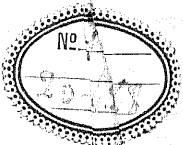

Part. in Inst. trakt. et Conf.
del 3.º de Mayo del Real Colegio de S.ª Cruz de la fe. Madrid

Granada

20-45 2-2 1/2

5
31
9

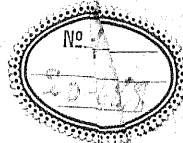

2 400 50

MADE IN SPAIN

Part. in Inst. tract. et lomi.
Calle del Amor Real Colegio de S. Cruz de Insurgencia Granada

100 22 11 58

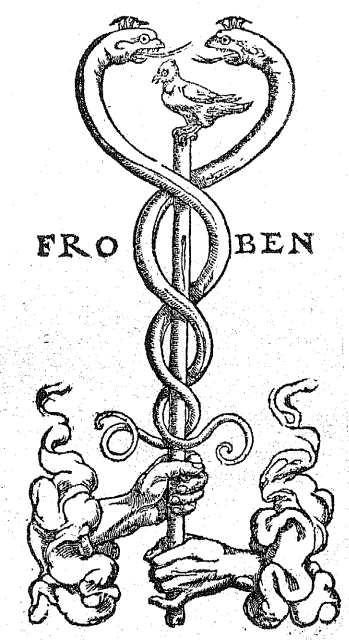
5
31
9

Manuscrito de la Real Academia de la Lengua Española. Real B-13180

+ BARTOLI +
+ INTERPRETVM +
IVRIS + CIVILIS CORYPHÆI,
IN INSTITVTIONES ET AV-
THENTICAS, COMMENTARIA.

EIVSDEM TRACTATVS XXXIX▶

STVDIO ET OPERA IAC. CONCENATII B. IVRISCONS.
*à capite vsq; ad calcem, ab innumeris mendis expurgata, una cum Interpretationibus
in margine Locorum communium & obscuriorum, quibus Index
locupletissimus, operis initio accessit.*

DE LA LIBRERIA
DEL REAL COLEGIO MAYOR
Reunido de Santa Cruz, y
Santa Catalina.
E. de C. 41 - N. 10.

BASILEAE, M▶ D▶ LXII▶

Cum gratia & Priuilegio Cæs. Maieft. ad decennium.

Handwritten signature and other markings at the bottom right of the page.

ELENCHVS TIT. IN- STITVTIONVM

A	A	H	I	I	R
Acquisitiōe per arrogationē. 81	Actiōibus 101	Hæredibus instituendis 42	Ingenuis 15	Instrumentis 24	Quibus ex causis manumittere non licet 16
Ademptione & translatione legatorum 65	Adoptionibus 18	Hæreditatibus quæ ab intesta. deferruntur 69	Iniurijs 98	Quibus modis ius patriæ potestatis soluitur 21	Quibus modis testamenta infirmantur 47
Assignatione libertorum 78	Attiliano tutore 26	Inofficioso testamento 51	Inutilibus stipulationibus 90	Quibus modis tutela finitur 28	Quibus modis ius patriæ potestatis soluitur 21
Autoritate tutorū & curatorum 27	B	Iure personarum 14	Iure naturali, gent. et. ci. 5	Quibus nō est permillum facere testam. pag. 39	
B	Bonorum possessione 79	Iustitia & iure 4	L		
C	Codicillis 68	Lege Falcidia 66	Legatis 55	Rerum diuisione 32	
Curatoribus 28	D	Legitima agnatorum successione 72	Legitima agnatorum tutela 24	Senatusconf. Orphiciano 74	Senatusconf. Terulliano 73
D	Diuisione stipulationum 88	Libertinis 16	Literarum obligationibus 94	Seruili cognatione 76	Singulis reb. per fideicommissa. relictis 68
E	Emptione & uenditione 97	Locacione & conductione 97	M	Successione libertorum 77	Successione cognatorum 75
Excusationibus tutorum uel curatorum 29	Exhæredatione liberorum 40	Militari testamento 38	O	Stipulatione seruorum 87	Suspectis tutoribus & curatoribus. pag. 31
F	Fideicommissarijs hæreditatibus 66	Obligationibus 82	Oblig. quæ ex quasi delicto nasc. 99	T	Testamentis ordinandis 37
Fideiussoribus 94	Fiduciaria tutela 25	P	Proœmium 1	Tutelis 23	
G	Gradibus cognationum 76	Pupillari substitutione 47	Q	V	Verborum obligationibus 86
H	Hæredū qualitate & differentia 54	Qui testamento tutores dari possunt 24		Vulgari substitutione 45	

ELENCHVS TIT. AVTHEN- TICORVM.

A	A	L	N
Administrantibus officia in sacris appellationibus 153	Administratores 215	Lenonibus 145	Litigiosis & decima parte litis 223
Aequalitate dotis & propter nuptias donationis 217	Alienatione & emphyteusi 236	Litigiosis & decima parte litis 223	Mandatis principum 147
Appellationibus 151 & 221	Apud quos oporteat monachos causas dicere 191	Mandatis principum 147	Mensura clericorum ordinandorū. pag. 147
Armis 198	C	Monachis 127	N
Collatoribus & alijs capitulis 246	Confanguineis & uterinis fratribus. pag. 198	Nauticis usuris 245	Neque utrum quod ex dote est, neque mulierem. 220
Constitut. quæ ex ascript. & libera nat. 170	Constitut. quæ de dignitatibus 192	Non alienandis aut permutandis rebus Ecclesiasticis 133	Non eligēdo secundò nubentes mulieres 119
Consulibus 162	D	Nullum credentem agricolæ tenere illius terram: & quā debeat mensuram dare 162	Nuptijs 153
Defensoribus ciuitatum 145	Depos. & denunciationibus inquilinorum 199		
Duobus reis promittendi 219	E		
Ecclesiasticarum rerum immobilium alienatione 164	Ecclesiasticis titulis 239	Executores & ijs qui conuenerūt & reconuenerunt 216	Exhibendis & introducendis reis. pag. 167
Executores & ijs qui conuenerūt & reconuenerunt 216	Exhibendis & introducendis reis. pag. 167	Fideiussoribus, & mandatoribus 123	Filijs ante dotalia instrumenta natis 153
H	Hæc constit. innouat constitutionem 223	Hæc constit. interpretatur priorem constit. 190	Hæredibus ab intestato uenientibus 232
Hæc constit. interpretatur priorem constit. 190	Hæredibus & Falcidia: & si hæres legata soluere noluerit 109	I	Iis qui ingrediuntur ad appellandū. nu. 171
Hæredibus ab intestato uenientibus 232	Hæredibus & Falcidia: & si hæres legata soluere noluerit 109	Immensis donationibus 213	Incestis nuptijs 143
I	Iis qui ingrediuntur ad appellandū. nu. 171	In medio litis non fieri sacras iussiones 226	
Immensis donationibus 213	Incestis nuptijs 143	In medio litis non fieri sacras iussiones 226	
In medio litis non fieri sacras iussiones 226			

O	Operis noui nunciacione	177	Triente & semisse	149	Vt fratru filij succedant pariter	248
P	Privilegijs dotis, mulieribus hereticis non praestan.	223	Testibus	203	Vt immobilia bona ante nuptialis don.	175
Q	Quaestore	192	Vfuris nauticis	245	Vt in priuatis donationib. sacra mysteria non fiant	174
Q	Quibus modis naturales efficiuntur sui	199	Vt ab illustribus & qui super eam dignitatem.	179	Vt iudices non expectent sacras iussiones	238
Q	Quibus modis naturales efficiuntur legitimi	181	Vt clerici apud proprios episcopos.	197	Vt iudices sine quoquo suffragio fiant	139
Q	Quomodo oporteat episcopos: & caeteros clericos.	131	Vt clerici qui recedunt, alijs pro eis subrogatis.	170	Vt liberti de caetero aureo	191
R	Raptus mulieribus	245	Vt de functi, seu funera eorum	174	Vt liceat matri & auia	230
R	Referendarijs: sacri palatii	143	Vt determinatus sit numerus clericorum	123	Vt litigantes iurent	239
R	Restitutioibus	222	Vt differentes iudices	245	Vt neq. miles, neq. foederatus	226
R	Restit. & ea quae parit xi. mense	162	Vt diuinae iussiones sub scriptione.	226	Vt non fiant pignorationes	167
R	Restit. fideicommissi	242	Vt ea que uocantur insinuata	170	Vt non luxurientur contra naturam	190
S	Sancitissimis episcopis	247	Vt ecclesia Romana centum annorum gaudeat praescriptione	142	Vt nullus fabricet oratorij domos.	178
S	Scenicas non solum si fidei iussores praesentent.	166	Vt exactione instante domus primae & secundae	215	Vt nullus mutuas agricolae teneat eius terram	162
T	Tabellionibus & ut protocola	163	Vt ij qui obligatas se habere perhibent res minorum	183	Vt nulli iudicum liceat habere uinciarum	179
T	Tempore non solutae pecuniae super dote	220	Vt factae nouae constitutiones	178	Vt ordinaria praefectura	179
T	Testamentis imperfectis	221			Vt praenatur nomen Imperatoris	165
					Vt sine prohibitione matris debitoris, & credit.	214
					Vt sponsalitia largitas	234

ELENCHVS TIT. TRACTATVVM

Tract. i. Consiliorum lib. ij. pag.	253	xv	De dictionibus	624	xxxviiij	De ordine iudicij	685	
ij	Quaestionum sing. lib. i. pagina	275	xvi	De fluminibus, seu tyberiadis, alluione, & insula, lib. ij. pagina	625	xxxix	Quomodo & qualiter probetur mors	687
ijj	Quomodo in laesae maiestatis crimine procedatur	531	xvij	De Alueo	648	xxx	De successioneibus ab intestat.	688
iiij	Minorarum	560	xviij	De iurisdictione	653	xxxi	De testibus. lib. iij. pag.	691
v	De duobus fratribus	578	xix	Casus in quibus citatio non ualet	657	xxxij	De excusationibus pignorum.	745
vi	De Tyranno	587	xx	De ritu iudiciorum, ad proxi- ximi.	657	xxxijj	De Quaestionibus	747
vij	De Repraesalijs	593	xxi	De arbitris	660	xxxiiij	De cicatricibus	752
viii	De Insignijs & armis	605	xxij	De differentia iuris Canon. & ciuilib	662	xxxv	De Peremptione instantiae.	752
ix	De Alimentis	609	xxiij	Vuelphis & Gebellinis	673	xxxvi	De Iudice suspecto	753
x	Quaestionis uentilatae coram domino nostro Iesu Christo, inter uirginem Mariam ex una parte, & diabolum ex alia parte	612	xxiiij	De Regimine Ciuitatis	676	xxxviij	De Consilij habedis per officiales & assessores	754
xi	De bannitis, lib. ij. pag.	618	xxv	De Praesumptionibus	670	xxxviij	Sermo Bar. tempore Doctore D. Bonacchurij, fratris sui.	756
xiij	De Citatione	621	xxvi	De Carceribus	681	xxxix	Sermo Bar. in doctore. D. Io. a Saxoferrato.	757
xiij	De Falcone	623	xxviij	De Percussoribus, ex quibus moritur quis ex interuallo, an ex illis mortuus dicatur	684			
xiij	De copula & coniunctione.	624						

ELENCHI TIT. TRACTATVVM BARTOLI FINIS.

LOCORVM COMMVNIVM IN INSTIT. AVTHEN. ET TRACT.

BART. INDEX LOCOPLETISSIMVS.

A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29
A	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29	Abfuturus dicitur quis dupliciter. s. excusatur. n. 2. pag.	29

Loci communes

quomodo succedant. nu. 13. cum seq. pag. 689
Adultus curatorem habens, si contrahat sine eius
autoritate, neq; civiliter, neq; naturaliter obli-

dem familie alienari potest. s. i. t. a. n. a. p. 242
alienatio omnium bonorum, presumitur fraudu-
losa. nu. 5. pag. 104

stois. iur. ci. no licet: fec' de iur. ca. n. 152. p. 672
appellare a sententia excommunicationis, quando
permisum. nu. 147. pag. 671

transfere. conf. 47. nu. 2. pag. 286
arbiter si mandavit T. quod locaret fundum mihi,
& fecit, postea uendit: tunc si emptor non uult

na in bonis maternis. conf. 18. num. 4. pa. 269.
conf. 215. nu. 4. pag. 401
auiā post matrem, ad tutelae munera admittitur.

tionē, quam testamenta. s. si plures. nu. 2. pa. 72
Beneficium non residentes priuantur. s. plurimi. n.
1. pag. 170

Loci communes

causa negotium, quot modis finitur. conf. 35. nu. 1. pag. 426
causa finalis dicitur in principe particulariter scribente, respicit unicum factum. nu. 13. pag. 532
causa impediens aliquid inchoari, si ex post facto su...

rit. nu. 3. pag. 550
citatio reo, quomodo in iudicio procedatur. §. illud. pag. 168
citatio ad audiendum sententiam, debet esse peremptoria. uers. super. nu. 4. pag. 547. uers. in termino. nu. 2. pag. 550
citatio generalis per proclama fit, quando ignoratur creditores. nu. 9. pag. 235
citatio generalis peremptoria, ad hoc ut ad ulteriora procedi possit, requiritur, quando proceditur sine figura iudicij. nu. 3. pag. 547
citatio in causa criminali, sine loci et temporis exceptione ualet. uers. super. nu. 1. pag. 547
citatio in quibus casibus non ualet. tract. 19. p. 657
citatio non est coactio. §. si uero. nu. 8. pag. 204
citatio non exigit commissionem iudicis, pro tribu...

clausula, a tempore nuptiarum, quomodo intelligatur. nu. 11. pag. 220
clausula codicillaris, quid operetur. conf. 12. nu. 4. pag. 264. conf. 210. nu. 3. pag. 398
clausula codicillaris, an extendatur ad casum, quando nascitur posthumus, de quo non fuit cogitatum. conf. 235. nu. 1. pag. 411
clausula, de bonis, possessionem, uel detentionem indicat. nu. 3. pag. 321
clausula derogatoria in testamentis apposta, qualiter reuocetur. nu. 1. pag. 272
clausula, dictum, quod promissum, quid importet. tract. 15. pag. 624
clausula generalis refertur ad omnia remota, de quibus non est specialiter prouisum. nu. 3. p. 290
clausula generalis quando recipiat extensionem ad similes personas. §. non. nu. 2. pag. 40
clausula in fine apposta, refertur ad omnia praecedentia, dummodo non sint contraria. nu. 4. p. 290
clausula in fine apposta, non refertur ad omnia praecedentia, quando resultaret intellectus contrarius iuri. nu. 9. pag. 232
clausula, non se adstringens ad omnia et singula, an aliquid operetur. §. qui autem. nu. 2. pag. 29
clausula, non obstante, quid operetur. uers. non obstant. pag. 552
clausula, rito manente pacto, apposta in compromisso operatur, quod ex laudo oriatur actio, et poena peti potest. §. quia. nu. 5. pag. 197
clausula, si non ualet iure testamenti, quomodo intelligenda. conf. 204. nu. 2. pag. 394
clausula, si non ualet iure testamenti et relinquere ad uenientibus ab intestato, paria sunt. num. 4. pag. 271
clausula, si non ualet iure testamenti, et c. habet locum in testamento rupto ex causa preteritionis. nu. 7. pag. 258. nu. 4. pag. 271
clausula, si non omnes, uel quod conditio occupantis non sit melior, apposta in delegatione, quid operatur. nu. 24. pag. 656
clausula, si heres non eris, quid comprehendat. n. 8. p. 47
clausula, sine aliqua diminutione, quid operetur. nu. 6. pag. 338
clausula derogatoria materia. uers. non obstant. p. 552
Clericus de uno monasterio, quando ad aliud transferi potest. §. dudum. nu. 4. pag. 123
Clericus iur. ci. potest in non suum iudicem ecclesiasticum consentire. iur. can. non. nu. 33. pa. 666
Clericus non incedens in habitu, quando privilegium amittit. conf. 225. nu. 2. pag. 405
Clericus non incedens in habitu, condemnatus, quando in causa appell. potest dicere sententiam nullam. conf. 225. pag. 405
Clericus non tenetur soluere collectas solitas possessionis quam adeptus est. conf. 180. pag. 380
Clericus percussus seipsum, est excommunicatus. §. iuris. nu. 2. pag. 4
Clericus pro crimine, quando potest coram seculari conueniri. §. si quis. nu. 4. pag. 249
Clericus quando degradandus, et tradendus iudici seculari. §. plurimas. nu. 11. 12. 13. pag. 197
Clericus rediens ad uitam seculari, an tradatur curiae. §. sed. nu. 1. 2. pag. 249
Clericus supernumerarius non ordinandus. §. dudum. nu. 3. pag. 123
Clericus testificans contra ecclesiam suam, an beneficii amittere debeat. §. cogitandum. n. 4. cu. seq. p. 128
Clerici an sint in parentum potestate. §. presbyteros. nu. 2. pag. 249
Clerici an teneantur ad tributa. §. quae cumq. nu. 1. pag. 246
Clerici

clerici iurant de calumnia. §. quia. nu. 2. pag. 173
clerici non tenentur ad collectas, de bonis patrimonialibus. conf. 44. nu. 1. pag. 441
clerici Parisijs commorantes, iur. can. non iur. ci. Laicum pro causis pecuniarijs, coram episcopo conueniunt. nu. 32. pag. 666
clerici prohibentur ludere ad aleas, et nunquid ad schacos. §. interdicimus. nu. 3. pag. 248
clerici qui non possunt esse notarij. cōf. 61. n. 1. p. 296
clerici uagabundi an gaudeant privilegio clericorum. §. plurimi. nu. 2. pag. 170
clerico an munus extraordinarij imponi potest. conf. 180. nu. 3. pag. 380
clericorum antiquus numerus seruandus. §. legem. pag. 147
clericorum privilegia in quibus criminibus cessant. §. quod. nu. 2. pag. 141
clericis questum, dicitur quasi castrense peculium. §. presbyteros. nu. 1. pag. 249
clericis quibus matrimonij interdictum. §. sed. p. 160
Codicilli qui sequuntur testamentum, habentur pro confirmatis in testamento. nu. 4. pag. 65
codicilli sunt pars testamenti. nu. 3. pag. 65
codicilli testamenti confirmati censentur, siue praecedant, siue sequantur. §. tanta. nu. 6. pag. 242
codicillorum materia. §. ante. cum seq. pag. 68
codicillorum uerba, trahuntur ad fideicommissum. conf. 203. nu. 2. pag. 393
codicillos facere simpliciter, et dicere, si non ualet, sunt diuersa. conf. 210. nu. 4. pag. 398
codicillos in seruitute factos, quis factus liber confirmare potest. §. ultimus. nu. 1. pag. 40
codicillos simpliciter facere, ac dicere, si non ualet iure testamenti, ualet iure codicillorum, dissimilia sunt. conf. 235. nu. 2. pag. 411
Caelum habet dexteram, quae est Oriens, et sinistrae quae est Occidens. nu. 36. pag. 642
Cognati a latere deficientibus fratribus et filiis ipsorum, in capita succedunt. §. si uero. nu. 1. pag. 234
Cognationis ius, quoddam naturalis ratione inducitur est. §. ulterius. nu. 3. pag. 25
Collaterales quomodo collateralibus succedant. nu. 16. pag. 689
Collationis materia. §. illud. pag. 151
Collecta propter paupertatem, a iudice remitti potest. nu. 16. pag. 683
collectam non soluens, carcerari potest. nu. 15. cum seq. pag. 683
collecta ab eo qui in dignitate est, non exigitur. cōf. 180. nu. 4. pag. 380
collecta an sine uenia principis, per commune imponi possit. conf. 180. nu. 1. pag. 380
collecta ciuitatis an sint manus ordinarij. conf. 180. nu. 2. pag. 380
collecta xl. ann. praescribuntur. nu. 7. pag. 295
Collegium quid dicatur. uers. corpus. nu. 2. p. 546
collegij bona diuiduntur, quando collegium dissoluitur, et pars collegij recedit. §. si quis autem. nu. 2. pag. 250
Collegiatus testificatur in causa sui collegij. nu. 4. cum seq. et nu. 12. pag. 716. nu. 13. cum seq. pag. 728. nu. 22. pag. 729
Comes effectus clericus, desinit esse comes. §. sed. n. 3. pag. 249
Comitatensis, an cuius praescriptione effici possit. nu. 1. pag. 375
Commodatum ne restituatur, interdicti potest. §. litem. nu. 3. pag. 199
Commodum capiens, quo inobediens priuatur, debet sustinere onus cautionis. §. si quis. n. 2. p. 111
commodum quod quis amittit propter aliquem, et

Inst. Auth. & Tract.

dem acquirunt. §. et hanc. nu. 1. pag. 132
Commoditas qua quis priuatur, si respicit commodum certae personae, illi applicatur. nu. 6. p. 111
commune quod est, quatenus in eum esse intelligatur. conf. 90. nu. 2. pag. 466
communium et publicorum differentia. §. litorum. nu. 1. 2. pag. 33
communis usus loquendi, non est propria significatio. conf. 138. nu. 5. pag. 350
communis usus loquendi quando praeualcat, et in quibus attendendus. conf. 141. nu. 2. p. 352. nu. 1. pag. 365
communis usus loquendi probari debet, quando quis in eo se fundat. nu. 2. pag. 121
communi usum standum est. dil. 7. cap. 1. nu. 3. p. 566
communiter loquendo, ad propria significatione recedimus. conf. 74. nu. 1. pag. 457
communitatis dictio generalis est, ad uniuersitatem castri, uel uillae. §. communitas. pag. 546
Compensatio debiti naturalis opposita quando admittatur, et plenarie cognoscatur. nu. 28. pag. 540
compensationem quando creditor opponat. conf. 8. nu. 2. pag. 419
Compromittere de iure ciuili cum iuramento non debet, iure can. sic. nu. 1. pag. 665
compromittere an maiores teneantur. conf. 40. nu. 1. 4. pag. 438
compromittenda causa sanguineorum si fuerint: sanguineus uenditoris agens, compromissum fieri petere potest. nu. 1. pag. 433
Compromissum non potest prorogari absente parte. nu. 3. pag. 370
compromissum factum cum iuramento et poena uallet. §. quia. nu. 2. pag. 197
compromissi materia. tract. 21. pag. 660
comp. poena, non res petitur. §. quia. nu. 4. p. 197
compromisso deserto, appellatio quatenus profectatur. §. subiectorum. nu. 7. pag. 221
Conceptus unicus colligitur, secundum unicum substituenti modum. nu. 7. pag. 413
concessum ad sui beneplacitum et uoluntatem est, mortuo concedente, uoluntas extincta est. conf. 63. nu. 1. pag. 297
concesso aliquo, ea omnia concessa uidentur, quae illud ad plenum faciunt. nu. 4. pag. 17. §. perfecta. nu. 2. pag. 191
concesso territorio specialiter per superiorem, quando concessio ualet. nu. 8. pag. 639
concessa ad tempus, post tempus prohibita censentur. nu. 1. pag. 525
Concubinatus dicitur thorus, sicut matrimonium. §. recte. nu. 9. pag. 182
Condemnari ex praesumptione quis, et quando potest. §. his. nu. 2. pag. 232
condemnatio in expensis an fieri potest, tamen si petitum non sit. §. oportet. nu. 11. pag. 196
condemnatio soluta per alterum fratrem, non soluitur de communi. nu. 11. 30. pag. 585
condenatus de falso, si appellet, quae iudicis partes sint. conf. 165. pag. 369
condemnatus ex coimacta, non est infamis. conf. 111. nu. 6. pag. 332
Conditio casualis et mista quae dicatur. num. 1. 2. pag. 265
conditio de stando in certo loco, quando non ualet. conf. 184. nu. 2. pag. 382
conditio est quaedam legati suspensio. n. 3. pa. 256
conditio prohibens nuptias, quando ualet. §. quae. nu. 2. pag. 160
conditio prohibitarum nuptiarum, reijcitur. num.

5. pag. 253
conditio quae impedit uitam contemplatiuam, habetur pro non adiecta. nu. 2. pa. 253. conf. 104. nu. 2. pag. 479
conditio quando pro impleta habeatur. n. 7. p. 486
conditio, si habitare uoluerit, intelligitur, si commode potuerit habitare. conf. 109. n. 1. pa. 472
conditio si de praeterito, uel de praesenti est impossibilis, ueliat contractum et ultimam uoluntatem. nu. 4. pag. 508
conditio, si matrimonium non contraheretur, intelligitur ex praesentibus sponsalitijs, non ex nouis. conf. 122. nu. 4. 5. pag. 341
conditio, si nullus moreretur, intelligitur, si aliquis. conf. 7. nu. 2. pag. 293
conditio, uel modus impossibilis, uel turpis reijcitur, ne iniuriatur dispositio in ultima uoluntate. nu. 6. pag. 509
conditio iudicialis in uirgine reijcitur. conf. 184. nu. 1. pag. 382
conditio, ut quis alterius potestati subijciatur, reijcitur. conf. 184. nu. 3. pag. 382
condicionalis dispositio, ea existente, effectum sumit. nu. 1. pag. 336. nu. 6. pag. 486
Conductor ad non modicum tempus, utile dominium habet. nu. 4. pag. 488
conductor an elapso tempore conductionis, possit recolligere fructus agri, quem coluerit. q. 20. pag. 525
conductor an teneatur purgare fossatum fundi, quod in fundo est. conf. 193. nu. 2. pag. 387
conductor petens remissionem mercedis ex duabus causis, quarum qualibet sufficit, an sufficit probasse unam. conf. 193. nu. 4. pag. 387
conductor quando alteri reconducere possit. nu. 3. pag. 98
conductor quando per successorem expelli potest. conf. 63. nu. 3. 4. pa. 297. conf. 181. pag. 381
conductor quod ex ratione expelli non potest, quomodo intelligatur. conf. 61. nu. 4. pa. 367
conductor si decedat, an debeat integrum salarium locanti operas suas. conf. 42. num. 2. cum seq. pag. 446
conductor uetigalis, an de casu fortuito teneatur. q. 4. pag. 488
conductoris culpa, uel negligentia fundum damnificatum, quod testes deponant. conf. 193. pa. 387
Confessus factum, et negans qualitatem, an grauius puniatur. quae st. 8. pag. 499
Confessus an uideatur, qui positionibus respondere recusat. §. praesentem. nu. 4. pag. 239
confessus unum delictum contentum in libello, an lit. contest. uideatur. conf. 115. pag. 335
Confessio preiij in cessione non obligat. nu. 17. pag. 218
confessio conditionalis quando ualet. conf. 228. nu. 2. pag. 406
confessio delicti non continens locum, nec tempus, non ualet. conf. 228. nu. 1. pag. 406
confessio dotis receptae, quando noceat. §. omnes. nu. 6. 13. pag. 220
confessio extrajudicialis quando ualet. §. ei. nu. 6. pag. 205
confessio facta praesente fideiussore, non dicitur facta absente parte. conf. 114. nu. 2. pag. 474
confessio ficta plus operari non debet, quam uera. nu. 9. pag. 325
confessio ficta quando per statutum reducatur. nu. 8. pag. 486
confessio ficta tantum operatur, quantum uera. nu. 10. pag. 486
confessio

Loci communes

confessio facta iuribus, ad alias personas non porri- gatur. nu. 2. pag. 487
confessio in testamento, quatenus probet. s. sem- per. nu. 7. pag. 165
confessio liberatoria, parte absente facta, an ualeat. conf. 114. nu. 1. pag. 474
confessio non probat, nec praedudicat, nisi inter con- fidentes. conf. 160. nu. 1. pag. 366
confessio non uera, fingi potest uera. nu. 6. pa. 336
confessio partis admittitur contra praesumptione. nu. 13. pag. 217
confessio quando solum confitenti, uel alteri pre- iudicat. nu. 18. pag. 487
confessio iuri confitentis se habuisse centum nomi- ne augmenti, non praedudicat creditoribus. s. quoniam. nu. 8. pag. 217
confessionem factam motu proprio, non probatur testibus. nu. 23. pag. 743
Confinia quae dicantur. s. si autem. nu. 2. pag. 248
Confirmare qui potest, remouere potest. s. iusiu- randum. nu. 1. pag. 145
confirmatio facta tanquam a rectore, deinde tan- quam a delegato, an ualeat. conf. 196. n. 3. p. 389
confirmatio generalis, an referatur ad omnes spe- cies comprehensas sub genere. conf. 196. nu. 4. pag. 389
Coniugatio maris et foeminae, si omnibus animi- bus copetatur, quod intelligitur. s. ius. nu. 2. pag. 5
Coniuncti sola ratione coniunctionis, non praeser- uantur distinctis. nu. 14. pag. 112
coniuncti uerbis qui dicantur. nu. 2. pag. 455
coniuncta quando pro distincta, uel soluta sum- tur. conf. 155. nu. 4. pag. 361
Coniunctionis materia. tract. 14. pag. 624
Coniunx iur. can. non uouet castitatem, iur. ciuili sic. nu. 95. pag. 669
Coniunguntur, iur. can. non ciuili, probatur per testes. nu. 39. pag. 667
Consentire quando uideatur, qui non approbat. nu. 2. pag. 505
Consilium dans ei, qui alius facturus erat, non te- netur. conf. 23. nu. 2. pag. 430
consilium detectum praesumitur ab eo, qui primo exiit. uers. per. nu. 5. pag. 629
consilium mutare de bono in melius, sapientis est. s. plurimum. nu. 1. pag. 153
Consobriini et sobriini qui dicantur. s. hoc. num. 2. pag. 75
Constitutio generalis, non tollit consuetudinem ge- neralem. conf. 136. nu. 3. pag. 349
constitutio noua ligat post duos menses. s. et. nu. 3. pag. 174. s. semper. nu. 1. 4. pag. 178
Constitutiones quomodo interpretantur. n. 2. p. 365
Consuetudo est optima legum interpretatio. nu. 7. pa- gina 102
consuetudo in criminalibus inducitur per bimum- actum. nu. 11. pag. 653
consuetudo iure ciuilitur, quae attendit circa fa- ctum, et processum iud. iur. can. quae attendit circa ius priuatum aliquorum. nu. 179. p. 673
consuetudo mala, an longissimo tempore confirmetur. s. quaecumque. nu. 1. pag. 242
consuetudo maritima, legibus non contraria, ser- uanda est. s. nuncium. pag. 245
consuetudo quando tollatur per clausulam, non ob- stante. nu. 13. pag. 553
consuetudo quid. deq. eius materia. s. ex. nu. 1. cum seq. pag. 7
consuetudo quae rem respicit, maiorem et mino- rem ligat. conf. 4. nu. 3. pag. 438
consuetudo subsequens, iur. ci. praedudicat iur. scri-

pto, sed iur. can. ita demum, si sit rationabilis et praescripta. nu. 179. pag. 673
consuetudinis et praescriptionis differentia. conf. 136. pag. 349
Continuè, quod intelligitur. s. sedebunt. nu. 3. p. 194
Continuè, quomodo sumatur. tract. 15. pag. 624
Contrahens si officium exprimat, eius contemplati- uone contraxisse censetur. nu. 5. pag. 492
contrahens in loco, potest à iudice loci, si ibi inue- niatur, citari, et absens omni remedio pratorio compelli, ut compareat, de iur. ciuili, sed iure can. solum pronunciat de mittendo, si alibi existat. nu. 34. pag. 666
contrahente imperito, maior solennitas requiritur. s. oportet. nu. 4. cum seq. pag. 190
contrahentes licite adiuuicem, iure ciuili se cir- cumueniunt, iure can. non. num. 66. pag. 668
contrahentium conventiones, per principis rescri- ptum non rescinduntur. conf. 75. nu. 1. pa. 306
contrah. cõuentio regulatur secundum statuta etiam disponentia ab intestato. conf. 60. nu. 3. p. 296
Contractus ex quo ultra citroq. oritur obligatio, si interponitur super re alterius contrahentium tantum, non ualeat. nu. 18. pag. 477
contractus fictus, uel simulatus, quomodo probetur. conf. 65. nu. 1. 2. p. 299. conf. 20. nu. 4. p. 428
contractus iuris ciuili, an duplex uinculū habeat. nu. 9. pag. 85
contractus in scriptis, quando fiat. s. ut. n. 2. p. 190
cont. loci statuta attendenda. s. unam. nu. 7. p. 179
contractus non sunt, nisi parte presentem. nu. 2. p. 511
contractus quis sit, ex modo contrahendi dignosci- tur. nu. 10. pag. 490
contractus penè omnes, sunt iure gent. introducti. s. ius. nu. 2. 3. 4. pag. 6
cont. simulatus quando praesumatur. nu. 1. pa. 680
contractus quādo annullatur in fauorem alicuius, non potest allegari contra eum. nu. 7. pag. 366
contractus qui consensu perficiuntur, quomodo de- clarantur. nu. 4. cum seq. pag. 497
contractus uerba, secundum substantiam materiam intelligenda sunt. conf. 6. nu. 2. pag. 419
contractus sui quādo q. renouare pot. n. 6. 9. p. 134
contractuum uerba impropriantur, ut ad materiā adaptentur. cap. 8. nu. 1. pag. 574
Contraria allegare in diuersis iudicijs, seu diuersa infantia quando liceat. s. illud. nu. 4. pag. 153
Cõuincit an habeatur pro cõfessio. quest. 3. p. 485
cont. in prima actione, licet compareat in secunda, tamè in expensis condemnatur. nu. 20. pag. 226
cõuincit in plurib. dilacionibus, si in ultima sistit, reficit omnes expensis. s. omnem. nu. 7. p. 225
cont. quādo appeller, et quis. s. audiet. n. 3. p. 194
contumax quod habeatur pro cõfessio, quid im- portet. nu. 19. pag. 487
Contumacia sola de iure cõmuni, non facit quae ha- beri pro cõfessio. uers. cõtestata. nu. 5. pag. 551
contumacia unius, alteri non praedudicat. num. 4. pag. 336
Conuentiones contra legem, an seruandae. nu. 1. cu- seq. pag. 476
Conuentus fratrum minorum, licet non habeat do- minium rerum legatarum, habet tamen actio- nem personalem. cap. 3. nu. 3. pag. 570
Copia posita inter cõpactibilia, in distinctiua re- soluenda est. conf. 10. nu. 6. pag. 262
Copulatiuorum materia. tract. 14. pag. 624
Corpus an dicatur uitiosum, ex modico defectu, pu- ta, mutilatione, uel percussione. conf. 202. nu. 2. pag. 393
corpus, est dictio generalis, ad omnes simul habi-

tantes. uers. corpus. pag. 546
Corporales qui dicantur. conf. 25. nu. 2. pag. 431
Corrigere qui potest, et interpretari potest. num. 16. pag. 182
corrigere quid sit. conf. 10. 4. nu. 1. cum seq. pa. 328
Creditor accipiens in solutu res debitoris negantis se debere, fideiubere tenetur. nu. 10. pag. 127
creditor agens hypothecaria, debet probare debi- torem fuisse dominum tempore obligationis. s. illud. nu. 3. pag. 153
cred. an qlibet pro parte agere potest. nu. 5. p. 219
creditor contra possidentem debitorem habet ele- ctionem agendi personali, uel hypothecaria. nu. 1. 3. 17. pag. 125
creditor ecclesie tenetur probare matuū conuer- sum in utilitatem ecclesie. nu. 13. 16. 17. pa. 237
creditor hypothecarius potest pro suo interesse petere declarationem alicuius rei fiendam. conf. 95. nu. 2. pag. 320
creditor licite capit debitorem fugientem, ut ad iudicem deducat. s. necessitatem. nu. 2. pag. 140
cred. pro debitore nō testificatur. nu. 3. 4. pag. 730
creditor quādo cogatur inuitus accipere aliquid pro alio. nu. 9. pag. 237. nu. 1. cum seq. pag. 127
creditor qui uendit pignus ex pacto, uel lege, non transferi dominium, sed debitor, cuius consen- su uenditur. nu. 2. pag. 16
creditor tenetur probare se creditorem, si tanquā creditor emerit. nu. 13. pag. 316
creditor tenetur agere primò cõtra principalem, reali, uel personali: deinde contra fideiussores, uel bo. poss. eiusdem. nu. 7. 8. 9. cum seq. pa. 125
creditor tenetur cedere actionem fideiussori con- tra principalem. s. legem. nu. 2. 17. cu seq. p. 123
creditor qui filios debitoris retinet pro debito, id amittit. s. qui. pag. 243
creditori datur in solutu mediocri. nu. 10. pa. 237
creditori quando liceat conuenire principalem, uel fideiussorem. s. legem. nu. 5. 11. 12. pag. 123
creditores duo constituuntur per dictionem, aut. s. ad. nu. 2. pag. 230
creditores plures praesentes, an possint pauorib. creditoribus praedudicare. nu. 7. pag. 235
creditors quatenus ab agricolis, usurarum nomi- ne accipiant. s. rem. pag. 162
creditorū habentium generalem hypothecā prior tempore, potior est iure. conf. 8. nu. 3. pag. 419
Cremona est de Archiepisc. Mediola. nu. 1. p. 554
Crimen lese maiestatis eiusdemq. materia. tracta. 3. pag. 531
crimen qualiter accipitur. s. quod. nu. 3. pag. 141
crimina iure ciuili alia publica, alia priuata, iure can. omnia publica. nu. 12. pag. 665
crimina grauissima quae dicantur. s. necessarium. nu. 2. pag. 244
Criminalis et ciuili causa, simul agitari non po- test. conf. 115. nu. 1. pag. 335
criminalia, conclusionem non postulant. uers. se- quentia. nu. 1. pag. 551
Culpa leuis, lata, latio et dolus quid. deq. eius ma- teria. nu. 7. pag. 100. nu. 109. cum seq. pa. 706
culpa quando crescit, maiorem poenam meretur. uers. crescit. pag. 556
Cultellus non uenit appell. armorum. s. magnium. nu. 9. pag. 198
Cum, quid et quatenus coniungat. conf. 147. nu. 2. pag. 356. conf. 51. nu. 2. pag. 444
Curator datus furioso, omiſsa iuris solennitate, nō ualeat. conf. 144. pag. 354
curator datur etiam respectu certa rei. s. diuersis. nu. 4. pag. 230
curator

curator inuitis quibus datur. s. masculi. num. 1. 2. pag. 28
curator furdo uel muto non datur non petenti, uel nolenti. s. masculi. nu. 2. pag. 29
curatoris materia. s. omnia. cum seq. pag. 183. s. nu. per. pag. 215
curatores legitimos qui habeant. nu. 5. pag. 25
Custos carceris debet esse homo discretus. nu. 2. 6. pag. 683
custos carceris punitur poena capitis, si propter dolum, uel culpam eius, incarcerationi ex delicto aufugiant. nu. 27. pag. 683
Custodes carceris plures existere possunt. num. 28. pag. 683
D
Annun dare, est maleficium cõmittere. conf. 89. nu. 1. pag. 465
damni datum solus dominus accusare potest. conf. 90. nu. 1. pag. 466
damnum dedisse uidetur, qui occasionem damni dat. nu. 13. pag. 617
damni passus quando contribuere tenetur. conf. 117. pag. 475
damni dati accusatio, estimationem continere de- bet. conf. 113. nu. 1. pag. 474
damni dati probatio quomodo faciendā. conf. 113. nu. 2. pag. 474
Dammatus ad mortē, statim efficitur seruus poena. nu. 14. pag. 477. nu. 2. pag. 618
damnati bona alienata, à die cõmissi criminis quā- do renouentur. nu. 2. 4. pag. 488
damnatorum bona ad quos perueniant. conf. 157. pag. 363. nu. 14. 4. pag. 67
Dare dicitur, qui rem accipientis facit. num. 7. pa- gina 187
dare et confirmare an idem sint. s. iusurandum. nu. 4. pag. 145
dare nemo potest, quod non habet. nu. 2. pag. 16
Dans seipsum et omnia bona sua alicui, cui postea quaesita acquirantur. conf. 75. nu. 1. pag. 457
Datum causa simoniae, applicatur illi ecclesie, cui fit iniuria. s. de. nu. 5. 6. pag. 247
datum omne optimum, et omne donum perfectum, de sursum est à Deo. s. perfectus. nu. 1. pag. 191
Debitor an possit se adstringere proprio motu, ad standum in certo loco. nu. 23. pag. 683
debitor an possit liberari ab eo, qui utiles tantum actiones habet. conf. 192. pag. 387
debitor an prius cõputet fructus cum sorte, quam usuras. s. quaecumque. nu. 3. pag. 237
debitor ab uno creditore detentus, an ab alio quoq. retineri potest. nu. 9. 11. pag. 495
debitor captus uigore statuti, qui non potest rela- xari, nisi soluat, an bonis cedere potest. conf. 116. nu. 1. pag. 475
debitor cogitur rem meliorem dare in solutum cre- ditori, eamq. uendere. nu. 2. pag. 127
debitor collectarum, non compensat id quod sibi communi debetur. s. quaecumque. nu. 3. pag. 246
debitor cõdemnatus si non existat soluendo, ad bo- possessores peruenitur. nu. 14. pag. 487
debitor debitoris quando cõueniatur. n. 11. p. 486
debitor debitoris quādo eius nomen est obligatū, an teneatur creditori actione hypothecaria. n. 15. 18. 19. pag. 126
debitor non est in mora, quandiu iacet hereditas creditoris. conf. 158. nu. 2. pag. 364
debitor quādo obligat omnia bona sua, quid tacite insit. conf. 95. pag. 320
debitor post moram tenetur ad estimationem rea- peremptā. s. si res. nu. 2. pag. 57

debitor potest offerre pecuniam creditori, etiā mu- leri, ut poenam euitet. s. illud. nu. 4. pag. 215
debitor quando teneatur dare fideiussorem credi- tori, accipienti bona in solutum. nu. 7. pag. 127
debitor qui fideiussorē dare non potest, iuratoriā cautionem dare tenetur. nu. 8. pag. 127
debitor quod pro aliquo debito capi non potest, quomodo intelligatur. conf. 169. pag. 372
debitor si capiatur ut suspectus, hoc iudici consti- re debet. nu. 10. pag. 682
debitor speciei, specie sibi per uim ablata, ipso iu- re liberatur. nu. 2. 4. pag. 590
debitor soluens pro parte, ab integra poena non li- beratur. nu. 4. pag. 330
debitor suspectus quando capi potest. s. necessita- tem. nu. 3. 4. pag. 140
debitor tempore feriato quando carceretur. num. 9. 11. pag. 682
debitoris fuga si iuste timetur, is capi et detineri potest. nu. 8. pag. 494
debitoris liberi capi possunt, quando alia remedia cessant contra debitorem. nu. 7. 9. pag. 593. nu. 16. pag. 598. nu. 7. pag. 601
debitorem pauperem carceratū creditor alere te- netur. nu. 30. pag. 683
debitor absente, an agi possit contra tertios pos- sessores bonorum debitoris. nu. 6. pag. 125
debitor uno cõuento, an danda sit dilatio, ad pre- sentandū alterum absentem. nu. 8. pag. 219
debitor debitoris tributorum, in subsidium exi- guntur. s. eos. nu. 3. pag. 246
debitor duo, an inuicem fideiubeant. s. nouimus. nu. 7. pag. 219
debitor duo constituuntur per dictionem, Aut. s. at. nu. 2. pag. 230
debitor plures uno libello cõueniri possunt: deq. ipsorum materia. nu. 1. pag. 219
debitor plures sunt inuicem obligati ex quasi cõ- tractu. nu. 8. pag. 506
Decies milies, quomodo sumatur. tract. 15. p. 624
Decima non probatur per testes, quorū unus dicit de fabis, alius de ciceribus. nu. 32. pag. 718
decime iur. can. soluntur de fructibus nulla facta deductione, tamen si fructus de iur. ci. dicantur, deductis expen. nu. 10. 6. pag. 670
decima receptio probatur per testes singulares. n. 183. pag. 741
Declarans, nouum non dicit, sed implicitum expli- cat. conf. 38. nu. 2. pag. 437
Decretum, consensus et autoritatis differentia. s. et. nu. 3. pag. 164
decretum, dicitur sententia diffinitiuā. s. si uerò. nu. 1. pag. 155
decreti secundū causa, licet summarie cognoscatur, tamen probatio per instrumentum, uel per ido- neos testes requiritur. nu. 15. 16. pag. 539
Defendere aliquem presentem et inuitum in iudi- cio quando permittitur. s. si uerò. n. 5. 6. pa. 180
defensio quō probanda. conf. 110. nu. 1. pag. 332
defensorum ciuitatis potestas et materia. s. nisi. cu- seq. pag. 145
Deficere ab aliquo quid sit. uers. tenore. n. 3. p. 556
Delegari an possint causa transcendentes 300. au- reos. s. et. nu. 2. pag. 146
delegantur ea quae sunt meri, uel misti imperij, iure can. non iure ciuili. nu. 19. pag. 666
delegandi potestas quō probetur. conf. 82. pa. 310
Delegatio causarum meri, uel misti imperij quādo fiat. nu. 35. pag. 657
Delegatus à principe, an potest per testes suam de- legationē probare. s. omnem. nu. 5. 14. pa. 225

delegatus ab ordinario iudicat, nisi ordinarius sen- tentiam sibi referret. s. illud. nu. 2. pag. 175
delegatus ab ordinario iur. ci. non exequitur sen- tentiam suam, secus iur. can. nu. 140. pag. 671
delegatus an iurisdictionem cõcedere potest. conf. 196. pag. 389
delegatus principis, et non alij citant per edictū. nu. 12. pag. 226
delegatus quando cõstitutiones facere potest. conf. 136. nu. 1. pag. 349
delegati iudicis materia. s. alios. pag. 175
delegati iurisdictioni non prorogatur: deq. eius ma- teria. nu. 2. cum seq. pag. 654
delegati qui assessores habere possunt. s. si quis. nu. 2. pag. 194
Delictum an per testes probari potest. s. his. n. 12. pag. 232
delictum est tantò grauius, per quantò indigniorem committitur. s. si uerò. nu. 2. pag. 138
delictum et cõtractus equiparantur. s. unam. nu. 5. pag. 179
delictū graue et paruum quod dicatur. conf. 216. pag. 402
delictum preteritum non punitur secundū legem nouam. s. interdicimus. nu. 1. pag. 141
delictum quando praeparatur ultra propostum, non punitur. conf. 111. nu. 2. pag. 472
Delinquens, ad locum delicti remittitur. s. si uerò. nu. 1. cum seq. pag. 243
delinquens, amat poenam. s. quia. nu. 1. pag. 138
delinquens in territorio captus, si confessus est etiā plura crimina extra territorium cõmississe, an pro illis condemnari potest. nu. 7. pag. 243
delinquens in ecclesia, ad ecclesiam non cõfugit, nec ab ea defenditur. s. his. nu. 4. pag. 232
delinquens si appellare non potest, de quib. delictis deq. reis intelligatur. nu. 1. cum seq. pag. 326
delinquentis conditio attendenda est. nu. 3. pa. 337
delinquenti mandato alicuius, an sit danda dilatio, ad denunciandū domino. s. si uerò. n. 4. pa. 180
delinquentem qui non prohibet, an teneatur. s. sic. nu. 3. pag. 139
delinquentem uno ciue, tota ciuitas non punitur. s. quonian. pag. 242
delinquentes cum armis, bis non puniuntur. s. de- nunciatus. nu. 4. pag. 199
delinquentes in res ecclesiasticas, sub iudice ecclesie- stico, iur. ca. conueniuntur, iur. ci. secus. nu. 134. pag. 671
delinquentiū in ecclesiam bona fisco ecclesie ac- quiruntur, iur. can. sed iur. ci. bona damnatoriā referuntur filijs. nu. 144. pag. 671
Democratia quid sit. nu. 1. pag. 677
Dena, pro duplici decem, in poenalibus sumitur. s. ad. nu. 11. pag. 224
Denunciatio quando et quibus personis faciendā sit. nu. 3. pag. 360
denunciatio criminis quando permittitur: deq. eius materia. nu. 1. cum seq. pag. 535
Deorsum dicitur à parte superiori uersus inferio- rem. nu. 27. pag. 641
Deportati bona post quaesita, non publicantur in- uita ipsius. nu. 8. pag. 336
deportati in insulam, licet amittant ea quae sunt iu- ris Ciuili, tamè retinent ea quae sunt iurij gent. nu. 2. 3. 4. pag. 661
Depositarius quam solennitatem seruare debeat. s. nouimus. nu. 6. pag. 185
Definere aliquid quādo dicatur. n. 3. cu seq. p. 650

175
671
conf.
389
226
conf.
349
175
654
194
140
232
138
494
216
402
141
472
243
138
246
219
232
219
326
337
180
139
242
199
134-
671
677
224
360
535
641
336
661
561
199
185
650

Loci communes

Deus creavit hominē, ad similitudinem suam. nu. 12. pag. 617
Dextra, uel sinistra, inter que cadat. num. 33. cum seq. pag. 642
Diabolus quibus technis utatur, ut genus humanū fraudet. nu. 10. pag. 616
Dicitur, dubitationem continet. nu. 8. pag. 315
Dies interpellat pro domino. §. loca. nu. 1. pag. 87
Dies quando dicatur incipere, et quando desinere. nu. 9. pag. 650
Diffinitiones iuris, pertinent ad doctores. nu. 165. pag. 739
Dignitas non est membrum, sed pars membri, quid de digito debili. conf. 201. cum seq. pag. 393
Dignitates conferuntur à principe, uel prefecto. §. omnes. nu. 2. pag. 139
Dignitates plures si quis habeat, et scribit, debet illas exprimere, ut de persona mandante maior habeatur certitudo. nu. 17. pag. 2
Dignitates quando in filios non transeant. num. 4. pag. 304
Dignitates que liberent aliquem à curiali fortuna. §. plurima. nu. 3. pag. 179
Dilatio data à statuto, quando prorogari non potest. conf. 95. nu. 4. pag. 467
Dilatio intelligitur peremptoria, quando proceditur sine figura iudicij. uers. intermino. num. 1. pag. 550
Dilatio quarta, uel quinta quando detur ad producendos testes. nu. 4. §. pag. 731
Dilatio secunda, quando plenam causę cognitionē exigat. nu. 23. pag. 539
Dilutione prima data, quādo secundam dare teneatur. conf. 115. nu. 1. pag. 474
Dilaciones ad probandum, sunt peremptoriae. nu. 6. pag. 547
Dilaciones due dāda sunt actori et reo, tres in criminalibus, cum causę cognitione. uers. Sequen- tia. nu. 2. pag. 551
Dilaciones plures hodie dantur in causis pecuniarijs. nu. 6. pag. 207
Diligentia quomodo probetur. nu. 5. pag. 528
Dispositio bonorum quomodo fiat. num. 8. cum seq. pag. 125
Dispositio an, et quādo expostitiue ponatur. nu. 3. pag. 439
Dispositio posita inter genus et speciem, ponitur pro, id est. conf. 41. nu. 4. pag. 431
Dispositio alteram ueram esse sufficit. §. summa. nu. 2. pag. 14
Dispositio faciens relationem ad aliud, tanquam à sui forma, infirmatur ab illo. nu. 3. pag. 422
Dispositio iudicatur secundū tempus in quod cōfer- tur effectus. conf. 76. nu. 5. pag. 307
Dispositio prima, tollitur per secundam. n. 1. p. 508
Dispositio pugnans inuicē, nulla est. nu. 2. §. p. 508
Distribuire iustus, pro parte distribuere potest. nu. 9. pag. 511
Distributiva uerba, si quis, quisquis, quem effectū tribuant in quolibet particulari. conf. 57. nu. 5. pag. 293
Distributiuorū, si quis, quisquis, et aliquis natura est, ut licet sint singularis numeri, ad omnes ta- men referantur. conf. 254. nu. 1. pag. 415
Dies quando preferatur pauperi. nu. 6. pag. 17
Diuisio facta inter aliquos, contra ipsos probat. conf. 123. nu. 3. pag. 342
Diuisio orbis est de iurgent. nu. 2. pag. 554
Docere alios debens, ab alijs doceri non debet. §. de. nu. 2. pag. 247
Docēda prius sunt leuiora, quam difficiliora. §. lu-

stitia. nu. 2. pag. 4
Doctōr an collectionem facere possit. §. ne. nu. 8. pa- gina 159
Doctōr legum presumitur scire leges, et in eo non presumitur iuris ignorātia. conf. 111. n. 8. p. 332
Doctōr non potest pro debito carcerari, nec requiri an habeat arma. nu. 5. pag. 682
Doctōr perhibet testimonij de peritiā et honestate scholaris. §. deinde. nu. 1. pag. 146
Doctores antiqui quomodo nouis preferantur. §. audient. nu. 3. pag. 146
Doctores iuuenes uirtuosi, preferuntur doctōrib. antiquiorib. uitiosis. §. ordinationem. n. 1. p. 131
Doctores qui habent bonos et honestos scholares, presumuntur meliores. §. nisi. nu. 4. pag. 145
Dolus et culpa quando equiparētur. §. suspectus. nu. 2. pag. 32
Dolus, lata et leuis culpa quid. nu. 4. §. pag. 100
Dolus quomodo probetur. nu. 100. cū seq. p. 704
Dolo futuro renunciari non potest. nu. 15. pag. 316
Dominus ius quod in uasallos habet, in diuinitum est. nu. 9. pag. 385
Dominus an succedat cognato sui ferui. §. si uerō. nu. 4. pag. 234
Dominus iure communi seruos suos corrigere, et percutere potest. nu. 7. pag. 476
Dominus obligatur per institutorem. conf. 79. nu. 3. pag. 308
Dominus quando uideatur habere animū adimen- di peculium seruo. nu. 12. pag. 506
Domini castrorū an merum et mistum imperium habeant. conf. 189. pag. 385
Domini ciuitatum et locorum habēt iura regalia in castris et locis eorū. conf. 72. nu. 3. p. 303
Dominorum an quilibet iurisdictionem habeat de per se, an communiter. nu. 8. pag. 385
Dominium bonorum raptoris, quando ipso iure transferatur. §. leges. nu. 4. pag. 245
Dominium eiusdem rei non potest esse duorum in solidum. nu. 10. pag. 105
Dominium ecclesiasticū et fratrum minorum, pertinet ad Ro. ecclesiam. dist. 4. cap. 1. nu. 2. p. 564
Dominij non transferuntur, si traditio rem meam, cre- dens tuam esse. §. si quis. nu. 3. pag. 59
Dominium non transferuntur ex emptione incerta, tamen si emptori possessio tradita sit. conf. 74. nu. 1. pag. 306
Dominium per uenditionem et traditionem trans- fertur, non per obligatiōem pignoris. §. idem. nu. 2. pag. 60
Dominij presens licet ex preterito dominio præ- sumatur, oportet tamen ipsum presumpsum al legare. nu. 3. pag. 104
Dominium quando sola clauium traditione trans- fertur. §. item. nu. 1. pag. 36
Dominium utile rerum donatarū propter nuptias transferunt sine facto hominis, secus in re dota- li. §. causam. nu. 9. pag. 176
Dominium utile, uel quasi, idem est. §. multa. num. 1. pag. 223
Dominij exceptio per quem opponatur. conf. 81. nu. 3. cum seq. pag. 309
Dominij ut instar habeat, requiritur tit. et traditio possessionis, et quod res sit tradita eius nomi- ne. nu. 1. pag. 395
Domus appell. que ueniant. conf. 107. nu. 1. p. 471
Domus facies que dicatur. nu. 32. pag. 642
Domestici à testimonio repelluntur. nu. 10. p. 717
Domestici qui et quando testificantur. num. 11. 15. pag. 728
Donare simpliciter, est perdere. conf. 160. num. 4.

pag. 356
donare uidetur, qui rem suam prescribi patitur. nu. 3. pag. 220
Donans omnia bona sua, de presentibus tantum intelligitur. conf. 75. nu. 2. pag. 457
Donans omnia bona sua, an testari uideatur. §. ce- terum. nu. 1. pag. 39
Donatum filio. quando contemplatione patris, uel filij censetur. nu. 7. 8. 9. cum seq. pag. 579
Donatarū rerum propter nuptias domini, trans- fit ipso iure in mulierem. §. causam. nu. 9. pag. 176. §. illud. nu. 1. pag. 218
Donator effectus pauperior, cogit eum cui dona- uit, ut ipsum alat. nu. 13. pag. 86
Donatarius si maneat in possessione rei donate us- que ad mortem, donatio facta allegari non po- test. conf. 65. nu. 4. pag. 299
Donatarius si non insinuauerit rem donatam, inte- rim dum is qui donauit, possideret, an sibi no- ceat. conf. 81. nu. 7. pag. 309
Donatio an presumatur fictitia, si donator p duos annos possederit. conf. 81. nu. 8. pag. 309
Donatio ante nuptias, sol. mat. quatenus filijs debe- tur. §. et. pag. 160
Donatio ante nuptias, licet immisceatur heredita- ti filij, tamen propriam naturam retinet. §. an- te nuptias. nu. 1. pag. 122
Donatio ex quib. causis reuocetur. §. perfectis. nu. 7. pag. 191
Donatio facta de re non idonea ecclesie, quando profit donanti. §. sicut. nu. 1. pag. 138
Donatio facta pauperibus ualeat, tamen si non sit qui acceptet. §. si quis. nu. 3. pag. 241
Donatio facta per Constantinū Papę Syluestro, ualeat. §. maxima. nu. 3. 4. pag. 131
Donatio facta per uirum uxori, uel econtra, quan- do et quatenus non ualeat. §. optime. num. 6. pag. 157
Donatio facta rebelli, et per notarium rebellem ro- gata, an ualeat. conf. 1. nu. 4. pag. 416
Donatio facta secundum formam statuti, non indi- get alia insinuatione. conf. 47. nu. 2. pag. 442
Donatio facta ultra quingentos solidos, coram quo iudice debeat insinuari. §. inhonestas. num. 5. pag. 167
Donatio licet non ualeat in eo quod legitimam sum- mam excedit, ualeat tamen in eo quod est infra, uel intra eandem summam. nu. 9. pag. 366
Donatio immensa sine insinuatione, ecclesie facta, quando non ualeat. §. si minus. nu. 2. 3. pag. 135
Donatio immensa que, et quando reuocetur: de q; eius materia. §. dudum. pag. 213
Donatio in filium emancipatum à patre facta, ul- tra quantitatem legitimam sine insinuatione, non ualeat. nu. 4. pag. 173
Donatio inofficiosa quomodo reuocetur. §. dudū. nu. 7. cum seq. pag. 213
Donatio inofficiosa qualiter reuocatur, quando est facta filio, uel extraneo. conf. 47. nu. 3. p. 442
Donatio inofficiosa re et consilio, quomodo intel- ligatur. conf. 47. nu. 4. pag. 442
Donatio inter patrem et filium, quando tenet. §. dudum. nu. 3. 4. 5. pag. 213
Donatio iurata, non obstante statuto, ualeat. conf. 108. nu. 3. pag. 471
Donatio ob causam non insinuatur. §. sponsalitiā. nu. 3. pag. 234. §. illud. pag. 242
Donatio omnium bonorū, an de iure ualeat. conf. 108. nu. 1. cum seq. pag. 471
Donatio facta à patre filio in potestate, non ualeat. §. an. nu. 1. pag. 63
donatio

donatio omnium bonorū, auferri liberam testandi facultatem. conf. 76. nu. 2. pag. 807
donatio propter nuptias facta per uirū, quō dica- tur uxori obligata. §. causam. nu. 4. pag. 176
don. propter nuptias dicitur in dominio uxoris, sicut dos in dominio uiri. §. causam. n. 4. p. 176
donatio propter nuptias, an dicatur ipso iure cōsti- tuta, dati dote per uxorem. nu. 4. pag. 217
donatio propter nuptias, soluto matrimonio redit ad uirum. nu. 3. pag. 217. §. ea. nu. 3. pag. 220
donationis propter nuptias lucrum, quatenus libe- ris seruandum. §. ea. pag. 200
donatio propter nuptias non insinuatur. §. sponsa- litiā. nu. 1. pag. 234
donatio quando per existentiam liberorum reuo- cetur. nu. 8. pag. 214
donatio si pro parte non ualeat, an in totum uideat- ur. §. si quis. nu. 3. pag. 60
donatio sponsalitiā, insinuationem exigit. §. spon- salitiā. nu. 4. pag. 234
donatio ultra quingentos aureos, sine insinuatō- ne non ualeat. §. nuc. nu. 1. pag. 77
donatio usufructus facta inter coniuges, quādo ua- leat. §. si uerō. nu. 1. pag. 158
donationis causa mortis et capionis causa mortis differentia. §. et. nu. 2. pag. 66
donationis propter nuptias, equalitas esse conue- nit: de q; eius materia. §. quoniam. pag. 217
donationes que sunt sponse, uel uxori, tempore nuptiarū, cuius sint, et an à sponsis repeti pos- sint. conf. 11. pag. 421
Dos ad quos filios pertinet. §. dudum. pag. 215
dos an tacite ex patientia, contracto matrimonio constituta censetur. nu. 11. cum seq. pag. 498
dos constante matrimonio, an solui potest. §. dotes. nu. 1. 2. 3. pag. 159
dos constitui potest, in nominibus debitorum. conf. 133. nu. 3. pag. 348
dos data focero potest repeti, si ad inopiam uer- gat. §. illud. nu. 7. pag. 218
dos et donatio propter nuptias, an minui potest. §. de. nu. 1. pag. 158
dos est, quod à muliere, uiro propter matrimonij onera datur. nu. 10. pag. 498
dos est quid uniuersale. conf. 124. nu. 4. pag. 342
dos in patrimonio patris reuersa non diminuitur, filia secundō nubente. §. quia. pag. 218
dos matris que ad filios peruenit, in ipsorū legiti- mam computatur. conf. 190. nu. 1. pag. 386
dos per fratrem recepta, non restituitur de comu- ni. nu. 10. pag. 585
dos pro ingressu monasterij non constituitur. num. 3. pag. 253
dos promissa et non soluta, quando repeti potest soluto matrimonio. §. illud. nu. 1. pag. 122
dos quando dicatur magna, uel parua. §. illud. nu. 5. pag. 218
dos soluto matrimonio, ad uxorem redit. nu. 3. p. 217. §. ea. nu. 3. pag. 220
dos si consistat in rebus mobilibus, que cōsignari non possunt, quid agendum. §. illud. nu. 2. p. 215
dos sine matrimonio esse non potest. cō. 45. n. 1. p. 144
dos soluta à granato de bonis fideicom. subiectis, si matrimonio soluto, ad priuatum reuertitur, non uenit in fideicom. §. negotium. nu. 7. pag. 222
Dotis augmentum factum à uiro uxori, in dubio presumitur factum in fraudem creditorū. nu. 10. pag. 217
dotis equalitas esse conuenit: de q; eius materia. §. quoniam. pag. 217
dotis et alimentorum fauor equalis. nu. 8. pa-

Inst. Auth. & Tract.

gina 498
dotis lucranda pactum, de qua intelligatur. conf. 101. pag. 269
dotis lucrum, soluto matrimonio, quatenus liberis seruandum. §. ea. pag. 220
dotis non numerate exceptio, à quo, et quatenus opponi potest. §. omnes. pag. 220
dotis priuilegia non transeunt ad creditores mu- lieris, nec ad extraneos. §. dudum. nu. 1. pag. 215
dotis priuilegia non possunt per cessionem trans- ferri. §. dudum. nu. 2. pag. 215
doti, precium accedit loco rei. conf. 124. nu. 5. pa- gina 342
doti profunt inducta in fauorem donationis pro- pter nuptias. §. causam. nu. 2. 3. pag. 176
dotis restitue de nomine, duo rei constitui possunt. §. est. nu. 1. pag. 155
dotem constituens pro muliere, ad quam alioqui perinet, eam sibi reddi stipulari non potest. cōf. 88. nu. 1. pag. 465
dotem constituens si pactus sit eam sibi reddi, mu- lier nihilominus de ea disponere potest. conf. 127. nu. 1. pag. 344
dotem constituens mulieri, eidem ius repetēdi que- rit. conf. 123. nu. 1. pag. 342
dotem constituens, si paciscatur eam sibi reddi solu- to matrimonio, morte uiri sine filijs: an eo mor- tuo cum filijs, dos restituenda sit, uel cedat lucro uiri mortui, uel eius filijs. conf. 130. pag. 347
dotem constituens pro muliere, si stipuletur eam mu- lieri reddi, potest ipsa agere, ut liberet uirum. conf. 88. nu. 2. pag. 465
dotem constituens, si pactus eam sibi reddi, mulie- ri de ea disponenti consentiat, sibi preiudicat. conf. 127. nu. 2. pag. 345
dotem constituens, si eam restitui stipuletur, cui in dubio restituenda. conf. 88. nu. 2. pag. 465
dotem lucrans, non extantibus filijs, an habeat lo- cum, si extat filius ex filia. conf. 132. pag. 347
dotem promittens pro aliqua puella sub poena, si puella moriatur ante etate nubilem, non est ob- ligatus. conf. 45. nu. 3. pag. 441
Dotalis rei dominium, ipso iure in uirum non tran- fertur. §. causam. nu. 9. pag. 176
dotalis fundus presumitur possessus à marito, post mortem uxoris, et filiorum infantium, iure hereditario. conf. 207. nu. 3. pag. 396
Dotalium commodorum, et donationum ante nu- ptialium iura, magis uoluntatis, quam rationis sunt. §. et ante. nu. 4. pag. 119
dotalium rerum alienatio quādo prohibita. §. cau- sam. cum seq. pag. 176
Dotans filiam si stipuletur dotem sibi restitui sol- to matrimonio morte uiri cum filijs, et sine filijs: an mortua filia cum filijs, dotē habere debeat. conf. 237. pag. 412
Duo si simul competunt, et unum per aliud, unū sine alio tolli non potest. nu. 20. pag. 478
E
Ecclesia an possit alienare, remunerando eos, qui ecclesie seruiunt. nu. 10. pag. 134
ecclesia an possit cum aliena iactura locupletari. §. si uerō. nu. 1. pag. 238
ecclesia approbat imperium Rom. nu. 11. pag. 533
ecclesia de iur. ci. aduersus prescrip. restituitur: in. can. non. nu. 28. pag. 666
ecclesia exempta, quibus profunt. nu. 6. pag. 321
ecclesia habet tacitam hypothecam in bonis em- phyteut. propter canonem non solutum. §. sci- re. nu. 1. pag. 136
ecclesia herede insilita, quid iudicis potest. cap. Index Inst. Auth. & Tract.

7. nu. 6. pag. 574
ecclesia hodie concedit rem in emphyteusim per- petuam. §. emphyteusim. nu. 5. pag. 136
ecclesia inuicem permutare possunt. §. in quadā. cum seq. et §. legem. pag. 170
ecclesia prescribit res sibi donatas, si alioqui non ualeat. §. maxima. nu. 4. pag. 131
ecclesia, prelato decedenti ab intestato, succedit in ijs que ab ecclesia, uel ecclesie contemplatione habuit. nu. 25. pag. 690
ecclesia quando ad tributa teneatur. §. sanctissima. nu. 1. pag. 238
ecclesia quando excluditur annali exceptione. §. si quis. nu. 2. pag. 229
ecclesia quando possit arma spiritualia exercere. nu. 62. pag. 732
ecclesia quibus res tutissimum sit refugium de iu- re ci. et can. nu. 22. pag. 666
ecclesia quomodo possit locupletari cum aliena iac- tura. §. si autem. nu. 2. pag. 138
ecclesia si edificanda sit ex domo, eaq; alienetur per testatorem, et aliam emat, in ipsa, ecclesia construenda est. conf. 26. nu. 2. pag. 275
ecclesia si exempta sit, an prelatus exemptus cen- seatur. nu. 6. pag. 433
ecclesia, uel hospitale non faciens inuentarium, an in legis poena incidat. §. non. nu. 5. pag. 170
ecclesia ut constitutur, et manu teneatur, ad pu- blicam ciuium pertinet utilitatem. num. 4. pa- gina 257
ecclesie fructus futuri, an à rectore obligari pos- sint. conf. 231. nu. 1. pag. 409
ecclesie immunitas, an ad eam fugientem cōcessa. §. sed. nu. 1. cum seq. pag. 148
ecclesiam edificans, eam dotare debet. §. dudum. nu. 1. 2. pag. 123
ecclesiam edificans, habet ius patronatus, et ius presentandi. §. plurimi. nu. 3. pag. 170
in Ecclesiam edificandā, que solemnitates requirun- tur. §. ea que. nu. 1. cum seq. pag. 170
Ecclesiastica res quando anno prescribatur. §. si quis. nu. 1. pag. 252
ecclesiastica res in principem translata, in quien- cunq; transferri potest. §. legem. pag. 236
ecclesiastica rei immobilis alienatio, superioris de- cretum exigit. §. quoniam. pag. 179
ecclesiastica rei emphyteusis, pensio. §. quia. nu. 1. pag. 136
ecclesiasticam rem prelatus usq; ad tempus locare non potest, quo ad suum successorem protrahi- tur. conf. 231. nu. 3. pag. 409
ecclesiastica res alienantur cum minori solemnita- te de iur. can. quā de iur. ci. nu. 99. p. 669
ecclesiastica res dicuntur esse pauperū. §. si uerō. nu. 1. pag. 138
ecclesiastica res non nisi secundum consuetudinem in emphyteusim conceduntur. conf. 161. nu. 2. pag. 367
ecclesiastica res, quando et quatenus prescriban- tur. §. quod. pag. 223. §. pro. nu. 3. §. p. 2. 4. 0. et nu. 14. 16. pag. 383
ecclesiasticarū rerum alienationis materia. §. unā. cum seq. pag. 133. §. et. pag. 164
ecclesiasticarum rerum alienatio quando proba- bita, uel permissa. §. multis. cum seq. pag. 236
Egere dicitur, qui non habet, unde se alat. num. 10. pag. 123
Eligentes Abbatem iur. ci. iurant, secus iur. can. nu. 11. pag. 670
Electōr per tres menses negligens, quando eligen- di ius amittat. §. de. nu. 3. pag. 247
electō

Loci communes

elector quando absentem eligere potest. num. 5. pag. 511
electoris baiuli periculum est. s. nullo. nu. 4. p. 195
Electus iudex, reuocari non potest, & ex electione sibi ius querit. s. ad hac. nu. 4. pag. 247
electus post dignitatem collatam, an licite aliquid offerat. nu. 9. pag. 247
electus quomodo confirmetur. s. oportet. nu. 2. pag. 132
electio ante confirmationem, quando liceat administrare. s. quicquid. nu. 7. pag. 192
electio quando ex sola electione ius queratur. s. ca. nu. 1. pag. 215
electio pluribus ad unum officium, cui unus solus praesse solebat, an illi utentur illis privilegiis, quibus ille solus utebatur. s. illud. nu. 4. pa. 139
Electio ab uniuersitate facta, dans iurisdictionem, superioris confirmationem exigit. s. iurisdictionem. nu. 6. pag. 145
electio administratoris xenodochij, spectat ad edificationem, sed episcopus confirmat. s. si quis. nu. 2. pag. 240
electio an reuocetur, si alius electio melior reuocetur. s. ordinationem. nu. 2. pag. 131
electio & confirmatio facta per pecuniam, an ualeat: de q. eius materia. s. hac. nu. 2. cum seq. pag. 132
electio fieri debet per angelum. s. nisi. num. 5. pag. 145
electio quando confirmata censetur. nu. 4. pa. 71
electio si aequalis sit, ad dignitatem recurritur. s. si tamen. nu. 2. pag. 34
electio sola quando tribuat ius electio. s. quicquid. nu. 5. 6. pag. 192
electio ualeat, si quis dicat, uolo eligere. nu. 4. pag. 55
electionis ius anno terminatur. nu. 5. pag. 353
electioni si opponatur, quomodo procedendum. s. oportet. nu. 3. pag. 132
electione facta, si alter magis idoneus fuerit, an prior reuocetur. s. iubemus. nu. 1. pag. 250
Emens rem prohibitam alienari, quando recuperet precium, & quando illud amittat. num. 4. pag. 134
Emptra res ex pecunia alterius, an illi sit obligata. s. his. nu. 2. pag. 218
emptra ex pecunia scenebri, iur. can. uenduntur, & pecunia restituitur: sed iur. ci. emens ex pecunia & nomine suo, non habet ius in re emptra. num. 127. pag. 671
Emptror recemere alteri ex uenditoribus, tamen si pacto appposito, quando non teneatur. conf. 195. nu. 1. pag. 389
emptror rerum ecclesie, quando contra rationem uel ecclesiam regressum habeat. s. quia. nu. 2. 3. pag. 133
emptror rerum fiscalium, non habet immunitatem a uectigalibus. nu. 6. pag. 122
emptror utriusq. possit uti iurisdictione uendita, extra fundum. nu. 17. pag. 386
emptroris est periculum rei uendita. nu. 1. 3. p. 488
emptrori fructuum in certum tempus, an propter casum fortuitum fiat remissio mercetis. q. 22. pag. 529
emptror utile dominium habet. nu. 4. pag. 488
emptrori prodest exceptio uenditoris. num. 14. pag. 483
emptra an in alterius arbitrium coferrri possit. nu. 5. pag. 97
Emptra fructuum non cotrahitur, fructibus non natis. nu. 6. pag. 989

emptio quomodo a locatione decernatur. num. 9. pag. 989
emptio una tantum est, quando precium unum ab initio constituitur, tamen si praestatio diuisa sit. nu. 5. pag. 989
emptio materia. tit. de emp. pag. 97
emptio substantia sunt, res & precium. num. 10. pag. 92
emptio hanc uerba apposta, si precium non solueris tali die, res sit inempta, quid operentur. nu. 5. pag. 79
Emphyteusis accepta pro se & filijs suis et nepotibus, ad quos traseat. s. emphyteusim. n. 6. p. 136
emphyteusis an cum monacho in monasterio transeat. nu. 10. pag. 131
emphyteusis concessa patri pro se & filijs, statim quod conceditur uni, conceditur & alij. conf. 58. nu. 3. pag. 293
emphyteusis cotractus, non fit in scriptis. s. quod. nu. 3. pag. 137
emphyteusis ecclesie quando intelligatur durare. conf. 77. nu. 1. pag. 459
emphyteusis ecclesie superioris decretum exigit. s. legem. nu. 5. pag. 170
emphyteusis ecclesie concessa pro se & filijs, an transeat ad extraneos. s. emphyteusim. nu. 3. pag. 136
emphyteusis ecclesiastica, an in perpetuum concedatur. s. alienationis. nu. 5. pag. 135
emphyteusis ecclesiastica transit ad feminas. s. emphyteusim. nu. 1. pag. 136
emphyteusis ecclesiastica, usq. ad tertiam generationem coeque, usq. ad nepotes protrahitur. s. alienationis. nu. 6. pag. 135
emphyteusis & feudum, in rebus immobilibus consistunt. s. emphyteusim. nu. 2. pag. 136
emphyteusis per patrem quaesita accrescit fratri suoperuienti. conf. 58. nu. 1. pag. 293
emphyteusis accepta pro se & filijs suis legitimis, qui non ueniant. conf. 120. pag. 340
emphyteusis finita, quib. denuo conferenda. s. quod. nu. 4. pag. 137
emphyteusis quando masculi & feminae equaliter succedant. conf. 60. nu. 4. pag. 296
emphyteusim ecclesiasticam ecclesia habens, si per biennium cessat, cadit, sicut quilibet priuatus. s. si uero. nu. 2. pag. 238
Emphyteuta an possit moram purgare. s. scire. nu. 6. pag. 136
emphyteuta an possit pro pluribus annis, uel pensionem unius anni, particulariter soluere. s. scire. nu. 4. 5. pag. 136
emphyteuta de iur. ci. si non soluit can. elapso biennio, cecidit: iur. can. non, quia potest moram purgare. nu. 101. pag. 659
emphyteuta ecclesie, ob canonem non solutum, cadit ab emphyteusi, per sententiam. s. si uero. nu. 1. pag. 238
emphyteuta ecclesie, si monasterium ingreditur, emphyteusis transit in ecclesiam, sed reuocabatur. s. multis. nu. 8. 9. 10. pag. 236
emphyteuta ecclesiastico, propter casum non fit remissio. s. quia. nu. 3. pag. 136
emphyteuta agente contra extraneum possessorem, is non potest excipere canonem non solutum. s. scire. nu. 3. pag. 136
emphyteuta possunt diuidere emphyteusim inter se, irrequisito domino. nu. 4. conf. 58. pag. 293
Emphyteutica & feudalia pacta, in quo differant. conf. 161. pag. 367
Episcopus equiparatur senatui. conf. 18. nu. 5. pag. 220

gina. 426
episcopus an de casu liberali cognoscere possit. s. plurimas. nu. 4. pag. 197
episcopus suscipiat officium executoris, seu commissarij. s. si quis. nu. 3. pag. 240. s. si quis. nu. 1. 5. pag. 241
episcopus non constituit procuratorem. s. sportularum. nu. 3. pag. 250
episcopus non debet diu abesse ab episcopatu. s. illud. pag. 179
episcopus potest uendicare rem ecclesie, in debitate alienatam. s. hac. nu. 2. pag. 238
episcopus quando possit alienare res ecclesiasticas, tempore suae administrationis quasitas. s. interdicimus. pag. 241
episcopus quantum tempus possit abesse ab ecclesia, sine iussu principis. s. & illud. nu. 1. pag. 132
episcopi prudentia. nu. 78. pag. 701
episcopi scire debent leges ciuiles. s. rem. num. 2. pag. 191
episcoporum materia. s. maxima. cum seq. pa. 131. s. de. pag. 247
Episcopatus unus potest in duos diuidi. s. illud. nu. 3. pag. 139
Eremita & uita contemplatiua dediti, quod ad se, sunt boni & prudentes, & aliorum negotiorum in expertes. nu. 78. pag. 701
eremitarum uita, melior monachorum. s. cogitandum. nu. 1. pag. 128
Errans in nomine, quomodo de corpore probet. nu. 26. pag. 695. nu. 16. pag. 710
errans in iure, an dicatur esse in dolo. nu. 14. pag. 144
Error iuris in praescriptione, habetur pro mala fide. nu. 4. pag. 339
error quomodo probetur. nu. 11. pag. 315
Erubescimus sine lege loqui. s. consideremus. pag. 151
Et, plenam repetitionem inducit. conf. 155. num. 3. pag. 361
et, quando inducat repetitionem conditionis. nu. 4. 5. pag. 255
et, quid & quatenus copulet. conf. 147. nu. 2. pag. 356
Etiam, casum contrarij implicat. s. & n. 5. p. 146
Euenire quod potest quando consideretur. nu. 14. pag. 678
Ex, denotat causam proximam, & immediatam. conf. 132. nu. 2. pag. 347
Exactor tributorum, de mandato fidem facere tenetur. s. eos. nu. 1. pag. 246
exactor tributorum, tenetur dare apocham de soluto: de q. eius materia. s. quaecunq. nu. 4. cum seq. pag. 246
Excipienti competit onus probandi. nu. 2. pa. 481
Exceptio confirmat regulam in exceptiualis: non uero ampliat. s. ut autem. nu. 12. pag. 135
exceptio contra testes, quando probanda. n. 56. p. 732
exceptio declaratoria fori, quando ab actore opponi potest. nu. 17. pag. 483
exceptio dicitur habere altiore in indagine, quando non potest expediri intra tantum tempus, quantum processus principalis. nu. 4. pag. 538
exceptio dilatoria, ante lit. contest. iure ci. non proponitur, iur. can. quando cumq. nu. 46. p. 667
exceptio, dolo factis, quando obstat agenti. s. dotes. nu. 4. pag. 159
exceptio dotis, uel pecuniae non numeratae semel proposita, est effecta perpetua, & ad heredes transit: de q. eius materia. s. omnes. num. 2. pag. 220
exceptio

exceptio ei non competit, qui alteri stipulatus est. conf. 126. nu. 2. pag. 344
exceptio non numeratae dotis an sit peremptoria. nu. 9. pag. 220
exceptio quae opponitur, non contra executionem, sed contra rem, in qua fit executio, summariam cognitionem exigit. nu. 31. pag. 540
exceptio rei iudicatee inducitur ad conseruandum iuris rigorem. nu. 15. pag. 536
exceptio respiciens inhabilitatem personarum, in in quibus iudicium fundatur, ante omnia examinanda est. conf. 185. nu. 2. pag. 382
exceptio pecuniae non numeratae quando non competit. nu. 3. pag. 941
exceptionem pacti oppositam non probans, condemnatur. conf. 43. pag. 284
exceptionem propositam ante litem contestatam, post persequi potest, si ante succubuerit. num. 25. pag. 540
exceptiones an in scriptis faciende sint. nu. 6. pag. 220
29. nu. 7. pag. 220
exceptiones magis litem differentes, quam substantiam rei respicientes, iudex repellere potest. nu. 9. pag. 543
exceptiones post sententiam oppositae, quando summaria, uel plenariam cognitionem exigant. nu. 29. pag. 540
exceptiones peremptoriae quando summariam, uel plenariam cognitionem exigant. nu. 27. pa. 540
exceptiones rei iudicatee, uel finitae, & aliae ad processum impediendum, in iudicio summario opponuntur. nu. 9. pag. 543
exceptiones respicientes moram negotij principalis, quando inquirenda. conf. 185. nu. 3. pa. 382
Excommunicatus non potest esse testis. num. 20. pag. 729
excommunicatus equiparatur deportato. nu. 9. 22. pag. 476
Excommunicatio quid: de q. eius materia. s. omnibus. pag. 248
Excusio honorum quomodo fiat. nu. 8. cum seq. pag. 125
Executio iniusta, de facto impediti potest. nu. 17. pag. 683
executio sententiae differtur, quando de innocentia constat. nu. 9. pag. 334
executio sententiae impeditur, per exceptionem nullitatis, uel quod sit lata praetextu falsorum instrumentorum. nu. 30. pag. 540
executio si fieri non potest in rebus praesentibus, quando fiat in rebus absentibus. s. si uero. nu. 1. 8. pag. 180
executio si non potest adimpleri intra praescriptum diem, alia dilatio adhibenda est. conf. 139. pag. 351
executio ultimarum uoluntatum, ad quem pertinet. s. si quis. nu. 1. pag. 240
executionis tempore, quando pars citanda, uer. executionem. nu. 1. pag. 551
executionem ultimarum uoluntatum quilibet petere potest. s. si quis. nu. 4. pag. 241
Executor fratrum minorum institui potest. dist. 6. cap. 1. pag. 566
executor testamentarius, an cogatur officium executoris suscipere. s. diuersis. nu. 3. pag. 230
executor quando officio suo functus dicatur. conf. 193. nu. 2. 3. pag. 351
executor quando post annum exequi non potest. conf. 142. pag. 352
executor quis dicatur. conf. 142. nu. 1. pag. 352
executor ultimarum uoluntatum an teneatur ca-

uere, & quomodo nudus minister cauet de nuda cautione. s. si quis. nu. 3. pag. 111
executoris gratia Apost. officium non expirat, etiam re integra, morte concedentis. nu. 20. pag. 656
executore non eligente, quis eligat. cap. 5. num. 2. 3. pag. 575
executores fratres minores quatenus esse non possunt. conf. 142. nu. 2. pag. 352
executores, nullo instituto herede, uicem executorum obtinent. conf. 25. nu. 1. pag. 275
executores plures, an simul, uel separatim dati censentur. conf. 147. nu. 1. pag. 356
executores, quando heredis uicem obtineant. conf. 67. nu. 2. pag. 453
executores si non distribuunt, an post annum deuoluta sit potestas ad episcopos. conf. 112. nu. 2. pag. 473
executores testamentorum, nullo alio herede instituto, habentur loco heredum uniuersalium. nu. 2. pag. 255
executorum potestas, quando heredum uicem obtineat. cap. 1 & seq. pag. 574
Exemplum habet declarare, quod summa sit illius naturae, cuius est exemplum. conf. 52. n. 2. p. 445
Exhereditatio liberorum generaliter facta per patrem, non ualeat. nu. 2. pag. 272
exhereditationis causa nominatim in testamento inferenda, & ab herede probanda sunt. s. sine. nu. 1. pag. 229
exhereditationis causam unam inferere sufficit. s. sine. nu. 2. pag. 229
exhereditati, uel exclusi habentur pro mortuis. conf. 205. nu. 2. pag. 394
Exhonorare, est extra honorem ponere. s. si uero. nu. 1. pag. 157
Eximens ex iniusta causa aliquem de manibus familiae, captum pro debito ciuili, tenetur ad illud debitum. nu. 18. pag. 683
Expensa piissima est, quae fit pro redemptione captiuorum. s. si unum. nu. 1. pag. 228
expensae communiter factae, communiter detrahendae sunt. conf. 186. nu. 1. pag. 382
expensae in lite ueniunt multiplici de causa. s. oportet. nu. 2. pag. 196
expensae quando ueniunt ex stipulatu, non officio iudicis. s. plurimi. nu. 4. pag. 167
expensarum condemnatio, iur. ci. non fit, nisi in fine causae: secus iur. can. nu. 77. pag. 668
expensarum condemnatio facta in minori quantitate, quam sit iuratum, an ualeat. s. oportet. nu. 13. pag. 196
expensarum iudicij materia. s. oportet. pag. 196
expensis producentis mittitur notarius ad egregias personas. nu. 97. pag. 735
expensas illas quis computat, quae sibi ab amico remissae sunt. nu. 12. pag. 86
expensas quas debet habere actor, ratione contumaciae rei. nu. 4. pag. 24
expensas qui ultro donat, an ille repeti possint ab eo, qui eas debet. conf. 128. pag. 345
Expresio eorum, ad quae quis teneatur, declarat quod in alijs non uult teneri. nu. 4. pag. 295
Exquestor quis dicatur, & an sit nomen dignitatis. nu. 20. pag. 3
Extra, an inclusue, uel exclusiue ponatur. s. quoniam. nu. 1. pag. 183
Extremitas, principium & finis. nu. 13. pag. 640
F
Acere praesumitur quis, quod in delictum non cadit. nu. 4. pag. 505
facere quis debet, quod euitare non potest. s. illud. Index Instit. Auth. & Tract.

nu. 1. pag. 141
Factum alienum regulariter nemo promittit. nu. 4. pag. 91
factum contra legem, non ualeat. nu. 2. 3. pag. 395
factum eius qui potestatem habet, ualeat, tamen si potestatem tacerit. nu. 1. 2. pag. 491
factum inceptum quod dicatur. conf. 36. nu. 3. pag. 281
factum probans, non qualitate, non habet beneficium, quod datur probantibus. nu. 2. pag. 500
factum quando dicatur, quod ceptum est. conf. 36. nu. 1. 3. pag. 281
factum quando praesumitur spontaneum. nu. 4. 8. pag. 680
factum quod non releuat, praestare quis non tenetur. nu. 3. pag. 519
Falcidia unde & a quo dicta. nu. 1. 2. pag. 114
falc. cessat in relictis ad pias causas. s. si autem. nu. 1. pag. 241
falc. cessante, quando cesset Treb. & contra. nu. 7. pag. 258
falc. & Treb. deducens, an peccet. nu. 10. pag. 536
falc. fauore instantis, & secundum eius uoluntatem inducitur. s. si enim. nu. 1. 5. uero. nu. 2. pa. 116
falc. prohibita censetur, quando legatarius alienare prohibitus est. s. si quando. pag. 236
falc. tacita prohibito an sufficiat. s. si uero. nu. 5. pag. 117
falc. appell. continetur Treb. s. si autem. num. 3. pag. 241
falc. quando locus sit: de q. eius materia. nu. 4. cum seq. pag. 114
Falconis materia. pag. 623
Falsus delegatus quomodo puniatur. s. cum. num. 4. pag. 192
Falsum quid. nu. 1. pag. 362
falsum asserens, probare tenetur. conf. 88. num. 2. pag. 313
Falsi & falsati differentia. s. illud. nu. 7. pag. 182
falsi notatur iudex, uel notarius, qui patitur dicta testium uidere ante aperturam. nu. 65. 66. pag. 721
falsi poena iure ciuili, alia est a poena iuris can. nu. 118. pag. 670
falsam relationem faciens fieri notario, qui postea falsum instrumentum edidit, an puniatur. num. 2. 3. pag. 392
falsis instrumentis utens & poenitens, iur. ci. non punitur, sed iur. can. secus in utente falsis literis apostolicis. nu. 129. pag. 671
Falsitas est immutatio ueritatis. s. nouimus. nu. 2. pag. 185
Fama cum denunciante, an faciat iudicium ad torturam. conf. 191. p. 387. & conf. 218. pag. 403
fama non probat, sed probationem factam coadiuuat. nu. 4. pag. 318
fama non probat testis qui dicit, publice dicitur, & de quibus probet. nu. 173. cum seq. pa. 740
fama probat quantitate, et numerum militarium exitium de loco ad locum. nu. 55. pag. 699
fama quomodo probetur. nu. 20. pag. 710
fama publica, cum alijs probationibus & iudicij, facit plenam probationem. nu. 2. pag. 417
fama sola, iur. ci. non probatur. can. sic. num. 30. pag. 666
Famulus dicitur habitare in ciuitate, in qua dominus habitat. conf. 42. nu. 3. pag. 283
Fatuus qui dicantur. nu. 97. pag. 704
Ferijs introductis ob hominum utilitatem, reuocari potest. nu. 9. pag. 682
Feudum coeque pro se & filijs masculis, & fa-

Index Instit. Auth. & Tract.
bb 2
minis;

Loci communes

minis, intelligitur ordine successivo. conf. 60. nu. 1. pag. 296
feudum no transit ad feminas, nec ad heredes ex=
transos. s. emphiteusim. nu. 1. 4. pag. 136
feuda ecclesie agnatis a clericis non conceduntur.
s. si uero. nu. 3. pag. 237
feudorum successiones, non admittunt iura com=
munia. conf. 72. pag. 303
Feudatarius si pro parte alienet, an totum amittat.
s. si uero. nu. 2. pag. 60
Fictio non presumitur, nisi causa appareat. nu. 3.
pag. 299
Fides etiam hosti seruanda est. nu. 6. 29. pag. 476
Fideicom. an profit inuentarium ab herede factu.
nu. 8. pag. 116
fideicommiss. inuentarium an aliquid sibi profit.
nu. 9. pag. 116
fideicommissum ex causa preteritionis cessum, ui=
uente filia, an transmittatur ad heredes. nu. 7.
pag. 271
fideicommissum non agnium, non restitutum, an
transmittatur ad heredes. nu. 15. pag. 266
fideicommissum no transmittitur ignorant. conf.
12. nu. 3. pag. 264
fideicommissum tacite relictum quomodo probea=
tur. conf. 194. nu. 4. pag. 388
fideicommissi materia. s. nunc. cum seq. pag. 66
fideicommissio an per diuisionem hereditatis re=
nunciatum censetur. nu. 1. 2. pag. 416
fideicommissio inest portio hereditatis, que ab im=
testato deseritur preterito. nu. 6. pag. 271
fideicommissio per patrem relicto non inest legiti=
ma & dos matris & auie. conf. 34. nu. 2. pag.
279. conf. 41. nu. 3. pag. 283
fideicom. ualent, testamento rupto ex causa exha=
red. nu. 5. 8. 9. pag. 229
fideicommissorum materia. s. negotium. pag. 222
Fideicommissarius potest unam rem, ex tota heredi=
tate petere. nu. 7. pag. 511
fideicommissarius quam similitudine habeat cum
herede. nu. 1. 3. pag. 112
fideicommissarius si non fecerit inuentarium, non
grauatur ultra quam facere possit. s. potest. nu.
1. pag. 68
fideicommissarius uniuersalis, ante restitutionem,
nullum ius malum transferre potest. n. 1. pa. 511
fideicommissarij potestas. conf. 91. nu. 1. 2. pag. 316
fideicommissarij qua adione agant. nu. 5. pag. 415
fideicommissarij habentur loco heredum, si non
est heredis institutio. conf. 38. nu. 3. pag. 286
fideicommissarij, nullo instituto herede, uicem he=
redum obtinent. conf. 25. nu. 2. pag. 275. conf.
67. nu. 2. pag. 453
Fideiussor an condemnatur, si dominus absens con=
demnetur. s. si uero. nu. 7. pag. 180
fideiussor condemnatus, que exigere & opponere
potest. conf. 82. nu. 4. pag. 310
fideiuss. de iudicio sisti, qui se offert defensionem prin=
cipalis, dicitur uerus procurator. s. si uero. nu.
2. pag. 180
fideiussor de iudicio sisti, tenetur certam quantita=
tem promittere, & quandiu sit obligatus. nu.
17. 18. pag. 169
fideiussor iudicatum solui, quatenus teneatur. nu.
1. 2. pag. 486
fideiussor pro dote danda, constitui potest. s. est. nu.
1. pag. 155
fideiussor potest de bonis principalis satisfacere
creditoribus. s. si unum. nu. 3. pag. 228
fideiussor pro debitore testificatur. nu. 13. pa. 717
nu. 33. pag. 730

fideiussor qualiter obligari possit, in obligationi=
bus operarum. s. si quis. nu. 1. pag. 90
fideiussor quando uerbis non obligetur. nu. 7. pa=
gina 124
fideiussori quando profit beneficium rei. num. 13.
pag. 124
fideiussori tenetur reus principalis, facta condem=
natione. nu. 15. pag. 483
fideiussores dati in causa prima, renouandi sunt in
causa appell. nu. 5. 6. pag. 50
fideiussores plures, quando uno libello conuenian=
tur. nu. 2. pag. 219
fideiussores qui dare potest, intelligitur usq; ad sen=
tentiam. conf. 86. nu. 1. pag. 462
fideiussores quare in contractibus adhibeantur. s.
pro. pag. 9
fideiuss. quando possint conueniri per creditore,
qui pignus habebat, uel pignus primo uedi de=
beat. nu. 14. pag. 124
fideiussori an profit interruptio precriptionis, co=
tra principalem facta. nu. 5. pag. 125
fideiussori non nocet iniustitia facta ex odio prin=
cipalis. conf. 82. nu. 3. pag. 310
fideiussori pecunia abesse censetur, si interpretati=
ue soluat. conf. 160. nu. 2. pag. 366
fideiussori presentia datur dilatio ad reum presen=
tandum. deq; eius materia. s. legem. nu. 13. cum
seq. pag. 123
Filius a patre institutus, an duas quartas detrahere
potest. nu. 12. pag. 111
filius adoptiuus quomodo succedat. num. 9. pag. 689
filius adoptiuus transmittit petitionem quartae ad
heredes. nu. 4. pag. 20
filius an computet dotem matris legitimam bono=
rum aui. conf. 53. pag. 445
filius an ex re patris, in dubio lucrum fecisse pre=
sumatur. nu. 4. s. cum seq. pag. 579
filius arrogatus quomodo succedat. num. 8. pag. 689
filius comitis, uel uasalli an dicatur habere comita=
tum, uel feudum ab imp. non a patre. s. optimu.
nu. 1. pag. 169
filius comitatus & districtus, an censetur ci=
uis, uel comitatus. conf. 172. nu. 6. pag. 374
filius consul, uel patricius, sui iuris efficitur. s. quic=
quid. nu. 1. 2. pag. 192
filius deportatus, desinit esse in patris potestate. s.
cum. nu. 2. pag. 22
filius emancipatus a patre arrogatore, an succe=
dat patri arroganti, & an patri naturali. s.
post. nu. 1. pag. 71
filius emancipatus succedit ex testamento, iure Ci=
uili. s. hinc. nu. 2. pag. 160
filius emancipatus an remaneat agnatus patri, &
econtra. s. placet. nu. 2. pag. 73
filius emancipatus mortuo aui, in patris potesta=
tem non reuertitur. s. quicquid. nu. 3. pag. 192
filius ex bono patre, bonus presumitur. s. cum. nu.
3. pag. 143
filius exheredatus, habetur pro mortuo. num. 8.
pag. 150
filius exheredatus quando admittatur inter extra=
neos, uel cum fisco. s. & hinc. nu. 6. pag. 113
filius ex uerbis positus in testamento contra ipsum,
nihil impedit quin dicat testamentu ipsum nul=
lum. nu. 3. pag. 507
filius fa. bona in quibus patri non queritur usufru=
tus potest donare causa mortis, sine patris consen=
su. nu. 7. pag. 230
filius fa. de iur. ci. absq; patris consensu, in iudicio

esse non potest: iur. can. potest esse in spirituali=
bus. nu. 177. pag. 673
filius fa. etiam pro debito carceratur. nu. 6. pa. 682
filius fa. in aduentiujs testari no potest, nec in alijs,
quibus patri usufru. queritur. s. diuersi. nu. 6.
pag. 230
filius fa. hodie non diuertit. s. est. nu. 2. pag. 155
filius fa. hodie habet heredem ab intestato, in ad=
uentiujs, non in profectiujs. s. si uero. num. 7.
pag. 157. s. plurimas. nu. 2. 7. 8. pag. 232. conf.
190. nu. 3. pag. 386
filius fa. iure ci. uoto non obligatur: iur. can. secus
est. nu. 89. pag. 669
filius fideicom. uniuersalis dicit testamentum nul=
lum si institutus non fuerit. nu. 2. pag. 112
filius habens legitimam excluditur a querela. nu.
12. pag. 110
filius habens minus quarta, agit ad supplementum.
nu. 1. pag. 52
filius habet legitimam sine onere, & si non satis
sit, petit supplementum. conf. 34. nu. 1. pa. 279.
nu. 5. pag. 302
filius hereditate aui materni non adita, non trans=
mittit. conf. 73. nu. 2. pag. 456
filius hereditatem matris non adiens, an transmit=
tat. conf. 64. nu. 4. pag. 451. conf. 66. num. 1.
pag. 455
filius hereticus & infidelis no admittit successione.
nu. 4. pag. 338
filius impendens circa personam patris, eo uiuo, an
repetat a coherede. nu. 1. 2. pag. 584
filius infans an transmittat ius deliberandi & adde=
undi hereditatem maternam. conf. 75. nu. 1. 2.
pag. 458
filius inobediens dispositioni paternae, quando le=
gitima priuatur. nu. 7. pag. 111
filius in potestate constitutus, non potest scribere
in testamento, sed emancipatus sic. conf. 61. nu.
2. 3. pag. 296
filius in potestate, an sit heres ipso iure. nu. 11. pa=
gina 150
filius institutus sub conditione casuali, uel mista, te=
stamentum non rumpit. conf. 28. nu. 2. pag. 277
filius inuitus quando emancipetur. s. generaliter.
nu. 9. pag. 202
filius ita priuatur portione sibi debita iure institu=
tionis, sicut extraneus. s. si uero. nu. 2. pag. 117
filius legitimatus per matrimonium, habet omnia
remedia contra testamentum, que habet legiti=
mus & naturalis. s. dubitatum. nu. 3. pag. 145
filius legitimatus dicitur legitimus, etia quod ad ho=
nores. s. ordinem. nu. 4. pag. 688
filius legitimus sequitur patrem, quod ad honores
& familiam. nu. 1. pag. 15
filius legitimus & naturalis an poterit patrem im=
stituere in testamento non solenni. s. & num. 6.
pag. 152
filius monachus, uel exheredatus an admittatur
ad partem, ut alijs partem faciat. num. 8. pag. 150
filius naturalis, per principis rescriptum quomo=
do legitimitur. nu. 3. pag. 21
filius naturalis legitimitur, per nominationem fia=
lij a patre factam. s. ad hoc. nu. 1. 2. 4. 5. pa. 231
filius naturalis quando per principis rescriptum
adoptari potest. s. semine. nu. 2. pag. 21
filius naturalis quomodo legitimitur: deq; ipsorum
materia. s. naturalium. cum seq. pag. 199
filius naturalis, sius nominatus, quando legitima=
tur. conf. 120. nu. 3. pag. 340
filius naturalis, non uenit appell. legitimorum, nec
succedit

Inst. Auth. & Tract.

succedit in emphiteusi. nu. 1. 2. pag. 340
filius non conficiens inuentarium an insolidum, &
tiam ultra uires hereditarias, creditoribus te=
neatur. s. si uero. nu. 4. pag. 116
filius non faciens inuentarium, an priuatur portio=
ne debita iure natura. & quid de portione iure
institutionis. s. si uero. nu. 3. pag. 116. s. non.
nu. 1. pag. 119
filius non potest a patre preteriri, uel exhereda=
ri, tamen si aliqui legitimam habuerit. s. aliud.
nu. 3. 4. pag. 228
filius non potest legitima fraudari. s. prohibemus.
pag. 151
filius non transmittit hereditate patris ad quos=
cumq; conf. 30. nu. 1. pag. 278
filius ob monasterij ingressum, non dicitur ingra=
tus. s. nullam. nu. 1. pag. 252
filius preteritus a patre, monasterium ingredien=
te, rumpit testamentum. dis. 2. cap. 1. num. 2. pa=
gina 577
filius presumitur illius factionis, cuius erat pater.
nu. 13. pag. 675
filius presbyter quod acquirit, quando pleno iure
sibi acquirit. conf. 61. nu. 5. pag. 297
filius presbyter quando patria potestate libere=
tur. s. uideamus. nu. 1. 2. s. palam. pag. 193. conf.
61. nu. 3. 5. pag. 296
filius pure restituere rogatus, legitimam tantum de=
trahit. nu. 9. pag. 271
filius quando transmittat querelam non prepara=
tam ad suos. nu. 2. pag. 52
filius quando & quibus donatione a patre factam
conferat. s. illud. pag. 151
filius quando fraudulenter hereditatem repudias=
se censetur. s. & nu. 1. pag. 200
filius quando potest interdicere bonorum suorum
administrationem, patri. s. si uero. num. 5. pa=
gina 157
filius quando patrem corrigere potest. s. si uero,
nu. 4. pag. 157
filius quando teneatur propter debitum patris. s.
unam. nu. 3. 9. pag. 179
filius qui ex re patris, ipso uiuente percipit frui=
tus, patre mortuo, debet alijs fratribus commu=
nicare. nu. 1. cum seq. pag. 178
filius quibus ex causis exheredari potest. num. 6.
pag. 53
filius quando legitimam & Treb. restituere potest.
conf. 44. nu. 3. pag. 285
filius quando patrem alere teneatur. nu. 8. cu seq.
pag. 609
filius quando propter patris scientiam, ius delibe=
rati uel hereditatis, ad proximos transmittat.
conf. 232. nu. 1. 4. pag. 409
filius regis naturalis, qui non potest esse rex, non
debet in domo regia baptisari. nu. 7. pag. 408
filius restituere rogatus, an unam, uel duas quartas
habeat. s. decurio. nu. 1. pag. 162
filius sacerdotis, non succedit patri, nec econtra.
conf. 143. nu. 3. pag. 354
filius mortuo patre sunt heredes, & quasi continua=
tur dominium in eis, nec tutoris autoritas requi=
ritur. s. eo. nu. 1. pag. 70
filius nati ex filia naturali, data curia, efficiuntur cu=
riales. s. & nu. 2. pag. 200
filius nati ex incestu, uel nefario coitu, iure can. non
cuius a patre aluntur. nu. 60. pag. 668
filius nati ex incestu nuptijs, an sint legitimi. nu. 19.
pag. 144
filius nati ex nuptijs legitime contractis, tamen si no=
solennibus, ius succedendi obtinent. s. hoc. pa=
gina 231

filius sub conditione institutus, uel preteritus, an ui=
tiet testamentum. nu. 3. 4. pag. 265
filius tenetur alere patrem ex bannitum. s. pro. nu.
5. pag. 143. & nu. 1. 2. pag. 144
filius tenetur defendere patre uerbo & opere, sed
facto non. nu. 3. pag. 532
filius uasalli an propter patris delictum teneatur.
s. optimum. nu. 2. pag. 169
filius appell. improprie ueniunt nepotes. s. quod si.
nu. 1. pag. 24
filius magnitudo, an per ingressum monasterij pur=
getur. s. nullam. nu. 2. pag. 252
filius nuncupatione, an naturalis legitimatus conse=
tur. q. 11. pag. 506
filius quarta, an de singulis detrahatur. num. 13. pa=
gina 112
filius sui & emancipati differentia. s. eadem. nu. 2.
3. pag. 71. nu. 5. pag. 150
filius testamentum, preteritione matris an rumpat=
tur. conf. 205. pag. 394. conf. 215. num. 1. pa=
gina 401
filius acquisita, quando patri non profuit. num. 5.
pag. 338
filius adoptiuo exheredato, quarta debetur. nu. 5.
pag. 20
filius donatum, quando inter fratres conferendum
sit. nu. 7. cum seq. pag. 579
filius quando debeatur legitima, in uita patris. nu.
10. pag. 111
filius instituto a patre sub conditione casuali, uel mi=
sta, quando codito non reiciatur. conf. 71. nu.
1. pagina 456
filius quicquid hodie relinquatur, hodie habere de=
bet. tit. institutionis. s. aliud. nu. 1. pag. 228
filius spurio relicto, an fisco queratur. num. 3. pa=
gina 339
filius an possint dari pro hostijs & obsequijs. s.
quia. nu. 3. pag. 243
filius adultera, uel ascendentes ea monasterium in=
grediente, an legitimam habeant. s. si uero. nu.
3. pag. 244
filius catholici succedunt patrib. hereticis. s. si quis.
nu. 3. pag. 229
filius emancipati & cognati succedunt de iure ciuili=
li, ex testamento. nu. 9. pag. 113
filius ex concubina, uel liberta, per subsequens ma=
trimonium legitimitur. s. quod. pag. 153
filius ingredienti monasterium, an efficiantur sui
iuris & statim legitimam petere possint. nu. 5.
8. pag. 130
filius institui quam parte faciant preteritis, uel ex=
hereditatis iniusti. nu. 6. 7. pag. 150
filius legitimi quando filijs legitimis succedant. s.
dubitatum. nu. 2. 5. pag. 145
filius legitimi tantum dicuntur, inducti a lege, ut ado=
ptiu. nu. 7. pag. 688
filius legitimi committentium incestas nuptias, effici=
untur sui iuris. nu. 16. pag. 144
filius mortuo patre sunt heredes, & quasi continua=
tur dominium in eis, nec tutoris autoritas requi=
ritur. s. eo. nu. 1. pag. 70
filius nati ex incestu, uel nefario coitu, iure can. non
cuius a patre aluntur. nu. 60. pag. 668
filius nati ex incestu nuptijs, an sint legitimi. nu. 19.
pag. 144
filius nati ex nuptijs legitime contractis, tamen si no=
solennibus, ius succedendi obtinent. s. hoc. pa=
gina 231

filius naturales legitimi possunt, existente etiam
sobole legitima, intellige per matrimonium. s.
dubitatum. nu. 1. 4. pag. 145
filius naturales, quinq; modis legitimitur. num. 3.
pag. 688
filius naturales quomodo legitimitur: deq; ipsorum
materia. s. recte. nu. 2. cum seq. pag. 182
filius naturales quomodo succedant parentibus. nu.
6. pag. 688
filius naturales tantum dicuntur nati ex concubina
unica in domo retenta. nu. 5. pag. 688
filius patroni primi gradus, habent ius reuocandi
in seruicium. s. perfectus. nu. 8. pag. 191
filius primi matrimonij, an admittantur ad reuocan=
dum, quando mulier dedit omnia bona in do=
tem secundo uiro, cum pacto de lucrando totu.
s. optimu. nu. 5. pag. 157
filius quando compelleret patrem, monasterium in=
gressum possint, ut eius bona distribuatur, & qua=
do interim debeant habere alimenta. s. si qua.
nu. 7. 8. pag. 251
filius secundari matrimonij an admittantur cum filijs
primi matrimonij, ad reuocandum plus dato, se=
cundo uiro. s. optimu. nu. 3. pag. 157
filius spurij ab statuto legitimi non possunt. conf.
105. nu. 3. cum seq. pag. 470
filius spurij, siue uulgo quesiiti, & naturales tantum
qui dicantur, & qui succedant matri. s. nouissi=
me. nu. 1. pag. 75
filius sui & emancipati differentia, in rum pendo te=
stamento. nu. 5. pag. 113
filius sui & emancipati preteriti differentia. nu. 3.
pag. 52
filiorum appell. in statutis, qui ueniant. conf. 229.
nu. 1. cum seq. pag. 407
filiorum militum appell. non continetur nepos, &
non miles. conf. 132. nu. 1. pag. 347
filiorum suorum & emancipatorum differentia
an sublata sit. s. sui. num. 1. pag. 54. s. plurimas.
nu. 3. cum seq. pag. 232
filius equalitas seruanda. s. illud. pag. 161
filius an dos & donatio propter nuptias referantur
da sit. s. nec. nu. 1. cum seq. pag. 158
filius fa. donari potest, ne partes usum fructum con=
sequantur. s. diuersi. pag. 230
filius institutus & adiuuicem substitutus, si aliquis
ipso sine liberis moreretur: an uno mortuo,
cui alij succedunt, expiunt substituto, quod ad de=
lios. conf. 254. pag. 415
filius naturalibus quatenus alimenta debeantur. s.
consideremus. nu. 2. pag. 151
filius primi & secundari matrimonij legitima debe=
tur. s. illud. nu. 2. pag. 161
Filia an copuet dotem a filia datam, in legato do=
tis sibi ab aui facto. conf. 55. nu. 1. pag. 446
Filia an precriptione xxx. ann. excludatur a iu=
re succedendi, & an in integru restituatur. conf.
158. pag. 364
Filia dotata que excluditur a successione, quibus
profit, uel noceat. q. 21. nu. 1. pag. 527
Filia dotata quod non succedat, de qua intelligatur.
conf. 31. nu. 2. pag. 278
Filia dotata extantib. nepotibus an excludatur, &
an nepos quoq; ex filia. nu. 1. 2. pag. 527
Filia exclusa a iure adeundi, per precriptionem
xxx. ann. admittitur per successorum edictum.
conf. 129. nu. 3. pag. 345
Filia exclusa extantibus masculis, ipsa preterita
non rumpit testamentum. conf. 44. pag. 284
Filia exclusa ab hereditate, uiuente filio, an potest
dicere testam. nullu. mortuo fratre. cof. 11. p. 262

Loci communes

filia in potestate, hereditatem patris non aditam transmittit ad extraneos. nu. 4. pag. 273
filia heres instituta, si monasterium ingrediatur, uel si nuptiis, praterita censetur. conf. 28. num. 1. pag. 277
filia in potestate, hereditatem patris non aditam transmittit ad extraneos. nu. 4. pag. 273
filia instituta in re certa, cum clausula, quod plus petere non potest, excluditur a petitione rei emphyteuticæ, pro rata, ex stipulatione quaesita. conf. 55. pag. 290
filia nata ex damnato coitu, non succedit patri. nu. 1. pag. 339
filia potest petere bona emphyteutica, etiam si esset priuata, et iuste non peteret. conf. 55. nu. 1. p. 29
filia praterita, que ab intestato non succedit, non potest accipere testamentum nullum. conf. 20. nu. 1. pag. 270
filia prohibita succedere, nepos quoque prohibitus censetur. conf. 69. nu. 1. pag. 454
filia que per statutum exclusa, et praterita est: stante clausula, si non ualeat iure testamenti, et c. non detrahatur nisi legitimum. nu. 8. pag. 271
filia quomodo potest dotem repetere, sine patris consensu. §. filia. nu. 6. §. illud. nu. 2. pag. 218
filia renuncians hereditati paternæ, si est praterita, non rumpit testamentum. nu. 6. pag. 258
filia sacerdotis, relictum quod capere non potest, nisi prescripserit, proximioribus testatori acquiritur. conf. 119. pag. 339
filia unius ex fratribus, an de communi maritanda sit. conf. 80. nu. 1. pag. 460
filie bonis simpliciter relictis, an praterita dicantur. conf. 27. nu. 2. pag. 276
filie delictum in matrimonio, non præiudicat patri, eo uiuente. §. est. nu. 3. pag. 155
filiiatio ficta, quando per adoptionem inducitur. nu. 8. pag. 486
Fiscus acquirit dominium et ius hereditarium. n. 6. pag. 310
fiscus an bona damnatorum, ipso iure sibi acquiritur. conf. 157. nu. 2. pag. 363
fiscus quando ad defuncti hereditatem admittatur. nu. 4. pag. 112
fiscus quando sibi acquirat bona committentium in casibus nuptiarum. §. pro. pag. 143
fiscus quando ultimo loco admittatur. §. et hec. nu. 1. pag. 113
fiscus quando acquirat bona damnati. §. quia. nu. 5. pag. 244
fiscus quando non soluat uectigal, seu gabellam. conf. 266. nu. 3. pag. 406
fiscus quando succedat. nu. 2. pag. 690
Flumen et amnis idem significant. nu. 40. p. 643
flumen quid: de quibus ipsorum materia. uerf. flumen. pag. 627. nu. 1. cum seq. pag. 638
Fœdus ciuitatum, quomodo interpretandum. nu. 12. pag. 557
Fœmina à successione secundum statutum exclusa, an ab intestato exclusa censetur. nu. 9. p. a. 261
fœmina adoptare non potest nisi à principe concedatur. §. fœminæ. nu. 1. pag. 21
fœmina an potest esse executrix testamenti. §. diuersis. nu. 2. pag. 230
fœmina potest esse testis in codicillis. nu. 6. p. 222
fœminæ si non succedant, an si cum fratribus diuiserint, succedendi ius obtineant. conf. 35. nu. 2. pag. 436
Fœrenses quando ligentur statuto, banno, uel consuetudine loci. §. semper. nu. 10. pag. 178
fœrenses an gaudeat privilegio statuti. conf. 140.

cli. nu. 29. pag. 586
frater si sit comitatus, an eiusdem frater etiam esse presumatur. conf. 172. nu. 1. 2. pag. 374
frater tenetur alere fratrem et sororem. §. discretis. nu. 3. 4. pag. 202. nu. 15. pag. 610
frater tenetur expensas suarum nuptiarum, pro prijs sumptibus facere, tamen si pater alteri fratri fecisset. nu. 20. pag. 581
frater tenetur pro debito fratris, tempore studij contracto. nu. 18. pag. 580
frater uel soror non admittitur contra testamentum fratris, nisi persona turpis, uel infamis instituat. nu. 4. pag. 51
frater utriusque coniunctus, an præferatur in bonis fratris auctori, uel proauo. §. consequens. n. 3. p. 233
fratris carnalis appell. an soror carnalis comprehendatur. conf. 407. pag. 407
fratris damnum, casu fortuito proueniens, an commune sit, cum fratre simul habitante. n. 2. 4. p. 586
fratris filius, non habet querelam inofficiosi, contra testamentum patris. nu. 14. pag. 110
fratris successio an fratri, uel fratrum filijs potius deferenda. nu. 6. pag. 73
fratri accrescit portio rei emphyteuticæ fratris. conf. 58. pag. 293
fratri acquisita emphyteusis, quando alteri fratri profuit. conf. 58. nu. 3. pag. 293
fratri lucrum proueniens ex successione, uel propter statutum, cum altero non communicatur. nu. 2. 7. pag. 586
fratres æqualiter debent succedere, ut inuidia inter ipsos tollatur. §. soluto. nu. 3. pag. 156
fratres confobryni, quatenus in secundo, uel quarto gradu sint. conf. 22. 4. nu. 1. 2. pag. 405
fratres consanguinei et uterini præferuntur simul fratribus consanguineis tantum. §. multis. p. 198
fratres diuersorum parentum, quando in capita succedant. §. si uerò. nu. 2. pag. 234
fratres diuidendo hereditatem an pacisci possint, quod scemina non succedat. conf. 72. n. 6. p. 303
fratres heredi sunt præferendi extraneis, etiam si æqualiter præteriti offeratur. conf. 19. nu. 3. p. 270
fratres minores an possunt esse executores testamentorum. nu. 3. 4. pag. 258
fratres minores possunt constituere, et nominare syndicum. nu. 5. pag. 257. nu. 2. pag. 258
fratres minores an sint incapaces hereditatis. nu. 3. pag. 257
fratres simul habitantes an societatem simul contrahere uideantur. nu. 17. 21. 22. 23. 26. pag. 583
fratres socij omnium bonorum, lucra et damna communicant. nu. 15. pag. 585
fratres uterini habent querelam, sicut consanguinei. nu. 5. pag. 51
fratrum filij an admittantur ad querelam patris sui. nu. 6. pag. 11
fratrum filij succedunt in stirpes cum fratre superstitite. §. hoc. nu. 1. pag. 72
fratrum minorum fundamentum et materia. cap. 1. cum seq. pag. 561
Fraternitas substituta si sit, an bona emphyteutica peti possint. conf. 1. nu. 3. pag. 416
Fraus ex quibus presumatur. conf. 19. 4. nu. 1. 2. pag. 388. nu. 8. pag. 654
Frequenter accidere, quid sit. nu. 12. pag. 640
frequenter an fieri dicatur, quod bis fit. §. audient. nu. 4. pag. 114
Fructus debentur à die dati libelli. conf. 53. n. 2. p. 289
fructus ex cultura proueniens, per fratres culta, quorum unus habet duos filios, debent per capita diuidi. nu. 19. 35. pag. 583
fructus

Inst. Auth. & Tract.

fructus industriales sunt segetes, uinum, oleum. conf. 125. nu. 2. pag. 343
fructus iur. ci. dicuntur, deductis expensis, sed decima iur. can. soluuntur de fructibus nulla facta deductione. nu. 10. 6. pag. 670
fructus percepti per illegitimè ordinatum, an restituenti sint. §. oportet. nu. 4. pag. 132
fructus percepti à grauato, an debeant computari in dote, uel donatione propter nuptias. §. decurio. nu. 7. pag. 162
fructus pignoris iure ci. fortem extenuant: iur. ca. in duobus casibus. nu. 102. pag. 670
fructuum identitas, qualiter probetur. nu. 31. pag. 696
fructuum possessionum pupilli discussione, an iudex alteri committere possit. nu. 8. pag. 358
Frustrum duorum si mistum fuerit contra eorum uoluntatem, qualiter unus agat contra alium. §. quod. nu. 1. 2. pag. 35
Fuga facit quem suspectum, et statuit sacramento actoris, contra eum. §. iubemus. nu. 2. pag. 247
Fugies ad domum episcopi, habet idem privilegium, quod habet fugiens ad ecclesiam. §. sed. nu. 7. pag. 148
fugientium ad ecclesiam immunitas, quatenus protrahatur. §. sed. nu. 5. pag. 148
fugientes ad ecclesiam etiam infideles, an immunitatem habeant. §. sed. nu. 1. pag. 148
Fundus identitas qualiter probetur. nu. 28. p. 695
fundus instructus, fundus cum instrumento, uel fundus instrumenti differentia. §. idem. nu. 1. 2. pag. 61
fundo que insunt: de quibus eius materia. nu. 1. cum seq. pag. 626
fundo meo impositum, uel per alluionem additum, mihi acquiritur, uerf. planè. nu. 2. pag. 630
Funeris impensa, ante omnia detrahenda est. nu. 6. pag. 261
Fur iur. can. dicitur, qui non intrat per ostium: iure ciuili fecus. nu. 7. 2. pag. 668
fur non admittitur in testem. nu. 18. pag. 728
fur ut indicetur, iure ciuili accipere licet: iure can. non. nu. 5. 1. pag. 667
Furtum et latrocinium committit, qui contra castitatem committit. §. ex. nu. 3. 4. pag. 145
furtum iur. can. sumitur pro qualibet illicita detentione: iure ci. fecus. nu. 18. pag. 666
furtum non potest fieri hereditatis, et quando. §. seruus. nu. 2. pag. 87
furti actio nata ex contractatione prima, non nascitur ex contractatione asiatica. conf. 222. nu. 2. pag. 404
Furiosus an sine curatoris autoritate obligetur. §. autoritas. nu. 2. pag. 27
furiosus et mente captus, à testimonio repelluntur. nu. 7. pag. 717
furiosus quomodo probetur. nu. 10. pag. 680. nu. 9. 4. 95. cum seq. pag. 703

Generis mei esse dicitur, etiam descendens per lineam femininam. §. oportet. nu. 1. pag. 149
Generale legis dictum, recipit restrictionem de habilitate. §. plurime. nu. 3. pag. 153
Generaliter dictum, generaliter intelligendum est. nu. 9. pag. 49
Generatio tertia, de nepotibus intelligitur. §. alienationis. nu. 7. pag. 135
Gradus quid, et qualiter cognoscatur, in quo successione gradus quis sit. §. hoc. nu. 1. pag. 76
gradus aliter iure ciuili: aliter iur. can. computantur. nu. 96. pag. 669
graduum computatio quatenus probanda. conf. 22. 4. pag. 405
graduum materia, secundum communè loquendi usum, cum iure can. conuenit. conf. 14. nu. 3. pag. 423
Guelphorum et Gellimorum origo et materia. tract. 23. pag. 673

iter. nu. 4. pag. 321
heres heredis an ad onus iniunctum teneatur. conf. 7. nu. 4. pag. 259
heres heredis an pro ijs que ab executore gestasunt, conueniri possit. q. 13. pag. 511
heres heredis, an conditionem impleat. conf. 29. nu. 1. 2. pag. 277. conf. 16. nu. 1. pag. 269. conf. 98. nu. 2. pag. 469
heres heredis, non adimplens uoluntatem testatoris, hereditate non priuatur. conf. 21. 4. p. 400
heres heredis, que iura obtineat. conf. 232. num. 2. pag. 409
heres heredis quando ad pœnam non teneatur. conf. 7. nu. 3. pag. 259
heres heredis testatoris, est heres. conf. 155. num. 1. pag. 361
heres in certa re institutus, an habeatur loco legatarij. conf. 8. nu. 7. pag. 260
heres in eo quod defunctus retinebat contra conscientiam, qualiter peccat. nu. 19. pag. 537
heres in quem instantia transit, an iure de calumnia, tamen si fuerit iuratum per defunctum. nu. 8. pag. 230
heres interpretatur obscuram mentem testatoris. nu. 4. pag. 61
heres intra quatum tempus, defuncti uoluntatem adimplere teneatur. §. quis. nu. 4. pag. 240
heres iure ciuili non implens uoluntatem defuncti, hereditatem amittit, excepta legitima, si filius est: sed iur. can. etiam filius perdit totum. n. 8. 9. pag. 111. nu. 2. 8. pag. 113. nu. 67. pag. 668
heres iussus comuniter manere cum aliquo, quatenus sit obligatus. conf. 168. nu. 1. pag. 371
heres institutus in testamento ingredientis religionem, statim hereditatem capit. di. 2. cap. 2. pag. 577
heres institutus in re certa, non dato alio cohærente, est heres insolidum. conf. 4. 8. num. 4. §. pag. gina. 287
heres institutus sub conditione, quod cum T. habitare debeat, si T. ante decefferit, quam institutus habitare cepisset, an heres maneat. conf. 4. pag. 256
heres mulier instituta, si iure inuentarium non faciat, an excusetur. conf. 154. nu. 2. pag. 360
heres minoris quando habeat beneficium restitutum in integrum. conf. 23. nu. 3. pag. 274
heres naturaliter non obligatur, ex testamento imperfecto. nu. 10. pag. 563
heres non conficiens inuentarium, tenetur creditoribus et legatarijs de suo satisfacere. §. si uerò. nu. 1. pag. 116
heres non conficiens inuentarium, an perdat Trebellanicam. et Falc. et teneatur ultra uires hereditarias. §. si uerò. nu. 5. pag. 116. nu. 1. cum seq. pag. 254. conf. 51. pag. 288. conf. 23. 4. pag. 410
heres non interpellatus, an in mora esse censetur. conf. 98. pag. 469
heres non seruans iuramentum defuncti, quando ipso iure hereditate priuetur. §. semper. num. 6. pag. 165
heres non potest uoluntatem defuncti pro parte approbare. §. semper. nu. 2. pag. 165
heres obinet spem stipulationis conditionalis, non legati. nu. 5. pag. 87
heres primus, non denotat ordinem institutionis, sed ordinem moriendi. conf. 25. nu. 3. pag. 275
heres pupilli quando ius deliberandi, ex persona pupilli consequatur. conf. 178. nu. 2. pag. 379
heres pupilli extraneus, an habeat ius deliberandi. conf. 9. nu. 1. pag. 420

Loci communes

heres quando habeat exceptionem dotis, uel pecu...
heres quando indignus iudicetur. §. legis. num. 1. pag. 245
heres quando nominatur, eius presentia non requiritur. nu. 6. pag. 511

hereditatis aditio facta est, et factum requiritur. nu. 3. pag. 364
hereditatis aditio inducitur in tenendo et distrahendo bona hereditaria. conf. 232. n. 3. p. 409
hereditatis aditio, xxx. ann. praescribitur. conf. 129. nu. 1. 3. pag. 345

tit. an filia currat. conf. 158. pag. 364
hereditatis aditio ius an praescribatur, et an requiratur aditio in suis. nu. 16. pag. 266
hereditatis aditio ab intestato, aditio ex testamento repudiata censetur. conf. 151. num. 2. cum 2. seq. conf. pag. 359

hospitalem immuni, an prior eiusdem exemptus sit. conf. 27. nu. 1. pag. 432
hypotheca specialis non permittitur in reb. eccle. sic, etiam necessitate imminente. §. si autem. nu. 1. pag. 138
hypotheca generali bonorum, an ueniat in illius empti. §. optimum. nu. 4. pag. 169

id est, qualiter sumatur. tract. 15. pag. 624
ignora rem suam nemo praesumit. §. potest. n. 2. pag. 68
ignorantia praesumitur, ubi non constat de scientia. nu. 2. pag. 680
illuc, quomodo sumatur. tract. 15. pag. 624

inst. Auth. & Tract. 704
impubes maior factus, an possit testificari de ijs quae uidit in pup. etate. §. testis. nu. 2. pag. 37. nu. 6. pag. 717. nu. 21. pag. 729
in, significat intus in personam. conf. 109. num. 2. pag. 331

inst. Auth. & Tract. 704
inst. Auth. & Tract. 704
inst. Auth. & Tract. 704

Loci communes

instrumentum, omiſſa ſolenitate, falſum preſumi- tur. §. illud. nu. 1. pag. 164
instrument. originale, an inſtante parte exhiben- dum. §. hoc. nu. 3. pag. 234
instrumentum cõmens equum alicuius uulnera- tum & mortuum, non probat, niſi adſint tres teſtes. nu. 11. pag. 232
instrumentum publicum quando duorum teſtium uicem habeat. §. ſed. nu. 1. pag. 37
instrumentum qualiter probari poteſt, et quot te- ſtes requirantur. nu. 8. pag. 92
instrumentum qualiter probetur per teſtes. nu. 228. pag. 743
instrumentum quando uitietur per errorem nomi- nis proprii. conf. 179. nu. 2. pag. 379
instrumentum quando nõ poſſit reprobari per te- ſtes. nu. 7. pag. 92
instrumentũ ſcriptum manu unius notarij, et ſub- ſcriptum et ſignatum manu alterius, an ualeat. §. illud. nu. 2. pag. 164
instrumentũ teſtibus mortuis, an ualeat. conf. 62. nu. 1. pag. 450
instrumenti amiſſione probata, quando reſtitioni locus ſit. con. 67. nu. 2. pag. 300
instrumento dies inſerta, quando in alio repetita cenſeatur. nu. 16. pag. 166
instrumento fides adhibetur, donec probetur con- trarium per aduerſarium. nu. 10. pag. 96
instrumento locus quando inſeratur. nu. 7. 8. pag. 166. conf. 8. nu. 1. pag. 419. §. illud. nu. 3. 4. pa- gina 182
instrumento nõ habenti titulum libri, de quo ſum- ptum eſt, nec ſubſcriptionem notarij mortui, an credatur. conf. 163. nu. 1. pag. 368
instrumento ſi exceptiones obijci non poſſint, ta- men uelleya. uel nullitates poterunt. conf. 46. n. 1. 2. pag. 442
instrumenta antiqua et cõſumpta, uel amiſſa, quã- do quis petere poſſit, ut renouentur, uel reſticia- tur. nu. 17. 18. 19. pag. 110
instrumenta à notario, qui publicè tabellionis officium exercebat, an ualeant. nu. 4. pag. 376
instrumenta an claris & apertis literis ſcribenda ſunt, & an per ſigna. §. à Conſtantino. num. 2. pag. 221
instrumenta conſecta à tabellione, per alium tab. delegata, an ualeant. §. ut. nu. 1. pag. 164
instrumenta poſt didicta teſtificata produci poſ- ſunt. nu. 3. 3. pag. 207
instrumenta tabellionis, priuati officio an ualeant. §. ut. 2. pag. 164
instrumenta per notarium inſamem conſecta, an ualeant. conf. 174. pag. 376
instrumentorum materia. §. quæro. cum ſeq. p. 185
instrumentis que inferenda: deq; ipſorum mate- ria. §. illud. pag. 165
Inſula cuius ſunt: deq; illarum materia. num. 1. cum ſeq. pag. 638
Intelligere non comprehenditur per uſum. uerſ. per. nu. 1. 2. pag. 629
Interdictum quod datur ſpõliatis, pro recuperan- da poſſeſſione, non datur, niſi contra ipſum ſpo- liantem. nu. 5. pag. 494
interdictum, quorum bonorum, quando compe- tat. conf. 82. nu. 2. pag. 461
interdictorum & actionum differentia. num. 1. 2. pag. 101
Interreſſe an ſuccedat loco rei. nu. 4. pag. 97
interreſſe deficit, deficiente actione. nu. 3. pag. 503
interreſſe ſingulare, quomodo probetur per teſtes. nu. 189. pag. 741

Interpretationi contra ius cõmune, quatenus ſtan- dum. conf. 170. nu. 3. pag. 373
Interrogatio que ſit poſt lit. contest. ſit per uerb. credit, uel non credit. §. quia. nu. 7. pag. 173
interrogatio fieri poteſt loco probationũ. §. quia. nu. 4. pag. 173
interrogationum copia que ſunt teſtibus, non da- tur parti. nu. 2. 2. pag. 710
Inteſtatus quot modis decedere quis dicatur: deq; materia ſucceſſ. inteſtatorum. §. inteſtatus. cum ſeq. pag. 69
inteſtatu uerbum, an cadat in pupillum. conf. 138. pag. 350. conf. 141. nu. 1. pag. 352
Inuenta in littore maris, quando ſiant inuentoris. §. item. nu. 2. 3. 4. pag. 34
Inuentarium conſciendi tempus, an currat mino- ri. §. pupillis. nu. 1. 2. pag. 118
inuentarium cum conſciatur, qui citandi ſunt. n. 5. 6. 7. cum ſeq. pag. 114. §. ſi enim. nu. 3. pag. 116
inuentariũ factum ab hærede, an proſit fideicom. nu. 8. pag. 116
inuentarium faciendum eſt per eundem notarium qui illud incepit, & coram eiſdem teſtib. num. 19. pag. 115
inuentarium non ualeat, ſi ſpecialiter ij quorũ in- teſt. citati non fuerint. nu. 1. 4. pag. 360
inuentarium quare inductum, & in cuius benefi- cium. conf. 234. nu. 2. pag. 410
inuentarium totum an uitietur, ſi in uno peccatũ ſit. nu. 8. pag. 361
inuentarij conſectio, iudicis preſentiam non exi- git. nu. 6. pag. 360
inuentarij conſectio, unicũ teſtem exigit, & quan- do duos. nu. 20. pag. 115
inuentarij forma que ſit, et qualiter fiat. §. ſi enim. nu. 4. cum ſeq. pag. 116
inuentario an tres teſtes ad eſſe debeant. nu. 10. pa- gina 360
inuentario an legatarij intereſſe debeant. num. 7. pag. 360
inuentario notarius ſe ſubſcribere tenetur. num. 11. pag. 361
in uentario que requirantur. nu. 4. pag. 166
Inuitius quod quis facit, ſibi non præiudicat. num. 3. pag. 481
Inundatione licet amittatur poſſeſſio, tamen domi- nium non mutatur. nu. 39. pag. 653
Item, quando inducat repetitionem præcedentiũ. conf. 27. nu. 1. pag. 276. conf. 39. nu. 1. pa. 286. conf. 49. nu. 2. pag. 443
Iudeus contra Chriſtianum, uel pro Chriſtiano te- ſtis eſſe poteſt. nu. 20. pag. 729
iudeus non poteſt eſſe iudex. §. uiro. nu. 8. pa. 142
iudex à quo, an exequatur ſententiam per iudicem ad quem, conſirmatam. nu. 4. 5. 6. pag. 50
iudex à quo, iur. ci. non recuſatur in alia cauſa: ſe- cius iur. can. nu. 151. pag. 672
iudex à quo, ſi ſuccedit in locum iudicis ad quem, non cognofcit de illa cauſa. §. plurimas. num. 6. pag. 197
iudex appell. à quo appellatur, iur. can. ſtatuit ter- minum, intra quem appellans proſequatur ap- pellationem: iure ciuili non. nu. 148. pag. 671
iudex accuſatus, quando pendente accuſatione ui- dicare poſſit. §. ſi quis. nu. 1. pag. 32
iudex ad quẽ, debet cognofcere ſolum ſuper prim- cipali negotio. conf. 220. nu. 2. pag. 403
iudex ad ſyndacatum uocatus, ſi ad ulteriora pro- cedat, non ualeat quod geſtum eſt. conf. 105. pa- gina 329
iudex admittit exceptionem cum probatione, ſi de

iure debet. nu. 12. pag. 210
iudex, alterius iudicis ſucceſſor, iuſſum prædeceſ- ſori ſuo factum adimplere debet. §. & num. 1. 3. pag. 243
iudex an exequatur ſententiam interlocutoriam, intra tempus decem dierum datum ad appella- dum. §. interiorum. nu. 6. pag. 161
iudex an habeat iuriſdictionem in militibus. §. uo- lumus. nu. 1. pag. 139
iudex an poteſt eſſe teſtis, in cauſa quam procura- uit. conf. 213. nu. 3. pag. 400
iudex an poſſit liberare reum damnatum, ab infa- mia. conf. 111. nu. 7. pag. 332
iudex an poſſit teſtificari de ijs, que coram ipſo ge- ſta ſunt. §. deinde. nu. 2. pag. 146
iudex appell. quando ſententiam exequatur. §. ſi quis. nu. 2. pag. 249
iudex appell. quomodo ſuper operis nunciatione pronunciet. conf. 80. pag. 309
iudex appell. licet non poſſit cognofcere in cauſa clericali, poteſt tamen pronunciare, ſe non eſſe competentem, & condemnare impetratum in expenſis. conf. 225. nu. 4. pag. 405
iudex appell. non poteſt cauſam appell. delegare, & ſententiam ſibi referuare. §. alios. nu. 4. pa- gina 175
iudex appell. quomodo pronunciet. conf. 220. nu. 1. pag. 403
iudex appell. ſecundum quas leges iudicare debet. §. peruenit. pag. 227
iudex appell. quomodo pronunciet, ſi pars dicit ſe laſam. conf. 82. pag. 310
iudex appell. iur. ci. non delegat cognitionem cau- ſe, retenta prolatione ſententiæ: iure can. ſic. n. 15. pag. 665
iudex appellationem ab eius ſententia legitime in- terpoſitam recipere cogitur. §. & hoc. num. 2. pag. 242
iud. apud iuriſtas dicitur uir bonus. n. 67. pa. 700
iudex arbitratr, quando teſtium dicta contraria ſunt. nu. 230. pag. 744
iudex ciuitatis poteſt iurare de calumnia, in cauſa uniuerſitatis, p. ciuitate. §. magnũ. n. 4. p. 198
iudex cogit teſtem ad dicendum ueritatem. num. 95. pag. 735
iudex cogit teſtem, dictum obſcurum declarare. n. 17. pag. 717
iudex cogit etiam non ſue iuriſdictionis, teſtimõ- nium ferre. nu. 68. pag. 721
iudex condemnat in expenſis arbitrio ſuo; imple- ta negotij qualitate. §. oportet. nu. 15. pag. 196
iudex, contumacia accuſata, quando pronunciare poteſt. nu. 18. pag. 623
iudex criminalis an poſſit cognofcere que ueniũt in act. ciuili. §. deinde. nu. 2. pag. 148
iudex dat ſaluum conductum teſtib. nu. 37. p. 730
iudex debet adhibere medicos, qui ſecundum ar- tem, & conſiderata uulneris qualitate referat, an fuerit letale. conf. 37. nu. 3. pag. 437
iudex debet ferre ſententiam, cum ſapientum con- ſilio. §. ad hæc. nu. 5. pag. 161
iudex debet inquirere de conditione teſtis. num. 44. pag. 731
iudex debet iudicare in locum maiorum. nu. 18. pa- gina 210
iudex debet ſcribere principi, quando poſt ſenten- tiam latam appareat de innocẽtia accuſati. uerſ. conſeſata. nu. 4. pag. 551
iudex ex officio de his que ad utilitatem publicam pertinent, poteſt uiſi ſcripturis productis corã ſe. conf. 84. nu. 4. pag. 312
iudex

iudex decernere poteſt, quod pupilla alatur per patrem, uel matrẽ ſponſi, uel ſimiles perſonas, in una domo, cum ſponſo. nu. 2. 3. pag. 518
iudex delegatus, de iure ciuili cum recuſatur, cau- ſa ſuſpicionis non eſt proponenda, nec proban- da: iur. can. ſic coram arbitris. nu. 27. pag. 666
iudex delegatus & arbiter quando poteſt ſibi eli- gere notarios. §. deinde. nu. 3. pag. 146
iudex delegatus nõ citat perſonaliter, niſi expref- ſe committatur. nu. 16. pag. 623
iudex delegatus quis eſſe non poſſit. §. ſciendum. n. 3. pag. 75
iudex delegatus tenetur in citatione, cauſam dele- gationis exprimere. nu. 2. pag. 225
iudex delinquens, an durante officio puniatur. nu. 32. pag. 657
iudex delegans iuſtitiam, quomodo puniatur & quando princeps adiri poteſt. n. 2. 3. pag. 595. nu. 12. pag. 597. nu. 2. 4. pag. 600
iudex eligi arbitros ſeu calculatores, qui rationes diſcutiant, & refrant. conf. 149. num. 2. pa- gina 357
iudex examen teſtium quando committat. num. 13. 14. cum ſeq. pag. 209
iudex examinando teſtes, non poteſt ſuper eorum reprobatione, teſtes recipere. nu. 20. pag. 210
iudex ex cauſa non adhibet fidem teſti clare depo- nenti. nu. 19. pag. 710
iudex ex officio, parte etiam non petente provide- re poteſt, ne bona hereditaria pereant. §. ad. n. 4. pag. 235
iudex ex officio poteſt examinare teſtes poſt pu- blicationem. conf. 38. nu. 4. pag. 437. num. 49. pag. 731
iudex ex officio quando procedere poteſt. §. iube- mus. nu. 1. pag. 247
iudex extra prouinciã exiſtens, poteſt iuriſdicio- nem delegare, & excommunicatum ſibi ſuſpe- ctum abſoluere. nu. 31. pag. 656
iudex habet præſumptionem pro ſe. conf. 176. nu. 3. pag. 377
iudex in cauſis ſummarys poteſt abbreviare dila- tiones. nu. 1. pag. 322
iudex in ciuilibus non poteſt quem perſonaliter ci- tare. nu. 15. 16. pag. 623
iudex inquirens publicatis teſtibus poteſt teſtes in- ducere. nu. 48. pag. 731
iudex iudicare debet ſecundum conſtitutiones. §. plebiſcitum. nu. 2. pag. 7
iudex laicus cognofcens de cauſis clericorum pe- cuniarijs, debet intra duos meſes illas termina- re. §. plurimas. nu. 7. pag. 197
iudex laicus de quibus criminibus cognofcit con- tra clericum, & de quibus eccleſiaſticus. §. plu- rimas. nu. 2. pag. 197
iudex magis ſauet uoluntati eius, cui relinquitur, quam eius, à quo relictum eſt. d. 2. cap. 3. num. 2. pag. 568
iudex non admittens deſenſionem iuris, puniatur. nu. 232. pag. 744
iudex non debet præcepta ſuperioris contra ius, uel utilitatem publicam, executioni mandare, ſed ſecundam iuſtionem ſpectare. §. deinde. nu. 1. pag. 148
iudex non interrogans teſtem, de cauſa dicti, tene- tur parti ad intereſſe. nu. 19. pag. 717
iudex non poteſt decernere, quod pupilla apud e- um alatur, qui eius pudicitie poſſet inſidiari. q. 16. nu. 1. pag. 516
iudex non poteſt diffinitiuè pronunciare, reo ab- ſente, & actore preſenti, & lite non conteſt. n. 15. pag. 226

Inf. Auth. & Tract.

iudex quando poteſt ſupplere defectum accuſato- ris abſentis. uerſ. neglexerit. nu. 5. pag. 550
iudex quando poſſit eſſe clementior lege. §. oportet. nu. 2. pag. 196
iudex quando poſſit eſſe teſtis. nu. 31. pag. 730
iudex quando ſine ſcriptis cognofcat. §. plurimas. nu. 1. pag. 197
iudex quando poſſit ut ſuſpectus remoueri & re- cuſari. §. plurimas. num. 5. pag. 197. num. 5. pa- gina 329
iudex quatenus ſecundam dilationem dare poteſt. nu. 2. 3. 4. pag. 323
iudex quatenus ſub ſubditos poſſideat. §. patrocina- tia. nu. 2. pag. 149
iudex qui aliorum facta ſupplet & corrigat, irra- prehenſibilis eſſe debet. §. ſi cui. nu. 3. pag. 26
iudex qui cognofcit cauſam ſine ſtrepitu, cogitur audire partem uolentem ſibi aliquid in occulto dicere. §. ſine. nu. 2. pag. 542
iudex qui in expenſis non condemnauit uictum, ali- terpetat à parte uicta. §. oportet. nu. 12. pa. 196
iudex qui patitur dicta teſtium uidere ante aper- turam, niſi ipſorum ſecreta, aut ſententiam dete- gant, ſiſi tenentur. nu. 65. 66. pag. 721
iudex qui per imperitiam malè iudicauit, an non obſtante appell. teneatur, queſt. 9. pag. 502
iudex qui per imperitiam malè iudicat, tenetur ex- quaſi delicto. nu. 1. 2. pag. 100
iudex qui poteſt procedere, prout ſibi uidebitur, una uia electa, poteſt ad aliam redire. nu. 1. pa- gina 544
iudex qui libet an ex cõſuetudine eligi poteſt. conf. 136. pag. 349
iudex ſecularis cognofcit de cauſa ſpirituali, incia- dent, ſecus de iure can. nu. 4. pag. 665
iudex ſecularis cui per inquisitionem traditus ſuit hereticus, quando tenetur ſtare proceſſui in- quiſitoris. §. ſi quis. nu. 3. pag. 249
iudex ſecularis de crimine eccleſiaſtico, illato lai- co, quando & qualiter cognofcat. §. plurimas. nu. 8. pag. 197
iudex ſecularis intencioner cognofcit de queſtione natalium, iur. ci. ſed iur. can. ſpeſtat ad eccle- ſiam. nu. 157. pag. 672
iudex ſecularis quando fugientem ad eccleſiam, de eccleſia extrahere poſſit. §. ſed. nu. 4. pag. 148
iudex ſi iuſtitiam non facit, ſuperior adiri poteſt. §. ſi tamen. nu. 1. pag. 245
iudex ſi pars omnibus allegationibus renunciare recuſat, quando ſententiam ferre poteſt. §. ſed. pag. 227
iudex ſi poſſit procedere per accuſationem, in qui- ſitionem, & ſine adiectione ſoli, uel temporis, an poterit in probationibus. nu. 10. pag. 375
iudex ſuper accuſatione ex ſuo officio inquirat, & inueſtigat ueritatem maleficii. nu. 4. pag. 514
iudex ſupplet de facto pro abſente. §. omnem. num. 6. pag. 225
iudex taxat expenſas, & poſtea deſert uictori iu- ramentum. §. oportet. nu. 1. 4. 13. pag. 196
iudex tenetur malos aſſeſſores, & hæreticos expel- lere. §. uiro. nu. 2. 5. pag. 142
iudicis arbitrio committitur, an ſit teſtibus fides adhibenda. nu. 191. 195. pag. 741
iudicis delegati materia. nu. 2. cum ſeq. 654
iudicis & contrahentium factum equiparatur. n. 15. pag. 477
iudicis electionem an gubernator ciuitatis, eidem prohibere poteſt. conf. 136. pag. 349
iudicis factum, citra ſuum officium, ratum non ha- betur. nu. 1. 2. pag. 654
iudicis

Loci communes

judicis incompetencia, post lit. contest. quando op...

judicium, quibus personis confert. nu. 4. pag. 614...

gima iuramentum de futuro, & de preterito differentia...

iurisdictione in se non recipit augmentum, nec dimi...

Inst. Auth. & Tract.

Legare rem alienam quomodo quis possit. conf. 76...

gina legatum fratrib. mi. quis petat. di. 7. cap. 3. p. 571...

Loci communes

legato pannorum & ornamentorum domus, que tacite insunt. nu. 2. 6. pag. 402
legato uniuersali an insunt omnes res reperite in pore mortis testatoris. conf. 51. nu. 1. pag. 444. conf. 52. nu. 1. pag. 445
legata a pluribus sub diuersis conditionibus sub situis relicta, an una existente, debeatur. conf. 183. pag. 381
legata ad pias causas utru possunt defalcari, per locum pium, heredem instituti. conf. 102. p. 4. 69
legata an sint pars testamentarii. §. post. n. 1. pa. 55
legata an ex testamento preteritione raptio, debeantur. nu. 5. pag. 113. conf. 73. nu. 1. pag. 457
legata copulatiue, repetitiue & ampliatiuu relicta, comprehendunt omnia alia legata. n. 4. p. 402
legata debeantur, ex testamento rupto ex causa ex hereditationis. nu. 5. §. 9. pag. 229
legata ex testamento per aliam ultimam uoluntatem reuocato, non debentur. conf. 38. pag. 286
legata ex testamento rupto preteritione nepotis preterita, an debeantur. conf. 49. pag. 287
legata ex testamento rupto preteritione posthumam, non debentur. conf. 235. nu. 3. pag. 411
legata & fideicom. reuocantur per naturam filij, sicut donatio. conf. 210. nu. 2. pag. 398
legata & fideicommissa, an sint omnino exequuta. nu. 6. pag. 67
legata & fideicommissa debeantur, filio ignoranter preterito, si adiecta fuerit clausula codicillaris, si non ualeat, uel ualeat. conf. 65. uera. 1. cum seq. pag. 452
legata favorabilia admittunt interpretatione pro legatario, contra heredem. conf. 195. nu. 2. p. 389
legata filio facta, an ex testamento rupto eius preteritione debeantur. conf. 49. nu. 2. pag. 287
legata in primo testamento, quando uideantur reuocata in secundo. nu. 2. pag. 65
legata intra annum, ab aditu hereditate soluenda sunt. §. illud. nu. 2. pag. 118
legata non confirmantur, rupto testamento preteritione filij, quem testator non sperabat. conf. 146. nu. 1. pag. 355
legata per clausula codicillare, an posthumo preterito debeantur. conf. 210. pag. 398
legata plerumq; propter merita relinquuntur. §. inordinatum. num. 6. pag. 112
legata quando confirmantur per auct. ex causa, posthumo preterito. conf. 204. nu. 1. pag. 393
Legata rei dominium, quando ipso iure transferat. §. post. nu. 3. pag. 55. nu. 4. pag. 511. n. 7. 4. p. 569
legata rei fratribus minoribus quando estimatio non debeat. diff. 2. cap. 1. pag. 567
legata rei fratribus minoribus dominium, apud heredem manet. cap. 2. nu. 1. pag. 569
legata re aliena, que non est in commercio, no ualeat, nisi constet de uoluntate testatoris, quod uoluerit estimatiorem prestari. §. sed. n. 1. 2. cum seq. pag. 56
Legatarius copellit heredem ad agendum, pro re sibi legata. §. multa. nu. 8. pag. 224
legatarius habens electionem, quot eligere teneatur. §. si generaliter. nu. 2. pag. 51
legatarius quando ad onera hereditaria teneatur. nu. 4. pag. 67
legatarius quando detrahatur. §. his. nu. 3. p. 110
legatarius quando possit esse testis in testamento. §. legatarius. pag. 38. nu. 3. 4. pag. 730
legatarius si non fecerit inuentarium, non grauatur ultra quam facere possit. §. possunt. n. 1. p. 68
legatarius quando rem legata, propria auctoritate capere possit. conf. 68. nu. 1. cum seq. pag. 453

legatarius quando possit assistere liti exercenda. nu. 7. pag. 224
legatarij possunt conuenire heredes, ante aditam hereditatem. nu. 10. pag. 512
legatarij favore in dubio interpretatio fit. cof. 51. nu. 4. pag. 444
legatariorum omnium factum, pro uno habeatur. §. non. nu. 2. pag. 118
Legatus dispensare potest, que episcopus potest. conf. 18. nu. 2. pag. 426
legatus probatur per literas. nu. 11. pag. 602
legati a bono domino missi, boni presuntur. §. eos. nu. 2. pag. 140
Lex noua ad que trahatur. §. peruenit. n. 1. 2. cum seq. pag. 227
lex bona quando per contrariam consuetudinem tollatur. §. ea. nu. 2. pag. 221
lex cum clausula, non obstante, quid operetur. nu. 6. §. pag. 552
lex edictalis, dicitur generalis. nu. 19. pag. 533
lex ex inuentio & donum Dei. nu. 71. pag. 700
lex ex uoluntate defuncti coniecturam capit. nu. 4. pag. 111
lex Falc. unde dicta: deq; eius materia. §. superest. cum seq. pag. 66
lex inducta propter duas causas finales, licet cesset una, tamen remanet legis dispositio. §. si uero. nu. 2. pag. 155
lex loques in uno casu, an porrigatur ad aliuu simile. nu. 2. 3. pag. 254
lex non cessat, cessante causa impulsua, in lege cessante apposta. nu. 12. pag. 533
lex noua quando trahatur ad preterita. nu. 18. p. 172. §. omnia. nu. 5. pag. 227
lex porrigitur ad lites futuras, licet super factio preterito. uerf. ad preterita. pag. 553
lex post xxx. dies in iurata, ualeat. §. cum. num. 2. pag. 226
lex quando ad improprium uocabuli significationem trahatur. §. 229. pag. 407
lex quando per defectum non tollatur. n. 10. p. 110
lex que communiter recepta non est, non ualeat. conf. 144. nu. 1. pag. 354
lex, uel constitutio, aut statutum, quando ligare incipiat. §. et. n. 3. p. 174. §. semper. n. 1. 4. p. 178
lex una, altera generalior, que alteram limitet. nu. 9. pag. 552
legis diffinitio. §. lex. pag. 6
legis dispositio cessat, causa cessante. §. si uero. nu. 1. pag. 155
legis prohibitio, per adiectionem pene, annullat actum, in contrarium factum. conf. 26. n. 2. p. 431
legis ratio diuersimode colligitur. nu. 17. pag. 533
legis uerba, proprie intelligenda sunt. conf. 158. n. 1. pag. 364
legi adiecta causa impulsua, opponi non potest, quod falsa sit. nu. 13. pag. 533
legi cause finales plures adiecte si fuerint, an omnium concursus requiratur. nu. 15. pag. 533
legem noua publicata, ignorantia non allegatur. §. semper. nu. 5. 6. pag. 178
legum correctio no inducitur ex identitate rationis. §. omnem. nu. 10. pag. 225
leges ad possibilia adoptantur. nu. 5. pag. 109
leges ciuiles quod in foro ecclesiastico seruentur. §. rem. nu. 3. pag. 191. §. si quis. n. 2. pag. 250
leges & Senatusconsulta non sufficiunt ad omnia. §. re. nu. 1. pag. 182
legum correctio per coniecturas non inducitur. §. saltem. nu. 2. pag. 62
Legalis scientia duplex est causa materialis, gene

ralis & communis. nu. 1. 2. pag. 1
legalis scientia subiectum est, bonum & equum. nu. 6. pag. 2
legalis scientia paritio. nu. 8. pag. 2
Legitima an potest per statutum auferri. §. dudum. nu. 2. pag. 213
legitima debita iure nature. Falc. appellatur. §. dudum. nu. 1. pag. 213
legitima debetur liberis & parentibus, interdum etiam fratribus. nu. 8. pag. 109
legitima filiorum, uel parentum, quando possit statuto tolli, uel minui. nu. 11. pag. 110
legitima non cadit in fideicommissum. conf. 43. n. 2. pag. 279
legitima an possit per statutum auferri. §. illud. nu. 1. pag. 161
legitima debet relinqui iure institutionis, & que hinc utilitas resultet. nu. 7. pag. 53
legitima, existentibus quinq; filijs, quanta sit. num. 3. pag. 273
legitima & Treb. datis substitutis, que debeat deduci. conf. 254. nu. 2. pag. 415
legitima, grauamen non recipit. conf. 29. n. 4. p. 277. conf. 34. nu. 1. pag. 279
legitima non minuitur, ob relicta ad pias causas. §. si autem. nu. 4. pag. 241
legitima, qua actione petatur. §. presbyteros. nu. 3. pag. 249
legitima que sit. conf. 55. nu. 2. pag. 446
legitima relicta, intelligitur iure institutionis. conf. 151. nu. 1. cum 2. seq. conf. pag. 359
legitima an computetur dos & legata. conf. 55. n. 2. pag. 446
legitima an substitui possit. nu. 13. pag. 266
legitima filiorum materia. §. iam. pag. 150
legitima supplementum quomodo petatur. nu. 4. pag. 267. conf. 17. pag. 269
legitima supplementum, an quinqueuo prescribatur. conf. 114. nu. 1. 2. pag. 267
legitima supplemento non computatur quod relictum est filio, post mortem patris. conf. 34. nu. 3. 5. pag. 279
legitima computantur dos, & legata. conf. 131. nu. 2. pag. 347
Legitimaturs quis multis modis. §. nec. nu. 1. pa. 69
Legitimatio ei restitutio natalium, idem sunt. conf. 105. nu. 1. pag. 470
legitimatio principis quatenus proficiat. conf. 75. n. 2. 3. 4. pag. 306
Libellus an possit per partes remitti. §. ad. n. 8. pag. 224
libellus an procedat, dico sententiam nullam, & si qua est, peto cassari per appell. ut iniquam. cof. 225. nu. 3. pag. 405
libellus debet continere actionem, de iur. ci. no iur. can. nu. 2. 4. pag. 666
libellus, donasti mihi talem rem, promissisti dare, quam peto, ualeat. nu. 21. pag. 11
libellus etiam die feriata offerri potest. §. interiorum. nu. 5. pag. 161
libellus in iudicio omitti potest. §. illud. n. 8. p. 153
libellus in materia pignoris, & usurarie prauitatis, quod in iure fundatur. conf. 20. nu. 1. p. 428
libellus non continens locum & tempus, non ualeat. conf. 228. nu. 1. pag. 406
libellus non debet continere plura, si unius probatio sufficit. nu. 2. pag. 337
libellus obligationis literarum, qualiter concipiatur. nu. 8. pag. 95
libellus offertur per actorem iudici, & per iudicem reo. §. ad. nu. 9. pag. 224
libellus

libellus produci potest coram iudice non sedente, & etiam die feriata, ob necessitatem hominum. nu. 4. pag. 541
libellus quando iudici offeratur. §. quoniam. p. 216
libellus qualiter formetur, quando quis se excusat a tutela. §. qui. nu. 1. pag. 29
libellus quid: deq; eius materia. nu. 3. cum seq. pag. 101. §. illud. nu. 3. cum seq. 168. & §. actionem. pag. 103
libellus si plura narrat, & unum sufficiat, id solum quod sufficit, probandum est. §. sine. n. 3. p. 229
libelli adiectiua sunt, conditio, modus, demonstratio, & sim. nu. 155. pag. 739
libelli conclusio in actione reali. nu. 6. pag. 107
libelli forma, in actione confessoria. nu. 5. pag. 106
libelli uerbum principale, dicitur substantia libelli. nu. 154. pag. 739
libello comprehensa si non probentur, ante sententiam detrahi possunt. nu. 4. pag. 337
Liber homo inter ignorantes potest uendi, non stipulari. §. omnis. nu. 1. pag. 90
libera presuntur qualibet res. §. coges. nu. 2. pag. 149
Libertas quot modis consequatur. nu. 2. pag. 17
Libertii ecclesiasti multa specialia habent iur. can. que non inueniuntur iur. ci. nu. 116. pag. 670
Libertio tribus modis relinquitur. §. si quis. p. 50
Liberti succedunt ab intestato, parentibus et transfuersalibus exclusis. nu. 1. pag. 688
Liber rationis qualiter compositus esse debeat. nu. 9. pag. 358
in Libris rationu scripta, quomodo per testes probentur. nu. 17. pag. 710
libris rationum duorum sociorum creditur. conf. 35. nu. 4. pag. 280
Libet, liberam uoluntatem importat. nu. 3. pa. 545
Licentia excusat a crimine. conf. 96. nu. 2. pa. 321
Lis contestatur, per rescripti petitionem. §. plurius. nu. 1. pag. 167
lis in iudicio sumit, a liti contest. nu. 3. pag. 225. nu. 7. pag. 650
lis quando inter aliquos esse dicatur. nu. 11. 16. 19. pag. 482
litis contest. dicitur fieri in poenitentia. uerf. contestata. nu. 1. pag. 551
litis contest. est de intrinseca solemnitate sententia. conf. 98. nu. 1. pag. 323
litis contest. qualiter fiat. nu. 20. 21. 22. pag. 169
litis contest. quasi contrahitur: deq; eius materia. §. illud. nu. 1. cum seq. pag. 168
litis contestatio non fit per responsonem factam interrogatori, an quis possideat. §. illud. num. 7. pag. 153
lite contest. uel non, quando perueniatur ad negotiationem liquidationem, actore, uel reo absentibus. §. omnem. nu. 9. 11. pag. 225
lite pendente quando liceat principi supplicare. §. omnia. nu. 1. pag. 227
Litigare in alicuius foro, quando quis no cogatur. nu. 5. pag. 595
Litigantes possunt dare iudici interrogationes & interrogatoria. §. quod. nu. 2. pag. 232
Litigiosa res quando efficiatur: deq; eius materia. §. multa. pag. 223
Litera sigillata quando approbata censentur. §. & illud. nu. 4. pag. 133
literarum comparationis effectus. §. nouimus. nu. 1. 4. cum seq. §. 185
literarum comparatio quando fieri potest. §. illud. nu. 1. 2. pag. 173
literaru obligationis effectus & materia. §. olim.

Inst. Auth. & Tract.

pag. 94
litteris imperialibus uel Papalibus licite non pareatur, si causam irrationabilem continent. §. dudum. nu. 5. pag. 123
litteris priuate, uel publice persone quando stetur. §. & illud. nu. 2. 3. pag. 132
Locatio, alterius arbitrio conferri potest. §. locatio. nu. 1. pag. 98
locatio quomodo discernatur ab emptione. nu. 9. pag. 989
Locati materia. §. locatio. pag. 98
Locator finito tempore potest domu alteri locare, iure ci. secur. iur. can. in scholare inquilino. nu. 100. pag. 669
Locus a pluribus occupatus, cuius erit. n. 5. p. 639
locus quando dicatur occupatus. nu. 6. pag. 639
Lombardia, non est provincia. nu. 1. pag. 554
Lucretiua due cause, quomodo concurrant. nu. 1. pag. 58
Ludi causa quando quid factum censeatur. conf. 104. nu. 4. pag. 328
M Agister percipiens discipulum, quando teneatur. conf. 104. pag. 328
magister quando pro discipulo testificetur. nu. 35. pag. 780
Magistratus quando officio durante puniri possit. §. si quis. nu. 2. pag. 140
magistratus quando in subsidium teneatur. num. 4. pag. 503
magistratus sunt de iure gent. §. no tamen. n. 1. p. 16
magistratum genera quot sint. §. quecumq; num. 2. pag. 179
Magnum quid sit, iudicis arbitrio committitur. n. 3. pag. 684
Maior & honestior putatur, qui preest melioribus. §. nisi. nu. 4. pag. 145
maior pars collegij in quo atcedatur. §. quecumq; nu. 4. cum seq. pag. 237
maior pars quod facit, quando ab omnibus factum non censetur. §. audiant. nu. 6. 7. pag. 146
Mala fides auctoris, quatenus bo. fid. possessori nocet. §. rursus. pag. 235
male fidei poss. quando teneatur de fructibus perceptis & percipiendis. §. si quis. nu. 4. §. pa. 35
male fidei possessor, nullo tempore prescribit. nu. 7. pag. 615
Male agens, odit lucem. nu. 3. pag. 614
Maleficium quod committi dicatur. conf. 188. p. 383
Maleficia committere malum est, propter alioru exemplum. uerf. transiit. nu. 1. pag. 556. uerf. rebellando. pag. 557
maleficia distinguunt uoluntas et propositu. conf. 10. nu. 2. pag. 420
Malus femel, an semper dicatur malus. nu. 24. p. 3
Manus, est membrum. §. quid. nu. 1. pag. 244
Manumissio quid. §. libertini. nu. 5. pag. 16
Manumissus, efficitur ingenuus. §. perfectus. num. 2. pag. 191
Manumissor debet esse maior xvij. ann. nu. 7. pag. 191
Mandans aliquibus quem reduci ad locum, si mandarij eu occidunt, an teneatur de morte. conf. 111. nu. 1. pag. 472
mandans ei qui aliis facturus erat, non teneatur. conf. 23. nu. 2. pag. 430
Mandatū alicui si fit, ut in eum plenus ius transferatur: etiam si mandatarius gerat nomine proprio, ualeat quod agitur, in preiudicium mandantis. nu. 3. pag. 492
mandatum deliberanti factum, importat consiliu. Index Inst. Auth. & Tract.

conf. 165. nu. 2. pag. 369
mandatum generale ad paciscendum, & remuandandum, donationem non continet. conf. 7. n. 1. pag. 419
mandato generali, alienatio bonorum immobilium non inest. conf. 162. nu. 1. pag. 368
mandato generali inest potestas dispensandi. conf. 18. nu. 3. pag. 426
mandato generali, non inest aliquid speciale. conf. 206. nu. 4. pag. 396
Maritus accusans uxorem de adulterio, debet se subscribere. §. quia. nu. 3. pag. 231
maritus alit uxorem, nullam dotem habentem, si eoperetur, uel per eam steterit. nu. 4. 8. pag. 611
maritus an lucretur dotem ad altere, cum primum adulterium committit. §. si uero. nu. 7. p. 244
maritus an possit sibi reconciliare uxorem adulteram, in monasterio positam. §. si uero. num. 9. §. seq. nu. 2. pag. 244
maritus decedente uxore sine liberis, uel cum liberis, quatenus ex dote lucretur. §. optime. num. 2. 3. pag. 158
maritus excluditur quinqueennio, ab accusatione adulterij, iur. can. non ad separationem thori. nu. 168. pag. 672. & nu. 176. pag. 673
maritus ingrediens monasterium, quando uxorem dimittere potest. §. si autem. nu. 2. pag. 131
maritus non potest compellere uxorem indotata, ut se dotet. nu. 2. pag. 497
maritus obligatus de dote restituenda, alij delegari potest. §. in summa. nu. 2. pag. 78
maritus potest petere dotem & interesse. conf. 85. pag. 464
maritus potest esse procurator uxoris, sed curator non. §. datus. nu. 2. pag. 31
maritus pro donatione propter nuptias, no habet tacitam hypothecam in bonis uxoris. §. nam. n. 5. pag. 223
mar. que donat uxori, cuius sint. cof. 11. n. 3. p. 421
maritus quando dicatur inchoare male uti sua substantia. §. illud. nu. 4. pag. 218
maritus quando possit effici clericus. §. hac. num. 3. pag. 133
maritus quando non possit dotem augere. nu. 14. pag. 218
maritus quando rem dotalem alienare possit: deq; eius materia. §. causam. cum seq. pag. 176
maritus quando retineat quartam dotis. §. quoniam. nu. 4. pag. 170
maritus quando uxore dotare cogatur. §. sic. p. 155
maritus quando uxori succedat. nu. 2. 6. pag. 690
maritus qui lucretur tertiam partem dotis, soluto matrimonio, de qua dote intelligatur. conf. 133. pag. 348
maritus qui tenetur uxori ad alimenta, etiam teneatur pro seruitutibus. §. illud. nu. 3. pag. 122
maritus quomodo ex pacto lucretur dotem soluto matrimonio. conf. 93. nu. 1. pag. 467
maritus si secundum non nubat, an dotem & donationem propter nuptias alienare possit, uel filijs reseruare teneatur. §. soluto. nu. 2. pag. 156
maritus soluendo dotem uxori constante matrimonio sine causa, quando liberetur. §. dotes. nu. 3. pag. 159
maritus uel uxor non potest plus habere, quam unus ex filijs. §. quia. pag. 158
mariti & uxoris affectio, patris & filij affectioni equiparatur. nu. 9. pag. 498
mariti & uxoris idem ius. §. sic. nu. 1. pag. 155
marito iure ciuili non permittitur uxorem uerbere: clerico iur. can. sic. nu. 9. 4. pag. 669
marito

Loci communes

marito quando liceat ab uxore diuertere. s. his. pag. 151
marito quando liceat quemlibet adulterum occidere. s. his. nu. 6. pag. 232
marito monasterium sine liberis ingrediente, ves eiusdem monasterio acquiruntur. s. si qua. p. 251
marito minori consenti dotem se recepisse, qualiter succurratur. nu. 12. pag. 220
Masculi & femine an sit differentia, quod ad pœnae commissionem. nu. 15. 20. pag. 144
Masculinum quando concipit foemininū. s. uiro. nu. 3. pag. 142. nu. 2. pag. 290
Materie generalis & communis differentia. nu. 2. pag. 1
materiam alienam si quis specificet, illa species efficitur sua, trib. concurrentib. s. cum. nu. 1. p. 34
Mater an detrahat legitimam & Treb. filijs decedentibus in pupillari etate, & pauperibus substitutis. nu. 4. pag. 291
mater an excludat auum, in successioe filij. s. pœna feruntur. nu. 1. pag. 74
mater an excludatur, exclusi auia. conf. 215. num. 3. pag. 401
mater an possit instituire filium uulgo questum, in testamento minus solenni. s. & nu. 4. p. 152
mater an potest uocari in ius, etiam a uulgo questitis. nu. 6. pag. 408
mater cum quibus succedat filio in uirilem. s. & quoniam. pag. 161
mater deferens tutelam filiorum, conuolando ad secundas nuptias, quomodo puniatur. s. si autem. pag. 159
mater est legitima tutrix filiorum suorum, non tamen tutelam suscipere cogitur. s. ex his. num. 2. 3. pag. 234
mater pœna que dicitur. nu. 6. pag. 99
mater filio, in lucro antenuptialis donationis non succedit nisi in usufructu. s. & illud. pag. 161
mater in quibus non succedat filio. nu. 1. pag. 119
mater luxuriose uiuens, priuatur tutela filiorum. s. si autem. nu. 5. pag. 159
mater luxuriose uiuens, non admittitur ad successioem filij. nu. 13. pag. 122
mater negligens petere tutorem filio, & curatore uentri, an hereditate priuetur. nu. 5. pag. 451
mater non est agnata filio. s. quibus. nu. 2. pag. 24
mater non habet ius eligendi unum ex filijs, in lucro dotali. s. si uero. nu. 6. pag. 157
mater non potens curatore uentri, priuatur hereditate filij. nu. 5. p. 274. conf. 30. n. 2. p. 278
mater non succedit filio impuberi. si tutorem non petierit. s. nobis. nu. 3. pag. 74
mater potest esse testis, ad probandam etatem filij. nu. 5. pag. 318
mater preterita, an ab intestato succedat, & testamentum nullum sit. conf. 205. n. 1. pag. 394
mater quando in filiorū educatione, ceteris preferatur. s. eiusdem. pag. 159
mater quando per transitum ad secunda uota, proprietatem donationis amittit, potest unum ex filijs eligere. nu. 7. pag. 120
mater quando propter ingrattitudinem non reuocet donationem filijs factam. s. mater. pag. 159
mater quando ad filiorum hereditate excludatur. conf. 215. nu. 2. pag. 401
mater quando et quatenus filium alat. n. 13. p. 610
mater quando iure transmittendi excludat substitutum, in bonis filij. conf. 177. pag. 378
mater quando teneatur alere filium, usq; ad trimum. s. illud. nu. 2. pag. 231
mater secundò nubens, iura que amittit, eadem etiam

tiam pater. s. & ante. nu. 6. pag. 119. nu. 3. 6. 7. 8. pag. 121. & aliud. nu. 1. pag. 122
mater secundò nubens, qualiter filijs succedat. s. hinc. nu. 1. pag. 160
mater succedit filio, tametsi ad secundas nuptias uolauerit, si fratres non existant. s. primæ. nu. 1. pag. 156
mater transiens ad secundas nup. filio sine fratrib. decedente, non succedit in proprietate bonorum filiorum, que a patre obuenerunt. s. ingratiu. dinem. nu. 1. pag. 160
mater transiens ad secunda uota, an debeat referuare successioem alijs filijs. conf. 54. pag. 289
mater transiens ad secunda uota, quando & quomodo succedat filio mortuo. nu. 6. pag. 290
mater transiens ad secunda uota, succedit ab intestato, & ex testamento, filio in proprietate, si nullus alius superstit. nu. 1. 2. pag. 120
mater transeundo ad secunda uota, an filio succedat. nu. 6. 7. 8. cum seq. pag. 121
mater testificatur pro filio de etate, & an de impedimento matrimonij. n. 57. p. 720. n. 7. 8. p. 72
matris calamitas, seu delictum, nõ debet nocere ei, qui in utero est. s. ingenuus. nu. 2. pag. 15
matris certior est conditio quam patris. s. nouissimè. nu. 2. pag. 75
matris preteritione, quando testamentum nõ rum patur. conf. 18. nu. 1. pag. 269
matre ad secunda uota conuolante, que dotalia lucra filijs referuare teneatur. s. quoniam. s. optime. pag. 157
matre decedente unà cum filio, filius predecesisse presumitur. conf. 179. nu. 4. pag. 379
matre exclusa à successioe auia, an auia excludatur. conf. 18. nu. 2. 3. pag. 269
matre exclusa à successioe filij, propter non petiitum tutorem, quis succedat pupillo. conf. 97. n. 2. pag. 468
Materna linea que esse dicantur. conf. 10. num. 1. pag. 262
Matrimonium an presumatur ex denominatione, quam uir facit de uxore, & uxor de uiro: & an ante cohabitationem. s. illud. nu. 1. 5. pag. 182
matrimonium contractum per procuratorem nõ tenet, si ante contractum, procurator reuocatur, & c. s. plurimè. nu. 10. pag. 153
matrimonium cum qualibet muliere, propter dignitatem non impeditur. s. illo. pag. 231
matrimonium, diem uel conditionem recipit. s. plurimè. nu. 8. pag. 153
matrimonium hodie solum per ingressum religionis soluitur. s. quia. nu. 2. pag. 231
matrimonium inter consobrinos iure ciuili, nõ contrahitur. nu. 85. pag. 669
matrimonium inter pares simul habitantes iur. ci. presumitur: sed iur. can. adulterū. n. 55. p. 667
matrimonium inter seruos, iure can. non ciuili consistit. nu. 61. pag. 668
matrimonium iure ciuili, consensu sine uerbis contrahi potest. iur. can. non, in ualentibus loqui. nu. 112. pag. 670
matrimonium iur. ci. soluitur, altero ex cõiugibus monasterium ingredi uolente: iure can. secus est. nu. 84. pag. 669
matrimonium non presumitur, nisi probetur. cõf. 42. nu. 2. pag. 283
matr. non probatur per famā. conf. 113. nu. 3. p. 335
matrimonium per nuncium contractum nõ tenet, si antequā ratificetur per mulierem, pœnituit. s. plurimè. nu. 9. pag. 153
matrimonium prohibitum si contrahatur, tenet, s.

unum. nu. 2. pag. 163
matrimonium quado ualeat sine scriptura. s. quia. nu. 1. pag. 231
matrimonium, quando uerba exigat. s. plurimè. nu. 8. pag. 153
matrimonium quando contractum non presumatur. nu. 4. pag. 340
matrimonium quibus ex causis dissoluatur. s. mitiores. pag. 155
matrimonium sine parentum consensu, iur. can. cõstitit: iure ci. secus est. nu. 58. pag. 667
matrimonium solus consensus uel annuli subarratio, uel deductio uxoris facit: deq; eius materia. s. plurimè. nu. 4. cum seq. s. pag. 153
matrimonium spirituale, inter monachum & monasterium non contrahitur. nu. 4. pag. 253
matrimonio adiecta pœna, & datio arrharum, iure can. nõ ualeat: iure ciuili secus est. n. 56. p. 667
Maximè, quado implicatiue ponatur. n. 20. p. 532
Medicus qui malè curat infirmum, tenetur ex malificio. nu. 2. pag. 100
Medium est, quod consistit inter duo extrema. nu. 13. pag. 640
medium in largitionibus & expensis tenendū est. s. scriptum. nu. 1. pag. 141
Membrum si abscindendum sit, manus amputatur. s. quia. nu. 2. pag. 244
membri abscisio, morti æquiparatur. s. ad hæc. n. 2. 3. pag. 247
membrorum appell. uenit dens & manus. conf. 106. nu. 2. pag. 330
Mendax quando puniatur in translatione possessionis. s. illud. nu. 1. 11. pag. 153
Mendacium quando noceat. s. sed. nu. 2. pag. 67
Mensis quot dierum sit. s. semper. nu. 7. pag. 178. s. sed. nu. 4. pag. 227
Mensura fundi indeterminatè ab omnibus cognoisci potest. nu. 48. pag. 698
mensura super distantia, uel uirtute fieri debet per directum, & quando per terram fieri non potest, sit per aerem, cum hordula. nu. 55. p. 699
mensurarum & ponderum uaria genera. conf. 12. nu. 1. pag. 422
Mensuratio totius corporis, in non consistitibus pondere, numero, uel mensura, difficilis est, & non fit nisi à peritis. nu. 51. pag. 698
Mente c. pit qui dicantur. nu. 97. pag. 704
Mercatore esse, officium est, non artificium, & quomodo probetur. nu. 62. 63. pag. 692
mercatore fugiente, uxor & liberi capi possunt. nu. 9. pag. 594
Mercedis remissio in causa iuridica, quando petitur, quomodo concludi debeat. conf. 193. nu. 1. pag. 387
Meretrices ad matrimonium & pudicitiam deducere, pietas magna est. s. ex. nu. 1. pag. 145
Metus iustus est, pœconium à tyranno factum. nu. 25. pag. 590
Meum, ad dominium directum trahitur. tract. 15. pag. 624
Miles fugiens ex bello publico, iur. ci. capite puniatur: iur. can. est infamis. nu. 137. pag. 671
miles non dicitur priuata persona. s. propter. nu. 1. pag. 162
miles quis dicitur. s. supra. nu. 1. pag. 38
militis testamentum an subijciatur querelæ. s. si pra. nu. 3. pag. 38
militis testamentum, hodie Falc. patitur. s. non. nu. 4. pag. 119
militis testamentum qualiter fiat. num. 4. pag. 39
milites licet non dicantur habere dignitatem, non tamen

tamen dicuntur priuata persona. s. uolumus. nu. 2. pag. 139
militi non licet seuire in corpus suum, & qui tenet, ultimo supplicio damnatur. nu. 3. pag. 5
militum magister, dignitatem obinet. s. plurimè. nu. 1. pag. 179
militum priuilegia quibus competant. s. supra. nu. 2. pag. 38
Militia an sit dignitas. s. san. cimus. nu. 12. p. 204. s. cum. nu. 1. pag. 226. conf. 42. nu. 6. p. 440
Milliarium quantitatis mensura fit per longitudinem itineris, secundum quod committatur. num. 55. pag. 699
Minor curatorem non habens, quas res donare potest. conf. 70. pag. 302
minor excusatur à dolo presumpso. num. 108. pag. 706
minor habens causam legitimam standi in iudicio, an restitutionem in integrum petere potest. nu. 5. pag. 326
minor in criminalibus, testis non admittitur. num. 6. pag. 717
minor iurans in contractu, non potest uenire contra iuramentum, ex eo quod nesciebat sibi com petere restitutionem in integrum. n. 1. pag. 314
minor iur. can. censetur maior in spiritualibus: secus iur. ci. nu. 158. pag. 672
minor non potest renunciare iuri, quod est introductum, propter eius imbecillitatem, etiā cum iuramento. conf. 88. nu. 5. pag. 313
minor non potest accusare sine curatore, uel tutore. conf. 90. nu. 3. pag. 466
minor si petat se restituere, creditores, & legatarij citandi sunt: deq; eius in integrum restitutionis materia. s. ad. pag. 235
minor quando restituatur aduersus lesionem, que in minori etate consummata est. conf. 158. nu. 7. pag. 364
minor si compromittere cogatur, an obligatus sit. conf. 40. nu. 4. pag. 438
minoris quietatio an ualeat. conf. 162. pag. 368
minoris consanguinei consensus an sufficiat, ubi consanguineorū consensus desideramus. conf. 94. nu. 1. pag. 467
minori erranti in iure ciuili, an ipso iure succurratur. s. pupillis. nu. 5. pag. 118
Mimoricarum materia. tracta. 4. pag. 560
Mixeraculum quid. nu. 57. pag. 699
Mixerabilis persona que sit, iudicis arbitrio remittitur. nu. 29. pag. 683
Mistio in pos. ex primo decreto, usq; ad xxx. ann. iur. ci. recuperatur: iur. can. usq; ad. xl. nu. 20. pag. 666
Missus ex primo decreto, tenet, seu detinet possessionem. conf. 36. nu. 4. pag. 281
missus in pos. in act. reali, statim possidet: iur. can. non, nisi anno elapso. nu. 142. pag. 671
Mittus agitur cum lege, quam cum homine. num. 9. pag. 111
Mobilium & immobilium appell. an ueniant iura & actiones. nu. 2. pag. 268. conf. 50. nu. 1. pag. 287. conf. 51. nu. 2. pag. 288. conf. 87. num. 2. pag. 464
Modicum, quantum tempus includat. tract. 15. pag. 624
modicum, seu magnum quid, est arbitrarium. s. omnia. nu. 7. pag. 183. nu. 3. pag. 684
Modus est de futuro, causa de preterito. num. 5. pag. 429
modus est quod cõtinet omni explicandum ab eo, ad quem refertur. nu. 14. pag. 533

Inst. Auth. & Tract.

Monachus an potest esse executor, sine licentia prelati. nu. 9. pag. 510
monachus an succedat agnatis & cognatis. s. nullam. nu. 3. pag. 252. conf. 37. nu. 1. pag. 281
monachus fugitiuus, an acquirat monasterio, in quo deliquit. s. si monachus. nu. 1. pag. 252
monachus ignominiose dimissus, nõ recuperat ius successiois ab intestato. di. 3. cap. 3. n. 2. p. 577
monachus non potest habere proprium. s. si autem. nu. 3. pag. 138
monachus quò ad matrimonium, habetur pro mortuo. s. distrahuntur. nu. 1. pag. 154
monachus si efficitur episcopus, bona alteri que sita non recuperat. di. 3. cap. 2. 3. pag. 577
monachus, uel moniale corrumpens, quomodo puniatur. s. si quis. nu. 2. pag. 191. s. conuersionis. cum seq. pag. 128
Monarchia, hoc est, gubernatio unius regis, est optimus modus regendi. nu. 8. pag. 677
Monasterium an excludat parentes ingredientium, ab omni successioe. s. si uero. nu. 5. pag. 244
monasterium an habeatur loco filij ut substitutum excludat. s. si uero. nu. 4. pag. 244. nu. 1. p. 253
monasterium ingrediens, quando eidem bona sua acquirat. s. si qua. nu. 6. pag. 252
monasterium ingrediens, iur. ci. aliquid retinere non potest: secus iur. can. nu. 49. pag. 667
monasterium ingressus, non potest bona sua diuide inter filios. di. 3. cap. 3. pag. 577
monasterium ingressi bona acquiruntur proximioribus ab intestato. di. 3. cap. 1. pag. 577
monasterium quado habeatur loco filij. s. si uero. nu. 4. pag. 244. s. sed. nu. 2. 3. pag. 521
monasterium succedens monacho, tenetur alere patrem monachi. nu. 41. pag. 611
monasteriorum materia. tracta. 4. pag. 560
Montes regulariter sunt inculti & magni. num. 11. pag. 626
Mora an committatur ante interpellationem. conf. 98. nu. 1. pag. 469
mora iur. ci. nõ committitur re ipsa, sine interpellatione. sed iur. can. in solutione decimarum, re ipsa. nu. 107. pag. 670
mora purgatio non admittitur, nisi de penis promissis cum interesse. conf. 161. nu. 5. pag. 368
mora purgatio quando in delictis admittatur. conf. 86. nu. 2. 3. pag. 464
mora purgatio quando & quatenus competat. conf. 69. pag. 301
Mores ciuitatis qui dicantur. nu. 81. pag. 701
Mors ciuili non æquiparatur naturali, nisi in casibus à iure expressis. s. in autem. n. 1. pag. 131. s. distrahuntur. nu. 1. pag. 154
mors omnia soluit. s. deinceps. nu. 1. pag. 156
mors quò & quando probetur. tract. 19. p. 687
Mortuus ex uulnere, quando quis presumatur. nu. 1. cum seq. pag. 684
mortuus nõ sepelitur cum uestibus & ornamentis, iur. ciuili: iur. can. archiepiscopus cum pallio sepelitur. nu. 113. pag. 670
mortui pro suis sceleribus, si sint in morte contraria, traduntur sepulture iur. can. sed iur. ci. non, absq; permissu principis. nu. 74. pag. 668
mortui iur. can. in ecclesia sepeluntur: iur. ci. extra ciuitatem sepeliendi sunt. nu. 181. pag. 673
mortuum aliquem esse, quomodo probetur. num. 37. cum seq. pag. 697
mortuos, uel moribundos iniurians, quomodo puniatur. s. qui. pag. 174
Mox, quid imponet. s. pro. nu. 7. pag. 143. s. sole Index Inst. Auth. & Tract.

bunt. nu. 4. pag. 194
Mulier constante matrimonio non succedit in fructibus donationis propter nuptias. s. illud. nu. 2. pag. 122
mulier fideicommissio preuata, si nupsit, non tenetur ad fideicom. si nupsit. nu. 5. pag. 253
mulier honesta non carceratur pro debito ciuili, nisi renunciat uerit Vellejano, & omni alij iuri. s. necessarij. nu. 1. pag. 244. nu. 4. pag. 682
mulier inhonesta, etiam pro debito carceratur. nu. 4. pag. 682
mulier in criminalibus, testis iure ciuili esse potest: iur. can. non. nu. 6. pag. 665
mulier in testamento testis esse non potest, secus in codicillis. s. testes. nu. 1. pag. 37
mulier intra annum iure ciuili licitè nõ transit ad secunda uota: iure can. sic. nu. 62. pag. 668
mulier non potest esse testis in criminalibus, secus in ciuilibus. iur. 5. pag. 716. nu. 32. pag. 730
mulier nõ tenetur compenfare cum dote, id quod sibi uir donauit, nisi quatenus locupletior effecta est. s. dotes. nu. 2. pag. 159
mulier pro rebus paraphernalibus habet tacitam hypothecam in bonis, non tamen priuilegiatā, sicut in dote. s. unam. nu. 6. 7. pag. 223
mulier quando presumatur dotem petiisse. num. 5. pag. 680
mulier rapta, quando substantiam raptoris increatur: deq; eius materia. s. legis. pag. 245
mulier rapta, raptori iur. ci. nubere nõ potest: iur. can. sic. nu. 97. pag. 669
mulier secundò nubens, quando prioris uiri dignitatem amittit. s. non. nu. 1. pag. 159
mulier soluto matrimonio potest petere alimentata, tanquam usuras dotis. conf. 84. nu. 2. p. 463
mulier transiens ad secunda uota, dicitur castè uerere. nu. 1. pag. 121. s. hec. nu. 2. pag. 133
mulier tuta Vellejano, qua denunciatione nõ conueniatur. nu. 13. pag. 536
mulier tutrix, dicens se uelle transire ad secundas nuptias, desinit esse tutrix. conf. 155. n. 4. p. 354
mulieri soluto matrimonio quando detur rei uendicatio, ad res propter nuptias donatas, & an dicatur directa, uel utilis. s. causam. nu. 5. 6. 9. pag. 176
mulieres ab omnibus officijs exclusæ, quando admittantur. nu. 6. pag. 614
mulierum mores, leuiter offenduntur. nu. 5. p. 614
Mutuariam, quomodo sumatur. tract. 15. p. 624
Mutuas quam solentatem seruare debeat. s. no uimus. nu. 6. pag. 185
Mutus quis dicitur. nu. 9. pag. 704
Mutui naturale & ciuile quid sit, & qua actione agatur. conf. 21. nu. 1. pag. 428
mutuum quando scripturam exigat. s. optimum. nu. 3. pag. 169
Mysteria sacra non debent in priuatis domibus ministrari. s. & nu. 2. pag. 174

Nec, si habet copulam inclusam, resoluitur in Necnon. nu. 12. pag. 127
Negatio postposita equipollet suo contraditorio: preposita, equipollet subalterne. uers. nõ nullos. nu. 1. pag. 553
Negatiua, ab eo qui asserit, probada est. conf. 137. nu. 5. pag. 349
negatiua an probetur. nu. 15. pag. 115. conf. 81. nu. 1. 2. pag. 309. nu. 211. pag. 742
negatiua coarctata dicitur probari, quando quis refert se ad certum corpus. nu. 35. pag. 696
negatiua quando est causa intentionis alitius, de

Loci communes

bet illam probare. conf. 94. nu. 3. pag. 320
Negligentia quomodo probetur. conf. 102. num. 1. cum seq. pag. 327
Nepharij dicitur nati ex linea descendenti, et quomodo succedant. nu. 13. cum seq. pag. 689
Nepos an etiam filiam dotata excludat. n. 1. p. 527
nepos an succedat amite, cum sorore amite. num. 14. pag. 266
nepos ex filio spurio, an sit capax hereditatis amite, ex testamento. nu. 1. 7. pag. 338
nepos ex fratre an excludat filium spurium a partibus hereditatis. nu. 8. pag. 338
nepos succedit patruo, in fundo paterno, sicut patruus succedit nepoti. §. filium. n. 3. pag. 200. §. si quis. nu. 7. pag. 203
nepos tenetur computare in legitimam, dotem matris sue datam. conf. 190. pag. 386
nepotis appell. uenit pronepos. conf. 77. nu. 3. pag. 459
nepoti qui parentes succedant. §. multis. n. 2. p. 198
nepote preterito cum testamento rumpitur, si nepos predecedat, ad quem transmittatur hereditas. conf. 49. pag. 287
nepotes an admittantur ad hereditatem patruum, nam cum ascendentes, non existentibus patruis. §. nostras. nu. 1. pag. 241
nepotes diuersorum fratrum, non extantibus patruis, in stirpes succedunt. conf. 173. pag. 375
nepotes quando et quatenus concurrant cum patruis. §. reliquum. nu. 1. pag. 235
nepotes succedunt patruo in stirpes, non in capita. nu. 19. pag. 690
Nisi, ponti et affirmat, quando procedit oratio negatiua. conf. 47. nu. 1. pag. 442
Nobilis affuetus equis, presumitur quod preualeat in militia equestri. nu. 92. pag. 703
nobilis pro eodem delicto an grauius puniatur, quam ignobilis. §. recte. nu. 11. pag. 182
Nomine alicuius mutato, quomodo probetur de corpore. nu. 26. pag. 695. nu. 16. pag. 710
Non esse, et non apparere, idem sunt. nu. 3. p. 410
Notariatus non est dignitas, sed officium et munus. conf. 78. nu. 2. pag. 308. nu. 9. pag. 376
Notarius an potest postea inferere instrumentum, quod per errorem omiserit. conf. 197. n. 2. p. 391
notarius actorum, quas solemnitates seruare debet. §. illud. nu. 2. pag. 165
notarius an potest instrumentum scribere per alium. nu. 9. pag. 189
notarius an post traditum instrumentum, errorem suum corrigere potest. conf. 208. pag. 396
notarius condemnatus ex forma statuti, an excusetur ab infamia. nu. 2. pag. 376
notarius damnatus quando officium exercere non potest. conf. 77. pag. 308
notarius debet apponere signum suum in instrumento. nu. 4. pag. 188
notarius delinquens in officio, an prohibeatur illud perpetuo exercere. nu. 3. pag. 134
notarius effectus infamis, non potest testificari sua per scriptura. nu. 15. pag. 189
not. errans tenetur ad interesse patri. n. 162. p. 739
notarius infamis, partibus uolentibus potest facere instrumentum. conf. 77. nu. 4. pag. 308
notarius notificans parti laudum datum, et non aliter ostendens instrumentum, an incidat in poenam. conf. 230. nu. 2. pag. 408
notarius non computatur in numero testium, in instrumento requisitorum. §. oportet. n. 5. p. 190
notarius potest conficere instrumentum, quando est rogatus ab una parte, si instrumentum est gra-

tia unius confectum. conf. 114. nu. 3. pag. 474
notarius postquam dedit instrumenti copiam patri, illi non potest aliquid addere, uel minuere, si ne superioris autoritate. nu. 15. pag. 218
notarius qui communicat dicta testium, ante aperituram, uel ipsorum secreta, falsi tenetur. num. 65. 66. pag. 721
notarius qui se afferit, an eius instrumenta ualeant. §. alienationis. nu. 3. 4. pag. 135
notarius si dicat testis receptos esse super possessionibus et actis factis, nihil probat. n. 75. p. 722
notarius suspectus partibus, non debet dari ad recipiendum testes. §. et. nu. 8. pag. 152
notario infami, an tacite officium censeatur et interdictionem. nu. 5. 6. pag. 376
notario magis creditur, quam testi dicenti aliter scriptum fuisse, quam deposuerit. nu. 251. p. 745
notarij duo possunt rogari de uno instrumento, de partium consensu. conf. 114. n. 4. pag. 474
notariorum materia. §. litem. pag. 163
Notorium iuris, per sententiam efficitur. uerf. condemnatus. pag. 555
Notatio an inducatur, quando unus post alium se obligat. nu. 10. pag. 124
Nullatenus uniuersalis oratio, de pluribus prædicatur. nu. 6. pag. 562
Nuncius, a iudice constituitur: de q. eius materia. uerf. per nuncium. pag. 547
nuncius non citat, sine iudicis commissione. nu. 7. 13. cum seq. pag. 622
nuncio sibijpsi contrario non creditur. conf. 86. pag. 312
Nunciatio noui operis, in quo loco faciêda sit. conf. 80. nu. 1. 2. pag. 309
nunciatio noui operis non nocet edificanti, iure permittente. conf. 64. pag. 298
nunciationi noui operis, quando causa inferenda. conf. 64. nu. 2. pag. 298
Nuptie. No. Matrimonium.
Nuptie consistere possunt eo tempore, quo uerba proferuntur. nu. 5. pag. 507
nuptie non soluuntur, nisi castitatis concupiscentia, et quemadmodum illa uerba accipienda sint. §. quia. nu. 1. pag. 231
nuptiarum incestarum poena et materia. §. pro. p. 143
nuptiarum tempus, quod intelligatur. nu. 11. p. 220
nuptiarum spes quando deficeret dicitur. conf. 122. nu. 2. pag. 341
Nurus appell. uenit pronurus. §. ex his. n. 1. p. 234

Obligatio ciuiliis quomodo nascatur post confessionem in scriptis factam. nu. 5. pag. 95
obligatio ciuiliis sola, an sit efficax ad agendum. nu. 6. pag. 95
obligatio ex cogitatione mentali non contrahitur. §. extraneus. nu. 2. pag. 55
obligatio faciendi, an duplicem obligationem contrahat. nu. 2. pag. 91
obligatio faciendi simpliciter, perficitur etiã quãlitate eius omiſſa. nu. 6. pag. 500
obligatio inter patrem et filium in aduentitijs nõ subsistit. §. si uerò. nu. 3. pag. 157
obligatio naturalis est in delictis, quia ex consensu nascitur. §. quia. nu. 1. pag. 138
obligatio naturalis oritur ex testamento imperfecto, et minus soleimni, et defectu solemnitatibus. nu. 3. 8. pag. 562
obligatio præſens licet præſumatur ex præterita obligatione, oportet tamen ipsam obligationem præſumptam probari. nu. 3. pag. 104
obligatio quando propter impersonalitatem uitæ

tur. §. ad. nu. 1. 3. pag. 230
obligatio quid sit: de q. eius materia. §. nunc. p. 82
obligatio sola quando sufficiat, et quando cõsignatio requiratur. §. illud. nu. 1. pag. 215
obligationis duplex significatio. dif. 7. cap. 2. nu. 1. pag. 571
oblig. uerborum materia. §. uerbis. cum seq. pa. 86
obligationi dies in cuius fauorem appositus censeatur. §. uerbis. nu. 3. 4. pag. 86
obligationi faciendi factum et interesse quod inest, an sit idem. nu. 3. pag. 91
obligationi, quod ad ea que eius naturam respiciunt, addi nihil potest. nu. 35. pag. 62
obligationum ex quasi delicto materia. §. si iudex. pag. 100
Obligatus naturaliter, illud nõ retinet in foro conscientie. nu. 2. pag. 562
Occidendi animi percutiendo, quem habuisse non presumimus. nu. 6. pag. 680
Occupanti que in nullius bonis sunt, quando non concedantur de iur. can. nu. 138. pag. 671
Occupatus locus quando dicitur: de q. eius materia. nu. 6. cum seq. pag. 639
Oeconomus quando ab uniuersitate, uel episcopo constituitur. §. sportularum. nu. 2. pag. 250
oconomus emendando damnum ecclesie, an euitet poenam. §. non. nu. 2. pag. 133
oconomus quam rationem reddant. §. oconomos. nu. 2. pag. 250
Oeconomica prudentia, pertinet ad regimen familiarie. nu. 79. pag. 701
Offendi qui potest, occidi potest. conf. 188. num. 1. pag. 383
Offensio impune, pro communi quiete introducta est. conf. 188. nu. 5. pag. 383
Offensus se liti, iure ciuili. condemnatur ac si possideret: sed iur. can. non. nu. 38. pag. 667
Officia duo repugnantia unus subire non potest. nu. 2. pag. 512
Officialis ciuitatis obligatur ex numeratione sibi facta. conf. 94. nu. 4. pag. 320
officialis quod gerit, an officij contemplatione præsumatur. quest. 5. pag. 491
officialium extorsionibus resistere licet. §. et hoc. nu. 1. pag. 239
officialibus resistens, quando sit rebellis. nu. 2. cum seq. pag. 557
Oligarchia, quid sit. nu. 2. pag. 676
Omnis, dictio collectiua est, que omnia comprehendit. conf. 51. nu. 3. pag. 444
Omnes, in plurali, collectiuum est: in singulari, distributiuum. uerf. omnes. nu. 1. pag. 556
Omnino, quam significationem habeat. conf. 138. nu. 4. pag. 350
Opera indebitè præſita, eius æſtimatio repetitur. §. locatio. nu. 2. pag. 98
opera obsequialia que dicantur. §. perfectis. nu. 4. pag. 191
Operis noui nunciationis materia. §. casum. p. 177
Oportet, quando inducat necessitatem. §. oportet. nu. 3. pag. 189
Oratoria in priuatis domibus haberi possunt. §. et. nu. 1. pag. 174
Orbis caput est in meridie, pes in septentrione. nu. 36. pag. 642
Ordinatio sola non est potentior causa, nisi ad aliud perueniatur. nu. 4. pag. 516
Ordo mentis præuolat ordini scripturæ. cõf. 254. nu. 3. pag. 415
Orphanotrophi an teneantur reddere rationem. §. orphanotrophi. nu. 1. pag. 241

Pacifici licet, ne res ad aliquem perueniat. conf. 72. nu. 2. pag. 303
Pactum adiectum contractui, contra substantiam contractus, uel contra naturam rei, nullum est. nu. 7. pag. 509
pactum conceptum sub duabus contrarijs conditionibus si committitur ex una, ex alia committi non potest. §. quoniam. nu. 1. pag. 157
pactum commissum uno casu, quando potest ex alio committi. §. et ante. nu. 3. pag. 119
pactum de hereditate uiuentis, an iuramento firmetur. conf. 8. nu. 3. pag. 260
pactum de nõ petendo factum absente parte, quando proſit parti. §. ei. nu. 7. pag. 205
pactum factum per debitore creditori, quod ei nõ liceat probare solutionem, nisi per publicum instrumentum, non ualet. §. nuper. nu. 10. pa. 215
pactum nudum, iure ciuili nõ producit actionem, regulariter: secus iure can. nu. 70. pag. 668
pactum personale, quot modis dicatur. num. 24. pag. 485
pactum quo promittitur stare simpliciter dicto alicuius, non ualet. conf. 168. nu. 4. pag. 371
pactum quod femine non succedant, est iuris naturalis. nu. 5. pag. 304
pactio priuatorum non tollitur, quod ad publicam utilitatem inductum est. nu. 11. pag. 477
pacta contra legem, an seruanda. num. 11. pa. 476
Pactus de pecunia non petenda, præsumitur quoque pactus fuisse de pignore non petendo. num. 11. pag. 680
Papa potest duos episcopatus unire. §. illud. nu. 2. pag. 139
Partialitas que uult deponere alium de regimine, est licita, si regimen erat bonum. nu. 8. pa. 674
Partus ut liber sit, quid requiratur. §. ingenuus. n. 3. pag. 15
partus sequitur uentrem. §. in quadam. pag. 170
Parum, quid sit, iudicis arbitrio committitur. nu. 3. pag. 684
Pascoribus afferentibus multa animalia in pascuis et itineribus perempta, an credendum sit. nu. 33. pag. 696
Participes, qui dicantur. conf. 25. nu. 2. pag. 431
Pater acquirens fundum pro se et filijs masculis et feminis, intelligitur ordine successiuo. cõf. 60. nu. 2. pag. 296
pater an alienare possit dotem filie datã, si ad eum reuersa est. §. quia. nu. 5. pag. 218
pater an filio donare censeatur, si eum ad stipulandum adhibeat. nu. 24. pag. 581
pater an filios naturales alere teneatur. §. si quis. nu. 2. pag. 203
pater an habeat usum fructum legitime filij a matre instituti sub conditione, ne patri quicquã acquiratur. nu. 14. pag. 580. nu. 5. pag. 584
pater an obligetur ad restitutionem bonorum filij, si per patrem, tanquam ministrum sint quesita filio. conf. 1. nu. 5. pag. 416
pater an præferatur matri, in successione filij, uel filie. §. præferuntur. nu. 1. §. nobis. pag. 74
pater arrogator quas operas sibi acquirat. §. est. n. 1. pagina
pater cum filio, iure ci. litigare non potest: iur. ca. sic. nu. 7. pag. 665
pater deportatus amittit ciuitatem et iura ciuium Romanorum, et sic patriam potestatem. §. cõ. nu. 2. pag. 22
pater donare filio suo emancipato, omnia bona sua, et c. referuatis ususfructibus, et c. non potest.

conf. 76. pag. 307
pater dans dotem, si eam sibi stipuletur, an ius consolidationis amittatur. §. quia. nu. 4. pag. 218
pater et alij ascendentes an hodie habeant legitimam, iure institutionis. §. aliud. nu. 5. pag. 228. nu. 10. pag. 229
pater et alij ascendentes, pro filio et alijs descendentes, et econtra, non testificantur. nu. 57. pag. 720. nu. 7. 8. pag. 727
pater et filius censentur eadem persona. n. 1. p. 26
pater et filius, in aduentitijs possunt se obligare. nu. 4. pag. 584
pater et mater transientes ad secunda uota, an pro prietatem amittant. §. si uerò. nu. 2. pag. 157
pater etiam filia renuente, eam iure can. matrimonio collocare potest: iure ci. nõ, nisi indignum, uel turpem daret. nu. 57. pag. 667
pater filij, præsumitur quis, nisi probetur contrariũ. conf. 42. nu. 1. pag. 238
pater filio cautionem præstare compellitur, de præstando legato, si secundas contraxerit nuptias. §. placet. pag. 160
pater filium naturalem an instituere possit in testamento minus solenni. §. et. nu. 5. pag. 152
pater filium naturalem alere cogitur. §. discretis. nu. 1. pag. 202
pater furiosus resistens, potest filium qui sui curam neglexit, exheredare. §. si quis. pag. 228
pater habet querelam, contra testamentum filij testantis super castro et peculio, uel quasi. §. prefabysteros. nu. 4. pag. 249
pater ingrediens monasterium, tenetur dare filijs partem bonorum. §. quia. nu. 2. pag. 231
pater non cogitur dare legitimam filij, si filius deliquit. nu. 11. pag. 111
pater non potest diminuerè dotem filie, ex dispositione quesitam. conf. 55. nu. 2. pag. 291
pater non soluendo canonem, præiudicat filijs, quibus erat ius quesitum. conf. 55. pag. 291
pater obligans se pro filio, an totum solui debeat de parte filij. nu. 3. pag. 584
pater occidens filiam in adulterio deprehensam, iur. ci. non puniatur. can. sic. nu. 93. pag. 669
pater plus diligit filiam natam, quam filios nascituros. conf. 130. nu. 2. pag. 347
pater potest incarcerare filium, causa correctio-nis, etiam clericum. nu. 22. pag. 683
pater potest sine filia ad dotem agere, et ipsi filie agenti consentire. §. illud. nu. 3. pag. 218
pater preteritus in testamento filij, quatenus contra tab. agit. nu. 11. pag. 121
pater quando acquirit usum fruct. bo. relictorum filio. §. diuersis. nu. 5. pag. 230
pater quando filium alere teneatur. nu. 8. cum seq. pag. 609
pater quando filium emancipare cogatur. §. sed. n. 2. pag. 23. §. generaliter. nu. 8. 9. pag. 202
pater quando post ingressum monasterij, bona inter filios diuidere potest. §. si qua. n. 4. 5. p. 251
pater quomodo potest diuidere bona inter filios. §. et. nu. 1. pag. 152
pater quando sibi non acquirit usum fructum bonorum filij. §. quia. nu. 1. pag. 244
pater quando teneatur pro filio condemnato. nu. 16. 22. pag. 487
pater quatenus filio naturali succedat. §. si quis. n. 1. pag. 203
pater quatenus obligetur ex contractu, uel delicto filij. nu. 3. pag. 486
pater qui tenetur pro delicto filij, non tenetur pro contumacia ipsius. conf. 116. pag. 336

pater qui ad secunda uota conuoluit, an per ingratitudinem, reuocare donationem filijs factam potest. §. mater. nu. 1. pag. 159
pater quo iure succedat filio emancipato. §. placet. nu. 3. pag. 73
pater reinct usum fructum bonorum filij eo mortuo. §. plurimas. nu. 1. pag. 232
pater secundo nubens eadem iura que mater, amittit. §. et ante. nu. 6. pag. 119. num. 3. 6. 7. 8. cum seq. et. nu. 12. pa. 121. et §. aliud. nu. 1. pag. 122
pater si consumpsit omnia bona aduentitia filij, an filius a fratribus recipiat. nu. 4. pag. 584
pater succedens filio una cum alijs filijs, an habeat usum fructum portionis obueniens alteri filio, de bonis fratris. §. consequens. nu. 1. pag. 232
pater uel mater non habet iura eligendi unum ex filijs in lucro, alteri ex contingente proueniente. §. si uerò. nu. 6. pag. 157
patris uitium, quando filio nocet. nu. 2. cum seq. pag. 338
patri an præiudicet, hypotheca filie remissa. §. vbi. nu. 4. pag. 155
patri an præiudicet uera confessio filij uel sententia contra eum lata. nu. 16. 17. pag. 487
patri et alijs ascendentes debetur legitima iure institutionis, in bonis defunctum. n. 10. pa. 150
patri non præiudicat, filie delictum in matrimonio. §. est. nu. 3. pag. 155
patre ad secunda uota conuolante, que dotalia lucra filijs referuare teneatur. §. quoniam. §. optime. pag. 157
Paterna linea que esse dicantur. conf. 10. nu. 1. p. 262
Patria potestas iur. ci. durat in omni etate: sed iur. can. quod ad matrimonium et iuramentum, adueniente adulta etate. nu. 88. pag. 669
Patria an parentibus preferenda. nu. 17. pa. 477
Patrimonij sui ires ignorare an quis presumatur. nu. 57. pag. 465. §. quod. nu. 2. pag. 57
Patruus succedit nepoti, sicut nepos patruo. §. filium. nu. 3. pag. 200. §. si quis. nu. 7. pag. 203
Patronus equalis patri est. §. perfectus. num. 5. pag. 191
patronus an in seruitutè reuocet filios liberti, propter ingratitudinem per patrem commissam. §. perfectus. nu. 9. pag. 191
patronus habet ius præsentandi, sed episcopus confirmat. §. si quis. nu. 1. pag. 249
patronus non conficiens instrumentum, non priuatur legitima portione. §. non. nu. 1. pag. 119
patronus presentans indignum, iur. ci. priuatur: sed iur. can. non. nu. 19. pag. 670
patronus quando liberto succedat. §. si uerò. num. 1. cum seq. pag. 77
Patronatus ius ex datione libertatis non perditur. §. perfectus. nu. 3. pag. 191
patronatus ius habet, qui ecclesiã edificat. §. plurimum. nu. 3. pag. 171
patronatus ius quomodo amittatur. nu. 3. pag. 78
Patientia quando non habeatur pro consensu. nu. 3. 7. cum seq. pag. 497
Pauper a testimonio nõ repellitur, sed tanta fides ei non adhibetur. nu. 8. pag. 717. nu. 30. pag. 730
pauper quis dicatur. §. quoniam. nu. 5. pag. 170
Pauperas an profiti, uel noceat. nu. 5. 6. pag. 17
paupertas et diuitie probantur arbitrio iudicis. nu. 18. pag. 115
Pax quid sit, et an sit ab utraq. parte pactum pacis fiat, quomodo committatur contra pacem. conf. 66. pag. 300
paxis contractus, an sit iuris gent. nu. 2. pag. 476

Inst. Auth. & Tract.

Loci communes

Faculum aduentitium non uenit in collatione, sed solum profectum. nu. 2. pag. 386
Pecunia, sola patientia constituitur. nu. 5. p. 497
Pecunia alterius quod quis lucratur, ad eum cuius pecunia est, non pertinet. conf. 35. nu. 1. pa. 280
Pecunia licite datur pro literis continentibus dignitatem. s. omnes. nu. 4. pag. 139
Pecunia non numerata exceptio quando perpetua, et in heredes transeat. s. omnes. nu. 2. pa. 200
Pecunia uerb. quando late, uel stricte sumatur. s. unam. nu. 10. 11. pag. 179
Pectus et passus longitudo, quant. sit. s. casum. nu. 3. pag. 177
Pectus hominis tres proprietates. nu. 1. 4. pag. 640
Pedagogum quot modis accipiatur. nu. 1. pag. 530
Penitus, quomodo sumatur. tract. 15. pag. 624
Peruississe quem primo si non confiterit, in benigniore parte interpretandum est, ut absolutio sequatur. conf. 2. nu. 3. 4. pag. 417
Peregrinatio inopiam contrahit. s. plurimi. nu. 6. pag. 167. s. unam. num. 8. pagina 179. s. illud. nu. 10. pag. 219
Peregrinus est, qui est extra patriam suam. s. ex. n. 1. pag. 245
Perficta res confertur in tempus intij. num. 3. pag. 525
Periculum ubi maius, ibi cautius agendum est. nu. 2. pag. 209
Periurus an sit infamis, et que sit poena periurij. s. nouimus. nu. 2. 3. pag. 166
Peritorum in arte depositio, an iudicium magis quam testimonium sit. nu. 2. 5. pag. 695
Peritis in arte cum iuramento standum est. s. quod. nu. 1. 2. pag. 137
Permissum ad tempus, post tempus prohibuitur. conf. 32. 4. pag. 368
Permissa a iure, in alterius iniuriam non fiunt. s. ca sum. nu. 1. pag. 177
Perimere uerb. latissime patet. conf. 15. nu. 1. pag. 424
Petens plus debito iur. civili, in triplo condemnatur. et in expensis iur. can. solum in expensis. nu. 13. 5. pag. 671
Petere intelligitur per libelli oblationem, et litis contest. conf. 11. 5. pag. 335
Pignora unum pro alio non licet: deq; eius poena. s. in bonis. nu. 4. pag. 167
Pignorum excusationis materia. tract. 32. pa. 745
Piscandi ius qualiter quis sibi acquirat, et qualiter eo priuetur. s. superiore. nu. 1. pag. 32
Placuerit, quomodo intelligatur. nu. 2. pag. 451
Placuerit, uerb. testamento uel compromisso adiectum, quid importet. nu. 4. pa. 370. conf. 168. nu. 3. pag. 371
Planus locus dicitur, quando est latus, et partes sunt aequales. nu. 13. 1. 5. pag. 626
Plerunq; denotat regulam. s. nuper. nu. 11. pa. 215
Plura quando requiruntur, non sufficit unum adesse. conf. 13. nu. 2. pag. 335
Plurimum, uel plurimorum significatio, tres potissimum continet. s. et. nu. 7. pag. 152
Pluralis numerus, resoluitur in singulari. s. summa. nu. 1. pag. 14
Poena adiecta a statuto imponenti aliquid facienti, tenet, si statutum ualeat. uers. mille. n. 1. pa. 559
Poena an committatur, si quis factum alienum sub poena promittens, id adimplere non potuit. cof. 236. pag. 411
Poena an debeatur in stipulatione poenali, si non in-

ter sit stipulantis. nu. 13. pag. 92
Poena conventionalis cessat, quando lex representat factum, quod erat ab homine faciendum. s. his. nu. 1. pag. 110
Poena an duplicetur ob duplicatum maleficium. nu. 3. 4. cum seq. pag. 392
Poena an duplicanda sit in insultante, et uulnerante. conf. 10. nu. 1. pag. 420
Poena an sepius pro eodem delicto committatur. conf. 22. nu. 1. pa. 404. conf. 233. nu. 2. p. 410
Poena augmentum quod accedit ex accidenti praeter naturam, non attenditur. nu. 2. pag. 439
Poena blasphematis Deum que fit. s. omnibus. nu. 4. pag. 190
Poena corporali, ex pacto nemo obligatur. nu. 19. pag. 477
Poena dupli. inducta per l. xij. tab. poena quadrupli, de iure praet. nu. 7. pag. 85
Poena fugientium de carcere, est capitalis. nu. 2. 4. 25. pag. 681
Poena suffigationis est maior, et est de mero imperio. s. pro. nu. 4. pag. 143
Poena in ignobiles seuerior est. s. pro. nu. 3. pa. 143
Poena inserta matrimonio inualido, non petitur. conf. 45. nu. 2. pag. 441
Poena ipso iure in eum infertur, qui mortuus, uel moribundus iniuriam infert. s. qui. nu. 5. p. 174
Poena iur. ci. in totum committitur, tamen si pro parte satisfactum sit: iure can. secus est. num. 50. pag. 667
Poena, iur. ci. non excedit quadruplum: iur. can. fecus, iustitia suadente. nu. 185. pag. 673
Poena magnatum mitior. s. sic. nu. 5. pag. 139
Poena mortis, iur. ci. infligitur: iur. can. non. num. 146. pag. 671
Poena pecuniaria iure civili ab ecclesia infligi potest: iure can. non. nu. 69. pag. 668
Poena quando ipso iure imposita censetur. nu. 7. cum seq. pag. 143. s. qui. nu. 6. pag. 174
Poena quando committitur contra promittentem non facturum, tamen si non fecerit. s. si res. n. 2. pa. 60
Poena quomodo intelligatur aggravari, propter negationem. nu. 5. pag. 500
Poena quando usq; ad sententiam uitari potest. conf. 69. pag. 301
Poena relegationis non committitur, nisi contra eum, qui dolo deliquit. nu. 14. pag. 144
Poena suum autorem tenet. s. pro. nu. 1. pag. 143
Poena si committatur propter aliquam priuationem, ita committitur ex priuatione qualitatis, sicut ex priuatione substantiae. nu. 3. pag. 500
Poenam inferre bonum est, propter exemplum. uers. transit. nu. 2. pag. 556
Poenam an decreui et licentia nulla excuset. conf. 91. nu. 4. 6. 7. pag. 316. conf. 96. 2. pag. 324
Poena ad uindictam publicam, quomodo imponatur. uers. meretur. pag. 555
Poena in dubio mollenda. conf. 33. nu. 2. pag. 435
Poena multe iur. ci. imponuntur, que iur. can. sanctae non sunt. nu. 11. 7. 120. pag. 670
Poenis duabus intentatis, minor sequenda est. conf. 34. nu. 1. pag. 436
Poenitere quatenus liceat, in contractu emptiois. nu. 1. pag. 97
Poenitere delicti quando liceat. s. sic. nu. 1. pa. 139
Poenitere uolentibus, ecclesia non claudit gremium. conf. 167. nu. 1. pag. 371
Poenitere usq; ad sententiam an liceat. num. 7. cum seq. pag. 326
Pondus indeterminatè quomodo probetur. num. 49. pag. 698

Popularis appellatur, qui non est nobilis, et qui ueniant appell. popularis. s. audient. nu. 8. p. 146
Populi administratio, qd. interdicta. nu. 19. p. 678
Populi regimen, Dei est. nu. 18. pag. 678
Populo quomodo uis infiratur. nu. 15. pag. 588
Populorum triplex diuisio. nu. 15. pag. 678
Portus maris an sit publicus tantum, non communis. nu. 3. pag. 33
Positio merè negatiua, iur. ci. fieri non potest: iur. can. secus. nu. 159. pag. 672
Positio unius actus, an alterius positionem praesupponat. nu. 1. pag. 497
Positiones et articuli iure nostro introducti sunt. s. quia. nu. 6. pag. 173
Possidens mala fide, iure ci. dicitur possidere: secus iur. can. nu. 133. pag. 671
Possessio est res incorporealis. s. eo. nu. 2. pa. 70
Possessio probatur per usum. nu. 133. pag. 737
Possessio que precario tenetur, est iniusta, mutata uoluntate concedentis. nu. 4. pag. 433
Possessionis causam sibi mutans, iur. can. tanquam indignus priuatur suo beneficio: secus iur. ci. nu. 131. pag. 671
Possessionis turbatio quot modis fiat. conf. 112. nu. 1. cum seq. pag. 334
Possessionem annis iur. ci. defendere licet, non iur. can. nu. 122. pag. 670
Possessionem ingredi qui propria autoritate potest, etiam contra heredes, uel ecclesiam poterit. conf. 96. nu. 1. pag. 321. nu. 2. pag. 432
Possessor antiquior preferendus est. conf. 121. nu. 2. pag. 341
Possessoris negantis rem esse ipsius, poena. s. illud. pag. 153
Possessua uerba, meum et tuum, sunt significatiua presentis temporis. nu. 7. pag. 336
Possum mimime per alium, que per me non possum. s. legem. nu. 2. pag. 170
Posthumus praeteritus, qui apud hostes est, si reuertatur, retro rumpit testamentum. nu. 4. pag. 263
Potest, suapte natura quid operetur. num. 7. pag. 989
Potestas. No. iudex.
Potestas ciuitatis est maior in ciuem, quam potestas patris in filium. nu. 8. pag. 599
Preceptum contra publicam utilitatem factum, quando ualeat. s. et. nu. 2. pag. 243
Preceptum faciens ad causam, dicitur sententia interlocutoria. s. ad. nu. 10. pag. 224
Preceptum, morte praecipientis an finiat. s. et. nu. 5. pag. 243
Praeconis uox publica, omnibus innotescit. s. sed. nu. 3. pag. 133
Praeconia, in locis publicis facienda sunt. uers. publicè. nu. 2. pag. 549
Praedicatores et confessores possunt iur. can. eleemosinas recipere ab usurarijs: iur. ci. no. nu. 31. pag. 666
Praedij que insunt: deq; ipsorum materia. num. 1. cum seq. pag. 626
Prælati in bonis ecclesie plus iuris habet, quam tutor in bonis pupilli. nu. 5. pag. 665
Premium propter poenam, quando quis consequi debeat. nu. 4. pag. 113
Prescriptio an interrumpatur per litis contestationem nullam. nu. 23. pag. 168
Prescriptio annalis quando contra ecclesiam currat. s. si quis. nu. 1. pag. 252
Prescriptio bonorum relictorum ad pios usus, si uendantur, an procedat. conf. 112. nu. 3. pag. 473
Prescriptio

prescriptio centum annorum procedit in reb. ecclesiasticis: deq; eius materia. s. et. pag. 142
Prescriptio interrupta ex facto tertij. nu. 7. pa. 494
Prescriptio in iuribus que non habent causam cotinua, sit duplicata tempore, iure civili: sed iur. can. in omnibus iuribus sufficit prescriptio. xl. an. nu. 73. pag. 668
Prescriptio longi temporis ut prauidet, et pro fit possessoribus, requirit scientiam aduersarij. s. rursus. nu. 1. pag. 235
Prescriptio longissima, bona fide iur. ci. non requirit, sed iur. can. requirit tit. nu. 183. pag. 673
Prescriptio non currit ei, qui agere non potest. conf. 129. nu. 2. pag. 345
Prescriptio non currit iur. can. tempore prelati male alienantis: iur. ci. hoc non reperitur. n. 155. pa. 672
Prescriptio non currit, non ualent agere. s. hec. nu. 1. pag. 230
Prescriptio nunquam potest perfici in possessionibus existentibus iuxta flumina. nu. 40. pag. 653
Prescriptio quando bonam fidem exigit. s. et. nu. 4. 6. pag. 142
Prescriptio quatenus iure canonico sublata. s. et. nu. 4. 5. pag. 142
Prescriptio rerum pub. quando non procedit, an idem in municipio et castro. nu. 3. pag. 109
Prescriptio si sit finita contra principalem, uel fidei iussorem, qualiter agendum sit. nu. 4. pag. 125
Prescriptio statutaria, an currat contra minore. s. pupillis. nu. 4. pag. 119
Prescriptio. x. uel xx. ann. tempus, quando incipiat. s. rursus. nu. 2. pag. 235
Prescriptio. xxx. uel xl. ann. de iure ff. non reperitur. s. et. nu. 7. pag. 142
Prescriptio. xxx. uel xl. ann. iure civili non requirit tit. et bonam fidem: secus iur. can. nu. 87. pag. 669
Prescriptio si sit in consuetudinis differentia. conf. 136. pag. 349
Prescriptio interrupta lit. contest. iur. ci. possidens, potest etiam prescribere: iur. can. secus. n. 184. pag. 673
Presens fuisse qd. asserit, praesumitur intellexisse, secus qui dicit alium presentem. n. 17. 18. 19. p. 694
Preses si remouetur ante tempus, dicitur culpa praesessorum. nu. 27. pag. 656
Presumptio de iure, non admittit probationem contrariam, nisi per partis confessionem. s. de. nu. 2. pag. 158
Presumptio quando transferat onus probandi ad aduersarium. nu. 3. pag. 336
Presumptio quod matrimonium interuenit, est praesumptio iuris et de iure. s. ad. nu. 2. pag. 231
Presumptio de praeterito, sumitur et in futurum. s. unum. nu. 1. pag. 163
Presumptio iuris, admittit probationem in cont. conf. 4. 2. nu. 2. pag. 440
Presumptio iuris et de iure que sit, eiusdemq; effectus. nu. 3. 8. pag. 324
Presumptio quando per aliam elidatur. conf. 50. nu. 3. pag. 443
Presumptionis materia. tracta. 25. pag. 679
Presumptionum duo genera. nu. 6. pag. 104
Praeter, an exclusiue, uel inclusiue ponatur. s. quoniam. nu. 1. pag. 183
Praeterire quid sit. n. 4. 5. p. 53. s. aliud. n. 4. p. 228
Praeteritorum quando ad futura, coniectura sumatur. nu. 2. 4. pag. 3
Praeteritione ascendentium, quando testamentum non rumpatur. conf. 18. pag. 269
Praeterit. posthumi, irrita manet institutio, sed cetera firma manent. conf. 52. nu. 2. pag. 289

Praetor non tollit ius Civile. nu. 2. pag. 114
Pragmatica dicitur confirmatio facta a principe, cui consilio procerum. s. finimus. nu. 1. pag. 135
Praecarium non transit ad heredes extraneos. s. emphyteusim. nu. 4. pag. 136
Praecium quando succedat loco rei. conf. 124. nu. 5. pag. 342
Presbyteri an possint excommunicare. s. omnibus. n. 1. pag. 248
Presbyteri et clerici in domo propria muliere habere non debent. s. presbyteris. pag. 250
Presb. non torquentur pro testimonio. nu. 1. p. 708
Princeps aditur, quando iudex negligit iustitiam facere. s. si tibi. nu. 2. pag. 147
Princeps an possit uicarium pro se a populo datum reuocare. s. eam. nu. 4. pag. 215
Princeps ante confirmationem et coronationem, quae auctoritatem habeat. s. quicquid. nu. 8. pag. 192
Princeps est Deus in terris. nu. 5. pag. 532
Princ. reparat, ubi leges negliguntur. nu. 7. p. 109
Princeps si committat causam non habenti peritiam iuris, non ualeat delegatio, nisi ex certa scientia principis. nu. 2. 2. pag. 3
Princeps subditis iniuria infert, aliquid illicitè extorquens. s. omnes. nu. 1. pag. 139
Principis iussus, sine scriptis ualeat. s. quia. num. 2. pag. 239
Principis mandatum et constitutio an idem sit: deq; eius materia. s. ex. nu. 4. cum seq. s. pag. 147
Principi non conuenit auferre quod concessit. s. cum. nu. 1. pag. 143
Priuatio esse non potest, ubi non est habitus. conf. 138. nu. 2. pag. 350
Priuilegium edificandi in praedictum alterius, an ualeat. s. non. nu. 1. pag. 40
Priuilegium concessum Rome ueteri, Rome noue prodest. s. et. nu. 8. pag. 142
Priuilegium est introductum, fauore personarum. nu. 4. pag. 385
Priuilegium exemptionis concessum uni ecclesie, alijs prodest. s. et. nu. 9. 11. pag. 142
Priuilegium quando dicitur mutari mutata persona. nu. 3. 4. 5. 6. pag. 122
Priuilegium quod quis habet, ad eum protrahitur, qui statim habiturus est regressum, contra habentem priuilegium. nu. 18. pag. 483
Priuilegium quomodo per consuetudinem et usum probetur. nu. 5. pag. 385
Priuilegium si concedatur personae alicuius, successor eo non uitur. nu. 7. pag. 481
Priuilegium uni concessum, quatenus sibi proficit. nu. 12. pag. 483
Priuilegia antiqua peti possunt renouari. s. ex. nu. 1. pag. 147
Priuilegia consumpta quando quis petere potest ut renouentur. nu. 17. 18. pag. 110
Priuilegia extra corpus iuris posita, tolluntur per causulam, non obstante. nu. 11. 12. pag. 553
Priuilegia inserta in corpore iuris, an tollantur per s. unam. pag. 179
Priuilegia personalia, quibus ex causis ex tempore astituntur. s. ad. nu. 5. pag. 215
Priuilegia quando in dubio censentur concessa, ad postulationem partis. s. pro. nu. 2. pag. 240
Priuilegijs artis non gaudet, qui artem non exercet. nu. 2. pag. 598
Priuilegiatus contra priuilegiatum, quando priuilegio gaudeat. s. pro. nu. 3. pag. 240
Pro, uel propter, causam remotam significant. nu. 7. pag. 236. nu. 4. pag. 326
Probare non dicitur, qui ultima die termini, testes

producit. nu. 70. pag. 733
Probatio facta sub collatione si est, cum petito pura effect, nihil probatur. n. 156. 157. cum seq. pa. 739
Probatio per famam, est contra ius commune. conf. 113. nu. 4. pag. 335
Probatio per iuramentum quando fiat. conf. 27. n. 3. pag. 431. nu. 8. 2. 1. pag. 538
Prob. plena que dicitur. n. 7. p. 538. nu. 10. p. 539
Probatio quando per scripturam, non per testes facienda, sit. nu. 4. 7. pag. 719
Probatio si per testes facienda sit, non currit tempus, donec sint contumaces. nu. 7. 1. pag. 722
Probationis substantia non est quod articulus producat. nu. 93. pag. 735
Proceditur de facto, manu regia, iuris Ciuillis solemnitatibus sublati. nu. 12. pag. 546
Processus factus per iudicem recusatum, an et quomodo ualeat. nu. 2. pag. 329
Processus ualeat, licet agens omni actione careat. n. 7. pag. 324
Procurator admittitur, ad probandum innocentiam inculpati. nu. 10. pag. 325
Procur. an ex confessione probetur. conf. 73. p. 305
Procur. clericus quando esse potest. s. alii. pa. 248
Procurator potest constitui in causa uniuersitatis, ab ipsa uniuersitate. s. si quis. nu. 1. pag. 250
Procurator constitutus ad exigendum, siue mandati facere tenetur. s. eos. nu. 2. pag. 246
Procurator constitutus in absentia, quando officium exercere potest. conf. 73. pag. 305
Procurator constitutus ad solutionem recipiendam, terminum prorogare non potest. s. illud. n. 2. pa. 146
Procurator et aduocatus potest esse testis in causa, in qua procurauit, uel aduocauit. conf. 213. pag. 400
Procurator finito officio testificatur. nu. 13. p. 717. nu. 31. pag. 730
Procurator in criminalibus, quando admittatur, uers. legitime. nu. 1. 2. 3. pag. 550
Procurator iur. ca. ab uniuersitate constituitur: iur. ci. non. nu. 2. 5. pag. 665
Procurator iurat de calumnia pro domino, si speciale mandatum habet. nu. 7. pag. 230
Procurator non inducit testes, stante statuto, quod non possunt induci, nisi a principali. n. 50. p. 731
Procurator producit testes, an puniatur ut principalis. conf. 26. nu. 1. pag. 431
Procur. quando uideatur reuocatus propter praesentiam domini in iudicio. s. si rem. nu. 2. p. 59
Procurator quando censetur reuocatus morte constituentis. nu. 21. pag. 656
Procurator quando citari potest. nu. 6. pag. 622
Procurator quando obliget dominum. nu. 4. pa. 492
Procur. quando potest petere legitimationem filij, uel etatis uentiam. s. si uerò. nu. 1. 3. pag. 201
Procurator quando testificari potest. s. quoniam. nu. 4. pag. 211
Procur. sine speciali mandato, laudo renuciare non potest. conf. 5. n. 1. conf. 6. nu. 1. pa. 418. conf. 7. nu. 1. pag. 419
Procurator suscipiens iudicium alicuius, tenetur actione utili. nu. 4. 5. pag. 482
Procurator suscipiens iudicium, conditione aduersarij deteriore non facit. nu. 6. pag. 482
Procuratoris, uel administratoris contumacia, seu delictum, quando domino noceat. s. studium. nu. 3. pag. 152
Procuratori ad lites non potest fieri solutio. conf. 7. nu. 2. pag. 419
Procuratori promittenti de iudicio fieri, et iudicium soluendo, datur dilatio ad denunciandum domino.

473
prescriptio

Loci communes

domino. s. si uero. nu. 3. pag. 180
procuratorem secundum cum quis dat, uidetur reuocare primum. nu. 5. pag. 66
Prodigus contrahens sine auctoritate curatoris sui, neq; ciuilitate, neq; naturaliter obligatur. s. auctoritas. nu. 2. pag. 27
prodigus est instabilis. s. item. nu. 1. pag. 40
Proditorie quando quid fieri dicatur. n. 4. s. p. 555
Professio per monachum, intra quantum tempus fiat. s. si quis autem. nu. 1. pag. 250
Prohibito facta censetur respectu substantie, non qualitate. nu. 7. pag. 500
Prohibita ad tempus, post tempus uidentur esse permissa. nu. 1. pag. 263
prohibita que non sunt, permissa esse censentur. n. 1. pag. 522
Prohibitus emere, an prohibeatur pignus contra here. s. idem. nu. 3. pag. 60
Proiectam a flumine in agrum nostrum, nostrum non est, sed conceditur occupanti. uers. adiecerit. nu. 2. pag. 628
Promittens quod alius debet, an censetur principalis, uel fideiussor. conf. 99. nu. 1. pag. 469
Promissor an statim conueniri potest. nu. 2. pag. 86
Promissio in dubio presumitur facta inter presentem, non inter absentes. nu. 12. pag. 680
promissio probata sub conditione, cum pure actum esset, an intentio probata censetur. n. 15. p. 157. pag. 739
promissioni generali que insunt. conf. 5. num. 2. i. pag. 418
Proprie, ad sex mensium interuallum refertur. s. si uero. nu. 1. pag. 128
Protestans contra testes, quatenus potest uti eorum dictis. nu. 224. pag. 743
Protestatio facta contra personam testis contra me producti, quando mihi nocet. nu. 58. pag. 732
protestatio que fit extra iudicium, intelligitur peremptoria. uers. in termino. nu. 3. pag. 550
protestatio quando in scriptis faciendā sit. n. 8. p. 220. s. si quis. nu. 1. pag. 228
Protinus, quomodo sumatur. tract. 15. pag. 624
Protocollo notarij mortui imperfecto quatenus creditur. conf. 4. 6. pag. 285
Prouidere, et prouisa executioni mandare, diffinit. conf. 139. nu. 1. pag. 351
Prouiso Galli que fuerit, et que legis Velleia. s. posthumorum. pag. 41
Prouincia una potest in duas diuidi. s. illud. nu. 3. pag. 139
prouincie appell. quid contineatur. nu. 1. 7. 8. cum seq. pag. 554
prouincie coniuncte, unum salarium debent. s. illud. nu. 1. pag. 139
Prout, multa significata habet. nu. 2. pag. 554
Proxenetā ad testimonium non admittitur, nisi utraque parte uolente. nu. 55. pag. 720
proxenetā an teneatur ad usurarum restitutionem. s. sed. nu. 5. pag. 249
proxenetā, testis esse potest. s. quoniam. pag. 211
Proximiores qui dicantur. conf. 10. num. 2. 3. pag. 262
proximior in gradu prefertur posteriori in successione. nu. 29. pag. 690
Prudentia quid: deq; eius materia. nu. 69. cum seq. pag. 700
Publicum dicitur, quod pre foribus ecclesie affigitur. s. sed. nu. 2. pag. 133. s. scriptum. nu. 4. pag. 141
Publicationis uerbum, per notarium expressum, importat ipsum fuisse rogatum. conf. 163. num.

2. pag. 368
Publiciana quando competat, et quid requiratur in ea, ut procedat libellus iure domini: deq; eius materia. conf. 20. 6. pag. 397
Pupillaris etas per instrumentum probatur. conf. 4. 6. nu. 3. pag. 285
Pupillus habens tutorē, si sine eius auctoritate contrahat, neq; naturaliter obligatur, neq; ciuilitate. s. auctoritas. nu. 1. pag. 27
pupillus iure ciuili non iurat, nec seruare tenetur iuramentum: iur. can. sic, si est doli capax. num. 71. pag. 668
pupillus obligat alium, non autem ipse obligatur, et quando. s. neq; nu. 1. pag. 27
pupillus per tutoris scientiam, transmittit ius delibandi. conf. 178. pag. 379
pupillus pro debito et delicto carceratur, si est doli capax, licet in integrum restituatur. num. 7. pag. 682
pupillus quando possit agere contra tutorē, uel curatorē, durante tutela uel cura. s. si mater. num. 2. 3. pag. 28
pupillus quomodo debet probare contra tutorem, eiusdemq; heredes, de fructibus. num. 7. pag. 358
pupillo quomodo alimenta a iudice decernantur. nu. 5. pag. 370
pupillo qualiter provideatur, absente tutore. s. excusantur. nu. 2. pag. 29
pupilli et miserabiles persona, quando non cogantur litigare in foro petentis aduersarij. nu. 5. cum seq. pag. 595
Purpura accedit uestimento, et sic quantitas antececidit dignitatem. s. si tamen. nu. 1. pag. 34

Q
Que non prosunt singula, multa iuuant. nu. 8. pag. 64
Questionum materia. tract. 33. pag. 747
Questor quis dicatur. s. nostre. nu. 3. pag. 226
questorum materia. s. cum. pag. 192
Quantitas censetur duplicata, si in diuersis dispositionibus repetatur. nu. 3. pag. 429
quantitas corporum separatorum, quorum numeratio facilis est, fit per numerationem. num. 52. 53. pag. 698
Quarta detrahatur, si quis decedat ab intestato, et multa in codicillis relinquat. nu. 3. pag. 67
quarta nature, et arrogationis que sit. s. num. n. 1. 2. pag. 767
quarta quatenus hodie aucta sit. s. si quis. num. 6. pag. 203
quarta due an detrahi possunt. conf. 12. nu. 4. pag. 264
Quatenus, duobus modis sumitur. nu. 1. pag. 109
Querela an habeat locum in testamento militis. s. sed. nu. 1. pag. 42
querela est quoddam officium iudicis, non accusatio, neq; actio: deq; eius materia. s. quia. num. 1. cum seq. pag. 51
querela inofficiosi testis, an hodie locum habeat. s. aliud. nu. 2. pag. 228
querela, quin quomodo prescribitur. conf. 14. p. 267
Quid, nota incertitudinis est tract. 15. pag. 624
Quietatio generalis non porrigitur ad ea, que dolo facta sunt. conf. 162. nu. 2. pag. 368
Quis, quisquis, distributiuæ dictiones sunt. nu. 4. pag. 457
Quoq; alium casum implicat. s. distrahuntur. nu. 7. pag. 154
Quousq; non uita dispositionem preambulam. nu. 2. pag. 271

R
Rapiens uirginē, licet iur. ci. nō teneatur eam in uxorem ducere, tamen iur. ca. secus est. n. 12. 4. pag. 670
Rapiens mulierem, bona cui acquiratur: deq; eius materia. s. legis. pag. 245
Raptus proprie in sponsam committitur iur. ciuili: secus iur. can. nu. 12. 6. pag. 671
Ratio restringit dictum. nu. 7. pag. 413
ratio summa est, que pro religione facit. s. sed. nu. 4. pag. 231
rationes due quando uincant unam. s. multis. nu. 1. pag. 198
Ratihabitio metalis, non inducit obligationem. s. extraneus. nu. 1. pag. 54
Ratum iur. can. habere possum, quod meo nomine gestum non est: secus iur. ci. nu. 7. 6. pag. 663
Rebellare occulte quomodo quis dicatur. uers. occulte. nu. 1. pag. 556
rebellare quid. uers. tenere. nu. 1. cum seq. pag. 556
rebellis et banniti imperij differentia. n. 6. p. 555
rebelliū poena et materia. uers. rebellando. p. 552
Reconuentio quando fiat: deq; eius materia. s. illud. pag. 216
Reditus annui computatur inter immobilia. s. nam. nu. 1. pag. 133. dist. 6. cap. 1. nu. 2. pag. 570
Recuperandæ possessionum iur. ci. datur aduersus deiectorem, uel quia mandauit, uel ratum habuit: iur. ca. aduersus quoscunq; res illicite peruenit. nu. 3. pag. 665
Referendarij non debent cogere partes ad transigendum. s. quia. nu. 1. 3. pag. 239
referendarij qui dicantur. s. cum. nu. 4. pag. 143
Regula Catoniana que sit, et qualiter intelligatur. s. an. nu. 1. p. 63. s. exceptis. nu. 9. pag. 64
Relatio nunciij si in actis appareat, tamen si non de commissione satis est. nu. 13. pag. 623
Relatiui inunctum uerbo futuri temporis, quando conditionem faciat. conf. 64. nu. 3. pag. 451
Relegare quibus concessum. s. cum autem. n. 1. p. 22
Relictum in fraudem quando dicatur. cap. 2. num. 2. pag. 563
relictum pro anima, ad pias causas relictum censetur. conf. 25. nu. 1. pag. 275
relictum pro legitima, intelligitur iure institutum. conf. 151. nu. 1. pag. 359
relicta pro carceratis, dicuntur ad pias causas. nu. 29. pag. 359
Religionis causa, iudex prouinciam commouere non debet. s. neq; pag. 149
Religiosus locus iur. ci. efficitur ex eo, quod mortuus inferitur: iur. ca. nō nisi pontificis autoritate. nu. 180. pag. 673
Relinquo, quando ad institutionem trahatur. nu. 1. p. 113. s. illud. nu. 3. p. 118. s. semper. nu. 8. pag. 156
Remedium ordinariū ubi locum habet, non est reuocandum ad extraordinarium. nu. 9. p. 615
Remissio in criminalibus de urbanitate, nō de necessitate fieri dicitur. nu. 16. pag. 656
Renouatio priuilegij non tribuit ius de nouo, sed solum uetus confirmat. nu. 18. pag. 110
Renunciare iuri suo quando quis possit. s. nuper. nu. 9. pag. 215
renunciare iuri quod quis ignorat sibi competere, nemo presumitur. nu. 4. s. cum seq. pag. 314
renunciare probationibus sibi competentibus, pars potest. s. sed. nu. 3. pag. 227
renunciari an potest exceptioni non numerate dotis, et non numerate pecunie, et cum iuramento. nu. 10. pag. 220

renunciatis

renunciatis omnibus allegationibus, iuris, nocet productioni instrumentorum, non testium. s. sed. n. 2. pag. 227
renunciatis iuri suo, illud scire debet. s. igitur. pag. 131
renunciando si quis fuerit lesus ultra dimidium ius sit precij, an restituatur. nu. 2. pag. 314
Renunciatio honorum Titij, firmatur iuramento. nu. 5. pag. 258
renunciatio exceptionis, simulationis, et fictionis, quid operetur. conf. 65. nu. 5. pag. 299
renunciatio facta specialiter, de non producendo testes super aliquo capitulo tenet. nu. 47. p. 731
renunciatio iuris publici et priuati, quatenus ualeat. nu. 5. s. cum seq. pag. 476
renunciatio laudi facta per procuratorem non habentem speciale mandatum, an ualeat. conf. 5. n. 1. conf. 6. nu. 1. pag. 418. conf. 7. nu. 1. pag. 419
renunciatio expressa uim habet duo actus cum cursu biennij. conf. 7. 6. nu. 3. pag. 458
repetitio precedentium quando inducatur. conf. 39. nu. 2. pag. 286
repetita intelliguntur in lege interpretante, que in lege interpretata dicta sunt. s. peruenit. nu. 1. pag. 153. s. quoniam. nu. 3. pag. 157
Reprehensio et pignoratones idem sunt, et quando concedantur: deq; harum materia. tract. 7. pag. 593. s. in honoribus. nu. 1. pag. 166
Reprobatus a collegio, amittit uota propria illius collegij, et remanet in dispositione iuris communis. nu. 27. pag. 479
Res una eademq; diuersimodē sumitur. nu. 18. pag. 651
res conuictæ per testes, uel confessionem, si conuictus sit, non obstante aliqua turis solemnitate omiſſa, de qua solemnitate intelligatur. conf. 36. nu. 1. pag. 436
rei uenditio domino uili non competit. s. iherosolymos. nu. 2. pag. 36
Rescriptum causarum, an subscriptionem questionis exigat. s. nostre. nu. 2. pag. 226
rescriptum iudicij, intra annum presentandum est. nu. 18. pag. 226
rescriptum non ualet, si princeps fuerit deceptus in narratione facti. nu. 10. pag. 9
rescripti forma seruanda. s. audient. nu. 1. pag. 194
rescripta contra ius elicta, an ualeant. nu. 7. p. 222
Respondere positionibus quis cogatur officio iudicis. s. quia. nu. 5. pag. 173
Respub. quid, et in quo a fisco differat. n. 2. p. 109
reip. administratio. tract. 2. 4. pag. 676
Restituere rogatus, quartam retinet, cautione prestat, alienat. s. negotium. nu. 1. 4. 6. pag. 222
Restitutio competit minori, licet sit tutus exceptionone. nu. 13. pag. 220
restitutio in integrum, iure ciuili, ecclesie non datur, contra libertatem iur. can. sic. n. 13. p. 665
restitutio in integrum lit. consist. nō exigitur: deq; eius materia. s. ad. cum seq. pag. 235
restitutio in integrum illis competit, contra quos tempore tyrannidis aliqua iniuria facta est. nu. 19. cum seq. pag. 599
restitutionis hereditatis materia. s. negotij. p. 222
restitutionis petenda tempus, quando incipiat. conf. 129. nu. 3. pag. 346
restitutioni subiecta quando alienentur: deq; eius materia. s. hoc. nu. 3. pag. 120. s. nu. 2. descriptio. cum seq. pag. 162
restitutionem in integrum an petere possit, qui iure communi utitur. nu. 9. pag. 326
restitutio in integrum pendente, iur. ci. nihil inno-

Inst. Auth. & Tract.

uatur: secus iur. can. nu. 139. pag. 671
Reus absens potest damnari, et lite nō contestata, proceditur ad sententiam. s. nouissimē. nu. 1. pag. 32
reus an cogatur respondere per sacramentum, an deliquerit. conf. 19. 4. nu. 4. pag. 388
reus an et quando cauere debeat de iudicio fisci. n. 15. 16. pag. 169
reus an possit simpliciter duas exceptiones contrarias proponere. s. studium. nu. 2. pag. 152
reus an propter stuprum attentatū puniatur. conf. 39. nu. 1. pag. 438
reus et particeps criminis, non testificatur. nu. 16. pag. 717. nu. 16. pag. 728
reus conuentus si dolum commiserit, sententia contra eum exequitur, tamen si aliis non exequere- tur. nu. 4. pag. 486
reus conuictus de delicto, nō de qualitate, an teneatur. q. 17. pag. 518
reus damnatus ad mortem, seruus poenæ efficitur. s. quod. nu. 1. pag. 155
reus delinquens in clericum, forum ecclesiasticum sortitur. s. rem. nu. 5. pag. 191
reus dilacerans dentibus, an cum armis deliquisse censetur. conf. 10. 6. pag. 330
reus iur. ci. non signatur in fronte: secus iur. can. n. 128. pag. 671
reus quando de una prouincia ad aliam exhibeatur. s. plurimi. pag. 167
reus quando possit uti aliquo priuilegio, per quod actorē trahat ad aliu iudicē. s. unā. n. 1. 4. p. 179
reus qui in uno loco conuentionē facit, in alio eundē interemit, cuius loci poenam subire debeat. q. 15. pag. 515
reus qui se bis absentat, an cadat ab actione. nu. 19. pag. 226
reus uulnerans iur. ci. quando dubium est, an uulneratus ex uulnere mortuus sit, non tenetur iur. ci. de occisorijs. can. sic. nu. 12. 3. pag. 670
reus ubi deliquit, puniendus est. s. si quis. n. 1. p. 140
reo que actio competat contra actorē, postquā se in iudicio subscripserit. s. ad. nu. 3. 5. pag. 224
reo uulnerati mitior poena iur. ca. imponitur, quam de iur. ci. nu. 12. 1. pag. 670
reum arripiens de manu iudicis, uel eum impediens ad iudicium uenire, qua act. teneatur. s. arripiat. nu. 1. 2. pag. 181
rei criminis lese maiestatis sunt etiam mandantes, consules, persuadentes, auxilium et operam dantes, et consules ad euadendū. n. 2. p. 534
rei plures ex quasi maleficio, an teneantur omnes in solidum. nu. 3. pag. 100
rei plures si uulnerauerint aliquē qui mortuus sit, iur. can. omnes tenentur de occisorijs ciuili ille solus, ex cuius uulnere apparet ipsum mortuum. nu. 82. pag. 696
reorum plures si aliqui consilij, alij auxilium et opem ferant, an aequaliter puniendi. conf. 24. cum seq. pag. 430
Rex a subditis quid exigere possit. nu. 13. p. 677
reges quis coronet. s. maxima. nu. 6. pag. 131
Regi per reges, an bonum sit. nu. 11. 19. pag. 677
Regiū est de archiepiscopatu Rauennensi. n. 1. p. 554
Regimini ciuitatis materia. tract. 2. 4. pag. 676
Regna unde processerunt. s. maxima. n. 5. 6. p. 131
Rigor in causis ecclesie iur. can. non seruatur: secus iure ci. nu. 3. 6. pag. 666
Repe fundi qualiter mensentur: deq; ipsarū materia. nu. 8. cum seq. pag. 626
Rite, denotat proprietatem et iuris solemnitatem. nu. 23. pag. 485
Riuus est pars fluminis, et quando iuris publici.

nu. 37. 38. pag. 643
Rogatio maioris, iustus est. nu. 21. pag. 589
Romanū imperium, adueniente Christo, cepit esse Christi. nu. 9. 10. pag. 532
romanum imperium postquā fuit ab Italia separatum, semper decreuit. nu. 25. pag. 679
Rudis appellatur, qui statim post Donatū uult audire leges. nu. 5. pag. 4

S
Sacre, uel religiose res iur. ci. nō obligantur: iur. can. sic ex causa necessitatis. nu. 103. p. 670
Sacrilego iure ciuili imponitur durior poena, q̄ de iur. can. nu. 68. 79. pag. 668
Sacramentum quid. nu. 58. pag. 699
Sacerdotes cū ordinantur, iur. ci. debent aliquid offerre ordinati et notario: iur. ca. secus est. n. 52. p. 667
sacerdotium et imperium a Deo processerunt. s. maxima. nu. 1. pag. 131
sacerdotiū et imperium in quibus aequivalentur, uel differant. s. si minus. nu. 4. pag. 135
Sæpe, quot uicibus, uerificetur. s. audient. nu. 5. pag. 146. nu. 36. pag. 208
Sapientia quid: deq; eius materia. nu. 69. cum seq. pag. 700
Sarracenus potest inuocare nomen domini. nu. 10. pag. 2
Satisfare qui debet, intelligitur cum fideiussore. s. quoniam. nu. 3. 4. pag. 216
Satisfatio de bonis impuberis restituendis, in quibus bonis locum habeat. nu. 3. pag. 19
Scientia quid: deq; eius materia. n. 69. cum seq. p. 700
Satur non adeo bene discernit, ac ieiunus. s. non. n. 2. pag. 159
Scholaris quomodo probetur. nu. 10. pag. 602
schol. qui matriculā soluit, recessū, et postea reuertitur, matriculā iterū nō soluit. conf. 13. 4. p. 348
scholaris a bono doctore presentatus, bonus præsumitur. s. eos. nu. 2. pag. 140
scholaris qui deseruit esse scholaris, quantum tem- poris requiratur, arbitrio iudicis relinquatur. nu. 65. pag. 700
scholares an dicantur ciues eius loci, in quo studēt. nu. 12. pag. 670
scholaris iudex ordinarius, potestas est. s. si quis. nu. 6. pag. 249
Scholaris corū priuilegia, in quibus criminibus, celsi senti. s. quod. nu. 2. pag. 141
Scriptura alicuius uariatur ex uariatione temporis, etatis, calami et atramenti. s. nouimus. nu. 3. pag. 185
scriptura priuata, quatenus obliget. s. studium. nu. 1. pag. 152
scriptura priuata, diem et consulem non exigit. n. 6. pag. 166
scrip. priuata quot testes exigat. n. 1. 2. cum seq. p. 186
scriptura priuata, quatenus fidem faciat. s. si tamen. nu. 1. cum seq. pag. 187
scriptura priuata, non confessata, quando probationem faciat. nu. 6. pag. 188
scriptura sumpta ex archiuo publico probat. s. et. nu. 4. pag. 146
scriptura ex archiuo publico sumpta probant, et eis standum est. s. illud. nu. 3. pag. 173
scriptura quatenus fides adhibenda. s. nisi. num. 1. pag. 145
scripturarū comparatio quando fiat. s. illud. nu. 4. p. 624
Secundum, quomodo sumatur. tract. 15. pag. 624
Securitas an sit danda, fugientibus ad ecclesiam. s. sed. nu. 1. pag. 148
securitas data, nō porrigitur ad bona publica. conf. 169. nu. 2. pag. 372
securitas

Loci communes

Se ditiofus non censetur, qui pro utilitate publica, tyrannum deponere tentat. nu. 9. pag. 674
Senex dicitur, qui coepit septuaginta annos. nu. 54. pag. 720. nu. 36. pag. 730
Senesces octuaginta annis recti fuerunt per nobiles diuites, & tale regimen tempore regis Caroli quarti fuit expulsum per populares. n. 17. pag. 678
Sensus interiores, uel exteriores qui sint. nu. 152. pag. 738
Sententia absolutoria ita fertur in personam procuratoris, & domini, sicut condemnatoria. §. si uerò. nu. 10. pag. 180
Sententia absolutoria lata ab obseruatione iudicij, an dicatur diffinitiuu, uel interlocutoria, & an partis citatio requiratur. §. plurimi. nu. 2. 3. pag. 167
Sententia an presumatur lata eadem hora, qua quis citatus fuit, ad audiendum sententia. conf. 176. nu. 1. pag. 377
Sententia an probet litem contestatam. iuramentum cal. &c. si ea uisa asserat. §. litem. nu. 8. pag. 163. §. & hoc. nu. 4. pag. 234
Sententia an teneat, si non prodigo curator datus sit. §. item. nu. 2. 3. pag. 40
Sententia appell. est diffinitiuu. §. illud. nu. 1. 2. pag. 162
Sententia causarum breuium, uel uilium personarum, in scriptis ferenda est. §. si tibi. nu. 2. pag. 147
Sententia contra emptorem, uel fideiussorem lata, an contra uenditorē, uel eius principalem exequi possit. §. si uerò. nu. 8. pag. 180
Sententia contra filium lata, quando contra patrē, fidem faciat. nu. 23. pag. 487
Sententia contra legem lata, ipso iure nulla est. nu. 13. pag. 9
Sententia contra unum lata, quando alteri prauidet. nu. 8. pag. 235. nu. 13. pag. 486. nu. 25. pag. 488
Sententia diffinitiuu, absq; lit. contestat. ualet in absentem, qui damnari potest. uers. contestata. nu. 2. pag. 551
Sententia diffinitiuu, in causa restitutionis in integrum ferri potest, tamen si non sit lit. contestata. §. ad. nu. 2. pag. 235
Sententia diffinitiuu, in causa matrimoniali & electionis, sine lit. contestat. non sine scriptis, iure cituli ferenda est. iure can. secus est. nu. 35. 40. pag. 666
Sententia denunciationis, qualiter feratur. nu. 20. pag. 537
Sententia exequitur, supplicatione pendente. §. aliud. nu. 1. pag. 235
Sententia in qua fuerunt approbati haeredes scripti & iudicati per acta facta, prodest & ualet. conf. 205. nu. 4. pag. 394
Sententia in absentem non citatum quando ualet. nu. 22. 23. pag. 543
Sententia in causa criminali debet in scriptis ferri. §. necessitatem. nu. 6. pag. 140
Sententia in notorijs, contra ordinem lata, iur. ci. nō ualet. iur. can. sic. nu. 170. pag. 672
Sententia interlocutoria in causis breuioribus necessario in scriptis non redigitur. §. si tibi. nu. 4. pag. 147
Sententia ipso iure nulla est, parte peremptorie nō citata. conf. 228. nu. 6. pag. 406. nu. 15. pag. 487. uers. super. nu. 2. pag. 547
Sententia iudicis, pro parte tantum ualere potest. nu. 4. pag. 654

sententia iudicis, qui est in potestate iudicandi. ualeat. conf. 82. nu. 1. pag. 310
sententia non continens tempus & locum, non ualet. conf. 228. nu. 1. pag. 406
sententia lata absente reo, an excuset ab infamia. nu. 3. pag. 376
sententia lata ab obseruatione iudicij, uel instantia, est interlocutoria. §. si uerò. nu. 9. pag. 180
sententia lata contra aliquem, quando ius alterius perimit, intelligitur, si eo presente lata sit. conf. 116. nu. 29. pag. 336
sententia lata contra principalem, mandatur executioni contra fideiussorem iudicatum solui. nu. 1. pag. 486
sententia lata contra procuratorem, uel tutorem, de iure comuni mandatur executioni contra dominum & pupillum. nu. 5. pag. 486
sententia lata in causa matrimoniali, contra matrimonium, non transit in rem iudicatam. §. quod. nu. 3. pag. 232
sententia lata in causa, in qua plena probatio requiritur, & iudex dicat, summarie cognouisse, non ualet. nu. 33. pag. 540
sententia lata in causa summaria, in qua iudex dicit se habuisse plenam causae cognitionem, non facit prauidium in alia causa. nu. 32. pag. 540
sententia lata per episcopum, mandatur executioni per iudicem secularē. §. si quis. n. 1. p. 2. 49
sententia lata super principali, si parit exceptionē rei iudicate super incidenti, super illo quando plenē cognoscatur. nu. 2. 6. pag. 540
sententia lata, & transacta in rem iudicatam, quis ultra non audiat iure ciuili, sed iur. can. sic, in causa matrimoniali, fraude probata per unum testem & iuramentum. nu. 47. pag. 667
sententia plurium ualet iur. ci. sed iur. can. contra eum qui criminaliter est condemnatus, omnes debent concordari. nu. 141. pag. 671
sententia presumitur iuste lata. nu. 6. pag. 358
sententia prima non inuaditur per secundam latam ab eodem iudice. nu. 4. pag. 50
sententia principis in scriptis ferenda est. §. omnia. nu. 4. pag. 227
sententia quae obligationem inducat. nu. 11. pag. 85
sententia quae suspenditur per aliquam conditionem tacitam, uel expressam, non inducit capituli diminutionem. nu. 21. pag. 478. nu. 2. pag. 618
sententia quando in scriptis profertur, an iudex habeat necesse dicere, in his scriptis. §. si tibi. n. 5. pag. 147
sententia quando presumatur lata, praecedente lit. contestat. conf. 98. pag. 323
sententia refertur ad acta. nu. 2. pag. 429
sententia reservationis expensarum, conditionalis est. conf. 95. nu. 4. pag. 320
sententia retro ad tempus compromissi trahitur. conf. 87. nu. 3. pag. 313
sententia secunda principis, non retractatur. §. omnia. nu. 3. pag. 227
sententia secundum accusationem ferenda est. conf. 136. pag. 336
sententia super alimentis est diffinitiuu, & ab ea appellatur, tamen interim alimentia praestantur. nu. 47. pag. 611
sententia tota an suspendatur, uel tollatur, appellando pro parte a sententia. conf. 150. nu. 1. pag. 357
sententia uitiatur propter incertitudinem loci, uel defectum probationis. conf. 209. pag. 397

sententiae acquiescit, qui eius executionē petit. cōf. 149. nu. 1. pag. 357
sententiae haec uerba, secundum quod constat nobis, &c. quid operentur. conf. 111. nu. 4. pag. 332
sententiae uerba quomodo interpretanda. nu. 5. 6. pag. 395
Sepes praediorum, quae uis publicis coheret, sunt communes. nu. 5. pag. 626
Sequaces qui dicantur. conf. 25. nu. 2. pag. 431
Sequestratio iure ciuili non fit propter rei absentiam. iure can. sic. nu. 3. 7. pag. 667
Seruus a domino derelictus, an libertatē accipiat. §. si uerò. nu. 4. pag. 155
seruus alienus an dicatur, in quo testator habet tantum usum fructum. §. alienus. pag. 43
seruus an potest esse miles. §. qui. nu. 1. pag. 174
seruus factus liber, uel econtra, non tenetur ex actione gestis. nu. 28. pag. 652
seruus haeredem habere non potest. conf. 157. nu. 5. pag. 363
seruus in maleficijs obligatur etiā ciuilitur. §. quia. nu. 1. pag. 134
seruus quando institui potest. §. seruus. pag. 43
seruus nullius, stipulando nihil acquirit. nu. 3. pag. 508
seruus quando potest esse testis. nu. 23. pag. 729
seruus quando potest succedere ab intestato. nu. 27. pag. 690
serui sunt uiles, & plerumq; inascreti. nu. 5. pag. 112
seruorum nulla est differentia. §. summa. nu. 5. pag. 15
Seruitus est constitutio iurifigent. §. summa. nu. 3. pag. 15
seruitus morti aequiparatur. §. si uerò. nu. 2. pag. 155
seruituti si quid detrahatur, non ualet detractio: si additur, non est seruitus. nu. 33. pag. 652
seruitutem constituens, non tenetur ad dandum. §. si quis. nu. 3. pag. 137
seruitutum materia. §. aequē. pag. 105
Sicut, omnimodam similitudinem non facit. nu. 2. pag. 188
Signum alicuius artificis referre non promittitur: deq; signorum materia. tract. 8. pag. 605
Similitudo datur applicabitur illi ecclesiae, cui per talem donationem iniuria facta est. §. & hanc. nu. 1. cum seq. pag. 132
Simplicitas pro facultate, à iure reprobat: alia est simplicitas, quae est legis amica, & est contraria fraudi. §. iustitia. nu. 3. pag. 4
Simul, congregat praedicata, ad suum subiectum. nu. 4. pag. 256
simul quando quid fieri dicatur. nu. 187. pag. 741
Singularis numerus pro plurali quando sumatur. conf. 74. nu. 1. pag. 457
Siue, dictio alternatiue sumpta, quomodo sumatur. §. unum. nu. 11. 12. pag. 179
Socer tenetur alere nurum. nu. 16. pag. 610
Socius quando capi potest pro debito socij. nu. 28. pag. 586
socius quando pro socio testificetur. nu. 10. pag. 728
socius unus diues, si pecuniam posuerit, alter pauper operam, & totum perijt, pauper tenetur ad dimidium pecuniae. nu. 20. pag. 586
socius unus omnium bonorum si quid cum poena promiserit, altero contradicente non obligatur. nu. 16. pag. 585
socij condemnati solutio, quando de communi facienda sit. nu. 30. 31. pag. 586
socij

locij lucrum, mortuo socio, communicandum est. conf. 48. nu. 2. pag. 443
socij & confortes, in causa communi non testificantur. nu. 15. pag. 717
Societas an ex communicatione praesumatur. conf. 48. nu. 2. pag. 443
societas debet habere notarios. §. magnum. nu. 5. pag. 198
societas, morte socij extinguitur. conf. 48. nu. 1. pag. 443
societas quomodo contrahatur, uel dissoluatur. conf. 35. pag. 280
Sodomita an testari possit. §. omnibus. nu. 7. pag. 190
Sodomita, iur. ci. poena capitis puniuntur: iur. can. mitius. nu. 92. pag. 669
Solennitas intrinseca praesumitur, non extrinseca. nu. 9. 11. pag. 92
solennitates instrumentorum. §. illud. nu. 2. p. 182
solennitas iuris omiſsa, in causis summarijs, processum non uitiat. nu. 23. pag. 534
solennitas iuris quae debet interuenire post actum, si omissa, actus non uitiatur ipso iure. §. plurimi. nu. 5. pag. 167
solennitate iuris remissa, de minori intelligitur. conf. 36. nu. 3. pag. 436
Soluens officiali tyranno, an sit liberatus. nu. 23. 24. pag. 589
Solutio debiti in scriptis, quinque testibus probatur. nu. 84. 87. pag. 734
Solutio diuina, an causam praesupponat. nu. 4. pag. 104
Solutio facta an sufficiat, ut contra principale actio competat. nu. 26. pag. 488
Solutum ex causa diuisionis indebitē, quando repeti possit. conf. 93. pag. 319
Solutum est censetur, cuius nomine alteri soluitur est. nu. 1. 2. pag. 427
Soror an comprehendatur appell. fratris. conf. 229. nu. 4. pag. 407
soror habitans cum fratre in bonis paternis, non excluditur praescriptione petendi hereditatem paternam. nu. 17. pag. 267
Sorilegium punitur iure ciuili capite: iur. can. quinque aureis. nu. 82. pag. 669
Spadones qui dicantur, & an adoptare, uel matrimonium contrahere possint. nu. 6. pag. 21
Species, pro figura sumitur. nu. 38. pag. 653
Specie res non dicitur differre per plus & minus. nu. 14. pag. 651
Species separate nō sunt eadem, sed diuersae. conf. 201. nu. 2. pag. 393
Specialia duo, circa idem concurrere non possunt. nu. 10. pag. 477
Spoliatis interdictū datur contra spoliatē tantum. nu. 5. pag. 494
Sponsa de facto quae non potuit consanguinitate impediēte disponari, non potest cum altero fratre matrimonium contrahere iur. can. secus iur. ci. nu. 109. pag. 670
Sponsa pupilla, an per suum sponsam alatur. q. 16. pag. 516
Sponsaliorum nomine licet arrharū datio non ualet, promissio tamen ualet. conf. 45. pag. 285
Sponsalitia largitas quid sit. §. sponsalium. nu. 2. pag. 234
Sportula quid. §. nullo. nu. 1. 2. pag. 195
Sportulae quibus debeantur, & a quo praestentur. nu. 19. pag. 169
Spurij qui dicantur, & quando succedant. nu. 12.

conf. 48. nu. 2. pag. 443
socij & confortes, in causa communi non testificantur. nu. 15. pag. 717
Societas an ex communicatione praesumatur. conf. 48. nu. 2. pag. 443
societas debet habere notarios. §. magnum. nu. 5. pag. 198
societas, morte socij extinguitur. conf. 48. nu. 1. pag. 443
societas quomodo contrahatur, uel dissoluatur. conf. 35. pag. 280
Sodomita an testari possit. §. omnibus. nu. 7. pag. 190
Sodomita, iur. ci. poena capitis puniuntur: iur. can. mitius. nu. 92. pag. 669
Solennitas intrinseca praesumitur, non extrinseca. nu. 9. 11. pag. 92
solennitates instrumentorum. §. illud. nu. 2. p. 182
solennitas iuris omiſsa, in causis summarijs, processum non uitiat. nu. 23. pag. 534
solennitas iuris quae debet interuenire post actum, si omissa, actus non uitiatur ipso iure. §. plurimi. nu. 5. pag. 167
solennitate iuris remissa, de minori intelligitur. conf. 36. nu. 3. pag. 436
Soluens officiali tyranno, an sit liberatus. nu. 23. 24. pag. 589
Solutio debiti in scriptis, quinque testibus probatur. nu. 84. 87. pag. 734
Solutio diuina, an causam praesupponat. nu. 4. pag. 104
Solutio facta an sufficiat, ut contra principale actio competat. nu. 26. pag. 488
Solutum ex causa diuisionis indebitē, quando repeti possit. conf. 93. pag. 319
Solutum est censetur, cuius nomine alteri soluitur est. nu. 1. 2. pag. 427
Soror an comprehendatur appell. fratris. conf. 229. nu. 4. pag. 407
soror habitans cum fratre in bonis paternis, non excluditur praescriptione petendi hereditatem paternam. nu. 17. pag. 267
Sorilegium punitur iure ciuili capite: iur. can. quinque aureis. nu. 82. pag. 669
Spadones qui dicantur, & an adoptare, uel matrimonium contrahere possint. nu. 6. pag. 21
Species, pro figura sumitur. nu. 38. pag. 653
Specie res non dicitur differre per plus & minus. nu. 14. pag. 651
Species separate nō sunt eadem, sed diuersae. conf. 201. nu. 2. pag. 393
Specialia duo, circa idem concurrere non possunt. nu. 10. pag. 477
Spoliatis interdictū datur contra spoliatē tantum. nu. 5. pag. 494
Sponsa de facto quae non potuit consanguinitate impediēte disponari, non potest cum altero fratre matrimonium contrahere iur. can. secus iur. ci. nu. 109. pag. 670
Sponsa pupilla, an per suum sponsam alatur. q. 16. pag. 516
Sponsaliorum nomine licet arrharū datio non ualet, promissio tamen ualet. conf. 45. pag. 285
Sponsalitia largitas quid sit. §. sponsalium. nu. 2. pag. 234
Sportula quid. §. nullo. nu. 1. 2. pag. 195
Sportulae quibus debeantur, & a quo praestentur. nu. 19. pag. 169
Spurij qui dicantur, & quando succedant. nu. 12.

Inst. Auth. & Tract.

conf. 48. nu. 2. pag. 443
socij & confortes, in causa communi non testificantur. nu. 15. pag. 717
Societas an ex communicatione praesumatur. conf. 48. nu. 2. pag. 443
societas debet habere notarios. §. magnum. nu. 5. pag. 198
societas, morte socij extinguitur. conf. 48. nu. 1. pag. 443
societas quomodo contrahatur, uel dissoluatur. conf. 35. pag. 280
Sodomita an testari possit. §. omnibus. nu. 7. pag. 190
Sodomita, iur. ci. poena capitis puniuntur: iur. can. mitius. nu. 92. pag. 669
Solennitas intrinseca praesumitur, non extrinseca. nu. 9. 11. pag. 92
solennitates instrumentorum. §. illud. nu. 2. p. 182
solennitas iuris omiſsa, in causis summarijs, processum non uitiat. nu. 23. pag. 534
solennitas iuris quae debet interuenire post actum, si omissa, actus non uitiatur ipso iure. §. plurimi. nu. 5. pag. 167
solennitate iuris remissa, de minori intelligitur. conf. 36. nu. 3. pag. 436
Soluens officiali tyranno, an sit liberatus. nu. 23. 24. pag. 589
Solutio debiti in scriptis, quinque testibus probatur. nu. 84. 87. pag. 734
Solutio diuina, an causam praesupponat. nu. 4. pag. 104
Solutio facta an sufficiat, ut contra principale actio competat. nu. 26. pag. 488
Solutum ex causa diuisionis indebitē, quando repeti possit. conf. 93. pag. 319
Solutum est censetur, cuius nomine alteri soluitur est. nu. 1. 2. pag. 427
Soror an comprehendatur appell. fratris. conf. 229. nu. 4. pag. 407
soror habitans cum fratre in bonis paternis, non excluditur praescriptione petendi hereditatem paternam. nu. 17. pag. 267
Sorilegium punitur iure ciuili capite: iur. can. quinque aureis. nu. 82. pag. 669
Spadones qui dicantur, & an adoptare, uel matrimonium contrahere possint. nu. 6. pag. 21
Species, pro figura sumitur. nu. 38. pag. 653
Specie res non dicitur differre per plus & minus. nu. 14. pag. 651
Species separate nō sunt eadem, sed diuersae. conf. 201. nu. 2. pag. 393
Specialia duo, circa idem concurrere non possunt. nu. 10. pag. 477
Spoliatis interdictū datur contra spoliatē tantum. nu. 5. pag. 494
Sponsa de facto quae non potuit consanguinitate impediēte disponari, non potest cum altero fratre matrimonium contrahere iur. can. secus iur. ci. nu. 109. pag. 670
Sponsa pupilla, an per suum sponsam alatur. q. 16. pag. 516
Sponsaliorum nomine licet arrharū datio non ualet, promissio tamen ualet. conf. 45. pag. 285
Sponsalitia largitas quid sit. §. sponsalium. nu. 2. pag. 234
Sportula quid. §. nullo. nu. 1. 2. pag. 195
Sportulae quibus debeantur, & a quo praestentur. nu. 19. pag. 169
Spurij qui dicantur, & quando succedant. nu. 12.

conf. 48. nu. 2. pag. 443
socij & confortes, in causa communi non testificantur. nu. 15. pag. 717
Societas an ex communicatione praesumatur. conf. 48. nu. 2. pag. 443
societas debet habere notarios. §. magnum. nu. 5. pag. 198
societas, morte socij extinguitur. conf. 48. nu. 1. pag. 443
societas quomodo contrahatur, uel dissoluatur. conf. 35. pag. 280
Sodomita an testari possit. §. omnibus. nu. 7. pag. 190
Sodomita, iur. ci. poena capitis puniuntur: iur. can. mitius. nu. 92. pag. 669
Solennitas intrinseca praesumitur, non extrinseca. nu. 9. 11. pag. 92
solennitates instrumentorum. §. illud. nu. 2. p. 182
solennitas iuris omiſsa, in causis summarijs, processum non uitiat. nu. 23. pag. 534
solennitas iuris quae debet interuenire post actum, si omissa, actus non uitiatur ipso iure. §. plurimi. nu. 5. pag. 167
solennitate iuris remissa, de minori intelligitur. conf. 36. nu. 3. pag. 436
Soluens officiali tyranno, an sit liberatus. nu. 23. 24. pag. 589
Solutio debiti in scriptis, quinque testibus probatur. nu. 84. 87. pag. 734
Solutio diuina, an causam praesupponat. nu. 4. pag. 104
Solutio facta an sufficiat, ut contra principale actio competat. nu. 26. pag. 488
Solutum ex causa diuisionis indebitē, quando repeti possit. conf. 93. pag. 319
Solutum est censetur, cuius nomine alteri soluitur est. nu. 1. 2. pag. 427
Soror an comprehendatur appell. fratris. conf. 229. nu. 4. pag. 407
soror habitans cum fratre in bonis paternis, non excluditur praescriptione petendi hereditatem paternam. nu. 17. pag. 267
Sorilegium punitur iure ciuili capite: iur. can. quinque aureis. nu. 82. pag. 669
Spadones qui dicantur, & an adoptare, uel matrimonium contrahere possint. nu. 6. pag. 21
Species, pro figura sumitur. nu. 38. pag. 653
Specie res non dicitur differre per plus & minus. nu. 14. pag. 651
Species separate nō sunt eadem, sed diuersae. conf. 201. nu. 2. pag. 393
Specialia duo, circa idem concurrere non possunt. nu. 10. pag. 477
Spoliatis interdictū datur contra spoliatē tantum. nu. 5. pag. 494
Sponsa de facto quae non potuit consanguinitate impediēte disponari, non potest cum altero fratre matrimonium contrahere iur. can. secus iur. ci. nu. 109. pag. 670
Sponsa pupilla, an per suum sponsam alatur. q. 16. pag. 516
Sponsaliorum nomine licet arrharū datio non ualet, promissio tamen ualet. conf. 45. pag. 285
Sponsalitia largitas quid sit. §. sponsalium. nu. 2. pag. 234
Sportula quid. §. nullo. nu. 1. 2. pag. 195
Sportulae quibus debeantur, & a quo praestentur. nu. 19. pag. 169
Spurij qui dicantur, & quando succedant. nu. 12.

conf. 48. nu. 2. pag. 443
socij & confortes, in causa communi non testificantur. nu. 15. pag. 717
Societas an ex communicatione praesumatur. conf. 48. nu. 2. pag. 443
societas debet habere notarios. §. magnum. nu. 5. pag. 198
societas, morte socij extinguitur. conf. 48. nu. 1. pag. 443
societas quomodo contrahatur, uel dissoluatur. conf. 35. pag. 280
Sodomita an testari possit. §. omnibus. nu. 7. pag. 190
Sodomita, iur. ci. poena capitis puniuntur: iur. can. mitius. nu. 92. pag. 669
Solennitas intrinseca praesumitur, non extrinseca. nu. 9. 11. pag. 92
solennitates instrumentorum. §. illud. nu. 2. p. 182
solennitas iuris omiſsa, in causis summarijs, processum non uitiat. nu. 23. pag. 534
solennitas iuris quae debet interuenire post actum, si omissa, actus non uitiatur ipso iure. §. plurimi. nu. 5. pag. 167
solennitate iuris remissa, de minori intelligitur. conf. 36. nu. 3. pag. 436
Soluens officiali tyranno, an sit liberatus. nu. 23. 24. pag. 589
Solutio debiti in scriptis, quinque testibus probatur. nu. 84. 87. pag. 734
Solutio diuina, an causam praesupponat. nu. 4. pag. 104
Solutio facta an sufficiat, ut contra principale actio competat. nu. 26. pag. 488
Solutum ex causa diuisionis indebitē, quando repeti possit. conf. 93. pag. 319
Solutum est censetur, cuius nomine alteri soluitur est. nu. 1. 2. pag. 427
Soror an comprehendatur appell. fratris. conf. 229. nu. 4. pag. 407
soror habitans cum fratre in bonis paternis, non excluditur praescriptione petendi hereditatem paternam. nu. 17. pag. 267
Sorilegium punitur iure ciuili capite: iur. can. quinque aureis. nu. 82. pag. 669
Spadones qui dicantur, & an adoptare, uel matrimonium contrahere possint. nu. 6. pag. 21
Species, pro figura sumitur. nu. 38. pag. 653
Specie res non dicitur differre per plus & minus. nu. 14. pag. 651
Species separate nō sunt eadem, sed diuersae. conf. 201. nu. 2. pag. 393
Specialia duo, circa idem concurrere non possunt. nu. 10. pag. 477
Spoliatis interdictū datur contra spoliatē tantum. nu. 5. pag. 494
Sponsa de facto quae non potuit consanguinitate impediēte disponari, non potest cum altero fratre matrimonium contrahere iur. can. secus iur. ci. nu. 109. pag. 670
Sponsa pupilla, an per suum sponsam alatur. q. 16. pag. 516
Sponsaliorum nomine licet arrharū datio non ualet, promissio tamen ualet. conf. 45. pag. 285
Sponsalitia largitas quid sit. §. sponsalium. nu. 2. pag. 234
Sportula quid. §. nullo. nu. 1. 2. pag. 195
Sportulae quibus debeantur, & a quo praestentur. nu. 19. pag. 169
Spurij qui dicantur, & quando succedant. nu. 12.

conf. 48. nu. 2. pag. 443
socij & confortes, in causa communi non testificantur. nu. 15. pag. 717
Societas an ex communicatione praesumatur. conf. 48. nu. 2. pag. 443
societas debet habere notarios. §. magnum. nu. 5. pag. 198
societas, morte socij extinguitur. conf. 48. nu. 1. pag. 443
societas quomodo contrahatur, uel dissoluatur. conf. 35. pag. 280
Sodomita an testari possit. §. omnibus. nu. 7. pag. 190
Sodomita, iur. ci. poena capitis puniuntur: iur. can. mitius. nu. 92. pag. 669
Solennitas intrinseca praesumitur, non extrinseca. nu. 9. 11. pag. 92
solennitates instrumentorum. §. illud. nu. 2. p. 182
solennitas iuris omiſsa, in causis summarijs, processum non uitiat. nu. 23. pag. 534
solennitas iuris quae debet interuenire post actum, si omissa, actus non uitiatur ipso iure. §. plurimi. nu. 5. pag. 167
solennitate iuris remissa, de minori intelligitur. conf. 36. nu. 3. pag. 436
Soluens officiali tyranno, an sit liberatus. nu. 23. 24. pag. 589
Solutio debiti in scriptis, quinque testibus probatur. nu. 84. 87. pag. 734
Solutio diuina, an causam praesupponat. nu. 4. pag. 104
Solutio facta an sufficiat, ut contra principale actio competat. nu. 26. pag. 488
Solutum ex causa diuisionis indebitē, quando repeti possit. conf. 93. pag. 319
Solutum est censetur, cuius nomine alteri soluitur est. nu. 1. 2. pag. 427
Soror an comprehendatur appell. fratris. conf. 229. nu. 4. pag. 407
soror habitans cum fratre in bonis paternis, non excluditur praescriptione petendi hereditatem paternam. nu. 17. pag. 267
Sorilegium punitur iure ciuili capite: iur. can. quinque aureis. nu. 82. pag. 669
Spadones qui dicantur, & an adoptare, uel matrimonium contrahere possint. nu. 6. pag. 21
Species, pro figura sumitur. nu. 38. pag. 653
Specie res non dicitur differre per plus & minus. nu. 14. pag. 651
Species separate nō sunt eadem, sed diuersae. conf. 201. nu. 2. pag. 393
Specialia duo, circa idem concurrere non possunt. nu. 10. pag. 477
Spoliatis interdictū datur contra spoliatē tantum. nu. 5. pag. 494
Sponsa de facto quae non potuit consanguinitate impediēte disponari, non potest cum altero fratre matrimonium contrahere iur. can. secus iur. ci. nu. 109. pag. 670
Sponsa pupilla, an per suum sponsam alatur. q. 16. pag. 516
Sponsaliorum nomine licet arrharū datio non ualet, promissio tamen ualet. conf. 45. pag. 285
Sponsalitia largitas quid sit. §. sponsalium. nu. 2. pag. 234
Sportula quid. §. nullo. nu. 1. 2. pag. 195
Sportulae quibus debeantur, & a quo praestentur. nu. 19. pag. 169
Spurij qui dicantur, & quando succedant. nu. 12.

Loci communes

quem per artificem facta sunt. nu. 31. pag. 652
Substantialis forma rerum incorporalium, quando sit ipsius rei natura. nu. 32. pag. 652
Substantialis rei forma, qualiter cognoscatur, et admittatur. nu. 15. cum seq. pag. 651
Substantialis obligationum, nihil addi potest. nu. 35. pag. 652
Substantia duo, uel adiectiua neutraliter posita, sunt copulatiua in quolibet, et per se uerificatur. conf. 141. nu. 3. pag. 352
Substitutio, est magis directum, quam uerb. deuenio. nu. 4. pag. 413
Substitutio, uerbum commune est, et ad obliquum adaptari potest. conf. 79. nu. 1. pag. 459
Substituens compendiose filio suo, et in pup. antequam se immisceat, moriatur, an substitutus ex uulgari potest statim succedere testatori, et si moriatur in pupillari post immisionem, an mater excludatur. conf. 5. pag. 268
Substituens filio pupillari, et substituto filij quaedocumq; sine liberis decesserit, an secunda substitutio sit directa pupillaris, et an una, uel duplicem conditionem habeat. conf. 3. pag. 255
Substituta si monasterium ingrederetur, hereditatem consequitur, si uiam uidualem et castam agat. conf. 184. pag. 381
Substitutus an potest extrahere legata sibi, tanquam alienum. conf. 8. nu. 1. pag. 260
Substitutus an transmittat spem conditionis in heredes. conf. 112. nu. 1. pag. 473
Substitutus filio impuberi, si sine liberis decesserit, an directus, uel per fideicom. succedat. conf. 241. pag. 413. conf. 243. nu. 1. pag. 414
Substitutus filio compendiose admittitur, etiam si filius moriatur uiuente patre. conf. 37. nu. 3. 4. pag. 281. conf. 38. 40. pag. 286
Substitutus pupillo, per scientiam tutoris, uel patris, hereditatem sibi acquirit. conf. 79. num. 2. pag. 460
Substitutus quo iure admittatur. nu. 3. pag. 113
Substitutus quando cum instituto admittatur. num. 3. 4. 6. 9. pag. 46
Substitutus uulgariter pluribus, nouissimo loco potest substituere seruum. §. potest. nu. 2. pag. 45
Substitutus uulg. uel pup. ad quae uera admittatur. §. si instituto. nu. 1. pag. 45
Substitutus representant institutum. nu. 11. pag. 415
Substituto quando accrescat portio cui onere. conf. 50. nu. 1. cum seq. pag. 443
Substituto uulgariter, uel compendiose, aut per fideicom. quando beneficium l. si. C. de edic. di. Adria. tol. competat. conf. 5. nu. 5. pag. 557
Substitutio an expiret per ingressum monasterij. §. sed. nu. 6. pag. 251. conf. 104. nu. 1. pag. 470
Substitutio captatoria ad pias causas, an ualeat. n. 2. pag. 257
Substituto compendiosa, si quando cumq; decesserit, an sit fideicommissaria. conf. 8. num. 1. pag. 260
Substituto compendiosa, quibus uerb. fiat. num. 4. pag. 268. conf. 52. pag. 289. conf. 53. nu. 3. pag. 450
Substituto compendiosa coniunctim facta maioribus et minoribus, intelligitur fideicommissaria, quod ad omnes. conf. 41. nu. 1. pag. 283
Substituto compendiosa, continet directam pupillarem. nu. 10. pag. 452
Substituto compendiosa facta filio impuberi, dicitur directa pupillaris, si testator uelit omnia bona esse substituti. conf. 44. pag. 284
Substituto compendiosa facta cum distinctione te

porum, intra tempora ualeat iure directo, et habet uim directae pupillaris. nu. 1. pag. 255
Substituto compendiosa facta per uerba communia, uel directa, an sit fideicom. uel pupillaris. conf. 54. pag. 289
Substituto compendiose facta filio impuberi, an sit expressa pupillaris, et matrem excludat. num. 2. pag. 260
Substituto compendiosa continet uulgarem directam, ante aditam hereditatem. conf. 57. num. 3. pag. 293
Substituto compendiosa aliquo ex institutis decedente, post aditam hereditatem est fideicom. conf. 59. nu. 4. pag. 293
Substituto compendiosa instituto, uel aliquo eorum, continet uulgarem. conf. 74. num. 2. pag. 457
Substituto compendiosa, aliquo de institutis decedente, post aditam hereditatem, substitutio nem fideicom. continet nu. 3. pag. 457
Substituto compendiosa, tacitam uulgarem continet. conf. 48. nu. 3. pag. 287
Substituto de seruo, potest fieri in secundo gradu. §. potest. nu. 3. pag. 45
Substituto directa an uitietur, testamento rupto ex praeteritione. nu. 6. pag. 265
Substituto directa in dubio intelligitur. conf. 243. nu. 4. 6. 8. pag. 414. conf. 79. pag. 460
Substituto directa et obliqua quae uicatur. n. 27. cum seq. pag. 48. nu. 7. pag. 265
Substituto dubia, quando directa interpretanda. nu. 2. pag. 473
Substituto facta in omnibus bonis, est directa, et matrem excludit. conf. 56. pag. 291
Substituto facta personis disparibus, non continet pupillarem. conf. 57. pag. 293
Substituto facta filio, expirat per ingressum monasterij. conf. 1. pag. 253
Substituto facta in partem, trahit ad se totum. conf. 27. nu. 4. pag. 276
Substituto facta de spurio, quando teneat. §. ult. ma. nu. 6. pag. 203
Substituto fideicommissaria an teneat in legitima filiorum. nu. 13. pag. 266
Substituto fideicommissaria an inducatur per reservationem factam a testatore. nu. 9. pag. 266
Substituto fideicommissaria fieri potest intra tempora pupillaris etatis. nu. 2. pag. 414
Substituto fideicommissaria, uel directa quando dicitur. conf. 243. nu. 4. 6. 8. pag. 414
Substituto fideicom. quando trahitur ad pupillarem directam. nu. 5. pag. 290
Substituto fideicommissaria inducitur per uerb. sine liberis, uolo, Deueniat. conf. 41. n. 2. p. 283
Substituto filij facta, si sine liberis decesserit, quae sit. nu. 1. pag. 273
Substituto filia, quae fuit substituta filio, an excludat matrem. conf. 54. nu. 2. pag. 446
Substit. incerta quando ualeat. conf. 25. pag. 275
Substituto per adrogationem quando annulleur. nu. 2. pag. 19
Substituto per haec uerba, Sine liberis, est semper fideicom. nu. 1. pag. 268
Substituto per uerba mere obliqua, an dicatur pupillaris. nu. 1. pag. 292
Substituto praeterito postumo, quando euancescat. conf. 235. pag. 411
Substituto pupillaris, praeteritione posthumi non rumpitur. conf. 63. nu. 2. pag. 450. conf. 64. nu. 6. pag. 451
Substituto pupillaris quib. uerb. concipiatur, et de

requisitis ad substitutionem pup. s. liberis. cum seq. pag. 47
Substituto pupillaris, si per filium adita est, an matrem excludat. nu. 5. 6. pag. 268
Substituto pupillaris, non continetur in uulgari, quando exprimitur. nu. 1. pag. 447
Substituto pupillaris expressa, excludit matrem. conf. 8. pag. 260. conf. 54. nu. 1. pag. 446
Substituto pup. uel compendiosa excludit matrem, etiam a legitima. conf. 25. pag. 275
Substituto pupillaris, rupto testamento praeteritione filij, ualeat. conf. 27. nu. 3. pag. 276
Substituto pup. ualeat, testamento rupto ex causa exhered. nu. 6. pag. 229
Substituto pup. et compendiosa, matrem excludit. conf. 33. nu. 1. pag. 279
Substituto pupillaris continet in se tacitam uulgarem. conf. 48. pag. 286
Substituto pupillaris comprehensa in compendio sa, quando matrem excludat. conf. 78. num. 1. pag. 459
Substituto pup. conferatur per auth. ex causa. conf. 44. nu. 4. pag. 284
Substituto pup. quando testamento paterno inuualido non ualeat, §. liberis. pag. 49
Substituto quae sit impuberi, ut bona uendantur, et distribuantur inter pauperes, cenetur directa, si intra pup. etatem decessit. conf. 56. pag. 291
Substituto quid. §. potest. nu. 1. pag. 45
Substituto quando expressa, uel tacita. n. 4. p. 48
Substituto specialis, si non est facta substituto, generalia uerba non sufficiunt nu. 1. pag. 290
Substituto tacita uulgaris, quando requiratur aditionem. conf. 48. nu. 2. pag. 286
Substituto tacita uulgaris, comprehensa in expressa pupillari, non admittitur contra matrem. nu. 2. pag. 292
Substituto tacita pupillaris, quae uenit ex mente testatoris, excludit matrem. conf. 56. pag. 291
Substituto tempore pubertatis facta, an sit directa pupillaris, uel pupillaris expressa. n. 3. p. 414
Substituto uera et certa quando admittatur contra matrem. nu. 7. pag. 415
Substituto uulgaris tacita, an requiratur aditionem. nu. 6. pag. 378
Substituto uulgaris exemplaris et pup. differentia. nu. 7. pag. 48
Substituto uerb. tam ad directam, quam fideicom. substitutionem pertinet. nu. 10. pag. 49
Substituto uerb. clausula generalis inserta, an ad proximam, uel ad remotam referatur. conf. 54. p. 289
Substituto uerb. quando censetur recepta conditio, per coniunctionem, et item. nu. 4. pag. 255
Substituto uerb. directam faciunt uerba, sine aliqua diminutione, in substitutioe apposita. n. 7. p. 452
Substituto uerb. directam, quando uerbum, quae uoluntatem inducat. nu. 8. pag. 452
Substituto uerb. directam, an uerb. succedat, et uerb. ad alia posse peruenire, inducat. nu. 9. p. 452
Succedo, quando substitutione denotet. num. 8. pag. 266
Succedunt prius descendentes, qui omnibus alijs praeferruntur. §. repetitis. pag. 76
Succedentes ab intestato, an hereditatem monasterio relictam, in foro conscientiae retinere possint. nu. 1. cum seq. pag. 562
Succedentes ab intestato, quando heredi scripto hereditatem restituere teneantur. conf. 44. num. 2. pag. 285
Succesio ab intestato cessat, quoadiu successionem ex testamento locus est. nu. 28. pag. 690

succesio

Inst. Auth. & Tract.

succesio amplianda potius, quam restringenda est. §. hoc. nu. 1. pag. 75
Succesio intestatorum, quomodo iure nouissimo immutata. nu. 31. pag. 691
Succesio si deferatur proximioribus ex parte patris in patrimonio, et proximioribus ex parte matris, in maternis: pupillo decedente iuua matre, quis praefertur in bonis paternis, uel maternis. conf. 141. pag. 352
Succesiones descendentiu et transuersalium differentia. §. hoc. nu. 2. pag. 72
Succesiones differentia in sexu, quatenus sublata. nu. 5. pag. 51
Succesiones futurae pactum non ualeat, ubi obligatio post mortem conferitur. conf. 212. pag. 399
Succesiones intestatorum materia. §. intestatus. cu seq. pa. 69. §. plurimas. cum seq. pa. 232. tract. 30. pag. 688
Succesiones ab intestato si concurrat auus maternum cum consobrino, quis praefertur. conf. 56. nu. 1. pag. 447
Succesiones libertorum et ingenuorum, an aequi parentur. §. non. nu. 2. pag. 119
Succesio anomala quis dicatur. §. haec. nu. 10. pag. 113
Succesio in dignitate, an teneatur ad debita antecessoris. §. et. nu. 6. pag. 243
Succesio particularis, utrum antecessoris sui privilegio utatur. nu. 1. cum seq. pag. 481
Succesorum edictum de filio legitimo, in quo locum habeat. nu. 4. pag. 364
Succesorio edicto quando non sit locus. §. placet. nu. 1. pag. 73
Summarie quomodo procedatur: deq; eius materia. nu. 2. cum seq. §. pag. 538
Superbia, radix omnium malorum. nu. 4. p. 588
Superior et inferior pars, per quae denominetur. nu. 28. pag. 641
Superficies terrae, dicitur facies terrae, quae erga caelum respicit. nu. 35. pag. 642
Surdus quis dicatur. nu. 97. pag. 704
Surdus dicitur totus motus a parte inferiori, uerbis superioribus. nu. 27. pag. 641
Suspensus praesumitur, qui per inuictu operas suas gerit. nu. 7. pag. 680
Suspensio tollitur per parem affectionem. §. plurimas. nu. 5. pag. 197
Sui qui dicantur. §. sui. nu. 1. 2. p. 69. §. cum. pa. 70
Suorum appell. comprehenduntur descendentes. conf. 52. nu. 4. pag. 289
Suorum appell. non continentur nomina debitorum, sed quae pertinent ad testatorem, iure dominij, uel quasi. conf. 87. nu. 1. pag. 464
Sui, ad dominij directum trahitur. tract. 15. p. 624
Suum, restringit significatum uerborum. conf. 50. nu. 2. pag. 287
Syndicus an possit cognoscere de delicto officialis, durante officio. nu. 32. pag. 657
Syndicus uendendo, quando dominium non transferat. cap. 8. nu. 6. pag. 574
Syndicatus causa summarie sine libello prosequitur. §. necessitate. nu. 1. pag. 140

T

Abellio delinquens in officio, remouetur, et ad illud non redit. §. denunciamus. n. 1. p. 199
Tabellio conficiens instrumentum, inter testes connumeratur. nu. 88. pag. 734
Tabellionum materia. §. litem. pag. 163
Taciturnitas equiparatur consensui, ubi est conuictio personarum. §. sed. nu. 1. pag. 23
Tanti, quado taxatiua dictio est. tract. 15. p. 624

Taxatio quid. conf. 95. nu. 5. pag. 320
Tempus cent um annoru, regulariter hominis metast. §. et. nu. 12. pag. 142
Tempus mortis, in suis heredibus inspicimus, et casus superueniens eos non repellit. conf. 31. nu. 1. pag. 278
Tempus non est modus tollenda, uel inducenda obligationis. nu. 9. pag. 506
Tempus omne est continuum, nisi sit uile. §. illud. nu. 4. pag. 118
Termini finitium a quo fracti praesumantur. uerf. per. nu. 4. pag. 629
Terra noualis quae sit de iur. can. et quae de iur. ciuili. nu. 132. pag. 671
Territorium quid differat a diocesi. §. et illud. n. 5. pag. 153
Testari aliquem prohibens, quomodo puniatur. §. et hoc. nu. 1. pag. 242
Testari de alieno, quomodo quis potest. conf. 76. nu. 3. pag. 307
Testari qui prohibeantur. §. non. cum seq. pag. 39
Testator an suam confessionem reuocare potest. §. semper. nu. 7. pag. 165
Testator an possit disponere aliud, quam leges disponunt. conf. 81. nu. 4. pag. 460
Testator an Treb. prohibere potest. §. si uerum. nu. 3. pag. 117
Testator asserens x. tantum sibi deberi, cum xx. deberetur, debitori prodest. §. semper. n. 5. p. 165
Testator confessus debere alteri, an heredi noceat, et quando. nu. 11. pag. 96
Testator dicens haec uerba, si aliud fecero testamentum, dico per me non sum a mentis factum, nihil probat. nu. 5. pag. 272
Testator hodie Falc. detractionem prohibere potest. nu. 1. pag. 117
Testator non potest pro anima, de alieno largiri. nu. 6. pag. 413
Testator praesumitur sciuisse iura, quibus testamentum condidit. nu. 9. pag. 415
Testator quando praesumatur ignorare iures sui patrimonij. §. si enim. nu. 2. pag. 116
Testator quando contra leges disponere potest. conf. 156. nu. 4. pag. 362
Testator qui scit iures sui patrimonij, si suum distribuit per legata, uidetur Falc. prohibere. §. si uerum. nu. 5. pag. 117
Testator si uisus restitui male ablata, et quod dicto alicuius staretur, quomodo intelligatur. conf. 168. pag. 371
Testatoris dispositio indefinita et uniuersalis, quid comprehendat. nu. 7. pag. 402
Testatoris diuisio seruanda est. §. semper. pag. 165
Testatoris fraus an praesumatur, si reliquit omnia bona uxori, rogans eam ut restituat, quibus sibi uidebitur. conf. 194. nu. 2. pag. 388
Testatoris uerba, secundum communem loquendi usum intelligenda sunt. conf. 200. nu. 2. p. 393
Testatoris uerba enunciatiua an seruentur. §. semper. nu. 3. 4. pag. 165
Testatoris uoluntas est ambulatoria usq; ad mortem. nu. 1. pag. 65
Testatoris uoluntas, omnem fraudis suspicionem tollit. §. omnia. nu. 6. pag. 183
Testatoris uoluntas, lex est. §. plurima. nu. 2. p. 153
Testatoris uoluntas, quando mandatum inducat. conf. 211. nu. 3. pag. 399
Testator uiuente, non est testamentum, nec dispositio. conf. 76. nu. 4. pag. 307
Testamentum an sit nullum praeteritione posthumi, uel nepotis. §. posthumi. nu. 1. 2. pag. 41

Testamentum an testibus mortuis, fidem faciat. conf. 62. nu. 1. pag. 450
Testamentum an uitietur, per haec uerba in codicillis apposita: Haec est ultima uoluntas. conf. 10. nu. 5. pag. 262
Testamentum an uitietur, filio praeterito, uel sub conditione instituto. nu. 3. 4. pag. 265
Testamentum continens in se uerba derogatoria, an tollatur simpliciter per securum. nu. 8. p. 222
Testamentum eius qui bonis cessit, ualeat, tamen si heredem non habeat. conf. 212. nu. 2. pag. 399
Testamentum excommunicati, uel usurarij an ualeat. conf. 238. pag. 412
Testamentum factum ante legem non ualeat. §. semper. nu. 2. 3. pag. 178
Testamentum filij praeteritione, uel exheredatione patris non rumpitur, sed impugnatur per querelam, uel contrata. §. emancipatos. num. 1. pag. 42
Testamentum imperfectum ratione uoluntatis inter liberos, non ualeat, secus si ratione solemnitate. §. et. nu. 3. pag. 152
Testamentum in quo praeteritus est filius, qui non sperabatur, an nullum sit. conf. 57. num. 1. pag. 448
Testamentum in quo filius est praeteritus a patre cum causa, uel a matre, an ualeat. nu. 5. pag. 113
Testamentum in scriptis imperfectum ualeat, sed non rumpit prius. §. a Constantino. nu. 1. pag. 221
Testamentum inter liberos ualeat, quodcumque uoluntatis indicium apparuerit. conf. 62. num. 2. pag. 450
Testamentum in totum rescinditur, quod ad institutionem, si filij hodie non habent trientem. nu. 10. pag. 121
Testamentum inter liberos probatur duobus testimonijs, etia feminis, et sufficiunt fortuiti. §. a Constantino. nu. 5. pag. 221
Testamentum non uitiat, si heredis nomen per alium scriptum sit. §. quam. pag. 236
Testamentum patris et filij, unum est. §. igitur. pag. 47
Testamentum praeteritione, uel exheredatione filij, est ipso iure nullum. §. emancipatos. nu. 2. pag. 42
Testamentum primum non reuocatur per aliam ultimam uoluntate, quod ad institutionem, uel substitutionem, sed quod ad legata. conf. 33. p. 286
Testamentum per querelam, in totum rumpitur. §. liberis. nu. 2. pag. 49
Testamentum praeteritione matris quando non rumpitur. conf. 18. nu. 1. pag. 269
Testamentum propter repugnantiam, uel prolixitatem uitatur. conf. 156. num. 3. pag. 362. conf. 177. nu. 4. pag. 378. conf. 81. num. 3. pag. 460. conf. 82. nu. 5. pag. 462
Testamentum quando fiat nullum ipso iure, per bonos. §. liberis. nu. 2. pag. 49
Testamentum quando dicatur inofficiosum. §. quia. cum seq. pag. 51
Testamentum quibus modis infirmetur. §. testamentum. cum seq. pag. 50
Testamentum rumpere non potest, qui testamentum tempore non debebat de necessitate heres institui. nu. 2. pag. 263
Testamentum rumpitur praeteritione aut materni. conf. 48. pag. 287
Testamentum secundum, derogat primo. nu. 2. pag. 65
Testamentum secundum non tollit primum, nisi de clausula inserta in primo testamento fiat mentio. d d 2 tio s p c a

Index Inst. Auth. & Tract.

tio specialis. conf. 76. nu. 1. cum seq. pag. 458
testamentum ultimum, in quo no est heredis institutio, non reuocat primum. conf. 38. nu. 1. p. 286

testis senex excusatur. s. item maior. nu. 2. pag. 29
testis si afferat se no ita dixisse, prout notarius scripsit, quando magis notario credatur. n. 5. 4. pag. 731

testes qui esse non possunt. nu. 7. cum seq. pag. 771
testes qui examinari non debent, examinati non faciunt probationem, nec indicium. q. 1. 4. num. 1. pag. 512

transigere super alimentis quando permiffum. nu. 610
transactio non fit, ubi contractus sine decreto no ualeat. nu. 5. pag. 366

tutor quibus ex causis excusetur. s. excusantur. cu seq. pag. 29
tutor ratione officij quos debet habere sumptus. s. transeamus. nu. 3. pag. 23

vallis est locus montibus, uel collibus circumdatus. nu. 12. 1. 4. pag. 626
vassallus alii dominum egenum. nu. 45. pag. 611

vendens ad rationem barilis, uel salma uini, una uenditio est, tamen si cum uasculis geratur. conf. 12. nu. 2. pag. 422

Loci communes

Venditio non datur pro iurisdictione. nu. 6. pag. 654
uenditio ex qua causa in dubio fieri censetur. nu. 2. pag. 484
uenditionis rei & Publicane differentia. nu. 7. pag. 104
Verbum infinitum significat tempus prateritum & futurum. §. sic. nu. 6. pag. 139
uerbum pleno iure, in substitutione restringitur ad substitutiones relictas. nu. 3. 6. pag. 263
uerbum prateritum subiunctiuum, rem prateritam significat. nu. 1. pag. 640
uerbum quod se refert ad prateritam, non presentem stipulationem, quomodo intelligatur. conf. 155. nu. 2. pag. 361
uerbum simpliciter prolatum, debet intelligi in significatione illa, in qua omni casu potest habere locum. nu. 10. pag. 49
uerba communia sunt, Substitutio, Deuenio, et Peruenio, cum simi. nu. 3. 4. pag. 413
uerba, Deueniant et Superueniant ad haeredes, & c. an sint fideicommissaria. nu. 2. pag. 273
uerba directa, obliqua, & communia quae dicantur. conf. 70. nu. 1. pag. 454
uerba enunciativa dubitativè prolata, non dispensant. nu. 7. pag. 315
uerba enunciativa emissa propter aliud principaliter, & non propter se, non inducunt dispositionem. conf. 113. nu. 5. pag. 335
uerba enunciativa fauore dotis, inducunt plenam probationem. conf. 123. nu. 2. pag. 342
uerba enunciativa in testibus non probant. nu. 9. pag. 709
uerba generalia, quando per sequentia restringantur. conf. 161. nu. 3. pag. 367
uerba Primò, et Deinde, important ordinè doctrinae, non ordinem editionis. nu. 4. pag. 4
uerba significantia communionem, ad quae referantur. conf. 168. nu. 2. pag. 371
uerborum propriam significationem, in communi usulo quèdi nò attendimus. conf. 57. n. 1. p. 293
uerborum propriae significationi statuitur, ubi legis ratio non apparet. nu. 18. pag. 533
Veritas quando praesertur opinioni, & e contra, §. si quis. nu. 2. pag. 59
Vie an sint publicae. nu. 4. pag. 33
Vicarius an reuocari potest. §. eam. nu. 4. pag. 215
Vicarij iurisdictione, non expirat morte episcopi. n. 19. pag. 656
Vicina quae dicantur. §. si autem. nu. 2. pag. 248
Victus uictori quando condemnetur in expensis. §. de. nu. 3. pag. 148. §. oportet. nu. 6. 7. p. 196
Videtur, non importat certitudinem. conf. 111. nu. 5. pag. 332
Videbitur, boni uiri arbitriū importat. n. 1. p. 545
Vidua persistens in uiduitate, dicitur esse in priori matrimonio. §. soluto. nu. 1. pag. 156
Villa in Gallia, pro ciuitate sumitur: in Italia, pro edificio sine muris, seu uallo. nu. 4. pag. 554
Villae & castra ciuitatis faciunt collectam in ciuitate, & eius ciuitatis sequuntur. §. naturalium. nu. 7. pag. 199
Vindicta cui permittitur, lex eum iudicem & ultorem facit. §. bis. nu. 3. pag. 232
Vinum esse boni saporis, quomodo testes deponere debeant. conf. 110. nu. 2. pag. 332
uini appell. non uenit acetum. nu. 19. pag. 651
Virtus est habitus electiuus, quò ad mediocritatè consistens. nu. 66. pag. 700
uirutum moralium quatuor sunt cardinales, scilicet prudentia, iustitia fortitudo & temperantia. nu. 68. pag. 700

Vis in singulari, pro potentia, uolentia, necessitate, & potestate sumitur. uers. quod. num. 1. pag. 629
uim incontinenti propulsare permittum est. num. 2. 3. pag. 425
uires in plurali, denotant effectum, seu efficaciam, & potentiam corporis. uers. quod. num. 2. pag. 629
Vinere aliquem praesumimus, nisi de morte constat. nu. 3. pag. 680
Vini nemo uento. §. transeamus. nu. 4. pag. 23
Visus quando pro quolibet sensu corporeo sumitur. nu. 10. pag. 115. nu. 131. 132. pag. 737
Vna, congregat praedicata ad suum subiectum. n. 4. pag. 256
una dictionis, significatio. conf. 147. nu. 2. pag. 356
una, quomodo sumatur. tract. 15. pag. 624
Vnio qualiter fiat. §. illud. nu. 2. pag. 139
Vniuersitas non habet iurisdictionem, & sic illa per se exercere non potest. §. iururandum. nu. 7. pag. 145
vniuersitas quomodo citetur. §. sportularum. nu. 1. pag. 250
vniuersitas minus larga, non habet merum & mixtum imperium. nu. 2. pag. 385
vniuersitas minima, ut castrum, nullam habet iurisdictionem. nu. 3. pag. 385
vniuersitas delinquere potest, & contra eam proceditur. uers. corpus. nu. 3. pag. 546
vniuersitas quomodo citanda. uers. citatum. num. 1. pag. 550
Volo, liberam uoluntatem importat. n. 3. cum seq. pag. 545
Voluntas legitima dicitur, quae legibus non restringatur. nu. 6. pag. 109
uoluntas defuncti semper apparet legitima, ubi uoluntatum non apparet ex inspectione. §. his. nu. 2. pag. 110
uoluntas an per non factum, sicut per factum probari possit. nu. 10. pag. 506
uoluntas coacta, uoluntas est. nu. 2. pag. 545
uoluntatis ultimae questio, intra annum terminanda est. §. illud. nu. 1. pag. 118
uoluntatis liberae, & arbitrij boni uiri differentia. nu. 2. cum seq. pag. 545
Voluntarium quod est à principio, ex post fit necessarium. nu. 1. pag. 225
Vrbs & ciuitas, idem est. §. naturalium. num. 5. pag. 199
Vt, quando inclusiue, uel exclusiue ponatur. §. quaecumq. nu. 1. pag. 179. conf. 77. num. 2. pag. 459. nu. 12. pag. 622
Vtus tanti temporis cuius initij memoria, & c. habet uim constitutionis iuris, per rescriptum. n. 6. pag. 385
Vsicapio bonam fidem à principio tantum, iur. ci. uili exigit. iur. can. continuo. nu. 182. pag. 673
Ususfructus qui acquiritur patri in bonis filij, non extinguitur per mortem filij, sed durat patre uiuente, & quando extinguatur. §. plurimas. n. 1. pag. 232
usumfructum qui dare debet, tenetur ad dandum & faciendum. §. si quis. nu. 4. pag. 137
Usufructuarius an acquirat sibi foetus pecorum, bouum, & equorum, & an protocollo notarium. conf. 50. nu. 4. 5. pag. 287
usufructuarius an habeat aliquod ius in seruo, in quo habet tantum usumfructum. §. alienus. nu. 2. pag. 43
usufructuarius habet dominium & possessionem

usufructus. §. quis. nu. 5. pag. 137
usufructuarius uel dominus teneatur ad refectionem proprietatis. nu. 12. 13. pag. 491
usufructuarius si satisfacere non potest, an usufructus remaneat penes proprietarium. §. quae. nu. 1. pag. 160
usufructuarius rei ecclesiae debet incontinenti redere ecclesiae proprietatem rei. §. hoc. num. 1. pag. 134
usufructuarius non tenetur ad sumptus factos in refectione domus. nu. 6. pag. 444
usufructuarius quado faciat fructus suos. conf. 231. nu. 2. pag. 409
Usura nauticae pecuniae, iure can. prohibita. §. num. cium. nu. 3. pag. 245
usura prohibita, & quando permittitur. §. de. nu. 2. 3. pag. 240. nuncium. nu. 2. pag. 245
usurarum nauticarum consuetudo seruanda. §. nuncium. pag. 245
Usurarius probatur per testes singulares. nu. 187. pag. 741
usurarius publicus non reprobatur ut imprudens. nu. 84. pag. 702. nu. 35. pag. 719
usurarij manifesti ecclesiastica sepultura interdicitur. §. qui. nu. 4. pag. 174
Vterq. dictio distributiuè duorū tantum, & quando inter plura ponatur. num. 5. pag. 195. num. 24. pag. 641
Vtile quando per inutile uitiatur. nu. 14. pag. 93. nu. 4. pag. 494. nu. 5. pag. 654
Vtilitas publica, praesertur priuatae. num. 4. pag. 109
Vulneratus mortuus ex interuallo, an ex illis uulneribus mortuus censetur. conf. 37. n. 1. cū seq. pag. 684
Vxor à uiro, non à filijs primi mariti alenda est. conf. 128. nu. 1. pag. 345. conf. 84. num. 1. pag. 463
gina 463
uxor alit uirum inopem, & eius bona habet obligata pro restitutione. nu. 49. pag. 611
uxor an dotem cum usuris, pro eo tempore quo alimenta recepit, repetere possit. conf. 128. pag. 345. conf. 84. pag. 461
uxor an praesumatur bona sua in dotem dedisse. §. sic. nu. 4. pag. 155
uxor an potest petere dotem, & legata sibi in testamento relicta. conf. 216. nu. 1. pag. 401
uxor an potest agere ex confessione mariti assertis accepisse à fratre centum, pro dote uxoris suae. conf. 123. pag. 342
uxor an tacite bona sua in dotem dedisse censetur. q. 8. pag. 496
uxor bis consentire debet alienationi rei dotalis, à marito factae. §. causam. num. 1. cum seq. pag. 176
uxor consentiens alienationi rei dotalis, quid repetat. conf. 124. pag. 342
uxor dicitur domestica. nu. 10. pag. 717
uxor etiam non perfecta aetatis, quae fuit à uiro cognita, in domo patris, & nondum traducta ad domum uiri, uiro mortuo lucratur quartam. n. 63. pag. 668
uxor habet priuilegium dotis, aduersus omnes creditores, tamen si ex ipsorum pecunia res comparata sit. §. bis. pag. 218
uxor quando matrimonium fuit contractum sine dote, habet quartam in bonis uiri, siue si parentes, siue filij. §. quia. 2. num. 1. 2. pag. 231
uxor in donatione propter nuptias, licet habeat tantam hypothecam, non tamen habet priuilegiatam, sicut habet in dote. §. unam. n. 4. p. 223
uxor in augmento facto per uirum, creditoribus non praesertur. §. quoniam. nu. 8. pag. 217
uxor iuramento non obstante, quado repetere potest. conf. 126. pag. 344
uxor iur. ci. non accusat uirum de adulterio: secus iur. can. nu. 165. pag. 672
uxor marito exbannito, quado repetat dotem eadem datam. §. illud. nu. 8. pag. 218
uxor militis, uel ab hostibus capti nubere alteri non potest. §. fed. nu. 1. pag. 154. §. deportati. num. 1. pag. 155
uxor non lucratur fructus donationis propter nuptias. nu. 5. pag. 217
uxor praesertur omnibus in rebus datis per eam in dotem, & quando hoc fit. §. dudū. n. 3. 6. p. 215
uxor posterior tempore, an praesertur mutuantis in refectione. §. his. nu. 1. pag. 218
uxor quando habet priuilegium in augmento dotis rerum mobilium. §. quoniam. nu. 11. 12. p. 217
uxor quando intra tempus luctus nubere possit. §. prima. nu. 2. pag. 156
uxor quando retinet quartam substantiae mariti. §. quoniam. nu. 4. pag. 170
uxor quando possit consentire alienationi rerum dotalium. §. causam. cum seq. pag. 176
uxor quae sibi donata sunt tempore nuptiarum, an sibi acquirat. conf. 11. nu. 1. pag. 421
uxor relicta domina & massaria, quado alimenta habere debeat. conf. 9. nu. 1. pag. 621
uxor relicta domina & usufructuaria, extantibus

liberis, usumfructum medietatis bonorum consequitur. conf. 33. nu. 2. pag. 279
uxor relicta domina, & usufructuaria, & massaria, existentibus filijs, trahitur ad alimenta: eis deficientibus habet pleno iure. conf. 56. pa. 291
uxor relicta domina & massaria, quid consequatur stante pupillari substitutione. nu. 3. pag. 291
uxor relicta domina & usufructuaria, quomodo intelligatur, & quid consequatur. conf. 170. n. 2. 3. cū cōf. seq. pa. 373. conf. 243. n. 10. p. 414. conf. 92. nu. 1. cum seq. pag. 466
uxor relicta domina in domo sua, certis legatis sibi factis, quid consequatur. conf. 216. pag. 401
uxor si habuerit alimenta à filijs, soluto matrimonio, an potest ab haeredib. uiri illa petere. conf. 128. pag. 345
uxor si post 11. mensem, à morte uiri pariat, ex alio concepisse praesumitur. nu. 9. pag. 680
uxor si secundo non nubat, an dotem & donationem propter nuptias alienare possit, uel filijs reuocare teneatur. §. soluto. nu. 2. pag. 156
uxor si sine causa diuertat, quomodo puniatur. §. sic. nu. 3. pag. 155
uxor sol. mat. an potest repetere ab haeredib. uiri, fructus rerum parasferualium. conf. 125. p. 343
uxor testatoris an cogatur restituere positioni criminosa, per qua detegeretur alicuius turpitudinis. conf. 194. nu. 3. pag. 388
uxor transfrens ad secundas nuptias, quando priuilegium proprietate donationis antenuptialis. §. & ante. nu. 5. pag. 119

Inst. Auth. & Tract.

uxor uirum, quadiu in expeditione est, expectare debet. §. quod. pag. 232
uxor uiuente uiro quatenus domina intelligatur. nu. 2. pag. 261
uxoris ante annum nubentis poena. §. prime. num. 3. 4. pag. 156
uxoris consensu duplicatus in obligationibus uiri, sibi praedictat. §. & illud. nu. 1. 3. pag. 243
uxoris & mariti contractus, quatenus uxori uide est. ualeat. §. & nu. 2. pag. 243
uxori an praedictet pactum, quod maritus soluto matrimonio dote lucratur. cōf. 93. n. 2. p. 467
uxori legatis fructibus, redditibus, & proventus omnium bonorum, quae insint. conf. 50. pag. 287
uxore adultera mortua, an delictum & poena extinguitur. conf. 96. nu. 1. 2. pag. 468
uxore decedente, quado ad maritum, uel ad patrem dos acquiratur. nu. 6. pag. 579
uxore diuertente culpa sua, filij apud uirum alimentum expensis matris, si diues est. §. illud. n. 1. p. 231
uxore monasterij ingrediente, quando res eiusdem monasterio acquirantur. §. si qua. pag. 251
uxore praemortente si uir secundum statutu lucrum dimidiam dotis, habet locum etiam in sportula de presentibus, & ad domum non traducta. nu. 64. pag. 668

INDICIS LOCORVM COMMVNIVM COMMENT. BART. IN INSTIT. AVTH. ET TRACT. FINIS.

X Enodochij administratio, ad episcopum spectat. §. si quis. nu. 2. pag. 240
xenodochij bona an ex causa alienentur. §. orphana notropi. nu. 2. pag. 241

BARTOLI SVPER INSTITUTIONIBVS COMMENTARIA

PROOEMIUM.

- 1 *Legalis scientia duplex est causa, materialis, generalis & communis.*
- 2 *Differentia inter generale & commune, prout ponuntur de materia generali & communi.*
- 3 *Aequitas rudis que dicitur.*
- 4 *Differentia inter iustitiam & aequitatem.*
- 5 *Differentia inter ius quod porrigitur de generali, & ius approbatum, quod de communi ponitur.*
- 6 *Legalis scientia subiectum, est bonum & aequum.*
- 7 *Legalis scientia libri partiales, scilicet, ff. & Instit. diuiduntur per causam formalem.*
- 8 *Imperator si inuocet nomen domini, an necessario requiratur quod sit Christianus.*
- 9 *Sarracenus potest inuocare nomen domini.*
- 10 *Imperator ab Imperio uniuersali & totius mundi dominus est.*
- 11 *Imperator iust. dicitur Cesar, quia mater eius decessit in puerperio, unde cesus fuit uenter eius, ut uetus extraheretur de matris uisceribus.*
- 12 *Imperator quare dicitur semper Augustus.*
- 13 *Iura subueniunt uigilantibus, & non dormientibus.*
- 14 *Dignitates plures si quis habet & scribit, debet illas exprimere, ut de persona mandante maior habeatur certitudo.*
- 15 *Actio non est iuris civilis.*
- 16 *Institutionum liber an factus fuerit post ff. & post primam editionem Codicis, & an post secundam, quam non habemus.*
- 17 *Exquestor quis dicitur, & an sit nomen dignitatis.*
- 18 *Princeps si committat causam non habenti peritiam iuris, non ualet delegatio, nisi ex certa scientia principis.*
- 19 *Infidels sapiens deterioris conditionis est, quam insipiens fidelis.*
- 20 *Semel malus, an semper dicitur malus. Et quando ex praeteritis sumimus coniecturam ad futura.*

V A E R I T V R P R I /
M O Circa istam Institutionem, quid sit causa materialis legalis scientiae, & cuiuslibet libri legalis dicit Azo, quod duplex est causa materialis legalis scientiae, generalis & communis. Generalis, ius & iustitia, negotia & duo uitia, error & contumacia, materia communis est rudis aequitas: ius approbatum, est illud quod pro lege obseruatur, ut uoluntas defuncti, quia nihil tam naturale est, &c. C. de sac. ecc. l. j. Item contractus, quia contractus ex conuentionibus legem accipiunt: ut ff. de po. l. j. §. si conuenerit. & ff. de reg. iur. l. contractus. C. de pact. l. legem. sed quidam ista uerba dicunt, tamen ea non intelligunt. Et licet uerba ista sint Azo. & uere sint, tamen rudis similitudo locutus est: hic enim ius & iustitia, ponuntur de materia generali, rudis aequitas siue aequitas, ponuntur de materia communi. Sed nonne idem sunt iustitia & aequitas: dicendum est quod aequitas magis respicit res ipsas, iustitia magis respicit dispositionem seu habitum: unde si proprie loquamur, dicemus iustus iudex habet iudicium aequum: unde si res mea ad alium ueniat sine causa, bonum & equum est, ut eam mihi reddat, seu restituat, ff. si cer. pet. l. si me & Titium. & aequitas magis respicit rem: iustitia, ut dictum est, magis respicit habitum anime, unde iudex ipse proprie dicit iustus. ff. de reli. & sump. fun. l. & si quis. §. idem Labeo ait. & generaliter puto iudicem iustum, &c. tam e plerumque unum pro alio positum inueniunt. Item negotia ponuntur pro materia generali, & id quod pro lege seruatur ut uoluntas defuncti & praeteritus, ponuntur de materia communi. Sed con-

tractus & negotia sunt idem, merito ponuntur pro materia generali & communi. Sed dicendum quod negotia prout accipiuntur, pro materia generali, dicuntur modi decidendi negotia, ut transactio, pactum iurisdictionum. Sed praeteritus prout ponuntur pro materia communi, dicuntur ipsi praeteritus: unde dum dicitur, quod tit. de negot. gest. dicitur de materia generali, imo magis tit. de iudicibus, de transactionibus, & similes, & h. d. Azo, tractando super negotiis, quae admodum decident. Si quis queris unde differt materia generalis & communis, quia idem uidetur esse generale & commune, dicendum quod bene reperimus differentiam inter actionem communem, seu actionem uniuersalem, & actionem generalem, pro loco. l. pro socio arbitri. Sed quomodo differt generale & commune, prout ponuntur de materia generali & communi, istud est difficile uidere, possumus tamen dicere, quod generale magis sonat in abstractione, commune magis sonat in concrecione. * Alia est differentia, & recidit in idem, & est declaratio prima. Sed quia ista, ius, iustitia, error & contumacia, dicuntur esse materia generalis, quia determinatam est generaliter in istis, in quibus est titulus generalis, non descendendo ad aliquam materiam specialem, generaliter ponitur, & hoc in paucis inuenimus, unde non sunt nisi quinque, uel sex rubricae, in quibus, ad materiam specialem non descendamus, ut sunt isti tractatus de iustitia & iure, & de pact. de transactione, de iurisdictionum, de iur. & fac. ign. Sed in alijs omnibus iurium partibus, descendimus ad aliquam materiam specialem, & sic dicitur quasi materia, quia descendit ad ea quae communiter accidunt. Unde commune, est generalis, & dicitur commune, propter concrecionem, uidemus enim in illis praeteritis, ea quae uniuersalia sunt, casus sub se concretos, & plura sub se continere, unde magis dicuntur generalia. De materia generali, ut dicitur alibi, collectiua est species plurius, in una materia, & minus generalia dicuntur de communi, & uerum est, quia commune magis sonat concrecionem & inherentiam, id est, quod commune inest, circa abstractionem, uel uerius dicitur commune, quia de ea ferre materialiter parte tractat communiter, nam ferre semper de ea tractat, & raro de generalibus. Item quia rudis aequitas dicitur materia communis, quare dicitur rudis: Cum aliquis casus dubius emergit, aequitas in illo casu latet in suis finibus, quasi in sua rudis massa. Sed postea climat & depurat, super disputationem, unde quomodo quod desit in illo casu, unus dicit, aequum esset istud, alius dicit, imo hoc esset aequum, & j. discurrent & climat, donec omnes consentiant in unum, & dicant, hoc aequum erit: & sic rudis aequitas est respectu latens in suis finibus, quae per disputationem climat & depurat, & multas altercationes recipit, & postea quae praetores & iuriscōsulti disputauerunt istam aequitatem climat, in scriptis redigebant, & fiebat in de scriptum formam illius. C. de legi. l. humanum. & quod per disputationem inueniatur aequitas, dicitur lex si. de ori. iur. l. j. §. his legibus. ibi, haec disputatione, &c. Et potes ponere exemplum de argento, quod ex materia extrahitur, & multas altercationes recipit, antequam in formam propriam redigatur, unde aequitas approbata, rigori iuris praefertur. C. de iud. l. placuit, sed male dicitur, nec hoc dixi, imo alius, sed debemus querere differentias inter iustitiam, quae ponitur in generali, & rudem aequitatem, quae est de communi materia. Item est differentia, inter aequitatem & iustitiam: quia de iustitia tractat non descendendo ad aliquem casum, quae est uirtus naturae. Sed circa ipsam aequitatem, quae in rebus latet, laborant principes, ponendo eam in certo casu, ut patet exemplo. Item debent querere differentiam inter ius generale, & ius de communi, quia in tractatu de materia generali, de iure tractat in abstractione, diffiniendo & diuidendo. In communi uero tractat de iure in certare, & patet in exemplis de arrestatione & prorogatione, & sic

tractus & negotia sunt idem, merito ponuntur pro materia generali & communi. Sed dicendum quod negotia prout accipiuntur, pro materia generali, dicuntur modi decidendi negotia, ut transactio, pactum iurisdictionum. Sed praeteritus prout ponuntur pro materia communi, dicuntur ipsi praeteritus: unde dum dicitur, quod tit. de negot. gest. dicitur de materia generali, imo magis tit. de iudicibus, de transactionibus, & similes, & h. d. Azo, tractando super negotiis, quae admodum decident. Si quis queris unde differt materia generalis & communis, quia idem uidetur esse generale & commune, dicendum quod bene reperimus differentiam inter actionem communem, seu actionem uniuersalem, & actionem generalem, pro loco. l. pro socio arbitri. Sed quomodo differt generale & commune, prout ponuntur de materia generali & communi, istud est difficile uidere, possumus tamen dicere, quod generale magis sonat in abstractione, commune magis sonat in concrecione. * Alia est differentia, & recidit in idem, & est declaratio prima. Sed quia ista, ius, iustitia, error & contumacia, dicuntur esse materia generalis, quia determinatam est generaliter in istis, in quibus est titulus generalis, non descendendo ad aliquam materiam specialem, generaliter ponitur, & hoc in paucis inuenimus, unde non sunt nisi quinque, uel sex rubricae, in quibus, ad materiam specialem non descendamus, ut sunt isti tractatus de iustitia & iure, & de pact. de transactione, de iurisdictionum, de iur. & fac. ign. Sed in alijs omnibus iurium partibus, descendimus ad aliquam materiam specialem, & sic dicitur quasi materia, quia descendit ad ea quae communiter accidunt. Unde commune, est generalis, & dicitur commune, propter concrecionem, uidemus enim in illis praeteritis, ea quae uniuersalia sunt, casus sub se concretos, & plura sub se continere, unde magis dicuntur generalia. De materia generali, ut dicitur alibi, collectiua est species plurius, in una materia, & minus generalia dicuntur de communi, & uerum est, quia commune magis sonat concrecionem & inherentiam, id est, quod commune inest, circa abstractionem, uel uerius dicitur commune, quia de ea ferre materialiter parte tractat communiter, nam ferre semper de ea tractat, & raro de generalibus. Item quia rudis aequitas dicitur materia communis, quare dicitur rudis: Cum aliquis casus dubius emergit, aequitas in illo casu latet in suis finibus, quasi in sua rudis massa. Sed postea climat & depurat, super disputationem, unde quomodo quod desit in illo casu, unus dicit, aequum esset istud, alius dicit, imo hoc esset aequum, & j. discurrent & climat, donec omnes consentiant in unum, & dicant, hoc aequum erit: & sic rudis aequitas est respectu latens in suis finibus, quae per disputationem climat & depurat, & multas altercationes recipit, & postea quae praetores & iuriscōsulti disputauerunt istam aequitatem climat, in scriptis redigebant, & fiebat in de scriptum formam illius. C. de legi. l. humanum. & quod per disputationem inueniatur aequitas, dicitur lex si. de ori. iur. l. j. §. his legibus. ibi, haec disputatione, &c. Et potes ponere exemplum de argento, quod ex materia extrahitur, & multas altercationes recipit, antequam in formam propriam redigatur, unde aequitas approbata, rigori iuris praefertur. C. de iud. l. placuit, sed male dicitur, nec hoc dixi, imo alius, sed debemus querere differentias inter iustitiam, quae ponitur in generali, & rudem aequitatem, quae est de communi materia. Item est differentia, inter aequitatem & iustitiam: quia de iustitia tractat non descendendo ad aliquem casum, quae est uirtus naturae. Sed circa ipsam aequitatem, quae in rebus latet, laborant principes, ponendo eam in certo casu, ut patet exemplo. Item debent querere differentiam inter ius generale, & ius de communi, quia in tractatu de materia generali, de iure tractat in abstractione, diffiniendo & diuidendo. In communi uero tractat de iure in certare, & patet in exemplis de arrestatione & prorogatione, & sic

* Concretionem. Quae sunt ista abstracta et concreta, dixi lib. j. Epit. iuris. cap. j. num. iij. I. Concen. B.

manifestum est, quod ius approbatum, ut est materia communis, a
 quitas appellat. Et differt a iuris rigore, quod ponitur pro
 materia generali, & sic ius, ut est materia generalis, & ius ap-
 probatum, ut est materia communis, differunt, aliis dicunt dif-
 ferre materia generalis, & materia communis, sed quod qua-
 dam ponunt de materia generali, & quaedam de communi, sed
 certe non sunt secundum propria materiam, sed Azo. s. alleg. t. Sed
 queritur quae sit materia propria legalis scientiae: quidam di-
 cunt quod ius, cuius subiectum est, scilicet bonum & aequum,
 unde dicit l. j. §. j. de iust. & iur. ius est ars boni & aequi, id est,
 ars de aequo & bono: & illud de aequo est subiectum artis. Sed
 aequum & bonum est de iure civili, & de quo ipse tractat princi-
 paliter, ergo est subiectum ipsi, id est de dicitur, quod equum & bo-
 num est subiectum ipsius artis, non ius, sicut quidam magi-
 stri & boni dixerunt. unde dicebant quidam, illud uocabulum,
 quod primum est in digesto ueteri, illud est subiectum, & illud
 est ius, iuri operatur datur, &c. t. Sed dicitur est, quod ius non est
 subiectum, quia ius est ars, & ars non est subiectum artis: dicitur
 dum est ergo, quod in omnibus libris legalibus scientiae bonum
 & aequum est subiectum, & similiter in decretis. t. Ex hoc appa-
 ret, quod scientia nostra supponit ethicam, in qua bonum & aequum
 subiectum est. Sed partiales libri istius legalis scientiae, scilicet
 tra. C. & Inst. diuiduntur per causam formalem, quae est cau-
 sa tractandi, tractant enim de eodem, sed alio modo, uel quia
 tractatus diuersorum, scilicet, C. & ff. licet omnia faciat sua pro-
 pria Imp. approbatione. l. j. C. de uet. iur. enuc. circa mediū.
 Institutiones uero differunt a C. licet sint eiusdem in modo tra-
 ctandi, quia hic est introductum ius facilius, unde causa for-
 malis huius libri duplex est, forma tractatus, quae est diuisio
 scientiae in libros partiales, & forma tractandi, quae est modus
 agendi, iste est multiplex. diffinitiuus, diuisiuus, probatiuus
 & improbiuus, quarto explorum positiuus. Causa finalis
 est duplex, proxima cognitio subiecti, & suarum partium. causa
 efficiens est Imp. Iustinianus, uel causa proxima a Deo est, &
 quicquid facit imperator, ad Deum se refert. C. de uet. iur. enuc. l. j. in
 princ. C. de off. praefec. prego. Affric. l. j. in prin. & auth. de fid.
 inst. §. j. Cui igitur ille facit, cuius autoritate fit, & c. ff. de acq.
 pos. l. quod meo, & scias quod haec scientia per causam pcedit, cum
 sit uera philosophia, ff. de iust. & iur. l. j. unde lex non scitur, nisi
 si eius causa sciatur. ff. de iur. pat. l. adigere. §. quauis. & ff.
 de leg. l. scire. In decretalibus, dicas similiter, quod bonum & aequum
 est subiectum. quidam tamen decretalium dicunt, quod consti-
 tutiones papae sunt subiectum. Sed hoc falsum est, quia aut
 ipse constituitur, quod ipse liber decretalium, siue decreto-
 rum, sed nihil est subiectum sui, nec dicendum est similiter
 quod tres antiqui Codices, scilicet Vespasianus, Hermogenianus,
 Theodosianus, sunt subiectum Codicis. nec est dicendum
 quod duo milia librorum, & cetera milia ueruum sunt sub-
 iectum Digestorum, sed dicendum est, ut dixi supra.
 IN NOMINE DOMINI AMEN. Dicitur gl. de
 prima parte istius rub. t. quod Imp. Iust. fuit Christianus, quia a-
 lias non potuisset imperare, & allegat auth. iusturandū, quod
 praestatur ab his. in prin. sed certe auth. illa nihil aliud dicit,
 nisi quod quilibet administrator debet iurare se communicatorem
 esse sanctae catholice ecclesiae. Sed licet quilibet alius admini-
 strator debeat hoc facere, tamen non sequitur quod princeps.
 Sed est ar. quod ipse alios compellat ad illud, quod in persona
 sua aequum putat. ff. si ser. uer. d. l. altius. ff. de cond. ind. l. fra-
 ter. Sed si arguamus, ergo signum est uel prodigium, quod
 fuit catholicus, ex quo suos administratores tales esse uult.
 Sed non probat, quod non possit imperator esse non catholicus,
 unde autoritas illa de imperatore non loquitur, unde dicitur a
 Iij. quod Christianus est, aliis non imperat in nomine domini. Certe
 hoc non est necessarium, si uocet nomine domini, quod per hoc sit Chris-
 tianus. t. Sarracenus bene possit inuocare nomine domini, unde
 ista non sunt approbata, quae pben de necessitate ipsum
 fuisse Christianum, sed probabilia sunt, unde necessitate non
 inducitur, sed probabiliter. ar. ff. de tut. & cur. l. is em. & Inst. de rer.
 di. §. gallinarū. iuxta illud: Qui ex Deo est, uerba Dei audit &

loquitur. t. Sequitur in rub. Imperator. unde dicitur Imperator, ab
 imperando. Sed tu posses imperare, ergo es imperator. Sed tu
 dic, quod potes imperare particulari, nec ab imperio particu-
 lari, seu singulari dicitur imperator, sed ab imperio uniuersali,
 quia imperator antonomastice omni creaturae uniuersali-
 ter imperare potest, quia totius mundi dominus est, & dominus est impera-
 re, & quod sit dominus totius mundi, habes ff. ad l. Ro. de Iac. l. depreca-
 tio. t. Sequitur in rub. Caesar. potest exponi, ut in gl. alij exponit,
 dicitur est Caesar, quia cedebat, id est, interficiebat inimicos
 imperij. Alij ad eadem dicitur Caesar, quia fecit cadere matrem suam,
 ut uideret locum in quo conceptus fuerat, unde esset fatuus qui
 hoc faceret, & ideo nomen ipsum tanquam mali hominis & puer
 si non esset in memoria habendum, imò ab omnibus reprobandum.
 C. de episc. & cler. l. quoniam. & ff. ad Treb. l. facta in fideicom. §. si
 uendenda. unde debet dici, quod ipse fuit nullus, pbus, & ideo a-
 lij ueniens post eum uoluerunt illo nomine nuncupari, quia ho-
 nestum est, nomen habere boni hominis, ut in praallegata l. di-
 citur. Sed ipse dicitur est Caesar, quia mater eius decessit in pueri-
 terio, unde casus fuit ueteris eius, ut uiuus extraheret de ma-
 tris uisceribus, & hoc potuit esse ueritas, ar. l. posthumus. ff.
 de inoff. test. & ff. de lib. & post. l. quod dicitur. Et ideo forte lex
 regia dicta est, quia facta fuit, p. reger. ff. de mort. infe. l. negar.
 Sequitur in rub. Flauius Iustus, ut in gl. Gothicus Fracrus, ista sunt
 nomina quae habuit ratione prouinciarum, quas deuicit, t. &
 ita non habes hic unde fuit Iustinianus, uel nomen suae origi-
 nis, sed habes nomina acquisita. & sic non, quod est honestus, quod
 quis uocet acquisito nomine, uel nomine quod fortiter ratione
 eius, quod per suam probitatem acquisiuit, quod uocet nomine
 illo, quod fortiter ratione eius, quod fortiter sibi aduenit naturali-
 ter, hoc est successione, quia illa quae quis habet ex origine,
 habet quasi a natura. & in his quae ex natura nobis insunt,
 neque laudari, neque uituperari possumus, unde id quod meum est
 per acquisitionem, magis meum dicitur, quod illud quod peruenit
 per successionem, ff. de cap. & post. reuer. l. si quid in libello. Et ex
 illa l. male, aliis, secundum malum intellectum intellecta, dicitur quidam
 extrahi illa consuetudinem, quae est in quibusdam partibus, quia a-
 liquis in ultima uoluntate potest facere uoluntatem suam de acqui-
 sitis, non de his quae sibi ex successione obueniunt. Sequitur in
 rub. Pius a Pio Antonio. Dicitur glo. quod ille fuit homo maximus
 ualoris. unde bonum est facere nomen honesti hominis, l. ff. ad
 l. Senat. & conf. Treb. l. facta, §. si in danda. t. Sequitur postea, sem-
 per Augustus. expone ut glo. uel expone, Augustus dicitur, quia
 imperium diminueret non potest. Ut si remittere non potest, quae te-
 net ille quarere, quae habet in signum subiectionis, ut quia ali-
 quando aliqui debeant reddere ceterum, uel tributum, C. de preci-
 bus Imp. offer. & de quib. reb. supplicare liceat, uel non. nec
 dano. & de ann. & trib. l. in fraud. & de immu. cōce. in rub. &
 nigro. Imperator non potest facere, quin ille, qui re habet, ratio-
 ne rei subiectus non sit imperio, unde p potestate rei imperia-
 lis praescribi possit subiectioni imperij, tñ praescribi non potest,
 15 C. de prefc. xxx. ann. l. cōpetit. t. Quasi fuit a quo dā puro
 gramatico, quare imperator dicitur Augustus: ipse dixit a me-
 se Augusto, sic enim uidemus, quod homines sunt Augusto in ma-
 iori fertilitate, quod in aliquo alio mēse, & similiter in maiore la-
 bore: & similiter imperium est in maxima fertilitate, quia om-
 nia sua sunt, & similiter est in maximo labore, quia utrunque
 16 tempus belli & pacis habet regere, ut in prin. huius poemij, t.
 Seu cupidus iuuentuti. No. cupidus. unde alibi dicitur optime
 ratione uiuendi, eligendi, cupiditate adipsoscedi, fm Iul. Iurecō.
 qui dixit, si pedes in sepulchro haberet, adhuc ad discere uellē.
 ff. de fideic. lib. l. apud Iul. quia pigris & negligētibus. iura non
 subueniunt, imò cupidus & uigilantibus. ff. quib. ex caus. maio. l.
 non enim cupidus iuuentuti. unde philosophus, quātō iuniores,
 tātō perspicaciores. & dicitur, quātō mācīpīa iuniora, tātō di-
 scīplīnīora sunt, quae ueterana. ff. de adi. edic. l. precipiūt: un-
 de si uideas aliquem senem institutum & audientem primam rub.
 Institutionum, dicas ei, Amice, tu eris aduocatus in alio secu-
 lo, hoc dixi fabulādo. planū est quod hic dicitur, iuuenis quicu-
 17 que senex non puectus. t. No. ut. circa ista rub. quod ista rub.
 continetur nomen mandantis, scilicet Imperatoris, cum di-
 citur Imperator Iustinianus Flauius Alamanicus, &c. Ersc
 no. quod

no. quod cum alijs scribit, & habet plures dignitates, & debet il-
 las exprimeret, ut de persona mandante maior habeat certitu-
 do. C. qui testa. fa. pos. l. hac cōsultissima. Itē cōtinetur hic no-
 mē eius, cui mittit, scilicet, cupidus iuuentuti. & per ista rub.
 cassauit quidam aduocatus quod dā pcuratorij, quod scriptor
 procuratoris omiserat nomen iudicis, cuius sigillo erat sigil-
 latum: unde dicebatur quod pcurator non ualebat, ex aduerso
 dicebat, quod imò, hoc non obstat, quod nomen iudicis omis-
 sum fuerit, quia per sigillum constabat de iudice & de persona
 sua, & non refert uerbis ante uoluntatem suam declarat. ff. de
 leg. l. de quib. Sed dicitur fuit quod ualebat, & hoc per istam rub.
 nomen mādatis debet in epistola missa contineri, ut hic, & ff.
 de testa. l. ad testa. §. sed si quis. & hac sunt quae contra rub.
 facta sunt j. extra gl. Omnes uero populi, & c. legibus tñ a no-
 bis promulgatis, quā compositus regunt. dicitur quidā, p-
 mulgare, est aequitate natura declarare occultā: sed hoc fal-
 sum est, quia nullū praesens est occultū naturā, & per hoc quod
 gl. dicit esse differentiam inter promulgare, quod est denuo-
 inuenire & cōponere, quod est primò inuentū in melius re-
 18 formare, & sic est cōtra eos qui dicunt actionem esse de iure
 re ciuili, §. ff. de orig. iur. l. ij. §. deinde ex his. u-
 bi dicitur, quod actiones de iure ciuili cōpo-
 nere, est in melius reformare, quod prius in-
 19 uentū est in actione. t. Sequitur. Et cum sa-
 cratissimas. Videatur quod prima compositio
 Codicis facta fuit primò, & postea ff. uer-
 tus nouum & infortiatum, & tertio liber iste,
 licet gloss. innuat quod iste liber factus fuit
 post ff. & post primam editionem Codicis, & ante secundā,
 quam non habemus: & hoc probat glo. quod ante secundā
 compositionem Codicis, factus fuit iste liber, quia mē-
 tionem de libro Institutionum in secunda cō-
 positione Codicis facit imperator, ut C. de
 emenda. Iust. Cod. §. j. Sed certe per hoc non
 pbatur, quod iste liber sit ante secundā editionem
 Codicis, licet in eis fiat mentio de isto libro.
 Et de secunda editione, non tñ dicitur quod pri-
 mō fuerit liber iste, quā secunda editio Codicis,
 & ideo per legem illā non perturbatur or-
 do, ut dicit glo. quia pluries facit quis mentio-
 nem de eo quod proponit facere, & ideo non concludit ne-
 cessario, quamuis probabiliter: debes igitur sic probare, quod
 liber iste sit ante secundā editionem Codicis communis,
 quia tempore compilationis Institutionum, & tempore editio-
 nis Codicis & ff. Imperator erat in tertio anno, siue gradu
 sui consulatus, siue imperij, C. de uet. iur. enu. l. ij. §. j. in fi. &
 in tempore secundae editionis Codicis ipse erat in quarto gra-
 du sui consulatus, cum sicut tertium ante quartum, ita editio Insti-
 tutionis ante secundā editionem Codicis, ut hac probant.
 C. de emen. Iust. C. & in proe. Inst. Item dicitur litera, & cum sa-
 cratissimas constitutiones ante consulatus in luculentas, & c.
 id est, in unum Codicē. Et si loquitur de prima editione Codicis,
 tūc exponit, id est, statim, ut ff. de cond. & dem. l. ij. & iij.
 20 t. Item no. quod dicit. Ex quaestor, Ex quaestorum nomē di-
 gnitatis est secundū quosdā. C. de aduo. diuer. iud. l. petitio-
 nem. Alij dicunt quod Ex quaestor dicitur ille, qui fuit in illa digni-
 tate, & modò non est, unde Ex quaestor, id est, extra quaesturā,
 scilicet extra illā dignitatem positus, & istorum opiniones con-
 cordant in idem, nam licet sit extra administrationem, tamen
 21 retinet dignitatem. C. ut dig. l. j. t. Item no. quod dicit, ubi quod
 Deo ppitio, & c. quod illis tribus sapientibus pariter Tribuniano,
 Theophilo & Dorotheo post primam compositionem ff. mā-
 dauit, ut istum librum cōponerent. Et sic fuerit hic tantūmo-
 do tres cōpositores. In cōpositione autē Digestorum, fuerit
 octodocim* de uet. iur. enu. & C. l. ij. §. quae differentia. & in §.
 decem, quae est ratio. Dicendum est quod plures le-
 ges fuerunt propter magnitudinem, & pōdus
 rei cōmissae, quia Codex fuit factus ex tribus
 doctoribus, Hermogeniano, Theodosiano
 & Gregoriano. Digesta ex duob. milib. libro
 Bar. super Instit.

ter ceteris ceteris milibus, ut legitur in
 cōstitutione Digest. In cōstitutione huius li-
 bri non fuit tantum pōdus operis, & ideo hoc
 opus paucioribus fuit commissum. Itē quod dicit,
 Viris Illustribus, no. quod sunt illi, ut in gloss. & no.
 qui sunt isti, ex ordine tit. ff. de officijs. t. Inci-
 pit enim similiter ab illustribus, ut a cōsulis, quod
 illustres sunt, a tit. de offic. praefec. praefec. usque ab
 rub. de off. praefec. ad illa usque ad rub. de off.
 22 est clarissim*. t. Itē no. quod dicit, Quorum om-
 nium solertiam: & ideo cōtinetur ignoran-
 tes, nā istis commissi Imp. scienter, in fine enim
 proemij dicit, quod nosmetipsos sic eruditos,
 & c. aliud est in iudicibus delegatis, quibus
 non potest aliqua causa committi, si sint iuris
 ignorantes. unde ex uerbo illo, eruditos, no-
 quod si princeps aliquibus aliqua causam cōmit-
 teret, & ij quibus commiserit, sint ignorantes
 iuris, uel si delegatus a principe sit iuris ignorans, non ualet de-
 legatio, si ex certa scientia principis. In delegatis autē alterius,
 nullo modo ualet, imò recusari potest. ar. in auth. de iudicib. §.
 j. ar. ff. de re iud. l. quidā cōsulebar. Ordinarij iudex, licet sit
 imperit in iure, si tñ habet facti peritiā, potest esse iudex or-
 dinarius, & supplebit per assessorē, C. de iud. l. certū iuris est,
 unde iudex delegatus, ppter ignorantiam iuris, recusari po-
 23 test. t. Itē no. quod dicit, quorum fidem ex multis ar. quia dicit quod
 eorum scientiā, pbauit. dicit & eorum fidem, quia sapiēs infidelis
 deterior est quā insipies fidelis, & magis pōt nocere. Itē no.
 causas committendas esse peritis. C. de re. milit. ff. de uen. in sp. l.
 j. in prin. & auth. de nō alie. §. quod autē dicitur est in auth. ut
 24 hi qui obli. perhibeant minorū. c. j. Itē no. quod dicit. t. Iā ex mul-
 tis rerū actibus. quod qui sapius bene fecit, praesumitur quod bene
 faciat in futurū, & qui pluries male fecit, quod male faciat in
 futurū. Si enim diceret, sufficeret semel bene aliquid facere, ut
 praesumere bene in futurū, eadē ratione improbares ipsum
 malū in futurū, qui semel malē fecit, & sic omnes homines
 malos esse, quia non est homo quin aliqui malē fecit, quia se-
 pties in die cadit iustus. Quid ergo dicitur, quod qui semel malus
 fuit, de cetero praesumit malus? ff. de accus. l. si cui. §. si. tñ di-
 cendum est uerū esse in eo casu, ut ab ea accusatione repella-
 tur, circa quā calumniatus est, aliās autē cū de quolibet sit p-
 batur, & habeamus argumenta ad utrumque, cū aliquid boni e-
 gerit & aliquid mali, dico spectari de ipso uulgarē opin. C.
 de interd. l. ubi ar. ad hoc ff. de sum. inst. l. cū delationis. si af-
 nam. uel si hoc non sufficit, iudicet ex pluribus factis, si plus fa-
 ceret mali, quod boni. ff. de testib. l. ob carmē. si sit equalitas, pre-
 25 sumit bene agere. C. de inoff. test. l. omnimodo. t. Itē no. quod
 dicit in illo uer. ex omnibus. & c. in fia. ubi dicit, licet istis trib.
 uiris magnificis & sapientibus. Tribuniano, Theophilo & Do-
 rotheo dedisset Imp. mādatū, ut cōponerēt Institutiones, ut
 §. e. §. cū quod Deo ppitio. Tñ non attribuit eis autoritatem, donec
 prius legisset & ratū habuisset. Et sic no. quod iarduis negotijs,
 non sufficit mādatū, nisi ille qui mādatū, approbet, quod p mā-
 datariū factū est, & ratū habeat. ff. de rit. nup. l. generali. & l.
 epistola. ubi dicit, si aliquis mādatum alicui, ut quarat mari-
 tū filiae suae & inueniat, tñ ppter arduitatē negotij, pater pri-
 mō debet cōfirmare, & ratū habere. Itē not. quod dicit in fi. ut
 spes pulchra uos foueat. no. spem fouere, non. quia ipsi spe-
 rant de se, quia nullus debet de se sperare. C. de uet. iur. enu.
 l. j. circa fi. sed ut alij habeant spem eius, fortē tradendam
 Remp. gubernandam, & c.
 ADDITIO.
 a Praefertur. l. si tibi pecuniam. ff. si cer. pe. Bar. l. j. C. de leg. Iust. d. l. si tibi pecu-
 niam. v. no. iij. col. ff. si cer. pe. Et quod aequitas canonica in materia praes-
 criptionis ex parte praefertur debeat, ponit Alex. consi. cxlv. j. ij. uol. ubi di-
 cit quod mala fides autoris, non nocet uniuersali successori exiſtenti bona fide,
 & ex sua persona praescribere uolenti. quamquam rigor iuris ciuili hoc
 non patitur, allegat l. cum heres. ff. de diuer. & temp. praefec. & l. si ego.
 §. partus. uer. sed heres. ff. de pub. l. sequitur. s. heres. ff. de usu.
 b Domini. Bar. in j. const. forum. ubi dicit quod Iudeus non inuocat nomen te-
 su Christi.

su Christi, allegat l. iud. eos. C. de iudeis. ubi dicitur quod iudei non possunt accipere crucem in despectum, siue opprobrium eius & Christiane religionis. l. i. rub. ff. de iust. & iur.

De iustitia & iure. Tit. I.

- 1 Iustitia plures definitiones.
2 Leuora sunt prius docenda, quam difficultiora.
3 Simplicitas pro simplicitate, a iure reprobatur: alia est simplicitas, quae est amica legibus, & est contraria fraudi.
4 Verb. primo. & uerb. deinde. important ordinem doctrinae, & eruditionis, non ordinem editionis, uel compositionis.
5 Rudis appellatur, qui statim post Donatum uult audire ll.

VSTITIA. Est constans & perpetua uoluntas, &c. Intelligit quod dicit glo. qd si intelligat de illa fragili iustitia hominis, haec definitio, qd illa duo membra, constans & perpetua, scilicet in se, ut cadit in homine, est ius suum unicuique tribuens, scilicet quo ad effectum: & sic intelligas, qd gl. dicit, alias si simpliciter intelligeres, qd illa membra de definitione tollant, nec ponantur ex parte subiecti, hoc esset gl. Aurelianensis, que text. desinit, quia in tex. ponuntur ista uerba, constans & perpetua: si intelligeres quod remouerent de definitione, uel de diffinitio, ita remouerent de tex. & corruperetur tex, qd est impossibile: multas definitiones iustitiae habemus in gl. potes aliam ponere, si uis esse praedicator. Iustitia est habitus metis bonus, suum unicuique tribuens, unicuique praedicans suam dignitatem, quia maioribus reuerentiam, & minoribus disciplinam, Deo religionem, petentibus obedientiam, paribus concordiam, sibipsum castimoniam, miseris seu pauperibus compansionem. Dicis breuiter qd ista que scripta sunt aduersus intellectum, & expositiones iustitiae, p nihilo scripta sunt, unde illas sententias quas habes in gl. reputa trusas. Intelligas ergo definitionem iustitiae, ut diffiniatur iustitia, quae cadit in homine, & eam intellige simpliciter secundum qd praedit litera. Iustitia est constans & perpetua uoluntas, ius suum unicuique tribuens. Constans & perpetua, intelligas de constantia & perpetuitate, non de constantia que in homine potest cadere: unde non oportet ad hoc qd homo sit iustus, quod sit ita constantis, sicut fuit beatus Pet. & beatus Paul. sed intellige de mediocri constantia, unde dicit lex, qd si episcopus eligatur honestus & inculpabilis, eligi debet secundum praecipua sacramenta regularum, ut in auth. quomodo oporteat episcopos & ceteros electos. s. j. determinat hic alias lex, scilicet oportet qd sit inculpabilis, consideranda est eius uita secundum apostolum, si prout possibile est, in praesentibus. auth. s. igitur ordinandus. Ita dicam hic, in iustitia ut est in homine, est constans & perpetua, prout possibile est esse constantem, ut lex mediocriter dicitur: unde etiam dicit lex, si uendo seruum asserendo eum constantem & uigilem, intelligendum est qd sit constantis, non de constantia quae cadit in philosophum, sed de constantia mediocri. ff. de edili. edili. l. si quid ueditor. Ita dicam hic, iustitia prout est in homine, est constans & perpetua: & intelligas quia ista de constantia & de perpetuitate mediocri, ius suum unicuique tribuens, quo ad effectum. Et si dicas, non est homo in mundo, qui uellet tribuere ius suum unicuique, & ita etiam quo ad effectum, seu ad uoluntatem, ista membra non possunt competere iustitiae, ut de homine dicitur. Sed dicitur aliam, qd litera unicuique que distribuit pro generibus singulorum, non pro singulis generum unicuique ius suum tribuens, qd ad effectum, unicuique, hoc est, Deo, sibi & proximo. Sequitur in litera, iuris prudentia, est diuinatum atq; humanatum, &c. Exponere, put in gl. quae cadit sub illo uerbo. notitia. Dicit gl. qd iustitia est summum bonum, ius mediū, iuris prudentia infimum. dicebat qd ista glossa falsa est, quia iustitia non est summum bonum, imo felicitas, sunt quatuor uirtutes cardinales, iustitia, prudentia, temperantia, & fortitudo. Et felicitas maius bonum est, qd iustitia. Sed summum bonum, supra se non habet maius bonum. Itē iuris prudentia, est scientia iuris nostris iuris est, leges nostrae quas habemus. Sed nonne maius bonum est, habere scientiam iuris & cognitionem, qd habere totum corpus iuris in arca sua r planum est qd sic, ergo manifestum est, qd iuris prudentia maius bonum

est, quam ius, cuius strariū dicit, qd ius est mediū bonū, iuris prudentia infimum. Certē mihi uideat, qd haec non sint 3 gl. nam uera sunt que dicta sunt, sed & gl. bene intellecta uera est, unde sicut & ipse dicebat, iustitia est prius qd ius, sicut abstractio uel abstractum ante concretū, ita ius ante prudentiam, sicut cognitio ante scientiā. Aliās igitur fm ordinē prioritatis & posterioritatis se habent, & iustitia est primū, secundū ius, tertio iuris prudentia, modo uerū est, qd summū dicitur primū, quia prima pars rei dicitur, rei summitas, & ultima pars rei dicitur, finitas. uult igitur gl. dicere, qd iustitia est summū, aliās supremū bonū, ius mediū rei, id est, iustitia est primū bonū respectu iuris, & ius est mediū bonū, iuris prudentia infimū, id est, ultimus respectu iuris & iustitiae. unde nihil aliud uoluit dicere, nisi ordinem, quia iustitia est primū, ius secundū, iuris prudentia tertio: unde summū & infimum non dicitur hic maius & minus in bonitate, sed dicitur prioritate & posterioritate in ordine, unde aequiuocatio istorū yborū, summū & infimū, improbat. sequitur. His igitur generaliter intellectis, &c. hic primū dat modū scientiē, anteq̄ tractet de scientia iuris. Quare in his, scilicet iustitia iuris & prudentia, generaliter intellectis, dicit generaliter, quia ista sunt de generali materia, ius & iustitia, ut dicitur in prin. huius libri, dicit, iura non solum maxime posse tradi, si primū tradat uia leui & simplicif

3 fima, ut in isto uol. postea diligētissima, ut in lib. ff. orū. t. vnde no. primū ex eo qd dicit, simplicissima, quia dicitur, qd est quaedā simplicitas, que dicitur fatuitas. ff. qd uia clam. l. seruus. unde de hac simplicitate potest de homine dici fatuo, iste homo simplex est, hic uerū non accipit sic. Est & alia simplicitas, quae est pietas fraudis, & sic sonat in bonā partem, de hac simplicitate hic loquitur. Et de hac dicit, qd simplicitas legibus est amica, j. de fideicō. har. s. sed quia. t. Item quod dicitur hic, primū leuori, deinde diligētissima, p hoc ut s. expositū est, uideat innuere, qd iste liber est factus ante librū ff. Sed dicit qd uer. primū. & uer. deinde accipiuntur hic, ut dicitur ordinē doctrinae & eruditionis, non ordinē editionis, uel compositionis. Ideo dicit, qd primū leuori uia debet tradi, deinde diligētissima atq; exactissima uia, alioquin si statim ab initio rudē, &c. t. No. qd dicit, rudē, quia si homo in magna facultate sit prouectus ac promotus, respectu istius scientiae, non dicit rudis, imo etiam per ueritatem qui aliās sunt subtiles, per istam scientiam sicut rudēs, unde de istis hic non loquitur, imo tales statim debent animi suum applicare. unde rudem appellat hic alinum, qui statim post Donatum uult audire ll. nec appellat hic rudē eū, qui de alijs aribus est instructus.

- 1 Ius accipitur pro tota arte, non pro qualibet l.
2 Clericus percipiens seipsum, est excommunicatus.
3 Militi non licet seuire in corpus suum. Et si miles uoluit se interficere, licet non deuenerit ad actū exteriorē, quia forte prohibitus, debet decapitari.

IVRIS PRAECEPTA SVNT. No. t. qd hic ius accipit p tota arte, & non p qualibet lege. Sūt em quaedā leges, quae non praecipunt, imo quaedā permittūt, quaedā puniūt, quaedā uetāt, quaedā imperāt. ff. de leg. l. legis uirtus. hoc est dicere hic, alterū non laedere, est unū de praecipis iuris. t. Et occasione huius querit, an aliquis sit prohibitus ledere seipsum: & dicit qd non, quia qd in uno phibet, in alio dicitur concessum. ff. de iud. l. cū prator. Ergo si prohibemus alterum laedere, ergo cōcedimus seipsum, & gratia huius querit, aliquis clericus amittit ad schaccos pecuniā suā, percipit seipsum, est ne excommunicatus: De seruo bñ inuenit, qd ei non licet seuire in corpus suū. ff. de pec. l. sed si dānū. s. si ipse. Dicendū, qd excommunicatus est, qd in milite dicit, qd non licet ei seuire in corpus suū: ergo & in clerico, idē, qui est miles inermis militie. unde si miles uoluit se interficere, licet non se interficiat, quia forte fuit phibitus, debet decapitari: ff. de re milit. l. omne delictū. s. qui se ea ratione. quia qd non parit sibi, nec alteri parceret, C. de bo. eo. qd mortem

* Subtiles. Quibus opponitur inter tres, qui cū parū sciāt, parum dubitāt. l. Concen. B.

* Militie. Not. contra uerbo nes italicie & aliarū quarundā regionum, quos uulgō batulos appellant. l. Concen. B.

rem sibi concessit. l. si s. sic aut. Sic dicendū est hic de excomunicacione. Itē dicit, ius suū unicuique tribuere. t. Et ita non ex hoc qd dicit ante, Alterū non laedere. & modō dicit, ius suū unicuique tribuere. quia non sufficit, qd homo malū non faciat, id est, quod alterum non laedat, sed oportet quod beneficiat, id est, ius suū unicuique tribuat, unde si non facit, malū ad hoc inducit. ff. rit. nup. qd liberos. Vnde qd non facit qd facere debet, uideat facere qd non debet, ff. de reg. iur. l. qui non facit, unde otio sum esse, est malū facere, unde negligētia omnia legdit, auth. de quaestore. circa si. dicit qd unū de praecipis iuris, est istud, ius suū unicuique tribuere. quomodo dicitur ab eo qd dicit in diffinitione iustitiae: hoc mēbrū alia duo cōprehēdit, & scilicet ipsum honēstē regere, alterū non laedere, sed ut hic ponit, non cōprehēdit alia duo, & ratio est, quia expressa sunt, & cū aliquid in alio intelligit, exprimat, amplius non intelligitur: hoc colligit ex lege bene intellecta, ff. de testa. ut. l. qui tutela. ff. de uer. ob. l. doli clausula. ff. de pœn. & l. sanctus legū. hē dicit gl. qd per hoc qd dicitur hic, iuris praecipia sunt haec, alterū non laedere, &c. Cōfundit opī. Pet. qui dixit, qd ius hic non diffinit, dicit gl. imō hic diffinit, quia p hęc tria praecipia habemus diffinitionē iuris. Sed dicit qd Placētinus dixit ueritatē, unde qd colligamus hic diffinitionē iuris, hoc est multū à remotis. Sequitur in litera. Huius studij duae sunt positiones, &c. Exponit Pe. ista ybba hoc modo, huius studij, id est, huius artis, uel iuris adificēdi duae sunt positiones & duae species, ius publicū & priuatum, unde nihil aliud uult dicere, nisi qd ius nostrū diuidit ius publicū & priuatum, tēp in duas partes. Et bene dicit Io. An. & Azo. reprehēderūt Pet. & merito, species appellatur fm istos, singularis res, l. iste aq; est iste homo, ut ff. si cer. per. l. h. s. j. nec Placēt. dicit ius diuidi per publicū & priuatum, tēp in duas species iuris, unde ius tractas de aq; dicit ius aq; de homine, huius & sic cū sint infinitae res, erūt infinitae species iuris. Dicitur qd ius diuersificat penes diuersitatem rerū quae non habēt diuersitatem in iure, sed hñ diuersificat penes res, quae habēt diuersitatem in iure, unde si ybba legis scripta sint in Titio qui uēdidit. Idē dicitur est in Seio, unde Deus fecit legē, & apud Deū non est exceptio, seu acceptio personarū, auth. de monachis. s. j. sed maior & minor sunt res in quibus cadit iuris diuersitas, item mobile & immobile. Itē publicū & priuatum diuersas species iuris cōstituit, unde lex dixit, C. de fur. & ser. cor. l. si quis seruo. qd si quis uoluerit corrumpere seruū, tenet actiōe serui corrumpi. Querit quidā, quid de filio dicitur quod non, idem in uenit scriptū in filio. Dicitur qd imō casus illius legis in filio ex quo in seruo dicitur, unde si dicitur idē in filio, hoc non est legē extēdere, imō est legē in suo casu seruare, ex quo ad tractatū de quo querit, non habēt differētiam, quia quo ad certū de actiōe corrupti in seruo & filio non est diuersitas. ff. de ser. cor. l. ut tantū. s. j. Hic in effectū non dicit, sed quo ad subtilitatem iuris tantū in filio bene locū habet actiō utilis, in seruo directio ut ibi dicitur: unde casus est, licet non inueniat legē scriptā, in re illa de qua querit. Et res illa in qua lex loquitur, quo ad illū tractatā differētiam non habet. Id est, non est differētia quo ad subtilitatem iuris, fm rationē. Et hoc ualet ad hoc, qd tota die dicitur, habet locū directū legis auxiliū, ubi seruat ipsa lex. Vbi ultra ybba ipsa, legis finia habet locū, utile legis auxiliū dat, ex interpretatione iuriscōsultorū non ex yb. Pona tur gl. qd lex inueniat scripta in Titio, qd ipse uēdidit aliquē, an idē erit in Seio, an dabit directū auxiliū utrobique: Certē sic quia qd dicitur est de Titio, non est dicitur magis de eo quā de Seio, nisi gratia exēpli. ff. de ui. & ui. ar. l. j. s. qd uulgo. Dicitur postea, quid sit ius publicū, & quid ius priuatum: publicū dicitur qd ad statū Romanū, & ad statū reipublicae pertinet, unde ius qd pertinet ad regimē imperij, ius publicū dicitur: priuatum ius, qd ad utilitatē unius priuati, unde iura que loquuntur de causis patet in auth. ut lit. ma. & au. s. qd de eo. & C. de fac. ecc. l. ut. s. itē sacerdotēs. ff. de iust. & iur. l. j. s. ius publicū. Itē iudices, quia frustra essent iura in ciuitate, nisi essent magistratus qui iura redderēt. ff. de orig. iur. l. j. s. post originē.

* Merito. Succedat aliquis Oedipus, q sequit Bart. enigma interpretatur. l. Concen. B.

Sed dicit qd ius qd pertinet ad ciuitatē priuatā, sit publicū: quia pertinet ad imperiū, & tale est publicū. nā dicit lex abū dabit imperiū, illo cupletes habet subiectos, auth. ut iud. si ne quo quo sus. & interest reip. &c. ut j. de his qui sunt sui. s. pe. dicitur est qd quaedā est publica utilitas, quae cōtinet in se utilitatē toti populi, & tūc illa praefertur priuatae utilitati tātū, auth. de nō alie. s. quia uerisimile. Alio modo accipit ius publicū, qd pertinet ad utilitatē fiscali, unde dicitur qd hic accipit ius publicū, non qd pdeset fisco tātū, sed fisco, & singulis. Sic accipit ff. de iust. & iur. l. j. s. huius studij. ut patet per exēpla ibi posita: unde dicitur qd ius publicū quod fisco cōpetit, dicitur hic ius priuatum. unde utilitas fiscali praefertur utilitati unius priuati, ff. de no. ope. nūcia. l. de pupillo. s. si quis riuos, ad l. in qualibet dicebat utilitatē singulorū praferri fiscali utilitati. C. de cad. tol. l. j. s. cū aut in superiorē re. unde ius publicū est, qd in suo casu utile est omnib. ut create unū sacerdotē, create unū iudicē, hoc est utile omnibus: & hoc appellat hic ius publicū, qd est utile pluribus, uel singulis, ut patet per expositionē gl. quae cadit sub illo ybo, ratione, sed create unū nūcium, tantū tibi pdeset, uel create unū uenditionē, tibi tantum pderit & etiā pnti, & sic accipit hic ius priuatum. Priuatum ius est, qd pertinet ad fisco, uel qd praestat de iure fiscali, ut de tributis, de ueritatibus, & talib. licet uno respectu dicat publicū, respectu tñ iuris publicū, qd hic accipit, si qd praestat ad utilitatē singulorū, dicitur priuatum, & sub hoc mēbro ius priuatum cōtinet, ff. de iust. & iur. leg. j. s. huius studij. Vnde dicitur ius priuatum, qd ad singulorū pertinet utilitatē, siue sit priuatum, siue sit fisco, ut prius dicitur est. t. Sequitur in litera, ius priuatum, qd tripartitū est, est em ex naturalibus praecipis: ponit gl. exēplū de naturalibus praecipis, ut neminē cū aliena iactura locupletari, ff. de cond. ind. l. nā natura. Sed certē istud exēplū est de iure gen. ut gl. dixit in l. illa, hic allegata, unde praedit sibi gl. hic, & ibi. Et qd istud exēplū, si neminē locupletari cū aliena iactura, non sit de iure naturali priuatum, patet, quia illo iure naturali primo, unum non erat locupletior alio, sed omnes erant aequales, nec istud ius aliquid statuit, ut uisum est s. t. Sequitur aut gentiū gl. dicit, qd istud est naturale praecipitū, non qd sit naturali primo, in quo participat omnia animalia, introductū, sed quia naturali ratione iuris naturalis primo, ut fuit introductū, sicut dicimus de liberto, qui debet parū no reuerentiā de iure naturali, non quia ius naturale primo, hoc statuerit, uel de hoc cogita uerit, sed ratione descendente à iure primo naturali, sicut hoc statuit, ff. de cond. ind. l. si non forte. s. libertus. t. Itē cū diuidit ius per publicū & priuatum, uideat qd hic sit diuisio in sufficientes, quia matrimonium non est de iure priuato, quia publicū utile est, ne mulieres sint in dotatae, &c. ff. sol. mat. l. j. item nec de iure publico, quia quod mulier nubat, & dos sibi constituatur, respicit suum priuatum commodum principale, unde dicat, quod est publicum per approbationem, quia publica utilitas ut ciuitates liberis repleantur, magis attendit, quā priuata, & habes exemplum ff. de pac. l. si unus. s. illud.

De iure naturali, gen. & ciui. Tit. II.

- 1 Ius accipitur multis modis.
2 Coniugatio maris & foemina quando competat omnibus animalibus, quomodo intelligatur.

VSNATVRALE. t. In gl. natura, id est, Deus. sed dicit qd hic non est intentio legis, qd dicitur sit de Deo nostro, sed exponat & sit dicitur, natura naturata, nec hic sic accipit, sed gl. put hic accipit, est uirtus in sita reb. ex similib. similia pcreas. de ista habes ff. de iur. l. sed & si restituat. s. ultra. Itē dicit gl. qd ius sumit multis modis, p pacto, p restitutiōe, p institutiōe, & j. hoc accipit fm gl. & hic allegat leges ad hoc, sed certē leges quas ad hoc allegat, non dicit, unde lex non dicit qd pactū sit ius naturale, uel restitutiō sit ius naturale, sed bene dicit, qd pactū & restitutiō iuuant naturali aequitate, uel ratione instinctus

Bar. super Institut.

tudinis inducenda, sed oportet exequi ppter quā executio nē habet possessio. Itē possidēti nō currit p̄scriptio. C. de p̄script. xxx. ann. l. malē agit. ergo quādiu possideant ille: li cōtra quos inducitur cōsuetudo, nō p̄scribitur cōtra eos: & ita non sufficit iudicare, sed exequi: ut sic acquiritur possessio, & p̄scriptio consuetudinis inducatur. Item per electionē ante confirmationem non datur iurisdicō. si igitur per cōsuetudinem habetur iurisdicō, quod uerum est. C. de emancipat. liber. l. prima. hoc non erit antequam confirmetur, sed usus uel consuetudo est cōfirmatio sententiā, ut in authentica, de defensionib. ciu. §. interim. ergo actus iudicandi sine executione cōsuetudinē non inducit. Item simile est de consuetudine inducēda, & de rescripto impetrando: quia utrum est cōtra ius, sed si quis impetrauit rescriptum: quod non tenetur soluere tributum de tali p̄dico, nō ualet illud scriptū nisi diu fuerit in possessio. ergo ita erit in cōsuetudine, quod actus iudicandi sine executione, per quā acquirit, possessio nō inducet cōsuetudinē: cōtra per cōsensum totius populi uel maioris partis utendo inducitur consuetudo, sed per actū iudicandi a quo nō appellatur, inducitur cōsensus ad hoc, quod fiat executio: ergo per actum iudicandi sine executione inducitur consuetudo. dicēdum quod est actus iudicandi, postquam non separatur executio: ut quādo datur pro reo sententiā absolutoria, permittit reus in pace, aut est actus iudicandi, nisi sequatur executio, inducitur cōsuetudinem. Si autem sit talis actus iudicandi postquam nō separatus de executione, ut in absolutoria, quā talis possidet, possidenti nō currit p̄scriptio, nō inducitur cōsuetudo ad arduum. q̄d probat: quod per actū iudicandi sine executione inducitur cōsuetudo: quia cōsensus sufficit ad consuetudinē inducēdā: sed si cōsensus firmat executionē, nō est locus executioni, ut in sententiā cōdemnatoria, & secuta sit tēporis diurnitate, quā sufficit ad inducēdā cōsuetudinē. Primo casu bene inducitur cōsuetudo sine executione inducitur supra prox. Secūdo casu non inducitur consuetudo, nisi sequatur executio: quia quando reus possidet, in possidente nō currit p̄scriptio: & ideo nō inducitur consuetudo, quia consensus requiritur ad consuetudinem inducēdā, sed cōsensus firmatur executione, ubi est locus executioni: ut est in sententiā cōdemnatoria, si secuta sit diurnitas tēporis, que requiritur ad cōsuetudinem inducēdā. † Octauo querit, quanto tempore inducat consuetudo, uel p̄scribatur secūdum eos, qui dicūt, consuetudinem p̄scribitur modō uenit ad questionem que est in gl. tua. Et hoc est querere, quānto tempore oporteat currere post usum totius populi, uel maioris partis ad hoc, ut inducatur consuetudo. dicit Azo, quod decem anni inter p̄sentes, uiginti anni inter absentes. Iacob. dixit triū, cū sit ius informe, ideo uno tēpore p̄scribitur t̄ inter p̄sentes, q̄ inter absentes scilicet xx. an. C. de p̄scriptio. long. tēpo. l. pe. & si. & est arg. q̄d est ius informe. C. de p̄scriptio. long. tēpo. quā circa libe. compe. l. j. & ij. Et alij dicunt, quod oportet quod tantum tempus a quo non sit memoria, currat, q̄ seruitus habens causam discontinuam tanto tempore a quo nō extat memoria, p̄scribitur non minori. ff. de serui. l. seruitutes. quia cū cōsuetudo sit ius, quia per usum totius populi uel maioris partis inducitur, qui usus est discontinuus: ergo tanto tēpore quo non extat memoria, p̄scribitur non minori. † Canonistae dicūt, q̄ quadragenaria p̄scriptio, quia omne ius t̄tō tēpore tollit. C. de p̄script. trigin. ann. l. omnes. & l. licet. Sed hoc uidet uerū si querat de p̄scriptioe s̄ libertate ecclesiasticam. nam dico ad rerum ecclesiasticarum p̄scriptioe, quadragenaria p̄scriptio exigitur, ut C. de sacrosan. eccl. l. ut inter diuinum. & authentica quas actiones, ibi signata, ibi. si enim queritur de p̄scriptioe rei non ecclesiasticæ, non exigeretur quadragenaria p̄scriptio ad aliud per q̄d probatur, quod tempus t̄tū a quo non extat memoria, exigitur: dicendum q̄ in p̄scriptioe, qua unus p̄scribit, exigitur tantum tempus. Sed in p̄scriptioe qua totus populus uel maior pars populi p̄scribit, minus tēpus exigit, unde dicendum est, quod decem anni sufficiūt: quia

dicatur diuturna, & diu exponitur decē ann. ff. qui & a qui. ma. lib. no. fi. l. fideicommissa. §. Aristo. quod lac. dixit uiginti ann. quod consensus maioris partis populi huius ciuitatis inducit consuetudinem, sed maior pars populi huius ciuitatis p̄sens est semper, nisi diceres, quod essent in exercitu: sed hoc non est considerandum, quia raro accidit. Item posset sic argui, consensus maioris partis inducit consuetudinem. Sed pone, uno actu sentiendi, maior pars populi fuit p̄sens, nisi appellauerit infra decennium, sed post decennium habetur consensus maioris partis populi, ex quo non possunt appellare, & sic post decennium cōsuetudo inducitur: ergo, & c. & q̄ post decennium habetur tacitus cōsensus, apparet, quia si partes post sententias tantū tacuerunt, uident cōsentire, nec possunt appellare legem. C. de ap. auth. sed hoc die, sed dicēdū quod si post decennium habeat tacitus cōsensus maioris partis totius populi, non tamen est causa sufficiens sine diurnitate: & est ratio, quia consensus perseverantia fortior est, & perseveramus perseverantia si decennio duret: & quod post cōsensum debeat labi cursus temporis, habetur C. ad Syllan. similiter dicūt quidam q̄ impolabile erit q̄ decennio inducatur consuetudo: bene dabimus tale exemplum: ponamus quod nunc populus uel maior pars incipit uti pro iure, quod nulla inducatur cōsuetudo, si dicas quod non est inducenda, eris contrarius ubij p̄s: quia dixisti quod consuetudo decennio inducitur: si dicas quod sit inducenda cōsuetudo, quā dicit esse inducendam, dicendum quod nulla ualet, nisi quadragenaria. sed hic non est quadragenaria: ergo nō ualet. Et si dicas eā induci, destruet seipsum dicendo quod cōsuetudo erit p̄scripta, & ualet consuetudo ista, scilicet quod nulla consuetudo futura ualet, nisi quadragenaria: sed preterita bene ualet, nō ista: unde lex dat formam futuris negotijs, nō preteritis. C. de le. & consti. l. leges. ergo & cōsuetudo quā pro lege seruat, dabit futuris negotijs formam, ut in nostro §. unde dicendum q̄ nulla consuetudo futura ualet, nisi quadragenaria: ita debes concludere. Sed pone dicunt ipsi, quod maior pars populi usa est, quod nulla consuetudo introducta nec introducenda ualet, nisi quadragenaria: lapsū est decennium: dices nec consuetudinem inducendam esse, quia nō potes soluere sicut prius: certē istud est quasi insolubile: unde si milis argumentatio est omne illud, in quo populus cōsentit, quod nulla sit, lex est ne aliqua lex, dicendū quod sit illa, quā sublata sit: alia abolitē uel absolutā sunt. ff. de ori. iur. l. ij. sic dicā hic, q̄ ista cōsuetudo erit cōsuetudo, nulla alia, nec preterita nec futura, quia per istam omnes aliae tolluntur: unde dicam, nulla erit cōsuetudo introducta uel introducenda, nisi quadragenaria ista quā in generali sermone constitutionis potest constitutus uidetur esse excepta. C. de sol. l. inquisitio ueritatis. ff. de leg. & senatufcon. l. j. † Queritur de interruptione cōsuetudinis, unde pone, q̄ populus est usus sapē & frequenter, fm quod cōsuetudo dicit, q̄ consensus totius populi habeatur, uel maioris partis si sequat temporis diurnitas, scilicet dicendi, non est consuetudo. 19 † Sed pone, ergo dum est inter. antequam habeatur tacitus consensus populi uel maioris partis, unde pone q̄ duo de populo sit ius, sicut similiter alij duo, & alij duo, ita forte q̄ non remaneret nisi sex, q̄ si sic ueretur hereticus, cōsensus totius potius populi uel maioris partis, duo uisunt in trium, postea uisunt alij sex sicut & primi, dicā ne p̄scripta esse cōsuetudinē si sequat tēporis diurnitas, scilicet decennij, nō obstāte t̄rio usu duorū interueniente anteq̄ haberet per usum cōsensus tacitus maioris partis populi: dicunt quidā quod nō, quia interrupta est, unde reuertit ad uia usua. Et quicquid est actū toto tēpore antecede te nihil ualet, sicut in uera p̄scriptioe. Et de nouo oportet q̄ incipiant uti, & tot quot oportet, q̄ per usum eorū habeatur consensus totius uel maioris partis populi, & hoc dicunt per legē, q̄ si tu p̄scribis rem meam, & fuerit interrupta tua possessio: quantumcūq̄ autē possideris, tibi nō prodest, ex quo nō erat cōpleta p̄scriptio, & redit ad sua uia: & oportet q̄ de nouo incipias possidere, & q̄ t̄to tēpore possideas q̄ sufficiat ad

Sed dicendū est ad istam questionē, quod ille falsum aliās peccatū fecit, qui dixit p̄scribi consuetudinē, unde non inducitur per uiam p̄scriptiois: sed per consensus populi collectum particulariter. hodie utuntur duo de populo, item cras alij duo, & sic de alijs plurib. ueniunt duo, & utuntur ut primi & alij duo similiter, ita q̄ habetur & inducitur cōsensus totius populi uel maioris partis, nō obstante usu duorū: igitur cū consuetudo inducatur ex tacito consensu maioris partis populi, ut hic, & ff. de leg. & senatufcon. l. de quibus. dico q̄ consuetudo inducitur nō obstante contrario usu duorū, unde contrarius usus duorū in medio, nihil plus impedit, nisi q̄ non computabit usus eorum ad habendū consensum tacitū maioris partis populi. Et sic nec ad inducendā consuetudinē, unde argu. procedit ac si consuetudo proprie p̄scriberetur, sed hoc falsum est: unde in consuetudine non est proprie p̄scriptio nisi abusu, ut dicēdū est: quis ergo est modus interrupti consuetudinē: dicēdū, q̄ si mortui sunt utentes licet non fuerint, t̄i eorū usus ex quo mortui sunt, non computant ad habendū tacitū consensum totius populi maioris partis, ut ff. cōmunia p̄g. l. receptū. unde cū mortui sunt, licet fuerit usi, eorū usus non debuit cōputari. nā oportet q̄ in illo p̄tō quo perficienda est cōsuetudo, habeat cōsensus maioris partis populi uel totius, q̄ hodie, & q̄ perficienda est cōsuetudo: sed certē eorū qui mortui sunt, nō potest haberi cōsensus modō: & ideo interrupti cōsuetudo p̄ morte illorū, sicut nec cōcessio nē non ualet: ut d. l. receptū. sed hac interruptio est abusu. Itē poenitentia si nos uicimus, sed si postea poenitemus: tacite uel expresse, computabit usus noster ad habendū consensum tacitū maioris partis populi, cur in interrupti cōsuetudo abusu. sed cōtra hoc arguit, & uidet q̄ ex quo semel cōsensus utendo, licet postea dissentiamus: & hoc nō obstāte primo usu quē fecimus. licet modō peruertamus, compute, & hic per legē de serui. rust. p̄d. l. p̄ fundū, in fi. Quod imō dicendū computat, ex quo nos poenitemus: & ad rationē dicendum q̄ ad consuetudinē inducendā exigit cōsensus totius populi uel maioris partis: ut consentiat totus populus uel maior pars, ut populus, non ut quilibet, non ut singuli, sed uniuersi: unde si collegiū facit episcopus, non ut quilibet, sed ut collegiū: pone, Quilibet de collegio cōsentit singulariter q̄ cōgregati sunt: nōne potest poenitere: q̄ cōsentit ut nō ualet electio: & certē sic ut plures cōpromittunt se in arbitris, cū compromittit in eos: ut in plures oēs esse debent p̄sentes, & simul arbitrari ad hoc q̄ ualet arbitriū: ut ff. de arbit. l. itē si unus. §. fi. & l. j. sed licet in illa l. per fundū, in contrariū allegata ualet concessio, quia ille qui concessit seruitutē, erat obligatus, & ideo nō potuit poenitere: sed in cōsuetudine inducenda nō est quis obligatus ante inducendā consuetudinē: & bene dixi, q̄ in d. l. ualet concessio singulorum: ideo licet postea poeniteat, nō nocet, ut in fine illius: quia concessio ab initio tenuit q̄d est multū notabile. † Itē quia deducit consuetudo iudicū, aliquis allegat consuetudinē quā actio in tentabit: dicunt quidam q̄ conditio ex lege, q̄ consuetudo legis mutatur: ut in hoc §. dicit. & conditio ex lege habet locū, quoties noua inducitur obligatio, nec est cautū quo genere actionis agat: ut ff. de cond. ex. l. unica. dicendū q̄ est in complete dicit: unde consuetudo quā dat actionē, q̄q̄ exceptionē, q̄q̄ nec actionē nec exceptionē dat si sit cōsuetudo inducenda pro reo: ut si sit cōsuetudo q̄ reus non teneat solvere debitū intra certū tēpus, certē ex ista cōsuetudine dat exceptio, & uocabit exceptio in factū: uel generali nomine uoces eā scilicet exceptioe doli: ut ff. de doli exceptio. l. ij. §. generaliter. Aliq̄ cōsuetudo inducat actionē: ut est uidere ubi cūq̄ inducit obligationē: ut si sit consuetudo q̄ ego & quilibet te inuito, possumus accipere de lapidib. tuis, & cur rū onerare oblato tibi pretio: ut ff. cōm. p̄d. l. uenditor. §. si cōstat. cōsuetudo hoc casu dat actionē tantā: hoc intelligo q̄ detur conditio ex lege. l. unica. alij ne q̄ actio neq̄ exceptio orit ex cōsuetudine: ut q̄ consuetudo inducit dñium uel seruitutē: & tūc non dat conditio ex lege, sed communes

actiones quā pro dñio cōpetunt uel seruitute: ut de rei uen. uel negatur actionē: quia cū dñium sit unū, & ex una causa nō ex diuersis similes & similes una orit actio, scilicet rei uen. dicitio: unde pone q̄ consuetudo est in Angliā q̄ maior nā habeat totā terrā, inrentabit ne conditionē ex lege. dicendū q̄ non: quia illa personalis est institutio. de actio. §. sic itaq̄. unde intentabit petitionē hareditatis: pone, consuetudo est q̄ quilibet ex lapidicina aliena potest extrahere plenum currū de lapidib. oblato pretio, quo formabit libellū, oportebit nunc allegare consuetudinē in libello: ut dicat q̄ talis consuetudo est, q̄ quilibet de lapidicina aliena potest extrahere currū plenum de lapidib. oblato pretio, unde cū sim paratus tibi offerre pretiū, peto à te ut permittas currū plenum de lapidicinis extrahere mihi, & c. uidet q̄ non oportet allegare, quia consuetudo legis mutat, ut in hoc §. dicit. 21 † Sed pone, promissū mihi nudo pacto donationis causa aliquid: nōne in libello sufficit dicere, donasti mihi talem rem, uel pmisisti dare quā peto, & c. certē sic: nec erit necesse dicere quā ago contra te conditio nē ex lege. & hoc dicit lex. C. de donatio. l. si quis argentū. certē nō oportet ergo nec in libello oportet inseri quod hic est cōsuetudo: sed contrariū dicendū, q̄ imō oportet dicere in libello, q̄ consuetudo legis mutatur: uerū est in illis in quibus est eadem ratio, sed non est eadē, q̄ lex debeat inseri in libello sicut cōsuetudo: quia lex debet esse certa apud oēs. non autē de consuetudine est sic: quia in ista ciuitate est una consuetudo, & in alia, alia: unde consuetudo per factū inducitur, quia per usum: & facta sunt infinita & incerta: ideo error iuris qui est, finitur, & certum. ff. de iur. & fac. ig. l. j. & ij. Ex aequitate t̄n potest dici, si agant tales persona: quā nō ignorant consuetudinē esse talem, saltem non debebant ignorare: quia sint de ciuitate ut diu ibi morati fuerunt, non oportet q̄ consuetudo inseratur in libello, arg. ad hoc ff. de iur. & fac. ig. l. reg. §. sed si factū. modō est in iudicio consuetudo, quō probatē dicit quidam ut Azo, & ponunt unū modū, & modus probandi uel dignoscendi consuetudinē est, si bis fuerit iudicatum: & de hoc non dico quod uiditū supra, q̄ sufficit bis uel ter, sed arbitrio iudicis relinquendū est: alius modus fm Azo, est, q̄ libelli querimoniarum bis fuerunt sepulti, sed quidā dicunt q̄ Azo, cū hoc dixit, noluit tradere modū inducendi consuetudinem, sed uoluit ponere exemplum consuetudinis iam inducā, credo q̄ hic fuit mens in ea. Pone exemplum: Populus sic utebatur consuetudine, ut si aliquis petebat in contrariū compulsus uel repulsus: quia dixit iudex non audiam te, quia consuetudo est in contrariū. Ista repulsio perinde est, ac si expressē iudicatum esset contra consuetudinem argumento. ff. de neg. gest. l. si autem. §. si quocunq̄ modo alius modus fm eum si fuit obtentum in contraditorio iudicio: quia unus allegauit consuetudinem, alius negauit, iudicatum fuit per consuetudinem, ut ff. de le. l. cum de consuet. sed nō placuit iacob. & meritō: quia lege iudicatum sit inter duos, q̄ sit cōsuetudo, nō propter hoc p̄ iudicat alij, ut inter alios sit cōsuetudo, q̄ res inter alios acta. §. res inter alios acta. in rub. & in nig. Isti modi nō placēt: dixerunt qdā q̄ habet probare per testes: dicit quidā alij, q̄ falsum est, quia testes habent deponere de facto, non de iure, sed consuetudo est ius, quo non habet improbare per testes, maior probatur. C. de test. l. test. minor patet supra eo. tit. §. ius nostrum. sed dicendum quod testes non debent ponere de iure, quod non consistit in facti uarietate: ut si qs allegat legem, & uult probare per testes, & sic q̄ sit lex ut in proemio ff. in fi. sed ius cum consistit in facti uarietate, ut si quis allegat legem, & uult probare per testes, q̄ sit lex: ut in proemio ff. in fi. sed ius consistit in facti uarietate ut est consuetudo, bene potest probari per testes, sed certē fatuus esset rusticus, si deponeret hoc esse consuetudinem, quia ne scit quid sit consuetudo: unde talis modus probandi non ualet, licet la. hic uidet approbare, q̄ idē dicit de fama. ff. de testi. l. ij. §. eund. cuius p̄batio similis est probationi consuetudinis. Sed pone, testes deponūt q̄ ita est frequētariū sepe, &

pè, & frequenter uſitatu, nunquid ſufficiat ad hoc quòd probetur conſuetudo: dicunt quidam q̄ non, quia adhuc non habemus de diurnitate: ſed ſi unus de teſtibus deponeret de uſu frequenti, alius de diurnitate, ſufficeret ut ipſi dicunt: ad hoc q̄ probatum eſſet, eſſe conſuetudinem. ſed dicendū q̄ falſum eſt: imò exiguntur duo, ut de eodem deponant ad hoc, q̄ ualeat probatio, quia ubi non eſt numerus determinatus, duo ſufficiunt, & duo exiguntur. ff. de teſtib. l. niſi. unde oportet q̄ ambo de diurnitate deponant, & ambo de frequentia. ¶ Sed pone: ambo de diurnitate deponunt, unde dicunt, q̄ decē anni ſunt elapſi quòd nos uidimus ſicuti de frequentia quò deponunt: ponatur unus de teſtib. infra dicit: ego uidi q̄ infra fuerit iudicatu inter iſtos duos, alius inter alios: & ſic de alijs infra quòd deponunt de uſu maioris partis populi: dico q̄ non ualeat teſtimoniū iſtud: quia ſingulares ſunt in teſtimoniō ſuo. quidam tñ dicunt contrariū, & ad hoc inducunt duas leges. ff. de aqua pluuiā li arcende. l. in ſumma. in fi. & ff. de proba. l. ſi arbiter. primā legē ſic inducunt, quia qui uult agere actionē aqua pluuiā li arcende contra uicinum, in cuius fundo eſt opus manu factum, ppter quod uenit aqua rapidior ad fundū uicini, uicinus cui nocet opus, dicit illud eſt factū à tēpore à quo bene extat memoria, ſi teſtes quos, pducit qui deponunt ſe uidiſſe talem, quia uidit illud opus fieri, licet deponant de alio, tñ ualeat probatio: quia licet ſint ſingulares in teſtimonijs ſuis, tñ concordant enā in hoc ad quod producunt, ſcilicet q̄ extat memoria iſtud opus fuiſſe factū. ita hic, licet ſint ſingulares in teſtimonijs ſuis, tñ in eo quod intendunt ſm frequentiam, intendunt deponere & non deponunt, quia iſte qui dicit q̄ uidit ita iudicatu inter iſtos de uno actu, deponit, & ſic non de frequentia, unde ad illā legē quā inducunt, eſt dicendū, q̄ ibi deponunt de eo ad quod producunt. Dicunt enim ad hoc q̄ uiderant aliquem habere memoriā de tempore & fide, ponit unus q̄ uidit aliquem, & ſic concordant in hoc ad quod producuntur, ſed hic debet deponere de frequentia, & hoc nō deponit aliquis, ſed celat ueritatē: quia ſemel ita uidit inter duos ita eſſe iudicatu, ratio, de eo ad quod producunt, nihil deponunt: idē poteſt dici, q̄ ibi eſt ſpeciale propter difficultatē, pbandi: iſtud quod à tanto tempore factū eſt, ſimiliter ex parte rei uult probare: q̄ ſi eſt tantum tempus, à quo non extat memoria, dicit ne teſtis, non uidi aliquē qui haberet memoriā: certē nō ualeret hoc teſtimoniū, q̄ ſi ipſe utrū uiderit uel non aliquem, qui haberet memoriā. ff. de prob. l. ſi arb. ad fin. unde propter difficultatē probandi q̄ tantum tempus lapſum ſit à quo non extat memoria, admittatur tale teſtimoniū: & eſt ſpeciale, ppter difficultatē: quòd ergo probatur conſuetudo, exiguntur tria probari, frequentia, diurnitate, uſum maioris partis populi: unde oportet, q̄ ambo teſtes deponāt de frequentia & diurnitate, & q̄ iſta dicāt, decem anni ſunt elapſi, q̄ nos uidimus uti ſapē & frequenter. de frequentia habetur, ff. de teſta. l. iij. ad fin. Sed quia poteſt eſſe & frequenter inter duos, nec hoc inducit conſuetudinem: ideo oportet, q̄ maior pars populi uſus fuerit: hoc eſt impoſſibile probari, uel difficile eſt: ideo defectiue probabitur, ſicut diximus in intereſſe affectionis: nam de animo nō poteſt probari, & ideo nō planē probat, ſed coniecturā ex quib. præſumit animus uel affectio. pbandis. de hoc habes no. C. ad l. Cor. de ſic. l. j. ſi in caſu noſtro poteſt liquidō probari argumentū, utendū eſt. ff. de rem. l. non oēs. §. à barbaris. unde eſt, de frequentia uſus, de diurnitate bene deponunt, quia poſſibile eſt probare: ideo de iſtis plenē deponūt: ſed de tertio, ſcilicet q̄ maior pars populi ita ſuit uſa, quia impoſſibile eſt bene pbare, ideo ita deponunt: Nos credimus q̄ populus uel maior pars populi ſic uſa eſt. ad hoc eſt ff. de prob. l. ſi arb. in fi. unde teſtis dicit, ibi credo q̄ nō uiderimus aliquē qui habuit memoriā operis facti, uel aliter pbabit uſus ſeu conſenſus maioris partis populi: uerū eſt q̄ exiguntur tot actus, q̄ habeat conſenſus maioris populi: uerū gratia cum iudicat, habeo conſenſum eorū, inter quos iudicat & omnīu aſſiſtentium. Pone unus teſtis ita dixit, Vidi ita iudicari ter: erāt in-

finiti homines. dicit alius: Ego ſimiliter fui, & uidi ita iudicari, & erant ibi infiniti homines: quid arbitrabitur iudex? & ego credo q̄ illi qui fuerunt in pri. ſententiā, faciūt bene maiorem partem populi, unde arbitrabitur iudex utrū ex actibus qui probantur, probetur conſenſus totius populi uel maioris partis populi: ſed nonne dixit lex, q̄ prætor ex his quæ frequētē ita obſeruata ſunt, ſtatueret ſoli: C. quæ ſit longa conſue. l. j. & C. de hæ. pa. l. an in tot. dicendū q̄ frequētius accidit, q̄ plures actus exigant, ſcilicet q̄ duo ita utunt, poſtea alij duo & alij duo, & ſic inducūt uſq̄ ad maiorē partē populi, & ita frequentia actuū exigūt, qm̄ ad ea quæ frequētē ter accidunt, iura adaptant. ff. de leg. & ſena. con. l. nā ad ea. Et ideo dicit frequenter: ſed ſi unus actus eſſet, ex quo haberet conſenſus maioris partis populi, dico q̄ ſufficeret unus: unde ſi iudex iudicat hoc eſſe conſuetudinē & non induci, ſi non ut iudex, hoc ſciat. ¶ Quæſit de iurib. conſuetudinib: utrū conſuetudo poſſit dare iuriſdictionē? & dicit quidā q̄ eſt caſus legis. C. de eman. l. i. j. ſed illa lex loquit̄ de uoluntaria iuriſdictione nō contentioſa, unde dicendū q̄ poteſt, & hoc probat: quia ſic nō refert: populus declarat uoluntatē ſuā expreſſe faciendo legē: uel tacitē faciendo conſuetudinē, unde uoluntas expreſſa populi uel tacita pro eo reputat. ff. de leg. & ſe. con. l. de quib. ad fi. Sed populus expreſſe poteſt dare iuriſdictionē, ut in auth. de defe. ciui. §. interim. iij. col. ergo & tacitē: & ſic conſuetudo pōt dare iuriſdictionem contentioſam. Sed querit, utrū poſſit dare uerū imperiū conſuetudo: & uidet q̄ nō: quia populus nō poteſt expreſſe nec tacitē niſi eligere deſenſorē, ut in auth. de def. ciui. §. iterū. & ille merū imperiū non habet, ſed imperator ſolus poteſt eligere maiores iudices. ff. ad l. l. ul. ambi. l. unica. item ad hoc q̄ per conſuetudinē acquiratur merum imperium aliqui, exigeretur q̄ maiorē partem populi ſuſpendiſſet, quia per ſententiā à qua non eſt appellatū, uidet tacitus conſenſus eius contra quē iudicatu eſt: cum igitur ad conſuetudinem exigatur conſenſus maioris partis populi, ſequeret̄ q̄ maior pars eſſet cōdemnata ad ſuſpendendū, ad hoc q̄ habeatur illud merum imperiū per conſuetudinē: & illud ar. neceſſariō concluderet, niſi colligeret̄ alio modo conſenſus maioris partis populi, quā colligit per illud ar. ſolutum eſt ſ. ſicut ſupra tacitū eſt: dic q̄ non colligitur: tñ conſenſus cōdemnati in non appellando, & ſic de alijs cōdemnatis: & ſic procedit ar. ſed colligit̄ conſenſus maioris partis populi per conſenſum, ut prædixi in ſuperioribus: unde dicendū eſt q̄ per conſuetudinē poteſt induci ius habendi merū imperiū uel miſtū: ſed forte exigeret tantū tempus à quo non extat memoria, & hoc probatur ſic: ſus habedi caſtrū habet ſua appenditia, ſcilicet habere furcas: ſed habere caſtrū imperio, poteſt quilibet qui literas habet ab imperatore, uel q̄ habet antiquitatē per ſe: quia antecellores ſui habuerūt, & hæredes antecellorū, & hæredes hæredū antecellorū, & ſic tempore à quo non extat memoria, ut C. fam. erc. l. j. Si uerò per antiquitatē quis poteſt habere caſtrū, ergo & merum imperiū. ¶ Quæro à te, an cōſuetudo poſſit ligare infantes & furioſos: dicunt quidā q̄ non: quia conſuetudo per tacitum conſenſum populi inducitur, ſed illi non poſſunt conſentire. ff. loca. & condu. C. de le. l. qui ad certū. & ff. de iur. co. dicit. l. j. §. furioſus. Dicendū q̄ imò: quia legi poſſunt conſentire. ff. loca. & condu. l. qui ad certū. & ff. de iure codicil. l. j. furioſus. Dicendū q̄ imò, quia lege poſſunt ligari: ergo conſuetudine, quæ lex mutat, ut hic: & q̄ lege ligent̄, habetur, ff. de off. præ. l. diuus. ff. ad l. l. ul. de pec. l. iij. Dicendū ergo, q̄ non poſſunt conſentire, niſi maior pars populi conſentiat. ff. ad munic. quod maior. uel eſt dicendū, q̄ ad conſuetudinem inducendam non exigitur iſtorum conſenſus, quia nec in electionibus conſenſus talium exigitur. ff. de mun. & ho. ad remp. Et cum dicitur q̄ conſuetudo exigit maiorem partem ciuium, uerū, q̄ exigeretur ad ſtatutum frangendū, unde iſti nō ſunt tales, ſimiliter nec mulieres. ¶ Querit, an liget clericos ſi probet conſenſus maioris partis laicorum: dicendū q̄ non: quia duo ſunt populi, clerici & laici, quia duos habent iudices, ideo duo ſunt populi. ff. de aſſe. l. ſi in ead.

in ead. unde nihil habent commune clerici cum plebeijs actibus. C. de episc. & cle. l. placet. ideo, &c. ſcilicet q̄ conſuetudo laicorum non debet ligare clericos. Item ſtatuta plebeiorum non ligant patres, niſi poſtquā facta ſuit concordia nobilitum & plebeiorum: & uolunt nobiles, q̄ ſtatuta plebeiorum ſeruentur apud eum, l. ij. §. deinde cum eſſet. ff. de orig. iur. ſic ergo nec ſtatuta nec cōſuetudines laicorum pari ratione debent ligare clericos, qui maiores ſunt reſpectu laicorum. C. de ſumma trin. & ſid. ca. l. iij. ad fi. ¶ Quæritur, an conſuetudo liget extraneos: pone, conſuetudo eſt in ciuitate iſta, q̄ qui extrahit cultellū, ſoluat decem. uenit quiſdam extraneus, & extrahit cultellum: queritur, an liget iſtū ut teneatur ſoluere decem: uideatur q̄ non eſt ſubiectus populo, qui induxit conſuetudinem: ergo eius ſtatuto uel conſuetudine non debet ligari: dicendū ſi ignorabat, non ligatur, niſi ſit craſſa & ſupina ignorantia: quia ſuit in ciuitate per annum, inducunt quidam: ſed dic q̄ an craſſa ſit uel non, hoc iudicis arbitrio eſt relinquendum, ut ff. de iure de lib. l. j. ſi nō ſit craſſa, non tenetur. ff. de decre. ab or. fa. l. ſin. de craſſa ignorantia habetur ff. de iur. & fac. ig. l. reg. §. ſed facti. ſed ſi ſciens: dices q̄ extraneus cultellum ducit, & ſic ratione delicti cōtrahit forū: quare cōſuetudo ligat eū, non ut extraneum, ſed ut ſubiectum. ſimiliter ſi eſt in contrahtu. Pone, Eſt cōſuetudo in ciuitate iſta q̄ qui emit aliquod poſt horam tertiam, ſoluat decem, quidā extraneus emit poſt horam tertiam, ſi ſciens conſuetudinē emit, tenetur ſoluere decem, quia ſortitur forum ratione contractus: & iſta conſuetudo ligat eum, non ut extraneum, ſed ut ſubiectū. Sed pone, Eſt talis conſuetudo q̄ qui tranſit ultra pontem, tenetur ad decem: ſi extraneus tranſit ſciens, etiam non ligatur conſuetudine populi, cui nō eſt ſubiectus. Similiter ergo dico q̄ ſi conſuetudo ſit quòd aliquis non contrahat poſt horam tertiam, bene ſubiicitur quantum ad contractū & conſequentiam contractus, ita q̄ poſſit conueniri, aliàs contrahit: ſed non tñ quo ad pœnam quæ præſtari debet, ſm eorum conſuetudinem non ligatur. Similiter dicam in delictis. ¶ Queritur, una eſt conſuetudo in foro actoris, alia eſt in foro rei, alia in foro iudicis: quæ ſeruiantur: Videtur q̄ conſuetudo actoris, quia ex perſona actoris ius metimur. ff. ſi pars hære. per. l. j. Reſp. uidetur q̄ rei. C. de iur. om. iud. l. iuris ordinē. Videtur q̄ iudicis. ff. de reſt. l. iij. ad fin. Dicendū q̄ conſuetudo aut eſt ad litem ordinandam, ut forte q̄ libellus non offeratur, ubi & tunc inſpicitur conſuetudo loci iudicis in quo agitur: & tunc conſuetudo iudicij ſeruiatur. ff. de reſt. l. iij. ad fi. aut ad litem decidendam, ut ſi aliquis agit ex pacto nudo, & dicit talem eſſe cōſuetudinē q̄ ex pacto nudo actio oritur, uel q̄ poſſit extrahere lapides de lapidicinis rei pro certo pretio uel ſimiliter, tunc inſpicitur conſuetudo loci contractus, ut ff. de uic. l. ſi fundū. Queritur, tu habes domicilium in ciuitate iſta, poſſides fundum in Anglia, uolo te conuenire in ciuitate iſta pro fundo illo quòd poſſum. C. ubi in rem actio. l. ſi. quæ cōſuetudo inſpicitur an debeat pronuntiarī ſm conſuetudinē iſtius loci in quo conuenio, uel loci in quo ſunt poſſeſſiones: Dicendū q̄ ſi conuenio te ex contractu, tunc ſm conſuetudinē loci in quo ſunt poſſeſſiones: quia poſſeſſio habetur pro cōtractu, ut ff. de iud. l. non aliās. §. ſed poſtulate in rem actio. Sed tunc queritur à iudice ſic, In teſtamento quidā teſtatur, in ciuitate iſta habet bona, & in Anglia in bonis quæ ſunt hic, ſeruiabitur ne conſuetudo illius loci uideatur q̄ non ſit idem in teſtamento, ſicut in cōtractu: quia uerba contraxerunt, geſſerunt, nō pertinent ad teſtamentū. ff. de uer. ſig. l. uerba contraxerunt. Item iam ſequeret̄ q̄ idem partim decederet teſtatur, partim inteſtatur ſi diuerſe eſſent conſuetudines. Dicendū q̄ uerum non eſt q̄ iure noſtro poteſt quis decedere partim teſtatur & partim inteſtatur: ſed ex diuerſitate iurū eſt hoc, & conſuetudinum. ſic nos uidemus q̄ hoc poteſt eſſe ex diuerſitate pactorum, unde pluralitas pactorum facit q̄ aliquis decedat teſtatur & inteſtatur: ita ibi pluralitas iurū, uſuū, & conſuetudinū. Et eſt bonum ſimile, quia ſicut patri tenetur obedire, ff. de iur. & iur. l. ueluti, ita & legi. C. de leg. & Bar. ſuper inſtit.

ſenatus conſ. & longa conſuet. l. digna uox eſt ſic & conſuetudini cum lex mutetur hic, & ff. de leg. & ſenatu l. de quibus. & q̄ pluralitas pri. hoc faciat. probatur in l. illa difficult. ff. de adop. l. ſi arrogator. Item ut ſcias qm̄ conſuetudo derogat l. ij. qm̄ non, ita diſtingue. Conſuetudo aut eſt ſm legem, aut præter legem, quod ita uult ſicut lex ſcripta. & tunc non refert cum æquipolleant. Aut etiam eſt præter legem, ut eſt uideri feudum, & in iſtis duobus caſibus planum eſt quod tenet & ſeruata eſt, ut ff. de leg. & ſenat. & long. conſue. l. de qb. in prin. aut eſt contra legem cui eſt contraria ſi procedit: ut ſm antiqua tempora erat conſuetudo, q̄ non ſepelirentur mortui in ciuitate: facta eſt lex poſtea quæ ſtatuit, q̄ nō poſſent ſepeliri: hoc caſu ſeruat lex: ut ff. de ſepul. uiol. l. iij. §. diuus. ſi non ſeruat conſuetudo l. cui eſt contraria. Aut illa conſuetudo quæ ſequitur, eſt communis ubi & totius populi, nec hoc caſu diſtinguit ſi inducta per errorem uel nō: quia non eſt uerſimile totum populum uel maiorē partem populi errare, & tollit l. ubi q̄ ſic loquitur l. ff. de leg. & ſenat. l. de quib. in ſi. ſi ſit legalis: aut eſt introducta per errorem, & tunc non ualeat: ut ff. de leg. & ſenat. l. q̄ non eſt ratione. Si uerò per errorem, & tunc aut eſt contraria iuri naturali, & non ualeat, quia iura naturalia immutabilia ſunt. §. eod. §. ſed naturalia. aut eſt contraria iuri ciuili, & tunc aut eſt introducta contra libertatem eccleſiæ, & non ualeat: ut C. de ſacr. eccleſ. auth. cauſam. ſi contra publicam utilitatem non ualeat: quia nec damnosa fiſco, & C. de prec. imp. off. l. nec damnosa. & C. ſi contra ius uel uti. publi. l. finali. Si uerò nō ſit contra utilitatem priuatam, aut per ipſam enormiter læditur, & non ualeat: quia nec reſcriptum principis, ut C. de prec. imp. off. l. quoties. Si uerò per eam læditur modicè, tunc aut eſt conſuetudo l. reprobat expreſſe: quia dicit l. q̄ ſi poſtea uenit conſuetudo in contrarium, q̄ non ualeat, & nō ualeat, ut C. de uſu. eo. Si uerò non ſit reprobat expreſſe in lege, quia lex prohibet conſuetudinem introducti contra ſe: tunc uincit lex in ſuo loco, ut hic: & intelligo ſi dicat lex, non ualeat conſuetudo, in contrarium intelligatur non ſolum in præteritum, ſed etiam inducenda in futurum. unde eſt conſuetudo, q̄ res uendita infra annum poſſit retrahi, & proximior cognato reprobat per legem C. de contrahen. empti. l. iam dudum. & intelligo de inducenda, ſicut de iam inducenda, Bart. &c.

- 1 Ius naturale primæuum an ſit mutabile.
- 2 Ius gentium unico præcepto totaliter mutari non poteſt.
- 3 Ius unum ciuile per aliud ciuile bene mutatur.

SED NATURALIA IVRA, &c. Quidam intelligunt q̄ ſit comparatio iuris naturalis primæui ad ius ciuile. Sed ius ciuile eſt mutabile, naturale ius primæuum eſt immutabile. ¶ Sed contra hoc ſcilicet q̄ ius naturale primæuum ſit mutabile, arguit gl. multipliciter: & primò, quia ſeruitus eſt contra ius naturale, cum oēs homines iure naturali primæuo ſunt liberi: & inde præualeat ſeruitus iuri cognitionis, quoddam ius naturale tollitur per captiui diminutionem, ut j. de capi. dim. §. quod aut. Item uſucapit̄ contra ius naturale, quia naturale æquum eſt: ut ff. de conſ. dicit. in deb. l. nam natura. & tamen uſucapio præualeat. §. de uſucap. in pri. Ad iſtud ultimum dicemus iure naturali primæuo alium ſcilicet nō locupletari cum aliena factura. Sed de iure gentium ut dicit gl. exponit ſuper uer. l. nam natura. id eſt, iuriſgentium. Ad aliud dicit gl. quòd ius naturale licet non mutetur ſm rei ueritatē, tamen quo ad ſui obſeruantiam mutatur, niſi eſſet omnes ſint liberi de iure naturali primæuo: illud tamen non ſeruiatur ſm ius ciuile, & hoc uult dicere gl. Sed dicendū quòd ſm obſeruantiam & ſm rei ueritatē & coobſeruantiam ſerui ſunt, ut qui ex ancilla naſcantur, uel alio modo ſunt ſerui: unde ad illud ſcilicet quòd omnes liberi naſcantur, non eſt ſtatutum iuris naturalis primæui: quia & illud ius naturale ſm eum nihil ſtatuit ut aliàs dictum eſt. Sed pro tanto dicitur iure naturali primæuo eſſe ſtatutum, quia per ius naturale primæuum non inuenitur prohibitum, argum. l. ff. ex quib. cau. ma. nec non in

non in pri. & §. sed quod eis, uel dic q hic comparat ius gentium ad ius civile: & hic dicitur naturale ius gentium, ut §. de iure personarum, §. seruitus. & olim dñi in seruos habebant potestatem uita necisq; quod tamen est mutatum, ut ff. de his qui sunt sui uel alie. iur. l. j. & §. de his qui sunt sui uel alie. iuris. §. sed hoc tempore. secundo opponitur. Item de iure gentium est, neminem cum aliena iactura locupletari: ut ff. de cond. indeb. l. nam natura. exponitur ibi natura, id est iure gentium. argum. in gloss. & tamen in ufuca. est hoc hodie mutatum. ergo, & c. † Dicendum ad primum, q ius gentium immutabile est in sua totalitate quae in certo casu potest mutari, & per iustam causam. Dices similiter ius civile non esse immutabile etiam in sua totalitate, imò potest dici imperator q nulla lex sit. & sic omne ius civile erit mutatum, & sic nulla lex erit. imò dices tu, lex illa erit per quam alia abolita sint, & q illa dicatur lex per quam uoluit imperator omnibus derogare. Dicit lex. ff. de origin. iur. l. ij. circa princ. ibi, exactis deinde legibus, & c. ibi dicit lex tribu. per quam omnes aliae leges abolita sunt. Sed licet ita posset esse q imperator uellet q nulla lex esset, non est tamen uerisimile q imperator in illo uerbo uelit omnes leges destruere. C. de inoffic. testam. n. si quando. Quid igitur dicemus? Dicendum q ius gentium etiam unico precepto totaliter mutari non potest, unde licet ius gentium dicat neminem cum aliena iactura locupletari: hac praecipio in sua totalitate tantum nō possit. potest licet in uno articulo, scilicet in usu cap. mutari non possit. † Sed ius civile in una l. mutari potest, potest mutari, unde in illa l. potest a princ. usq; ad fin. totaliter tolli. ff. de le. & natu. cons. l. de quibus. Alij dicunt q hic loquitur de mutatione unius iuris similis per aliud ius simile, unde ius naturale per aliud ius naturale mutari nō potest: ideo naturalia iura dicuntur immutabilia. Sed unū ius civile per aliud ius civile bene mutatur, ut ff. de leg. & natu. cons. l. non est nouum. † Dicas immutabilia sunt iura naturalia. l. immutabilia, uel difficulter mutabilia. unde dicitur in l. quid enim municipes dolo facere possunt. ff. dolo malo. l. sed ex dolo. sed an municipes. & sic inuenitur q municipes dolo facere non possunt. hoc uerum scilicet de facilitate: nam de facili possunt. Ita similiter hac naturalia iura non mutantur, id est, de facili non mutantur, sed ciuilia iura saepe mutabilia sunt, & hoc dicit litera. Ea uero quae ipsa ciuitas constituit sibi, saepe solent mutari. Per hoc quod dicit saepe, comparat iura naturalia & iura ciuilia, & dicit ciuilia saepe mutari, innuit, q naturalia non saepe mutantur. Hac solutio uidetur contra textum, ubi dicit semper firma atq; immutabilia si raro mutantur. Nec obstat quod dicit litera q iura naturalia firma & immutabilia sunt, quia & actiones quaedam dicuntur perpetuae & firmae, quia longo tempore durant, ut §. de perp. & tempo. act. circa pri.

ADDITIO.

- a Dicere in libello. Adde nunquid oporteat consuetudinem allegare in libello. Bart. in repetitione lib. ij. col. xj. uers. xv. quaro. C. qua sit long. consue. Et quando sit alleganda in libello, uide per eundem in repetitione l. de quib. col. viij. uers. Ex his satis apparet. ff. de leg.
- b Probare per testes. Adde q uide Bart. in rep. l. ij. col. xj. uers. xvj. quaro. & xxvj. xxvij. xxvij. & xxxix. C. qua sit longe. consue. & in repet. l. de quib. in iij. quae. prim. uide Bald. in rep. d. l. de quib. in xxxij. col. uer. post strenuo, qualiter consuetudo probetur cum sex col. seq. usq; ad fi.

De iure personarum. Tit. iij.

- 1 Pluralis numerus resoluitur in singularem.
- 2 Et ad ueritatem disiunctiue sufficit q altera pars sit uera.
- 3 Seruitus est constitutio iuris gentium.
- 4 Et quomodo intelligatur istud, q seruitus sit de iure gentium.
- 5 Differentia non est in seruis, siue ab initio sint serui, siue ex postfacto, siue in liberis.

SVMMMA. Id est, breuis ff. de condit. in deb. l. in summa: ut ff. de eo quod certo loco. l. quod si Ephefi. in fin. uel summa, id est, prima §. de uerb. oblig. circa princ. di

cit litera, omnes homines sunt liberi, aut serui, ait gl. duobus hominibus demonstratis, quorum unus liber sit, alter seruus, non est uerum dicere, isti homines sunt liberi, aut serui, quia utraq; pars disiunctiue falsa est: tamen debet altera pars esse uera. ff. de reb. dubijs. l. si is qui ducenta. §. utrum. dicit gl. pluralis in singulare resoluatur, omnes homines, id est, omnis homo, & hac est uera, omnis homo est liber, aut est seruus. Et ad hoc scilicet q pluralis resoluatur in singularem, adduco gl. l. prime ff. de cond. & demon. l. falsa. §. fin. sed ibi illa nihil facit ad hoc quod dicit, q pluralis resoluatur in singularem, hoc non est inconueniens, sed nō dicit q in singularem unum resoluatur. hoc ualeat ad illam quaestionem, maritus & uxor dicunt cuidam abbati, damus tibi omnia bona nostra post mortem nostram. moritur unus coniugum, uult abbas habere bona, dicit superstes: Domine uos debetis habere bona nostra post mortem nostram, nos non sumus mortui, sed unus mortuus est: unde non est mors nostra, si unus mortuus est, ergo, & c. † Et ideo per hoc, scilicet q abbas debeat habere bona praemortui: tamen antequam alter moriatur, non potest. l. nullus. ff. de cond. & demon. l. falsa. §. fin. sed est casus expressus. ff. ad Trebell. l. Luc. Tit. §. Caio. Item arguitur contra responsonē ad ueritatem disiunctiue, oportet q altera pars sit uera. ff. de reb. dub. l. si is qui ducenta. §. utrum. Si igitur omnis homo est liber uel seruus: sed hac est uera secundum gloss. oportet q altera pars sit uera, sed hac est falsa, omnis homo est liber, ergo est uera, omnis homo est seruus, quod falsum est. Ad euitandam istam opinionem quidam dicunt quod ita exponitur, omnis homo est liber aut seruus, id est, nullus homo est sub sole qui sit seruus uel liber. Vel dicit breuiter, q ista, omnis homo est liber uel seruus, uera est secundum qd est de disiunctio predicato. Fallacia argumenti procedit ac si esset disiuncta, & est fallacia compositionis & diuisionis. Postea quaerit gloss. super uer. serui, an serui adscriptitij sint liberi uel serui: & uidet quod sint serui, quia dicit lex differunt adscriptitij a ceteris seruis. C. de agr. & cens. l. ne diuitius. Sed dicit, non differunt a seruis, uerum est quo ad illud de quo quaeritur: q si natus ex ancilla est seruus, ita natus ex adscriptitio est adscriptitius: differunt tamen in alijs. Vnde adscriptitius non est seruus, quia seruus sine uoluntate domini clericari non potest, imò etiam nec uoluntate domini: adscriptitius tamen potest inuito domino. C. de episcop. & clericis. l. iubemus. & auth. adscriptitios, & in corpore de sanctiss. episcop. §. adscriptitios. nona collatio. ne. Et istud ualeat ad hoc q si inuenias aliquem differre in aliqua proprietate a uero seruo, non dicam eum seruum, sed liberum: ut si inueniam eum posse facere testamentum, & habere haeredem gratis. Item quidam dicuntur adscriptitij qui possunt recedere, & alium dominum facere: sed bona amittunt. C. de iure sic. l. certa. & de istis dicam q in uito domino possunt clericari sicut adscriptitij, ar. illius auth. adscriptitios. Item quidam sunt qui si decedant sine haeredibus, dominus occupat bona eorum iure manus mortuae, sicut in adscriptitijs. Sed quaestio est, utrum adscriptitius possit testari. Celebrrior opinio est q sic, si habeat filios. De hoc habes C. de quib. causis agi. se domi. accu. post. ult. unde si dicat aliquis eos seruos, male nominat eos. Si aliquis seruus sit clericus uoluntate domini, & redit ad statum secularem, est ne seruus: hoc ar. C. de episcop. & cler. auth. si seruus. Ideo non dico. Quaerit gl. utrum monachus pro mortuo reputatur. Dicit gloss. q sic, quo ad actus ciuiles, quia non potest contrahere matrimonium, nec potest facere testamentum, sed potest ferre testimonium. Imò dicendum q quo ad omnes actus ciuiles nō dicitur mortuus, ut capere ex testamento est actus ciuilis & capere potest. ff. de pe. l. ij. Item omne ius succedendi sibi retinet. ut C. de episcop. & cler. l. Deo nobis. quia capite non minuitur, arg. §. de cap. di. §. quibus. sed contrahere uel ferre testimonium potest. Sequitur in litera, Seruitus est constitutio iure gentium, quia de iure naturali omnes nascuntur liberi. Sed hic falsa est, quia ius naturale immutatum est quo ad seruitutem per ius gentium, quia secundum

cundum ueritatem nascitur hodie seruus, nec esset secundum ius naturale primatum. Aliqui sunt liberi, ut hic sit constitutum de iure naturali primatum, quia ius naturale primatum quod est commune omnibus animalibus, nihil constituit. Sed pro tanto dicitur libertas de iure naturali primatum, quia secundum illud ius, libertas non erat alii cui prohibita. argum. ex qui. cau. ma. nec non in pri. dicitur seruitus, hoc est falsum simpliciter, quia constitutio est quasi aliquid complexum, unde non est formalis praedicatorum sed materialis: unde est effectus constitutionis, siue illud de quo multae constitutiones sunt & statuta. Item dicitur, seruitus est constitutio iure gentium, imò uidetur de iure ciuili, quia detractum est seruituti per ius ciuile, ut domini potestatem uita necisq; in seruos suos non habeant, ut ff. de his qui sunt sui uel alie. iur. l. j. circa fin. & §. de his qui sui uel alie. iuris sunt. §. hoc tempore. ergo est de iure ciuili. ff. de iust. & iur. l. ius ciuile est, & c. Item diffinitio debet esse conuertiibilis cum suo diffinitio, sed hic non est, quia quaedam est seruitus de iure ciuili. §. eod. tit. §. secundum ibi nunc iure ciuili ad, & c. † Ad illud ultimum dicunt quidam q etiam ille modus seruitutis, scilicet cum aliquis uendit se ad pretium participandum, materialiter est de iure gentium, sed formaliter de iure ciuili. & sunt haec uerba Guarterij qui dicit, uolunt q uia ueniendi in seruitute, potest esse de iure ciuili, sed ipsa seruitus de iure gentium. Sed dicit q nec quantum ad materiam, nec quantum ad formam est iste modus de iure gentium, sed de iure ciuili quo ad utrumque. Dicendum igitur cum dicitur q seruitus est de iure gentium, uerum est: sed non omnis. uel dicit q seruitus non dicitur esse de iure gentium, eo q omnis seruitus sit a iure gentium, sed quia prima in uetio siue primus modus seruitutis fuit de iure gentium. Per hoc soluitur illud argumentum. Item dicit, ad hoc q aliquis uendendo se efficiatur seruus, hac sunt necessaria: primò q sit maior uiginti annis & dicitur esse. Ratio, quia libertatem suam infra id tempus non potest amittere, quia nec alij dare possit. unde minor uiginti annis seruum suum manumittere non potest: nec alij dare ad manumittendum, ut ff. de min. l. uerum. §. q si minor. sed cum hodie potest seruum manumittere cum habet decem & octo annos, ut §. & ex quibus caus. ma. non possit. §. si. nam q sufficiat talis, dicitur in praescripto §. notandum. Item dicit gloss. q exigitur q sit ueritate pretium participet. Sed quomodo participet seruus quum nihil habet, sed domino acquirit totum? Sed dicit q abusuue dicit participare, quia in ueritate erunt domini, sed participare dicitur fictione quadam, sicut consilium domini dicitur esse serui conuentionibus oculis, ut ff. de manumiss. in l. iij. Vel dicit q participat antequam sit uerè seruus quod est, antequam illa quinque concurrant. Idem dicas si permittat se donari, & aliquid a donatore recipiat. ff. de liberali causa. l. si usufructus. circa princ. Item si uelit esse liber: Videtur dicendum quod non, nisi emptor sponte suscipiat, & tunc ingenuus non erit, sed libertus, ut ff. si lib. ingenu. esse di. l. ij. circa princ. Item quaeritur, quare uult istum qui sic uendit se ad pretium participandum, retrahere in libertatem & soluere pretium, an possit? respondet gloss. q non. & adducit ff. de cap. di. tutelae. §. si libertas. illa non dicit hoc etiam ad rationes per quas uidebatur q posset retrahere, respondet q ante amissam libertatem totaliter potest, ut in l. contrarijs. Sed amissa simpliciter, quia iam omnia ista quinque concurrant, non potest ut in casu nostro, dicas q imò & in seruitute redactus potest per patrem retrahi, unde alius hac potest facere, ut patet in liberto facto seruo interuenientibus illis, quae dicta sunt, patronus potest eum retrahere in libertatem. ff. de lib. cau. l. quarta. Si uis tollere glossam, dices q si libertus non est adeo sui iuris ut filius, ideo non potest se facere seruum sicut filius. unde patronus habet rationem ad reuocanda alienata a liberto, non sic patet alienata a filio: ut ff. si quis a paren. fue. manu. l. non usque. Ad rationem glossae dicendum, q filius delinquendo non potest facere conditionem patris deteriorem, sed contrahendo sic, quia non imputatur contrahenti: quia ciuili-

ber contrahere licet, nulli enim est prohibitum contrahere, sed prohibitum est delinquere, unde dicitur l. iubemus. nullum delinquere. C. de pa. q fil. dis. l. prima. Item nota alium modum seruitutis. C. quibus ad litis proclamat. non licet. l. secunda. † Sequitur in litera, In seruatorum quidem conditione nulla est differentia, in liberis multa. Sed contra uidetur. In liberis enim durior est conditio unius, quam alterius, unde ingenui ad honores possunt aspirare, liberti nō. C. ad. l. iul. maest. Item liberti multa obsequia tenentur adhibere patrono, non ingenui: sicut & in seruis conditio unius durior est, quam alterius. ff. de pe. aut damnum cum in familia: & sic sicut est differentia in seruis etiam quo ad actus secundum quod glossa dicit, ita in liberis. & sic unus non est seruus plus, quam alter: ita certe nec magis ingenuus unus, quam alter, nisi quo ad quosdam actus. Sed dicit non est differentia in seruis, siue ab initio sint serui, siue ex postfacto: sed in liberis bene est differentia, utrum ab initio sint liberi, siue ex postfacto. hic uult dicere ista litera, q quidam ingenui, quidam libertini quo ad istum, adeo dicuntur esse maiore differentia liberorum, non seruatorum: sed in ueritate unius liberi deterior est conditio quam alterius. Item not. argumentum, q duo dicuntur multa: quia dicitur hic q in liberis multa sunt differentiae scilicet, duae, aut ingenui aut liberti, etiam q unus actus inducit consuetudinem, sic ff. ad Syll. l. fin. hoc rescriptum, & c.

De ingenuis. Tit. III.

- 1 Filius sequitur patrem quo ad honores & familiam, si fuerit partus a legitimo matrimonio.
- 2 Matris calamitas siue delictum non debet nocere ei qui in utero est.
- 3 Partus ad hoc ut sit liber, quid requiratur ut sufficiat.

INGENVS. Hic dicitur quod ingenuus est qui ex duobus ingenuis nascitur, siue ex duobus libertinis, siue ex uno libertino, altero ingenuo. Dicit etiam q ex duobus seruis similiter potest nasci ingenuus siue libertus, si relinquatur libertas ei qui in utero est: ut C. de fideicom. lib. l. cum inter. Item dicit litera q si quis nascatur ex matre libera, patre seruo, nihilominus est ingenuus: quia partus sequitur uentrem. C. de rei uend. l. paratus. & hoc intelligas quo ad statum. † Sed quo ad originem & honores, filius sequitur patrem si fuerit partus a legitimo matrimonio, ut ff. de statu. homi. l. cum legitima. & ff. ad municip. l. j. & per hoc fuit determinata quaedam quaestio Parisijs. Quidam natus est ex matre Gallo, & matre Picarda: quarebatur sub qua natione deberet esse, uel sub natione Gallorum, uel Picardorum: Et per d. l. cum legitima. Gallus erit. † Sequitur in litera, Si Libera concepit, deinde ancilla facta pariat, partus qui nascitur, liber est, quia non debet calamitas matris siue delictum ei nocere qui in utero est. Et sic habemus id quod casus patris uel matris non nocet filio concepto uel edito, uel concepto ante casum, sed concepto edito post casum nocet. Illam quaestionem disputauerunt fratres Minores Aureliae, & frater doctor approbavit hoc, quod si illo tempore fuissent aliqui editi uel concepti, quod illis non nocuisset peccatum primorum parentum, sed alijs postea conceptis & natis nocere debet. & hoc ad illam quaestionem ne peccata primorum parentum noceant nobis: & probò q si tempore illius peccati nondum erat aliquis conceptus uel natus: sed peccatum nocet concepto & edito. Vnde si libertus committit in gratitudinem, & reuocatus est in seruitutem, nonne & ipse seruitus est in seruitute, eius concepti & editi? Certè dicendum q sic, ut C. de libe. & eorum lib. l. ij. & C. de statu homi. l. imperat. sed conceptis & editis uel conceptis tantum non nocent, ut hic. † Item dicit litera in illo, q sufficit matrem esse liberam tempore partus, licet fuerit conceptus matre existente in seruitute: sed tamen tempore quo nascitur, mater est libera, quid sufficit ad hoc, q partus sit liber: sed dicit lex

q̄ si filia sine consensu patris contrahat matrimonium, nō ualet matrimonium, sed patre mortuo ex consensu tacito confirmatur. unde si eo mortuo aliquis esset conceptus & natus ex illo matrimonio, esset legitimus: sed si uiuo auo q̄ auus dicitur respectu istius filij, pater respectu filij, quo contradicente uel ignorate filia nupserat, iste partus conceptus fuerit: & sic tempore conceptionis matrimonium non ualebat dato q̄ patre siue auo mortuo natus fuerit, & sic tempore quo matrimonium confirmabatur, nō tamen legitimus. Queritur igitur, quare non tempore partus inspicitur, ut dicatur ingenuus: & sic uidetur esse quod hic dicitur. ff. de statu homi. l. Paulus. Respon. ad istud quare non fuit aliquid dictum, ideo dicitur in fine tituli q̄ aliquis natus est ingenuus, si de facto manumissus fuerit, non efficiat ut ideo dicatur fuisse seruus & esse uere, aliās nec libertus: quia de facto manumissio non est nisi seruitutis, & ideo manumissio nulla est nisi nulla seruitutis sit, & ideo manumissio de facto non nocet. Istud ualeat ad ista. Inter me & te nullā habemus guerram, tamen inimus treugas. uidemurne consentire, ut post tempus treugarum guerram habeamus? Videtur q̄ nō per istam litteram, q̄ manumissio non est, nisi sit seruitus secundum ueritatem: unde manumissio de facto nihil officit ut hic, ex quo nulla guerra erat inter me & te secundum ueritatem, & treuga non sit nisi ubi sit guerra secundum ueritatem: uerum est q̄ talis initio treugarum non nocet, nec per hoc uideatur consentire, ut post illud tempus guerram habeamus, nec ista littera facit ad propositum, quia habere guerram, uoluntarium est: unde nihil oportet facere plus, nisi q̄ consentiamus, ut guerra sit inter nos, & est guerra. Et tunc secundum ueritatem cum aliquis uult aliquid & ea quæ sub sequentia sunt ad id, sicut cum uult aliquid, præsumitur uel se ea ex quibus istud sequitur, & præsumitur fecisse si uoluntaria sunt, ut ff. si certum petat. l. singularia. & ff. de procuratori. l. ad rem. & l. ad legatum. guerra cum sequens est ad treugas, qui igitur ingerunt treugas, post id tempus uidentur in guerram consentire. Si uolo esse seruus tuus, non sequitur q̄ ego sim seruus, imò multa sunt necessaria, ut hic habuimus supra titulo proximo. unde mea uoluntas nō sufficit. ff. de lib. causa. l. nec sed uolens. & ideo licet aliquis consentiat ut manumittatur, non nocet sibi ista uoluntas, quare uidetur se uelle fuisse seruum, & esse, ex quo patitur se manumitti, &c.

De libertinis. Tit. V.

- 1 Manumissio est datio libertatis, q̄ quō intelligatur.
- 2 Nemo dat quod non habet.
Creditor qui uendit pignus ex pacto uel lege, nō transfert dominium, sed debitor de cuius consensu uenditur.
- 3 Contractus obligationis literarum dicitur de iure ciuili.
- 4 Dos est specialis contractus, q̄ hoc de iure ciuili.
- 5 Obligationes ex maleficio uel quasi, an sint de iure gentium.

LIBERTINI. Dicunt grammatici q̄ libertus est qui ex iusta causa manumissus est, sed filius liberti libertinus dicitur: sed hoc est falsum q̄ filius liberti potest esse ingenuus, si pater est liber, uel etiam seruus, si mater est ancilla: quia partus uentrem sequitur, ut supra titulo proximo dictum fuit. † Sequitur in littera, Manumissio est datio libertatis, unde qui manumittit seruum suum, dat ei libertatem. Contra arguit glossa, aut dat libertatem respectu quam habet iure aliam, si suam, ergo remanet seruus, si alienam, hoc non potest esse: quia nemo dat quod nō habet. ff. de acq. rerum dominio. l. traditione. Istud argumentum pessimè soluit multiplicando inconueniens, dicendo q̄ dat libertatem quam non habet, nec non est inconueniens, quia hic aliās accidit, sicut in creditore qui uendit pignus, ex pacto uel ex lege transfert dominium quod non habet: ut j. qui. ali. licet uel non. §. j. † Item si aliquis concedat usufructum in fundo suo, concedit & usufructum

formalem, & formalem non habet, sed causalem, ut ff. de usufr. quod uerum. & sic soluit gl. q̄ aliquis dare potest quod non habet. Alij dicunt q̄ dare libertatem, hoc est bonum, & ideo licet det libertatem quam habet, non tamen seruus remanet, quia bonum superius diffusum & distributum per partes recipit incrementum. Bart. dixit q̄ manumissio non est datio libertatis, sed solum detectio: unde de iure naturali omnes sunt liberi, sed in seruis illa libertas quæ est de iure naturali, per ius gentium est obscurata, unde manumissio detectio est libertatis non datio: sicut qui excutit granum à palea, non nouam facit speciem, sed eam quæ est, detegit. argumento ff. de acquiren. rerum dominio. l. adeo. §. cum quis. Sed dicendum est, q̄ secundum rei ueritatem sunt aliqui serui, & secundum ueritatem uidetur naturale esse derogatum per ius gentium quo ad seruitutem: ut supra titulo secundo, §. seruitus. & §. fin. Dicendum ad illud argumentum q̄ hæc est ueritas. † Quia nemo dat quod non habet, unde dicendum q̄ creditor non transfert dominium, sed debitor, de cuius consensu uenditur, uidetur transferre: ut ff. de uicatio. l. sicut. Dicendum igitur est q̄ non dat quod non habet, sed dat ut non habeat: uel aliter quam non habet causalem, sed dat formalem, & l. illa, ff. de usufructu. uel quod dictum licet dicat quod dat quod non habet, intelligo qualiter non habet, unde dicendum est quod libertatem quam non habeo, non do seruo, sed aliter quam habeo: unde cum aliquis est seruus meus, habeo penes me in eo dominium, & illud dominium est libertas quo ad me, seruitus quo ad ipsum: sicut hic aliās contingit. ff. de seruitu. præ. l. si ades, ubi dicitur libertas seruitus usucapi. cum remitto ei illud dominium, do ei libertatem: quia remittere donare est. ff. de conditione causa data causa nō secuta. l. si mulier. & hoc est planum uidere. debet mihi decem, remitto tibi, ex ista remissione contingit liberatio: quia remittere donare est, ut supra dictum est.

Quibus ex causis manumittere non licet. Tit. VI.

NON TAMEN. Sequitur in littera quæ res scilicet manumissio de iure gentium suppressit originem, sed est de iure ciuili secundum quosdam, quia habet fieri apud magistratus qui sunt de iure ciuili: sed nō est recedendum à lege quæ dicit manumissiones sunt de iure gentium: ut ff. de iust. & iure, manumissiones & rationem eorum. Dicendum est q̄ magistratus & leges sunt de iure gentium originaliter, ut habes expresse ff. de orig. iur. l. iij. in §. quod ad magist. Resp. & dicendum q̄ magistratus sunt de iure gentium, unde de iure gentium erant regna distincta, & sic erant reges & magistratus: ut ff. de iust. & iur. l. ex hoc iure. Item dicit littera q̄ in sac. eccl. sit manumissio apud antistitem. Quare dicit in ecclesia, magis q̄ in aliquo alio loco, quia in hoc est priuilegiata ista manumissio: quia quis nō potest manumittere aliās nisi causa cognita, & coram iudice poterit in ecclesia manumittere, & indiget scriptura uel insinuatione. C. de his qui in eccl. manu. l. j. & ij. §. j. Item sequitur in littera, quædam est manumissio facta inter nos amicos, & dicit gl. q̄ ibi requiruntur quinque testes, & hoc per l. C. de Lat. lib. tol. l. ista. §. sancimus. & §. si quis, sed gl. contradicit sibi & præallegata lex: quia ibi dicit q̄ sufficiunt duo testes. Sed dicit q̄ exiguntur quinque testes, & æquiparetur manumissio nisi facta in testamento, uel in ultima uoluntate, & hic est lex. Ratio dicit in gl. dicit littera q̄ transit prator manumittere, hoc est in ma. & hæc est causa ut gl. dicit, quia ex uoluntaria iurisdictione, secus in contentiosa: sed tu distingas de contentiosa: quia aliud in contentiosa summaria nō plenaria, ut ff. de interr. ac. uoluit. l. prator. facit littera rationem de seruis de deditijs, dicit glo. q̄ isti sunt qui toto tempore uitæ suæ sunt liberi & in morte sunt serui, hoc non probatur aliqua lege, unde hoc est diuinare, sed hic colligitur, l. quod hic dicitur q̄

etur q̄ error conditio pessima est & deterior conditio est caeterorū, & sic cum Latini sunt toto tempore uitæ suæ & in morte serui, præsumitur q̄ deditijs qui sunt deterioris conditionis, sint toto tempore uitæ suæ serui, & in morte liberi: sed de deditijs si toto tempore uitæ suæ serui sunt, ergo nihil habent. & j. nec hæredē habebunt in morte, & sic in morte non sunt liberi. Dic ut in gl. quia simpliciter liberi erant, seruiebant, sed toto tempore uitæ suæ, & nō est hic incōueniens, ut C. com. de ma. l. j. §. si autem proprietarius. Dicit littera q̄ oēs difficultates seruorum tolluntur, & si aliquis manumittatur, habet eandem libertatem quam manumissor. & dicas eandē q̄ fiat relatio in speciale fm̄ logicos, in genere fm̄ nos. Ibi mulier damnauit, quæ saluauit, nisi q̄ ille qui manumissus est, erit libertus ex quo multa sequitur, ut præter patrono, id est, manumittenti operas obsequiales, & multa aliā, quæ tangit gl. quæ omnia dicit gl. tolluntur, præterquā illa quæ natura debentur. & allegat auth. ut lit. de test. §. j. sed dicit q̄ hodie nulla tolluntur, nisi in manumissione: uel postea patronus remittit iure patronatus. Sed si remittit, tunc tolluntur omnia, præter illa quæ natura debentur: & sic loquitur auth. quæ hic inducitur. † Dicit littera in fi. q̄ multis modis conuenitur quis libertatem, & agit octo modos, addas tu alios. C. com. de manumiss. l. uit. & in auth. de nup. §. si uerò ab initio. aliās in auth. hic dicitur, q̄ qui manumittit in fraudem creditorum, nihil agit, sed contra dicit lex, q̄ qui alienat in fraudem, trās fert dñium, sed competit reuocatio. ff. de cont. empt. l. si sciens. Sed dicendum q̄ aliud est in libertate, q̄ in re alia: quia libertas concessa non reuocatur, ut j. eod. §. semel. ideo lex uadit ei obuiam. Sed aliud in rebus quæ sunt alienata in fraudem creditorū, quia possunt reuocari: ideo lex non prohibet quin dominium transferatur, uide dē difficultus conceduntur. Sed quare non competit libertas, cum quis manumittitur in fraudem creditorum: redditur hæc ratio, quia lex Aelia Sentia ita uult, unde hic excusatur ignorantia legis, ut ff. de leg. & seq. con. l. non omni. quia in ueritate lex nihil uult sine ratione, ff. de iur. pat. l. adigere. §. quā uis. † Dicit littera q̄ si res defuncti uenderetur, afficeretur de functus iniuria, sed iniuria est, q̄ nō iure fit. Sed res defuncti possunt uendi de iure, ut creditoribus satisfiat. Dicitur dñi q̄ sic, cum eius tama aliquantulum aggrauatur. per hoc ualet q̄ cedens bonis sit infamis: sed tñ dicitur q̄ non est infamis. 4 C. ex quib. cau. infra. l. debitor. † Item not. ex eo quod dicitur in illo uerf. q̄ nostra constitutio, & c. quod enim conceditur aliquid, & illud sine quo beneficium illud concessum esse nō potest. ff. de procur. l. ad rem. & l. ad leg. Si seruum instituit hæredem, & seruus hæres esse non potest, uidetur ei relictum libertatem. Vnde dicit hæc littera q̄ uerisimile est q̄ qui uult unum, q̄ uelit omnia sine quibus illud esse non potest: quare dicit uerisimile, quia uoluntas bene est possibilis. Bene uellet aliquis esse abbas, & non esse monachus: sed tñ non uerisimile, quin si uelit esse abbas, quin uelit esse monachus: tñ impropijsimè locutus est. Dicitur enim hic contra prin. C. q̄ dñs qui soluendo & diues esset, ei non permittere tur, quia lege Aelia Sentia suspensum est, & bene. Valde enim prospiciendum erat, & subueniendum ut gentes homines quibus alius non erat hæres extirur, quia bona eorum erant non soluendo, serui suum possent manumittere, etiā in fraudem, & hæredem instituire, qui hæres sit necessarius, & satisfaciat creditoribus. & sic colligit, unde circa hoc concordare discordare, quia plura dicunt q̄ paupertas, pdest, aliā q̄ paupertas nocet. ideo ut illa ad concordiam reducantur, contra istud breuiter sic distingue: † quia cū queritur de paupertate prohi, an nocet: aut queritur de fide, aut queritur de honore, aut querit de datione, aut de remissione grauiam. Si de fide querat, pducantur testes concurrentib. alijs qualitatibus & alijs conditionib. existentib. aequaliter, magis credendū est diuiti, q̄ pauperi: quia timendū est ne pauper pecunia corruptatur, unde in hoc diuiti in eo q̄ talis est, magis credendū est, q̄ pauperi in eo q̄ talis, in auth. de test. §. j. & ff. de test. l. in Caio. † Si queritur de honore ad p̄stēdo, ut aliquis sit decurio, officialis, uel præfectus, diues

preferendus est in factio honoris, si sit paritas in alijs: unde in eo q̄ diues preferendus, C. de decu. l. ad subeundū. Sed si querat de remissione, tunc distinguendū: aut queritur de remissione p̄ene, aut de remissione satisfationis, aut ciuiliū munerum, aut publicorū. Si de remissione p̄ene aut corporalis, aut pecuniariæ. Si de remissione p̄ene aut corporalis, tunc paupertas non pdest, imò nocet. C. de sum. trin. & si catho. l. iij. ff. de incen. in l. Pedius. Si querat de remissione p̄ene pecuniariæ, aut agitur de dolo illius remittendo, aut nō. Si de dolo, tunc paupertas nocet: quia si ppter paupertatem soluere non potest p̄enam pecuniariā, cōmutatur illi pecuniaria p̄ena in corporale. ff. de mino. l. q̄ si min. §. si seruus. ff. de iurisd. om. iud. l. si quis id. §. in seruo, & ff. de in ius uocan. l. si. ff. de pen. l. j. §. generaliter. Si uerò agitur de dolo illius, de cuius p̄ena pecuniaria remittēda queritur, pdest paupertas. ff. de offi. præsid. l. illicitas. ad fi. C. de modo multa. l. ult. ad fi. Sed si de remissione satisfationis queritur, distinguendū: aut expedit pauperi, aut non: si non expedit, ut quia tractatur de dando curatore furioso uel adulto, & non uult admitti, hoc casu paupertas ei nocet: quia repellitur. sed hic proprie non est nocere, sed prodesse. pdest enim ut repellatur. C. de epif. aud. l. j. de cura. §. ult. Si aut expedit et satisfacere, ut est in satisfatione iudicio fiti, uel delegato ad se adueniente die uel cōditione, tunc distinguo in isto fo casu: aut est pauper, quia nō possidet immobilia, uel parum, nec posset inuenire fideiussores sine magno incommodo paupertatis: quia remittit satisfatio. ff. si cui plus q̄, per l. fal. l. cum non facile. Primo casu non remittit. ff. qui facta cog. l. si fideiussores. §. ult. cum sim. Si queratur de remissione publicorū munerū, uel collectorū & tutelarum, tunc distinguatur: quia aut pretendit quæ se excusat à tali munere seu honore publico paupertatē suam, aut alienā. Si propria prodest ei, de execu. tuto. §. sed & propter paupertatē. si alienam ut pupillorū quos habet in tutela sua, hoc casu paupertas non pdest, sed nocet: quia quatuor tutela pro una computant, q̄ paruū est patrimonij pupillorū. ff. de excus. tu. l. spadonē. §. ul. Caio. Dicit bona in illo ut præualuisse, & c. q̄ ad hoc ut impediatur libertas, exiguntur duo, fraus & euentus solus. Super hoc dicit gl. q̄ hoc uerū est de directa non si de commissa, unde ut directa impediatur, sunt duo necessaria, fraus & euentus. In fideic. sufficit solus euentus. Et uidet q̄ imò totum econtra sit fideic. Libertas difficiliter extraneū hæredem instituit, libertates fideic. & directas & alia legata relinquit, sicut quem habebat in potestate, ex hæredaquit, dicitur si iste filij ultra quinquenniū egit querela, & obtrinit, legata nō ualent, similiter libertates directas fideic. præstant, dæ sunt uiginti aureis à quolibet præstādis. & sic lex est contraria ei quod dicit gl. ff. de in off. test. l. Papi. exul. §. si. cum l. seq. aliās est §. & incipit. l. Papi. scribit, ad istud contrariū non uoluit respondere ubi in directa requiritur fraus & euentus, in fideic. solus euentus. queritur hic credo ubi responsum potius factū tale ex eo quod supponit fraus in directa libertate nos coniecturamus incōtinenti fraudem cū habeat paratam executionē. sed quia nemo dolosus prima facie præsumitur, ideo duo requiruntur: aut in fideico. suspēdunt eo quod datur & rogatur de uno in aliū. & ideo cum res quodam modo dicat stare in illo suspēso seu interuallo in aere, & sic non coniecturat lex nec existo nec ex illo fraudē, sufficit solus euentus: sed in testamento ubi dicitur si aliās coniecturamus fraudem, quia incōtinenti competit fideic. cū sit locata in alienam uoluntatem. nam ius præsumit q̄ nō manumissit, si sciret ex hoc fraudatos creditores: quia solus esset immemor suæ salutis: quod non est dicendū. unde factum supponit fraudem & requirit consilium & euentus extraordinaria. † Sequitur in littera, Eadē lege Aelia Sentia. & c. ibi dicit q̄ minori uiginti an. non licet manumittere seruum nisi apud prætorē, & causa cognita, ut in gl. minori. Sufficit igitur si non sit minor xx. an. licet non sit maior, ut quia tangit ultimā diē uiginti anni: quia tunc nec minor nec maior. Sed dicendū, q̄ imò minor est, & si deficiat una hora ab illa in qua natus est, ut ff. de mino. l. deniq̄. §. mino.

natu. sed quo ad hoc de quo querit, lex habet eum pro non minore, sed in ultima de uiginti anni uenit ad illud momentum in quo natus fuit, tunc potest dici nec minor nec maior: sed in ueritate parum ibi moratur. Dicitur litera non autem manumittere debet alibi quoniam in iudicio apud consilium, id est, apud praeatorem, seu coram praeatore, & dicitur consilium: quia queritur praeator: Vis tu manumittere istum seruum tuum? & ipse dicit ita. & sic dicitur apud consilium: quia ibi reconcilianter mutuae uoluntates. unde exponit ut in gl. Sequitur in litera & quod manumittit, & ibi dicitur quod habens xvij. an. potest esse procurator. sed dicitur lex quod minor xxv. an. non potest esse procurator. C. de procurat. l. exigendi. ff. de procurat. l. minor. Ref. quod uerum est ad iudicia, sed ad negotia sic. Item minor xx. an. non potest manumittere seruum, nisi causa cognita: sed hic non est causa aliqua, scilicet ut sit eius procurator, quia & seruus potest esse procurator. ut l. seruus. ff. de procura. sed dicas uerum ad negotia. Sic loquitur lex illa: sed non ad iudicia grauius tunc arguit, & de illo ad negotia hoc loquitur: quia dicitur quod habet xvij. an. potest esse procurator: sed constat quod non ad iudicia nisi habeat xxv. ut dicitur est. Si igitur hic loquitur de procuratore ad negotia, & seruus potest esse procurator ad negotia, ut l. praesallegata. ff. de procura. l. seruum. non est igitur legitima causa ut minor xx. an. seruum suum manumittat, ut sit eius procurator ad negotia. Sed dicendum quod non ita plene potest expedire negotia seruus sicut liber, unde in ista causa est. Item potest uerificum dicunt quidam quod minor xvij. an. non potest esse procurator ad negotia. sed hoc falsum est, & libi imputet quod talis sibi constituit procuratorem, ut ff. de minor. l. cum man. in fi. & ff. de instit. l. si quis mancipium. nec hoc negat hic, propter hoc quod minor xvij. an. procurator esse non potest ad negotia, sed ut inde manumittenti consulat, quia si minor esset, uerisimile est, quod non bene administraret eius negotia, sed maioris bene potest esse procurator ad negotia minor xvij. an. & sibi imputet maior quod ad negotia administranda talis eligat. ff. de procurat. l. cum man. in fi. Sequitur in litera, Semel autem causa approbata, & c. quia dicitur est, scilicet quia causa cognita, minor xxv. an. debet manumittere ad hoc quod ualeat manumissio. dicitur iste uerum, quod si causa fuerit approbata siue uera siue falsa, ubi dicitur causa siue uera siue falsa, & c. intelligo quod aliquis diceret quod ista sententia lata non ualeat: quia fuit ex falsa causa. si diceret sic in dicitur, talis propositio non est admittenda, quia indistincta, ut in aut. de tri. & se. §. si uerum. Item sententia nulla obligationem inferat. ff. si ser. uen. l. sicut. §. si quis tamen auctoritate rei iud. quia praesumitur iuris & de iure quae non admittit probationem in contrarium dicitur uera, & per ueritatem accipitur. ff. de statu ho. l. ingen. & idcirco causa approbata non retractatur, scilicet directa, sed per circumferentiam, unde per abbo per falsas probationes seu allegationes. ff. de cond. inde. l. in summa. §. si sic ergo causa denudata circumstantiis remanebit nuda, & sine auctoritate, & eam non respiciamus, quia falsa. ff. de uerb. ob. l. Paulus. de acq. hereditate. l. quando dicitur. sic intelligitur C. si ex fal. in stru. l. prima. cui dico quod licet uerba futura faciunt matrimonium carnali copula secuta, reprobat altero non remanet matrimonium. ff. de her. instit. l. qui soluendo. de acq. uel amit. heredit. l. si seruum. §. praetor. ex causa non recte retractari libertas potest. gl. siue falsa, id est, iniusta causa, quia si causam allegasset minor quae falsa esset, quod falsum est, non est. & §. falsa causa. sed lex Aelia Sentia uult quod minor sine causa non possit manumittere: quare exponendum est falsa & iniusta, quae tamen uera est, & patet in exemplo gl. Sed dicitur falsam, quo ad literam, unde si minor allegauit falsam causam, quae in ueritate falsa non erat: quia dixit se naturaliter cum non esset, & causa fuit approbata, ualeat manumissio, unde opinio fuit Placentini, quod sententia lata per falsos testes si non fuerit pecunia corrupta, ualeat. De hoc habes ff. de re iud. l. diuus Adrianus. sic de causa hic. Item tamen sententiam improbant doctores, & dicunt sententia lata per falsa instrumenta, siue per falsos testes, siue sunt corrupti pecunia, siue non, ualeat. Quid ergo dicemus? Dicendum quod sententia lata per falsa instrumenta, siue per falsos testes, quia non sunt pecunia corrupta, retractatur. hoc est uerum ope restitutionis: sed restitutio hac non habet locum in libertate, ut ff. de minor. l. si ex causa. §. ult. Dicunt similiter doctores, quod sententia lata per

falsas allegationes & certatur: quod sic intelligo, si dolose fuerit allegata, & sic intelligo omnes leges quae hoc dicunt, ut ff. de cond. inde. l. in summa. aliam sequeretur lites esse immortales: quia possibile est, quod unus dicat falsum in facti narratione, non dico in iuramento de calumnia, quia illud est de credulitate. Item nota ex hoc quod dicitur hic, causa semel approbata non retractatur, ut quod semel approbatus, reprobare non possumus, dicitur gl. quod hoc est speciale fauore libertatis. Dicendum quod falsum est, imò ius commune quod hic dicit, & ff. de negotijs gestis. l. Pomponius. & contrarium signat de medico qui semel approbatus potest reprobari, ut ff. de exculationibus tutorum & temporibus earum. sed reprobari illud speciale est fauore reipub. quae reipub. interest, ut non sint mali medici in ciuitate: quia per ipsos medicos salus hominum conseruatur, ut l. §. j. & ij. de uar. & extraor. cog. quae salus rebus ceteris praeferritur, ut C. de sacros. eccl. & de rebus & de priuilegijs earum. l. fancimus. & ideo meritò speciale est in eis propter periculum quod imminet, & c. ut semel probatus possit reprobari: sicut in alijs professoribus, ut C. de professoribus. me. l. reddatur. Dicitur in isto tit. quod in testamento habens annum decimum septimum, si ideo meritò speciale attingit, potest dare seruo suo libertatem, cum antiquitas huic aetati scilicet octo decim annorum concesserit postulare. Unde quaestio fuit Bononiae, de uno ex filijs Accursij qui uolebat fieri doctor in legibus, & non habebat nisi septendecim annos, uel parum plus. Opponebat ei quod non poterat, ratione aetatis. Unde quaeritur, an aliquis in decimo septimo anno possit fieri doctor legum? Videtur quod non, quia doctor legum iurisdictionem habet de ordinariis in: er scholares suos, ut in poe mio. ff. circa fin. si aliquis iudex esse non potest, nec rem publicam gubernare, nisi habeat aetatem completam scilicet xxv. an. sic ff. de mu. & ho. l. ad rempub. Contra uidetur, quia habens septendecim annos, concessum est pro alio postulare, ut hic: cum pro alio in tali aetate potest aliquis de iure & proprio respondere. ff. de postul. §. non tantum. sed hoc est opus doctoris legum, ut ff. de orig. iur. l. §. circa fin. quaritur in aetate xvij. an. potest aliquis fieri doctor legum. unde ratione officij bene potest: sed uidetur quod ratione iurisdictionis impediet, ut praesalleg. l. in proe mio. ff. circa finem, ut ff. de mu. & hon. l. ad rem.

ADDITIO.

1 Paupertas prodest. Adde nunquid paupertas differat ab inopia, do. l. in l. si ab arbitro in fine commen. ff. qui testis. co. Et col. qualiter probetur paupertas, uide per eundem in l. si uerum. §. primo. ff. eod. Bart. in re. l. si constante. in secunda col. ff. sol. ma. & in d. l. §. qui testis. cog. & in l. paupertas. ff. de exc. tut. Et quando prodest paupertas, uide Bart. in l. si procurator rem. §. si ignorantes. ff. mandata.

De adoptionibus. Tit. XI.

- 1 Nomine cautionis quando contineatur nuda promissio.
- 2 Substitutio per arrogationem quando annullatur.
- 3 Satisfactio de bonis impuberis restituendis, in quibus bonis habeat locum.
- 4 Impubes petitionem quartae transmittit ad heredem, si arrogatus decedat post arrogationem.
- 5 Arrogator si exheredauit filium arrogatum uel emancipatum sine causa, an debeat ei relinquere in testa. suo quartam partem bonorum suorum.
- 6 Spadones qui dicuntur, & an possint adoptare, & matrimonium contrahere.

NON SOLVM. Cum autem per principale respicitur principio huius §. dicitur, quod arrogatio fit per principale rescriptum, & sic per principem, adoptio autem per quemlibet magistratum. ff. eod. l. §. quarit, quae est ratio? Dicendum est, quia ita placuit principi, & quae placuit sic dicendum quod adoptio? eos quod sunt alieni iuris, arrogatio? eos quod sui iuris sunt, ut ff. eo. l. §. & ij. sed quod est alieni iuris, uel in aliena potestate, nihil habet, totum est patris: sed qui est sui iuris, habet bona quae sunt sua, & ut frequenter accidit, loquens. unum magis est periculum in arrogatione eius quod aliqd habet, quam in adoptione eius quod nihil habet: & ideo leuius permittitur adoptio quam arrogatio, ut ff. de fur. l. §. qua fur. circa fi. quae ubi est magis periculum, ibi cautius est agendum, ut ff. de Car. edic. l. §. sed & periculum,

si quis. Item maior & maioribus iudicibus committitur causa liberalis quae magna est, ut ff. de arbi. l. non distinguemus. §. de liberali. Deinde dicitur litera, quod impuberis arrogatio fit cum istis conditionibus, ut pater arrogator caueat tabulario publico de restituendis bonis impuberis, in pupillari aetate decedat, his qui bona impuberis arrogati habuissent, siue uel si facta non esset arrogatio. dicitur gl. quod cauebit de hoc pater arrogator solum ybali cautioe, & all. C. de uer. fig. l. scimus. Sed dicitur quod falsum est, imò cauebit, id est, satisfadit eum fideius. & §. l. illa. C. de uer. fig. fancimus. quae dicit, quod non in omni ne cautionis nuda promissio continetur, intelligo hoc esse uerum, quoniam hoc ybali cautio pertinet ab homine, sed quoniam a lege, intelligitur cautio cum fideius, uel pignori. Item casus legis est, quod hic cautio de qua loquitur noster §. quod cum fideius foris est, ut ff. eo. l. nec ei in fin. cum l. seq. & C. eo. l. §. si habes ad additionem, non reprobo: sed gl. antiqua ita habemus, ut dixi, & si hic esset ex tra causam additio quae diceret primum gl. Dicitur quod debet caere cum fideius foris. ut dixi pater arrogator de restituendis bonis impuberis arrogati si decedat impubes in pupillari aetate, his qui uenturi essent ad bona illa, nisi impubes dedisset se in arrogatione, ut hic & ff. eo. l. his ybis. Sed quod sunt illi qui uenturi essent? Dicitur quod qui ex testamento, & potest esse quod qui ab intestato. ybi gratia, ego pater habeo filium impuberem in potestate, facio testamētum, & ei substituo pupillariter Titium. & sic iste Titius substitutus sed impubes filius meus decedat in pupillari aetate, nec se daret in arrogatione, bona haberet, postea dat se impubes me patre mortuo in arrogatione, ista arrogatio facit substitutionem nullam esse, & sic Titius substitutus defraudatus esset spe sua, quae bona impuberis: & si impubes morietur in pupillari aetate his ad quos uentura esset bona illa, nisi se dedisset filius impubes ca. di. in arrogatione, ne, pb. quae test. p. cap. di. minimam annullat, ut §. quib. mod. test. in str. §. non tamen. sed substitutio testamētum impuberis. ff. de uul. & pup. sub. l. patris & filij. Item quod substitutio per arrogationem annullat, est lex expressa. ff. eo. nec ei. §. eorum. Item legataris quib. erant legata relicta ex substitutione & libertatis, relicta, & ideo consilium est per istam satisfactionem. Pone quod pater impuberis non fecit testamētum, & eo mortuo impubes dat se in arrogationem, si impubes in hoc casu decederet pupillari aetate, pater arrogator omnia occuparet. unde nisi esset remedium satisfadationis, illi qui aliam haberet bona impuberis, nisi se dedisset in arrogatione, bona ista amitteret per arrogationem: quae iste impubes sui iuris remanisset eius patre decedente ab intestato, proximiores haberet bona istius impuberis decedentis in pupillari aetate: sed cum dat se in arrogatione, est in potestate alieni, haereditate non habet: sed pater occupat omnia iure peculiis, ut ff. de castren. pec. l. §. ideo per istam satisfactionem, pater esset istis uenturis ab intestato, qui bona impuberis habituri essent, si non esset arrogatio. Item ista satisfadatio, si perisset pater arrogator de restituendis bonis arrogati impuberis his, qui uenturi essent ad ea, nisi facta esset arrogatio sub tali conditione, si impubes decederet in pupillari aetate, decederet in arrogatione, aliam non haberet bona pupilli, nisi iste impubes in pupillari aetate decederet: sed in uenturis ab intestato non uidetur quod locum habeat illa conditio, si decederet in pupillari aetate: quae quicumque decederet impubes si arrogatio facta non esset, aut in pupillari aetate decederet, siue potest quicumque, tamen illi qui ueniret ab intestato, haberet bona eius, uide licet proximiores: ergo ista conditio de bonis impuberis restituendis si decedat in pupillari aetate, licet locum non habeat in his qui uenturi essent ab intestato: dicitur quod imò dicitur gl. quae si iste impubes decederet ab intestato, quia pater eius non substituisset se non dato in arrogatione malo uelle suo uenientes ab intestato, proximiores haberet bona sua: quia non potest in tali aetate facere testamētum: ideo eo dato in arrogationem, pater arrogator praestat satisfadationem de restituendis bonis uenturis ab intestato sub illa conditione, si decederet in pupillari aetate. Sed si iste ueniret quousque esset pubes, non esset certum, quod ab intestato ueniret si proximiores haberet eius bona: quia in illa aetate potest facere testamētum, & alios instituire: & ideo dubium est si post pupillari aetate decedat, an uenturi ab

intestato eius bona habeat. Sed casus dubij non sunt consilium de iud. ut ff. §. & qui. ma. liberi non sunt. l. l. Et ideo satisfadatio de bonis impuberis restituendis habet locum in uenturis ab intestato sub ista conditione, si decedat impubes in pupillari aetate. Et si hac non succurrat ab intestato ueniente, si morietur post pubertatem iste impubes quod dedit se in arrogatione. Et ratio gl. est, quia esset a casu ut haberet bona ut dicitur est. Hoc falsum est, imò certum est, quod illi qui sunt in illo gradu ad impuberem in quo defert querela uel bono. possit ab. uenirent ad eius bona eo decedente post pubertatem, nisi essent in gratia, & hoc incurreret onus probandi haerediti instituto, ut C. de inoff. test. l. omnimodo. Item ponat quod ista satisfadatio non esset in uentura qua praestat arrogator de restituendis bonis his qui uenturi essent ad bona arrogati, sed non esset arrogatio facta, sicut ne substituti exclusi sine spe? Dicitur hic gl. quod sic: quia substitutio per minimam capitis diminutionem tollit. Ceterum dicit ff. eo. l. si arrogator. Unde huius dicitur ibi quod fingit non irritum testamētum. & gl. ibi adducit illam legem his ybis, quod fingat testamētum non irritum, sed gl. aliter intelligit, & omnes doctores quod ibi dicitur quod in lege illa his ybis in fi. quod si hac satisfadatio omnia fuerit, utilis actio in arrogatore datur: intelligitur utilis actio, ex stipulatione: quae fingit stipulatio interposita, licet interposita non fuerit. sicut & in stipulatione super dote, quae licet interposita non fuerit, fingit & sic arguit testamētum tenere, & non esse irritum: sed sic intelligitur ibi gl. utilis actio, lex testamētum. unde sequeret, quod testamētum fingere non irritum, & certe ego sic intelligo: quae dicitur lex illa ff. eo. l. §. his ybis quod intelligitur esse consilium omnibus. per illam satisfadationem. & in fine dicit, quod si omnia fuerit, datur utilis actio per quam omnibus consilium hic accipio ex antecessoribus. quae quae interpretatiōib. & c. ff. de yb. ob. l. Titia. Pone igitur, quae alicui sit relicta libertas in substitutione, non esset ei consilium, quae, nisi addat haereditas ex testamento in quo est relicta directa libertas, hic non esset directa, quae directa a defuncto praestat non ab haer. sed fideic. sic & ideo non consilium omnibus. nisi fingere test. non irritum, & per legem his ybis non fingit non irritum: ubi exponit in fine illius legis, utilis actio, lex testamētum. uel potest exponere, ut in gl. utilis actio, lex stipulatio. & tamen arguit, quod propter hoc non habeat quod fingit testamētum non irritum. Dicitur quod nisi illa lex ex qua inducit stipulatio, quae lex uult satisfadatione omnibus. uerum est, quod testamētum non fingit non esse irritum. Deinde alius. Item quaerit quibus. competit stipulatio seu satisfadatio de qua hic loquitur, quae praestat arrogator eius fideius foris seruo publico: Dicitur quod solum competit illis, qui uenturi essent ad bona, si se non dedisset in arrogatione, & nulli alij: ego dico hoc multum alij, quae Rosredus dicit quod competit arrogatori si emancipet: sed non est lex aliqua quae hoc dicat. Dicitur etiam quod in quolibet maiore arrogato hoc uerum est, ut agat ex stipulatione ut ei restituantur bona sua si arrogetur: sed hic est maior deriuatio quam prima, quia lex quae loquitur de ista materia, semper loquitur in impubere, ut hic, & ff. eod. leg. non aliter. & leg. si arrogator. Unde dico quod remedia huius §. sunt, scilicet cautio seu stipulatio arrogatoria cum eius fideius foribus interponenda, & substitutio quod ei restituantur bona sua si emancipet, & si sine causa quarta pars bonorum ab arrogatore. Audias de qua constitutione lex facit mentionem ff. de inoff. test. Pap. contrauentum. §. si quis impub. & hoc consilium habet locum in impubere, non in maiore: quia lex noluit impuberi consulere: sed maior sibi imputet, nisi sibi consuluerit. Sed quid si interposita sit stipulatio in pupillari aetate, & potest factus fuerit maior ut proficiat uideat interposita, nec demum in digeat interponi? Credo quod sic, & hoc per iuris rebus non est modus, & c. & inspicimus originem obligationis. continubimus eam ext. Dico igitur quod etiam impubes arrogatus si emancipet a patre arrogatore, non agit ut sibi restituantur bona sua ex stipulatione, de qua hic loquitur lex, sed per legem si restituitur sibi bona sua, ut hic. nam per istam satisfadationem inauditum est per legem, quia lex non dicitur hic ibi, nec alibi: nisi auctoritate tua hoc dicas, sed solum illi qui uenturi essent ad bona, nisi se dedisset impubes in arrogatione, illi solum agent ex illa stipulatione. Et ratio est, quia impubes habet tutorem, sed impubes si se dedit in arrogatione, uerisimile est, quod con-

sulaf impuberi: sed de ueturi ab intestato, uel ex testamento non intromittit se tutor: idco illis cofultu est remedijs huius g. scilicet ista satisfatione conuenit, quia si arrogator se emancipauerit sine causa, uel seipsum exheredauerit, reliquit ei quartam partem bonorum suorum. Dicit gl. hic & bene, qd ista stipulatio de qua loquitur, non se extendit ad quartam: quia ista stipulatio de qua hic loquitur, preterea est, & in preteritis stipulationibus nihil est addendum uel diminuendum. ff. de uerb. ob. l. in co uer. & de prat. stip. l. j. ad ff. gl. arguit, qd illa stipulatio de qua hic, non se extendit ad quartam: quia esset de futura successione, & pactu seu stipulatio de futura successione non ualeret. Illud argumetu non mouet dnm, sed ratio predicta. Tenor igitur istius stipulationis est, qd satisfat arrogator de restituendis bonis impuberis arrogati ueturi ad bona ex testamento uel ab intestato, iste arrogatus non esset, de restituendis sub ista conditione, si decedat impubes in pupillari aetate. Ego appono aliud intellectum istius satisfationis, qd non apponit gl. nec Rosfredus, si decedat in pupillari aetate, adde uiuio arrogatore, & hoc pbo sic: Quia fuit causa stipulationis interponenda, ista ne qui ueturi essent ex testamento, uel ab intestato ad bona impuberis, si arrogatus non esset na eo dato i arrogatoe bonis impuberis defraudaret. Sed pone qd pramoria arrogator, & hic, si qua fuit causa istius stipulationis interponenda, dicitur ita neq ueturi essent in testamento, uel ab intestato ad bona impuberis, sed arrogatus non esset co arrogatoe bonis in bonis defraudaret, tunc impubes cu mori, uenit sui iuris: & ita uenietes ab intestato, uenit ad bona eius iuris, nec in diget stipulatione aiqua fuisse interposita, si testametu erat factu, sicut stipulatio per arrogatione nitebat, ita cu iuuenis sui iur. tempore sue mortis iste impubes cotingens ei in pupillari aetate recedat testametu uel substitutio: & sic substitutio ne iuris uenit qn premorit arrogator, & ideo ista satisfatione istius opus non est, qm mori impubes in pupillari aetate premortuo arrogatore: ideo attendendu est in tenore stipulationis, si decedat in pupillari aetate uiuio arrogatore. Ite dicit hic litera, qd si pater arrogator emancipauerit istu f. impuberem arrogatu sine causa, debet ei bona f. omnia arrogati reddere, & quartam partem bonorum suorum relinquere: & dicas qd bona ipsius arrogati statim cu ipse emancipauerit, ei reddat, & hic colligo ex uirtute illius distionis tuc, unde dicit litera dignus emancipatione fuerit, & tuc f. in emancipatione sua reddat, & hic est uis & potestas illius ybi tuc, ut ff. de cod. & dem. l. iij. j. sed quartam bonorum suorum non dat ei statim cu emancipat, sed in testamento suo: qd dicit hęc litera, uel unius iusta causa emancipauerit, uidet ei quartam bonorum suorum relinquere. unde hic cum uerbum relinquere, est uerbum pertinens ad ultimam uoluntatem ff. de tabu. exhi. j. ad fin. Ite dicit lex, qd si arrogator repeat quartam bonorum, nimis maturu petit. ff. de col. bo. l. j. si impuberi. ad fin. §. unde hic male dicit Rosfredus, qui dicit, qd arrogator statim cu emancipat, debet dare arrogato quartam bonorum suorum, sicut tuc bona sua tenent restituere ei. Ite aliud dixit, & male, sed postea correxit se: debet relinquere arrogatori quartam partem bonorum suorum ipsi arrogato, nonne transmittet petitione quartam ad heredem? Ipse dicit, qd sic. & text. est l. qd impubes heredi suo transmittet petitione quartam, ut ff. de col. bo. l. j. si impuberi. Respondeo, sed iste postea correxit se. unde si arrogator pracedebat, non habet eius heres petitione quartam, & non mouet ratioe sua, sed alia: qd cu in ista quarta referamus nos ad tempus factiois testameti uel ultimae uoluntatis, non ualeat legatu, imo esset pro non scriptu, ut est de caducis toll. l. unica, in primo ordine. Ad argumetu in dnu quod text. illius §. ff. de col. bo. l. j. si impuberi. ubi respondeo, qd impubes petitionem quartam transmittet ad heredem, uerum est si arrogatus decedat post arrogatione. Ite quaro, an pro ista quarta possit iste arrogatus agere petitione hereditatis? Dicedum qd non, quia uult qd arrogator relinquat ei quartam in ultima uoluntate hic. & hac est constitutio diui Adriani quam habes ff. de in off. test. l. Pap. unde si relinquat ei arrogator quartam in testamento, obtemperatum est, l. diui Pij, non intromittit se amplius petere per actione ex test. si non relinquat, constitutio diui Pij non facit eum heredem in illa quarta, sed obligauit arro-

gatorē ad relinquentū quartam ipsi arrogato. unde non agget petitione hereditatis: sed quia arrogator obli gatus erat cōstitutione diui Pij ad factum, ideo succedet in teresse: quia cū quis tenet ad factu, non facit in teresse, ut ff. de re iud. l. si quis ab alio. in fin. legis. unde ad illud interese agit cōditione ex illa cōstitutione, cōditione ex l. Pone, arrogator dicit in testamento suo, arrogato relinquo quartam partem bonorum. Dico qd eam non potest petere, quia si eam posset petere, aut ex cōstitutione diui Pij, aut actione ex testamento, relinqueret obtemperatu est cōstitutioni: & ideo ex cōstitutione illa agi non potest. unde si obligatus essem uedere, & uenderē, essem liberatus. Ite nec actio ex testamento peti potest: quia legatum est mera liberalitas: sed arrogator est obligatus ex cōstitutione diui Pij relinquere quartam: quare arrogator est debitor, sed si debitor legat creditori, non ualeat legatum, ut ff. de leg. ij. l. debitor. quare actio ex testamento locu non habet. Dicedum quod idem est arg. l. ducedum, qd qd debitor legat id quod debet, non ualeat legatu: sed arrogator non legat quod debet relinquerēdo quartam, quia quarta legat: sed erat obligatus ad relinquentum quartam, & sic ad factu. Ad illud quod dicit, qd legatu est mera liberalitas, sed hic obligatus est ad relinquentum. Dicedum, qd relinquere est idē quod legare, & legare est mera liberalitas. Ite relinquere est dimittere: sic dare est nomē factu, quo impletur actus, cum aliquid donat re donatam. Similiter donat donator rem donatam, & relinquere est nomē donandi, & est nomē factu, quo impletur legatum. Ex hoc orit talis dubitatio, Si aliquis in extrema sua uoluntate diceret amico suo, quid relinquetis uos filijs uestris: dicit ipse, Ego relinquo tali talē domum, & tali uineam: & sic factu est totu testamētum per ista yba relinquerē. Certē iudicatu fuit testamētum nullu esse, quia relinquo & lego idē significanti: sed non sequit relinquo, ergo lego. C. de sac. eccl. l. ult. unde est equiuocatio, relinquerē, id est, dimittere, quia cū quis mori, omnia dimittit, nihil secū deferre: & ideo hoc ybum relinquo duo significat. quid erit. In dubio nascit utrū uellet dicerē relinquo, id est lego, uel relinquo, id est dimitto. Veniamus ergo ad ar. & ducedu, qd non est proprie legatu. unde dicit lex si donauit tibi decē, ut ea mihi mutuares, tu mutuares, non uidet esse mutuu, quia mutua re est uoluntariu, & eras hic obligatus ad aliquid mutua dū. & ita est de rigore, sed de aequitate mutuu est, ut ff. si cert. pet. l. si tibi pecunia. Ita dico hic, licet sit obligatus, sed ab eo peti non poterat, eo mortuo incipit heres teneri cū effectū: & hoc est aliās cum actione ab herede & heredem incipiat, ut C. quando act. ab her. & p her. incip. l. ista. sciendum quod quocunq modo emancipat arrogator pater, arrogator debet restituere bona sua. sed in quarta bonorum arrogati est distinguendum, quia si emancipatio est incognita, & sic in causa cognitione constat de meritis arrogati, & in pbitate habet quartam, si sine causa habebit: unde hic dicit qd debet fieri ista emancipatio causa cognita, & si in cause cognitione constat de meritis arrogati & de probitate arrogatoris, non habebit quartam. Dicitum est igit qd si causat de immeritis arrogati, priuat quartam, unde scias qd illa sunt cause priuadi quarta, que sunt cause exheredationis, ut in auth. ut cū de ap. cogno. §. aliud capitulu. Vnde sciendum, qd aliud est si exherede, iste arrogator habet unā solā uiam si peteret quartam ex cōstitutione diui Pij, ut ff. de inoff. testam. l. Pap. §. si impubes. si pratereat, habet triplicem uiam, potest dicere testamētum nullu: sicut & quilibet suus, ut C. de liber. prat. l. ul. Ite dicit hic quod si arrogator exheredauit filium arrogatu uel emancipatu sine causa, debet ei relinquere in testamento suo quartam partem bonorum suorum. intelligunt quidam in in definita, quae aequipollet uniuersali, ff. de pign. l. si necessarios. §. si annua om. bo. quia litera dicit quartam bonorum suorum, i. arrogatoris, & haberet alios filios naturales & legitimus, ut ff. si quis in frau. patro. l. ul. Arguitur p eos, secundum hoc inueniet quod plus haberet legitimus, quam naturalis & legitimus. Ad hoc bene respondent quod hoc non est uerum, quia iste arrogatus diues est, ut frequenter accidit, & habuit pater arrogator fructus interim, & est casus l. quod legitimus tantu plus habet quam legitimus & natura

lis, ut in dato cinere, ut in auth. de triē. & semil. §. j. Item arrogatus plus habet qd naturalis & legitimus, ut ff. qui in frau. cred. l. ult. qd ibi dicit qd talis filius adoptiuus habet quartam in omnib. bonis patris adoptiuu, & si aliquid alienatu fuerit de his, habet reuocatoriam actus, quam filius naturalis non haberet salte in distindte. Et per hoc arguit qd plus habet legitimus, qd naturalis non haberet, salte in distindte quod haberet legitimus, unde uel arrogatus cōtētus esset quarta eius qd habiturus esset ab intestato: quia naturalis & legitimus secundu hoc est cōtētus, ut C. de inoff. testam. l. cum quaru. Ad litera istam que loquitur simpliciter, quia dicit qd debet habere quartam partem bonorum arrogatoris, respondent, quia hoc frequētius accidit, quia iste qui naturales filios habet, arrogat unū, ut ff. de adopt. l. nec ci. Praterea & ideo cum sit unicus filius, habet quartam omnium bonorum arrogatoris: quia hęc est quarta eius quod habiturus esset ab intestato: quia ab intestato totum haberet, sed uidet qd ista quarta sit hodie ampliat, ut in auth. de trien. & semil. iste arrogatus eam non habet, sed cōstitutione diui Pij quartam petere potest. Sed potest dici qd quarta est eis ampliat qui habent querelam, uel aliud auxiliu loco querelae, ut cōstitutionem, ar. l. ff. si quis cau. l. si u. §. qui iniuriaru. Hic loquit de tribus de bonis arrogati, quia sibi reddunt. Ite quarta bonorum arrogantis. Ite bona que interim acquisiuit medio tempore iste arrogatus, patris arrogatori acquisiuit quo ad cōmodum uel usufructu, ut sunt bona aduentitia. & dicit gl. qd bona illa restituit iste pater arrogator filio arrogato si emancipet, sed usufructus remanet patri arrogato ad uita post emancipatione, & adducunt ad hoc duas leges, ut ff. fam. erc. l. si filia. §. ij. & ff. de uol. sub. l. sed si plures. §. in arrogato. & C. de bo. qua. lib. l. cum oportet. §. cū autē & illa leges aliud cōcludūt probosiu glossatoris. Lex prima probat qd arrogator tinet usufructu medij tēporis quo fuit arrogatus arrogatoris: & hoc est satis aequu, secūda non pbat. l. C. de tēpore futuro nisi diuidi usufru. Et hoc est satis tolerabile. unde in naturali & filio legitimo si erat in potestate patris morte, qd ipse filius mori, remanet usufructus patris morte, qd ipse filius mori, & in solidu in uita sua si emancipatus dimidia hac est pbara quod in auth. de har. qua. ab intest. §. ult. Dicit qd restituere debet pleno iure illum usufructu, nec tempore futuro debet aliquid retinere sicut & alia bona arrogati: & hoc ostendit sic: quia per l. ff. totu patri acquirebat, unde in acquiredo non erat diuisio proprietatis usufru. ergo nec in restituendo, & sic debet restituere ista bona cum usufructu. in acquiredo & retinendo: que iure C. locu habet fauore filioru est in introducta, ergo non debet retorqueri in eoru latione. ff. de leg. & sena. l. nulla. C. de leg. & cōstit. l. qd fauore. quare simul cū usufructu, debet restituere bona aduentitia pater arrogator quae interim filius arrogator dū fuit in arrogatione sibi acquisiuit ista. Sequit postea §. in plurimis. ut in illud uerū habuit dñs meus quedam docto. qui totu cōtrario exponebat in litera, quā gl. exponat, unde dicebat. Ite quod spadones dicunt aliqui, qd secundu naturā generare non possunt, quia castrati: & tales bene possunt adoptare, & matrimoniu possunt p̄here: quia hoc est uitu naturale, & uitio naturali parci, ut ff. de damn. infect. l. fluminum. §. uitiu. Et ad hoc habes in his que sunt nobis a natura, & c. sed castrati sunt illi quibus uirilia amputant. unde dicit castratus quasi castē natus, & iste adoptare non potest, quia nec generare. Fiebant eunuchi ut cū dominab. starēt, & ut eis relinqueret aliquid, sed hodie per legē est prohibitum ne fiat eunuchi, & quod dicit hic quod spadones, id est, castrati fm ista expositione generare nec matrimoniu p̄here queit: qd uerū est fm ista iura, qui non potest generare nec matrimoniu contrahere. Dominus meus de hoc non curat.

- 1. Foemina non potest arrogare, nisi sibi concedatur a principe.
- 2. Arrogari quando possit filius naturalis per rescriptum principis. Et que sit forma, que obseruari debeat in supplicando.
- 3. Filius naturalis potest legitimi per rescriptum principis, et que sit forma.

FOE MINAE. Ibi dicit qd foemina non possit arrogare, quia nec habet i potestate, nisi cum amiserint filios, & in solatiu filioru amissoru: & tuc ex rescripto principis posse similiter arrogare, & non aliās: quare hic dicit, qd foeminae possunt arrogari, & non arrogare. Dicedu qd licet rescriptu principis in utroq requirat, tñ possunt arrogari per rescriptu principis de iure cōmuni: sed arrogare non possunt per rescriptu de iure cōmuni specialiter si i preiudiciu eis cōcedat ut hic, & cū causa, scilicet in solo casu amissoru filioru. Caius enim. Ite Querebat hic dñs meus quid sit arrogatio: quia dicebat, ipse non possunt arrogare per rescriptu principis filiu meū naturalē. C. de na. li. l. legē. & tñ bene possunt cū legitime per rescriptu principis, ut in auth. quib. mod. na. effi. §. illud. & ceteru uidet qd l. illa, C. aliās in intelligit de creta, & sic cor recta, sed non est, unde dicas qd in arrogatione non oportet facere mentionē filiationis supplicando. sed sufficit dicere talē extraneum sui iuris nolo arrogare: unde nec rescriptu principis fiet de hoc mēto, sed in legitimatione oportet, qd fiat mēto filiationis in supplicando, & naturalitate. Ite Quod dicit, domine talis est filius meus naturalis, unde peto plegitimitatis eū, unde in rescripto debet fieri mēto, & ita alius est modus supplicandi & cōcededi in uno qd in alio, unde in legitimatione nisi esset facta mēto filiationis & naturalitatis, non ualeat legitimitas, sed esset arrogatio, hic allegat praallata auth. quib. mod. na. effi. §. illud notandū. in fin. tñ dicit qd si dñs seruum suum nominauerit filiu apud acta, qd erit liber. Dicebat dñs meus, qd aliqua in te debebat esse p̄bare filia cuiusdā, ut ei succederet, de posuerit testes ipfam fuisse filia, opponebat qd dicit testu qd non, se quebat dato qd esset filia qd potest hic esse filia legitima & naturalis, & sciēdū est succedere patri. Certē ducedu est, quod sufficit in testamento qd intelligit, ex quo dici potest, quod est filia, quod intendit qd sit filia legitima: unde dicit lex si aliquis dicat ipsum filiu legitimum, in auth. ut lice. ma. & auia. §. ad hoc, & c.

Quibus modis ius patrie potestatis soluitur. Tit. XII.

1. Sacerdotium liberat filium a patrie potestate.

MIDEAMVS Nūc quibus, & c. Mortuo uerō uero, & c. uer. Si uerō is: ibi dicit qd nepotes p morte aut efficiunt sui iuris, si non erant recasuri in potestate patris sui, scilicet filij post mortem auctoris: quia mortuus erat filius, pater eoru ante alium uel exierat de potestate, aut per emancipatione: sed si p dignitate recasuri sunt i potestate filij qd exiit de potestate patria dignitate, non uidet exiuisse quo ad suū incōmodum, ut in auth. constitutio que de dignitatibus. §. illud. Et ideo nepotes id est, filij istius filij qui exiit per dignitate de potestate aut qui pater respectu istius filij, recidit in eius potestatem, nec amittit patriam potestatem: per hoc soluebat dominus meus talem questionem. Est in quadam terra consuetudo, quod si aliquis decedat qui non habeat liberos in potestate, quod dominus omnia bona occupat iure manus mortuae. Habebat quidam qui decedat filium sacerdotem rectorē ecclesie, qui morabatur separatus a patre in ecclesia sua. Dominus iure manus mortue uolebat bona occupare: dicebat dominus meus, quod sacerdos erat in potestate defuncti tempore mortis: quia licet staret separatus a patre, tamen non erat extra potestate, qd iste non est de illis modis. Arguitur sic: certi sunt modi quibus tollitur patria potestas, iste non est de illis per quos quis exeat de potestate, qui hoc titulo nominantur: ergo per talem modū quis non exit de potestate, & c. Similis modus arguēdi. ff. de his qd sunt sui uel alij. iur. l. a patre furioso. circa prin. & sic dñs non debebat habere bona patris sui defuncti iure manus mortue. Ite Nec est ducedu, quod per sacerdotiu exiuerit quis de patria potestate, qd licet episcopalis dignitas faciat aliquē extrahere de patria potestate, non tñ inuenit sic de dignitate sacerdotali, ut C. de episc. & cleri. auth. sed episcopalis. Dicebat contra, quod imo sacerdotalis dignitas facit quem exire de patria potestate, & dicebatur, qd erat decretalis uel decretu, est qd ita est

ita esse ad huc allegabat pro sacerdote: quia licet per sacerdotale dignitate exiuerat de patria potestate, in ille qui per dignitate exit de patria potestate quo ad sui commodum, uideat exiuisse, ut in auct. constitutio. an de digni. §. illud. & ideo dicebat istum sacerdotem admitti ad bona, & ita fuit iudicatum.

ADDITIO.

1 Sacerdotalis dignitas. Adde Bar. in l. patre furioso. ff. de iure perso. Et nunc quid sacerdos sit persona publica, & possit alteri stipulari, uide eundem in l. §. huius studij. ff. de iust. & iur.

2 Relegare quibus concessum. Pater deportatus amittit ciuitatem & iura ciuium Romanorum, & sic patriam potestatem. Et filius deportatus exit de potestate.

VM AVTEM IS, &c. Ibi dicit, qd deportatus amittit patriam potestatem. Dicit gl. sententia deportationis non potest dari nisi quatuor iudicibus ab Imp. & ab eo qui uices eius cognoscit, a praefecto pratorio, & a praefecto urbis, uel ab eo qui uices eorum cognoscit de mandato principis, ut qua praefectus pratorio decepsit, mittit ad tempus ab Imperatore aliquos uices istius cognoscit, certe iste poterat deportare, & ratio est: quia iste ordinarius est, & uice alterius iudicis ex mandato principis subrogat, & est casus l. C. de off. ep. q. uice alterius iudicis gerit, l. ij. hoc soluebat dominus meus tale quatuor. Aliquis episcopus decepsit, mandauit papa duobus, ut exerceant officium defuncti, decepsit unus illorum, querebatur an alter posset cognoscere? Certè non debebat, quia erat ordinarius. Sed in ordinarijs duobus in eod. officio unus potest cognoscere sine alio, licet aliud esset in delegatis, & de hoc dicebat esse plura iura expressa, hoc habetis. ff. de off. consul. l. i. Ita. Dicit eadem gl. postea qd omnes illi qui habent merum imperium, possunt relegare, & certè dicit qd non: quia concessum est praefecti specialiter, ut ff. de interd. & releg. l. releg. rñ. nec dicit qd hic sit merum imperium, sed ea qua mero imperio magisteraliter tractant, quia nec mortè ciuitatis, nec membri mutilatione. Sequitur uerò. Sed si ex indulgentia, ubi dicit, dicitur est, qd pater deportatus, amittit ciuitatem & iura ciuium Romanorum, & sic patriam potestatem. Similiter si filius fuerit in potestate, deportatus exit de potestate. Sed isti qui sunt restituti, recuperant per restitutionem, pristinum statum & gradum, & hoc dicebat dominus meus, qd litera ista melius faciebat ad quaestionem qua sequitur, qd litera de mundo, & si ipse uellet solueret sicut ipse audiuit quod soluebat, ipse solueret per ista literam, & per iura illa qua hic allegabat. Quaestio est talis, Papa reuocat expectantes in quadam ecclesia. Reuocatis expectantibus quidam impetrat praebendam primam in illa ecclesia qua uacabit, postea uenit unus de expectantibus reuocatis & impetrat restitutionem, restitutus est, uacat praebenda, uult admitti ille qui impetrauerat praebendam, & praeponeit qui impetrauerat restitutionem: qua licet impetrauerit postea qd ille impetrasset, tamè quia non impetrauerit praebendam, sed restitutionem ad illam quam primò impetrauerit qua ille qui modo uult admitti ex testamento in pristinum statum & gradum, & secundum hoc debet ille primò admitti & praeponei. Dicebat qd per istam literam hoc diceret, & uidet esse similiter casus l. in simili. C. de sen. pass. in sulā: ubi dicit qd miles qui fuit missus in insulam, quia uendidit arma sua ignominiose, restitutus est, nec solū recuperat qd sit miles, sed oportet in eodè gradu in quo primò erat, qua in matricula militum scribunt per ordinem: primò maior, secundò minor: postea minor: unde gradum quem primò habebat, recuperabat per restitutionem. Ad idè est C. ff. de contratab. l. j. ad fin. dominus meus tamen dicebat, qd forte diceret contrarium, & rationes istas bene dissolueret.

3 Captus ab hostibus, quare fingatur seruus. SI AB HOSTIBVS. Dicit gl. quod hic colligitur quidam quoddam genus hominum esse in pendenti ut inducant, hominum alij sui iuris, alij alieni iuris, ut ff. de his qui sunt sui uel alieni iuris. j. respon. alij in pendenti ut hic, unde status liberorum eius qui captus est ab hostibus, est in pendenti, ut hic dicit gl. quod illud tertium membrum non est uerum, & ad hoc allegat plures leges, unde lia-

beri eius qui captus est ab hostibus, patre eorum existere in captiuitate, sui iuris sunt: quia interim seruus est, dicit in potestate hostium: & qui in alia potestate est, alium in sua potestate habere non potest, ad l. l. ul. de adul. l. si eueniet. ff. de acquir. re. do. l. liber homo. §. quoq. Resp. ad litteram istam, qd nihil est in pendenti in potestate statu praesenti capti ab hostibus. sunt sui iuris: sed in potestate futuro ex his qua euenire possunt, est aliquid in pendenti: & sic est hic etiam status praesens istorum eius qui sunt sui iuris, iste status respectu futuri pedit: quia si reuertat pater, fictione iuris postliminiij fingeretur semper esse alieni iuris: quia quia fingentur semper fuisse in patris potestate: quia & pater fingetur semper fuisse in ciuitate, & qd in potestate futuro dicat aliquid in pendenti non in potestate praesenti. dicitis l. ff. de uer. obl. l. conditiones. ff. si cert. pet. l. cum ad praesens certi cond. & l. itaque. Sed certè ita dicas, qd licet in presenti liberi capti ab hostibus sint sui iuris, in lex dicit qd non sunt plenè sui iuris. ff. de suis & leg. l. pe. Dicit littera S, ed & qui captus, & C. littera ista legit fm gl. uno de duobus modis. Et dñs meus legit tertio modo. Primò modus fm gl. est qd non uidet quis seruus esse, nec importat hostium esse, sed ueritate donec fines imperij exceserit. ff. de cap. & postlim. reuer. l. postliminiij. §. postliminiij. sicut de furto non manifesto dicit qd non est furtum non manifestum, donec res furtiua ad locum destinatum fuerit deportata, unde si ante quādo cunctis deprehendatur, dicit furtum manifestum, ut j. de ob. ex delicto. §. manifestum. Secundo modo legit gl. sed non est intellectus literae, unde tertio modo dicit hic est intellectus literae: quia siue reuertat bello, siue quia furtum est recedit ad hostes, semper dicit postliminiij reuerfus, ut hic, & hoc importat ista uerba, reuertat, siue bello recuperat, cum bello postliminiij reddi se aestimat, id est, dicit uel credit fm ueritate non aestimat, id est, fingit quasi non sit uere reuerfus postliminiij, sicut gl. exponit: sed non est intellectus literae, ut dixi. Hic tanguntur duae fictiones, scilicet fictio iuris postliminiij moriat in captiuitate esse mortuum hora captiuitatis. Sed tunc arguit, prima hora captus fuit seruus, ergo fingit mortuus seruus, qd est in mente legis Cor. ut ff. de test. l. lex Cor. Dicit ad istud argumentum fingit esse mortuus prima hora captiuitatis, & illo momento erat liber. Dicitur qd fictio legis Cor. fingit ipsum mortuum esse prima hora captiuitatis, non ipsum mori: quia tunc fingeret esse mortuum, unde aliud est mori, aliud mortuum esse, ut de condi. & demon. l. si haeres fingit emittere spiritum. Et hoc petas tu i argumentum tuo, ergo fingit mori seruus non sequitur, sed bene concludes: ergo fingitur mortuus dicitur eripiebatur in seruitutem. Quare aliquis, Quae equitas est ista, quod ille qui captus sit ab hostibus, sit seruus legis quae hic induxit in duci pro hostibus: & contra nos ita opponebat quidam nobilis laicus domino meo, ipse dicebat. Et p nobis hostes potest esse ratio, quare captus ab hostibus, seruus fingatur, quia imperator potest dare legem hostibus, si uellet, quia dominus totius mundi est. ff. ad l. Rhodia de lac. l. de precatio. sed non sunt digni legibus sicut de metrice dicit, quod non est dignum legum laqueis innodari, ut C. ad l. Iulian. de adulte. l. qua adulterij. Itè & si de iure posset dare legem hostibus, quia de iure posset constituitur, qd capti ab hostibus essent liberi, cum hostes de facto non seruaret: & sic leges essent ludibrio, quod esse non debet. ff. de iudi. l. si praetor. ideo non constituitur capti ab hostibus, erant liberi. unde communi assensu imperatoris uel populi Romani & hostium introductum fuit qd illi serui, & illi quos de suis caperemus, essent nostri. Si queras, quare uoluit lex uel imperator captum ab hostibus liberum, seruum esse apud nos, licet apud hostes diceret ipsam seruum esse: Dicendum quod ex quo est seruus hostium si liber remanet cum apud nos retinent bona sua: & ista bona essent hostium, & illa est ratio quare captus tam apud nos quam apud hostes haberet pro seruo.

PRATEREA. Et dicit in illo §. x. & tunc ex edicto, quod pater eadè iura habet in bonis filij emancipati, merito praeferauit patrono in bonis liberti: & quae sunt illa iura, exponit in gl. Sed quare, pater qui emancipat filium, habet tabul. sicut patronus praeteritus a liberto, iure nihil habet per

per ista iura: est ne hic correctum? Dicit Azo hodie est correctum, hereditas enim descendenti aequaliter ascendenti. deferret patri & matri, ut in auct. de har. qua ab intest. deferret. §. ius hodie. Hugo dixit contrarium, qd imò hodie pater habebat pater. Et praefertur matri. Dicendum qd uidetur correberet pater. Et praefertur matri. Dicendum qd uidetur correctum. Pater si non emancipasset filium, habebat olim omnia iura peculij, sed hodie tantum habet hereditatem in aduentitijs, & si non emancipetur, ut in auct. de har. qua ab intest. defe. §. j. quare. Sed hic erat causa qua post emancipationem habebat contratab. & praeferebat matri: quia si non emanciparet, haberet omnia, & hodie cessat, ista causa cessabit & sic pater non praefertur, & effectus, ut ff. de episc. & cler. l. generaliter. & sic pater non praefertur. Dicendum ab intestato pater & mater hodie aequaliter admittunt: sic loquitur illa auct. de har. qua ab intest. defe. §. consequens, sed ex testamento per contratab. Dico qd pater praefertur matri: quia in successione ab intestamento inuenitur ius antiquum correctum.

1 Taciturnitas equiparatur consensui, ubi est coniunctio personarum. 2 Emancipare filium in quibus casibus possit cogi pater.

SED ET SI PATER. Dicitur in isto §. qd qui tacet, consentit. Dicitur qui tacet, non uteretur, sed ubi inuenitur contrarium, dico qd speciale est, unde hoc est speciale, coniunctio personarum: unde cum pater dat filium in adoptione, & filius tacet, uidet consentire: quia uidet qd tenere debeat id qd pater facit, & sic loquitur hic qd qui tacet, consentit, ubi est coniunctio personarum, & sic loquitur similes quae ad hoc inducuntur: unde si donat res mea me praesente, & non dicitur ab extraneo, non nocet mihi, si à coniuncto, nocet: quia habetor pro consentiente, ut ff. de don. inter uir. & ux. l. si seruus communis. Sed si ab extraneo interueniat aliud quam tacetur nitas, quia recipi pretium bene mihi prauidet: quia receptio pretij bene prauidet. ff. de emul. l. quidam ex parte. Ista iura inducebantur contra dominum meum in quadam quaestione. Quidam maritauit unam de filiabus suis cum duas haberet, & dotauit eam de bonis matris, etiam praesente ea que primò fuerat maritata, & non dicitur. Quarit utrū sibi prauidet: & arguebat qd sic: quia si alias coniunctio personarum inducit consensum, multò fortius coniunctio personarum cum fauore dotis: quia causa dotis fauorabilis est. Unde iura praerogata per hoc inducebant. Dominus meus distinguit in ista quaestione, aut illa filia qua tacuit, erat emancipata. Sed dices, Nonne erat uxorata, & sic extra potestate? Dicendum, qd propter hoc non exit potestate patris: quia certi sunt modi exeundi de potestate, ut hoc tunc non est de illis, & c. est similis modus arguendi. ff. de his qui sunt sui uel alieni iuris. l. patre furioso. Casus legis est. C. de condi. inser. l. si uxorem. unde distinguendum est de illa qua tacuit, aut erat emancipata, aut sui iuris bene potuit loqui, & intelligit consentire. & supra prauidet, & in emancipato loquitur lex qua pro hoc adducitur, & optimè facit lex, qd qui tacet, consentire uidet. ff. de pig. l. si fidei. §. pater. Si in patria potestate, non contra dicens, habet pro consentiente: l. si patre. ff. de rit. nup. de bonis qua lib. cum oportet. & hoc dicit expresse auct. de nupt. §. si mulier. non credit qui uoluntate patris uel dñi sequit, ut ff. de reg. iuris. l. uel le. non credit. Sed dices, nonne hic erat in potestate, si tacet, consentit. Dicitur qd est casus alius penitus ab eodè quo nostra fuit proposta quaestio. Dicit in fine huius tituli, qd in casibus pater cogit emancipare filium uel filiam: ut si malè tractet, uel si filia imponat necessitatē peccandi, & ideo dico, & si filio & alijs casibus, qui hic tangunt in gl. Sed tunc quarit, utrū in istis casibus si filius malè tractet patrem, uel patri imponat necessitatē peccandi, an filius cogit emancipari, quia inuitus non emancipetur, ut in auct. quib. mod. nat. eff. sui. §. generaliter. Sic nec inuitus emancipatur. Dicendum qd non: & ratio quare cogitur pater emancipare in praedictis casibus est illa: quia non expedit filio qd sit in potestate patris: sed patri non esse in potestate filij, unde de similib. ad similia non est procedendum. Itè poena est patris emancipare: quia amittit ius patriae potestatis. Itè propter delictum cogitur emancipare: sed emancipa-

ri non est filio poena, sed libertas: ideo non cogitur emancipari propter delictum suum: quia hoc esset sibi commodum, & quis non debet consequi commodum de eodem quo poenā meretur. ff. de neg. gest. si in hereditaria in fin. & ff. de interd. & releg. l. relegator, ad fin. unde propter delictum non meretur emancipari, imò si esset emancipatus propter delictum suum, reduceret in patria potestate. C. de na. libe. l. ista. sed Alex. cōsuluit patri: quia ueniet corā iudice, & talem sententiam quam uellet pater, ferret iudex filium. C. de pat. potest. l. si filius.

De tutelis. Tit. XIII.

- 1 Tutelarum tria sunt genera, testamentaria, legitima & datua. 2 Tutela differt à patria potestate. 3 Tutor ratione officij debet habere sumptus si quidem facit alios quā domi. 4 Nemo uiuit ex uenio. Expensas quas debeat habere actor ratione contumaciae rei.

RANSEAMVS. Est autē tutela hic, quia diffinit tutela, & non diuidit. tria genera tutelarum, testamentaria, legitima, & datua. Ad hoc dicit Placentinus qd hic diffinit & diuidit tutela. Diffinit autē usq; ad uerba illa, data iure ciuili, & c. Et tangit diuisio tutelae, data ciuili iure. & per hoc tangit legitima que datur à l. j. de le. ag. tu. in prin. ac permittit, scilicet à legc. uel à testatore, & sic tangit testamentaria & datua, quia à lege permittitur testatori & iudici dare tutores, ut in §. permittit. Dominus Azo dicit qd diffinit hic, sed non diuidit. & hoc dicebat ideo, qd imperator hic à principio diffinitus usq; ad finem etiā illius uerbis inclusis data ciuili. Itè sine aliqua pefatione & separatione, pcedit, qd non esset, si diuidere intendere. Dominus meus dicit qd potest sustineri & Placentinus, qd hic simul diffinitio bene approbat apud Logicos. Sequitur in diffinitione, Tutela est uis atq; potestas. Dicit gl. qd uis ponat p ad iectiuo, & p tanto dicit uolūta potestas: quia inuito datur. Sed dicit aliter & latius, ut per Guarnerium in l. j. ff. eo. tutor & inuitus dat, ut ff. de tu. & cu. datis ab his. l. iust. & l. nec non. & bene dico qd dat inuitus tutor, nisi legitimam haberet ex causatione, ut j. de excusa. tut. per totum. Sequitur in diffinitione, Ad tuendum eum, & c. & sic tutela est ad tuitionem, & sic ad eum modum & utilitatē pupilli, & per hoc colligit differentia inter tutelam & patriam potestatem. Nā patria potestas est ad eum modum patris quod apparet, patri acquirit. ff. de acquir. har. l. placet tutor est ad eum modum pupilli, ut dicitur est. Sequitur in diffinitione, Qui propter artem, & c. Hic colligit alia differentia inter eos qui sunt in tutela, & eos qui sunt in patria potestate: nā qui sunt in tutela, liberantur propter tutelam, ut quando facti sunt adulti, ut j. quib. mod. finit tut. in prin. Nā qui sunt in patria potestate, etiā si haberet mille annos, non liberant, nisi mors patris, uel emancipatio, uel alius modus exeundi de potestate interueniret, de quibus dicitur est §. quibus mod. ius pat. potest. sol. per totum. Sequitur in diffinitione, In capite libero, & c. gl. hic significata allegat hic l. unā. ff. de tute. & curat. da. ab his. l. si impuberi. cui legi alie duae sunt contrariae, quas allegat. leges istas ita distingue. Aut seruus qui uult cogere heredem, est seruus heredis, & tunc non potest cogere: & sic loquitur illa lex. ff. ad Trebellianum. l. cogit. §. si seruo. Aut ille seruus est seruus hereditatis, & tunc distinguitur, aut est sibi libertas & hereditas relicta ab una persona tantum: quia fuit unus solus haeres institutus qui rogatus fuit per se de communi hered. restituere illi seruo, & ipsam manumittere: & hoc casu potest cogere heredem ut hereditatem adeat, & eam sibi restituat, & libertatem praestet. & sic loquitur lex. ff. ad Trebellianum. §. nomen. aut est seruo libertas & hereditas relicta à duobus qui duo sunt haeres instituti, & unus est rogatus restituere hereditatem, & alius praestare libertatem, & tunc distinguitur: Aut portiones eorum ad unum eorum redeunt, quo casu facta sunt unum, & tunc ille ad quem ante porrigit à seruo adire hereditatem, & ultimò aut relicta est seruo à duobus haeredibus. hereditas & libertas, nec unius heredis portio ad alium redit, casu uenturū potest cogere ut adeat, sic loquitur lex. ff. ad Trebellianum. l. si res aliena. §. seruus. Aut sibi reli-

24

Bartol. super Institut. lib. I.

sibi relicta est hereditas & libertas a duobus quorum unus est haeres, alius legatarius. & tunc queritur, an tutor debeat sustineri de bonis pupilli? Videtur quod non. contra videtur, quod imo, nam sicut ferre testimonium est onus: ita tutela est onus. Testes sumptus suos habent a producente, quare & tutor a pupillo. Item quia nemini officium suum debet esse damnosum. & quod testes habent sumptus a producente, dicit l. c. de testi. l. quoniam liberi. Dicitur igitur quod ita est in tutore qui habet expensas. & intelligitur hic doctor de expensis in itinere factis. arg. ff. man. l. idem que. s. idem Labeo. ibi, sed si ad uenturas. Sed ego dico quod in omnibus habenda est ratio sumptuum, unde si solus expendit, siue tutor, siue testes, ratio officij in spiciendum est. & facit ad hoc ff. famil. erci. l. ex parte in princ. & intelligitur quod sumptus habebit tutor, si quidem facit alios, quam domi faceret. Nam sumptus quos faceret etiam si non haberet tutelam, illi bene deducuntur, nec ad illos tenentur pupillus. nam domi oportet eum expendere, quia nemo uiuit uento. C. de ali. pupil. praestan. l. uiti. & propter hoc quantum domi expendit, tantum minus habebit de bonis pupilli ratione expensarum. & ita dicerem in actore qui ratione contumaciae rei ponit expensas, ut quantum domi expenderit, tantum deducatur de condemnatione, ar. ff. de pcti. har. l. sed si. s. quod aut quis, nisi esset talis persona quae ex opera sua lucrata esset domi, ut quae erat fofsanus, uel carpentari, uel alia persona quae operis suis lucrata uita sua. per hoc ar. ff. ad exhib. l. sed si haereditas. s. j. & ar. ff. fami. er. ex parte. in prin.

Qui testamento tutores dari possunt. Tit. XIII.

DARI AVTEM. Hic uidetur quod titulus continet se ad rubricam. Sequitur ergo, sed & seruus proprius. In isto s. dicitur, quod aliquis seruus suum proprium sine libertate in testamento suo dare tutorem potest. Non intelligas, quod expresse dicat testator ut det eum sine libertate: quia tunc non coniecturamus tacitam libertatem esse in certis non certis, locus sit coniecturis. ff. de uerb. ob. l. cōtinuus. s. cū ita. sed intellige quod dat simpliciter seruus suum proprium tutorem, nec expresse ei libertatem, & hoc fauor est liberorum. Item ex quo dat eum tutorem, & omnia dare praesumitur sine quibus tutela explicari non potest. ar. ff. de iur. iud. om. iudi. l. ij. ff. de procl. ad rem. & l. ad legatum.

SERVVS AVTEM. Vbi dicitur seruus alienus, pure non potest dari tutor, sub conditione tali, si liber erit, bene datur. Sed pone, testator in testamento suo pure dedit seruū alienum tutorem filio suo impuberi, quod si erit datus, ualebit nec? Dicit dominus meus quod sic: quia intelligitur conditio, si liber erit, arg. j. co. ti. futio sus. Sed si pure daret eum tutorem, ita quod non exprimeret se uelle quod non intelligat tunc utiliter dare, & sic intelligitur quod loquitur iste s. Vult igitur s. iste, quod si detur tutor seruus alienus, sub ista conditione si liber erit datur, ultima. Et est ratio gl. quia per hoc quod testator dat seruū alienū tutorem si liber erit, uidetur rogare heredem ut emat, & manumittat. ff. de testa. tu. l. si haereditas. s. fin. Dominus meus addit aliam rationem: quia conditio quae quis inserit legato, uerisimile est quod uelit eam implere, unde cum testator dat eum tutorem cum liber erit, uidetur uelle quod eum uelit manumittere, ut ff. de manumiss. test. l. si quis locuples.

2. Auctus legitimi conditionem non recipiunt.

PROPRIVS AVTEM SERVVS. Ibi dicitur, quod seruus proprius eodem modo datus, inutiliter datus erat. Illud nebulum eodem modo exponit glo. & primam opinionem seu expositionem approbat. Dominus lac. approbat secundam iudicet, quod tutela datio sit utilis, sed a dicitio inutilis, & pro non adiecta habetur. & j. secundum eum modus dandi est utilis, sed datio inutilis. Nunc aduerte qualiter gl. improbat primam opinionem seu expositionem. Nam plures dicuntur qui non intelligunt, actus legitimi non recipiunt conditionem: sed tutela datio est actus

legitimus: ergo, & c. ff. de reg. iur. l. actus legitimi. Sed adhuc illud ar. non concludit propositum, nam uerum est quod tutela quae datur a iudice, non accipit conditionem, testamentaria sic, unde testator bene potest dare tutorem sub conditione, ut j. proximi. s. & s. co. tit. s. seruus alienus. & ideo ita habet probari. Sicut iudex nullo casu potest dare tutorem sub conditione, & si det quocumque casu, non ualet tutoris datio: sic testator non potest dare tutorem conditionally in casu de quo loquitur, scilicet sub conditione ista cum liber erit: ergo si det sub ista conditione sibi prohibita, erit idem quod in qualibet conditione prohibita seu non permessa iudicis: quia quod iure fit de toto quo ad totum, idem esse debet de parte quo ad partem, ut ff. de rei uend. quae de tota.

FVRIOSVS. Habens ar. ut s. dixi: quia si seruus alienus detur tutor simpliciter non adiecta hac conditione cum liber erit, tamen intelligitur.

CERTE AVTEM. Dominus meus intelligit quod gl. dicit, quod uniuersitati rerum bene datur: uerum est secundum quod se extendit iurisdictio dantis etiam si non esset nisi una res in sua iurisdictio.

1. Nominis filij si proprie sumatur, non continetur nepotes, secus si improprie, & quando.

QUOD SI NEPOTES. Ibi dicitur quod de nomine filiorum continentur & nepotes, ut ff. de uer. sig. l. liberorum. Ad istud primum ista soluit gl. quod nomen filij, si proprie sumatur, continetur nepotes: quia filius dicitur a Philo, quod est amor, & nepos & quilibet alius qui paterna affectione diligitur, nomine filij continetur. sic loquitur l. s. rna. Si autem nomen filij improprie sumatur, tunc nomine filij, & unde dicatur filius, non continetur nepotes, sed soli filij, sicut loquitur hic. Tu debes dicere totum eodentem, quod filij appellatione si sumatur proprie, non continentur nepotes: si improprie, continentur & nepotes. nam si propter hoc quod filius dicitur a Philo quod est amor, intelligimus quod non est dicendum, unde alio modo soluit dominus meus per quamdam gl. Roglerij quae est ff. de tutel. l. tutela. & dicit illa gl. quod distinctio liberorum & filiorum non cadit in idiotiam. Per eam uoluit dicere Roglerius quod idiota appellat omnes filios suos non adhibita distinctio ne nepotum ad filios: sed peritus bene distinguit inter nepotes & filios. Unde cum dicitur hic, quod filiorum appellatione nepotes non continentur, uerum est quod filij appellati a peritis. Et quod dicitur l. c. r. ga appellati filiorum nepotes intelligantur, potest esse uerum si appellantur filij ab idiota, quod ei non imputatur si significatu uerborum proprie utatur, ut ff. de uen. in spi. l. edictum. dñs meus recitabat hic, quod audierat a quodam domino suo quod ita soluebat, quod si habeat nepotes & filios, tunc nomine filiorum non intelliguntur nepotes: quia singuli suam proprietatem requirunt, quibus mo. tu. in fir. s. alio. Alij dicunt quod est generale quod appellatione filiorum nepotes continentur. fallit in casu propter patrem & duram separationem. ff. de fun. in stru. & in instrumento le. l. que situm. s. lanificus.

ADDITIO.

4. Nominis filij. Adde quod nomine filiorum uenit nepos, quando testator nepotem trahat ut filium, secundum Bar. in l. alimeta. ff. de ali. & cib. leg. Et qui nepotes non continentur nomine filiorum, uide per eundem in l. sed et milites. ff. de excu. tut. ut nunc quid filiorum appellatione in testamentis ueniat ipsi nepotes, & quod si filius & nepos ex filio praemortuo extiterint, & quid si mortui testatoris tempore concepti non erant, nunc quid comprehendi habeant & uide no. Alexandri in cos. xxxj. incip. Videtur in tertio uo. per totum conf. De materia uide do. las. in l. quae delegato. ff. de leg. j. & in l. filiusfam. s. d. in ij. lect. ff. eod.

De legitima agnatorum tutela. Tit. XV.

- 1. Agnati qui dicantur.
- 2. Mater non est agnata filio.

QVIBVS AVTEM. Sunt autem agnati, & c. Ibi dicitur quod agnati sunt illi qui per uirilis sexus cognationem sunt coniuncti. Sed op ponitur, frater alias pater tuus habet fratrem uterinum, iste frater nec tibi nec patri tuo erit agnatus, ut c.

ut c. de legi. har. l. ult. s. sed nec. & tamen est tibi cognatus & fratri tuo per uirilem sexum per patrem, sed filij duorum fratrum qui duo fratres sunt sibi coniuncti per patrem communem, sunt agnati, sed filij duorum fratrum uterinorum non sunt inuicem agnati, sed cognati: & ideo si aliquo respectu sit foemina tantum in medio agnationis cognatio, & ideo ad hoc quod sit agnatio, oportet quod est respectu sit uirilis sexus. Unde dico quod mater tua non est tibi agnata, quia per seipsam tibi adiungitur. j. ad Tert. circa prin.

- 1. Agnatio est nomen iuris ciuilibus. Agnati habent a iure ciuili quendam prerogatiuam, ut praefertur cognatis, & quibus.
- 2. Masculi & foeminae equaliter admittuntur in successione. Masculos & mulieres quantum ad successiones qui impares iudicat, accusetur natura est.
- 3. Cognationis ius est inductum quadam ratione naturali.
- 4. Multa impediuntur incipienda quae non impediunt iam consummata.
- 5. Curatores legitimos habere duae personae tantum inueniuntur, scilicet prodigus & furiosus.

VLTERIVS. Sed agnationis quid est ius, & c. Ibi dicitur quod agnatio, est nomen iuris, & dicitur nomen iuris ciuilibus. nam ante ius ciuile cum omnes essent cognati, ius ciuile attendens maiorem dignitatem in masculis, quam in foeminis, eis dedit quandam prerogatiuam, ut praefertur cognatis in haereditatibus & tutelis: & sic quodammodo haec agnatio fuit inuenta contra naturalem rationem. nam dicit l. c. qui mulieres & masculos quantum ad successione impares iudicat, accusator natura est. C. de lib. prae. l. maximū uitiū. & ideo cum sit aduentitium nomen de iure ciuili, non est mirum si per ius illud amittat: sed ius cognationis est inductum quadam ratione naturali, non pariter & agnati & cognati iure illo uocabantur: quia omnes cognati uocabantur, & per hoc cum sit ius naturale, non tollitur ita cito per ciuilem rationem. Sed contra naturam cognati habet successione: & omnis successio est de iure ciuili per legem illam scilicet obueniret: ergo male dicitur cognationem non esse de iure ciuili. Dicendum quod si cognati habeant successione de iure ciuili, non pro tanto dicitur cognatio esse iuris ciuilibus: quia ius ciuile non tantum prerogatiuam dat cognatis, quandam ad agnatis, sicut dicitur in pœnis uersa rari: non quia uersetur in pœnis, sed prorogatio dicitur in pœnis non usurarij, quia in eis non tantum iure uersatur sicut in stipulationibus, ff. de pœnis. si unus. s. partus. Dicitur ergo quod illud quod habent agnati de iure ciuili, scilicet prerogatiua sua est contra naturalem rationem, sed cognati habent per ius ciuile, sequitur naturalis aequitate. Sed in si. huius. s. dicit gl. quod tutela deferenda tollunt per minimam capitis diminutionem, sed de lata non tollunt, arg. C. de testa. iubemus. Item dicit gl. in har. idem tenet lo. Fab. & latius ut per eum hic: quia haereditates relatae & cognatae per capitis diminutionem non tollunt, sed deferendae sic, ut C. unde liberi, ult. l. Sed & deferenda impediuntur per minimam capitis diminutionem, quod probatur j. qui. mo. tu. fi. in si. nisi, ubi dicitur quod per minimam capitis diminutionem finit tutela: ergo fuerat intentata. Et si quaeras quare est causa diuersitatis tutelae & haereditatis, ratio est in promptu. nam haereditas unico actu implet seu agnoscit, ita quod actus futurus non est necessarius: tutela non implet uero actu, sed successiue. nam sicut hodie gerit quis tutelam, & cras etiam geret, sic deinceps: ergo si ea non dū finita, geret donec finiat a summo generali. Nunc multa impediuntur incipienda, quae non impediuntur iam consummata, ut ff. de mino. l. Aemilius. ff. ex quibus. cau. in pos. ea. apud Iul. Sed tutela cum adimpleat successiue, non est consummata, sed consummata eueniat capitis diminutione: futurum processum impedire poterit, licet in haereditate iam adita impedire non poterit, quia nihil est ibi futurum, quod per capitis diminutionem ualeat impediri. Pone: quare quare coniuncti descendunt ad haereditatem, si de libe. & posth. l. in suis. & quare ius dedit tantam potestatem patri, quod possit ex haereditate filios, ueritas quarta, & dicit qualiter esse patris referret in filio. Dicit litera, est & alia tutela. gl. exponit, l. alio nomine uocata. Sed certe melius diceret, si diceret alia ratione uocata, cum hic

Bar. super Instit.

sit penitus diuersa a praecedenti, & alia ratione inuenta seu inducta. nam prima ex uerbis & mente senatusconsulti Tert. data est, ista nec ex mente, nec ex uerbis: ut j. uidebis: ergo non est exponendum, est & alia tutela, id est, alio nomine uocata: quia sic inuenit, & esset alia tutela cum praecedenti, sed nominata essent synonyma, quod non est uerum. Sequitur in litera. Vel deinceps impubes manumiserit. Sed si essent puberes, nunc quid esset eorum curator legitimus? non. Nam iure non inueniuntur nisi duae personae qui habent curatores legitimos, scilicet prodigus & furiosus, ut j. de cu. fu. s. furiosus est, de ea pi. audi. de curationibus. Et sic dico quod cum isti non sint de illis personis, non habebunt patrem legitimum curatorem. Sed contra est auct. secunda qui obli. se. perhi. s. j. sed dicit quod ibi loquitur extendit uide de curatore, hic loquitur proprie de curatore.

De fiduciaria tutela. Tit. XIX.

- 1. Tutelam fiduciariam fratris impuberis quando debeat habere frater pubes.
- 2. Tutela liberti unde habuerit originem, & qua ratio fuit inuenta.
- 3. Tutela fiduciaria fratris qua ratione fuit inuenta.

QUO DEFVNCTO. Si liberi eius uirilis sexus existant. Hic ergo uidetur, quod frater est tutor fiduciarius fratris uel sororis impuberis mortui a patre communi. Verum est, dicit gl. etiam si tam impubes quam frater pubes semper mansissent in potestate patris communis temporis. Nam semper frater pubes habebit tutelam fiduciariam fratris impuberis, allegat. l. quae nihil facit, ad hoc habes, s. qui. mo. ius. pa. po. sol. s. j. s. de tutel. s. permissum. idem dicit gl. & si emancipatus esset, certè gl. ibi dicit quod hoc casu si esset emancipatus iste frater pubes tempore mortis patris communis, haberet tutelam legitimam fratris sui. Hoc dicit gl. C. de legi. tut. l. iij. & cont. in n. uir. hic, quod iste etiam hoc casu esset fiduciarius: unde dicitur quod si semper mansissent in potestate patris communis frater pubes & frater impubes, frater maior habebit tutelam legitimam fratris sui impuberis non fiduciariam, quod se probat sic: Cōstat quod ipse sit proximior agnatus, ergo dicemus eum legitimū esse tutorem fratris sui impuberis ex mente & uerbis, cum eam deferat legitimam tutelam proximioribus agnatis. s. de legiti. agnat. tut. s. j. resp. & quod frater possit esse tutor legitimus fratris sui, habes C. de excep. l. aduersus. gl. inducit hic legem illam per contraria: sed debet dici quod ibi mansit in potestate, hic non, ut j. de success. lib. j. resp. & j. de legit. agna. tu. Unde antequam ulterius progrediar, unde originem traxerit, est dicendum quod fuit reperta in illa lege xij. Tab. nam in ea cauebatur quod patronus uocet ad haereditatem liberti. Ista ergo ratio quia uocabatur ad haereditatem, uoluerunt iuriconsulti quod deferret eum tutelam liberti. Ista ergo ratione quia uocabatur ad haereditatem patet, unde habuit originem tutelam liberti: ergo patet unde habuit originem, uel qua ratione fuerit inducta: propter hoc enim dicitur magis legitima quam ea quae deferretur parentibus. & ideo dicit s. de legib. agna. tut. dicit litera ex ead. l. & c. & j. de leg. pat. tut. Dicit litera exemplo patronorum, nam ista quae deferret patronis, fuit ratio tutelae delatae parentibus. nam cum iuriconsulti uiderunt, quod senatusconsultum uocabant patrem ad haereditatem filij impuberis quae emancipauerat, uisum fuit eis, & merito, ut ei deferrent tutelam legitimam, quae uocatur legitima parentum tutelae: & ista minus legitima est quam praecedens, ut ista probantur. ff. ad Tert. l. ij. s. obijcitur. Fiduciaria autem tutela fratris impuberis est: quia cum iuriconsulti uiderunt quod fratres non uocabantur ad successione patris emancipati aliquo de iure ciuili, nec oculum habebant ad ius praetorium, per hoc haberet frater bonorum possessionem, unde cognati in bonis fratris emancipati non reperirent causam aliquam cur deferret sibi tutela legitima fratris sui: sed ipsi considerantes quod debet maxima esse dilectio inter fratrem & fratrem, & ex ista dilectione coniecturantes fiduciam de fratre, confidentes ei, detulerunt fratris emancipati tutelam, quae fiduciaria appellatur, ut in isto titulo.

1. Haeres & defunctus idem sunt. Pater & filius censentur eadem persona.

2. Titulus

2 Titulus de fiduciaria tutela non est hodie correctus.
3 Frater an sit legitimus tutor fratris.

ATQVI. Hic opponit in patre filius patroni patro-
no mortuo, q erat legitimus filij sui impuberis emā-
cipati, non habet eandē legitimā tutelā fratris sui, quā
pater habebat, sed habet fiduciariā. Ad hoc imperator bene
respondet ibi, qm filius, &c. Sed pone quāstionem: quare fi-
lius idemq; pater patre suo mortuo qui erat legitimus tutor
nepotis sui impuberis emancipati, non est legitimus tutor
filij sui. nam eodē modo si nō esset emancipatus iste nepos,
ab auro esset recafurus in potestate filij sui eiusdēq; patris eo-
dē iure & eodē modo, quo erat in potestate aui sui: ergo eodē
iure debet habere tutelā filij sui, sicut habet tutelā liberti fi-
lius patroni mortuo patrono, & legitimā sicut & patronus:
quia & si libertus non fuisset manumissus, eandē potestātē
haberet filius patroni in eo, qualē habebat patronus: ergo
eadē ratione retenta dicerē, q sicut auus legitimā tutelā ha-
bet nepotis impuberis emancipati, ita filius idemq; pater pa-
tre mortuo tutelā legitimā quā & pater: quia si nepos non
fuisset emancipatus ab auro, eodē modo recafurus erat in po-
testate filij eiusdemq; patris auro mortuo, sicut erat in pote-
state aui auro uiuente. Hic dicit in gl. do. Azo, q non est simi-
le de patrono & de eius filio respectu tutelę nepotis. nā quid
dicitur q libertus si non fuisset manumissus a patrono mor-
tuo, esset in potestate filij patroni, sicut erat in potestate pa-
troni: uerū est, q hares est, & filius hares & defunctus idem
sunt: ergo bene inferit, q patroni filius patrono mortuo po-
testatem haberet in liberto: si nō fuisset manumissus, eandē
quā & patronus habebat, & hoc iure hereditario, non iure
proprio, tutelā habet eo facto liberto, quā patronus habe-
bat in casu proposito, etiam si dicitur, q auro mortuo nepos
suus nondū emancipatus recafurus sit in filij patrisq; sui po-
testatē: & sic eandē potestātē habet pater in eum, quā habe-
bat auus: eam tñ non habet iure hereditario, sed iure pprio.
data q filius idemq; nunquā esset hares patris sui scilicet a-
ui, tamen filij suū eundemq; nepotē in potestate sua habet,
unde multa habet filius ratione qua filius, licet nō sit hares
patris, ut ff. fami. er. si maritus. in fi. ergo istā potestātē habet
iure suo proprio, ut ff. fami. er. si maritus. si ergo iure suo pro-
prio habet, ergo quantum ad hoc, nulla est unitas uel iden-
titas inter eū & patrē suū: non est igit ratio, quare dicamus
auro mortuo filij aui eundemq; patrē nepotis habere ean-
dem tutelā scilicet ipsius nepotis, quā habebat & auus, cum
aui patri non representet in potestate nepotis filij, quia sui
quā haberet auro mortuo, si nepos nondū fuisset emancipa-
tus ab auro, & sic cessat hic unitas quā reperitur in casu de pa-
trono & filio eius respectu liberti, si nondū fuisset manumis-
sus: quare dicit Azo, q isti casus non sunt similes, & propter
hoc in casu isto non habet locū legitimā tutela sed fiducia-
ria. † Sed opponit, nā sicut idē sunt hares & defunctus: ita
idē sunt pater & filius, cum sit eadē persona, ut C. de impu.
& ali. substi. l. ult. r. et si pater & filius quo ad quādā, sint eadē
persona, tamen non sequitur q si filius habebat aliquid nō
habens causam a patre, q illud sit idē, & eodē modo habeat
quo & pater habuit, imō diuersum, & diuerso modo. In sine
huius tituli † est sciendū, q quidā hic uoluerunt dicere, q
iste titulus & præcedēs, est correctus: sed de præsentī probō,
q non est correctus. nam, ut dixi, pater uocatur ad tutelā fi-
lij legitimā per rationē senatusconsulti Tert. Et est ratio ut ui-
distis. nam per illud senatusconsultū uocabat pater ad hære-
ditatē filij: & idē meritō statutu fuit ab illo senatusconsulto,
q uocaret ad onus, scilicet ad tutelam ipsius. sed hodie nihil
immutatū est, nisi hoc quod olim qñ quis emācipabat filij,
referuabat sibi ius succedēdi: sed hodie siue referuet, siue nō,
intelligitur referuati. ergo apparet q hodie est necessaria lega-
tima parentū tutela. nam cū hodie sic & olim uocentur pa-
tres ad successiōnē filiorū, ergo & ad tutelā, & quod ita sit, q
nihil aliud sit mutatū per ius nouū, habes j. de legi. suc. §. ult.
& ff. ad Tert. l. ij. §. obeunt. Item dico q iste titulus non est cor-
rectus, neq; per legē xij. tab. neq; per constit. nouā quā est in

auth. de hær. quā ab intest. dese. §. ex his. & ad arg. eorū qui
dicunt istū titulu esse correctū, resp. † q etiā hodie frater est
legitimus tutor fratris sui impuberis. nam lex xij. tab. defert
tutelā omnibus agnatis: sed quamuis iure isto per emanci-
pationē tollat agnatio, tamen iure nouissimo emancipatus
in nullo differret ab eo qui semper fuit in potestate: ergo de-
bent ipsi, cum l. xij. tab. differat omnibus agnatis, & emanci-
pationis obstaculū tollat per ius nouissimū, q pater sit tu-
tor legitimus ex l. xij. tab. filij sui impuberis emancipati. Ad
quod respondeo, q cum l. xij. tab. dixit deferri tutelā proxi-
mioribus agnatis, & emancipatus pro agnato reputet, non
tamē l. ant. quā l. xij. tab. attribut. est, quod sic probatur. po-
ne, quidam habet filij in potestate, planū est q per legem fi-
lius debet succedere. pone q captus sit pater ab hostib. hac
lex Cor. fingit ipsum esse mortuū prima hora captiuitatis,
& hoc est dicere quod filius mortuū liberū: nam nisi hoc
fingeret, & capere penes hostes decederet, non posset hares
esse: quia seruus. Fingit ergo l. Cor. ipsum mortuū esse libe-
rum: dicemusne hoc casu filij succederet legē alia quā uult
ut filius sit hares patris liberati, an dicemus ipsum succede-
re per fictionē legis Cor. quā remouet obstaculū seruitutis:
& est dicendū q legi Cor. ascribat, non legi alij. Sic dicemus
casu proposito, quia licet l. xij. tab. deferat tutelā & ius istud
agnatis, cum emancipatus ei non esset agnatus, licet pro a-
gnato habeatur per ius nouissimū, non est assentiendū legi
antiquā xij. tab. sed cōmuni nouissimā quā remouet obsta-
culum emancipationis: ergo apparet per prædicta, q frater
maior non erit tutor legitimus fratris impuberis emācipa-
ti: quia tutela legitimā per legē xij. tab. defertur si per legē illā
non defert ei, ut probatū est, & hoc proba. ar. l. ff. de uulg. &
pupl. sub. l. lex ex cer. ff. de bo. post. l. ij. §. eius. & quod nec per
constitutionē nouā in auth. de hær. ab intest. d. §. Ex his corri-
gitur iste titulus. ego probō: nam titulus iste defert tutelā a-
gnatis & cognatis, & sic loquit generaliter, & ideo non uide-
tur se referre ad istum specialem tractatū. arg. legis, qua cauet,
q ubi porrigitur generalis clausula, non uideat se referre ad
eā de quibus specialiter est tractatū, ut ff. de uer. ob. doli clau-
sula. ff. de penis sacro. legum. Vnde dicendū, q salua reue-
rentia contradicentiū, q iste titulus necessarius est, sed si nō
esset positus, bene dico q non esset necessarius, ut non pone-
retur, cum satis esset prouisum per cōstitutionē prædictam.
Sciendū, q tutela agnatorū ex uerbis legis xij. tab. inducit,
quia nominatim ut s. de le. agna. success. & ff. eod. l. j. Item ex
ratione, quia ad successiōnē uocat j. de leg. agna. suc. l. sed tu-
tela patronorū non inducitur, ex uerbis, quia non nomina-
tim, ut s. de le. patro. tu. sed ex ratione sic quam de suc. fut. r.
est alia quā ualet ex uerbis xij. tab. neq; ex mente, quia l. xij.
tab. non uocat ad succe. filij emancipati patrē, licet lex alia ci-
uilibus uocet, scilicet senatuscon. Tert. ff. ad senat. Tert. l. ij. §. ob-
fiscitur, unde in legitimis dicitur tam legitimā, q; patronorū
fiduciaria. nullo modo dicitur legitima quia nulla l. ciuilib.
nec l. xij. tab. nec alia ciuili uocabatur frater ad successiōnem
emācipati, licet hodie sic, ut C. de hær. l. ult. §. sed nec. & est de
leg. tuto. l. iij. unde posset dici legit. ex illa l. sed nec ex l. xij. ta.

De Atiliano tutore. Tit. XX.

- 1 Tutela testamentaria quando locum sit, & quando expiret tutela datiuā,
& desinat esse tutor qui datus est a iudice.
2 Conditio quæ ex necessitate intelligitur si exprimat, non facit conditio-
nale legatum.
3 Iudex qui aliorum facta complet & corrigit, debet esse completus & ira-
reprehensibilis.

ICVI NVLLVS. Dicit litera, & maiorem
partem tribunorum. & exponit gl. ibi de duo-
bus: quia tantum erant tres tribuni, & duo sunt
maior pars trium. allegat ad hoc l. C. de off. præ-
to. l. ij. sed lex illa loquitur de numero prætorū qui erāt tres,
& ideo duo erant maior pars: sed nos loquimur de nume-
ro tribunorum plebis, dicitur q lex illa nihil facit ad expo-
sitiōnem istam, cum nō sequitur, duo sunt maior pars in nu-
mero

mero prætorū, ergo duo sunt maior pars in numero tribu-
norū, sequit. His legib. tutor dari potuit. & hic dat dicit gl. in-
telligas gl. sic q omnes uerē dant in his dubijs ca sibi. qui in li-
tera tangunt, sed non ex illis legibus Attilia, Julia, Titia, quia
recessum est ab eis, sed l. alia hic allegata. ff. de test. tut. l. si quis
sub condi. seu uer. qui sinebat, &c. si conditio existet aut
dies ueniret. † & ideo dicit gl. q hic datur tutor a iudice tacitē
sub conditione: posset dici tutor ut habuimus s. eo. ut. §. li-
cet in testamento. & sic secundū gl. posset hic notari, expres-
sa nocent, non expressa non nocent. sed certē ego dico, q il-
lud notabile non potest extrahi: quia ergo dicerē q si nō ex-
pressa esset iudex conditio, tutor qui est in testamento datus,
interim ea pendente a iudice intelligit esse datus quousq; cō-
ditio in testamento adiecta extiterit: quia ea extante locus est
testamentarię tutelę, & per consequens expirat tutela dati-
ua, & desinit esse tutor a iudice, ut uidistis s. prox.
in prin. tit. super uocabulo illo nullus: ergo hic uides q ne-
cessarius facit hanc conditionē intelligi, ergo si exprimat
non facit tutelam conditionē: † quia conditio quæ ex ne-
cessitate intelligit si exprimat, non facit conditionale legatū.
ff. de leg. ij. l. si ita scripserit: & ff. de cond. & dem. l. j. ad fin. & l.
conditio nes. Nam necessitas legē non habet. ff. de offi. pro-
consul. lege. al. tñ enim si in casu ubi non est talis necessitas,
poneret conditio tacita uel expressa in tutela datiuā, nō ua-
leret tutelę datio, sic intelligo ff. de iur. in lactus legitimi. His
ita uis, unū restat querere, an possit dari tutor in testamen-
to sub conditione, & non possit dari a iudice sub conditioe.
Ad quod dicendū, & suppone primū q in tutelis seruati or-
do, primū est locus testamentarię, secundū legitimę, tertio
datiuę. unde si testamentaria quæ primū locū habet, sit mi-
nus plena propter adiectionē conditionis, potest compleri
per iudicē, qui interim ea pendente dabit tutor ut hic dicitur:
at in datiuā secus est. necessaria datur ultimū, & si minus
plenē daretur propter adiectionē utilis cōditionis, non es-
set per quē posset compleri. Et est ratio: quia si minus plenē
daretur a iudice, non cōpleretur per alij. quia † iudex qui
aliorū facta complet & corrigit, debet esse cōpletus & irrepre-
hensibilis. arg. in auth. de sanc. epif. §. j. & ff. de eden. si quis ex-
argētaris. §. ult. Sed hoc iure uti mur ibi, uel magistratus ius-
su præsidis: debes scire q ea quæ sunt misti imperij, non dele-
gantur regulariter: sed salit hic fauore pupillorū. Et intelli-
go q fallit hic in terminis hic contentis, ubi ille qui delegat,
est iudex ordinarius. Item ubi sunt parua pupilli facultates.
unde dico q tutelę datio quæ est alijs regulariter misti, de-
legat. sed in quantum delegat, non retinet naturā misti impe-
rij. Sequit. Post pubertatē tutelę, &c. gl. super isto uocabulo
posita, & gl. posita. ff. de tutel. & ra. dif. ad inuicē sibi: cōtraria n-
tur, quod hic dicit gl. q actio de rationibus distrahēdis quæ
datur contra tutorem, hæc actio in duplo siue dolose, siue non
administrauerit, dum tamen malē quæ iure minorum.

ADDITIO.

1 Conditio quæ ex necessitate. Adde do. rationem quem uideas omnino in l.
hæc uerba in ij. col. circa prin. ff. de leg. j.

De autoritate tutorum & curatorum. Tit. XXI.

- 1 Pupillus habens tutorem si sine eius autoritate contrahat, neq; naturaliter
obligatur, neq; ciuilit.
2 Adultus curatorem habens si contrahat sine eius autoritate, neq; ciuili-
ter, neq; naturaliter obligatur.
Prædignus contrahens sine autoritate curatoris sui, neq; ciuilit. neq; natu-
raliter obligatur. Et quid de furioso.

VTORITAS. Hic habes principij huius ti-
tuli, q pupilli non possunt promittere sine tuto-
ris autoritate: scilicet pone q cū tutoris autorita-
te promittat pupillus causa donationis: nūquid
talis promissio pupilli obligat uideat q non: quia qui do-
nat, uidet perdere. C. de admi. tut. l. non enim. ff. de don. l. si-
lius. Sequitur in litera, Ipsi quidē qui cum his cōtrahunt,
obligantur: ad inuicem pupilli nō obligantur. Sed est ne ue-
rum q pupilli sine tutoris autoritate non obligantur aliqua
Bar. super Instit.

obligatione: Dicunt quidam q imō obligantur naturaliter.
inducunt ff. de don. l. j. † Sed certē ego dico q pupillus ha-
bens tutorē si sine eius autoritate contrahat, neq; naturaliter
obligatur, neq; ciuilit. & hoc per istā literā: quia dicitur
hic generaliter, q pupilli non obligantur: ergo generaliter est
intelligendū. ff. de pub. l. de pretio. ff. de offi. præsidis. l. ij. In ca-
su isto planū est, q nihil iuris est contractus ex parte pupil-
li: sed non diceremus pupillū maiorem infantē obligari, na-
turaliter posset contractus ualere in casu exceptio uel per cō-
pensationē. nam ista sunt de efficacia naturalis obligationis:
quare non est dicendū q contractus iste alio modo ualeat,
imō plus dico, † q si adultus curatorem habens sine autori-
tate eius contrahat, q neq; ciuilit. neq; naturaliter obligā-
retur. quod probō. nam furiosus de in integrū restit. mi. l. si
curator ē, §. furioso. & prædignus non obligatur. & iol. licet
sibi sit bonus interdictū non naturaliter, tamen est interdicitū
eo modo quo furioso. sed utrūm principale secundū
Bar. in d. l. in si. ff. de noua. quod patet ex eo q eorū obligā-
tioni non accedit fideiussor, qui bene accedit naturali obli-
gationi, ut hic probatur. ff. de uer. ob. is cui bonis. ergo cū
adultus sine curatore contrahens asimiletur istis prædictis
per se, constat q non erat obligatus nec naturaliter nec ciuili-
ter contrahere. ff. de uer. ob. l. puberis.

1 Pupillus obligat alium non autem ipse obligatur, & quando.

NEQVE TAMEN Hæreditate adire: quia adult-
tus pupillus cōtra tutorē agit durante tutela. hæc dicitur
stinctio. sequit & refert haberi, &c. de pupillo. Hic †
opp. q in negotijs ultrō citroq; obligatoris pupillus obligat
alium, nō autē ipse obligatur: sed cum hæreditas sit ultrō
citroq; obligatoria, quare non dicimus sic etiā in alijs nego-
tjjs, ultrō citroq; obligatoris scilicet proximi dicitur, scilicet
ut pupillus possit adire sine tutoris autoritate, & de bitores
hæreditarios sibi obligare possit: ipse tamen non obligatur.
Ratio non est similis hoc casu & in casu ubi pupillus contra-
hit cum alio, nam in alijs negotijs ultrō citroq; obligatoris
pupillus meritō obligat se cum contrahente sine tutore: ipse
tamen non obligatur, & est ratio: quia in hoc q cōtrahit cū
pupillo, non grauatur: quia si pupillus agat contra eum, iuc-
curreret ipsi coniunctio per exceptionē contra pupillū, sub-
mouendo eum, nisi ex parte sua uelit adimplere contractū,
ut ff. de contr. emp. l. si id quod in fi. & in casu proposito. Ad
actionē pupillo factam sine tutoris autoritate per debitores
hæreditarios ipsi pupillo, non subueniret eis per exceptiō-
nem, sicut in casu alio: nam debitores ipsi non possent ex-
cipere contra eum, dicendo q ipse satisfaciat creditoribus
hæreditarijs, cum debitorum non interfit pupillū seruare ff.
dem alijs. & ideo etiā non reperietur hic æquitas exceptiō-
nis quæ reperitur in alio casu. non est dicendum hic, ut in
casu alio.

- 1 Tutor in ipso contractu debet autoritatem interponere, & præfens de-
bet esse.
2 Tutor præfens cum pupillo bene potest dirigere epistolam ad contrahē-
tem, secus si non esset præfens, & mitteret epistolam.

TUTOR. † Ibi dicit q tutor debet præstare autoritā-
tē pupillo statim in ipso contractu, & præfens debet
esse. unde si nō statim, sed ex intervallo, per magnū
interuallum, uel non præfens esset, sed mitteret epistolam,
non ualere quod ageret a pupillo, & uidet præsumptiua iter
pupilli contrahere, quia oculorū inspectio certior est. j. de
gradib. §. hæcenus. † sic tutor præfens cū pupillo bene potest
dirigere epistolam ad contrahentē, ut ff. eo. l. obligari. §. fi.

ADDITIO.

Mitteret epistolam. Adde si præfens præsentem interrogaret per epistolā,
& ille per epistolam responderet absq; alia expressione uerborum, non
contraheretur stipulatio ualida secundum Bal. in l. j. ff. de uer. ob. Bar. in l.
Titius, per illum tex. iuncta gl. & ibi cre. in prin. ff. de const. pecu. refert et
sequitur in d. l. j. ff. in prin. ff. de uer. ob.

- 1 Tutor non potest autorizari pupillo si sit lis inter eos, sed dabitur curat-
or qui autoritatem interponet pupillo, & quando.

- 2 Pupillus quando possit agere contra tutorem durante tutela.
- 3 Et quid in curatore.

SI INTER TUTOREM. Vbi dicitur qd si inter tu-
torē & pupillū sitis, quo ad iudiciū discipendi, tunc
tutor non autorizabit: quia autor non debet esse in sua
causa, sed dabitur curator qui autoritatē praestabit pupillo
qui cōtra suū tutorē actum seu iudiciū exercebit. sed de qua
actione loquitur haec gl. de quo iudicio, quia glossator hic,
& ff. de tut. & ra. dist. l. sed non dantur. contra dicit sibi aper-
tissimē. unde ita distinguas, † Aut uult agere pupillus contra
tutorē suum durante tutela, & habet causam uetustiorē
tutela: quia contraxerat tutor cū patre pupilli: uel pater pu-
pilli ei mutua uerat fortē de tali: uerū est, qd exercebit contra
tutorē per curatōrē durante tutela, quā habebat causam ue-
rustiorē, & sic loquitur iste §. & hoc est uerum, qm̄ unus e-
rat tutor. Si autē sint plures tutores, tunc non dabitur cura-
tor: sed unus autorizabit contra aliū. ff. de test. tut. l. si plures.
Si autē actio illa non habet causam uetustiorē tutela, tunc di-
stinguatur: quia aut uult agere pupillus tutelae actionē con-
tra tutorē durante tutela, & non potest: quia non nascitur nisi
finita tutela, ut ff. de tut. & ra. dist. l. si tutor rei publicae. & l. ni
si finita. Si autē sit alia actio qm̄ tutela, ut furti, quia aliquid fur
ripuit pupillo, bene nascitur actio durante tutela, sed nullo
modo intentatur donec sumpta sit tutela, ut ff. de tutel. & ra.
dist. sed non datur. † Quid in curatore? Alius tractatus ha-
bet locū: quia ut loquitur de illa quā habet causam uetustio-
rem: & in illa tenendū est quod in tutore dicitur est, quod in-
tentari potest durante cura. & est distinguendū, an sit unus
curator, uel plures: aut dicitur de actione quā nō habet cau-
sam uetustiorē cura. & tunc aut queritur de actione negotio-
rum gestorū quā nascitur ex cura. uel de neg. gest. l.
curatoris. Aut de alia, fortē quia curator cōmissit furtū adul-
to, uel mutua uerit adulus curatoris. sed de alia. Aut est unus
curator, uel plures. Si unus, dādus est curator ad litē. Si plu-
res, aget contra aliū autorizante alio. sic intelligo l. ff. de ad-
mi. tu. cūm curatōrē. Si de actiōe negotiorū querit, aut qua-
ritur, de ea generaliter intentanda, ut reddatur ratio gestio-
nis totius, & generaliter. sed ut reddatur ratio unius, tunc
dandus est curator ad litem cum quo exercebitur actio ne-
gotiorum gestorum, ff. rem pu. fal. fore. l. non quasi. §. in hac.
C. de admi. tuto. l. aduersus, & l. rationes. Et hic aduertas,
quia gl. hic est malē intellecta.

Quibus modis tutela finitur. Tit. XXII.

- 1 Tutela legitima an finiat ipso iure, uel utrum durent reliquae primae tu-
tele, multum differt.

PUPILLI PVPILLAE QVE, &c. Tutela si
nitor si pupillus ab hostibus captus fuerit. Dicitur
ibi, qd tutela finitur si pupillus captus fuit ab ho-
stibus: sed hoc casu non tollitur ipso iure: quia si
redeat pupillus, recuperatur tutela. † Vnde no. qd multum
differt utrum tutela legitima finiat ipso iure, uel utrum du-
rent reliquae primae tutelae: quia primo casu quando finitur
tutela legitima ipso iure ut morte tutoris, locus est sequenti
legitimo. Secundo casu qm̄ non ipso iure, locus est datiuo,
scilicet quando non iure finitur tutela, sed remanent reli-
quae primae tutelae conditione. Vnde si quis datus sit tutor
ad tempus, uidentur qd adueniente illo tempore non sit fini-
ta tutela ipso iure: quia tempus non est modus tollendi ob-
ligationē ipso iure, sed per exceptionem. ff. de act. & oblig. l.
obligationum ferē. §. plenē. ergo nec tutela. Et hoc multum
prodest scire, utrum finiat tutela uel non, ipso iure, sed re-
maneat reliquae primae tutelae: quia, ut dictum est, primo
casu est locus sequenti legitimo: secundo casu debet dari tu-
tor ad iudice. Sed dicendū est, qd imō adueniente tempore ex
quo datus est tutor ad tempus, ipso iure finitur tutela: quia
bene inuenitur quo tempore finitur tutela, scilicet tempore
xij. an. in forma, & tempore xliij. in masculo, sed non sic in-
uenitur obligatione, qd tollatur ipso iure.

- 1 Tutela legitima qualiter finiat, & quando.
- 2 Tutela legitima non finitur minima capitis diminutione.

MINIMA. Ibi dicitur qd minima capitis diminutio
ne tutoris, ut si tutor erat sui iuris, & dedit se in ar-
rogationē, tutela † finitur, scilicet legitima. dicitur glo.
sed minima capi. di. impuberis, scilicet filij famul. legitima tu-
tela non finitur: quia filius. Legitimus tutor esse nō potest:
quia proximior uocatur ad legitimā tutelā, & filius. Proxi-
mior esse non potest: quia ipsum antecedit pater nisi in casu.
dicit glo. ut si sit aliquis filius. mortua matre quā habebat
plures seruos, manumittit seruum maternū impuberē dela-
tum sibi ex hereditate materna, dat ei legitimā tutela illius
serui impuberis manumissi, ex lege xij. tab. tanquam patro-
no, ut §. de legi. pa. tut. Et si emancipetur, à tempore finit. Sed
dicas qd illud exemplum est imperitens, & est falsum. Im-
peritens est, quia hic loquitur de legitimā tutela quā deserit
ex uerbis & mente legis, scilicet iuris agnationis, ut §. de le-
gi. agn. tut. Illud exemplū est de tutela quā solum deseruit
ex mente legis xij. tab. sed non ex uerbis, ut §. de leg. pa. tut.
Et si dicatur emancipatus, est etiā agnatus de iure ciuili, ut §.
de exh. liber. §. emancipat, ergo per emancipationē filij si-
nitur ista tutela. Dicendū est, qd hic est fallacia accidentis di-
cendo qd filius emancipatus in cognatis, est de iure ciuili ra-
tione qua filius, sed non ratione qua patronus deseruit sibi
tutela liberti: ideo non finitur ista tutela legitima minima ca-
pitis diminutiōe. unde in isto ar. est tale pactum, sicut ibi tu-
cognoscis coriscū caritas est nominis ergo, &c. † Itē quod
dicitur in isto §. quod minima capitis diminutio tutoris tol-
lit tātū legitimā, quā est causa, qua querit tantū. Ista ra-
tio est, quia legitimā tutela deserit alicui, quia agnatus, quia
talis: sed per minimā capitis diminutionē tollitur agnatio:
ergo, &c. Per ista iura soluitur illa dubitatio, aliquis secun-
dum decretales nouas non est delegatus, nisi sit in dignita-
te, uel nisi sit praebeatus: unde delegatur ei causa, quia ta-
lis, scilicet praebeatus. Pone igitur qd priuatur praebeata,
uel resignet, certē expirat sua interdic. casus est istius §. quia
sibi delegata causa talis, cessante causa cessat effectus, ut C. de
epif. & cler. l. generaliter. ff. de pact. l. quod edictum.

De curatoribus. Tit. XXIII.

- 1 Prodigio & furioso & mente capto datur curator inuitis.
- 2 Curator furdo uel muto non datur non petenti uel uolenti.
Curator ad lites furdo & muto inuitis sicut adolescenti an dari possit.

ASCVLI. Item inuiti. Hic dicitur qd adolescē
tes inuiti curatores non accipiūt praequam ad
litē. dicit gl. sed pupillus inuitis curatōrē ha-
bere non cogitur. Cont. dicit §. de autor. tu. §. ult.
super illo uerbo, ut olim, &c. Vnde dicas, pupillus uel adul-
tus, aut uult agere, etiā nō dabitur sibi inuito curator, sed re-
pelleretur, si non petat sibi dari tanquā minus idonea perso-
na, ut l. est qui legitimā petendi in iudicio habent. si contra-
riatur pupillus uel adolescens, si pupillus sit infans, non da-
bitur curator ad litē. ff. de tut. l. qui habet. §. si pupillus. Sed ha-
bet duo remedia qui uult eum conuenire: quia infans citari
non potest, si citetur, non ualet ipso iure, ut ff. de in ius uocā.
l. quanquā. Sed potest actor petere à iudice, ut ei det tutorē,
ut C. qui pe. tu. l. quia, alia uia est, citabunt agnati de quibus
uerisimile est qd defendere. et si comparet aliquis ad pupil-
lum defendendū, bene quidē: si nullus comparet, fiet missio
in bonis defuncti, & procederet ad uendicā. si ex contractu
defuncti conerariat hic per duas ll. ff. ex quib. cau. in poss. ea.
l. hoc aut pupillo. l. apud Iul. Sed si pupillus non uult, nō da-
tur ei inuito curator ad lites, ut ff. de tutel. l. qui habet. §. si pu-
pillus, sequens §. uideatur contradicere, scilicet qd cogat habe-
re cura. de ei inuito. concordant doctores qd non dat inui-
to: quia compellere non potest hunc & illum nec alique, nec
facio differentia de pupillo maiore infante uel adolescente:
quia citabit ut ueniat accepturus curatōrē. ff. de admi. tu. l.
ij. §. ult. & j. de satisf. §. ult. quia quomodo cōpellerent, nisi
citarentur

citarentur in ius quod datur eis inuitis? tunc ualet curato-
ris datio, quia citatus est. † Sed nunc queritur, prodigo &
furioso & mente capto de iure curator inuitis? Dico qd
sic: quia non spectatur uelle eorū, quia uelle nō possunt, arg.
ff. sol. mat. l. ij. §. ult. † Sed furdo uel muto non datur non pe-
tenti uel uolenti, sed nunquid ad lites datur furdo & muto
cur. inuitis sicut adolescenti? Dicendum qd non: quia isti si
sunt adulti procuratorem habere possunt, adolescens non,
ut ff. de petit. inuitis.

ADDITIONO.

- 1 Prodigio & furioso. Adde qd prodigus cui datus fuit curator, si rediit ad sa-
nos mores, desinit habere curatorem, si est manifestum: aliter requiritur fa-
ctum iudicis. Ita Bar. in l. is cui bonis interdictum. ff. de uer. ob. & nunquid
curator datus prodigo qui non est, ualet, uide per eundem in d. l. is cui bo-
nis, & qd prodigo & furioso datur curator, ignoranter tenet idem Bar. in
l. qui habet. §. si pupillus. ff. de tut. Adde no. is. in d. l. is cui bonis, ubi deter-
minat nunquid prodigus interdictus bonis si redeat ad sanos mores, ipso
iure efficiatur habilis, & solutus ab interdicto: uel requiratur declaratio
iudicis, uide per eum, ubi plura de materia.

De excusationibus tutorum uel curatorum. Tit. XXV.

- 1 Absentes causa reipublica, excusantur à tutela noua.
- 2 Absentibus dicitur quis dupliciter.
- 3 Absens causa reipublica longa absentia habet excusationem si sit legatio
in remota legatione, sed non si in proxima.

XCVSANTVR. Item qui accusari non pos-
sunt. † Vbi dicitur qd qui absunt causa resp. excu-
santur à tutela, scilicet noua, nam dicit gl. absunt,
uel absuturi sunt, ut ff. de procura. l. si iussum. di-
cas absuturi, scilicet in breui. † Vnde absuturus quis dicit
dupliciter absuturus: uno modo est in ueritate, absuturus
est, quia necesse est ei qd infra annū arripiat iter, & talis non
parat se ad eundū, uel si parat se, hoc est à iōge est absuturus:
proximē qui colligit sarcinulas, & querit equos, & similia
necessaria ad proficiscendū absuturus. Iste primo modo pro-
absente habet, ut ff. ex qui cau. maio. absente manum. tenet.
Et idem dicas quod in uerbo absuturus, secūdo modo non
excusatur se interim à tutela quam habet, sed ut prouideat pu-
pillo suo interim de aliquo tutore qui administrabit, cū se
absentia set. unde cū aliquis mittit ad aliquā prouinciam
regendam, si delegauit aliquem antequā sit in prouincia si-
bi decreta, facta delegatio non ualet, donec ibi fuerit, ut ff. de
off. procons. & leg. obseruare. §. ult. sic dico, quidam absutu-
rus primo si se excusauit, interim nō ualet excusatio, sed tūc
sumit uires cū incipit abesse. † Itē scias qd absens causa reip-
pub. longa absentia habet uocationē si sit legatio in remota
legatione, sed non si in proxima, ut C. de leg. cum marina.

- 1 Inimicitiae aut sunt leues aut capitales, & quae sint.
Inimicitiae quae sint, quae excusant à tutela.

INIMICITIAE. Scias qd inimicitiae aut sunt leues aut
capitales. Si sunt leues, siue ante testamentū siue post in-
terueniant, non excusant à testamentaria tutela, nec ab ali-
qua alia: quia leuis iniuria nō reuocat legatū, nec ab aliqua
tutela. ff. de admi. tu. l. ij. ad si. si graues ut capitales, & tūc aut
interueniunt ante testamentū, aut post: si post testamentū in-
terueniant, si ante testamentū tantum, cū postea est in testa-
mento datus tutor iste non recusat, quia & uidentur recon-
ciliare, & hoc nisi faciat hic testator ut grauet tutorē, quia ui-
debat qd erat tutor multis negotijs impeditus, unde uolebat
eum pluribus implicare, ut ff. eo. l. athleta. & hoc intellige si
inimicitiae ortae sunt culpa tutoris, si uero ex culpa testatoris,
non potest remittere, quia offensus est poenitent, non offendē-
tis, ff. eo. athleta. §. dat remissionē, quando iudex dat, nō est
locus coniecturationi remissionis: ideo semper nō excusat.

ITEM SI QVIS. Intellige status simpliciter siue specialiter
petierit ipsum in seruū siue in liberū suū, quae ista dicitur
quaestio status §. de act. §. praedicialis. quia legē quā
alleg. gl. ff. quod me cau. l. isti quidem sol. loquit de seruitute.

Bar super Institut.

- 1 Excusatur à tutela maior septuaginta annis.
- 2 Excusatur à testimonio senex, & quomodo intelligatur.

ITEM MAIOR Septuaginta annis, &c. Ibi dicitur qd
qui habet septuaginta annos, potest se excusare à tutela.
dicit gl. qd in alijs ut perionali munere publico, ut qd ali-
quis iudex asserat qd habet sexaginta annos, excusat se. Sed
quale sufficit ibi minus tempus, qd hic. Dicendū est, qd maior
labor est, & plus habet facere qui ius reddit, quia plures ha-
bet in sua iurisdictione quibus debet ius dicere: sed qui ha-
bet tutelā, non habet tot regere, ideo minus tempus sufficit
hic, qd ibi, per istā rationē soluit quaestio talis, † & l. qd senex
excusat à testimonio: quomodo intelligas tunc senex? Cer-
tē intelligo qui habet septuaginta annos, non ille qui habet
sexaginta tantū: quia ad hoc minor labor est in uno testia-
monio ferendo, qm̄ in una tutela admittenda. Ratio, quia
ubi quis minus habet facere, amplius tempus ad excusatio-
nem requiritur: ideo sexaginta non sufficiant, ut à testimo-
nio se excuset, sed exiguntur septuaginta.

IDEM ET IN MILITE. Ibi dicitur glossa, qd clerici ubi
que ad quartum gradū admittuntur ad tutelā. Leges quas
adducit hic gl. non loquunt de quarto gradu, nec inuenies
leges quae hoc dicunt. Ideo dñs meus dicit, qd dicitur de qua-
to gradu, intelligebat qd presbyter tutela legitima potest ha-
bere quā sibi iure agnationis deserit, sed non testamentaria
uel dariuam, ut in auth. de san. epif. §. Deo aut amabiles. & §.
presbyteros. quā autoritatē habes de epif. & cler. auth. pres-
byteros. quod igitur haec dicitur hic gl. qd clerici possunt habere
tutelā iure agnationis usq; ad quartū gradū, sic ostenditur.
Monachi non habent conuersionē in terrā, sed clerici sic,
usq; ad quartū gradū: unde possunt clerici legare de rebus
suis quā sibi obuenerunt iure hereditario à suis parētib; usq;
ad quartū gradū sibi contingentibus, ut in auth. de ec-
cle. tit. §. interdicimus. unde sicut est institutus in relicta le-
gatis usq; ad quartū gradū, sic etiam in tutela: unde nisi sic
intelligas per simile, impossibile est intelligere gl. istam.

- 1 Libellus qualiter debeat formari ab eo qui se excusat à tutela.
- 2 Clausula non se adstringēs ad omnia & singula, &c. an aliqui operentur.
- 3 Tutor datus qd datione non appellat, sed excusat se, quid differt.
Et quid differt appellare & excusare.
- 4 Decretum interponitur in datione tutelae.
- 5 Appellat regulariter nominatus ad publica munera, & quando.
- 6 Exceptiones an debeant fieri in scriptis.

QVI AVTEM VULT. Hic dicitur, qd qd qui habet
plures excusationes, id est, plures causas per quas pos-
sit se excusare, quae nominatae sunt à prin. huius tituli
usq; nunc, si in una proposita succubuerit, peti alia propo-
ni inter tempora instituta, quidā poterit aliam proponere si
in illa quā proposuit, succubuit, uel non fuit amissa. † respō-
siones simul proponeret. Sed contra: quia aut tu intelligeres
quod sequit in litera, si succubuit, potest alia proponere in-
tra tempora statuta: sed finita non sunt tempora statuta pro-
ponendi: excusationes, & hoc est falsum, cūm omnes fuerūt
propositae. Aut exponere intra tempora statuta in modo fini-
ta tempora exercendae excusationis, filia non currit qm̄ ex-
cusat se, quia l. dicit querela debet terminari intra quinque
mē. porrigit, qd qui habet querelā, accusat de falso, interim
non currit tempus exercendae querelae, ut C. de inoff. testa. l.
contra maiores. ergo similiter erit hic, quare dicas qd non o-
portet omnes proponere, sed si unam proponat, & in ea suc-
cumbat, id est, non admittat, poterit alia proponere intra
tempora, scilicet procedendi excusationes quae sunt quinqua-
gina dies, ut j. prox. nō supponas exercendae quae sunt qua-
tuor menses, ut ff. eo. tit. l. quinquaginta ad l. ff. de excusat.
tut. l. scire oportet. §. stare aut oportet. ibi dicitur, qd si multas
causas habet remissionis, id est, multas causas propter quas
debeat remitti onus tutelae, debet omnes proponere: uel si
omnes non proposuit, similis est ei qui se non excusauit. Ve-
rum est quo ad non nominatas, tamen quia oportet eas
proponat, sed sic intra tempus proponendae excusationis
quae sunt quinquaginta dies, ut hic dicit. † Queritur dato qd
propo-

proponat omnes, & non ponit in libello suo non astringens se ad omnia & singula probanda, si succumbat in una, an potest recurrere ad alia? Dicendum est quod sic, unde ex abundantanti apponitur illa clausula in libellis non astringens se ad omnia, &c. sicut multa sunt protestationes ex abundantanti. Item hic dicitur, quod si aliquis fuerit datus tutor, non appellat, sed excusat se: unde ab illa donatione non appellat, scilicet proposita excusatione, cum habeat quatuor menses ad exercendam excusationem, sed statim cum requiritur tutor proponit, sed si feratur sententia in hac causa contra excusationem propositam, bene potest appellari, ut ff. de appel. cum in una s. tutor. Sed ad datione frustra appellatur. intelligo frustra, ex non abundantanti, sed ipso iure. j. quando appel. l. i. s. si quis tutor. Sed tunc queritur, Quid differt quod datus tutor a datione non appellat, sed excusat se? Quid differt appellare & excusare? Dicendum est, quod qui appellat, conquerit de iniquitate iudicis: unde non cognoscet plus ille iudex. Sed qui excusat se, non conquerit de iniquitate iudicis: ideo ille ideo cognoscet. & quod alius iudex agnoscat de app. habes, C. de ap. l. eos qui. & quod in excusatione, ideo habes ff. de excu. tut. l. scire oportet. s. scire. Item est alia differentia, quia si appellaret, decem dies haberet ad appellandum. C. de app. auth. sed hodie: sed ad excusandum habet quinquaginta dies, ut hic, & ff. eo. l. quinquaginta. in prin. l. e. dicit gl. si aliquis datus fuerit tutor, a datione non appellatur, in alijs muneribus publicis appellat a datione. Quaritur quare est causa diversitatis? Quidam dicunt, quod in datione aliorum publicorum munerum interponitur decretum, ut C. de appel. l. nominationes. ideo quia per decretum sententia mutat, & a sententia appellatur: ideo in alijs muneribus publicis a datione appellat, sed in datione tutelae non interponitur decretum, ideo, &c. Dicendum est, quod falsum est, imo interponitur decretum. ff. de confir. tut. l. naturale. sed illa solutio potest hic habere doliorem, quia in alijs muneribus fit plena deliberatio, & publico consilio conuocato, ut probat, C. de app. l. nominationes. Et ideo, quia cum tanta deliberatione & inquisitione fit a sententia. C. de iudi. l. iudices. ideo, sicut a sententia appellat, sic a datione aliorum munerum: sed qui datur tutor, nulla fit inquisitio: unde sicut interlocutoria sine inquisitione datur, sic & tutor: ideo sicut ab interlocutoria non appellat, ut C. de appel. apertissimi. sic nec a datione tutelae: tamen dicas quod in his alijs fit plena deliberatio & inquisitio: tantum dicitur per l. C. de appel. l. nominationes. Et ideo si dant, & habeant causam qua non deberent dari, tamen data sunt, & iniquitas eorum per superiorem corrigenda est. ff. de app. l. i. j. & hoc fit per appellationem, & ideo, &c. Sed qui datur tutor, fit inquisitio uel deliberatio: ideo non debet conqueri de iniquitate iudicis: & ideo non appellatur, sed debet locum remedium excusationis. Sed queritur, Quare in eis non fit tunc tacita inquisitio & deliberatio, sicut in alijs? Dicendum est, quod ibi tantum non est periculum in regimine seu iurisdictione hominum unius regionis, quam in regimine unius pupilli, & honorum eius. Item nota, quod nominatus ad publicam munera, regulariter appellat. Fallit in tutore, unde non appellat, sed proponit excusationem, & in hoc privilegium sunt veterani. unde dicitur est remedium appellationis, quod excusationis, hoc est quod probat C. qui prouoc. non est necess. l. ueteranus. Item dicit, quod ad proponendum excusationem, dantur quinquaginta dies: sed ad diffiniendam excusationem, dantur quatuor menses: ut ff. eo. l. quinquaginta. Et dicit quod tempus quinquaginta dierum, & tempus quatuor mensium, incipit currere non a tempore nominationis seu dationis, sed a tempore scientiae. Et quod dicit lex illa quinquaginta tempus quatuor mensium currere a tempore nominationis, subaudi, & scientiae, quod dicit gl. quod causa ista, scilicet excusationis, potest durare parum ultra duos menses, imo per quatuor menses: sed hoc intellige, sed in fine quinquaginta dierum inchoata sit, qui computantur a tempore quo sciuit se datur, ut dicitur est, tunc queritur hic in littera, qui excusare se uoluit, non appellat si intra quinquaginta dies: super illo uerbo, quinquaginta dies, est gl. si gnata. & in fine dicit, quod cum aliquis se excusat, debet se excusare in libello. Ideo quarebat hic dominus meus cum actio datur offerri in libello, ut C. de lit. conte. auth. offerat, cum ex-

ceptiones sint arma reorum, sicut actiones actorum, sicut accusationes accusatorum, proponit exceptio in libello, & certe excusatio est exceptio, & hoc proponitur. In hoc uoluit dicitur quidam per decretum illud, quoniam contra falsam, quae dicit omnia acta redigi in scriptis. Sed certe hic dicit, & de appel. ad causas. & l. ne cum proconsulibus, unde dicit, quod exceptio habet fieri in scriptis. Sed certe hoc non probat ipse: quia licet illa decretalis, & l. hic allegata, dicat omnia acta debere redigi in scriptis, si arguat, ergo debet proponi & probari. Illud argumētum non concluderet: ideo per illa iura non habet, quod exceptiones in scriptis ponant. Istud quatuor non soluit dominus meus.

SI VERO Ultra centesimum lapidē. Hic in fine istius s. est una gl. quae incipit, Cauetas ne fallaris. Et reputatur iste s. difficilis. & dominus meus dicit quicunque dicit, quod hic est difficultas, est animus: quia non est ita facilis s. in toto libro, sicut iste. Sed quia ibi dicit in gl. Cauetas ne fallaris, credant quod ibi sit difficultas maxima. Est igitur intentio gl. & illius s. qui datus est tutor, moret seu habitat in ciuitate illa in qua datus est tutor, ad sui excusationem proponendam, habet quinquaginta dies. Si autem habitat ultra centesimum lapidē, pro quibuslibet uiginti miliaribus habet unum diē, & ultra hoc triginta dies. P. natur igitur quod ipse habitat per decem diē, s. j. pro quibuslibet uiginti miliaribus datur una dies ultra centesimum lapidē, pro illis decem diē datus habet decem dies. Item si computet a ista centum miliaria quae sunt a centesimo usque ad ciuitatem, habebit x. dies, & sic v. & x. faciunt xv. habet enim xxx. dies, & sic xiv. sed ille qui est in ciuitate uel inter centesimum lapidē, habet dies quinquaginta. & sic plus habebit ille qui est propinquior, quam qui est remotior: quod est iniquum. Istam oportet tolli terra, quae dicit Scauola qui habitat ultra centesimum lapidē, pro quibuslibet uiginti miliaribus quibus ultra habitat, habet unam diē, & ultra hoc habet triginta dies: ita tamen quod si computata una die pro quibuslibet uiginti miliaribus quibus habitat ultra centesimum lapidē, pro triginta diebus sibi adiectis non habeat quinquaginta dies, sibi suppleat ex potestate l. & sic non minus habebit: qui est ultra centesimum lapidē, quam ille qui est intra uel qui est in ciuitate. & hoc est quod dicitur terra, qui tamen ut Scauola. Sed dicas, quod eadem iniquitas remanet: nonne eadem ratione ponere retia si habitat qui datus est tutor ultra centesimum lapidē, & sic quindecim cum a datione triginta dierum, & sic tantum quadraginta quinque dies ut habeant quinquaginta dies, tamen remotior est per decem diē, quam ille qui habitat ultra uel intra centesimum lapidē, uel per quindecim ab illo qui habitat in ciuitate, & tamen illi similiter habent quinquaginta dies: & sic tantum tempus habet ille qui est propinquior, quantum ille qui est remotior. Dicendum est, quod licet hoc sit uerum, tamen unusquisque habet tempus tantum quod sibi sufficit: unde similis oppositio hic illi potest opponi quae fit in Euangelio: quia tantum datur fuit tardum ueniens seu sero ueniens, sicut mane ueniens, unde si lex daret maius tempus quod plus distat, cum sint in numerabiles distantia, sed quod plus & minus non fuit in potestate determinare tempus maius & minus, sed maiorem & minorem distantiam: ideo duobus membris fuit contenta, ut si habitat in ciuitate uel intra centum miliaria, quod habeat quinquaginta dies ad proponendam excusationem suam: si ultra pro quibuslibet uiginti miliaribus habeat unum diē, ut ultra hoc adiectum uiginti dies, unde additio triginta dierum non proficit ei qui habitat ultra centesimum lapidē, uel in ciuitate, scilicet quod habeat plusquam quinquaginta dies, data est sibi una dies pro quibuslibet uiginti miliaribus quibus distat ultra centesimum miliare computatis etiam v. diebus pro eisdem miliaribus quae sunt intra centesimum lapidē. sed si per sexdecim diē distaret ultra centesimum lapidē, habet sexdecim dies. item pro centum miliaribus ultra: sed computari debeant, quia de hoc non est l. dicit, habet v. & sic xxj. unum diē habet. Item ad huiusmodi sibi xxx. & sic licet diē habet, & sic habet plus unam diē, quam ille qui est ultra centesimum lapidē uel in ciuitate: & sic manifeste uides, quod additio triginta dierum non facit, quod plus habeat qui habitat ultra centesimum lapidē. quam ille qui intra habitat, nisi habitat ultra per sexdecim diē, & computatis quinque diebus

De suspectis tutoribus uel curatoribus. Tit. XXVI.

diebus per centum miliaria quae sunt intra centesimum lapidē: uel si illa non computet, quia haec lex non inuenitur, tunc oportet quod distet ultra centesimum lapidē per uiginti diē, ad minus, & parum plus: uel per sexdecim diē, quia si pro uo miliari ex quo est ultra centesimum lapidē, habebit unam diē, ut dicit gl. licet de hoc non sit lex, & sic computatis xxj. diebus & xx. quae adijciuntur, habebit diē, contra quod distetum est, quod nisi distet, quod ubi plus quam per xvj. diē, ultra centesimum lapidē non habet quinqueaginta dies, & ille qui est intra, tantum habet, quod hoc non fit inconueniens. Unde in simili praescriptio debet fieri x. annis inter praesentes, xx. inter absentes, & dicunt praesentes in eadē. Sed pone quod duo sint in consensibus duarum prouinciarum diuersarum, potest esse, quod unus non distat per dimidiā leuā ab alio, sed unus praescribatrem alterius, oportet quod teneat per uiginti annos: si autem aliquis qui est in eadē prouincia, cum aut illorum aliquis est in fine eiusdem prouinciae, & sic forte distat per uiginti diē, sufficit quod teneat per decem annos ad hoc quod praescribat: & sic quod propinquior est, longiori tempore praescribit: qui remotior, minori. Sed forte in isto exemplo est alia ratio quam in eadem prouincia, licet sic remotior, minus tempus exigitur ad praescriptionem: quia uerisimile est, & est uerum ad litteram, quod si non possidet rem unius coram suo iudice, & sic infra prouinciā, scilicet sui actoris habebit citius consilium, & inueniet citius ad uocatos quam non faceret in alia prouincia quantocumque esset proxima, quae uel utile. Pone exemplum familiarius. Si uolo producere testes de eadem prouincia, habeo tres menses, si de alia, sex: si de ultra mare habeo nouē, quod possum facere leuius, uel eos testes de eadem prouincia intra tres menses, uel eos qui sunt ultra mare infra nouem menses: & certe leuius esset mihi producere testes in una die de eadē prouincia, quam in quatuor annis de ultra mare: sed propter uarietatem locorum & distantiam loci non potuit limitare ultra diffinitum, praesertim omnia tempora, sed fecit quod potuit contenta tribus. Item hic habes quod pro quibuslibet uiginti miliaribus datur una dies: unde istae sunt diē, & sic intellige decreta lem quae dicit quod aliquis non trahatur a fine sue diocesis, sed ultra duas diē, intelligo de legalibus per litteram istam & ff. si quis cau. l. j. & hic dicit Rosfredus. Tamen Bernardus dicit contra, quod intelligendum est de uulgaribus. Sed hoc non est uerum: quia cum aliquid est lege diffinitum, non debemus nos referre ad uulgi opinionem.

- 1 Tutor quando datur esse datus ad totum patrimonium, seu uniuersum.
- 2 Maritus potest esse procurator uxoris, sed curator non.

DATVS AVTEM Tutor. Hic dicitur quod tutor datur esse datus ad totum patrimonium seu uniuersum, intellige si potestas tutoris ad hoc se extendat: unde si in diuersis patrimonijs haberet pupillus diuersa patrimonialia, iudex qui daret ei tutorem in una prouincia, ille tutor datus ad illa bona quae sunt in illa prouincia, & sub iurisdictione iudicis datus non ad bona quae sunt in prouincia una & in alia iurisdictione, ut ff. de bo. aut. iud. possid. l. cum unus. ff. de his qui sunt sui uel alii. Hic queritur, si quis constituitur procurator suus, nec dicitur in causis talibus, uel causa, sed simpliciter, constituto talē procuratorē meū, nec causam expressit, an ad oēs causas uideat constitutus? Videtur quod sic: quia curator datus ad litē pupillo non expressa causa, intelligitur datus ad oēs lites: ita procurator simpliciter constitutus non expressa causa, uideat ad uniuersas constitutus. Ad hoc facit iste s. & ad hoc ff. de tut. l. qui habet. s. ult. Dicendum tamen, quod certa forma datur constituendo procuratorē, ut ff. de proeur. l. si procuratorē. tamen dicebat dominus meus, quod etiam si hoc diceretur, non esset magnū inconueniens, & posset bene responderi ad legē illā, si procuratorē. Item queritur, si quis maritus potest esse procurator uxoris. C. de procu. l. maritus. sed curator non, ut C. qui dari tut. poss. l. maritus. unde hic non dicitur improprie se excusare si daturator, alius tutor uxori. Dicendum quod curatoris potestas plenior est: unde officium procuratoris contraria uoluntate finitur, ut j. manda. s. mandatum. sed non tutela: unde certi sunt modi finendi tutelam, ut s. quib. mod. tut. si per totum.

SCIENTVM EST. In principio huius tituli dicit, quod si crimen suspecti descendit a lege xij. tab. sit legitimū. Queritur gl. ex quo est legitimū crimen, nonne inscribit se qui accusabit, & non intelligas inscribere, id est, libellū offerre: quia hoc non est dubium, sed intellige inscribere, scilicet ad poenā talionis. Arguitur quod non: quia quandoque sine accusatione remouet ut suspectus, ut ff. eo. l. iij. tunc non habet locū in vj. l. qui inscribit, debet puniri poena simili, si deficiat in probatione. Quia poena punietur tutor: est ut remoueat a tutela: sed accusator tali poena non posset puniri, quia tutelā non habet. Quia igitur accusator talis criminis praescribit? Dicit gl. ad istam rationē quod licet non posset retribere respectu talis poenae quae est remoueri a tutela: tamen aliam poenā consequitur: quia probatur suspectus, scilicet infamiae, & respectu talis poenae potest accusator inscribere, sed non reperio. uerū est cum poena infamiae tantum quod inscribat ad poenā talionis, nam sequeret quod actione iniuriarū diuiliiter intentia inscriberet, cum sit famosum iudicium, ut ff. de his qui no. inf. l. j. s. quod est falsum. Item accusator desistens incidit in Turpil. Item inscribens punietur a poenā talionis. Hoc dicit gl. in s. si suspectus remouet. super illo uerbo infamis. Primum scilicet quod incidit in Turpil. desistens deficit in accusatione suspecti, ergo, &c. sed si inscribitio quae hic ibi non inscribit, dicitur hic in littera quod legatus, pro consulis potest remouere suspectum tutorem, subaudi multo fortius proconsul: quia non debet licere inferiori quod non liceat superiori. Sed uidetur, quod legatus proconsulis non consequitur remouendi suspectum tutorem, ut ff. ad Turpil. j. suspecti. ergo legatus proconsulis non excludit superiores habet ipsum remouere ad formā accu. Ratio, quod licet solus non excludit superiores a praeside, sed solum inferiores, & legatus proconsulis maior est praeside: quia repraesentat personam proconsulis.

1 Sequitur, quid si patronus? Hic dicit quod patronus constitutus de suspecto, remouendus est: tamen pariter eius famae: quia non erit infamis, ut dicitur quidam. In hac opinio est gl. quod iudex in sententia faciat ei gratia: quia non exprimet causam quare ipsum remouet. Si enim diceret, remoueo te ob dolum quem commisit, sic esset infamis, ut j. eo. s. suspectus. sed dolum non exprimet iudex, sed solum pronunciauit ipsum remouendum. Sed dicendum est quod expressio doli in sententia non facit infamē, sed doli obiectio: unde accusator petit quod remouetur, quia dolum commisit, & j. sibi obicit dolum, doli obiectus facit, quod postea condemnatur, uel remouetur, licet de dolo nihil dicatur in sententia, erit infamis, sicut ei gratia, quia quā liberatus ita dicit, peto ut remouetur, quia dolum commisit ad ministrando tutelā, sed dicit iudex, ego te non audiam, & hoc casu si non est obiectus doli, non erit infamis, & quod doli obiectio irroget infamiam, quicquid dicatur in sententia prolata quod dicit l. actionem de dolo, intentandā contra patrem uel patronū uerbis temperandā. ff. de do. l. non debet. quam etiam actionē dicemus uerbis temperandam obiectu seu institutione actionis, sicut sibi gratia, uel dices, licet doli expressum in sententia, non erit infamis, ut ff. de publi. iud. l. ultra. licet aliās qui condemnatur de calumnia, sit infamis, ut ff. de his qui no. inf. l. j.

1 Tutor accusatus de suspecto, an sit infamis. **S**USPECTVS AVTEM. Hic dicit quod qui non ex fine de tutelā gerit, potest accusari ut suspectus, intellige non ex fide, id est dolo. Item si culpa male gerit, potest accusari ut suspectus, licet infamis non sit propter condemnationem si tutor datus qui non gerat, potest accusari, licet propter culpam possit peti, ut remouetur. ff. eo. l. hic enim. in fine. & est ratio diuersitatis, quia magis delinquit, qui male gerit.

ritificat magis debet puniri qui rem uitiosam tradit, q̄ qui omnino non tradit, ut ff. de actio. emp. & uend. l. iul. & l. si scilicet. §. cum per uenditorem.

- 1 Tutor de leuissima culpa non tenetur.
- 2 Dolus & lata culpa quando ad paria procedant.
- 3 Ignorantia iuris non excusat.

SUSPECTVS AVTEM REMOTVS, &c. Ibi dicit gl. & bene q̄ si obiectus fuit dolus, praesumitur remoueri ob dolum: & sic licet in sententia non fiat mentio de dolo: tamen est infamis si fuerit obiectus utrunq; & dolum & culpa, tunc praesumit remotus propter culpam, non propter dolum, & allegat gl. illud generale quod poena molientia sunt, ut ff. de pe. l. interpretatio. Dominus meus allegat, quia dicit lex q̄ si accuso te de publica & priuata, & condemnatus fueris simpliciter, deinde debet intelligi facta condemnatione pro priuata ui, quae minor est, non pro publica, ut ff. de pe. si praes in si. i. iudex per istam glossam q̄ obiectus do

li facit infamiam, licet in sententia de dolo mentio non fiat. Dicit iura si ob culpam remotus sit, non est infamis ob culpam, dicit gl. leuē, uel leuissimam: sed dominus meus dicit, q̄ ipse nescit, quare dicit gl. de leuissima, quia tutor de culpa leuissimi non tenet. C. arbi. iure. l. quicquid: ut intelligi, non est infamis, licet condemnatus ob dolum sit infamis: & licet gl. ordin. dicat contrarium, nisi tu habeas additionem: quia dicit q̄ lata culpa dolo comparatur: & ad hoc allegat plures leges, intelligas q̄ dolum & lata culpa parificantur in contractibus, nec tractatur de amissione famae, quae uir bonus plus debet timere, q̄ amissionem uitae: ut ff. quod met. causa. l. iste quidē. dicit gl. q̄ damnatus ob culpam leuē, non est infamis, licet contrarium uideatur. ff. de his qui no. inf. l. libellorū. §. not. etiā. ubi dicitur q̄ si quis nupserit intra tempus luctus, si sciens se esse intra tempus luctus credens tamen de iure sibi licere, est infamis: &c. si ignorantia iuris non excusat: sed ignorare ius haec est culpa leuis dicit gl. imō est lata, & sic cum lata culpa & dolum aequiparantur, etiā quo ad infamiam secundū glossam, nisi habeas additionem si aliquis propter dolum infamatur, non est mirum q̄ ignorantia iuris infamiam non remittit, cum ille qui ius ignorat, sit in culpa lata, & quod omnes sciunt uel scire debent: quia idem est scire, & debere scire. ff. si cert. pet. l. quod te. ff. ad l. Aquil. l. idem iuris. sed omnes tenemur iura scire, ut ff. de iur. & fact. ign. l. reg. C. de leg. & constit. prin. & c. dic. l. leges. ergo qui ignorat ius, est in culpa lata, & ideo quae nupserit intra tempus luctus, propter iuris ignorantiam, quia ignorabat iura quae hoc prohibent, cum esset in lata culpa, infamatur secundū antiquā glossam, ut & dolum, non igitur est mirū si illa quae nupserit, sit infamis. Sed certe si dicitur, q̄ ignorare legē leuis culpa est: non est homo uiuens quin sit in culpa leui, unde habebat dominus meus quendam domi qui dicebat, se ignorare leges quae per facti frequentiam sciuntur, cum lata culpa sit ignorare: ut si quis cum excōmunicato participat, sit excōmunicatus: & sicut illa q̄ mulier nubēs intra tempora luctus est infamis, quia illa ab omnibus sciri debent, ignorare iura talia, est lata culpa: quia talia cum essent, uel sciri uel teneantur scire. Alia uero quae sciuntur per facti sequentiam. Sed nescio quare gl. facit illud argumentum, q̄ remotus ob culpam latam, infamis sit: quia contrarium illud non est contrarium, nec debuit pro contrario signari: quia nubere, intra tempus luctus, est facti quod secūtrahit infamiam: nisi excusabilis facti ignorantia interuenierit, ut in l. signata. pro contraria dicitur. ff. de his qui no. inf. l. i. l. i. berorum. §. nota. Sed hic loquitur de infamia, ubi utitur tali nomine: & est hic minus delictum: unde hic infamat sententia habita distractione doli & culpa: ideo supposito q̄ remotus ob latam culpam sit infamis, tamen illud contrarium non meruit signari pro contrario.

ADDITIONO.

1 Lata culpa parificantur. Adde q̄ lata culpa non aequiparatur dolo in maleficijs ubi tractatur de poena corporali, & ubi tractatur de pecuniaria, & lex expresse dolum requirit: secus si non requirit dolum. Bar. in l. i. ff. si

quis test. lib. esse ius. Et quomodo quis ob culpam puniatur, & q̄ in maleficio lata culpa non aequiparetur dolo, uide per e. in l. lex est comune. ff. de leg. Et nunquid aequiparetur dolo quo ad infamiam irrogandam per eundem in l. quod Nerua. ff. de po. Et quid in poenalibus, an & quando non aequiparetur dolo, uide d. las. in l. uideamus & in l. si in actionib. ff. de in lit. iur.

1 Praelatis qui accusatur pendente accusatione, quando administrare possit.

SI QVIS AVTEM. Per istum §. dicit gl. q̄ praelatus qui accusatur pendente accusatione, administrare non debet. Et hoc dicit simpliciter: sed tu distingue, q̄ si accusatur de delicto commissio in administratione pendente accusatione, interim non administrabit. Sic loquitur §. uideatur. sed si praelatus accusatur de alio crimine, puta de adulterio, uel homicidio, nihilominus interim administrabit: quia lex dicit hic in tutore, ut ff. de solu. l. callipodius. aliās incipit quamuis. & l. reo criminis.

1 Absens in delictis potest damnari, & lite non contestata proceditur ad sententiam.

NOVISSIME AVTEM SCIENDVM EST, &c. Gl. dicit, q̄ iste §. facit ad quaestionem talem. Emilius brum a te, & tibi non dederam pretium, reperio librum alienum, uel uitiosum: agis contra me ex uendito ad pecuniam, nolo tibi dare pecuniam, quia dico q̄ liber alienus uel uitiosus est: & si non uis mihi cauere de reddendo pretio in casu euictionis uel uitij, tunc non debeo tibi dare, sed librum tibi restituere. In ista quaestione dicebat dominus meus, ut apparet, uel apparere potest uitij aperire, uel lis est de uitio: quia tu dicit librum tibi tradidisse uitiosum esse, & ego dico non uitiosum. Primo casu dicebat q̄ tenenda est gl. i. casu. l. si non est uitij emittens quod apparet locū redditioni non esse, sed pretium debet solui sed cum satisfactio, aliās cauere uerbaliter, ut ff. de ed. edic. si uenditor. unde lex dicit si in limine contractus appareat controuersia de euictione, satisfandū est: cum aliās cauere uerbaliter: unde si tibi uendidi rem & alius incontinenti uenit, & dicit emitti rem quae mea est, satisfandū est, ut C. de euic. l. post perfectā. Sed sicut est in euictione, ita dicam in uitio. Si aut sit aperit uitij, nec est lis de eo, non est reddenda pecunia, sed res restituenda, ut ff. in pos. l. l. si a quo: duo uerba omnia supra, de quibus gl. non facit mentionem, unum est in illo §. sed suspecti cognitio, & moriatur pendente accusatione: extinguat cognitio suspecti, sed certe uideatur q̄ si appareat diffinitū esse in causa condemnationis q̄ duret ratioe sumptuum qui statui sunt in causa ista accusationis, ut C. si pen. ap. mors interuenierit. l. iij. quia ibi durat accusatio post mortem propter bona, nullo §. si quis tutor. no. alius, q̄ si quis tutor fuerit absens, nec facit sui copiam, potest ut suspectus remoueri. Et sic q̄ in delictis si q̄ absens est, potest damnari, & lite non contestata procedit ad sententiam: quia hic non dicit q̄ absens fuerit lite contestata, uel non contestata. nā simpliciter intelligendū est. de hac materia habes ff. de poenis. l. absente.

LIBER II

De rerum diuisione. Tit. I.

1 Piscandi ius qualiter sibi quis acquirat, & qualiter eo puenietur.

SUPERIORE. Flumina autē omnia, & portus. In isto §. dicit q̄ ius piscandi est comune. l. publicū ratione comunis habet. Sed quaerit gl. Pone q̄ in diuerticulo fluminis aliquis longo tempore piscatus est solus, alius uult piscari, poteritne ille alium prohibere? dic quod si alij uoluerant piscari, & ipse prohibeat eos, id est, post prohibitionē longo tempore solus piscatus est, dico q̄ acquirit sibi ius piscandi, & alios poterit prohibere: sed si occulte piscabat in quodā diuerticulo fluminis, & ita fecit diu, nec aliquē inueniebat, imō solus piscabat: quia ita contingebat de facto: tēpore sic faciēdo longissimo non acquireret sibi ius piscandi, quin et alij possent

alij possent piscari. unde dicit lex, si habuisti domū tuam de preliam iuxta meā, & hoc tempore de quo non extat memoria, & uis eleuare, potes: sed cum uoluisti eleuare, prohibui, & post prohibitionē tenuisti depreliam longo tempore, acquiritur tibi seruitus alius non tollendi: hoc est quod dicit lex C. de serui. & aqua, id est, §. iij. Sic uidet q̄ ius piscandi tempore potest amitti, sed superior potest me prohibere: nam nos uidemus q̄ ipsi prohibent piscationes & uenationes. Dicendū q̄ non est de iure: sed imperator potest prohibere, sed eodē errore quo dicit esse superiores in terra sua, & sic imperatores non habere superiores, eodē errore potest hoc prohibere: & q̄ imperator possit hoc prohibere, pro hoc: quia uiam publicam populus non potest amittere non uendo, nec aquam potest quis ducere per uiam publicam, quia fieret iniuria: sed imperator potest concedere ductum aquae, & sic uiam qua publica est, prohibere. ut ff. de serui. l. seruitutes. licet hoc dicat sine incommodo publico.

RIPARVM QVOQVE. Ibi dicit q̄ usus riparū & flumini publicus est proprietatis eorū quorū praedij ad haerent. Et hic quaedā additio, q̄ si uia publica interuenit inter praedia & ripas fluminis, dic adhuc idem, q̄ eorū est proprietatis riparū quorū sunt praedia proximiora: quia uia non imponit hoc, sicut nec incrementū alluionis. ff. de acq. rer. do. l. maritus. aliās maritimus. Sed quoniam similiter proprietatis locorū & riparū maris non est eorū quorū praedij adhaerent gl. signata. §. eod. tit. §. si. & quid naturali iure super illo uerbo. & hoc per littora maris. Sed dicas q̄ parū lucratur illi cuius est proprietatis ripae fluminis, cum uis eius sit publicus: unde dicit lex q̄ usus fructus si perpetuus sit, alicuius proprietatis est inutilis. ff. de usu. l. iij. §. tamen. inde quaerit cum usus riparū fluminis sit publicus, & perpetuus eorū proprietatis est inutilis, quare ergo concedit lex? Dicendū q̄ si semper altus perciperet fructus, & usus fructus proprietatis esset inutilis: sed hic loquitur de certo usu. l. nauigij: quia ibi nauigantes possent naues exonerare, & exicare rectia. si tamē sunt ibi fructus, uel arbores fructiferae, licet usus rigandi uel rectiae excicandi in illa arbores sit publicus, tamē fructus sunt eius cuius est proprietatis ripae & proprietatis arboris.

- 1 Differentia inter publica & communia.
- 2 Communis res illa dicitur, quae pluribus se offert inter ceteras.
- 3 Portus maris an sit publicus tantum, non communis.
- 4 Via an sint publicae, & qualiter intelligatur.

LITTORVM QVOQVE. Hic dicit q̄ usus littorum maris sit publicus. Signat gl. cont. §. eo. §. & quidē naturali iure, ubi dicitur q̄ usus littorū maris est communis. Argumentū hoc soluebat Placentinus, q̄ communia sunt publica, & e contra, publica sunt communia. sed gl. reprobabat Placentinū, & soluit contrariū: quia exponit. Hic usus littorum maris est publicus, id est, comune. & sic concordat cū §. §. eo. & quidē naturali iure, &c. Dicit q̄ opinio Placentini bona est, & illi qui eum reprehenderunt, non intellexerunt eum. unde uide rationē quare motus fuit Placentinus, & uidebis si bene dixit uel non. Sed uideamus primō, quae est differentia inter publica & communia. Certē in hoc differunt quia communia sunt omnium animantium: unde hic dicit litera. §. eo. §. Quaedā enim naturali iure communia sunt omnium animalium: unde hic debet esse in litera animalium, licet quidā libri non habeant. Publica dicuntur, quasi populica: quia magis appropriantur hominibus. Unde sub populo animalia non continentur: unde publica, id est, quasi populica, ut §. de public. iud. in prin. & certē cum dicit litera quae sunt publica, dicit flumina, etiā portus eorū sunt publici: ideo ius piscandi omnibus comune est. non dicit omnibus animalibus, ut §. eo. §. flumina. Item communia sunt maioris comunis, q̄ publica: unde pluribus se offerunt, ut aer, mare, aqua de caelo profluens, littora maris, unde appropriat sibi hoc nomen comune. Sed flumina non tot offerunt se, sicut & mare: unde non sunt tanta comunis. Unde hoc nomen comune appropriant sibi res illae quae inter ceteras pluribus se offerunt, ut mare, aer, aqua de caelo profluens, & littora ma

ris. Aliae quae non tot se offerunt, hoc nomen publicū sibi retinuerunt. & sic uides differentiam inter comune & publicum. Modō ueniamus ad oppositionē Placentini. Ipse dicit publica communia, & communia publica: uideamus primō differentiam. Mare est comune omnibus animalibus, & equis, & hominibus, similiter & flumen. Dicit Placentinus. Quidam sunt usus maris qui sunt communes omnium animalium, ut liberē abluere: quidā hominū tantum, ut nauigare: sed mare in se comune est, omnibus se offert, & in nullius dominio est, & ita dicit ipse de fluminibus. Flumina in se communia sunt, & omnibus se offerunt: sed quidā usus sunt communes, & quidam publici, & comunicant se solum hominibus. unde dicit publica esse communia, & communia esse publica. Ad rationes aliorū respondet, quod dicit litera §. eo. §. & quidē, q̄ littora maris sunt communia, & postea dicit in isto §. littorū, &c. q̄ eorū usus est comunis, & publicus: & uerū est, quidā scilicet q̄ cōpetit hominibus tantum, ut nauigare. Quae est igitur ratio publicorū & comunium, ex quo mare habet usus communes & publicos, & similiter ea, quae publica debentur, ut littora habet usus communes & publicos: Certē iam dixi q̄ res illa quae pluribus se offert, inter ceteras comunis dicit, & appropriat sibi nomen comune: & hoc est mare: & ideo licet communia sint publica, & publica communia: tamen quo ad illā rem distincta sunt: & mare dicitur comune flumen & portus. Itē homines magis sibi appropriant quo ad usum flumē, q̄ mare: sunt enim multae partes maris in quibus non nauigat, nec huiusmodi usui animantium plus seruiēt ista quantorū, mare, aer, aqua de caelo profluens, &c. q̄ flumen. unde hoc in pectore reperiunt sub nomine comunis. Sed quare dicit Placentinus, q̄ portus maris est publicus tantum non comune: unde in omni respectu dicit ipsos esse publicos? Dicitur est q̄ hoc dicit, quia portus non seruiunt hominibus, uel alijs animantibus, hoc est gratia hominū, unde portus publicus dicit, sed saltem est: potest enim dici comune, publicū, quo ad diuersos usus, ut supra dicitur est. Itē patet q̄ cum dicit q̄ uis publicae, intellige q̄ sunt publica non unius populi, sed sicut flumen quo ad nauigationē omnium populorū: sic uis omnium populorū: unde in uia publica in partibus istis tantum habent quo ad Deū illi de Anglia, q̄ illi de partibus istis: & hoc intelligo de uis in littoribus quae ducunt de uilla ad illā. Hoc dico, quia quidam qui habebat ab utraque parte uia fundos proprie ditos, impetrauit a ciuitate uel a domino terra, q̄ tolleret inde uia, & alia loco daret ampliorē, sibi concessum fuit. Certē non potuit concedi, quia omnes tangit: & quod omnes tangit, ab omnibus concedi debet. Unde cum uia sit publica, non amitti non uendo. ff. de uia pub. l. uia pub. §. quod omnes tangit, &c. dicitur. ff. de autor. praes. l. ult.

IN COMMVNEM AVTEM LOCVM, &c. Ibi dicit q̄ in locū comunē puta unus socius non potest mortuū inferre alio inuito: unde melior est conditio prohibētis. hoc intellige si aliquis uellet uti ratione ad illū locū ad quē est, non est melior conditio prohibētis: sed si uelit uti ad usum ad quē non est destinata, tunc est melior conditio prohibētis. & hoc est quod probat. ff. pro soci. l. cū duob. §. itē Mela. aliās incipit, l. sumit fratres an. rececit ille. §. religio sum. & super illo uerbo mortuū, signat quaedam gl. Et in si. dicit q̄ caput inferat partibus comparibus in domino, sed locū uenter locus est religiosus hic allegat. l. ad hoc sicut propter illud generale, quia impediūt se concursu. sed certē illud habet locū, q̄ aliqua impediūt se concursu nisi succurrenti deriderint certū. Sed q̄ uoluntate dominorū pro aequalib. partibus caput in diuersis locis inferat quod damnū habent ipsi ideo dico q̄ uterq; est religiosus, arg. ad hoc. ff. de ser. iur. ruffi. praed. l. uia constituit in §. si fundus.

ITEM SI ALIENVS. Ibi facit glo. quaestione. Pone q̄ usufructuarius consentiat proprietario ut inferat mortuū in fundo in quo habet usum fructū, & antequam inferat uel pars poenteat, nihilominus poterit inferre: quia sufficit semel cōsensisse. Tu dicit contrariū q̄ si consensit, ut tu inferas in fundum meum mortuū, & antequam inferas, dissentior sed si inferas, non facit locū religiosum, unde possunt poente

re, & te prohibere. Sed si pactum fuit obligatorium, ex quo con-

- 1 Thefaurus an fiat occupantis.
2 Iumentum in litore maris quando fiant inuentoris.
3 Inuentor lapilli an plus exsuetur, quam inuentor thesauri.
4 Inter ista duo non est differentia quoad acquisitionem dominij.

ITEM LAPILLI. Et in isto §. determinat de modo ac-

PRAETEREA quod per alluionem in agro ibi dicitur

- 1 Materiam alienam si aliquis specificet, illa species efficitur sua tribus concurreribus.

CVM EX ALIENA MATERIA. Super illo

teriam alienam, illa species efficitur sua tribus concurreribus,
q habeat bona fide qui specificat, q credat materia sua esse,
& q suo uoto hoc faciat: & q materia non possit reddere ad

- 1 Purpura accedit uestimento, & sic quantitas antecedit dignitatem.
2 Numerus si reperitur aequalis in electione, recurritur ad dignitatem.

SI TAMEN ALIENA MATERIA PURPURAM. Ibi

si diuisio fructuum, sed destinatione cuiusdam alterius ne-

- 1 Frumentum duorum si mixtum fuerit contra eorum uoluntatem, qualiter unus agat contra alium.
2 Et quid si uoluntate eorum mixtum est.

QVOD SI FRUMENTVM. Verfic. q si alteru

- 1 Aedificium factum ex materia aliena quando cadat solo, & qualiter prouideatur domino.

CVM IN SVO SOLO. Ut intelligas gl. totius

potest. Item ad exhibendum, & furti condi. furtiua: ut i stas ha-

AT SI IS. Qui pinxerit. ibi in gl. quaestione, quis debet

- 1 Bone fidei possessor an faciat fructus industriales suos, p cultura et cura.
2 Bone fidei possessor quando faciat fructus suos.
3 Bone fidei possessor quando teneatur de consumptis.

SI QVIS. A non domino. Ibi dicitur, si quis habere

rem iudi. offi. ut C. de rei uen. l. est. §. bo. fi. intellige igitur hanc gl. quia hic dicitur quod sufficit in initio bona fide habere, licet mala fides super uenerit, uerum est ad hoc quod facit bona fidei possessor fructus suos si a patre illo, quo superuenit mala fides: tenet etiam de consumptis, ut eos restituat iudicis officio, quia ex tunc tenetur de culpa. Item no. q. dicitur hic quod bona fidei possessor facit fructus industriales suos pro cultura & cura: unde inuenitur quod faciat suos si coluit & curauit. Sed dic dato quod alter coluit, tamen si possideat tempore perceptionis fructum bona fidei possessor facit suos: ut ff. de usur. l. qui scit. §. in alieno. Item no. hic quod dicitur quod bona fidei possessor ex iusta causa uel iusto titulo facit fructus suos, quid si bona fidei poss. nec habeat iustam causam per gl. dicit quod non minus facit fructus suos, & alleg. ff. si rem. l. iij. §. post litis. ibi sed forte indicatur, &c. Sed certe lex illa hic non dicit quod non habeat titulum, nec quod haberet, sed per iura quaerit, hic uidetur quod exigatur: tamen doctores sunt in illa opinio ne quod bona fidei possessor, & si non habeat causam iustam, seu titulum iustum, facit suos: ut gl. hic dicit. Item quod dicitur, quod qui bona fide possidet, facit fructus suos, intellige quod possessor si ciuillis est illa quaerit istum effectum, quod qui bona fide possidet, faciat fructus suos, & quod usufructuarius secundum uoluntatem suam, quia rerum mearum retineo possessionem ciuilem, si alius possideat & tollat, licet bo. fidei poss. non tenetur de fructibus in industrialibus consumptis, intelligit gl. etiam in quantum locupletior, quod non tenetur, hic sic ostendit: quia hic dicit gl. quod de naturalibus consumptis teneatur in quantum locupletior est, per l. ff. si cer. pe. l. si me & Titium. quia illos non facit suos, uidetur hic gl. cont. illi quaerit §. de offic. iudi. §. illorum. super illo uerbo consumptorum, unde ut concordemus gl. cum gl. oportet dicere, quod ista quaerit hic est, loquitur de naturalibus, quaerit quod bo. fidei poss. de consumptis in quantum locupletior est, sed quod ibi dicit quod bo. fidei poss. lucretur fructus, intellige de industrialibus, quid tamen doctor d. mei dicebat, quod bo. fidei poss. tenetur de consumptis, etiam in industrialibus, in quantum locupletior. & hoc si non habeat titulum, & pro hoc arguebat sic, Petitione hereditatis datur contra possidentem qui non habet titulum sed intentionem poss. in bo. fidei poss. de consumptis in quantum locupletior: ut ff. de pet. har. l. item ueniunt. §. eos autem. unde sicut est in peti. hereditatis, sic debet esse in rei uend. partem, uidetur quod multo fortius hoc sit in rei uend. quia qui agit rei uendi. al. legatius plenius quam qui agit petitione hereditatis: quia allegat dominium alter non: & ideo minus oportet iuari, aliam iuari posset contra agentem rei uendi. quam contra agentem peti. har. unde in expensis repetendis bona fidei poss. pinguius subuenitur in peti. har. quam in rei uendicatione, ut huiusmodi. §. eo. tit. §. ex diuersis. in gl. quaerit dicit, cadit in si. illius §. qui incipit, cum de nouo aedificat. §. ei uero qui sciens.

1 Mala fidei possessor tenetur de fructibus perceptis & percipiendis, & quando.

2 Dicitur In gl. quod mala fidei possessor tenetur de fructibus perceptis & percipiendis, hoc est uerum, si non habet titulum, excusat ipsum a percipiendis, quod dicitur, quia mala fidei poss. habens tit. non tenetur eadem actio ne qua & de fundo, quia fructus illi pars fundi sunt: ut ff. de rei uend. l. fructus pendentes. Intelligas de percipiendis, id est, qui percipi poterunt. Item quidam dicunt, quod mala fidei possessor habens tit. excusat a percipiendis. hoc dicitur per l. C. de rei uendi. l. demum. Sed dicit d. meus, quod illa lex hoc non dicit, id est dicit quod mala fidei possessor habens tit. tenetur de perceptis, sed non dicitur quod non teneatur de percipiendis, sed non doctores hoc concludunt, ex quo dicit lex, quod tenetur de perceptis, uidetur negare quod non teneatur de percipiendis, arg. ff. de iudi. l. cum prator. C. de procur. l. si maritus. Item Sed do. meus dicit, quod etiam habens tit. ex quo est mala fidei possessor, tenetur de perceptis & percipiendis, nec inuenitur lex quaerit dicit cont. Item dicit ipse, & si hoc sit uerum, quod propter tit. excusetur a percipiendis, hoc est uerum usque ad litis con-

3 Item si quis merces, &c. ibi dicitur, quod si clauis horrei uenditor tradidit emptori mercium, quod erant in horreo, forte uini quod erat in cellario, transferatur do-

restationem, post lit. contestata. non: quia post lit. contestata. omnes mala fidei poss. partes sunt. ff. de peti. har. l. sed & si lege. §. si autem. dicit gl. mala fidei poss. habens tit. excusat a percipiendis propter tit. nisi in quatuor casibus quibus de percipiendis ipsum non excusat, & numerat gl. illos casus. Sed potest dici breuiter quod mala fidei poss. non habeat tit. quod dicit lex nullum ipso iure, uel quem uult annullandam, habereur pro non titulo, nec excusat a percipiendis: & sic reducatur illos quatuor casus. Et ad unum quod dicitur, quod mala fidei poss. non habens tit. uel habens, sed non iustum, tenetur de percipiendis: non est intelligendum, ut dicitur est §. de percipiendis in futurum, quia illi sunt pars fundi, & ueniunt in rei uend. sicut & fundus. ff. de rei uend. l. fructus. unde intelligitur de percipiendis, id est qui percipi poterunt, sed a quo: dicitur quod a domino, non a possessore, unde secundum eos secundum gl. si non est bonus cultor, & possessor optimus, solum tenetur de his qui percipi poterunt a domino, non a se mala fidei poss. sed dicitur cont. quia l. dicit quod tenetur de percipiendis mala fidei poss. & de his quos percipere potuit ipse mala fidei poss. ut C. de rei uen. l. domum.

3 Ius uero ad quem. Ibi dicitur, quod usufructuarius facit fructus suos statim quem percipit. dicit gl. percipit, & si in hoc reo sunt impositi. Sed dicit quod nulla est differentia inter bonorum possessorum & fructuarium quo ad hoc, quia statim cum sunt a solo separati, uterque facit suos. sed in hoc est differentia, quia bona fidei poss. facit suos siue ab illo siue a quocunque alio fuerint percepti, fructuarius non, nisi ipse uel alius nomine suo percipit: ut ff. quibus. mo. usufructuarius. l. si fructuarius meum. & ff. de usu. l. qui scit. §. j.

4 Thesaurum si quis inuenit, an & quando sit inuentorium.

5 Thesaurus. Ibi dicitur, quod si aliquis inuenit thesaurum in loco suo, suus est, dicit gl. in suo. hoc est dicere, si dominus sit loci in quo inuenit. dicit gl. siue dominus sit directus, siue utiliter, ut emphiteutarius seu datarius. Placentinus tamen dicit, quod intellexit de dominio directo: quia ibi dicitur simpliciter, si quis in suo, id est, si quis dominus inuenit in loco cuius est dominus, uel cuius habet dominium: sed appellatio domini intelligitur qui dominus potest esse directus. ff. si ager uerit. pe. l. j. §. quod in perpetuum. unde ibi dicitur, qui in perpetuum fundum conduxerit, quamuis domini non sit, &c. unde tales dicuntur ibi non domini, & constat quod habent utile dominium, & qui rei uen. utilem habet, ut ibi dicitur, unde quando inuenit in meo, & quando in alieno, habes C. de metallis, & de metallarijs. l. cum est. unde dicit, si habeat quis utile dominium, & inueniat quid mobile ut pecunia, certe praefertur directo domino: & sicut facit fructus suos, sic & illud mobile suum est. Si autem sit immobile, ut quia inueniat materiam argenteam, ipsa materia est immobilis, licet cum extensum sit mobile, certe proprietatis directi domini redibit ad dominum directum, sicut & de fundo locuti sumus. Quia locuti sumus de dominio directo & utili, scias quod soli Italici sunt domini, quia non solum tributa rerum suarum: unde dicuntur habere directum dominium, & sunt soli domini rerum suarum. C. de usuc. transfor. l. unica. & ita habes per legem illam, quod quicunque soluit tributum uel censum, non est directus dominus, sed utiliter. Ex hoc dicit dominus meus, quod quicunque agit contra aliquem, & proponat rei uendicationem, quia & pauci sunt, imo paucissimi, qui aliquid non soluunt de re sua immobili: permittit reus actori acquiri donec sit prope sententiam diffinitiuam. & tunc dicitur: Domine iudex non pro cedatis ulterius, quia inepiam actionem proposuit, quae agit rei uendicationem, & sic dixit se directum dominum, non est, sed utiliter: unde ex quo simpliciter intetruit rei uend. dixit directus se dominum, & est tributaria uel sensuualis ex hoc per ista iura. C. de usuc. transfor. l. j. ff. si ager uec. pe. l. j. ff. si mens. fal. mo. di.

6 Dominium quando sola traditione clauium transferatur.

7 Item si quis merces, &c. ibi dicitur, quod si clauis horrei uenditor tradidit emptori mercium, quod erant in horreo, forte uini quod erat in cellario, transferatur do-

rum dominium sine alia traditione, & etiam possidet, dicit gl. & hoc propter praesentem uisionem, ff. de acq. pol. l. j. §. si uisum. dicendum, quod falsum est, quod hic propter uisionem acquiratur possessio, unde uerum est, quod per uisum acquiratur possessio, ubi requiritur uisus rei quaerit acquirenda in possessio. ut in l. ff. de acq. pol. l. j. §. si uisum. sed hic quod horrea erant clauis, quo uidetur nimis bene uiderit, qui uiderat merces horreis clauis unde per solam traditionem clauium ante horrea, acquiratur possessio: quia clauis sunt uia deueniendi ad possessionem, sed de festuca quo per festucam alicui possessio acquiratur, dicit do. meus quod non uidet, nec iura dicunt, nec ratio concordat. PRO DERELICTO. Ibi dicitur, quod id quod pro derelicto habetur, occupanti conceditur. Quidam ponunt exemplum, si aliquis librum apertum proiecerit in aqua, nec quod animo accipiendi se proiecerit, & pro derelicto habuit: unde conceditur occupanti. Dicitur uerum est, nisi alia praesumptio esset per se, quod nemo praesumit iactare merces suas, ut ff. de prob. l. cum de in debito. dicit uerum, si existes in periculo, iactat etiam apertum, non praesumitur habere pro derelicto, sed si tempore quo non erat in periculo ex modo iactat: quia apertum iactatum, praesumitur, quia habuit pro derelicto, imo incumbit semper onus probandi uenditorum uelit uendere uel uendicare, quia semper pro domino praesumetur. unde dicit lex, si aliquis occidit se, potest esse quod propter conscientiam criminis hoc fecit, si demens hoc fecit, uel propter impatientiam doloris. Primo casu amittit bona: quia publicant. Secundo casu non amittit: sed si si quis petat bona, praesumit pro defuncto, ut bona non amittit qui mortem sibi conscivit propter doloris impatientiam, uel uitae tradidit, ut C. de bo. eo. qui mor. sibi conscit. l. ult. ad si. quaerit & in proposito, licet aliqui etiam si non esset tempestas, librum apertum proiecerit in aqua, praesumitur quod non animo habendi pro derelicto, sed ideo, quia timebat periculum: quia licet tempestas non sit, tamen potest iactare, uel quia timet periculum: uel quia habet animum habendi pro derelicto: unde semper praesumitur pro domino, ne rem suam amittat, quod timore periculi hoc fecerit.

De testamentis ordinandis. Tit. X.

8 ESTAMENTVM. Hic tangit tria genera testamentorum. Olim initio utebantur homines duobus generibus testamentorum: unum uocabatur calatis comitijs, quo utebantur homines tempore pacis: aliud erat genus, quod uocabatur procinctum, quo utebantur homines tempore belli: & quia illa duo sic dicantur, habes in gl. & est planum. Deinde accessit tertium genus testandi, quod appellatur testamentum per as & libram, id est, per as libratum seu astitatum, quia testator emanepabat filios, haeres institutus pro modico emebat omnia bona defuncti & modice, & sic eis astitatis seu libratum modice haeres emebat ut dixi. Sed quare hoc: ecce una ratio, testator habebat filios in potestate, debebat eos emancipare ante quam testaretur: quia uiuente patre filij sunt quasi domini rerum paternarum, & hereditatis paterna, ut ff. de lib. & posth. l. in suis. & ita si inueniretur testator tempore mortis habere filios in sua potestate, inueniret non plene dominus: & quia testari quasi de alienis non poterat, ideo eos emancipabat, & sic erant incogniti iure ciuili: emancipatio olim fiebat per imaginariam uenditionem: ideo in certa erant istae imaginariae uenditiones. ecce igitur, quare sic fiebat illud tertium genus. Alij dicunt, quod causa quare sic fiebat, erat ista: haeres ut esset firmus haeres, emebat pro modico: quia causa non lucratua firmior est, quam lucratua, ut C. de impo. lucr. descript. l. unica, sed in parte istas rationes ex parte Dei, ideo illa iura sunt correctae: quia non habebant ueras causas.

9 LITERA. Sed cum paulatim, &c. Ibi recitatur ius nouum, id est ius constitutionum circa testamentum. Et ibi dicitur in uersiculo signacula, quod testamentum a iure praetorio habet numerum septem testium, & eorum signacula, quod testium a iure praetorio, imo a iure ciuili, habet numerum septem testium, ut §. eo. uer. accessit. in ff. Sed dicendum, quod a iure ciuili ca-

pit numerum septem testium, sed non uere, quia libripes ibi in extrema hereditatis, qui erat heres, computabatur numerus septem testium: sed per ius praetorium exiguntur septem ueri testes, alij ab herede & ab astitatore: quia per ius praetorium, nec emancipatio, nec ista imaginaria uenditio fiebat, ut in prin. uer. sed praedicta. in ff.

- 1 Mulier in testamento non potest esse testis: sicut in codicillis.
- 2 Impubes maior factus, an possit testificari de his quae uidit in pupillari aetate.

10 TESTES AVTEM. Ibi dicitur, quod mulier non potest esse testis in testamento. Queritur an hoc sit uerum: Dico testamenta nostri temporis ut in pluribus, sunt codicilli: quia non est testis, si non sit heredis institutio: sed in testamentis nostri temporis sunt codicilli: tunc in eis potest mulier esse testis. In testamentis autem ueris in quibus codicillis: ideo in illis non potest esse mulier testis, ut hic, & quod in codicillis, & sic in testamentis nostri temporis hic in glo. ord. ff. de testa. l. qui testa. §. mulier. Queritur glo. nunquid potest esse testis impubes maior factus, de his quae uidit in pupillari aetate: Dico quod non in testamento, ubi sunt testes de esse testamenti, sunt enim septem testes, ut hic. In alijs potest impubes maior factus esse testis de his quae uidit in pupillari aetate, ar. ff. de uer. sig. l. notationem. §. si. & ita dicit gl. Dicebat do. dñi mei cont. quia si uidit aliqua in pubertate, in discretis conceptis: & ideo licet postea fiat maioris aetatis, uere scit indistincte & incompletis, sic & tunc scit: ideo impubes maior factus de eo quod uidit in pupillari aetate, non potest esse testis. Ad legem quaerit gl. inducit, ff. de uer. sig. l. notationem. §. j. rñ. quod seruus factus liber de eo quod uidit in seruitute, potest ferre testimonium: quia ea quae in seruitute sciunt, ita discretis sciunt, sicut & cum est liber: sed sic non est in pubere, ut dictum est. Et pro sua sententia inducebat arg. l. ff. de seruis exportandis, si minor. Ego dico quod si uidit in pubertate, id est, in aetate infantili, uel proxima infantiae, non potest ferre testimonium maior factus: sed si uidit id in pubertate postquam erat doli capax, & sic habeat tale quale iudicium, tunc possunt dicere cum glo. quod potest ferre testimonium, ar. ff. ad Sylla. excipitur in ff. l.

ADDITIO.

- 1 Non potest esse testis, uide tamen Bar. in l. hac consulti sumus. §. ex imperfectione. C. eo. ubi dicit, quod testamentum imperfectum ratione solemnitatis ualeat quo ad liberos tantum. Et subdit, quod istud testamentum imperfectum inter liberos potest probari duobus testibus, maribus uel feminis.
- 2 Impubes maior factus. Adde quando possit testificari impubes factus pubes, de eo quod uidit in pupillari aetate. Bar. in l. ad testium. §. conditionem. ff. de testa.

3 Instrumentum publicum quando habeat uicem duorum testium.

11 SED CVM. Aliquis ex testibus, &c. In illo uerbo, super illo uerbo, signaretur, est quaedam glo. signata, quae sic incipit, quidam hic intelligunt, &c. gl. illa sic debet intelligi, gl. supponit quod si quis ex testibus adhibitus in testamento fuit seruus, si testamentum reuocetur in dubium, non potest probari per septem testes, unde habes pro constanti, quod soli testamento ex quo inuenitur sic scriptum, & quilibet testium recognoscit sigilla sua, staretur et absque hoc, quod testes uadant ad iudicium, & sic se habet consuetudo, & sic concordat Io. Azo in contrarium, in quo ista distinctio. Gl. ista non aperit, unde intelligas, quod bene concordat, & Ioan. & consuetudo quod in testamento in scriptis de quo nunc locuti sumus, sic scriptura sola sigilla septem testibus, recognitis probatur, si testis in dubium in scriptis reuocet, nec oportet testes uenire ad iudicium. Sed in testamento fuit ista distinctio. Pone, testator uocat tabellionem, & in persona publica scribit testamentum, & tenet formam instrumenti publici, & hoc coram septem testibus, in quorum praesentia dicit testator, illi lego tantum, & illi tantum, & licet scriptura non sit testamento in scriptis, quia non est forma testamenti in scriptis obseruata: quia non subscriperunt testes, nec signauerunt, item quia coram septem testibus

testibus testator uoluntatem suam expressit, moritur: testis & testes, forte reuocatur in dubium, an defunctus fecerit testam: non poterit probari per ista scriptura: Dixit Io. qd sic: quia instrumentum publicum, qd manu personae publicae scriptum. Azo dixit cont. licet Io. & consuetudo hoc admittant, quia licet aliam publicum instrumentum faciat fidem, non tamen habet nisi uicem duorum testium: sed testis etiam sine scriptis non probaretur per duos testes, imo exigerentur septem, ergo nec testamentum manu publica scriptum probat. Haec est opi. Azo. & est uerior de iure, & eam tenent doc. & sic intelligas istam distinctionem, quia per glo. intelligas eam ne hic, nec C. de bo. poss. fm tab. l. ij. ubi hic distinctio. Gayus.

I Domesticus persona quando repellatur a testimonio.

I NTESTIBVS Autem. In fine huius §. dicitur, testimonium domesticum reprobatur est, unde querit ibi gl. mercenarius liber homo seruit pro mercede: potest esse testis? Dicit qd non: quia est persona domestica. unde dicit lex, qd furtum commissum a tali persona, est furtum domesticum, ut ff. de pec. l. respiciendum. §. furta domestica. Dñs dñi mei dat breue consilium, si uelit dñs, qd famulus eius sit testis, det ei licentiam, & sic erit habilis tempore ferendi testimonium: quia non inuenitur qd erit domesticus, ad ferendum testimonium admittitur: quia tempus ferendi testimonium, in scriptur etiam conditio testium. ff. de test. l. ij. §. ij. nec facit dolum dominus qui hoc facit, qui appareat sibi probatione. Et ipse dicebat, si possit constare, qd dominus haberet spem, qd famulus reuertetur lato testimonio, non admitteret ad testimonium ferendum, quia dicit lex, qd si accusetur aliquis de adulterio, serui sui torquent & uident, ut non habeant spem redeundi, non auri essent dicere aliquid contra dñm. Hoc est qd probatur, ff. ad l. Iul. de adul. l. si quis postulerit. §. i. ubi.

ADDITIO.

A Domesticum reprobatur. Adde qd domestica quando admittatur in teste, officio iudicis relinquatur. Bar. in l. ij. C. de testi. & nunquid domestica persona admittatur in teste contra aliam domesticam, uide per eundem in d. l. ij. & nunquid domestici in causa matrimonij sint suspecti, uide Alex. in conf. xxx. incip. in casu predicto. col. iij. uerj. item quia matrimoniorum. in iij. uol. Frid. de Se. in conf. cxix. incip. nulli dubium. Alex. in cō. xcvj. in iij. uol. Pan. & doct. in c. in iuris. de testi. ubi est locus proprius huius materiae.

I Legatarius quando possit esse testis in testamento.

LEGATARIVS. Ibi dicitur, qd legatarius potest esse testis in testamento, in quo sibi legatum reliatum est, arguit contra glo. quia nemo potest esse testis in causa sua, ut C. de testi. l. omnibus. ergo, & C. Dicendum, si reuocatur in dubio de legato sibi dimisso, non esset testis: sed de contentis in testamento potest, licet tunc uideatur indirecte esse testis pro commodo suo, de autoritate tu. l. j.

VLTIMVS. Sed haec quidem, & C. In quo dicitur testimonio sine scriptis, pone coram septem testibus, dixit testator suam supremam uoluntatem, heredem instituit, reliquit legata, & omnes septem testes sigillauerunt & subscripserunt. Queritur an sit testamentum in scriptis, uel sine scriptis. Videtur qd sine scriptis, quia coram omnibus suam uoluntatem edidit. Vide quod in scriptis: quia ibi formaliter in scriptis. Dico, qd considerandum est, quid actum est a defuncto. Et secundum hoc debet iudicari testamentum in scriptis, uel sine scriptis. Sed si non constat, dico, qd est testis in scriptis, & sine scriptis. Sic enim nihil prohibet in eadem ratione secundum diuersas considerationes, plures esse orationes fallendi: similiter in eodem facto fm diuersas considerationes possunt esse diuersi contractus, ut si dicam alicui, uendis mihi equum tuum pro decem, & rñdet, uendo, & est stipulatio & ueditio, sic est & testamenti factio in isto facto, si habeat ea quae exigunt ad testam in scriptis, & ea quae exiguntur ad testamentum sine scriptis, potest dici in scriptis & sine scriptis. non qd sint duo testamenta, quia est una uoluntas, ergo est unum testam: nec aliquis potest decedere duob. testamentis factis, nisi sit miles. I Sed est testis habes duas formas, si in scriptis & sine scriptis. & est utilitas, ut istas duas formas habeat, quia potest haeres se iuuare, ut

de testamento scripto uel non scripto, probat sola scriptura septem testibus. recognoscens sigilla sua, nec oportebit testes ad iudicium uenire: sed si ex non scripto, oportet qd per septem testes probarent, & deponant qd audierunt testatorem dicentem istam suam uoluntatem. & oportebit eos ad iudicium uenire, ut §. dixi: & sic non obstaret postea, qd unus esset seruus de septem testibus testamenti in scriptis, bene probaretur nihilominus testamentum in scriptis, quia seruus bene potest recognoscere sigillum suum, sed sine scriptis non: quia oportet testes in iudicium uenire, & deponere de auditu. Sed cum est in scriptis, non deponunt testes, qd audierunt testatorem ita testari, quia ipsi nesciuerunt qualis erat uoluntas defuncti, unde nullum ferunt testimonium, sed solum cognoscunt sigilla sua: sed seruus potest hoc facere, l. recognoscere sigilla sua, sed deponere & facere testimonium non potest, quia oportet eum in iudicium uenire, & seruus in iudicio esse non potest: & ideo licet unus de testibus appareat postea seruus, potest probari testamentum in scriptis, sed non sine scriptis.

De militari testamento. Tit. XI.

- 1 Miles quis uere dicatur, & de requisitis.
- 2 Militum privilegia, quibus militibus competere debeant.
- 3 Militis testamentum an subijciatur querela.
- 4 Militis testamentum qualiter fiat.

SVPRA Dicta diligens obseruatio. Dicit gl. super rub. miles dicitur est a malo, uerum est, non qd malum nobis inferat, sed qd a malo nos defendat, ut C. de off. prat. Afri. l. ij. Item dicit glo. qd ad hoc qd sit miles, oportet qd iure se non euitaturum mortem causa resp. Item quod scriptus sit in matricula militum, & alia multa exiguntur ad hoc qd aliquis sit miles, uel quis debeat reputari miles: quoniam ea quae olim, secundum ea quae loquuntur de militibus. I Quaro ergo, an privilegia militum militibus nostri temporis concedantur? Videtur qd sic, quia idem est & non solenni, ergo licet in militibus nostri temporis antiqua solennitas non seruetur, cum privilegia concessa olim militibus sibi concedantur, & hoc arg. ff. de neg. gest. l. prator. illa lex dicit, si Imperator eligat minorem, ut sit iudex, licet non deberet eligi nec esse, eo ipso qd eligat eum, decreuit ea caetera quae competunt magistrati, seu iudici. Hodie Imperator si faceret militem, faceret eum secundum modum nostri temporis: quia & si secundum modum antiquum deberet fieri, nihilominus haberet ea quae olim erant militibus concessa, & hoc arg. ff. de re iud. l. quidam consulebant. Quid ergo dicemus? Ego possum respondere aliter, nisi qd consideranda est causa & ratio legis in singulis privilegijs militum aliqua, quia multa sunt, & si causa uel ratio illius privilegij potest inueniri in militibus nostri temporis, illud privilegium habebit locum. Quidam sunt milites qui uacant armis licite forte, quia essent in Apulia, uel ultra mare, quo licite de iussu principis, nisi enim princeps sciens non essent licite, ut C. ut arm. usus inst. in prin. sit interdic. l. un. ca. Si ergo miles qui militat licite, est in conflictu, lex dicit de milite solenni qui potest testari in conflictu, uel discrimine mortis sine testibus rogatis uel uocatis, dum modo uoluntas sua per duos testes possit probari, ut C. eo. l. milites. Sic dicam in milite nostri temporis, licet in militante loquaris, in alia l. lex dicit, qd si miles errore iuris ductus mittat exceptionem peremptoriam, potest eam opponere post sententiam, ut C. de iur. & fac. ign. l. j. Miles autem nostri temporis, si per errorem iuris consuetudinarij cuius habet experientiam, mittat exceptionem peremptoriam, certe non iurabitur: quia in iure consuetudinario milites nostri temporis sunt usi seu usitati, ut in pluribus sunt aduocati in foro seculari, unde si erant in iure consuetudinario, milites nostri temporis sunt, cuius dicuntur habere experientiam, non iurabuntur: quia turpe est patrone causari, & C. unde per hoc habes ar. ff. de ori. iud. l. ij. §. post hos. C. de iud. l. certi iuris est. unde in singulis est inspicenda consuetudo & ratio legis, & si in militibus nostri temporis inuenit, seruiabitur lex, si uerbo non.

3 non. I Item queritur hic si filiusfam. miles testetur extra castra, an in eius testamento habeat eius filius querelam, & uideatur qd sic per litteram nostram, quia priuilegium habent milites, ut testentur cum solennitate, quae in testamento requiritur cum in expeditionibus sunt occupati, ut hic: quia cum sint extra castra, non uentur suis priuilegijs, sed contra. ff. de inoff. test. l. si institutus. C. de inoff. test. dicit gl. qd si filiusfam. miles testetur extra castra, haeres eius non habet querelam. Hoc dicit in illo uerbo. si testari. Hoc intelligas in bonis castris, sed in bonis paganis dic, qd haeres habet querelam, licet gl. alibi dicit cont. Et etiam hic loquitur simpliciter, & hoc probat. Si haereditas patris magis debet filijs, qd haereditas filiorum parentibus, sed pater contra testam filij habet querelam & paganus, ut ff. eo. l. si a milite. in §. ult. cum l. seq. ergo, & C. gl. in illo uerbo. Ergo miles distinguite de milite testate: quia aut testatur domi, & tunc debet testari solenniter: sed dum est in castris, debet uocare duos testes, & coram duobus testibus uocatis & rogatis debet facere testam. Si est in conflictu uel discrimine mortis, potest testari sine testibus. uocatis & rogatis, dummodo sua uoluntas per duos testes non rogatos uel uocatos probari possit, ut C. eo. l. milites. Dico tamen idem si miles immilitans testatur etiam si sit domi intra breues dies reuerurus, & ibi testetur. Dico intra dies breues: quia forte acceptat comitatum a duce belli, ut uisitare uxorem suam, & filios suos: hoc casu habet idem priuilegium, quod d habere si in castris testaretur, ut coram duob. testibus. uocatis & rogatis possit testari, ut ff. ex quib. cau. ma. l. qui mittuntur. §. si extra patriam.

I Testator si dixit, omnia bona mea tali relinquo, an sit testamentum.

CAETERVM. Ibi quaro, modus est loquendi, qd si unus dicit alteri, do tibi omnia bona mea, dñs meus dicit, qd si quidam ciuis alicui mutuauit quandam pecuniam, & quando ille nobilis fuit in domo, dixit qui eam mutuauerat, qd domus sua erat pulcherrima, dixit ciuis, certe domine, domus uestra est: demum ille nobilis reuerfus, misit familiam suam, fecit eum repelli de domo sua. Certe fecit contra legem istam, quia talis modus loquendi non obligat, ut hic, & ff. de act. & obl. obligationum substantia. in fi. I Sed quid si unus donatalicui omnia bona sua, semper diceret ille qui donauit, qd non fecit hoc animo obligandi. Dico ex quo uerba sapiunt obligationem: quia dicit dono tibi omnia bona mea, nunquid dicam ibi semper eum obligari, nisi appareat coniectura quae moueat in contrarium, ut ff. de pactis. l. iuris genium. cum §. qd facta nouissima. coniectura quae possunt in contrarium mouere, sunt modus & consuetudo loquentis, puta qd ille qui sic dixit, est homo qui dicit communiter, quicquid nostrum est, uestrum est, tunc est coniectura. Et hoc non dicit animo obligandi, quia ex personis hominum & qualitate eorum conpensat & coniecturat, ut C. si quis imperatori maledixit, l. j. & ff. de pig. act. l. uniuersorum. Ite dicitur praecedens ar. l. ff. de min. l. deniq. §. j. ubi dicit, qd iactura prioris actus, & C. item consuetudo quae est, patria consuetudo est, quoniam dicit alteri, quicquid habeo, uestrum est, ut ff. de fun. inst. l. cum de sanodis. §. aliam. pone testator dixit sic, omnia bona mea tali relinquo, an sit testam? Inducit l. ista, qd sit testam, & ff. ad Treb. l. cogi. C. de sacro. ecc. l. ult. sed illa nihil facit ad hoc, quia ibi dicit, qd uerb. relinquit, pertinet ad institutionem, cum solum pertinet ad legatum, ut ibi dicit. Ego distinguo, si nos interpretamur qd testam sit, aut non potest esse testam, quia non sunt ibi nisi quinque testes, quia uerba uerba sunt ambigua: quae cum dicit, relinquo tibi omnia mea, & possunt applicari & ad testam, & ad codicillum: interpretatur, qd sit codicill? non testam, & hoc per illud generale potius interpretandum est, ut res potius ualeat, qd pereat. ff. de reb. dub. l. quoties. & ff. de uer. fig. l. quotiens. Si potest ualere ut testam, quia bene fuerunt adhibiti septem testes, distinguo, aut reperit illud in aliqua parte scripturae in testamento, aut non, uerbi gratia dico sic: Titium haeredem meum instituo: Sed pro mio bona mea relinquo. Ego dico tunc, qd per illa uerba habebit Seius omnia bona per fidei commissum, uel si sic dicit, Titium pro parte instituo haeredem: Seto omnia bona mea relinquo, qd sic sit institutio, & hoc probatur.

per l. quia dicit. l. si in testamento meo, sic dicam, Titium instituo ex fundo, uideatur institutus in omnibus, & habebit bona tanquam haeres, ex quo non inuenitur alius institutus. Sed dicam, Titium pro parte instituo, Seto fundum relinquo, per ista uerba, Seto fundum relinquo, & C. intelligitur legatum, ut ff. de har. inst. l. j. §. si ex fundo. & C. de har. inst. l. quotiens.

SED HACTENVS. Melius est qd sit miles, ex quo exit castra, amittit priuilegia in forma testandi: quae oportet qd solennitas obseruetur, scilicet, ut ibi sint septem testes, sed non amittit priuilegium in testando: quia licet sit extra castra ex quo est miles non ueteranus retinet priuilegium in testando, si sit minor, uel si sit suadus: qd alij non liceret, ut hic & §. eo. §. illius gl. querit in illo §. post mentionem, ut miles remissus de militia possit testari, ipse distinguit, ut hic, & de hoc habes similiter, C. eo. l. militibus.

SI QVIS Ante militiam, & C. Ibi dicitur, qd si aliquis ante militiam fecit testamentum non solenne, & postea fiet miles, ualeat testamentum quasi ex noua uoluntate. Similiter si filiusfam. miles fecit testamentum, & postea sit emancipatus, ualeat testamentum quasi ex noua uoluntate. Intelligitur quidam sed uerba quasi ex noua uoluntate, qd primum testamentum fuerit mutatum per capitis diminutionem, scilicet per emancipationem, sed quia si emancipatus manet in eodem iudicio, & hoc declarat, sed ex noua uoluntate, quae nunc factum dico, quod imo ualeat, licet non declares se uelle manere in eodem iudicio: & sic quasi legam similitudinarie, unde debet exponi, sed quasi ex noua uoluntate, id est, ualeat primum non mutata, quasi ualere noua uoluntas nunc facta.

VLTIMVS Sciendum tamen, & C. Ibi sunt quidam qui habent quasi castrense peculium, ut clerici, ut C. de sacro. san. ecc. l. sacrosancta. Item aduocati, ut C. de aduocatis diuerfori iud. l. si. Item magistri liberalium artium, & filij uel timi, ut C. de magi. l. ult. qd autem scholaris habet quasi castrense peculium, non inuenitur: sed de doctoribus sic per legem iam allegatam, C. de inoff. test. l. ult.

Quibus non est permitt. facere test. Tit. XII.

NON TAMEN OMNIBVS, & C. Queritur hic primò, quia uoluntate patris, ideo potest filiusfam. testari de uoluntate patris, sed donare causa mortis potest patre consentiente. Quidam responderunt ut in gl. ponitur, in his quae sunt publici iuris, non attenditur uoluntas patris, sed ad Treb. l. nam. quod possit pascari respondendo in his quae sunt publici iuris autoritate, ut est munus tutela, uel est factio testamenti, & in his similiter quae sunt publicae autoritate, nihil potest immutari priuatorum consensu in testamento uerfat ius publicum, id est, iuris publici praemissio, ideo in prohibitis non potest impulari priuatorum consensu: & ideo cum filiusfam. non prohibitus sit facere testamentum patris consensu, non potest facere, licet causa mortis donare possit, ego tamen deo ad illud sic, qd testari sit solennior actus, qd sit donatio causa mortis: ideo iste actus solennior non competit filio, etiam de uoluntate patris, item alia ratio attenditur in testam, quia attenditur uoluntas unius tantum, & testantis: in donatione causa mortis uoluntas duorum cum sit contractus quidam, & quod plurium uoluntate nititur, maiori autoritate ualeat: ideo donatio causa mortis, cum nitatur privilegio & uoluntate, & sic fortior potest esse qd donatio causa mortis facta filiofam. ualeat de patris consensu, licet testam de patris consensu non ualere factum a filiofam. arg. ff. de neg. gest. l. Pomp. ff. de min. l. ij. §. si minorem. de usufr. l. ij. §. j.

PRAETEREA. Dicitur qd impuberes testari non possunt, ut hic dicit gl. unde si promissum soluere certa die & certa hora, sub certa poena fiat computatio de momento ad momentum, qd sufficit tetigisse aliquod de ultima die quartae decimae a mil. duodecimi. & hoc, quia est fauor, aliam sit computatio de momento ad momentum, non adueniente hora, poena commutatur, nec ante horam illam commutatur, & hora elapsa poena committitur: nec expectatur totam diem finiri.

- 1 Prodigus est interstabilis.
- 2 Et quid si iudex dicat, interdico tibi bonis, & do tibi curatorem, & non sit prodigus: an ualebit sententia.
- 3 Et quid si iudex scit ipsum non prodigum.

ITEM PRODIGVS. † Prodigus est interstabilis, a lex quo est ei interdicitur a iudice, sed quibus interdicitur administratio bonorum ipso iure, uel a l. intelligitur. non expectat interdicio a iudice sumenda: quia interstabilis sunt, ut ff. ad l. lul. ma. l. ult. † sed tunc quarit glo. aliquis non erat prodigus, cum esset additus per matrem uel amicos, dixit iudex, interdico tibi bonis, & do tibi curatorem, secundum ueritatem non erat prodigus: tenebit ne sententia? Videtur quod non: quia tutor non debet dari pupulo, & si dat est a iudice tutor ei qui iam erat pupulus, licet datus sit, quod est habilis persona, & habeat tutorem: unde non ualeat datio tutoris ut ff. de tu. & cu. da. ab his. l. scire. quarit ex quo iste non erat prodigus, sed datur ei tutor uel curator, non ualebit ista sententia, glo. distinet, sed datur ei tutor uel curator, non ualebit ista sententia, glo. distinet, Aut ex primit in sententia error iuris, quia dicit iudex, ego interdico tibi non prodigo, & tunc non tenet, quod dicit iudex Titio, interdico bonis, & dixit prodigo ualeat, ut C. qm̄ prou. non est necesse. l. si. ego dixi in casu isto, † si iudex scit ipsum non prodigum, siue si esset expressus error, siue non, ualeat, unde intelligitur ista uerba, si error iuris non sit expressus in sententia intelligitur, & si iudex gerebat in mente, quod non erat prodigus, si tamen non expressit errorem iuris, quod sententia teneat, nisi appella. Dico si tacite fuit actum, quod iudex scit, hoc habeo pro expresso. lex quam allegant illi qui sic dicunt, sic intelligitur. Titius non mortuus est, facit testam. & extraneum instituit heredem, dicitur heredes si qui uenerit ab intestato, interstabilis fuit, quia impubes, dicit l. aut iudex pronunciauit interstabile, quia non probatum fuit ipsum puberem, & sic credebatur ipsum impubes, ualeat sententia si iudex credidit, sed impubes possit testari, & pronunciauit ipsum testabilem, sententia non tenet ipso iure: unde non refert hoc casu, an expressus fuit error iuris, uel non, ar. l. C. de sen. quae sine cer. quan. l. j. & h. hac sententia contra me. ff. de iud. l. cum prolatis. quia dicitur lex illa, quod iudex credidit, & tamen sententia ualeat, & fuit ibi error iuris. Dico quod lex illa habet plures intellectus, unde non possit homo soluere per l. illam. Aliter soluo, si iudex pronunciauit contra allegata, contra id quod lex dicit, non ualeat, si error iuris non esset expressus, sed si contraxit legis etiam errore expresso in sententia, sententia ualeat nisi appellet: nunquid ergo in casu nostro ualebit non expresso errore. Dico quod impossibile praecipit non ualeat, siue expressum sit siue non, ut si sic dicit iudex, condemo te ad soluendum Stichum, si Stichus est mortuus, dico quod si dicitur condemo te ad Stichum mortuum, certe non ualeat: quia impossibile est per naturam soluere Stichum mortuum, & etiam possibilitas iuris & naturae paribus passibus ambulat, sed per ius est impossibile, quod impubes habeat tutorem, uel non prodigus curatorem: ideo dico, quod non ualeat in distinet datio tutoris pupulo, uel curatoris non prodigo, siue expressus fuerit error iuris, uel non expressus. D. d. mei dicebat, si sententia sit lata de eo quod potest affirmari consensu duorum, talis sententia tenet: si sententia de eo in quo nihil operatur: consensus duorum, puta consentit quis ut sibi pupulo de tutor, iste consensus nihil operatur in talibus, in distinet sententia non ualeat, siue expressus fuerit error iuris siue non: sed in primo casu sic si non appellet: quia ex quo consensus duorum ualeat, si non appellarem, uideor consentire.

ADDITIO.

- 1 Interdictum a iudice. Adde quod licet sit quis prodigus manifestus, si non est ei interdictum, potest contrahere. Bar. in l. j. cui bonis. ff. de uer. ob. Et uelent gesta per eum secundum eum in l. tres tutores. ff. de adm. tut. et quod prodigus cui bonis est interdictum, equiparetur pupulo. uide Bart. in l. cer. conditio. s. j. ff. de cer. pet. et in l. si curatorem. C. de integ. rest. d. l. in d. l. is cui bonis. ff. de uer. ob.
- 2 Codicillos in seruitute factos, quis factus liber confirmare potest.

ULTIMVS. Eius qui apud hostes, &c. ibi dicit, quod si quis fecerit testam. ante captus fuerit, & in captiuitate decedat, testam. ualeat fictione leg. Corn. dicit gl. uel dicitur, quia lex Corn. fingit ipsum mortuum prima hora captiuitatis.

pruuitatis. Sed opp. ut si prima hora captiuitatis fuit seruus, ergo mori, & sic testam. eius non ualeat. Dico quod aliud est mori, & aliud mortuum esse: unde dicit gl. & bene, fingit mori uel esse prima hora captiuitatis. Et sic tempore quo moriebatur, erat liber, imò dicit, eripiebatur de seruitute in libertatem. Sed tunc est liber, cum licet, si dicat, tunc erat seruus, imò factus, cum factus est, eripit de libertate in seruitute: unde causa non est morus de alio in nigru, dicitur alibi, quousque deuentus fuerit in statu in quo uerum sit dicere mutatum esse, & tunc primo dicitur niger, sic est hic. Vltimo no. quod illud quod ab initio non ualeat, non potest confirmari ex postfacto. Pone, seruus fecit testam. in seruitute, mori liber, uult quod testam. ualeat, ualebit ne? Certe non. † Sed pone in seruitute fecit codicillos, factus liber uult confirmare, ualebunt ne? Certe sic, ff. de leg. iij. l. j. & s. his quibus. Dico nisi sint actus solenniores, non possunt confirmari exceptis factis si non fuerint recte uitiati, si sint minus solennes, tunc possunt confirmari, ut in praedictis exemplis, sicut litigare in iudicio si consideremus personam iudicis & litigatorum, s. habilitatem personarum litigantium. Sed hic litigare est sollemnissimus actus, si consideremus actum uel rem de qua litigatur, sic iudicium est actus non sollemnis. Considerando igitur iudicium ex ea parte ex qua est initiatum, sollemnis actus, si sit minus recte, non ualeat. Vnde si propter inhabilitatem personarum litigantium esset minus recte initiatum, non ualeat iudicium si sit ex parte rei uel actoris: quia agebat contra te rei uendicatione ad rem quam non possidebas pendente iudicio incepti possidere, uel agebat actione mihi non competente forte pignoratitia: quia non soluerem pendente iudicio, incepti mihi competere isto casu, & si recte non fuerit initiatum, initium non ualebit ex postfacto. Et ce difficilius questio. Sententia lata est a non suo iudice, iudex ordinarius qui potuisset commisisse isti iudici qui sententiam tulit, ratum habet quicquid fecit iste iudex, ualebitne illud iudicium? Doct. dicunt quod non, & hac est difficultior questio contra primam, in prima terra commune reddo, aliam deo in j. terratu. ratio nulla: sed hic est aliqua, hoc est quod habes notatum, ff. de iud. l. licet. & ff. de inst. l. instat. Ad hoc quod dixi de j. q. facit quod in personis maior sollemnitas attenditur, quod in rebus, C. de sac. eccl. l. scimus.

De exheredatione liberorum. Tit. XIII.

- 1 Priuilegium concessum alicui quod possit edificare in loco publico in cuiuscunq; praedictum esset sine enormitate, an ualeat.
- 2 Clausula generalis quando recipiat extensionem ad similes personas praenominatas.

NON TAME N. Dicit littera in sui principio, quod si filius iam natus qui est in potestate sit praeteritus, non ualeat testam. ipso iure, aded ut si moriatur filius praeteritus uiuo testatore, non conualescit testam. cont. ff. de iust. rup. test. l. posthumus, sed illa lex loquitur in posthumo, ista loquitur in iam nato. Sed quae est ratio diuersitatis? ratio est initium bonum, multum operatur non praeteritum, filio iam nato praeterito ab initio nullum est testamentum, ideo conualescere non potest ex postfacto, sed ubi repetit, posthumus ab initio uiuo testatore conualescere potest. Et quod initium bonum & multum operatur, habes ff. de leg. ij. l. cum filius. s. haeres. & ff. de furtis. l. qui uas. s. si ego. Sed contra istam sol. arguitur in utroque sui membro, & ibi ostendit, quod in filio iam nato si moriatur ante testatorem, quod conualescat testamentum, & illum casum habes ff. de lib. & posth. l. filio. Quidam dixerunt, quod hic loquitur de rigore, in contraria de acquiritate. Dico quod hic loquitur in mortuo, ubi mortuus est praeteritus, sed lex contra. ubi uiuus est praeteritus filius, sed remittit ius suum, nec proficiat, licet possit dicere aliud esse contra rationem, in eo quod dicitur de posthumo est lex. C. de posth. her. inst. l. j. Dico quod cum dicit quod posthumus praeteritus si decedit, potest conualescere testam. aut decedit uiuo testatore, quia uiuus, fortit nullam efficaciam testam. tunc enim non ualeat, nec conualescere potest: sic loquitur C. de posth. her. inst. l. j. & caue tibi, habemus hic quod si filius in potestate eius natus est praeteritus, non

non ualeat testamentum, imò est ipso iure nullum, sine spe re conualescit. Doct. tamen ponunt, quod in quo reconualescere potest, ff. de cast. te. cato. l. ult. Si ipsi dicunt uerum, ad legem illam non potest conualescere, uerum est, nisi sit talis institutus, qui si testamentum esse nullum, possit succedere ab intestato, & quod sit ille qui si institutus sit, talis etiam ab intestato succederet, testamentum facilius conualescat, ar. est, ff. de uulg. & pup. test. l. filius qui patri. hic dicitur quod filius. qui est in potestate, debet nominatum exheredari ad hoc, quod ualeat testamentum. Et hoc dicebant quidam doct. d. n. mei. Dominus meus improbat. Dicebat ille doctor. † Pone, ego impetravi quod ego possim edificare in loco publico, in cuiuscunq; praedictum, modò esset sine enormitate, id est, sine enormi damno. In de uerò quarebat ille doctor, an ualeat priuilegium illud, ex quo non sunt nominati qui leguntur. Item quarebat in alio responso, prator scripsit pro aliquo, receptatis talè in ecclesia nostra, non obstante si pro alio prius scripsimus, an ualeat, ex quo non est nominatus ille, pro quo aliam scripserat? Dicebat, quod in primo casu oportebat, quod ille nominaretur in cuius praedictum impetratum erat, quod posset edificare in loco publico, & hoc per l. istam: quia ille cui auferatur ius suum, exheredat, & sic oportet exheredare nominatum, quare debent contineri in rescripto nomina singulorum qui laederentur propter adificationem in loco publico faciendam. Et similiter dicebat in s. quast. oportebat quod nominatum diceret, non obstante Titio, pro quo aliam rescriptum. Opp. sibi in s. q. tota ciuitas laeditur si quis edificaret in loco publico, nam oportet quod omnes nominarentur, & sic secundum eum oportet quod pellis in qua rescriberetur, esset ualde magna. Dico quod falso allegabat l. illam: quia si habeat testator plures filios, & dixit, exheredo filios meos, uidentur exheredari omnes nominati. Et hoc dicit glo. de lib. & posth. l. Titius. & uidentur nominati omnes de ciuitate, cum dicitur in cuiuscunq; praedictum, sic ipse dicebat nominatum exheredari, quia plus laederentur cum clausula generali, † quia clausula generalis se extendit ad similes personas praenominatas. Dico in utraque quod sufficit dicere generaliter, concedo quod possit edificare in loco publico in cuiuscunq; praedictum, si sit persona priuilegiata. Pone dicit Imp. concedim⁹ tali, &c. non obstante in cuiuscunq; praedictum factum sit, praedictum uidetur uel pupillo: certe non ualeat in tali personarum praedictum, quia si concedit Imp. priuilegium in praedictum talium personarum, contra quas specialiter non rescriberet, aut de difficili rescriberet. ar. l. quae dicit, quod in generali obligatione non transeunt quae specialiter non obligarent, & uerisimile non est debitorē specialiter obligare, ut ff. de pig. oblig. Et est ar. quasi expressum, C. qm̄ Imp. inter pup. & uid. l. j.

ADDITIO.

- 1 Praenominata. Adde quod clausula generalis restringitur ad praecedentia nominata si commode referri potest, salua ratione recti sermonis, et si nulla causa est specificata, refertur ad omnia. Bar. in l. emptor. s. j. ff. de pact. in l. qui Rom. s. duo fratres. ff. de uer. ob. ubi dicit quod non refertur ad dependentia in testam. et quando refertur ad specificata, et quando non, uide per eum in l. si seruus cōsis sibi. ff. de stip. ser. Alex. in cons. xlv. inc. paucis utar. col. si. in iij. uol. Cy. in l. cum questio. C. de leg.
- 2 Posthumus praeteritus an faciat testamentum nullum.
- 3 Nepos praeteritus quando faciat testamentum nullum ipso iure.
- 4 Posthumus quouque, &c. Vbi dicitur, quod posthumus si fuerit praeteritus, non facit testam. ipso iure nullum, imò ualeat ab initio: sed per eius natiuitatem rumpit & offertur dixisse in quasi posthumo cont. quid sit quasi posthumus, dicitur j. eo. s. posthumorum. Pone hic filium habeo nepotem, ex filio nepos est quasi posthumus mihi, quia operatur mihi seruus esse si ego pater moriar: unde dicit Azo, quod si praeterit iste nepos, est testamentum ipso iure nullum. Certe hoc salum est per l. C. de adopt. l. cum de in adopti uis. s. quae in filio. † Vnde dico, quod ab initio non facit ipso iure nullum testam. nepos praeteritus, sed postfacto si decedit filius, uiuo auctore, filio superfluo nepote: quia tempore mortis aui rescripti nepos suus, & non inuenit institutus nec exheredat⁹.

Bar. super Insti.

FOEMINI NI Quidem sexus, &c. Ponitur differentia inter posthumos masculos & foeminas: quia foemina nascitura, potest exheredari. Pone, habeo uxorem grauidam, decedo, masculus nasciturus nominatim debebat exheredari, aliter exheredari non potest, quia ante quod sit natus, non poterat nominari nisi sic, quod in utero dico antiquo iure in exheredatione posthumam quae erat in uentre, non oportebat facere mentionem de uentre, sufficiebat dicere, Titius haeres esto, ceteri exheredes sunt. Sed in exheredatione posthumum masculum, oportebit facere mentionem de uentre, & quod de uentre sufficiat loqui dicendo, uenter exhaeres esto: probat ff. de insti. & rup. test. l. posthumi. s. nominatum. Quidam d. n. mei dicebat quod non sufficit dicere, uenter exhaeres esto, in exheredatione posthumum masculum uel foeminam, nisi eam nominatim exheredaret: quod poterat, sed non erat necesse nisi in masculo posthumo: sed sic debet fieri ad hoc quod nominatum exheredarem, quicquid filius mihi nasciturus est, exhaeres esto: quia si diceret sic, uenter exhaeres esto, possit esse quod nascerent duo, & sic filius & filia uiderentur exheredari: ut ff. de uen. in post. mit. l. j. s. quare. Vnde nominati dicuntur exheredari, ut possibille est eos nominatim distinguendo inter masculos & foeminas, dicendo sic, si filia nascatur, exhaeres esto: uel generaliter, quicquid est in utero, exhaeres esto, facta distinctione masculorum & foeminarum, dicendo sic, quicquid est in utero si sit filius, haeres esto: uel si sit filia, exhaeres esto, quo casu noluit testator exheredare masculum uel foeminam, sic loquitur lex, ff. de lib. & posth. uel generaliter fiat exheredatio habita distinctione masculi uel foeminae, & hoc dicit in littera in uer. masculo, & in si. aut posthumus exheredari non potest: quia non potest committere causam in gratitudinis, ut C. de inoff. test. l. si quis in suo.

Prouisio Galli Aquilij quae fuerit, et quae legis uelle.

POSTHVMORVM Ibi tractatur de quasi posthumis, s. superior de uarijs posthumis tractatur. † Vnde no. quod est consiliu Galli, & est consiliu l. uelle: ecce consiliu Gal. Auus habet filium, filius habet uxorem grauidam, dicit Gallus, si testator instituit filium, & nihil dicit de utero uxoris, ab initio ualeat testam. sed potest rumpi ex postfacto, si contingat filium decedere uiuo auctore, & postea posthumus nascitur, ideo prouisio Galli fuit, ut instituat filium & dicat, si filius meus ante me moriatur, & intra decem dies post mortem meam nascatur filius, filium ipsum heredem instituo: & sic non decedit testamentum. Hoc habes, ff. de lib. & posth. l. Gallus. j. resp. l. uelle. credit quatuor casus, duo sunt capita l. uelle. sed quatuor sunt casus, tres continent sub duob. capitibus, sed quartus sub nullo de duob. capitibus continetur. Primum caput legis uelle, quod auus filium instituit de uentre uxoris filij, uel dixit, & sic tempore testamenti filius erat uiuus, & nasciturus nepos. Et consulti in illo casu, in quo decedit filius ante auctorem, & posthumus nascitur post mortem auctoris. Sed nonne possibile est, quod nepos est nasciturus, & filius est iam mortuus tempore testamenti, & si est uiuus filius tempore testam. possibile est quod moriatur ante mortem auctoris, & quod posthumus nascatur ante mortem auctoris, erat filius mortuus & posthumus nasciturus tempore testamenti auctoris: quia dicit l. uelle. nepos instituat, uel exheredetur, ut ualeat testam. Hic est primus casus uelle. de quo non loquebat cons. Galli. Secundus casus est, habeo filium qui habet grauidam uxorem, instituo filium, possibile est quod nepos nascatur me uiuo, si illo iam mortuo ante natiuitatem nepotis: unde soluit lex uelle. isto secundo casu institui nepotem. Isti duo casus continent sub s. c. l. uelle. Secundum caput uelle. habet unum casum, & illud casum ponit littera nostra. Habeo filium & nepotem iam natum, instituo filium, dicit sed m. c. l. uelle. iste nepos instituat uel exheredetur, aliam si contingeret filium decedere ante mortem testatoris, iste nepos per mortem filij agnascitur auctore suo, i. suus efficit, unde si moriatur testator, & nepos est primus & suus, unde si non inueniat se institutum uel exheredatum, rumpit testam. & sic decedit auus intestatus. Iste est tertius casus, & est continet sub capite istius, nec sub secundo tantum, sed caput de utroque. Habeo filium natum, filius natus habet uxorem grauidam, & sic nepos

d 3

nasci.

na fecit⁹ est, nascit⁹ forte filio adhuc uiuo, & sic ambo simul erunt uiui. In isto casu nō prouidet nec primū caput. I. Vell. nec secūm. q. secundū caput non prouideat, planū est. Sed m caput loquitur de ambobus natis tēpore testamenti, & hic ponimus nepotem nasciturum tempore testamēti auti. Item q. non prouideat primū caput, planū est: quia primū caput loquitur in duob. casibus: primus est qm filius iam erat mortuus tempore testamenti, & hic ponimus unum, sed s qm filius erat uiuus tempore testamenti, sed mortū filius ante natiuitatē posthumi, & hic posthūmus nascit⁹ filio uiuo, & hoc est quod habes, ff. de lib. & posth. l. Gallus. §. j. l. Vell. & §. Vell. casus istos, quatuor casus habes in illis duobus §. Vi de ergo in quib. prouidet Gallus, & in quib. l. Vell. lex Vell. in tribus casibus, & ex sententia & ex uerbis, sed ex sententia.

1 Pater si non institueretur uel exheredaretur in testamento filij, ualeat mentem suam, sed impugari poterit per querelā, uel per contratab.

2 Testamentū esset ipso iure nullū, si suus nō institueretur, uel exheredaretur.

L MANCIPIATOS Liberos. Dicit tex. Liberi emācipati nō debent institui uel exheredari, quia nō sunt sui, hęc est ratio tex. & hęc est bona, dicit glo. sed debet addi ad rationem tex. & desierit esse filij: quia si hęc esset bona ratio, quare non tenetur filius instituere uel exheredare patrem & filium, & dico q. hic est bona ratio: quia non sunt sui: non oportet q. instituantur uel exheredent, quia ad esse testamenti nō exigitur q. aliquis instituat nisi sit suus tantū. glo. §. ponit, q. si pater non institueretur uel exheredaretur in testamento filij, non ualeat testamentum: imō indistincte ualeat, sed impugnabitur per querelam, uel per contratabul.

2 Sed si suus non institueretur uel exheredaretur, esset ipso iure nullum, ut in prin. huius tit.

S ED HIS quidam uetustas, &c. Fertur Placen. dixisse, q. filius emancipatus prateritus, dicit testamentū nullū ipso iure, sicut & suus pro se inducit literam istam, unde dixit hic litera, omnes liberi siue sui, siue emancipati idem officium habent, cum testamentū prateritus, cum dicit testamentū ipso iure nullum, ut s. eo. in prin. huius tit. & ante legem illam hoc erat uerum, & idem est de emancipato & de suo, ergo, &c. Placen. reprehenditur in hoc & merito, dico q. emancipatus tēpore l. huius, si fuerit prateritus, non potest dicere testamentū ipso iure nullum, idem est in effectu de suis, sed non ueniunt eodem iure, quia suus prateritus per contratab. & sic per beneficium pratoris: & quod dixi, q. in effectu idem est uerū, est quo ad successionē, quia uterq. succedit: sed si dicit ipso iure nullū, non tenet ad legata relicta personis aliquibus, sed emancipatus tenet ad legata relicta personis cōiunctis, qua enumerātur in eo. ff. de bon. pos. contratab. per l. is qui. non fuit ergo, ut dictum est, mens illius. q. idē esset in suo & emancipato praterito. Quid dicemus hodie, emancipatus prateritus dicit ne ipso iure nullū: dicit Azo, ut prateritus cum inserta in testamento, & sic recte facta est, licet forte non recte iure nouis. etiā emancipatus prateritus nō uenit, nisi per cōtratab. si nō ipso iure: quia nulla causa expressa prateritionis emācipatus, dicit testm ipso iure nullū, & ita nouerit ipse, C. ex his. unde hoc in autū dixit in filio emācipato, ut si praterat causa prateritionis non inserta, dicit testm ipso iure nullū, qd non erat olim, sed habeat bo. pos. cōtratab. hoc dicit introduci per auth. ut cum de appell. cogn. §. aliud. Sed nonne & tm ualeat de iure pratorio, & sine causa addat siue non, quia sufficit quibuscunq. uerbis quis non ualeat hereditatem suā pertinere ad liberos: ut C. de lib. prater. l. iij. dico q. nihil est in nouatū: unde q. dicat ipso iure nullū, dato q. causa non exprimat, falsissimū est, sed praterita causa expressa uel non, habet cōtratab. Si exheredat, habet querelā, aliud dixit Azo. in ff. de pet. bo. pos. contratab. debentur legata omnibus, ut ff. de lib. & posth. l. filio, nō est uerū, imō iure ff. & C. in ff. de pet. bo. pos. cōtratab. solum debentur legata quibuscunq. personis. Ad legem cont. filio, dicendū q. ista lex cont. loquit de filio praterito, qui remittit ius suum, & nō uult expugnare testm patris per cōtratab. Sed si uellet expugnare, debentur legata quibusdam relicta.

1 Querela an habeat locum in testamento militis.

S ED SI IN EO. Per editionē litera dicit: si miles habeat filium instituens pratereat, cū uideretur exheredatus, & idē intentabitur querela: imō, t uideretur, q. in testamento militis non habeat locū querela, ut ff. de inoff. test. l. i. instituta. §. de inoff. sed tex. l. si instituta. §. de inoff. glo. ibi dicit, intentabitur querela, imō ipso iure nullū esset, dico malē dicit, quia imponit q. si decedit non ueteranus, nō habet locum querela: imō dico, q. eo. decedēte infamia locum habet querela in paganis, licet non in castrensibus: quia in patre cui minus debetur hereditas filiorum, q. debeatur hereditas patris filijs, distinguitur, ut ff. de test. mil. si a milite. §. ultra. Bar. legum doctor.

De heredibus instituendis. Tit. XIII.

- 1 Heredi competunt eadem iura fictione iuris, quae cōpetebant defuncto.
- 2 Iura quae cōpetebant defuncto, omnia deficiunt cum defuncto secundū rei ueritatem.
- 3 Iura quae cōpetebant defuncto, eadem etiam numero finguntur in heredem translata.

H AEREDES INSTITVERE, &c. Institue re, id est, quasi dominos in bonis suis facere: unde dicunt quidam, q. t id idem dominium & illa eadem obligatio, quae fuit defuncti, acquiritur ipsi heredi, dico q. falsissimū est, imō omnia iura quae cōpetebant defuncto, omnia deficiunt cū defuncto, sed m rei ueritatem: quia mors omnia soluit, ut in auth. de nupt. §. deinceps. & dicitur stricte, principibus impossibile est aliquid aliorum remanere: sed iuris fictio ne illa & eadem iura quae cōpetebant defuncto, cōpetunt & heredi, & illa eadem dominia, eadem etiam in numero secundū iuris fictionem: quia ius fingit q. haeres est eadem persona cum defuncto, ut in auth. de iureiur. à mor. prater. in prin. Et idē t eadem iura quae cōpetebat defuncto, eadem etiā numero finguntur in heredem translata, sed fm ueritate non est ita. Itē scias q. sunt aliqua iura quae fuerunt, quae nec uerē nec fictē sunt heredes, ut possint: sed quā dā est ratio diuersitatis imponere: & in alijs iuribus dico, necessitas dominia defuncti eo mortuo iure fictionum, redeunt in persona ficta, in heredem: & ita illa iura nunq. fuerunt extincta, & idē quantū ad hoc, hic finguntur eadem iura numero translata esse in personam heredis, quia non fuerit extincta iuris fictio: sed quando defunctus fuit, possessio fuit apud neminem. t Et idē impossibile est, q. eadem possessio quā habebat defunctus, fingatur translata fuisse in heredem. Habes ff. ex quib. poss. tran. in hered. habes ff. ex quib. cau. ma. l. cum miles. ibi dicitur quodammodo, &c. similiter dico q. impossibilitate est, q. obligatio defuncti diuidatur inter heredes fm rei ueritatem, sed fingit diuidi q. possessio nō residet apud heredes, sed alia iura sic habes, ff. si quis test. liber esse iuss. l. j. §. Scaxola. dicitur in litera, q. olim seruus proprius non recte instituebatur, nisi expressa libertas esset & relicta, sed hic etiam sine expressis libertatis potest institui, & intelligitur liber ex illa inflammatione, q. nō per mutationem introduximus, dicit glo. super illo uer. in nouationē, cōtrā qui & ex quib. cau. ma. pos. uel non. §. idem iure ibi humanitatem, &c. soluit glo. de hoc, sed nō erat deducit in iuris necessitate, sed ipse fecit legem de hoc. Et sic iuris necessitate transtulit: & ita introduxit, sed per in nouationē: quia antē dictū erat de hoc potes dicere & uerius, q. ante legem istam hoc nō seruabat, & erat scriptum in libris iuris prudentia. Et hoc dicit postea per defectum abrogatum fuit. Tertio iust. dixit, introduximus, sed non per in nouationē: quia aliā de hoc erat dictum, & etiam per iuramentum seruatum.

E ST AVTEM Casus, ibi dicit q. dīa accusata de adulterio, nō potest manumittere seruū suū, cum quo dicitur adulterium cōmississe, sed contrā, ff. de leg. ij. l. cum filius. §. seruus. Infrā dicit, q. libertas differt, nec est legatū nullū ipso iure, sed suspendit: ergo & hic deberet suspendi quousq. purga-

purgaret innocentia, & ea probata ualeret institutio, fm hoc cōcessit Roglerius, q. hoc intelligit, dicitur qm cōmiserat seruus delictū, unde dixit Roglerius, hic dicitur maculatū: & sic cōmiserat delictū. doct. dicit, q. sine conualecentia impedit libertas & legatū, ut ff. eo. l. ius uerbis. & exponit hic maculatū, i. accusatum: & per hoc inducit scripturam diuinā, unde dicit Job. Macula uerū me impij, id est, accusauerunt, posset dicere Roglerius cum doctorib. q. hic intelligit maculatū uel accusatum, ad legem cont. dicendam, institutio facta de eo nulla est, & libertas relicta iure institutōis per consequēs nulla est, sed ponimus eum institutum solum, & sic loquitur hic: sed si sit libertas expressē, legatū similiter nullū est omnibus modis, siue exprimat, siue nō: quia cōtrā sit institutus, sed in casu illo nō exprimit libertas, quāuis sit nullū legatū, tamē libertas suspendit: & hoc uideretur dicere illa, uel loquitur de accusato ante mortē, & in isto uerū est, q. nullum est legatū, nec institutio omnibus modis, sed lex quae loquitur de accusato post mortem, & in illo non ualeat legatum omnibus modis, sed libertas suspenditur seu deseruit.

- 1 Seruus alienus an dicatur, in quo testator habet tantū usumfructum.
- 2 Usufructuarius an habeat aliquod ius in seruo, in quo habet tantum usumfructum.

A LIENVS SERVVS. t Ibi dicitur, q. seruus alienus dicitur, in quo tantū habet usumfructū testator, sed contrā, quia usufructuarius dominus dicit, ff. de bo. auth. iud. pos. in uenditione soluit glo. quo ad alia est dñs, non quo ad hoc, q. possit manumittere seruū suum, in quo habet usumfructū tantum, sed quasi usufructuarius possit facere testm, dare libertatē, quādiu duraret eius ususfructus, seruuatur in quolibet usufructu, ut C. comm. l. j. quare igitur nō potest in ult. uoluntate, hoc est pure, nec ius suum potest remittere ei. Et idē potest ei dare libertatem quā daturus erat usufructus, sed in ult. uoluntate non potest ei legare libertatem, t quia hęc est regula legatorū, q. ante tempus mortis non habeant effectum, & tunc non habet ius aliquod usufructuarius in seruo, in quo habet usumfructu. unde libertatem ei in ultima uoluntate dare nō potest, hoc est quod probatur, ff. de exhib. l. iij. in fi. & l. iij. in prin.

S ERVVS AVTEM. Ibi dicitur, q. si seruum meū instituo sine expresse libertatis, eo ipso fit heres & liber. Sed pone, seruo meo relinquo libertatem sub cōditione, & eum heredem instituo, uideretur ne iure ei libertas data, si dixisset tantū heredem instituo: uideretur legata libertas simpliciter, & quantum nunc admittitur, ff. de testa. tu. l. qui tu telam. §. j. ibi dicit, q. si seruo meo relinquo libertatem per fideicommissum, & do eum tutorem, eo ipso uideretur libertas relicta simpliciter, dicit glo. saltem est, dato libertatis tacite habet locum, ubi non fuit expressa datio libertatis, & idē ubi expressa est in diem uel sub cōditione, ut per fideicommissum amplius non intelligitur, sic intelligo legem praelegatam, ff. de testa. tu. l. qui tu telam. §. j. & ff. de here. instit. l. quousq. §. ult. & l. qui filio. §. j. dicit ista litera, si seruus proprius instituitur: & haeres liber, & haeres necessarius sit in eadē causa, nisi ex. haeres, necessarius est, quia uelut haeres est. ff. si certū pet. l. eius qui in prouin cia, si in eadem causa nupserat, intelligo in eadem causa eum manere, si non exierat de dñio testatoris, quia si exeat, manumittitur inter uiuos, post testamentū erit heres, si uelut: q. ad hoc q. sit haeres necessarius, oportet, uelut nolit, q. habeat libertatē quis ex testō, & hereditatem, q. manumittat postea inter uiuos, si qm in eadē cā non manumiserit, si fuerit alienatus, acquiritur hereditas nouo dño, sed se⁹ est in legato, ut seruo meo relinquo libertatē & legatū, alieno seruū meū, nouo dño non acquirit legatum, ut ff. de adm. le. l. si seruo cū libertate manumisso. Quaritur quae est rō, q. hereditatē acquirit nouo dño, in quē alienatus est, nō legatū: dicit glo. hęc est ratio, quia in legato spectatur dies, quo fuerit manumissus, si cedit alicui: quia nō intelligebat glo. q. nō fuit manumissus: dico q. debet esse in glo. aut fuit manumissus. Sed quaritur, an istud habeat ueritatē, pone, testator reliquit nudā seruo suo libertatem & fundū:

deinde alienat eum, & libertatē adimit expresse, tūc est uerū q. ille, in quē est alienatus, nō habet legatū, sed si libertas nō esset ei adempta, expresse nō dicit qui haberet legatū, unde dicit q. expressa ademptio libertatis nihil facit quo ad libertatem, quia ex hoc alienat, siue adimat libertas expresse, siue nō adimit libertatē, sed quo ad legatū, differt, expresse fuerit adempta libertas uel nō. ff. de adm. le. l. cū seruū. lex illa quae alleg. gl. ff. qm dies leg. ce. l. si post. §. si eum. & idē dicit, de hoc posset dicere, q. illud quod supponit falsissimū, unde in eū cōtra quē est facta, trāsit cōmodo dū legatū, sicut restitutōis: uel sustinendo glo. rñdemus q. fortior est, & difficilior expugnat institutio, q. legatū: unde nō mireris, si per istam alienationē serui extinguit legatū, non instituit: unde dicit lex, q. si legē tibi, & factus es inimicus meus, non reuocatur institutio, ut ff. de ann. leg. l. iij. in fi. & lex parte. Itē non est uerissimile, q. uel institutio nō annullari, allās esset nulla. Et sic non est in legato, quia si legatū non ualebit, in institutio ualebit, nec propter hoc irritabit, ar. s. ex qui. ca. ma. nō pos. §. j. qd nō est uerissimile q. aliquis uelit decedere intestatus, dicit glo. dies cedētis legati. l. q. cū manumissus sit, spectat casus legis, ad hoc allegatus est seruo alieno lego fundū, dicit lex si dies cedētis legati inuenit liber, erit eius legatū, si nō erit eius cū est seruus: sed dicit lex allegata per glo. ff. qm dies leg. ced. l. si post. §. j. sed certe nihil facit ad hoc, si dicas sic, seruo meo lego fundū sine libertate, deinde alieno eū: & quia est in eo statu in quo ei legari potest, non ualeat legatum. Sed pone, uideretur reuocari libertas: dico ergo, ubi ego lego seruo meo cū libertate, ista cōnexa, libertas & legatū, quia sine libertate nō ualeret legatū in legato, ut habeat efficaciam, inspicendū est, dies cedētis legati: & si dies le. ce. nō inuenit liber in testamento, qm nō est alienatus: ergo non inuenitur uerum illud, cum quo connexitatem habet legatum: & ideo inutile est legatum.

1 Seruus qui habet uerum dominum, potest institui, similiter & qui habet fictum dominum.

S ERVVS AVTEM ALIENVS, &c. t Seruus qui habet uerū dñm, potest institui, similiter & qui habet fictū dñm, scilicet hereditatē, quia hereditas repraesentat personā defuncti heredis: sed quia hic glo. soluit, informotia: q. in legato spectat dies cessionis, in hereditate dies adfectionis: quare hoc est. Itē si seruus haeres instituat, exigit iussus domini in pos. sufficit rati habitio, ut ff. de acc. her. l. si qm mihi bona. §. iustitiam. i. bo. pos. sufficit rati habitio dñi, ut C. q. admitt. ad bo. pos. l. iij. in bo. pos. uel hereditate, exigit uoluntas sequens uel praecedens ipsius serui, in fidei. her. non exigit consensus ipsius serui, ut est de her. instit. l. cum proponas. & ff. ad Treb. l. seruo in uito. §. in omnibus istis quaritur causa quare.

- 1 Institutio nō ualeat, si quis in testō instituit omnes homines de mundo.
- 2 Testator si dicat, lego fundum, non ualeat legatum, tanquam derisorium, cum possit esse unius digiti.

E T VNUM HOMINEM, &c. t Dicit q. aliquis potest instituire plures. Querit glo. si quis instituit omnes homines de mundo, an ualeat institutio? Dicit glo. q. sic, dicitur per testm tale non ualebit, quia derisorij esset: alibi reperit q. si testator legat fundum, non ualebit legatum: quia derisorium est, quia potest esse unius digiti, ut ff. de iure do. l. cum post diuortium. §. gener. quare ista & hic ita erit. Item quia impossibile esset, q. haberet effectum.

H AEREDITAS. Diuiditur autem hereditas in duodecim uncias regulariter, & partes hereditatis habent ista nomina, semis, sextans, sextunx, quadrans, triens. Et dicit glo. super illo uer. partes, q. illa quatuor nomina praecedunt, non denominantur a numero unciarum, sed quantitate in qua se habent respectu assis totius hereditatis, quia sextunx dicitur uncia & dimidia, & sic est dimidia quadrantis: sed quadrans cōtinet tres uncias, & quadrans est dimidia semis, & semis est dimidia assis: ergo est octaua pars assis. Ergo est quarta pars, diceret quadrans nō sextunx: unde uerū est, q. est quarta pars, q. octies sumptō reddat suū totū, sed nō est quarta pars respectu assis: unde nō dicit a quantitate respectu assis.

asis, sed dicitur numero unciarum, uerum est alio respectu se habet in quotitate...

SI NON Totus asis, &c. Ibi dicitur, qd si instituat u-num in sex unc. aliu in sex, & sic impletur, est totus asis...

- 1 Institutio in diem certam, ex die facta, non ualet, & quare.
2 Haeres an possit institui sub conditione.
3 Institutio haec, institutio cum morieris, an ualet.

HAERES ET PVRE. In hoc determinatur de modo instituendi, dicitur litera, institutio in diem certam facta uel ex die, non ualet usq; tunc, ualeat uel ex tunc...

ipse haeres moreret, hoc uerum est, quod Azo in summa illius tit. de hered. instit. dicit, qd haec institutio, t institutio cum morieris, ualet, & suspenditur institutio...

- 1 Impossibilitas multiplex.
2 Impossibilitas facti uel perplexitatis, quando uitiat legatum.
3 Impossibilitas iuris uel naturae, quando uitiat institutionem & legatum.

IMPOSSIBILIS. Disting. gl. de impossibili conditione, unde dicit gl. est quaedam impossibilitas facti, ut ff. de sta. l. i. cum haeres dico q nulla est impossibilitas facti, sed difficultas...

ADDITIO.

Propter, &c. Adde quando impossibilitas ratione perplexitatis habeat uitiare. Bar. in l. j. ff. de cond. insti. Et illud dicitur impossibile, quod de iure concedi non potest...

SILVRES Conditiones. Ibi dicit, qd si plures conditiones sint a scripta institutioni, conditionibus est parendum, super illo uer. omnib. parendum habet gl. diabolica, ubi dicit, qd si conditiones sunt plures casuales coniunctae, sufficiat primam consistere...

si simpliciter dicit tibi quo spiritu mouet gl. & hic sedm qd est in litera, institutionibus, quia intelligas gl. de pluribus institutionibus: quia dicit testator, instituo te, si nauis ex Asia uenerit...

De uulgari substitutione. Tit. XV.

- 1 Substitutio est institutio, & ibi exemplificat.
2 Substitutio uulgari pluribus nouissimo loco potest substituere seruum, & ille non potest deficere.
3 Substitutio de seruo potest fieri in secundo gradu.

OSTE AVTEM QVIS. Dicit gl. s. dictum est de primis institutionibus. t Vnde de substitutione, est institutio: unde si dicam: sic instituo Titium, si nauis ex Asia uenerit, deinde dico: & si nauis non uenerit, Seius haeres esto...

mus, deinde repudiat primus, constat qd tertius, s. Seius qui erat seruo institutus, admittet: quia fuit substitutus sub ista conditione, & si seruus meus haeres non erit, Seius haeres esto...

- 1 Substitutio uulgari ubi admittitur, an ad omnia illa admittitur, ad qua poterat admitti ille, cui fuit substitutus. Et quid in pupill. substitutione.
2 Institutio sub conditione regulariter non transmittit ad heredem.
3 Institutio cum substituto quando admittatur.
4 Institutio & substitutus simul admittantur, licet ubi uoluntas defuncti est ambigua, & est conflictus iurium & rationum.
5 Patrimonij iures quilibet praesumitur ignorare.

INSTITUTO. Vide casum, Titium & Seium heredem instituo, Titio substituo Seium, & Seio quendam extraneum: qui institutus non fuerat, puta Mauium: si ambo instituti, s. Seius & Titius non adierunt, id est, neuter adit, admittitur substitutus in totum, s. Mauius: sed si Titius institutus adit, & Seius cui fuit substitutus Mauius, non adit, admittet Mauius ad partem Seij, cui fuit substitutus: si uero Seius adit, in nihil admittit substitutus Seio, si ambo instituti adierunt, s. Titius & Seius, tunc substitutus Seio, s. Meuius, in totum repelitur: unde potest distinguere si queratur, an admittatur substitutus, s. Mauius: in casu isto aut ambo instituti adierunt, aut neuter adit, aut quidam sic, & quidam non, & si quidam sic, & quidam non, an ille qui adit, fuit Seius, cui erat substitutus Meuius, aut fuit Titius, cui non fuit substitutus Meuius, & quid iuris in omnibus istis membris uideri: sic intelligas gl. lignatam super illo uerbo sine ulla distinctione, in illa sua parte distingue, ergo, &c. dicitur litera nostra, qd si ambo instituti Titius & Seius non adierunt, id est, neuter adit: quia tunc substitutus, s. Mauius admittitur sine ulla distinctione, de istis uerbis, sine ulla distinctione, habes hic gl. sine ulla distinctione quidam ordinis dixerunt: quia non est distinguendum, utrum sit institutio: quia semper iste Mauius in totum admittitur: ex quo neuter ad id si non fuerit institutio facta prima: & alius sine substitutione de Mauius, institutio & substitutio ordinem dicunt, quia institutio prima, est substitutio secunda: ut in prin. dictum fuit, & primu & secundu ordinem alij exponunt sine distinctione, s. substitutionum, non ordinis, ut dixerunt primi, s. non distinguendo, an fuerit substitutio uulgari uel pupillari: quia non refert, quare si neuter adit, admittet semper iste tertius, gl. nisi reprobare prima expositionem, imo dicit gl. qd insit facienda in ordine, qd primo debet fieri institutio: ut ff. de uulg. & pup. sub. l. ff. s. prius, alias patris. Sed huic oppositioni rati. gl. quia ille s. prius corrigitur, per s. seq. usq; in fi. l. sed hic nihil dicitur de uulg. sub. hic nihil dicitur de ordine: quo igitur spiritum fuerunt moti, ut sic exponerent: dico qd si intelligimus sine distinctione, s. casus, litera non potest stare, ut uidimus: & ideo moti fuerunt ad sic exponendum, s. op. gl. imp. Seuerus & Antoninus responderunt ita de facto sine distinctione, s. substitutum in totum admitti, sed a nobis, scilicet Iustiniano, subaudi est distinguendum, distingue ergo, dicit gl. & distingue ut in gl. fi. dico uno uerbo sine ulla distinctione admittit substitutus in casu nostro l. unde si proponitur quare: an substitutus admittitur

titur in totum, dico admitti. Et hoc in casu nostro. l. cum neuter institutor adit, sine distinctione admittit in totum. Et hæc uera opi. sed quæ est ratio dubitationis? ecce substitutio non transit ad heredem. Pone institui Titium & Seium, in partem Titij substitutus est Seius, & in partem Sej extraneus, puta Mauius, uidebatur qd si ille cui facta est substitutio de extraneo, scilicet Seius decederet, qd substitutus extraneus non admittetur, nec transiret ad substitutum, qui est quasi hæres suus. Sed hoc non est uerum: quia substitutus non est hæres ei cui substituitur, sed testatoris, s. quo casu. s. j. Ibi uides casum: ubi substitutus sine distinctione admittitur in totum. Secundus casus est, ubi substitutus in nihilum admittitur, sicut prius dictum fuit. Pone unus de institutis adit, alter non adit, si ille adit cum fuit substitutus, extraneus substituitur in nihilum admittitur, ut C. de impub. & al. sub. l. post aditam.

† Tertius casus ubi admittit in partem, sunt duo instituti, unus alteri substitutus, & extraneus est substitutus, ille adit solum cui est substitutus coheres suus. Et sic pro parte illius aduenit substitutio quo ad omnes, & postea ille hæres cui fuit substitutus extraneus, non adit, & sic ad partem eius admittit extraneus sibi instituitur. Sic debet intelligi lex de uulg. & pup. sub. l. incoheredi. uides ergo in isto casu ut. q. ubi admittit substitutus uulgariter, & per substitutionem admittitur ad omnia illa ad quæ poterat admitti ille cui fuit substitutus. Aliud est in pup. sub. l. qui habebat. ubi ponit talis casus, filium & filiam impuberem instituit, filiam impuberem exheredauit, deinde post filiam exheredatam substituit extraneum, processu tæporis filius impubes institutus uiuit, eo uiuente, filia exheredata sibi substituto moritur in pupillari ætate: unde extraneus per substitutionem admittit ad omnia bona filia exheredatæ decedentis: deinde filius impubes moritur in puerili ætate: quæritur, nunquid substitutus admittit ad bona quæ admodum & ille cui fuit substitutus: dicit enim qd non, sicut qd gl. dicit cont. ibidem, unde enim turbat gl. quæ potest esse, dicit gl. qd substitutus extraneus non habebat omnia per s. filium. gl. timore huius opi. dicit, qd conditio sub qua fuit substitutus ille extraneus, defecit: fatetur qd si non defecisset, admittitur ad omnia. † Dico qd falsum est, & tenet reg. quia institutus sub conditione, non transmittit ad heredem, unde filia exheredata tibi fuit substituta, extraneus fuit substitutus sub conditione. Et ideo illud ius non transmittit ad substitutum, ut C. de cad. toll. l. j. s. si autem sub conditione. dicit ibi gl. per illum s. debet res dicere contra: quia transmittit ad heredem substitutum, dicitur: uerum est qd transmittitur ad substitutum meo relicto conditionali: alter erat in l. unde. Et in casu illius l. qui habebat, non erat substitutio in eodem: unde bene intelligo l. istam, & similes, ubi extraneus, & si non haberet ex iure institutionis, haberet iure accrescedi, ut hic & ff. eo. l. coheredi. & male dicit gl. in illa l. qui habebat, unde timore huius opi. uult gl. quæ enim non deficit ultima, sed tunc non est differentia, s. si seruus alienus, & sic ponit talis casus: instituo unum liberum, puta Titium heredem, & ei substituo: substitutus admittit eum eo, & sic accidit mirabile, † qd institutus cum substituto admittit, qd alias non regulariter contingit, tñ qd qd, ut ff. de hæ. inst. l. paterfa. & uult gl. qd in isto s. sunt tres casus: unus qm putatus liber institutus est, ut ei substituitur alius, qm uerus liber quæ testator scit liberum, & alius, qm uerus seruus quæ testator scit seruum: dico qd est unus casus tantum: testator instituit liberum, puta Titium substituit, inuenitur seruus, & iustu dñi adit, nonne substitutus admittit in parte cum dño serui, dicitur qd sic: & quia in institutione dictum fuit, & si hæres non erit in seruo, quæ sciret seruus, habent illum intellectum, si seruus institutus dño non acquirit, qd substitutus habeat totum in casu, in quo sciuit ipsum liberum, uel ei in cuius potestate erit, si contingat eum potest fieri seruum, tñ substitutus habet totum, at in casu nostro putauit eum liberum testator, & fuit aliter: & ideo Imp. aliter iudicauit, ut substitutus admittat in parte cum instituto. Videamus primò unde contingit: sed ut uidet, qd in casu nostro s. qm instituitur putatus liber, qui fm ueritate erat seruus, † qd admittatur substitutus cum instituto. Ratio est, cum testator in-

stituit liberum putatum, & sic dicit, si hæres non erit, talis ei substituo: deinde apparet seruus substitutus, pcut admitti, dñs similitur petit admitti, unde in casu dubio uoluntas, quid uoluit testator significat per hæc uerba, si hæres non erit, quæritur, quis sit intellectus illorum uerb. sed m ueritate dictum est, sed litera nostra dicit in uer. illa uerba, & sic qd in casu dubio uoluntas, ut erat in casu nostro cum instituit testator putatum liberum & substituit, & si hæres non erit, dicit substitutus pro me est opi. testatoris, ex quo putauit te institutum liberum in libero instituto, si dicatur, si hæres non erit, sensus & effectus illorum uerborum est: si hæres non erit sibi uel alij, uel alij in cuius potestate postea erit subiectus, ut j. cum instituit, seruus hæres non possit esse sibi uel alij, in cuius potestate erit potest subiectus: uerum est qd sed m opi. testatoris, substitutus debet admitti in totum: dicit dñs meus, qd si testator putauit eum liberum, & in ueritate erat seruus, & in seruo illa uerba, si hæres non erit, habent istum sensum, si hæres non erit, uel alij non fecerit heredem, ut puta dñm suum: & ideo ego dñs ueritate inspecta admitti debeo, & tu substitutus in totum excludi. pro substituto facit illud generale, opinio magis consideranda est, ut ff. pro empr. l. ij. s. si quis a pupillo. & ff. de acq. hæ. l. is qui puat, pro domino est illud. Veritas magis est spectanda, ut ff. de neg. gest. l. si cum puat. in fin. & j. de uulg. s. si quis re. Imperator propter consuetudinem rationis facit sicut facit rusticus, diuisit causam, unde utruq; admittit pro parte, dicit gl. in l. Nelsenius ff. de ne. ge. in fi. & ppter hoc est ff. de pet. hæ. l. sed si lege. s. qd aut. & sic Imp. propter contrarietatem & consuetudinem rōnum comitatus institutum cum substituto, uel accedit conditio propter contrarietatem iurium. Ego habeo filium emancipatum, habeo filium ex eo in potestate reuocatum, me mortuo, per ius civile admittit nepos, & filius emancipatus excludit: quasi filij emancipati iure ciuili sunt incogniti, ut s. de exhar. l. s. emancipatos. & j. de hæ. quæ ab intest. s. emancipati. per ius pratorium admittit emancipatus ad bo. pos. unde lib. quem admodum & si seruus, ut j. de bo. pos. s. qd aut contra. & propter istam contrarietatem diuersorum iurium, factum est dictum per qd simul admittit filius emancipatus, & nepos in potestate reuocatus, ut ff. de coniug. cum eman. lib. per totum. ita hic Imp. propter contrarietatem iurium & consuetudinem rationis admittit utruq; substitutum & institutum: sed non fuit bonus rusticus, nam rusticus controuersiam de qua agit, scindit per medium, sed hic dñs admittit ad ues partes substitutum, ad quartam tñ. Sed hoc facit illa ratio, quæ dñs ualidior ratione habet pro se, quia ueritas est inspectanda. Item & alia ratio mouit ipsum, quæ seruus qui fuerat institutus, & ei facta erat substitutio, erat eius seruus: unde maledictus homo qui facit conditionem suam deteriorē, ar. l. C. de seru. n. general. l. praes. Ideo Imper. sicut ad iudicauit tres partes, & substituto quartam. † Et no. hic, qd qui non habet superiorem, potest esse iudex in causa sua, & ita dicam, qd illi qui consistunt se non habere superiorem in terra sua, eodem errore quo istud subiicit, dico, qd possunt esse iudices in causa sua, dicitur est qd dñs habet fortiorem rationem pro se sed m ueritate, & substitutus debiliorem, scilicet opinionem testatoris, quia ergo non succubit debiliore ratio in totum, ut dñs in totum admittat: dico qd ideo, qd sic iudicet non solum conditus rōnū. Sed ex hoc ambigua uoluntas defuncti fuit: si enim esset uoluntas defuncti, certe testator credidit seruum institutum liberum, & dicit, si hæres non erit talis, sit hæres: & sine hoc per illa uerba, si non erit hæres, uidetur uoluisse, si non hæres esset sibi uel alij, in cuius potestate postea reffert, si contigerit ipsum seruum, quod substitutus admittet, & non uidetur uoluisse per illa uerba, si hæres non erit, ex quibus credidit ipsum liberum, hæres non erit, & in cuius potestate esset, & ideo non uidet testator per illa uerba, & si hæres non erit, scilicet domino in cuius potestate nūc es, tamen hic non est certum, quare forte & si testator sed m rei ueritatem scit, qd alieno domino nūc subiectus esset, nihilominus cum instituit, quia bene uellet, qd dño suo nūc acquireret heredem in casu nostro, cum potauit eum liberum, & dixerit, si hæres non erit, & sic uidet uelle, si hæres non erit tibi uel ei, in cuius potestate postea erit subiectus, mō uidet uelle, & si hæres non erit ei, cui dño ex subiectus, & sic

quia

quia forte si sciuit ipsum seruū, bene uellet qd dñs eius haberet bona, & sic eum instituit: unde conditus rationū, & cum hæc ambigua uoluntas defuncti quæ dicta est, facit substitutum admitti cum instituto in casu nostro: quia si certum esset de uoluntate defuncti, sicut de opinione. Pone, testator in casu nostro istum seruū credebatur liberum, & dixit: si hæres non erit, uideat uel le, & si hæres non erit sibi uel dño futuro, qd substitutus admittatur, & non uidet uelle hoc, si hæres non erit dño, qui nūc est, hoc esset certum, & ita uoluntas eius est certa: quia solum uellet ipsum institutum heredem esse sibi uel dño futuro, non dño presentem, cum inueniat in presentem sub dño alterius, debet substitutus in totum admitti, & sic loquitur lex cum proponas. C. de hæ. inst. ubi dicit: nam si crederes unde est ibi talis litera: nam si crederes eum propriū, & suū liberum heredem instituerit, nec parum ad alij quenq; subaudi cui dño nūc est subiectus: sed solum sibi uel dño futuro pertinere uoluerit, subaudi & hoc certum sit, & sic uoluntas testatoris est certa, & exitu conditio substitutionis: quia nec alij dño futuro potuit heredem quærere non dño, sub cuius dño nūc est sine uoluntate testatoris, quæ dicimus talem esse ibi, & certum tibi, quare substituto delata est hæreditas, in totum, & sic habem⁹ ibi: qd si testator instituit quendam liberum, & dicit sic: si hæres non erit, si postea apparuerit institutum istum seruū, & sic per illa uerba, si hæres non erit, uelle testatorē, si hæres non erit sibi uel dño futuro, & sic non dño presentem, quia cum t uoluntas defuncti sit ambigua, & cum conditus rationū & iurium, admittit simul institutus & substitutus, licet inæqualiter: ut diximus in l. illa. C. de hæ. inst. l. cum proponas. Idem est thema qd testator seruū eodem quem putabat liberum, instituit, & ei substituit his uerbis: si hæres non erit sibi uel dño futuro, & non presentem dño, hoc est certum: quia dñm presentem non uult facere heredem, in isto casu certa uoluntas ex quo seruus postea inuenitur, ut inuenitur ad substitutum, & sic non ob illa lex hæc: hic loquitur in casu dubio ibi, in casu certe uoluntatis ex quo seruus postea inuenitur, nec ob ist. qd ibi dicitur litera, ex quo est uoluntas: quia uerum est qd in casu de quo loquitur ibi, quæstio est uoluntatis, s. qd credat testator illum quæ instituit seruū uel liberum: sed in ratione certum est de uoluntate & opi. testatoris: uel ut s. dixit: unde hæc quæstio est facta, an testator credat eum quem instituit liberum uel seruū, & ideo Imper. in l. illa cum proponas, non rñdet: ideo quod est, dicit uoluntatis: quia credebatur liberum iuris, & qui ignorat ipsum seruū: † quia quilibet præsumitur ignorare uires patrimonij sui, l. quisquis. C. de resc. uend. unde non præsumitur eum quem instituit in l. illa, cum esset communis testatoris & alij ignorare seruū esse, nisi alia coniectura esset, quæ moueret in contr. sed pone, quod testator credebatur ipsum esse seruum, & apparet, & sic certum sit de uoluntate ipsius, uel quod credebatur esse liberum: & cum certum sit de uoluntate ipsius, & dicit uoluntate: ut in auth. cedentib. dicit quid sit statuendum: quid iuris sit in isto casu qm certa est uoluntas testatoris, rñ Imp. ad utruq; casum, s. cum credit ipsum esse seruū, uel cum ipsum credat esse liberum, unde cum est uoluntas in casu qui proponitur, sed non in casu, rñdetur qd est responsio certa uoluntatis: sed in litera nostra est ratio dubia uoluntatis, unde in uerf. alias enim uerba, & c. uerā significatione do illorum uerborū: si hæres non erit, & in casu primo in quo credebatur ipsum esse liberum, & dat ueram significationem illorum uerborū. uerum qd in illo casu in quo credebatur eum liberum, † ista uerba, si hæres non erit, fm ueritate significat, si hæres non erit tibi uel dño futuro: unde subaudi in litera, istud significat indubitanter cum credit institutum liberum: sed utrum plus significent fm uoluntate testatoris, dubium est: quia dubium est, qd si testator sciret eum esse seruū, an ipsum instituit ut dño acquireret, quæ forte uellet dñi habere heredem, dicit, unde dubitat, an illa uerba, si hæres non erit, ultra hoc quod indubitanter significat: & idem tangitur in litera, an significant non fm uoluntatem testatoris, si hæres non erit dño qui nunc est. † Et propter istam ambiguitatem testatoris uoluntatis, admittit substitutus cum instituto, licet ut aequaliter dictum est, ista supplemento facta ad literam, optime sequitur in sibi: quia totius, & c. unde

in isto s. si seruum alienum, & c. dices, qd ponitur unus casus talis tantum, & hoc primò, secundò reuertitur ad casum illum ibi, illa uerba, & c. & sic illa exclusio id quod, & c. illa supplemento facta ad literam quam dixi, refertur ad proximum dictum ad illud quod dictum fuit à prin. s. sicut dicit glo. Bar.

De pupillari substitutione. Tit. XVI.

- 1 Substitutio pupillaris quibus uerbis concipiatur, & de requisitis ad substitutionem pupillarem.
- 2 Verba hæc, si hæres non erit, & in pupillari ætate decesserit, sunt de pupillari substitutione.
- 3 Substitutus si admittitur per uulgarē, sit hæres defuncti, per pupillarem sit hæres pupillo.

LIBERIS SVIS. † Hic dicit primò glo. qd quatuor requiruntur ad substitutionem pupillarem in hac litera contractando: sed sequitur in litera: ueluti, si quis dicit hoc modo, & c. super illa uerbo hoc modo, & c. dicit gl. hic cautè no. qd primò ponit uerba institutionis: secundò uerba substitutionis uulgaris: tertio uerba substitutionis pupillaris. dico contra gl. qd illud totum, scilicet & si hæres non erit, uel si hæres erit, & in pupillari ætate decesserit, est exemplum substitutionis pupillaris: unde docet, dicant, pupillaris substitutio sic fit: filium meum heredem instituo impuberem, & si hæres erit, & in pupillari ætate decesserit, talem ei substituo, falsum est, imò ita fit, filium meum impuberem heredem instituo, & si in pupillari ætate decesserit, siue hæres factus siue non, talem ei substituo: unde in pupillari exheredato potest substitui: & tamen constituitur qd ille non erit hæres. † Dico ergo qd hoc uerbum, si hæres non erit, & in pupillari ætate decesserit, hoc totum est de pupillari substitutione: alias si dices ut dicit glo. qd hoc, si hæres non erit, sit exemplum uulgaris: & hoc, si hæres erit, & in pupillari ætate decesserit, sit exemplum pupillaris. pone qd testator ita dixit: filium meum impuberem instituo, & si filius meus hæres non erit, uel si hæres erit, talem substituo: decedit testator, decedit ille filius in pupillari ætate non factus hæres sed m glo. † Substitutus si admittitur per uulgarem, sit hæres defuncti, per pupillarem, sit hæres pupillo. unde dicit qd illa uerba, & si hæres non erit, sunt de pupillari: unde si decedat antequam sit factus hæres, uel post in pupillari ætate, substitutus admittitur ad bona uerborum defuncti & pupillari colorato. glo. uult dicere ubi dicitur est, talem instituo, & si hæres non erit, talem ei substituo. exemplum est uulgare: sed ubi dictum est, filium meum impuberem instituo, & intellige siue hæres sit, siue non: exemplum pupilli est, hoc est uerum, sed non est intentio nostra, quia solum uult ponere exemplum de pupillari.

1 Testamentum in quo pupillariter substituitur, est unum testamentum, in specie persona testatoris, & signatione & sigillatione testamenti.

IGITUR. Ibi dicitur qd testamentum in quo pupillariter substituitur, sunt quodammodo duo testamenta, dico qd est unum, inspecta persona testatoris: quia unus est qui testatur, licet sibi & alij. Item unum est inspecto dō testamenti consignationem & sigillationem: sed inspectis his, quia duplicia sunt, de quibus testatur defunctus, scilicet bona sua & bona pupilli sunt duo.

- 1 Substitutio pupillaris an intelligatur in uulgari, & e contra.
- 2 Substitutionum alia directa, alia obliqua.
- 3 Substitutionis directæ quinque sunt genera.
- 4 Substitutio quando dicitur expressa, & quando tacita.
- 5 Substitutio pupillaris alia expressa, alia tacita.
- 6 Substitutio exemplaris in quibus differat à pupillari.
- 7 Substitutio pupillaris non nocet matri, & quando.
- 8 Generaliter dictum, generaliter est intelligendum.
- 9 Verbum, substituo, ita potest adaptari ad fiducio commissariam substitutionem, sicut directam.
- 10 Verbum simpliciter prolatum debet intelligi in significatione illa, in qua omni casu potest habere locum.

SIN AVTEM, &c. In isto §. consulit testatori, q in
stituat sibi, & substituatur vulgariter in una parte testamē-
ti, & illa secum ē aperitur cū alia parte pupillariter, cūm
nesciat se instituisse pupillariter, ex quo impubes apprehen-
dit hareditatem, bene certus est substitutus vulgaris q expi-
rauit, quę sibi erat manifesta: q̄ aperta erat, sed pupillus qui
est in alia parte testamēti posita, ex quo est legata & non a-
perta, substitutus ignorabit eam, & ratio substituti nō ma-
chinabitur in morte pupilli, gl. arguit contra consiliū huius
§. sed illa oppositio non ualet: sed oppositio sit contra consi-
§. huius & ostende q̄ consiliū nō ualet, in uulgaris substitit. ex
pressa conunetur tacita pupillaris: ut ff. eo. l. iam hoc iure. &
& C. de impub. & alijs subst. l. quāuis. & sic cūm uidebit sub-
stitutus uulgarem, nonne sciet se pupillariter substitutum?
ecce q̄ istud consiliū non operatur, dico q̄ est contra im-
peritos: unde dicunt isti, istud consiliū est propter ignoran-
tes: quia si esset peritus iuris, eo ipso, q̄ uideret uulgarem, in-
telligeret & pupillarem fuisse, hoc est absolum dicere, pos-
set dicere si uellet, q̄ in uulg. non intelligitur pupillaris, sed
econtra sic. sed qualiter hoc, ecce ratio: quia in pupillari in-
telligitur, uulgaris est: quia hęc causa, quia per t̄ uulgarem,
habet testator haredem, per pupillarem habet haredem pu-
pillus: unde si uellet testator per pupillarem prouidere de hā-
rede impuberi, uerisimile est q̄ etiam sibi prouideret: quia
charitas prima incipit a seipso, & ordinata: ideo in pupilla-
ri intelligitur uulgaris, & sic nō est econtra, si sibi prouideat
testator de haredē: per hoc non habes, q̄ ipse prouiderit pu-
pillo, ar. l. p̄fes. C. de serui. tit. generali, dicam tamen ut cō-
muniter dicitur, in uulgari facta pupillo, intelligitur pupil-
laris ad arg. factum contra cons. §. huius, dico q̄ hoc uerum
est: quia in uulgari intelligitur pupillaris, sed si exprimat
amplius, non intelligitur: ergo cūm hic fuit pupillaris ex
pressa, amplius non intelligitur in uulgari: unde cūm uide-
bit substitutus uulgarem, non intelligit pupillarem quę est
contra rationem, habes optimum arg. t̄ q̄ illud quod sub
uno intelligitur, uerum est, si illud non exprimitur ad hoc,
ff. de rem. l. Lucius Titius. §. idem. usq̄ ad si. uel si intelligat
eam fuisse expressam, nescit de quo sit expressa, ex quo non
est aperta: quia potest esse q̄ de alio est pupillaris q̄ uulga-
ris: quia potest ita dicere testator: filium meum impuberem
mihī haredem instituo, & si hares non erit, Titium ei substituo:
uel si hares erit, & in pupillari atate decesserit, Setum ei
substituo. Item aliud consiliū dat iste §. q̄ testator proprio
lino & propria cera debet signare partem illam, in qua sepa-
ratim & latenter est pupillaris substitutio, dicit glo. proprio
lino & propria cera debet hoc facere: quia si alieno lino & a-
liena cera uendicaret eam dominus, & sic aperiretur, domi-
nus meus de Mosaico dicebat, q̄ dñs suus tollebat istā ini-
quitatem, & dicebat, q̄ etiam si alieno lino signasset & sigil-
lasset testator, tamen dñs eius non posset uendicare: unde si-
cut cūm ignorans tignum alienum apponit in domo sua,
non potest uendicare uerus dominus, sed præsatur illi asti-
matio duplex. de hoc nō curo: sed uerū est, q̄ uendicare nō
potest, & est introductum hoc propter publicam utilitatem,
ut ff. de rei uend. in rem act. §. tignum. sic dicam hic, dñs non
poterit uendicare ceram, de qua factum est sigillum in testa-
mentis, uel alijs instrumentis: quia si esset sic, auferretur facul-
tas probandi, & sic esset contra publicam utilitatem, sicut ex a-
lia parte contra utilitatem publicam esset, si tignum uendica-
retur publice interest, ne probationum facultas angustetur.
C. de haret. & mal. l. pen. in fi. sed ad quid queris men-
dicata suffragiar lex dicit q̄ agere potest actione in factum,
ut sibi exhibeatur cera, in qua nō habet dominium, nec est
sibi debita: ut ff. ad exhiben. l. iij. ergo multo fortius ceram
& sigilla quę nec sua sunt, nec sibi debita, poterit retinere:
unde dicit proprio lino, id est, diuiso, & propria cera, id
est diuisa, & not. in gl. certē in libro meo gl. ordinaria eo mo-
do exponitur. Redeo ad illum §. qua ratione excitati. in quo
est glo. super illo uerbo exemplum, in qua continetur tota
materia substitutionum, unde t̄ distinguit substitutionum
3 alia directa, alia obliqua. Directa sit, si talis hares non erit: ta-

lis hares ex toto, obliqua dicitur fideicommissaria, & de obli-
qua nihil ad præsens. de ista habebis t̄. de fideic. hareditatib.
per totum. directa alia uulgaris, alia pupillaris, alia exempla-
ria, alia compediola, & alia breuiloqua: & sic sunt quinque
genera directa substitutionis uulgaris, dicit gl. est q̄ sit uer-
bis negatiuis, sic, si Titius hares non erit, talem substituo. t̄
uulgaris tacita sit uerbis affirmatiuis: sic, duobus uel tribus
haredibus institutis, dicat testator: quisquis mihī hares
erit, substitutus heres sit: uel uos inuicem substituo. ad hoc, ff.
de hær. inst. l. cūm in testamento. §. uerba glo. hic quod di-
cit dñs Azo, in summa huius tit. fortē posset dici expressa il-
la, quę sit uerbis negatiuis, aut affirmatiuis, & uos dicitis u-
trobicq̄ esse expressam uulgarem: dicit ipse in expressa pu-
pillari, intelligitur tacita pupillaris: ut ff. eo. l. hoc iure. Itē per
hęc uerba, Titius & Seius uer eorū nollet, hares esto mihī:
per uerba ista, uterque colligit substitutio uulgaris tacita, ut
ff. de hær. inst. l. Seius & Titius, sed quare dicit Azo, illa fortē
est expressa, quę sit uerbis affirmatiuis, sicut illa quę sit uer-
bis negatiuis: hęc est causa: quia uulgaris sortitur effectū e-
tiam in casum negatiuum, scilicet si sit hares non erit: & ideo
nisi casus iste est expressus in quem sortitur uulgaris: effica-
ciam, uulgaris dicitur expressa: male ergo posuit fortē, quia
in uerbis affirmatiuis nunq̄ sortitur efficaciam: quia si insti-
tutus cui substitutus est uulgariter, adiret hareditatem, & sic
esset hares, expiraret uulgaris: ut C. de impub. & alijs substi-
tutio. l. post aditam. quia igitur casus negatiuus est ille in quo
sortitur efficaciam, licet posset fieri uerbis affirmatiuis, ideo
cūm sit uerbis negatiuis, dicitur expressa, cūm sit uerbis af-
firmatiuis, dicitur tacita. & in pupillari nō dicitur tacita uul-
garis: quia similiter casus in quo sortitur effectum, scilicet ne-
gatiuus, non est in pupillari expressa: dico q̄ q̄ncq̄ est uulga-
ris dubia, ut C. de hared. inst. l. ult. aliqua tacita, ut in pupilla-
ri, si pupillaris sic fiat: filium meum impuberē haredem in-
stituo, si filius meus in pupillari atate decesserit, talis sit hā-
res eius, hic est uulgaris tacita, non de ui uerborum, sic lo-
quitur l. iam hoc iure. ff. eo. l. si fiat pupillaris substitutio
uel uerbis, quibus dicit eam fieri litera. s. e. in prin. habet ex-
pressam uulgarem, sic instituo filium meum impuberem hē-
redem, & si hares non erit, uel si hares erit, & in pupillari atate
decesserit, talem ei substituo, hęc est expressa: unde cō-
fiteor q̄ casus in quo pupillaris sortitur efficaciam, affirmati-
uus est, erit hares, uel non erit hares, nihil facit: sed hoc, ff.
in pupillari atate decesserit, quia si erit hares, uel non erit hē-
res, diceremus eā expressam uel tacitam, cūm filio ex haredato
non posset substitui pupillariter expressē: quia nō po-
test dici, si hares erit: unde illud non est uerū, q̄ expressa pu-
pillaris fiat uerbis affirmatiuis, tacita uerbis negatiuis, con-
siderando ista uerba affirmatiua & uerbatua, erit & hoc nō
erit, hic dicitur expressa in illo casu, in quo sortitur efficaciam:
tacita pupillaris est in uulgari expressa, ut si dicrem sic, filium
meum impuberem instituo, & si hares non erit, talem ei sub-
stituo, & talis est casus in quo sortitur efficaciam, & ideo tūc
dicitur expressa, sed in primo tacita alia est exemplaris, & di-
citur sic, quia ad exemplum pupillaris introducta est, unde
sicut uoluit lex, q̄ posset pater testari filio, si decederet ante
atatem testabilem, sic in furioso uoluit lex, q̄ pater posset tes-
tari filio furioso, si decederet ante q̄ fieret sane mentis. de i-
sta tu habes C. de impub. & alijs sub. l. humanitatis. dicit hic
7 gl. t̄ q̄ exemplaris differt in multis à pupillari, unde concor-
do in pluribus: sed non imō dico, q̄ in exemplari debet
testator instituire certas personas: ut ff. de impub. & alijs sub-
stit. l. humanitatis. sed in pupillari posse quacūq̄ intelligo,
tamen q̄ si esset iste impubes, id est, in atate stabili, & testare-
tur, & illi qui tunc non relicta sibi legitima portione possent
infirmare testamentum, posint & nūc, cūm pater substituit.
alia est breuiloqua, & continet quatuor, & omnes expressas
secundum

Sm Azo. Institutio duos filios, & dico, uos inuicē
substituto: hęc continet quatuor expressas: quia quilibet est
substitutus, alij in duobus casibus, & in casu uulgaris, & in ca-
su pupillaris, istam uocat legem reprobam: quia unus substi-
tuitur alteri. ff. eo. iam hoc iure. l. Lucius. sed quomodo
expressa sunt: quia expressa uulgaris, quę habet casum pupillarem
pressum, & expressa pupillaris, quę habet casum pupillarem
Hugo dicit fortē tacite. t̄ Azo dicit, q̄ expressa, & hoc pro-
bat sic: quia tacita pupillaris nō nocet matri: ut C. de impu-
beri. & alijs subst. l. precib. sed illa quę sit per hęc uerba, nō
nocet matri: ut ff. de uulg. & pup. l. Lucius. ergo, & c. dico q̄ A-
zo uerū dicit: quia hic sunt quatuor expressa, q̄ in pupilla-
ri si fiat illis uerbis, quibus lex uoluit eam fieri supra eo. in
prin. est uulga. expressa. sunt igitur quatuor expressa: uos
inuicē substituo, cū hoc sit in persona duorū impuberū: hic
dico illud expressum, q̄ pōt habere de ui uerborū, illud ta-
citū, q̄ nō potest habere de ui uerborū, sed iuris interpreta-
tiōe impuberē institui, si dico, si hares nō erit, talē substituo:
nō habet ista si hares eris, & in pupillari atate decesseris, talē
tibi substituo: & ideo de ui illorū uerborū nō est pupillaris
in ista uulgari, sed tū dicit substituo: p hoc uerū substituo,
intelligit tam uulgaris q̄ pupillaris: ergo utraq̄ de ui uerbo-
rum intelligit: ut ff. de seruit. urba. p̄radio. l. i. seruitus. t̄ Et
generaliter dicitur, generaliter intelligit: unde dico, q̄ per illa
uerba habent quatuor expressa, & in pupillari est uulgaris
expressa q̄ sit eo modo, quo litera nostra dicit in prin. alia
est cōpendiosa, & hęc q̄ncq̄ continet tres expressas, nec pōt
cōtinere plures, uerbi gratia: dicit miles, instituo filium impu-
berē, & quicūq̄ decesserit, talē ei substituo: & hęc est uulga-
ris, si non erit hares, & pupillaris, si hares erit, & in pupillari
atate decesserit, & fideicommissaria, si post pubertatē decesserit:
& hoc si mater nō est in medio: quia si est in medio mater
& decesserit, post pubertatē ista instituit: est quādā specialis
substitutio iure militari facta, q̄ post pubertatē obligat hā-
res ad fideic. hoc fauore matris, cūm est in medio: & ideo nō
existente matre in medio obligatur: imō uenit substitutus
iure directo, hoc probatur ff. de testa. milita. l. miles. §. j. & C.
de impu. & alijs sub. l. precib. In ista cōpendiosa sic distin-
guo: Aut sit à milite, & tūc, aut sit p̄uberi, aut impuberi: si pu-
ber, tunc cōtinet duas: unā uulgarē, si hares non erit: aliam
intra milites specialē, si hares erit: & quando cūq̄ decesserit,
si fiat impuberi, quę habet miles in potestate, aut est mater
impuberis uitiens, & cōtinet tres, uulgarem, & pupillare, &
fideicommissaria, eo decedente post pubertatē si mater non
sit in medio, nō obligatur, nec trahitur ad fideicom. sed com-
petit directo. Sic loquitur l. precib. C. eo. l. i. Centurio. ff. eo.
si fiat à pagano, aut in testamento, aut in codicillis: si in codi-
illis fiat, quibus cūq̄ uerbis fideicommissaria est, quando-
cūq̄ institutus decedit: quia directō nō potest ualere in co-
dicillis, ideo ualet, ut ualere potest: ut ff. ad Trebel. l. Scauo-
la. si in testamento, aut sit ei cui nō potest substitui pupillari-
ter: ut q̄ instituo extraneū: & sic dico quicūq̄ decesserit, talē
substituto, habet duas, unam directā, aliam fideicommissaria:
directa est, si hares non erit: fideicommissaria, si hares erit, &
quando cūq̄ decesserit, arg. l. ex facto. ff. ad Treb. si fiat à paga-
no ei cui potest substitui pupillariter. Azo distinguit, Aut sit
his uerbis, quicūq̄ decesseris, talis hares esto, duas habet,
uulgarem & pupillare: uulgare, si hares non erit: pupillare,
si hares erit, & in pupillari atate decesserit: si post pubertatē
decesserit, nulla: quia usq̄ ad tempus illud potuit ualere iu-
re directo: ideo post pubertatē lex noluit eam obligari. Ita
loquitur ff. eo. l. uerbis civilibus. & l. in pupillari: aut his uer-
bis, quando cūq̄ decesseris, talem tibi substituo. duas ha-
bet: uulgarem, si nō sit hares, & fideicommissariam, quando-
cūq̄ decesserit, etiam post pubertatē. t̄ Quia uerbum sub-
stituo, est uerbum quod ita potest adaptari ad fideicommissa-
riam, sicut ad directā: ut C. de insti. & subst. sub cōditio. fac.
l. generaliter. & uerū simpliciter prolatur, debet intelligi in
significatione illa in qua omni casu potest habere locum, &
illa est fideicommissaria substitutio, siue ante pubertatē siue
post decesserit. l. in testa. C. de testa. mi. & C. de impub. & alijs

substit. l. ij. aut sit ex his uerbis: quando cūq̄ decesseris sine
liberis, talis hares esto. dicit Azo, q̄ in casu isto solum conti-
net fideicommissaria, scilicet, si post pubertatē decesserit, q̄ ha-
bet locū fideic. nō pupillaris, & in pupillari atate decesserit:
quia certū est, q̄ si in pupillari atate decesserit, decedat sine li-
ijs: quia in tali atate liberos procreare nō potest. Aut sit his
uerbis: si decesseris in pupillari atate, talē tibi substituo: uel
postea sine uerbis, quando cūq̄ talē tibi substituo. & auth.
pubertatem. & est pupillaris postea fideicommissaria.

ADDITIONO.

1 Substituto. Adde q̄ uerbum substituo, appositum in persona aliorum duorū
rum substitutorū, appellatur uerbum cōmune, secundū Alex. in cons. xij.
incip. attentis uerbis, uerfic. Et cōstat, in j. col. in ij. uol. per gl. & doct. in
l. precib. C. de impub. & alijs subst. & gl. m. extraneo. hoc tit. & doct. in
l. iam hoc iure. ff. de uulg. & pupill. Bal. in l. in testamento. ix. quest. C.
de test. mil. et doct. m. l. recusare. §. Titius. ff. ad. Treb. ubi de isto uerbo late,

- 1 Testamento paterno inuálido, non ualet pupillare, & quando.
- 2 Testamentum quando fiat nullum ipso iure per bon. posse.
- 3 Testamentum cum sit de iure ciuili, rumpitur in totum per querelam.

LIBERIS. t̄ Ibi dicitur, q̄ pupillaris substitutio est se-
quela paterni testamenti, & ideo si paternum testa. nō
ualet, nec pupillare. & hoc est uerū dicit gl. nō ualet
pupillare testa. nō solum si testam. paternū non ualet ab ini-
tio, imō si ex post facto euanescat, & pupillaris substitutio e-
uanescit: & hoc uerū, si paternum testa. rumpitur in totū, q̄
rumpatur pupillare, si totū testam. paternū per ius ciuile, sicut
licet querela: sed si per bon. poss. cōtrahat. tenet substitutio:
ut ff. eo. l. ex duob. in fi. Ratio diuersitatis est, t̄ quia testam.
est de iure ciuili, & ideo per querelam quę est de iure ciuili,
rumpitur in totū: & quo ad substitutionē, sed per bon. poss.
quę est de iure pratorio, nō: quia nō potest facere prator, q̄
ille qui semel fuit hares, q̄ non sit hares. j. de bo. poss. §. quos
autem, sed cūm impugnatur testam. per bon. poss. cōtrahata,
aut petitur bon. possess. contrahat. ante aditam hareditatē,
& tunc facit testam. ipso iure nullum, aut post aditam, & tūc
facit nullum iure pratorio: unde gl. dicit hic simpliciter, q̄
per bo. poss. non sit nullum, male dicit, imō debet distingui,
& alibi ita distinguit, ut C. de col. ut liberis, sed ego dico q̄ p̄
bon. possess. contra tab. siue ante aditam hareditatem siue
post, expugnatur testam. ut sit nullum ipso iure, sed iure pr-
torio tantum: quia non potest facere prator, ut dicitur esse:
sed uidetur q̄ reg. illa nō ualet, q̄ si testam. paternum rum-
patur per bo. possess. contra ta. q̄ substitutio non remaneat
quia pupillares tabulę dependent ex testam. paterno: quia
si pater rumpitur iure ciuili, similiter pupillares tabulę, & si
iure pratorio, similiter pupillares tabulę: & ad hoc non rea-
spon. do. meus.

SINGVLIS AVTEM. Iste §. dicit, q̄ si pater habet
plures impuberes, & substituat nouissimo morietē ius
succedendi ab intestato, inter alios uerō non uidentur
inuicem substitui: ut ff. de leg. ij. Titia Seio. dicit gl. q̄ in illa,
lex fuit plus q̄ substitutio facta ultimo morietē: quia dicitū
fuit, partes suas alienarent: unde ex uerbis prohibetē aliena-
tionis præsumimus fieri substitutionem inter fratres: dico
q̄ falsum est: ex illo non tollitur, sed legauit testator uni ex
fratribus pratorio: rogauit ultimo decedentem de restituendi
do substituo: sed ultimo decedens quō restitueret totum, nō
si uellet testator, q̄ totum deueniret ad ultimum: hoc est per
substitutionem, non ab intestato, sed per ius accrescendi.

Quibus modis testa. infirmentur. Tit. XVII.

- 1 Testam. rumpitur arrogato filio, nisi ipsum prius instituerit arrogator.
- 2 Testam. eius qui ingressus est monasteriū, rumpitur per ingressum, nisi in
testam. monasterium instituerit.
- 3 Testam. primum quando rumpatur per secundum.
- 4 Sententia prima non inu. alidatur per secundam latam ab eodem iudice.
- 5 Fideiussores dati in causa prima renouandi in causa appellationis, et quam-
do, & num. 6.

IESTAMEN. IVRE FACTVM. Et dicitur hic, qd si quis post testam. factum adopta ut filium, testam. rumpitur: debes scire in isto adoptiuo, qd si ipsum institui antequam adoptarem, non rumpitur testa. sed exheredatio facta de eo antequam adoptaretur, non facit ualere testam. ut ff. de lib. & posth. l. filio. §. ult. & ff. de bon. pos. contra tab. l. non putau. §. si emancipato. † Habes ergo hic, qd si facit testam. postea arroget filium, quia quasi filius nascitur, rumpitur testam. nisi ipsum primò instituerit: quia tunc non rumpitur per iura allegata, si quis fecerit testam. antequam ingrederetur monasteriũ, cum ingreditur, nascitur sibi filius: quia monasteriũ dicitur eius filius: ideo rumpitur eius testam. † nisi in testamento monasteriũ instituerit: ideo consilium est huius legis & legũ præallegatarũ, si quis facit testam. quod instituat ante, & sic per eius ingressum nõ rumpitur eius testam. † Alius modus rumpendi testam. scilicet si fiat secundum testam. tunc rumpitur primũ. iste modus tangitur in §. posteriore. dicit gl. & bene, per secundum rumpitur primũ, non solum si secundũ contradicat primo, imò etiam si concordet: quia secundũ ualebit, non primũ. † Sed aliud est in sententia: quia si sententia ab eo iudice, & super eo. lata sit secunda, ualeat prima, secunda non: ut ff. de re iudic. l. iudex. & est ratio, quia ambulatoria est uoluntas defuncti usq; ad mortem. auth. licet ei mutare. quandoq; uult ut C. q. testa. facere. pol. l. impubere & ff. de adimen. & trans. lega. l. iij. in fi. sed iudex ex quo semel protulit sententiã, functus est officio suo, ideo prima ualeat, & nõ secunda: sed si quis priore, & c. ibi dicitur, qd secundũ testam. ualeat, sed in eo confirmetur primũ. arg. dicit gl. qd si sententia prima confirmetur per sententiã appellationis, ageretur, ut ex sententiã lata in causa appellandi, ut ex prima, quia ut quod sit in casu: unde sic dico in casu alio, qd ex prima sententia agit, ex prima dicit gl. tunc de m. c. u. est confirmata per causam appellationis, sic ex placito permutacionis agit reuocata: quia rei executio confirmatur: unde nõ ex traditione agit, sed ex placito præcedente de m. u. confirmato per rei traditione: sed dñs meus dicit modò, qd semper agit ex sententiã appel. siue iudex appel. confirmat primã, siue ferat sententiã cont. † Vna ratio est: iudex appellatiõis mandat sententiã executioni, ut C. de appel. l. sancimus. circa med. & C. de epis. aud. auth. si qs litigantiũ, sed si ageretur ex prima sententiã, iudex à quo appellatiũ est, demandaret eam executioni: ergo, & c. † Item qd appel. exitiũ quũ pronuntiatũ, & sic obligatio quã fuit nata ex prima sententiã, extincta est, & obligatio extincta nõ resurgit: ergo, & c. ite fidei uisores dati in causa prima, renouandi sunt in causa appellationis, si ferat sententiã cõtraria primã: uel prima cõfirmat. primũ probat ff. iud. sol. l. ij. & iij. in prin. l. & c. apud: sed si agat ex prima sententiã, ex hoc essent fidei uisores primi obligati: ergo, & c. est casus, ubi tenet primũ testa. ubi non ultimum per uerbum ultimi: ut ff. de hæ. inst. l. ult.

ALIO QVOQVE MODO, & c. Testa. superiorib. trib. modis uidetur qd ipso iure annullatur: sed per quartum modũ qui hic tangitur, scilicet per capitis diminutione minimã, nõ tollitur ipso iure. dicit Pla. capitis diminutio est de iure prætorio, testa. est de iure ciuili: sed falsum dicit, unde errauit & iure puerili. imò capitis diminutio est iure ciuili, & est actus ciuilis: ut §. de legit. agna. tut. in fin. ad hoc enim est in auth. cum seq. quã de digni. circa prin. & in casu §. sequentis sequit, nõ in per omnia, & necessaria est bo. pos. fm tab. quia cum aliquis facit instrumentũ, & postea patitur capitis diminutione obliquam, si tamen inuenit se in statu priori tẽpore mortis, iure ciuili nõ potest adiri hereditas ab herede, sed peti bo. pos. fm tab. ideo hoc tẽ casu necessaria est: sed pone qd tabulã nõ extãt: quid fiet de iure ciuili, auidi nõ potest. Item nec petere bo. pos. fm tab. quia illa locum non habet, nisi demum tabulis existentibus: ut ff. si tab. test. nulla extab. l. j. uidetur ergo omni auxilio destitutus. dominus meus hic uoluit dare aliud consilium.

1 Testamentũ non infirmatur ex eo solo quod testator dixit, nolo testamen-

mentum meum ualere.

2 Testamentũ quando rumpatur, & quando & qualiter hoc cognoscatur.
3 Institutio heredis est caput & fundamentum totius testamenti.

EX EO AVTEM. † Ibi dicitur, qd si testator fecerit testam. si postea dicat: nolo testamentũ meum ualere, eo solo, quod hoc dixit, & ff. de testa. & quemad. test. infir. l. sancimus. ideo & si quærat de test. rumpendo uel annullando, do tibi arẽ, † ut scias qn rumpatur testa. & qn nõ: quia aut post testa. factũ cõiungit unus de quatuor casibus huius, aut non, si sic rumpitur test. si non, aut intentata est querela uel bo. pos. cõtratab. & quo annullandũ est: quia per querelam & simpliciter ipso iure per bo. pos. cõtratab. iure prætorio, aut testator post testa. factũ, mortem sibi conscium, aut damnatur eius memoria, & tunc annullatur: aut post testamentũ, cum testator esset furiosus, heredes nõ curauerunt eum, aut captum eum redemerunt, & tunc annullatur: in auth. ut cum de appel. cognõ. §. cum de parentibus. §. si unũ. olim istis casibus deficientibus, si quæratur an test. annullat, distingo: Aut testator post testa. processit ad aliud testa. aut non: si nõ possit ad testa. tẽ ualebat uolere testa. meũ factũ: aut fecit in uerbis, aut processit ad factum, si stetit in uerbis, aut in istis uerbis tantum, primũ testa. ualere uolo: aut quæratur de legatis, an annullata sint, aut quæratur de restitutione: si quæratur de legatis, dico qd annullata sunt ope exceptionis: ut ff. de testa. mili. l. milites. §. ueteranus. si quæratur de instituto, aut non est elapsum decennium, & tunc non de stantibus illis uerbis tribus testatoris testam. meum nolo ualere, tenet institutio: aut cum illis uerbis, lapsum est decennium, quod intelligitur ex tempore testam. facti, non tẽpore prolationis uerborũ, & tunc institutio cassa est, ut C. de testa. l. sancimus. & est plana ratio diuersitatis prædictorũ: quia fortior est institutio, qd legata, † quia institutio est caput & fundamentum totius testamenti: ut j. de leg. §. ante heredis institutio. nem: ideo facilius annullantur legata qd institutio. si aut testator nõ stetit in istis uerbis tẽ, nolo ualere testam. meũ, quia heredes mei indigni, & tunc sic: ut C. de his qui, ut indil. hæ. ff. eo. l. c. tabulã. §. uulgo. Si aut testator nõ stetit in uerbis tẽ, sed processit ad factũ: ut quia processit ad actũ cancellandi, aut actũ destruendi. Si ad actũ destruendi, qd remouit sigilla, aut hoc fecit propter delicta uaria heredũ: quia noluit decedere intestatus, scilicet propter delicta heredũ, tunc sic: applicat hereditas, & tenetur sic: præstare legata. Si aut quia uult decedere intestatus, tunc uenit uenientia: ab intestato, nec teneat ad legata. ff. de his quã in testa. delen. l. prox. & l. ult. & C. de his quib. ut indig. l. hereditas. quid in dubio, dicit gl. qd præsumitur qd propter demeritũ heredis destruxerit hæc gl. C. eo. l. nostrã, sed ego dico contra, per illud generale presumpit bene meritis qui nõ probatur demeritus uel malus: uel potes distinguere, utrũ ex parte maiori incidit, uel ex parte minori, non approbo: ut C. de edicto Adria. tol. l. ult. licet quidã ita distinxerit. Si aut processit ad actũ cancellandi, dico nõ cancellata rata esse, & cancellata esse irrita: ut ff. de his quã in testa. delen. l. pen. & hoc ubi processit ad factũ, si processisset ad aliud testa. distingo, aut processit ad aliud testa. & ipsum perfecit, aut nõ perfecit: si nõ perfecit, aut primũ erat minus solenne, tunc reuocatur de testam. ento militis. l. eius militis. §. militia missus. sed primũ aut erat solenne, aut nõ perfecit: quia nõ potuit, si nõ fecit, qd poenituit, omnia manent rata & firma, siue erant in primo testamento si fm nõ perfecit: quia non potuit legata in primo ope exceptionis annullari, sed institutio est rata, ut ff. de adimen. & transfe. lega. l. ex parte. si perfecit fm aut solenne aut minus solenne: aut primũ solenne testa. & fm perfecit, licet minus solenne sic se habeat: quia in ultimo restitutus sunt uenientes ab intestato, in primo alij, aut res aliter se habet. in primo casu primum nullum est, si res aliter se habeat, primum ratum habet ut C. de testam. l. hac consultis. §. pen. si autem est ultimũ solenne sicut primũ, aut in primo erant instituti liberi aut non: si in primo erant instituti liberi, manent ratum non ob-

nõ obstante secundo, nisi in testa. secũdo fiat mẽtio de primo: ut C. de testa. auth. hæc inter liberos, si non erant instituti in primo liberi, aut primũ derogatoriũ secundũ: nam si primum erat derogatoriũ secundũ, primũ tunc manet, nisi de primo fiat mẽtio in secundo. ff. de leg. leg. iij. l. si quis, in prin. si primũ non est derogatoriũ secundũ, aut in ultimo solenni sunt instituti capaces aut non capaces: si capaces, indubitanter rumpitur primũ, aut non capaces non habent hereditatem, sed deserunt primis institutis in primo: ut ff. de his quibus ut indig. l. cum quidam.

De inofficioso testamento. Tit. XVIII.

- 1 Testamentũ dicitur inofficiosum, si pater filiũ nõ instituit, sed exheredat.
- 2 Querela est quoddam inofficiosum iudicium, non autẽ accusatio, neq; actio. Querela nunquid sola intentabitur, aut cum ea intentabitur petitio hereditatis, & que sit practica.
- 3 Querelam inofficiosam an habeant ascendentes per lineam masculinã in testamentis descendentiũ.
- 4 Frater uel soror non admittitur contra testam. fratris, nisi persona turpis uel infamis instituat.
- 5 Fratres uterini habent querelam sicut consanguinei. Differentia sexus est hodie sublata, & hoc uerum eo mortuo ab intestato, de cuius bonis agitur: sed in testamento nihil immutatur.
- 6 Filij fratrum præmortuorũ an admittantur ad querelam patris sui, sicut pater eorum admittitur, si superstes esset.
- 7 Querela quibus liberis datur.
- 8 Querela cum sit de iure ciuili, an datur emancipatis, qui de iure ciuili sunt incogniti.

VIA PLERVNQVE PARENTES, & c. Hic tractatur de inoff. testam. de hoc est ratio nominis arg. dicitur inofficiosum testa. & querela inofficiosa testamenti: inter patrẽ & filium uelatur officiu pietatis, unde officiu est pietas parentum ad filios: ut C. de ali. præstan. uel alimenta. obsequiũ proprium liberi patronũ: ut C. de neg. gest. l. officio. nec minus obsequio. l. uno obsequio. cum de corrigendo se dicit hic religio hominis ad Deũ: ut ff. de iust. & iur. l. uelut. † si pater nõ exerceat istud opus pietatis erga filiũ, quia nõ instituit, sed exheredat, dicitur inofficiosum testa. & dicit fieri ut dicit literã quã si a demente, nõ quasi furioso: uidetur sibi contradicere literã: sed dic, quia in primo casu dicit in literã, qd a quasi demente, non quasi a furioso: uidet sibi contradicere literã, sed dicit qd in primo casu dicit in literã qd a quasi demente sit, & sic quasi est expressiuũ similitudinis, nõ designatiũ ueritatis. In secundo casu dicit literã qd dicitur fieri, nõ quasi a furioso sic, quasi expressiuũ ueritatis, sic uidet. Ratio tẽ nominis, quia dicit querela inofficiosa testa. quare gl. † quid est querela, dicit qd est officiu iudicis, & hoc satis probabiliter potest dici, quia nõ est accusatio: quia nõ agit ad poenã corporalem uel pecuniariã: nõ est actio, quia nõ petit aliquid dari uel fieri ab aduersario: ideo est quoddã uitũ quod erit querela: unde satis potest dici, qd est officiu iudicis, qd imploratur à filio exheredato immerito, ut pronuntiet testa. factum contra officiu pietatis non ualere. Caue, nunquid sola querela intentabit, aut cum eo intentabitur petitio hereditatis: hæc est doc. sententiã, qd qui intentat querelã, non intentat petitione hereditatis: quia petitio hereditatis competit heredi lege, si hæres nõ est ante prolata querelã, imò institutus: ideo eam nõ intentat cũ querelã. Alij dicunt, qd imò simul potest intentari: & de hoc habes ff. eod. l. cum de inoff. testa. ego dico qd bene dicit isti & illi, qui intentat querelam, potest intentare petitionem hereditatis, si uult, dixi de rescissoria simul possunt intentari. hoc dixi j. de act. §. rursus. querela est officiu iudicis rescindens testa. quo rescisso, competit petitio hereditatis: & ideo possunt intentari. & dicit sic in libello filius exheredatus: peto rescindi p. querelã testa. & mihi restitui hereditatẽ, per petitio nõ hereditatis, sic intelligo l. qui de inofficioso testa. ff. eo. quare qd intentat: dico qd filius exheredatus in testamento ascendentiũ

Bar. super Instit.

per lineam masculinã, habet querelã inofficiosa, non præteriti: sed habet bo. pos. cõtratabulas. & quod dixi, qd filij exheredati in testamentis prædictorũ habent querelã, hoc est uerum de illis qui ritẽ sunt exheredati, licet nõ ritẽ. Ritẽ respicit formã: ritẽ respicit causam, utrũ fuerit: iusta uel nõ, unde potest esse ritẽ exheredatus, non tẽ ritẽ, quod probat, ff. de bon. pos. cõtratab. l. non putauit. §. nõ quã us. † Item contra, ascendentes per lineam masculinã exheredati in testamentis descendentiũ per lineã masculinã ritẽ exheredati habent querelam inofficiosa: sic loquitur totus iste tit. ff. si quis à parente fue. manu. sed hæc differentia non est reuocata aliquo iure, liberi si sibi fuerunt præteriti, qui sunt in potestate defuncti, dicit ipso iure nulli: si non, quia emancipati impugnant per cõtratab. sed ascendentes nunquã dicit nullũ ipso iure testa. descendentiũ, sed habet querelã exheredati, uel bo. pos. cõtratab. si fuerit præteriti in descendenti, per lineã foemininã, & in ascendentiũ habet locũ iste tit. scilicet querelam inoff. testam. siue præteriti, siue exheredati: non enim habet locum bo. pos. cõtratab. l. illud. & ad testamenta. & in ista linea foeminina nullo iure, & testa. ipso iure nullum, nec competit ut dixi bon. pos. cõtratab. ueniamus ad lineam collateralem: non habet ibi locũ cõtratab. sed querela inoff. testam. duntaxat, & in casu: ut si frater instituat turpem personã, frater uel soror consanguineus & etiã uterinus tantũ exheredatus uel præteritus, exheredatã uel præterita habet querelã inofficiosa testa. ut ff. de inoff. test. l. fratres. In ista linea transuersali pone in casu querelã in quo dixi, qd frater uel soror consanguineus fratrẽ uel sororẽ consanguineã exheredat, & turpem personã instituat, & circa hoc notabis triã. gl. nostra ubi loquitur de infamia facti, facit repelli à querelã: ut C. de inoff. testa. l. fratres. dicit doc. nostri, faciunt admitti ad querelã. † Frater uel soror nõ admittitur cõtra testa. fratris nisi persona turpis uel infamis sit instituta, dicit l. fratres. dico utrunq; bene dicit Carilina: sed ego uideo si ponatur qd frater sit turpis persona sicut institutus, non habebit frater querelam in testa fratris, imò repelletur, arg. ad hoc. C. de inoff. test. lege antea. † Secũdò notabis, qd fratres consanguinei habent querelam, nõ uterini hodie ut dicunt quidã, hoc corrigi, cũ hodie sit sublata differentia agnationis: ut in auth. de hæ. quã ab intesta. per totũ potest dici cont. unde differentia sexus sublata est: hodie uerũ est eo mortuo ab intestato, de cuius bonis agitur, unde successione ab intestato, sed in testa. nõ inuenio: mutatũ est igit, ut C. de testa. l. sancimus. & C. de app. l. præcipimus. † Notabis tertio in linea transuersali: stat querela in personis fratruũ, & ultra nõ extendit: nunquã hodie filij fratruũ præmortuorũ admittant ad querelã patris sui, scilicet fratris sui patris, sicut pater eorũ admittitur: dicunt quidã, qd sic filij fratruũ succedunt sicut & pater: & hoc dicitur ut prius arg. in auth. ut fratruũ filij, circa pri. dicimus qd non, ut prius. & loquitur auth. de hæ. quã ab intesta. & l. nos loquimur hic de testamentaria, in qua non inuenitur correctum: istet ergo, C. de test. l. sancimus. & C. de app. l. præcipimus. hoc est uerum, si filij fratruũ sicut soli nõ habent querelã, nec intermissi sint soli. Pone, habebat testator qui turpẽ personã instituit, fratrẽ consanguineũ & uteriniũ, consanguineus intentabit querelã, hoc placitũ est qd poterit, & sic facit locũ fratri successuro ab intestato, & sic uterinus ueniet cũ consanguineo. quod credo, nec hoc potest negari, quini differentia sexus in succ. ab intest. sublata sit per auth. illã de hæ. quã ab intesta. similiter & filij fratruũ uenient, ex quo est locus successioni ab intest. & sic per obliã quã admittet ad querelã, si quo ad querelã, effectũ, dicit gl. mittit hoc casu fratruũ filij & sic uterinus cũ fratre consanguineo ad successione fratris expugnatio eius testa. per fratrem consanguineũ, tẽ alio iure: quia consanguineus frater admittitur, succedit ab intestato, arg. ff. de bo. pos. cõtratab. l. filium dñs domini mei, scilicet Io. Mona. dicebat cont. quia frater consanguineus ex quo sic laborabat solus intentans quere lam, & solus faciebat expensas, solus habebit cõmodũ ad iura cont. que dicit qd ab intestato similiter admittet uterinus consanguineus: insup & filij fratruũ, ut in auth. de hæ. quã ab

De heredu qualitate & differentia. Tit. XIX.

HEREDES AVTEM. Dicitur hic, qd sunt heredes quida necessarii ut serui. sunt enim heredes velint nolint, si instituantur: ut per hoc incōmodē habent q bona, quā acquisierunt post mortē domini, qui eos instituit antequā se immisceant hereditati, illa habeant propria, & fiat separatio eorū à bonis defuncti, ut illa habeant propria, nec p creditores uendicabuntur. dicit gl. post mortem domini acqui fuerit, si ante aditam hereditatē, malē dixit gl. in necessarijs heredibus uel suis necessarijs, non est aditio, sed immissio, unde ho. poss. qm̄ immissio est, acquisiuerit, potest petere se parationem non post immissionem: potest petere, ut separentur nisi sit minor, ut ad hoc petat restitui, ut ff. de mino. l. ait prator. §. non solum.

- 1 Titulus de coniungen. cum eman. lib. an sit correctus, & sic est sublata differentia emancipationis & patrie potestatis.
2 Suus & necessarius dicitur ille qui est proximior testatori tempore mortis, & hoc est ab intestato non ex testamento.

S VI AVTEM NECESSARIJ. Dicit gl. in illo §. & super uer. succedit, qd si habeo filium emancipatū & nepotem ex eo in potestate mea retentū, de iure civili ad successionem admittēbat nepos filio excludo, sed per edictū ff. de coniungen. cum emancipa. libe. simul admittunt filius emancipatus & nepos ex eo in potestate retentus. sed dicit gl. hodie correctū est, qd simul admittuntur: cum hodie sit sublata omnis differentia quā fiebat iure emancipationis, ut in auct. de her. quā ab intesta. deferunt. t̄ dico qd illud edictū de coniun. cū eman. libe. ius non est totū correctū, imō in tali testa. in quo ueniunt prateriti per cōtratab. in hoc est correctum, quia in casu prateritionis maximē fuit inuentū. ita intelligo l. ff. de coniun. lib. eius circa prin. unde ab intestato cōstitior esse correctū, & sic loquitur auct. de heredi. quā ab intestato deferunt. sed in successione ex testa. nō est correctum. dicit litera: si filius definit esse suus heres, incipit esse nepos, & c. acciperentur improprie illa uerba, definit esse heres: quia uiuo patre nō est heres filius. inducebat dñs meus iura ista que hic allegant ad casum arduū, quidā obligauit se, sic permittebat enim ipse qd nō acquireret, nec heredes sui iurisdictione talis, & hoc promisit sub poena, acquiritur eius filij eo uiuo, nec cōmissa est poena, uidetur qd nō: quia acqui fuerunt filij nō heredes: quia uiuus nō habet heredes: ut ff. de her. uel actio. uend. l. j. dicit tñ dñs meus qd opi. uulgi est respicienda, ut uñ cum sic permittebat: quia nec ipsi nec heredes sui, & c. an per heredes suos intelligat filij sui & necessarij, qdam necessarij tñr pone, filij meū qui est meus, exheredo, nepotē ex eo in potestate mea retentū mihi heredē instituo: quis erit heres mihi iste nepos suus, nō, quia habet aliū ante se tempore mortis testatoris proximiorē. Item necessarius tñ, ut quia seruus non est, nec suus & necessarius, ex quo non est suus. dicit Pla. est anormalus. dico qd est suus & necessarius, & qd sit suus & necessarius, casus l. est. ff. de acq. heredi. l. qui aliena. §. iterum opp. qd non est suus: quia habet proximiorē ante se: dico qd non habet, quia exheredatus pro mortuo habetur. ff. de coniungen. cum emancip. lib. l. j. §. si pater. t̄ Azo aliter dicit, qd ille qui est proximior testatori tempore mortis, est heres suus necessarius, uerum est ab intestato, non ex testamento. ff. de acq. heredi. l. qui aliena. §. interdum.

Herēs extraneus dicitur, qui non est in potestate testatoris tempore mortis.

C ATERI. Hic dicitur, qd est heres extraneus, qui nō est in potestate testatoris: t̄ unde hic accipit heres extraneus p omni eo q nō est in potestate testatoris tpe mortis: & sic emancipatus extraneus, aliās emancipatus nō est heres extraneus. ff. de ope. libe. l. fabulas. & l. liberti liberteq. licet ibi dicat gl. qd emancipatus sit extraneus, tñ fallum dicit. itē dicit tex. qd in extraneis heredib. q apti sunt hereditatē capere, exigit qd sint apti tribus tēporib. ad hoc ut ualeat

institutio facta ex eis: est ne hoc uerū de pura institutione & de conditionali loco tēpore mortis: est tēpus impleta conditionis: unde dicit litera, medio autē tēpore inter factū testa. & mortem testatoris, hoc refertur ad puram conditionē institutionis. hoc refert ubi fuit institutio facta sub cōditione: unde mors testatoris inspiciat q sit capax legatarius tēpore mortis in puro legato in cōditionali, uel in dicm, qd sit capax tpe impleta conditionis uel diei adueniens. hoc probatur ff. de lega. j. de uo. pos. cōtratab. pe. l. interuenit in heredibus necessarijs duo tēpora respicientia tēpus testamenti & mortis, ut qñ seruus instituit, ut ff. de her. inst. l. si alienū. & l. seruū. in suo & necessario dicit gl. inspiciere tēpus mortis tantū, & pro se inducit §. eo. §. sui. potest dici fm lo. qd quaturatur, quis sit necessarius & suus, inspiciat tantū tēpore mortis, sed gratian an sit necessarius: sed de capacitate qd inspiciat duplex tēpus mortis & testamenti: unde in necessario unū tantū ad hoc qd sit heres, quaritur in istis duobus, scilicet in necessario tantū: sed in extraneo tēpus acquisitionis potest esse longē post tēpus mortis testatoris. dicit alibi gl. qd in suo & necessario inspiciat tēpus acquisitionis in successione ex testamento, sicut in extraneo. dico qd hoc falsum est, ut ff. de acq. her. l. in necessarijs. §. nunquid exiit ab intestato. & inspiciuntur duo tempora, scilicet mortis aditio, & quaratur de hereditatis capacitate circa hereditatē ab intestato, tēpus institutionis nō potest inspici: quia ibi non est heredis instituti, si conueratur de capacitate legati, si parū mortis tēpus inspiciatur, ut tēpore mortis testatoris captus & legatarius, si conditionale tēpus conditionis, ut ff. de iur. fil. l. iij. §. qñ. & ff. de leg. praef. l. interuenit de fideic. uniuersali. quidā dicunt qd exigitur capacitas trium tēporum, sicut cum hereditate directo relicto. arg. l. ad Treb. facta. §. pen.

TESTAMENTI FACTIO, & c. Testamētū factio duplex, scilicet actiua & passiuā.

- 1 Adire proprie est, in heredibus extraneis in suis immiscere & abstinere.
2 Suus est heres, & iura directa habet inseparabilia: & habet tamen beneficium abstinendi per praeiorem.
3 Heres per confectioem inuentarij non tenetur legatarijs nec creditoribus hereditarijs ultra uires hereditarias.

EXTRANEVS AVTEM. t̄ In extraneis heredib. est proprie adire uel repudiare, in suis immiscere & abstinere. caue hic sunt quatuor pportionalia, immiscere & abstinere, adire & repudiare: tñ em̄ qd citō est mortuus testator, sunt heredes, sed per pratorē dat cis facultas abstinendi. gl. qñq dicit, t̄ qd suus est heres. uerū est: nomine alibi dicit uerū est, si se immisceat: dico qd est heres, & iura directa habet inseparabilia: unde dico qd prator dat ei facultatē abstinendi, nō potest facere prator, qd qui semel est heres, definit esse heres: ut j. de bon. poss. §. quos autem. ante institutionē potest se abstinere per pratorē. §. eod. §. necessarij. sed non post, ut hic: unde ad acquisitionē non indiget aliquo actu, imō ipsum ius sibi acquirit, sed ad abstinendam ante indiget pratore: quia post nō potest abstinere. ista sunt not. Scis tu quare dicit gl. qd in possess. unde agnati, possunt succedere per ius civile: pone, habeo suum heredem in potestate, & habeo agnatos, decedo. deinde suus abstinere se agnatus: quō habebit bo. poss. unde agnati & si nō fuisset suus agnatus, possent succedere per ius civile: suus licet se abstinere, remanet heres: unde licet per pratorē possent abstinere quando docunq: ad cōmodū semper tamen habet iura directa quā ab ipso sunt inseparabilia: unde si alius admittatur, non habebit iura directa, sed solum utilia: unde impossibile est alium heredem esse, sed solum bon. poss. & omni iure uerū, qd heres semel fuit, semp remanet heres quo ad iura directa, debes scire iure antiquissimo, si heres adibat hereditatē, tenebatur creditoribus & legatarijs fm modū traditi: ut ff. ad Treb. l. j. §. si quis quadraginta. hodie habemus duas constitutiones, unā C. de luda. l. sancimus. t̄ si heres adiuit, deliberatē & nō petita deliberatione, & fecit inuentariū, habet istud cōmodum quod quartam detrahit de legatis & fideic. nec tenebitur creditoribus hereditarijs ultra iura res heredi

hereditatis, si adiuu deliberatē, id est, si nō fecit inuentariū, tenet omnibus legatarijs in solidū, creditoribus ultra uires hereditatis. Pone, petijt deliberationem, & fecit inuentarium, & sic deliquit in uno contra formā illius l. sancimus: quia uult lex illa qd deliberato adeat hereditas, & quod si fiat inuentariū. hoc casu tenebit omnibus creditoribus in solidū, sed non legatarijs, imō detrahit fal. ut C. de iure de lib. l. scimus. §. si uerō post. & §. pe. si uerō non fecit inuentariū, & petijt deliberationē, tunc peccat contra utrunq dicit illius legis, & idē punit, quia tenet creditoribus in solidū, ultra iura honorū hereditariū, & non detrahit Fal. ut in l. sancimus. §. si quis autem. & qd illa lex uelit ista, scilicet, qd cū deliberatione adeat, & qd faciat inuentariū, dicit lex illa, §. si autem dubium. Igitur non tenet uiam legis, amittit priuilegium. l. ut hic, & C. de pact. conuen. l. ult.

ADDITIO.

In suis immiscere. Adde nunquid in dubio suus & necessarius praesumatur immiscere. Bar. in l. nam nec. ff. de le. j. Aduerte tamen qd suus abstinens se ab hereditate patris, potest infra triennium abstentionem suam reuocare, si bona patris non sunt alienata, secus in emancipato secundum Ias. in l. filio pater. iij. col. uerfi. item propter. ff. de leg. j. allegat l. si. C. de rep. habetur in l. si quis suus. ff. de iure delib.

- 1 Ratihabitio mentalis non inducit obligationem.
2 Cogitatio mentalis nullo actu declarata, nullam inducit obligationem.
3 Institutio si dicat, uolo adire, an dicatur heres.
4 Electio ualeat, si quis dicat uolo eligere.

EXTRANEVS. Ibi dicit, qd etiā heres extraneus in institutus in testamento, uel ab intestato uocatus ad hereditatē legitimā nuda uolūtate, potest esse heres, dicit gl. super uerbo nuda, oportet tñ qd extrinsecus declaret aliquo modo. hoc dicit glo. & bene: sed nescio utrum iure hoc aduertat. t̄ Vnde quare, nūquid ratihabitio mentalis nullo modo expressi inducat obligationē. Pone, alijq gessit negotia mea, ego ratū habui, nullus scit nisi ego & Deus, nūquid habeat effectū inducēde obligationis, uel donauit alicui in mente mea, si nō potest cōstare si inducat obligationē, talis mentalis cogitatio, si uenit ad cōfessionē, teneret soluere ex quo esset obligatus: dico qd nō sum obligatus: unde uoluntas cōstare nō per actū aliquid exteriorē de iure nullā inducit obligationē. sic intelligo leges quo dicit, ius nō deficit, sed pbatio deficit. l. duo sunt Titij. legatū testator Titio fundū, nescit de quo intellexit. dicunt doc. ius nō deficit, quia unū est fundus quā situs, sed pbatio deficit: imō dico, qd nullum est quā situs ius fundi, aliās incōueniēs sequeret, si dicas, ius est quā situs unū: ergo certū est heredē non esse dñi: ergo si caderet a possessōe rei legata, nō haberet rei uel. ut ff. de neg. i. Pomp. §. sed & his. unde intelligo legē illā sic in pos. ius nō deficit, quia si esset certū de quo sentit testator, planū est, qd ei acquireret, sed ex quo non potest esse certū, nulli quare: unde dico, qd cogitatio mentalis nullo actu declarata, nullā inducit obligationē: unde qui cogitat esse heres, nō est heres, nisi aliquo actu declaret: ut si facit ea quā pprie sunt heredis, ut coli uineas, terras, ut ff. de acq. her. l. p herede. hoc uerū de eo qui nō potest esse per ius civile, sed qui per pretorē, ut ff. de bo. pos. per istos actus nō obligat, ut C. de iure de lib. l. j. unde dñs domini me dedit consiliū cui dā mulieris: ipsa erat cognata cuiusdā defuncti, coluit uineas, reparauit domos hereditarias, ueniūt postea creditores, ipse dicit, qd nō est heres: quare, an per istos actus uidet heres: dicebat qd non, unde per istos actus animus aduēdi probat in suo nō emancipato. dico qd hodie cognatus de iure civili potest adire, unde per istos actus obligat nisi protestat, uel aliās probetur de cont uoluntate, ut ff. de acq. her. l. pro herede. quia nō potest esse bo. pos. nisi prius petita bo. pos. hodie nisi prius agnita, ut C. qui admitt. ad bo. pos. l. pe. & idē per istos actus non uidet agnouisse hereditatē. planū est qd aduēdo sit heres uel alio modo declarata uolūtate sua, qd uelit heres esse, sed si dicat uolo esse heres, nunquid est heres: dico qd sic, quia esse heres, est declaratio uolūtatis aduēdi. t̄ Sed pone, dicit, uolo adire, dicunt quidā qd nō est heres, quia nō sequitur

uolo currere, ergo curro: sic ego uolo adire, ergo adeo: & respondet ad argu. uolo currere, ergo curro: quidā sunt actus uoluntarij, ut uedere, emere: in illis uerū est quod loquitur, uolo uendere, ergo uendo: sed currere nō est actus mera uolūtatis, imō exigit alius actus, non sola uolūtatis potest. t̄ Istud esset uale in electionib. si quare ab aliquo, uis talē eligere, & dicat, uolo ipsum eligere, tñ ualeat, ac si diceret, eligo. talē. de hoc habes C. de cōtrah. emp. in emētis. Pone, dicit institutus nolo esse heres, nunquid repudiat? dico qd nō ille qui delibet, potest dicere: nolo esse heres, dū delibet: si uelit esse heres: sed si dicat, uolo nō esse heres, repudiat, ut ff. ad Treb. l. filij. §. j. unde non est idē dicere, nolo & nō uolo. alij dicit, qd nomina & uerba trāspōsita idē significāt, certē nō est idē de ui uer. & tñ periculosum esset heredi dicere, nō uolo esse heres: quia minus cōsulto sermōe loqueret. ar. C. de do. pmi. l. ult.

De legatis. Tit. XX.

- 1 Legata an sint pars testamentorum.
2 Legatum petitur tribus actionibus, & quando.
3 Legata rei dominium quando transeat directa uia in legatarium.

OST HAEC VIDEAMVS, & c. Quidā dicit, qd testamētū nō ualeat sine legatis, quia caput nō ualeat sine mēbris. Institutio caput est testamētū, aliud est expressum, i. e. §. aut heredis: ergo cū daret mēbra, hāc sunt legata: quia testamētū licet sit ibi institutio, nō ualeat, nisi sint ibi legata: aliās esset ponere caput sine mēbris. dico qd in duobus uerbis potest fieri testamentū: Titius heres esto, uel sine liberis esto, ut ff. de her. inst. l. j. §. quare. dicit litera de testamētis quā sunt uia acquirendi uniuersaliter: imō debet dicere de alijs uis acquirendi per uniuersitatē fm qd promisit, §. p quas personas nobis acquiritur. §. h. sed hoc nō facit, imō de legatis, quā sunt uia particulariter acquirendi. dicit eo, t̄ qd legata quasi eadem sunt, imō pars testamentorū: idē post tractatū de testamentis tractat de legatis, & ita nō qd qui penē eadē sunt, in cōstitutione ponenda sunt, ut C. de uer. tu. enuc. l. h. ne autē qd liberis. & hāc est optima cōnuatio quā penē eadē sunt, & c. in ordine rubricarū, licet dicit gl. t̄ qd legatū quibuscunq modis sit relicū, petat tribus actionib. ut C. cōmunia de leg. dicebat dñs meus qd ipse uidit, qd imō eo. quia agebat personalia actionē ex testamētō & hypothecaria. dicit gl. hoc est impossibile, t̄ imō una tñ debet eligi, ut ff. de leg. ij. l. cū filius. §. uarijs. dico falsum. lex illa nō dicit, qd personalis uel hypothecaria potest intentari simul. §. ille uarijs. loquitur de rei uen. & de personalia ex testamētō. & illis dicit, qd non possunt intentari simul de hypothec. quō loqueret, quia hypotheca tēpore illius §. non habebat locū, sed per legē j. C. cōm. dele. fuit in rōd uia dies, qd per iura allegata electa una, tollit alia, ff. de trib. l. qd in heredi. §. eligere. cū cōcord. & sic personalis & hypothecaria non possunt simul intentari, licet rei uend. & hypoth. ut in auct. de fideic. §. sed ne ad res. & hoc mō gl. ff. de reg. iur. l. nemo. §. quoties iura, quā dicunt qd una eligit, uerū est constitutus ad rē, unde rei uendi, & personalis ex testamētō simul nō cōpetunt: sed altera illarū & hypoth. sic quia licet sint per eundē, non in ad idē. Dicit gl. ad hoc ut cōpetant istae tres actiones, p legato: oportet qd sit legatū in specie, & res sit testatoris: si est in genere licet testatori, nō cōpeteret rei uen. si ex testamētō & hyp. quia cū est legatū in genere, nō transt̄ dominium, & est in certū legatū alternatiua: habet ne locū rei uen. dicitur. Dico qd nō, l. si in rem. ff. de rei. uen. nā in obligatione est alter natio nō in domino, ar. l. cū his. in fi. ff. de cond. inde. l. si sit alienū quod est legatū, habet locū rei uendi. Hoc planū est. Sed pone qd corpus legatū est heredis, potest ne testator trāst̄ ferre dominium in legatariū? Dico qd non, l. j. C. cōm. de le. un. de non potest directō legatē liberatē suo heredi, sed per si deic. De hoc habetis j. de sing. reb. per fideicō. §. si libertas. Ille dicit hyp. & personalis nōnne se comitant omni casu: dico qd sic. Gl. dicit cōt. & inducit l. qd nō simul se cōmittāt, testator suo debitori legat liberationē si habeat aditionē pfo. ex rē. ut liberet, nō in habet hyp. l. qd mih. ff. de l. leg. ff. ut in pos.

lega. l. j. §. si debitoris. l. i. de hoc nihil dicit, facit ad hoc apparatū ubi. favoratio illius l. sed tēpore illarū legū hypothe. erat omnimodo incognita, sed inducit per l. j. C. com. de leg. glo. opp. hic pro legato habet locū tres rationes. cōtra actio personalis nō cōpetit ad rem meā, ergo si sit res legatarj, & habet rei uendi. nō potest ei cōpetere personalis ex testamēto. dicit gl. q̄ personalis competit, hoc est ratione possessionis. Sed cōtra, possum agere actione depositi, & quā personalis est & rei uēdi. cōtra depositariū, & tñ depositarius nō possidet, sed deponēs. & q̄ possit intētari depositi, & rei uendi. p̄ batur. ff. de rei uendi. l. officij. ff. de pec. l. deposui. & ff. de priui. cred. si uētri. §. uerū est, quōd personalis quā nō intētatur ad dandū & rei uendi. possunt simul intētari ut depositi & rei uen. uel ex testamēto, & rei uendi. Sed cōtra, conditio intētatur ad dandū, sed certi cōditio habet locū pro legato. ff. si cert. pet. l. certi cōditio. §. si ex causa legati & rei uenditatio. pro legato cōpetit, ergo personalis quā intētatur ad dandū & rei uen. cōpetunt. Quidā dicit q̄ certi cōditio habet locū cum legata est pecunia, & tunc cū sit legatū generis, non habet locū rei uēdicatio. Possunt dicere, q̄ in legatis certi conditio cōpatitē se cū rei uēdicatio. quomodo respondet ad l. ult. ff. de usufr. quem admo. caue. ubi dicit nemo conditio rē suā praterquā à fure, in dote dicā & in testamēto fallūt regulā. q̄a pro parte sua nemo habet unde pignus rei suā nō ualeat de reg. iur. l. ualeat pignus. unde mulier est domina donationis, ppter nuptias supra de don. §. j. & C. de iur. dot. ubi. & sic fallūt regula in dote fauore dotis, sic dicā q̄ fallunt fauore testamēti. ad l. ult. ff. usufr. que ad. ca. dicā. nemo conditio rem suā praterquā à fure rem suam faciā iure cōmuni, sed iure singulari. ut in test. unde sine traditione transfert dominū in legatariū, & hoc est ius singulare. Dico q̄ rei uēdicatio & cōditio se cōpatunt, hoc fauore testamēti: & dico etiā quōd acquirēt dñm directū, unde fauor nō excludit cōmune auxiliū. & ideo rei uēdicatio quā cōpetit legatario in fauore seu iure singulari, nō excludet cōmune auxiliū, s. certi conditio. unde rei uēdicatio ubi cōpetit singulari iure, se comparat cū certi conditio. C. de dona. quā sub modo. l. j. nec scio q̄s fauor hic est cōtra l. ult. ff. usufr. que ad. caue. Unde dico ut primi dixerūt, q̄ nō habet locum cōditio, quādo est legatū pro quo habet locū rei uēdicatio, & quādo legatū generis ut pecunia. Nō solum autē, & c. Hic tractat de rebus legatis, quā res possunt legari. Dicit gl. Nō refert legatū res testatoris uel haredis: quia indistinctē, siue sciuerit testator rem suā uel haredis siue ignorauerit, ex quo sua est uel haredis sine distinctione sciētia uel ignorātia ualeat legatum: & hoc est uerū, quia nō est distinctio in hoc sciuerit uel ignorauerit, cū legat testator rē suā uel haredis: sed aduerte in alio bene est differētia. † Quia si testator legat rē suam, directā uia trāsit dominū in legatariū, sed si rē haredis, non: unde nō habet locū rei uēdicatio, sed personalis ex testamento. Si res legata sit cōmunis testatori & alijs, distinguit gl. quāntū ad illam partē quā est aliena: quia si fuit testator sciēs, ualeat, si ignorās, nō. Dico q̄ malè dicit gl. quia si legat res cōmunis indistinctē pro parte aliena siue fuerit testator sciēs siue ignorās illam partē esse alienā, nō ualeat legatū, pro parte quā fuit testatoris indistinctē ualeat. Hoc dicit l. §. j. ff. de lega. j. & est mirabile, quia si testator legat rē totā alienā, & si sciēs legauerit, ualeat. Hoc est cōtra illam regulā, Quod iuris est in toto quo ad totū, idē iuris est in parte quo ad partē. ff. de rei uendica. quā tota. Sed quā est ratio diuersitatis, si dico, lego rem alienā, qua ratione ualeat in una parte, eadē ualeat in alia: ideo cū distinctione sciētia & ignorātia ualeat in totū, s. cū sci testator alienā, aliās in nihilū, s. cū ignorauit alienā: ualeat si nō est q̄n res est cōmunis: quia qua ratione ualeat in una parte, eadem ratione in alia, imō refert legatū ad illā partē in qua testator habet ius. Et q̄ ita sit, q̄ quando testator habet ius in re legata, q̄ refert legatū ad ius quod nō habet testator, habet ff. de leg. j. l. si domus. §. si. Facit ad istā ratiōnē, ff. de fundo instr. l. si fundus. Cū testator legat rem alienā sciens alienam, ualeat legatū, & hares cogit emere. Intelligi se potest iusto pretio emere, hares cōpellit redimere: sed si nō possit

set eā rem aliquo modo, uel immenso emere, ut domus tēgis, ista paria sunt. l. nō dubiū. ff. de leg. iij. §. si. tunc non, neq̄ legatū dicitur si res aliena legata sit, & hoc sit testator q̄ sit aliena, hares cogitur emere. Sed cōtra: quia nemo cogit emere uel uēdere, ut C. de contr. emp. l. inuictū. & de iure de libell. nec emere. hac est opi. pueri dicit glo. speciale est illud, falsissimum est si promissū mihi rem alienā, nō ne cogis emere? Certē sic. Vnde uerū est, q̄ in uerū nō cogit emere, nisi pracedat cōtra s̄ uel quasi, ex quo nascat obligatio ex qua cōpellēt: unde hic est ius cōe ut cōpellat emere, nec est speciale, & alius casus ubi q̄s cōpellit emere, ut C. de diuid. l. j. §. si. A D D I T I O.

4 Non. A d d e Bar. in l. si haredis. ff. de lega. j. ubi dicit q̄ dominū rei legate non transit rēcta uia in legatariū, quādo res haredis est legata. Vide Bar. in l. a Titio ff. de iur. in l. seruum filij. §. si quis rem. ff. de leg. Aduerte tamen quōd dominium in legato alternatiu non transit nisi a tempore electionis. Vide per eund. in l. si quando quis. ff. de leg. j.

- 1 Legatare aliena que non est in commercio, non ualeat, nisi constet de uoluntate testatoris, quod uoluerit estimationem prestari.
- 2 Legari potest res aliena.
- Legari an possit res hostium, & que nunquam fuit nostra.
- 3 Et quid si stipuletur rem que nunc est hostium, que nunquam fuit nostra.

S E D S I T A L I S R E S S I T C U I U S, & C. † Hic distinguit glo. si legata fuerit res aliena, cuius generaliter nō est cōmercium, aliter nō ualeat legatū, nec ut res præstet, nec ut estimatio, nisi probeat uoluntas testatoris, q̄ uoluerit estimationē prestari, ut ff. de leg. j. §. si quis inquilinos. Sed si alicui sit cōmercium, sed nō coharedi, nō impedit legatū, l. mortuo boue. ff. de leg. ij. §. labeo. sed si sit cōmercium regulariter, & etiā haredi sit cōmercium non legatario, glo. distinguit, aut nō est cōmercium ipsi legatario rei legate propter eius uitium, uel propter sectā diuersitatē, quia legat man. Christi. & ipse est uel dāus, tunc neq̄ legatū ualeat, neq̄ estimatio ipsius rei datur, & hoc indistinctē, ut C. ne lud. mancip. Christi. l. j. & ff. de leg. ij. l. mortuo. §. labeo. ff. de uer. ob. l. multum interest. aut legatarius nō habet sibi cōmercium rei legate s. militiā, propter status cōditionē: quia seruus uel corporis uitium, ut q̄ cōtractus est legatarius, & legatū est stipendium curforis, & istis duobus casibus dicit gl. si testator sciuit uerū legatariū, præstat estimatio, aliās nō, ut ff. de leg. iij. l. in si deic. §. si seruo alieno. & ff. de §. si filius. §. si quid alicui. Ego dico ubi nō est cōmercium legatario ipsius rei legate, ppter uitium corporis, dūmodo sit capax, regulariter & indistinctē ualeat legatū. Sic intelligo l. filiusfamilias. §. si qd. Sed ubi legatarius nō est capax sibi uel alijs, ut seruus tñc legatum ualeat cum distinctione sciētia & ignorātia. Facit ad prædicta lex multū interest. ff. de uer. ob. † Res aliena potest legari, adeo dicit gl. quōd potest legari res hostiū, & quā nunquam fuit nostra. De illa quā fuit nostra, sed nūc est hostiū, non est dubiū: aliud in cōtractibus. † Vnde si stipulemur rem quā nūc est hostiū, quā nunquā fuit nostra, nō ualeat stipulatio. ff. de uer. ob. l. liber homo, ita dicit glo. Sed quā est ratio diuersitatis in legatis & cōtractibus? Gl. nisi reddere ratiōnē, q̄a in stipulationibus inspicit initium. ff. de uer. ob. l. si filius, & in legatis inspicit tēpus celsionis. ff. de reg. iuris. l. quā legata. Vnde cū stipulatur quis rem quā nunc est hostiū, inspicitur tēpus stipulationis: & ideo cū sit nunc hostium, nō ualeat stipulatio, sed cum legat res licet nūc sit hostium, tamen tempore celsionis poterit esse nostra: & ideo ualeat legatū de re quā tempore quo legatur, est in hostiū potestate. Si uis dicere, q̄ inspiciantur dies cedentis legati nisi legat res hostiū, & regula Catoniana dicit q̄ legatū non ualeat si testator nō decederet incontinenti, ex postfacto conualescere non potest, & tu cōsiteris q̄ ex quo legatur res hostiū, si statim decederet testator, non ualeat legatū: quia si decedat tardius, & tunc esset sua: ideo ualeat legatum. Vnde si intelligeres regulam Catonianam, quōd nō ualeat legatū tempore quo legatur, propter cōditionem rei legate, ex postfacto conualescere non potest, uerissimum est intellectus, & nū quid hic intelligere regulam Catonianā, si tñc non ualeat scilicet tempore quo lega-

quo legatur, nec ex postfacto conualescere potest. hoc est qd̄ probatur. ff. de reg. Caro. l. prima. unde quāntū ad hoc idem potest dici in legato & cōtractu. unde si quareretur de re, quā nunc est hostium, an possit legari si aliquando fuit sua, si nunquā fuit nostra, idem quod in cōtractu, qd̄ non ualeat.

- 1 Legatū rei aliene ualeat si sciuit testator alienā, sed si ignorauit, non ualeat.
- 2 Parinonij sui uires ignoret, nemo p̄sumitur.
- 3 Legatum rei aliene sciente testatore alienam, an ualeat de iure poli.

Q U O D A V T E M D I X I M U S. † Hic dicit, si legata fuerit res aliena, ualeat legatū: si sciuit testator alienam, & si ignorauit, nō: nisi ille cui legauit, esset persona cōmūcta. & in dubio incumbit onus probandi ei qui dicit. Ratio bona, quia qui agit, ei incumbit onus probandi, sed non ad propositū: quia si possideret rem legata legatarius cui legata est res aliena, nec esset persona cōmūcta, & conueniret ad haredem pretentē rē illā, tenet probare testatorem scilicet akenā: quia semper p̄sumit ignorare, quia non probat scire, ut ff. de prob. luerus. Sed opponit, & ostendit q̄ semper testator sciuerit alienā, quā aliena est, & nūquā igitur rarit suam que sua est: quia nemo p̄sumit ignorare iura patrimonij sui, ut C. de rescin. uendo. l. quiscuis. Dicendū q̄ si res esset testatoris ex suo cōtractu, non p̄sumeret ignorare suā esse, sed si procurator suus erat, & si nō habet eā ex suo cōtractu, sed alieno, uel obuenit ei ex successione, tñc potest ignorare probabiliter rē esse suā que sua est. Item si procurator testatoris uēdidit eo ignorate, & sic sua nō est, sed aliena, & probabiliter credat eā esse suā quā sua est: unde concedo, q̄ nisi sit ratio ignorātia, nō p̄sumit ignorare rē suam esse suā uel alienā. unde nō tenet probare legatariū, nisi q̄ restatoc emeret uel uēdidit, ad hoc q̄ p̄sumat scire esse suam uel alienā: quia de facto suo non p̄sumit quis ignoras, ut ff. pro suo. l. ult. Dicit hic, q̄ † legatū rei aliene si sciuit testator eā esse alienā, ualeat, & cōparabit eam hares. Quādā decretalis dicit q̄ non ualeat legatum rei aliene, & reddidit ratio. Decretalis dicit q̄ iure Dei, nō iure fori uidere uolumus. unde p̄sumitur illa decretalis, q̄ quādo dicit lex illa, q̄ potest legari res aliena, quod aufert uero domino, darit legatario secundum uoluntatē testatoris. Illa decretalis est extra de testa. cap. filius. Sed certē si maior centū annorū promulgat illa decretalem, esset dignus reprehensione, unde non est intellectus illius. Illa decretalis procedit dato q̄ ualeat legatum rei aliene, quā sciit testator esse alienam, secundum qd̄ uult illa lex, ex hoc nullum sit p̄iudicium domino rei, quia hares tenetur emere, & si non uult uendere, dabit estimatio nem legatario. Certē hoc est bene de iure poli, unde illa decretalis ex mera ignorantia istorum iudicium fuit facta.

- 1 Legatare aliena si sciatur legatarij ex causa lucratia, an ualeat.
- 2 Res in obligatione dandi licet sit precepta, an possit peti uel estimatio uel utraq̄.
- 3 Libellus de legato rei aliena, qualiter debeat formari.
- 4 Libelli conclusio legato rei aliene, qualiter fieri debeat.

S I R E S A L I E N A. † Hic dicit, si legetur res aliena, & facta est legatarj ex causa lucratia, non ualeat, propter reg. que dicit impossibile esse duas causas lucratias in eandē personā cōcurrere, & in eadē rem simul. Si autē facta est legatarj nō ex causa lucratia, sed ex causa onerosa, tñc potest cōsequi legatarius pretiū actione ex testamento, & dicit gl. cautē dicit cōsequi, quia nō peti pretiū, sed res, licet rē habeat, & sic notabis duo specialia, rē habeat, & rē peto. unde legatarius cui testator legauit rē alienā, sciēs alienā, emittit, & sic habet eā ex causa nō lucratia, & eā habet, & eam petit. Item nō aliud speciale q̄ rem peto, & pretiū cōsequor, unde aliud petiē. & aliud cōsequi. Illa duo specialia uident cōtraria, rē peto, & rē habeat, unū peto, & aliud cōsequor. Vnde queritur, quā est ratio istorū? Dico q̄ ratio istius, rē peto rē habeat, est, q̄ illud debet peti quod est in obligatione: res semper est in obligatione dādi, & ideo res semper petet. Et simile, teneor tibi ad Stichum, Stichus mortuus est, post morā adhuc Stichus est in obligatione, & ideo petetur Sti-

chus. ff. de uer. ob. l. si seruus. §. effectus. Vnde aduerte morā tuo Sticho post morā adhuc Stichus petet, & non cadauer, quia si peteretur, acciperet in cōuictio. unde Sticho mortuū Stichus & est nōmē hominis: q̄a peti Stichus & ista sunt optima arg. q̄a Cæsare mortuo, hac sit uera, Cæsar homo est, quia Cæsar est nōmē hominis mortuū, unde est in petitione. Sed cū Stichus mortuus sit, nō potest esse in solutione: ideo estimatio uenit in solutionē, & in cōdemnationē quā similititer proxima est solutioni: unde hęc est ratio, q̄ rē peto, & rem habeat: quā res semper est in obligatione: rē quia res solui nō potest, quia eā habeat. Ratio est eius, q̄ aliud petitur, & aliud soluit, ut ff. de confes. l. l. unde sicut in casu qui dicitur est, interitus rei nō facit quō min⁹ res ipsa quā interit, sit in obligatione: sic possibile est rē quā habeat mihi deberi, sed quia habeat eā ex causa nō lucratia, fingit ius, q̄ eā non habeat. unde hic ueritas facit, q̄ res mea sit, & mihi debeatur, si cōuenit ad solutionē & cōdemnationē cū sit mea, s̄m ueritatem, nō potest mihi dari ratio, estimatio uenit in solutionem & in cōdemnationē, quā proxima est solutioni. Ista sufficeret quāntū ad intellectū licentis, tñ gl. uult prosequi istud speciale, rē peto. Hoc cōtingit in quatuor casibus. Tertius casus est ubi rem habeat, & rē peto: ut si uendidisti mihi rem, & tradidisti, sed nō cauisi de cōuictio, possum rē petere: & ita licet rem habeat, quia tamen deest ius circa eā. Sed quare nō ago ad ius illud qd̄ deficit? Videt q̄ non debeam agere ad rē, quia illā habeat. Ad quid peto qd̄ non debeam agere ad ius illud, s. quod mihi deficit. Ratio est, quia de illo iure nō erat cōtracta obligatio separata, sed erat cōtracta obligatio de rē cū suis iudicijs. Aliud est si mihi debes decē, q̄a tota decē & partes eius sunt in obligatione: & ideo si mihi soluta sint quinque, sit liberatio in quinque solium. De quarto casu in quo rē habeat q̄ rē peto, dubiū est, ut si ex cōtractu fructū turis debes mihi Stichum, puta ex stipulatione soluis mihi Stichū, & dolo tuo factū deteriorē licet Stichum habet, tñ agi contra te de dolo, & petā Stichū per actionem de dolo, ut damnū istud resarciat. & si mihi debet ex cōtractu bona fidei, puta quia emissem, & esset mihi solutus, petā nō Stichū, licet haberem actionē ex eo cōtractu, s. nō ut mihi damnū resarciret. Pone ergo, ubi mihi deest cautio de cōuictio, dedisti mihi fundū, rem habeat & rem peto: quomodo formabit libellus? Dicāne sic, promissū mihi fundū: unde peto fundū, uel pone in casu nostra leg. † Si legata mihi fuerit res aliena, puta Stichus, & cū habeat ex causa non lucratia, quia emittit, rem habeat & rem peto, ut habeat estimationē uel pretiū ut dicit litera, nō ut rem habeat: quia ipsam habet, quomodo formabo libellū: dicāne sic, In testamento in quo es hares institutus, legatus est mihi Stichus, unde peto Stichū. Libello sic cōcepto impossibile est aliud uenire in cōdemnationē, q̄ rem ipsam. Debet ergo sic formari, narrabitur sic factū sicut se habet rei ueritas, & concludetur ut ex modo cōcludendū in dext. instruat. unde dico sic contra haredē, legatus est mihi in testamento eius cuius es hares seruus Stichus, illum Stichum ego emi, unde peto Stichum, cōsequor pretiū, unde non peto Stichū ut habeat Stichum: quia illum habet, Stichum petā ut pretiū habeat. Ex libello debet in dext. instruā qualiter debet sententiam proferre: ad primū modū formāndi libellum non instrueretur iudex, nisi condemnaret in pretiū, sed in ipsum cōsequi tanū. Sed per modū secundum instruitur, ut cōdemnet in pretiū uel estimationē: unde dico indubitanter, q̄ in narratione debet fieri mētio emptionis, uel illius cause propter quā oportet uenire pretiū in cōdemnationē: & dico q̄ licet de pretio possit omitti in conclusione, securitatis tamen est ut sic concludat. Peto Stichum ut cōsequar pretiū. unde dicit lex, Petet fundus, ut de cōuictio cauatur, non petetur fundus, ut fundus habeat, quia iam habeatur: sed ut habeatur quod deest. ff. de uerb. ob. l. l. §. j.

- 1 Causa lucratia plures non concurrunt in eadem persona directē, sed per obliquū.
- 2 Legare coniunctim qualiter cognoscatur, & qualiter distinguitur.
- 3 Legatum deficient quādo accrescat coniunctō.

HAC RATIONE SI EX DVOBVS, &c. Si mihi fuerit res legata in testamento duorum, puta in testamentis duobus legatus est mihi Stichus, si ex primo testamento consecutus sui rem, postea ex alio non possum consequi astantionem, sed si ex primo peterem astantionem, ex alio possum petere rem. Sed contra istud est, ff. de leg. l. huiusmodi. §. ubi dicitur cont. q. si ex uno primo peterem astantionem, ex alio non possum petere rem. Dicendum est, q. hic loquitur ubi legata est res eadem in testamento diuersorum, qui diuersi reputantur in lege cont. ibi legata fuit res eadem in testamentis diuersorum, qui diuersi reputantur, unus ut sunt haeres & de functus: haeres enim cum defuncto reputatur eadem persona, ut in auth. de iu. tur. a mō. praes. in prin. in v. col. Dicitur hic q. legatus fuerit mihi Stichus, & postea si consecutus fuero Stichum ex donatione, non possum petere ex testamento, unde legatus euanevit: quia impossibile est duas lucrativas causas in eadem persona & circa eandem rem simul concurrere. Sed cont. ff. de leg. l. si seruus legatus. §. 1. Dicitur est plures causas lucrativas non concurrunt in eadem persona directae, sed per obliquum sic. unde hic habuit legatarius, ex causa donationis, scilicet per seruum: uel uertus, nec ibi concurrunt duae causas lucrativae nec directae, nec per obliquum. unde dicitur ibi, quidam legauit mihi Stichum, deinde donat seruus meo, adhuc remanet mihi actio ex testamento. Sed si habeo ratum quod donatum est seruo meo, non dicitur illa quae prima actio ex testamento manet: quia si ratum habet donationem factam seruo meo, non ageret ex testamento, unde duae causas lucrativae in eandem personam, circa eandem rem nec directae nec per obliquum concurrunt. Si eadem res duobus, &c. Cōiunctim legare est triplex, re tibi: puta lego tibi fundum, deinde dico Māuio, lego tibi eundem fundum. hic est legare disiunctim uerbis, sed cōiunctim re: quia tu & Māuio in eadem re legata estis cōiuncti. Sed si sine interpellatione dicere, Seio lego fundum, & Titio lego fundum, q. nulla sit separatio, posset dubitari an essent cōiuncti uerbis: quia re sunt cōiuncti. De hoc nulla est dubitatio: nec mireris quia dicitur re cōiuncti uerbis, & cum non sit copula, quae si dico sic, Titio Māuio lego fundum, cōiuncti sunt uerbis, & forte idem est quod dico cōtinuē sine pensatione, Titio lego fundum, Māuio lego fundum, & hoc uidetur uelle lex si ita quis haeres est. ff. de haer. in f. Verbis tamen sunt cōiuncti si dicat sic, Titio lego fundum, & Māuio lego alium. Isti sunt cōiuncti uerbis, & non re. Quia sunt aliās utrūq. inter istos, qui sunt cōiuncti (ut dictum est) haberet locum ius accrescendi: dixi aliās q. sic: quia uerbis sunt cōiuncti, & illa cōiunctio quae est uerbis tamen, uel re tamen, est sufficientes tamen iuris accrescendi. Ipsi ponunt aliud exemplum quoniam alii sunt cōiuncti uerbis tamen, & ita dixit testator, Titio lego dimidiam fundi, & Seio aliam dimidiam. Cōiuncti re & uerbis, ut si dico sic, Titio & Seio lego fundum, & ista sunt exempla. Sed pone sic, duo sunt haeres, nūquid si dicat sic, quisquis mihi haeres erit, uel quicumque mihi erit haeres, habeat fundum, nūquid isti sunt cōiuncti re & uerbis? Dico q. illi qui ueniunt ad legata per hoc signum quisquis, sunt disiuncti uerbis: quia quisquis distributiui est, aliās non est dubitatio. l. ult. C. de impu. & alijs sub. ubi dictum fuit, quisquis mihi haeres erit, & Meuius extraneus filio meo impuberi haeres esto. Cōiuncti re & uerbis habet uicē unius, unde dubitat, nūquid omnes haeres qui ueniunt per hoc uerbum quis, ueniunt in unam dimidiam qui erat substitutus filio impuberi: dicitur hic q. non, imō ueniunt pro utriusque. Restat dubitatio, q. illi qui ueniunt per uerbum quisquis, uidebantur cōiuncti uerbis, & sic uenire, tanquam unus. sed pone, dico sic uobis omnibus & Titio lego fundum, nūquid illi plures ueniret in unam dimidiam & Titius in aliam, si disiuncti ueniret in portiones quilibet per utrumque? Dico q. si dicere demonstratiue uobis omnibus, ueniret illi contenti per uerba illa uobis omnibus, tanquam disiuncti ac si proprijs nominibus nominarent: quia demonstratio uicē proprijs nominibus fungit: ut ff. si cert. pet. l. certum: sed, tolle demonstrationem illam uobis, & q. remaneat omnibus, pluralis numeri, ueniunt ut cōiuncti, & sic per nomen unius distinguo, aut cōueniunt plures per nomen proprium equiuocum, ut cum dico, duo Titij & Māuio, idem est, ac si exprimeretur per diuerso: si per appellatiuum dico haeres Lucius

ad §. ubi dicitur cont.

& Māuio, oēs isti habentur pro cōiunctis, unde aduerte. Si si esset dictum, haeres mei & Māuio habentur tale legatum, q. haeres mei ambo uocantur Titij, haeres mei solum habebunt dimidiam, & Māuio solum aliam dimidiam. Sic intelligitur lex, si quis Titio. ff. de usufr. accr. Si proprio nomine, duo Titij & Māuio habentur tale legatum, tunc quilibet ueniret tertius: quia omnes sunt cōiuncti, duo Titij inuenirentur cōiuncti per pluralē appellationem, & Māuio inueniret cōiunctus alijs per copulam, sed sine copula tunc duo Titij haeres fundi, Māuio haeres esto, tunc duo Titij erunt haeres in una dimidia tati, & solus Māuio in alia tati. Sic intelligitur ff. de haer. in f. Titius. Vnde oēs sunt cōiuncti qui ueniunt per numerum pluralem, sed est maior cōiunctio eorum qui ueniunt sub appellatione, plures appellati dicuntur cōiuncti quibus legata res eadem. Pone dictum est sic in testamento, lego Titio decem, & Seio decem, quatenus habebit quilibet. Dices tu & quilibet quae legata sunt uiginti, & quilibet habebit decem. Dico q. ambo non habebunt nisi decem. Nonne dixi, q. sunt cōiuncti re & uerbis? Ergo quod legat uni, intelligitur legatum alij: & sic impediuntur cōiuncti, ut quilibet totum habeat, unde facit sibi partes. Si enim essent legata uni una decem, & alteri alia decem, non essent cōiuncti, sed uerbis tamen, unde aliquid est legare decem, aliud donare. Hoc dicit l. cui quis ita. ff. de uer. ob. circa prin. & l. stipulatio. habere licere. §. in stipulatione. Si esset dictum sine copula sic, lego Titio decem, Māuio lego x. habebit quilibet decem, sed copula media inducit duplicem cōiunctionem & realē, ut intelligatur eadem legata decem, & uerbalem, de illa planum est si sit legatum duobus cōiunctim re & uerbis, si unus repudiat, alij accrescit, si disiunctim, si unus repudiat, hoc non dicitur re q. alij accrescit: sed dicit q. aliud totum pertinebit, unde ubi sunt disiuncti uerbis, sed cōiuncti re: quia sic dico, Titio lego fundum, Māuio lego eundem fundum, si unus repudiat, alius totum habebit, sed non per ius accrescendi si essent cōiuncti ambo, & cōcurrerent & facerent sibi partem, & unus auferret alij, & si unus repudiaret, alij accresceret, sed hic quoniam disiuncti uerbis, non est q. auferat. unde si unus repudiat, alius totum habebit, sed non iure accrescendi, sed potius iure non decrescendi: sed ubi est legatum pro partibus discretis, & sic sunt disiuncti uerbis sic, Titio lego dimidiam fundi, & Seio aliam dimidiam, si unus repudiat, habet locum ius accrescendi. Sic intelligitur C. de le. l. Fortidianus. & C. de ca. tol. l. unica. §. si uero ad deficientis. Si sunt omnino disiuncti re & uerbis, non habet locum ius accrescendi, unde in cremetio certe legata oportet q. habeant cōiunctionem aliquam, uel uerbalem, uel realē. fecus in haeredibus, si dicat sic, Titius pro dimidia haeres esto, Seius pro dimidia haeres esto, isti disiuncti sunt re & uerbis, & habet locum ius accrescendi uno repudiante. hoc non facit cōiunctio, quia nulla est: sed facit hoc, quia non potest quis decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus, sed si sunt cōiuncti re & uerbis, uel uerbis tantum, in legatis habet locum ius accrescendi. Item si re tantum, habet alius totum, si alius repudiat, sed non more accrescendi, ut dixi in legatis si alter est cōiunctus utroque genere cōiunctionis scilicet re & uerbis, illius cuius deficit portio, & alius est cōiunctus uno genere cōiunctionis, scilicet re tantum, uel uerbis tantum, qui cōiunctus est duobus generibus cōiunctionis praefert. Sed pone unus est cōiunctus uerbis tantum ei cuius portio deficit, alius re tantum: quis praefertur? Dico q. bene admittantur, & hoc dicit l. cōiuncti. si bene intelligatur. ff. de leg. iij. & habet locum ius accrescendi in portione ante acquisitionem deficiente. Portio deficiens post acquisitionem non defertur iure accrescendi. Legatus mihi est & tibi fundus, non agnouit, adhuc repudiat, habet locum ius accrescendi. Pone agnouit legatum, postea deficit quacumque de causa, non habet locum ius accrescendi. Fallit in usufructu, in quo & post acquisitionem habet locum ius accrescendi: ut ff. de usufr. accres. l. si tibi. Hoc est no. de haeredit. & fal. si plures instituti, & unus non implet uoluntatem defuncti, pro portione sua sibi auferat, & alij accrescit: quare tibi gl. nūquid in uitis. Rñ. gl. q. non. & infra respōdebatur, qdā recitabat materiam illam, unde dñs meo recitabat hic: sed opponebatur ei, aliud est de iure accrescendi in legatario, qd inuito non accrescit, sed in haereditate

Tit. XX. De legatis. 59 hereditibus inuitis accrescit: ut C. de cad. tollen. l. j. §. his. illud loquitur de iure accrescendi pro edictum. C. qñ non per. partes. l. unica. quod habet locum ante acquisitionem, sed in auth. illa loquitur de iure accrescendi post acquisitionem, quod habet locum de aequitate illius auth. de haer. & fal. sed per aequitatem illius legis quoniam non petent partes, accrescit inuito. Dicitur est q. legatus deficiens accrescit cōiuncto, fallit in tribus casibus, lego tibi fundum & seruo meo, in persona serui mei non ualeat legatum, & ita deficit, non accrescit tibi. ff. de leg. iij. l. planē. §. si cōiuncti. Item alius casus est, si tibi & Titio lego rem tuam, non ualeat, quia legatum rei tuae tibi factum non ualeat, nec accrescit in totum Titio: ut ff. de leg. l. huius. §. si Titio. Tertius casus est si dicat sic, lego tibi fundum, & ei qui capere non potest, non accrescit tibi: ut ff. de leg. iij. l. si Titio & ei qui capere. & ratio est in duobus primis, in primo legatum in persona serui mei est inutile, sed non profertur inutile: quia si haeres est fidelis, dabit, aliās uelit dare seruo legatum suum, & hortabitur super hoc. C. de neces. seruo haer. in f. l. quidā. §. si. In secundo casu deficit ius accrescendi, & in legatis inspicitur principaliter persona legatarij, & persona est praefertenda omnibus rebus. ff. de iu. cod. l. quidā referunt. & etiam ubi propter conditionem rei legatum non est adeo inutile, & sic est in ist. casu, neq. accrescit. Tertius casus quoniam lego tibi & incapaci, est certum, q. non habet locum ius accrescendi, quia habetur pro non scripto. Hoc est quod habes C. de cad. tollen. l. unica. §. in primo.

SI CUI FVNDVS ALIENVS. Vbi dicitur q. si legatus fuit alicui fundus alienus a testatore sciente fundum alienum, & legatarius fundi sibi legati emerit proprietatem, & non ex causa lucrativa obuenierit, nihilominus ageret ad totum fundum contra haereditem, ut consequatur astantionem totius fundi, scilicet proprietatis & usufructus. Deinde de respon. imperator tacita obiectio tibi, quia usufructus, dicit aliqui astantio usufructus non consequatur legata, quia usufructus ex causa lucrativa sibi obuenit, ergo agere potest contra haereditem ad plenum fundum, ut astantionem proprietatis & usufructus consequatur ad haereditem, quia si astantio usufructus consequatur, iam duae lucrativae causae concurrent in eadem rem, cum parte fundi legati scilicet ex causa usufructus, dicit imperator hoc non obstat, quia usufructus non est pars integralis fundi legati, nec pertinet tanquam pars, sed est seruitus, licet ita dicitur sit de rigore iuris.

- 1 Legatum ualeat si testator crediderit rem quae sua erat, esse alienam, scilicet alicui extranei uel etiam legatarij.
- 2 Opinio in his quae solo animo nostro consistunt, magis inspicitur quam ueritas: in alijs magis inspicitur ueritas.
- 3 Dominium in te non transfero si trado tibi rem meam, credens tuam esse.
- 4 Dispensatio per papam an ualeat ignorantibus.
- 5 Haeres antequam adeat hereditatem, an debeat esse certus, utrum conditiones sint impletae.

SI QVIS Rem suam. Hic dicitur q. si testator crederet rem quae sua erat, esse alienam, scilicet alicuius extranei, uel etiam legatarij, & legauit credens alienam uel legatarij, ualeat legatum: quia plus ualeat quod in opinione est, quam quod in ueritate est. ff. de acquit. haer. l. is putat. Solue istud brocardium: quia aut querit de re quae consistit in animo, & tunc praefertur opinio ueritatis: sed ubi querit de re quae non consistit in animo, praefertur ueritas. Dicitur q. si testator legauerit rem suam quam credidit legatarij, q. ualeat legatum, cum non habet animum legandi: ergo non ualeat legatum, & q. non habet animum legandi, probatur sic. Iura uolunt q. legatum rei suae non ualeat, sed testator praesumitur hoc scire, q. si legaret legatario rem suam, non ualere legatum: ergo si credidit rem illam esse legata rē, & ei legat, non habet animum legandi. Ite dicitur lex q. si trado tibi rem meam, credens tuam esse, non transfero in te dominium: ergo si tibi lego rem meam, credens tuam, non ualeat legatum. Hoc probatur ff. de condi. causa da. l. dedi. §. subitilij. Dicitur q. sibi placuit, uel q. possibile est fauore uoluntatis. Vel dicitur q. si dicitur propter imperitios iuris. Dicitur q. intelligo ubi testator legat rem suam, credens q. esset legatarij, ualeat legatum, intelligat, ualeat ubi testator credebat aliquid agere, quia forte erat alij obligata: unde uolebat testator, ut lucret eam ha-

res: ut ff. de lib. leg. l. j. sed ubi non credebat testator aliquid agere, credens legatarij esse rem quam sibi legabat, dicitur nullum esse legatum. Vnde j. casu loquitur litera nostra, & dicitur hic q. plus ualeat quod in ueritate est, quam quod est in opinione. Hoc facit ad illam quaestione: Concesserat papa cuidam episcopo, ut ipse posset dispensare de clericis suis ipsius episcopi, quod haberet beneficium curam habens cum esset absens, eo absente uel ignorante, dispensauit secum episcopus, ut posset obtinere duo beneficia curata. Illi absenti & ignoranti, cum ignoraret dispensationem, accepit beneficium quod fuit collatum agit contra eum, ut dimittat primum lit. cont. super causa illa uenit nuncius episcopi ad eum deferens ei literam dispensationis: modo dicit ipse sum securus: querit an dispensatio ualeat et ignoranti. ff. de iudi. cum furiosus. Dicitur mala conscientia accepit, cum ignoraret dispensationem factam: istud non obstat, quia inuito domino res fuit contracta, commisit furum: sed pone q. dñs fm ueritatem uult contractationem, tamen creditur ille qui contractat domino inuito, non committit furum, nec cōpetit actio furii, ut ff. de furis. l. inter omnes, & in situ. de ob. quae ex delicto. §. placuit. uerū. sed creditur. Facit l. impubere. ff. ad l. Corn. de fal. & q. possit dispensatio proficere ignoranti, inducebatur eius qui. ff. si cert. peta. cum ex uel. uoluntate acquiritur ignorantibus uoluntate testatoris papae dispensationis, uel alterius, cui collata est potestas a papa. Iura in mundo quae melius faciunt ad illam quaestione, sunt ista. Dicitur lex, haeres antequam adeat hereditatem, debet esse certus, utrum conditiones sint impletae. ff. de acquit. haer. l. in repudianda. Verum est in conditionibus quae in facto consistunt, ut si institutus fuerit sub conditione, si nauis uenerit ex Asia, debet scire completam esse istam conditionem antequam adeat, et si ante adeat, non prodest. Sed de conditionibus quae consistunt in iure, non debet esse certus, & si adeat, ualeat. Similiter filius haereditatem non potest adire sine consensu patris. Pone delata est tibi haereditas, pater tuus est ultra mare, tu credis eum uiuere, & est mortuus, adis haereditatem, non nocet istud impedimentum consensu in iure: ergo cum hoc sit impedimentum iuris, q. alij sibi beneficium curatum habens non possit obtinere si accipit qui fm ueritatem potest: quia dispensatus est, & creditur de non posse obtinere, tamen hoc non nocet. probatur per l. multum. ff. de condi. & dem.

- 1 Legatum quando uideatur quis admissus.
- 2 Procurator quando uideatur reuocatus propter praesentiam domini in iudicio.

SI REM SVAM. Hic dicitur q. si legauit rem meam, & postea alienauit eam, quia uendidit, si ex causa uoluntaria, non uidetur admissus legatum, sed reuocatus. No. hoc, ff. de adimen lega. l. rem legata. ite si re legauit, postea obligauit eam, non uidetur admissus legatum sine distinctione, licet in primo casu distinguat ut dixi, hoc est quod probatur, ff. de leg. iij. l. si dei commissum. §. si rem. Per theoriam istam legum soluebat dñs mei talē quaestione, ego constitui procurator, ipse sic constitutus fuit in iudicio pluries, ego dñs postea interfui una die die sequenti uenit procurator, dicit q. dñs fuit in iudicio, & idem reuocatus est: nunquid intelligitur reuocatus? Distinguerebat, aut intercessit dñs ad articulum ad quem oportebat eum uenire de necessitate, puta erat dies assignata ad irrandum de calumnia, non est reuocatus procurator. Si non erat necessaria domini uenire, ut quia non erat dies assignata ad lit. contesti, uidetur reuocatus, sicut in legato lego tibi rem meam, & ecce donatio quae legatum quod dicitur. Similiter constituto procuratoris est quasi donatio, dono tibi potestatem litis. Ite se uoluntatem legauit rem, sed alieno, quae transfertur in alium, ut quia uiddo si uoluntate reuocatus legatum, sed ex necessitate non reuocatus, sed quoniam de persona domini in personam procuratoris transfertur iudicium,

audicium, vel econtra de persona procuratoris in dominiū, uidetur alienari. quæritur an hoc factū est uoluntariē, & uideat reuocare, pcuratorē, si ex necessitate nō uidet reuocari.

- 1 Legatū quando uideatur reuocari, si testator re legata postea obligauit.
- 2 Dominium per uenditionem & traditionem transferitur, non per obligationem pignoris.
- 3 Prohibitus emere, an prohibeatur pignus contrahere.

ITEM SCRIPSERVNT EVM, &c. Hic dicit, quod si testator rem legatā postea obligauit, nō est reuocata legatum indistinctē: quia nō est tūta alienatio sicut prima: quia t per uenditionē & traditionē transfert dominium, non per obligationē pignoris. Ad quid ualet hæc pignoris obligatio? Nō est obligatio. Duo erāt barones, unus promisit alij quod nō acquireret aliquid in terra alterius sub pœna maxima. Venit unus miles qui erat in terra baronis, et quia alius baro promiserat aliquid nō acquirere, cū indigeret pecunia, quoddam suum castrū obligauit sub pœna mille librarū, quam mutauit. Venit alter baro cui facta fuit pmissio, & agit contra istū, & dicit pœnā esse commissam, & dicit, Tu pmissisti nō acquirere aliquid in terra mea, tu tale castrū quod est in terra mea, pignori accepisti, & sic accepisti. Dico quod pœna est commissā, & eā peto. Do. meus dicebat, quod quidā aduocatus ualde magnus dicebat, casus legis est, quod pœna nō est commissā: t quia dicit lex, ubi quod phibet emere pignus, cōtrahere potest, ut ff. de pig. l. in quarū finib. ergo ubi quis phibet acquirere pignus, potest cōtrahere: nec t moueat uerbū emere, quia uerbū emere, ad omnē obligationē se extendit, ut ff. de sta. libe. l. statuliberi. §. quintus. Quærit ibi quis prohibet acquirere? Vel pmissisti nō acquirere, poterit cōtrahere pignus, hoc est quia ibi est alienatio alteri uni unius, acq̄sio alteri cū nō uidet alienari quod nō est, alteri quasi, sed quod datum est tibi ut nō alienet, uidet datū ut alij obligetur. C. de reb. alie. nō alienan. l. si. Ego distinguo, aut dat pignori ita quod nō est uerisimile rē suā in futurū cōdicurari, potest tū ex quātitate quæ numerat, quia quātitas est maxima cū ex persona que eā accepit, quia est talis persona, uerisimile est, quod alia suā rē obligabit quā uat ista, quia est homo indigēs & malē faciens facta uia, tūc uidet acq̄sio: & tūc est pœna commissā: si nō, est argumētū legū, ff. de leg. qui habebat. & de supel. lega. l. legata.

- 1 Testator si partē rei legate alienauit, in parte non alienata ualet legatū.
- 2 Rem in feudū sicuti cōcessi alieno parte, nūquid feudatarius totū amittit.

S I UERO QVIS PARTEM REI LEGATAE. Hic dicit, quod si testator partē rei legate alienauit, indubitater erāt parte nō alienata, ualet legatū. Hic est arg. ad quæstionē de feudo. t Do tibi rem in feudū, alieno partem, nunquid amittis totū? Arg. hic quod feudatarius partē nō alienatē nō amittit. & est arg. quod dicit nihil actum credimus, & C. de his qui. ut indig. l. ulti. sed optimū est arg. & illa contraria quæ dicit, quia quod inceptū est, habetur pro cōpleto. ff. de auro & arg. lega. & si non sicut. §. quod ergo. Ego dico, quod si feudatarius alienat partem feudi sine uoluntate domini, totū amittit: quia qui delinquit in partem, reus est in totū: quia est quādā inuiduitas in feudo: quia si cedit ad me feudū pro parte, non esset fortē sufficiens ex eo qui seruet. unde lex dicit, si dñs fuit occisus a familia, & heres institutus aperit testamentū ante habita quæstionē de familia defuncti, amittit hereditatē. Sed pone nō aperuisse totū testm̄, sed partē test. dicit lex similiter amittit: quia cū ille qui uendit totū, ergo & qui partem, totum amittit, hoc est quod dicit l. iij. ff. ad Syll. incipit si quis in grau. §. si quis testam. & ff. de leg. j. in grau.

- 1 Liberatio tribus modis relinquitur.
- 2 Si quis debitori suo, dicit ibi glossa, t quod liberatio tribus modis relinquitur. Primus modus, si dicat testator, peti nolo, uel quod debet, relinquo, uel actione remitto, quod hic liberatus est legatarius ab omni debito, ut hic & ff. de lib. leg. l. si quas rationes. & l. Aurelio. j. respon. Secundus est, si negotiū testatoris gessisset, & testator dixerit, rationes reddere nolo. & hic ab omni debito liberatur, nō si ab eo quod pœnas eū sit, & ab eo quod dolo fecerit: ut ff. de lib. lega. l. Aurelio. §. si cū ius concord, ut in gl. si ibidem. Tertius dicitur glo. si damnauit heredem, ne exerceat actiones, hoc est, si prohibuit ne exerceat actionem. Non est idem dicere debitorē peti nolle ab herede meo, & nolo quod heres meus exerceat actionem contra debitorē meum.

DEBITOR SI LEGAT CREDITORI QUOD SIBI DEBIT, AN UALEAT. Hic dicit, t quod si debitor legat creditori quod sibi debet, nō ualet legatū: quia in legato debet esse aliquid lucrū, aliās nō ualet: sed si ualet hic, nolum lucrū creditor habet, quia nihil amplius consequitur, sed nō semper habet aliquid amplius per legatū ipse creditor, cū legat sibi suū debitū, quia ad minus habet hypothecā cōpētentē, p legato. Idē dicendū si erat species debita, cōpētente uendi, pro certa specie legata, puta quia debebat ex stipulatione, dicit glo. quod nō ualet legatū, si sit plus propter hypothecā. cā. ecce arg. quod facit, quod debet esse in legato. Plus quatuor modis dicit. nam dicit plus in hypotheca. Certē alibi dicit cōt. gl. quod plus ualet propter hypothecā. l. si fidei commissā, §. si rem. ff. de leg. iij. unde ego dico, quod omnino si plus est ius quod in debito, uel plus in hypotheca, uel alio nō ualet legatū: propter id plus hoc est quod probat ff. de le. l. si creditor. §. idē quod.

QUOD SI IN DIEM. Ibi dicit, quod si legatū fuerit pueri debiti in diem uel sub cōditione, ualet legatū: & si uel testatore ueniat cōditio, uel sub dies: nec est dicendum in uel propter illud dictū, quod res uenit ad casum a quo incipere non potest, ergo non debet ualere. Dic solutio est, in certū si redē consideret, quia semel cōstituit: unde si res reducat ad casum a quo incipere non potest ante consummationē, certē tūc annihilaret. sic fuit hic, quia tēpore quo legabat, erat plus in legato, & ita fuit utile, & estimatū utile. uerū est quod perfectionem suā non habet legatum, nisi a morte testatoris.

- 1 Legatum de seruo heredis si postea manumissus fuerit, an teneatur heres.
- 2 Pœna committitur contra promittentem aliquid non facere, licet non fecerit, sed habens causam ab eo.
- Idem est si aliquis faciat, uel habens causam ab eo.

SI RES LEGATA. In §. illo. uer. si uerō heredis, dicitur, t quod si seruus heredis legatus fuerit, & ipse manumissus fuerit, tenet heres. Idem est si ille qui alij habuit ab herede, hoc fecerit: quia donauit eū heres, sicut seruū suū quē testator legauerat, & donatarius eū manumissit. Ex hoc soluitur talis quæstio. Quadā uerula habebat moniē fortissimū, dicebat quidā uicinus suus, in illo monte posset eleuari castrum, & esset mihi ualde damnosum: unde promisit illa uerula, quod ibi nō faceret castrū sub pœna. Postea uēdidit mōnē illū, emptor castrū eleuauit: nūquid pœna est commissā contra uerulā? uidet quod non: quia promisit sub pœna, quod non faceret castrū, & ipsa nō fecit. Dico quod pœna est commissā contra uerulā. t Quia idē est si aliquis faciat, uel habēs causam ab eo, ut hic & uerb. oblig. l. si seru uult glo. no. similem quæstionē, ff. de alie. tud. mu. causa fac. l. iij. & credo quod nominat in cont.

- 1 Legans ancillas cum suo partu, mortuus ancillis uiuo testatore, an extinguitur legatum in peculio.
- 2 Legata duo principalia sunt si testator dicat, lego Stichum cum asino: sed si dicat, lego seruum cum peculio, & de ratione diuersitatis.
- 3 Legata duo principalia sunt si dicat testator, lego seruum & peculium.
- 4 Ingrediens monasterium si dicat, do me, cum meis, sed non ualet ingressus propter aliquā causam, nec datio bonorū: secus si dicat, do me, & meos: & licet nō teneat ingressus quo ad personam, tamē tenet quo ad bonū.

SI QVIS ANCILLAS. Hic dicitur, t quod si quis legauerit ancillas cū suo partu, & si ancillæ mortuæ sint post testamentū uiuo testatore, extinguit legatū in peculio: quæ est ratio diuersitatis? dico quod hic diuisio posita inter res quarū una nō est accessio alterius, sed quantū hic cōtinetur est. unde si dicā sic, t Lego tibi Stichū cū asino, ualeat quantū si dicerē, Lego tibi Stichū & alinū. & sunt hic duo legata principalia. sed cū dico sic, Lego tibi seruū cū peculio, hic nō habet copulare: quia unū est accessio alterius, scilicet peculii est accessio serui: & ideo si nō ualet in principali, nec in accessio.

in accessorio. Sed aliud esset dum dicerē, lego seruum & peculium, & quod essent duo legata principalia. & ideo licet nō ualet, tamē in peculio & in ancilla & natis eius dico, lego ancillam & natos eius. Semper intelliguntur duo legata principalia, nec unū est accessio alterius propter nobilitatē personarum, ut ff. de edil. edil. i. iustissima. Valet hic theoria t ad hoc, si quis ingrediatur monasteriū & dicat, do me cū meis: sed nō ualet ingressus propter aliquam causam, tūc nec datio bonorū. Sed si dicat, do me & mea, tunc sunt duo principalia, & licet nō tenet ingressus quo ad personā, tenet tamē datio bonorū: & sic bona remanebunt monasterio.

- 1 Differentia inter fundum instructum, & fundum cum instrumento, uel fundum & instrumentum.

ITEM EST SI FVNDVS LEGETVR. Fundus instructus dicitur hic quod nō ualet in fundo, nec in instrumento, cōtra est ff. de fund. instr. instrumento, quod si dicā sic, lego fundū cū instrumento. Dicitur est, quod sunt duo legata principalia, & si unū non ualet, nihilominus aliud ualet: sed si sic dico, dono fundū instructū & fundū cū instrumento, hodie sunt pro uno: & licet esset ita quod essent diuersa fundum & instrumenta per leg. illam, hodie sunt idē per §. istū. Bene emanat differentia illorū duorū fundus instructus, & fundus cū instrumento ad illud fundus instructus. t No. quia differentia est inter fundū & instrumentū ex una parte fundū cum instrumento, uel fundū & instrumentū ex alia, & est, & dicendum una nō attingit, quia sic prima est quod si legatis fun. instr. utū legatū & instrumentū patrisfam. unde uidet legatū quod idem quoque fundus est & instr. C. de uerb. sig. l. iij. in fi. sed si instrumentū patrisfam. unde uidet legatū, quia idē quoque fundus est & instructus. hoc probat l. præallegata, & ff. de fund. instr. l. j. l. si cui. & l. quantū. §. sed si fundus, & sic habes no. C. de uer. sig. l. ij. nec ista differentia est correctā. Alia est differentia si legatur fundus instructus alienato fundo, nō debet instrumentū: sed si legatur fundus cū instrumento, uel fundus est aliās instructus instrumentū, ut dictā l. si cui. de fun. instr. Istam differentia probat gl. in d. l. C. de uer. sig. sed uera est per l. illam, sed hodie est correctā per §. istū. t Quia ista duo sunt æqualia, fundus instructus, & fundus cū instrumento: quia fundus alienato nō ualet legatū in instrumento: sed si legatur fundus & instrumentū, fundo alienato bene ualet legatū & instrumentū, unde bñ remanet differentia istorū fundū & instrumentum, non istorū fundū instructū & fundū cū instrumento.

- 1 Legato grege legatū in una oue retinetur, si uiuo testatore ad unā uenerit. Idem dicendum de legato domus que uiuo testatore reduciat ad aream.

SI GREX. t Pone grex fuit legatus, mortuo testatore uenit ad unā ouem, ualet legatū in illa. Sed pone, uiuo testatore uenit ad unā ouem, gl. dicit quod non ualet: ego dico quod imō. Idem dicerem si domus esset legata, & uiuo testatore reducatur ad aream: ut ff. de leg. j. l. ij. grex.

PECVLIUM. Dicit quod si manumissus sit seruus in ultima uoluntate, nō uidetur ei legatū peculium, nisi expressē fuerit legatū, sed si manumittatur, inter uiuos habebit manumissor operas & seruitium. in recompensationē uidetur peculium relictum: sed ubi in ultima uoluntate manumittatur, cessat ista ratio: & ideo aliās non uidet ei relictum peculium nisi expressē reliquerit, & licet postea possit habere operas, quia potest conualescere, tamen hoc non credit, & raro euenit, quod conualescat, & refert se ad ea quæ sæpē & ex l. nam ad ea. ff. de legibus.

- 1 Legatum in genere an ualeat, & cuius erit lectio.
- 2 Legatarius ubi habet electionē, nō eligit meliorem, sed medio crē, et quādō.
- 3 Heres censetur eadem persona cum defuncto.
- 4 Heres habet interpretari obscuritatem si qua sit in rationibus factis positionibus, uel etiam in libello eius cuius est heres.

SI GENERALITER SERVVS. t Lego tibi seruū in genere, cuius est electio debitoris si debitus esset homo in genere ex cōtractu, puta ex causa sigillationis, quia sic est in alienatione promissione, legatarius est debitor, scilicet promissoris. & ad leg. illam respōdeo, electio est le Bar. super insitū.

legatarij, uerū est ex postfacto, si hæres non uult eligere, sic transfertur electio, ut ff. de sol. l. j. & l. j. C. de solu. l. j. Ista sententia mihi nō placet: quia si legatur homo in genere, electio est legatarij in prin. ut hic, & ex postfacto. ff. de leg. j. l. si seruus legatus. §. cū homo. t Io. distinguit hic & alius exorditur materiam istam, & nō ualet legatum: quia decisorij. dando enim paleam esset liberatus, idem est si in genere subalterno legatur animal, dādo mufcā, liberaretur: sed in specie specialissima, & hāc appellat legitē genus, ut hic quia legatū homo uel equus, tunc distinguit, aut sentit testator de certo, aut non: si nō, aut legatur res quæ habet a natura fines designatos, sed distinctione hominis, ut fundus, domus. Primo casu quādo legauit seruum simpliciter, nō distinguo, aut testator nō habet res in patrimonio suo, quæ seruus nō habet, tunc legatarij nō erit electio, quia ipse eligeret de omnibus seruis quī sunt in mundo, nimis graue esset hæredij. unde hæres eligit, sed non deteriorē: ut ff. de leg. j. l. legato. & l. qui duos. Vbi legatarius eligit, nō eligit meliorem sed medio crē, quod nisi hæres eliget, distingueret quidā, quia aut res legata sunt tales & inter omnes reperiunt aliquæ quas potius expediat habere quæ non habere, ut in genere hominis est, ita reperit aliquis homo, quod potius expediat nō habere quæ habere, tunc medio crē eligat. sic intelligit. ff. de leg. j. l. legato. Si sunt tales res legatae in quibus nō reperiunt aliquæ quas potius expediat nō habere, quā habere, ut in genere, potius tunc eliget minimū. Sic intelligit l. fidei uisorem. §. j. man. Si uerō sit res quæ non habet fines determinatos a natura, ut est fundus, nō ualet indistinctē per le. cū post. §. gener. ff. de uer. sig. l. do. aut est domus, & subdistinguitur, quod habuerit testator in patrimonio suo domos, et ualet legatū: aut nō habuit domos in patrimonio suo, tūc nihil ualet, ut l. si domos. ff. de leg. j. & eligit hæres ubi habet domos in patrimonio. Ratio diuersitatis nō potest reddi: quia illud in fundo quod in domo, cū illa distinctione, quæ dicta est ibi, uoluit reddere diuersitatē: quia cū legatur fundus, possit legari fundus unius digiti, & sic nō ualet legatū, sed domū sic non designabis destinatione hominis, sed proiectis interiectione. l. si quis duas. ff. de com. pred. si dicas mihi nisi testator legat domū si habet in patrimonio domus, nunquid habet legatarius unā quælibet hæres, sed habet eam eo modo quo reliquit eā testator, nec operat ibi designatio heredis, credis tamen quod si uelit hæres facere domum aliā, quia illam dare nō possit: unde si possit hæres designare talem, quæ nullus esset utilitatis ratio, & fundo legato dabit unus in ea dispositio ne quæ reliquit testator, nec oportet designatio heredis, & ita nō erit utile legatū: si autem sentit testator de certo, sed ignoramus de quo erāt duo Stichū, & dixit, lego Stichū, sentit de certo: quia Stichus non est nomen generis, sed est nomen certi hominis, unde sentit de certo, sed ignorat de quo hoc casu hæres interpretat uoluntatē defuncti. l. si quis a filio. §. pen. ff. de leg. j. t quia nullus est qui habeat tantā identitatē cū defuncto, quantā hæres: quia hæres eadem persona cū defuncto censet, ut in auth. de iure iur. ran. à mo. præst. circa princ. Facit dicta lex, legato. t Hæc uerba sunt in arg. quod si in rationibus factis positionibus uel etiā in libello sit aliqua obscuritas, eo defuncto, faciendā esset interpretatio per hæredem. Hæc sunt uera, nisi legatur in genere, scilicet res certa: planū est quod debet dari talis, qualis est si sit legatū sub alternatiōe, aut legatū sub alternatiōe dirigenti sermone ad hæredem, hæres cui dato rem illā aut illam quæ eligit heres dirigēdo ad legatariū, legatarius capit talem rem, uel dicit simpliciter non dirigēdo sermone ad aliquē, electio est legatarij: ff. de leg. iij. l. Lucio. & de lega. j. prope fi. l.

CONDITIO TACTA NON FACIT LEGATUM CONDITIONALE QUO AD TRANSMISSIONEM. OPTIONIS LEGATVM. Vbi dicitur quod olim legatum optionis erat inutile, si non optabat uiuus ipse legatarius: gl. reddidit rationē, quia istud legatum est conditionale, scilicet sub ista cōditione, si optare: & ideo si decedebat ante impletam conditionē, scilicet ante quam optaret, nō ualet: quia conditionale si decedat legatarius ante impletā conditionē, euanescit: ut C. de cad. tollen. l. i. iij. ca. §. si autē

ca. §. si autem. Sine conditione. Dicitur q legatum optionis est conditionale: habetne conditionem expressam uel tacitam...

- 1 Legari potest habentibus testamenti fictionem. Et ille potest legare qui habet testamenti fictionem. 2 Differentia an sit inter capere & accipere.

LEGARI. Ibi dicitur, q potest illis legari cum quibus est testamenti factio... Item mulier nubens intra tempora luctus...

- 1 Legatum factum incertis personis, an ualeat, & quando. 2 Legatum factum collegio, an uideatur factum certis personis uel incertis, & quid de legato factio pauperibus. 3 Incertitudo qualiter cognoscatur in legatis, & an uideat legatum.

INCERTIS PERSONIS. Infra dicit gl. q paupe-ribus. Item relinquo collegio, ualeat legatum & tamen legatum in certis personis...

- 1 Tutela dationem uideat incertitudo. 2 Legum correctio non inducitur per coniecturas. 3 Incertis personis potest relinqui, & quando incertitudo uideat legatum.

SALTEM ET QUIERVNT INCERTI. Ibi dicitur, olim posthumo alieno legabat inuulter, sequitur uer. nec species, penitus enim sint emendatione relicta...

ADDITIO. Capienda. Etia ex identitate rationis non inducitur legum correctio, nisi qua tenus in lege sit expressum...

HVIC PROXIMA EST ILLA. Ibi dicitur q ista tria differunt...

tria differunt, causa, demonstratio, modus & conditio. Causa respicit prateritum, quia gelsisti negotia mea, lego tibi domum...

- 1 Regula Catoniana qua sit, & qualiter intelligatur. 2 Donatio facta a patre filio in potestate non ualeat.

AN SERVO HAEREDIS. Tractauit de legato in ista consultatione in persona haeredis & persona legatarij. Ibi dicitur si instituo te haeredem, lego seruo tuo...

ideo non adhibet, donec certum sit quis haeres, & quia potest esse haeres alius q seruus, & illius iussu in quem alienatus est adire...

- 1 Legatum collatum in morte legatarij uel haeredis, ualeat. 2 Et nunquid idem sit de stipulatione.

POST MORTEM QVOQVE. Dicitur ibi q post mortem legatum collatum in morte legatarij uel haeredis, ualeat...

ut si sic dicat testator, lego tibi cum tu morieris, uel post mortem tuam: uel sic lego tibi cum haeres meus morietur, uel post mortem haereditis mei, dicitur gl. q. etiam stipulatio sic concepta ualeat, pro merito tibi cum haeres meus mortuus erit, uel post mortem haereditis mei: sed alio & alio modo ualeat legatum. dicitur gl. est stipulatio: quia cum promitto tibi post mortem meam, uel cum tu morieris, tunc statim contrahitur obligatio in legato, si sic dicat, lego tibi post mortem tuam in ditione. Si sic dicatur, lego tibi cum tu morieris, statim contrahitur obligatio te uiuo, quod citò haereditas adiret: uideat aliud quod cum dicit, lego tibi post mortem haereditis mei, uel cum haeres meus morietur: quia non contrahitur obligatio uiuo haerede, unde facio uim utrum collatum sit legatum in morte haereditis legatarij quod sic dicit, lego tibi cum morieris, uel post mortem tuam, illa obligatio quae non potest impediri, & de qua uerisimile est quod te uiuo ueniret, statim contrahitur, ut lego tibi cum sol orietur, sic est hic & minus dubitater cum sic dicit, lego tibi cum morieris, certum est quod te uiuo cedet dies legati: quia uiuus morietur, & idem dicitur hic quod statim contrahitur obligatio, cum dicit, lego tibi post mortem tuam: quia certum est diē euenire. In alio casu quod collatum est legatum in morte haereditis: quia sic dicitur, lego tibi cum haeres meus morietur, uel post mortem haereditis mei, aliud est: quia non contrahitur obligatio uiuo haerede: quia si legatarius dicebat ante haereditatem legatum est inutile. Hoc probatur ff. qñ dies leg. ced. l. si cohaeres. & ff. de condi. & dem. l. si haeres meus.

- 1 Impossibile praecipit an ualeat legatum.
- 2 Impossibilitas ratione breuitatis dilationis non ualeat obligationem.
- 3 Impossibilis conditio an ualeat legatum.
- 4 Impossibile praecipit testatoris an ualeat legatum.
- 5 Stipulatio si incipiat à conditione necessaria, ualeat, si ab impossibili, non ualeat, & quando.
- 6 Legatum si incipit à conditione necessaria, ualeat, sed secus si à praecipito testatoris impossibili.
- 7 Legatum quando cedat.
- 8 Quae non prosunt singula, multa iuuant.
- 9 Reg. Cat. habet locum si sit legatum cuius dies cedit à tempore mortis, & quomodo intelligatur.

EXCEPTIS. In isto § dicitur quod praecipit impossibile ualeat legatum. & gl. j. exponit super illo uer. impossibilis. sed gl. arguit quod impossibile praecipit non ualeat: ut ff. de leg. j. l. quod mihi & tibi. §. j. sol. gl. dicit quod id praecipit non est impossibile, quia potest esse quod testator uiuet diu post testamentum dñi factum, & poterit serui redire ciuitate de Romana. Dico quod nullum legatum est inutile propter praecipit impossibile, quod est impossibile propter breuitatem dilationis. unde si dicat sic testator, lego tibi seruum ut haeres det tibi seruum qui est in ciuitate Romana, crastina die qua moriar, ualeat legatum, & licet sit impossibile quod haeres possit dare illa die propter breuitatem dilationis. Et pro hoc probatur. In testamentis est facienda plenior interpretatio, ut ff. de reg. iur. l. in testamentis. sed aliquis obligat se ad impossibile ratione breuitatis dilationis, promittit facere domum intra quatuor menses, & tunc impossibile est quod possit facere intra tam modicam dilationem, nihilominus ualeat obligatio: & amplianda est dilatio arbitrio boni uiri: ut ff. locati & conduc. l. insulā, & est ultima lex: quia multo fortius amplianda erit in testamentis. Si igitur aliquid contra s. de her. inst. in fi. ubi dicitur quod conditio impossibilis non ualeat legatum. Hic dicitur contra gl. distinguit, quod aut adficiat conditio impossibilis in personam honorati, scilicet haereditis qui honoratus est uel grauatus de re legata, & sic conditio impossibilis ualeat legatum: aut adficiat conditio impossibilis in personam honorati, scilicet legatarij, & tunc non ualeat legatum. Concordabat dñs domini mei sol. istā, & reddebat rationem: quia honoratus legatarius potest implere conditionem quae in personam suam adficiat. Planum est quod impleret eam si possit: idem debet pro impleta: ubi est impossibile quod eam non possit implere, aut haberet legatum: & idem conditio impossibilis adiecta in personam legatarij, non ualeat contra dñm si haeres planum est quod si possit eam implere, quod non impleret eam, imò potius impediret, dato quod possit implere, ita quod legatum deficeret: &

idem conditio impossibilis adiecta in personam haereditis habetur pro impleta: & idem conditio impossibilis adiecta in personam legatarij, non ualeat legatum. Dico alio modo, quod legatum relictum sub conditione impossibili in ditione ualeat siue adiecta sit conditio impossibilis in personam legatarij, siue in personam haereditis. Ergo ad cont. s. de her. inst. §. ult. Sed tu dic, signum fuit ne hic sub conditione impossibili ualeat legatum, ut hic dicitur gl. praecipit testator praecipit impossibile sic, Haeres mi praecipio tibi quod ascendas caelum: uel quod montem moueas, & si in casu non ascenderis, Titio lego, & istud legatum non est relictum sub conditione impossibili, imò sub conditione necessaria. Similiter si faceret testator praecipit impossibile, ut pote iuris: quia dicit testator, haeres mi, praecipio tibi ut tu contra has cum sorore tua matrimonium: quia si cum sorore matrimonium non contraxeris, Titio lego quinquaginta. Dico quod hic legatum est sub conditione necessaria, unde debuerat sic signari contrarium legatum sine conditione necessaria, lego tibi si sol cras orietur, cum ergo hic sit legatum sub conditione necessaria, quare non ualeat legatum, imò dicitur hic quod ualeat. Dico sicut in stipulatione. Si stipulatio incipiat à conditione necessaria, ualeat, si promittis mihi quod haeres meus si caeli digito non tetigerit, bene ualeat stipulatio: sed si incipiat ab impossibili, non ualeat: nec similiter stipulatio poenitentialis adiecta: uerbi gratia, Tu promittis mihi caeli tangere digito, & si non tetigeris, promittis mihi centum nomine poenae, neutra ualeat, & sunt exempla ubi promittis mihi dare Stichum mortuum, & si non derideris, promittis mihi centum, neutra ualeat: ut ff. de uer. ob. l. si homo. idem sic est in legatis, & sic in testamentis. Si incipit legatum à conditione necessaria, si haeres meus caeli digito non tetigerit, ualeat legatum: sed si à praecipito impossibili: quia dicit testator praecipio haerediti meo quod caeli digito tangat, & si non tetigerit, Titio lego centum, & si conditio sit necessaria, tunc non ualeat legatum: quia à praecipito impossibili: quia dicit testator in prin. unde signat gl. cont. s. de her. inst. §. pe. ubi dicit quod conditio impossibilis non ualeat legatum, ignorat penitus quod sit conditio necessaria: quia haec est conditio necessaria, ut ualeat: ut conditio impossibilis, & quod dicit impossibile, uera reuertit ad praecipitum, hoc restrinxit dñs meus §. illud. an seruo ut aliquid adderet, & ibi dicitur fuit si seruus est institutus, & est legatum domino, hic est secundus casus. Legatum non cedit ante aditam hereditatem, & adit: deinde aditam hereditatem primo casu ubi dñs instituit, & seruo legatum est, statim cedit legatum. Ad hoc inducuntur tres rationes. Una fuit, legata non cedunt nisi certum sit quis sit futurus haeres ex testamento, & oportet quod sit pure institutus: uel sub conditione: quia conditio sit impleta ad hoc ut legata cedat modo in primo casu illius §. non est dñs haeres institutus, & pure habet ipsum pro haerede, & statim cedit legatum à tempore mortis. In secundo casu est incertum quis sit futurus haeres: & idem non statim cedit à tempore mortis dies legati, sed deinde ab adita hereditate. Itē ubi dñs est institutus, facilis est aditio, & sola uoluntate potest esse haeres: idem statim cedit dies legati. In secundo casu quod institutus est seruus, non est ita facilis aditio, imò requiritur iustus dñi: idem non statim cedit dies à morte testatoris, sed aditam hereditatem. Tertia ratio fuit reg. ibi assignata, & lex quaelibet per se non sufficeret, tunc oēs simul sufficiunt, ut, Quae non prosunt singula, multa iuuant. Itē dicitur fuit ibi, quod si dñs fuisset institutus sub conditione, & esset legatum seruo, posset legatum conualescere: illud solum reassumpserunt dñs meus quae dicta fuerunt in illo §. quia quod dictum est & rationem diuersitatis inter primum casum, & hoc supponit contrarium eius quod dicit gl. quia supponit haec rationes & differentie quae dicte sunt in secundo casu, quod seruus est institutus, & legatum est domino: quia non cedit dies à tempore mortis. & haec fuit opinio Azonis, unde dicitur litera, & si statim post factum testamentum defecerit testator, non tunc dies legati debere intelligi. & dixi ibi recedere non intelligi: quia nec cedit, dicit gl. cont. scilicet quod tempore mortis cedit legatum in illo secundo casu, & uidetur lex expressa pro me. ff. qñ dies leg. ced. l. cum leg. quia ibi parificat duo legata, & in uno planum est quod eius dies cedit à tempore mortis, & est uerum quod filius est haeres institutus quod patri legatum domino:

domino: & sic habes legem pro eo, quod dixi in illo secundo casu, quia non cedit dies à tempore mortis, sed ab adita hereditate. habes gl. ff. de leg. j. l. si filio. scis tu quis sit effectus cedit dies à tempore mortis uel non maximus est, instituo seruū tuū, lego tibi si ante aditam hereditatem decedat, si dicat quod cedat dies à tempore mortis fm opti. transmittis ad haereditatem: si dicas quod cedit domū ab adita hereditate, sicut ego dixi, & in hoc cōsentit Azo. non transmittis, dixit ibi ad hoc quod à tempore mortis cedat legatum, tamē quod sit pure à tempore mortis, hoc est quod probat ff. qñ dies legati cedit. l. haereditis. Dico in illo §. ubi dixi quod legatum in quo attenditur mixta consideratio haereditis & legatarij, illud non cedit nisi sit haeres pure institutus, & certum sit quod dicitur sit haeres si non esset in mundo regula dicitur hic quō fieret mixta consideratio personae legatarij & haereditis, nisi certum esset quod haeres & quis legatarius, & ideo ad hoc quod cedat dies talis legati in quo attenditur mixta consideratio haereditis & legatarij, oportet quod pure sit institutus haeres, & certum sit quis sit futurus haeres in primo casu illius, licet haeres, tamē habetur pro haerede, & ideo sit statim mixta consideratio, & cedit dies statim non aditam hereditatem, non aut quādo incertum est quis sit haeres: ut ff. quando dies legati cedit. l. cū legata. Possem dicere uno uerbo & concordare istas diuersas opiniones. Legatum itē in quo attenditur mixta consideratio haereditis & legatarij, statim cedit quo ad transmissionem, & uera est opinio gl. Sed quantum ad hoc ut iudicet utile uel inutile, oportet propter considerationem haereditis & legatarij quod sit certum quod sit futurus haeres: quia non potest esse consideratio personarum nisi sit persona auct. ut ff. de iure cōdi. l. qui dā referunt. §. esse enim debet. Sic est uerum, quod dixi in op. Azo. Ego locutus fui ibi de reg. Cat. & regula dicit Cato, quod legatum quod inuito esset sit testator statim decederet, postea conualescere non potest, regula Cat. habet locum cū sit legatum pure cuius dominus cedit à tempore mortis quocumque genere impedimenti impedit, si statim morietur testator: ubi si impedit propter personam legatarij tantum, & ideo non habet locum reg. Cat. quae conualescere potest, & in nullo alio genere impedimenti cessat: ut ff. de iur. fisci. l. non intelligit. §. quod autem, quia dixi ego quod sit reg. Cat. locum habet si sit legatum cuius dies cedit à tempore mortis, intelligas uerum esse, nisi sit haeres futurus seruus, quod tunc non distinguo sicut legata quorum dies cedit tempore mortis, uel ab adita hereditate. Sic intellige de optio. leg. l. si optem. Scis tu quid sequitur, de hoc tu habes gl. ff. l. seruus. quae non dicit ueritatem: quia ibi aditur legatum inutile propter mixtam considerationem personae testatoris & legatarij, ideo reg. Cat. locum ibi non habet.

ADDITIO.

- 1 Non ualeat legatum. Adde & uidetur no. per Bar. in l. seruo. ff. de cond. inde. & plenius per eund. l. j. ff. de cond. inst. Aduerte quod conditio impossibilis quae testator putabat possibilem, ualeat legatum secundum Bar. in d. l. seruo. istud tamen limitat Alex. in apoph. ad ipsum, nisi ista impossibilitas quam testator putauit possibilem, possit adimpleri per equipollens quo casu dispositio non ualeat. l. huiusmodi. §. si ita uis. ff. de lega. j. & l. ab hostibus. §. in testamento. eo. tit. secundum limitat per rex. & ibi Bar. in l. legatum ciuitatis. ff. de usufr. leg. & in l. opus nouum. de ope. publi.

De adempt. & translatione legat. Tit. XXI.

- 1 Voluntas defuncti est ambulatoria usque ad mortem.
- 2 Testamentum secundum derogat primo, & quando legata in primo uideantur reuocata in secundo.
- 3 Codicilli sunt pars testamenti. Et quod iuris in toto quo ad totum, idem in parte quo ad partem.
- 4 Codicilli qui sequuntur testamentum, habentur pro confirmatis in testamentis.
- 5 Procuratorem secundum cum quis dat, uidetur reuocare primum.
- 6 Tutorem secundum cum quis dat, an uideatur reuocare primum.

DEMPZIONE LEGATORVM. & c. ibi dicit quod ademptio legatorum siue eodem testamento adimantur, siue codicillis, tenet ademptio, & sic ambulatoria est uoluntas defuncti usque ad exitum uitae exitum, nec est aliquid uinculum, quod iure nostro possit impedire reuocationem testamenti. Sed utrum

possit impedire reuocationem testamenti quando fecit testator testamentum, & iurauit se persistere in illa uoluntate. Dico quod iure nostro nullum est uinculum quod possit impedire reuocationem testamenti: quia ambulatoria est uoluntas usque ad mortem, ut ff. de adimen. leg. l. iij. ad fi. de dona. inter uirū & uxore. l. cum hic status. §. ult. ergo omnino possunt adimi legata uulter quibuslibet uerbis, aut in eodem testamento: quia dixi primo do, lego, postea uerò dixi, non do, non lego, & tunc non uidetur legatum uel scriptum: quia quod scriptum est ex quo postea reuocatur, non uidetur scriptum. ff. de leg. l. si ita scriptum. unde si legatum in eodem testamento adimit in quo legatum fuit, aut expresse adimitur ut dicitur est ipso iure definit deberi: aut tacite. Si tacite, aut per deletionem, aut per alium actum: scilicet si propter inimicitias capitales quae postea superuenerunt, nec reducti, sunt ad concordiam ante mortem. Si per deletionem, aut per deletionem factam ante testamentum confirmationem ipso iure definit deberi, si post confirmationem definitionem deberi ope exceptionis: ut ff. de his quae in test. delent. l. j. in fi. Si fuerit ad emptum tacite non per deletionem, sed post inimicitias superuenientes post legatum, nec facta est amicitia postea ante mortem definit deberi: ope exceptionis: ut ff. de adi. lega. l. iij. in fi. legis. & l. ex parte. si fuerit reuocatum non eodem testamento in quo fuit relictum, tunc aut fuit reuocatum in alio testamento solenni, aut in codicillis. Si in alio testamento solenni, tunc definit deberi ipso iure: quia dato quod in secundo testamento non reuocaret, tamen tunc quia secundum solenne tollit primum ipso iure: ut s. quibus mod. testa. infir. §. posterior. Si in codicillis, ergo excep. definit deberi, hic dicit gl. haec ratio uera uel, id est datum non inducit. l. pro se suis. id est dices sic ad hoc aliquid dissoluatur esse ipso iure debet dissolui eo iure quo legatum est: unde in testamento solenniter legatum relictum ut ipso iure definit deberi, debet adimi in testamento solenni, aliis non tollit ipso iure nisi in alio testamento solenni: uel in eodem adimatur ademptio: tunc ergo in codicillis legatum in testamento solenni ipso iure non definit deberi ad hoc, & ff. de solu. l. prout quisquis. & ff. de reg. iur. l. nihil tam naturale. Dico quod ex quo in codicillis adimitur, & si in testamento solenni relinquatur, tamē definit deberi ipso iure: quia codicilli sunt pars testamenti: ut ff. de iure cōdi. l. quidā referunt. Sicut igitur si in alio testamento adimere tur, definit deberi ipso iure: quia quod iuris est in toto quod ad totum, idem iuris est in parte quo ad partem. l. quae de tota. ff. de rei uedica. Plac. scriptis hic quod legata in testamento, in codicillis non possunt adimi, nisi in testamento essent expressse confirmati futuri codicillis: & pro se inducitur. ff. de testam. l. haereditas. §. j. & §. si quis post. Sed quae erat ratio, quae mouit ipsum: quia tunc codicilli qui sequuntur testamentum, habentur pro confirmatis in testamento: ut ff. de iur. cōdi. l. si quis. §. si. & supra dicitur quod iure mouebat, & rationabili pro confirmatis in testamento, & si hoc non dixit testator, uerum est dicit Placem. si non sunt contrarij testamentis: sed hic codicilli contrarij sunt testamento, & de talibus loquitur hic: quia in testamento dicit, Titio do, lego: in codicillis dicit, non do, non lego, quod habent pro confirmatis in testamento, nisi hoc dixerit testator, non est uerum, dicit ipse in ducebat. l. probatio nem. l. dicit, qui nititur impugnare testamentum, non habet eodem modo ex testamento: ut C. de lega. l. si legatarius est. ff. de in off. test. l. Pap. §. meminisse. Itē frustra petit auxilium qui in legem committit ut ff. de minor. l. auxilium. §. qui deliquit. ergo codicilli qui sunt contrarij testamento, & sic nituntur impugnare testamentum, & cauere contra testamentum, non habent pro confirmatis in testamento, nisi hoc expressse fecerit testator. Item nec est uerisimile quod quis confirmet uia uel excogitet contra se: ut ff. de testam. l. iij. & C. de testa. l. minus graue, quia non est uerisimile, quod codicilli testamento contrarij in illo testamento confirmant. Dicunt doctores quod licet sint contrarij, tamē habentur pro confirmatis in testamento: ut in auct. de stip. fidei. §. j. Sed Plac. multum de facili responderet illi §. illius auct. quae ibi non denegat quin essent confirmati in testamento. unde dicit Plac. quod ibi fuerunt confirmati in testamento, aliter non

ualeret ademptio facta in eis iuxta com unē Placent. sed non soluit. unde ostendit qd codicilli licet sint cōtrarij testamento. nihilominus possint cōfirmari. & haberēt uirtutē ex testamento: quia uidemus quādoq; agi ex contractu. ut contractus destruat. unde pone qd contracta sit emptio & uenditio appositio incōtinenti pacto quo recedit ab emptione & uenditione certē agi ex emptione ad illud qd cōuenit in illo pacto qui dicit. qd pactū nitebat ad destructionē emptio- nis: & sic nō est mirū si testamentū dat uirtutem codicillis. licet sint cōtrarij & niant ad eius destructionem. & hoc arg. l. Celsus. de contrahen. empt. §. j. glo. hic opponit fortissimē & nō soluit. dicit hic qd legata in eodē test. possunt adimi. unde si dixerit testator. do. lego Titio talem rem. deinde dixit. nō do. nō lego Titio talē rē. ualet ademptio. Ecce repugnātia & cōtradictio. do. lego. nō do. nō lego. si in testamēto sint repugnātia inuicē. nō ualet: ut ff. de reg. iur. l. ubi repugnātia. ergo nec idē m. testamētū ea parte nō inueniet repugnātia ualebit. Quidam insūt. sic ubi repugnātia est in testamētis. neutrum ualet: & sic nec legatū ualet. & hoc dicit hic: quia si dixerit testator. do. nō lego. qd legatū non ualet: si uerū est. qd legatū tunc ualet. sed hoc nō ex uirtute ademptionis. unde euasio illa nō ualet. Dico qd non potest haberi bonum exemplū de illa regula. ff. de reg. iur. l. ubi repugnātia. Vnde dico qd si testator in eodē testamēto dicat. do. lego. non do. non lego. & hoc dicit una cōtinuatione sine interuallo. & sine nota correctionis. neutrum ualet. si dixerit filiū instituo. filium exharedo. sine interuallo & sine nota correctionis. qd neutrum ualet. quid dicemus filiū instituo. testamētū est. duobus enim uerbis fit testamētū. similiter dico filiū exharedo. ex hoc patet solutio cōmunis. † Dando secundū procuratorē uidet reuocare primū: sed dando secundū uxorē. non reuocat primū. Dicebat dñs meus qd quidā dabat rationē illius cōtrarij. & multū apparentē. sed non uerū dicebat ipse quicquid dicit in testamēto referit in idem tēpus. & ratio: † Si ab initio essent dati ambo tutores. ualere datio qd unus dat potest. & alius postea. nec reuocet primū datus per dationē secundū: sic utrūq; procuratorū si simul darētur. ualere. & hoc dicebat arg. l. talis scriptura. §. j. in fine. ff. de leg. salisimum est qd ea quae dicunt in testamento. ad illud tempus referant: quia si in una parte testamēti diceret. do tali. in alia parte diceret. adimo. sed referas ad idem tēpus. semper esset repugnātia. & neutrum ualere. unde dico ad arg. qd si sine interuallo dicat testator. Titio do. lego. nō do. nō lego. est cōtrarietas: & uita ut utiq; contrarietas seu cōtradictio est: quae cōtradietio est unius rei eiusdem nō rei: unde scilicet rei & nominis nō si nominis. sed simpliciter & in eodem tēpore. unde hoc in eodē tēpore fit. & ideo contrarietas est si in una parte do. lego. in alia non do. nō lego: uel in eadem tantum contrarietas testator nō dixit: sed ex interuallo. nō est contrarietas: quia nō in eodem tēpore. & ideo nō uita ut utiq;. Primū ualet ademptio. ut hic. & qd sit diuersitas utrūq; ex interuallo an in continēti testator sit sibi cōtrarius. habes ff. de cōd. & demonst. l. non ad ea. unde si uno contextu diceret. filius meus heres esto. filius meus exharedo. ualet testamētū ad hoc tēx. ff. de man. l. Stichus. imō Pamphilus. Itē si dixit testator. Titio do fundū in una parte testamētis. & in alia dixit. Seio do eundē fundū. ista cōmutatio habetur cū correctione. ut ff. de condi. & demon. l. nā ad ea. in fi. legis.

De lege Falcidia. Tit. XXII.

SUPEREST VT LEGE FALCEDIA, &c. Lex Falcidia dicitur à Falce: quae sicut foenū falce refecat. sic legata & fideicommissa lege Falcidia refecant. si excedūt dodrantē. Ista etymologia nō est bona: ensis em refecat. unde eadē rōne diceret ab ense. sicut à falce. † Dico qd dicit à Falce. autore cōsule. Scis tu quare dico cōsule. & nō pratorer. Prator ea quae iuris ciuili sunt,

1 Lex Falcidia dicitur à Falce autore cōsule.
2 Pactum nudum inducit obligationem naturalem. non ciuilem.
3 Testamentum minus solenne est quasi pactum nudum.

nō potest tollere ipso iure. lex Falcidia tollit obligationē ciuilem illa parte quae detrahēda est per legē Falcidia: ideo dico qd iste Falcidius cōsul fuit. uel nō fuit prator. & qd legata & fideicommissa in eo qd detrahēt per l. Falc. nō debeant ciuilitate haberi. ad l. Falc. l. placuit. & l. linea margaritarū. & C. ad leg. Falc. pen. unde haeres ipso iure nō est obligatus iure ciuili ad illud qd detrahēdū est per l. Falc. † unde sicut pactū nudū inducit obligationē naturalem nō ciuilem. & si interueniat solēnitas uerborū. & sic stipulatio per illā solēnitatē quae est de iure ciuili inducit obligatio iuris ciuili: sic † & testamētū minus solēne. est quasi pactū nudū ex supremo cōsensu defuncti. sed ex testamēto solēni solēnitas inducit obligationē ciuilem. & ratio. ubi est illa solēnitas. est ciuili obligatio. unde sicut testamētū nō solenne nō inducit ciuilem obligationē. ita testamētū solēne aliā in eo qd est minus solēne. sicut est detrahēdū per leg. Falc. ciuilem. nō est ciuili obligatio: quae quod iuris est in toto quo ad totū. idē iuris est in parte quo ad partē. ff. de rei uen. l. quae de tota. quidā ut dicebat dñs meus impugnat etymologiam nominis Falcidia à falce. quae refecat legata & fideicommissa si excedāt dodrantē. Habet lex Falcidia duo capita. unū. ut si quis legauerit seu ordinauerit ita ius esto. & per illud primum caput nihil defalcabat. Aliud est caput legis Falcidia: scilicet quod defalcādū est delegatus & fideicommissis si excedāt dodrantē. unde per fm caput fit refectio. nō per primū. unde illa etymologia nominis nō est sufficiens: quia nō cōpedit primū caput. Impugnabat dñs meus illam rationē. de facto sic nō habuit nomen lex Falcidia. quāquam esset impleta: & impleta cepit nominationē à secundo capite. Vel dic. quod dicitur lex Falcidia concepta primū caput. ut quis legauerit. ita ius esto. tacite cōcepit secundū. Falcidia est de legatis & fideicommissis relictis ultra dodrantem. & sic etymologia nō cōueniens est. Hoc est quod habetis ff. ad l. j. lex Falc. habet locū in distindtōe secundū antiqua iura. hodie non habet locū si testator hoc prohibuit expressē. ff. de obli. & fal. §. i. uerō expressim.

1 Lex Falcidia an habeat locum in donatione causa mortis. & in capione causa mortis.
2 Differentia inter donationem causa mortis. & capionem causa mortis.
ET CVM SVPER HOC. &c. Et intelligitur in illo uerbo ne plus legare. &c. † quia in legatis habet locum lex Falc. & in donatione causa mortis. & in capione causa mortis. Quidā tamen dicūt cont. f. Falc. non habet locū in capione causa mortis: ut ff. ad l. Falc. & C. eo. l. si quadringerorū. Ego distinguo: quia aut mortis causa capio dāda est ab hereditate. aut ab alio. instituo Titium heredē si tibi dederit cētū. & sic mortis causa capio dāda est ab herede. hoc casu de capione causa mortis defalcabit. sicut loquit l. j. ad l. Falc. si aut nō sit dāda ab herede. sed dat heres. unde instituo heredē. rogo eū. de restituēda hereditate Titio si ei dederit centū: haeres detrahēt quartā. Certē nō: quia haeres nō est ille qd debet dare. imō dādū est: & sic intelligat gl. & C. eo. l. si qs quadraginta. † Differūt donatio causa mortis. & capio causa mortis. Donatio causa mortis est illa quae pcedit à defuncto. Capio causa mortis est quae non pcedit à defuncto directē. sed ab herede cā mortis. ut in exēplis prius positis apparet. Bart.

De fideicommiss. hered. Tit. XXIII.

1 Quarta debita iure nature que sit.
2 Quarta que debetur iure arrogationis. que sit.
3 Quarta detractio habet locum si quis decedat ab intestato & relinquat multa in codicillis.
4 Onera hereditaria quando transeant ad legatarium.
5 Differentia quādo sit inter legatū partis hereditatis & fideicommissum.
6 Legata & fideicommissa an sint omnino exaequata.

NVNC TRANSEAMVS AD. &c. Not quod per Senatuf. Pegaf. est introductū. qd haeres possit retinere quartā de fideicommissis. ut hic. et infra eo. §. j. ā per Senatuf. Treb. quia Senatuf. Treb. habebat locum. quando haeres erat grauatus restituere dodrantem tantum. & si ex uoluntate defuncti habebat quartā. nō per retentionē. j. eo. §. si quid. &c. & sic erat dicta quarta Pegafianica: hodie. quia quicquid habebat boni Senatuf. Pegaf. translātū est in Senatuf. Treb. & sublātū & abrogatū est Senatuf. Pegaf. cum suis stipulationibus solū sonat cum Treb. ut infra eo. §. sed cū stipulationibus: ideo haec dicitur quarta Trebellianica: ut C. de inoff. don. l. si totā. † Sequitur alia quarta iure naturae: ut illa quarta quae debetur filiis. Hoc est malū nomen hodie: quia haec nō dicitur quarta debita iure nature. sed triens uel semis dicitur iure nature ad minus in illis personis in quibus est ampliatā quarta. scilicet in parentibus & descendentibus. De hoc habes ff. de inoff. dona. l. parentibus. & l. cū querit. & l. a. de trien. & semis. circa prin. † Est & alia quarta quae debetur iure arrogationis. quam habet filius arrogatus in bonis patris arrogatus. de qua habes ff. de adop. l. si arrogator. & supra de adop. §. cum autem. Est & alia quarta quae debetur iure institutionis. Hoc dicitur a fini. & ponunt exemplū lego multa legata & fideicommissa. detrahēbat quartā. si nihil remanet sibi. si aliquid detrahēt. quod est ad quartā si debet iure institutionis. ut ipsi dicunt: ergo nō habet locū ab intestato. Certē hoc falsum est. † Imō si aliquid decedat ab intestato. & relinquat multa in codicillis. habet locum detractio quartae. & casus l. C. qñ dies legat. l. si. unde debet defalcare relictia iure sui iure ex testamento siue ab intestato. Est & alia quarta. si filius natus patre mortuo relicta uxore grauidā si dubitetur quot sint in uero. interim erit haeres in quarta: ut ff. de iudi. sed est restituatur. §. si. Est alia quarta. quae debetur curiae. si res curialis transferat in alio titulo. licet autem. debetur quarta illius rei curiae. De hoc habuisti glo. C. de sacros. eccl. l. scimus. & ita loquitur lex. C. qñ & quib. quarta pars in bono de lega. est alia rubrica. de imponen. lucrati. descript. per illum titulum debentur quatuor. scilicet non quarta pars: unde gl. male allegat tit. illū ad hoc in lege alleg. ff. de sacros. eccl. l. sancimus. Est & alia quarta si curialis sit clericus. curia habet tres partes suorum bonorū. & ipse quartam: ut C. de episc. & cleric. auth. sed neq; curiales. Est alia quarta. ut si curialis decedat relictis filiis curialibus. & alij filij curiales habent tres partes. alij habent quartam in auth. quib. modis naturales efficiuntur sui. §. si quis. Alia est quarta matre conuolante ad secunda uota. filij prioris matrimonij habent quartam. C. de secund. nup. l. haec dicitur. §. j. ita dicitur ubi. Sed ubi loquitur de quarta debita iure nature. Alia est quarta si aliquid fuerit rogatus restituere quartam: ut C. ad Treb. auth. nisi rogatus. Alia est quarta. maritus contraxit matrimonium sine dote. expellit uxore. tenetur ei dare quartam: ut C. de repud. l. ult. Alia est quarta si cōiunx qui decedit. sit diues. alius qui superest. laborat inopia. habebit superstes quartā in bonis alterius: ut C. unde uir & uxor. auth. praeterita. Alia est. quidā instituit seruū alienum quē putabat liberum. substituit ei talibus uerbis. si institutus haeres nō erit. talem substituo. iste seruus institutus iussu dñi adiuit hereditatem. habebit eius dñs tres partes. substitutus habebit quartam tñ haeres. ff. de uul. & pupilla. in fi. & ff. de hare. in st. l. cū pater. & sic uidet qd sunt undecim. iura ista non probant qd sint plura iura quartarū. Vis tu dicere qd sunt totae quartae fm speciem. quot sunt casus in quibus habet locū quartae detractio. Certē hoc non esset uerum: sed fm modum computationis quae quidam computarentur in illa rō. alia fm istum diuersum modum. siue certae erunt differentiae istarū quartarum. ecce nō distinguuntur: quare fm diuersitatē iuris alia alio ut sicut dixi in tutelis. §. de leg. agna. succel. Hic recitatur antiquitas Senatuf. Pegafiani. quia haeres institutus rogatus de restituēda parte hereditatis per Senatuf. Pegafianum. haeres omnia onera sustinebat ille cui ex fideicommissis restituebat partem hereditatis loco legatarij. cui pars bonorū legabatur: quia nullū onus sustinebat sicut legatarius. emerat legata pars bonorū: ideo interponebatur stipulatio ab herede. & sibi prouidebat per stipulationē ut ille. qui rogatus erat instituire partē hereditatis. parte sua. subiret onera hereditaria. gl. hic signata dicit qd legatarius talis cui erat legata pars hereditatis. sentiebat onera: nec olim neq; hodie dicit

gl. cum legata sint adaequata fideicommissis. ut C. cōmunia de lega. l. j. & ff. de fideicommissis. hodie dixerunt fm interpositionē stipulationis: ut infra eo. §. ergo. & §. sed quia stipulationes. sic & ad legatariū cui est legata pars hereditatis. transibunt onera hereditaria sine stipulatione aliqua: uerū est de legatis singularibus. † quae sunt exaequata fideicommissis. sed de legato uniuersali non uidetur uerum. Pone. instituo haeredem. lego tibi dimidiam bonorū meorum. nec iure antiquo nec iure nouo trāferuntur in te onera hereditatis. unde habet locum stipulationes in legato partis bonorū. Sed si sub parte hereditatis fuit legatum. quia dixi. ego lego dimidiam partem hereditatis. uel tertiam hereditatis: tunc est uerum qd onera hereditatis transibunt in legatariū sine aliqua stipulatione. Hoc est quod probatur ff. de leg. ff. si quis seruum. §. si. cum l. seq. & ad hoc est ff. eo. d. mulier bona. † Item est differentia inter legatum partis hereditatis & fideicommissum. unde est differentia an dicatur. lego tibi quartam partem hereditatis. uel an dicatur per fideicommissum. relinquo: quia in fideicommissariū ante mortem hereditatis nullum ius transit in fideicommissum in legato sic relicto recta uia. unde sic ad hereditatē. unde cū dico. lego hereditatē dimidiam. transit eo modo quo potest: quia dimidia directa trāscunt in legatariū adita hereditate & obligationes utiles. C. de leg. l. j. ex legato nominis nulla iura in fideicommissarium transeunt ante restitutionē: ut ff. ad Treb. l. facta. unde aliud est dicere. lego hereditatē uel partem hereditatis. & per fideicommissum. relinquo hereditatē uel partē hereditatis. sed in legato particulari non est differentia siue in persona testatoris relinquantur. siue in persona haeredis: & ideo nō differunt legatum & fideicommissum. † Et sic dico qd exaequata sunt legata singularia & fideicommissa. singularia. sed in libertate differunt. an ab herede relinquantur per fideicommissum an ex testatore directo: quia in primo seruus manumissus est libertus haeredis. in secundo casu est libertus testatoris sicut in fideicommissis. haereditatis uel parti hereditatis: quia nihil transit in fideicommissum. ante testatorem. sed in legato hereditatis uel parti hereditatis ab adita hereditate transeunt iura hereditaria in legatariū ut impossibile est: quia dominia directa & obligationes utiles ut dixi. & est simile ff. de pecu. lega. l. si peculium.

ADDITIO.

1 Exaequata. Adde. & uide omnino iusto. in l. j. col. v. in j. not. ff. de leg. j. ubi facta adaequationem legatorum cum fideicommissis. quam ampliat sex modis. postea limitat duobus no. modis.

1 Onera hereditaria quando diuidantur in haeredem & fideicommissarium.
2 Mendacium quando nocet.

SED QVIA STIPVLATIONES. &c. In fi. Illius §. dicitur qd onera hereditaria diuidantur inter haeredem & fideicommissum. hoc est uerum de oneribus creditorum non legatorum. imō fideicommissum. solus tenebitur ad legata. si sufficiat eius portio. de eo quod non sufficit. tenebitur haeres eo quod habet ultra quartā. ff. eo. l. j. §. si quis quadraginta. & §. ult. & C. ad Senat. Treb. l. j. & ante restitutionē potest conueniri haeres à debitoribus & legatariis: sed post restitutionem habet locum illa responsio quam dixi. hoc est uerū ubi nō apparet nec expressa nec tacita uoluntas defuncti: quae si apparet. seruare. hoc est quod probat ff. ad Treb. l. j. §. pen. & l. seq. Veniamus ad §. si. Notāda sunt hic duo. In testamento exigunt septē testes. nisi reuocetur in dubiū sic fit legatarij: uel fideicommissi. uidentur sufficere quinq; testes: quia litera dicit neq; ex numero quinq; testium qui fideicommissi. uel legatis esse nascunt. res possit manifestari. unde cū loquatur generaliter. intellige eam generaliter. quod fideicommissum. uel legatum in testamento uel codicillis. si reuocetur in dubiū. sufficiunt quinq; testes sicut gl. intelligat legatū est hic fideicommissum. in codicillis. unde dicit gl. no. in codicillis. quinq; testes esse necessarios. sed intelligo eam generaliter. ex quo generaliter loquitur: ut ff. de publi. de pretio §. iste dicit qd si haeres neget legatū uel fideicommissum. & legatarius probet legatum uel fideicommissum. si postea dicat haeres. quod relictum est. sed ad legis subtilitatem

decurret dicendo q̄ testamentū in quo legatum uel fidei- com. relictum est non est solenne, tamen omnimodo cogen- dus soluere. Hoc dicitur in si. signatur cont. de l. si ueritas. C. de fideicom. ubi dicitur q̄ testamentum non solenni nō ua- let legatum nec fideicom. nec hares ad sol. cogendus est. Io. resp. ad istud contrariū quod est in pōna mendacij: quia in primo negavit esse relictum. postea probauit est contra eum quod fuit relictum, sed ipse tunc uult se defendere q̄ fuit testa- mento non solenni, q̄ non auditur propter mendaciū suū: sed si ab initio confessus esset, uerum est quod tibi legatum fuit, sed testamentū non est solenne: quare nō teneor soluere hoc casu non esset cogendus, sic & aliās mendaciū punit. C. de non nume. pecun. auth. qui propria. Petis à me decē ex stipulatione, nego, tu conuincis me de mendacio, uolo dice- re quod per pactū nudum promisi. possumus? Dicunt qui- dam, q̄ sic. unde potest probare aliam exceptionē de men- dacio conuictus: unde q̄ t̄ quis de mendacio punitur* ut a- mittat defensiones suas, speciale est hic, & in casibus similib. & non est regulare, hæc est lectura, C. de fideicom. l. ult. ibi nō potest tollere uiuens homo qui loquit de pōna. unde litera nostra intelligit fm illam ut hic nō intercesserit aliquod men- dacij, ecce casus I. C. de fideicom. l. ult. fm quā l. litera nostra intelligit. Pone, instituo heredē in testamento solenni in scri- ptis, uel sine scriptis, deinde testamēto completo sine aliquo tempore rogo heredē uel legatariū uel fideic. de aliquo dan- do uel faciundo: uel rogo eos cum duobus testibus uel trib. tantum me mortuo fideic. non potest probare sine testibus ut dixi si sibi relictum est ab heredē legatū uel fideic. amittit ne fideicom. Litera nostra dicit q̄ potest deferre iuramen- tum heredē, dum tamē ipse iuret de calumnia. & si dicat hæ- res q̄ relictum est sibi, & si nullus testis interuenit, cogendus est soluere sine aliqua cōprobatione. soluit in litera nostra op- positiones quæ sunt hic in gl. diceret aliquis ex testamento non solenni non debentur legata uel fideicōmissa, & in codi- cillis requirunt quinque testes, & hic nullus fuit: uel duo tan- tum. Soluit litera nostra. uerum est in lege illa exigitur ista so- lennitas testium: ubi rogat defunctus heredē testamento, & postea testamentū reuocatur in dubiū, quo ad legata habet locū, tūc exigunt quinque testes: sed si instituo in dubiū reuo- catur, requiruntur septem testes: ut in prin. dixi, si ubi rogat personā quæ capit ex testamēto heredē maxime uel legata- rium non in testamento, sed post testamentū factum & com- pletum, nec reuocatur testamentū in dubiū, iste qui habet lucrum si referatur ei iuramentū, tenet iurare, & si confessus fuit à primo absq̄ hoc q̄ nunquā iurauerit, tenetur soluere, & si nullus testis interfuit qm̄ ab eo fuit relictum, unde cogendus est implere uoluntatē defuncti qualemcūq̄. Istum casum po- nit I. ult. C. de fideic. & ad oppositiones quæ sunt hic in gl. sol- uitur in illa l. in tex. in fine. & sicut ibi ponitur casus q̄ secun- dum illam intelligitur s. nunc. ita intelligitur s. iste eo. mo. po- nere, siue hic q̄ hares fuerit in mendacio.

A D D I T I O.

1 Punitur. Adde quando noceat mendacium, & ratione mendacij excludatur quis à beneficio. Floria, in l. j. §. interdum. ff. si quadrupes pau. ff. dica. Et an mendacium defuncti efficiat heredem, uide per e. in l. electio. s. neg. hæ- redi. de noxa. actio. & quando noceat mendacium, uide not. per Bar. in l. qui rem. ff. de rei uendi.

De singulis rebus per fideic. relicta. Tit. XXIII.

- 1 Heres si nō fecerit inuentarium. grauari potest ultra quā sit honoratus, secus in legatarijs & fideicōmissarijs.
- 2 Nemo presumitur ignorare rem suam.

TEST T A M E N. Dicit hic litera q̄ nō po- test legari à legatario. hoc non est uerū dicit gl. quia adæquata sunt legata fideicom. allegat. l. j. C. cōmunia de le. illa l. nō nihil facit. sed facit l. ij. unde hæc lex loquitur in eo cui legatū est in eo cui esset donatū causa mortis: possem dicere q̄ nō pōt legari à legatario sic, & quo ad effectū, habet tam legatū q̄ fideic.

ipse in litera potest legare rem legatarij, intellige cū distinc- tio ne scientia & ignorantia sicut & rem heredis: ut de leg. ij. l. ij. unū ex familia. §. si rem. sequitur in litera hic solū obseruan- dum in si. q̄ quis nō potest plus grauari q̄ sit honoratus, ue- rum est hares iure antiquo: ut ff. ad Treb. l. j. §. deniq. ¶ Ho- die hares si non fecerit inuentariū, grauari potest ultra q̄ sit honoratus, secus in legatarijs in quo iura antiqua nullā re- ciipiunt in nouationē: quia non plus grauari potest q̄ sit ho- noratus, quam non fecit in legatario & fideicōmissario, iura antiqua nullam recipiunt in nouationē, quia non plus potest grauari q̄ honoratur. Sed opp. nō plus grauatur quā habet restitutionē, reliquit mihi Stichum aut Dammam, & Dammam minus ualebat quam Stichus, teneor ad Stichū, & sic in plus uim grauatur quā honoratus: ut ff. de legat. l. planē. §. si cui. Dicunt quidam, q̄ non habet minus q̄ litro gatus, imō plus, ex quo Dammam placet ei. ar. instit. de actio. in §. præterea. Dicendū q̄ habet minus, & ita in plus grauatur: & ratio est, quia fecit per eum quo minus eligeret Stichū quis plus ualebat. unde sibi imputet. Sed op. ff. de lega. ij. l. nuper. §. j. & per eandē uiam op. ff. ad leg. Ful. sed si nō ser- uis in prin. & ff. de mino. l. q̄ si minor. gl. resp. ubi reliquit quantitas, grauatur in quantitate, ita loquitur lex nostra, q̄ non potest plus grauari quā sit honoratus. reliquit tibi quinque. grauo te in decem, non ualet nisi in quinque. lex con- traria loquitur quantitas, & grauatur in alio quā in quan- titate, lego tibi decē, grauo te in equū tuū ut restituas Titio, & forte ualebat quindēcim, uideris equū tuum tantū assi- maste, & ideo teneris restituere. & ad hoc est ff. de fideic. libe. l. decē. Quid diceris si reliquitur quantitas, & grauatur in specie aliena non sua, ut in præcedenti casu. Certē nō teneris nisi in quantum est tibi relictum, quia rem tuam possit restituere, & nō alienā. Sed pone, lego tibi equū meū, & rogo te de resti- tuendo fundo tuo, nōne habet locum æstimatio rei tuæ scilicet si legassem tibi pecuniā: uel econtra lego tibi equū meū, & rogo te de restituendo uiginti an accipiendo equū tenearis ad tota uiginti, ut tantum uidearis æstimaste equū meū. In istis casibus possit responderi ad placitū, nec scio legē quæ possit obuiare, in dico q̄ non scis tu quare non habeo aliā, quia doctores hoc dicūt, & ecce ratio quā reddunt, rem tuā uideris æstimaste recipiendo pecuniā legatam, & pro ce- ro est æstimatio, & ipse scit quantum ualet res sua quā rogatus est restituere: quia t̄ nemo rem suā presumitur ignorare: ut C. de rescin. uendi. l. quisquis. & ad hoc ff. de eo. qd̄ cer. loco. l. ij. ipse ideo, quia pecunia sit certa æstimatio, hares debet in li- tem iurare, l. unius. Sed cū lego rem meam ut dies decē, cer- te nō est certus de iuribus rei meæ: quia iuris alieni tolerabilis est ignorantia. l. qui in alterius. ff. de reg. iur. unde hoc casu nō uideris æstimaste rem meā, gl. quærit an fideicom. detrahat Fal. hoc quærit super illo uerbo nō quod amplius est, in uult ter reliquitur gl. ita resp. Bulg. dixit q̄ sic ff. ad l. Fal. l. pōna- les. §. si. nō aut̄ contra dicit gl. ff. ad l. Fal. l. lex Falcidia si inter- uentat. §. antequā. & ff. de uulg. & pupil. l. cohæredi. §. cū filia. in si. nō est soluere, sed est allegare. unde qm̄ quærit de fidei- cōmissio singulari, & tunc nō detrahitur nisi appareat de ex- pressa uoluntate defuncti, qm̄ rogatur fideicōm. singulare, & tunc non detrahitur nisi pars fideicōmissi.

De codicillis. Tit. XXV.

1 Codicilli possunt fieri ante testamentum, & in testamento facto postea confirmantur.

NTE AVGVSTI. Decedit, &c. ¶ Codicilli possunt fieri quatuor annis ante testamentum, & in testamento facto, postea confirmantur co- dicilli postea facti uel sunt codicilli non confir- mati in testamento, nec ante nec post, uel sunt codicilli simul cum testamento confirmati, quia dicit testa- mento. Et si ultima mea uoluntas non ualet, tanquam testa- mentum ualeat tanquam codicilli.

1 Codicilli ualent facti ante testamentum, etiam si non constat eos confirma- tos esse in testamento postea facto.

2 Differt

- 2 Differt tamen an fuerint confirmati in testamento expresse, uel aliquo iudicio, uel nullo modo.
- 3 Relicta in codicillis, qua actione petantur.
- 4 Tutorem habenti tutor non datur.
- 5 Codicillos plures potest quis facere, non autem plura testamenta. & de ra- tione diuersitatis.

S E D C U M A N T E T E S T A M E N T U M, &c. Pa- pa dicit q̄ non ualet codicilli ante testamentū facti, ut si in testamento postea facto cōfirmantur. Quidā intel- ligunt hoc nō esse correctū, & intelligitur uerū, sed diuis Se- uerus, &c. ¶ quia codicilli ualent facti ante testamentū, si ap- pareat testatorē à codicillis nō recessisse, sed per aliquod iudicium. Io. dixit q̄ ualēt & si nullo modo nec specialiter, nec aliquo iudicio appareat eos confirmatos esse in testamento facto postea. unde sufficit q̄ appareat nō recessisse testatorē: intelligas t̄ q̄ t̄ differt etiā hodie fuerunt cōfirmati in testa- mēto expresse uel aliquo iudicio: uel nullo modo, primo ca- su ualet libertas directē relicta in codicillis. Itē pōt dari in eis tutor, secūdo casu nō. qd̄ probat ff. de ma. testa. l. libertate directē. & ff. de testa. tut. l. ij. ¶ Itē quærit qua actione petunt relicta in codicillis: Dico aut cōfirmati fuerūt codicilli in testa- mento, & tūc actione directā, & in testamento, quia uident esse relicta in testamēto, ex quo relicta sunt in codicillis cōfir- matis in testamēto: ut ff. de iur. codicil. l. ij. & l. quidā referūt. §. si. aut relicta sunt in codicillis factis ab intestato uel ex tes- tamento: ut ff. eo. l. ab intesta hic dicit in si. q̄ quis pōt facere plures codicillos, sed non plura testamenta: ut ff. de testa. & quemad. test. aper. l. hac cōstitutissima §. pe. unde ultimū testa- reuocat primū: unde ultimū codicilli primos: ratio est quia habenti tutorē, tu. non datur. C. de curat. l. inter dū. quia tu- tor habet plenam potestatē: nec alium patitur in eadem ple- nitudine: sic t̄ testamentū cum sit solennis & plenissima uo- luntas defuncti, aliud testa. secum nō patitur, sed codicilli cū sunt minus solennis uoluntas, bene compatiuntur se cum alijs codicillis. Hic dicit litera q̄ in codicillis nulla solēntas attenditur, dicit glo. nulla de illis quatuor quæ attenduntur in testamentis, scilicet solēntitas quo ad uerum testam. & quo ad sigilla, & quo ad subscriptiōes. & q̄ ipse testator sub- scribat, exigitur in codicillis sicut in testamentis, & hoc cum fuerunt in scriptis, sed tot testes non exiguntur sicut in testa- mentis, sicut nec tot sigilla, uel subscriptiōes, & quod hoc sit uerum, probatur, C. eod. l. ultim. & C. de testamen. l. cum antiquitas.

I N S T I T U T I O L I B R I I I

De hæreditatib. quæ ab intestato defer. Tit. I.

1 Intestatus decedere dicitur quis pluribus modis.

NTESTATVS. DECEDIT. ¶ Hic dicit, q̄ hæreditas deferret ab intestato, & succeditur ab intestato qm̄ defunctus ab intestato decē- dit. Intestatus potest decedere quis multis mo- dis. Vno modo, si testa. omnino non facit, & hoc si potuit: quia priuatio propriē dicit respectu habitus, tunc propriē dicit intestatus: ut ff. de suis & leg. l. j. circa prin. Alio modo decedit quis intestatus si fecit testamentū, fecit tamen non solenne. Alio modo si fecit testamentū, fecit ta- men solenne, sed ruptū fuit agnatione uel arrogatione post- hami. Et est differentia dicit gl. inter istum modum & ante- cedentem: quia si testam. solenne fuerit, postea rumpatur, le- gata nō debentur: sed si nullum testam. factū fuerit, si tamen fecerit codicillos, debentur legata, & ad hoc allegat iura. Quar- to modo decedit intestatus, si testamentū factum fuerit in- r- tum capitis diminutione testatoris, ut s. qui. mod. test. in fir. §. tantum. Ad hoc facit ff. de uerb. sign. l. intestatus. Quin- to modo, sicut in omnibus modis præcedentibus, si ex eo non adeatur hæreditas: ut ff. de fideicom. l. eam quam, & hic cum dicit, aut si nemo hares exiit. Sunt & alij duo modus ut si impugnatur testamentū per querelam, tunc sit ipso iure

nullum. ff. de inofficio. testa. l. Pap. §. veterani. intelligo q̄ o- mni- bus prædictis modis ipso iure ciuili. Et scias q̄ si effect præteritus filius emancipatus, & impugnatur testamen- tum per querelam, deberentur inde legata olim quibusdā personis: ut ff. de leg. præstan. bo. pos. conuata. pe. per totū ut hodie debent omnia: ut C. de libe. præte. uel exhar. auth. ex causa omnia scilicet relicta ab instituto, sed legatum ab ipso præterito non debetur: ut C. de fideic. l. quod filium, cit ca fin. sed remedio prætoris nec distinguo an intentetur bo. pos. cōstrat. ante aditam hæreditatem. Et tunc faciat ipso iure nullū: quia prætor nō potest facere desinere heredē, ut s. de bo. pos. §. quos aut. sed dico in distictē, q̄ nō esset ipso iure nullum, sed per remediū prætoris, siue intentet ante aditā hæreditatē, siue post: ut C. de collat. filie dotē. & l. ut libēris. Alius modus est si dicat testator, testamentū nō ille ualere, & iabat decem nisi: ut C. de testa. l. sanctimus. sed nō ipso iure. Alius modus est per incisionē ligni. C. de testa. l. nostram.

A D D I T I O.

4 Ab intestato. Aduerte tamen, q̄ successio non potest habere locum, quan- diu potest quis succedere ex testamento. l. quanti. ff. de acq. her. l. iso ubi aub. nouissimā. in pen. col. C. de inofficio. testam.

S VI AVTEM. ¶ Vbi dicitur q̄ sui sunt qui sunt in pō- testate tpe mortis, nec habet ante se proximiorē, siue sit filius, siue nepos, siue pronepos ex nepote ex filio pro- gnatus, id est natus. Quidā dicūt pgnatus, id est, procul na- tus, & uolunt deriuari abnepos, sed hoc falsum est: quia hic loquitur de pronepote ex nepote ex filio pronato, & iste est pronepos qui est in quarto, abnepos est qui est in quarto: ut j. de grad. §. iij.

1 Legitimi ui potest quis ultimis modis.

N EC INTEREST. Et numerant multi modi quib. sit quis legitimus. ¶ Unus est naturalis filius, id est na- tus ex concubina ex non dānato coitu datus curiæ lea- gitimus est: quia si esset natus ex damhato coitu legitimaret̄, errant enim olim curiæ, & sic remittitur peccatū euntibus u- tra mare propter necessitatē subsidij terræ sanctæ, ita quia ne- cesse habebant curiæ q̄ aliqui seruirent, ille defunctus quē ali- quis patiebatur, sibi restituerebatur, cum dabatur curiæ pro- pter necessitatē quā habebat, ut aliqui seruiret, & in auth. quib. mod. natu. effi. sui. circa prin. Alius modus quo quis lé- gitimatur, habeo filium ex concubina, contraho si cū filius ante natus est legitimus: & hoc est uerū si interueniant dotā- lia instrumenta super numero, aliās non. & Placen. fuit in illa opi. q̄ si cōstrahatur cum concubina matrimonij, non ualet sine instrumentis: sed hoc falsum est. Instrumenta non faciūt ad esse matrimonij, sed ad legitimatiōē filiorum naturaliu. C. de natu. lib. l. cum quis. & s. de nup. in fin.

1 Sui qui dicantur, & qualiter acquirant hæreditatem.

S VI AVTEM HÆREDES. ¶ Ibi tangitur modus acquirēdi hæreditatem à suis. Vnde sui sunt hæredes ignorantes etiā in uiti, sed per prætorē datur eis abstinē- tia: ut s. de hered. qua. & disse. §. sed his permittit. & dicit ibi gl. sunt hæredes nomine. de hoc indistinctē s. eod. §. à lega- to, unde dico, q̄ falsum est, q̄ sunt t̄m hæredes nomine, imō re & effectū sunt hæredes sui in uiti & ignorantes, unde ad hoc quod sint hæredes cum effectū, non oportet q̄ se immi- sceant, necessariū est auxilium prætoris: ut s. de hered. qua. & disse. §. sed his permittit, unde creditor possit agere sic, ut es filius talis, & eras in potestate tēpore mortis, & ipse mihi decem debebat ex tali causa: ergo solve, nō oportet dicere, & te immiscuisti in hæreditate: quia eo ipso q̄ est suus intelligit hæres se immiscuisse, nisi se abstineat: nec oportet dicere, ritē non abstinuisti: quia eo ipso q̄ est suus, intelligit hæres, & se immiscuisse, nisi se abstineat. nec oportet ponere defensionē rei in libello, ipse bene dicit si uelit, & ego me abstinui. Itē di- co q̄ postq̄ se abstinet, est heres non nomine t̄m, imō omnia iura directā remanent penes eum, & si alius sit hæres, habet solū iura uitalia, ut ff. de mino. l. sed si sine. §. sed quod Pap.

1 Filij mortuo patre sunt hæredes, & quasi continuatur dominij in eis, nec tutoris

- 1 *tutoris autoritas requiritur.*
- 2 *Possessio est res incorporalis, & quid sit possessio.*
- 3 *Filius censetur eadem persona cum defuncto.*

EO QUOD MORTVO † patre sunt hæredes, & quasi cōtinuatur dominium in eis: & ideo nec tutoris autoritate opus est, & sunt sui hæredes. Quare dicit quasi: Quia dicitur, dicit quasi, quia cōtinuatio est p̄prie rei corporalis, & dominium est res incorporalis: & ideo dicit, quasi cōtinuatur dominium à defuncto in suo hærede. Cōtradicit gl. dominium est res incorporalis, cōtrā possessio est corporalis: & tñ inuenio, q̄ una continuatur cū alia, p̄pter hoc im probat sententia eorū qui dicunt, q̄ dñi est res corporalis, & quasi conuatur: unde nouissimus error peior priore, q̄ ip̄si ambo male dixerūt. & gl. peius implorabat & eorū sententiā, unde nihil cōtra eos. Item falsum dicit gl. q̄ possessio sit res corporalis, imò est res incorporalis, unde dicit Io. possessio & ius posuit tanq̄ genus in eius diffinitione. Doctores moderni dicunt, Possessio est rei corporalis apprehensio, & c. Di co q̄ falsum est, sed ius tñ ex illa apprehensione cū illis cōditionibus quæ exiguntur, est possessio: & sicut ius dominij causat realē actionē, sed ius possessionis causat interdictionē. & sicut possessio rei mobilis, insti. ui. bo. si per triennium, est causa dominij quod est iuris corporalis, scilicet apprehensio, est causa possessionis, quod est ius & res incorporalis: unde inter doctores fuit Ioan. qui nouit quid esset primò diffinitum per ius. Primò est ius per apprehensionem posses. & c. Papin. inter legum doctores fuit ille qui nouit, quid esset primò, quia per ius diffinit eam: ut ff. de acq. posses. l. peregrin. alij legis condi. impresserant opinionem rusticorum diffi. possessionē, primò est redemptio, & sic etiam apprehensio corporalis: ut ff. de acq. posses. l. i. Sed gl. sustinēdo op̄tione suā q̄ primò esset incorporalis, deberet sic interpretari sententiā eorū, qui dicunt, q̄ dominium quasi continuatur, quia est res incorporalis: quia lex dicit, q̄ possessio quasi cōtinuatur. ff. quib. cau. ma. l. cum miles. & quasi possessio est res corporalis quasi continuatur sibi dominium: quia res incorporalis nō dicitur quasi cōtinuari. hoc est bona probatio. §. alio modo soluit gl. quare dicit dñi quasi continuatur. † Dicit gl. filius reputat eadem persona cum defuncto, & eiusdē ad se non est cōtinuatio: ideo dicit quasi certē, hæc non est bona ratio, inspicit gl. personā defuncti, & personā hæredis. Ego dico inspicit causam eius quasi in persona eadē, scilicet in personam hæredis. ergo inspicit causam eius, quasi dicat, quasi in personā eandē, scilicet in personā hæredis uiuente patre filius est quasi dñs mortuō patre: uult dicere lex ista, q̄ non acquirit sibi dominium, quia dñs: dicit tamen quasi: quia uerē dominus nō est uiuente patre. Hoc est quod probatur ff. de lib. & posth. l. i. in suis. & ad hoc ff. de uerb. sig. l. i. §. paternās.

1 *Delicta quæ transeunt in heredem lite non contestata.*

PER CONT. Dicit gl. † Nota q̄ quædam sunt delicta quæ transeunt in heredem lite nō contestata: ut crimen læsæ maiestatis. hoc est passiuē dicitur: quia homo mortuus, id est, Cæsar accusabit & damnabitur, & punietur eod. modo quo possibile est, ut eius memoria damnet, nō accusabitur hæres, sed hæres cuius interest ratio bonorū poterit interesse iudicio: sed nō damnabit, nec accusabit. Itē dicit gl. Sūt quædā delicta quæ nō transeunt in hære. lite nō contestata, ut publica: quædā lite contestata transeunt in heredē, ut priuata. Ego nō facio uim inter delicta publica & priuata: quia accusatio criminalis in priuato delicto lite etiā nō contestata nō transeunt in heredē, sicut nec accusatio in crimine publico: sed accusatio ciuilis ex delicto, uerū est q̄ transit in heredē, aliās nō: ut C. de lite defun. l. i. Item intellige istū §. q̄ iste qui suus est, non impediatur quin sit hæres propter cōmissionem criminis à defuncto, sed sententiā lata desinit esse hæres. Et sic cum aliās sit impossibile qui semel fuerat hæres, desinat esse hæres, sine tñ hoc est impossibile: sicut per querelam desinit esse hæres qui semel fuit hæres: ut ff. de uulga. & pupil. sub.

l. quæ substitutione. & ff. de inofficio. testa. Papinianus non uecerani. §. ult. Quare dicitur crimen læsæ maiestatis, crimen perduellionis: Dicit Placentinus, quia per duellū contumebatur quis de tali crimine. Sed dicit q̄ falsum est: quia duellū iure Romano illicitum est: ut ff. ad leg. Aquil. l. qua actione. §. si quis in colluctatione. & C. de actio. & oblig. l. cōtra negantes. Sed dicitur crimen perduellionis, quia per duelles sunt hostes: ut ff. de uerb. sig. l. quod non.

CVM AVTEM QVAERITVR, & c. Et dicitur hic q̄ ad hoc q̄ aliquis sit suus hæres inspicendum est eo tempore quo certum est aliquē sine testamento decessisse: unde si aliquis fecit testamentum, & filium suum ex hæredauit, extraneum instituit, si testator uiuente mortuus est filius ex hæredatus à testatore, postea de cetero institutus extraneus non adit: uel quia non potest, uel quia nō uult, nepos ex filio ex hæredato præmortuo erit suus hæres: quā tēpore mortis eius qui decessit ab intestato, inuenit se in eius potestate, & proximior est. Idem est si iste nepos natus sit post mortē, si tñ eo uiuo cōceptus: & si mortuus fuerit filius ex hæredatus, pater illius nepotis & institutus non adiecit. Dicit gl. quæ est super illo uerbo, patre eius mortuo, antequā ad eum de testamento hæreditas per institutum: quia tunc constat q̄ nō transeunt querela ad istum nepotem à patre suo, sed si erit adita, transmitteret hæreditas ad heredē. Litera nostra patitur, q̄ esset adita hæreditas ex testamento: quia nō deferretur ab intestato. Hoc est uerū quod dicitur, q̄ nepos natus post mortem qui est cōceptus ante mortē, est suus hæres in casu q̄ dicitur: quia si uiuo auctore fuisset cōceptus, sed post eius mortē fuit cōceptus & natus, ergo nullo modo erit cōtinuus auctore persona sua, nec ex persona patris, ex quo decessisset alius ante q̄ esset conceptus. Lex aliquando dicit q̄ nepos ut succedit auctore suo quo uiuo non fuerit cōceptus ut nostra litera hic & bene potest esse conceptus, & tñ non est aliās quo sciamus, quia uiuo auctore fuit, aliās dico l. humana habet in differentia: quia est conceptus uiuo auctore non esset aliās, licet fm rei ueritate differentia, cum isti qui legē cōsiderauerunt, hoc non inspexerūt: uñ pone in terminis, q̄a habemus de cōsuetudine, filia succedit in baronia, sed præcedit masculus. ego sum baro, habeo filia coniugata, habeo agnatū consanguineum quem dā: si me uiuo & filia haberet masculū in utero, succederet in baroniam: ista filia mea maior nihil habet in utero, in crastino cōcepit masculū. dicit ipsa q̄ citō fuerit mortuus pater meus habeo in utero, debet succedere filius meus in baronia: dicit cōsanguineus nō debet admitti, quia nō erat cōceptus tēpore mortis defuncti, & ideo ei nihil attinet. Itē nec tu, quia licet sis proximior quā ego, mulier tñ nō succedit in baroniam. Super illo casu est hic dissensio in Pla. & Io. Dixit Io. eum admittendū, quia si inspicere in successione solam causam naturalem, planū est, q̄ iste filius succederet. Sed sola causa naturalis inspicenda est, dicit Placē. ut in auct. de hære. quæ ab intest. dese. §. pen. Doct. dicunt cont. Prætor inspicit causam naturalem, & tamen eam non admittit: ut ff. unde de cognat. l. i. §. si quis proximior. q̄ non admittitur.

EMANCIPATI. Hic incipiunt antiquitates. Ista antiquitas prima & renouatio. C. de adopt. naturales filij qui se dederunt in arrogationē, alij non admittuntur ad bona patris naturalis per unde liberi, nisi fuerint emancipati ab arrogato patre tēpore mortis patris naturalis. & est optima ratio: quia sibi elegerunt alium patrē. gl. instat contra hoc per l. si de bo. poss. contratab. l. iij. §. si quis filio. ff. resp. Dico q̄ lex illa correctā est propter contrā. illius legis, distinguitur: quia aut filius datur in adoptionē alicui ex ascendentibus, quia transit in potestatem: sed nō transit in famul. omnino habet aliam cōtratab. in bonis patris naturalis: sed si datur omnino extraneo in adoptionē, non habet cōtratab. in bonis patris naturalis. Totum cont. est per literā nostram. §. inuenimus. & §. nostra autē cōstitutione. unde per illum §. habebat cōtratab. in bonis duorū, in bonis patris naturalis, & in bonis patris arrogatoris: hodie in bonis unius tantum, & filius adoptatus, id est, arrogatus si emancipatur ante mortē naturalis pa-

ralis patris, succedit patri naturali: quia quantum ad patrē arrogatorē sit extraneus per emancipationē. Hoc dicit litera: sed pone q̄ sit sui iuris, per mortē patris arrogatoris, uiuente patre naturali: succedit tñ patri naturali per unde liberis unde gl. dicit q̄ nō uiuo. ex quo morte patris adoptiui fieret sui iuris, remaneret sibi ius agnationis cū agnatis patris arrog. & ideo non obtinebit successione in bonis patris naturalis: ut §. unde hic bene dicit gl. sed alibi dicit cont. & male. ff. de adopt. l. in omni ferē.

1 *Emancipatus filius à patre arrogatore, an succedat patri arroganti: & an patri naturali.*

POST MORTEM VERO PATRIS NATURALIS, † emancipatus est filius à patre arrogatore, non succedit patri arroganti. Itē nec naturali, ex quo post mortē emancipatus à patre arrogatore. & hoc ideo in uero dū est, ut esset in potestate uel uoluntate patris arrogatoris. Succedunt patri naturali agnati, uel iste filius arrogatoris: quia si emanciparet est, succederet per unde liberi: ut §. proximi agnati, sed si emanciparet, succederet eū in uita patris naturalis, & proximior est. Idem est si iste nepos natus sit post mortē, si tñ eo uiuo cōceptus: & si mortuus fuerit filius ex hæredatus, pater illius nepotis & institutus non adiecit. Dicit gl. quæ est super illo uerbo, patre eius mortuo, antequā ad eum de testamento hæreditas per institutum: quia tunc constat q̄ nō transeunt querela ad istum nepotem à patre suo, sed si erit adita, transmitteret hæreditas ad heredē. Litera nostra patitur, q̄ esset adita hæreditas ex testamento: quia nō deferretur ab intestato. Hoc est uerū quod dicitur, q̄ nepos natus post mortem qui est cōceptus ante mortē, est suus hæres in casu q̄ dicitur: quia si uiuo auctore fuisset cōceptus, sed post eius mortē fuit cōceptus & natus, ergo nullo modo erit cōtinuus auctore persona sua, nec ex persona patris, ex quo decessisset alius ante q̄ esset conceptus. Lex aliquando dicit q̄ nepos ut succedit auctore suo quo uiuo non fuerit cōceptus ut nostra litera hic & bene potest esse conceptus, & tñ non est aliās quo sciamus, quia uiuo auctore fuit, aliās dico l. humana habet in differentia: quia est conceptus uiuo auctore non esset aliās, licet fm rei ueritate differentia, cum isti qui legē cōsiderauerunt, hoc non inspexerūt: uñ pone in terminis, q̄a habemus de cōsuetudine, filia succedit in baronia, sed præcedit masculus. ego sum baro, habeo filia coniugata, habeo agnatū consanguineum quem dā: si me uiuo & filia haberet masculū in utero, succederet in baroniam: ista filia mea maior nihil habet in utero, in crastino cōcepit masculū. dicit ipsa q̄ citō fuerit mortuus pater meus habeo in utero, debet succedere filius meus in baronia: dicit cōsanguineus nō debet admitti, quia nō erat cōceptus tēpore mortis defuncti, & ideo ei nihil attinet. Itē nec tu, quia licet sis proximior quā ego, mulier tñ nō succedit in baroniam. Super illo casu est hic dissensio in Pla. & Io. Dixit Io. eum admittendū, quia si inspicere in successione solam causam naturalem, planū est, q̄ iste filius succederet. Sed sola causa naturalis inspicenda est, dicit Placē. ut in auct. de hære. quæ ab intest. dese. §. pen. Doct. dicunt cont. Prætor inspicit causam naturalem, & tamen eam non admittit: ut ff. unde de cognat. l. i. §. si quis proximior. q̄ non admittitur.

- 1 *Bonorum possessio contratab. quibus datur.*
- 2 *Emancipatus præteritus nullam aliam uitam habet, quam contratab. filius suus præteritus habet duplicem, uel dicit testamentum nullum ipso iure uel contratab.*
- 3 *Differentia emancipationis & patrie potestatis, an sit in totum sublata.*
- 4 *Electio uidetur confirmata si ille qui non fuit uocatus, non uult eam infirmare.*

EADEM HAEC OBSERVANTVR. Not. † q̄ bo. poss. cōtratab. datur præteritus omnino, de quibus nulla facta est mentio institutio uel ex hæredando, licet non ritē: ut ff. de bo. poss. contratab. l. non putauit. §. nō quauis. Et datur ista bo. poss. cōtratab. liberis præteritis, siue sint sui, siue emancipati. Noluit dicere q̄ filius emancipatus habet bo. poss. cōtratab. de se, sed filius suus, & sic præteritus non habet cōtratab. imò dicit ipso iure nullū. Sed si non sit solus suus, imò est unus filius suus, & alius emancipatus a perit, emancipatur præteritus edictum per contratabulas cū qui suus est. Non dico q̄ M. diceret hoc, quia M. semper ruminauit text. textus est expressus, q̄ licet sit solus, habet tñ bo. poss. cōtratab. & sic teneat uiam prætoriam: uel dicat ipso iure nullum, & sic teneat ciuilem. uerū est q̄ non habet bon. poss. cōtratab. necessarias. Largus fuit prætor in suo beneficio, & dedit nō indiget, sed emancipatus præteritus per uiam necessarias, quia aliā uiam non habet. Hoc est q̄ probatur, ff. de leg. prætan. & bon. poss. cōtratab. l. is qui in potestate. & l. duo. & C. de lib. prætan. l. maximū. An in ista materia q̄ sit ad nihil certū reliquit dicit q̄ fortē suus si rectē præteratur, hic est certa causa præteritionis habet solus bo. poss. cōtratab. Hoc est quod tradidit in summa illius tit. C. de lib. prætan. uel ex hæred. † quod habet duplicem uiam, ut dixit: uel ut dicat ipso iure nullum, uel ut petat cōtratab. emancipatus præteritus, ut dixerunt quidam, idem auxiliū habet quod suus

potest dicere nullum testam. ipso iure: uel petere contratab. & hoc per legem quæ dixit q̄ sublata est differentia emancipationis, & patrie potestatis, ut in auct. de hære. quæ ab intest. dese. §. nullam. Dico cont. imò filius emancipatus præteritus hodie nullā aliam uiam habet, quā contratab. Ad l. in cont. dicendū sermones inquirendi sunt fm materiam, & nōne illa litera quæ dicit, sublata est differentia emancipationis, & patrie potestatis est in rub. de hære. quæ ab intest. unde uerum est, q̄ nulla differentia est in successione ab intestato, sed successione ex testamento: unde est differentia, & bo. poss. cōtratab. est ex testamento, licet sit ad impugnationē test. Dicit And. aliud asseritū, aut emancipatus præteritus infera causa præteritionis legitima, quia dixit sic, filium meum prætereo ex tali causa, & uerū est sic, aliās habet cōtratab. & non aliam uiam: sed si nō inserta causa, quia tñ dixit, filium meum prætereo, potest dicere ipso iure nullū. & dicit sic habuissit pleniorē doctrinam §. de inoff. test. Item nō. hic, q̄ institutus quicq̄ habet bo. poss. cōtratab. alio cōmittente edictū. Pone habeo filiū, & habeo filium aliū, eum prætereo. præteritus potest petere contratab. nec expectabit q̄ petat præteritus, ut ff. de bo. poss. cōtratab. l. si post mortē. §. ult. conuertit cōtratab. quicq̄, inserta persona, uerbi gratia, instituo unum filium, aliū prætereo, institutus potest petere cōtratab. præterito sibi cōmittente dictum. Et si nō petat præteritus, quæ est causa præteritionis, uolui seruari aequalitatē. Pone instituo filiū in minori parte, extraneū in maiori, & filiū alium prætereo, si solus præteritus rupto testamento per cōtratab. habet maiorē partem, q̄ ille qui fuit institutus, in minori: quia oportet eū esse cōtēntū ea portione, in qua fuit institutus, ideo prætor uoluit q̄ institutus haberet bo. poss. cōtratab. si præteritus non petit, quod iudiciū nunquā certē hoc casu præterito nō petenti cōtratab. institutus qui petit eam, habet iure: unde si præteritus non uult impetare bon. poss. cōtratab. & institutus aduersus quem nulla est facta iniuria, uult eam impetare, prætor uoluit eā adire, ut habeat fm tab. sed uult sua contratabulas ualeat fm tab. ut ff. de leg. prætan. bon. poss. cōtratab. pe. l. in potestate. §. sed si scriptus. † Quidā canonicā, ut dicit dñs meus, per istam theoriam de iure terminauit quandam questionē talem, facta fuit quædā electio, quidam non fuit uocatus, & sic fuit contentus: quia non ualuit electio, quia plus operat contentio unius, q̄ multorū contradictio præsentū. Voluit dicere alij, alia uia electionē non ualere, quia talis fuit nō uocatus: & sic cōtemptus ille qui fuit nō uocatus, nō uult eam infirmare, nec dicit se cōtemptū, an alij ex sua sufficit hoc facere, ex quo ipse non uult infirmare: ideo cōfirmo, dixit q̄ nō imò, ex quo allegauit eam ex persona alterius qui eam nō uult allegare, imò potius cōfirmat electionē. Causa eorū conuertit in nō causam, sicut bo. poss. cōtratab. cōuertitur in fm tab. qñ ille qui dixit eam ex persona alterius petat eam eo. ex cuius persona habet non petente.

A D D I T I O.

4 *Emancipatio. Adde Bar. in l. Gallus. §. quod si tantū. ff. de li. & posth. uide ist. in l. pater filio. ff. de lega. j. ubi dicit, q̄ emancipatus hodie succedit ad similitudinem suorum. Et q̄ sicut emancipati sunt uoluntarij hæredes, ita & filij in potestate. Et nunquid transmittat hodie hæreditatem patris non aditam, per e. in d. l. pater filio.*

INVENIMVS. Ibi dicitur q̄ olim si filius in potestate dabatur in additionem illius, & si pater naturalis moreretur, antequā iste filius adoptatus emanciparet, uel postea emancipatus nō succedebat patri naturali, itē nec patri adoptiuo ex quo emancipauerat: & sic utriusq̄ patris successio defraudabatur, & hoc erat inconueniēs. gl. quarit, & nōne eadē iniquitas remanet hodie in altero mēbro distinctionis quæ facit uerū arguit ista iniquitas j. eo. §. nostra. si def. in adoptione alicui de ascendentibus, trāsit in potestatem suam. Et si morietur pater naturalis, & postea emancipatur à patre adoptiuo, amittit successione utriusq̄ patris, dicit gl. uerum non est: quia si emancipatur à naturali ascendente, cui datur in adoptione, tenetur ei relinquere tantum. secus est in arrogatore. Dico quod affectionis causa suspicionem remouet, non ta-

non tam est uerisimile, ex quo est de ascendentibus ille cui datur in adoptionem, q post mortem patris naturalis eum emancipet: ut utraq hereditate & sua & patris & naturalis possit eum defraudare. arg ff. de ritu nupt. l. pe. s. de uno.

ITEM VETUSTAS. M. uoluit dicere q s. ult. sed not. abrogat s. istum. Item uetustas, &c. quia iste s. dicit, q nepotes ex filia succedunt cum suis patris uel matris cum deminutio tertia partis, & statim corrigitur per s. sed nos, &c. Est dicendum, q iste s. Item uetustas. non corrigitur per s. sed corrigitur per auth. de trien. & semil. s. nec ullo. unde s. sequens loquitur de quarta, iste de tertia. Itē iste s. loquitur ubi omnes erant descendentes, sequens loquitur ubi erant descendentes & transuersales. & sic istis duabus rationibus dicemus s. sequentem istum non corrigere.

De legitima agnatorum successione. Tit. II.

Agnati qui dicantur.

SI NEMO SVVS HAERES, &c. Dicit litera, duo sunt fratres eodem patre nati, licet non eadem matre, sunt agnati & consanguinei. Unde de no. q quidam sunt agnati consanguinei, quidam non sunt intellectum iuris consanguinei agnati sunt fratres, uel filij fratrum: agnati uero non sunt consanguinei: ut ff. de suis & legit. l. ij. in prin. Scis tu ad quid ualeat hoc? Pone, dico in testamento, lego consanguineo, decem habebit tantum frater coniunctus per patrem, fm ea quae dicta sunt. Certē loquendū est ut plures, & nomina ex communi locutione opinionem exaudiri oportet: & ideo nisi dicere, q testator esset iuris peritus, qui nouisset propriā uerborum appellationē, cum diceret testator, lego consanguineo meo, intelligerem consanguineum fm communem modum loquendi: ut ff. de supel. leg. l. Labeo. & ff. de fundo instruc. & instr. l. cum de lanionis. s. animam. Item etiam dicerem nisi testator esset iuris peritus, tamē ibi esset maior color dubitationis.

- 1 Filij fratrum succedunt in stirpes cum fratre superstitē.
2 Descendentes succedunt ex persona eius quae representant, transuersales nō.

HOC ETIAM ADDENDVM, &c. Vbi huius tituli, & est q de linea cognatorum transferuntur quaedam personae in linea agnationis, scilicet filia sororis consanguineae uel uterinae, & isti sunt agnati, multo fortius ipsae sorores uterinae. & C. de legit. haered. l. ult. Sequitur in litera, & diuiditur inter eos hereditas in capita, nō in stirpes. Pone, habeo ex fratre praemortuo duos nepotes, ex sorore unū: certē mihi succederent isti tres nepotes in capita: hodie est correctū in stirpes, ut in auth. de her. que ab intest. dese. s. reliquū. Circa hoc nota tria iura. Iure isto nō ueniebat filius fratris unā cum fratre, nisi esset patris frater superstitēs, uerbi gratia, Ego decedo patre & fratre & fratris filio superstitibus, si erat frater & fratris filius tantū: qd pater superstitēs facit q non admittat filium fratris cū fratre, sed pater & frater tū admittuntur: ut in praalle. auth. de haered. que ab intesta. dese. s. reliquū. Tertiu ius q admittetur filius fratris cū fratre & si sit pater in medio, & succedit in stirpes, ut in auth. ut fratrum filij in prin. Est ponere quartū causum, sed de hoc habemus ius aliquod. Habet patre & filium, uidetur q admittatur cum solo patre. Quidam magni doct. uoluerūt dicere, q successio fuit in capita, nec hic corrigatur. & dicūt q auth. que est de her. que ab intest. dese. s. reliquū. que dicit q filij fratrum succedunt in stirpes, loquitur cum filij fratrum succedūt cum fratre superstitē, ut ipsi fratrum filij habeant quantū haberet pater eorū si uiueret, & non plus. Sed dicunt ipsi, nos dicimus q si sunt oēs fratrum filij duo ex uno, tres uel quatuor ex alio, succedūt in capita: quia nullus prior alio. Ista opinio nō uidetur sine ratione, uidetur tū lex probabilior: qd dicit lex, siue habeat defunctus fratres, uel fratris filios, sit diuisio in capita: uidetur igitur ponere q si habeat fratres uel filios fratrum, succedatur in stirpes, ut in auth. de haered. quae ab

intesta. s. si uerō neq fratres, & intelligas in successione transuersalium proximior quoq praefertur, fallit in filijs fratris, licet sint remotiores fratre superstitē, tamen cum admittuntur in omnibus alijs ulterioribus filijs fratris, fm regulā q proximior praefertur, uerbi gratia, habeo fratrem, & nepotes ex alio fratre, frater praefertur: & est priuilegiū fratris filiorum, q licet sint remotiores fratre, tū cum eo admittuntur: unde in ulterioribus eis seruatur regula q proximior praefertur. Sed opp. dicit q successio fiat in capita. s. tit. i. s. cum filius in fin. Contrā, quia ibi dicitur q in stirpes succeditur. Dico hinc loquitur in successione transuersalium, ibi in successione descendentiū. Idem in ascendentiū: quia succedunt in stirpes, si oēs ex parte matris tantū habent, quantū illi ex parte patris, ut in auth. de haered. que ab intest. dese. s. i. Sed que est ratio diuersitatis? Ratio bona est & notabilis, habeo nepotes, ex uno filio quatuor, ex alio unū: nepotes admittuntur ex persona patris, & ideo admittuntur sicut & ille admittetur, sicut cet in dimidiā: unde cū sint remotiores & admittuntur, hoc nō est de se, sed ratioe patris sui quae representat in transuersalibus, exceptis filijs fratrum admittuntur ex persona sua, & sit successio in capita, per numerū personarū. Si quaras ultra, quae est ratio, quare descendentes succedunt ex persona eius quae representant, transuersales nō: Dico q descendentes est magis debita hereditas, q transuersalibus: quia uiuo patre filius intelligitur dñs: ideo descendentes ex persona patris habent ius: ut ff. de lib. & posth. l. in suis. transuersales non habent ius: ideo ex persona defuncti praecedēt nō habent ius, sed ex propria. Scis tu ad quid ualeat hoc? Cōsuetudo est in aliquibus partibus, q si baro habeat filios, filius masculus uel cet ultimō genitus praefertur filie in successione baronie. Pone, ego sum baro, habeo filium maiorē natu, & filium minorē natu, & filia que est antiquior: filius maior cōtrahit, & habet filiam, decedit, & ego decedo, filius masculus licet ultimō natus dicit se admittendū ad baroniam, & filia ex filio maiore praemortuo uult admitti: & allegat sic, si pater meus (dicit ipsa) uiueret, praefertur fratri, ergo ego debeo praefertur tibi fratri ultimō genito. Econtrariō allegat contra eam & per se, q neptis habeat plus q filia, inauditū est, si tu esses filia, & primō nata, ego praefertur tibi dicit iste filius ultimō genitus, ergo multo fortius tibi neptis sum praefertus. filia remanet in successione transuersalium, non admittit quis ex persona quae representat, sed descendentes in successione descendentiū admittuntur ex persona eius quae representat: un de me neptis nō iudico: tu filius ultimō genitus tanq de me, quia nō peto admitti tanq ex persona mea, sed tanq eius persona quam represento, uidelicet patris mei filij primō geniti, cui ego succedo: unde iudica de me sicut de ipsa iudicares: & cōstat q ipse si uiueret, praefertur tibi, per se inducit l. ff. de lega. iij. l. pater filij. s. quindecim libertū. ubi idem q sunt infra dicit testator. C. libertus legauit fundū, & uenit alienari extra familiam: unus libertus uendit alij colliberto, quod potuit facere: quia de familia, unde non est alienatus extra familiā. Iste colliberto siue libertus emptor decedit haerde extraneo relicto, modō est functus extra familiā, nōne aduocabit ab eo? Dicit iurisc. q non: quia nō est inspicienda persona extranei, sed est inspicienda persona eius a quo causam habet, quam representas: sicut dicit ista filia, nō est consideranda persona mea, sed persona eius quem represento, & cuius successione habeo, & credo q bene allegat.

- 1 Imperator est lex animata in terris.
2 Beneficia principū recipiunt ampliorē interpretationem, quā testamenta.
3 Beneficiū principis aequē late debet interpretari, & hoc in similib. psonis.
4 Donatio in filij emancipatum a patre facta, ultra quantitatem legitimam sine insinuatione non ualeat.
5 Donatio a principe in extraneum siue ultra legitimā quantitatem ualeat.
6 Successio quae est deferenda fratri uel filijs fratrum, quis erit potior in successione fratris.

SI PLVRES. VER. ET QVAMVIS. Ibi dicitur deferri hereditas proximo, & quāuis ibi dicit, deferri hereditas proximo, & quāuis ex l. xij. tab. & quā. l. quāuis. lex uia sit

usu sit singulari numero quia dicit proximo. Si tamen plures sint proximi, bene simul defertur, & omnes ueniunt in mul. Imp. Federicus obfederat quoddā castrū, fecit praconi zari per exercitū, q qui primo ingrederetur castrū illud, haberet centū, deinde decē ingressi iura simul. Modō quartus, quis habebit? Audiui q dñs Guido de Meranis dixit, q nullus habebit, & inducebat l. in sub. in testamētis. ff. de reb. dubijs. l. si fuerit. Audiui q Odofo. determinauit, q omnes habebit. Et per istā literā ponimus lex xij. tab. dicit q qui est primus agnatus defuncti, habet hereditatē defuncti, si plures sunt, tamen proximiores habebunt. Quaritur cū t. Imper. sit lex animata in terris, idē erat in quaestione proposita. Ista determinationē reputo ueriorē, nec mouet me lex illa. ff. de reb. dubijs. l. si fuerit. t. quia loquitur illa in testamētis, & amplior sit interpretatio in beneficijs principū, q in testamētis, in quodā rustico aliud uerū, ibi seruare. l. si fuerit & caue. admittuntur ergo omnes illi qui ingressi fuerunt castrū: sed ad quid admittuntur? intelligitur q ad centū, unde illa cētum diuiditur inter omnes: intelligitur si ponat in principe, quia quilibet habebit centum, in beneficijs principum debet fieri largissima interpretatio. ff. de consti. prin. l. ult. ergo ad minus aequē lata debet fieri, sicut alibi in simili inuenio, q quilibet habebit tantū, quantū habebit unus solus. t. Testator dicit, posthūmo lego decē, nascuntur quatuor, quilibet habebit decem, ut ff. de lega. iij. qui filius. s. j. Quidam respondebat huic rationi, in beneficio principis debet fieri aequē lata interpretatio, sicut inuenitur alibi, uerū est in similibus personis. l. illa. uerū in nominis. ita laram interpretationem, loquitur in filiabus, lex nostra loquitur in extraneis. Dicebat dñs meus. Inuenio q est latior interpretatio in beneficio principis in extraneū, q patris in filium. t. Donatio in filium emancipatū a patre facta ultra quantitatem legitimam sine insinuatione non ualebit. t. Donatio facta a principe in extraneū sine insinuatione ultra legitimā quantitatem ualeat. Hoc est quod probatur, C. de dona. l. laam. & l. sancimus. in prin. Pone, consuetudo est q proximus cognatus extrahat legitimā, ego uedo rem aliquā, habeo quandam proximū cognatum ex parte patris, & habeo alium proximū cognatum ex parte matris: quis eorū praefertur? dico si sunt plures in quibus reperitur eadē ratio, admittentur omnes, ut hic. Causa illius consuetudinis est, quia non debet quis priuari sua successione: unde unus nō potest alienare, quia ille qui successurus esset, sibi posset retrahere: si ergo emptor in successione & meratione, uel si aequē debet succedere, aequē retrahunt. t. Si quareat filius defuncti in successione si quareatur in successione fratris, deferenda fratri, uel fratrum filijs, habeo autē completā: aut reperit unus qui cōiunctus est defuncto utriq, id est, utroq latere tantū in bonis uideatq, acquiritur: ergo & in retrahione si nullus inuenit cōiunctus defuncto ex utroq latere, sed si unus est sibi coniunctus ex parte patris, praefertur in eis quae defunctus habuit a patre: ille qui est coniunctus ex parte matris, praefertur in eis quae habuit defunctus ex parte matris, in quae sit a defuncto simul admittuntur: & hoc concludit a simili retentiōe. Hae sunt quae probant, C. de haered. l. de emancipatis. auth. de consang. & uterinis fratrib. per totum. C. cōmunia de suc. auth. itaq nisi quareat de alijs: uel de remotioribus in linea transuersalium qui non sunt fratres, nec fratrum filij, nec in uenio distinctiōnem praedictā: & sunt coniuncti defuncto ex utroq latere, aut ex altero tantum, imō dicunt iura q ueniūt in capita cū agnatis, sed si uis rationē, dico si reperieris agnatū remotiorem fratre uel fratris filio, & est coniunctus ex utroq latere ipsi defuncto, & ex alia parte alterū in eodē gradu, sed cōiunctus est qui ex altero latere tantum, admittet cōiunctus ex utroq latere & ad successione & ad retentionē in hereditatibus descendentiū siue in ascendentiū. Dicit lex q hereditas descendentiū deferretur ita ascendentiū, quia ascendēs ex parte patris habeat tantum, quantū ascendens ex parte matris, nec distinguit in bonis defuncti, an ex parte patris, an ex parte matris: uel an ipse ea acquisierit. Itē nec distinguit, sicut ex utraq parte coniuncti, uel ex altera tantum, ut

in auth. de her. que ab intesta. dese. s. j. Et q reperiat aliquis de ascendentiū utriq defuncto coniunctus descendenti ecce exemplum, habeo duos filios, unus habet filium, alius habet filiam: contrahūt simul, quod possunt de iure nostro: quia filij duorū fratrum possunt simul contrahere, alter cōiugum mortuar, reperio me utriq coniunctum.

- 1 Successorio edicto non est locus in agnatis in bon. possessio. unde agnati.
2 Emancipatus filius an remaneat agnatus patris, & econtrā, & quomodo intelligatur.
3 Pater habet ius succedendi filio emancipato olim per pactum expressum, hodie lex sine pacto istud ius sibi reseruat.

PLACET AVTEM. t. Ibi dicitur, nō erat locus successorio edicto in agnatis: sed pater agnatis sequenti uoluit admitti ex capite cognatorū. In illo s. sed nos, dicit imperator, q in agnatis habet locū successorio edictū. & sic nō dicit gl. q in bo. poss. unde agnati, locus est edicto successorio in agnatis. Hoc dicit litera, sed dicit in haereditatibus. unde dicit litera successione in agnatorum haereditatibus non esse eis denegandā: unde dico, q in agnatis an bo. poss. unde agnati, nō est locus successorio: sed succederet per unā de legitimis, si quente agnato, primis non petentibus. s. boni poss. unde agna. uel repudiandibus: quia illa dando legitimi quae est ff. unde lib. l. ij.

VI DICITVR, emancipatio filij olim non succedendo ei, nisi in emancipatione referatur mihi ius succedendi. t. gl. hic & alibi contradicit sibi. gl. t. hic dicit, si emancipatio filij, remaneo sibi agnatus: unde ei succedo per unde agnati, sed ipse non mihi dixit Rog. hoc est falsum, imō dicit q filius emancipatus remanet agnatus patri emancipanti: sed nō est econtrā: ut ff. unde cognat. l. simus. & gl. in seq. sed quō potest esse q pater sit ei agnatus, & ipse non sit agnatus patri: quia agnatis relatio est unde agnatio alicuius & agnatus alicuius agnati, dicitur quidā pater remanet agnatus filio emancipato mortuo. Si aliquis agnatus meus moritur, ipse mortuus non est nisi agnatus: sed ego in cuius persona non est facta mutatio, remaneo ei agnatus: unde ei succedo tanq agnatus, emancipatus morit quo ad ius ciuile, nō admittit filius per emancipationē iura agnationis, sed pater, in cuius persona nulla facta est mutatio, ratio est agnationis: & ideo habet duo, tanq pater succedit filio emancipato, & non econtrā. Hae ratio nō est bona: quia fm hoc agnati non emancipati, in cuius persona nec dicā, q hoc non est: quia pater remanet ei agnatus, non est facta mutatio, succederet isti filio emancipato, & iste eis nō succederet, & approbo gl. quia pater succedit filio emancipato, & non econtrā, nec dicā, q hoc est, quia pater remanet ei agnatus, & nō est econtrā. t. Sed dico, q habebat pater ius succedendi filio olim per pactū expressum, & hodie lex sine pacto ius istud sibi reseruat, ut hic, & C. de emanc. lib. l. ult. & respice quod dicitur xi. s. de leg. agna. l. c. & eris copiosus in ista materia.

De Senatusconsulto Tertulliano. Tit. III.

Filia nupta alicui, an remaneat in potestate patris.

EX DVODECIM TABVLARVM Iusta stricto iure. Secundū Senatusc. Ter. mater nō succedebat filio, nisi deficientibus omnib. agnatis: nam mater erat cognata filio, quia per se ipsam, & sic p personā foemini sexus attingebat filio: ergo cognata erat filio, & deficientibus demū agnatis, uel exclusis, mater admittēbat, factū est Senatusc. Tert. quo consilium est matri, sed semiplenē: quia solum consulit per id senatusc. matri habentibus tres filios uel quatuor, si sit in potestate, acquirunt ei, in cuius est potestate. t. Et ex hoc notā, q si iustas familias uxor alicuius est in potestate patris: unde licet sit cōiugata, & habet seorsum a patre cū marito suo, nihilominus remanēt in patria potestate. hoc non est, dicitur rusticus, tamē hoc est uerū, ut hic, & C. de cond. inster. s. si uxor dicitur quia certi sunt modi coniuncti, de patria potestate, & iste modulus non

duc non est de illis, & iste modus argueret, ut tradit ff. de his qui sunt sui uel alii. iur. l. patre furioso. iure Lombardo alud est, unde ista filia coniugata ex quo manet in patria potestate, acquirit patre iubente hereditate, ut ff. de acq. her. l. q. in aliena. Hodie potest patre prohibente aduentitiam acquirere, ut C. de bonis qua lib. l. ult. unde si consentiam ambo, ambo bus acquirat usufructus, sibi proprietatem, si solus filius uel filia, totum sibi acquiratur, si solus pater, soli patri acquiratur totum.

- 1 Pater an preferatur matri in successione filij uel filiae, & an auum exclu dat mater.
- 2 Regula, si uinco uincem te, ergo uinco te, quomodo intelligatur, & quando habeat locum.

PRAEFERUNTUR AVTEM VER. PATER uero utriusque, &c. Ibi dicitur, quod pater praepositus matri in successione filij uel filiae, sed auus excludit a matre. Iste tractatus habet locum in emancipato filio: quia filius in potestate non habet hereditatem, sed alius sui qui est nepos ad auum & pater matrem. Pone omnes tres esse simul, auum, patrem, & matrem: tunc fallit regula, quae dicit, si uinco uincem te, ergo uinco te. Pater dicit, ergo uinco matrem, & mater uincit auum, debet concludere pater, ergo ego uinco auum, sed non debet uincere, imo auus uincet patrem, ut ff. de acq. her. l. qui simus. §. si essent auus & pater tantum, auus uinceret patrem. Dicit ergo auus matri, ego uinco patrem, ut in l. illa ad Tert. l. acquisitum. & pater te uinceret ut hic, ergo ego uincerem matrem, ecce expleto regula, da instantiam in eisdem terminis: loquitur pater auo diceret patri uincerem te, ut hic mater te uinceret. Hoc est uerum, si mater & auus essent soli, sed non si omnes tres essent simul auus, pater & mater, imo auus patrem & matrem: & sic est uera regula, scilicet l. illa acquisitum, ut hic: ergo ego uinco te, unde iste salum concluderet, ut in l. illa acquisitum, auus uincet patrem, dico quod non fallit reg. in eo casu: quia uinco uincem te, & non uinco, resistit tibi uinco uincem te, aliam non uinco te in casu alio, unde in eo casu non inuenias fallaciam reg. in terminis praedictis. Sed fallit illa reg. si uinco uincem te, &c. in auth. de aequalitate. do. §. his consequens. creditor qui credit in emptione rei, uincit creditorem habentem expressam conventionem. Er mulier non uincit eum, sed uincit eum qui credit in emptione rei, ut C. qui po. in pig. ha. l. asiduis. Alibi fallit illa reg. in auth. qui mo. natu. eff. sui. §. distretu. Dico quod in casu nostro corrigatur: quia si sint omnes simul, pater, & auus & mater, auus non excludit patrem, imo excludit & admittit pater & mater, ut in auth. de her. qua ab intest. def. §. omnis. Unde dico correctam l. illa. ff. ad Tert. l. acquisitum, quae ponit illam si uinco uincem te, ergo uincam te, quando simul sunt auus, pater, & mater.

SED NOS CONSTITUTIONE QVAM, &c. Facit imperator mentionem cuiusdam constitutionis, quae trit gl. Vbi dicit gl. quod mater licet non sit mater trium uel quatuor liberorum, habet ius succedendi filio, ut C. de iu. deli. l. ij.

- 1 Pater & mater simul admittuntur ad successione filiorum, & quando.
- 2 Patris & matris aequale est officium.
- 3 Mater quae non petijt tutorem filio suo impuberi, si decedat in pupillari aetate mater ei non succedit, sed si decedat in pubertate, & de ratione.

NOBIS VISVM EST, &c. Ibi corrigi, incipit correctio imperatoris, unde no. quod littera nostra corrigi in multis, per ista pater excludit matrem, ut s. c. uer. pater quoque, &c. simul admittuntur, ut auth. de her. qua ab intest. §. consequens. Ite si erat mater & sorores consanguineae, mater habebit dimidiam, sorores aliam: hodie succedunt in capita, ut in auth. de nupt. §. & qm. Sed hodie per aliam auth. sorores consanguineae tantum, uel fratres consanguinei tantum excludunt per matrem in totum: quia coniuncti utriusque simul admittuntur cum ascendentibus in auth. de her. qua ab intest. §. si uero cum ascendentibus. Ite corrigi & illud. ff. eo. ad Tert. l. acquisitum. §. si, quia si erat auus qui emanciparet nepotem & pater & mater, auus solus admittitur: hodie solus excluditur, ut in auth. de her. qua ab intest. §. consequens. Et sic iudices qui tenent: quia per gl. in ista materia nescies in quo de-

beat esse status in duob. turare ea quae dicta sunt dubia iure C. cauebat si filius in potestate constitutus habens multa quo ad proprietatem si decederet, pater retinebat usum fructuum, & proprietatem diuidebat inter succedentes, ut C. eo. l. ult. & C. de legit. her. l. de emancipatis. Hodie pater & mater ueniunt ex aequo: similiter si sunt pater & mater & fratres utriusque coniuncti, ueniunt simul, ut in auth. de her. qua ab intest. def. §. si uero cum ascendentibus. Intelligo si sit filius emancipatus, pater & mater succedunt ex aequo: sed si sit in potestate, pater toto tempore uita suae habebit usum fructuum, & sola proprietatem diuidet inter patrem & matrem & fratres utriusque coniunctos, & quod si illo mortuo, patri referret usum fructuum, probat, ut in auth. de her. qua ab intest. def. §. illud est dubium. Circa iura ista iure antiquo cauebat, si filius emancipatus facit test. relicto patri & matre praeteritis, solus pater habet contrabam. Et rumpit per contrabam, testamentum filiae, mater repellat. unde pater admittat, contrabam, mater si esset sola, haberet querelam: sed ubi simul cum pater nullum habebat auxilium. Dices tu hoc esse correctum, uel si filius habens castrensium peculium praeterierit patrem & matrem, solus pater iure antiquo admittat. I. quae ex quoat patrem & matrem, & auth. de her. qua ab intest. def. §. consequens. nostri in successione ex testamento non reperio istam executionem, & uideo quod quidam admittunt simul ab intestato, ut fratres consanguinei & uterini tantum, non ex uno testamento soli consanguinei habent querelam, ut C. de inoff. test. l. fratres. Ibi ergo colliges tu ex aequatione patris & matris in successione ex testamento: quia auth. de her. qua ab intest. §. consequens. ex aequo eos ab intestato, ut apparet ex rubrica. Certè reg. dicit hoc, ut debeant ex aequo: quia aequale est officium patris & matris. ff. de cura. furioso. l. furiosa matris. Et dicit quod simul admittantur pater & mater in successione ex testamento, dico quod pater admittit per contrabam, mater per querelam: sic & alibi. ff. de contrab. l. si. Ite dicit in hoc, mater quae non petit tutorem filio suo impuberi, delinquit: unde si decedat in pupillari aetate, mater ei non succedit, ut hic, nisi esset minor, tunc sibi non imputaret, ut C. si aduer. deli. l. ij. Sed si decedat in pubertate, licet mater ei non petijt tutorem, bene succedit ei, ut C. ad Tert. l. matres. Quae est causa? Dico quod si non petijt mater tutorem filio impuberi, delinquit: cum decedit pupillus in pupillari aetate, non potest facere testa. non potest matrem priuare: ideo lex eam priuat: sed cum est frater, pubes potest testari, & habet discretionem, lex relinquit filio punitioem, aliam praeteritionem matris, unde ex haereditate ea si uult.

ADDITIO. Tutorem. Adde quod mater quae non petijt tutorem dari filio, licet ipsa uel alij gesserint, sed non legitime, non excusatur. Bar. in l. siue ingenua. §. quod si pater. ff. ad Tert. Nec etiam excusatur mater, si pupillus deceat intra quinquaginta dies, & intra dictum tempus non petijt tutorem, ut per eundem in d. l. siue ingenua. §. confestim. ff. eo.

De senatusconsulto Orphiciano. Tit. III.

RER CONTRARIVM AVTEM, &c. Senatusconsultum Orphicianum factum fuit de filiis tantum, addit imperator hic de nepotibus. gl. dicit idem intelligi de pronepotibus: non adducit iura, sed dicit quod hodie sublata sit differentia agnationis & cognationis, & in descendentes agnatis, scilicet per lineam masculinam, admittuntur descendentes in infinitum: ergo & cognatis in descendentes per lineam femininam, admittuntur descendentes in infinitum, ut in auth. de her. qua ab intest. def. §. nulla.

- 1 Agnatus si emancipetur, an desinat esse agnatus. Et nunquid patronus si emancipetur, desinat esse patronus.
- 2 Hereditates quae solim tolluntur minima capitis diminutione, an sint illae solim, quae ex lege xij. tab. deferuntur, an etiam quae deferuntur iure praetorio.
- 3 Delegatus non potest esse qui non est canonicus, uel in alia dignitate. Et si sit. contestata, desinat esse canonicus, an desinat esse iudex.
- 4 Tutela deferretur agnatis sub nomine agnatorum, & si desinant esse agnati, iam suscepta tutela, desinant esse tutores.

SCIENDVM AVTEM EST, &c. Hic dicitur, quod hereditates quae ex Senatusconsulto Ter. & Orph. deferuntur, capitis diminutione minima non tollunt, sed hereditates quae deferuntur per legem xij. tab. deferuntur agnatis, sed per Senatusconsultum Orph. & Tert. deferuntur hereditates sub nominibus naturalibus, matri, filiis, quae agnatio tollitur minima cap. dim. naturalis cognitio non. ff. de cap. d. l. tutelae. * ad utrumque assignat contrarium. Patrono deferretur hereditas, ex l. xij. tab. ut j. de success. libe. circa prin. si emancipet ne ad successione liberti. gl. dicit, quia emancipati sunt ignoti al. xij. tab. & per eam deferretur hereditas liberti patrono. dico quod imo si emancipet, succedit liberti, & tene orationem legis non glossa. Agnatus si emancipet, desinat esse agnatus: sed patronus si emancipet, non desinat esse patronus, unde facit gl. hoc ar. emancipatus est incognitus de iure ciuili, & simul decepto sicut hic. Tu cognoscis Corustum, Corustus est demens, ergo, &c. unde uerum est, patronus in quantum emancipatus est incognitus de iure ciuili uel al. xij. tab. sed non in quantum patronus, sub istis nominibus suus patronus est quis natus iure ciuili: unde in arg. glo. est fallentia accidentis. Ite in alio caue tibi. Dicit haec littera, quod ille hereditates solui cap. dim. tolluntur quae ex l. xij. tab. deferuntur. Contra, imo hereditates quae deferuntur iure praetorio, tolluntur cap. dim. minima, ut ff. unde libe. l. ut. gl. n. restrin gendo litteram, ut lib. solui excludat tantum illas quae deferuntur per Senatusconsultum non illas quae deferuntur per ius praetorium amittitur cap. dim. minima, sed hereditas: quia hereditates delatae per edicta praetorum mi. ca. dimittantur. Pone delata est bon. pos. unde lib. filio in potestate constituto, factus est sui iuris, amittere ne successione sic delata per unde lib. dico quod non, unde est ca. di. mi. per qua illa quae est in potestate aliena, efficitur sui iuris, tunc non amittitur illa hereditas quae deferretur per Senatusconsultum uel per ius praetorium, sed per ca. dim. minima illa per qua quis transit in potestate alienam, amittitur illa quae deferretur liberti. Et succedit per unde ag. ut s. t. §. admonet di. Idem dico in matre, mater habet filium, dedit se iste filius in arrogationem, alij non succedunt, mater nec ex capite cognatorum per iura ista, unde per tale cap. dim. mi. per quam quis transit in potestate aliena, amittitur illa quae deferretur per Senatusconsultum & per praetorem, &c. unde lib. t. Ad quid ualent ista iura? Non potest esse iudex delegatus, qui non est canonicus, uel in alia dignitate. Pone imperator iudicem qui erat canonicus lit. contestat. factus est priuatus, quia resignauit, nūquid remanebit iudex? Videtur quod non: quia res deuenit ad eum casum a quo incipere non posset. melius autem quod posset fieri, est, de iuribus istis, non facias arg. de heredit. sed de tutelae: quia hereditates per additionem consummantur, sed tutelae consummantur per gestionem, & expectat cursus gestionis sicut in iudicio cursus iudicij, unde arguitur sic per similitudinem in tutelae, tutela deferretur agnatis sub nomine agnatorum, ideo si desinat esse agnati si tutela iam sit suscepta, desinat esse tutores: ergo cum de canonico defera iurisdictione sub nomine canonici, sed non erat capax iurisdictionis, in quantum priuatus, licet sit inchoata coram eo, si tamen amittit istud nomen sub quo erat capax iurisdictionis, scilicet quod desinat esse canonicus, desinat esse iudex, ut ff. de ca. dim. l. tutelae.

Spurij siue uulgo quesiiti, & naturales tantum, qui dicantur, & qui succedunt matri. Matris certior est conditio quam patris. **N**OUISSIME. Ibi dicitur quod uulgo quesiiti succedunt matri, hoc uerum est si sit illustris, ut C. ad Orph. l. si quis. sed ibi habebat legitimos, aliam filij naturalis etiam matri illustri succederent. auth. qui mo. na. eff. sui. §. si. t. Unde no. quod quidam sunt nati de coitu qui potest accusari, ut de stupro, uel adulterio. Et tales non succedunt nec patri, nec etiam matri, nec alij, nec a patre, nec a matre, ut in auth. l. qui. mo. na. eff. sui. Et quidam sunt nati in coitu qui non potest accusari, ut in naturalibus: hoc non est dubium quod illi succedunt. Ite in concubinato, & illi succedunt matri. De patri in duab. Bar. super Institut.

uncijs si non extant legitimi, ut in auth. qui. mo. na. eff. sui. §. discretis. Quidam nati sunt in coitu minus legitimo, non enim potest accusari, ut ex meretrice publica, aliam quae administrat in caupona. Item coitus minus legitimus est, nec tamen potest accusari, quia uilitas iuris talis non permittit legum laqueis in nodari, unde accusari non possunt. Unde dicit, uulgo quesiiti, succedit matri non patri, quia incertus est, ut hic. Et si queritur, quoniam est aliqua publica meretrix: de hoc ff. de ritu nup. l. palam. ille qui est natus ex coitu qui potest accusari, nullo modo succedit. potest esse quod est natus ex aliqua quae non erat meretrix tempore quo natus est, & nunc est publica meretrix, unde ei non succedet: unde non solum amicus ex primo publicae facit aliquam meretricem, licet hoc dicat: sed animus ex primo publicae, & actu uel frequentia facti, eam meretricem publicam, unde quo frequenter actum, non credo quod sit publica. Sic dixi s. de iure natu. §. ex non scripto. plures actus qui praecesserunt, faciunt ipsam futuram publicam meretricem non fuisse. ar. l. C. de leg. & const. l. leges.

De successione cognatorum. Tit. V.

POST SVOS HAEREDES, &c. Hic dicitur quod primo admittitur sui heredes, & illi quos inter suos heredes uocant constitutio & praetor, ut filius naturalis, & datus curiae uel natus ex concubina, cum qua postea contrahitur matrimonium. Ite nepotes ex filia, & pronepotes ex nepotibus ex filio uel filia. nam isti per constitutiones uocantur inter suos: ut s. de her. qua ab intest. §. nec inter, & §. diui. Item filius emancipatus similis sui cui per procuratorem: ut s. e. alleg. de her. qua ab intest. def. §. emancipati. Post istos admittuntur agnati, tertio admittuntur cognati, agnati capite minuti ex isto tertio capite minutis: quia illi bene admittuntur cum fratribus qui uixerint in potestate ad successione fratris legitimi: quia uixerat in potestate usque ad tempus mortis, ut hic, & C. de leg. i. l. legitimi. Similiter pater si emancipat filium, desinat esse agnatus ei, & tunc succedit in ea tanquam legitimus, ut s. de leg. agn. suc. §. si.

ADDITIO. Naturalis. Adde quod bastardus & naturalis idem important. Alex. in cons. b. incip. nisi codicillis in j. no. Nec possunt bastardi legitimari existentibus legitimis secundum eundem Alex. in cons. l. c. lxxvij. incipi. per preteritis uerbis in prima col. uerbi. Et quod ibi no. Limita tamen istud, nisi legitimi consensuerint cum agatur de eorum praetudicio secundum Bal. in auth. praeterea per illum tex. C. de natu. lib.

VVLGO QVAESITOS. Et qualiter isti succedunt, habuisti s. tit. prox. §. nouissimè sciendum, &c.

- 1 Successio est potius amplianda, quam restringenda.
- 2 Sobrini proprie dicuntur nati ex duobus fororibus uel duobus fratribus, nati ex istis dicuntur proprie consobrini.

HOC LOCO. Ibi dicitur quod agnati succedunt usque ad decimum gradum, cognati usque ad septimum, sed cum hodie sublata est differentia agnationis, ut in auth. de her. qua ab intest. §. in illa. concluditur quod cognati succedant usque ad decimum sicut agnati. Placentinus tamen concludit aliter, unde concludit sic sublata est differentia agnatorum & cognatorum per illam auth. sed cognati succedunt usque ad septimum, ut hic: ergo cognati usque ad decimum, uerum esse, tunc quia successio amplianda est potius quam restringenda, ut argu. j. de ho. pos. §. adhuc pro modo arguenda est Pla. arg. C. de pact. conuen. tam super rub. do. l. legem. Sed tamen dico modum alium concludendi minore, unde auth. de her. qua ab intest. §. nulla. facta est ad ampliationem iuris cognatorum, non ad restrictionem iuris agnatorum: unde indistincte succedunt agnati & etiam cognati usque ad decimum gradum. Quidam uoluerunt dicere quod in infinitum deberent succedere agnati & cognati, quod hoc dicitur, sed ipsi non habent legem pro se, nec rationem. Ite dicitur hic, quod cognati succedunt usque ad sextum gradum. Item usque ad septimum, si sunt nati ex sobrina & sobrina, dicuntur

rum est, qd cognati patroni succedunt usq; ad quintum gradum ab intestato, sed non per bo. poss. contratab. quæ licet sit ex causa testamenti, tamē dicitur ex testamento. uideamus ergo de bo. poss. contratab. quam habet patronus in bonis liberti, & hoc est nomen de iuribus quod habet patronus in liberto. Sunt & alia multa quæ tangit gl. & illa uidebis legendo gl. sic. Et plures sunt modi amittendi ius patronatus etiam per remissionē. C. de bo. libe. l. ult. ad minus per remissionem generalem amittit ius succedendi, sed non ius reuerentia, ut in auth. ut liberi de cetero. §. amittit patronus ius patronatus per delictum suum, ut si compellat libertum uel libertam iurare ne contrahant matrimonium, ut ff. de bo. libe. l. adigere. & l. qui contra. Item si denegat alimenta liberti, ut ff. de bo. libe. l. si patronus. Item dicit gl. amittit ius patronatus per debitam partem concessionem, ut si relinquat ei libertus portionē sibi debitam, ut hic, & ff. de bo. libe. l. etiam. §. toties. Certē iste non est modus amittendi, si soluo tibi, qd debeo, nihil amittis, sed totum recipis. Et uerum est, qd non potes postea contra me agere hic, si libertus relinquat tertiam partē bon. patrono in casu in quo debet relinquere, soluit ei quoddam: uerum est qd postea patronus non habet bon. poss. contratab. sed propter hoc non debet dici amittere, sed suum recipere. Itē dicit gl. alius modus est amittendi ius patronatus, si relegatus fuerit patronus uel deportatus. uerum dicit secundum quod dicit qd relegatus amittit, falsum est: & lex quam allegat gl. C. de iure patronatus. l. si. non loquitur tantum, quādo fuit deportatus. Alius modus est si libertus sit restitutus naturalibus, ut ff. de bo. libe. l. §. §. Item dicit gl. alius modus est, si seruus pecuniā alicui donet eo pacto, ut eum emeret & manumitteret, ut ff. de bo. libe. l. §. §. & C. de bo. libe. l. §. Sed certē iste non est modus amittendi ius patronatus: quia nunquā habuit non consequendo ius patronatus. Alius est modus si ab eo inuito exegit pecuniam pro futuris operis, & amittit omnia iura, ut in l. difficili. C. de bo. libe. l. si quis. & ff. de libe. agnosc. l. si quis a libertis. §. sed si quādo. Item si libertus uindicauit necē defuncti, & heredes non uindicauerunt eum. nec hoc est uerū, si heres fuit negligens: unde ista duo exiguntur liberti diligentia, & heredis negligentia, ut ff. de iure patro. l. pen. Et de suis & legitimis. l. ab intestato. §. qui nescit. Item dicit gl. amittit ius patronatus si accusauerit libertum de crimine capitali. Dico qd hoc non est uerum, quia nō est modus quo amittit ius patronatus, sed patroni filius, & hoc est quod probatur ff. de fideicom. l. si filius. §. erit. dicit litera §. in §. Si uerō testam. & ubi uel quod prodesse, qd si patronus nihil in testamento liberti habet bo. poss. contratab. si habet aliquid, sed minus legitima agit, nō habet contratab. sed agit ad complementū: & hoc est introductum per constitutionē, ut dicit litera nostra, non per iura. ff. de bo. quæ libe. l. §. §. toties. imō uidetur mater habere uiam agendi ad supplementum, ut ff. de iure patrona. l. §. §. excluditur. glo. dicit qd illud est adiuuentum auto. iuris compositioribus eo quod falsum est, ibi dicitur, qd libertus instituit patronum in minus debita portione: dicitur qd si relinquit seruo patroni relicto seruo suo, sed nō dicit, qd si minus debita portione esset relicto seruo quod ager ad supplementum, dicit litera in §. multis alijs, & c. qd patroni & patronæ & liberi eorū, nec non qui ex transuerso ueniunt usq; ad quintum gradum, referuntur ad liberos, sicut & transuersales. gl. dicit qd sic, & quidam qd non habet statum. Dominus domini mei dicebat, qd liberi succedunt in infinitum, transuersales usq; ad quintum gradum: unde quod dicit usq; ad quintum gradum tantum, refertur ad transuersales, non ad liberos. & Azo in summa de bon. libe. cum hic innumerē inducebat dominus domini mei legem, quæ non multum facit, libertis patroni debetur reuerentia in infinitum, dicam uerū est iura reuerentiæ de quibus loquitur lex illa: unde non sequitur iura reuerentiæ debentur libertis patroni in infinitum, ergo iura successione: modo sequitur. Sequitur in litera itaq; ibi dicitur qd proximior patronus primō admittat ad successionem liberti, ut ff. de leg. tu. l. tutela. §. si duo. unde admittetur frater patroni ante filios alterius fratris, uoluit

dicere hoc esse correctum. ita erat olim qd filij fratru non ueniebant simul cum fratribus, hodie hoc est correctum, ut in auth. ut fratrum fil. & in auth. de hered. quæ ab intesta. def. §. relinquum. sed ibi loquitur de successione iuris agnatorij, non de iure patronatus.

SED HAEC DE IIS, & c. Ibi dicitur, qd dedititia libertas & Latina hodie sublata est. Latina libertas erat, quia aliquis tempore uitæ suæ erat liber in morte sua in extremo uitæ suæ spiritu, libertatem amittebant, & sic non habebant heredes, sed hodie ista Latina libertas est reprobata: sed et ceteram approbant quia habent manū mortuā, & hic idē est.

De assignatione libertorum. Tit. IX.

- 1 Dominus feudi potest assignare uasallum potentiori, dummodo conditio assignationis non fiat deterior, alius non potest sine consensu uasalli.
- 2 Maritus obligatus de dote restituenda, potest alij delegari inuitus, si non fiat eius conditio deterior.

IN SVMMA QVOD. §. idem est ergo. Assignare, est exprimere uel protestari uerbis, uel scriptis, uel nuntio cuius uelit qd sit liberus, ut §. eo. §. ultra expresse, ead. l. §. circa prin. Ad quid ualent ista iura. Ecce casus in terminis, ergo promitto assignare tibi centum libras terræ: do fideiussores quod in tali loco capiat: nunquid sunt liberai fideiussores: ista iura dicit, qd sic licet non sit terra tradita ex quo uerbaliter est assignata. Item nota qd libertas potest assignari, unde liberti non possunt delegare extraneo: ut ff. de condi. in de. l. sed non sortem. §. libertus. hunc uasallum uolo uel homagium transferre in alium, iura ista sint. §. arg. qd non possem in extraneum, sed possum assignare uni filiorum. Dominus domini mei distinguebat in ista quaestione, aut dominus feudi uult assignare uasallum suum potentiori, & sic non fiet deterior conditio assignationis. Erat quidam comes, uult assignare uel transferre homagium suum in regē: quia uult dare regi potest, sed si dominus erat quidam comes, & uult dare cuiusdam simplici militi, & sic est conditio assignati deterior: quia erat homo comitis, modō esset homo cuiusdam militis, non potest hoc facere sine consensu uasalli. Lex dicit qd maritus est obligatus uxori de dote reddenda, uxor uult eum delegare alij, cogiturne pati maritus de delegare? Dicitur qd sic, nisi sit conditio eius deterior propter delegationem. Iste casus est ff. sol. mati. l. §. qd melius sit habere maiorem dominum, habet in auth. de defen. ci. §. audient quoq;.

ADDITIO.

- 1 Vasalli. Adde an uasallus ad petitionem domini cogatur fidelitatem promittere alteri. Bal. in consi. c. c. in §. uol. qui tenet qd inuito uasallo dominus non potest delegare duobus casibus exceptuatis, de quibus ibi uide. & Roma. consi. xxxv. per eund. Bal. consi. c. lxxvij. in §. uol. C. in l. §. de nouat. de Are. in l. §. in prin. ff. sol. mati.

VND E QVAREBATVR. Quod si filio in potestate fieri assignatio liberti, si post assignationem sibi factam emancipetur, euanescit assignatio. Contrā, quia filio emancipato potest fieri assignatio: ergo si emancipatio non impedit assignationem contrahendam, multo fortius nec impedit iam contractam. arg. ff. qui sunt sui uel alieni iuris. l. patre. Et qd emancipato possit fieri assignatio, habetur ff. eod. l. imō soluit Placen. ad istud con. insequēdo, imō dicit Placen. imō aliquid impedit iam contractū possit assignare libertus. cum enim in illa l. nunquid filio existēt in potestate uel filio emancipato possit assignari libertus? respondēt qd sic, intelligit dicit Azo, referri rationem illam assermatiuam ad filium qui erat in potestate non emancipatum. ad arg. Placen. de l. non distinguemus. §. promisso dicit Azo, non est uerum, qd sacerdotum superueniens impedit arbitrium susceptum, sed excusat ut cogatur arbitrium: sed si postquam est quis sacerdos, & in se susceptus, non excusatur, quin cogatur arbitrium: quia in necessitate illa se potuit uerum non est subueniendum, arg. ff. si quis cau. l. in hoc non sunt alia, & c.

De bonorum possessione. Tit. X.

- 1 Bon. poss. quid sit.
- 2 Bon. poss. est nomen iuris, & poss. bon. est nomen facti.
- 3 Verba promittenti iudicatum, & c. quid operentur.
- 4 Nomina & uerba transposita quando non idem significant.
- 5 Verba si pretium non solueris tali die, res sit inempta quid operentur.
- 6 Bon. poss. ad quid fuit introducta.
- 7 Bon. possessionis plures species.
- 8 Bon. poss. qualiter hodie obtineatur.
- 9 Et an sit sublata solemnitas uerborum, quibus petebatur bo. poss.
- 10 Bon. poss. que olim & quæ hodie est necessaria.

US BONORVM POSSESSIONIS, & c. Videndum est quid sit bon. poss. & quot sint species seu differentia bon. possessionis, & quæ bon. poss. olim erant necessariae, & quæ hodie, & quomodo obtineatur bon. poss. Hodie bon. poss. est ius retinendi uel prosequendi patrimonij, siue rei quæ cuiuscumque fuerit cum is moritur. ff. de bon. poss. l. iij. §. bonorum igitur. Sic hereditas est ius prosequendi patrimonij, & cuius fuerit, cum is moritur: ut ff. de uerb. significat. l. hereditas. ff. de regul. iuris. l. nihil aliud est. Dico qd æquiuocē sumitur hoc nomen ius in utraq; diffinitione hereditatis. hereditas est ius ciuile, sed in bon. poss. diffinitur bon. poss. est ius prætorium, & c. Bon. igitur possessio est ius possidendi retinendi, quia, & c. Ista diffinitio competet bon. poss. decretali non edicta libro, ut §. uidebis ad minus uel bon. raptio. Primō sciendum est, bon. poss. nomen est iuris, & poss. bon. nomen est facti, ut ff. de acquirit. poss. & non corrigit qd ius ciuile non admittit, quia erant sibi incogniti, ut §. de hered. quæ ab intest. deferuntur. §. emancipati. quandoq; corrigitur ius ciuile. l. §. ad ipse. l. §. iij. circa prin. sic dicunt esse differentiam. Robertus magister dicitur in arte mathematica, & magister Robertus dicitur in arte liberali. Dominus domini mei improprie procuratorum, de ut uerb. dicitur in procuratorio §. sic, talis constituit talem procuratorem dans ei plenariam potestatem, & c. promittens pro eo soluere iudicatum, non erat iudicatum solui, dicebat ipse, uerbum iudicatum solui, est uerbum iuris, idēo habet non tantum uim uerborum, sed habet interpretationem: unde iudicatum solui uerbum iuris tria significat, illud quod uerbum sonat, & hoc de ut uerb. solui, item significat alia duo defendere, & doli non committere. & hoc habet interpretationem: sed soluere iudicatum non est uerbum iuris: unde solui significat quod uerbum sonat, non significat alia duo quæ significantur per interpretationem iuris: unde solum est cautum de hoc quod uerbum sonat, & sit sufficiens tale procuratorum repellendum. Pro sua sententia inducit istam distinctionē. Bon. poss. est nomen iuris, poss. bon. est nomen facti. In hac parte nota habet locum quod dicitur, & nomina & uerba transposita idem significant. & per hoc inducebat legem, lex dicit, uendidi tibi rem sub pretio legis communis, uendo ubi rem pro tanto. & si pretium non solueris tali die, res sit inempta. Ista uerba, & si pretium non solueris, tali die, res sit inempta, sunt uerba iuris, unde hunc habet effectum, qd si ad diē pretium soluatur, quod transfertur dominium ipso iure sine alicui alio facto in principio: sed non sic esset, si dixisset uenditor, pretio non soluto ad diē res ad me redibit, quia ista uerba non sunt uerba iuris. Hoc est quod probatur C. de padis inter empt. & uendit. l. §. Hoc nō approbo, sed dico procuratorem admittendum, ego reperio legis uerba, ubi sunt ista uerba, solui iudicatum: ut ff. de præto. stip. l. iij. & dico qd de ut uerborum habet solui iudicatum hæc tria: quia qui promittit soluere iudicatum, promittit ea sine quibus hoc esse non potest: nisi dolus cesset, uel saltem cōmodo non potest iudicari. Item, si non defendit, iudicari non potest. unde dicitur, qd de ut uerborum significantur hæc tria. arg. ad hoc. ff. de iuris. om. iud. l. §. ff. de procu. l. ad rem mobilem. & l. ad legat. §. Quartur quare introduxit prætor bon. poss. Hæc lex respondet & dicit, qd prætor uoluit supplere per quos successores certis imē deferebantur hereditates, non potuit scilicet bon. poss. introducendo. dicit gl. prætor i nro dicit bo. poss. emendando ius ciuile. Et fuit gl. Hug. & habuit rationē quæ apparebit inferius, uerbi gratia, ius ciuile non uocabat emancipatos, prætor uocabat emancipatos. & sic emendat ius ciuile, & non corrigit: quia ius ciuile nō ad mittebat, nec repellebat: quia erant sibi incogniti: ut §. de her. quæ ab intesta. deferunt. §. emancipati. quandoq; corrigitur ius ciuile per ius prætoris, feminae agnatae ultra forores tantum erant cognita per ius ciuile, sed eas repellebat. Ius prætorium admittit eas, & sic prætorium corrigit ius ciuile, & c. ut §. de le. ag. gna. succes. §. sed quia Dico qd eo. modo corrigit in emancipatis, unde illa fuit gl. Hugonis, qd in emancipatis ius prætorium emendaret ius ciuile, non corrigeret. Hugō uoluit dicere, qd emancipatio erat de iure prætorio, & non de iure ciuili: & hoc falsum est, uiuio emancipato est actus ciuilis, unde uerum est, qd edictū de capitis dñm. est de iure prætorio, emancipatio est de iure ciuili, ut §. d. eleg. agna. succes. §. ult. unde bene erant cogniti emancipati, sed erant incogniti quo ad cōmodum suum, unde bene habebat ius ciuile emancipatos natos, sed non ad bonum suum cantabat eisdem uirginibus. Quare quot species uel differentia bon. poss. sunt? Multipliciter diuiditur bon. poss. hic est prima diuisio, alia edictalis decretalis. Ista differentia unde reperitur in omni capite bon. poss. continet sub se omnes species bon. poss. uerba ista edictalis & decretalis, & nō intelligamus, quid est bon. poss. edictalis. Quidā uolunt dicere qd bon. poss. edictalis, est promissio uel pollicita decretalis, unde fm eos decretalis sunt una & eadem poss. pollicita & data seu decreta in edicto prætoris mortui, ergo edictalis est bo. poss. pollicita: pollicetur prætor, quia si eum & edicta legum ad ea, filius decerneret unde liberi ad hoc sunt arg. in tit. isto plures dicit litera pollicetur prætor: hoc nō placet: & quia hoc ex inferioribus apparebit. Alij dicunt edictalis & decretalis sic differunt, sicut effica & ineffica. unde sicut rescissoria ante restitutionē est ineffica, sed p restitutionē influat in eā. Prætor uiuus spiritū uitæ, id est, efficacē rei sic est hic, quæ edictū prætoris mortui, cōpetit filio p bo. poss. un. lib. Et ineffica prætoris mortuæ uocī prætor uiuus per officium suum restituendo uitā, dabit efficaciam: unde edictalis & decretalis est eadem ineffica & effica. Ibi qui sic dicunt, ponūt qd mortuō eo in cuius bonis, bon. poss. competit, ille cui competit bon. poss. habet omnia iura inefficacia, & habet leges per se: quia dixit lex qd si ista agat ante sibi decreta bo. poss. expellitur exceptio. sed exceptio est actionis exclusio, ergo ante habebit accusatio, & ius licet ineffica. ff. de excep. l. excep. uer. fi. cap. illo. dco, qd nullū habet ius in bonis, nec ineffica ante decreta bon. poss. Quid ergo dicemus? Nunquid ergo bon. poss. edictalis acquiri ignoranti? Dico qd sic: idēo sic non concederet, sed dicit offeritur bo. poss. sicut potuit offeritur uolenti recipere. Dico t̄ imō acquiri ignoranti sine petitione aliqua. Itē nō dicit gl. idē est decretū & decretalis: dico qd falsum est. Et sicut bo. poss. edictalis & edictum sunt duo, sic decretū & bon. poss. decretalis. Decretum est iustus iudicis, ius quæ sit ab eo est bon. poss. decretalis. Sic edictum & bon. poss. edictalis sunt diuersa. Bon. poss. decretalis est ius quo potest peti decretalis. Prætor mortuus dicit, liberi habeant unde liberi, ex illo edicto ius competit liberis petendi decretalem. Lex dicit, bon. poss. decretalis non potest repudiari, quia nō cōpetit antequam sit decretatio: sed bene repudiatur, quia ius quod habebant, amittatur, habuit ante decretū nisi ius petendi: ut ff. de succes. edicto. l. §. qui semel. & §. edicta. edicta hodie non habet locū, quia non decernitur bon. poss. sed tantum agnoscitur ille cui est delata bon. poss. adit iudicē & agnoscit eam corā quocumq; iudice, ut C. qui admitt. ad bo. poss. l. ult. Hoc est uerū de ordinarijs & de septima extraordiaria in illis vj. sufficit agnoscere: unde hodie dicitur bon. poss. agnitionalis ab agnoscendo, uel iudicialis à iudice, coram quo agnosceret: & nō diceretur decretalis ut olim, quia non dicerent ut dictum est. & non in illis vj. bonorum poss. quæ tribuunt ius, sed decretalis in illis quæ non tribuunt ius, &

haberet etiam locum hodie. Vides ergo istas differentias: quia bon. poss. olim alia decretalis alia edictalis. hodie alia edictalis, alia agnitionalis, uel iudicialis, nō dicimus decretalis, nisi in illis quæ ius non tribuit. Ecce alia differentia bon. poss. alia ordinaria, alia extraordinaria. ordinariæ sunt sex extraordinariæ. Dicendū est, uno modo dicitur extraordinaria, quia non habet sed certā, uel certū ordinē in edicto, sed uagatur: quandoq; competit ex testamēto, quandoq; ab intestato, & tribuit ius, ut j. eo. §. septimo. quandoq; in alia significatione habetur, dicitur extraordinaria, scilicet, quia non tribuit ius. Illæ quæ tribuunt ius, decernunt cū causā cognitione: sic seruatur ordo in decernendo, sed alia quæ non tribuunt ius, decernuntur sine causā cognitione: idē dicitur uocatur extraordinariæ, & sunt tres Carbonia. quæ dantur filio impuberi qui patitur quæstionē status: quia dicitur non esse filius defuncti, tribuitur ius in possessione: unde in proprietate aliquo tēpore ille qui imperabat Carb. si uult ius in proprietate, oportet q; imperet ordinariā: ut ff. de Carb. edic. l. iij. §. postum. & §. ult. Alia quæ datur uentri, illa non tribuit ius, nec in proprietate, nec in possessione uera: unde solum habet de retentionē assuam mulier. C. in illa in possessione nomine uentris, ut ff. de acq. pos. l. iij. in fi. Tertia nec in proprietate, nec in possessione uera, nec in detentione, sed solum facit ut filius agnoscat in querela. ff. de inoff. testa. l. iij. & l. Pap. contra uentrem circa prin. dicunt ergo quod vj. ordinariæ tribuunt ius in possessione, & in proprietate est septima extraordinaria, sed non alia tres. sed q; per istas vij. non acquirunt ius in possessione, approbo multo fortius omnino decretū bon. poss. tribuit idem aditio hereditatis, ut ff. de reg. iuris. l. prator. sed per additionē hereditatis non acquirunt possessio, ut ff. de acquir. her. q; heredes. ergo per illas septē bon. poss. concedo conclusionē, unde per bo. poss. ordi. non habetur possessio, sed occasione eius habet, quia decreta est bo. poss. per quam ius hodie agnita sequitur missio corporalis, & sic primō quærit. uel postum sic dicere per illas bo. poss. habet ius in proprietate, quo interueniente postea habet possessio corporalis. Est alia diuisio bo. poss. in decē species, quæ numerantur hic. Diuisio ante bo. poss. tribuit ius in possessione, & in proprietate diuisi in sex species, ex testamento sunt due bon. poss. contrata, & fm contrata. non est ex testamento, sed pro tanto dicitur ex testamento: quia habet locū factio testamento, nō quia ex testamento procedit, imō immittit contra testamentum, ut ff. de bo. poss. contrata. l. quod uulgo. & ista bo. poss. contrata. datur liberis prateritis & suis emancipatis. gl. facit hic difficillimū arg. Et ostendit q; filio suo, hoc est filio in potestate, non potest dari contrata. Quia test. in quo filius suus est prateritus, nullū est ipso iure contratab. rumpit testa. sed quod nullū est, rumpi non potest, ut ff. de iniusto rup. testa. l. nam & gl. respondet duobus modis, ut apparet: uno modo sic, quod nullū est, rumpi non potest, sed non est nullum iure pratorio: idē illo iure rumpi potest per bo. poss. contratab. Per hoc gl. uult dicere, q; testa. in quo suus est prateritus, nullū est iure civili, & est aliquid iure pratorio: sed certē hoc est falsum, imō neutro iure est aliquid iure civili. Item ex eo non potest peti bon. poss. secundum tabulas: ergo non tenet iure pratorio. Alibi respondere gl. si est nullū ipso iure, uerum est, si hoc uellet allegare filius prateritus, alia non: sicut contractus bonafidei cui dedit causam, dolum nullus est ipso iure, si hoc uellet allegare dolum passus, alia non dico, q; imō: & si uelit filius suus prateritus q; teneat, nullum est: unde non est nullum sub conditione, scilicet, si uelit dicere nullum est ipso iure, sed tenet ex bono & a quo ut ff. de iniusto testamēto. l. filio. Quid ergo dicemus? Dico nullum ipso iure, sed potest conualescere: unde quia conualescere potest, quia non est nullum sine spe conualescentiæ, idē introductum est, ut possit peti contra illud bono. poss. contratab. cum non rumpatur prorsus sine spe conualescentiæ. Quærit gl. nunquid ista bon. poss. contratab. detur ascendentibus: Dicit q; sic, arg. ff. si a patre quis su. ma. l. j. argu. de cur. bon. dan. l. fin. uerum est ascendendo per sexum masculinum, sed alijs ascendendum per femininum sexum datur querela, ut ff. de bon. poss. contratab. l. illud. §. ad test. am. argu. ad istam l. ff. de inofficio. testam. l. nam & si par entibus ab intestato. Sunt quatuor unde liberi. quæ dantur liberis in bonis ascendentis per lineam masculinā, in bonis ascendentium per lineam femininā. Alia est unde agnati, & appellatur unde legitimi. Nam agnati legitimi sunt, unde legitimi sunt unum dupliciter, uno modo per unde agnati, alio modo per unde legitimi succedit quicunq; succedens per se. consul. uel per l. nouam. per senatusconsultū nati ex filio & patronus per l. xij. tab. quicunq; sit succedens qui non habet certū caput in edicto pratoris. patronus non habet unde agnati: alia est unde legitimi, & est generaliter: quia bene competit agnatis, & alijs quibus non competit unde agnati: & forte continet sub se septimam extraordinariā. Hoc est quod probatur. ff. unde legitimi, l. iij. §. ult. & l. iij. est unde cognata l. rub. Item unde uir & uxor. C. unde uir & uxor. l. unica. Videndum est nūc de septima bon. possessione: septima habet locum duobus concurrentibus, quia ille cui competet, habet eam sibi nominatim delatam a lege, uel a senatusconsulto, & q; non possit succedere per ius civile, alijs non habet istam, sed habet bon. poss. unde legitimi, & est genus ad istam, ut ff. unde legitimi, l. iij. da exempla de ista septima, dico q; competit tam ex testamento, q; ab intestato. Ex testamento est exemplum. lex dicit, si mater grapiada filios suos heredes instituit, de partu nihil dicit. decessit in puerperio, ille parius succedet qualiter cum illis institutis in testamento, ut C. de inoff. testa. l. iij. Ab intestato exemplum est, Quidam fuit translatus per l. de linea cognata. in lineam agnatorum, ut filij nati ex filia, & quidam alij, ut §. de legitima agnato. succel. §. hoc etiam. Ista exempla reprobantur hic in glo. quæ exiguntur. dicit glo. ad hoc, ut habeat locum ista septima bon. poss. ergo ponit sic exemplum: Postumus alienus institutus non succedit per ius civile, ut §. eod. circa prin. Istud exemplum non ualet, quia si queris quomodo postumus alienus institutus succedat, aut loqueris iure nouo, succedit tanquā heres. si de iure anti quo, succedit per bon. poss. quam dat ei prator, non lex, ut §. eo. §. j. & §. de leg. §. postumus hic uariare & se inquantū notatur §. prox. iij. car. Ecce alia exempla dicit glo. exiguntur duo, ut detur ista bonorum poss. uidelicet, q; defertur nominatim per legem & illi cui defertur de iure civili, non possit succedere, ut ff. unde legitimi, l. iij. & ff. de leg. & se. l. ista ex testamento ponit exemplum si pater mortuus fecit testamentū in quo me instituit, capitur ab hostibus, & sic confestim fit seruus, secundum ueritatem de iure civili, non ualet testamentum: tamē lex Corn. fingit ipsum mortuum prima hora captiuitatis, & datur mihi bonorum possessio per l. Corn. & hoc ex testamento. Exemplum ab intestato in eisdem terminis, Pater meus moritur apud hostes & fit seruus de iure civili non habet heredem, quia seruus, tamen per legem Corn. ei succedo, ut ff. de testamento lege Cornelia. de bonorum poss. lege tertia. §. sed eius. Dicit Iaco. exempla ista non sunt ad propositum, oportet q; ille cui defertur ista septima bonorum poss. sit in totum de iure civili. Iustis exemplis si succedit filius patri mortuo apud hostes, filius nōne ipse cognitus de iure civili. ecce ergo dicit ipse exempla in quibus residemus. Pater habet filium emancipatum, moritur apud hostes pater, filius emancipatus habebit bonorum possessionē. Vel sic, Pater tuus fecit testamentum, in quo testamentum emancipatum instituit, uel praterijt, tempore testamenti eras captus apud hostes, tu reddes, habebis bonorum possessionem secundum tabulas uel contratabulas. sed q; fuit institutus uel prateritus, & Iacob. non mutat exempla, nisi q; illa exempla quæ posuit glo. filio, ipse ponit in emancipato filio. unde iste filius emancipatus qui reuertitur, non succedit per l. Cor. nec per ius postlimi cū sit incognitus de iure civili: quia emancipatus habet bo. poss. quæ est extraordinaria. arg. l. ff. de bo. poss. l. iij. §. si eius. Hoc non approbo multū, aliquis potest esse cognitus super uno accedente, & incognitus super alio ius postlimi. unde cognoscit omnē captū in quantum captus,

captus, tamen omnino capto dat ius postliminiū, ut per cundē ac si semper fuisset in ciuitate: unde non dat heredē, & licet sit incognitus, uidetur postliminiū, in quantum est emancipatus, in quantum est captus cognitus unde illo. unde nec exēpla gl. sunt bona, unde gloss. reprobō, ut Iaco. extra glo. reprobō, alia ratione debent dari exempla, ubi lege defertur hereditatē, ius postliminiū sitione Cornelia non defertur hereditatē, sed remouet obstaculū: quare prohibet mortuus apud hostes hereditatē habere: quia seruus morit. l. ex Corn. fingit ipsum mortuū prima hora captiuitatis: unde remouet impedimentū, sed non habet in eo iure quo heres, si nō esset captus numerata leg. Corn. uel postliminiū, ubi ergo sunt exempla, restator passus est min. cap. di. & si testamentū irritatū est deinde inuenire sui iuris dicit. leg. ex testa. habet bo. poss. & sic non possit succedi per ius civile ex isto testamēto datur bo. poss. heredi scripto a lege, & §. quib. mo. testa. in fir. §. non tantum. Ad idē est ff. de iniust. rupto testa. l. posthu. & co. tit. l. filio. Nō aulus sum dicitur, q; ista exempla sunt bona: quia in exemplis istis succedit per bo. poss. secundū tab. & nōne illa est ordinaria, dico q; extraordinaria potest esse fm tab. illa, quam dixi, non doctrina per eandē illud, sed per legē specialē quæ defertur. Aliud est exemplū, aliquis est institutus sub conditione, ea pendente non potest adire hereditatē, sed potest petere fm tab. & sic non potest succedere per ius civile, & habet per bo. poss. fm tab. ut ff. de bo. poss. fm tab. l. j. & quibus sim. §. in subconditione, sed credo q; hoc fit per edictum quod non per leg. unde credo, q; illud exemplū secundum non sit bonū, q; bon. poss. defertur per se consul. non bo. poss. unde leg. ut ff. unde leg. l. ij. uend. habemus exempla de illa septima poss. secundū quod defertur hereditas per illa l. consul. unde dicit lex ista, q; habet locū ista septima si contingit q; defertur. l. uel senatus. forma uel senatus. con. quæ sunt in Græco. ¶ Quæritur tunc qualiter obtineatur hodie bo. poss. Dico q; sola agnitione corā quocunq; iudice cōpetenti, siue pedaneus siue alto, siue solennitate siue cognitione ne causæ, siue dicitur interponere, & hoc est uerum in illis qui ius tribuunt, ut hic probatur. C. qui admit. ad bon. poss. ult. Quidam dicunt q; solennitate uerborum quibus petebatur bo. poss. est sublatā, sed adhuc exigitur causæ cognitio. & additur iudex in testimoniuū rei gestæ: quia iudex facit redigi in actis: & si dubitaretur postea litem agnouisse, probaretur per acta iudicis. Ad hoc est arg. ff. de testi. l. Corn. C. de testa. l. omnium. Dicunt quidā q; plura uerba ut apparet unum cōtradictor dicit, ipse non agnoscat. Hoc non potest dicere ad l. in contrarium. Dicendū q; loquitur q; petit quis q; mittatur in possessionē, si appareat, legitimus cōtradictor potest impedire, sed si agnoscat, quis non potest impedire: quia multi possunt simul agnoscere & intentionē actionū, uulter, apparebit quis est melior: unde cum aliquis agnoscat, nihil petitur, nec libellus datur, nec aliquid fit in alterius præiudicium: unde ad quid impeditur contradictio. ¶ Quæritur quæ bo. poss. est necessaria olim, & quæ hodie. Bon. poss. contratabulas necessaria est emancipatis olim, & hodie suis prateritis est per necessaria, & hodie & olim, ut C. de liber. prate. l. ult. Quidam dixerunt hoc correctū, quia hodie sublatā est differentia emancipationis & patriæ potestatis. auth. de here. quæ intestato. §. nulla. & si sint sui possunt dicere ipso iure nullū sicut emancipati: & idē non eis est necessaria bo. poss. contratab. Sed dicendū q; tollitur differentia per illā auth. in successione ab intestato. apparet per rubricā, sed non ex testa. fm tab. nec hodie, nec olim fuit necessaria: quia institutus de iure civili potest adire nisi in tribus casibus qui his legibus continentur supra quibus modis testamentum infirm. §. si tamē. ff. in iust. rup. & irrit. testa. l. posthumi. ff. de secun. tab. l. si sub conditione. his tribus casibus est necessaria unde liberi, olim erat necessaria quæ dabatur emancipatis, hodie nō: quia sublatā est differentia patriæ potestatis & emancipationis, ut in auth. de her. quæ ab intest. §. nulla. unde agnati nec olim nec hodie est necessaria: quia de iure civili potest succedere unde legitimi non necessaria: quia cōpetit omnibus qui possunt succedere per legē, & sic de iure ut ff. unde le

gitimi. l. ij. §. ult. unde cognati olim fuit necessaria, hodie nō: quia cognatas de iure civili potest succedere sicut & agnatus: quia sublatā differentia agnationis, ut in auth. de here. quæ ab intest. defert. §. nullam. unde uir & uxor olim & hodie est necessaria: ut ff. unde uir & uxor. l. unica septima esset necessaria olim & hodie, & sic uides de aliquibus quæ non sint necessaria nec olim nec hodie. Dico q; omnis bo. poss. olim & hodie est necessaria. Pone, sum heres in fit. sum minor quā decim annis, postq; ad annū perueni, peto in inte. resti. ut liceat abstinere, penes me remanent iura abiecta, utilia à me recedunt quæcunq;, diceret addidi uel substitui, uel proximo ab inte. Dico q; amitteret iure pratorio pro bo. poss. quia per ius civile remanet heres: ergo impossibile est aliter habere directā: ergo quicunq; alia amittat, habebit utiles tantum. Hoc non est per ius civile: ergo hoc est per bon. poss. & sic intelligo l. ff. de mi. l. si sine. §. Papi. licet uideat cont. dicere, ubi dicit prator ut adeat, aut bo. poss. petat: quia aliud nō potest facere heredē, ut C. eo. tit. §. quos aut. Item filius suus heres erit uelit nolit, sed potest abstinere per pratorē, ut C. de heredū qualit. & differ. §. his permittitur, unde remanent sibi iure directā, quandoq; admittetur, postea admittet per bo. poss. quia suus remanet heres de iure civili: quia prator per quam abstulit (ut dictum est) non potest facere q; deficiat esse heres: unde esse hodie bo. poss. est necessaria.

De acquisitione per arrogationem. Tit. XI.

1 Opere quæ sint quæ transeant ad arrogatorem & quæ non.
2 Ius petendi bo. poss. an admittatur arrogatione.

IST ET ALTERIVS GNERIS, &c. Isto & alijs duobus modis qui traditur uiuo, unde per arrogationē succedit uiuo, similiter duobus modis ultimis ultimo titulo. Sed isti duo ultimi modi sublati sunt. Item in libera latinitate amore seruū alieni nō erat uerū quia succedat uiuenti, quia ipse nō reprobatur uiuens: quia efficiebat ancilla & sic mortua: quia seruū tem mortalitati cōparamus, ut ff. de reg. iu. seruū tūc. sed illi qui arrogatus est, succeditur uiuo, sed mortuus est quo ad familiā: ista iura de arrogato sunt, quæ magis sunt uicina ad ea quæ sunt de monacho. Dicit hic oēs res corporales, & incorporales ipsius arrogati transeunt ad patrē arrogatē, sed an bo. poss. transeant ad arrogatē? Dico q; sic licet ad heredē nō transeant ante apprehensionē, ut ff. de acquir. pos. leg. cū heredes, tū ad arrogationē transeunt possessio, quam habet arrogatus. uer. apprehensa, & sic dicā in monachō. Hoc est qd probatur ff. de precal. si adopta uero. uer. apprehensa. & per hoc etiā lex illa dicit corporalis res & incorporalis. Dicit litem q; opera non transeunt in patrē arrogatē, dicit gl. uerū est, opera quæ consistunt in faciendo, quæ non transeunt ad extraneū heredē, ut C. de ope. liber. leg. liberū. quia ergo non ad arrogatē, dico q; illa lex non loquitur de hoc, q; non loquitur iste titulus de obsequijs: & aliud est obsequiū, aliud est operandū, aliud est titulus de obsequijs, & aliud de operis, ut apparet in C. Item dicit gl. opera incerta quæ consistunt in faciendo, quas dicit fabriles, nō transeunt ad arrogatē, ut C. de ope. liber. si operarum. & ff. de ope. liber. l. fabriles. Dico q; officiales siue certæ siue incertæ, nō transeunt ad extraneum, sed artificiales, quæ consistunt in artificio, ut anseunt ad extraneum, unde dico, q; officiales quæ dicuntur opere propria sumpto nō omne opere quæ cōstitunt in officio diuino, nō transeunt ad heredē extraneū, sed artificiales quæ transeunt in artificio sic ff. de ope. liber. l. fabriles, & sic loquitur C. eo. tit. l. ille titulus loquitur de obsequijs, per obsequium, nō operam l. qui manūmit. Ad edunt ipsi tria genera operarum, non sunt nisi due, officiales & artificiales, & differentiam etiā inter officiales & artificiales habes ff. de leg. iij. Dicit litem, q; ius agnationis nō transeunt ad arrogatē, quia agnatio minima cap. dimi. tollitur, dicit & hodie est, ut §. mortuo. scilicet q; per arrogationē amittatur agnatio: unde uult dicere q; amittatur ius agnationis per minimam capitis diminut. & hoc uult dicere glo. cūm dicit

dicit & hodie est, ut i. eo. §. mortuo. Sed per ius auct. non amittitur ius agnationis per arrogationē, quia non amittitur iure agnationis: ergo nec agnatio, quia hodie non est differentia agnatio & cognatio. ut in auct. de her. quae ab intesta. def. §. ruina. & sic videtur quod retineat arrogatus successio nem in bonis patris naturalis, quia remanet cognatus. de adoptato non est dubium, cum detur in adoptionē alicui ex descendentibus, non ex extraneo. Item ius petende bo. pos. amittitur arrogatione. dicit gl. hoc est uerū, sed illa delata bo. pos. arrogatur non adita bo. pos. aliquid esset si arrogaretur eadem petita uel adita, ut ff. unde liberi. l. si. & si. de bo. pos. con. tratabulas. l. ij. §. si emancipatus. Debet intelligi gl. bo. pos. amittitur capitis diminutio. & sic cum transeat ad arrogationē nem quae cōpetebat ante arrogationē: sed de istis quae nō cōpetunt uel liberi in contratab. in bonis arrogatoris nō est uerum, ut dicit litera §. idē & usus fr. hodie non amittitur minima capitis diminutione. nunquid ergo transeat ad arrogationem? Dicunt quidam quod nō, quia est signata C. de bonis quae liberis. leg. cum oportet. Potest dici & uersus, quod usus fructus quantum arrogatori omnium rerū quae in proprio sunt patrimonio, potest constitui usus fructus, ut ff. de l. l. ij. & ff. de usufructu earū rerum quae usu consumuntur per totū. Sic dico quod nuda proprietatis potest constitui usus fructus per abusum, licet non habeat usufructu nuda proprietatis. unde actio quae est res incorporalis, potest constitui usufructus. & hoc est multum notabile ad quēdam casum, quē uidit dñs meus de facto. Cōsuetudo est in quibusdā partibus, quod uxor habeat usufructum dimidia partis bonorū mariti. Hoc supposito, duo fratres primus sit maior natus, mori relicta uxore, & sic uxor habet dimidia usufructus bonorum. Et proprietates nuda pro illa dimidia est fratris superstitis: moritur iste frater, uxor sua habet usufructum medietatis suorū bonorū cum illa medietate quae erat nuda usufructus. moritur uxor primi fratris, & sic consolidatur usufructus cum sua proprietate: uult habere uxor ista secūdi fratris mortui usufructus in medietate illius medietatis cuius consolidatus est cum sua proprietate. Responsum fuit quod ista uxor non habebit usufructum medietatis bonorū, quae obtulerunt iure consolidationis, quia tēpus mortis inspiciendū est, ff. de bo. l. l. ij. in fi. ponamus quod non habebat maritus, nisi nudā proprietatē, erat in potestate patris per consuetudinē, debet habere uxor defuncti in dimidia bonorū mariti mortuo marito. Dico quod constituet usufructum abusuē in medietate istius proprietatis abusuē, dico, quod habere usufructum rei, est habere cōmoditatē rei: cōmoditas nuda, proprietatis nulla est, donec consolidetur usufructus cum proprietate, unde in casu consolidationis habebit usufructum dimidia. & hoc per constitutionē usufructus sibi factam in proprietate nuda abusuē, unde omnium rerū quae sunt in patrimonio nostro potest constitui. Et proprietarius abusuē nudam proprietatem transfert in usufructuātū, dum modo caueat de reddenda in genere, casu quo deberet usufructus amitti, ut probant themata.

ADDITIO.

Transfuit ad extraneum. Et quae transfuit ad heredem heredis et etiam ad extraneos, uide Bar. in l. indebitum autem. §. libertus. col. fina. uerfi. Sexta differētia. ff. de cond. indeb. Aliquid de materia uide per las. in l. j. xij. col. uerfi. tertio principaliter. ff. de leg. j.

MORTUO AUTEM. Ibi dicit gl. quod mortuo filio arrogato pater arrogator habet proprietatē bonorum arrogatorū, nisi sint persona quae debent excludere. Quae sint istae persona, dicit gl. filius arrogati, & omnes illi quibus deferunt bona arrogantis, si non dedisset se in arrogationē: quia cum dat se impubes in arrogationē, interponitur stipulatio, quod restituit hereditas his qui ueniunt ab intestato, si decederet in pupillarietate, ut §. de adoptione. §. cum aut. Hic dicit, quod nisi sint persona quae debent praferri patri arrogatori in succedendo. In illo §. cum aut. non dicit quod illae persona sunt haeredes de leg. sed dicit quod habent actionem ex stipulatu contra arrogatorē. Dicit enim gl. quod ille per sonae succederent arrogato ex testamento, & ab intestato, sal

tem utiliter: unde bene actus ex stipulatu succedunt. & probatur hoc diffculter. ff. de adoptione. l. his uerbis. Quartum nunquid agnati & cognati huius filii arrogati uocent unā cum patre arrogatoris? Inducit. l. §. sic, in auct. de her. quae ab intesta. def. §. consequens. Ibi dicit quod fratres utrinque cōiuncti ueniunt simul cum patre. Nōne dicit quod illa persona quae succederet ei si nō esset arrogatus, succederet ei si decedat in pupillarietate. Sed nonne fratres, si nō esset arrogatus, excluderet arrogatorē? Certē sic ergo nihil est querere quod ueniāt cum eo, quia fratres excludunt eum per legem §. de adoptione. §. cum autem. De alijs duobus ut dicit dominus meus extra gl.

De obligationibus. Tit. XIII.

- 1 Obligatio quid sit, et de qua obligatione intelligatur eius distinctio.
- 2 Obligatio est iuris uinculum, et c. id est, effectus uinculi.
- 3 Obligatio est uinculum.
- 4 Obligatio quae proprie dicitur civilis.
- 5 Obligatio singularis species quo iure fuerint introductae.
- 6 Obligatio naturalis oritur inter patrem et filium, inter dominum et seruum, uel inter fratres qui sunt in ead. potestate.
- 7 Poena dupli est inducta per l. xij. tab. poena quadrupli de iure pretorio.
- 8 Actiones an sint de iure civili, uel de iure gentium.
- 9 Vinculum duplex quando reperitur in contractibus iuris civilis.
- 10 Obligationes quomodo deducantur in esse.
- 11 Sententia quae inducat obligationem, et quae non.
- 12 Impense quando possunt computari ab eo qui inueniendū hospitatus est gratis cum amico, et eo uersus uult computari cum domino an possit.
- 13 Diues dedit alicui multa, effectus pauper potest alium cogere ut ipsum dat.

VINC. TRANSEAMVS, &c. Ista rubrica potest cōtinuari ad praecedentia tribus modis. Vno modo sic. Dicitur est quomodo aliquid fiat, uerum & hoc tam in rebus singularibus, quam etiam in his quae nobis acquiruntur per uniuersitatem. §. de re. diu. cum uinculis lequentibus. & §. de her. quae ab intest. se quitur uidere qualiter aliquid sit nobis dubium. Vel aliter, §. de reb. eorum enumerantur inter corporalia actiones & obligationes: cum igitur tractatum de alijs incorporalibus in praecedentibus, ut §. u. de seruit. usu. & haeredit. item de haereditate: restat uidere obligat. & actionem. Sed quia obligatio praedat actionē, cum sit mater ipsius: idcirco praemittit de obligationibus sic procedo. Primum exponendo gl. sicut iaco. quia sunt aliquantulum obfcura: unde tractabo materiam obligationum. Dicit ergo litera, Obligatio est iuris uinculum, exponit iuris uinculum, id est, ius uinciens. Sicut enim boues funibus ligantur, ita & homines uerbis obligantur, &c. Sed certē haec expositio non est bona: quia obligatio non est uinciens, imo id quod resultat ex facto quod uincit uel ligat cum iuris uinculo, secundū quod in inferioribus apparebit. Sequitur in litera, quo scilicet, iure uinciente, nam ipsum minus uincit, uel ligant ipsa. nam obligatione adstringuntur alicuius rei soluedae causa, & quod dicit rei legatā, largē intelligas, ut nomen facta tā corporalia quā incorporalia apprehendit, & omnia quae possunt in obligationē deduci, unde rei nomē tantū generalissimū praetor elegit. ff. cert. per. l. ad fi. Sequitur, secundū nostrae ciuitatis iura. Verba ista simpliciter exponuntur, uno modo quod referantur fm quod dicit gl. ad totam distinctionē. Melius diceret, si diceret quod referret ad hoc uerbum est secundum, hoc est obligatio secundum iura diffinitur, obligatio est iuris uinculum, &c. exponendo istam gloniterur reprobare sic fm istam expositionē. Innuertur hic quod diffinitur sola civilis obligatio quod falsum est, quod patet hic: sed certē ista reprobatio non habet apparentiam. glonim sic intendit arguere, obligatio diffinitur per ius ciuile: igitur est iuris civilis. Quae argumentatio non est bona: multa enim diffiniuntur per ius ciuile, quae non sunt iuris civilis, imo forte naturalis primaeui, uel iurisge. §. de iure perso. §. j. & ij. §. de iure natu. circa prin. unde expositio nem istā nō reprobato. Alij exponunt & referunt ista uerba fm nostrae ciuitatis

uitatis iura, ad illud uerbū adstringunt argumē. fm nostrae ciuitatis iura, per iura ciuilia. Sed ista expositio nō approbo. nam fm hoc habet locū ista expositio, quod diffinitur hic illa obligatio tantum, quae à iure ciuili introducta est, & habet efficaciam per ius ciuile: quod tñ cōtrariū est, ut infra subiicietur. uel exponit tertio & quarto modo ut in gl. Quare gl. in primis quae obligatio diffinitur hic & ostendit inductū quod nulla obligatio diffinitur: quia nō est nisi triplex obligatio ut supponit, civilis, & naturalis, & simul iuncta: sed natura istarū diffinitur, ergo. &c. De ciuili ostendit quod non est nisi duplex obligatio sola illa, quae est semper sola, alia quae est sola, sed semper nō fuit sola. Prima nō diffinitur hic: quia ex illa nō adstringuntur ex necessitate, ut patet in chirographo an biennium. Si enim quis conficit se recepisse pecuniā spe futurae numerationis, ciuilitur obligatus est, & in agenti cōtra eū ante biennium obstat exceptio non numerata pecunia. Itē nec illa quae doctus habuit cōcomitantia naturalis, ut est uidere in eo qui cum esse naturaliter & ciuilitur obligatus, si fiat sibi pactū de nō petendo, ipso iure tollit naturalis, & remanet ciuilis sola. ff. de sol. l. Stichū. §. naturalis. Si ex ista ciuili agat, obstat exceptio. ff. de pac. l. si unus pactus. ergo nec ista hic diffinitur: ciuilis igitur sola nō diffinitur. Itē nec sola naturalis pbatur, nā nō est nisi duplex naturalis quae semper fuit sola, ut in pacto nudo in quo est naturalis obligatio fm doc. ff. de pac. l. j. & ea quae quādoq; habuit cōcomitantias ciuiles, sed ex prima nō agit. ff. de pac. iure. §. qui iud. ff. de pac. l. leg. est ergo cū per ea nō adstringamur ex necessitate, &c. nō diffinitur hic. Itē nec illa quae quādoq; habet cōcomitantia ciuiles quae per aliu actū ciuile sublata est: nam nec illa habet efficaciam agendi quae uis repetitionē naturalis. ff. de cōdi. in deb. l. iul. & l. iudex. Itē nec utraq; simul iuncta probat, nā in Macedoniano & Velleiano est, & circa ipsum exceptio obstat. ff. ad Velleia. l. si mulier in iure. & ff. de act. & obl. l. naturalis. ergo ex illa simul iuncta nō obligat aliquis cū effectu: ergo nec simul hic diffinitur. Hoc est ridiculū dicere, quia plura diffiniunt quantum ad hoc, quod em dicit gl. quod utraq; hic diffinitur. Intellexit utraq; si mulier ista, & putat in eo. factio cōcurrunt utraq; l. ciuilis & naturalis. Sed fm hoc cōcedit rōnes quae pbāt, quod nec sola ciuilis, nec sola naturalis hic diffinitur. Ad argu. notatū quod probat, quod nec utraq; simul existēs resp. quod hic diffinitur obligatio, quis ipso iure cōstringat ex necessitate, dicit gl. etiā quāuis obstat exceptio: unde uidet sic uelle distinguere cū quarit utrius obligatio quae non extinguit ex necessitate: quia exceptio obstat, diffinitur hic necne, aut obstat exceptio, nō quia nō sit hic utriusq; uinculum obligationis: & talis obligatio quae uis sit inefficax, sic diffinitur, dicitur aliqui. Sed certē ista distinctionē non approbo: nam sicut in Macedoniano & Velleiano agit ipso iure, sed potest elidi intento actoris per exceptionē, ita ubi tantum alterū uinculum, scilicet ciuile est efficacax actio, sed obstat exceptio, unde nō credo quod inter istas quātū ad hoc sit faciendā differētia, reprobat §. de exceptio. in primis. & in §. praeterea. §. itē in iudicio. unde quod hic diffinitur cui obstat exceptio, nō approbo. nam talis non adstringit ex necessitate. ff. de uerb. sig. debitor. & de le. ij. fideicommissa. §. si re. Sed adhuc in isto opinione gl. Gl. innuert dicit quod utraq; simul iuncta hic diffinitur per quae ex necessitate adstringuntur: sed hoc uidet esse falsum fm sententiā eius: quia fm gl. ex sola ciuili agitur cū effectu, ut in sententiā cōdemnatoria, & in chirographo post biennium, ut C. de iudi. l. actor. & j. de lite. obli. Quarit ergo cū per talē ex necessitate adstringuntur ad alienā resoluedae, non dicit eam diffinitur huiusmodi ista opinio uidet; destruat sententiā eius, in hoc ergo cū ex cōsuetudo sit ut in pluribus cōtingit, quod ex ciuili sola, uel ex naturali sola, non agit cū effectu: quia iura adaptat ad ea quae se quentēt accidunt: idem intelligit hic diffinitio nō dari de ista obligatioe ex qua necessitate, &c. hic est de simul cōiunctis. ar. ff. de lega. l. nā ad ea. in auct. ut matres deb. §. quia matres. Cetera quae tangunt in gl. apparebunt in prosecutione materiae. Visa ergo expositione gl. accedo ad materiam obligationis. Et primū quero quid sit obligatio. Deinde de speciebus

obligationis, siue de partibus. deinde de exemplis cuiuslibet obligatiōis, & utrum obligatio naturalis & ciuilis simul iuncta sit obligatio, fm substantiā: deinde de quarā per quam uia obligatio in esse producat circa multa: deinde de iuris obligatiōis. deinde de contrariū quarā de modis obligatiōis tollendae: deinde de transactioni, & ultimō de qua obligatio hic diffinitur. Primū quero quid sit obligatio. Et ista quaestio est saua, cum litera nostra dicat, obligatio est iuris uinculum, &c. Sed certē imō ego ostendo quod obligatio non sit iuris uinculum, & sic gl. dicit & bene, sicut boues ligantur funibus uel chordis: ita ligantur homines uerbis. unde ut hic uerba ligantur, &c. Lex enim dicit quod uerbis ligantur, quod est uerū cū uinculo iuris, unde ius uincit: unde dicit gl. ius uinciens. Sed si quis dicit, obligatio est chorda, uel illud quo boues ligantur, malē diceret, idē obligatio est id quod resultat ex applicatione uel ligamenti ad rem ligatā cū factū uinciat uel ligat cū uinculo iuris, quod aut gl. dicit ius uinciens, manifestē uult quod obligatio non potest dici ipsum uinculum, imō magis id quod resultat ex ipso uinculo uel effectu ipsius uinculi: uel cum uinculo iuris ligat, ex quo ligamento resultat obligatio, & possibilitas agēdi, quae possibilitas si reducatur ad actū agendi in iudicio, est actio, ut patebit in tractatu de actione. & bene dixi quae facta cū uinculo iuris ligantur, sicut nos dicimus in aliqua facultate, quod homo gerat hominē, & sol, id est, homo generat hominē cū adminiculo, uel cū affluencia solis, & aliquorū corporū supercaelestium, & intelligo facta uerba ex cōtractu. nā cōtrahere factū est. ff. de cur. fur. in l. cōsilio. ergo quod dicit quod obligatio est iuris uinculum, &c. intelligo, id est, a factus uinculi, id est iuris uinciens: nō quod ibi sit formalis praedictatio dicēdo, obligatio est iuris uinculum, &c. Intelligo similititer expositū alibi. lex dicit, seruus est cōstitutio iuris genitū. Si tu intelligeres quod seruus sit ita cōstitutio uel factū, quod captus esset seruus, esset seruus. pater quod sit obligatio. Sequitur uidere de diuisione obligationis. Obligatio quantum doctus diuidit: quia alia est ciuilis, alia praetoria. Sed ista diuisionē obligationis non prosequor: quia alia apparet §. §. prox. Alio modo diuidit obligatio. Obligatio alia ciuilis, alia naturalis: & si quaeas, nunquid sunt uerba legis? quod sic, in seruitutē legū. ff. de actio. & obl. l. naturalis. de uer. ob. l. §. si quis ita. ff. de fideicom. l. fideiussor obligari. §. fideiussor. Distinguunt doctores triplicē naturā. Est enim, dicitur ipse, quaedam naturalis quae ius dissimulat, quae orit ex instinctu naturali: quia quis obligat bene facere bene factū, de qua sit mentio in l. ff. de pe. har. l. sed & l. §. cōsuluit. & ff. de cōd. ind. l. si non fore. §. libereus. & de in ius uocata. l. ij. & dicitur quod istam naturā ius dissimulat: ego dico quod fm eos nullū habet effectu talis obligatio, de qua dicit §. quod quereret de iuribus obligationis. dicunt ipsi, est alia naturalis quae ius recipit sicut est: & idē in eo statu tenet eā in quo uenit: quia nō auferitur aliquid sibi, nec dat et aliquid efficaciam. Ista est naturalis, quae reperit in nudis pactis: quia non habet efficaciam agendi, quod sibi naturalis, inducere l. ff. de pac. l. j. item quod ex ea nō nascatur actio. ff. de pac. l. iurisgen. §. qui iud. C. de pac. l. j. Alia est naturalis quae ius recipit & eam adiutat, ut sunt illae obligationes, quae nascuntur ex contractibus iuris gentium. nam iure gentium erat quis naturaliter obligatus, tamē contractus & omnes obligationes fuerunt introductae de iure gentium. ff. de iust. & iur. l. ex hoc. & §. de iure naturali. §. ius autē naturale sed ius ciuile dedit istis obligationibus efficaciam agendi. ff. de pac. l. iurisgen. §. cum autē iure ciuili non ageret. ff. de origine iuris. l. ij. §. inde ex his. Et ista naturalē dicit posse dici approbationē ciuile, & hoc est quod statim subicitur prox. §. quod obligationes aut legibus in ius uerba, aut legibus approbatae. Obligatio ciuilis dicitur proprie illa, quae introducta est à iure ciuili, sicut stipulatio, & alij contractus introducti de iure ciuili ex quibus semper agitur cū effectu. Qui autē quae & qualiter sunt inuēti de iure ciuili, & quare semper habet efficaciam agendi, nō prosequor ad praesens: quia ad hoc habuistis §. de iure naturali. §. ius autē gentium. Sequitur uidere quo iure singulae species obligat. fuerint introductae, & primū quero, quid sit obligatio. Deinde de speciebus

latio. Ad hoc rñ. & dico, qd est introducta à iure naturali primauo: non quia ius naturale primauit aliquid statuat, qd uerū est qd nihil statuat, sed quia illa peritia quā habet omnia animalia que in celo, & à iure naturali primo est. Ius naturale est peritia illa, quā natura docuit oia animalia. Suprà de iure naturali. in prin. Dicit quis ciuili: ter qd reputat se obligatū bene facienti. ista enim peritia uidemus omnia animalia ceteri, ut pater ad sensum in canibus, qui diligunt sibi bene facientes. Nascit ista obligatio ex facto uel beneficio, cum ad uinculū illius iuris naturalis suo modo, cuius iuris equitas dicitur bene facienti bene facere. Illa aut obligatio quā ius recipit, sicut est in nudis pactis, ut ff. de pac. l. j. est introducta de iure gēniū. & probat ff. de iureg. Et quare dicitur naturalis, ex quo est introducta de iure gēniū? Dicit ius naturale, supra de rer. diuisi. §. singulorū. & §. per traditionē. sed qd dicitur istā obligationē recipi à iure ciuili sicut est, & non aduari per ius ciuile, uidet non esse uerū, quia exceptio ē parit illa obligatio quā est in pactis nudis, ut in palle. l. iuregen. sed exceptio est actionis exclusio. ff. de excep. l. j. ergo cū excludens sequat actionē, sed fm eos actio est de iure ciuili. ff. de ori. iur. l. enim §. deinde. ergo multo fortius sunt exceptiones de iure ciuili. aut ergo obligatio illa nō pariat exceptionem, quod falsum est in lege illa iureg. aut exceptio uirtutē habet de iure ciuili. aut ergo obligatio de iure ciuili. obligatio illa non pariet exceptionē, qd falsum est, ut in l. illa iuregen. aut excipienda uirtutē habet de iure ciuili. Contrariū ipsi dicunt. Præterea opponit, ipsi dicunt contra eos, qd illa obligatio naturalis est de iureg. introducta. Contrā leuius naturaliter obligat. ff. de condi. inde. l. naturaliter, & de pec. l. sed & si apud §. peculii, sed ius gēniū nihil est, & nihil reputat. Ad hanc tñ ultimā posset responderi, qd imō ista obligatio bene potest dici iurigen. in uentione. & tu opponis, quod ergo obligabit seruos ista obligatione, cum illo iure nihil reputetur. Rñ. ius gēniū dicit eum obligari non inspecta persona istius status, quē habet de iure gēniū, sed fm statū quē habet de iure naturali primauo: unde non considerat eum ut nunc. & uerū est quod quantum ad ius ciuile, persona eius nihil est. ff. de reg. iur. l. quod attinet. & l. seruitus. sed considerat eū ut tunc, & hoc quod dicitur subtiliter intellecta, qd ista obligatio naturalis qua nos dicimus seruū obligari, uel qd nos non dicimus seruo acquiri, ut repetitionē in hibeat, naturaliter intelligenda est, id est, cōsiderandus est status quē habebat iure naturali primauo. Sed ad primā opinionem notabiliter respondeo, uel quia uerū cōcludit, qd aliqd recipit à iure ciuili, uel præcedit suppositionē cuiusdā falsi, & qd actiones sunt de iure ciuili. Sequit uidere quo iure introducta ciuilib, & de illa planū est, qd introducta de iure ciuili, ut in stipulatione patet, quā est ius ciuilib: infra de actio. §. constituta, & sic intelligo obligationes. Est aut multiplex naturalis, ut uisum est, sed illi qui primō tractauerunt de principijs illius naturalis obligationis: quā est introducta de iure naturali primauo, nō curauerunt tractare: & credo qd ratio fuit illa fm illos: quia nullū habet effectum iuris. inde est quod dicunt eam dissimulatā à iure quod non uidet uerū: ut j. patebit, & ideo tractauerūt, principij obligationis naturalis illius ius recipit ut eam inuenit, illius l. quā est in pactis nudis: & sunt illius obligationis tria principia ut ipsi dicunt, cōsensus, naturalis æquitas, & iuris promissio, ut est uidere in pacto nudo. nā ibi est cōsensus cum pactus sit duorū uel plurū in idē placitū, & cōsensus principia naturalis obligationis de iure ciuili naturali primauo omittit: quia dicitur qd eius effectus nullus est. unde dicitur qd ius eā dissimulat. Prima naturalis obligatio quā ius recipit uerū inuenit, est consensus ut dicunt, quia nulla est obligatio sine consensu. ff. de pac. l. j. in prin. & §. adeo quod uerū non est, ut patet in leg. igit actus. quā tunc ignorans, quia non cōsensus. & in l. alleg. arguit de literarū obligationib. dicit enim litera, nulla obligatio sine consensu est. Sequit siue re siue uerbis fiat. hē principij huius obligationis est naturalis æquitas per §. naturalis. quod non est uerū semper & naturaliter, imō ita

tutum iuris gēniū potest esse iniquū, & statutū ciuile & iuris gēniū sit status, si sit iniquū naturalis iuris, est iuris æquitas, sicut statuti est iuris æquitas. Itē principij naturalis obligationis est iuris promissio, quod patet ut dicitur in pupillo, qui si promittit tutori ubi est consensus, & naturalis æquitas, non est tñ iuris promissio, quia ius non permittit pupillum contrahere cum tutore, unde non est obligatio. & sic intelligunt ff. de act. & ob. l. pupillus. Secus si promittit uel obligari, tunc em obligat naturaliter. ff. de auto. tu. l. j. ad filium tertiū de iuris promissione bene concedit: quia ius prohibet obligationes contrahi, nulla contrahitur. C. de leg. l. non dubiū. & est uerū si sit in finibus prohibitionis, ut ibidē, & est mirabilis: quia tñ legis ratio impediret naturalē obligationē cōtrahi, contra id quod §. de leg. agna. tut. in fin. principij ciuilib obligationis dicunt qd est consensus. ff. de pacis. l. j. & de act. & ob. l. non figura iuris præceptū. quod patet in obligatione literarū: quia ius præcepit ut sit obligatus solus effectu ante biennij, tñ habet exemptionē, ut j. de lite. obli. C. de non numerata pecunia, l. in cōtractib. Itē naturalis æquitas non est principij huius obligationis, quia nunquā dicitur natural. s. æquitas, qd qui promittit sp. futura numerationis, nec est numerata, qd compellet ad soluendū, nec qd condēnatio debitor cōpellatur soluere, quod tñ sit periculis, ut ipsi dicunt: dico qd eodē modo in naturali quā est de iureg. uerū naturalis æquitas, si sit statutum iuris gēniū: quum: eodē modo in ciuili obligatione si ciuile statutū conueniat æquū, principia naturalis obligationis & ciuilib simul iunctarū, sunt cōsensus, ut patet in emptione, dicitur ipsi, qd si ne cōsensu nulla est: ut ff. de contrah. emp. l. in emptio. l. tē naturalis æquitas, quā nec tñ dignū, & ut ff. de act. emp. l. ex empto. Itē iure approbo qd si maior xxv. ann. uendidit rem cuius est cōmercium, lex approbat contractū hunc. inuenit ad actionē: ut ff. de actio. emp. l. i. si. secus si pupillus uenderet sine autoritate tutoris, & tunc, quia ius ciuile nō approbat, deficeret ciuilib, & contraheret sola naturalis. ff. de autoritate tutor. l. j. Certē dico qd emptio non est emptio. exemplū de naturali & ciuili: simul iunctis, ut infra uidebitis, ego dico omne principij obligatione est factū, ex quo resultat obligatio. speciale principij naturalis, solius est autoritas iuris gēniū. cū sua ratione principij obligationis ciuilib, sed ciuilib sine autoritate est autoritas illius iuris cū sua ratio, si illud ius habeat rationē: quia quædā iura ciuilia sunt, quæ nō habent rationē: & de hoc habes de leg. l. casum. Principij naturalis obligationis iuris naturalis primauit est factū & impensum beneficij. Itē ratio seu æquitas illius iuris quod omnia docuit animalia, est & dicitur, ut cuilibet bene facienti reputat, obligatū proprie dicitur, respondeo pro quodā infirmo in principio. Sequit de exemplis, & primō de exemplis naturalis, & distinguue, naturalis quædā est inefficax, quædā inefficax. Inefficax duplex, quædā sola quæ superfluit sola, & de illa habet exemplū in pactis nudis. ff. de pactis. l. j. Itē exemplū de naturali est, si pater contrahat cū filio, uel dñs cum seruo, uel inter fratres qui sunt in eius potestate. ff. de condi. inde. l. frater à fratre. & si id quod exemplū de naturali quæ quandoq; habuit concomitantia, ciuilib est, tu es mihi obligatus naturaliter & ciuilit, ego contra te, tu es absolutus, tollit ciuilib, & remanet naturalis: ut ff. de cōdictione inde. l. lilia. Itē est exemplū de naturali inefficax in testamēto minus solenni, uel in testamento qd excedit dodrantē. l. quæ hoc dicit. C. ad l. fall. error si sic, per suadet: quia in pactis nudis in quibus deest uerborū solēnitās, dicimus contrahi naturalē, similiter in testamēto in quo deest solēnitās in numero testiu, ut in ceteris dicimus, contrahi naturalē obligationem non dico ex testamento, sed quasi ex contractu additionis hereditatis, ut infra de obligationib. ex contractu. §. hæres. Item testamētum pro eo quod excedit dodrantē, non habet legē pro se, imō potius contra se habet legē falcidia, quæ quidē lex falcidia in his quæ excedit dodrantē ciuilib, impedit cōtrahi obligationē administrationis. ff. ad l. falc. l. Plautus. & l. linea margaritarū & C. ad l. falc. l. pater. & hæc sunt uera exempla de naturali inefficax. Exemplū de naturali effici

ci est in contractibus iuris gen. in quibus dico esse solā naturalem obligationē, & hoc habet efficaciam agendi per ius gēniū, & est de iust. & iur. l. ex hoc iure. Et ibi notauit nō nego quin possit dici approbatione ciuilib secundum hoc, approbationem hoc addit, & exemplū de ciuilib obligatione est ciuilib sola, & ciuilib sola quæ quandoq; habuit concomitantia naturalis. ecce exemplū de sola ciuilib efficaci, quæ semper fuit sola, in hoc mihi debes, condēnatus es ad decē, inducit ciuilib, quæ omnia inducta ut dicitur, sint de iure ciuili, ut ff. de or. rig. iur. l. j. §. omni. ecce exempla de alia ciuilib quæ nunquam fuit iuncta naturali. & hæc inefficax est in obligatione literarum ante biennij nominat infra de literarū obligatione: sed hoc non approbo. Sed ecce exemplū de sola ciuilib quæ fuit quædoq; iuncta naturali, quandoq; es mihi obligatus naturaliter & ciuilit, facio pactū de non peredō, tollit naturalis, sed remanet ciuilib: ut ff. de pac. leg. prærens ne peteret. Itē exemplū ciuilib efficacis est in delictis, nō dico in omnib. sed in illis quæ coercent per legē cū pauperie: ut ff. si quadr. pau. fe. dicit. l. j. Et hoc posset dari exemplū de ciuilib inefficax, ubi deliquit filius contra patrem, uel seruus contra dñm. & bene dico in delictis, quia quidā dicunt: quia in delictis nō cōsentit quis ad pœnā, unde nō est hic naturalis: ut ff. de pac. l. j. Ego dico, qd ad naturalē inductā nō exigit semper cōsensus, ut §. si exigeret, intelligeret tacitū cōsensus in delictis, ut eo ipso qd quis deliquit, uel pati pœnā: ut ff. de posth. l. j. §. ad beatas. & arg. ff. de iure sic. l. imperatores. Dico em qd furta coercent per iugentū, intelligit hoc in diffinitione furti: ut ff. de furis. circa prin. est arg. §. de rerū diuisiōe. §. singulorū. + Caue, quia nō dico qd pœna dupli uel quadrupli sit de iure gēniū, imō pœna dupli est per l. xij. tab. pœna quadrupli de iure prætorio, ut j. de præscrip. §. furti. & j. de noxa. Sed dico qd furta coercent iuregēniū, nō ista pœna, sed alia qd nos ignoramus. Idē de iure naturali primauo potest ponere exemplū in maleficijs, es obligatus aliq nō malefacere, uel nō cōmitti: ergo quilibet est obligatus, arg. ff. de iust. & iur. l. ut uidet. Exemplū de utraq; simul iuncta potest uidere in stipul. & ubi cūq; est distributuū duorū, sequit uidere cetera obligationis ciuilib & naturalis, in eo. contracta sit una uel plures. Itā questio nem primō explicabo in cōtractib. iure gēniū, ut in emptio ne quæ est de iure gēniū, uerbi gratia, emo à te aliquā rem, et sic est naturalis: quia nascet ex cōsensu: ut ff. de pactis. l. j. Certē istā quæstionē præcedit alia, scilicet ut actiones sint de iure ciuili, uel de iuregen. + unde istā primā primō expediā. De hoc est diuersa opinio. Dicitur qd cōmuniter qd actiones sunt de iure ciuili, & inductū l. quæ dicit rē ex his legibus. l. actio, hæreditarie sunt: ut ff. de orig. iur. l. j. §. deinde. unde dicitur ipsi tu habes expresse, qd actiones sunt de iure ciuili. Itē hæc probant sic, in uentione, quæ sunt de iuregen. enumerant, & actiones sint de iuregen. iuxta illud, qd de uno cōceditur, de alio negat. arg. ad hoc. ff. de iudi. l. cum prætor. & l. hæres. Ad istā quæstionē, qd debent enumerari. C. de cad. tollen. §. si. Itē ibi enumerat in uentionib. iuris gēniū. l. stat in obligationibus, & nō præcedit ultra, ergo, & C. Et quod de uno concedit, de altero denegat: ut ff. de iud. l. prætor. & C. de præcur. leg. maritus. Dñs meus dicit contrariū, & dicit qd actiones sunt de iuregen. & qd in omnibus contractib. iuris gēniū agebat, quod ridiculū esse dicitur, qd non obligat & nō ageret. Itē dicit ipse, & hoc dicit §. deinde. dicit em ibi cōsequenter, quid est enim cōponere, & certē cōponere est, prius inuentū in melius ordinare. Sic enim exponit glo. exposita in prox. ergo cum tu dicis qd iure ciuili sunt cōpositæ, sequit qd prius in uerba, & ante ius ciuile. ego dico qd actiones sunt de iure gēniū. Itē ad hoc est qd reperit cauū in iure quo iure in reducte sunt: ergo iuri antiquorū ascribendū est. & qd iuri antiquorū ascribendū est, ubi nō est cautū, habes ff. si. reg. l. in futuris. Itē ergo ista quæstio decidit obligatio tantū, id est, unū uel duo uincula, & ualet qd sit unū. l. dicit totā obli. & ff. de fideiuss. l. debitorū, & hoc totū signū distributuū est unius totius integralis, ergo apparet qd una est obligatio in contractibus iuregen. & in uentione, & quæ non indiget auxilio iuris ciuilib, quia una est obligatio sine uinculo, naturalis. nam ut dixi, isti contractus habent efficaciam agendi iuregen. Sed dico qd isti contractus dicunt de iure ciuili approbatione: non quia aliquid habent de iure ciuili, sed quia ius ciuile eas approbat, & in melius reformat, & hoc inuit, eod. tit. ubi dicitur ciuilib sunt, & C. Item quod in contractibus iurigen. Si ergo tu dices qd ibi esset reperire obligationē, ergo sequeret, qd esse de iure ciuili qd est text. ut §. de iure natur. §. ius autē de paucis, & C. ut ff. de iust. & iur. l. ex hoc iure, unde si tu dices qd in obligatione de iuregen. esset ciuilib, falsum diceret. ex quo lex dicit paucis, & in ista sententia restitudo qd ideo in obligationibus iurigen. non sit nisi unū uinculū naturale tantum approbatū ciuili iure: nam qui cōfirmat, non dat. Illud est brocardū ad utraq; uia, qd qui cōfirmat, nō dat: & qui cōfirmat, dat. ff. de iur. iudi. om. iud. l. & qd. Sed + quæro, nunquid in contractib. iuris ciuilib sit duplex uinculū? Et uidet distinguendū in ista quæstione, & de eod contractū cui ius ciuile dat efficaciam, aut de eod contractū, cui ius ciuile non dat, sed quia eū informat in melius, ut est ponere exemplū in contractū emphyteutico, sed de quo dubitatur quis esset contractus ante ius ciuile sine lege bonus, an poni possit sub speciali titulo ut probatur infra locati & conducti. §. adeo aut. sed certē in tali contractū iuris ciuilib qui ante ius ciuile erat efficacax, dico tantum esse unū uinculū: quia ad hoc ff. de acquir. rer. dom. l. qua ratione. Si uerō quæris de contractū iuris ciuilib: quia ius ciuile dat ei efficaciam, distinguo aut sine lege aliqua erat talis contractus iuxta quā poterat contrahi aliqua obligatio, sed ius ciuile reposituit in obligatione, nec erat ante aliquam reperire naturalem, & tunc dico qd est unū uinculū, scilicet ciuile tantum: aut poterat contrahi obligatio naturalis aut ius ciuile, & tūc dico qd est recipere duplex uinculū, ut est uidere in stipulatione: nam consensus introductus erat naturalis. Itē per ius ciuile addit forma stipulationis, ex qua nascit ciuilib. arg. ff. de cōdi. indebiti. l. si fideiussor. + Sed quæro quod obligationes inducunt in esse. & dico per uia generationis & uia creationis. Est differentia inter generationē & creationē. Creatio enim fit ex nihilo, sed generatio fit ubi est materia quæ regulari ordine sufficeret ad cōtrahendā obligationē, si haberet iuris ordinē. Dico si ius ciuile facit aliquā obligationē, illam dico generationē: sed ideo factū, aliā materia nō erat talis, qd regulari ordine sufficeret ad cōtrahendā obligationē, tūc ius ciuile superueniens facit aliquā obligationē, dicit illam contrahi. arg. ff. de actio. & obli. l. obligant. sic ergo uides, qd obligatio deducitur per generationē & creationē. + Et gratia huius quæritur, nunquid sententia inducit obligationē? Videtur qd sic, ad minus de sententia condēnatoria inducit actionē in factū, sed actio nō potest esse sine obligatiōe, quia obligatio est iure actionis. ff. de proc. l. licet. §. ea obligatio, ergo, & C. Ad oppositū qd sententia nō inducat obligationē, habes ff. de obli. l. ex diuerso. & ff. si seruitus uen dicitur. l. si qua. Quid dicemus. Dico secundū ueritatē qd sententia condēnatoria nulla inducit obligationē ueritatē, sed tantum præsumptionem existentia obligationis. lex dicit qd sententia habetur pro ueritate, ff. de reg. iur. l. res inducta, ergo, & C. Doctores dicit contrā, qd inducit actionē, & quid sit effectus huius discussionis, habes ff. de literarū oblig. Sed ponamus cū tutoribus, quia inducat obligationē. Quæro utrum inducat naturalem? & dico qd non, quia similis ratio similia iura tollit. supra, de leg. agna. l. i. in fin. sed sententia nō est de naturali iure, ergo, & C. qd naturalē non inducat. Ad oppositū qd inducat naturalem, quia ex sola ciuili non agitur ad minus cum effectu, ut habuistis §. ut. Item hic non intelligitur de sola ciuili, ut infra de excep. §. præterea. ff. de sol. Stichū. §. naturalis. Dñs Azo dicit qd propter sententiā non inducit naturalis, & respondet ad ar. iam dicta, quia dicit ex sola cōmuni nō agit, uerū est regulariter, tñ fallit in literarū obligationibus, ff. de condi. inde. l. l. C. de non nu. pe. l. in cōtractibus. & infra de perpe. & tempo. actio. ff. de uerb. obligatiō. l. Stichū. Dñs meus dicit contrā, & per rationē inducit. Lex dicit qd condēnatus si non appellat, cōsentit uideret. C. de app. l. j. qui ad ciuilia, & C. de postu. l. j. cum dicit placita, & C. ergo cō

sentit, h. super instit.

sentit, & obligat naturaliter, cōsensu inducit naturalē. ff. de pac. l. j. Si uero appellat, aut prosequit suā appellatiōe, aut non. & isto casu habet pro eo ac si nō appellasset. C. de app. reci. l. ij. sed si non appellasset, cōsentiret, ut supra, ergo, &c. Si uero prosequit suā appellatiōe, aut obtinet in causa appellatiōis aut succumbit. Si obtinet, non est querendū de prima sententiā: quā nō habet effectū. Si uero succūbit, aut appellat secundō, & pōt, aut nō. Si uero nō appellat secundō, non licet tertio appellare. in rubro & in nigro: & in isto casu aut ut dices q̄ non cōsentit: tertio appellat ad Deū dices, si possem, appellare. Sed isto casu dico, q̄ habet pro cōsentiente, ex quo non habet iustā causam cōtradicens, habere pro consentiente. habes ff. sol. ma. l. si dotē. nam bene scis q̄ nō potest reciperē dotē nisi consentiente filia, pone ergo filiā. Respon. esse dicit & non habet legitimā causam cōtradicens, dicit l. al. leg. q̄ habet pro consentiente, ergo inducit naturalis, ergo, & c. Dico contra, scilicet q̄ non inducit naturalis per sententiā, & probat sic: nam idē est modus tollendi & inducēdi obligatiōe. ff. de so. Stichū aut Pamphilū, naturalis. Sed pone q̄ uirtus debitorū est absolutus: nunquid per sententiā tollitur naturalis? Certē non, ut ff. de cond. inde. l. i. & infra dicit & soluit, ut non reperit: quia naturalis debitor remanet. Sequitur de iure obligatiōis naturalis, iurisiurandi, & dico q̄ una uirtus est quā inducit cōpensatiōe. l. etiā. §. quod natura. Secunda uirtus est quod ei accidit fideiussor, infra de fideiussor. in prin. ff. de fideiuss. fideiussor, obligari. ff. de fideiussor. Tertia est, quia potest non uari. ff. de i. l. i. hē potest constitui. ff. de consti. pe. l. ij. l. ij. §. debitor. Item inducit exceptiōnem. ff. de pac. iurisiurandi. §. quinimō. Item inhihet repetitiōnem. ff. de condit. l. si poena. Sed quarto quā sit uirtus iuris naturalis primaui: & certē doctores non inuolunt se de ista, unde dicit, q̄ eius nullus est effectus, sed certē ego cōtra, & dico quia materia est eius uirtus prima, dico q̄ non inducit repetitiōe, & quero, nunquid ista obligatiō iuris ciuilibus primaui impedit repetitiōe: uerbi gratia, ego feci tibi multa bona, deinde tu mihi rem aliquā tradis, dices, tene istam rē nostrō cōmodo, quero, nūquid potes reperere? Arguit q̄ non, quia ubi quis soluit pristinū debitū, ut non possit reperere, nisi probeat in debitū. ff. de probal. cum de indebito. Certē dico, q̄ isto casu ubi quis est obligatus iure naturali primaui, quod talis est effectus istius obligatiōis, q̄ præsūmit animus donandi, arg. ff. mādati. l. i. si uero nō. §. idē pap. Pone, abbas dat alicui aduocato multa bona, hoc fecit de iure, deinde mori aduocatus. Dico q̄ præsūmit habuisse animū. abbas uult reperere, nunquid potest donandi, ex quo fuit aduocatus suus. Itē ostendit q̄ alia est uirtus & maxima, pone fideiussor per te creditorē talis cum multa bona fecit, quā deinde creditori remittit obligatiōe, nunquid ergo fideiussor creditori, & tunc præsūmit q̄ animo remittit illi remittit, & tunc potest agere circa eū actione man. aut nulla bona fecit ei, & tūc non potest. Istā oppositiōe habes ff. manda. l. i. de o. in fi. & l. si uero nō remunerandi. in prin.

12. † Item iura ista sunt in arg. ad opiniōe de eo qui mittit Romā pro alio, & in uia hospitat cū quodā amico suo, deinde cūm fuerit reuersus, uult cū dño suo computare. Dñe eram impensurus decē de meo, nisi fuisset hospitatus cū amico: unde uolo habere ista, quia illa arg. per iura ista. si aliās ei amico suo fecisset, q̄ potest dño suo cōputare, q̄ præsūmit animus remunerandi, aliās non, ut in l. si uero rem. §. praealleg.

13. † Itē effectus est, pone, dedit tibi multa, de diuie uenio ad paupertatē, & non habeo unde possum me alere. nunquid possūm agere ut me alere dicit gl. q̄ sic, & agam q̄ reddas ea quā tibi dedi gl. habes. ff. de reuocan. don. l. fin. Item effectus ciuilibus obligatiōis est q̄ efficax est ad agēdū, licet exceptio obstat. nam si aliquis fuerit naturaliter & ciuilibus obligatus mihi, & fecit sibi pactum de non petendo, nihilominus agā, sed obstat mihi exceptio. ff. de pact. l. si unus. §. pactus. & infra de except. §. praterita.

ADDITIO.

1. Sant inuenta. Adde quo sunt institut. obligatiōes Bar. in l. ex hoc iure. ff. de insti. & sub.

6. Exemplum de natural. Quare non cadit obligatio ciuilibus inter patrem & filium in potestate? Ratio cōmunis doc. secundum Bar. in lege frater a frat. ff. de condi. indeb. est ratiōe patrie potestatis quā est de iure ciuilibus uenta, & de iure ciuilibus pater & filius consentur una & eadē persona: & sic idem non potest esse sibi obligatus. Ex quo inferi. l. i. in ix. col. l. i. capio itaq; quod Francigena, ex quo subiiciuntur Romano imperio, in eis non cadit patrie potestas per gl. quam reputat sing. insti. de pat. potesta. in prin. quam gl. sing. notat Bal. in c. j. an marito succē. uxor, in benefi. & in c. si duo fratres. in fin. de fratre no. in u. si. seu. alias tres ratiōes quare nō oriatur obligatio ciuilibus inter patrem & filium, recitat dominus iason post Bar. & alios in d. l. frater a fratre. loca ubi supra Alex. in j. l. et. uide omnia no per eum.

7. Nullam inducit. Adde & uide omnino d. i. in l. iul. uerum debitorem xx. col. uerbi teneo ergo. ff. de condi. indeb. ubi recitat opiniōem doctōrū, tamē conclusit cum opin. Bar. quam dicit ueram & cōmunem. q̄ ex sententiā condemnatoriā oriatur naturalis obligatiō in propria descendens ex equitate iurisiurandi. allegat tamen Bar. sibi cont. in l. si plures. in prin. ff. de fideiuss. & in l. cum quis. C. de iur. & fact. igno.

De uerborum obligationibus. Tit. XVI.

- 1. Stipulatio omnis quis possit fieri.
- 2. Promissor an possit statim conueniri, & quomodo intelligatur.
- 3. Clausula singulis annis apposta in stipulatione, in cuius fauorem uideatur apposta.
- 4. Stipulatus est quis aliquid sibi dari singulis annis, an sit una stipulatio uel plures.
- 5. Spes in stipulatione conditionali transmittitur in heredem, secus in legatis, & de ratiōe diuersitatis.

NERBIS. † Omnis stipulatio, aut pure, aut in diē, aut sub conditione fit. ff. de uerb. oblig. nulla stipulatione. Itē potest fieri, ut quia dico promitto decē tibi a paschate in antea, & q̄ istis modis fiat hares, ff. de actio. & oblig. l. obligatiōis. Sequitur in litte ra. Idē cōfessum peti potest. gl. opponit id quod dicit gl. promittit, ex quo cōfessum peti potest, gl. idem deberet dicere tenere, non aut debet promittere. Et propter hoc dicit glo. q̄ non est ita intelligendū: prae scilicet, q̄ statim possit peti a promissore: quia nō debuit uenire cum sacco paratus. ff. de sol. l. quod dicimus. Itē debet ei dari modicum spatium, a scilicet a cet decē dierū. ff. de consti. pe. l. promissor. sed debet dici statim incontinenti peti potest sine spatio. & quod dicit lex illa promissor. incontinenti datur decē dierum spatium, specialē est in constituta pecunia: ergo in certis cōtractibus, lus cōmune est in contrariū, arg. ff. ad munic. l. statim, ergo pare tur. Veruntamen hic debemus tractare de duobus temporibus, scilicet de tempore a quo constituit, imō alio tempore ualeat, scilicet q̄ tempus detur ad soluendū sibi confessio praēcepto, quia receptio a iudice soluendo. Et est sciendū, q̄ ante quā ex conuentione cōstituitur in mora, dabitur sibi modicum spatium arbitrio iudicis relinque dū: quod tempus non est possibile diffinire, forte erit, ut possit ad arcā suā, uel aliud simile, quod magis potest intellectu percipi, q̄ aliqua locutione exprimi, ut ff. sol. mat. l. mutum. & l. quod dicimus & facit ff. de colla. l. si quis filii. §. stipulatio. Dico ergo q̄ habebit spatium decē dierum ad purgandam moram, sed mora dabitur arbitrio iudicis. Itē dico, q̄ statim sine aliquo spatio potest conueniri nunc certū, dum est alio tempore. Et est sciendū, q̄ sibi confessio dabitur tempus quod praestatur cōdemnatis, a praepcepto iudicis sibi facto computandum ff. de iud. l. debitori. Sequitur in litte ra, Statim quidem debet, ubi essent dies incerti penitus: quia tunc haberet conditiones, & etiā dies incerta penitus, de qua dubium est an extet uel non. Vt quia promisi tibi dare decē die nuptiarum mearū. Est & dies incerta, non quia sit incertum quin sit, sed necis q̄ ut in hora mortis quā est certa, sed necitur q̄, ut ff. de condit. & demonst. l. j. Est & dies certa de qua certū q̄ erit, & q̄, & in ista die certa & in die quā est incerta, sed non penitus contrahitur obligatio statim, sed solutio differitur in diē, ut ff. de uerb. oblig. l. stipulatio ista. & ff. de condi. & demon. l. stipulationes. Et q̄ in stipulationibus in diem certam, & in die quā

die quā non est incerta penitus, cōtrahitur obligatio pura, habes ff. de uerb. oblig. l. centesimus. Sequitur in litte ra, Prius, quam is praerierit, non q̄ citatus ad diē, tota die est expectandus, sed qualiter expectari debeat, habes extra de offic. deleg. c. consuluit. Sequitur in litte ra, Decē aureos annuos quo ad uiam. Dicit hic gl. quia haec stipulatio est pura quo ad primum annū quē certum est uiuere, sed quo ad sequētes, quia est conditionalis, ut intelligatur si uiuat. Sed ego probō q̄ hoc non potest esse, nā deficiente cōditione, ipso iure potest agi, sed hic post mortē promittentis agit ipso iure. hic excipitur q̄ hic in testamento contra patet, q̄ illa stipulatio in an nos nō est conditionalis ratiōe sequentiū annorū, cum hac conditio, si uiuat, deficiat post mortem promittētis. uel si uis sustinere, dicas, q̄ cōditionalis q̄n deficiit, si ex ea agat, cum effectu non agitur, & ita si effectu respicias, conditionalis est, & sic sumitur conditionalis in effectu, & quamuis agatur ea deficiente, tamen cū effectu non agitur, & ita si effectu respicias, conditionalis est, & sic sumitur conditionalis in effectu. ff. de arbit. uel ita demum. uel dic secundō secundū q̄ dicit gl. q̄ quo ad sequētes annos, est pura abnegatiue, id est, non conditionalis: & sic sumitur pura pro eo q̄ est cōditionalis. ff. de donat. l. si pupillus. Est ergo pura, ut dictum est, sed differitur solutio super uerbo illo, aliud si dixerit, nec uenio ad gl. illā, aliud si dixerit. nam hic ponit glossator differentiam inter ista. & ubi dico sic, promitto tibi decem in anno. nam in primo casu q̄n in singulis annis uel annuatim promittuntur, tunc petuntur in primo anno: in secundo casu scilicet q̄n in anno promittitur, petunt in fine anni, unde uerfus: Annua si debes, &c. Sed quidā magni doct. istam gl. probant in qualibet sui parte, in quod dicitur est de anno uel de singulis annis, non placet eis: dixerunt ipi si promittere uerū, & promissio menstrua est quasi. Item secundum in mentis promissione non respicimus finē mensis: sic ergo dicendū est in anno per l. ff. si certū petatur. l. ult. unde dicit q̄ hinc debet ex contractu siue in anno siue in singulis annis, siue per annua inspiciamus, & petimus finem anni, sed in legatis siue singulis annis, siue per annos relinquere inspiciamus finē, & petimus in capite anni. C. q̄n di. l. ce. l. i. q̄n di. l. ce. nec semel. & ita non ponunt differentia siue sit in annū, siue in anno, siue in singulis quid uideat, sed bene ponunt differentia an debeant ex contractu, an ex legatis. Do lac. ap. probat gl. & uerius, & reperit legem dicentē, q̄ si ego promitto tibi decē in singulis annis, cōfessum potes petere contra me pro primo anno. ff. de uerb. obli. l. et qui ita. §. qui ita. Sed pone q̄ præsūmatur numerus dierū ut quia lego uel promitto Titio. singulis annis usq; ad triennū. Certē uideret q̄ nō nis primi anni sit inspiciendus ante quā agat Titius. ff. de leg. si cui ita letetur. tamen distinguo prout lex dicit distinguere, aut ista praesumptio est apposta fauore legati, uel obligati: si obligati, tunc attenditur finis anni: si uero fauore creditoris, tunc agitur in capite anni, ut probatur ff. q̄n di. l. ce. l. nec semel. & l. si cūm praescripto. Redeo ad primū, & eas approbo per hoc quod dicitur est, & denuo per ratiōe, nam fauores sunt ampliandi. unde ergo in cuius fauore praescriptum est tempus illud cūm dico, lego tibi decē in hoc anno, uel promitto certē fauore illius qui obligat: quia idē apposta est praescriptio si in ampliori tempore teneat: ergo dicemus q̄ fauor iste sit ampliandus. & ita in finē anni nō in principio petatur. † Sed ubi est adiecta illa clausula, singulis annis, nemo dubitat quin hoc in fauorem obligantis: quia si promitterem decē, nec adiectē singulis annis, sola decē praestando liberarer: ergo planū est, q̄ adiecta causa fauore obligantis propter amplitudinē obligatiōis quasi est dominiū. Dicere ut potest petere in capite anni, cūm fauores sint ampliandi ut dicitur est. Et hoc est q̄ euidenter dicunt l. ff. q̄n di. l. ce. uel nec semel. §. & hoc forte. & l. si praescriptio. † De uno quē rit hic gl. utrum cūm stipulor singulis annis, sit una stipulatio uel plures: Et ad hoc responderet glo. quia una est stipulatio, licet legata sic relicta sint plura. Sed quā est ratiō? quia legatū sic relictu, lego tibi annua decē sunt per plura, & stipulatio sic facta est una. M. responderet quia cū stipulatio sit uer-

borū conceptio, ff. de uer. oblig. l. stipulatiōis. §. stipulati. & unitas stipulatiōis referat ad id qd est de esse stipulatiōis, nec hic sit nisi una uerborū cōceptio, idē stipulatio sic concepta est, una & non plures. Et si tu dices q̄ similiter in legato sic relicto non est nisi una uerborū conceptio, nihil ad tubū cū uerborū cōceptio non sit plures. Differentiā nō ponit. Quā est igitur differentiā inter legatū & stipulatiōe: nam in stipulatiōe semel inspiciit personā stipulatis, ut si sic filius acquiritur patri: sed in legato pluries considerat personā legatarij: & idē pro tanto dicit pluries. Sed tū quā est ratiō, quia in stipulatione inspiciit plures personā legatarij. Responded, quia in contractibus stipulatiōis solū non tantū est speciatim dūm: ut ff. de uerb. obli. l. tū ut filius, sed in legato speciatim dūm: ut ff. de reg. iur. l. quia legata. Et idē cūm in singulis annis inspiciatur, sed ad hoc potest querere nō speciatim prin. in legatis, sicut in contractibus respondet. quia debitor potest uidere an legatō cōditionali spes quā ab ipso prin. sumitur in debitū inducente eo cui est relictu pendente cōditione non transferretur in heredē: ut C. de cad. tol. l. unca. §. quod si forte. † At in stipulatione conditionali secus: quia spes bene transmittit in heredē, in legatis uero nō transmittitur. Sed cur diuersum in stipulationibus? quia in legatis autē dantur merita personā de praesent. l. ait. & idē de decedente cōditione in cuius meritū legatū fuit relictu, & re integra, non est mirū si euanescent legatū in stipulatione secus, quia per cautioes heredibus nostris uolumus uidere, ut ff. de proba. l. si primum. Sequitur in litte ra, Spes est debiti iuri. Sed quia non est ista spes in debitū non tri quod potest esse, q̄ obstat cōclusio. §. quia frequētius cogitant contrahentes, in rebus extāte conditionem quā non, respondeo pro tanto dicitur spes in debitū iri. arg. pro hoc. C. de condi. infer. l. ij. & ff. de ma. nu. testa. l. locuples.

ADDITIO.

1. Modicum spatium. Adde qualiter index arbitari debeat, tempus esse modicum uel non. Alex. in consti. l. vj. incip. uis et considerato in j. uol.

2. Dies interpellat pro domino. Itē dies tacita per creditorē interpellat.

LOCA ETIAM INSERI. Rū ipse habebat tēpus incertū. Pone, ego promisi tibi dare decē Parisijs, & sub poena, nec iunctus est dies in hac stipulatione, deinde tempus est praeritū quo potuisset uenire Parisios & soluisse: ergo non ueni, nec solui, tū nunq̄ fui interpellatus a creditore, nunquam poena est cōmissa. uidetur q̄ sic: nam quāuis a creditore non fuerim interpellatus, tamen tacitū tēpus uidetur me interpellasse. † Nam dies expressa pro domino interpellat. ut C. de contra. & cōmit. stipu. l. magna. Idē ut detur q̄ dies tacita per creditorem interpellat. arg. ff. de ar. l. & ff. de uerb. obli. l. insulam. Et ad hoc dixerit quidam & bene q̄ multum refert, aut ego ueni Parisios, licet non solui. & in hoc casu non uidetur poena cōmissa. intellige ueniri intrā tēpus tacitū quod concessum est mihi per hunc §. & per l. primā in §. de uerb. obli. l. cūm ita. & istud tempus cōcessum ad ueniendū est, non autem ad soluendū: & idē licet nō soluerim, ut quia per me non stetit, poena non est cōmittitur. & sic non obli. ff. de uerb. obli. l. insulam. aut ego nō ueni ut potestum est in quaestione, & tūc poena commissa est.

ADDITIO.

1. Interpellat. Adde quando et quibus casibus una interpellatio requiratur. Alex. in consti. l. xxx. incip. stantibus his in iij. uol. per totum consilium.

De stipulatione seruorum. Tit. XVIII.

- 1. Hereditas iacens non representat personā haredis, et tamen hares repraesentat personam defuncti, et de ratiōe diuersitatis.
- 2. Furtum regulariter non potest fieri hareditatis, et quando.
- 3. Imperonalitas an et quando uideat stipulationem.

SERuus EX PERSONA DEFUNCTI. Et. Sequitur in litte ra personā defuncti. Si ergo hereditas obtinet iucē defuncti, nō aut obtinet iucē haredis, hareditas iacēs, uidet q̄ seruus hareditatis potuit acquirere defuncto, sed si uiueret, acquireret haredi.

hereditarij iacēt. Sed quæ est ratio, cur iacēt hereditas nō representat personā heredem, sicut haeres representat personā defuncti: ut ff. de acq. her. l. hereditas. quia certū est defunctū tenuisse siue habuisse hereditatis dominium, sed ante hereditate aditā incertū est de persona heredem futuri an hereditate habeat, unde à certo nō est recedēdū pp incertū: nū hereditas representat personā defuncti, nō autē heredis. uel aliter. Dicit lex, nō uidet amissum, qd nō est alij acquisitū. ut ff. de acq. her. l. nec uile. & l. sciēdū. l. deniq. cū ergo hereditas nō sit acquisita heredi, donec fuerit adita, nō uidet à defuncto cōcessa: quia eius representat personā: ut ff. de relig. & sup. l. fundus. Et ad hoc sciēdū est magis utilitas in effectū, quia iacens hereditas representat personā heredis, multa ci acquirēt, quæ nō acquirēt defuncto. Sequit in l. tera. pleriq. & c. hoc idē dicit, quia nō semper hereditas ob tinet uicē defuncti, nā futurū nō pōt fieri hereditarij regulariter: quia possit bene fieri defuncto: & est ratio, quia rei nō possit esse futurū: sed iacēt hereditate, res hereditatis possident: idē iacēt hereditate de reb. hereditarijs nō sit futurum. Sed si quæras, quare hereditas nō singat possidere cū obtineat uicē defuncti: quia possessio est facti: & in factis nō est locus fictioni. ff. ex qui. e. u. ma. l. sciēdū. Sed cōstitutū est s. de rerū diu. §. uli. ergo maiori ar. præmissa nō est uera, uidetur qd rei nō possessa fiat futurū. Sed ego resp. & dico qd res quæ fuit possessa à dño quā nūc habet, bene fit futurū. Et sic loquit s. de rer. diu. §. uli. sed rei possessa, quæ nō habet dominium, fit futurū, & sic loquit l. ff. de acq. re. do. l. in eo. Sed cōtra est qd rei nō possessa quæ nō habet dominium, bene fiat futurū. ff. de usufr. l. si homo. Sed resp. dico, qd rei possessa quæ uanū est habitura dominium, bene fit futurū ad hoc ut agit, aliā actione futuri nisi sua intersit magis fructuarij q̄ amittat ipse. unde usufruct. quare ratione custodiæ qua domino rei tenebit: idē dicitur litera. pleriq. ppter aliū casum hic positū in gl. in quo hereditas nō obtinet uicē domini: nā iacēt hereditate seruo hereditario permitti non pōt, quod possit fieri si dñs uiceret, sed hæc est ratio: quia sicut C. nā ius usufr. est personale, & exigit personā cū qua finiat, sed iacente hereditate non reperit personā cū qua possit finire, ergo iacente hereditate hereditario iure non pōt permitti. ff. de stipu. seruo. l. usufr. Sequit in l. tera. siue impersonaliter. Hæc litera facit pro procuratorijs in quib. continet promittens sub hypotheca rerū suarū, quæ primo nō uidet naturalis: quod probō sic, nam in stipulatione cōsensu duorū, scilicet stipulantis & promittentis, designat uerbi gratia, dixi Titio stipulari uolenti, fratertibi satisfit qd cōuentio nullius est momenti, ut probat in a. ub. ut cū de app. cogno. §. ult. & hoc idē, quia non designat promittēs. Part in gl. dico mentionē illā promittentes, & nullius est momenti, cum non designat persona cui promittas, sed dicas qd non est simile de persona promittentis & persona stipulantis. † nā impersonalitas ex parte stipulantis non annullat stipulationē: sed idē, quia cū stipulor & dico, promittis centū, persona mei loquētis uidet certa, ut ff. de uer. obl. l. ita stipulatus. §. Chryogonus, ac si dedisset, quia in stipulando nobis & heredib. præsumit uelle causam: ut ff. de prob. si pactū. sed impersonalitas ex parte annullat cōuentio nem. hoc dicit, quia cū dico satisfit, & c. persona mei loquentis nō uidet esse incerta, & scis tu quare? quia nō est uerisimile ali quē iacēt pecuniā: ut ff. de prob. l. cū indebito. Sequit litera, sed cū factū, intellige qd dicit hic in exemp. qd ponit litera an seruus stipulet factū à se faciendū, ut quia dicit, promittis scribere librū, tūc dicit idē quod in stipulatione dari, ut siue oēs siue personaliter stipulēt, acquirēt dominis: ut ff. de uer. obl. l. quod dicit. sed quia acquirēt seruū sibi factū, & nō dominis, ac de actiōe nō acquirēt sibi sed dominis, resp. quia de actione dat ius dominis, licet sit cōtra. ff. de condi. & de. l. qui her. in prin. iura nō cadūt, & idē eas sibi acquirunt, nō dominis, ut pbat de uer. obl. l. stipulatio ista. Sed in sequēte gl. opponit hic dicit qd factū agere nō acquirēt domino seruus cōmunis, quia quicquid seruus acquirīt, dño acquirīt. res domino acquirīt sub cōditione, quā seruus cōmunis nō est capax. nam tūc, scilicet qū est capax, acquirīt sibi, nō dño, ut

hic, allās dicit qd factū sibi acquirīt quātūm ad cōmodū: quia seruus eundo uel agendo ut stipularus est, facit utilitatē domini, si seruus cōmunis stipulet dominis suis, per ppria nomina sibi acquirīt, pro æqualib. partibus: si uerō per nomina appellatiua, tūc quidē pro parte dominica acquirīt, ut dicit gl. & uerū est. Ad hoc inducitur quidā decretale quē dicit qd si mandet alicui sub nomine officij, ut cognoscat de cā, tūc reale est rescriptū nō personale, hic em corrigis in successiōe, si autē mandet & sub nomine officij & sub nomine pprio, tunc tunc distinguebat quidā, aut processit nomē officij, ut quæ dicebat episcopo Aureli. si domino tūc erat reale, si uerō nō processit nomē, tūc erat reale. si uerō processit ppriū nomē, tūc est personale. & hic dicebat, qd ista iura sic debēt intelligi.

De diuisione stipulationum. Tit. XIX.

- 1 Stipulatio quare iudicialis dicitur.
- 2 Stipulatio quare dicitur communis.
- 3 Stipulatio de rato dicitur communis, & qualiter intelligatur.
- 4 Stipulationes prætorias an habeant terminatum tractatum.

TIPVLATIONVM ALIAE, & c. Hic ergo ponit quadrimembris diuisione, nā alie prætorie, alie iudiciales, & alie, & c. Sed opponitur de hoc qd prætorie ponit hic ut species distincta à iudiciali, cū sub prætorijs cōtineant iudiciales: ut ff. de præto. stip. l. j. Itē opponit, qd hic ponit quadrimembris diuisione stipulationū: ut ff. de præto. stip. l. j. non ponit nisi trimembris. Ad istud ultimū respō. nam hic diuiditur stipulatio in sua generalitate, & idē non est mirū si habeat quatuor species, & in lege contraria solæ prætorie diuidunt: idē non est mirū si in rot membra nō diuidant. Ad primū arg. sic respondēt gl. & dicunt qd sumit hic prætorie stipulatio strictē, puta ea quæ prætor inducit, & in hoc bene dicit, & pro qua interponēda iudex principalis aditur, & ponit exemplū: domus tua minatur ruina domui meæ, ego principaliter uenio ad balliū ut faciat mihi cauere de dam. in fec. ff. de dam. infecto. l. prætor. sed pone qd ego ueniā ob aliā causam, ut forte causa tenendi balliū, & domū petere mihi cauere. hoc fallit qd principaliter iudex ad hoc ipsum non aditur. Sed respondēt qd licet ob aliā causam, non ppter hoc minus debeat dicere quin iudex principaliter aditur, id est, potest adiri, bene referunt se ad utilitatē: & propter hoc licet nō fiat semper, tñ utilis est aditio faciendi. sic enim dicit actio l. A quil. pœna propter utilitatem, non quia semper sit pœnalis, ut instituta ad l. Aquil. §. his aut uerbis. in ff. aut sumitur largius prætorie etiā à quo cuncq; fuerit introducta, dummodo possit exigī ab initio, & hoc propter approbationē: unde nō est mirū si prætorie supponitur tanq; species distincta à iudiciali. Sed opponitur ad hoc quod dictū est, scilicet qd cautio prætorie in ff. posita ab initio existit, nam cauere de rato est prætorie imposita, & tamen ab initio non existit. Ad hoc respondetur, nam qd dictum est, qd cautio prætorie existit ab initio, intelligit ab initio non processisse, tñ cogitur consecutiue, hoc est sine lite consequi quod intendit hic, uidelicet agere pro alio: sic ergo uidet qd prætorie stipulatio sumit pro omni eo quod existit ab initio. ff. rem ra. habe. l. interdū. † Sed qualiter ponitur iudicialis stipulatio? hic dicit litera qd à iudice dicit, pro eodē dicit qd à iudice, & ita deberet uocari iudicialis: & in terponitur ista stipulatio, sicut iudiciū & sententia fit lata. Ista ergo respicit iudiciū, ut est stipulatio iudicatum solui: sed ista quæ est dicta à iudice, ut est illa de qua litera fecit mentionē, nō respicit iudiciū, ut potes uidere exempla in l. alleg. hic in gl. Sed dicas quia cautio de rato quæ uocat cautionalis, non dicit iudicialis, cū ea cōfirmat sententiā absolutoriā. Et propter hoc dicit iudicialis, sicut stipulatio iudicatum solui, quæ confirmat sententiā condēnatoriā, & propter hoc dicit iudicialis: de illa de rato quæ uocantur, cautionalis non dicitur, iudicialis causa caueat. & iudicatum solui omni casu respicit iudiciū, sed cautio de rato interdū interponitur extra iudiciū ut ff. rem ra. ha. interdū, propter hoc non dicitur iudicialis cū se uariet, ac iudicatum solui nō se uariat à iudicio, & propter

pter hoc dicitur iudicialis. Vel dicit qd cautio de rato nō semper firmat iudiciū, imō dominus si uelit, potest agere nō obstante cautione, licet agatur ad interese circa falsum procuratorē: ut C. de proc. l. licet. ac stipulatio iudicatum solui semper firmat rem iudicatā, licet reus millefies ueniret contrā, ramē iudicatum soluetur ab eo qui promittit iudicatum solui. Cōmunis, dicit gl. dicitur stipulatio per abnegationē, sed certē hoc non dicit litera, non prætorie tantūm, sed gl. † uoluit dicere qd cōmunis idē dicitur, qd participat naturā iudicialis & prætorie uel de seruo persequendo. gl. ponit exemplū sic, Tu abstulisti mihi seruū per mortū, deinde de condēnatus es mihi restituere, sed seruus ille fugit: certē tu debes cauere de eo restituēdo, cum ad te peruenierit. ff. de condi. ob cau. l. pec. man. Alia lex dicit qd debet præstare cautionē si inueniat. ff. de ed. l. edic. l. redhibere. §. ultimo. Mero prætoris officio, merito exponit, gl. ita qd nō iudicis. Sed nunquid ipse prætor est iudex? Certē cōstat qd sic, & propter hoc intelligit gl. qd dicit non iudicis, uerū est alterius, aut forte gl. intelligit prætoris, scilicet mortuū, & non uiuū. Aeditia stipulationes continentur in prætorijs. nam cum ipsi adiles sunt ex prætoribus, nō est mirū cum inuentione sint prætorie. s. de iure naturali. §. ult. Conuentionales. De istis non posuit exemplū propter multitudinē. Et sic fertur qd in opē me copia fecit, sed qua causa edictum aditum non dicit, qd sit cauendū & moribus & uitijs, sed in l. postea in eo tamen bene continetur. ff. de ed. l. edic. l. uenditor. Certē imō lex dicit qd illa cautio præcipitur interponi ad edictibus. ff. de eur. d. l. si quis in hoc. Sed dices qd ad edictibus, scilicet in edicto: sed certē si ipsi essent prætores, bene tacerent iura nihil in edictis suis inueni me legisse, sed dicit, de homine uendito loquit, pro quo cauere per l. post tam in edicto. gl. quærit qñ habebimus notitiā prætoriarum & iudicialium. Et dicit qd hęc est notitiā: quia prætorie sunt quæ à prætoribus sunt introductæ: & iudiciales sunt quæ à iure cōsultis alijs sunt introductæ. Et uerū credo, sed non probatur bene, qd sint iudiciales, quia à iure cōsultis fuerunt introductæ: quia plures fuerūt iure cōsulti, quia non fuerūt iudices. Itē gl. dicit aliā notitiā, qd prætorie sunt propter quas iudex principaliter aditur, sed iudiciales qñ ob aliā rem principaliter petita. Sed certē ista doctrina non est bona, nam pōt esse qd in prætorie iudex principaliter aditur ob hoc ipsum, & potest esse qd non: & sic nō est bona doctrina. Et primò uidet exemplum quo pro prætorie interponēda iudex principaliter non aditur ob hoc ipsum, ut potes uidere maxerialiter si contrahas cum Titio, & pro eo alius interueniat defendēdo debeat cauere iudicatum solui, & tñ pro ista interponēda non adiri iudicē principaliter, imō debitū Titij. Item pro iudiciali interponēda principaliter aditur iudex, Titius de tibi de cem sub conditione: uel in die, & pone qd ipse dissipet bona, & ita timetur labi facultatibus, certē in casu isto adiri iudicē ut faciat tibi cauere de soluendo adueniente die uel cōditione. Certē hic uidet qd principaliter iudex ob hoc ipsum aditur, intellige uel pōt adiri: ut referas ad habilitatē, & s. intelligit gl. aditur in prætorie stipulatione. Et si totus mundus iurasset, non possit inueniri differētia inter istā cautionē & prætorie, illa de soluendo legato adueniente die uel cōditione. ff. de le. no. ca. unde qua ratione dicit gl. principaliter adiri iudicē ob hoc ipsum, eadē ratione in ista iudiciali cum qua ad hoc non possit reperiri differētia inter istā & aliā: dico adiri iudicē principaliter ob hoc ipsum, & de hoc habes exemplū. ff. de iud. l. in omnibus. ergo nō est bona doctrina uel notitiā inter prætorias & iudiciales: quia pro prætorie interponēda iudex aditur principaliter ob hoc ipsum & inci tenet. nam pone qd iudex ob aliā causam principaliter adit, & incidēt pet. tñ interponi prætorie cautio, ut s. itē nō est bona doctrina seu notitiā iudicialis stipulatio, quia iudex ob hoc ipsum pro ea interponēda nō adit: quia imō quādoq; fit, & quādoq; nō. Itē gl. dicit illā notitiā quæ est ad scripturā non ad diē sc. nā prætorie stipulationes uel tractatæ sunt & habēt tractatū suū ordinatū: ut in ff. de præst. stipu. sed iudiciales nō habēt tractatū ordinatū, imō sunt uagæ per plures tractatus

iuris. nā una est ff. man. l. si procuratorē. alie in diuersis locis alijs. Sed ista doctrina nō ualet ad hoc ut cognoscamus naturā iudicialis & prætorie. Sed de cōmuni. Et dicit qd pro rato dicit cōmunis: quia in aliquo sibi nō est de natura totaliter materia prætorie, sed participat naturā iudicialis. Nō intelligas qd propter hoc dicit cōmunis: quia in omni casu habet aliquid naturæ prætorie & iudicialis, & sic intelligendū: sed pone exemplū secundū gl. de cōmuni quæ in aliquo casu suo naturā habet prætorie, sed participat naturā iudicialis, ecce cautionē pupilli saluā fore, quæ in aliquo casu suo habet naturā more prætorie, ut cū iudex principaliter adit, ob hoc ipsum uerū dico tutores dari pupillo sibi, adhuc nō satis desiderat rē pupilli saluā fore. Et aliter cū tutor ob hoc ipsum principaliter adit prætorie, in isto casu habet hic cautio naturā more prætorie: quia prætorie sunt inuenta. Itē quæ ob hoc ipsum iudex principaliter adit. Itē in casu pōt esse qd nō tota est de natura more prætorie, sed participat naturā iudicialis, ut qñ pro ea interponēda iudex principaliter non adit: ut ecce pupillus nō habet tutorē, & ob hoc amici ueniunt ad iudicē, ut dicit: & cōsequenter petū ut iudex faciat ab eo tutore saluā rē pupilli saluā fore. In hoc casu dicunt ipsi qd ista cautio participat naturā iudicialis, quæ natura est ut ob hoc ipsum iudex principaliter nō adit. & sic dicunt causam esse cōmunē. Sed opponit de hoc qd ipse dicit dixerunt, qd licet cautio prætorie super qua iudex principaliter non adit, nō ppter hoc minus est dicēda de natura more prætorie propter habilitatē quā habet, ut per eam iudex principaliter adit, & dicimus qd postea iudex principaliter adit quāuis hic non sit. ff. ad l. Aquil. l. his uerbis. Sed de hoc in parte ista cū cautio rē pupilli saluā fore, sit prætorie, id est, de natura more prætorie cū iudex principaliter pro ea adit, ut s. dicitur est, dico qd licet contingat ob eā iudicē principaliter non adiri, nō ppter hoc minus dicēda est de natura more prætorie: ergo malē dicit ratione prædicta eā esse cōmunē, cum propter hoc sit prætorie ut pbat. & his ipsis uariet se alio ad ostendendū qñ ista cautio participat naturā iudicialis. Pone, duo sunt tutores testamētarij dati pupillo, modo ita est qd unus non pōt exigere ab alio præciē ut præciē cautionē rē pupilli saluā fore, sed bene potest dare electionē, unus alij, ut uel satisdet, aut solus administrat. Hoc est exemplū qd hæc cautio rē pu. & c. participat naturā iudicialis quæ est, ut pro ea iudex nō adit principaliter. Sed certē nō mutauerūt uerba, sed posuerūt diuersitatē inter naturā iudicialis & prætorie principaliter adiri, & tunc naturā iudicialis. Hoc tñ præciē peti, & tūc sit natura prætorie: & præciē nō peti, & tūc sit natura iudicialis tantūm: sed hoc deberet dicere qd prætorie ea est quæ à prætorie est introducta, & qua interponēda iudex principaliter adit, & peti præciē: sed ista ratio nō bene cōsonat rationi quæ ponit hic in text. ibi, & prætorie iuberet saluā fore pupillo: cauere, & interdū, & c. Sequit in l. tera. Vel de rato stipulatio. Hic dicit gl. qd cautio de rato est cōmunis tā iudicialis, quā cōuentionalis stipulatio, tūc em est cōuentionalis qñ extra iudiciū interponitur, tūc em est cōuenientialis qñ extra iudiciū interponitur, ut est uidere exemplū, ff. de proc. l. seruū. Alj dicit qd idē cautio de rato est cōmunis, quādoq; interponit à procuratore actoris: & hoc regulariter, ut C. de proc. l. j. quādoq; à procuratore rei, ut ff. de proc. l. j. Pōponius. §. sed in his: † Nūc redeo ad id quod supra dixit gl. uidelicet, qd prætorie habēt terminatū tractatū. Sed certē hoc nō est uerū, imō sunt dispertæ per diuersos tractatus. nā tractatus de colla. bo. nō est tractatus terminatus ad prætorias stipulationes, & tñ de his ibi uidemus. ff. de colla. bo. l. j. §. nuber. & l. si quis siliū. §. pater. & ff. de uer. ob. in cōuentionalibus. glo. recitat hic quid dicit lo. reprobat opi. lo. & recitat sic quod lo. dixit, qd prætorie sunt quæ interponunt à iudicib. Sed certē lo. dixit alio modo, & hoc credo uerū, dū dicit sic: Prætorie sunt stipulationes quæ sunt introductæ à prætorib. & à prætorib. interponunt. iudiciales sunt quæ interponuntur à quibuscuncq; iudicib. unde ea stipulatio quæ est appro-

priata maiorib. ut dicitur preterea. uinis est introducta a pre-
torib. mortuis, solum illa est pratoria. Et intelligo pratorē ui-
uum esse eū qui habet merū & mīstū imperiū: & ita uoluit lo-
dicere q̄ pro interponēda pratoria cautione adiret iudex q̄
esset de maiorib. & est lex p. eo. ff. de iurisd. omniū iud. iu-
bere. & ff. de uer. ob. l. v. §. j. ibi, nā hic a iurisdicōe, & c. & cer-
tē littera nostra quā dicit pratoria sunt, quā a mero iudicis offi-
cio proficiunt: iudiciales sunt, quā a mero iudicis offi-
cio proficiunt. Cōmunio est quā alio sui casu tenet natu-
rā merā pratoria: & hoc est q̄n prator uiuus iubet interpo-
ni. & quā quandoq̄ nō tenet naturam merā pratoria, & q̄n
pro ea interponēda minor magistratus bene interponit eā.
ff. de dam. infec. l. j. & l. dies. & duas. & uide si littera hic dicat.
Cōmunes sunt stipulationes, ueluti rē pupillo saluā fore. nā
hęc est ratio, & prator iubet rē saluā fore pupillo, cauēri, &
tunc sequunt naturā merā pratorie, sed participat naturā iu-
dicialis. Si aliter hęc res, id est, hęc cautio expediri non pōt,
ut quia prator uiuus absens est. Sed opp. nā de damno infec-
to cōpetit cuilibet magistratui, ergo debet dici iudicialis: &
tū uocat pratoria & opponit. ff. de dam. infec. l. sed si ipse. sic
uides q̄ periculū erat, pro ista cautione uenire ad ipsum: quā
forte antequā uenisset, idē uoluit prator citius con-
ruiher. & domū prostrauisset, idē uoluit prator citius con-
sulere indēnitu generali, ut quilibet magistratus posset in-
terponere. ff. de dā. infec. l. j. Vel dic q̄ pratores hęc delegau-
erūt magistratibus: & idē magistratus nō uident facere, sed
pratores, ut ff. de off. eius cui man. est iurisdicō. l. j. §. qui mā-
datū uel q̄ scilicet stricte sumendo, nō pratoria sint illā tan-
tū quā a pratoribus sunt introducta, uel quia quod dicit, q̄
magistratus interponunt cau. dam. infec. uerū est ex inciden-
ti possunt impendere ea quā sunt mīsti imperiū, ut de iudi. l.
quoties. & C. ubi & apud quos in inte. rest. l. j. Bar.

De inutilibus stipulationibus. Tit. XX.

- 1 Liber homo inter ignorantes bene potest uendi, non tamen stipulari: & de ratione diuersitatis.
- 2 Res aliena potest ueniri, non autem obligari, & de ratione diuersitatis.

MNIS RES QVAE DOMINO NO-
stro subicitur, &c. Sequitur in littera. Idem iuris est
si rem sacram, uel liberum hominē, &c. glo. t̄ di-
cit & bene, q̄ liber homo inter absentes bene po-
test uendi. Sed quare est ratio diuersitatis. quia potest uendi,
non tamen potest stipulari: q̄ in stipulatione trans-
fertur dominiū, in uenditione non transfertur dominiū. Sola
rei uenditio sufficit cum obligatione de euctione. Deinde
q̄ facit aliud quā sitū uidelicet t̄ quare res aliena potest uen-
di & non obligari. Ad hoc resp. quia in obligatione pigno-
ris ius constituitur creditoris scilicet q̄ datur sibi hypothe-
ca, ut possit auocare a quolibet possessore, sed in re aliena
non possit ius constitui. In uenditione nō constituit ius ali-
quod, sed sufficit sola traditio, & idē secus. Ad primū redeo,
& uidetur per rationē glossatoris, q̄ si stipularer liberū ho-
minē mihi tradi, q̄ ualeat stipulatio, q̄ nō aperit hic: sed tu di-
ces alio modo, q̄ non est diuersitas inter stipulationē de li-
bero hominē, & uenditionē, nisi in uno, ut uidebis. nam uen-
ditio liberi hominis nō tenet quantū ad rem ipsam, sed pro-
tanto dicitur uenditio: quia exigit emptor ut decipiat per
actionē ex empto cognitos, q̄ est liber: ut ff. de contrah. emp.
l. qui officiu. Modō uide solutionē in qua diuersificat q̄n sit
ex causa lucratua, & tunc non pōt agere stipulator ut deci-
piat. Sed pone stipulationē de libero hominē factā ex causa
non lucratua, tunc dico agit emptor ut decipiat per actio-
nem ex empto: ut in stipulatione liberi hominis agit stipula-
tor ut decipiat per actionē ex stipulatione, sicut emptor p
actionē ex empto. Resp. quia stipulatio est stricte iuris, & idē
ex ea ago non ad decipiendū, ut probat hic. ff. de dolo. l.
elegant. Ad secundū respōdeo, & dico q̄ falsum supponit
gl. aut ridiculosum fuit querere rationē diuersitatis. nam in
obligatione pignoris est hypothea, ex qua nascit hypothe-
ca qua est in rem, & pignoratitia contraria quā est perso-

nalis: unde sic uidet, quia uenditor ferē alieno iure tenet de
euctione. Itē obligans rē alienā tenet pignoratitia actione. ff.
de pig. actio. l. tutor. §. j. & sic uidet q̄ emptor a non domino
bona fide & iusto titulo habet Publicianā, quā est in rē ad-
uersus aliu a domino: ita creditor habet hypothea riam ad-
uersus omnē aliu a dño, ut ff. de pig. actio. si habeo. unde cō-
sulere creditori agenti hypothea riam quā nō dicit & obli-
gas dñm. Sequitur in littera, Vel liberū hominē tū seruus erit per
hunc. §. soluit quidam dñs questio nē talem, Cōsuetudo erat
in quadā regione q̄ si quis liber contraheret cū ancilla ali-
qua, q̄ efficeret seruus domini ancilla, & pone quādā erat
mulier quā habebat seruū, & uolebat manumittere contra-
hendū manumitteret, q̄ si aliquo modo seruus resciretur
q̄ esset suus, deinde seruus manumissus uenit ad regionē,
ubi erat consuetudo prædicta, & cōtraxit cū ancilla cuiusdā,
modō factus est seruus, peccit eū dñs ancilla, uide q̄ manumittēs
non debeat habere: quia ista conuentio facta cum ad seruitu-
tem recideret, nullus est momenti, ut hic. Sed certē si iste pa-
rum facit: quia loquit q̄ facta est conuentio, cum manumitte-
batur, sed uide lib. Roffredi, res minoris prohibent alienari
sine decreto. sed pone q̄ ego uēdidi rē minori, & ante q̄ se-
ret sua, conueni ut eam mihi uenderet intra annū: nunquid
ualeat ista conuentio? q̄ non, & ita refertur cōuentio ad sta-
tum, in quo prohibetur alienari, quamuis quod ante gestū
est, ualeat. ita refertur conuentio ad statum, quā fieri non pōt
test. posteriorē alienationis. arg. ff. de reb. cor. qui sub tu.
uel cur. l. j. ad fi. l. j.

ADDITIO.

4 Non obligari. Aduerte tamen q̄ res aliena nobis debita, potest obligari a
nobis, Ita no. Bar. in l. creditor. §. j. ff. qui pot. in pig. hab. Et q̄ res aliena in
præiudicium uenditoris non domini possit uendi. Bart. in l. inter sua. C. de
rei uendica.

- 1 Fideiussor qualiter obligari possit in obligationibus operarum.
- 2 Obligationes duæ an nascantur ex obligatione sciendi.
- 3 Falsū ipsum & interesse an sint idē in obligatione sciendi, an uerō diuersa.
- 4 Factum alienum regulariter nemo promittit.
- 5 Stipulari alteri regulariter nemo potest, & quando, & quō intelligatur.
- 6 Instrumentum an debeat edi cum die & consule.
- 7 Instrumentum quando non possit reprobari per testes.
- 8 Instrumentum qualiter possit probari, & quot testes requirantur.
- 9 Solemnitas intrinseca presumitur.
- 10 Substantialia extrinseca non presumuntur.
- 11 Solemnitas extrinseca non presumitur.
- 12 Poena an consideretur in stipulatione poenali, si non intersit stipulantis.
- 13 Vile quando uitietur per inutile.

SI QVIS ALIUM DATVRVM, &c. Hic ergo
uides, q̄ si promitto Titiu futurū, non ualeat. & facit iste
§. cōtra illos qui p̄ scriptorib. suis accipiunt si dei iussores.
1 Qui promittunt q̄ scriptor fideliter opus adimplebit. nā
uide q̄ nō ualeat, cū promittat factū alienū. Itē dicit littera q̄
si promitto sic, promitto me curaturū & facturū q̄ Titius fa-
ciat, uel dabit, quod bene ualeat: tunc si certē adhuc uidet nō
uallere, nā Titius principalis promissor p̄mittit se facere uel
scribere: unde cū fideiussor promittat se curaturū & facturū
quod Titius dabit uel faciat, promittit aliud q̄ principalis
promissor: quia uidet q̄ nō ualeat. ff. de fideiussor. l. Gracē. §.
Stichū. unde gl. reuocat in dubiū qualiter fideiussor obliget
in obligationib. operarū. Et ego resp. q̄ prædicto modo pōt
obligari fideiussor, nec obstat q̄ dicit in l. Gracē. quia illud
uerbū quod ubi fideiussor promittit omnimodo factū extra-
ctum a facto rei principalis, ac ubi promittit fideiussor factū
q̄ bene arguit factū permissor & reo principali, tunc bene te-
net obligatio, ut si uideret exemplū de Titio scri. prore. Itē po-
test obligari fideiussor in obligationib. operarū, si Titius nō
adimpleat q̄ promissor, promitto loco factū promissor inter-
esse pecuniarū. nam certē in casu isto nō uideor promittere
aliud ita q̄ aliud penitus ad hoc q̄ promissor principalis p̄-
missor. nam quodāmodo uideor illud idē promittere, extra
locum

locum eius promissor interesse pecuniarū. nam pretiū succe-
dit loco rei, ut ff. de p. her. l. si rem. & pretiū licet gl. in aliqui-
bus locis uideat dicere cont. t̄ Sed certē si aduertas ad ratio-
nem gl. non sunt cōtraria. nā ex obligatione faciēdi duæ na-
scuntur obligationes, una ad factū, alia ad interesse, si factum
non sequat, unde in eo casu in quo ad interesse est obliga-
tus fideiussor, in eodē casu est obligatus promissor. nam ista
obligatio potest morā principalis debitoris contrahit, ut ff.
de ope. libe. l. libertus mor. ergo fideiussor qui obligat se ad
interesse, si factū nō sequat, obligat se ad illud ad q̄ obligat
principalis debitor in eodē casu in quo obligat fideiussor. l.
post morā. t̄ Itē q̄ factū ipsum & interesse sint idē, & nō diuer-
sa quo ad intentionē legis, pro bo. nā lex dicit q̄ illud q̄ pe-
tit alibi, uideo quod ubi factū petit, contingit q̄ condēnatio
sit ad interesse: ergo lex pro eodē reputat factū & interesse, ut
ff. de confes. l. j. Itē alio modo pōt obligari fideiussor in obli-
gationib. factū si fideiussor simpliciter fideiubeat, ut ff. loca.
l. quaro. Sed caueas in hoc: nam fideiussor obligat se, si sim-
pliciter fideiubeat in obligationibus dandi statim esse obli-
gatus, & tunc demū mora cōtrahit. & idē quia iure isto cre-
ditor nō pōt eligere ut prius cōueniat fideiussorē. ff. de ope.
lib. l. libertus morā. Sed dicas quā uerū ratio istius subtilita-
tis, l. q̄ ualeat, si dicā, promitto me curaturū quod Titius fa-
ciat: & ista non ualeat, promitto q̄ Titius faciat. ista obli-
gationes contrahunt uerbis, & idē uoluit lex q̄ redē cōci-
perent uerba in persona loquentis: nā ex quo uerbis con-
trahit, aut rectē concipiatur, aut in totū nō ualeat, ut ff. de uer.
obli. l. quicquid astringendū. & forte hic aliud, quia non ualeat
stipulatio præcedentis stipulationis aut interrogatorie
sequente sicut e contra, q̄ uerba transposita idē significant,
resp. nam multi promittunt qui si scirent q̄ acciperent, nō pro-
mitterent, & idē. nisi interrogatio præcedat, promissor non
presumit se uelle obligare, cū ignoret uoluntatē alius alter-
rius. Sed ubi præcedit interrogatio, tūc certus est de uoluntate
stipulantis. Et idē si promittat, obligat cū effectu, & sequi-
tur obligatio: & est ratio dicti glo. t̄ q̄ nemo alienū factū pōt
promittere. Sed fallit, quia aliquis potest factū promittere, ut
in cautione de iudicio listi, ut quia p̄mittit Titiu iudicio si-
si, sed certē hic non fallit: quia cū promittit me scribere Titiu.
ff. de uer. ob. l. stipulatio ista. §. ult. Itē dicit gl. q̄ fallit in ista sti-
pulatione cum promittit se habere licere fundū: quia bene
ualeat, & tunc promittit factū alterius, scilicet ne unus te impe-
diat, & adducit legē. ff. de uer. obli. l. stipulatio ista. Sed certē
lex ista dicit contrariū, scilicet q̄ non ualeat stipulatio talis,
ut ff. de ac. emp. l. ex empt. §. qui aut. aut stipulatio habere licere
interponit in contractu, cuius natura est talis, ut dato q̄
non promissum fuisset, nihilominus tenetur promissor de
facto omnī, ualeat & tunc stipulatio, & sic loquit. ff. de uer. ob.
l. stipulatio ista habere licere. Itē dicit q̄ fallit in illa rē pu-
pilli saluā fore, sed certē fideiussor ibi p̄mittit factū propriū,
cū promittit se seruare indēmnē. ff. rem pupilli saluā fore. l.
j. t̄ Sequitur in littera. Si quis alij. Videt ergo q̄ si stipulor dare
alij, non ualeat. Quidā intelligit q̄ non ualeat ut stipulatio, q̄
let tū ut sit pactū utile. Alij dicit q̄ non ualeat ut sit pactum, &
ad hoc habes ff. de pac. l. j. §. ult. & uide si ipse intellexerunt. nā
bene concedunt omnes q̄ si stipulor dare illi q̄ non ualeat:
sed si poenalis stipulatio fuerit appōita, si nō detur, bene ualeat,
ut si uerba uice. sed quando cōmittatur alij, & ualeat intā-
tum, ut sit pactum, quamuis inutile, & tunc citō cōmittetur
stipulatio cum incipit a præcedenti pacto: quia contestabit
lis super eo. factō, & ex tunc poenalis stipulatio cōmittetur: si
uerō non ualuerit ad hoc etiam ut esset pactum inutile, tunc
cōmittetur stipulatio poenalis tardissimē, scilicet quādo cer-
tum erit promittentē non posse dare. nam ex quo poenalis
stipulatio pender ex præcedenti cōditione, scilicet sic, si Ti-
tio nō dederis, promittis centū nomine poenae, tunc est expe-
ctandum ad hoc q̄ stipulatio cōmittatur quo ad certum erit
promissorē non posse dare. ut §. de uer. ob. stipulatio ista. §. al-
teri. Sed dicas q̄ si ita cōcipiant uerba ista, promittis illis q̄
non est, sed si dicā sic promittis mihi quod dabis illi. h. d. glo.
quod est pactū & hoc poenalis stipulatio sequens pender in

præcedenti pacto, & hic contestabit lis de facto: quia hic ac-
quirit obligatio naturalis. Sed certē uerū nō est, imō dico q̄
hic nō acquirit obligatio naturalis mihi, quia in ea nō interest
nulla mihi obligatio, acquiri nec ciuilib. nec naturalis, ut ff.
de uer. ob. l. qui in sulā. unde in hoc refideo, & dico non fieri
uim quā præcedat pactio, nulla uel uesitita, sed bene facio-
uim an præcedat aliqua pactio qualis qualis, uel nō, nā nisi
præcessisset pactio, ut quā dicitis promittis illi, q̄ dabis illi, uel
si promittis centū nomine poenae promitto. Hic dico in uerō
que. exēplo poenalis stipulationē cōmitti quod citō dē ex-
tra iudiciū, & nō dabit: nā licet ista pactio nō ualeat quo ad
se saltē, uidet quo ad declarandū poenalis stipulationē. nam
planū est q̄ promissor in pacto præcedēt promittit simpliciter,
statim uoluit, ut peteret si esset factū pactum utile, ut §. de
uer. ob. l. si pure. ergo facit uolūtas sua in pacto q̄ statim pe-
teret. Pone ergo poenalis stipulationē sequat sic, si nō dederis,
ro. promitto centū nomine poenae: certē istud, si nō dederis,
determinabit per uoluntatē præcedentē: quod fuit de petēda
statim. nam quā in præfationib. dicunt, in sequentib. repetitā
ta intelligunt. ff. de uer. ob. l. Titia. & q̄ pactū in ualidū delē-
get poenalis stipulationē ualidā, probō. Quidā inquit hęc
des in primo testamento quod fuit efficax, deinde in secūdo
testamento instituit alios heredes, quod testamentū fuit ineffi-
cax: modō planū est q̄ instituit in secūdo testamento ineffi-
caci non erit heredes. Sed primi remanebunt heredes.
Sed certē resp. q̄ non. nam quāuis sim testa. in ualidū sit quod
ad se, est tamen ualidū, quo ad declarandū uoluntatē promit-
tentis in poenali stipulatione, ut quod ad necessitatem uoluit pe-
ti ex pacto præcedenti sciūisset, ita dederim illud ualere sta-
tim peti in stipulatione poenali quā ualeat arg. l. ff. quibus ut
in dig. l. qui quā. Sed ubi nulla præcessit pactio, ut quia sic di-
xi, si Titio decē nō dederis, promittis xx. nomine poenae, tūc
dico q̄ stipulatio pender a præcedenti cōditione: & idē nō
cōmittitur donec certū fuerit promittentē Titio posse nō da-
re, cum non possit declarari uoluntatē promittentis per præ-
cedens pactū quod nullū fuit: & idē cōmittatur tardissimē,
ut §. de uer. ob. §. quis ita. Fallit ut dicit gl. C. de non nu. pe. §.
de do. quā sub modo. l. quoties. §. ex pacto uolunt alij. quare
pactio. Sed circa illā l. expresse est. ff. ad Treb. l. debitor. fo. in l.
debitor. Maritus non habeat dotē ex causa lucratua: & idē
non est mirum si non potuit honorari ut per pactū filia ac-
quirat matri, & q̄ maritus dotem recipiens non habet cau-
sam lucratua, quod probatur ff. re. amo. l. j. l. j. & in l.
debitor. Maritus non habeat dotē ex causa lucratua: & idē
non est mirum si magis honoratur quā in alio, quā planē, &c. Sic ergo uidet q̄
adiecto potest fieri solutio, quid intelligit nisi persona eius est
se mutata. ff. de solu. l. cum quis. & facit hoc in procuratore
dimisso q̄n quis profecturus constituit procuratorē ad ne-
gotia, & dimittit: tūc enim nō est soluendū, si mutata nō fuit
eius persona: & si soluat, nō liberat debitor, ex quo procura-
tor factus est malus, tacite uidet esse mandatu reuocatu, sicut
tacite reuocatur legatū. ff. de adim. leg. l. iij. Et sic uidet hic in
persona adieci, q̄ ei non est soluendū, si mutatus fuerit eius
status. Quid plura: Casus l. ff. de sol. l. Corn. in fi. l. j. & format
libellum sic, quando adieci personam, sic promissit mihi
aut Titio, quare peto ut mihi soluas, nam & lex dicit. ff. de so-
si quis stipulatus x. in mille. constat q̄ in fra non fuit dicitur in
libello q̄ ei solueretur sit. contest. Sequitur in littera, omnino
esse credendas. Sequitur toto eo die. Idem si probarent alio
die se ab fuisse, dum tamen hæc essent incomparabilia, ut il-
die ab fuisse, & instrumentū factū fuisset. Sed nunquid idē
erit de loco & die? Nota q̄ dies inseritur in instrumento, aliā
non ualeat: ita locus inseri debet, uel aliā non ualeat instrumē-
tum, uideat per litteram istam quā dicit, q̄ instr. in firmam
per alterationem locorum. Sed qualiter possit probari
locorum alteratio, nisi de loco fieret mentio in instrumēto?
Certe nullo modo: & idē securus est ut inseratur locus in
instrumento. t̄ Deniq̄ dicit gl. q̄ ubi peritur instrumentū
edi ad hoc ut accusetur instrumentū, tūc edendus est dies &
cōsul. Sed ego distinguo, aut petit edi ut accuset, in ea parte
in qua est dies & consul, & tunc bene dicit gl. aut petit edi ut

accusetur in alia parte, q̄ in qua est dies & consul, & tunc bene non editur dies & consul. Sed quid si falsò dicatur se accusare uelle in alia parte in qua fuit dies & consul: Resp. iurabit q̄ malitiosè non peccat: si non sit irritatus, ut C. de iur. calum. l. j. alij dicunt q̄ accusans debet se inscribere ad pœnâ talionis si non probat falsitatem in parte qua dixit. C. de exhiben. l. j. & C. de fide instrum. ult. Sed certè hoc uerum est, nisi accusat de falso criminaliter, sed hic non accusatur criminaliter, sed civiliter: scilicet ut producat non probet per ipsum intentione sua, quare ego do consiliu seu remedium, & dico q̄ iudex potest sibi in dicere multa fieri, ego bene scio q̄ si peccas edis instrumentu ut possis cu die & consule fabricare, aut ponis falsum, nec ex loco probaueris falsitate qua dixisti, ergo pecunia tali pro multa & potest dicere decē uel quid uoluerit: ar. C. qui accusare possunt, & qui non. l. iij. Modò ego quero gratia huius, de quo instrumento loquit iste §. nã de priuato non uidet, cum illud non faciat fide: de publico nō, ut uidet: quia tunc non admittitur aliqua probatio in contrariu, ut C. ad Velle. l. in antiqua. ut C. arbi. tu. l. cur. Sed tu dicis q̄ de priuato & publico potest intelligi: de priuato si non est priuatu instrumentu respectu forte alicuius libri qui probet q̄ ego debeo x. Titio, & tale non facit fide, nisi habeat subscriptione tuam & testiu qui recognoscant, & deponant ita esse, ut C. qui po. in pig. habeant. l. scripturas: & de tali nō loquitur hic. Est priuatu instrumentu quod bene facit fide circa eum a quo emanauit, ut C. de probat. l. instrumentu. de tali potest loqui iste §. Sed q̄ etiam de isto priuato non possit intelligi. nam litera ista dicit q̄ fides adhibetur instrumento, nisi testibus probetur contrarium, licet contra scriptura nō possit probari, nisi per aliam, ut C. de non nu. pec. l. generaliter: ergo relinquatur q̄ iste §. loquitur de isto priuato instrumento Sed ego resp. & distinguo, † Aut ego confiteor instrumentum illud, & non possum reprobare illud per testes, sed per scripturam: & sic loquitur lex C. de non nu. pec. l. generaliter: aut cum priuatu instrumentu a me confectū contra me producat, ego nego illud de uoluntate mea præceptum: & tunc illud possum reprobare per testes: & de tali loquitur hic. Item dico q̄ de publico etiam intelligitur, sed quomodo distinguo, aut ille in quē producitur, confiteor illud de uoluntate sua præscriptu, & tunc nullo modo potest probari contrariu: & sic loquitur lex antiqua. Et ista est differentia in priuato & publico, nam ubi confiteor de priuato, nihilominus possum reprobare per scripturam: ubi confiteor de publico, non possum probare per testes, nec etiã per scripturam, ut dixi, aut ille cõtra quē producitur instrumentu publicu, negat illud de uoluntate sua scriptu, & tunc contra illud potest producere testes & instrumenta ut hic, & probatur C. de p. ba. l. precibus. † Item queritur in gl. quot testes sufficiant ad reprobandū instrumentu: & dico q̄ circa priuatum sufficit duo. ff. de testib. ubi numerus. & hoc manu illius contra quē producit, scriptu est. Si uero priuatu instrumentu est factum, tunc considerabis quot sunt testes deponentes in eo. nã semper plenè debes reprobare, & sic intellige. C. qui po. in pig. ha. l. scripturas. deinde quot testes reprobat publicu, & primò q̄ sit. nam & tabellio scribit nomen suu, idē & in scriptis tres testes, quatuor qui non deponunt, ut in priuato, sed interrogat tabellio an sita sit, & ipse dicat sic omnino est ualidū ut in auth. de si. instr. §. instrumentu. Sed magis adhaerent sigillo: unde dico q̄ quæstio ista consistit in facto, nam persona tabellionis, cuius fidei totu cõmittit, posset esse tantu auctoritatis ad reprobandū instrumentu ab eo confectū, q̄ nō sufficerent pauci testes: aut si esset utilis persona: ita dico in sigillo q̄ tale est sigillu, & ita malè custoditū q̄ pauci sufficeret maiores, ut quia est sigillu pedanei iudicis, & illud forte feruetur a quodam garcone, arg. ad prædicta. ff. de testib. l. ob carmen. & qui respondet q̄ certum est hic, nesciet quid diceret. Sequitur, sed præscriptu. nō. q̄ præsumunt omnia solenniter acta, & c. Sed de qua solennitate intelligitur. §. gl. alibi & bene, q̄ de solennitate intrinseca. † Est et solennitas intrinseca, ut substantia prius tractans, ut in stipulatione est uideri, de cuius substantia est interrogatio præcedens, respon-

sio sequens: & idē si desit in instrumento Interrogatio, præsumitur interuenisse, ut hic. † Itē substantia uenditionis est res & pretiu, ut ad emptionē & uend. §. item pretium, unde si continetur in instrumento, uendidi tibi tale, & tradidi, bene ualer tale instrumentu. nam si nō faciat mentionē de pretio, præsumitur tamen uenisse seu conuentu fuisse per huc §. sed per solennitate. † de solennitate extrinseca nō præsumit hic: unde si continet in instrumento q̄ minor uendidi, non præsumeretur propter hoc interuenisse decretu. Item si continet q̄ mulier fideiussit, non præsumitur q̄ renunciauerit illis, imò qui hoc dicit, probet illud, ut ff. de pub. quecunq. l. itē pone, petebã à te decē, tu simpliciter negasti x. quia debebas, ut uerum est, si idē negasti x. ut nihil deberes, tunc falsum, & lis contestaret super v. sed lex dicit ubi quis respondet sub uerbis quæ possunt referri ad uerum & ad falsum, præsumit res eum falsum dicere, nō quod uerū est. Et de eo qui dicit se missem possidere, interrogatus pro qua parte, respōdet quadrante, & certè potuit uerū dicere: si idē dicit quadrante, quia possidebat semissem, quid ergo uidetur dixisse uerum, uel falsum? Certè lex dicit q̄ falsum, non uerū: sic in tali casu isto ar. l. ff. de min. dotate. §. cum essem. † Sequitur in litera, Aliter stipulari nemo potest. Hic stat gl. inter dū alij acquirimus directã actionē, ut cum filius stipulatur patri, sed certè nō est bonū exēplum, cum pater & filius eadē persona censetur, ut C. de impub. & ali. sub. l. ult. Item caue q̄ per aliu qui non est subiectus patri uel dominicæ potestati, non acquiritur alij actio directã, nisi in mutuo: quia etiã ibi per alium potest acquiri directē, ut ff. l. cer. pe. l. certi conditio §. si nummos. & C. per quas personas nobis acquiritur. l. ult. Item interdum stipulatur alij nec acquirimus sibi aliqueu, sed nobis, unde acquirimus actionem, ut quia inserimus pœnã. & de hoc ponit in gl. exēpla. Itē dicit gl. q̄ si stipulor ita promittis mihi ut mine talis recipientis, unde ualeat, & acquirit mihi stipulanti actio, & ego teneo eam reddere ei cuius nomine recepi. ff. man. si procuratorē. Sed certè hoc uerū est: n̄ procuratore stipulans: sed pone q̄ sic stipulatus non habeat mandatu certè de tali non probat gl. imò crederem, q̄ non ualere, cū non interfit stipulans, quinimod̄ interest tua tibi nomine alieno recipienti solui, cum mandatum non habes, certè nihil, sed procuratoris pœnã interest, ut adimpleatur mandatum. † Sequitur in litera, ei cuius nihil interest. Sic ergo uidet q̄ in pœnã stipulatione non inspicimus an interfit stipulans, sed contra hoc est ff. de arbit. l. aduersus. §. sed si tamē gl. soluit, aut agitur de pœnã cõmittenda in casu, ubi directē fit contrarium eius quod fieri debuit, & tunc cõmittitur siue interfit, siue non interfit stipulans. Et sic loquitur iste §. aut agitur de cõmittendo pœnam, ubi indirectē fit contrariu eius quod fieri debuit: & tunc non cõmittitur, nisi interfit. Et sic loquitur l. aduersus. Sed caue ad hoc quod dicit gl. directē, uel indirectē, nam tu posses malè intelligere: nam pone, ego & tu cõpromissimus in arbitrium, & sub pœnã, tu petis deinde à fideiussore meo, non à me, q̄ fideiussor non sit habiturus contra me, certè hoc non petis à me directē, nec indirectē, unde dico q̄ in l. aduersus si reum persequi desiterit fideiussorem persequitur. Sic ex pacto nudo incontinenti appõsto non possit peti pœnã, sicut nec usure pacto nudo cõueno peti possent cum effectu. C. de usu. Sic ergo nudo pacto, pœnã conuenta non potest peti, ff. de feruis exportandis, l. serui. Sic ergo uidetur mentiri gloss. quod pœnã conuenti nudo pacto non petitur: & si esset nudum pactum & possum iuxta contractum, nec hoc dicat leges quas ipsi adducunt. Sed certè hoc non est uerum simpliciter. Dico q̄ leges ab eo conductæ dicuntur in suis casibus, ubi enim pœnã pacto cõmittitur loco usurarum iuxta contractum in eo casu ubi ipse usura nudo pacto non debentur, tunc uerum dicit gl. Et sic loquitur C. de usuris l. j. sed ubi pœnã promittit nudo pacto loco usurarū, quæ usura ex tali contractu debetur q̄ possent peti nudo pacto: tunc ex eo dē modo pœnã appõsta, nec obstat l. de fer. expor. l. seruis. quæ loquit q̄ pœnã fuit cõmissa ex nudo pacto appõsta iuxta contractu uenditionis: & tunc potest peti quæuis usura ex tali contractu nudo pacto

pacto cū sit contractus bonæ fidei: quia hic idē propter dubium euentu pœnã cõmissionis non idē fuit pœnã promissa nisi suspendere seruis. & idē dicimus q̄ nudo pacto non petetur ibi. Sequitur, Quæ sit quantitas. Sed querit usq̄ ad quam quantitatem possit peti? Quidã dicunt de pœnã potest peti quæ excedit duplū sortis promissæ. Alij dicunt q̄ pœnã non excedit quadruplū potest peti. Alij distinguunt, & in hoc gl. cõsentit, aut pœnã promittit per nomina quæritatis, & hoc dico q̄ potest peti pœnã quantūcunq̄ siue excedat, siue nō. Sed certè hæc diffinitio nō uidet probabilis: quia sic esset imponere legē uerbis & nō rebus: quod esse nō pot. Cõtra de i. l. ij. & de usu. l. ul. & idē dico q̄ qualis sit pœnã promissa, talis petat. Quid respondet ad arg. pone actionē. §. omnis. ubi loquit de pœnã cõuentionali quæ de uoluntate partiu pot taxari magna uel parua, cū quilibet sit moderator et arbiter in re sua. C. man. l. in re mandata. nunc cõuenio q̄ iste §. stare nō potest, nam tu dicis, q̄ si stipulor sic, promittis Titio decē, & si Titio decē non dederis, promittas mihi quinq̄ nomine pœnæ, & dicas promitto, q̄ possum petere pœnam quantacunq̄ sit, sed contra. l. dicit q̄ pœnã subiectur obligationi pecuniariæ, nō ualeat nisi usq̄ quantitatē legitimarū usurarū: ergo malè dicit, q̄ petatur quantacunq̄ sit, unde apponitur. ff. de ac. emp. & uen. l. iul. §. ibi dē. Ego resp. per interemptionē, & dico q̄ in casu huius §. nō est obligatio pecuniaria. nam bene scis cū dico, promittis mihi dare decē Titio, inter me & te non est contracta obligatio super pecunia. nam tu nō es mihi obligatus ad pecuniã, sed es mihi obligatus ad factum, quod est, ut des pecuniã Titio: sed si dixissim sic, promittis dare mihi decē, & tu dices sic, hic in dubitanter esset obligatio pecuniaria. Nã dico q̄ sic promissisti mihi decē: quia ut peto ut des mihi decē. Sed in casu alio non est sic: quia tunc diceret si esset efficax, promissisti mihi Titio dare decē, quare peto ut adimpleas mihi factū illud quod est Titio dare decē, hoc est, inter me & promittentē nulla est obligatio pecuniaria: quia mihi ad nullã pecuniã es obligatus: ergo hic obligatio facti, nō pecuniaria: & idē pœnã appõsta potest peti quantūcunq̄ sit. ff. de actio. uend. & emp. l. Lucius. & quia in præmissis exēplo promittis mihi q̄ dabis mihi pecuniã, non sic in obligatione, sed factū habes ff. de uerb. obl. l. homo li. §. ulr. Si non promissisti mihi, tunc non ualeat pœnã appõsta, nisi quantum esset in modū usurarū legitimū. Sed pone q̄ in stipulatione pœnali, loco pœnæ inseratur factū uel species, quid erit cū fuerit insertu iuxta obligationē pecuniariã? Quidã dixerunt q̄ factū petitur quantūcunq̄ sit, & similiter petet species quantacunq̄ sit. Primò ponas exemplū, promissisti mihi decē, & si non dares mihi decē, promittis mihi facere domū nomine pœnæ, & ita pœnã consistit in facto. Pone exemplum similiter in specie, nam si non dares illa decem, promissisti mihi nomine pœnæ equū, & ita pœnã est in specie. Dixerunt quidã hic q̄ utraq̄ pœnã potest peti, ut ea quæ in facto, & ea quæ in specie, quantūcunq̄ excedit modū legitimum usurarum. Sed ego probo q̄ ex quo factū excedat legitimas usuras, q̄ nec petent quatenus est, nec quatenus modū excedat legitimū. nam quatenus excedit, planū est q̄ inutile sit pœnã. Quo ad hoc ergo dicendū, quod excedit, uittiet uti

usurarū, est inutilis: & hoc dico q̄ illud inutile excedit dēs legis taxationē, quod sic probo, sicuti taxatus est modus legandi per legē, ut scilicet teneant legata usq̄ ad dodrantē, ultra nō. Pone ergo q̄ taxator legauit seruitutes quæ sunt in diuiduã tantas, q̄ excedunt dodrantē, nūquid inutile quod excedit legati taxationē scilicet dodrantē, uittietur legati, quatenus est iuxta dodrantē: & certè nō, imò legatarius petens seruitutem in totū & quatenus excedunt, & quatenus non: sed tñ non audit nisi offerat illud in quo excedit dodrantē, sed in parte: ita factū pœnæ nomine promissum loco obligationis pecuniariæ etiã si excedat taxationē legitimarū usurarū petetur in totū, si tñ non audit, nisi offerat illud in quo excedit modū legitimū usurarū, ar. per opimū ad hoc. ff. lega. l. j. l. cū filius. Si uero stipulatio pœnalis est in specie dandi, & excedat taxationē leuissimã, tunc dico cõmunicabit: probo sic. nam sicut taxatus est modus legitimus usurarū, ita taxatus est modus legitimus donationis: quia ultra trecentos aureos non tenet donatio facta nisi cū in situacione. Sed pone q̄ datur species quæ excedit trecentos aureos, nūquid illud inutile quod excedit, uittietur totū? Certè dicit lex q̄ non, imò cõmunicabit species, nã p parte qua excedit, species domus forte pro ea parte erit donatus: pro parte uero que nō excedit, erit donatoris, sic enim erit in casu nostro per l. C. de do. l. sancimus. Sequitur in litera, nisi tantu spaciū, & c. gl. hic potest uidet ponere differentia inter species promissas & quantitates, dicens q̄ si sit quantitas promissa, tantu tēpus dat cõdemnatis in actione personali: ubi uero species est promissa, non datur tantu tēpus, & c. sed tale quod magis potest intelligi, q̄ alia locutione exprimi. Et sic uidet in uere q̄ cõdemnatis in actione reali non dēt quadrimestre tēpus, co q̄ diuer= sificat tēpus in specie in promissa soluēda à tēpore quantitatē permittit petenda, q̄ est cõtra illud. ff. de usur. l. fidelis cõmissum. Et propter hoc dico idem quantitatibus pro speciebus promissis, distinguendo tñ aut tu eris de tēpore quod existit ad cõmodū cõtra. Et de isto tēpore loquunt primæ op= positiones in gl. positæ q̄ dabitur tēpus modicū quod magis potest econtra, sed si potest intellectu capi, tunc potest exprimi, cū nō sit difficile exprimere, ex quo in mēte capiti est? §. q̄ lex intendit sic, nam ea quæ fm facti uariationem propter singularitatē non possunt diffiniri per legislatorē, seu exprimi, ista talia possunt cū intellectu capi à iudice corã quo de facto uersatur. & hoc est quod dicit lex alibi. q̄ iudex cognoscens de facto melius potest intelligere qualiter debeat testes examinari, quam iuriconsultus possit hoc aliqua lege diffinire. ff. de testib. l. iij. §. magis scire. Sic ergo dicit q̄ aliqua potest intellectu capi, scilicet à iudice corã quo de hoc specialiter agitatur, q̄ aliqua locutione exprimi à iuriconsulto generalit. Secunda diffinitio, Alij dicunt q̄ cū istud tempus non sit lege diffinitum, est arbitrio iudicis relinquendū: q̄ intellige sic, iudex posset arbitrari an præteritum sit tempus uel non, à quo mora inducitur: nō autem intelligas, q̄ sit in arbitrio iudicis de tempore indulgendō ad moram contractam, quia hoc esse non potest, aut tu queris de tēpore præfinito à iudice solutioni. Et illud est quatuor mensium, & de hoc uidistis §. de uer. ob. §. j. Et tunc non solum principales obligantur, uerum etiam intercedentes pro eis scilicet fideiussores: idē meritò sub tractatu de uerb. oblig. de his, aut ibi. eo. §. non solum. ff. de iur. l. illud. Item nota quod dicitur §. j. ubi dicitur non refert interuenient fideiussores naturalis, uel ciuili obligationi, nam in utroq̄ obligantur fideiussores, licet diuersimodē: quia in ciuili eandem habet obligationem fideiussor quæ reus: ut C. de non nu. pec. l. fin. in fi. sed in naturali non: sed obligatur cū effectu, ut ff. de fideluf. l. fideiussor obligatus. §. fin. & de iurcuran. l. fin. & est ratio diuersitatis secundum quosdam: quia ciuile debitum nō potest constitui, sed naturale sic: ut ff. de excep. confes. l. j. in fi. & l. iij. quod non placet: idē dicit aliud in ciuili obligatione quia exempto, ut ff. de actio. empti. l. j. & est ratio quare in ciuili magis competit actio quam in naturali, quia ius ciuile magis propria quam aliena prouidit, ex quo sunt perditæ actiones secundum gl. lac. contra.

ADDITIO.

- 4 In quo ad interesse. Adde nunquid obligatio que succedit ad interesse, post moram succedat alternativè an copulativè. Bar. in l. j. ff. de actio. emp. Et qualiter committatur obligatio ad interesse in obligatione facti, & quando, vide eum in l. stipulationes non dividuntur. colla. x. versu. Quinto loco quæro. ff. de verb. obli.
- 6 Presumitur intervenisse. Adde Bar. in l. sciendum. ff. de ver. ob. ubi etiã declarat quæ sit solennitas intrinseca, & quæ extrinseca. Et nunquid solennitas extrinseca presumatur, vide in l. sciendum. col. ij. ver. iuxta prædictas opp. ubi ponit regulã negativã quã limitat xj. no. modis, & quid de solennitate intrinseca, nũquid presumatur, vide e. l. ix. col. versu. Secunda regula, ubi facit regulã affirmativã, quam etiam limitat v. no. modis.

De fideiussoribus. Tit. XXI.

Fideiussores solent in contractibus adhiberi, & quare.

PRO EO QUI PROMITTIT, SOLENT alij obligari, &c. Et est sciendum, quod in contractibus deo adhibentur fideiussores, ut hic: quia interest creditorũ plures habere obligatos. ff. de liberatione legata. l. iij. Similiter litera fideiussor non solum ipse obligatus permanet, sed etiam hæredes sui obligati restant. Sed quid si pater fideiussor in actione quæ est ex maleficio, nunquid hæredes obligati relinquuntur? dicitur quod non, sed tunc distinguitur: aut principalis obligatio est obligata morte patris, tunc distinguitur: aut principalis obligatio est obligata morte, & tunc accessoria: & sic loquuntur iura allegata in gl. ff. si quis caut. l. si eum. Sequitur in litera.

SINGULI INSOLIDVM TENENTVR. Tamen ut hic sequitur commodum divisionis, sed gl. quarit, si unus solvat solidũ, nunquid poterit reperere, saltẽ quo ad partem pro qua poterit petere divisionẽ? Ego resp. & dico quod non, quia dixit l. q. fideiussor. l. si testa. §. j. Item quarit glo. an illa exceptio sit dilatoria, an peremptoria. nec obstat litera hic posita, quæ dicit eam literis contestationis tempore operari. Circa hoc tamen scilicet quo tempore opponi possit, fuit triplex opinio. Quidam dixerunt quod etiã post sententiã potest opponi ista exceptio. ff. de fideiuss. l. si fideiussores. §. si. Sed certe lex illa nõ facit ad propositũ: nõ loquitur in beneficio conditionis quod potest peti post sententiã: & est ratio, quia per ipsius petitionẽ non retractatur, nec in toto nec in parte: hic nos loquimur de beneficio divisionis, quod si peteretur post sententiam, retractaretur saltem sententiã pro parte eius.

De literarum obligationibus. Tit. XXII.

- 1 Obligatio literarum unde dicitur, & an literæ sint de eius substantia. Et quibus literis habeat fieri, an publicis an privatis.
- 2 Obligatio literarum super qua causa habeat fieri.
- 3 Exceptio non numeratæ pecunie quando non competat.
- 4 Obligatio literarum quibus modis habeat fieri.
- 5 Obligatio civilis quomodo nascatur post confessionem in scriptis factam.
- 6 Ex sola civili obligatione an possit agi cõ effectũ, ut in literarum obligatione.
- 7 Ex ista obligatione literarum quæ actio nascatur.
- 8 Libellus qualiter debeat concipi in obligatione literarum.
- 9 Stipulatio contrahitur per quæcunq; dummodo habilia.
- 10 Instrumento fides adhibetur donec probetur contrarium per adversariũ.
- 11 Titulus iste, si testator scribat in testa. confiteor me debere Titio decem, ex causa mutui, nunquid habeat locum ut hæres obligetur ante biennium tantum civiliter, sed post biennium obligetur cum effectũ?

LIM SCRIPTVRA, &c. In isto titulo qui magis est fama quã re difficilis, licet etiã à pluribus difficultis reputet dubitantibus. quid super eã materiã debeat tenere: & hoc ideò per notatores minus plenè, & regula ordine irregulari tradita est. Verũtamen si quis aduertat circa ea quæ dicã de hac materiã, & etiã ordine observato, breviter & facillè poterit intelligere, quid circa eã prædicetur erroris, quid veritatis. Sunt igitur plura in hac materiã prosequenda, quia primò videndũ est, quare dicitur literarum obligatio. Secundò quibus literis fieri debeat.

Tertiò, super qua causa fieri debeat literarum obligatio. Quarto, quibus modis fiat. Quintò, quomodo nascitur obligatio. Sextò, quare actio nascit ex huiusmodi obligatione, & de ipsius natura. Septimò, qualiter in ea formatur libellus. Octavò, subijciã quaedã opiniones. Nonò proponã quaedã quæstiones ad istam materiã pertinentes. Decimò & ultimò in dissoluti le quoddã adiungam. Videamus igitur de singulis per ordinem, & primò quare dicitur hæc literarum obligatio? Certe ideò, quia literis contrahitur. Ad hoc enim quod substantia capiat, literæ debent intervenire, j. eo. §. planè. ubi dicit, Si quis debere se scripserit, &c. & ubi scriptura dirigitur. Verum quidam dicunt nõ ex ipsis literis nascitur obligatio, sed ex ordine & intellectu qui percipit ex ipsis, ut ff. de act. & obli. l. non figura. Sed hoc falsum putat Azo, dicit enim utrum operari literas & figuratiã orationẽ, obstat l. præalleg. quia quodlibet dicit non figura, subaudiendũ sola. si enim diceremus quod ex sola figura orationi obligatur verbo quod falsum est, l. in hac obligatur literis & ex intellectu qui ex eis percipitur: quia quod in stipul. facit lex, non figuratiã facit scriptura in obligatione ista, ut aperte dicit lex, nõ figura. viso de primo, de secundo videamus, quibus literis habet fieri, an publicis, an privatis. Dico quod utriusq; potest fieri, nam de privatis constat hic, ubi dicit si quis debere se scripserit, &c. talibus enim literis quas scribit contra se aliquis bene statuit. ut s. ut. prox. §. nec obstat. C. de fideiuss. l. cum pactio. non ubi creditur instrumento privata personæ quod alius obligatur quod scribit: si enim scribens obligaretur, & tunc bene crederetur contra scribentẽ, ut ff. de pig. l. fideiussor. §. j. Hoc intellige sanè quod datur seruo privato, si ille qui scripserit illud, contra hoc confiteatur scripsisse. Si enim negaret, non crederet illi instrumento, nisi haberet subscriptionẽ triũ testium, qui testes hoc dicunt, hoc impii obarent, quod nihil instrumentũ fuit factũ coram testibus, quorum subscriptiones sunt in illo instrumento, ut in auct. de fide instr. §. si quis. & §. si tñ. §. quis quoniam. aliã tamen in instrumento minime crederet. l. de publico constat, quia eo facta confessio præiudicat: quia si creditur privato instrumento, magis publico, ut j. tit. ij. §. item verb. oblig. & §. scriptum. & C. de contrah. & comit. stip. opumã. & de proba. quæ precibus. Superfluum est enim privatum testimonium quare, ubi est publicum instrumentũ, ut C. de eden. l. in donatio nibus. ¶ Nunc restat videre de tertio, scilicet super qua causa habeat fieri hæc obligatio. Et quidẽ super causa mutui dico, nõ factũ sed faciendũ, ut hic dicit. Si enim factũ esset, ut quia pecunia data esset, tunc non haberet locũ quod hic dicitur, quod stipulatio non intervenit, ut dicitur ibi, cessante, &c. si enim intercessisset stipulatio, quia aliquis confiteatur debere ex causa mutui, quæ promissio me per stipulationẽ reddidit, quod non habet locum quod hic dicitur, quod non datur ei qui sic fuerit confessus exceptione nõ numeratæ pecunie legis ad hoc haberet locũ, quia daretur exceptio in factũ, ut C. de non nu. pec. l. cum ultra. Et bene dico, quod in causa mutui bene habeat locũ: quia si ex aliqua causa quis confiteatur, statim si bi præiudicat, & si in scriptis confessio facta fuerit, nõ admittitur uolens probare contrariũ, nisi per instrumenta probet, ut C. de non nu. pec. l. generaliter. Si autẽ secundũ scriptũ, tunc etiam per testes: quia nihil tam naturale est, &c. ait. ff. de reg. iur. l. nihil. quod intellige, nisi ex causa dotis confiteretur: tunc enim non præiudicat sibi maritus statim confitendo dotẽ sibi fuisse numeratã, quoniam non fuit, quia potest opponere exceptionẽ non numeratæ dotis, si duravit ultra biennium, minus tamen decennio: tunc intra tres menses à tempore ditorum numerando: post decennium autẽ si durat, nõquam postea auditur, ut C. dotis cau. non nu. l. si. & auct. quod locum. Et est ratio quare in mutuo, & in dote statim non sibi præiudicat, in alijs autem rebus, quia in his duabus causis scripsimẽ ac frequentsimè & quotidie fiunt confessiones tanq; pecunia mutuetur: nam quotidie debitor indigens pecunia accedit ad feneratorẽ, & dicit creditor, ego nõ habeo pecuniã præ me, sed faciamus instrumentũ, & cras venietis ad me, & ego mutuabo vobis. Similiter maritus cum accipit uxore, & dicit ei mulier, bõc marite faciat mihi instr. dotis, & bene numerabo tibi. Maritus volens gratificari uxori, facit instrumentum, postea creditor non numerat, uel uxor uel debitor uolunt opponere exceptionẽ quod pecunia non fuerit numerata. Certe non bene potest: sed in alijs casibus nõ cõtingit ita fãpe quod aliquis confiteatur se tueri causa depositi comodatii emptio nis ante contractũ, hoc non ita frequenter accidit: & ideò de his nõ curaverunt legislatores. nam ad ea quæ frequenter, &c. ff. de le. nõ ad ea. & in auct. ut ma. cre. & re. §. quod nõ col. vj. ff. de re. iur. ea quæ. l. in his quæ frequenter fiunt. maius periculum imminet: & ideò magis fuit cõsulendũ, ut ff. de Carb. edict. l. j. §. si quis. Videamus de quarto, quibus modis habeat fieri iste contractus. Et quidẽ super hoc uariã sunt doctorum opiniones. nam Io. & Azo, quod per uerba tantũ futuri temporis fiat sic, Scribo me soluturũ decẽ ex causa mutui, & in ducunt pro se legẽ, quæ aperte hoc uidet dicere. C. de posth. l. si sub spe. l. si concipitur stipulatio per uerba futuri temporis tantũ. ff. de verb. obli. stipulatione. §. stipulantes. Item faciunt pro eis: quia in scribendo cõfiteor me debere, nisi scriberet soluturũ, non prodesset aliquid, unde uidetur lex imposita uerbis & non rebus: quid esse nõ debet, ut C. de com. deleg. l. j. ad fi. & j. eo. §. planè. quia quod ibi dicit debere se, scripserit & soluturũ (subaudiunt) similiter scripserit. Ego autem puto per uerba presentis temporis, & præteriti unde fieri debere, ut j. planè de uerbis præteriti temporis, & cõfiteor accepisse decẽ mutuo, uel mihi mutuata esse, ut C. de epi. auct. si presentis. facti & pro me. C. de non nu. pec. in contractibus. in prin. & §. si non obstat. l. illa stipulatione. quia secus est in stipulatione ista, quod illa. In multis autẽ differunt inter se nõ obstat, ut dicitur, quod uidet imposita lex uel etiam redditur: quia etiam si sint uerba presentis temporis uel præteriti tantum, illud intelligitur super quo debeat illud quod confessus est natura mutui, ut tractat hic uidet agi, ut reddat licet non dicat expresse. ff. si cert. pe. l. cum quid mutuũ. cum non fiat nisi in causa mutui, ut prædixi, merito illud uidet agi tacite, & tacite subiungunt uerba futuri temporis, unde non obstat dicta lex, sub specie quia sibi ita fuit de facto, uel ibi nõ prohibuit quin per uerba presentis temporis uel præteriti fieri nõ possit. Sed certe licet ita possit responderi ad l. allegatã per d. l. lo. tñ non potest hic probare quod per uerba futuri temporis nõ possit fieri: unde possit dici quod etiam per uerba futuri temporis possit fieri, ut dicta l. sub specie. l. si per uerba futuri temporis, ut d. l. infra. eo. l. planè. ¶ Sequitur videre de quinto, quod nascitur post confessionem in scriptis factã obligatio civilis. Quod sic probatur: nam infra biennium tempore scriptura facta datur exceptio non numeratæ pecunie. infra. eo. l. planè. & C. de non nu. pec. l. in contractibus. Sed si datur exceptio, ergo & creditor habet actionẽ, cum exceptio sit actionis exclusio, ut ff. de excep. l. j. in prin. Sed si creditor habet exceptionẽ, ergo nata fuit obligatio: quia aliter nõ possit nasci actio, cum eius mater sit obligatio, unde in rem non potuit nasci. ff. de procur. l. licet. §. ea obligatio. Et dico eam civilis esse solã sine naturali, nec habet effectũ ante biennium, ut puta causa possit obijci exceptio non numeratæ pecunie, ut prædixi, & etiã exceptio doli, ut C. de non nu. pec. l. si ex cautione. nam ubi cunq; alia locũ habet, ut ff. de doli exceptio. & tunc incipit habere efficaciam illa obligatio: & tunc dicitur obligatus ille qui scripserit scriptura sine literis infra. eo. §. Et dicunt quod post biennium nata est civilis: quia contractus est ille de iure civili, sicut & stipulatio, ut infra de actionibus. §. de constitutionibus. nec est hic aliqua pars talis consensus quo inducatur obligatio naturalis, cum ipse fiat per biennium, quod non opponit exceptionẽ, ipse uidet obligationi cõsentire: unde ex tali consensu dicitur nasci naturalẽ obligationẽ: quia per cõsensum naturalis nascit ut dicit ff. de pac. l. j. §. quæ naturalis adiungitur civili quæ fuerat ante biennium nata: & ita ea potest agi cõ effectũ. Similiter dicunt ipsi in eo qui condõnatus est: quia tunc nascit civilis obligatio, cum inducat sic, ut ff. de origi. iur. l. ij. §. hæc disputatio. Sed postmodũ cum acquirat tali sententiã, dicitur per talẽ consensum nasci naturalẽ: quæ adiungit illi civili quæ primò est firmata ex sententiã: & tunc

datur ei qui obtinuit actionẽ in factũ circa condemnatũ, ut C. de iur. iur. l. lator. unde dicit illi ex illa civili obligatione nunquid possit agi, nec est mirũ si istis casibus actus civilis, infra de act. §. de constituta. supra de uerborum obligationibus. & in prin. & hoc dicunt quidã dominũ Titium Azonẽ dixisse, led certe ipsi imponunt sibi rabiẽ: quia ipse bene fatetur hoc, quod ex sola civili possit agi cõ effectũ, ut in literarum obligatione post biennium, ut in actione in factũ inducatur uinculũ naturale, ut puta cum nullus consensus intervenit, cum iudicium semper reddatur in iudicium. ff. de uerborum obligationibus. l. inter stipulantes. §. j. l. nõ iuxta. oblig. uenire non dicitur iudicium naturale, imò ex sola agitur civili cõ effectũ, & erit speciale sic in actione in factũ, ut excep. iud. ut prædixi. si enim diceremus induci solo respectu temporis naturalẽ, iam diceremus tempus esse modũ inducendẽ obligationis, quod non est uerũ, ut ff. de actio. & obli. l. obligationũ ferẽ. §. planè. factus enim hic admittendũ, nec ut per tempus tolleretur obligatio quã induceretur: quia secundũ regulã favorabilior res sunt proximiores, ut ff. de actio. & obli. l. Arrianus. Nec obstat quod dicitur, & stipulatio est actus civilis, & tunc habet utrunq; uinculũ quia hic interuenit expressum pactum quod parit naturalem, ut ff. de solu. l. in his. §. imperator. ¶ Superest ut de sexto articulo uideamus, quare factio ex ista obligatione nascit, quod nascitur ex conditione ex l. illa. C. de non nu. pec. in contractibus. nam per illã legẽ fuit primò inuenta hæc obligatio, ut patet infra eodẽ, ubi per constitutionem, &c. unde cum non sit cautũ quo genere actionis agatur, agendũ est conditione ex l. ff. de conditio. ex l. illa, ex cuius actionis natura quia non habet in numero, infra de acti. sed in arborẽ domini Azonis ualer in aliquo loco, in isto uolumine possit tractari cõpetentius eius naturæ: ideò de ea uideamus, & utrũ pratoria uel civilis, & certẽ civilis est, ut patet, quia iure civili introducta est ut sæpe dixi. l. in persona nõ iure talis missa, quia oēs conditiones personales, ut j. de actio. §. appellamus. l. nõ persecutoria, nõ pœnalis aut missa: nam prosequitur illud quod scripserit se debere, ut infra. eo. §. j. item in simpli competi nõ ad triplũ, ut patet infra. eo. l. scripti iuris non bonæ fidei, quia non inuenit inter bonos. act. ut infra de actio. l. actionũ. l. et perpetua, quia persona lis, ut C. de consti. pec. l. ij. l. hæredis, ut in hæredẽ datur: ut C. de non nu. pec. inter. l. nõ infamat: quia in conditionibus cessat infamia, ut ff. de actionibus & obli. l. cessat. l. et directã, quæ dat ex uerbis legis, ut C. de nõ nu. pec. l. ex contractibus. Item singularis est non uniuersalis, ut infra. eo. §. patet. non enim pro uniuerso datur sicut & petitio hæreditatis, quæ dã aliq. Item simplex est, non duplex: nõ enim inuenit in ea uterq; actor, uterq; reus, sicut est in duplici iudicis. ¶ Nunc restat videre de septimo, qualiter concipiatur libellus in ista actione: & quod sic potest formari dico. Ego talis ago contra quod ipse se scripserit, mihi reddo, & ad hoc propono conditionem. rei. l. nulla in contractibus. & quia ita nõ concipiat libellus, probatur infra. eo. §. j. & ita possit fieri, dico quod talẽ quod ipse confessus fuit in instrumento quod ipse manu sua scripsit, me decẽ mutuo recepisse, unde, &c. Et ad hoc propono conditio. &c. Hoc enim satis probat & C. eo. l. in contractibus. in prin. Sequitur uidere de octauo articulo, scilicet ut opponamus contra talẽ libellũ, & circa talem materiã, totã materiã: & primò obijciat, & uidet quod libellus ille stare non possit: nam aut mutuata pecunia agit, non habet locũ hæc actio, imò certi conditio ex mutuo, ut supra, quibus. mo. contrahit. oblig. in prin. Si autẽ nõ fuit mutuata pecunia, ita scripsisse debere, uel ita scripsit se debere agere, est certi conditio ex stipulatione. Ut puta cum non interuenierint uerba intellectui contractentium consona, quod sufficit hic in stipulationibus, ut supra de uerborum obligationibus. nõ ergo habet locũ hæc actio: quia tunc demũ hæc actio locum habet, quãdo fuit enumerata, hic interuenit stipulatio, ut j. C. §. j. nec obstat, quia de stipul. obijciat: quia l. stipulatio contrahit per quæcunq; uerba, & specialiter per ea quæ sunt alijs contractibus deputata, unde si cõstitutio me tibi soluturũ decẽ quæ tibi debet Titius, nõ propter hoc uidetur per stipulationẽ promissit actio de constituta quæ potest fieri inter absent

tes &

tes & inter presentes: ut ff. de consti. pe. l. quod aut. §. fin. & l. prima, imo op. & uidet qd nunquam possit agi hac actione: nā dicitur necessaria sunt litera in obligatione. Si ergo iniuste cōfiteat quis se a me recepisse decē ex causa mutui, statim possum agere cum effectu certi condictionis. Ex mutuo, quia omnia præsument solenniter acta, ut s. eod. tit. §. j. & s. tit. ij. §. scriptum. & si reus neget numeratā sibi fuisse, probabo per instrumenta, quia in instrumento credit, donec probeat contrarium per aduersariū, ut dixi s. tit. ij. §. uerborū. unde non agā ex confessione, sed causa quā inserit scilicet mutui quā causa per se probat: ut C. de non nu. pec. l. generaliter. ff. de pub. in fin. Ad hoc secundo respon. l. allegat. quā dicunt statim fieri praiudiciū cōfiteenti se debere aliqd ex causa, & quā debet omnia præsument solenniter acta. Et quā debent dari in sacramento, prima facie loquunt, quā confessio fuit facta ex causa aliqua mutui uel dotis, in quib. confessio fuit numerata, sed alijs casibus locū habent qd oppositio: & est ratio, quare secus in istis duobus casibus, scilicet in mutuo & in dote, & secus in alijs cōtractibus, ut supra dixi. Vel posset ad solutionem contrariorū distinguī, aut creditor pecuniā fuisse numeratā: quia interim creditori potest opponi exceptio non nu. pec. infra bienniu, ut j. de lit. obli. §. si. Si aut agat post bienniu, aut agit ex enumeratione dicēs, peto a te decē quā tibi tradidi ex mutuo, & tūc numeratōis cōfessionē, per tacitam nitatē biennij roboratā probabo. Si autē ex sola scriptura, quā dico, ago contra te quia scripsisti te mihi debere decē ex causa mutui: quia peto mihi reddi, & ad hoc pro. & tūc non allegat numeratōem aliquā, hic nō præsument numerasse, nā in certis non est locus cōiecturis, ff. de uer. ob. l. continuus. §. cū ita. & tūc iudicandū est de condēnandis, ff. de uer. ob. l. continuus. §. cū ita. & tūc iudicandū est de condēnandis, ff. de uer. ob. l. continuus. §. cū ita. & tūc iudicandū est de condēnandis, ff. de uer. ob. l. continuus. §. cū ita.

missis: ex eo quāro, an sit obligatus ciuilitate tantūm, an ciuilitate & naturaliter. Quodcumq; dicas, duco te ad inconueniēs, nam si dicas ciuilitate tantūm, probabo hic. nā stipulatio est de iure ciuili. unde patet in ea esse uinculū naturale. probabo. nā stipulatio habet pactū & consensum in se expressum, aliter non ualet stipulatio, supra de uerborum obligationibus §. sed hac solennia uerba. ergo per id pactū uel consensum inducitur naturalis. ff. de pōnis. l. j. ff. de sol. l. in his. §. imperator. Est ergo hic utrunq; uinculū si autē hic consensus, probabo esse falsum inconueniēs, nam si est hic uinculū naturale, ergo si soluit per errorē, non repetet impediēte naturali causa: ut C. de iur. & fac. igno. l. cum quis. C. ad leg. fal. l. error. ff. de condi. inde. l. iul. sed quod reputat probatio, non habet cōdictio nem sine causa ad cōtradiciendū liberationē: ut C. de nō nu. pec. l. si qñ, unde duplex habet auxiliū, scilicet condicere per liberationē & per cōditionē sine causa, & repetere per cōditionē in de. l. j. ff. de cōditio. inde. si ergo repetit, non esset naturaliter obligatus, quia tūc nō repetet, ut praxidixi. Di co. qd utroq; modo est obligatus, & nō repetit solutionē per ignorantia iuris, non ideo, quia hic sit naturale uinculū, sed quia tutus erat exceptione fauorabili, & nō odiosa in factū exceptione: ut C. de non nu. pec. l. cum ultra. ff. de condi. ind. qui excep. sed obicit, hac solutio non ualet, qd tutus odiosa scilicet exceptione doli quā cōcurrat cū illa in factū: ut C. de condi. inde. l. ij. ergo non habet posse repetere: ut d. l. qui excep. Ad hoc respondeo, praxidixi solutio bona est, nec obstat quod obicit, quia ad hoc nō est regulare qui exceptione tutus est odiosa, nō repetet si soluat per errorē iuris. si aut per factū solueret, etiā odiosa exceptione tutus repetat: ut ff. ad Macedonian. l. si. Vel dicatis aliter, & uerius, qñ est exceptio odiosa & specialis, tūc habet locū, ut soluit per ignorantiam iuris repetat: & sic loquitur lex illa qui exceptionē. Si aut sit odiosa & generalis, ut exceptio doli, tūc exceptio indebiti cōpetet in aliquo casu, cum ubicumq; alia exceptio cōpetit, habet etiā locū hac exceptio, ut ff. de exceptione doli. l. ius generaliter. Sed certē licet nō impediāt repetere propter hoc quod sit odiosa, impediūt propter alia causam, scilicet qd erat tutus per exceptionē speciale, ut in praxidixi. l. cū ultra. C. de nō nu. pec. sed solum per actionē ex ratione nō repetetur. ff. de condi. inde. si in die. Ad hoc respon. & dico qd est speciale qd ille qui tutus est exceptione tēporali, repetat solum per iuris ignorantia. Ut dicatis & uerius, qd licet sit tutus exceptione tēporali non numerata pecunia, tūc doli excep. quā perpetua est, habet etiā cōdi. sine causa ad cōtradiciendū liberationē: ut C. de non nu. pec. si quando, quā si cōdictio perpetua est usq; ad decē annos, unde cum haberet beneficiū perpetuū, meritō repetit. ff. de condi. ind. qui exceptionē. in prin. Itē firmo aliud, ex cuius solutione pendet materia nostra. Confessus fuit in instrumento spe futurā numerationis me debere tibi decē ex causa mutui, post elapsū est bienniu, agis cōtra me cōditione ex l. illa. C. de nō nu. pec. l. in cōtractibus. deuentū est ad positionē, pōnēta pecuniā quā a me petis, mihi non fuisse numeratā, tamē non uis respondere. modo quāro an debeas cogi per iudicem? Quodcumq; dicas, sequitur inconueniens. Si autē dicas te non cogi respondere falsum est. Certū enim est ante bienniu creditor cogitur probare numeratā post bienniu, si uult debitor absoluti, debet probare non fuisse numeratā, ut C. de non nu. pec. & cautione, unde cum necesse habeat probare ego creditor, ergo debet respondere meis positionibus, ut sic per confessionē suā possum probare. Et hoc expresse probat in auth. de his qui ingredi. ad appel. §. si. col. v. Itē iudicis officiu super hoc uersat, ut illicite exactiones nō fiant, ergo cōpelleret tunc non exigere, quia illicite faceret: ut ff. de offi. praes. l. illicite. in prin. & quia iura natura. ff. de re. iur. l. iuris natura. & de condi. inde. nam natura in hac sententia fuit dñs meus. & ita nō, notator seu glossator in hoc titulo sū per gl. obliget. Sed certē si hoc teneat, sequitur absurdū, qd nunquā poterit agi ex isto articulo, & ex illa l. in cōtractibus. & ideo etiā quod sequitur absurdum, pone qd respon. dēt, secundum quod tu dicis, aut respondeat se numerasse, ergo dicitur.

deierat, quod hic suppono quod non numerauit, & sic hoc casu l. capit. nam periuria debent puniri, ut C. de iud. l. ij. in fine, aut respondeat se non numerasse, tunc dico, dolo facis: quia uis locupletari cum aliena iactura, & delin de iudicium est, & secundum uiam istam quicquid dicitur hic, & ff. de nō num. pec. nihil ualet: quia l. solummodo uerbis & non rebus imposita uidetur: quod esse non debet, ut C. comm. de leg. l. ij. in fi. expediet enim opinionem potius non habere, qd habere malam, allegant qui quotidie dicunt in obligatione ne literarum ex sola lege agi cum effectu. Bar. legum doctor.

ADDITIO.
4 Ex ista obligatione. Adde qd ex obligatione literarum non agitur condicio ne ex l. sed actione ex literis secundum Bar. in l. j. ff. de condit. ex lege.

De emptione & uenditione. Tit. XXIII.

- 1 Poenitentia quando sit locus in contractu uenditionis.
- 2 Arrha duplicata qua actione petantur, & qui egit ad arrhas duplicatas, an postea agat ad interesse.
- 3 Venditor an teneatur praecise rem tradere, uel liberetur praestando interesse.
- 4 Interesse an succedat loco rei.
- 5 Emptio an possit conferri in alterius contrahentis arbitrium, & quando & quomodo intelligatur.

EMPTIO ET VENDITIO, &c. In his autem quae scripturae. Sed quomodo fuerit cum scriptura, l. lo. dicit, qd tunc, quando contrahentes dixerunt, qd teneat facta uenditio, nisi facta in scriptis: alius enim fuerat uia dicitur solo consensu contrahitur, Placen. dicit, quod sufficit qd per alterum eorum fuerit dictum de consensu scriptura super cōtractu, quia tunc ante consensum scriptura licitum est poenitere, cum ante non sit perfecta uenditio, licet non fuerit dictū qd aliter non ualeat uenditio, &c. sine scriptura aliter non ualeat: quare non dicimus hanc obligationem literarum. gl. dicit qd aliud nomē habet hic, ut uenditio: ideo quia simul hoc in mutuo hoc nomen non est uerum fuisse numeratū, quia tunc agitur ex mutuo, quia cessit cōtracta obligatio, sed hoc nihil est: quia etiam si uerum esset fuisse numeratum, nihilominus ageretur ex obligatione literarum, si literae contentent formam obligatoriam: unde intelligo hic qd literae correntineant confessionem quae facit ad solutionem, ut s. in fit. de liber. obli. l. glo. quart. qua actione ageretur ad duplicatas arrhas, gl. dicit, qd cōditione ex lege cōtractus. unde dicas, qd ad simplicem unum quod dedit emptor, potest agere cōditione sine causa, ff. de act. emp. uel uend. l. exempto. §. quia uita. sed pone qd emptor egit ad arrhas duplicatas, nunquid postea agat ad interesse? & dicit qd nō, quia ex quo elegit agere ad arrhas, sibi impuatur, ff. de trib. l. quod in hē redem. §. eligere. & de leg. ij. l. cum filius. §. uarijs. glo. dicit qd ex quo lex prouidit emptori duplicatōe arrharū, qd si emptor ad arrhas duplicatas egit, & sibi soluitur, & contra, ubi emptor poenitēs amittit arrhas quas dedit, tacite uidetur agere contrahentes inter se, ut arrhis debeant esse contenti, &c. Item lex ex qua prouidit de duplicatōe arrharum emptori, & eas exigit, uidetur qd non habeat ad interesse. & ad hoc facit lex ff. quā allegatur in glo. parua. C. de pac. do. l. ult. secūda fuit sententia lo. qui fuit informatus in ista materia, qui dixit, qd actor potest agere ad interesse, non obstante qd exegit arrhas duplicatas, ueruntamen in interesse istae arrhae computantur per sententiam, ad hoc lex quae dicit, qd licet miles sibi in uno praedudicat, non tamen amittit illud ius quod habuisset, si sibi iure alio nō prauidisset, ff. de test. mil. l. ij. Ego dico qd lo. malē dixit: nam emptor si exigit arrhas duplicatas, si postea agat ad interesse, si tamen contra uenditorem poenitentem est sibi cōtrarius: nam si petat, sed tamen uenditor ante completionem scripturae poenituit, & sic pro nullo sit habendus cōtractus, ut hic: sed ubi petit interesse, petit ut certus fiat. nam licet inter me & Titium fuerit facta certa uenditio, & rem nolit tradere, peto interesse quod succedat.

dit loco rei. ff. de pet. hered. l. si rem & pretium. Item dicitur qd uenditor teneat rem tradere, sed hic fuit dissensio, an praecise uel alternatiue liberet praestando interesse, j. ar. dicit primo, qd uenditor teneat praecise ad rem tradendam, deinde dixit, aut uenditor habet rem, & tūc uerum est, qd praecise teneatur ad rem, aut non habet. & tūc liberabitur praestando interesse propria sententia Martini: qd teneatur praecise uenditorē tradere, facit lex quae dicit, qd pacta sunt seruanda: unde cum in uendendo quilibet uenditor paciscatur de re tradenda, debet hoc adimplere. ff. de pac. iurisgen. §. prator. Item facit lex quae dicit, rem oportet tradere: unde cū oportet, inducit necessitatem: necesse est ergo, qd res tradatur, ff. de act. empt. l. exempto. j. ff. & plures leges faciūt ad hoc qd lo. facit, ff. de act. emp. l. j. Sed certē licet leges dicant, qd praestetur interesse, non tamen dicant qd cōtrigat per eius liberationem, sed dñs lo. utitur tali argumento, ubi quis tenet ad duo, alternatiue liberatur unum praestando. Cum ergo uenditor teneatur ad interesse uel ad rem, alternatiue unum praestando liberatur: sed si uis sustinere lo. ad arg. Martini potest respondere ad primum in quo dicit, qd pacta sunt seruanda, &c. responde, qd praestando interesse, non facit uenditor contra pactū: 4 quia non pactum dicitur. Qui legis licentia facit aliud, qd promissit, praeterea interesse loco rei succedit, ergo si praestetur interesse, rem ipsam praestare uidetur, ff. de pet. hered. l. si rē & pretium. ad l. C. de fideic. lib. l. ult. dic, qd speciale est ibi fauore ultima uoluntatis, sic plura sunt. alia specialia ad l. si. de rei uend. qui restituere respondendo nos dicit: quare an unus iudex iubere debeat uenditorem praecise praestare. Sed ibi loquitur qd iudex ita iussit, sed an bene an male, adhuc restat quae. ego probo primam sententiam Martini, & dico qd iac. praesupponit falsum cum dicit, qd uenditor teneat ad rem & ad interesse alternatiue. Sed ego dico absolueret teneatur, & in absoluta obligatione est electio emptoris, ut ff. de pact. l. rescriptis. & ecce quod sequitur: si hic dicerem obligationē alternatiuā ad interesse uel ad rem, nam petitio haberet fieri alternatiue, & sententia ferretur alternatiue, & his qui tali tenet obligatus, posset variare quandoq; & ultimo propter suam uariationem fieret executio & super aestimatiōe obligationis: qd ita sit in obligatione alternatiua, habes ff. de uer. obli. cum certarum. §. ult. unde absit qd in re certa uenditor tibi locum obligatiōe alternatiua. 5 Sequitur in litera, tibi placuerit. hic opp. in glo. fortissimē: quia hic in alterius contrahentis arbitrium confert emptio, unde signatur contrarium. C. co. l. in cmentis. sed aduersas hic est imponere legi uerbis: unde dicas quod ex pacto potest cōferri sic, si uendo tibi equum istum, si tibi intra talem diem placuerit ferre placere debuerit, & qd sic habeat, intelligitur, probatur ff. lo. cati & conduc. l. si in lege. nec intelligas quod semper sibi placere debeat. placere uel displicere refertur ad arbitrium boni uiri, ff. de contrah. emp. l. cum empt.

ADDITIO.
d Tradendam. Adde quod not. in specie, & in individuo cōsiliū Alexand. cons. lxxv. incip. super eo. in iij. uol. ubi dicit tenendo opi. glo. in l. si in emptione. §. item si emptor. ff. de contrah. emp. qd cōtractus rei alienae ualet. quando res non est furtiua iuxta l. rem alienam. ff. de cōtrah. emp. & Bar. in l. cum uir. ff. de usuc. Cy. in l. j. C. pro emp. tamen si uenditor nō habet facultatem rei tradendam, non potest cogi praecise ad rem tradendam. uide bal. in l. unica pe. col. C. de sen. quae pro eo quod inter. ubi dicit qd tunc demum cogitur uenditor rem tradere, quando cōmodē potest tradere, id est, quando res non est subiecta euictioni, & de facili potest tradere: dicit hanc esse cōm. opi. licet glo. in l. si is qui pro emptore. §. si. ff. de usuc. tenuerit, qd ubi cōtractus rei alienae celebratur inter scientes, non ualeat.

De locatione & conductione. Tit. XXV.

- 1 Locatio potest conferri arbitrio alieno sicut emptio.
- 2 Operae ubi praestite sunt indebitae quae licet repeti non possint, tamen repetitur earum aestimatio.
- 3 Scholaris qui conduxit cameram, quando possit substituere alium loco sui.

LOCATIO ET CONDUCTIO, &c.
 Dicit ergo litera qd id quod dictum est simpliciter de emp. & uend. scilicet quanti Titius rem aestimauerit, res uendatur. intelligitur etiam in locatione, scilicet, qd si merces promittant quanti Titius aestimauerit. † Sed pone scholaris uenit ad burgen. & dixit ei, ut sibi locaret domū, & ipse promittat mercedem quanti Titius aestimauerit infra annū, factum est qd burgen. scholari locat domū, iste scholaris domum inhabitat: deinde circa finē anni uel mensis, uenit burgen. ad scholarē, ut eat & sciat quā mercedem Titius aestimare uoluerit. Titius uolēs qd scholaris non soluat aliquid, non uult aestimare mercedē aliquam. Et ita nulla est locatio, sicut in casu simili nulla esset uenditio. dices tu, praecedentis tēporis usum domus scholarē locauisse. 2. non in ipso habet hanc conditio sine causa, ex hoc contractus nullus est. constat scholarē habuisse usum domus sine causa: unde dico qd ex quo usus ipse repeti non potest, re petere aestimatio illius usus: ex hoc probō per similem. nam lex dicit qd ubi operā praestite sunt in debita, cū haerepeti non possunt, tū repetit earum aestimatio. ff. de cond. in d. l. si non fortē. §. libertas. ita hic cū usus ipse repeti non potest per conditionē sine causa, tū eius aestimatio reperetur. sequitur in bene poliēda postea, id est, postquam falsō sarcinauerit. nam tunc demū habet praescriptionē uer. quia aut possit pernitere ille qui sarcina uel uel dedit, ff. de cond. ob cau. l. pecuniā. sic ergo uidēs, quod si ita dicat qd locant operā uel lonis, ita post qd sarcinauerit quanti inter eos placuerit merces constituas, nō est locatio, sed constituat: nascit praescrip. uerb. actio. sed opp. de l. j. mādati. §. ult. distinguitur, aut nulla merces interuenit, & tunc agit praescrip. uerb. hic dicit lex: sed ego dico, qd etiam si nō fuit dicit de mercede certa uel in certa, tamē si sit persona quā cōsueuit locare operas suas, dico qd agit praescrip. uer. nam ex conditione personā cōsueueram? tacitā uolūtate quā est de mercede. ff. de usu & hab. l. plenū. §. equitij. nam malē iudicauit quidā de seruiēte, qui pro scholari literas detulit ad parētes scholaris: tūc scholaris dixerat, qd si ueniret, benē satis faceret. nam iudex iudicauit, nā ex quo merces erat incerta, peti, idē poterat per l. ff. mādati. l. m. tuā pecuniā. §. salariū. ipse tulit sententiā contra ipsum §. nam hic est merces certa uel incerta: subintelligeret, si esset persona, nō esset gratis factura: quia cōsueuit locare operas suas: unde dico qd salarium quod datur gratia honoris, & remittit ei qui aliās gratis est facturus, & hic habet locū actio mandati, nec peti potest si sit incertū, & merces quā habet locum in casib. qui non sunt gratis, & si sit certa, & in pecunia habet locū locatio & conductio, ut hic: si incerta, tūc habet locum praescrip. uerb. actio, uel si nulla: si tamen sit talis ille qui praestat operas qui cōsueuit locare operas, ut s. dixi in fi. l. uel t. tacet gl. quāst. 7. an. l. scholaris qui cōduxit hospitij uel cameram, possit substituere in camera aliū loco sui, gl. dicit qd nō, qd hoc potius respicit societas quā fuerit inter illos socios: & ita uenit substitutus in locatione, cuius natura est, ut ueniat haeres uel substitutus. sed certē gl. non probat hoc, unde ita possem dicere, qd locatio inspicereetur. nam hic uiderentur duo contractus habitū cum diuersis: nam unus habitus cum burgen. se locante alijs cōsocijs de societate. pone, ergo qd uenit scholaris recedens a burgen. dñe factatis, seu permittatis qd ipse substitutus a me, inhabitet camerā quam a uobis conduxit: certē burgen. nullo modo poterit prohibere, quo minus inhabitet substitutus: quia de societate iuuenis scholaris recedēs nisi ad se. Item scholares qui sunt in domo, eum prohibere nō possunt ne inhabitet, sed solum societatem denegare. & haec uerba sunt, ubi cōtractus habitū sunt cum diuersis. sed pone, qd unus socius principaliter conduxit deinde locat camera alijs socijs post uenientibus, certē hoc nōn possit uerum dicere glo. qd non succedat socius substitutus socij recedentis, & dicent sic ei socij, non es admitendus in locum socij conductoris, quia non fuit simplex conductio habita societatis causa: unde secus in simplici conductio, qd probō. nam dicit lex, qd ubi nō est ueditio simpliciter, sed dotis causa, ut quando maritus repetit rem aesti-

matā dotis causa. ubi enim licet sit uenditio, tamen quia non est simplex, sed dotis causa, iudicabitur secundum naturam dotis. ff. de iur. dot. l. quoties. sic & hoc ex quo facta fuit locatio societatis causa, sortiuntur naturam iuris societatis. Item ad hoc facit lex, quā dicit, duo inferunt societatem ad cōductu- cenda publica uel gualia, certē habes, hic nūquam succedet, nisi expressē fuerit dictum. Et ita uideo qd inspicimus naturam societatis, non autem naturam conductionis, ut probatur, ff. pro so. uel adeo. & l. uerum. §. in heredem. si hoc est, dico, qd alij socij nō possunt in ipsum prohibere, nisi sit ille qui locauit ei: sed illi licet substitutum prohibere, & si nō prohibeat, tunc alijs ex conducto, ut C. loca. l. fundi. uel tenentur alij cedere ius qd habet substitutu repellendi. ff. de uic. l. creditorem. cum l. seq. dico, si burgen. omnib. in simul locauit, qd tenentur facto facere, & faciat unus socius qd alias locauit, sed de aequitate esset dicendū, qd si substitutus est aequē idoneus, qui erat socius, qui recessit, sit recipiendus. C. de episc. & cler. l. qui si plus. quod idem credo, de quo idoneo probatur, ff. de const. Bar. sequitur rectā.

INSTITUTIO LIBRO III

De iniurijs. Tit. III.

- 1 Actio iniuriarum an sit praetoria.
- 2 Actio iniuriarum an sit perpetua.
- 3 Libelli forma in actione iniuriarum.
- 4 Actio iniuriarum an tollatur dissimulatione.
- 5 Actio iniuriarum an teneor, si appello aliquā meretricē, et sit meretricis.
- 6 Materfamilias accipitur pro omni muliere honeste uiuente, aliquando pro muliere magne auctoritatis.

GENERALITER INIURIA, &c.
 In §. patitur. intellige heredem generaliter iniuria, &c. istum sic, qd quacunq; iniuria facta seruo in contumeliam dñi, qd iniuria facta seruo in contumeliam serui, iniuriosus non tenetur dñi, nisi si fuerit iniuria atrox. Sequitur in litera, si cōmuni seruo iniuria, &c. hic & is agunt ratione dominij, sed ex duorum persona fit aestimatio, contra, ff. eo. l. non est. fol. aut sit iniuria seruo in contumeliā domini, & non agunt aequaliter: & sic loquitur hic cum dicit, qd in ipis iniurijs sit, aut sit poena seruo in contumeliam serui, & potest agi si est atrox. Et nunc agunt dñi ratione dominij: & sic loquitur l. cōmunia. sed pone, ego habeo seruitutem in liberum hominem, uerberatus, nunquid mihi modō acquiritur actio iniuriarum? uideatur, qd non, quod cum hic enumerantur personae, per quas nobis acquiritur actio iniuriarū, sed ipse non est illis: ergo, &c. cum dicas, qd si in contumeliā illius cui seruus seruiebat liber homo fuerit uerberatus, qd domino actio iniuriarum competat, ut hic distinguo, in qua persona fuit iniuria facta, per l. ff. de iniur. l. apud Labeo. §. generaliter, tunc dico in quāst. proposita, qd si in contumeliam domini, scilicet uerberatus fuit seruiens liber, duobus cōpetit actio iniuriarū, nam hic praesumo qd fuerit in contumeliā domini uerberatus. nam dicit qd quaedam iure fecit, cum adiret, &c. secum ducebat suos comites, uni ex suis comitibus facta fuit iniuria, certē dicitur in lege, qd iniuria facta competit actio iniuriarū, ut d. l. apud Labeo. §. abduxisse. sed postea praetores in §. poena, &c. † Sed qualiter potest esse, qd dicitur litera, planū est, qd ante fuit lex, qd fuissent praetores, &c. lex statuit in actione iniuriarū poenam & litera ista dicit, qd actio iniuriarū est praetoria: ergo intentata a praetore: ergo lex poenam statuerat super eo quod nondum erat, qd est fatuū dicere. Dñs meus uidit quēdam dñm qui nesciebat rēdere, nam litera ista dicit aperte, quomodo est hic, nam credo per leg. xij. tab. agebatur, & tūc iniuria: sed ad poenam aliam statuit, ad quam perere agebatur per leg. xij. tab. Et idē hic actio pro tanto dicitur praetoria: quia ad

ad poenam aliam agitur quā ageretur ex leg. xij. tab. eam aestimare. † Ego etiā dico qd in ciuili iniuria aestimabitur ab iniuriam passis, & aestimabit iudex: passus enim iurabit, qd magis uellet tanto caruisse, qd passum istā talem iniuriā: con demnabit iudex ad tantum, & hoc dicit, sed ut dicit, non respicitur lex, per quā habebat iurare passus iniuriā: sed ego dico qd imō est lex in ciuili, petat qd iurare debeat, & eius iuramento credat. & est lex eadem: sed qñ loquitur in persona contra quā iuratur, &c. dicit iuramentū spoliati. sequitur in litera, & lex concordat sic, nunquid in trib. calibus l. Corn. hic positus, actio iniuria. est perpetua? Mart. dicit qd sic, nā cum hic actio in casib. his sit ciuilis, debet esse perpetua. C. de cōst. pe. l. ij. sed alia actione iniuriarū tolluntur anno cōtinuo, ut C. eo. l. si cōiitij excepta actio qd met. cau. nam illa tollit anno tali utli nō continuo: ut ff. quod me. cau. si cū exceptionē. §. post annum. doct. dicunt contrarium: nam dicunt omnem actionem iniuriarum tolli anno cōtinuo, siue sit ciuilis, siue praetoria. ut C. eo. l. cōiitij. in hoc concordat cum Marti no, qd mē. cau. non tollitur aīno continuo, sed utli. Sed ego certē sustineo opi. Martini sic ciuilis, &c. & ad leg. Cor. eo. l. in iure, de alia in iure loquitur, ut uerberatus, pulsatus, uel domum suam ingredi passus. Item in hoc qd doct. approbat mortuū, ego reprobo. dicit enim Mart. qd omnes actiones iniuriarū, & in integ. rest. anno continuo: sed fallit in actione quasi metus causa: & in hoc approbant eum doct. ego cōtrarium, qd omnes actiones regulariter nō pereūt de anno continuo: sed pereūt anno utli, qd probō. nam praetor in omnibus suis actionibus, faciebat mentionem de anno utli, ut patet j. de perp. & temp. actio. §. j. ergo l. conuictij. quā loquitur de anno ipsius, debes intelligere de anno utli. † Sed dicas quomodo formabitur libellus super actione iniuriarum? d. Rostr. dicit, qd sic, dico contra talem me passum fuisse iniuriā, & taliter iniuriatus est mihi ipse, & qd nollem per me passum fuisse iniuriā: dñs meus dicit qd sic non est formandus libellus, sed debet dicere sic, qd talem iniuriam nollem me passum fuisse, sed tantumdem me uelle amisisse: & sic iurabit probata iniuria, qui talia diceret & iuraret, qd magis uellet quinque solidos de suo amisisse: quia non est eadem ratio de dāno contendere, & lucrū non capere. C. de cod. l. si. & C. de iur. delib. l. si unus. §. licentiā. Sed Rostr. appareat contrarium, qd pauper homo qui nihil habet, quem in eadem iniuria sibi facta, & illa qd magis uoluit de suo amisisse tantum, cū nihil habet. ad hoc rīdet dñs Azo, qd iurabit, qd magis uellet de suo tantū amisisse, si tantū haberet. Dñs meus dicit, qd adhuc est libellus malē formatus, cum dicitur, qd iniuriam nollem, imō mallem tantum amisisse. nam dicit lex, qd iniuria aestimatur secundum tēpus & statum, in quo erat iniuriam passus tempore illatā iniuria: ergo debent esse uerba aestimationis ad praetorium, sic qd iniuriam noluissem me pro tanto passum fuisse, sed maluisse de meo tantūdem amisisse. & hoc probō, arg. ff. eo. iniuriarum aestimationem, aliās enim sequebatur absurditas. pone, fuit uerberatus canonicus simplex, certē tantum nollet de suo amisisse. C. uel deinde itē dimidio anni factus est episcopus, certē iuraret qd mallet de suo amisisse mille, uel propter obsequiū populū fm libellū eorum: & idē qd possunt admitti ad iuramentū, qd reputo absurdū: sed uere lex aliter non ob. qd intelligo, qd aestimatur in iure actio secundum tempus & statum, in quo erat iniuriam passus, aestimatur a iudice, quia iudex ad hoc se referre debet, ut referat sententiam referendo se ad id tempus, in quo iniuria fuit facta: non tamen probat, l. unica. ut necesse habeat hoc dicere iniuriam passus. Nunc quero, an in libello sit facienda mentio, qd aduersarius modo iniuriam di hoc fecerit? sic dico contra talem, qd ipse dixerit mihi, conuiciatur turpia, uel uerberauit modo iniuriandi, &c. distingue, quā dā sunt facta quae habent in se praesumptionem iniuriandi, quia uerbero discipulum, quā sunt in differentia, quā non habet in se praesumptionem iniuriandi, quia quis deserit barbā in contumeliam alterius, uel quia rusticus uocat clericum zonnice scire clere, sed sit factum quod habeat in se praesumptionē iniuriandi, dico qd non est necesse facere mentionem in libello de

modo iniuriandi: & sic intelligitur, ff. eo. l. id si sic factum tale, qd nō habeat in se praesumptionē ut factum in differens, hoc dico, qd non est necesse facere mentionem in libello de modo iniuriandi, aliās sic, ff. ad l. Aquil. sed & si quicunq; §. si. ff. loc. & con. l. cum quia. §. idē iul. & ff. de iniurijs. l. amplā. 4. † Sequitur in litera hic actio dissimulatione nō aboletur, dñs Azo intellexit quantū ueniat dissimulatio in continentem, uel ex intervallo, qd semper abolet iniuriarū actionē, sic nouerit ipse in sententia huius tibi pileus, cuius sententiam credo uerriorem: in hac parte dixit qd si in continentem dissimulatio iniuriam passus, qd tūc abolet iniuria actionem, sic loquitur hic ibi statim, &c. si intervallo ut qui offensus est & recessit: deinde de post dimidiam anni potuit cum aduersario, non aboletur actio iniuriarū, nisi constet qd iniuriam passus hoc fecerit animo reconciliandi, ac ubi uenit statim dissimulatio, tūc siue cōstat de animo reconciliandi, nō tunc aboletur iniuria. hic facit gl. quāst. pone qd aliquis decedens remittit omnib. malefactoribus suis, nunquid si reuoluescit, poterit agere actione iniuriarū? gl. probat qd sic, nam donatio causa mortis reuocatur per reuoluescentiam: ergo eodem modo hoc remisso arg. §. de donat. §. item gl. uidetur facere arg. qd uidetur destruere omnes ultimas uolūtates. dicit enim qd metus causa factum non est ratū: sed fuit facta remissio metus causa: ergo, &c. deinde soluit qd in perpetuum uidetur remissio facta: sed ego dico, rancorem in perpetuum uidetur remansisse, & sic loquitur quoddam factis. Sed ego nescio ubi iacet iacob. patet litera prin. huius tit. in §. iniuria contume. ob na. Quasi debitoris gl. tunc qd si quis sit metus debitor, & appello eum debitorem, quod iure appellor, idē non teneor si bi. † Item dicit gl. qd si appello aliquam meretricem, & uideatur qd sit meretrix, non teneor iniuriarum: quia expedit patere crimina nocentū. quidā dicebant cont. nāq; dicit lex, quicquid fecerit quis causa cōtumelia alterius iniuriosum est, & idē teneor iniuriarum actio. ff. de iniurijs. item apud Labeo. §. generaliter. & l. eum qui. ff. de iniur. Quare, quia qd ei quis infamet aliquod, non teneor si iniuriarum rīdet: & dicit qd uerum est, qd qui infamet in iure datur libello, & qd sic intelligatur lex illa, est arg. C. de sol. l. i. illa. ego distinguo docere quis factum alterius contra quem ibi ex quo pacto ille posset accusari ab alio, qui fortē ille qui uocauit eum talem, & uerum dicit, non potest eum accusare, & in hoc casu dico, qd uerum dicens non est iniuriosus: quia expedit reip. crimina esse notata & ca. puniri, ff. de fideiul. l. si a reo. §. id qd uulgō. & ff. ad l. Aquil. illa ceteris: ut quia dicit uel uocat filium spiritum hic not. & si uerum dicit, eum in nullo detegitur pactum illius, tenetur similiter in iure fisci. & sic loquitur, ff. eo. apud Labeo. §. generaliter. Sequitur in rem famul. 6. † Item dico, si quis affectauerit filiam suam. nam materfamilias, pro muliere magne auctoritatis, ut dicit gl. sequitur praetextam gl. exponit uno modo, sed ego credo qd non intellectus nostrā litera: unde dicit, qd dum aliquid contingebat tempus pubertatis, solebat ei tradi una uelitis, quā fortē dicitur praetexta: & idē dicit lex, qd ille dicitur praetexte proximi aetate accedere, qui ingressus est pubertatem: & idē dicit hic litera, qd si quis attentauerit praetextam, id est, pubertatem habentem ex tunc habitum, non tunc nescit: ut qui ipse tenetur ac si attentasset matrem suam. Et hoc uult dicere, & proba. ff. de liber. exhib. l. iij.

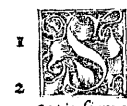
ADDITIO.

Vel spiritum. Adde qd iniuria dicitur inferri alicui, quādo dicitur qd est spiritus, & natus ex monacho, secundum Bar. in l. turpia. ff. de leg. j.

De obligat. quae ex quasi delic. nasc. Tit. V.

- 1 Iudex qui per imperitiam malē iudicat, tenetur ex quasi maleficio.
- 2 Medicus qui secat infirmum & malē curat, tenetur ex maleficio, sed iudex qui malē iudicat ex quasi maleficio, & de ratione diuersitatis.
- 3 Plures qui tenentur ex quasi maleficio, an teneantur omnes in solidum.
- 4 Dolus quid lata culpa, & quid leuis culpa.
- 5 Seruus communis, si uterq; dominorum inuadatur, & uterq; clamat auxilium

6 *xilium, locus est gratificationi, & sic saluabit quem uoluerit.*
 6 *Dolus quomodo se habeat ad culpam, & an ubi est dolus, sit culpa.*
 7 *Lata culpa est ignorare quod omnes sciunt, & ille est in lata culpa, qui licet tantam diligentiam adhibeat in aliena, quam in sua, maior tamen quam exigit communis hominum modus.*

INDIX LITEM SVAM, & cetera. Hic dicitur quod iudex qui per imperitiam male iudicat, tenet quasi ex maleficio: hic non tenet ex maleficio formo, quatenus unus medicus qui secat infirmos, & qui male curat, & per imperitiam tenet ex maleficio. nam I. Aquil. tenetur, ut probat, ff. ad l. Aquil. qua actio, l. acquit. §. imperitia. quare similiter iudex qui male iudicat per imperitiam, non tenetur ex uero maleficio. Ad hoc tenet dñs Azo, & dicit quod stare potest, & inter maleficia numerari, sed iudicare non: nam quia fecit, sed certe ista ratio non ualet unā festucam: quia secare non est maleficiū, sed male fecit est maleficiū: certe similiter male iudicare est maleficiū, ut C. de pec. iud. qui male iud. l. j. unde hoc dicere non est uerum, quia dicos aliter, quod est hic ratio diuersitatis in iudice, cum medico, quia dicitur lex in medico, quod ambo curant pro pecunia, sed in iudice non est simile. nā medicus eo ipso quod accipit infirmū ad curandū, pretendit se habere pecuniā, & sic in periculo deceptiū hoies: & id tenet ex uero maleficio, sed iudex nocet eo ipso, quod iudex nec pecu. recepit: si per imperitiam male iudicat, tenet ex quasi maleficio uero. Prædicta probatur de offi. præf. l. illu. itas. §. ad hoc. ff. de iud. l. cā. & in auth. de iud. l. j. uel aliter iudex in uitis eligat, alij uoluntarij ueniunt ad officium, imō coniurant cōtinuē, ut uocent: & idēdō nocent, id est, creant res. unde rarius agritur cū iudice, cui necessitas imponit, quod cum medico, qui uoluntariē. hic præsumit arg. C. de ne. gest. l. tutor. & ff. qui laud. cog. l. fideiussor. §. necessarius. caue ad hoc quod dicit gl. f. nā dicit quod ubi sunt plures qui tenent ex quasi maleficio, non tenent omnes in solidū, ut ff. de his qui dete. uel effug. l. quidā & §. plures. r. quā loquitur pluries, exercebat diuisim: nam si cōiunctim in solidū profecutus est dñs meus materiam meā de dolo & culpa, sic. Querendo primō, quid sit dolus adept. r. antiquorū simpli citas doct. credens diffinire exemplū, t. ponendo, quod dolus est, uerbi gratia, cum deposuisti rem tuā apud me, & ego rē tuam dimisi extra portā, & rem meam reposui in domo, hic cui dicit doli, & sic credebatur diffinire, quid est dolus & lata culpa, diffinendo ponit exemplū: ecce, tu deposuisti rē tuā in domo, posuisti rem meā in camera, res tua est diuisa, certe dicunt ipsi, quod est lata tui culpa: lepis culpa est, quā posuisti rē tuā in camera, & meā posuisti in arca. ecce quid est leuis culpa fm eos: & hoc nihil est, nec placuit modernis doct. quia doct. antiqui non tenent ad interrogata, quid sit dolus, sed exemplificant: unde lex dicit reprobare, potius quod definire, & non debet trahi per exēpla, ut in auth. de trien. & semil. §. cōsideremus. coll. ij. prima eorum responsio non est generalis: & idēdō dicunt doct. nc. firi, quod dolus est ex negligentia procedens, que minus adhibetur in proprijs quod in alijs. uer gratia: deponis apud me rem tuā custodiendā, cū negligentia custodio, & meam cū diligentia custodi: ecce dico quod hic dolus est. & ad hoc l. ff. de positi. l. qd. Nerua. & ff. cōmodati. l. ut certo. §. quod uerō. & de adm. tu. l. tutor. §. ij. sed certe ista diffinitio non est generalis. dicas ergo & diffinias dolū, ut lex diffinit. nā dolus est caliditas, & c. ut ff. de dolo. l. j. Item dico quod hæc diffinitio doc. non est bona. nam potest esse quod ego non habeam tantam diligentiam in re aliqua, quod in mea, cum non sum in dolo, imō quod plus est natura in aliqua culpa, nam pone tu deposuisti penes me digestū tuū, ego similiter habeo digestū meū, in quo corrigēdo adhibeo omnē diligentiam quā possum: & eontrā, in tuo solā literā non appono: nunquid sum in dolo ab sit. Item potest esse quod rem meam saluo, tua amittit, & tñ non sum in dolo, nec in culpa, uerbi gratia: incendium oritur, uo. lo, & propositum habeo saluandi res tuas, æquē bene sicut meas: deportare meas facio extra domū ad locū securū, cū his longē estā domo: deinde uenit uentus uehementior, ante quod apprehendere possum tuas, ignis uehementius uenit,

comburit res tuas, aliter sicut meas bene saluassent: certe dico, quod non sum in dolo, nec in culpa: ut ff. ad l. Aquil. qui accusat. §. in eod. Item potest esse quod eandem diligentiam haberem in tua, quod in mea, & tñ essem in dolo, uerbi gratia, ignis est in ciuitate, ego dico certe, ego uolo permittere rem depositam & etiam meā rem, unā cum deposita, propter hoc permittit perire rem meam, ut deposita per ea. certe dico quod sum in dolo: unde restringit hic quod dicit doct. quod minor diligentia inducit doli: uerum est ad quod tenetur. nam natura cōtractus depositarius, & hoc est custodia: ergo debet intelligi, ff. de præf. l. quod Nerua. sed pone: & in custodia depositi peris, nes me digestum tuum quod ualeat decē: habebā digestū quod bene ualebat uiginti, certe in casu isto teneor adhibere tantam diligentiam in tuo, quod in meo, quod probo, posito quod digestum tuū esset meum, non tantam diligentiam adhiberem in uili, quantum in pretioso: quia ubi minus periculum, ibi cautius est agendum: ut ff. de Carbo. edic. l. iij. §. si quis. & quod sufficit in re aliena adhibere tantam fidem & diligentiam in custodiendo, quantum adhibere si esset mea, si essem diligentior probetur. ff. cōmod. l. in rebus. in prin. ff. de sol. l. iij. & ff. de persona. l. qui saluadorum. Item addo debere tantā diligentiam prestare in re deposita, sicut in propria, secundū rerum qualitatē. uerbi gratia, ut deponis penes me equū, ego nullum habeo, sed librum meū pono in camera mea, uel in arca: uis tu dicere similiter quod equum ponā in arca? certe dico quod non exigitur, sed sufficit eum poni in stabulo: unde diligentiam quam exigit qualitas rerum debeat prestare. sed pone quod res aliena sit æquē sicut mea, & contingit incendium, ita quod utrunque rem meam & alienam non possum saluare, uel nam quam bene saluabo: uidetur quod alienam me debet saluare, ut ff. cōmod. l. si ut certo. §. quod nota. ff. de adm. tu. l. tutor secundo. Quid ergo dicemus? ego dico quod hic est locus cui uelimus gratificari: & sanum consiliū ut mihi met gratificer. nam ordinata charitas incipit a seipso. & quod sic hæc gratificatio, probo per se. ecce. t. Quidam erat seruus cōdis duorum, seruus dñm tenetur saluare in omni periculo æqualiter. ita contingit quod uterque dominorū simul inuaditur, ita quod quilibet clamat auxilium, quem saluabit seruus cū utrunque saluare non possit: certe tenetur quod quem uoluerit: & sic tenent omnes. t. Secundo quæro, quomodo se habet dolus ad culpam, nunquid ubi est dolus, est culpa? Et hoc patebit solutio quæst. quam uidi de factis: quidam burgensis fideiul. scholaribus pro quadam seruitute obligauit se ad damnum, quod eis contingeret, & ex culpa seruientis quandam rem furti perire agunt scholares contra burgen. pro furto cōmissio: burgenis excipit quod ipse non tenetur scholaribus pro ipso. nam furtum non cōmittitur sine dolo: ut §. de furtis. §. placuerit. & ipse burgen. astrinxit se ad culpam seruientis, non ad dolum: & idēdō de furto cōmissio ab eo non tenet. Dico ergo quod idem sit dolus & culpa: dicunt quod non: quia ex opinione distinguunt dolus & culpa: ego dico quod burgen. tenetur de dolo seruientis, arg. ff. de minorib. l. ex causa §. si mulier. ubi sumitur dolus pro culpa. unde ego dico, quod dolus est latior culpa: unde sicut uerum est, quod latior culpa, est culpa: & secundū hoc uerū, quod dolus est culpa, quod ita sit de latiori culpa probatur, ff. de positi. l. qd. Nerua. in prin. & ff. de uerb. sig. l. magna negotia. t. Tertio quæro quid sit lata culpa. dicit doct. quod lata culpa est negligentia maior, quod existat cōdis modus hominum, hoc est qui ignorat illud quod omnes sciunt: unde ille est in lata culpa, qui quamuis tantam diligentiam adhibeat in aliena, quantum in sua: minorem tamen adhibet quā exigit cōmunis modus hominū, ipsi inducunt legem. ff. de positi. l. qd. Nerua. ff. de uer. sign. latæ culpa. ff. de tribut. l. sed si pup. §. præscribere. sed certe doct. attentant id diffinire, quod est impossibile diffinire. nam sicut est impossibile diffinire quid sit mora. ff. de usuris. l. mora. ita impossibile etiam diffinire latam culpam, tñ si intelligas uerba doct. ille etiam est in lata culpa qui ignorat, quod omnes sciunt: intelligas si habet eandem causam sciendi cum alijs, quod enim si dum sit bannum regis coram rusticis, & ego essem in camera, nunquid dices res me esse in lata culpa, si ignorem bannum, quod omnes rusticis

rustici sciunt: ab sit, ego intelligo de eo qui habet eandē causam sciendi cū alijs: & sic intelligit. ff. de iur. & fact. ign. l. ij. §. sed fact. ff. de decr. ab ord. fa. l. si. dicas quomodo pones medicū ignorantis esse in lata culpa, cum & si ignoraret totam physicam, non esset adhuc ignorans uel negligens ultra communem modum hominū. nam bene scitis, quod homines physicā ignorant cōmuniter: ergo ignorando quod cōiter alij homines ignorant, non est adhuc in lata culpa, cuius tamen contr. dicit lex, quod est in culpa. ff. de off. præf. l. illicitas. §. sic ubi. sed tu dicit, quod unus constituitur in lata culpa: sed uerum quod dicitur quod lata culpa est ignorare, quod omnes sciunt, omnes intelliguntur qui sunt eiusdem conditionis, sub qua celebratus est cōtractus: ut quia forte secum conuenit ut fauet agrotatem, & ipse medicus ignoret illud quod omnis modus medicorum sciret & cognosceret, & quod medicus qui ignorat artē, sit in culpa: probatur per leg. ff. quidā accepit animalia de pasceuda, deinde nescit pascere: certe dicit lex, quod ille talis est in culpa. nam cum prædixisset artē, si tamen ignoret, in culpa est, sic & hic arg. ff. loc. l. si quis demum. §. si quis uinculos. ahās incipit Celsus. ad hoc facit lex quæ distinguit in certo cum alit. quod, in uito tamen extraneo, an ut cum artifice. ff. rem ra. habe. l. & ita de facto. §. nutritur. Hoc uiso, quæro quomodo se habet lata culpa ad doli: ut simile ad suum simile, & sic non est idem lata culpa & doli: quia nihil est illud cui est simile. ut ff. si mens. fal. modo dixi. l. j. §. hæc actio. Item quia nihil est id proprie quod est si fideiussor: ut eontrario uidetur, quod lata culpa sit doli præsumptio. & hoc dicit Azo. C. de positi. in summa. & hoc probat hic per legem, nā dicit lata culpa est, quod uidetur de hoc est dolus præsumptus, ut probatur, ff. si fideiussor.

ADDITIO.
 1 *Ideo tenetur. Adde quod medicus negligens in arte sua, dicitur in lata culpa.*
 Bar. in l. quod Nerua. ff. de po. & nunquid medico qui curauit podagram, si postea redit, debeat salarium: uide per eum. in l. maritus. ff. loc. adde quod no. Bar. in l. Archiatri. illum tex. C. de prof. ex med. lib. x. nam ibi est tex. quem etiam not. Bar. q. medici non debent habere salarium, nisi quando est sanatus infirmus, per hoc no. q. aduocati non debent habere salarium lite durante, & quid in procuratore, nuncio, & alijs, uide l. in l. diem functo. col. ij. uer. quid autem in aduocato. ff. de off. ass. ff.

De actionibus. Tit. VI.

- 1 *Differentia interdictionum ad actionem, an sit.*
- 2 *Interdictionum nihil aliud est, quam actio pratoria.*
- 3 *Libellus est scriptura breuis continens intentionem actoris & accusatoris: habet & alias significationes.*
- 4 *Libellus datur coram arbitro.*
- 5 *Libellus quando datur.*
- 6 *Libellus debet dari ab actore in causa ciuili, uel ab accusatore in causa criminali, in duplicibus iudicijs, uterque dat libellum.*
- 7 *Libellus cui datur.*
 Consuetudo est optima legum interpret.
- 8 *Libellus an requiratur in seruatione cause.*
- 9 *In libello non requiritur quod exprimat nomen actionis.*

SUPEREPT Vt de actionibus loquamur, & c. Quæritur an actio sit idem olim & hodie, uel datur quod sit, quia de iure antiquo, ff. diffinitur ut hic, & ff. de act. & ob l. nihil aliud. gl. uult dicere quod olim erat formula, sed hodie formula sublata est: ut C. de for. in pe. actio. sub. l. j. & si uerū est quod per Constantium sublata est formula: ut C. de formul. l. si seruus nauem. unde formula antiqua sublata est, sed no. quia & hodie actio esset formula: unde licet sub forma illa sub qua antiquitus mouebat actio, sit sublata: tamē & hodie sub certa forma habet proponi, unde t. qui ineptam seu ineptē proposuerunt actionem, debent succumbere causa: ut ff. si mens. fal. mo. d. l. j. quæ postea quæ sit differentia interdictionum ad actionem, dicit glo. interdictione formantur in personis duorum, unde illud delecti sibi restitutas, sed actiones in personis omnium de eo quod commodauit aliquis, iudicium dabo, ista differentia est uerborum non rerū, unde non ualet. Item inuenio in

terdicta informata in persona unius. ff. utrobi. l. unica. asseruat glo. aliam differentiam, interdictione iuris pratorio, sunt in introductione actiones à iure ciuili. Sed secundū hoc quærerem, quæ sit differentia inter interdictionem, & actionem pratoriam: unde dicit gl. hodie non est differentia inter interdictionem & actionem: ut §. de interdictionis. §. ul. quod est differentia hodie, sed nunquid fuit unum edictum, quantum est ius scriptum: enumerant edicta inter partes iuris scripti, ut §. de iur. nat. gen. & ci. §. cōstat autem ius nostrū, & edicta pratorum. sed sicut obligatio parit actionem, sic edictū. t. Vnde nec olim, nec hodie interdictionem, nil aliud est quā actio pratoria, quod interdictionem actio, & sit pratoria patet: quia omnia iura pratoris sunt in illo bello de interdictionis: & alibi ponunt interdictione sunt & parit ista iura scripta, unde competit ex istis facultatē agendi: & sic interdictionem nihil aliud est quod actio pratoria. Et hoc patet: quia lex promiscue utitur his nominibus, quod dicit hoc interdictionem, quando hæc actio un de olim hodie interdictionem, nihil aliud est, quod actio pratoria. Quærit postea, cuius obligatione actione actio sit finita? dicunt doct. quod illa obligatio est iuris actionis, quæ tenet utrunque uinculum, naturalis & ciuile: unde dicebat dñs dñi mei, obligatio naturalis sola est obligatio actioe ciuile, sola parit, sed esse inefficacē, uideamus autē naturalis & ciuile efficacem: quæ est ratio diuersitatis. dicebat ipse, ius ciuile introducebat obligationes ciuiles: unde filius noluit habere abortiuas, dedit eis potestatem capiendi actionem, sed naturales obligationes tanquā alienigenas non respexit. Hæc sunt uerba quæ mulcent aures, ego dixi, scilicet, de iure gen. sunt actiones, sed obligatio ciuile non fuit de iure gen. unde oportet me ponere quod naturalis sola quod parit actionem non naturalem, quæ est in pacto nudo: sed quæ est in contractibus uersitis seu nominatis, qui sunt de iure gen. per actionem. Sed quæro, obligatio naturalis & ciuile simul an sint causa sufficiens actionis, hoc admittunt doct. quod hoc sit falsum apparet, quia causa est ad cuius esse sequitur. Et potest causa sufficientis, ponitur ius effectus: sed dabo tibi legem secundū intellectum doct. ut quis naturaliter est obligatus, & competit actio contra eum, tutor durante tutela male administrabat. ob. argu. & hoc no. & tunc ciuili iure dicunt doct. ut ff. de adm. tut. l. tutorem qui tutelam. sed non oritur actio donec finiatur tutela. ff. de tu. & rat. dist. l. si tutor. Item testator legauit mihi penum, & si non daretur, legauit mihi decem in obligationem, penus est naturalis, & obligatio est ciuile. ff. ad leg. Falc. l. j. §. si ita. & ff. de pe. le. sicut fuit in precibus, sed doct. actio est etiam ius incorporale inherens personæ: unde secundum eos ita inherens actiones sibi. nostris, quod ab illis separari non possunt: & ad hoc inducunt leges, quæ hoc non dicunt, ff. de peculio quis ergo casus. ff. de persona libus. l. j. & ij. ergo actio ut dicitur est, ius mediante quo agitur: sed ut dixi, diabolicum est dicere, quod ius naturale adhærens, possit esse instrumentum agendi, ego contraxi tecum, contractus facti est. ff. de cur. fur. l. consilio. teneris mihi ex isto contractu ad ius, quod dicitur obligatio: istud mihi parit actionem, unde non est contrahere plura, sed possibilitatem agendi ipsam obligationem, & actio agēdi per obligationem, est possibilitas exigendi: & tunc restat applicatio petendi ad actū rei: hoc est impossibile quod actio sit ius inherens personæ, unde dicunt laici, oportet me querere qui dicit uel narret narrationem meam, hoc est, actionem: quoniam actio idem quod narratio, id est, applicatio causæ petendi aduerfario ad cōclusionem, & quod actio quædam narratio, l. dicit. C. de interdictione. l. uita. unde quædam litera hic actionem, quædam narratio, quæ postea de expositione membrorum diffinitio, actio nihil aliud est quā ius, & c. id est, actio est ius, & c. & ista uerba, nihil est, positum ponitur, & tñ dicitio nihil, ponitur ff. de ma. l. Titia. actio est ius, ibi ponitur secundū gl. ad differentiam effecti iudicis: sed ego dico quod ponitur ad differentiam rerum corporalium, quia res corporales non sunt in ea. §. de corpor. & incor. §. corporale. Item quæro quod est ius pratorium, actio pratoria, ciuile actio, ius ciuile prosequēdi dicit ad differentiam exceptiois, quia licet exceptio sit ad recipiendū, non tñ ad agendū ad id quod sibi debet, quod potest dici quod hic

dicit ad differentiam officij iudicis, non habet meram obligationem: ut ff. de act. emp. & uen. l. per conclusionem. ad si. uel ad litem ream actionis: quia tenet reali actione, in illo uir obtinetur, ut j. statim. sed contra hoc qd dicitur de reali actione, est qd statim in sequentibus. diuidit actionem in personale: ergo diffinit, qd diuidit qd diffinit. unde dicit, qd apponit qd sibi debet ad differentiam actionum, in quibus non petimus debitum, sed poenam alij imponi. Quia tractaturus sum formationem libellorum, promitto quadam generalia, nunquid interrogationes habeant fieri cum libello? dicendum qd si Titius debitori dicit, nescio quis haeres eius: & si sciam, nescio pro qua parte sit haeres, & pro qua parte habent fieri ante libelli donationem, dicendum est, qd sic qua est ratio, dicendum qd non fieri ista interrogatio, pro qua parte sit haeres ante libellum: forte actor plus peteret, & caderet in poenam plus petentium, ff. de in ier. act. l. j. §. j. & l. pro uisio est ante damni illationem quancunq, unde melius est praenire, qd praeniri: ut C. qn libel. prin. da. lit. contes. fal. l. j. & ij. si ergo dare libellus, plus peteret qd debebat, nisi primò interrogaret pro qua parte sit haeres, ut j. co. §. item dedi tibi libellu, respõsione habita: nihil prodest mihi: quia oportet et memet persisterere in libello: ut C. qno & qn iud. auth. qui semel. † Videamus quid sit libellus: est scriptura breuis, continens intentionem actoris & accusatoris: ut C. de app. l. ult. l. i. iure. multas alias² expositiones habet hoc nomen libellus, qnq; dicitur papirus alba, ut §. de episc. aud. l. iudices. hic autem doc. qd plura alia significata habet hoc nomen libellus: unde qnq; appellat conuentionalis, qnq; appellatorius, sed dicitur qd non sunt plura libelli significata sed plura supposita, unde Codex est liber, Digest. est liber, & sic de alijs, & tamen non sunt mille hic significata, sed plura supposita. dicunt doctores quod per auth. offeratur. C. de lit. contes. debet offerri libellus non per iura Codex, ut dicitur quod factum est nota per iura, C. de offer. libellis. & per Authent. antecedentem auth. illa offeratur, ualeat quod autem dixi, & in auth. de exhi. & intro. reis. §. j. sed auth. offeratur amplius tempore qd datur oblato libello, sed non introduxit obligationem libelli. Item per iura cum libellus debeat offerri, patet lex. C. de arg. l. pen. ubi dicitur, qd conuentionio in scriptis sit apud arbitrum. † No. dicit glo. qd libelli renocari coram arbitro, & sic per iura Codex. & sic secundum glo. datur libellus, & lex quam ipsi inducunt. C. de dig. l. quoties. loquitur de citatione. † Queritur qn datur libellus, dicendum qd libellus immediatè post citationem siue sit cum ipsa citatione debet dari, uenit nuncius ad domum meam, citet me ut uadam coram officiali tali die, des mihi libellum, deliberabo, & ueniam instruetus, & sic cum ipsa citatione dandus est, ad hoc dicendum mouet me. Prima ratio: aliquis est citatus ut ueniat coram tali iudice, quid faciet interim, nunquid melius est qd de tur ei libellus, & interim deliberet ut ueniat instruetus? hoc est contra communem rationem, qd ueniat in iudicio, ut recipiat libellum, & sic protelare lites: unde cum ipsa citatione debet dari libellus, & si aliter fiat, non debet dari responsum: ut in auth. de litig. excludendum. & in auth. de excusat. tut. & in his qui conuen. & reconuen. §. j. auth. offeratur. dicit offeratur tunc libellus, cum citatus est offeratur statim: istum modum arguendi habuistis, ff. de cond. & dem. l. iij. Item quomodo interrumpitur per simplicem citationem? sed nesciret reus quis ab eo peteretur, sed interrumpetur, si per eam actionem, quae est idem cum ipsa citatione: ut C. de actio. tut. l. ult. & de praescrip. xx. ann. l. sicut. quia ubi habet libellus offerri. Rost. dicit, qd in iudicio, ff. de iust. & iur. l. pen. dicunt ubi petatur, citetur reus, dandus est reo sic, ut causa ipsa citatione datur, ut dictum est: nisi datur iudici dando in iudicio, arg. l. ff. de iust. & iur. sed & potest dari iudici etiam in uia: ut ff. ad leg. iul. de adul. l. milles. §. sexaginta. † Queritur, a quo habet dari libellus? dicendum ab actore in causa civilis, ab accusatore in causa criminali: in duplicibus iudicijs uterq; debet dare libellum: ut in iudicio fam. ercisc. ad hoc quod iudicium sit actualiter duplex. ff. fam. ercisc. inter coheredes. † Queritur, cui datur libellus? dicendum quod reo & iudici: tutus est qd ante de iudici, ut iudex faciat redigi in

actis, non autem eo ueniens aliquid immutat, & sic interpretatur consuetudo quae est optima legum interpretatio. ff. de leg. & sena. consul. l. si de interpretatione. bene dico, qd tunc reo primò, ne contra hoc malignetur: quia tollenda est causa malignandi. C. de prob. l. habemus. & C. de iudi. l. ij. ad si. Queritur, quia datur libellus, dicendum qd fauore rei & iud. rei, ut deliberet si cedat aut contendat: ut ff. de eden. l. j. Item fauore iudicis ut secundum formam libelli possit facere sententiam & testes recipere: quia libellis hominum memoria: & iudex debet libello conformare sententiam, ff. comm. diuid. l. ut fundus. C. de fideicom. lib. l. ultra. & sic datur libellus ob fauorem iudicium, cum principaliter datur libellus ob fauorem rei. Pone, reus dicit actori cum uult ei libellum porrigere in scriptis, concordemus. Et breuiter ego statim respondebo: dicit actor, ego uolo qd tu recipias libellum, & secundum iuris ordinem procedatur secundum illam auth. offeratur. Queritur, an reus cogatur recipere libellum? dicendum qd non: quia fauore rei est ad hoc introduci: ut ff. de eden. l. j. §. non debet rector, quia in eius ratione, ut de leg. & senten. co. prin. l. qd fauore. & ff. de leg. & sen. con. l. nulla. & quilibet eis quae sunt pro se introducta, renunciare potest, ut C. de episc. & de. l. si quis in conscribendo. & de pact. l. si quis. & ff. de pact. l. pactum. debet igitur libellus offerri reo, fallit, dicitur docto, in casibus in quibus non datur libellus: & illa instantia quas assignant, sunt in libello, ff. sed quo iure fuit introductum, qd offeratur libellus per auth. de exhi. & intro. reis. §. sancim. Et ipsi dicunt qd recipiuntur instantia qd non datur libellus in libello, ff. sed uis commune erat, qd libellus non datur ipso iure: ad quid, sibi quæris instantiam in illo iure: si enim esset recta instantia, esset posterior illa authentica, quae hoc dicit: sed illa in iure posita, unde nulla aliarum instantiarum quas assignat, datur, docebo tñ in eorū dicitis esse dolum. nam potest instari iuri posteriori, quia leges illae quae prohibent dare libellum, desiderant celeritatem, unde leges illae licet non cogitauerint de non dando libellum, hoc trahimus tñ ex ratione. l. quia illae debent procedi de plano, id est, celeriter: & sic cum non datur libellus: unde ex ratione illarum legum colligo, qd non debet dari libellus inter alias instantias, quas assignauerit, est una qd potest in dubiis renocari: dicit in actione in factum descendente ex re de iudicio non datur libellus, quia executio est parata, qd uni ex sententia condemnatoria datur duplex auxilium officij iudicis, & tunc est parata executio: sed si intentaretur actio in factum non esset parata, ff. ne uis fiat, qui in primo ius est legis, quae missum per istam occasionem, dixi, dicas non dari libellum, breuiter in nulla uidetur actio in qua dicitur lex, qd summariè est procedendum, dandus est libellus ut numerentur plures. ff. de iud. l. iudices. Item qn cognoscit episcopus inter clericos, uel inter uiles personas, non est dandus libellus, certe leges illae quas allegant hoc non dicunt, sed loquuntur de sententia, sed ex eis potest colligi qualiter debet formari libellus, ff. com. diui. l. ut fundus. qualiter datur, i. utrum datur in Latino cõi præposita lingua mater, na, unde quantum ad ea, hoc est, ad ordinationem iudicij spectatur, est locus iudicis, ff. de test. l. iij. §. ultra. Queritur, nunquid debet dari libellus reo, ut differat, & super eo deliberet, uel quod non datur, sed actor secum habebat & faciebat reo copiam describendi, unde hic dicit rub. de eden. l. de iure contra rationem esset scriptor rei ar. ff. ad Treb. l. postulatam. in fi. l. Queritur, quid continere debet libellus cõfirmationis, & alia de quibus habes ff. de rei uen. l. si in rem. C. de episc. & cle. auth. generaliter. Item causam debet continere, C. de ed. edic. l. ultra. §. cõ autem. unde ait prator neminem audiam sine causa. ff. de tran. fac. l. cõ hi. nunquid & actionem breuiter si non arg. quidam dicunt, qd non, & ideo expressa praeter causam, & actio & ius credunt sapere dixisse: alij dicunt, qd ex ordine rei & causae sunt certi, de edict. actio. & c. ideo oportet actionem opponere, ut ff. si cer. pet. † Si quæras utrum sit actio: uidetur esse fatua questio, quia actio est, sed quæris, utrum nomen actionis sit exprimendum in libello? dico qd non, sed si quæras, utrum actio uidetur esse fatua questio, quia actio est applicatio causae ad relationem ex quo igitur libellus con-

cludit est actor dicitur qd non est fatua, quia actio est applicatio causae petendi: unde si dico, mutuauit tibi decem, unde peto quod d mihi reddas, in isto facto sunt duae causae petendi, & quia duae sunt actiones, certi conditio generalis per hanc causam petendi ex mutuo est ista: quia mutuauit tibi decem, unde peto qd mihi reddas, nullam expressam actionem continet, unde actio est arg. legistarum, arg. certi conditio generalis certum debes, ergo certum solue. arg. actione ex mutuo mutuū recepisti, ergo mutuū solue: unde actio est narratio quadam, uidelicet applicatio causae petendi ad relationem, ut C. de interditijs. l. ultra. unde dicit tibi una litera narrationem, alia litera actionem, ex modo concludendi non possum perpendere qua actione agis: ut cum dico, uendidisti tibi librum pro decem, unde solue gratia decem, fecisti mihi futurum, posset per actionem furti concludi, condemnatus esset infamis: ut ff. de furti. non potest uel certi conditio generalis, & tunc non esset infamis: ut C. de actio. & obl. l. cesset. praesumitur certi conditio intentata, quia benignior, ut ff. de pet. har. l. sed si praes. posset quærit nostra proponi ubi nulla est intentata: sed in illa lege utraq; erat intentata, & praesumitur intentatum de benigniori, sed hic qd optime facit sicut in sententia, posset fieri ad duas actiones: ideo dicit ut dicitur est, doct. contrarium, testator habet uellem pro mulieris uisu, si leget uellem mulierem, uidetur legata uestis quae usui mulieris tantum, seu pro priè deputatur: ut ff. de leg. iij. l. hoc legatum. ergo & hic pro prior actio praesumitur intentata, ut benignior ad arg. in op. positum dicunt qd uerum est quæque proprie competere, ponamus, cõpetunt due ad idem, & ambae speciales siue proprie uerbi gratia, testator legauit rem suam mihi, dico contra hanc redem quod testator legauit mihi rem suam talē, tu habes eam, peto ut eam mihi reddas: potest concludere libellus habens diuersos effectus super actione reali, potest concludere super personali: ut testamento quid dicemus hic, imò ex modo concludendi actio actionis, dicitur sic factum, ex quo non oriuntur plures actiones habentes diuersos effectus: interesse exprimeretur: nam si est factum ex quo non oriuntur plures actiones uel oriuntur, non habent effectus diuersos non esse necesse exprimere, qd qn habent exprimeretur plures, unā debet exprimeretur, habet ff. de tribu. l. qd in harede. §. eliger. qn una est, non debet alia exprimeretur, ar. ff. de lib. & post. h. l. j. & si sint plures quae habent eosdem effectus, non oportet exprimeretur arg. ff. ad Vell. l. omnino. puta dicendum, ubi sunt diuersorum effectuum, non oportet qd exprimeretur, unde dicit lex: seruus meus dedit tibi pecuniam, ut inde emereres praedia, sed non emisti, habeo contra te mandati & furti. sed ego dicam, sic ago contra te, qd seruus meus dedit tibi pecuniam, ut inde emereres praedia, & non emisti, actio est mandati. Sed dicamus, ago contra te, quia seruus meus dedit tibi pecuniam contra uoluntatem meam, actio est furti: dicendum ubi nulla concluditur: expressè intelligitur ad intentatam, quia agi potest per legem difficilem. ff. de lib. & post. l. Gallus. §. j. ubi sequitur plures quae non cõpetunt ad idem, sed diuersos habent effectus: quia una est stricti iuris, alia est bon. si. ut uendidisti tibi librum pro decem, peto agi certi conditio ex uendidisti, erit ne idē dicendum, qd sic: quia quilibet & bene debet habere suum pōdus. ff. de leg. j. l. si quando. ut in exceptione de te praesumo intentari rei uend. quia alijs illa uerba serua. & tu possides eam nihil operent, ecce ad exemplum: uendidisti tibi pro decem, & ista decem promissisti, dico sic, ago contra te ad decem, ideo mihi promissisti ex causa uenditionis, siue praesumamus intentatam actionem ex uendidisti, superfluum esset hoc uerbis promissisti: ecce ad exemplum locauit tibi fundum, & tu occupasti arbores, uel clā. uel uendidisti ago contra te, & hic non intentabitur interditijs, qd ui aut clam: quia frustra apponerent illa uerba ut aut clam dicunt qd non quia interditijs quod ui aut clam, non intentatur, si dolus interuenit: ideo locū non haberet ubi fieret mentio doli. hic est forma libellorum: debet uocare factum ex facto, elicere causam petendi di, ex causa petendi: concludat in actione aduersario peto ut soluat iudicis officio, ut si dicitur est. dicit quidam, soluendo aduersario ex causa petendi in actione debet dicere actio: ad hoc imploro officij iudicis, quia mer-

cenarium actionis, unde debet esse cum actione mercena: l. i. eius, sicut me inuitat. Dicit Azo, & meum seruientem, & quidam officium sit mercenarium: sed tñ sine hoc proceffit libellus, quia consideranda est causa probationis bonorum. Sed quare dicit hoc coram iudice in testamentis, & in contractibus: ut ff. de hare. insti. l. j. §. ex fundo. ita in similibus, unde tñ debes mihi pecuniam, indigeo pecunia, licet non dicam ut soluas, constitueris in mora, unde dicit lex, aliquis uerberatus est, dicit amicis suis, sed non dicit, uolo qd me uendicet, uerberauerunt eum amici mei, quia illa uerba habent pro iussu. ff. de bon. liber. l. Paulus respondit.

ADDITIO.

- 1 Multas alias. Adde l. in l. j. §. ubi. ff. de off. pro con. Et qui dicitur propriè libellus, uide per eundem in l. j. ff. de off. assessor.
- 2 Libellus debet concludere ex praemisissis, quia non probat hoc esse, quod ob hoc contingit abesse.
- 3 Libellus in rei uendicatione debet continere dominium praesens.
- 4 Libellus in actione personali, requirit expressionem obligationis. Dominium praesens, licet ex praeterito dominio praesumatur, oportet tamen ipsum praesumptum allegare. Obligatio praesens, licet praesumatur ex praeterita obligatione, oportet tamen ipsam obligationem praesumptam probare.
- 5 Causa an praesumatur ex diuturna solutione.
- 6 Alienans omnia bona sua, licet non dicat in fraudem eo ipso quod omnia praesumuntur in fraudem, etiam si non exprimat.
- 7 Praesumptionum duo genera, quaedam iuris & de iure, quae non recipiunt probationem, quaedam iuris non tamen de iure, & contra istam admittitur probatio in contrarium.
- 8 Rei uend. uilem habere & publicianam differt, & quando.
- 9 Libelli forma in rei uend.
- 10 Testibus receptis & publicatis, an aduersarius possit alios producere.

ACTIONVM. Actionum quaedam sunt in rem, quaedam in personam, si agam contra te rei uendicatio pro re mea non est, sed habet lit. contes. & lite pendente res illa mea efficitur, an ex uirtute primi libelli mihi debeas condemnari, an opus sit noua instantia? quidam dicunt qd de hoc est decre. de noua sed illam non uidi, uidetur qd sufficiat post instantiam, nec opus sit nouo libello, quia actio pignoratitia cõpetit de mō pecunia soluta: sed si alijs agat, an te qd soluat pignoratitia actione, si lit. cõte. pendente iudicio soluat: sed ibi aliquis aduersarius in actione pignoratitia cõdemnari, & sic sufficit ius quantum lite pendente, ut ea ex eadē instantia fiat condēnatio, nec opus sit nouo instante libello, ut C. de pign. act. & l. si rem. §. ultra. & ibi sunt plana iura allegata pro parte ista: quare istud erit in rei uend. credo qd non mutuo uel mutuauit lite contes. & l. porrecto. certe erit opus noua instantia, ff. de iud. l. omnium. & sic est in quaest. proposita. Itē posset argui pro parte alia, ex parte rei sufficeret noua possessio lite pend. acquisita, ut ff. de rei uend. l. sententia. §. j. ergo ex parte actoris sufficeret nouum dñi uel acquiritur lite pend. dicerem tñ cont. nec est sy. de reo & actore. Sequitur in l. tera, summa dicit actionis est quaedam in rem, quaedam in personam, summa dicit gl. id est, breuius: quia nulla breuior, ut de ibi cõtra hoc arguit per §. primū. & §. quaedam. ibi dicit quaedam sunt mista, quia ista diuisio non est sufficiens, data per hanc duo mēbra tantū: quaedam in rē, quaedam in personā. ad hoc est arg. qd dicit gl. de uirtute sermonis mista actionis, ut gl. accipit. ueritas neq; continetur sub actionibus in personam, unde dicit Azo, qd sunt mista personalis, licet habeant quidditatem, & quandā personalitatem plus tamen habent personalitatem, unde petitio hereditatis mista ex lege dicit eam personalem. C. de pet. hare. l. hereditatis. & qualiter dicuntur quaedam mista, quaedam in rem scripta, summa diuisio in duo genera diuidit. aliae enim sunt in rem, aliae in personā. nā tunc agit uniusquisq; actum, cum agit illo qui ei obligatus est, uel ex contractu ex maleficio: quo casu pro dicitur sunt actiones in personā, per quas aliqd sibi dare aut facere oportet, & alijs quibusdā modis exponit gl. istud uerbum ultimū, & alijs quibusdā modis, modò approbat ultimū, & per hoc uer. & alijs qui

quibusdam modis intelligas actionē ex varijs causarū figuris, id est, cond. fur. dicit gl. & dicas qd' uerū est, q' cū de forma ex varijs figuris causa, in nō varijs figuris, sicut gl. intendit: quia neq; ex delicto, neq; ex contractu: uel quia imō dicas, q' ex delicto & furto. Sed dic q' conditio furtiua cum varijs figuris causarū, ex causa uaria figuratur, id est, habet uarias figuras & similitudinem delictorum & contractuum: tamen ex delicto est, quomodo ergo exponemus hanc uerba, & alijs quibusdam modis: expone ut gl. primo modo exponit: uel dicam q' per illa uerba, ibi intelligit' datiuus actus, sic potest intelligi de actio. & oblig. l. j. Sequit' in litera, aliud uerbum damus, aut cum eo qui nullo iure ei aliā obligatus est alicuius de aliqua re controuersiam, quo casu prodicitur sunt actiones in rem: & sic uult ista litera, quod tunc actione reali non sit obligatus, arguit gl. hanc in actione reali tenetur ad restitutionem faciendam, ergo est obligatus, gl. non bene soluit, sed de hoc expedit' in inferiorib. unde arguit sic: sicut in reali actioe possessio sufficit aduersarij: ut C. de iur. aliā unica. sed lex ista siue actio, possit ad exhibendū, sufficit aduersam. Sed ad exhibendū actio personalis est, ff. ad exhibendū. l. iij. §. est aut. quia igit' rei uend. nō est personalis actio, quia nunquā in illa debet contineri obligatio: quia arg. ff. sufficit modus iste, uendidi tibi librum pro decem. Et ad hoc est obligatus: unde peto, ut illa decem mihi soluas: uel oportet dicere, uendidi tibi librum pro decem, & ad hoc es mihi obligatus, unde peto, & c. dicit quidam, q' debet contineri obligatio in libello, quia debet libellus concludere ex prāmissis: quā nō probat hoc esse, qd' ob hoc contingit abesse. C. de prob. l. neq; natales. & l. nō nudis. & ff. de prob. seruitutis. & nō sequit' si uendidi, q' propter hoc sis mihi obligatus, & q' mihi debeas soluere, quā forte soluisi. Itē in rei uend. debeat allegare dñum prāfens obligatio, doctores ut cont. & uulgus. unde si emisti a me fundū pro decem, semel fuisti obligatus: ergo prāfemet uirtute esse obligatus: quia sic est in dñio: ut C. de prob. l. j. & l. si nō possides. & dicit unū, & quā ex ea sequant' uel prāsumunt. sequitur cū dico, ego uendidi, uideor dicere te esse obligatū ad iura in cōt. alleg. dicendum nō probat hoc esse, qd' ob hoc contingit abesse: non probat ex ueritate, sed probabiliter ponuntur. Azo dixit cum modus, qui procedit ex ueris & necessarijs: & idē demonstratiuus simili modo illo non ostendit iustitiam nostrā. unde arg. legistarum ex probabilibus: sed certē dicamus, syllogismus dialecticus sit ex probabilibus institutis ex necessitate, unde si dicam: omnis mater diligit filium, Medea est mater, ergo Medea diligit. idē syllogismus dialecticus ex necessitate: sed ex probabilib. & necessarijs. ista enim nō est necessaria: omnis mater diligit: sed probabilis sic debetur hic dicit: quia quidā ponitur retineat in mente: unde cum enthymemate dicemus sic, Quicumq; uendiderit, debet soluere: uendidi tibi, ergo debes soluere illud, arg. legistarum de necessitate instat. Sed prima non est necessaria: quia forte iam solutum est, sed est probabilis ad aliquid, dicunt q' non est simile, q' rei uend. cōpetit ex possessione prāfenti, & iō absentī. Sed personalis actio cōpetit ex contractu nondū habito, idē sufficit allegare contractū arg. agnoscat, cum ista tria in personali reperuntur per ordinem ob omnino: & in actione contractus est causa remota, obligatio proxima in rei uend. tria requiruntur, titulus, traditio, & dñum: titulus & traditio fuerit quasi directē dñum, est causa proxima causa incerta rei uend. dicimus ergo q' in reali debeat allegari in libello causa proxima cū incerta, l. dñum, ergo & in personali oportet allegari eam proximam, scilicet obligationem, quid ergo dicemus ad istam quaestionem? Ego teno illā de iure qd' habeat in libello exprimi obligatio: quā illas non concluderet, sed dicas prāfuit obligatus. Et certē debet allegari, prāsumptus esset necessarius talis libellus: id sui dominus rei quā possides, unde peto q' eam mihi restituas: certē non unde ex prāterito dominio prāfueris prāfens dñs, oportet ipsum prāsumptū allegare sic, licet ex prāterita obligatione prāfumeretur prāfens obligatio, oportet ta-

men ipsam prāsumptā obligationē probare, t' unde dicit doct. ex diuturna solutione prāsumitur causa: unde si dicere, ego ago contra te, quia soluisi mihi & antecessorib. annuatim tales redditus, quare peto q' nūc soluas, non procedit libellus, quia licet ex diuturna solutione prāsumat' causa, imō sufficit allegare diuturnam prāstationē, sed oportet allegare causam, quā ex diuturna prāstatione probet. hoc habes, ff. de uisuc. cū in rem uerso. sed contra arg. sic lex ponit' lē causam: t' quidā alienat omnia bona sua, & si nō dicat, q' in fraudē eo ipso quod omnia prāsumunt' in fraudē, etiam si non exprimat'ur, ff. quā in fraud. cred. omnis. §. Lucius. q' & hic prāfumeretur obligatus, oportet exprimere: dicendum q' idē de libello, dicit' tibi de libello supplicatorio non cōventionali. t' Dicens tū simile est, dicunt. duo sunt genera prāsumptionū: quēdā iure, & de iure quā non recipit probationem in cont. quādam iure, non tamen de iure. Et cōtra istam prāsumptionē admittit' probatio, q' prāfumeretur primō oportet exprimere qua prāsumptione prāsumo, & allegare in isto genere fundi obligationē prāfuitā, prāfumeretur obligatio: unde oportet q' rei uend. cōpetit quādoq; directā directē, quādoq; utilis utiliter, quādoq; directā utiliter, quādoq; utilis directē, directā utilis accipit ex parte actoris, directā utiliter ex parte rei, quis habet directā rei uend. dicit' ille qui habet directā dñum: ut emphyteutarius, superficiarius, uel qui habetur pro dño sumptione, mater, pater uendicat filium ad dicta causa a iure quaesitum, neq; habet dominium directū, dicit gl. & qui non emittit' a non domi no bon. si. uilem rei uend. doct. hoc non admittunt, imō habet Publicianam, & t' differt habere uilem rei uend. & Publicianā: quia utilis preferit directē. ff. si ager uelit' q. uel emphyt. pe. l. j. & si. non Publician. ut ff. de publ. l. pe. ille qui possidet rem meam uel tuā, qui habet potestatem seu facultatē restituēdi, ille tenet directā, ff. de rei uend. l. officium. & possit peti ab aduersario detinente actione in rem. C. de all. iud. mu. ca. fac. l. j. sed non qui possidet ciuilit' tantū, scilicet animo tenetur rei uend. dicit' q' sic ff. de usu. l. cui usq; fundi. datur ciuilit' cōtra eum q' nō possidet, si dolo de his possidere. ff. de rei uend. qui dolo potes modō obulare. Et scias q' cōpetit directā directō, utilis utiliter, utilis directē: dicit' uerbis nō facerem uim, quia sunt uerba magistralia, & possent improbari per legē per theorica iuris, quā est talis. cum omnis burgen. istius ciuitatis de omnib. suis possessionibus soluit aliquid regi. si uerō dicit: aliquis de burgen. cōtra possessorem detinentem possessionē suam, ago cōtra te: quia tu possides fundū meum, uel fundus cuius dominū ad me pertinet, unde peto, & c. si dicat se dñum directū, ergo dominium, si si ager uelit' uel emphyt. pet. l. j. ff. de min. & si. no. §. sed & possit. Et sic debet cadere a causa, cum utile dñum habeat nō directū, cum aliquid soluat de fundo illo: & sic utilis cōpetit non directā, & qui inepiam proponit actionē causam amittit. ff. si men. fal. mo. dix. sic potest excusari libellus: secundū omnes sunt interponēdi secundū consuetudinem regionis, cum dicit se tuus, dum intelligit, q' si domin' eodem modo qd' potest eadem in aliquo subdito regis, & q' sermones sic sunt intelligēdi, habes de sup. leg. l. Labeo. de fundo instr. l. cū de laionis. §. asinam. Rofr. idcirco docet fortē libellum in rei uend. t' Ego dico me dñm rei talis, p'nta fundi designabit. item meliori modo quā poterit, quoniam tu possides. unde illum fundū peto mihi restitui cū fructib. perceptis & percipiendis contra istum libellum, ad eius repugnantiam arguit quidā sic: quia eadem esset cōclusio realis: quia ista conclusio potest esse personalis actio, dicit' illi cet possit esse conclusio, tamen petendi in personali allegatur cōtractus. dicunt alij, q' ita debet cōcludi: unde peto rem meam esse declaratā, per diffinitiuā sententiam declarat' res esse petitoris: ut ff. de rei uend. l. ex diuerso, ergo debet peti in libello, quā sententia & libellus confirmat. ff. comm. diuid. l. ut fundus. dico q' non oportet sic dicere: hoc tamen tuus esset, ad hoc dicit' fuerunt moti propter hoc, propter qd' dicitur, q' tenetur rei uendic. nullo modo est obligatus, unde debet conuertere actor sermonē suum ad iudicem: sed dicendum

cedendum, q' in rei uendicatione etiam concluditur cū sit actio, ut patet hic. Item quāris tu quid sequeretur ex ista subtilitate, si restitutio rei mea mihi deberet officio iudicis, sequeretur q' interpellatio extra iudicium facta de restitendo da re mea non inducet morā. quod aperte falsum est. Item q' dicitur cum fructibus perceptis & percipiendis, certē libellus malē formatus est: quia si est bon. fidei, de cōsumptis nō tenet: ut §. de rer. diu. §. si quis autem a nō domino, de extantibus tenet non rei uendicatione: quia naturali ratione fecit suos: ut in praell. §. sed idem officio: ut C. de rei uend. l. certum. §. bo. si. si autem sit malā fidei, de cōsumptis. tenetur condictione sine causa, de extantibus: quia sic uel sic prāferendus: ut in nauis. §. si. nisi habet' titulū, qd' de percipiendis tenetur accusatur: ut C. de rei uend. l. si fundum. nisi in casibus quos non prosequor notatos in praell. §. unde debet libellus concludere. distinguo in fratribus: quia sic uel sic prāferendus: unde modum formandi libellum secundum Rofr. non probat in hoc qd' dicit: unde peto q' mihi restituas, sed cū dicit, fructibus, oportet q' dicat quā causa cōsumpti, & ex qua causa non essent percipiendi. Itē & si exprimat, nō dicuntur peti certi cōditione. dicit' dñi, debent peti certi cōditione illi, de quibus potest esse certus actor: quēdā petet percipiendos, de illis non potest esse certus: quia pendet ex facto aduersarij, unde certi cōditione nō petimus. ar. ff. quor. leg. l. j. §. qd' aut. uenio ad tex. dicit' litera, q' qui tenetur rei uend. nullo iure est obligatus, quō ergo pererit ab eo: dicit' dñi, q' ille qui tenet rem meam, est mihi obligatus, probatur in simili hoc, si in actione de peculio, quā est in rem quantum ad actionem. ff. ad Maced. l. creditor. contra te non stringit, qui possidet ad restituendū: ergo obligatus est per diffinitionē obligationis. §. de obl. in prin. ff. de act. & ob. l. actio nū genera. dico ergo q' obligatus in principali obligatione, unde obligatur, sed nō ascribitur persona, sed rei: unde obligat', sed nō ascribit' rei, unde dicit, l. praedij. sententia praedia abfoluuntur, ut ff. de pub. uer. & cōm. l. impubes. & ff. de ne. gest. l. qui aliena. nisi dices qualiter nō poteris succubere in directā rei uendicatio. si alij agas cōtra te directā rei uendicatio. post lit. contest. definas possidere, fac q' quidam amicus tuus possideat, & sic ex personali nō poteris condemnari, quia defineris teneri directā, si conueniat te utili lites contest. incipere possidere. & sic teneris nō utili sed directā. dicit' doct. sed post litem cōtingat istam narrationē, tū & formam dati libelli. sequit' condemnatio, ut ff. de rei uen. l. utiq; & ff. de his qui not. infra. l. seruus. si peto seruum directā rei uendi. & post lit. contest. moritur, cōpetit utilis ex ueritate primi li. sequitur confē. condemnatio. Item uerba siue cōtinuē ad prāfens tēpus referuntur, i. ad tempus lit. contē. ff. de interdic. l. j. circa si. sed adhuc remanet in cōueniens, quia ita capio libellū datum. Et in hoc uidēam fieri istam uariationem: sed tunc dicam procedi ex forma primi libelli: quia nō debet offerri in uoluntate rei, per quem actor nō possit ad suum peruenire, q' ut ff. de eo qd' cer. lo. l. j. t' Ecce forma alia: aliquis contra aliquem in rei uend. produxit testes, qui deposuerunt pro eo, testibus publicatis, uidit reus q' actor probauit de dñio: uadit ad suum aduocatū dicens, malē egistis causam meā: quia ad principio cum actor dixit se dñm, & produxit testes qui de deposuerunt pro eo, produxerunt testes remotiores, quod e ego essem dñs, sed modō post publicationē nullum possum producere, dixit malitiosus aduocatus: imō potes admitti ad producendum testes, non ad fundandam intentionem tuam, sed ad conuincendū testes partis aduersae de falsitate: & hoc potes perficere per legem, C. de testib. l. ult. & probando q' sis dñs, opponis de mendacio testium, qui deponūt a ctorem esse dñm, t' quia impossibile est q' duo habeāt dominium eiusdem rei in solidū, ff. loc. l. si ut certo. §. si duob. uelliculum. dicendum q' non admittitur: quia si sic induceretur iam alia uia quod l. si. noluerit qd' esse non debet, ut de his qui no. in l. athletas. §. si aut. ad legem in cont. allegatam, dicunt, q' post aperturam testium, admittat' reus ad conuincendum testes de mendacio super his, ante aperturam testium prouidere non poterant, sed reus bene poterat prouidere,

an erat dñs uel non: sed si testes deponēt actorem dominū, quia uiderunt qd' emit a reo, uel alio, quia dñs erat in ciuitate ista, tali die posset perducere testes, qui probarent cū fuisset extra ciuitatem illa die: quia uerū diceret ante testium aperturam prouidere nō poterat: ecce ferē talia deposuerunt pro actore qui rem mobilem a tali emit & possedit, continuē dicit aduocatus, rei actor deposuerit de ciuili in animo, solue de hoc sic: si de naturali planum est q' non uiderunt eum per triennium continuē possidere, quia alij dormierunt, dicendum, cum ipsi deposuerunt, q' sciant actorem posse dissectinū, intelligo sciri secundū qd' humana fragilitas nosse potest & scire: quia uiderunt heri, ante heri in possessione, arg. ad hoc, ff. de edi. ed. l. si quid sic iurat. sed quod humana fragilitas nosse nesciunt, in auth. quo. opor. episc. §. pe.

ADDITIO.

1. Que non recipit probationem in contrariū. Adde limitando, ut per Pan. in c. is qui fidem de spon. Aduerte tamen q' licet contra prāsumptionem iuris, & de iure non admittatur probatio in contrarium, tamen admittatur confessio patris ut est glo. approbata in auth. de equa. do. fir. mant Bar. & doct. in auth. sed iam neesse. C. de don. antr nupt. glo. & cano. in c. de his qui fidem de spon.

1. Seruitutem usus si quis habet in fundo meo, potest percipere fructus ad usus suos necessarios tantum, & si seruitutem usus fructus potest percipere omnes.
2. Actio confessoria quid sit, quare sic dicatur, & cui detur.
3. Actio confessoria contra quem detur.
4. In actione confessoria tria petuntur.
5. Libelli forma in actione confessoria.
6. Libelli conclusio in actione reali.
7. Cautela qua adhiberi possunt cum agitur contraria.

AEQVE SI AGAT, & c. Dixit de reali acti. re corporalis, scilicet rei uendicatione: nūc dicit si rei actio corporalis, scilicet uisus, & ista est duplex: cōfessoria & negatoria, de cōfessoria dicitur usq; ibi, e contra, & c. & ibi tractat de negatoria. sciendum q' isto §. aequē. & c. usq; ibi, e contra agat de duplici seruitute, personali scilicet, & reali: duplici rustica & urbana, de personali agit usq; ibi: uel per fundum uicini, & c. & ibi de reali rustica usq; ibi, e contra m generis ibi tractat de reali urbana, de personali agit usque ibi, uel profundum intimi, & c. idem de reali rustica usq; ibi, e iusdē generis. ibi tractat de reali urbana, usq; ad §. aequē. no. igitur primō quā dicitur seruitus personalis, & quā realis, & qualiter sic dicitur persona a re, & metitur usum talis seruitutis ex indigentia persona, & usus, & habitatio, sunt seruitutes personales, & debentur a re persona: t' unde tu habes seruitutē usus in fundo meo, potes percipere fructus ad usus tuos necessarios, & nō habes plus, si habes seruitutē, ad usus. potes percipere omnes, ut §. de usu & habi. §. huius autē. & sic in personali seruitute indigentia iuris percipimus: sed in realibus seruitutib. secus. Itē uia actus, aqua ductus, altius aedes tollere, inspicimus indigentia rerum, in quib. debent' idē reales, quia a re rei, & in talibus seruitutibus indigentia rei cuius seruitus debet, inspicimus: unde si debetur seruitus iō tineris a fundo tuo, fundo meo possem ire per fundū tuū eō tēpore quo indiget fundus meus cultura, uel causa meliō colligendarū, & fructuū, ut ff. seruit. rust. praed. l. ueluti. unde si quoti die uellem ire per fundū tuū, cum fundus meus hoc non indiget, hoc non teneris pati, sic separatur realis a personali, realis uel urbana, & per hoc rustica, quia uerbica siue urbana est quā debet urbano praedio, in quantum urbanū est, non inspicit iudicia solis, sed superficies: sed ista est rustica, quā debet cōiuncto solo, uidimus proprietatē harū seruitutum, restat uidere de exemplis quā seruitus sit, seruitus usus fr. & quā sit seruitus fructū & agēdi, & planū est. modō extat de seruitutibus urba. praed. extat litera ut altius tollēdi: sed uide tur q' hanc non sit seruitus, scilicet altius tollēdi, quia breuiter esset, ut quilibet quantum uult, posset altius tollere domū suā usq; ad nubes si posset, ut C. de seru. & aqua. l. altius. & ff. de seru. urba. praed. l. eam eo. timore huius opin. dixerunt, quod interponitur exemplū negatoriae: audiui de quodam

in quadam ciuitate edificauit turrim altissimam, ita qd sceneratore quod poterat uidere iste usurarius quicquid isti faciebant, uolebant qd ipse deprimeret domum suam, pro usurario. sunt allegata ista, tamen dico, si iste malitiose fecerit, non est ferendum: quia malitiosus hominum indulgendū non est ff. de rei uend. l. in fundo. uade si hoc propter ampliationem fecerit, ff. de operib. pu. l. opus si dolo. & probat, ut ff. de aqua plu. arc. l. j. §. deniq. & c. inhonestum est, ut si aliquis alterius diuitias uideat, uel etiam paupertatem, ut C. quando & quibus quar. pars in bo. fidel. de cur. debeat. l. ij. lib. x. & l. fin. deficiet uel fugiet æquitas, ut ff. de aqua plu. arcen. l. ij. §. con-demnatus. ad si. §. pone ergo exemplum seruitutis altius tollendi, potest. pone, secundum qd gl. ponit: ut si mihi restituit seruitutem tuam altius teneas, unde ex percussione domus tuæ illuminant domum, ne deprimas. unde dicitur idem refultit sol in clipeos aureos, montes resplicuerunt ab eis, unde si uellē deprimere, & iste impedit me uti mea seruitute, agam confessoria. hoc est qd habes: ut ff. de serui. urb. præd. l. si arborē. uel petetur ponere exemplum seruitutis altius tollendi, secundū qd est seruitus oneris ferendi: quia possum tenere domum meam altam supra domū tuam: ut domus tua sustineat onus domus meæ, & ad hoc alleg. l. ij. quā gl. adducit: ut ff. de serui. rust. præd. l. eum debere. pone exēplum potentiſsimum: tu debes mihi seruitutem, ut domus meæ fuerint altiores tuis: si uis eleuare, agam cōtra te confessoria, ponit aliud exēplum de seruitute reali ut barna: quid inspicendi: sed & huius est lex, sed si animo nocendi quid faciat: probatur qd malitiosus hominum non est indulgendū, & si habes aspectum, possum releuare murū meum in quo non uideas, non possit esse: sed Ant. dicit, ut dixi de seruitute altius tollendi, pro euidenti materia huius multa sunt uidentia: unde quid sit actio confessoria, quare sic dicatur, cui datur, contra quem debetur, quō libellus formatur in ea. VI timō de quibus cauillationibus & cautelis adhibēdis, cum agitur confessoria. De t̄ primo dicendum est: sed debes notare, qd actio confessoria in alia significatione, ff. ad leg. Aquil. l. Neratus. §. pen. & ult. actio confessoria accipitur, id est, actio quæ oritur ex confessione aduersarij, & aliter hic accipitur: quia hic dicit actio confessoria quondā cōfiteri & asserenti: sed quærens quæ est ratio nominis hic, & sic eodē modo nominetur, dicit qd leges noluerūt dare nomina actionū, prout est possibile: sed quia plura negotia sunt: ut ff. de præscrip. uerb. l. itij. incip. natura, & c. idē duæ actiones uno nomine nominant, de ista expositione, aliās appositione reprehendunt doct. Placen. & dicunt, qd qñq̄ datur cōfessoria negandi: ut si dicam sic: Dico contra te, qd domus tuæ debent domibus meis seruitutem altius nō tollendi, unde peto, & c. hic uides qd per uerba negatiua datur dicendū, licet ista uerba sunt negatiua, cum dantur affirmanti, quia affirmat mihi deberi, seu domib. meis, & domibus tuis seruitutē altius nō tollendi: sed in negatoria modus soluendi est negare: unde datur ei qui negat se debere seruitutē: ut ff. si seruit. uend. l. ij. Queritur de tertio cui datur, qd si habeo in fundo tuo ius soluendi, habeo confessoriam seruitutib. realiter datur confessoria directa, directo dñio fundi, cui debent seruitutē datur utilis: ut ff. de seruit. tit. generali. l. i. ei qui. & ff. si seruit. uend. l. ij. in tex. & in gl. t̄ De quarto contra quem datur, dicunt quidam contra possessorem fundi, qui fundus debet seruitutē: & hoc dicunt per rationem & per legem, ratio est: quia realis sicut & rei uendicatio, quæ realis est, quæ dat contra possessorem, ut C. de alienat. iudic. mutanda cau. fact. l. j. sed sic ista dari debet contra possessorem, pro ista etiam sua sententia in lege expressa. ff. de seruit. tit. generali. l. ult. qd datur confessoria contra omnem prohibitionem utiliter: & casus est legis expressus. ff. si seruit. uend. l. si quis diturno. arg. ratione in contrarium inducta ad legem respondendū est ad rationem sic: quia datur contra prohibitionem, licet non possideat seruitutem. Et tamen realis est: unde dico qd prohibitio loco possessionis est, hoc probō sic: in istis seruitutib. patientia est pro traditione, ergo prohibitio pro obligatione: & sic qui prohibet, uidetur auferre, & sic quasi possidere que

ritur quasi pro possessore, hoc prohibes: ut ff. de serui. tit. generali. ad legem quam adducunt, qd confessoria datur contra possessorem fundi seruitutis, non contra alium. dicit gl. ibi uerum, ibi prohibet: sed quomodo potest esse qd tu possides, & petis à me prohibere? aduerte brocardica. dicam, cum rem habeo, & rem peto in seruitutibus: ut dixi, prohibitio hic procedit. Et idē ratio est: ut ab eo petatur seruitus, sicut est in rei uendicatione, quæ datur cōtra prohibentem, uel retinentem cōtra omnem facultatē rei restituendæ: ut ff. de rei uend. l. officii. nihil ex iure petendi debet iudex istius in referenda sententia, idē in lege qd aliquis petit rem, ut si bi caueat de euid. non rem simpliciter. & ad hoc facit necessitas, & sic est hic. nam petitur seruitus à prohibēte, nō debet peti simpliciter, sed ut sibi cōmodet, & ut non prohibet amplius facit, fundus petitur, sed ut de euid. caueatur: ut ff. de uerb. ob. l. iul. idē illa in simili in seruitutib. hoc dicit per legem, ff. si seruit. uend. l. uti frui. quoquo modo acquirit seruitus, an quæris de seruitute quæ consistit in faciendo. Itē dico qd eius possessio acquirit per usum, ut seruitus, aquæ ductus, & illa seruitutes habent continuā causam quæ habent contradū usum. ff. de seruit. l. seruit. tit. generali. si quæras de illis quæ in nō faciendō consistunt eorū possessio quasi acquiritur per prohibitionem domus tuæ, iuxta meam nō eleuata altius: si sic steterit per multa tempora non par hic sum in quasi possē. seruitutis: sed si tu uis eam eleuare, cōtra prohibes: & tu desistas prohibitionē, sum tunc in quasi possē. seruitutis altius non tollendi: ut C. de seru. & aqua. l. j. & l. altius. cū se. quæ possessio seruitutis per unū actū acquirit, unde si aliquis sit in possessione seruitutis, siue iuris eligēdi, ponit litera tria exēpla in personalib. seruitutib. in quibus habet locū confessoria ut inhabitatis, per hoc qd dicit, si agant ius sibi esse uēdi in adib. Itē in usuf. per hoc qd dicit, si agant ius uēdi esse in facto. lo. dixit, nonne sunt plura exēpla personalis seruitutis: unde si cōcedat uillæ meæ, meaq̄ per personam nulla seruitus est. dixit lo. nō habet locū confessoria qd scribitur cont. unde in multis casibus habet locū confessoria alijs ab istis tribus: habeo in nemore duo plaustra lignorū, annuam dico, qd est seruitus personalis. cōstat qd realis nō est dicendum, imō personalis seruitus in nōmi nata, & habet locū confessoria, & auxilium possessorij, ut ff. de serui. præd. rust. prætoris, aliās, l. potestatis, & l. ueluti. de hoc habes, ff. de usuf. l. si quis binas. & scis tu quāta est iuris theoricæ: certē maxima: quia talia si non essent seruitutis, nō haberent locū realis actionis, confessoria & negatoria, ualeat auxilium possessorij, sed personales actiōes ex uēdito, locato, uel similes.

4 Queritur, quid petat in confessoria: dico qd tria, ut patiat ad uersariū uti seruitute, & ne ipsum prohibeat, & qñ petit restituito habeo in fundo tuo seruitutis usuf. tu possides fundū habeo cōtra te cōfessoriam, ut restituas possessionē fundi, & qd possim uti frui, d. §. ult. t̄ Querit de formatione libelli, a Roff. sic format in seruitute itineris. Ego dico cōtra Titium, qd habeo ius eūdi per fundū talē: unde cum prohibeat, ago cōtra eum, ut me nō prohibeat ire per fundū, sed patiat. reprobatu à quibusdā, quia obscura sunt uerba ista: habeo ius eūdi, possum seruare in possessorij, si sum per xxx. dies, nō ui, non clam, nō precario, habeo ius possessorij: unde libellus obscurus quærif nullus: quia lex dicit, nō differt an aliquis obscurē t̄ndeat, aut nihil t̄ndeat. ff. de iuter. act. l. de arate. §. nihil interest. per hoc nō meruit reprobari ille qd sic habet eūdi ius, nō habet simpliciter ius, donec pbauerit seruitutem sibi deberi: sed t̄ hoc dico, ius habet multa significata, id est tollat omnis obscuritas, dicemus in libello cōtra talē, qd ego habeo seruitutē eūdi, & c. sed ego possum dicere eūdi, & c. & in ar. litera nostra à qua si agat ius sibi esse nō dicit seruitutē, sed sciat qd libellus meruit in hoc reprobari. Itē scias qd in personali seruit. sufficit dicere: dico cōt. talē, qd ego hēo ius seruitutis, usuf. uel usuf. fundo tuo, & c. sed in reali debet dicere, fundus debet, & c. quia in seruitutib. realibus ut dictum fuit in prin. locatōis. nā cōsiderauimus psonas, unde sicut p̄glat debet ecclesiā, cuius nomine agit exprimere, sic qui agit pro seruitute reali debet exprimere prædiū, & cui debet seruitus: quia

quia prædiū agit, & prædiū conuenitur, & prædijs sententia datur: ut ff. de pub. uectig. & com. l. Imperatores. ff. de neg. gest. l. qui aliena. in fi. Item peccat libellus in alio: quia debet fieri mentio indigentie rei: quia tempus est mensium, uel tempus sit colendi: si enim uellet quis ire per fundū, qui debet seruitutem itineris fundo suo, nō propter indigentiam fundi cui seruitus, sed quia uult ne causa sollicitandi possit probari, non dico hoc apponi debere: dico ergo qd libellus male formatus, & secundum eum qd format Roff. & de hoc tacet reus. Itē debet dicere, & peto ut mihi caueas de me impediēdo in futurum, uel ut patiaris me in futurum, quia est sententia, & libellus debet cōformari: ut ff. comm. d. l. uti frui. sed hoc dicitur in summa: ut ff. si serui. uend. l. legi. & l. agrum. ergo in libello. Item confessoria ut interesse loco fructuum, scilicet quia interfuit ipsum tempore præterito non fuisse impeditum uti seruitute: ut ff. si seruitus uēd. l. sicuti ff. de rei uend. l. ex dierfo. §. ubi autem. sed de hoc non multū curo. t̄ Debet igitur sic libellus concludere in reali seruitute, dico qd fundus meus talis, & designabit ut melius poterit designari in fundo tali, habet seruitutem eius & tempore tali, cum talis me prohibeat ne uti possim, peto ut patiaris me uti, & caueat de non impediendo in futurū: & quia mea tantum interest qd tunc impediuerit, peto interesse: sed quomodo interesse peti debeat, hic non dico: petitur agere patientiam, unde dico qd per patientiam etiam quæ patientia peti nō possit in seruitute reali, sed in seruitute oneris ferendi, peto patientiam tuam resti, ut onus domus meæ possit sustinere commode, & ita sibi petit factum: sed quæ est ratio qd in seruitute reali per confessoriam non potest peti aliud quam patientia: ratio est, qd in confessoria quæ est in reali seruitute, ius debet esse rei: sed impossibile est rem onerari ad dandū, sed pone contrahentium onerari possum, ut impossibile est qd in confessoria quæ competit pro seruitute reali, uel etiam personali. Et ibi sic dandum à re personæ, ad quā patientiam possit: ut ff. si serui. uend. l. sed & si forte. §. j. dñs meus dicebat, qd si decimæ debeantur, qd hoc sit ius qd rusticus teneatur sol uere sacerdoti qd non petitur per confessoriam, sed ius est qd rusticus teneatur relinquere in suo, & pati sacerdotem qd accipiat in suo, & sic sacerdos debet tantum concludere patientiam, & tunc potest petere decimam confessoria, si nō in patientia consistit decima, sed solutione: qd hic sit qd rusticus teneatur soluere, tunc non confessoria petitur, sed condici. ex lege diuina, qd seruitus nisi consistit in pœna. ff. de serui. tit. generali. qd tres sunt leges loquētes de materia quā subijciam. ff. de dam. insec. l. à quo. ff. si serui. uend. l. is cutus. ff. de oper. no. nun. l. si prius iure. imō prius actor, sed uincit in possessorio, & debet admitti in quasi possessione seruitutis per patientiam, & cum cautione, qua patitur reus uti seruitute: & non impedit reus, donec probauerit iure suo & sic ad tempus, & hoc non faciat reus, sed si est contumax. Et si non tradat quasi possessionem rei petite, debet actor mitti in possessionē omnium bonorum, seu in reali actione, siue in rei uendicatione, si fuerit reus contumax, fiat missio in possessionē rei petite: & idē diuersitas qd hoc tenetur ad patientiā, & ad cautionem: idē fit missio in omnibus bonis, neq̄ forte

est hoc correctū, & qd dixi hoc fieri missis in p̄f. quasi seruitutis. hoc est uerū, si possit fieri missio sine enormi dāno, sed si sine enormi dāno mitti nō potest in quasi poss. seruitutis, tūc nō ponitur, ut quia habeo in domo tua seruitutē altius nō tollendi, tu altius tollis: si mitterem in poss. quia seruitutis, iam destrueretur edificium, non mittatur in poss. edificati, nec seruitutis donec reus probauerit ius sibi altius tollendi. sic loquitur lex, ff. de dam. in se. l. illud à quo. t̄ Item scias quod agit confessoria in seruitute reali, dicit dñs sic, se dominū tui di cui debetur seruitus, & seruitutem esse constitutam, & idē si directa fiat exceptio, debet reus negare utrumq̄ uel unum agnoscere, scilicet, qd est dominus talis fundi reliquum negare, scilicet qd seruitus omnino fuit constituta. dicunt tamen qd est cōsuetudo formandi, qd dicit reus, nego ista prout sunt petita, & potest hoc negare omnia arg. de admi. tut. l. pluribus. §. dicendum quo modo de cautelis: & dicunt ad cautelam primam esse: negabis unum, & de alio nihil dices, ex de præscrip. postea reus dicit, qd non fuit remissum ad singula. nam si non esset seruitus ordinata, non ualeat qd est actū. C. de sent. & interlo. omnium iud. l. p̄olatam. sed nonne si unum negauit, aliud concessit ext. de p̄sum. c. nonne Samaritanus, ac dico, qd hic sunt plura in petitione non connexa, scilicet quod est dominus, & quod seruitus debetur, successiue potest fieri lit. contestat. arg. ff. de arbi. l. quod iudex ex pluribus. C. de transactio. l. si ex falsis. aliās cautela est in probationibus, si quis usus fuit per decennium tempore mensiū, ut ducat curram oneratum per fundum ad ciuitatem, & faciat sic per decennium: sed postea prohibeatur, ager confessoria, & dicit sic, dico contra talem, qd ipse mihi constituit seruitutem ex causa emptionis, exprimat quam causam uelit, dicit reus, ego nego, quid faciat actor, prober per duos testes, qd per decennium usus est, & probato usu decennij præsumetur dicta, ff. de usu. l. cū in rem uerō. prima cautela mala est, illa prior, sic erit nouissimus error peior priore, unde dicendum lex illa cum de in tem uerō. loquitur de solutione solui per decennium duos denarios tanquam debitum: idē præsumit lex causam debiti, qd fuerit uerē debitum, quia nemo præsumitur iactare suum, ff. de prob. l. cum de in deb. hic uerō est tanta præsumptio partium, quanta fuit traditio: & si dices patientiā haberi pro traditione, ut ff. de serui. l. quoti. uerum est in patientia circa præcedentia. Ex quo est patiens obligatus: ut C. de acq. poss. l. nec ex uera, tute librū capere, nisi uendiderim, ista patientia non habetur pro traditione. Item arg. contra hoc dicitur in sententia per iudicē, & non caueas de non impediendo in futurum: quia tractatus futuri temporis, & c. l. j. ff. de usu.

ADDITIO.

4 De formatione libelli. Adde qualiter debet formari libellus in confessoria, Bart. in l. harum. ff. si seruit. uend. & plenius in l. si prius. in v. op. col. vij. ff. de ope. noui nuntia. & per Innoc. & Cuius in cap. Abbate. de uerb. signific. & libellum & materiam in confessoria & negatoria, uide per Angel. in repet. l. si quis iui. in §. differentia. in v. & vj. charta. ff. de acqui. possess. Adde in materia negatoria, Alex. consil. cxxxv. in ij. uol. & de confessoria, Pau. de Cast. cons. ccvj.

BARTOLI COMMENTARIA, SVPER AVTHENTICIS CONSTITVTIONVM COLATIO PRIM A.

De heredibus & Falcidia. Tit. I.

Ista rub. diuiditur in tres partes: prima est generalis ad sbrum: secunda specialis: tertia ponit nomen eius, cui mittitur praefens opus. Secunda ibi, Constitutio. Tertia ibi, Ioanni praefecto. Quartus hic Iac. de Bel. quare iste liber diuiditur in nouem partes, dicit ipse quod de hoc non potest ratio reddi, sicut nec de alijs, quae sunt positua, l. j. §. pueritiam. ff. de postul. Secundo querit, quare uocatur collationes: dicit ipse uocantur collationes a colligendo seu congregando, quia quaelibet collatio colligit plures partes, seu materias, &c.

- 1 Dicitio, quatenus, ponitur duobus modis.
2 Resp. quomodo accipitur, & quando Resp. & fiscus sint idem.
3 Lex si. C. de sac. eccl. an habeat locum in municipio seu castro.
4 Princeps prius cogitare debet utilitatem publ. quam priuatorum.
5 Leges ad possibilia adaptantur.
6 Legitima uoluntas dicitur, quae non refragatur legibus.
7 Princeps reparat, ubi leges negliguntur.
8 Legitima debetur liberis & parentibus interdum etiam fratribus.
9 Auth. hoc amplius, quod habeat locum in hereditate adita.
10 Lex quando tollatur per desuetudinem.
11 Legitima parentum uel filiorum quando possit statuto tolli, uel minui.
12 Legitima quod excludat fratrem a querela in officio testamenti.
13 Frater, cui est relitum minus legitima, agit querela in off. test.
14 Filius fratris, non habet querelam in officio testamenti.
15 Frater preteritus in testamento, quod habeat querelam, licet non bonorum poss. contra tab. & quod eius preteritio habeatur pro exheredatione.
16 Frater preteritus, uel exheredatus a fratre, turpi persona herede instituta, reuocat totum.
17 Priuilegia consumpta, item instrumenta antiqua & consumpta quis petere potest, q. renouentur, nisi sit adeo consumpta q. legi non possunt. Tenor instrumenti probari potest per testes.
18 Reuocatio priuilegij non tribuit ius de nouo, sed solum uetus confirmat.
19 Instrumentum si est perditum, potest peti quod iterum reficiatur, si alia probatio in scriptis non habeatur.

CCVPATIS. Iste tit. habet plures partes. Primo ponitur poena inobedientiu. Secundum praemiu obuenientiu. Et istud principium usq. ad §. his igit. habet quatuor partes. Primo ponit generalis intentio. Secundum ponit specialis. Tertio ponit subiectoru interpellatio. Quarto ponit enumerationem personaru, quib. de necessitate legitima portio debet. Secunda ibi, in uer. incurrit. Tertia ibi, §. semper igit. Quarta ibi, primum itaq. Breuiter h. d. Omnis Reip. cura occupat principem ad cogitandum pro Rep. Item subiectorum utilitas & eoru interpellatio, legis condenda occasione praebent. Item liberis & parentibus interdum fratrib. de necessitate legitima portio debetur, alijs uero ex uoluntate. h. d. Antequam ueniam ad notabilia, uento ad recitationem quarundam gl. quae exponunt tex. Et primo quero expositionem istorum uerborum, parum, nihil gl. quae est super istis uerbis, exponit quinque modis. Sed aduerte ad istam gl. quae quarta & ultima expositio habent eundem sensum. Secundum quero de expositione horum uerboru, sed quatenus, &c. Circa quod dicitur, quod dicitio, quatenus, potest poni duob. modis, primo ut denotet cau-

Bar. super Auth. k haredes.

fam preteritam, uel presentem, & dicitio per se. Alias, se, erunt duae partes, & uerbu, coquiescunt, Per se. I. C. B. ponit proprie, & dicitio, uero, tunc ponit inceptiue, uel suppletive, uel etiam aduersatiue, hoc modo, sed eatenus eligentibus, cogitare, quatenus, i. propter quam cogitatione per se, & tunc modo facto, sed solis cogitationibus, quiescunt getes, Vuan dali cu Mauris obediunt, subaudi non per se, sed nostro facto, quia eos subiugauimus, l. quas gratias aut laudes. C. de off. praef. praef. Afr. Secundo modo accipit proprie aduersaliter hac dicitio, quatenus, & denotat causam futuram, & tunc dicitio, per se, erit una pars, & erit nomen gentis, de qua fit mentio in l. in nomine dñi. C. de off. praef. praef. & tunc dicitio, quiescunt, ponit pro coquiescunt, & obediunt, ponit pro, obediuerunt. & dicitio, uero, sequens ponitur pro, certe, hoc modo, sed diligentius carenus cogitatio, quatenus per se quiescunt, id est, coquiescunt, Vuan dali uero pro certo cum Mauris obediunt. Tertio quero de intellectu horum y horum, Cashedonij autē, &c. gl. quae incipit, dicitur exponit duobus modis, & secundum primam expositionem habes in tex. quam nunc primam, uel quam nisi nunc primam, & tunc exponit secundum primam expositionem positam in d. gl. Quero de intellectu uerbi, quae cum uero, hic legitur pluribus modis in gl. quae est super uer. possibilia, subaudi, & primis duobus legit directe prout litera iacet, alijs modis legit directe, & quolibet expositio est bona. His praemissis ad expositionem literae, ex hac l. no. t. q. respub. accipit pro toto uniuersali Imperio, aliquando accipit Resp. pro Rep. Ro. seu fisci. Aliquando accipitur Resp. pro ciuitate Ro. & sic fiscus & Resp. non sunt idem. In non intelligit, §. si in locis, de iur. fis. & l. tempus conferamus quo uniuersum prope orbem Ro. subegerant, l. eum qui ff. de uer. sig. I. Concen. B. l. si quis seruū. C. de ser. fug. de qua per Cy. l. Resp. C. ex quibus cau. ma. & Gul. de Cug. C. com. de usuc. l. ij. Secundo t. ex hac gl. no. q. l. si. C. de sac. ecc. non habet locum in municipio, seu castro, quod apparet, quia ista gl. eo casu quo Resp. ponitur pro municipio, allegat glo. l. sed hi. §. ff. de publica. Sed quando ponitur pro ciuitate, alleg. l. si. C. de sac. ecc. Intelligo ergo legem illam in ciuitate tantum, & illa lex non habet locum in municipio, gl. l. sed hi. §. j. hic all. iuxta ult. opi. In cōt. q. illa lex habeat locum, posset forte esse uerū, cum illud sit beneficium principis, de quo loquitur d. l. si. & per consequens est extendendum l. fin. ff. de const. Secundo t. no. q. princeps prius debet cogitare utilitatem Reip. quam singulorum, & sic publica utilitas praefert priuatae. l. pe. C. de priuileg. l. xij. de quo aliquo modo in c. licet. ext. de regula. per gl. & latus vj. q. j. c. scias. Cy. C. de cad. toll. l. j. in fi. And. de Baro. in lec. sua, lex omnibus. C. de decu. lib. x. t. Tertio no. q. iura debent adaptari ad possibilia, simile. iij. dist. c. erit autem lex. t. Quarto no. q. omnis ultima uoluntas censetur legitima, quae legibus non repugnat, de quo uidebitis in prox. §. t. Item no. quod leges neglectae per Principem, reparantur. C. de cad. toll. l. j. §. cum igitur. j. de man. prin. in prin. t. Item no. quod liberis & parentibus & interdum fratribus debetur legitima portio secundum naturam. No. uer. inde uote. & §. si quis autem non implens, & auth. t. hoc amplius. ibidem sumptam, habere locum in hereditate adita per haredes.

10 hæredes, quod tene menti perpetuò. † Op. ad §. semper igitur, & uidetur quòd lex per desuetudinem tolli non possit, licet sit neglecta, iij. dist. c. in istis. Pro cuius declaratiõe dic, secundum lac. de Bel. quandoq; lex non est obseruata, nec etiam contrarium obseruatur: quãdoq; non est obseruata, sed semper contrarium seruatur: quandoq; lex est aliquando obseruata, sed malus usus abstulit eam in aliam figurã: quandoq; lex est obseruata, sed desijt postea frequentari, & in desuetudine esse: quãdoq; lex est aliquãdo obseruata, sed bonus usus trãstulit eã in aliã figurã. Primo casu nullo tempore tollit per desuetudine, ut in proœ. Inst. §. igit. uer. in qbus. & d. c. cum in istis. Tertio casu, aut ille usus est simpliciter malus, & tunc per talem usum lex non tollitur, ut hic & j. ut nul. iud. §. j. Aut ille usus non est malus simpliciter, sed quo ad quid, & tunc lex tollit, & dicitur tolli per desuetudinem. j. de iud. circa prin. col. vj. Quarto casu lex tollit per desuetudinem, ff. de inter. ac. l. j. §. interrogatorijs. Quinto casu lex non tollitur per desuetudinem, sed per consuetudinem. l. de quib. ff. de leg. Vltimus §. primum itaque ibi secundum ipsam naturam, &c. † Facit optimè quòd per statutum nõ possit auferri legitima filiorum, uel parentum: nam cum legitima à patre, iure naturali debeatur, patet quòd non potest auferri, cum ius naturale sit immutabile. Inst. de iur. na. §. pe. & l. eos. ff. de ca. dim. l. c. ratio. ff. de bo. dam. & l. scripto, in fi. ff. unde lib. ext. de testa. c. Raynutius. & c. Raynaldus. cuius contrarium determinat Dy. c. indultum. de reg. iur. li. vj. Non ob. dicit ipse, quòd allegatur in cont. quia portio bonorum parentum non debetur filio iure naturali, immò iure ciuili positiuo. l. lege xij. tab. C. de leg. har. j. de trien. & semis. §. j. in gl. Non ob. hic tex. idèd facit pro me, nam hic dicitur, lex imponit necessitatem relinquendi, quoniam legè constat esse speciem iuris ciuili, l. ius ciuile. ff. iust. & iur. & sic per aliud ius ciuile poterit intelligi, quòd hic dicit, secundum naturam. c. si pariter. de test. lib. sexto. & allegat glo. Sic quã exponunt, i. ex quo dam in statu natura. §. j. de trien. & semis. & ex quòdã cursu naturali, glo. l. cum ratio. de bo. damnat. Sed lac. de Bel. tenet quòd non possit in totum auferri, quia ipsa legitima succedit loco educationis & alimentorum filij, sed si possit in totum auferri, auferatur educatio, & sic contra bonos mores, & per consequens non seruãdũ. c. erit. iij. dist. sed illã opinionem tenent doctores & in l. san. cimus. C. de nup. Vltimus habes uer. interdum. q. sicut legitima portio excludit filium in querela inofficiosa, ita legitima portio excludit fratrem à querela. Non ob. quòd in testamẽto fratris turpis persona fuerit instituta. † Sed hic querela, non quid si fratri sit relicta minus legitima, ager querela in officio, uel ad supplementum: Ad supplementum, l. omnimodo. in prin. C. de inoff. test. & ibi no. in uer. sub uer. tendis. † Quarto an quòd hic dicitur de fratre, ut l. fratres. C. de inoff. testa. quòd possit agere querela, persona turpi instituta herede à fratre, habeat locum in filio fratris: De iure antiquo, non est dubiũ quòd non. Sed de iure hodierno cũ filius fratris, fratri equiparet, gl. §. foror. Inst. de inoff. test. fatis disputat, & non bñ se firmat. sed gl. l. fratris, uel fororis. C. eo. uidet uelle quòd non, & istam opinionem uidetur tenere Hostien. in sum. de test. §. qualiter. uer. sed nunquid filij. Sed quero † nunquid quòd dicitur de fratre, quòd possit agere querela, habeat locum si sit præteritus, siue exheredatus: Videtur quòd sic, si in præteritione habeat locũ post contra tab. sicut in parent. l. j. in fin. ff. si quis à pa. su. ma. l. pater filium. ff. de inoff. test. In cont. est ueritas, quia fratre præterito, non competit bo. post. contra tab. l. j. §. liberor. ff. si qs. à paren. sue manu. Competit ergo querela, quia præteritio habetur pro exheredatione, sicut dicimus in præteritione ascendentium per lineam femininã, §. mater. Inst. de exhered. lib. cum siml. Gul. d. l. fratris. C. de inoff. testa. † Quarto quantum poterit frater reuocare per querelam inoff. testamenti: Et uidetur quartam tantum, Inst. de success. libero rum. §. sed nostra. In cont. est ueritas, quòd reuocatur in totũ. Ratio est, quia quando querela competit propter odium instituti, qui est turpis persona, debet in totum reuocari in-

17 stitutio. l. Pantonijs. ff. si quis à paren. fuerit manu. † Vltimus gl. contra inducit tex. in uer. semper igitur. pro pñuilegijs, quòd quis possit petere renouari. Item quòd quis possit petere instrumentum antiquum & iam consumptum renouari: De primo est casus in c. cum dilecta. ext. de confirm. ut. & ibi per gl. & doct. De alijs instrumentis renouandis, ppter uetustatem, uel aliam causam, tex. habetur in c. fi. extr. de fid. inst. Gl. dicit quòd instrumenta iam consumpta debent renouari, quòd intellige quando sint ad eò consumpta, quòd litera non possit legi, quia tunc si de tenore instrumentorum dubitatur, tunc non ferret renouatio, nisi prius tenor instrumenti per testes probaretur, c. cum olim. ext. de pñuile. & c. fi. † Quarto utrũ renouatio tribuat ius de nouo: Dic quòd non, sed solum uetus confirmat, ca. ex parte. 18 ext. de pñuile. xij. dist. præceptis. & d. §. cum dilecta. † Item allegatur iste tex. per gl. quòd si amissum instrumentum debiti, nec habeo aliquam probationem in scriptis, possum petere ut instrumentum iterum reficiatur. Ita no. gl. l. ij. de discul. lib. x. ff. de adm. tu. l. chirographis. l. ij. post prin. ff. sol. mat. l. si pup. in prin. ff. de nouat. l. finita. §. eleganter. ff. de dam. in fact. & Spec. de inst. edi. §. postquam. uer. sed nunquid. no. 20 etiam Spe. † quòd si chirographum amissum, possum petere instrumentum chirographi mihi renouari. tit. de loc. §. nunc uerò aliqua.

ADDITIONO.

- a. Ponit. Bar. l. j. ff. de cond. & demõ. & Bal. l. antiqutitas. j. no. C. de usufru.
- b. Accipitur. Quæ autem dicatur Resp. Car. cl. ij. de re iud. Spec. tit. de res. in integ. §. j. uer. idem quog.
- c. Priuate. l. j. & ibi doct. ff. sol. mat. ubi Bart. Spec. tit. de feud. §. quoniam. uer. j. xvj.
- d. Legitima. Sed nunquid modificari? And. Sic. c. Raynutius. xvij. char. cum sex seq. latè do. de Ro. decis. j. in nouis. & xvij. & Im. & lo. And. post Dy. d. c. indultum. alleg. tex. & Bar. l. Titio. ff. de cond. & de Alex. l. quod de bonis. §. quarta. ff. ad l. falc. & Soc. consi. lxxij. Bart. Soc. do. Mari. filium cons. xxx. char. lxxij. & consi. cl. inci. & nos introducere. uer. cum sic cedat alia. char. cxxxvj. & uer. præterea legitima. cum uer. sequen. ea. parte. consi. cxxxj. & consi. v. char. v. & consi. cclxxxvij. char. clix. & Frid. de Sen. consi. clxx. Lud. consi. cxxxij. Cast. consi. lxxvj. & cõs. cxxxij. quòd potest in totum tolli, sed in cons. cxxxj. q. potest minui, non in totum tolli. sed Alex. consi. lxxj. prima parte dicit non posse tolli, nec diminui de iure communi, per l. quoniam in prioribus. sed per statutum sic, quando extaserent agnati per statutum uocati, alius non. Alex. l. post dotem. fol. mat. post Bar. d. l. Titio. Ant. Ros. in tract. de success. ab intest. xvij. col. Alb. de Ros. in tract. stat. ij. parte. q. c. iij. Bal. l. cum lege. nu. ij. & quòd ibi posui in add. ad ipsum. uer. utrũ per statutum. C. de episcop. & cle. dixi post lac. Reb. in rub. C. de dec. decu. l. x. nu. vij. & ix. in uer. prætextu statuti. dixi post Dy. in reg. indultum. uer. posui auferri, uel minui, post Colle. c. Quintana. l. nu. v. ext. de iure iur. post Pan. in præall. c. Raynutius. nu. xij. in uer. statuit. ext. de test. Fel. c. eccle. sancte. Maria. col. iij. nu. v. uer. ceterum. ext. de consi. Ro. fin. dec. Alex. consi. cccxiiij. uol. ij.
- e. Fratres. ubi las. Cast. consi. x.
- f. Renouari. Adde istum in l. nam ita diuus. ff. de adop. ubi etiam dicit, quòd in renouationem priuilegij uel instrumenti, ita debet pars citari, quemadmodum in refectione per diu. Bal. rub. C. de fid. inst. ad fi.

1. Pœna conuentionalis cessat, quando lex representat factum, quod erat ab homine faciendum.

2. Voluntas defuncti semper apparet legitima, ubi uultum non apparet ex inspectione.

3. Legatarius quando detrahit Falcidiam.

HIS IGITUR. Hæres & quilibet honoratis, ius sum testatoris adimplere debet, aliàs cõmodo hereditario priuatur, nisi lex representet factũ, quod ab ipso erat faciendum. Continuat ad superiora hoc modo, Dicitur est §. in §. semper. legibus neglectis, reparari oportet igitur, &c. † No. ex fi. huius §. quia cessat legalis pœna, cum lex representat factum, quod est ab homine faciendũ, cessat pœna conuentionalis, l. si. C. si manci. ita fue. alie. Quæro de intellectu horum uerborum, si quod præcipit: Respõ. quidam habent in litera, aut si non illud aliqua l. uel non fiat, &c. nec est ibi uerb. prohibeat, & tunc exponit secundum pri-

primam expositionem gl. quæ incipit, quasi dicat. & secundu hoc, uerb. demonstrat, in fine positum, refertur ad ambo ultima dicta uerba ad uerbum, aut, & ad uerbum, & uel si non. Alij habent in litera, prohibeat, & secundum hanc lect. secundum gl. comprehendit primum dictum, secundũ primam expositionem diuiditur, ut primum primo & secundo reddatur, & tertium non mutatur, uult dicere, quòd illa, si quod præcipitur, legitimum sit, comprehendit duo dicta, uidelicet quòd iustus testatoris legitimum seruetur, illegitimus uerò non seruetur. Ista aut. si non illud aliqua lex prohibet, comprehendit primum & secundum dictum, & ista duo dicta quæ comprehendunt primum dictum, secundũ expositionem diuidantur, quòd primum reddatur primo, uidelicet quòd legitima defuncti seruetur, reddatur ad uerũ similia, si quid legitimum, &c. & secundum dictum, uidelicet quòd ultima uoluntas defuncti non seruetur, reddatur ad secundum dictum, uidelicet, aut si non illud mutetur. † Quarto an uoluntas defuncti præsumatur legitima: Gl. prædicta in prin. uidetur dicere quòd sic. Facit §. c. §. semper igit. Hinc est quòd gl. dicit, quòd testamentum in dubio semper præsumitur solenniter factũ, nisi probet contra. l. si scriptũ. C. de prob. l. si post diuisionẽ. C. de iur. & fac. ig. quòd est uerum, nisi uitiũ appareat ex inspectione. l. si. C. de edic. diu. Ad. tol. No. gl. & aliter. in fi. Veritas est q. legatarius nõ pot detrahare Falc. iure Falcidie. l. lex Falcidia. §. nunquam. ff. ad leg. Fal. l. ij. §. & hac. C. com. de leg. nisi in casu, uidelicet cũ præsumpta uoluntas defuncti, l. pœnales. §. si. hic alle. † Vnde utrũ possit detrahare Falc. dic, quandoq; queritur an detrahatur de legatis relictis à se, & non detrahit, l. facta. §. si cũ suspecta. ff. ad Treb. & l. lex Falc. §. nunquam. ff. e. Quandoque queritur an detrahatur de legatis relictis ab herede, uel simpliciter, & tunc aut hæres non detrahit, quia ex liberalitate soluit fideicommissum integrum, & tunc detrahit de legatis relictis ab herede, uel simpliciter, l. j. in de Neratius. ff. ad Treb. aut non detrahit hæres, & coactus adiuu, & tunc quãdoq; queritur, an ab alijs singularibus detrahat, & potest detrahare, l. Marcellus. §. quòd si suspecta. ff. ad Treb. & l. facta. §. si suspecta. co. tit. & l. si patroni. §. ij. in fin. Quandoque queritur utrũ trahat ab alio uniuersali, & dic, ut l. ex alle. in fi. & ibi no. ad Treb. Bar.

- 1. Admonitio, cum cursu anni facit quem inobedientem.
- 2. Capiens commodum, quo inobediens priuatur, debet sustinere onus cautionis.
- 3. Executor ultimarum uoluntatum, an teneatur cauere, & quomodo nudus minister cauet nuda cautione.
- 4. Lex quòd capiat coniecturam ex uoluntate defuncti.
- 5. In casu huius §. hæres hereditatem adiuu.
- 6. Commoditas qua quis priuatur, si respicit commodum certe persone illi applicatur.
- 7. Filius inobediens dispositioni paternæ, quãdo priuatur legitima, nu. 7. §.
- 8. Hæres inobediens defuncto, quando priuatur cõmodo hereditatis. 9.
- 9. Mitius agitur cum lege, quam cum homine.
- 10. Legitima quando debeat filio in uita patris.
- 11. Pater quòd non cogitur soluere legitimam filij, si filius delinquit.
- 12. Filius a patre institutus, an possit alter filius patre mortuo solutum in partem imputare illi pro quo pater soluit.
- 13. Filij a patre institutus, an possit duas quartas detrahere.
- 14. Quarta que detrahuntur per filium, an detrahantur de uniuerso, & qualiter.
- 15. Coniuncti sola ratione coniunctionis, non preferuntur disjunctis.

SI QVIS. Hic §. habet duas partes, usq; ad §. hæc quidem. primũ ponitur in deuotio hæredis & eius pœna, & quibus acquiritur portio, qua priuatur non obediẽdo. Secundò ponitur ordo acquisitionis. Secunda ibi, in §. ordinatum. Breuiter hoc dicit, Hæres cui de necessitate legitima portio debetur, si monitus desistat, priuatur omni cõmodo hereditario ultra legitimam portionem, quod commodum uenit applicandum personis hic enumeratis. h. d. usq; ad §. hæc quidem. Ibi, hereditatem, id est, istam partem collatã. † No. ex isto §. q. iustus & admonitio cũ cursu anni

facit quem inobediẽtẽ, & hoc cõmodo priuatur ipso iure, excepto debito iuris natura. † Secundò no. in uer. cautio ne. q. capiens cõmodum quò inobediẽs priuatur, debet sustinere onus cautionis. * l. si tibi legatum. ff. de leg. iij. de cond. ind. l. frater cũ siml. & est ar. † istius y. f. pro & cõtra, cũ executor ultimã uoluntatem de distributione faciendã, de quo folet notari in l. liberto. §. Largius. de ann. leg. q. factidare nõ debet, nisi fuerit non soluendo uide te testatorẽ, & ignorãte, uel post eius mortẽ. Sed an debet cauere nuda cautione, uide de mibi q. sic. l. Firmo. §. j. ff. qñ dies leg. ced. istud habet locũ in nudo ministro, de eo aut qui nõ est nudus minister, est tex. q. debet satisfidare. l. Titio. in prin. de cond. & demon. l. Jul. §. si tibi. ad exhib. † Tertio no. ex isto §. q. lex ex uoluntate defuncti cõiecturam capit, ut quos testamẽto prædilexit, & lex prædiligit, ut hic. † Opp. ext. gl. leam quam. C. de fideic. ubi ex testamẽto, ex quo nõ aditur hæreditas, legatum non debet. sed intellige hunc tex. q. si hæres adiuu, & ipse factõ est inobediẽs. habet locũ hic tex. ex testamẽto hæreditate adita, ut §. j. semper igitur. in deuotẽ, &c. & ibi no. ibi, ab initio repudiãuit hæreditatẽ. Primò, semper est hic aliquis hæres, quia scripto hærede ex cluso, alius hæres immediatè efficit, ut in isto §. & §. in omnibus. j. eo. Secundò opp. l. j. & iij. & l. post legatum. in prin. ff. de his quib. ut in dig. & l. hæredem. co. tit. cum si. sed hic defert alijs personis, ergo, &c. † Sed illud est uerũ. Regula fallit, qñ causa propter quam quis priuatur cõmodo, respicit cõmoditatem tertie persone, quia tũc applicatã illi personæ, cuius cõmoditatẽ respicit, d. l. post legatũ. C. de leg. l. pen. & l. Neseñnius. & l. seq. ff. de exc. tut. & l. cum filius. §. non iure. ff. de leg. ij. uel applicatur alijs personis, prout lex disponit. ita loquitur hic §. † Tertio opp. & uidet q. filius inobediẽs priuatur debito iure natura. j. co. tit. §. exheredatos. Sol. Quãdoq; est inobediẽs uiuõ parente, & priuatur debito iure natura. Quõq; est inobediẽs post mortẽ eius, uoluntatẽ non seruando, & tunc non priuatur debitis iure natura. Ratio, quia in primo casu maius delictũ committit filius, q. in secundo. † Quarto op. & uidet q. filius inobediẽs priuatur tertã parte eius, in quo est inobediẽs, l. si quis in suo. C. de inoff. test. sed regulariter hæres inobediẽs defuncto, priuatur omni cõmodo, ut hic, fallit nisi per legè reperiret alia specialis pœna imposita in contrarium. Ita soluunt doctores in l. si. C. de fideic. Op. & uidet q. hæres inobediẽs debet perdere etiam legitimã partem. † Nam mitius agitur cum lege, q. cum homine. l. Celsus. ff. de arb. sed ego uideo q. ibi non obediuit legi, priuatur debito iure institutionis. §. si uerò non fecerit. j. eo. & hoc §. si uerò nullus, ergo ubi defuncto non obediuit, debet priuari debito iure natura. Sed ibi erat debita prius, quam testator moreretur, sed debita iure institutionis non. † No. q. legitima debetur filio in uita patris, pro hoc facit quòd filius dicitur hæres in uita patris. l. si quis legatũ. in fin. ff. ad leg. Cor. de falc. In cont. uidetur q. ex in simili in l. j. §. impuberi. ff. de coll. bon. de lib. ag. l. si ubi Dy. fortitã hanc q. & allegat istum tex. omisso quòd dicit Dy. dico uisõ patre nullum ius cõpetere filio, sed dicit debita, quia in eam partem non potest filium defraudari, nisi ex causa iusta ingratitudinis, & ista uerba sunt gl. c. Ray. ext. de test. Pro quo facit auth. si qua mulier. & quòd ibi no. C. de sac. eccl. quam aũth. habemus. de sanct. episc. §. si qua. & aũth. ut sic. mat. & aũth. §. quia uerò mater ex cõsensu. col. octaua. † Quod facit ad idem, si filius cõmittat maleficium aliquod, pater pro eo nõ cogitur soluere legitimã pro condemnatione. † Spec. tit. de exc. fer. §. sequitur. uer. quid si filius fa. quid pro filio condemnato, an mortuo patre, frater possit imputare in patre illius filij, pro quo pater soluit: no. laco. de Are. l. Sti. chus. ff. de penu. leg. † Querit gl. an filius in institutus à patre possit detrahare duas quartas, uidelicet falcidiã, & debitam iure natura: Circa hoc tex. & gl. uidet uariare, quòd

* Cautionis. Hæc sententiam uerã puto, tamen si Bar. fuerit sibi contrarius, j. §. illud quoque. in fi. l. Conc. B.

* Legitimam. De cuius uerò ipsius filij dare cogitur. Bar. l. si quis in tantum. nu. xj. C. un. u. l. Concen. B.

non possint detrudere nisi unam quartam, facit hic tex. & l. Pap. §. si quis impubes. ff. de inoff. test. & j. de restit. & ea quæ pa. §. quamobrem. & l. filium. C. fami. ercific. ad Treb. l. iubeamus. & no. gl. l. in ratione. §. quod uulgo. ff. si cui plus quam per leg. falc. & l. j. §. interdum. ff. ad leg. fal. Glo. uerò hic distinguit, aut filius est institutus pure, aut sub conditione. Primo casu detrahit unam, secundo duas, & sic ista gl. considerat, an ista institutio sit pura, uel conditionalis, de restitutione uerò non curat an sit pura, uel conditionalis, idem no. in Summa huius tit. Azo, cuius uidetur ista glo. fuisse, & ita alleg. istam gl. lac. de Bel. & Mat. Alibi gl. dicit, aut filius est institutus & rogatus de restituenda pure, uel sub conditione. Primo casu una sola quarta, secundo casu possunt detradi duas, statim alia adueniente conditione, & ita no. in d. l. Pap. §. eo autem solo. C. ad leg. falc. l. quāquam. Et ista opin. uidetur iudicio meo uera, & hanc etiam sentit ista gl. hic, quia j. gl. uult distinguere. Aut filius fuit rogatus ad restituendum pure aut sub conditione. Ad hoc me mouet l. iubemus. quā gl. alle. quia non loquitur in institutione sub conditione, & sic ista gl. concon. cum gl. l. Pap. §. eo autem solo. & debet ista gl. præseruari post restitutionem, & sic uerba quæ sequuntur in gl. sub conditione, uel in diem, referentur ad uerb. restituenda. Et hæc opi. uidetur esse cano. c. Raynuius. extr. de testa. gl. tamen ibi rectè intelligendo uidetur uelle, quod secundum canonicam æquitatem possint detradi due quartæ, siue est rogatus de restituendo sub conditione, siue pure. Cont. probatur in l. iubemus. alleg. s. ubi tex. dicit, quod filius rogatus de restituendo sine filijs decedens, retenta quarta, doctorem debet restituere. No. quod dicit doctorem. ad idem d. l. filium. & l. j. §. inter. ff. si cui plus quam per l. Fal. Et istam doc. tenent in l. quāquam. lac. de Bel. hic, & j. de restit. & ea quæ pa. §. quamobrem. Et ideo posito pro cōstanti quod duas possunt detradi, t̄ quæro an quælibet detraha tur de uniuerso. Resp. non, sed detrahit debita iure nature de uniuerso, & postea detrahitur quarta de residua. Dy. l. si uerò composita. ff. de mili. test. per tex. illius glo. sentit in d. §. eo autem solo. in gl. Fal. ibi, uerò residua, & c. no. ext. d. c. Raynaldus. in gl. super uerb. moreretur. & super uer. non potuit, & c. No. gl. si nullus, ibi. §. si uerò contra. no. j. §. his omnib. ubi gl. de coniunctione curat, & illam tenet lac. de Bel. dicens, quod coniunctio post traditionem non multum operatur, & præfertur solum magis dilectus a testatore. t̄ Sed sola cōiunctio ubi non est maior honor, circa quemcunque non ostendit maiorem delectationem, ergo coniuncti sola ratione coniunctionis, non sunt præferendi disiunctis. In fine, & c. ob. d. §. is ita. quia loquitur quando ille cuius portio accrescit, non adiuu, secus si tunc iam adiuu, quia tunc nō accrescit inuito, sed demum uolenti, d. l. si minor.

ADDITIO.

- 4 Videtur. Bal. & Ang. l. lex Cor. §. ij. de uul. & Ro. l. cum filius. de uerb. obl. Fel. San. c. in præsentia. de prob. col. xxvij. & Ang. cons. inc. an Petrus filius Pauli. idem cons. inc. amic. & frater charissime, & c.
- 5 Condemnatione. io. de Ana. c. ij. per illum tex. de del. pu. per glo. rub. C. de decre. decu. lib. x. & Bar. etiam & Imo. l. cum filius. ff. de uer. ob. & Bal. l. omnimodo. §. imputari. C. de inoff. testa. & l. j. C. ne filius pro patr. et Pet. de Anch. in repet. c. j. in xlv. char. in uer. iuxta prædicta. de cōst. ubi etiam quid si filius sit spurius. & Bal. & Imo. l. Corne. ff. de uulgo. & Lud. l. si filio. la. ij. in xliij. col. ff. sol. mat. Cast. cons. xxxij. & Aret. in lib. maleficio rium. uer. dictum Sompronium. in ult. col.
- 6 Vera. Istā opin. est approbata de iure can. licet non uideatur uera de iure civili. Sed in die quod ubi quis esset rogatus de restituendo incontinenti, ille decretales non obseruaretur, & ita pluries reperio d. Mat. de Vadis, de Dis. auum meum consuluisset, & subdit Bar. d. l. Pap. alleg. in tex. in §. meminisse, quod hoc sæpe accidit, quando dispositio non ualeat iure testamenti, & est appposita clausula, si non ualeat iure testamenti, ualeat iure codicillorum, & c. tunc enim si testamentum non ualeat aliqua ratione, forsitan quia in eo non sunt testes, uel alia ratione non ualeat, uoluisse, quod hereditas restituatur uenientibus ab intestato statim, & sic non detrahitur, nisi una quarta, ut ibi etiam Bal. & idem ibi Ang. in fin. §. meminisse. & etiam tetigit in §. seq. nunquid autem detractio duarum quartarum habeat locum

in ascendentibus, ut detrudere possint illas. Bal. dubitauit in l. si a milite. §. fin. ff. de test. mi. & arguit quod non, postea dixit, cogitabis. Et ad id quod dicit Bar. hic, uide omnino Alex. de Imol. cons. cxlij. ij. parte. & cōj. xliij. & cons. cxxxix. j. parte. & Cast. cons. xliij. & cons. xc. in fin. & Old. cons. lxxvij. & c. ij. & cons. clvij. & plenius cons. c. iij.

- 1 Fideicommissarius habet similitudinem cum herede, & est hæres effectus, intellige, uiliter, nu. 3.
- 2 Filius cui relictum est fideicommissum uniuersale, dicit testamentum nullum, si non fuerit institutus.
- 4 Fiscus quando ad defuncti hereditatem admittitur.
- 5 Serui sunt uiles, & plerumq; inascreti.
- 6 Legata plerumq; propter merita relinquuntur.

INORDINATVM. Imò quod sic inordinatur, cum primò de his quæ ex testamento ueniunt, debent ser. dicere, l. j. in prin. ff. si ita. test. nul. ex. Sed dicendum Fran. Accu. quod ideo prius præmisit uenientes ab intestato, quia de hoc pauca uolebat dicere, ideo prius de his se expediuit. t̄ No. tex. ibi, quoniam, & c. in similitudine quod fideicommissarius uniuersalis habet similitudinem cum herede, est etiam hæres in effectu, l. si filius. §. si. ff. quod cum eo. & l. si necem. §. si. de bo. lib. t̄ Et sic facit ad tit. quod d. filius, cui relinquitur fideicommissum uniuersale, non possit dicere testamentum nullum, licet non fuerit aliter institutus. gl. l. sci. mus. §. cum autem. C. de inoff. testa. Sed illa glo. est contral. ita tamen. §. qui rogatus. ff. ad Treb. ubi dicitur, quod filius emancipatus, cui est relictum uniuersale fideicommissum, potest agere per contratab. quæ contratab. ei non daretur, si esset institutus, cum contratab. non datur filio instituto, l. j. §. in prin. de bo. pos. contratab. Patet ergo quod d. filius existens in potestate, cui est relictum fideicommissum uniuersale, potest dicere testamentum nullum, cum per illud fideicommissum non in dicitur institutus. Primò tex. j. ut cum de ap. cog. aliud dicit expressè, quod non sufficit, quod d. filius habeat legitimam per fideicommissum. Non ob. hic tex. & c. quia concedo quod fideicommissarius uniuersalis habet similitudinem cum herede, & est hæres in effectu, quia licet hæres institutus agit & conuenitur directè, ut Inst. de fideic. hæ. §. restituta. t̄ ita fideicommissarius agit, & conuenitur uiliter, d. §. restituta. & soluit legata, secundum distict. l. si. C. ad Treb. & l. j. §. pe. ff. eo. Item, quia qui non est institutus, uel exheredatus, dicitur præteritus. l. pe. & ult. C. de fideic. no. gl. ibi, quod necq; in ultimo dicitur uelle ista gl. quod ubi libertates in testamento non sunt relicte, extranei non admittuntur. Sed aliter nota & melius, j. eo. §. si uerò ablatum. In gl. & ad extraneos. & gl. doct. auth. hoc amplius. C. de fideic. ibi no. gloss. in uerb. extraneos. t̄ Sed certè ueritas est, quod fiscus demum uolens admittitur. Et istud probatur in hoc tex. dum dicit, post quos fiscus, & c. & istud tenent gl. & doct. in d. auth. hoc amplius. & lac. de Bel. hic no. gl. ibi, primò, & c. & ibi, nec enim. de quo ibi per Dy. l. cum pater. §. fidei tue. ff. de leg. ij. lac. de Bel. l. quoties. ff. de usuf. Cy. l. præp. ferri. C. de testa. & ibi, ut s. dictum est, & c. Et ad l. in gloss. alle. Respondeo, quod quandoque quaritur de liberali actione danda pluribus seruis, cum omnes ad libertatem peruenire non possint, & tunc ne libertas tota per unum remoueat, sorte dirimitur. l. si duobus. in prin. C. comm. de leg. uel inspiciuntur merita uniuscuiusq; d. §. quid ergo. l. generaliter. de fideicom. lib. Quandoque tractatur de alio commo eis acquirendo, & tunc omnes ueniunt ut hic, quia nullum potest timere periculum nec damnum. Quæro que est ratio quod in seruis inspiciuntur seruis denominatum, & non in alijs legatarijs, & dicit lac. de Bel. ratio est, t̄ quia serui sunt uiles persone & plerumque in discretè, & ideo leg. de ipsis confidentiam nō sumit, de quo no. per doc. in auth. hoc amplius. Item quæro, dicitur quod inter legatarios præfertur habens maius commodum, quare seruis qui est liberatus non præfertur alijs legatarijs omnibus cum libertas sit res inestimabilis. l. libertas. ff. de reg. iur. Respon. quod serui prius fuerunt uiles persone & sine capite & pro motus

tus habentur. l. humilem. C. in cest. nup. & l. liberos. in fin. cum l. eq. de cap. dim. & l. seruitutem. cum sim. ff. de reg. iur. Præterea præsumitur quod testator eos in uita non dilexit, cum in uita ad libertatem non produxit, t̄ cum legata plerumque propter merita relinquuntur, l. adiecit. ff. pro soc.

- 1 Verb. relinquo, nullo alio herede instituto, trahitur ad institutionem. Idè si adiecit uniuersitati bonorum.
- 2 Hæres inobediens uoluntati testatoris, ut priuatur commo, quanto tempore cessare debeat, & an requiratur monitio.
- 3 Substitutus in casu huius §. non admittitur ex ui substitutionis uulgaris, sed beneficio huius legis.
- 4 Premium propter poenam quando quis consequi debeat.
- 5 Hodie quod sit differentia inter emancipatum & suum præteritus, in modo rumpendi testamentum.
- Auth. ex causa. C. de lib. prat. an habeat locum in filio emancipato præterito.
- Testamentum, in quo filius est præteritus à patre cum causa, uel à matre, an ualeat.
- 6 Filius exheredatus in casu huius legis, an admittatur inter extraneos, uel cum fisco.
- 7 Extraneus in casu huius constitutionis, an & quando & quo ordine admittatur.
- 8 Tempus ad ostendendum uoluntati defuncti esse paritum, quod possit statui ad petitionem legatariorum & fideicommissariorum.
- 9 Filij emancipati & cognati quod succedunt de iure civili ex testamento.
- 10 Successor anomalous quod dicitur ille, qui succedit beneficio huius constitutionis.
- 11 Fiscus in casu huius constitutionis, an admittatur ultimo loco.

ET HÆC QUIDEM. Hæres extraneus non ratur inobediens, commo hereditario priuatur. quod debet applicari personis hic enumeratis, à quo commo filij exheredati penitus excluduntur, & ad tale commodum uocati iure hæredes efficiuntur. hoc dicit usq; ad §. hinc nobis. t̄ Nota ibi, omnibus relictis, quod uerbū relinquo, trahitur ad institutionem. Dic ut in glo. no. quod intelligo uerum, nisi sit alius hæres institutus, l. his uerbis, in princ. cum gl. ff. de hæ. inst. Item est hoc uerum, cum hoc uerb. relinquo, est adiectum uniuersitati bonorum, a secus si certa rei, uel quantitatis. l. cogi. §. & generaliter. & ibi Dy. ff. ad Treb. probatur per tex. j. ut cum de appel. cog. §. aliud. cōiuncto uerb. caterum. t̄ No. gl. quæ incipit, scilicet annum. & pro huius gl. declaratione dic, aut loquitur de poena imponenda ex eo quod quis est inobediens defuncto, quando que loquitur de poena imponenda propter aliud delictum. Primo casu, aut loquitur in legato relicto ad non pias causas. Primo casu loquitur tex. iste, & s. eo. §. si quis autem non implens. & hoc nisi quis uelit uti contra hæredem alio remedio, puta, quia uellet agere de fructibus & usuris. C. de usuf. & fruct. leg. l. j. Secundo casu, aut quis uult uti contra hæredem ex sola negatione, in qua usque ad sententiam perseuerauit, & tunc punitur poena dupli. ut inst. de act. §. item m. sta. Inst. de obl. que ex quasi contractu. §. fin. Aut uult uti contra hæredem ex sola dilatione, & tunc aut fuit facta bina monitio, & incontinenti hæres priuatur commo relicto sibi à testatore. j. de eccl. tit. alle. j. gl. §. si autè. Pro hoc facit auth. licet. C. de epis. & cler. aut talis hæres non admonitus distulit soluere, & si distulit per sex menses à tempore insinuationis testamenti computandos, & tunc nō priuatur eo quod est sibi relictum, sed tenetur ad fructus & usuras à tempore mortis testatoris. j. eo. tit. §. si autem legatum. quicquid glo. hic dicat. Secundo casu principali exigitur bina, uel tertia monitio secundum qualitatem delicti, ut hic. mar. & auia. si quis in sua. de san. epis. §. presbyteris & diaconis. in gloss. no. uerbis, ubi de ista questione est casus ext. de testa. c. si hæredes. secundum unam lect. Not. glo. sed nunquid ibi, secundum Io. Idem no. in d. l. post aditam. & in auth. hoc amplius. C. de fideic. Et est ratio, quia ista constitutio habet locum hereditate adita, ut s. eod. §. semper igitur. uerbi. inde. 4 uote. t̄ oportet igitur quod ex beneficio huius leg. substiti

tutus admittatur, non ex ui substitutionis, cum substitutio expirauerit, d. l. post aditam. No. glo. nunquid. ibi. ne quis, & c. quæ lex probat quod d. sit in poena, ergo, & c. Non ob. quod dicitur, quod sit in poenam, & c. l. alleg. per Azo. uerum est principaliter & immediatè propter poenam, sed quadā mediata ratione, uidelicet quia est heres, t̄ quo casu lex permittit posse consequi premium propter poenam, ff. de excusa. tut. l. sed & milites. §. j. Dy. l. decreto. ff. de sup. tut. & in ca. qd ob gratiam. de reg. iur. lib. sexto. l. si seruus plurium. §. j. ff. de leg. j. Sed in cont. uidetur quod iste definit esse heres ipso iure propter inobedientiam, §. in omnibus. j. eo. Sed respon. de hoc est uerum, si alius adeat hereditatem, sicut alibi dicitur, contractus est nullus, si hoc allegat aduersarius, l. eleganter. in princip. ff. de dolo. & in testamto, quo filius præteritus est. l. filio. ff. de iniust. rup. test. No. gl. dicentem, nullo. Idè in emancipato. no. t̄ quod etiam hodie est differentia inter emancipatum & suum præteritus, in modo rumpendi, nam suus præteritus agit per contratab. & potest dicere nullum, siue causa sit inserta, siue non. Emancipatus uero hodie ita demum dicit testamentum nullum, si causa non sit inserta, Azo in Summa. C. de libe. prat. uel exhered. §. est autem effectus. Et ita debet intelligi quod dicitur C. de col. la. l. si emancipati. & in ult. glo. Secundò no. quod aut. ex causa. habet locum in filio emancipato præterito, & sic iura antiqua quæ loquuntur de filio emancipato, sunt correctia per auth. ex causa. & cum hac glo. concon. quod no. C. de bo. pos. contratab. l. j. & l. si extraneo. ff. de usuf. Inst. de ex hæ. lib. §. emancipatus. cuius cont. no. glo. ff. de min. l. si filius, & l. Gallus. §. in omnibus. ff. de lib. & posth. de quo dicam j. ut cum de appel. cog. §. aliud. Et ibi casus, quando filius emancipatus præteritur à patre cum causa, uel à matre cum istis duobus casibus ualeat testamto, & ibi quare non circa hanc partem, uide quod notatur in auth. hoc amplius. 6 superius alleg. t̄ & ibi §. qui duos. Iacob. de Bel. reprehendit hanc glo. quia iste filius secundum hoc reperiretur esse hæres, & exheredatus, quæ sunt opposita, nec possunt esse sub eodem subiecto, l. hæc uerba. ff. de uerb. sig. & sic ratione contrarietatis repellitur, l. ij. §. sed si alius. ff. quando ap. sit. cum j. Præterea ista l. non excludit exheredatos. Ratio est, eo quod testator uidetur eos repulisse. Et ideo nullo iure iste exheredatus est admittendus, cum una sit legis intentio, ut dicit hic tex. Et hanc opinionem doctores tenent in d. auth. hoc amplius. in si. Iacob. de Bel. dicit hoc esse relinquendum arbitrio iudicis, qui habet inspicere & inuestigare mentem testatoris, arg. leg. ij. §. conditio. ff. de adm. le. & l. uoluntas. C. de fideic. No. glo. ibi, per hanc constitutionem. No. istam glo. quæ est uera, licet contra uideatur uelle gl. s. eo. §. ordinatum. t̄ Quæro, quomodo poterit uenire ad extraneos? Dicit Odo. quod debet fieri citatio per priorem, & c. Vadat coram iudice, ille qui prius uenerit, præferatur alij. l. placuit. in fin. C. de colla. fun. pa. lib. undecimo. & ibi præcedentes, id est, illi, qui præcesserunt extraneos, & in l. si. ista gl. format q. quando hereditas non est adita, quia dicitur quod d. fiscus istam hereditatem accipit, tanquam uacantem, & lex dicit quod d. hereditas nunc uacans est, quando non est adita, l. j. & l. uacantia. C. de bon. uacan. libro. decimo. quo casu ista constitutio non habet locum in hereditate non adita, ut s. eodem. §. semper igitur. & sic ista gl. non facit ad propositum. In d. §. præterea. si proponeres istam hereditatem aditam, ex quo ponimus quod nulla fuit relicta in testamento, adhuc ista questio non procedit ad nostrum propositum, quasi nulla sit. No. gl. scilicet, expressè, ibi, sed quid. & cetera. 8 t̄ No. quod potest statui tempus ad ostendendum ad petitionem legatariorum, & fideicommissorum, & aliorum qui admittuntur ex autoritate huius constitutionis. ad de ad glo. 9 l. quando i. ff. ff. de acquiren. hered. t̄ No. gloss. ut illum. ibi, per totum, & illud exemplum habet locum hereditate non adita. d. l. j. & no. C. de fideicom. auth. hoc amplius. & ideo illud exemplum non uidetur bonum huic §. cum non sit bona similitudo de eo qui efficitur heres hereditate per alium

non adita, & in casu nostro, nam hæc constitutio hereditate adita habet locum, ut s. eo. §. semper igitur. Et ibi, uocentur. Innuat gl. ista quod cognati & filij emancipati non succedunt de iure ciuili ex testamento, idem ff. de inoff. testa. l. posthum. circa princ. & l. cum quidam. §. suum heredem. in gl. magna. ff. de acq. her. l. illud. §. ff. de cont. Sed cont. glo. l. in. ff. de interrog. act. & illa gl. est uera, & probatur per tex. ff. de bo. poss. contrata. l. ex duobus, in prin. & sic ista gl. non uidetur bene loqui. Vel si uolumus eam sustinere, dic quod ista gl. non uult hoc dicere, quod cognati & emancipati non succedant ex testamento de iure ciuili, sed in eo quod gl. dicit, neq. ex testamento, & c. intellige scilicet quod fuerit scriptum in testamento, & sic gl. se refert ad primum dictum, sci licet qui uidelicet scriptus, & c. Quæro, dicitur quod ille qui capit commodum quo hæres priuatur, efficitur hæres, quæro quis successor, uel hæres dicatur iste? Ex testamento non, quia non scriptus. Ab intestato non, quia fortè non consanguineus. Dic ut no. Inst. de eo ciuili. causa bon. §. quid ergo. ubi dicitur quod in casu huius legis, ille qui succedit, dicitur successor anomalus. quam gl. perpetuò tene menti. Et dicitur iste talis admitti ut hæres, ex autoritate huius legis, ut no. in §. si uerò ablatam. s. eo. In gl. quæ incipit, scilicet ponendo. ibi, supra eodem. tenet gl. ista, quod confuetudo nihil operatur, quo magis quis admittitur ad commodum. Cuius contrarium no. s. eod. §. si quis autem non imples. sed hic uide ut ibi dixi. Vltimò no. tex. ibi, tertio uerò in fisco. quia hic est casus quod fiscus ultimo loco admittitur, licet cont. no. gl. s. eod. §. inordinatum. ubi dixi, & circa omnia prædicta & omnes §. præcedentes, uide quod habes xj. questio. j. c. Syluester. Et extr. de uoto. c. licet, & c.

ADDITIO.

- d Bonorum. Soc. const. xxxij. charta lxxvj.
- b Præteritis. Adde quod no. in apostil. ad istum post eum & alios compositorum, in l. meminimus. nu. j. uer. emancipatus succedit. §. de leg. her.
- c Causa. Vide Bal. in vj. col. & Dy. d. l. Gallus. alleg. in tex. & Bart. l. certum. pe. col. C. unde cog.

- 1 Falcidia à falce dicta, quia sicut falx refecat.
- 2 Falcidia non à prætoribus, sed à consule introducta, uel à tribuno denominata.
- Prætor non tollit ius ciuile.
- 3 Hæres subtrahens aliquid de hereditate, quando perdit Falcid. secundum ius ff. C. uel anth.
- 4 Testator quando præsumitur inuitus, Falcidia detrahatur.
- 5 Legatarij & fideicommissarij citandi sunt in confectioe inuentarij.
- 6 Inuentarium confectum citatis aliquibus legatarijs, & aliquibus non, an ualeat saltem quo ad citatos.
- 7 Inuentarium confici debet coram iudice, & nu. 17.
- 8 Citari procuratorem quando sufficiat, etiam si dominus non habeat legitimam excusationem non ueniendi.
- 9 Citatio uerbalis, an fieri possit extra territorium.
- 10 Testimonium de uisu, & non de auditu ualeat, & quando de auditu. Visus regulariter accipitur pro quolibet sensu corporeo.
- 11 Testimonium de auditu alieno, quando admittatur.
- 12 Testes quando debeant habere notitiam contrahentium.
- 13 Si testes non cognoscunt illum, de cuius factio deponunt, debet ille talis eis exhiberi ut eum cognoscant.
- 14 Testi deponenti de credulitate quando credatur, remissiuè.
- 15 Negatiua an probatur.
- 16 Negatiua coarctata directè probatur.
- 17 Paupertas & diuitia probantur arbitrio iudicis.
- 18 Inuentarium debet finire per eundem notarium, qui illud incepit, & coram eisdem testibus.
- 20 In confectioe inuentarij unus testis sufficit, & quando requirantur duo.

HINC NOBIS. Hæres faciens inuentarium secundum formam à iure tradita, nulla usus malignitate, legis beneficio utitur, nisi à testatore fuerit prohibitus Falcidiam detrahere: nec ultra uires hereditarias conueniri potest. Inuentario autem non factio, nullo huius legis beneficio gaudet. hoc dicit usq. ad §. non autem. † Not.

gl. ibi, dictū autem, istud non uidetur uerum, nam lex Falc. habet duo capita, quorum primum non refecat legata. l. j. in princ. ff. eo. & tamē uocabatur Falcidia. Sed potest responderi quod assumptum nomen ab alio capite, quod dum promulgabatur primum caput, erat in mente legislatoris: factum ista erat opin. quod determinaretur à falce. Et uidetur quod possit sustineri, nam uideo quod Trebellianica potest dici Falcidia, l. pater. & l. Titia. ff. ad l. Fal. C. ad Treb. l. iubeamus. & l. quamquam. & l. si ut alle. C. ad l. Fal. Præterea & iure naturæ debita appellatur Falcidia, C. de inoff. test. l. que nuper. & auth. unde si parens. eo. tit. & sic quælibet lex, quæ refecat, potest dici Falcidia, no. Azo in Summa huius tit. s. In gl. dicitur autem Falcidia. Et ibi. §. aliq. hoc est falsum, nam cum per ius ciuile xij. tab. poterat testator totam substantiā distribuere, non uidetur quod prætor possit ipso iure refecare, quod facit lex Falcidia, C. ad l. Fal. l. pe. & l. linea. eo. tit. Nam ius ciuile non potest tolli per prætorem ipso iure, ut Inst. de bo. poss. cōtra tab. l. filium. §. sed quemadmodum. l. ex duobus. §. si. de uul. & cum si. Dicitur ergo Falcidia non à prætoribus, sed à consule fuisse introducta, & ita no. gl. l. j. in princ. ff. eo. & hanc tenent doc. in rub. C. eod. uel dic, quod Falcidia nominata à tribuno plebis, ff. dist. c. quadam, glo. Inst. ad l. Fal. in prin. No. gl. cum non sic ibi, si non habes ex ista secunda lec. prout in litera no. † quod si hæres aliquid subtrahit de hereditate, perdit in totum Falcidiam. l. benefic. cio. * hic alleg. Sed hoc est falsum, imò hæres subtrahens aliquid de hereditate, perdit Falcidiam rei solum subtractæ. l. rescriptum. ff. de his quibus ut in. ff. ad legem Falc. leg. Paulus. & leg. hereditatum. §. si. eod. titu. facit ff. ad Trebel. leg. Paulus. quare dic, quod est triplex ius. Vnum est digestorum, secundum quod hæres subtrahens perdit Falcidiam in re subtracta tantum, ut s. alleg. Secundum est ius Codicis, secundum quod hæres subtrahens debeat restituere duplum, §. illo. alleg. & de iure Codicis hæres subtrahens perdebat Falcidiam in re subtracta tantum, leg. non dubium. * C. de legi. secundum uenam lect. Tertium ius est Authenticorum, quo statuitur quod hæres subtrahens perdit Falcidiam, non solum in re subtracta, sed in totum, ut hoc tex. * secundum secundam lect. & no. gloss. expressè. j. eod. §. si uerò non fecerit. in glo. que incip. hoc facit. sic per hoc uidentur correctæ omnes leges anteriores. * Et hanc opp. tenet Dyn. d. l. rescriptum. licet Cyn. uideatur sentire contrarium. auth. sed cum testator. C. eod. non obstat leg. beneficio. hic alleg. quia respondeo quod ibi non dicitur, quod ille qui malignè in una re per fideicommissum legata, seu relicta, se gessit, perdat Falcidiam. in totum, uel in illa tantum, sed hoc declarat per alias leges, quas

4 allegauit. † Quæro, dicitur hic, inuitus, utrum testator præsumatur inuitus? tex. & gl. est q. sic. in l. Titia. ff. ad l. Fal. & l. filium quem habet. C. fa. etc. in iij. gl. l. j. fiat igit. no. ex hoc q. ad confectioem inuentarij, debent citari fideicommissarij, & legatarij, sed pone, † alij qui legatarij sunt citati, & alij qui non, nūquid ille q. est citatus, potest allegare inuentariū non ualere, quia legatarij non sunt citati? Et uidetur q. sic, quasi non sit seruata forma d. l. ult. C. de iur. delib. & in forma hic tradita. Pro quo j. eodem, uerfic. his omnibus. In contrarium, uidet, q. istud inuentariū saltè ualeat quo ad citata aut corrigere. l. uerò. §. de uiro. sol. mat. l. præcipimus. C. de appel. non detrahat: uerum & in duplum (secundum ius C.) condemnatur. l. Concen. B.

* Beneficio. ff. ad le. fal. Sed no. q. illa l. beneficio. ambiguit loquitur. Quare interpretanda est secundum l. rescriptum. que sequitur. l. Concen. B. * Dubium. Hoc non dicit l. Concen. B. * Tex. iste tex. amphibologicè loquitur, ut patet in uerf. sancimus. usq. ad vj. Fal. l. Cōc. B. * Anteriores. Sed cum legi correatio nitanda sit, maxime uel legè expressè contrariam non habemus, & hic §. non expressè cōtra dicat, sed ex interpretatione nostrorum, cetero ius Pand. & C. huic simul sic adnectendum esse, ut hæres non tantum falce rei sue repta (secundum ius Pand. ad quod ius nouissimum ambiguit trahere dicit, cū nostrum non sit, legè cōdere, uel excidere. l. aut corrigere. l. uerò. §. de uiro. sol. mat. l. præcipimus. C. de appel. non detrahat: uerum & in duplum (secundum ius C.) condemnatur. l. Concen. B.

citatum, sicut dicimus in sententia, quæ fertur partibus non citatis, non ualeat, & tamen si agatur contra duos, & unus citetur in pronuntiatione, alius non, sententia ualeat quod ad citatum, quo ad alium non. l. de unoquoq. ff. de re iud. & ff. de iud. l. non idcirco. in princ. & cap. cum super ext. de senten. & re iud. † Quæro, quis est modus citandi? Dic ut in gloss. quæ incipit, id est, procura. ex qua iuncta cum tex. no. quod inuentarium debet fieri coram iudice, cum citatio de qua loquitur glo. non possit fieri nisi per iudicem. Et sic ista gloss. facit pro opinione Mar. de Fano, qui per hoc tenet, ut recitat Spec. in tit. de instrum. edit. §. fin. uerf. quid si hæres. Sed aduertit ad hanc gloss. quia ista uidetur uelle q. citetur ipse procurator, si dominus habeat legitimam excusationem non ueniendi, non autem fiet citatio, ut dicit hic gloss. † Et secundum hoc uidetur hic text. quod ubi principalis habet legitimam causam non ueniendi, potest procurator citari, licet prius non citetur principalis. An autem ubi principalis aliās non habet iustam causam non comparendi, possit citari procurator, uidetur text. quod sic. C. unde nil. meminerint. ff. de lib. agno. l. prima. §. primo. C. de procuratorib. l. eum qui. Sed doctores ibi intelligunt quod prius debet citari procurator, & ita gloss. dicit, ext. de dol. cap. causam. Veritas est q. ad primum decretum sufficit citatio procuratoris, ad secundum, citatio domini. l. hoc amplius. §. fin. cum l. sequen. ff. de dam. insec. Vltimò † ex hoc tex. conuenit q. si uerò absunt colligitur argum. q. citatio uerbalis non potest fieri extra territorium, ad idem ext. de do. cap. cum olim. & quod ibi no. & cap. ex parte. ext. de appellat. ad idē. j. ut spon. larg. §. ad hæc quoq. sancimus. uerf. si uerò. In cont. uidetur l. oēs. §. uerū si apparitor. C. de epis. & clericis. & l. ij. C. de offi. praef. urb. de qua q. dicit ut disputando tenuit Cyn. quæst. quæ incipit, Rector ciuitatis Senarum. † Not. text. ibi, uidelicet, & cetera, q. testis debet testificari de uisu, non auditu, q. quod dicit ut in gl. ibi. Not. testimonium, sed ueritas est, q. testimonium de auditu primo admittitur, l. sapè. de offic. praef. de testamen. mil. l. diuus. ibi, audiuisse, & Inst. de testamen. milit. §. planè. l. secunda. §. idem Labeo. ff. de acq. pluuiali ar. c. j. ext. de testim. Quid enim si uolo probare testatorem talia uerba dixisse, uel talia uerba in stipulatione interuenisse, uel aliquid quod auditu percipitur certè per sensum auditus de his potest reddi & fieri testimonium, d. l. ij. Sed non obit. quod dicit hic uidisse, nam uisus accipitur generaliter pro quolibet sensu corporeo, unde si per sensum uisus quid percipitur, testis debet de uisu testificari, si per sensum auditus de auditu, & sic de similibus. l. ac. de Aret. C. de testib. l. testium. & ibi per Cyn. & xij. q. ij. per totum, in c. cum causam. ext. de testib. Innoc. & Spec. de testib. §. j. uerf. item, quod non prohibet. & §. nunc tractandum. uerf. ut autem. gloss. ij. q. ix. c. testes. & de conse. di. l. in. v. c. uenisti. † De auditu autem alieno non potest quis testificari, nisi in casu l. si arbiter. alleg. in gloss. l. ij. §. idem Labeo. ff. de aqua plu. ar. c. & plenè no. in d. cap. testes. & isto casu ubi requiritur testimonium de uisu, tunc reus ad testificandum non admittitur. An autem ubi sufficit testimonium de auditu cæcus admittatur? glo. hic dicit q. sic, quod intelligi gloss. quando testis habet notos contrahentes per uocem. doct. d. c. testes. † Secundum doct. not. tex. cum gloss. super uerf. tres. q. testes debent habere notos contrahentes. In contrar. j. de testib. §. licet. Et idē dic quandoq. testes admittuntur ad testificandum super actibus personalibus, seu contractu, & tunc debent cognoscere contrahentes ad testificandum: quandoq. admittuntur super reali, seu super aliquo facto, ut quod Titius possederit, & tunc sufficit quod cognoscant eum de cuius factio testificantur. Pl. l. ij. in princ. ff. de testibus. & facit j. de testibus. §. si uerò ignoti. Quandoq. adhibetur instrumentum, & tunc ad substantiam instrumenti, & ut instrumentum ualeat, non oportet quod testis cognoscat contrahentes, d. §. & licet. fallit in inuentario, ut hoc text. cum sua gloss. & l. fin. §. si autem dubius, C. de iur. delib. Item fallit in testamento condito in scriptis.

ab imperitis literarum. j. de instrum. cau. & fideicom. §. oportet. & §. si autem dubium. † Sed aduertit, quia §. testes non cognoscunt illum, de cuius factio uolunt testimonium perhibere, debet eis exhiberi, ut ipsum cognoscere possint. extr. testibus. cap. cum causam. & l. j. ff. si ex nox. causa aga. facit ff. de publica. l. cum si exhibuissent. §. an autem. † Not. quod testes debent testificari sic esse, uel non esse, non autem de credulitate. Contrarium l. j. §. primo. ff. de uent. in spic. & extr. de præsumptionib. cap. literis. Et idē pro huius declaratione dic, ut per Cyn. secundum lac. de Are. l. testium. C. de testim. in v. quæst. & Spec. tit. de teste. §. j. in uer. item quod deposuit. facit extr. de præsum. c. literis. † Vltimò not. text. ibi, in nullo conficis, & c. quod negatiua probatur. Circa quod doc. dicunt, quod regulariter negatiua non probatur, C. de prob. l. actor. & l. incun. ff. de prob. Fallit in hoc §. ubi negatiua probatur per sacramentū purgationis, ut dicit gloss. d. l. actor. tamen & probatio dici potest. l. fin. §. licentia de iur. deli. Facit ad prædicta quod negatiua probatur per sacramentum, ext. de testi. c. presentium. gloss. no. hic uidetur dicere aliter, quæ incipit, testimonium. † quod † hic talis negatiua habet uim affirmatiua. Cum enim testis dicit se fuisse usque ad finem inuentarij, & nihil potuisset fieri, quin ipse uidisset, perinde est ac si affirmatiua proponeret. Et sic not. quod negatiua, quæ est coarctata, potest directè probari. l. Pantonijs. §. rei. ff. de acqui. her. red. & l. j. §. ff. de iur. actu q. priua. licet Dy. dicat ibi quod testis suspicione non caret, tamen ipse ibi tenet, quod ubi negatiua est coarctata, quod potest cadere in mente testis, & tunc potest probari, * ut hac gloss. cum similit. l. fin. C. de re. cred. l. ij. C. de erro. aduo. sed si negatiua non esset ita coarctata, quod non caderet in mente testis, tunc non potest probari, d. l. actor. pro qua uide quod ibi no. doc. ij. q. No. ergo totam istam gloss. & uide quod not. gloss. C. de fal. l. si quis decurio. & per doct. ibi, v. quæst. Opp. quod not. gloss. d. l. in donationibus. Not. gloss. ibi, substantiam. Ex qua not. deo. † Primò quod ista gloss. uidetur uelle quod inuentarium fiat in iudicio. Dic quomodo dixi s. proxim. uer. † Secundò not. quod paupertas & diuitia probantur pro motu iudicis, gloss. auth. præterea. C. unde uir & uxor. lac. de Are. l. paupertas. ff. de excus. tut. ubi uidetur uelle quod etiam possit probari per publicam famam, gloss. l. ubi adhuc. C. de iur. do. & j. de æqua. do. §. illud. colla. vij. † No. glo. l. ista scripura. in fin. quod uidetur uerum secundum Franc. Accur. argum. l. cum antiquitas. C. de test. nisi impediatur, quia quæ de nouo emergunt, & ut infra. §. sed neque. ff. de inter. rog. act. l. de ætate. §. ex causa. † Not. gloss. interposito. est ibi pro singulari, in casu tamen requiruntur duo bellio- nes. l. fin. §. si autem dubius. C. de iur. delib. Vlt. circa hunc text. ibi, & in nullo conficis. uide quod notat gloss. viij. quæst. ij. c. Artaldus. cum qua gloss. concord. quod notat c. bonæ extr. de elect. in gloss. sic esset & uide quod not. xxx. † quæst. ij. c. presens in gloss. quæ incip. sed qualiter. † not. gl. scilicet trinum. in si. licet ista ultima opin. uideatur uerior, tamen ponit de tribus, in auth. sed cum testator. C. ad leg. Falcid. cum dicit, si qui ex his absint, uel interesse nolint. No. gl. id est, remotio, & ita ponitur in tex. in auth. sed cum testator, quæ hic sumitur.

ADDITIO.

- a Omnes. Vbi Bart. concordat opi. & Pan. & Alex. Rap. & Franc. l. si. ff. de iur. om. iud. & Raph. & Fran. j. constit. C. & Ang. l. j. §. hæc stipulatio. x. col. si cui plus q. per l. falce. & d. l. fin. & Ang. Aret. in tract. malef. uer. citentur in iij. col. & Bald. in marg. in uer. iudex. uerf. l. x. & Lanfran. c. quonia. uer. citationes de prob.
- b Auditus. Fel. c. præterea. in princ. de testi. cum nonnullis concor. ibidem per eum signatis, & per Soc. const. lxxij. incip. in causa uertente. uer. capienda est. ibi, non tantum unus testis. in j. parte. charta iij. & in conf. xviij. charta clxxxvij.
- c Alieno. Fel. c. tam literis. in ult. col. ad. fi. de test. & c. licet ex quadam. circa prin. eo. tit. Tu uide omnino de hoc quod posui in apostil. ad istum post eum & alios compositorum in l. testiu. nu. ij. uerf. de audi. C. de test. et Colle. c.

non adita, & in casu nostro, nam hac constitutio hereditate adita habet locum, ut s. eo. s. semper igitur. Et ibi, uocentur. Innuat gl. ista quod cognati & filij emancipati non succedunt de iure ciuili ex testamento, idem ff. de inoff. testa. l. posthum. circa princ. & l. cum quidam. s. suum heredem. in gl. magna. ff. de acq. her. l. illud. s. ff. de cont. Sed cont. glo. l. fin. ff. de interrog. act. & illa gl. est uera, & probatur per text. ff. de bo. poss. contrata. l. ex duobus, in prin. & sic ista gl. non uidetur bene loqui. Vel si uolumus eam sustinere, dic quod ista gl. non uult hoc dicere, quod cognati & emancipati non succedant ex testamento de iure ciuili, sed in eo quod gl. dicit, neq. ex testamento, & c. intellige scilicet quod fuerit scriptum in testamento, & sic gl. se refert ad primum dictum, sci licet qui uidelicet scriptus, & c. Quero, dicitur quod ille qui capit commodum quo haeres priuatur, efficitur haeres, quare quis successor, uel haeres dicatur iste? Ex testamento non, quia non scriptus. Ab intestato non, quia forte non consanguineus. Dic ut no. In st. de eo ciuili. causa bon. s. quid ergo. ubi dicitur quod in casu huius legis, ille qui succedit, dicitur successor anomalus, quam gl. perpetuo tene menti. Et dicitur iste talis admitti ut haeres, ex autoritate huius legis, ut no. in s. si uero ablatam. s. eo. In gl. quae incipit, scilicet ponendo. ibi, supra eodem. tenet gl. ista, quod coniunctio nihil operatur, quo magis quis admittitur ad commodum. Cuius contrarium no. s. eod. s. si quis autem non implens. sed hic uide ut ibi dixi. Vltimo no. tex. ibi, tertio uero in fisco, quia hic est casus quod si uis ultimo loco admittitur, licet cont. no. gl. s. eod. s. in ordinatum. ubi dixi, & circa omnia praedicta & omnes s. praecedentes, uide quod habes xj. questio. j. c. Syluester. Et extr. de uoto. c. licet, & c.

ADDITIO.

- 1 Bonorum. Soc. consil. xxxij. charta lxxj.
- 2 Preteritis. Adde quod no. in apostil. ad istum post eum et alios coaposuillatores, in l. meminimus. nu. j. uer. emancipatus succedit. s. de leg. her.
- 3 Causa. Vide Bal. in vj. col. et Dy. d. l. Gallus. alleg. in tex. et Bart. l. certum. pe. col. C. unde cog.
- 1 Falcidia a falce dicta, quia sicut falx refecat.
- 2 Falcidia non a pretore, sed a consule introducta, uel a tribuno denominata.
- 3 Pretor non tollit ius ciuile.
- 4 Haeres subtrahens aliquid de hereditate, quando perdit Falcid. secundum ius ff. C. uel auth.
- 5 Testator quando praesumitur inuitus, Falcidia detrahitur.
- 6 Legatarij et fideicommissarij citandi sunt in confessione inuentarij.
- 7 Inuentarium confectum citatis aliquibus legatarijs, et aliquibus non, an ualeat saltem quo ad citatos.
- 8 Inuentarium confici debet coram iudice, et nu. 17.
- 9 Citari procuratorem quando sufficiat, etiam si dominus non habeat legitimam excusationem non ueniendi.
- 10 Citatio uerbali, an fieri possit extra territorium.
- 11 Testimonium de uisu, et non de auditu ualeat, et quando de auditu. Uisus regulariter accipitur pro quolibet sensu corporeo.
- 12 Testimonium de auditu alieno, quando admittatur.
- 13 Testes quando debeant habere notitiam contrahentium.
- 14 Si testes non cognoscunt illum, de cuius facto deponunt, debet ille talis eis exhiberi ut eum cognoscant.
- 15 Testi deponenti de credulitate quando credatur, remissiuè.
- 16 Negatiua an probatur.
- 17 Negatiua coarctata directe probatur.
- 18 Paupertas et diuitia probantur arbitrio iudicis.
- 19 Inuentarium debet fini per eundem notarium, qui illud incepit, et coram eisdem testibus.
- 20 In confessione inuentarij unus testis sufficit, et quando requirantur duo.

HINC NOBIS. Haeres faciens inuentarium secundum formam a iure tradita, nulla usus malignitate, legis beneficio utitur, nisi a testatore fuerit prohibitus Falcidiam detrahere: nec ultra uitres hereditarias conueniri potest. Inuentario autem non facto, nullo huius legis beneficio gaudet. hoc dicit usq. ad s. non autem. † Not.

gl. ibi, dictum autem, istud non uidetur uerum, nam lex Falc. habet duo capita, quorum primum non refecat legata. l. j. in princ. ff. eo. & tamè uocabatur Falcidia. Sed potest responderi quod assumptum nomen ab alio capite, quod dum promulgabatur primum caput, erat in mente legislatoris: secundo ista erat opinio, quod determinaretur a falce. Et uidetur quod possit sustineri, nam uideo quod Trebellianica potest dici Falcidia, l. pater. & l. Titia. ff. ad l. Fal. C. ad Treb. l. inuermus. & l. quanquam. & l. si ut alle. C. ad l. Fal. Præterea & iure naturæ debita appellatur Falcidia, C. de inoff. test. l. que nuper. & auth. un de si parens. eo. tit. & sic qualibet lex, quæ refecat, potest dici Falcidia, no. Azo in Summa huius tit. s. In gl. dicitur autem Falcidia. Et tibi. s. alig. hoc est falsum, nam cum per ius ciuile xij. tab. poterat testator totam substantiam distribuere, non uidetur quod prator possit ipso iure refecare, quod facit lex Falcidia, C. ad l. Fal. l. pe. & l. linea. eo. tit. Nam ius ciuile non potest tolli per pretorem ipso iure, ut Inst. de bo. posses. cõtra tab. l. filium. s. sed quemadmodum. l. ex duobus. s. ff. de uul. & cum si. Dicitur ergo Falcidia non a pretore, sed a consule fuisse introducta, & ita no. glo. l. j. in princ. ff. eo. & hanc tenent doc. in rub. C. eod. uel dic, quod Falcidia nominata a tribuno plebis, ff. dist. c. quadam. glo. Inst. ad l. Fal. in prin. No. gl. cum non sic. ibi, si non habes ex ista secunda lec. prout in litera no. † quod si heres aliquid subtrahit de hereditate, perdit in totum Falcidiam. l. beneficio. cio. hic alleg. Sed hoc est falsum, imò haeres subtrahens aliquid de hereditate, perdit Falcidiam rei solum subtractæ. l. rescriptum. ff. de his quibus ut in d. ff. ad legem Falc. leg. Paulus. & leg. hereditatum. s. ff. eod. titu. facit ff. ad Treb. leg. Paulus. quare dic, quod est triplex ius. Vnum est digestorum, secundum quod heres subtrahens perdit Falcidiam in re subtracta tantum, ut s. alleg. Secundum est ius Codicis, secundum quod heres subtrahens debet restituere duplum, s. illo. alleg. & de iure Codicis heres subtrahens perdebat Falcidiam in re subtracta tantum, leg. non dubium. * C. de legi. secundum uerum lect. Tertium ius est Authenticorum, quo statuitur quod heres subtrahens perdit Falcidiam, non solum in re subtracta, sed in totum, ut hoc tex. * secundum secundam lect. & no. glo. ff. expressè. j. eod. s. si uero non fecerit. in glo. que incip. hoc facit. sic per hoc uidetur correcte omnes leges anteriores. Et hanc opp. tenet Dyn. d. l. rescriptum. licet Cyn. uideatur sentire contrarium. auth. sed cum testator. C. eod. non obstat leg. beneficio. hic alleg. quia respondeo quod tibi non dicitur, quod ille qui malignè in una re per fideicommissum legata, seu relicta, se gessit, perdat Falcidiam. in totum, uel in illa tantum, sed hoc declarat per alias leges, quas allegauit. † Quero, dicitur hic, inuitus, utrum testator praesumatur inuitus? tex. & gl. est q. sic. in l. Titia. ff. ad l. Fal. & l. filium quem habet. C. fa. erc. in iij. gl. † Ibi, fiat igit. no. ex hoc q. ad confessionem inuentarij, debent citari fideicommissarij, & legatarij, sed pone, † aliquid legatarij sunt citati, & aliquid no. nūquid ille q. est citatus, potest allegare inuentarium non ualere, qa legatarij non sunt citati? Et uidetur q. sic, quasi non sit seruata forma d. l. ult. C. de iur. delib. & in forma hic tradita. Pro quo j. eodem, uerfic. his omnibus. In contrarium. uidet, q. istud inuentarium saltè ualeat quo ad

* Beneficio ff. ad le. fal. Sed no. q. illa l. beneficio. ambigue loquit. Quare interpretanda est secundum d. l. rescriptum. que sequitur. l. Concen. B. Dubium. Hoc non dicit l. Concen. B. Tex. iste tex. amphimologicè loquitur, ut patet in uerf. sancimus. usq. ad vj. Fal. l. C. B. Anteriores. Sed cum legis correctio uideatur sit, maxime uti legè expressè contrariam non habemus, et hic s. non expressè cõtra dicat, sed ex interpretatione nostrorum, cetero ius Pand. et C. huic simul sic adnectendum esse, ut haeres non tantum falc. rei supra repta (secundum ius Pãd. ad quod ius nouissimum ambiguit trahendū est, cū nostris non sit, legè cõdite, uel excidere, aut corrigere: l. uero s. de uiro. sol. mat. l. praecipimus. C. de appel. non detrahat: uerum et in duplum (secundum ius C.) condemnatur. l. Concen. B.

citatum, sicut dicimus in sententia, quæ fertur partibus non citatis, non ualeat, & tamen si agatur contra duos, & unus citetur in pronunciatione, alius non, sententia ualeat quod ad citatum, quo ad alium non. l. de uno quoq. ff. de re iud. & ff. de iud. l. non idcirco. in princ. & cap. cum super ext. de senten. & re iud. † Quero, quis est modus citandi? Dic ut in gloss. quæ incipit, id est, procura. ex qua iuncta cum tex. no. quod inuentarium debet fieri coram iudice, cum citatio de qua loquitur glo. non possit fieri nisi per iudicem. Et sic ista gloss. facit pro opinione Mar. de Fano, qui per hoc tenet, ut recitat Spec. in tit. de instrum. edit. s. fin. uerf. quid si haeres. Sed aduertit ad hanc gloss. quia ista uidetur uelle q. citetur ipse procurator, si dominus habeat legitimam excusationem non ueniendi, non autem fieri citatio, ut dicit hic gloss. † Et secundum hoc uidetur hic text. quod ubi principalis habet legitimam causam non ueniendi, potest procurator citari, licet prius non citetur principalis. An autem ubi principalis aliàs non habet iustam causam non comparendi, possit citari procurator, uidetur text. quod sic. C. unde uil. meminerit. ff. de lib. agno. l. prima. s. primo. C. de procuratorib. l. eum qui. Sed doctores ibi intelligunt quod prius debet citari procurator, & ita gloss. dicit, ext. de dol. cap. causam. Veritas est q. ad primum decretum sufficit citatio procuratoris, ad secundum, citatio domini, l. hoc amplius. s. fin. cum. l. sequens. ff. de dam. in fact. Vltimo † ex hoc conueniunt s. si uero absunt, colligitur argum. q. citatio uerbali non possit fieri extra territorium, ad idem ext. de dolo. cap. cum olim. & quod ibi no. & cap. ex parte. ext. de appellat. ad idē. j. ut spon. l. arg. s. ad hæc quoq. sancimus. uer. si uero. In cont. uidetur l. oēs. s. uerū si apparitor. C. de epis. & clericis. & l. ij. C. de offi. praef. urb. de qua q. dicit ut disputando tenuit Cyn. quaest. quæ incipit, Rector ciuitatis Nararum. † Not. text. ibi, uidelicet, & cetera, q. testis debet testificari de uisu, non auditu, quod dicit ut in gl. ibi. Not. testimonium, sed ueritas est, q. testimonium de auditu primo admittitur, l. fa. p. de offi. praef. de testam. mil. l. diuus. ibi, audiuisse, & Inst. de testam. mil. s. planè. l. secunda. s. idem Labeo. ff. de acq. plu. ual. ar. c. j. ext. de testim. Quid enim si uolo probare testatorem talia uerba dixisse, uel talia uerba in stipulatione interuenisse, uel aliquid quod auditu percipitur, certè per sensum auditus de his potest reddi & fieri testimonium, d. l. ij. Sed non obstat, quod dicit hic uidisse, nam uisus accipitur generaliter pro quolibet sensu corporeo, unde si per sensum uisus quid percipitur, testis debet de uisu testificari, si per sensum auditus de auditu, & sic de similibus. Iac. de Aret. C. de testib. l. testium. & ibi per Cyn. & xiiij. q. ij. per totum, in c. cum causam. ext. de testib. Innoc. & Spec. de testib. s. j. uerf. item, quod non prohibet. & s. nunc tractandum, uerf. ut autem, gloss. iij. q. ix. c. testes. & de conse. di. s. in v. c. uenisti. † De auditu autem alieno non potest quis testificari, nisi in casu l. si arbiter. alleg. in gloss. l. ij. s. idem Labeo. ff. de aqua plu. ar. cen. & plenè no. in d. cap. testes. & isto casu ubi requiritur testimonium de uisu, tunc reus ad testificandum non admittitur. An autem ubi sufficit testimonium de auditu cæcus admittatur? glo. hic dicit q. sic, quod intellige gloss. quando testis habet notos contrahentes per uocem, doct. d. c. testes. † Secundò not. tex. cum gloss. super uer. tres. q. testes debent habere notos contrahentes. In contrar. j. de testib. s. & licet. Et idè dic quandoq. testes admittuntur ad testificandum super actibus personalibus, seu contractu, & tunc debent cognoscere contrahentes ad testificandum: quandoq. admittuntur super reali, seu super aliquo facto, ut quod Titius possederit, & tunc sufficit, quod cognoscant eum de cuius facto testificantur, Pla. l. iij. in princ. ff. de testibus. & facit j. de testibus. s. si uero ignoti. Quandoq. adhibetur instrumentum, & tunc ad substantiam instrumenti, & ut instrumentum ualeat, non oportet quod testis cognoscat contrahentes, d. s. & licet. fallit in inuentario, ut hoc text. cum sua gloss. & l. fin. s. sin autem dubius, C. de iur. delib. Item fallit in testamento condito in scriptis.

ab imperitis literarum. j. de instrumen. cau. & fideicom. s. oportet. & s. sin autem dubium. † Sed aduertit, quia si testes non cognoscunt illum, de cuius facto uolunt testimonium perhibere, debet eis exhiberi, ut ipsum cognoscere possint. extr. testibus. capit. cum causam. & l. j. ff. si ex nox. causa aga. facit ff. de publica. l. cum si exhibuissent. s. an au. 14 tem. † Not. quod testes debent testificari sic esse, uel non esse, non autem de credulitate. † Contrarium l. j. s. primo. ff. de uent. in spic. & extr. de praesumptionib. capit. literis. Et idè pro huius declaratione dic, ut per Cyn. secundum Iac. de Aret. l. testium. C. de testim. in v. quaest. & Spec. tit. de test. s. j. 15 in uer. item quod deposuit. facit extr. de praesum. c. literis. † Vltimo not. text. ibi, in nullo conficios, & c. quod negatiua probatur. Circa quod doc. dicitur, quod regulariter negatiua non probatur, C. de prob. l. actor. & l. ei incun. ff. de prob. Fallit in hoc s. ubi negatiua probatur per sacramentum purgationis, ut dicit gloss. d. l. actor. tamen & probatio dici potest. l. fin. s. licentia de iur. deli. Facit ad praedicta quod negatiua probatur per sacramentum, ext. de testi. c. praesentium. gloss. no. hic uidetur dicere aliter, quæ incipit, testimonium. 16 quod t. hic talis negatiua habet uim affirmatiua. Cum enim testis dicit se stenisse usque ad finem inuentarij, & nihil potuisset fieri, quin ipse uidisset, perinde est ac si affirmatiua proponeret. Et sic not. quod negatiua, quæ est coarctata, potest directe probari. l. Pantonijs. s. rei. ff. de acqui. her. red. & l. j. ff. de itin. actu q. priua. licet Dy. dicat ibi quod testis suspicione non caret, tamen ipse ibi tenet, quod ubi negatiua est coarctata, quod potest cadere in mente testis, & tunc potest probari, * ut hac gloss. cum simi. l. fin. C. de re. cred. l. ij. C. de erro. aduo. sed si negatiua non esset ita coarctata, quod non caderet in mente testis, tunc non posset probari, d. l. actor. pro qua uide quod ibi no. doc. iij. q. no. ergo totam istam gloss. & uide quod not. gloss. C. de fal. l. i. quis decurio. & per doct. ibi, v. quaest. Opp. quod not. gloss. d. l. in donationibus. Not. gloss. ibi, substantiam. Ex qua not. duo. 17 † Primò quod ista gloss. uidetur uelle quod inuentarium fiat in iudicio. Dic quomodo dixi s. proxim. uer. † Secundò not. quod paupertas & diuitia probantur pro motu iudicis, gloss. auth. praterè. C. unde uir & uxor. Iac. de Aret. l. paupertas. ff. de excus. tut. ubi uidetur uelle quod etiam possit probari per publicam famam, gloss. l. ubi adhuc. C. de iur. do. & j. de aqua. do. s. illud. colla. vij. † No. glo. l. illa scriptura. in fin. quod uidetur uerum secundum Franc. Accur. argum. l. cum antiquitas. C. de test. nisi impediatur, quia quæ de nouo emergunt, & c. ut infra. s. sed neque. ff. de inter. 20 rog. act. l. de atate. s. ex causa. † Not. gloss. interpositio, est ibi pro singulari, in casu tamen requiritur uero tabellionis, l. fin. s. sin autem dubius, C. de iur. delib. Vlt. circa hunc text. ibi, & in nullo conficios. uide quod notat gloss. viij. quaest. iij. c. Artaldus. cum qua gloss. concordat. quod notat c. bona extr. de elect. in gloss. sic esset & uide quod not. xx. 21 quaest. ij. c. praesens in gloss. quæ incip. sed qualiter. † not. gl. scilicet trium. in fi. licet ista ultima opin. uideatur uerior, tamen ponit de tribus, in auth. sed cum testator. C. ad leg. Fal. cid. cum dicit, si qui ex his absint, uel interesse nolint. No. gl. id est, remotio, & ita ponitur in tex. in auth. sed cum testator, quæ hic sumitur.

ADDITIO.

- a Omnes. Vbi Bart. concordat opi. et Pau. et Alex. Rap. et Franc. l. si. ff. de iur. omiud. et Raph. et Fran. j. constit. C. et Ang. l. j. s. hec stipulatio. xx. col. si cui plus q. per l. falc. et d. l. fin. et Ang. Aret. in tract. malef. uer. citatur in iij. col. et Bald. in marg. in uer. index. uerf. l. x. et Lanfran. c. quoniam. uer. citationes. de prob.
- b Auditus. Fel. c. praterè. in princ. de testi. cum nonnullis concor. ibidem per eum signatis, et per Soc. consil. lxxij. incip. in causa uertente. uer. capienda est. ibi, non tantum unus testis in j. parte. charta iij. et in cons. cxxvij. charta clxxxvij.
- c Alieno. Fel. c. tam literis in ult. col. ad fi. de testi. et c. licet ex quadam. circa prin. eo. tit. Tu uide omnino de hoc quod posui in apostil. ad istum post eum et alios coaposuillatores in l. testium. nu. ij. uerf. de audi. C. de testi. et Colle. c.

literas. & ibi etiam posui in apostill. ad ipsum uerf. de auditu ext. de iur. calum.
 4 Credulitate. Fel. c. quoties de testimon. in ij. colum. in princ. uerf. gl. fin. cum nonnullis remiss. ibi positis per me in apostill. Adde Colle. ubi proximi. apost. alleg. in fi. in uer. de credulitate. & quod posui in apostill. ad istum in l. iurifurandi. nu. ij. uer. sed iste. gl. j. de testa.
 6 Probati. Alex. & mol. l. j. vij. col. ff. si cert. pet. & Bar. Bal. l. actor. C. de prob. & Ang. hic. & l. si. docere. in fi. ff. ne quis eum. ubi etiam per Alex. & Bald. in mar. uerf. iuramentum. & Bart. cons. incip. commune Lignani. & Alex. cons. xlij. iij. parie. & Cast. cons. cxxxvij. & Fel. c. tertio loco. de prob. & in c. super his. de accus. Adde quod no. in apostill. ad istum. in l. j. num. j. uer. per usum. C. de can. fru. urbis Ro. lib. xj.

- 1 Falcidia dicitur inducitur magis in fauorem testantis, quam contra eius uoluntatem.
- 2 Testator quando presumitur ignorare uires sui patrimonij.
- 3 Legatarij in confessione inuentarij debent nominati citari si sunt certi.
- 4 Forma inuentarij qua sit, & qualiter fiat.
- 5 Inuentarium debet incipi a die mortis testatoris, intra xxx. dies.
- 6 Inuentarium q. ualeat, licet non inceptum, nec perfectum intra sexaginta dies a morte testatoris.
- 7 Inuentarium q. non uitetur, licet signum crucis omittatur.
- 8 Inuentarium factum ab herede, an profit fidei. uniuersali.
- 9 Fidei. uniuersalis q. possit facere inuentarium, si haeres non fecit, & ad quid sibi proderit.
- 10 Haeres conficiens inuentarium, an possit uti Falcidia aduersus creditores.

SI ENIM. † No. ex isto uer. q. Falcidia dicitur esse inducitur magis in fauorem testantis, q. contra eius uoluntatem, ut hic. Ad idem j. eod. uer. hac autem. † Secundò not. q. testator presumitur ignorare uires sui patrimonij. Pro cuius declaratione dic, quando q. loquimur in actibus morientium, & tunc presumitur ignorare uires sui patrimonij, ut in uer. hoc autem. In sit. qui manu. non pos. §. si autem. arg. C. qui testa. facere possunt. l. hac consulti. §. ma. §. at cum humana. Quando q. loquimur in actibus uiuentium, & tunc aut quis habet bona ab ipso de nouo peruenta, & presumitur ignorare uires sui patrimonij, qui nondum. C. de haered. uend. Aut quis habet bona ab antiquo peruenta, & tunc si sint immobilia, presumitur scire, l. quisquis. C. de rescindenda uend. Si uerò sunt bona mobilia, & tunc si sunt praesentia, presumitur scire, si sunt absentia, presumitur ignorare. In fraudem. ff. qui & a quibus. l. iud. quod dixi q. in actibus morientium presumitur ignorare, &c. Est uerum, nisi ex qualitate aliquid aliud praesumi possit, puta, quia testator prohibuit detrahi Falcidiam, nec ex hoc uidetur cessare error, & praesumitur scire. Ita intelligi gl. a. uer. sed cum testator. uer. nò ignarus. † Quæro cum citari debeant legatarij & creditores. gl. d. §. illo, qualiter debent citari. Respon. debent citari nominati si sunt certi, a lias sufficit generaliter mittere proclamando per ciuitatem, secundum Richar. Malumbra. l. si eo tempore. C. de remis. b. sion. pign. l. iud. quæro, quæ sit forma inuentarij. b. Gloss. 4 tangit ipsam s. eod. §. sancimus. uerf. facit igitur. † Et idem dicas q. forma est ista; q. ante omnia manu haereditis fiat signum crucis, citentur legatarij, & creditores, q. ueniant tali die ad talem locum, ad uidentum inuentarij confessionem, ut s. eod. §. illo adiecto & ibi not. & C. de iur. delib. l. fin. §. si autem dubius. C. ad leg. Falc. auth. sed cum testator. Et citatio fiat nominati, uel generaliter, ut s. dixi secundum Richard. hoc factio debet adhiberi unus notarius, qui inuentarium conficiat, & ad confessionem inuentarij debent adhiberi duo testes, qui haeredem coghoscant, §. si autem dubius. Item debent adhiberi tres testes eiusdem ciuitatis locupletes, & bonæ opinionis loco legatariorum, & creditorum absentium, & in eorum praesentia debet inuentarium confici, ut s. eod. tit. §. si uerò absint. hoc factio debet haeres se subscribere, si scribere cit. Si uerò scribere nescit, uel non potest, tunc debet adhiberi unus alius notarius ad hoc tantum, scilicet ad subscribendum pro haerede, d. §. si autem

dubius. in fi. & potest inuentarium facere per se uel per procuratorem, ut ibi dicitur. Spec. tit. de instrument. edi. §. fin. uerf. huius autem. † Et debet incipi istud inuentarium a die haereditatis, intra xxx. dies, & perfici intra alios sexaginta dies: l. fin. §. si autem. C. de iur. delib. † Sed aduerte, q. licet inuentarium non sit inceptum, & perfectum intra alios sexaginta dies, nihilominus habebit beneficium inuentarij. Doct. l. fin. §. si uerò postquam. C. de iur. delib. & Cy. eadem leg. §. si autem dubius. † Item licet illud signum crucis omittatur, non tamen inuentarium uitatur, cum ista sit talis solennitas, cuius omissione non uitatur: l. j. in fin. ff. de uent. inspicien. & dicto §. si autem dubius. per Doctores & Canonistas capit. Raynaldus. ext. de testamentis. † Quæro, nūquid inuentarium factum ab haerede, profit fideicommissario uniuersali? Et uidetur q. non, quia hoc uidetur fecisse haeres ex sua provisione, ergo non transit in fideicommissarium per restitutionem, l. si haeres. ff. ad Trebellianum. l. si post constitutam. ff. de const. pecunia. dicit Iacob. de Bel. lo. secundum Anton. de Rampon. q. beneficium inuentarij non transit in fideicommissarium ipso iure, sed per cessionem, qua facta illud beneficium proderit fideicommissario: l. si haeres pecuniam. praalleg. argumento l. si minoris. ff. de administratione tutorum. † Secundò quæro, pone q. haeres non fecit inuentarium, nunquid fideicommissarius ex sua parte poterit facere? Dicunt praefati doctores q. sic, cum uniuersalis fideicommissarius sit haeres in effectum: l. si iusiam. §. fin. ff. quod cum eod. & l. postulante. ff. ad Trebellianum, & s. eod. §. inordinatum. ubi dixi, & proderit in hoc, quia interdum fideicommissarius detrahit Falcidiam, l. j. in de Neratius. ff. ad Trebellianum: ut dixi plenè s. eod. §. his igitur. Item proderit ne teneatur creditoribus & legatarijs insolidum, ad quæ tenetur, secundum distinctionem, l. secunda s. ad Trebellianum, & ff. ad Trebellianum. l. j. §. fin. Ista q. ponit Raynal. de Forl. in repetitione quam fecit de l. in ratione. §. quod uulgo. ff. ad legem Falcidiam, & Spec. tit. de instrum. eod. §. fin. uerf. quid si haeres. † Not. gloss. contra legatarios, an haeres faciens inuentarium, possit uti Falcidia aduersus creditores: Dic ut in ead. Sed adde quia gloss. dicit, q. per l. scimus. C. de iur. delib. an. faciens inuentarium, solum habebit hoc, quod non teneatur ultra uires haereditarias. Dic quod non est uerum, quia imò etiam per illam legem poterit uti beneficio Falcidie, d. l. scimus. §. & si praefatam. & not. ca. l. pe. in gl. quæ incipit, etiam aliter in litem. Et uide quod bene in d. gl. no.

ADDITIO.

- a Patrimonij. Sæpe enim, ut Iustinianus ait, de facult. suis plus sperant homines, quam in eis sit.
- b Inuentarij. Firma in suo aureo repertorio. uer. inuentarium haeres facere, tenetur. uer. ij. & in uer. haeres inuentarium.
- c Vitiatur. Alex. mol. l. iuris. §. si paciscar. de pac. & Spe. tit. de inst. edi. §. si. uer. in huius autem. ubi etiam lo. And. in add.

- 1 Haeres non conficiens inuentarium, tenetur creditoribus & legatarijs de suo satisfacere.
- 2 Lex Falc. proprie non est inducitur contra uoluntatem testatoris.
- 3 Filius non faciens inuentarium, an priuetur portione debita iure naturæ, & quid de portione iure institutionis.
- 4 Filius non conficiens inuentarium, an teneatur insolidum creditoribus, etiam ultra uires haereditarias.
- 5 Haeres non faciens inuentarium, q. non priuetur Treb.
- 6 Haeres qui aliquid subtrahit de her. priuetur Falc. totum.

SI VERO NON FECERIT. † Pro declaratione huius §. si uerò non fecerit. Not. q. haeres non faciens inuentarium, tenetur creditoribus & legatarijs de suo satisfacere. † Secundò no. in §. hac autem. quod lex Falcidia non est proprie inducitur contra uoluntatem testatoris, sed contra errorem ipsius. Ad idem s. prox. §. uerf. si enim. † Quæro, nunquid filius non faciens inuentarium, priuetur quarta debita iure naturæ? Gl. hec facit q. non. Idem no. C. de

§. eod. §. si quis autem non implens. in gloss. ipso iure. Sed contra. nam cum haeres faciens inuentarium, non debeat grauari rebus proprijs, ut hic dicitur, ergo multò minus licet detrahere debita iure naturæ, adeò ut legata sint diminuenda propter detractionem legitimæ. Alioquin solueret ea de bonis proprijs, quæ bona propria dicuntur propter legitimam quam habet. Iac. de Belui. tenet hic cont. dicens q. cum filius non perdat bonorum debitum subsidium propter non confectum inuentarium, ut s. dictum est, non debet aliter teneri ultra uires haereditarias. ne quod sibi una uia conceditur, uidelicet debitum bonorum subsidium retinere, alia uia sibi denegetur, quod esse non debet. l. scire. §. j. ff. de iur. & cur. & gl. l. si. §. quod si post. C. de iur. delib. in gl. in litem, in fi. ubi dicit q. sibi non prauideat de debito bonorum subsidio quod ad legata, licet interim non fiat inuentarium. Et sic illa uidetur expressè pro opin. Iac. sed praecedens opinio uidetur uerior, quam etiam uidetur tenere Doct. C. ad leg. Falc. auth. sed cum testator. in octaua q. Non ob. ratio Iac. quia non denegatur una uia, quæ aliàs conceditur, quia filius qui detrahit debitum bonorum subsidij, licet inuentarium nò conficiat, consequitur ex hoc duplex commodum. Vnum est, quia suum patrimonium in tantum augetur, quanta est legitima quam detrahit. Secundò, quia legata nò soluit integra prout facta sunt, sed soluit ista dir. inuta per detractionem legitimæ, licet si ea sint diminuta, debeat soluere, etiam de suo, si haereditas non est soluendo. Sed si priuaretur legitima, solueret legata integrè, prout relicta sunt, & suum patrimonium non esset auctum in aliquo, cum nihil detraheret. non ob. d. l. si. §. si uerò post. ubi uidetur dicere text. q. filius priuatur debita iure naturæ. Nam ibi loquitur non solum in extraneo haerede, sed in filio dum dicit, adierunt, uel se immiscuerunt. Et sic patet q. etiam loquitur in filio immiscente, & sic suo, ut in sit. de haere. qualir. & diff. §. extraneis. & tamè ibi dicitur q. nullius legis beneficio utuntur, quia respondeo q. haeres non faciens inuentarium, siue sit filius, siue non, utitur beneficio illius legis, uidelicet detractione debita iure institutionis, quo beneficio utitur faciens inuentarium: d. l. fin. §. si praefatam. & no. ea. l. §. quod si post. sed utitur detractione legitimæ portionis, cum non sit par ratio inter debitum iure naturæ, & debitum iure institutionis, arg. l. fin. C. de cod. & gl. l. si quis autem non implens. in glo. ne ipso iure. Et quod Falcidiam debitam iure institutionis perdat filius non faciens inuentarium, sicut extraneus, uidetur uelle gl. l. si. §. cum igitur. C. de iur. delib. referendo gl. quæ incip. & legatarijs. in fin. ibi, sed hodie, &c. Ad tex. qui etiam loquitur in suo, ut patet, q. ad adierit, uel se immiscuerit. &c. † An autem filius non faciens inuentarium, teneatur insolidum creditoribus, etiam ultra uires haereditarias, est tex. in l. si. §. cum igitur, & §. si uerò postquam praalleg. qui tex. etiam loquitur in filijs, & alijs suis. † Quæro, an haeres non faciens inuentarium, priuetur Trebell. l. Iac. de Belui. disputauit hanc q. hic, & tenuit q. non, per multas rationes. idem Ros. tit. de senten. con. Treb. §. sed circa istum. Et istam q. tangit Iac. de Aret. l. cum tale. §. ff. de cond. & demon. ubi illum tex. inducit cont. Et eandem opinionem tenet Cy. auth. sed cum testator. in viij. q. quam facit ex dictis Richar. Sed opinio Iaco. de Bel. putarem uerior, quia non est nostrum leges extendere, l. si uerò. §. de uir. ff. sol. matrim. tamen quia legum correctio non inducitur, nisi in casu expresso, l. praecipimus. in fin. C. de appell. ex identitate rationis non inducitur legum correctio: auth. quas actiones. C. de sacro. eccl. & l. tam is. §. j. de don. causa. mor. Quæro, quid addit hac constitutio illi. scimus. C. de iur. delib. Dic ut in gloss. hoc facit. † Et not. etiam ibi, quia si haeres subtrahit aliquid, hodie caret toto, sed de iure Codicis puniebatur in duplum, quod dicit ut dixi supra eod. §. sancimus.

ADDITIO.

- a Satisfacere. Fel. c. cum M. de const. xxx. col.
- b Treb. Adde istum cons. suo incipien. do. lo. a. Ardizoni. & quod ibi dixi in apost. ad ipsum post casus summarij, et dixi etiam in apost. ad ipsum cons.

ccxxliij. incip. bona Mattarelli.

- 1 Testator hodie prohibet detractionem Falcidie.
- 2 Filius ita priuatur portione sibi debita iure institutionis, sicut extraneus.
- 3 Testator an possit prohibere Trebellianicam.
- 4 Haeres qui non uult parere testatori iubenti non detrahi, si priuetur haereditate, ut hic dicitur, an habeat locum her. non adita.
- 5 Testator, qui scit uires sui patrimonij, si suum distribuit per legata, uidetur Falcidiam prohibere. Tacita prohibio Falcidie an sufficiat.

SI VERO EXPRESSIM. † No. circa hunc tex. q. testator potest prohibere detractionem Falc. Sed quæro, de quo haerde loquitur hic. Dic ut in gl. ibi, penitus extraneum. Sed aduerte, quia ista gl. debet intelligi in portione de necessitate debita iure institutionis, de qua loquitur tex. hic. Idem est in suo, quia eadem ratione, & eodem modo illa priuatur filius, quo extraneus, arg. l. si. §. si uerò postquam praalleg. quod potest procedere, ubi dicitur quarta posita sunt detrahi, secundum quod no. in §. quis autem. s. eod. t. Quærit gl. an testator possit prohibere Trebell. b. Et tenet q. sic, & idem uidetur tenere gloss. in sit. de fideicommiss. haere. §. sed quia stipulationes, & Azo in summa huius tit. §. loqui mur tunc. Sed cont. tenet glo. C. ad leg. Falcid. l. si ut allegas. & in auth. sed cum testator. in gloss. olim non sic. Iac. de Belui. tenuit disputando q. Trebellianicam quartam non possit prohibere testator, per multas rationes. Sed cont. secundum Odoff. Iac. de Rauen. & Pet. ut refert Cyn. d. auth. sed cum testator. & ista uidetur uerior, nam lex prohibet uel le q. in quibus casibus cesset Falcidia, in eisdem cesset Trebell. l. Marcellus. §. quod autem. ff. ad Trebell. quod intellige uerum q. Falc. cessat in ratione ipsius testamenti, uel quia testamentum priuilegiatum, uel quia facta est prohibitio a testatore, ut in quaestione nostra, d. §. quod autem ibi, in testamento militari, si qui sunt alij. Sed ubi Falcidia cessaret propter delictum iam commissum per haeredem, non autem cessaret ratione testamenti, tunc non habemus regulam directam, in quibus casibus cessat Falcidia propter delictum haereditis, cessat Trebell. & econuerso. Et ita loquitur quod dixi s. prox. in q. illa, an haeres non faciens inuentarium, perdat Trebell. Quæro ergo, dixi q. constitutio ista contra non impletent uoluntatem defuncti, omnino habeat locum haereditate adita. s. eod. §. semper igitur. & j. eod. §. non autem. 4 Sed hic dicitur, q. haeres qui non uult parere testatori iubenti non detrahi, priuetur haereditate, an habeat etiam locum haereditate non adita: Dicit Iac. de Belui. q. sic, ex quo ipse no. hic casum specialem q. etiam haereditate non adita, legata & fideicommissa & libertates debentur, & hoc deseruitur personis enumeratis in §. si quis autem non implens. s. eod. & eos facit haeres lex haereditate per haeredem scilicet ptum non adita, & est speciale in hoc casu, q. testator prohibet Falc. detrahi. Pro hac opin. facit hic tex. dicit enim, uel si noluerit, subaudi, parere eum, qui dicitur recedere ab huiusmodi institutione. No. q. dicit, institutione, non dicit, ab haereditate. Et pro ista opin. uidetur mihi q. sit hodie gloss. ordina. super uer. substitutio, quæ dicit, q. substituti & cohæredes admittuntur de iure communi, ergo apparet q. haereditate non adita: l. post aditam. cum similib. C. de impub. a. lias si esset adita haereditas, substituti & cohæredes non admittentur de iure communi, sed huius legis potestate, §. si uerò institutio. s. eod. & quod no. in d. l. post aditam. C. de si de ius. auth. hoc amplius. † Vltimò quæro, an si testator expressè scit uires patrimonij, & suum distribuit per legata, ut deatur Falcidiam prohibere? Et uidetur q. sic, quia lex Falcidia est inducitur contra errorem testatoris, ut s. eod. uerf. hoc autem. & uerf. certum. Sed si testator scienter hoc facit, uidetur cessare falcidia, cum tunc contra errorem testatoris prouidere non possit. Prætereà, cum testator non iussit quartam detrahi, tacite uidetur eam prohibuisse, cum distribuit patrimonium per legata. l. Titia. & ibi not. ff. ad l. falcidiam. Sed contrarium. Nam hic uidetur tex. signanter dicere, q.

re, q̄ expressè testator debeat prohibere, dum dicit, si uerò expressim, &c. quòd nō sufficit tacita prohibitio: ar. l. expressa. ff. de reg. iur. & l. non nunquā. de cond. & demon. & in hac opin. uidentur concordare omnes doc. Vltimò uide gl. h. o. die non. hoc intellige in legatis ad pias causas, ut probat tex. in ea. alle.

ADDITIONO.

- 1 Expressim. Ang. l. ij. C. quando & quib. quarta pars. de l. xij. in lect. sua. & Lud. l. Marcellus. ad Treb. Cast. conf. l. xvij. & Old. conf. l. xvij.
- 2 Treb. Bal. l. filium quem. nu. xl. uer. demum quero. & quod ibi posui in addit. ad ipsum. uer. possit prohiberi. f. sam. er. cis. Cast. conf. l. xv. Alex. conf. l. xvij. uol. j.

- 3 Hæres qui scienter soluit legatum, quod in solidum non tenebatur soluere, an in alijs sibi præiudicat. & nu. 4. & 5.
- 4 Factum omnium legatariorum q̄ censetur unum.
- 5 Agnoscens uoluntatem defuncti, non potest postea pœnitere quo ad id quod agnouit.

NON AVTEM. Hæres substantiam defuncti subtiliter agnoscens, uni integraliter persoluens, omnibus alijs in solidum soluere compellitur, pœnitentia & inconstantia repulsa, nisi aliquod inopinabile emergat damnum tempore instantiæ causæ & solutioni statuto. his obtinentibus in omni uoluntate, & in omnibus personis, exceptis minoribus atate. h. d. usq; ad fin. text. In text. ibi, hæredis sequentis, sed testatoris uoluntatem, scilicet si quibusdam soluat integra legata, & ab alijs quibus non soluit, uelit detrudere falcidiam. † Opp. l. non dubium. §. fin. cum gl. C. de testa. ubi soluens unum legatum scienter, q̄ in solidum soluere non tenebatur, in alijs sibi

- * Præiudicat. Hoc non præiudicat. Sol. Aut loquimur in dispositione non solenni, & loquitur lex contraria. Aut in solenni, & isto casu si hæres est grauatus, & soluit unum legatum in solidum, cogitur alijs satisfacere. l. cont. & in auth. sed cum testator. C. ad l. falc. & l. ij. C. de fideic. Nec ob. l. si. C. ne iur. pro ma. quia ibi maritus non tenebatur saltem naturaliter. Ita no. in d. l. cont. ubi tangitur, & in auth. sed cum testator. Secundò op. & uidetur q̄ hæres soluens unum legatum, non præiudicat sibi in alijs, arg. l. quod de bonis. §. non idcirco. ff. eo. d. Sol. * ut hic, & in l. cont. no. No. gl. ij. Epit. num. x. imò uidetur in si. & no. l. cont. in auth. sed cum testator. Sed aduerte in eo qd̄ glo. dicit q̄ ibi erant plures res legata uni, & erat res soluta, itaq; integraliter legatum non erat solutum, intellige hoc q̄n plures res erant legata sub nomine collectiuo, & sic unū erat legatū. l. si ex toto. §. fin. & quod ibi no. de leg. j. & l. scire debemus. ff. de uerb. obl. secus si simpliciter res essent legate & nominatim relicte, quia tot essent legata, quot res: l. ij. ff. de leg. ij. Vnde soluendo unam rem, uidetur soluuisse integrū legatum, & sic sibi præiudicasset, ut hic. Et hanc opinionem puto probari per textum & gl. in l. quod de bonis. §. non idcirco. ff. ad leg. falc. intelligendo illum tex. quod omnia legata fuerūt facta eidem legatario, & gl. dicit q̄ soluendo scienter præiudicat hodie in ceteris alijs legatis, sic q̄n eident personæ sint relicta plura legata, soluendo unum in solidum, præiudicat sibi quòd ad alios legatarios, ut hic, multò magis debet præiudicare in ceteris legatis, quòd ad eum cui soluit. No. gl. aliàs retentioni. ibi. C. de duob. reis. l. si. No. gl. hanc in eo, quod dicit omnium legatariorū. unū factū esse uidetur, & tene eam mēti. Et ista potest esse unā ratio, & alia ratio, quia soluendo unum legatum, scienter approbat uoluntatē defuncti, unde non potest postea bonæ uoluntatis pœnitere, ut hic. No. gl. j. Imperatorem. ibi, ut l. fin. media opi. uidetur uerior. † q̄ istas constitutiones non habemus, quia fm legem C. soluens legata in solidum uni, non præiudicat alijs: l. in imponenda. C. eo. sed bene habemus per legem C. q̄ si quis agnosceret uoluntatem defuncti scienter, non potest postea pœnitere quòd ad id quod agnouit, & ita loquitur l. hic allega. in j. & ij. expositione. † No. gl. ult. ibi, accepisse se. p. eo quod est debitum. ibi, q̄ cesset, &c. quod est uerum, q̄n lega-

tum est in quātitate, uel specie, & pars soluit pro diuiso, q̄n soluitur pro in diuiso, tunc cessat ista ratio præsumptionis sic receptæ, quia non est reperire particulam, in qua non habet quilibet suam portionem, & hæres & legatarius, quid ergo tunc fiet? Dic q̄ tex. iste loquitur, q̄n legatum est solutum integrum, quo casu est præsumptio q̄ hæres uoluerit seruare in omnibus uoluntatem, & pie agere circa oēs, tunc enim non potest ad priora pœnitere, ut hic, sed ubi non soluitur legatum integrum, tunc non est ipsa præsumptio, stabitur tunc ergo l. si ex pluribus. ij. respon. ff. eod. nec potest saltem in reliqua parte diuisa Falcidiam retinere per doli exceptio nem. † Quaro hic dicitur q̄ hæres soluens scienter unum legatum integrū, præiudicat sibi quòd ad alios legatarios, sed pone q̄ soluit legatum integrum uni, dicendo q̄ hoc faciebat gratia ipsius legatarij, qui erat suus amicus, an tenebitur alijs ad integrum legatū satisfacere? lac. de Belui. q̄ non, quia hic tex. debet intelligi q̄n hæres sciens hoc non sufficere, scienter & simpliciter soluit integrum legatum, secus q̄n expressit quòd faciebat gratia legatarij, quia in incertis, &c. l. continuus. §. cum ita. de uer. ob. & ibi in caute. & c. idem in sum. huius tit. per Azo.

- 1 Quæstio emergens ex ultima uoluntate, non debet annum transcendere à die litis contestatæ.
- 2 Annus qui datur ad soluendum legata per testatorem, currit post aditam hereditatem.
- 3 Verbum, relinquo, quando trahatur ad institutionem.
- 4 Tempus omne regulariter est continuum, si sit utile.

ILLVD QVOQVE. † No. qualiter ex ultima uoluntate emergente quæstione non debet transcendere tempus anni, qui commutatur ex die litis contestatæ. † Secundò no. q̄ annus qui datur solutioni reliquorum per testatorem, currit post hereditatem aditam, & administrationē secutam, & sic est hic expressum, q̄ constitutio de qua loquitur §. si quis autem non implens. s. eo. habet locum in hereditate adita. Ad idem s. eo. §. semper igitur. & ibi dixi. † Tertio no. tex. ibi, cadat relicta, q̄ uerbū relinquo, trahitur ad institutionem. * Ad idem s. eod. §. & hæc quidem. & ibi dixi. & no. gl. ibi annum. † Pro ista gl. facit q̄ omne tempus est continuum, nisi q̄ sit utile. Ita no. ff. de diuer. & temp. præscrip. in summa illius tit. Azo. in summa C. de anna. excep. circa medium. Cy. l. cum proponas. C. de ed. l. act. gl. per quandam. in si. Adde §. si quis autem non implens s. eod. C. de fideiuf. authen. hoc amplius. ubi per Doc. No. gl. hic annus. ibi, contra eum plus. quia cum hæres sit priuatus omni commodo, ex eo quòd non obediuit * Cogitur. Cont. defuncto, & alius hæres esse incipiat, ut s. eo. sibi uisus est. Ba. §. in omnibus. amplius legatum soluere nō cogitur, * & c. quis. nu. 2.

ADDITIONO.

- 1 Institutionem. Et ibidem uide que ad hoc dixi in apostil. adde Gul. de Cl. l. j. nu. iij. & quod ibi posui in apostil. ad istum, in uers. uerbum relinquo. C. de sac. eccl. Bal. l. captatoria. C. de testa. mil. & dixi post istū, conf. l. xlij. C. de sac. eccl. Bal. l. captatoria. C. de testa. mil. & dixi post istū, conf. l. xlij.
- 2 Tempus quod datur ad inuentarium conficiendū, an currat minori, quòd sic, licet restituatur.
- 3 Minor succedens maiori, qui tenebatur facere inuentariū, si non fecit ipse minor, an teneatur pœna huius legis, & datur restitutio.
- 4 Contra pœnam commissam ob non factum unius hæredis, quòd coheres uatur priuilegio suo.
- 5 Prescriptio statuarum an currat contra minorem.
- 6 Minori erranti in iure ciuili, an succurratur ipso iure.

PVPILLIS. † Quaro utrū tēpus quòd dat̄ ad conficiendū inuentariū, currat minori. Gl. dicit q̄ sic, sed restituitur p̄ hūc §. & ita no. gl. p̄ hūc tex. in lauxiliū. ff. de min. in si. Doc. l. si. §. fin. aut̄ dubius. C. de iur. delib. in quinta q̄. sic fm hoc hic §. loquit̄ generaliter, & cōprehendit utrāq; partē huius cōstitutionis. † Sed hic quaro, pone q̄ minor succedit hære. q̄ est maior, q̄ assis hæres extitit, an tenet̄ ad pœnā hui⁹ legis? Et uidet̄ q̄ sic, q̄a ex cōtractu, uel quasi defuncti tenet̄, & sic nō debet restituī, l. Aemili⁹. ff. de min. ff. ex qb. caus. in

caus. in poss. c. l. apud Iul. §. j. Sed hic, si maior, cuius minor est hæres, fuit admonitus, & tunc minor non restituitur, ut in legibus contrarijs, nisi in personam ipsius maioris, & nus sit elapsus, l. cum filius. §. in hac. ff. de uerb. obl. Si uerò ipse minor fuit admonitus, tunc eo casu ad pœnam tenetur, sed habet duplex remedium. ut hic, & quod not. in d. §. in hac. Ad idem. ff. de dist. pig. l. si creditor. §. illud. & C. de testam. mil. l. si cum militaribus. & quod ibi not. in ij. glo. 3 quod tene menti. † Sic etiam dicimus, cum aliàs stipulatio committitur contra heredem, & quæritur an coheres possit uti suo priuilegio, quia aut stipulatio committitur propter factum coheredis, & hæres utitur suo priuilegio, d. §. in hac. Aut propter factum aliorum, & tunc si nihil est gestum cum hære, tunc non utitur hæres suo priuilegio, l. j. & secunda. C. si aduer. act. pign. Aut est gestum cum hære, puta quia fuit interpellatus, & tunc hæres utitur priuilegio suo, quia tunc dicitur committi ex facto ipsius hæredis, ut no. in d. l. si cum militaribus. & facit quòd no. in d. §. in hac. 4 Doct. auth. quas actiones. in quinta q. C. de sac. eccl. † Quaro, an sicut in casibus hic positis non currit præscriptio contra minorem, ita currat præscriptio statutaria. De hoc dicit, ut no. Inn. c. constitutus. ext. de in integ. rest. No. quia hic dicitur † q̄ minor incidit in pœnam legalem, licet ei succurratur. l. Imper. ff. de public. ff. de minor. l. in causa. la. §. pe. Dic, hoc est uerum, ubi minor errat in iure ciuili, & ius ciuile spernit, secus ubi spernit ius naturale, quia tunc maioris xviij. ann. succurritur, j. ut cum de appell. cogn. §. si unum de prædictis. Sed cont. C. de spon. l. fin. in princ. ubi minor in pœna legali, ipso iure excusatur, quod est contra gl. sed non fir mat. Sed ueritas est, ut ibi dicunt doctores, q̄ ibi est specialē, & quod ibi minor ipso iure iuuatur, sicut aliàs minor ætas excusatur aliquando ipso iure à delicto. l. fin. C. si aduer. deli.

- 1 Patronus non sciens inuentarium, non priuatur legitima portione. Filius non sciens inuentarium, non priuatur portione debita in re natura.
- 2 Successiones libertorum, & ingenuorum an æquiparentur.
- 3 Agnati & cognati q̄ hodie succedant usq; ad decimum gradum.
- 4 Lex falcidia q̄ hodie habeat locum in testamento militis.
- 5 Ecclesia & hospitalia quòd hodie subiacent pœnis huius constitutionis.

NON AVTEM. † No. existo §. intelligedo ipsum generaliter, & refringo ipsum ad utramq; constitutionem, prout uidetur referre prædictus §. q̄ patronus non sciens inuentarium, non priuatur legitima portione, ergo multò minus filius priuatur debito iure natura. §. si uerò non fecerit. s. eod. † Secundò no. q̄ successiones libertorum & ingenuorum æquiparantur, in st. de success. li. 3 §. multis. & §. fin. † Sed aduerte ad id quod dicit gl. hic, quæ incipit, & æquabimus. q̄ agnati succedunt usq; ad decimū gradum, sed cognati usq; ad sextum, quia hoc hodie non est uerum, quia tam agnati, q̄ cognati hodie pariter succedunt usq; ad decimum gradum, in st. de success. cogn. §. fin. & auth. in successione. C. de suis & leg. & j. de hæ. quæ ab in testa. §. si igitur. uer. illud palam. In gloss. ut miles. ibi, l. fin. idem no. quod hic, & in ead. gloss. ibi, fecerit inuentarium, † No. existo §. q̄ hodie in testamento militari habet locum lex Falcidia, & istam opinionem tenent Doct. C. eod. l. testamēto. & Dyn. l. §. in filij. ff. ad Treb. ubi ipse hanc glo. approbat. † Vltimò no. ibi, siue sacerdoti, hic uidetur casus, q̄ hospitalia uel ecclesia subiacent pœnis huius constitutionis, quod perpetuò tene menti.

De non eligendo secundò nubentes mulieres, & c. & de successiombus. Tit. II.

Dictum est s. de heredum obedientia, & successione quæ au fertur ab inobedientibus, sequenti ordine tractatur de successione inobedientium, id eò ponitur hic de successione matris, & habet hæc Rub. tres partes. Prima loquitur de electio

ne prohibitiua. Secunda de alienatione antenuptialis donationis. Tertia de successione matris & auie. Et prima pars expeditur usq; ad §. hoc autem. Secunda usq; ad §. cum igitur. Tertia usque ad §. aliud uerò. postea usque ad fin. & dicitur in gloss.

- 1 Mater in quibus non succedat filio. Hereditas adita per heredem, non dicitur amplius testatoris, sed hæredis bona.
- 2 Stipulatio si concipitur sub duabus contrarijs conditionibus, adueniente prima, non potest stipulatio alia conditione committi.
- 3 Pactum commissum uno casu, quando possit ex alio committi.
- 4 Iura de lucris dotibus & donationibus antenuptialibus loquentia, magis uoluntaria, quam rationabilia sunt.
- 5 Uxor transiens ad secundas nuptias, quando priuatur proprietate donationis antenuptialis, ubi ponit quinq; iura.
- 6 Iura loquentia de matre secundò nubente, q̄ habeant locum etiam in patre secundò nubente.
- 7 Mater quando proprietatis donationis defertur ad filios per transitum ad secunda uota, potest eligere unum ex filijs, & sibi providere.

ANTE NOS. Istud principium usq; ad §. hoc autem. habet plures partes. Primò ponit principalis intentio Iustiniani, & quare motus fuit ad hanc constitutionē imponendā. Secundo ponit thēma, & quæstio prima, & al legatio filia, & al legatio maris. Tertiò ponit

§. q̄ resultans ex dicto thēmate, & circa eā unā allegat. p. matre, aliam p. filia, & postea tres allegationes ponit p. matre & filia. Quartò ponit solutio primæ q. & prohibitio alienationis. Secunda ibi, Gregoria. Tertia in §. & nō solū. Quarta in §. hoc nos. Et breuiter h. d. † Mater nō succedit filio in lucro antenuptialis donationis filio superstitē, & liberorū electio in d. lucro est matri phibita. h. d. No. in uer. uerum mater in tex. ibi, sed permittam iam rebus, & c. pro eo quod habes in l. sed si plures. §. si filio. ff. de uulg. Ad idē l. si. C. de inoff. testa. hac tñ allegatio matris, quā hic fecit, tollit̄ per text. j. eo. uer. antenuptialis. Secundò no. §. filia uerò. ibi, ipsa esset dña. pro eo qd̄ dicā. j. eo. §. cū ergo. Op. ad si. huius pri. uer. si uerò, & c. hic innuit q̄ fuerint interposita duo pacta. Primū de lucrando totū in casu existentium liberorū. Secundū de lucrando partē in casu nō existentium liberorū, & utrūq; pactū fortiri effectū, ut hic dicit. Sed cōtra ista fuerūt duo pacta diuersa & cōtraria, ergo unū habendo effectū, aliud uigorē habere non pot. Nā lex † dicit q̄ si stipulatio concipit̄ sub duab. conditionibus, cōtrarijs, adueniente prima, nō pot̄ stipulatio, alia cōditione committi. l. si ita quis stipulet. de uer. ob. & l. si plures. ff. de cond. inst. & l. si ita fuerit. in pri. de manu. testa. cū similib. ergo in pposito si pactū est cōmissum ex prima cōuentione, seu ex primo casu, nō pot̄ ex alio cōmitti. Huius cōtrarij timore dicit̄ quidā q̄ hic fuerūt duo pacta, quorū unum fuit in casu existentium liberorū, & aliud in casu nō existentium. † Vnde uno pacto cōmissio ex uno casu, adhuc pot̄ cōmitti ex alio, referēdo nos ad diuersa tēpora, nā primū pactū qd̄ est in casu existentium liberorū, statim soluto matrimonio cōmittit̄ existētibus. filijs post mortē patris, sed sō casu qd̄ est in casu nō existentium lib. cōmittit̄ postea lib. nō existentibus ante mortē matris. Et sic nō est aliqua cōtrarietas, sed in legib. cōtrarijs fuit una stipulatio, quæ habuit in se duas cond. quæ semp si est in unū casu cōmissa, nō pot̄ in aliū cōmitti. Ista sō, nō uidet̄ uera, q̄a intelligit̄ in utroq; pacto de cōd. relata ad tēpus matrimonij soluti, &posito q̄ sint duo pacta sub duabus cond. contrarijs, q̄n tñ referunt̄ ad idē tēpus, facta cōmissione ex una, impossibile est cōmitti ex alia, q̄aposito uito de cont. remouet̄ reliquū, & c. Quare alij dicūt q̄ cont. loquūt̄ in alijs casib. sed hic est aliud, & quare hic aliud sit, sufficit p. ratione uolūtas. Dicunt̄ t̄ em̄ ista iura esse uolūtaria, nō habētia aliquā rationē. gl. j. de nup. §. q̄n in firmas. in si. gloss. Et ista fuit opin. omnium, & tangitur in auth. sed si quis. C. de secund. nupt. Alij dicūt q̄ primum pactum committitur ex utroq; pactis & ex una uirtute: secundum pactū committitur

mittitur magis ex vi legis, q̄ ex vi pacti. Ita no. in l. cum que rebatur. ff. iud. fol. & tangitur in d. auth. sed & si quis. Ista sol. est multum amica solutioni superiori, & quasi una & eadē. Sed aduerte, ista sol. innuit, q̄ cum ex vi legis fm pactū committatur, quod agitur ad hoc conditione ex hac lege. Sed lac. de Arc. hanc reprehendit dicens, q̄ agitur ex ipso fo pacto, & tñ ipsum fm pactum habet uim ab ipsa lege, quā lex habet aliquam rationem motiuam. Confiteretur tñ ipse q̄ nō est ratio propter quam sit de necessitate, q̄ sic oporteat esse. Sed ratio est motiua, quā mouet Imp. ad sic faciendū in casu isto, & inde non inducidem lex inter alios extraneos, qui non essent uir & uxor inter se sic paciscentes. Et ratio ista motiua talis, nam Imp. primō inducit legem, quam statuit, ut j. s. hoc autem. sed si mulier lucraretur ex primo totam donationem, quantum ad proprietatē, quā sua erat, & sic graua uir eam in tutu filiorum, quod apparet, q̄ si non essent filij ex primo matrimonio, mulier esset impunita. C. de nup. l. hac autem. & s. quia igitur. j. de n. & s. si uerō expectet. in prin. unde mortuis liberis cessat ratio legis, scilicet dilectio, & fauor filiorum, & est redacta causa ad nō causam. Et ideo lex quā ipsam graua uir, exonerat eam concedendo ei ut libereur ex fo pacto. Ista ratio tollitur ex s. qm̄ infirmas. j. de nup. col. quarta. & sic lac. de Arc. concedit contrarium inter alios paciscentes, sed inter uirum & uxorem habet locū dispositio huius s. qm̄ infirmas. propter rationem quam dixi. Ita tangit lac. in auth. sed & si quis. t̄ Opp. hic innuit, q̄ mulier fo nubens non amittat proprietatem. Cont. j. neq̄ uirum quod ex dote. s. j. Gl. soluit in si. sui. Sed istam gl. declaro sic distigue quatuor uel quinque iura. Primum fuit ius Codicis, quo iure per secundas nuptias proprietatem donationis non perdebat, sed liberis seruare tenebatur, l. foemina. in princip. C. de secun. nup. fm unam opinionem, ibi no. sed fm aliam ibi, nō perdebat, & habebat solūmodo usufructum, quā opinio fuit gl. j. de nup. s. si uerō expectat. & ibi dicam. Secundum ius est huius constitutionis, secundum quam per secundas nuptias proprietatem donationis amittit, & in omnibus filijs pramortuis fm pactum nō existentium filiorum uigorem assumit, & non aliter, ut hic in s. profeximus. & j. eod. s. hoc autem. Tertium ius est j. de nup. s. si uerō expectat, & s. seq. & s. qm̄ infirmas. & hoc tertium ius concordat cum iure istius constitutionis pro parte, quia hic & ibi per secundas nuptias proprietatem donationis amittit, sed discordat in parte, quia fm constitutionem ad hoc, ut fm pactum non existentium filiorum uigorem assumat, oportet q̄ omnes filij pramortiantur matri, sed fm illam constitutionem sufficit quod unus sit mortuus. Quartum ius est j. neq̄ uirum quod ex dote. s. j. & illud corrigit omnia iura prædicta, quia nubat mulier secundō, uel non proprietatem seruet filijs. Quintum ius est j. ut fratrum filij. s. quia uerō mulieres. col. ix. & illud ius corrigit pro parte omnia prædicta iura, uidelicet q̄ pro uirili parte admittatur mater cum filijs ad proprietatem, si ad secundas nuptias non peruenerit, t̄ & omnia prædicta quæ habent locum in donatione propter nup. ut dictū est, habent etiam locum in donatione quam lucratur uir, & sic habet locum etiam in patre & matre secundō nubentibus. j. s. quia uerō. s. colligentes. & s. si uerō. j. de nuptijs. s. qm̄ infirmas. & ibi no. & j. ne uirum quod ex dote. s. j. collat. vij. & d. s. quia uerō mulieres. j. ut fratrum filij. collatio. nona. Vltimō gl. circa hunc s. distinguit multum clarē, & circa eam adde quod dixi in præcedenti contrario, & quod no. glo. in auth. sed & si quis. C. de secun. nup. & d. s. qm̄ infirmas. in glo. iij. & habetis gloss. perfectam. t̄ Not. glo. quæ incipit C. de secun. nup. ibi, per hanc. sed lex contraria loquitur qm̄ proprietatis donationis defertur per transitum ad secūda uota, an possit eligere unum ex filijs, & sibi prouidere de dicta donatione. Et ibi tex. dicit quod sic, nec hoc reperitur correctum, licet gloss. ibi dubitet, hic uerō loquitur an mater quæ facit iniuriā filijs primi mariti per transitum ad secūda uota, ut hic dicitur, possit prouidere uni ex filijs, quibus fecit iniuriā magis quam prouideat alijs. Et dicitur q̄ non, & ista est uera solutio.

- 1 Mater transiens ad secūda uota, succedit ex testamento filio in proprietate, si nullus alius filius superstit.
- 2 Et an ab intestato etiam succedat, q̄ sic.
- 3 Res subiectæ restitutioni, alienari non possunt.
- 4 Alienatio facta in casu huius s. quod sit in suspensio.
- 5 Mater in casu huius s. non expectat mortem filij, sed lex ipsa.
- 6 Casus fortuitus quando expectari debeat.

HOC AVTEM. Alienatio facta à matre de lucro donationis ante nuptias, ea secundo nupta est in suspensio, & ea moriente superstitibus filijs euacuatur in totum, filijs uerō ante matrem mortuis, existentibus filijs confirmatur in totum, sed ex parte non existentium filiorum, aliās si ipsa mater filijs in totum successerit, alienatio in totum confirmatur, & his pariter obtinentibus in patre & in matre. hoc dicit usq̄ ad s. cum igitur. t̄ No. text. ibi, uel si matre sola. & c. nam hic uidetur tex. q̄ mater transiens ad secūda uota, succedit filio in proprietate, si nullus filius fratris defuncti superest. hic in s. cum igitur. uer. nequaquam. ibi, etiam succedens. sic uidetur uelle l. foemina. in fin. C. de secun. nup. quæ dicit q̄ mater transiens ad secūda uota, proprietate honorum filij non priuatur, nullo alio filio superstitē, nec est correctā, licet contra no. & male, in auth. ex testamento, C. eod. in glo. super uer. filij, qui dicit, quem solūm habet. Sed ego intelligo hunc tex. & similes ubi mater succederet filio ex testamento, quo casu succedit indistinctē in proprietate. s. si igitur. & s. hinc nos. j. de nup. col. iij. Sed uerū t̄ quod hic loquitur, etiam habeat locum qm̄ ab intestato mater filio succedit & hoc tenit gloss. j. uer. si uerō. super uer. lege. & probatur per l. prox. cum uer. nequaquam. ibi, aut etiam succedens cum sua gloss. referendo illum tex. ad quæst. propositam, fm quam filius condito testamento decedit, usq̄ ibi, si uerō intestatus. Secūda est, qm̄ decedit intestatus, usq̄ ad s. colligentes. & sic uer. s. alleg. loquitur qm̄ mater sola succedit ab intestato filio, quia nullus alius frater defuncto superest. Pro hoc etiam facit quod ponitur in s. optimum. uer. alioquin. Nec ob. d. s. hinc nos. unde sumitur dicta auth. ex testamento. ubi dicitur q̄ in paternis mater non succedit filio etiam in usufructu, quia loquitur qm̄ alij fratres defuncti supererāt. Præterea hoc probatur, quia uideo q̄ lucrum donationis propter nuptias mater nō perdit quod ad proprietatem, ubi mater non habet filios. j. de nup. s. si igitur. & s. si uerō expectet. Ergo qm̄ succedit unico suo filio, non debet priuari proprietate, etiam in paternis, cum nō superest alius filius, defuncti frater, cuius gratia ipsa proprietate priuari debet. t̄ Secūdo no. q̄ subiecta restitutioni à lege, sunt prohibita alienari, sicut illa quæ sunt subiecta restitutioni ab homine. t̄ Tertio no. q̄ ista alienatio est in suspensio, ad qd̄ facit qd̄ habes in l. sed & si quis. s. j. ff. de usufr. Inst. quibus mod. ius pat. po. sol. s. si ab hostibus. Nec ob. quod dicitur, q̄ nullum ius potest esse in pendenti, ff. si cert. l. cum ad præsens. & l. seq. quia uerum est q̄ inspecto statu præsentis, nihil est in pendenti, ut in cont. sed inspecto futuro euentu, bene dicitur aliquid quod est præsens in pendenti, ut hic cum concor. s. alleg. Ita no. Doc. l. fin. C. de senten. pal. Opp. & uidetur t̄ q̄ mater mortem filij non debet spectare, cuius cont. hic, ut l. cum ita. aliās incipit, cum tale. in princ. ff. de condit. & demonstr. Sol. Mater non expectat, nec expectare debet mortem filij, ut ibi, lex sic, ut hic. Secūdo opp. t̄ q̄ iste casus fortuitus & euentus nullo modo debet expectari. l. l. ul. ff. qui & à quibus. Sol. De hoc dic ut not. Dy. l. inter stipulante. s. sacram. ff. de uerb. oblig. Cy. C. com. de leg. l. si. s. fin. autem sub conditione. tangit gl. l. diuortio. ff. de neg. gest.

1 Mulier transiens ad secūda uota, dicitur castē uiuere. Legatum factum uxori, donec castē uixerit, ei debetur transuendo ad secūda uota, nisi communis usus aliter se habeat.

- 2 Committis usus loquendi probari debet quando quis in eo se fundat.
- 3 Ius disponens & quod seruat in patre transuente ad secūda uota, habet locum etiam in matre tam ratione lucri dotis, quam donationis ante nuptias.
- 4 Allegare titulum sufficit, ubi lex ipsa non allegetur.
- 5 Ingratitudo repellit fratrem à successione ab intestato.
- 6 Mater transuendo ad secūda uota, an succedat filio indistinctē, & ibi recitat quatuor iura.
- 7 Hæc constitutio quod corrigat l. foemina. C. de secun. nup.
- 8 Per dispositionem s. hinc nos. j. de nup. hodie reditur ad distinctionem l. mater. C. ad Tertul. quando ad successione ab intestato ut distinguatur bona paterna ab alijs.
- 9 Lex in s. j. & ij. infra de hæred. quæ ab intest. non corrigit tex. in s. hinc nos. j. de nup.
- 10 Testamentū in totum rescinditur quo ad institutionem, si filij hodie non habent trientem.
- 11 Pater olim habebat contrata. contra testa. filij, si in eo erat præteritus, & in totum si persona turpis erat instituta.
- 12 Pater transiens ad secūda uota, an succedat filio in bonis maternis ab intestato solūm in usufructu.
- 13 Mater luxuriose uiuens non admittitur ad successione filij.

CVM IGITUR. Mater filio in omnibus succedit excepta antenuptiali donatione, siue conuoluet ad secundas nuptias, siue non antiquis constitutionibus non obstantibus, qd̄ pluribus rationibus comprobatur. hoc dicit usq̄ ad s. antenuptia. Not. tex. ibi, metu castarum nup. & c. ibi, quoniam non licet legaliter castē uiuere, & c. Ex quibus habes casum expressum fm expositionem gl. in uer. non possunt, q̄ mulier transiens ad secūda uota, dicitur castē uiuere, & sic in testamento maritus reliquit uxori, donec honeste uixerit, secundō nubendo debet nihilominus consequi reliquum, cum nubendo dicitur castē uiuere. ff. ad Trebell. l. mulier. s. cum proponeretur. ubi illum tex. alleg. ad hoc Oldra. ad idem xxxj. distinct. capit. conuicia. facit quod no. in s. iuris præcepta. super uer. honeste uiuere. Inst. de iustit. & iur. In contrarium facit j. quomodo oport. episc. s. si autem aliquis. j. de sanctiss. episc. s. clericus. Dicit Old. in hoc stare communis usus loquendi, cum eorum usus loquendi sit, & intellige q̄ dicendo, donec castē uixerit, intelligitur, id est, ad secūda uota non transierit. sed certe t̄ si non probaretur iste communis usus loquendi, ego starem huic text. & alijs similibus. & ob. text. in contrarium alleg. ut dicam in d. s. si autem aliquis. Secūdo not. q̄ secundum istam constitutionem non distinguitur, nubat mater secundō, uel non, uel nubat ante mortem filij, uel post. Item non distinguitur, superstitē frater defuncti, uel non, d. uer. nequaquam. usque ad uer. colligentes. Not. uer. sic enim. q̄ t̄ ius quod seruat in patre transuente ad secūda uota, q̄ ad successione filij, seruat in uero q̄ quod ad lucrum dotis, & donationis propter nuptias, ut hic, conjuncto s. colligentes. & c. t̄ Secūdo not. modum allegandi, non est aliqua lex, quæ hoc dicat, in l. illam. C. de collat. Oppo. & dicit hic in uer. si uerō intestatus. q̄ si filius succedit fratribus superstitibus, q̄ etiam succedat mater & frater. cont. j. de nup. s. ingratiu. dinem. Sol. ut in gloss. appell. t̄ Ex qua no. q̄ in gratitudo repellit fratrem à successione ab intestato, ut hac gloss. conjuncta cum tex. de quo dicam in d. s. ingratiu. dinem. t̄ Opp. dicitur hic, q̄ mater transuendo ad secūda uota, succedit filio indistinctē. cont. j. de nup. s. hinc nos. & s. seq. Pro huius materiæ declaratione debes scire, quod circa hanc reperuntur quatuor iura. Primum est introductum per l. foemina. in fin. C. de secun. nup. & l. mater. C. ad Tertullia. quæ distinguit, aut mater transiit ad secūda uota ante mortem filij, aut post mortem. Si ante, tunc succedit ab intestato, sed tenetur filijs referuare, uel fm aliam opinio. succedit tantum in usufructu suæ partis, d. l. foemina. in fi. & ultra opin. probatur per tex. s. eod. circa princ. in uer. si filia. ibi, ipsa esse domina. Si post, tunc in bonis paternis succedebat mater in usufructu tantum in alijs uerō extrinsecis filio quæ sitis succedit in proprietate. d. l. mater. sic patet q̄ illa iura

ra distinguunt, an mater nubat secundō ante mortem filij, uel post, & postea distinguunt bona paterna ab alijs, sed i. & distinguitur utrum filius decedat ab intestato, an ex testamento. t̄ Secundum ius est, ius constitutionis, secundum quod si homo siue mater, siue pater transiit ad secūda uota, ante mortem filij, siue post, succedant etiam filio in proprietate, & ex testamento ab intestato, siue cum fratribus, siue soli, & siue sint bona paterna, siue quæcumq̄ alia extrinsecis filio quæ sita, & per illud secundum ius corrigitur d. l. foemina. & l. mater. ut probatur in uer. nequaquam. Tertium ius est introductum per s. hinc nos. j. de nup. per quod ius est introductum, q̄ ex testamento mater filio in distinctē succedit, siue paterna bona sint, siue alium de quæ sita. & siue transeat ad secūda uota ante mortem filij, siue post. ab intestato autem distinguuntur bona paterna ab alijs, in paternis tantum quod ad usufructum succedat, in alijs etiam in proprietate, q̄ sic illud concordat cum iure illius constitutionis in omnibus, præterquam in uno, uidelicet q̄ istud ius non distinguit bona paterna ab alijs, sed illud sic quando mater ab intestato filio succedat. t̄ Illud ergo quod dicitur per gloss. in l. mater. C. ad Tertul. q̄ hodie reditur ad distinctionem l. mater. intellige ab intestato, non ex testamento, & intellige q̄ ab intestato distinguuntur bona paterna ab alijs, non autem distinguitur, an nubat ante mortem filij, uel non, quia præ alleg. s. hinc nos. habet locum, siue mater secundō nubat ante mortem filij, siue post, ut ibi dicitur. t̄ Est & quartum ius introductum per auth. de hæred. quæ ab intesta. s. j. & ij. quod uidetur omnia prædicta iura corrigere, & maxime s. hinc nos. sed non corrigit, quia ibi loquitur in non transuente ad secūda uota, d. s. hinc nos. & d. l. mater. t̄ Not. gloss. in uer. in quartam. in fi. illud quod gloss. dicit, q̄ sumitur in quartam, intellige, id est, quod ratione quartæ quam non habent, sed hodie si non habeant trientem, testamentum rescinditur in totum, quod ad institutionem, & cetera firma manent, ut s. eod. s. & uer. hoc quidem. auth. ut cum de appell. cog. posita. C. ad Tertullia. auth. in testamento. non autem intelligas t̄ q̄ reuocatio fiat in sola quarta, uel triente, reperio tamē q̄ olim patri præterito dabatur contra tabulas contra testamentum filij, & si instituta erat turpis persona, pater reuocabat in totum, aliās usq̄ an quartam. l. Pantonius. in princ. ff. si quis à pa. fue. ma. Not. uer. si enim, dicitur hic q̄ idem est in patre, quod in matre, quia quilibet succedit, licet transeat ad secūda uota, & dixi s. quod hoc recipit correctionem in casu, uidelicet qm̄ filius moritur intestatus, & habet bona paterna, quod tunc mater solūm in usufructu succedit, an

12 Ista pœna habeat locum in patre, ut in bonis maternis succedat filio ab intestato solūm in usufructu, & gloss. l. foemina. in fi. C. de secun. nup. dicit q̄ illa pœna quæ habet locum in matre transuente ad secūda uota, circa successione filiorum, habet locum etiam in patre. j. s. j. neq̄ uirum quod ex dote. Sed certe illa auth. non habet locum, nisi in eo quod uir lucratur ex dote, quo casu uir patitur eandem pœnam in dote, quam mulier in donatione propter nuptias, ut ibi probatur, & præ alleg. s. si uerō. & in uer. colligentes. cum similibus. De eo autem quod uir lucratur ex successione, ille text. non dicit, imō iste text. dicit, q̄ pater succedit, nec reperitur quod proprietate priuatur, ergo, & c. sic præfata gloss. non uidetur loqui. Sed Franc. de Fano, qui in d. quæst. consuluat, dicebat illam gloss. ueram. Ad id quod dicitur q̄ non reperitur q̄ pater proprietate priuatur, ipse respondet q̄ uerum est fm illa tempora secundum quæ pater non succedebat filio in proprietate. l. fin. s. ult. C. ad Tertul. & ita loquitur iste tex. sed cum hodie succedit pater filio in proprietate, unā cum fratribus, auth. de hæred. quæ ab intesta. s. consequens. post. C. ad Tertul. auth. defuncto. dicit ipse q̄ æqualiter priuatur sicut mater, & sic illa glo. dicit ueritatem non secundum iura Cod. q̄ nunquam pater succedebat filio cum alijs fratribus in proprietate, sed tantum in usufructu, nec patiebatur aliquam pœnam, licet ad secūda uota transierit, C. de leg. hæred. l. de emancipatis. ibi, siue priorum tuorum,

tuorum, &c. Nam cum per transitionem ad secunda uota priuaretur proprietate, ut d. l. foemina. in fin. & l. mater. ista poena non poterat cadere in patre, cum in proprietate non succederet, & ideo illa lex ult. in fin. non dicit omnia quae dicta sunt, matre secundò nubente, de patre autem nihil dicit, cum illa poena in patrem cadere non poterat, & sic illa glossa uidetur optime dicere. Habes ergo ex praedictis, q. s. hinc nos. j. de nup. habet locum in patre & matre, sicut mater quae succedens filio ab intestato cum alijs filijs, priuatur proprietate in bonis paternis, ita pater succedens filio ab intestato cum alijs proprietate priuatur in bonis maternis. Vltimò in §. optimum ibi, & omni luxuria, &c. Istum tex. in d. dicit Iacob. de Belu. in quaest. t. q. si mater luxuriose uixerit, ad successionem filij non admittitur, inducit pro hoc in c. argumen. l. his folis. in fin. C. de re. do. facit ff. de his qui. ut indign. l. mulierem. & l. cum secundis tabulis. in princip. Pro hoc in d. d. l. sororem. cum sua glossa. C. de his quib. ut indign. & l. fideicommissum. C. de fideicom. Sed contra hoc facit in argumen. nam cum tractaretur de successione ab intestato, lex dicit q. mater succedat filio, etiam uulgo quassito, in d. d. Tertul. §. fin. & sic patet q. luxuriose uixit, & tamen sibi succedit.

ADDITIONO.

- a Viuere. Fel. c. cum sit. vij. col. de foro compet. limitabis hoc dictum per ea quae posui in apostil. in uerf. ad secunda uota. in l. j. de secund. nup. in prima lectu.
- b Succedit. Soc. conf. xxxiij. incipien. prosequendo ordinem, uerf. prater ea. posito circa si. cum uerf. seq. in j. parte.
- c Solis. Et ibidem ad hoc uide Bart. in fi.
- 1 Donatio ante nuptias licet immisceatur hereditati filij, tamen propriam naturam retinet.
- 2 Res priuilegiata quod transcat ad quemcumq. cum suo priuilegio.
- 3 Priuilegium quando dicatur mutari, persona mutata. & nu. 4. Parochianus, cui ecclesia uendit praedium, quod teneatur pro illo soluere decimam ecclesiae.
- 5 Res pupilli, uel ecclesiae si transit in non priuilegiatum, quod perdat priuilegium.
- 6 Emens rem a fisco quod non habeat immunitatem a uectigalib.

ANTENPTIALI. Hic reprobat Allegatio matris quam fecit supra in princip. in uerf. uidetur mater. t. No. q. donatio ante nuptias, licet misceatur hereditati filij, tamen retinet propriam naturam, sic ad quemcumque transit res priuilegiata, transit cum suo priuilegio. Nec obstat q. mutatione personae, dicitur priuilegium mutari. l. fin. C. de in offic. testamen. in fin. & l. Paulus. §. primo. ff. de acquir. hered. quia intellige q. haec lex erat effecta in contrarium, & ideo contradixit. argumen. l. uia. §. si fundus. de seru. rustic. praed. Vel dic. t. q. aut loquimur in priuilegio in herede rei, aut in priuilegio in herede personae. Primo casu priuilegium cum ipsa persona transit. Secundo casu mutatione personae mutatur priuilegium, ut in contr. C. de excusat. mu. l. fordidorum. lib. x. Et ista faciunt ad quaest. t. si ecclesia uendit praedium parochiano suo. an parochianus debeat soluere decimam. Et uidetur quod non, quia praedium transit cum suo priuilegio in parochianum ut hic, ergo, &c. In contrarium est ueritas, quum istud priuilegium non soluendi decimam sit personale, cum quilibet soluere decimam non sit exemptus, capit. a nobis. de deci. non autem priuilegium reale, sed personale, t. & ita mutatione personae priuilegium extinguitur, a d. l. Paulus. & ibi etiam per Iacob. de Aret. Facit d. l. fin. C. de in offic. testamen. & de impo. lucr. defcri. l. prima. lib. x. De hoc in l. licitatio. §. mercatores. ff. de public. Et ulterius iste text. facit t. quod si res ecclesiae uel pupilli transit in aliquem non priuilegiatum, q. non perdat priuilegium, sed in contrarium est ueritas, ut probatur in l. Paulus. §. j. ff. de acquir. heredit. & ibi Dyn. format hanc quaest. Non obstat iste text. quia hic loquitur in priuilegio reali. t. Item facit iste text. quod si aliquis emit rem a fisco, q. ille talis habeat immunitates, quas habet fiscus, uide licet ut non soluatur uectigal. In contrarium est ueritas, d. §.

mercatores. Ad hunc text. responde ut modo dixi. Vide etiam circa hunc §. quae. quam format Dyn. l. licitatio. §. f. scus. ff. de pub.

ADDITIONO.

Extinguitur. Pet. de Anch. reg. priuilegium. ubi Ioan. And. & Anton. cap. cum uenissent. de iud. & gl. & Doc. cap. cum uenissent. de inst. & gl. xxv. q. ij. in summa. & Rom. l. quia tale. ff. sol. mat. per xv. col. ubi etiam Bart. & Pau. de Eleaza. solennissime in disput. Papa scribit episcopo, & in salutatione. & gloss. l. solidorum. C. de excom. Et Bar. l. pater. ff. de seru. le. l. j. ff. de const. princ. & Bal. l. j. eod. tit. & l. si non speciali. C. de testa. & l. libere liberte. q. in nona col. uer. denuo quero. C. de oper. lib. & Bar. l. si sub una. in fi. ff. de uerb. obl. & Bal. l. Gallus in xv. col. ff. de li. & posth. l. iuris gen. §. pastorum. ff. de pact. & Pet. de Anch. conf. cccxxvij. Bar. conf. incipien. quaeritur iurisdictio. & Soc. conf. cluij. & conf. xcij. incipien. circa prima praesentis uerf. ad quintam rationem. in prima parte, & conf. exvj. incip. non potest negari circa prim. vij. col.

1 Ius quod seruatur in rebus separatis matre transcat ad secunda uota, id seruatur in permittis.

ALIVD VERO. Mulier secundò nubens amittit proprietatem donationis propter nuptias, & si in immobiliibus rebus consistit, eas recipit, si uerò in mobiliibus, cautionem exigit, nisi uir substantias habeat, illis obtinentibus, & in rebus permittis. hoc dicit. t. Not. text. ibi, si uerò permittis, &c. q. idem ius est seruandum in permittis, quod seruatur in separatis. not. gloss. siue filios, ibi, qui succedebant. Ista glossa non uidetur uera, quia si non essent filij mariti, iste §. & l. hac edictali. §. is illud. quae determinauit in partem, per hunc §. non haberet locum, cum loquitur in filiis primi matrimonij, quibus per secundum matrimonium facta est iniuria, & ad quod portio debet redire, & quorum fauore mater caret proprietate, ut prox. §. dixi. & §. eod. §. prospeximus.

- 1 Dos promissa & non soluta quando repeti possit sol. matri.
- 2 Mulier constante matrimo. q. non succedit in fructibus donationis propter nuptias.
- 3 Vir qui tenetur uxori ad alimenta, tenetur etiam pro seruientibus, inspecta eius qualitate.
- 4 Authenticae quae sumuntur ex isto tex. ubi ponit quod quinq.

ILLVD QVOQVE. Pactis inter uirum & uxorem de lucrando appositis, mulier quae nihil in dotem dedit, nihil ex donatione lucrabitur: quae uerò partem dedit, partem lucrabitur donationis. Quaro de intellectu horum uerborum, quapropter quae mulier omnino dat, &c. duplex est lect. Prima est, quod illa quae non dat dotem, nihil potest percipere ex lucro donationis propter nuptias, licet pactum interueniat. Alia lect. est, quod nihil potest percipere ex lucro donationis propter nuptias, nec etiam dotem quam non dedit, nec etiam aliquid aliud. Et ad primam lectu. tendit contrar. §. fin. j. ut exat. in fian. do. Ad secundam lect. quantum dicit de dote, tendit contrar. l. fi. C. de do. cau. non nu. & d. §. generaliter. j. de temp. non sol. pec. Et pro sol. istorum duorum contrarium proxim. solut. Dyn. aliter quam glossa. & sic t. quando q. dos est solum promissa uiro per mulierem, uel alium, uel per patrem eius, nec interuenit confessio uiri, quod fuerit confessus se habuisse & recepisse, & tunc an ista dos non soluta possit repeti soluto matrimonio, cuius sit periculum, dic ut in tex. l. i. extraneus. ff. de iur. do. & l. si socer. §. Lucius. ff. sol. ma. etiam secundum illam distinctionem possit intelligi, quod hic dicitur secundum istam lect. quando que uir est confessus habuisse & recepisse dotem, quam tñ non recepit, & tunc si est elapsum tempus opponendi exceptionem non numeratae dotis, tunc dos non soluta potest repeti, ita loquitur l. fin. C. de do. cau. non num. & d. §. & generaliter. sed primam lect. puto uerorem, nam hic §. solum quaerit, an mulier quae non dat dotem, possit lucrari donationes propter nuptias, ex pacto interposito de lucrando. Item ad utranq. lect. tendunt communiter omnia contraria ista sequen. in gloss. ij. in gloss. nomine dotis, ut

tis, ut fruatur mulier, &c. t. No. ex hac gl. q. mulier non possit succedere in fructibus donationis propter nuptias. Infr. de donat. §. est & aliud. & no. usq. ad fi. gl. ibi, uendicare. post tam C. ad Velleia. auth. siue a me. Et not. gl. & alere eam not. ex ista glo. q. uir t. qui tenetur praestare uxori alimenta, & tenetur praestare ei seruientibus, quod perpetuo tenentur, qui eam potes trahere ad quoscunq. qui tenentur alij praestare alimenta quacumque de causa, quod puto esse intelligendum, inspecta qualitate personarum, quibus alimenta debentur & inspectis facultatibus. t. Vltimò scias, q. ex hac constitutione sumuntur plures auth. nam ex §. prospeximus. §. eod. iuncto §. uenien. j. de nup. sumitur auth. lucrum. posita super l. foemina. C. de secund. nup. Secundò ex §. hoc autem. §. eod. iuncto §. quoniam infirmas. j. de nup. sumitur auth. sed & si quis. posita super d. l. foemina. Tertio ex §. cum igitur. §. iuncto §. hinc nos. j. de nup. sumitur auth. ex testamento. posita super ead. l. Quarto ex §. aliud. sumitur auth. sed & si aurū. posita in l. hac edictali. §. is illud. C. eo. tit. Quintò ex §. hoc autem. sumitur auth. sed & si. posita super l. foemina. C. de secund. nup.

ADDITIONO.

Alimenta. Alex. & Imo. l. si donaturus. §. si. de condit. ob. cau. Raph. Cum & Alex. l. si cum dotem. in princ. & §. si maritus. & §. si uenien. in se uenien. mo. sol. mat. & Alex. conf. xl. quarta parte. Sed ab extra. quomodo, quid si maritus nollet debita alimenta, & impensas praestare uxori, & alius praestaret contra eius prohibitionem, an ab eis repeti possint. Soc. conf. cclxxxvj. uer. p. ma ratio. circa si. in ij. par. Bal. l. quod in uxorem. & ibi apost. c. de neg. gest.

Ut determinatus sit numerus clericorum. Tit. III.

No. gl. rub. ibi, est localis, quia ex eo q. est localis, in hoc differt a §. scilicet neq. effusus. j. quod oport. episc. quia ille est generalis. & quae sit differentia inter hunc tit. & j. de mens. & c. col. iij. dic ut ibi no.

- 1 Ecclesiam aedificans eam dotare debet. 2.
- 3 Clericus supernumerarius non ordinandus.
- 4 Clericus de uno monasterio, quando possit ad aliud transire.
- 5 Literis imperialibus uel papalibus licite non paretur, si continent causam irrationabilem.
- 6 Egere dicitur ille, qui non habet unde se alat, indigere quis dicitur.

VDVM. In ecclesia maiori ciuitatis Constantinopolitanae & alijs sibi adiacentibus & subiectis, clericorum numerus fm facultates debet obseruari, ne ecclesiae ad inopiam deducantur, poena contra facientib. imminente. h. d. totus text. Not. text. ibi, inuestigantes. q. t. q. ecclesia aedificatur, debet constitui tanta dos, q. presbyteri, diaconi, subdiaconi & alij in ecclesia necessarii possint sustentari, & luminaria haberi, ut hic, aliàs nō debet quis ad aedificandum admitti, nisi prius dotem constituerit. j. ut nul. fabri. ora. §. j. col. quinta. de consec. dist. j. c. nemo. & de ber tanta dos constitui ecclesiae, quod possit hospitem recipere, & episcopalia iura persoluere. ext. de sup. neg. pra. ca. l. j. t. Sed quaro, quid si dos non fuit constituta in fundamento, an in consecratione debet constitui per aedificantem? Respon. sic, nec aliàs ecclesia est consecranda, j. q. ij. placuit. & c. cum sicut. extr. de conse. eccles. uel alt. No. ex uerf. in uestigant. tes. tex. ibi, reditus proprios. t. quae contineantur appellatione reditus, dic ut no. gl. Infr. loc. §. adeo. l. Paulus. §. haeres. ff. de uer. & l. deducta. §. haereditatem. ff. ad Trebell. & l. frugem. ff. de uer. si. per lac. de Aret. t. Tertio no. uer. illud quoq. q. clericus non debet de uno monasterio ad aliud transire, quod gl. dicit hodie non seruari. Sed de hoc dic ut not. in l. qui sub praetextu. C. de sacro. eccles. & §. scilicet & si quis. j. de nupt. & extr. de reg. c. Ioan. & c. licet. t. Quarto not. ibi, & hac quidem, q. licitum est non obedire literis imperialibus, uel papalibus, quod glo. intelligit tunc uerum, qñ non constat

Bar. super Auth.

esse impiales, uel papales, aliàs sic. Sed certe ego dico quod si constat esse literas papales, uel imperiales, licitum est eis non obedire, si rationabilis reddatur causa. c. si qñ exur. de refer. & de praeben. c. cum teneamur. t. Quid autem iuris sit de literis alterius iudicis indebitis, dic ut habetur j. ut sit. iur. §. & hoc quoq. in fin. super uerf. resistendi. Dic de hoc in l. prohibutum. C. de iur. sit. lib. x. t. Quintò no. §. illud quod quoties certus numerus statutus est ad certum reditum, nō dicit quis ultra numerum ordinari, etiam sine emolumento, quod inducit lac. de Bel. in doc. Bononi qui faciunt se ordinari, & poni sine salario in collegio doct. salariatorum ultra numerum habentium. t. Sed aduerte, q. si in ecclesia est statutus certus numerus, an quis possit recipi in canonicū, sine praebenda, dic ut habetur in c. cum M. extr. de constit. Sextò no. text. ibi, sed abundet semper. & uide quod ibi not. Dyn. per hunc text. l. j. ff. sol. ma. t. Septimò not. text. ibi, pro tempore fuerint. no. quia quotidie ponitur in testamentis, talem meum executores ecclesiae talis loci, qui pro tempore fuerit. Ad idem §. e. uer. si uerò. ibi, per tempora fuerit, &c. C. de episc. & cle. l. si quis ad declinandam. §. si autem nullus. ibi, pro tempore oeconomus. t. Octauò no. ibi, qui pro ueritate egent, &c. nam iste tex. uelle uidetur, q. ille dicatur egere, qui non habet unde se alat, d. l. i. si quis ad declinandam. §. ubi autem. quid autem sit dicere indigere, not. glo. x. q. ij. c. episcopus.

ADDITIONO.

- a Obedire. Fel. c. si quando. de refc.
- b Cum M. Et ibi. Fel. sing. in uer. nota. gl.

De fideiussoribus. Tit. IIII.

- 1 Fideiussori praesenti datur dilatio ad reum praesentandum. nu. 3. & 15.
- 5 Creditori quando liceat conuenire principalem, uel fideiussorē. l. 1. & 12.
- 7 Fideiussor quib. casib. uerbis non obligetur.
- 10 Obligatio an nouetur quando unus post alium se obligat.
- 13 Beneficium proueniens ex persona rei principalis, quando proficit fideiussori.
- 14 Fideiussor quando possit conueniri per creditorem, qui pignus habebat, uel pignus primò uendi debebat.
- 17 Actio quando cedi debeat per creditorem fideiussori contra principalem. 18.

REGEM. Iste habet duas partes. primò ponit de fideiussione. Secundò ponit de solutione. Item prima pars habet duas partes. Primò loquitur quando sit agendum contra fideiussores. Secundò, quando contra principales possessores. Secunda in §. sed neq. j. eo. Et istud principium usq. ad d. §. h. d. Reo absente, primò fideiussor conueniendus est, dilacione ei statuta ad representationem, eius autem praesentibus primò reus conueniendus est, & conueniri debet antiqua lege cessante. h. d. in text. ibi, si uerò tempus hoc, &c. signa hunc tex. t. Et no. q. fideiussori praesenti datur dilatio ad representandum, C. ubi de cri. agi oport. aut. quae in prouincia. & C. ubi in re a. l. ij. t. Secundò no. q. creditor tenetur cedere actionem fideiussori contra principalem, ut hic, & ff. eod. l. fideiussoribus. t. Sed opp. & uidetur, q. fideiussori non debeat dari aliqua dilatio. j. de duo. re. §. j. coll. vj. ponitur C. de duo. re. auth. hoc cita. Sol. ibi loquitur in duobus reis, quorum quilibet principaliter obligatur, hic uerò loquitur in reo, & fideiussore obligato accessorie. Ratio diuersitatis est, quia cum fideiussor obligatur pro alieno debito, est dignus uenia, & legis remedio, ex quo pro alieno debito obligatus est. ar. l. legem. C. de nat. li. t. Et contra hoc opp. duo rei uidentur inuicem fideiubere, l. uir uxori. ff. ad Velle. & j. de duo. re. in prin. ergo unius rei debet dari dilatio ad representandum correum, sicut fideiussor principalem. Ad hoc responde, ut no. in gloss. j. de duo. re. §. j. super uer. absente. coll. vj. Secundò opp. & uidetur t. q. sit licitum creditori conuenire quem prius uult. C. eod. l. non recte. & l. iure nostro. & l. si alieno. cum simi. So. Pro huius declaratione.

tionem dic, quandoque principalis & fideiussor sunt praesentes, quandoque sunt absentes, quandoque fideiussor est absens, principalis praesens. Primo casu prius debet conveniri principalis, postea fideiussor, ut hic, §. si quis igitur: circa princ. & in his coniuge l. alleg. in contrarium & omne aliud ius antiquum. Secundo casu, quando ambo sunt absentes, aut aequali absentia, aut inaequali. Primo casu est idem si essent praesentes. Secundo tunc si principalis est remotior, est idem, quod infra dicam in tertio casu principali. Si uero principalis est propinquior, tunc est idem quod dicam §. eo. iij. casu principali. argum. l. si longius. ff. de iud. Pro hoc facit tex. quia dicit, quod ubi sunt ambo praesentes, debet conveniri principalem, non debet conveniri fideiussorem. Tertio casu quando fideiussor est praesens, & tunc potest conveniri quem uult. Si tamen eligit fideiussorem, debet fideiussori dari dilatio ad representandum reum principalem, secundum formam §. & si quidem. §. eod. Quarto casu sine dubio debet prius conveniri principalis, quod fideiussor, cum hic tex. dicat, quod ubi sunt ambo praesentes, debet prius conveniri principalis, ut hic dicitur. Not. gloss. no. differentiam. Instit. eod. §. ij. ff. de fideiuss. l. stipulatus sum. §. adhiberi. licet contra not. & male. ff. de fideiuss. in ru. ubi dicitur quod fideiussor sequitur semper obligationem, nisi sustinendo illam gloss. dicas, secundum Dy. quod fideiussor sequitur obligationem principalis, contractus autem fideiussoris praecedere potest & sequi. d. §. ad idem in §. sed neque ad res. ergo tunc est differentia inter fideiussorem & mandatorem, & est alia differentia, quia fideiussor semper obligatur uerbis, l. §. uer bis. ff. de ac. & ob. l. blandi. C. de fideiuss. & l. v. §. satis accepto. ff. de uer. ob. & no. in l. si uero remunerandi. §. si post creditam. & l. haeredem. §. ff. man. Fallit in casu no. in l. cum ostendimus. ff. de fideiuss. tut. Item possumus dicere, quod fallit etiam in patre, qui dicitur quasi fideiussor filij in omnibus peculiaribus. l. cum filius. ff. de uer. ob. ff. quod quisque iur. l. ij. §. si filius. & ibi no. fallit in domino, qui dicitur etiam esse fideiussor. serui. gloss. l. sed si damnum. alias l. peculium. §. sed & creditor. ff. de pec. sed mandator de consensu obligatur. l. §. in princ. ff. de man. Instit. de oblig. ex contra. in princ. §. Ex hoc sequitur alia differentia, quia mandator tenetur actione bonae fidei, l. mandati, sed fideiussor tenetur actione ex stipulo. quae est stricti iuris. §. acti. Instit. de acti. in ea gl. ibi, per constitutionem. §. Sed certe constitutor seu constitutus est ille, qui post obligationem interuenit, & nudo pacto obligatur, ut in §. de acti. §. de constituta. l. b. seruus. & l. Stichum. §. §. & ibi no. ff. de sol. §. Et in §. Fran. Accu. dicit hanc gl. esse ueram, quoniam unus primò se obligat, & postea alius se obligat, non animo nouandi ex interuallo. Nam tunc iste seruus habetur loco fideiussoris, secus si ambo simul se obligat, quia tunc habentur loco duorum reorum, & cessat haec constitutio, ff. de duo. re. l. si reus. quod plenè examinatur C. de fideiuss. auth. praesente. in v. qu. §. Quaro hic dicitur, quod prius debet conveniri principalis, quid si est notorium, principalem non esse soluendo, an poterit fideiussor conveniri, nulla facta excussione principalis: sic. l. si. & ibi no. ff. si cer. pe. & l. decem. §. & quod ibi no. ff. de uer. ob. & l. nisi. ff. de pac. & quod ibi no. ff. de tu. & ra. dicitur. fm fam lect. tangit Cy. l. j. & §. q. in fi. in. §. auth. praesente. C. de fideiuss. Quaro tunc quid si principalis est talis persona, quae non est nisi naturaliter obligata, ut pupillus, quia naturali obligationi potest fideiussor accedere, l. §. ff. eod. & l. stipulatus. §. adhiberi. & l. fideiuss. §. fideiuss. eod. tit. cum si. an tunc poterit fideiussor statim conveniri? Dicunt quidam quod sic, & perinde habetur, ac si principalis esset absens, uel in ops, per rationem huius text. sicut & alibi potest impeditus haberi pro absente. in eadem. ff. ex qui. cau. ma. & laco. de Bel. hic, & in auth. praesente. iij. §. Sed contra haec opp. prius dicitur per hunc tex. dicentem excussionem fieri ad prius contra principalem, quae ueniat contra fideiussorem, sed principalis non potest dici, cum creditori non competat actio contra eum. l. si pupilli. §. si. ff. de neg. gest. So. hic text. habet locum quando principalis potest conveniri de

iure & de facto, sed in quaestione proposita iste principalis non potest conveniri de iure, ergo, & c. ista sunt uerba Dy. & no. ibi in l. Marcellus. ff. de fideiuss. Item contra istam distinctionem opp. quod talis fideiussor non potest conveniri, quia statim cum uelim convenire fideiussorem, principalis reus, qui est tamen naturaliter obligatus, suscipiet iudicium in se, & opponet exceptionem de persona sua, & utatur defensionibus proprijs, & per hoc creditorem repell. ff. mand. l. idem. §. generaliter. Sed illud habet locum cum habitus regressum contra principalem, secus quando non habet regressum & beneficium proueniens ex persona principalis rei, demum fideiussori prodest, si principalis peculiariter interest. l. si quis reum. ff. de li. leg. & l. quod dicitur. ff. de pac. ff. ad Maced. l. si pater. §. non solum. sed in q. proposita fideiussor non habet regressum contra principalem. Marcellus. in fi. ff. eod. No. gl. q. si pignus. in fi. Dy. dicit tunc si pignus potest de facili uendi, tunc fm hodierna iura debet prius pignus uendi, quod perueniat ad fideiussorem. & hoc casu d. §. effectus correctus. Et pro ista differentia Dyni hic tex. in uult, quod ubi creditor potest de facili ad uenditionem peruenire, non debet molestare fideiussorem, aut non potest de facili uendi, & tunc ante pignoris uenditionem potest peruenire ad fideiussorem. & d. §. remanet incorrectus, cuius dictum refert Cy. in auth. praesente. vj. q. & pro ista opt. facit l. fideiussores. §. §. ff. e. Sed lac. de Bel. dicit quod hoc non uidetur posse procedere, quia cum primò debet agi personali actione contra debitorem, quod contra fideiussorem, ut hic fm d. §. sed neque. dic ergo, dicitur ipse, uer. uia excussionis. oportet creditorem pignora excutere remedijs iuris, fm formam l. a diuo Pio. §. §. ff. de re iud. cum pignus sit in bonis debitoris. l. pignus. C. de pign. ac. sed per uiam uenditionis uoluntaria, forte non cogit creditor uendere, & hoc casu potest procedere. §. re. gl. & dicitur Dy. No. gl. praesens. ibi, in eodè territorio. §. lac. de Ra. reprehendit istam gl. debet enim territorij posse esse ita magnū, quod debitor existens in territorio reputetur absens, ideo debet ipse, ergo intelligi esse praesens quoniam esset uel in ciuitate, uel in suburbijs. Not. gl. pro arbitrio iudicis. l. §. gl. simpliciter tenent doc. in auth. praesente. in ult. q. pro ista opt. est casus hic, tunc quod ista dilatio iudicialis. ibi, iudex dedit tempus, & c. Not. gl. si reu. ibi. l. Modestinus. ueritas est quod iste §. loquitur in duobus, quorum unus est obligatus principaliter, alius accessorie, & eorum obligationes sunt dispartes, quo casu si fideiussor, seu accessorie obligatus soluit, in dubio uidet soluere pro sua obligatione. l. Stichus. §. si mandato. ff. de sol. & ff. de in re uer. l. filius. ideo potest fieri cessio etiam ex interuallo, & nullo pacto interueniente, tempore solutionis. d. l. & l. Pap. ff. man. quicquid ibi dicit gl. Ad quod facit quod no. gl. in l. si res obligata. in fi. in ult. opp. ff. de leg. §. Non ob. l. Modestinus. quia loquitur in pluribus principalibus, obligatis ex eodè contractu, uel quasi, quorum obligationes sunt pares, quo casu si unus soluit, uidet per tali obligatione soluere, & ideo cessio debet fieri fm modū hic traditū per gl. in d. l. Modestinus. & ita tenet gl. & ita sentit Dy. d. §. si mada. to. & circa praedicta uide quod no. doc. in l. cum alter. C. eo. tit. §. Quaro tunc quae actio cedi debet. Dic quod personalis & hypothecaria contra principalem cedi dicitur fideiussor. C. eo. l. §. & l. cū alter. ff. de fideiuss. l. fideiussor. & l. cum his. & potest etiam cedi obligatio naturalis, si debitor, pro quo fideiussor intercesserit, obligaret tamen naturaliter, ut si est seruus, uel pupillus, illa naturalis tamen etiam cedi potest. si eius. in pri. ff. ad Treb. §. Quaro uero fideiussor creditore non agente, & eo inuito possit petere a creditore, quod recipiat debitū, & actionem cedat contra principalem? Doct. uident tenere quod principalis tenet fideiussor. fideiussor. ff. eo. & ita sequuntur doc. d. l. fideiussor. & Vber. de Bobio. & 20 Dy. & doc. l. ij. C. eo. & ff. de dist. pig. l. ij. §. Quaro an ista exceptio quam opponit fideiussor, quod prius conueniatur principalis, quod ipse, sit dilatoria, uel peremptoria, & an fideiussor si est conuentus reo absente, & lite contestata reus reddi potest opponere istam exceptionem. Dic ut no. doc. l. excep. C. de prob. §.

ph. & C. de fideiuss. auth. praesente. in viij. & ix. q. Jac. de Bel. §. prox. §. ult. no. rex. ibi. & si quid praesentes, intelligendo fm §. gl. tunc quod ille dicat praesens, qui est in territorio, & absens qui est extra territorij, & no. tunc quod iudex potest citare extra territorij. §. §. gl. que incipit, praesens. ibi, sexto modo, & c. In ea d. gl. ibi, ut facile possit citare, & c. No. quod debet facile, de quo dixi in §. si uero absunt. §. de hare. & falc. licet Jac. de Bel. alleg. hunc tex. in cont.

A D D I T I O.

1 Decem. Et ibi lo. de Por. & in l. si seruum. §. nunc uideamus. eo. tit. & in l. si dubitet. de fideiuss. & Soc. conf. l. uer. secundo principaliter. Geor. Thom. conf. cxxv. nol. ij.

2 Fideiussorem. Sed quero quid si datus pignoris. credit hoc pacto ut uendeat licet, & si minus uenderentur, id a debitore satisfieret, pro quo fideiussor intercessit, an nisi uenditis pignoribus, exigi possit. Soc. conf. cclxxij. ebaria clxxxvj. in ij. parte.

3 Territorio. Quis autem dicatur praesens. Fel. c. quoniam ut lit. non contesti. uer. circa sextum. cum seq. Alex. de imo. conf. clxxxij. ij. parte. & quis dicatur absens. Fel. d. c. quoniam. circa fi.

4 Sum. Et an & quando sic, & quando non. Fel. c. licet ratione. circa prin. in uer. tu uero sequere. cum plurib. seq. de foro com. ubi plenè no.

5 Creditor contra debitorem possidentem habet electionem agere, uel actione personali, uel actione hypothecaria. & nu. 3. & 17.

6 Praescriptio si sit decursa contra principalem, uel fideiussorem, qualiter agendum sit.

7 Interruptio praescriptionis facta contra principalem, an inducat interruptionem contra fideiussorem.

8 Debitore absente an possit agi contra tertios possessores bonorum debitoris.

9 Agere contra possessores bonorum fideiussoris potest creditor, & quod agere debet primò contra principalem realem, uel personalem.

10 Excussio contra principalem qualiter fiat.

11 Cumulatio actionum quando prohibetur & absolutoria lata in prima parte, parit exceptionem rei iudicatae in secunda.

12 Cumulatio actionum an admittatur quando una est accessoria ad aliam.

13 Debitor debitoris quando eius nomen est obligatum, an teneatur creditor in actione hypothecaria. & nu. 18. ubi q. non.

S. SED NEQUE. Actio hypothecaria contra extraneos pignorum possessores intentari non debet, nisi prius reorū & fideiussorū facultatibus excussis, hoc idem obinet in omnibus creditoribus & successoribus. h. d. & habet tres partes. Nam primò Imper. prohibet agi hypothecaria contra extraneos pignorum possessores, prius quā sit actio personali actione contra reū & fideiussorē. Secundo permittitur agi hypothecaria ad res fideiussorū & quocumque possessas, & ponitur praecedentium declaratio. Tertio ponitur extensio ad oēs creditores & successores. Secunda, in uer. si neque. Tertia, in uer. & non so. In gl. quae incipit scilicet actionibus. no. gl. ibi hoc corrigi. hanc so. non uidetur uera, quia legum correctio est euitanda. l. praecipimus. C. de appel. C. de testi. l. sanctimus. & sic ille §. intelligitur fm istum, & quia debitore possidente sine dubio, datur electio creditori agere personali uel hypothecaria: ut hoc §. uer. contra pri. sed ista so. est contra tex. §. ad hoc. In e. gl. ibi, alij dicunt istam so. tenet gl. in l. contraria. sed ista so. est contra tex. l. contraria. In ea. gl. ibi, in fi. istam so. reprobatur, quia licet in contraria fiat mentio de expressa hypothecaria, tamen hic non dicitur, an sit expressa, uel tacita, sed generaliter loquitur, & ideo debet generaliter intelligi. l. §. §. & generaliter. ff. de le. pra. & quod iste §. loquatur etiam in expressa hypothecaria, no. in l. Moschis. in prin. ff. de iur. fil. ubi dicit gl. hodie idem est in expressa hypothecaria, quod olim erat in tacita, quare dicitur quod iste §. loquitur generaliter. lex uero contraria loquitur in casu speciali, uidelicet quoniam ante litem intentatam contra debitorem debitor alienat, quo casu licet non contrahatur uitium litigiosum, tamen conditio ad omnia trahitur, quantum ad hoc ut possessor habens causam a debitore, possit conueniri antequam conueniatur ipse debitor, & ista est uera so. quae ponitur in auth. hoc si debitor. C. de pign. in fin. gl. eam tenet Azo in summa de pig. & Jac. But. d. auth. & communiter tenetur per nostros doct. No. gl. ad res.

ibi, apud eundem esse uidentur, & per consequens tunc datur electio creditori, utrum agat personali contra ipsum debitorem, & hypothecaria contra depositarium, uel commodatarium, ut §. in uer. contra principales. & eam tenent mēti. Gl. quid si reali, ibi, personali sit praescriptum. tu dic clarus fm lac. de Belui. tunc quod siue sit praescriptum personalibus actionibus etiam competentibus contra reum, & fideiussorem, puta quod simul & eodem tempore coeperunt competere, siue sit praescriptum personalibus contra reum tantum, puta prius incipit competere actio quae intercederet fideiussore, semper debet fieri praescriptio actionum realium, & non personalium, quia eis agi non potest, quia obstat exceptio, quae ex persona rei ad fideiussorem porrigitur. l. exceptiones. §. re. ff. de except. & non est imputandum creditori, si eo casu personali non agit, quia iudicium in effectu esset elusorium, quod esse non debet. l. si praetor. in princ. ff. de iud. de pecu. l. eo tempore in pri. cū simi. Si uero est praescriptum contra fideiussore temporali. actionibus tantum, ut priusquam reus se obligauit, tunc etiam in subsidium fideiussor conuenitur, & serua quod dicitur hic, ita loquitur hanc gl. ita dicit lac. de Belui. ponit ergo lac. exemplum, quod sit praescriptum contra fideiussorem personaliibus actionibus, puta, quia prius se obligauit quod reus principalis. potest etiam poni exemplum, quod si fideiussor sit solus obligatus, & non reus, quia praescriptio fuit interrupta contra principalem, non contra fideiussorē. Nam interruptio contra principalem facta, non inducit interruptionem contra fideiussorem, fm opin. no. in l. cum quis. §. si quis pro eo. ff. de fideiuss. in gl. in uer. etiam pro fideiussore. ff. de sol. licet aliud no. in d. §. in gl. utilis. in fine. sed praecedens opinio est uerior, & menti tenenda, & eam tenent doctores in l. si. C. de duob. reis. tunc Quaro, pone quod debitor est absens, nunquid poterit agere contra possessores honorum? Gl. determinat in distinctione quod sic, sicut diximus in fideiussore. Ita not. in auth. hoc si debitor. C. de pign. & uidentur eam tenere doct. ibi, & eam tenet Spec. tit. de fideiuss. §. §. & hoc ibi no. lac. de Belui. dicit quod isto casu est dandus curator bonis debitoris absentis, qui suscipiat actiones, l. ab hostibus. in princ. ff. ex quibus. cau. ma. l. idem. §. §. ff. de priu. cred. ff. de mun. & hon. l. §. in fi. cum sim. Et est ratio differentiae inter fideiussorem, & extraneum possessorem, quia fideiussor ex suo facto conuenitur, & ideo dicitur adstringitur. §. eod. §. prox. Sed extraneus possessor ex contractu & factio debitoris conuenitur, & ideo cum eo mittitur agitur, C. de conue. fil. d. l. j. & de cur. l. §. li. x. & ista opt. uidetur satis bona. lac. But. limitat d. gl. alio modo, uidelicet quod non sit necesse agi contra principalem debitorem absentem, adeo quod contra ipsum sententia diffinita uia feratur, quia fieri non potest lite non contestata, l. fin. §. il lud. §. de temp. appell. sed bene confertur contra eum quaedam interlocutoria, tanquam contra contumacem, & fiet discussio bonorum ipsorum, l. praesenti. §. §. & sic ubi. C. de his qui ad ecel. conf. & ista limitatio uidetur satis iuri consona. tunc In eadem gl. ibi no. ista, & c. tamen ista gl. quod aliud sit in fideiussore possidente quod in debitore possidente. Et hanc gloss. tenet lac. de Bel. per hunc tex. quia cum in debitore iste tex. permittat, ut in uer. contra in praesenti. in fideiussore uideatur negare, arg. l. cum praetor. ff. de iu. & l. si sine. §. sed quod Pap. ff. de min. cum si. sed contra not. in auth. hoc si debitor. C. de pi. quod idem sit in fideiussore possidente, quod in reo principali, & illam gl. tenet ibi lac. But. & Cy. & illa uidetur uerior cum eadem sit ratio. Erit ergo iste ordo, quia prius agitur contra debitorem principalem realem uel personalem, postea agitur contra possessorem bonorum fideiussoris. Erit ergo ordo colligitur ex primo §. & qualiter fiat excussio, colligitur fm lac. de A. re. ex l. praesenti. §. §. & sic ubi. praell. tunc Et inter alios modos fm eum tutum est, quod fiat discussio & inuestigatio bonorum per publicum nuntium, cui referenti iudex credidit, arg. l. magis puto. §. ne tñ. ff. de re. eod. & arg. l. ea quidem. C. de acu. melius in e. cum parati ext. de app. cautela tñ. est, fm eum quod mittantur duo nuntij, quia in ore duorum, & c. ut §. de test. in prin. arg. pro hac opti. de defen. ci. §. ex prouinciali. & C. de bo. uac. l. fin. ubi tantum ipsius relatione, & c. Et facit quod no.

Spe. ti. de ci. s. sequitur. uer. & no. fm. vber. s. se. & dicit Jac. de Are. esse necesse quod pronuncietur excussio legitime factam. l. tutores. ff. de conf. tu. ibi. idoneis pronuntiatis. &c. l. qui contra. ff. de fideiuss. t. Quaro si fuit actum hypo. contra extraneos possessores, non conuenio primo principali ter eo, nec facta excussio, nisi quid ualebit processus & sententia. Et uidetur q. non, quia peruertitur ordo. l. prolatam. C. de sen. Cont. C. de app. l. j. Et istam ultimam partem tenet Jac. But. Non ob. l. prolatam. quia habet locum, quando peruertitur ordo unius cause ad seipsum, quo casu sententia & actus qui fit, non ualet, ut ibi. Sed qm peruertitur ordo unius cause ad aliam, ut est in q. proposita, tunc talis ordinis peruerit non uitiat processum, uel sententiam ipso iure. l. j. de appell. Ita dicit Jac. But. quae distinctio est gl. Sed ad uerte, quia pro opin. Jac. uidetur gl. ordinaria in simili. l. j. s. nunc traitemus. ff. de tut. & rat. dist. in gl. in uerf. qui admini strauerat. Probatur etiam per rationem, quia iura dicunt q. si ex testamento unius, sit praeposteratio iudicij ad aliud, si non opponatur, non reddit iudicium nullum, no. gl. l. j. C. comm. di. u. ff. de iur. l. si mancipium. s. j. t. Quaro, quid si debitor cessit bonis, an nulla facta discussione poterit agi contra pignorum possessores? Jac. de Are. super hoc de facto consultus respondit q. sic, Cy. auth. hoc si debitor. C. de pign. in ult. q. t. Vlt. circa istum s. no. tex. ibi. in uer. contra principales. ibi. siue ambabus. q. psonalis & hypothecaria possunt simul in eodem libello intentari in querela, & petitio ne hereditatis, in actione ad exhibendum, l. qui de inoffi. cioso. ff. de inoff. testa. & l. j. ff. ad exhibi. & de interrog. act. l. j. t. Sed contra istud notabile fortiter opponitur, quia iura dicunt, q. qm duae actiones sic se habent, q. absolutoria lata in prima, pariat exceptionem rei iudic. in secunda, non ad d. mittitur accumulatio, ff. de excep. rei iud. l. si mater. s. eandem. & l. si quis. ff. de excep. l. fundum. cum sim. sed actio personalis & hypothecaria sic se habent, quod absolutoria lata in una, parit exceptionem rei iud. in alia, l. quod si deficient. re. ff. quib. mod. pign. uel hyp. sol. Dy. format istud cont. c. nullus pluribus. ext. de reg. iur. in sexto. & dicit q. iste s. loquitur de cumulatione, quae si fiet ab ipso initio, ualet quando plures actiones simul & semel proponuntur, sed in cumulatione, de qua tractat l. edita. C. de eden. una actio proponitur post primam. Ita sol. Dy. non uidetur uera, quia sicut non admittitur cumulatio ex postfacto, sic nec ab initio, d. l. fun. di. & l. fundum quare. t. Cy. l. edita. dicit, q. hoc est ideo, quia una actio est accessoria ad aliam, ideo admittitur cumulatio. Ita sol. etiam non uidetur uera, per d. l. fundi. & l. fundi. ubi actio pro re, & pro fructibus simul proponi non potest. Et si dicitur, actio quae competit pro fructibus, non est accessoria. Resp. eadem ratione hypothecaria non est accessoria ad principalem, quilibet est actio per se, quia sicut actio hypothecaria non potest consistere ab initio sine principali, ita actio ex fructibus sine principali consistere non potest. Quare solue sic iura noua, aut grauant actorem, ut prius debeat excutere principalem debitorem super personali actione, q. ueniat ad fideiussorem, uel extraneum possessorem, ideo ne nimium actor differat, uoluit hic Imper. exonerare eum in hoc contra reg. cumulationum, ut dicitur duae actiones possint simul intentari, & sic est hic speciale. t. Secundum no. tex. ibi. uel si quosdam habuit homines. &c. quia iste tex. allegatur per quosdam ad q. q. ubi habeo nomen debitoris mei obligatum, q. antequam possum agere contra debitorem debitoris, prius debet fieri excussio contra principale, de quo j. dicam. t. Tertio not. tex. ibi. & quid de hypothecariis actio. &c. quia alleg. per quosdam ad q. q. si habeo obligatum nomen debitoris mei, q. ipse debitor debitoris mei tenetur mihi actione hypothecaria, de qua quaest. etiam in 16 fra dicam. t. Quarto not. uerf. contra principalem. in eo quod datur electio creditori agere principali, uel hypothecaria, & ipse debitor possidet. t. Vltimus pro declaratione illius no. quod colligitur ex tex. ibi. si quosdam habuit homines. Quaro, an sicut contra possessorem rei corporalis

non possum agere hypothecaria, antequam fiat excussio contra principalem, & fideiussorem, ita si uolo agere contra debitorem debitoris mei, est necesse q. faciam excussioem contra principalem debitorem: hic tex. allegatur per quosdam q. sic. Pro hoc facit quod ordo excussionis est, q. ueniatur ad nomina, l. a diuo Pio. s. sic quocq. ff. de rei iud. Praeterea dicit lex q. si quis non prius conuenit debitorem debitoris sui, nisi debitor suus non sit soluendo, l. non prius. C. qm si. uel prius. & sic debitor debitoris uidetur q. demum in subsidium conueniatur. * Subsidium. Hoc est, eo non existente soluto, conueniatur fideiussores aut debitorum aut. sed hodie. C. de act. et ob. Deinde ad pignori possessores perueniendum est. d. auth. sed hodie. l. Con. B. non possum agere hypothecaria, antequam fiat excussio contra principalem, & fideiussorem, ita si uolo agere contra debitorem debitoris mei, est necesse q. faciam excussioem contra principalem debitorem: hic tex. allegatur per quosdam q. sic. Pro hoc facit quod ordo excussionis est, q. ueniatur ad nomina, l. a diuo Pio. s. sic quocq. ff. de rei iud. Praeterea dicit lex q. si quis non prius conuenit debitorem debitoris sui, nisi debitor suus non sit soluendo, l. non prius. C. qm si. uel prius. & sic debitor debitoris uidetur q. demum in subsidium conueniatur. * Subsidium. Hoc est, eo non existente soluto, conueniatur fideiussores aut debitorum aut. sed hodie. C. de act. et ob. Deinde ad pignori possessores perueniendum est. d. auth. sed hodie. l. Con. B. non possum agere hypothecaria, antequam fiat excussio contra principalem, & fideiussorem, ita si uolo agere contra debitorem debitoris mei, est necesse q. faciam excussioem contra principalem debitorem: hic tex. allegatur per quosdam q. sic. Pro hoc facit quod ordo excussionis est, q. ueniatur ad nomina, l. a diuo Pio. s. sic quocq. ff. de rei iud. Praeterea dicit lex q. si quis non prius conuenit debitorem debitoris sui, nisi debitor suus non sit soluendo, l. non prius. C. qm si. uel prius. & sic debitor debitoris uidetur q. demum in subsidium conueniatur. * Subsidium. Hoc est, eo non existente soluto, conueniatur fideiussores aut debitorum aut. sed hodie. C. de act. et ob. Deinde ad pignori possessores perueniendum est. d. auth. sed hodie. l. Con. B.

ADDITIO.
 Bonis. Bart. l. si quis instituitur. s. ideo de her. inst. & l. mutuo. ff. de iust. tel. & l. si pupillus. s. fin. ff. de tut. & rat. dist. & in l. ignorare. C. de testam. mili. & Spec. tit. de j. & ij. decreto. s. octauo. & Soc. con. trigesimo primo. uerf. arbitror etiam in j. parte. char. lxxij.

Excussio

- 1 Excussio. Pe. de Sisu. l. si. C. de act. & ob. & Io. de Por. l. decem. ff. de uer. ob. & Ang. hic. & an & quando sit necessaria, & quando non. Soc. conf. uigesimo quarto. charta decima quarta, ubi nonnulla utilia, & Fel. c. ex re scripto. circa si. uer. ext. gl. de iure iur.
- 2 Opponatur. Bal. auth. contra rogatus. in fi. C. ad Treb. Ang. hic Io. de Por. l. decem. de uer. ob. Bal. l. j. C. si quis in fraud. pat. & Bened. de Bario. in trac. discussionum. ij. q. principa. ubi concor. opin. Alex. de imol. in l. fin. in princ. si. cer. pet. conf. xxxj. iij. parte.
- 3 Accumulatio. Fel. San. c. significantibus. viij. col. de libell. ob.
- 4 Creditor inuitus cogitur accipere rem in solutum, & sic aliud pro alio eo inuito solui potest, & quando possit. nu. iij.
- 5 Res melior quam habet debitor datur in solutum creditori, & cogitur ea uendere. & nu. iij.
- 6 Rem suam uendere quando quis cogatur, remissiuè.
- 7 Creditor recipiendo rem in solutum, an cogatur recipere pro uera estimatione, uel quantitate sibi debita.
- 8 Fideiussor quando dari debeat per debitorem creditori accipienti bona eius in solutum, & quare dare tenetur.
- 9 Debitor quando non potest prestare fideiussorem, prestabit iuratoriã cautionem.
- 10 Beneficio huius s. an renunciari possit remissiuè.
- 11 Creditor accipiens in solutum res debitoris negantis se debere, quod tenetur fideiubere.
- 12 Campfer. qui pro alio promissit, potest conueniri prius quam principalis.
- 13 Dicitur, nec si habet copulam inclusam, & resolutur in ne non.
- 14 Beneficij cessionis quod non profit ei, qui dolose dissipauit res suas, et talis carerari potest.

QVOD AVTEM. Si creditor a debitor debitum recipere non ualet, compellitur res immobiles meliores in solutionem recipere, subtili earum estimatione facta, & per emptorie, cum prodita cautela quam debitori possibile est prestare, si nullus emptor apparuerit, argentariorum spon sionibus in suo statu permanentibus. hoc dicitur usq. ad fi. t. No. ex hoc tex. primò, q. creditor inuitus cogitur accipere rem in solutum, & sic aliud pro alio inuito solu. Secundò no. q. datur in solutum melior res, quam habet debitor. & cogitur rem uendere. t. Ad primum opp. & uidetur q. aliud pro alio inuito creditore solui non potest, l. ij. s. j. ff. si cer. pet. C. de sol. l. eum a quo. Tu t. uerò quantum ad propositionem huius, uidelicet quando quis debet quantitatem, an possit inuito creditore aliud soluere, uidelicet speciem, dic aut debitor potest soluere quantitatem, aut non. Primo casu dic, aut tenetur ad quantitatem simpliciter, aut ratione speciei certae: si tenetur ad quantitatem simpliciter, non potest aliud pro alio soluere. etiam a quo. si respectu certae speciei, soluen do speciem liberatur. ff. sol. mat. l. si uerò. s. fin. ff. de rei iud. l. miles. s. j. & ff. de leg. l. si fundum per fideicom. in princ. ff. de doli excep. l. fideiussor euictionis. Hinc est q. lex dicit, quod ille qui tenetur ad quantitatem ratione certae speciei, perem pta specie liberatur. l. Titia. textorcs. s. fin. ff. de leg. l. filius fa. s. fin. eo. tit. ff. de nox. l. electio. s. si is quem. & l. pen. s. j. & l. in naue Sauffelli. ff. loc. Secundò casu principali quando debitor non potest soluere quantitatem, tunc cogitur creditor aliud pro alio recipere, auth. hoc nisi debitor. C. de sol. quae sumpta est ex hoc s. ut j. de ali. & emphy. s. quod tamen. posita. C. de sac. ecc. auth. hoc ius porrectum. No. gl. j. de alie. & emphy. t. Circa secundum no. uide pro declaratione huius quod no. glo. auth. hoc nisi debitor. C. de sol. & ibi per doc. 4 auth. hoc ius porrectum. prealle. per gloss. & Doc. t. Circa tertium no. pro declaratione glo. quae incipit hoc est uendere. b an quis cogat rem suã uendere, uide quod no. Cy. & clarus per doc. C. de epif. audien. l. j. & uide magnam distinctionem Cy. l. j. s. cura carnis. ff. de off. praefec. urb. t. Op. dicitur hic, quod creditor compellitur recipere rem in solutum pro uera estimatione. Cont. imò debet recipere pro quantitate sibi debita, non pro uera estimatione. l. a diuo Pio. s. j. ff. de rei iud. dicit Iacob. de Belui. hic debitor confitetur, ibi negat. Item ibi illud post sententiam diffinitiuam, hic ante. Sed certe ad id quod dicit la. quod illud fit post sententiam diffinitiuam, dic quod etiam post sententiam diffinitiuam, iur

dex potest taxare eandem quantitatem pro qua daret pi gnus creditori in solutum, posset etiam creditor, ut quilibet ex nouo admitti ad emendum illa pignora, d. l. a diuo Pio. s. secundo. & per doc. C. de exec. rei iud. l. ordo. Quare glo. quate dicit, neq. ulla mobili substantia. Dic ut in glo. & tenet secundam opin. & ad l. si quis arg. in prin. Respon. ut ibi no. 7 t. No. gl. pignori. in fi. & ratio specialitatis in l. ista est, quia releuatur in alio, ut datur sibi fideiussor, si per debitorem dari potest, arg. l. eum qui. ff. de iure iur. t. Et aduerte ad id quod gl. s. dicit, uidelicet q. si debitor non potest prestare fideiussorem, prestabit iuratoriã cautionem. Pro qua glo. facit quod not. l. cum non facile. ff. si cui plus quam per l. Falc. & ff. qui satisd. cog. l. j. authen. cui relicta. de iudic. uidu. Sed certe ista quaestio uidetur decidi in hoc tex. Dicit enim, cum tali cautela, cum qua debitor dari possit. No. quod dicit, possit, prestabit ergo cautionem quam sibi possibile erit prestare. t. e. uerf. itaque. ibi. qualiter omnino. &c. t. Quare utrum beneficio huius s. possit renunciari? Dicit Jac. q. non, cum istud pactum sit turpe, & contra humanitatem, & charitatem, quod debitor sit acerbus & durus, ut in hoc s. uerf. sed hoc quidem. & ideo pactum non ualet, l. si unus. s. pacta quae turpem. ff. de pact. & l. iuris gent. s. si pacificus. cum si. ff. de pact. Sed aduerte, q. ista quaestio incidit in illam quaestione, an quis possit renunciare beneficio cessionis. & ideo dicitur not. in d. auth. hoc nisi debitor. de qua quaest. an quis possit renunciare beneficio cessionis, no. Dyn. l. alla. s. elegiter. 10 ff. sol. mat. per doc. C. qui bo. ced. poss. l. j. t. Quare an iste s. habeat locum, cum debitor negat condemnationem, & creditor res eius accepit in solutum, an a debitore debeat creditori dari fideiussor, dic ut per Jac. de Belui. & dicit quod dicitur sic, ar. huius tex. t. Venio ad uer. argentariorum. & glo. hic ponit duplicem intellectum. & no. illam lect. tanquam no. & perperuo menti tenendam. Ex qua habes quod si cam pfor fideiussit pro alio, etiam de iure nouo potest prius conueniri quam principalis, ut hic no. tex. ff. si. j. lect. quam no. & sic iste uer. non refert se ad precedentem s. sed usque ad s. j. s. eo. t. No. glo. istud nec quod dicitur, nec. s. si habet copulam inclusam, resolutur in, ne non. l. & quia. ff. de iur. r. r. d. om. iud. t. Secundò no. glo. nec enim, quia beneficij cessionis non profect ei, qui dolose dissipauit res, ita quod non possunt haberi, nam talis cedens nihilominus poterit in carcerem derudi, quae lect. tangitur in gloss. d. l. fin. secundum primam lect. quod tenet Dy. s. item si quis in fraudem. inst. de act.

ADDITIO.

- 1 Debitor. Nisi in creditore ecclesia qui inuitus licet cogatur recipere pro quantitate, non tamen eligi rem meliorem, sed mediocri ei dari oportet, secundum Angel. infra de ali. & emphy. s. hoc etiam v. colum. & nona collatio. & Alexan. post Bar. d. l. secunda. alleg. in tex. & Bart. etiam in d. auth. hoc ius porrectum.
- 2 Vendere. Fel. c. j. de iud. post princ.
- 3 Cautionem. Cast. l. non facile. hic alleg. in tex. in l. fideiuss. s. j. qui satis. cog. & l. si constante. s. quoties. fol. mat. & Bal. leg. ij. C. de usu. & fru. le. & auth. cui relicta. C. de ind. uidu. & imo. d. leg. non facile. alleg. in tex. & Doct. c. j. q. j. in fi. post gl. ibi de dolo & contu. Soc. conf. cccxxj. char. c. ubi etiam no. nunquam iurare debet de creditate, non inueniente fideiussores, ut iuramentum non sit temerarium asserendo quod scire non potest, & an iurare debet motu proprio, uel ad delationem iudicis.
- 4 Cessionis. Barb. leg. j. nume. iij. C. de conus. ff. deb. lib. & Alexan. confi. xxxj. uol. iij.
- 5 Nec. Tu uide istum in l. sepè. de uerb. sig. & in leg. ij. s. quod si in patris. ff. sol. matr. & Bal. auth. cui relicta. ad fi. C. de indic. uidu. toll.

De monachis. Tit. V.

Continuatio Rubr. colligitur ex s. primo. p. eo. & colligitur ex gl. quae incipit, quas constitutiones, secundum ultimam opinionem, quia supra tit. j. est facta mentio de epif. & cle. & de mo. & monasterio, ut patet in s. illud quocq. ut dederit nu. cle. in da sumpta occalioe, sequit uidere de monachis.

& monasterium auctoritate episcopi edificari debet.

- 1 Vita monachalis abolet omnem maculam, & m. 3.
- 2 Monachus perfectus debet esse eruditus diuini eloquii.
- 4 Infamia facti, uel iuris, an tollatur per ingressum monasterij, seu per poenitentiam.
- 5 Ingrediens monasterium si ante ingressum commisit peccatum mortale, an pro illo peccato sit sibi poenitentia iniungenda, uel imposta ante ingressum, an peragenda sit.
- 6 Differentia inter masculos, & feminas, remissioe.

CONVERSATIONIS. Monachalis uita, purgat monachum, & monasterium edificandum est cum auctoritate episcopi, cum orationibus & uirtute, & monachus post triennium erit ordinandus si reperitur esse probabilis, nulla ei interim quaestio mouetur, aliter uero non, nisi fuerit absolutus. Monacho autem in monasterio delinquente reddendus est dominus cum rebus, & monachi debent simul degere, nisi Eremita esse uelint, h. d. No. q. p. uita monachalis habet detegere omnem maculam. Secundo no. quod ille qui uult esse perfectus monachus, debet esse eruditus diuini eloquii. Tertio no. solennitatem, qua adhibetur in fundamento cuiuslibet ecclesiae, sic q. de eccle. tit. si quis autem. j. ut nul. fabr. ora to. do. j. respon. Sed ad primum no. op. quod uita monachalis non abolet omnem maculam, nam iura dicunt quod quis potest post poenitentiam de crimine accusari, xxxij. q. ij. c. admonere. & vj. q. j. c. qui crimen. Sol. quantum ad Deum tollitur omnis macula peccati, j. eo. si uero intra. in si. fed. quam ad mundum, & uindictam publicam, non, ut in contr. & no. gl. ff. de test. l. iij. §. Jul. C. de nup. l. Imperialis. §. j. extr. de diuor. c. gaudemus. No. gl. purgatus. uide ista glo. quod no. in l. Deo nobis. §. hoc etiam. C. de episc. & cler. per gl. ij. & uide quod no. de apo. c. j. Et no. in ea. gl. ibi. iuris. de hoc, an per ingressum monasterij seu per poenitentiam tollatur infamia facti, uel iuris. no. gl. ext. de testi. c. testimonium. ij. q. iij. c. Euphemium. §. hinc colligitur. & vj. q. j. c. omnes. & c. illi. d. §. Jul. & d. leg. imperialis. §. j. Quid autem iuris sit, si aliquis ingreditur monasterium, si ante ingressum monasterij peccatum commiserit, an pro illo peccato sit sibi poenitentia iniungenda. no. gl. c. scriptura. extr. de uot. Item si poenitentia est imposta ante ingressum, nunquid post ingressum, teneatur ingrediens poenitentiam impositam pro peccato finire. Dic ut no. gl. xxxij. q. ij. c. admonere. in gl. ex hoc loco. & xvj. q. j. ubi no. In glo. parua no. hanc gl. quam uide. & no. q. xij. §. c. no. dicatis. & xj. q. j. c. de persona. No. gl. hic intelligitur ibi inter ista genera, an autem alia sit differentia, uide ut no. in c. statutus. extr. de maio. & obe.

ADDITIO.

4 Maculam. An ingressus religionis abolet in gratitudinem, Gulliel. de Cu. l. Deo nobis. nu. ij. et ibi posui in add. ad ipsum, in uer. ingratitude. C. de episc. & cler. Card. in clement. eos q. duodecima. extr. de reg. & Spec. tit. qui filij sint legitimi. uer. si poeniteat.

SANCI MV S. Nota hunc §. ibi, sed per triennium, uide hic quod no. xvij. q. j. c. j. & l. iij. distinc. c. j. & dicitur reg. apostolica, & ibi canonica, ut de regu. c. ij. lib. vj.

- 1 Testis qui dicit Titium possedisse prope xxx. annos, uel circa, quod probet, & refertur ad modicam quantitatem, & probat decem, & octo annis cum dimidio.
- 2 Dicitio prope, quod refertur ad modicum tempus, puta, sex mensium.
- 3 Dicitio circa, uel circa, quid importent remissioe. Item dicitio, amplius, & si apponatur in libello.
- 3 Dominus si repetit seruum monachum effectum, uel prelatum aliquem in suum clericum, quis probabit, & coram quo iudice, remissioe.
- 4 Quantum tempus datur domino ad repetendum eius seruum, ubi quod in monacho triennium, & in alio clerico annus.
- 5 A quo tempore incipit currere istud triennium.

SI VERO INTRA. No. tex. ibi, prope xxx. & c. na hunc tex. no. Iacob. de Belui. q. ad testem dicentem: talis possedit prope xx. annos, uel circa, quod referatur

ad modicam quantitatem. ff. de orig. iur. l. ij. §. exactis. ibi, id quia prope xx. annos, & c. ff. ex quib. cau. ma. l. ab hostib. §. sed quod simpliciter. & l. & si post tres. ff. si quis cau. Quarit ista gl. & dicit, quod talis testis probat de xvij. an cum dimidio, & sic dicitio prope, uel circa, intelligitur, prope, scilicet pro sex mensibus. Et inter alia allegat tex. optimum in l. non tantum. in prin. ff. de exc. tut. & ibi dicitur, quod proximus pubertati est ille, qui est in xliij. an. cum dimidio, & sic est prope per sex menses, qui tex. est contra gl. quae dicit, quod proximus pubertati est ille, qui excessit decimum annum cum dimidio, ut no. in st. de mut. stip. §. pupill. Vide circa praedicta quod no. Iac. de Aret. C. de inoff. test. l. 2. si quis in suo. Et de significatione huius uerbi circa, seu circa, habetis extr. de desp. imp. c. continebatur. c. testationes. & c. si. & ibi no. de dictione amplius. ext. de uer. sig. c. cum inter uos. de dictione ultra, no. c. litere. ext. de dila. Et si ista uerba ponuntur in libello, quid operentur, no. d. c. litera. & c. cum inter uos. & de similibus dicitio. uide Spec. tit. de despon. & alleg. §. post hoc. uer. item clausula. & tene menti. no. quia in si. pro declaratio ne huius iudice debeat fieri quaestio, & quid iuris sit si praedictus petit aliquem in suum clericum, uel monachum, uel quod quis dicit quem suum seruum, uel ascriptitum, dicit, in c. ij. in j. gl. ext. de ser. non ord. & gl. iij. distinc. c. frequens. 4. Opp. & uidetur quod domino non detur triennium ad repetendum seruum, sed datur annus, ideo uidetur ob stare. C. de episc. & cler. auth. si seruus. Sol. Aut loquitur in monacho, & datur triennium, ut hic, aut loquitur in alio clerico, & datur annus, ut ibi. Et de hac materia plenè nota. per Bar. ext. de ser. no. ord. c. ij. & ibi plenius per Inno. Et est ratio diuersitatis inter monachum & alium clericum, sunt enim monachi in locis secretis, alij clerici sunt in locis publicis. Et ideo datur domino maius tempus ad reuocandum in primo casu quam in secundo. Ita dicit glof. parua. l. iij. dist. c. si seruum. & Inn. d. tit. de ser. non ord. Quaeo à quo tempore incipit currere istud triennium, per quod dominus excludatur à repetendo. gl. d. c. si seruus sciente. xvij. q. ij. c. si quis in cognitus. non firmat. Veritas uidetur quod istud triennium currit à tempore quo seruus intrat monasterium. nam §. §. sancimus. dicitur, quod seruus debet stare triennio, quod non portet habitum monachalem, quo elapso statim sit liber, & debet petere habitum, & sic à tempore quo incipit stare in probatione, uidetur quod incipiat currere triennium.

ADDITIO.

4 Citra. Fel. ca. licet. v. col. uer. si. no. x. de prob. & c. quod ad consultationem. pe. uer. si. tertia conclusio. de re iud.

- 1 Vita Eremitarum, quod sit melior quam monachorum.
- 2 Monachus an possit esse testis pro monacho, uel monasterio.
- 3 Quis de uniuersitate, uel collegio, quando possit esse testis in causa uniuersitatis, uel collegij. & nu. 9.
- 4 Monachus, uel canonicus testificans contra ecclesiam suam, an debeat perdere beneficium.
- 5 Canonicus in causa sui canonicatus, quod possit esse testis.
- 6 Canonicus contra alium canonicum pro canonico quod possit testificari.
- 7 Prelatus pro sua ecclesia alio agente nomine ecclesiae, & testificari possit.
- 8 Frater minor quod possit esse testis.
- 9 Uniuersitas si nihil habeat, an pro ea quilibet singularis uniuersitatis admittatur in testem.

COGITANDVM. No. tex. ibi, ab alterutris, hoc est prohibitum sub poena excommunicatio. ut xvij. quae. iij. c. perniciosum. No. tex. ibi, ad meliora. uidetur hic tex. quod si melior sit uita Eremitarum, quam monachorum. No. tex. ibi, sed in comuni, & c. q. unus monachus potest esse testis, & dicitur in glo. in uer. nudo uer. Idè no. de testib. §. si uero dicat. col. octaua. & C. de testib. auth. si testis produ-

3 productus dicatur, & in l. j. Videtur ex hac gl. quod si uniuersitatis. & §. qui manumittitur. inducuntur ad illam partem, quod non possit ferri testimonium, sed alibi gl. inducunt illos §. pro alia parte, uidelicet quod ad testimonium admittunt, & ita no. in d. §. uniuersitatis. & in l. idonei. ff. de testib. ubi gl. in decisione tenet quod hic. & eodem modo ibi illos §. allegat gl. que sunt in omnibus capitulis, que §. allegabo, & illa est uerborum allegatio. Hoc praemisso pro declaratione huius quaestio dic, aut loquimur de his, quae fiunt extra collegium, aut de his quae fiunt in collegio, secundo casu potest. C. de repu. l. consensu. §. super plagis. & c. tertio loco. de prob. & est expressum ext. de testib. c. ueniens. in fin. & uide quod ibi no. primo casu, aut de tali actu, qui affert utilitatem toti collegio in uniuerso, non in particulari, & tunc potest testificari monachus pro monacho, & contra monachos, & quilibet de collegio & pro collegio & contra collegium, d. §. uniuersitatis. & quod ibi no. & d. §. qui manumittitur. & ita intelligitur quod no. hic, & dicam j. l. idonei. ff. de testib. pro hoc apparet quod si aliqua uniuersitas uel non communitas possidet aliquid, quod affert tantam utilitatem etiam in particulari, puta si aliqua communitates disputat de pacis, & nemoribus, in quibus bestiae singulorum depascuntur, singuli ligna incidunt, certe tunc testes de illa communitate repelluntur, ut pater ex praedictis. Circa praedicta uide quod no. Doct. l. parentes. C. de testib. Guli. & Odof. & Iac. Buttrig. d. §. uniuersitatis. & per gl. Inn. c. cum nunciis. ext. de testib. facti ad praedicta c. in super. & c. tui. eo. titu. & de iur. iuran. c. si Christus. Quaeo nunquid monachus uel canonicus testificans contra suam ecclesiam, debeat perdere per hoc beneficium? Veritas est quod non, quia cum cogitur testificari contra suam ecclesiam, d. c. cum nunciis. non debet suum beneficium perdere, argu. l. qui cum natu maior. §. pen. de bo. lib. & de hoc est gl. c. ueniens. extra de testib. ante fi. De ista quaestione an canonicus in causa sui canonicatus possit esse testis, no. gl. quod sic, quia non dicitur esse domesticus ipsius canonicatus, sed ipsius ecclesiae, xliij. q. ij. c. super prudentia. Querit Iacob. de Belui. an canonicus contra suum canonicum possit alium canonicum suum in testem producere. Et dicit quod sic, quia ille canonicus qui testificatur pro illo canonico contra alium, non est magis domesticus uni quam alij, & par effectus rationem suspicionis remouet. l. non solum. §. j. ff. de rit. nup. & glo. d. c. super prudentia. Querit an prelati possit esse testis pro ecclesia sua. Dic quod sic alio agente nomine ecclesiae, c. in super. ext. de testib. Inn. c. praesentium. de test. lib. sexto. No. gl. ibi, item nunquid, & quod no. §. pen. titu. de testib. §. j. uer. sic. sed nunquid rector. in fi. No. in glof. ibi. §. pen. idem no. in auth. si testis. an autem frater minor possit esse testis. sic. c. nu. 9. per. ext. de testib. Quaeo si uniuersitas nihil habet, an singularis persona de uniuersitate admittitur in testem? & uidetur quod sic, ut hic cum similib. alleg. sed ueritas est quod non, quia oportebit imponere collectam, ut sic in communis aliquid habeat uniuersitas, ut ex ea pecunia possit debitum solui. l. §. quibus. & quod ibi no. ff. quod cuiusque uniuersitatis. & sic patrimonium uniuersitatis minuetur, & per consequens in propria causa quilibet testificari uidetur, ut colligitur ex distinctione. §. data. Facit l. in concedendo. ff. de aqua plu. arcen. ff. quando appel. l. §. in propria.

ADDITIO.

- 4 Testis. Soc. consi. xvij. uer. postremum tractandum in prima parte. capitul. xxvij.
- 5 Testimonium. Fel. c. dilectus. el. ij. in j. col. in medio. uer. si. in ea. gl. de sim. et in c. in super. per totum de test.
- 6 Canonicus. Et nunquid in causa praebendae suae, Fel. c. super. ext. de testib. in quinta col. uer. fillit octauo.
- 7 Sic. Fel. c. cum R. canonicus. in fi. de off. deleg.
- 8 Insuper. Et ibi Fel. in quinta col. uer. fillit octauo. adde Georg. Thomastinum, consi. octuagesimo tertio. incipien. uidetur esse in dubio praesens quaestio. post. prin. uol. quarto.

1 Res delata in monasterio per ingredientem, an utilitate ingressu remanent in monasterio.

2 Monasterium an teneatur tanquam successor pro bonis ingressi, uel tanquam quilibet bonorum possessor.

3 Monasterium pro bonis ingressi non tenetur, nisi in quantum ad ipsum peruenit.

SI QVIS AVTEM. Opp. & uidetur quod res debeat restitui exeunti de monasterio. xvj. q. c. de lapsis. Sol. no. gl. & Doct. cap. quod à te. extr. de cler. conuog. c. ex transmissa. extr. de renun. No. gl. idem in alijs, ibi, quid si non. Vides ergo distinctionem huius gl. cum quatuor cor. C. de sacrosanc. ecel. auth. ingressi. & idem no. C. de episc. & cler. l. Deo nobis. §. huius autem. Sed aduerte circa hanc quaest. multi Doct. scribunt, & multa glof. uariant, ueritas est quod dicit Pet. de Bel. nam aut ingrediens monasterium ignorabat ingressum non tenere, aut sciebat non tenere. Primo casu reuocatur bona, si pater, & l. nec apud. C. de har. inst. ubi si aliquis credit aliquem esse fratrem, uel filium qui non est, & bona ei reliquerit, illa bona ei auferuntur. Ita & in proposito iste possit reuocare bona, cum crederet ingressum tenere, qui non tenet. Secundo casu aut dedicauit bona tacite, quia per solum ingressum, & tunc utilitate expresso, uel tacite, l. iij. §. qui habet. de ser. rust. praed. cum si mul. aut expresse dicendo, dedico me & mea, tunc licet non teneat ingressus, tenet tamen bonorum collatio, seu dedicatio. C. si pendens. appell. mors interuene. l. iij. licet isto casu intelligat Cy. opin. Pet. dicitis quod quando quis sciens ingressum non tenere, ingreditur monasterium, quod bona non reuocat, quia uidetur donare, l. j. ff. de cond. in deb. & l. cuius per errorem. de reg. iur. Ita colligitur ex dictis Pet. in auth. ingressi. C. de sa. ecel. secundum hanc distinctionem uidetur debere intelligi, quod disputando tenuit Ber. in xvij. q. & glo. extr. de cler. conuoga. c. quod à te. & xxi. dist. ca. pen. & Spe. de statu monach. §. j. xliij. In eadem gl. ibi, item nutri quid, & c. tenet ergo ista gl. quod monasterium non tenetur tanquam successor, sed tanquam quilibet possessor. Alibi gl. tenet quod monasterium teneatur iure hereditario ut heres, & sic tenetur personalibus actionibus insolidum, ut haeres. C. de sac. ecel. auth. si qua mulier. in gl. ij. in fi. Alibi glof. distinguit, an habeat monasterium singulariter, an uniuersaliter. Ita no. ff. de pec. leg. l. peculium. §. sed & si dominus. quam distinctionem reprehendit Dy. l. si peculio seruo. eod. tit. & tenet quod monasterium teneatur ad instar patris tanquam heres, & tanquam successor. Et istam opinio. uidetur sentire Dy. in auth. ingressi. in pen. quae. de episc. & cler. & auth. causa quae fit cum monacho. C. de episc. & cler. sed gl. d. auth. ingressi. uidetur uelle quod monasterium teneatur ad instar patris, & sic uidetur concordare cum gl. hic posita, uel dicit, ut no. in auth. ingressi, quasi alia opi. ponatur ibi quam hic. Sed certe considerando non ponitur alia opinio quam hic, quia ibi dicitur quod monasterium tenetur pro ea, tanquam p. capite diminuto, intelligendo de minima capitis diminutione, ut quae transit in potestate patris arrogatoris quo casu in patre arrogatore non transit actio. l. in arrogatore. ff. de pec. Inst. de acq. p. arrogat. in fi. Et opin. hic posita uidetur tenere Iacob. de Belui. & pro ista gl. facit quod no. §. eo. §. j. Ista uidetur uerborum opinio. quod ecclesia non habeat ista bona ut haeres, sed habeat iure uniuersalis acquisitionis, sicut dicimus de bonis eius, quem arrogamus. Ex quo sequitur quod monasterium non tenetur, nisi in quantum ad ipsum peruenit, & non ultra, d. l. in arrogatore. & d. §. in. extr. de pb. c. in presentia. Hoc sentit Iac. de Aret. auth. si qua mulier. in fi. in addi. suis. C. de sac. ecel.

ADDITIO.

- 4 Exeunti. Petr. de Anchar. regula accessorum. in quinta oppo. de regu. iur. in sexto. & Bart. l. ij. §. fin. ff. de bonorum possess. secundum tabul. & Sal. l. eum qui duas. de adult. & Bal. l. prima in prima col. C. de latin. liber. toll. & in c. si quis rapuerit. xxvij. q. j. & gl. fin. c. si quis incognitus. xvij. q. ij. & lmo. in clement. ne in agro. xxv. col. de stat. monach. & lmo. cap. dilecta.

dilecti. ij. col. ext. de excess. p. elat. & Ant. c. statum. in j. col. de regula. & Lap. allegatio. lxxij. & Ang. in cons. cccxxxij. & Calder. de reg. consi. & consi. xxvij. & Pet. de Anch. cons. cccxxxij. & Card. cons. xxx. incip. pten. quidam frater. And. & Ant. cons. ij. & Card. cons. xxij.

- 1 **Dedicans se & sua alicui ecclesie, regulariter non efficitur religiosus, nec iura loquentia de oblato monasterio, habent locum in ipso.**
- 2 **Ingressus monasterium, si aliquid sibi referuat, an referuatio ualeat, & ingressus uideatur.**
- 3 **Papa quod non possit dispensare, quod monachus habeat proprium.**
- 4 **Ingressus monasterium an minuatur maxima capitis dimi. uel minima.**
- 5 **Filij ingredienti monasterium, an statim possint petere legitimam, uel intra quantum tempus, ubi uidetur tenere quod sic.**
- 6 **Ingressus monasterium q. habeatur pro mortuo ciuilitate, & non naturaliter.**
- 7 **Ingressus monasterium statim definit esse dominus rerum suarum, & sicut transit dominium in ecclesiam, ita transit possessio.**
- 8 **Filius si ingrediatur monasterium, exit de patria potestate.**
- 9 **Res in emphyteusim data cum pacto ut non alienetur, an si eam recipiens ingrediatur monasterium, res ipsa in monasterium transeat.**
- 10 **Ingressus monasterium si sibi referuat usum fructuum alicuius rei pro se, talis usus fructus transit in monasterium.**

ILLVD QVOQVE. † No. gl. sed uidetur quod sit in si quid autem iuris sit, si quis intrat ecclesiam seculari, & ibi dedicat se & sua, & seculo renūciat: gl. auth. in gressu. dicit quod est idem ac si intrasset monasterium, sed hoc non uidetur uerum. Nam conuersus ecclesie secularis non efficitur religiosus si dedicat se, & sua, sed remanet liber homo, nam per oblationem factam in manu secularis quis non efficitur religiosus, nec dicitur solenne uotum religionis, Inn. c. porrectum. ext. de regula. probatur per tex. xxvij. q. j. c. ij. ubi dicitur quod tales conuersi non sunt religiosi, sed possunt cōtrahere matrimonium, & habere proprium, & sic possunt testari, si aliquid apud eos remansit, uel nihil remansit, quia hereditas dicitur, & si nihil sit in bonis, l. hære. appel. ff. de uer. sign. & hanc uidetur tenere Pet. in auth. ingressu. † Et no. gl. poterit. Tenet ergo ista gl. quod ubi ingrediens monasterium aliquid sibi referuat, referuatio non tenet, sed ingressus non uitatur, & cum hac glo. concordat quod no. d. auth. ingressu. & l. si pater. ff. de adop. no. xxxij. q. ij. c. solet que ri. in quadam glo. magna. in fin. Et istam opinionem tenent multi doct. iuris ciuilibus. Sed cont. tenet gl. quod ingressus uitatur, in c. ij. ext. de stat. monac. de cond. appel. c. in gl. magna. in fin. alibi gl. distinguit, aut pactum referuacionis apponitur incontinenti, & uitatur ingressus, aut apponitur ex interuallo, uitatur pactum. Ita no. in l. per feruum. §. j. ff. de usu. & ibi no. quid dicendum? Hoc dubium insurgit ex hoc, quia habere proprium est contra substantiam monachatus, nec potest papa in hoc dispensare, ut in c. cum ad monasterium. ext. de stat. monach. Hoc premissis in d. q. dic. Aut istud pactum apponitur per modum donationis ad ipsum, ut quia dico, dedico me & mea, si proprietates talis rei mihi remanet, & tunc ista conditio habet uitare ingressum, quia facit deficere uoluntatem ingredientis. Ita loquuntur glo. d. c. ij. ext. de stat. monach. & d. c. ff. de cond. app. & ita intelligo quod no. gl. ex. qui de. uel uouen. c. insinuante. Aut ista referuatio non apponitur per modum conditionis, sed per modum cuiusdam modi, uel pacti, & uitatur modus, uel pactum, seu referuatio, non autem ingressus. Ita loquitur hic glo. & alia glo. s. alle. Et de hac q. tangit Spec. titu. de sta. monach. §. j. uer. ff. xxxij. & Iacob. But. in q. que incipit, quidam sua cond. & est v. & de hoc no. satis late doct. in cap. ea que ext. de sta. reg. In ea glo. ibi. Et quia capite minuitur, tenet ista glossa. † Quod ingrediens capite minuitur. Idem no. §. in auth. ingressu. & in auth. si qua mulier. & xix. quaestio. ult. si qua mulier. ubi glo. tenet quod capite minuitur, & transit in potestatem alterius, & sic minuitur minima capitis diminutione. alibi uidetur uelle glo. quod minuat maxima capitis diminutione, quia efficitur seruus, authen. casta. C. de episcopis. & cler. & j. apud quos oport. mo. cau. in

prin. Pro quibus glossa. facit quod no. in l. cum heredes. §. ff. de acquirend. possess. Sed ueritas est quod non minuitur maxima ca. dim. ut §. eo. §. cogitandum. & ibi etiam probatur quod non minuat etiam media cap. dimi. nam retinet etiam ciui. cum possit esse testis, & ibi dicitur. An autem minuat minima cap. dimi. uidetur quod non, quia retinet familiam, cui succedit ut suus, l. Deo nobis. §. j. C. de episcop. & cler. Sed ueritas uidetur, quod minuat minima cap. dimi. quia mutat familiam, glossa. ff. ex causa. §. nunc uide dū. ff. de min. Nec ob. quod dicitur, quod succedit ut suus, C. de leg. har. l. meminimus. & tamen minuitur minima cap. dimi. ut in st. de cap. dimi. §. minima. licet per dictam rationem. Iac. But. uidetur uelle contrarium. In q. tamen principaliter hic facta per glossa. uide quod no. in locis s. alleg. & quod no. lo. And. c. in presentia. ext. de prob. dicam de hoc, de sanc. episc. §. si qua mulier. † No. gl. sed an. ibi, sed contra dicas. Istam opin. tenet hic Iac. de Belui. & idem uidetur sentire glo. in auth. non autem. C. de episc. & cle. Sed glossa. quæ est j. de sanc. episc. §. si qua mulier & in auth. si qua mulier. de sanc. eccl. ponit opi. duas & no. firmat. Sed ueritas uidetur quod filij non possunt istam legitimam statim petere, sed demum post mortem ingressi, d. auth. si qua mulier. & d. §. si qua mulier. probatur etiam ratio, nam legitima quæ debetur filio, non debetur filio, nisi post mortem naturalē, l. j. §. si impuberi. ff. de col. bo. §. si quis impubes. l. Pap. ff. de in off. test. Non ob. quod dicitur, quod d. filij. fame periclitantur, quia ecclesia tenebitur ad alimenta eis præstanda, per reg. iuris, secundum naturam. ff. de re. iu. Ad hoc facit quod no. gl. d. §. si qua mulier. Non ob. quod dicitur, † quod ingrediens habeatur pro mortuo quo ad omnia, quod no. gl. in auth. idem est. C. de bo. qua. lib. & auth. ingressu. habetur em pro mortuo ciuilitate, sed non naturaliter. Pet. d. auth. si qua mulier. & hac uidetur ueritas. Pro prima opin. ut filij possint statim petere, facit tex. optimē ext. de reg. c. cum sumus. in fi. † Quæro, dicitur hic quod ingrediens monasterium, statim definit esse dominus rerum suarum, & transit dominium in ecclesiam, an transeat possessio ipso iure? Et tenent doct. quod sic, per l. si adoptauro. ff. de precat. & gl. xix. q. ult. c. si qua mulier. Idem tenet Inn. c. in presentia. ext. de prob. in ult. glo. & per hoc apparet quod monasterium æquiparetur patri arrogatori, cum in ipsum transiret possessio ipso iure, secus si æquiparatur hæredi, quia tunc non transiret possessio ipso iure. l. cum heredes. ff. de acq. poss. & sic opin. Doct. quod monasterium teneatur ut heres non iure naturali, nō est uera, quia imō tenetur ut pater arrogator, ut dixi. † Quæritur utrū filius familiaris qui ingrediatur monasterium, exeat patriam potestatem? gl. l. si ex causa. §. Pomp. ff. de minor. dicit quod sic, & istam opinio. tenet Iacob. de Belui. dicit enim monachus transit in obedientiam & potestatem abbatis, ut hic, xxij. distinctio. c. quamquam. xij. q. j. c. non dicatis. Et sic ergo transtiens in potestatem alicuius, uidetur liberatus à patria potestate, ut in stitu. quibus mod. ius pat. pot. sol. §. penul. Hanc opinio. tenet Guliel. de Cunc. in l. patre furioso. ff. de his qui sunt sui. glo. & Inn. extrà de eta. & qualit. ca. in decorum. Cit ca. quod uidet Spec. tit. de tuto. §. si autem tutor. uer. sed que ritur. & de sta. mo. §. j. uer. xij. Contra * prædicta unum uidetur ob stare, quia monachus iure suorum, & ut suus succedit, dicta leg. Deo nobis. §. primo. ergo uidetur quod sit in potestate patris? Sed responde ut supra dixi, quia non sequitur, successione enim emancipatus habet ut suus, dicta leg. meminimus. & tamen exiit de potestate: pro hoc optimē facit, quia uideo quod per ingressum monasterij, factum à seruo dominus perdit dominium quod habet in seruo, & seruus consequitur libertatem, ut §. s. sancim⁹ in fi. multo ergo

* Ecclesiam. idē sentit Bar. auth. ingressu. num. ij. vij. C. de sac. eccl. Accur. eo. cont. quam sententia sequimur. Ultra dicitur. C. de pa. l. Concen. B. magis

magis deberet patia potestas. † Quæro, data est res emphyteutica alicui eo pacto, ut eam non alienet, an ista res transit in monasterium, aliquo monasterium ingrediens? dicit per gl. & Dy. l. si ita quis. §. si ea lege. ff. de uer. ob. † Quæro, po ne quod d. ingrediens monasterium referuauit sibi usum fructuum alicuius rei pro se, ita quod d. d. in uita ingredientis. Glo. format istam q. in auth. ingressu. & dicit quod non potest, sed doct. Vltramon. ibi dicunt quod ius usus fructus remanet penes ingredientem. Sed istud dictum non uidetur uerum, quia penes ingredientem nullum ius remanet, c. cū ad monasterium. extr. de stat. mo. Veritas est ergo quod in monasterium transit ipsum ius usus fructus, & finitur per mortem naturalem ingredientis monasterium. Ita tenet gl. d. §. si qua mulier. xix. q. ult. Spec. tit. de sta. mona. uer. xlvj. & Inn. d. c. presentia. ext. de prob.

ADDITIO.

- 1 Religiosus. Fel. c. in presentia. in ij. col. uer. si. in tex. ibi. obtulit. de proba. & quod ibi ad materiam dixi in apostil. De his conuersis, & an sint religiosi. & multa alia singularia, Ro. sing. de lo. incipien. fuit à me quaestum.
- 2 Potestatem. Adde quod no. in apost. ad istum. in auth. ingressu. nu. xxvij. ij. lect. uer. definit esse in patris potestate. C. de sac. eccl.
- 3 Nobis. Ca. l. sub conditio. ff. de lib. & post. quod filius factus monachus, nō perdit patriam potestatem, quia esset damnosum monasterio. Fel. c. iudai. el. ij. in fi. de iud.
- 4 Monasterium. Fel. cap. in presentia. in col. xxlij. uer. sic. septimo quaero. de proba.

- 1 Mors ciuilibis & naturalis æquiparatur.
- 2 Ingressus monasterium quando possit uxorem relinquere.

SI AVTEM. † No. quod mors ciuilibis & naturalis æquiparatur. † Dy. l. ex parte. §. in sulam. ff. de uer. ob. & l. si cum dotem in prin. ff. sol. mat. doct. l. Deo nobis. C. de episc. & cler. in prin. & xvj. q. j. c. placuit. † No. glo. pro certo ponit. in si. uide quod no. in §. distrabitur. j. de nup. & c. ij. extra. de conuer. coniug. c. ex parte. el. ij. & ibi no.

ADDITIO.

- 1 Aequiparatur. Fel. c. licet undiq. circa fi. col. de offi. deleg. & in c. in presentia. de prob. eo. xxj. post prin.

- 1 Homines sunt honorandi secundum uirtutes. Doctores iuuenes uirtuosi, præferuntur doctoribus antiquioribus. uitiolis.
- 2 Abbas qui bonus est, si melior reperitur, non reuocatur electio.

ORDINATIONEM. Abbas ordinandus est, & eligendus propter optima merita & uirtutes, nō ex ordine uel tempore, his generaliter obtinentibus. 1 in omnibus. h. d. Precedentis, id est, episcopi. † No. quod homines sunt honorandi secundum merita, & uirtutes. Et sic est ar. gl. pro nouis doctoribus, ut sint honorandi, si sint uirtuosi, & præferuntur antiquioribus magis uitiolis, ut gl. hic, & l. j. C. de ann. ciui. li. xj. † Quæro, quid si eligatur bonus in abbatem, tamē reperitur melior eo, an ex hoc uitietur electio? dicit quod non. gl. vij. q. licet ergo.

Quomodo oporteat episcopos. Tit. VI.

- 1 Sacerdotium & imperium, à Deo & eodem tempore processerunt. Iurisdictio Papæ est distincta à iurisdictione Imperij.
- 2 Imperium quod ab ecclesia dependeat.
- 3 Donatio facta per Constantinum Papæ Syluestro ualeat, nec reuocari potest.
- 4 Ecclesia prescripsit res sibi donatas per imp. casu quo donatio eidem facta non tenuerit.
- 5 Imperium an procedat electione uel successione. Item regna unde processerunt. nu. 6.
- 6 Item quis coronat reges.

MAXIMÀ QUIDEM. Administrationes, & iurisdictiones Papæ, & principis sunt distinctæ, & prius ordinanda est honesta persona, &

gloria fruens bona, & erudita uerbo, & opere, & corpōris sapientia, non per pecuniam eligi debet, si nullus sit contradicitor, aliàs sit talis qui merito non repellatur contradicendo, poena contra facientibus imminente. h. d. usque ad §. & illud. † Not. quod Imperium & sacerdotium processerit à Deo, & eodem tempore, & sic dicit glossa. quod ista iurisdictiones sunt distinctæ, nec papæ in temporalibus, nec Imperator in spiritualibus, debet se intromittere, ut ext. de appel. c. si duobus. in ultima glossa. Est autem Imperator diuinitus consecutus Imperium priuilegio & potestate. xvj. distinctio. cap. si Imperator. Inno. extrà de fo. compe. cap. licet. ubi uidetur tenere, quod iurisdictione papæ & Imperatoris sunt distinctæ, nisi uacante imperio, quo casu unica tantum est, & inseparata. Et uidetur uelle glo. ead. distinctio. cap. quoniam. & no. in cap. si duobus. Et sic uidetur, † quod d. papa uel tranque gladij habeat potestatem, & ab ecclesia Imperium dependeat, ut habetur in extrauaganti Bonifacij, quæ incipit, unam sanctam. no. etiam per Host. in titu. qui fil. sint legi. §. quis & à quo. † No. glo. apparet. ibi, sed licet tenet ergo glo. ista quod donatio facta à Constantino papæ Syluestro non ualeat. Et ita determinat Iac. But. in lect. in proœmio fororum. sed contrarium uidetur quod donatio ualuerit & tenuerit, & quod per successorem non possit reuocari, glossa. lxij. distinctio. cap. ego Ludou. & idem quod ibi tenet Guliel. de Cunc. in proœmio Digestorum. licet illam non allegat gl. sed probat per multas rationes, & inter alia dicit quod hæc non fuit propriè donatio, sed quædam remuneratio, at tunc quod imperator erat leprosus sanatus per papam Syluestrum. Valebat ergo donatio tanquam remuneratio, ar. l. si pater. in fin. ff. de don. leg. Aquilinus. eo. tit. primū Imperium & sacerdotium sunt à Deo, ut hic, ergo sunt ut fratres, & sorores, ut hic no. in glossa. scilicet dona. ergo Imperator dicitur ecclesie non uidetur donare, sed dotare, sed frater tenetur dotare sororem, leg. cum plures. §. pen. ff. de administrat. tutorum. & C. cod. l. non omni. ergo & c. Istam opin. quod donatio teneat, & non possit per imperatorem reuocari, tenet glo. c. Roman. de iure iur. in clem. ult. gl. & istud teneamus favore ecclesie. † Sed quaero retenta opin. quod donatio non ualuerit, an ecclesie prescripserit ab Imperatore donata Iacob. de Belui. uidetur hic tenere quod non, per multas rationes, & Cy. l. competit. C. de præscr. xxx. ann. Sed contra tenet Paul. d. c. Romana. & ibi refert, & respondet ad rationes Cy. & dicit ut ibi per eum. † Et quaero, an Imperium procedat ex electione, uel successione? dicit ut no. in tex. & glossa. xxij. distinctio. in nomine domini. uer. saluo debito. & vij. q. j. c. Moyse. & ext. de elect. c. uenerabilem. in fi. † Quæro, unde processerint dominationes, & regna? Dic per Inno. cap. tul. quod super. extrà de uoto. Quis autem debeat Reges coronare, dicit ut habetur in glossa. vij. quaestione prima. capitul. in apibus.

ADDITIO.

- 1 A Deo. Fel. ca. trouit. secunda colum. uer. si. in glossa. secunda circa medium. uer. de iud.
- 2 Sanatus. Platina de uita pontificum. capite de Marco primo Papa, ubi reputat fabulosum istud quod dicitur de Constantino mundato à lepra. Et de ualiditate donationis, Bartol. Belencimus. capitulo inter dilectos. xxx. vij. colum. de fid. & Alexan. post mo. in rub. ff. de uerborum obligation. ubi etiam Francif. Are. Archi. Flo. in secunda part. ij. partis sue summe. tit. xxxij. c. incip. de dona. facta eccle. per Constantinum. & per Brix. in suo reperio. in uer. donatio facta per Constantinum. & omnino Ang. declarat in tracta. de potesta. eccl. q. quadragesima tertia. uide etiam Laurentium Vallensem in oratio. de Dona. Constantini.

IGITUR ORDINANDVS. Not. ibi, sed etiam. nota ex hoc §. secundum glossa. quod † renuncians suo iuri, debet illud scire, quod prodest pro mulieribus Velleiano renunciantibus. glossa. leg. sciendum. ff. de uerborum obligat. & doct. leg. secundo. C. de rescind. uendi. & ad Velleia. l. si. §. pen.

- 1 Datum per simoniam applicabitur illi ecclesie, cui per talem donationem facta est iniuria.
- Id quod auferitur alicui propter iniuriam factam alicui ecclesie, applicabitur ecclesie iniuriatæ.
- 2 Electio confirmatio facta per pecuniam, an ualeat.
- 3 Electio facta a suspensis est nulla.
- 4 Electio quando est facta de persona uitiōsa, an ualeat.
- 5 Electio ultra numerum quando ualeat.
- 6 Preces quando inducant simoniam, remissiuæ.
- 7 Episcopus an dispense cum electo ignoranter per simoniam.

ET HANC. No. quod illud quod datur per simoniam, debet applicari illi ecclesie, cui per hanc donationem fit iniuria, ut hic, & j. de sanctiss. episc. §. si quis autem, & §. prę omnibus. & seq. ext. de simonia. c. de hoc. & ibi no. & quod no. ext. de iur. pat. c. quia clerici. & sic illud quod auferitur alicui, quia facit iniuriam ecclesie, applicatur illi ecclesie, cui fit iniuria, d. c. quia clerici. Facit, xvij. q. iij. §. si quis in attrio. & eo. tit. c. si quis deinceps. & ext. de poc. c. in quibusdam. & quod ibi no. xxvij. q. i. §. si quis rapuerit. † Secundo no. q. electio, & confirmatio facta per pecuniam nō ualeat. *

Valeat. Adeo ut etiam papa, pecunia electus, eijci debeat: ut in j. additione hic adijcitur. Causa tibi. l. Cōc. B.

is electio fundamentum nō habet. C. de nu. & act. l. a ctuaros. lib. xij. l. si cōstat. ff. de appel. q. j. c. principatus. Ita dicit lac. de Belui. De hoc, quando electio sit nulla, nō seruata forma, est casus in cap. super eo. ext. de elect. & c. dilecti. & c. quia propter. & c. cum post petitam. & c. Cumana. eod. tit. & no. in c. in notuit. eo. tit. Secundo casu, cum est peccatum in materia, puta, quia in electoribus ius eligendi non competit, seruauerunt tamen formā debitā, dicit lac. de Belui. quod idē, per eadem iura, & C. de sac. ecll. decernimus. l. qui neque. ff. de reb. eor. in princip. Inn. ext. de elect. c. sic ut, & c. nihil. † Sed de hoc p̄dicto, qñ facta est electio a suspēsis, q electio sit nulla, casus est in c. cum inter R. in fi. ext. de elect. & de cōsuetud. c. cum dilectus. & ibi no. uel puto quia fuit facta electio a minori parte capituli, ut est casus in c. auditis. ext. de elect. Tertio casu, qñ est peccatū in accidenti, puta q electio est facta per simoniam, tunc ipso iure non ualeat, ut hic, & l. si quēquā.

C. de episc. & cler. ext. de simonia. per totum. † Quarto casu, cum est peccatū in qualitate, puta quia in persona electi est uitium, distinguitur, aut est uitium notorium, & tunc ipso iure nō ualeat electio, sed ualent gesta per eum. Allegat ipse leg. sed si hac lege. §. patronum. ff. de in ius uoc. & de excus. tut. l. idem Vipian⁹. §. j. c. si fer. aut li. ad decu. aspi. l. ij. lib. decimo. de hoc quando uitium est in persona electi, an ualeat electio, no. c. cum in cunctis. & c. cum in ueteri. & c. qualiter. & c. in notuit. & c. dudum. ext. de elect. An autem ualeat gesta per eum cuius uitium est occultum, uel non, recurrendum est ad materiam leg. Barbarius. ff. de off. pret. Inn. c. nihil. ext. de elect. † Quinto casu, qñ electio est facta ultra numerū, dic ut §. sanctimus. & hec quidē electio facta ultra numerū ualeat, nisi lex ultra procedat annullādo, uel prohibēdo, secundū lac. Sed de hoc qñ numerus certus est statutus, & qñ quis ultra numerum eligatur, an ualeat electio, dic ut habes in cap. cum.

M. ext. de constit. † Quero, nunquid preces inducant simoniam? gl. §. sed neq. s. eo. uidetur uelle quod sic. De hoc dic ut nō. j. q. j. c. ordinationes. & c. sunt nonnulli. & vij. q. j. c. Moyses. & q. ij. c. in summa. tangit gl. l. si quenquam. C. de episc. & cler. de etat. & qualita. c. tuam. No. gl. quia cum eis. in fi. Sed certē illa decretalis hoc nō dicit, imō idē est de iure canonico, probatur j. q. v. c. presentium. ext. de simon. c. ext. tuā. cū simil. † Quero, pone q me electo ignoranter est facta simonia, nunquid Episcopus poterit mecum dispensare?

rer. Dic ut ext. de elec. c. pe. & j. q. v. c. presentium. & ext. de renun. c. post translationem. & ibi gl. j. de san. episc. §. prę omnibus. ff. ad l. lul. de amb. l. j.

ADDITION.

- a Valet. Sed quid de electione pontificis per pecuniam facta prout fuit illa papa Alex. q. vj. dic quod de facto eijci debet. c. si quis pecunia. lxxix. dist. & tex. similis in §. patet. j. q. vij. Fel. c. j. de iud. circa med. col. vij. uerfi. quinta conclusio.
- b Nunquid. c. bon. & memoriz. el. ij. & ibi dixi in apost. ad Pan. in uer. præs. ad fi. ext. de postu. prela.
- c Simonia. Adde an expendens simoniacē aliqua pro amico suo, possit ab eo repetere, Ant. Corset. sing. suis. in uer. simoniacē. incip. amicus meus.
- 1 Contradicens ordinationi auditur, & ordinatio aliter facta non tenet, & ibi quando debet audiri.
- 2 Confirmans ex officio debet contra electum de defectibus electi perquirere.
- 3 Si contra electionem obijciatur per modum exceptionis, quid agendum, remissiuē.
- 4 Fructus percepti per illegitimē ordinatū, an restituendi sint, remissiuē.
- 5 Calumniator an dicatur ille qui non probat.

OPORTE. † No. ex hoc §. si quis autē, q ille qui contradicit alicuius ordinationi, debet audiri, & ordinatio aliter facta non ualeat. xxij. dist. in cap. illud. Opp. q̄ p̄ adictor non debet audiri. l. pe. §. fin. ff. de decu. So. Aut p̄ dictor apparet in initio añ cōfirmationē, & debet audiri ut hic, aut post cōfirmationē, & nō debet audiri, ut legib. p̄ijs. Facit ext. de elect. c. licet. & lxxxj. dist. in c. si quis sine examinatione. Quid autē iuris si est appellatū, dic per Inn. c. cōstit. ext. de appel. † Quero si nullus p̄ dictor existit, quid debet fieri? Dic quod ille qui confirmat, debet de p̄dictis inquirere ex officio suo. Circa quod uide ext. de elect. ca. cum nobis, & quod ibi no. super uerfi. ex officio. † Quid si obijciatur contra electionem, per modum exceptionis? dic ut no. In n. c. super his. ext. de accu. † Quero quid iuris hoc casu, si qñ ille illegitimē ordinatus percepit fructus? Dic per Inn. ext. de resti. sp. ol. c. ex literis. & per eum in c. nihil. ext. de elect. † No. gl. sed nonne ibi, secundum loan. & c. dic ut C. de aduoca. diuer. iudi. l. j. & ibi per Cy. iij. q. & l. si quia per calumniam. C. de episc. & cler. & auth. sed nouo iure. C. de poen. iud. qui ma. iud. & glo. optimē in l. athletas. §. calumniator. ff. de his qui no. infam.

- 1 Episcopus quantum tempus possit abesse ab eius ecclesia sine iussu Principis.
- 2 Literis publice persone, quando preestetur fides.
- 3 Literis alicuius priuati quando credatur.
- 4 Litera sigillate quando uideantur approbata.
- 5 Territorium quid differat a diocesi.

ET ILLVD. Episcopus extra ecclesiam suam plus anno, aut toto anno morati nō debet sine Principis iussione, nec potest ad Principem ad urbem Constantinopolitanam sine superioris literis accedere, omni occasione remota, pena contrā facientibus imminente. h. d. ulque ad §. hæc autem de Deo. & delinquet tanto tempore stando extra suum episcopatum, nisi ad Imperium sit missus. xxij. q. vij. c. si quis episcopus. † No. ex hoc §. tex. quod episcopus non potest abesse ab ecclesia sua sine Principis iussione, nisi per tempus hic insertum. Ista materia huius §. plenariē examinatur per gloss. extra ut lit. non contestat. c. quoniam. uerfi. si uerō aliter. & vij. quaest. j. cap. presentium. Quero, an episcopus stans ultra tempus possit repetere fructus ecclesie quando reuertitur? dic ut not. quinquagesima dist. in cap. contumaces. † Secundo nota. in uerfi. non autem aliter, quod dicitur literis Archiepiscopi. Facit quod not. in leg. si qua per calumniam. C. de episcop. & cler. ubi stat sigillo episcopi, & ibi gloss. alleg. istum tex. de quo per gloss. & plenius per doc. in c. post cessionem. extra de prob. & uide xj. quaest. iij. c. curā. & xix. q. iij. c. statumus. Et uide circa p̄dicta quod no. extra gl. de fid. instr. c. ij. in ultim. gl. & quod etiam

etiam ibi no. Inn. c. j. eod. tit. & Spec. tit. de prob. §. si uerfi. x. † Quero quid de literis alicuius priuati, an eis credatur? Dic q̄ aut quarimus de obligatione inducenda, aut de probatione facienda. Primo casu aut loquimur in materia, in qua tractatur de obligatione quæ cōtrahitur uerbis aut consensu. Primo casu litera nihil operantur, l. j. circa prin. ff. de uer. ob. Secundo casu ualent, l. j. in fi. ff. de cont. empt. Si uerō loquimur, an inducant probationē, tunc aut continent narrationem eorum quæ sunt gesta inter ipsas partes, & inducunt probationē, l. Publia. in fi. ff. de po. & ibi bona gl. quam no. Cy. in l. j. C. de cōf. xij. q. Aut cōtinent acta inter alias personas, & non probat. l. epistola. ff. de pac. C. de prob. l. non exemplis. cū si. & hoc si litera priuatae sunt approbate, aliās nihil ualent, l. ad probationē. & l. instrumenta. C. de prob. † Quero, an eo ipso q̄ sunt sigillatae literæ, dicantur approbate? gl. tangit in l. si procuratorē. ff. de procur. & non affirmat. lac. But. dicit, aut litera ille habent sigillū publicū, & eo ipso uidentur approbate, ar. l. si qua per calumniā. in fi. C. de episc. & cler. & est tex. dicit ipse, in c. ij. ext. de iureiur. uult dicere in c. ij. ext. de fid. instr. Aut non habent sigillū publicum, sed priuatū, & tunc aut habent testimonium publicū, & uidentur approbate. C. de cōmuni fer. ma. l. j. §. sin autē. Aut non habent testimonium publicum, & non uidentur approbate, nisi expressē approbentur, ut d. l. si procuratorē, & ita dicit ipse debere intelligi gl. ibi positam. Vltimō uide glo. q̄ nos, quia ponit differentiam inter terrium & districtum, & uide ext. de resc. c. Rodolphus.

ADDITION.

- a Cessionem. Et ibi uide Fel. omnino.
- b Sigillate. Anton. Corse. sing. suis in uer. epistola. lo. j.
- c Rodolphus. Et latissimē ibidem Fel. x. col. uerfi. expeditis. cum seq.
- 1 Causa impediens aliquid inchoari, si ex postfacto superueniat, an illud destruat.
- 2 Transiens ad secunda uota, dicitur castē uiuere.
- 3 Vxoratus quando potest effici clericus tam iure ciuili quam can.

HABE AVTEM DEBE O. Clericus ordinandus talis debet esse, qui sit bona fama & boni testimonij, & concurrentibus etiā quibusdā quæ in episcopi ordine sunt statuta. hoc dicit usq̄ ad §. quanta. ibi tractatur de secunda parte rubricæ. † No. ibi, sin autē. q̄ causa quæ impedit aliqd̄ inchoari, ex postfacto superueniens illud destruit, Dy. l. pluribus. §. & si placeat. de uer. ob. & in c. actus legitimi. de reg. iur. lib. vj. Secundo † not. tex. ibi, publicæ a nobis enim, & c. nam hic tex. facit q̄ transiens ad secunda uota, non dicatur castē uiuere. Ad idē j. de sanctiss. episc. §. cler. ibi, sed castē uiuentes, aut legitimā uxore, & c. Sed cont. est ueritas, ut dixi §. de nō eligē. secundum nuben. §. cum igitur. in fi. Non ob. iste tex. quia ista dicuntur ratione clericorū, q̄ quia matrimonij debet esse abstinere. * † No. gl. quando q̄ in fi. dic q̄ aut loquimur de iure ciuili, aut canonico. Primo casu ille coniu gatus potest esse clericus in minori ordine, siue sit coniugatus, siue reconiugatus, id est, iterum coniugatus, quia habuit unam, ea mortua est coniu gatus alij, & isto casu nō oportet q̄ uxor uoquet castitatem, ut j. eo. uer. q̄ si & lector. & d. §. clericos. de iure can. habens uxore nō potest clericari in maiori, ut de temporū ordi. c. fi. lib. vj. & secundū illa c. debet intelligi quod no. gl. lxxxij. dist. in quibus quod tene menti pro appellando qñ declinamus forum.

QUANTA IGITUR. Diaconissa ordinari debet a quate l. annorū, & nō minoris etatis, nisi necessitate imminente. hoc dicit usq̄ ad §. semel autē. † Nota tex. ibi, circa l. uel sexaginta, ut l. nulla. C. de episc. & cler. & tñ ibi fit mentio de p̄cepto Apostoli, de quo etiam hic loquitur tex. ibi, fm diuinas regulas, & c. Circa q̄ uide Gul. de Cu. in l. & si post. ff. si quis cau. & de hac dictione, circa dixi §. tit. j. §. si uerō intra. † No. gl. ordo erat. nec possunt in missa serui Bar. super Auth.

re. c. j. ext. de collu. detegen. & de consecratione. dist. in c. j. in fine, & in c. sacratus. xxij. dist.

ADDITION.

- a Debet. Fel. c. de monialib. de senten. excō. post prin. uer. opponitur. de auth. re non debet. No. gl. sed nunquid idē. sed dic q̄ hodie possunt dimittere, l. dist. ca. dis cooperire.
- 1 Altare unum cooperire, & aliud discooperire, non est cleemosyna.
- 2 Publicum dicitur quod est propositum in porta alicuius ecclesie.
- 3 Præconia que sunt per ciuitates, dicuntur publica adeo quod nulli liceat ignorare.
- 1 SED NEQUE. † No. gl. hic sume arg. q̄ nō est elemosyna, unū altare cooperire, & aliud detegere, ut hic, & j. q. j. nō est putanda. & xij. q. ij. c. iniustū. facit l. si. circa fi. q. j. nō est putanda. & xij. q. ij. c. iniustū. facit l. si. circa fi. lorū. q̄ illud quod ponit in porta alicuius ecclesie, dicitur tunc esse publicum, adeo quod nulli liceat ignorare, ut hic, & scripta exemplaria, facit l. pub. * §. ff. de auth. rut. quod facit
- 2 uer. exceptus. C. qui pot. in pig. hab. † Secundo no. in uer. la lorū. q̄ illud quod ponit in porta alicuius ecclesie, dicitur tunc esse publicum, adeo quod nulli liceat ignorare, ut hic, & scripta exemplaria, facit l. pub. * §. ff. de auth. rut. quod facit
- 3 † ad præconia, que quotidie publice fiūt p̄ ciuitates, q̄ nulli liceat ignorare. ext. de postu. prela. & c. j. & lxxxij. dist. propō fuisit. In cōt. facit l. fi. de decre. ab ord. fac. Et dic ut ibi, uide ext. qui ma. accu. post. c. fin. de qua q. per O. d. ut ibi, uide dicen. non obtem. in fi. j. col.

ADDITION.

- a Pup. Facit l. sed & si pupillis. §. pro scribere. ff. de instit. quem uoluit Bar. alle. Alex. Lofeus.

COLLATIO SECUNDA

De nō alienandis aut permutadis reb. eccl. Tit. I.

- 1 Reditus annui q̄ computantur inter immobilia.
- Habens annuum reditum tanquam possidens immobilia, an releuetur ob hoc a p̄statione cautionis de iudicio sisti.
- 2 Oeconomus emendando damnū ecclesie, an euitet p̄nam depositionis.
- 3 Notarius consiciens instrumenta super alienatione rerum ecclesie perpetuo exilio datur.
- Notarius delinquens in officio, an prohibeatur illud perpetuo exercere remissiuē ad gl.
- 4 Emens rem prohibitam alienari, quando recuperet pretium, & quando illud perdat, & uendicans quando illud restituat.
- 5 Actio iudicator mobilis, uel immobilis, secundum rei qualitatem que in ea deducitur.
- 6 Contra contractum suum quando quis uenire possit.
- 7 Ad reuocandum alienationē factam de rebus ecclesie, quilibet etiam ultra p̄latum proprium admittitur.
- 8 Res ecclesie alienata, an possit ea inuita aliquis petere reuocari.
- 9 Oeconomus qui rem alienauit, quando possit admitti ad alienationem ipsam reuocandam.
- 10 Ecclesia an possit alienare remunerando eos, qui ecclesie seruerunt.

VNAM. Iste tit. diuiditur in quinque partes. Primō recitat ius antiquum: secundō prohibet tertio permittit: quarto punit: quinto p̄cipit istam constitutionē diuulgari, & contrā facientes puniri. Secunda ibi, in §. nos igitur. Tertia ibi, ut autē. Quarta ibi, in §. quia uerō Leonis. Quinta ibi, in uer. hoc uobis. Et hoc dicit, Res immobilis ecclesie Constantino. & ecclesiarū seu diocesis alienari generaliter phibentur, pena cōtrā facientibus imminente, omni fraude & circumuentione reiectis. hoc dicit usq̄ ad §. nos igitur. † Et no. in uer. uult enim. q̄ annona ciuiles seu redditus qñq̄ reputent inter immobilia. * j. q. j. de ali. & emphy. circa prin. C. de sac. ecll. l. i. uerbis in fi. prin. sic est arg. iste tex. q̄ ille qui habet annuū reditum, tanquā possessor immobilitū, a cautione de iudicio sisti releuat. doc. l. hac edictali. §. is illud. C. de secun. nup. & ibi ad hoc alle. hunc tex. † Secundo no. uer.

naturales uel adoptiuos, & accepta per uirum ad uxorem, remissio.

EMPHYTEVSIM. Res ecclesie locoru uenerabilium dari possunt in emphyteusim, in persona accipientis, & duorum successoru, uidelicet filiorum, & nepotum, & uiri & uxoris, si de eis fuerit specialiter dictum, & non aliter. h. d. t. No. q. emphyteusis transit ad feminam, secus in feudo. x. col. de his qui feudo possidet. hoc aut notandum. de success. feu. c. j. s. ubi no. & ratio diuersitatis, ut ibi no. gl. t. Secundo no. ibi text. rei immobilis, & c. Nam uidetur uelle q. emphyteusis constat tantum in rebus immobilibus. Ad idem j. de alie & emphy. s. licentia quod no. gl. in l. j. C. de iur. emphy. & ibi lac. de Aret. uidetur hoc sentire, per gl. Inst. loc. s. ad e. quod tenet Gultel. C. de ho. mat. l. j. & idem in feudo. x. col. de feudo. cog. s. sciendum aliis, notandum. t. Vltimo facit hic fm lac. de Bel. q. si cedetur emphyteusis filijs, quod non transeat ad extraneos. Et pro hoc x. col. de aliena. feu. c. j. s. & si clientulus, quod no. gl. ff. ad Treb. l. ex facta. s. si. Sed contrarium determinat lac. quod transeat etiam ad extraneos: s. ad e. Inst. loc. & de uerb. sig. l. in conuentionibus. Non ob. q. s. & si clientulus, t. quia ibi est propter speciale casum in feudo & precario, quia de sui natura non transeat ad heredem extraneum, l. cum precario. s. ff. de preca. & ita non obstat etiam quod no. in gl. d. l. ex facta. s. ff. ut ibi no. Dy. d. l. in conuentionibus. etiam in l. liberi liberar. c. C. de oper. liber. per t. Cy. Non ob. hic text. quia hic est speciale in ecclesia, sed hodie potest ecclesia concedere in emphyteusim perpetua sicut priuatam, ut no. s. eo. s. alienationes. Idem uidetur hodie in ecclesia, quod in priuato, si fiat concessio modo predicto. t. Quero, pone q. aliquis accipit in emphyteusim pro se & pro filijs suis & nepotibus. Modò supersunt solum filij naturales, an ad istos transibit, & quid de adoptiuis, dic ut no. Spec. tit. de emphy. s. nunc aliqua. uer. lxxv. & uer. lxxv. & Mart. de Fa. in tracta. de iure emphy. xliij. q. & circa id quod dicitur de uxore, & marito, uide Spec. d. s. nunc aliqua. uer. cl. Vltimo circa hunc text. ibi, deinceps filijs, uide Spec. tit. de test. s. j. uer. fi.

ADDITIONO.

- 1 Extraneos. Fel. in prentia. in undecima col. post medium uerf. in eadem. gl. in no. cum seq. de prob. & Soc. conf. xcv. col. in j. parte, charta clxij.
2 Perpetuam. Fel. cap. que in eed. de cons. xxxij. colum. circa princ. ubi, nec etiam.
3 Emphyteusis. Bal. tmo. l. Lucius. s. ff. de leg. & Bar. l. parentes. ff. de in ius uoc. & Ang. in disput. nobilis quidam genere. in j. dub. & Bal. in addi. Spec. d. tit. de emphy. alleg. in tex. s. emphyteusis. & l. generaliter. s. cum autem. C. de instit. & substit. Sed quid si sint legitimi? Dic idem arg. s. naturales. si de feud. sue. contro. inter do. & agna. l. mol. l. quod dicitur de uer. ob. Sed quid si sit legitimus per subsequens matrimonium, dic quod tunc ad eos transibit, cap. tanta. ext. qui si, sint legi. & c. innotuit. de elect. Sed quid si sit concessa a priuato, dic quod non transibit, secundum Ang. d. s. cum autem.
4 Rei ecclesie que ceduntur in emphyteusim, que et qualis debet esse pefio.
5 Res ecclesie data in emphyteusim, quando dicitur clade diminuta, & eius redditus.
6 Ecclesia non tenetur facere remissionem emphyteute, si propter guerram, uel mortalitatem ex re ipsa nihil sit perceptum.

QUIA VERO. Iste s. habet tres partes. Prima loquitur qm res ecclesie est magna pensionis, & tunc quantum fuit ab initio, cum ad ecclesiam peruenit. Secundo, pensio immutata fuit. Tertio modo, qm res est parue pensionis, uel illius ratione estimationis rei. Secunda ibi, si uerò minus. Tertia ibi, si uerò alicuius. hoc dicit. Res ecclesia potest dari in emphyteusim pro eadē pensione, quā ab initio statuta fuit, qm ad ecclesiam peruenit & diminuta ad plus in vj. parte pensionis, pensio uerò diminuta clade, debet dari in emphyteusim pro extate pensione, & si res sit pretiosa, paruum aut nullam pensionē reddēs, re subuliter estimata, pensio constitui debet, quā in xx. ann. facit rei estimationē. t. No. glo. ibi, ut hic plenē. Pro huius glo. declaratione dic, quandoq. ecclesia in emphyteusim dat domos ruinosas,

quandoq. dat domos & pradia non ruinosā. Primo casu, aut accipiens uult statim soluere pensionem, & tunc fit dimi nutio in tertia parte ab illa pensione, quā poterat haberi re nō existente ruinosā, & debet soluere modū pensionis, quā adscitur illi rei propter ædificationē: ut de aliena. & emphy teusi. s. si uerò quādā. & C. de sac. ecc. auth. si quas & x. q. ij. s. si quas ruinas. & hoc casu uidelicet in domibus ruinosis lo quitur quartū membrū glo. Sed hic dixi, q. fit dim nutio in tertia parte, an remittitur tertia pars eius quod soluere em phyteuta, uel soluere ecclesie tantum tertia pars, & duæ re mittuntur glo. d. s. si uerò quādā. ponit opin. Sed ueritas est q. tantum tertia pars soluitur ecclesie, & duæ remittuntur emphyteute: * a. h. si quas. * Emphyteute. & illam opinio. tenent ibi doct. Secundo ca. * Amplius dic ut su, aut ecclesia dat in emphyteusim propter urgēs debiū, & tunc debet dari pro illa pen sione, quā potest haberi, seruata solennitate. I. Conc. B. a. h. hoc ius porrectū. aut propter aliā utili tatem illius ecclesie uult dare in emphyteusim, & tunc si res quæ datur in emphyteusim est tantæ pensionis, quanta qm ad ecclesiam peruenit, uel paulò maioris, uel minoris, & tunc potest fieri diminutio pensionis sextæ partis: ut hic, & s. eo. s. dudum, j. de alie. & emphy. s. j. in prin. & s. quæcunq. & C. de sac. ecc. auth. perpetua. quod intellige uerum, q. dimi nutio sextæ partis possit fieri, si prælatum non reperit accipien tem pro maiori pretio: ut no. x. q. ij. c. ea enim. s. perpetua. in gl. parua. super uer. sextam. & tangitur in d. auth. si quas rui nas. Aut res quæ datur in emphyteusim, est maioris redditus, q. qm ad eam peruenit, tunc fiet etiam diminutio sextæ par tis, non habito respectu ad tempus quo ad ecclesiam perue nit, sed ad tempus præsens, ne quod fauore ecclesie, & c. C. de legi. l. quod fauore. ff. de legi. l. nulla. Aut est minoris redi tus nunc, q. qm ad ecclesiam peruenit, puta ob aliquam cla dem diminuta, & tunc dic ut hic no. gl. & fm eam debet intel ligi C. de sac. ecc. auth. perpetua. uer. aut si ob cladem. t. Et qm dicitur ob cladem diminuta, ponit gl. quia fundus casmate perijt, uel domus est exusta. Sed certè si poneremus domū exustam, idem etiam quod in domo ruinosā: doct. a. h. si quas ruinas. in j. q. & id eod. dic. q. dicit, ob cladem minui redi tum, puta, quia nullus uult in ea habitare, q. dicitur esse do mus informata, fm Mart. Sili. in d. auth. si quas. & a. h. per petua. Et ista opin. fuit lac. But. ut refert Spe. tit. de emphy. s. nunc aliqua. uer. vij. Quandoq. res quæ datur in emphyteu sim, datur pro ea pensione qua potest: j. de alie. & emphy. s. j. in fi. Quandoq. ecclesia habet rem pretiosam, & est tantū redi tus modò, quanti qm ad ecclesiam peruenit, sed partū, uel nihil percipitur ratione estimationis, tunc habet locū uer. si uerò alicuius. & C. de sac. ecc. auth. perpetua. in fi. circa præ dicta uide Azo. in sum. huius tit. & Spe. d. uer. vij. & doct. a. h. si quas ruinas. t. Quæro, dicitur hic, cum scrupulosa te, & c. quæro, quid si sita res nō potuit laborari propter guer ram, uel mortalitatem, an periculū pertineat ad emphyt. uel dñm? Dic ad dñm. * lac. de Aret. * Dominum. Es & Cyn. C. de iur. emphyt. l. j. & ij. in pen. q. tñā propter ste rilitatem, pen sio remittitur: l. ij. de fund. patri. lib. x. C. ubi Bart. I. Conc. B.

- 1 Ecclesia habet tacitam hypothecam in bonis emphyteute propter canonē non solum.
2 Emphyteuta propter canonē non solum, an cadat ab emphyteusi ipso in re uel per sententiam.
3 Extraneus possessor q. non potest contra emphyteutam agentem ad sum dum, de canone non soluto excipere.
4 Emphyteuta, an possit soluere pro pluribus annis inuita ecclesi.
5 Emphyteuta, an possit pensionem unius anni particulariter soluere.
6 Emphyteuta, an possit moram purgare, remissio.

SCIRE AVTEM. Si emphyteuta non soluit canonē per biennij, cadit à iure suo, & pensionē pro tempore præterito soluere, & rem reddere cōpellitur, & damnū emendare, nulla pro melioratiōe retentione cōperente. hoc dicit. t. No. tex. ibi, res. hic uidetur tex. singularissimus indu cere ta-

cere tacitam hypothecā cōtra emphyteutā ecclesie in omni bus suis bonis, pro his quæ debet ratione emphyteusis, facit j. de alie. & emphy. s. si uerò quis. t. Quæro, an propter cano nem nō solutū emphyteuta cadat ab emphyteusi ipso iure, uel per sententiā, & hic tex. dum dicit, fiet omnino extranei, uidetur uelle q. per sententiā. Pro hoc etiā C. de iur. emphy. l. ij. ibi, nolent iurare, & c. & ibi, si dominus uoluerit, & c. l. fin. C. eo. ibi, cadit à iure, quasi dicat, nō ipso iure, sed per senten tiam, requirit ergo uoluntas cōcedentis emphyteusim. j. de alie. & emphy. s. si uerò quis. uerf. si uerò noluerint. & hanc opi. tenet Spec. d. s. nunc aliqua. uer. xlvij. & t. Mart. de Fano, xxij. q. & hoc est utile scire, quia si aliquis tanquā emphyteu ta uendicaret fundū ab aliquo extraneo possessore, nō pos set opponere exceptionē extraneus posses sor cōtra emphyteutā, de canone nō soluto. * Et hoc tenet gl. l. ij. ff. si ager uerf. uel emphyt. pet. & id eod. de rei uedi. l. superficario. Quia a. h. hoc ius porrectū. aut propter aliā utili tatem illius ecclesie uult dare in emphyteusim, & tunc si res quæ datur in emphyteusim est tantæ pensionis, quanta qm ad ecclesiam peruenit, uel paulò maioris, uel minoris, & tunc potest fieri diminutio pensionis sextæ partis: ut hic, & s. eo. s. dudum, j. de alie. & emphy. s. j. in prin. & s. quæcunq. & C. de sac. ecc. auth. perpetua. quod intellige uerum, q. dimi nutio sextæ partis possit fieri, si prælatum non reperit accipien tem pro maiori pretio: ut no. x. q. ij. c. ea enim. s. perpetua. in gl. parua. super uer. sextam. & tangitur in d. auth. si quas rui nas. Aut res quæ datur in emphyteusim, est maioris redditus, q. qm ad eam peruenit, tunc fiet etiam diminutio sextæ par tis, non habito respectu ad tempus quo ad ecclesiam perue nit, sed ad tempus præsens, ne quod fauore ecclesie, & c. C. de legi. l. quod fauore. ff. de legi. l. nulla. Aut est minoris redi tus nunc, q. qm ad ecclesiam peruenit, puta ob aliquam cla dem diminuta, & tunc dic ut hic no. gl. & fm eam debet intel ligi C. de sac. ecc. auth. perpetua. uer. aut si ob cladem. t. Et qm dicitur ob cladem diminuta, ponit gl. quia fundus casmate perijt, uel domus est exusta. Sed certè si poneremus domū exustam, idem etiam quod in domo ruinosā: doct. a. h. si quas ruinas. in j. q. & id eod. dic. q. dicit, ob cladem minui redi tum, puta, quia nullus uult in ea habitare, q. dicitur esse do mus informata, fm Mart. Sili. in d. auth. si quas. & a. h. per petua. Et ista opin. fuit lac. But. ut refert Spe. tit. de emphy. s. nunc aliqua. uer. vij. Quandoq. res quæ datur in emphyteu sim, datur pro ea pensione qua potest: j. de alie. & emphy. s. j. in fi. Quandoq. ecclesia habet rem pretiosam, & est tantū redi tus modò, quanti qm ad ecclesiam peruenit, sed partū, uel nihil percipitur ratione estimationis, tunc habet locū uer. si uerò alicuius. & C. de sac. ecc. auth. perpetua. in fi. circa præ dicta uide Azo. in sum. huius tit. & Spe. d. uer. vij. & doct. a. h. si quas ruinas. t. Quæro, dicitur hic, cum scrupulosa te, & c. quæro, quid si sita res nō potuit laborari propter guer ram, uel mortalitatem, an periculū pertineat ad emphyt. uel dñm? Dic ad dñm. * lac. de Aret. * Dominum. Es & Cyn. C. de iur. emphyt. l. j. & ij. in pen. q. tñā propter ste rilitatem, pen sio remittitur: l. ij. de fund. patri. lib. x. C. ubi Bart. I. Conc. B.

ADDITIONO.

- 1 Scire aut. Circa materiam huius tex. quæro, quid si dominus patiatur dura re emphyteutam in emphyteusi post cessationem solutionis canonis, & postquā cecidit à iure suo non expellendo eum, an tunc poterit eum expel lere uel non, quasi uideatur sibi de nouo refirmaffe, uide Soc. conf. cxlvij. incip. non inutilis, sed necessaria. uerf. quibus iam declaratis. ibi, nam do. Ra pha. cum uer. seq. in j. parte. charta xxxj. Item quid si cessauit soluere per sex annos, & dominus accipiat pensionem pro tribus an possit expelli, uide ibidem in uer. ij. eodem concor. cum seq. char. xxxij.
2 Futuris. Bal. l. si filius. s. diu. ff. de leg. j. & Alex. l. supulatio ista. s. si quis dolum. & l. quæ ratione. in prin. ij. col. de uer. ob. adde Gul. de Cu. l. plures. in prin. & quod ibi posui in apof. ad ipsam. uer. nunquid ego dominus cō pellar. s. de f. instru. dicit post Dy. l. M. enia. s. si uer. ego dixi. ff. de ann. leg. & in apof. ad Bal. post eum in alle. l. plures. nu. v. uer. emphyteuta.
3 Dicit. m. Ne tempus contras, desine uidere Bar. cum mutata sententiā, ibi nihil scripserit. Alex. l. of.
4 Peritis statur. & ad eos in eorum arte recurritur.
5 Periti plures adhiberi debet, si in ciuitate sunt plures, & unus nō sufficit. Peritorum dicto statur. & debent iurare.
6 Contractus emphyteusis non sit in scriptis.
7 Emphyteusis si est finita, & ad ecclesiam reuerfa, debet ecclesia de urbani tate in consanguineos referuare, & eos alijs præferre.

QUOD AVTEM. Res immobiles ecclesiarum alle nari prohiben. in quamcunq. personā siue sint inte gra, siue ruinosæ, nisi in emphyteusim de iure per missam, reuē examinatione per Arch. subtiliter facta, omni reuolutiōe, & machinatione remota. hoc dicit usq. ad s. si qs aut. t. No. uerf. neq. ibi architectis. q. recurrendū est ad peri tos in arte sua. C. de re mil. l. semel. lib. xj. & l. distinc. c. ut con siliuere. t. Secundo no. tex. ibi, aut etiā uno, q. ubi in ciuitate sunt plures requiritur duo. * alius si unus tantum reperitur, ille sufficit, quod tene menti pro iudicibus mittentibus medicū ad uidentū, utrū uulnus sit mor tale, uel non, & an remansura cicatrix stabit eorū relationi, & ut hic, & d. l. semel. c. signifi casti. ext. de homi. & Spec. tit. de prob. s. fin. uerf. hic quoq. notandū, & debent miti saltē duo, si plures reperit, alius sufficit unus, Bar. super Auth.

hic not. tex. quod tene menti, & etiā debent cū iuramentō deponere isti, C. de fid. inst. l. comparationes. C. de secu. nup. l. edictali. s. is illud. licet gl. uideatur uelle cont. l. j. circa prin. ff. de uent. insp. & l. iurifurandi. C. de testib. t. Hic tex. dicit, emphyteuticā conscriptionē. uelle uidetur q. contra huc b. emphyteusis fiat in scriptis. b. Et hoc uidetur sentire l. j. C. de iur. emphy. ibi, scriptura stare, & c. Et hanc opi. uideur ibi res nere gl. iij. & etiā lac. de Belui. sed cont. no. in d. l. j. super uer. scriptura. & hoc feruat consuetudo, & approbat Spec. tit. de emphyt. s. nunc aliqua. uer. v. & Mart. de Fano. x. q. t. Vlt. no. tex. in uerf. neq. illud. cum gl. cum enim. ibi, sed cum hodie, & c. q. per hunc tex. cum gl. uidetur determinari quæstio, ut trū in finita emphyteusi possunt proximiores & consanguini nei illius, in cuius persona est finita, petere ut eis restituatur, & sic ecclesia teneatur eos præferre alijs uolentibus illā em phyteusim. Ex hoc habes q. ecclesia non tenetur eos præferre, nisi pactum expressum interuenerit, ut hic no. Puto tamē q. ex quadam urbanitate, ecclesia debeat tales consanguinea nos præferre. Pro hac opin. gl. est tex. l. j. s. ff. de aqua quoti. & a. h. & ext. de postu. c. bona. ij. ult. gl. & d. c. si in ult. glo.

ADDITIONO.

- 1 Relationi. Fel. c. significasti. el. ij. de homic. in ij. col. post prin. uerf. no. ibi per ritorum iudicio. & plenius in c. proposuisti. ij. col. in prin. in uer. ult. per istum tex. de prob. & aliquid in c. causam. in ij. no. eo. tit.
2 Scriptis. Soc. conf. clxix. char. trigesima.
3 Res ecclesie permittitur alienari uno casu, scilicet concedendo usum fructū ad uitam, data compensatione.
4 Accipiens usum uel usum fructum ab ecclesia, debet ab initio dare ei aliam proprietatem.
5 Constituens feruitutem non tenetur ad dandum. Dare quod hoc uerbum etiam improprie accipitur.
6 Qui tenetur ad usum fructum, tenetur ad dandum, & faciendum.
7 Usufructuarius habet dominium & possessionem usus fructus.

SI QVIS AVTEM. Res ecclesie potest ad usum fructū statim concedi ad tempus, uel ad uitam percipientis, re alia eiusdem redditus in eius compensationē ecclesie dā ta, ut tēpore finito utraq. res redeat ad ecclesiam, hoc dicit. t. No. casum in quo alienatio rei ecclesiastica permittit, ut hic, & s. eo. s. hoc igitur. C. de sac. ecc. l. iubemus. s. ff. t. Secundo no. q. accipiens usum fructum ab ecclesia, debet recōpensa tione ab ipso initio dare aliam proprietatem ei. Tex. est hic, dum dicit, aliam rem mox, & c. idem tex. est j. de alie. & em phy. s. si uerò aliquis. licet cont. uideatur uelle lac. de Bel. ut dixi s. eod. s. hoc igitur. t. Opp. dicitur in hoc uer. quanto aut quales, quod datur, & c. contra constituens feruitutem in re aliqua, non tenetur ad dandum, sed ad faciendū, l. ij. in prin. ff. de uer. ob. Idem sentit gl. de usufruct. l. corruptio nem. præterea dare est accipientis facere, ut inst. de act. s. sic itaq. sed nullam transferret dominium, ergo, & c. Huius tē more est glo. scilicet ab ecclesia, dicens q. uerb. dare, accipi tur improprie, quia transit usus fructus & eius possessio, dicit ut in gl. t. Tu dic, q. ille qui tenetur ad usum fructū, tenetur ad dandum. tex. l. corruptionem. ff. de usufructibus. & sic te netur constituere ius in re. Ita loquitur textus dum dicit, dā ta, tētur etiam ad faciendū, in eo quō tenetur pati in fu turum usufructuarium uti frui, & idem in feruitutibus, ut præ alleg. de quo per gl. d. l. corruptionem. Non ob. q. uerb. dare denotat dominij translationem, quia dico q. hic trans fert dominij, t. habet enim usufructuarius dominij & pos sessionem usus fructus, l. qui usufructus. ff. qm usufruct. per. & l. ij. s. j. ff. quædam. amit. & l. in uenditione. in prin. ff. de bo. auth. iud. post. in gl. quantum ad ius. Ad idem notatur ff. de usuf. fruct. sub idem in alijs incorporalibus, glo. ff. de acq. poss. l. naturaliter. s. nihil commune.

- 1 Delinquens amat poenam. Obligatio naturalis q. fit in delictis, quia ex consensu creatur. Seruus in maleficijs obligatur etiam ciuilitate. Emptor rerum ecclesie, quando habeat regressum contra accononum uer dentem, quando uenditio non tenuit.

- 3 *Emens ab œconomio, quando possit pro tali contractu qui non tenuit habe re regressum contra ecclesiam, œconomio non existente soluendo.*
- 4 *Ecclesia pro uenditione rei facta à prelato, quando possit agere cõtra alie nantem, uel rem uendicare: Et si agat contra unum sibi præiudicet.*
- 5 *Verbum uenditio, quando trahatur ad alios contractus.*

QVIA VERO. Oeconomus res ecclesiam in casibus prohibitis alienantes, pœna l. Leonis afficiuntur, & emptor pretiũ amittit, & rem cum fructibus reddit. Item donarius rem cum fructibus reddere compellitur, hoc dicit. Nota tex. ibi, amatores periculi. ¶ No. ex hoc tex. q. qui delinquit, amat pœnã, & sic in delictis est consensus, à quo creat naturalis obligatio. ff. de postu. l. j. §. bestias. cũ sua glo. a. ¶ In gl. deniq. ibi, & no. in l. feruus. ff. de his qui no. infra. Pro hoc ff. de act. & ob. l. feruus ex delictis. licet gl. l. in persona. ff. de reg. iur. uideatur uelle q. in d. l. ferui. feruus obligetur ex delictis ciuilitur, quasi inuauat q. in maleficijs, naturalis obligatio non inest. Infit. de iur. nat. §. ius autem gent. Sed q. in maleficijs in fit naturalis obligatio, no. glo. per istum tex. & istam opin. tenent doct. l. ex hoc. ff. de iust. & iur. per Cy. in repet. sua circa fi. ¶ No. gl. sed qualiter. in fi. Sed contra istam gl. opp. ille qui contra legem contrahit, præsumitur eo ipso in dolo. C. de agri. & cenf. l. quemadmodum. lib. xj. & c. qui contra iura. ff. de reg. iur. lib. vj. emptor præsumitur esse in dolo, ergo non est in bona fide. Sol. ut no. gl. xij. q. ij. c. Vulterrana. ubi glo. idem tenet, & hanc opin. q. emptor demũ ita habet regressum conera œconomũ, si est emptor bonæ fide. tenet glo. c. ad audientiam. ext. de reb. eccl. non alie. & Inn. c. si quis cod. tit. uer. emptori. col. x. Sed cont. x. q. ij. c. hoc ius potredum. uer. si uerõ res. Hostien. d. c. ad audientiam. ubi etiam ipse tenet, q. etiam malæ fidei emptor habet regressum contra œconomum. Per. de Bel. auth. qui res. C. de fac. eccl. Et pro ista opin. facit tex. huius. l. §. quia uerõ Leonis. & ibi, circumuentionem facere legibus, & c. sic iste tex. uidetur loqui in tempore scientiæ, & j. §. si quis autem. ibi, suam sentiat malignitatem. & §. si autem. ibi, utroq. iuste. Præterea, isti tex. loquuntur generaliter, & c. l. j. §. generaliter. ff. de leg. præstan. Restat ergo respondere ad cont. tenendo hanc opin. Sed responde q. dolus œconomus præponderat dolo emptoris, auth. qui res iam dicitas. C. de fac. eccl. ¶ Circa prædicta quero, pone q. œconomus nõ est soluendo, an poterit emptor habere regressum cõtra ecclesiam? Gl. d. auct. q. res. dicit q. sic, quod ita intelligit Pet. esse uerũ, qm emptor est bonæ fidei, aliàs imputer sibi, quia sibi cauere non fecit, ne si aliter diceremus, ex suo dolo cõmodum reportaret: & de leg. j. l. planẽ. cum sim. & idem canonistę uidentur tenere, in d. c. ad audientiam. ext. de reb. eccl. non alie. ¶ Quare hic dicitur, q. quando prelatus uendit rem ecclesiæ, ecclesia potest uendicare. Item potest agere contra alienantem, §. eo. §. pen. & l. i. uibemus §. œconomus. C. de fac. eccl. pone q. ecclesia agit contra unum istorum, an electo sibi præiudicet quo ad alium: uel pone quod exegit unum, an poterit cõtra alium agere, & si exegit possessorem, an teneatur cedere actionem contra alienantem? Dic de istis pro declaratione huius §. ut no. gl. c. admonemus. xij. q. & c. nulli. ext. de reb. eccl. non alien. ¶ Vltimõ no. q. uerb. uendit, non trahitur ad alios contractus, per quos dominium transfertur, quod intellige esse uerum hic. ideo, quia licet tractetur de fauore ecclesiæ in prohibendo uenditionẽ, tamen tractamus de pœna imposta contra facientis, & ideo strictẽ accipitur uerb. uenditio. Et ideo l. Imp. Leonis, loquens in contractu uenditionis, extendit ad alios contractus, quia de sui natura uerbum uenditio strictẽ accipitur, & uide quod dixi in §. alienationis. §. eod.

ADDITIO.

- 1 *In gl. in nouis exemplaribus non reperitur hæc gl. nec alia quæ ad propositum faciat, credo Bar. connexisse, sumpta occasione ex no. hæc de seruorũ obligatione proluxisse, Alex. Lofcus.*
- 1 *Hypotheca specialis non permittitur in rebus ecclesiæ, etiam necessitate imminente.*
- 2 *Ecclesia quomodo possit locupletari cum aliena iactura.*

Monachus non potest habere proprium.

SI AVTEM CREDITOR. Creditor q. pro ecclesia mutuatur pecuniã, si pignori acceperit rem immobilẽ, regulariter à cõtractu cadit, & pecuniã perdit, & cõtra ecclesiã nullus sibi datur regressus, sed tantum contra œconomum, uel prelaturũ. Fallit si necessitas, uel maxima utilitas immineat, quo casu generalis permittitur hypotheca, speciali pignore prohibito. hoc dicit. ¶ No. ex fin. huius §. per hanc constitutionem, non permittitur speciale pignus, etiam necessitate imminente. quod no. propter id quod no. §. eod. §. nos igitur. in fi. Et circa prædicta uide quod no. Per. in auth. hoc ius porredũ. in primo contrario. C. de fac. eccl. & no. gl. sed quero. in fin. idem no. in §. si uerõ præter hæc. j. de alie. & emphyt. licet in gl. i. uibemus §. sanẽ. præalleg. uideatur uelle q. æquum sit, q. ecclesia reddat pecuniã, sed doct. tenent præcedentem, & istud teneatis. Sed no. gl. quæ incipit, ¶ Quo modo. ibi, hæc constitutio, & c. l. generaliter. C. de fac. eccl. de episc. & cler. l. si quis presbyter. & l. sacrosanctæ. & ibi postea habere locum. ¶ Nam monachus non potest habere proprium, c. cum ad monasterium. ext. de statu reg. & xvij. q. ij. c. de monachis. ubi de hoc.

ADDITIO.

- 1 *Res ecclesiæ dicuntur esse pauperum.*
 - 2 *Delictum est tanto grauius, quanto in digniorem committitur.*
 - 3 *Dicitio, haud, pro non, aut, alternatiua.*
 - 1 *Ius speciale facilius tollitur quàm ius commune.*
- S**I VERO. Emphyteuta accipiens emphyteusim citra legis obseruationem, rem reddit, & quod dedit, solum etiam quicquid pro unoquoq. anno soluere tenebatur. & tabellio qui instrumentũ scripsit, in exiliũ damnatur, & ab exilio non remouetur, & iudex decretũ interponens, dignitate priuatur, & bona publicantur, eisdẽ pœnis obtinentibus etiã in his, qui super rebus sacris celebrant cõtractus. hoc dicit. l. ibi, propter alienationẽ, id est, ut facilius alienent. ¶ No. hic, q. res ecclesiæ dicuntur esse pauperũ: s. ut dicitur. l. nu. cle. §. si. C. de episc. & cler. l. ij. ¶ Secũdõ no. ibi, quãto circa res. q. tantõ grauius est delictũ, quãto in digniõrẽ committitur: l. Pedius. ff. de incen. rui. & xxix. dist. in. necesse est. & j. q. j. c. iudices. & c. si qui episcopi. in gl. uide gl. cũ apparatus. ¶ No. ex hac gl. dicitio, haud, si cum aspiratione apponitur pro non. a. aliàs ponitur alternatiuẽ. C. de excus. iur. l. j. lib. xj. C. de uere. iur. enuc. l. pen. lib. xj.

ADDITIO.

- 1 *Ius speciale facilius tollitur quàm ius commune.*
- Q**VIA VERO. Regulariter res immobiles ecclesiarum alienari prohibent, omni cessante priuilegio, & omni cõpulsione, & uiolentiã prohibita. Itẽ ecclesiã & monasteriorũ alienatio est penitus interdicta, pœna cõtra facientibus imminente. hoc dicit usq. ad §. sicut autẽ. ¶ No. tex. in uer. oportet enim. Ex quo iura specialia facilius tolluntur, quàm cõmunia. Idem in l. eius. §. militia. ff. de test. mili. C. ad Velleia. l. antiqua. & in l. alsiduis. C. qui pot. in pig. hab. no. gl. sed nunquid, & gl. ibi similem. per Dy. in l. j. unde quaritur. ff. de publi.

- 1 *Donatio facta de re non idonea ecclesiæ, quando profit donanti. Villitates ecclesiæ conseruari debent.*
- 2 *Casus in quo quis accusat sine metu calumniæ.*

SICVT AVTEM. Damnofa possessio ecclesiæ, nec dari, nec recipi debet, pœna contra facientibus imminente. Itẽ lex est generalis, & in omnibus datur licentia denuntiandi sine metu calumniæ, & ab omnibus debet obseruari lex Leonis. in omnib. confirmat, præterquã in casibus huic legi cõtrarijs. hoc dicit usq. ad fi. ¶ No. gl. in uer. quid si non. Ad idem facit ext. de eo qui dux. in ux. quam poillu. per adul. c. ij. & de his quæ fi. à præla. cap. ij. Sed in cont. uidetur ueritas,

ueritas, quia secundum hoc introductum in fauorem ecclesiæ, retorqueretur in eius damnum, contra l. nulla. ff. de legi. & l. quod fauore. C. de legi. & istam tenet lac. de Bel. ut ecclesiæ uelitates conseruentur. arg. l. cum hi. §. quid ergo. cõ sim. ff. de transac. ¶ No. ex gl. no. in uer. licentiam. casum, in quo quis potest denunciare, & crimen redarguere sine metu calumniæ, de quo dicitur plene no. in l. iij. §. calumniator. ff. de his qui no. infra.

Vt iudices sine quoquo suffragio fiant. Tit. II.

- 1 *Princeps aliquid à subditis extorquens illicitè, dicitur iniuriam inferre, licet superiori non habeat.*
- 2 *Di. n. tates conseruntur à Principe, uel præfecto.*
- 3 *Auaritia omnium malorum mater.*
- 4 *Pecunia licitè datur pro literis continentibus dignitatem.*
- 5 *Si pater, uel auus aliquid dat pro dignitate mea, an debeam dimittere.*

MNES. Administrationes debent gratis conferri, nihil suffragiorum nomine dato, aliàs omnia mala sequuntur, cum hoc ab avaritia procedat, quæ omnium malorum est mater, antiquo iure penitus sublato. hoc dicit usq. ad §. illud. ¶ Et Mater. Paul. no. ex fin. prin. ibi, ex hac iniustitia, & c. no. ex apost. Timo. hoc tex. q. si Princeps, uel Rex à subditis aliquid extorqueret illicitè, dicuntur iniustitiã pati, nõ l. Conc. B. 2. obstante q. superiorẽ non habent. ¶ Secũdõ no. q. dignitates conseruntur à principe & à præfecto, ut hic & C. ad l. iul. repetun. l. fi. No. tex. ibi, & imperiũ & fideus. & c. pro eo quod habuistis no. C. de har. & falcid. in prin. ¶ Tertio no. tex. q. avaritia est omnium malorum mater. ¶ Ad idem de pen. dist. ij. c. quia radix. & hunc tex. exponit no. no. glo. c. nam concupiscentiam. in pen. glo. ex. de conser. ubi alleg. hunc tex. ¶ Quarto no. q. pro literis continentibus dignitatem, potest licitè dari pecunia. Ad idem in titu. prox. per totũ. de sanct. episc. §. pro consuetudinibus. Quod intellige ut habes in tex. & glo. j. q. ij. c. sicut episcopus. etiam quod tangit gl. ex. de simo. c. cum in ecclesia. in gl. uidetur q. talis. ¶ Quarto, pone q. aliquis dat quid pro dignitate mea me ignorante, puta pater, uel auus, an debeo eam dimittere. b. Glo. l. si. C. ad l. iul. repetun. uidetur uelle q. sic, sed ego in cõdõ in l. iul. de ambi. Sed gl. dicit q. non, l. j. §. ff. ad leg. iul. de ambi. quod examinatur plene per doc. C. ad l. iul. de amb. l. j. Quod si in spiritibus, tangit glo. j. de san. episc. §. præ omnibus. & ibi dicam.

ADDITIO.

- 1 *Imperator potest unire duas provincias simul, & idem salarium debetur.*
- 2 *Papa potest duos episcopatus unire.*
- 3 *Vna provincia potest in duas diuidi.*
- 4 *Si plures elegantur ad unum officium, in quo unus solus præesse solebat, an illi uentur illis priuilegijs, quibus ille solus uidebatur.*

LLV D AVTEM. Duabus prouincijs, & sub uno comite, & uno districtu constituitis, idem salarium debet pro una, quod olim præstatur pro utraq. cum periculo publicum functionũ, uno tamen nomine Comitum nun-

cupando. hoc dicit, usq. ad §. uolumus. omisso §. nulli quoq. iudici. Et sic patet q. de duabus sit una, & unus est comes, & sub uno nomine, & secundum hoc offendit q. glo. quæ incipit, quantum ad nomen, in eo quod dicit, & una tantum de duabus, & c. non procedit, ut j. manifestè apparebit. ¶ ibi. Sed de cetero, & ibi, hoc autem. ut dictum est §. prox. no. q. Imp. potest unire duas prouincias simul, & q. idem salariũ debetur uni Præsidenti, duabus prouincijs existentibus utraque, q. debebatur duob. præsentib. prouincijs existentibus diuersis. Ad idem xvj. q. j. & temporis qualitas. ¶ Et sic Papa potest duos episcopatus unire. ex. de excels. præla. & c. sicut unire. Et quot modis fiat ista unio, dicit ut plene nõ. d. c. & temporis qualitas, & ibi gl. allegat hunc tex. & conuerso, ¶ Una prouincia potest diuidi in duas. C. de off. assec. l. sicut. & quod no. gl. C. de metropo. Berito. l. j. l. xj. ubi alleg. istum §. ad hoc. & dico, q. eodẽ uero unus episcopatus potest diuidi in duos xvj. q. j. c. quod aut. decimas. §. præcipimus §. sicut duo. ¶ Quero, si uni officio conseruit præse unus, & plures elegantur, nunquid illi uentur illis priuilegijs, quibus ille solus uidebatur? Dic in l. binos. C. de aduo. diuer. iud.

NVLLI QVOQVE. Regulariter nulli licet seruatores, seu loci uicarios mittere, pœna contra facientibus hic inserta. h. d. No. gl. j. uicarios. ibi §. eos. sed certè ibi nõ ponitur solutio. Et ideo solus, ut no. in l. cont.

- 1 *Præs an habeat iurisdictionem in militibus.*
- 2 *Militis licet dicatur non habere dignitatem, tamen non dicuntur priuilegijs te persone.*

VOLVMVS. Iudices prouincijs regẽs habent iurisdictionem in priuatos, in pecuniarijs & criminalibus causis, & in militibus, & in fiscalibus causis criminalibus, & in officijs, & iudices de curia Principis emanantes, & subditi habent potestatem de eis ad Principem referendum. ¶ Opp. & uidetur q. præses non habet iurisdictionem in militibus, l. magister. C. de iurisd. om. iud. Sol. ut ibi no. gl. ¶ Vide quod no. in §. si uerõ. de man. prin. ¶ Vlt. no. in prin. huius §. q. milites non dicuntur esse priuata persona, ut hic, a. licet milites non dicantur habere dignitatem, a. ut uidebitis no. C. de equest. dig. l. j. lib. xij. & probatur in l. si qui mili. nõ poss. eo. lib. & ibi dicam.

ADDITIO.

- 1 *Dignitatem. Adde quod no. in apostol. ad istum post eum, & Alex. l. j. nu. j. uer. sit dignitas. C. de dignita. l. xij.*
- 2 *Officiales possunt se ad nutum superioris emendare, si delinquant, et quãdo liceat poenitere. l. nu. 3.*
- 3 *Paria sunt superiorum accipere ab electo, uel nõ punire suum officialem, cum acceperit.*
- 4 *Uidens aliquem delinquere, si non prohibeat eum prohibere possit, an teneatur.*
- 5 *Magni & nobiles mitius puniuntur quàm parui & ignobiles.*

SIC IGTVR. Administratores debent præstare iurandũ secundũ formam huius l. & maximè iudices, & eorum officiales si deliquerint, pœna hic inserta punient. hoc dicit usq. ad §. eos autẽ. In tex. ibi, discretè, id est, serparatè ibi, nõ emendantes. innuit ¶ q. officiales possint se emendare ad nutũ sui superioris, q. si suus superior nõ procurat, puniẽ, ut hic. Et fm hoc habet locũ gl. ordi. hic postea, quæ incipit, sed quõ. uel dic, nõ emendantes puniunt, quasi dicat, si superior nõ punit officialẽ qui aliquid extorserit ab electo, cum enim superiori fuerit denunciatus, punit ob hoc superior, & fm hoc non habet locum d. glo. & fm hoc habes hic ista esse paria, ¶ ipsum superiorem accipere ab electo, uel non punire officialem suum, cum acceperit, si hoc sit emendatum. ¶ No. gl. quomodo. tex. nõ uidetur hoc probare, q. officiali delinquenti sit licitum poenitere: & ideo exponit secundũ Francisc. Accur. ut s. dixi, sed secundũ hoc nõ obstat contrarium. sed de hoc no. per glof. & Dyn. l. si quis ea mente. hic alleg. & Dyn. C. de episc. & cler. l. si quis non dicam. & sic secundum hunc tex. expositum, ut s. hic casus

4 est, t q administrator qui nō corrigit officiales, punitur, & hoc ideo, quia ex officio corrigeret debet. An autem altas si una persona videns unum in alium delinquere non prohibeat, cum prohibere possit, teneatur, vide ut no. in l. culpa caret. ff. de reg. iur. & h. q. vij. c. negligere. ff. de dolo. l. eleganter. §. si quadrupes. & Dyn. c. non est sine culpa. de reg. iur. lib. vj. Cyn. l. ut uim. ff. de iust. & iur. & glo. ext. de senten. excom. c. quarta presump. Quarto, de intellectu horum uerborū, non in paruis poenam fieri. gl. exponit duobus modis, secundum primam expositionem no. t q magni & nobiles mitius puniuntur, t q parui & ignobiles. Cyn. l. nemo clericus. C. de summa trin. gl. x. col. de pa. iur. fir. c. j. §. si super uerb. centum. & ext. de iure iur. c. cum quidam. & xxij. q. j. c. qui contra pacem. & xij. dist. c. non cogantur. t Vltimō uide gl. j. prohibuit se. ibi, utriusq. tempus. no. ex hac gl. q. uerb. finitum significat tempus prateritum, & futurum, ut hic & alibi no. gl. q. respicit omne tempus. Ita no. in l. stipulatio. de uerb. obl.

ADDITIO.

- 1 Puniantur. Sed quero quid si nobilis accusat plebeium de homi. & sit con demnanda: pena talionis, an mitigabitur in eo pena, dic quod non. Fel. c. ij. de colla. in ult. col. in fi.
- 2 Maius est delictum quod sit in alium, quam quod in se.
- 3 Scholaris a bono doctore presentatus, bonus presumitur. Legati a bono domino missi, boni presumuntur. Legalitas testium, & instrumentorum a persona producentis pendere presumitur.

EOS AVTEM. Administratores prouinciarum, & eorum assessores, qui circa eas sunt, debent iustitiam administrare, & obseruare in omnibus publicis & priuatis causis, & deuotos patrie bene tractare, & in deuotos punire. hoc dicit. t In tex. ibi, sumentes, id est, sumere debet, no. uer. ideo q. licebit. ibi, hoc quod maius est delinquere in auxilium, q. in se. t Secundo no. in uer. ideo q. hic arg. pro scholari qui est presentatus a bono doctore, ut bonus presumat a bono & iusto domino, q. boni presumuntur, ut hic, & ff. de off. praefect. prat. l. j. in fi. & vij. q. j. c. omnes qui. xxxvij. dist. c. qui de menfa. pro hoc C. de sum. trin. epist. inter clares. Item est arg. pro testibus, & instrumentis productis ex persona fide digna, q. boni presumuntur, & eorum dicta & instrumeta uera sint. l. j. de defen. ciui. circa princ. cu. similib.

- 1 Quis punitur ubi delinquit.
- 2 Mator magistratus, in quibus casibus dicatur in officio delinquere, ita quod officio durante possit puniri.

SI QVIS AVTEM. Administratores ciuitatis in officio, uel occasione eius delinquentes, etiam officio durante poena a lege statuta sunt puniendi, licentia data prouincialibus eorum, delictum episcopo & archiepiscopo denunciandi, ut per eos relatione principi facta, in locis ubi deliquerunt, puniantur, ad hoc ut ipsorum poena sit alijs in exemplum. t No. q. ibi quis est puniendus, ubi deliquit: ut hic, & j. ut nul. iud. §. si uero quis. t Secundo no. casum, in quo maior magistratus dicitur in officio delinquere, ita q. durante officio potest puniri: ut hic, & illud idē habes in athen. ut differen. iud. §. si tamen cōtigerit. quos tex. coniungit cum l. iubemus. C. ad l. repetun.

- 1 In causa syndicatus summarie sine libello proceditur.
- 2 Creditor licite capit debitorem fugientem, ut ad iudicem ducat.
- 3 Debitor suspectus potest capi ad instantiam creditoris, si suspicio superuenit post debitū contractum, & de ea sit lata fides iudici, quod fieri potest etiam parte non citata.
- 4 Debitor suspectus potest capietiam die feriata in honorem Dei.
- 5 In causa dilapidationis praelati, uel administratoris, non est necessaria scriptura.
- 6 Sententia in causa criminali debet in scriptis ferri.

NCESSITATEM. Administrator in officio prouinciae, officio finito debet ibi quinquaginta diebus morari, omnibus redditurus rationem, & si ante su-

gerit, ab omnibus capi potest, episcopo causas ex non scripto examinandi necessitate imminente, hoc dicit. t In tex. ibi, uelut aliquod, & sicut si esset quoddam mancipium uilissimum, no. in uer. praesente. quod in causa syndicatus, summarie proceditur sine libello. ut hoc tex. cum gl. sine libello. t Secundo no. ex hoc tex. cu. gl. super uer. detinere. q. creditori licitum est capere debitorem fugientem, q. quod tene menti, quia laicorator. §. si debitorem. de his quae in frau. cred. dicit quod licitū est creditori auferre debitori fugientem, res, quas secum portat. Et ita intelligit glo. l. extat. ff. quod met. cau. An autem liceat creditori capere debitorem per personam, ille §. non dicit, sed idem quod hic Insit. de act. in princ. q. intellige q. liceat creditori capere, no. ut eū detineat, sed ut ad iudicē ducat. * Deducat. Idem gl. x. col. de pa. iur. fir. c. j. §. j. C. de cur. l. generali. & gl. i. inter d. §. qui furem. ff. de fur. t Quarto circa hoc, pone quod creditor uadit ad rectorem ciuitatis, & dicit, habeo debitorem meum fugituum, detis mihi familiam. Dyn. dicit in d. §. si debitorem. aut creditor iuste timet, quia uidet indicia, & tunc debet sibi dari familia: sed si non iuste timet, non debet sibi dari familia, arg. u. l. hoc autem. in princ. ff. si cui plus q. per l. Falc. l. ij. in princ. ff. sol. mat. & l. si fideiussor. in fi. ff. qui satisd. cog. quod intellige esse uerum, si debitori post debitum contractum, suspitionis noua causa interuenierit, secus si contracto debito illa causa non superuenierit: l. qui bona. §. de illo. ff. de dam. infect. & ff. ut in possess. leg. l. si is a quo. in fin. de priu. cred. l. si creditores. & ff. de spon. l. j. §. si cui. ff. de uar. & extraor. cogn. & de ista causa poterit fieri iudici fides, etiā parte absente, quia cum capere aliquā personam, sit citatio realis, iudex potest cognoscere, an aliquis sit citandus ommissa citatio, parte absente, dicit ut ff. de arb. l. sed & interpellat. §. j. l. idem proferre. in princ. eod. tit. t & poterit talis captura fieri non solum die feriata ob necessitate hominū, quia die omnis actus executiuus fieri potest, & sententia executioni in mādari, c. significarunt. de iud. secundum doct. sed etiā talis captura hominis fugitiui debitoris poterit fieri die feriata in honore Dei, no. ut iudex cognoscat de causa; sed ut cogat debitore ad cauēdū de iudicio sibi: gl. no. l. dies festos. C. de fer. t Vlt. hūc tex. inducit lac. de Bel. q. in cā dilapidatiōis praelati, uel administratoris, no. sit necessaria scriptura. gl. ord. in c. statutis. h. q. j. t Quarto, an in causa criminali sit necesse ferre sententiam in scriptis & Gl. d. c. statutis. dicit q. sic, & aliter facta no. ualer. l. fin. C. de senten. ex breui. re. gl. ibi dicit, q. illa lex loquitur in causa ciuili, & dicit uerū, tamen glo. ibi tenet, q. in causa criminali sit de necessitate, q. ferat sententiam in scriptis, sicut in ciuili, nisi in causa dilapidationis, & per hoc allega. hūc tex. ita no. ibi in gl. u. quod tene menti. No. glo. in fi. no. ibi, si ubi. Est & alius casus ext. de testi. c. Albericus. & ibi no. circa quod uide glo. de iure iur. & c. fin. lib. vj. & de iud. c. j. de uer. sig. c. sapē. in clem. Vltimō no. gl. uel preter. in quantum dicit, q. hoc potest probari per sacramentū, quod tene mēti.

ADDITIO.

- 1 Fugientem. Fel. c. j. de iud. uer. quinta conclusione. circa princ. uer. & in fin. col. & Alexan. de imo. l. ij. ubi est gl. ff. de feri. & Ang. l. j. ext. quod me tus causa. & Cast. conf. cxxxvij. & Anchar. conf. lxxxvij. Vbi contra capturam factā de suspecto de fuga, non potest opponi de incompetencia iudicis, quod tene menti. Tu adde ampliando, ut dixi in apostil. ad Lanfr. de Ori. in c. quoniam §. resecutiones: & ibi ampliaui in apostil. in uer. quia Forensis. in. xj. ut procedat in clerico debitore. ext. de prob.
- 2 Dei. Anchar. conf. cxxxvij. Fel. c. significauerunt. de iud. & quod ibi dixi in apostil.
- 3 Facere quod quis debet id, quod evitare non potest.
- 4 Procurator constitutus, ad solutionem recipiendam non potest terminum prorogare.

ILLVD. Subditi iudicibus nullā debent iniuriā inferre, sed fauorē, nisi in eorū delinquerent officio, poena moris imminēte, & iudices omnib. debet iustitiā seruari, & superior

superior inferioribus non debet iniustitiam inferre, & subdit publicā tributa cum omni deuotione, & cum omni diminutione laetare inferre, & dignas laudes domino nostro saluatori de hac l. offerre, quae eis primas habitare caue dabit, & proprias facultates firmisimē. hoc dicit, usq. ad §. qd' aūrē. t No. tex. ibi, in §. oportet. q. quis debet facere, qd' non potest evitare. Item no. in uer. causa. prout intelligit causam finalem soluendi tributa, q. iudex qui debet a prouincialibus principis tributa percipere, non potest dilationem concedere, nec terminū soluendi prorogare. t Quod facit ad id quod dicimus, q. procurator constitutus ad solutionem recipiendam, non potest terminum prorogare: l. qui Roma. §. Callimachus. ff. de uer. ob. Tene ergo menti istū tex. q. cautio, siue solutio tributorum, & collectarum non requirit dilationem, & sic ista causa erit summaria.

- 1 Iudices quam iurisdictionem habeant aduersus priuilegiatos, & de quibus priuilegiatis intelligatur.
- 2 Clerici etiam pro crimine hic excepto utuntur suo priuilegio. Idem & scholares.
- 3 Crimen qualiter accipiatur remissiuē.

QUOD AVTEM. Iudices omnem iurisdictionem habent aduersus omnes, omni priuilegio cessante, poena contrafacientis imminente, hoc dicit usque ad §. interdiciamus. Opp. dicitur hic q. omne priuilegiū cessat. cont. in proemio Digest. §. si. C. de episc. & cler. l. omnes. & l. cum clericis. & de iurid. om. iud. l. magistratus. huius timore gl. pot. it. duas op. una est But. alia Azo. ut in gl. & opinio Azo. tenet gl. j. ut omnes obediunt iudi. prouin. §. si quis iuratur. col. sexta. & C. ubi de crim. agi oportet. auth. qua in prouincia. ff. de iud. l. hares absens. in princ. & l. j. §. omnes. eo. tit. Sed contra istam opin. uidetur tex. expressus hic, ubi dicit, q. miles priuilegio non utitur, & tamen milites habent priuilegium inferri in corpore iuris, & l. magisteria. Quare t mihi omnibus ommissis uidetur, quod aut loquitur in crimini specialibus, hic specialiter exceptis, & tunc cessat omne priuilegiū, siue sit in corpore iuris, siue non: ut hoc §. ut patet ibi, dum dicit, ut nulla sit, & c. ibi, nec priuilegio uti quolibet, & c. ibi, quia crimen mili. & c. Quos milites constat habere priuilegium in corpore iuris inferri, ut §. dixi. Et sic patet q. hic loquitur de priuilegio in corpore iuris clauso, & quod loquatur in casibus hic expressis, probatur hic dum dicit, penitus predictis casibus, & c. & isto casu loquitur opi. But. Aut loquimur in alijs criminibus hic non exceptis, uel in casibus pecuniarijs, & tunc habet locum opin. Azo. ut cessent priuilegia in corpore iuris inserta: sed priuilegia inserta in corpore iuris non tolluntur, & ita loquitur gl. s. alleg. Et istam opi. Azo. tene menti, q. dicit statutum, q. quilibet uadat in exercitum, uel quid simile faciat, omni priuilegio cessante, uel no. cessante aliquo priuilegio, debet intelligi de priuilegijs in corpore iuris no. insertis. Secus si qs. haberet priuilegium in corpore iuris insertū, & inclusum. Et circa hanc materiam uide no. per doct. auth. qua in prouincia. in ij. q. t Quarto dixi q. in crimine hic excepto cessat omne priuilegiū in corpore iuris inclusum, nunquid clerici utentur priuilegio, si est inclusum in corpore iuris: puto sic, etiā pro quocunq. delicto, per constitutionē Frid. x. col. de stat. cōtra lib. ecc. §. statumimus. l. j. & auth. statumimus. de episc. & cler. tum pro ex illo §. & c. significasti. c. si diligenti. ext. de foro cōpet. & idē uidetur hodie in scholaribus, per auth. habita. C. ne fin. pro pat. t Et no. gl. sed nōne: q. accipitur strictē uer. crimē: ut gl. dicit pro maioribus criminibus, & ad differentiam seditionis, & uiolentia. Qualiter autem accipiatur crimen, no. glo. l. j. c. si aduer. deli. & xx. dist. c. unum.

INTERDICIMVS. Nemini licet loci seruatoris, uel similes in prouincia destinare uel ob hoc habere, poena cōtra facientibus imminente, & iudex iusurandum, & cautionem debet praestare, & hac lex debet publicē diuulgari.

ri. t No. glo. in uer. maiori. ibi, hic autem, q. poena imposita super delictis per legem nouam, no. extenduntur ad delictū prateritum prius commissum, sed sua lege ueniunt punienda. Circa quod uide no. per doct. in l. leges. C. de legi. & gl. s. eod. ibi, sed nunquid.

QVANTAM. Quid intendit hac cōstitutio, dicitur in prima gl. & circa hanc constit. uide tex. & gl. prima q. h. c. sicut episcopum. & gl. c. cum in ecclesia. ext. de simo. in gl. uidetur quod talis.

- 1 Medium est tenendum in largitionibus & expensis.
- 2 Iudices ordinarij hodie licite non recipiunt esculentum & poculentum, sed delegati sic.
- 3 Presbyter pauper q. possit aliquid accipere pro celebratione missae.
- 4 Positum in porta ecclesiae dicitur publicum.

SCRIPTVM. Iudices & ciuitatis defensores pro administratione nihil dare debent, nec accipere a subditis ex administratione, nisi in defectum sui salarii, iuraturando ab eis praestando, poena contra facientibus imminente. Auditoribus, id est, cum istis additionibus praedictū iusurandum, cuius forma in tit. prox. & studium, scilicet debet esse, eos enim uolumus puniri exercitū, scilicet ab exercitio. t In fi. subiectis, scilicet prohibemus, quantum, subauidantū accipiat a subiectis, quantum, & c. dicitur scri. sub. au. est nec custodire, scilicet quae debentur supra in tit. ut iud. sine quoquo suffrag. illis beneficientibus ab eo, scilicet Deo. si uerō usq. nunc dixit de iudicibus, nunc incipit dicere de defen. ciui. maiorum ciuitatum, in quibus eliguntur defensores. t No. tex. in uer. quasi, ibi, & quam eis ad medio crem, & c. quod in largitationibus, & expensis mediū est tenendum, quia per mediū optimē uisum est: j. de consue. §. j. col. quarta. & est hic arg. secundum lac. de Bel. contra legatos qui in hoc immensissimo medio non tenent. t Secundo no. tex. ibi, aut si non est aliud, & c. quod per hanc constitutionē sunt correctae leges plebiscita. ff. de off. praef. & l. i. soler. §. fin. ff. de off. proconf. & leg. quae permittunt indistinctē accipere esculentum & poculentum: quia hoc non est uerum, nisi in defectum sui salarii, & tūc mediocriter, & a spontē dantibus, ut hic dicit, & ita tenet gl. d. l. plebiscito. & tit. j. circa fi. princ. circa quod uide quod no. per doct. auth. principes. C. de iur. cal. praedicta ut dentur intelligi in iudice ordinario, sed iudex delegatus potest indistinctē accipere esculentū & poculentum: extr. de rescrip. c. statutum. §. in super. lib. sexto. t Item no. arg. q. si presbyter sit pauper, potest aliquid accipere pro celebratione missae. * de Missae. Faciant magnum sissum isti in Gallia, q. bus hoc interdicitur. Sed uideant ne paleas ignis sit. l. Con. B.

ADDITIO.

- 1 Publicum. Et hoc facit, ut citatus per affixum portis templi uel in loco publico, possit ut uerē contumax puniri, & contra eum sententia ferri, cum sit regulariter secus.

Iusurandum quod praestatur ab his, qui administrationem accipiunt. Tit. III.

- 1 Iuramentum quid sit, & quae fuerit causa ipsum constituendi.
- 2 Potestates terrarum tenentur expellere hereticos ubi sunt.
- 3 Masculinum concipit foeminiuum.
- 4 Iuramento continetur possibile.
- 5 Potestates terrarum debent malos assessores expellere.
- 6 Mens defrensis iuramentum consideratur ubi iurans uellet malignari.
- 7 Iurans quibus casibus non teneatur tangere librum.
- 8 Iudex non potest esse iudex.

IURO EGO. Hac constitutio substantiam sacramenti docet, & iurisdictioni formam demonstrat, & poena ostendit. hoc dicit usq. ad fi. ¶ Quoeritur quid sit iuramentum, & qua fuerit causa constituendi iuramentum. Dic ut xxij. q. j. c. in summa. de poena per iurij, dic ead. causa xxxj. q. v. parvuli. & quot. modis puniatur per iurium, e. q. c. ult. & ext. c. & si Christus. & c. petiti. & xxij. q. ij. in summa. Hoc promissio no. hic. Primò substantiam, & formam iuramenti. ¶ Secundò no. tex. & gl. dum dicit, & committat: q. Potestas terrarum debent hereticos expellere de locis, in quibus sunt. ¶ Tertio no. q. appellacione domini, continetur domina, & sic masculinum habet concipere femininum, q. gl. Dyn. & lac. de Are. ff. de verb. sig. l. j. Cy. l. quicunq. C. de fer. fug. l. si quis in tantam. C. unde ul. Spec. tit. de disput. & alleg. s. post hoc. uerf. uel ibi, masculinum. & gl. Ioan. And. c. ut circa. de elect. lib. vj. Quartò no. q. in iuramento continetur possibile, ut hic, & xxij. q. v. c. de forma. Simile ext. de iure iur. c. breui. & c. quemadmodum. l. si. ff. qui satid. cog. C. de non nu. pec. l. si. & l. ad idem. s. si. de iur. pat. ¶ Vitimò no. q. Potestas terrarum debet malos asseores expellere. ¶ No. gl. ibi, quacunq. arte. de quo dicit in c. ueniens. ext. de iure iur. & plenè no. de hoc xxxj. q. v. s. quaritur de eo. Ibi secundum legem. idem no. tex. x. coll. de pact. iur. fir. s. iudices. ¶ Not. glo. no. q. tangere. ibi s. nulli. & C. de episc. & cler. auth. sed iudex. xj. q. j. c. ne honore. alijs inclipit. Imperator, & ext. de iur. cal. c. fi. Alijs autem testis iurat corporaliter tactis scripturis. No. Spec. de testib. s. sequitur. uerf. & no. & C. de testib. l. iurand. Item fallit in l. de creatiõibus. C. de episc. aud. No. gl. excep. circa hanc glo. uide quod habes in tex. & gl. ext. de const. c. j. & quod ibi no. Inn. & iij. q. vij. iudicet. ¶ Vitimò per hunc tex. in prin. dicit gl. q. Iudæus excluditur a potestate huiusmodi administracionis, l. si. C. de ludæis.

ADDITIO.

- 1 Poenimum. Fel. c. de monialibus. de sent. excom. post princ. uer. sed an masculinum. Adde quod no. in apofit. ad istum in l. j. s. sed & si certum. in uerb. masculinum. ff. de uent. in poss. mitten.

Ut ecclesia Romana gaudeat centum annorum prescriptione. Tit. III.

- 1 Hac constitutio est specialis quò ad ecclesiam Romanam, & ecclesias eidem subiectas.
- 2 Hac constitutio quatenus generalis.
- 4 Prescriptio hodie non sit sublata per ius canonicum, nisi in mala fidei possessoribus. Bona uel mala fides, quando curatur in prescriptionibus.
- 5 Iure can. in materia prescriptionum, an uti possimus in foro ciuili.
- 6 Bona fides de iure ciuili, an requiratur in prescriptionibus rerum ecclesiasticarum, licet sint longissimi temporis.
- 7 Prescriptio xxx. uel xl. ann. de iure ff. non reperitur.
- 8 Priuilegium concessum Romæ ueteri, illud etiam habet Roma noua.
- 9 Priuilegium exemptionis si conceditur alicui ecclesie, transit ad omnes alias suas ecclesias.
- 10 Abbas in ecclesia sibi data per patronum, habet idem ius ac si ipsam fundasset, & quale habebat in omnibus suis ecclesijs.
- 11 Priuilegium concessum Abbati, uel monasterio, an transeat ad ecclesias, uel possessiones postea que sitas.
- 12 Tempus centum annorum regulariter est finis uitæ hominis, & sic tantum presumitur homo uiuere.

LEGVM. Ecclesia Rom. cum ecclesijs subiectis centum annorū gaudet prescriptio- ne, in contractibus, causis, rebus, & omnibus actis, poena hanc legē non seruantibus imminente. ¶ No. secundū lac. q. hac constitutio, secundū quid est specialis, & habet locum solummodo in ecclesia Rom. & ecclesijs subiectis: & est generalis secundum quid, quia habet locum in omnibus contractibus, rebus, causis, & actis, ut in uer. cum enim. Sed cont. illa

constitutio quæ est i. hac constitutio in nouat. col. vij. secunda quid est generalis, quia generaliter pertinet ad omnes ecclesias: secundum quid est specialis, scilicet ad contractus, res, causas, & actus, quia ut j. dicam, in nouat secundū ueritatem. l. ut inter diuinum. C. de sac. eccl. quod habet locum in tribus casibus specialibus, scilicet in uenditione, donatione & legato, quod declarabo super glo. sed hodie. ¶ No. gl. sed hodie. ibi. per Azo. alij dicunt q. hac constitutio est generalis, & habet locum in quibuscunq. ecclesijs, prout est generalis, ita generaliter in omnibus corrigi per constitutio- nē. j. hac constitutio, quæ est specialis, & specialiter facit mentionem de hac constituto, ibi. & rub. & secundum istos il- la auth. posita C. de sac. eccl. auth. quas actiones. in fi. ibi, fo- la Rom. & c. est falsa, & illa opinio approbat in d. auth. quas actiones. & ibi istam opin. tenent doct. Ibi, contra, nā de iure can. & est alia opinio, quam gl. dicit iure can. probari, per c. cum nobis. ext. de refer. uult dicere per c. cum nobis. ext. de prescrip. Alj dicunt quòd hac constitutio loquitur tantum de ecclesia Rom. & alijs sibi subiectis, & ille tit. hac constitutio, corrigi tantum l. in. C. de sac. eccl. quæ dicebat in qua- tuor casibus tantum nō currere contra ecclesiam Rom. prescrip- tionem, nisi centum annorum. Hac autem constitutio non corrigitur per illum, imò in sua firmitate permanet, & hac opin. approbat per gl. j. hac constitutio, & c. in princ. Et hanc opin. probat hic lac. de Bel. & Azo in Sum. huius titu. ponit opin. & non firmat, quia inter glo. & Moder. do. sunt opin. Primò est ius Codicis, secundū quod contra ecclesiam est introducta prescriptio centū annorum in quatuor casibus tantum. l. si. C. de sac. ecc. Secundū ius est introductum per hanc constituto- nem, secundum quam prescriptio centum annorū est introducta generaliter contra ecclesiam Rom. ad quam libet ecclesiam, & in omni casu, ut patet hic in princ. ibi, ut ex hoc in totas catholicas ecclesias, quæ usq. ad oceanum, & c. j. uer. habeat itaq. & c. Et sic patet quòd hac consti- tutio est generalis in omni ecclesia, & hanc opin. uidetur te- nere gl. j. de incest. nup. in gl. hoc generale. ¶ Tertium ius est introductū per illam constituto- nē, hac constitutio, & c. per quam ius per hanc constituto- nē introductū, generaliter in omni ecclesia corrigi, & remanet hac constitutio in correctā, solum in ecclesia Ro. In alijs autem ecclesijs hac constituto per illam corrigi, & sic opinio posita per lr. in auth. quas a- ctiones. in fi. est uera, nō falsa, licet gl. ibi, & doct. teneant cōt. & hoc esset uerum, q. etiam de iure remaneat hodie priuile- giata ecclesia Ro. in prescrip- tione, & solum ipsa Ro. ecclesia & non alia ex prescrip. ext. de prescrip. c. cum nobis. & xvj. q. ij. c. nemo. ubi expressè dicitur. q. contra ecclesiam Rom. currit prescrip. centū annorū tantum, nō solum per iura cano- nica, sed etiam per ius ciuile. Ad idem ext. de foro cōpet. c. li diligenti. in fi. & xvj. q. ij. c. placuit. uerf. quas actiones. & hac opin. tenet Cy. c. ij. de reg. iur. lib. vj. ¶ Sed aduerte ad id quod gl. dicit, q. per decreta Inn. omnis tollitur prescriptio: c. uigilanti. & c. quonia ext. de refer. quia intellige illud esse uerum, in malafidei postrem alienam scientibus, & possiden- tibus, secus in bonafide. ut in d. c. & si diligenti. eod. tit. & hoc secundum ius can. sed de iure ciuili in istis longioribus prescrip. bona fides uel mala nō curatur. l. j. & l. si. c. & l. omnes. & l. cum notissimi. C. de prescrip. xxx. uel quadrag. ann. & l. si quis emp. eo. tit. ¶ An autem ista iura ciuilia sint hodie cor- recta per ista capitula, & an possimus eis uti in foro seculari, dic ut no. gl. d. c. quonia. & c. ij. de reg. iur. lib. vj. & gl. Ioan. And. ¶ An autem de iure ciuili in prescrip- tionibus rerum eccle- siasticarū, licet sint longissimi tēporis, requiratur bona fides & titulus, uide c. sine possessione. de reg. iur. lib. vj. c. si diligenti. & c. si. ext. de prescrip. ¶ No. gl. sic. ibi. nā, & c. tenet ista gl. q. de iure Digestorū non reperit prescrip. triginta, uel quadraginta ann. l. j. ff. qui. ex cau. ma. l. l. Sed cont. ff. de min. l. deniq. s. minore. ff. de diuer. & temp. prescrip. l. in usucapione. Sed pri- ma uerior est, & probat per tex. Inst. de perpe. in princ. & ibi no. de quo tex. meminit gl. d. l. lulij. No. gl. si. gl. quadraginta annorum. ibi. habet quatuor: ut l. si. C. de cen. lib. xj. ¶ No. glo. Rom. in fin. Istud intelligitur uerum, quantum ad hoc, quia istud

quia istud priuilegiū est concessum Romæ ueteri, ut in prin. dicitur. Sed priuilegiū habet Roma noua, ex quadā con- sequentia, ut patet in prin. dū dicit, ut ex hoc in totas catho- licas, & c. & maxime secundū opin. quam supra tenui in glo. auxilium. quod dicitur habes in tex. gl. si. in fi. C. de edict. diui ¶ Adri. toll. & xvj. q. ij. c. placuit. ¶ Et ex hoc tex. in prin. ibi, ut ex hoc, & c. arguit gl. quòd si datur priuilegiū exemptionis alicui ecclesie, intelligitur illa ecclesia esse exempta, cum om- nibus suis ecclesijs. Ita no. gl. xvj. q. ij. c. foelix episcopus. ¶ I- tem est in arg. iste tex. secundū lac. de Bal. quòd Abbas in ec- clesia, quam patronus sibi contulit, habet idem ius, ac si ipse fundasset, & quale habebat in ceteris suis ecclesijs. Quam q. gl. format in l. Polla. C. de his quib. ut in dig. De hoc idem in c. j. de iur. pat. lib. vj. ¶ An autem priuilegiū concessum alicui Abbati, uel monasterio, trahat ad ecclesias, & possessiones postea quasitas, no. ex. de priuileg. cum appella. & disputa- uat & bene in q. quæ incipit, Abbas quidam, & facit tex. ex. de cen. lib. c. j. in clemen. Et ibi, ita uis esse dignoscitur. ¶ No. q. tempus centum annorum dicitur esse regulariter finis uitæ hominis, & sic regulariter presumitur homo uiuere centum annis, de quo no. gl. l. ij. s. si dubitetur. ff. quemad. test. aper. & gl. tenet per l. ult. C. de sac. ecc.

ADDITIO.

- 1 Prescrip- tione. Fel. c. ad audientiam. col. pe. de prescrip. cum seq.
- 2 Annis. l. an usus fructus. in fi. ff. de usus. c. si. lxxxij. dist. & Card. clemen. j. de reb. ecc. non alie. & Pl. lib. vj. ca. xlviij.

De referendarijs. Tit. V.

- 1 Imperatori non conuenit auferre quod concessit.
- 2 Imperare est cum effectu obtinere, non sic petere.
- 3 Filius ex bono patre, bonus presumitur.
- 4 Referendarij qui sint.

IVM ALIIS. Numerus referendariorum in octonario numero debet terminari, his qui ultra hunc numerum tempore huius constituto- nis sunt constituti, in suo statu permanentibus, 1 poena contra facientib. imminente. hoc dicit. ¶ No. tex. ibi, ut qui sunt, & c. q. Imperatori non conuenit auferre concessa: ut hic, & illega debent esse priuilegia, & bene conferant. j. constit. quæ de di. s. illud. ¶ Secundò no. tex. ibi, neq. impe- trabit petita. Ex quo no. q. aliud est petere, & aliud impetra- re. Bt enim impetrare, idē q. obtinere, seu cum effectu ha- bere, ut hic. Idem in l. j. in prin. ut lit. pe. l. b. nihil enim peten- tibus. & gl. dicit, id est, concederetur. Ad idem j. de man. prin. s. si tibi. dum dicit, q. iustum est non impetrasse. ¶ Vitimò uol- ta q. ex bono patre, bonus presumitur filius. ¶ Quaro quid uult dicere tex. ibi, multitudo, & c. gl. dicit & uide per tex. ¶ No. gl. ij. ibi. sunt autem, & c. Tu dic secundū lac. de Bel. q. non erant aduocati simpliciter, sed erant quidam constituti sub certo numero, qui crimina coram principe proponebant, ut patet in s. primum quidem. & s. hac autē. Et no. glo. sed in quo, & uide q. d. no. s. quomodo oportet. episc. s. nō aliter.

ADDITIO.

- 1 Filius. Adde gl. c. uenerabilem. de elect. in uer. progenitores. & gl. l. quod si noluit. s. qui mancipia. uer. infamare. de edil. edict. ubi etiam uide Ang.

De incestis nuptijs. Tit. VI.

- 1 Poena debet suos autores tenere.
- 2 Homo qui non facit decentia naturæ, non reputatur homo, sed bestia.
- 3 Ignobiles acritus puniuntur, quam nobiles.
- 4 Poena sustigationis est maior, & est de mero imperio.
- 5 Filius tenetur alere patrem exannuitum.
- 6 Hac constitutio loquitur de quibuscunq. nuptijs illicitis.
- 7 Verbum, mox, appositum in dispositione, quid importet ipso iure, & quādo intelligatur. nu. 8.
- 8 Poena, de qua in l. si quis maior. C. de transact. intelligitur imposita ipso iure.
- 9 Bona an publicentur ipso iure in crimine lese maiestatis, & heresit, & ff. de i. l. c. 12.

- 10 Dissolutio pœnalis loquens per uerba futuri temporis, an intelligatur ipso iure, ubi remissio.
- 12 Bona committentium incestas nuptias, an transeat in fiscum, & dominium eorum perdatur ipso iure, & in fiscum transeat. Possessio bonorum committentium incestas nuptias, an transferatur ipso iure, & sine facto hominis in fiscum.
- 13 Fiscus non potest incontinenti bona committentium incestas nuptias apprehendere.
- 14 Poena relegationis non imponitur, nisi contra eum qui dolo delinquit.
- 15 An sit differentia inter masculum & feminam quo ad commissioem, uel uitiationem pœnarum incestarum nuptiarum.
- 16 Tex. de quo hic, et eius poena, loquitur in relegatide, et nō in deportatide. Filij committentes incestas nuptias, efficiuntur sui iuris.
- 17 Errans in iure, an dicitur esse in dolo.
- 18 Castè uiuere dicitur ille, qui est in matrimonio.
- 19 Filij nati ex incestis nuptijs, an sint legitimi, etiam quo ad successionem.
- 20 Statutum si dicit, q. masculus committens tale delictum, sic puniatur, & femina etiam eadem poena, intelligitur si talis poena femine etiam conueniat.

PRO INCESTIS. Primò ponitur poena cō- trahentium illicitas nuptias. Secundò ponitur, quo tempore hæc lex locum habeat. Tertio ponitur de legitimatione liberorum. Secunda in s. hoc quidē. Tertia ibi, in s. dubitatum. Masculi uiri & mulie- res illicitas nuptias contrahentes, poena hic statuta sunt puniendi, & eorum substantia liberis, si extant, alijs fisco appli- cantur. h. d. ¶ No. ex prin. q. poena suos autores debet tene- re. l. sancimus. C. de poenis. ¶ Secundò no. q. homo debet facere decentia natura, alijs non reputatur homo, sed be- stia. s. de mona. in prin. xxvij. q. j. c. si homo. ¶ Tertio no. tex. ibi, quòd magis sunt puniendi ignobiles q. nobiles, ut in uer. licet ei poena. de quo dixi s. ut iud. line quo quo suff. s. sic igitur. ¶ Sed ex hoc tex. no. ibi, & si uilis, & c. q. maior est poena sustigationis, q. relegationis, ut hic, & idem habes in l. in. ff. de iniur. Ex quibus tex. arguit, q. sustigatio sit de mero Im- perio, gl. Infit. quib. mo. ius pat. po. sol. s. relegati. l. nulli. C. de senten. Gul. de Cug. l. Imperium. ff. de iur. om. iud. Specu. tit. de iurisd. om. iud. s. j. uer. quid de relegatione. ergo multo magis erit de mero imperio sustigatio, cum poena sustigatio- nis sit maior, q. poena relegationis, ut s. dictum est. Et dicit q. an sustigatio sit de mero imperio, ponit Gul. d. l. imperiū. & eam etiam tangit Specu. d. uer. quid de relegatione. Mūd quod dico de sustigatione, intelligo de sustigatione magna, non de parua, quia est iurisdictionis, quod patet, quia com- petit & defensoribus ciuitatis, s. audien. j. de defen. ciui. ¶ Vitius no. tex. in uerf. si uerò contigerit. ibi, paciscendi aut- tem, & c. quòd filius tenetur alere patrem. ¶ C. de incest. nup. auth. incestas nuptias. l. murus. s. manente. ff. de iur. dot. No. glo. quod contingit. ibi. l. scripto. in fi. sed certè imò expressè le erat prohibitum talibus filijs relinqui, l. si quis incest. C. de incest. nup. ij. respon. ¶ No. glo. hoc generale. ibi, dum dicit, plus, & c. no. propriè dico quod dixi in d. constituto- nē, ut in ecclesia Romana & ibi casus talis. Sed lac. de Belui. te- net opin. Cy. cui etiam uidentur inherere doctō. in authen. incestas nuptias. C. eodem. Ibi, qui dicit. Prima opin. est ue- ra. & eam tenent doct. authen. incestas. & pro opin. gl. & doct. est tex. expressus, qui dicit sic esse de iure ciuili, tex. est in c. cum secundū leges. de hære. lib. vj. ¶ No. glo. ex hoc notabi- li. q. ubi in legis dispositione exprimitur uerbū cum, in- telligitur q. poena ponatur ipso iure. ¶ Tex. est cum glo. j. de feud. s. sancimus. uer. omnes. l. j. s. si pētor. ff. de posi. Ex tex. isto apparet, q. poena quæ apponitur in l. si quis maior. C. de trans. imponitur ipso iure, cum ibi sit uerb. mox. In uer. itaque omnia, & c. Dy. l. Imper. ff. de iur. fisc. circa hoc dicit, ¶ Quandoque delinquitur circa rem, contra legis prohibi- tionem, & tunc ipso iure dominium perditur, & fisco applica- tur. l. commissa. ff. de pub. & d. l. Imperator. & l. j. an bona. eo. tit. Quandoq. non delinquitur circa, sed extra rem, ut cō- mittendo homicidium, uel aliud crimen, & tunc dicit ipse q. est necessaria sententia super crimine, ut bona publicentur, l. post

1. post contractu ff. de don. l. ex iudiciorum ff. de accus. ff. de iur. f. l. i. a. u. f. r. r. s. in reatu. f. Fallit in crimine laesa maiestatis, & haresis, l. pen. in fi. C. ad leg. l. u. l. maiest. l. donationes. in fi. ff. de don. & d. l. ex iudiciorum. Sed aduerte, quia illud qd dicitur Dyn. q. quando no delinquitur circa rem, sed aliter qd est necessaria sententia, est uerum in dubio. Sed si in legis dispositione exprimeret uerb. mox, uel statim, uel simile, intelligitur ipso iure, ut hic no. gl. s. alleg. f. Tre primu & secundu di. stum Dy. limita secundu regitraditam per gl. quia aut lex uerbo praesentis temporis, aut futuri, & c. l. i. u. b. e. m. C. de fac. eccl. & C. de iurisd. om. iud. l. i. C. ne lic. pot. l. j. & l. ij. s. quod si actor. C. de iur. cal. C. unde u. l. i. si quis in tantam. & s. de non alie. s. sed neq. f. Item aduerte, qd illud quod dicit Dy. q. in crimine laesa maiestatis, & haresis publicantur bona ipso iure, no uidetur uerum, quia no perditur dominiu ipso iure, sed ius administrandi, d. l. allegatis per Dyn. in l. quaesitum, qui & a quib. ff. quae lex alleg. ad hoc per Iaco. de Aret. ut refert Cy. l. fin. C. ad leg. l. u. l. maiest. sed de iure can. est expeditu, quia crimine haresis perditur dominiu ipso iure. 12 re. d. c. secundu leges. f. No. gl. sed hunc quid. in fi. no. gl. quia uidetur quod uelit dicere, qd expectaret sententiam, & fructus medij temporis no essent fisci, sed ipso iure perditur dominiu, quod tene meti propter hoc, & alium effectum, ut no. docto. d. auth. incestas. sed licet hic perdatur dominiu, & in fisco transferatur, tamen non uidetur qd transferatur in fisco possessio ipso iure, quod no. in simili in l. cu duo. bus. s. idem respon. ff. de loci. C. de sac. eccl. l. fin. & l. licit. s. fin. ff. quod conditio. uni. Solu enim reperio quod trāsferatur possessio ipso iure, & sine hominis facto, l. raptores. s. fin. autem. C. de episc. & cler. nisi hoc fieret iure uniuersalis acquisitionis, l. si adoptauero. ff. de precat. f. Quaro, nunquid fiscus poterit incontinenti talia bona apprehendere, sed gl. hac, dum dicit, sed ad quid proderit, uidetur uelle qd demu lata sententia bona auferantur. Pro hac glo. uidet tex. d. c. cu secundum leges. ubi apparet, quod in crimine haresis publicantur bona ipso iure, & ipso iure perditur dominiu, tamen bonoru apprehensio no fit, nisi lata sententia super crimine, ut ibi dicitur. f. No. gl. ex hoc. ibi, imponitur. no. qd poena relegationis no imponitur, nisi contra eum qui dolo delinquit, & sic fit factum & ius. f. Et ibi, quocumq. iure, ignorantia, no. ex hac gl. differentiam inter masculum & mulierem, uide s. quod mulier excusatur, & c. & idem uidetur sentire gl. qui contra. C. eo. Sed contr. not. in l. si aduerti cum incestu. s. fratres. ff. de adult. & idem pro huius glo. declaratione dic ut plenē no. per doct. d. l. qui contra. ubi ipsi hanc glo. & aliam examinat. f. Quaro, dicitur hic in gl. prima, re. legatio. loquitur ergo hic de relegatione. Sed contra hanc gl. fortiter facit quia tex. iste dicit qd filij legitimi efficiuntur sui iuris, ut j. eod. uer. si uerō contigerit. & s. si autem uxorem, quod no contingit per relegationem, sed per deportationē, ut inffit. quib. mod. ius pat. pot. sol. s. cum autem. & s. re. legati. Item isti perdunt bona, ut hic, in uer. si eis poena. quam non cōtingit in relegato, sed in deportato. l. deportatorum. C. de poen. sed sustinendo glo. possumus dicere, qd filij efficiuntur sui iuris, & bona confiscantur, quia lex hoc dicit. & uide gl. auth. incestas. C. eod. & quod loquatur in relegatione, uidetur sentire glo. ut j. ut nul. iud. s. fi. in iij. opp. Et eo qd dicit, quod hic loquitur in eo qui retinet ciuitatem & idem no. in auth. bona damnatoru. C. de bo. proserip. ubi docto. 17 res pedes non firmant. No. tex. hoc ius. f. Sed aduerte ad id quod dicit, scilicet qd errans in iure excusatur a dolo, nec dicitur esse in dolo. Cum qua concor. quod no. in l. j. in fi. ff. de ambi. C. ad leg. Faustam de plag. l. si plagi. l. igitur. ff. de libe. 18 caus. No. gl. id est, re. legatio. ibi, iij. f. No. ex hac gl. quod ille, qui in matrimonio dicit castē uiuere, quod facit pro eo qd dixi in s. cum igitur. s. de non eligen. ij. nub. f. Quaro an filij nati ex istis incestis, uel similibus nuptijs sint legitimi, gl. in d. l. qui cōtra. dicit, aut ambo scientes, aut ambo ignorantes: aut unus sciens, alter ignorans. Primo casu utriq. parenti sunt illegitimi. Secundo casu utriusque parenti sunt legitimi. Tertio casu, parenti ignorant sunt legitimi, parēti uerō scien-

ti sunt illegitimi. Sed contra istud tertium membrū opp. e. ij. ext. qui fil. sint legit. dicunt doct. d. l. qui contra. q. d. glo. est de iure ciuili, sed de iure can. si alter coniugum est ignoras, alter sciens, filius est legitimus utriq. parenti, quod tantum seruetur in ordinibus, sed ius ciuile seruetur in successione. Ita dicit ibi doct. per d. c. ij. Sed certē illud c. hoc no bene probat, quia ille tex. significat, qd ambo fuerunt ignorantes, & idē alleg. melius quā c. ex tenore. ext. qui filij sint legit. & ibi no. in c. fin. s. j. de clande. despon. super uerb. parentes. l. aduerte id quod dicunt doct. qd quantum ad successione seruetur ius ciuile. Sed c. ex tenore. dicit expressē, qd talis habetur ut legitimus, quod ad successione, & sic non uidetur bene dicere. No. etiam per gl. xxxiij. q. v. c. cum in captiuitate. Possemus fortē dicere, quod d. quantum ad successione seruetur ius nostru, in foro speculari, in terris subiectis imperio, c. j. ext. de nou. ope. nunciat. & c. ij. de arb. lib. vj. & c. ij. de reg. iur. eod. lib. d. c. ex tenore. De iure ciuili tamen habetur ut legitimus, quod ad successione. f. Utimō no. glo. quae incipit, excepta poena. ex qua glo. cum tex. no. qd si dicit statutum, quod masculus tale delictum committens, puniatur tali poena, & eadem poena puniatur foemina: debet intelligi, dummodo illa poena mulieri congruat, & idem ubi cūq. dicitur, & talis puniatur eadem poena. C. de ler. fugit. l. quocunq.

ADDITIO.

a. Tenere. Fel. c. ius generale. j. dist. in v. col. in med. uer. quamuis poena. qd quod ibi dixi in apof.

b. Natura. Bal. s. filij nati. tit. si de feud. sue. controuer. dum dicit, quod imperator legitimans spurios, statibus legitimis & naturalibus, est unū pecun.

c. Patrem. Cast. l. j. s. ius naturale. ff. de inst.

d. Iure. Ange. l. j. c. de poena iud. qui ma. iud. & in l. si quis posthac. C. de bon. proserip. & in l. si quis. C. de pos. & hic, & j. ut sine prohib. ma. cred. s. praeterea igitur. Adde quod no. in apof. ad istum, in quib. ad hac. m. ij. uer. hoc autem est uerum. in apof. in eod. uer. C. de usur.

- 1. Filius tenetur alere patrem exbannitum.
- 2. Filius tenetur alere matrem exbannitam.

ET HOC. Poena huius legis obtinet in nuptijs futuris, & non in praeteritis, ante hanc legem dissolutis, nec etiam postea intra biennium, sed in nuptijs ultra biennium durantiibus poena locū habet per omnia, ac si nuptie illicitae post fuerint contractae. Ibi, id est, futurū, hoc est, uel la lex, & eius poena habeat locum in casibus futuris filijs, scilicet incestuosis, f. No. uer. si autem uxorem. quod filius tenetur alere patrem exbannitum. s. eod. uer. si uerō contigerit. Quaro de intellectu uer. si uerō. Hae glo. super uer. ad filios. & super uer. concedimus. ponit secundam lectu. tene primā, quae magis applaudit literae, uidelicet quod loquatur de filijs natis ex incestis nuptijs, & primō loquitur quādo sunt solum incestuosi, sine filijs natis ex legitimis nuptijs. Secundō in uer. si uerō, loquitur quando non sunt incestuosi, sed sunt cū filijs natis ex legitimo matrimonio. Secundo quaro, de intellectu uer. si uerō. Hae gl. ponit duplicem intellectum, & uterq. est uerū. Quaro, hic dicitur f. qd filij tenentur alere patrem exbannitum, an similiter teneantur alere matrem exbannitam. Doct. tenent quod sic, quia est eadem ratio, de quo per doct. auth. incestas. v. q. C. de incest. nup. No. gl. ex quo. & ibi s. si autem, qualiter hoc procedat, dicitur dicam. j. ut facta noua constit. in prin.

ADDITIO.

a. Exbannitum. Bart. in tract. alimentorum. uer. quaro in quo loco. & seq. & Ang. hic, licet Bal. contra in c. iij. col. de pace tenen. in usi. fin. & limita uerum, nisi sit bannitus ob pacem ruptam. Bal. d. c. s. si quis hominem. & Lud. l. iij. col. ff. de in ius uoc. Bal. auth. bona. C. de bo. dam. & Arc. in tract. malef. uer. publicanus. Alex. de imo. l. ij. ff. de in ius uoc. & Ang. j. ut nulli iudic. s. ut autem. Firmanum in suo aureo repertorio. uer. si lius banniti.

- 1. Filij naturales legitimi possunt existente etiam sobole legitima. intellige per matrimonium. nu. 4.
- 2. Filij legitimi succedunt alijs filijs legitimis, legūmi legitimitatis, intellige de legitimitatis per matrimonium. nu. 5.

3 Legitimus per matrimonium habet omnia remedia contra testamentū, quae habet legitimus & naturalis.

DEBITATVM. Naturales liberi legitimi efficiuntur inter patrem & matrem, nuptijs & nuptialibus documentis interuenientibus, etiam extantibus filijs legitimis ex primo matrimonio, & etiam liberis post dotalia instrumenta natis, & mortuis. f. No. j. qd filij naturales possunt legitimi existente etiam patris legitima sobole. Secundo do. no. f. quod filij legitimi succedunt alijs filijs legitimis, & econuerso, ut hic, aliter utriq. succedunt. Posset tamen dici qd hic referatur ad patrem succedentem talibus filijs legitimis, & econuerso. Tamen illud quod dixi, est uerum. Nam legitimi per matrimonium habent omnes successiones quas habent illi, qui ab initio sunt legitimi, & naturales, j. quib. mod. na. eff. sui. s. trib. uer. reliqui. col. vij. f. Tertio no. tex. ibi, uenient qd legitimatus per matrimonium habet cōtra testamentū omne remediū, quod datur filio ab initio legitimo & naturali, ut hoc tex. uer. quid ei. & ad hoc alleg. hunc tex. & gl. j. quib. mo. nat. eff. leg. s. illud. col. vj. f. Op. ad j. no. uide tur qd filij naturales non possunt legitimi superstitibus patri filijs legitimis & naturalibus, ut j. quib. mo. nat. eff. sui. s. generaliter. Sol. hic loquitur in legitimatione per matrimonium, ibi in legitimatione per rescriptū principis, quo casu non possunt legitimi existentes legitimis filijs. Inffit. de nup. s. fi. C. de nat. lib. l. communi. s. fi. f. Ad h. no. opp. & uidetur qd filij naturales legitimi non succedunt fratribus suis, nec alij agnato, nec cognato, sed soli patri, j. quib. mo. nat. eff. sui. s. filium. col. xij. & C. de nat. lib. l. communi. in prin. & quod no. gl. iij. eo. tit. sol. ibi loquit de legitimatione per oblationē curiae factā filio naturali per patrem, hic uerō loquitur de legitimatione per matrimonium sequens, quo casu succedit agnatis, & cognatis patris, ut hic, & s. dixi, & hanc materiam dicam plenē in d. s. tribus.

COLLATIO TERTIA

De lenonibus. Tit. I.

- 1. Pietas magna est meretrices ad matrimonium & castitatem deducere.
- 2. Castitas sola representat animas Deo.
- 3. Furtum & latrocinium committere dicitur, qui contra castitatem committit.
- 4. Potestas qui uigore statuti habet arbitrium inquirendi contra fures & latrones, poterit inquirere si uirgo fuerit clam deflorata.

LEX ANTIQVIS. Lenones qui iuuenctulas decipiunt, & ad uitā miseram ducunt, ultimo supplicio sunt puniendi, poena lib. x. auri & domus publicatione domino domus immittente, nulla cōtra hanc legem utilitura cautione, uel fideiussione. f. No. j. qd magna pietas est, meretrices ad matrimonium & castitatem deducere. f. Secundo no. s. sancimus, qd sola castitas representat Deo animas. s. cū igitur. s. de non alie. uer. optimū. s. quāta. s. quo modo oport. b. episc. extr. de prob. c. causam. b. ad fi. xxxij. dist. c. feriatim. & c. hospitalium. & seq. cum simi. & no. j. c. ext. de uoto & uot. 3 redemp. f. Tertio no. in l. praconizamus. ibi, casti fuerint, & c. Ex quo habes, qd committit furtum & latrocinium, qui contra castitatem committit, & est etiam arg. secundum lac. de Bel. qd f. si Potestas est concessum arbitriū contra fures & latrones inquirendi, qd si uirgo fuerit clam, uel publice deflorata, potestas habebit arbitriū in istis. c. innotuit. circa fi. prin. ex. de el.

ADDITIO.

a. Deducere. Adde quod est opus misericordiae, ducere meretricem in uxorem. c. inter opera. de spon. nec est culpandus, qui eam ducit uxorem, ut scit Oseas propheta. xxxij. q. j. non est culpandus.

b. Causam. Et ibi Fel. ante si. uer. gl. fi. & ibi dixi in apof.

De defensoribus ciuitatum. Tit. II.

- 1. Scripturae adhibetur fides ex qualitate & fide persona scribentis.
- 2. Testes, uel instrumenta si aduincem sibi contradicunt, & a diuersis partibus Bar. super Auth.

tibus producuntur, inspicitur quis sit dignior. 3. Iudex potest per se acta conscribere, & scribere. 4. Ille maior & honestior reputatur, qui praest melioribus. Doctores qui habent bonos & honestos scholares, praesumuntur meliores. 5. Electio fieri debet per angulum. 6. Haeredes tabellionis non possunt instrumenta in notam redacta redigere in publicam formam sine superioris licentia. 7. Absentes in electionibus si sunt in eadem prouincia de iure canonico requiri debent, secus de iure ciuili.

ISI VELOCITER. Defensores ciuitatis debent eligi utri honesti, & fide digni & ciuitatis nobiles, & per circuitū praesentis iurisdictionis ab electoribus, antiqua solennitate seruata. h. d. usq. ad

1. s. iusturandū. f. No. ex prin. in uer. quae uerō. ex qualitate & fide persona, est adhibenda, uel no adhibenda fides scripturae, ut hic & C. de prob. l. i. u. b. e. m. ff. ad leg. Cor. de Fal. l. fin. ext. de fin. inst. c. cū dilectus. ad fi. l. si quis ex argentijs. s. j. & quod ibi no. ff. de eden. s. de non alie. s. ad hoc autē. & quod ibi no. C. de fuce. & archa. l. aliquid. li. x. & sic ex persona scribentis habet fides eius scripturae, uel non. f. Itē est ar. qd testes, uel instrumenta aduincem contradicunt, & a diuersis partibus producuntur, est inspicendū quis sit dignior, & a diuersis partibus sit, ut hic, & l. s. alleg. Ad idem, ut iu. si quo. iust. s. eos. uer. ideoq. de quo no. gl. ff. de testi. l. ob carmen. s. testes. C. de fin. inst. scripturae. j. de testi. s. si uerō. & ibi no. f. Item in hōe uer. uidetur tex. qd iudex ipsemet possit per se acta conscribere, seu scribere, de quo agit gl. parua in l. i. u. b. e. m. s. his quoq. de fac. ecc. Circa qd Inn. c. cū tu. ext. de test. & Spe. tin. de inst. 4. edi. s. satis utiliter. uer. j. f. Tertio no. in uer. nos igitur. quāto quis praest melioribus, tantō maior & honestior ipse reputatur. & sic est arg. pro doct. qui habet bonos & honestos scholares, de quo glo. in proo. ff. s. fi. Quarto no. in uer. hoc enim. f. electione debere fieri per angulum. f. Item no. uer. si uerō. qd haeres tabelli. in fit. redacta in notā, non possit in publicam formam redigere sine auto. superioris, de quo dicit ut ext. de fin. inst. c. p. e. & ibi no. in uer. interim, & prosequere ut s. Ibi etiam no. gl. ex hoc inuito, alio, l. praeside, & ibi in tex. praes non potest eum remouere, s. prox. quod olim poterat, ut s. s. prox. f. No. gl. omnes enim. Veritas est qd de iure Cano. debent omnes absentes requiri, si sunt in eadem prouincia, ut ext. de elect. c. cū inter uniuersas. & c. seq. ubi per Inn. & c. quod licet. eo. tit. & gl. Inn. c. cum nobis. uer. reuocata. re. co. tit. & gl. c. fin. ext. de ma. & obe & vij. q. j. c. factus est. qd no. in c. cum omnes. ext. de const. & c. praesentium. de test. li. vj. Sed de iure ciuili sufficit eos solenniter uocari qui praesentes sunt, & qui absentes sunt de necessitate uocari non debent. Requiritur tñ sint praesentes duae partes, ut hoc s. & C. de decu. l. ij. & l. nominatum. li. x. l. nulli. & l. planē. ff. qd c. uni. no.

1. Ius remouendi competit illi, cui competit ius confirmandi. Auctoritas superioris quando requiritur in reuocando concessionem. 2. Defensores ciuitatis per se, non per uicarios regunt ciuitatem. 3. Praes prouinciae non prohibet defensorem ciuitatis agere quicquid nulli iurisdictione minoris iudicis non cessat propter praesentiam maioris, & quae liter hoc intelligatur. 4. Confirmare an dicatur qui dat & confirmare, an sint idem. 5. Prescribi an possit, & merum & mistum imperium, consuetudine. 6. Confirmatio superioris semper requiritur, quamuis uniuersitas facit electionem & dat iurisdictionem. 7. Uniuersitas non habet iurisdictionem, & sic alia per se exercere non potest. ISIVRANDVM. Defensor ciuitatis iusturandū praestare debet, solum biennio administratus, & a praesentis confirmandus, & remouendus, uoluntati iurisdictionis nem exerceat, & non ea quae sunt meri & misti imperij, praesentis fide non ualentē eius iurisdictionē impedire. hoc dicit, usq. ad s. deinde, iudices & uicarios, & clarissimos. Ibi iudices, scilicet, praesides omnes, id est, defensores iudicū, id est, praesentis, contra se gesta, id est, contra uoluntatem suā. f. No. existo. s. j. quod illi competit ius remouendi, cui competit ius confirmandi, ut hic, Et de hoc an in reuocando sequatur superiotis

superioris autoritas, quae debet intervenire confirmatio, dic
 2 ut no. in l. omnes pop. ff. de iust. & iur. t. Secundo no. in uer.
 nulla. q. defensoribus civitatis non licet in civitate ponere ui
 carnis, sed per se debent regere civitatem, quod est contra quos
 3 dam Potestates Bononien. de quo dicitur in gl. t. Tertio no.
 tex. illum q. praesens non potest prohibere defensorem agere
 quod uult, & iurisdicatio defensoris non cessat propter praesentiam
 4 praesentis. Et sic uidetur hic casus, q. propter praesentiam
 maioris iudicis non cessat iurisdicatio minoris iudicis, de
 quo in tex. & gl. C. de dona. l. in hac. & ibi per doct. Ad idem
 facit xv. dist. c. ecce. cuius cont. no. ext. de off. leg. c. uolen
 tes. de privileg. c. antiqua. §. dominice. C. de pala. sa. lar. l. ni
 hil. ubi gl. conor. cum hoc tex. t. Opp. dicitur hic q. qui confir
 mat, dat. cont. ff. de iur. om. iud. l. j. & quia gl. dicit, q. non sunt
 per omnia similia dare, & confirmare, sed dic, ut ibi no. per
 Iac. de Bel. An autem eo ipso q. quis dat, uideatur confirma
 re. gl. cum inter canonicos. ext. de elec. No. gl. maiori. l. bi.
 in l. j. §. ij. Quarto modo accipit iurisdicatio pro modica cor
 rectione, d. l. Imperii. & circa praecedentem partem gl. uide
 quod no. in l. j. in §. gl. ff. de iur. om. iud. In ea. gl. ibi, ex con
 5 suetudine. t. No. ergo ex hac gl. q. merum & mistum impe
 rium potest consuetudine praescribi, idem no. In. quib. mo.
 ius pat. pot. fol. §. reg. C. de diuer. off. l. uiros. l. xj. C. de su.
 l. l. j. lib. xj. C. de pas. pu. l. j. in §. eo. lib. Azo in sum. eiusdem
 tit. dicit, quod d. excep. certae ciuit. quae habent priu. habet usur
 pauonem, non consuetudinem, quasi dicat per consuetudines
 non potest mero & misto imperio praescribi, de qua q. no.
 6 l. j. C. de eman. lib. dicam in d. l. uiros. t. Quarto, uide quod
 dicitur defensoris requirit confirmationem, an semper quan
 do uniuersitas facit electionem, & dicitur iurisdiccionem, sic neces
 saria superioris confirmatio? Tex. hic in uer. confirmandus.
 uidetur uelle q. sic. ad idem §. eo. in prin. & ita no. tene gl. per
 7 hos tex. per l. & quia ff. de iur. om. iud. t. Quarto an uniuersitas
 quae dat iurisdiccionem, possit ipsa per se iurisdiccionem
 exercere? Dicit Inn. q. licet uniuersitas det iurisdiccionem, non
 tamen habet iurisdiccionem. Idem not. ipse in c. cu accessis
 sent. ext. de const. in l. j. q. facit quod no. ipse de off. ord. c. ij.

ADDITIO.

- 1 Prescribi. Fel. c. cum non liceat. col. pen. de prescri.
- 2 Defensor prohibet testimonium de peritia, & honestate scholaris.
- 3 Index an possit testificari de ijs quae coram ipso gesta sunt.
- 4 Delegatus uel arbiter quando possit sibi eligere notarios.
- 5 Baiuli uocantur officiales.
- 6 Statu. um loquens de officialibus, comprehendit baiulos.

DEINDE. Defensor publica debet exigere tributa, &
 inordinate agentes uidere, & publice remouere tu
 multum, & officialis provinciae debet ei auxiliu im
 partiri, & ex curia provinciali unu exceptoriu, & duos offi
 1 ciales habere. hoc dicit usq. ad §. & iudicare. t. No. tex. ibi, &
 ipse testimonium, &c. Nam ex isto tex. arg. lac. Belu. quod
 doctor de peritia & honestate discipulorum debeat testimo
 2 nium perhibere, ut hic, & xj. q. j. c. j. & C. de aduo. diuer. iu.
 l. ij. & l. ne mimi. §. peritos. t. Itē facit iste tex. q. iudex potest
 testificari de his quae acta sunt coram eo, de quo per gl. C. de
 arbi. l. ne in arbitris. §. si autem in scriptura. l. ob carmen. §. j.
 3 ff. de test. & ff. de prob. l. quoties. §. ff. t. Vltimus ex uer. ex pro
 uinciali hic uidet tex. q. iudex delegatus, uel arbiter, non pos
 sit sibi eligere notarios uel nuncios, sed eos debet de curia su
 perioris accipere. in contr. facit j. de iud. §. de unoquoq. col.
 4 vj. C. de spor. l. ij. Sed dic, q. de curia superioris debent elige
 re & accipere, si ex eadē haberi possunt. ar. huius §. alias pos
 sunt sibi eligere. arg. l. ij. ff. de iur. om. iud. C. de iud. l. quoties.
 5 gl. ff. de inter. ac. l. j. §. j. in gl. sed quomodo. t. Vltimo no. tex.
 ibi, & duos officiales. ex quo not. baiulos uocari officiales.
 Pro quo est gl. j. de iud. §. de unoquoq. col. vj. qd' tene men
 ti pro statutis dicentibus, q. si officiali potestatis, uel capita
 nei quis facit iniuriam, iniurians puniatur tanta poena: q. si
 fiat iniuria baiulo in curia seruienti Potestatis, dicatur fieri
 iniuria officiali Potestatis. Item debet eligi baiulus, & j. de
 iu. §. nullo. col. vj.

ADDITIO.

- 1 Perhibere. Fel. c. nemo. post prin. uer. item op. p. ibi, & per hoc inferitur de
 sumo. Adde quod illius solius testimonio de hoc creditur. Bal. l. ne mimi. in
 iij. & ibi posui in apostil. ad ipsum. uer. de peritia sua scholaris. C. de ad
 uo. diuer. iud. Bar. l. non aliter. eo. tit. & in prima const. Digest. §. ontem,
 ad fi. & dixi post Pan. c. nemo. nu. iij. uer. de peritia. ext. de simonia.
- 2 Defensor civitatis pro causis non transcendentibus trecentos aureos, &
 non praesens adiri debet.
- 3 Causae transcendentibus ccc. aureos, an delegari possint.
- 4 Acta & reformationes quae non sunt in archiuo publico, non probant.
- 5 Scriptura sumpta ex archiuo publico probat.
- 6 Dicitio, etiam, implicat casum contrarium.

ET IUDICARE. Defensores in causis pecuniarum,
 usq. ad trecentos aureos iudicare debent, conuentio
 ne in uetio examine prohibita, appellatione ad praesentem
 dem permissa, & in curia circa personam defensoris ab officio
 libus uetita, & successoribus electione mandata. Item pro de
 fensoribus ciuitatis debet legitimatio haberi pro actoru cu
 stodia, et defensores gratis debent administrare, nec aliquid
 accipere, nisi salaria publica. hoc dicit usq. ad §. audier. §. im
 pe. dixit de uoluntaria iurisdiccionem, nūc dicit de cōtentio
 1 sa. t. No. ex hoc tex. q. quis non potest adire praesentem pro
 uinciam, pro causa quae sit in trecentis aureis, sed debet adire
 defensorem ciuitatis, & contra faciens puniatur, adeo quod
 etiam si actor succumbat, non debet uictori in expensis con
 demnari, licet regulariter uictus uictori debeat damnari in
 expensis, l. propter adum. §. siue autē. de iud. §. oportet. & est speciale hoc in odium trahentis aduersariu in uetio
 2 examine. t. Quarto an cause pecuniarum ultra trecentos au
 reos possint delegari. gl. sed olim. in fi. dicit q. no. nisi in duo
 bus casibus. & idem no. in l. imperii. ff. de iur. om. iud. & in
 gl. pe. & d. l. ij. de ped. iur. Sed cont. no. l. nec quicquam. §. ubi
 decretum. ff. de off. procon. & leg. cuius opinio. uidetur se
 3 qui lac. But. ff. de iur. om. iud. l. iudere cauere Sed tu tene or
 pin. gl. praecedentium, quam tenet lac. de Arc. ut no. in l. j. C.
 de ped. iur. No. hic sapē. adde qd' no. in §. tripli. In. de act.
 4 Venio ad uer. praescripta. t. Et ex hoc tex. no. arg. secundū lac.
 de Bel. pro actis & reformationibus, quae non sunt in archi
 uo publico, seu in causa actorum, quibus non est fides adhi
 benda. Sed si aliqua scriptura assumere de archiuo publi. d
 5 debet dari, & est cū gl. in auth. ad hoc. C. de fi. in §. de his
 qui ingre. ad app. §. sancimus. in glo. super uerb. testimoniu.
 6 t. Vltimo in uer. quia uero. no. glo. q. d. ex qua habes, quod
 b dicitio, etiam, habet implicare casum contrarium. Nam maior
 & minor sunt contraria. Idem no. l. j. C. si mi. se ma. dixē. ff. de
 hær. in. l. si quis. in gl. super uer. etiam. In. de iure nat. §. ple
 bicitium uer. plebs. Idem dic de dictione, aut, ut §. de non
 alie. §. si idem poenis.

ADDITIO.

- 1 Stari. Adde q. debet dari tribus concurrentibus, Fel. c. u. causam. de prob.
 iij. col. uer. in ea glo. & latissime no. c. ad audientiam. col. iij. ante medium.
 uer. prima conclusio. cum pluri. seq. de prescrip.
- 2 Etiam. Adde quod no. in apostil. & ad istum in l. bonorum. v. uer. dicitio
 etiam. C. qui admit. ad bo. possess.
- 3 Instigatio, uel castigatio, dicitur simplicis iurisdiccionis.
- 4 Carceratio an sit simplicis iurisdiccionis, uel meri & misti imperij.
- 5 Doctores antiqui praesentur nouis, & qualiter intelligatur, remissine.
- 6 Frequenter aliquid fieri, an dicatur quod sit bis.
- 7 Dicitio saepe, in quot uicibus uerificetur, remissine.
- 8 In honoribus continuandis, illud, quod maior pars facit, non uidetur ab
 omnibus factum.
- 9 Cives ciuitatum ea quae sunt principis, alijs dare non possunt, etiam si om
 nes consentiant.
- 10 Popularis appellatur, qui non est nobilis, & quando ueniat appellatioe
 popularis.

AVDIENT. Defensores leuia crimina audiant, & cō
 petenti castigatione puniant, poena quinq. lib. auri,
 cōtra faciētes hac lege ordinata, defensoris officio
 ultra bienniu non durante, nisi tota ciuitas nullo relicto
 eum cler

eum elegerit. h. d. usq. ad fi. Et Imperator, §. dixit de uolunta
 ria, & cōtentiosa circa causas ciuiles, nunc dicit circa causas
 1 criminales. t. No. tex. ibi, castigatione cōpetente, q. castiga
 tio, uel castigatio uidetur esse simplicis iurisd. ut dixi in §. j. §.
 2 de incest. nup. t. Secundo no. ibi, detruendo in carcerem. nam
 hic uidet tex. q. carceratio non sit de mero uel misto imperio.
 Nam uidet hic q. defensor ciuitatis non habet merū & mistū
 imperium ar. §. eo. §. nulla. in fi. In contr. uidet l. j. §. exa. c. de
 orig. iur. ff. de in ius uoc. l. ij. prater ea in carceratio est priua
 tio libertatis, l. ij. ff. de lib. ho. exhi. de cond. & dem onst. l. Ti
 tio, sed causa libertatis est de mero & misto imperio, C. de pe
 da. iu. l. placet. ergo. & C. Ro. in ti. quae causa dele. poss. in libel
 lis suis. §. sunt autem, ita tenet, q. sit meri & misti, in contrariū
 alle. hunc tex. & non respōdet, & ideo tu dic de hac questione.
 no. Gul. l. Imperiū. ff. de iur. om. iud. per cuius dicta apparet
 3 sol. huius q. t. Tertio no. tex. ibi, sub maioribus cōstitutis, & c. q.
 est ar. pro doct. antiq. cōtra nouos, & dicit uo. no. in gl. in §. or
 4 dinatione, §. de mona. C. de ann. cui. l. j. lib. xj. Itē no. in fi. t.
 a qd' dicit frequenter fieri, q. sit bis. Cont. nā ad ea. cū l. se q. ff.
 de leg. & j. ut immobilia ante nup. dona. §. cū uerō. de qua di
 ctione habes C. quae sit long. cōsue. l. j. & ext. de ui. & hon. cle.
 5 c. monasteria. Quid in dictione t. saepe, quot uicibus uerifi
 cet, no. gl. j. de test. §. q. uerō saepe. t. No. tex. ibi, relictae nul
 lo. q. in honoribus cōtinuandis, illud qd' facit maior pars,
 non uidet omnes fecisse, l. no. nominationū. C. de decu. lib. xj.
 ff. ad mun. l. quod maior. cū si. & ista uidetur uera solu. q. hic
 sit speciale in honoribus cōtinuandis, quae tenet lac. de Bel. li
 cet aliter uideatur. no. per Cy. l. ij. C. quae sit long. cōsue. iij. q.
 7 prin. t. Vltimo no. tex. in fi. ibi, & modis omnibus. arg. secū
 dum lac. de Bel. pro his quae sunt principis, q. cives ciuitatu
 alijs dare non possunt, etiā si omnes consentiant nullo relu
 8 cante. t. Vltimo no. gl. idē multo magis. q. appellat p popula
 ris, qui non est nobilis, ut hac gl. iuncta cū tex. qd' tene menti
 pro statutis & reformationib. loquentibus de popularibus.
 Et hoc dico, q. alijs p expressa significacione, appellatione
 populi, seu populariū, continent nobiles, & etiā existētes in
 dignitate, non ignobiles, In. de iur. na. §. plebicitū. uer. pleb.

ADDITIO.

- 1 Bis. Fel. c. licet hely. in prin. j. col. uer. v. no. de simo.

De mensura cleri. ord. Tit. III.

LEGEM. Numerus clericorum antiquus debet
 seruari, nullo loco debet augeri, & nullus debet
 substitui in casu defunctorū, donec perueniatur
 ad antiquū numerū, illis qui sunt iam ordinati,
 remanentibus eo ordine in quo sunt, & si in una ecclesia in
 qua est diminutus numerus clericorū, & in alia superabun
 det, debet eligi clericus de illa ecclesia, & ad illam transferri,
 non autem debet noua creatio clerici fieri. Ibi, donec nume
 rus in remedio, id est, donec perueniat ad antiquū nume
 rum, in quo numero possessiones ecclesiasticae sufficiebant
 per ordinationes, quibus erat statutus modus clericus anti
 quis, & ab initio ordinatis.

De mandatis principum. Tit. III.

- 1 Arg. q. privilegia antiqua quae peti possunt, renouentur.
- 2 Sportulae quando debeantur iudici ordinario, & quando delegato.
- 3 Potestates terrarū tenentur fieri facere pacē, & concordia inter subditos.
- 4 Mandatum principis, & constitutio, an sint idem.

LIBRIS. Administratores debent habere
 puras manus, & fiscalia tributa uigilanter inspice
 re, & pacem ciuitati dare, & editionem prohi
 bere. h. d. usq. ad §. sit tibi, t. No. tex. ibi, quia igitur
 nobis reparantibus, &c. Itē tex. est arg. ad q. no. per gl. §.
 de hær. & sal. §. semper igit. quae incipit arg. pro primilegijs.
 2 t. Secundo no. tex. in uer. & nullū contingere lucrū. Sed cōt.
 no. in §. ne autē. j. de iud. alleg. in glo. ubi habetur q. ordina
 Bar. super Auth.

rius & delegatus sportulas accipiant, & facit tex. in §. sit tibi.
 & quod ibi no. gl. quam non habemus alibi, & istud uidet ue
 rum, licet enim tex. in §. sit tibi, & j. ut liti. turent. §. hoc. §. ut
 tu. sine quoquo suff. §. uolumus. & j. ut dif. iud. §. si. loquatur
 in hac forma, uidelicet q. Imp. iudici ordinario dicit, q. ipsū
 non permittant alios iudices percipere maiores sportulas,
 q. in lege sit statutū. de ipis autem ordinarijs nihil disponit,
 a tamen idem uidetur esse in ordinarijs, q. sportulas accipere
 re possunt, licet non ultra modum statutū, ut no. in §. ne autē.
 Non obst. iste tex. quia loquitur iudex debet abstinere ab
 alijs lucris, non a sportularū sic §. ut iu. sine quoquo §. cogita
 tio. & iustur. quod prestat §. j. licet gl. uideatur hic sentire cōt.
 Sed quod §. sit tibi, j. eo. loquitur in ordinario iudice, no. per
 gl. ext. de ref. c. statutū. §. in super. uer. pauperes. lib. vj. & c. cū
 ab omni. ext. de ui. & bo. cle. super uer. pauperes. lib. vj. & c. cū
 3 sit de iure canonico. t. Tertio no. tex. in uer. deinde. secundū
 gl. q. Potestates terrarū tenent facere pacem inter subdi
 b tos, & concordia. l. aquisitum. ff. de uisuf. c. primū. ext. de
 tre. & pace. in fi. & ff. de min. l. iij. ex causa. §. nunc uidentūm.
 in gl. mag. in prin. & l. furri. §. qui iustur. ff. de his qui not. in fa.
 4 t. Vltimo no. gl. secundū huius prin. ponentis differentiam
 inter mandatū, & constit. uide Azo. in Summa huius ti. se
 cundū gl. ergo uidetur q. dicitio alius, non implicat, cū quā
 concor. quod no. in l. in causā. §. in prin. ff. de min. sed pro
 c prie dicitio, alius habet implicare alium casum, c. ut est casus
 in l. quidam relegatus. ff. de reb. dub.

ADDITIO.

- 1 Sportulae. Quid de iure can. Ant. Cor. sing. suis, in uer. sportulae. inci. ius
 can. reprobatu sportulas.
- 2 Concordiam. Fel. in rub. de treu. & pacē.
- 3 Casum. Fallit tamē ubi ratio subiectae materiae aliud inducat, ad quod uide
 do. late distmguentē in c. deinde ij. col. xxvj. dist. & aliquid per eū in c. j.
 in fi. & in c. eū cui. pe. char. de preben. in vj. & in c. hic etenim. xlix. dist.
 & c. oēs leges. j. dist. mo. de. j. ij. col. de ref. c. Car. de dignū. j. no. de ce
 leb. mis. & c. officij. ij. no. de pe. & remif. & And. Barb. cons. lviij. & cōf.
 xxij. lib. ij. & Alex. de imo. cōf. mibi. secundum m. omnia amplectentem
 cōc. lviij. mci. cōsideratis uerbis, de inuest. iij. col. Ro. de ref. c. lviij. in anti
 quis, & Lud. cons. xlij. & in cons. xxiij. & Soc. cons. ecc. inci. in causa in
 terpellationis. uer. iij. principaliter circa iij. part. char. cccxj. Adde illum
 in l. quidā. in prin. & quod ibi posui in add. ad ipsum, in uer. dicitio alius
 implicat. ff. de reb. dub. & Fel. c. sedes. col. si. uer. dicitio alius. extra de ref. c.
- 1 Causa uilium personarum, uel breuioribus, debent sine scripto cognosci.
 Libellus in causis breuioribus, uel uilium personarum, in scriptis porrigitur.
 2 Sententia in talibus causis in scriptis fertur.
 3 Princeps adijcitur quando iudex negligit facere iustitiam.
 4 Impetrare, & obtinere idem est.
 5 Sententia interlocutoria in causis breuioribus, necessario in scriptis non
 porrigitur.
 6 Sententia quando in scriptis profertur, an iudex necesse habeat dicere in
 his scriptis.
 7 Iudicari quando debeat secundum conscientiam, et aequitatem, remissine.
 Breuis causa quae dicatur, est arbitrarium.

SI TIBI QVOQVE. Iudices debent audire litē cum
 omni equitate & breues lites, & uiliū personarū ex non scri
 pto agnoscere, & iudicare, & providere, ut subditi occā
 sione iudicij, uel aliatū expensarū non damnificent, uel per
 iporū negligentia ad curia principis accedat. h. d. t. No. tex.
 ibi, q. causa breuioribus, uel uiliū personarū debet cognosci,
 a & iudicari sine scripto. unde siue sit breuis, siue uiliū perso
 narū, est sine scripto cognoscendū, secū dū non strā optū. licet
 alij uerūq. requirāt, & primā opti. tenet hic lac. de Bel. sed re
 gulariter debet ferri sententia in scriptis, & libellus in scriptis
 offerri, ut j. de exh. re. §. sancimus. & C. de sen. ex breui. re. cl. l.
 fi. Si uerū casus, in quib. debet sententia ferri in scriptis, ut no.
 2 s. ut iud. sine quoquo suff. §. necessitate. t. Secundo no. q. subdi
 ti non possunt principē adire, nisi qn iudex negligit facere iu
 3 stitiā. t. Tertio no. tex. ibi, quod iustū, & c. q. idem est impe
 4 trare, quod obtinere, §. de refer. uer. propterea, & ibi dixi. t.
 Quero dixi q. reg. sententia debet ferri, & c. q. d. in sententia in te.
 n. a. gl. ij.

b gl. i. ff. de app. dicit, qd nō est necesse in scriptis ferri. b & idē tenet gl. c. quoniam. ex. de prob. in glo. licet sit scribenda. Et uide quod no. per doc. l. f. c. de sent. ex. breui. rec. t. Sed circa hanc quæst. an quando sententia debet ferri in scriptis, est necesse quod iudex expressē dicat in sententia, in his scriptis pronuntiamus, uel sufficit quod solum in scriptis feratur, licet illa uerba non apponantur. Dic ut no. gl. c. f. de reg. tur. li. vj. Ibi etiam no. an sententia debet ferri in scriptis. t. No. glo. hoc facit ibi no. & c. idem in l. illicitas. s. ueritas. hic alle. & in l. de act. s. si minus. & glo. l. j. s. fin. ff. de ser. ex. de off. & po. in d. dele. c. pastoralis. s. quia uerō. & iij. q. vij. c. iudicet ille. Fa. cit quod tergit glo. s. iusur. quod præst. & c. s. pe. t. No. glo. qui dam. ibi. uel ueritas. imō ueritas est, quod breuius dicitur iudicis arbitrio, secundum opt. no. per glo. C. de sent. ex. breui. rec. auth. nisi ibi per doc. appro. Et uultū pro intellectu uer. alio qui. & c. uide glo. c. statutum. ex. de refc. s. in super. uer. prouisorius. super uer. pauperes, & c. ab omni. ex. de uita & ho. cle. super uer. opus.

ADDITIO.

a Breuis. Quæ autem dicitur causa breuis, las. in sua aurea repet. l. admones di. co. exco. j. uer. quæ autem dicitur. ff. de iur. iur. cum multis concor. ibi per eum ad hoc signatis. & Fel. c. in causis. de test. circa prin. & aliquid in c. i. no. de uoluntate de offic. iud. dele. j. col. in me. uer. quando causa dicitur. b Fern. Fel. c. sicut. de re. iud. col. vij. post prin. uer. nam uult.

- 1 Iudex non debet præcepta superioris contra ius, uel utilitatem publicam executioni mandare, sed secundam iustitiam expectare.
- 2 Iudex criminalis, an possit cognoscere circa ea que ueniunt ad actionem civilium.
- 3 In causis criminalibus, an uictus uictori in expensis condemnatur.
- 4 Malus assessor uenit expellendus.

DEINDE COMPETENS. Administratores debent providere, ne iudices, & officiales de curia Principis ueniētes, subiectos ledant, & eos punire debent, & præceptum contra ius & utilitatem publicam non suscipere, nisi secunda emanauerit iussio, & diligentiam omnem adhibere pro ubertate necessariorum, & operum ciuitatis, delinquentes decenti castigatione punire, omni priuilegio cetero, & providere ne officiales iniurijs subiectos afficiant, & malos expellere. t. No. q. iudices præcepta superiorum, quæ emanat contra ius, uel utilitatem publicam, non debent suscipere, uel executioni mandare, nisi secunda emanauerit iussio, ut hic, & no. c. si cont. ius uel uti pub. l. si. quod inducit s. contra miseros prelatos. Sed de hoc, an licet reclamare literis Principis, dixi s. ut determina. sit numerus. in prin. t. Secundò no. tex. q. si delinquentes. nam hic uidetur tex. q. iudex qui cognoscit de crimine, potest criminolum condēnare ad restituendū, & ad damna, quæ alijs uenirent in act. ciuili, ut hic, & l. interdum. s. qui furem. ff. de fur. l. iij. s. si dicatur. ff. si. reg. de uar. & extra. ad. cog. l. medicus. C. de cond. ob. tur. cau. l. quod uitandi. Ad idem s. ut iud. sine quo. fuf. s. si quis aut præter. & s. necessitate. j. ut nulli iud. s. super hoc a. uer. De quo dic ut no. Inn. c. cum oporteat. in gl. ante pe. in fi. ex. de accu. & c. qualiter & qñ super uer. adiment. eo. tit. & per doct. l. si quis ad se fundum. C. ad le. iul. de u. priua. t. Facit etiā iste tex. q. in causis criminalibus, uictus uictori debeat in expensis condemnari. quæ q. disputauit Iac. But. & tenuit q. expensæ iudicis officio reficiendæ non sunt, licet uia ordinaria per actionē in factū peti possint. Inducit pro hoc l. non ignorat. C. de fruc. & lit. expen. & gl. in proœmio Inst. uer. tramites. sed cōmuniter tenetur cont. Et pro hoc est casus C. de fru. & lit. expen. l. si. fm. ff. de off. Pro hoc l. si postulauerit. s. pe. ff. ad le. iul. & l. qui crimen. C. qui accu. non pos. & hoc ibi tenet doct. & c. no. c. calumniam. ex. de po. t. Vlt. no. tex. ibi, illum quidem expel. q. malū assessorē debet expellere, ut hic, & s. iusurandū, & c. s. si. Br. uult. uide gl. & sic non uentur, & c. uide quod no. in gl. in proœmio ff. in fi. & quod no. doc. auth. habita. C. ne si. pro. pa. & quod gl. ibi tangit.

ADDITIO.

a Condenari. Fel. c. accedēs. de accu. in ult. co. ante medi. uer. ubi plenē, et no. b Maior. Habet alij codices & iudicio meo melius. Malus assessor debet expelli, intellige, si a maiori iudice, de quo in tex. Alex. Lofens.

- 1 Securitas an sit danda fugientibus ad ecclesiam. Fugientes ad ecclesiam, an habeant immunitatem, etiam si sint infideles.
- 2 Securitas data per iudicem homicidæ fugienti ad ecclesiam, an sit illi obseruanda.
- 3 Bannito de alio delicto accusato, fiducia dari non debet, sed si datur, seruari debet.
- 4 Iudex secularis, quando fugientem ad ecclesiam extrahere possit.
- 5 Immunitas quæ datur fugienti ad ecclesiam, ut in ecclesiam capi non possit, an extendatur extra muros ecclesie, intra tamen eius confines.
- 6 Ecclesia præstat alimenta fugienti ad eam, ne capi possit.
- 7 Fugiens ad domum Episcopi, habet idem priuilegium, quod habet fugiens ad ecclesiam.

SED NEQVE. Fiducia in causis ciuilibus danda nō est ultra xxx. dierum in ducias, interim cōuentione admissa cum securitatis obseruatione, sed delinquentin tributarijs non est danda fiducia. Opp. de prin. huius s. neq. autē. Sol. Pro huius s. declaratione & gl. ma. h. c. posita. t. Nūquid fugientibus ad ecclesiam est danda securitas, & an ecclesia præstet eis immunitatē. Si est infidelis non, nisi redeat ad fidem, C. de his qui ad eccle. consu. l. j. Si uerō est catholicus, & tunc fugiēs in ecclesiā, aut est seruus, aut liber. Primo casu, aut fugit propter magnam domini atrocitatem, & tūc dominus compellitur eum uendere, Inst. de his qui sunt sui. s. si. aut fugit propter paruam domini atrocitatem, aut nullam, tamen sine delicto commissio per seruum, & tunc restituitur domino præstata seruo securitate, q. dominus ipsum nō offendat propter fugam quā fecit, l. si. s. sanē enim si seruus. C. de his qui ad eccle. consu. Item si aufugit ad ecclesiam propter conscientiam, puta q. monachus fieri uult. dic ut s. de mona. s. si uerō. j. de san. epi. s. si quis autem. Aut seruus fugit propter delictum commissum, & tunc aut deliquit in ecclesia, aut extra. Primo casu non iuuatur per ecclesiā, quia frustra, & c. l. auxiliū. ff. de min. & s. quia uerō. ut l. ma. & au. & est tex. mouens prædictā rationē, ex. de immu. eccl. c. fi. Si uerō deliquit extra, aut modicū deliquit in domini, & idem, d. s. sanē enim si seruus. Aut nō modicū deliquit, & tunc aut timet puniri à domino suo, & debet domino restitui, nulla à domino data securitate seruo, C. de his qui ad ecc. consu. l. si seruus. Aut timeat puniri ab alio per uiam, & tunc dic fm quod j. d. cam in libero homine. Secundo casu, si liber aufugit ad ecclesiam, aut propter debitū, aut propter delictum. Primo casu, aut fugit ad ecclesiā propter debitū tributorum, aut propter aliud debitū. Primo casu, tunc non extraheretur de ecclesia, si non dabitur sibi securitas xxx. dierū, ut possit securē stare xxx. diebus extra ecclesiam, sed citabitur in ecclesia, & se defendet, ut hic in uer. publicorū. fm Pet. de Bel. & idē puto intellexisse gl. hic posita, quæ incipit, si illa. ibi, aut propter functionē, & c. licet doc. l. present. C. de his qui ad eccle. consu. dicant, q. gl. intelligit hic, q. talis fugitiuus propter debitū possit extrahi de ecclesia, quā gl. hic nō reperio. Si uerō fugit propter aliud debitū, tunc ecclesia dat sibi immunitatē, ut non possit extrahi. & si securitatē petit, iudex debet sibi securitatē dare, ut possit tutus stare extra ecclesiam xxx. diebus, infra quos xxx. dies uocatus ad iudiciū respondebit, & si intra istos xxx. dies sententiā ferret, dabit sibi electionē, an uelit sol uere iudicari, aut ad ecclesiam redire, & hic est uerus intellectus uer. si uerō etiam, & ibi, deduces, & c. quo casu si redit ad ecclesiā, iudex procedit ad missionē bonorū, ut no. hic in gl. in uer. temperatē. Aut fugit propter delictum, & tunc dicunt doc. Aut commissit atrox delictum, aut non atrox. Primo casu nulla datur immunitas, imō de ecclesia extrahit, ut in tertio casu s. Secundo casu, non poterit extrahi de ecclesia, l. si. C. de his qui ad ec. consu. Et hoc ibi uidetur sentire gl. sed gl. j. non dabis. ibi, idem dicas, dixit ipsa idē in quolibet delicto, q. in delictis nominatis in tex. uidelicet q. nulla sit danda securitas, & q. de ecclesia extrahi possit, dicunt doc. & præ alleg. gl. uidetur dicere uerius, cum hic tex. non tantū uideatur dicere de delictis atrocib. Prædicta uera de iure ciuili, sed de iure can. distinguit, aut fugiens ad ecclesiā deliquit in ecclesia, & non iuuatur, c. si. ex. de immu. eccl. si extra, tunc iuuatur, hic

siue sit atrox delictum, siue nō, ut puniatur in personam, uel in membrū, exceptis publicis latronibus, & nocturnis depopulatoribus, ut ext. de immu. eccl. c. inter alia. & ext. de hom. c. j. xvij. q. iij. c. sicut antiquitus. t. Quæro, si qs intersecit hominem & fugit ad ecclesiā, & datur sibi securitas per iudicē, si obstante securitate quā dedit, caput & b. punit eū capitaliter ad mortem, an bene facit. Gl. dicit q. sic in gl. j. nō dabis. ibi, & si dederis, nō seruetur. Idē tenet hic Iac. de Bel. qui circa hoc, an fiducia data debeat obseruari, distingue, ut habes hic per eū. Hanc opin. tenet hic Iac. de Rauē. Per. de Bel. dicit q. iudex male facit, quia quicumq. quis sit reprobus & peruersus, tamen securitas sibi data debet seruari, l. si. ff. de lega. Non ob. dicit ipse s. q. uult dicere, q. iudex contra homicidā nō debet dare securitatē xxx. dierū, sed debent homicidæ statim de ecclesia extrahi, & puniri, sed si securitas datur, an sit seruanda uel nō, dicitur hic. Ita Per. loquit, ut refert Cy. d. l. present. j. q. t. An autē, si aliquis est bannitus de hac ciuitate in psona, si iterū accusat de alio crimine, debeat sibi dari licentia ueniendi: uidet hic tex. q. nō. In cont. uidet l. is qui reus, in ult. gl. ff. de pub. iud. ibi, sed an sit differentia, & c. Non ob. hic tex. quia loquit de fiducia quæ datur, ut de delicto cognoscat. Hanc q. disputauit Old. dicens, q. aut est talis crimen, in quo admittit pro. & non potest dari fiducia, l. Pap. ex. l. ff. de mi. dicit tamen q. si fiducia est data per iudicem, debet obseruari, licet dari non debuit. t. Quæro in casu, in quo non datur immunitas fugienti ad ecclesiam, an ille fugiens ad ecclesiam per iudicē secularē possit extrahi. Rñ. aut deliquit in ecclesia, & est de iurisdictione ecclesiastica, & tūc punit per iudicem ecclesiasticum, ut j. ut l. ma. & s. auia. s. quia uerō ita. t. Quæro, in casu in quo fugiens ad ecclesiam habet immunitatē, ne extrahat de ecclesia, qualiter sumamus ecclesiā? Tex. est in l. present. s. ex his ergo locis, qui dicit q. non potest extrahi de ecclesia, nec de eius confinibus. Dicunt doct. quod confines erūt taxati per ecclesiam, quod nō habemus. Alij q. erant xxx. pedes prope muros ecclesie. Alij dicunt, q. dicitur in quodam decreto, q. tantū intra muros ecclesie datur immunitas. Hec sunt uerba doct. Tu dic, ut habes casum expreſsum xvij. q. iij. c. sicut antiquitus. & c. diffiniuit. & uide quod no. in c. si quis contumax. t. Quæro quado quis habet immunitatē in ecclesia, ut extrahi nō possit, quis interim præstabit ei alimentā? Tex. in l. present. s. si. dicit q. ecclesia, ut ibi, dum dicit, alant expensis. Et ita determinat gl. per illum tex. d. c. diffiniuit. Quæro, an fugiens ad domū episcopi, habeat eadē immunitatē, quā habet fugiēs ad ecclesiā? Gl. est q. sic, idē cōstitutum xvij. q. iij.

ADDITIO.

- 1 Non. Contrarium tenet Gul. de mon. lau. & Pe. de Anch. Car. lmo. cle. j. de poen. & re. & Arch. & Ioan. de Fan. c. diffinit. xvij. q. iij. & gl. & Ant. et Abb. c. inter alia. uer. extrahendus. de immu. eccl. quia etiam pmissis uiris concedit ecclesia hoc beneficium, ut cognoscant ingratiuitatem suam. & cum Bar. trāst. Sal. d. l. j. alle. in tex. & facit c. quia frustra. de usur. & Cy. l. present. in j. q. c. de his qui ad eccle. & c. Io. de Ana. c. iud. xi. l. j. de iud. ubi Fel.
- 2 Ipsum. Sed quid si relaxat liberum, tamen in redeundo facit eum capi. Fel. c. ego. N. iij. col. in prim. de iur. iur. Adde omnino ad propositum huius q. Iac. Rebuf. l. j. num. v. C. de his qui spontē mu. pu. subeunt. lib. x.
- 3 Immunitas. Fel. c. cum pro causa. de sent. excom. uer. no. quod uiolans ubi dicitur per xl. passus circū circa, alleg. gl. d. c. sicut antiquitus. alle. in tex.

1 Existens in possessione alicuius iurisdictionis, in ea seruari debet, & tributa exigere.

2 Libera præsumitur qualibet res.

3 Persona, dicitur obligata pro tributis, sicut res.

COGES AVTEM. Tributorum exactor scripturā susceptorum clarā facere, & tributarius statim ad solutionem cōpelli debet, & res illorū, qui cessant sol uere, detinentur, & uendi debent periculo tributum debentis. h. d. t. Et no. in uer. si uerō. ar. quod ille qui est in possessione iurisdictionis, in ea seruari debet, & tributa omnino exigere, & quod post sol. examinat defensionē rei, & idē hoc est propter præsumptionem, quæ est pro fisco, quia omne

Bar. super Auth.

prædium præsumitur tributarium in provincia, nisi probetur contrariū, alijs qui utitur alia defensione, non debet ad solutionem cogi, l. pe. ff. de aqua quoti. & est. t. Est enim præsumptio pro domino, quia qualibet res præsumit libera. ar. l. si. ff. de ser. t. Secundò no. tex. in s. nō permissas. quia uidet uelle, q. pro tributis nō solum res, sed persona sit obligata, quam q. format gl. ff. de pub. l. Imperatores. & uidetur sentire cont. Sed aduerte, quia dicit gl. nec minus quādo magis res tenet, q. persona. sed & alle. q. sententia datur prædij, quā gl. no. & alle. bonā l. similē habes in l. iij. s. si alter. ff. si. & reg. & quod no. in l. si. ff. de nou. ope. nun. Pro prin. huius s. uidet gl. C. de discul. l. ij. l. x. Item pro intellectu s. si uerō. no. gl. C. de præd. & alijs te. na. l. si. lib. x.

ILLVD TAMEN. Iudices & milites siue proficiantur de una provincia ad aliam, siue ciuitates siue provincias circumueant, non debent gratis uiuere, sed de suo salario, nō debent iudices, cuiuscunq. sint dignitatis, loci seruatores mittere. Pro declaratione huius s. uide qd no. in c. statutu. s. in super. uer. moderatis. de refc. lib. vj. & in c. cum ab omni. ext. de uita & honē. cle. super uer. exp. peni.

NEQVE OCCASIONE. Præles provincie nō debent occasione religionis provinciam cōmouere, & si cōtra laicos crimen canonicum moueatur, iudex laicus cū iudice ecclesiastico cognoscere debet, & deciderē.

- 1 Descendens per lineam foeminiā dicitur esse de genere.

OPORTE AVTEM. Bona delinquentium publicari nō debent, sed generi relinq. hoc dicit. t. No. tex. generi, cū gl. sua, etiā per lineam foeminiā quis dicit esse de genere meo. Facit s. de incest. nup. s. facimus. Quod facit ad id quod uidet bitis j. quibus mo. no. ef. iui. s. si quis autem.

- 1 Potestas potest uendicare suum ciuem, uel comitatensem.
- 2 Possidere subiectos quod quis dicitur ratione iurisdictionis, quam habet in epi.

PATROCINIA. Ad præstidit officium spectat, nō stare patrocina iniusta præstari, & nullus debet suscipere, uel occultare alienos agricolas in ea, uel in alia provincia, & præles provincie debet literis publicis destinatis eos ad suā provinciam reuocare, & poena contrafacientibus imminente. In tex. ibi, uitas, id est, substantias, ex quibus homines uiuunt, t. No. ex hoc tex. no. q. Potestas potest uendicare suum ciuem, uel comitatensem, de quo in l. j. s. j. ff. de rei uend. t. Secundò no. tex. cum gl. ibi, domini, quod quis dicit possidere subiectos ratione iurisdictionis quam habet in eos.

- 1 Titulus quot modis ponatur remissiuē.

TITVLOS AVTEM. Nullus prædij alicuius titulos imponere debet, poena contrafacientibus impulsum in turba sollicitare. t. No. gl. j. scripturas. quot modis ponatur titulus, dic ut no. in l. non est ambiguus. C. fam. ex cl. j. de ecc. tit. circa princ. & no. seq. gl. hoc non ab eis. & gl. l. pen. ex quib. cau. maio.

De triente & semisse. Tit. V.

- 1 Legitima an auferri possit per statutum, & an naturali, uel ciuili iure debeat.
- 2 Filius an possit cogere patrem ut det sibi legitimam remissiuē.
- 3 Legitima filiorum hodie est triens, uel semis, secundum numerum liberorum.
- 4 Filius hodie debet habere legitimam iure institutionis.
- 5 Differentia inter suum, & emancipatum in modo rumpendi testamentū.
- 6 Si ex decem filijs pater quatuor exheredauit, uel præterijt iniuste, isti exheredati, uel præteriti habebunt semissem.
- 7 Filij instituit quam partem faciant præteritis, uel exheredatis iniuste.
- 8 Legitima filiorum in minus portione sua institutorum, altero filio exheredato, & extraneo uniuersaliter instituto quantā sit. Exheredatus an admittatur ad partem & faciat partem alijs.

Exheredatus

Exheredatus habetur pro mortuo. Filius qui intravit religionem fratrum minorum, an faciat partem alij, ut eo computato, legitima sit semis, uel triens, quod triens.

Legitima debetur ascendenti etiam in bonis descendenti. Filius in potestate, an sit heres ipso iure, & qualiter.

AM QUIDEM Liberis a paribus triens, aut semis, secundum numerum liberorum quoquo relicti titulo debetur, antiqua l. cessante, his obtinentibus in omnibus quibus quarta portio per l. de inofficioso testamento debetur, exceptis liberis curialibus, quibus noue unciae debentur. Item liberi a paribus usufructu portio debetur defraudari non possunt. hoc dicit usque ad s. excipitur. No. j. tex. qui dicit, debetur uocant, & gl. exponit, scilicet Iurisconsulti & Imperatores. Hunc tex. inducit Dyn. ad q. an legitima possit auferri per statutum? Videtur q. sic. Nam legitima debetur filio iure ciuili, ut hic, & l. lege. C. de legib. har. ergo potest tolli per aliud ius ciuile, scilicet per statutum. In c. t. facit, quia debetur iure nature. s. de har. & Fal. s. primu itaq. cu alijs iuribus qua ibi alleg. Sed illud quod debetur de iure naturali, non potest tolli per statutum, cum ius naturale sit immutabile, ut inst. de iur. nat. s. pen. Sed ad omnes illos tex. posses respondere, ut cum dicit q. debetur iure nature, exponitur ex quodam instinctu nature, ut no. gl. hic, super uer. debi. no. super uer. quod debetur. q. dicit etiam deberi quadam ratione naturali, l. cum ratio. ff. de bo. dam. de ista q. dicitur s. primum itaq. Sed aduerte hic ad glo. praedictam, super uer. quod debetur. ibi, uiuo patre, quod facit q. illius nullo modo possit cogere patrem, ut det sibi legitimum. De qua q. dixi, s. de har. & Fal. s. si quis autem. ubi gl. tangit. Secundum no. q. hodie legitima filioru est triens, & semis secundum numerum liberorum. fallit in casu j. in s. excipitur. Tertio no. q. secundum hoc ius sufficit q. filius habeat legitimam portionem quoquo relicti titulo, sed hodie debet habere iure inst. j. ut cum de appell. cog. s. aliud. Na secundum nostram opi. hic s. in hoc hodie corrigitur. gl. l. Pap. s. si quis mortis. ff. de inoff. test. & Azo in Summa huius tit. & gl. c. Raynuitus. ext. de test. licet glo. no. firmet in auth. nouissima. C. de inoff. test. & est duplex ratio, q. filius debet habere iure institutionis. Vna est, quia i. inst. est honorabilior. Hac rationem ponit gl. l. filium. s. si legata. ff. de leg. praes. Secunda est propter ius accrescedi, quod habet filius institutus, alijs hereditibus inst. no. ad eunibus, l. liber homo. s. cum quis. ff. de hered. inst. quod non haberet, si haberet alio tit. lac. de are. d. s. si legata. & doct. d. auth. nouissima. Tertio, q. sub st. in si istam gl. intelligit no. gl. in s. exheredatos. s. de har. & fal. in gl. q. d. nullo modo. Vbi gl. tenet, q. inter eman. & in potestate constitutu prateritis esset differentia in modo ruperendi, quia suus prateritus potest uenire per contratab. & dicere nullum, siue causa sit inserta siue non: sed emancipatus dicit nullum, si causa non est inserta, alijs uenit per contratab. Tertio, q. quare gl. quid si sint filij ultra decem, & quatuor tantum, uel pauciores ex his pater exheredauit, uel praterit, & intellige in iustis, ualet tamen testamentu: nunquid trientem uel semissem eis, exheredatis, uel prateritis dabit, secundum partem, uel portionem quam habituri essent ab intestato? Dicit gl. q. semissem, quia propter numeru liberoru, l. quia x. sunt, sua legitima portio cuiuslibet de istis decem debita diminitua est, q. minor est si x. sunt in uniuerso, q. si essent quatuor, & non plures. Pro hoc est ar. hic s. ita dicit glo. ubi fuerit, & ea no. Tertio, q. Quaro, an filij instituti, liberis iniuste exheredatis, uel prateritis faciet partem, ut isti exheredati, uel prateriti habeant portionem eius contingentem de semisse habito respectu ad filios qui sunt decem, facta diuisione de semisse in decem partes, an debeant integrum semissem habere? Gl. j. uidet uelle q. instituti faciant eis partem, ut sic habeant semissem solum filius parit, alijs quam filij exheredati, uel prateriti erant habituri ab intestato, no. autem integrum semissem illius portio nis, quam essent habituri ab intestato, ut hac gl. ibi, nu. quid trientem, uel semissem eis debet sua portio, & c. Idem uidetur sentire gl. in auth. nouissima. praal. in j. & ij. gl. in s. excipitur. j. c. uer. curialib. ubi uidet uelle, q. filij prateriti debeant ha

bere trientem, uel semissem integrum totius hereditatis non habito respectu q. alij filij etiam sint instituti, ut patet in d. glo. ibi, cum supra dictu sit, & c. Sed gl. hic posita, & gl. auth. nouissima. uidet ueriores, & ipsas tenet la. de Bel. Pater ergo ex praedictis, q. si sint quatuor filij, & unus instituit uniuersaliter, alijs tribus pater reliquit centum iure inst. & hereditas ualet tria milia, certe isti tres non habebunt integra mille, sed tantum partes de mille, facit enim partes istis filijs ille filius, qui est uniuersaliter institutus, & retinebit sibi tertiam partem istorum mille, est enim legitima filiorum triens, uel semis eius quod quis habiturus esset ab intestato. l. pateribus. C. de inoff. testam. & ff. eod. tit. l. Pap. s. si quis mortis. & hoc s. & hanc opi. tenet Gul. de Cu. auth. nouissima. Et pro hac opi. est casus C. quando & quibus quarta pars debeatur. l. si in prin. li. x. Iudicio meo ubi expressit patet, q. filio fuit relictu minus q. quarta pars, & tamen dicit ibi, q. fuit relictu, quod sufficit ad exclusionem a querela, & filiae foeminae faciunt partem filio instituto particulariter in certa quantitate, nisi quia ibi ex beneficio speciali illius legis conceditur filio curiali, uel nuptiali. Curiali q. habeat integrum quantitatem totius quantitates, non diminuitur, propter forores institutas, ut ibi dicitur, quod tene menti. Tertio, q. Quaro, pater habeat quatuor filios, unu exheredat, alijs tribus aliquid reliquit iure inst. extraneu uniuersalem heredem instituit, modo illi uoluit legitimam, & petuit pro legitima integrum trientem, dicit haec Iurisconsulti, uos non debetis habere portionem exheredati, sed debet remanere apud me, an bene dicit Dy. dicit q. no. imo illi tres debent habere integrum trientem. Ita ponit ipse in l. planu. s. si duo. de leg. j. Idem Gul. de Cug. pbat ratione, quia iste exheredatus habet pro mortuo, ff. de con. iun. l. j. s. si pater. Sed si esset mortuus, isti haberent integrum legitimam, ergo & uidet tanquam non sit uiuus: l. qui repudiant. in prin. ff. de inoff. test. Idem tenet ipse, si unus ex filijs esset talis, q. non possit succedere, puta de ordine minoru, na alij filij habebunt legitimam, ac si ille non esset uiuus: ar. l. Gallus. s. & quid si tantu. ff. de lib. & posth. Pro hoc etiam tex. optimus d. l. si. C. quando & qui. quar. pars debe. uer. nullo obstaculo. & ibi dicam. Tertio, q. Quaro, pone q. habeo quinq. filios, unum ex istis exheredo iuste, uel unu intravit ordinem minoru, alijs aliquid iure inst. relinquo minus legitimam, & extraneu instituo, an isti habeant pro legitima trientem, uel semissem habito respectu q. oes sunt q. nq. dicit q. trientem, q. ille iuste exheredatus, uel q. religioe intravit, habet p. mortuo, & idem si filij uoluit habere semissem, habito respectu ad conuictu filiu, tanquam si ibi pater instituit, essent repellendi. ar. l. Titig. si non pferit. ff. de cond. & dem. l. ij. s. sed si alijs. ff. q. n. app. sit. Et in hac opi. inclinatur Gul. d. auth. nouissima. Et no. gl. l. filijs. ibi, sed contra est, ut puro. idem no. s. de har. & fal. s. primum itaq. C. de inoff. test. nouissima. ubi gl. dicit idem in collateralibus, & etiam doct. ibi tenet, & Azo. in Summa. in auth. de har. fal. j. col. & ibi tex. Tertio, q. Ite no. d. auth. nouissima. qua ibi tenet Gul. ga. s. dixi, q. filij debent habere legitimam iure institutionis, an accedentes eodem modo debeant habere legitimam? putare q. sic, sicut diximus in descendibus, pbat j. ut cu de app. cog. s. & hac quide. ibi, hac ead. & c. in s. aliud. ubi est dictu q. descendentes debent habere iure inst. ergo idem in ascendentibus. No. ob. tex. q. dicit, cu aliqua dist. quia distinctio & diuersitas est inter casus, inter quas filij potest exheredare, & casus propter quas pater potest exheredari, non autem in hoc, q. unus debeat habere iure institutionis, alter no. Tertio, q. Ultimo, la. de Bel. ponit hic una magna dispensationem, qua querit, an filius in potestate sit heres ipso iure? & qualiter sit heres, & an filij in potestate paternam hereditatem transmittat ad extraneos, qua uide p. te.

ADDITIO. Intestato. Quanta autem sit legitima, & qualiter diffiniatur, & describatur, & quid si per statutum augmentatur usq. ad dodrantem, qualiter interpretatur, cum uideatur dispositionem fructuum auferre, ultra necessitatem uictus, uide Soc. cons. iij. incipien. quamuis ex his. uer. tertio princip. paliter. & uer. xix. circa si. cum uer. seq. j. parte. char. l. iij. & cons. xliij. incip. circa primum presentis uer. circa tertiam dubitationem, cum uer. seq. in d. parte. char. clviij. & uer. sic praterita legitima. char. & cons. cl. uer. succa.

uer. succedit alia circa medium in d. parte. char. cxxxj. & uer. confirmatur praedicta. in fin. cum seq. & usq. ad si. in d. parte. char. cxxxij. incip. in hac consultatione. uer. his tamen non obstantibus. in si. d. parte. char. clxxij. & cons. cxxx. uer. circa secunda dubitatione. cu uer. sequent. in ij. parte. char. cxxxij. & cons. clxxix. uer. iij. quatuor. circa prim. char. cxxxvij. & cons. clxxvij. uer. primus conclusio. in d. parte. char. cccvij.

EXCIPITVR. Opp. uideatur quod iste s. non possit habere locum, ubi est unus filius curialis, alter no. uel ubi duo filij sunt curiales, uel duae filiae curiales. Nam hereditas diuiditur in xij. uncias, ut Inst. de hered. inst. s. hereditas. Sed si uni curiali relinquuntur ix. unciae, alius curialis uel etiam non curialis, non potest habere nouem uncias, uel tres uncias, quas habere debet prateritus, uel exheredatus. Omissis omnibus opin. no. in glo. ueritas est q. ubi sunt omnes filij & oes curiales, uel plures curiales filiae nu. quilibet debet habere tres partes eius, quod ab intestato esset habiturus. Sed si aliquis, qui non sit curialis, debet habere trientem uel semissem eius quod esset habiturus ab intestato. Circa quod uide quod no. in d. auth. nouissima.

Filius quod non possit fraudari legitima, & an detur modus fraudandi.

PROHIBEMVS. No. q. filius non potest fraudari in subsidio, id est, legitima. Nec ob. l. uxori. ff. de usuf. tenent. gl. & doc. d. auth. nouissima. & per glo. expressam in l. omniu. ff. de usuf. licet gl. d. l. uxori. non firmet. Dicit enim quidam, q. ubi loquitur q. pater reliquit filio proprietate omnium reru. Sed hac sol. uideatur expressit contra hunc tex. licet quadam gl. super uer. nuda, subaudiatur, & illam forte non totum. No. gl. hoc est ibi l. Pap. s. quartam. Tu uero quantum ad d. gl. uidet no. & melius in d. s. quarta. alibi gl. dicit, q. pater potest fraudare legitimam, proficiendo omnia in mare, l. j. C. de inoff. test. in vj. q. & ibi Cy. d. q. Dy. uero docet unum modum fraudandi filium legitimu, uidelicet q. pater promittit alicui bona sua post morte suam. Nam legitima debetur post as alienu. d. s. quarta. Sed si aliquis promittat post mortem suam, est ut as alienu, l. hereditarium. ff. de bo. aut. iud. pos. ergo, & c. Quod dictum Dy. posset procedere, ubi promissio fieret ex causa non lucratua, sed si fieret ex causa lucratua promissio, puta donatio, tunc reuocaretur per tit. de inoff. do.

ADDITIO. Fraudandi. Adde tu alium medium & cautelam, q. pater uendat omnia bona & pecuniam det cui uult. Soc. cons. xliij. Adde uero cautelam, qua posuit in apo. ad istum in l. pater tuus. nu. j. in apo. uer. uellet instruere filium. & ibi etiam posuit in add. ad Bald. in princ. in uer. pater tuus. C. de hered. inst.

NEQVE ILLO. Hic incipit dicere de secunda parte rub. Tertiae partis diminutio qua lege antiqua nepotibus & pronepotibus auferbatur, hodie correptione caput ad qualitate mensurae redacta, & filij ex nuptijs sine dote nati, & etiam per nuptias legitimated, tanquam legitimum per omnia succedunt, naturales autem ex legitimo concubinato nati, liberis uel uxore existentibus, ex testamento, nisi pro parte succedunt, sed liberis uel uxore non existentibus, ex testamento succedere possunt usq. ad mediu totius substantiae, & ab intestato duabus uncias a iure percipiendis. Sed si simul plures habuit concubinas, & ex eis filios, filij ab omni successione penitus excluduntur, usq. ad s. illud quoq.

Erubescimus cum sine lege loquimur. Alimenta an debeantur filijs naturalibus ultra duas uncias.

CONSIDEREMVS. No. q. erubescimus cum sine lege loquimur. xxvj. distinc. c. de inde. uer. quero. Tertio, q. Quaro utrui filij naturales habeant alimenta, & ultra hoc duas uncias. Hic tex. respondet dum dicit, & nutrimentum, & c. uidetur uelle q. sic, quod firmat glo. j. qui. mo. na effi. sui. s. si quis aut. ubi tex. c. cor. cu isto. De qua q. dicit j.

ADDITIO. Loquimur. l. iam. C. de col.

- 1 Donatio simplex facta filio, quando conferatur sine in potestate, sine emancipato.
2 Collatio sit inter suos, in profectiis, non in aduentitijs.
3 Filius in potestate, an conferat emancipato.
4 Emancipatus conferat suo profectitia, non aduentitia.
5 Emancipatus emancipato hodie conferat profectitia tantum.
6 Collatio quando habeat locum inter non suos, nec emancipatos.
7 Descendens non conferat extraneo.
8 Collatio per non possidentem petitur fieri officio iudicis, ut per denegationem actionis.
9 Collatio sit tribus modis.

ILLVD QVOQVE. Collatio datorum ab intestato & ex testamento fieri debet, nisi expressit aliud dictu sit. omnibus qua prius de collationibus dicta sunt, confirmans. Imperator hic tractat de tertia parte rub. j. Quarto de qua donatione hic loquitur, cum alia donatio sit simplex, alia ob causam, non aduentitia, & donatio proprie nup. Dicit Io. q. intelligitur siue sit simplex, siue ob causam. But. Loth. & Dy. dicit idem, quod ipse Io. in donatione ob causam. Sed in simplicis donatione dicit q. nisi in tribus casibus, ut habetur in gl. eandem habes in auth. ex testa. C. de col. qua sumitur ex isto s. Vnum tamen dicunt ibi Mar. & alij tenentes opi. contra Io. q. q. donatio simplex sit emancipato, nullo modo fiet collatio, quia donatio tenuit ab initio, l. par. C. de inoff. do. Sed hoc uideatur uelle esse idem, siue fiat suo, siue emancipato, ut in tribus casibus fiat collatio, ut patet in gl. uer. & hoc in his, siue contra. Sed circa hoc omisis opi. ueritas est, q. Dy. qui hanc q. disputauit, & determinauit, & dicit sic, Aut donatio simplex sit filio emancipato & conferri debet, l. liberis. C. de col. in fi. Aut sit filio in potestate, & ista regulariter non conferat, quia talis donatio facta filio in potestate ualet in uita patris, sed assumit sibi effectum post mortem l. donatio. C. de don. int. uir. & ux. & l. in donatio. C. ad l. Fal. sed legata & fideicommissa non conferunt, l. a patre. C. de colla. ergo nec talis donatio confertur, fallit in tribus casibus. no. in gl. Tertio, q. Quaro, inter quas personas, & de quibus rebus fiat collatio? Et primo quero an suus conferat suus? Et gl. hic & in l. emancipati. C. de col. dicit, q. hoc probatur per l. filia. eo. tit. quod intellige uerum in profectiis, non autem in aduentitijs, l. fin. C. de col. Tertio, q. Quaro, an suus conferat emancipato? Gl. hic & d. l. si emancipati. tenet q. sic, profectitia tantu, & non aduentitia. Sed aduerte quia filius in potestate potest habere profectitia diuersis modis, potest habere dote, uel donatione propter nuptias, & similia, & ista debet conferre, l. filia dote. & l. ut liberis. C. de coll. Item potest habere peculium, & istud non confertur, sed potest diuidi, l. filia licet. C. de coll. Potest etiam habere simplicem donationem, quo casu ut dixi. Tertio, q. Quaro, an emancipatus conferat suo. Gl. d. l. si emancipati. uidetur uelle q. omnia conferat, sed ueritas est, q. conferat profectitia tantum, non aduentitia. Gl. hic, probatur d. l. C. de col. Tertio, q. Quaro, nu. quid emancipatus emancipato conferat. Glo. hic dicit secundu quosdam, sed in l. si emancipati. in praalleg. dicit q. emancipati conferunt profectitia tantum inter se, ueritas est q. ante l. ut liberis. praalleg. emancipati inter se nihil conferbant, sed per d. l. ut liberis. conferunt inter se profectitia, sed aduentitia non, l. si. eo. tit. Tertio, q. Quaro quid in his qui non sunt sui, nec emancipati, an conferat inter se? Gl. hic, & in d. l. emancipati, uidet uelle q. non, quod ueru est ante d. l. ut liberis. sed per d. l. ut liberis. conferunt ea qua sunt profectia de bonis eiusdem de cuius hereditate agitur. In hoc tamen differunt ab emancipatis, quia emancipati conferunt inter se simplicem donationem, sed isti non conferunt, nisi in casu ubi emergeret aequalitas, l. illud. s. si. C. de coll. Tertio, q. Quaro sexto, si aliquis de descendentibus est admittus cum extraneis coheredibus, an eis conferat? Glo. hic dicit q. non, & bene, & idem no. in d. l. si emancipati.

8 Septimo quarto, quo iure petatur ista colla. Tex. l. j. in prin. ff. de colla. dot. dicit officio iudicis. Quod intellige uerū, qñ ille qui petit conferri, non possidet, aliā cōsultur ei per de- nega. actio. De quo dicitur no. l. prator. in prin. ff. de col. bon. ubi est bona glo. uide quod no. in l. si foror. & l. posth. C. de coll. Potest etiam agi ad colla. ex stipulatione de conferendo interposita, non solum iudicis officio: ut no. in l. filius. ff. de coll. dot. & fiet hęc collatio altero de tribus modis, uel bona communicando, l. illam. §. si ibi, cōmissis, & c. C. de coll. uel minus accipiendo, l. dotis. eo. tit. uel liberando, uel cauendo de indemnitate haredum. l. j. & ibi not. C. de coll.

- 1 Diuisio bonorum inter filios potest fieri per patrem, etiam sine scriptura, si fiat coram duobus testibus, uel tribus.
2 Foeminae possunt esse testes in testamento inter liberos, & etiam in diuisio ne, qua fit per patrem inter filios.
3 Testamentum imperfectum ratione uoluntatis inter liberos nō ualet, secus si ratione solennitatis, quia ualet.
4 Mater an possit instituere filium uulgo questum in testamento minus solenni.
5 Pater filium naturalem an instituere possit in testamento minus solenni.
6 Filius legitimatus & naturalis an poterit patrem instituere in testamento non solenni.
7 Dicitio plurium, quod ad minus significat tres.
8 Notarius suspectus partibus, non debet dari ad recipiendum testes.

ET QVOD SAE PE. Hic §. tractat de quarta parte rub. Diuisio bonorum a patre inter liberos facta nō aliter ualet, nisi facta fuerit in testamento. h. d. usq; ad §. studium. † Opp. & uidetur q; huiusmodi dispositio & diuisio facta a patre debeat sine subscriptione ualere, & sine aliqua scriptura: l. quoties. C. fam. ercisc. & l. si. C. de testa. & l. hac cōsultis ima. §. ex imperfecto. Sol hic loquitur qñ in scriptura uult quis suā uoluntatē facere declarare, quo casu debet interuenire subscriptio patris, uel omnium liberorū, ut hic, & in auth. si modō. C. fa. erc. quā sumitur ex hoc §. uel si nō interuenit subscriptio, debet interuenire solēnitās quā habet C. de test. auth. quod sine. In legibus contrarijs loquitur qñ pater uult inter filios diuidere sine scriptura, quo casu sufficit hoc fieri corā duob. test. ut no. gl. hic, & l. si. C. fa. ercisc. In st. de test. §. si. Spec. tit. de teste. §. restat. uer. quod aut, & sufficit ut duo testes rogati, uel tres fortuiti. l. si. C. de co

di. etiā si foeminae adhibeantur in testamento: §. j. de test. imperf. & C. de test. auth. quod sine. licet aliās mulier in testamēto adhiberi non possit. qui test. §. mulier. ff. de test. ppter rationē quam reddidit gl. in st. de test. §. testes possunt tamen esse in codicillis. d. §. mulier. & hoc est ueritas. † Quarto, uidi q; pater non perfecta uoluntate pōt disponere de quarta, imperfecta uolūtate debet intelligi. Dic q; de

imperfecta uoluntate ratione solennitatis omittat, secus si ratio ne imperfecta uoluntatis testatoris, quia tunc non ualet. etiā inter liberos. l. si is. ff. de test. in sol. contrarij. §. ex imperfe cto. & gl. parua hoc idē sentit in l. si. C. fa. ercisc. super uer. coe- pra, aliās super uer. cōplete. † Sed pro declaratione huius §. quarto de ist. q. mulier nō potest instituere filiū uulgo conce ptū, nisi sit illustris. l. si qua illustris. C. ad Orf. & ei ab intesta to succedit: in st. de suc cog. §. uul. an poterit instituere filiū in testamento nō solenni. † Secundō scias, q; pater potest insti tuere talem filiū naturālē, fm quod habuissit in §. cōsidere mus. §. e. & melius j. qui mo. nat. eff. sui. §. ne igitur. & §. si ue rō filius. an pater potest talem filiū in testamento nō solenni instituere. † Tertiō quarto, an filius legitimus & naturalis instituēs patrē, poterit hoc facere in testamento nō solenni De quib. tribus questionibus dicit ut no. Spec. tit. de instrum. edit. §. cōpendio. uer. quid si mulier. & uer. quid si pater natu ralis. uer. quid si filius. † Et no. gl. j. ex qua habes significatio nem huius uerbi, plurium, uel plurimorū, quod significat tres ad minus. facti. sed eam quā. ff. de leg. † Secundō no. gl. si presbyteris. q; nō debet dari ad recipiendū testimoniū notarius suspectus partibus, & idem dicit in iudice. Tertiō

no. gl. in tex. liberos. ibi, sed si decem, & c. tene menti. ADDITIO. Tres. Bal. l. fideic. §. si quis x. de le. iij. & Ang. hic. & Bal. l. si post tres. ff. quis cau. Arch. c. ij. de si. presby. in vj. & in c. Christiano. xxxiij. dist. & Alex. de imol. d. l. & si post tres. Ab. c. ad nostram. de reb. eccl. non alie. & Ang. & Aret. in tract. mal. uer. pluribus. 1 Dispositio huius §. habet locum in priuata scriptura. 2 Reus an possit simpliciter duas exceptiones contrarias proponere. 3 Contumaciam seu delictum procuratoris, uel administratoris, quando no ceat domino.

STVDIVM. Dicitur est §. de j. ij. & iij. parte rub. Se, quif uidere de quinta, f. de inficiationibus etus qui scri prurā propriā, uel numerationē in ea contentā abne gat, siue sit actor, reus, uel procurator, uel curator, pōna du pli est puniendus, nisi aduersarius ab onere probationis, sua cōfessione releuauerit, in expensis nihilominus cōdemnan dus. Sed si post inficiationē numerationis, ab solutionis re mediū cucurrerit, soluere nihilominus cōpelleat, h. d. usq; ad §. illud quoq;. Et habet duas partes. Nam prima loquitur de principali persona, secūda de pcuratore & curatore negan te. Secunda ibi, si uerō lis. Item prima habet quatuor partes, quā primō loquit de reo negante scripturā, & etiā numerā tionē quē in prima scriptura continet. Secundō de reo q; pti mō negat, postea cōfiteat. Tertiō de eo qui negauit numerā tionē, postea dēcurrit ad sol. Quartō de actore qui pecuniā sibi solutā petit, & literas proprias sol. negat. Secūda in uer. si enim. Tertia in uer. si quis aut. Quarta in uer. si aut. Ex hoc §. j. duo no. s. posita in gl. si actor. † Quarto, de qua scriptura hic loquitur Rñ. loquit de priuata scriptura, ex qua quis obligat, ita q; ex ipsa scriptura inducat obligatio. Secus si sine ea qs obligatus sit, ita q; ipsa scriptura sit iū ad probationē, gl. C. de nō nu. pec. auth. cōtra qui propriā. quā sumitur ex iplo §. ubi etiam no. per glo. & doc. q; si aliquis negat publicum instrumentū esse publicum, nō punitur pōna huius l. † Ve nio ad uer. si quis aut. & hūc tex. inducit Dy. ad q. q; quis nō possit simpliciter duas contrarias exceptiones proponere. c. nullus pluribus. de reg. iur. lib. vj. de qua q. est gl. ff. de exa cept. l. nemo. & ibi alleg. hunc §. ad hoc per doc. l. j. C. de sur. facti optimē tex. in l. cum de indebito. circa prin. ff. de prob. Venio ad uer. si quis autem. no. gl. postquam. ibi, sed non ne. & glo. seq. ibi, sed quam act. circa quā uide quod no. glo. & doc. de auth. contra qui propriā. † Venio ad uer. si uerō lis. Ex quo no. q; contumacia seu delictum administra toris, curatoris, uel procuratoris non nocet domino. l. me minerint. C. unde ui. gl. & Inn. c. j. ut lit. non contest. per doc. l. iubemus nullā. C. de fac. eccl. Dy. l. apud Cel. §. igitur si cum. ff. de dol. excep. & c. non debet. de reg. iur. lib. vj. Vltimō no. gl. l. tutor. ibi, sed quid si literas.

ADDITIO. 1 Nemo. lmo. & Abb. c. pastoralis. de exce. & Lanf. c. quoniam. uer. excep tiones de prob. & Bal. in marga. uer. excep. uer. xj. & Spec. de excep. §. iij. & de senten. §. vij. uer. sed nunquid. adde quod no. in a post. ad Lanf. de Ori. in alle. uer. exceptiones. nu. xij. uer. exceptio. ext. de prob. quod iste cor rupte allegabat, de excep. 1 Mendax quando puniatur in translatione possessionis. 2 Dispositio huius §. habet locum in quocunq; conuento. 3 Agens hypothecaria debet probare debitorem fuisse dominum tempore obligationis, & an sufficiat probare possessionem cum bona fide. 4 Contra allegare in diuersis iudicijs, seu diuersa instantia, quando liceat. 5 Translatio possessionis in casu huius §. potest ei peti, etiam per cōduccio nem ex lege. 6 Litis contestatio in casu huius §. non habet locum. 7 Litis contestatio nō dicitur facta per responsonem factam interrogatio ni, an quis possideat. 8 Libellus potest omitti. 9 In casu huius §. non requiritur libellus, sed sufficit facti narratio. 10 Dispositio huius §. an habeat locum, si actor post negationem rei probat eius intentionem per sacramentum reo praestitum. 11 Reus qui mendaciter negauit se possidere, an possit postea de suo iure docere.

ILLVD

ILLVD QVO QVE. Possessor qui negauit rem esse ca lli, cuius actor esse asseruerat, uel affirmat, & post proba tionē actoris confitetur, & ad exceptionē dēcurrit, prius possessione priuatur, & in actorē transferitur, q; de iure suo audiatur. † No. q; propter mendaciū quis punitur in trans latione possessionis, ut hic, & auth. item possessor. C. qui pot. in pig. hab. quā sumitur ex hoc §. & sim. le in l. si. ff. de rei uen. 1 Secundō quarto de intellectu huius §. gl. intelligit eum ge neraliter in conuento quacunq; actione, siue rei uendi. siue actionē hypothecaria. siue actione mista, siue agatur actione personali ad ipsam possessionē, & siue qs agat nomine pro prio, siue nomine alterius, quam opinionem tenet hic lac. de Belui. & Doc. d. auth. & c. quod tene mēti. Sed aduerte ad princ. glo. super uer. conuen. ibi, q; debitor fuit dominus. † Ex quo no. q; agens hypothecaria, debet probare debitore fuisse dominum tempore obligationis, C. de Sal. interdic. l. j. in st. de interd. §. interdictum. & in st. de act. §. item Seruiana. Sed alibi tenet gl. q; in hypothecaria sufficit probare, q; debi tor possederit bona fide, & cum tit. tempore obligationis, ut no. ff. de pu. act. l. rem alienam. Alibi gl. tenet, q; sufficit q; de bitor possederit bona fide tempore obligationis. De qua quaestione dicit pro ut Dy. d. §. item Seruiana. & plenius per Cy. d. l. j. C. de Sal. interd. & Spec. in ut. de ob. §. j. uer. sed quid debet, & uer. quid si probō. & ibi ipse reus. Istud declara per Dy. c. nullus pluribus. de reg. iur. lib. vj. & per doct. d. auth. 4 Item possessor. † No. glo. & legalem. ibi, in alio. no. ex hac par te glo. q; in diuersis iudicijs, seu in diuersis instantijs permis sum est allegare contraria, & quod negatum est in uno iu dicio, possunt in alio confiteri. Idem no. in d. auth. item pos sessor. in auth. glo. contra quod uide per doct. l. j. C. de fur. & ibi auct. & similem glo. habes l. in. ff. de rei uend. † Et etiam no. q; talis translatio possessionis potest etiam peti per con sultationem ex l. & ibi in casu isto, & in casu huius §. Et ibi, ut dicitur est. † Sed q; debeat fieri contestatio, reprehendit hic lac. de Belui. dicens q; non debet iri per tot circumstantias, sed statim cognita ueritate procedere ad translationē sine li tis contestatione. † Item no. secundum dictum quod sequi tur in gl. q; eo ipso q; est facta interrogatio an possideat, ui dicatur esse litis contest. super iudicio possessorio, facta repre henditur, dicit lac. de Aret. quia dicens se non possidere, nō est animus contestandi litem, sed excludendi iudicium, quam rationē ponit gl. prox. dum dicit, ne iudicio rei uen di, non autem super iudicio, & non interuenit narratio, & responso quā ad litis contest. est accessoria, l. j. C. de lit. con test. Item probatur hoc per positionem & responsonē, nam ad eas non fit litis cōtestatio, ut ext. de elect. c. ecclesia. uer. si li ceat. & de litis contest. c. j. & ibi. Sed, nunquid ista glo. proce dat, supposito q; debeat fieri litis contest. & q; uideatur facta eo ipso q; est facta interrogatio an possideat, & ibi hic non fuit petitus. † Ex hac sol. habes q; libellus po test omitti. * auth. offeratur. C. de lit. contest.

OMITTI. Hinc in fertur. q; libel lus non fit de substantia iudi cij, qua de re au plus dicit per Bar. l. j. nu. ij. C. de in ius uoc. I. Conc. B. 9 & j. de exhiben. reis. §. sancimus. † Et ibi, pro pter negotij naturam lac. de Bel. dicit nō esse necessarium libellum, sed sufficit simplex fa cti narratio. c. sepē. ext. de uerb. sig. in cle. & probat q; ubi cunq; non requiritur libellus, 10 est necessaria facti narratio. † Quarto, dicitur hic, & cogatur qui act. infert. q; si post negationem rei actor probat intentionē suam, per sacramentū reo praestitum, an punietur reus in translatione possessionis. Dicit gl. in fi. quod non, l. si. ff. de rei uen. † An autem reus, qui per mendacium negat, possit de suo iure docere, antequam possessio transferatur in actorem. Dicit ut j. dicam in auth. item possessor.

ADDITIO. 1 Cōtraria. Alex. de imo. post doct. l. qui Romē. §. Seia. de uer. ob. & Bal. d. l. j. & Ang. hic. QVOD AVTEM. Liberi ex concubina, uel liberta, uel ancilla postea manum. ista nuptijs & nuptialibus documentis postea interuenientibus, legitimi effi

ILLVD

ciunt, siue alij nati sunt, & uiuūt, siue nati, & mortui sunt, siue nulli postea nati fuerint. Istū §. declara ut in gl. no. quod filij. De filijs ante dotalia instrumenta natis. Tit. VI. Dicit in lege interpretata, intelliguntur repetita in lege interpretante. ERVENIT. Constitutio noua ad interpreta tionem antiquorū inducitur, habet locum in eis dem casibus in quibus & interpretatis legibus locus est. & idē in casibus pendentibus locum habet sententia, uel transactio nondum finitis. h. d. usq; ad si. feruntur, id est, locum habent. † No. ex hac l. tex. ibi, cum omnibus man. istum, & c. q; omnia quā habent lo cum in l. interpretata, intelliguntur repetita in l. interpretata tel. nihil in hac parte. ff. de coniung. cum eman. libe.

De administrantibus officia in sacris appel. Tit. VII. Iudices ordinarij si sunt duo in ciuitate, an debeant simul iudicare. AM QUIDEM. Iudices appellationum & eorum officiales in causa appellationum, in quibus officium est committē in iudicio, se mel examinationem facere debent, & de gestis participare. h. d. † Facit tex. in uer. similiter & §. in quibus, quod si in castro, uel in ciuitate sunt duo iudices ordinarij, q; debeant simul administrare, & simul causas aut dire. ff. de rei u. l. duo ex trib. Cont. l. j. ff. de off. conf. de qua per Gul. in l. proxi. alleg. duo ex tribus. ff. de rei u. d. & l. in. & prudentiam. ext. de off. deleg.

COLLATIO QUARTA De nuptijs. Tit. I. Consilium mutare de bono in melius sapientis est. Voluntas testatoris est lex. Dicitur generale legis recipit restrictionem de habilitate. Matrimonium solus consensus facit. Matrimonium an perficiatur aliter quam solo consensu. Idem per annuli subarrationem. Deductio ad domum uiri, quid operetur in matrimonio. Matrimonium recipit diem, uel conditionem. Matrimonium quando requirat uerba. Matrimonium per nuncium contractum non tenet, si antequam ratificetur per mulierem penituit. Matrimonium contractum per procuratorem, non tenet, si ante contra ctum procurator reuocetur, eo & muliere etiam ignorante.

LVRIMAE. Constitutio ad futura nes goia trahitur, in praeteritis uerō tura ue tera seruantur. Item dispositio ultimae uoluntatis legibus non repugnans, dea bet pro lege seruari, & nuptias solus esse factus facit, non dotalia instrumenta. † Not in uer. astimauimus. quod sapientis est mutare consilium in melius. * & sunt uerba Salomon s, dicit glo. hac uerba ponit Melius. l. si. C. xxij q. iij. c. unuquisq;. & c. est xxxv. q. ix. c. de modo multa loci. extra de accus. qualiter & qñ. † Secun rum. l. C. B. dō no. in §. disponit. quod uoluntas testato ris est lex. † Tertiō no. tex. ibi, unuquisq;. cum sua gl. q; ge nerale dictum legis, recipit restrictionem de habilitate. C. de fac. eccl. l. j. ff. de mu. & ho. l. ut gradatim. §. & si lege. † Ve rō ad uer. nuptias. & no. quod solus consensus facit matrimo niū. C. de nup. l. neq; sine. ff. de reg. iur. l. nuptias. Vlt. no. quicquid l. gatur, facit xxxj. q. ij. c. j. in uer. cū ergo. & uer. item l. o. de quo dicit ut no. §. de inest. nup. §. dubitatur. In st. de nup. §. & hac adeo. † No. gl. facit ff. ibi, & e contra, item si dicantur alia

ILLVD

d alia uerba consensum exprimentia. d. c. p. ext. de spon. & ibi fecus. Sed de iure canonico matrimonium efficitur, si sequat carnalis copula, c. is qui. & c. fin. ext. de spon. Item perficitur quando cohabitant, nec distinguuntur utrum uir uadit ad domum uxoris, uel econuerso. c. ad id. de spon. & c. j. de despon. impu. lib. vj. Præsumitur etiam perfici matrimonium, si postea inter ipsos sequat annuli subarratio, c. tua. & ibi no. in ij. gl. ext. de spon. sed cont. & uide quod no. in l. cū in te C. de do. ante nup. & l. cū fuerit. de cond. & demon. Quæro, an deductio ad domum uiri, aliquid operetur. Dic q̄ operat̄ duo: primò, ubi est dubium an præcesserit matrimonium per uerba de præsentia uel non, facit præsumi matrimonium fore contractum. & ita intelliguntur, mulierem ff. de rit. nup. & hoc expressè tenet gl. d. l. cum fuerit. Secūdo, quia facit præsumi donationem factam à uiro uxori, fuisse factam post matrimonium perfectum, & sic non ualere, l. pe. §. si. & ibi no. ff. de don. in. uir. & ux. Ad idem d. l. cum in te. in si. idem no. in l. n. puas. de reg. iur. probatur in l. mulierem. & l. deniq. ff. de rit. nup. no. xxx. q. v. c. nec illud. & xxij. q. ij. c. honorantur. ext.

7 qui cleri. uel uo. c. ueniens. & in c. si. de procur. lib. vj. An autem matrimonium requirat diem, uel conditionem, gl. d. l. sufficit. uidetur uelle q̄ sic. Idem tenet in l. actus. ff. de reg. iur. licet firmet. in l. nuptias. eo. sed quod sponsalia & matrimonium recipiant diem, uel conditionem, habes ext. de cond. ap. c. de ill. s. & c. fin. & ibi no. Quæro an matrimonium requirat uerba. Glo ista uidetur uelle q̄ sic, in prin. cum cōcor. quod no. l. cum notissim. C. de præsc. xxx. ann. Sed cont. uidetur sentire gl. d. l. sufficit. in ult. gl. pro qua glo. facti. l. mutus. ff. de tur. do. & c. cum apud. ext. de spon. ubi mutus contra matrimonium, ergo patet q̄ uerba non requirantur, & idè dic, ut optimè distinguit gl. c. tua. ext. de spon. & no. c. p. e. tit. de coniug. seruo. c. fi. Quæro dixi q̄ matrimonium potest contrahi inter absentem, pone q̄ quis misit nuncium ad quandam mulierem, postea mulier consentit, an erunt sponsalia, dicendo q̄ uolebat eam in sponsam: antequam ipsa consentiat cum pœnituit, postea mulier consentit. gl. d. l. sufficit. uidetur inclinare q̄ no. sunt sponsalia. c. super eo. ext. de cond. appo. Cont. l. j. in si. de cont. emp. Veritas est q̄ sponsalia non tenent, ar. l. si pœnituit. ff. de diuor. & ff. de manu. uind. l. si pater. Cū n. iste talis interueniat ut nuncius, statim cum deficit cōsensu dñi, dicitur deficere actus qui cum eo geritur. Nam cum quis contrahit per nuncium, nuncius non dicitur contrahere ipse, sed dñs, l. si. ff. de const. pec. C. si quis alteri uel sibi. l. multum. & istam opi. tenet Cy. l. mandatū. C. man. lac. de Bel. l. j. §. sed ego. ff. quod iussu. & Cy. d. l. si pater. & hoc per glo. xxx. q. v. c. nec illud. cū omnia prædicta concludunt in nuncio. Quæro, quid in procurato. puta, misi procuratorē ad Titiam desponsandā, & reuoco procuratorē, dicta Titia ignorante, an si postea Titia consentit, est matrimonium. Inn. tenet q̄ no. & dicit ipse speciale in matrimonio. Ita no. ipse in c. ueniens. ext. de spon. c. si. de pro. lib. vj.

ADDITIO.

a Consilium. Fel. c. ij. de off. & po. iu. deleg. in si.

b Testatoris. Cū post eius mortem non possit testator aliquid uelle, unde non indecorè August. Cesar in exclamatione quam facit pro iussu Vergilij, de Aeneidibus comburendis, dicit. Sed legum seruanda fides, suprema uoluntas. Quod mandat fieri iubet, parere necesse est.

c Matrimonium. Fel. c. j. iij. co. de despon. impu.

d Exprimentia. Sed quæro quid si quis per uerba exteriora denotantia cōsensum ad matrimonium, expresserit matrimonium per uerba de præsentia intentione, interius tamen in mente retenta non id contrahendi, an aliquod operetur. & an qualiter id tenuerit quo ad forum iudiciale, seu contentiosum. & forum pœnitentiale. Soc. conf. xxvij. in prin. cum uer. seq. usq. ad fi. in j. parte. char. liij.

e Monachus quo ad matrimonium habetur pro mortuo. Mors ciuili non æquiparatur naturali, nisi in casibus à iure expressis.

f Matrimonium an dirimatur per impedimentum coitus. Impedimentum coitus in matrimonio præsumitur superuenisse, post matrimonium contractum. Impedimentum superueniens ex parte mulieris, quoad dirimit matrimonium.

6 Triennium, de quo hic, quando incipit currere.

7 Dictio, quog, habet implicare alium casum.

DISTRÁHVNTVR. Matri. contracta contuge uolente quadrupliciter distrahuntur, quandoq̄ per occasionem inculpabilem, inculpabilem, alterò ipsorum, uel utroq̄ religionem ingrediente. quandoq̄ per occasionem necessariam marito agere non ualente in triennium ea quæ à uiris data sunt. h. d. No. quod monachus habetur pro mortuo, quantum ad matrimonium, ut in uer. fm occasionem. quo ad alia uerò non habetur pro mortuo. Et pro hoc dicit glo. mag. quod monachus potest esse testis, de quo s. de mon. §. ad cogitandum. Ad quod facit de cond. & demon. l. interdicit. & quia gl. ista tractat de morte ciuili, uel naturali, & quæro an mors ciuili naturalis æquiparet. dic q̄ no. æquiparant nisi in casibus iure permisis. Ita tenet gl. xvj. q. j. c. placuit. & gl. c. susceptū. de res. l. vj. No. gl. hic, de iure ciu. Quid autem de iure can. dic ut habes in c. j. ext. de conuer. cōiug. c. ij. & c. ex publico. & c. ex parte. c. ij. & xxvij. q. ij. c. desponsata. Venio ad §. per occasionem. in quo no. q̄ propter uiri impotentiam, & c. Sed extra gl. cont. hoc opp. quia impedimentum coitus matrimonium non dirimit, xxxij. q. vij. hic matrimonium. Sol. aut loquitur de impedimento, quod erat ante matrimonium contractum, & loquitur hic §. & l. in casibus C. de repu. cum sim. Aut de impedimento superueniente post contractum matrimonium, & illud non dirimit matrimonium iam contractum, ut ibi, & c. laudabilē. ext. de fri. & malef. ubi est idē.

5 text quod hic. Sed circa hoc quæro, pone q̄ est dubium, an impedimentum subesset ante matrimonium, uel superuenit post contractum matrimonium, quod præsumemus? Dic q̄ præsumendū est q̄ superuenit post matrimonium contractum, & hoc fauore matris. Dic q̄ hoc tenet gl. xxxj. q. iij. in si. Gof. in Sum. ext. de fri. & malef. n. fi. Quærit gl. qd de impedimento mulieris. Dicit gl. fm qd, q̄ idem. De quo dicitur in c. ex literis. ext. de fri. & malef. & c. fraternitatis. eo. tit. Itē quærit gl. à quo tempore incipit currere istud triennium? Dicit glo. q̄ incipit currere eo tempore, quo uir incipit habere uxorem. xxxij. q. j. in sum. & in præall. c. laudabilem Item quæro, uidetur hic, etiā si uoluerit hoc maritus. Quid si maritus, uir & uxor no. Dic ut no. in d. l. in casibus. per gl. & doc. t. Vlmo no. gl. ex qua habes q̄ dictio quog, habet implicare alium casum. s. de non el. gen. §. illud quog.

ADDITIO.

a Equiparetur. Adde istum in l. Deo nobis. in prin. & quod illi possit in de post. ad ipsum, in uer. equiparantur. C. de episc. & cler. & dixi post Colle. c. bone. lo. ij. m. ix. in uer. nunquam æquiparantur. ext. de elect.

b Implicare. Car. de j. §. j. q. de reg. & Bar. l. ij. in prin. ff. de pac. & l. j. col. uer. tu uerò dic. ff. de eo. quod cer. loc.

c Uxor, cuius uir captus est, non potest nubere hodie iure Canonico, donec certum sit de morte uiri.

SED ETIAM. Matrimonium captiuitate alterius ex coniugibus non dissoluitur, nisi fuerit incertum, an persona quæ fuerit in captiuitate uiuat, tunc enim coniuin in ciuitate remanens potest liberè post v. ann. nubere dote & dona. ad unumquemq̄ redeunte. t. Opp. dicitur hic & innuitur q̄ quinquennium incipiat currere à tempore à quo coepit esse incertum de morte, uel de uita existentis in captiuitate, imò uidetur q̄ computetur à tempore captiuitatis. l. uxores. ff. de diuor. gl. ponit opin. Veritas est q̄ illa lex corrigitur per hunc §. ut ex tempore captiuitatis computetur. Et sic tene primam sol. gl. quam opi. firmat gl. j. §. quod autem à nobis. j. ut lit. mat. & auz. Sed hoc uerum de iure ciuili, sed de iure canon. ille qui est captus ab hostibus, debet perpetuò expectari donec est certum de morte. ipsius. cap. in præsentia. ext. de spon. uide quod no. ibi, & in §. quod autem. præalleg.

Damianus

1 Damnatu ad mortem efficitur seruus pœne.

QUOD AVTEM Matrimonium non dissoluitur altero ex coniugibus in metallū damnato, quia nemo bene natus, ex supplicio fit seruus. h. d. Dicitur hic q̄ nemo bene natus, & c. Intellige de his qui post cōdemnationem superuixerit, & ita loquitur hic. t. Secus in his qui damnantur ad mortē, nam illi sunt serui ex supplicio. l. qd ad statutu. & l. qui ultimo. ff. de pœn. Ita soluit gl. in auth. sed hodie. C. de don. inter uir. & ux. licet cont. no. & malè in l. e. ius qui in si. ff. de test. & ibi Dy. qui illam gl. reprehendit. & l. si quis filio ex heredato. §. irritum. ff. de iust. in rito. q̄ test.

1 Decretum dicitur sententia diffinitua.

2 Seruus morti æquiparatur.

3 Matrimonium contrahitur hodie cum ancilla, uel seruo etiā domino contradicente.

4 Seruus à domino derelictus, in libertatem accipit.

SI VERO DECRETVM. Coniuge alicuius in seruitutem redacto, nuptiæ dissoluntur, nuptiæ autem cum seruo, dño ignorante contractæ, nullæ sunt ab initio, & idè dissolui possunt, nuptiæ uerò cū seruo, uel ancilla contractæ, dño expressè, uel tacitè cōsentiente, uel cū seruo derelicto, eo seruo languente, ualent, nec dissoluntur. t. No. in princ. huius §. j. q̄ decretū appellatur sententia diffinitua. §. prox. quod facit ad idē quod no. doc. l. cum proponas. C. de bo. aut. iud. pos. t. Secundo no. tex. q̄ seruitus æquiparatur morti, & uide gl. t. Opp. etiam uidetur q̄ cū ancilla & seruo possint contrahi nuptiæ, etiam dño contradicente, c. j. ext. de coniu. ser. sol. Quod hic dicitur, hoc hodie ibi corrigitur, q̄ intellige uerum, qm̄ matrimonium contrahitur inter scientes, secus si crederet contrahere cum libera, & re uera esset serua. xxx. q. ij. in summa. & latius ea. cā. & q. c. si quis ingenuus.

4 t. Opp. ad uer. & multò positus, & uidet q̄ talis seruus à dño derelictus non accipiat libertatē, imò occupanti cōceditur, l. si. ff. pro derel. Glo. ponit hic tres opi. & approbat oēs tres. Tu approba primā opi. quam etiam approbat gl. l. j. §. sed sci mus. C. de lat. libe. col. d. l. fin. Vide quod habes in c. uno. ext. de infā. & l. an. expo. & quod no. ibi per Inn. & Gul. in sum. huius tit. & uide Azo. in sum. de infā. expo. & quod no. lxxxvij. di. c. in. no. tex. ex studio noceat, & c. ut in glo. & t. e. §. sic itaq̄.

1 Uxor militis etiam elapso decennio licite non nubit, sed expectat donec sit certa de morte uiri.

DEPORTATIO. Deportatio matrimonium non soluit. Item milite ad militiam accedente, eius uxor, si literas sospitatis ipsius non acceperit, & per x. ann. expectare rit, & à principe gratiā impetrauerit, licite cum alio nuptias contrahere potest. h. d. l. iste §. hodie t. corrigitur per §. quod autem. ut lic. ma. & auz. & per c. in præsentia extra de spon. ubi dicitur q̄ debet expectare, donec est certa de morte uiri.

1 Matrimonium ex quibus causis dissoluitur.

MITIORES. Viro atq̄ uxori ex causis hic enumerata matrimonium dissoluere permittit, ei tñ pœna imminente, qui dissolutionis causa præbuit. t. Op. & uidetur q̄ iste §. non procedat. Nam dicitur quos Deus coniunxit, homo non separet, nisi fornicationis causa. & tunc non dicitur diuortium, sed matrimonium nullum declaratur, ext. de cōi. lepro. c. ij. de dona. int. uir. & ux. c. j. & c. plerunq̄. Sol. hic §. corrigitur* per illa c. & circa hoc distingue quinq̄ tempora, ut no. in l. consensu. §. uir quog. C. de repu. & l. diuortio. ff. de ne. gest. & de diuor. in rub. Solū enim in uno casu uidetur uelle, q̄ matrimonium possit dirimi, l. per ingressum religionis, c. uerum. & c. ex publico. ext. de conuer. coniug. & c. ex parte. co. tit. Circa qd̄ uide qd̄ no. Goff. in Summa, de coniugio leproforū.

* Corrigitur. Sed in quo corrigatur, no. satis constat, cū uide sit, diuortio, uel de uxore, ex iusta causa, aut matrimonium nullū esse. At secundu cau. matrimonium no. dicitur nullum, licet diuortium sit. c. matrimonium. xxxij. q. ij. Cuius sententia rationem perquire. l. Conc. B.

1 Legis dispositio cessat, causa cessante.

2 Lex inducta propter duas causas finales, licet cesset una, tamen remanet legis dispositio.

SI VERO. Si uxor diuortij sui causa fecerit, uel diuortij causam præbuerit, pœnas legitimas patitur, & ante quinquennium nuptias contrahere non poterit, propter sobolis cōmissionem, uel confusionem, uero autem in omni casu quandoq̄ nuptias contrahere permittitur. t. No. uer. q̄ non obseruandū. q̄ quandoq̄ cessat ratio legis, cessat ipsa lex, ut hic, & l. adigere. §. quamuis. ff. de iur. pat. & l. quod dicitur. ff. de pac. cum li. Est enim ratio in eis lex ipsa. l. cum mulier. ff. sol. mat. In gl. quali dicit, ibi, contra hanc gl. uideatur tenere glo. in l. liberorum. §. j. de his qui no. in fa. hoc etiā tenent doc. l. ij. C. de incest. nup. No. ex hac glo. t. qm̄ lex statuit aliquid ex duabus causis finalibus, licet cesset una, tamen remanet legis dispositio. Idem no. in d. l. liberorum. §. j. & in sit. de nupt. §. affinitatis. ff. de exce. rei. iu. l. si quis ad exhibendum.

HAS ITA QVE. Viro licitū est in tribus casibus à iustitia no additis diuortij celebrare. Itē ascriptio nuptias contrahere cum muliere libera, à domino consentiente non permittitur, pœna contra facientibus imminente, hoc dicit. Nota gl. sed aliud. ibi, seruum in si. & c. l. ij. ff. de sta. ho. C. de az. gvi. & cen. l. ne diuitus.

1 Vir & uxor non debent ad imparia iudicari.

2 Bona q̄ intelliguntur deducto arc alieno.

3 Mulier dotata, si diuertit sine causa, punitur in x. parte substantiæ.

4 Mulier an præsumatur bona sua in dotem dedisse.

SIC ITA QVE. Matrimonium sine dote, & dona. cōstitutio alterutro ex eis copulam ad diuortij cōmittente usq̄ ad xl. libras auri substantiam habens, uel maiorem, centū lib. auti quantitate substantiæ punitur. aliās iij. parte suæ substantiæ, & mulieri ad diuortij culpā præbenti, ante quinquennium nubere non licet, aliās tantum intra annum nuptiæ sunt prohibita propter seminis confusionē. h. d. t. Et no. q̄ uir & uxor no. debent ad imparia iudicari, ut hic, & l. si. C. eod.

2 ibi. ut frat. filij. §. si. xxxij. q. c. si quis. t. Secundo no. tex. ibi, substantiā illam, & c. in quo habes q̄ sicut bona intelliguntur, deducto arc alieno, ita hic in proposito, l. si. C. eo. t. Tertio no. tex. in uer. & mulier. & c. q̄ si mulier, quæ no. est dotata, diuertit sine causa, punitur in decima parte substantiæ suæ. Et sic uidetur casus contra l. mulier bona. ff. de iure do. que dicit q̄ mulier nubens nulla dote data, præsumitur bona sua in dotem dedisse, hic uerò probatur cont. Nam uideo hic q̄ mulier, quæ dotem no. dedit, punitur in parte substantiæ suæ, tamen illa substantia non præsumitur esse in dote. facit ad idem C. de repud. l. fin.

ADDITIO.

1 Alieno. Soc. conf. xliij.

2 Duo rei possunt constitui pro dote restituenda, etiam pro danda.

3 Fideiussor pro dote danda constitui potest.

4 Filius hodie non facit diuortium, sicut olim facere poterat.

5 Filia delictum in matrimonio non præiudicat patri eo uiuente.

6 Filia si remittitur hypotheca, an præiudicat patri.

EST QVO QVE. Liberts in potestate constitutis uel emancipatis diuortij cum uxoribus suis in suorum parentū læsionē facere non permittit. t. No. in tex. sicut etiā cum filijs, & c. in quo habes q̄ pro dote restituenda possunt duo rei constitui. Et sic habes tex. pro eo quod no. gl. C. ne fideius. do. dan. l. j. l. dē C. de dote cauta no. nu. fi. l. Pro dote autē danda non est dubium quod possint constitui duo rei, l. profectitia. §. si patri. & l. ij. §. si parte. ff. de iur. do. in etiam fideiussor pro dote danda cōstitui pot. l. cū dotis. eo. tit. t. Quæro, quid innotat hæc constitutio de iure ueteti. Dicit gl. que incipit.

incipit, soluit quidem. q. nihil, sed sicut olim soluebatur ma-
trimoniū per filium, ita hodie, licet non in lationē paren-
tum. Sed lac. de Belui. dicit quod innovat in hoc, quia olim
licebat filio celebrare, sed nō in lationē parentū. hodie uerō
nō licet filio uxorē facere, & hanc uidet ueritas, probat hic, ibi,
ita nec transigere, & c. & ibi, non enim habet rationē, & c. ¶ VI-
timō iste §. inducitur per gl. & Dy. ad q. q. si filia. culpa factū
est diuortium, puta, quia adulteriū cōmisit,
* **Dotem.** Quam ppter delictū filia nō debet patri circa dotē
taciō censetur stipulatus, solu-
to matrimonio sibi restitui. l. j.
§. extraneū. C. de rei uxō. act.
l. Conc. B.

ppter delictū filia nō debet patri circa dotē
præiudiciū fieri. l. consensu. C. de repu. in gl.
mag. in fi. & l. si dotē. C. de iure dot. Dic quod
ueritas est, q. patri uiuo delictū filia nō præ-
iudicat, sed eo mortuo præiudicat ipsi filia.
doct. d. l. si dotem. & Dy. l. j. §. quod sit patris.
uer. sed utrū. ff. sol. mat. ubi hunc tex. ad hanc
q. inducit. Secundō facit hic tex. ad q. an si fi-
lia. remittatur hypo. fm formā l. iubemus.
C. ad Velle. fiat patri præiudiciū. Dy. d. uer. sed utrū. tenet
quod in præceden. de quo dic per Spe. tit. de do. post. di.
ref. §. ij. uer. quid si filia. Vltimō nō. tex. ibi, ex studio. de quo
habuistis in §. si uiro. & §. licitaq. & ibi nō. §. eo.

- 1 Mors omnia soluit.
- 2 Aequalitas in dote & donatione propter nuptias, esse debet in aequalitate & quantitate.

DEINCEPS. Inæqualitas in quantitate dotis & dona-
tione propter nup. permittitur, in quali. & quantita-
te prohibetur in aequalibus pactis, quia maior trahit
ad minus. * h. d. ¶ No. q. mors omnia soluit.
* **Minus.** Dic aper a l. sicut in annos. §. fin. ff. quib. mod. ususfru-
tius, inæquali-
tas dotis, uel do-
nationis pro-
pter nuptias per-
mittitur, pacta
uerō inæqualia
nō permittuntur.
l. Conc. B.

amit. & de hered. & fal. §. j. ¶ Secundō nō. q.
dicit de qualita. & quantitate inæqualiter per-
missa circa quantitatē dotium & dona. quod
hodie corrigitur, quia semper debet esse æ-
qualitas tam in quantitate, quam in qualita-
te, j. de æquali. do. §. j. postea C. de pac. cōuen.
auth. æqualitas, qui §. corrigistum §. & l. ex
morte. C. de pac. conuen.

- A D D I T I O.
- 4 Soluit. l. Neratius. de reg. iur. & l. in Summa. ff. de re iud. Positū in apost. ad Pan. c. quidam. ext. de cele. mis. in no. c. charitas. de poen. dist. ij.
 - 1 Vidua persistens in uidualitate, dicitur esse in priori matrimonio.
 - 2 Vir & uxor si non nubat, an dotem & donationem propter nup. alienare possit, uel filijs referuare.
 - 3 Aequalitas inter fratres seruanda est, ut tollatur inuidiā inter fratres.

SOLVTO. Si parens soluto matrimonio ad secundas
non peruenerit nuptias, licentiā habet omne lucrū pue-
niens ex primo matrimonio alienandi. sed si nō aliena-
uerit, filijs referuare præsumit, eis institutis solis, uel cū extra-
neis præteritis, uel ex heredatis, iuste qdē penitus exclusis,
mortuorū portionib. Ipso rō filijs trāsmisiss. h. d. No. tex. ibi,
perdurare in priore cōiugio, & in priorib. steterint nuptijs.
1 Ex quo nō. q. qui remanet in uidualitate, dicitur esse in priore
matrimonio, ut hic, & C. de bo. quæ lib. 3. & l. j. §. exactio. C.
de rei ux. ac. de leg. hæ. l. de emancipatis. ¶ Op. uidet q. licet
uir & uxor ad secūda uota nō transeat, nihilominus dos &
donatio ppter nuptias debeat filijs referuari, nec possit uir
uel uxor talia bona alienare. C. de secun. nup. auth. uxore. &
l. si quis prior. §. illud. eo. tit. Dicitur qdā, q. hic loquitur de alijs
lucris à cōiuge perceptis, ibi loquitur in lucro uel dona. ppter
nuptias. Sed ueritas est, q. loquitur in lucro dotis & do. pro-
pter nup. ut l. generaliter. §. fin. C. de secun. nup. idē dic q.
iste §. & ista generaliter. & §. illud. præalleg. per illū §. corrigi-
tur. ut licet alter ex cōiugibus, q. dotē lucrāt, uel donā. pro-
pter nuptias, ad secūda uota nō transeat, nihilominus tenet referuare filijs eius matrimo-
nii. * Si enim ad secūda uota transfret, nō est
dubium q. filijs primi matrimonij referuare
tenet, d. l. generaliter. §. j. & ita loquitur j. eo. §.
nec illud. Inquantū loquitur de dote uel do-

* **Matrimonij.** Sed cum legū corre-
ctio uideatur, si-
tius mihi uide-
tur dicendum,

na. quæ debet seruari filijs primi matrimo-
nii, trāseuntis ad secūda uota. Obft. * alle. tex.
quia q. dos & donatio debet seruari filijs se-
cundi matrimonij, cōiuge nō transeuntē ad
tertia uota, & sic illam iniuriā facit filijs primi
matrimonij. Sed solve, quia illud contingit,
quia cum ibi supersunt filij secūdi matrimo-
nii, & filij primi matrimonij, & dos & dona-
tio propter transitū ad secūda uota seruet,
debet etiā seruari lucrū dotis, & donationis
3 propter nuptias, filijs secūdi matrimonij ¶
ppter æqualitatē seruadā, & inuidiā inter fra-
tres euitandā. Sed cont. fol. quā dedi ad d. §. j.
est uera quantū ad non transeuntē ad secūda
uota, in transeuntē aut remaneat ille §. in-
correctus, ut totū lucrū dotis, & dona. pro-
pter nuptias cedat filijs primi matrimonij,
quod erat de iure antiquo. Et idē d. auth. si
tū. legitur post d. auth. uxore. & circa prædi-
cta uide. §. de nō eligen. secun. nub. §. prope-
ximus. ubi dixi, & uide qd. nō. in auth. nunc
aut. C. de ij. nup. Sed aduerte, q. licet nō tran-
siret ad secūda uota, possit dicta bona uen-
dere, uel alienare, tamen si non alienat, uide-
tur filijs seruari. Ita probatur in hoc §. ibi, pla-
cuit, & c. & l. generaliter. §. fin. & l. hac edictali.
§. fin. no. gl. nim hic quid sibi uelit. l. C. B.

- A D D I T I O.
- 4 Lib. Nulla est lex in eo. tit. quod ad rem faciat, ut in discursum tuū si liber-
rit, est uidere, dic ergo uoluisse Bar. allegare l. si ibi. siue in priore. C. de bo.
ma. Alex. Lofeus.
 - 1 Mulier in bonis filij, liberis non extantibus, etiam si transfuit ad secūda
uota, in totum succedit.
 - 2 Mulier quando possit nubere intra tempus luctus.
 - 3 Poene imposte nubenti intra annū luctus, an cessentur sublata et qualiter.
 - 4 Dispositio huius §. additur l. j. & ij. C. de ij. nup.

PRIŒ. Si quidē. Matrimonio liberis nō existentib.
soluto, uxor ante annale tps ad secundas ueniēs nup.
pœnas patit legitimas in famig. absolutiōe de facili oba-
tenta, liberis existentib. pōt absolutio imperari, iuris solenni-
tate hic seruata. ¶ No. in fi. uer. si uerō expectet. nō. hūc tex. p
eo qd. dixi §. de nō eligen. ij. nuben. §. hoc aut. uidelicet q. nō
obstante trāitu ad secūda uota, mulier succedit in totū quo
ad proprietatē, ut usum. ubi oēs filij primi matrimonij dece-
dūt. ¶ Op. & uidet, q. uxor in tps luctus nubere possit. dūmo-
do partus edat. l. liberorū. ff. de his q. nō. infra. Sol. ibi loquitur
cū uir nō est lugendus, ut ibi nō. fm lo. opi. quā tenet doct.
ij. de secun. nup. & l. j. eo. tit. secus si uir esset lugendus, ita de-
bet intelligi §. si uerō. l. j. eo. tit. ¶ Quæro nunquid hodie istas
pœnas luctus patriā nubēs intra annū uidet q. nō, q. mor-
tuo uiro mulier soluta est à lege uiri, c. pe. in fi. ext. de ij. nup.
& ij. q. ij. §. hinc colligit. & hanc opi. approbat gl. l. j. in fi. C. de
secun. nup. & l. liberorū. §. præalle. Cuius cōnt. nō. in gl. l. de-
creto. C. de his qui nō. infra. & illā opt. tenet Odo. d. l. j. C. de se-
cun. nup. gl. c. fi. ext. de secun. nup. pōnt opi. & nō firmat, sed
Inn. ibi dicit sic, Aut loquitur de pœnis quas patit mulier
ex eo, q. in tps luctus nubet, & illas hodie nō patit, sed sunt
a correctæ per canonē. * Aut loquitur de pœnis, quas uxor pa-
tit, p. eo, q. nup. sit liberis extantib. ex uiro primo, & illę pœ-
næ adhuc hodie uidet habere locū. Et est ratio, q. a primę pœ-
næ sunt merē pœnæ, secunde nō sunt, sed sunt introductę in
fauorē filiorū. Ita tenet ibi Hosti. per plures rationes. Cy. l. ij.
C. de ij. nup. tenet cōt. & nitit resp. rationibus Hosti. quib. rati-
onibus Cy. lo. And. resp. d. c. ff. & tenet opi. Hosti. & Inn. Et
ista uidet ueritas, circa quod uidet gl. Gof. in sum. de ij. nup.
Et nō. gl. tene in. ibi, in fi. uide ut nō. d. l. j. C. de ij. & d. l. decre-
to. ¶ No. gl. quæ inci. ut C. ista bene dicit q. ad d. illi l. j. & ij. C.
de ij. nup. sed nō adducit, l. si qua mulier. C. ad Ter. q. ibi idē
dicit qd. hic, saluo q. nō dicit, q. filij filiorū succedant, sed hic
sic, & idē putat q. rex. uelit dicere, q. illi legi uelit ad d. ceter,

- q. iam est contra statutum, per leges antiquas, & hoc patet,
quia dicit. ex ueteribus ad d. c. ij.
- A D D I T I O.
- 4 Canonem. Fel. c. j. de spon. in v. fol. prope ff.
 - 1 Exhonorare, id est, extra honorem ponere.
 - 2 Pater & mater transfens ad secūda uota, an omittat proprietatem.
 - 3 Obligatio in aduentitijs, an hodie cadat inter patrem & filium.
 - 4 Filij non debent esse castigatores parentum, & quando possint esse.
 - 5 Filius quando possit interdicere administrationē honorū suorū patri.
 - 6 Pater uel mater non habent ius eligendi unum ex filijs in lucro, alterutri
ex coniuge proueniente.
 - 7 Filius. de iure ciuili etiam habet heredem.

SI VERO SIT. Parente ad secūdas nuptias con-
solante, liberis non existentibus, lucra sunt parentib.
pleno iure acquisita, liberis autem extantib. ipso rō est
proprietatē, & usus. parentum administratio, parentib. com-
petit, circa castigatōnem filiorum, alienatione penitus in-
terdicta, aliās uendicatio filijs permittitur, nulla eis præscri-
ptioe currente, nisi xxx. ann. eis incipientibus currere, cū
fuerint iuri iuris. ¶ Exhonorare, id est, extra honorem pone-
re. ¶ Op. q. pater & mater per transitū ad secūda uota,
mox proprietatem non admittat, cū de ea testari possit, l.
secun. nub. §. j. C. de secun. nup. huius timore Pla. & But. sunt in
diuersis opi. Nam dicit Plac. q. olim l. fuerim. retinebat pro-
prietatē, sed filijs seruari tenebatur, sed per hunc §. incōtinen-
ti perdit proprietatē. Bu. uerō dicit, q. per l. fecim. statim
etiā proprietatem amittebat. Sed ueritas est, q. hodie & olim
proprietatē amittebat, sed olim habebat electiōem, d. l. fecim.
nā. hodie nō. qd. dicit de elec. corrigi, ut j. e. uenient. ¶ No.
glo. l. secundo uiro. in fi. Veritas est q. in aduentitijs, seu ex cā
aduentitia inter patrem & filium pōt esse obligatio, ¶ ut nō. in
auth. unde fi. C. de off. testa. & de pact. do. l. ij. ff. de fidel. l. si
quis pro eo. & de cōd. in deb. l. frater à fratre. §. gl. ma. uidetur
tex. l. iubemus. §. in supradictis aut. C. ad Treb. licet gl. ibi dicit
cat in duob. calib. etiam speciale. Venio ad §. sed q. sanctū. in
4 quo nō. q. l. erubescit, & c. ¶ quod intellige uerū, quantū ad
administrationē patrimonij, ut hic, sed bene possit filius pa-
trē corrigere, ut l. ij. §. si quis quasi. ff. de cond. ob. cau. glo.
alleg. hic cōtraria, & nō soluit illud ¶ qd. dixit, q. filius non
pōt interdicere administrationē patri, intellige esse uerū, fm
istam distinct. quia qn pater dissipat bona, in quib. filius ha-
bet proprietatē, tunc debet distinguī, aut filio debet dari re-
gressus, quia pater bona immobilia uendit, quæ usū nō con-
sument, tunc filius non potest reprehendere patrē circa ad-
ministrationē, & ita hic, & C. de bo. quæ lib. l. fi. §. nō autē. Si
uerō pater uedit res mobiles, quæ de facili possunt nō appa-
rere, tūc si pater esset nō soluendo, & esset homo malæ uitæ,
pōt patri administratio honorū interdici, l. fi. C. de sen. pass.
l. Imp. ff. ad Treb. prædicta intellige in patre sanæ mētis. Si uer-
o pater esset furiosus, tunc dic, ut l. is qui. ff. de tut. & cur. da.
ab his. & l. j. in fi. ff. de cu. fur. ¶ Venio ad §. ueniet. In quo nō,
q. pater uel mater nō habent ius eligendi unū ex filijs in lu-
cro alterutri ex coniuge proueniente. §. prospeximus. §. de
non eligen. ij. nuben. & sic per hunc §. & illum corrigitur, l.
fecim. & l. generaliter. d. diuidendum. C. de secun. nup. &
per hoc super d. l. fecim. est posita auth. lucrum. quæ est
sumpta ex isto §. & d. §. prospeximus. Nec ob. hūc l. in quib.
in fi. C. de ij. nup. Nam ille §. ut ibi nō. habet duas lectū. Pri-
ma est, q. parens qui lucratur, & illud lucrum perdit per trā-
situm ad secūda uota, habet ius eligendi inter filios suos,
& unum alteri in tali lucro disponendum, & secundum hāc
lecturam, ille §. nō corrigitur. Imō cum hoc §. concor. Et se-
cundū hanc lect. tenent doct. in d. l. quibus in fi. & pro istis
duob. lect. uide hic nō. uer. patitur. & gl. super uer. secundū
7 mensuram. ¶ Vltimō circa hunc §. nō. gl. super uer. secundū
& glo. inæqualiter. Ex qua gl. habes q. illud quod dicitur, q.
filius. habet heredem, est ad inueniendum, per auth. de hg
red. ab intestato. §. j. Seg. ueritas est, q. etiam de iure ciuili si-
luis. habet heredem, l. quod fecit. C. de bon. quæ lib. & l. fi.
C. comm. de suc. l. fi. §. fi. C. ad Terul.]

Bar. super Auth.

- A D D I T I O.
- 4 Obligatio. Soc. cons. clxij. in ij. parte char. xxx. ubi refert Bar. d. l. frater &
fratre. alleg. in tex. tenere cont. & q. cōmuniter omnes ibi tenet contra eū.
 - 1 Stipulatio concepta sub duobus contrarijs conditionibus, si committitur
ex una, ex alia committi non potest.
Et quid in pacto.
 - 2 Dispositio huius §. quid addat ad §. hoc autem. supra de non eligen. fer-
cun. nuber.
 - 3 Dispositio huius §. habet locum in lucro dotis & donationis propter
nuptias.
Dicitur in l. interpretata, q. sit in l. interpretante.

QVONIAM INFIRMAS. Parente ad secū-
da uota conuolante, superstitibus liberis, uno filio-
rum absq. filijs defuncto, lucrum aut parentem redit
pro cetera portione, ex pacto non existentium liberorū. reli-
quum uerō ad filij heredēs peruenire debet, & pro eadem
portione alienatio confirmat, quæ alienatio ualet & in totū,
si omnes filij parētis prædecesserint. Item filij talia lucra quæ
debentur propter transitū ad secūda uota percipiūt, dūmō
nō fuerint ingrati, h. d. usq. ad §. optimē. & gl. ma. ponit casū.
In tex. ibi, filiorum unus sine filijs, sec. si cū filijs, ut j. eo. uer.
unde si pluribus. & ibi, si uerō nō habeat, & c. ¶ Oppo. hic
in nūtur, q. appōita fuerint pacta, unum de lucrando totū
in casu existentium liberorū, secundum de lucrando par-
tem in casu non existentium liberorū, & idē si unum pa-
trem habet effectum, uires alterius debent cessare. Nam ut
demus q. si stipulatio sub duobus contrarijs conditionibus
concipitur, & ex una committatur, non potest ex alia com-
mitti, l. si ita quis stipuletur. ff. de uerb. oblig. ff. iud. fol. l. cum
quærebatur. de cond. inst. l. si plures. cum fm. Sic ergo & hic,
ex quo pactum ex uno commissum est, non potest ex alio
committi. Sol. Glo. hic dicit q. ista iura magis sunt uolunta-
ria quam rationabilia. Et ista fuit opinio Guliel. de qua fit
mentio in auth. si quis. C. de secun. nup. Circa quod ibi nō.
glo. & doct. Sunt & alia opin. quæ hic tanguntur, & uide qd.
nō. d. l. cū quærebatur. de quo dic ut plenē dixi in §. pro-
speximus. §. de non eligen. secun. nub. ubi etiam uide quid
iuris, si non fuit appōitum pactum secundum, de lucrando
2 partem in casu non existentium liberorū. ¶ Quæro quid
addit hic §. ad hoc autem. §. de non eligen. secun. nub. Dic q.
addit in hoc, quia per illum §. nō cōfirmatur alienatio pro-
pter pactum non existentium filiorum, nisi quando omnes
filij præoriebant parenti. Sed per hunc §. cōfirmatur alie-
natio ex pacto non existentium filiorum, etiam uno filio si-
ne filijs parenti præmortuo, & hunc casum addit Imp. ad d.
3 §. hoc autem. ut hic in litera dicitur. ¶ Sed quæro, in quibus
lucris habet locum iste §. dic q. in lucro dotis & donationis
propter nup. & hoc sentit hic lo. quod est uerum, nam hic §.
ad interpretationem d. §. hoc autem. loquitur tantum in do-
& donatione, ergo iste §. habebit locum in eisdem casibus,
cū in his casibus sit locus legi interpretanti, quibus est lo-
cus legi interpretatæ. §. de filijs ante doct. inst. natis. §. fin. ff. de
conitun. cum emanc. lib. l. nihil.

- 1 Vir uel uxor, an teneantur filijs primi matrimonij dotem uel donationē
propter nup. seruari, si transeat ad secūda uota.
- 2 Simuliter dedit in dotem omnia eius bona secūdo uiro, & decedat in ma-
trimonio sine liberis, uir nō lucratur ex forma leg. municipalis, ultra
illud quod debet habere unus ex filijs primi matrimonij.
- 3 Filij secūdi matrimonij, an admittantur cum filijs primi matrimonij, ad
reuoandū plus dato secūdo uiro.
- 4 Filij secūdi matrimonij, an in bonis maternis debeat habere legitimam
sicut filij primi matrimonij.
- 5 Filij primi matrimonij an admittantur ad reuoandū, quādo mulier dedit
omnia bona in dotem secūdo uiro, cum pacto de lucrando totum.
- 6 Donatio facta per uirum uxori, uel econtrā, ultra formam hic traditam,
licet huic legi renunciet, non tenet.
Dispositio huius §. renunciarī non potest.

OP T I M E. Verō. Parenti ad secundas nuptias conuo-
lanti, non licet largiri, uel relinquere plus secūdo uiro
uxori,

uxori, q̄ uni liberorum prioris matrimonij, in quē minus contulit, & quod plus dederit, poterit per liberos reuocari, nisi liberi parentibus fuerint ingrati. † Opp. & uidet̄, q̄ uir uel uxor nō tenet filijs primi matrimonij dotem uel dona. propter nup. feruare, licet transeat ad secūda uota, l. si liberis. C. de do. propter nup. So. Si habet alia bona, ex quib. possit consulere filijs primi matrimonij, & obtinet qd̄ dicitur, ibi, sed in l. cōtraria dicit, aut habet bona extra dotē, uel donatio nem propter nuptias, ex quib. possit cōsulere filijs primi matrimonij, & obtinet qd̄ dicitur, ibi, aliās obtinet qd̄ dicitur hic. Tu dic, aut pater aut mater dat omnia bona sua in dotē, uel donatio nem propter nup. secūda uxori, uel secūdo uiro simpliciter, nō appposito pacto de lucrando, & tunc potest, ut ibi. Aut uult dare appposito pacto de lucrando ab initio, uel ex post facto uult relinquere, uel largiri, & tunc non pot̄ plus lucrari q̄ lucratur filijs primi matrimonij, cui minus dat̄, circa qd̄ uide quod no. gl. in l. hac edictali. §. si uerō plus. in gl. sed pone, C. de h. nup. & idem in l. nulla. C. de iu. do. † Et per hoc apparet, q̄ si mulier dat in dotē omnia bona secūdo uiro, & decessit in matrimonio sine liberis, uir nō potest lucrari ex forma leg. municipalis, ultra illud qd̄ debet habere unus ex filijs primi matrimonij, ut patet hic, & l. hac edictali. circa prin. † Op. dicitur hic, q̄ filij primi matrimonij reuocant plus datū secūdo uiro, uel uxori. Imō ad reuocandū debet admitti etiam filij secūdi matrimonij, unā cū filijs primi matrimonij, C. de h. nup. l. quoniam praterita. Sol. distingue tria iura, primō, de iure antiquo id qd̄ plus datum est, perueniebat solū ad filios primi matrimonij, l. hac edictali. praeall. Postea, scd̄ iure introductū fuit, q̄ deberet peruenire ad filios iam primi matrimonij, q̄ secūdi, & sic corrigi d. l. hac edictali. Tertio redit ad ius antiquū introductum per d. l. hac edictali. & ita loquit̄ §. Et no. gl. hic manifestē in fi. † Sed hic quero, an filius secūdi matrimonij debeat habere debitū iure natura. gl. formant hanc q. in auth. ad eos. C. de secun. nup. sed non firmat lac. de Bel. hic tenet, q̄ filij secūdi matrimonij debent habere legitimā sicut filij primi matrimonij, per §. nec illud. j. co. & d. l. hac edictali. in prin. C. de secū. nup. cum alijs, & arg. §. de trien. & semis. §. j. licet nō admittant ad reuocandū q̄ plus datū est secūdo uiro, uel uxori, q̄ habet unus ex filijs primi matrimonij, qui minus habet. † Itē quaro, pone q̄ mater omnia bona dedit in dotem secūdo uiro, pacto interposito de lucrando totū, an filij primi matrimonij totū reuocabunt? Vide quod no. in d. l. hac edictali. §. si uerō. in gl. quae incip. sed pone. † Vltimō no. tex. ibi, nulla machinatione, &c. Ex quo habes q̄ si uir donat uxori, uel cōtrā, & in donatione excederet formam hic traditā, & hinc renunciat, talis renunciatio nō tenet. non enim est introductum in fauorem ipsius donantis, sed in fauorem alterius, l. filiorum, ut hic dicitur, Idem habes in d. §. si uerō. ibi, circumscriptio, & c. & sic renunciatio non ualet, c. si diligenti. ex. de foro compe. cum similib.

QUAE VERO. In hoc §. ponit quo tempore inspicitur, an sit plus datū secūdo uiro, uel uxori, q̄ filio primi matrimonij, cui minus est datū, & breuiter h. d. An uir uel uxor uel no. uerba habeant plus, tēpus mortis parentis inspicitur. Opp. gl. mag. & uidetur q̄ inspicitur tempus datae, nō tempus mortis, l. si constante. §. si. C. de don. ante nupt. eo. §. de augmentis. dicitur quidam quod hic §. corrigit illam legem, sed certē ista sol. non est uera, cum eodem modo contradicatur, §. de augmentis. j. eo. qui est post hunc §. Alij dicunt q̄ utrunq̄ tempus inspicitur, prout est uultus ipsius filijs. d. l. si constante. §. fin. Alij dicunt & ponunt aliam sol. quod dic, ut in glo. quam sol. tenet lac. de Bel. & facit pro illa sol. j. eod. §. si uerō. in prin. & in fi.

DOS & DONATIO PROPTER NUPTIAS, AN DEBEANT RESEUARI FILIJS.

NEC ILLVD. Parente ab intestato decessente, post secundas nuptias liberis existentibus, de ambobus matrimonijs, tertijs nuptijs nō cōtractis, res suae propriae & lucra legatorū & fideicommissorū ad omnes filios aequaliter debet peruenire, lucra uerō dotis & donat. propter

nup. ad filios tantum ex eo matrimonio susceptos, a quo descendunt dicta lucra, debent uenire, h. d. † Opp. dicitur q̄ dos & donatio propter nuptias debent seruari. cont. §. eod. §. soluto. in prin. & si. ubi coniunx lucrans, de illo lucro facere potest quicquid uult. Dicunt quidā q̄ hic transiit ad secūda uota, ibi non. est uera, cum nō transeat ad trientium matrimonij, quare Azo soluit. De quo dicitur in gl. quae opt. reprobat per gl. tanquam sit contra mētem dicti §. soluto. Sed certē ista sol. Azo. non est contra mentem, sed exprēsē cōtra tex. illius §. quare solue ut in gl. & ut dixi in d. §. soluto.

QUAE VERO. Parentes coguntur seruare filijs lucra, matrimonio soluto diuortio, quemadmodum & si morte. No. ibi, si matrimonium. ad primam partem facit §. eo. §. soluto. in prin. & quod ibi no. ad secundam partem facit tex. d. §. soluto. uer. si filiorum.

- 1 Dos & donatio propter nuptias, potest regulariter diminui partibus consentientibus.
- 2 Probatio contra praesumptionem de iure, non admittitur, nisi per paria confessionem.

DE AVGMENTIS. Parentibus ad secundas nuptias conuolantibus, liberis ex priore matrimonio existentibus, non licet dotem uel dona. propter nuptias diminuerē, ne aliquid aduersus filios prioris matrimonij machinari cōtingat. † No. ex hoc §. q̄ licet diminutio regulariter admittatur partibus consentientibus, ut hic §. in prin. & l. si constante. C. de dona. ante nup. Fallit in uiro & uxore ad secūda nup. conuolantibus, liberis ex priore matrimonio existentibus, ut hic §. si. idem d. l. si constante. in fi. pra. alleg. † No. gl. q̄ non debet, ibi, quia de iure est praesumptio contra quam non admittitur probatio in contrarium, l. nō a est uerū simile. ff. quod metus causa. nisi per confessionē patium. de aequali. dot. §. si uerō mulier. col. vij. & no. per doct. auth. sed iam necessē. C. de don. ante nup.

ADDITIO.

4 Confessionem. Mat. Mathesil. sing. suo cxxix.

a Donatio ususfructus facta inter uiuos, inter coniuges quando ualet.

SI VERO SOLVM. Ususfructus uxori, uel uiro relicto, per secundas nuptias non amittitur, nisi expressim aliud dictum sit. † Quareit glo. quid si donauit ususfructum inter uiuos uir uxori, uel cōuersō, ita q̄ tempore donationis, talis donatio non ualet. sed morte confiteretur. Dicit gl. idem quod in usufruc. relicto post mortē, q̄ talis donatio equiparatur donationi ualidae ab initio, qd̄ dicitur in ult. gl. Sed certē quod dicit gl. q̄ equiparatur donationi ualidae ab initio, intelligitur, nisi per donatorem reuocetur, quod potest. l. cum hic status. §. ait oratio. & §. poenitentiam. ff. de don. inter uir. & ux. Possit enim ex post facto talis donator iuterdicere, ne recipiens dotem lucratur, si transeat ad secūda uota, & sic per omnia est idem, si facta sit donatio inter coniuges, quae ab initio non ualet, sed morte confiteretur, quae est in leg. & fideic. secus in don. ualida ab initio, ut no. gl. mag. in fi. quae incipit, & dona. propter nupt. posita in seq. uer. sed hac. ad quem uer. uenio. Et pro huius intellectu quero ad literam huius §. & glo. ponit duplicem lecturā, & approbat secundam dicens, quod est magis consona literae, q̄ prima, quod dicit in glo. Sed certē potest dici, q̄ prima lect. magis applaudit literae q̄ secūda, quia tex. exprēsē dicit, q̄ usufruc. fuit in dote datus, non autem dicit gl. q̄ fuerit in dote proprietatis. Nec ob. quod dicit glo. q̄ tunc non ex lege, licet ex hoc pacto, quia hoc credo. Et quod hic dicitur ex lege, exponit, l. ex pacto, sicut probatur alibi, l. ex hac lege. & l. cū in l. & fundi. ff. de cont. emp. & l. in l. ff. loc. & l. si ita quis. ea. l. ff. de uer. ob. Viraq̄ nō est uera in se & bona, sed unū ob. primā lec. quia hic dicit, nihil penitus. auth. hoc locū. C. si licet cun. nup. mulier. Circa quam lect. uide quod ibi no. per doct.

QUAE VERO. Pater ususfructum sibi per filium acquisitum, per transitum ad secūda uota non amittit, in castrensi, & quasi nihil in nouatur.

MATER

MATER. Donatio a matre inter filios facta, non reuocatur per ingratitude, nisi ex trib. causis, matre ad secun. nup. conuolante. † Quareit glo. quid in patre secūdam uxorem accipiente? Dic ut in glo. §. no. & idem no. gl. C. de reuoc. dona. auth. quod mater. quae sumitur ex isto §.

- 1 Mulier secūda nubens amittit dignitatem primi uiri, nisi hac specialiter a principe impetraret.
- 2 Homo satur, non ita bene discernit sicut ieiunus.

NON TAMEN. Mulier ad secundas ueniens nuptias, prioris uiri dignitatem & priuilegia amittit, secūda acquirat & retinet. Item libera nupta patris, postea matrimonio sol. diuortio, ad secūda uota peruenire non potest. † No. quod uxor amittit dignitatem uiri, si homini inferioris dignitatis postea nubat, ut hic, in l. foemina. ff. de senten. C. de inco. l. mulieris. lib. x. & de dignit. l. mulieres. lib. xij. nisi mulier transiens ad secūda uota, specialiter impetraret a Principe, ut dignitatem primi uiri retinet, ff. de sena. l. foemina. No. in §. iocundum. fm. gl. † q̄ homo satur, non ita bene discernit, xij. q. j. Crates.

ADDITIO.

4 Nubat. Bal. l. cum te. C. de reuoc. don. per illum tex. Ang. l. cum quidam. ff. de iurisd. om. iud. & glo. auth. sacramentum. uer. si mulier. C. quando mut. off. fun. poss. Ratio autem est in promptu, quia mulieres conuolantur ad dijs maritorum, l. foemina. ff. de sena. cum similib.

1 Uiricus potest esse tutor sui priuigni.

EISDEM QVOQVE. Mater omnibus est filij dignior ad filiorum educationem, nisi ad secund. nup. accesserit. Glo. non solū, ibi, uel a lege. † Vides hic quod d. glo. non firmat, an uiricus possit esse tutor indistincte, & idem no. l. j. C. ubi pupil. educ. deb. sed q̄ indistincte possit esse tutor uiricus, tenet glo. l. ut. C. de contrario iud. tu. & idem tenet in l. nonnunquam. ff. de ado. & ibi per Gul. de Cug. & de hoc in Spec. §. nunc dicendum. uer. ueruntamen. Et aduerte ad id quod §. dicitur de educatione, quia debet intelligi de educatione fideia de bonis filiorum, sed de bonis matris indistincte potest alimentari. §. illud. j. ut lic. mat. & auia.

ADDITIO.

- 4 Indistincte. Bal. l. si pater tuus. C. de contr. iud. tut.
- 1 Dos constante matrimonio, an solui possit.
- 2 Mulier non tenetur compensare cum dote id quod sibi uir donauit, nisi in quantum sit facta locupletior.
- 3 Vir soluendo dotem uxori constante matrimonio sine causa, quando liberetur.
- 4 Exceptio, dolo facis, quando obest agenti cōtra uirum, qui soluit dotem uxori constante matrimonio.

DOTES. Dotes constante matrimonio restitui non debent, aliās donationis instar obtinent, & maxime si ad secundas peruenerint nuptias. † Opp. & uidetur q̄ dos constante matrimonio solui possit, l. si constante. & l. si quis. ff. sol. mat. l. mutus. §. manente. ff. de iur. do. cū sim. Sol. hic dicitur, est regulariter, ut hic gl. & C. si dos const. mat. l. j. † Opp. & uidetur, q̄ semper dos cōstante matrimonio possit esse securus, cum dos propter poenitentiam possit reuocari, l. si sponsus. §. si. ff. de don. inter uir. & ux. cum si. Sol. ut in gl. quae incipit, si prohibita, quae tenet q̄ mulier nō tenetur compensare, nisi in quantum est facta locupletior, ex eo q̄ maritus sibi donauit, d. l. si sponsus. §. si. l. iij. §. si. l. seq. eo. t. † Tenet ergo gl. q̄ uir soluendo dotem constante matrimonio sine causa legitima non liberatur, nisi in quantum est locupletior, & tunc liberatur iure cuiusdā compensationis, ut hac gl. quam rene menti. Et q̄ hac gl. dicit uerū, q̄ uir non liberatur, nisi in quantum est locupletior, uidetur probari per l. sic pro rata. §. maritus. ff. de relig. Et hoc tenet gl. ff. sol. mat. l. si in prin. probatur etiam in l. si cum dotem. §. j. eo. tit. & no. ea.

MATER. Donatio a matre inter filios facta, non reuocatur per ingratitude, nisi ex trib. causis, matre ad secun. nup. conuolante. † Quareit glo. quid in patre secūdam uxorem accipiente? Dic ut in glo. §. no. & idem no. gl. C. de reuoc. dona. auth. quod mater. quae sumitur ex isto §.

l. §. si mulier. & hanc opt. tenet Cy. C. si dos constante mat. l. j. & probatur optime in l. si. ff. de iu. do. eo. tit. no. in l. cū in fundo. §. si uxor. in fi. in gl. tunc. Sed lac. de Are. tenet cont. ut ipse no. in d. l. j. C. si dos const. mat. & inter alias rationes, quas fecit, probat, quia debitor in die, soluendo ante diem liberatur, l. quod in diem. ff. de sol. Item probatur per l. debitor. & l. seq. ff. de iu. do. & per l. cum in fundo. §. quod si mulier. eo. tit. & per l. uir uxori. §. j. ff. ad Velle. Sed ad l. quod in diem. responde, q̄ illud regulariter fallit fauore dotis. Ad l. debitor. responde altero de duobus modis, nam dos soluta marito, non potest restitui mulieri constante matrimonio, l. cōtraria. Hanc solutionem probat gl. pe. l. si cōstante. C. de do. ante nup. Vel dic, q̄ illa lex non est contra ea quae dixi, quia non contingit liberatio ipso iure, sed cuiusdam compensationis, & ita in casu nostro, quia hic est cōtra cōpen. in quantum mulier est locupletior, ut hic no. gl. Nō ob. l. cum in fundo. §. q̄ si mulier. quia ibi loquitur in restitutione necessaria, hic uerō in uoluntaria. Non ob. l. si uir uxori. quia ibi soluebatur dos, ut soluto matrimonio, uel si intelligas eo constante, soluebatur tamen ex legitima causa. † Et no. glo. sed nonne. in fi. No. ex hac gl. prout intelligitur in re dotali mobili, q̄ exceptio, dolo facis, obstat ei, cui restitutus est ex interuallo, posito quod debeat habere interuallum medij temporis, nam maritus tenet dotē restitueri uxori hodie post annum, l. j. §. exact. C. de rei ux. act. & tamen sibi obstat exceptio dolo facis, nisi in eo q̄ debet maritus ex pacto lucrari. Et idem tenet Gul. de Cun. l. j. C. si dos constan. mat. licet alij aliter intelligunt, ut ibi no. & idem etiam no. ff. de cond. ob. causam. l. si donaturus. in fi. Ad idem l. de posui. §. si nuptura. ff. de pecul. l. i. locer. §. Lucius. ff. sol. ma. & l. si marito. §. j. secūdam primam lect. eo. tit. cuius cont. tenet Old. d. §. Lucius. ubi ipse tenet, q̄ quando restitutio debet fieri ex interuallo, non obstat petenti exceptio, dolo facis, propter interuallū medij temporis. probat ipse per l. si mulier. §. rerum. ff. rer. ac. mot. & quod ibi no. & per l. si. idem quae sit. ff. ut leg. nom. cauc. sed tenendo praecedentem opt. responde. Et primō nō ob. d. §. rerum. quia ideo uiro agenti nō obstat exceptio, dolo facis, quia mulier in amouendo, delictum commisit, unde propter suum delictum perdit beneficium regulae, dolo facis. Sed non ob. d. §. idem quae sit, quia quandoq̄ ille, qui ex interuallo debet restituere, habet dilationem à l. miserationis gratia, quod est ueritas, & habet annum ad restituendum bona mobilia, & tunc obstat petenti exceptio regulae, dolo facis, nisi quantum ex pacto debet lucrari, ut §. dixi. Quandoq̄ qui ex interuallo debet restituere dilationē quae respicit ipsam obliga. non autem datur dilatio miserationis gratia, & tunc non ob. excep. regulae, dolo facis. Ita loquitur d. §. idem quae sit. Et hac distinctio probatur, ff. de compens. l. si cum militi. in fi. illud quod dixi, uidelicet in casibus habere locum reg. dolo facis, intellige ubi est liquidum petenti debere restituere, aliās indistincte d. reg. non ob. ita no. in l. doli. ff. de doli excep.

ADDITIO.

- 4 Liquidum. Adde omnino quod no. in apost. ad Dy. post Boer. in reg. dolo facis. per istum alleg. in ij. add.
- 1 Poena de qua hic. an hodie habeat locum, ex quo mulier non iurat.
- 2 Poena de quibus hic. an hodie sint sublatae.
- 3 Mater quae transeat ad secūda uota, non petito tutore, uel si petijt, male administrat, non tenetur in subsidium, nisi in fraudem fecerit.
- 4 Tutor petitus a matre transeunte ad secūdas nuptias, an dari debeat.
- 5 Mater luxuriose uiuens, priuatur tutela filiorum.
- 6 Mater transiens solū ad sponsalia, priuatur tutela.
- 7 Mater quae transeat ad secūda uota, an matrimonio soluto possit ad tutelam filiorum redire.
- 8 Mater data tutrix in testamento, si transeat ad secūda uota, an patiatur poenas de quibus hic.

SI AVTEM Tutela. Mater tutela legitimorum filiorum, uel naturalium deserta contra sacramentum, & ante rationes redditas ad secundas nuptias cōuolans, eandem patitur poenas, quas & mulier ante tēpus lucus nubens,

bens, & pœnarum dissolutionem eisdem modis consequit.
 1. Quæro, hic dicitur, iurans, cū hodie mulier non iuret, an habebunt locum hodie istæ pœnæ? Sic auth. eisdem pœnis. C. de secun. nup. & ibi per doc. & uide gl. j. ut si proh. mat. de. & cre. s. fi. Quæro, cū hodie sint sublatæ pœnæ, quas patitur mulier nubens intra tempus luctus, dixi s. eo. s. si quid dē. an hodie istas pœnas patitur mulier, quæ deserta tutela filiorū secundō nubit? Dic ut per Inn. c. fi. ex. de secun. nup. ubi glo. tangit. & idem sentiunt doc. d. auth. eisdem pœnis. quod colligitur per no. per eos in l. j. C. de secun. nup. & per lo. And. d. c. fi. Quæro, mater debet petere tutorem filio, anteq̄ transeat ad secunda uota, pone q̄ petitus à matre malè administravit, an mater in subsidium teneat? & uide q̄ sic. l. fi. s. personis. C. de admin. tut. Sed cont. determinat do. Lamber. de Ramp. ut refert lac. de Bel. ut non teneatur, nisi hoc fecerit in fraudem luctus, ar. l. non solum. ff. ad Tert. & Cy. d. s. perso. nis. An autem petitus à matre debeat dari. no. gl. & Dy. l. si quis sub conditione. ff. de test. tut. & auth. ma. & auia. C. qñ mulier tut. off. fun. po. & ibi Cy. vij. q. & pe. in ti. de tu. nūc dicendum. uer. pen. Quæro, hic loquitur de transeunte ad secunda uota, sed si aliter luxuriata est, an repellatur à tutela? Gl. auth. sacramentum. C. qñ mulier, & hoc dicit. Pro quo optimè, l. fi. eo. tit. ubi dicitur, q̄ mulier debet intactam pudicitiam seruare. Vterius quæro, hic loquitur de matre, & c. quid si solum ad sponsalia transit, an repellat à tutela. Spec. ponit q̄ sic, ut ipse no. in tit. de tut. s. nunc dicendū. uer. quid si nondum. & per do. l. non sine. C. de bo. qua. lib. Quæro, quid si mater secundō nubens, ita q̄ reiecta est à tutela, finito matrimonio uelit tutelam filiorū reassumere, an debeat audiri? Doct. formant istā. q. in auth. ma. & auia. in fi. q. Spec. d. s. nunc dicendum. uer. quid si mater. Quæro, mater est data tutrix filijs in testamento, an propter transitum ad secunda uota patitur pœnas huius s. die ut no. glo. & doct. l. omnem. C. ad Tert. per Doct. auth. matri.

PLACET QVOQVE. Pater filio cautionē præstare compellitur, de præstando legato, si secundas contraxerit nuptias.

SED ET SI QVIS. Clerici ultra cantores aut lectores, nuptias contrahere non possunt. Cantoribus enim & lectoribus permittitur solis, sed si ad secundas peruenierint nuptias, ad sacerdotij culmen ascendere nō possunt. Item laicus dimissa uxore in uirginitate suscepta & unica, ad sacros ordines promoueri potest, aliàs secus.

- 1. *Usufructuarius si satisfare non potest, an usufructus remanere debeat penes proprietarium.*
- 2. *Conditio prohibens nuptias, quando ualeat.*
- 3. *Iuramentum cui magis deferri debeat, an reo, uel actori.*
- 4. *Legatum factum uidue si non nupsit, an ualeat.*

QVÆ VERO. Legatum relictum sub conditōne nuptiarum prohibendarum à uiro, uel ab uxore, uel extraneo ualeat, & conditio seruari debet, aliàs legatum amittitur, & solutū repetitur, & restitui debet cum fructibus & accessionibus medijs temporis, iuratoria uel fidei iussoria cautione præstita, s̄m qualitatē rerum & personarum, h. d. t. No. tex. ibi. Si autē nō ualuerit, & c. facit ad q. quia usufructuarius nō potest satisfare, debeat usufructus remanere penes proprietarium, & proprietarius præstare usurā usq̄ ad tertiam centesimam. De qua q. quid iuris sit, qñ usufructuarius non potest satisfare, die ut no. doc. in gl. in l. iij. de usuf. ibi, alleg. hunc tex. uidelicet auth. cui relicta. C. de indic. uid. 2. quæ sumitur ex isto s. & no. per gl. in c. fi. ex. de pig. t. Opp. & uidetur, q̄ conditio prohibendarum nuptiarū non ualeat cum ita legatū. & l. cum tale. s. rescriptum est si arbitratu, & s. Meuiæ. ff. de cond. & dem. glo. nostra circa hanc materiam ponit quadruplex ius, de quo per doct. l. j. C. de ind. ui. No. gl. hoc. ibi, uel quod uerius, & c. t. No. istam partē glo. & eius rationem, ex qua ratione habes, & colligitur, cui magis debeat deferri iuramentum, reo, uel actori, sed si in omnibus essent pares, tunc esset recurrendū ad glo. l. in bonæ fid. uer. de iureiuran. & ibi per doct. l. admonendi. ff. eo. & ex. de iur.

4. *reuran. c. fin. t. No. glo. ne secundas nuptias. ibi, secundum lo. idem no. in l. j. C. de ind. uid. & ibi tenent doct. opin. lo. & eam tenet glo. l. cum tale. s. Meuiæ. in gl. ma. in fi. ff. de cōd. & dem. Et ultimō circa hanc gl. uide quandam q. quam tangit gl. in d. l. j. de indi. uiduit. & latius per doct.*

1. *Ius quod seruatur in separatis, seruatur etiam in permixtis.*

ET QVIA. Si donatio ante nup. in rebus mobilibus consistat, mater eam accipere debet, & uti frui, arbitrio boni uiri. Si uerō consistat in rebus immobilibus, cū filijs dimittere debet, & cautionem accipere de soluendis uisuris, usq̄ ad tertiam centesimam. Idem seruandum est in parte quo ad partē, quod in toto quo ad totū, h. d. t. No. uer. si uerō permixte. Ex quo no. q̄ idem ius seruatur in permixtis, quod in separatis. s. aliud. s. de non elig. ij. nup. Opp. id q̄ hic dicitur, q̄ si omnes moriantur, tunc enim pactum deluendo in casu non existentium liberorū locum habet, imō ut detur q̄ habet locum uno ex liberis defuncto, ut s. eo. s. quoniam in infirmas. Sol. hic s. determinatur per d. s. quoniam nam iste s. loquitur recitando tantum dictum s. aliud. s. de non elig. secun. nub. nouum ius statuendo.

- 1. *Mater ad secunda uota transiens, qualiter succedat filijs.*
- 2. *Filius emancipatus, an hodie succedat ex testamento de iure ciuili, sicut quilibet extraneus.*

HINC NOS. Mater ad secundas nupt. ueniens, necorum quilibet, ab intestato aut cum fratrib. defuncti succedit, & in bonis à patre prouenientibus in usufructu tantū, in alijs uerō bonis filio extrinsecus qualitis, succedit in totum exce. ante nup. donat. in quam succedit in usufructu tantum, ingratitudinis ratione seruata, h. d. t. Pro declaratione huius s. distingue tria iura, primū ius fuit introductum per l. fœminæ. s. fi. C. de secun. nup. & l. mater. C. ad Tert. in quib. distinguit, Aut mater transit ad scda uota ante mortem filij, aut post mortem, & fm illa iura distinguebant bona paterna ab alijs, qñ ante mortem filij nubebat. Sed si post mortem, bene distinguebant bona paterna ab alijs, sed non distinguebant ex testō, uel ab intestato. Secundū ius fuit introductū per s. cum igitur. s. de non elig. secun. nub. per qñ s. corrigunt. d. l. fœminæ. s. fi. & d. l. mater. ut d. s. cū igitur. uer. nequa q̄. Tertium ius introductum per hunc s. in quo habes, q̄ mater transiens ad secunda uota, succedit filijs ex testamento in distincte, siue sint bona paterna, siue sint alium de acquirit, & siue nubat ante mortē filij, siue post. Ab intestato autē distinguit an sint bona paterna, an alia, quia in paternis in usufructu tm succedit, in alijs in pprietate, nisi sint ante nup. donata, q̄ ultimū erat etiam per cōstitutiones. s. de nō elig. secun. nub. s. ante nup. & sic istud ius cōcor. cū d. s. igitur omni bus. præter q̄ in uno, uidelicet quia ille s. nō distinguit bona paterna ab alijs, iste s. sic qñ mater succedit ab intestato, & sic illud q̄ dicit gl. in d. l. mater. q̄ hodie redit ad distinctiōnem d. l. mater. intellige ab intestato, nō ex testō, & intellige q̄ ab intestato distinguitur bona paterna ab alijs, nō autē an nubat ante mortē filij, uel nō, ut distinguit in d. l. mater. quia illud corrigit, ut hic expressè dicit. Vterius hunc tex. in uer. si igitur, & c. inducit lac. de Bel. ad q. uos uidetis, q̄ mater succedit filio ex testō, sicut quilibet extraneus, dicit ipse, hic est ar. q̄ filius emancipatus succedit ex testō de iure ciuili, sicut quilibet extraneus. De quo sunt glo. contrariæ, quas alle. ff. de har. & fal. s. ex hæredatos. uer. in omnib. Veritas est q̄ succedit ex testamento de iure ciuili. Probat per tex. l. si ex duobus. in fi. ff. de bon. poss. cont. tab.

- 1. *Mater transiens ad secundas nup. filio sine fratrib. decedente, non succedit in proprietate bonorum filiorum à patre obuentorum.*
- 2. *Ingratitudo repellit fratrem à succedendo ab intestato.*

INGRATITVDINEM. Frater causa ingratitudinis, tribus ex causis à fratrū successione excludit, ex obtinentibus in futuris causis. Not. text. ibi, succedunt filij,

filij, & c. No. dispositionem huius s. non habere locum, si mater secundō nubens succedit filio, unā cum alijs fratrib. defuncti. Et sic si nō superessent filij fratris defuncti, mater secundō nubens succederet filio in totum, sicut si non nupsisset. Et pro hoc gl. auth. ex testamento. C. de secun. nup. non bene loquitur, quia uidetur uelle q̄ etiam si mater sola ueniat ad successionem filij, non succedit in proprietate bonorum filio deuentorum à patre per transitum ad secunda uota. De qua q. dixi s. de nō elig. secun. nub. s. hoc autem. & casus uidetur hic. Quæro dicitur hic, frater qui est ingratus fratri, non consequitur lucrum à fratre, de quo lucro loquitur hic tex. in gl. ma. sunt tres opi. una, q̄ frater qui est ingratus fratri, ex causis hic insertis non succedit fratri, etiam ab intestato: ex qua no. t. q̄ ingratitude repellit fratrem à successione ab intestato. Idem no. in s. cū igitur. s. de non elig. secun. nub. in gl. super uer. fratru. & ad hoc hunc tex. alleg. Sed ad uerte, quia ista q. format Gul. de Cun. in l. fratres. C. de inoff. test. ubi dicit, q̄ ingratitude repellit fratrem, ut non admittatur contra uoluntatē, sed non q̄ ab eius successione ab intestato repellatur. Nam pro hoc inducit ipse l. cognatis. ff. un. de cogn. Ad hunc tex. ipse respondet, & ipsum intelligit secundum s. j. lect. hic posita, & erit speciale in hoc casu, quam s. j. lect. uide ut in glo.

ET ILLVD. Mater filio in lucro, antenuptiali donatione non succedit, nisi in usufructu, his obtinentibus in casibus futuris, & in præteritis nondum sententia, uel transactione finitis.

ET QVONIAM. Mater & cum solis fratribus, & cum solis fororibus, & cum permixtis in uirilem portionem succedit filio. Opp. & uidetur q̄ mater filio non succedit, ut s. eo. s. si igitur. Sol. Quod hic dicitur, euenit regulariter, ubi uerō casualiter. Et ex isto s. sumitur auth. & cum solis. posita super l. fin. C. ad Tertul.

ILLVD. Parentes ex Principis oratione debent inter filios æqualitatem seruare, licet in æqualitatem seruare possint, si uolunt, dummodo filijs in legitima portione prouideant. t. No. tex. ibi, & quod ex l. & c. quod debita iure naturæ, debentur ex l. & sic ad q. facit, an legitima possit per statum auferri, de qua dixi in s. primū itaq̄. s. de har. & fal. & s. consideremus. s. de trien. & semis. t. Secūdo no. quod tam filijs primi matrimonij, quam secundi, deberet legitima de necessitate, ut hic dixi. De hoc s. eo. s. optimè, & c.

De appellationibus. Tit. II.

- 1. *Tempus, de quo hic, quo ad quid erit utile, & quo ad quid continuum, tempus legale regulariter est continuum.*
- 2. *Tempus x. dierum quod datur ad appellandum, ita habet locum in interlocutoria, sicut in diffinitiva.*
- 3. *Tempus decem dierum, de quo hic, quod computetur de momento ad momentum.*
- 4. *Appellari quod possit die feriata, etiam si feria sint repentina, non tamē appellatio potest exerceri.*
- 5. *Restitutio ad prosequendam appellationem, datur propter ferias repentinās.*
- 6. *Libellus etiam die feriata offerri potest.*
- 7. *Iudex, an exequatur sententiam interlocutoriam intra tempus decem dierum datum ad appellandum.*

INTERIORVM. Iste tit. habet tres partes: primō ponit tempus appel. interponendæ: secūdo de tempore appel. exercendæ: tertio ad quem iudicem appelletur. Secunda in s. ad hæc. Tertia in s. illud. & breuiter h. d. Omnibus appellare licet intra decem dierum spatium à die recitationis sententiæ numerandorum, & si lis in consistorio Principis speretur moueri, omnia intacta permancant, nec tempus appel. exercendæ statutum currit, & à minoribus iudicibus ad maiores est gradatim appellandum, & à clarissimis ad speciales, & à speciales ad illustres, & à delegatis à principe ad antiquos Romæ iudices, t. No. gl. intra x. dies, aliàs est super uerba, à Bar. super Auth.

recitatione sententiæ, ibi, lab eo die. & in auth. hodie. C. de appel. & in ea. ibi, q̄ hoc tempus ad aliquid, & c. & uide circa istam partem, q̄ no. ij. q. vj. c. anteriorum. ubi gl. cōcor. cum ista. Vide q̄ no. Spec. tit. de app. s. restat. uer. j. in fi. uide gl. l. super uacuā. C. de temp. in inte. rest. In dubio autē semper præsumitur continuum, ut no. gl. rub. ff. de diuer. & temp. præscr. l. cum hæres. s. pe. ff. de sta. li. Circa q̄ uide no. per Azo. in sum. in tit. de diuer. & temp. præscr. & in summa. C. de ann. ex ce. circa med. & q̄ Cy. in l. cū proponas. de ad. lac. t. Sed circa hoc quæro, an quod hic dicitur de x. diebus, habeat locum in sententijs diffinitiuis, & interlocutorijs in casibus, in quibus appellari potest ab interlocutoria, ut no. in lante sententiæ. C. quō app. non reci. & l. j. ff. de app. reci. Et uidetur q̄ etiam locum habeat in interlocutorijs, per hunc tex. qui simpliciter dicit, dari x. dies ad appellandum, ubi olim dabatur biduū uel triduū, sed olim dabatur biduū uel triduū appellanti ab interlocutoria. l. j. q̄ in sententijs. & ibi no. ff. quando app. sit. & no. l. j. ff. de app. & ff. de app. reci. l. ij. ergo, & c. & hanc opin. tenet doct. auth. hodie. Veritas est q̄ appellanti ab interlocutoria dantur decem dies, sicut appellanti à diffinitiva. c. significauerunt. ex. de testib. & de elec. c. cū dile. de re iud. c. quod ad consul. no. in c. cū cessat. ex. de app. circa quod uide q̄ no. c. concertationi. de appel. lib. vj. t. Sed quæro, an istud dicendum computetur de momento ad momentum? Sic, gl. l. j. s. dies. ff. quando appel. sit. gl. j. q. vj. c. anteriorum. Alia est in c. frequēs. de rest. spo. lib. vj. & q̄ no. in gl. fi. d. c. concertationi. & Arc. c. pia. uer. intra octo dies. de excep. lib. vj. Spec. tit. de app. s. restat. uer. sed nunquid dies. No. gl. quæ est super uer. siue magni. & ad de quod no. C. de app. l. à proconsulibus. t. Sed quæro nunquid in casibus, in quibus potest appellari, possit appellari die feriata, siue sint feriæ solennes, siue repentinæ? Sic, l. j. & ibi no. C. de fer. & l. j. s. dies. & s. j. præalleg. Sed licet possit tali die appellatio interponi, tamen nō potest tali tempore exerceri, tamen tempus exercendi currit, licet propter ferias repentinās detur restitutio, ex. de fer. c. fi. & l. j. C. de fer. & q̄ dieb. feriatis possit appellatio interponi, non est mirum, quia diebus t. feriatis etiam in causa criminali posset libellus offerri, l. miles sexaginta. ff. de adul. Doct. tenent habere locum in ista causa ciuili. Spec. tit. de feri. s. sequitur. uer. ij. & uer. item quolibet tempore libellus, & glo. ex. de iud. c. fin. licet glo. d. s. sexaginta. d. caribi esse speciale. t. Vltimō circa hoc principium quæro, lata est sententia interlocutoria, si intra x. dies potest appellari, ut dixi, an intra illos decem dies iudex qui ipsam tulit, poterit ipsam executioni mandare, dicit enim pars, contra quam est lata sententia, se appellaturam, non tamen appellat. Dic ut no. Spec. tit. de appel. s. restat. uer. fin. & uide quod no. gl. c. fin. de app. lib. vj. & eo. tit. c. non solum. de off. deleg. c. quarenti. & xj. q. iij. cum apud. De diffinitiuā autem quæ sit, est gl. ordi. l. j. ff. nihil noua. appel. pen. glo. j.

ADDITIO.

- 1. *Feriata. Lud. Pon. l. j. de in ius uoc. & Bal. rub. C. eo. tit. & Host. But. & l. mo. c. præterea. de dila. & ibi Bald. Lanfran. c. quoniam. uer. petitiones. d. proba. & elem. sep. uer. de plano. de uerb. sig. Adde quod ibi in apost. ad præill. Lanfr. post composillatorem istum, in uer. die feriata.*
- 2. *Appellans in casu huius s. quod sit tutus ipso iure.*
- 3. *Tempus appellandi non currit, si stat per iudicem quominus appellatio nem prosequatur.*
- 4. *Instantia cause principalis, an currat quando stat per iudicem quo minus causa expeditur.*
- 5. *Et quid quando stat per alium.*
- 6. *Iudices habent dare sententias habito consilio sapientum.*
- 7. *Dictio, ad, ponitur pro iuxta.*
- 8. *Statutum puniens insultum factum ad domum, uerificatur in insultu facto iuxta domum.*

AD HÆC C. Quæro, an in casu huius s. appellans sit tutus ipso iure? Sic, ut hic, & ibi, non ex hoc litem periclitari, & c. ibi, causa intacta permancat. & hoc sentit glo. ij. & ita expressè no. C. de temp. appel. authen. sed lis: quæ sumitur ex isto s. & in auth. si appellatio, eod. tit. licet glo.

2 glo. aliter sentiat, ut spōl. larg. §. hoc quoq. ¶ Quarto, quid de alio iudice, si stat per eum quo minus quis causam appellationis proficere possit. Gl. ij. hic uidetur uelle idem, q̄ tempus ipso iure non currit. Et idem sentit gl. i. arbitrio. ff. de do. lo. ex quib. cau. mal. sed & si pratorum. in prin. & Azo. C. de temp. appell. §. ubi autem. Sed cōt. no. d. auth. si appellatione. & ibi gl. tenet q̄ tempus currit, sed datur restitutio. cum qua concor. quod no. in d. auth. hoc quoq. Sed ueritas est, q̄ hic no. quia illud cum cōcor. §. alleg. probatur per tex. §. hoc quoq. ubi dicit, nullum praiudicium generari. Sed si esset necessaria restitutio, saltem generaret sibi praiudicium circa sumptus, quos ab aduersario non recuperaret, quia nec do. lo. nec factio aduersarij hos sumptus fecit, j. restitutionem petendam: sed potius per iudicem factum foret sibi praiudicium. §. ij. de his qui ingr. ad app. cum sua gl. in uer. occurrit. & ibi per Azo. in sum. illius tit. circa prin. & glo. c. ex ratione. ex. de appel. ¶ Quarto, quid de instantia causæ principalis, si stat per iudicem. Glo. hic dicit, q̄ tempus currit. Ita no. glo. hic, nec dicit dandam restitutionem aduersus cursum temporis. Et q̄ tempus currat, & q̄ restitutio non detur, tenet expressè gl. d. auth. si appellatione. & d. §. hoc quoq. Sed contra no. C. de iu. l. properandum. §. si autem utraq. ubi gl. dicit dari restitutionem, sed tempus currere. Sed præfatæ glo. dicit uerius, & est ratio, nam minoribus non datur restitutio aduersus cursum instantiæ, nisi in subsidium, d. l. properandum. §. si. & est in eis speciale, ergo in cōtrarium est ius commune, circa quod no. doct. d. §. si autem utraq. & d. auth. si appel. ¶ Quid autem iuris sit, si stat per alium, non per iudicem. Glo. ponit d. auth. si appel. & per Azo. in sum. illius tit. & d. c. ex ratione. ¶ Vltimus gl. inducit hunc tex. ibi, ad conuocandos. ad ar. q̄ iudices debent dare sententias, habito cōsilio sapientum, & hoc in ipsis sententijs scribāt. Circa quod uide quod no. doct. l. non est dubium. que est l. ij. de repub. ¶ Vltimò circa hunc §. no. in gl. quæ dicit, ad hoc, iuxta hoc a quo. Et sic no. q̄ ad, ponitur pro iuxta. ¶ l. militis. in prin. ff. de testa. mil. & lac. de Are. l. item apud. §. conuicium. ff. de iur. quod tene menti pro statuto loquente de in iudicio facto ad domum, ut exponatur ad domum, id est, iuxta domum.

ADDITIO.

4 iuxta. Flo. l. quidam iherus. de serui. urban. pr. ed. ubi etiam per gl. & Bart. & Arch. c. gratiosè. de re scrip. in vj. & xxvij. distict. presby. Adde istum in l. meminisse. post prim. uer. item inducitur in arg. ff. de off. proc. & leg.

1 Sententia appellationis est diffinitiuā, & quando sit interlocutoria remissiuē. nu. 2.

1 **ILLVD ETIAM.** ¶ No. tex. ibi. post diffinitiuā sententiam, ex quo habes, q̄ sententia appellat. est diffinitiuā, ut hic, & hoc uidetur uelle glo. l. præfati. §. sed si hoc facere. de his qui ad eccl. confu. C. quomodo & quādo iud. l. consentancum. in gl. j. de diffinitiuā facit. l. si. §. illud. de tēp. 2 appel. ¶ An sententia appel. sit diffinitiuā, & quando interlocutoria, dicit per Arch. e. cupientes. ex. de elec. l. vj. & lo. And. c. fin. de appel. in clem.

1 Tribunal propriè habet iudex ordinarius, non extraordinarius.

1 **ILLO VIDELICET.** Ad euidētiam huius §. ut de glo. j. quæ distinguit casus huius §. & quod no. in l. præcipimus. de appell. in fi. ¶ Et ultimò not. glo. super uer. tribunal. quæ est §. §. prox. & aduerte, quia loquitur de iudice ordinario, iudex extraordinarius non dicitur propriè habere tribunal, l. si locus. ff. de iudi. & l. cum filius. in princip. de lega.

De consulibus. Tit. III.

CONSULATVS. Consules, & eorum uxores & matres in septem ludis & processibus possunt spargere argentum, & ex argento populū muneribus honorare. aurum eis spargere non licet, quia soli Principi aurum contemneri conuenit, pœna contrafacientibus imminente.

Vi nullus mutuans agricolæ teneat eius terram. Tit. IIII.

1 Milites non dicuntur priuata persone.

1 **PROPTER.** Prouisio inducta per l. pro agricolis contra priuatos creditores, extenditur etiā ad milites. ¶ No. tex. ibi, ut ne priua. & c. q̄ milites nō dicuntur priuata persone, ut hic, coniuncto tex. j. ibi. mili. autē, & c. Ad idem in fi. huius consti. Item §. de hæ. & fal. §. quia uerò duplex ibi, sine priuato, & c. de quo dicam j. ut ordi. præf. circa prin.

Nullum credentem agricolæ tenere illius terram, & quam debeat mensuram dare. Tit. V.

1 **REM DVRAM.** Creditores ab agricolis exigere possunt nomine accessionis, & usuram quolibet anno pro modio octauam partem modij, & pro solido unam siliquam, & nō amplius his obtinētibus in lucro, pœna contrafacientibus imminente. h. d. No. gl. super uer. aridos. ibi sed nunquid. idem no. per gl. & doc. C. de usu. auth. ad hoc. No. gl. sup. uer. siliquā. & uide q̄ no. gl. in auth. sed hodie C. de epi. & de. no. glo. sup. uer. in oēs extendimus. uide q̄ no. gl. & doc. in auth. ad hæc præfati. & in l. j. C. de sum. trin. & fi. cath. No. gl. super uer. cadent. alibi glo. tenet q̄ cadat per sententiam, ut no. in auth. ad hæc sed hanc tenet lac. de Bel.

De restitutione. & ea quæ parit in xi. mense post mortem mariti. Tit. VI.

- 1 Filius rogatus restituere, an habeat unam quartam, uel duas.
- 2 Alienatio si fit de rebus subiectis fideicommissis, an teneat, & qualiter uocetur.
- 3 Alienatio subiectorum fideicommissis si reuocetur, an fiat reuocatio cum fluctibus medio tempore perceptis, q̄ non.
- 4 Alienatio facta per heredem, qui ignorabat se grauati, q̄ teneat, & pretium debeat restituere.
- 5 Dispositio huius §. quod habeat locum in dote, uel in donatione propter nuptias à grauata persona constituenda siue exigenda.
- 6 Item habet locum in donatione propter nuptias, pro filia, uel filio constituenda.
- 7 Fructus percepti à grauato an debeant computari in dote, uel donatione propter nuptias.

1 **ECVRSIO.** Iste tex. habet duas partes. Prima ponitur de prima parte rub. f. de resti. Secundo ponitur de secunda parte rub. scilicet de muliere quæ parit in xj. mense. Secunda ibi, unum si quidem, usq̄ ad d. §. unum. Res restitutioni subiacentes alienari prohibentur, nisi propter causam dotis, uel donat. propter nup. propter quas causas alienatio permittitur, antequo iure sublato, & omni circunuentione remota. ¶ No. ex hac l. in uer. quamobrem. quia iste tex. optimè facit, q̄ filius rogatus de restitutione, non possit habere nisi unā quartam. Nam hic uidet, q̄ filio de restituendo grauato, solum consulitur in quarta debita iure naturæ, & tota reliqua substantia uenit in restitutione fideic. nec diminui potest nisi ex causa dotis, uel donat. propter nup. sed si quartam Treb. detrahere possit, debet ex causa dotis, uel donatio propter nup. constituere, si debita iure naturæ non sufficerent. Nam q̄ hoc de reliqua substantia possit detrahi, est priuilegium dotis, & donationis propter nuptias. ergo in contrarium est ius commune, quia propter nullam aliam causam reliqua substantia quæ restat, potest detrahi uel minui. l. ius singulare. ff. de leg. in fin. de qua quæstione dixi §. de her. & fal. §. si quis autem nō implens. ubi de hoc per gl. circa prin. ¶ Quarto

2 ¶ Quarto an si res quæ subiacent restitutioni, alienentur, teneat alienatio. ¶ tex. l. si. §. sed quia. C. com. de leg. distinguit, aut restitutio debet fieri purè, uel in diem certam, & dicit q̄ ipso iure nō ualet. Aut debet fieri sub conditione, uel in diem incertam, & tunc interim ualet, sed adueniente die, uel conditione perinde est, ac si non esset facta alienatio, sed p̄ auth. res quæ. co. tit. C. com. de leg. quæ sumitur ex isto princ. ipso iure non ualet alienatio, etiā quando restitutio debet fieri sub conditione, uel in diem incertam. Ita tenet gl. d. l. si. §. si autem sub cōditione. in gl. imò uidetur q̄ hac est uera opl. & uidetur fuisse opin. Irnerij, & ita uidet fuisse in d. auth. res quæ. in eo quod simpliciter dicitur, res quæ subiacet restitutioni, prohibetur alienari, uel obligari. Et idem tenet gl. l. Marcellus. §. res. ff. ad Tre. gl. mag. hic quæ est super uer. alienari, circa finem. uidetur uelle q̄ res subiacent restitutioni sub conditione, si alienentur usq̄ ad quartam, alienatio teneat irreuocabiliter, d. §. res. à quarta aut suprà interim ualet alienatio ipso iure, sed conditione existente alienatio infirmat, & ita intellige hunc tex. Circa hoc ego dixerem sic, Aut res subiacent restitutioni purè, uel in diem certam, & alienatio ipso iure nō ualet, l. si. §. sed quia. in gl. posse trāsferre. Aut subiacet restitutioni sub cōditione, uel in diem incertam, & tunc alienatio interim tenet, sed adueniente cōditione, uel die, res alienata uēdicat. d. §. si autem sub cōditione. nisi usq̄ ad quartam, usq̄ ad quā in distictè ualet irreuocabiliter, d. §. res. & gl. hic. Et quod alienatio in distictè irreuocabiliter usq̄ ad quartam ualet, tenet lac. de Are. d. §. res. licet ibi gl. ista opin. non approbet, cum hac distictione debet intelligi hic tex. nō enim iste tex. aliquid noui inducit ad illā l. si. C. com. de leg. sed solum decisio illius legis hic per ordinē recitat, ut patet hic in uer. sed tanq̄. solum enim ab illa lege duos casus excipit hic. Et ita tenet doc. d. auth. res. & probant prædicta expressè per §. quāobrè. in princ. in hoc tit. Et istud tenet lac. de Bel. hic, licet gl. §. si autem sub condit. & §. res. & aliq̄. §. alleg. teneant q̄ hodie per hunc §. in ducatur, q̄ etiam si res subiacent restitutioni sub cōditione, ipso iure nō tenet alienatio, sed dicit ut dixi. An aut illud quod alienatur, imputet heredi in quartā, dicit ut per gl. & melius per Dy. d. §. res. ¶ Quarto, an in casu, in quo res alienata reuocat, debeat reuocari cum fructibus medij temporis. gl. §. sed quia. tenet q̄ sic, sed cont. tenet Richar. Malumb. per multas rationes, quas ibi refert. ¶ Cy. de quo est gl. l. emptor. ff. de rei uend. ¶ Quarto, si heres ignorans se grauatum alienat, an ualeat alienatio. Dicit q̄ sic, sed debet pretiū restituere, l. si. §. ff. de leg. ij. & no. l. quidam ita. §. si quis filij. ff. ad Treb. ¶ Quarto pro declaratione huius §. quamobrè. in quo casu habet locum hic §. Rñ. habet locū siue loquamur in dote, siue in dona. propter nup. & grauata persona cōstituenda, & pacto de lucrando super ipsis interponendo, siue loquamur in dote, uel donatione propter nup. à grauata persona exigenda. Hoc intelligit ex gl. sed nonne. cōiuncta gl. d. auth. res quæ, & c. ¶ Quarto an hic §. habeat locū pro dote uel donatione propter nuptias constituta pro filia, uel filio. Hanc q̄ firmat Per. de Bellaper. & ibi refert Cy. de qua q̄ est gl. l. à filia. ff. ad Treb. & uide quod no. j. de resti. §. nos igit. in gl. si pro filia. col. viij. ubi gl. cuiā quærit, quid iuris sit, si filia alienauit fideicommiss. propter nuptias, & postea soluto matrimonio dotē recuperauit, an res reuocatur in fideicommiss. de quo dicit ut ibi. & tangitur in d. 7 auth. res. ¶ Quartus hic lac. de Belui. an fructus percepti ex hoc, debeant computari in dotē, uel dona. propter nuptias, quod dicit ut hic per eum, q̄ est utilis pro intellectu l. mulier. §. cum proponeretur. ff. ad Treb.

ADDITIO.

1 Alienatio. Socin. consil. cccxvij. car. c. j. & Felyn. c. uenerabili. de off. deleg. in fin. j. colum. ubi plenè an tunc post alienationem dominium transfertur.

1 Præsumptio de præterito sumitur, & in futurum.
2 Matrimonium contractum per mulierem, licet prohibeatur, tamen tenet.

VNUM SI QUIDEM. * Mulier an sit certus & in dubitatus est partus ex uiro præmortuo editum non esse, eadē pœnas quas subijit mulier intra tempus luctus nubēs, & ne dum p̄prietate, sed usufructu ante nupt. don. priuatur. h. d. Idē si luxuriatur post tempus luctus, contra auth. sacramētum. C. qñ mu. tu. off. quam opinionem tenet hic lac. de Bel. dixi §. de nup. §. si autem. ¶ No. ex hoc §. q̄ a præsumptio de præterito, sumitur, & in futurum, ut hic, in 2 uer. mulier enim sic. C. de adult. l. si qui. ¶ Secundò no. tex. ibi, quæ ad legi. q̄ licet sit prohibitum mulieri intra tempus luctus ad secunda uota transire, tamē matrimonium tenet, b ut hic & no. in §. primè si quidem. §. de nup. not. gl. super uer. perfectio. & gl. in uer. legitimas.

ADDITIO.

4 Futurum Fel. c. mandata. in princip. de præsump. & in princ. e. ti.
6 Tenet. idem etiam in matrimonio contracto contra interdictum ecclesie, quod etiam tenet Tho. consil. v.

De tabellionibus. Tit. VII.

Hæc Rub. habet duas partes. Prima loquitur de tabellione, secunda de protocollis, & de prima parte tractatur usque ad §. illud quoq. & ibi incipit secunda, usq̄ ad fi.

- 1 Notarius debet esse rogatus de instrumento quod facit.
- 2 Notarius non delegat instrumenti cōfectionem.
- 3 Notarius necessariò rogari debet ab utraq̄ parte.
- 4 Notarius an præsumatur rogatus.
- 5 Testes scripti in instrumento si non apparet quod sint rogati, an præsumantur.
- 6 Testis in testamento si reperitur quod fuerit adhibitus, idem est dicere, ac si esset rogatus.
- 7 Notarij presentia, an præsumatur fuisse in cōfectione instrumenti, si in subscriptione dicit solum se subscripsisse, & publicasse.
- 8 Verba illa, uiso libello, litis contest. & iuramento calumnie appositā in sententijs, an per hoc probentur præcessisse.
- 9 Heres tabellionis de rogatis ipsius tabellionis, an possit conficere instrumenta.
- 10 Notarius cogitur ad exhibitionem protocollorum.

ITEM paulo. Tabellio à partibus rogatus debet per se audire negotium, & ipsemet scribere, nec alicui delegare potest, pœna contrafacientibus imminente: in urbe tamē Constantino. duo specialia circa tabellionis officium exercentur. h. d. Et ad euidētiam præmittit. Quod no. glo. tabellio erat, scilicet cet minor. cōmiffis, scilicet magistris, scilicet tabulario, chartæ cōpletio, id est, non subscribat tabellio nomine suo, ut no. j. de inst. cau. & si. §. sed & si inst. col. sexta. & non ipse tabellio, scilicet fuerit dominus, licebit in eis, id est, magistris. ¶ No. tex. primò ponit q̄ notarius debet esse rogatus de instrumento quod facit & no. l. prætor ait. in prin. ff. de eden. ¶ Secundò no. q̄ tabellio non potest delegare instrumenti cōfectionem, ut hic. Idem not. in l. generali. C. de tab. lib. x. ext. de fid. in fi. cap. pe. ¶ Sed quarto an sit necesse q̄ tabellio rogetur ab utraq̄ parte. Dicit ut in gl. no. ad hoc. Circa quod uide ut no. in l. prætor ait. præall. & quod no. Spec. tit. de inst. ed. §. postquam. uer. sed nunquid est necessarius. & Inn. cap. i. extr. de fid. instr. ¶ Secundò quartus glo. sed quod si non, & c. uide etiā in fi. Sed cōt. tenet Inn. in c. j. præal. & Spe. tit. de inst. ed. §. j. uer. & no. pro dicto Inn. facit de iur. delib. l. si. §. si aut dubius. ubi dicitur in tex. q̄ nō debet specialiter scribere se esse adhibitū ad hoc. Sed potest illi tex. rñdere, q̄ ibi nō loquatur de notario adhibito ad publicandum instrumentum, sed de notario adhibito ad subscribendū se loco heredis, q̄ uidet q̄ ista glo.

glo. sic uerbor. Cum enim notarius non possit instrumentum publicare, nisi sit sibi à partibus mandatum, ut hoc s. eo ipso quod dicit instrumentum subscriptum, & publicum, & presumitur rogatus cum ipsa solennitas sit intrinseca, l. sciendum. ff. de uer. ob. l. Quæro quid in testamento, in quo sunt subscripti testes, nec apparet quod fuerint rogati, an rogati presumantur. Dy. l. hæres palam. §. in testamento. ff. de test. dicit quod non. In cont. ipse idem no. in d. l. sciendum. sed præcedens opinio est uerior, cum eos esse rogatos uel non, sit solennitas intrinseca, quæ non presumitur, nisi quatenus in instrumento reperitur in scriptis, l. j. & ibi no. C. de fid. inst. & iure hact. l. fi. lib. x. & hanc opi. tenent doct. l. hac consultis. C. de test. & Spec. tit. de test. §. j. uer. sed quid in prædictis. Quæro, pone quod in testamento reperitur testis adhibitus, nec dicit quod sit rogatus, an est idem dicere, quod rogatus? Dic quod sic, ut uidetur uelle text. d. l. hæres. §. in testamento. & no. gl. in l. nullum. ff. de duor. & repu. est tex. cum gl. §. ult. inst. de test. Quæro, pone quod notarius non scripsit in testamento uel instrumento se assidue, sed solum dicit se subscripsisse, & publicasse, & c. an presumitur præsentia de hoc uide tex. & gl. l. j. C. de cont. stip. cui cor. l. Titia. §. idem respon. ff. de uer. obl. l. Quid autem iuris sit, si in instrumento sententia reperitur dictum, item coram nobis contest. & iuratum fuisse de calumnia, & c. an per hæc uerba presumantur illa acta præcessisse? Dic ut no. Inn. cap. quoniam. ex. de prob. & doct. in auth. si quis in aliquo. C. de eden. & l. mancipatione. C. de fi. inst. de qua q. uidetur dicendum quod si sententia sit lata partibus præsentibus & non contradicentibus, quæ acta per ista uerba probentur, aliàs secus. l. j. in fi. C. de rel. & quod no. Host. & Inn. c. cum in iure. ex. de off. dele. & per glo. c. j. in cle. ex. de prob. §. fi. uer. sed pone. & de proc. §. j. uer. illud quoque. & no. gl. ex. de uer. fi. c. Abb. super uer. fidei. ultra medium. gl. & quod no. lo. And. & Host. c. quoniam. Quæro, an hæres tabellionis de rogatis & imbreuiaturis ipsius possit conficere instrumentum? Et uideatur quod non, ut hoc s. nos autem. & §. ut tamen, in quibus dicitur quod notarius qui audiuit partes, & fuit rogatus instrumentum conficere, debet se instrumento subscribere, §. de inst. cau. & fi. §. sed & si instrumenta. & etiam uult iste §. nos autem. & in eo quod dicit, imponatur chartæ cõpletio, sed de hoc an quis possit complere instrumenta notarij defuncti, & quæ solennitas requiratur, dic ut habes in c. cum P. tabellio ext. de fi. inst. Quæro, an tabellio possit cogi exhibere protocollum, & rationes suas, si ab eo petatur. Et est arg. quod sic. §. e. illud quoque. Ad idem, l. prætor. §. j. ff. de eden. & l. argentarius. §. j. eo. tit. quod tenet Spec. tit. de inst. ed. §. uidentur. uer. & no. quod tabellio. Quæ autem sit ratio quod tabellio non potest delegare confectioem instrumenti, dic ut in glo. quæ incipit, & caue tibi, circa medium.

ADDITIO.
 d. Presumatur. Bar. Soc. in suo tract. fall. reg. do. & Pet. Phil. Cor. conf. lxxvij. in litera m. & conf. cclxxvij. in litera p. q. & seq. uol. j. & conf. clxxvj. in litera d. uol. iij.

1 Instrumenta confecta à tabellione per alium tabellionem delegata, an ualeant.
 2 Instrumenta tabellionis priuati officio, an ualeant.
V T T A M E N. Quæro, ergo ex isto §. licet tabellio non possit aliquem delegare ad componenda instrumenta, tamen si tabellio delegatus instrumenta conficiat, ualeant instrumenta talia, licet tabellio puniatur, sed hæc loquitur in urbe Constantinopolitana, quid autem sit in alijs locis. Si quis ex delegatione instrumentum conficiat, an ualeant instrumenta. Dic ut in gl. hic, ut ij. opp. quam hic ap. probat lac. de Bel. l. Secundò glo. inducit hunc tex. ad arg. quod ubicunque tabellio perdit officium suum, quod est per multas causas, non debent instrumenta sua uitari. Spec. tit. de inst. ed. §. restat. uer. quid si tabellio confecti, & uer. quid si tabellio perdit. eo. tit. §. instrumentum. uer. item opp.
 1 Omisio solennitatis in instrumento, inducit presumptionem falsitatis, contra quam non uidetur admitti probatio.
 2 Instrumentum scriptum manu unius notarij, & subscriptum & signatum manu alterius, an ualeat.

3 Notarius qui rogatus scripsit protocollum, sed non recitauit coram partibus, an ualeat.
 4 Tabellionem creare quis possit.
 5 Aduocatus, an possit esse tabellio.
L L V D. Pro huius §. declaratione præmitte gl. super uer. protocollum, quæ dicit protocollum dici à portos, & c. Hoc præmissis no. tex. ibi. tanquam adulterā. Ex quo
 1 no. omisionem solennitatis inducere presumptionem falsitatis, ut hic. Ad idem C. de nume. & act. l. nulli. lib. x. contra quam presumptionem non uidetur posse admitti probatio in contrarium, tanquam sit presumptio iuris & de iure, ut est gl. in fi. l. iubemus. in fi. C. de test. l. Sed circa hunc §. quæro pone quod unum instrumentum est scriptum manu unius notarij, & subscriptum & signatum manu alterius. Tex. uideatur uelle quod tale instrumentum debeat haberi suspectum, c. in ter dilect. ex. de fid. inst. ru. Host. in c. cum olim. ex. de priuileg. per hoc uidetur tenere gl. ordinaria. xix. dist. c. in memoriam. l. Quæro, pone quod tabellio rogatus scripsit protocollum, & non recitauit coram partibus, an ualeat. Dic ut no. gl. in l. fi. C. de fideicom. quia hic tractatur de tabellionibus, & de ipsis instrumentis, dic per Inn. c. j. & ij. ex. de fid. inst. Et ut de quod ipse no. in c. pe. & fi. eo. tit. & Spec. post eum, de inst. cau. §. restat. uer. sed si quis potest. l. Et an aduocatus possit esse tabellio. C. de tabularijs. l. generali. lib. x.

ADDITIO.
 d. Creare. mol. l. nec ei. §. j. de adop. & lo. de Lig. de senten. excomm. ij. car. uer. ij. dicebam. & Fel. c. quoniam de prob. lxxxv. co. circa prim. ubi etiam ibi in ap. dixi, & plenius per eum in c. c. Pet. tab. de fid. inst. iij. col. uer. queritur. & Old. con. lxxxv.

COLLATIO V

De ecclesia rerum immob. alien. Tit. I.

1 Res mobiles ecclesie sine decreto alienantur.
 2 Alienari ut possint res ecclesie debent fieri tractatus, & qui tractatus requirantur.
 3 Decretum superioris requiritur quando res ecclesie alienantur, & an sit faciat consensus.
 Differentia inter decretum, consensum, & autoritatem.

N T C I R C A. Ecclesia propter debitum fiscale, regulariter rebus mobilibus non existentibus, res immobiles alienare potest, & in solutum dare, sed per priuato debito, solum in solutum donationem facere potest consensu accedente omnium superiorum & omnium ibidem deseruentium, de suspecto adhibita cautione debita, excepta maiori ecclesia cum sibi adiacentibus. No. tria ex hac constitutione. Primò ibi, mobilium non existente substantia, & c. Ex hoc
 1 habes hic expressè quod res mobiles ecclesiarum possunt sine decreto alienari, de quo in d. §. nos igitur. §. de non alien. 2 Secundò not. tex. in §. sancimus. ibi sententia præcedente, & c. Ad hoc ut possit fieri alienatio, requiritur quod præcedat tractatus inter personas ecclesiasticas, & ut hic. De quo dicitur no. per gl. c. j. ex. de reb. ecc. no. alie. lib. vj. & Inn. ibi, & xij. q. ij. sine exceptione. & ex. de his quæ sunt à præla. c. j. & uide quod habes x. q. ij. c. hoc ius. & eadem causa & q. §. si œconomus. l. Tertio no. tex. ibi, de decreto celebrato, & c. in alienatione rei ecclesiasticæ, requiritur superioris decretum, & §. ibi, ideò etiam, & c. & uer. si uerò priuatus, & c. de qua quæstio. tangit glo. d. cap. j. & ibi latius per Inn. de differentia inter decretum, consensum & autoritatem, & uidetur uelle quod in alienatione rei ecclesiasticæ sufficiat solum consensus superioris, & decretum non requiritur, & ibi Inn. dicit, quod licet leges requirant decretum in alienatione rei minoris, tamen nulla est quæ dicat quod in alienatione rei ecclesiasticæ requiratur decretum

decretum, sed tamen contra Inn. uide gl. c. cum consuetudinibus. ex. de consue. & ex. de transact. c. statumus. ubi ponit differentiam inter dicta tria, & quod no. ipse Inn. d. c. statumus. ex. de transact. in glo. ij. ubi ipse uidetur uelle, quod in alienatione rei ecclesiasticæ, decretum superiori, uel consensus sufficiat, tangit etiam gl. x. q. ij. §. si œconomus. & c. huiusmodi. §. fi. in glo. hodie sufficiat.

De iureiur. à moriente præstato. Tit. II.

1 Persona hæredis uidetur una & eadem cum testatore.
 2 Hæres non potest uoluntatem defuncti pro parte approbare, & pro parte improbare.
 3 Verba enunciativa testatoris non iurata, non seruantur, & quando seruentur.
 4 Testator si disponendo iurat, an eius uoluntas seruetur.
 5 Testator si dixit sibi tantum debere decem, cum uiginti deberentur, talis assertio etiam non mutata, prodest debitori.
 6 Hæres non seruans iuramentum defuncti, quando priuatur hereditate ipso iure.
 7 Testator aliquid confitens in testamento, si superiuiuat, an possit talem confessionem reuocare.
 8 Confessio in testamento, quam probationem faciat.
 9 Verbum relinquo, trahitur ab hæredis institutionem.

EMPER HANC. Iurandum à moriente præstitum, in quo substantia suæ mensuram facit manifestam inter suos hæreses diuidendo, ab hæredes seruandum est, poena non seruantius imminente, creditoribus tamen nullum præiudicium generatur, hoc dicit usque ad fi. l. No. duo. Primò, quod persona testatoris & hæredis, uidentur una & eadem. Et uide quod no. ex. de iur. cal. c. ij. in glo. iuramentum. libro sexto. l. Secundò not. quod hæres non potest pro parte approbare uoluntatem defuncti, & pro parte reprobare, l. quidam elogio. C. de iur. delib. cum similibus.

1 Opp. & uidetur, quod hæc defuncti uoluntas, cum sit enunciativa, non sit seruanda, l. scriptura. C. comm. ut iustit. & lex his uerbis. C. de testam. mil. cum similib. Sol. Quandoque testator uerba enunciativa proferens iurat, & tunc licet eius uoluntas sit enunciativa, est seruanda, ut hic. Quandoque non iurat, & tunc secus ut in contrarijs, d. l. scriptura. & hic in §. glo. magna. & c. de arb. tut. l. j. ff. de leg. ij. l. cum pater. §. pater cum filio. & l. fin. §. j. eod. tit. Opp. & uidetur quod uoluntas defuncti enunciativa debet seruari, etiam sine iuramento. l. j. §. ult. & l. ij. ff. ad Sylla. Sol. ut not. glo. l. rationes. C. de probat. l. Quid autem iuris sit, si testator iurauit, sed hoc disponendo, non enunciativo, dixit ut no. hic in glo. & l. peto. in princ. de lega. ij. & in d. l. j. C. arb. tut. cum glo. §. alleg. No. glo. quod in extraneis idem not. de proba. auth. quod obtinet, quæ sumitur ex hac constitut. l. Sed quæro hic, quid si non iurauit, & dixit sibi tantum decem debere, cum uiginti deberentur, an hoc prodest debitori, & glo. uidetur uelle quod sic. in eo quod dicit, imò, & sine iuramento. & istud est propter dictionem taxatiuam tantum, & hæc fuit opin. Hug. l. rationes. C. de probat. licet ibi dicat, quod hoc non prodest debitoribus, sed præcedentem opinionem approbat hic lac. de Belui. Ratio est, dicit ipse, quia uim legati obtinet, l. quod mihi. de lib. le. ff. & l. legat. cum similib. eod. tit. Et istam opi. puto ueram, probatur per l. Titia. §. quia Marco. ff. de an. leg. Habes ex prædictis ergo, quod iuramentum defuncti operatur etiam contrarium effectum, quia operatur repetitionem legatorum ab intestato, l. cum pater. §. filijs matrem. ff. de leg. ij. secundum aliam lect. l. Quæritur hic lac. de Belui. an hæres non seruans iuramentum defuncti, priuatur hereditate ipso iure? Et uidetur quod sic, §. quæ sit poena, & c. §. eod. in cont. facit quod no. §. de hæ. & fal. §. si quis autem non implens. Sed dic secundum eum, quod aut hæres est inobediens in agendo, uel aliquid faciendo contra uoluntatem defuncti,

& tunc priuatur ipso iure. Quandoque est inobediens omittendo & negligendo uoluntatem defuncti implere, & tunc non priuatur ipso iure, quod est no. secundum eum. l. Secundò quartè ipse, quid si testator est confessus se mihi debere centum, postea uerò mortuus uult uenire contra illam confessionem, an possit? Videtur quod sic, quia uoluntas testatoris est ambulatoria, l. ij. §. fin. ff. de adim. leg. l. cum hic iuratus. §. oratio. & §. penitentiam. ff. de don. inter uir. & ux. Et contra uidetur quod non, quia in testamento contrahi potest, l. hæres palam. §. fin. ff. de testam. & contractus per præsentia non potest reuocari, quia uim ultimæ uoluntatis obtinet, l. ij. C. de falsa causa adiec. le. cum similib. Postea concluditur quod aut talis confessio sit abfente parte, & non præiudicat, ut ex ea possit probatio contra contentum induci, l. ij. ff. de inter. act. & l. certum. §. si quis abfente. ff. de confes. Aut sit præfente aduersario, & tunc talis confessio obtinet uim contractus celebrati inter uiuos, d. l. hæres. in fine. & hoc casu talis confessio non potest reuocari, l. generaliter. C. de non num. pe. ff. de pos. l. Publica. in fi. Sed hæc quæst. formant doct. d. l. generaliter. & ibi tenet Pet. quod ex tali confessione inducatur probatio debiti, & sic uidetur quod nullo modo possit reuocari, secundum eum. Sed hoc dic. Pet. uidetur falsum, nam talis confessio facta à testatore, non inducit probationem debiti, sed solum petitur fidei cõ. l. Lucius. §. quisquis. ff. de leg. ij. & l. Lucius. ff. de leg. iij. nisi testator iuraret, l. cum quis. §. cõdicillis. c. ti. & idem tene opi. Ia. quam §. dixi, quæ uidetur uerior. l. Vlti no. tex. hactenus poena ibi, his quæ relicta sunt, & c. quæ uerb. relinquo, trahitur ad hæreses institutos. Nam hic uidetur quod hic appellatur relinquitur de quo dixi, de hære. & fal. §. hæc quidem. ubi est & glo.

ADDITIO.
 a Eadem Soc. consi. l. vj. c. j. Fe. d. c. d. quarta. de præf. coll. v. in princ.
 b Preiudicat. Fel. c. si cauio. de fi. inst. & iij. col. uer. secunda declaratio. circa fi. cum uer. quarta declaratio. & Fel. ibi plenè.

Ut præponatur nomen Imperatoris. Tit. III.

1 Apponi quæ debent in instrumentis.
 2 Notarius actorum, an in libro actorum apponere debeat illas solennitates, quas apponere tenetur in instrumentis.
 Acta an requirant testes.
 3 Inuocatio nominis Domini, si non reperitur in instrumento, instrumentum non uitiatur, tamen se remittit ad Spec.
 4 Omisio crucis in inuentario, non uitiatur inuentarium.
 5 Sententia an contineatur, & ueniat appellatione actorum.
 6 Scriptura priuata, non requirit quod in ea apponantur dies & consilia.
 7 Locus in instrumentis apponendus est.
 8 Locus loci confecti instrumenti in instrumento apponi debet.
 9 Stigillum notarij apponitur in instrumentis.
 10 Instrumenta possunt confici in prima & secunda persona.
 11 Instrumentum potest confici per uerba præsentis uel præteriti temporis.
 12 Consuetudo apponi in instrumento, si non apponatur, in instrumentis uitiatur.
 13 Anni Domini poni debent in instrumentis.
 14 Notarius an possit apponere diem, consensum & locum si in instrumento non reperitur.
 15 Hora diei, quo conficitur, non ponitur in instrumento.
 16 Dies apposta in uio instrumento, quando uidetur in alio repetita.

LLVD OMNI VM. In documentis debet Principis nomen & annus in principio & in dictio designari. Item consulis nomen & annus consularatus, debet etiam dies & mensis celebrati contractus apponi, & etiam annus conditæ ciuitatis, si hoc habet consuetudo, debent etiam documenta claris notis & literis scribi. In tex. ibi. eis, scilicet documentis. ibi, uetustissima, scilicet prin. ibi imperatorum, scilicet sequentium. & ita de cætero scribant. l. No. quæ sunt illa quæ debent in instrumentis apponi, de quo latius not. in l. generali. C. de tab. lib. x. & ext. de fid. inst. c. inter dilectos. uer. sed contra priuilegium. & uide quod no. in c. quoniam in gl. antep. ex. de pb. l. Sed no. in hoc prin. à quo habuit originem ciuitas Roma. Tertio

Tertio no. in uer. unde sanctus, q. notarius qui in iudicij acta conficit, debet illas solennitates in libris actorum apponere. quas apponit in instrumentis. Et sic facit q. acta requirant testes, seu testium subscriptionem, sicut & alia instrumenta, quod habuistis tacitum, s. de har. & fal. s. si uero ab sunt. & tangitur in l. dona. C. de don. de quo dic ut in c. post celsio nem. ex. de prob. per gl. & Inn. uide quod no. in gl. d. c. quoniam. & per Inn. c. ad audietiam. ex. de prac. & de off. & po. iud. dele. c. cum in iure. & Inn. c. si. ex. de fid. inst. t. No. uer. si qua uero. ibi. & in choa. mox autore Deo. cum sua glo. super uer. puta in nomine Domini. Ex quo tex. cum glo. habes q. in quolibet instrumento debent apponi in prin. ipsius instrumenti, ista uerba, in nomine Domini. & c. Et sic uidetur q. si hac uerba in instrumento non apponantur, instrumentum no. ualeat, quasi delicti solennitas qua in instrumentis requiritur per hunc tex. Pro hoc etiam facit, q. si istud de consuetudine consueuit in instrumentis apponi, si non apponatur, instrumentum non ualeat, arg. eius quod no. in hac glo. qua incipit, puta, & c. & j. dicam. In cont. uidetur, quia ista uidetur leuis solennitas, ergo eius omisio non uitiat, l. j. in ff. de uen. insp. Hinc t. est q. doctores dicunt, q. licet in inuentario facto per heredem requiratur signum crucis, tamen si tale signum omittatur, non uitiat, ut no. doct. l. si. si. si. autem dubius, de iur. delib. & no. ex. de test. c. Raynaldus. Sic igitur debet esse in proposito, licet illa uerba non apponantur, & ultimam partem putarem ueriores. Circa hoc tamen uide Spec. tit. de inf. edi. s. breuiter. uer. j. t. Quarto no. tex. cum glo. qua incipit, scilicet, in sententijs appellacione actorum sententia non continetur, de quo no. C. ut lit. pen. l. licet. C. de appell. l. a. pro consulis. cum sim. t. Quarto, dicitur hic de solennitate qua debet apponi in publicis instrumentis, an priuata scriptura hoc requirat, scilicet diem & consulem. Et uidetur q. non, l. pe. s. idem quaj. de pig. gl. l. scripturas. C. qui pot. in pig. hab. qua incipit, no. tamen. sed illi l. pe. potest respodere, q. ibi loquitur in obligatione pignoris, quasi sit speciale in pignoris obligatione, seu obligacione reali, ut no. glo. l. j. s. idem Labeo. ff. de aqua plu. arden. Et quod in priuata scriptura dies & consul requirantur, uidetur tacite sentire gl. C. de cont. stip. l. optimam. in glo. si. contineto prin. gl. cum si. Cy. distinguit, Aut instrumentum sit ad probandum, & tunc requirit diem & consulem, l. j. s. editiones. ff. de eden. & hac conf. cum sim. Aut sit ad contrahendum, & no. requirit diem nec consulem. s. idem quaj. & sic Cy. intelligit d. s. idem quaj. ubi instrumentum sit ad contrahendum. Ita no. ipse in d. l. optimam. C. de cont. stip. & doct. auct. si quis in aliquo. C. de eden. & l. si qua. de diuer. rescri. Sed Gul. Cun. intelligit d. s. in priuata scriptura, in qua dicit no. requiri diem & consulem. Ita no. ipse in d. l. j. s. editiones. ff. de eden. Et istam opin. tenet gl. xxv. q. ij. c. dicenti. s. si qua beneficia. Non ob d. s. editiones, qui ibi loquitur in publicis instrumentis, ut ibi no. gl. No. ob l. prator. in prin. eo. tit. quia ibi no. dicitur q. priuata scriptura diem & consulem requirat, sed dicit q. si est appositus, debet edi. Et hoc uidetur sentire gl. l. si quis ex argentijs. s. si in initium tabularum. eo. tit. & hanc opi. Gul. tenet hic lac. de Bel. t. Quarto, quia hic no. dicit de loco, an locus debet in instrumentis apponi? Gl. est q. sic d. in d. l. optimam. & l. generaliter. C. de tab. lib. x. no. ex. de re iud. c. abbate. in gl. si donatio. lib. vj. & etiam in si. super uer. non expressa. t. Quarto, an sufficit dicere actum in tali ciuitate, uel castro, an etiam debet apponi locus specialis, puta, actum in tali ciuitate.

* Talis. Not. ea in domo talis. Et uidetur dicendum q. sufficit que scripsit lib. e dicere, de ciuitate, ar. d. l. optimam. Et uidetur q. Epit. ca. j. m. expressit, xij. q. j. c. cu. redemptor. ibi, actum in xij. l. Con. B. urbe Romana, & c. In cont. q. debet poni locus specialis, est casus expressus in ti. qui. mo. nat. eff. leg. s. quantum uero. col. vj. & ibi dicit. t. Quarto, an in instrumento debet notarius apponere signum suum. t. Dic q. sic, probat fm una lec. j. de inf. cau. s. oportet. Ad idem C. de asse. l. si ibi quod solutum est, & c. facit quod no. in l. j. s. si dubitetur. ff. quem ad. test. ap. & tangit gl. s. item lex Corn. de fal. no. in st. de pub. iud. t. Quarto, an instrumentum debeat scribi

in prima uel in tertia persona. non refert. c. dudum. ex. de conuer. coniug. ubi etiam de hoc per Io. And. t. Quarto, an tabellio debeat instrumentum per uerb. presentis, uel praeteriti temporis scribere, u. g. an debeat dicere notarius, talis uendit, & tradidit, uel uendidit & tradidit. & c. q. non refert. c. quod autem. ex. de iur. pat. Not. gl. forte in fi. uide quod no. 12. ex. de fid. inst. c. inter dilectos. super uer. in dictionis. t. No. glo. puta, ibi, apponendi sunt, no. ex hac glo. q. omnia que sunt consueti poni in instrumentis, debent apponi, & si no. apponantur, instrumentum uitiatur, quod no. perpetuo. 13. t. Sed aduerte ad id quod glo. dicit de annis Dominicis in carnationis, quia quod tales anni apponantur in instrumentis, probatur, xxij. distinct. c. in nomine Domini. Sed q. de consuetudine apponantur, est uerum in Tuscia, hic apponuntur anni natiuitatis Domini, & ideo serua, quod conuenitudo uult, ut hic in gl. t. Quarto instrumentum est confectum sine die, consule & loco, an notarius poterit talia apponere si recordat? Dic ut no. Spec. tit. de inf. edi. s. postremo. s. sed nu. quid confectio. & no. in l. si quis dec. C. de fal. & l. Imp. ff. de stat. ho. & nisi ista talia apponantur, quid iuris sit, uide Spec. d. s. postremo. uer. quid ergo si dies & uer. quid si loc. 15. t. Quarto, hic dicitur q. debet apponi dies confecti instrumenti, an debeat apponi hora diei? Dic q. non, de quo per 16. doct. d. l. optimam. in v. q. t. Quarto, pone q. in protocollo est apposta dies, postea notarius fecit instrumentum sine die, an uideatur repetita dies, ut sicut est in protocollo, repetatur & deponatur in instrumento? lac. de Are. tangit in l. causis. C. de acc. & Spe. d. s. postremo. uer. quid ergo.

ADDITIO.

a Do. Fel. c. si scripturam. j. col. uer. & inter alia. cum seq. de fid. inst. ubi etiam quid in instrumentis confectis inter iudicos.

b Continetur. Fel. c. quoniam. iij. col. uer. no. v. de prob.

c Consulem. Mar. no. in v. char. in no. incip. no. quod tempus & locus, & c. & Ale. de imol. prator. in prin. ff. de eden. & j. conf. ff. & l. cum tabernam. s. idem quaj. in apostil. cum conuocor.

d Sic. Sed quero nunquid ualeat consuetudo in contrarium? dic quod non, secundum Rot. de off. anti. conclu. ccc. xcv. incip. utrum ualeat consuetudo, Fel. d. c. Abbate. alle. in tex. quia est contra substantiam contractus, ubi nulla glo. c. non putamus. iij. de consuetu. in vj. de quo dicto facit festum Ro. in illa x. col. ff. de uer. ob. & in l. de pupillo. s. qui nunciat. ff. de no. ope. nun. Sed tu dic, prout in proposito no. doct. post Lep. d. c. Abbate. & Ant. in procem. decre. iij. col. quod ubi consuetudo attenditur, si uel non procederet, respon. ad glo. un. d. c. non putamus. quod illud est de solennitate, non de substantia, que differunt, ut per Inn. c. quod sicut in glo. mag. ext. de elect. & Bal. l. etiam. j. col. C. de exec. rei iud. & in rep. l. j. ij. col. C. de sac. eccl. & quod ista sint solennitates, uide Bar. l. si quis legatum. ff. de fal. & Bal. l. j. s. j. circa med. ff. de eden.

e De ciuitate. Sed nunquid sufficeret quod notarius scriberet actum esse in terris Imperij, uel ecclesie, non expressa ciuitate, uel. c. j. de fid. inst. circa fi. ij. col. uer. si demum autem expressionis.

f Suum. Bal. l. non aliter. ff. de adop. l. j. s. editiones. ff. de eden. & Bar. j. conf. ff. & lac. de Are. & Imo. l. ad testium. s. si quis. ff. de testa. & glo. s. item lex Corn. inst. de pub. iud. & Spec. tit. de fid. inst. s. in st. uer. item quod non est signatum.

Scenicas non solum si fidei iussores presentent, & c.
Tit. IIII.

1 Iuramentum licitum, seruari debet.
Non seruans iuramentum quando puniatur.

2 Periuirus an sit infamis, & que sit poena periuirij.

3 Periuirus admittitur ad testimonium.

4 Contra iuramentum temerarium licet propria auto. uenire.

5 Iuramentum temerarium, an repellat quem, ab actibus legitimis.

6 Poena an imponatur pro illicito iuramento.

NOVIMVS PRIDE M. t. Iuramentum su per re illicita seruari non debet. Opp. & uidetur quod omne seruadum sit iuramentum, c. cum contingit. ext. de iure iur. c. licet. de pac. li. vj. Op. dicit hic, si qua omnino, & c. & sic innuit, q. p. iurio imponatur

tur poena, cont. l. h. C. de reb. cred. Sol. iuramentum licitum est seruandū, tamen ille qui non seruat, non puniatur, nisi quo ad Deum, non quo ad mundū, & quod non puniatur quo ad mundum, est uerum iure ordinario, sed iure extraordinario potest accusari de cri. stellio. l. si. C. de cri. stel. Q. q. tamen imponitur etiam poena quo ad mundū, puta si quis ueniret contra pactū, qd iuramento firmauerat, l. si quis maior. C. de uan. fac. secus si solum contra sacramentum ueniat, l. Lucius. ff. de his qui no. in. fa. & ibi gl. t. An periuirus sit infamis, u. de vj. q. j. c. infames. & xxij. q. v. c. si quis cotinuat. de iure iur. c. querela. & vj. q. j. c. quicunq. ubi etiam ponit quae sit poena periuirij, & ex. de iure iur. c. quanto. t. Quarto gl. an periuirus admittat ad testimonium? posito q. sit infamis Et gl. hic tenet quod no. super uer. si qua. idem no. in d. l. Lucius. ad idē, ex. de testib. c. testimonium. & d. c. quisquis. & facit qd no. gl. l. im. perialis. s. j. C. de no. p. & l. ij. s. lege Julia. ff. de test. t. Quarto, quia ista constitudo loquitur de illicito, seu temerario iuramento, an liceat uenire contra tale iuramentum propria auto. dic q. sic, c. per uenerabilem. ex. de ele. & d. c. testimonium. in fi. ex. de testib. & xxij. q. iij. c. innocens. t. An aut iuramentum temerarium repellat quae ab actibus legitimis, xxxv. dist. c. fortitū. & ex. de test. c. intulauit. & qd tangit in d. c. infames. vj. q. j. t. An aut pro illicito, uel temerario iuramento imponatur poena, dic ut in c. sicut nostris. & c. cu. quidā. ex. de iure iur. & xxij. q. iij. c. qui sacramento. Vltimo uide gl. super uer. uita. in fi. uel fm lac. de Bel. quod illa l. Imperialis. s. j. loquitur in muliere spote se prostituentē, hic uero in muliere decepta, ut patet ibi, male inducta, & c.

ADDITIO.

a Seruandum. Adde q. ut iuramentum sit seruandum & obliget, debet habere iudicium, iustitiam & ueritatem, quorum si alterum deficiat, non est seruandum, Soc. conf. lxxvij. char. cxij. Soc. in suo tract. fallen. fa. c. l. vj. & Philip. Corn. conf. suo l. incip. uisus in litera. in uol. iij.

b Infamis. Fel. c. testimonium. vj. col. uer. sed est difficultas. de test. ubi est, an in eum cadat excusatio. ibi, in viij. col. sic. prima uer. ultra alios.

c Testimonium. Fel. c. ex parte. de test. j. col. uer. no. c. per tuas. de simo. circa fi. & Old. conf. cxcj.

Ut non fiant pignorationes, & c.
Tit. V.

1 Represalia & pignorationes, idem sunt.
Represalia non possunt concedi, & quando possunt concedi, nu. 2.

2 Captus pro represalijs pro alio si soluit, an possit ab eo, cuius occasione sunt concessae, solutum repetere.

3 Poena, de qua hic, imponitur ipso iure.

4 Donatio facta ultra quingentos solidos corā quo iudice debeat infirmari.

INHONESTAS. Nulli licitū est secundū formam pignorationis exigere alimentum pro alio, poena contrasacientibus imminente. Ite licitū donatio facta a Principe priuato, in situatione non eget, ita nec eodra. Quarto pro huius tit. declaratione, quid uult dicere tex. scdm pignorationis formam, gl. exponit formam, i. pactum. Et idem dicit gl. si non interuenit pactum, & multo magis. Sed ego puto q. iste tex. uelit dicere, secundum pignorationis formam, l. secundum formam represaliarū.

1 t Nam idem est dicere, pignorationes, qd represalias. Ita tex. exponit. ex. de iniur. & dam. da. c. j. li. vj. de hac quaest. sit mentio, dicit enim tex. & si pignorationes, quas uulgaris loquela, represalias nominat, & cat. Et sic hoc tex. sic posito & declarato, no. q. represalia non possunt concedi. Idem no. in d. c. j. Ad idem facit C. ut nullus ex tuc. l. j. lib. xj. j. ut nulli tud. s. quia uero. & de excus. & ex act. l. nullam. lib. xij. & de omni agr. deser. l. hac diff. lib. xj. facit l. nulli. C. de iud. cum si nil. Sed cont. hoc opp. c. dilectis filijs. ex. de appel. & de iure iur. c. sicut. xxij. quaest. ij. cap. dominus noster. t. Sol. Quandoque ciuitas, sub qua est persona debetrix, uel delinquens requisita denegat facere iustitiam, & tunc represalia non possunt concedi, ut in cont. Quandoq. illa ciuitas requisita non denegat facere iustitiam, & tunc represalia non possunt concedi, ut hic, cum sim. l. alleg. Ita not. Inn. ex. de foro compe.

c. postulasti. & c. dilectus. Ad quod facit idem Inn. no. in c. olim causam. ex. de restit. spol. & glo. d. c. dominus noster. & j. de quaest. s. si uero forsitan. j. ut diff. s. j. & ij. & s. si tamen contigerit. & ex. de off. ordi. c. significauit. glo. d. l. nulli. & doct. de auth. habito. in fi. C. ne filius pro pat. Secundo opp. l. nume rus. b. C. de tabu. lib. x. fol. ut ibi no. glo. De ista materia an re presalia concedi possint, & quibus, & contra quos & an priuata persona, cui concessa sunt represalia, possit propria autoritate ponere in carceribus personas captas ratione represaliarum, & dic ut in q. quam disputauit Pet. de Bel. in ciuitate ista, & ponit in hoc tit. & ego feci unum tractatum. t. An autem si aliquis est captus propter represalias concessas propter delictum alterius, & soluat, possit ab illo repetere? lac. de Are. ponit in l. ij. ff. de uerb. obl. & tenet quod sic. Pro quo facit tex. cum glo. l. nam & Seruius. in princ. ff. de neg. gest. & l. in. ff. de dolo. l. si uero. s. cum autem. ff. de his qui detec. uel eff. No. glo. super uer. formam. Idem no. in auth. sed omni no. C. ne ux. pro marito. t. Quarto, hic dicitur, & cadere etiam ab actione, an ipso iure? Odoff. tenet q. sic, d. auth. sed omni no. t. Quarto, quid uult dicere tex. idē egeat gestis mentorum. Dic ut in glo. super uer. gestis. & seq. Ex quibus habes quid uelit dicere in summa, de quo tangitur in l. illud. C. de sacrosan. eccl. & l. sancimus. C. de donat. & circa hunc s. uide quod dixi. s. de non alienan. s. sinimus. alijs, sancimus super glo. ibi posita.

ADDITIO.

c Concedi. Bar. in tract. repres. j. quaest. prim. uer. ij. ad hoc. & Bal. & Sal. auth. sed omnino. C. ne ux. pro marito. sed extra quero, nunquid sint licite in foro conscientie? Pet. de Surz. d. auth. post Sal. & Bari. loco s. alleg. & Tho. de Aquino. ij. q. xj. col. ij.

b Numerus. hic tex. corrupte alle. nec aliquo pacto reperiri potest, credo Bar. uoluisse adducere l. iure. C. de fab. lib. x. cum glo. in uer. damnium.

De exhibendis reis, & c.
Tit. VI.

1 Lis quod non dicatur contestari per petitionem rescripti.

2 Absolutoria lata ab obseruatione iudicij, an dicatur diffinitua, uel interlocutoria, ubi distinguit.

3 Citatio partis, an requiratur, quando fertur sententia ab obseruatione iudicij.

4 Expense in casu huius s. q. ueniat ex stipulatu, & non officio iudicis.

5 Solennitas que debet interuenisse post actum, si omittatur, q. actus prius hoc non uitiatur ipso iure, sed ope exceptionis.

6 Inopia quod contingat ex peregrinatione.

LVIRIMI. Reus non est exhibendus in iudicio de una prouincia ad aliam, nisi prius actor fidelius iuramentum praestiterit cautionē, certam quantitatē promittens, si lite non exequatur, aut exequens no. tuncat, & reo comparente, si actor infra decē dies non comparuerit, reus absoluetus est a iudicio, eo ex parte actoris quod ab actore promissum est, & si quid amplius reus expendisset. Opp. & etiam uidetur, q. sine satisfacione actoris, debeat reus trahi ad iudicium, l. si quādo. C. de dila. Sol. Ita lex corrigat illam, & ideo super d. l. est posita auct. quod fieri. quae hic sumitur. No. ij. & uidetur, quod dicitur in tra decem dies actor non compareat, non ideo tamen causa terminatur, quia ciuilibus causa triennio, criminalis biennio durat, l. properandū. in princ. C. de iud. l. fin. C. ut intra certum temp. & c. Dicit glo. ibi loquitur de sententia interlocutoria diffinitua, hic uero loquitur de sententia interlocutoria & absolutoria ab obseruatione iudicij, non enim hic potest fieri diffinitua, quia lis contestata non erat, tum quia non erat liquidum de causa, nec dicitur esse facta t. l. iis contestatio, ubi fuit rescriptū petiitum, l. de qua re. ff. de iu. licet aliter feruent cano. c. statutum. ex. de rescri. lib. vj. t. No. ergo ex ista gl. q. absolutoria lata ab obseruatione iudicij est interlocutoria. Ad idē tex. cu. gl. l. properandū. s. & si quidē. & c. l. s. cum autem. in j. gl. cum qua conuoc. qd no. in l. harū. s. si l. si seru. uend. & l. Titia. ff. de act. & Inn. c. sinem libus. ex. de do. conu. tum. & Spec. tit. de expensis. s. fin. uer. hoc etiam ex pramis

sis. Econtra uidetur dicendū, qd sit diffinitua, nā diffinitua est illa quæ causam diffinit, l. dicere. §. ff. de arb. & qd no. ij. q. vj. §. diffinitua. sed quādo quis absoluitur ab obseruatio- ne iudicij, causa finitur, ut in st. de perp. §. si ergo, &c. Ad qd facit quod no. in prin. mag. glo. l. iul. ff. de cond. in deb. Quid dicendum hic? Quandoq; fertur sententia absolutoria ab obseruatiōe iudicij, quia iudici de causa non liquet, uel quia libellus fuit malè conceptus, & tunc talis absolutoria est in- terlocutoria, & non diffinitua, & ita loquitur gl. & ea. l. ij. si- ue autem. cum similib. alleg. potest enim iterum agi, ut no. d. §. sed si quidem. & l. Titia. & ad idem l. & post. §. circumducto. ff. de iud. & l. j. §. ff. si mens. fa. mo. dix. ex. de iud. c. examina- ta. cum similib. l. i. Quandoq; fertur sententia absolutoria, ab obseruatiōe iudicij, quia reus pendente iudicio soluit, & tunc dico qd eo respectu qd non potest iterum agi, talis senten- tia potest dici diffinitua, §. ff. in st. de perp. b. & isto modo po- test intelligi una opt. no. in d. l. Titia. Sed habito respectu qd per solutionem factam pendente iudicio principali, est causa sublata, ut in st. quib. mo. tol. obl. in prin. & sic sententia quæ sequitur, non reperit quid tollat, sed itāum instantia iudicij fuit, dico qd illo respectu est interlocutoria, ut no. tu. d. l. harū. §. si. coniuicta gl. & d. §. ff. in st. de perp. Quaro, quādo fertur sententia ab obseruatiōe iudicij, an debeat quis citari? Dic per Inn. ex. de offi. del. c. consuluit. Opp. & uidetur, qd hæc cō- stitutio nihil innouet, quia aut uincit, & non dicitur calum- niasse, & per consequens ad expensas non tenet, d. l. prope- randum §. cum autem. l. i. solue ut in gl. & uult dicere gl. qd cō- stituito innouetur in hoc, qd licet alias expensæ ueniant iudi- cis officio, hic tamen actor tenetur ad expensas ex stipulatu, & in hoc est differentia, ut no. gl. j. de iud. §. oportet. & l. ij. §. si rem. ff. de leg. ij. & ff. de rei uend. l. non solum. in fi. per doct. l. sancimus. C. de iud. Spec. tit. de expen. §. j. no. glo. l. No. ex hac glo. qd quando aliqua solennitas debet adhiberi post a- ctum perfectum, licet talis solennitas omittatur, non uideat- actus perfectus ipso iure, sed ope exceptionis. Cum qua gl. concor. l. uniuersa. de precib. impe. l. vlt. no. gl. in prin. huius l. quæ incip. deducunt. ex qua no. qd ex peregrinatione contingit inopia, qd tene menti. Ad idē dicam j. ut oēs obe- iud. pro iun. §. hæc cōsiderantes. in fi. ubi tex. cōcor. cū isto.

ADDITIO.

- a Diffinitū. Quando autem dicatur diffinitua, Fel. rub. de re iud. col. j. post prin. ubi etiam plenè, quando dicatur interlocutoria, & quæ sit.
- b Perpe. Adde Firmanum in suo auro dictionario. in uers. sententia diffinitua. uer. j. & uer. sententia interlocutoria. uer. j. & Lanfran. c. quoniam. §. interlocuto. & de prob. num. v. uer. in ordine successiuo. & ibi posui in apostil. ext. de prob.
- 1 Per litis contestationem quasi contrahitur.
- 2 Reus debet se subscribere libello, sed consuetudo non seruat.
- 3 Libellus quid debeat continere, & an contineat nomen actionis.
- 4 Libellus an debeat offerri, & per quem. Libellus offertur ab actore tribus modis.
- 5 Coram arbitratore, an offeratur libellus.
- 6 Iudicium super inepto libello procedit, si non opponatur.
- 7 Libellus non potest etiam tacite omitti.
- 8 Dilatio xx. dierum, de qua hic, potest per iudicem abbreviari, & est ar- bitraria.
- 9 Iudex an denegare possit reo in totum dilationem, de qua hic.
- 10 Litis contest. facta nō data dilatione reo, nec ab eo iudicij petitis, ualet.
- 11 Lit. contest. an fiat super exceptionibus.
- 12 Libellus, peto castrum, uel ecclesiam cū suis pertinentibus, procedit.
- 13 Libellus, peto quicquid possides in tali uilla, an procedat.
- 14 Exceptio recusationis iudicis est dilatoria, & apponi potest usque ad li- tem contestatam.
- 15 Reus possidens immobilia, non cauet de iudicio sisti.
- 16 Reus cauere debet de iudicio sisti, nec releuatur per depositionem.
- 17 Fideiussor de iudicio sisti quando sit obligatus.
- 18 Fideiussor de iudicio sisti, tenetur certam quantitatem promittere.
- 19 Sportulæ quibus debeantur, & a quo præstentur.
- 20 Lit. contest. qualiter fiat, remissiuè ad glo.
- 21 Lit. contest. an fiat, quādo reus respondet uerbis affirmatiuis ad glo.

- 22 Litis contest. inducitur per reum excipiendo.
- 23 Prescriptio an interrumpatur per litis contest. etiam nullam.

ILLVD QVOQVE. Reo ad iudicium uocato, debet libellus offerri, uiginti dierum spatium indulgeri, & ab eo debet fideiussor dari, & sportulæ solui, & medio tempore poterit iudex recusari, uel alius associari, nisi ille quem petijt, ab alio sit recusatus, & xx. dieb. elapsis litis con- testatio fieri debet, & aliter facta non ualet. h. d. u. c. ad §. si ue- rō. & habet duas partes, primò recitatur antiquum ius: se- cundò ius nouum. Secunda ibi, sancimus. Subscribere, scilicet reum. Ex isto §. sumitur auth. offeratur. C. de lit. contest. l. i. No. tex. ibi, obligetur. & facit pro eo quod no. gl. qd per liti- tis contest. dicitur quis quasi contrahere, l. ij. in fi. ff. de prat. stip. uides hic tex. dicentem, qd ille qui est constitutus sub li- tis contest. obligatur. l. i. Secundò no. tex. §. suscepro. ibi, sub- scribere libello, & c. quòd reo debet libello se subscribere. Ad idem glo. & tex. d. auth. offeratur. c. j. ext. de libel. obl. licet qd hic dicat, qd hodie hoc nō est de cōsuetudine. l. No. gl. in uer. libellum. quarit quid sit libellus, & c. dic ut hic, in gl. de lib. ob. c. j. Secundò quaro, quid debet libellus continere? Dic ut in gl. ext. de libel. obl. c. j. & ff. de eden. l. j. in prin. & Cy. C. de a- den. l. edita. Et an libellus debeat aditorem continere? an a- git hic, & in d. l. j. in prin. & ex. de iud. c. dilecti. & c. examina- ta. & in Spec. de acti. & per. §. sequitur. in prin. de libel. conce. §. quid autem libellus. & quæ sit ratio, quare libellus debeat dari in scriptis, ut in gl. Item an indistincte sit uerum, quòd libellus debeat offerri, glo. hic, & Inn. c. j. ex. de libel. obl. & Spec. de lit. contest. §. nunc dicamus. Quaro, dicitur hic, qd libellus debet offerri, an a iudice, an ab actore? Dicit glo. su- per uer. offerri. qd non reperitur lege diffinitum, an ab acto- re, uel a iudice debeat offerri, sed de consuetudine offeritur reo a iudice. Istud quod glo. dicit hic esse de cōsuetudine, uide- dentur tenere doct. esse de iure, ut ipse no. d. c. j. ex. de lib. obl. & not. per glo. Ber. ij. quæst. iij. c. inducia. §. libellum. Inn. ue- rō tenet, qd libellus potest offerri a iudice, & etiam ab actore, & hoc puto uerum. Potest etiam libellus tribus modis offer- ri per actorem, & ita tenet gl. d. auth. offeratur. C. de lit. conte. l. i. Et quia hæc gl. loquitur de arbitrio, an corā arbitratore de- beat offerri libellus? Specul. tenet qd non in §. restat. uer. sic. sed nunquid. tit. de libel. conce. l. Quaro, super uer. libellum gl. dicit, & tamen ualet, & c. sed quid si actione personali, uel ar- ctione reali non expressa, an procedat iudicium? Dic qd sic, nisi excipiat, l. i. & ibi no. C. de ann. excep. quod no. l. j. in gl. ma. ff. de eden. ff. ad exhib. l. ij. §. quis noxali. C. ad exhib. l. ij. & quod no. de re iud. c. abbate. super uer. obnoxium. lib. vj. & Inn. c. dilecti. ex. de lib. obl. per glo. ext. de causa posses. & propriet. c. cum ecclesia. super uer. iudicium. l. Quaro, an libellus sit de substantia iudicij, ita quòd no. omitti non possit & glo. ista super uer. libellum. ibi. Item fallit, quādo uidetur uelle qd possit tacite omitti, sed non expressè remitti. Ita no. in d. auth. offeratur. quòd tacite possit omitti, facit §. de triē. & semil. §. illud quoq;. Sed cont. no. uidelicet qd non possit etiam tacite omitti, ex. de lib. * Omitti. Contr. tenuit Bar. 3. de trien. & semil. §. illud quoque. num. 8. 9. l. Concen. B.

no. gl. iij. q. iij. §. offeratur. uer. pro nihilo. & quod no. hic, in fi. super uer. damnificando. & super uer. si uerò hæc. in gl. Inn. d. c. j. de li. ob. in prin. & circa ista duo dicta uide textū & glo- ram d. c. praterèa. ex. de di. l. Quero circa prædicta, an super- exceptione dilationis debet offerri libellus, & lis contestari. Dic ut not. extr. de off. delect. cap. prudentiam. §. sexta. cir- ca quam gl. uide Spec. tit. de excep. §. uiso. uer. sed nunquid

12 iudex & de lit. contest. §. pen. uer. j. l. Quaro, an procedat ta- lis libellus, peto ecclesiam, uel castrum cum pertinentijs? Dic quòd sic. c. cum uenerabilis. de resti. spo. c. cum ad sedem. de prob. c. licet causam. de fi. in st. c. inter dilectos. Item si peterē rem cum suis finibus, ca. Abbate sanè ext. de re iud. in prin.

13 l. Quaro, ego peto in libello meo, quicquid possidet talis in tali uilla, uel castrum, an procedat, Spec. tenet quòd sic, in tit. de act. & pe. §. sequitur. uer. quid sit peto. Pro quo facit ex- tra de fid. inst. c. inter dilectos. in prin. cont. Dy. & lac. de Are. l. de pupillo. §. qui nunciat. ff. de no. ope. nun. Circa quòd ui- de Spec. de reli. domi. §. j. Pone, dicitur hic, in uer. in me, & c. quòd intra uiginti dies datos ad deliberandū, iudex potest

14 reculari. l. Quaro, cum ista exceptio recusationis iudicis sit dilatoria, an poterit opponi usque ad lit. contest. & uide- tur quòd sic, cap. cum inter monasterium. ext. de re iud. De hac q. dic ut no. per gl. iij. q. iij. §. offeratur. in gl. iudicio si- sti. & uide quod no. in d. ca. cum inter monasterium. in glof. mag. l. No. glof. j. cautione. ibi, speciale. secundum primam opin. tenet gl. d. l. sciendum. in prin. & §. sed hodie. Inst. de sa- tisda. & auth. offeratur. & l. nam & posteriores. ff. de leg. l. i. §. ad iij. uide l. j. ff. qui satisf. cog. l. nemo. ff. de re iud. ff. de pret. stip. l. pratoria. la. iij. in fi. gl. Sed quòd hic dicitur, uide- tur uerius per l. j. §. hic alle. in gl. & per l. i. §. si legatarius. ff. quorum leg. quæ l. expresse loquuntur in pratorijs stipula- tionibus. Et cum ista gl. concor. quod no. in d. l. j. qui satisf. cog. & d. l. pratorij. in gl. si. & hanc opi. tenet gl. d. §. offeratur. l. iij. q. iij. l. Quare gl. quando tenetur fideiussor, qui promit- tit aliquem sistere in iudicio, dic ut in gl. & latius in §. sed ho- die. Inst. de satisf. & in l. Gracè. §. post ff. de fideiuss. & l. ij. in fi. ff. qui satisf. cog. an teneatur fideiussor, certā quā- titate promittere. Gl. d. l. ij. in fi. format hanc q. & non soluit, sed glo. d. §. sed hodie. tenet quòd non, l. si. ff. de pret. stip. de 19 quo die, ut ibi per gl. & doct. l. Quaro, dicitur hic, præstitis c. sportulis, quibus autem, & a quo præstentur, dicit ut in glo. super uer. sportulis. Et adde quod no. in d. §. offeratur. & Inst. de act. §. tripli. & j. de iud. §. ne autem & c. cum ab omni. extr. d. de uita & ho. cle. & c. statutum. §. in super. de resc. lib. vj. Ve- nio ad gl. super uer. cōtesta. & ista gl. querit tria. l. Primò, qualiter fiat contestatio litis. & dic ut in princip. glo. & ad id quòd dicit, secus, & c. facit quòd no. ext. de lit. contest. c. uno. in glo. & l. j. C. de lit. contest. & uide unum uer. gl. c. sollicitudini. extr. de appel. in ult. col. Secundò querit gl. cum respō- sio rei possit esse negatiua, uel affirmatiua, & etiam dubia, puta per appositionem exceptionis, an semper lis conteste- tur? Et primò quaro, si responsio est affirmatiua, puta qd reus confiteatur, an fiat litis contestatio? Dic ut in glo. hic, & d. l. j. C. de lit. contest. & c. dudum. ext. de elect. uer. licet. & uide unum uer. gl. ext. de excep. c. cum uenerabilis. super uer. b.

22 confessus. l. Quaro an si reus proponit exceptionem, dica- tur lis contestata. Glo. hic dicit, quòd sic, per suam rationē. & idem no. in d. l. j. De hoc habes tex. & gl. ext. de lit. contest. c. fi. lib. vj. l. Quero in uer. si uerò hæc non seruentur. si litis cō- test. habita pro nihilo fuerit, nihilominus præscriptio inter- rumptatur. Glof. quantum ad hoc dicit, quòd sic. Ad hoc in- ducit omnia que no. in gl. super uer. damnificando. que est in præcedenti uer. & sic uidetur ista gl. uelle, quòd illa gl. lo- quatur etiam ubi litis cōtestatio non est legitimè facta, ap- parer hoc etiam ex eo quòd glof. hic per unā parte allegat hunc uer. si uerò. ibi, pro nihilo eam esse, & c. Sed contra- rium uidetur quòd non sit facta interruptio, tenet gl. in au- then. offeratur. C. de lit. contestat. Pro quo optime facit l. si pater. C. de statu defun. ubi glo. concor. Sed hoc quòd hic di- citur, uidetur uerius, pro quo facit gl. l. licet. C. de præsc. xxx. ann. uer. nec sufficiat. in princ. gl. Ad tex. si uerò hæc nō seruē- tur. Resp. no. gl. hic, super uer. damnificando. in uer. si ue- rō. in gl. quantum ad hoc non obft. d. l. si pater. quia ibi non inducitur interruptio, quia actum fuit coram non cōpeten- ti iudice, quo casu litis contestatio non inducit interruptio- nem, ut ibi, & no. per glo. c. illud. ext. de præsc. super uer. inter- ruptio. & ita intelligitur d. l. si pater. cum qua concor. quòd no. in cap. ut debi. ext. de appell. No. gl. super uer. petitus. in fi. Dic ut no. d. l. obseruandum. & cap. j. extr. de foro compe. & d. auth. offeratur, & c.

Bar. super Auth.

ADDITIO.

- a Dilecti. & ibi. Fel. in princ. & circa fin. uer. nomen.
- b Monasterium. & ibi. Fel. ij. col. uer. proponens. ubi per eum. Ad hoc hæc bes xj. no. conclusiones & adde Tanc. in Sum. in tit. de iurisd. q. xij. & Lu- do. Po. in fin. uer. exceptio. uer. sic. iij. & Bald. in marg. uer. & exceptio. uer. sic. decimo.
- c Præstentur. & quo iure, Ant. Corfe. sing. suis, uer. sportulæ, incipit ius canonicum.
- d Statutum. Et ibi idem uide ad hoc Car. in j. opp.
- 1 Filius comitis, uel uasalli, an dicatur habere comitatum, uel feudū ab impe- ratore non a patre.
- 2 Filius uasalli, an teneatur propter patris delictum.
- 3 Scriptura in casu huius §. requiritur.
- 4 Militia emptæ ex pecuniâ mutuata, an ueniat in generali bonorum hy- potheca.

O P T I M V M. Primò recitatur ius antiquum, secun- dò ius nouum. Mutuās pecuniā hoc acto expresse, ut militia ematur, quātum ad militiam empram præfertur omnibus alijs creditoribus, aliās si non expresse dicatur, ut militia ematur, uxor & alij filij dotem repetentes, ei præferuntur in hypotheça, fallit in mutuantē silentiano.

1 No. l. tex. ibi, cum utiq; omnis militia publica existeret, nul- lum alium questum habent, quā ex imperiali munificen- tia, & c. ad quod l. ex imperfecto. de leg. ij. & sic est arg. secun- dum la. de Belui. quòd filius Comitis, uel uasalli dicatur ha- bere feudalem comitatum, ab imperiali munificentiā, non a patre, ut x. coll. de feud. cog. c. j. in fin. & an agnatus uel fi- lius defuncti. c. j. facit l. diui fratres. de iur. pat. & ff. de interd. & rel. l. ij. §. de nup. §. solu. & §. si uerò usufruct. l. Et prædi- cta possumus inducere ad q. an filius uasalli, propter deli- ctum patris teneatur? De quo per Dy. c. nō debet ab quis. de reg. iur. lib. sexto. per Cy. l. ij. in ult. q. C. de li. & cor. lib. x. coll. §. uasal. seu. priue. c. j. l. Pro declaratione tex. quaritur, & dicit- tur ad hoc, ut mutuans habeat istud privilegium, oportet ut expresse agatur, quòd militia emat, an est necesse quòd de hoc fiat scriptura, an sufficiat dici coram testibus? Dic qd requiritur scriptura. j. de aqua. do. §. qui uerò. col. vij. ex qd §. sumitur auth. quo iure. in fin. C. qui po. in pig. ha. l. Secun- dò quero, an in casu huius §. militia expresse obligata super generali obligatione uerborum, quam fecit debitor accipi- ens pecuniā mutuo hoc acto, ut inde militia ematur, uel etiam hoc non expresse acto, ut inde militia ematur, an præ- feratur in hypotheça militiæ postea empræ omnibus credi- toribus prioribus in tempore. Azo. in Sum. huius titu. §. de quanta. coniuictio eo quòd ipse no. C. qui po. in pig. ha. §. item fallit. & ad primam q. uidelicet an militia sit obligata, & c. uide quod no. C. de pig. l. ij. in j. gl. Et in glo. j. supponere. coniuicta auth. quòd obtinet. ibi posita, hinc sumpta super uer. creditoribus ibi, præsumitur. Not. hanc partem, cum qua concor. quòd no. in d. auth. qd obtinet. & Azo. in Sum. qui po. in pig. ha. in fin. §. item fallit, & d. §. quanta. Et pro ista glo. uidetur casus in d. l. ij. in primo casu. C. de pig. ubi glof. ibi posita illum tex. destruit, quæ uidetur uelle quòd ibi de- bitor expresse accipit pecuniā mutuo, ut inde militia eme- retur. Vltimò uide tractatum de militia, uide & de multipli- ci genere militiarum, per Gulielmum leg. o. omnimodo. C. de inofficioso testamento.

Inn. aliam opinionem secundum quosdam, & ad auth. qui semel respondet. q. loquitur in causa principali, sed hic tex. loquitur in causa appellationis. Ad l. fin. §. illud. nō respondet. lac. de Bel. hic dicit, aut appellas est absens in primo anno, & tunc statim cum appellatus facit citare appellantem, poterit appellationem prosequi: d. §. illud. l. fin. Aut est absens in secundo anno, & tunc non potest appellationē prosequi, nisi circa finem biennij, uidelicet ultimo mense biennij, ut hic. Ratio differentie, dicit ipse, est, quia cum appellas se absentat, & est contumax in primo anno, presumitur negligens, ut hac constit. §. hoc nos. & §. seq. & ideo uictori appellato subuenitur, ut statim prosequi possit, cum appellans est contumax, sed quando appellans absentat se in secundo anno, & sic fuit diligens in primo anno, aliās non habuisset secundum annum, licet se absentet in secundo, presumitur adhuc esse diligens, cum fuerit diligens in primo, & ideo spectatur usque ad ultimum mensem biennij, arg. l. eum qui. & l. qui contra. C. de inoff. testa. Et ista opin. uidetur mihi uera, sed quidam doctor in auth. ei qui me audiente dicebat, aut appellatus uult uenire ad prosequendum appellationem, appellante non requisito, si fuerit in curia ad quam appellans est, & tunc nō potest uenire ad prosequendum, nisi circa finem huius. quia enim. & auth. appellatore. C. de temp. appel. hic sumpta. aut uult uenire ad prosequendum appellato citato personaliter uel ad domū, ut ueniat ad prosequendum in causa, & tunc non potest appellatus incontinenti prosequi, d. l. §. illud. † Sed cont. istud dicitur uidetur quod appellatus nūquam potest procedere in causa, appellatore absente, nisi faciat citari appellatorem. c. per tuas. in fi. & ibi per Inn. ext. de appell. & ibi no. etiam Inn. c. sepē. super uer. peremptorie. eo. tit. & uide etiam quod no. glo. B. Sed dices tu, intelligam illud dictum Inn. quod appellans absens debet citari, ubi appellatus uult uenire ad prosequendum ante finem biennij, sicut supra dixi. Sed ad hoc respondeo quia etiam in fine biennij, si appellatus uult prosequi, debet appellantem citare, ut patet in tex. uer. quia enim. ibi. & quare desertorem, &c. debet enim appellatus appellantem perquirere, quod per inquisitionem potest fieri. Sed potes tu dicere, poterit perquirere si erat in curia, in qua litigatur, non autem faciet eum citari. sed quod hoc sit uerum in casu huius §. ubi appellatus uult prosequi circa finem biennij, quod debeat appellatus facere citari appellantem, tenet gl. ij. v. c. ei qui. §. appellatore cessante. Vnde predicta distinctio non uidetur mihi uera, quia mihi placet

14 solutio do. lac. † Quaro, appellas prosequutus est causam, & ad finem ipsam non perduxit, & dicit se impeditum temporis breuitate, nec aliter probat, an ei dabitur restitutio: dicit d. lac. quod non, quia impedimentum debet esse ineuitabile, & inexorabile, ut hac constit. §. hoc nos. & §. sed plurimi. §. quoniam. & l. fin. §. illud. C. de temp. appell. & j. ut sponsa. larg. §. hac quoque. sed de hac questione est casus expressus, quod istud impedimentum debet probari, in c. constit. ext. de appell. quod tenet Inn. c. cum sit Romana. ext. eo. tit. et

15 ibi per glo. † Sed quaro, quis stetit per biennij quod non fuit causam prosequutus, & habuit iustum impedimentū, an restituetur ex clausula generali? Dicitur no. in gl. auth. ei qui. C. de temp. appel. sed alia glo. §. quia enim. j. eo. quā incipit, est ergo uoluntatis, dicit quod est tutus ipso iure. Sed dicit, aut appellans est impeditus in biennio proponēdo impedimentum contingens in sua persona, & tunc competit sibi restitutio, ut in j. glo. aut est impeditus per iudicem, uel principalem, & tunc est tutus ipso iure, & ita loquitur alia glo. aut est impeditus per alium. & tunc datur actio de dolo, & in subfidium restitutio, illo impediēte non existente soluendo, gl. c. ex ratione. ext. de appell. & ibi per Inn. & ad hoc quando stat per iudicem uel principalem, quid iuris sit

16 facit quod dixi. de appell. §. j. † Quaro, in casu quo dixi tempus currere, sed dari restitutioem, an si fuit impeditus quando cūq; tempore biennij, dabitur annus integer. gl. auth. si appellatione. C. de temp. appell. innuit quod sic, sed lac. But dicit illud esse uerum, si in totum fuit iuste impedi-

tus, aliās non restituitur sibi, nisi tantum tempus quantum durauit impedimentum. arg. l. ab hostibus. §. sed quod simpliciter. ff. ex quib. cau. ma. l. sed & si per pretozem. §. quoties. & l. nec non. §. si quis sapius. eo. tit. Ista etiam opin. tenet lac. de Bel. & Inn. d. c. ex ratione, in fi. † Quero, pone per unam diem quis fuit tantum negligens, sed alijs temporibus fuit diligens, an alius annus debet ei dari ipso iure? Dicitur per do. d. auth. ei qui in ij. q. & lac. de Belui. † Venio ad quintū no. & opp. & uidetur, quod lex noua non trahatur ad facta praterita, pendentia per appellationē, etiam si hoc expresse dicatur in lege noua. j. ut cum de appell. cog. circa prin. Sol. ut ibi dicam. † Venio ad certum no. & hic uidetur casus in §. illud. in fi. quod uictor debeat probare in causa appellationis, non autem appellans, & ad hoc alleg. hunc tex. C. de appell. l. hi qui ad ciuilia. In cont. quia lex dicit, quod p sententia presumitur. l. non uidentur. §. qui iussu. ff. de reg. iur. l. Herennius. §. Caia. ff. de iur. i. iniuriarum. §. j. ff. de ini. probatur etiam in c. in presenti. ext. de renunc. circa quod dicit. Quandoq; quaritur, an quis debeat probare appellationē recte interpositam esse, & congruo loco, & tempore, & apostolos petitos, & similia probare, & tunc appellans debet hoc probare. l. litigatoribus. C. de appell. & l. quoniam. & l. eos. in princ. & §. pe. Quandoque quaritur quis debet probare de infantia cause, & tunc si altera pars prosequitur appellationem, altera parte existente contumace, & tunc incumbit onus probandi ei, qui appellationem prosequitur. Quandoque utraque pars prosequitur, & tunc aut loquimur de probatione, quae fit per modum abnegationis, puta, quia dico sententiam latam me non citato, uel non praecedente causa cognitione, & uolo probare per productionem actorum, inter quos nō apparet citatio, & testes ad probandum, & similia, ar. l. ult. C. de re. cre. & isto respectu ei, qui appellat, incumbit probatio, & iudex habet ista acta inspicere, l. ne causas. C. de appell. & l. is apud que, de eden. Aut loquimur de probatione quae fit directē per testes, & instrumenta, & tunc ille habet probare in causa appellationis, cui incumbit onus probandi in prima. l. hi qui. & l. eos. §. j. de temp. appell. l. per hanc. Interposita enim appellatione, remanent omnia in eo statu, in quo erant ante latam sententiam: l. appell. C. de appell. & uide quod no. in glo. c. in presentia. ext. de renun. Inn. c. cū in iure. ext. de off. deleg. c. cum bona. ext. de elec. & c. quoniam ext. de prob. & doc. auth. ei qui. & l. per hanc. C. de temp. appel. q. v. & Spec. tit. de senten.

20 §. ut autem uer. ubi autem. Quaro † an illud tempus anni uel biennij, iudex possit arcere, uel moderare? Gl. auth. offe. rat. de lit. conte. tenet quod non. & doc. d. auth. ei qui. & in fi. de qua q. dicit ut habes in tex. & gl. c. cum sit Romana. ext. de appell. Utinō, quia tractatur de expensis quae fiunt in causa appellationis, & ideo circa tales expensas uide Inn. c. l. pē. ext. de appell. † Quaro à quo tempore incipit currere primus annus, ad appellationem exercendam? gl. formati. q. in l. §. illud. C. de temp. appell. & doc. d. auth. ei qui in j. q. de hoc dicam j. de iud. §. audient. uer. appellationes. unum tamen casum reperio, q. tempus appell. interponenda, & tempus appell. exercenda eodem modo currat. l. j. C. de temp. ap. † Utinō circa prin. huius constiti. no. gl. per uenam partem, ex qua habes quod ex stipulatione iudicis, acquiritur parti. in auth. generaliter. C. de epis. & cle. auth. ma. tri & auia. C. quando mu. tu. offi. fun. auth. libel. C. de lit. con. te. cum fi.

ADDITIO.

- a Appellationis. Bal. l. ij. §. si quid in iudicio. ff. si quis cau. ubi refert Gul. de Cug. eussisse quemdam pauperem à furcis, qui cum appellasset, propter paupertatem non potuit prosequi appellationem. & adde Alex. de m. l. d. §. si quis. l. si procuratorem. §. si ignorantes. ff. mand. & Pan. d. c. ex ratione. in ij. col. in princ. & Lud. l. si uerō. §. de uiro. fol. mat. uer. fallit propter paupertatem. Bal. l. acceptam. C. de usu. et Fel. d. c. ex ratione. in princ.
- b Aeris. Fel. c. accedens. el. ij. col. iij. uer. sexta conclusio. ut lit. non conest.

c Auth.

- c Auth. In uetustis cod. ita incipit, auth. in nouis uerō est sub auth. ei qui. §. appellatore. Alex. Lofeus.
- d Impedimentum. Cast. conf. xxj. & xxv. Old. conf. lx. & conf. clvij. & Ro. conf. cccxx. & Ang. conf. ccxiiij. & Ro. de app. l. iij. in antiquis. & Lud. l. si ita stipulatus esset. aliās est in l. & ideo hesitatur. ff. de uer. ob. Limitat. Frid. d. c. ex ratione. in fi. j. col. uer. limita primò usq; ad fi.
- e Qui. Et ibi Bal. & limit. Fel. d. c. cum sit alle. in tex.

- 1 Comparatio literarum quando fieri possit in priuatis scripturis, etiam si priuata scriptura non habeat subscriptionem trium testium.
- 2 Comparatio literarum quando fiat in scripturis sumptis ex archiuo.
- 3 Scripturae sumptae ex archiuo publico probant, & eis standum est.
- 4 Comparatio ex quinque generibus scripturarum fieri potest.

ILLVD. Ex documentis publicis solis, & nō priuatis, comparatio fieri debet. Fallit in documentis priuatis, quibus aduersarius pro se utitur, & ex documentis quae ex archiuo publico profertur, & publice habent testimonium

1 iura. de calumnia prestito. hoc dicit. † Opp. & uidetur, q. ex priuatis documentis ante hanc legem non poterit fieri comparatio. l. comparationes. uer. ideo que. C. de fid. inst. Sol. quandoq; quaritur, an possit quis petere fieri comparationem ex priuata scriptura, quam eius aduersarius producit pro se, & dicit q. sic. Casus est hic. Ratio est, quia eius aduersarius, qui talem priuata scripturam approbat, non potest eam reprobare contra se, si ille contra quem producit, uult ex tali priuata scriptura ad suam fieri comparationē, ut hoc tex. uer. neque enim. & arg. l. si quis testibus. C. de testib. & l. Pomp. ff. de neg. gest. Quandoq; quaritur, an quis possit petere fieri comparationem ex priuata scriptura, quam aduersarius non producit pro se, & tunc dicit q. nō, nisi habeat triū testimonium subscriptionem, ut lege contraria, & sic hac auth. nō corrigit. l. comparati, sed in diuersis casibus loquitur, & hac est ueritas, quae uidetur placere modernis in l. contraria. Et hoc uidetur sentire gl. super uer. scilicet, priuata, licet nō format cont. l. comparationes. quicquid no. gl. auth. ad hac. C. de fid. inst. dicens l. comparationes corrigi, quod est falsum, ut dixi, nisi uelis dicere, q. in hoc corrigitur d. l. comparationes, quia cum generaliter dicit de priuata scriptura, comparationem fieri non posse, nisi triū testimonium habeat subscriptionem, ista lex illam restringit, quia est uerum, nisi sit priuata scriptura, qua meus aduersarius utitur contra me, ex illa enim non possum petere fieri comparationem ad illam quam produco, & ideo dixit tex. ibi, egere competentem correctione. Opp. & uidetur, q. ex priuata scriptura possit fieri comparatio, licet non habeat testimonium subscriptionem, & in alto casu quam in casu huius legis, ut j. de instr. cau. l. fin. §. §. & §. §. sed & si quis. col. vj. Sol. Aut quaris de priuata scriptura, ex qua petis comparationem fieri, & tunc dicit q. dixi. Aut petis de priuata scriptura, ad qua petitur fieri comparatio, licet non habeat testimonium subscriptionem, & dicit in iuribus contrarijs, & circa hoc uide gl. in d. l. comparatio

2 nes. † Teriō opp. & uidetur q. hic §. nihil addat ad casum d. l. comparationes. in eo quod hic dicit, posse fieri comparationem ex scriptura inducta de archiuo publico, quia hoc erat iam inductum per d. l. uer. etenim aliter. ubi tex. dicit, ex forensibus instrumentis, posse fieri comparationem. Sol. l. loquitur de forensibus instrumentis, id est, de actis coram iudice factis per publicum notarium, sed hic tex. loquitur de scripturis productis de archiuo publico, non publicitatis, nec scriptis per publicam personam, sed habuit testē publicum, id est, officialem, qui praestit archiuo publico, & hoc uoluit sentire gl. super uer. mens. & super uer. testimonium. Ad hoc facit quod no. gl. d. auth. ad hac. C. de fid. inst.

3 ex gl. ibi, iuncta cum gl. hic posita, super uer. testimonium. † Nō, quod scriptura producta de publico archiuo statim debet, licet non habeat solennitatem, dum tamen habeat testimonium illius officialis, qui praestit archiuo publico, & tenenti. Habes ergo t. ex praedictis quinque generibus scripturarum, fieri posse comparationem, uidelicet ex publicis instrumentis, ex forensibus, ex priuatis scripturis triū testimonium subscriptionem habentibus, ex scripturis productis de archiuo publico.

Bar. super Auth.

chiuo publico, ex priuatis scripturis, triū testimonium subscriptionem non habentibus, quibus tamen aduersarius meus utitur contra me. Hoc colligitur ex isto §. & ex d. l. comparationes, & ex his quae dixi.

ADDITIO.

- a Comparationes. Et ibi. Pet. de Sum. & Salice. Adde quod ibi posui in apostil. ad Gul. de Cug. in pri. uer. & ex illa scriptura facere comparationē, adde ad istum in auth. sed nouo iure. num. j. uer. comparatio. & ibi posui in add. ad Bal. num. quarto. uer. & pro pleniori notitia, uer. priuata. C. si cer. pet.

- 1 Iurari de calumnia quoties debeat in iudicio.
- 2 Clerici iurant de calumnia.
- 3 Iuramentum remitti potest tacite, non expresse.
- 4 Interrogatio potest fieri in iudicio, loco probationum.
- 5 Respondere positionibus quis cogi potest iudicis officio.
- 6 Positiones, & articuli iure nostro introducti sunt.
- 7 Interrogatio quae fit post lit. contestat. fit per uerb. credit, uel non credit.
- 8 Iurari de calumnia debet etiam in causa appellationis.
- 9 Iuramentum de calumnia praestatur, etiam post lit. contestat.
- 10 Iuramentum de malitia deseruor post iuramentum calumniae.

QVIA IGITUR. Iurandum generaliter in iudicio semel praestari debet, & in eo debet addi, q. nullus in tota lite probationem exigit, quam non putauerit necessariam. † Hic dicitur, q. tantum semel est iurandum. cont. imō uidetur q. pluries, i. iurandum. & ad pen. §. qui iurandum dū. & ff. de iure i. l. qui bona. §. si quis stipul. de dam. infect. cum si. gl. hic super uer. nequaquam. Sol. Tu dicit, aut loquitur in his quae emergunt extra iudicium, uel ante lit. contestat. & tunc potest sapius iurare, ut in cont. Aut loquitur in his quae emergunt post lit. contestat. & tunc praestito isto generali iuramento, amplius non iuratur, ut hic. Dy. l. j. §. iuramentum. ff. de adm. tut. quae originaliter fuit Az. d. §. pen. & Cy. auth. hoc sacramentum. C. de iur. cal. & est uera sol. Praeterea quantum ad d. §. pe. dicit Dy. q. ibi praestatur iuramentum de presenti, & specialiter, unde non trahitur ad futura: l. quoties. §. si iurandum. ff. de nox. Debet ergo iterum praestari, ut hic. Aut praestatur iuramentum generale, & per uerba de futuro, quo casu semel praestitum iuramentum sum per futuris capitulis, non est amplius praestandum. c. literas. de rest. spol. & ext. de restit. c. praesentium. & c. ultra tertiam. Opp. & uidetur, quod etiam hodie pluries iuret. j. de testib. §. si uerō dicatur. Gl. ponit hic tres fol. & approbat ultimam, sed declarat secundam, quia est difficilis. dicit quod hic iurat se non petiturum probationes superfluas ab aduersario, non tamen iurat hic se non probaturū, etiam falsa quae uult probare, quasi uelit gl. dicere, quod iurare per hūc tex. non comprehendit id, quod uenit in iuramento praestito per legem contrariam, licet per iuramentum praestitum, per l. j. C. de iur. cal. illud comprehenditur in eo quod dicit, quod debet iurare animo calumniandi litem non mouere. Imō plus uidetur dicere gl. quod nec per illā l. i. iurat se non calumniari, nisi quod ad principium causa, ut sic possit praestare calumniari. l. qui bona. §. si quis stipulatus. ff. de dam. infect. merito debet iterum iurare, ut lege contraria. Sed cer. re illud iuramentum calumniae introductum per hūc §. extenditur ad omnia, quae postea in lite contingunt. d. c. ultra tertiam. ext. de testib. & d. c. literas. de restit. spoli. Quare dicit quod ibi est speciale propter subornationem & falsitatem euitandam: d. §. no. Opp. & uidetur quod iterum debet iurare: l. comparationes. C. de fid. inst. Dicitur ibi no. per doc. super quadam gl. & gl. §. si uerō motiātur. j. de inst. cau. & fide. col. vj. Quarit † gl. an clerici debeant iurare de calumnia. Dicit gl. q. non alleg. quandam confi. Frid. de qua dicitur in gl. quā confi. puto esse in Longobarda, quia in x. col. nō reperitur. Sed ueritas est q. cle. * Lib. vj. ius callō. rici iurant de calūnia. c. pe. & fi. de iur. cal. non sibi cōstat. nā lib. vj. * His expeditis uenio ad no. q. quae ext. de iur. cal. clerici non iurant. Sed secundum c. ceterum. eo. iurant. Quae secunda uerior est: l. ij. §. quod si actor. C. de iur. cal. l. con. B.

10 Dispositio huius constitutionis an habeat locum in dona. propter nup. consistente in re mobili.

AVSAM. Res immobiles in donatione propter nuptias consistentes, maritus alienare non potest, etiam uxore alienationi consentiente, sed alienatione habita pro non facta, in re actio uxori comperit, nisi secundo post biennium consenserit, & uir alienans si non locuples fuerit, alienatio non tenet, quae locum in dote multo magis obtinet. In text. ibi, nisi etiam secundum, &c. no. ex hac constit. q. in alienatione rei donatae propter nuptias, requiritur binus mulieris consensus, & q. maritus sit locuples. Secundum no. in uer. multo potius, q. in ductum in fauore donationis propter nuptias, multo magis habet locum in dote. Tertio no. in uer. omnibus privilegijs, q. lex introducta ad augmentandum dotis privilegia, non debet diminueri, l. cum tale. §. fi. de con. & demo. Opp. dicitur hic, obligata est. cont. imò uidet q. donatio propter nuptias non sit obligata mulieri, nã donatio propter nuptias est in dño mulieris, sicut dos in dño uiri, ut j. de æqu. do. §. illud. & C. de iur. do. auth. donationem. & ibi no. & no. §. de non eli. sec. nub. §. fi. Inst. de do. §. est & aliud. ut patet ibi dum dicit, mulieri dari in rem actione. & sic apparet q. cum sit domina, q. in re propria non consistat pignus: l. si rem. ff. de pig. act. Huius timore gl. j. dicit, intellige q. hic dicitur obligatum, eod. q. est facta in dominio mulieris, quasi uelut dice re, non loquitur hic de obligatione pignoris, quasi dos sit obligata mulieri iure pignoris, sed ipsa est uera domina. Idē quod hic no. in auth. siue à me. in ij. gl. C. ad Velle. & ibi uir de per doc. in j. & ij. q. & maxime fm Pet. Opp. dicitur hic, in uer. non enim q. mulieri soluto matrimonio datur actio in rem. cont. sicut dos redit ad uxorem soluto matrimo. l. in rebus. C. de iur. do. sic donatio propter nuptias redit ad uirum propter æqualitatem seruandam: j. de æqua. do. §. j. & no. d. §. est & aliud. & auth. dos data. C. de do. ante nup. cum ergo redeat ad uirum, non debet dari rei uendicatio mulieri. Sol. quod hic dicitur, intellige procedere, quia interuenit pactum inter uirum & uxorem de lucrando dotem, ut patet hic, in prin. ibi, inueniens forsitan, &c. cum gl. super uer. donatio debet ad uirum redire sol. mat. sicut dos ad mulierem, nisi pactum de lucrando interueniat, nisi de consuetudine, uel statuto obseruetur contrarium ext. de do. inter ui. & ux. c. si uer. sanē Item in alio casu sol. mat. reperio dari rei uendicatio nem mulieri ad res in donatione propter nuptias, ut no. §. illud. §. de non eli. secun. nu. in gl. mag. in fi. Tertio op. & uidetur, q. binus consensus non magis operetur, q. unus. l. qui bis. ff. de uer. ob. Gl. fol. sed tu dic fm Iacob. de Bel. q. binus consensus plus prodest ad confirmatio nē contractus: d. l. si mulier. & d. l. in contractibus. §. j. alleg. in gl. sed nō plus prodest quod ad binam solutionem fiendam: d. l. qui bis. circa quod uide quod no. in l. si mandato. §. ff. mand. Quart. cont. opp. hic dicitur, q. duplex consensus prauidicat mulieri, cont. j. ut nul. iud. §. & illud. Gl. dicit, q. illud corrigit istud. Tu dic ut ibi, & dicam & no. C. ad Velle. auth. si qua mulier. No. gl. in dēsumptam. Quaro, in uer. non enim. dicitur q. uxori datur rei uendicatio, in rebus deductis in donatione propter nuptias an detur rei uendicatio directa, uel utilis Resp. aut mulier fuit inducta in possessionem, & tunc datur utilis. gl. d. auth. dos data. Ex qua gl. no. q. rei donatae propter nuptias transfertur utile dominium, si ne facto hominis, licet secus sit in re dotali, donationem. C. quia eius dominium non transfertur in uir de iur. dot. rñ ipso iure, l. fundū. ff. de sum. do. ff. pro dot. l. Conc. B. l. j. ff. resp. & per Azo. in Sum. C. de rei ux. act. no. in fi. Quaro, an hac constitutio habeat locum in donatione propter nuptias, existente in re mobili? dic ut no. in d. auth. siue à me. in ij. gl. C. ad Velleia.

ADDITIO.

Me. Et ibi. uide Bar.

1. Dispositio huius constitutionis locum habet in dote quantum ad alienatio

nem prohibendam, non permittendam, & quomodo in permittenda alienatione. & nu. 3.

Res dotalis inastimata non alienatur, aestimata sic, & regulariter quoad res dotalis alienari possit. & nu. 4.

Res mobilis data in dotem, aestimata uerò a estimatione, potest alienari per uirum, consentiente ipsa muliere, & sibi prauidicat.

Mulier quae consentit alienationi rei immobilis datae in dotem aestimata uera aestimatione, si non supersunt res uiri, pro eius satisfacione uendicat rem alienatam.

Res mobiles datae in dotem sine aestimatione, alienari possunt.

Vir qui alienauit res dotales, uel data in don. propter nuptias, si non sit seruata forma, de qua hic, ipsemet poterit uendicare.

Vir uendens rem dotalem alienari prohibitam, tenetur de euictione.

Res dotalis fauore mulieris prohibetur alienari, & eo respectu eius commercium non habetur.

Venditio facta à muliere de re dotali non ualet, intellige de iure ciuili, etiam si interuenit iuramentum, secus de iure can. nu. 1.

Vir qui uendit rem dotalem, & de euictione tenetur, potest contra factum suum uenire.

Venditio rei dotalis facta à muliere, marito consentiente, an ualet.

Renunciatio iuri hypothecae facta per mulierem in rebus per uirum alienatis, si non supersunt aliae res, super quibus satisfieri possit, quod non ualet.

Mulier si primo iurauit non alienare, nisi iusta causa interueniente, si postea alienauit sine causa, & iurat, primum, & non secundum iuramentum seruatur.

Mulier an possit constante matrimonio res dotales alienatas uendicare.

ET MVLTIO. Quaro an hic uer. debet intelligi, q. idē sit in dote, & donatione propter nuptias, in eo quod dictum est, de alienatione dotis prohibenda, uel etiam de eo quod dictum est, de alienatione dotis permittenda. In gl. sunt opin. sed q. idem & multo magis sit in dote, quantum ad alienationem prohibendam, nō autem ad permittendam, & intelligitur hic fm Mar. aliās per gl. in dote, scilicet, inastimata, quo casu proprie dicitur res dotalis: l. unica. §. & cum lex. C. de rei ux. act. Secus si sit aestimata, q. tunc alienatio non prohibetur, l. quoties. ff. de iur. dot. cū sim. & hoc apparet ex text. in uer. iam enim, ubi expressē facit mentionem de d. §. & cum lex, ubi loquitur de re data in dote aestimata, licet Pla. dixerit cont. Apparet ergo ex praedictis q. hic §. loquitur de prohibenda alienatione dotis, non autem de alienatione permittenda, licet §. in dona. propter nup. ex causa permiserit, & fm praedictis habet locum in re data inastimata. In dote aestimata potest alienari, licet Pla. dixerit per hunc §. alienari non posse. Alij, ut l. iac. & antiqui gl. dicunt q. hic §. potest etiam intelligi in alienatione permittenda de dote, uidelicet q. datur uiro res aestimata in dote, quo casu licet alienare possit, quo ad proprietatē, s. dixi, nō remanet obligatus mulieri pro dote sua, quam alienauit, & tunc mulier possit sibi prauidicare, & idem in hypothecalarum rerum, qm consentit fm formam traditam in donatione propter nuptias. Alij, ut Iac. de Aret. dicunt quod d. hic §. potest loqui etiam in alienatione promittenda, intelligendum q. loquitur in re immobili, data aestima. in dote. Aestimata dico uera aestimatione, ut mulier consentiens alienationi uel obligationi talis rei datae in dotem pro aestimata, ita sibi prauidicat, si eius unicus consensus interueniat, & aliae res supersint uiro, ex quibus mulier in dote potest satisfacere sibi, fm formam traditam in alienatione, uel donatione data propter nu. Et ita hunc §. intellige, aliās si nō supersint, datur rei uendicatio ad illam rem: l. in reb. C. de iur. do. & Iac. de Aret. l. Mauiā. sol. mat. & Cyn. refert. C. ad Velleia. auth. siue à me. quod dictum puto uerum, licet Cy. ibi dicat q. est quaedam diuinitas. Quid de rebus immobilibus datis in dotem inastimatis, an possint alienari? Gl. d. §. cum lex. ponit opin. & non firmat, sed q. non possint alienari, tenet glo. not. l. j. ff. sol. mat. super uer. semper, ubi glo. dicit in d. i. n. d. rem dotalem alienari non posse, nec distinguit, sit mobilis, uel non. Idem no. l. libertas, ff. de reg. iur. Azo uidetur uelle quod res mobilis possit alienari, si uir sit soluendo. Ita no. ipse in summa C. de fun. do. in fin. & hoc tenet glo. ff. Inst. qui. ali. licet. in prin.

in prin. Et quod possint alienari, tenet Iac. But. sed gl. super uer. ualebunt, uidetur distinguere, & clarius in d. auth. siue à me. in gl. ma. in fi. quia aut loquimur in rebus mobilibus, quae seruando seruari non possunt, & tunc alienatio possit fieri à uiro, ita loquitur opi. quae est, q. res mobilis dotalis in aestimata possit alienari. aut loquimur in rebus mobilibus, quae seruando seruari possunt, & tunc possit alienari, si interuenit binus consensus mulieris, & supersint uiro aliae res, ex quibus mulieri satisfieri in dote possit, fm formam traditam in donatione propter nup. & ita possit loqui hic §. ut sic loquitur in alienatione permittenda. & fm hoc omnes dicentes rem mobilem datam in dotem, alienari posse? intellige in teruentibus his quae hac constitutione dicuntur, & si illae res seruando seruari non possunt, ut dixi. Ex praedictis omnibus uidetur posse distinguere cum quaeritur, an res dotalis possit alienari, dicat loquimur in reb. immobilibus aut mobilibus. Primo casu, aut sunt datae inastimatae, aut aestimatae: si inastimatae, nullo modo ualet alienatio, etiam si mulier nubens consentiat. d. §. & cum lex. & Inst. qui. ali. licet. in prin. ff. de fun. do. l. ij. & iij. cum fi. Si uerò sunt datae aestimatae, & tunc gl. distinguit, Aut sunt datae aestimatae uera aestimatione, uel non, ut no. in d. §. & cum l. in prin. sol. mat. l. aestimatae. Circa quod dicit, ut no. l. in prin. ff. de pac. do. Iac. de Aret. dicit, q. ubi res est uera aestimatione aestimata, in distincte uel alienatio, sed ad hoc ut ualet, oportet q. concurrant horum duo hic posita, & ita possit loqui hic §. Si uerò loquimur in rebus mobilibus, tunc distinguit, ut s. dixi, q. sentit glo. hic, & d. auth. siue à me. circa pri. uidelicet cū loquimur in reb. mobilibus, datis in dote aestimatis, & uide d. l. fi. & q. ibi not. gl. & Inst. qui. ali. licet. in prin. in gl. nisi prouocetur. Quaro, uir alienat res dotales, uel datas in donatione propter nup. an ipsemet poterit uendicare, si nō sit seruata forma hic tradita? Puto q. sic, sicut diximus q. uendicat res dotales uenditas: l. cū uir. ff. de uic. & d. §. & cum lex. & per Azo. in Sum. illius tit. §. ubi cūq. & Inst. qui. ali. licet. in prin. l. si praedictum. C. de iur. dot. hic autem uidetur casus in uer. sed neq. q. si uir rem uendit dotalem prohibitam alienari, teneatur de euictione. Nam uides hic q. si uir uendit res donatas propter nup. forma hic tradita non seruata, uenditio habetur pro non facta: s. circa prin. huius constit. uer. quapropter. & tunc ipse maritus uendens, tenetur de euictione, ut hic dicitur, sic ergo in dote erit. Praterea, iste uer. scilicet neq., est positus post §. j. & sic multo potius uidetur in uer. idem esse in alienatione rei dotalis, q. uir uendens, de euictione teneatur. gl. l. cum lex. ff. de fideiuss. qui dicit rei dotalis fore commercium, sicut rei minoris, quam quis uendendo obligatur: l. & si his. & ibi no. C. de praed. mi. facit gl. l. dotalem. ff. de testa. mil. dicens rei dotalis non esse commercium. Ad q. d. accedat q. no. C. de iur. dot. l. si praedictum. ubi gl. uidetur uelle, q. rei dotalis non sit praedictum, nisi sicut rei facta. Veritas uidetur q. rei dotalis uenditio sit prohibita fauore mulieris, d. §. & cum lex. & Inst. qui. ali. licet. in prin. unde si mulier uendit, contractus nō ualet, nec ipsa obligatio, propter naturam fragilitatem, & q. ad ipsum non dicitur esse commercium, nisi sicut rei facta, & liberi hominis, & ita loquitur gl. d. l. si praedictum, & l. dotalem. circa quā l. uide Dy. & Iac. de Aret. ibi, sed si uendit uir, uel extraneus, tunc talis rei dicitur esse commercium, sicut rei minoris, & ita dicit gl. d. l. cū lex. Et dico, sicut quis uendēdo rem minoris obligatur, d. l. & si his & ibi no. ita uendēdo rem dotalem uidetur q. uir uel extraneus uendens teneatur de euictione. Et istam opi. tenet Dyn. d. l. cū uir. ff. de uic. & doc. d. §. & cum lex. pro quo optime facit text. in isto §. ubi uidetur quasi casus, & per doc. quod tangitur in d. l. si praedictum. sed licet t. teneatur de euictione, potest t. uenire contra factum suum, quia nō suo nomine, sed uxoris uenit, & c. sicut diximus in œconomico: c. si quis presbyterorum. ext. de re. ecc. non alie. & quod ibi no. & l. iubemus. §. sanē. C. de sa. fan. ec. & §. de non alie. §. nullē enim. & ibi dixi.

pothecae in rebus quas uir alienat, & apud uirum non erant aliae res, ex quibus possit mulieri satisfieri in dote, uel donatione ante nup. an talis renunciatio ualeat? Et uidetur q. sic, l. etiam & l. iubemus. C. ad Velle. In con. determinat ipse per suas rationes, & Iac. de Aret. l. Mauiā. §. ff. sol. mat. l. Dixi §. q. rei dotalis uel consentientis in donatione propter nup. alienatio uel obligatio nō tenet, quod est uerum de iure nostro etiam si mulier iurat non uenire contra: d. §. & cum lex. & l. si praedictum. C. de iur. do. quae gl. sunt uerae, de iure can. secus: ut ext. de iure iur. c. cum contingat. & per doc. d. auth. siue à me. & d. l. si praedictum. & Dy. c. non est obligatorium, de reg. iur. lib. vj. Circa hoc quaerit, potest q. mulier iurat non alienare dotem, nec donationem propter nup. nec alienationi consentire, sine iusta causa, postea iusta causa nō intercedente alienat, uel alienationi consentit, & iurat non uenire contra, an seruetur primum, uel fm iuramentum? Dic q. seruabitur primum, c. inter dilectos. ext. de iure iur. ubi de hoc per Host. & no. gl. de iure iur. c. ij. lib. vj. quod tene menti. Vltimò uide gl. si uiris. ibi, licet & primo, & c. Dic, scilicet facta reuocatione per mulierem, per rei uendicatio nē, sol. mat. ut in uer. Non enim §. eo. Nam regulariter mulier non possit reuocare constante matrimonio, sicut no. in fin. d. §. & cum lex. & Inst. qui. alie. sic. in pri. & C. de iur. do. l. si praedictum. nisi in casu, si uergeret ad inopiam uir, quia tūc etiam constante matrimonio uendicaret, & auth. de dona. eo. ti. & de aqua. do. §. illud quoq. col. vij. Sed si uir uellet constante matrimonio uendicare, quod uidetur posse, ar. praalle. gl. tunc statim facta reuocatione ipse uir possit conueniri.

ADDITIO.

- 1. Prohibetur. Bar. cons. incip. do. Petrus. & Cast. cons. xvj. ubi etiam nūquid praescribatur.
- 2. Alienari. Adde omnino istum in l. iubemus. & quod ibi posui in apostil. ad ipsum, in ij. uer. C. ad Velle.
- 3. Summ. Alex. de imo. cons. xc. ij. parte. Sed quid si uir dedit fundum dotale in cambium alicuius fundi, an tunc dicitur fundus dotalis alienatus, ita q. uirō poenitente post illum uendicare? Bald. l. si praedictum. C. de iur. do. ubi etiam per gl. & Soc. tit. de emp. & uen. §. ij. uer. sed pone uxor. & se uer. item pone uir.
- 4. Primū. Spe. tit. de emp. & uen. §. ij. uer. quid ergo si uir. ubi dat hanc cau telam patri maritanti filiam, ut faciat eam sic iurare tempore nuptiarum, & in cau. c. l. ij. & ibi Bal. in add. uer. si quando alienatur.
- 5. Vendicaret. Sed quid si superueniant diuitiae post restitutionem factā propter inopiam uiri, an restitutio nititur? Soc. cons. lxxj. incip. char. cv.

De operis noui nunciatione. Tit. XV.

- 1. Permissa à iure si principaliter fiant in alterius iniuriam, & ut alteri noceant, fieri non licet.
- 2. Ecclesiam nouam, uel nouum monasterium an liceat edificare intra terminum à papa statutum, si principaliter edificetur, ut alijs noceat.
- 3. Pedis & passus longitudo quanta esse dicatur.

ASVM QVAE. Nulli licet edificare in hac regia ciuitate, ultra terminos à iure permittos, si principaliter noceat, poena contrafacientibus imminente. No. ex hoc text. fm Ia. de Bel. q. permissa à iure non liceant, si principaliter fiant in alterius iniuriam, ut alijs noceant. ff. de dam. infec. l. Proculus. ff. de aqua plu. arcen. l. j. §. idem aiunt. & §. denicq. xxij. q. ij. c. j. & c. Sed circa hoc quantum ad propositum de edificante, uide l. per prouincias. & quod ibi no. C. de edi. pri. ff. de ope. pub. l. qui opus. & quod no. in c. Pisanis. ex. de rest. spol. Et sic arg. est fm eum, q. non liceat monasterium, uel ecclesiam edificare, etiam intra terminum à papa statutum, si principaliter edificet, ut alijs ecclesiae, uel monasterio noceat, ita dicit ipse. Sed de hoc q. nulli licet edificare nouam ecclesiam, in prauidicium antiquae ecclesiae, est text. in c. j. ext. de no. ope. nu. xvj. q. j. ecclesiae. & c. q. c. Quaro, quae hic dicit, q. in Constantinopolitana ciuitate debet distare una domo ab alia spatia centū pedū, ut habetis in fi. l. meniana. C. de edi. pri. & l. si. ff. si. re. l. Quarta longitudo, dicat esse pes, & quate longitudo nis di-

Passus. Dic ut nris dicatur esse passus, * dic ut in glo. xvij. q. iij. c. sicut antiquitus. & de passu no. gl. l. in iti nere. ff. de uer. sig. quod no. propter statutum dicens, Si quis fugauerit aliquem per tot pedes, uel passus, puniatur tanta poena.

A D D I T I O.

4 **Pes.** Adde q. quando pro mensura ponitur, est longitudo xvi. digitorum. d. gl. in tex. alle. & Alex. de imo. l. i. si quis cau. ubi etiā per Bal. & doct. l. iij. de uer. sig. & Flo. l. iij. ff. de ser. urb. pra. in quib. locis habes etiam q. passus habet quinq; pedes.

Ut facta noua constitutiones. Tit. XVI.

- 1 **Constitutio noua** ligat post duos menses, a tempore publicationis, & quā liter hoc intelligatur. nu. 4.
- 2 **Testamentum factum** secundum leges antiquas, & ante legem nouam, & post, sed antequam publicaretur, ualeat licet testator superuixerit, qui illud mutare poterat.
- 3 **Testamentum si est factum** ante legem nouam, secundum leges antiquas, & si in eo non habet filius integrā legitimam, poterit filius petere supplementum.
- 5 **Ignorantiam legis nouae** post tempus publicationis statutum, quis allegare non potest.
- 6 **Lex noua quod nō ligat**, etiam si intra duos menses de ea habita fuerit notitia, nisi elapsis duobus mensibus.
- 7 **Mensis quot dierum** dicatur esse.
- 8 **Statutum a quo tempore** liget.
- 9 **Mandatum iudicis** quando liget ignorantes.
- 10 **Forenses**, quando leguntur statuto, banno, uel consuetudine loci.

SEMPER. Constitutiones notae in urbe Constantinopolitana conditae, post duos menses ex quo ibi insinuatæ sunt, debent seruari, in prouincijs autem post duos menses, ex quo directæ sunt, & palam factæ in unaquaq; ciuitate, ita quod nullus posset de cetero assumere occasionem alicuius ignorantiae testamentum uero conditum ante constitutiones factas, uel priusquam innotescerent, obseruandum est, & ualeat si superuiente testatore non fuerit postea mutatum, & filij legitimas portiones suscipiant fm leges antiquas. hoc dicit usq; ad fi. In tex. ibi, dati ei temporis, id est, insinuationis factæ. No. ex ista cōst, q. lex noua ligat post duos menses, a tempore insinuationis, seu publicationis, quæ insinuatō, seu publicatio debet fieri fm formam hic dictam. Secundō nō q. testamentum conditum fm leges antiquas, & ante legem nouam, uel etiam post legem nouam, ante tamen quam lex publicata, uel insinuatā sit, ualeat, & est obseruandum, licet testator post legem nouam superuixerit, & potuerit testamentum mutare, ut hic, in uerf. nec. & in uer. collectiue. † Gloss. iij. not. quod filij si condito testamento a patre, non habent legitimam integram in dicto testamento, agent ad supplementum, fm legem nouam, uel fm legem ueterem, uidelicet ad quartam, non autē possunt agere ad supplementum, fm legem nouam, uel ad trientem, uel ad semissem, fm numerum filiorum, ut in uer. si uerō. Ad primum no. opp. & uidetur, q. lex liget post tres menses a tempore insinuationis, ut s. ut in priua. domi. s. si autem. & ibi gl. dixit. & ibi speciale hodie potest esse eodem modo, i. ut neq; mili. neq; se. s. si ut igitur. col. viij. ubi dicit q. ligat post xxx. dies numerādos ab insinuatione, & ratio specialitatis ibi est, dicit lac. de Belut. uidelicet fauor Reip. & q. militiæ & exercitus celeritatem desiderant. l. milites. C. loca.

- 1 **Menses.** Fel. c. cognoscetes. de cons. j. col. in fi. Bal. in mar. uer. constitutio. uer. j. & Spe. tit. de cons. uer. reus uerō econtrā. & Cast. cons. cxlv. et Cat. in cle. s. dudum. de sep. q. v.
- 2 **Mensis.** Adde istum in l. eos. s. si autem. C. de appell. & Alex. l. cum bissex. tus. ff. de uer. ob. quod facit ad statuta assignantia mensem pro termino, & dicit q. debet esse xxx. dierum, ut ibi per eos.
- 3 **L. j. & ibi iij. col. & no.** quando in contract. & quid in delictis, et quid ultimis uoluntatib. & aliquid per Fel. c. de re iud. in iij. col. & c. j. de pon. in antepe. col. et Cast. cons. cxlvij. c. super primo quesito, ij. col. & Ray. cons. inci. secundū consuetudinē. & cons. inci. qdā. & Soc. cons. cclxxxvij. incip. circa medium. j. col. in ij. parte, charta cvj.

Ut nullus fabricet, &c. Tit. XVII.

- 1 **Solennitas quæ** & quanta requiratur in ædificatione ecclesie.
- 2 **Necessaria ad hoc ut quis possit** ædificare ecclesiam.
- 3 **Ecclesiam ædificans in dote** constituenda, an possit conditionem apponere.
- 4 **Reædificans ecclesiam destructam** auctoritate episc. acquirat ius patronatus.
- 5 **Reparans ecclesiam, an in causa** acquirat ius patronatus? Et an requiratur episcopi auctoritas.

AQVAE. Nulli licitū est ecclesiam, uel monasterium, uel oratoriuū ædificare sine episc. uoluntate, episc. ædificiū inchoatē, q. statuit clericorū muniturā, & expensas necessarias & opp. sed qui ædificare uolēs, nō est ad hoc sufficiens, episc. cōsensu unā ecclesiam ueritate corruptā, uel neglectā ædificare poterit. Itē episc. in suis ecclesijs residendam facere debent, nec possunt extra uagari ultra tēpus a iure statutū. Item res ecclesiarum cum superioris decreto debent alienari. hoc dicit usq; ad fi. Et habet tres

bet tres partes: prima ponit de ædificatione monasterij: secunda de episcopi residentia: tertia dicit de alienatione rerum immobilium ecclesiarum. Secunda ibi, in §. illud. Tertia ibi, §. qm̄. † Not. primō quanta solennitas requiratur in ædificatione ecclesie, ut hic, & s. de monach. s. ij. & j. de eccl. tit. s. si quis autem. † Secundō no. q. ante q. ecclesia ædificetur, debet prius uolens ecclesiam ædificare, diffinitē quantum est necessarium pro luminarijs, & pro his qui debent ecclesiam deseruire, & alijs necessarijs ad sacrum ministerium ecclesie, & pro omnibus istis debet dotem, seu donationem constituere, ut hic, & s. ut detē. sit. nu. de. s. j. & c. nemo. de conse. dist. j. sed si tantam dotem non potest constituere, q. sufficiat pro his quæ dicta sunt, tunc cum auctoritate episcopi poterit aliquā de ecclesijs iam dotatis, & quæ ruinam patitur, reædificare, nec erit necessaria dōtis cōstitutio, cum iam sint statuta ea, quæ sunt necessaria ecclesijs, & iste dicitur ecclesie fabricator, ut hic in uer. si autem. † Quærō, ecclesiam ædificans, in dote constituenda, an possit aliquam conditionem opponere, puta, ut non pertineat ad ordinationem episcopi. Dic ut per gl. x. q. j. sic quidam. & de consecra. dist. j. c. si quis basilicam. † Quærō in uerf. si autem. an in casu huius §. ubi quis ecclesiam destructam consensu episcopi reædificat, talis ædificator consequatur ius patronatus? Et uidetur q. sic, quia appellatur domus sacra ædificator, & fabricator ut hic dicitur, sed ædificans ecclesiam consequitur ius patronatus, c. præterea. & c. nobis. ext. de iur. pa. & s. ut de. qui re. §. si. argo. & c. Dic de hoc per gl. eam re. ext. de iur. pa. ubi etiam not. an prior patronatus desinat esse patronus, & quomodo consequatur ius patronatus, propter ædificationem & fundamentum ecclesie, dicit ut not. d. c. nobis & xvj. q. vij. c. quicunq; & c. ecclesijs. ead. causa. & q. † Quærō ubi ecclesia eget aliqua reparatione, dicit ut habes tex. cum gl. ext. de ecc. adi. c. j. & c. de his. & x. q. iij. c. unico. & c. decernimus. xvj. q. vij. An autem hoc casu qñ ecclesia eget reparatione, sic necessaria auctoritas episcopi, dicit ut per Goffre. in Sum. ex. de ecc. adi. s. hodie in fi.

Episc. non debet per multum tempus abesse ab episcopatu.

ILLVD. † No. q. episcopus non debet per multum tempus abesse ab episcopatu, de quo vij. q. j. c. presentium. & l. dist. c. contumaces. ext. de cle. non resi. c. ex tua. s. ut cle. qui rece. in pri. & quod ibi dixi.

Decretum superioris in alienatione rei immobilis ecclesie requiritur.

QVONIAM. † No. q. in alienatione rei ecclesiasticæ immobilis, decretū superioris requiritur, de quo dixi s. de eccl. re immo. aliena.

Ut ab illustribus, & qui super eam, &c. Tit. XVIII.

- 1 **Dictio usq;** includit terminum tantum cui adiungitur, & quando ponatur etiam exclusiue.
- 2 **Magistratum genera quot sint.**

QVÆCVNQUE. Illustres & superiillustres in causis pecuniarijs, & in crimine iniuriarum, nō per se, sed per procuratorem litigare debent, ceteris uerō dignitatis inferioris licite conceditur, ut per se, uel per procuratorem litem exerceant. h. d. & quæ sit ratio huius consuet. colligitur j. eo. tit. uer. ne cogitur. † Not. s. sancimus. q. dictio, usq; a includit terminū tantum cui adiungitur. a. h. d. ius. C. de pro. hinc sumpta. & s. de appell. s. illud. col. iij. ff. de leg. ij. l. quidam. & l. si. ff. de sena. C. de nup. l. a caligatio. cum si. contra ponitur exclusiue in l. filius. s. j. de le. j. de quo an ponatur exclusiue, uel inclusiue, primō tangit gl. l. idem usq; ff. de dolo. per Gul. de Cu. l. incriminasse. ff. de offi. procon. & leg. Cy. d. l. a caligatio. & Dy. l. patronus. s. Sempronio. de leg. iij. † Quærō quot sunt genera

2 **ra magistratum?** Dic ut in gl. hic no. Sed circa gl. quærō, q. s. uocat superiillustres: dicit ut no. l. quoties. C. ubi sena. uel clar. A D D I T I O.

- 1 **Vsq;** Adde quod no. in apostil. ad istum in l. patronus. s. Sempronio. uer. de dicto usq; ff. de leg. iij. & dixi post Colle. in c. j. nu. j. uer. exclusiue ponitur ext. de ord. ab episc. qui renun. episc.
- 2 **Sempronio.** Et ibid. Alex. de imol. cum concor. ibi per eum datus, & in lex facta. s. item quærō. j. col. ff. de uul. & l. j. s. nunciatio. xij. col. uerf. querit ff. de ope. nou. nunc. & Arct. c. gratiose. de resc. in vj. & Old. cons. xlix. c. consueuit dubitari, & Soc. cons. incip. Fran. uer. quare assumus cū uer. seq. in j. parte. char. xlvij. & Fel. c. quod ad consultationē post medium. ij. col. uer. quæ dictio de re iud.

Ut ordinaria prefectura, &c. Tit. XIX.

- 1 **Magister militum dicitur** habere dignitatem.
- 2 **Cappellani papæ** dicuntur pars papæ.
- 3 **Dignitates quæ liberant** aliquem a curiali fortuna.

PLVRIMA. Sola collatione dignitatis, & administrationis, & ante administrationem fuisse curiales liberantur a curiali fortuna, sed sola collatione honoris, seu dignitatis absq; administratione non liberantur, sed remanent curiales solum honorem ex tali collatione cōsecuti. † No. ibi, solum præbent, q. magister militum dicitur habere dignitatem, siue habeat administrationem, siue non, ut hic, & dicit esse illustrius, C. col. rei mil. l. ij. lib. xij. & C. ut dig. or. fer. l. ij. lib. xij. & no. l. ij. de equestri digni. co. lib. ubi dicam. † Secundō no. duo notabilia, quorū unum colligitur ex text. aliud colligitur ex gl. no. & istud sciendum est, q. cappellani papæ, dicuntur pars papæ. Sed quærō, † hic dicitur quod dignitas, quæ conferuntur cum administratione, liberat curialem a curiali fortuna. Quot sunt dignitates, quæ liberant aliquem a curiali? dicit q. duodecim, l. fi. C. de decur. l. vij.

Ut omnes obediant iud. prouin. Tit. XX.

- 1 **Iustitia est omnium** uirtutum perfectissima.
- 2 **Fortitudo sine iustitia** non commendatur.
- 3 **Filius tenetur** propter delictum patris, & qualiter hoc procedat. 9.
- 4 **Dispositio huius §.** habet locum in delictis, & in contractibus.
- 5 **Delictum & contractus** æquiparantur.
- 6 **Affinitus delinquens** in ciuitate Perusina, an secundum statuta Affinij, uel ciuitatis Perusij puniatur.
- 7 **Conuentus ex contractu** indicatur secundum statuta loci contractus.
- 8 **Peregrinatio facit** quem mendicem & pauperem.
- 9 **Pecunia uer.** an ponatur large, uel strictē in hoc tex. xj.
- 10 **Dictio siue** quando est merē æternitatis, ponitur quod ad sensum, & quod ad uerba, & quando ad sensum tantum. nu. 12.
- 11 **Genus quando præcedit**, & sequitur species, quæ potest sub genere comprehendī, tunc dictio adiecta speciebus ponitur expositiue.
- 12 **Reus quando possit** ut aliquo priuilegio, per quod actorem trahat ad alium iudicem.
- 13 **Priuilegia inserta** in corpore iuris, an tollantur per dispositionē huius §.

MNAM QUIDEM. In prouincia, in qua q. forum sortitur, illic est cōueniendus, utraq; parte presente, uel altera tantum, & ubiq; iustitia seruata sententia condemnatoria, uel absolutoria feratur omni priuilegio cessante, nisi pragmatica forma aliud statuatur, uel aliud propter appellationem acciderit, his obtinentibus in omni loco, & tempore poena contrafaciendibus imminente. † No. hoc pri. q. iustitia est omnium uirtutum perfectissima. Vbi enim iustitia obseruatur, ibi misericordia adhibetur, c. sedes ubi no. de resc. xlv. dist. c. disciplina. † Secundō no. q. fortitudo sine iustitia, non est commendanda. † Tertiō no. q. propter delictum patris, filius tenet. † Quarto no. in uer. hec cōsiderates. q. iste §. habet locū in delictis, & in contractibus. Itē siue delictū sit magnū, siue parū, & siue agat criminaliter, siue ciuiler, & sic habes ex isto §. † q.

5 §. t. q. delictum & contractus equiparantur. ff. de cust. reo. l. 1. in fi. & sic facit ad q. q. si filius deliquit in ciuitate Perusia, debeat puniri fm ius commune, uel fm statutum ciuitatis Assij, fm statutum ciuitatis Perusij. sic t. q. n. quis conuenitur ex contractu, quantum ad litem decidendam, inspicitur consuetudo, & statutum loci contractus. l. si fundus. ff. de eusc. & l. semper. in stip. de re iur. Sic ergo ubi tractatur de delictis puniendis, debet inspicere consuetudo, uel statutum loci delicti. ar. huius §. cum concor. s. alle. de qua q. dic per Dy. l. si cui. §. idem Imperator. ff. de accu. & Cy. in sua disputa

8 tione, quæ incipit, Reor ciuitatis Senarum. t. Quinto no. ex d. §. hæc considerantes. in fi. q. ex peregrinatione quis efficitur mendicus & pauper, ut hic, & s. de exhi. reis. in pri. & ibi no. t. Op. & uidetur q. filius pro delicto patris nō teneatur, nam lex dicit q. unus pro delicto alterius puniri non debet. C. de pœn. l. sancimus. §. peccata. & l. crimen. ff. eo. cum si. d. hic dicit, q. hinc loquitur de pœna diuina, * q. gl. hic dicit, q. hinc loquitur de pœna humana. Ad quod facit de conf. di. j. c. in facta. Sed cōtra hoc op. & uideatur, quod in pœna humana unus pro alio teneatur. C. ad l. iul. ma. l. uinam. I. C. B. qui quis. & q. in pœna diuina unus pro alio non puniatur. j. q. iij. §. item peccato. Sol. de ista materia dic ut plenè no. gl. xxxij. q. iij. in sum. & uide qd' no. c. ij. ext. de his quæ fiunt à ma. par. ca. & gl. j. q. iij. in sum. ma. t. No. ibi. siue de terra, & c. & sic uidetur cōtra, quod Imper. idem bis repetat in eo quod dicit, aut in qua prouincia, & c. subijctur pecunia & c. quod est uerbum generale, l. pecunia. ff. de uer. si. & l. ij. in fi. C. de const. pec. gl. hic quæ incipit, potest stricte. Huius timore dicit, accipias uer. pecunia stricte, ut nō comprehendat ea quæ sequuntur. Et fm hanc sol.

11 t. habes quod dicitio, siue, hic ponitur merè alternatiuè, & quod ad sensum, & quod ad uerba. Idem C. de sac. eccl. l. generaliter. in pri. l. j. §. sublati. ff. ad Treb. l. cum quidam circa medium. C. de uerb. sig. l. si quis ita stipulatus. ff. de uer. obl. Vel dicit, dicit gl. q. uerb pecunia sumitur large, & illud quod sequitur, siue de terra, & c. ponitur quasi expositiuè. t. Et sic habes ex hac parte gl. q. q. præcedit genus, & sequuntur species, quæ possunt sub genere cōprehendi, dicitio adiecta speciebus ponit expositiuè. t. Alibi dicit q. seu & siue, licet uerba distungant, sensum tamen coniungunt. Et ita not. text. & gl. l. ad protendam. C. de in lit. dan. tu. Cy. d. l. cum quidam.

14 Tertio op. ad §. si igitur. dicitur hic, t. q. reus non potest uel aliquo priuilegio, per quod possit actores ad alium iudicē trahere. cont. ff. de iud. l. ij. §. omnes aut. ff. de arb. l. non distinguentur. §. item si quis Romæ. Gl. reiecta j. sol. dicit, q. hic loquitur de priuilegio in corpore iuris nō inserto, ut colligit s. eod. §. plurimorum. leges contrariæ loquuntur in priuilegijs in corpore iuris insertis, uel causis, quæ per hunc §. non tolluntur, & illa uerba quæ dicunt, omni priuilegio cessante, debent intelligi de priuilegio in corpore iuris non inserto, ut colligitur eo. §. ita no. hic, super uer. priuilegio. & adde alias gl. quas alle. §. quod autem primitus. s. ut iu. sine quo, fuf. & ibi hæc sol. ponitur, & sicut Azo. Contra istam opi. opp. d. §. quod autem primitus. ubi uidentur tolli priuilegia in corpore iuris clausa. Huius timore dicit Bald. q. tolluntur omnia priuilegia, tam inserta in corpore iuris, quam non.

15 Sed huic opin. respondet glo. j. dicens t. q. priuilegia in corpore iuris inserta nō tolluntur, qd' patet in §. seq. qui incipit, interdicitus. qui sequitur post illum §. q. autem primitus. ita dicit gl. hæc. Sed ratio quam gl. facit contra opi. Gul. uidetur facere pro opi. ipsius Bul. Nam si quibusdam seruantur priuilegia, ergo patet q. alijs tollantur & denegentur. ar. l. cum prator. ff. de iud. l. maritus. C. de proc. cum si. De dicta materia latius dixi in d. §. quod autem.

ADDITIONE.
 a Adhibetur. Adde quod ubi miser corda, ibi omnia sunt bona secundum beatum Chry. De oratione. ho. lxxix.

b Teneatur. Quib. autem casib. filius teneatur pro delicto patris. Fel. c. ius generale. in ult. col. uer. & casus in quib. j. dist. ubi etiam dicit contra. & c. ubi Bert. de re iud. col. vj. post medium. uer. sed qd' uero. ubi etiam de statu

tuto q. pater teneatur pro delicto filij, ibi in vij. col. uer. limita ij. & c. uergetis. de her. ante si. uer. no. casum & quod dixi in apost. d. c. ius generale adde quod no. in apost. ad istum, post eum in l. ij. nu. iij. uer. ul. gl. inducit ad q. in eo. uer. in apost. C. de lib. & eo. lib.

c Teneatur. Fel. c. grauem. de sen. excom. ante si. uer. item tangit hic Imo. & d. c. ius generale. s. in præc. apost. alle. & in d. c. uergetis. & remissiuè c. fi. de offi. dele.

- 1 Executio si non potest fieri in rebus presentis, fieri potest in rebus absentis, & qualiter hoc intelligatur. nu. 8.
- 2 Fideiusfor de iudicio sibi, qui se offert defensionem principalis, dicitur uerus procurator.
- 3 Dilatio ad denunciandum domino, q. datur illi, qui uult defendere absentem, promittendo de iudicio sibi, & iudicato soluendo.
- 4 Delinquenti mandato alicuius, an sit danda dilatio ad denunciandum domino.
- 5 Presens in iudicio quando possit aliquem inuitum defendere.
- 6 Quis an possit in se iudicium suscipere animo nouandi inuito actore.
- 7 Sententia an possit ferri contra fideiussores, si dominus absens condemnatur.
- 8 Sententia lata contra emptorem, uel fideiussores, an possit exequi contra uenditorem, uel eius principalem.
- 9 Sententia lata ab obseruatione iudicij, uel instantia, est interlocutoria.
- 10 Sententia absolutoria ita fertur in persona procuratoris, & dominus, sicut condemnatoria.

SI Vero alter. Tex. hic corrigitur, quia de fideiussores datur de iudicato soluendo loquitur, ut l. iam tamen. §. unus ex fideiusso. ff. iudic. sol. No. in uer. sed si quid e. t. q. iura bus presentis satis fieri nō potest, debet fieri in rebus absentis executio. Quæro de intellectu huius gl. hic ponit quatuor lec. primam reprobat, & bene, ut habes in ea, & in auth. qua in prouincia. C. ubi de cri. agi. opor. quæ hic sumit. t. Secunda lect. est in fideiussores de iudicio sibi, qui offert se defensionem alicuius, qui conuenit actione personali, uel reali. cui datur dilatio ad denunciandum domino, eod. q. dominus facta sibi tali denunciatione ipsum releuet. Ista lec. facit talem defensionem, uerum procuratorem, quod perpetuo tene meriti. t. Tertia lec. est, q. loquatur de quolibet defensore, qui mittit de iudicato soluendo. Nam isti tali dat dilatio ad denunciandum domino, & sic ex istis duabus lect. no. q. ille qui aliquem absentem defendere uult, promittendo de iudicio sibi, uel iudicato soluendo, datur dilatio ad denunciandum domino, ut hic no. t. Quarta lec. est, ut loquatur de procuratore, qui domini mandato delinquit, uel deliquit domino habente ratum. Nam si conueniatur pro tali delicto, habet dilacionem ad denunciandum domino. Ista lec. reprobant doc. d. auth. qua in prouincia. dicentes q. cum mandato delictum non excuset, ergo si procurator domini mandato me deieisset de possessione, ipse conueniretur de suo facto, de quo debet esse certus, l. si quis. §. j. ff. de dam. infe. Sed huic rationi uidetur hic gl. tacite respondere, quia hic licet mandatarius suo nomine conueniretur, & possit esse certus de facto suo, tamen non est mirum, si ei datur dilatio ad denunciandum domino, quia hoc uidemus esse in fideiussores, qui ex sua obligatione & proprio nomine conueniunt, & nō datur sibi dilatio ad denunciandum principali. s. de fideiuss. §. j. & C. de fideiuss. auth. præsentem. Et hoc uidetur procedere in tali delicto, in quo si solutio est facta ab uno, alij non liberantur, aliàs si criminaliter conueniretur mandatarius, uel ciuilitate, ita quod solutio sua liberaret dominum, non uideretur q. debeat fieri executio in bonis domini, cum quilibet ex suo delicto & propria obligatione teneatur. argum. l. si quis id quod. §. si. c. l. seq. ff. de iur. om. iud. C. de cond. fur. l. i. uel sustinendo hanc lec. Azo. possumus respondere, q. de iniquenti mandato alicuius, debet dari dilatio ad denunciandum, ut instruat defensionibus suis. Nam quando q. ille qui mandat, est talis persona, q. eius mandatum excusat mandatarium, fm no. in l. liber homo. ff. ad l. liber homo. ff. ad l. Aqu. & l. Gracchus. C. ad l. iul. de adul. & l. j. unde ut ponit gl. alias lect. quas habes in d. auth. qua in prouincia. dicitur ubi.

ut ibi. sed doc. nostri ponunt aliam lect. quæ multū applaudit literæ, quæ talis est. Pone, quidam nobilis habens factores, seu castaldos, uolens abesse dicit eis, sciatis q. in tali uia uero, seu piscaria, seu in tali nemore est mihi ius piscandi, & ligna incidendi, cuius ueritas erat contrariū post cuius dñi absentiam factor, uel castaldus piscatus est in illa piscaria, uel in illo nemore, ligna incidit. Certè si ille, cuius est piscaria, uel nemus, accusauit castaldū, uel factorē prædictū, teneat, licet non deliquerit ex animo, l. in lege Aquil. ff. ad l. Aquil. Verū quia fecit bona fide & iussu dñi, datur ei dilatio ad denunciandum dñō, ut procedatur fm formā hic traditam. Ita tenent doc. ut Cy. refert in d. auth. qua in prouincia. t. Op. innuitur hic q. qui est presens, non possit inuitum defendere, cont. de sol. l. soluere. l. si Stichum §. fin. ff. de noua. Sol. ut in glo. licet aliud no. & male, in l. iul. ff. qui satis. cog. t. An autem possit in se iudicium suscipere inuito actore animo nouandi. Gl. uidetur uelle q. sic. l. liberto. §. si. ff. de neg. gest. cuius cont. no. in l. j. C. ubi in rem act. De quo dicit ut ibi per doc. facit quod no. in l. non solum in princ. mag. gl. ff. de proc. t. Op. dicitur hic, q. si dñs absens condemnatur etiā lite non contest. nō potest ferri sententia. Cont. l. si. §. illud. C. de temp. ap. gl. hic, quæ ponit casum, ponit plures solutiones, dic esse hic quasi litem contest. ita dicit hic ista gl. & gl. super uer. non ualentē. Unde autem in surgat ista quasi cōtestatio, dicit etiam ut in gl. t. Quæro dicitur hic, q. fiat executio in bonis absentis, an ergo sententia lata cōtra præsentē, mandabitur executioni cōtra absentem. Dicit glo. q. non, sed contra absentē fiet executio ex sententia lata contra ipsum absentē. Ita no. gl. in d. auth. qua in prouincia. Ita uidetur uelle hic gl. super uer. absentis. quæ opi. uidentur tenere do. in d. auth. qua in prouincia. de hac q. uidetur casus in auth. si uerū ille. ubi text. dicit q. debet condemnari tam presens q. dominus, & si presens est soluendo, ipse debet exigi, & si non est soluendo, exigitur dñs, scilicet ex sententia lata cōtra ipsum dominū, aliàs si possit mandari executioni sententia lata contra præsentē, & contra absentem, ad quid diceret iste §. utrunq. damnari. Non ob prædictis qd' no. in l. uenditor. ff. de iud. quæ dicit, q. ex sententia lata contra emptorē, satis fit de bonis uenditoris, sicut in fideiussores, qui pōt soluere de bonis principalis, ut no. in l. i. procuratore. §. si ignorantes. ff. man. Non aut puto q. sententia lata contra emptorē, uel fideiussores, possit executioni mandari contra uenditorē, uel principalem. Vide enim q. sententia lata contra principalem, non potest executioni mandari contra fideiussores, sine nouo processu, l. si. in fi. C. de usu. rei iud. & ibi per doc. probatur in l. grege. §. si cū defensor. ff. de pig. Spec. de sen. exec. §. seq. uer. sed pone. per doc. l. j. iud. sol. Quæro, in uer. si uerō ille. q. absens comparet, qualiter absoluetur dic ut in gl. super uer. absoluerē. t. Ex qua no. q. sententia absolutoria ab obseruatione, uel instantia iudicij, a est interlocutoria, nō diffinitiuā. Eandē gl. habes in d. auth. qua in prouincia. de qua q. dixi s. de exhib. re. §. j. t. Vltimò circa istū uer. si uerō ille. no. tex. ibi, aut miserit quempiā ac euator, aut desit absoluerē eum, & c. uidetur hic iste tex. q. licet sententia condemnatoria debeat ferri in personā procuratoris: C. de sen. l. j. tamen sententia absolutoria debet ferri in personam domini, licet procuratorē ad causam miserit. d. auth. qua in prouincia. uer. quod si desit actor. & ff. de public. iud. l. pen. §. ad crimen. in glo. cur magis. Et pro illis glo. est casus in c. inter dilectos. in fi. ext. de fid. inst. ubi dicitur q. procurator absolutur procuratorio nomine, & dicit q. sicut in sententia condemnatoria dicimus utrunq. condemnari. d. l. j. C. de sen. sic in sententia absolutoria dicimus utrunq. scilicet dominū & procuratorem absolui debere, gl. c. quærelam. ext. de elect. in gl. ceconomi. in fi. quod tene menti.

ADDITIONE.

- 1 Diffinitiuā. Fel. c. examinata. nl. col. circa si. uer. absolutoria. de iu. ubi etiam habes, an & quando talis interlocutoria habeat um diffinitiuā.
- 2 Arripiens delinquentem de manu iudicis, uel qui facit quod delinquens ad iudicium non uadat, incidit in l. iul. de ui priuata.
- 3 Arripiens delinquentem de manu iudicis, qui est damnatus ad mortem, uel Bar. super Auth.

dammandus, incidit in l. iul. maiestatis, occidens bannitum in manu familiaris, qui ex forma statuti poterat impu- occidi, an puniatur.

ARRIPAT. t. No. q. non licet alicui arripere delinquentem, uel facit q. delinquens ad iudicium non uadat, ita quod d. iudex non potuit delictū cognoscere, uel punire, incidit in l. iul. de ui priua. ff. ad l. iul. de ui priua. ff. ad l. legis Iulia. in casu tamen speciali aliter punitur, ut habetis in l. fin. C. de ma. & mathe. t. Sed quæro, pone q. quis arripuit delinquentem, qui est damnatus ad mortem, uel damnatus, pura, quia cōfessus est crimen. Certè iste punitur lege Iul. maie. * l. iij. ff. ad l. iul. ma. l. addictos. C. de epi. au. & de ap. l. addictos. t. Quæro, dicit statutum q. bannitus possit in punē offendi, uel occidi. mo. d. quidā occidit bannitum captū à familia, uel in manu familia existente. Dy. format istam q. in l. in laqueum. ff. de acq. re. do. Et uidetur dicere q. melius est q. puniatur, eod. quia arripuit eum de manibus familiaris, per hunc §. & per d. l. legis Iul. per quam punitur de occiso, licet ex forma statuti bannitus possit in punē occidi. Iac. de Are. disputauit hanc q. & tenuit hæc cōclusionem, q. licet occidere bannitos duos à familia. Nam dicit ipse, licetum est occidere transfugas ad hostes, l. ciuidē. §. si. ff. ad l. Cor. de sica. Sed postquā sunt capti, debent feruari, & custo diri. ff. de stat. ho. l. libertas. Patet ergo q. nō licet occidere eos, præterea dicit carceratos occidi non debere. ff. de cu. reo. l. si. sed iste qui est captus à familia, dicitur esse carceratus, l. qui neq. sequantur. §. sol. ff. de uer. sig.

ADDITIONE.

- 1 Qui neq. & ibi Ang. & Bal. l. j. in pen. col. C. unde ui. limit. nisi captus restiteret. l. si. C. de his qui ad eccl. confu. Bal. l. si. C. de exhi. re. in l. addictos. C. de epi. aud. dum dicit q. si familia ducens condemnati ad mortem, insulatur ab aliquibus uolentibus eum eripere, nō potest familia eum occidere, nisi hoc habeat in mandatis, Ale. in tex. & Lud. Ro. fing. uer. occidens. Adde quod puto q. uoluit allegare Ro. fing. sicut ecclij. ubi ponit q. occidens illum qui de iure ueniebat occidendus, punitur pœna mortis, l. fin. C. de maie. & mathe.
- 2 Accusatus de aliquo crimine, si abest causa Reip. habet dilacionem duratam te absentia.
- 3 Priuilegium concessum alicui, hac constitutione non obstante ualeat.

NISI FORTE. Iste §. non cōtinuatur cum proximò præcedenti, sed cum §. hæc considerantes, ubi dicitur actorem nō posse trahi ad aliam prouinciā, in d. d. hic excipit, & c. Opp. & uidetur q. hæc exceptio quæ fit hic, corrigatur per §. hanc dicentes, j. prox. quidam hoc concedunt, ut nō in d. §. hanc dicentes, sed dicit ut nō, hic in gl. super uer. præterea, & habuitis plenè no. s. eo. §. si igitur. §. hanc dicentes. quia ibi non loquitur de habente pragmaticam formam, aut habente aliquod priuilegiū insertū in corpore iuris, ut hic, & d. auth. qua in prouincia. t. Vltimò §. isto nō. gl. & primò prima gl. huius §. ibi, publicè causa, & c. Ex qua gl. habes, q. si aliquis est accusatus de aliquo crimine, & mittat Reip. causa, iste dicit habere dilacionē, donec est causa Reip. occupatus, q. tene menti. Idē nō, & clarius in d. auth. qua in prouincia, in gl. t. Secundò nō. gl. quæ dicit, q. si princeps cōcedit priuilegiū, dicendo, nō obstante hac cōstit. ut oēs o. b. & c. q. talē priuilegiū ualeat. quod dicit ut nō. in gl. ut super uer. infirma. uer. si uerō quicq. Ad idē quod nō. in l. si. C. si cont. ius uel uti. pub. & in fi. C. de inest. nu. p. & auth. ex cōplexu. ibi posita. & j. qui mo. na. effi. fut. §. ult. col. vij. ext. de off. dea leg. c. ex parte. de conf. s. j. lib. vj. cum si.

COLLATIO SEXTA

Quib. mod. naturales efficiuntur legitimi. Tit. I.

- 1 Leges & senatusconsulta non sufficiunt ad omnia.
- 2 Legitimi per subsequens matrimonium efficiuntur in patris potestate.

- etiam si sobolem legitimam habeat pater.
- 3 Legitimus per oblationem curia efficitur in patris potestate.
- 4 Legitimus per rescriptum principis est in patris potestate.
- 5 Legitimus per rescriptum habet locum, si filij per matrimonium legitimi non possunt.
- 6 Pater quando post filios naturales legitimare per testamentum.
- 7 Legitimi sunt legitimi successores patris.
- 8 Legitimi qualiter succedant agnatis.
- 9 Concubinus dicitur thorus, sicut matrimonium.
- 10 Supplicatio patris ad principem, pro legitmando filio, qualiter fieri debeat.
- 11 Nobilis pro eodem delicto, an grauius puniatur quam ignobilis.
- 12 Legitimus an habeatur pro legitimo quo ad omnia.
- 13 Legitimus an quis dicatur, quo ad actus seculares, & quo ad successiones in terris, in quibus ecclesia non habet temporalem iurisdictionem.
- 14 Legitimus est restitutio natalium.
- 15 Legitimus ad tempus natiuitatis trahitur & conceptionis.
- 16 Corrigitur qui potest, & potest interpretari.
- 17 Legitimus habet querelam contra testamentum paternum.

RE C T E. Ista constitutio habet sex partes. Primò ponitur de legitimatione filiorum per matrimonium: secundò de legitimatione filiorum naturalium per rescriptum principis: tertio de nuptijs presumptiuus: quarto de nuptijs uerè contractis à sup illustribus, uel illustribus, uel in ecclesia à milibus honestis, uel negotiantibus, uel possessoribus. Quintò de nuptijs adulteribus. Secunda in §. si quis uerò Tertio in §. illud quocq. Quarta in §. deneg. in tantum. Quinta in §. quisquis autem. Sexta in §. si quis autem. usq. ad §. illud quocq. h. d. Liberi naturales per nuptias legitimantur. Item per rescriptum principis in casibus quatuor hic enumeratis h. d. usq. ad §. illud quocq. 1. No. primò ex prin. cõst. q. leges & senatus consulta non potuerunt ita facere q. ad omnia sufficerent Ad idē s. ut desin. sc. seu. in prin. quod no. 2. propter statuta quæ quotidie fiunt in ciuitate ista. 3. Secundò no. q. leg. & mat. per subsequens matrimonium efficiuntur a in patris potestate, a ut hic & s. de incest. nup. §. dubitatio. & l. cum quis. & l. nuper. C. de na. l. b. & inst. de nup. in fi. nec curatur uirum pater, qui legitimat, habeat legitimam sobolem, uel non, j. eo. §. si uerò solummodo, in fi. & d. §. dubitatio. ut s. de tri. & fem. §. pe. 1. Idē de legit. mat. per oblationē curie, nam illi efficiuntur in patris potestate, Inst. de nup. §. fin. & Inst. de her. qua. ab intest. de se. §. ij. nec etiam curatur uirum pater, qui offert curiam, habeat sobolem legitimam, uel nō, j. quib. mo. na. effi. sui §. si quis igitur ex qualibet. & C. de na. lib. l. cõmunium. in fi. & circa hoc u. de quod no. §. si quis uerò non habens. §. si quis uerò solummodo. j. eo. tit. 1. Tertio no. q. legitimat per rescriptum principis, red. gunt in patris potestate, sed talis legitimatio ita demum ualeat, & effectum habet, si pater nō habeat sobolem legitimam, §. si quis uerò. & §. liceat igitur. uer. uno. & c. j. eo. 1. Quarto no. q. talis legitimatio per rescriptum ita demum habet, si filij per matrimonium legitimi nō possunt, §. si igitur. l. centia. uer. aliter est. 1. Et illud q. pater per rescriptum ita demum legitimat filios naturales, si nō super sit soboles legitima, habet locum etiā si pater uult legitimare per testamentum, dicendo in suo testamento, q. filios suos naturales uult esse suos legitimatos successores, quo casu oportet filios test. principis ostendere. j. eo. §. si uerò solummodo. 1. Et isti oēs legitimati sunt legitimi successores patris, ut in prælle. iur. in cõcor. cum hac cõst. qui. mo. na. effi. sui §. in. bus. usq. ad §. d. secretis. 8. 1. An autē & qualiter legitimi succedunt agnatis & cognatis 9. patris, dicā in d. §. discretis uer. si quis. 1. No. tex. cõ. gl. super uer. thorū. q. cõcubinus dicitur hic thorus, sicut matrimonium. 10. nū. 1. Sexto no. ibi, q. offerenti imperatori precem, & c. formam supplicationis faciendā à patre, qñ uult legitimare filium per rescriptum principis. 1. Op. ad uer. 1. ceat igitur in fi. dicit, q. similibus moribus, similes exigit med. cinam. cõnt. ff. de pec. l. quædam. & ibi, per eodem delicto magis puniuntur nobilibus quam ignobilis, Dic ut no. gl. x. col. de pa. iur. fir. c. fi. de iure

- 1. Potestate. Sed quid de filiis natis ex muliere extra domum retenta? Bar. ff. de coniu. ubi dicit q. per subsequens matrimonium legitimi non possunt. Sed quid de incestuosos, uel ex adul. cõ. natis? dic idem, ut per Bal. ex libero. C. de su. & leg. Et idem dic de his qui uulgo concepti sunt, Bal. si qua illustribus, ad Orficia. Et adde q. legitimat per subsequens matrimonium multa conceduntur legitimat per rescriptum principis, Soc. cõf. cl. vj. char. cxxxj. & adde q. hic spes successione non auferatur, ut per cum cons. cl. j. char. cl. iij. & cons. cxxxj. char. cxxx. & Ant. Rom. in trac. legum. a. per ij. rub. C.
- 2. Legitur ubi dixi in apost. 1.
- 3. Natalium Bal. l. j. C. de iu. an. an. & Bar. l. Gallus. §. quid si tantum de lib. & posth. & l. ij. de uulg.
- 1. Matrimonium an presumatur ex denominatione, quam uir facit de uxore & uxor de uro.
- 2. Solemnitates in instrumentis requisita.
- 3. Locum loci confecti instrumenti, in instrumento apponi debet.
- 4. Hora diei an apponi debeat in instrumentis.
- 5. Matrimonium ex sola cohabitatione non presumitur de iure canonico, sed de iure ciuili sic.
- 6. Testes in matrimonio, uel in instrumento dotali, debent esse rogati.
- 7. Differentia inter falsum, & falsatum, an sit.

ILLVD QVOQVE. Nuptiæ inter liberas personas consensu cõtractæ consummantur. Super illustres absq. dotalibus documentis nuptias contrahere nō possunt, milites honestiores, & negotiatores, & qui sunt in p̄fessione digniori, nuptias sine documentis dotalibus cõtrahere possunt, dūmodo in ecclesia matrimonium profiteantur per scripturam eorū cõtrahentiū, & triu. testiu. Item agricolis & uilibus personis matrimonium contrahere licitū est, & filij nati ex odibilibus nuptijs, non sunt filij nominandi, hoc dicit usq. ad fi. 1. No. primò ex hoc tex. q. uir uocabit omnia, & c. q. ex ista tali nominatiōe, matrimonium presumitur. * de quo quid operetur talis nominatio quam facit uir de uxore, & uxor de uiro, dic ut no. in tex. & glo. illud. ext. de præsumpt. 1. Secūddò in §. quantum uerò. no. solennitates quæ requirantur in instrumentis, de quibus uid. ff. s. ut præpo. no. Impe. & c. in prin. & no. in l. generali. C. de tab. lib. x. 1. Tertio no. tex. ibi, orationis

- 1. Potestate. Sed quid de filiis natis ex muliere extra domum retenta? Bar. ff. de coniu. ubi dicit q. per subsequens matrimonium legitimi non possunt. Sed quid de incestuosos, uel ex adul. cõ. natis? dic idem, ut per Bal. ex libero. C. de su. & leg. Et idem dic de his qui uulgo concepti sunt, Bal. si qua illustribus, ad Orficia. Et adde q. legitimat per subsequens matrimonium multa conceduntur legitimat per rescriptum principis, Soc. cõf. cl. vj. char. cxxxj. & adde q. hic spes successione non auferatur, ut per cum cons. cl. j. char. cl. iij. & cons. cxxxj. char. cxxx. & Ant. Rom. in trac. legum. a. per ij. rub. C.
- 2. Legitur ubi dixi in apost. 1.
- 3. Natalium Bal. l. j. C. de iu. an. an. & Bar. l. Gallus. §. quid si tantum de lib. & posth. & l. ij. de uulg.
- 1. Matrimonium an presumatur ex denominatione, quam uir facit de uxore & uxor de uro.
- 2. Solemnitates in instrumentis requisita.
- 3. Locum loci confecti instrumenti, in instrumento apponi debet.
- 4. Hora diei an apponi debeat in instrumentis.
- 5. Matrimonium ex sola cohabitatione non presumitur de iure canonico, sed de iure ciuili sic.
- 6. Testes in matrimonio, uel in instrumento dotali, debent esse rogati.
- 7. Differentia inter falsum, & falsatum, an sit.

TIT. II. Vt ij, qui obligatas se habe. & c. orationis domū, & c. per quem tex. tenet lac. de Arc. q. non sufficit in instrumentis apponere locum generalē, nec sufficit notario cõficere adū Bonon. uel Perusij, sed apponi debet locus specialis ciuitatis. Et ita no. ipse, ut Cy. refert in l. optima. C. de cont. & cõm. stip. in x. q. facit libellorū. ff. de accu. Circa quod uide Spec. tit. de inst. edi. §. breuiter. uer. post a nomen. c. iij. §. ut præpo. no. Imp. 1. circa princ. 1. Quaro an 4 debet apponi in instrumento hora diei? Et uidetur q. sic, b. l. aut qui aliter. §. j. quod uir aut clam. In cõ. uidetur ueritas, de quo dic per doc. d. l. optima. v. q. ad. d. §. j. respo. ut ibi no. per gl. Opp. ad §. quantum uerò. & uidetur q. ista personæ de quibus hic dicitur, possint matrimonium contrahere, etiā nulla scriptura interueniente, j. ut liceat mat. & auz. §. quia uerò legē. iuncto §. uer. reliqui. gl. in uer. illustres. in fin. dicit q. forte hodie iste §. nō seruatur. Tu dic, quod imò sine forte, quia casus est in l. contraria, quod etiā sentit gl. super uer. 5. dispositionē. 1. Op. nōne regulariter ex sola cohabitatione, & consuetudine ad liberam mulierē, matrimonium presumitur, l. in libera. ff. de rit. nup. Rñ. sic de iure ciuili. Casus est ibi, sed secus de iure Can. nam nō presumitur matrimonium, nisi probetur, l. in concubinato. ff. de concub. & l. donationes in concubina. ff. de don. probatur xxx. q. v. c. j. & no. gl. in c. l. lud. super uer. tenuerit. ext. de præsumpt. 1. Quaro circa princip. huius §. quantum uerò. an testes coram quibus sit matrimonium, uel quia adhibentur in instrumento dotali, debent esse rogati? Et uidetur q. sic, sicut dicimus q. debent esse rogati qñ sit repudium, l. nullum. ff. de repu. & istam opi. tenet gl. j. tit. ij. §. in his. quam opi. gl. reprobatur xxx. q. quinta. c. no. 7. strates. dicam §. de incest. nup. 1. Quaro, dicitur, falsitas contractus, an sit differentia inter falsum, & falsatum, uide tex. ext. de fi. inst. c. Inter dilectos. circa princ. ij. col. ibi falsa reperta sunt, uel falsa, & c.

QUONIAM AVTEM. Primò de declaratione huius §. uide gl. xxx. q. iij. c. j. Secūddò no. tex. ibi, aut extra fidē. & c. Ex quo no. q. dictio, extra, excludit idem in uer. ibi, licet extra dotē. & c. aliquando ponit inclusiue, ut pater in l. scire oportet. §. aliud aut. de excu. tut. & §. seq. & idē circa hanc dictionē, extra, uidetur debere distinguui, a sicut in dictio, præter, de quo per Dy. l. Seio. §. uxori. de an. leg. quia hic in tex. dicit, q. iurauit habiturū mulierē pro legitima uxore. De ista forma iuramenti uide glo. xxx. q. v. §. si quis dñs. & Gof. in Sum. de clande. despon. & ibi per Inn.

ADDITIO. 1. Præter. Fel. c. literas. circa fi. de præsumpt.

SI QUID AVTEM. Quaro de intellectu huius §. respo. licet gl. plures opin. ponat, ueritas est q. hic loquitur de illis, de quibus loquitur §. quantum uerò. s. eo. ut si tales cõtrahunt matrimonium, scriptura nō interueniente, filij nati ex tali matrimonio sunt naturales tantum, sed uer. eos enim, loquitur de nuptijs prohibitis ratione cognationis, seu affinitatis. Nam qui nascitur ex talibus nuptijs, nō sunt naturales, nec sunt nominandi filij, & ista est ueritas.

Vt ij, qui obligatas se habe. perhibent res minorum. Tit. II.

- 1. Tutor & curator an dicantur domini rerum minorū & ipsorum minorū.
- 2. Tutela si peruenit ad casum, à quo incipere non potest, non uitatur.
- 3. Debitor uel curator pupilli, quando possit esse eius tutor, uel curator.
- 4. Dispositio huius constitutionis, habet locum in tutela.
- 5. Item an habeat locum in tutela testamentaria.
- 6. Voluntas testatoris tollit omnem suspicionem fraudis.
- 7. Modicum debitum, seu magna quantitas quæ dicatur, est arbitrarium.

Bar. super Auth.

- 8 Dispositio huius constitutionis, an habeat locum, si minor possidet rem tuam, uel curatoris.
- 9 Dispositio huius constitutionis habet locum, si tutor, uel curator, & minor, uel pupillus possideat res communes.
- 10 Debitor si uelit perdere debitum, an possit esse tutor.
- 11 Debitor uel creditor minoris, potest esse curator ad litem.

MNIA QUIDEM. Minoris debitor uel creditor, eius tutelam, uel curam suscipere nō debet, nec tutelam, uel curam suscipere debitor, uel debitor postea superueniens administratori sine adiunctio, & in initio debet probare, uel iurare, & si tacuerit, ab actione cadat, si est creditor, uerò est debitor, soluuone nō liberatur. Item teneantur actionis contra minorem ab aliquo non suscipiat, poena contra facientibus imminente, his obuenientibus in curatione. 1. No. q. tutor & curator dicuntur dñi minorū & rerum minorū, j. eo. uer. multas itaq. ff. de fur. l. interdum. §. qui tutelā cum tamen lex dicit, q. nō sunt domini, cum pupillos soluant. l. qui fundum. §. si tutor. ff. pro emp. & idē lex obuiat, ne extingentes debitores, uel creditores minorū cautiones, uel instrumenta furentur, uel probationes minorū corruptantur, ut hic in §. hæc omnia. 1. Secūddò no. §. sed & si quis. q. tutela, uel cura nō uitatur, licet perueniat ad eum casum, à quo incipere non potest, de quo an actus uitatur, si peruenit ad eum casum, à quo incipere nō potest, dicit per Dy. in l. plūribus. §. & si pla. de uer. obi. & c. actus legitimi. ext. de reg. iur. lib. vj. 1. Opp. & uidetur q. etiā de iure nouo debitor, uel creditor possit esse tutor & curator. j. ut sine pro. ma. debi. & cre. in prin. & coll. sexta. Sol. speciale in matre & uia, per rationem ibi positam in tex. & in auth. ad hæc. C. qñ mū. tū. dñ. fun. pō. & eo. mō in patre filij emancipato, uel auo materno; uel paterno, ut ibi no. & tangit in d. auth. ad hæc uide Gul. de Cug. l. cum in eo. ff. de pact. 1. Quaro an hæc constitutio habeat locum in tutela glo. super uer. curator dicit q. sic. Probatur in §. sed & si quis & §. ut autē tutelā nō contingere. j. eo. Idē no. 5. in auth. minoris debitor. hinc sumpta. C. q. d. a. tu. pō. 1. Quoerō, an hæc constitutio etiā habeat locum in tutela testamentaria? Gl. hic ponit opi. finaliter tenet q. etiā habeat locum. Idē quod hic no. d. auth. minoris. & Inst. de aut. tut. §. fi. & ff. de pro. cur. l. pater. in prin. Et pro ista opi. cõsultit Dy. & eam tenet lac. de Bel. Sed cont. tenet Azo in d. auth. minoris. C. qui da. iut. pō. post primā sō. licet ipse in Sum. huius tit. idē teneat q. d. gl. hic posita. Sed Old. dicit, aut testator, qui dedit talem tutelam, sciebat ipsum esse creditore, uel debitore, & tūc pōt esse tutor, quia eius fides est per tutore approbata, ar. l. tres tutores. §. ff. de administ. tut. & ff. de cõst. tu. l. in cõst. man. dō. Si uerò testator ignorauit tutore esse debitore, uel creditore, tunc est uera opi. gl. q. non pōt uideri approbasse eius fidē, tūc enim esse debitore, uel creditore ignorabat. ar. l. mater. uel ceterū. ff. de in off. test. & istam opi. uidetur tenere gl. cum in eo. ff. de pac. 1. Nam dicit ipse, uoluntas defuncti tollit omnem suspicionē fraudis, l. quia aut. circa prin. ff. si quis omni. cau. 7. test. l. si patris. C. de interd. ma. d. d. auth. minoris. ff. q. 1. Quoerō, an quis propter modicum debitum repellat à tutela, uel cura. gl. hic uidetur uolle q. non. & idē in d. auth. minoris. Sed aduerte, quia gl. dicit, q. quæ dicat modica, uel magna quantitas, relinquit arbitrio iudicantis. auth. breuiores. C. de sen. 8. ex breui. reci. 1. Quaro quid si minor possidet rem tuam, uel curatoris, uel e contrario, an inter eos habeat locum hæc constitutio? gl. que est s. in uer. obligatū. dicit q. non, per rationem quā ibi ponit, & ista opinio uidetur etiam placere gl. d. auth. minoris. & glo. Inst. de aut. tu. §. ult. & C. de in lic. dan. do. tu. l. ij. Alij uerò dicunt cõtra. Primò, quia eadē est ratio prohibitionis, qñ contentio est de reali obligatione, sicut qñ est de personali, quia possit subtrahere instrumenta ad minorem pertinentia, et go, & c. ut §. hæc omnia. j. eo. Præterea, hic tex. dicit, obligatū habet minorem, aut res eius, & c. Et sic patet q. etiam habet locum qñ est contentio de rei obligatione. Item patet per text. ibi, minoris obnoxius. quæ uerba sunt generalia tam ad actionē realem, quam personalem, & hanc

- 1. Dispositio huius constitutionis, an habeat locum, si minor possidet rem tuam, uel curatoris.
- 2. Dispositio huius constitutionis habet locum, si tutor, uel curator, & minor, uel pupillus possideat res communes.
- 3. Debitor si uelit perdere debitum, an possit esse tutor.
- 4. Debitor uel creditor minoris, potest esse curator ad litem.
- 1. Tutor & curator an dicantur domini rerum minorū & ipsorum minorū.
- 2. Tutela si peruenit ad casum, à quo incipere non potest, non uitatur.
- 3. Debitor uel curator pupilli, quando possit esse eius tutor, uel curator.
- 4. Dispositio huius constitutionis, habet locum in tutela.
- 5. Item an habeat locum in tutela testamentaria.
- 6. Voluntas testatoris tollit omnem suspicionem fraudis.
- 7. Modicum debitum, seu magna quantitas quæ dicatur, est arbitrarium.

Bar. super Auth.

opin. ferebat. Tac. de Bel. & etiam doct. in d. auth. minoris. in q. iij. Quæro, quid sit tutor, & curator, & minores possident res communes, an habeat locum hæc constitutio: glo. d. auth. minoris. dicit q. sic cont. no. in l. q. de res. C. de excus. tut. Sed glo. auth. minoris. communitur approbatur per doctores, ut ibi no. j. q. iij. Quæro, dicitur in s. hac omnia. ibi, hunc no. omnino ad curatorem, & an ipso iure no. possit esse tutor uel curator, si velit perdere debitum. Azo dicit q. aut sine protestatione ad tutelam, uel curam accedit, tunc per debitum, in remanet tutor, uel curator. Aut cum protestatione accedit ad curam, uel tutelam, non admittitur ad tutelam, uel curam. Ita no. in l. propter litem. ff. de excus. tut. Et istam distinctionem. Azo uidetur tenere in d. auth. minoris. in eo quod gl. ibi dicit, q. si ibi scitur ab initio, q. ipse sit debitor, uel creditor, ipse non admittitur, etiam si uellet amittere debitum, sed si ab initio non scitur, tunc admittitur, sed debitum perdit. Idem uidetur tenere gl. l. pater in prin. ff. de proc. & etiam in d. l. propter litem. Hoc idem placet Ray. de Fori. qui hanc q. disputauit, & ista opin. est uera, & probat hic in s. si uero tacuerit, ubi dicitur q. debitum perdit, & nulla alia pœna ponit, sed legi interpretatiõe pœne sunt mōliēdē, si pœnes. & interpretatiõe. ff. de pœn. ergo, & c. Et hūc s. si uero, ex quo dicit, debitum perdit. Intelligit q. tutor scitit se esse debitorem, uel creditorem, & tacuit, sed ab alijs non sciebat hoc. Circa quod uide gl. auth. minoris. uer. nam si tacuerit. super uer. iactura. & ibi per doc. xj. q. & xij. q. xij. Sed circa prædicta, quæro an creditor uel debitor minoris, possit esse curator ad litem ipsius minoris. Et dicit q. sic, nam ista constitutio intelligitur de curatore uniuersali, non de alio. Spec. tit. de decur. s. cum auct. qui est s. si. uel, ut si creditor. Quæro, quæ est ratio q. actiõe cessat curatori, uel tutori contra minores, admittitur actio, & gl. quæ est super uer. ualere cessam, & c. ponit suam rationem. Nam uidetur q. cedēs possit agere, cum celsio nõ ualuerit, l. per uniuersas. C. man. Gl. reddidit suam rationem, sed mihi uidetur q. sit speciale in cedente tutore, uel curatore cõtra minores, cõtra rationem positã in tex. ibi, ne forsan hæc cõsideras, & c. Sed quærit gl. minor, cõtra quæ facta est celsio, cū ppter delictum tutoris uel curatoris sit liberatus, si soluit, an repetit. Gl. dicit fortè non, & alle. suas l. & hanc opi. tenent doc. in d. auth. minoris. in ult. q. lac. de Belui. tenet cont. Nam dicit ipse, q. cū minor sit liberatus ipso iure, legis autoritate, & sic sublata est naturalis & ciuili obligatio, si postea soluit quocunq. errore ductus, potest repetere, si nõ soluit, si indebitum. ff. de cond. ind. quod no. l. j. eo. tit. cum quis. C. de iur. & fact. ign. Non ob. l. si pen. cum alle. in gl. & l. qui excepti. in gl. pariter allegata, q. ibi est sublata ciuili obligatio, remanet tamē naturalis, hic autē utraq. est sublata, quia legis autoritate liberatur. ¶ Utimò no. gl. s. ut autē super uer. parentes. quæ dicit q. eo ipso q. quis est filius, ergo hæres, ergo statim est fundata intentio creditoris, si filius, ergo hæres. Adde quod no. ff. de inoff. test. l. quemadmodum cuius cont. no. gl. l. j. C. si uis ab hæ. absti. & l. necessarios. ff. de acq. hæ. & l. si cum dotem. s. transgrediamur. ff. sol. mat. de qua q. per. C. d. l. j. ut se ab hæ. absti.

ADDITIO.

Omnia quidem. Lap. l. in quorum. ff. de pig. & Balin. add. ad Spe. tit. de pof. uer. pone contra eum. & Ang. hic col. vj.
Prodigus, furiosus, & similes, habent curatorem legitimum.
ET HÆC. ¶ No. hunc s. quia uidetur gl. dicere q. solum furiosus & prodigus habent curatorem legitimum, ceteri habent datiuum, & non legitimum. Dicunt no. gl. l. de creationibus. C. de epif. aud. & l. cui eorū. ff. de postul. & Inst. de cur. s. furiosus & l. si. ff. de nouo. hic uero uidetur tex. expressus, quia furiosus, prodigus, demens, & oēs ei similes de quibus loquitur l. dabimus. in fi. & l. seq. de priu. cre. habent curatorem legitimum. Vl. uide glo. super uerb. facilia. & ad de xxij. q. iij. c. est iniusta & ext. de ui. & honest. cle. c. ut clerico. rum. uer. ne uero facilitas.

Tutor & curator pecunias pupilli hodie non tenentur fœnerari, & si fœnerantur, cuius sit lucrum.

Hodie quilibet tutor iurare debet. & nu. vij.
Tutor si recipit pro pupillo usuras, an ipse restituat, uel pupillus.
Tutor uel curator si negotiatur cum pecunia minoris, ad quid teneatur.
Tutor uel curator satisfacere debent rem pupilli saluam fore, nisi sit testamentarius, & quando datiuus.

QVONIAM AVTEM Tutor & curator minorum pecuniã sub fœnore mutare nõ coguntur, & si mutuat, ad ipsos mutuantis spectat periculum, nisi sit modica substantia minorum, tunc enim fœnore dare debet tãquã pecuniã, quod eius reditus sufficiat, pro eis, quæ sunt minori, & eius familia necessaria, reliqua pecunia est in depositu collocanda in emptione prædiorum, & annuorum fructuum perceptione. Itē tutor & curator cum iudicis decreto tutela, uel curam suscipere debent. ¶ Op. & uidetur q. tutor & curator cogantur pecuniã minorum fœnerari. l. ob fœnos. ff. de adm. tut. l. tutor qui repertorium. s. usuras. eo. tit. & l. tutores. eo. tit. C. de adm. tut. & in rub. Sol. illa iura loquunt de iure antiquo, hodie uero nõ coguntur fœnerari, ut hic dicitur, de quo no. per gl. l. ob fœnos. & l. cū plures. ff. de adm. tut. & idē ex isto s. sumpta est auct. nouissimē. posita sub rub. C. de adm. tut. ¶ Secundò opp. ad uer. & enim uolumus. Et uidetur q. non debeat iurare, nisi curator furiosus, l. si. s. & si quidē. C. de cur. & l. de creationibus. C. de epif. aud. Sol. illud quod est ibi introducitur in curator furiosus, est hodie generale, & in omni tutore & curatore. Et idē ex isto s. est sumpta auct. qd nunc generaliter. quã quidã libri habent super d. l. si. s. & si quidē. Circa qd uide gl. l. tutor qui repertorium. uer. si quis igitur præ alleg. & l. legitimos, circa prin. ff. de leg. iur. Inst. de fact. l. i. s. j. ¶ Quæro dicit hic, q. tutor nõ habet necesse pecuniã pupilli fœnerare, q. si fœnerauit, an lucrum erit suum. Glo. hic super uer. necessitate. arguit pro & contra. & idē no. d. auct. nouissimē. lac. de Bel. dicit q. de iure ciuili lucrū nõ erit suum. ar. l. idem. q. s. si procurator. ff. man. ff. de neg. gest. l. qui sine usuris. s. sed iustus. uer. nam & ille. Sed hodie de iure Can. dicit ipse, credere rem cont. Ratio, administrator usuras recipiens, tenet ad restitutionem usurarum, xij. dis. c. fi. dicit tñ q. credit ipsum tenet minori ad interesse, si eius interest. ar. l. socii q. in eo. in prin. ff. pro soc. & l. si unus. eo. tit. & idem ipse crederet in fratre, qui mutauit pecuniã communē ad usuras. Itē dicit ipse pro isto suo dicto, q. tutor teneat ad restitutionem usurarum ipsi minori, facit fortius ite. tex. in uer. si uero. ubi dicit q. si tutor, uel curator pecuniã minoris fœnerauerit, licet nõ cogat, habet inducias duorum mensium, ad collocandas pecunias mutuo, & del. his duobus mensib. non tenet reddere rationem, gl. dicit. Patet ergo, q. de alijs mensibus mutuas pecunias ad usuras, tenet reddere rationem, & si tenetur ad restitutionem usurarum, licet periculum pecuniæ spectat ad ipsum tutorem, uel curatorem mutuantem, ut hic dicitur, in uer. si uero. in fi. qui quid no. doc. d. auth. nouissimē. Et hoc plus hodie q. olim, q. non tenebatur tut. uel curator usuras perceptas restituere minori, nisi tutor in se receperit periculum, d. l. tutor. & l. cū quæritur eo. tit. hodie uero restituit, licet ad ipsum tutorem, uel curatorem, non minus periculum non pertineat. Videas quid iuris sit de iure ciuili. De iure autē Can. dicit lac. de Bel. non tenetur pupillo ad restitutionem usurarum, cum eas teneatur restituere eis, a quibus percepit. gl. d. c. fi. xlvj. di. ¶ Videamus primò an tutor, uel curator, qui alieno nomine usuras percepit, teneat ad restitutionem usurarum illis, a quibus percepit, an ille, cuius nomine percepit. Et præalle. gl. xvj. dis. c. fi. dicit q. teneat tutor uel curator, nõ ille cuius nomine percepta est. Sed alibi gl. tenet q. ad restitutionem teneat ille, cuius nomine sunt perceptæ, & in eius uoluntate cõuersa, nõ ille qui eius nomine percepit. Michael. ext. de usur. Gos. dicit q. ille cuius nomine uisura percipiuntur, tenetur ad usurarum restitutionem, & in subditum illo nõ sit existens soluendo, tenetur qui eius nomine percepit. ita no. ipse in summa de usur. s. item quid si per tutorem, & hoc tenet Host. d. c. Michael. Arch. d. c. fi. xlvj. dis. ¶ Secundò uideamus quid iuris sit in q. cuius erit lucrum usurarum putarem illius minoris, cuius nomine fœneratus est, & si impuicat tutor, uel curator, qui alieno nomine fœnerantur.

nerantur, non enim debuit alieno nomine peccatū committere, d. c. fi. Circa istã q. uide gl. & doc. d. auth. nouissimē. qui quærunt, cuius sit periculum mutui, si tutor uel curator mutuat, uel fœneratur, & non uidentur bene loqui, nam hic est tex. contra eos, in uer. si uero ipse. in quo dicitur, q. periculum omnino pertinet ad tutorem, uel curatorem, & sic ad eos pertinet periculum casus fortuiti, b. gl. super uer. periculum. ¶ Quid aurius sit, si tutor uel curator negotiatur cū pecunia minoris, dicit ut in gl. sup. uer. mutauerit. quã tene mentis. ¶ Quæro an hodie in aliquo casu tutor, uel curator cogat fœnerari, cū hodie usurae sint prohibita. de iure ciuili r. Dic quod non. d. c. si. xlvj. di. & tangunt doc. d. auth. nouissimē. ¶ Utimò no. glo. super uer. aget. quæ no. est. Vos habetis hic in uer. si uero solimodo. q. curator debet iurare, & etiã satisfacere, & ite s. habet etiã locum in tutore, ut no. hic super uer. curatores. ¶ Quæro ergo, an tutor, uel curator debeat satisfacere, nisi sit testamentarius, uel datiuus datus per inquisitionem. Ita no. l. tutor qui repertorium. circa fi. prin. ff. de adm. tut. & l. legitimo. s. an ergo. de legi. tut. Inst. de fact. tut. s. j. C. in qui. cau. in integ. rest. nõ est necess. l. si tutor. Alibi gl. dicit, q. etiã hodie datus per inquisitionem, debet satisfacere. Ita nõ per gl. C. de tut. & cu. qui satis non dedet. l. j. gl. super uer. aget, notab. est & menti tenenda, dicens testamentarius nõ satisfat. In dato per inquisitionem distinguit, aut est datus per inquisitionem a pretore, uel a præside, & nõ debet satisfacere. Et ita intelligit Inst. de fact. tut. in prin. s. j. & de Attil. tut. s. nos autē, quam gl. perpetuo tene mentis, ad no. in l. j. ff. de præ. stip.

ADDITIO.

Vsurarum. Imol. l. iij. s. si procurat. quod quisq. iuris. post Cast. ibi.
Fortuiti. Bar. l. si res. ff. de adm. tut. per illum tex. Ni. de Neapo. l. cum dicitur dimus. s. j. ff. de iur. & l. j. eo. tit. & Imol. Nerua. ult. col. de pof.
Prohibita. Soc. cons. j. inci. sequendo ordinem. uer. circa iij. q. circa prin. j. parte. char. iij.
Satisfacere. Cas. in cons. ccc.

De instrumentorum cautela & fide, &c. Tit. III.

Verbum instrumentum, tripliciter ponitur.
Dilatio si est data ad producendum instrumentum, non poterunt testes produci.
Fides instrumenti dupliciter sumitur.

V A E R O. Dicitur hic, de inst. cautela, & c. quã liter accipiatur instrumentum, dicit gl. q. uer. instrumentum, ponitur tripliciter, sed hic ponitur strictè pro ipsa charta in qua instrumentum scribit, idē no. in l. j. ff. eo. ¶ Quæro ponit q. est data dilatio per iudicem ad producenda instrumenta, an poterit producere testes, dicit ut no. Spē. tit. de dil. s. si. uer. ite no. ubi tñ q. non. ¶ Secundò quæro, dicit hic, de inst. cau. & si. qualiter hic assumat fides, dicit q. dupliciter dicitur de fide. Primò quib. instrumentis adhibeat, & hoc tractat usq. ad s. si uero moriant. Secundò dicit de fide & qualiter fiat, ut instrumentis adhibeat fides, qñ reuocat in dubiū, q. a sit ut habeat fides per comparationem, & hoc tractat in s. si uero, & hoc uidet placere gl. hic, sed certè usq. ad s. si uero. tractatur etiã qualiter sit, ut instrumentis habeat fides, per comparationem fiendã ex alijs instrumentis, & primò dicit de instrumentis priuatis, ad quã sit cõparatio usq. ad s. sed & in instrumenta. Secundò dicit de publicis, ad quã sit cõparatio, s. oportet aut. & c. j. ij. ext. de fid. inst.

Examinatio comparationis literarum olim operabatur, & instrumento negato dabatur plena fides, & quam fidem faciat comparatio. nu. vij.
Falsitas est immutatio ueritatis.
Scriptura alicuius uariatur ex uariatione temporis, ætatis, calami & instrumenti.
Comparatio literarum ad aliquam scripturam ut fiat, quid requiratur.
Si ex una parte adest instrumentum, ad quã petitur fieri cõparatio, & testes pro instrumento deponētes, & ex alia parte sola cõparatio literarum alterius instrumenti eiusdē hominis, cui magis credendum sit, iudex arbitrat. Bar. super Auth.

Deponens uel mutans, an necesse habeat seruare solennitatem hic positam.
NOVIMVS. Iste tit. habet nouē partes. Primò ponit de cautela, & fid. inst. in genere. Secundò in specie de priuatis instrumentis quæ sunt, ut de contractu depositi, mutui & alijs, & de colla. ad ea fienda. Tertio loquitur de instrumentorum publicorum confessione, & de eorū solennitatibus. Quarto de ipsorū comparatione. Quintò de instrumentis factis ab illiteratis, uel paucis literatis scientibus. Sextò de contractu ex non scriptis celebrato. Septimò de contractibus factis usq. ad unam librã auri. Octauò de contractibus factis in uilla. Nonò ponitur ad quã tempora hæc constitutio porrigatur. Secunda in s. si quis igitur. Tertia in s. sed & si instrumenta. Quarta in s. oportet uerè. Quinta in s. oportet uerè. Sexta in s. hoc dicitur. Septima in s. ut arem. Nona in s. ualeat itaq. usq. ad s. sed & si instrumenta. In summa hoc dicit, Instrumentorum falsitatibus, quæ comparatione procedunt, obuiandū est, & priuatum instrumentum depositi, mutui, uel alterius contractus, in dubiū reuocatur, ex alterius instrumenti cõparatione, cum diderit testium de positione fidem percipit, & nõ aliter. Item instrumentum cum testis deponit magis est adhibenda fides, q. scriptura disti. milli, ex quã ad illud instrumentum cõparatio esse affirmatiua. Instrumentum uero priuatum absq. trium testium solennitate celebratum, si in dubiū reuocatur, perfectam fidem recipere nõ potest, sed ad iuriam dū deuenitur. h. d. l. j. docuimur, to. primo. l. j. sub scribentes, id est, qui subscribunt se in illo instrumento primò. l. j. scriptura, ad quã probandū, sit cõparatio. l. j. testium, s. scriptura, ad quã probandã, uel improbandã, sit cõparatio per notarium, qñ depositarius scripsit. l. j. scribat, q. quod fiat cõparatio ad talem scripturã probandã, uel improbandã, licet gl. dicat ex ea, & male, ut j. dicã. l. j. alij, l. qñ non scripserit. l. j. instrumentum, & quod d. ipsum scribentes nõ uere, ut j. prox. s. l. j. examinatione, cõparatiõe. Sed ad istam scripturã probandã, uel improbandã faciendã est, & fiet hæc cõparatio ad hæc scripturã, cū illa scriptura habet subscriptionem duorum testium, l. cõparatiões. C. de fid. inst. l. j. aut si adsciat. ¶ No. j. quod in ista examinatione cõparationis literarum, olim plena fides adhibebatur in instrumento a negato. C. eo. l. cõparatiões. ¶ Secundò dicit, q. falsitas nihil est aliud, q. immutatio ueritatis, b. circa quod uidet quod no. in l. quid sit falsum. ff. ad l. Cor. de fal. ¶ Tertio no. in uer. uidemus, quod ex uarietate temporis, ætatis, calami, & atramenti, eiusdem scriptura uariatur. l. si non sortē. s. libertus. ff. de cond. ind. ¶ No. in s. si quis, & in s. sed & si quis, q. ad hoc ut possit fieri cõparatio literarum, ad aliquã scripturã priuatã probandã, uel improbandã, requiritur q. scriptura ad quã sit cõparatio, habeat tres testes subscriptos, uel nõ subscriptos, qui fuerunt presentes, qñ illa scriptura fuit facta, ut dicant se cognoscere illum, qui illam scripturam scripsit, & ex talium testium testificatione & cõparatione alterius scripturæ sit plena probatio cõtra scribentem, sed sola testificatio, uel cõparatio per se ad plenã fidem non sufficit, sed semiplenã tñ, ut l. j. probat. ¶ No. in uer. si uero tale aliquid, q. ubi ex una parte est instrumentum, ad quod petit fieri cõparatio, & testes qui dicunt pro instrumento ex alia parte, est sola cõparatio literarum alterius instrumenti eiusdē hominis, cuius dicit esse instrumentum, ad quã petit fieri cõparatio, & est ab similibus formis, cui fides potius adhibeat & quanta, iudicis relinquit arbitrio. ¶ Sextò in s. si quis. nõ. q. illud qd dicit, q. deponēs, uel mutans debet seruare hæc solennitate, non impositè ex necessitate, ita q. nõ possit aliter disponere, uel mutare, nec possit sufficere sola scriptura eius, cū quo contrahit, sed idē hoc dicitur, q. a aduersariis negaret ipsam scripturã, deponēs non possit habere comparationem, nisi faceret prædictã solennitate. ¶ Ad primū no. op. dicit q. sola cõparatiõe literarum inducit plena fides. cõ. j. eo. s. si quis igit. & s. sed & si qs. & s. si uero nullus. Sol. aut loquit de iure antiquo, & ite ex sola cõparatione inducebatur plena fides, ut hic in prin. d. l. cõparatiões. Aut de iure nouo, & tunc aut loquitur de

5 *Tabellio non coputatur in numero testium, in instrumento requisitorum.*

OPORRET. Contractus celebratus in scriptis ab imperito literarum in ciuitate, & ultra librā auri, quinque testium, & tabellionis solennitate indiget: contractus uero sine scriptis, uel librā auri non excedens, uel in uilla factus, minori indiget solennitate: his obtinentibus in futuris casibus, non prateritis. ¶ No. ex hoc §. cum sua gl. super uer. inter quos. in fi. q. par est conditio quo ad numerum testium in instrumento adhibendum, inter multū sapientes, uel parū sciētes. ¶ Secundō no. catum, in quo requiritur q. testes noscant contractantes, de quo habuistis in §. si uerō absunt. & ibi dixi. §. de har. & falc. Opp. dicitur hic: oportet uerō, &c. & sic innuit q. de necessitate cogat iudicium apponere solennitatem in instrumentis. Nā uer. t. oportet: inducit necessitatem, l. j. c. de leg. Sed hoc uideat fallum, ut s. eo. §. si tamē quisquā. Huius timore facta est gl. super uer. oportet. Et sic uides per istū tex. cū glo. q. uer. oportet, de sui natura necessitate importat, sed ratione subiectæ materiæ necessitate non inducit, scilicet q. aliqui aliquid est: quod de sui natura non importat necessitatem, aliqui necessitate inducit. s. u. §. quod si mobilis. super uer. licebit. ¶ Quare gl. quæ est ratio, quare plures testes requiruntur, cū n. contrahit imperitus literarum, q. quando contrahit peritus literarum. Et dicit q. hoc inducit in fauorem imperiti, ne deceptus gl. auth. sed nouo iure. hic sumpta. C. si cer. per. Sed Cy. ibi dicit, q. uera ratio est, quia imperiti literarum de facili denegant, quæ in instrumentis continent, & essent quasi incōuincibiles, nisi ita solennitas seruaret, ut s. de tab. §. j. in fi. Dic hanc uerā esse rationē gl. ordina. hic, super uer. quin testes. quæ tenet menti. ¶ Quare, an numero quinque testium cōnumeret tabellio Rñ. hoc casu in numero testium nō cōputatur. Et hoc expresse uidetur uelle tex. hic in princ. dū dicit, & testium, idē & tabelliones adhiberi, & sic copulati uē dicit de utroq. Numerus autē testium declaratur, ut sequitur. Et hanc opin. tenet lac. de Belui. & gl. auth. sed nouo iure. & Azo in Sum. si cer. per. §. ut in mutui datiōe. Sed precedēs opinio uidetur mihi uerior per hunc tex. ut s. dixi. facit ad prædicta quod dixi s. e. §. sed instrumenta.

ADDITIO.

1. j. Et ibi. Bar. & l. pe. ff. de alien. iud. mutan. cā. fac.

1. Testes quot requiruntur in contractu ab imperito contrahente, & quot quando peritus contrahit.

2. Contractus in scriptis quando fieri dicatur.

VT AVTEM. In hoc §. est una gl. super uer. sanctum est. quæ distinguit, & ponit oēs casus huius tit. usque ad fi. & clarius quā ponat tex. cum hac gl. concor. qd. no. gl. in d. auth. sed nouo iure. & Azo. d. §. item in mutui datiōe. & quod no. gl. in d. l. contractus. C. de fi. inst. ¶ Sed circa hanc gl. aduerte ad duo. Primō quia gl. in certa parte uidetur mihi corrupta, & per errorem scripta, uidelicet in uer. sin autē ponas. Ibi, siue in ciuitate uel non, ultra librā auri. Nam illa uerba iudicio meo debent uacare, tanquā errore scripta. Nam si nō est in ciuitate contractum, & tūc uetera iura seruātur, ut hic, in §. hac autē quæ uetera iura sunt, ut duo testes sufficiant, nisi contractus sit supra librā auri, l. fin. C. si cer. per. & no. §. prox. in gl. item quod dicit gl. uel non, ultra unam librā auri, adhuc malē dicit, quia qñ contrahit in librā auri, tūc indistinctē duo testes sufficiunt, & pater in §. mēbro distinctionis huius gl. ut probatur in §. ut autem. s. eo. & sic ista uerba debent uacare. Et ad illa uerba gl. quæ dicit, si autē ponas q. unum horū defuerit, ut quia à perito contrahitur, subaudias, in scriptis, uel sine scriptis. Et quod dicit, ut contrahatur, subaudi, sine scriptis, fuit tamen contractus factus in ciuitate, & ultra unā librā auri, & hoc modo ista gl. procedit, & concordat. cum alijs gl. s. alleg. aliā esse falsa, ut dixi. Secundō, ad hanc gl. aduerte, q. ubi contractus esset factus ultra librā auri, & in ciuitate, subaudi à perito, in scriptis, tunc est distinguendū, aut si priuata scriptura, & tunc dicit gl. q. fortē sufficiunt duo testes cū tabellione, quā gl. bene no. quia aliā gl. quæ tractant istam materiā, dicunt indistinctē q. in prædicto casu, tres testes requiruntur. Idem

no. §. eo. §. sed & si instrumenta, quod est no. ad illā gl. & alia as, quæ ibi alle. in casu prædicto, de quo dicitur ibi, hoc est non procederet, ubi contraheret imperitus literarum, & in scriptis, & in ciuitate ultra librā auri, quia tunc debent adhiberi quinque testes, & ultra quinque, tabellio, ut s. eo. §. oportet, no. & ibi dixi. & gl. tangit hic. Sed contra omnia prædicta uidetur q. indistinctē quinque testes requirunt, siue sit peritus, siue imperitus, uel contractus fiat in scriptis. C. de testi. l. testium, dicit ut ibi no. uel solue, ut hic no. lac. dicit ut no. Hostien. in Sum. de fid. inst. §. quid sit effectus. ¶ Vlt. quaritur, qñ dicit fieri contractus in scriptis: Dic ut per gl. hic, & Azo. d. §. item mutui datiōe. & in Sum. de fide inst. §. nunc de his. & glo. l. testium. C. de testi. in d. auth. sed nouo iure. de quo per gl. & doc. l. contractus. C. de fid. inst.

ADDITIO.

4. Contractus. Et ibi. Bal. in vj. col. Soc. conf. c. lxxij. car. xliij.

Hæc constitutio interpretatur priorem constitutionem, de his qui ingrediuntur monasteriū, &c. Tit. III.

DICTVM EST. Si dicitur tit. de monachis, §. illud, q. ingrediens monasterium, se & sua dedicat Deo ipso ingressu: uerum quia reuocabat in dubiū, an d. constitutio haberet locū in illis, qui ante legem illam fuerant ingressi monasterium, idēo pro illa d. abitatione ponit hunc tit.

Vi non luxurietur contra naturam. Tit. V.

- 1. Iurare per membra Dei non licet.
- 2. Blasphemare Deum dicitur, qui iurat per eius membra.
- 3. Statutum puniens blasphemantē Deum, comprehendit iurantem per eius membra.
- 4. Poena peccantis contra naturam que sit.
- 5. Poena blasphemantis Deum, uel sanctos, que sit.
- 6. Iurare licet per Deum, & per ecclesiam, & per crucem & alia.
- 7. Iurans etiam illicitē, tamen ex illo iuramento obligatur.
- 8. Sodomita an testari possit.
- 9. Dicitio, iuxta, quid importet.

MNIBVS. Peccata contra naturā, & blasphemia contra Deum, & iuramenta per membra Dei, per hanc legem prohibentur, cōtrafacientes uel minus supplicij puniuntur. No. ex hac const. §. & quoniam quidem. ¶ Primō no. q. non est licitum iurare per membra Dei. ¶ Secundō, q. talis iurans dicitur Deum blasphemare, ut probatur ibi, ab huiusmodi & alijs blasphemis. Et si ex forma statuti imponit certa poena blasphemanti Deum, iurans per membra Dei, tanquam Deum blasphemans, debet puniri poena statuti. xxxij. q. j. si quis per capillum dicitur, si quis per capillum Dei, uel caput iurauerit, uel alio modo blasphemia contra Deum usus fuerit, &c. sic iurans per membra Dei, dicitur blasphemare. ¶ Opp. hic dicitur q. pro peccato, cōtra naturam, magna poena imponitur. Cont. imō uidetur q. alia poena imponatur, non uult. supplicij, ut ext. de uir. & honest. clerici. c. ut clericorū. de excess. b. præla. c. clerici. Sol. ut no. in d. c. xxxij. q. vij. c. flagitia. ¶ Opp. ad h. dicitur, & uidetur q. blasphemias Deum, uel aliq. sanctorum, alia poena puniatur, b. d. c. si quis per capillum. Sol. ut no. gl. ext. pro maledictis. c. statumus. super uer. blasphemiam. ubi ille tex. contradicit huic.

Vide quod no. in d. c. si quis per capillum. ¶ Secundō hic quareo, per quod licet homini iurare: Rñ. per ecclesiam, & per Deum. * Deñ. Atqui do. Nolite iurare, ne que per caelum, ne que per terrā. Nisi cogente magis stratu. l. Con. b. sup. uer. testis. ¶ Sed aduerte, q. licet qñ nō iuret p. illū modū, per

per quem debet, tamen ex illo iuramento obligat, d. c. & si Christus. §. licet. uer. & quāuis. & xij. q. ij. monemus. & in eis no. quæ tene menti propter l. non erit. §. diuus. secundū unā lect. §. sed & i quis. de iureiur. ff. ¶ Quare lac. de Belui. an cōmittens crimen contra naturam, possit testari. & dicit q. nō. De quo dicit, ut hic per eum. Debet enim intelligi qñ nō fuit de crimine dānatus, aliāsi si esset dānatus, cōdemnaretur ad mortem, l. cius qui uisq. ad fi. ff. de testi. & q. dānatus p. tali crimine non possit testari, no. Spec. de instrumen. edi. §. cōpendiose. uer. xij. ¶ Quare, quæ sunt ciuitates, quæ perierunt. Dic ut habes de excel. præla. c. clerici. & de pœnit. distinc. j. c. sed cōtinuo. Vltimō signa gl. & iuxta & no. de uer. iuxta. & habuistis §. de appel. & intra quæ tempora appel. debeat. §. ad hæc. col. iij. & ibi dixi.

ADDITIO.

- 4. Blasphemare. Ang. l. j. C. si quis tm. na. & imo. l. apud Lab. §. ait prætor. de iniur. & Lud. sing. uer. blasphemiam. uer. statuto cauetur, & c. imo. l. his uerbis. §. j. de her. inst. & Bal. conf. in statuto ciuitatis Castell. & c. contra quem uide Lud. d. sing. uer. illa que dicit. & Bal. conf. incipien. in felici p. a. mea, & c. & Soc. conf. ij.
- 6. Puniat. Que autē sit poena præfati c. statuimus. Sum. Ang. uer. blasphemiam. uer. vij. & an & quando sit reuocabile, ubi uide, in uer. ij. ubi dat intelledū ad illud. Mat. xij. c. Tho. Ferrar. in suo tractatu caute. xxv. Gerar. de Petra sancti. l. sing. suo lxxxij. l. iurifurandi. & ibi dixi in apostil. ad ipsū. C. de reb. cred.

Ut liberti de cetero, &c. Tit. VI.

- 1. Omne datum optimum, & omne donum perfectum, de sursum est à deo.
- 2. Manumissus efficitur ingenuus, & consequitur ius aureorum annulorū. Concesso aliquo, ea omnia concessa uidentur, que illud ad plenū faciunt.
- 3. Ius patronatus ex datione libertatis non perditur.
- 4. Opera obsequiales que dicantur.
- 5. Patronus equalis patri dicitur.
- 6. Manumissor debet esse maior xviij. an.
- 7. Causæ ex quibus quis in seruitutem reuocatur, que sint.
- 8. Donatio ex quibus causis reuocatur.
- 9. Filij patroni primi gradus habent ius reuocandi in seruitutem.
- 10. Patronus an reuocet in seruitutem filios liberti, propter ingratitudinem per patrem commissam.
- 11. Libertus ecclesiæ ob ingratitudinem an reuocetur in seruitutem.

PERFECTIS. Si dominus seruū quādo manu mittit, ciuē Romanū denunciat, & ius annulorū aureorum & regenerationis ex ipsa manumissione manumissus consequitur, patrono iurē manumissionis per omnia seruato, nisi ab eo fuerit remissum, tunc tamen ius patronatus in hoc sibi reueruat, ut ei reuerētia habeatur, & ex certis ingratitudinis causis, licet in seruitutē reuocare. Licet liberti & libertæ p. ingenuis quo ad nuptias reputant, & si dominus cum propria serua matrimonium interuenientibus dotalibus instrumentis contrahit, ipsa & ex ipsa nati liberti efficiuntur. ¶ No. j. q. omne datum optimum, & omne donū perfectū, deforsum est à Deo, & c. j. q. ij. c. quā pio. & gl. l. nā & Deo. motheses. ff. de legib. ¶ Secundō no. ex §. quoniam q. ille q. manu mittit, efficitur ingenuus. idēo. q. ius annulorū aureorum & regenerationis consequitur ex ipsa libertatis datione. Ex quo tex. cū gl. no. q. cū aliquid concedit, & illa concessa uident, quæ illud ad plenū faciunt, & alleg. gl. bonas leges. maxime l. i. qñ. C. de bo. uac. lib. x. & quod ibi no. ¶ Tertio no. q. per hanc dationē libertatis, ius patronatus non perditur, nisi expresse remittat, tunc enim solum reuerentia & ius reuocandi in seruitutē certis ex causis patrono reuerentur. ¶ Quarto no. tex. ibi, & hoc qd. uocat, & c. Ex quo habes quæ dicant operę obsequiales, quod facit p. matrimonio. l. si nō sorte §. libertus. ff. de cond. in deb. ¶ Quinto no. tex. ibi, qui equalis, q. patronus dicit equalis patri. ¶ Quare, dicit hic, in princ. nō locis, nō atatibus, quid uult hoc dicere. Dic ut no. gl. super uer. atatibus. Inst. de lib. §. libertino. Sed qd. di-

cit glo. q. requirit q. manumissor sit maior xviij. an. intelligit ut no. gl. §. sed cū libera. Inst. ex qui cau. maio. uide j. ut ipso larg. §. j. ¶ Quare, uides hic certis causis fieri posse reuocationē in seruitutem, licet sit remissam ius patronatus, quæ sunt hæc causæ: dicit ut in gl. super uer. resti. quam no. & tenet menti. Et uide quod no. in l. ij. C. de liber. & cor. li. & uide ibi, ex qui. cau. donatio. reuocat, quæ causæ ponunt C. de re uoc. dona. l. fi. & ext. de donat. c. fi. & ibi gl. ¶ Quare, hic dicitur q. filij patroni habent ius reuocandi in seruitutē, de quibus filijs loquitur hic Rñ. de filijs primi gradus. l. sciendum. §. itē in lege. ff. de uer. sig. & ibi no. in l. pe. C. de lib. & eo. lib. ¶ Quare quid econuerso, an patronus possit reuocare in seruitutē filios liberti, propter ingratitudinē commissam per patrem? Dic ut no. gl. l. fi. C. de li. & eo. lib. & c. ij. ext. de reb. eccl. nō alle. ¶ Quare, quid de libertis ecclesiæ cōmittētibus ingratitudinē? Dic ut habes xij. q. ij. c. octāua discussio. & de donat. c. fi. ¶ Quare, an eo ipso quod est probata causa ingratitudinis, isti manumissi sint reuocati in seruitutē ipso iure p. legē, absq. iudicis sententia. lac. de Belui. hic uidet uelle, q. sic, & isti sunt dānati ipso iure per l. eo ipso q. corā iudice est probata cā ingratitudinis, & ante q. iudex sententiā ferat. Et p. hac opi. facit tex. dicit, in ipsum primō restitutum habuit. & qd. no. sequit rāq. in de uoti, ingratit. cōuicti, & à l. dānati, & c. Alij dicūt, q. reuocant in seruitutē p. iudicis officiu, & p. etus sententiā, cā approbata ingratitudinis, l. j. & pe. C. de li. & eo. li. ut hæc lex intelligat secundū illas. Nā per posteriores leges determinat aliqui priores. l. nā & posteriores. ff. de leg. l. sciendū q. fa. cog. cōuicta auth. offerat, & qd. in eis nō. C. de lit. cōstet. & sic uelit iste tex. dicere, q. facta p. bationē ingratitudinis reuocant & restituant ad primū statū seruitutis, per iudicis sententiā, & eius officiu tanquā dānati, & ista opi. mihi plus placet q. præcedens. & ex hoc §. sumitur auth. sed hodie. C. de iure aur. annu.

SI QVIS. Ex isto §. sumit auth. sed nouo iure. posita sub luxorē. C. de nup. & corrigi ista lex, & similes dicentes positi in dignitate, non posse libertā in uxorem accipere.

Apud quos oportet monachos causas dicere. Tit. VII.

- 1. Iudices ciuiles non possunt esse iudices in causis monachorum, & moniales, sed episcopi.
- 2. Episcopi debent scire leges ciuiles, & quomodo.
- 3. Leges ciuiles etiam in foro ecclesiæ seruari debent, & qualiter.
- 4. Causæ monachorum debent accelerari.
- 5. Ratione delicti commissi in personam ecclesiasticam, quis efficitur de foro ecclesiastico.
- 6. Dispositio huius constitutionis habet locum in causa ciuili, & criminali.
- 7. Libellus in casu huius constitutionis qualiter formetur, & quis citabitur.
- 8. Monachus pro quibus causis conueniri possit.
- 9. Monachus quando possit agere etiam de iure canonicō.

REM COGNOSCENTES. Monachi & moniales p. causis eorū, corā episcopo debent conueniri, q. disponere debent per se, uel alios debeant respondere, & secundū leges, & sacras regulas debet cognoscere & iudicare, ciuiles autē iudices, taliū causarū cognitionē nō habēt, poena cōtrafacta entibus imminēt. ¶ No. j. ex ista constitutiōe, q. iudices ciuiles nō possunt esse iudices in causis monachorū, & monialium, sed episcopi. Secundō t. no. q. episcopi tenent scire leges ciuiles, cum secundū leges ciuiles debent iudicare, ut hic glo. C. de episc. & cler. l. repetita. qd. qualiter sit intelligendum, q. episcopi debeant scire leges, tangit lac. de Bel. hic, & doc. a. uer. causa quæ fit cū monacho. C. de episc. & cler. hic sumpta. d. cā in §. si uerō p. tr. m. j. de sanc. episc. ubi gl. tangit. ¶ Quarto no. q. leges ciuiles debent seruari in foro ecclesiastico, de quo dicitur in c. j. ext. de ope. noui nunc. & ibi per doct. & ut no. gl. ext. de reg. iur. c. ij. lib. vj. & uide quod ibi tangit, ext. de arb. c. ij. ¶ Quinto no. in uer. sed euā. q. causæ monachorū debeat accelerari, & honeste, & sacerdotialiter expediri. ¶ Sexto no. in uer. executores. q. ratione delicti commissi in personam ecclesiasticā, quis efficit de foro ecclesiastico, ut hic, de quo per

per glo. in auth. item nulla communitas. C. de episc. & cler. & ibi per doc. d. auth. causa quæ sit cum monacho. dicam j. de sanc. episc. s. omnibus autem episcopis. † Quæro, an hæc constitutio habeat locum in casibus civilibus & criminalibus?

a Dicit Iac. de Belu. q. sic. † Dicit em rub. causas dicere, & in ni gro, in pluribus locis idem dicit. Itē in princip. dicit, si qui dem, & sic sequitur tū in criminali q̄ in civili, ar. eius quod no. l. causas. C. de tranfac. & l. j. s. ff. de testib. facit ext. de uer. sig. c. ex parte. † Quæro, quis citabit, & in cuius persona cōcipitur libellus? Dicit ut in gl. hic, super uer. interpellat. & d. 8. auth. causa. & j. de sanc. episc. si quis cōtra aliquem. † Quæro, de quibus cōuenit hic monachus: gl. j. d. auth. causa tan git, & ibi latius per do. no. j. de san. episc. s. puidere. † An aut monachus agere possit, gl. super d. uer. interpellat. ponit hic. & in d. auth. causa. Quid aut iuris sit de iure Can. an monachus agere possit, & cōuenit, & an ratione delicti possit ac cusari: Dicit ut xij. q. j. c. expedit. † Itē q̄ deliquit, uel etiā con trahit, an conueniat ipse uel ecclesia: no. xj. q. j. c. de persona. Et de hoc an monachus p delicto ab eo cōmissio ante ingres sum cōuenit. post ingressum, cōueniat. Spec. tit. de reo. s. j. uer. sed an monachus. & uer. sed nunc quid. Et in tit. de sta mona. in prin. & Inn. c. j. ext. de re iud. & Spec. tit. de actore. s. j. uer.

11 item excipit. † Quæro, posito q̄ libellus possit fieri contra monachū, quis respōdebit p eo. gl. hic super d. uer. interpel let. & d. auth. causa. dicit q̄ abbas, syndicus, uel economus. Dicit ut in gl. sed Iac. de Bel. dicit, & bene iudicio meo, q̄ epi scopus debet disponere, qualiter debet respōderi, an per se, uel per alios, ut patet in s. ij. ibi, ille uerō mittat, & c. & patet hic in rub. huius tit. & j. de sanc. episc. s. monachis. in princ.

12 † Quæro, an contra collegiū possit libellus concipi nomi ne monachi: dicit gl. hic & in d. auth. causa. dicit q̄ sic. Iac. dicit q̄ ille s. cont. offendit. de hoc, an ille s. probet, dicit ibi. An aut monachus possit iurare de ueritate dicenda? Dicit gl. hic, & d. auth. causa. dicit q̄ sic. de quo per gl. l. ij. q. d. obseruari. C. de iur. cal. An aut sua responsio debeat nocere eccle siæ, uel abbati? Dicit no. gl. c. dudū. ext. de elect. † Quæro, an iurabit de calumnia monachus? Dicit gl. hic dicit q̄ nō, sed Iac. dicit q̄ si monachus est in iudicio per se, & suo nomi ne causam agit, ipse de calumnia iurabit, cum tūc sit tāquā principalis persona in iudicio. s. monachis. j. de san. episc. † Nec ob. quia monachus nihil habet, quia paupertas nō excludit iudiciū, licet quātū ad executionē sententiæ iudiciū dea bilitet, hinc est quod inops cōdēnatus, in carcere detrudat. l. 5. j. C. qui bo. ced. pos. † Quæro, pone q̄ sententiā lata est, in quibus reb? siet executio. Hæc q. format gl. in s. si quis cōtra ali quē. j. de sanc. episc. † Quæro, quid de monachis exemptis, sub quo cōueniunt? Dicit in gl. super d. uer. interpellat. in fi. & d. auth. causa. quod sub papa, de quo dicit ut in gl. vj. q. iij. c. placuit. de priu. cred. c. tuarū. & Inn. eo. ut. c. recepimus. & c. ex ore. & uide qd̄ habes hodie in c. j. de priu. lib. vj. Quæro, in hoc s. dicit hic, de cautela iudiciorū, & c. † quid uult hoc dicere: Dicit ut in gl. super uer. cautela, & no. si. gl. ubi di cit, q̄ quidā dicit, q̄ hoc casu debet recipi pignus. † Quæro, an iudex p se in decē libris auri, & officiales in alijs decē cōdēnabunt? Gl. tangit in d. auth. causa. Dicit ut ibi per doc.

ADDITIO.

- a** Sic. Bal. in add. ad Spec. tit. de reo. uer. monachus an possit.
- b** Libellus. Fel. c. causam. in princ. s. col. de prob. & quod per eum etiā in c. l. & A. de re iud. col. iij. in fi. uer. de libello. et Bal. l. additio. ff. de acq. her. ingressum. Tunc coram quo conueniatur, uide Card. cle. j. s. quia uerō. viij. q. de statu mona.

De Quæstore. Tit. VIII.

- 1** Domini agrorum sunt constituti iudices a lege, inter suos agricolos.
- 2** Iurisdicção inferior deuoluitur ad superiorē, si inferior negligit, uel dea negat facere iustitiam.
- 3** Baiulus non citat aliquem ad iudicium sine precepto.
- 4** Falsam ambasiatam faciens, qualiter puniatur.
- 5** Validi & potentes quando cōpellantur ad aliquam artem exercendam.

QUAM DEI. Officiū quæstoris in requirēdis personis in urbe Cōstantinopolitana manentibus consistit, & inquiritur qui sint, & unde uenerint, & qua occasione, & cuius sint uitæ, & si Cōstantinopolitana ciuitatis sint ciues, eorum causas, & negotia, celeriter expedire, extraneō ad suas provincias, cū suis bonis remittere, & alios expellere, & ualidos & potentes operari facere, exceptis omnibus infirmis corporis, quæ dimitti debebant, pœna contrafaciēti bus imminente. No. uer. si uerō forsā. secundū Iac. de Bel. q̄ domini agricolarū sunt constituti iudices a lege inter suos agricolos, ut patet in d. uer. Et sic est ar. secundū quod do minus inter suos uasfallos sit iudex, x. col. de proximi. seu. alie. per Frid. c. unico. s. pe. Sed certē iste tex. nō uideatur hoc p̄bare, nam illa uerba, quia nobis statuti sint iudices, & c. uer dentur debere referri ad uerba, auditores suis, quæ præcedunt, uel ad uerba, quæ ibi sequuntur, ipsi adhuc differant, & c. cum enim in uer. si uerō forsā. ad resulationem, dicit de agricolis, qui cum dominis contendunt, non debet esse dominus iudex in causa propria. C. ne quis in sua cau. Nā si dominus contendit cum feudatarijs suis, non cognoscit de illa causa, sed pares curiæ, d. s. pe. & quod plene nō. ext. de iud. c. ceterum. Itē est ar. d. s. si uerō forsā. † q̄ iudex inferior iustitiam negligit, uel denegat facere suis subditis, q̄ iurisdicção deuoluetur ad superiorē. Facit ad hoc, si de inuest. inter do. & uas. l. is oria. c. j. Circa quod uide etiam quod no. in d. s. pe. & d. c. ceterum. † no. in uer. si uerō forsā. aut in hac, & c. ibi, sine iudiciali precepto. q̄ baiulus non potest citare aliquē ad iudiciū, sine iudicis precepto. † ut hic. C. de exhi. re. l. fi. & ibi per doc. † & qualiter puniat faciens falsam ambasiatam, dicit ut no. Spec. tit. de executio. s. j. uer. sed que ritur qualiter. † Opp. ad uer. si uerō huius terre, & c. & uide q̄ ualidi & potentes non debeant compelli ad exercēdum artem, ut C. de mend. ualidi. l. j. lib. xj. Glo. soluit ibi, uel dicit hic loquitur in ciuibus, ibi in extraneis, ut hic distinguitur. Vltimō no. glo. huius constit. quæ est super uer. reparare. & que incipit, ar. & c. Et dicit ut in ea & dixi in s. semp. alleg. in gl.

ADDITIO.

- a** Precepto. Fel. c. j. de iud. v. col. statim post med. imo. l. sciendum. de uer. ob. & l. si nomine. ff. de sil. nisi consuetudo sit in contrarium, ut ibi. & Bal. si quando. C. de testa. & lmo. c. cum parati. de app. & Tan. in summa. de cita. q. v.

Constitutio, quæ de dignitatibus, & c. Tit. IX.

- 1** Consulatus & patriciatus sciuntur quem sui iuris, etiam administratione non accedente, secus in alijs.
- 2** Dignitates liberantes a curiali fortuna, liberant a patria potestate, et quæ sint, remissiuē.
- 3** Filius emancipatus mortuo auo, non reuertitur in potestatem patris.
- 4** Omne bonum optimum, et omne donum perfectum, defursum est a Deo.
- 5** Electio sola quando tribuat ius electi.
- 6** Electio, quæ requirit superioris confirmationem, quando sola tribuat ius electi, & ibi quid in prælatura.
- 7** Electio ante confirmationem, quando liceat administrare.
- 8** Princeps ante confirmationem & coronationē, quæ autoritatē habet.

QUICQUID. Dignitas consulatus & patricia tus, a patria potestate liberat, sola dignitatis collatione, & generaliter omnis alia dignitas, quæ a curiali fortuna liberat, & a patria liberat potestate. † No. q̄ ex sola collatione dignitatis patriciatus & consulatus, quis efficitur sui iuris, ut hic in princ. In alijs uerō dignitatibus demum administratione accedente, ut hic in s. nunc autem. uer. dicimus autē in ipsis sedibus, & c. & no. glo. in uer. nam si sancimus. super uer. codicillis. Secundō no. in s. generaliter. † q̄ omnis dignitas quæ liberat a curiali fortuna, liberat a patria potestate. Quæ autē sint dignitates, quæ liberant a curiali fortuna, habes in tex. l. fi. C. de decur. lib. x. † Terriō no. in s. illud. q̄ licet q̄n filius exiuit de patria potestate p emancipationē, filius eius, q̄ remansit in aui potestate, nō redeat in potestate filij emancipati, si auus moriat, nisi quib.

s. j. Hoc non dicitur simpliciter, sed tum demum, si nepos qui cum post patris sui emancipationem, in aui potestate esset, sui iuris effectus sit, tunc mor tuo auo, in patris sui potestatem nō reuincit: d. l. si pater. Neg. hic aliter sentit imperator, tametsi hic Bar. discrimen statuatur, & frustra. l. Con. B.

quib. mo. ius pat. po. fol. s. j. tamē secus, q̄n filius exiuit de patria potestate propter dignitatē quā adipiscit, ut hic, & no. in d. s. j. inst. quib. mo. ius pat. po. fol. & l. si pater filio. ff. de adop. † Vlt. no. tex. ibi, quoniam omne bonū, & c. ad quē tex. facit ext. de priu. c. fi. & ibi no. & xxv. q. j. c. j. & s. ut liber. de ce. in princ. † Et no. quia s. dixi q̄ ex sola collatione dignitatis, ius tribuitur. an hoc sit uerū, tex. in uer. nunc autem. facit p & cōtra. & ad hoc etiam facit l. fin. C. de dec. lib. x. & Inst. quib. mo. ius pat. po. fol. s. filius fa sed q̄ sola electio nō tribuat ius electo, † no. in l. ex eo tempore. ff. de test. mil. alibi no. gl. q̄ sola electio tribuat iurisdicção, sed nō effectus iurisdicçãois. l. priuatorū. C. de iur. om. iud. & de cōd. & dem. l. Publi. in prin. C. de consu. l. fin. lib. xj. & alibi uide q̄ ex sola electione acceptata, ius nō tribuit, nisi ceperit administrare, ut uidebitis s. de adm. s. illud. col. vj. quid dicendum? Putarē sic dicitur, Aut loquimur in maximis dignitatibus, ut patriciatus, & consulatus, & episcopatus, & tūc ex sola electione plene ius tribuit, ut hic in s. j. & s. nā si sancimus. & ibi no. gl. super uer. cod. & s. filius fa. & C. de episc. & cler. auth. sed episcopalis dignitas, & ibi no. gl. super uer. honoratis. & l. fi. in princ. C. de deci. lib. x. & qd̄ no. in d. s. filius. quod intelligit cū acceptance, ut no. in l. fi. C. de consu. lib. xj. Et ita intelligit gl. l. Publi. ff. de cond. & dem. in prin. Ad hoc facit ext. de elec. c. cum inter. in fi. Aut loquimur in alijs dignitatibus minoribus, & tūc dignitates nō habent administrationē annexā, & tūc cōsequat electus ex electione, & acceptance, habuit s. ut ord. præfe. circa princ. & in fi. & habes in d. uer. nā si sancimus. in quanta dicit de illo qui est effectus consularis, q̄ habet sp̄e administradi, ut no. in gl. super uer. consulares. Aut habet administrationē annexā, & tūc electo ex electione & acceptatione ego puto q̄ tribuat ius ipsius dignitatis, & ius administrandi, sed tale ius nō tribuit effectū, nisi cū cōpetit exercitiū ipsius administrationis. quod intelligit, cum administrare posse ceperit. Et ita intelligit d. s. nūc autē. ibi, & insuper singulis, & c. sequit postea, & operibus agnitis, & ita loquitur etiā s. ut ordi. præfe. s. j. & ita intelligit de adm. s. illud quod no. gl. super uer. codicillos, & qd̄ no. in d. s. filius fa. in gl. quæ incip. hoc est speciale. & j. eo. uer. nā si sancimus. super uer. codicillos. & quod no. in d. auth. sed episcopatus. in gl. quæ est super d. uer. honoratis. Prædicta locū habent in electione, quæ nō requirit cōfirmationē superioris. Et ita intelligit qd̄ dixi de episcopo, ut patet in s. palā. j. eo. dicit em, ipsa ordinatione. Si em loquimur in electionibus, quæ requirunt superioris cōfirmationē, tūc quid iuris sit gl. d. l. priuatorū. C. de iur. om. iud. dicit q̄ ex electione, subaudi, & acceptatione, ubi inuitus nō cogeret, quærūt ius, sed nō exercitiū iurisdicçãois. † Itē dicit gl. q̄ ex electione quærūt ius prælature, & administradi, sed nō exercitiū prælature administrationis. Ita no. l. xij. dist. c. quando. & gl. j. de colla. s. ad hæc phibemus alleg. hæc & ibi dicā. Nec ob. prædictis in quātū dixi, q̄ nō cōpetit exercitiū iurisdicçãois, & administradi ante cōfirmationē, quod habuitis s. de defen. ciui. s. & si cadere. ibi, & suscipere, & c. quia intelligit ut dixi ibi. † Et de hoc, an electo ante cōfirmationē liceat re ipsa administrare, uide Inn. c. transmissam. ext. de elec. & c. cū super. ext. de cau. pos. & proprie. & c. pposuisti. ext. de cōce. præben. † An aut princeps ante coronationē & cōfirmationē factā p papā habeat iurisdicçãoē, & exercitiū iurisdicçãois, ut possit priuilegia cōcedere, legitimize, & alia facere, Iac. de Ar. disput. quæ disputationē refert Cy. l. bene a Zenone. C. de quad. præf. dicam in l. fi. in prin. C. de consu. lib. xj.

ADDITIO.

- a** Electio. Fel. c. cum Bertoldus. de iud. post prin. uer. quale aut ius. et quod ad materiā ibi dixi in apost. et p Fel. c. sup. his. de accu. in j. col. uer. et in quātū.
- b** Iurisdicçãoem. Cast. conf. cv. & Old. conf. clxxx. Bar. super Auth.

BENEFICIUM in rescriptis quādo latē, & quādo strictē interpretetur. **ILLVD.** Opp. & uide q̄ in rescriptis, beneficiū debet interpretari strictē, † ut ext. de resc. c. significatē. & c. nō nulli. s. j. & c. significatē. co. tit. Sol. Aut loquimur in beneficijs, & ista sunt largissimē interpretanda, ut hic. Aut in rescriptis, & sunt strictē interpretanda, ubi sunt rescripta stricti iuris, quæ emanāt super delictis, quæ sunt potius restringenda, quā laxanda, d. c. significante. Sed cōtra hæc sol. opp. q̄ beneficiū nō sit plene nec largē interpretādum, ut ext. de resc. c. si gratiosē. lib. vj. Sol. ibi loquitur in beneficio ambrosioso, hic uerō non.

ADDITIO.

- a** Strictē. Fel. c. causam. vij. col. uer. tertia declaratio. de rescrip. & quod ibi dixi in apost.
 - 1** Sacerdotium ut liberet quem a patria potestate, quale esse debeat.
- P**ALAM. Opp. l. sacrosanct. C. de episc. & cler. Sol. illa corrigi per istū s. & idē sup illa posita est auth. sed episcopi dignitas. hinc sumpta. † Quæro an aliud sacerdotiū liberet quē a patria pote. Doct. d. auth. sed episcopalis. tenent q̄ uer. potestate. C. non, * cuius cont. determinat gl. ext. de gra. de episc. & cler. & qualita. c. indecorum. ric. l. Con. B.

ADDITIO.

- a** Sacerdotium. Dy. in re. decet. Pan. c. constitutus. nu. iij. ext. de resti. in integ. & plenius c. cū uoluntate. nu. viij. uer. speciale. & est in episcopatu, ext. de senten. excomm. et dixi post Bal. l. sacrosanctæ. nu. j. uer. episcopalis autem dignitas. C. de episc. & cler.

De iudicibus. Tit. X.

- 1** Imperitus causarum, non potest esse index delegatus.
- 2** Index delegatus an habeat assessorē, & qualiter. nu. vj.
- 3** Indices non debent omnem causam committere consilio sapientis.
- 4** Imperitiu litterarum possunt esse iudices, etiam delegati. vj.
- 5** Illiteratus index qualiter formet sententiam.

ZENONE. Iudices delegati a principe in ciuitate Ro. debent esse periti, & in negotijs experti, ut causas per se iudicent, & cognoscant. Iudices quoq̄ ordinarij p suos assessores negotia secuti dū l. explicant, & determināt, & eorū occupationē per pre sentia suorū assessorū supplent. Item prædicti iudices debēt sedere mane, meridie, & uespere, & appellationes ab eorum sententijs interpositas suscipere, cognoscentes p eos quibus nostræ leges caularū cognitionē cōmittunt. h. d. † Ex princ. huius cōstit. no. duo. † Primō illiteratus, & imperitus caularū nō potest esse index delegatus. † Secundō no. q̄ iudices delegati nō debent habere assessores, sed ordinarij, qd̄ qualiter sit intelligendum j. declarabo. Tertiō no. ibi, sed si ue reos quarere, & c. ar. cōtra iudices, qui quilibet quaestio nem cōmittunt consilio sapientis, de qua q. dicit ut no. Iac. de Ar. l. ille aut ille. s. cū in uerbis. ff. de leg. iij. Et antequā teneamus ad alia, primō duo nota per modū quaestiois. Et primō quæro, † an imperitiu litterarum possint esse iudices? Gl. hic super uer. habere, dicit q̄ illiterati possint esse ordinarij iudices. † Et ratio, quia habet assessores, ut patet in uer. & nostris administratoribus. Si uerō loquimur in delegatis, tunc aut illiteratus est delegatus a principe sciente, & potest esse iudex, quia uidet cū eo dispensare, l. quidā cōsulebant, in fin. ff. de re iud. Aut est delegatus a principe ignoranter, uel etiā ab alio, tūc nō tenet delegatio, ut hic, in uer. non igit. Non ob. l. certi iuris. C. de iud. quia licet ibi loquat de milite, nō tamen est illiteratus, uel est ibi speciale inter milites ut illiteratus, & imperitus miles, inter eas possit iudicare, sed inter alios secus, ut hic. Vltimō dicit gl. super d. uer. habere, q̄ ibi licet sit illiteratus, tamē habet experimētū caularū, & naturalē descriptionē, & hæc opinionē tenet Spec. ti. de iud. de leg. s. excipi potest. uer. itē q̄ illiteratus. Ista em opinio nem tenet gl. c. fuscitas. ext. de rescrip. circa qd̄ uide gl. in d. l. certi iuris. & l. fi. C. de sen. ex breui. reci. & tangit per gl. in c. fin. de reg. iur. lib. sexto. & doc. l. certi iuris. & d. l. fi. tenet q̄ illite ratur

ratu potest esse iudex, siue sit expertus causarum, siue nō, & siue sit ordinarius, siue delegatus, & hoc puto uerū, cū non uideat ratio diuersitatis inter ordinariū, & delegatū, ut dicā j. prox. q. ad hunc tex. s. nos igit. potest respōderi, q̄a hic loquitur in duodecim iudicibus delegatis in urbe Romana, q̄ ppter eorū industriā eligunt, & ideo debēt esse literati, & in negotijs experti, ut no. gl. super uer. nostris. t. Qualiter autē illiterati forment sententiā, cū opus sit eā in rescriptis ferri, dicitur no. per gl. d. l. si. C. de sen. ex breui. recit. & ibi per doc. & l. certi iuris. s. alle. t. Secūdo quāro an iudex delegatus possit habere assessores? hic uidet̄ tex. q̄ ordinarius tantū possit assessores habere, nō delegatus, ut hic, in uer. nos igit. & in uer. nostris. Et istud tenet lac. de Aret. per hūc tex. ut Cy. refert in d. l. certi. Sed in cont. uidet ueritas q̄ iudex delegatus possit habere assessores. s. ut defunc. seu funera, & c. s. illud. & s. alios aū. col. v. Nā ob. hic tex. q̄a loquitur specialiter in xij. iudicibus delegatis in urbe Romana, qui ppter eorū industriā eliguntur, ut s. dixi. & isti nō debēt habere assessores, ut hic, alij uerō sic, ut in cōtrarijs. & istā opi. tenent doc. in auth. ad hāc. C. de iud. sumpta ex illo q̄. illud. & no. C. de epif. & cler. auth. causa quā sit cū monacho. & hoc puto uerū, & q̄ possint habere assessores delegati, habetis casum expressum in c. statutu. s. assessores aū. de rescr. l. vj. Per hoc puto t. q̄ sicut iudices ordinarij possunt esse illiterati, ita iudices delegati, cū uterq̄ possit assessores habere, & p̄ cōsequēs nō est ratio diuersitatis inter ordinariū & delegatū. Nec ob. prādictus tex. j. eo. s. si quis aūt ubi uidet uelle, q̄ ibi duodecim iudices delegati possint habere assessores, q̄a respon. ut ibi dicā. Venio ergo ad s. si quis

- ADDITION.
- 1 Pedanei iudices, qui sint, & quā dicantur.
 - 2 Delegati a principe in urbe Romana, uel Constantinopolitana possunt habere assessores, & non iij.

SI QVIS AVTEM. Quāro de intellectu huius s. dicunt quidā q̄ cū s. in s. ueris igit. hucusq̄ sit dictū de maioribus iudicibus, q̄ sunt quatuor, & de minoribus iudicibus q̄ sunt octo. Imperator dicit q̄ si dicti maiores iudices uolūt, possunt causas delegare alicui ex illis octo iudicibus, nō alijs. Dicit gl. t. q̄ eos octo iudices minores uocat pedaneos officio, & dignitate. Credo q̄ uelit dicere, q̄ sunt pedanei officio, & dignitate, & sunt pedanei ratione officij parui, & ratione parua dignitatis, quā nullo modo habent magnā, sed habēt modicā. Alij uerō, scilicet decē iudices, scilicet maiores iudices erāt pedanei officio, ratione parui officij, q̄d habebāt, sed nō erāt pedanei ratione dignitatis, q̄a illā magnā habebant. t. Et fm istā lect. habes hic casum q̄ etiā isti iudices, qui delegant a principe in ciuitate Romana, uel Cōstātinopolitana, possint habere assessores, ut patet in exceptionibus, quas ponit tex. ibi, cōsiliarijs suis, & c. Et sic patet q̄ isti iudices habeant cōsiliarios, q̄ cōsiliarij appellant assessores, d. s. alios. no. s. ut defun. seu funera eorū, & c. p̄batur uer. & nostris administratoribus, & c. s. eo. Et p̄ ista opin. facit s. prox. s. uer. inter hos ubi patet q̄ unus ex istis iudicibus habet cōsiliariū assessorē. Alij dicūt q̄ hic uocat iudicē magistratū, & sic hic loquitur de iudice ordinario. Et istā opin. uidetur tenere gl. super uer. iudiciū. ibi, in nouellis, & c. & sup uer. particulares. in fi. gl. & fm istā lect. iste s. nō est cōtra id quod dixi s. prox. fm doc. Nō ob. tex. q̄ dicit, nisi cōsiliarijs, & c. q̄ cū loquitur de iudicibus ordinarijs, non est dubiū, q̄ possunt assessores habere, ut s. uer. & nostris administratoribus, & c. Gl. tamē super uer. iudiciū. in fi. dicit hūc s. esse coartandum tantū ad magistratus populi Ro. & ad iudices cōstitutos a principe, delegatos in ciuitate Romana, ut isti uolentes delegare, delegent, ut hic dicit Et sic in eo quod dicit de iudice a principe cōstituto in ciuitate Ro. iste s. esset cōtra opi. doc. de qua s. dixi. t. Quādo dicemus? putarē posse sustineri, q̄ etiam isti iudices delegati a principe in ciuitate Ro. possint habere assessores, seu cōsiliarios. Non ob. s. j. s. eo. qui uidetur uelle cont. quia possit dicere q̄ ille tex. hoc nō p̄bat, sed dicit q̄ isti iudices delegati a principe in ciuitate Ro. nō debēt

esse illiterati, & nō habentes causarū experientias, sed debēt esse periti & literati, quia aliās esset dedecus Reip. Ro. si tales persona de libus cognoscerent, quos oportet ab alijs dicere, quid iudicare debeant. nō aut negat, q̄ si sit delegatio personis literatis, & experitis in causis, q̄ illi nō possint suos assessores habere, & hoc apparet in uer. inter hos Marcellū s. prox. ubi expresse dicit, q̄ Marcellus, qui est unus de duodecim iudicibus delegatis in ciuitate Ro. ut cōsiliario, & sic fm hoc omnis delegatus in quocunq̄ loco possit indifferēter habere suos assessores, & hoc sit dictū salua meliori declaratione. Quāro & op. ad uer. nisi cōsiliarijs. Et uidet q̄ tūc examinatio nō possit cōmitti cōsiliarijs. s. ut defunc. seu fune. s. illud. Sol. put iste s. intelligit de magistratibus ordinarijs tantū, tūc ipsum intelligimus fm illū. Ut uerō de intelligimus in iudicibus delegatis a principe in urbe Ro. tūc gl. super uer. particulares, soluit altero de quatuor modis. Tenet scūdā, uel tertiā sol. & fm istā lec. prout loquitur in delegato, habes hic q̄ etiā isti delegati a principe in ciuitate Ro. possunt habere assessores, & facit p̄ opin. quā dixi s. prox. Vt pro isto s. si quis aūt. uidet gl. c. super quāstionum. ext. de off. deleg. in gl. super uer. nisi causa. in princ.

- 1 Iudex matutino, meridie, & uespere, sedere debet.
- 2 Iudex de uoluntate partium iudicari potest de nocte, alijs non.
- 3 Verbum continet, in teste qualiter intelligatur.
- 4 Dilectio, mox, qualiter intelligatur.

SEDEBUNT. No. ex isto s. quibus horis iudex sedere debeat. t. Opp. & uidet q̄ iudex non possit sedere horis uespertinis, nec iudicare, quia in cōueniens est magistratus populi Romani, tali hora in publico cōparere, l. i. s. & quia magistratus. ff. de orig. iur. gl. super uer. mox. soluit duobus modis. Prima sol. tenet in l. cō. sed ad ij. aduerte, q̄a ista uidet̄ omnino falsa, ut exponat, uespere, id est, ad uesperas, quia fm hoc sequeret̄ q̄ etiā uerb. matutino. sic intelligeret, & sic sequeret̄ q̄ de nocte deberet sedere. Ista em̄ tria uerba matutino, meridie, & uespere, ponunt copulari uē, debēt ergo exponi, ut denotēt horas, in quibus iudices debēt sedere, & sic praedēs opinio uidet uerior, uel solue ut no. gl. c. cōsultat. ext. de off. deleg. super uer. gratiā. in fi. gl. t. Que rit gl. sup uer. matutino, an iudex possit iudicare de nocte Gl. dicit q̄ de nocte pōt iudicare de uoluntate, sed de die de necessitate. sed gl. l. more, hic alleg. dicit in dist. in c. sententiā debere fieri de die. De qua q̄ dicitur no. gl. d. c. cōsultat. super uer. tenebras, & illā sententiā approbant Hostien. & lo. Anliet Inn. uideat̄ eā impugnare, & de hac q̄ tangit per doc. l. nō minore. C. de transac. t. Vterius hūc s. cū dicit, cōtinuē. lac. de Belui. inducit in arg. p̄ tēte dicente, uidi talē cōtinuē pōt sedere, q̄ istud non sit intelligendū cōtinuē, ita q̄ omni pūcto tēporis uideat̄ pōt sedere. Dy. l. j. ff. sol. mat. & de cond. & dem. l. si quis ita legauerit & ff. de ad. l. edic. l. si quid uēditor. in fi. princ. Et pro hoc uide expositionē quā facit gl. sup uer. alsidu. xxxvij. dist. inc. de quibusdā. t. Vltimō, quia hic dicit, mox, & meridie, qualiter ponat istud uerb. mox, primō uidet gl. in l. fructus. ff. sol. mat. & ff. de uerb. ob. l. j. s. qui p̄sensens & Spec. de disp. & alleg. s. post hoc uer. item mox. de inuest. nup. s. j. & de hac dist. uide gl. xx. q. ij. in qualibet. & ext. de elec. c. quia propter. super uer. mox.

- ADDITION.
- 1 Consultat. Et ibi. Fer. in fi. pe. col. uer. gl. super uer. tenebras.
 - 2 Fructus. Et ibi Dy. et gl. l. j. pupilli s. idē aū. ff. de neg. gest. et Bal. l. Gallus. s. ille casus, de li. et post. et l. si quis heres de adq. her. et d. s. qui p̄sensens. alle. in tex.

- 1 Forma rescripti per iudicem seruanda est, & ab ea non receditur, sed de partium consensu sic.
- 2 Acta iudicij debent esse in scriptis, non q̄ sit necesse q̄ fiant in scriptis, sed bene in scriptis redigi debent.
- 3 Contumax quando appellet & quis.

AVDIENT. Iudices delegati lites audire debent, fm formā rescripti, & appellari debent suscipere de omnibus, quibuscūq̄ exceptis, ad quas appellationes iniūdas duorū mensium spatū cōcedit. Itē sportulę, & lites sumptus exigi

exigi debent, tātmōdo fm formā a iure traditā, uno quoque iudice ex xij. iudicibus utentē, & si aliquis ex dictis xij. iudicibus remouet, debet a principe in eius locū alius subrogari. Itē cui libet ex dictis iudicibus p̄ suo salario duo aurei in cōtestatione, & duo in sine ab utraq̄ parte debēt praesentari, nisi lites sit modica. hoc dicit usq̄ ad s. oportet. t. No. ex isto s. audient. q̄ est recurrendū ad formā rescripti, ut hic, secūndū unā expositionē gl. super uer. schemate. Ad idē C. q̄n prouo. nō est necesse. l. cū nō ex eo die. & ext. de rescrip. c. cū dilecta. Sed cōt. hoc opp. & uidet q̄ a forma rescripti possit recipi, l. i. s. ff. de l. iudex. & l. de qua re. ff. de iud. Sol. a forma rescripti non pōt per iudicē recedi, ut hic, sed de partū cōsentu, si, ex prorogatione possit, ut ibi. t. Quāro, quid uult dicere tex. ibi, sub schemate aduocacionis? Glo. hic super d. uerbo, schemate, ponit duplicē intellectu. Primō, seruata forma delegatio. Secūdo, scilicet interueniente scriptura. quasi d. q̄ acta iudicialia debēt esse in scriptis. Allegat ext. de appell. c. ut debet. nescio ad quid gl. illū tex. allegat. quia ille tex. hoc nō p̄bat. Sed dicit, q̄ acta iudicialia debent esse in scriptis, nō q̄ sit necesse, q̄ in scriptis fiant, sed debent in scriptis redigi: c. quoniam. ext. de prob. & quod ibi no. super uer. interlocutio a. t. Venio ad uer. appellacionis, & c. in quo no. q̄ uerē cōtumax nō appellat. b. Sed uidet q̄ cōtumax appellat. l. & p̄b edictū. in fi. ff. de iud. Gl. uidet uelle, super uer. perimēdis. q̄ ibi loquat̄ & in ficto cōtumace, qui pōt appellare & concor. q̄ no. l. si. ff. de i. integ. rest. Sed cont. uidet uelle tex. cū glo. C. de iud. l. properandū. s. finautē ex gestis. uer. nullo. cōiūcta gl. super uer. contumaciā. & s. finautē reus. in fi. Sed dicit ubi per doc. in l. ab eo. C. quō & q̄n iud.

- ADDITION.
- 1 Quoniam. Et ibi Fel. ij. col. circa med. & c. sicut. de re iud. in vij. co. post princ. uer. nam uult Ro.
 - 2 Appellat. Fel. c. quod ad cōsultationē. xiiij. col. uer. secundus casus. de re iud. & ibi latē dixi in apofit. & Fel. c. consiliarij. de off. dele. circa me. vj. col. Soc. in suo trac. Fallen. reg. lxxij. Gul. de Cu. l. properandū. s. finautē reus. nu. iij. & Soc. tradit. Fallen. c. iij. & c. in litera, c. & Dec. cōf. xxxij. uol. j. Alex. Lofe.

Tēpus anni, uel biennij quod datur ad prosequendū appellationē, quando incipiat currere super appellatione interposita a delegato.

APPELLATIONES. No. ad uitādū p̄cessum super appellatione interposita a delegato a principe, dant duo mēses, quib⁹ elapsis incipit currere tēpus anni, uel biennij, quod dat ad appellationē exercendā, uel finendā. Sed cont. uidet alia tēpora, l. in offerendis. s. pe. C. de ap. p̄ l. i. in arg. p̄ tēte dicente, uidi talē cōtinuē pōt sedere, q̄ istud non sit intelligendū cōtinuē, ita q̄ omni pūcto tēporis uideat̄ pōt sedere. Dy. l. j. ff. sol. mat. & de cond. & dem. l. si quis ita legauerit & ff. de ad. l. edic. l. si quid uēditor. in fi. princ. Et pro hoc uide expositionē quā facit gl. sup uer. alsidu. xxxvij. dist. inc. de quibusdā. t. Vltimō, quia hic dicit, mox, & meridie, qualiter ponat istud uerb. mox, primō uidet gl. in l. fructus. ff. sol. mat. & ff. de uerb. ob. l. j. s. qui p̄sensens & Spec. de disp. & alleg. s. post hoc uer. item mox. de inuest. nup. s. j. & de hac dist. uide gl. xx. q. ij. in qualibet. & ext. de elec. c. quia propter. super uer. mox.

- 1 Sportularum genus quid sit, & quē dicatur sportula.
- 2 Sportulae quae dantur iudicibus, & executoribus debent esse fisci, contrarium uide j. s. seq. nu. iij.
- 3 Iudex quilibet potest habere duos executores.
- 4 Baiuli duo possunt seruire duobus iudicibus, & non pluribus.
- 5 Baiuli eliguntur, & periculum ad electorem spectat.

NOMINA nunciij remissiuē. **N**VLL O. t. Quāro circa hūc s. quōtuplex est genus sportularū, & quare dicit sportula, & dicitur in gl. sup uer. nullo. & dū gl. dicit, circa textū sunt, & c. Circa hoc uide quod no. in s. tripli. Inst. de act. ubi etiam no. a quō praesentent ista sportula, quā executoribus dant, & uide gl. l. j. de fru. & lit. expen. & Spec. tit. de expēsis. s. si. uer. in summa. t. No. id q̄d gl. dicit, q̄ ista sportula, quā dant iudici, uel executoribus, nō debēt esse ipsius iudicis, uel executorū, sed debēt esse fisci, quia iudices & executores habēt salariū de publico, q̄a hoc uerū, ut dicā j. s. ne aūt. uer. uno quoq̄. t. Exē quo no. q̄ quilibet praedictorū iudicū, pōt habere duos executores, uel massarios. Et no. q̄ duo baiuli possunt seruire duobus iudicibus, & nō pluribus. t. Tertio no. q̄ baiuli eligunt, ibi, dū dicit, super eos electionē, & c. & ibi, ad alios, qui deputant eos, & c. & ibi, scripijs eligunt, & c. debēt eligi boni, aliās periculum ad electorē spectat, ut hic, & j. de col. s. iudeamus. t. Vltimō circa hunc s. no. gl. super uer. causas. quā pōnit quā nomina habet nuncijs. & dicitur in ea.

- 1 Ordinarij non recipiunt sportulas, sed delegati sic, & quando ordinarij sportulas percipere possunt, nu. ij.
- 2 Sportulae quae dantur iudicibus, & executoribus, cuius esse debeant.
- 3 Vterq̄, dictio distributiuā.
- 4 Iudices an licite dona accipiant.
- 5 Doctor, an collectam facere possit.

NE AVTEM. No. quantum quilibet istorū iudicū, id est, delegatorū a principe nomine sportularū debeant percipere. t. Quāro, in iudicibus ordinarijs quāru recipiant nomine sportularū. Itē, quid in alijs delegatis ab alio q̄ a principe, dicit glo. j. hoc nō esse iure cauē, tamē dicit ip̄a idē, q̄d in delegatis a principe. Pro ista opi. gl. q̄ tā alijs delegati, q̄ etiā ordinarij sportulas accipiunt, facit s. de man. princ. s. sit tibi. & q̄d ibi no. & j. ut lit. iur. s. hoc quoque. & s. ut iud. sine quo. suffra. s. uolumus. & quod ibi no. Sed q̄ ordinarij non percipiunt sportulas, tenet gl. j. eo. quā incipit, nūquid. Ibi tenet, q̄ nihil percipere debēt ultra salariū per sua iura. Idē no. s. oportet. de mā d. princ. in gl. super uer. nunquid, sed lac. de Belui. dicit aut loquitur in ordinarijs habentibus salariū de publico, & illi nomine sportularū nihil percipere debēt, & ita loquitur d. gl. quē incipit, sed nūquid. Sed p̄ hoc facit s. scriptū exemplar, & quod ibi no. s. ut iud. sine quo quo suffra. s. uno quoq̄. & q̄d ibi no. s. eo. Aut loquitur in ordinarijs, q̄ salariū de publico non percipiūt, & tunc isti percipiūt sportulas, ut no. in gl. huius s. t. In alijs autē delegatis a principe, licet salariū a publico percipiāt, tamē sportulae debent arg. huius s. in fi. Sed mihi uidet q̄ distinctio, quam ip̄e facit in iudice ordinario, nō sit uera. Nam dico q̄ iudex ordinarius pōt percipere sportulas, licet salariū de publico percipiāt, s. oportet. cōiunctio s. sit tibi. s. de man. prin. Nā s. oportet. dicit q̄ scriptor, uel ordinarius, habet salariū de publico, postea in s. sit tibi, dicit q̄ ordinario nō permittit sportularū nomine percipere, ultra quā in sacra cōstitutione cōtineat. Patet ergo q̄ sportulas, quā cōtinent in sacra cōstitutione, pōt percipere, & p̄ hoc q̄ quilibet iudex possit sportulas accipere, facit d. s. uolumus. ut iud. sine quo quo suffra. & q̄ d. s. sit tibi. loquat̄ in iudice ordinario, no. in gl. quē ita illū tex. intelligit, ext. de uita & honest. clē. c. cūm ab omni. in gl. super uer. expensis. & uide q̄d ibi no. super uer. salariū. & ext. de rescrip. c. statutu. s. infus. li. vj. super uer. uap̄eres. Nō ob. s. oportet. & s. uno quoq̄. quos tex. gl. alleg. p̄ se, q̄a dico q̄ debēt abstinere ab omni lucro, scilicet, alio q̄ a lucro sportularū, nā illud debēt habere, d. s. sit tibi. Nō ob. s. uolumus. q̄a ille s. facit cōtra gl. magnā, quā est s. in s. nullo. nā ille p̄mittit accipere sportulas, licet loquat̄ delegatis. t. De ordinarijs autē nihil disponit. Et p̄ hoc puto, d. gl. in fi. quā uerari q̄ huiusmodi sportulae quā dantur iudicibus, debēt seruari fisco, q̄d male dicit, q̄a iudices debēt habere illas, p̄ se ultra salariū q̄d habēt de publico, siue loquamur in delegato a principe, ut hoc s. in fi. quātū, & c. siue in ordinario, uel alijs delegatis, ut dixi. Et idē dico de spor. quā dant executoribus.

4 eadē ratiōe, de quo no. Spec. ti. de salarijs. §. j. ¶ Quartit gl. super uer. ab utraq. an qualibet pars debeat duos aureos in cōtestatiōe litis dare: Et ponit opin. tamē dicit q̄ uerior opi. est q̄ qualibet pars dicitur prestare duos aureos, qd̄ apparet ex ui dicitōis, utraq. que dicitō innuit, q̄ quilibet pars debet duos aureos iudici causari. Et ita dicit gl. p̄dicta. ¶ Ex qua no. q̄ dicitō utraq. est distributiua, & distribuit rem cui libet insolidū, & requirit cōcursum omnium, de quib⁹ loquit, sicut dicimus in dictione quilibet, de qua habes in l. si p̄lari⁹. de leg. ij. in prin. l. si duas. ff. de excus. tut. §. grāmatici. sup. uer. utraq. & licet utraq. sit distributiua, & attribuat rē cui libet insolidū, tamē est collectiua, q̄ nō uerificat in uno ex p̄pria significatiōe uocabuli, sed requirit cōcursum illorū, de quib⁹ loquit, licet sit aliquid quādoq̄, qd̄ p̄bat in l. cū qdā. C. de impu. & alijs subit. & l. heredes mei. §. cū ita. ff. ad Treb. p̄ hoc qd̄ requirit cōcursum omnium de quib⁹ loquit, facit Inst. de uer. ob. §. utrū. & sed hęc solēnia. & C. de iud. l. p̄p̄rādū. §. si nāuit utraq. & l. j. in prin. ff. de uer. ob. Quidōq̄ dicitō, utraq. ponit p̄ dicitōe, alternatiua, ut l. rescriptū. §. si p̄a. & ibi no. ff. de pac. C. de bo. qua. l. si. §. ipsum aut. ff. de li. & posth. l. si ita scriptū. & tunc de eius dicitōis natura est, q̄ uerificat in uno tāiū, & idē de dicitōe uer. & alter uer. l. si ex toto. §. j. de le. j. ff. de ferijs. l. j. in fi. & l. uter ex fratrib⁹. ff. de cōd. in st. & l. Titus & Seius. ff. de her. inst. & l. p̄p̄rādū. §. siue aut alteruter. C. de iud. q̄ qualibet pars debeat soluere duos aureos in cōtesta. litis, & duos in si. apparet ex isto t̄. i. b. i. & c. & sic patet q̄ iudex habet octo aureos, & sit idē dicere, quāternis aureos, sicut dicim⁹ in dicitōe, dena, qd̄ idē est dicere x. & x. ut l. si q̄s ex testamento. ff. de leg. j. & no. gl. stipulatio ista. §. eū. ff. de uer. ob. & l. si. ff. de ann. leg. Qualiter autē ista dicitōes, bina, terna, quaterna, & similes accipiant, ubi tractam⁹ de penis impositis, Cy. j. de litig. §. ad exclu. sup. uer. ¶ Decimā. l. q̄ textrini. C. de murilegulis. l. xj. ubi gl. ponit. ¶ Vltima gl. inducit hunc tex. in ar. p̄ donis, ne illicitē accipiant. De quo in l. j. §. quādā. ff. de uer. & extraor. cog. & j. q̄. i. §. uedē tes. & xxxvij. dist. in. de quibusdā. ubi de hoc plenē no. ¶ An doctor possit facere collectā, uide plenē in c. q̄a nōnullis. ex. (de magist.

ADDITIO.

¶ Duas. Et ibi. Bal. ij. col. l. ancilla. iij. no. C. de fur. & lmo. d. l. rescriptū. §. si p̄a. alleg. in tex. ¶ Similes. Ge. Tho. conf. c. lxxj. uol. v.

- 1 Iudex taxat expensas, & postea defert iudicium iuramentum.
- 2 Iudex quando possit esse clementior lege.
- 3 Quid addatur legibus antiquis, per hanc const. & nu. v.
- 4 Iudex quando taxat expensas ante iuramentū, et quādo post iuramentum, ubi in iuramento affectiōis, taxat post iuramentum delatum.
- 6 Regula, q̄ uictus uictori condemnatur in expensis, qualiter intelligatur.
- 7 Iuramentum calum. an excuset uictum ab expensis, & ibi quando.
- 8 Iuramentum calum. an excuset ab expensis propter temeritatem.
- 9 Expensae in lite ueniunt multiplici de causa.
- 10 Iuramentum calumniae non excusat ab expensis debitis ex promissione, et quando in his proficit.
- 11 Condemnatio in expensis, an fieri possit, etiam si non sit petitū, ubi quod dicit, sed non tenetur, si non condemnatur.
- 12 Iudex qui in expensis nō condēnauit uictum, an repetat a parte uicta.
- 13 Condemnatio expensarum facta in minori quantitate, quā sit iuramentum, an ualeat.
- 14 Cōdēnatiōe expensarū, & eius taxatione, iudex reuocat, si fuit erratum.
- 15 Iudex condemnat in expensis arbitrio suo, inspecta negotij qualitate, & ita absoluit.

OPORTE T. Iudex regulariter uictū uictori in expensis cōdēnare debet, fm quod iurātū fuerit taxatione p̄missa, nisi p̄pter negotij uarietatem sibi aliter uisum fuerit, omnib⁹ alijs legib⁹ huic legi cōtrarijs infirmatis. h. d. utq̄ ad §. quia uerō. & ex isto §. sumit̄ auth. post iurur. supra l. sancimus. C. de iud. ¶ No. q̄ de expensis ita sacramēto uictoris, taxatione a iudice p̄missa. Secūdo no. ¶ q̄ iudex nō p̄t esse clementior q̄ lex. qd̄ dicit ut in gl. super uer. uideri. ¶ Quaro quid adicit p̄ hūc tex. legib⁹ antiquis: Dicitur quidā duo. Primū est, quia olim licebat iudici taxare post iura-

mētū iā p̄stitū. C. de iud. l. sancimus. hodie uerō nō, ut hic. d. auth. post iurur. Hāc opi. ponit gl. magna hic. & eā tenet in d. auth. tamen. in d. l. sancimus. uidet̄ dicere, q̄ hic §. loquit̄ q̄ ante iuramentū facta fuit taxatio per iudicē, & tūc nō possit postea taxare, secus si post. d. l. sancimus. Certē ista dicitō estio fuit antiquorū gl. quā recitat gl. & eā reprobat in l. uideamus. in fi. ff. de in lit. iur. & l. in ac. eo. tit. ¶ Circa hoc sunt tres opi. sed ueritas est, q̄ quādoq̄ iuramentū p̄stat de ueritate super expensis, tūc nō possunt postea taxari, sed debēt taxari antē, ut hic, & idē in iuramento p̄statōe ratiōe incertitudinis, l. si q̄. C. unde ut, quia cū istud iuramentū sit de ueritate, ista taxatio ueniret cōtra ueritatē. Quādoq̄ p̄stat iuramentū de affectiōe, & tūc p̄t postea taxari, quia iudex p̄t bene restituere in ordīnatā affectiōe iuris, secūdo ueritatē. Circa qd̄ uide qd̄ no. in d. auth. post iurur. & d. l. uideamus. in fi. ¶ Et sic habemus unū nouū ex ista cōstitutione, fm nouū ius, q̄ olim cōdēnabat uictus uictori in expensis. de iud. l. p̄p̄rādū. §. si nāuit. nisi in trib⁹ calib⁹. l. oēs. in fi. C. de epil. & cler. l. qui solidū. §. ff. de leg. ij. Item etiā in tertio casu, q̄ uictus fuit cōuictus, qd̄ dicit ut. p̄p̄rādū. §. si nāuit. ex. de pen. c. calūniā. ¶ Sed aduerte ad hāc opi. quā ponit gl. in eo qd̄ dicit, q̄ d. regula, q̄ uictus uictori debet in expensis cōdēnari, semper sic intelligenda, si iudici uidebit, q̄ debeat cōdēnari uictori in expensis. De quo uide qd̄ nō Inst. de poe. teme. liti. §. hac autē omnia. super uer. & uide qd̄ no. Spec. ti. de expen. §. nūc de expensis. uer. in lumina distingue. Itē dicit gl. q̄ nunquā debet sibi uideri, si q̄ uictus cōdēnet in expensis, q̄ iurat de calūnia, nisi expensae sint petitaē expressē, & istud q̄ q̄ nota de calūnia, nō decet fieri in expensis cōdēnatio. Gl. p̄bat, quia de iure antiquo excipiebāt de iusta ignorantia, d. l. qui solidū. §. etiā. ff. de leg. ij. Et sic unū solū adicit per hunc §. no. Ita dicit hic d. gl. mag. in fi. ¶ Ex quo no. duo. Primū q̄ iuramentū calumniae excusat uictū ab expensis, quā ueniunt p̄ter calumnia p̄sumptā, secus si iurans reperiret in euidenti calumnia, quia tale iuramentū, ab expensis tūc nō excusaret: c. finem litibus. in gl. magna. ext. de dol. & contu. & cler. l. inn. & Spec. ti. de expen. §. nunc de expen. uer. in hoc autē est differentia. De hoc an iuramentū calumniae excuset ab expensis, tangunt doc. auth. generaliter. C. de epil. & cler. in vij. opp. & l. p̄p̄rādū. §. si nāuit. C. de iud. l. j. C. de aduo. diuer. iud. ubi ista allegatur. ¶ An autē iuramentū calumniae excuset ab expensis, quā ueniunt propter temeritatē, dicit ut no. l. eū quē temerē. ff. de iud. & Inst. de poe. teme. lit. §. hac autē omnia. Veniunt em̄ expensae multiplici causa, ut no. Spec. ti. de expen. §. si. uer. ex p̄missis. De quo dicit, ut no. Gl. de Cun. l. ij. §. j. ff. de iurur. & lac. But. l. p̄p̄rādū. §. siue autē. C. de iud. ¶ Secundū no. ex ista gl. q̄ iuramentū calum. non excusat ab expensis debitis ex promissione. l. ij. §. si rem. ff. de leg. ij. & Spec. ti. de expen. §. si ante. & doc. l. sancimus. C. de iud. quod est uerū in illis expensis, quā fiunt postea, q̄ actor tales expensas petijt, secus si ante, quia tunc iuramentum calumniae prodest reo, ut §. dixi. ¶ Quaro, an iudex possit cōdēnare uictum uictori in expensis, etiam si non sit petitū a parter Dy. tenet q̄ sic, per l. adiles. §. itē sciendum. ff. de ad. l. edic. Hoc ponit ipse in l. iij. §. hoc autē iudicium. ff. de dam. infect. tamen non punitur iudex, si cōdēnatiōem omittit, si nō fuit a parte petitum, d. §. hoc autē iudicium. & ibi Dy. & doc. d. l. p̄p̄rādū. §. siue autē. ij. q̄ si enim esset a parte petitum, & in expensis non cōdēnaret, tūc teneretur pariter restituere de suo: d. l. p̄p̄rādū. §. si nāuit. alteruter. ¶ Sed tunc quaro, an iudex poterit repetere a parte quā uicta est, & quā debuit in expensis cōdēnari, & non fuit cōdēnata: Tex. uiderur uelle q̄ sic, l. j. C. de exac. trib. lib. x. & ibi dicam. Quaro hic, dicitur q̄ iudex non potest cōdēnare in minori quantitate, q̄ iuratum sit, taxatione p̄missa. ¶ Sed quaro, an si fecit cōdēnatiōem in minori quantitate, ualeat: Inn. c. ult. ext. quod metus causa. in glo. super uer. taxatōe. in prin. ¶ Sed pone, q̄ iudex uidet post taxationem se errasse, an poterit talem reuocare taxationē: Inn. dicit q̄ sic, etiā post p̄stitū iuramentum, & procederet ad sententiā ex ueritate iuramenti. Nec ob. iste §. quia loquitur ubi

ubi p̄cessit legitima taxatio, quā non reuocat, sed ubi nō est bona taxatio, tūc secus. Inn. d. c. fin. super uer. taxatione. Spec. ti. de expen. §. si. circa prin. & Inn. ex. de proc. c. auditis. ¶ ubi gl. tangit. ¶ Venio ad uer. sitamen. Ex quo no. q̄ in arbitrio iudicis est cōdēnare, uel non cōdēnare, in p̄dicta negotij qualitate, & ubi prospexit neutriū debere cōdēnari in expensis, hoc debet in sententia sua declarare, ut hic, & hunc tex. no. Spec. d. §. si. uer. illud etiā no. circa si. princ. ubi dicit, ergo, &c. & potest esse q̄ neuter debet in expensis cōdēnari, propter negotij uarietatem, ut tex. iste dicit, quia utraq. pars habet iustam causam litigandi, q̄ utraq. pars obtinuit in dimidia eius quod petebat, ut expensae in utrumq. compententur.

ADDITIO.

- 1 Hęc cōstitutio de quo iuramento loquitur.
- 2 Compromissum factum cum iuramento & poena, ualeat.
- 3 Intellectus huius tex. an loquatur in actore & reo.
- 4 Poena compromissi contra non parentem, siue sit actor, siue reus, exigi potest, non autem reus.
- 5 Clausula, rato manente pacto, appositā in compromisso operatur, & ex laudo oritur actio, & poena peti potest.
- 6 Iuramentum, de quo hic, an de iure canonico seruari debet.
- 7 Arbitrari male iudicans, quando faciat litem suam.

QUIA VERO. Arbitrari cū iuraturando a partibus, uel ab arbitrio p̄stito, eligi nō debet, sed cū poena sit. Et arbitrari cū iuramento electi si iniqua sententiā tulerit, si quidē dolo, poena periturij puniet̄ a Deo. Si uerō per imperitiā, nihil ei erit, p̄pter iuramentū. Itē oēs aliaē leges de compromissis loquentes, huic legi nō cōtrariā cōfirmant. ¶ Quaro, de quo iuraturando loquit̄ gl. hic, super uer. iur. De iuramento p̄stito a partibus. Idē si ab arbitro, & tūc p̄ hūc §. corrigi, ne in arbitris. §. j. & l. cū antea. §. altera. C. de arb. Idē tenet gl. in auth. decernimus. hic sumpta. C. de arb. licet doc. dicat cōt. q̄ iurat ab arbitro, & tenet hic t̄. lac. de Belui. q̄ si fuit cōpromissum cū iuramento & poena, q̄ ualeat gl. d. auth. decernimus. & doc. ibi. ¶ Sed quaro, de intellectu huius §. gl. mag. super uer. multa. dicit q̄ hic tex. uidet̄ loqui in actore, ut si nō uult parere sententiā arbitri, soluat poenā contentā in cōpromisso ad actionē suā exercendā corā iudice, ut hic dicitur. Sed quid in reo, si non uult parere sententiā late p̄ actore, an actor consequat̄ poenā & rē: Gl. dicit q̄ sic, quia hęc poena non succedit loco rei, sed loco cōtēptus arbitri. Sed ueritas est, ut dicit lac. But. q̄ nullo modo actor & reus poenā & rē consequant, nisi in uno casu, uidelicet q̄ in lite principali postea corā iudice agitandā obtinebit, & idem dicit hic tex. Ad idē l. si quis rem. in fi. & modō dixi. ff. de arb. Sed gl. loquit̄ in actore non parente sententiā, qui soluit poenā, redijt ad actum suū, & p̄bat hoc tex. nec reus p̄t uti sententiā arbitri pro se, tamen nō amittit iuris sui defensionem in alia causa, & no. in hac gl. super dicto uer. multa. in fi. ibi, hęc eadem econtrā dicas in reo, &c. ¶ Et sic cōtra non parentē sententiā arbitri, siue actor, siue reus p̄t exigi. Sed quæstio principalis suo Marte discurrat corā iudice ordinata, non autē exigat̄ poena & rē contra parentem, ut hoc tex. & d. l. si quis re. in fi. ¶ Præterea, q̄ compromissio est appositā poena, ex sententiā arbitri non orit̄ actio, uel exceptio, sed solū poena peti p̄t, nisi sit dictū expressē, rato manente pacto. l. ij. ff. de arb. & l. cū antea. §. j. in prin. ij. q̄. C. de ar. ¶ Quaro, quid de iure cano. an istud iuramentum sit obseruandū: Doc. formant in auth. decernimus. de quo uide gl. c. ij. ext. de arb. super uer. sacramentum. quæ dicit q̄ est obseruandum, si arbitrium est licitū, licet iuramentum interpōni debeat, si

Bar. super Aub.

quo casu de iure ciuili non ualeat, etiam si bene iudicatur, ut no. d. auth. decer. & d. gl. d. c. ij. no. nō referendo glo. ad tex. decretalis, qui tex. loquitur de arbitratore, secundum gl. sua per uer. ab soluas. quo casu de iure ciuili sine dubio potest iuramentum interuenire. c. Quintauallis. ext. de iurur. & l. si iur. bertus. ff. de oper. lib. ¶ Vltimō hic uidetur tex. ibi, nihil p̄ter iurur. &c. pro ut habes in tex. ei scilicet arbitro. q̄ arbitri malē iudicans nō facit litē suā, quod gl. etiam tangit, q̄ cū iuramento sit compromissum, aliās sic. ¶ I. pe. C. de pa. in fi. per gl. & no. in l. fin. ff. de uar. & ext. cog. ¶ I. pe. C. de pa. ex quā deli. in prin. de reg. iur. c. j. lib. vj. Sed gl. in prin. Inst. de ob. quā ex quā deli. uidetur uelle, quod d. arbiter faciat litē suā, etiam si iurat ad hunc tex. respon. ut ibi, sed p̄cedentom opin. doc. tenent.

ADDITIO.

¶ Sic. Quando uerō faciat litem suam, & an, & quando teneatur, vel, c. p̄a. storalis. §. quia uerō. circa prin. ij. col. de off. deleg.

- 1 Appellare, quibus casibus non liceat.
- 2 Clausula posita in statuto, uel rescripto, q̄ sola talis exceptio opponi possit, an apponi possint alia.

NOSTROS. Omnes iudices regulariter debent appellaciones ab eorū sententijs interpōsitās recipere, excepto p̄fecto pratorio. Item omnes iudices debent in iudicando legem seruare, & appellaciones recipere, poena contra facientibus imminente, & iudex, si dubitauerit, relationem principi facere potest consulendo. hoc dicitur. ¶ Opp. dicitur, solam tuam p̄minentiam, &c. & uidetur q̄ sint multi alij casus, in quibus appellare nō licet, l. j. cū sim. ff. a quib. appel. non lic. & gl. concedit, & dicit q̄ multi sunt alij casus, in quibus appellatio nō recipitur, quos casus habes in gl. mag. hic, & l. a p̄consultibus. C. de app. & Spec. ti. de appel. §. quibus autem. & sic est ar. ¶ Itē tex. in eo quod dicit, prater solam, &c. quod licet statuto, uel principis delegatione, dicatur salua sola tali excep. proponi tamē possunt plures, & legitima excep. de qua quæstione dicit no. gl. & doc. l. ita nobis. C. de adul. l. j. §. j. ff. qd̄ ui aut clam. & ext. de off. deleg. c. ex parte. & gl. xij. q. ij. c. h. excep. Not. tex. ibi, uel si contingat, &c. de quo uidebitis j. in medio litis fa. iul. non fieri. & Doc. l. p̄p̄randum. §. si nāuitem in mea dio. de iud. in l. ij. q.

Ut clerici apud proprios episc. primū con. &c. Tit. XI.

- 1 Iudex quando sine scriptis cognoscat.
- 2 Iudex laicus de quibus criminibus cognoscat contra clericum, & de quibus ecclesiasticus.
- 4 Episcopus an de causa liberali cognoscere possit.
- 5 Iudex quando possit ut suspectus remoueri, & recusari. Suspectio tollitur per parent affectionem.
- 6 Iudex a quo si succedit in locum iudicis ad quē, non cognoscat de illa causa.
- 7 Iudex laicus cognoscat de causis clericorum pecuniarijs, debet intra duos menses illas determinare.
- 8 Iudex secularis de crimine ecclesiastico illato laico, quando & qualiter cognoscat. Crimen ecclesiasticum quod dicatur.
- 9 Constitutio hęc hodie est correctā.
- 10 Laicus trahens clericum ad iudicium seculare, an perdat causam suā ipso iure, uel per sententiā, & quando licitē possit poenitere.
- 11 Clericus quando degradandus ueniat & tradendus iudici seculari.
- 12 Clericus reus quando & quibus casibus coram seculari trahatur.
- 13 Clericus subtrahens rem laico, non potest sub iudice laico conueniri.

RLVRIMAS. Clericus apud propriū episcopi in causis pecuniarijs conueniendus est, qui ex nō scripto, & sine damno causam debet. Sed si causa talis sit, uel alia difficultas quæ episcopum cognoscere impediāt, tunc ciuiles iudices clerici causam decidere debent. Sed si clericus de crimine criminaliter conueniatur, tunc ciuiles iudex causam intra secundū mensis spatium decidere debet. Si uerō de crimine ecclesiastico conueniatur, tunc ad solū episcopū

l. j. p̄cedit

speciat decifio, his obtinentibus in causis futuris, legib' an-
 1 quis huic l. nō obſtaubus, ſed cōfirmand' hoc dicit. † No.
 ex hac conſt. q' qñ epifcopus cognoſcit inter clericos ſuos,
 ſine ſcriptis debet cognoſcere, & iudicare. Et alij caſus, q' ſi
 ne ſcripto cognoſcunt, & iudicant nō. ſ. ut iud. ſine quo quo
 ſuffrag. §. neceſſita. auih. niſi breuitores. C. de ſenten. ex bre-
 uiter. reci. debet etiā tales caſus celeriter expedire, ut hic in uer.
 ſitamē. ibi, breuiter, &c. in §. cōmunis igif. ſ. apud quos o-
 2 portet cauſas, &c. † Tertio no. de quib' omnibus pōt iudex
 laicus cognoſcere cōtra clericū, & de quib' iudex eccleſiaſti-
 3 cus tantū, ut hic, uſq; ad §. ſi tamē. in ſi. † Opp. & uidet q' cau-
 ſa clericorū dēbeant in ſcriptis cognoſci, & iudicari, c. qm.
 eā de prob. Gl. hic, ſuper uer. ex non ſcripto. dicit hūc tex. ef-
 ſe correctum, per illud c. ſed p' huius declaratione, uide gl. ſi.
 quā alleg. l. ſi quis in hoc genus. in ſi. xj q. j. c. ſi quis cū clerico.
 & de reg. iur. c. ſi lib. vj. Quarit gl. ſuper uer. natura. quid
 uult dicere, propter cauſa naturā? Dicit gl. p'uta, quia eſt cau-
 ſa liberalis. Idē no. in auth. clerico. de epif. & cle. ab hinc ſum-
 4 pia † ex qua gl. no. q' epifcopus de cauſa liberali cognoſce-
 re non pōt, ſed quare hoc ſit, & an ſit uerū, dicā, de ſanc. epif.
 §. ſi quis aut litigantium. † Vel dicit gl. quia ſuit illius cauſa
 ad uocatus, uel eſt cognatus agentis, adione iniuriarū. Sed
 iſtud ult. dicitū limita, qñ eſt cognatus accuſatoris, uel eius
 cōſanguineus, ſed qñ eſt cōſanguineus tam actoris q' rei,
 tūc poſſet iudicare, quia par affectio ſuſpicionē remouet. Ita
 no. gl. ext. de ap. p. c. poſt. rē. d. & gl. j. ext. de off. deleg. c. in-
 ter. Vel dicit gl. q' ab eius ſententia de ſeſo ſit appellatum,
 7 de hoc an ſententia epifcopi poſſit appellari, & qñ, habes
 in l. epifcopali. in ſi. & auth. ſi quis litigantiū. C. de epifc. au-
 8 dien. uidebitis §. de ſanc. epifc. §. ſi quis litigantiū. † Quaro,
 qd ſi iudex a quo appellat, ſuccedit in locū iudicis ad quē,
 an poſſit cognoſcere? Dicit q' non, ſed debet illā cauſam alij
 delegare, ut no. in l. eos. in princ. C. de appel. c. querela. ext.
 de elec. in j. gl. quicquid no. per gl. ff. de i. off. teſta. l. ſilius. &
 iſte iudex ſi uellet iſtā cauſam alij delegare, tūc appellanti da-
 tur remediū, illū iudicē recuſandi, ſpec. tit. de appel. §. nunc
 trademus. in ſi. † Quaro, dicit hic, q' iudex laicus cogno-
 ſcens de cauſis pecuniarijs clericorū, debet uelociter cauſas
 decidere. intra qd' tēpus? Gl. uidet uelle, q' intra duos men-
 ſes, ſicut qñ cognoſcit de crimine, ſ. ſi tamen, ita uidet uelle
 8 gl. C. de epifc. & clerici. auth. clericus. † Venio ad uer. ſi uerū.
 Et uidetur uelle q' de crimine eccleſiaſtico, unā cū epifcopo
 poſſit cognoſcere praſes, ut ſ. de mand. princ. §. ſi uerū cāno-
 nicū. Sol. ibi loquit, qñ crimē eccleſiaſticū inferitur laico, hic
 qñ clericū. De quo qñ crimen eccleſiaſticū inferitur laico, qd
 debet cognoſcere, uide quod no. c. cū ſit generale. ext. de foro
 9 compe. & xj. q. j. in ſumma. q' aut ſit crimen eccleſiaſticū,
 gl. ſuper uer. eccleſiaſticū. tangit hic, & d. §. ſi uerū. Can. & gl.
 & doc. d. auth. clericus. & d. c. cū ſit generale. † Sed cōt' o-
 10 tam iſtā conſt. opp. & uidetur q' nec in cauſa ciuili, nec in cri-
 minali poſſit quis aliquē clericum ad ciuile iudicem trahere,
 & ſi quis eum trahit, cauſam perdit. x. coll. de ſtatu. contra
 li. eccl. §. ſtatu. Sol. iſta conſtitutio eſt hodie correpta per illū
 §. & ideo. ex illo §. ſumpta eſt auth. ſtatuimus. C. de epifc. &
 cler. quā corrigat d. auth. clericus. hinc ſumptam. Ad id facit
 quod uidebitis ext. de foro compe. c. nullus iudicium. & c. ſi
 11 quis cōtra clericum. † Sed circa hoc quaro, an hodie tra-
 hens clericum ad ciuile iudicem, perdat cauſam ſuā ipſo iu-
 re, uel per ſententiā, & uſq; ad quantum tempus ſit licitum ac-
 cuſantem poenitere, ut praedictā poenā cūter. Dicit ut no. c. ſi
 diligenti. ext. de foro compe. in gl. ſed nunquid. & xj. q. j. c.
 12 in ſolita. & c. ſi quis. † Nam ibi dicit, q' clericus prius debet
 degtadari, q' tradat puniendus iudici ſeculari, qñ hoc ſit ne-
 rum q' debet degradari & tradi iudici ſeculari, uide ext. de
 iud. c. cū non ab homine. ut j. no. & c. ar. ſi clerici. in ſi. eo. tit.
 13 & c. nouimus. ext. de uer. ſig. † Qui aut ſint caſus, de quibus
 quis poſſit cognoſcere de cauſa contra clericum reum, uide
 de xj. q. j. in ſumma. ideo dixi clericū reū, quia ſi eſſet actor,
 ſine dubio iudex laicus cognoſceret, cūm debeat ſequi ſo-
 13 rū rē, d. c. cūm ſit generale. quia dixi q' in cauſa ciuili, cle-
 ricus nō pōt ad laico cōueniri. Pone q' clericus iuxta xij. c. m.

laico, an poterit ſub iudice laico cōueniri? Gl. eſt Ber. q' non,
 c. clericum nullus xj. q. j. in qua q. cōſultuit Cy. facit tex. & gl.
 l. haeres abſens. in princ. ff. de iud.

ADDITIO.

1 Appellari. Fel. c. P. & C. circa prim. iij. col. de off. deleg.

De conſang. & uterinis fratribus. Tit. XII.

1 Duae rationes uincunt unam, niſi illa ſit fortior duabus.
 2 Parentes ex parte matris & patris quādo ſuperſunt, qualiter ſuccedunt
 nepoti, q' in bonis maternis aut paternis, in paternis paternus.

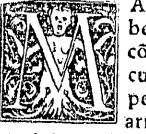
MULTIS. Fratres cōſanguinei & uterini, pra-
 ſerunt ſimul fratrib' cōſanguineis tātū & ue-
 rinis tātū, ſed ſi ſunt ſuperſtites cōſanguinei
 tātū, & fratres uterini tātū, ad ſucceſſionē ſm
 leges antiquas admittunt, in futurū omnib'
 obtinentibus. No. §. plurima. q' † dua rationes
 1 uincunt unā, niſi una illa ſit fortior illis duab'. 1 Idē no. Inſt.
 de adop. §. hodie. in ſi. ff. de i. off. teſta. l. nā & ſi parētib'. No.
 gl. ſup. uer. ultra aut. hac diſtinguentē, & adde no. auth. itaq;
 C. com. de ſuc. Quaro, circa hāc lec. dicit in gl. q' ubi ſunt cō-
 ſanguinei tantū, & uterini tantū, q' in bonis queſitis a patre,
 2 praferunt uterini, l. de emancipatis. C. de leg. har. † Quaro
 qñ parentes ueniunt ad ſucceſſionē filij, & ſunt parentes ex
 parte matris tantū, ut auus maternus, & paternus, ex parte
 patris tantū. Rū in quaſitis ex materna linea, praferunt pa-
 rentes ex parte matris in queſitis ex paterna linea, praferunt
 tur parentes ex parte patris. C. de bo. quā lib. l. quod ſi ſi.
 ſi ſm unā lec. quā eſt muliū no. & doc. ibi dicit hūc caſum
 alibi nō reperiri. Poſſet hic traſare materiam ſucceſſionis
 ab interſi. quā traſat doc. d. auth. itaq;. dic ut ibi p. oēs doc.

ADDITIO.

1 Duabus. Ab. c. ſuggeſſum. in ſi. de iur. pat. Val. l. i. uer. ſed contra. per il. um
 tex. C. de leg. har. & ſpec. tit. de ſeu. §. ij. uer. xvj. querit.

De armis. Tit. XIII.

1 Facere arma & uedere, poſſunt ſolū ad id deputati, & hodie oēs xj.
 2 Priuati non debent habere arma, ſed in locis publicis poni.
 3 Poſtates & reſtores ciuitatum, dicuntur cauſarum patres.
 4 Poſtates ciuitatis pōt iurare de callūnia, in cauſa uniuerſitatis pro ciuitate.
 5 Societas debet habere notarios.
 Chartularij dicuntur tabelliones.
 6 Statutum q' licitē imponat poenam in re & perſona, pro aliquo delicto.
 7 Statuti prohibens arma portare, intelligitur etiā de offendibilibus.
 8 Priuati licitē uendunt, & portant cultellos ad panem incidendum.
 9 Cultellus non cōprehenditur in ſtatuto prohibente arma portare.

MAGNUM. Princeps arma publica fieri iu-
 bet, ſed priuata fieri & uendi, phibet, poena
 cōtrafacientibus atq; uēdētibus imminet;
 cultellos aut minores fieri, & uendi priuatis
 permittit. † No. q' nulli eſt permiſſum facere
 arma, nec uendere, niſi illis qui ſunt deputati.
 1 ſi ad iſtud officiū p' Rep. † Secundū no. q' nulli licitū eſt ha-
 bere arma, ſed debent arma priuatoū in publicis locis po-
 ni, ut hic, & v. q. j. §. hoc aut igif. † Tertio no. in uer. hoc aut
 q' poſtates, & reſtores ciuitatis, & terrarū, dicunt eſſe patres
 cauſarū. j. eo. §. oportet. & uer. deſenſores. §. de man. princ. §.
 2 nō p'mittas. in ſi. ſ. ut iud. ſine quo quo ſuff. §. eos aut. † & tūc
 rex. inducit gl. hic ſuper uer. pattum. ad q' ſufficit poſtates
 3 tib', & reſtores b' terrarū, iurare de callūnia, ext. de teſti. c. p'p'g-
 ſentiū. li. vj. † Quarto no. in uer. hāc igif. q' ſocietas debet ha-
 bere chartularios, l. notarios Nam gl. hic ſuper uer. chartu-
 4 larium. dicit q' chartularij appellant tabelliones. de iudi-
 5 cibus autē chartularijs habent in l. rē nō nouā. C. de iud. †
 Quinto no. in uer. oportet. rex. ibi, p'cā, & in pecunijs, &c.
 6 cū gl. quā incipit, hoc eſt, &c. qd' no. p' cōdēnationib', & bō-
 7 nis quā ſūt in re & p'ſona ex ſorma ſtatuti. † Sexto no. uer.
 ut autem. quod appellacione armorum, continent offendib-
 8 ilita, & defendibilia, & ſic ſi ex forma ſtatuti phibitū eſt ar-
 ma ferre, intelligit, tā de armis offendibilib', q' defendibilibus.

1 bus. † Septimū no. q' licitum eſt priuatis operari, & uende-
 re cultellos b' aptos ad incidendum panem, & moderandū
 pennas, & per conſequeſ licitum eſt tales cultellos portare.
 2 † Viterius dicit gl. ſuper uer. minores. q' poſſet colligi ad ſta-
 tutum, qd' ſit de nō portando arma per aliquam ciuitatem,
 q' nō obſtante hac prohibitione facia a ſtatuto, licitum eſt
 portare ad incidendum panes, & ad moderandū pennas,
 ut hic, quod tene menti.

ADDITIO.

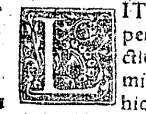
1 Defendibilia. Fel. c. quorundam. j. col. circa med. in uer. in gl. ij. in ſi. de iud.
 2 Cultellos. Armorum enim appell. non uenit cultellus a calamis. Card. cle. j.
 §. proſate. ubi loquitur de cultello coquinae, ext. de ſta. mo. & Alex. in ſi.
 poſt iſtum ff. ad l. lul. de ni. pub.

1 Tabellio delinquēs in officio debet ab illo remoueri, & ad illud non redit.
 2 Arma portare quando liceat.
 3 Armorum appell. quando ueniunt ſiſtes & lapides.
 4 Delinquentes cum armis, nō poſſunt puniri, & de delicto & deportatione
 ne armorum.
 Adde quod conſ. ſeruator per eſſeſſores, & latruncultores, & ſic ſequun-
 tur opi. lac. de Bel.

DENUNCIAMVS. † No. q' tabellio, qui ſemel in
 officio deliquit, debet ab illo remoueri, & ad illud
 officium redire non debet. Idem no. in l. ſi quis ex ar-
 gentarijs. in princ. ff. de eden. & ſ. de nō alien. §. uult enim. qd'
 no. ſ. de tabell. §. ſi. probatur in l. ſi aliqui. de ſucceſſ. & arca.
 lib. x. C. de dig. l. iudices. lib. xij. Inn. c. raterinitatis. in gl. ij. ext.
 2 de har. † Opp. ad primū no. & uidetur q' licitū ſit arma uen-
 dere, & ad uendendū habere, & circa iſta negotiari. l. j. & iſt.
 ff. l. lul. de ui. pub. Sol. De iure antiquo nō erat licitū arma ha-
 bere, niſi uenādi cauſa, & nauigatiōis, & ſimil. & cauſa nego-
 tiandi circa ea, ut in cont. hodie eſt phibitū omnib' arma ha-
 bere, ut hic. Quaro, an licitū ſit arma portare, dicā in l. j. C. ut
 3 armorū uſus. ubi de hoc no. gl. lib. xj. † Quaro, hic dicitur q'
 eſt permiſſum portare gladios aptos, &c. quid in ſuſtibus
 4 & lapidibus? glo. tenet q' ſic. C. de fabric. in rub. † Vlt. no. ex
 tex. in uer. hoc em factū. quod praedicit uer. oportet. Nam hūc
 tex. inducit Iac. de Bel. in arg. ad ſtatutū, qd' prohibet delicta
 cōmitti, & arma portare, q' cōmittentes delictū cum armis,
 una poena priuantur tantū. Ratio eſt, quia illa portatio ar-
 morum, quā tunc ſuit, facta ad ſilius delicti cōmittendū, er-
 go de illo debito tantū debet puniri. l. illud. in ſi. ff. ad l. Au-
 quil. & quod no. gl. de inſultu, & percuff. ſecuta, l. qui de cri-
 mine. C. de accu.

De depoſ. & denun. inquilinorū, &c. Tit. XIII.

1 Depoſitio non poteſt interdici, ne depoſitum reſtituatur.
 2 L. ſi. C. depoſ. per hanc conſt. corrigitur.
 3 Commodatum ne reſtituatur, interdici poteſt.

ITEM NUPER. Nulli licitū eſt depoſitū aut
 petiū pretiū, uel penſionē retinere, uel interdici-
 ſionē alicui facere, poena cōtrafacientibus im-
 minente, deſenſio nis etiā petiōne. Op. dicitur
 hic q' depoſitario nō poſſet fieri interdicio,
 1 ne reſtituat. cont. l. off. ff. de rei uen. & l. bona fides ff. depo. Se-
 cundū op. ad §. ſed neq;. & uidet q' ſi fiat interdicio depoſi-
 2 tario, q' rem nō reſtituat, q' pōt depoſitarius petere a depoſi-
 nente, ut idonee ſibi caueat, & cū fidei uſſore. l. ſi. C. depo. †
 Sol. Illa lex per hunc §. corrigi. & ideo ſuper illa l. poſita eſt
 d. auth. ſed iam hic ſumpta. Quaro, quid uult dicere, neq; a-
 3 liq; Gl. dicit, q' uult dicere, q' nulla deſenſio eſt rata, id eſt,
 grata, niſi cū fidei uſſi. & locū habet in plurib'. ſtipulationib'.
 4 ideo Imp. malē allegat ad uerba depoſitarij. Sed certe nō cre-
 do q' Imp. habuit hic reſpectū ad ſtipulationē pratorij, ſed
 uoluit q' cū depoſitarius, nō eſſet deſenſio rata, id eſt, uſilis &
 grata, niſi daret fidei uſſor, & inueniret fidei uſſorē ſi diſſicil-
 5 le, ideo ſublata eſt depoſitatio talis petiō deſenſionis, quā
 olim habebat, per l. pe. in ſi. C. depoſ. † Vlt. querit gl. an cōm-
 modatū habeat iſtud priuilegiū? Et glo. ſuper uer. data. in ſi.
 dicit, q' quidā dicunt q' ſic. Putatē con. cūm iſte tit. in uer.

bus caſibus loquatur, ut interdicio ſit probata, & cōmmo-
 datum & compenſatio, ſed depoſitum non*. Non penſio
 .l. ſi. C. de compenſ. Inſt. de act. §. in bo. fi. Bartol. hāc ſibi
 mult. quod de po
 ſitum non compenſatur, commodatum utiq;. I. Conc. B.

COLLATIO SEPTIMA

Quibus modis naturales eff. fui. Tit. I.

Quarit gl. circa rub. quā differentia eſt inter hunc tit. & lti.
 quibus modis nat. eff. leg. Dic ut in gloſſ. Sed aduerſe ad id
 quod dicit gloſſ. q' ibi loquitur de his qui faciunt legit-
 mos ſucceſſores, licet nō in poteſtate, quia certē hoc eſt fal-
 ſum, quia imō legitimum, de quibus loquit ille t. e. efficiunt
 de patria poteſtate, d. tit. §. licet igitur. Dicitur plene in princ.
 illius tit. & iſtud dicitur eſſe contra rub. illius tit. quibus in o-
 dis nat. eff. legi. & ſui, id eſt, in poteſtate, ut Inſtit. de haere d.
 quali. & diſ. §. iui.

1 Pater p' oblationē curiae filium naturalem ex libera legitimat, ſobole legis
 tima exiſtente, ſecus ſi ex ancilla.
 2 Filius naturalis, q' ſe offert curiae, legitimat, ſi nō habet fratres legitimos.
 3 Legitimat per oblationem curiae efficitur in patria poteſtate.
 4 Ciuitas aſſumitur ad differentiam ulla, & uici.
 5 Vrbs & ciuitas eſt idem.
 6 Ville et caſtra ciuitatis ſicut collectā cū ciuitate, et ius ciuitatis ſequuntur.
 7 Oblatio filij naturalis, de qua hic poteſt fieri in quacūq; ciuitate habena-
 te archiepiſcopum.

NATURALIUM. Imp. Inſt. ſuum ex or-
 dium faciens naturalitatis, ſeruitutis & li-
 bertatis ius oſtendit, & quemadmodum
 legitimationes ſunt per oblationē curiae,
 & de ſucceſſione eorū actiue & paſiue, &
 formā trahit adducēdo alij modū legitima-
 mandi, per haereditis inſtitutionē, in hono-
 rem curiae factā & reſtitutionē principis. Tertio de eorū ſuca-
 ceſſione actiue & paſiue, quo ad agnatos & cognatos pa-
 tris, uide ſucceſſionē eorū paſiue tantū. ut de modū legitima-
 1 mandi per haereditis inſtitutionē, & principis reſcriptū. Se-
 cunda in §. ſi quis igitur. Tertia, in §. & quoniam. Quarta in §.
 filium uerū. Quinta, in uer. ſciendum. Sexta in §. ſi quis aut
 legitimos. In tex. ibi, liberos. eundē ſerē tex. habes. C. de na.
 2 lib. l. cōiun. circa prin. † Nam §. ſi quis igitur. dicit q' pater lē-
 gitimat filium naturalem, per oblationē curiae, ſiue ſibi exiſtat
 ſoboles legitima, ſiue nō, ut hic, & §. ſi quis igitur. C. de na. l. i.
 cōiun. quod eſt uerū, qñ iſte filius, qui legitimat, eſt, eſt na-
 tius de libera muliere, ſecus ſi filius legitimus ſit natus de
 ancilla, quia tūc pater ita demū ipſum legitimat per oblatiō-
 3 nē curiae, ſi ſibi patri ſoboles legitima nō ſuperſit, j. eo. §. pri-
 mus itaq; modus, quod tenet gl. l. i. ij. C. eo. † Secundū no. q'
 ipſemet filius offerendū ſe curiae legitimat, ſiue ita demū ſi
 non habet fratres legitimos & naturales, & hoc §. uer. ſiue ca-
 4 tiā mortuo. & quod no. per ſemetipſum. & in §. ſi quis igitur.
 uer. ſi uerū ipſe. j. eo. & uer. iſte modus. In ſi. Et eſt ratio dicitur
 ſtatū inter ipſum offerentē filium curiae, & filium naturalem
 ſe offerentē, quam ponit gl. ſuper uer. extitit. quē tūc in con-
 5 ti. & iſte legitimat per oblationē, efficit in pa. pote. ut in ſi.
 de non §. ſi. in ſi. de har. quā ab interſi. §. j. Tertio no. §. ſi quis
 igitur ex quolibet tex. ibi, ſi uerū, & c. nec ciuis, & c. † q' ciuis
 eſt ille, qui naſcitur in ciuitate, nō ciuis qui naſcitur in uilla
 la, nam ortus in uilla dicitur ruſticus, uel in
 uico, & iſte talis, in uilla ortus, dicit ruſticus, * Ruſticus. In d.
 ſeu ruſticus, * C. ne ruſt. ad u. obſe. de uo. l.
 6 j. l. xj. ſi. ſi. ſi. C. de teſt. † Quarto ſim-
 lac. de Bel. no. hic q' ciuitas aſſumit ad diſſe-
 7 rentiā uille & uici. ſic C. eo. l. ij. uer. q' ſi cui nō
 p'bat & melius in d. l. ij. in princ. cōiun. uer.
 q' ſi cui nō ex urbe. lbi, aſſumit. ubi inſtit. uer.
 8 imō dicit q' pater debet filij tradere curiae
 ciuitatis.

ciuitatis, ex qua est oriundus, postea si non ex urbe confituntur filij, &c. & sic pro eodem ponit ciuitate, & urbem. pro hoc etiã facit singulari. C. de edi. priua. & l. prescriptio. C. de ope. pub. De hoc dicit ubi habes in l. ij. ff. de uer. sig. & c. si ciuitas. de senten. ex com. lib. vj. ¶ Vlt. no. tex. in uer. si uerò. & in uer. hanc esse reg. q. uilla & castra sub ciuitate, debent facere colleam, & sequuntur ius ciuitatis, quod dicitur in gl. super uer. persoluatur. ¶ Quæro in §. si quis igitur. dicitur hic, in quancũq; uoluerit, &c. an possit in alia ciuitate q. Ro. ut in Constantinopol. dicit q. sic, nam in qualibet ciuitate habente archiepiscopum, ut l. ij. C. eo. sic intelligitur in quacũq; uoluerit. metropo. & idem j. cod. uer. aut si quis. ibi, metropol. &c.

ADDITIONO.

- 1 Ciuitatis. Sed nunquid talis legitimatio facta per obligationem curie ciuitatis, habeat effectus quo ad bona dibi sita, quam in ciuitate legitimante, lo. de Ligna. trac. de sententia ex com. penult. char.
- 2 Refutatio hereditatis paternæ facta per filium, fraudulenta presumitur, si filius reperitur bona patris possidere.
- 3 Filij nati ex filia naturali data curie efficiuntur curiales.
- 4 Oblatus curie non solum ipse curialis efficitur, sed etiam eius filij, etiam procreandi.

E T QVONIAM. Ibi, nulla existente differentia. Idẽ in l. iij. in fi. C. eo. No. ex isto §. in uer. si uerò ab initio. ¶ q. si filius refutaui ab initio oblatiõ curie, & postea reperitur bona possidere, præsumit refutatio fraudulenta, & sic filius repudiatur paternæ, & postea bona repudiata possidet, præsumitur talis repudiatio fraudulenta, ut hic patet. An idẽ C. eo. l. ij. §. & quod de subeunda. de quo plene per doc. C. de repud. har. l. ij. quod tene menti propter

- 1 I. qui putat. §. fin. ff. de acq. har. ¶ Secundò no. ex fi. huius §. q. si filia naturalis detur filio curiali, & ex ea procreentur filij, efficiuntur curiales: sic etiam q. si filius naturalis offertur curie per patrẽ. ¶ Nam non solum ipse efficitur curialis, sed etiam eius filij, l. quoniam desideria. & l. iij. in fin. & l. nuper. C. eo. Sed cont. hoc op. l. fin. C. de his qui sponte mu. & c. lib. x. Sol. Distingue ut ibi distinguit in text. aut quis seipsum offert curie, & tunc solum ipse, & nõ filij, efficitur curialis, ut in prin. illius l. & no. j. co. §. si igitur ex qualibet. Aut pater offert filium naturalẽ curiæ, & tunc non solum oblati, sed etiam eorũ filij efficiuntur curiales, non solum filij procreandi, sed etiã procreandi, d. l. si. §. ult. & d. l. quoniam. & l. ij. circa fi.

- 1 Legitimus per obligationem curiæ efficitur legitimus tantum quod ad succedendum patri, non autem alijs.
- 2 Aequalitas in succedendo ab intestato seruatur, ut ille cui succeditur, non possit succedere non succedentibus sibi.
- 3 Nepos succedit patruo in fundo paterno, sicut patruus succedit nepoti.
- 4 Legitimus, an possit fieri per comitem Palatinum in terris ecclesie.
- 5 Legitimus post testamentum, an testamentum rumpat.

F I L I V M. ¶ No. q. filius legitimus per obligationẽ efficitur solum legitimus ipsi patri, & ius succedendi ei cõsequit, non aut ius succedendi ascendentibus, seu descendentibus patris, nec eius agnatis, uel cognatis. Itẽ econtra solum pater iura successione consequitur, non aut eius ascendentes, uel descendentes, nec eius agnati, uel cognati.

- 1 Ad idẽ l. cõmuniũ. in prin. C. eo. & quod no. l. ij. eod. tit. ¶ Et sic no. in successione ab intestato seruari æqualitatẽ, ut ille cui succedit, nõ possit succedere nõ succedentibus sibi. Ad idẽ j. eo. §. si quis igitur habet. uer. in quib. facit C. de legi. har. l. lex duodecim tab. ¶ Hic tex. inducit in ar. lac. de Bel. ad feudũ, q. sicut patruus succedit nepoti in feudũ, ut x. col. Imp. Loth. in fi. de suc. fra. uel gra. succ. in feu. c. j. sic econtra, nepos succedit patruo in feu. ar. huius §. facit l. si ab eo. C. de le. har. & ad d. l. cõmuniũ. circa prin. & hæc q. dicit ipse fuisse in regno, de comitatu de Aquino. Op. & uidet q. isti legitimati succedat agnatis, & cognatis patris & econuerso, sicut si essent legitimẽ nati, j. eo. §. reliqui. & §. si quis igitur dotalia. Sol. Ibi loquitur de legitimatis per matrimonium, hic de legitimatis per obligationẽ curiæ. Vlt. lac. de Bel. ponit unã q. quã disputauit in ciuitate ista, ¶ quã talis est, pater habens filium natu-

ralem, instituit sibi Titium heredẽ, & eum rogauit, ut hereditate pauperibus restitueret, postea condito testamento legit dictum filium suum naturalem legitimari in terris ecclesie, per Comitẽ habentẽ auctoritatẽ a principe. Et primò quæro, an legitimatio facta ab ipso ualeat, cum sit facta in terris ecclesie. Secundo quæro, an testamentũ rumpatur, filio naturali legitimo post factum testamentũ: & in utraq; q. tenet, q. sic, ut hic per eum.

Cognati mei dicuntur de genere meo.

E R G O. Quæro, in uer. si uerò filius, quomodo est q. filius datus curiæ & effectus legitimus per dationem curiæ, modò habet filios curiales, cum dixi §. prox. §. quod eo ipso q. filius naturalis est datus curiæ, filij sui procreati efficiuntur curiales. Dic ut patet per tex. l. cõm unũ. C. eo. No. in uer. præter q. sit. q. tex. declarat huc §. ult. in uer. si quis aut. No. ibi, uel ex genere, ¶ q. de genere meo dicuntur cognati mei, ut probatur hic. Nam iste filius naturalis legitimatus non habet agnatũ, nisi patrẽ, ut §. filij. habetũ cognatõs ex parte matris, Inst. de succ. cog. §. uulgo. & Inst. ad Tert. §. nõ uisimẽ. & in hic dicit ex genere, & c. & de istis uerbis habuistis tex. & glo. sic exponentes. §. de man. prin. §. oportet aut. ibi, generi & legitimi natura. quod habuistis §. de inces. nup. §. sancimus. & l. j. ff. de iu. imm.

- 1 Filius ex concubina legitimitur per subsequens matrimonium, & succedit agnatis & cognatis patris.
- 2 Legitimus per rescriptum succedit agnatis patris.
- 3 Legitimus in testamento patris, an succedat agnatis & cognatis.
- 4 Legitimatio an trahatur retro. xij.
- 5 Pater legitimat filios naturales per matrimonium, etiam si habeat filios legitimos.
- 6 Pater non legitimat filios naturales per principis rescriptum.
- 7 Pater per obligationem curiæ legitimat filios naturales etiam si habeat filios legitimos.
- 8 Legitimus per subsequens matrimonium, etiam quo ad ordines est legitimus, & quo ad omnia.
- 9 Legitimus per principẽ, nõ dicitur legitimus quo ad ordines, & omnia.
- 10 Legitimus per pontificem, an sit legitimus quo ad actus seculares, & successionem.
- 11 Instrumenta dotalia de iure non requirunt, ut filij legitimentur per subsequens matrimonium.
- 12 Naturalis legitimatus per subsequens matrimonium contractum post natiuitatem legitimi, habet ius primogenituræ.

T R I B V S. Nuptijs cũ concubina contractis, confectis instrumentis, ¶ primò natu legitimi efficiuntur, siue postea alij liberi nascantur, & uiuãt, siue decesserint, siue nulli nati fuerint, imò prius etiã cõcepti, & post dotalia instrumenta nati, legitimati efficiunt, liberis legitimis extantibus matrimonij, succedunt illius personis, quibus succedunt illi qui re uera fuerunt ab initio legitimi, sic etiã succedunt cognatis & agnatis patris, & econtra, ut hic. Ad idẽ §. de ince. nup. §. dubitatu. & l. cum quis. C. de na. lib. §. j. §. qui si. sint legi. c. tanta. secus in his qui sunt legitimi per obligationẽ curiæ. §. e. §. filium. C. de na. l. i. cõm. in prin. & l. ij. e. tit. ¶ Legitimatio uerò per rescriptũ principis est idẽ, qd legitimatio per matrimonium, j. e. §. adoptiõs. ibi, nam sicut in ceteris ab initio, & c. Pro hoc facit iste text. in uer. reliqui, de quo no. Spec. tit. de suc. ab intest. §. j. uer. quid de legitimatis. ¶ Quid aut iuris sit de legitimatis in testõ paterno, an succedant agnatis & cognatis patris, dicã j. ut li. ma. & auar. §. ad hoc. col. viij. Prædicta dist. uidet intelligi, fm no. gl. hac parte. unũ cog. quã indistincte dicit filium naturalem non succedere agnatis patris. ¶ Sed nõ no. q. hic uidet tex. q. legitimatio nõ trahit retro. ¶ Dicit enim q. legitimi habent illas successiones, quas habent qui ab initio sunt legitimi. Et sic uidetur, q. isti legitimati nõ sint legitimi ab initio. Ad idẽ §. §. & quoniam. in fin. in prin. & j. e. §. adoptiõs. ¶ Not. §. si quis igitur. q. pater potest legitimare filios per matrimonium, siue habeat legitimos & naturales, siue non, ut hic, & d. §. dubitatum. & de trien. & semil. §. si. §. qui. mo. na. eff. le. §. si uerò solummodo. in fin. ¶ Secus in legitimatis per rescriptum principis, quia illi non

illi non possunt legitimari extantibus filijs legitimis, c. generaliter. j. e. Inst. de nup. §. fin. & §. qui. mo. na. eff. leg. §. si uerò nõ habens. ¶ Per donationẽ uerò curie pater potest filios legitimare, etiã superextantibus filijs legitimis, §. si quis igitur ad idẽ. & d. §. si uerò nõ habes. Circa qd uide Azo. in Sum. huius tit. & quod no. gl. ubi de hoc plenẽ. & uide per Gof. in Sum. qui si sint leg. §. o. modis. ¶ Quæro, an isti filij legitimati per matrimonium sequens, admittant ad ordines & honores: Et uidet per istũ tex. q. quo ad omnia habeat ut legitimi. Ad idẽ in §. dubitatu. prædicto. Et hoc tenet gl. in d. c. tanta. & c. in notuit. ext. de elec. facit qd no. gl. in Sum. de fil. pres. by. §. qd si quis. ¶ Quæro, qd de legitimato per principẽ, an habeat ut legitimus quo ad omnia, & quo ad ecclesiã: Gl. te legit q. nõ. l. vj. dist. j. ¶ Quæro an legitimatus p. papã, uideat legitimus quo ad actus, & seculares quo ad successione. Dic ut no. per Bar. & Inn. c. per uenerabilem. ext. qui si. sint leg. §. in super. cũ tex. ¶ Quæro, hic dicit, q. per sequens matrimonium concubine interuentibus dotalibus instrumentis, filij legitimantur. An de iure Can. requirant dotalia instrumenta: Putat q. nõ, quia tex. dicit simpliciter, q. sufficit esse cõtractũ, d. c. tanta. & ita obtinui in curia episcopatus. Quærit hic lac. de Bel. an filius naturalis natus ante legitimum matrimonium, & legitimatus per subsequens matrimonium contractũ, post natiuitatẽ legitimi habeat ius primogenituræ, & præferẽdas sit filio legitimo & naturali nato, ex forma cõstitutionis dicentes, q. primogenitus præferatur. & determinat q. non. ¶ Et ita dicit, q. disputato tenuit lo. And. & nuper alia inducunt hunc tex. Nam dicit ipse, uos uidebitis hic, q. isti legitimi ¶ habent illas successiones, quas habent illi qui ab initio sunt nati legitimi, ut hic, & j. eo. §. adoptiõs. in fi. sed inter illos qui ab initio nascuntur legitimi, præferẽt primogenitus, ut hic, & ille, qui fuit natus legitimus, dicit prius legitimẽ natus, q. ille qui post natiuitatẽ eius fuit legitimatus, cum iste legitimus nõ cõsequatur nisi id quod consequitur ille, qui ab initio est legitimus. nec em dicit iste tex. dicit ipse, q. legitimatus p. inde habeat, ac si ab initio esset legitimus, quã uim habeat ista legitimatio, nõ aut trahat retro effectus eius legitimatõis. Et hæc dist. putationẽ ponit lo. And. c. sine culpa. ext. de re. lu. in mer. ¶ Sed salua temp. sententiã uerõri, uidet posse dici ratio, q. legitimatio retrahitur, ut perinde habeat legitimatus, ac si esset legitimẽ natus, l. qua in prouincia. ff. de ri. nup. & sic debet præferri legitimẽ nato, post natiuitatẽ filij naturalis, qui fuit legitimatus post natiuitatẽ ueri legitimi. Nõ ob. iste tex. & d. §. qm. in fi. prin. j. eo. §. adoptiõs. in fin. q. a fateor q. nõ sunt ab initio nati uerõri, uel uerã cõceptionis legitimi, sed sunt legitimi a tempore natiuitatis, uel conceptionis per fictionem. ¶ Quæ fictio, ad tempus conceptionis retrahitur, ut §. probauit.

- * Non. Amplius dicit ut per Bar. aut. quod eis. C. de nup. auth. post. de legit. hære. l. Conc. B.
- * Legitimi. Legitimi, legendũ est deniq; sequens Bar. enigmã, hoc sibi uelle mihi persuadere, si legitimi, iura legitimorum obtineat: & primogenitus legitimorum succedat, ergo & legitimus, utpote primogenitus præferẽdus est. l. C. B.
- * Post. Melius, ante. l. Conc. B. Perfectionem. Aenigma Bart. hoc uult, q. naturalis, licet initio succedentibus non habeat, tamen sequuto patrimonio obtinet, perinde ac si initio fuisset legitimus. l. Conc. B.

ADDITIONO.

- 1 Retro. Ca. l. nõ est dubiu. in fi. C. de iur. delib. & Bal. l. j. in fi. C. de iur. iur. ann. in add. Spec. tit. de suc. ab intest. uer. no. q. legitimatio. uide tamen Car. cont. in clem. j. de immunit. eccl. sed Bar. cont. l. ij. & l. ij. col. de uul. §. fin. de nat. rest. Bal. & doc. l. cum ex oratione. ff. de excuf.
 - 2 Ordines. Bal. l. si qua illu. C. ad Orfic.
 - 3 Natus. Bal. add. ad Spec. tit. de proc. & Bar. l. ij. de uul. Bar. & Bal. l. Galus. §. & quid si tantum. de li. & post. & mo. l. ex factõ. in prin. x. col. ff. de uul. Cap. l. non est dubium. in fi. C. de iur. delib. & cons. cccxxvij.
- 1 Legitimatio per rescriptũ principis habet locũ, si filij legitimi nõ existũt.
 - 2 Legitimatio trahitur retro ad tempus natiuitatis.
 - 3 Forma legitimatõis per rescriptum.

S I QVIS IGITUR. Per rescriptum principis legitimi possunt filij in casibus hic positis, & alijs similib. Item si pater moriens in testamento sibi heredes scripti, filios naturales, uolens eos esse sibi legitimos successores, filij in rescripto a principe impetrato legitimi efficiunt. Item quib. mod. dicitur est, naturales ad ius legitimũ posse produci, est uerũ, si ipsi filij naturales ab initio cõfessionem, uel ex postfacto ratũ habuerunt adoptionẽ, h. d. & cũ isto §. conc. §. qui. mo. na. eff. leg. a prin. usq; ad §. illud quoq;. ¶ No. in uer. si quis ergo, q. legitimatio per rescriptum principis, ita demũ locum habet, si filij legitimi non existant, ut hic, & ibi, sicuti legitimi, & c. §. si uerò plurimis. & §. quib. mo. na. eff. leg. §. si igitur patri. Et sic patet q. legitimatio trahitur retro ad tempus natiuitatis, uel conceptionis, non restituitur naturalitẽ trahitur ad tẽpus natiuitatis, l. ij. circa fi. §. j. de nat. rest. C. de nup. l. imperialis. circa fi. quod tene mẽi propter hoc quod dixi §. prox. §. & sit illa legitimatio per rescriptũ principis, in subsidium, uidelicet illis casibus, in quibus non potest fieri legitimatio per matrimonium, ut hoc tex. & d. §. sic igitur. uer. aliter nãq;. & ibi no. in §. si uerò plurimis. uel gl. ibi no. ¶ Vlt. in uer. si igitur licet. ibi, preces offerantur. hoc declarauit, & c. no. hic formã legitimatõis, q. quibus uult legitimare filium per rescriptum, §. quib. mo. na. eff. le. §. si igitur licet. ita. ibi, hoc ipsum dicentes, & c.

- 1 Pater legitimat filium per procuratorẽ, & etiam per coniunctã personã.
- 2 Actus civilis non est in administratione paternã.
- 3 Impetratio uenitã atatis quando fieri possit per procuratorem.

S I VERO. No. tex. ibi, per quosdã fortuitos casus, & c. Ex quo no. q. pater filium nõ potest legitimare per procuratorẽ, secus per mediã personã. Nam si possit, nõ obesset sibi infirmitas, uel alius casus fortuitus: nec esset necesse aliud remediũ adhiberi. Ad idẽ §. qui. mo. na. eff. le. §. si uerò solummodo. Et per hoc uidet tex. l. post mortẽ. ¶ in fi. de adop. Ad idẽ C. de eman. lib. l. iubemus. ubi pater in emancipatione debet esse præsens. Ad idẽ C. de un. lib. l. nec muliere. In cont. q. possit pater petere filium legitimari per alium, nam rescriptũ potest impetrare per procuratorẽ habentem speciale mandatũ, uel etiam per coniunctã personã, si est rescriptũ ad litem, sed si est rescriptũ per gratiam, tunc potest impetrare per quemcũq;, ut ext. de re. cõ. nõ nulli. & ibi no. & c. ex parte decani. Et q. possit a quocũq; impetrari, habetis l. uniuersas. C. de prec. imp. off. & no. c. fin. ext. de pro. sed dicit q. hic legitimatio fit per impetrantẽ rescript. fact. secundum formam l. j. & l. ii. C. de prec. imp. off. fe. ut no. per glo. quib. mod. nat. eff. leg. §. sic igitur. in glo. quod qualiter. Ex quo apparet q. potest impetrari a quocũq;, ut d. l. uniuersas. Non ob. l. in contrarium alleg. nam

- 1 Thic in legitimatõne nihil disponit, sed principi disponenti cõsentit, sed in l. contraria, pater emancipat, ¶ dat in adoptionẽ, licet cum iudicis au. ¶ Emancipat. Ha. tortitate, & idẽ cũ pater disponat, est necessã renus in uado. raria eius præsentia, nec potest fieri per procuratorẽ, cum civilis actus nõ sit in administratione paternã, d. l. nec mulier. & de hac q. iudicio meo est casus, uidelicet q. per procuratorẽ, seu per alium quis potest petere filium legitimari, c. per uenerabilẽ. ext. qui fil. sint legit. ubi per alium fuit petita legitimatio filiorũ, ut ibi patet in pt. no. c. Nec ob. q. ibi fuit improbatã petitio, quia non fuit improbatã ex eo q. per alium non potuerit petere hic pater, sed ex eo q. filij, qui petebantur legitimari nati de adulterio, ut in fi. illius c. Restat modò respondere ad tex. hunc, & ad §. si igitur licet. Quibus respondo, quod iste tex. non ob. Nam noluit hic dicere q. legitimatio nõ potuerit peti a patre per procuratorẽ, sed cũ dicitur sit, q. pater potest petere legitimari filium, offerendo preces principi. Dicit Imp. q. si fuit impeditus, ne adhuc in morte habeat illud remediũ, nõ tũ negat, q. dum uiuit, nõ potuit per procuratorẽ petere. ¶ Nõ ob. C. de his qui uen. ara. imp. l. oes. ubi impetrãs uenitã atatis a prin. eipe, si uult ad honores peruenire, debet corã iudice uenire ad producendũ rescriptũ, & ad faciendũ pbationẽ, q. idẽ nõ præsentia

praesentia personae requiritur, quia oportet quod probet quod sit maior xx. ann. & probet de probitate morum & uita, quae probatio clarius fit, si persona est praesens, quam si esset absens. faceret per procuratorem, cum multa colligantur ex aspectu, & praesentia personae, l. iij. de testi. & ff. de minor. l. minor xxv. ann. addito praeterea, nec illud est generale quod non possit fieri per procuratorem, quia habet locum tantum in masculo, non in foemina, ueniam aetatis impetrante, ut dixi in l. omnes. §. foeminas.

A D D I T I O.
1 Mortem. Bar. & Bal. l. si. C. eo. tit. & Bar. l. nequaquam. §. j. de exc. tut. & l. Gallus. §. forsitan. de quib. & posth.

- 1 Pater uerbo tenens simpliciter nominando aliquem ut filium, non facit ipsum legitimum.
- 2 Filius naturalis inuitus non legitimitur.
- 3 Legitimitas est uoluntariae iurisdictionis.
- 4 Legitimari quod possint absentes. Absentes non adoptantur.
- 5 Ratio quare in absentem fit legitimitas, non adoptio.
- 6 Legitimitas per principis rescriptum fit in subsidium, & in illis casibus in quibus non potest fieri legitimitas per matrimonium.
- 7 Legitimatus per rescriptum principis, succedit fratribus agnatis & cognatis patris.
- 8 Pater quando cogatur filium emancipare.
- 9 Filius an ex eisdem causis cogatur exire de patria potestate, ex quibus cogitur patrem ad ipsum emancipandum.
- 10 Casus in quibus legitimitas permittitur.
- 11 Ciuis, uel ciuitatis appellatione, qui continetur in privilegio.

G E N E R A L I T E R. In tex. ibi, legitimi fieri. Subaudi, & legitimi fiant. In tex. ibi, adijcetes, scilicet quaedam sunt in §. illud tantum. de modo legitimitas. Item op. ad §. si uerbo his. & uidetur quod non sit necesse, quod filij supplicet principi. §. ut li. ma. & auig. §. ad hoc. l. posita. C. de nat. lib. auth. si qs. Sol. ut no. hic in gl. super uer. prin. qua gl. no. & tene menti, quia ponit uerum intellectum istius §. & illius §. ad hoc. Item uenio ad nostrum §. & no. quod filius naturalis inuitus non legitimitur, ut hic, & d. §. si quis autem legitimos. §. eod. & est casus fm unam lecti. ff. de his qui sunt sui in fi. Secundo no. tex. fm glo. super uer. non est. Item quod legitimitas est de uoluntaria iurisdictione, & no. per gl. c. per uenerabilem ext. qui fil. sint legi. per Gof. in summa, qui filij sint legit. §. sed cum superiores. Item Tertio no. ibi, dum & filij hoc ratum habuerint, quod absens potest legitimitari. tex. est hic, pro quo optime C. de eman. lib. l. i. u. b. e. m. u. ubi absens potest legitimitari per principis rescriptum, fm formam illius l. in cont. uide l. neq. absens. ff. de adop. ubi absens non potest adoptari. Sed dic quod ibi loquitur in adoptione, hic uero in legitimatione. Item Quarto quare possit esse ratio diuersitatis? Rn. m. h. i. uide quod potest esse ista persuasio, quare requiritur praesentia adoptati, quia circa personam adoptatam requiritur quaedam causa cognitio, uidelicet ne adoptandus sit minor eo, qui ipsum adoptat, l. si paterfa. in fin. ff. de adopt. §. m. n. o. r. e. In ist. eo. in hoc potest ex aspectu corporis apparere, ideo requiritur praesentia personae adoptati, ut dixi §. in §. prec. in alia q. Item Quinto no. uer. hoc dicimus, quod legitimitas per principis rescriptum fit in subsidium, uidelicet in illis casibus, in quibus non potest fieri legitimitas per matrimonium, qui casus ponuntur in §. illud tamen. §. eo. & §. reliqui igitur. Item Sexto no. hunc tex. Item quod legitimitas per principis rescriptum, succedit fratribus agnatis, & cognatis patris, & e contra. Nam habet illas successiones actiue & passiuas, quas habent qui fuerunt ab initio legitimi, tex. est hic, quod tenet Spec. tit. de succ. ab intest. §. j. uer. quid de legitimatis, dixi §. eo. §. tribus. uer. reliqui. Item Opp. hic dicitur quod pater non cogitur emancipare filium, cont. l. si tenones. C. de episc. audien. C. de suscep. l. fin. lib. xj. Sol. ut in gl. cum qua concor. quod no. in l. non potest. ff. de adop. & In ist. quib. mod. ius pat. pot. sol. §. ult. Item Quartus gl. an filius cogatur exire de patria potestate ex eisdem causis, ex quibus ipse potest patrem cogere, ut ipsum emancipet. Gl. hoc tenet, per suas rationes, & cum hac gl. concor. quod no. in l. nec auus. C. de emancip. lib. & In ist. quib. mod. ius pat. pot. sol. §. fin. & omnes istas gl. lac. de

Are reprehendit per l. quidam cum filium. §. sed uideamus, 10 ff. de uerb. obl. dic ut ibi. Item Quartus glo. in uer. si uerbo plurimis. quot sunt casus, in quibus permittitur ista legitimitas, si filij non existunt legitimi, & naturales & glo. super uer. in quibus dicit quod tres, & no. bene istum casum, quia ista gl. declarat §. ad hoc. hic alleg. auth. si quis. C. de nat. lib. ubi gl. alia quid tangit, & uide quod no. in c. per tuas. ext. qui fil. sint legi. §. i. & quod no. Gof. in sum. qui fil. sint legi. §. o. d. o. m. d. i. s. Item Vltimo lac. de Bel. hic ponit quandam quod quam disputat, & est talis, Rex concessit priuilegium seu beneficium ciuitatibus seu ciuib. regni sui. Modò quare quae ciuitas, & quae personae contineantur appell. ciuitatis, uel ciuium, & dic ut in d. sua disputatione.

A D D I T I O.
1 Iurisdictione. Sed ab extra uero, nunquid per uiam uoluntariae iurisdictionis, legitimi possint filij legitimi non ciuitatis, his quorum interest, de Soc. conf. c. xxvj. incip. quando praesentis consultationis. uer. secunda ratio. quia non potest cum uer. seq. in ij. par. ubi etiam quid de patre uiuente, & consensiente, & an quando habeatur pro legitimo.

- 1 Alere debet pater filium naturalem, si non habet aliunde unde uiuat.
- 2 Filius naturalis succedit patri non habenti filios legitimos, & naturales, in duabus uncias ab intestato, & an etiam ali debeat.
- 3 Frater tenetur sororem alere, si non habeat alere unde uiuat, iij.

D I S C R E T I S. Liberi naturales fm formam hic traditam ex testamento, uel ab intestato succedunt, & alimentata consequi debent: modo si uerò liberi ab omni successione tam ex testamento, quam ab intestato penitus excluduntur, & alimenta etiam a patre percipere non debent, nec sunt liberi nominandi, h. d. usq. ad fi. & habet duas partes. Primo ponitur de successione naturalium liberorum in ciuili curia permissa. Secundo ponit de successione liberorum odibiliu a curia prohibita. Secunda est in §. & quid. usq. ad §. ultimo, unde sumitur auth. licet. C. eo. tit. Item ex §. ult. sumitur auth. ex coplexu. C. de nat. lib. l. i. §. leg. sob. Quid si soli naturales filij existant, non concubing, dic ut no. in l. ij. C. de nat. lib. l. i. §. si quis autem, quod filij naturales debent alii, §. ut hic j. eo. §. si quis igitur. ff. de lib. ag. l. si quis a liberis. §. idem in liberis. & ibi no. Item Tertio no. quia uidet tex. quod filius naturalis succedit patri, non habenti filios naturales & legitimos in duabus uncias ab intestato, & ultra istas duas uncias nihilominus debet habere alimenta de bonis patris. Ita uidetur uelle iste tex. & gl. dicit super uer. unciarum. qua gl. no. §. facit de trien. & femil. §. consideremus. uer. praesens. & p. ista gl. facit quod ibi dixi optime, & iste tex. dum dicit alimentata dans, & intellige dans, sper mor tem patris. hunc intellectum puto uoluisse sentire gl. ista. Hoc etiam apparet ex gl. quae est in §. si quis igitur. §. eo. quae quare, item an pater dum uiuit, teneat filios naturales alere, quia uidet sentire gl. quod hic tex. loquitur de alimentis, quae praestant post mortem patris, quia alia hic loquitur de alimentis, quae praestant in uita patris. Gl. illa q. no. quare, & quia esset casus, ut hic. Possimus dicere hoc esse uerum, quod filius debet habere alimenta, quod non habet aliter unde uiuat, seu se alar, alia non debet alimenta praestari, ar. d. l. si quis a liberis. §. sed & si filius. Item Sicut etiam dicimus de fratre, qui debet alere sorores legitimas, & naturales, ut no. g. d. l. si quis. §. idem rescriptum. & l. j. C. de lib. a. pa. alen. quae est uerum, si foror non habet aliud unde se alar, ff. ubi pup. edu. de l. qui filii. & fm hoc illud uerb. & alimenta dans eis, debet intelligi, quod danf alimenta a patre, dum ipse pater uiuit. Et ad hoc bene sequitur, quod dicit tex. quasi unum remedium lex dederit naturalibus in uita patris, §. quod debeant a patre alii, aliiud remedium debet post mortem patris intestati defuncti, quod habeat duas uncias, non existentibus filijs, uel coniuge, sed in praecedens opti. uidet magis de mente huius tex. & d. uer. praesens est fauorabilis. Opp. dicitur hic, ibi, omnino in dubitatus est concubing, & c. & uidet quod ubi quis habet unicum concubinam, filij ex ea nati sint legitimi & naturales, cum matrimonio praesumant, l. in libere. ff. de rit. nup. Huius timore facta est gl. super uer. unciarum. & super uer. indubitatus, quae intelligunt hunc text. quod fuit facta protestatio, quod non tenebat eam ut concubinam, de quo no. d. l. in libera. & Dy. l. concubina. ff. de con-

de concub. quid de iur. calum. dixi §. quib. mod. nat. effi. legit. §. illud.

A D D I T I O.
1 Ali. Bar. in tract. alimen. uer. quero an pater.
2 Pater naturalis in illis casibus, & pro illa portione succedit filio, in quibus filius ipsi patri succedit.
3 Pater dum uiuit, an teneatur alere filios naturales, & §. prox. nu. 1. & 3.
4 Filius naturalis natus ex unica concubina, an habeat ius succedendi suo fratri legitimo.
5 Filius naturalis natus ex eodem patre, sed ex duabus concubinis, an adiuuicē sibi succedant.
6 Naturales nati ex eadem matre, & diuersis patribus, sibi adiuuicē succedunt.
7 Quarta debita ascendentibus hodie est aucta, sicut quarta quae debetur descendentibus.
8 Patruus ius succedit nepoti, sicut nepos patrio.
9 Filius naturalis non succedit patri contra testamentum.
10 Filius naturalis natus rumpit testamentum paternum.

S I Q U I S I G I T U R. Item Not. quod est mēti tenendū, quod in illis casibus, & pro illa portione succedit pater filio naturali, in quib. casibus, & pro qua portione succedit filius naturalis ipsi patri naturali, & idem in alimentis. Tex. est no. hic uer. in quibus quam q. mouet Azo, in sum. de leg. h. ar. in fi. dicit, quod forte eo. modo succedit mater filio naturali, & spurio, quo succedit filio naturali pater, & ita fit par ratio pietatis, ar. l. nam & si parentibus. ff. de inoff. test. Pla. uerò dicit, quod pater semper succedit in totum filio, non solum si est naturalis, sed etiam si est spurio. Sed de opi. Azo. est casus hic, licet ipse non alleg. ibi hunc §. sed ipse hanc opi. firmat & alle. tex. in hanc sum. de na. lib. §. ab intestato. Item Quarto gl. an pater dum uiuit, teneat alere filios naturales, dic ut in gl. quae facit ad id quod dixi §. in §. si quis autem. Item Quarto, qualiter filius naturalis patris natus ex unica concubina, habeat ius succedendi suo fratri legitimo, & naturali, uide Azo. in sum. C. de leg. h. ar. §. si. facit l. fi. C. de na. lib. l. i. §. Quero, an filij naturales nati ex eodem patre, & duabus concubinis, inuicē sibi succedant. Dic ut no. in gl. l. hac parte. ff. unde cog. Spec. tit. de suc. ab intest. §. j. uer. quid de natis ex uno. Item Quarto, quid de natis ex eadem matre, & ex diuersis patribus? Sine dubio inuicē succedunt, d. l. hac parte & l. si spurio. eo. tit. & In ist. de suc. cog. §. quod uulgo. Item Eius uer. in quibus inducitur ad quod per secundam gl. hic, uidelicet, quod sicut quarta debita descendentibus est aucta, ita quarta debita ascendentibus debet esse aucta, cum aequalitas debeat esse inter patrem & filium, de qua q. habes §. de her. & fal. §. primum itaq. & §. de trien. & femil. §. j. in fi. & auth. nouissima. C. de inoff. test. Item Secundo inducit lac. de Bel. quod sicut patruus succedit nepos, x. col. Imp. Loth. c. j. in fi. & e conuerſo patruus succedit nepoti, de qua q. no. ipse §. eo. §. filium, & ibi dixi. Item Vlt. circa istos §. aduerte, quia posito quod filius naturalis succedat patri ab intestato, & ex testamento fm formam traditam, tamē contra testamentum paternum, nullum habet remedium, gl. l. iij. in prin. ff. de lib. & post. & In ist. de inoff. test. §. tantum autem. in j. gl. nisi talis filius esset legitimatus, quia tunc contra testamentum paternum, remedium omnino sibi competeret, quod filio ab initio nato legi. & naturali, ut §. de incest. nup. §. dubitatum. & no. §. quibus mod. na. effi. leg. in princ.

- 1 Nati ex illicito coitu, non sunt legitimi filij nominandi, nec succedunt patri, nec ab eo alii debent, de iure can. sic. nu. iij.
- 2 Nati ex damnato coitu, quando succedant matri, & patri, & nu. v.
- 3 Nati ex damnato coitu, quando succedant matri, & patri, & nu. v.
- 4 Substitutio facta de spurio quando tenet.

V L T I M A S I Q U I D E M. Item Not. quod nati ex illicito & nefario coitu, non sunt legitimi filij nominandi, nec ueniunt ad successione paterna, nec alii debent a patre. Item Sed quare qui dicuntur nati ex damnato coitu, ut non debeant filij nominari. Dic ut in gl. super uer. participiu. Idem no. in auth. ex coplexu. C. de incest. nup. & auth. incestas. eo. tit. & c. referent. ext. qui si. sint leg. Et an isti succedant matri, dic ut In ist. ad Orf. §. nouissima. & quod ibi no. & ad Orf.

1 I. si qua illustris. & d. auth. ex coplexu. Item Et eo. modo dicas in alimentis, an debeant alii de iure can. a patre, & dic quod sic, c. cū haberet. ext. de eo qui duxit in ma. & c. & c. per uenerabilem. ext. qui si sint leg. Sed licet t. de iure Can. debeant alii, non succedere non possunt, c. tanta. & c. referent. & c. per uenerabilem. ext. qui si sint legi. & d. c. cum haberet. Item Quartus glo. pone quod pater alium instituit, & filium suum spurium substituit, an tenet substitutio? Gl. dicit forte distinguendū, aut substituit uulgariter, uel pupillariter, & c. Vel dic, dicit gl. q. l. si is, qui loquitur quod substituit eum, qui potest a patre aliquid capere, ut puta filius naturalis, secus si nullo modo, ut spurio. Sed tene praecedentē opi. tanquam no. q. d. l. si is qui, loquitur in spurio, & eam tenet, sed Spec. quae uide circa ista q. posita in gl. ut ipse no. in tit. de succ. ab intest. §. j. uer. sed an natis. & uer. le. q. & ibi no. idem no. in d. auth. ex coplexu. & per Azo. in sum. de na. lib. §. quid si imp. & per doc. l. j. C. de nat. lib.

A D D I T I O.
1 Sic. Bar. l. si quis. §. utrum de lib. agn.

De testibus. Tit. II.

- 1 Uilitas testium propter probationes est inuenta.
- 2 Falsitas testium est obuiandum.
- 3 Edictum de testibus est prohibitorium.
- 4 Testi existenti in dignitate magis creditur quam pagano.
- 5 Uilissimi non admittuntur ad testimonium, nisi cum tortura.
- 6 Testes cognoscere debent contrahentes.
- 7 Testis, qui se offert non citatus ad testimonium, redditur suspectus, & ei non creditur sine tortura.
- 8 Testis pro utraque parte debet ueritatem dicere.
- 9 Calliditas quid sit, remissiuē.
- 10 Falsitas committitur etiam in tacendo ueritatem.
- 11 Uide quos testes repellat ex officio.
- 12 Modi probandi qui sunt.

B E S T I V M. Iste tit. habet xij. partes. Primo ponit exordium: secundo ponit de testibus adhibitis ad testimonium in iudicijs: tertio de testibus adhibitis in instrumentis: quarto ponitur de testibus sibi inuicē contradicentibus in diuersis eorum: quinto, quot & qualiter testes producantur: sexto ponitur ex quo loco producantur: septimo de statu testium: octauo ponitur de testibus inimicis: nono de proxenitis: decimo ponitur quo tempore testes ad testimonium admittantur: undecimo ponitur legum antiqua reconfirmatio: duodecimo ponitur huius constitutionis promulgatio. Secunda in §. nos igitur. Tertia in §. & licet. Quarta in §. si uerò quidam. Quinta in §. quia uerò. Sexta in §. & quoniam. Septima in §. si uerò dicatur. Octaua in §. si uerò qui dicat odiosum. Nona in §. quoniam. Decima in §. & hoc uerò. Undecima in §. omnibus. Duodecima in §. qua igitur, & usq. ad §. l. cet. breuiter h. d. Testium uilitas propter probationem adinuenta est: testium falsitas est obuiandum legibus antiquis, & de testium probatione loquentibus confirmatis. Ite testes bonae conditionis & famae debent esse. Ignoti aut uilissimi & etiam ad testimonium festinantes, & se offerentes non admittuntur, ut eorum dictis non credat sine tormentis. Item No. quod testium uilitas propter probationem est adinuenta. Secundo no. quod testium falsitas est obuiandum, nam quilibet ad testimonium admittitur, nisi specialiter sit prohibitus. Item Tertio no. quod edictum de testibus est prohibitorium, nam quilibet ad testimonium admittitur, nisi specialiter sit prohibitus, ut hic, & l. iij. ff. c. Item Quarto no. in §. sancimus. quod creditur testi posito in dignitate, magis quam pagano. ff. eo. §. el iij. in prin. Item Quinto no. quod testes uilissimi & ignoti ad testimonium non admittuntur, ut eorum dictis sine tormentis credat, ut hoc §. sancimus. uer. si uerò ignoti. Item Sexto no. in d. uer. ignoti. quod testes debent cognoscere contrahentes. de quo in l. iij. §. j. ff. c. & ext. de test. c. causa. dixi §. de her. & fal. §. si uerò absunt. Item Septimo no. tex. cum gl. no. super uer. festinantes. quod testes qui offerunt se ad testimonium dicendū, cum non sint citati, praesumunt suspecti, ideo eis non credit sine tormentis. Ita exponit hunc

- d. c. causam. alleg. in tex. post medi. xij. col. uer. utrum autem testis.
- b Reddere. Fel. d. c. cum causam. alleg. in tex. in j. col. uer. gl. in uer. & in c. l. i. teris de presump. in j. col. uer. j. gl. iij. & j. uer. contra tenet.
- c Liberandum. Geor. Thomaf. conf. iij. uol. ij.
- 1 Testis sibi ipsi contradicens in suo dicto repellitur.
- 2 Testes quando sunt contrarii siue ab una parte siue a diuersis, quam probationem faciant, & quibus setur.
- 3 Testibus dignioribus, & honestioribus, et si sint minoris numeri, creditur, nisi testes contrarii excederent in numero magno, & quis dicatur magnus excessus, est arbitrarium.
- 4 Testes falsum deponentes, per quem iudicem puniuntur.
- 5 Arbitrari puniunt testes falsum coram se deponentes.
- 6 Poena falsi testis qua sit.
- 7 Iudex an puniatur ex officio testes falsum deponentes.
- 8 Testis falsus punitus a iudice suo motu, an possit postea accusari.

SI VERO QUIDAM. Testi q sibi in suo dicto est contrarius, fides adhibenda non est. Si uero testes sibi inuicem contradicunt, tunc ueriora profertentibus & dignitatibus, & numero pluribus standum est. Ite testes falsum testimonium deponentes puniendi sunt, per errorem autem falsum testificantibus est parcendum. hoc dicit usq; ad §. quia uero. & habet quatuor partes. Primo ponitur qn testis contrariatur sibi ipsi: secundò qn testes sibi inuicem contradicunt: tertio de poena testium dolo falsum testificantium: quarto ponitur de testibus per errorem sibi contradicentibus, uel falsum dicentibus. Secunda ibi, in uer. aut alterutris.

1 Tertia in uer. si uero est. Quarta in uer. nisi. Quero t de intellectu huius §. dicit gl. primum responsum loquitur, qn testis sibi ipsi contradicit in suo dicto, quo casu repellitur, ut hic in pri. & alleg. ad hoc suas leges. & facit l. ij. ff. de testa. & l. qui falso. cod. tit. Et pro hoc est casus in c. cum causam. uer. cum alijs de prob. & not. gl. quas ibi allegabo ad materiã huius §. & uide etiam quod no. doc. C. de fi. inst. l. in exercendis. in iij. q. t. In tex. in ij. respon. ibi, aut alterutris. & c. dicit Mar. q hic loquitur qn unus testis alteri contradicit, & sunt a diuersis partibus producti. Nam si essent ab eadem parte producti, tunc repelluntur, sicut repellentur diuersa scripturae ab eadem parte producta, l. scriptura. C. de fi. instr. Gl. uero no sira tenet cont. qua dicit q hic loquitur in testib. contrarijs ab eadem parte productis. Ad l. scriptura resp. ut habes in gl. hic, & in l. ob carmen. §. si testes. ff. eo. tit. & l. scripturae praealle. Loquitur ergo istud fm respon. qn testes ab eadem parte producuntur. Si uero testes producuntur a diuersis partibus, dicit gl. q primo statur maiori numero, secundò dignitati, ut hic no. in gl. sed lac de Bel. dicit, t q etiam hoc casu p iudicem esset credendum dignioribus, & honestioribus ueracioribus, uel pluribus, prout iudicis motus cū sui instantia poterit informari. Idem qn producuntur ab eadem parte. Istud quod ipse dicit, etiam hic gl. & in d. l. ob carmen. §. si testes. & doc. tenent in d. l. exercendis. in ult. q. & glo. d. l. scripturae. in fin. Sed hic quod dixi, q stetur dignioribus & quòd inspicitur magis dignitas q numerus, & si producuntur a diuersis partibus, ut not. in d. §. si testes. intelligit esse uerum, nisi ex alia parte esset magnus excessus in numero, ut dicit tex. & gl. c. in nostra. ext. de testi. ubi etiam gl. dicit q iudicis arbitrio relinquitur quis dicatur magnus, uel paruus excessus, quod tene menti. De materia huius §. uide quod plenè no. iij. q. iij. §. si testes. in gl. mag. & §. item in testib. & in gl. uide quod no. per do. d. l. in exercendis. in tertia q. & qd no. Spec. tit. de testi. §. post qua. de testi. Venio ad uer. si uero astu.

4 Et quero, hic dicitur t q testes dolo malignitatem committentes puniuntur: quero a quo iudice puniuntur: Dic ut not. gl. & doc. l. nullū. C. eo. t. Sed quero, quid si testes producuntur coram arbitro, & dolo malignitatem committunt, an arbitri poterit ipsos punire: dicit ut not. Spec. tit. de testi. §. si uer. quid de arbitro. t. Qua aut poena puniat talis testis, dicit in gl. hic, in uer. derelinqui. & ff. de testi. l. qui falso. quod habes in d. l. nullum. t. Quero an iudex poterit ex suo officio punire testes poena l. Corne. de fal. Doct. tenent q no, sed tñ extra ordinariè, d. l. nullū in j. cont. l. ubi, C. de fal. & Spec.

tit. de testib. §. j. uer. sed nunquid iudex. & v. q. ult. c. quia iuxta §. presbyteri. t. An autem si talis fuit lege punitus, pro moru iudicis, possit postea accusari l. Cornel. de fal. Glo. format hanc q. in d. l. nullum. qua gl. reprehenditur ibi per doc. in ult. q. d. l. ubi. & Spec. d. §. j. uer. sed nunquid per poenam. Vi timò circa uer. nisi fm aliquem errorem. uide pro eius intellectu, ext. de testi. cog. cap. praterèa in fi. & quod ibi no.

ADDITIONO.

- a Est. Sed nunquid sit reducendus ad concordiam, to. de imo. l. qui bona §. si quis. & ibi Alex. j. col. ff. de dam. infect. & in linter stipulante §. j. de uer. ob. & Bal. l. si defensor. §. qui interrogat. ff. de interrog. act. & Alex. conf. exxxij. ij. parte. & conf. xlij. iij. parte.
- b Dignioribus. Quid uerba & qualiter intelligatur, q testes digniores ceteris paribus preferantur, Fel. c. cum P. Manconella de accus.
- 1 Quarta productio non admittitur, nisi praestito iuramento, & quando, m. 3. & q. an teneat petitio non seruata solemnitate.
- 2 Productio testium an fiat post publicatas attestaciones, & quando cum num. seq.
- 3 Instrumenta post didicita testificata produci possunt, & num. 31. & ibi q usq; ad causae conclusionem.
- 4 Testes super alio articulo, & alia exceptione possunt produci in eadem instantia publicatis attestacionibus.
- 5 Testes post didicita testificata, etiam super eisdem articulis in causa appellationis produci possunt.
- 6 Dilaciones plures hodie dantur in causis pecuniarijs.
- 7 Testes possunt produci, etiã si pars testificata didicerit a testib. & m. 16.
- 8 Renunciatio sola testium, an impediatur testium productionem, uel requiratur etiam publicatio. ubi q. sola renunciatio.
- 9 Publicatio testium sola non impedit aliam testium productionem.
- 10 Petitio quartae productionis facta sine solemnitate, de qua hic, non tenet.
- 11 Quarta productio concessa sine solemnitate, de qua hic per iudicem, an ope retur q. testis & eorum dicta teneant.
- 12 Petens quartam productionem cum solemnitate, de qua hic, si iudex eam non concedit, potest appellare, nisi denegetur causa cognita.
- 13 Multitudo effrenata testium, quae dicitur.
- 14 Receptio facta per iudicem incompetentem, an impediatur aliam testium productionem.
- 15 Productio quarta testium, petita post terminū peremptorij, an concedatur.
- 17 In causa inquisitionis an post testificata didicita poterit testes de nouo producere.
- 18 Quarta productio, an detur ad probandum super exceptionibus, sicut datur super principali.
- 19 Productio testium post didicita testificata, si testium dicta sunt deperdita, an concedatur.
- 20 Scientia dictorum per testes aduersarij, impedit productionem testium.
- 21 Testes primò producti, an poterunt iterato reproduci non obstante publicatione, & q. eorum dicta sunt didicita, ubi q. sic ad postulationem partitis, ut dicant rationem, non ut iterum addant.
- Item per officium iudicis, & declarent eorum dicta.
- 22 Pars, contra quam sunt producti testes in una instantia, an poterit ipsis publicatis dicere se uelle stare eorum dicto, si iterum reproducantur, & non in eadem instantia.
- 24 Testes antequam publicentur, poterunt reproduci, ut addant testificata.
- 25 Testes ante publicationem, an possunt reproduci in causa criminali.
- 26 Testes qui ante publicationem reproducuntur, si dicunt contrarium eius quod primò dixerunt, cui dicto stetur.
- 27 Testes quando spontè redire possunt, & corrigere dictum suum.
- 28 Testis qui antequam reuertatur ad corrigendum dictum suum, efficitur assensus unius partis, non potest admitti, sed statur primo dicto.
- 29 Testes reprobatarij possunt produci testib. publicatis.
- 30 Testes quando possunt probari, etiam quò ad personam.
- 31 Testis post didicita testificata non potest produci, nisi dicta per alios confirmet.
- 33 Conclusio & renunciatio quò ad materiã productionis testium, an differant.
- 34 Circa reprobaciones testium, q. productiones testium admittuntur.
- 35 Ad declarationem tex. uide remissiuè.
- 36 Dictio saepe, in duabus, uel tribus uicibus, uerificatur, et de ditione saepium.
- 37 Aduocati debent interesse depositionibus, & publicationibus, ut sum.
- 38 Aduocati debent interesse examinationi, an quis debeat torqueri.

QVONIAM VERO. Litigator qui testificatus didicit, & in causa conclusa, etiam si semel tantum testes producit,

ducat, ulterius uti non potest testium productione, aliàs ad quartam productionem testium admittuntur, dūmodo iuramentū praestetur fm formam hic traditam, quò iuramento praestito nō erit necessaria principis iussio. h. d. usq; ad §. & qm scimus. t. No. tex. ex hoc §. ubi est dubium, an quis testificata didicerit, non erit suspicio, nec praesump. contra praeduentem ex prima, secunda, uel tertia productione, sed ex quarta productione sic, & ideo ad quartam productionem non admittitur, nisi praestito iuramento fm formam hic positam, ut hic, & auth. at qui semel. de prob. qua hic sumitur. & ext. de testi. c. in causis. & c. ultra tertiam productionem. Sed ubi certum est, q quis testificata didicit, tunc non admittit ulterius ad testium productionem, ut hic, in uer. illud tñ. ext. de testi. c. constitutus. el. ij. & c. cum in tua. in fi. co. tit. Op. ad hunc §. & uidetur, q iste qui petit quartam productionem testium, non debet iurare, cum semel in initio iurauit. §. de his qui ingre. ad app. §. fi. Sol. ut in gl. hic super uer. sacramento. C. de prob. l. exceptio. & de excep. l. si quidem. in quibus dicitur q reus probat, cum probauerit actor, quia nō poterit sciri quòd probauerit actor, nisi testificata uideantur, & sic reus probat postquam uiderit probationes factas per actorem. Gl. hic ponit quatuor fol. Prima est, q t admittatur probatio per instrumentum, ut ibi no. non per testes, ut hic. Idē quod hic clarius ponit gl. d. l. officium. Ex hac fol. gl. in d. l. officium. no. q scietia dicit testis aduersarij impedit me posse producere testes, de qua q. dicam j. Item ex hac fol. habes q post didicita testificata possunt instrumentum producere, de qua etiã dicam j. Secunda fol. est, q in legibus contrarijs, didicerit testificata, non tñ sciebatur dicta eorū. Quam sol. no. pro eo quod j. dicam. Tertia fol. est q illae leges corriguntur per hūc §. de quo tangit gl. in d. l. de excep. & l. officium, & ibi ponitur sol. ad leges illas, & hic no. in j. gl. & ibi reprobat, & bene. Sed ut dic, t q illae leges in nullo corriguntur per hunc §. Et omissis sol. gl. soluit aliter fm lac. de Aret. uide licet q iste §. loquatur, qn productio fit de nouo, super eodē articulo. quo casu non potest fieri post didicita testificata, ut hic, & d. auth. at qui semel. sed leges contrariae loquuntur qn fit productio super alio articulo, alius tñ articulus est exceptio rei, quae cum productio fit super alio articulo, potest fieri post didicita testificata, ut in l. cont. l. ita dicit ipse, ut Cy. refert, in d. auth. at qui semel. lac. de Aret. no. gl. ordi. ext. de testi. c. de testi. possunt tñ testes super nouo articulo, uel super noua exceptione, post didicita testificata produci, etiam in eadem instantia: d. c. de testib. in ult. gl. mag. & c. ex tenore. in fi. e. tit. & ibi no. in ult. gl. & j. e. §. si uero. c. fraternitatis. super gl. mag. super uer. super nouis. & c. causam qua uertit. in gl. in fi. eo. tit. In cont. etiam super eo. c. etiam post didicita testificata testes producuntur. d. c. de testib. in ult. gl. circa fi. circa quòd uide Gof. in Sum. de testi. in fi. & c. iurauit. ext. de pb. & circa id qd dixi de nouo capitulo, no. do l. per hanc. C. de tem. appel. Tertio op. & uidetur t q etiam super eisdem articulis possint testes post didicita testificata produci, l. eos. §. si quis aut. C. de appel. & l. per hanc. C. de temp. app. Gl. ponit tres fol. approbat illam, q ibi loquatur in causa appellationis, quae est alia à prima causa. & idem no. in auth. at qui semel. & d. l. eos. §. si quis autem. & in l. per hanc. De quo dicit ut ibi per gl. & doc. qui cum gl. cōcor. Quid aut sit de iure Can. uide in c. fraternitatis. & quod ibi no. & Ber. & Inn. ext. de testi. & c. de testib. ext. de testi. in Cle. Quarto opp. dicitur t q permittitur quarta productio, cont. imò permittit una tantum & non plures. Nam una tantum dilatio datur in causis pecuniarijs, l. fi. & l. orationes. ff. de fer. C. de dila. l. j. Huius timore fuerunt opi. inter do. Nam dicunt alij, ut Io. q illae leges corriguntur, & sic hodie dantur plures dilaciones, intelligunt enim unam productionem, i. unam dilacionem. Alij, ut Azo, dicunt q hodie non datur nisi una dilatio, & sic dicunt leges non corriguntur. Non ob. q hic permittitur quarta

ta productio, quare intelligo, dicit Azo, dum tñ hoc fiat intra unam dilacionem. Et hanc opi. Azo. uidentur tenere gl. d. auth. at qui semel. & ff. de fer. l. fi. hoc uidentur tenere doc. l. j. C. de dila. in qua etiam opi. fuerat Azo in Sum. C. de testi. circa fi. Can. tñ dicunt unam productionem, i. unam dilacionem, ita dicunt de facto seruari, gl. c. in causis. ext. eo. & tangitur in c. praterèa. eo. tit. Inn. d. c. in causis. Spec. tit. de teste. §. quarta liter. uer. uolens ergo. t. Quero, dicitur hic, q post didicita testificata non habet locum productio testium. Sed pone q quis diligenter interrogauerit a testib. qui deposuerunt, quid dixerint, & testes eis manifestaerunt, an iste poterit ulterius producere testes. Dicit Inn. q sic, non obstante q sciret a testib. isto modo, ut ipse no. in c. p. ex. de testi. in ij. gl. ubi ipse ponit clarè, qualiter qs dicat testificata didicisse. Quero, q hic, super uer. quarta. circa medium, t an sufficiat tantum testib. renunciaste, uel tantum testificata didicisse, ut qs a testium productione repellatur. Dicunt quidam, q debet utrunq; concurrere. Alij dicunt, aut tantum testificata didicisse, & tunc repellitur. Aut testes tantum renunciauerunt, & nō nocet, quod dicit ut in gl. & idem tenet gl. auth. at qui semel. C. de prob. & in auth. iubemus. C. de iur. & j. ut cum de app. cog. in pri. & Azo. in Sum. C. de testi. §. ubi aut simul. In cont. est tex. & gl. q sola renunciatio, testium productionem impedit. d. c. de testib. in fi. ex. de testi. & c. in tñmuit. & c. cum uenisset. eo. tit. & c. constitutus. el. ij. in fi. eo. tit. & no. in c. in causis. Inn. c. cum uenisset. praealleg. & tene illud menti. t. Quero, pone q dicta testium sunt publicata, tñ producēs testes non didicit testificata, an poterit testes producere? Gl. dicit q sic, nisi renunciauerit productioni. c. constitutus. el. ij. in ult. gl. ext. eo. tex. & gl. hic, in pri. ibi, excepta fuerint testimonia, & c. & in gl. dicit, excepta & recepta & illi cognita, quasi inuuant q apertura non pracludit testium productionem. Pro hoc ille text. in uer. si uero deducens. Pro hoc etiam facit i. fol. quam dat gl. ad ij. cont. quod s. feci, quam fol. prox. nota ui, & de hac q. dicit ut no. in c. de testib. ext. eo. super uer. publicatae. & Spec. tit. de teste. §. satis utiliter. uer. quod autem dixi.

10 t. Quero, pone q aliquis petit testium productionem simpliciter sine solemnitate hic posita, nec dicit se paratum iurare ea quae dicuntur, an teneat talis petitio? Inn. tenet q non, imò petendo simpliciter, iudex denegat rectè quartam testium productionem, ut ipse no. in c. significauerunt. ext. eo. Sed circa hoc quero, t. pone q quis petit quartam testium productionem sine solemnitate hic posita, non tñ dicit se paratum iurare ea quae dicuntur, iudex si quartam productionem sine tali solemnitate admittit, an ualeant dicta testium, dicit ut no. Inn. c. causis. in pri. eo. tit. Et aduerte ad id quod no. Inn. in d. locis, ubi ipse tenet, t q si quis petit quartam testium productionem, cum solemnitate hic posita, & iudex denegat, per hoc datur remediū appelladi ei, cui est denegata, nisi iudex denegauerit causa cognita, uidelicet quia uult retinere testium multitudinem, quia tunc non solum quartam, sed tertiam & secundam testium productionem possit denegare, d. c. significauerunt. & d. c. in causis. & l. j. in fi. eo. tit. Sed quero circa hoc t. quae dicatur effrenata testium multitudo? Dicit ut no. gl. & Inn. c. cum causam. el. j. ext. eo. Pone q t testium receptio non sit legitime facta, quia facta per eum, qui nō erat iudex causa, an talis receptio impediatur testium productionem? Dicit q non, gl. in fi. el. j. ext. eo. in Clem. gl. j. c. cum causam. in fi. el. j. ext. eo. t. Sed quero, pone q quarta testium productio petitur post terminū peremptorij, an iudex debet ipsam dare solum adhibita solemnitate, de qua hic dicitur? Dicit ut no. Inn. c. in causis. in fi. ext. eo. & ibi uide per eū, de intellectu huius

16 §. t. Quero, dicit hic, q neq; subtrahi, & c. Pone q quis subtraxit a teste, sed non uidit testificata, an ulterius poterit testes producere? Dicit Inn. quòd non, ut ipse no. in c. pen. ext.

17 eo. super uer. subtraxerit. t. Quero nunquid post didicita testificata, in causa inquisitionis possint testes produci? Dicit ut no. in c. cum clauor. ext. eo. ubi gl. etiam tangit, & uide circa hoc quod no. Spec. tit. de teste. §. satis utiliter. uer. xx. in cau

18 sa inquisitionis. t. Quero, cum ad probandum exceptionem producuntur testes, ut in c. de testib. ext. eo. in un quid conce-

19 dicitur super negotio principali. ¶ Quæro quid si publicatis testibus, sunt attestaciones perditæ, an conceditur iterum productio. De primo dicitur ut no. Spec. tit. de test. §. aequaliter. uerf. sed cum super exceptionibus. De fo dic ut ipse no. in §. satis
 20 utiliter. uer. sed qd si de testib. ¶ Quærit gl. super d. uer. quar tam. an scientia dicitur testium aduersarij impediat testium productionem. Gl. arguit pro & contrâ, finaliter determinat qd sic. Idem tenuit gl. ista super uer. non habebit. in j. sol. & idem tenet gl. expresse in d. auth. at q. semel. Sed cerè de ista q. est casus hic, quod sic. Casus est in uer. illud tñ in dubium. ibi, aut aduersario hoc facite ipse disputationem accepit, & ex hoc. & De hoc no. in c. pœna. ext. eo. Quærit gl. super d. uer. non habebit. ¶ licet publicatis & didicistis testificatis alij testes nō possint produci, an istem testes producti poterunt reproducere. Gl. arguit pro & contrâ, finaliter tenet qd ad partis producentis postulationem non possunt produci, uel re produci, nisi in casu, uidelicet qñ aduersarius non uult stare primo dicto, ut l. fi. C. eo. ¶ Antequam ad ulteriora procedam, aduerte ad illud uer. glo. ista gl. innuit qd etiã in eadem instantia, publicatis attestacionib. aduersarius cōtra quem sunt producti testes, possit dicere, Volo stare dicto talium testium, si iterum producantur. Ita uidetur ista gl. intelligere & in l. fi. C. de excep. Ad quod no. gl. c. constitutus. el. ij. ext. eo. in ul. gl. in prin. & quod no. iij. q. iij. §. in criminali. Sed cerè d. l. fi. C. eo. loquitur qñ in alia instantia circa idē aduersarius non uult stare attestacionib. publicatis in prima instantia. Ad idē ext. eo. c. presentata. Sed innuit gl. ista qd post qd d. l. fi. C. eo. loquitur qñ in alia instantia incepta circa idē aduersarius nō uult stare dicto testium publicatorū in prima instantia corā iudice, ut in secūda instantia aduersarius possit dicere, Nolo stare attestacionib. publicatis in prima, sed uolo qd iterum producant in hac secunda instantia. Et hoc etiã tenet gl. l. properandū. in fi. C. de iud. Sed in contrariū est ueritas, qd d. l. fi. & d. c. presentata. habent locū cū in prima instantia testes fuerūt examinati corā arbitro, quo casu si illa attestaciones producant in secūda instantia, incepta corā iudice, circa idē, aduersarius possit dicere. hoc secus si testes fuerūt examinati & publicati in prima instantia corā iudice, quia tūc in fa instantia incepta circa idē, aduersarius qd fuerūt pducti in prima instantia, primis attestacionib. stare cogitur, nec pōt dicere, Volo qd testes iterum pducant. Ita dēterminat In. c. causam quæ. el. ij. ext. eo. & c. cum in tua. eo. ti. gl. c. fi. ext. de pb. gl. sup. uer. pponenda. Ad q. pposita resp. qd habet locū, ubi in eadē instantia testes petunt re. pduc. ut dicit in gl. dū dicit, ¶ qd ad partis pducētis postulationē, testes nō possunt re. pduc. sed ad postulationē aduersarij, qd quē testes fuerunt pducti, bñ possunt re. pduc. nō ut addāt prius testificatis, sed ut dicāt rationē circa quæ fuerūt prius testificati. Iterū etiã testes possunt re. pduc. p officiū iudicis nemine petente, si hoc iudici uideat. h. d. d. gl. sup. uer. nō habebit circa mediū gl. quā ppetuō tēne mēti. Possunt & testes attestacionib. publicatis re. pduc. p officiū iudicis, nemine petente, ut declaret eorū dicta, si sunt obscura. Ita habes in tex. & gl. c. cū clamor. ext. eo. & ibi latus p Inn. c. p tuas. eo. tit. & no. iij. q. iij. c. itē in criminali. qd tene mēti Idē no. in c. in presentia. ext. eo. ¶ Quæro circa hoc, uides qd testes publicatis attestacionib. possunt re. pduc. non tñ ut addāt dictis eorū, sed pone qd attestaciones nō sunt publicatæ; nunqđ possunt testes seprius re. pduc. à partib. ut addāt dictis eorū; gl. l. pduc. ci. ff. eo. uideat uelle qd nō, fm quartā lec. ibi postā. Sed cont. in c. cū causam. in fi. & ad idē in c. cōstitutis. el. ij. eo. tit. in fi. &
 25 d. c. per tuas. & quod no. xxxv. q. ul. c. de parēta. ¶ Quid in causa criminali, an possint re. pduc. testes à parte ante testium publicationē, sicut mō dixi in causa ciuili? Dic ut no. gl. iij. q. iij. §. itē in criminali. qd qd gl. dicit in c. fraternitatis. ext. eo.
 26 Sed quæro circa prædicta, ¶ qd si testes ante publicationē sō in ducti dicāt cont. eius quod primō dixerāt, dic ut no. in c. cū causam. el. j. in fi. ex. eo. Quæro, quid si testes uelint re. dire, & corrigere dictū suū? Dic ut no. in gl. hic, & C. de prob. auth. at q. semel. & ext. e. cū cam. in fi. & tangit in d. c. p tuas. & habes in c. præterea, in fi. ex. de tes. cog. & no. in d. §. itē in

28 criminali. & Azo in Sū. C. de tes. Querit gl. dicitur est §. in gl. ¶ qd testis potest corrigere dictum suum, si redijt ante quā cum aliqua partium fuerit locutus: sed quid in medio tempore, scilicet anteq̄ redeat ad declarandū dictū suū, siue anteq̄ loquat̄ cum aliqua partiu, &c. Dic ut in gl. quod tene mentij, & Azo in Sum. C. de testi. circa fi. uer. itē quid si post. Que rit glo. an ¶ publicatis attestacionib. licet inducere testes ad reprobationē testium productorū ab aduersario? Gl. dicit qd sic. Idem no. in auth. si testis. C. eo. tit. & de prob. auth. at qui semel. de quo habes ext. eo. c. presentatū. Quærit gl. ¶ quid si meos testes uolo modo reprobare? Distingue ut in gl. licet aliud no. in d. auth. at qui semel. & hæc glo. habet locū, ubi testes reprobant̄ circa personam. Si uerō reprobentur circa dicta, tunc dic, ut in l. si quis testis. C. eo. & qd no. in d. c. presentatū. de quo qñ testes reprobant̄ circa dicta, doc. d. l. si qs. & gl. iij. q. iij. item si quis. & hoc habes in tex. & gl. eodem ti. c. ij. in Clement. ¶ Quærit ulterius gl. quid si uolo producere testes post testium publicationem, non ut aliqua addant his quæ p alios testes prius dicta sunt, sed tñ quæ dicta sunt, confirmant: quædam litera dicit, qd sic, ut in gl. & in cont. tenet Azo. C. eo. §. ubi aut. Idē dēterminat Inn. c. cū causa. ext. eo. & gl. ordi. iij. q. iij. §. itē si quis testis. quod tene menti. ¶ Quæro an post didicistis testificata possint instrumenta produci? Gl. prædicta, super uer. non habebit in j. sol. cont. dicit qd sic. Idem no. in d. auth. at qui semel. & in l. officiu. ff. de re uend. C. sentent. re. fin. nō pos. l. preemtorias. iij. q. iij. §. si qs testis. quod est uerum usq; ad causā conclusionē, post uerō non, nisi ex causa, ut in c. cum dilectus. ext. de fid. inst. & c. cū. lo. eo. ti. & c. qm. in gl. parua. ext. de prob. & uide quod no. in c. j. ext. de confel. vj. ¶ Quæro, hinc in prin. dicitur, concludunt & gl. exponit, renunciauerunt productioni testium. & sequitur, concludente, renunciat: an proprie loquendo sit differentia inter renunciationem & conclusionem? Dic ut per Inn. c. pastoralis. ext. de cau. pos. & proprie. super uer. renunciations. & super uer. conclusiones. Illo modo accipit gl. in causa conclusionis esse, ita quod d instrumenta non possint produci, ut d. c. cum dilectus. super uer. conclusum. & qd sit differentia inter renunciationem & conclusionē, patet in d. c. qm. ubi dicit, renunciations & conclusiones, & c. & Spec. tit. de renunciatione & conclusionē. §. j. uer. & no. uide quod
 34 no. in ti. de testib. §. fi. uer. & no. Quia in tex. dicit ¶ qd quanta productio testium permittitur in causa principali. Quæro quotuplex productio permittatur circa testium reprobationem, uide de hoc in c. dilectus. ext. eo. ¶ Pro declaratione tex. qui dicit, sed propter qd nō ualuit primitus uti denunciations, & c. uide Inn. c. ultra tertiam ex. eo. super uer. nequiuit.
 36 Vltimō in hoc §. no. duas gl. Primō gl. uer. sapē. ¶ que ponit significationem huius dictionis sapē. quæ accipitur bis, uel ter. h. De dictione sepius, habetur in l. uelut. ff. de eden. de dictione frequenter, habuistis §. de defen. ciuit. §. fi. & ibi dixi.
 37 ¶ Secundō no. gl. super uer. aduocatorum. quæ dicit qd aduocati debent interesse depositionib. & publicationibus testium, quod probat gl. per hunc §. & per l. si postulauerit. §. q. ff. de adul. ¶ Et sic no. intellectum d. §. q. quia qd aduocati debent interesse q. debet intelligi, i. examinationi, an quis debet torqueri uel non. Ita uidetur intelligere ista gl. illum tex. quod tene menti.

ADDITIO.

a Quoniam uerō. Alex. de Imo. conf. lvij. ij. parte. conf. cxxij. ead. parte. conf. lxx. iij. parte. & in practica Papien. tit. de excep. contra testes. uerf. sunt quoq; pub.
 b Tertiam. Et ibi. Fel.
 c Causis. Et ibi. Fel.
 d Deditit. Raph. Cuma. cōf. sexagesimo nono. in medio. et Raph. Pul. conf. ducentesimo decimo septimo. post medium col. ij.
 e Clamor. Vbi Fel. in j. col. uer. in ead. gl.
 f Præterea. Et ibi. Fel. circa pri. uer. in tex. ibi. contententi.
 g Semel. Vbi Pet. de Su. & Bal. d. auth. si dicantur. & in mar. uer. testis. nona col. & Pet. de Su. d. auth. si dicatur.
 h Ter. Spec. ti. de inquis. §. j. uer. sed qualiter. ubi ponit qualiter intelligatur. Et Alber. de Ros. l. ij. de leg. iij.

Septim.

i Sepius. Alex. de Im. §. idem. de iur. om. iud. & in l. scire. de uer. ob. & in l. sepe. de reg. iur. & Bal. d. l. ueluti. alleg. in tex. §. hæc uox. in ij. no. ubi Alex. & de materia. nu. 8. 1. o. & 13.
 1 Examinatio testium potest in causa ciuili committi, in criminalibus secus, & de materia. nu. 8. 1. o. & 13.
 2 Vbi maius periculum, ibi cautius agendum est.
 3 Index qui examinat testes, debet eorum dicta sub proprio sigillo sigillata remittere.
 4 Publicatio testium fit à iudice, qui eos examinari facit.
 5 Testes in causis criminalibus, ex causa torquentur.
 6 Testis testimonium dicit de ueritate, non de credulitate.
 7 Testis testimonium dicit pro utraq; parte.
 8 Index propter causæ magnitudinem, uel testium suspicionem, potest iubere absentes coram se presentari.
 11 Examinatio testium potest à iudice committi, non habenti iurisdictionē, de uoluntate partium, & nu. seq.
 12 Testes examinari possunt coram arbitro, & eorum dicta tenent. Arbitrarius nullam habet iurisdictionem.
 13 Index examinationem personarum egregiarum committere potest, etiã non habenti iurisdictionem. Idem: In infirmis, uel pauperib. qui non possunt ad iudicium uenire.
 14 Practica qualiter scribat iudex committens examinationem testium, iudici examinati.
 15 Index, cui committitur testium examinatio, an teneatur commissionem sibi factam recipere.
 16 Index in causa criminali, an teneatur stare examinationi testium factæ per iudicem, cui facta fuit commissio.
 17 Dispositio huius constitutionis, de qua lege loquatur.
 18 Index debet iudicare in locum maiorum.
 19 Dilatio ad producendum testes existentes extra prouinciam, uel ciuitatē quando danda est petenti, & quantam pecuniam deponat petens.
 20 Index, cui est commissio testium examinatio, non potest super eorum reprobatio testes recipere.
 21 Examinatio testium in causa criminali ciuilitate mota committi potest.

ET QVONIAM. Index potest committere testium examinationem iudici illius terræ, ubi sunt testes, siue uel moueat in urbe, & testes sint in alia prouincia, siue econtrâ, siue lis moueat in prouincia, & testes sint in alia prouincia, & iudex cui testium examinatio committitur, dicta testium clausa, & illius munimine roborata mittere debet. his obtinentibus in causis ciuilibus, in criminalibus, aut cogēdi sunt testes coram iudice uenire, & si res exegerit, tormentis subiciuntur. h. d. usq; ad §. si uerō dicatur. & habet sex partes. Primō recitat ius antiquū: sō ponit cuiusdā dubij excogitatio, & ipsius remotione: tertio ponit præcedentiū ampliatio: quarto ponit præcedentiū epilogatio: quinto ponit cuiusdā q. decisio: sexto ponit præcedentiū restrictio, ut habeat locū in causis pecuniarijs, nō aut in criminalibus. Secūda ibi, in uer. multis. Tertia in uer. sancimus. Quarta, in uer. illicite. Quinta, in uer. testimonijs. Sexta, in uer. hæc omnia. ¶ Not. qd in causa ciuili pōt fieri commissio examinationis testium, sed in criminali nō, ut hic, & C. de fi. inst. auth. apud eloquentissimū. hinc sumpta. & no. in §. illud. C. de def. ciui. & l. ij. §. itē d. uis. ff. eo. & ext. de testib. co. c. j. de fi. inst. c. cōstitutus. de iur. c. at si clerici. in iij. gl. & ij. q. ix. c. testes. Et est ratio, quare in criminali cā non possunt fieri commissioes testium, ut colligit in uer. in criminalibus. & c. ¶ qd ubi maius periculum, ibi cautius agēdū. l. j. §. sed & si qs. ff. de Car. edic. ¶ Secūdo no. qd iudex qd examinat testes, debet dicta testium remittere p proprio sigillo sigillata. Et est ratio, qd si aperta essent, nō possent amplius fieri pbatio per testes, ut hic in uer. testimonijs. & gl. exponit super uer. editionē. quā declarata ut dixi §. px. §. ¶ Et sic habes hic tex. qd qñ fit commissio examinationis testium, publicatio testium nō debet fieri à iudice, qd eos examinat, sed à iudice, qd examinationē committit, ut hic & gl. non editis. in fi. & d. auth. apud eloquentissimum, & c. constitutus. in fin. ext. de fin. inst. ubi est casus. ¶ Tertio no. qd in causis criminalibus, testes ex cā torquentur, d. auth. apud concord. sunt in gl. super uer. forsitā. Quarto not. tex. ibi, & quæ sunt eis cognita, & c. ad duo. Prima mō, qd testis debet dicere testimoniu de ueritate, nō de credulitate, de quo §. de hæc. & fal. §. si uerō abitur. Secūdo ¶ no.

Bar. super Auth.

q testis debet dicere testimoniu p utraq; parte. §. eo. §. sancimus aut. in fi. & gl. §. nulli. §. de sanctis. episc. ubi de hoc facit. testiu. C. eo. & ibi Cy. ¶ Vltimō gl. super uer. abundantia. sumit tria no. quā uide. ¶ Op & uidet qd in ciuilib. causis examinatione testium nō possit committi, d. §. illud. Gl. soluit hic, qd iudex pōt testium examinari. etiã committere, sed non cogit, ut in con. Relinq̄t ergo iudicis arbitrio, examinationē in ciuilib. committi, ut patet in hoc §. ¶ circa pri. ibi, licentia habere, & c. & ibi, posse etiã à prouincia, & c. Et sic fm hæc sol. nō refert, an testes pducēdi sint absentes, uel presentes, qd etiã qñ testes sunt absentes, pōt iubere presentari corā se, si hoc ei uidebit. Puta ppter causæ magnitudinē, uel ppter testium suspicionē, & isto casu loquitur præall. §. illud. & fm hoc dicit gl. qd amōdo nō erit qd de alia ciuitate in alia ciuitate pducēdi. ut hic, & d. §. illud. & hæc fo. no. idē Azo in §. pducēdi. in Sum. C. de testi. Alibi gl. aliter soluit, dicit em, aut testes sunt presentes, aut absentes. Primo casu nō pōt examinatio committi, sed iudex debet p se ipsum examinare, ut in cont. Secūdo casu sic, ut hic. Ita no. in l. cont. C. de testi. l. si qñ. Facit ad idē qd habes ff. quem ad. test. ape. l. cū ab initio. & l. sed si qs ex signatorib. Istam sol. ponit gl. d. auth. apud eloquentissimū. sed de ista sol. doc. nō curant, imō uidet ad dere præcedēti sol. dicit, qd licet in §. illud allegato p contrario, dicat qd testes debent examinari corā iudice, non tñ hoc ibi negat, quin examinationē iudex possit committere, ut hic. qd olim potuerit iudex examinationē committere, apparet in l. scire oportet, §. oportet aut. ff. de excus. tut. & ibi no. & ita dicitur doc. in l. iudices, C. de fid. inst. Alibi ponit gl. alia sol. uidelicet, qd aut quærimus an testium examinatio possit committi habenti iurisdictionē, & pōt, ut hic. an iurisdictionē nō habenti, & nō pōt, ut ibi not. gl. uidelicet in d. auth. apud. ¶ Et sic not. fm hanc sol. qd testium examinatio non potest à iudice committi, nō habenti iurisdictionē, ut hic. qd intellige uerū, nisi fieret de partiu uoluntate, quia tūc pōt fieri commissio, etiã non habenti iurisdictionē. Et qd istud sit, testes possunt examinari corā arbitris, etiã de partiu uoluntate, & eorū dicta tenent, l. cum antea. in fi. C. de arb. ff. de re iud. l. fi. ext. de testi. c. presentata. Ceruū est qd arbitri nullam habent iurisdictionem, sed tantum notionem, l. ait prætor. ff. de re iud. & no. in l. solet. ff. de iur. om. iud. Et sic hoc uerū puto regulariter fallit in egregijs personis, ad quas dicit lex, qd iudex debet mittere unū de ministris suis. §. de san. episc. §. nulli. & auth. sex iudex. de episc. & cle. xj. q. j. c. testimonium. §. nec honore facit. l. ad egregias. ff. de iure i. Et sic hoc uerū simpliciter uerum, qd iudex potest committere examinationem talium testium, qui sunt egregiæ personæ, etiam non habenti iurisdictionem, ut in d. iuribus. & uidetur etiam casus fm unam lect. in c. j. ext. de tes. cogen. ibi, nuncio quem ad hoc miserat, & c. prout ibi loquitur in egregijs personis, uel debilibus, uel infirmis, uel pauperib. qui nō possunt ad iudicem uenire. Idem in c. qui testium. eo. ti. nisi respondendo dixeris illud esse uerum de partiu uoluntate, ut uidetur uelle Spec. tit. de test. §. qualiter. uer. potest etiam iudex. Inn. tñ uidetur uelle, qd de iure Can. ex partium uoluntate examinatio testium generaliter possit committi nō habenti iurisdictionē, ut ipse uidetur uelle, in c. qm super uer. publicata. ex. de pb. in eo quod dicit simpliciter testium commissionē posse fieri, etiam in examinatione. Sed cont. ipse uidetur uelle in c. cum Bert. super uer. alijs. in fi. ext. de re iur. Pro prima opi. In uidetur casus in c. j. ext. de tes. cog. ibi, uel nuncio, & c. in intelligendo illud c. generaliter in quibuscunq; personis, fm opi. Vinc. ibi postā, quæ est iij. lect. illius c. de quo uide ut hodie habes de off. deleg. c. j. Cle. & quod notat Spe. tit. de teste. §. nunc tractandum. circa prin. licet autem dixerim, & c. uer. item ad officium, & c. cui iunge dictum uer. potest etiam iudex. qd est sub d. §. qualiter. eo. tit. ¶ Reperio etiã circa istud riu, quartā opin. ut in causa criminali nullo mō possit testium examinatio committi, & de hoc nullū dubiū est. Sed in cā ciuili distinguat, aut est cōsuetudo regionis, qd commissio fiat, & fieri poterit, aut nō, & nō poterit fieri, & sic fm hoc regionis consuetudo seruatur. l. ij. in fi. ff. de testi. Fallit in casibus in quibus

bus debet fieri commissio. l. ad egregias. præall. istam sol. po
 14 nit gl. iij. q. ix. §. testes. in j. gl. de qua opi. non curo. † Quaro
 uideo etiam q̄ in causa ciuili, potest committi testium exa
 minatio. quid debet facere iudex committens examinatio
 nem, & quid debet facere iudex cui examinatio est commis
 sa. Resp. iudex examinationem committens debet scribere
 iudici loci, ubi sunt testes, ut ipse uice sua testes recipiat & ex
 aminet diligenter. Ipse cui committitur, debet testes exami
 nare, & eorum depositiones inclusas remittere, ut hic. Item
 scribit significando iudici causam, quare sit fides testib. ad
 hibenda. Ista practica sumitur ex tex. in c. constitutus. ext. de
 15 fidei iur. † Quaro an iudex, cui committitur testium exami
 nationem, teneatur sibi commissioem factam recipere, ad roga
 tionem iudicis committentis, dic ut no. Spe. tit. de iure. dele.
 16 §. iam nūc. uer. sed fm præmissa. † Quaro uideo q̄ in crimi
 nalibus iudex causæ per se debet testes examinare, pone q̄
 ipse non examinauit, sed alter cui examinationem cōmisi
 t, an erit standū dicitis talium testium, dic ut no. in l. ij. §. ideo q̄
 17 diuus. ff. eo. † Quareit gl. super uer. legem. dicitur hic, & qm̄
 l. & c. de qua lege fit mentio, dicit gl. de iudicis. C. de fi. inf. t.
 & quid addatur illi legi per hunc §. not. in gloss. ista. Sed tu
 dic fm Jac. de Bel. quod hic §. facit mentionem de quadam
 lege Græca, quæ præcessit illam l. iudices, ut ibi no. No. q̄ fm
 legem, iudices, poterat fieri commissio examinationis testium
 à iudice, siue l. iudicibus Romæ, siue in prouincia. Addit
 tr̄ iste §. ad l. iudices. ut in criminalibus nulla fiat commissio
 examinationis testium, & ideo super d. l. iudices, posita est
 18 auth. apud eloquentissimū. & c. hinc sumpta. † Quareit gl. di
 citur hic, illa uidelicet diffinitiuæ sententia, & c. hinc quid ue
 lint dicere ista uerba, dic ut in gl. Sed aduerte. si ipse dum
 dicit, in successib. potest iudex iudicare, si aliàs solet esse con
 fuerudo, l. si cum dies alle. in gl. quia istud quod dicit gl. nō
 procedit in arbitrio qui nullum habet locum, seu sedem, sed
 fecus in iudice, quia ille debet sequi locum & sedem maio
 rum. l. pe. §. ff. de iust. & iur. lac. de Ar. d. l. pe. §. ff. & C. de
 19 eman. lib. l. fi. † Quaro, dicitur q̄ in criminalibus nō habet
 locum commissio examinationis testium, pone q̄ habeo cau
 sam criminalem, uel ciuilem. dico me habere testes in alia ci
 uitate, uel prouincia, & est forte causa ciuiliis ita magna, q̄
 iudici uidetur, q̄ testes debeant coram eo produci, peto dil
 ationem ad tales testes producendos, est ne aliquod reme
 dium contra me, ne istam dilationem petam calumniosè.
 Dic q̄ sic, quia iudex antequam istam dilationem cōcedat,
 debet facere me deponere tantam quantitatem pecuniarū,
 quæ sit ficiat pro expensis testium, in ueniendo, eundo & stan
 do. Ita est hodie prouisum per c. statutum. §. si de rescrip. lib.
 20 vj. † Vterius quaro, an ille, cui est cōmissa testium exami
 natio, super negotio principali, possit testes recipere super
 iporum probatione: dic q̄ non. In. c. licet causam. de prob.
 21 glo. super uer. apponi. † Quaro, uos uidetis hic, q̄ in ciuili
 potest committi testium examinatio, in criminali uerò nō,
 quid si de crimine agitur ciuilitè, an poterit fieri cōmissio
 examinationis testium: Omisiss his quæ possent dici pro &
 c. contra. gl. est quod sic, c. ij. ext. de iud. lib. vj. quod perpetuò
 tene menti.

ADDITIO.

4 Credulitate. Alex. de Imol. cons. lvi. ij. parte. et cons. lxxix. et cons. xcv. ij. par
 te. & cons. cix. & cons. cxxxij. j. par. & cons. iij. iij. parte. & Bar. cons. in
 cip. Ray. Pet. & Soc. cons. clxx. in ij. par. char. xxxvij. & Fel. c. quoties. in
 princ. ij. col. uer. gl. fin. ibi, eod. tit. Soc. suo tract. fall. reg. dxxvij. & cons.
 cccij. vol. ij.
 b. Egregij. Fel. c. si qui testium. eo. tit. in j. col. uer. gl. j.
 c. Sic. Fel. c. cum causam. de testi. in pe. col.
 1 Testes qui admittantur, & qui admisi repellantur.
 2 Seruus nō potest esse testis, & quādo, & nu. 4. & ibi quādo torquatur.
 3 Sacramento unius quando credatur.
 5 Seruus cum tormentis ad iudicium faciendum, non ad plenam probatio
 nem admittitur.
 6 Seruus quando agit de eius dominio inter duos dños, an interrogabitur.
 7 Statuliber, uel adscriptitius an admittatur in testem.

- 8 Monachus quando admittatur in testem. Item
 Quando unus de collegio. Item
 Quando canonicus regularis.
- 9 Hereticus quando admittatur in testem.
- 10 Manumissio an probetur per testes omni exceptione maioris.
- 11 Testis unus licet non faciat probationem, tamen presumptionem facit.
- 12 Iudex admittit exceptionem cum protestatione si debet de iure.
- 13 Existens in peccato mortali, an admittatur in testem.

S I VERO DICATUR. Si testi seruitus opponat
 & ipse se liberū à natiuitate dicat, eius testimonium ad
 mittitur, seruitutis disputatione tempore suo seruata.
 Si uerò ex manumissione se liberum dicat, tūc ante q̄ ad tes
 timonium admittatur, debet de suo iure docere, nisi alibi
 dicat suas probationes habere, quo casu præstito iuramen
 to q̄ in promptu probationes habebit, ad testimonium ad
 mittatur, huiusmodi seruitutis disputatione, tēpore suo ser
 uata. hoc dicit usq̄ ad §. si quis uerò dicat. No. † ex isto §. q̄
 quidam testes ab initio repellunt, ita q̄ nunquā admittun
 tur, alij admittunt, sed postea fides eis non habetur, ut hic &
 1 in px. §. idē dicit gl. hic, & in iij. q. super uer. instrumentū. †
 Secūdo nō. q̄ seruus non potest esse testis, ut hic, & l. qm̄. C. eo.
 2 ff. de testa. l. qui testamento. §. seruus. † Tertio nō. in uer. si ue
 rō in alia. q̄ creditor sacramento unius. concor. sunt in gl. su
 per uer. iurauerit. ad quas concor. adde quod habes in tex.
 4 & gl. c. præsentium. ex. de test. Op. & uidetur q̄ seruus pot
 est esse testis, C. de test. l. j. §. testes. Inst. de test. Sol. ut in gl. super
 uer. ita sit. & quod no. gl. in d. l. j. circa quartum intellectum,
 uide Azo. in Sum. Inst. de test. or. circa fi. & Dy. & lac. de Ar.
 l. testium. C. de testi. Quareit gl. super dicto uer. ita sit. si testimo
 nium serui non ualeat, qm̄ habent locum leges quæ dicit ser
 uos torqueri. Dicit gl. qm̄ testis interrogabitur de facto suo,
 quo casu interrogatus torquebitur, etiam non præcedenti
 bus indicijs. Et istam opi. ponit gl. sub dubio fortē in l. inter
 rogati. C. de q. uidelicet q̄ non torqueantur, nisi præcedenti
 bus indicijs, nisi qm̄ interrogabitur de facto suo. Hanc opi.
 firmat gl. l. cum probatio. ff. de prob. licet glo. ponat ij. opin.
 hic, & in l. serui. j. resp. ff. de testi. Si uerò seruus non interroga
 retur de facto suo, sed de facto inter extraneos, tūc nunquā
 torquebitur, nisi præcedentibus indicijs. l. j. in prin. ff. de q.
 5 † Quaro ad quantam probationem admittitur seruus ut
 testis cum tormentis? Resp. non ad plenam, sed ad iudicium
 faciendū gl. l. iij. §. lege Iul. ff. de testi. l. seruos. C. eod. & ff. si ex
 6 no. cau. agat. l. ij. §. j. † Quareit gl. si inter seruum & dñm agi
 tur iudicium liberale contra seruum dicentem se liberū, uel
 si agatur inter duos de dominio eiusdem serui, & agitur de
 rei uendicatione, an interrogabitur ipse seruus, contra quē
 agitur, uel de cuius dominio tractatur? Gl. dicit hic q̄ sic, de
 quo dic ut no. C. de rei uendic. l. cum super. & no. ff. de quaest.
 7 l. de minore. §. j. † Quareit gl. super uer. ita sit. circa medium,
 an statuliber, uel adscriptitius admittatur in testem. Dicit
 8 in gl. & auth. si dicatur. C. eo. † Item quareit gl. quid de mona
 cho, dic ut j. de mon. §. cogitandum. & ibi habetur an unus
 a de collegio suo pro collegio admittatur, & in d. auth. si di
 9 catur. ubi gl. idem dicit in canonico regulari. † Quareit gl.
 quid de hereticis, an possint esse testes? Gl. remittit ad l. qm̄.
 C. de hæ. dic ut ibi per gl. & doc. l. j. C. de sum. tri. & fide cath.
 10 & quod no. in d. l. iij. §. lege Iul. ff. eo. † Quero quæ sit ratio di
 stinctionis huius §. dic ut in gl. super uer. instrumentū. in fi.
 quæ etiam in pri. sui quareit, pone q̄ patronus nō uult osten
 dere instrumentum manumissionis, uel nō fuit factum, uel
 libertus non uult eo uti, an poterit libertus probare de ma
 numissione p̄ testes, omni exceptione maioris? Dic ut in gl.
 Pro cuius declaratione uide quæ habes in tex. & gl. iij. q. iij.
 11 §. soli testes. † Vltim. gl. super uer. iurauerit. inducit hūc tex.
 q̄ licet unus testis nō faciat plenā p̄bationē, facit tñ præsum
 ptionē. De quo dic ut per gl. & doc. l. bono fid. C. de iureiur. &
 12 l. ad monēdi. ff. de iureiur. & l. Theopom. ff. de dot. pral. † lac.
 de Bel. inducit hūc tex. in ar. ad q. uos uidetis q̄ si quādā ex
 ceptiones op. §. testē tēpore depositionis referat, ut hic, & j.
 px. §. & sic facit in arg. q̄ iudex possit exceptionē admittere
 sub p̄testatione, si debet de iure admittere. De quo dicit ut in
 gl. &

13 gl. c. cū cōtingat. ex. de off. dele. † Itē ipse inducit hūc tex. ad
 duo, & format unam q. an existens in peccato mortali, ad
 mittat in testem. De quib. dic ut hic plenē per eum.

ADDITIO.

- 4 Admittatur. Fel. c. in super. de testib.
- 1 Testes propter inimicitias repelluntur, & quæ inimicitia repellat testē.
 & nu. 3.
- 2 Testes ad reprobationē testium, possunt publicatis attestationib. produci.
- 4 Testis inimicus reconciliatus post testimonium dictum an admittatur.
 Reconciliatio testis inimici quando facit ipsum idoneum.
- 5 Exceptiones contra personas testium, quo tempore obijciuntur, & etiam
 contra eorum dicta, & nu. 8.
- 6 Testium dicta qui recepti sunt absente parte per cōiuraciam sunt nulla.
- 7 Cohabitans cum inimico, an repellatur à testimonio.
- 8 Exceptiones contra personas testium, iudex potest facere, quod ante pu
 blicationem probetur. (asserit sibi profic. quod sic.)
- 9 Testis qui dicit se inimicum, uel in famem, ut euitet ne testificetur, an eius
 10 Differentia inter litem & causam, remissiuè.

S I QVIS VERO. Inimici & noti à testimonio repel
 lunt, inimici autē ignoti ad testimonium admittunt, saluo
 iure tempore disputationis. hoc dicit & hęc uidet mihī
 uera lect. & habet duas partes. Primò loquit de inimicis no
 tis: secundo de ignotis. Secunda in uer. si uerò aliter. & istā
 lect. tenet hic lac. de Bel. Nam inimicitia p̄cedente ex crimi
 nali adione, omnib. est nota, sed hodie quæ oriunt ex alijs
 1 causis, nō sunt ita nota, nec possunt ita de facili p̄bari. † No.
 a q̄ p̄pter inimicitia testes repellunt, ut hic, & l. ij. circa prin.
 ff. eo. & C. eo. l. quis testib. Sed aduerte, quia quādā est inimi
 citia, quæ nō impedit testes examinari, sed post examinatio
 nem publicè disputabit an sit talis inimicitia, quæ debet tes
 tes repellere, ut hic dicit, quod iudicis arbitrio relinquit, &
 ita intelligit gl. hūc tex. in l. ij. circa prin. ff. eo. super uer. in
 2 inimicitia licet gl. hic super uer. admitt. in prin. uideat̄ prædictis
 cōtradidere, saltē in primo membro. † Secundo nō. q̄ post
 publicatas attestationes, potest quis producere testes ad re
 probationē testium aduersarij, ut hic in uer. si uerò aliter. &
 C. eo. auth. si dicatur. uer. si uerò dicat quæ sumit ex isto §. de
 3 quo habuistis §. eo. §. quia uerò sepe. in gl. magna. † Quero,
 quæ inimicitia repellat testē ab ipso initio, ita q̄ testes exami
 nari nō possunt: Rñ. inimicitia quæ resultat ex criminali ac
 cusatione. Item qm̄ duo se oderūt ad mortē, quia mortē sibi
 minant. Circa quod dic ut ibi no. super uer. crimine. & in l. li
 cet. ff. de arb. Nam istis duobus modis dicunt̄ inimicitia ca
 pitales, & repellūt testes, ita q̄ ad testimonium nō admittant̄,
 licet per alias inimicitias nō repellant̄ à testimonio, sed de
 hēt in tempore disputationis referuari. Inn. c. cum oporteat.
 in gl. pe. ex. de accu. & c. ex parte. co. tit. in glo. ff. eo. l. ij. super
 uer. inimicitia. lac. de Bel. hic distinguit inter inimicitia notā
 & ignotā, & fm illā suā opi. ponit hic casum. Et circa prædi
 cta uide gl. ibi alleg. ad materiā huius §. & Ber. c. ex parte. uer.
 notabiles. ex. eo. ubi ipse uidet̄ cōcordare cum præalleg. di
 cto Inn. & uide Azo. in Sum. C. e. uer. item repellunt̄ odiosi.
 In uer. si uerò aliter. dicit, q̄ huiusmodi quæstiones referuan
 tur tēpore disputationis, quæ post testium publicationē tē
 pore disputationis, ex quib. odij, uel litib. pecuniarū repel
 let iudex testes, uel eis nō obstantib. eos admittet. Dic ut in
 gl. super uer. odiosus. & uer. quæstiones. & no. eas. & idem no.
 etiā gl. in auth. si dicat. C. eo. Quæ inimicitia repellat testes à
 testificādo, uide quod plenē no. ex. de accu. c. cum oporteat.
 b. iij. q. v. c. accusatores. ex. de simo. c. per tuas. ut lit. nō conte.
 c. accedēs. el. ij. in gl. sed nonne. & gl. l. iij. in prin. super uer. ini
 4 micitia. ff. eo. † Quareit gl. super uer. nō adit. quid si post di
 ctum testimonium facta sit postea reconciliatio, an ualeat tes
 timonium. Dic ut gl. in fi. & no. eam. & uide quid de præterit
 is inimicitijs reconciliatio secuta ex de simo. c. per tuas. Si
 em̄ nō erat reconciliatio facta, præterita inimicitia repetunt̄.
 iij. q. v. c. accusatores. & idem si reconciliatio sit facta de præsen
 ti. d. c. per tuas. in fi. super uer. capitali. & d. c. accusatores. iij.
 q. v. & fm illā gl. c. per tuas. Intellige hūc tex. hic dum dicit,
 donec de crimine iudicet, & c. qui tex. innuit q̄ finita causa

principali, testis possit admitti. Et ita intelligit gl. tex. hūc in
 l. ij. circa prin. super uer. inimicitia. ff. eo. quia intelligit̄
 ra causa principali, & reconciliatioe secuta. Et intelligit̄ etiā
 q̄ reconciliatio non sit modò de recenti, ut in gl. c. per tuas.
 super uer. capitali. in fi. aliàs ita repelleret̄ testis, p̄pter inimi
 citias præteritas, sicut propter præsentis, ut dicit c. accusato
 res. ij. q. v. & ibi no. & fm hūc intellectum illa uerba, donec
 de crimine iudicet, & c. debet consisti post illa uerba, aded
 in festus, ut dicat, ille qui aded est infestus, non adit ad testi
 monium, post sententiā uerò sic, ut modò dixi. Sed possu
 mus dicere, q̄ hic tex. non uelit hoc dicere, qui est aded infe
 stus, subaudi q̄ uelit admitti ad testimonium, donec iudicet̄
 de crimine, i. pendēte accusatione criminis, iste talis nō adit
 ad testimonium, sed repellat̄, & sic uerba cōstruunt̄, ut iacēt.
 5 † Quaro, quo tēpore sit obijciē. lum testib. Dicit̄ doct. autē
 quis uult obijcere contra personam, aut contra dictum. Pri
 mo casu ille contra quē testes p̄ducunt̄, debet ab initio pro
 testari exceptiones quas habet, ut testē ab initio repellat, uel
 tēpore disputationis referuent̄. aliàs si non protestat̄, uideat̄
 approbare personam, quam de facili potest habere notam.
 Secundo casu qm̄ uult obijcere contra dicta, sicut saluta ecce
 ptiones cōtra dicta, etiam nulla protestatione præmissa. Ra
 tio, quia quis nō uidet̄ approbare dicta quæ ignorat. Et ita
 6 no. doct. d. auth. si dicat. C. eo. † Et ex hoc dicit̄ ipsi q̄ si ab
 sente parte per cōiuraciā recipiunt̄ testes, dicta huiusmodi
 sunt nulla, p̄testatione nō præmissa, l. si qm̄. & l. si. C. eo. & j. eo.
 §. & hic uer. Tu uide circa hanc distinctionē quam ponit̄ tex.
 7 in c. præsentium. ex. eo. & quod ibi no. † Sed quaro, hic ui
 des q̄ inimicus à testimonio repellitur. Sed quid de cohabit
 tante cum inimico? Videt̄ idem, ar. ex. de accus. c. cum oport
 eat. & c. repellant̄, de quo per Spe. tit. de test. §. j. in prin. uer.
 item de cohabitante. doct. l. si quis testibus. C. eo. in vij. q.
 8 † Quaro, uidetis hic, q̄ quādā exceptiones referuant̄ cō
 tra testes tēpore disputationis, post publicationē, ut hic, &
 §. prox. §. an sit uerum hoc in distindē. Sic, nisi iudex ex cau
 sa uoluerit, q̄ ante publicationē probent̄, puta quia iudex
 uideret̄ illū, contra quē testes producunt̄, malitiosè hoc op
 9 ponere. c. cum causam. ex. eo. in glo. j. † Quaro, uos uidetis
 hic in præce. §. q̄ seruus & inimicus à testimonio repellunt̄.
 pone q̄ aliquis producit in testē, iste talis testis ut testimo
 nium euitet, dicit se seruum, inimicū, uel in famem, an stetur
 ipse simpliciter assertioni? Inn. tenet quod sic, quia nō est uer
 10 rissimile q̄ tantam suam turpitudinem contra se allegaret, c.
 inquisitionis. ex. de accu. & Spe. de test. §. j. uer. quid si testis
 dicit. Facti c. j. ex. de excep. uer. cōfir. † Vltimò no. gl. super
 uer. lis. quæ ponit differentiam inter litem & causam, & no. C.
 eo. l. qm̄. §. j. & l. j. ff. eo. C. de transact. l. causam. & dic ut in c. ex
 parte. ex. de uer. sig.

ADDITIO.

a Inimicitiam. Fel. c. quoties. col. ij. uer. & considera. ext. de testi. & idem etiā
 propter amicitiam, ut ibi per euidem. col. iij. uer. no. quinto. & Dec. c. po
 stremò. in glo. j. circa fl. extr. de appell.
 b Oporteat. Et ibi. Fel. & hic no. in ij. col. uer. & istud. cum plu. seq. & in c.
 quoties. in prima col. uer. no. quarto. de testi. & quod ibi dixi in a postib.
 & quod per eum in c. causam. in j. col. de off. deleg.
 1 Proxenetæ utraq. parte consentiente admittitur.
 2 Mediatores quando cogi possint ad testificandum.
 3 Proxenetæ an altera tantum parte uolente possint testificari, quod sic uo
 lens, aliàs non cogitur.
 4 Aduocatus, tutor, curator, & procurator, quando possint testificari.
 1 **Q**UONIAM VERO. † Mediatotes, seu proxenetæ
 utraq. parte cōsentiente, ad testimonium inuiti cogunt̄,
 altera parte cōsentiente, uolētes tantūmodo admittit̄
 tur. h. d. Quaro p̄ declaratione tex. quid uult hic dicere, me
 2 diatores, dicit, p̄xenetæ. † Et fm hūc lect. opp. & tridet̄ q̄ me
 diator cōpellat dicere testimonium, l. si qm̄. C. eo. l. ij. §. exhibe
 re. ff. de tab. exhibi. Sol. Illud uerum est regulariter. Fallit in p̄
 xenetis, qui nō possunt cogi, nisi utraq. parte cōsentiente. Quæ
 aut sit ratio, dic ut in gl. hic super uer. phibere. quæ gl. tenet
 idē, siue p̄xenetæ accipiat pretiū, siue non, quod tene menti.
 3 † Quaro

3 † Quare & reuoco in dubiū, an altera parte tantum uolente, proxeneta ad testimonium admittatur? Dicit gl. j. q. sic, sed non cogitur, ut hoc uideatur probare expresse hic text. & hoc tenet Azo. C. eo. in Sum. in princ. s. item dixerūt. & ideo gl. quæ est s. de sum. tri. & sic ca. in fi. s. si uerō moriatur. uer. quod si ad numerationem. dicit, q. proxeneta fert testimonium, utraq. parte uolente, & non aliter. subaudi, l. inuitus. Volens autem ad testimonium, & altera tantum parte uolente admittit. sic etiā intellige quod no. j. q. j. c. si qs. episcopus.

4 fm lec. † Alia lect. q. hic loquat in mediatore, l. in tutore, curatore, & aduocato. Et fm hāc habes q. tutor curator & aduocatus, utraq. parte uolente possunt esse testes, & testificari coguntur, ut hic fm hanc lect. An autē altera tantum parte uolente possint testificari, dicit ut habes in l. ff. eo. l. qui testamēto. s. j. & ibi Dy. ff. de testi. ubi no. De tutore autē dicit, ut no. in d. l. fi. & l. iure deferre. s. idem decreuerūt. ff. de iure fiti. ubi per gl. & Dy. & etiā ibi Old. & Inn. ex. eo. c. Romana. quæ olim erat extrauagans, hodie est in eo. tit. lib. vj.

AD DITIO.

4 Verō. Arch. c. in super. de testi. & Ant. c. dilectorum. in ij. col. de test. cogen. & c. cum dilectus. in viij. col. de elec. & gl. & omnes eo. tit. in vj. & Abb. c. fraternitatis. in fi. & c. ex literis. in princ. de transac.

- 1 Testes quando producuntur, aduersarius citatur.
- 2 Pars, contra quam testes examinantur, debet interesse, quando iurant.
- 3 Testes debent in secreto examinari.
- 4 Aduersarius potest contra testimonium ferendum facere quaestiones.
- 5 Testes quando producuntur ante litem contestatam.
- 6 Testes ad aeternam memoriam quando produci possunt ab actore ante litem contestatam, & eorum dicta publicentur, s.
- 7 Testes producti per reum ante litem contestatam, & ad aeternam memoriam pro sui defensione non publicantur.
- 8 Testes ad aeternam memoriam quando examinantur, quia timetur de morte, uel diutina absentia ipsorum, procedit in causa civilis, secus in criminali.
- 10 Possessor qui potest deducere ius suum, etiam per modum exceptionis, & petit examinari testes ante litem contestatam, an ut actor, uel ut reus petatur.
- 11 Timere de morte, uel absentia testium, quando dicitur, ut possint testes examinari ante litem contestatam, uel quæ sit alia rationabilis causa.
- 12 Citatio quæ requiritur quando absente aduersario testes ante litem contestatam producuntur.
- 13 Publicatio testium instrumentorum, testamentorum & privilegiorum qualiter.
- 14 Testes quando producuntur parte citata, & absente, licet in publicatione in personis ipsorum opponere.

ET HIC VERO. Testes ante litem contestatā ex causa possunt produci aduersa parte legitime citata, uel ea parte presente, uel absente & uenire nolente, integro iure sibi reseruato, ad disputandū super eorū dictis, omnibus legibus antiquis de hac materia loquentibus, huic legi nō cōtrarijs cōfirmatis. Ite s. habet quatuor partes, primō consuli illi qui uult testes producere: secundō consuli circa fraudes aduersarij: tertio consuli etiā aduersario cōtra quē testes producunt: quartō ponit antiquarū legū cōfirmatio & diuulgatio cōstitutionis huius. Secūda in uer. si uerō noluerit. Tertia in uer. quacūq. Quarta ibi, omnibus alijs.

1 No. ex hoc s. tria. † Primō, q. aduersarius debet ad hoc citari, qn testes producunt. Ad idem faciūt cōcordantiæ gl. quæ est super uer. presentē. postea in princ. ipsius gl. sed melius quæ testes producunt, debet attestaciones audire à iudice. f. sacramentū qn iurāt quod quidā intelligunt, id est, dicta testium productōrū. Sed tu dic q. debet audire attestaciones, f. sacramentorū qn iurāt, nō autē dicta testium, sed testes debēt a in secreto examinari. l. nullū. C. eo. & c. uenerabili. eo. tit. & hoc etiā tenet gl. hic super d. uer. presentē. circa mediū. &

3 † q. etiā ante litem contestatā debēt testes examinari in secreto, tenet gl. auth. sed & si quis. C. eo. hinc sumpta. Idem no. in c. in nomine. super uer. audire. in fi. gl. ex. eo. quod c. fuit sumptum ex hoc tex. ubi no. † Et no. q. hic docet quō aduersarius potest cōtra testimonium facere quaestiones, quod no.

propter intellectū l. si postulat. ff. de adu. de cuius s. intellectu uidistis s. eo. s. quia uerō. & sapē ibi dixi.

5 † Tertio no. q. testes producunt ante lit. contestatam. sed ad hoc opp. & uidet q. lite nō contestatā. nō possunt testes recipi. ex. ut lit. nō contestat. c. j. & ibi in rub. Sol. Regulariter lite nō cōtestata testes nō possunt produci, ut in cōtrarijs. Fallit in casu huius s. uidelicet qn timet de morte testis, uel absentia diuturna, & hoc casu loquit hic, & fm hanc lect. hic, loquit in actore qui timet de morte, uel absentia diuturna testium, uel eorū ualitudine, & hāc sol. ponit tex. c. qm. in princ. & s. ex. ut lit. nō cōte. Sed cōtra hāc sol. opp. & uidet q. etiā ubi nō timet de testium morte, uel absentia diuturna, uel ualitudine, possint testes produci ante lit. contestatam. C. de usu. pu. l. ff. de testi. l. curēt. Sol. aut loquitur in actore, & tūc ante litem contestatam nō potest testes producere, ut s. dixi, nisi in dicto casu. Ita loquit hic fm istā lect. Aut in reo, & tūc potest ante lit. contestatam sui defensionē producere testes, etiā si nō timeat de morte testium, ualitudine, uel absentia diuturna, ut in legibus cōtrarijs, & probat hoc in c. significauit. & c. Albericus. ex. eo. & ex. ut lit. nō cōte. d. c. qm. s. sunt & alij. Et ratio diuersitatis inter actorem & reū est, ut dicit gl. hic, super d. uer. presentē. in fi. quam rationē no. & sic fm gl. hic postea, hic tex. loquit in actore uolente testes producere ante lit. contestatam, quia timet de morte, uel absentia diuturna, uel ualitudine, f. testium, & fm hanc lect. q. hic tex. dicit, publicabunt, exponē. id est, in publicā scripturam deducunt, nō autē dicta testium publicē legent, ut dicit gl. super uer. depositionis. Et eodē modo exponit gl. super uer. publicare. quod ponit in auth. sed & si qs. C. eo. dicit enim, publicare uoluerit, id est, per publicā manū authenticari, nō tñ in aperto, quia nō possēt postea testes produci. Et eodē modo exponit hūc tex. gl. in c. significauit. ex. eo. prout gl. intelligit hūc s. in actore uolente testes producere lit. cōte. quandoq. actor ante lit. contestatam, producit testes, quod potest in casib. quos s. dixi, tūc testes examinant, & dicta eorū cōsignant, nō aut publicant, ut d. c. qm. circa princ. uer. nisi forte. ex. ut lit. non cōtestat. Et sic etiā exponit gl. hūc s. fm hāc lect. in d. c. significauit. intelligēdo q. in fi. s. loquat in actore, sicut loquit in præalleg. uer. nisi forte. † Habemus ergo unā lect. q. hic loquat in actore producente testes ante lit. contestatam ad sui defensionē, & ad aeternā rei memoriā, & tunc potest testes producere, etiā si nō timeat de morte uel absentia, uel ualitudine testium, d. l. i. C. de usu. pu. c. significauit, ex. eo. & ibi gl. mag. in fi. ponit hāc l. in hoc s. & d. c. qm. s. sunt & alij. ut lit. nō cōtestat. qui tex. cōcordat cū d. c. significauit. & tūc publicant dicta testium, & reducunt in publica monumēta, & ualent perpetuō tanq. publica & auth. d. c. significauit. & ibi no. ubi gl. plenē no. quæ sit differētia inter receptionē, seu productionē testium, quæ sit à reo. de qua in c. significauit. & c. Albericus. ex. eo. & illam quæ fit ab actore, cum timet de morte, uel absentia testium, hoc est fm c. qm. ex. ut lit. nō cōtestat. & plenius per Goffre. in sum. tit. ut lite nō contestat. in princ. & q. hoc possit intelligi de productione testium, quæ fit à reo ad sui defensionē, ante lit. contestatam. ponit glo. auth. sed & si quis. C. eo. in j. glo. ibi, uel econtrā, petit à reo, & c. fm istam lect. dicta testium sunt in aperto, fm primam nō, sed reducunt in publicam scripturam & cōsignant, ut s. dixi. † Circa hoc uide tamē quod no. Spe. tit. de test. s. nunc tractemus. uer. aliās autem praterquā, & ubi uidet uelle q. qn reus producit testes ad sui defensionē, & ad perpetuam rei memoriā, non debent dicta testium legi in aperto. Sed de hoc dicit ut dixi, ut j. dicam, & quod iste s. possit loqui in reo producente testes ante lit. contestatam, fm formam dicti c. significauit. uidet uelle gl. c. in nomine do. ex. eo. super uer. audire. in fi. istas etiam duas lect. ponit gl. in l. curent. ff. eo. † Sed cont. primam lect. opp. q. etiā actor possit petere examinari, & publicari dicta testium, ad aeternam rei memoriā, ut l. in lege Aquil. ff. ad l. Aq. Pro huius declaratione materia si querat an testes possint examinari ante lit. contestatam, quædā sunt quæ ueniunt expedie da ante lit. cōte. ut exceptiones dilatoriæ & declinatoriæ, & in istis dicit doctores, q. testes in distincte recipiunt ante lit. cōte. allegat ad hoc l. fi. C. de excep. ad idē l. exceptio. C. de pb. ex. de re iu die

dicit. c. cum inter monasterium. cum sim. Sed de hoc dico q. est casus expressus ext. de testi. & uide quod ibi no. in gl. super uer. non iuratis. Quadam sunt quæ ueniunt expedie da post lit. contestatam, ut examinatio principalis quaestionis, & tunc nos loquimur in actore, aut in eo reo, si in actore debent testes regulariter produci post lit. contestatam. ut s. eo. s. & qn. & ext. ut lit. non contestat. c. j. & s. cum si. fallit uero timetur de morte testium, & c. uel causa rationabili superueniente, quo casu aut iste actor habet ius agendi de presenti, aut cōditionale. Primo casu potest actor petere examinari tantum testes, non tamen potest petere publicari & aperiri, imō dicta testium consignantur & reseruantur publicanda & aperienda usq. ad litem contestatam loquitur hic, & in d. auth. sed et si quis. C. eo. & ff. de testi. l. curēt. fm unam lect. sed fm hoc uer. publicabuntur, quod est hic, & uer. publicare, quod est C. eo. auth. sed & si qs. exponit ut s. dixi. Si uerō actor habet ius cōditionale tantum, eo casu quo timetur de morte, uel alia rationabili causa, & c. tunc potest petere ante lit. contestatam testes examinari, aperiri, & publicari ad aeternam rei memoriā, l. in lege Aquil. si deletum. ff. ad leg. Aquil. fm unam lect. Si uerō loquimur in reo, tunc indistincte potest testes producere, & eos petere examinari, aperiri, & publicari ad aeternā rei memoriā, ut d. c. significauit. & c. Albericus. & ita loquit hic etiā fm alia lect. ut s. dixi. & auth. sed si aliquis. & l. curēt. præal. Ita etiā loquit C. de usu. pu. l. i. ita etiā intelligitur quod no. gl. l. iij. s. dūg. aū. ff. de Carb. ed. licet etiā possit loqui in actore fm diuersos modos intelligendi. & isto casu etiā loquit, d. c. qm. s. sunt alij. ext. ut lit. nō contestat. & sic possunt aperire attestaciones testium hoc casu, qn reus producit, ut uidetur esse de mēte tex. & gl. d. c. significauit. super uer. idoneos. & super d. c. qm. uer. sunt & alij. ibi, & no. in princ. super uer. hoc tunc, hoc etiā no. ibi Inn. c. significauit. in princ. gl. in uer. tē uidet, ibi dum dicit, q. in isto casu forma est, & c. quicquid dicat Spec. ubi s. & tūc uer. publicabunt, hic positum, & uer. publicare, positum in d. auth. sed si quis. exponit alio modo, ut s. dixi. † Illud quod dixi, q. testes producunt ante litem contestatā, qn timet de morte testium, uel absentia diuturna, dicit tunc uerū, qn agitur ciuilitate, ut in d. c. qm. in fin. forte secus si criminaliter, ut ibi no. super uer. criminaliter.

10 ter. † Sed pone q. quis potest ius suū deducere in iudiciū, per modū exceptionis, puta, est aliquis possessor iuris in corporalibus, qui si uult, agere potest: si non uult agere, potest se defendendo excipere, l. uti frui. s. utrum. ff. si uis. pe. & l. i. fore. s. sciendū. ff. si ser. uen. an iste potest ante lit. contestatam, producere testes tanq. actor, uel tanq. reus: De hoc dicit ut per Inn. c. significauit. ex. eo. quod tene menti. † Quare circa prædicta, qn dicitur timere de morte, uel de absentia testium, uel qn dicat etiā alia rationabilis causa, ppter quā possit actor producere testes ante litem contestatam. Dicit ut no. Inn. d. c. qm. super uer. absentia. & super uer. senes. & super uer. ualitudine. & super uer. rationabili. & illā gl. no. multum in eo quod alleg. l. ij. & seq. de don. caus. Et de hac materia uide per doc. d. auth. sed & si quis. C. eo. † Quare qn absente aduersario testes producuntur ante lit. contestatam, quæ citatio requiritur, ut talis exceptio fieri possit: hic uidetur tex. q. requirat citatio in personam, nec sufficit citatio ad domū, ut hic dum dicit, ad momentum à iudice, & c. & ibi, ut ex hoc ab una parte, & c. & sic apparet q. debet citari personaliter. & hoc expresse dicit gl. hic super uer. licebit his uti. in uer. aū. nō fuisse. ibi, uel fuit, sed nō erat in ciuitate, ubi gl. ista equiparat, partē nō esse citatā, & non esse in ciuitate, & sic citatio ad domū istam nō arciat, & istam opin. tenet Dy. per hunc tex. l. iij. s. toties. ff. de dam. inter. licet secus sit, ubi testes producuntur post litem contestatam, & rationem diuersitatis ponit Dy. d. s. toties. Istam opin. etiā tenent doct. in d. auth. sed & si quis. C. eo. Sed circa hoc dicit, & no. quandoq. testes examinantur, quia timetur de morte ipsorum testium, uel absentia diuturna, quod interest etiam actoris, & tunc non est necesse q. aduersarius citetur personaliter, c. qm. uer. nisi. ext. ut lit. non contestat. Quādoq. producuntur testes ante lit. contestatam, à reo, ad aeternam rei memoriā, licet non timeatur de morte testium, uel absen-

tia diuturna, & tūc requiritur citatio personalis, c. significauit. ex. eo. ad idem in c. Albericus. ex. eo. & hanc distinctionem collige ex eo quod no. in d. c. significauit. in fi. gl. dum dicit q. aduersarius debet personaliter citari, sed si non possit haberi, & esset periculum in expectando, tunc testes debent recipi absente aduersario, fm formā c. qm. in princ. ut lit. non contestat. quasi dicat, q. non potest aduersarius personaliter citari, tunc reperiunt testes fm formam c. significauit. & fm prædicta debet intelligi quod no. in glo. fauabile. C. de adu. uo. diuer. iud. Et uide circa hoc quod no. Inn. c. si aduersarius us. ex. de eo qui mit. in poss. cau. rei ser. & de ista q. dicit, ut tenuitibi disputando, lo. And. & de materia huius s. uide gl. d. c. qm. in princ. in summa illius tit. in princ. & quod no. Spe. tit. de testib. s. nunc tractemus. per totum s. † Et de materia publicationis testium, & instrumentorum, uel testamentorum, uel privilegiorum, uide Inn. c. Albericus. ex. eo. & c. si. ex. de fid. inst. Spec. tit. de inst. ed. i. ostensio. uer. qm. de pub. usq. ad fi. & eo. tit. s. ut autem. & uer. & huius autem iuris. &

14 doc. l. publicat. ubi gl. aliquid tangit. C. de testi. † Vlt. doc. auth. sed & si quis. hinc sumpta occasione, in d. uer. hunc s. q. si testes producunt parte absente, tamen citata, licet in publicatione testium postea apponere, de quo ipsi tangunt ibi, & in l. fi. C. de test. & in auth. si dicat. C. eo. tit. & respon. dent, ut ibi. Veritas est q. iste tex. hoc non probat, imō totū oppositum, ut patet hic in uer. solummodo, ubi dicit q. solum hoc potest obijcere, q. se absente testes fuerint producti, aliās autem sic. & quod hoc liceat hoc casu in personis testium, no. gl. d. c. significauit. eo. tit. Bar.

AD DITIO.

4 Examinari. Cast. l. minimē. ff. de leg. & Mat. in nota. suis, no. cccclxx. & Fel. d. c. uenerabili. alleg. in tex. in fi. in uer. in gl. in fi.

6 Significauit. Et ibi. Fel. ij. col. uer. j. conclusio. & Soc. conf. cccclxij. chm. cccxviij.

De immensis donationibus. Tit. III.

- 1 Legitima debita iure natura, Falcidia appellatur. Item, Trebellianica Falcidia appellatur. Item, Pro debita iure institutionis.
- 2 Falcidia etiam appellatur quælibet lex quæ resecat.
- 3 Legitima an possit per statum auferri.
- 4 Donatio immensa uni facta ex filijs, quo remedio rescindatur. &
- 5 Donatio facta inter patrem & filium ex causa aduentitia tenet si est facta, & extraneo, & bene merito.
- 6 Pater donando filio, quando donare dicitur, ut extraneo.
- 7 Donatio immensa quo iure reuocatur.
- 8 Donatio inofficiosa quando reuocatur per querelam, usq. ad quantam quantitatem fiat.
- 9 Donatio omnium bonorum facta per noui habentem filios, si postea sit concepta, qualiter reuocatur.
- 10 Donatio facta per patrem habentem unum filium, si sit facta in octo, & postea alia fiat in duobus, qualiter reuocatur ut inofficiosa, an reuocatur prima, ubi q. secunda reuocatur.
- 11 Dispositio huius constitutionis quid addat ad tit. C. de inoff. dona.
- 12 Reuocatio inofficiosa donationis, an fiat ipso iure, & quando per sententiam, ubi q. reuocatio, quæ fit per liberos superuenientes, fit ipso iure.
- 13 Differentia inter querelam inofficiosa testamenti, & inofficiosa donationis, remissiuē.
- 14 Dispositio, de qua hic, habet etiam locum in muliere donante.
- 15 Frater habet querelam immense donationis, contra donationem inofficiosa factam per fratrem.
- 16 Querela inofficiosa donationis quibus ex causis cessent.

DVDVM. Si parens in aliquem, uel aliquos ex filijs immensam fecerit donationem, alijs filijs legitima portio de necessitate debetur, hoc obtinente in filijs gratis: ingrati uerō penitus excluduntur. † No. tex. in princ. quod uerb. Falcidia, ponitur pro debita iure natura, & sic debita iure natura, appellatur Falcidia, ut hic, & authen. unde & si parens. Cod. de inoffic. testam. Item Trebellianica appellatur Falcidia,

cidia, l. quanquā. & l. si ut allegas. C. ad. l. Fal. cum sim. Alio modo ponitur Falcidia, pro debita iure institutionis, & de ista loquitur totus tit. C. & ff. ad leg. Falc. & isto modo accipitur pro proprie, sed pro Treb. debita improprie, pro iure natura improprie, de auth. unde & si parens. & Azo. in Summ. de inoff. test. & est idem quod qualibet lex, quae refertur ad no. idem Azo. ad id quod dicam j. de eccl. tit. s. si autē heres. col. ix. † Secundō no. tex. ibi, seruare ex lege pariter filijs ex lege, potest per statutum auferri, de qua q. dixi s. de her. & Falc. s. primum itaq. de tri. & semis. s. j. Opp. † & uidetur q. si pater fecit immensam donationem uni ex filijs, alter filius debet agere familiae eriscundae, non per querelam in officio se donationis, quia donatio immensa facta filio in potestate non ualet. l. donationes. C. de do. inter uir. & sic merito debet agere alter filius familiae eriscundae, l. ij. de inoff. do. † Sol. ut in gl. super uer. quarebantur. circa medium. Et aduerte fm sol. q. id quod dicit gl. q. hodie donatio facta inter patrem & filium ualet, uerum est si fiat ex causa aduentitia, uidelicet si pater donat filio ut extraneo, & bene merito, ex causa enim aduentitia parit actionem inter patrem & filium, d. auth. unde & si parens. & l. ij. C. de pac. do. & l. si quis pro reo. ff. de fideiul. † Quando autem pater dicatur donare filio, ut extraneo, no. in gl. l. si donatione. C. de coll. & isto modo possit seruare gl. hic positam. Sic intellige quod no. gl. l. ij. C. de inoff. don. sed quantum ad cot. gl. tenet hic praecedentem sol. ut no. in d. auth. unde & si parens. & in d. l. ij. q. & Azo. in Summ. illius tit. † Quarto, in quantum fiat reuocatio per querelam in officio se donationis. Inter gl. no. stros sunt opi. in gl. hic super uer. in dona. recitantur, de qua q. no. per doct. l. j. C. de inoff. don. & no. per gl. & Dy. l. Titia. s. Imp. ff. de leg. ij. cuius Dy. opi. recitatur hic per lac. de Bel. & uide quod no. Gul. l. j. C. de inoff. do. pro cuius q. declaratione dic duo uerba, quando quis donat ante natiuitate filiorum reuocare uolentium, quandoq. donat post natiuitatem. Primo casu distinguitur, aut pater fecit immensam donationem filijs, aut extraneis, uel libertis. Si filijs, tunc filij postea nati reuocant ipso iure, usq. ad legitimam, l. si totos. C. de inoff. test. si extraneis uel libertis, tunc donatio ipso iure reuocatur in totum, Dy. & doc. d. l. j. C. de inoff. don. & gl. l. si unquam. C. de reuo. don. quicquid gl. dicat in d. l. si totas. C. de inoff. do. uidelicet q. reuocatio non fiat ipso iure, sed per querelam. In secundō casu principali, de quo loquitur materia nostrae legis, Dy. tenet opin. Mart. hic positam in gl. que opi. posita in l. j. C. de inoff. don. dicit eam fuisse Hug. ut distinguitur, an donatio fuit in officio se re tantum, & tunc reuocatur per querelam in officio se donationis, usq. ad legitimam, siue fuerit facta filijs, siue extraneis. Si uero fuerit in officio se re & consilio, siue filijs, siue extraneis facta fuerit, & tunc in totum reuocatur, licet per doc. ponantur alia opiniones in d. l. j. C. de inoff. do. & ponit Pet. alium intellectum in d. l. si totas. & ibi refert Cy. † Quarto quidam non habens filios, conscientia ductus, omnia bona sua donauit, postea suscepit filios, an reuocabitur ista donatio in totum, uel in partem? Hanc q. formant doc. in l. j. in ult. q. C. de inoff. don. Sed de hac q. do uobis gl. ordin. xvij. q. iij. c. quicunq. & quod no. xij. q. ij. c. si quis irascitur. † Quartus gl. super d. uerbo, in dona. habeo unum tantum, & dono octo uncias cuiusdam extraneo, & sic ista donatio non est in officio se, & postea alio tempore dono duas uncias, an reuocabitur prima donatio? Dicit in gl. Sed aduerte ad id quod dicit gl. q. ubi re tantum est in officio se donatio, q. reuocatur in totum, per hanc auth. quia hoc non est uerum, quia per istam auth. non fit reuocatio, nisi usq. ad legitimam, ut patet hic in s. posita. & in s. necessitate, auth. praeterea ista auth. loquitur q. si donatio in officio se fuit facta filijs, sed quaestio, p. posita loquitur quando donatio fuit facta extraneis, Nam q. si donatio

est facta filijs, procedit opinio Hug. nec opinio Azo. reuocatur in totum, sed usq. ad legitimam tantum, siue sit in officio se re & consilio, siue re tantum. Item q. si fit donatio extraneis, sicut fuit in casu p. posito, si donatio est in officio se tantum re, non fit reuocatio nisi usq. ad legitimam, ut no. gl. hic, & d. l. j. C. de inoff. don. l. Titia. s. Imp. ff. de leg. ij. & sic finis istius gl. nullo modo uidetur procedere. Hoc praemisso redeo ad q. propositam, an illa donatio facta ab initio ualuerit. Et dicit q. sic, nec fuit in officio se, sed reuocatur ultima quae fuit in officio se, l. si libertus. s. ff. de iur. pat. & ita tenent do. l. j. C. de inoff. don. in ij. q. & fm quod ibi dicitur, intellige quod no. gl. in l. Titia. s. Imperator. † Quartus gl. quid addit ista auth. ad tit. C. de inoff. do. dicitur in gl. super uer. augmentum. Sed aduerte ad id quod dicit gl. in si. per istam const. inspicitur tempus factae donationis, ut hic, in s. j. sed ibi no. ut patet in l. j. illius tit. & quod ibi no. in prin. gl. mag. † Quarto qualiter habet locum reuocatio in officio se donationis? Dic, aut loquimur de reuocatione quae fit per liberos superuenientes, & illa fit ipso iure, & fit statim liberis natis, l. si unquam. C. de reuo. do. fm uerum intellectum, quicquid gl. ibi dicat, quae dicit q. non fit ipso iure, & q. fit post mortem, quia ueritas est q. fit ipso iure d. l. si unquam. & d. l. si totas. fm unum intellectum. Item fit uiuente donatore, ut patet in tex. d. l. si totas. patri enim uiuenti. ibi, loquitur Imperator, & etiam patet in tex. d. l. si unquam. Aut loquimur de reuocatione quae fit per hunc tit. & in tit. de reuo. do. & tunc illa reuocatio fiet post mortem, & de hoc per doc. l. j. C. de inoff. do. in l. ix. q. & ita debet intelligi d. l. Titia. s. Imp. † Quartus gl. super uer. in distributionem, quid uult dicere tex. ibi, in distributione, & c. Dicit in gl. ex qua gl. habes unam differentiam inter querelam in officio se testamenti, & in officio se donationis. Sunt & aliae differentiae, ut no. C. de inoff. do. l. ult. & l. precibus. eo. tit. † Quartus gl. dicitur hic, ut si quis, & c. quid in muliere. Dicit gl. super d. uer. ut si quis. q. idem, ut in matre, uel in simili, ar. l. j. ff. de uer. sig. Tu dic, q. de matre est expressum in l. j. & l. si mater. l. si liqueat. C. de inoff. do. De auia habes in l. Titia. s. Imp. ff. de le. ij. † Quartus gl. super uer. filiorum. an frater possit habere querelam in officio se donationis, si frater suus fecit immensam donationem gl. tenet q. sic. De quo dicit in gl. quam intellige, de facta donatione, turpi persone per fratrem, l. allegata in gl. Item facit quod no. in l. ij. in fi. & l. ij. & l. si filius. C. de off. don. & Azo. in Sum. illius tit. circa prin. † Ultimo quero, quia hic dicitur, q. ingratitudo facit cessare querelam, an sint aliae cause quae faciunt eam cessare? dicit ut no. hic in gl. in fi. & C. eo. tit. l. cum donationibus. Azo. in Sum. illius tit. j. col.

ADDITIO.

- a Improprie. Ang. l. j. s. haec stipulatio. col. xij. ff. si cui plus quam per l. Edc. & s. si uero expressum. s. de here. & Falc. Adde Geor. Thom. cons. suo cccxj. uol. ij.
- b Videlicet. Quibus autem casibus donatio inter patrem et filium ualeat, Soc. cons. lxxij. uer. sed praemissis. circa medium in j. parte. char. cv.
- c Donationis. So. cons. cxxij. inci. uisa facti contingentia. uer. circa tertiam et ult. q. cum uer. seq. usq. ad fi. in j. parte. char. cxxij. ubi etiam an d. l. si unquam. renouari possit. cons. cxxij. incip. & in hac consultatione. circa fi. iij. col. in d. parte. char. cxxij.

Ut sine prohi. mat. debi. & credi. &c. Tit. III.

- 1 Ratio quare debitor et creditor non potest esse tutor uel curator pupilli.
- 2 Regula fallit, si aequitas in contrarium suadeat.
- 3 Mater, licet possit esse tutrix filiorum suorum, non tamen cogitur.
- 4 Dispositio ista locum habet in auia, & in auo paterno, & materno.
- 5 Pater debitor filij potest esse tutor ipfius filij emancipati.
- 6 Filius debitor fratris, potest esse curator patris furiosi.
- 7 Frater debitor fratris, quando possit esse tutor.
- 8 Actio queritur ex stipulatione iudicis, uel executoris.
- 9 Iuri suo quando quis renouare possit.
- 10 Pactum factum per debitorem creditori, quod ei non liceat probare solutionem, nisi per publicum instrumentum, non ualet.
- 11 Dicitio, plerumq. denotat regulam.

NUPER

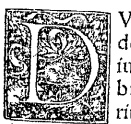
NUPER SCRIPSIMVS. Matres debitorum & creditorum, ad tutelam & curam filiorum admittuntur, nec iuramentum de secundis nuptijs non stentis exigitur, dummodo ei & senatus consulto Velleiano & omni auxilio renuntiauerint, & omnia alia adimplerint, quae alij tutores facere tenentur. hoc dicit usq. ad s. fi. † No. tex. in uer. ne forsah, & c. quare debitor, uel creditor non potest esse tutor, concor. s. ut hi qui obligatas, & c. s. j. † Secundō no. fm gl. super uer. existimamus, ineptum quid esse, non fallere regulam, si aequitas in contrarium suadeat. Tertio no. gl. in uer. ideoq. licentia, & c. mater potest esse tutrix filiorum, non tamen cogitur, ut hic, & j. ut lic. mat. & auia. in prin. no. in au. matri & auie. C. q. m. tu. off. fun. po. † Quartus gl. super uer. matrum, an idem quod hic dicitur in matre, habeat locum in auia? Dicit gl. q. sic. Idem in auo paterno, etiam materno, & no. auth. ad hac. C. q. m. tu. off. fun. po. & uide quod no. de auia, s. ut hi qui obligatas, & c. s. j. † Quartus d. gl. quid in patre qui est tutor, uel curator filij emancipati. Dicit gl. q. idem, & no. eam. † Quartus gl. quid in filio, qui est curator patris furiosi? Ei dicit q. potest esse. l. his qui, ff. de tut. & cur. da. ab his. † Ite quid in fratre, qui potest esse tutor, uel curator fratris, an isti possint esse? De istis dicit ut no. Gul. de Cu. ff. de pac. l. cum in eo. Quartus gl. s. quia uerō. super uer. senatus. quid prodest creditoribus ista renunciatio? Dicit in gl. † Et sic no. ex hac gl. q. ex stipulatione iudicis, uel executoris, quantitas actio, & idem quod hic no. in auth. generaliter. C. de epis. & cler. C. de lit. contest. auth. libellum. & auth. matri & auia. C. q. m. tu. off. fun. po. In st. de her. quae ab intest. s. at hi. † Quartus etiam d. gl. an cuiuslibet iuri possit renunciari? Distingue ut habes hic in gl. quae est plenior q. habes in corpore iuris. Et circa hoc uide quod no. in l. pactum inter. & l. ius pub. ff. de pac. & l. si quis in conscribendo. C. de pac. & c. si diligenter. ext. de fo. compe. & Spe. tit. de renun. & c. clu. s. j. uer. cui autem iuri. † Sed aduerte ad istam gl. in uer. & per hoc puto, & c. que dicit q. non ualet pactum, quod facit debitor creditori, quod ei non liceat probare solutionem, nisi per publicum instrumentum. Et idem tenet Spec. tit. de prob. s. ut de hunc. uer. sed pone. in tit. de renun. s. j. uer. quid si dicat. † Vlt. no. tex. d. s. qui uerō. in fi. ibi, sed quod fit plerumq. & c. Nam hic uidetur tex. q. dicitio, plerumq. denotat regulam. b Ad idē ff. de leg. l. necq. leges. l. j. s. j. in fi. ff. de tute. & ra. dist. & l. tutela. ff. de tute.

ADDITIO.

- a Diligenti. Et ibi. Fel.
- b L. j. ubi Bar. & Nic. de Neap. & Bar. C. po. l. j. ff. de uer. sig.

Ut exactione instan. do. prima & secunda, &c. Tit. V.

- 1 Priuilegia dotis non transeunt ad creditores mulieris, nec ad extraneos.
- 2 Priuilegia dotalia, non possunt per cessionem transferri. (nu. 6.)
- 3 Vxor praefertur omnib. in reb. datis per eam in dotē, & quando hoc fit, & c.
- 4 Ciuitas quae contrahit cum aliquo, an habeat tacitam hypothecam in bonis contrahentis.
- 5 Priuilegia personalia quibus ex causis ex tempore aestimantur.

DVDM. Sires primae & secundae uxoris, in dotem datam apparent, illi restitui debent, & eius filijs, cuius res illae fuerint. Alijs autem rebus non apparentibus, tunc illa in bonis mariti potior est iure, quae prior est in tempore. Ite dote promissa uiro ab uxore, uel ab alio pro ea ablata, & consignata, mulier donationem propter nuptias ex pacto interposito de lucrando, perinde lucrabitur, ac si soluisset. † No. in prin. huius s. q. priuilegia dotis sicuti non transeunt ad heredes extraneos, ita nec ad creditores mulieris. Eritum tex. inducit lac. de Bel. q. nec usum fructum, nec aliud ius, uel priuilegium ex persona debitoris competens, possit ad creditorem transire, sicut nec priuilegia dotis, nec possit creditore haec iura insoluiti accipere, ut hic, † Et sic uidet hic tex.

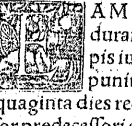
in eo quod dicit, debitoribus priuilegia dotalia non dantur, quia priuilegia dotalia non possunt per cessionem transferri, de qua q. no. Dy. l. si minoris. ij. de adm. tut. l. j. C. de priu. do. & ibi per doc. l. asiduis. in fi. C. qui pot. in pig. ha. † Secundō no. q. hic dicitur, apparent res in dotem datae, q. in illis illa praefertur, quae illa quod in dotem dedit. ff. de trib. l. procuratoris. s. sed si duas. ff. de pecul. l. ex facto. s. plane. ult. mo. no. tex. ibi, non enim, & c. facit l. iij. in fi. ff. de cond. ob cau. l. iure ciuili. ff. de con. & demon. Quero de intellectu uer. si cui: enim si duo debira. Dicit in gl. super uer. publica. Sed aduerte ad ipsum, quia in secundō exemplo nihil repetit gl. de pign. † Et quidam inducit, q. si ciuitas contrahit mutuum, do. uel aliquid faciendo, q. habeant tacitam hypothecam in bonis contrahentis cum ea, quod expresse tenet gl. l. si pignus. ff. qui pot. in pig. ha. de quo dicā in l. ij. C. de iure rep. lib. xj. Vide gl. super d. uer. publica. & adde in fi. quod no. in l. diuersis. & in l. eos. C. qui po. in pig. ha. & quod no. Dy. c. q. prior. de reg. iur. li. vj. Vide † gl. super uer. priuilegium. in fi. Item no. gl. d. l. priuilegia. hic alleg. & tangitur in l. si. s. excep. C. qui po. in pig. hab. Habes ergo unum casum, in quo priuilegia personalia aestimantur ex tempore. Alium casum habes, uidelicet q. factum est in obligatione, & in pluribus locationibus operarum, & eodem uidelicet tempore factis, ut no. gl. l. in operis. ff. loc. Quarto, an id quod dicitur, q. si apparent res, quae fuerunt datae in dotem, in illis praefertur illae uxor, quae ea bona dedit, habeat locum siue bona fuerint data praemata, siue non. Istam q. tangit gl. C. qui pot. in pig. ha. auth. si quid. & ibi latius per doc.

- 1 Oblatio sola quando sufficit & requiratur oblatio, & consignatio.
- 2 Dos si consistat in rebus mobilibus, quae consignari non possunt, quid agendum.
- 3 Venator conuentionem ex parte sua prius adimplere tenetur.
- 4 Debitor potest offerre pecuniam creditori, etiam mulieri, ut poenā euitet.

ILLVD QVOQVE. † Dicitur hic, q. si dos fuit oblata, deposita & consignata, & c. cont. imō sola oblatio in iudicio uidetur sufficere, l. si rem. s. ult. de pig. ad. & l. aliena. s. pe. eo. tit. & l. item liberat. s. j. quib. mod. pig. Et de hoc quid operetur sola oblatio, uel obligatio, depositio & consignatio, tangit gl. hic, & C. de usur. l. accepta. Sed quantum ad dictam huius legis, dic quod sola oblatio non sufficit, & gl. hic sentit, quae incipit, & hoc scilicet consignatio, & c. † Quid autem iuris sit, si dos consistat in rebus immobilibus, quae non possunt consignari, uide no. in auth. dos data. C. de do. ante nup. & d. l. accepta. & in l. si maritus. ff. sol. mat. † Quartus lac. de Bel. pone q. uendidi tibi rem, & promissisti mihi renouere, & ego pretium restituere, intra certum diem, uel econtra, ego promisi tibi pretium restituere, & tu mihi rem uendere, nunquid ego debitor debeo prius pretium deponere? Et uidetur hic tex. q. sic. De hac q. dicit ut hic per eū. † Vltimo no. hic tex. cum gl. super uer. contestetur, q. debitor potest pecuniam offerre creditori masculino, uel foemine, quod tene menti. De hoc uidetur tex. C. de cond. & demonst. l. cum seruus. uer. nam utiq. Item aduerte ad gl. que est super uer. exactionem, quae incipit, siue promiserit. Vide circa hoc quod no. gl. de dona. ante nup. auth. dos data, & c.

De administratoribus. Tit. VI.

- 1 Ius electio non queritur ex electione sola, nisi in magnis dignitatibus.
- 2 Administrator an deponat officium ante successoris ingressum.
- 3 Successor in officio, licet tempus prorogetur, non tamen habet salarium nisi ex die aduentus.
- 4 Princeps an possit uicarium pro se a populo datum reuocare.

AM QUIDEM. Administrator si prouinciam durante administrationis tempore citra principis iussione dereliquit, etimine lese maiestatis punitur. & si administratione finita ante quinquaginta dies recesserit, antiquis poenis punitur. Ite successor praecedenti amicabile epistola de suo aduentu debet destinare, & ad prouinciam celeriter accedere, & praecedenti adueniente

niente ante per duos dies administrationem deponere debet, sed recedere non debet ante successoris aduentum, & usq; ad eius aduentum emolumenta publica percipere debet. h. d. t. No. tex. §. illud. ibi no. ex codicillis, & c. q. ex sola electione non quaritur ius electo. Fallit in magnis dignitatibus, ut in gl. super d. uer. codicillis, ut dicam in l. vj. C. de consul. lib. xij. t. Opp. ad uer. deponat, & uidetur q. administrator non deponat officium ante ingressum successoris. l. me minisse. ff. de off. procon. & leg. Sol. ut hic in gl. super uer. dies. & l. cont. & l. j. C. ut tam ciui. quam crimi. §. illud. t. Quae omnia sunt in ar. ad q. fm lac. de Bel. q. licet dies aduentus sit prorogata successoris, non debet propterea habere salarium in tempore prorogationis, sed ex die aduentus. d. l. meminisse.

4 Et hanc q. dicit lac. fuisse in ciuitate Perusij. t. Secundò iste §. facit ad q. fm eum q. lux uel comes uel praeses provinciae uicarium datum pro se a populo, non possit reuocare. s. de defen. ci. §. sed interim. & l. solent. ff. de off. procon. & leg. Sed certe iste §. parum facit. sed melius facit iste §. sed interim.

ADDITIO.

Administratores Greg. Tho. conf. xxxv. ad princ. uol. ij. et conf. clxxx. uol. iij.

De executoribus et ijs qui conue. et reconue. et c.
Tit. VII.

- 1 Libellus primò offertur iudici, et per iudicem reo.
- 2 Cautio, de qua hic, praestari debet cum fideiussore.
- 3 Satisfactio qui debet, intelligitur cum fideiussore.
- 4 Quomodo differat satisfactio, de qua hic, a satisfactioe, de qua in §. ad excludendas. t. de litigiosis.
- 5 Ius absentis queritur ex stipulatione officialium.
- 6 Cautio, de qua hic, hodie de consuetudine non praestatur.

QUONIAM. Libellus reo porrigi non debet prius, q. actor cautionem legitimè exponat, q. intra duos menses litem contestabitur, aliàs omne damnum reo conueto restituet, hac cautione, xxxvj. aureos non transcendente. t. No. ex hoc tex. cum gl. super uer. duos. q. libellus prius offertur iudici, & per iudicem reo, de quo dixi s. de exhi. reis. §. illud. Op. dicitur hic, incurabile, & c. imò uidet q. istud dispendiū olim esset curabile, nam actor tenebat in triplo. Dic ut no. hic in gl. super uer. incurabile. & §. tripli. Inst. de act. t. Quaro utrum ista cautio sit nuda, uel cum fideiussore. Dicit gl. super uer. cautionem, scilicet, nuda. Cont. uidet sentire gl. Inst. de satisf. §. sed hodie. in eo quod dicit ibi gl. q. actor duas praestat satisfactiones, & una est de qua hic dicit, & sic sentit, q. sit cum fideiuss. Nam satisfactio intelligitur cum fideiussore. l. j. a. ff. qui satisf. cog. & illud putarem uerius de iure, tamē quia magis est cautum reo, & ista constitutio intendit prouidere reo, tamen quia cautio quam praestat actor, fm formam §. ad excludendas. t. de liti. est cum fideiussore; ergo & ista eadem ratione. t. Quaro quae differentia est inter istam cautionem, quam praestat actor per istam constitutionem, & eam quam praestat per d. §. ad excludendas. Dic ut in d. gl. super uer. duos. hic & in d. §. ad excludendas. & in d. auth. libellum. C. de li. contest. & de epis. & de. auth. generaliter. Quaritur etiam, d. gl. q. praestatur ista cautio? Dic ut in gl. t. Ex qua no. q. ex stipulatione officialium, quaritur ius parti absentis. Idem habes in d. §. ad excludendas. & s. ut sine prohi. §. quia multi. & ibi dixi. t. Vlt. quaro, an cautio, de qua loquitur in prin. huius confit. debeat hodie de consuetudine praestari? Non, sicut nec illa, de qua loquitur d. §. ad excludendas. Ita no. gl. Inst. de satisf. §. sed hodie. iij. q. iij. §. libellum. per quas gl. optimè patet istas duas satisfactiones praestari non debere.

ADDITIO.

Vi l. j. et ibi. mo. l. more. de ser. et l. stipulationum. in fi. prin. de uer. ob. et Bar. l. quicumq;. C. de sum. pa. li. xj. Bal. in add. ad Spec. in tit. de accu. uer. sed an exigatur fideiuss. et in l. sancimus. uer. sed quid si. uer. cautio. C. de uer. sig. et Alex. conf. xxxiij. parte ij.

- 1 Reconuentio fit de debito non liquido ad liquidum, non compensatio.

- 2 Reconuentio quando fiat coram ordinario, et quando coram delegato, et quando coram eodem iudice, uel diuersis.
- 3 Causa conuentionis et re conuentionis, eadem sententia determinatur, scilicet ut una primò, alia postea.
- 4 Si actor impetrauit iudicem contra reum, quem conuenit, et reus reconuenit actorem, si actor uult desistere, reus cogit actorem ad persistendum.
- 5 Reus conuentus ab actore ad unam rem, potest actorem pro pluribus reconuenire.
- 6 Actor reconuentus a reo, an possit iudicem recusare.
- 7 Reconuentio non habet locum in causa spoliationis, nisi fiat super alia spoliatione.

Reconuentio quomodo fiat, distinguitur.

ILLVD. Conuentio & reconuentio mox à principio coram eodem iudice fieri debet, aliàs causa conuentionis finita, reconuentio poterit fieri coram quocunq; iudice, antiqua cessante calumnia. h. d. Ex isto §. sumitur auth. & cōsequenter. C. de sen. t. Opp. & uidetur q. ubi hinc inde est debitum, fiat compensatio, non reconuentio, ut Inst. de act. §. hōne fidei. Sol. dicit gl. super uer. habēs. intellige q. hoc debitum non erat liquidum. Circa quod uide quod no. gl. C. de sen. l. cū Pap. & ibi per doc. t. Quaro, corā quo iudice debet fieri reconuentio? Dicit gl. q. corā iudice ordinario, & coram iudice delegato, de primo patet hic dum dicit, apud quendā, & c. Et sic loquitur de iudice ordinario. De secundo patet ex uer. si uerò forsan. j. eo. ubi iudex potest recusari. Et sic patet q. loquitur de delegato, & c. Idē no. C. de sen. auth. & cōsequenter. in j. gl. Ex quibus iurib. dicit, quādoq; cōuentio & reconuentio fit super eodē negotio, & tūc fm omne ius est idē, quia debet fieri corā eodē iudice, ne causa cōtinentia diuidatur. l. j. & ff. de qui. reb. ad eun. iud. & C. de iud. l. nulli. Quandoq; cōuentio & reconuentio fit super diuersis rebus, & tunc aut actor cōuenit reum corā iudice ipsius actoris in certa quantitate, & tunc idem fm omne ius, quia reconuentio debet fieri apud eundē iudicē, l. si idē. §. quod si mutua. ff. de iur. om. iur. Quandoq; actor cōuenit reum coram iudice ipsius actoris, quē potest euitare, ppter aliquod priuilegiū, & tunc idem, quia apud eundē iudicē fiet reconuentio, l. j. §. sed & si agant. & l. qui nō. ff. de iud. Quandoq; actor cōuenit corā iudice, qui nullo modo est suus iudex, & tunc de iure ueteri nō reperitur permissa reconuentio, sed per ius Codicis introductū fuit, quia reus uolens reconuenire actorem, possit hoc facere, nō tñ phibeatur ire ad aliū iudicē. d. l. cum Pa. hodie p. ius auth. imponit reo necessitas, ut reconueniat apud eundē iudicē, si ipse reus uult agere, postea lite pēden te, ut hic. t. Quaro qualiter tractat causa cōuentionis & re conuentionis? Rñ. ut qui prior appellat, prior agat. Prius n. respōdebitur libello actoris reconuenientis, secundò respōdebitur libello rei, & eadē sententia postea terminabit. eadē intellige, l. primò una, postea alia. Prædicta probantur in l. j. §. ff. quae sen. sine ap. rescin. & C. de cōpen. l. iij. & no. ff. de iud. l. qui prior. & C. de sen. auth. & cōsequenter. ex. de mut. pet. c. j. & tex. est & gl. ex. de ord. cog. c. cum dilectus. & quae sit poena nolentis respondere mutuae petitioni, dic ut no. per gl. d. c. j. Secundò t. quaro, pone q. actor impetrauit iudicē delegatū contra reum, & coepit eum cōuenire, reus reconuenit actorem, postea actor uult desistere, quaritur an reus possit prae se cogit. Nic. de Mat. dicit q. sic, quia iam est quæsitū ius reo, ergo, & c. l. si post mortem. §. j. ff. de bo. pos. cont. tab. Ita dicunt doc. d. auth. & cōsequenter. in viij. q. ista fuit opi. Spe. per d. l. si post mortē. §. ff. & per c. j. ex. de mut. pet. ut no. ipse in tit. de renun. §. j. t. Quaro, pone q. actor agit ad unam rem; queritur an reus possit reconuenire de pluribus rebus? Rñ. sic. Istud probatur in c. dispendia. de resc. li. vj. & in c. j. ex. de mut. pe. & no. in c. j. ex. eo. tit. t. Quaro, ut nū liceat actori, cum reconuenitur a reo, recusare iudicē, corā quo reconuenitur? Quidā dicunt q. sic, ut hic no. gl. super uer. forsan. idē qñ hic no. in auth. offerat. C. de lit. cont. qñ est uerū, q. nō potest ipsum accusare ppter aliquod priuilegiū, quod committeret ipsi actori ppter suā personā, secus si ppter priuilegium cause, quā intentat ipse actor. t. Nam si ipse actor egerit de spoliatioe possessionis, hoc casu haberet exceptionē reconuenientis.

si reconueniat. l. si quis ad se. C. ad l. iul. de ui. pub. & l. fi. C. de compen. nisi reconueniret super alia spoliatione, ut ex. de or. cog. c. super. & c. cum dilectus. eo. tit. Possit etiam iudicē recusare in casib. no. per gl. in c. cum dilectus. ex. de arbi. & iij. q. viij. c. j. §. cuius ius in agendo. & c. j. ex. de mut. pet. t. Quaro qñ debet fieri ista reconuentio? In hoc sunt opi. Quidā dicūt ab initio in continētī, & in ipsa respōsione, uel parti ante, uel parum post, ut hic, ibi mox enim, & c. istam opi. tenet gl. hic, & in d. auth. & cōsequenter. Alij dicūt q. potest fieri quando cōcunq; ante sententiā. Et istud intelligunt, usq; ad causā cōclusionē, & istam opi. tenet gl. c. j. ex. de mut. pet. in ij. gl. Inn. d. c. j. quid dicemus? Rñ. Aut reus uult, q. causa reconuentionis simul tractet, & tunc uniet cum causa principali, & talis reconuentio potest fieri usq; ad lit. cont. uel statim post, uel statim parū ante, & ita loquitur hic tex. & ista est prima reconuentio. Aut reus uult pcedere fm naturā cōuentionis, & non curat q. simul tractet cum causa quam intētat actor, sed procedat fm naturam simplicis conuentionis, & tunc potest usq; ad causā conclusionē. Ita no. doc. d. auth. & cōsequenter. in ult. q. ista op. uidet probari in c. dispendia. §. reus. de resc. lib. vj. in quantum dicit q. reus pendente iudicio potest agere per nomen conuentionis. Ista distinctio probat per gl. ex. de uer. sign. c. sapē. §. iterum. in cl.

ADDITIO.

In c. j. et ibi Fel. in prin. col. j. uer. communis est. Et qualiter reconuentio procedat, et an et quando locū habeat, Soc. conf. xxxviij. uer. sexto principaliter mouetur, circa si cum uer. seq. in j. parte, char. lxxxj. et conf. xij. uer. ij. casu. cum uer. seq. d. parte, char. lxxxj. et quod per eum in conf. clxxxij. uer. seq. et uer. circa septimanā, et ultimā, cum quinq; uer. sequent. in ij. parte. charta xxxiij.

De æquali. do. & propter nuptias dona.
Tit. VIII.

- 1 Aequalitas debet esse in dotibus et donationibus propter nuptias, in eadem constitutione, non in lucris, et an habeat seruetur et c.
- 2 Si ex pacto de lucrando uxor nihil lucratur de datione propter nuptias, ita uir non lucrabitur de pacto de iucranda dote.
- 3 Donatio propter nuptias soluto matrimonio redit ad uirum, sicut et dos ad uxorem.
- 4 Dote data per uxorem, an donatio propter nuptias dicatur ipso iure si d. tim constituta.
- 5 Uxor non lucratur fructus donationis propter nuptias, et ibi que utilitas erit mulieri.
- 6 Augmentum si sit a muliere, uir cogitur augere donationem propter nuptias.
- 7 Uxor in augmento facto per uirum, non praestatur creditoriobus.
- 8 Confessio uiri consentis se habuisse centum nomine augmenti, non prauidet creditoribus.
- 9 Dispositio huius constitutionis, an habeat locum in creditoribus praeteritis et etiam in futuris.
- 10 Dotis augmentum factum a uiro uxori, in dubio praesumitur factum in fraudem creditorum.
- 11 Mulier etiam si probaret per testes se fecisse augmentum in rebus mobilibus, tamen non habet priuilegium, habet tamen si creditores constitentur. n. 12.
- 12 Probatio per confessionem partis admittitur contra praesumpti. nem.
- 13 Maritus ne possit dotem augere in rebus mobilibus, pro quanta quantitate debet esse debitor.
- 14 Notarius postquam dedit copiam instrumenti parti, illi non potest aliquid addere uel minuere, sine superioris autoritate.
- 15 Testis qui uult testimonium suum corrigere, audiri non debet.
- 16 Cessio ut ualeat, debet cedens uerè habuisse pretium, non sufficit confessio de recepto, sed debet probari pretium uerè receptum.

QUONIAM. In dote & donatione propter nuptias constituenda, & augmentis earū, æqualitas per omnia seruari debet. Itē dotis augmentū uerè, nō fictē debet celebrari: qñ aut fraudati intel ligit, ex tex. colligit h. d. usq; ad §. his cōsequēs. t. No. in hoc prin. & in §. hocigit. q. æqualitas debet esse in dotibus & donationib. ppter nup. nō solum in lucris, sed in

constitutione, ut hic, & C. de pact. conuen. auth. æqualitas. t. Et per hoc dicit gl. q. sicut ex pacto de lucrando interpositio §. de don. ppter nup. uxor nihil lucratur, nisi solueret fuerit parata, ut s. ut exact. instan. do. §. fi. ecōtrā uir nihil lucratur ex pacto interposito super dote de lucrando, si nō soluit dona. propter nup. ita no. per hūc tex. & s. de nō elig. secundò nub. §. fi. in gl. mag. & hoc uoluit sentire gl. hic, super uer. uirū. ibi, & si alterutri. & c. t. Secundò per hūc tex. tenet gl. q. sicut sol. ma. dos redit ad mulierē, l. in rebus. de iur. dot. ita donatio redit ad uirū. * Inst. de don. §. est & alud. & auth. dos data. C. de do. ante nup. & habuistis ut exact. instan. do. §. fi. Et oia ista ponit tex. ext. de don. inter ui. & ux. c. fi. t. Quaro, hic dicit q. data dote, cogit uir dare dona. ppter nup. quid ecōtrā. an data dote sit ipso iure statim constituta donatio, ppter nup. uel debet agi ut constituat. De hac q. dic ut no. gl. auth. dos data. C. de do. ante nup. in j. gl. & ibi doc. tenet opi. Mar. dicitis, q. ipso iure est constituta, sed agit ut iā constituta tractat. C. de pact. cōuen. l. Leonis. in ult. gl. quam intellige ut no. p. doc. auth. dos data. t. Quaro an uxor lucrē fructus dona. ppter nup. sicut uir dotē? Dic q. nō, q. sic dos nō seruiet onerib. matrimonij, quod esse non debet. l. oneribus. C. de iur. do. gl. s. de non elig. secundò nub. §. ut. & tangitur in d. auth. dos data. Quaro ergo, quae erit utilitas ipsi mulieri, in d. do. propter nup. dic ut no. in d. iuribus, & quod habuistis s. ut immo. ante nup. don. in prin. t. Quaro an ista æqualitas hodie seruetur? Dic ut in auth. æqualitas. C. de pact. conuen. t. No. ex hoc tex. q. si alter conuigium facit constante matrimonio augmentum, & alter cōuigium face re. t. Secundò no. tex. in nec. ne cōtingat. quod si uxor faciat augmentum, nullo modo nocet creditoribus. Et sic habes, q. si uir constituit se habere centum nomine augmenti dotis, l. cet ista confessio noceat ipsi uiro, nō tamen nocet creditoribus uiri, nec habet uxor in illo augmento priuilegiū, ut creditoribus praeratur, quia tale augmentum suspicio ne non caret, ut hic dicitur. t. Quaro de quibus creditorib. hic loquitur, an de praeteritis tantum, uel de futuris? Gl. quae est C. de do. ante nup. auth. sed iam necesse, dicit q. fore h. abebit locum tam in praeteritis q. in futuris, ut ibi no. in d. uibus gl. sed ille glo. uidetur contra tex. illius a. auth. in si. dum dicit, nullo uicetur aduersus alios creditores priuilegio. & sic patet q. ubi mulier facit augmentum uiro in rebus mobilibus, denegatur priuilegium quod habet mulier, quod creditoribus praeratur. Ius uerò commune sibi nō denegatur, & sic posterioribus creditoribus praeratur. & q. ius commune non denegatur, no. d. auth. sed iam necesse. Præterea illa glo. uidetur contra tex. l. j. C. de iur. ff. tibi distinguunt, aut uir est debitor, aut non. Nam uiro existente obligato, nulla est conuentionis suspicio, ut hoc §. in si. ibi, erit circumuentionis. & c. t. Item uidetur illa gl. non bene loqui, nisi tempore augmenti poneret aliqua indicia, q. augmentū fuit factū in fraudem creditorum. l. sed si maritus. ff. qui & a quibus. tamen in dubio etiam praesumitur, ut dixi, quicquid no. per doc. in d. auth. sed iam necesse. in viij. q. Et circa prædicta uide quod no. Spec. tit. de do. post diuor. resti. §. nūc de dote. uer. & sic no. & in §. formatis. uer. quid si uir. t. Quaritur glo. mulier facit augmentum dotis in rebus mobilibus uirō, habenti creditores, & uult probare per testes q. uerè est illud augmentum ante. Si hoc est parata probare, habet priuilegium, dicit gl. super uer. priuilegium. quia est praesumptio iuris & de iure, contra quam non admittitur probatio in cont. t. Secundò quaritur gl. pone q. creditores constitentur istam mulierem fecisse augmentum in rebus mobilibus, an ista mulier uteretur priuilegio? Gl. hic super uer. scribat. dicit q. sic. t. Et sic no. ex his duabus gl. q. contra praesumptionē iuris & de iure, contra quam non admittitur probatio in contrarium, admittatur tamen probatio quae fit per confessionem partis, quod perpetuo tene ment. Idem quod hic no. Azō. in sum. C. de do. ante nup. §. hac donatio. in si. §. hic tenent doc. in d. auth. sed iam necesse. in v. q. & ibi alleg. hanc

* Vtrū. Nisē pactū de lucrando dote interponatur. Bar. §. j. nu. 5. Vbi no. s. ut in I. Con. B.

14 glo. Quaro in quata quantitate debet esse debitor maritus, ad hoc ut augmentum dotis in reb. mobilib. fieri non possit. Dic ut no. gl. de auth. sed iam necesse. & ibi per doct. ff. q. 15 Vltimo iste s. fm Iac. de Bel. inducit ad duas q. 1. Primò q. si tabellio fecit instrumentum, & dedit copiam partibus, quod non potest aliud addere, uel detrachere sine superioris autoritate. 2. ar. istius s. in uer. si aut mulier. ibi, quod em ab initio, & c. & sic se pluries consuluisse dicit, inducit etiã p hoc l. eos qui. ff. ad i. Cor. de fal. de ista q. dicit no. Spec. ti. de instr. edi. s. p. 16 Item d. uer. sed nunquid. 1. Secundò facit iste tex. q. si testis uult corrigere errorem suum, postq. testimonium deposuit, non debet audiri. 2. dixi s. de testim. s. quia uerò sapè. & ibi no. 17 1. Tertio est in ar. iste s. fm Iac. de Bel. q. si est facta celsio p certo pretio, & pretium constitatur cedens recepisse, nisi uerè probet illud pretium solutum, non ualet celsio. 1. ab Anastasio. & 1. per diuersas. C. man. Vnde dicit ipse, si opponat exceptio simulationis, oportet pbari uerè pretium esse datum. text. cum gl. super uer. solutari. in d. l. per diuersas. & d. l. ab Anastasio. ibi dum dicit, & re ipsa perfoluunt, & c.

ADDITIO.

1. Contrariū. Fel. c. quantum in si. j. co. uer. regulariter, cum se de presump. c. quonia. xx. col. uer. fallit quinto, de prob. et ad id quod hic dicitur. adde Cas. con. viij. incip. ad primum questum. in si. j. dub. c. cons. clvij. j. col. c. cons. clxxvij. in ult. dub. c. lmo. cons. xcij. parte iij. c. adde q. non solū id quod hic dicitur. habet locum in cōfessione uera, sed etiã in ficta, ergo ficta admittitur probatio contra presumptionē iuris c. de iure, secundū Aret. c. propofuisti. ij. co. de prob. Bar. l. absentē in prim. ff. de poen. 2. Autoritate. Fel. c. ex literis. ij. co. uer. iij. cōclusio. c. de fid. inst. ubi etiã qd de errore notorio, ibi, uer. tertius casus. c. Soc. cons. xcij. uer. prateredā confirmatur in j. par. char. clxj. 3. Audiri. Fel. c. prateredā, post prim. uer. in tex. ibi, incōtinēti, de testi. cogen.

HIS CONSEQUENS. Mulier priuilegijs dotalib. uti potest aduersus omnes creditores uiri, etiam si eorū pecunia res sit empta, uel recepta, exceptis creditorib. quorū pecunia militaria est empta. Quaro in isto, his consequens, dicitur hic, & alius posterior. & c. 1. Vtrum mutuans in refectione praeferat mulieri, si mulier est posterior in tempore. Gl. hic super uer. posterior. dicit q. sic. Idem probatur in l. asiduis. C. qui potio. in pig. ha. & l. interdum. ff. eo. tit. & l. quod quis. ff. de pri. cre. De qua tangunt doct. in auth. quo iure. C. qui po. in pig. ha. 1. Quare gl. an ille ex cuius pecunia est res empta, habeat illam rem obligatam? Dic ut in gl. super uer. agru. n. Pro cuius gl. declaratione uide quod no. C. qui po. in pig. ha. l. licet. & auth. quo iure. eo. tit. & l. interdū. ff. eo. tit. & l. qui in nauem. ff. de priu. cred. & l. quod quis. eo. tit. Vltimo dicitur s. quia uerò & huius. uide quod habuisti s. de exhib. reis. s. optimum. & quae ibi dixi.

- 1. Dos data filiae a patre, dicitur esse alienata ab omnibus bonis patris.
- 2. Dos reuersa ad patrem, illam minuere non potest in praedictum filiae, nisi eius substantia esset diminuta.
- 3. Dotem an ratam habere debet filia, quae non uult secundò nubere, sed uult ingredi monasterium, uel effecta est beguina.
- 4. Pater qui dedit dotem pro filia, & stipulatus est dotem sibi, an per hoc ius consolidationis perdat.
- 5. Pater an alienare possit dotem filiae datam, si est ad eum reuersa.

QVIA VERO IAM. Dote a patre pro filia data, & in ipsius patrimonio reuersa, non licet patri, cum filia secundò nubit, eam diminueri, nisi patris substantia fuerit diminuta, tunc enim secundum eius facultates, dos erit constituenda. 1. No. tex. ibi, quia semel alienata, & c. q. dos data filiae a patre, dicitur esse alienata ab omnib. bonis patris. conor. sunt in glo. 1. Quare quid addit iste s. & auth. sed quamuis. C. de rei ux. act. ad ius antiquum, nonne idem erat de iure antiquo, l. si socius pro filia. uer. quod si salua. ff. pro soc. Rñ. l. si socius dicit, q. dos debet reuerti ad patrem cum suo onere, ut dotare possit, non dicit ut dotare debeat, & quod pater dotem ad reuerfam diminueri poterat, sed hodie per istum s. & auth. quamuis. dicitur q. pater nullo modo diminueri possit, nisi in casu qñ eius substantia esset diminuta, ut hic dicit. Quare, pone q. filia non nunquid

bit secundò, sed intrauit monasterium, uel non intrauit monasterium, sed est effecta beguina: nunquid debet habere dotem, sicut si secundò nupsisset? Dic ut per doct. d. auth. quamuis. in iij. & v. q. 1. Quare, pater dedit dotem pro filia, & eam est stipulatus sibi reddi, an per hoc perdat ius consolidationis? hic in d. auth. quamuis. uidet tex. quod non. Videtis enim quod si dos redit ad patrem, tenetur eam seruare filiae secundò nubenti, hac q. formatur. C. de rei ux. ad l. j. s. uideamus. & per doct. 1. Vltimo quare, an istam dotē reuerfam ad patrem possit alienare. De hac q. dicit ut no. per doct. & gl. C. de iur. dot. l. rem qua. & d. auth. quamuis.

- 1. Dominiū rerum donatarū propter nuptias, transit ipso iure in mulierē.
- 2. Casus in quibus filia agit ad dotem sine patris consensu.
- 3. Pater sine filia potest ad dotem agere, & etiam ipsi filia agenti cōsentire.
- 4. Vir quando dicatur inchoare male uti sua substantia.
- 5. Dos quando dicatur magna uel parua.
- 6. Filia quō possit dotem profectitiā repetere sine patris consensu.
- 7. Dos data facere potest repeti, si ad inopiam uergat.
- 8. Vxor marito exbannito, quando repetat dotem eidem datam.
- 9. Bannitus an equiparetur deportato.
- 10. Peregrinatio deducit quem ad mortem & paupertatem.

ILLVD QVOQVE. Si filia cum fratribus uenit ad successionē paternā, debet dotē cōferre, aut tanto minus in sua portione suscipere, uero existēte locuplete: uero autem ad inopiā deducō, si mulieri potest imputari, cum uir male inchoauerit uti substantia, q. dotē non exegerit, tūc dotē cōferre debet, uel tantò minus accipere. Imputari aut potest in casib. hic expressis, aliās si mulieri nihil imputari poterit, cur dotē non exegerit, solā actionē licet inanē debet cōferre, his obtinentib. in omnib. parentib. a quib. dos fuit pfecta si de eorum successione querat. h. d. uicq. ad fi. 1. No. hic tex. in uer. sin aut sub potestate. & c. q. rei donat. ppter nup. transit dominiū ipso iure in mulierē, ut hic dum dicit, q. mulier potest tales res uedicare, quod no. p gl. C. de iur. do. auth. donationem. 1. Secundò no. sex casus, in quibus filia potest agere patris cōsensu, si uir incipiat uti male substantia sua, uidet cet si ampla est dos a patre, ut hic in uer. si uerò maior. Item si dos est aduentitia. gl. super uer. ualere. posita in d. uer. sin aut. in fi. Ita etiam uidetur in d. auth. quod locum. C. de coll. quae sumitur ex isto s. & ibi expressè tenet hoc gl. licet in illa auth. uideatur de hoc dubitare, sed cum prima opi. conor. C. de bo. quae si l. cum non solū in gl. mag. Et hanc opi. tenent doct. auth. quod locum. circa quod uide quod no. in l. ij. s. quod si in patris. ff. sol. mat. Op. 1. ad hunc s. sin aut sub potestate. & uidetur q. non debeat agere filia cum consensu patris, sed ipse pater. l. si s. ubi autem. C. de bo. quae lib. gl. enī in d. auth. quod locum. quam opi. firmat in l. cōtraria. unde ille leges non uidentur contrariae huic s. quia licet dicat filia posse actionem de dote exercere cum consensu patris, quod nec ibi negatur fieri posse, tamen hic non excludit patrem actionem de dote posse intentare, imò permittit, ut in uer. sin autem illa. l. ibi, ille autem neq. mouit, neq. consensit, & c. no. q. hic dicit mouit, & sic uidetur poni in arbitrio patris, utrum uelit actionem de dote mouere, uel uolenti mulieri consentire. Ad idem ibi in uer. si uerò maior. ibi, neq. mouere uolentes, & c. 1. quare qñ dicatur uirum inchoare male uti substantia? Dic ut in gl. super uer. inchoante. circa quam uide quod no. C. de iur. do. l. ubi. & ibi per doct. in j. op. & uide quod no. in l. ij. ff. sol. mat. Quare, uos uidetis hic q. filia potest repetere dotē, si est magna, sine cōsensu patris, si est parua non. 1. Quare qñ dicit esse dos magna, uel parua? dicit in gl. super uer. maior. cui adde quod no. in d. auth. quod locum. cum. 1. Quare an est aliquis casus, in quo possit filia repetere dotē profectitiā sine patris cōsensu, posito q. dos non sit magna, uide quod no. gl. l. ij. s. cateru. ff. so. ma. Quare 1. gl. super d. uer. inchoante. quid si dos est data facere, & ipse uerget ad inopiā, an possit dos repeti fm formā huius gl. dicit gl. q. sic, super uer. inchoante. cui adde quod no. in l. ubi ada huc. C. de iur. do. de quo per doct. j. & ij. q. 1. Vltimò quare, pone q. maritus est bannitus ppter maleficiū de terra sua, nunquid

nunquid mulier possit petere ex forma illius s. & uidetur q. sic, quia exbannitus equiparatur deportato, in fi. qu. b. mod. ius patr. po. sol. s. cum autem. Ad idem x. col. ti. hic finitur lex Corra. in prin. sed ubi quis est deportatus, habet locum reuocato, l. j. C. de repu. ergo, & c. 1. Circa hoc utrum exbannitus equiparetur deportato? no. Cy. C. de her. inst. l. j. 2. Iac. de Aret. l. ex facto. s. ult. ff. ad Treb. & Spe. ti. de instru. edi. s. compendiosè. uer. quid si de bannito. quid dicemus? Dic si bona sunt publicata, non est dubiū q. potest dos repeti, ut in praalleg. uer. & est tex. ext. de pig. c. ex literis. Si uerò bona non sunt publicata, adhuc uidet idem, quia statim cū uir male incipit substantia sua uti, potest dos repeti, ut hic. sed ille qui exulat, male utitur substantia sua, 1. quia peregrinatio deducit quem ad mortem, & ad paupertatem, s. de exhib. re. in prin. & s. ut omnes obe. ind. prouin. & c. s. hac considerantes. in fi. s. ergo, & c. Et hanc partem uidetur tenere Spec. tit. de do. post di. rest. s. formati. uer. quid si uir, & c.

ADDITIO.

1. L. j. q. ubi. Bal. & lmo. d. l. ex facto. in vj. col. uer. ext. gl. & in l. si cum dotē. s. si patri. j. col. in fi. uer. an bannitus. ff. sol. mat. ubi etiam Bar. & Bal. d. l. in ij. col. j. q. & Cast. cons. xxxij. & lmo. cons. cxvj. ij. parte.

De duobus reis promittendi. Tit. IX.

Querit gl. Rub. unde dicitur reus? Dic ut in gl. rub. & ff. eo. in rub. per Azo. in summa. C. de duo. reis. Sed ueritas est, quod ueritas est, de uerb. sig. c. forus.

- 1. Plures rei del endi uno libello conueniri possunt siue in solidum, siue pro parte conueniantur, adiecto q. unica solutio sufficiat.
- 2. Plures tutores uel fideiussores quando uno libello conueniri possunt.
- 3. Hodie per istam constitutionem in modo constitutendi duos reos, nihil innovatur, sed in eo modo exigendi sic.
- 4. Beneficio huius constitutionis renunciari potest.
- 5. Creditores an quilibet pro parte agere possunt.
- 6. Hac constitutio an corrigat iura quae dicunt q. uno reo conueto, alteri non possit conueniri. An corrigat quod dicitur, q. interruptio facta per unum ex pluribus reis debendi proficit.
- 7. Duo rei debendi an inuicem fide iubeant.
- 8. Uno ex duobus reis conueto presenti, an ei sit danda dilatio ad praesentandam alterum absentem.

NOVIMVS. Duo rei promittendi constituntur si adiectū fuerit unumquodq. in solidum teneri, quo casu utroq. soluenquod existente & praesente, quilibet cōuenitur pro parte, & negotiū cōmuniter examinat, & fertur sententia. Sed alio non existente soluendo, in totū, uel in partē, uel si est absens, cōuenit alter in solidum, uel in eo quod alter soluere non potest, & per iudicē ordinariū ad iudicē uenire cōpellit, his in futuris tamē omnibus obtinentibus. No. ex hac cōst. duo. Primò modū exigendi duos reos debēdi. 1. Secundò an niri plures rei debēdi, quod intelligit, siue cōueniā quilibet pro parte, siue petā in solidū, hoc adiecto, q. una solutio sufficiat. Ita intelligitur, ibi, mox. & c. & ibi, cōmuniter autē inferre, & c. Ad idē C. eo. auth. hoc ita. quae sumit ex ista cōst. Et q. possint plures rei uno libello in solidum cōueniri, dicēdo in libello, ita q. una solutio sufficiat, pbat in l. j. C. si plu. una sent. cōdem. fue. ubi apparet q. iudex potuit in solidum condemnare, ergo cōcludit, q. in solidum erat actū in libello, ut sententia sit cōformis libello, l. ut furidus. ff. comm. diu. facit tex. cū gl. l. si mādato Titij. s. Paulus. ff. man. Dy. ff. de leg. ij. l. si plurib. & la. de Arc. l. ij. s. ff. de duo. re. facit l. in exc. s. in solidum. ff. de uer. ob. 1. Quare gl. super uer. cedere. quid in pluribus tutoribus? dicit ut in gl. & idē dicit gl. in plurib. fideiussor. & cōstituentib. quod dicit ut in gl. Sed cōtra hoc op. & uidetur q. ubi sunt plures fideiussores, quilibet teneat in solidum. l. sin. ff. rem pu. sal. for. Sol. Aut loquimur in plurib. fideiussorū, aut in alijs. Primo casu, aut sunt plures fideiussores unius tutoris, & quilibet tenetur in solidum, ut in lege Bar. super Auth.

con. Aut sunt plures fideiussores plurū tutorū, & tunc quilibet conuenit pro parte, beneficio diuisionis. l. si pup. ff. de adm. tu. Secūdo casu habet locū quod dicit in gl. Quare gl. quid erit de iure antiquo, qñ non erat hoc adiectum, ut quilibet eorum teneat in solidum? Gl. super uer. sustinere. dicit q. idē. Et sic no. ex hac gl. per hanc auth. iuri ueteri nihil est derogatum, in modo constitutendi duos reos, eodē q. olim & hodie erat necesse agi, q. quilibet eorū in solidum teneret. 1. Et sic gl. ista uidet uelle, q. hodie duo rei debēdi cōstituant eodem modo quo olim. Gl. quae est ff. eo. l. ij. dicit q. olim constituebantur duo rei debendi, siue expressè teneantur, siue tacitè, sed hodie requiritur q. in solidum expresse dicatur, aliās secus, ut hac const. & hoc tenet Azo in Sum. C. de duo. re. s. hodie sciendū est. Tangit etiam ff. eo. ti. l. reos. s. cum in ta. Et hac opi. q. hodie sit necesse, q. expresse agatur, q. in solidum teneantur, nec sufficit dicere, q. sint duo rei, nisi expresse dicatur, quod in solidum teneantur. Iac. de Arc. ff. eo. l. ij. & ff. de uer. ob. l. stipulationes non diuiduntur. in prin. & Dy. ff. l. eo. l. reos. s. cum in tabulis. sed const. tenet gl. uidelicet q. in modo constitutendi per istam constitutionem, nihil iuri ueteri sit nouatum, sicut olim modò constituebantur duo rei, ita etiã tātū in modo exigēdi. ita etiã hodie scilicet tantū in modo exigēdi. Ita no. Inst. de fideiuss. s. si plures. d. l. reos. s. cum in tab. ff. eo. & tangit in auth. hoc ita. in ij. gl. C. eo. & ita tenet doct. ibi, in j. q. & la. de Bel. hic, & hic dicit in tex. si uerò etiã aliquid tale adijciat, & c. dicit per haec uerba expresse, uel etiã equipollentia, sicut olim. 1. Quare gl. super d. uer. cedere. circa fi. an beneficio huius cōst. possit renunciari. 2. Dic ut in gl. & bene q. sic auth. hoc ita. C. eo. tit. s. ul. 1. Quare hic gl. an per istā constitutionē, sicut qñ sunt plures rei debēdi, quilibet pro parte debeat conueniri, ita cōtra ubi sunt plures rei credēdi, debeant eorū petitionē diuidere, an poterit quilibet in solidum agere, sicut in l. ij. ff. eo. Gl. dicit q. no. Ex qua gl. no. q. ista cōst. & auth. hoc ita. no. habet locū in plurib. reis credēdi. 1. Quare gl. super uer. legibus. an per istam cōst. sint correctā iura quae dicunt, q. uno reo conueto, alter non possit cōueniri. Dic ut in gl. Item an sint correctā iura quae dicunt, q. interruptio facta per unum ex pluribus reis debendi, proficit, & an interruptio facta per unū, proficit alijs? Dic ut in gl. Et circa primum uide quod no. Dy. & la. de Arc. l. ij. & l. reos. ff. de duob. re. & quod no. Azo. in Sum. de duo. re. s. porro quod dicit. Circa fm uide quod no. in l. ex duobus. ff. eo. quae gl. distinguunt. Aut sunt socij, aut no. Si sunt socij, facta lit. cont. ab uno ex duob. reis credēdi, ille p̄ocetpat sibi debitum, a deo q. alteri solui non potest. l. fidei cōmissa. s. item si quis, uer. ple. runq. ff. de l. ij. 1. Itē gl. inducit hunc tex. ibi, alterna fideiussor. & c. in ar. ad q. q. duo rei debēdi inuicem fideiubeant. Hinc gl. breuiter tangit, & tangit in l. reos. in princ. ff. de duob. re. & plenè per gl. l. iij. in fi. ff. ad Velle. de quo no. per doct. l. j. C. de duob. re. in j. q. & per Iac. de Bel. hic. 1. Vltimò quare, tenēdo opi. Mar. q. rei uideant inuicē fideiubere, an cūm conuenio unū de duob. reis debēdi, dabit dilatio reo praesenti ad praesentandum reum absentem, sicut datur fideiussorē ad praesentandum principalem, ut fideiussor. s. j. Gl. hic, super uer. absentes. dicit q. non. & circa eam uide quod no. gl. C. de fideiussor. auth. praesente. in j. gl. & quod no. Spec. tit. de renun. & conolu. s. j. uer. quid si sunt.

ADDITIO.

1. Plures. An & quando libellus contra plures procedat, & quando non. Soc. cons. cccxxj. uer. circa tertiam dubitationem. circa medium. ij. parte. char. cx. & nunquid si libellus contra plures producatur, an a quolibet pars petita uideatur, & si contra unum pronuncietur, contra alios pronunciatum uideatur. Fel. c. cum inter. de re iud. v. col. in fi. uer. fallit quarto. 2. Renunciari. Bal. in addi. ad Spec. de renun. & concl. uer. j. qualiter. et Ang. hic in ij. col. uer. & haec est doctrina.

3. Non. Sed quid si creditor agens contra plures debitores obligatos, super

uno negotio communiter eos non obligat in solidum, an unusquisque poterit pro parte conveniri, & quid si inceptit agere contra plures debitores, an iudicio pendente si unus se absentat, poterit prosequi contra alios, & nunquid si unus deduxit in iudicium omnium examinandum, an suspensio in iudicio quod ad alios, ipse partem suam prosequi possit? Soc. cons. cclxxxj. uer. iij. hac pars confirmatur. ibi, primus est, & tertius casus. & ibi quartus casus in ij. par. char. cx.

De tempore non soluta pecunia super dote. Tit. X.

- 1 Exceptio non numeratae dotis opponi potest tam a minore quam maiore.
2 Exceptio dotis uel pecu. non numeratae semel proposita, est effecta perpetua, & ad haeredes transit.
3 Rem suam alienare, uel donare uidetur, qui patitur suam rem praescribi.
4 Querela non numeratae dotis proponi debet in scriptis, & proponitur etiam si proponenti nihil petatur.
5 Exceptio non numeratae pecuniae proponi debet in scriptis, & proponi etiam potest si nihil apponenti petatur.
6 Confessio receptae dotis facta per maritum, quando sibi prauidet, ut apponi non possit de dote non numerata.
7 Exceptiones an sint in scriptis proponendae.
8 Protestatio quando fieri debeat in scriptis.
9 Exceptio non numeratae dotis, an sit peremptoria.
10 Renunciari an possit exceptioni non numeratae dotis, & non numeratae pecuniae, & cum iuramento.
11 Ista uerba, a tempore nuptiarum, qualiter intelligantur, remissive ad gl.
12 Marito minori consentienti se dotem recepisse, qualiter succurratur.
13 Restitutio quod competat etiam minori, licet sit tutus exceptione.

MNES. a Exceptio non numeratae dotis, olim toto tempore matrimonij, & eo soluto intra annu coperebat, hodie uero si matrimoniu intra bienniu durat, praedicta copetit exceptio, et etia eo soluto copetit intra annum, matrimonio uero soluto, ultra bienniu, intra decenniu dicta exceptio uiro & haeredib. eius competet solummodo usq; ad tres menses, licet matrimonio post decenniu soluto. si uir est maior, nullu habet remediu. Si uero est minor, tunc ei restitutio datur usq; ad duodecim annos a tempore nuptiaru. haeredi aut eius maiori datur annus, sed si minor minori, uel maiori successerit, quinquentium ei datur. his in futuris tantum casibus obtinentibus, in pendenti. aut matrimonij alia tempora statuunt. hoc dicit totus iste tit. No. ergo ex hac constitutione, q; exceptio non numeratae dotis potest opponi tam a maiore, q; a minore.

1 Secundo no. uer. si uero maius. q; semel hac querela proposita, exceptio est facta perpetua, & ad haeredes transmittit. Idem habes in excep. non num. pec. C. de non nu. pec. l. i. in tra. §. in aut. & l. cum ultra. co. ti. habes etia de excep. non nu. do. l. in cotra. in fi. eo. tit. habes etia de utraq; in l. i. praef. C. de episc. aud. Terti no. in uer. ubi enim. q; qui patitur rem sua praescribi, uidetur uelle rem sua alienare, uel donare. uerb. sig. l. alienationis. ff. & C. de his qui a non do. ma. l. ult. Tuarto no. ibi, cum testatione, q; querela no nu. dotis debet proponi in scriptis, & potest proponi etia si contra proponente nihil petat. T Circa hoc quaro, quid in excep. non nu. pec. hanc q. format gl. in auth. hanc aut querela. C. de nu. pec. & ibi lo. tenet q; sic. id no. In fi. de uer. ob. in prin. de hac q. est casus in l. in cotra. in fi. §. in omni. C. de no nu. pec. ubi licet actor nihil petat, potest reus illam querela proponere, de quo no. gl. l. i. in tra. C. de non nu. pec. T Secundo op. & uidetur q; qm maritus confitetur dotem habuisse, & recepisse, nullo modo possit excep. non nu. do. opponere, p. l. in contractibus. §. j. C. de non nu. pec. Sol. ueritas est ita, nam quandoq; uir confitetur solutionem dotis ante correctionem instrumenti, uel in ipso instrumento dotali, & tunc habet locum ista constitutio, & l. in contractibus. & praedic. auth. ibi posita. Quandoq; maritus factis instrumentis dotalibus, et recepta dotis promissione, postea ex interuallo confitetur dotem sibi soluta, & isto casu talis confessio ita sibi prauidet, ita loquitur d. l. in contractibus. §. j. & hoc potuit uelle

sentire gl. super uer. restitutio. dum dicit, & hic conscripsit se dotem. &c. Et circa praedicta uide quod no. doct. l. q. de suo. C. de don. cau. non nu. Tuarto hic dicitur, q; querela debet proponi in scriptis, quid in alijs exceptionibus istam q. format doc. in auth. hanc autem querelam. C. de no nu. pecu. Circa quod uide quod habes in c. qm. ext. de prob. T Sed quaro, quid in ptestatione, an debet in scriptis proponi? Dic breuiter, quandoq; ptestatio succedit in loco actionis, & tunc debet in scriptis proponi, l. ut perfectus. C. de ann. exce. quandoq; non succedit in locu actionis, & tunc regulariter potest proponi in scriptis, uel sine scriptis, l. fi. C. de neg. gesti. & l. scire oportet. §. oportet. ff. de excu. tut. Fallit in ptestatione qua fit filio furioso, & quod regulariter ptestatio potest fieri sine instrumentis, tangit gl. C. de pig. l. p. in glo. parua. hoc tenet lo. Mo. c. in generali. de re. iu. lib. vi. T Quaro, an ista exceptio sit peremptoria, d. dilatoria? Circa istam q. uide no. glo. In fi. de exce. §. appellatur. super uer. semper agentibus. circa fi. & per doct. l. excep. v. q. C. de prob. & Spec. tit. de excep. §. j. uer. exceptiones. T An autem exceptioni non numeratae pecuniae, uel non nu. dotis possit renunciari per iuramentum, ita q; postea non possit proponi? Dic ut no. doct. l. ex cautione. iij. q. C. de non nu. pec. T Quaro in uer. & si quidem, dicitur hic q; a tempore nuptiarum, qualiter intelligantur ista uerba gl. hic super uer. nuptiarum. ponit opin. inter Mart. & Bulg. Sed opin. Mart. ponit gl. hic. in auth. si minor. C. de temp. in integ. rest. & ibi per doct. & lac de Belui. hic. Vltimo gl. numerat sex specialia circa istum §. quod dicitur in d. glo. & idem no. in d. auth. minor. ubi glo. addit septimum, quod dicitur ubi. T Quirit gl. super d. uer. resti. pone quod maritus minor confessus est dotem recepisse, qualiter ei succurratur? Dicunt quidam q; no habebit restitutionem, cum habeat exceptionem de iure, si cur quilibet maior. Sed hic loquitur, q; qm post confessionem dotalium instrumentorum, maritus est confessus dotem recepisse, quo casu maiori nullum remedium competit. d. l. in contractibus. minori uero restitutio competit, prout hic dicit. Gl. tenet oppositum, scilicet q; loquitur quando ante confessionem dotalium instrumentorum, maritus minor confessus est dotem recepisse, quo casu licet competat exceptio de iure communi, tamen competit restitutio. & sic no. glo. q; licet minor sit tutus exceptione de iure communi, tamen competit restitutio. Idem tenet gl. l. in causa. la. ij. in prin. C. de Pom. hic alle. istam opi. tenet lac. de Bel. quicquid no. per gl. l. iij. §. sed utrum. ff. de min.

- ADDITIO.
a Omnes. Fel. c. si cautio, de fid. in fi. in xvij. col. uer. in ea. gl. cum seq.
b Opponere. Fel. d. c. si cautio, col. xx. uer. fallit quarto.
c Proponi. Quibus autem casib. ptestatio in scriptis fieri debeat, & quando sine scriptis. Fel. c. cum M. co. xxx. in uer. prima conclusio. de cob. Adde, praed. Fel. ubi §. co. xvij. uer. circa tertiam partem, qualiter sit faciend ptestatio. ext. de const. & dixi post Bal. in apost. ad ipsum, in auth. praebiteros. nume. j. in apost. in uer. non est de substantia ptestationis. C. de episc. & cler.
d Peremptoria. Bar. l. tertia. ff. de excep.
e Renunciari. Fel. c. si diligenti. de fo. compe. v. col. uer. x. corollarium.

COLLATIO VIII

Neq; uirum quod ex dote est, neq; mulierem, &c. Tit. I.

- 1 Lucrum quod facit coniunx ex dote, uel donatione propter nuptias, si no transit ad secundas nuptias, an sit suum.
2 Lex bona, & aequa quando tolli possit per contrariam consuetudinem.
3 Donatio propter nuptias, soluto matrimonio reddit ad uirum sicut dos ad mulierem.

A QUIDEM. Matrimonio soluto morte, di uortio, uel bona gratia, lucrum dotis uel donationis propter nuptias, debet seruari liberis illius matrimonij, quod ad proprietatem, usufructu, & uero solo

tu solo a lucrante retento, & idem quod ab altero coniugum quarit, retinetur, his obtinentibus in futuris casibus: & siue coniuges ad secunda uota transuerint, siue non. h. d. T Op. & uidet q; ubi coniunx lucrans, ad secunda uota non transierit, lucrum debeat esse suum, s. de non eligen. secun. nub. §. Gregoria. & s. de nup. §. soluto. Sol. iure C. si coniunx transibat ad secunda uota, lucrum erat suum, l. generaliter. §. fin. & l. hac edictali. §. fi. & l. si quis prioris. C. de secun. nup. & idem erat per ius auth. per d. §. Gregoria. & d. §. soluto. nisi in casu, uidelicet quando transiens ad secunda uota, l. lucrans, habet filios primi & secundi matrimonij, s. de nup. §. neq; illud. & ibi no. & C. de securi. nup. l. cum alijs, postea superuenit ius istius constitutionis quod corrigi §. Gregoria. & §. soluto. postea superuenit ius, ut fra. fil. j. eo. q; corrigi ista constitutionem in non transuentibus. ubi statuitur q; lucrans non transiens ad secunda uota, habeat uirilem portionem una cum filijs, de qua potest facere quicquid uult. In transuente autem ad secunda uota, hac constitutio & iura antiqua remanent in correctis, ut s. de nup. §. si uero expectat. & de d. super per d. l. generaliter. §. fin. posita est auth. uxorem. qua sumit ex isto §. & post. d. auth. posita est auth. si tamen. quae sumitur ex isto §. si ut frat. fil. & corrigi d. auth. uxorem. T Vterius lac. de Bell. inducit in arg. hunc tex. in princ. q; lex qua est bona & aequa, & qua semper in idem permanet, no potest tolli per contrariam consuetudinem. Nam consuetudo debet esse rationabilis, ut ext. de consue. c. pe. in fin. & s. & nul. iud. §. j. viij. distinc. c. mala autem consuetudo. sed de hoc casu de necessitate oportet q; esset mala, ergo, &c. Secundum no. in §. praeterca. ibi, adhuc autem pendente, &c. q; matrimonium dicitur pendere, uno coniugum tantum superstitite. Et hic habes q; ille qui remanet in uiriditate, dicitur esse in priori matrimonio, ut hic, & l. j. C. de bo. qua lib. & no. in §. exac. C. de rei ux. act. habuistis duos tex. s. de nup. §. soluto. & ibi dixi. T Vltimo no. in uer. nouimus. q; soluto matrimonio sicut dos reddit ad uxorem, ita donatio reddit ad uirum. quod intellige, nisi interueniat pactum de lucrando, uel aliud fuerit de consuetudine, ut dixi s. de aequa. do. §. j.

De appellationibus. Tit. II.

- 1 Tempus non eligendi non currit.
2 Tempus appellationis exercendae an incipiat currere a die appellationis interpositae.
3 Tempus appellationis prosequendae prorogatur per compromissum.
4 Dispositio huius constitutionis loquens in causa ciuili, habet locum etia in causa criminali, de qua compromissum fieri poterat.
5 Partes an possint expresse conueniri, ne tempus appellationis prosequendae currat.
6 Pars contra quam lata est sententia per arbitros, super causa a qua appellauerat, potest soluere poenam, & redire ad iudicem appellationis, no obstante lapsu fatalium.
7 Compromisso deserto, appellans habebit tantum tempus ad prosequendam appellationem, quod supererat de biennio facti compromissi.

VBIECTORVM. Appellatio a sententia interposita, si postea de partium uoluntate fiat compromissum in arbitros, tempus appellationis exercendae non currit, donec causa apud arbitros durat, sed si post finitum compromissum, biennij tempus currit, firma manet prima sententia. T No. primu q; no negligentu tempus non currit. a Secundo no. tex. in uer. deinceps. ibi, aut non motu, quia hic uidetur tex. expressus, q; tempus t appellationis exercendae incipit currere a die appellationis interpositae. Ad idem in auth. si tamen. C. de temp. app. de quo no. C. de temp. appell. l. fin. §. illud. & doct. auth. ei qui. eo. tit. in j. & ij. q. Dixi de hoc s. de iud. §. audient. uer. appellationis. T Vlt. no. q; tempus appellationis exercendae, potest prorogari per partes per uiam compromissi. T Quaro, nunquid quod hic dicitur de causa ciuili, habebit locum in causa criminali, ut posteaquam causa est compromissa, qua possit fieri compromissum, ut l. non distinguemus. §. l. ff. de arb. & elapsedum est biennium coram arbitris, Bar. super Auth.

nunquid possit postea rediri ad iudicem Gl. super uer. biniarium. hic postea dicit q; non. In conit. facit j. quia cum indistincte loquatur hic tex. necesse dare rationem diuersitatis inter actionem ciuilem & criminalem, cum enim non fuerit negligens, non debet tempus currere, sicut dicitur hic in causa ciuili. Non ob. l. in glo. alleg. quia loquitur cum desistit accusator ab accusatione, quo casu postea ad illam accusationem redire non potest, d. l. secus ubi accusator non desistit, sed semper agit, ut s. dixi. T Quaro hic dicitur quod per uiam compromissi potest prorogari tempus appellationis exercendae, nunquid per expresse consentium partium potest fieri, q; istud tempus non currat? Dic ut habes in tex. & glo. uer. compromissum. in cle. quam diu. de app. ubi periculum tex. & hanc constitutionem admittitur, ut ibi no. in gl. T Quaro pone q; arbitri tulerunt sententiam, in modo appellans uult soluere poenam, & redire ad iudicem appellationis, non obit. temporis cursu, nunquid possit? Doc. nostru tenent quod sic, d. auth. si tamen. in ij. q. & no. per glo. d. cle. quam diu. T Quaro nunquid deserto compromisso, appellans habebit integrum biennium? Et uidetur hic tex. q; sic, in uer. si uero etiam. ubi dicitur q; si deserto compromisso labatur biennium, irrita manet sententia, ergo apparet q; appellans a deserto compromisso, habet integrum biennium. Cont. tenet hic lac. de Bel. in duobus uerbis. quam opin. tenent doct. in d. auth. si tamen. & glo. d. c. quam diu. de ap. in cle. Et ista opin. uidelicet q; appellans habet solum istud tempus quod supererat de biennio facti compromissi, probat hic in uer. deinceps. ibi, alijs quidem omnibus liceturi. &c. ubi dicitur compromisso facto, & postea deserto perinde posu partes appellationem exercere, ac si appellatio non deservissent, & ad arbitrium iuissent. Et sic apparet q; appellans deserto compromisso no habet nisi solum tempus quod supererat tempore compromissi.

- ADDITIO.
a Currit. Sed ab extra quaro, quid si appellans introduxit appellationem ad superiorem, & cum non posset in primo accessu habere eius copiam, pro testatus fuit & recessit, an appellans dicitur fecisse diligentiam? Fel. c. ex transmissa. co. ij. uer. quoniam. amplius consulit Alex. de praescrip. ubi etiam quid de eo qui non potuit habere copiam iudicis, & permittit labi tempus sine ptestatione, an per illam negligentiam in non ptestando succumbat.
b Sic. Limita uerum, nisi sit clausula, toties poena committatur, quoties fuerit contra factum, secundum Lap. & Car. d. de. quandiu. Item uerum, nisi sit emologatum, uel approbatum laudum, tacite, uel expresse, Bal. d. auth. si tamen. alle. in tex. in uer. quid si arbiter. & Phillip. c. ex ratione. ul. q. de app. xij. col. ubi uide omnino.

De testamentis imperfectis, &c. Tit. III.

- 1 Testamentu in scriptis imperfectu inter liberos ualeat, sed no uipit prius.
2 Instrumenta debent scribi claris & apertis literis, & an per signa.
3 Testamentum inter liberos probatur duobus testibus, etiam foeminis, & sufficiunt fortuui.
4 Foemina potest esse testis in codicillis.
5 Rescripta contra ius elicta, an ualeant.
6 De questione, an testamentum continens in se uerba derogatoria, tollatur simpliciter per secundum, &c.

CONSTANTINO. T Testamentum in scriptis imperfectum inter liberos ualeat, si per literas sciens propria manu claris literis & indubitatis per consequentiam, no per signa scripserit liberorum nomina, & numerum unciarum, & signa rerum, & in eo legata, fideicommissa, & libertates relinquu poterit, testamentum primum a testatore conditum non tollitur, nisi testator & tale expresse declarat coram septem testibus, illud testamentum non ualere, & secundum testamentum faciat perfectum, uel non scriptam perfectam uoluntatem. Item diuisiones bonorum liberis a parentibus factae ualent, dummodo ipsorum filiorum subscriptiones interuenierint, uel ipsius parentis subscriptione inter filios interueniente uel no, h. d. & c. T No. in uerf. numerorum. q; instru-

menta non debent scribi per signa, sed claris & apertis literis, ut hic, & C. de test. auth. quod sine. Pro cuius declaratione dic, quod quedam sunt signa uerificata, & cognita, ut ponatur: pro decem, & c. pro centum. tunc talia signa possunt in instrumentis apponi, & talia instrumenta probant, ut l. quod tics. §. ij. uer. sed si quis pro centum. ff. de hered. inst. Fallit in casu huius consti. Fallit etiam in libris iuris civilis, qui etiam per talia signa uisitata scribi non debent, sed licet literis claris, & apertis, l. ij. §. pe. C. de uer. iu. enu. & in j. consti. Cod. circa fi. Quedam sunt signa in uisitata, & incognita, tunc instrumenta scripta per talia signa, nec ualent, nec probant, l. sed cum patrono. in ff. de bo. pos. Opp. & uidetur quod testamentum imperfectum inter filios non ualeat, nisi patris subscriptio, uel omnium filiorum interueniat. §. de trien. & semil. §. & quod sepe positio. C. de fam. erc. l. i. in modo. Sol. Aut pater faciendo testamentum solenne inter filios, non sit necessaria solennitas hic posita, & non est necessaria subscriptio, ut hic. Aut eam non uult seruare, & tunc est necessaria, ut in cont. sed contra predicta opp. hic uidetur quod si pater facit testamentum imperfectum inter filios, non sit necessaria solennitas hic posita, nec subscriptio, de qua loquitur hic §. ult. l. hac consultiissima. §. ex imperfecto. C. de testa. Sed dic qd illam hodie corrigit, per iura predicta. Io. uero & Bul. & Azo, & quasi omnes gl. tenent, quod aut loquimur in testamento imperfecto nuncupatio fiendo inter filios, & tunc etiam habet locum §. ex imperfecto. & l. fin. C. fa. erc. Aut loquimur in testamento imperfecto in scriptis, & tunc habet locum hac constitutio. & d. §. & qd sepe. & per hoc est derogatum illi §. & d. l. fi. C. fa. erc. ut requiratur solennitas illius §. & qd sepe. uel solennitas illius consti. & opi. istam tenet gl. hic, & in auth. si modò. C. fa. erc. & in auth. quod sine subscriptio. ne. C. de test. uide quod no. Ia. de Bel. & Jac. de Rau. d. auth. in j. q. ¶ Quaro, an de iuro antiquo ualeat testamentum imperfectum inter filios? Glo. super uer. ualere. hic dicit qd sic. All. l. peto. §. mater. ff. de leg. ij. Tu uero dic, quod ibi erat per omnia perfectum, nisi quod ad tutoris dationem, & sic de iure antiquo non ualebat testamentum imperfectum. Et hanc sol. ponit glo. d. §. ex imperfecto. & eam approbat in d. l. fin. C. fa. erc. & reprobat opi. hic positam. Quaro hic dicitur quod duo requiruntur ad hoc, ut testamentum in scriptis imperfectum inter filios, tollatur per secundum. Pone quod in secundo testamento quod pater facit, instituit etiam filios, nunquid est necesse quod pater illam solennitatem seruet, ad hoc ut tollat istud testamentum. Vide gl. no. hic, super uer. perfecta. & eam tene mentu. licet loquatur sub dubio forte. Ad quam glo. uide quod no. Ia. de Be. hic, & doc. C. de test. auth. hoc inter liberos. §. q. ubi allegant hanc glo. & quod no. ipsi in ij. q. ¶ Quaro, in testamento quod facit pater inter filios, quot testes requiruntur? Gl. magna hic, quae est super uer. derelinquat. & §. eo. §. nos igitur. dicit quod sufficiunt duo testes, siue mares, siue foeminae. Ex qua glo. no. duo. Primò, quod in testamento inter liberos facto à patre sufficiunt duo testes. Idem no. C. fam. erc. l. fi. §. de tri. & semil. §. quod sepe. & sufficiunt fortuiti, ut no. gl. C. de codi. l. fin. ¶ Secundò no. ex d. gl. quod in testamento facto inter liberos, potest mulier esse testis, licet alias repellat. ut Inst. de testa. §. testes. ff. de test. l. ex eo. d. auth. quod sine. ¶ potest esse etiam mulier testis in codicillis, l. fi. C. de cod. & l. qui testa. §. mulier. ff. de testa. ¶ Vltius glo. §. & si qui. §. eo. inducit hunc text. ibi, hoc ipsum expressum, & c. in arg. quod ualeant rescripta contra ius elicitum, si expresse dicatur, non obstantem hac l. idem quod hic no. in d. auth. quod sine subscriptione. & l. si quis in prin. testamenti. ff. de leg. ij. & §. qui. mo. na. effi. l. i. §. fi. col. vij. & c. j. de cons. lib. vj. & Spec. de instru. ed. §. nunc autem uidentur. uer. sed & icias. Vltimò 8 Ia. de Bel. ponit hic unam q. quam disputauit in ista ciuitate, utrum testamentum continens in se uerba derogatoria, tollatur simpliciter per secundum testamentum, nulla mentione habita de illis derogatorijs uerbis, & si non tollitur, an debeat tolli per uerba specialia tantum, an sufficiant uerba generalia? De qua q. dic ut hic plene habes per eum. & no. per gl. & doct. l. si quis. in prin. & l. si mihi & tibi. de l. j. &

Dy. c. quod semel. de reg. iur. lib. vj. Cy. C. de test. l. sancimus. & plenius in dispuc. quae incipit, praeficit prima uoluntas.

ADDITIO.

- a Sine. Et ibi. Bal. ubi etiam quid in hermaphrodito. in uer. quaro nunquid inter liberos. & vmo. cons. lxxvj. iij. parte. & adde idem in testamento matris. Spec. tit. de tu. §. j. uer. quid si detur tutor. Item adde, idem sine testibus inter filios. si sit scriptura manu patris testantis. de auth. quod sine. & Bal. l. si. in pe. col. in si. uer. quid de scriptura manu. testa. C. de fideiuss.
- b Verbis. Imol. l. ij. de lib. & posth. & cons. xxxiiij. j. parte.

De restitutionibus. Tit. III.

- 1 Rogatus de restituendo, potest diminueri quartam partem eius, quod superest de hereditate.
- 2 Pro redimendis captiuis quaedam permittitur, quae alijs non permittitur.
- 3 Rei iud. datur fideicommissario pro rebus alienatis per heredem.
- 4 Rogatus restituere, quando praestat cautionem de restituendo.
- 5 Quarta, de qua hic, potest minui, tam pro dote restituenda, exigenda, uel soluenda à grauato.
- 6 Rogatus simpliciter restituere, potest bona alienare, tam pro dote pro filia constituenda, & soluenda, quam restituenda.
- 7 Dos soluta à grauato de bonis fideicommissi subiectis, si matrimonio sol. ad priuatum reuertitur, non uenit in fideicommissum.
- 8 Quarta, de qua hic, non potest alienari à grauato in ecclesiam.
- 9 Rogatus simpliciter restituere, an alienat pro alimentis.
- 10 Rogatus restituere, quicquid supererit, alienat de hereditate propter alimenta.

NEGOTIVM. Vbi haeres simpliciter est rogatus restituere hereditatem, quae sunt constituta, iam locum habent: ubi uero haeres rogatus fuerit, quicquid de hereditate supererit tempore mortis haereditis, de tribus partibus hereditatis potest facere quicquid uult, quartam autem cogitur conseruare fideicom. quam nullo modo diminueri potest, nisi in quattuor casib. hic expressis, aliter de suis facultatibus proprijs fideicom. satisfiet, quod si de suo satisfacere non potest, actio in rem & hypothecario competit. Item ab haeredibus debet praestari satisfactio de quarta parte, seu portione fideicom. restituenda, nisi à testatore fuerit remissa. h. d.

- 1 No. in hac constitutione, casus in quib. licet quartam partem diminui ab haerede rogato, de restituendo quicquid superest tempore mortis suae. ¶ Secundò no. quaedam permitti pro redemptione captiuorum, quae alias non permittentur, ut hic in uer. si uero & ipsam, & c. quod intelligit. Jac. de Bel. de captiuis, scilicet proximis, & consanguineis, non autem omnibus. ar. l. mutus. §. manente. ff. de iur. dot. ff. fo. mat. l. quamuis. Et idem tenet Per. de Bel. in auth. cõtra cum rogatus. C. ad Treb. ¶ Opp. ad uer. si uero cõtingerit quartam, & c. dicitur quod datur in rem actio contra emptores, uel possessores bonorum, quae debent restituui. cont. ff. ad Treb. l. facta. in princ. & l. restituta. in princ. eo. tit. ubi patet quod non transit dominium, hereditate non restituta. dicit gl. super uer. in rebus. hic datur utilis rei uendicatio, nec est necessaria restitutio, imò plus, quia nec potest fieri restitutio in alienatis. Vides ergo ex hac gl. quod in alienatione non est necessaria restitutio, imò non facta restitutio, transit dominium in fideicommissarium. auth. contra cum rogatus. & l. fin. C. comm. de leg. & l. pen. C. ad Treb.
- 4 ¶ Secundò opp. & uidetur, quod iste qui est rogatus restituere, quicquid superest tempore mortis ipsius, non debeat praestare cautionem de restituendo. l. iubemus. C. ad Treb. gl. quae est. C. ad Treb. auth. contra cum rogatus. etiam doct. ibi dicunt, quod illa lex loquitur quod frater est rogatus restituere fratrem, uel pariter, uel nepoti, quo casu non est interponenda cautio, nisi expresse testator dixerit, d. l. iubemus. sed quod alijs est restituenda, debet interponi, ut hic. Mihi uidetur quod ista solutio

* Fideicom. Hoc falsum est, neque hoc dicit lex, imò uerò oppositum, nam haeres rogatus hereditate restituere, quantum tantum hereditatis partem cõsequitur, reliquas uero tres partes, fideicommissario restituit: ut hic, uer. sancimus. I. Con. B.

solutio sit contra casum §. si uero cõtingerit quartam, & c. in uer. unde cautionem. coniuncto §. hac igitur. & in pri. huius consti. in quibus expresse dicitur, quod si frater est rogatus restituere fratri, habet locum cautio, nisi à testatore sit remissa, quare putarem sic dicendum, Quisquis est rogatus restituere simpliciter, & tunc regulariter debet cautio de restituendo interponi, nisi à testatore sit remissa, l. cum ipsis. & l. cum Archimedoram. C. ut in possess. leg. & l. hac stipula. ff. ut leg. no. caue. Fallit in casu l. iubemus. C. ad Treb. Quisquis est rogatus restituere, quicquid supererit de hereditate, tempore mortis ipsius haereditis, & tunc etiam si frater sit rogatus, debet cautio interponi, & hac mihi ueritas uidetur. ¶ Quero pro qua dote licet diminueri de quartam? Gl. quae est in d. auth. cõtra cum rogatus. dicit quod pro dote restituenda, uel exigenda, uel soluenda à grauata persona, ut ibi no. hic habes gl. no. quod licet diminueri pro dote cõstituenta, uel soluenda, pro filia, & nepte. Ita dicit gloss. super uer. dare. in uer. si uero & ipsam

6 quartam. quam tene menti. ¶ Secundò pone quod haeres est rogatus simpliciter restituere hereditatem, nunquid isto casu poterit diminueri pro dote, uel pro donatione constituenta, uel exigenda à grauata persona pro filio, uel filia. Doct. auth. ea quae. Comm. de leg. uidentur uelle quod sic, pro quibus est glo. l. à filia. ff. ad Treb. ¶ Sed pone quod pro dote, uel donatione est alienatum de quarta quae debet restitui, postea est solutum matrimonium, & dos recuperata, nunquid redcat in causam fideicommissi, ut debeat postea restitui? Gl. hic super d. uer. dare. dicit quod non, siue haeres rogatus fuerit simpliciter, siue quicquid supererit & c. Quam gl. hic approbat la. de Bel. & uide quod no. doct. in auth. res quae. C. commu. de leg. ¶ Quero gl. super uer. excipimus. in uer. si uero & in captiuorum, & dicitur, quod propter redemptionem captiuorum, est permittum alienare de quarta, nunquid de ista quarta poterit ecclesia, uel alienari non, & ipsam approbat Jac. de Bel. ¶ Quaro, nunquid rogatus simpliciter restituere hereditatem, poterit propter alimenta diminueri, uel pro dote exigenda, uel constituenda? Dic ut no. per glo. §. de rest. & ea quae parit §. quam obrem. col. iij. ¶ Vltimò not. gl. super uer. faciat. in uer. si uero cõtingerit, neque ipsum, & c. quae dicit, quod iste rogatus de restituendo quicquid supererit, potest diminueri de hereditate propter alimenta filiorum suorum, & sobolis, & sic de alijs.

De priuilegiis, dot. mulieribus haeret. non praestant. Tit. V.

- 1 Haeretici dicuntur omnes, qui sunt extra fidem, & non sunt membrum sanctae ecclesiae. Item qui non percipiunt sacramenta communionis. nu. 3.
- 2 Haeretici non possunt habere officia inter Christianos.
- 4 Mulier in donatione propter nuptias, licet habeat tacitam hypothecam, non tamen habet priuilegiatam, sicut habet in dote.
- 5 Vir pro donatione propter nuptias, non habet tacitam hypothecam in bonis uxoris.
- 6 Mulier pro rebus paraphernalibus habet tacitam hypothecam in bonis, non tamen priuilegiatam, sicut in dote, & nu. 7.

NAM NOBIS. Haeretici appellatur, qui non sunt membrum ecclesiae sanctae & catholicae, & qui sanctam communionem in sancta & catholica ecclesia à sacerdotibus non recipiunt, & priuilegia catholicis tantummodo conceduntur, non haeticis, nisi si fuerint reuerfi. h. d. ¶ No. in pri. huius consti. quod oes qui sunt extra fidem Christianam, & non sunt membrum sanctae catholicae ecclesiae, sunt haeretici. Conco. sunt in gl. Circa quod uide no. in l. iij. C. de har. ¶ nec possunt esse in aliquo publico officio, uel ecclesia, inter Christianos, ut hic in pri. nec possunt esse in aliqua dignitate, ut C. de iud. l. si. ¶ Terriò no. quod haeretici dicuntur illi, qui non percipiunt sacramenta, & cõmuniones, & si sunt mulieres, non cõceduntur priuilegia dotalia, 4 ut hic in §. quia enim, & c. ¶ Quarto no. in uer. quae enim, quae libet mulier catholica, licet habeat in dote tacitam hypothecam

priuilegiatam, ut alijs praeferat, tñ in donatione propter nuptias habet tacitam hypothecam, nō tñ habet priuilegiatam. §. de aequa. do. §. his conseqens. & l. fi. C. qui po. in pig. ha. ¶ Sed quaro hic de una questione, nos uidetis hic, quod mulier in donatione propter nuptias habet tacitam hypothecam, sed non priuilegiatam, ut praeferat alijs creditoribus, sed nunquid uir pro ista donatione habeat tacitam hypothecam in bonis uxoris? Dic quod non, cū non reperiat legē cautū, doc. l. fi. in iij. op.

6 C. qui pot. in pig. hab. ¶ Sed quaro, nunquid mulier pro rebus paraphernalibus datis uiro, habeat in bonis uiri tacitam hypothecam priuilegiatam, sicut habet pro dote, uel an habeat tacitam hypothecam tantum? Tex. est in l. fin. C. de pac. conuen. quod sic. ¶ Sed ego quaro an habeat hypothecam priuilegiatam? Et dico quod non. De hac tangunt uerbum doc. in l. ubi. C. de iur. dot. in iij. op. Hoc tenet Inn. c. j. ex literis. ext. de priuilegiis.

ADDITIO.

- 4 Communiones. Fel. c. ad abolendam. de har. Item quid de eo qui celebrat hostia non consecrata, aut inuocat demones ad sciendum futura, uel praesentia, uel ad tentandum mulieres, uel ad euitandum grandinem. Vide per eum in rub. de har. post prim. uer. item scias. Et quid de eo qui dubitat in fide, uel de per eundem in c. j. de har. in prim.

Hac constitutio inuouat constitutionem quae praescribitur centum annorum, & c. Tit. VII.

UOD MEDICAMENTA. Contra ecclesiam in casibus, in quibus contra priuatum currit praescriptio xxx. ann. sola qua derogatoria currit praescriptio, ut uicupatione triennij & quadriennij praescriptio in suo robore duratibus. his in futuris casibus obstantibus, & in pendenti, non dñt sententia, uel transactioe finitio. h. d. Et istam const. declarat, ut plene dixi §. ut eccl. Ro. gaudeat spatio centum annorum praescrip.

De litigiosis & decima parte litis. Tit. VIII.

Iste tit. habet tres partes. Primò ponit de litigiosis: secundò ponit & consilium reo cõtra actorem, in praestatione cautionis, de lite psequenda & finienda, in decima parte quantitatit, in tribello comprehensa, si apparuerit iniuste lite mouisse. Tertio consilium reo contra actorem in actione, seu lite psequenda, & sententia obtinenda, etiam lite non contestata. Secunda ibi, in §. ad excludendas. Tertia ibi, in §. omnem uerò.

- 1 Utile dominium & quasi dominium, idem est.
- 2 Actio quando fiat litigiosa & tam pro reali q̄ pro iure personalis, uel iure incorporali.
- 3 Res an efficiatur litigiosa, quando agitur actione personalis, sicut ipsa actio.
- 4 Si agitur actione confessionaria, uel negatoria, uel hypothecaria, habet locum haec constitutio, quantum ad ipsam actionem, non quantum ad rem.
- 5 Actiones mixtae quando efficiantur litigiosae.
- 6 Libellus an requiratur ad hoc ut res efficiatur litigiosa, uel sufficit simplex conuentio.
- 7 Legatarius potest assistere liti exercendae, ne colludatur, quando res litigiosa legatur.
- 8 Legatarius compellitur heredem ad agendum pro re sibi legata.
- 9 Actio quod datur alicui contra alium ad agendum contra aliumquem.
- 10 Alienans rem obligatam causa mutandi iudicij, tenetur actione in factum.

ULTA QUIDEM. Litigiosa res, de cuius dominio disceptatur, aut per iudiciariam conuentionem, aut per preces principum oblatas, & aduersario legitime cognitae, alienari prohibetur, poena per antiquam constitutionem cõtra factis scientibus imminente: litigante autem defuncto, eius rei litigiosa inter haeredes diuisio fieri potest. Itē talis res potest à testatore legari, & legatario permittit liti ad esse. Item res à debitoribus obligata per litem super hypotheca intentatā, non efficitur litigiosa, nec eius alienatio prohibet, creditori tñ cõsult. h. d. usq. ad §. excludendas. Vide ergo hic quod res litigiosa dicitur, de cuius dñio cõtrouersia sit inter possessorem & reu. Sed ¶ quaro, quod si cõtrouersia sit de utili dñio, uel quasi dñio, an est i-

dem. Gl. auth. litigiofa. C. eo. tenet q. sic. Idem lac. de Bel. hic Azo. in Sum. C. eo. §. j. C. eo. l. ij. & gl. xj. q. j. c. quia res. Secun- do quæro uides q. res efficitur litigiofa, q. contenditur de dominio, uel quali, per simplicem iudicalem conventionē.

2. Sed quæro, an ipfa actio efficitur litigiofa? Doc. d. auth. litigiofa. circa fi. uidentur uelle q. actio realis non fiat litigiofa ante lit. contest. imò possit cedi, licet res non possit uendi. Cont. hanc opin. doc. uidetur casus, ff. de litig. l. j. intelligi- do. l. illam tantum in actione reali, ut dicit j. opi. posita ibi in gl. ij. coniuncta etiam pe. gl. illius l. super uer. pertinere. dum dicit, lite contestata uel non, & tamen illa lex fm prædictam opinionem loquitur, siue cedatur ipsa actio realis, siue ipsa res in alium transferatur. & hanc opi. tenet gl. ext. ut lit. pen. c. ecclesia. in gl. prædicta. Gl. not. hic, super uer. possidentem. inquit q. hodie actio nullomodo efficitur litigiofa, de quo j. dicam. Tertio quæro, an ista constitutio habet locum in cor- poralibus? Dicit Pla. q. sic, in actione personali. quod gl. su- per d. uer. possidentem. dicit uerum esse de iure antiquo, sed hodie contra hanc const. Idem quod hic not. Azo in Sum. C. eo. §. item quod dicitur inter petitem. & etiam in fitit. Per hoc dicit gl. super d. uer. possidentem. q. non ob. l. j. & ij. C. ne li. po. & c. ubi dicitur, q. si actio ceditur potiori, quod amittit, quia loquitur in actione, & sic in re incorporali, quo casu cessat hæc constitutio. Et sic habes in hac gl. q. ubi tra- ctamus de actione personali, uel reali, uel aliquo iure incor- porali, non habet locum hæc const. tutio, nec efficitur ipsa actio litigiofa. Sed tu dic, q. quantum ad actionem realem est tenendum, quod d. dixi, sed in actione personali, dic q. ipsa actio efficitur litigiofa solum per lit. contest. & non ante, d. l. ij. & fi. in prin. C. de lit. nec hodie illa iura sunt immu- tata per istam const. Et istam opin. tenet glo. in d. l. ij. doc. d. auth. litigiofa. in fin. & ad l. j. & ij. C. ne lic. pot. Resp. ut no. gl. & doc. d. l. j. Quæro, uides q. actio realis per lit. contest. efficitur litigiofa. nunquid ubi agitur actione personæ, efficitur litigiofa ipsa res, sicut ipsa actio. Doc. d. auth. liti- giofa. in fin. uidentur uelle q. non. In cont. uidetur lex ult. in prin. C. de litig. dum dicit, uel res, quas possidet, & c. nec di- stinguitur. ibi agatur actione personali, uel reali. Circa hoc uide quod no. gl. l. quamquam. §. iul. uer. iudicium. de aqua plu. arc. Sed quæro, pone q. ago cōtra te actione reali, nec principaliter tractatur de dominio, sed de alio iure princi- paliter, puta de confessionaria, uel negatoria, uel pone q. ago hypothecaria, utrum habeat locum hæc constitutio? Gloss. qua est C. de lit. auth. litigiofa. uidetur distinguere inter fer- uitates reales & personales. Gl. no. hic super d. uer. possiden- tem. uidetur uelle q. ubi tractamus de iure incorporali, non habet locum hæc constitutio, nec uitiū litigiofi. Tu uero dic, aut quæris utrum ipsa efficiatur litigiofa, & dico q. non, ut j. eod. §. ab hoc. etiam lite contestata. & licet ibi loquatur in hy- pothecaria tantum, tamen idem est ubi agitur negatoria, & confessionaria pro iuribus in corporalibus. ar. d. §. ab hoc. Aut quæris utrum fiat litigiofa ipsa actio confessionaria, & negato- ria & hypothecaria. Et dic q. sic, sed demum lite contestata, & non ante. argum. l. ij. & l. fi. in prin. C. eod. quæ in distictē dicunt, q. quacūq. actione agatur, ipsa actio efficitur litigiofa per litis contestationem. Circa prædicta tamen, uidelicet an ista constitutio habeat locum in iuribus incorporalib. uide c. cum uenissent. ext. de in integ. rest. & c. ex parte. ext. de arb. Sed quæro, quid de actionib. militis? Resp. aut loqui- mur in iudicijs uniuersalibus, & actio. Fallit in casu l. diuus. ff. de pet. har. Secundo casu, demum lite contestata, & olim, & hodie fiet litigiofa ipsa res & actio, l. j. C. com. diu. nec est ho- die immutatum per istam constitutionem, licet contrarium sentiat gl. d. l. diuus. de pet. har. & circa hoc uide quod not. doc. d. l. j. C. com. diu. Quæro dicitur hic, per simplicē con- uentionem. nunquid sit necesse q. detur libellus, ut fiat liti- giofa? Gl. tenet hic q. sic, & ipsam tenet Azo in Summa. C. eo. circa princ. uer. idem quod dicit. Circa quod uide quod no. doc. d. auth. litigiofa. & q. habes ext. ut lit. pen. & c. fin. & q. ibi no. in cle. Venio ad uer. & hoc aut. no. tex. circa fi. q.

uult q. q. legat. res litigiofa, q. legatari. possit adesse liti exer- cēda, ne colludatur, & fiat litis particeps, ut hic dicit. Simile habes in concor. positus in gl. & uide q. no. per gl. per hunc tex. in eo quod dicit, litis particeps fieri. l. si suspēta. in pri. ff. de inoff. test. Quærit gl. super uer. consequatur. pone q. hæres non uult agere, qualiter consulatur legatari. Gl. di- cit, q. legatarius eum compellat agere. Et sic no. Ex hac gl. q. quis habet actionem contra aliquem, ut agat contra aliū. l. si sic. §. j. ff. de leg. j. & l. cum in plures. §. messem. ff. loc. l. si tibi electo. §. si de op. le. l. ij. in fi. ff. ad l. Rhod. de lac. cum similit. Venio ad uer. hoc autem. & quæro, uideo q. res obligata nō efficitur litigiofa, sed nunquid tenetur iste debitor, qui alie- nat istam, causam mutandi iudicij? Dicit gl. q. sic, actione in fa- ctum. Licet enim ille tit. habeat locum anteq. res fiat litigio- fa, multo magis post. Ita dicit gl. hæc super uer. q. iij. est ij. in ordine. non tū intelligas q. in casu huius §. res sit effecta liti- giofa, ut hic dicit in hoc. Circa hæc gl. uide q. not. ff. de alie. iud. m. c. a. fac. l. ex hoc edicto. §. j.

ADDITIONO.

- 4 Prohibetur. Et in quibus casibus alienari possit. Imol. l. quamquam. §. iul. de aqua plu. arc. & gl. c. ecclesia. ut lit. pen. & Spec. tit. de ces. act. §. j. uer. si autem sit. & Bar. l. dam. §. fin. de damn. in sec. & Frid. c. uenerabili. de offic. dele. in fin.
- 6 Vl. l. j. Et ibi. Bar.
- 1 Cautio de lite prosequenda, de qua hic, non est superflua.
- 2 Cautio de lite prosequenda, an præbetur in causa appellationis.
- 3 Que actio queratur reo contra actorem ex subscriptione facto libello, & num. 5.
- 4 Actio absentis queritur ex stipulatione officialium.
- 6 Cautio, de qua in §. j. de exec. interponitur ante cautionem de lite prosequenda, de qua hic.
- 7 Cautio de lite prosequenda, de qua hic, non præstatur coram arbitris.
- 8 Libellus an possit per partes remitti.
- 9 Libellus offertur per actorem iudici, & per iudicem reo.
- 10 Præceptum faciens ad causam, dicitur sententia interlocutoria.
- 11 Verbum, dena. accipitur pro duplici decem, in pœnalibus.

AD EXCLUDENDAS. Iudex prouidere debet libellū pulsato nō porrigi, nisi prius actor in libello per se, uel p. tabellarios subscripserit, & actus interuenientib. si de iustoriā cautionē præstiterit de lite, psequēda, & finiēda per se, uel ep. legitimū pcuratorē, & de soluēdo decli- mā parte litis, si litē in iustē mouisse cōtigerit, & si fideiusso- riā cautionē præstare nō poterit, præstabit iuratoriā, pœna iudici, & c. officialib. executorib. ac etiā ipsi actori imminē- te, si circa memoratā obseruationem p. factū fuerit, nisi aliter de partū uolūate, pcesserit. h. d. usq. ad §. oēm uerō. t. Opp. & uide q. ista cautio sit superflua, per illā quæ præstā §. de exec. in fi. pri. Sol. Veritas est, q. nō est superflua, ut no. in cōt. & tangit etiā hic in gl. super uer. decimā. & gl. auth. generali- ter. C. de epis. & cler. & ibi doc. j. op. & gl. auth. libel. C. de lit. contest. Itē opp. & uide q. ista cautio sit superflua. §. oēm uerō. j. prox. Sol. licet actor per illū §. cogat in actione persiste- re, tū per istū §. tenet reo ad interesse, si nō persistat. Circa q. uide q. no. doc. C. de epis. & cle. auth. generaliter. v. op. Ter- tio op. & uide q. ista cautio nō debeat interponi, causa litis psequēda. l. eos. in fi. C. de app. Azo dicit q. illa lex corrigi- tur per istū §. Alij dicit q. ibi loquit in cā appellationis, ubi nō præstā hic in causa principali. Ita dicit gl. hic, super uer. per- maneat. & in d. auth. generaliter. Sed doc. nosiri dicit, si quærat, an in cā appell. præstet cautio de lite psequēda, dis, aut quæris utrum præstet corā iudice à quo appellat, Et non præstabit, d. l. eos. in fi. Aut quæris, utrum præstet corā iudice ad quē appellat, & dic q. illa cautio de præstā corā eo, quæ præstā corā iudice causa pri. ut in hoc §. ita tenet doc. auth. generaliter. in vj. op. & d. l. eas. in fi. Quæro, dicit hic q. actor per se, uel tab. u. debet in libello subscribere. utrum ex hac scriptura oriā aliqua actio reo? Dicit ut in gl. super uer. præsti- terit. Ex quib. gl. habes q. ex stipulatione officialiū quærit actio parti absentis. s. ut sine. phib. ma. de & cre. §. si uerō mul- ta. & ibi dixi. Et ex istis gloss. potes distinguere, si quæritur qua

quæ actio oriatur contra actorem, quia aut interuenit sim- plex scriptura, sine aliqua promissione per stipulationem, & tunc oritur uel officij iudicis, uel conditio ex lege, per hūc §. Aut interuenit etiam stipulatio, & tunc quæritur reo utilis actio ex stipulatione & promissione præstita ipsi executori bus per actorem. Circa quod uide quod no. in d. auth. gene- raliter. Quærit gl. super d. uer. decimā. quæ cautio præsta- bitur prius, an ista, uel illa? Et respondet q. illa quæ est §. de exec. §. j. Sed quæro, an præstabitur ista statim post illā? Hic ponit opi. Tu uero dic ut no. Spe. tit. de exec. §. j. Quæro cir- ca fi. huius §. Quid uult dicere iste tex. ibi, causas uerō quæ ex cōsent. & c. Quidam dicunt, q. uult dicere, q. si causa agit ex consensu partium corā arbitro, q. ista cautio non est præ- standā: gl. uerō istam opi. reprobatur dicens, q. hanc cautio- nem debet præstare corā iudice. & iste tex. uult dicere, q. ista cautio debet præstari ab actore, nisi de partium consensu sit remissa. Ita tenet gl. hic, super uer. consensu sit remissa. auth. generaliter. §. alleg. Circa quod uide quod no. ibi Pet. xj. q. ubi uidetur tenere q. coram arbitro talis cautio non sit præ- standā. Et idem tenet Spec. tit. de satis. §. j. uer. pe. & in tit. de arb. §. differt. uer. item coram eo. de quo gl. nostra ponit opi. Pe. & Spec. tenent gl. & Inn. ext. de arb. c. cum dilectus. t. Vl- terius gl. inducit hunc tex. q. libellus possit per partes remitti. a. ti. De quo not. in auth. offertur. C. de lit. contest. §. de exh. 9 reis. §. sancimus. & ibi dixi. t. Secūdo facit iste tex. q. libellus debet offerri per actorem iudici, & per iudicē reo, prout di- xi in d. §. sancimus. t. Vltimo no. in §. duas gl. una est super uer. interlocutionibus. qua dicit q. præceptum faciens ad causam, est interlocutoria sententia. In quib. ali. licet §. nūc ad monendi. & l. qualem. in fi. alleg. d. gl. t. Secundo no. tex. cum gl. super uer. denarum. q. etiam ubi tractatur de pœnā b. impositione, uerb. denarum, assumitur pro, decem. b. & not. C. de murie. l. qui texturini. li. xj. & ibi de hoc dicam.

ADDITIONO.

- 4 Remitti. Imo. Lius publicū. de pac. & Bal. et Pet. de Su. l. si in fi. C. de temp. app. & Bal. auth. generaliter. pen. col. C. de epis. & cler. & in auth. cōtra cum rogatus. in fi. ad Treb. doc. c. de causis. ij. de off. deleg.
- 6 Decem. Imo. l. stipulatio ista. §. in stipulationib. de uer. ob. & io. de por. l. si quis testamento. de leg. j.
- 1 Actor qui actionem proposuit, usq. in finem perseverare debet. Voluntarium quod est à principio, ex post fit necessarium.
- 2 Delegatus quando citat primò reum, debet in citatione inferere copiā suæ delegationis, aliās reus citatus non tenetur comparere.
- 3 Lis, initium sumit à litis contest.
- 4 Iusio principis emanans sine scriptis ualet. & nu. 1. 4.
- 5 Delegatus à principe potest delegationem suam probare per testes, & an hoc procedat. nu. 1. 4.
- 6 Iudex supplet de facto pro absente, contra quem petitur ferri sententia, ut ueritas eluceat.
- 7 Contumax in pluribus dilationibus, si comparet in ultima, rescit omnes expensas.
- 8 Absens citatur tribus edictis, & quod dierum debeat esse quelibet dilatio.
- 9 Lite non contestata, uel contestata, quando perueniatur ad negotij liquida- tionem, actore uel reo, absentib. & nu. 1. 1.
- 10 Correctio legum non inducitur ex identitate rōnis.
- 12 Delegatus principis, & non alij, citat per edictum.
- 13 Actio quando mutari possit, remittit.
- 15 Reo absente, & actore presente, & lite non contestata, iudex nō potest deuenire ad diffinitiuam.
- 16 Que sententia feratur per iudicem altera parte absente.
- 17 Iudex cā cognita poterit istas dilaciones abbreviare.
- 18 Rescriptum iudici intra annum presentari debet, incipiendum à tempo- re, quo potuit iudicis copia haberi.
- 19 Reus, qui se bis absentat, an cadat ab actione.
- 20 Contumax in prima actione, licet compareat in secūda, tamen in experi- tis condemnatur.

OMNEM VERO. Actor qui actionem in iudicio opponit aduersario suo requirit in iudicio, eam exer- cere compellitur, & si lite contest. eam psequi distule-

rit, iudex ordinarius & delegatus trib. edictis actore ad iudiciū citare curabit, legitimè omnib. iustitiā seruaturus. lite uerò nō contestata libello oblato, & reo req. acto, actore sui præ- sentiam facere recusante, actor tribus edictis legitimè citan- dus est, & eo non ueniente, & recusante, unius anni spatium indulgetur, & eo non comparente, ueritate subtilius requisi- ta, iudex fm iustitiā proferat sententiam: actore uerò ante sententiam comparere, & postea iterum recedente, ab omni cedat actione, lege antiqua obtinente, nondum actione proposita, & his obtinentib. tantum in causis futuris. t. No. q. semel actionem proponens, usq. ad finem d. debet persistere, ut quod ab initio fuit uoluntatis, ex post facto fiat neces- sarium, ut hoc §. t. Secundo no. q. ubi iudex delegatus citat reum, debet ei mittere copiam sui rescripti, nam hic est ordo. Primò, offerunt preces principi pro iudice obtinendo. t. Secundo, impetrato iudice offertur rescriptū iudici impetrato. dñ. iudex delegatus citat reū, & emittit copiā sui rescripti p. auth. ista probant hic in uer. & hanc igi. ibi, siue per præ- ces, & c. in uer. si uerò apud iudicē, & c. ibi, & ea aduersario, & c. & eo. in prin. const. in uer. ideo q. sancimus, & C. quō & q. iud. auth. qui semel. quæ sumit ex isto §. & si rescriptū nō edict p. iudicē, uide q. reus citatus uenire non teneat, ut hoc §. & d. auth. q. semel. & C. de man. pri. l. j. Circa q. uide ext. de dila. c. præterea. & c. cū in iure. ext. de off. & p. iud. dele. Ter- tio no. in uer. si uerò apud iudicē in iustitiā, & c. t. Primò no. litē sumere in iustitiā p. litis cōtest. Secundo no. q. iustitiā principis in- scriptis, uel sine scriptis emanās ualet, ut hic, ibi, siue in scri- ptis, siue p. madata. & sic uide q. hic tex. t. q. iudex delegatus à principe, potest p. bare delegationē suā p. testes. t. Et no. tex. ibi, ueritate subtilius, & c. qui tex. est in u. si uerò propositis, in fi. q. quicumq. petit ad sententiā diffinitiuā perueniri ali- quo absente, p. iudex supplere de facto, in d. cōt. testes & p. bationes, ppter quas ueritas eluceat. Itē no. in d. auth. q. semel facit C. de iud. l. pperandū. §. si uerò reus. C. de appell. ampliorē. §. j. fm uer. intel. dñ. licet gl. dicat esse speciale in causa appell. Circa q. uide Spe. tit. de disp. & all. §. si. uer. & breuiter. t. Vltimo no. q. cōtumax in plurimis dilationib. si comparet in ultima, rescit oēs expensas factas in alijs dilatio- nib. in quib. fuit contumax, ut hic, in uer. si uerò in tra prædā. 8 dñ. t. Op. dicit hic in uer. si uerò causam psequi, & c. q. absens a debet citari tribus edictis, & qualibet dilatio debet esse tri- ginta dierū. cont. imò debet esse decē dierū, ff. de iud. l. per in- terualla. Gl. hic super uer. cautione. dicit q. illa lex corrigi. per hunc §. & no. in l. contra. * Corrigitur. Sed mihi uidetur nō esse corrigēda, nam cum dicit, Per interuallū non minus decē dierum non ui- detur interualla lum xxx. dierū excludere. Q. d. etiam, ut tan- dem ex Bar. animad- uerto, ipse non afferit. I. C. B.

omnia subtilitate, & c. l. consentaneum. C. quō & q. iud. præ- s. i. supposito q. t. ex eadem ratione & identitate rōnis, non inducitur legis correctio, ut in auth. quas actio. C. de fac. ecc. l. i. si uerò. §. de uiro. ff. sol. mat. t. Item opp. & uidetur q. actor etiam absente statuatur dilatio x. dierum, l. pperandū. §. j. gl. hic, & in cont. & in auth. qui semel. & j. eo. uer. si uerò. p. positus dicunt q. illa lex est hodie correctā. Dicunt quidam q. hic loquitur q. actore absente reus uult procedere ad li- quidationem negotij, ut referatur sententia diffinitiuā, siue lis sit cōtestata siue non, & isto casu dat dilatio xxx. dierū. ut hic, & d. auth. q. semel. quæ loquit q. actore absente lite cōte- stata non pceditur ad liquidationē negotij, sed si est liquidā, p- ceditur

ceditur ad diffinitiuā, si nō est liquidum, absoluitur reus ab observatione iudicij, & idēd tunc minores dilaciones datur, & in hoc ille §. non corrigitur per istum §. Ista opi. uidet procedere tenēdo opi. Io. qui dicit qd auctore absente post lit. contesti non potest reus procedere ad negotij liquidationē, sed primis actis, debet iudex summarie procedere, ut no. lo. d. l. properandum. §. & si quidem. in ij. gl. sed tenendo opin. Butri. qui dicit qd reus absente auctore post litis conte. potest procedere ad negotij liquidationem, & probationem facere. quam opin. uidetur sentire gl. quae est in l. properandum. §. cum autem & tenent doc. §. & si quidem. praefata opi. nō uidetur procedere, imō ille §. per istum uidetur corrigi, cum hic loquatur in auctore absente post litem conte. † Tertio op. ad uer. alijs autem omnibus hic dicitur, qd delegatus potest per edicta citare, cont. §. de exhi. re. §. si uerō etiam. quaedā gl. b. ponit duas sol. Veritas est qd ibi loquitur de citatione reali, hic de uerbali, quam delegatus à principe facere potest per edicti positionem, ab alijs delegatus nō potest, C. de iud. l. sancimus. in fi. & uide circa hoc cont. quod not. doc. & gl. d. auth. qui semel. iij. opp. ad uer. si uerō apud iudicem initium. † Hic dicitur qd actor debet in libello persistere. † Et sic uidet qd actio mutari non possit, cont. C. de eden. l. edita. gl. hic in 12 cont. & in d. auth. qui semel. x. q. soluit. † Quinto op. dixi qd iudex potest probare delegationem suam sine scriptis, & sic iussio principis sine scriptis ualet. Cont. C. de man. princ. l. j. Sol. Dic ut no. gl. xvij. distin. c. nobilissimus. & Spec. tit. de iur. leg. §. superest. uer. sed quid si delegationis. & uer. nunquid. & in tit. de prob. §. uidentium. uer. sed nunquid delegatum. † In. ex. de priuileg. c. j. † Quaro, hic dicitur qd absente auctore, lite non contestata, uenitur ad diffinitiuā sententiam. quaro, quid auctore praesente, & reo absente, ante litis conte. an potest ueniri ad diffinitiuā? Gl. dicit qd non, super uer. cautione. uidentium no. in d. auth. qui semel. in duabus glo. & ibi per doc. iij. q. & l. properandum. §. & si quidem. iij. q. C. de iud. † Quaro, in uer. si uerō praepositis, & dicitur hic in fi. legitima proferre sententiam. quae sententia profertur dicitur doc. qd si lis est contestata, ferretur diffinitiuā iudicij. Ista sol. est cōtra hūc tex. ut patet in uer. si uerō apud iudicem initium. Et dicit qd sententia ferretur, ueritate subtilius requisita, & sic ferretur diffinitiuā, & gl. d. auth. qui semel. doc. ibid. q. Quaro, qd uult tex. ibi, iudicemus enim post praedictas. Dic ut in gl. super uer. praedictas. & gl. & doc. d. l. properandum. §. & si quidem. v. q. & d. auth. qui semel. in xj. q. † Quaro, an iudex possit abbreviare istas dilaciones? Gl. sup. d. uer. caut. circa fi. ponit opin. & quod non possint, approbat gl. d. auth. qui semel. Per hūc tex. qui dicit, nō minus, & c. Circa qd uidet no. ibi per doc. & l. ac. de Arc. l. j. c. de dila. & per eundem l. ij. ff. de re iud. & Dy. c. indultum. de reg. iur. lib. vj. Sed ueritas est, qd istud tempus possit iudex causa cognita diminuerē. Non ob. ille tex. quia eodem modo loquitur tex. d. l. per interualla. & tñ iudex potest causa cognita diminuerē, ut patet in l. nōnunquam. eo. † tit. in fi. † Quaro, dicitur hic, in uer. & hanc igitur prauitatem, & c. q. preces principi oblatas, & iudici insinuat. quaro in tra quod tempus debeat iudici rescriptum suae delegationis praesentari? Dic qd intra annū à tempore, quo potuit iudicis copia haberi, ext. de refer. c. plerunq. † Quaro, dicitur hic, in uer. si uerō intra praedictū, & c. quod d. si actor se absentat bis, cadit ab actione. quid e contra, si reus se absentat bis, an cadat à defensionē? Dic ut no. gl. & doc. d. §. & si quis dem. † Quaro, utrum contumax in prima citatione si compareat in secūda, condemnatur in expensis factis in prima? Dices ut, hic est casus quod sic. in uer. intra. & in d. auth. qui semel. sed certe hic loquitur, qñ quis fuit citatus tribus edictis, & in omnibus fuit contumax, & comparuit in termino peremptorio, uidelicet intra annum, quo casu debet in omnibus expensis condemnari, ut hic, & in d. auth. qui semel. & C. de iud. l. sancimus. Sed q. nostra loquitur, qñ quis fuit contumax in prima citatione, & postea comparet in secūda, an debeat condemnari in expensis factis in prima. Sic, & ita tenent doc. C. de iud. l. sancimus. in octaua q. lac. de Arc. tenent cont. & gl. ordina. quae concor. cum docto. ext. de pb.

c. qm. v. gl. & de proc. c. ij. lxxxiiij. distin. honoratus. & xxiiij. q. de illicita.

ADDITIO.

- a Distis. Alex. post Bar. l. j. §. praesides. ff. de requ. re. lxx. c. cum nobis de elec.
- b Gl. j. huius uer. uer. alij autem. Alex. Lo. f.
- c Potest. Imo. l. pleriq. de in ius uoc. & §. de iurisd. om. iud.
- d Prima. Imo. l. j. §. is uidetur. ff. si quis ius dicit. non obtemp. ubi etiam Bar. iij. col. uer. quaro an ad hoc. & Bal. d. l. sancimus. alle. in tex. v. q. & in add. ad Spec. tit. de expen. uer. etiā prima. ubi etiā uide Spec. §. si ante. & Spec. tit. de cont. §. si. sed pone. & Bar. l. contumacia. §. contumax est. ff. de re iud.

Ut neq. miles, neq. federatus, &c. Tit. IX.

- 1 Militia, non est dignitas.
- 2 Lex debet insinuari, & insinuata ualet post triginta dies, ab eius insinuatione numerandos.

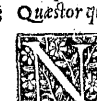
MVM DOMINI. Nemo, milites seu federatos in propria domo, uel possessione retinere debet, uel occultare, ut proprijs utilitatibus obediant, sed intra xxx. dies ab huiusmodi legis insinuatione eos expellere debet, contrafacientibus poena, & iudici negligenti imminente. hoc dicit usq. ad fi. † No. text. ibi ipis uerō dignitatibus, & militijs, qd militia nō est dignitas. † Ad idem j. tit. j. uer. nam praesenti. dixi §. de re iud. §. sancimus. † Secundō no. qd lex ualet post xxx. dies, ab eius insinuatione numerandos, de quo dicit ut dixi §. ut fac. noua con. sit. in fin.

ADDITIO.

- d Dignitas. Fel. c. clerici. de iud. ante fi. j. col. Adde quod no. in Apost. ad Bar. l. j. nu. j. in add. post Alex. C. de dig. lib. xij. uer. sit dignitas. & add. l. ex. ff. de test. mil.

Ut diuina iussiones. Tit. X.

- 1 Haec constitutio an habeat etiam locum in rescriptis causarum.
- 2 Consuetudo an seruat, quod in rescriptis causarum, subscriptio questoris requiratur.
- 3 Questor quis appellatur.

NOSTRAE. Diuina iussio debet gloriosissimi quaestoris rescriptionem habere, quae contineat inter quos, & ad quem iudicem, & per quem personam fuerit directā, poena contrafacientibus imminente. h. d. in tex. ibi, sollicitudo. concor. quod habet ext. de off. deleg. c. j. li. vj. † Quaro, de qua iussione loquitur? Dicit gl. super uer. iussione de priuilegiata, in qua aliquis d. iube tur, uel in fauorem conceditur, secus forte est in commissio nibus causarum, quia non requirunt quaestoris subscriptionem, sed certē imō uidetur habere locum etiam in priuato rescripto, quod causarum commissionem continet. Primō per Rub. quae dicit diuinas iussiones requirere subscriptionem. Secundō uidetur probari in tex. ibi, continetur inter quos, & ad quem iudicem, & c. ubi uidetur ista constitutio habere locum in rescripto continente commissionem causa rum. † An autem de consuetudine seruetur, qd in rescripto quaestoris, & c. Spec. de ref. exhi. §. primō igitur. uer. item qd non est. ibi, subscriptio. † Quaro quis appellatur quaestor? dicit ut in gl. hic super uer. quaestoris. & C. de offic. quaest. l. i. Vel dicit, quaestor erat is, qui hodie dicitur cancellarius, ut no. gl. C. de diuer. rescrip. l. fi.

ADDITIO.

- d Questio. Adde q. questor multipliciter dicitur, ut per gl. & Card. in clem. ij. de pen. & remis.

In medio litu non fieri sacras iussiones, &c.

Tit. XI.

- 1 Lite pendente non licet principi supplicare, nisi in quatuor casibus de quibus in text.
- 2 Iussio principis sine scriptis ualet.

- 3 Secunda sententia principis, nullo modo retractatur.
- 4 Sententia principis etiam in scriptis fertur.
- 5 Lex noua trahitur ad praeterita, & pendencia, si hoc dicatur.
- 6 Acta debent in scriptis redigi.
- 7 Acta debent probari per scripturam si copia notarij haberi potuit, alias eorum probatio potest fieri per testes.

MNIA. Iudices sacras constitutiones in medio litis impetratas nō debent seruare, sed fm leges generales examinare & iudicare, poena cōtra faciētibz imminēte, his in causis futuris, ac etiā in pendētibz obtinentibus. Fallit in quatuor casibus, in quibus licet lite pendente à principe sacras iussiones impetrare, quae debent in scriptis fieri. hoc dicit. No. † qd lite pendente non licet principi supplicare, nisi in quatuor casibus, ut hic in §. j. & §. ut aut. j. eo. & c. j. ut lit. penden. li. vj. & qd ibi no. † Secundō no. in uer. & propterea. qd iussio principis sine scriptis emanans ualet, ut hic, & j. eod. §. eam autem. ibi, & sine scriptura, & c. hic enim idēd non ualet, quia conceditur lite pendente. patet ergo qd aliās ualet, dixi §. de liti. §. si uerō apud. † Tertio no. in uer. si quod enim. circa fin. duo, primō qd secunda sententia principis, nullo modo potest retractari. † Secundō no. qd sententia principis debet in scriptis ferri, sicut sententia alterius iudicis. Circa quod uidet gl. hic quae est super uer. declarationem. & Spec. tit. de nullita. sententia. §. iuxta. uer. non ualet. † Quarto no. qd lex noua trahitur ad praeterita, & pendencia, & hoc idēd, quia expressē in lege cauetur, aliās secus, C. de l. l. leges. & constitutiones. & l. pe. in fi. & l. fi. C. de sac. eccl. & c. pe. in fi. & quod ibi no. de off. deleg. li. sexto. aliās de sua natura ad futura traheretur, ext. de const. c. ij. in fi. † Item no. qd acta debent in scriptis redigi, ut hic, & c. qm. ext. de prob. dixi §. de iud. §. auditiones. & l. tangit. † Ultimo no. fm lac. de Belu. qd acta iudiciorum debent probari per scripturam ad iudicem. ext. de prob. c. qm. facti. l. ne in arbitris §. sin autem. C. de arbit. circa quod dicit ipse, aut ab initio, tabellionis copia potuit haberi, & debet fieri probatio per scripturam, aliās potest fieri per testes, l. quoties. §. si ff. de prob. & de testib. l. current. & quod no. per gl. l. qm. C. de har. inf. & in l. i. praetor. §. Marcellus. ff. de iud. & l. de Arc. l. emancipata. C. de fid. inst. gl. & In. c. qm. & qd sententia possit probari per testes, uide in c. licet. ext. de re iud.

ADDITIO.

- 4 Leges. Et ibi. Cy. & Bal. d. l. sancimus. alleg. in tex. j. col. & Fel. c. fi. de cōst. & quod ibi dixi in apost.

Ut cum de appellatione cognoscitur.

Tit. XII.

- 1 Lex noua licet dictum sit qd trahatur ad praeterita, tamen non trahitur ad pendencia, si in causa principali renunciatum sit, omnib. allegationib. & relationib. principi factis.
- 2 Ratio, quare lex noua non trahitur ad pendencia per appellationem, licet dictum sit qd trahatur ad praeterita.
- 3 Lex noua quando trahatur ad praeterita & pendencia.
- 4 Lex noua etiam si dictū sit, qd trahatur ad pendencia, an trahatur ad pendencia per appellationem.
- 5 Lex specialis facta super una causa, ita instante auctore, uel reo, non ualet.

PERVENIT. Iudices appellationū fm leges quae tempore diffinitiuae obtinebant, iudicare debent, non fm eas quae appellatione pendente promulgatae sunt, & idem si his pendeat super retractatione sententia, per uiam supplicationis, idem etiam in causa principali, si renunciatum est omnib. allegationib. & iudex principi relationem facit, quia iudex fm leges tempore relationis uigentes, non fm leges tempore relationis promulgatas iudicare debet, his obtinentibus etiam si expressē sit dictū, qd lex noua etiam ad negotia praeterita referatur. hoc dicit usq. ad §. sed hoc. † Not. hic tex. qd etiam si expressē sit dictum, qd lex noua ad praeterita trahatur, non tñ trahitur ad pendencia, si in causa principali renūcia

tum sit omnibus allegationib. & relationib. factis principi. † Sed quaro, quae est ratio qd lex noua nō trahitur ad pendencia per appellationem, etiam si expressē sit dictum, qd ad praeterita trahatur? Dicit lac. de Belu. qd ratio est, quia iudex appellationis debet sententiare sententiā iustam, uel iniustā, seu esse bene iudicatum, uel malē, l. eos. in pri. C. de appel. ergo de necessitate cōcludit, qd debet iudicare fm legē quae erat tempore latae sententiae, aliās si iudicaret fm legem nouā, nō esset tempore latae sententiae, neq. esset primū iudicis sententiam emendare, uel confirmare, sed esset promulgare nouam sententiam. † Opp. dicitur hic, qd lex noua trahitur ad futura negotia tantum, non ad praeterita, etiam si expressē sit dictum in noua, qd trahatur ad praeterita. Cont. dicit gl. super uer. referentē. l. pe. C. de usu. & d. l. leges & const. C. de leg. l. non est nouum. ff. de legi. Sol. Gl. dicit esse speciatē. Vel etiā fm eam dic, aut quareis utrum trahatur ad causas praeteritas pendentes. Et dicit qd non, ut hic. aut utrum trahatur ad praeterita negotia, in quibus iudicium nō est inchoatum. Et dicit qd sic, ut in contrarijs. & sic in distin. dē tenet etiam qd si expressē sit dictum, qd trahatur ad praeterita, nō tñ trahatur ad negotia pendencia, ita dicit gl. Sed circa hoc dicit ut no. gl. in c. licet canon. super uer. de cetero. de elec. li. vj. & uide quod no. per Arch. c. pen. in fi. de off. deleg. eo. lib. & doc. d. l. leges. & Spec. tit. de appel. † Sed quaro hic, quid si causa pendet per appellationem, & promulgatur lex noua, & in ea expressē dicitur, qd trahatur ad pendencia, nunquid trahatur ad pendencia per appellationem? tex. uidetur cum gl. qd non. C. de sac. eccl. l. sancimus in fi. super uer. pendētibz. Erat ergo necesse qd ad hoc ut lex noua trahatur ad pendencia per appellationem, id expressē dicere. c. pe. in fi. de off. leg. in vj. Praedicta quae dixi, an lex, & qñ lex noua trahatur ad pendencia, intellige de lege communi † & generali. Si enim esset lex specialis, quam lite pendente actor, uel reus à principe impetrat, ut fm illam negotium quod pendet, examinaretur, & decideretur, tunc sine dubio lex illa noua & specialis non ualere aliquid, imō fm ius commune illud negotium debet decedi, ut §. si. j. per totum.

- 1 Dilaciones probatorie in causa quot dentur.
- 2 Renunciatio facta omnib. allegationib. iuris, nō nocet productioni testium, sed bene instrumentorum.
- 3 Renunciare probationib. sibi competentib. pars potest.
- 4 Mensis legalis dicitur triginta dierum.

SED HOC. Si una pars omnib. suis allegationib. renunciauerit, altera uerō pars renunciare recuset, tribz. dilationib. ad malitiam superandā ei datis, iudex amplius eum expectare non debet, imō debet ferre sententiam legibus consonantem. h. d. † Opp. & uidetur qd non detur nisi una dilatio, uel ad plus duas, l. fi. ff. de fe. sol. ut in gl. quae est super uer. praebatur. & in auth. iudicemus. quae hic c. sumi. tr. & ibi per doct. C. de iud. eodēd modo opponitur de §. omnem uerō. §. de liti. Dic qd possit opponi ad l. ult. ff. de fer. non autem ad istam, quia hic & ibi dantur tres dilaciones, & istud cont. sol. ut habes in gl. §. dicta. † Quaro, ad quid non cet ista renunciatio? Dic qd nocet allegationib. iuris, & productioni instrumentorum, non autem productioni testium. Ita dicit glo. hic quae est super uer. renunciare. † Sed quaro, nunquid probationibus sibi competentib. partes possint renunciare? Et uidetur qd sic, quia hic uidet qd una pars suis allegationibus renunciauit, ergo patet qd renunciauit suis probationibus, quia alleg. possunt consistere in iure, & etiā in facto, ut puta in probationib. ut dicit gl. hic super uer. allegationes. cont. tenet gl. praecedens. super uer. renunciare. dicit enim qd hęc renunciatio nocet tantum allegationibus iuris, & quantum ad productionem instrumentorum, sed de testium productioni non glo. uerō quae est in auth. iudicemus. C. de iud. quae sumitur ex isto §. tenet qd ista renunciatio ualet solum ad testium, uel instrumentorum productionē. Et per hoc qd probationib. quis renunciare non possit, habuissit gl. §. ut sine prohi. ma debi. §. quia uerō. sed cont. lac. de Arc. ut dicit, qd teneat renunciatio, quae sit de testium productione. Dixi de hoc

hoc s. de testib. s. quia uerò sepè ubi gl. tenet idè quod hic. Non ob. gl. d. s. quia uerò, quia ibi loquitur in renunciatio-
ne, quam quis facit extra iudicium, quæ nō ualet, ut ibi, sed
hic loquitur in renunciatioe, quæ fit in iudicio. Spec. de re
nuncia. & conclus. usq; ad s. hoc autem scias. † Vlt. not. text.
ibi, cōpellat intra xxx. dies. & ibi, alius unius mensis. postea
sequitur, si usq; ad prædictos tres menses, &c. quod mensis
legalis dicitur esse xxx. dierū. Sed Iac. de Belui. alleg. C. de ad
ulter. l. iij. in fi. In cont. C. de temp. appell. cū anterioribus. s. j.
ff. de reg. iur. l. ubi lex. Tu uerò q̄ intelligatur xxx. dierū, ha-
bes alle. tex. cum gl. C. de iur. delib. l. si. s. in autem dubius. in
l. miles. s. sexaginta. & ff. de adult. fac. dicit, aut tractamus de
odio, aut de fauore. sicut distinguitur in simi. in l. iij. s. mino-
rem. ff. de minor. Tu uerò dic, ubicunq; lex uel statutum fa-
cit mentionem de mense, quot dierum intelligatur mensis,
b. d. ut ext. de elec. c. quam sit. lib. vj. & tangitur in c. licet de
sup. neg. pral.

ADDITIO.

- a Renunciare. Fel. c. si diligenti. de fo. compe. post pri. iij. col. uer. primum co-
rolarium, limita prout ibi per eum.
- b Mensis. Imo. l. cum bis sextus. de uer. sig. ubi Bar. & ibi no. & Sal. l. ij. C. de
temp. appell. & Flor. l. ita uulneratus. ad l. Aquil. & Ang. l. in benu. C. de
iud. & Bal. c. j. col. quo temp. mi. Spec. tit. de instr. edi. s. ij. uer. si post in-
dictionem. ubi etiam quot idus, & quot Calendar, & quot nonas habeat.
adde istum s. in auth. ut facte noue const. uer. quot autem dierum dicatur
esse mensis. col. v. & ibi posui in apostul. ad ipsam. in eo. uer.

- 1 Hodie quicquid relinquatur filio, illud habere debet tit. institutionis.
- 2 Querela inoff. testamenti, an hodie habeat locum remissuè.
- 3 Dispositio huius s. hodie habet locum in prateritione paterna.
- 4 Praterire dicitur, qui de filio mentionem non facit, instituendo, uel ex-
heredando.
- 5 Ascendentes an hodie habeant legitimam iure institutionis.
- 6 Filius licet habeat legitimam per fideic. uniuersale, potest tamen dicere tes-
tamentum nullum.

ALIVD QVOQVE. Parenti nō licet liberos præ-
terire, uel exheredare, etiã si legitimam eis reliquerit
portionem, nisi institutionis iure eis reliquerit, uel
nisi ingrati probentur, expressa ingratitudine in testamen-
to apparente, quæ causa ingratitudinis hic per ordinem nu-
merantur. h. d. Ex isto s. sumitur auth. non licet. C. de lib. præ-
ter. uel exhar. † Op. q̄ non sit necesse filio iure institutionis
relinquere, sed sufficit quoquo relictū titu. ut s. de trien. & se-
mis. s. j. & l. Pap. s. si quis mortis. ff. de inof. testa. Sol. ut in gl.
super uer. præterire. & idè tenet in d. s. si quis mortis. & Azo
in Sum. illius ti. s. de trien. & semis. per doc. auth. nouissima.
C. de inof. test. licet gl. non firmet. Bar. c. Raynurius. ij. gl. ext.
de testa. Et est ratio duplex, quare debet habere filius iure in-
stitutionis, ut dixi in d. s. j. de trien. & semis. † Quæro utrum
hodie habeat locum querela in officio testamenti. Mar. dicit
q̄ non, nisi inter fratres turpibus personis institutus. † Io.
uerò & Azo dicunt cont. quod dicitur not. in gl. hic, quæ est
super uer. nominatim. In st. de inof. testa. s. fi. & tangitur per
gl. l. fratres. C. de inof. testa. hanc opin. tenet gl. & doc. auth.
ex causa. C. de lib. præter. † Quæro, utrum iste s. habeat locū
in prateritione facta à patre de filio. Gl. j. huius s. quæ est su-
per d. uer. præterire. in pri. dicit q̄ non. sed quod hic dicitur
de prateritione, debet referri ad lineã fœmininã, cont. tenet
gl. q̄ iste s. locum habeat in linea paterna, ut not. l. filio. ff. de
in iust. test. C. de eo. l. j. ff. de manu. test. l. uxorem. in ult. gl. Ad
idem quod no. j. eo. s. tale igitur. & ibi not. dicitur l. filio. corri-
gi. & dicitur s. Et sic patet q̄ habet locum in paterna. Ad idè
C. de bo. po. cont. tab. l. j. ff. de usus. l. si extraneo. s. de hered.
& falc. s. exheredatōs. In st. de inof. test. in prin. Ad idem oēs
gl. quæ dicunt istam auth. habere locum in prateritione pa-
terna, facta de filio in potestate, uel emãcipato, & an habeat
locum in posthumo præterito, dicit per doc. d. auth. ex cau-
sa. † Quæro, quid est præterire. gl. quæ est C. de lib. præter. uel
exhar. l. iij. dicit, q̄ præterire est nullã mentionē in testa. de fi-
lio facere. In st. de her. quæ ab intest. s. cadē. Et sic ex illa gl. ha-
bes, q̄ si pater filio aliqd reliq; uel quocunq; mō mentionē

faciat, non uideat filium præterisse, quia de eo est facta mentio, &
b sic potius uidet exheredatus, q̄ præteritus. b Cyn. & Pet. d. l.
iij. sed hoc nō est uerum, quia posito q̄ de filio fiat mentio,
dicit præteritus. l. iij. ff. de leg. iij. C. de fideic. pe. & idè Franc.
Accur. dicit q̄ præterire, est nullam de filio facere mentionē
instituendo, uel exheredando. l. maximū uitium. C. de lib.
præter. ibi. ea quæ taciturnitate, &c. Et uidetur ibi tex. q̄ præ-
teritus dicitur ille, de quo nō fit mentio instituendo, uel ex-
heredando eum in testamento. In st. de her. quæ ab intest. d.
s. eadem. ibi dum dicit, præteritus, id est, neq; institutus, uel
exheredatus. Pro hoc quod no. gl. in auth. non licet. C. de li-
bræter. uel exhar. facit iste tex. ubi uidet q̄ licet filius habeat
aliquid iure legati, tñ dicit præteritus. † Quæro, hic dicit q̄
descendentes debent habere legitimã iure institutionis, q̄
de ascendentibus dicam de hoc j. eo. s. & hæc quidem. † Vi-
timò no. tex. hic. in eo quod dicit, uel fideicommissi. Ex quo
habet, q̄ non sufficit, q̄ filius habeat legitimam per fideic.
uniuersale, ad hoc q̄ non possit dicere testa. nullum, de quo
dixi s. de her. & falc. s. inordinatum.

ADDITIO.

- a Institutis. Cast. cons. l. iij.
- b Præteritus. Adde quod præteritio cum causa, dicitur exhereditatio, sed sine
causa dicitur proprie præteritio. l. arenam. C. de inof. test. & doc. l. filio
præterito. ff. de inu. test. & fit hoc modo, filium non instituo, quia fecisti
le quid. Bar. l. j. in pri. ff. si quis à paren. sue. manu. & Imol. auth. ex causa.
ij. col. C. de li. præter.

SI QVIS DE. Filij furiosi si curam eius neglexerint,
à patre sana mentis effecto exheredari possunt: extra-
neus uerò, qui denunciatioe in scriptis facta filijs, q̄
curam de patre habeant furioso, & eis negligentibus curã,
& diligentiam furioso exhibuit, ad successionem eius admitti-
tatur, testamento quod ad successionem euacuato, quod ad alia
cuncta capitula in sua firmitate manente. h. d. usq; ad s. unū.
† No. q̄ ptestatio debet fieri in scriptis, & est speciale in hac
protestatione, aliã regulariter potest fieri etiã sine scriptis,
ut dixi s. de temp. non sol. pec. s. contestationem. Quærit gl.
super uer. neglexerint. quid si pater intestatus deceffit, nec li-
beri nec alius extran. eum procurauit. Dicitur in gl. & sam
opin. tenet Iac. de Bel.

- 1 Expensa pijsima dicitur illa, quæ fit redemptione captiuorum.
- 2 Non dominus uendit rem captiui pro redimendo ipsum.
- 3 Fideiussor potest de bonis principalis satisfacere creditoribus.

SI VNVM. Si filius patrem captiuū redimere negli-
gat, à patre postea liberato iuste exheredari pot. Si uerò
in captiuitate decedat, liberi & propinqui, aut extra-
nei redemptionē eius negligentes ex testamento, & ab inte-
stato, eius successione priuant, & captiui bona ecclesie, unde
ortus est, applicant, conuertenda in redemptionē capti-
uorū, testa. in alijs capitulis in sua firmitate remanente, quæ
pœna in minorib. xvij. ann. cessat, quib. etiã minorib. per-
missum est res immobiles ipsius, uel etiã eius qui in captiui-
tate cōstitit, p̄ ipsius redemptionē alienare & obligare, necessi-
tate captiuo. postquã redierit imposita, tales contractus ra-
tos & firmos habere. † No. tex. primò dū dicit, ex causa pijsi-
sima. q̄ expensa quæ fit p̄ redemptione captiuorū, dicitur fieri
ex causa pijsima. Secundò no. quinq; notabilia, quæ p̄ ordi-
nem dic ut in gl. sup. uer. debitis. Est & aliud no. in gl. quæ in
cipit, no. animã quæ uide. † Tertio no. in uer. in huiusmodi,
&c. Ibi, siue illius qui in captiuitate detinet. q̄ non dñs uer/
dit rem captiui pro redimēdo ipsum, & sic facit tex. q̄ fide-
iussor possit satisfacere creditori de bonis principalis. C. ubi
de cri. agi oport. auth. qua in p̄uincia. s. ut oēs obed. iud. pro-
uin. hoc considerantes. uer. sed si quidem.

- 1 In bonis hereticorum deficientibus filijs, & propinquis catholicis, quãdoq;
succedit ecclesia, quandoq; fiscus.
- 2 Ecclesia quando excluditur annali exceptione.
- 3 Filij catholici succedunt patrib. hereticis, & non filij heretici.

SI QVIS DE. Filij heretici à patre catholico ex-
heredari possunt. Item parentes heretici non possunt
alios filios instituere, nisi catholicos, & si pater habet a-
liquos hereticos, soli catholici succedunt, nisi heretici ad fi-
dem conuertantur, si omnes filij & propinqui sunt heretici,
si quidem pater moriens est clericus, ecclesia succedit intra
annū, post annū non, uel si est laicus, succedit fiscus, his ob-
tinentibus in testamēto, uel ab intestato. h. d. † No. ex hoc s. q̄
in bonis hereticorū deficientibus filijs & propinquis catho-
licis, qñq; succedit ecclesia, qñq; fiscus. † Secundò no. q̄ ec-
clesia qñq; excluditur annali exceptione, quia hic tractatur
de iure acquirendo, aliã fecus, ut in glo. hic super uer. in tra-
annale. † Quærit gl. hic super uer. decernimus, quid si sint fi-
lij heretici & catholici, quid si illi heretici habent filios catho-
licos, nunquid succedant dicit filij catholici? Et dicit q̄ sic, &
hoc tenet Iac. de Bel. arg. l. j. s. quidam filij. ff. de contratab.

- 1 Causæ exheredationis nominatim in testamento inferi debent, & ab hæ-
rede probari.
- 2 Vna ex causis exheredationis quod inferatur, sufficit.
- 3 Si plura narrantur in libello, & sufficit unum, non omnia sunt proban-
da, sed id quod solum sufficit.
- 4 Institutio heredis irritatur, quando in exheredatione causa exhereda-
tionis inferitur, sed non probatur per heredem.
- 5 Testamentum rupto ex causa exheredationis, legata & fideicom. ualent,
& conseruantur per istum tex. & auth. ex causa, & nu. 8.
- 6 Substitutio pup. conseruatur per istum tex. & per auth. ex causa.
- 7 Datio tutoris in testamento nullo, ex causa exheredationis, conserua-
tur per dispositionem huius const. & auth. ex causa.
- 9 Testamento irritato ex causa prateritionis uel exheredationis, legata
& fideicommissa petuntur actione ex testamento.
- 10 Ascendentes in bonis descendantium, debent habere legitimam titulo
institutionis.
- 11 Dispositio huius s. & authen. ex causa. non habent locum, ubi nemo est
heres institutus.
- 12 Institutus in re certa, dato alio herede uniuersali instituto, licet habeat
ur loco legatarij, tamen ut testamentum impugnari non possit, habet
ur loco heredis.

SIVE IGITUR. Testamenta parentum uel libe-
rorum, liberis uel parentibus exheredatis, uel præteri-
tis legitima causa inserta & probata ualent, causa non
inserta, uel inserta & non probata, nullum liberis uel paren-
tibus exheredatis uel præteritis, præiudicium generat, testa-
mento uacuato, & ab intestato eis successioe delata, in alijs
capitulis testamento firmitate obtinente. Item cause ex qui-
bus ascendentes à descendantibus exheredari possint, hic
specialiter numerantur. † No. j. in hoc s. q̄ causa exhereda-
tionis uel prateritionis, debent nominatim in testamento
inferi, & ab hærede probari. † No. ij. q̄ licet pater uel filius
plures causas exheredationis uel præteritionis ponat, suf-
ficit unam ex illis ab hærede probari, ut hic, & j. eo. s. si tales
igitur. † Et sic isti tex. faciunt ad q̄ q̄ si in libello simul plura
narrantur uel mandantur, quorum alterum per se sufficit,
non esse necesse omnia probari, sed alterum tantum. gl. ex.
de resc. ff. de prob. c. licet causam. super uer. adstrinxit. † Ter-
tiò no. tex. j. ne liberi fallis accusationibus, &c. Nam ista ra-
tio probat, q̄ iste s. habeat locum etiã ubi causam exher-
redationis uel prateritionis inferuit, & non probat per hæ-
redem, ut institutio irritetur. † No. etiam tex. ibi, per aliquã
circumscriptionem, &c. Nam ista ratio probat, q̄ iste s. etiã
habeat locū, ubi causa non inferitur, ut institutio nō ualeat.
& sic ex istis rationib. concluditur, q̄ iste s. & auth. ex causa.
C. de lib. præter. quæ ex isto s. sumitur, habeat locū ut legata
& fideicommissa ualeant, siue per testatorem sit causa inser-
ta, & non probata, siue causa nullo modo sit inserta. Hoc e-
tiam probat præcedens uer. ibi, sin autē hæc obseruata non
fuerunt, ut iste uer. inserat ad omnia præcedentia, uidelicet
ad s. aliud quoq; capitulum. C. eo. qñ causa nō inferitur, uel
inserta per heredem non probat, & fm hoc, l. Pap. s. si ex cau-
sa. ff. de inof. testa. contradicit, dum dicit, q̄ rupto testō per
querelam, omnia in testamēto contenta mutant, & idè cor-

rigitur per istum s. d. auth. ex causa. & ita no. ibi per glo. & l.
nam & si. s. j. e. tit. & l. iure nostro. s. ff. de test. tur. & ff. de leg.
ij. l. cū filius. in prin. d. auth. ex causa. Et hanc opin. tenent doc.
ibi in vj. opp. licet ibi multa opi. ponatur. † Quæro no. tex.
ibi, dum dicit, uel qualibet alia causa, &c. quia iste tex. facit
q̄ substitutio pupillaris conseruetur per istum s. & d. auth.
ex causa. ad idè. j. eo. s. si tales igitur. ibi, seu alijs capitulis, &c.
& istam opi. tenet gl. ff. de ual. l. j. s. v. Dy. uerò tenet opposi-
tum, dicens, q̄ iste s. & d. auth. ex causa, habeat locum in his
quæ sine institutione heredis possunt ualere, ut legata, uel si
deicommissa, quæ possunt ab intestato relinqui, secus in pu-
pillari substit. quæ nō potest ualere sine heredis institutione,
d. l. j. s. fi. & l. seq. s. quisquis. ff. de uulg. † Alij dicunt q̄ confer-
uatur per istum s. & auth. ex causa. dicentes, q̄ sicut tutela per
auth. ex causa. conseruatur, ut no. per gl. l. iure nostro. s. ff.
de test. tut. & l. j. & l. si pater. eo. tit. ita conseruatur pupillaris sub-
stitutio, & tamē tutela in codicillis dari potest, si codicilli sint
in testō confirmati, ff. de test. tut. l. iij. C. de testa. tut. l. ij. Cy. d.
auth. ex causa. in ult. q. hoc relinquit sub dubio, quid dice-
mus? Certè idem dicit gl. prædicta, & doct. per illum gl. uide
licet q̄ tutela conseruetur, per auth. ex causa. tex. iste expr. ca-
sè h. d. ibi, aut dationes tutorum. & c. j. eo. s. si tales igitur. ibi,
& tutorum dationibus, &c. Cū ergo hic s. habeat locū in
tutela quæ conseruatur, idem fit in pupillari substit. cū in u-
traq; sit fauor filij. Præterea hic dicitur, uel qualibet alia ca-
pitula, &c. & in auth. ex causa. dicit, cetera nãq; firma manēt,
&c. Nam appellatione ceterorū, continet substitutio pupil.
Inam quod s. qui pulsus. ff. ad Treb. l. qui plures. s. ult. ff. de
uul. & istam opin. tenent Iac. & Old. † Quintò facit iste tex.
dum dicit, uel qualibet alia capitula, &c. & j. eo. s. si tales. ibi,
seu alijs capitulis, &c. q̄ per istum s. & d. auth. ex causa. con-
seruatur fideicommissa uniuersalia. Pro hoc etiam facit q̄ iste
tex. in distincte dicit legata, uel fideicommissa. & istam opi. te-
net Dy. lac. de Are. & Old. ad Tre. l. ita tñ. s. quoties. ubi de
hoc licet Mar. Sil. in repe. d. auth. ex causa. tenet q̄ per auth.
ex causa. non confirmantur fideicommissa uniuersalia. Sed
per opi. Dy. Iac. de Are. & Old. est gl. ordin. referendo gl. ad
tex. in Leam quã. C. de fideicom. † Sextò no. tex. ibi, & tanq̄
non recessum. Nam hic uidetur expressum, q̄ legata & fidei-
commissa, &c. quæ in testamento continentur, irritato testa-
mento ex causa prateritionis, uel exheredationis, petuntur
actione ex testamento, cū quantum ad illa testam. non
recessum habeatur, ut ex hoc tex. quã q. mouet glo. d. auth. ex
causa. in gl. prin. Alij dicunt, q̄ petuntur cōditione ex l. ut re-
fert gl. d. auth. ex causa. & ibi per doc. q. iij. Sed præcedens o-
pi. uidetur uerior per hunc tex. optimū in l. ff. de her. inst.
& sic patet, q̄ irrita institutione, legata ex testamento debent
tur, & actione ex testimonio petuntur. Pro hoc etiã facit, q̄
uideo, q̄ irritato testimonio per contratab. legata & fidei-
commissa reseruantur liberis, & contunctis personis per edictū de
leg. præst. Ita est tex. l. j. in prin. ff. de leg. præst. Pro hæc etiã est
gl. hic, super uer. testm. ubi gl. dicit, no. scripturam pro parte
ualere, & pro parte nō, & sic patet, q̄ istud testm. quãdum ad
10 alia in eo cōtenta ualet. † Septimò no. tex. in uer. & hæc qui
dem. ibi dum dicit, & cōtrariò, de liberorū testamentis, &c.
quia hic uidetur expressum, q̄ descendentes debent habere
legitimam iure institutionis à suis ascendentibus, & ascen-
dentes debent etiã habere legitimã iure institutionis à suis
descendentibus. j. eo. s. hæc aut. in prin. conuincto uer. cæte-
rum. & eo. s. ibi. unde constat ad utriusq; partis utilitatē, &c.
Et sic uidetur idem seruari debere in testamentis filiorū re-
11 spectu ascendentium. Iac. de Bel. s. eo. s. aliud. † Quæro, po-
ne q̄ pater fecit testm. & filium præterijt, & neminem hære-
dem instituit, an habeat locum s. iste. & auth. ex causa. ut ca-
tera firma maneat. Gl. no. q̄ non, l. j. s. ff. de uulg. in j. sol.
quam dat ad contrarium qd̄ facit ibi. de d. authen. ex causa.
Et sic ex ipsa gl. habes, quod iste s. & auth. ex causa. non ha-
12 bent locū, ubi nemo est hæres institutus. † Venio ad uer. hic
autem disposuimus. no. tex. in uer. ceterum. q̄ licet institu-
tio in re certa habeatur loco legatarij, alijs existentibus uni-
uersaliter institutis, l. quoties. C. de here. inst. tamen quo ad
exclus

excludendū querelā in officio test. & testm̄ impugnari non possit, habet loco heredis, ut hic, & gl. l. si quis priore. ad Treb.

ADDITIO.

Inferi. Bal. l. ij. C. de lib. prat. & l. iij. q. eo. tit. & Bar. etiam l. iij. §. filius. ff. de lib. & posth. ubi glo.

Prescriptio non currit, non ualent agere.

HAEC AVTE M. Nemini licitum est heredibus, propinquis & affinis, & coniunctis defuncti, & eius fidelibus, ullam inquietudinē, uel molestiam occasione debiti defuncti, uel generaliter quacūq; de causa, ad praefatas personas spectante, ante spatium nouē dierum in ferre: quicquid aut factū est intra praedictū spatium, est inuolidum, nullo tamen ex hac creditori circa temporalem praescriptionē prauidicū generando, h. d. ex isto §. sumit̄ auth. sed necq; ante, quā ponit̄ super l. si. C. de sepul. uo. † No. q non ualent agere, praescriptio non currit, & c. & econtra.

ADDITIO.

Currit. Ang. conf. l. ij. §. in omnibus. ff. de iud. & Bal. l. quoties. C. de precib. imp. offer.

Impersonalitas uitiat obligationem, & quando non. nu. 3.

Duo rei debendi uel credendi, constituuntur per dictionem, aut.

AD HOC. Qui constituit uel spondit pro alio, si quidem personaliter est locutus, dicendo, Satisfaciam, obligatur in quantitate quam dixit. si dixit, Satisfaciet a me, & ab illo, non consentiente pro rata, ipse obligatur. si uero alternatim, Satisfaciet a me, aut ab illo, non consentiente ipso, in solidū tenetur. Si uero constituit uens locutus fuerit impersonaliter, nullus tenetur, salua tamen manente actione contra illos, contra quos de iure competit, his obtinentibus. in quibus casibus, nondum finitis, h. d. Ex isto §. sumit̄ auth. si quando. C. de const. pec. † No. ex isto §. duo. primō q impersonalitas uitiat obligationem: secundō no, q dicitur, & inferat partem, ut hic, & l. si mihi & Titio. ff. de uer. obl. & l. in ut. stip. §. sed si quis. sed dicitur, aut, attribuit rē cui libet in solidū, ut hic, & d. auth. si qñ. † Et sic no. per istū §. & d. auth. quōd per istam distinctionem, aut constituuntur duo rei debendi in solidū. l. si ex toto. §. ff. de leg. j. & l. ille aut ille. de leg. iij. & per d. auth. constituuntur etiam duo rei credendi, d. l. Titius heredes. de leg. iij. Sed contra primū opp. & uidetur, q impersonalitas nō uitiat, l. stipulatio ista. §. licet autem. & §. si quis ita. ff. de uer. obl. & l. si ita stipulatus. §. Chryfogonus. eo. tit. Sol. † Qñq; impersonalitas est ex parte promittentis, qñq; est ex parte stipulantis. Primo casu, aut impersonalitas est in uerbo obligatio, aut in uerbo obligationis executiuo. Primo casu obligationē uitiat, secundo casu impersonalitas obligationem non uitiat. l. si ff. si cer. pet. & l. illa stipulatio. §. eū qui. ff. de uer. obl. Sed o principali, qñ est impersonalitas ex parte stipulantis, non uitiat, ut in cont. quā aut sit ratio diuersitatis, dic ut no. Pe. d. auth. si quando.

Ut liceat matri & auia. Tit. XIII.

- 1. Parentes & etiam extranei, concedunt administrationem bonorum, cui uolunt.
2. Ecceima an possit esse executrix testamenti.
3. Executor testamentarius, an cogatur officium executoris suscipere.
4. Curator datur etiam respectu certae rei.
5. Ususfructus bonorum relictorum filio, quibus casibus queratur patri.
6. Filius, in aduentitij testari non potest, nec etiam in alijs quibus patri queritur ususfructus.
7. Filius, bona in quibus patri non queritur ususfructus, potest donare causa mortis, sine patris consensu.

DIVERSIS. Parentes & etiam extranei, liberis sub parentum potestate positus, res proprias donare & relinquere possunt, adiecta conditione, ne parentibus eorum ususfructus, uel aliud ad dictas res participium acquirat. dictarum rerum administratio, liberis maioribus licet in pote-

state constitutis, permittitur: si uero sunt minores, illi administratio dictarum rerum conceditur, uel testator, uel donator permittit. Si uero testator nihil disposuit, uel ille, de quo testator disposuit, decesserit, uel acceptare noluerit, dabit per iudicem curator bonis, sub competentis fideiussione. h. d. Ex isto §. sumitur auth. excipitur. C. de bo. qua. lib. † No. ex hoc, p̄t mō q parentes & etiam extranei possunt cui uolunt administrationem bonorum concedere, ut hic concor. sunt in gl.
† Secūdo no. in uer. licet, quia administratio bonorū potest cōcedi matri & auia ipsius filij. Et sic uidetur hic text. q̄ secūmina possit esse executrix testamenti. l. a filio. ff. de ali. & cib. le. & quod no. doc. C. de epil. & cle. l. id quod pauperib. 2 in pe. q. & in Spe. de inst. ed. §. nunc uerō aliqua. uer. quid de muliere. Tertio no. q ille, cui alium bonorū administratio conceditur, nō cogitur ea acceptare, hic in uer. ita tñ si & ipse. & in uer. si uerō forsan. † Et sic est hic ar. q commissarius, seu executor ultimae uoluntatis, non cogatur suscipere commissariam, seu executoriam. doc. l. a filio. in prin. & ibi Dy. ff. de uolimen. & cib. leg. & doc. d. l. id quod pauperibus. uer. uideamus. C. de epil. & cle. & Spe. de instr. ed. §. nunc certā rei. ut hic, & in d. auth. excipitur. † Opp. & uidetur, q̄ p̄t̄i queratur ususfructus omnium donatorum, uel relictorum ipsi filiofa. C. de bo. qua. lib. l. cum oportet. † Sol. Regulariter queritur ususfructus. Fallit hic in casibus, in gl. super uer. parentibus. no. cui gl. adde quod no. in auth. idem est. C. de bo. qua. lib. Et circa sextū casum hic no. in gl. uide l. j. & iij. in prin. C. de bo. qua. lib. Item circa septimū uide quod no. doc. l. si. C. de fru. in vj. opp. & doc. d. auth. idem est. ubi gl. etiam. Quare, hic dicitur, q̄ filius, potest disponere quomodo uult de bonis donatis, ne ususfructus queratur patri, sed an poterit testari? Hic glo. dicit, q non, nam etiam in proprietate filius nō testatur. dic ut in gl. super uer. disponere. † Ex qua gl. no. duo. Primō, q̄ filius, non potest testari quantum ad proprietatē de bonis aduentitij, in quibus queritur ususfructus patri. l. pe. C. qui test. fac. poss. & l. si. §. filius autem. C. de bo. qua. lib. alleg. gl. & no. l. si. C. de inoff. test. & quod faciunt glo. quas ibi alleg. Secūdo no. q̄ filius, nō potest testari in bonis, in quibus patri nō queritur ususfructus. d. gl. Idem no. ff. de testa. l. qui in potestate. & l. §. in filij. ff. ad Treb. & doc. l. pe. C. qui test. fac. poss. in Spec. de inst. ed. §. competiose. uer. sed nunquid filius.
† Sed quare, nunquid filius possit donare causa mortis, sine patris consensu, bona in quibus patri non queritur ususfructus? Tex. ibi, quomodo uoluerit disponere, & c. cum sua gl. uidetur uelle q̄ sic. Glo. excipit solum testamentum, ergo alio modo potest disponere quō uult. Ad idem d. l. qui in potestate. ff. de test. in gl. quā incipit, non ideo magis. ibi disponit non testando. Pro hoc etiam, quia donatio causa mortis, accedit magis contractui, q̄ ultimae uoluntati, ut no. gl. l. ij. in prin. ff. de dona. plenē, & in l. tam his. §. j. ff. de dona. causa mor. & doc. l. senium. C. qui test. fa. poss. & illud uidetur ueritas.

ADDITIO.

- a. Pauperibus. Et ibi Bal. & Io. de Prat. l. sceminas. de pe. Lanfran. in trac. de arb. ij. parte. in prin.
b. Sic. Sed ab extra quare, quid si filius, legat, si legatum non potest haberi ex testamento, neq; ex codicillis, an debeat saltem in uim donat. causa mortis, accedente tali testamento uel legato, consensu patris. Soc. con. cxxij. uer. succedit tertia difficultas. cum uer. seq. usq; ad uer. quarta difficultas. in ij. par. char. xij.

- 1. Nominatio facta per patrem de filio, prodest ad filij legitimationem.
2. Nominatio filiationis facit presumi matrimonium intercessisse. Presumptio q̄ matrimonium interuenit, est presumptio iuris et de iure.
3. Beneficium uni datum, datur alij.
4. Legitimatio ex nominatione facta in filium, an habeat locum, etiam si filij legitimi supersint.
5. Legitimus per nominationem, succedit agnatis & cognatis patris.

AD

AD HOC. Liberi de libera muliere nati cū qua nuptia esse poterat, si a patre nominati fuerint filij, non adiecto hoc uerbo, naturales, legitimi efficiunt, & matrimonium inter illa uerba proferunt, & mulierē, ex qua nati sunt, intercessisse monstratur, & si pater erga unū ex filijs talia uerba dixerit, prodest omnib. qui ex eadē matre sunt orti. Et ex isto §. sumit̄ auth. si quis. C. de nat. lib. † No. j. q̄ patris professio, per modū hic inferum prodest ad filij legitimationem. † Secūdo no. q̄ talis professio facit praesumi matrimonium intercessisse, & est presumptio iuris & de iure, ut hic in uer. ex hoc, quod est ualde no. secundum Iac. de Bel. & q̄ sit presumptio iuris & de iure, apparet ex glo. super uer. monstrat. quae exponit, l. fingit. & sic apparet q̄ est fictio. † Tertio no. q̄ beneficium uni datur, & alijs datur. Cōcor. sunt in gl. super uer. muliere. † Sed quare, utrūm quod hic dicitur de tali legitimatione, locū habeat etiam legitimis filijs, ex legitimo matrimonio natis superstitibus? Gl. duorum uerborū, d. auth. si quis, dicit q̄ no, sed ita demum locum habet, si dicit legitimi filij non superstit. Sed Iac. de Bel. dicit q̄ habet locum, siue superstit legitimi, siue non, quod probatur sic. Illud operatur matrimonium praesumptum, quod operatur matrimonium uerum: §. quib. no. na. effi. leg. §. illud quoq; ff. de ri. nup. l. in libera. sed filij naturales legitiman̄ per matrimonium uerum, etiam filijs existentibus. §. de incest. nup. §. dubitatum. & l. in de nup. §. si. ergo & per matrimonium praesumptum, de quo dicitur hic, tñ tene mentī praeraleg. gl. Cuius opi. tenet gl. §. qui. mo. na. effi. sui. §. generaliter. in gl. quā incipit, supple. in fi. & no. in c. per tuas. ex. qui. si. sint. leg. † VI tūdo no. tex. ibi, sed omni frui eos, & c. q̄ legitimat̄ per istū modū frui omni iure, q̄ leges cōcedit filijs legitimis & naturalibus, & sic uidet̄ hic text. q̄ filius legitimat̄ per hūc modum, succedit agnatis & cognatis patris, sicut legitimus & naturalis. Ita uidetur uelle tex. ille, quē tene mentī.

HOC QVOQUE. Liberi nati ex nuptijs legitimis contractis, licet non solennibus, ad paternam hereditatem pariter uocantur cum filijs natis ex nuptijs solenniter contractis, siue praecesserint eos, siue sequantur. h. d.

Matrimonium quibus casibus ualeat sine scripturis.

QUIA VERO. Decorati maximis dignitatibus usq; ad illustrem dignitatem inclusiue, nuptias aliter contrahere non possunt, nisi dotalia instrumenta scribantur: nuptiae tamen prius contractae manent, exceptis barbaris cuiuscunq; dignitatis existant: reliquias autem omnibus nuptias solo consensu contrahere permittitur. † No. q̄ matrimonium ualeat sine scripturis, fallit in casibus quos dicit gl. super uer. iubemus. Sed aduerte ad id quod dicit gl. & ubi cūque lex de hoc facit mentionem, & c. quia circa hoc uide quod no. in l. imperialis. & auth. maximis. C. de nu.

- 1. Vxor in bonis uiri quando matrimonium contractum fuit sine dote, habet quartam in bonis uiri, siue super sint parentes, siue filij.
2. Vxor indotata succedit in bonis uiri, in quartam, etiam solis transuersalibus existentibus.

QUIA VERO. Matrimonio sine dote contracto, si mulier a uiro sine rationabili causa reiciatur, uel uiro distite moriete, ipsa inops superuiuat, ad quartam partem substantiae uiri admittit. si uir tres filios, uel pauciores ex ipsa, uel alia habeat muliere, si uerō plures habeat, tūc ad tantā partē admittit, quantum est id q̄ uni filiorū competit. Si uerō eōtra, uir a tali uxore sine rationabili cā reiciat, de substantia mulieris nihil lucrabit. h. d. † Querit gl. super uer. in talib. qd si nullus filiorū superest, sed tñ ascendentes? Dicit hic gl. q̄ in alijs reb. praerit uxor. l. j. C. unde uir. & ux. sed certē illa probat totū contrariū, quia uxori praerunt partes uiri. Quare dic q̄ uxor habeat quartā bonorū uiri, restitū habebunt parentes. Sic erit idē q̄ super sint parentes, q̄ esset qñ super sint filij, & ita tenet doc. auth. praeterea. C. un. uir & ux. Sed † querit gl. quid si nullus ascendētū superest, sed tñ transuersales gl. hic & in d. auth. praeterea. ponit opi. quid dicemus? Ia. de Bel. ponit opi. Pla. q̄ uxores habebunt

Bar. super Auth.

tñ quartā, residuū habent transuersales, nec possit habere uxor alia. Nā dicit, q̄ ista quarta & residuū trāserunt ex diuerso iure, & ideo in eis ius accrescēdi locū nō habet. ff. qui. mo. u. sus. am. l. si sub cōditōe. & doc. d. auth. praeterea. ij. q. ILL O. Nulla dignitas hodie prohibet nuptias cum muliere humili & uili contrahere, dotalibus interuenientibus, instrumentis, reliquis uerō dignitatibus carētib. solo effectu nuptias sine dotalibus instrumentis permittitur contrahere, antiquo iure sublato, h. d.

- 1. Vxor diuertente culpa sua, filij apud uirum aluntur expensis matris, si est diues.
2. Mater quando tenetur alere filium, usq; ad triennium.

ILLVD QVOQUE. Diuortio celebrato, liberi ad parentum hereditatem nihilominus uocantur, & alendi sunt apud parentem, qui diuortij causam non praestitit, expensis alterius parentis committentis causam diuortij, nisi alius inops sit, tunc apud diuitē alendi sunt, his pariter obitinentibus in parentibus & liberis, h. d. † Quare dicitur in uer. si uerō per causam, q̄ qñ mater dedit causam diuortio, filij alentur apud patrem, quare cuius expensis? Dicit gl. super uer. alantur. q̄ ar. addit matris locupletis expensis. Et ita posuit Ie. in tex. auth. si pater. posita super l. una. C. de diuor. facto apud quem, & c. Et istam opi. tenet ibi gl. & l. alimē 2 ra. C. de neg. gest. † Sed hic quare de una q. leges dicunt, q̄ mater debet alere filium intra triennium, qualiter debet intelligi? ita demum si ipsa habeat de lacte, & si ipsam lactare a deat. Et ita no. Azo in summa, C. de pat. potest.

ADDITIO.

Decet. Ang. l. si competenti. C. de aleu. li. Bar. Bal. & doc. l. alimenta. C. de neg. gest. & inn. c. ex literis. de conuer. in fi. ubi dicit idem si ex certis causis iudici uideatur, quia non tenetur lactare intra triennium, unde est arbitrarium. Et adde Bal. l. omni. ad Tert. & Fel. c. illud. de presump. ij. col. in si. uer. no. quare. circa fi. & quod ibi dixi in apof.

- 1. Maritus accusans uxorem de adulterio, debet se subscribere.
2. Matrimonium hodie solum per ingressum religionis soluitur.

QUIA VERO. Matro atq; uxori diuortium celebrari permittitur ex causis enumeratis. h. d. † Opp. hic dicitur, q̄ quando uir accusat uxorem de adulterio, debet se subscribere, cont. C. de adult. l. quamuis. glo. ponit duas sol. approbat secundam. quod dic ut in glo. Et sic hodie siue maritus accuset iure mariti, siue iure extranei, debet se subscribere ad poenam talionis. Ita dicit glo. h. c. super uer. inscribere. in d. l. quāuis. & hoc tenent doc. ibi, in ij. opl. & in auth. sed nouo iure. & in l. iure mariti. co. tit. Et hanc etiā tenent doc. l. qui crimen. C. qui accu. non pos. & uide quod no. in d. l. consensu. §. uir quoq; & §. uirum. C. de rep. † Vltimō circa istum §. dic, q̄ solum in uno casu matrimonium potest separari, uel delicti per ingressum religionis, ut in c. ex publico. c. de conuer. con. & uide quod no. §. de nup. §. distrahuntur. & de mona. §. si uerō uxorem.

ADDITIO.

Causis. Spec. tit. de diuor. ubi etiam quomodo formentur libelli. & adde Aul. Gel. lib. xvj. c. ul. & lib. iij. c. ij. quod Spurius Carilius Roge. fuit p̄t̄mus qui Romae fecit diuortium anno quingentesimo undecimo post Urbem conditam, ex causa sterilitatis.

- 1. Ista uerba, nisi forte castitatis concupiscentia, qualiter accipiantur.
2. Pater ingrediens monasterium, tenetur dare filijs partem bonorum.

QUIA VERO Aliqui. Nuptiae regulariter consensu non soluantur, nisi castitatis concupiscentia, dote & donatione propter nupt. liberis seruata, altero autem uel utroq; alias nuptias postea cōtrahente, uel aliter luxuriosē uiuente, delinquentis substantia ad filios debet peruenire, filijs minoribus, per iudicem gubernatorem dato, filijs non exantibus ad solum eorum substantia debet peruenire. h. d. † Quare qualiter accipiantur ista uerba, nisi forte castitatis, & c. ponit hic super uer. castitatis. glo. Tu uerō dic de hoc, ut ex. de iure. c. tua nos. xxxij. q. v. q̄ Deo. xxvij. dist. ga sunt. & c. le. & xxxij. dist. c. leria. ex. de cōuer. cōi. c. j. in fi.

2 in fi. f. Vlaimo no. super uer. penē. inducit hunc tex. in ar. q. si pater ingreditur monasterium, tenetur dare suam partem bonorum filijs, cum demū post mortem, uel post delictum commissum dentur bona filijs. De hac q. no. per gl. s. de mo. § illud quocq. & j. de sanc. epif. auth. si qua mulier.

- 1 Dispositio huius tex. an habeat locum in quacunq. militia.
2 Litigantes possunt dare iudici interrogaciones & interrogatoria.
3 Sententia lata in causa matrimoniali, contra matrimonium non transit in rem iudicatam.
4 Testes quando testificantur, non tenentur reddere causas dicti sui.

QVOD AVTEM. Mulier uirum, quāto cunq. tēpore in expeditione fuerit, expectare debet, licet litē rās uel nunciū sospitatis eius non receperit. Si uerō maritū mortuū esse audiērit, nō licet ei nubere, nisi dux belli per iuramentum hoc dixerit, & post iuramentū adhuc eam expectare cogit per annū, pōna cōtrafacientib. imminente. h. d. f. Quāto gl. utū qd hic dicit, habeat locū in quacunq. militia, ita ut in ea existēs debeat tanto tēpore expectare. Dic ut in glo. super uer. susliner. in fi. Et ad id quod dicit de iure Can. dicitur habes ex. de spon. c. in p̄sēntia. de secū. 2. nup. c. dñs nos. xxxiij. q. j. cum per bellā. f. Vterius iite tex. inducitur in ar. per lac. de Bel. in eo, q. hęc mulier interrogat a duce belli, qui est testis de morte uiri sui, q. licet litigatoribus interrogaciones, & interrogatoria iudici dare. §. de testi. §. si uerō dicit. ff. de adul. l. si postulauerit. §. quāstioni. Ita dicit lac. uideri de interrogatorijs quā dant a parte iudici, ut de in c. p̄sēntiū. de testi. h. vj. f. Vterius ar. iite tex. q. snia lata in causa matrimoniali cōtra matrimonium, non transeat in rem iu. sicut hic uidet in iuramēto, de quo dicit uo. ex. de re iud. c. lator. xxxv. q. ix. in sum. ut h. nō cōt. c. j. f. Vl. gl. hic super uer. spātū. inducit hunc tex. in eo qd hic dicit, q. dux belli simpliciter iurat de morte uiri, q. testis nōn debet dicere causam sui dicit. De quo dicit dixi s. de testi. §. & licet. ubi glo.

PRAEDICTIS. Matrimonia etiā ex tribus alijs casibus superiorib. additis distrahi possunt, & exceptionib. hac const. numeratis, ex nullis alijs matrimoniū dissolunt. h. d. Opp. dicit hic, q. impedimentū dirimit matrimonium contra dñm. xxxij. q. vj. hi qui matrimonium. Sol. ut ex. de frig. & malef. c. laudabile. dixi s. de nup. §. per occasionem.

QVIA VERO. Mulier & uir peccantes, pōna legitima puniuntur, & iudices & officiales negligentes. h. d. utque ad s. si quis autem. iite §. hodie corrigitur per §. j. ut frat. filij. §. pen.

- 1 Admonitio debet iudicem p̄cedere.
2 Damnum ex p̄sēptione quis potest, & quando.
3 Lex facit illum iudicem, & ultorem, in quem iudicem collocat.
4 Delinquens in ecclesia, ad ecclesiam nō confugit, nec ab ea defenditur.
5 Marito quando licet quilibet adulterum occidere, etiam de iur. can.
6 Transigi de adulterio quando possit, & nu. 1. o.
7 Clausula in fine posita, non refertur ad omnia p̄cedentia, quando resultat intellectus contrarius iuri.
8 Instrumentū factum in beneficium alicuius, qualiter equus mortuus fuit, uel uulneratus non ualeat, nisi habeat tres testes.
9 Crimen, an probari possit per testes.

HIS QVOQUE. Adulteriū p̄sumit iuris p̄sēptione, probatū punitur sicut uerū, uindicta sua manu qñq. permissa, his obtinentib. in casibus futuris, & pendentib. nōdū finitis. h. d. Ex isto §. sumitur auth. si quis ei. C. de adul. No. in hoc §. q. t. admonitio debet p̄cedere iudicē. De quo dicit ex. de uie. & hone. sle. c. f. f. Secūdo no. quē ex p̄sēptione dānari. f. Tertio no. q. uindicta proprijs manib. homini permittit, quia lex facit eum iudicē & ultorem. f. Quarto no. tex. ibi, nō em debet, & c. q. ille qui deliquit in ecclesia, nō debet ad ecclesiam cōfugere, nec debet ab ipsa defendi. j. eo. uer. quis enim, & c. Pro hoc est casus ex. de immu. ecci. c. f. Dixi de hoc s. de man. prin. §. nec aut. f. Op. & uidetur, q. ex p̄sēptione quis dānari nōn possit, l. absentem. in prin. ff. de pō. gl. hic super uer. punire. pōnit unā sol. T. uerō dicit, q. hic est p̄sēptio legis, ibi p̄sē

sumptio hominis: ut no. l. contraria. C. de adul. l. quamuis, & l. si hi qui adulterij. eod. tit. & de hoc no. ij. q. j. c. semper. & xxxij. q. j. c. dixit dominus. dicit ubi. f. Secundo opp. & uidetur, q. nō liceat marito quilibet occidere, C. de adul. l. Gracchus. & l. marito. ff. eo. tit. Dicit ut in gl. hic super uer. peimere, sed lac. de Bel. dicit hoc esse spectale odio spernentis tantam solennitatem propter nimiam contumaciā ipsius adulterij, & quia hęc lex loquitur generaliter & in distincōe, & quia facit uirum ultorem & iudicem huius delicti, & quia etiam loca distinguunt, ar. C. de rap. l. j. & quando lic. sine iud. l. uindi. l. j. & ij. Circa qd uidet qd no. in d. l. marito. & per doc. d. auth. si quis ei. C. de adul. f. Quid autem iuris sit, de iure can. b. uide ut no. in tex. & gl. xxxij. q. j. c. inter hac. f. Item opp. ad s. quæ igitur ibi dum dicit, amabili compositiōe, hic innuitur q. de adulterio possit transigi. cont. C. de transac. l. transigere. Gl. que est super uer. amabili. dat hic quatuor sol. quas per ordinem dicit ut hic in gl. f. Ex j. sol. no. q. clausula in fine posita, non refertur ad omnia p̄cedentia, & quando resultat intellectus iuri contrarius, ff. de adop. l. si idem. in fi. ff. de iur. om. iud. De qua materia uide in c. ij. requiris. ex. de app. & c. inquisitioni. c. ti. & quod no. Spec. tit. de inst. ed. i. nūc autē. uer. item excipe. & l. ij. §. filius. ff. de lib. & posth. cōiuncti. l. j. C. de lib. p̄ter. uel. ex hære. f. lac. de Bel. omisiss. sol. gl. soluit aliter dicens, q. aut loquimur de adulterio p̄sumpto, & licitum est transigere, ut hic. Aut de uero, & tunc nō est licitū, ut in l. contraria. qd tu tene mēti. f. Vlaimo iite tex. in uer. si uerō inducitur in ar. per lac. de Bel. q. instrumentum quod plerumq. quis facit sibi fieri, qualiter equus suus est percussus uel mortuus, ualeat si fiat coram tribus testibus. f. Item est ar. q. crimen possit probari per instrumentū. l. si. C. de prob. l. ij. quor. appel. non reci. c. fi. de iur. iur. lib. vj. De hac q. no. per gl. l. contra. C. ad l. Aquil. & l. ij. p̄xall. quorum appel. nō reci. & ff. ad Turp. l. in senatus. circa prin. & no. per glo. ex. de uer. sig. c. constitutionem. lib. vj. Cy. l. pen. C. de prob.

sumptio hominis: ut no. l. contraria. C. de adul. l. quamuis, & l. si hi qui adulterij. eod. tit. & de hoc no. ij. q. j. c. semper. & xxxij. q. j. c. dixit dominus. dicit ubi. f. Secundo opp. & uidetur, q. nō liceat marito quilibet occidere, C. de adul. l. Gracchus. & l. marito. ff. eo. tit. Dicit ut in gl. hic super uer. peimere, sed lac. de Bel. dicit hoc esse spectale odio spernentis tantam solennitatem propter nimiam contumaciā ipsius adulterij, & quia hęc lex loquitur generaliter & in distincōe, & quia facit uirum ultorem & iudicem huius delicti, & quia etiam loca distinguunt, ar. C. de rap. l. j. & quando lic. sine iud. l. uindi. l. j. & ij. Circa qd uidet qd no. in d. l. marito. & per doc. d. auth. si quis ei. C. de adul. f. Quid autem iuris sit, de iure can. b. uide ut no. in tex. & gl. xxxij. q. j. c. inter hac. f. Item opp. ad s. quæ igitur ibi dum dicit, amabili compositiōe, hic innuitur q. de adulterio possit transigi. cont. C. de transac. l. transigere. Gl. que est super uer. amabili. dat hic quatuor sol. quas per ordinem dicit ut hic in gl. f. Ex j. sol. no. q. clausula in fine posita, non refertur ad omnia p̄cedentia, & quando resultat intellectus iuri contrarius, ff. de adop. l. si idem. in fi. ff. de iur. om. iud. De qua materia uide in c. ij. requiris. ex. de app. & c. inquisitioni. c. ti. & quod no. Spec. tit. de inst. ed. i. nūc autē. uer. item excipe. & l. ij. §. filius. ff. de lib. & posth. cōiuncti. l. j. C. de lib. p̄ter. uel. ex hære. f. lac. de Bel. omisiss. sol. gl. soluit aliter dicens, q. aut loquimur de adulterio p̄sumpto, & licitum est transigere, ut hic. Aut de uero, & tunc nō est licitū, ut in l. contraria. qd tu tene mēti. f. Vlaimo iite tex. in uer. si uerō inducitur in ar. per lac. de Bel. q. instrumentum quod plerumq. quis facit sibi fieri, qualiter equus suus est percussus uel mortuus, ualeat si fiat coram tribus testibus. f. Item est ar. q. crimen possit probari per instrumentū. l. si. C. de prob. l. ij. quor. appel. non reci. c. fi. de iur. iur. lib. vj. De hac q. no. per gl. l. contra. C. ad l. Aquil. & l. ij. p̄xall. quorum appel. nō reci. & ff. ad Turp. l. in senatus. circa prin. & no. per glo. ex. de uer. sig. c. constitutionem. lib. vj. Cy. l. pen. C. de prob.

ADDITIO.
a Dic. Bar. l. quod Nerua. col. vj. ff. de pō. & mo. l. si de q. & Bal. l. fin. ff. de her. inst. & Spec. tit. de prob. §. iij. uer. v. per p̄sēptionem. & Ang. in tract. malef. uer. quod sum. ij. col.
b Can. Fel. c. j. circa prin. de refc.
c P̄cedentia. Vel. c. causam. col. iij. uer. clausula refert. de refc. ubi plenē no. & ibi dixi. & Flor. l. si seruus. f. inquit. ad leg. Aquil. & Card. in cle. j. §. qui autem. de stat. mons.

COLLATIO IX

De heredibus ab intestato uenientibus. Tit. I.

- 1 Ufructus, qui acquiritur patri in bonis filij, non extinguitur per mortem filij, sed durat patre uiuente, & ibi quando extinguatur.
2 Filius s. hodie habet heredem ab intestato in aduentijs, non in profectijs. num. 8.
3 Differentia emancipatio, & pat. potest. hodie sublata est, quantum ad successione intestati, non autem ex testamento.
4 Differentia agnationis & cognationis, q. hodie sit sublata in successione intestati, non ex testamento.
5 Tit. de coniungen. cum eman. lib. corrigitur. & nu. 1. o.
6 Dispositio hęc in quo peculio loquatur, ut descendens suo ascendenti p̄feratur.
7 In profectijs hodie nihil est immutatum per iura noua.
8 Filia, quando habeat heredem ab intestato, in dote profectitia.

LV RIMAS. Omnis generis ab intestato successio, in tribus gradibus diuiditur, ut dicitur ascendentiū, & ex latere uenientū. Item in successione patris, uel filij s. am. Prima causa est descendentiū, & primi quidem gradus aequaliter, ceteri uerō in stirpem uocantur, usufructu parenti seruato, sublata differentia sexus, & patrie potestatis, & agnationis & cognationis. h. d. ut q. ad §. cōsequens. f. No. tex. in uer. nam in usufr. q. uasas. qui acquiritur

Bar. super Auth.

quiritur patri in rebus acquisitis per filium, non extinguitur morte filij, imò durat post mortem filij, in uita ipsius patris. Tex. est no. hic, & no. glo. l. j. c. de bo. mater. & C. de bon. quæ lib. l. quod scitis. in fi. licet Plac. teneat cont. ut no. gl. C. de u. fuf. l. iij. sed eius opi. ibi reprobatur, & etiam in alijs locis s. alleg. Hoc fallit in casu, qñ pater qui habet usufructū bonorum filij, succedit ipsi filio unā cum fratrib. filij, quia tunc usufructus extinguit, & habet pater uirile portionē bonorū filij, §. si uerō cum ascendentib. j. e. Ex quo sumitur auth. item hareditas. C. de bo. quæ lib. de quo per gl. & doct. & d. l. ij. C. de u. fuf. f. Secundo no. q. filius s. hodie haredē habet ab intestato, ut hic, & j. prox. & uidet uelle gl. super uer. p̄sentib. quod hoc sit nouiter introductū, probat per istam auth. & idem no. ff. de cal. pec. l. ij. & habuistis no. s. de nup. §. uenient. Sed certē imò de iure Cod. filius s. habebat haredē, ut ibi dixi. f. Tertio no. esse fablatā differentia emancipationis, & pat. potest. qd intelligit gl. eēt uerum ab intestato, secus si est factum testm. Ita no. ff. de min. l. si filius. l. Gallus. §. & quid si t̄tūm. ff. de lib. & posth. C. de collat. l. si emancipati. & Azo. in sum. illius tit. & auth. ex causa. & ibi per doc. C. de lib. p̄ter. f. Item no. esse sublata differentia agnationis & cognationis, quod intelligit gl. esse uerū in successione ab intest. se cus si ex testamēto. Ita dicit C. de inoff. test. l. fratres. ij. gl. quæ tene mēti. Idem dicit Azo. in sum. illius tit. §. idē datur que rela. f. Vl. no. secundū hoc, q. hodie corrigitur totus iste tit. ff. de coniungen. cū emanc. lib. f. Quæro, in quo peculio filij s. defuncti loquitur hic, q. p̄terat descendens, suo ascendenti. Dicit ut in gl. super uer. parentibus. Ex qua gl. no. f. q. in bonis profectijs nihil est hodie mutatum, per iura noua. f. Et sic habes ex hac gl. q. in profectijs etiam hodie filius s. nō habet haredem. ff. de cal. pec. l. si pater. in prin. f. Sed hic quæro, nunquid in dote profectitia filia s. habet haredem? Gl. quæ est ff. sol. mat. l. nupta. §. j. & l. filia. c. tit. uidetur uelle q. non. Idē teneat Azo. in sum. C. fo. ma. circa fi. Pro hoc etiā facit gl. hic posita, super d. uer. parentibus. In cont. est casus scdm lec. Dy. sol. mat. l. post dotem. Sed potest solui, q. aut actio de dote remanēt communis patri & filia, & tunc in ea filia nō habet haredem, ut in p̄xall. l. Aut actio facta est ipsius filia, puta, quia pater passus est cum sibi stipulari, & tunc habet haredem. Et ita loquitur lec. Dy. d. l. post dotem. & probatur ff. de pact. do. l. inter focerū. §. cum inter. secundum intellectuū la. de Bel. qui intelligit q. ibi dos retineatur pro liberis, tanquam pro heredibus mulieris, ut ipse disputando tenuit in ciuitate ista. Non ob. gl. hic posita, quia loquitur in peculio profectio filij, quod est in dominio patris, l. certū. C. fa. ercif. sed quæstio nostra loquitur in peculio profectio, quod est in dominio ipsius filia, ut est dos. l. Pomp. Philadelphus. ff. fa. ercif. Et sic uidetur idem quod in castrensi. Et facit ad istam glo. quæ dicit, q. hodie in profectijs nihil est immutatum, l. cū oportet. in prin. ibi, non ex eius substantia, & c. C. de bo. quæ lib. & facit l. si in prin. in fi. ff. quis ord. in bo. pos. ser. & C. qui adm. ad bo. pos. l. j. f. Quærit gl. in hoc tit. quæ est super uer. introducta. utrum per istam constitutionē sit sublata edictū, ff. de coniun. cum emancip. liber. quod statuit, q. si habeo filium emancipatum, & nepotem ex eo in potestate, licet nepos solus admittat de iure ciuili, & de iure pratorio admittatur filius emancipatus in solidū, §. emancipati. Inst. de hær. quæ ab intest. tamen per edictum de coniung. admittat, glo. quæ est hic dicit, q. cum hodie sit sublata differentia emancipationis, & patrie potestatis, illud edictū est sublata, & sic filius solus admittitur tanq. primus in gradu, auth. in successione. C. de suis & leg. qui sumit ex isto §. & l. illam. C. de col. & l. si proponas. in prin. ff. de inoff. test. & per glo. Inst. de hær. quæ. & dif. §. sui. & no. doc. d. auth. in successione.

- 1 Pater succedens filio unā cum alijs filijs, an habeat usufructum portionis obuenientis alteri filio de bonis fratris.
2 Frater ex uno parente tantum non succedit unā cum patre in bonis fratris.
3 Frater utrinque coniunctus, an p̄feratur in bonis fratribus auo, nel proaio.

Bar. super Auth.

CONSEQUENS. Parentes succedunt descendentiū, liberis ipsorum descendentiū non extantibus, gradus p̄rogatiua seruata. si uerō p̄terēs eundem gradū obuenient, equaliter admittuntur, cum quib. fratres ex utroq. parente cōiuncti defuncto uocant, nec patri usufructus portio eius filijs cōiungentis acquirit. h. d. Ex isto §. sumit auth. defuncto. C. ad Terr. & auth. cessante. C. de leg. hær. f. No. q. pater non habet usufructum portionis, alijs eius filijs contingentis, & quo ad illas portiones usus fructus, qui erat olim omnium bonorū filij mortui, est extinctus. Ratio ponitur in tex. ibi, quoniā pro hac usus portione, & c. f. Quæro utrum frater ex altero tantum parente cōiunctus admittat, unā cum parentibus ad successione fratris, & hic est tex. q. non, ibi, exceptis solis fratribus ex utroq. & c. j. in uer. si uerō cū ascendentiū, ibi, ex utrisq. parentib. & c. Et q. hoc sit uerum, no. per gl. s. de nup. §. prime si quidē. uer. si uerō non habuerit filios. in gl. quæ incipit, scilicet, hoc totum. f. Quæro, utrum frater utrinque coniunctus admittat cū auo, uel proaio, uel p̄feratur. in glo. si hic, quæ est super uer. proximis, sunt opi. tene opi. lac. quæ tenet gl. & doc. in auth. defuncto. C. ad Terr. & gl. C. de suis & leg. hær. auth. in successione. & Inst. de fer. cog. §. toties. quicquid dicat hic lac. de Belu.

Filij fratrum, quādo tractatur de hereditate patris defuncti ab intestato, & non super sunt patri, succedunt in stirpem, & non in capita.

RELIQVVM. Fratres & sorores defuncti utrinque cōiuncti, nō existentiū, descendentiū & ascendentibus, ad eorū successione uocantur, ceteris exclusis, eis autē non subsistentib. uocantur fratres ex altero parente tantū coniuncti, cum quibus filij fratrum solummodo huiusmodi priuilegium indulgetur. Item superstitibus fratrib. defuncti cū ascendentiū filij fratrum penitus excludunt. Item filij fratrum patris defuncti, licet tertium gradum obtineant, p̄feruntur. h. d. usq. ad §. si uerō neq. Ex isto §. sumitur auth. cessante. C. de leg. hær. Et dicit quod iste §. in quantum dicit, q. filij fratrum non admittuntur cum parentibus, est hodie correctus, per auth. ut fra. fil. ut no. in d. auth. defuncto. C. ad Terr. Quæro hic dicit, q. quando filij fratrum succedunt cum patris, qui sunt frares defuncti, succedunt in stirpem. f. Quid si non succedunt cū patris, puta, quia nullus ex fratrib. defuncti superest, sed solū superest filij fratrum, an succedunt in capita, uel in stirpem? Dicit Azo, q. in capita, & idem tenet ipse in auth. cessante. C. de leg. hær. & in sum. illius tit. Et ista opi. uidetur placere glo. Inst. de le. agn. suc. §. hoc etiam. Accur. uerō tenet contra hoc hic, & in auth. cessante. C. de leg. hær. & in l. j. in duabus gl. Roff. uerō tenet opi. Azo. ut ipse ponit in tit. de bo. poss. unde cog. s. ult. uer. quæritur. Spec. uerō tit. de succ. ab intest. §. j. uer. sed an filij. recitat opi. & nihil firmat, sed Dy. lac. de Aret. & Cy. tenent opi. Accur. ut no. per Cy. d. auth. cessante. lac. uerō But. d. auth. cessante. tenet opi. Azo. q. succedat in capita, & solummodo succedat in stirpē, qñ succedunt cū patris. Ratio est, q. tūc succedunt contra ius cōe, cū enim patri sint proximiores in gradu ad defunctū, debent p̄ferri filijs fratru, unde lex statuit in priuilegiū filiorū fratrum, ut succedant in locum patruorū suorū: sed quādo succedunt inter se non extantibus patris, remanent iura antiqua incorrepta. De hoc uidetur in ducere tex. in hoc §. reliquum. uer. ex diuerso. ibi, sed ipsis fratrum filijs, & c. uer. sicut autem cum fratribus. ibi, tale priuilegiū, & c. Sed p̄cedens opi. Accur. uidet ueror, & p̄batur per §. j. prox. si uerō neq. Secundo probatur & melius, per istum §. uer. illud palā. ubi expressē habes, q. qñ nulli superest patri, qui sunt fratres defuncti, tamen filij fratru succedunt in locum patruorū suorum, & p̄feruntur patris defuncti, qui sunt in tertio gradu. Ad idem in d. auth. & post fratres. uer. hi autē. quæ sumitur ex isto §. & sic concluditur ex p̄dictis, q. etiam qñ uenit ad hareditatem cum his qui sunt pares in gradu, succedunt in locum patris eorum, & sic in stirpem. Vlaimo no. glo. in fi. quæ est super uer. illud palām. & incip. sed quamuis.

ADDITIO.
a Cessante. Et ibidem omnino uide Saly.

Quando

- 1 Quando tractatur de successione transferralium, illi qui sunt posteriores post fratres, & eorum filios succedunt in capita, non in stirpem, secundum gradum praerogatiuam.
- 2 Decedenti cum duobus fratribus, quorum unus erat ex utroque parente, alter ex altero tantum, hi tres succedunt in capita.
- 3 Agnati & cognati hodie succedunt usque ad decimum gradum.
- 4 Dominus an succedat cognato sui serui.

SI VERO Neq. Post fratres & filios fratrum, omnes à latere cognati, secundum gradum praerogatiuam ad successione uocantur in capita, sublata differetia sexus, & agnationis, & emancipationis, & patriae potestatis. h. d. t. No. q. licet in praecedentibus §. dicatur, q. cum tractatur de successione, patrii filij succedunt in locum patris sui, ut §. eo. §. j. in fi. & §. prox. uer. si nautem cum defuncto. & C. de leg. har. auth. cessante. & auth. post fratres. Tamen cum tractat de successione, illi qui sunt posteriores post fratres, & eorum filios, non succedunt in locum patris. & sic ibi inspicit persona eius, à quo nō succedunt in stirpem, sed in capita, ut hic, & in auth. post fratres, fratrum q. filios C. de leg. har. Et hoc facit ad q. ibi per doc. posteam, dicitur ut ibi. t. Quaro, quid si aliquis decessit duobus fratribus superstitibus tantum, quorum unus erat ex utroque parente, alter ex altero parente tantum. Quod potest esse, an isti succedant in stirpem? la. de Bel. dicit q. nō, imò simul in capita succedunt, quia duplex ius considerat, & in fratribus, & in filijs tantum totum unum. §. eo. §. ligit. & §. e. §. finatit defun. & ergo in alijs personis non est considerandū. Inducit etiā ipse C. de leg. har. auth. post fratres, in gl. quae inci. filiorū filios. Et pro hoc dicit ipse facere §. prox. ubi q. quidem, & C. Pro hoc optime iste rex. dū dicit, exceptis fratribus, & filijs fratrum, ceteri in capita succedunt, & qui propinquior est in gradu, potior est in successione, ut hic, & d. auth. post fratres fratrum q. filios. quae sumit ex isto §. t. Quare gl. j. in hoc §. olim agnati succedebant usque ad decimum gradum, cognati uero usque ad septimum, quid iuris est hodie? Dicit gl. q. usque ad decimum, & idē nō. in d. auth. in successione. Inst. de succed. ab intest. §. fi. t. Quare gl. seque, nunquid dñs succedat cognato serui sui? Dicit ut in gl. Inst. de serui. cog. in prin. Ut gl. dicit esse distinguendum, circa istos §. ut §. de consan. & ut. frat. & tangitur in d. auth. post fratres. & plenius C. comm. de success. in auth. itaq. & ibi per doc.

- 1 Proauia & alij superiores admittuntur ad tutelam, sicut mater & auia. Nurus appellatione, uenit pronurus. Auia appellatione, uenit proauia.
- 2 Mater & auia licet admittantur ad tutelam, tamen nō coguntur acceptare.
- 3 Mater est legiti. matris filiorum suorum, licet non per omnia sortiantur naturam legitimorum.

EX HIS. Tutela legitima deserit secundum gradum & ordinem, quo ad hereditatem uocant, si idonei sunt, agnationis & cognationis differentia sublata, regulariter mulieribus repulsi, exceptis matre & auia, quae omnibus ex latere ueniuntibus praefertuntur, solis testamentarijs eis praecedentibus: pluribus autem in eodem gradu existentibus, magis idoneus eligendus est ad tutelam, periculo omnibus imminente, legibus quae de hereticorum successione loquuntur, firmis manentibus. t. No. in uer. mulieribus. ibi, his enim solis, & c. nam hic uidetur tex. q. solū mater & auia admittantur nō proauia, & superiores. In cont. facit l. cui eorum. uer. idem Pomp. ff. de postul. ubi appellatione nurus continetur pronurus, & omnes quibus praeposito adijcitur ex propria significatione uocabuli, & c. Sed in proposito, appellatione auiae debet conueneri proauiae, & omnes quibus adijcitur praeposito ex propria significatione uocabuli, tñ iste tex. uidet uelle cont. & g. t. abius. t. Secundum d. no. tex. ubi, libere permittimus. q. mater & auia demum uolentes admittuntur ut hic, & in auth. matri & auiae. C. quando mul. tu. off. fan. po. Item habuistis in §. quia uer. eo. tit. & ibi t. no. an mater sit legitima tutrix. Gl. hic dicit q. est legitima, i. fm legem à iudice datā. Ita dicit gl. hic, de qua no. etiam in d. auth. mat. & ibi per doc. iij. q. & ibi Dy. l. tutor si petitus. ff. de tu. & cur. da. ab his. & l. si qs sub conditione. ff. de sta. tut. & tangit Spec. tit. de tut. §. nunc dicitur.

cedendū. in prin. Veritas est q. legitima tutrix, licet per omnia non fortietur naturā legitimorum tutorum, l. ij. §. si mater non petierit. in fi. ff. ad Tert. & probatur per l. omnem. hic alleg. & est tex. l. pe. C. in qui. cau. pig. ta. cōtra. & ista opi. uidetur placere gl. d. auth. matri. per hunc §. & ibi eam tenent doc. in q. iij. & Dy. in praell. locis, & in hoc tñ fortietur naturam legitimorum, quia mater non cogitur acceptare, ut hic, & §. dixi, & istam opi. tenet lac. de Bel. Vltimò ad uer. si aut plurimi, & doc. auth. sicut hereditas. C. de leg. tut.

ADDITIO.

- a Eorum. Et ibi Bar. l. liberorum. in pe. col. uer. quaro an appel. nepotum. de uer. sig. & adde gl. l. Gallus. §. idē creden. alijs §. instituit. de lib. & posth.
- b Proauia. Val. l. j. paulo post medium. C. de suc. edi. & Bar. d. l. cui eorum. v. col. uer. quaro quid auia.

De sponsalitia largitas, & c. Tit. II.

- 1 Donatio propter nuptias hodie non insinuatur, licet olim insinuaretur, & recitat tria iura, & quod quantum ad uirum donantem, seu pro quo donatum sit, sic.
- 2 Sponsalitia largitas quid appellatur.
- 3 Donatio ob causam non insinuatur.
- 4 Sponsalitia donatio quam proprie facit sponsus sponsae, insinuationem requirit.

SPONSALITIAM. Sponsalitia largitas quae est specialis contractus ex omni parte uide licet, cuiuscunq. sit quantitatis etiā sine insinuatione. Op. & uidet q. t. donatio propter nuptias egeat insinuatione. l. fi. C. de iud. & de do. ante nupt. l. si §. si nulliq. modo. Sol. Circa hoc est triplex ius, primū est ius C. per quod donatio propter nuptias requirebat insinuationem, si excedebat l. solidos. non obstante quod esset donatio ob causam, ut in legib. contrarijs, nisi in casu quādo mulier cui donabat, erat minor, in minoribus. C. de do. ante nupt. Secundum ius est introductum per istam const. secundum quod donatio propter nuptias non requirit insinuationem, nec quantum ad mulierem cui donatur, nec quantum ad uirum qui donat, uel si ab alio donatur mulieri. Tertium ius est introductum secundum quod donatio propter nuptias quantum sit quantitatis nō egeat insinuatione, quantum ad mulierem cui donat, quantum ad uirum uel al. um donante sic, §. ut fra. fil. §. illud quoq. & idē super d. l. fin. simili modo posita est auth. eo decursum, cuius pars sumitur ex d. §. illud quoque. t. Quare gl. quid appellatur hic sponsalitia largitas? Dicit nō. hic in gl. & in d. auth. eo decursum. t. Quare uti uti alia donatio ob causam egeat insinuatione? Gl. habes hic q. nō, & nō. l. fi. C. de iud. & ff. de do. l. j. t. Quare nunquid sponsalitia donatio, quā facit sponsus sponsae, accipiat proprie & requirit insinuationem? Tex. est & gl. §. sic. l. j. C. si aduer. do.

ADDITIO.

- a Insinuatione. Bal. l. cū mulier. ad fi. C. de do. an. nup. & Cast. conf. c. j.
- 1 Instrumentum faciens mentionem alterius instrumenti, quam fidem faciat, & nu. 6.
- 2 Citatio partis quando requiratur, quando instrumentum exemplatur iudicis auctoritate.
- 3 Originale instrumenti si pars contra quā producitur instrumentum exemplatur, iudicis auctoritate, insinat ut producatur, an produci debeat.
- 4 Si in sententia dicatur iura lit. contest. iuramento calum. & testibus receptis, & c. an per hoc ista acta probentur.

ET HOC Insuper. Si unum instrumentū facit mentionem alterius instrumenti, in eo quod de alio instrumenti, nisi originale producat, uel per alias probationes, & probe tur. h. d. Et ex isto §. sumit auth. si quis in aliquo documento. C. de eden. t. Op. & uidet q. instrumentū quod facit mentionem alterius instrumenti, facit fidē, l. chirographis. ff. de adm. tut.

tut. & j. ut fra. fil. §. illud. Sol. ut in glo. hic, & in cōt. & ff. de fid. inst. l. ij. ex. de uer. sig. c. abbate. per gl. & Inn. & uide qd' nō. c. j. ex. de fid. inst. t. Quare, utrum quādo exemplatur instrumentum, iudicis auctoritate, debeat pars citari? Doc. dicunt, q. sic, quia pars posset laedi, ergo, & c. l. de uno quoq. de re tu. l. nam ita diuus. ff. de adop. la. de Are. auth. si quis in aliquo. & etiam Cy. & ita tenet Gul. de Cun. d. l. nam ita diuus. Circa quod uide Inn. ex. de fid. inst. c. fi. b. & de test. c. Albericus. & Spec. tit. de inst. edi. §. ostenso. uerf. qualiter. & uerf. ut hac pleniū in. fi. t. Sed quaro, quid si pars cōtra quam producitur instrumentum exemplatur auctoritate iudicis, omnino uult q. originale producat, an possit hoc petere, & quando potest, dicit ut nō. per glo. & Inn. d. c. abbate. ex. de uer. sig. & quod nō. gl. j. d. c. fin. t. Pone q. lata est sententia, & in ea sit mentio de actis, puta lit. contest. coram nobis, praestito iuramento de calumnia, testibus receptis, & c. an per instrumentum sententia probentur ista acta? Hanc q. tormentat doc. auth. si quis in aliquo. in pen. q. & C. de fid. inst. l. emancipatione. Circa quod dicit ut nō. Inn. c. quoniam. ex. de prob. & Spec. tit. de inst. edi. §. restat. uer. in summa. & de prob. §. j. uer. sed pone. t. Quare an instrumentum quod facit mentionem de alio instrumentum, faciat saltem sem. plenam probationem? doc. l. scriptura. C. de fid. inst.

ADDITIO.

- a Probat. Limitat. Soc. d. auth. si quis in aliquo. & ibi Are. imo. Cast. & Sal. fi. Et ibi vel. & quod ibi dixi in apostill.
- b Acta. Bar. l. j. uer. alterius no. C. de rela. ubi etiam Pet. de Su. & Bal. in mar. uer. sententia. v. col.

- 1 Tempus appellationis non currit ipso iure, quando stat per iudicem, quo minus causam examinet.

HOC QVOQVE. Appellationis tempus ipso iure nō currit, si per iudicem sicut, quo minus causam examinet, & sententiam proferat. h. d. & ex isto §. sumit auth. item si appellauone. C. de temp. appel. t. Opp. & uidetur, q. quando stat per iudicem, q. causa appellationis nō exerceatur, q. tempus currat, sed detur rescriptio. arg. i. sed si per praeatorem §. ait prator. ff. ex quib. cau. ma. Cuius contrarij timore dicit gl. hic quod tempus currit, sed datur rescriptio, & idē quod hic nō. in d. auth. si appellatur. Tu uero dicit, q. tempus ipso iure non currit, quando stat per iudicem appellationis, & hoc probatur per hunc tex. dum dicit, nullum praedictum saltem in sumptibus, quos ab aduersario non recuperet, cum non fuerit in culpa. Et ista opi. tenet hic la. de Bel. & gl. & Inn. ex. de app. c. ex ratione. & habuistis no. §. de app. §. j. coll. iij. & ibi plenē examinaat materiam auctis §. & gl. hic, quae est super uer. praedictum.

- 1 Sententia exequitur supplicatione pendente.

ALIVD. A sententia praefecta praeatoris appellare nō licet, sed supplicare in iura x. dierum numerū, quae sententia executioni mandari debet, si de iurisdictione praefecta, supplicatioe porrecta, aliter nō retracta uon iure illi seruando, qui se grauatū putauerit. h. d. t. No. ergo q. pendente supplicatione, snia executioni mandari, licet secus sit in appellatione. Et circa hoc uide qd' nō. gl. c. tu cū ex literis. ex. de in integ. rest. & Spec. tit. de suppl. §. iij. quod nō. doc. in auth. quae supplicatio. C. de prec. imp. off. quae sumitur ex isto §.

- 1 Litis contest. non est necessaria in restitutione in integrum, & quando. num. 5.
- 2 Sententia diffinitua in causa restitutionis in integrum, ferri potest, licet lis non sit contestata.
- 3 Creditores sunt citandi, quando minor petit se restitui, ut ab hereditate, & num. 5.
- 4 Iudex ex officio parte etiam non petente providere potest, ne bona hereditaria pereant.
- 5 Legatarij in casu huius §. an sint citandi. remissu ad gl.
- 6 Plures creditores praefetes, an possint paucioribus creditoribus praedictare.
- 7 Praedictum fiendum creditoribus de quo hic, consistit quod restitutio non differtur, & sententia omnibus nocet.

- 9 Citatio generalis per proclama fit, quando ignoratur creditores.
- 10 Citatio uerbalis non potest fieri extra territorium.

AD HAEC. Si minor restitutionē petit, ut se ab hereditate abstineat, creditores in praesentia constituti uocandi sunt, omnibus autem uel quibuslibet in absentia constitutis, & legitime expectantibus, restitutio nihilominus indulgenda est, curatore bonis dato, & bonorum inuentario facto, h. d. usq. ad §. rursus. No. hic formā tenendā qm m. nor debet abstinere ab hereditate. t. Secundum nō. hic tex. q. in causa in integrum restitutionis, nō est necessaria litis contestatio. t. Tertio nō. quia hic uidet tex. q. ubi petit in integ. resti. peruenitur ad sententiam diffinitiuā, lit. non contest. ita uidet probare hic tex. & pro hoc optime sedm unam lec. est casus in l. sancimus. §. j. C. de iud. & ff. de fideic. lib. l. cū uerō. & ff. ubi pup. ed. de l. si. t. Quarto nō. creditores esse citandos. Ratio est, quia possent laedi, ergo, & c. l. nam ita diuus. ff. de adop. t. Vltimò nō. in uer. iudice. q. iudex ex officio suo parte etiam non petente, potest providere, ne bona hereditaria pereant, & hoc idē, quia sibi hoc licet, ut iudici. Item qd' habes in auth. si omnes. C. ut se ab her. abst. sumpta ex isto §. t. Opp. & uidet, q. in causa rest. in integ. resti. si lit. contest. l. Pap. exuli. §. si ff. de min. C. de tēp. in integ. resti. l. si. & l. nec non. §. i. cū in provincia. in fi. §. ff. ex qui. cau. ma. l. no. enim. eo. u. cum. fi. Sol. ut nō. gl. ex. de off. iud. c. fi. circa quod uidet quod nō. doc. d. auth. si omnes. ut q. t. Quare gl. hic, dicitur q. debent citari creditores, ut hic, & in d. auth. si omnes. ff. de min. l. etiam. §. fin. nunquid debent citari legatarij? Dicit in gl. hic, & d. auth. si omnes. t. Quare gl. an per plures creditores praesentes fiet praedictum creditoribus, paucioribus absentibus? Dicit in gl. hic, & d. auth. si omnes. t. Sed quaro, in quo fiet praedictum absentibus? lac. de Bel. dicit q. fiet praedictum in hoc, quia rest. non differt usq. ad tres mēses, post citationē absentis, sed statim de causa cognosce tur & pronunciat, & snia omnibus nocet, l. de atate. ff. de min. Circa quod dicit, ut nō. doc. d. auth. si omnes. iij. q. t. Quare, quid si minor petit se restitui aduersus aditā hereditatem, & ignorat qui sint creditores, qualiter fiet citatio? Dicit q. fiet citatio generalis, omissio proclamata per ciuitatem, C. de re. tu. m. l. i. §. eo tempore. t. Vltimò nō. hic uer. si uerō omnes. in eo quod dicit, q. si creditores sint absentes à loco, in quo petunt restitutio, minor debet adire iudicē loci, ubi sunt, & per ipsum iudicē facere illos citari. Facit ad q. citatio uerbalis nō potest fieri extra territorium. De qua q. dicitur dicit §. de her. & sal. §. sancimus. uer. illo uerō adiecto.

ADDITIO.

- a Contestatio Bal. auth. si omnes. C. si ut se ab her. abst. & Ale. l. si finita. §. i. l. x. char. de dam. inf. Ang. l. si §. illud. C. de temp. ap. & Bar. d. auth. si oēs.
- b Territorium. Imo. l. si de iur. em. iud. in ult. col. uer. item facti an iudex. cū nullus concord. ibi per eum signatis.
- 1 Praescriptio longi temporis ut praedictet, & pro fit possessorijs, requirit scientiam aduersarij.
- 2 Tempus decem uel uiginti ann. in praescrip. à quo tempore computatur.
- 3 Dispositio huius §. an habeat locum in male fidei possessore alienante, ut nocet emptori bone fidei.
- 4 Dispositio huius §. non habet locum in re mobili.

RURSUS. Male fidei possessore alienante, emptori bona fidei domino rei sciente, praescrip. long. temp. currit: domino autem ignorante, annorum triginta exigitur praescriptio, bona fidei possessori profectum non auferente, domino uero rei quibusdam annis praesente quibusdam absente, super decem annis tot anni ei adijci debent, quot annis in decennio fuit absens. h. d. Ex isto §. sumit auth. male fidei. C. de praescrip. long. temp. Item ex §. de praescriptioe. ne sumitur auth. q. si quis quibusdam. eod. tit. t. No. in lioc §. catum, in quo ad hoc ut profit possessorijs longi temp. praescriptio, requiritur scientia aduersarij, contra quā praescribitur, sicut in praescriptioe seruuitus, contra quā praescribitur contra l. fin. C. de praescrip. long. temp. & l. licet. C. de praescrip. xxx. an. t. Quare gl. dicit hic, agnosces. quare à quo tempore computatur tempus x. uel xx. an. Dicit ut in gl. hic, & d. auth.

auth. malefidei. Circa qd' uide qd' no Pet. & ibi refert Cyn. in ult. q. 1. Quaro utrū iste §. habeat locū in malefidei possessore alienate, quocūq; tēpore fuerit in mala fide, uel tū in malefidei possessore, qui habuerit malā fidem ab initio sup' possessōis, ut eius mala fides noceat bonae fidei possessori, quo ad decēsi p'criptionē, dicitur no. doc. auth. malā fid. in j. q. 4. Venio ad §. de p'criptione. & quero, utrū iste §. habeat locum in re mobilis. Ia. de Bel. dicit q' nō, cum loquat' tantū de p'criptione. Et idē dicit ipse in casu p'cedentis §. cū quo ff. dicto concor. Pet. ut refert Cy. d. auth. malefidi. in ij. & ij. q. Quaro, de qua absentia loquit' iste §. Dic ut in gl. hic, & in d. auth. q' si quis quibusdam. C. de p'asc. long. temp.

1 Nomen heredis expressum per alium in testamento, testamentum nō uuliat, si testator expressis uerbis id approbat, secus si nutu.

QUIA VERO. Testamentū suas uires obtinet, siue testator per se, siue per alium nomen heredis scribat, uacante l. quā contrarium asserbat. h. d. Ex isto §. sumitur auth. & non obseruato. C. de test. 1. Quarit gl. dicitur hic q' testator potest per alium nomen heredis scribere, quaro qualiter est hoc intelligendū? Dicitur quidā hoc habere locum, cum testator expressit nomen heredis illi, per quem uult scribi, sed si nutu exprimeretur, non ualeret. Sed gl. hic uidet' uelle cont. Dicit enim q' satis exprimit testator, cum annuit. Sed cont. no. C. de test. l. iubemus. uer. oportet enim. in gl. quā incipit, imō etiam. & C. de fidei. l. & in epistola. Ia. de Bel. dicit, Aut alius exprimit nomen heredis, testator uerbis profertur se agnoscere, & approbare nomē heredis, & tūc sufficit, l. iubemus. §. quē admodū. in gl. quā incipit. no. regulā. C. de testi. quā gl. limita prout ibi no. doc. Si uerō testator nutu tantum exprimit nomen heredis, tūc testamentum non ualeat, d. l. iubemus. §. oportet. & d. l. & in epistola. Non ob. l. nutu. alleg. in gl. quā illa lex loquit' in legatis, quē possunt nutu relinquere, secus in heredis institutione, quā non potest nutu fieri, ut no. in p'ra. l. gl. Et circa p'cedēta uide quod no. in c. cū tibi. 2. ex. de test.

ADDITIO.

4 Tibi. Et ibi. Tuo. Imo. & Capra. & lo. And. in add. ad Spe. de test. §. j. in ad. uer. Pileus. & Cal. hac. §. at cum humana. C. de test. & in l. iubemus. in fi. C. de test. l. d. seruis. C. qui test. fa. poss. & Cast. l. serui elec. de leg. j. & Fel. c. in p'fentia. de prob. xxij. col. in prin. uer. p'atereā pro illa. & Alexan. cons. xlvij. ij. parte.

LEGEM VERO. Res ab ecclesia in principē translata, potest à principe in alium transferri, non obstante lege in contrarium loquente. h. d. usq; ad §. si quando.

1 Falcidia dicitur prohibita, quando legatarius est prohibitus alienare.

SI QUANDO. Falcidia cessat in re à testatore alienari prohibita, his obtinentib. in casib. p'cedentib. nō dū sunt in re. h. d. Ex isto §. sumit' auth. sed etiam in ea re. C. ad l. Falc. 1. No. ex isto §. q' si legatarius prohibitus alienare, dimittit Falc. penes haredem, dicitur alienare, & idē Falcidia detrahi non potest. Vides t' ergo unum calum, in quo est prohibitum detrahi Falcid. Sunt alij casus, quos habes in glo. hic, & auth. sed cum testator. C. ad leg. Falc.

De alienatione & emphyteusi, &c. Tit. III.

- 1 Res ecclesiastica quando alienatur, cum quibus solemnitatib. alienatur.
- 2 Abbates in alienationibus ecclesiarum sibi subditarij, an possint ipsi auctoritatem interponere, uel requiratur episcopi decretum.
- 3 Consuetudo in alienationibus rerum ecclesie, an sit seruanda, si est contraria solemnitatibus, per iura introductis.
- 4 Alienatio rei ecclesiastica facta, non seruatis solemnitatibus, non ualeat, et res alienata reuocatur per rei uendicationem.
- 5 Ecclesia potest donare amicis bene meritis.
- 6 Prelatus solus sine superioris auctoritate, potest in feudare res ecclesie.
- 7 Dicitio pro, denotat remotionem.
- 8 Emphyteuta ecclesie si ingreditur monasterium, emphyteusis transit in ecclesiam, sed dabitur reuocatio ecclesie.
- 9 Emphyteusis non transit in ecclesiam, si est dictum expresse in inuestitura, q. non transeat.

10 Feudum an transeat in ecclesia per ingressum feudatarij, in monasterium.

MAIORIS CONSTANTINOPOLITANA. Res immobiles, uel quasi, ecclesie maioris Constantinopolitanae, & locorum uenerabilium sibi subiectōrū alienari prohibentur. Emphyteusis uerō permittit' in persona accipiens, & duorum successorum pensione diminuta in vi. par. in proactis proximarum uillarum, si reditus habet aliquos, pro integro canone dentur in emphyteusim. Si uerō nullos habet reditus, dentur prout melius poterunt, si autem alienauerit in imperiale domum, uel quamlibet domum uenerabilem, aut in alios, tunc ordinarij uenerabilij locorum à quibus emphyteusis fuit concessa, electio datur huiusmodi contractum alienationis approbandi, uel improbandi, h. d. usq; ad §. si uerō quādā. 1. Quaro in §. sanamus. cum quibus solemnitatibus debet hodie fieri alienatio, in casibus à iure permisis: Dicit gl. q' scd' m consuetudinem debet fieri cum cōsensu patroni, si ecclesia patronū habet. Si uerō patronū non habeat, tunc si capella habet plebanum, debet fieri cū cōsensu plebani. Si uerō nō habet, debet fieri cum cōsensu episcopi. Ita dicit gl. super uer. sententiam. Tu uerō dicim' Ia. de Bel. q' alienatio rei ecclesiastica, debet fieri cum solemnitate, quā habet §. eo. §. sententiā. & §. hoc enā super. & C. de sac. ecc. a. h. hoc ius porrectū. Hoc qd' dicitur, est uerū, q' requiritur in istis alienationib. decretū episcopi, uel superioris, aliorū autem p'latorum inferiorū cōsensus, auctoritas uel decretū non sufficit, Inn. ex. de i. an. s. c. stat. uimus. in ult. gl. 1. Sed quaro, quid de Abbanibus, an possunt in alienationibus earum eccle. sibi subditarum decretum uel auctoritatē interponere, uel an requirit' decretū episcopi? De hoc per Inn. d. c. statumimus. & quod no. gl. de reb. eccl. non alie. c. j. in cle. quā gl. tene menti. & in alleg. gl. hic positam. In eo t' aū quod gl. nostra hic dicit esse obseruandam consuetudinē, an debeat cōsuetudo contraria solemnitatib. per iura introductis obseruari, dicit §. eo. §. hoc etiam.

2 Tuiusmodi in ult. gl. 1. Sed quaro, quid de Abbanibus, an possunt in alienationibus earum eccle. sibi subditarum decretum uel auctoritatē interponere, uel an requirit' decretū episcopi? De hoc per Inn. d. c. statumimus. & quod no. gl. de reb. eccl. non alie. c. j. in cle. quā gl. tene menti. & in alleg. gl. hic positam. In eo t' aū quod gl. nostra hic dicit esse obseruandam consuetudinē, an debeat cōsuetudo contraria solemnitatib. per iura introductis obseruari, dicit §. eo. §. hoc etiam.

3 Scd' quaro, quid si alienatio fuit facta nō obseruatis solemnitatibus? Dicit gl. q' tunc alienatio reuocatur causa cognita, qd' dicitur no. in gl. hic super uer. licentiā. Et sic uidet' uelle ista gl. q' ecclesia subueniat per beneficium rest. in integ. Sed dicit hic Ia. de Bel. imō alienatio ipso iure non ualeat: & ecclesia potest uendicare rem alienatam, §. de non alie. §. uult cū. & §. quia uerō Leonis. & l. iubemus. §. sanc. C. de sac. eccl. & §. eo. & quoniā dicam de hoc ibi, p'atereā hic. 1. Quarit gl. super d. uer. sententia. an amicis benemeritis ecclesia donare possit, dicit gl. q' sic. Dixi de non alie. §. uult enim. 1. Quarit gl. §. dicitur, quid in feudo, an solus p'ralat' sine superioris auctoritate poterit dare res in feudū? Dicit gl. q' sic, secundum consuetud. regni. Pro hoc uide x. col. de his qui feui. da. poss. circa prin. & t. qui suc. feud. dare tenentur. & in tl. episcopi uel abb. in prin. §. j. & in ea. col. si de inuest. int. do. & ual. si oria. c. j. in fi. & tene menti totā istam gl. super uer. sententiā. Venio ad uer. de cōp'entib. quero quid uult dicere tex. pro istis. Dic ut in gl. fm. j. exposit. & uide quod no. in auth. p'petua. C. de sac. ecc. No. t' ex secunda sol. 1. q' dicitio, pro. denotat remotionem, quod tene menti. Venio ad uer. si uerō cōt'igerit. no. hunc §. uidet' enim hic, q' si emphyteuta ecclesie alienat emphyteusim in episcopū uel ecclesiā, quod trāsfert ipsam, sed datur electio ecclesie, an uelit reuocare rē emphyteuticā, uel non, & t' sic facit q' emphyteuta ingredit' monasterium, q' emphyteusis transeat, sed reuocatio permittitur a dño. 2. Sed certē qd' dicit hic, q' reuocatio permittitur dño, uidet' loqui, qñ ecclesia cōcessit in emphyteusim, sed si p'fusa tus cōcessit, non loquit' hic. Item hic loquit' in alienatione expressa, non in tacita, scd' m Ia. de Bel. tamen Dy. alleg. hūc §. pro casu, ad p'cedētam q. ut ipse no. in l. si ita. §. fi. de leg. ij. & doc. auth. ingresi. C. de sac. eccl. ubi gl. istam q. format. 1. Sed quaro, quid si in instrumentum emphyteusis expresse est dictum, q' in ecclesia nō transeat. Respon. tunc nō potest uenire obstante expressa prohibitione, quod dicitur not. per glo. & Dy. l. si quis. §. ea lege. ff. de uerb. oblig. & per doct. d. auth. ingresi. 1. Sed quaro, quid in feudo, an si feudatari' ingreditur

diatur monasterium, transibit feudum in ecclesiam? Dic ut hic per Ia. de Bel. & per doct. d. auth. ingresi. & Inn. c. in p'fentia. 9. ex. de prob.

10 Ingressi. 1. Sed quaro, quid in feudo, an si feudatari' ingreditur

diatur monasterium, transibit feudum in ecclesiam? Dic ut hic per Ia. de Bel. & per doct. d. auth. ingresi. & Inn. c. in p'fentia. 9. ex. de prob.

ADDITIO.

1 Domino. Fel. c. in p'fentia. in xxij. col. uer. vij. quero. de prob. quod ibi dixi in apost.

2 P'fentia. Et ibi Fel. xxij. col. uer. v. quero. ubi plenē no.

SI VERO QUADAM. Ecclesia domos in emphyteusim perpetuō dare potest, data electione emphyteuta, utrum uelit ab initio soluere pensionem adhuc extantibus adificijs, uel uelit domib. reedificatis soluere, quo casu p'fabitur pensionem, quā reperiebatur domo sic existentē ruinosa. Quaro pro declaratione huius §. an remittitur tertia pars pensionis quā reperiebatur adificijs adhuc extantibus, & duae partes soluuntur? In glo. hic sunt opin. circa quam glo. uide quod no. Azo in summa huius tit. ubi uidetur tenere opi. Io. glo. quā est C. de sac. eccl. auth. si quas rui. nas. & tenet quod tantum tertia pars p'fatur; & duae partes remittantur. Et istam opin. tenebant ibi doct. & idem tenet hic Ia. de Bel. & hanc opi. puto ueram. Ibi, in ij. parte pensionis, & c. j. sequitur, procedat. Dixi plenē de hoc §. de nō alie. §. quia uerō Leonis.

- 1 Accipiens rem immobilem occasione usus fructus ab ecclesia, tenetur statim dare ecclesie proprietatem alterius rei, ex qua percipiuntur tot fructus, quot percipiuntur ex re ecclesie.
- 2 Alienare prohibitus, prohibetur locare ultra xxx. ann.
- 3 Clerici, licet possint aliquo casu concedere feuda ecclesie, non tamē possunt in dicto casu concedere agnatis & cognatis.

SI VERO ALIQUIS. Ecclesia maior & alia supradicta ecclesia rem immobilem nomine usus, locationis & pignoris, ac etiam nomine emphyteusis, perpetuō alienare possunt, solemnitate debita obseruata, in personis oeconomicorum, & quibusdam alijs personis alienatione penitus interdicta, supra dictis in maiori ecclesia quāta ad domos ruinosas statuit ad omnia loca extensis. h. d. 1. No. primō tex. ibi, nisi alia mox, & c. q' ille qui accepit rem immobilem, occasione usus fructus ab ecclesia, debet ei dare ab initio usum fructum, cum accepit nudam proprietatem alterius rei, ex qua percipiuntur tot fructus, quot percipiuntur ex re, cuius usufructus accepit ab ecclesia, ut hic, & §. de non alie. §. hoc igitur, & ibi no. Et no. etiam per gl. & do. l. iubemus. §. fi. C. de sac. sanc. eccl. probatur etiam §. de non alie. §. quis autem uoluerit, qui quid no. Ia. de Bel. d. §. hoc igitur, quod uidetur contra hunc tex. & l. §. alle. 1. Secundō no. in §. locationes, q' prohibitus alienare, prohibitus est etiam locare. * Sic. nisi res pro a care, ultra xxx. an. ut hic, * & sic uidetur hic hibita, esse sala casus contra gl. l. codicillis. §. institutio. ff. de ritum ecclesie. c. leg. ij. quā dicit q' prohibitus alienare, potest apostolicos. §. locare, in c. annis. quā gl. ibi per Dyn. repraesentatur. Circa quod uide quod no. glo. c. j. l. Concen. B. 3. ex. de reb. eccl. non alie. in cle. 1. Tertiō no. §. oeconomicus, q' in quibuscūq; casibus, in quibus permittitur clericis, ut possint alijs feuda concedere, tamen nō est permittitur q' possint concedere agnatis & cognatis suis. Ita no. gl. per hunc tex. uidelicet auth. quibuscūq; modis, qui sumitur ex isto §. j. C. de sac. eccl. Ita no. x. col. qui succed. seu. da. tene. c. uno. in j. gl. & ea. col. si de inuest. inter do. & ual. his oria. c. j. in fi. Et uide circa hūc §. quod no. gl. & doc. d. auth. quibuscūq; modis. C. de sac. eccl.

ADDITIO.

1 Locare. Imo. l. si filio. §. si ff. sol. mat. & Bal. d. l. si paulo post prim. C. de re. alie. nō alie. & in auth. ei qui. de bo. auto. iu. pos. et. in. cōsp. in iij. par.

- 1 Ecclesia an ad publicas collationes teneatur.
- 2 Pignus generale an uerō speciale, permittatur in bonis ecclesie.
- 3 Debitor, an prius computet fructus cum sorte, quam usuras.
- 4 Maior pars monachorum uel collegij, in quo inspicitur.
- 5 Absentium consensus in alienatione rerum ecclesie non requiritur.
- 6 Absentes de collegio citandi sunt.
- 7 Actus gestus per minorē partē, maiori parte existēte absente, an ualeat.
- 8 Venditio facta per prelatum an ualeat, quando pretium rei uenditae non

- 9 sit solutum creditori ecclesie, prout solui debebat.
- 9 Creditor quando cogatur inuitus accipere aliud pro alio.
- 10 Mediocre datur in solutum creditori.
- 11 Solemnitas introducta per hūc tex. in alienatione rei ecclesie, hodie nō est necessaria, sed sufficit seruari solemnitas introducta de iure can.
- 12 Consuetudo contraria solemnitati introducta, pro alienandis rebus ecclesie, ualeat.
- 13 Creditor dicitur ille, qui mutuum probat in ecclesie utilitatem conuersum. Et qualiter hoc probabit. nu. 1. & 2.
- 14 Prelati factum, in dānum ecclesie redudare non debet.
- 15 Creditor si mutauit totū collegio, an tunc p'fatur pecunia conuerfa in utilitatem ecclesie.
- 17 Dispositio huius uer. si uerō, habet tantū locū in creditore sceleratissimo.
- 18 Res ecclesie quando alienatur, an requiratur consensus omnium clericorum collegialiter, uel sufficiat consensus singulorum.

QUAECVNQVE VERO. Debitis obnoxia ecclesia, si ex mobilibus soluere non potest, rem immobilē alienare potest. 1. Op. ad prin. huius §. & uidetur q' ecclesia nō teneatur ad publicas collationes, x. coll. de stat. & consue. cōtra lib. ec. c. j. uer. item nulla. Sol. iste §. hodie cōrigitur per l. placet. C. de sac. eccl. & idē super l. de his. C. de episc. & cle. quā in hoc concor. cū isto §. posita est auth. itē nullā cōmunitas, quā illā l. corrigit. Item op. & uidetur q' tantū generale pignus permittatur, non speciale, §. de non alie. §. alienationis. Sol. iste §. corrigit illū, & glo. tenet hic, & in auth. hoc ius porrectū. de sac. eccl. & §. de non alie. §. nos igitur. & ibi plenē no. 1. Item opp. hic innuit, q' prius debitor debeat cōputare fructus cū sorte, q' usuras. C. de usur. l. j. gl. hic ponit duas sol. & idē in auth. hoc ius porrectū. Tene primam sol. quā ibi approbat doct. ff. sol. & no. x. q. ij. §. hoc ius porrectum. 1. Quaro in quo inspicitur maior pars? Dic ut in gl. Cui gl. adde qd' no. in d. auth. hoc ius porrectū. & in l. nulla. alleg. in gl. Quaro quid si sunt aliqui monachi in monasterio, nō tū ibi seruūt, an requiratur cōsensus eorū? alle. gl. dicit q' nō, tene mēti. 1. Pone, multi sunt in ecclesia, aliqui sunt absentes, an cōsensus absentium requiratur dicit gl. q' nō. 1. Sed quero, an debeant citari? Gl. quā est in c. fi. ex. de maior. & oba. ubi dicitur uelle q' non, cont. no. expresse per glo. & Inn. cū omnes. 2. ex. de cons. & per glo. c. p'fentium. ex. de test. lib. vj. 1. Sed pone, q' minor pars est p'fens, & maior est absens, quaro quid iuris uide qd' no. gl. in sim. ex. de ma. & ob. c. fi. ex. de his quā fi. à ma. par. ca. c. in cunctis. in gl. quā incipit. ar. qd' & no. Inn. c. cū nobis. de elec. 1. Quaro, dicitur hic, p'rium omnibus dando, & c. quid si pretium non fuit solutum ab emptore creditori, an propter pretiū solutum creditori per prelatū, ex hoc dicemus uenditionē non ualere uide quod tangūt doc. in auth. hoc ius porrectū. in v. q. C. de sac. eccl. sed dic de hoc latius per Inn. c. j. de po. ubi tex. §. huius declarati. Venio ad uer. si uerō. fm p'cedētum, in quo no. q' creditor inuitus cogitur. * 1. Secundō * Cogitur, facta no. q' datur in solutum creditori ius mediocre. Opp. ad primū, q' creditor non cogatur accipere aliud pro alio, l. ij. §. ff. si cer. per. & l. eū ecclesie: auth. hoc ius. C. de sac. eccl. & ibi Bar. in x. l. Con. B. autem. & no. gl. hic, & in cont. & idē no. in gl. d. auth. hoc ius porrectum. & auth. hoc nisi debitor. C. de sol. Quero, dicitur hic, adiecta in pretio decima parte, quid uult hoc dicere gl. hic, & in d. auth. hoc ius porrectū. ponit duas sol. sed hic tenet primā expositionem, quā tenet Azo in summa huius tit. & Ia. Bur. d. auth. hoc ius porrectū. & uide x. q. i. ij. §. hoc ius porrectū. 1. Quaro an solēntas introducta in alienatione rei ecclesiastica per istū §. & d. auth. hoc ius porrectum, hodie sit necessaria? Dic q' nō, sed sufficit q' seruēt solemnitas introducta. x. q. ij. c. sine exceptione. Ita no. p'ra. l. gl. ex. de reb. ecc. non alie. c. j. li. vj. & ibi Inn. ficet gl. uidet' uel le, q' seruēt solemnitas introducta per istū §. ut no. in d. c. j. 2. ex. de reb. ecc. nō alie. 1. Quaro, pone q' cōsuetudo est in contrariū, q' ista solēntas nō seruatur, an ualeat ista cōsuetudo? Gl.

Glo. quæ est C. de sac. eccl. d. auth. hoc ius porrectum dicit qd sic & ad idem qd no. s. eo. §. lancimus. super uer. licentiam. Mart. uerò Sil. & lac. But. illā gl. reprehendūt, dicētes, qd cum hoc sit introductum in fauorem ecclesie, cōsuetudo quæ in contrariū extat, tanq̄ contra libertatem ecclesie nō ualeret, auth. cassā. C. de sac. eccl. & Inn. ubi s. quod sufficit, si alienatio fiat secundū solennitatē, quæ in illa ecclesia per consuetudinem est inducta, licet illa consuetudo sit præter ius, dūmodo illa cōsuetudo nō sit grauis. Host. ibi rñdct ad hoc dicitū Inn. per c. j. ex. de re. ecc. non alie. li. vj. per quod c. & c. j. ex. de consue. tenet ipse non posse per consuetudinem tolli solennitatem introductā per c. sine exceptione. xij. q. ij. Sed sustinēdo Inn. possemus dicere, qd dicitū Inn. habet locū in solennitatib. quæ sunt introductæ per istū §. d. auth. hoc ius porrectum. quod possint per consuetudinem tolli, sed certē illa solennitates nō sunt hodie necessariæ, ut ipse tenet. † Venio ad uer. si uerò quis. el. j. no. qd creditor dicit esse, qui mutuū probat in utilitatē ecclesie cōuersum. † Secundō no. qd factum prælati, non debet in damnium ecclesie redundare. † Ad h. no. opp. & uidetur qd factū prælati præiudicat ecclesie, l. iubemus nullam nauem. C. de sac. eccl. Sol. ut per Dyn. c. delictum. de reg. iur. lib. vj. † Quæro qualiter probabit creditor pecuniā esse uersam in utilitatem ecclesie? Dic ut in gl. magna, ibi, & intellige uersum, & c. † Sed querit gl. quid si creditor mutua ut pecuniā toti collegio, an præsumatur conuersa in utilitatem ecclesie? Dic ut in gl. & in liij. §. sed si sic accepit. ff. de in rem uer. sed Azo dicit probari pecuniā conuersam in utilitatem ecclesie per præsumptionem, quod dicit in glo. Alibi glo. tenet, qd sufficit creditori probare ecclesie pecuniā indigere, tempore dati mutuū. Ita no. x. q. ij. hoc ius porrectum. doc. auth. hoc ius porrectum. Inn. c. quod quibusdā. ex. de fidei ius. & d. c. j. ex. de po. † Quæro, an iste §. habeat locū in quolibet creditore, an in creditore ex causa mutuū tantū? Dicit ipse qd habet locum in creditore feneratoris, secus si gratis mutualet. Cy. d. auth. hoc ius porrectum. Inno. c. j. de po. † Vltimō, circa istum §. quæro, in casu quo quaritur consensus omnium clericorum qui sunt in ecclesia, in alienatione rei ecclesiasticæ, utrum requiratur consensus omnium collegiatorū, uel sufficiat quod d singulariter & expressim consentiam. Dic ut no. gl. ex. de reb. eccl. non alie. c. j.

ADDITIO.

- 1 Omnes. Et ibi Fel. xij. col. circa med.
 - 2 Redundare. Fel. c. pe. col. ij. ante fi. in uer. dum dicit, abb. de presc.
 - 3 Collegio. So. cons. xv. uer. nec est uerum. cum uer. seq. in j. parte. cha. xxij. & uer. est ergo aduertendum. cum uer. seq. & uer. hæc autem conclu. cum uer. seq. quasi usq; ad fi. ea. par. char. xxij.
 - 1 Alienatio rei ecclesiasticæ, quibus omnino prohibetur.
 - 2 Episcopus potest uendicare rem ecclesie in debite alienatam.
 - 3 Casus in quibus ecclesia potest res immobiles ecclesie alienare.
- H**ANC VERO. Omnes ecclesie excepta maiori cōstantinopolitani & uenerabilibus locis ei subiectis, permutare adinuicem possunt, utriusq; ecclesie identitate seruata: ea uerò quæ ab imperiali domo processerūt, nullo modo alienare possunt, nec etiam monasteria: prædiū autem inutile propter onus tributorū fiscalium, alienare permittit, excepta maiore ecclesia, & exceptis œconomis & proprietariis, quibus acquirere est prohibitū. † No. in uer. à uero. casum, in quo alienatio rei ecclesiasticæ omnino prohibet, etiā in casu, in quo aliās permittit. Sunt & alij casus, quos dicit in gl. sup. uer. cōcedim⁹. quæ sunt quinque, & est sextus, j. de eccl. ti. §. sicut. & uide qd no. gl. d. auth. hoc ius porrectum. in ij. gl. & s. de nō alie. §. nos igit. † Quæro in d. uer. qm̄ cognouimus. qm̄o episcopus uendicat, cum rei uend. det dno. dicit in gl. & uide qd no. in l. in re. ij. loc. ff. de rei uer. & C. de sac. eccl. l. lancimus. † Venio ad §. si uerò. in quo no. casum, in quo ecclesia potest res immobiles alienare, sunt & alij casus, ut s. de nō alie. §. nos igit. & auth. hoc ius porrectum. Venio ad §. œconomus. & ecclesia istū §. uide quod dixi s. eo. §. œconomis, & c.
- 1 Emphyteuta ecclesie, propter canonem non solutum, non cadit ab emphyteusi ipso iure, sed per sententiam.

2 Ecclesia habens emphyteusim ecclesiasticam, si cessat per biennium, cadit, sicut quilibet priuatus.

SI VERO QVIS. Si conductor uel emphyteuta rem acceptam deteriorem fecerit, uel canonem per biennium non soluerit, potest rescipi de re, & damnnum & pensionem soluere cogendus est, nulla actione pro melioratione competente: ecclesia autem repellere nolente, exigere potest qd ei debet. h. d. † No. huc §. & maxime in uer. si uerò noluerit. nam hic uidet qd emphyteuta & colonus, ecclesie non soluendo canonem per biennium, ita demum repellitur, si ecclesia uult. Et sic uidetur hic tex. qd emphyteuta propter canonem non solutum, non cadit ab emphyteusi ipso iure, sed per sententiam. auth. qui rem. ibi, repellit potest, & c. de sac. eccl. De qua qu. dicit ut dixi s. de non alie. §. scire, non repeto hic. † Quæro, quid si ecclesia habeat ab alia ecclesia, an erit idem quod hic dicitur? Gl. dicit qd sic, super uer. biennium. Idem no. in auth. qui rem. C. de sac. eccl. & facit ad istā gl. quod no. in fi. j. de eccl. ti. §. pro temporalibus. & C. de sac. eccl. auth. quas actio. Vltimō circa istum §. uide quod no. ex. de loc. & cond. c. uestra. dicit ut in gl.

1 Ecclesia quando possit nomine tributorum grauari.

SANCTISSIMAS. Immobiles res ecclesie possunt alienari pro redemptione captiuorum, nisi earum alienatio ecclesie fuerit expressè interdicta. Item Hierosolymitanorum ecclesia res immobiles alienare legitime potest, pretio statuto. h. d. Item sterilis possessio ecclesie alienare prohibetur, & nomine usus ecclesie permittitur est alienatio. Item sacratissima uasa pro captiuorum redemptione, & debito luuione alienari possunt h. d. † Op. ad §. si uerò quidam. & uidetur qd ecclesia non possit tributorum nomine grauari, l. ij. C. de episc. & cler. Sol. ut in glo. & habuistis s. eo. §. si uerò quis de prædictis. & no. per gl. de sac. eccl. auth. sicut alienatio. Vltimō uide gl. quæ incipit quod pactum. Pro qua uide no. C. de cond. ob cau. l. ea lege. & ex. de cond. appel. c. uerum.

1 Ecclesia, an possit locupletari cum aliena iactura.

SI VERO Præter. Contraheutes cum ecclesia cōtra, uel præter formam huius constitutionis, pœna hinc inserta puniuntur, & etiam tabellio, qui talium contractuum instrumenta conscripserit. † Opp. & uidetur, qd ecclesia locupletetur cum aliena iactura. cont. l. nam hoc natura. ff. de cond. inde. Sol. ut in gl. hic, & s. eo. si uerò quis. & s. de non alie. §. quia uerò Leonis. uer. si uerò creditor. & C. de sac. eccl. auth. qui rem. Vltimō circa istum §. possem recitare quæ dixi s. de non alie. §. quia uerò Leonis.

Vt iudices non expectent sacras iustiones. Tit. III.

- 1 Plures iudices arbitri uel delegati, si sint in una causa, an sit necesse quod omnes concurrant in iudicando.
- 2 Vnus ex pluribus iudicibus, an poterit alteri uices suas committere.
- 3 Plures iudices si formant diuersas sententias, quid agendum.

VONIAM. Iudices ut exoneret se, & ratione odij euitandi, relationem ad principem facere non debent, sed ipsi per se debent firmam iustitiam pronūciare, & si fuerint duo, uel plures iudices & discordant, omnes suā debent ferre sententiā. h. d. usq; ad fi. † No. tex. in uer. sicut duo. qd ubi sint plures iudices, omnes debent ferre sententiā, ut hic. De quo qd iuris sit, qm̄ sunt plures iudices ordinarij, uel delegati, uel arbitri, an est necesse qd omnes ferant sententiā, uide in l. Pomp. scribit. ff. de rei iud. & qd ibi plenē no. & l. tūc aut. & l. duo ex trib. & qd in eis nō. eo. tit. litem si unus plures. ff. de arb. & l. sicut. eod. tit. C. qm̄ p̄uou. non est necesse. l. cū magistratus. † Item an unus possit alteri suas uices committere in arbitrio, est glo. l. sicut. ff. de arb. l. in. c. quia propter. & uer. uice omnium. ex. de elec. † Vltimō gl. hic distinguit, si plures sunt qui ferunt diuersas sententiās, quid iuris sit? Dicit ut in gl. l. duo iudices. hic alleg. & l. non distinguemus. §. si plures. ff. de arb. & uide plenē de reg. iur. c. fi. & ij. q. vj. §. diffinitiuā. uer. item si plures.

Vt litigantes iurent, &c. Tit. V.

- 1 In causa appellationis, an iurari debeat de calumnia.
- 2 Iuramentum calumnie de quo hic, quando præstandum sit coram iudice & parte presente.
- 3 Actor & reus denegantes præstare tale iuramentum, cadunt à iure suo per sententiā, non ipso iure, ibi, quid in iuramento calumnie.
- 4 Qui non uult positionibus respondere, an debeat haberi pro confesso.
- 5 Instantia cause, an transeat ad hæredes.
- 6 Iuramentum calumnie licet præstetur per dominum, debet etiam præstari per procuratorem.
- 7 Procurator iurat de calumnia pro domino, si habet speciale mandatum.
- 8 Hæres, in quem instantia transeat, an iuret de calumnia, etiam si sit iuratum per defunctum.

PRÆSENTEM. Principales personæ, & similes in quacumq; lite, coram quocumq; iudice, iurandū sub forma hic tradita cogantur præstare, partib. in iudicio constitutis: sed si personæ cōditio uel natura nō patiat, eas ad iudicē uenire, iudex iurandū ad eas mittere debet: parte uerò utraq; uel altera in alia existente pronuncia, corā loci iudice iurandū præstari debet, pœna iurare recusanti imminēte. h. d. usq; ad §. si quis aut. Ex isto princ. sumit auth. principales. postea super l. ij. C. de iur. cal. quæ addit certā formā præstationis iuramenti de calumnia. Nam ibi plura narrant, ut no. in l. ij. §. quod obseruari. C. de iur. cal. † No. ibi dum dicit, appellationes exantinentur, quia ex isto §. arguit gl. qd in cā appel. debet iurari de calumnia, in qua q. gl. distinguit, dicit ut in ea. De hoc, an in causa app. sit iterū iurandū de calumnia, no. in gl. in l. ij. circa prin. C. de iur. cal. & in d. l. qui bona. §. si quis stipulat. ff. de dam. infe. & est expressum hodie, qd indistinctē in causa app. præstetur iuramentum calum. ut in c. ij. in prin. de iur. cal. lib. vj.

- 1 Secundō no. uer. si aut. qd illud instrumentū debet præstari corā iudice, coram quo causa agitur, nisi personæ cōditio aliquid persuadeat, uel eius absentia, quia tunc etiā alibi qd coram iudice præstat. Debet tñ præstari parte presente, nisi cōditioni personæ iurantis nō conueniat præsentē parte præstari, ut hic, & in d. auth. principales. Ad idē, ff. de iure iur. l. ad egregias. & l. generaliter. §. ij. de præsentib. C. de reb. cred. & auth. sed iudex. de episc. & cler. & s. de test. qm̄. † Tertio no. in uer. illo uidelicet, qd actor & reus tale iuramentū denegantes præstare, cadunt à iure suo per sententiā, non ipso iure. Idem, in denegante præstare iura. calū. generale, ut actor per sententiā ab actiōe cadat, & reus per sententiā habeatur pro confesso, l. ij. §. qd si actor. C. de iur. cal. cū quo concor. quod no. in c. fi. ex. de iur. cal. † Sed quæro, utrum ille qui nō uult respondere positionibus, debeat haberi pro confesso? uide gl. quæ est in l. certū. in princ. ff. de cōf. & qd no. doc. d. §. qd si actor. De hoc est hodie casus in c. ij. de cōf. l. vj. † Quæro, dicitur hic in prin. aut illos, ad quos in mediū, & c. quæro, qui sunt istū? Dicit gl. sunt hæredes. Sed fm̄ hanc lec. uidet hic tex. qd instantia causa transeat ad hæredes, tam ex parte actoris, qd ex parte rei, ut hic, cum sua gl. & est casus fm̄ unā lec. qm̄ ex parte actoris in l. i. prætor. ff. de iud. Facit ad hoc l. tam ex cōtra. cibus. ff. de rei iud. cū si. Ista expositio non uidet huc tex. cōgruere, quod intelligat de hæredib. quia hæredes sunt principales personæ, sicut defunctus, cum sit eadē persona cū defuncto, s. de iure iur. à mor. præst. §. j. unde superfluē essent posita ista uerba, aut illos, & c. Huius timore dicit gl. illos, procuratores, & de quibus procuratoribus intelligat, dicit ut in gl.
- 1 Et sic ex hac gl. & gl. sicut. hic in gl. alle habes qd ubi minus iurat de calumnia, nō debet iurare procurator, sed hodie cont. est expressum, qd licet dñs iuret de calumnia, nihilominus debet iurare procurator suus, ut ex. de iur. cal. c. ij. lib. vj. † An aut dñs possit iurare de calumnia per procuratorem, licet de hoc olim fuerint opi. ut no. in d. §. sicut. & l. non solum. in prin. ff. de proc. tamen est hodie expressum, qd potest, si habet speciale mandatum, ut c. fi. de iur. cal. lib. vj. † Quid autem sit de hærede, ad quem transit instantia, an præstabit iuramentum de calumnia generale, etiam si sit iuratum per

defunctum? Gl. d. auth. principales. uidetur uelle qd sic, & in l. sed & si unus. §. filio. ff. de iniur.

ADDITIO.

- 1 Confesso. Cast. l. ij. C. qui test. fac. pos. & io. And. d. c. ij. alleg. in tex. & in r. c. cū clamor. uer. sed si aliqui. de testa. & Flor. l. de etate. ff. de inter. ad. et Fel. cum non ab homine. in fi. de iud. Adde omnino an & quando non respondens positionibus, habeatur pro confesso, Lanf. c. quoniam. s. response. ad fi. in uer. pro confesso. ex. de prob.
 - 1 Non probans uidetur calumniari.
 - 2 Recusans iurare habetur pro conuicto.
- S**I QVIS Autem. Litigator pœnitentiā ductus, si personam declarauerit, ueniā meref. Sed ille qui donatio nem, uel promissionē suscepit, pœna hic inserta punietur: litigator aut si probare nequeuerit, etiā punietur iurandū ab eo præstando, qui dicebat suscepisse: sed periurio postea detecto, periurus de periurio postea puniedus est, tutorib. & curatorib. iurandū necessitate, & pœnæ periculo imminēte. h. d. usq; ad §. hoc quoq;. Ex isto §. sumit auth. sed non uo iure. de episc. & cl. † No. ex hoc §. in uer. litigator. qd qui nō probat, calūniari uidet. Quod dicit ut in gl. & per gl. & latius per doc. l. j. C. de aduo. diuer. iud. in ij. opp. quod no. doc. d. auth. sed nouo. C. de episc. & cl. ij. q. & plenē per gl. l. athletas. §. calūniator. ff. de his qui no. in fa. & uide qd no. in gl. in l. ij. §. item diuus. ff. de testa. & in c. finem litib. ex. de dolo & cont.
 - 1 Secundō no. qd recusans iurare, habeatur pro conuicto, ut hic, in uer. si autem à litigatore.

ADDITIO.

- 1 Videtur. Fel. c. ij. col. uer. in gl. ij. cum seq. de calum. Sed quid si litigator probet per unum testem, an calumniari dicatur, uide per eum ibidem, post prin. c. uer. no. quod ille qui.
 - 1 Resistere de facto & propria autoritate, licet contra officiales facientes illicitas extorsiones.
- E**T HOC QUOQ;. Iudices providere debent, ne sportula à litigantibus illicitè exigant, pœna eis imminente, si tale delictū uendicare neglexerint. Itē ipis litigantibus à quibus sportula illicitè exigunt, licet cōtra exigentes propria aut. resistere. h. d. † No. tex. in fi. cū sua gl. qd cōtra officiales facientes illicitas extorsiones, licitū est de facto, & propria auto. resistere. Dicā de hoc in l. prohibitiū. alleg. in gl. xij. l. Con. B.
- 1 Referendarij nō debent cogere partes de transactione & pacto, & quādo.
 - 2 Infusio principis emanans sine scriptis ualeat. (mu. 32)
 - 4 Iudices qm̄ possunt cogere partes ad faciendū transactiones & cōcordias.

QVIA Verò. Referendarij iustiones principis adimplere debent, & suis terminis debent esse cōtenti, nō autē circa alia debent se immiscere, his quæ hac cōf. dicuntur, in futuris casib. obtinentib. ac etiā in pendētib. nōdū finitis. h. d. † No. ex isto §. duo. Primō, qd referendarij nō debent cogere partes de transact. & pacto. † Secundō no. tex. ibi, aut ex nō scripto, & c. qd infusio principis emanans sine scriptis ualeat. De quo dixi s. de lit. §. omnē uerò. uer. si uerò iniur. & s. in medio litis nō si. fac. iuss. §. j. † Sed cōtra primū opp. l. huiusmodi. in fi. ff. de le. j. Gl. sol. dicit ut in ea. Sed la. de Bel. dicit aliter, dicit em̄, qd ibi est cōtentio inter partes de re cōi eorū, hic uerò de re propria unius partis tm̄, & idēd hic iudex nō cogit partes, sed hortat, j. ut diff. iud. §. si tñ cōtingerit. C. de ser. l. fi. circa fi. Ita dicit la. de Bel. † De hoc an iudices teneant facere fieri transactiones & cōcordias inter partes, uide quod no. ff. de usuf. l. acquisimū. & s. de mād. princ. §. deinde. & l. si ex causa. §. nunc uident dū. ff. de min. & l. furu. §. qui iussu. ff. de his qui no. in fa. c. j. in fi. ex. de treug. & pace.

ADDITIO.

- 1 Partes. Fel. rub. de treug. & pace.
- De ecclesiasticis titulis. Tit. VI.
- 1 Imperator sacras regulas pro legibus obseruat.
- 2 Vjura sunt prohibita etiam de iure ciuili.
- 3 Vjura an aliquo casu hodie sint permissa.

D E REGVLIS. Princeps sacras regulas in sanctis quatuor concilijs expolitas confirmat, & precipit pro ill. obseruari, & sedes ordinat, & disponit, omniaq; priuilegia ecclesijs & uenerabilibus locis indulta confirmat. h. d. t. No. in uer. sancimus. q. Imperator sacras regulas precipit p. ll. obseruari. C. cor. sunt in gl. & fit etiam mentio de hoc tex. ex. de iur. cal. c. j. Et per h. d. hic gl. t. q. cu de iure can. sint prohibita usura, sunt etia prohibita de iure ciuili, ut hic, & latius in auth. ad hac. de usu, & C. de sum. tr. n. l. j. quod habuisti s. nullum cre. a. g. r. i. s. j. & Azo. in sum. C. de usur. De hoc etiam, an de iure ciuili sint prohibita usura, no. per gl. ex. de usur. c. quia in omnibus. & xiiij. q. iij. c. quid dicam. t. Sed quero, an aliquo casu usurae hodie sint permissae? Dic ut no. gl. ex. de usur. c. conquectus. & xiiij. q. j. in sum. & d. l. j. C. de sum. tr. n. & l. fo. cium qui in eo. ff. pro soc. Quae autem sit ratio, q. usurae sunt prohibita, dic ut no. Inn. ex. de usur. in rub.

ADDITIO.

1 Ciuili. Bar. 3. ut hi qui. s. quoniam. & ibi dixi in apost.

A D H A E C. Ecclesiae habent immunitatem a fordibus & extraordinarijs muneribus, exceptis his quae pertinent ad refectionem & reedificationem itinerum, & uiarum, & similia, & liberae sunt a lucriuorum descriptione, h. d. Circa hunc s. uide l. placet. & l. neminem. C. de sac. eccl. & x. col. de fat. contra lib. c. j. uer. item nulla. ex quo sumitur auth. item nulla communitas. super l. de his. C. de episc. & cler.

- 1 Ecclesia quae uult se tueri contra priuatum, cum prescriptione, qualiter se tuebitur.
- 2 Priuilegia quando in dubio censeantur concessa ad postulationem partis.
- 3 Ecclesia contra ecclesiam qua prescriptione se tuebitur. Priuilegiatus contra priuilegiatum quando utatur priuilegio.
- 4 Actio quanto minoris, & redhibitoria, an tollatur prescriptione.
- 5 Ecclesia aduersus prescriptionem quanto minoris, an restituatur, & usq; ad quod tempus.

P R O T E M P O R A L I B V S. Omnes praescriptiones xxx. ann. aduersus priuatos currentes, in ecclesijs ad xl. ann. extenduntur, hoc obtinente & in legato rum, & hereditatum exactione, & ad pias causas relictorum. h. d. No. bene uer. hoc ipso seruado, & c. quia est no. t. Quoerit gl. quid si ecclesia uelit se tueri cum praescriptione contra priuatum, qualiter se tuebitur. Dic ut in gl. hic, quae est super uer. an norum. in auth. quas act. C. de sac. ecc. qua sumitur ex isto s. t. Sed cont. hoc opp. nam priuilegia in dubio uidentur concedi ad postulationem alterius, ut in cont. t. Quid si ecclesia contra ecclesiam uelit se tueri? dicit glo. q. potest se tueri praescriptione xl. an. fm lac. Idem quod hic no. etiam in d. auth. quas actio. Sed quantum ad propositum, dic, q. quid duo sunt principaliter priuilegiati, aut quilibet est priuilegiatus in genere, sed non in ea causa, de qua agitur, sed unus tantum in illa causa est priuilegiatus, & tunc ille utetur priuilegio contra alium priuilegiatum. Et de hoc est casus in l. uis. ff. ex quib. caus. ma. Nam licet quilibet ecclesia sit in genere priuilegiata, tamen in q. proposita solum est priuilegiata illa ecclesia, contra quam praescribitur, non illa qua praescribitur, sicut dicitur in duobus absentibus, d. l. ule. Quid quilibet est priuilegiatus in causa de qua agitur, & tunc quicquid unus habet priuilegium potentius altero, ut quia unus certat de damno uitando, alter de lucro captando, uel quia unus habet fauorabiliores casus cedendi priuilegium, q. alius, tunc ille praefertur, qui potentius priuilegium habet, l. uerum. s. pe. & fi. l. se. ff. de min. Si uero priuilegia sunt pariter potentia, tunc contra tertium aequaliter admittuntur, l. priuilegia. ff. de priu. cre. sed inter se ipsos potior conditio est possidentis, si seruus. s. de illo. ff. de uer. obl. & Dy. c. in pari.

4 de reg. iur. lib. vj. t. Quarit d. gl. quid de actione quanto minoris & redhibitoria, an remaneat firma? Dic ut in gl. hic, & d. auth. quas actiones. quod tangitur s. hac constitutio in nouat, & c. in fi. t. Quoero, uti ecclesia aduersus istas praescriptiones, quanto minoris, restituat, & usq; ad quod tempus. Dic ut in d. gl. hic & d. auth. quas actio, & ibi per doc. in vj. q. Et uide circa praedicta quod no. gl. c. auditis. ex. de in inte. rest. & c. j. & i. e. ti. lib. vj. & c. j. de in integ. rest. in cle.

tur. l. sciendum. in fine. ff. de edil. edic. I. Concen. B.

S I Q U I S. Monasterium & oratoriu, per episcopum orationibus & cruce ibi fixa, inchoari debent, & ipsi fabricatores, & eorum haeredes compellendi sunt adimplere, de consec. dist. j. c. nemo.

S I Q U I S. In sua, Qui in domo uel suburbano praedio ecclesiasticum ministerium celebrari praesumpserit, aut alij celebranti consenserit sine clericis, domum amittit, & ecclesia applicatur: sed si dno rei ignorante aliquis permiserit, ipse debet puniri, & non dominus. h. d. in glo. super uer. subiacentibus. ibi, sic, & miseri, & c. Et adde quod dixi s. ut hi qui oblig. s. quoniam autem, & c.

S I Q U I S. In nomine. Haereditas & legata Deo relicta, ecclesiae illius loci in quo testator domicilium habuit, debentur. Si uero relicta facta sint uni sanctorum, & eiusdem nominis plures sint, ibi ecclesia pauperiori debetur. Si autem non est in ciuitate defuncti nominata ecclesia, & sit in territorio, illi debetur, sed si nec in territorio est, tunc ecclesia in qua testator domicilium habuit, debentur, h. d.

ADDITIO.

- 1 Debetur. Fel. d. c. dilectus. de off. ord. Georg. Thom. conf. xxij. ad fin. & conf. cxxv. uol. iij.
- 2 Exequutio ultimatum uoluntatum pertinet ad episcopum, & ad ciuilem iudicem.
- 3 Electio gubernatoris xenodochij spectat ad edificatorem, sed episcopus confirmat.
- 4 Gubernatio hospitalium spectat ad episcopum.
- 5 Officium executoris seu commissarij testamenti, no transit ad episcopum.
- 6 Principalis intra quantum tempus tenetur oratoriu, uel ecclesiam coplere.

S E D I F I C A R E. habet intra v. ann. coplere, sed xenodochium intra annu, & haeredes adimplere cogendi sunt, & etiam designata persona per testator: episcopus autem locum inuoluunt personarum alium eligere debet. h. d. Facit ad huc s. c. nos qui dem. ex. de test. t. No. tex. ibi, & ciuili iudicis, & c. q. exequutio ultimatum uoluntatum pertinet ad episcopum, & ad ciuilem iudicem, ut hic. Et ff. de per. har. d. l. haereditas. in fi. & l. at si q. s. si cui. ff. de reli. fact. ad l. iij. s. ex. de test. c. relati. & c. pe. t. Secundo no. uer. si quid. q. ad aedificatorem spectat electio gubernatoris, & ad episcopum spectat confirmatio, est em in episcopi potestate unu positu per aedificatorem confirmare uelit, an aliu loco sui ponere. spectat em hospitaliu gubernatio ad episcopum, ut ex. de reli. do. c. iij. & xvj. q. vij. oes basilica. t. l. e. est ar. iste tex. fm lac. de Bel. q. officiu commissarij non transit ad haeredem, cu hic uideat q. loco fidei commissarij, seu executoris inuoluunt, alij per episcopum ponant. De qua q. dic ut habes hic per eu. & Dy. l. alimeta. in prin. ff. de ali. & ci. le. & Spe. de inst. edi. s. n. c. aliqua. uer. sed quid de muliere. & uer. sed facit. cu gl. l. emptor. ff. de tute. De qua q. no. per gl. in c. u. de test. h. vj. ubi firmat ista q. t. Quoero. hic dicit intra quantum tempus haeres cogat coplere oratoriu uel ecclesiam, sed quero qd in principio, qui oratoriu uel ecclesiam cogit coplere. Dic ut s. eo. s. l. quis aut. in quantum tempus cogit coplere, an cogit intra tempus hic positu, dic ut no. per gl. ex. de conf. dist. c. nemo.

- 1 Episcopus succedit in executores testamenti, ubi in relictis ad pias causas alius non sit datus executor.
- 2 Haereditas testatoris distribuitur per episcopum loci, ubi in relictis ad pias causas non sit datus executor, & qualiter. nu. 5.

3 Dona

ADDITIO.

- 3 Donatio facta pauperibus, uel captiuis, ualet etiam si non sit aliquis qui acceptet.
- 4 Quilibet potest actionem mouere, ut ultime uoluntates defunctorum executioni mandentur.

S I Q U I S. AVTEM. Legato, uel hereditate pro redemptione captiuorum, aut alendis pauperibus relictis, persona a testatore designata, secundum testatoris uoluntatem omnia adimplere debet: persona autem non designata, episcopus, uel oeconomus adimplere debet, licet testator aut donator prohibuerit. Si uero persona designata femel, & secundum nominata adimplere distulerit, omni lucro priuatur, & episcopus uel superior secundum testatoris uoluntatem distribuere debet. t. No. ex hoc s. q. ubi in relictis ad pias causas non est datus executor per testatorem, succedit episcopus in executorem, alias praefertur datus a testatore, ut hic, & l. nulli. C. de episc. & cler. t. Secundo no. in uer. sinau. rem redemptione. q. ubi per testatorem non est datus executor in relictis ad pias causas, tunc haereditas distribuatur per episcopum loci, ut hic, in uer. in omnibus. quod tene menti. Et ex isto tex. sumpta est decretalis, tua nobis. ex. de rest. ut ibi no. t. Tertio no. hunc tex. in eo quod dicit, aut de nationibus, secundum lac. de Bel. quia iste tex. optime facit, q. si aliquis existens in camera, donat bona sua pauperibus, uel absentibus captiuis, ualet etiam si aliquis non acceptet. De qua q. no. C. de sac. ecc. l. illud. in fi. per doc. ibi. & sic iste tex. facit pro opi. lac. de Ra. ibi, licet hunc tex. ibi non alleg. t. Vitio no. in fi. & ibi, omni alij, & c. q. quilibet potest quaestio nem mouere, ut ultima defuncti uoluntas circa pias causas executioni mandetur, quod tene menti. t. Op. ad ij. respon. huius s. dicitur hic, q. ubi non est designata persona in testamento, permittitur episcopo executio, ut possit pauperibus erogare, prout ei placet. Sed cont. imo debet dare illa bona hospitali existenti in ciuitate, uel territorio testatoris, l. si quis ad declinandum. C. de episc. & cler. Intellige q. episcopus potest prout ei placet, & c. quando in ciuitate, uel territorio testatoris non sunt xenodochia, seu hospitalia, alias esset in l. cont. Ita dicit gl. hic super uer. erogare. qua no. licet episcopi de consuetudine contrarium seruent, quia siue in ciuitate sint loca pia, siue non, semper distribuunt prout eis placet.

- 1 Falcidia cessat in relictis ad pias causas.
- 2 Trebellianica non cessat in relictis ad pias causas.
- 3 Falcidia appell. continetur Treb.
- 4 Legitima non minuitur ob relicta ad pias causas.

S I AVTEM HAERES QVAE. Falcidia cessat in relictis ad pias causas, & haeres soluere recusans, intra sex mens. ab inuentione testamenti numerandos, ad usuras & fructus tenebitur. Item annale legatum alienari non potest, nisi in provincia remota fuerit relictum. h. d. t. No. q. in relictis ad pias causas cessat Falcidia. Opp. gl. l. j. s. ad municipium. ff. ad l. Fal. Glo. ponit tres sol. finaliter tenet q. ille s. hodie sit correctus. Idem no. in l. contraria. & in l. si quis ad declinandam. s. j. & s. pe. C. de episc. & cler. & C. ad l. Fal. auth. a. similiter. q. qua sumitur ex isto s. t. Quaritur utrum in relictis ad pias causas cesset Treb. Videtur q. non, quia olim in relictis ad pias causas non cessabat, d. l. j. s. ad municipium. sed hodie est correctum in Fal. ut hic, in Trebel. uero correctum hoc non reperitur. ergo, & c. l. precipimus. in fin. C. de appell. & l. sancimus. C. de testament. cum simil. In cont. uidetur tex. hic, dum dicit, omni Falcidia vacante. Sed certum t. est, q. appellatio Falc. continetur Trebel. ff. ad l. fal. l. pater. & l. Titia. & l. iubemus. C. ad Treb. ergo, & c. l. istam opi. tenet hic lac. de Bel. & eam tenet Spec. de inst. edi. s. compendiose. uer. sed cum deductio. eam etiam uidetur tenere Cy. auth. similiter. C. ad leg. l. cuius cont. uidetur tenere gl. c. j. de test. lib. vj. Sed j. opi. uidetur uerior. primo per tex. istum, secundum quia lex dicit, ubi cont. cessat Falcidia, cessat Treb. l. Marcellus. s. autem. ff. ad Treb. Sed quero an debita iure natura t. minuantur propter relicta ad pias causas non, d. auth. similiter. & d. l. j. s. ad munic. & d. l. si quis ad declinandam. in prin. & d. c. j. de test. lib. vj.

Bar. super Auth.

S I M I L I T E R. Et ibi Lud. Pont. & Ang. l. si seruus. ad leg. Fal. & in l. non est. in fi. & in l. qui quadringenta. eo. tit. & Alex. de mol. post Bal. l. chimis. s. si mulier. de cond. ind. & Cast. in consi. cxxxj. & Soc. consi. xxxij. incip. in praesenti consultatio. circa prin. v. col.

M A R C E L L U S. Et ibi mo. ij. col. uer. successu quaerit Bar. cum in finibus con cor. per eum ibidem signatis. & ibi etiam Ang. ij. eo. uer. ult. quia hic tex. dicit. & adde Old. consi. cxxvij. in praesupposita consuetudine. & Cast. consi. cxliij. Soc. consi. lxxxvij. iij. col. in. j. par. char. cxxxij. & consi. cxliij. incip. diligenter considerata. circa filij. col. usq; ad fi. consi. d. par. char. cxxxij. licet. & consi. cxxv. incipien. non potest negari. uer. postremo etiam. d. par. char. clxxxv.

I N T E R D I C I M V S. Episcopi administratores alienare prohibentur res ecclesiae, tempore suae administrationis quasitas. Fallit si alienant ad pias causas, & post eorum obitum, earum rerum proprietates, rebus non alienatis ad ecclesiam peruenire debet, res autem ante episcopatum a quocumque, uel post episcopatum a coniunctis personis acquiritas alienare possunt, ab intestato eis defunctis sine legitimo successore, successio pertinet ad ecclesiam. hoc dicit. Ex isto s. sumitur auth. licentiam. C. de episc. & cler. Et circa istum s. pro eius declaratione uide quod habes xij. q. j. c. illi autem. & c. seq. & c. duo sunt genera. Et facit ex. de test. c. j. & c. requisit. uer. & c. cum in officijs. & ibi Inn. & de succes. ab intest. c. j. & h. & ibi per gl. Inn. c. cum olim. de priu. & quod no. doct. auct. then. licentiam.

I V B E M V S. Haeretici res ecclesiarum ab ecclesia nullo modo recipere possunt. Item haeretici & Iudaei synagoga & speluncam constituere non debent. Item etiam ab alijs quibus ab ecclesijs per emphyteusim, uel conductionem possessiones accipere prohibentur.

- 1 Orphanotrophi an teneantur reddere rationem.
- 2 Orphanotrophus an ex causa alienare possit bona hospitalis, & an requiratur decretum.

O R P H A N O T R O P H I. Orphanotrophi, tutorum & curatorum funguntur officio, nec fatiscare coguntur administrationem aut accipere debent sub praesentia publicarum personarum, & ex causa necessaria res alienare possunt, sed rationem reddere non coguntur. Item eadem priuilegia conceduntur ecclesiae sanc. Maritae, & alijs oratorijs sub eius gubernatione constitutis, quae habet maior ecclesia Constantinopolitana. hoc dicit. t. Opp. & uidet q. orphanotrophi teneantur reddere rationem j. de san. episc. & oeconomos. Dug. sol. sunt in gl. q. iste s. & l. orphanotrophos. C. de episc. & cler. sint correctae. & hanc sol. tenet glo. in d. l. orphanotrophos. Secunda sol. est q. ibi loquitur in alijs gubernatoribus. Et hanc tenet lac. de Bel. Per. uero de Bel. dicit aliter, Aut quaerimus utrum teneantur reddere rationem ipsi hospitali, & dic q. sic. Ita loquitur d. s. oeconomos. Aut aliter, & dic q. non. Et ita tenet in d. l. orphanotrophos. in ij. q. t. Quoero hic dicit, q. orphanotrophus potest ex causa alienare bona orphanotrophi, nunquid in tali alienatione requiratur decretum? Dic ut no. in d. l. orphanotrophos. iij. q.

Ut fratrum fil. succe. pariter, & c. Tit. VII.

- 1 Filij fratrum an admittantur ad hereditatem unam cum ascendentibus, non existentibus fratribus.

O S T R A S. Fratres & fratrum filij ex utroque parente continenti, cum ascendentibus defuncti ad successione uocantur, anti qua lege cessante, & inuentione donationis propter nuptias omnia, mulieri non praedicit, uero autem nocet. Item illi, quia a secundis nuptijs abstinent, proprietatis portionem in numero liberorum percipiunt. Item poene dissolutionum maritum monium, sine causa, pariter locum habent tam in uirg. qua in uxore. h. d. Per istud principiu corrigitur s. si igitur defunctus. s. de her. quae ab intest. t. Sed quero, hic loquitur quando filij uocantur unam cum fratribus defuncti, & cum ascendentibus.

dentibus eius. Sed quæro, pone qd super sint filij fratris tantum, & etiam ascendentes, non tamen super sunt fratres defuncti, an filij fratris admittantur ad hereditatem fratris cum ascendebus: dicit lac. de Bel. qd sic, cum sit eadem ratio. Pro hoc etiam facit rub. huius const.

1 Donatio ob causam non insinuat.

ILLVD QVOQVE. Isti §. declara ut dixi §. ut spō larg. in prin. & hoc quoq. t. Vltimō no. glo. hic, super uer. actionē. ex qua habes qd donatio, quæ non est simplex, sed potius ob causam, insinuatione nō eget. l. si in prin. C. de iureiur. dixi §. ut spon. larg. in prin.

QVIA VERO. Istum §. declara ut plenē habuistis §. de non eligen. secum. nub. §. prospeximus.

De restitutione fideicommissi, &c. Tit. VIII.

- 1 Prohibitio alienationis facta filiis, an extendatur ad nepotes.
- 2 Prohibitio alienationis facta, ut perpetuo res permaneat in familia, & nō exeat de nomine testatoris, non extenditur ultra quartum gradum.
- 3 Alienatio si prohibita est liberis, uel heredibus, quia uoluit ad suos descendentes perpetuo permanere, quod talis prohibitio extendatur ultra quartum gradum.
- 4 Res prohibita alienari, quod alienari potest per ultimum de familia, in quem peruenierunt bona.
- 5 Legatum factum in testamento, quando adimi potest in codicillis, licet in testamento non sint confirmati.
- 6 Codicilli hodie semper sunt confirmati, siue procedant, siue sequantur.

AN TA. Restitutio fideicommissi fieri debet de conditione existente, & prohibitio alienationis facta filiis propriis, eorum nominibus demonstratis, nō extenditur ultra filios: prohibitio autem alienationis facta, ut in perpetuum res remaneant, & nunquam de nomine defuncti egrediantur, ultra quartam generationem non extenditur, & familia appellatur. nō continetur. Ite ultimus de familia superstes, res ad eum peruenientes in quamcunq. personā alienare potest, his obuentibus in omnibus casibus & personis, h. d. & hæc constitutio fm gl. non legitur. t. No. in §. nos igitur. fm gl. qd prohibitio alienationis facta filiis, ultra filium non extenditur, & sic non extenditur ad nepotes. Sed hoc intelligit lac. de Bel. quando sunt expressa propria nomina filiorum, quibus est facta prohibitio, aliās effect fecus. Et ita in testamento, de quo fuit facta hic mentio, fuit facta expressio priorum nominum filiorum, ut patet §. eo. in prin. De hoc tamen an prohibitio alienationis facta filiis, extendatur ad nepotes, no. per Dy. l. filius. §. di. ui. de leg. j. ubi hanc gl. alleg. & per doc. l. uoluntas. C. de fideicom. in ult. q. t. Secundō no. qd prohibitio alienationis facta ut perpetuo res permaneat in familia, & non exeat de nomine testatoris, non extenditur ultra quartam generationem, ut hic, & in uer. codicillū. & uer. sequen. Idem 3 quen. * t. Sed quæro, quid si testator prohibuit liberos, uel hæredes alienare, uolens suas res ad suos descendentes perpetuo peruenire, an ista prohibitio extendatur ultra quartam generationem? lac. de Bel. dicit qd sic, etiam in infinitum, C. de suis & leg. l. si & §. de hæ. quæ ab intest. §. j. Sed aliud est in nomine familia, ut hoc §. nos igitur. uer. codicillū. & uer. seq. t. Tertio no. qd ultimo de familia superstiti, ille potest res ad eum peruenientes, liberè alienare, ut hic, in §. sancimus igitur. circa fi. l. cum pater. §. libertis. ff. de leg. ij. l. quoniam. C. de fideicom. & ibi no. & circa istam materiā prohibitionis alienationis, uide l. filius. §. di. ui. l. iulius Agrippa. & ibi plenius per Dy. de le. ij. & per doc. l. ea. C. de cond. ob cau. & l. ult. C. de reb. alie. non alie. & l. uoluntas. & l. quoties. C. de fideic. & Inn. c. Raynaldus. ex. de testa. t. Vltimō gl. §. manifestū. inducit hunc tex. pro opt. lo. qm in codicillis potest adimi legatum in testamento relicto, licet codicilli non sint in testamento confirmati, quod dicitur in gl. hic, & per gl. & Dy. l. hæredes. §. si quis possit. ff. de test. & gl. l. hæreditatem. C. de codic. t. Sed

aduerte ad id quod dicit gl. de codicillis, aut sunt in testamento confirmati, aut non, quia hodie semper uidentur testamentis confirmati, siue testamentum præcedat codicillis, siue sequatur. Inft. de codicil. §. non tantum. & no. C. de codicil. siue in initio. & ff. de iur. cod. l. ante tabulas.

ADDITIO.

1 Generationem. Imo. l. qui Romæ. §. cohæredes. de uer. ob. & confi. l. vj. & confi. xxij. uij. parte. Beriba. de Fir. in suo aureo repert. uer. alienare pro bibemus. uer. xvj.

2 Alienare. Sed quid de eo, qui requisit illos de familia, & illi emere noluerunt, an tunc prohibitus est familia alienare, non obstante prohibitione, alienare poterit, Soc. confi. cccxxvij. uer. ij. fortius. circa ff. in ij. par. char. c. ij.

Ut nulli iud. liceat habere, &c. Tit. IX.

1 Mala consuetudo longo tempore non firmatur, & an longissimo.

QVÆCVNQUE. Regulariter nulli liceat loci seruatores, uel similes per provincias mittere. Fallit si diuina iusio emanauerit ex causis in fertis hic, nominibus loci seruatores, etiam his casibus cessantibus, sed nomine iudicis utente præfidei pro uincia, cum suis officialibus sibi omnino auxilium præfidei te, omni consuetudine sublatâ: iudices autem necessitate imminente, prouinciam debent suis expensis circuire, pœna contrafacientibus imminente. Item à iudicibus prouinciarum cautela exigitur, uel pro exacta habet, pro soluendis pœnis exactio num publicarum, nisi speciales iudices ad hoc fuerint destinati. h. d. usq. ad §. hæc peruenit. No. tex. t. ibi, malè enim adinuenta. qd mala consuetudo longo tempore non firmatur, concor. sunt in gl. Sed quæro, quid de tempore longissimo. Circa hoc uide quod no. gl. l. domini prædiorum. C. de agr. & cen. lib. xj. Et uide quod tangit gl. x. col. de aliena. feud. c. j. in fi.

- 1 Prohibet aliquem testari, condēnatur parti, quæ ex hoc leditur, in dupli.
- 2 Iudices coguntur recipere appellationes ab eorum sententijs legitime interpositas.
- 3 Iudex tenetur dare apostolos.
- 4 Appellatio remanet deserta, si pars non petijt, nec iudex dedit apostolos.
- 5 Apostoli cuius expensis dantur.

ET HOC. Nullus occasione lucrotū iniquitates & iniustitias facere debet, pœna contrafacientibus imminente. Itē iudices ordinarij, ac etiā delegati, etiā si sunt delegati à principe, appellationes suscipere debent, quibus pendens nihil debet inuari. h. d. usq. ad §. qm uerō. t. No. ex hoc tex. qd si iudex prohibet aliquē testari, condēnatur parti quæ ex hoc leditur in dupli, & idē est in alio prohibente, quod dicitur in gl. & habuistis in §. si conuincis. hic alleg. & no. in l. ij. C. si quis al. test. prohi. t. No. ij. qd iudices coguntur appellationes recipere ab eorū sententijs legitimè interpositas, quod dicitur in gl. & habuistis tex. & gl. §. de iud. §. nostros. coll. vj. Debent etiā iudices apostolos dare, etiā parte non petente. l. eos. §. apostolos. C. de appel. t. Sed hic quæro, pone qd pars non petijt, nec iudex dedit apostolos, quid fiet? Certè appellatio habetur pro deserta, C. de appel. l. qm nōnulli. in fi. Sed si pars petijt intra tempus debitū, & iudex non dedit, ad hoc ut appellatio nō habeatur pro deserta, de bet appellans hoc protestari intra tēpus. l. ei cuius. in fi. ff. de appel. reci. quæ protestatio, seu cōtestatio si fuerit deserta, uideatur appellatio deserta. Ita habes in tex. & gl. ff. de lib. dimiss. l. una. §. j. t. Cuius autem expensis debent dari apostoli, dicitur no. gl. de appel. c. ij. in Clemen.

1 Potestas non potest punire totam contratam pro uno delinquente.

QVONIAM. Iudices debent fm legē delinquentes punire, non alios pro alijs comprehenderes, nec uāna inferre, nec pignorationes, seu repræfalias facere, nec delicta uendere pœna contrafacientibus imminente. h. d. usq. ad §. si uerō quis. t. No. hunc tex. fm gl. cōtra Potestati qui punit totā contratā pro aliquo delinquente. Circa quam gl. aliqua dicam C. de exac. & exec. l. nullam. lib. xij.

- 1 Punio delicti ubi fiat, delinquens ad locū delicti remittendus est.
- 2 Iudex loci ubi criminosus degit, an teneatur remittere ad mandata iudicis loci, ubi delinquit.
- 3 Verbum imperat, necessitatem importat.
- 4 Iudex à quo petitur remissio delinquentis, tenetur remittere sine causa cognitione.
- 5 Remissio habet locum in contractibus, si fuisse renunciatum privilegio fori, aliās non.
- 6 Iudex territorij Absisij an possit petere malefactorē captū in eius territorio.
- 7 Delinquens in territorio captus, si confessus est etiam plura crimina extra territorium commississe, an poterit etiam pro illis condemnari?

SI VERO QVIS. Criminosus edictis legitimis est uocandus, & eo latitante, iudex legitimè procedere debet, eo uerō in alia prouincia degente, capiendus est, & ad locū delicti transmittendus, ut ibi supplicij patiat, pœna contrafacientibus imminente. Ex hoc §. sumitur auth. si uerō criminis. C. de adult. t. No. ex hoc §. qd ut delicta sint puniata, delinquens est remittendus ad locū delicti, ut hic, & d. auth. si uerō criminis. ad idē l. si cui. §. ult. de accus. ex. de rap. c. j. & quod ibi no. gl. & Inn. t. Sed circa hoc quæro, an iudex loci, ubi criminosus degit, cogatur remittere ad mandata iudicis loci, ubi delinquit? Et uideretur qd non cogatur, sed possit remittere ex urbanitate, gl. ff. de accus. l. si cui. §. si. Sed doc. no stri tenent cont. uidelicet qd iudex loci ubi criminosus degit, tenet de necessitate remittere per hunc tex. ibi, iudex uel prouincia illius iudicis, quod uerb. iudex uel uerb. necessitatis. ff. quod iust. l. j. & ij. Nec ob. qd par in parē non habet imperiū, ff. de arb. l. nam magistratus. quia in hoc iudex loci delicti, est maior qd sit iudex loci, ubi delinquens degit. doc. auth. qua in prouincia. in iij. q. c. ubi de cri. agi oport. præterea hic in uer. si uerō qui publicā. est uerb. imperat. per qd uideretur, qd iudex loci delicti possit imperare iudici loci, ubi delinquens degit, & uerb. t. imperat. necessitatis importat. xij. q. j. quifquis præcipit. præterea hic iudex negligens remittere punit, ergo apparet qd remittere tenet. t. Secundō quæro, nunquid iudex loci ubi delinquens degit, teneat remittere sine causa cognitione, uel an poterit de crimine cognoscere? Et uide qd sic, ut hic, dū dicit, supplicij legitimis subijciendū, & sic in uer. qd iudex remittens de crimine cognouit. Ad idē ff. de cust. & exhi. re. l. diuus. Doc. nostri tenent cont. & dicit qd sine causæ cognitione remittere debet. l. si cui. §. si. ff. de accus. no. in d. auth. qua in prouincia, in iij. q. Et de his duabus q. uide qd no. doc. l. i. propter dū. §. si. aut reus. in vij. & vij. q. C. de iud. & est de his duabus. q. gl. ord. de re iud. in Cle. pastoralis. & ibi plenē no. t. Quærit glo. hic, super uer. cōprehendere. nunquid in contractibus sit locus remissionis? & ponit opi. d. auth. si uerō criminis, & no. plenē per gl. l. hæres absens. ff. de iud. ex. de foro cōpeten. c. licet. & Inn. c. delicti. eo. ut. & Cy. d. auth. qua in prouincia. in v. q. Gul. de Cug. ff. de eo qd cer. lo. l. j. & C. ubi quis decu. uel cohor. l. ij. Sed hodie de hac q. est casus ex. de foro compe. c. Romana. §. contrahentes. lib. vj. quod fortè locū habet, nisi renupciatū sit fori privilegio, l. j. ff. si quis in ius uoc. nō ie. t. Sed circa prædicta quæro de uno, pone qd iudex huius ciuitatis cepit malefactorē in territorio ciuitatis Absisij, an iudex ciuitatis Absisij poterit dicitū malefactorē petere, dicens qd est captus in eius territorio? Vide ex. de foro compe. c. ex parte. t. Quærit lac. de Bel. aliquis accusatus est in ciuitate de crimine, confessus est plura crimina commississe extra territorium iudicis, an erit puniendus de illis maleficijs extra territorium commissis, de quibus accusatus non est? lac. de Bel. uideatur inclinare ad istam sententiam, qd delicta commissa extra territorium, aggrauant delictum hic commissum. De qua q. no. Dy. l. si cui. §. si. ff. de accus.

ADDITIO.

- 1 Licet. Et ibi Fel. iij. col. in prin. in uer. ex dictis doc. cum plus, seq. ubi pleam an & quando in criminalibus. Et an & quando in ciuilibus remissio procedat, & quando non. adde Lanf. c. quoniam. §. interlocutorie. nu. xvij. & quod ibi posui in addit. ad ipsam, in uer. in quib. ex. de prob.
- 2 Iusio facta iudici an expiret morte iudicis, & nu. 4.

- 2 Præceptum factum contra publicam utilitatem non ualet, nisi secunda iusio emanauerit.
- 3 Præceptum iudicis debet exequi, licet antequam exequatur, iudex remoueat de officio. & nu. 5.
- 6 Successor in dignitate, an teneatur ad debita prædecessoris.

ET HOC VERO. Iudex alterius iudicis successor, iusione prædecessori suo facta adimplere debet, nisi sit contra ius uel publicā utilitatem, quia tunc etiā secunda iusio expectat. t. No. ex hoc §. quod morre eius cui iusio facta est, iusio non expirat. t. Secundō no. qd præceptū factum contra publicā utilitatem non ualet, nisi secunda iusio emanauerit ut hic in tex. & habuistis. §. de man. prin. §. de ino. de cōpetens. no. in l. ult. C. si cont. ius uel uti. pub. §. ut detet. §. sit nū. cle. §. sed qm. t. Tertio no. qd etiā iudicis præceptū debet impleri, licet præcipiens, uel ille cui præcipit, remoueat de officio, antequam istud præceptū infinet. t. Opp. & uide qd, qd ista iusio, seu præceptū extinguitur morte eius, cui facta est, uel eius officio finito. Nā mandatum morte mādātarij extinguit, l. si quis. §. morte. ff. man. hic non personā, sed officio fuit facta iusio, uel delegatio, ut in gl. sup. uer. rescriptū. Circa quā gl. uide c. qm. ex. de off. deleg. & glo. l. & quia. ff. de iur. om. iud. & ff. de reg. iur. l. inde Neratius. in l. tale pactū. §. ult. ff. de pac. & ibi Gul. contra hanc gl. uide quod no. doc. l. id quod pauperibus. C. de episc. & cle. & gl. lo. And. c. si de te §. in lib. vj. t. Secundō opp. ad uer. si uerō præcepta. hic dicit, qd morte præcipiens præceptū nō finit. Cont. huius morte delegantis finit iurisdictione. d. l. & quia. gl. hic ponit tres sol. & primā sol. hic posita uidetur tenere glo. xij. q. j. quifquis. & Spec. tit. de iud. deleg. §. resta. uer. item mortuo. Vlt. hic lac. de Bel. ponit unam quæstionē, quā disputauit in ciuitate Perusij, quæ talis est, t. Quidam habens dignitatē ex electio nē, uel successione obueniente, accepit mutuū à mercatore, alter postea successit in locū eius in eadē dignitate, mo dō quæritur, an successor compelli debeat ad soluendum debitum prædecessoris, & quo iure? De qua q. dicit ut hic per eum.

- 1 Creditor qui filios debitoris retinet, pro debito cadit ipso iure à debito.
- 2 Dispositioni huius §. renunciarī non potest.
- 3 Filij an possint dari pro hostijs, & obfidibus, remissuē.

QVIA VERO. t. Creditor qui filios debitoris præsumperit pro debito retinere, à debito cadit, & tantumdem dabit eis, aut parentibus eorū, & corporali bus pœnis afficietur. hoc dicit. Ex isto §. sumitur auth. imō C. de act. & ob. Quæro utrum cadat à debito ipso iure, uel per sententiam? Credo qd ipso iure, ut no. in d. auth. imō. t. Quæro an huic legi possit renunciari? Gl. quæ est in d. auth. imō. dicit qd non. Spec. de renun. & conclus. §. j. uer. itē est beneficium. t. Sed quæro, an filij possint dari pro hostijs & obfidibus? De quo dicitur no. gl. l. ij. C. de pat. qui fil. dist. & ex. de iure iur. c. ex rescripto. de pign. c. ij. de arb. c. expōsta. in fi.

- 1 Consensus uxoris multiplicatus in obligationibus uiri, sibi præiudicat.
- 2 Contractus cum uiro, & uxore simul celebratus ualet, si est in utilitate uxoris celebratus.
- 3 Dispositioni huius §. an renunciari possit.

ET ILLVD. Vxor si crediti instrumētō consentiat proprio uiro in damnum suum, uel suam substantiam, aut seipsum pro eo obliget, ipso iure nō tenetur, nisi manifestè appareat pecuniā in ipsius utilitatem fore cōsumptam. h. d. t. Opp. & uide qd qd si mulier cōsentit uiro suo multoties, qd teneatur, ut §. ut in mob. ante nup. dot. §. j. Veritas est qd hic loquitur qd pro marito intercessit, licet Pla. dicit contra. Et circa hoc uide quod no. doc. in auth. si qua mit hier. C. ad Velleia. quæ sumitur ex isto §. t. Quærit lac. de Bel. an uxor cū uiro possit in eodē instrumētō se obligare? Et breuiter dicit, qd si certū est contractū celebrari in propria utilitate mulieris, ualet, ut hoc §. in prin. t. An autē huic legi possit renunciari, dicit qd non, ut no. in d. auth. si qua mulier.

- 1 Mulieres bonæ conditionis, & sumæ notæ carcerantur.
- 2 Crimina grauius quæ dicantur, ad gl.

ex alterius testamento, sunt & alij casus qui no. inst. de leg. 3. legari. t. Secundo no. q. poena huius constitutionis habet locum siue raptus committatur in mulierem uolentem, siue nolentem, ut hic C. de rap. utr. l. raptores: & de epis. & cle. l. raptores. t. Tertio no. q. tempore raptus, ipso iure bona raptantis transferuntur in mulierem raptam, si ipsi non nubat. Et sic no. q. bona transferuntur in dominium, qui non quaritur sine traditione, sed certe imò uidetur dominium, & possessio quæri sine alterius damno, l. raptores. C. de epis. & cler.

Posset tamen dicere, q. ibi loquitur de diaco- nissa rapta, sed certe id est in qualibet muliere rapta, d. l. raptores, in s. gl. t. Opp. ad secun- dum no. s. uidetur q. si mulier fuerit rapta uolens poena constituta cesset, quia uolenti non inferitur iniuria, l. s. usq. ff. de iniur. hoc est id, q. dicitur, do- c. dicitur, do- minium ipso iure transferri. Nā licet imp- hic dicat, Bo- nia uendit, q. res. C. de rap. ut in iij. opp. t. Quarto, an ho- die de iure can. possit esse matrimonium in domino duntaxat raptus & raptorem sic, b. c. fin. ex. de rap. xat comperat, & ibi no. In rem. ff. de rei uendi. Tamen non adeo arctanda hic uerba sunt, ut traditionem ipsam, aut non desideremus. Eoq. nomine imp. l. raptores. C. de epis. & cle. magis proprie locutus est, qui non dicit, uendit, sed, addicatur. Quare non mirum est, si tandem Bar. uerf. Et sic balbutiat, ex quo nullum sensum extricare possumus. l. Conc. B.

ADDITIONO.

- 1 Raptori. Tu dic hoc uerum de iure civili, de iure can. secus. Bar. in suo tra. differ. iuris civilis & can. diff. c. xxxvj.
2 Sic. Fel. c. j. de spon. in s. vij. col.

De collatoribus, & abis capitulis. Tit. XIII.

- 1 Clerici & ecclesie an teneantur ad tributa soluenda.
2 Vasalli debent uocari a domino ad seruitium prestandum.
3 Debitor ex causa collectarum non potest compensare id quod sibi a comuni debetur ex alia causa, cum debito collectarum.
4 Exactor tributorum debet dare securitatem, seu apocham de soluto.
5 A sententia præsidi diffinita apud aliquem debere esse superindictam possessionem, potest in executione appellari, per sententiam grauati.
6 Appellari debet quis ab omni grauamine extrajudiciali.

VAECVNQVE. Dispositiones & denunciat- tiones collationū, per singulas prouincias & ci- uitates collatoribus fieri debent, temporib. hac constitutione positis, exemplaribus petentibus soluentibus datis, etiam de suscepto securitate præstita iudi- cibus, ac etiam executoribus, poena contrafacientibus im- minentē. Item illi, cui superindicta possessio est, si senserit se grauatum, permittitur sententia appellandi. t. No. j. q. tribu- ta imponuntur prouincijs, & ciuitatibus. Sed circa istud quæ- ro, nunquid clerici & ecclesie debeant ordinari ad tributa soluenda. Sic, C. de sac. eccl. l. placet. & C. de epis. & cle. l. de his. sed gl. in præalleg. locis dicunt illas leges esse correctas, per- a. auth. item nulla cōmunitas. C. de epis. & cle. Sed certe illa au- then. & unde sumitur, loquitur in muneribus personalibus, seu quæ imponuntur personis pro rebus, ut sunt collectæ. l. rescripto. s. ff. de mu. & ho. & ista talia munera non possunt imponi clericis, uel ecclesijs, qui non sunt subditi, sicut nec forensibus. d. l. rescripto. s. ff. de idē circa prædicta dic ut habes, xj. q. j. c. si tributum. & c. magnum quidem. & gl. & Inno. ex. de immu. eccl. c. non minus. Secundō no. q. per singulas prouincias & ciuitates istæ dispositiones debent fieri notæ, & per exemplū earum debent dari petentibus, ut hic, in uer. sed etiam. & j. eo. ad hæc. t. Et ex hoc tex. sumit ar. lo. de Bel. q. uasalli debent uocari a domino ad seruitium præstandū, secundum formam hie traditam. Sed de hoc die ut no. x. col. de pa. iur. fir. s. ff. super uer. legitime. & facit ista constit. de mi-

lite uasali. qui contu. est. Quarto no. in uer. si uerò ante. q. si ante insinuationem talium dispositionū, collatores soluant fiscalia tributa, & in alios titulos, seu per alium modū quam fuerit statutum per dispositionem unius anni, quo soluere tenebantur, uel si illud quod occasione tributi debuit fisco solui, in utilitatem prouincie fuerit expensum, certe id de- bet computari in id quod soluit occasione tributi, secundū dispositionem illius anni. t. Sumit hic ar. lac. q. collectæ pos- sunt computari cum cōmuni, in eo quod cōmune debet illi collatori, seu ille q. debet collectas soluere. Sed certe iste tex. iudicio meo nihil facit, quia hic collatores soluere tributa fiscalia, sed in alios titulos quam fuerit statutum per disposi- tionem illius anni, uel expenderunt fiscalia tributa in pro- uincia, & hoc fecerunt antequam scirent illam dispositionem esse factam, & idē illud reputatur secundū dispositionem factam illo anno, ne illi collatores damnū patiantur, ut hic dicitur, sed in q. nostra secus, quia ille qui uult computare cū cōmuni, nihil soluit occasione collectarum, sed uult debuit sibi a cōmuni compensare cum collectis, quas debet cōmu- ni, quo casu nō uidetur q. debitor fisci, uel Reip. uel alterius ciuitatis, ex causa tributi, uel ex causa collectarum possit cō- pensare in tributa uel collectas illud quod debet ex alia cau- sa, l. in ea qua reip. C. de compen. & laufertur. s. ut debitoribus. ff. de iur. fisci. t. Vlt. no. in uer. pro fiscalibus. q. exactor tributorum uel collector, debet dare securitatē, seu apochā de soluto, secundū formam hie traditam soluenti tributum, ut hic, & s. de mand. prin. s. coges. & C. de apo. pup. l. j. lib. xj. t. Vlt. no. in uer. si quis autem putauerit. q. a sententia præsi- dis diffinita apud aliquem debere esse super indictam posses- sionem, potest in executione appellari, si quis putauerit se grauatum: l. qui grauatos. C. de cens. & cens. l. xj. & quod ibi no. in s. gl. ubi allegat istū tex. t. Ex hoc arguit lac. de Bel. q. ab omni grauamine extrajudiciali potest appellari. l. si ad scribatum. & l. si quis prouocati. C. de app. Sed certe iste tex. non uidetur ad hoc facere, quia hic uidetur appellari a gra- uamine quod inferitur per sententiam præsidis, quæ emanat post examinationem, & sic uidetur grauamen præiudicia- le, licet lac. dicat q. appellatur ab executore.

ADDITIONO.

- 1 Ecclesijs. Genesis c. vij. Esdr. c. vij. uer. uobis quoq. notum, & imo. cum nonnullis concor. ibi per eum signatis, in add. ad Bar. l. j. s. j. ubi Bar. uer. quero an uectigalia. ff. de pub. & la. l. placet. xj. col. ibi, extraordinarium. C. de sac. eccl.
2 Exactor missus in prouinciam ad exigendum tributa, debet suum manda- tum ostendere præsi prouincie.
3 Procurator constitutus ad exigendum, & recipiendum pecuniam non ad mittitur, nisi fidem faciat de mandato.
4 Exactor tributorum debet debitores debitoris tributorum in subsidium exigere.

EOS. Executores in prouincias missi, exactiones in- choare non debent, nisi prius coram prouincia præsi- de mandatū insinuauerint, hoc & in priuatis negotijs seruando, & executores, seu exactores nullam in causis pri- uatis executionē committere debent. Item debitor debitoris tributarij in subsidium debiti ueritate probata conuenien- dus est, & exactorū excusatio ex eo quia in loco sacro reside- ant, admitti non debet aduersus eos, a quibus se laesos esse di- cunt. Item exactores iustis ponderibus & mensuris uti de- bent. h. d. usq. ad s. iubemus. t. No. ex hoc tex. q. ille qui mit- titur in prouinciam ad exigendum tributa, debet mandatū suum ostendere præsi prouincie. t. Secundo no. ibi, hoc ipso & super priuatis, nam hic est tex. fm la. de Bel. q. procu- rator constitutus ad exigendū, & pecuniam recipiendā, non admittitur, nisi fidem faciat de mandato. Et hanc opt. tenet gl. l. non solum. in s. prin. ff. de procur. licet gl. ibi hunc tex. in- telligat solum in eo qui est constitutus ad exigendū tributa, & in eo qui est constitutus ad sententiam exequendā in cau- sis priuatorum. Et sic iste uer. hoc ipso, loquitur in eo, qui est constitutus ad sententiam exequendā in priuatorum cau- sis. Tamen ad id quod primò dixi, allegatur iste tex. pro ca- su per

su per doc. C. de proc. l. j. in iij. q. pro hoc. & ff. de po. l. si quis inficiatus. ex. de elec. c. dudum. uide tamen circa hoc. l. sic om- missa. s. ut. ff. rem. ra. ha. t. Vlt. no. in uer. si autem aliquis. q. exactor tributorum non debet debitores debitoris tributo- rum conuenire, nisi in subsidium, l. iij. & l. pe. C. quando fisco, uel pri. l. j. C. de cond. ex lege.

VBEMVS. Exactor pecuniam tributariam sine disla- tione, & sine diminutione præbere debet, nulla etiam pos- se foribus & habitatoribus diminutione facta, poena con- tra facientibus imminente, & singulis annis episcopus cum quinque primariis rationem exigere debet exactorum peri- culo. Item omnibus est adempta licentia loci seruatores mit- tendi poena contra facientibus imminente.

- 1 Vices agentes omnia possunt que iudices possent, præter ultimū suppli- cium, & membri abscissionem, & nu. 3.
2 Membri abscisio morti æquiparatur.
3 Membri abscisio est crimen capitale, item de mero imperio.
4 Prælati electus, ex electione iur. consequitur, nec eligentes possunt uariare, nec mutare electionem.

AD HÆC. Loci seruatores regulariter prohibent, fallit si iudex ex iusta causa ad prouinciam uenire im- pediat, tunc enim uicarij mitti potest. Item fallit cum ex principis mandato in aliam mittitur regionē. No. in hoc s. duo, primò, t. q. uices agentes omnia possunt, quæ ipsi iudices, præter ultimū supplicium, & membri abscissionē. t. Secundo no. q. membri abscisio æquiparatur morti: ut hic, & no. gl. C. de off. eius qui ui. alt. gest. l. ij. Et sic uidetur, q. membri abscisio, sit capitale crimen, ut hoc tex. & præalleg. gl. Dy. ff. de pub. l. ij. hoc tenent etiam alij doc. C. de transac. l. transigere. iij. q. & doc. l. si fugitiui. C. de ser. fug. Itē ex hoc uti- detur, q. membri abscisio sit de mero imperio, ut hic, de quo no. per gl. ff. de iur. om. iud. l. imperiū. super uer. animaduer- tendum. ibi dum dicit, in totum, uel in partem. t. Ad primū opp. & uidetur q. isti uicarij omnia possint, l. j. s. ad prædictis. ff. de leg. iij. Sol. lac. & est no. fol. hic uicarius fuit constitutus ab homine, id est a iudice sine speciali autoritate principis, ibi uerò fuit constitutus ex mandato principis, & eius autorita- re, & idē omnia potest. Et sic intelligit ipse secundū hæc dist. l. ij. C. de off. eius qui ui. alt. iud. q. quod tene menti propter id quod no. Cyl. l. ff. de iur. & cur. da. ab his. Et uide pro hoc dicto gl. quæ uidetur sentire hoc, ff. de off. eius qui man. est. tur. l. j. s. huius rei. t. Vlt. glo. in uer. damus. arguit ex hoc tex. q. prælati electus, ex ipsa electione aliquid ius consequatur, nec eligentes possunt postea uariare, nec mutare electionē alter. ex. de elec. c. cum interdictis. uult dicere c. cum inter. De quo dicitur ibi, & in c. causam. & c. in causis. eo. tit. l. xij. di- stin. c. quanto apostolica.

ADDITIONO.

- 1 L. ij. Et ibi. lmo.
2 Hodie iudex non potest ex officio per inquisitionem procedere, nisi in ter- tis casibus.
3 Fuga facit quem suspectum, ita quod statur sacramento actoris contra eū.

VBEMVS. Omnes iudices per se requirere debent de- linquentes, & non per larōnum insecutores, poena con- tra facientibus imminente, & iudices per prouinciam de- bent proficisci, & eorum administrationē finitā, quinqua- ginta diebus debent in prouincia permātere, nisi ex princi- pis iussione ad aliam uocentur, aliās l. l. sacramento præsti- to omne damnum secundū quod iurauerit, præstare debet, & poena pecuniaria fisco applicari debent. h. d. t. Per istum s. & eo quod dicit, per se requirere, & c. Dicunt quidam q. de omni potest iudex per inquisitionem cognoscere ex suo of- ficio. ff. de off. præsi. l. ij. s. j. ff. ad l. l. pecu. Sed hodie est fal- sum, quia nemo sine accusatore puniatur. l. rescripto. s. si quis accusator rem. ff. de mu. & ho. nisi in certis casibus, ut no. in l. ij. s. si publico. de adul. & l. iij. s. prætere. ff. de susce. iur. Et ad istum tex. responde ut no. per gl. & lac. de Bel. & Dy. d. s. si pu- blico. Et de hoc uide quod no. glo. ex. de accus. c. j. & ij. q. j. de manifesta. & doc. C. de accus. l. ea quidem. Venio t. ad s. si u-

rō contigerit. In quo no. q. fuga facit aliquem suspectum, ita q. statur sacramento actoris contra fugientem. C. de ass. l. i. consiliarios. & ex. de præsum. c. nullus. & s. de exhi. re. s. si uerò etiam quidam, & quod ibi no. Facit quod no. glo. per hunc tex. s. ut iud. sine quoquo suff. s. necessitatem. facit etiam iij. q. ix. c. decernimus.

ADDITIONO.

- 1 Potest. Georg. Tho. consi. xxvj. uol. j.
2 Nullus. ibi. Fel.

De sanctissimis episcopis, &c. Tit. XV.

- 1 Episcopus quando ordinatur, non debet esse minor xxx. ann.
2 Debens alios docere, non debet ab alijs doceri.
3 Eligere debens, si negligat eligere per tres menses, electio ad superiorem deuoluitur.
4 Episcopus intra quantum tempus debeat eligi, confirmari, & consecrari.
5 Datum causa simoniæ applicatur illi ecclesie, cui sit iniuria.
6 Id quod auferitur alicui, propter quod sit iniuria ecclesie, applicatur illi ecclesie, cui sit iniuria.
7 Laicus an possit in episcopum eligi.
8 Electus per simoniam ipso ignorante, an priuatur electione, uel electio teneat.
9 Electione facta ad aliquam dignitatem, an electus licite aliquid offerat.

EBERNATIONE. Iste ut habet tres partes, primò ponit de san. epif. secundò de reu- ren. cle. tertio de mona. Secūda in s. clericos. Tera- tia in s. iubemus. & breuiter h. d. Episcopi debent eligi in forma hic tradita, & si hi ad quos electio spectat, elige- re negligant, per sex menses, electio deuoluitur ad superio- rem, & si electus fuerit post electionem de crimine accusatus, ordinatio differri debet, donec de crimine iudicetur. Et epif- scopus non per pecuniam, sed meritis eligi debet, pro con- suetudine tamen debet dare pecuniam a iure statutam, poe- na contra facientibus imminente. Item ordinatus in episco- pum a seruilis & ab adscripticia liberata fortuna, & a patria potestate. hoc dicit usq. ad s. Deo autem amabiles, & c. No. et go primò formam, secundum quam eligi debet episcopus. t. Secundo no. q. episcopus non debet esse minor xxxv. an- n. ut hic, in uer. quoq. sic & presbyter, j. eo. s. presbyterum. t. Tertio no. q. qui alios debet docere, non debet ab alijs doceri. Concor. sunt in gl. super uer. qui enim. Concor. etiam xvj. q. j. c. si clericatus. vij. q. j. qualis enim. & c. oportet. de elec. c. cum in cunctis. & c. cum nobis. t. Quarto no. q. si ille ad quē spectat electio, negligat per sex menses, electio deuoluitur ad superiorem, quod gl. dicit hodie corrigi, quia hodie non ex- peccantur, nisi tres menses, alle. ex. de elec. c. cum nobis. Sed certe in d. c. nihil dicitur de hoc. Sed dicit idem quod gl. ut est tex. ex. de elec. c. ne pro defectu. l. xij. distin. c. obeunibus. Et de hoc in tra. t. quantum tempus episcopus debet eligi, cōn- firmari, & consecrari, uide qd. no. plenē de elec. c. si elect. o. lib. s. yj. t. Quarto no. in s. præ omnibus. q. illud quod datur cau- sa simoniæ, debet applicari illi ecclesie, cui sit iniuria, per hæc dationem, ut hic, & j. s. prox. & facit s. eo. s. si quis autem. & ex. de simo. c. de hoc. & quod ibi no. & s. quomodo opor. e. p. l. iij. s. & hanc. Et sic electus ex hoc, t. illud quod auferitur alicui, propter quod sit iniuria ecclesie, applicatur illi ecclesie, cui inferitur iniuria, de quo dixi in d. s. & hanc. t. Opp. ad s. damus. & uidetur q. laicus in episcopum eligi non possit. s. quod opor. epif. s. igitur. Gl. soluit hic. Tu uerò solue ut ibi no. quam sol. approbat hic lac. de Bel. Item opp. & uidetur q. laicus non debet in episcopū ordinari, nisi sit presbyter, aut diaconus, uel in subsidium subdiaconus. xl. d. ff. c. fin. Solue ut in gl. & circa istud cont. prætedēs, uide qd. no. xxxvj. dist. c. illiteratos. & ex. de elec. c. nobis. & Inno. c. cum inter. eo. tit. t. Venit ad s. præ omnib. & quarto, pone q. aliquis est electus per simoniam, si simonia est commissa illo electo ignorante, quid fiat, dic ut in gl. super uer. aut aliarum, quam no. Pro qua uide quod plenē habes, ex. de tenen. c. post translationē. & ex. de elec. c. pen. & ex. de simo. c. de simoniace. cum similibus. ff. ad

9 ff ad leg. Jul. de ambi. l. j. & ibi per doc. t. Venio ad s. si quis au...

ADDITIO.

4 Ann. Fel. c. cum uigesimum. de off. deleg. in fi. ij. col. uer. de etate episcopi.

- 1 Clericus potest esse tutor, uel curator si uult, non tamen cogitur.
2 Clericus non potest esse tutor testamentarius, legitimus sic.
3 Testes qui inuiti examinari non possunt, cautela est quando examinantur...

DEO AVTEM. Episcopis & monachis tutela & cura officium interdicitur, presbyteris autem & alijs clericis permittitur in aliquibus casibus...

1 Clericus quando et in quibus causis possit esse procurator.

ALIVM. t. Opp. & uidetur qd clericus possint esse procuratores. i. eo. s. sportularum. in fin. Dicit gl. regulariter clericus possunt esse procuratores...

ADDITIO.

4 A. & ibi. Fel. in prim. vij. col. c. ij. de iud. & quod ibi dixi in apost. et Fel. c. cum essent. de simo. in prim.

- 1 Adiacentes idem est, quod confines.
2 Quid sit dicere uicina, & confinia.
3 Contiguum, quod sit.

SI AVTEM. t. In hoc s. no. quandam gl super uer. adiacentes. quae exponit, id est, confines. Ex qua no. qd idem est dicere, talis res adiacens est meae, quod est dicere, est confinis meae...

1 Testis iurare debet super tota causa.

NVLLI VERO. Nulli licet episcopos coram se ad testimonium compellere, sed ad eos remittere debet, ut propositus Euangelicus dicant...

- 1 Episcopus ab episcopatu pro quo, & quanto tempore possit esse absens, ab ecclesia.
2 Patriarcha & archiepiscopus debent semel, uel bis in anno subditos ad capitulum conuocare.
3 Clerici prohibentur ludere ad aleas, & nunquid ad scachos?

INTERDICIMVS. Episcopi in suis ecclesijs debent residentiam facere, & eas non relinquere sine superioris licentia, uel sine principis iussione...

ADDITIO.

- 4 Episcopatu. Geor. Th. consi. cxliij. uer. queritur. uol. iij.
1 Presbyteri an possint excommunicare.
2 Excommunicatio est separatio a corpore Christi, & ab ingressu ecclesiae.
3 Excommunicatio siue iusta, siue iniusta, timenda est.
4 Excommunicatio an possit in foro seculari opponi.
5 Excommunicatus an possit testari.

OMNIBVS. Episcopi & presbyteri, sine iusta causa aliquem excommunicare non debent, alijs si sic, ab solutio a superiore fieri debet...

ADDITIO.

1 Procedit. Fel. c. si. col. pe. uer. no. etiam de excep.

CLERICOS. Presbyteri & clerici, ac etiam diaconis ordinari debent qui sint aetatis hic insertae, & sint recte fidei, uite honeste, & castae uires, & castitate fouentes...

differtur ordinari, & per consequens executio negotij. s. ut spon. lar. s. illud. Secundum lac. hic fieret contra formam ordinis clericorum...

- 1 Monachus si uedit ad uitam secularem, quando debeat tradi curiae propriae ciuitatis.
2 Clericus rediens ad uitam secularem, an tradatur curiae, etiam si sit in minoribus.
3 Comes effectus clericus, desinit esse Comes.
4 Vassallus effectus clericus, desinit esse vassallus, nec feudum recuperat si desinat esse clericus.
5 Proxeneta an teneatur ad usurarum restitutionem.

SED NEQVE. Curiales & officiales non debent clerici ordinari, nisi monasticam uitam per xv. annos impleuerint, poena contra facientibus imminente...

- 1 Adscriptitius an possit fieri clericus domino contradicente.
2 Natus alibi, & alibi morans, an possit in ecclesia ordinari.

SISERVVS. Domino sciente, & non contradicente potest seruus clericus ordinari, eo ignorante non, & si constitutus ad secularem uitam redibit, domino restitutus...

- 1 Ius praesentandi in ecclesijs spectat ad patronum, & confirmandi ad episcopum.

SI QVIS ORATORII. Clerici a patrono praesentari debent, & ab episcopo ordinari, alijs quoque puauerit meliores, ordinare potest, & clerici in suis ecclesijs morari debent...

1 Quis sit clericus dicitur, quasi castrense peculium.

- 2 Clerici sunt de iure ciuili in parentum potestate, de iur. c.
3 Legitima qua actione petatur.
4 Testamenta facta super castrensi, uel quasi castrensi peculio, hodie subiacent querela.

PRESBYTEROS. Presbyteri & omnes clerici, res ad se pertinentes, in suo dominio habere debent, ac potestate, & eas donare, & de eis testari possunt...

ADDITIO.

4 Testari. Fel. c. cum uoluntate. ij. col. de sent. excom.

REVERENDISSIMIS. Presbyteri, diaconi & alij clerici, si falsum perhibeant testimonium in causa peccati, uel criminali, poena hic inserta sunt puniendi...

- 1 Sententia lata per episcopum, mandatur executioni per iudicem secularem.
2 Iudex appellacionis quando sententiam exequatur.
3 Iudex seularis, cui per inquisitorem fuit traditus hereticus, quando teneatur stare processui inquisitoris.
4 Clericus pro crimine, quando possit actoris electione, coram episcopo, uel seulari conueniri.
5 Episcopi debent scire leges.
6 Potestas an sit ordinarius scholarium.

SI QVIS CONTRA. Clerici & monachi coram episcopo in causa pecuniaria conueniendi sunt, in criminali coram episcopo, uel iudice ciuili, ad electionem actus sunt conueniendi, episcopo negligente, ad iudicem ciuilem iurisdictione deuoluitur...

electio actoris, utrum conueniat clericum coram episcopo, uel iudice ciuili de crimine, cont. j. eo. s. si aut ecclesiastica. Sol. l. b. loquitur de crimine canonico, de quo non pot cognoscere iudex secularis. s. de man. prin. s. si uero canonico. Itē hic inferatur crimen laico, ibi clerico, & dixi s. ut cler. apud prop. epif. Et de hoc uide in c. eum sit generale. ex. de foro comper. & xj. q. j. in summa. t. vterius ex hoc, & s. prox. s. sed melius. j. eo. s. si quis uero. habes q. episcopi debet scire leges. & s. ut cler. apud prop. episc. circa prin. & doc. auth. causa qua fit cū monacho. C. de episc. & cler. & gl. l. repetita. eo. tit. t. vtimō gl. s. si quis autem, dicit q. Potestas est iudex ordinarius scholarium; cū sit iudex ordinarius clericorum, de quo & in athen. habita. c. ne filius pro pat.

ADDITIONO.

1 Habita. vbi. Bal. nu. vij. C. ne fil. pro pat.

- 1 Episcopi debent scire leges.
2 Leges quando seruande sint in foro canonico.

SI QVIS VERO. Episcopus ab episcopo, uel alio conuentus, conueniendus est sub archiepiscopo, & ad patriarcham appellandum est, nulla cautione, uel fide iustione pro lite finienda interposita. h. d. t. No. tex. ibi, quia ecclesiasticus, & c. & ibi, ille fm canones, & c. Ex quo habes primō, q. episcopus debet scire leges, ut dixi s. t. Secundō, q. leges debent seruari in foro ecclesiastico, de quo in c. j. ex. de oper. no. nunc. de reg. iur. c. ij. in gl. lib. vj.

- 1 Casus, in quo appellatio pendente sententia exequitur.
2 Oeconomiam quam rationem reddant.

OECONOMOS. Oeconomus & similes coram episcopo rationem reddere debet, & licitū est eis a sententia episcopi ad patriarcham appellare. h. d. t. Not. hic casum, in quo pendente appellatione mandatur sententia executioni, regulariter cont. l. ij. C. de appel. & ff. nihil no. per tot. & dixi s. ut spon. lar. s. aliud. t. Opp. & uidetur q. isti non teneant rationem reddere. s. de ecc. tit. s. pe. fol. ut ibi no. & in l. orphanotrophos. s. de episc. & cler. in j. fol. licet lac. de Bel. uidetur tenere aliam sol.

- 1 Procurator potest constitui in causa uniuersitatis, & monasterij, ab ipsa uniuersitate, & monasterio.

SI QVIS EPISC. Episcopi & clerici, in urbe Constantinopolitana degentes, ibi conueniendi, uel cogen di non sunt, lite in prouincia contestata, aliās corā p̄fecto pratorio sunt conueniendi. Apochrystij autē ad patriarchas, uel metropolitans distictē interim conueniendi nō sunt, nisi de hoc mandatū habuerint, uel alios conueniant, uel ibi contraxerint. Itē episcopi, uel clerici, legationis tempore conueniendi non sunt. Clerici & monachi accusandi sunt iniuria loci repulsa, & loci reuerentia seruata. Itē monasterium per suū procuratorē agere debet, sportularū quantitate legitima, in supra dictis personis & casibus seruata. h. d. usq. ad s. presbyteris. t. Opp. ad s. si qñ aut. q. in causa monasterij non possit constitui procurator. Nam procurator est, qui mādato domini negotia ministrat, l. j. in prin. ff. de proc. Sed in monasterio nemo est dominus, ergo, & c. Culus contrarij timore gl. hic, & in contrario exponit procuratorē, id est, syndicum. Et per hoc tenet gl. d. l. j. in prin. q. episcopus & nullus prelatus non possit procuratorē constituere ante litis contest. & exponit hunc tex. modo predicto, procurator rem, id est, syndicū. & idē no. in l. nec ciuitatis. eo. tit. de proc. exponit, eodē modo iste tex. l. neq. C. de procur. Sed ueritas est, q. uniuersitas qualibet, & monasteriū, potest procuratorē constituere, ut ex. de proc. c. quia in causis. de iur. cal. c. cū causam, & ex. de ref. c. edoceri.

- 1 Uniuersitas qualiter citatur.
2 Episcopus facit actorem quando oeconomus agit contra ipsum. Oeconomus & syndicus ab uniuersitatibus tantum constituuntur, & ab episcopo.
3 Episcopus non constituit procuratorem.

SPORTVLARVM. Vers. si uero pro una. Quare de intellectu huius uer. Dic ut in gl. super uer. cōtingat. qua ponit duas lec. t. sed ex secunda nota modū citandi uniuersitatē, quia omnes de uniuersitate admonentur, ut d. gl. De quo modo citandi uniuersitatē, no. per gl. ff. quod cuiuscq. uniu. no. l. j. s. quod si nemo. & l. sed si hac lege. s. qui manu mittitur. & s. ff. & quod ibi no. ff. de in ius uoc. & l. non potest. ff. de reg. iur. Inn. de maior. & obediē. c. humilis. t. Quare, in uer. episcopus uero. Quid si oeconomus agit contra episcopū, nomine ecclesiā dicit gl. q. tunc episcopus ordinat actorē auctoritate archiepiscopi, sicut facit tutor, nam oeconomus uel syndicus tantum ab uniuersitatibus constituitur, ut hic dicit gl. quod dicit ut in ea. t. Sed quod oeconomus possit constitui etiam ab episcopo, tenent glo. d. l. neq. C. de procur. Tenet ergo gl. hic, q. episcopus non potest procuratorem constituere. d. l. neq. & l. j. in prin. & l. nec ciuitatis. ff. de procura. Sed de hoc dicit ut habes in c. petitio. ex. de procura. & d. c. cū causam. ex. de iur. cal. & Inn. d. c. petitio. & uide quod no. per doct. d. l. neq. & glo. v. quast. ij. c. quia episcopus.

ADDITIONO.

1 Uniuersitatem. Bal. c. j. vij. col. uer. an uniuersitas de mi. uaf. qui cont. est. l. etiam. iij. col. uer. item possunt. in fi. C. de exce. rei iud. & gl. l. non potest. alle. in tex. qua incipi. pone in officiali ff. de reg. iur. & ibi Bar. & lmo.

PRESBYTERIS. Presbyteri & clerici in domo propria mulierem habere non debent, nisi omnem suffragiant suspicionem. Episcopus autē nullam mulierem se cum habere debet. h. d. Ex isto tex. sumitur auth. episcopo. C. de episc. & cler. Circa istum s. uide quod no. ex. de colab. cler. & mulie. c. j. & c. a nobis.

SI QVIS CVM. Interens iniuriam episcopo, uel alijs clericis, dum sacra mysteria celebrantur, uel heretici & exxilium sustinere debet. Ille uero qui sacra mysteria celebrat prohibuit, capite puniendus est. Idem conseruandum in litanijs, & litanijs aliqui facere non debent, sine episcopis & clericis, poena contrafacientibus imminente. Ex hoc s. sumitur auth. sed nouo iure. C. de episc. & cler.

- 1 Monachus bonus, si est electus in Abbatem, an eius electio uideatur, sicut monasterio melior reperiatur, stante q. mel. or. eligatur.
2 Monasterium constructum in diocesi alicuius episcopi, est subiectum illi episcopo, nisi probetur exemptum.

IVBEMVS. Abbas eligendus est non secundū gradū, sed meritis & uirtute, & idem in Abbatisis est seruandū. t. Quare in hoc s. de duobus, dicitur hic q. ille qui melior est in ecclesia, debet eligi Abbas. pone q. est aliquis monachus, qui bonus est, tamen in monasterio reperit melior, an per hoc uideatur electus? Dic ut no. vij. q. j. c. licet ergo. Sed cū dō quare, dicitur hic, sanctissimum episcopum. an eo uel p̄o t. q. monasterium est cōstitutum in diocesi alicuius episcopi, illud monasterium sit subiectum episcopo, & c. Dic q. sic, nisi probetur exemptum, ut ex. de relig. domi. c. iij. & vbi no. & vj. q. vij. c. omnes basilica.

ADDITIONO.

- 1 Episcopi. Pan. c. iij. ex. de reli. do.
2 Professio per monachum intra quantum tempus fieri debeat.
3 Bona collegij diuiduntur, quando collegium dissoluitur, & pars collegij recedit.
4 Monachus potest esse testis.

SI QVIS AVTEM. Ingressus monasteriū incōtinēti si p̄motus est, potest monachus ordinari, si uero est dubius, debet differri per triennium, & domino intra id tempus repetente, sibi cū iuramento reddendus est, uel ordinandus est monachus domino reb. redditus, eo autē ad secularē uitā redeunte, domino est reddendus. Itē monachi in uno habitaculo debent morari, sed separatim dormire his obinētibus in monasterio feminarū. Itē uiri modis omnib. a feminis sunt separandi, rebus cōmunib. inter eos diuisis, & femina eligere possunt sibi presbyterū, & diaconū ab episcopo confir-

confirmandū. t. No. ex hoc s. intra quantum tempus ille, qui monachū, possit facere professionē? De quo habuistis tex. gl. s. de mona. s. sanquimus. xvij. q. j. c. j. & l. dist. & ex. de reg. c. apostolicā. Hodie autē qñ est dubia conditio eius, qui debet monachari, de iure canonico debet expectari tempus anni, non triennium, de reg. c. j. & ij. lib. vj. Vltimō circa uer. & si intra triennium emerit aliquis. uide quod habes l. iij. dist. c. si seruus sciēte. & gl. in ea dist. c. generalis. & Ber. c. ij. ex. de ser. non ordi. & ibi Inn. t. Venio ad s. in omnibus, in quo no. q. quando collegium dissoluitur, & pars collegij recedit, bona collegij diuiduntur, ut hic. De quo dicit, ut no. per gl. ff. de col. leg. illic. l. ij. in fi. t. Vlt. no. hunc tex. ibi, testimonium, & c. quē inducit gl. in arg. q. monachus potest esse testis. De quo habuistis s. de mona. s. cogitandum.

ADDITIONO.

- 1 Cogitandum. Et ibi uide quae dixi in apost.
2 Decedere sine liberis non dicitur, qui monasterium ingreditur.
3 Monasterium habetur loco filij, & quando nu. 3.
4 Qui monasterium ingreditur, non uidetur esse sine matrimonio.
5 Summa ratio est, quae pro religione facit.
6 Dispositio huius s. an habeat locum in ingrediente ecclesiam secularem. Monachus non habet administrationem, nisi quatenus per Abbatem ei conceditur.
7 Substitutio an expiret per ingressum monasterij.

SEDET HOC. Donatione, uel legato, seu heredibus institutione, sub conditione nuptiarū, uel liberōrū factis, uel factis pure, sed substitutione, uel restitutiōe sub aliqua predictarū conditionū facta, honorata persona in monasterium ingrediente, uel clerico alicuius ecclesiā facto, seu diaconissa etiam facta, tales cōditiones pro non scriptis habentur, dummodo si talis honorata persona fiat clericus, uel diaconissa, & toto tempore uitae suae in tali statu permanserit, & res sub tali conditione donatas, uel relictas in pios usus expendant, uel relinquunt, & si talis persona a monasterio recessit, bona tamen monasterio cōpetunt, & si sub predictis conditionibus in redemptionē captiuorū, uel egentium alimentaria substitutio facta sit, per nullū casum predictorum euanescit. & gl. magna hic colligit casum huius s. t. Ex quo no. q. non uidetur sine liberis decedere, qui ingreditur monasteriū, & sic monasterium loco filij habetur? ut hic, & auth. nisi rogati. C. ad Treb. t. Secundō no. q. non uidet esse sine matrimonio, qui monasteriū ingreditur, sicut per hoc spirituale matrimoniū contrahatur. t. Sed op. & uidet q. in greuens monasteriū, non uideat habere filios, nā non filij ciuiles sed naturales, & c. ff. deleg. ij. l. si ita quis. s. ult. Dicunt quidam q. licet sit uerum, q. aliās ciuiles filij non sufficiant, tamen fallit ubi monasteriū ingreditur. t. quia summa ratio est quae pro religione facit. ff. de reli. l. sunt personae. quod est uerum, nisi alij monasterio restitueret rogatur. ar. l. ult. C. qui pot. in pig. ha. Alij dicunt q. tantum in casib. positis, monasteriū habet loco filij, & ita tenent aliqui hic in gl. Et ita Mar. Sil. dicens hoc esse quoddā speciale contra propriā significationē uocabuli, propter hoc ipse dicit, q. si aliquis diceret, dono, uel lego tibi cenā, si decedā sine liberis, forte intelligitur de ueris liberis: alibi uero glo. uident tētere, q. ubiq. monasteriū habeat pro filio. gl. hic, & hoc etiā uidet tētere in prox. s. in j. & ij. gl. magna. & C. de sac. eccl. auth. si qua mulier. de quo no. etiā per doc. ibi in j. & ij. q. Sed Rich. Mal. dicit hoc nō esse uerū, q. monasteriū habeat pro filio, nec hoc dicit iste s. nec d. auth. nisi rogati. sed mēs istius s. & d. auth. est, q. cū testator dicit, instituo te heredē, uel lego tibi talē rem, & si decesseris sine liberis, uolo q. restituas tali. uidetur dicere testator, uolo q. restituas, si casu ita seruaaueris. Vnde cū per hoc impediatur uita contemplatiua, quae est melior q. actiua, & multi illā uitam contemplatiuā eligerent, si adimeretur conditio, & monasteriū intrarent, si cogitarent q. adimeretur conditio: ideo uult iste s. q. talis conditio respuatur in ingrediente monasteriū. Ita dicit Rich. d. auth. nisi in ij. q. Et quod monasteriū non habeat pro filio, uidet sententia gl. d. auth. in gl. mag. in fi. Præterea si diceremus monaste-

rium haberi pro filio, per hunc s. cadē ratione possemus dicere per hunc s. haberi monasterium, pro uxore. t. Quare non quid iste s. habeat locum in ingrediente ecclesia seculare? rem? Dic ut in gl. super uer. clerici. Sed aduertere ad id quod dicit ibi, & quod sequit, & c. quia istud dictum gl. q. monasterium non habet administrationē, nisi de facto, & quatenus sibi Abbas concedit, probatur in c. ij. ex. de sta. mo. Et ad q. gl. circa totam gl. uide quod no. ex. de prob. c. in presentia. cetera dicit ut in gl. t. Vlt. lac. ponit hic unam q. Titius testamentum condidit, & Sempronius sibi heredē instituit, & si decederet sine liberis ex suo corpore descendentibus, substituit ei Semum, & deinde Sempronius institutus ingressus est monasterium: quæritur nūquid expirat substitutio, per ingressum monasterij? De qua q. no. doc. d. auth. nisi rogati. C. ad Treb. & l. si ita qs. s. ult. & ibi Dy. ff. de le. ij. & lo. And. c. Raynutius. ex. de testa.

ADDITIONO.

- 1 Habetur. l. q. auth. si qua mulier. C. de sac. eccl. & Fel. c. in presentia. de prob. col. xx. & Alex. de lmo. consi. c. cxx. ij. parte. consi. lxxij. iij. parte. & Ang. q. nobilis quidam genere.
2 Secularem. Geor. Tho. consi. pe. uol. ij.
3 Monasterij. lmo. l. ex. facto. s. j. x. cō. uer. quid autem in monasterio. ff. ad Trebell.

- 1 Dispositio huius s. habet locum etiam si intrat monasterium uel conuersus.
2 Bona sequuntur tacite ingredientem monasterium.
3 Dispositio huius s. an habeat locum etiam si ingrediens habeat ascendentes.
4 Diuisio, quae permittitur fieri per patrem ingredientem monasterium in alter filios post ingressum, an et quando ualeat ut testamentum.
5 Filij ingresi monasterium, qua actione agunt contra monasterium, quod possidet omnia bona patris, vigore diuisionis per patrem factae, inter eos post ingressum.
6 Ecclesia an habeat omnia bona ingresi, qui ante ingressum non habes filios extraneum heredem instituit, assignando ecclesie certa bona. Filij quando possunt compellere patrem ingressum monasterium, ut eius bona distribuat. Et quando interim debeant habere alimenta, nu. 8.

SI QVA MULIER. Muliere aut uero monasteriū ingrediente, liberis nō extantibus, res eius monasterio cōpetunt: liberis superstitibus, rerū suarū ante ingressum monasterij dispositione nō facta, post ingressum, licet inter filios distribuere, legitima portione nulli diminuta, & quae filijs non detulerit, monasterio cōpetunt. Eo autē morte præueto, filij legitimā recipiunt portionem, reliqua substantia monasterio cōpetente. h. d. Ex isto s. sumit auth. si qua mulier. C. de sac. ecc. Quare, dicit hic, intrauit monasteriū, quid si causa oradi intrauerit? Dic ut in gl. j. hic. t. Sed quare, quid si intrat ut conuersus? Dicit gl. q. non refert, utrum intret monachus, uel conuersus, dummodo renunciet. Itē quid si aliquis intrat capellā? Dic ut in gl. t. Quare gl. quid si talis ingrediens, nihil de bonis dicit? Dicit gl. q. eū tacite sequunt bona, s. de mona. s. illud. & hic, circa q. uide C. de sac. eccl. auth. ingre. s. si. t. Quare, quid si ingrediens nō habet filios, sed parentes? Dicit Plac. q. idem est in parentibus, quod in filijs, ar. s. eo. s. presbyteros. & s. ut nulli iud. s. adulterā. Sed cont. tenet glo. & ad contraria respondet, ut in ea. Idē quod hic tenet glo. d. auth. si qua mulier. & d. s. adulterā. & s. si uero alienat. Et primā opi. tenet Odo. & lac. & Bal. licet Pet. teneat opi. gl. de quo dicit ut per doc. d. auth. si qua mulier. Nec ob ratio gl. quae est, q. ideo parentes excludunt, quia monasteriū habetur pro filio, quia hoc non est uerum, ut dixi s. in prox. s. t. Quare gl. hic, super uer. proprios. nūquid hac diuisio quae permittit ingrediēti monasteriū post ingressum, sit testamentaria, q. est uel scire. Dicit glo. si quare de numero testium, dicit q. potest esse testamentum. Ratio, quia cū ista per mittat post ingressum inter liberos, ubi numerus testium non requirit, l. i. c. fa. etc. & l. hac cōsultissima. s. ex impetfecto. C. de test. Sufficit ergo in ista diuisione numerus duorū testium, ut no. gl. d. auth. si qua mulier. ad q. d. Plac. q. non est testamentum, Azō uero dicit q. est testamentum, uel quādā ultima uoluntas, quae succedit loco testamenti, ut ingrediens facere poterat ante ingressum.

sum, ut probatur in hoc tit. maximè ibi dum dicit, & sic licet, &c. Et sic uidet uera opi. Azo. & etiã Pla. in d. auth. si qua mulier. ¶ Quærit d. gl. si monasteriũ omnia bona possidet, qua actione agant filij, inter quos pater diuisit contra monasteriũ: dicit gl. q. conditione ex hac l. quæ opi. uidet procedere fm illa opi. quæ est q. diuisio non sit testamentũ, & sic innuit gl. ibi, fm nos, & c. ¶ Quærit etiã dicta gl. quid si ingrediens non habet filios, & ante q. monasteriũ ingrediatur, facit testamentũ, & extraneos hæredes instituat, certã partẽ asisignando ecclesiã, antequã intret, nõ quid post ingressum habebit ecclesiã omnia bona. Gl. distinguit hic, & in d. auth. si qua mulier. ¶ Quærit glo. super uer. persona, an filij possint compellere patrẽ ut distribuatur. Gl. hic uidet uelle q. nõ, nec filij subueniunt, nisi post mortẽ patris, sed in hoc subueniunt filij, q. statim debent habere alimenta. Ista opi. uidet tenere gl. hic, licet al. am. pronat opi. in d. auth. si qua mulier. & quod habuistis s. ut lic ma. & auia. s. quia uerò ex cõsensu. & C. de repu. auth. quod hodie. & habuistis s. de mona. s. illud quod que. Et istã opi. q. demũ mortuo patre, naturaliter filij possint petere legitimã, tenet doc. d. auth. si qua mulier. licet lac. de Bel. s. de mon. s. illud. uidetur uelle cont. & gl. auth. nunc aut. C. de episc. & cler. Et ista omnia faciunt ad id quod dixi s. de har. & Fal. s. si quis autem. scilicet, ¶ an filij possint petere legitimã in uita patris, ut dixi q. non. Vltimò scias quod d. iste s. sui canonizatus. xix. q. fi. c. si qua mulier. Et uide q. ibi no. per doc. d. auth. si qua mulier.

S P O N S A L I B V S. Iste s. habet duas partes, secunda ibi, si uerò constante. Sponsalitijs inter aliquos factis, alter utrum permisso est monasteriũ ingredi absq. arrharũ pœna, matrimonio uerò cõstante, quilibet de coniugib. ingredi potest, pactis dotalibus inter eos seruatis, utroq. aut. coniuge monasteriũ ingrediente, lucra dotis & donationis propter nuptias cessare debent, nisi alter alteri coniugi aliquid largiatur sponte. Vide quod habes s. de mona. s. si uerò. & de nup. s. distrahuntur.

- 1 Ingratus quis non efficitur propter monasterij ingressum.
- 2 Ingressus monasterij, an abstergat omnem maculam, & an ingratitude purgetur.
- 3 Monachus an succedat agnatis, & cognatis.

N V L L A M. Parentibus filios, uel filias, qui monasterium ingrediunt, uelut ingratos ab eorũ hæreditate excludere non licet. Item parentibus non licet filios de monasterio extrahere. ¶ No. per ingressum monasterij quem ingrati non effici. ¶ Quærit glo. nunquid per ingressum monasterij omnis macula peccati aboletur? Et dicit q. sic. * licet aliàs ingratus per ingressum non fiat gratus, dicit tamẽ q. in No. uellis dicitur, q. per ingressum purgatur in re Accur. sen. b. gratitudo. ¶ Quod dic, ut in gl. circa quod uidet de quod no. gl. lac. de Aret. l. Deo nobis. C. de hæretica est. 3 episc. & cler. ¶ Quærit gl. an monachus succedat agnatis & cognatis? Dic ut in gl. s. huius. & idem no. in d. l. Deo nobis. s. hoc etiam.

A D D I T I O.

¶ Sic. Fel. c. cum deputati in fi. prim. & in col. j. uer. no. iij. effectus de iud.

Ingratitudo. Dixi s. in auth. de mona. in prin. in add. ad istum nune. iij. uer. omnem.

Monachus fugitiuus an acquirat monasterio, in quo deliquit.

S I M O N A C H V S. Si monachus reliquerit suũ monasteriũ, & aliud ingrediatur, res eius proprio competunt monasterio, in quod à principio ingressus est, & monachi non debent circuire ciuitates, sed debent in suis monasterijs permanere. Et si monachus in monasterio deliquerit, & ad secularẽ uitã puenierit, pœna hic inserta est puniendus. h. d. circa istum s. si monachus. el. j. uide quod no. per gl. ex. de cler. coniu. c. iij. & x. dist. c. si q. episcopus. & Spe. de sta. monac. uer. sexagesimo nono. Venio ad s. si monachus, el. j. in quo glo. quæ incipit, duo contraria, & ad s. sed neq. s. eo. respon. ut habes in gl. in fi. fol. nam j. fol. est contra tex. d. s. sed neq. uer. hoc autem. ibi, etiam si nulli, & c. ubi aparet q. loquitur etiam in eo, qui non est curialis. ¶ Vltimò la. de Bel. quærit de una q. an monachus fugitiuus acquirat monasterio, in quo deliquit, & arguit pro & contra, finaliter tenet q. licet possessionem non quærat, si ab alio possideatur, l. j. s. si seruus per seruũ ff. de acq. pos. tamen dominium acquirat. Nõ ob. iste s. quia loquitur de rebus postea acquisitis, & q. mittitur in aliud monasteriũ, & in eo legitime permanet, secus autẽ si est in fuga, & rem mittit ad monasteriũ, alleg. Hosti. c. iij. ex. de cle. coniu. De hac q. no. per gl. xvij. q. ij. per In. ex. de priu. c. cum olim. el. ij.

A D D I T I O.

¶ Deliquit. Spec. ti. de sta. reg. uer. vj.

- 1 Prescriptio annalis quando contra ecclesiam currat.
- 2 Corruptens scientem monachum, uel montalẽ, pœna, de qua hic, puniuntur.

S I Q U I S. Raptores montalium & similiarum participant bonis raptoris, & aliorum criminis participum applicandis ecclesiã, annali prescriptione contra ecclesiam currente. Item hæreticis est interdicta licentia uti actibus monachalibus, pœna contrafacienibus imminẽte, his obtinentibus non in præteritis causis, sed in futuris. ¶ Opp. ad istum s. & uidetur, q. annalis prescriptio contra ecclesiã nõ currat, ut s. de eccl. ut. s. pro temporalibus. Dicit gl. hic, & ita cont. quod hic est speciale, sic & alibi s. ut cum de ap. cog. s. si unum de prædictis. & no. de hoc per gl. in auth. quas actiones. C. de sac. eccl. & ibi per doc. Vltimò circa istum s. uide quod no. gl. xvij. q. j. c. si quis rapuerit. in gl. mag. & ex. de res. scr. c. ij. ¶ Venio ad uer. scientibus. quæro pone q. aliquis sciens monachum corruptit, uel monacham, seu montalem, nunquid compellatur ad monachatum? Dicit gl. q. non, sed debet puniri pœna hic imposita. Ita no. ex. de priu. l. c. uerum. Vltimò uide gl. quæ incipit, no. quod d. quilibet. Ista glo. & præcedens sunt superflua, nec faciunt ad istum titul. s. ut iud. non expe. sac. ius. & ibi habes de uerbo ad uerbum, & ideo debet ibi uacare in s. nullum. tex. ibi, conceditur, & Hoc uerum, quando simul intrauerunt sine temporis successione, ff. de don. int. uir. & ux. l. cum hic status. s. si ambo aliàs esset fecus. Ita potest intelligi gl. quæ est in l. Deo nobis. de episc. & cler.

Bartoli Commentariorum super Auth.
F I N I S.

BARTOLI TRACTATVS

P R I M V S

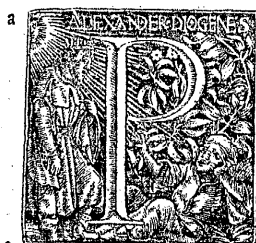
C O N S I L I O R V M L I B E R

P R I M V S.

Substitutio facta filio, etiã si decederet sine filijs ex corpore suo natis, exprimat si filius ingreditur monasterium.

C O N S I L I V M I.

- 1 Monasterium an habeatur loco filij, ut excludat substitutum.
- 2 Condicio, quæ impedit uitam contemplatiuam, habetur pro non adiecta.
- 3 Pro introitu monasterij, non potest dari dos.
- 4 Matrimonium spirituale non dicitur contrahi inter monachum & monasterium.
- 5 Mulier, quæ grauata est fideicommissio, sub conditione si nupserit, non tenetur prestare fideicom. si nupserit.

P A R M E N S I S. Quidã filium instituit, & iniunxit, q. si decederet sine filijs ex suo corpore natis, eius bona deuenirent ad Ioannem: deinde dictus filius instituit. Ingressus est monasteriũ, & ibi decessit: modò quæritur, an ex hoc deficiat dicta substitutio, ita q. prædicta bona pertineant ad monasteriũ, uel ad do. Io. ¶ In hac q. licet fuerint uariæ Doct. opi. & diuersimodè rescriptũ & determinatum reperiatur: ego tamẽ hoc arbitror uerissimũ esse, q. bona debeant ad d. monasteriũ pertinere, & substitutioni prædictæ non sit locus. Primò enim hoc tenet Dy. ff. de leg. ij. l. si ita quis. s. fi. & ibi uidetur tex. q. uerba sunt attendenda, ut monasteriũ non excludatur per talem regulã. Appellatio filiorũ simpliciter facta, intelligit de se natis, ut d. l. si ita quis. s. j. de cond. & demon. l. fideicom. Sed expressio eorũ quæ tacite insunt, nihil operatur, ut l. ij. de leg. j. & C. de fidei. l. nõ reus. Ergo petinde est habendũ, ac si non fuisset expressum, ex se natis. Hoc autem non expresso, ex se natis, non est dubium ad monasteriũ pertinere, ut in auth. de sanct. episc. s. sed & hoc præsentis, col. ix. C. ad Trebel. auth. nisi rogati, et go, & c. Secundò hoc tenet Ric. Mal. per talẽ rogationẽ. Istud fideic. seu talis conditio reprobat, & pro non adiecta habetur, nõ ideo, q. monasteriũ habeatur loco filij, sed quia est impedimentũ uitæ contemplatiuæ. ¶ Nam quis timens ne bona sua cogatur restituere, si decesserit sine liberis, impellit ad contrahendũ matrimoniũ, & remouetur a uoto religionis & castitatis. & ideo Imperator tale grauamẽ habuit pro nõ adiecto, & hoc est q. dicit tex. d. s. sed & hoc præsentis, ibi dum dicit, tales conditiones inualidas, & pro non scriptis, & c. Sed ista conditio sic expressa est multo plus cõtraria uitæ contemplatiuæ, & castitati, & religioni, ergo, & c. Ita refert & tenet Cy. d. auth. nisi rogat. Tertio ego sic pbo, Illud, q. d. relinquitur causa dotis, necessariò intelligit pro matrimonio carnali, ut ff. de iur. do. l. ij. C. de do. ante nup. l. fin. in princ. Pro matrimonio uerò spirituali, uidelicet ¶ pro introitu monasterij, non potest dari dos, ex. de simo. c. non satis, & in illa conditio seu causa remittit aliquo ingrediente monasteriũ, licet nõ possit dici, q. conditio ciuilitatẽ impleat, ut d. s. sed & hoc præsentis, ergo casu proposito, licet nõ possit dici impleta conditio ciuilitatẽ, ita q. filij dicantur ex se nati, tũ monasterio debent dicta bona remanere. Idẽ potest dici de eo quod d. relinquitur causa donationis propter nuptias, ut d. s. sed & hoc præsentis. ¶ Quarto inter monachũ & monasteriũ nõ dicitur contrahi matrimoniũ spirituale, cum solus dicatur sponsus Abbas, ut plenè not. de elec. c. quia ppter, per Bar.

Bar. Consilia.

& Inn. Sed si fideicommissum relinquitur sub conditione, si nuptias nõ contraxerit, & ille grauatus monasterium ingrediatur, non tenetur ad fideicommissum, ut d. s. sed & hoc præsentis. Apparet ergo q. hoc nõ est ideo, quia uideatur de fecisse cõditio fideicommissi: sed ideo, q. tale fideicommissum, & talis conditio pro non scripta, & pro non adiecta habent, quasi uitæ contemplatiuæ contrariantur. sed in casu proposito est huiusmodi, ergo, & c. ¶ Quintò uideo, q. si mulier relinquit aliquid, & ipsa grauatur fideicommissio si nupserit, talẽ fideicommissum prestare nõ tenetur etiã si nupserit, uel quod rades, de cond. & demon. Et est ratio, quia per hoc nuptiæ impediuntur: quia timore illius grauaminis non nubent, uel hæres meus. s. de cond. & demon. multò magis nõ ualet istud fideicommissum, quia est impedimentũ religionis, & uitæ cõtemplatiuæ, quæ longè melior est q. actiua, ut in auth. de mona. in prin. & ibi no. colla. j. Bart. de Saxoferra.

A D D I T I O.

¶ Parmensis. Adde quia istud conf. Bart. refert de uerbo ad uerbum idẽ Bar. l. si ita quis. s. ff. de le. ij. & ita etiã consuluit in conf. quod inci. Quidã nõ mine Titius. Quod est insertũ in ij. uo. in conf. c. x. incipit punctus quæ sitis talis est qdã nomine, et in cof. qd incipit, Spiritus sanctus adit. quæritur an monasteriũ, cui consilio se subscripserit Eran. Tigryni de Pisis, & Bal. prout refert de Petr. Cor. conf. xvij. in iij. uol. incip. circa hanc consultationem, & in auth. nisi rogati in iij. co. Cad. Treb. & adde q. istud com. aliàs incipit, quidã Parmensis, & ita uidi in quibusdam conf. antiquis, & alle. Cor. de conf. xvij. iij. co. & conf. c. l. iij. e. uol. inci. Ardua est q. ij. col. & d. auth. nisi rogati in iij. col. aliàs inci. Veronensis, quidã. Et ita alle. Fel. in ca. in præsentia in xvij. co. de prob. & secundum ordinem Perus. est in iij. par. de ult. uoluntatib. in conf. x. Thoma.

Ego tamen in ista quæst. super qua consuluit Bar. g. nedum antiqui doct. sed etiã mode. uarij fuerunt, ut prosequuntur d. Andre. Sic. in l. cum acti uisimi. in xxxv. col. & seq. C. de fideicom. & in conf. c. xxx. in j. uo. inci. Clẽ mentijs. in iij. col. & seq. & do. Franc. de Aret. in c. in præsentia. de prob. in vj. co. & seq. & ibi. d. Fel. in xvij. col. uerf. & per istam gl. & post istos d. Philip. Dec. ibi. in xv. col. in uerf. postremo cir. hanc glo. & ponit ibi Pet. Paul. Paris. in xxx. col. & idẽ Phil. dec. in conf. c. l. iij. inci. Vjsis his quæ cõpiossimè ubi doc. plenissimè examinat doctrinam Bart. referendo ad op. qui tenent pro opi. Bart. & contra. Quibus adde q. contra Bar. consuluit Petrus Cor. cof. c. l. iij. in iij. uol. incipit, Ardua est pro fideic. & in auth. nisi rogati. in ij. col. & seq. C. ad Treb. & uide in conf. xvij. e. uo. inci. Circa hanc consultationẽ, & Io. Pet. de Ferra. in sua prac. Pap. in for. libelli, quæ agitur ex substitutione, in uer. ex suo corpore, tamen opin. Bar. est magis cõmunis & approbata. Et ita consuluit Alex. de Imo. conf. xxxv. iij. uol. incip. Super contentis in d. themate, & conf. c. x. in j. uol. incip. Super præd. themate, & ibi iij. col. dicit q. est opin. magis cõmunis, & pluribus & fortioribus autoritatibus munita, & per consequens ludicando non est recedendum ab ipsa, prout ipsam alleg. Phil. dec. in d. cap. in præsentia, iij. col. Et adde q. huiusmodi opin. Bart. tenet idẽ Alle. in sua disp. inci. Sigismund. in xxxvij. col. in fi. l. partis negatiuæ, quæ est impressa. l. imp. xxxij. char. ff. de iur. om. tu. ubi etiam dicit hanc esse magis cõmunem opin. & de quo etiam per Alex. conf. x. iij. uol. circa j. & q. sit cõmunis opin. affirmat consulendo Ang. de Perus. conf. lxxx. incip. Ioan. condidit testamentum, in ij. col. ubi dicit q. monasteriũ habeatur loco filij, ad exclusionem fideicom. & cõmuniter omnes dicunt, & ita etiã consuluit Io. Cal. conf. x. l. iij. in tit. de test. incip. An si testator, & tenet do. Nic. de Alex. in auth. ingresi. x. colum. in uer. quæro si decesserit. C. de sac. sanct. eccl. & uide Fran. de Cur. con. lxxij. inci. Super memor. au. in xxxvj. co. l. imita tat nihilominus istam cõmunem conclusionem Alexan. de Imo. d. conf. x. iij. in iij. uol. cir. j. habere locum, ubi filius ingressus fuisset monasteriũ, & in cõmuni esset capax bonorum. Sed quando ingressus fuisset monasteriũ, & in cõmuni non est capax bonorum, tunc admittitur suba.

quod testator
põnit lib. 4. p. 10
non admittere
tenet Tenoch
quæmp. l. uer. re se
207. lib. 4. p. 10
3. m. pro

Statutus, & dicit hanc esse communem opm. & vide omnino Angel. d. conf. lxxx. incip. lo. suum condidit, in ij. col. qui sentit arg. Secundo limita-

c Dari dos. Adde q. adeo matrimonium carnale & spirituale a pari procedunt, & sicut in matrimonio carnali non est dos ubi non est matrimoniu,

2 Mulieri. Vide Bart. in l. fin. ff. de his que p. cau. relin. & Bal. l. j. C. eod. Tho. Diplo.

CONSILIVM II.

Heres si non fecit inuentarium, non propterea perdit Trebel.

- 1 Heres non conficiens inuentarium, an perdat Trebel.
2 Lex non loquens in uno casu, an porrigatur ad aliud simile, etiam si statum legis esset odiosum.
3 Lex introducens correctionem in uno casu, non trahitur ad simile licet sit eadem ratio.

DOMINO Joanni² Arduini de puincia. Dilecte fra- ter, quaesivit uestra prudentia, super testamento do. Hernificadis, omittendo alia quaeritur, an heres, b

sito cessat Falcidia, ergo, &c. Item hoc est delictum heredis, & sic uenit extrinsecus ex testamento, unde illa regula nihil facit ad propositum, &c.

ADDITIO.

a Domino Io. stud. conf. alias incl. omittendo alia quaeritur an heres, qui omissit facere inuentarium secundum l. as. in l. Marcellus. xiiij. col. in uer. iij. quae ro. & ult. ff. ad Treb. & secundum Cor. Peru. est in iij. par. de ult. uolentib. conf. lvo. Tho.

b An heres. Adde q. Bart. in l. Marcellus s. j. in fin. ff. ad Trebel. & in aub. sed cum testator, in ult. col. ad Falcid. tenet prout in hoc conf. q. heres non conficiens inuentarium, non perdat Trebel. & dicit se alias in facto plures dixisse, & dicit q. hanc partem tenet Ros. in suis libel. in tit. ad sum. tus conf. Trebel. de Bel. in aub. de hered. & Falc. s. hinc nobis in iij. quaestio. & Oldra. l. fina. s. fin. C. de in. deli. Ioan. And. in addi. Specu. in uul. de instrum. edi. s. fin. uersic. tunc dicimus. & Francisc. de Ramp. in d. an. then. sed cum testator, & ibi Angel. de Perus. in lec. Perus. & Angel. in l. j. s. huiusmodi. ff. si cui plusquam per l. Falcid. & in s. hinc stipulatio. in ex. l. & in d. l. Marcellus. & in s. si uero expressim. in aub. de hered. & Falcid. Bald. l. filium quem habentem. xxvij. colum. C. famul. er. c. Ioan. de mol. in d. s. hinc stipulatio. ubi dicit hanc esse communem opin. Ioan. de Anan. conf. lxi. incip. uis ponderatis, & ibi plenius in addi. per Ludouic. Bol. ubi similiter dicunt hanc esse communem opin. Paul. de Cast. in l. cum tate. s. j. ff. de cond. & demonst. Petrus de Anchar. in cap. Reynaldus. de test. sta. Alexand. de mol. in d. l. Marcellus. in ult. & per. col. & in Litarum. s. j. ex Trebellia. circa fin. ff. ad Trebel. & in suo conf. xxxix. incip. per spe. in v. uol. & in d. locis dicit hanc esse communem opin. & Pau. de Cast. conf. lxxij. incip. uis, facti narratione satis longa, ubi dicit hanc esse communem opin. & q. temerarium esset in iudicando recedere ab huiusmodi opin. & ego habeo illud conf. manu propria ipsius Pauli scriptum, & subscriptum, cui se subscriperunt doct. sui temporis famosissimi, uidelicet d. Pet. de Doctoris, Daniel de Doctor. Robertus de Trapoinis, Doctores Paduani, & Dionysius de Perusio, & Matth. de Perusio, & Ibo de Capollis, & Jacob. de Raynerijs doct. Perusini ita etiam consulti Ang. de Perusio. prout ipse refert in d. l. Marcellus. in fin. & sequitur hanc partem. Ita tiam tenet Ioan. Firma. in suo repert. in uerb. heres inuentarium, in uersic. iij. ubi dicit hanc esse communem opin. & ita etiam tenet Angel. de Aret. in s. extraneis autem. instituit. de heredi. que ab intest. & ita tenet Paul. de Cast. in l. coheredi. s. cum filie. ubi omnino uideat. ff. de uulgar. & pupillaris. Pet. de Ferr. in sua pract. Pap. in forma libell. quo petitur hereditas ex testamento, in uerb. pure instituit. in fin. & Vitalis Neap. in suo tract. clausula nil nouari inuentarij consecu. penden. in uol. l. i. & ita etiam consulti plures rationes. Anton. de Carario, in suo conf. de celi. quod incipit. circa primum dubium, an per non conficiendum inuentarium, ubi etiam dicit, quod ita pro ista parte uidit consilium per odo doct. Bonon. quorum primus erat Francisc. de Rampo. & Ioan. de Ligna. & incip. illud. consil. uis & diligenter examinatis. & dicit ita uis esse per obseruari, & propterea plures iudicari, & dicit Pet. Cor. in aub. s. militari. C. ad l. Falcid. q. istam partem obseruat consuetudo. alleg. Bald. in conf. suo incip. super j. quaesito. & adde quod est in secundo uolunt. conf. numer. xxvij. q. idem consulti Bald. in consil. cxxvij. in iij. uol. incip. in j. artic. & consil. cclliij. in v. uolum. incip. ad euidentiam, & idem tenet Matth. in no. clxxij. & plenè ponit do. meus do. l. as. in l. Marcellus. in xiiij. colum. ff. ad Trebell. ubi in fin. residet cum ista opin. & ego ita plures consulti, & ter fuit iudicatum Pisauri, & semel consulti Forliuij, & ita consulerunt etiam Ioan. Campe. & Anton. Leucus de Ferr. in fauorem domine Franciscae Massi Ioannis de Falschimis, & fuit iudicatum per Pontestatem, die viij. Aprilis. Mccccij. ita etiam tenet Ang. de Are. sine melius Castella de Perus. in suo tractat. sine testamento in uerbo, qui sciens se a patre institutum. in j. colum. & uide Alexand. in d. auliben. sed cum testator. in addi. ad Bartol. Contrariam partem q. imò non conficiens inuentarium perdat Trebell. maximè quando ex interuallo restituit, tenet Alber. Galeotti, in sua Marg. in rub. de quarta Trebellia. & Jacob. de Aret. in d. l. cum tale. s. j. Ric. Mal. in d. aub. sed cum testator. & ibi Petr. de Belle. & Con. Bald. in d. l. cum tale. s. j. & Bald. in d. l. cum tale. s. j. & Bald. in d. conf. cxxvij. in iij. uolumi. Barto. sibi contrarius in conf. cxxxiij. incip. Helena Mastrelli, & in conf. l. beniuentura fecit testamentum. Salice. & Lud. in aub. sed cum testator. Flo. in d. l. Marcellus, & ibi Ioannes de mol. uerbum forte Raph. Commentis in d. l. cum tale. s. j. & in d. l. Marcellus. & in consil. cxi. incip. uiso tenore compromissi, supra scripti Raph. Fulg. in consil. xl. incip. casus talis est, proponitur, & conf. cxxv. incip. pro decf. cir. princip. & in consil. lxxxvj. incip. proponitur q. honorabilis uir

Paul. de Cast. in conf. cxx. inci. super primo dubio, idè consulti ple- nissime Pe. Philp. Cor. in conf. cccij. in primo uol. in c. plura. in ij. col. & dicit Ioan. Petrius, in d. aub. sed cum testator. q. ista est communis sententia, q. Trebell. perditur per non conficiendum inuentarij, et Anton. Corse. in suo tractatu de potestate regia. in q. lxxxij. in fin. dicit hanc opin. esse magis communem adeo q. Bartol. et Old. mutauerunt sententiam, et tenuerunt hanc partem in consulendo. Ita tenet Bartol. Soc. in d. l. Marcellus. in fine. ubi dicit et in iudicando, et consulendo tenere hanc partem. Ita etiam tenet Petr. de Matth. in d. l. filium quem habentem. circa fin. ubi affirmat istam opin. esse uerorem, et reprehendit doc. qui dicunt contrariam opin. fore communem. Ita tenet Angel. de Areti. in s. sed quia. instituit. de fideicommiss. heredi. et dicit in d. s. extraneis. in fin. q. pro ista parte fuit iudicatum Ferrarie ipso existente aduocato. Ita tenet Oldra. in conf. cxxxiij. incip. satis credo, ita etiam consulti Fran. Tigri. in cons. quod incipit. uidetur de iure dicendum. Ita etiam consulti Rap. Pad. in ciuitate Ferrariae, et in terra Fabriani, prout refert de praedictis conf. Fran. Tigri. et Raph. do. Ant. de Carario. in d. conf. de celi. in j. col. et hic tenet in simili glo. in d. s. si bene expressim. in uerb. substitutum.

c Trebellia. Confirmando superius dicta q. heres non conficiens inuenta- rium, non perdat Trebell. adduco Ioan. de mol. idem tenentem in l. j. s. si pupilla. ff. ad l. Falcid. Bald. l. cum tale. s. j. ff. de cond. et demonst. Ang. in d. l. j. et in aub. de heredi. et Falcid. s. si uero expressim, et ibi Iacob. de Bel. Io. Andr. in addi. Specu. tit. de insti. ed. in addi. incip. de Trebell. Ioan. de A. na. conf. lxxvj. Paulus de Cast. conf. cxxij. in me. Contrariam tamen sententiam q. imò perdat, tenet ipse Bart. clare infra consil. Helena Mastrelli, idem tenent Bald. et Salyc. in aub. sed cum testator. C. ad l. Falcid. per text. in corpore unde simitur. uers. illo adiecto. Oldra. conf. cxxxiij. Paul. de Cast. conf. cxxvij. cum limita. Con. in d. aub. scilicet, q. aub. hereditas uenibat statim restituenda, et tunc non perdat. Aut ex interuallo, et perdat. Et ita firmat Rom. in aub. similiter. C. ad l. Falc. prima tamen uidetur uerior, quia text. super quem se fundant praefati doc. rectè intuenti loquitur de fideic. particulari. Ber. Land.

CONSILIVM III.

Si pater mandat uendi bona sua, & filij si decesserint in pupillari aetate, & distribui inter pauperes, censetur directa pupillaris.

- 1 Substitutio compendiosa facta cum distinctione temporum, intra tempo- ra ualet iure directo, et habet uim directae pupillaris.
2 Executores testamentorum nullo alio heredè instituto, habentur loco heredum uniuersalium.
3 Bona uendere uendi, et tradi pauperibus, idem est, quod est eis relinquere inter eos distribuenda.
4 Coniunctio et, et dictio item, an et quando inducant repetitionem conditionis in substitutione.
5 Copula et, an et quando inducat repetitionem conditionis in diuersis personis.

TITIVS Condidit testamentum, in quo filium sibi heredè instituit, & ei substituit per haec uerba: In omnibus, & alijs, & singulis bonis, & rebus suis mobilibus, & stabilibus, seu re mouentibus praesentibus, & futuris, iuribus, & actionibus, ac nominibus debitorum ubicumque sunt, & in futurum reperientur, Petrus suum filium sibi heredem uniuersaliter instituit, atq. fecit, & si d. Petrus decesserit in pupillari aetate sine liberis legitimis maribus, uel fuis ininis, ex suo corpore, ex legitimo matrimonio descendentes, uoluit q. oes domos quas testator habet Perusij in porta sanctae Susan- nae, & parochia sanctae Martae de Valle, quae sunt coniunctae domibus Cellolij sui fratris cum claustris, hortis & uiridario, & cum parte, quae habet in puteo existentem cum Antio nio uenient liberè in d. Cellolij suum fratrem, & in suos filios legitimis, scilicet maculos tantum, excepta duntaxat supra dicta domo posita in eadem porta & parochia, cum medietate logiae sitae super uiam, & quae cum introitu schalarum superius confinat, quae non ueniant in d. Cellolij, uel filios eius ullo modo: & si d. Cellolius decesserit quicumque sine filijs masculis legitimis ex se de legitimo matrimonio descendentes, uoluit q. dicta domus deueniat ad l. Iacobam eius uxorem, & omnia bona sua mobilia, & stabilia, seorsum mouentia praeterita & futura, iura & actiones, & nomina debitorum uendit

uoluit per istos fideicommissarios, & pretium eorum dari pau- peribus pro anima sua, & suorum parentum, prout salubrius uiderint conuenire. Item fecit suos executores, &c. Deinde contingit q. d. Petrus mortuus est in pupillari aetate. Quaritur nunquid d. substitutio quae pauperes substituit, fuerit directae pupillaris. Secundo quaeritur, an d. substitutio habeat uenam conditione tantum, an uero duplici scilicet si d. Petrus decesserit in pupillari aetate, & d. Cellolius decesserit sine filijs legitimis Super primo puncto uidetur dicenda in dubitanti- ter, q. d. substitutio sit pupillaris, in tempore pupillari aetatis, quod sic probatur. Certum est, q. substitutio copensat diosa facta cum distinctione temporum intra tempora pubertatis, ualet iure directo, ut no. in l. precibus. in gl. C. de imp. & al. substi. sed ista est huiusmodi, ergo, &c. Praeterea substitutio copensat diosa facta per uerba directa intra tempora pubertatis, habet uim directae pupillaris, ut ff. de uul. & pup. l. in pupillari. & l. centurio. no. ubi per gl. super uer. abscq. deductioe, & q. oes tenet, sed d. substitutio fuit facta per uerba directa, quae habent uim institutionis directae, ergo, &c. Hoc aut probat sic, isti fideicommissarij sunt statuti ad diuidenda bona defuncti, & distribueda pauperibus post mortem impuberatis. Sed pone q. quis in sua ultima uoluntate dix. sicut lib. uolo bona mea per tales uendi, & dari pauperibus, nullo alio heredè instituto. Certè isti executores habent loco heredum uniuersalium. Casus est ext. de testa. c. cum tibi. & ibi no. per Iñno. & Ros. in tit. de act. ex test. uer. item qui debet, sicut sapè con- tingit, &c. S. in tit. de instr. ed. s. nunc uero aliquid. in uer. Item pone q. aliquis instituit heredem, & ita in praedicto illi uidentur heredès directè instituti pupillo, per illa uerba q. probat, q. talia uerba, quae possunt sapere uim substitutionis directae, in dubio debet intelligi, q. sit pupillaris directae, cum sunt pauperes substituti, ut ext. de test. c. si pater. lib. vj. Praeterea, sicut executor legitimus ad pias causas habet uim heredis, ut l. si quis ad declinandam. C. de epi. & cle. ergo eadè rone est testamentarius. Praeterea, uerba in d. testamento in- ferta fuerunt uerba directa, quia uerba directa sunt, quae ad aliquè dirigunt, ut ipse manu sua capiat. C. de fideic. l. eam quam. in gl. in uer. directae. Sed hic uerba fuerunt directae ad fideic. per quos uoluit uendi bona sua ipsi, ergo debet uen- dere, & tradere, non aut alterius manu sibi tradi. Praeterea, idè est, iudicare uendi, & tradi pauperibus, & ipsa bona pau- peribus relinquere distribuenda inter eos facta ued. tione, ut ff. de pecun. lega. l. deniq. s. interdum. Praeterea, idem est relinquere pauperibus, & administratoribus ipsorum conti- nentatione relinquere, ut l. annua. s. ff. de an. lega. & idem relinquere a tutore, & idem a pupillo, ut l. etiam. C. de fidei- com. & l. etiã. de reb. cre. & l. peto. s. marce. de lega. ij. Cum ergo isti executores sint administratores pauperum, & alimtia lenturoribus, ut l. si quis ad declinandam. C. de epi. & cler. s. perinde, ergo est, ac si dixisset, relinquo bona pauperibus, & uolo per eos uendi, & uolo inter eos distribui pretium. Et per hoc apparet, q. uerba apposita in testamento, scilicet uendit uoluit per istos fideicommissarios, & pretium eorum dari paupe- ribus, &c. non facit dictam substitutionem esse fideicommissariam, cum administrator ipsorum pauperum, & ille, qui pro eis uicem heredis tenet, uidetur esse rogatus ut dictum est. Super secundo dico, q. dicta substitutio unica habet conditionem unam, scilicet si d. Petrus decesserit in pupillari aetate. Illa autè conditio si d. Cellolius eius frater decesserit quicumque sine filijs legitimis, &c. tunc in dicta substitutione facta pauperibus nullatenus intelligitur repeita per conditionem, & uel per conditionem item, ut ff. de leg. ij. l. in repetendis. & ibi per Dy. de hoc & alios Mod. & no. Iac. de Bel. in aub. ut cum de appel. cog. circa j. sol. x. q. dist. ubi per eum, & ponit & probatur in iuribus manifestis, tunc ad propositum dispositiones fuerunt factae circa personam d. Petri, si in pupillari aetate decesserit. Prima de quibusdam domibus quae debebat liberè deuenire in d. Cellolij. Secunda de omnibus alijs bonis quae ueniderentur & darentur pauperibus, unde quantum ad primam & secundam dispositionem respectu d. Petri, cui facta est substitutio, est personarum indigentia, & idèd fateor q. conditio apposita in perso-

na d. Petri, si in pupillari aetate decesserit, in ambabus dictis dispositionibus intelligitur repetita. Secunda uero conditio apposta in persona d. Cellolij, respicit legatum dictarum domorum. & persona d. Cellolij grauari de reituendis dictis domibus, quicunque decesserit sine filiis cuida dicitur Jacobo. In seq. dispositione non potest intelligi repetita, cum de alijs rebus sit dispositum, & inter alias personas cum pauperes sint substituti d. Petro. sed etiam d. Jacoba est substituta d. Cellolio sub conditione praedicta. unde omnino est diuersitas personarum, tam ex parte illorum qui substituitur, quam ex parte illorum qui substituitur, & etiam reru diuersitas. Et pro hoc est casus expressus ff. de lega. ij. l. si. s. l. c. & ibi per copulatiuam, & non inducit repetitio in diuersis personis, etiam si in ead. oratione ponantur. & ad e. rem, seu quantitate uocentur. hoc probatur de cond. & dem. l. Iulius Paulus. ex quibus omnibus manifeste concluditur, dictam substitutionem factam de dictis pauperibus solum habere unicam conditionem.

ADDITIONE

a Testamentum Bart. in l. fundi Trebatiani. ff. de usufruct. leg. dicit se quatuor uicibus consuluisse in hac materia. & ita consuluit hic, & con. l. quod in ci. Bar. c. c. & c. xv. i. uol. inci. fecit testamentum, & instituit filias, & c. istud cons. secundum ordinem Perus. est in tertia parte de ult. uolunt. in cons. xxvij. Th. **b** Puncto. Adde ad q. Bart. super qua consuluit, q. ultra consilia Bart. supra allegata. idem consuluit Ange. referens omnia dicta Bartol. in cons. xxvij. Viniolus & d. Abb. in cons. l. x. incip. uiso testamento. Petrus de Anchar. in capitul. cum tibi. & in capitul. Raynaldus. de testa. & Paulus de Cast. in l. precibus. C. de impub. & al. sub. Ale. in l. centurio. in xxij. colum. in uers. u. extra gl. s. Barto. ff. de uulg. & pupil. ibidem plene per Iaso. xv. colum. in uers. sed circa questio. sequen. & Alexand. plene in cons. xij. in secundo uol. incip. attentis uerbis testamenti. & ultra l. idem consuluit Alex. in l. cons. x. incip. alias consuluit. in vij. col. in ult. col. in si. ubi dicitur, q. ita sepe numero consuluit, & ita solitus tenere etiam in legendo d. l. c. mueria. & plenus in cons. l. j. in e. uol. incip. in causa praesenti. in vj. uol. in uers. circa secundum dub. principale. & And. Barba. in d. lege precibus. & in addit. Bart. in j. addit. & in l. nulli. in addit. Baldus. C. de episc. & cler. Tho. Diplouata.

c Dicitur est. Dubium facit, quia iusti bona sua per ea, quae consuluit Petrus de Anchara. in cons. vij. Tho. Diplouata.

d Item. Vide Bart. in cons. xxvij. uisa facti narratione, & in cons. xxxij. coll. reliquit. & in cons. l. in i. uol. incipit, testator reliquit uxori, & ibi dicitur in add. & uide Alexan. in cons. l. vij. in vj. uol. incip. abunde quidem in ij. col. & Paul. de Cast. in cons. l. x. incip. uiso puncto. post prin. & uide Philipp. deci. in cons. ccc. incip. cum primum. in j. col. & Io. Francisc. Pau. in suo tract. de officio & potestate. c. sede uacante. in prelu. in ij. praesuppositio. in quinta & ult. col. Tho.

Personas. No. q. ubi copula & ponitur inter diuersas personas, quibus substituitur sit, siue ibi sit rerum diuersitas, siue unitas, siue in eadem oratione, siue in diuersis conditione apposta in persona unius non confertur repetita in persona alterius, & uide Bart. & doct. in l. Iulius Paulus. ff. de cond. & dem. l. in l. mulieri. & Titio. in prin. eo. tit. & plene per Alexand. in cons. l. xvij. in j. uol. incip. super exercitatione, de qua quaritur in ij. col. & in cons. l. xvij. in vj. uol. incip. abunde quidem. ij. col. in prin. & in l. Seio. §. Caio. in additio. ad Bart. ff. de fund. instrum. Tho. Diplouata.

CONSILIUM IIII

Quoniam modus suspendit dispositionem, uel ne, & quid sit modus, & quid conditio, & de dictione una, & an implemendum modi transeat ad heredem eius, cui debet impleri.

- 1 Verba illa, q. aliquis debeat redire, stare, et morari cum fratribus, et communicare, etc. an inducant conditionem uel modum.
- 2 Verba testatoris asserentis hanc conditionem, etc. non inducunt conditionem, etc.
- 3 Condicio est quaedam legati suspensio.
- 4 Dicitio una, est aduerbium congregandi praedicatum ad suum subiectum, sicut dicitio simul.

FACTVM TALE EST. Quidam Dominicus fecit testamentum, in quo instituit uniuersales haeredes, Iacobum & Venturinum eius fratres, hac conditione ipsi Venturino facta, scilicet q. ipse Venturinus debeat redire,

stare & morari continue, & bona ipsius communicare una cum ceteris fratribus suis carnalibus tantum, alias si hoc uoluerit, ex nunc, prout ex tunc, ipsum hereditate priuauit, & ipsam applicare uoluit Iacobo supra dicto, quem Iacobum in solidum heredem ex tunc esse uoluit uniuersalem: post hac mortuus est d. Iacobus intra duos menses a morte dicti Dominici, relicto Philippo eius filio, & herede, & praedictus Iacobus post mortem d. Dominici sicut in bonis communibus, prout ante stabat, & non constat aliter de additione hereditatis d. Dominici facta per praefatum Iac. & d. Venturinus non communicauit bona sua cum d. Iacobo, cum ipse mortuus fuerit antequam praedicta cognitio perueniret ad eius notitiam, & cognitionem. Quaritur utrum d. Venturinus admittatur ad hereditatem d. Dominici per conditionem per eum factam in ipso testamento d. Venturino in totum uel in parte? In quaestione praedicta primo uidendum est, an per dicta uerba inducatur conditio, uel modus. Secundo qualiter d. uerba intelligantur. Circa primum dicendum est, q. per dicta uerba magis uidetur modus adiectus quam conditio. Nam obstat q. testator dixit hac conditione, quia pro hoc est casus in l. Ma. uia. ff. de ma. te. & de do. l. h. §. fin. cit. princip. ubi si testator dixit hac conditione, & c. nihil minus uidetur modus. Ita in proposito, cum testator dixerit hac conditione, & c. quia ista coniunctio ut, & q. idem important. Praeterea hoc probatur ex diffinitione conditionis & modi. Nam conditio est quaedam legati suspensio, secundum glo. ut no. ff. de cond. & dem. in rubri. ubi modus est de futuro, & quasi cuiusdam remunerationis exhortatio, ut no. glo. ibidem. Sed si uerba dicti testamenti inspiciantur, d. uerba non suspendunt institutionem factam de d. Venturino, non enim important q. dictus Venturinus sit haeres si euenierit conditio, id est testator disponit q. ipse debeat sic facere, l. reuerti, & c. communicare, & c. & sic congruit ei diffinitio modi, & diffinitio conditionis. Circa fm dicendum est, q. praedicta uerba, dictus testator uoluerit q. non solum d. Venturinus, sed & alij fratres debeant communicare quae propria erant. Quod apparet ex uirtute illius dictionis una, & nam hac dicitio una, est ad uerbum congregandi, & importat idem quod simul. Cuius aduerbii natura est congregare praedictum ad suum subiectum fm grammaticos. Et probatur, C. de imp. & al. sub. l. ult. Nam si dico, Titus una cum filiis suis, & Sempronius haereditas mihi sunt, importat q. Titus, & filij una simul sint haeredes, & sic q. dicit, haereditas sunt, de eis pariter praedictur. Ita in proposito cum dicit q. debeant communicare una cum fratribus suis, debet de eis pariter praedicare, ut ipse una cum fratribus teneatur communicare. Si enim ipse Venturinus solus communicare teneatur, tunc ipse communicaret non una cum fratribus. His praemissis ad quaestione propositam, dico, q. per uerbum factum a d. Iacobo, de bonis communicandis, q. similiter non apparet, & non uidetur adhaereditas testatoris. Casus est in l. duos fratres, de acquirit. hereditate. Si igitur hereditas non est adita per d. Iac. uidetur q. d. Venturinus est haeres in solidum, debet tamen bona quae habebat propria dictus Venturinus contemplatione testatoris communicare haeredibus d. Iacobi. Illud enim emolumentum in uim modi d. Iacobo relicti transit ad haeredes suos, sicut transmittitur legatum & fideicommissum prout relicti, ut l. si. de his quae sub mo. licet ille decesserit antequam sit haeres, nihilominus legatum debetur, ut l. qui filii. §. si. & l. filio, de legatis primo. Si uero hereditas fuisset adita per d. Iacobum, tunc transmississet eam ad filium suum, & deberet d. Venturinus communicare bona ut dictum est, de uidere in simul hereditatem. Barto.

ADDITIONE

a Est. Alias inci. Dominicus, & ita pro cons. Bart. alleg. And. Barb. l. j. ij. col. in addit. Bart. que incip. uidendum. ff. de cond. & de. & in l. cum oportet. in ij. col. in add. Bald. C. de bo. que lib. in addit. incip. quero fratres. in fi. & istud cons. secundum ordinem Perus. & in tertia parte de ult. uolunt. cons. l. xvij. Tho. Diplo. **b** Adiectus. Adde q. Bald. idem tenet in l. cum haeres. C. de dona. q. si testator dicit, lego

cat, lego hanc cond. & c. q. facit modum, & non conditionem. Io. de Ana. cons. lxxv. uide Bart. & mo. in l. j. ff. de cond. & dem. idem si testator dicit sub tali pacto, l. filius matrem. & ibi Bal. C. de inof. testa. idem si testator dixerit, lego tibi centum si eadem uel partem eorum Seio dederis. mo. in l. huiusmodi. ff. de leg. B. L.

c Conditione. Vide Alex. de mol. in cons. c. ij. in j. uol. incip. uisus & ponderatis. in j. col. circa fin. ubi ponit plures concor. & ibi in col. seq. in uers. cu. confirmo. uult q. ubi uerba possunt se habere ad modum & conditionem, potius tendunt ad modum, & uide Alex. in cons. xxxij. in vj. uol. incip. uiso processu. in j. col. & Ioan. de Ana. cons. lxxv. uisus his quae mihi narrantur in j. col. & Alexand. de mol. in cons. c. l. in vj. uol. inci. in causa appell. in j. col. ubi uoluit q. uerba in dubio etiam ambigua potius interpretantur, ut conditionem magis inducant quam modum. Tho. Interp.

d Est quaedam. Vide Bartol. in l. j. colum. & ibi doc. ff. de condit. & dem. monst. Thom.

e Vna. Vide Alex. cons. lxxvj. lib. iij. B. Lan.

f Simul. Adde q. dicitio una, id est simul, uide Bald. in l. fin. in j. colum. C. de impub. & al. sub. & in lege prima. §. his itaq. in j. colum. de cad. tol. Tho.

CONSILIUM V.

Quoniam beneficium l. si. C. de edic. diui Adrian. tollen. detur substituto uulgariter uel compendioso, aut fideicommissario. Item an ualeat dispositio testamenti commissa in uoluntatem tertij quo ad pias causas. Item an fratres minores sint capaces hereditatis, uel fideicommissi pro fabrica ecclesiae, & an tunc possint constituere syndicum.

- 1 Substituto uulgariter an competat beneficium l. si. C. de edic. diui Adrian. tollen.
- 2 Substituto captatoria ad pias causas an ualeat.
- 3 Fratres minores an sint capaces hereditatum.
- 4 Ecclesia ut construatur, & manuteneatur, ad publicam ciuium pertinet utilitatem.
- 5 Fratres minores possunt constituere, & nominare syndicum.

VISA QUADAM PETITIONE DATA per ser. Crecchum Vannis syndicum, & procuratorem capituli, & fratrum Sanc. Francisci, in qua petunt se immitti in possessionem honorum quondam Buccarelli ex uigore ipsius testamenti Buccarelli, & c. Pro examinando iure dictae petitionis, uidenda sunt plura. Primo, cum in dicta petitione uideatur implorare beneficium l. finalis. C. de edicto diui Adriani tollendo, & quemadmodum scriptus haeres in possessionem mittatur. Et sic in dicta petitione uideatur implorare beneficium l. finalis. C. de edicto diui Adriani tollendo, & quemadmodum scriptus haeres in possessionem mittatur. An illius legis beneficium competat isto casu, & uidetur quod non, quia dictus syndicus fuit substitutio fideicommissaria, & sic ei non competit beneficium dictae l. finalis. ut not.

b in dicta l. finalis in glo. iij. Sed in cont. est ueritas. Nam dicta substitutio fuit compendiosa quae continet in se uulgarem directam, si institutus non fuerit, uel esse non potuerit haeres, ut l. Gallus. §. j. de liberis & posthumis. secundum unam lecturam. & no. per Cynum, in l. precibus. in materia compendioso, & ibi etiam per Gul. de Cug. C. de impuber. & al. substituit. Praeterea ista uerba, instituo talem post mortem talis instituti, habent locum siue institutus moriatur uiuo testatore, siue post mortem, ut ff. de ad. leg. l. tertia. in principio, & §. j. Sed eo moriente uiuo testatore est uulgaris directio, ut l. Gallus, in principio & per totam legem. Quibus concluditur, q. illa uxor decedente uiuo testatore dictus syndicus admittitur, ut uulgariter & directo substitutus. Sed substituto uulgariter competit beneficium dictae legis finalis, ut l. eod. tit. & not. in dicta l. finalis. in ij. glo. ergo & ei competit. Secundo, an dicta substitutio uiuatur, quasi uideatur captatoria, & in certa persona instituta. Ad quod dicendum est indubitanter, quod non, quia dispositio captatoria non uideatur in relictis ad pias causas extra de testam. d. cap. cum tibi, & nota, ibi per gloss. Et ratio patet, quia non persona, sed ipsa causa pia uidetur instituta, quae certa est, etiam in casu proposito. Tercio dubitatur, q. fra-

tres minores non sunt capaces hereditatis, in cap. exiui de paradiso. ff. de uerb. sig. in cle. Sed respondetur q. huiusmodi syndicus non est institutus ad utilitatem fratrum, sed ad utilitatem nouae fabricae ecclesiae S. Francisci, unde ualeat institutio, nam fratres minores nullum ius habent in ecclesijs eorum, sed sunt Romanae ecclesiae, ut in cap. exiui qui seminatur. de uerb. sig. lib. vj. quod etiam hodie est declaratum per Ioannem papam in extrauagan. qua incip. ad conditor, unde non ipsi fratres uidentur instituti, nec propter eorum incapacitatem institutio facta contemplatione ecclesiae uideatur. Praeterea quod ecclesia perficiatur, construatur, & manuteneatur, pertinet ad publicam utilitatem omnium ciuium, ut ff. de iustitia & iure. l. j. §. ius publicum. Unde dicta institutio magis uidetur facta ad utilitatem ciuitatis, quam fratrum, ut ff. de legatis & fideicommissis. j. l. ciuitatibus, & l. si quid, & de auro & argento mundo, ornamentis, unguentis, uestibus uel uestimentis, & statutis legatis. l. Lucius, & hic alias publice disputando determinauit, & scripsit in lib. quem feci super his quae minoribus fratribus relinquuntur. Quarto dubitatur, quod fratres minores pro nullo lae temporalis in iudicio esse possunt: ergo uidetur quod syndicum constituere non possunt. Ad hoc respondetur, q. quando non praesunt, possunt tamen facere unum syndicum, seu nominare unam personam pro eis quantum ad recipiendum ea, quae sibi conceduntur, & ad distribuendum ea in eorum necessarios usus, licet ipsi ea habere non possunt, ut pecuniam, ut cap. exiui qui seminatur. unde iste syndicus potuit nominari a fratribus, & ipse syndicus erit haeres & distributor, non tamen petet nomine fratrum, nec ita praesenti nomine fratrum si bene inspiciatur: habet ergo dictus syndicus probare contenta in sua petitione, & de iure debet habere sententiam suae petitioni conformem. Testamentum uero secundum productum non obstat, quia ad exemplum. nec in exemplando fuit citata pars, ut plene not. doc. in auth. si quis in aliquo documento. C. de eden.

ADDITIONE

a Visa quadam. Istud cons. secundum ordinem Perus. est in tertia parte. de ult. uolunt. in consilio xix. & pro cons. Bartol. alleg. l. in l. fin. C. de edic. diui Adriani tollen. & quemadmodum scriptus haeres in possessionem mittatur. & And. Barba. in d. l. fin. in addit. Barto. in prima addit. in ubi allegata. etiam Bart. in isto cons. sub nu. cccxij. & Philip. Dec. in auth. si quis in aliquo. C. de edendo. Tho.

Pro concordia aduerte secundum Bartol. in hoc cons. v. q. lex fin. C. de edic. diui Adriani tollen. & quemadmodum scriptus haeres in possessionem mittatur, non tribuit beneficium suum fideicommissario. Bart. etiam in l. fin. C. de codicil. Contrarius tamen alleg. in dicta l. fin. Tu dic quod intelligitur in hoc cons. secundum distinctio. quam ponit in dicta l. fin. quia facta restituitio uerbo, & habet beneficium. Si uero facta est re & uerbo, & tunc non potest adaptari dictum beneficium, cum habuerit possessio. Si nullo modo, & procedat prima opin. hoc etiam sensit Alexand. in dicta l. finali. C. de codicil.

b Veritas. Et q. substituto uulgariter & pupillari competat remedium in l. finalis. uide Bartol. ibi, & ibi plenus per Ias. in v. col. in uers. ex tertia parte Tho. Diplo.

c Secundo. An dicta Bart. concludit, q. dispositio captatoria ad pias causas tenet, idem tenent Baldus, Cynus, Angel. in l. captatoris. C. de testam. militis. & in l. captatoris. ff. de hereditibus instituendis. per ea. cum tibi, extra de testam. per Bartolum in l. j. C. de sacrosanctis ecclesijs. arguendo de libertate ad pias causas, per l. fideicommissaria libertas. ff. de fideicommissarijs libertatibus. aut cons. cccx. incip. inter cetera contrariam tamen sententiam, q. dispositio captatoria non ualeat ad pias causas, tenent Bald. & Salicet. in l. captatoris. C. de testamento militis. & Ioannes de mol. in l. captatoris. in tertia colum. ff. de hereditibus instituendis. ubi dicunt quod dictum capitul. cum tibi loquitur de uoluntate distributoria, ubi autem dispositio, & hunc dicunt esse intellectum Innocen. io. And. Cano. communiter approbatum, & hunc intellectum dicit Bald. esse non in l. executorum. C. de executione rei iudicatae. in tertia colum. uers. non obstat. in l. j. in ix. quest. prima partis princip. ubi reprehendit Bartol. Et contra Bartol. facit id, quod uoluit in dicta l. j. dum dicit quod non ualeat legatum libertatis collatum in uoluntatem heredis, nisi dixerit pro anima, & tamen uult quod relicti factum simpliciter ad pias causas ier-

go eius argumentum non ualet, et ita uidetur innuere Angel. conf. cccxj. in prin. incip. Titius, dicit tamen ibi meliorem opin. Bart. esse seruandam in l. captatoria. C. quia in relictis ad pias causas non attendimus prouisiones iuris civilis, sed uis naturae, seu diuinum, uel canonicum, ut ca. cum esset, de testa. melius per Bar. in d. l. j. cogita tamen quae opi. sit melioribus sulci ta rationibus.

8 Cum tibi. Vide plenè per Iason. in l. captatoria. in sexta colum. in fin. et principio sequenti. C. de testamento militari. ubi plenè, et ibi ponit uarios intellectus dicto capite. et cum tibi. Andre. Barba. in dicto cap. cum tibi. in vij. et ix. colum. in uers. capio nunc secundum, et uide Bart. conf. sequen. Thom. Diplo.

e Dubitatur. Vide Bartol. in l. prima. in penultima col. ff. de legatis primo. et ibi plenè per Alexand. in nona colum. et per Iason. in xvij. colum. in fin. et Bartol. in tractat. minor. in primo libro. in quarta distinctio. in primo. et uide Ioan. Calde. Imol. Petrus de Ancharam. consilio trigesimo. in titul. de testamentis. et Abbas consilio trigesimo secundo. casus contingenti. in j. uolum. et conf. lxiiij. in ij. uol. incip. quaedam domina. Lan. Tho. Dipl.

f Quarto. Vide Bartol. in tractat. minoricarum. in primo libro. in quarta distinctio. in capitulo tertio. incip. per quem bona, et uide Abb. in cons. trigesimo secundo. in primo uolum. incip. casus contingenti. in ij. colum. Thom. Diplo.

g Exemplando. Vide per Philippum Decad. in authentic. si quis in alio. numero sexto. C. de edend. ubi allegat Bartol. in isto consilio Thomas Diplouata.

CONSILIVM VI

Dispositio ad pias causas captatoria tenet, et fratres minores possunt constituere syndicum ad capiendum hereditatem in casu, quo ipsi capere possunt. Item dicit, sufficit conditionem adimpleri de facto.

- 1 Institutio captatoria ad pias causas ualet.
2 Fratres minores an possint eligere syndicum ad capiendum hereditatem in casu, quo ipsi capere possunt.
3 Fratres minores an possint esse executores testamentorum, et nu. iij.
4 Renuntiatio bonorum Tuij firmatur iuramento.
5 Filia si renuntiavit hereditatem paternam, si est praterita, non rumpit testamentum.
6 Clausula, si non ualet iure testamenti, et c. habet locum in testamento rupto ex causa prateritionis.

WISO TESTAMENTO DOMINAE CIAE Rainerij de Castello, dubitatur an ualeat. Primò, quia instituit heredem syndicum eligendum per fratres minores, et uidetur de iure non ualere, quia uidetur institutio captatoria, ergo inualida. ff. de heredibus instituitu. l. illa institutio, et lege captatorias. Ad quod respondeatur, quòd quando fit ad pias causas, talis institutio ualet, ut extra de testamentis. capitulo, cum tibi, ubi est textus, et glossa. Secundò uidetur obstat, quia fratres minores possunt eligere syndicum, quod non uidetur, quia ipsi non sunt capaces hereditatis, nec possunt se introumittere de officio executionis, et ultimarum uoluntatum, ut capit. extui de paradiso. de uerborum significationibus. in clementina. Ad hoc respondetur, quòd imò institutio ualet, quia fratres minores non sunt capaces hereditatis, scilicet ut eis acquiratur. Non obstat, quòd dicitur, quòd non possunt esse executores ultimarum uoluntatum, quia responderetur quòd decretalis eos prohibet, imò, quia praedicta absque litigijs in contrectatione et administratione pecuniae nequeunt expediri: ubi cum ergo cessant rationes praefatae, cessat dicta prohibitio, ut lege, adigere. §. quamuis. ff. de iure patronatus. de pactis. lege, quòd dictum, de legatis secundo, lege, cum pater. §. dulcissimi. Sed hoc sufficit solum fratribus nominare et eligere syndicum ad hoc, cum, ut patet ex ferie testamenti, nullam litigium, nulla controuersia, nulla administratio pecuniae fiat à fratribus, ergo, et c. uenit ergo, et c. Nec potest dici, quòd fratres non possunt nominare talem syndicum, quia ideo possunt talem nominationem facere, sicut possent deportatus qui esset priuatus

omnibus his quae iuris ciuilibus sunt, ut lege, cum pater. §. haereditatem. de legatis secundo. et ad Trebellianum, lege, ex facto. §. ex facto. et hoc scripsi in libello minoricarum, libro tertio, distinctio prima, capitulo quarto. Et postea quòd fratres minores talem syndicum habere non possent, sufficit quòd ipsi nominent, et eligant de facto, et uidetur impleta conditio, ut ille sic nominatus et electus sit haeres. Casus est de conditionibus et demonstrationibus. l. Mauus uidetur. et lege, mulier. §. si quis haereditarium, de conditio. institutio. et uidetur testatore sensisse de illa nominatione, sic de facto prout fratres facere possunt. Casus est in lege Mauus. de conditionibus et demonstrationibus, ff. ad Trebellianum, lege, haeredes. §. finali. Et per hoc uidetur facere, lex, mulier. §. si quis. ff. de conditionibus et demonstrationibus. Tertio uidetur obstat, quia dicta domina CIA habebat nepotes ex filio, qui dicunt praeterire, ergo testamentum nullum. Ad quod respondeo, quòd dicta filia renunciauerunt iuri succedendi dictae testatrix cum iuramento, quòd si appareret, sufficeret. Nam talis renuntiatio ualet, et exat iuramento firmata, ut capitulo. quamuis, de pactis. libro sexto. Si igitur ualet, ita quòd excludatur à successione: ergo dictum testamentum non rumpitur, ut lege prima. in fine de contrahat. et de bonis libertorum, lege si necesse. §. portatus. Sed postea quòd talis renuntiatio non reperiretur, et sic testamentum ex causa prateritionis esset nullum, tamen in dicto testamento est clausula, si hoc ualet iure testamenti, et c. Cuius uigore dictus syndicus debet habere dicta bona. Nam dicta clausula habet locum in testamento rupto ex causa prateritionis, secundum ueram opinionem Dyni, et aliorum doctorum. Refert Cynus in authentica ex causa. C. de liberis prateritis. licet glossa ibi contrarium innuat. Videntur enim dicta neptes succedentes ab intestato rogatae per dicta uerba, ut dicta bona restituant dicto syndico, ut lege quarebatur, uersicul. et si uerum, de testamento militari. et nota glossam. ff. de testamentis. lege ex his uerbis. Et ad praedictas filias seu neptes sola legitima debet remanere. Nam rogatae sunt restituere per fideicommissum, ad pias causas, ergo et ad Trebellianica secundum ueram opinionem. Nam regula est, quòd ubi cessat Falcidia, cessat et Trebellianica, ut lege Marcellus. §. quod autem. ff. ad Trebellianum. sed Falcidia cessat, ut C. ad legem Falcidiam authentic. similiter ergo, et c. Praeterea tunc possunt detrahi Trebellianica et legitima, quando quis est institutus purè, et rogatus sub conditione, ut non. C. ad legem Falcidiam, lege quamquam. ff. de inofficioso testamento, lege Papinianus. §. meminisse. et in authentica, de heredibus et Falcidia. constitutio. prima. §. si quis autem non implens. sed isti uenientes ab intestato, sunt rogati, ergo, et c. Sed dictae neptes habent dotem, quae usque ad legitimam computatur, ut lege quoniam nouella. de inofficioso testamento. Ergo concluditur, quòd tota dicta hereditas debeatur dicto syndico, ut eam distribuatur secundum testatoris uoluntatem Bartoli.

ADDITIO.

- a Viso testamento. Istud consilium. pro consilio Bartoli allegat Ludouicus Romanus, in cons. xxij. circa id quod effectualiter, et secundum ordinem Perusinum est in tertia parte de ultimis uoluntatibus. in consilio septuagesimo. Tho. Diplo.
b Institutio captatoria. Vide quae scripsi in consilio praecedent. uide Alexandrum, in consilio xiiij. in j. uolumine. incip. Circa primum dubium. in ult. col. et in l. captatorias. C. de testamento militis. et ibi Ias. in vj. col. et ibi scripsi in addi. Tho.
c Syndicum. Vide Bartolum in lege cum pater. §. haereditatem. ff. de legatis secundo. et in lege à filio. in principio. ff. de alimentis et cibarijs legatis. et in tracta. minoricarum. libro tertio, capitulo secundo. et tertio. et Ludouicus Romanus consilio quadragesimo primo, incip. quo ad primum, et Andre. Sicul. capitul. tua nobis. in quinta columna. extra de testament. Thom. Diplo.
d Renunciatio ualet. Quia satis dictum est supra, de dispositione captatoria ad pias causas, et de fratribus minoribus, ideo hic non est insinuandum.

demum, maxime cum his temporibus propter priuilegia eis concessa per summos pontifices frustratorie uideantur constitutiones edite super eorum statu, ideo circa corroboracionem tertij membri condescendam ad renuntiationem factam per dictas neptes iuramento uallatam, quae renuntiatio tenet, quia non dicitur in thematic quòd dictae neptes essent minores, et dato quòd esset illud iuramentum quòd potest seruari sine interitu salutis aeternae, est seruandum, cap. non est obligatorium. de reg. iuris. c. cum contingat, extra de iuriran. et ita tenet Angel. conf. cccxvj. incip. filia resitauit. et cons. l. j. incip. do. Zilius. Paulus de Castro. conf. clxxxvij. incip. contra superius, et conf. xxxix. ubi ponit an talis renuntiatio habeat nocere earum filijs, et sic nepotibus. de quo articulos si uultis uidere, uidete Bar. Bald. et Imo. in l. qui superstitis. ff. de acquir. haered. Bald. l. si. C. de pactis. Bald. et Pau. de Castro. in l. pactis. C. de collat. Petr. de Ancharam. in clementina. de baptismo. Stat ergo firma conclusio Bart. quòd renuntiatio ualet, et non possunt dicere testam. nullum. In quantum autem dominus consulens uult, quòd clausula codicillarum operetur effectum suum ex causa prateritionis, communis opinio. est cum eo, de qua Bald. Ang. Imol. Paul. de Castro. in l. filio praterito. ff. de in iusto, rupto et irrito facto testam. in auth. ex causa. et in l. ex ea. ff. de testamentis. per Bart. l. j. ff. de iustitiano codice confirmando. et in l. j. ff. de leg. ij. per Bal. in repet. l. in suis. ff. de lib. et posth. et per Ang. s. fin. in auth. ut cum de appell. cognoscitur. Pro quorum op. est casus in l. generaliter. §. ex testamento. ff. de fideicommiss. libertatib. et in l. si patroni. §. fin. ff. ad Trebell. ita etiam consulerunt Paul. de Castro. cons. l. x. et cons. ccl. Ang. cons. ccc. incip. Petr. de urbe. Circa uerò ultimum quòd istae neptes consenserunt grauate restituere pio loco, ideo cessat Trebell. secundum op. communem, per legem si quis ad declinandam. C. de episc. et cler. et phanotrophis, et xenodochijs, et pihocotrophijs, et asiterijs, et monachis, et priuilegijs eorum, et ca. pihocotrophijs, et de redimendis captiuis, et de nuptijs clericorum uentitius seu permissis. ibi dum dicit, uel fideicommiss. nulla Falcidia, et ibi Bald. in ult. col. Bald. et Bart. in l. Marcellus. §. quod autem. ff. ad Trebellianum. Ang. et Imo. in l. j. §. municipium. ff. ad l. Falc. Ang. s. sanctis. aub. de ec. ti. et in s. fin. in auth. de haered. et Falc. per Bal. in l. id quod pauperibus. C. de episc. et cler. Gem. in cap. si pater. de testamen. in sexto. Ludouicus Romanus, cons. clxxxvij. incip. in Dei nomine, in hac re. Ange. cons. cclij. in fin. incip. Conradus Albe. et Bartol. infra cons. lv. Ang. cons. lvij. incip. quidam paterfamil. Paulus de Castro, cons. clxxxvij. et cons. clxxxvij. et cclxxxvij. et cccxij. et clxxxij. ubi dicit, quòd ita praedictatur, licet in l. coheredi. §. cum filia. ff. de uisg. et pupill. non firmauerit pedes. contra tamen facit quòd uoluit Archidia. gl. et Ioan. Andr. in cap. si pater. a contrario sensu illius cap. de testamentis. et Ioan. Andr. in cap. Ray. ubi uoluit quòd imò detrahaui Trebell. et Olar. cons. clv. incip. proposita consuetudine: pro quorum opinio. facit quòd licet testator possit prohibere Falcid. sed cum testator, non tamen potest prohibere Trebellia. l. si ut allegas. eo. tit. ergo non ualet arg. de Falcid. ad Treb. Praeterea, licet haeres non conficiens inuentarium, perdat Falcid. secundum communem opinionem, non tamen perdit Trebell. ergo non est eadem ratio. Item facit, quia in Trebell. non reperiuntur correctae iura antiqua, et per subauditionem non debet induci legum correctio, lege praecipimus. C. de appellationibus. Item contra communem opinio. adducitur lex si quis ad declinandam. pro ipsis alleg. nam dicit ibi imperator quòd ad declinandam Treb. necesse est quòd instituat directo pauperes Christi, quia nullus poterit eam detrahere. Si autem alium instituat, et roget, illud detrahet, et hanc opinionem Ioannes de Imol. in dicta l. Marcellus. dicit posse sustineri, quia iura, quae ipsi allega. hic non probant, quia loquuntur in fideicommiss. particulari, ut colligitur ex text. in s. fin. autem haeres. dum dicit, dicens relictam substantiam non sufficere, quia casus non potest conueniri fideicommiss. uniuersali, cum semper haeres sit soluendo. l. si haeres ab eo. ff. ad Treb. et Salice. in auth. similiter. C. ad l. Falc. refert quòd Ioan. Cald. et domi. Ioannes de Lig. consulerunt contra Bartolum. Non obstat §. resitua. quia ille text. non dicit. et ubi non habet locum Falc. ibi non habet locum Trebellianica, cum Cano. teneant hanc opinio. Pro hac parte possent consulti, tamen durum esset recedere à communi opinio. Item uide Angel. conf. clxxxj. incip. filia resitauit. et cons. l. do. Zilius. Paul. de Castro. conf. cccj. et ibi an talis renuntiatio prauidet filijs renuntiantium B. L.

conf. lvij. et Pau. de Cast. conf. cclxxxij. et cclxxxvij. Oldr. cons. ccclv. Bernard. L. Nam regula est. Vide Bart. in lege Marcellus. et ibi scripsi in addi. ff. ad Treb. et Bart. in cons. lvj. incip. in Christi nomine, Bar. fecit testamentum, in ij. col. in fine. Tho. Diplo.

CONSILIVM VII.

Quando haeredes decedunt intra tempus à testatore limitatum ad soluendum legata, non incidunt in poenam, nec talis poena tranfit in haeredem. Et utrum onus iniunctum haeredi, uideatur iniunctum haeredi ipsius haeredis, et si non facit, possit dici in mora, et poenam incurrat in testamento appositam per testatorem.

- 1 Verba, si filij et haeredes non fecerint aliquid, non ligant haeredes haeredum.
2 Haeres, qui decessit ante tempus ei iniunctum per testatorem ad soluendum legata, non dicitur in mora, nec incidit in poenam.
3 In poenis relictis in testamento non receditur à persona, quantum ad commissionem poenae.
4 In relictis nominatim ab uno, alius qui succedit prater spem et uoluntatem defuncti, non tenetur ad illa.

FACTVM TALE EST. Andreas quidam Martini, cuius Tudertinus decessit superuientibus sibi Iohanne et Philippo suis filijs, et superuiente domi. Francisca eius uxore, deinde decesserunt dicti Iohanni et Philippo. unus pubes, et alter impubes ante biennium post mortem testatoris superuiente dicta domi. Fran. illorum matre, nullo agnato existente usque ad tertium gradum. Modò hospitale Charitatis, uel eius rector possidente dicta domi. Francisca haereditatem quondam Andreae et successu suorum filiorum petiit ex forma cuiusdam testamenti, quo caueri dicit relicta non fuisse soluta ad terminum testatoris, et per consequens ad dictum hospitale haereditatem deuolutam. In q. praed. uidetur de iure dictum hospitale in dictis bonis nihil de iure posse petere, nam uerba testamenti fuerunt ista composita hoc modo. Item uoluit, et mandauit quod supra dicta iudicia et legata per ipsam facta satisfiant per infra scriptos filios, et haeredes, usque ad duos annos proxime uenturos post mortem dicti testatoris. Et si ad dictum terminum non essent satisfacta per infra scriptos haeredes, quòd dicta bona deueniant ad hospitale Charitatis communis Tudertini. quae uerba si rectè inspiciantur, grauant dictos filios et haeredes nominatim, quòd apparet ex eo quòd dicit filios, et ex eo quòd dicit infra scriptos, ut l. nominatum. de cond. et demonstratio. et l. ij. de liberis et posthumis. deinde subiunxit testator quòd ipsis filijs et haeredibus non soluendibus intra terminum haereditas deueniat ad hospitale Charitatis. Quae uerba hoc importat, quòd si dicti filij et haeredes fuerint in mora, quòd dicta haereditas deueniat ad dictum hospitale. Casus est in l. si penum. ff. quando dies legati uel fideicommissi cedat. Sed ibi filij et haeredes non fuerunt in mora, quia decesserunt ante biennium, ergo in eos non est commissio poena, nec potest dici quòd in persona huius haeredis eorum poena committatur, si ipsa non soluit, quia hoc ad haeredes non tranfit eo cui iniunctum est, ante moram morietur, ut d. l. si penum. Praeterea, in poenis et multis quae relinquunt in testamento, non receditur à persona, quantum ad commissionem poenae, ut l. multam. in princ. ff. de cond. et demonstr. ita in proposito quod cum in poena sit iniunctum, quòd si filij praedicti non soluerent, dicta haereditas detur dicto hospitali, dictis filijs non existentibus in mora, propter aliorum moram poena praedicta non committitur. Praeterea, in his quae relinquuntur nominatim ab uno, alius, qui succedit prater spem et uoluntatem defuncti, non tenetur ad illa, ut l. j. fin. ff. de legatis tertio. Sed in proposito dicta poena fuit imposita filijs et mora committeretur, sed per eos nulla fuit commissio mora, ergo ad matrem, quae succedit prater spem defuncti, dicta dispositio, uel eius effectus non porrigitur ad haeredem.

Probat in l. si hereditate nominatim. ff. de leg. iij. & ad l. Fal. l. j. §. id quod ex substitutione.

ADDITIO.

- a **Factum tale est.** Iud. consilium secundum ordinem Perusinum, est in tertia parte de ultimis voluntatibus. conf. xliij. alias incipit, Andreas Martini, quod est duplicatum, conf. cccxiiij. alias incipit, factum tale est. Amonius, alias incipit in q. predicta videtur dicendum, & ita incipit in lib. Perusino. Tho. Diplo.
- b **Vsq; ad ij. annos.** De isto cons. Bart. vide Alex. in l. fin. ij. col. C. de hære. in fin. & in cons. cxi. in vj. uol. in d. uol. in d. uol. in d. uol. ubi refert Bart. in isto cons. & fundamenta sua, & in cons. lv. in j. uol. consideratis his in ij. col. & uide plenissime per d. las. in l. centurio. in xxiiij. col. ff. de uul. & pupill. ubi alleg. plura cons. d. Alexan. & uide Fran. de Cur. in cons. xlv. incipit. Sepè reuoluta narratione in vij. & ix. col. ubi plenissime dicit dicta Bart. in d. l. centurio. non esse uera, & dicta Bar. in cons. isto esse uera. Tho.
- c **Ante biennium.** Vide Bar. in l. si penum. & ibi quando d. leg. ced. & in cons. xix. incipit proponatur quod in testamento. Tho. Diplo.
- d **Commisissa pœna.** Confirmando pro maiori ueritate consulenti quod prædicti heredes & filij si decesserint intra tempus à testatore limitatum, non sint in mora, quia uoluntas testatoris punientis illos qui non exequuntur eius uoluntatem, debet intelligi de morosis. quia non potest dici contra uentrem nisi qui est in mora faciendi quod facere debet, sicut non potest dici stare per aliquem, nisi cum esset in mora, non autem ex eo solo quod non fecit. ff. de consti. pe. l. si duo. §. hæc autem uera, & ibi Bartio. Iste ergo filij non possunt dici esse in mora, & per consequens non possunt dici contrariu esse, ergo non incidunt in pœnam conuentionis, quæ est priuatio hereditatis. l. paterfamilias testamento. ff. de hære. in j. Ber Land. Si ipsa non soluit. Vide Bar. in d. cons. xix. in nomine domini, proponitur, ubi idem consulit quod hic, & no. q. si est mortuus antequam adimpleat uoluntatem, non est in mora, & sic non incidit in pœnam, & uide Lud. Ro. in cons. ccccix. quo ad primum. ubi consulit q. hæres non dicitur priuatus si non fecit intra tempus statutum, & computatur tempus a die scientiæ, & hereditatis aditæ, uel esset aliquo modo impediuit. Tho. Dip.

CONSILIVM VII.

Substitutio pupillaris excludit matrem. Ie an substitutio facta compendiose, scilicet quando cum decesserit, sit fideicommissaria. Item an pactum de hereditate uiuentis possit firmari iuramento. Item an substitutus potest extrahere legata sibi, tanquam æs alienum. Item quoniam hæres instituitur in certa re habeatur loco legatarij. Item quando habet locum ius accrescendi.

- 1 Substitutio facta per hæc uerba, quando cum decesserit, an dicatur fideicommissaria.
- 2 Substitutio compendiose facta filio impuberi, an sit expressa pupillaris, et excludat matrem.
- 3 Pactum de hereditate tertij uiuentis non ualet, etiam cum iuramento.
- 4 Iuramentum præstitum super pacto, quod est contra bonos mores, nõ est obligatorium.
- 5 Substitutus potest extrahere legata sibi tanquam æs alienum.
- 6 Pueris impensa, ante omnia debet detrabi.
- 7 Hæres institutus in re certa habeatur loco legatarij.
- 8 Ius accrescendi, an & quando habeat locum.
- 9 Statutum excludens mulieres à successione, an excludat ipsas, ut non possint succedere ab intestato.

FACTVM TALE PROPONITVR. Quidam nomine Theobaldus suum cõdidit testamentum, in quo inter cætera sic disponit. Ite reliquit dominam Galdia & Thora eius filiabus, mille & quingentas libras p qualibet earum, & si aliqua earum monasteriũ ingrediat, reliquit sibi in d. casu duas libras denariorũ, & tantũ eas habere uoluit de bonis suis, & eas in his hæredes instituit, ut plus petere non possint. Ite disposuit qd si supra dicta Galdia & Thora, uel aliqua earum decesserit sine filijs ex se natis, qd ei & cuiuslibet earum succedat Raynutius ipsius filius & testatoris hæres. Ite reliquit domi. Margareta centũ libras, & eã in his, & dote eius hæredẽ instituit, uolens & mãdã, qd de bonis suis amplius petere, nec habere possit. Ite reliquit Antonio filio dictæ domi.

Margareta xxv. libras, & in eis eũ hæredẽ instituit. Ite d. Francisca. Ite nepiti decẽ libras, & eã in eis sibi hæredẽ instituit, & in ccc. libris sibi datis & solutis per eũ, ut cõstare dicit manu Ioan. notarij, uolens & mãdãns, qd de bonis suis plus petere nõ possit. Ite reliquit Galdia filia dictæ do. Francisca, uiginti solidos, & in his sibi eã hæredẽ instituit. Ite reliquit domi. Altamannẽ suã uxori fructus, de usufructu redditus & puetus unius peniã terrã in d. suo testamento cõfirmata, quã diu ipsa uixerit castè & honestè, & uita uidualẽ duxerit. Item reliquit eidẽ suã uxori habitationẽ & detentionẽ in domibus suis suis in d. castro, donec uixerit castè & honestè, & uita uidualẽ duxerit. Ite reliquit do. Altamannã dominã & massaria, & alimenta sibi cõdecẽtia unã cũ infra scripto filio suo & hæredẽ, & qd ipsa possit dicta alimenta habere, & de bonis suis se alimentare unã cũ dicto filio suo, donec ipsa uixerit castè & honestè, & ad secunda uota nõ transierit, & dotẽ non reperierit. In omnibus autẽ alijs suis bonis mobilibus & immobilibus, iuribus & actionibus, Raynutiũ eius filiu sibi hæredẽ uniuersalẽ instituit, detractis supra scriptis iudicijs & legatis, & si dictus Raynutius eius filius decesserit in pupillarietate, supra dicta domi. Francisca eius nepitẽ carnalẽ in uiginti quinq; lib. dena. sibi hæredẽ instituit, in omnibus alijs mobilibus, iuribus, & act. substituit dicto Raynutio filio suo si in pupillari etate decesserit, dictã dominã Margareta, Galdia & Thora filias dicti testatoris p equali parte filias, & filios earundẽ, ita tan tẽ qd succedant in stirpem, & nõ in capita cũ hac conditione, qd dicti hæredes substituti teneantur & debeant ad petitionem distorum executorũ dare & solvere intra duos annos à die mortis dicti Raynutij pro Deo & anima ipsius testatoris mille lib. denar. ceteris sub certo modo & forma in dicto testamento appositis, & omnia ista facta fuerunt in dicto suo testamento. Deinde cõtingit qd dicta do. Thora & Galdia decesserunt uiuo testatore prædicto, deinde morit testator uiuo Raynutio filio suo pupillo per quẽ fuerat dita hereditas dicti Theobaldus sui patris, q Raynutius decessit in pupillari etate. Ex his quærif utri dicta do. Altamanna matr. dicti pupilli succedat dicto eius filio in octaua parte debita matri de bonis filij decedentis ab intestato ex forma statuti ciuitatis Tuderti. Secundõ posito qd non succedat de iure, an ex forma conuentionis in iura per Gualterium & fratrem dictæ do. Altamannã debeat dicta dominã Altamanna habere octauam partem prædictam, si deueniat ad d. do. Margareta, cũ petito fuerit facta in uita ipsorum Theobaldus & Raynutij, posito qd dõ dicta conuentionio non fuerit iuramento firmata. Tertio posito quod d. Gualterius nollet dictam pœnam seu conuentionem seruare, an legata facta per dictum Theobaldum testatorem, quæ debebant præstari in uita filij, uel post mortem eius, debeant ante omnia, ut æs alienum deduci, ita quod de residuo dicta octaua debeatur. Quarto uti uim dicta Francisca olim nepitẽ dicti testatoris descendẽs filia possit aliquã petere ultra quã sit relicta sibi in bonis dicti Theobaldus & dicto Raynutio. Viso dicto testamento super primo puncto, uidentur esse, an dicta substitutio fuerit directa pupillaris, an fideicommissaria. Circa quod dicendum est, q substitutio compendiosa facta per hæc uerba, quando cum decesserit, talem substituo, dicitur fideicommissaria, secundum quorundam op. propter illud uerbum substituo, quod est commune, ut l. precibus. C. de impuberum & alijs substitutionib. tamen in quaestione proposta cum testator substituerit filio tantum decedenti in pupillari etate, debet intelligi de pupillari directa, & not. in d. l. precibus in fin. mag. gloss. & facit ext. de test. cap. j. lib. vj. Cũ ergo substituitur pupillariter existant, t apparet quod dicta mater excluditur ab omni petitione legitima sibi debita in bonis filij, ut l. Papius. ff. de inoff. ff. de inoff. testamento. & dicta l. precibus, & dicto cap. i. lib. vj. Satis ergo liquet dictam do. non posse petere dictam octauam partem uigore statuti communis Tuderti. Quod statutum disponit filio decedente ab intestato matrem debere habere octauam partem: sed filius decedens qui habet pupillarem

pupillarem substitutionem, nõ dicit decedere intestatus, cũ pater suus sibi fecerit testamentum. l. ij. in princ. ff. de uul. & pup. subst. post princ. ergo, & c. Super secundo uidentur esse, an dicta conuentionio ualeat, & de iure ciuili. Cerum est qd non, quia non licet pacisci de hereditate uiuentis tertij ipso absente & ignorãte. Calus est in l. fin. C. de pactis. Sed dubium est quod dicit de iuramento præstito de obseruando, qd iuramentum uidetur talem conuentionem ualere, ut cap. quamuis, de pac. lib. vj. Ad hoc respondet qd talem conuentionem ualere non potest, nam pactum edita bonos mores improbat ut iure. Sed tale pactum fuit appositum super his que sunt contra bonos mores, ut expresse dicitur in cap. nõ est obligatorium, de reg. iuris lib. vj. Nõ obstat cap. quamuis, de pac. lib. vj. quia ibi pactum illud de non succedendo, non est contra bonos mores, quia nõ inducit uotum captandæ mortis alterius. Mulier enim quæ sperat non succedere, mortem patris non affectat, sed pactum quod loquitur in succedendo certo modo, & de certa parte danda, ut fuit in casu proposito uotum captandæ mortis inducit, quod est contra bonos mores, ut d. l. fin. C. de pac. & de concess. præben. cap. ne captandæ lib. vj. ergo, & c. Et eo modo respondeo ad cap. cũ contingat, de iur. iurand. lib. vj. quia ibi pactum nõ erat contra bonos mores, t igitur firmatur iuramento. Si igitur conuentionio nõ ualeat, apparet qd d. do. eius uxor petere non potest, nec habere octauam partẽ prædictam, t Super tertio dicendum est omnia legata sub modo, uel sub conditione à d. do. Theobaldus ante omnia de bere detrabi, quod probatur, nõ substitutio d. Raynutij debet extrahi tanquam æs alienum, ut l. in ratione. §. ij. ff. ad l. Falc. de bon. auct. iudic. poss. l. j. Apparet ergo qd ad dictum Raynutium dicta legata erant tanquam æs alienum, ut feneris impensa, t quæ debent ante omnia deduci, & postea fieri computatio, ut l. Pap. §. iij. ff. de inoff. testam. Ad quod facit, in iustitiatione ad l. Falc. §. quod autem, ergo manifestè apparet d. legata esse ante omnia deducenda. Super quarto tria possunt dubia oriri. Primo, an d. do. Francisca substituta pupillariter in certa quantitate, admittatur unã cum alijs substitutis. Sed hoc est dubium, quia cũ sint alij substituti ultra istam substitutam in certa quantitate, haberet loco legataria, ut ff. de hæred. inst. l. j. §. si ex fundo, cum similibus. t Secundum dubium est, quia hæres institutus in re certa, habetur loco legatarij, ut not. plenè in d. l. quoties. Unde possit dubitari, an portione dic. filiarum, quæ decesserunt in uita d. testatoris, aliquid accrescat d. do. Francisca. Sed indubitanter dicendum est, quod portio d. filiarum, quæ decesserunt, accrescat d. do. Margareta, quæ erat dictis descendens tibus coniuncta re & uerbis, ut probatur in cap. ex tenore, de test. & probatur, ff. de hæred. inst. l. hæredes. §. in partib. & de leg. iij. l. re conuincti. C. de cadu tollendis. l. §. his ita. t Nam uenientibus diuerso genere, alijs diuerso iure, & non eo. non competit ius accrescendi, ut l. sed cum paterno ff. de bon. poss. tit. generali. ergo d. do. Francisca tanquam omnino disuncta, omnino est repellenda, ut dictis iuribus. t Tertio potest dubitari, quia statutum communis Tuderti, positum sub rabric. quod d. filia, & c. in ipsa parte sui repellit mulieres tales succedere ab intestato. Sed in casu proposito nec Theobaldus auus, nec Raynutius decesserunt intestati, sed condito testamento, cũ dictum Theobaldus dicto suo filio fecit testamentum, faciendõ substitutionem pupillarem. Secundõ pars dicti statuti, quæ loquitur de descendentibus condito testamento, repellit istas mulieres, ita demum, si sine dotatæ à dictis personis, sed ista do. Francisca non fuit dotata à d. Theobaldus, sed illa do. Francisca istam dotem matris tanquam hæres suã matris habuit, & ex eius personæ licet dicta dos extra bona Theobaldus exierit, ut l. pater filiam. in princ. ff. ad l. Fal. & l. mulier. §. cum proponeret. ff. ad Trebell. & l. iij. §. sed unum. ff. de minoribus. Cũ ergo, nec ex prima, nec ex secunda parte statuti excludatur, uidetur quod remanet ex dispositione iuris communis, ut sic possit agi ad supplementum in bonis aui, si quid sibi deest ad legitimam portionem, Super quo dubio excludenda di

endum est, d. dominam Francisca plus petere nõ possit, quã si supra relicta, nam legitima est tunc a eius, uel legitimis eius, quod habitura est ab intestato, ut in auth. de tunc. & semel. circa princ. & de inoff. testam. l. parentib. ff. eo. l. Pap. §. quarta. Sed ista do. Francisca ab intestato, nihil esset habitura, ergo agere non potest ad supplementum legitimæ, cũ eius legitima portio nulla sit in bonis d. Raynutij pupilli, nihil potest petere, cũ excludatur à pupillari. Substituit. ut d. l. Pap. §. sed nec impuberis, & dictum est supra, contra matrem.

ADDITIO.

- a Proponitur istud consilium alijs incipit, quidam nomine Theobaldus, alijs uiso dicto testamento super primo. Tho. Diplo.
- b De pupillari. Adde Bart. in l. ij. ff. de uul. & pupill. & in l. precibus. C. de impub. & alijs substitut. & ibi ponit d. Philipp. Decim. in vj. col. uel ix. ubi expresse alle. consi. Bar. hic, ut ponitur doc. in cap. si pater, de testam. in vj. Thom. Diplo.
- c Substitutio in uarijs locis sparsa multaq; argumenta possent hic adduci, maxime cũ alijs d. Bal. consilens in l. centurio, tenuerit substitutum onem, de qua super primo dubio huius consultationis fore fidei commissaria in interpretandam fauore matris, quæ alijs esset successura, ita ut ad consilium Bal. uerum, quia hic tenet, quod sit pupillaris directa, quæ optinet, & consilium per gloss. reputatam singularem, in §. qua ratione, insit. de pup. substitut. & est casus in cap. si pater, attema ratione sua, dum dicitur, q substitutio semper in dubio interpretanda est directa, dummodo non repugnet conditioni personarum. Ita etiam tenentur. senior, & junior, in d. lege centurio, & d. l. precibus. in l. junior, consi. xij. & xvi. in nouissimo uol. Pau. de Cast. consi. lx. & consi. cccxxxij. & cccxxxij. ubi reprobae opt. Bart. in d. l. centurio. super eo, quod Bartol. con. ludit, quod prædictum f. cum super hereditate tertij uiuentis & ignorantis, ultra loca utilitaria, uide Pau. de Cast. consi. cccxj. Bernar. Lande.
- d Legitima. Vide doc. in d. l. precibus. & Pet. de Ancharan consi. cxxx. in uis. uiso testamento prædicto. Alex. consi. xlv. j. uol. habita super his de quibus in ij. col. & seq. Thom. Diplo.
- e Sed dubium adde Bart. in l. fin. in ij. col. in uer. ij. quæro. C. de pact. & Bal. & Moderni ibi quibus, & præcipue in ij. col. adde Bart. in isto consi. Thom. Diplo.

CONSILIVM IX.

An & quando uxor relinquat domina & massaria, debeat habere alimenta, & quomodo.

- 1 Uxor si relinquat domina & massaria, debet tantummodo habere alimenta.
- 2 Uxor dicitur domina uiso uiro, uidelicet q. habet quandam præminentiam, & non habet plenum dominium.
- 3 Legatum alimentorum, an comprehendat habitationem.

SUPER EO Quod quæritur, quid debeat habere do. Altamanna, uxor Theobaldus, de Ciuitate Castellæ, uigore relicti sibi facti dicto Theobaldus in suo testamento, quæ alijs reliquit eã dominã & massaria, & alimenta sibi congruentia. t Circa quod sciendum, quod d. do. debet habere uigore dictorum uerborum b alimenta tantum, & hoc uigore consuetudinis, ut no. in l. j. C. de scutrid. nupt. mulier. & hoc etiam patet ex uigore dictorum uerborum ruin domini & massaria, nam cũ mulier dicitur t domina, uiuo uiro, ut l. ij. ff. rer. amot. quod uerbum intelligitur quod habeat plenum dominium, cũ ut sit dominus, sed quod habeat in domo quãdam præminentiam & honorem, cuius præminentia & honor. sequo ad regimẽ, uocatur domina & massaria, & sic debet intelligi dicta uerba appositã in d. testamento. Ad quod facit ff. de pupill. l. si cãm exhibuisset. C. j. & quod ibi nos per lac. de Are. in l. proxiãtia. §. j. de uer. sign. f. & quod ibi not. per lac. de Are. hoc tenet Spec. ut qui filij sint legit. §. j. uer. si uel quid si quis ita. Non ergo debet habere aliquid ultra alimenta, sed illa debet habere honorificè, ut domina. Dicimus etiam quod tũ habitatio alia sit legata sibi præ dicta domi nã, quod dicto. t legato alimentorum generaliter factõ habitatio alia non debeat ut in l. alimenta. §. basilica. de alimen. & cib. de lega. & l. uxorem. §. felicissimo, & §. codicil. de lega. iij.

ADDITIO

ADDITIO.

- 1. Massariam. Vide Bart. conf. clxx. incip. Petr. Mastoli. & conf. sequen. incip. Nicolaus. & ibi dicitur in additio & in conf. cccxliij. sub quidam de Asfifio. in ult. col. & Bart. in l. Titia. §. fin. ff. de legat. ij. & Ang. de Arct. in tract. de test. in versuitem reliquit. & Bal. in conf. cccxxv. l. ij. uol. & conf. cccxxix. in j. uol. incipit uerba. & in conf. cccxij. Titius & Paul. de Cast. in conf. cccclxxxix. incipit quod uxor. & in conf. cccxx. super j. quod sit. & Alex. in consilij. in vj. col. & in conf. lxxvj. uiso testamento. in iij. uol. & l. in l. extraneu. & ibi in meis apostil. de hered. instituen. & uide Socim. in con. lxxij. in pen. col. loan. ubi allegat istud conf. Bartoli. Thom. Dipl.
- 2. Verborum. Quoniam uulgaria sunt. per transeo. sed quid habere debeat. cum institui sunt ascendentes testatoris. uide Petr. de Anch. cōf. cccxxxvij. Ang. conf. cccxlvij. Bernar. Lan.
- 3. Consuetudinis. Consuetudo approbata per Italiam per doc. facit predictā consultationem clarā. q. extantibus filiis testatoris uxor habeat tantum alimentā. ut per e. Bart. in l. Titia. §. Titia. ff. de leg. ij. gl. & doc. in l. ij. & auct. g. locū. C. si mulier secūdo nup. p. Bald. in l. ceterū. §. quid ergo. de usu. & habit. p. Hostien. in sum. in titu. de pig. versu. qualiter. p. Paul. de Cast. conf. cx. & conf. cccx. & cccclxxxix. quid aut habere debeat. quādo sunt instituti ascendentes testatoris. Imo. in d. l. Titia. dicit quod habeat usum fructū. quia consuetudo. & d. auct. quod locū. declarant locū. quādo solum sunt instituti filij. illa non debet extendi ad alios casus. cum sit cōtra ius commune. & contra uim uerborum testatoris. l. ius singulare. ff. de lega. ij. c. constitutionem. de reb. iudicatis in sexta. & quia alij non est ita debita sicut descendentes hereditas. l. scripto. unde liberi ita consulēdo. sub dubio tamen uidetur tenere Ang. conf. cccxlvij. inci. ser. Simon. de Re glo. in transeuer salibus aperte firmat q. usum fruct. habere debeat. in alle. conf. & conf. cccxx. incipit. maritus filium nasciturum. & ibi dicit q. plures ita consuluerunt & uidete j. conf. l. v. ubi Bar. dicit quod instituitis extraneis debet habere integrum usum fructum. Ber. Lan.

CONSILIVM X.

Quis dicatur de linea paterna, & quis de materna, & qui dicantur proximiores, quorum consensus requiritur in testamento ex forma statuti, & si plures requiruntur ex linea paterna, uno tamē existente suppletur de linea materna, & de his omnibus uide hic plenissimē.

- 1. Coniunctus ex linea materna & paterna, dicitur. qui ex aliqua muliere sub coniuncta descendit.
- 2. Proximiores si plures sunt. potest eligere quem uult. & sic est locus gratificationis.
- 3. Proximior dicitur aliquis ex promissionibus. & persona, quae deficit in una linea. suppletur in alia linea.
- 4. Argumentum de rebus ad personas ualet.
- 5. Illa uerba. haec est ultima uoluntas. in codicillis apposta. an uideantur testamentum.
- 6. Copula posita inter compasibilia. debet resolui in distinctionem.

VISO statuto a communis Tuderti posito sub rub. quā uiter mulieres contrahere possint. & uiso testamento facto a domina Titia testatrice predicta. cōsideratis q. personis superius in dictis cellulis designatis. quā testamento consenserunt. dico testamentum ualere. & etiam factum fuisse legitime: tamen ad intelligentiam ipsorum quā supra sunt designata. praemitto. q. omnes illae personae quibus in eorū cellula signum crucis positū est. uiuebant. ceteri mortui erant. Item praemittendū est. q. statutū requiritur praesentia etiam duorum consanguineorum proximiorū ex linea paterna. & si ex linea paterna nō habentur. tūc ex linea materna. sed de iure de linea materna cōiuncti dicuntur qui uiri uel filij sexus cognatione coniuncti sunt. † Unde ille. qui ex aliqua muliere mihi consanguinea descendit. non est mihi coniunctus ex linea paterna. sed ex linea materna. ex matre enim sua mihi cōsanguineus uulgariter dicitur. ut in ff. de leg. agnat. iij. §. i. & ff. de l. fin. autē. Si igitur bene personas s. nominatas inspicimus. ista Titia testatrix solum habet unum cōsanguineum ex parte patris scilicet. Albertū Guisfalgoni. scilicet. ex Barandello marito dominae Diamantis uxo dictae Titiae. nec aliū habet per lineā masculinā ab utraq. parte. Itē cum iste Barandellus (computando gradū de iure can. secundum quod statutum requiritur) consanguineus dictae Titiae in tertio gradu. & qui distat a stipite eo gradu. distat a quolibet

eo gradu per aliam lineā descendente. ut extrā de consan. & affi. c. quod dilectio. & c. si. sed iste Albertus distat a Titia in tertio gradu. scilicet. ab isto Barandello uiro dominae Diamantis. ut ex inspectione supra facta. designata designanter apparet. ergo eo gradu distat a domina Titia. ipsius ergo consensus & praesentia debet primō requiri ueluti eorum. qui ex linea paterna descendunt. omnes uerō alij s. designati sunt coniuncti ex linea materna. si bene cellula aduertantur. Nam oēs illi qui descenderunt ex Francisco filio Philippo sunt attinentes huic Titiae ex linea materna. Nam Titia eis attinet ex persona dictae Diamantis uxor. & sic ex foemina. In subditum ergo est deueniendū ad. consanguineos ex linea materna. cum ex linea paterna unus tantum subiat. ut dictū est supra. Videamus ergo utrum illi. qui consenserunt. fuerint proximiores ex linea materna. tamen usq. ad certū gradum. & certē Agnolutus ille qui consentit testamento. erat consanguineus d. Titiae in secundo gradu. quia toto gradu distat ipse ab Agnolutio patre dictae Titiae. ergo. & c. secundū dictā reg. iuris can. Et si dicas. quare non fuit uocatus Cyolus filius. qui fuit frater matris Titiae. cum ipse similiter sit in secundo gradu. s. m. praedictae reg. Rñ. uerū est q. dicti Agnolutus & Cyolus. sunt eadem Titiae attinentes in secundo gradu. de iure can. tamen de iure ciuili ipse Agnolutus est in tertio gradu. q. filius sororis est. ut in ff. de gradu. de gradi. §. tertio gradu. uel ff. ex transeuerso. dictus uerō Cyolus de iure ciuili est in secundo gradu. quia natus ex fratre & sorore. ut in ff. de gradu. §. quarto gradu. uer. ex transeuerso. in ff. l. l. cer ergo aliquo respectu sunt pares. cum in aliquo unus praecedat alium. & sic est praefertendus ut in auct. de consan. & ut e. l. ult. C. communia. de succ. auth. itaq. & cum plures sunt eiusdē gradus. locus est gratificationis. ut l. pater filij. ff. ad l. Fal. & ad Syl. l. si quis in grau. §. si cum oēs. C. de secun. nup. l. foemina. Potuit ergo eligere cui magis intererat. q. ad quē uenisset successio ab intest. potius quā ad dictū Cyolū. cum sit in proximiori gradu de iure ciuili. ut C. de leg. ha. auct. post fratres. dicti uerō filij Andreoli Ignardoli non debuerūt uocari. q. erāt in tertio gradu per lineā foemininā. ut patet ex ea inspectione. & sic d. Agnolutus q. erat in j. gradu. erat proximior. dicti uerō Effroductus erat in tertio gradu ad d. Titiam. quia a toto gradu distat a stipite. nec fuit necesse requiri. sed fuit requisitus ad abundantē cautelam. Quia numerus duorū fuit praefectus. prout statutū requirit. Sed ex praedictis surgit unū dubiū. quia statutū dicit. si ex linea paterna nō habent. & c. sed hic nō habuit duos ex linea materna. ergo uidet. q. deberet habere duos ex linea paterna proximiores: hic uerō non habuit proximiores. † q. dicitur Cyolus est proximior q. Effroductus de iure canonico. quare uidet statuto nō esse satisfactū. † Ad q. respondet q. per regulā quae est. q. illa pluralitas personarū resoluitur in singularitate. ut s. l. falsa. in ff. de cond. & demon. & de leg. iij. l. qui concubinā. §. Stichū. Cū ergo statutū dicit. si uerō non habuit ipsos. & c. debet intelligi ipsos. id est. aliquos ex his. ut sic persona quae deficit in linea. suppletur in linea ex cōsanguineis p. lineā foemininā. Et q. hec fuerit mens statuti. colligit ex praecedētib. & sequētib. ubi dicit. q. aliquē ex eis. & c. arg. de leg. j. l. si seruus pluriū. §. si. & l. q. filij. in prin. eo. tit. licet enim esse debeant duo proximiores ex linea paterna. tamē unus etiā debet esse. si plures nō essent. uel si plures nō habent. ut in auct. de ali. §. q. d. aut. ibi. qui in uno. si unum solū ciuitas habeat. & c. facit ff. u. bo. ra. l. §. homines. de lib. ho. exhib. l. ij. §. hac uerba. de nego. gest. l. ait prator. §. negotium. † Praeterea hoc probatur an. de rebus ad personas. q. licitum est tale arg. ut l. qui plures. de uulq. & pup. & iuncta miles. ita §. & q. d. dicitur. ff. de mi. test. Sed ego uideo in rebus quandoq. in defectū unius deuenitur ad alium in tantum. in quantum in primo est defectus. ut si in totum. in totum. si in partem. etiam in partem. ut C. de du. re. auct. hoc ita. C. de fideic. auct. praesentia. ff. si cer. pet. l. si de uer. ob. l. decem. cū si. Ita in proposito. ex defectu coniunctorum ex linea paterna. deuenitur ad lineā maternā. & debet intelligi si sit defectus in totum. ut quia nullus sit in totū. deuenitur ad lineam

lineam maternā. & ita fuit hic factū. & fuit hic satisfactū status. † Secundū super dicto testamento dubitatur. quia testator dixit q. hic fuit sua ultima uoluntas. utri per hoc testamentū uideatur. & dico q. non. sed haeres institutus debet eligere de iure directo. uel fideic. utri ex codicillis habere uelit. ut C. de cod. l. si. & illa uerba etiā si essent copulatiue posita. debent resolui in distinctionē. uel quia q. † copula cadit inter compasibilia. est distinctiua. ut l. si Titio fundus. ff. de usu. le. & no. per Cy. in d. l. i. C. de co. Bart.

ADDITIO.

- 1. Viso statuto. Aliis in ci. statuto cōs Tuderti. Et ita alleg. do. Maria. Soci. in conf. cccv. in j. uol. incip. dominus Franciscus. in j. col. Thom.
- 2. Statutum requirit. Ad clariorem euidenciam eorum quae per dominū consensum superius scripta sunt. qui dicantur proximiores. quorū consensus requiritur ex forma statuti. & etiam si statutum simpliciter diceret requiri consentium proximiorum non adiecto qualiter gradus computetur. uidetur dicendū secundum eorū opi. q. praeter quā in matrimonij gradus computentur secundum ius ciuile. quia computatio. quae ita fit. est uera cōputatio. quia fit per Arithmeticā quae est uera & naturalis. quia quot sunt personae una dempta. tot sunt gradus. tot gradus praecedet de una ad aliam. ut no. loan. And. in add. ad Spec. in tit. de alleg. & diffu. §. porrō. & in in. in c. si de consang. & affini. Bal. in l. i. C. de succ. edi. & in c. j. de grad. sic. in ff. & in c. de resti. & in c. postremo. de appell. Pet. de Anob. conf. xlix. Pau. de Cast. conf. lxxvj. Circa aliam partem q. si non sunt proximii ex linea paterna. q. admittantur ex natura inherendo. dico quod idem tenent ipse Bart. in l. Stichū. de leg. j. Bal. in l. in copulatis. C. de impub. et in l. j. C. unde uir et uxor. Paul. in c. opinionēs. extra testi. Facit ad hoc quod uoluit Ang. cōf. cccxliij. incipit statuto Tudertino. et in cōf. cclij. in meo inc. do. Catharina. in vj. col. circa med. Sed quid si stante statuto. de quo §. q. mulier teneatur requirere consentium proximiorum. an si requisierit consentium foeminarum. sit satisfactum statuto: et uidetur dicendum q. sic. quia in fauorabilibus masculinum concipit foemininum: secundum Ang. qui ita consiluit conf. cccx. inc. in dei nomine: super puncto. dum tamen foeminae sint maiores xij. annis. Et ibi ponit an bastardorum consensus sufficiat. & an masculinum comprehendat foemininum. uidete ultra loca uulgaria. tex. in l. si quis ita. ff. de testa. ut. & in l. unica. cum gl. & An. C. de rap. uir. gl. in c. generali. de elec. in vj. & in c. j. de priu. Banor. in c. si. de simo. Imo. in clem. j. de rescript. & quid attendendum sit quando materia congruit tam masculo quā foemina. uidete Ang. post Bart. in l. j. ff. de pecu. qui al. leg. rex. in l. Lucius. §. quāsitum. ff. de leg. iij. & in l. i. C. de uerb. signi. & supra dicta uidentur facere contra Bald. in l. scripturas. C. qui potiores in pig. De illa questione si reperitur subscriptio trium uirorum an uerificetur in foemina. Nec ob. d. l. loquitur in condenda lege. quod est iuris communis. ad quos foeminae non admittuntur: uide etiam d. Bald. conf. cclxj. Bernar. Lan.
- 3. Proximiorum. Quid si statutum simpliciter diceret. mulierem non posse contrahere nisi sine praesentia consanguineorū. an requiratur q. sint proximiores. Ang. tenet quod sic. in consil. clxx. incipien. reuocatur in dubiū. & uide l. in l. j. in fin. C. unde uir. & uxor. Thom. Dipl.
- 4. Can. aduerte quod statutum requirit in isto casu. Bart. gradum computandum de iure cano. sed si statutum non expressisset. debet computari secundum ius ciuile. secundū Bar. in l. i. ff. de grad. & in conf. xv. in ij. uol. quae ueritur. unde gradus de quo meminit Alex. in l. i. in ult. col. C. de succ. edic. & dicit in add. meis. Thom. Dipl.
- 5. Proximiores. Vide Old. in consil. clj. inc. uidetur q. filius. & Mar. Som. in consil. xxv. in j. uol. inc. do. Fran. in ij. col. An aut ualeat statutū q. mulier nō possit testari sine consensu mariti. uide Alexan. in l. j. in ij. col. & ibi scripti in apostil. C. unde uir & uxor. Tho. Dipl.
- 6. In distinctionem. Vide plenē per las. & ibi q. si in add. in l. j. in v. col. ff. de iust. & iure. Tho.

CONSILIVM XI.

Si statutum excludit filiam ab hereditate uiuente filio. an possit dicere testamentum nullum mortuo fratre. uel melius. nunquid filia dotata praeterita a patre. qui filium masculinum instituit. qui filius superuixit nulla quaestione mota per filiam donatā. demum post mortē filia uult dicere testamentum nullum ratione praeteritionis maxime attendis uerbis statuti dicentis. q. filia dotata non possit uenire. nec reuerti ad bona dotantis. uel descendentiū ab e. donec superuixerit masculus.

- 1. Prohibita ad tempus. post tempus uidentur esse permissa.
- 2. Ille non potest dicere testamentum nullum. qui tempore testamenti nō de-

bebat haeres de necessitate institui.

- 3. Ex testamento quod speratur rumpi ex causa praeteritionis. nō potest adiri haereditas. neq. suus haeres institui.
- 4. Posthumus praeteritus. qui est apud hostes. non potest dicere testamentum nullum quousq. apud hostes existit. tamen reuersus rumpit retro.
- 5. Quādiu potest quis uenire per contratabulas. non admittitur quis secūdam tabulas.

PROPONITVR a q. pater filia dotata praeterit. & filium instituit mortuo patre. superuixit filius. qui bona paterna possedit. deinde decessit filius praedictus sine filiis: nunquid dicta filia praeterita dicit testamentum nullum: Quāritur an dictū testamentū sit nullū. hodie. ita quod non retro trahat. & sic uiuo filio testamentū ualuerit. an uerō hodie appareat testamentū retro nullū fuisse. consideratis uerbis statuti dicentis. q. filia dotata nō possit uenire. si ue reuerti ad bona dotantis. uel descendentiū ab e. donec superuixerit. Circa quod dicendū est. dictū testamentū nūc nullum esse. & retro nullū fuisse apparere. quod probat rationibus. & etiā casibus similibus. & rationibus. Primō sic. Certum est q. ista filia dotata praeterita potest hodie dicere nullū. & hoc uoluit statutum q. solum uoluit excludere a bonis quousq. masculus superuixerit. Nam sic eo mortuo ipsam admittit. † quia prohibitum usq. ad tempus. post tempus uidet permissum. & sunt iura uulgaria. l. Imperator. in prin. ff. de posthu. & c. ergo. & c. Si igitur ex dispositione statuti admittit hodie ergo hodie potest dici nullū. nisi dicat retro nullum fuisse. ut ostendā. ergo ex mente statuti est q. fuit retro nullū. hoc probō. † Ille praeteritus potest dicere testamentum nullū. qui tempore mortis debebat necessariō institui. ut si quis filio exhaeredito. in prin. ff. de iniur. rump. & irri. test. Si diceret testamentū uiuo filio esse aliquid. & filia nō fuisse necesse institui. ergo testamentū non rumpere. ut d. l. i. quis filio exhaeredito. Cū ergo hodie filia dicat nullum. de necessitate habet praesupponere q. hodie appareat eā fuisse talis conditionis. q. tempore mortis debebat institui. Praeterea hoc apparet p. gl. Gallus. §. & quid si tamen. ff. de lib. & post. ubi si filius deponatus post mortē patris restituit. tūc nō dicit testamentū nullū. nisi restituitur ex causa qua retro trahatur. ut ibi placet in ff. gl. quae inc. super uer. ostendimus. Aut ergo ista filia dotata post mortē filij fratris q. sui incipit esse habilis ad succedendū ex causa. quia testamentū non retro tenuerit. & non potest dicere nullū. Aut ex causa quae retro trahit. & tūc constat q. sic. quia apparet testamentū retro fuisse nullū. & istae rationes de necessitate concludunt. Praeterea † ex eo testamento q. speratur rumpi ex causa praeteritionis. nō potest adiri haereditas. neq. suus haeres existere. ut l. cum quidā. §. q. d. dicit. de acqui. he. Sed istud est huiusmodi. q. si cōtingat filij decessere sine filiis superstitē filia praeterita. testamentū illud rumpit. ergo filius ex testamento nō potuit esse haeres. Ergo concludit q. dictū testamentū fuit nullū. † aliter ex eo q. ex dicto testamento non fuit adita haereditas. & c. nec suus haeres existit. † Secundū praedicta probantur per casus similes. Primō de filio praeterito. qui nō potest dicere nullum quousq. est apud hostes. tamen reuersus rumpit retro iure postliminiij. Sed casus noster est de his q. retro trahunt. ut s. dicitur est. ergo. & c. Videt tamen in his terminis expressum ff. de bo. poss. secundum tabul. aq. uisum. §. exapectandi. ergo. & c. ubi dicit q. † quādiu superest aliquis q. possit uenire per contra tabul. non debet uenire aliquis per secūdam tabul. sicut dicit hic statutū q. quādiu superest masculus. nō ueniat foemina. Modō pone q. illi qui possent uenire per contra ra. sunt exclusi morte. uel alio modo. certē tūc institui uenturi per secūdam tabul. nō q. ex tūc cōstituetur testamentū. sed tamē ex eo q. retro ualuerit testamentū licet uenire nō potuerit. Ita hic debet expresse uenire. quāsi retro fuerit nullū testamentū. ideo quāsi hodie astitisset. & illa si significatio uerborum hoc importat. ut ibi patet. Bar.

ADDITIO.

Propositur istud consilium in nomine domini amen. factum tale esse proponitur. aliis incip. pater filium & filiam. aliis quidam pater. & ita alleg.

alleg. Alex. in l. si quis possib. §. si filius. in j. col. ff. de lib. & posthu. & in conf. xliij. in ij. uol. consideratis his. in ij. col. & adde quod in lib. antiq. conf. Bart. inuenitur quaedam additio de Francis. de Alber. de Aret. qui contra opin. Bar. consuluit. & arguit q. non uidetur bona. nec uera opinio Bart. quia per aduerbia donec. & quousq. & quandiu. non importatur sensus suspensiuus status rei. sed status praesens. sed ponitur in suspensio respectu temporis futuri. permanentia. seu perseveratio. non ut in eueniente finitio importetur sensus trahens retro finitionem prohibitionis. uel filiae habitatem. nec hic est inuenire aliquam causam fictionis translatiuae. igitur ex his uerbis importatur potius effectus similis restitutioni quasi hodie ponatur in statu humilitatis succedendi. quam similis fictionis. ideo intelligitur ut si successio non praecipitur ab alio non impeditur. maxime ueniente ex testamento. ut l. quantu. de acquir. her. Et de hoc clarus usq. Secus est si statum dicat. filia femina non possunt succedere extantibus masculis. uel si extant masculi. quia ista uerba faciunt conditionem momentaneam. quoniam sufficit semel existere ad perpetuam exclusionem filiae. quia eius uentus a dispositione exclusiua purificat. ut l. haec conditio. de conditionib. & dem. sed ubi ponitur in dispositione aduerbium temporis donec. & quousq. & c. tunc ista uerba faciunt conditionem substantiuam quandam durare. ut l. ad mortem filij. ad perpetuam exclusionem filij. Si igitur defecere contingit antequam filia moriatur. inuenit se hodie non esse. & nunquam fuisse exclusam in hunc euentum. necesse est ergo dicere hanc conditionem retro trahi. quia extitit casus. in quem non inuenitur filia exclusa. & licet ista non uideantur aduerbia importantia suspensionem de praesenti. sed de aeternitate tantum. & per consequens non trahuntur ad aliquod retro. quia reddunt dispositionem exclusiua puram de praesenti. absque eo quod status dispositionis ponatur in suspensio respectu futuri temporis. quia importat praesumptionem temporis sub incertitudine quadam. & per consequens an quia si filius praecedat. non excludit. amplius pro tanto dicitur exclusionem in suspensio ponere. respectu tamen futuri temporis. & euenus. non respectu praesentis quicquid de euentu contingat. nisi respectu fictionis. l. haeres quandoque. de acquir. her. sed huiusmodi fictio non reddit causam praeteritionis habilem ad rumpendum. uel posthumorum. Et haec ratione diligenter attendi uideatur determinatio Bart. non esse iura. quia per ista aduerbia importatur puritas dispositionis exclusiuae secundum tempus mortis testatoris. & non ponitur in suspensio exclusio huius temporis. sed exclusio temporis futuri. igitur ibi filia potuit praeriri. quia tempore mortis non poterat succedere. nec postea nisi filio seducto de medio. nec tunc uis eius poterat aliquem istorum uerborum sensum retraheretur. Ex quo sequitur q. per ista uerba potius importetur ius restitutioni simile. quam fictionis. & per consequens quod testamentum non reputatur eo q. filius possit ex testamento haeres existere. & per istum exclusio filiae propter existentiam filij potest perpetuari. ff. de acq. her. l. quando. quia per haec uerba filia non intelligitur admitti post masculum absolutum. scilicet si per eos non praenuntiat. & praecipitur successio. Hoc Fran. de Alber. tamen opi. Bar. in isto conf. est cois. & approbata. de qua etiam per Bar. in l. si. ff. ad Tert. & ibi Alex. in addi. & idem Alexan. in l. i. C. de libe. praeter. & in l. si quis posthumus. §. si filium. in j. col. ff. de lib. & posthu. & in conf. xliij. in ij. uol. cuius initium est consideratis his quae in ij. col. & in conf. clxxxvij. in vj. uol. incip. consideratis uerbis. ubi allegat plures concor. Bart. Socin. in conf. xciij. incip. circa primum. in x. col. in j. uol. & in conf. clxxxij. circa primum. in princ. in j. col. in ij. uol. & consuluit do. Ant. de Carario solumennis doctor conf. dclj. cuius principium est. circa primum. in ij. & ij. dubio. cuius originale penes me extat. & uide Bald. in conf. clix. dominus. in ij. uol. & in conf. clxxxvj. ad conseruationem. in eo. uol. in fin. & in conf. lxxxvij. in v. uol. antiquum statutum. & Bart. conf. cccxj. in uol. incip. do. lac. & ibi plenè dixi in addi. Et adde q. Bart. conf. xxx. in ci. factum sic se habet. uidetur contrarium dicere. tamen illud consilium non est Bar. sed illud est Bar. ut ibi dixi. & ponas hic. & uide Pet. de Ansb. conf. cccxj. & Bald. conf. cccxj. in vj. uol. & Paul. de Cast. conf. clxxvij. Tho. Dip.

CONSILIUM XII.

Quando haereditas transmittitur ab ignorante. uel ne. & quid in legato. & quid de clausula codicillari.

- 1 Haereditas non queritur haeredi ipso iure. sed sub tacita conditione. si uoluerit. & sic ignorantia non requiritur.
- 2 Legatum queritur ignoranti.
- 3 Fideicommissum non transmittitur ignorantia.
- 4 Clausula codicillaris quid operatur. & an possit detrahi aequitate.

SI QVIS instituitur. haereditas institutio non queritur si ipso iure. sed sub quadam tacita conditione. si uoluerit. & adde q. decedens. ignorans non transmittit ad haereditatem. quia haereditas non adita non transmittitur. & c. ut C. de iud. delib. l. quoniam. & l. i. quis in grau. §. eleganter. & l. si quis primo. ad Sylu. l. j. §. in nouissimo. C. de cad. tol. §. Sed in legato fecus. quia querit ignoranti. & ignorans transmittit. ut l. seruus filij. §. si quis rem. & l. si fundu. §. si Titius. de leg. j. l. cum pater. §. surdo. & muto. & §. furioso. de lega. ij. Modo pone q. testator haeredem instituit. & dixit. Si non ualet iure testamenti. ualeat iure codicilloru. & c. Pone q. testamentum reducit ad causam intestati. & sic extitit. & ualet. ut fidei. ut l. codicillis §. si. de leg. ij. l. ex testamento. C. de fideicom. l. qui autem. ff. si quis omis. cau. test. Dico q. istud fidei. quod est restituendum per uenientem ab intestato haeredi scripto. non acquiritur ignorantia. & sic nisi agnoscat decedens non transmittit. hoc uult text. no. l. quarebat. ff. de mil. test. ibi. ut prioris testamenti in causam fidei esse couersam. & c. est alius effectus. l. ppter detractionem t. duaru. quartaru. quas detrahit rogatus de restituendo sub conditione. quas non detrahit rogatus de restituendo pure. secundum opin. gl. in d. §. sed nec in pub. in l. Pap. ff. de inoff. test. cu. si. de quo dixi in l. j. de iure cod. Bar. An filius institutus haeres sub conditione potestatua. uel casuali sit praeritus. ut possit dicere testamentum nullu. Item an filius institutus sub conditione potestatua. uel casuali. dicatur grauatus in legitima. licet quid oportet praeritio filioru ad annullationem testamenti. Item quae substitutiones dicantur directae. uel obliquae. Item an auct. ex causa. habeat locum in praeritione posthumi. & in praeritione paterna. & an legata filio praerito maneat firma. uel ne. Item an substitutio fideicommissi. in legitima filij facta sit nulla. uel ne. Item an fideicommissum restans in uita defuncti transmittatur. si non fuit agnitum. & an iuri in miscendi praescribatur.

ADDITIO.

- a Instituitur. De hoc conf. meminit Bart. l. j. in ij. col. in princ. ff. de iure cod. & uide eundem Bart. in l. si iure. in fin. in uer. & idem si in secundo testimonio. ff. de leg. ij. Tho. Diplo.
- b Valet. Vide Alex. conf. xxxvj. in v. col. incip. circa j. in pen. col. Tho.
- c Ignoranti. No. quod consuluit Bart. hic q. fideicommissarius nisi agnoscat fideicom. transmittit ad haeres. Idem tenent doc. in auct. ex causa. C. de libe. praeter. & uide plenè per Ale. de mo. in l. filio. in x. col. in uer. in ead. ibi. ff. de le. ij. & ibi alleg. Bart. in isto conf. xij. & uide Barto. in conf. sequen. in vij. col. in uer. de quinto restat. Tho.

CONSILIUM XIII.

- 1 Condiciones casuales & mistae. quae dicantur.
- 2 Nubere & matrimonium ingredi cum effectu. idem est quod consisti.
- 3 Casualis uel mista adiecta institutioni factae de filio instituto in potestate constituto. an habeat reddere institutionem nullam. & c.
- 4 Praeritio filij de iure civili an reddat testamentum nullum. & quid de iure praetorio.
- 5 Bonorum possessio non agnita non transmittitur.
- 6 Testamento nullo ex praeritione. an substitutiones directae sint nullae.
- 7 Substitutiones directae & obliquae quae dicantur.
- 8 Verbum succedo. absque aliqua adiectione significat substitutionem.
- 9 Reseruatio facta a testatore. an designet fideicommissaria substitutionem.
- 10 Auct. ex causa. C. de li. pr. an habeat locu in praeritione posthumi.
- 11 Auct. ex causa. an loquatur de praeritione paterna.
- 12 Per auct. ex causa. an confirmetur relicta a praerito.
- 13 Substitutio fideicommissi. an teneat in legitima filiorum.
- 14 Filius filij fratris an succedat amita in genere in simul cum sorore amita.
- 15 Fideicommissum non agnitum. nec restitutum. an transmittatur ad haeres.
- 16 Ius aduendi haereditatem. an possit praescribi. & an requiratur additio in suis.
- 17 Soror habitando cu fratre in bonis paternis non excluditur praescriptione petendi haereditatem paternam.

EX FACTO. Proposito plura dubia oriuntur. Primum. utrum testamentu Hugol. predic. sit aliquod de iure quo ad haeredem institutum. nec ne. Secundum. utrum substitutiones factae sint directae. uel obliquae. ut sciat ut praeritio

praeritio filiaru eas reddat inualidas nec ne. Tertio quid si sit nullum testamentu praeratu quo ad haereditis institutio. utrum quo ad alia in eo relicta sit aliquod nec ne. Quarto. utrum ad successione ab intestato praedictaru Truda. uel Seryncae. & Cyola. quae mortuae fuerunt ante dictu Matheol. ueniant solum Decuria praedicta. an uero simul ueniant cu ea nepotes dicti Matheoli. cu non apparet ex praedictis q. Matheolus. nec praedicti filij haereditate praedictaru dominaru adiecerunt. & quadam alia dubia procedunt. ut inferius exprimitur. Circa primu dub. considero tria. Primum. utrum conditiones descriptae praedictis filiabus fuerint potestatiuae. nec ne. ut per hoc uideatur praeritio nec ne. Secundum. an lqm in priorib. C. de inof. test. uel eius effectus locu habeat in filijs sub casuali. uel mista conditione institutis. Tertio. qd oportet praeritio filioru suorum ad annullationem testamenti patris. De primo uidentur tunc conditiones fuisse non potestatiuae. sed mistae. saltem in psona earu. quae non erant aduatae tempore testamenti. Ratio huius est. ut fuit prudenter tactu per allegate. q. nubere & monasteriu ingredi cu effectu. idem est q. pite ri. ut no. in auth. ingre. C. de sac. eccl. t. & haec omnia uel peccat & requiritur ueritate. insti. de nup. in prin. C. de cod. & dem. hec conditio. Sed in puberit est casualis ad puberitate uenire. ut patet ex sensu. ergo ipsa conditio parte a casu potestatiua. Hoc pbat. uini. ff. si cer. pe. subarguedo de loco ad tempus. ut illud oportet repositio. ptenio. qd loci legitimitas. no ob. ad hoc l. de instit. & sub. & l. in testamento. de cond. & dem. quae in contrariu allegat per allegationem testamenti. Item qd conditio fuerit adiecta impuberi. licet nec ibi dicit q. fuerit potestatiua. Nec ob. q. ibi no dicit q. ipsa conditio adiecta filio. haberet utraque testamentu. imo magis oppositu. quia instituebatur aut patenti. cuius praeritio p. exhaeredatio est. Unde & si casualis fuisset. non habuisset irritare testamentu. Ex hoc est q. conditio uelut difficilis iudicat. & ea uero uero testatore impleti potest. ut l. haec conditio. de cond. & dem. & ex hoc est. scilicet quia de facili. & communiter cogit q. conditio. quae potest impleri. iudicat potestatiua in l. suus quoq. §. j. & quod ubi not. de haered. insti. t. De secundo dubio. scilicet utrum casualis. uel mista adiecta institutioni factae de filio instituto in potestate constituto. habeat institutio reddere nullam. an uero remoueat a iure per l. quonia in priorib. C. de inof. test. & per l. scimus. §. cum aut. eo. tit. quae adhuc magis uideat urgere. Omnis qui adhaere dicit possent gratia breuitatis. uideat testam. nullu reddi ex tali conditione adiecta. quia suus est praeritus cum non sit in casum contrariu exhaeredatus. & hoc p. l. si pater. de inst. & sub. alleg. Nec ob. l. quonia. quia ibi loquitur. cu testamentu de iure ciuili tenuit. puta q. filius est exhaeredatus. uel p. exhaeredato habitus. & aliquid est sibi sub conditione. uel modo relictu. uel ubi fuit sub conditione potestatiua institutus. & hoc probat ibi litera in prin. & circa si. ibi dicitur. eorum iura. q. ad memorata accusatione uocabant. Patet ergo q. illa lex potest. ubi filius poterat testamentu expugnare. ergo in casu. in quo testam. de iure ciuili tenebat. ualeat. quia suus institutus erat sub potestatiua conditione. tamen in minori summa qua esset legitima sua. uel qua exhaeredatus uel p. exhaeredato habitus. quia si praeritus a materna. his potest est remediū querela. ut in inst. de inof. test. in prin. & ibi no. No ergo loquitur ubi testam. esset nullu ipso iure. quia eo casu no agitur querela. Sed restat respondere ad l. scimus. §. cum aut. quia uidetur loqui de casuali conditione. cu dicit de conditione mortis haereditis fideicommissio grauati. ut l. §. ff. de cond. & de. & l. haeres meus. eo. ti. quia lex illa non prouidet circa nullitate testamenti. sed contra querela. uel contra tab. cum refert se ad l. quonia in priorib. praalleg. & tamen cum pertractetur in officio querela. Princeps in nullitate ius inuouat. ut l. omnimodo. §. si uero. & l. quae nup. eo. ti. in fi. licet illa est posita sub rub. de inof. test. ergo debet intelligi cu filio exhaeredato danti erat fideicommissum sub conditione. uel si praeritus fuit. debet intelligi q. praeritus noluit fideicommissum. & sic approbat testamentum. quo casu tenet testamentum saltem de iure praetorio. sed per contraria. potuisset rescindere

di. ut l. filio praerito. de inuist. testa. remouet ergo illa lex conditione relicto filio datam ad consecutionem. filius intendebat. no aut dicit q. filius sub tali conditione institutus no potest dicere nullu si ipse no dicit. nec nos dicere debemus. maxime cu habemus lege quae disponit de nullitate quae no reperit correcte. ergo. & c. ut l. praecipimus. in fi. de app. licet ibi no fuit filius institutus. sed extraneus. sed filio fuerunt fidei commissi relicta sub die certa. uel incerta. unde non habent locum l. prohibentes filia sub conditione institui. ita q. testam. mentu tenebat ipso iure. & per querelam rescindebatur qd remouet. Non ob. q. illa iura sunt fauore tam patris. q. filiorum inducta. quia no propterea sequit q. loquantur de testam. nullius conoboratione. satis est enim fauor patris. si querela uel contratabulas excludit. De tertio dubio huius prima parte l. quid oportet praeritio filiorum. & c. nulla est testamenti praedicti. uideat doc. modernis q. de iure ciuili nullum habeat reddere testamentu. sed de iure praetorio ualeat. si filia praedicta praeritio relicta uel expressè approbasset. & iste est coru intellectus in l. filio. de inof. testa. ita probat in l. ff. si tab. te. nui. extra. no. de bon. pos. contra tab. l. ij. & l. cum. in ij. in prin. ff. de inuist. testa. hoc tenet mo. C. de nec. ser. har. insti. l. ij. licet. & aliter in d. filio. communiter per gl. dicitur. no ergo uidetur secundu eos de iure praeritio taciturnitas praeritii confirmet testamentu. sed eius nullitas tacita uel expressa. quo casu conualecat testamentu solu de iure praetorio no ciuili. secundum omnes. ut est ostensu. per hoc praeritio ad oppositiones quae habent praescriptio ne iuris dicendi nullum. uerum tamen adhuc in ferunt praedictu Hugoli. esse intestatum. quia non confirmatur tale testamentum. nisi de iure praetorio. ut ex eo. & per illud possit peti bonorum poss. ut no. de contratabul. l. ij. & d. l. cum. in ij. in princ. cui quidem iuri. bonorum posses. petendi satis dudum uidetur esse praescriptum. cum sit annale. Item est considerandum q. bon. pos. non agnita non transmittitur. l. ij. §. acquirere. de bon. posses. & per ea. quae proponunt. no apparet q. Matheolus agnouit eam. unde ex p. persona Matheoli no competit eius haereditus ius ad eorum personam quia per ea quae proponuntur. non apparet fuisse in reru natura tempore uita testatoris filios Nicolai & Tristiani. qui tunc erant. & de quibus possit fieri exhaereditio. ergo no competit eis bon. pos. in bonis dicti defuncti. ut l. §. si quis proxima. ff. unde cog. & posito q. fuissent. tamen non obtinebat primum locu. siue primum gradu. & quia Matheolus eos praecedebat. ergo. bon. pos. non admittitur ex d. testamento. si autem uenient ut scripti per secundu tabu. & hoc nota possunt. quia praeritio eis persona parentis eorum. quia tunc tenebant locum primi haereditis. ut l. j. de contra tab. ergo Hugolinus nullum potest habere haereditem ex testamento. & per consequens omni iure est hodie intestatus. Ex praemissis concluditur ad principale dubium. dictu Hugolinu decessisse intestatu. ex praeritione maxime Decurie. filie posthumeae. & Seryncae licet minor. & uidetur in iuri neq. relictu agnoscunt. neq. aliter testamentu approbauerunt. Restat de secundo puncto uidere. uidelicet posito q. dictum testamentum sit nullu quo ad institutionem. utrum substitutiones ite eo facte sint directe nec ne. & hoc ideo. quia si essent directe. idem iuris esset eis quod de institutionibus. quia & ipse substitutiones conditionales sunt. ut l. in ratione. §. secundo. ad l. Falc. & §. si filio. & quia praeritio filiorum habet ipsas substitutiones irritare. ut ff. de libe. & posthumis. l. Gallus. & per totum. Et primo uidetur. q. sint directe. quia tunc substitutio est directa t. qn uerba prolata non demonstrant ministerium eius. cuius substitutio fieri denotatur. sed in proposito non uidetur ex uerbis ministerium eoru quibus facta est substitutio. ergo uidetur directa potius q. obliqua. Pro hoc facit qd diximus. q. dubia substitutio interpretata directae. ut C. de hered. inst. l. in. & de uulg. & pup. l. uerbis ciuilib. in fi. gl. Contra uideat q. sit obliqua. maxime substitutio facta filia praedictis. de qua pertinet ad praesens agere. quia illa quae facta fuit filijs. aut fuit directae. & fuit nulla ratione praeritionis. aut fuit obliqua. & non pertinet de ea querere. quia

eius conditio non euenit. De prima ergo facta filiabus uide-
tur dici qd uidetur obliqua propter uerbum succedo, in eo
adiectum quod uidetur uerbum commune. Congruit enim
omni successori tam singulari quam uniuersali, ac si uerbo
communi adijciuntur ista uerba, sine liberis, & c. tunc secun-
dum communem op. ista uidetur substitutio fideicommissa-
ria: ut probatur in l. precibus. & l. centurio. ff. de uulgari
& pupilla. Ista opinio reprobatur per modernos. Item uer-
bum succedo, per se uidetur importare aliquam substitutio-
nem absq; aliqua adiectione, ut probatur in cap. Raynuti-
us. & cap. Raynaldus. extra de test. & no. Ioannes Andreas
in cap. primo. de testa. libro vj. Item pro his factis quod ibi est
uerbum uolo, quod uerbum secundum quosdam doc. facit
substitutionem obliquam: arg. l. omne uerbum. C. commu.
de lega. Item hac suadet uerbum adiectio testatoris sub-
iecta dicta substitutioni cum dicitur saluo quod dicitur sua filia,
& qualibet earum possit disponere pro anima & corpore
usq; in quantitatem centum librarum, & c. quae quidem ra-
tio, desinat testatorem sensisse fideicommissariam substitui-
onem: quia in eum tempus & casum uidetur facta reserua-
tio: quo casu facta erit ademptio & reseruatio, hac concu-
runt tempore pubertatis: quia ante non potest quis dispo-
nere de bonis suis, nec inter uiuos, nec in ultima uoluntate:
ergo tempore pubertatis sensisse uidetur, & per consequens
erit tempore testamenti magis eis substitutio facta per uer-
ba directa, & per consequens censenda est fideicommissaria,
ut no. in l. uerbis ciuilib. de uulg. & pupil. & per hoc in alijs
p. uerbis, quibus fuit una cu illis impuberibus facta sub-
stitutio: uel. quamuis. cum sim. C. de impub. & alijs substit.
Ex his concludimus substitutionem praedictam uideri pos-
sibilem obliquam qd directam, non obstantibus dictis in con-
trariis, quibus potest de facili responderi ex rationibus p.
hac parte factis. De tertio autem principali dubio uideat
restat, scilicet an fideicommissa praedicta ualida sunt necne. Hic
est considerandum primò uerbum aut. ex causa. C. de lib.
prat. habeat locum in praeteritione posthumi. Secundò u-
trum confirmetur relicta, quae relicta sunt à praeterito. Ter-
tiò utrum filius potest substitui per fideicommissum in debita tu-
re naturae. Quorum quidem uerq; est factis dubitabile: & in
10 primo quidem dubio. licet uariae sint sententiae gl. & etiam
modernorum, probabiliter dici potest qd. auth. non loqua-
tur in praeteritione posthumi. Et hoc probatur sic: Ad quem
casum non porriguntur uerba legis, nec ipsa lex porrigitur:
I. hos accusare. §. omnibus. de accusa. & l. j. §. non autem. C.
de cad. tollen. sed uerba dicta auth. non adaptantur ad pre-
teritionem posthumi, quia secundum communem intellectum
illa auth. intelligitur de causa praeteritionis omnia, ac illa non
congruit. Primò, quia illi non potuit causa inferri: ergo nec
admitti, arg. l. si quis in suo. §. legis. C. de inoffic. testam. Se-
cundò probatur in eo casu, quo testamentum tenet à prin-
cipio quo ad haereditis institutionem, legata relicta in eo de-
pendent ab illa institutione, etiam eo casu quo institutio, à
quae relicta dependent, annullatur, tunc in consequentia an-
nullatur relicta tanquam accessoria, & pro hoc ff. de lib. &
posth. l. iij. §. fin. ibi nota qd si sit ibi praeteritio posthumi, te-
stamentum tenet à prin. ergo, & c. Item legum correctio ui-
tanda est, & lege cauetur qd relicta huiusmodi sunt nulla, u-
bi praeteritus est posthumus: ut l. j. C. de posthu. haeredib. in-
stituendis uel exhaeredandis, uel praeteritis. nec reperitur cla-
re & expresse correctae: ergo, & c. in hac sententia sunt Dyn.
Odofr. Mar. Syl. Jacob. Butr. Odofr. & multi alij, licet oppo-
situm teneat quaedam glo. & ultramon. & Cyn. in proposito
autem themate praeterita fuit Decuria posthuma: uerum qd
non solum posthuma, sed iam nata fuit praeterita, uidelicet
Serynca tunc impubes, ut supra est probatum, ideo non est
inheredum huic rationi: quia praeteritio personae nata à prin.
reddo testam. nullum, & in eius persona potuit testamentum
11 quod ad legata & fideicommissa tenere. De secundo, an auth.
ex causa. loquat de praeteritione paterna, uidetur dicen-
dum, licet uarie sit tractatum per doc. qd locum habeat, & hac
opinio est communis, circa quam amplius non insinuamus,

12 quia est communis, & longum esset discutere. In tertio du-
bio utrūm relicta praeterito confirmetur, ut ipse probat,
& no. in l. ij. de leg. iij. fm quam op. fideicommissa praedicta à
praeteritis filiabus. data uidentur esse nulla, quod esset conce-
dendum, ultra id quod habuisset de uoluntate testatoris, id
est, usq; ad summam eis relictam, uidetur fideicommissum
13 tenere per auth. ex causa, & cessat l. ij. & etiam ratio Dyn. In
quarto dubio uidelicet an substitutio fideicommissaria te-
neat in legitima filiorum necne, uariauerunt gl. in l. ex tri-
bus. & l. quonia. C. de inoffic. testam. sed Dyn. ex lon. dispu-
tatione determinauit qd non tenet relictum à filio, sed tenet
relictum à succedentibus sibi ab intestato, ut scripsit in l. iij.
de uulg. & pup. & ibi plenè per eum, & per Cynum in l. ex tri-
bus. In proposito autem substitutio fuit simpliciter facta, un-
de ipse uidetur rogatus, ad quem relatus fuit sermo. & ideo
iuxta praefatam considerationem fideicommissum factum de
d. legitima est nullum. Ex his concludimus ad hanc partem,
fideicommissa praefata ualuisse & ualere, in eo quod d. relicti
praefatum praefatis Trude & Cyola excessit debitum iure na-
turae: sed si non accepit ultra legitimam, non tenuit praefatum
fideicommissum: & plus accepit: tenuit in eo quod exce-
sit legitimam, & non ultra. ergo qd res remanet scrutanda, ut-
rum legitimam accepit, quod ex quantitate patrimonij
dignoscitur, qd secundum numerum liberorum: filij dicti testa-
toris debuerunt habere dimidiam: inspicitur ergo uerum
quilibet eorum habuit uirilem semisis necne, & secundum
14 id iudicetur, per praedicta. Quartus principalis p. punctus
est, scilicet, utrum ad successione Trude & Cyola, & Se-
rynce ueniant nepotes Math. & constituit in hoc uerum Ma-
theolus adierit haereditatem, uel pro haerede se gesserit soro-
rum suarum, & si ipsi non gesserint se pro haerede, uerum
filij Matheoli scilicet, Nicolaus & Christianus, se pro haer-
ede gesserint dictarum amitarum suarum, & si quid praedio-
rum fuit, nunc indubitanter nepotes Matheoli praedicti di-
ctarum nominarum premortuarum pro dimidia sunt, uel ef-
se possunt haeredes, ex persona uidelicet patris uel aui ipso-
rum. sed si Matheolus & filij sui non adierunt, nec pro ha-
rede gesserunt: tunc est querendum utrum filius filij fratris succe-
dat amita in genere in simul cum sorore amite, & quid de
filio fratris non est dubium, per auth. cessante. de leg. haered.
sed de nepote fratris non uidetur lege caueri, qd succedat cu
amita, & ideo uidetur qd sic salua gradus prerogatiua, ut in
15 auth. post fratres. eod. tit. & propterea praefatur. In quin-
to restat uidere de fideicommissio relicto dictis filiabus dicti
testatoris, utrum praefati contrarij Nicolai & Christiani pos-
sint illud agnoscere, & ad id admitti. & dubium est in hoc, qd
non fuit agnitionem nec restitutum Matheolo fideicommissa-
rio eo uiuente, & ideo uidetur qd non transmittat eum ad filij
haeredem, ut no. in l. filio. de leg. primo. Sed uerius est quod
transmissum est, ex quo dies eius excessit in uita defuncti, il-
cet non fuerit sibi restitutum. Et ita probatur in l. cog. §. de
Mecianus. & l. apud Iulianum. §. utrum. ff. ad Trebel. & ibi no-
ta, probatur quod not. in l. cum filio. §. alleg. ubi non ponit
uera opinio, secundum Dylum & alios modernos. De
eo autè qd queritur utrum Decuria debeat habere aliquid
de bonis matris ultra legatum, non est dubium qd debeat
at habere supplementum usq; ad debitum bonorum substi-
ditum: ut l. omnino. C. de inoffic. testam. & in auth. ut cum de
appella. cog. §. ceterum potest insuper dubitari, utrum De-
curia, & quae non proponitur haereditatem patris adijse ex-
presse huc usq; à iure ipsius sit praescriptioe exclusa. & in hoc
potest dupliciter dubitari. Primò, an sit praescriptio ius ade-
undi haereditatem. Secundò, utrum ius haereditatis per eum
16 Et ad primum dico non esse praescriptum ius adeundi haer-
editatem: quia aditio non requiritur in suis, sed sufficit sola
immissio, est enim suus ipso iure haeres in suo con. modò,
ut in st. de haered. quae ab intest. §. sui. ff. de acquir. haered. l. in
suis. cum sim. unde de iure adeundi non potest querere:
quia inhabitando paternam domum, ut habitasse propo-
nitur, uidetur gerere pro haerede: ut l. j. C. de repud. haered. l.
pro

17 pro haerede. §. primo. ff. de acquir. haered. De secundo, uide-
licet utrum petitioni haereditatis sit praescriptum, uidetur di-
cendum qd non, per ea quae proponuntur, quae proponunt eam
communiter stetit cum fratre in bonis paternis: nec propo-
nitur fratri solum possedisse & tenuisse totam haereditatem:
unde sequitur qd in quaestione praecedenti non currit praescri-
ptio, & qd fratres post ipsam non excludit. Bart.

ADDITIO.

Ex facto. Bar. in l. si pater. C. de instit. & substit. in uer. ulterius opp. facit
mentionem de hoc cons. dum dicit, qd cum casus occurreret de facto. Et idè
dicit Bart. in l. si uis quoq; in ij. col. ff. de haeredib. instit. Et de secundo du-
bio an sit uera op. Bar. hic dico quod hae est communis op. ut plenè ponit
Iaf. in d. l. si pater. in xij. col. & seq. & ibi ponit plures limitationes, et po-
nit etiam casus in l. scimus. §. cum autem. C. de inoffic. testam. & ultra l. si ui-
de Baldum in cons. lxx. ij. uol. incip. punctus super quo. & Petr. Corn. in
d. l. si pater. in v. col. & seq. & in cons. cxxv. ij. uol. cuius principium est dif-
ficultas principalis. in vij. col. Thom. Diplo.

De secundo. Circa superiorem consultationem, qui uellet discutere unam-
quamque conclusionem, satis commentariorum opus esset, ideo ad loca ubi
ille subtilitates examinantur, me remitto, solum attingam secundam con-
clusionem, in qua uidetur quod conditio casualis & mixta opposita filio
reddat testamentum nullum: cuius contrarium uoluit in l. si pater. uer. no.
quod filius. C. de instit. & substit. sub condit. fact. dum inquit, quod filius non
potest institui sub conditione casuali uel mixta, nisi in defectum eius exha-
redetur: quia non esset dare casum in quo reperiretur praeteritus, nec in-
stitutus, nec exhaeredatus. & in l. si uis quoq; ff. de condit. institutio. & Sa-
licet in d. l. si pater. uer. concludo modò ubi distinguit sic. Aut queritur
in filio emancipato, & ille olim, & secundum ista tempora poterat insti-
tuiti sub quacumq; conditione: per l. ij. §. si sub conditione. ff. de bon. possess.
secund. tabul. Aut queritur in filio in potestate, & tunc aut est institutus
sub conditione impossibili, & institutio est ipso iure nulla, exhaereditio
ne aliqua non attendit: per l. filius. ff. de condit. instituit. Aut sit institutus
sub conditione possibili, & tunc aut illa est necessaria, aut contingens: si
contingens, aut potestatiua, aut casualis, aut mixta: primo casu si potestati-
ua non est ualde difficilis, tunc ualeat institutio, etiam nulla facta exhae-
redatione: uero est impossibilis, non ualeat institutio, sicut nec facta sub ca-
suali, uel mixta conditione. Io. de uino. in d. l. si uis quoq; sed melius in d. l.
fin. ff. de cond. institutio. in xij. col. in uersicula circa ca. i. ualeant ex-
plicat articulum. et tandem tenet Cuius opinio. Bart. quam tenet legendo,
scilicet quod testamentum ualeat, sed reijciatur conditio, per l. scimus. §. cum
autem. Paul. de Cast. quem refert Alex. de uino. in d. l. si pater. dicit tenendo
opi. Bar. quae §. quod nullus bene responderet ad d. §. cum autem. & totus
mundus seruat suam opinionem, quia per suam opinionem conseruatur
testamentum: per contrariam uero, quam hic tenet, subuertitur. & in
dubio adhaerendum est dispositioni quae fauet testamento, ut not. in l. si pars.
ff. de inoffic. testam. & in cap. fin. de re iudic. quam sequitur Ang. cons.
xcix. incip. Viuianus de monte. communis tamen opinio est quod subue-
nitur sicut hic per Bart. & per Bal. in d. l. quoniam in prioribus. & d. l.
si per Angelum. & in d. legi. & in cons. cxxvij. incip. domina Catharina
quondam Blasij, ubi non bene responderet ad d. §. cum autem. quid dicendum,
nescio: quia qui haberet consulere in hac re, uel iudicaret, graue onus su-
meret, cum utraq; pars sit bene munita. tamen Bar. hic tenet cum commu-
ni opi. consulendo, et etiam Ang. in consulendo uidetur adhaerere huic opi-
ni, & forte si aliqui qui tenent contra Bar. in lect. uidiissent hoc cons. si est
Bar. ut tredo, non ita dilataissent symbritas contra communem opi. dico
quia non memini nec uidisse, nec auduisse quod hoc consilium alleget ali-
quis. & pro superiori consultatione addite consilij. incip. facti narratio.
circa medium. Ber. Lan.

Pro intellectu l. quoniam in prioribus. C. de inoffic. testam.
c. filiorum. Vide Bal. cons. xij. iij. lib. incip. quidam dominus Mathe. Ange.
cons. cxliij. Ber. Lan.

Auth. ex causa. An illa auth. habeat locum in praeteritione posthumi, po-
nit exemplum Iafon in d. auth. in iij. col. in uersicula, secundum dubium. &
in uersicula tertium dubium, ubi ponit plures concordantias, cui adde Bart.
in isto cons. & Bart. in cons. cc. incip. in nomine, omne illud. & in cons.
ccxxx. incip. Lapis. Tho.

In tertio dubio. Plenè ponit Iafon in d. auth. ex causa. in vij. col. & Alexan.
in l. i. tamen. §. quoties. in pe. col. ff. ad Treb. Tho.

Legitima. Vide Paul. de Cast. cons. cxxxij. & est communis op. illa, quam
hic tenet Bartol. sed si per statutum sit aucta legitima, an in illo augmento
filius possit grauari, uide Calde. cons. xxxij. de testam. Ber. Lan.
Bart. Consilia.

Quartus principalis. Vide And. Barb. in dub. cessante. C. de legit. haeredi-
ta. in addi. Bartol. ubi facit mentionem de huiusmodi cons. Bartol. & uia
de Barto. in cons. c. vj. incip. factum proponitur. sub hac forma. Tho. Diplo.
h. Quoties. Vide quae scripsi §. in cons. praecedenti incip. si quis instituitur. et
Alexan. de imol. in l. cum filio. in x. col. ff. de lega. j. uer. si in ead. ubi ubi da-
leg. huiusmodi cons. Barto. hic. Thom. Diplo.

CONSILIVM XIII.

An iuri agendi ad supplementum legitimae praescribatur
quinquennio sicut iuri querelandi.

- 1 Iuri agendi ad supplementum quinquennio praescribitur, si fuit negligens.
- 2 Ius agendi ad supplementum succedit loco querelae.
- 3 Actio subrogata est illius naturae & uirtus, cuius actio in cuius locum subro-
gatur.
- 4 Ad supplementum legitime agitur actione personali.

AN IUS AGENDI AD SUPPLEMENTUM
tum in legitima tollatur quinquennio. Ad hoc re-
spondetur qd quinquennio ei praescribitur, si ille, qui
poterat petere, fuit negligens per quinquennium t à die
adite haereditatis, quod probatur per casum l. si finium. C. de inoffic. testam. Secundò per casum l. fin. C. de inoffic. te-
stam. sic inducendo. Querela in officio dei donationis habet
locum, siue aliquid sit relictum sine non, et, qui intentat quae-
relam. Et quando aliquid est relictum, d. querela hoc opera-
tur solum, quod et suppletur quod deest, ad legitimam, ut
no. in l. j. C. de inoff. do. Habet ergo dicta querela effectum iu-
ris agendi ad supplementum dicti casu, & in quinquennio
finitur, ut d. l. si. Et sic est ibi casus, quod iuri agendi ad sup-
plementum praescribitur quinquennio. Praeterea, illud
ius agendi ad supplementum succedit in locum querelae, ut
l. omnimodo. C. de inoffic. test. sed actio subrogata t est illius
naturae & uirtus, cuius actio, in cuius locum subrogatur, se-
cundum primordiale naturam, ut l. j. §. haec actio. ff. si quis
test. l. i. §. ius. & not. in l. ceteri conditio. §. j. & in prin. l. in j. glo.
no. ff. si cer. pet. Nec ob. qd ad supplementum legitime agi-
tur conditione ex lege, & sic ex actione personali, quae dura-
rat xxx. an. ut C. de consti. pec. l. ij. quia illud est uerum regu-
lariter, nisi fallit in multis casibus ibi no. & in multis alijs quae
ibi non ponuntur, ut dicit gl. inter quos est iste per ratione
praedictam. Nec ob. quod dicitur qd illa ratio est in querela,
scilicet, quia odiosa & totum testamentum rescindit, qd non
facit condic. ex l. ad supplementum, quia imò est eadem ra-
tio. Sicut in querela rescindit testam. in totum, ita ius agendi
ad supplementum rescindit institutionem & legitimam pro il-
la parte, ut l. si libertus. §. libertus. ff. de bo. liber. & l. ex parte
no. eo. ti. & ideo l. si qn. §. fi. C. de inoff. test. appellat dictum ius
agendi ad supplementum per querelam, sicut enim per quae-
relam quis de toto testò conqueritur, ita per hoc ius cõquie-
ratur de modico relicto. Nec ob. d. l. si qn. §. fin. per quam ui-
detur qd aliter tollatur querela, aliter t ius agendi ad sup-
plementum, scilicet per acceptationem legati, quia uerū est
in casu illo, sed quia ratio quae est in uno, cessat in alio, nam
acceptando legatum approbat testamentum, merito non
potest eum impugnare per querelam: quia diceret legatum
esse in ualidum, sed illa ratio cessat in iure agendi ad supple-
mentum. Nam recipiendo dicit legatum ualidum, & peten-
do supplementum simpliciter dicit ualidum, licet cõquie-
ratur de modicitate, sed in iure tollendi per praescriptionem
est eadem ratio. Sicut enim qui uenit per querelam contra
testamentum, uenit contra uoluntatem defuncti: ita ille qui
petit supplementum, ut §. probatum est. & quia omnis peti-
tio Falcidia & Trebellianica, uel alterius portio debita
dicitur contra uoluntatem defuncti, ut l. Titia. ad l. Falc. Con-
cluditur ergo qd dicto iuri agendi ad supplementum praes-
scribitur quinquennio à die d. haereditatis. Bar. In Dei nomi-
ne amen. Factum super quo queritur consilium, tale est, ut
delicet utrum iuri agendi ad supplementum legitime praes-
scribatur quinquennio. In Christi nomine amen. Dominus
Bart. tenet qd ius agendi ad supplementum non durat nisi
usq; ad quinquennium post aditam haereditatem ab haerede

uniuersale inchoandum. Et dicit hoc probari per l. si quis filium. s. fin. C. de inoff. testam. Item dicit hoc probari, quia istud ius agendi ad supplementum subrogatur loco querelae, ergo finitur quinquennio. Item, quia sic uidemus in querela inoff. dona. licet aduocet debitum bonorum subsidium, & non ultra in certis casibus. C. de inoff. dona. l. fin. & C. de inoff. te. auth. unde si parens. Ego dico quod quando filio instituto competit istud ius quod est perpetuum, nunc est uerum quod subrogatur loco querelae, imo est inductum odio querelae. Nam querela est odiosa, ipsum autem ius agendi ad supplementum est fauorabile inductum fauore testantis ac etiam filij. C. de inoff. testa. l. omnimodo. & sic si testator mandasset suppleri, esset actio perpetua, ita & tunc. eo. tit. l. scimus. in princ. Item ius aduocandi est perpetuum, & similiter petitio hereditatis, & filio pro legitima competit ius aduocandi, in auth. ut cum de app. cogno. s. ceterum. Non obli. si quis filium. s. fin. quia euidenter ipse excipitur a querela inoff. tantum ut patet ibi, dum dicit querelam. & ibi dum dicit post aditam hereditatem. Nam aditio respicit querelam tantum inoff. testa. l. Papinianus. s. si conu. de inoff. test. supplementum enim fit ipso iure filio, & antequam alius adeat hereditatem. statim enim mortuo patre debet habere legitimam & fructus legitimam. Item ubique lex loquitur de quinquennio, loquitur in querela. C. in quib. cau. in integ. rest. non est nec. l. ij. Item non est nostrum inuenire praescrip. nisi in casibus. scriptis in iure: ut C. de consti. pecu. l. ij. quib. casib. semper tenet. s. in d. l. si quis filium. & in auth. presbyteros. C. de epis. & cler. quod ius agendi ad supplementum esset perpetuum in instituto, propterea, sicut institutio est perpetua, ita augmentum seu supplementum eius. l. cum inter. s. cum inter. ff. de pact. dot. Et ita consulo ego Bal.

ADDITIO.

1. Alius agendi. Alias incip. queritur an iuri agendi, & adde quod dicitur secundum ordinem Perus. est in j. par. iudiciorum, nu. xlv. & ibi non est insertum in consi. Bal. sed in tertia par. de ult. uoluntatib. cons. lxxv. incip. in Dei nomine amē, factum super quo queritur, quod est impressum in fi. consi. & est domini Bald. de Peru. Tho.

2. Concluditur ergo. Adde quod idem sequitur Barto. in d. l. si quis filium, qui tenet prout hic. tamen cont. tenent omnes doct. & Ang. in l. Papin. s. si conditioni. in ij. col. ff. de inoff. test. ubi alleg. con. Bart. Et dicit quod contrarium confuluit cum multis alijs doct. & ista est communis opi. uide plenē per las. d. l. si quis filium. ij. col. in l. coditio. in princ. in x. col. ff. de her. pet. cui ad de g. contrarium confuluit Bald. ut patet in fin. huius cons. & g. contrarium confuluit Paul. de Cast. cons. cxxxij. dubium, de quibus & Cald. cons. xvij. in tit. de teste. & Petr. Corne. cons. cxi. in ij. uolu. incip. difficultas in fin. ubi alleg. plura doct. cons. & cons. cclxxv. in ij. uolum. incip. in hac uideatur in consi. cclxxij. in hac consultatione. in j. uo. & ita etiam confuluit & reprobat istam opin. Bart. Pet. de Vbal. frater Bald. in cons. quod incip. uiso praescripto puncto. & Pet. de Vbal. eius nepotem. in c. Raynuius. in xxv. chart. de testa. Et ad rationem quam facit Bart. hic resp. quia tollitur eius ratio per ea que not. idem Bart. in l. pater filium. in repet. in v. col. ff. de inoff. testa. in ij. q. in fin. communis ergo conclusio doct. est, quod ius agendi ad supplementum legitime tollatur spatio xxx. an. ita Bald. & Pau. de Cast. in d. l. si quis filium. & Bald. in auth. presbyteros. C. de epis. & cle. & Cano. in d. l. Raynuius. & ibi Petr. de Abal. & moder. in d. l. certi condic. et Alexan. de Imol. cons. cvij. incip. uiso themate, & est communis opin. quam tamen singulariter limita per uerba Bald. in cons. cccxxv. in iij. uol. incip. uiso testamento. q. d. prescriptio nunquam currit contra illum qui est possessor uniuersalis hereditatis, qui non possit petere supplementum legitime, quia possessor prescriptio non currit per l. cum nouissimi. C. de prescrip. xxx. an. & in l. si is cuius rem. ff. ex quib. cau. maio. Et no. quia de facto fuit in causa ardua Eugubij inter fratres, scilicet August. de Eugubio, & Paulucium sey Mariotti, in qua existens locum tenens pro do. Fran. Maria Feltrio de reuere Urbini duce iudicauit anno domini Mdxij. de mense iunij. Tho. Diplo.

CONSILIVM XV.

Si testator substituit compendiose filio suo, & ille moriatur in pupillari antequam se immisceat, an ex uulgarari substituitur post sit statim succedere testatori. & si moriatur in pupillari post immisionem, an excludatur mater a substituto.

- 1. Substitutio facta a pagano per uerbum commune, cum illis uerbis sine liberis, est semper fideicommissaria.
- 2. Appellatione mobilium & immobilium, an ueniant iura & actiones.
- 3. Verbum pleno iure, in substitutione restringitur ad species relictas.
- 4. Compendiosa substitutio per que uerba fiat, uide plenē.
- 5. Substitutio pupillaris si est adita hereditas per pupillum, an excludat matrem.
- 6. Per uerbum, pleno iure, appositum in substitutione, matrem debet excludere.

PATER HABENS filium impuberem, fecit testamentum solenne, in quo alia legata fecit, & filio sibi heredem uniuersalem instituit, & ei substituit forma infra scripta. In omnibus bonis meis mobilibus & stabilibus, & nominibus debitorum Titium filium meum heredem uniuersalem instituo, & si do. Titius filius meus decederet sine filiis uel filiabus ex eo descendentes legitimis, substituo ei fraternitatem & hospitalitatem de misericordia, cetera omnia mea bona stabilia & mobilia eo casu adueniente ad dictum hospitalem & fraternitatem ipsius pro anima mea deuenire uolo pleno iure, detrahis legatis per eum factis in dicto testamento. & post hoc decessit testator superueniente sibi dicto filio pupillo, & uxore testatoris matre dicti pupilli, post hoc decessit d. pupillus tu perueniente sibi matre. Ex praedictis formantur duae quaestiones. Prima est, si pupillus decessit patris hereditate non dum adita, an fraternitas & hospitalitas possint ex directa uulgarari succedere testatori in bonis eius, nam de pupillo agit, quia nihil habebat ultra partim omnium. Secundo queritur, si hereditas sit adita per dictum pupillum & eius tutorem, nunc quid dicta substitutio sit iura uirtus quod matrem excludat. Ad primum per parte matris dicit quod substitutio in ambobus casibus praemissis est fideicommissaria, per glo. postas in l. precib. C. de impub. & alijs substit. quae gl. & glossa ubique de hoc tractant, aperte uident dicere, & iudubitanter, quod ubique a pagano fit substitutio per uerbum commune adhibitis uerbis illis sine liberis, semper substitutio est fideicommissaria: hoc etiam tenet Azo, & multi etiam antiqui, & moder. doct. Dicit etiam quod illa uerba mobilia & immobilia, non excludunt iura & actiones. De hoc est casus no. in l. fin. de usufr. leg. fm una lect. ut l. a duo Pio. s. in uendit. cum si. ff. de reg. iur. Praeterea per hoc quod testator dicit bonis meis, uideatur aperte pupillarem facere uoluisse, cum in pupillari ueniant bona pupilli si qua habet: uel dicitur ista potius esse fideicommissaria certarum specierum, scilicet mobilium & stabilium quae uniuersales: & hoc facit quod no. Inn. in c. Raynuius. extra de testam. in gl. j. Et canonista dicunt etiam quod si pater ibi allega. non facit contra eum, quia ibi est uerbum directum, scilicet instituo. Itaque dicit quod uerba pleno iure non obstant, quia restringunt ad species relictas, scilicet mobilia & stabilia, non autem in iudicium iura & actiones. Pro parte hospitalitatis dicit, quod d. substitutio est compendiosa, cum sub uerbis potentia possit comprehendere plura tempora, quae tenentur ante & post cum hac conditione, sine liberis, &c. tunc unde cum sit facta per uerbum commune, & non per uerba mere obliqua, continet in se uulgarem, ut l. generaliter. de instit. & substit. l. Lucius. ff. de uulg. & pu. ubi habes gl. expressam, cum similibus: & sic substituitur excludit matrem, & dicit Hof. quod de hoc est casus ad literam in c. si pater. h. respon. ibi Christi pauperes, &c. Et ad id quod dicit, dicta substitutio est omni tempore fideicommissaria. Respondet quod illa gl. loquuntur post aditam hereditatem, non autem ante. & si alter intelligeret, esset dicere quod compendiosa non comprehenderet in se uulgarem, quod est absurdum & contra alias glossas. quae dicit sub tali substitutione non comprehenderet uulgarem, quae locum non habet nisi ante aditam hereditatem. Hoc etiam tenentur mod. & antiqui doctores iuris can. quae iur. ciuil. Archid. in d. c. si pater. in glo. que incipit, si mortuo, & in gl. causa patris. uer. quod si filia. & glo. Guil. in praalleg. in pen. q. ibi, sed quare an sub compendio. Hoc idem tenuit Ioan. And. in praal. c. si pater. in nouella. tunc ad secundum dicit Hof. quod ista substitutio est pupillaris, & dicit esse casum in d. c. si pater. in ij. resp. praal. ubi est facta substitutio per uerbum commune, & licet tex. ibi dicat in statuendo gl. exponit quod etiam substituendo. Nam omnis secunda substitutio est institutio, cum per tale substitutionem directio succedere potest testatori, ut

ut in gl. Archid. posita sub dicto uerbo, instituendo. & idem tenet in nouella d. Io. And. pro hoc facit gl. posita in uerbis ciuilibus. ff. de uulg. & pup. ubi dicit quod uerba directa dubia recipiunt interpretationem directam, quae gl. approbat per rationem in d. c. si pater. quae semper substitutio cum potest intelligi directa, potius intelligit directam quam fideicommissaria. Pro hoc multum uident facere uerba testamenti, in quibus apparet aperte de uoluntate testatoris, qui uoluit omnia & singula sua bona mobilia & stabilia eo casu deuenire pleno iure ad dictum hospitalem. per quae uerba satis potest colligi mens testatoris quae potuit matrem pupilli, & omnem aliam personam excludere a bonis suis. Pro hoc facit l. ult. de leg. iij. in princ. Itaque hoc bene facit gl. posita in l. precib. C. de impu. & alijs substit. quae incipit, imo ex tacita. quae innuit quod etiam tacita excludit matrem, ubi testator hoc uoluit. & laus in nostro casu apparet de uoluntate testatoris, qui uoluit omnem personam excludere a sua successione hospitali excepto. Pro hoc facit l. iam hoc iure. in fin. de uulg. & quod not. in l. in testamento. de mil. test. Hac etiam fuisse uoluntatem testatoris, ostendunt illa uerba, pleno iure, per quae uerba hospitalia ad duo considerat. Primo modo, quae plenitudinem circa modum & formam substituendi, ut dicat pleno iure, id est directo iure. sic exponit ff. de rei uel. l. Iulianus. in fi. Alio modo accipit plenam respectu qualitatis & quantitatis, id est, nullo detracto, ut l. si cum dies. s. plenitudo. de arbit. C. de sacrosanc. eccle. auth. hoc ius porrectum. & C. de secun. nupt. l. foemina. s. fin. Pro hoc facit clausula in d. testamento apposta, ubi dicit detrahis legatis. Ego Bart. a Saxoferrato legum doctor.

ADDITIO.

- 1. Verba mobilia, & immobilia. Vide Barto. in cons. xcix. in ij. uolu. incip. Masolus. ubi scripsi. Tho. Diplo.
- 2. Compendiosa. Idem quod Barto. hoc tenet idem Barto. in l. precib. C. de impub. & alijs substit. Et confuluit Lud. Rom. cons. cxxx. incip. uiso testamento praedicto. tamen opi. Bart. communiter reprobat. Vide las. in d. l. precib. in xv. col. in uersicu. limitatamen, & c. uide Angel. cons. cxxx. incip. hic est testamentum. & Bal. in consi. cclxxvij. in iij. uolu. factum tale est. Vide Alexan. in l. centurio. in xx. col. ff. de uulg. & pup. & Oldra. consi. cccxxv. incipien. in proposito. Tho. Diplo.

CONSILIVM XVI.

Si testator mandauit filio suo facere quantum Titio debitori suo datis sibi censu, & Titius ante mortem moriatur, eius haeres potest conditione implere ut habeat quantum.

Conditiones in ultima uoluntate transeunt ad haeres.

ANGELVS a IACOBI reliquit, quod si Cola filius quondam & haeres Andreus Jaco. dabit & soluet cam effectum Angelo suo filio, ccc. libras intra annum, quod idem filius facit eidem Cola generaliter sine & quatione de administratione tutela & de omnibus, &c. Ceterum quod mortuo do. Ange. lac. mortuus est dictus Cola ante implementum conditionis. Queritur an haeres uel uniuersalis successor d. Cola possit dictam conditionem implere, ita quod d. Angelus teneatur dictum finem & quationem facere secundum formam dicti testamenti haeredi seu successorum d. Cola. Ad quod respondet, quod si d. Cola non potest mora imputari propter quae dictus Cola fuisse impeditus dictam conditionem implere, debet dictam liberationem consequi. C. de cad. tol. l. j. s. ne aut. ff. de cond. & demonst. l. atestari. & l. cum ita. de uer. oblig. l. qui Roma. s. Augerius. Bart. a Saxoferrato.

ADDITIO.

Angelus. An autem conditiones in ult. uoluntatibus, & in contractibus, transeant ad haeres, uide Bart. in l. si cui fundus. in ult. col. ff. de cond. & demon. & Alex. in cons. cx. uis. in j. uol. Tho. Diplo.

CONSILIVM XVII.

Modus articulandi pro consequenda legitima, & eius supplementum.

- 1. Forma petendi & articulandi ad supplementum legitime.
- 2. Forma petendi & articulandi ad supplementum legitime.
- 3. Forma petendi & articulandi ad supplementum legitime. Dico quod in bonis talis, tot & tot erant res. Itaque erat tanti ualoris. Bart. Consilia.

Item quod illud mihi aliis uideat relicti, & non sufficit ad tertiam debitam mihi per mea legitima portione, sed deficit. unde dicitur nomine petat. procurator sibi suppleri, put deficit, & dicitur portione mihi assignari, secundum formam l. omnimodo. & l. scimus. s. repletionem. C. de inoff. testa. &c.

ADDITIO.

Forma. De isto cons. Bart. uide Ang. de Are. in s. iam autem. Inst. de inoff. test. ubi alleg. istud cons. Bar. et uide las. in l. omnimodo. in j. col. C. de inoff. test. & ibi scripsi. & uide Paul. de Cast. cons. cclv. incip. uisus dubijs. in ult. col. Et uide formam libelli quando petitur legitima. Bald. in l. si quis suo. in fi. C. de inoff. testam. Thom. Diplo.

CONSILIVM XVIII.

Stantibus descendentiis testamentum non rumpit propter praeteritionem ascendenti. Item an & in quibus casibus excludatur mater a successione filiorum pupillorum, & tunc excludatur a uia praeter negligentiam matris. Item an uia paterna praeserat in bonis paternis a uia materna, & e contra.

- 1. Praeteritio matris non reddit testamentum filij nullum, si filius testatoris habet filios.
- 2. Mater quae non fecit inuentarium, nec accepit tutelam, nec alios tutores peti iij. dari, perdit hereditatem filij.
- 3. Mater exclusa propter non petitam tutorem, an ita excludatur a uia.
- 4. Uia paterna praesertur in bonis paternis, & materna in bonis maternis.

IN NOMINE DOMINI amen. Viso testamento condito per Benedictum lulij, & facti narratione, & punctis transmissis ad inuestigationem ueritatis. Primo uidendum est, an tale testamentum sit nullum, quia est praeterita mater, nulla causa inserta. Ad quod dicendum est quod testamentum ex hoc non rumpit, quia testator habebat filios, quos instituit, quorum filiorum prima causa est in successione ut C. de suis & leg. haer. auth. in successio. & non tenet quis instituire ascendentes, & ut ff. de inu. rup. irrito quod testa. l. si quis filio exhare dato. in princ. & ff. de inoff. test. l. pater filium. & instituit de successio. sed non ista. tunc secundum uidendum, an si mater, quae data est tutrix in testamento, ut praeposit, non fecit in uentarium, nec fecit sibi dea cerni administrationem, nec alios tutores petij, praedat hereditatem filiorum descendentiis in pupillari aetate: Ad quod sine dubio respondet quod perdit, ut ff. ad Tert. l. ij. s. si mater. & not. gl. in uer. scituris legitima. Inst. eod. s. fi. C. de legi. haer. l. sciat. & similibus. Tertio uidendum, an mater exclusa excludatur a uia paterna uel materna, quae similiter neglexerit in non petendo tutorem etiam elapso anno intra quae debebat petere mater. Ad quod respondet, quod cum oes l. alleg. quae excludunt quae a successione propter tutorem non petiuit, loquantur in his, quorum prima est & proxima spes successio nis, secus in alijs, qui succedunt primis exclusis, illi enim possunt petere si uoluerit, non tamen petiunt si non petierunt, ut C. qui pet. tut. l. pe. & ibi not. gl. Et sic concludit quod a uia materna & paterna ad successione partem ueniant in quaestione praeposita. Quarto uidendum, an uia paterna praeserat in bonis paternis, & materna in bonis maternis. quod uidet per l. si defunctus. in fin. de legi. haer. & ibi not. & C. communia. de success. auth. itaq. & ibi not. gl. Sed illae leges solui loquuntur de fratribus ueterinis & consanguineis, sed de uo paterno uel materno est casus ualde singularis, i. de bo. quae lib. l. quod scitis. uersicu. si uis. fm quod gl. parua ibi ponit casum ubi est expressum, quod in maternis praesertitur a uis maternus, & in paternis a uis paternus, & sic in praeposito dicitur est quod a uia paterna praeserat, in bonis uero quae habuit a fratre suo praedefuncto, succedunt dictae a uis patiter per lineam paternam & maternam. unde concludit, quod tota hereditas paterna, scilicet dicti Benedicti, debet sic diuidi. Nam quia paterna habebit tres partes de quatuor, a uia materna habebit unam, & c. protestari etiam tenentur haeres in totum, &c.

ADDITIO.

- 1. Dicendum. Adde quod idem confuluit Bald. consi. cclxxvij. incip. praeteritio matris. in j. uolu. Thom. Diplo.
- 2. Rumpitur. Communis opi. doct. est, quod testamentum filij, in quo ascendentes sunt praeteriti, sit nullum, non habita differetia auth. an mater uel a uia mater na. per tex. in auth. ut cu de appell. cogno. in s. aliud quod capitulo. d. l. lxx.

tex. dicit, non est licitum liberis praterire ascendentes. & ideo si id contra legem sit, merito est testam. est nullum. l. non dicitur. C. de legib. Item facit pro hac opi. id quod uoluit ipsemet Bart. per illum text. in l. si quis filium. C. de inof. tes. ubi dicit, nota perpetuo hunc text. quia non habes alium casum loquentem de prateritione matris passiuè. non tam dicit ibi q. testam. sit nullum, sed debet dari querela. Ang. uero in d. a. ubi. ut cum de appell. cogno. §. si igitur. in xj. col. uersic. quæro an hæc constitutio locum habeat cū præferuntur uel exheredantur ascendentes. Item Angelus in l. ij. ff. de inof. testam. §. 10. de in. in d. l. filio præterito. et noui. in a. ubi. hæc sufficiant de testam. factis per parentes. quid eoduerso dicit indistinctè huiusmodi testam. mēta esse nulla. & facit qui secundū cōmūnē opin. dicit a. ubi. ex causa. loquitur tam in prateritione materna sicut paterna. ergo idē debet esse in filiis præteritis matris uel patris. obstat nunc iura alleg. per Bartol. quia illa loquuntur secundū iura antiqua. uel aliter, quia legum correctio est uitanda. l. præcipiamus. C. de appella. Potest dici q. illa loquuntur in descendentes uel clarius apparet ibi. Bald. tamen in l. in suis. ff. de lib. & posthu. uidetur tenere cont. uidete ibi. Si filius autem testetur de castrensiibus, an idem sit, uidete Bald. in a. ubi. presbyteros. C. de episc. & clericis. et in l. latē in d. l. filio præterito. et noui. in a. ubi. non licet. a. ubi. ex causa. C. de libe. præter. & Angel. in d. l. j. ff. de inof. testam. ubi dicit q. tale substitutio querelæ & rupturæ, et est diuersum in clericis testantibus, ut solū illi quibus debita est legitima, potest eā per conditionē ex lege & de hoc dicit esse casum in §. presbyteros. in a. ubi. de sanctis. episcopus. qui §. est in cōpilatione post §. aliud quoq. capitulum, et ita dicit esse intelligendum q. in d. a. ubi. presbyteros. Nihil uidetur q. ob stare habeat huic dicto illud qd dicitur, q. miles armatæ militiæ & celestis æquiparantur. L. miles, de re iudic. testam. militis substituet rupturæ. ergo eo. modo testamentum clericis. Cogitate circa tertium; an ita excludatur aucta quæ non potest iure existente matre, sicut mater. Bald. in l. precib. C. de impub. & alijs substitutio. & in l. ij. C. ad Tertul. tenet q. non excludatur. & ita tenet Angel. conf. cxliij. incipien. pro nepte dedit dotem. Pau. de Ca. conf. cclxxv. Bernard. Landri. Ascendentes. Vide Cal. conf. xliij. Petr. de Anch. conf. cclij. & conf. cxliij. Bald. conf. x. lib. iij. & conf. cxliij. incip. mat. Aucta. Vide Bald. conf. xci. & cxliij. lib. Ang. cōf. xciij. incip. pro nepte dedit dotem. Pau. de Cast. conf. cclxxv. Petr. de Anch. not. conf. cclij.

CONSILIVM XIX.

Quando hæredes tenentur restituere pretium rerum, ipsi possunt alienare res, & si prætio uiliori alienent, possunt p/ testari, & tenentur hæredes in totum, &c.

Hæredes uendendo tenentur de dolo & lata culpa.

Hæredes si uendunt uiliori pretio, fratres possunt protestari, q. sunt parati emere res maiori pretio.

Fratres hæredū sunt præferendi extraneis etiā si æqualiter pretiū offeratur.

VISO TESTAMENTO Andreus, & institutio- ne & substitutione, in eo factis, proponitur q. hæres institutus quædā alienauit pretio uiliori, & dubitatur ne alia alienet. Queritur quæ remedia cōpetant fratribus dicti Andreus. Ad quod dicitur qd est, q. si bene aduertatur in dicto testamento, executores & hæredes sunt eadē personæ. Itē fratribus nō sunt relicta res, sed quod superuenit ex pretio rerū, dominū est apud hæredes. & sic ipsi tãquā domini alienare poterūt. Vnde pro rebus alienatis nō possent fratres dicere cōtra emptores aliquid, nisi per hypothecariā dīscusio prius p. principali. ueruntamen ipsi principales cū teneantur de dolo & lata culpa, ut l. muliere. §. cum enim. ff. ad Treb. l. cum res. §. si culpa. ff. de leg. j. & l. si seruo. §. cum quid. eod. tit. Vnde si uiliori pretio uendidit, est in culpa, & fratribus tenentur hæredes secundū uerū pretiū. casus est ff. de hæred. uel act. uend. l. ij. §. sed quid. Videtur em̄ facere animo interuertendi fideicommissum, & ideo tenet, ut l. Titius rogatus. ad Trebellianum. Pro rebus uero nō uenditis, de quibus dubitatur ne uendant pretio uiliori, & fratres dicant se dictas res uelle emere, puto tale remediū adhibendū q. fiat hæredibus una protestatio, q. procedant ad uenditionem harū rerū, secundū formā testamenti, & q. dicta uenditio nō faciant nisi dictis fratribus scientibus & presentibus: hoc em̄ est de iure, ut C. de lit. a. ubi. nunc si hæres. ff. de in diē addict. l. necesse, & q. dicti fratres sunt parati emere res dictæ hæreditatis maiori pretio, & pretiū tēpore dictæ emptōis soluere,

& de prædictis bonis idoneos fideiuflores offerre, & quod ipsos offerant tēpore protestationis. Hoc dico, quia ipsi fratres sunt præferendi alijs, etiā si aequaliter pretiū offerat per l. j. ff. de priuileg. creditorū. Itē dico q. offerant bonos laicos fideiuflores, quod dico per l. ij. §. pen. & fin. de in diē addict. Pro hoc optime facit ff. quæ res uendi nō possunt. l. pen. pot etiā adhiberi remediū, & istud esset tutius, q. tunc ecclesiasticus, uel secularis præcipiat ipsis hæredibus q. nō uendat, nisi presentibus & scientibus fratribus, & ceteris uenientibus ad emptiōnē præferentibus dictos fratres, ut probat d. legib. & l. diuus. ff. de pet. hæred. Bar.

ADDITIO.

Tenentur hæredes. An prædicti hæredes tenentur de dolo & lata culpa, et an etiam de leui & leuissima indistinctè, uidete Bart. in l. quod Nerua. in re. pet. in ult. qua. ff. de positi. iohannes de Imola in d. l. si mulier. & ibi Ang. & Bal. in l. pignus. in pen. eod. C. de pig. act. & Pet. de Anch. in c. bona fides. ext. de depo. Bart. in locū 3. alleg. per eum. Bernard. Landri.

CONSILIVM XX.

Si statutu excludit feminas dotatas a successione quousq. masculi supersunt, & postea masculi moriantur, an possint dicere se prateritas, uel possint uenire ad successionem. Itē de dictione quousq. quō intelligat. Itē an clausula codicillaris, si nō ualeat, ut testamentū, idē operetur q. restam. rumpit ex causa prateritionis quo ad petitiōnē hæreditatis. Item si ante dicto statuto si filia primò decedat, & postea masculi, an transmittatur ius petendi hæreditatē per clausulam codicillarem, credo q. non sit consilium Bar.

- 1 Filia præterita quæ ab intestato nō succedit, nō potest dicere testam. nullū.
- 2 Dicitio quousq. non uulit dispositionem præambulam.
- 3 Mortuo patre non dicitur hæreditas patris, sed hæreditas filij.
- 4 Clausula si non ualeat iure testamenti, an porrigatur quando testamentum rumpitur ex causa prateritionis.
- 5 Paria sunt relinquere a uenientibus ab intestato, & dicere si non ualeat iure testamenti, &c.
- 6 In fideicommissum uenit portio hæreditatis, quæ ab intestato deseruit præterito.
- 7 Fideicommissum ex causa prateritionis cessum ueniente filia an transmittatur ad hæredes.
- 8 Filia quæ est exclusa per statutum & præterita stante clausula, si non ualeat iure testamenti, &c. non detrahit nisi legitimam.
- 9 Et filius rogatus restituere pure, q. legitimam etiam tantū detrahit. nu. vij.

FACTVM Sic se habet. Quidam do. Iac. habens filium in potestate, filium, scilicet V. & filiam dotatam ab ipso do. Iacobo, nomine dominam Angelam, suam condidit ultimam uoluntatē, cuius talis est tenor. In nomine domini amen. Mortuus est dictus dominus Iacobus superuentibus istis V. & Angela ipsa dotata, qui V. post mortem d. do. Iacobi sui patris, immiscuit se bonis paternis, & bona paterna possedit usque ad tempora, & tempus suæ mortis. Qui V. condidit suum testamentum, in quo dominam Constantiam uxorem hæredem instituit. tandem decēsit V. sine filijs masculis supersitibus tamen eiusdem filibus legitimis, & naturalibus institutis a dicto V. in certa re. Modò dicta do. An. filia d. do. Iacobi uenit ad hæreditatem d. Iacobi, & dicit se debere habere dimidiam partem dictæ hæreditatis, contradicente tamen d. do. Constantia. Modò queritur, utrūm dicta d. Ang. aliquid habere debeat de hæreditate prædicta, & si aliquid habere debeat. Visi ultima uoluntate dicti domini Iacobi & statuto communis Perusij & allegationibus partium quæ omnia uidentur transmissi simul sub sigilli nomine interclusis. Et ad inuestigationem questionis prædicte omnia est dicendum, q. dicta domina Angela nullo alio iure uenire potest nisi dicendo testamentum nullum, quia præterita, sed hoc præterito uenire non potest ut j. dicam & ostendam. Et sic concluderetur q. d. do. Angela nihil de d. hæreditate debet habere. Quod autē hoc sit uerum, probatur rationibus infra scriptis, & primò sic. Ilia filia præterita testamentū non rumpit, quia ab intestato nō succedit: ut l. j. §. pe. ff. de bo. possel. cōtra ra. & l. successione. §. si deportat. de bo. li. Sed ista filia nō succedit ad intestato existente

existente filio masculo, ut expresse cauetur statuto ciuitatis Perusij, quo cauetur q. filia dotata non possit uenire nec regressum habere ad bona paterna, quousq. filius masculus uixerit. Sed contra prædicta resp. per aduersarios, q. statutum excludit filiam quousq. superuixerit filius masculus, sed nunc filius masculus desijt extare: ergo filia admittitur. Ad hoc resp. q. qui hoc dicunt, non intelligunt significationem dictionis quousq. Nam non est uerum, q. ex uirtute significationis huiusmodi dictionis quousq., filia exclusa admittatur deficientibus masculis. Casus est ff. de manum. testam. l. Imperatoris. ubi expresse est casus, q. ista dicitio nō est sufficiens ad reuocandam hæreditatē filio quousq. & hoc expresse tenet Innocen. de a. & qualita. cap. cum bono ubi dicit, q. ex uigore huius dictionis quousq., dispositio præambula non uittatur ipso iure adueniente casus: sed opus est noua dispositione ut puta si clericus est suspensus quousq. satisfaciatur, secuta satisfactione nō cessat suspensio, nisi de nouo reuocetur. & ideo hæc conclusio facta de filia quousq. si peruixerit masculus adueniente casu q. masculus decedat, non debet uocari filia, nisi si expresse fuerit dispositio. Præterea filius masculus fuit hæres patris sui, & sic per aditionem desijt esse hæreditas patris sui, copit enim esse unita cū hæreditate filij. Et ergo de hæreditate filij tractandū, nō patris: ut l. sed si plures. §. si filio. ff. de uulg. & pup. Aut ergo ista filia uult uenire ad hæreditatē patris, & non potest: quia est alij testamentum delata hæreditas legitime. Concluditur ergo q. dicta filia nihil possit petere de hæreditate patris: puta quia filia dotata penitus excluditur, nec possit reuerti ad successionem patris post mortē filij masculi, apparet ex eodem statuto quod incipit, si qua mulier. circa si. ipsius. in §. si aliquis pater. ubi dicit q. etiam filia non dotata dotetur, & ex nunc excluditur a successione patris uel aui. Nota enim quod dicit, excludit simpliciter, nec dicit quousq. superuixerit masculus, ergo, &c. Apparet ergo ipsam penitus excludi mortuo filio masculo. Præterea q. dicta filia excludat, est expressum in toto statuto quod incipit, præsertim statuimus ubi dicit q. cogendi sunt inuoluntate obseruare testamentum parentū superuentibus filijs masculis pro alio descendente ex eo per lineā masculinā quā agnatus: ergo, &c. Concludit ergo, quod tam in hoc secundo statuto q. in primo quod incipit, si qua mulier, est expressum q. filia dotata ad dicta bona non potest habere regressum, licet quidam per suas subtilitates uelint contradicere, sed minime sunt imitandi, &c. Sed postea sine præiudicio ueritatis q. dicta filia femina possit dicere testamentū nullū, uidentū est quid ad eam de dicta hæreditate pertineat, cum in dicto testamento sit apposita clausula si nō ualeat, &c. & dicta filia ab intestato succedat. & sic uidetur rogata de restituendo portione suā filio instituto: & sic dicendū quod, & quantum dicta filia præterita de hæreditate habere debeat: plura sunt inuestiganda. Primò, an dicta clausula, si nō ualeat, &c. porrigatur ad hunc casum, scilicet q. testamentū rumpitur ex causa prateritionis. glo. in a. ubi. ex causa. C. de lib. præter. tenet q. non, & fuit additio Iacobi de Bel. & qui habent antiq. gl. tenent contra. & casus est fm unā lect. in l. si patruus. in fia. ad Trebellianū. & idem Dynus & omnes modern. quod probatur sic: Paria sunt relinquere a uenientibus ab intestato, & dicere, si non ualeat iure testamenti, ualeat iure codicillorū, ut not. C. de fideicommissis. l. ex testamento. & l. qui ante. circa prin. si quis omnia causa testam. & l. codicil. in fi. de leg. secundo. & ibi hoc per Dyn. Sed si testator rogasset uenientes ab intestato, filius etiā præteritus teneretur, ut l. si quisq. ff. de iure codicill. ergo, &c. Sed contra uidetur, ff. de leg. tertio l. ij. & ubi filio præterito non debentur legata nec fideicommissa: sed tamen resp. q. ibi loquitur de legatis & fideicommissis ab ipso filio præterito relictis ex testamento. Questio autem nostra loquitur a uenientibus ab intestato: pro hoc indubitanter est uerum apud omnes. Secundò est uidentum, nunquid in fideicommissum ueniat portio hæreditatis quæ ab intestato deseruit præterito, postea quod fideicommissum sit locus, ad quod respondeo, indubitanter, quod dicta portio hæreditatis

uenit in d. fideicommissum, ut not. ff. de testamentis. lex his uerbis. & est casus ff. de testam. militis. l. quærebat. uer. sicut. & sic si d. filia præterita ab intestato succedat, debet portionem suam fratri instituto tantum detracta legitima. Teriò uidentum est an dies d. fideicommissi cesset fratre instituto ut uenit, & sic transmittatur ad hæredem suum an non. & si nō transmiserit, dicunt aduersarij q. dies dicti fideicommissi non cessit uiuo dicto filio instituto. Nam statutum impedit dictam filiam uenire quousq. uixerit masculus. & sic deinde post mortem masculi incipit posse uenire & rumpere testamentum. & sic d. conditio si non ualeat, uel nō ualebit, &c. incipit extare post mortē filij: & sic dies fideicommissi non cessit in eius persona. Ad quod resp. sic. Aut uicimus tenendū patrem aduersariorū licet non ueram, testamentum retro fuisse nullum, quod possit probari, ut scriptū est, an hoc testamētū ualuerit uel nō, quæ ibi dicta sunt, possunt hic repeti. Præterea lex præcipit filium præteriti nō debere in testamento, nisi ex legitimis causis quæ sunt xliij. ut in a. ubi. ut cū de appella. cog. §. aliud quoq. capitulum. & in a. ubi. nō licet. C. de lib. præteritis. Sed causa per quam filia fuit præterita, nō est de illis: ergo, &c. Item si esset causa legitima permissa de iure communi uel municipali, non sufficeret ad prateritionem fuisse expressam, ut d. a. ubi. nō licet: quia hic nō fuit expressa. Postea aduersarij uidentes allegationes quas fecerunt q. testamentum reprobatur post mortem non substituentis, dixerunt d. testamentum non rumpi necq. in uita, necq. post mortem, & sic conditio dicti fideicommissi, quæ est si non ualeat, &c. nunquam extitisse dicebatur, cum dicta filia præterita uocatur ad dimidiam dictæ hæreditatis ex uigore d. statuti: ex eo quod prohibet eam uenire solum quousq. uixerit filius. Pro hoc alle. C. de fideicō. a. ubi. hoc amplius. & in eor. parte unde sumitur, ubi hæreditas uñi qualitas ex testamento licitè trāsferretur ad alij, nec tunc efficitur intestatus. Ita dicitur hic, q. postea q. hæreditas trāsferat ad filiam, nec propter hoc testamentū uittatur. Ad quod resp. q. dicta allegatio est petor prædicta. Nam in d. a. ubi. hoc amplius. trāsferat hæreditas expresse de uno in alij propter hæredis delictū. Sed in q. proposita statutū nil disponit contra hæredē post mortem filij. Dicit enim q. nō possit reuerti ad bona quousq. uixerit aliquis masculus: unde deficientibus masculis statim nō uocat eam, nec de ea aliquid dicit: & si tacite intelligit aliquid disponere, intelligeret q. remaneat filia post mortē filij in dispositione iuris cōmunis, in quo erat ante statutū, sed iure cōmuni non potest uenire, nisi dicendo testamentū nullū, ergo, &c. Quod queritur an q. restitutionis fideicommissi esset locus, quid & quantum dicta filia debet habere siue detraxere: Resp. legitimam tantum, quia nō uenit in fideicommissum tantum secundū ueram opin. glo. in cap. Raynuitius in cap. Raynaldus. de testamentis. & iura quæ loquuntur de detractioe legitima & Trebellianicæ, habent locum in rogato sub conditione, sicut si pure, ut nota. ff. de inof. testam. l. Papin. §. meminisse. in ult. glo. & C. ad l. Falcid. l. si ut allegas. & in corpore de hæred. & Falcid. §. si quis autem non implens. sed hic ista filia rogata est pure, quod hic apparet: nunc quod ab ipso patre non ualuit testamentum, ergo concluditur quod ad solam legitimam siue solam Trebellianicam deducit.

ADDITIO.

Factum sic habet. Adde quod istud consilium Bart. est secundum ordinem Perusinum in tertia parte de ultimis uoluntatibus. num. xxj. aduertendum puto quod in d. uoluit. Perusino, est insertum istud consilium de uerbo ad uerbum, & in fine illius consilij, circa prædicta Christi nomine inuocato dicendum q. indubitanter dictum testamentum nunc nullum esse & reuocatum nullum fuisse, & profectur prout §. in cons. xj. dicitur, & sic apparet q. cum sit unum consilium, q. consilium quod attribuitur Bartol. non est Bart. sed illud quod est supra in con. xj. & sic Bart. non contrariatur Thom. Diplo.

Concluderetur. Idem consuluit idem Bartolus in consilio cxxj. incipien. dominus Iacobus. & ibi scripsit plenè, consuluit idem Bartol. in consilio xj. incipiente proponitur quod pater, & ibi scripsit. uide Bald. in l. ij. C. de lib. præteritis. & Viti. Neapo. in suo tract. clausula. in rubrica quando

filia repellitur à successione statutorum. in vij. & vij. col. Alexander de imo. in l. si quis posthumus. §. si filius. in j. col. ff. de lib. & posth. & in con. xliij. in ij. uol. Tho. Diplo.
 c Per additionem. Pont plenè las. in Leius qui in prouinciam. in §. fin. in v. col. & seq. ff. si cert. pet. Tho. Diplo.
 d Ex causa præteritionis. Vide plenè per las. in auth. ex causa. in xij. col. C. de lib. præ. & ibi dixi in meis additionib. Tho.
 e Conditione. Vide Bart. conf. cxxj. incip. do. iacobus. in si in ij. uol. Et an filius debet habere duas quartas, uide Ioannem Baptistam Seue. in auth. ex causa. in antepen. col. C. de lib. præ. & in l. generaliter. §. cum autè. in vij. col. C. de instit. & substit. & Baldus conf. cxxxiij. in j. uol. incip. proponitur. in pen. & ult. col. Tho.

CONSILIVM XX I.

An in primo testamēto possit poni clausula, per quam tollatur factio secundi testamenti, & per hæc uerba posita in secundo testamento derogetur primo.

- 1 Clausula derogatoria in testamentis apposta, qualiter reuocetur.
- 2 Exheredatio liberorum generaliter facta per patrem non ualet.
- 3 Verba, nolo reuocare, seu aliud testamentum concedere, declarant uoluntatem quam modò testator habet.
- 4 Verba, promitto aliud testamentum facere, & si faciam, & c. nihil operantur in testamento.
- 5 Verba si appareret contrarium, dico esse factum per me non sane mentis, non releuant ad probandum ipsum esse non sane mentis.
- 6 Verba in testamento non obstantibus q. in ultimo testamento appareret contrarium quibuscumq. uerbis derogatorijs, & c. quid operentur.

VT DIXIT ET ASSERVIT, Et uoluit d. testamentum præualere omnibus alijs testamentis factis per eum, nec nõ dixit, uoluit & asseruit dictum testamentum nolle reuocare, seu aliquod condere, uel aliam ultimam uoluntatē per eum siquidem, uel codicillos condere, uel aliqd aliud, p qd d. testa. nõ ualeat, aut uoluit aliud testamentum facere, & si faceret, uoluit illud non ualere, nec firmitatē tenere, & si appareret qd contradixerit testamento tali quod nõ est factum de sua uoluntate, sed tanquā per eum non sane mentis, nisi in testa. fiendo per eum diceretur de uerbo ad uerbum, Pater noster, & Aue Maria, nõ obstante qd in d. testamento appareret contrariū quibuscumq. etiā uerbis derogatorijs, & c. hæc est prima pars testamenti. Postea fecit secundum testamentū, & dixit ultimò uerba infra scripta: Et hanc suam ultimā uoluntatem asseruit uelle esse qd uoluit ualere iure testamenti, & qd si iure testamenti nõ ualeret, ualeat saltem iure codicillorū uel cuiuslibet alterius ultimæ uoluntatis, castans & irritās omne aliud testamentū per eum conditum non obstantibus aliquibus uerbis derogatorijs insertis & appostis sub quibuscumq. modis uerborū. Et uoluit hoc testam. seu ultimā uoluntatem omnibus alijs testamentis seu ultimis uoluntatibus præualere, & c. hæc est copia particularis secundi testamenti. Modò queritur nunquid secundū testamentū ualeat, non obstantibus uerbis derogatorijs appostis in primo testamēto, uel qualibet alia particulari clausula apposta supra in parte d. testamēti primi. In quaestione prædicta primò examinandū est, qd cum præcedat testam. habens clausulam derogatoriā secundi testamenti ad hoc, ut sequens testamentū illud tollat, requiritur, ut in sequenti testamento specialiter prioris testamenti pœniteat, ut l. si quis. in prin. testam. de leg. iij. ¶ Videndum est ergo quid sit uoluntatis prioris specialiter pœnitere. Ad qd resp. qd sicut oratio alia est generalis, alia specialis, alia est singularis: ita potest loqui generaliter, specialiter, & singulariter, generaliter faciendo mentionē de testamento simpliciter, quod est uerbū generale cōtinēs omne id quod est testatio mentis, ut in scriptura de testamentis. in prin. Item potest quis loqui specialiter. Nam testamētorū plures sunt species. Quoddā enim est simplex, quoddā in quo sunt uerba derogatoria. Si igitur in secundo testamento facit mentionem de primo, in quo erant uerba derogatoria, specialiter loquitur, quia ibi specialem mentionem facit. Non enim stetit in uerbo generali testamēti, sed descendit ad certā speciem, scilicet illius testamenti, in quo erant uerba derogatoria. Et

hoc est quod dicitur expresse in gl. i. si mihi & tibi. §. in legatis. & de leg. j. ubi dicit qd potest pœnitere si exprimat qualitatem illius primæ uoluntatis. Sed hic exprimit qualitatem primæ uoluntatis, ergo, & c. probatur in simili. Nam si iij debet exheredare nominatim. ¶ Si igitur exheredentur sub nomine generali, ut exheredo liberos meos, non ualet exheredatio, quia liberorū generalis est appellatio. Porrigitur eū ad filios nepotes & pncpotes, & ultiores. Sed si diceret, exheredo filios meos, licet eos nominaret nomine singulari, ualere: quia specialiter, hoc est, sub nomine speciei nominatim, ut l. Titus. in prin. ff. de lib. & posth. His sic præmissis in proposta quaestione sunt aduertenda uerba primi testamenti. Nam primò asseruit se primum testamentū nolle mutare. Secundò promisit, & uoluit aliquid nõ facere, & si fecerit, uoluit nõ ualere. Tertio dixit, quod si appareret contrariū, dixit non esse factū de sua uoluntate, sed tanquā ab homine nõ sane mētis, nisi proponerentur certa uerba, & c. Quarto appoluit clausulā, non obstante qd in d. testamento appareret uerba derogatoria primi testamenti. Primò dico, qd asseruit d. testamentū nolle mutare per hæc uerba, nec non dixit, uoluit & mandauit, & asseruit, nolle d. testamentū reuocare, seu aliud condere, uel aliquid aliud facere, per quod d. testamentum nõ ualere, & c. ¶ Ista uerba nihil faciūt ad propositum, solum enim declarant uoluntatē quam ipse habebat tunc, nec derogant uoluntati, quam ipse esset habiturus in futurum, & si derogarent, esset idem quod diceretur in sequenti uerbis. Secundò promisit & uoluit aliud non facere, & si faceret, uoluit non ualere, & c. nec tenere robur & firmitatem. Illud quod dixit promisit, nihil releuat, non enim erat ibi persona, cui promitteretur, nec nuncius nec epistola, quo mediante alij fieret promissio. ideo non ualet, ut l. consensu. ff. de actionib. & oblig. & ibi no. Remanet ergo qd prædicta uerba sunt derogatoria simpliciter, & sic intelliguntur si in secundo testamento prædictorū specialiter pœniteat, ut dixi est. Tertio dictum est per eum, scilicet qd si appareret contrariū non esse factū de sua uoluntate, sed tanquā per eum non sane mentis, nisi in testamento fiendo per eum fieret mentio de uerbo ad uerbum, Pater noster, & Aue Maria. ¶ In eo qd dixit, tanquā factū per eum non sane mentis, non releuat: non enim fuit in potestate sua iudicare de futuro, uerū in firmitate uel non, sed in potestate iudicis. ut l. j. de curat. fut. quia iudex hoc iudicat ex sermonibus & alijs actionibus: ut l. si quis. §. ff. de tutorib. & curat. dat. ab his. & l. quidam in suo. de conditionib. in fit. sed in proposito appareret secundum testamentū rectè compositum, & sic nõ à demente, sed ab homine sane mentis. Remanet ergo qd uerba sunt derogatoria primi testamenti, & non solum sunt derogatoria uoluntatis, sed etiam illius uoluntatis, quia uoluit secundū nõ ualere nisi in sereret prædicta uerba, Pater noster, & Aue Maria. In quantum ergo sunt derogatoria uoluntatis, sunt ipso iure nulla: quia nemo sibi aufert liberam testamenti factioem, ut l. stipulatio hoc modo. de uerb. obl. & hoc tenet Iac. de Are. uel salte per sequentem uoluntatē etiam si de primo non faciat mentionē s̄m Iacobum de Aretio. ut l. diuus. §. licet. de iure codicil. quod tenebant Oldrat. & Andre. de Pisis in l. si quis. in prin. testamenti. de leg. tertio. Vel s̄m communem opin. omniū, d. uerba tolluntur per secundum testamentū in quo specialiter pœnitet. Sed in quaestione proposita specialiter pœnitet in secundo testamento ut infra dicitur: ergo, & c. Quarto inseruit dicta uerba, scilicet qd non obstante quod in dicto testamento appareret contrarium huic testamento sub quibuscumq. uerbis derogatorijs, & c. Ista sunt uerba derogatoria uerborum derogatorum sequentium, quæ nõ ualent quin possint tolli: quia nemo potest sibi legem imponere, & c. ut dicta lege si quis. in principio testamenti. His præmissis, uidentur sunt uerba secundi testamenti, an per ea prioris uoluntatis specialiter pœniteat. & ex prædictis manifestè apparet, qd sic, quia fecit mentionem de antecedenti testamento in quo erant uerba derogatoria, & sic ad speciem se retulit, ut supra probatum est, in princ. quod manifestè declaratur, ¶ Si poneretur qd nullum

nullum testamentum præcederet, nisi prædict. in quo apparerent uerba derogatoria, tunc uideatur ipsum designare nominatim, ut l. ij. de lib. & posth. Et sic concluditur qd prioris uoluntatis specialiter pœnitet. secundum testamentum ualet, & primum est ablatum. Bar.

ADDITIONE.

- a Ut dixit & asseruit. Istud consiliū secundū ordinem Perusini. est in iij parte, de ult. uoluntatib. nu. xlvij. & post istud conf. est inferum consiliū d. Nicolai, d. Alexand. de Perus. qui consuluit super eod. casu. quod est insertū in ij. uolunt. conf. lxxxiiij. incip. & dixit & asseruit. Et alias incipit istud conf. quidam fecit testamentū: & in eo sic dixit & asseruit, & c. & incip. in libro Perusino, & ita etiam allegat Alexand. de imola in l. si mihi & tibi. §. in legatis. in ij. colum. ff. de legatis primo. uerfic. super iij. Thomas Diplomata.
- b Verbis derogatorijs. Vide plenè per Alex. in l. ij. ff. de lib. & posth. & in lege si mihi & tibi. §. in legatis. in ij. colum. supra de leg. primo. & ibi uide de Iaso. in secunda lectura. & las. in l. fancimus. in ij. colum. & sequenti C. de testamentis. & ibi ponit x. limitationes cum concord. de quibus per ipso. Thom.

CONSILIVM XX II.

An substitutio facta filio, si decesserit sine liberis, sit semper fideicommissaria uel pupillaris uel directa. Item an mater excludatur à successione filij si non petijt dare curatorem uentri aut posthumo.

- 1 Substitutio facta filio impuberi, si decesserit sine filijs, an & quando dicatur directa uel fideicommissaria.
- 2 Verba deueniant & superueniant ad heredes, & c. an sint fideicommissaria uel obliqua.
- 3 Legitima quando sunt quinq. filij quanta est, & quomodo debet diuidi stante fideicommissio, & c.
- 4 Filia in potestate hereditatem patris non aditam transmittit ad heredes extraneos.
- 5 Mater quæ non petijt dari curatorem uentri, priuatur hereditate filij etiam si nascatur, & post decem dies mortuus fuerit.

HOMO ACCVRSVLI DE Rocca habebat quinque filias foeminas, & primas duas ex una uxore præmortua: & istæ filæ erant nuptæ, uxor etiam eius que uocabatur Clara, est prægnans: iste homo in ultimo constitutus condidit testamentum in quo dictas filias suas hæredes instituit in certa quantitate: & eisdem substituit in hæc uerba. Et si aliqua dictarū suarum filiarum obiret sine liberis, qd hæreditas ipsius filie deueniat in uentrem uxoris sue. In omnibus autem alijs suis bonis, uentrem uxoris sue si masculus erit & ad lucem peruenerit, hæredem instituit: & si decesserit sine filijs, hæreditas ipsius uentris masculi deueniat in prædictas suas filias, & Nicolaum Accursuli eius fratrem, uel in eorum liberos etiam aequali parte in stirpem & non in capita. Demum post mortem testatoris decessit una ex filiabus secundæ uxoris intestata, demū dicta uxor prægnas post sex menses uel circa à morte dicti testatoris peperit filium masculū qui ad lucē peruenerit & uixit octo diebus, & est mortuus: & ista uxor non petijt curatorem uentri dari nec tutorem illi nato, que Clara uxor maior erat triginta annorum. Ex prædictis queritur si dicta Clara uxor dicti testatoris succedat dictæ sue filie mortuæ post mortem patris, & in qua parte, & idem queritur de filia dictæ claræ superuivente, an dicta Clara & filia eius superstes, uel altera earū succedat dicto filio posthumo dictæ Claræ, & pro qua parte, & in qua parte dicto posthumo succedat dictus Nicolaus substitutus & dictæ filie testatoris ex alia uxore, que similiter sunt substitutæ d. posthumo. ¶ Ad quaestiones examinandas primò oportet uidere an istæ substitutiones factæ tam filiabus quam etiam posthumo, possint trahi ad pupillarem directam, an sint fideicommissaria: Et uideatur qd sit directa pupillaris, quando sit filijs impuberibus, sicut hic specialiter in posthumo. Non obstat qd fiat mentio filiorum, ut cap. j. de testamen. lib. vj. ubi doctores & glo. circa hoc sic dicunt, An ista substitutio compendiosa qua fit à pagano, sit per

uerba merè obliqua, ut quia dixit, restituat talem hæreditatem. & tunc abiq. dubio est fideicommissaria, ut l. cohæredi. §. cū filie. ff. de uulg. & pup. Aut sit per uerba directa: quia dixit, talis sit heres. & tunc siue dicit, siue decesserit sine filijs, siue intra pubertatem, ualeat iure directo per l. cause. ff. de uulg. & pup. Et hic est propriè casus in d. cap. j. de testamen. lib. vj. quia ibi fuerunt uerba directa, ut ibi not. Ioan. Andr. & sic glo. in lege precibus. que dicit, qd quando fit mentio filiorum, semper est fideicommissaria. nõ est uera per iura supra dicta. Nam illa uerba habent locum etiam intra pupillarem ætatem, ut notatur in d. cap. j. Aut substituit per uerba equiuoca & cōmunia, per uerbum substituo, quod est cōmune ad utranq. substitutionē, ut lege generaliter. §. j. C. de institut. & substitutio. semper interpretabitur fideicommissaria: quia secundum hanc substitutionem omni tempore ualet. argumento legis quoties. ff. de rebus dubijs. & ita uidetur tenere glo. dicta lege precibus. & prædicta communiter tenent doctores Dyn. & Cyn. & alij, & c. ¶ Est ergo uidere in quaestione nostra an uerba prædicta scilicet per donationē ad heredes deueniant, & c. sint fideicommissaria uel cōmunia, & hoc non tangitur per doct. & dico qd hæc uerba deueniant & superueniant, sunt merè obliqua. & de hoc est casus ff. ad Treb. l. heredes. §. cum ita. & de leg. iij. l. fideicommissa. §. hæc uerba. & ad Treb. l. heredes. §. i. uel saltem non possumus negare qd uerba non sint cōmunia per iura prædicta. Sed hic possumus manifestè concludere, qd hic fuit fideicommissaria substitutio. Possumus etiam assignare aliam rationem cum in eodem testamento testator eandē substitutionem fecerit tam filio posthumo quam etiam filiabus maioribus & minoribus: oportet nos dicere, ut equaliter intelligatur utraq. qd sit fideicommissaria. Casus est C. de testamen. milit. l. in testamēto. & de impub. & alijs substitutionibus. l. ff. de uulg. & pup. Iam hoc iure. His sic præmissis pro prima quaestione scilicet an dicta Clara mater, & eius filia superuenientes succedant dictæ filie mortuæ post mortem patris, & in quantum ita dico qd est considerandū an dicta quantitas, in qua dicta filia fuit instituta, excedat legitimā portionem uel nõ: quæ legitima portio erit medietas illius quod habitura esset ab intestato eū tempore mortis patris eadē quinque filia computato posthumo, & si dicta quantitas nõ excedat legitimā portionem, tunc nõ est dubium qd potuit eam grauare & ei substituere per fideic. & sic illud qd fuerit relictu illi filie mortuæ, diuidi uideatur pro aequali portione inter matrem & filiam. Ille autē posthumus & successores sui nihil habebunt, sed si est aliquid ultra legitimā portionē, tunc de illo quod est ultra, fiant quatuor partes, quarū una dicitur inter matrem & filiam, eo modo quo supra dictæ alie tres partes debebuntur successoribus dicti posthumo, & erit de eis illud quod infra dictæ de hereditate posthumi. Et qd ista sint uera, probatur sic, certum est qd illa filia non potuit grauari in legitima per fideicommissum, ut C. de in offic. testa. l. quoniam in prioribus. & certum est qd legitima est semis, quæ filij sunt plures quatuor, ut eo. iij. auth. nouis. & ideo dixi debere diuidi inter matrem & filiam suā tantum: quia mater & soror defunctæ que est ex utroq. latere cōiuncta, excludit alias sorores que sunt cōiunctæ ex uno latere tantū, ut in auth. de hæ. quæ ab intest. §. consequens. coll. nona postea. C. ad Tertull. auth. defunctio. & ideo dixi qd posthumus & sui hæredes nihil debebunt habere: qd autē d. posthumus non adita hæreditate dictæ sue sororis defunctæ non poterit transmittere ad heredes suos extraneos, casus est C. de iure delib. l. quoniam. & l. si infanti. §. j. & l. j. de cad. toll. §. in nouissimo. ista autem filia etiam si non adijset hereditatem quam ei reliquit pater, posset transmittere ad quemlibet hæredem extraneum, ut C. de iure delib. l. si frater. s̄m uerum intellectum, & de suis & legit. lege apud hostes. & de castren. si peculio. lege hæredes. §. filius. licet glo. dicat contr. & malè: & in dicta lege si infanti. §. j. quia contra casum dictarum legum. ¶ Et prædictam opinionem scilicet quod dicta filia in potestate hereditatem patris non aditam transmittit etiam ad hæredes extraneos, tenet Ricardus Mal. & Oldradus de Laude,

Laude, & cōmuniter omnes alij doct. & dixi qd de residuo debent fieri quatuor partes: quia de residuo debet detrahi Treb. ut cap. Raynaldus. ext. de testa. & ibi no. in l. quanq. C. ad l. Falc. quā cōpetit uenientibus ab intestato, ut dicitur iurib. & ideo dixit alias tres partes deberi successoribus posthumi, quia licet hareditas non adita transmittatur ad haredem, fallit si est purificatum ante mortem fideicommissarij, ut ff. ad Trebell. l. cogi. §. Merianus. & l. postulante. in prin. & de cond. & demonst. & l. a testatore, licet contra. notetur in gl. in l. cum filio: de leg. §. sed malé; ut ibi no. per Dy. Venio ad successione posthumi, & posito pro constanti qd substitutio ei facta sit cōmissaria, ut supra dictum est in ead. ita dico uide licet, qd primò detrahetur legitima portio dicti pupilli, quæ est medietas eius, quod habiturus esset ab intestato, ut supra dixi. & de residuo debet detrahi quarta, & ista legitima portio & ista legitima quarta debet esse in totum illius filij quæ erat soror ex utroq; parente dicto filio posthu. residuum uero dictæ hareditatis inter dicti Colam, & filias dicti testatoris ex utroq; sorore, in æquali parte fm quod in dicto testamento cōtinetur. Mater aut ad successione huius filij posthumi nullatenus admittatur, quia non petijt curatore dari uentri. Hæc omnia probantur iurib. infrascriptis. Quod dixit substitutionē esse fideicommissariā, & dicti posthumi in d. legitima portione, & quarta Trebellianica, non uideri grauari per fideic. probatur per iura proximè allegata. Restat modò uidere quare mater excluditur, & quare illa filia admittitur in illis portionibus, & non filij substit. uti.

d Dico qd mater idē excluditur, quia nō petijt curatore dari uentri. Casus est in l. ij. §. si mater. ff. ad Terrull. & §. quid si cū pragnans. circa fin. §. t. Sed contra hoc opp. nam uideret qd matri non præuidetur, quia uidet præuena mortalitate filij, quia mortuus est intra octo dies, ut in ead. l. ij. §. confestim. Resp. uerum est qd non nocet ei, quia petijt tutorem suo filio nato, quia fuit præuena morte, ut d. §. sed bene nocet, qd nō petijt curatorem dari uentri, ad quod faciendū habuit spatium sex mensium, ut in thēmate proponitur, nec allegat aliquā causam quare fuerit impedita, nam si haberet aliquā iustam causam, excusaretur, ut d. §. cōfestim, & succederet in dictis portionibus, in æquali parte cū filia sua, per iura s. alleg. Secundo contra prædicta op. tunc demū tenentur pater & mater iuris administratores dare filio suo si nō sint legitimi, ut ff. si cer. pe. l. ij. & no. ff. ad Treb. l. matres: sed in casu nostro quæst. erat d. Cola, qui erat suus patruus, quia frater patris, ut ex narratiōe facti id apparet, ergo erat eius legitimus tutor deficientibus alijs proximioribus, ut l. ij. ff. de leg. tut. sic uidet qd matri nō debet præuideri. Sed resp. qd licet dictus Cola fuisset tutor legitimus, & sic mater excusaretur petendo tutorē cū ipse non erat legitimus curator uentris, quia tunc curator semper est dandus, ut l. §. quoties. ff. de uetre in pos. mitt. colligitur, & no. per gl. in l. de reuoc. C. de ep. l. aud. sic ergo patet qd mater excluditur. Debent ergo uenire ad uenientes ab intestato dictæ portiones, cum non cadunt in fideicommissum, ut s. dixi. Ab intestato autem uenit dicta filia quæ erat et ab utroq; latere cōiuncta, ut dicta auth. de functo, & dicto §. consequens, & apparet omnia prædicta expedita esse, &c.

ADDITIO.

- a** Directa. Adde qd opti. Bart. in hoc constinet Bald. in repet. l. si arrogator. in ult. col. ff. de adop. ubi refert cum Franc. de Pisis, & alijs se consuluisse, & Bald. in rap. si pater, de testa. in sexto. & in l. nam hoc iure. ff. de uulg. & pupil. ubi dicit hanc esse communem opin. & idem consuluit Bart. in cons. xvj. incip. Angelus, & in consil. cxxij. pater filio impubere, de quo plenè per Alex. in l. precib. in iij. colum. in fin. C. de impub. & alijs substitutionibus. in l. centurio. in ij. colum. & sequen. ff. de uulg. & pupil. & ibi plenè per las. in xix. col. & de isto consil. uide etiam And. Barb. in l. si infanti. in additio. Bart. C. de iure delib.
- b** §. cum ita. Vide ibi in additio. meis ad Bart. Tho. Dipl.
- c** Extraneos. Vide And. Bar. in l. si infanti. in prin. C. de iur. delib. in add. Bar. ubi all. Bar. in isto consil. ubi nu. xci. & uide Pau. de Ca. in consil. lxxvij. inc. si per j. dubio, & in consil. incip. ego Paulus, in si. ubi etiam extendit eum ad monasterium. uide doct. in d. l. si infanti, & uide Bart. in consil. seq. Tho.

d Curatorem. Vide Bald. pulchre cons. cxxij. lib. iij. inc. quidā nobilis. se d. uide de io. An. in add. ad Spec. in tit. de tuto. §. nunc uidentium, uer. si. Be. Lan.

CONSILIVM XXIII.

Qualiter intelligitur statutū Cortoñ. qd ab intestato succedat frater, & nō mater, uel auia, qd per existentiam suitate hareditas patris nō agnita, neq; adita transmittitur, & propter non petitum tutorem filio excludatur mater, qd minor decedens non adita hareditate patris transmittit in integrū restitutionem.

- 1** Hareditas patris nō agnita per existentia suitate transmittitur ad hared.
- 2** Haredes filij quibus transmittitur hareditas ex potentia suitate, possunt se immiscere & abstinere sicut poterat filius.
- 3** Minor si decedit hareditate non adita, cum per mortem, uel etate dicatur ledi, transmittit ad haredem beneficium restitutionis in integrum.

NICOLAUS Fei de Cortonio sumpsit in uxorem dominam Claram filia Ioannis, ex quibus Nicolao & Clara nati sunt duo filij, scilicet unus masculus, & una femina: qui Nicolaus decedit intestatus superstitibus dictis duobus filijs suis infantibus, qui remanserunt apud auiam paternā per patruos eorū: qua domina Clara transiit ad secundum uotū intra annum, intra tempus uicium, & non daro tutore dictis pupillis, uel curatore hareditarii ipsius dicti Nicolai. post hoc decellit filia, fuit datus curator eis ad diuidendū bona que habebant cōmunia cum dictis suis patris dicto filiorū dicti Nicolai ex dicta domina Clara. Ex secundo matrimonio extant duo filij masculi qui etiam sunt in infantili etate. ultimo loco decellit dictus filius masculus natus ex primo matrimonio dictæ dñe Clare in infantili etate, superstitibus post eum dictis duob. filijs d. dñe Clare natus ex secundo matrimonio ipsius, & superstitibus etiam dicta dña Clara eorum matre, & etiam superstitibus duobus auunculis, quorū unus est auunculus ex utroq; parente, & alius ex parte patris in ipsorū. Et etiam superstitibus unica amita ipsius filij que nupta erat. in anteq; decederet d. filius masculus, paternam auia prædecessit. Modò querit quis succedat d. filio masculo decedenti ad que spectat hareditas ipsorū filiorū defunctorū, & pro quanta partē ex iure cōmuni quam ex forma statuti ciuitatis Cortoñ. cuius statuti copia mittitur modò uobis. Et in quæstione prædicta primò est uidentium quid operetur statutū prædictū, in quo continetur in summa qd ei qui decessit intestatus, succedat frater suus, uel soror & non mater uel auia mater, & frater masculus defuncti, & filius fratris, uel descendens per lineam masculinam ex fratre ipsius succedat, & nō mater uel auia, &c. t. Sic ergo in quæstione proposita illi filia que primò decellit, potuit succedere frater superuies, & non mater uel auia. huc uero filio masculo ultimo defuncto nullus superest frater nec filius fratris, nec descendens ex ipso fratre per lineā masculinā. Nā illi patruū qui superest, nō sunt fratres, sed descendentes ab auo pupilli, & si sunt coniuncti ex latere ipsius defuncti, si aliquē habent nō tanq; descendentes, ut l. matri. §. ij. ff. de gradi. uer. patruus, &c. & sic statuti istud quantum ad successione eius filij modò defuncti nihil habet facere: & ideo uideamus qualiter ei succedat, & de iure cōmuni, & est sciendū qd inter nostros doct. sunt quedam opin. una, qd hareditas patris non adita transmittit, sed quia in q. puncti nostri nō proponit pupillo datū nō fuisse tutore, & per consequens non potest dici, qd hareditatem paternam adierit, uel ei se immiscerit, ut C. de iure delib. l. potuit. ff. de acquit. hared. l. pupilli. ideo d. quæstionem examinemus fm utrunq; punctum. Et prima opin. est, qd hareditas patris non agnita transmittatur per existentiam sui haredis, ut C. de suis & legitimis. l. apud hostes. & ibi hoc tenuit Cyn. ff. de militari testamēto. l. ex militari. & l. si qd. ff. de stip. seruo. l. liber homo. §. si. & de castren. pec. l. hareditate. §. filius. de iure fisci. l. Lucius. & hoc in ciuitate Perusij omnes tenent indubitanter. Et ego etiam similiter teneo & probopropter rationē sic, Beneficium abstinenti datum de iure prætorio quatenus non concerneret commodum filij, non fuit

prætoris intentio filium ipsum cōmodo priuare. Casus est ff. de uulg. & pupil. l. si filius qui patri. Sed certum est qd filio est utile, ut hareditate patris non agnita transmittat, quia per facilius hareditate habebit. t. Quod enim dicitur hareditas nō adita transmittitur, hoc non importat qd hares filij debeat eam habere præcisè, sed ut hares filij possit ei se immiscere, & ab ea se abstinere, sicut poterat filius ipse uiuens. Casus est ff. de acquit. hared. l. si quis filium. §. i. hic autē magnum cōmodum filij. Nec obstat C. de iure deliberandi. l. si infanti, oēs hareditates, &c. quia ibi dicitur oēs hareditates ad eum deuolutas hareditate patris, sed hareditas non potest deuolui ad fil. u. quia uideatur fuisse eius filij etiā uiuo patre: ut l. in suis. de lib. & posth. & ideo in filio suo non habet locū ut. pro hære. ut l. nihil. C. pro hær. & in d. l. si infanti. igitur nō agnita, &c. loquitur in hareditate quæ non requirit agnitionē quod est in hareditate paternā. & de illa non loquitur gl. licet ibi aliter uideatur sentire. Secundo uideamus quis succedat d. filio & filia defunctæ, & constat qd mater non, quia nō fecit ei dare tutore, nec auia potuit succedere d. filia: propter statutum, quia frater eius uiuebat: sed succedūt dicti fratres uterini exclusis alijs patris paternis & auunculis: ut C. de leg. hær. auth. cessante. est ergo modus qd etiam fratres uterini per se, uel filios administratores, & per patrē, quia habet & sunt infantes, adeant hareditatē prædictorū filij, & filia, & patris ipsorū tanquā ad eos delatā per mediā personā prædictis filio & filia. Secunda opt. est de hareditate patris non adita, qd transmittatur per d. l. si infanti, quam opt. licet non teneam, tamen fm illam esset ille modus tenendus. Nam dicti filij qui hareditate patris non adierunt, cōcaruerunt tutore, fuerūt lassi eorū facilitate: quia maior & diligens admissus. & modò nec ipsi nec haredes ipsorū possint adire præuenti morte: unde isti fratres uterini adeant simili modo hareditatē ipsorū filij & filia, & ex ipsorū persona poterunt pertere in integrū restitutionē ad eundem d. hareditatē, ut l. Pantonius. de acquit. hær. & hoc tenuit lac. de Are. in l. qui duos. & Jacob. But. de testam. mili. alijs de uulg. & pup. & lo. And. ext. de prob. c. in præsentia. & sic concluditur qd in omnem casum hareditas pertinebit ad dictos fratres.

ADDITIO.

- a** Omnes. Idem dicit Bart. supra in cons. præcedenti incip. homo. in ij. col. & in cons. xxx. in nomine domini, Vanitius. & Bart. in l. si infanti. C. de iure delib. ubi dicit, qd ita iudicauit, & quod ita in collegio Perusij determinauit, cum concor. traditis per d. las. in d. l. si infanti. in viij. colum. & sequen. & in l. emancipata. C. de iure deliberan. & per Alex. in l. apud Iulian. §. item Iulianus. v. colum. ff. de Trebell. & in l. si fratris. C. de iure deliberan. & in l. si filius. in vij. colum. ff. de uulg. & pupil. & in cons. clxxvj. in vj. uol. incip. in causa & lite. uer. in ij. col. & uide quatuor limitationes ad istam regulā per las. in d. l. si infanti. in x. col. & aliam ponit idem las. in l. qui se patris. in xx. colum. C. unde liberi. & alias limitationes ponit d. meus Pet. Phil. Cor. in d. l. si infanti. in vij. col. & in l. si fratris. in iij. col. C. de iure delib. Tho.
- b** In integrum rest. Adde qd istud quod consuluit Bart. consuluit etiā ipsemet Bart. in cons. viij. incip. quidā Perusinus. in ij. uol. & ista est cōmunis opt. ut plenè profequitur do. la. in l. si infanti. in ult. col. C. de iure delib. & ibi plenè per d. Petr. Corne. v. col. & sequi ubi ponit plures limitationes, & uide Alex. in con. xx. in vij. uol. inc. circa consultationē. in pe. col. & in con. lxxix. in vj. uol. incip. Franc. in ult. col. & Paul. de Cast. in cons. cccxxxix. incip. primū dubium. in j. col. & in cons. cxxij. inc. substitutio prædicta. & Lud. Ro. in cons. cccxv. in casu proposito. Tho.

CONSILIVM XXIII.

IN DEI NOMINE AMEN. Martinus ciuis Tuderinus decedit superstitibus sibi Ioanne & Philippo suis filijs, & domina Francisca eius uxore, &c. De isto cons. uide supra in cons. vij.

CONSILIVM XXV.

Si testator dicit hac uerba, qd si filius suus moriat quocunq; tempore sine haredib. legitimis de suo corpore natis, qd pro anima sui patris & matris, & fratrū suorū distribuatur bona per tales: tunc ista substitutio etiam incerta dicitur

ad pias causas, & ualet, & si moriatur filius in pup. etate, est directa pup. & excluditur mater etiam a legitima.

- 1** Omne quod relinquitur pro anima, uidetur relictum ad pias causas.
- 2** Fideicommissarij & executores, nullo instituto haredede uicem haredum obtinent.
- 3** Dictio primus hares, non denotat ordinem institutionis, sed ordinem moriendi.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Viso testamento Gentilis Iacobi, in quo A. & M. suas filias pupillas sibi haredes instituit per hæc uerba, & si aliqua d. filiarum quocunq; tempore moriatur sine haredibus legitimis de suo corpore natis, pro anima sui patris, & matris, & fratrum distribuatur hareditates, & dentur per infra scriptos suos fideicommissarios, si prima hares moriat, &c. Constat qd dicta M. pupilla mortua est: queritur, an eius portio debeat distribui pro anima prædictorum, & an mater eius debeat habere legitimā: Circa prædictorum inuestigationem uidentium est, an prædicta substitutio ualet: & dubium facit qd dictæ filie præmoriens non uideatur dari certa persona substituta. t. Tamen ueritas est qd ualet. Nam dicit testator qd si moriatur pro anima sua, detur, &c. Et sic apparet qd est relictū ad pias causas, &c. sed in relictis ad pias causas si nominatur persona substituta, ualet substitutio, ut in auth. de eccl. tit. §. si quis in nomine: t. & sic fideicommissarij tales seu executores uicem haredum obtinent, ut not. In not. in c. cum tibi. ex. de testamentis. Secundo facit dubium in quæstione, illud quod dicitur in testamento si prima hares, &c. nam ista quæ decellit, fuit hares secundò nominata: ergo ei non uidetur facta substitutio. t. Ad quod resp. qd illa uerba prima hares, &c. non denotant ordinē faciē institutionis, sed denotāt ordinē moriendi, ut ei uideat facta substitutio, quæ primò decessit, qd apparet ex præceden. d. dicit & si aliqua suarū filiarū, &c. ex quo apparet qd de una tm nō est locutus. Pro hoc facit ff. de reb. dub. l. qui duos, de uul. & pub. l. ex duob. & in prin. de leg. ij. l. si ita relictū, prout & ibi in litera. Quintus, &c. His præmissis apparet qd substitutio fuit pupillaris propter uerbū moriat in substitutio adiectū quod est directū, & est casus expressus, ext. de test. c. §. li. vj. Ex hoc sequitur qd mater omnino excludatur etiam a legitima, ut d. c. c. §. l. Pap. §. sed nec impuberis. ff. de in off. test. & l. precib. C. de impu. & alijs substit.

ADDITIO.

- a** Sua No. quod dicit Bart. hic, & est notabile, qd omne quod relinquitur pro anima, uidetur relictum ad pias causas, adde gl. & Bar. in l. si quis, in fin. principij. ff. de leg. ij. cū addit. ibi traditis per Alex. de inol. & ibi scripsit, & uide las. plenè in l. j. in pen. col. C. de sac. sanct. eccl. & An. Sicut in ead. hæc, & in c. relatum. in vij. col. de reb. dub. Tho.
- b** Executores. Idem consuluit, & uide Bart. supra in consil. incip. Titius. in ij. col. & ibi scripsit, & in cons. xxxvij. incip. Paul. in si. Tho.
- c** Hares. Vide omnino per Paul. de Ca. in cons. cxxij. incip. substitutio prædicta. Thom.

CONSILIVM XXVI.

Si testator mandat in domibus suis construi debere ecclesiam, & eam haredem instituit, & superueniens alienat easdem domos, an ualet talis institutio de ecclesia non dū facta, & an in domibus postea emptis a testatore debeat edificari ecclesia.

- 1** Si instituo ecclesiam construendam, ualet institutio.
- 2** Si relinquitur domus, ut edificetur ecclesia, si domus alienetur per testatorem, & emat aliam, in ipsa debet construi ecclesia.
- 3** Dispositio que fit contemplatione alterius in persona unius, licet illa extingatur, tamen si remanet persona cuius contemplatione fiebat, ualeat dispositio.

IN NOMINE DOMINI amen. Testator in testamento disposuit ut in domib. suis, quas habebat in tali castro, construeret una ecclesia ad honorē B. uirginis Marie, & B. Nic. cōfessoris, quæ eccl. construen dā sibi haredē uirsalet instituit. Deinde superuies alienauit uoluntariē d. domos, &

domos, & alias in eodem castro emt, modo moritur testator. Quæritur an in domibus relictis tempore suæ mortis, debeat constitui d. ecclesia. Secundo quæritur an institutio facta de ecclesia teneatur, cum tempore testamenti, uel mortis, d. ecclesia non reperitur. ¶ Vifa facta narratione prædicta, & dubijs quæ mouentur, primò uidetur uidendū super secundo dubio, an ualeat heredis institutio, dum instituit ecclesiam construendam. Ad quod resp. q. sic casus est in l. seruo. ff. de altmen. & cib. leg. & l. si seruos. ff. de lib. leg. & ff. de ser. u. rufi. præd. l. si seruitus. §. futuro. Præterea, sicut potest institui positum alienus, & sic persona quæ non est, sed esse speratur ita potuit institui ecclesia construenda. hæc est ueritas. In contrariū facit ext. de re iudic. cap. abbate sanè. lib. vi. uer. sed illa potius, ubi templo quod non est, donari non potest: sed ibi loquitur in donatione quæ est contrarius, & non potest fieri, nisi sit persona cum qua contrahatur, ut l. ex quacumq. ff. de act. & oblig. Item facit contra, extra de eccle. ad. cap. penult. & quod ibi no. Ber. Sed resp. q. non potest concedi priuilegium ei, quod nondum est, ut statim habeat uires illud priuilegiū, sed bene ualet, ut incipiat habere uires cum incipit esse, & sic includitur præsumtum cap. Conclude ergo q. ualet institutio. Pro hoc uideatur casus in authen. de ecclesiasti. tit. l. si quis in nomine, & §. si quis autem unum sanctum, cuius ecclesia non reperitur, ualer institutio. ¶ Secundo resp. ad primum punctum, scilicet an d. ecclesia adificari debeat in d. domibus in eius bonis reperitis tempore mortis, an uero relictū, & uoluntas testatoris sit sublata propter alienationē domorū, quas primò habebat. Et q. d. uoluntas sit reuocata, probatur, quia d. alienatio fuit uoluntaria, ergo reuocatur prior dispositio; ut l. si deico. m. §. si rem. ff. de legat. iij. & sic uideatur per alienationem uoluisse q. nō constituat ecclesia, ut l. filio. §. matr. de adimen. leg. Præterea paria sunt cancellare uerbo, uel facto, ut l. nec interest, de ad. leg. Sed si testator cancellasset institutionē heredis, sine dubio nō ualeret, ut l. cancellauerat. ff. de his que in testa. delen. Ita in proposito uideretur cancellasse alienando. Præterea, illud q. iussit ecclesia constitui in domibus suis, uideatur intelligi in domibus suis tēpore testamenti, ut l. si ita, de aur. & arg. leg. In cont. est ueritas q. dispositio non uideatur, nam uerē hereditas uidetur relictā in institutione facta ad honorē Dei, & illius Sancti, quæ institutio ualere etiam si ecclesia non reperitur, ut d. §. si quis in nomine, & §. si quis unum, de eccl. tit. unde posito q. ecclesia non posset constitui, remanet tñ institutio. ¶ Secundo probatur dispositio quæ fit in persona unius cōtemplatione alterius, licet ille, in cuius persona uerba conferuntur, extinguatur, tamen si remanet alia, cuius contemplatione fiebat, dispositio ualet, ut l. peto. §. mater. de leg. ij. uer. sed nec interest, ubi propter mortē tutoris non extinguuntur relictā facta ab eo, qui relinquebatur contemplatione pupilli, ita in proposito hereditas nō relinquebatur respectu ecclesie construendæ in tali loco, sed ob reuertiā uirg. Marię, & beati Nicolai, ut dicitur in testamento. Concludi ergo institutionē remanere firmā. Præterea institutio heredis nō posset annullari per testatōrē, si uoluisset illa nuda suppleri uoluntate, ut l. hereditas. C. de his quib. ut indig. l. j. C. de edic. diu. A. d. r. c. cū si ergo, & c. Restat uidere si d. ecclesia debet constitui, puo em q. ecclesia constitui debeat, duo em iussit testator, scilicet ecclesia constitui, & in tali loco. Itaq. si non potest constitui in illo loco, debet constitui in alio, ut præstat arg. l. legatū, de usufr. leg. & l. legatam, de adm. re. ad cur. per. Facit de cond. & dem. l. hæc scriptura. & l. Celsus, de arb. Ad fm scilicet, ubi debeat constitui talis ecclesia, puo q. si cōmodē potest, debet constitui in domibus alienis per d. testatōrē, ut d. §. de permutatione, arg. l. Imperator, in fin. cum seq. ff. de leg. ij. ad quod optimē facit de lib. & posth. l. placet, ubi licet uerba aliās referantur ad præsens tempus, tamē fauore institutionis trahuntur ad futurum, ut intelligatur de primo nato ex ea quæ in tempore testamenti non erat uxor, ita in proposito uerba illa q. ecclesia constituatur in domibus suis, & cetera referantur autem ad domos postea redemptas. Sed si in dictis domibus cōmor-

c de non posset fieri, tunc auctoritate episcopi conuocatis his quorum interest, potest constitui alibi, per quod d. ecclesia constituatur, ut d. l. legatum. ff. de usufr. legat. & c.

ADDITIONE

- a In nomine domini. Istud. conf. aliis incip. testator suo testamento, & ita al. Alex. de mol. in l. seruos. ff. de alim. & ci. leg. in add. Bart. & las. in l. iij. in fin. C. de leg. Tho.
- b L. si seruos. Vide Bart. in d. l. seruos. in fi. ff. de al. & cib. le. cum concord. de quibus per Ale. de im. in add. & in l. placet. ff. de li. & post. & adde Ang. conf. ex. inci. inter cetera. & conf. cxxxij. & in l. Labeo. ff. de ser. urb. prædio. & And. Sic. in c. iij. ext. de testa. Tho.
- c Auctoritate episcopi. Vide Lud. Rom. conf. ccccx. incip. quo ad primum. in ult. col. & vide Bart. in l. legatum. ff. de usufr. leg. & Bald. & Mod. in l. si testamentum. C. de test. cum concord. de quibus ibi per Pet. Cor. in fin. & uide Fely. in c. cum accessissent. in ix. col. de consi. & de isto consi. uide Bart. in l. cum pater. §. Tusciano. ff. de leg. iij. & in l. si quis Titio, de leg. ij. & in l. codicillis. cir. si eod. tit. & l. filio. §. matr. ff. de ad. leg. & in l. placet. ff. de liber. & posth. & uide Bart. qui facit mentionem de isto consi. & dicit pri die alleg. in q. de facto. & ibi uide Alex. & ibi scripti in add. & uide las. in l. iij. in ult. col. C. de leg. ubi alle. & sequitur in isto consi. & dicit q. est sing. dictum. Tho.

CONSILIVM XXVII.

Quod quando oratio est imperfecta, dictio item, inducit repetitionem, relinquendo filio intelligitur repetitum iure institutionis per dictionem item, si in præcedēbus iure in institutionis relinquatur.

- 1 Per dictionem item, an & quando inducatur repetitio præcedentium, uide hic plene.
- 2 Filia, cui sunt relictā bona simpliciter, an dicatur præterita.
- 3 Rupto testa. per præteritionem filij, pupillaris substitutio remanet firma.
- 4 Substitutio facta in partem, trahit ad se totum.

VISA FACTI narratione prædicta de his quibus quæritur, primò est uidendum an d. c. Andrea uia fuit adeo præterita, q. talis præteritio rumpat testamentum, & uideatur q. sic: quia in relictū sibi factū fuit dictū quod sibi relinquebatur iure institutionis, nec q. eam hereditatem institueret. Præterea, licet in præcedēti dictum fuit iure institutionis tantū, tamen in seq. non uidetur q. debebat intelligi repetitum, ut no. in l. in reperiendis, de leg. iij. ¶ Tamē in cont. est ueritas, quia tunc est uerum quod per dictionē item, nō inducitur repetitio, q. per ipsam dictionem item, adijcitur præcedentibus aliqua oratio in se omni oratione perfecta, tunc magis est continuatiua, quam repetitiua, cum sequens oratio tanquam perfecta in se non indigeat repetitione. Sed quando per dictionem item, adijcitur oratio imperfecta ex parte uerbi uel ex parte suppositi, uel appositi, tunc per dictionem item, inducitur repetitio, ut seq. oratio suppleatur ex præcedentibus. Hoc probatur ff. ad l. Corn. l. eiusdem. §. ij. uer. is cuius, ubi dicitur, item istius familia sciente eo arma sumpsit, ista oratio est defectiua. & in præcedenti parte leg. eod. modo probatur ff. ad l. lul. de ui publ. ca. l. iij. §. ff. de publica. l. j. in princ. ibi. item si damnū iniuria factum esse dicitur, iudicium dabo, & c. Nunc deficit in quantum, & sic est oratio defectiua ex parte appositū, & suppletur ex præcedentibus, ut intelligatur iudicium dabo scilicet, in duplum, ut dictū erat in præcedentibus. Nunc ad primum posuit in præcedenti testamento dixit testator. Item Andrea uia suæ filia centum quadraginta lib. & pannos, & res consuetas, & c. sed nō dixit, reliquit, legauit, uel adiudicauit, & sic illa oratio est defectiua ex parte uerbi. ¶ Debet ergo intelligi repetitum uerbum reliquit, cum qualitatibus s. proximē positis, ut sic dicat, reliquit iure institutionis, ut de leg. apparet, & probatur, & sic apparet d. filiam non fuisse præteritam, dico, q. de hoc sunt gl. contraria. Quædam enim est, quæ tenet q. sic, ut l. si ff. de reg. Cato. ibi tertio pono pro quo facit tex. in l. postumus. §. item & circa, de iust. testam. Cont. not. in l. si hereditas. §. qui filium, de testamen. tut. ff. de do. l. fin. §. primo, quod hic non examino, quia non expedie, ut in

CONSILIVM XXIX.

Quod priuatus hereditate si non soluerit legata, uentificet per mortem eius, quia desijt posse, nec transit ad heredē facultas implendi, & si non sit certum cui applicetur, defertur heredib. etiam in re certa, uel substituta.

- 1 Interpellatio non est necessaria, quando quis decedit antequam uoluntatem defuncti adimpleret.
- 2 Facultas adimplendi conditionem non transit ad heredēs.
- 3 Heres priuatus hereditate si non sit expressum, ad quem perueniat, & c. heredēs ab intestato succedere.
- 4 Omne grauamen reijcitur à legitima.

PROPONITVR q. in testamēto Francisconi cōtinētur, q. reliquit Clara suæ filia centum lib. dena. pro dote sua, & plus, & minus, put uisum esset fratri Andrea filio suo, & in d. quantitate uoluit ipsam esse tacite contentam, & q. de bonis suis plus petere non posset, & q. reliquit Vanna filia suæ cc. lib. dena. & in d. quantitate ipsam heredem instituit, & uoluit q. de bonis suis plus petere non posset, & reliquit fratri Andrea filio suo cc. libr. dena. & q. pro suis necessitatibus, frater Andreas possit recurrere super bonis dicti testatoris: & in his heredem instituit iustitq. & uoluit q. de bonis suis plus petere nō posset. & alia q. plura legata fecit ad pias causas. Vltimò Colam filium suum heredem uniuersalē instituit, & in alijs omnib. suis bonis iussit & uoluit d. testator q. si dictus Cola non satisfecerit, & non obseruauerit omnia s. dicta, cadat ad d. hereditate. Contingit q. d. Cola decessit, & d. Cola possedit bona per tempora, & legata contenta in d. testam. non soluit, & in eis soluendis negligens fuit per spatium xij. ann. & demum decessit d. Cola superuentibus filijs qui de hereditate disposuit. Modò quæritur an dic. Cola propter dictam negligentiam ceciderit à dicta hereditate, & cui dicta hereditas debeatur? In q. prædicta primò facit dubium, q. d. Cola non fuit interpellatus q. satisfaceret & impleret contenta in d. testam. & sic uidetur q. in pœnam non incidit. ff. q. dies leg. ce. l. i. penum. §. C. de fideic. auth. hoc amplius. Sed certē ueritas est q. hoc casus interpellatio non fuit necessaria, cum ipse anteq. uoluntatem defuncti impleret, decessit. & sic d. conditio, si non obseruasse, & obseruare non posse, ut l. ita stipulatus. ff. de uer. ob. ¶ T. & ius seu facultas implendi conditionem ad heredē non transit, ut l. à testatore. ff. de cond. & demon. de in d. j. ad d. l. si prædio, & de uer. ob. l. si decem cū petero. & l. cum ita. C. ergo d. conditio si non impleuerit, uel nō obseruauerit, & c. extiterit, purificata est dict. dispositio, quia d. Cola à d. hereditate cecidit eatenus, quatenus eum in testamento grauauerit potuit. ¶ Secundo facit dubium quod testator in d. testa. non facit mentionem ad quem d. hereditas debeat peruenire. Sed certē licet hoc non expressit testator cūnt d. heres debeat uenire ad cohæredes, siue substitutos si qui fuerint, uel ad uenientes ab intest. ut in auth. de nup. §. præstant. col. iij. & intelligitur de heredib. etiam particularib. etiam ex re certa ut apparet ex tex. ibi. Sed in prædicto testam. erant heredēs scripti ex re certa, ut s. patet, ergo q. ad eos debet d. hereditas deuenire, facit C. de fideic. auth. hoc amplius: uerū quia d. heres institutus erat filius, nō potuit grauari in legitima, ut l. qm̄ in priorib. C. de inoff. test. ¶ & sic ista legitima nō debet uenire ad cohæredem ex re certa. Bart.

ADDITIONE

- a L. si penum. Vide ibi per Bar. & que posuit in meis add. & uide Bar. §. in conf. iij. inci. factum tale est, & ibi dixi. Thom.
- b Non fuit necessaria. Quod non requirebatur interpellatio d. Cola, facit, quia tex. in §. si quis non implens, in auth. de her. & sal. uult q. imò requiritur monitio. Idem uidetur casus in d. l. si penum. Tertio contra facit id, quod uoluit ipsemet Bar. j. conf. in c. statuto communis Guat. & in l. j. C. de his qui. ut in d. ubi uult q. dispositio legalis magis equiparatur ultimæ uoluntati quam contractui, sed habeo quod in dispositione legali, ubi pœna à iure imponitur pro negligentia, seu culpa negligendi in non faciendo commissi non adiecto tempore, requiritur q. præcedat monitio. Ita in. in c. ex tirpandæ.

ut in exemplis dicendis apparebit. ¶ Sed posito q. testamētum infirmaretur, sequitur quod totum testa. fuit nullum, quantum ad heredis institutionē. Cetera nanq. firma manent, per auth. ex causa. C. de lib. præter. remanet firma substitutio pupillaribus, ut tenet gl. in l. prima, in fi. de uulg. & pup. & ibi hoc tenuit Iacob. de Arēt. & ipsa est ueritas, licet Dy. ibi aliter uideatur dicere, licet minus bene. ¶ Ad illud quod dicitur, an illi substituti debeant habere totum, uidetur dicendum q. sic, licet sint solum in parte substituti. Casus est in l. heredi. §. fin. de uulg. & pup. licet illud quod est à medieta, te, supra teneantur restituere, prout testator disposuit. Super eo uerò quod quæritur an d. substituti debeant habere bona quæ sita post mortem d. testatoris, respondetur q. sic, ut l. si plures: §. ad substitutos, de uulg. & pup. Bart.

ADDITIONE

- a Repetitio. Vide Paul. de Cast. conf. lxxxi. uiso puncto in princ. & Bart. §. in conf. iij. inci. Titius in fi. & ibi scripti, & uide Bar. in l. repetendis, in ij. col. ff. de legat. iij. & ibi scripti in additionibus meis in uerfic. idem aduerte Thom.
- b Pupillaris idem tenet Bar. in auth. ex causa, in xj. & xij. col. & l. j. post gl. ff. de uulg. & pup. uide las. in d. auth. ex causa, in ix. col. ubi ponit etiā uerā limitationem. Tho.
- c In parte. Vide Bal. conf. cxxvij. in iij. uo. inc. substitutio facta. Tho.

CONSILIVM XXVIII.

Quod testator reliquit filia nascituræ, quæ ingrederetur monasterium, uel maritaretur in alio casu, censetur præterita.

- 1 Filia quæ est heres si ingreditur monasterium, uel si nuptui tradatur, dicitur præterita.
- 2 Filius si est institutus sub conditione casuali, uel mista, non rumpit testamentum.

IN QVÆSTIONE prædicta, prius uidet dicitur, an testamētum prædictū sit ruptum præscriptione dictæ Andrea uia, aliās Decutiæ posthumæ. Ad quod dico, q. sic, q. d. Decutiæ posthumæ uidetur præterita, nam testator in suo testamento reliquit uentri uxoris suæ prægnantis si perueniret ad lucem, & si fuerit femina, & contigerit q. ingrederetur monasterium, centum libras denariorum, sed si tradiderit se nuptui, quadringenta ei reliquit, & in his sibi heredem instituit. ¶ Vnde aduertendum q. illa prima est instituta quæ ingreditur monasterium, uel quæ traderet se nuptui. Illa ergo quæ nascitur, nec ingreditur monasteriū, nec tradidit se nuptui, reperitur omnino præterita, nec instituta purē, nec sub conditione. Casus est in l. commodissime, de lib. & posth. Et ex hoc sequitur q. testamētum est nullū quo ad institutionem heredis, sed legata & fideicommissa firma manent, & c. Nec obs. l. ius quoq. & quod ibi not. ff. de heredib. inst. ubi dicitur q. si filio instituto sub conditione casuali, uel mista, testamētum hodie non rumpit. Cum ergo grauamen conditionis hodie de medio subducatur, per l. qm̄ in priorib. C. de inoff. testa. quia illa gl. & similes à doctoribus modernis communiter reprobantur. Sed posito q. illa gl. sint ueræ, tñ illa gl. loquuntur in filio iam nato, substituto sub conditione, ut dicit textus expressē in d. l. commodissime. illa enim sola uidetur instituta, in qua aliqua illarum conditionum extiterit, sed in hac filia prima nulla illarum conditionū extitit, ergo non est instituta. Nec obstat utum communis Assisi, in quo cauetur q. filia dotata non succedat, quia ut dictum est, ista filia, in cuius persona neutrum prædictorum comprehensum in testamento uenit, non est dotata nec instituta, ideo de ea nulla facta est mentio. Ex hoc sequitur q. d. filia succedat ab intestato, in d. quinta bonorum patris sui, cum quinq. remanserint filij inter masculos & feminas. Bar.

ADDITIONE

- a In questione prædicta. Idem tenet Bar. §. in conf. iij. inc. ex facto proposito, & ibi scripti. ideo me remitto, & uide Bart. in l. pater, in secundo. & de inst. & subh. & c. Tho. Dip.

Bar. Consilia.

d. l. qm̄ in priorib. de inoff. testa. nec eo. iure legare, nec aliud grauamen imponere, ut s. probatum est. † Et est aduertendum circa hoc q̄ in debita iure naturæ prædictæ Franciscæ, & in supplemento sciendo sibi ad legitimam portionem nō computatur relictum ipsi Franciscæ post mortem Marcuti sui patris: ut l. scimus. §. primo. de inoff. testa. sed ex alia substantia testatoris debet fieri repletio, ut ibi patet. Quaritur modò, quia d. Franciscæ dicit se non habere legitimam, an agere possit ad supplementum, & si potest, an petia terræ relictæ ecclesiæ S. Francisci, possit defalcari occasione Falcidiæ Trebell. uel debita iure naturæ: uel præsupposito q̄ extra d. petiam terræ sint bona sufficientia ad legitimam d. Franciscæ. Item quaritur secundò an d. petia terræ relictæ d. Franciscæ post mortem d. Marcuti, computetur sibi in legitima. Item tertio quaritur si alia bona sufficientia ad legitimam nō reperiuntur, de quibus bonis in legatis factis in dicto testamento detrahi debeat d. legitima. Item quarto quaritur an d. Franciscæ possit aliquid petere in hereditate d. Marcuti de fundi in pupillari ætate. Item quinto quaritur quanta sit legitima d. Franciscæ. † Ad primum b non est dubium quòd potest agere ad supplementum etiam si essent instituti pauperes uel ecclesiæ: ut no. in l. si quis ad declinan. C. de episc. & cler. Item Falcidia uel Trebell. fm̄ ueram opi. non habet locum in relictis ad pias causas: debita uerò iure naturæ oportet suppleri pro rata, tam de rebus quæ remanserunt apud hæredem, q̄ de rebus legatis, ut probatur expressè in l. si libe. ff. de bon. liber. & hoc est quod dicit tex. in §. repletionem, scilicet hoc fieri ex substantia, & rebus testatoris, q. d. hoc onus respicit ipsas res. Non ob. tex. in auth. ut cum de appell. cog. §. caterum, quia ibi dicit supplet ab hæredib. fm̄ leges, sed fm̄ illas non tenetur nisi pro rata, ergo, & sic ex petia terræ relictæ fratribus fiet repletio pro rata. † Ad fm̄ dico, q̄ dicta petia terræ computatur in legitimam, ut l. qm̄ nouella. C. de inoff. testa. & ab ipso initio deducitur dilatio temporis seu conditio: ut l. qm̄ in priorib. eod. tit. Non ob. §. repletionem, quia loquitur in repletione facta legatario, ut ibi not. gl. Ad tertium est iam in primo responsum. Ad quartum uerò dico, q̄ substitutio facta Marcuto, non fuit directa: fuerunt enim legata seu fideicommissa singularia relictæ post mortem, & sic non trahitur ad directam, nisi exprimat per reflatorem, ut no. Dy. in l. cogi. §. generaliter. ff. ad Trebell. & ibi tex. Vnde in legitima Marcuti succedunt uenientes ab intestato, ut ipsa filia, uel aliqui, si qui sunt æquales. &c. Venio ad quintum, & dico q̄ illud non habet dubium, quia legitima est tertia eius quod habitura fuisset ab intestato, sed ab intestato habuisset dimidiam, unde legitima est tertia dimidia: & sic sexta totius. Bart.

ADDITIONE

- a. *Ipsam onerare. Vide Pau. de Cast. conf. c. col. incip. super primo. & Alex. de Imol. in l. in quantum. in ix. col. & seq. ff. ad l. Falc. cum concor. Tho.*
- b. *Ad primum. Vide Bar. in l. in quartam. in ult. col. ff. ad l. Falc. & ibi in additionibus. impressis. Tho. Diplo.*
- c. *Ad pias causas. Vide Paul. de Cast. conf. c. cxxv. inci. uidentum est. in j. col. & Ludo. Rom. conf. c. vj. inci. licet de communi. Tho. Diplo.*

CONSILIVM XXXV.

Si duo erant socij bonorum, & unus intravit monasterium per annum ad seruendum ibi, quia uoluit, non propterea soluta est societas. Item quomodo soluitur & contrahitur societas.

- 1. *Lucra quæ sita ex pecunia, & cum pecunia alicuius, non pertinent ad illius, cuius est pecunia.*
- 2. *A societate non recedunt uoluntate, nisi per modum renunciationis tacite uel expressæ.*
- 3. *Absentia alterius ex plurib. socijs non dissoluit societatem.*
- 4. *Libris rationū duorū sociorū creditur.*

EX PRIMA Facie uidetur q̄ Amatutius non tenetur ad communicandū lucra per eum quæ sita, & maxime eo tempore quo d. Franciscus stetit in ecclesia S. Francisci, ad seruendum fratrib. fm̄ uotum d. Francisci. Primò

n. quia tempore quo fuit in dicto loco, ut dicitur d. Franciscus uoluisse recedere à societate, quam habere uidebatur cum d. Amatutio, ex eo quia sola uoluntate societas dissoluitur, & ipse uoluit seruire fratribus uno anno, & mercantiam ulterius non exercere, per quod societas dissoluta uidetur, & per hoc lucra quæ sita dicto anno per Amatutum nō uidentur communicanda, ut ff. pro socio. l. uerum. §. fin. cum suis concord. Item quia lucra quæ sita in defuncta & diligentiæ quæ rentis non communicantur, ut l. uenditor ex hereditate. ff. de her. uen. ff. ad l. Fal. l. si hæres institutus, ad Trebell. postulat. te. §. sed & in huiusmodi. C. communia utriusq. iu. l. ij. & l. si patruus, & C. de arb. tu. l. si defunctus. † Itē quia lucra quæ sita ex pecunia, & cum pecunia alicuius non pertinent ad illum cuius est pecunia regulariter, licet casualiter contingat contra, ut no. in l. si ut pponis. C. de rei uen. & in l. si patruus, C. pro socio. & l. si ea pecunia. C. de rei uen. d. C. si quis alte. uel sibi. l. j. cum sim. Sed non obstantibus prædictis uidetur q̄ d. Amatutius lucra, de quibus quaritur, debeat communicare Francisco prædicto. Ratio est, quia in puncto proponitur q̄ per multos dies & menses ante, communiter emebant & uendebant pannos, à qua societate nō fuit recessum per uotum d. Francisci, quamuis d. Franciscus steterit per annum cum dictis fratribus, quia à societate nō recedunt uoluntate, nisi per modum renunciationis expressæ, uel tacite, ut ff. pro socio. l. actionem. §. quod dicimus, & d. l. uerum. §. si. & l. societate. §. dissociamur. Quia ergo ex narratis in puncto non apparet de aliqua renunciatione facta per d. Franciscum, tacite, uel expressa, ex quo debent d. lucra communicari d. Fran. Nam iura uolūt q̄ absentia alterius † ex pluribus socijs non dissoluit societatem. ff. pro socio. l. idemq. nisi renūciatio fieret per socios presentes, ergo remanserit socij, licet d. Franciscus iussit ad seruendū fratribus, & maxime quia d. Franciscus cōmittebat d. Amatutio ministrare communia negotia, & post dictum uotum huiusmodi cōmissionem non reuocauit: igitur firma stetit d. societas, ut d. l. idemq. fo. resp. Nec de aliqua tacita renunciatione apparet, & ideo non fuit à societate recessum, & consequenter sunt lucra, de quibus quaritur communicanda, ut ff. pro socio. l. itaq. Nec ob. eo. tit. l. cum duobus. §. par. & §. idem Pap. in quib. uidentur leges uelle, q̄ illa quæ non quaruntur pleno iure, & non apparet unde unus sumeret, non sint communicanda inter fratres: quia in casu nostro apparet de societate contra d. omnium bonorum inter prædictos Franciscum & Amatutum, saltem ex tacito consensu, iuxta ea quæ in puncto enarrantur, & consensu solo tacito uel expresso societas contrahitur, ut l. consensu. ff. de act. & obligationib. & l. tandiu. ff. pro socio. & ff. de pactis. l. iurigenitū. §. adeo. † Insuper ergo hoc idem inuenio in libris rationū quib. statuitur: ut l. quida. §. numularios. ff. de eden. & ibi no. & in l. Nefennius. de neg. gel. rationes. & l. exēplo. C. de probat. & quod ibi no. cum similib. ubi, & in quib. apparet Amatutum ibi scripsisse communi nomine rationes suas, etiam in anno mortalitatis quo præfatus Franciscus fuit cum fratribus. Et pro tanto si prædicta omnia cessarent, quæ fundamenta etiā cessare non possunt: quia de iure uera sunt, ex hoc solo fundamento d. lucra sunt comunicanda d. Fran. per ea que no. per gl. in d. l. si patruus. & ff. de adm. tut. l. Titius & Meuius. §. altero. dum dicit ibi gl. solo proprio nomine non comunicat, & c. ut no. ff. de usus. leg. l. uxori. C. commu. utri. iud. l. si fratres, ex quib. concluditur d. lucra comunicanda fore.

ADDITIONE

- a. *Et prima facie. De his que dicit Bart. in isto conf. uide Lud. Rom. in conf. c. cxxj. incip. cum dicti fratres. in ij. col. & uide Bart. in l. Titius & Meuius. §. altero. in ij. col. ff. de admin. tut. & ibi adde Alexand. de Imo. in uers. & ideo. Tho.*

CONSILIVM XXXVI.

Si statuto cautet, q̄ in instrumenta decennialia, de quib. non est facta executio, sint cassa, nō uidet hęc dispositio extendi ad possess. ex primo decreto, quia iam uidet facta executio. Itē qm̄ opus inceptū habeat pro cōpleto, &c.

1. Verbum

- 1. *Verbum facta, uerificatur etiam in eo quod est inceptum & nō perfectū, quando tendit ad fauorem.*
- 2. *Statutum annullans debitum, dicitur esse odiosum.*
- 3. *Illud dicitur esse inceptum factum, quod est inceptum ex prima significatione, in his que non habent certam & limitatam formam.*
- 4. *Missus ex primo decreto in possessionem, tenet, seu detinet possessionem etiam stante statuto, &c.*

STATVTO CIVITATIS Assisij cautet, q̄ omnia & singula instrumenta facta à x. ann. retro, de quibus non esset petita nec facta executio, sint cassa & uana, & nullum habeat ualorē, & exequi non possint, nec probent, nec fidem faciant super defensione possessionis quam tenet creditor, uel ille qui ius haberet à creditore non ab alio, &c. Contingit q̄ Salameotus Iudeus petijt executionem cuiusdam instrumenti contra quosdam suos debitores intra decem annos, & factum fuit eis præceptum q̄ comparerent coram iudice ad recipiendū præceptum de soluendo de stando in palatio, quib. non uenientib. factis solenniter citationibus, facta fuit missio contra eos ex primo decreto, demum elapsi sunt x. anni. Nunc quaritur an uigore d. statuti instrumentū sit nullius ualoris, an remaneat ualidum tanq̄ executione facta. † Quod probatur sic, uerbum facta, q̄ tenet ad fauorem, uerificatur in eo quod est inceptum & non perfectum: ut l. & si non sint. §. quid ergo. ff. de auro & arg. le. ubi appellatione argenti facti cōtinetur argentum cōceptum: ut no. in l. v. §. oper. ff. de uerb. signi. † Sed in proposito q̄ instrumentum debiti annihilatur, & sic debitor cum aliena iustura liberetur, est odiosum: ut l. si. C. de edi. di. Adria. tol. & ibi no. per Dy. in cap. possessor. de reg. iuris. in sexto. ff. ex quibus cau. maior. l. sciendum. ergo eius contrarium est fauorabile. cum igitur quo ad fauorem tendat q̄ executio incepta intelligatur facta, ergo sic debemus intelligere. Concluditur ergo q̄ uidetur executio facta: & sic remanet instrumentum ualidum, ad quod facit q̄ dies cōcepta habetur pro completa, qm̄ tractam us de fauore, ut no. in l. iij. §. minorem. ff. de minoribus. † Præterea in his que non habent certam & limitatam formam, illud quod est inceptum ex propria significatione, dicitur factum: ut puta cum dicitur opus factum. & sic loquitur in determinatē, tunc si aliquis uolens facere uenam domum, faceret unum parietem, non diceretur fecisse opus. & uerum est illud parietem esse opus, ut l. stipulatio. §. opus. ff. de no. operis nuncia. sed executio non habet certam & limitatam formam. Nam si debitor capiatur & detineatur, executio est. Cum ergo non habeat certam & limitatam formam executio, apparet q̄ si quid esset factum de executione, rectē diceretur executio est facta. Hoc sentit Old. in l. si quis quadraginta. §. quædam. ff. ad l. Falc. † Præterea statutum dicit, probent & fidem faciant super defensione possessionis quam tenet creditor, uel ille qui ius habet à creditore & non aliter, sed missus ex primo decreto in possessionem, licet non possideat possessionem, tamen detinet, seu tenet, ergo ad possessionem d. possessionem quas tenet ex primo decreto, instrumentum erit ualidum, sed defensio possessionis quam quis habet ex primo decreto, est ut perueniat ad secundum decretum, per quod præcluditur uia debitori, & in alijs, ne audiantur de possessione: ergo apparet q̄ peruenit ex uirtute d. instrumenti, & processus facti ad secundum decretum.

ADDITIONE

- a. *Verbum facta. Verificatur quando est inceptum, uide Bar. in l. & si nō sunt. §. in seque. que est l. in l. cum aurū. ff. de au. & arg. leg. & uide omnino Bal. in c. j. si quis de manso. in ult. col. in uers. pone quidam habebat. de contro. inuest. in uis. seu. tamen ob. illud quod dicitur in l. pen. C. ad Syl. q. factum non dicitur donec aliquid superest ad faciendum, nisi in delictis, secundum Bald. ibi quod cogita, & uide las. in l. j. §. hæc uerba, in j. col. ff. quod quisq. iuris. ubi alle. Bar. in cōf. quod inci. statuto ciuitatis Assisij cautetur q̄ si que mulier. Tho. Diplo.*
- b. *Odiosum. Vide Pet. de Anch. conf. c. lxxij. & conf. c. ij. Ber. Lan.*

CONSILIVM XXXVII.

Statutum laicorum, quo cautetur q̄ monachus nō succedat in bonis patris, si stetit post professionē in monasteriū per annū, ualeat si est factū ante monasteriū, secus si post, nec dicitur contra ecclesiasticam libertatem. Item substitutus filio compendioso uenit ad hereditatem, si filius moriatur uiuente patre.

dat in bonis patris, si stetit post professionē in monasteriū per annū, ualeat si est factū ante monasteriū, secus si post, nec dicitur contra ecclesiasticam libertatem. Item substitutus filio compendioso uenit ad hereditatem, si filius moriatur uiuente patre.

- 1. *Statutum q̄ monachus non succedat, an ualeat.*
- 2. *Quod potest fieri per pactum, potest fieri per statutum.*
- 3. *Substitutus filio compendioso uenit ad hereditatem, etiam si filius moriatur uiuente patre.*
- 4. *In substitutione compendiosa continetur uulgaris filio decedente ante aditam hereditatem.*

QUIDAM Cola^a Pauli suum condidit testamentū, in quo sibi heredem uniuersalem instituit Nofrigiū suum filium, & si d. filius suus decederet sine filijs, uoluit & reliquit Cicco suo filio, qui erat monachus S. Benedicti, in uita sua duos modios terræ, &c. post mortem d. Cicci hereditatem reliquit Vagnutio & Anolutio Ceccæ, & post mortem filij sui & heredis omnia bona sua deueniāt ad Vagnutium, & Agnolutium Ceccæ. Hic Nofrigius in pupillari ætate cōstitutus decessit ante mortem dicti Cole sui patris, demum decessit Cola, demū decessit d. Ciccus post professionem. & statutum erat q̄ qui, uel quæ steterat per annum in monasterio post professionem, non possit uenire ad successionē bonorū patris, uel matris, uel aliquid petere. Quaritur modò an & cui hæred. Cola defecit in q̄ prædicta, primò uenit examinandū, an d. testa. sit nullū, q̄ d. filius monachus, non fuit institutus. † Ad quod est uidentū, an statutū b q̄ monachus nō possit succedere, ualeat, & uidet q̄ nō est ualidū, quasi sit contra libertatē ecclesiæ, cū uidet clerici & monachus esse concessum, ut succedant parentibus nullum impedimentum sibi generando, ex eo q̄ monachus esse effectus, ut C. de episc. & cle. l. Deo nobis §. etiā, & §. seq. † In cont. uidetur q̄ tale statutū ualeat: quod enim potest fieri per pactum, potest fieri & per statutū, ut l. non impossibile. de pact. & quod ibi no. C. de decre. decur. in rub. no. l. ex præteritione. ff. de reg. iur. sed per pactum potest quis renūciare, ne q̄ deueniat ad successionem patris bonorum, & ualeat tale pactum, si sit iuramento firmatum, ut c. quamuis, de pact. l. vj. ergo potest fieri per statutum. Pro hoc etiam facit, quod no. Dy. in c. indultum, in ult. quæst. de reg. iur. l. vj. Sed nulli dubium est q̄ si monachus ante monachatum fecisset pactum de non succedendo patri, uel matri, q̄ tale pactum ualeret, & talis monachus non succederet, ergo eadem ratione statutum quod est quædam sponso, uel pactum totius Reip. ut l. j. ff. de leg. astrinxit illum monachum ante, ut non succederet patri si eum monachum efficit contingeret. Et per hoc non obstat quod dicitur, q̄ est contra libertatem ecclesiæ, seu ecclesiasticarū personarū: quia illud esset uerum si quis diceret q̄ illud statutū astringeret monachos qui olim erāt monachi tempore quo factum fuit tale statutū, quod fieri non posset. Sed in pposito bene potuit astringere oēs laicos maiores & minores, ut nō succederent, si eos monachari cōtingeret, sicut etiā per pactū ipse se astringere possent: ut dicitur est q̄ statutū ligat maiores & etiā minores, ut est casus in l. si sine hærede. §. Lucius. ff. de administ. tut. Concluditur ergo q̄ dictum statutū ualeret ut dictus filius monachus nō succedat, & sic præteritus non rumpit testamentum, ut l. j. §. pe. ff. de bon. poss. contra tab. Secundò est uidentum ad quem d. hereditas debeat peruenire. † Ad quod resp. q̄ d. hereditas debetur d. Agnolutio Ceccæ substituto, qui admittitur ex uigore substitutionis uulgaris comprehensæ in compendiosa. Certum est enim q̄ d. Agnolutius qui nunc solus reperitur, fuit substitutus d. Agnolutio & Nofrigio cōpendioso si Nofrigius decederet sine filijs. Aut enim dicimus dictū substitutum debere intelligi per pupillarem directā in tempore pubertatis, ut uidetur sentire gl. in fit. de pup. subst. in gl. iij. & uidetur casus in c. si pater. de testamentis. in vj. & tunc dicitur substitutū succedere ex uigore uulgaris tacite comprehensæ in pupillari, ut l. qui uentri. & ibi not. ff. de uenue. in spic. & l. fin. C. de instit. & subst. quæ uulgar. substitutio locū

A 3 habet

habet filio decedente in uita patris. Aut dicimus ista substitutione esse compendiosam, quod uerum est. & tunc in ista compendiosa continetur uulgaris filio decedente ante aditam hereditatem, ut tenet Iac. de Aretio in l. precib. C. de impub. & alijs sub. Et ibi hoc tenuit Cynus in uerbis hic restat uidere de compedio. & hoc etiam tenuit Ray. de For. & de hoc est textus in una lect. in l. Gallus. §. quidam recte. de lib. & posth. prout ibi gl. ponit casum quod testator dixit, filium instituo, & nepotem substituo, nam d. uerba habent locum, & intelliguntur filio decedente in uita patris, ut ibi patet in proposito. Si dixit testator, si filius meus decesserit, &c. omnia alia bona deueniant in Agnolucium, &c. quod uerbum deueniant, est uerbum commune, sicut & uerbum substitutio, est aptum ad directa, ut no. Inn. ext. de testa. c. Raynutius. in gl. in uerbo, deueniant, &c. Et sic concluditur quod pro d. substituto est casus in d. l. Gallus. §. quidam recte, fm. predictam lectionem positam in gl. quae ab omnibus tenetur. Nec dicat aliquis quod aliqui substituti ex re certa uel in certa quantitate admittantur, quia licet uerbum commune deueniat, ut uerbum relinquo, & simile, non trahitur ad institutionem quam nullus alius reperit haeres in testamento. tamen hoc est uerum si adiciatur uniuersitati bonorum, ut l. his uerbis in princ. ff. de her. inst. secus si adiciatur certa res uel quantitas, ut l. cog. §. generaliter. ff. ad Treb. & ibi hoc notat per Dy. nam in relictis particularibus, inter uerba dicitur & obli qua. non est differentia, ut l. omne uerbum. in princ. C. de leg. Concluditur ergo d. substitutum admittendum esse uigore uulg. comprehensa in compendiosa, &c.

ADDITIO.

- 2 Quodam Cola. Hoc cons. ponitur per Bar. cons. xl. inci. super eod. facto ibi uideat. Tho.
- 3 An statum Adde quod idem quod consuluit Bart. hic, tenet idem Bart. in l. fin. C. de pact. in uer. ad istam questionem cum concor. de quib. per las. ibi in vij. col. in uer. successiue querit Bar. Tamen opin. Bar. in isto cons. & in d. l. fin. non conuenit, ut plene profequitur do. Iac. ibi in vij. col. in uer. strene contra Bart. & uide Vely. in c. ecclesia S. Mariae. in xxvij. col. de cons. in uer. vj. quero, & Bap. Sen. in l. j. C. de sum. trim. & fide cath. in ult. col. & do. Ab. cons. cxj. in causa Catharinae monialis in ij. uol. & Ale. cons. cxxj. in ij. uol. incip. uisa facti narratione, & cons. xli. in vij. uol. inci. ex multis. Tho.
- 4 Per pactum. Nota regulam quam facit Bart. hic, quod illud quod potest fieri per pactum iuramento firmatum, potest fieri per statum. Idem tenet Bart. in l. fin. C. de pact. & Bald. in l. j. in xv. col. C. de sum. tri. & fide cath. Tho.
- 5 Compendiosam. Idem consuluit Bart. cons. seq. incip. Paul. & cons. xl. inci. super eod. Tho.

CONSILIVM XXXVIII.

Si testator substituit filio suo, & filius mortuus est uiuente patre, ac postea pater cassauit primum testamentum, sed non fecit in fo haeredis institutionem, tunc substitutus in primo testamento uenit ex uulgari comprehensa in compendiosa, & primum testamentum tantum est irritum quo ad legata, sed non quo ad haeredis institutionem.

- 1 Vitium testamentum, in quo non est haeredis institutio, non reuocat primum testamentum.
- 2 Compendiosa facta filio decedente in uita testatoris, ualeat, & tenet.
- 3 Fideicommissarij habentur loco haeredum, si non est haeredis institutio.

PAVLVS HV. De Bono. scilicet Bart. suum condidit testamentum, in quo instituit haeredem Angelum suum filium, & substituit si sine filijs decederet, ecclesiam S. Crucis, de Insula fratrum minorum, & si essent negligentes, uoluit d. bona deuenire ad quosdam fideicommissarios, & distribui ad pias causas, ut j. apparet. Contigit quod Angelus mortuus est uiuo Paulo predicto suo patre, qui Paulus postea fecit unam aliam dispositionem, in qua quaedam legata reliquit, & in ea nullum fecit haeredem, & cassauit omne aliud testamentum, & ultimam uoluntatem, quod apparet cum fecisse, & sic demum decessit. Queritur quis succedat in bonis, an filia d. Pauli, an locus fratrum minorum, seu alij fideicommissarij positi in d. testamento ad distribuendum d. bona. Viso testamento predicto, & etiam ult. uoluntate

predicta super eo, quod dico quod d. filia non succedit, sed d. haereditas remanet apud substitutos in primo testamento. Ad quod sciendum est, quod illa uoluntas ultimò facta, in qua est institutio haeredis, non potest ualere iure testamenti, ut l. proximè. ff. de his quae in testamen. delen. & instituta de leg. ga. §. ante haeredis. Unde per illam reuocationem ibi factam, in qua testator cassauit omne aliud testamentum & ultimam uoluntatem, primum testamentum est sublatum quo ad legata, sed quo ad haeredis institutionem & substitutionem remanet firmum, ut l. militis. §. ueteranus. ff. de testamen. mili. & institut. quibus modis testamen. infir. §. ex eo. & C. de testamen. l. scimus. Nunc ad propositum in testamento predicto reperitur filia instituta in certa quantitate, quae in substitutione remanet. Item reperitur filius institutus uniuersaliter, qui decessit uiuo testatore, cui filio fuit facta substitutio compendiosa si decesserit sine filijs, quae substitutio continet substitutionem uulgarem filio decedente in uita testatoris, ut l. Gallus. §. j. & ibi not. secundum unam casus positionem de lib. & posth. quod etiam tenuit Cyn. & Iaco. de Ra. in l. precib. de impub. & alijs sub. Et hoc etiam tenent alij moder. docti. unde d. substitutio non fuit reuocata. Restat ergo quod d. Paulo ex uigore dictae substitutionis uulgaris debet succedere locus fratrum minorum, qui si nollet uel non possent succedere de iure, succedunt d. fideicommissarij, qui habentur loco haeredum, ut ext. de testam. c. cum tibi, & ibi per Innocent. & C. de episc. & cler. l. nulli. & l. si quis ad declinandam.

ADDITIO.

- 1 Remanet firmum. Vide per Pet. de Anch. cons. cccxxxix. incip. de effectibus siue ualitudine, & ad id quod consuluit Bartol. hic. uide Bartol. supra in precedenti consilio. ubi idem consuluit, & concludit, & in cons. xl. incip. super eod.
- 2 Loco haeredum. Idem consuluit Bart. §. cons. iij. incip. Titius, in ij. col. & in cons. xxvj. in nomine domini. Tho.

CONSILIVM XXXIX.

Si testator reliquit uxori suae aliquid si caste uixerit, & postea dicit. Item reliquit sibi certum fundum, non intelligitur hic repetita praefata conditio, quia dictio item, non repetit, quia fit mutatio rerum uel personarum. Idem de clausula precedentis, quae non refertur ad sequentia.

- 1 Per dictionem item, non fit repetitio quando fit mutatio rerum uel personarum.
- 2 Praecedentia non intelliguntur repetita in sequentibus, quando in medio sunt alia cap. separata.

COLA RELIQUIT Cecca uxori suae quadam, donec caste & honeste uixerit, & habitauerit in domo d. testatoris, demum sunt alia legata quibus usda personis. Deinde reliquit eidem Cecca unam petiam terra, cum domo, in uita sua, post mortem suam reliquit Vagnutio, &c. Queritur utrum in d. legato uideatur repetita conditio, donec caste, &c. Respon. quod non, quia per dictionem item, non intelligitur facta repetitio, quae fit mutatio rerum uel personarum, ut not. in l. in repetendis. de leg. iij. Praeterea praecedentia non intelliguntur repetita in sequentibus, quia in medio sunt alia capitula separata, ut l. iij. §. j. de lib. & posth. l. fin. de rebus dub. & not. institut. de rer. diuis. §. item lapilli. Sed ita est in proposito quod plura alia legata & capitula incerta sunt, ergo, &c.

ADDITIO.

- 1 Facta repetitio. Adde Bal. in l. final. circa si. C. de iudic. uidetur tollen. ubi refert Bart. consuluisse, & istud cons. Bart. refert & sequitur do. Phil. Dec. cons. cxc. incip. circa primum dubium, ubi uide plene. Tho.

CONSILIVM XL.

Quod in compendiosa continetur uulgaris, quae locum habet etiam filio suo praemortuo uiuo testatore.

- 1 Compendiosa facta filio decedente in uita testatoris, ualeat & tenet.

SUPER Eodem testamento dubitatur, quia dicitur quod dictus Nofrigus institutus haeres uniuersalis in d. testamento

d. testamento decessit ante testatorem, unde uidetur dictum legatum non ualere. Ad hoc respondetur quod positum quod decesserit ante mortem testatoris, tunc quia in d. testamento dixerit quod omnia alia sua bona deueniant in Vagnutium & Angelutium. Ecce, quae substitutio compendiosa continet uulgarem, ut not. Iac. de Rauena & Cynus refert C. de impub. & alijs sub. l. precib. & alij docti. tenent in materia sub. ut probatur in l. Gallus, de lib. & posth. §. j. ibi not. Si testator dixit, talem substituo, intelligitur siue haeres uiuo testatore, siue eo mortuo moriatur, ut ibi patet fm. unam lec. Praeterea talia uerba si filius meus, intelliguntur siue me uiuo, siue me mortuo moriatur, ut l. iij. in princ. §. j. de adim. leg. ex quib. concluditur d. Vagnutium, & Angelutium uenire, ut haeres ex substitutione uulg. & sic testam. & relicta in eo ualent, cum predicti aliter uenire non possint, & si uenirent ab intestato, ualeret legata ex edicto, si quis omnia cau. test.

ADDITIO.

- 1 Quod positum. Istud cons. magis amplius ponitur per Bart. cons. xxxvij. inc. quidam Cola. ubi consuluit super eo. facti, & iuxta duas personas: & ideo aliter non me extendo, ubi uideat. Item uide Bald. cons. iij. Titius ubi scripsi, & cons. xxvij. uisa facti narratione. Tho.

CONSILIVM XLI.

Quod substitutio compendiosa coniunctim facta maioribus, & etiam minoribus intelligitur quo ad omnes fideicommissaria, ut uniformiter intelligatur unde legitima detrahatur, & bona auita quae relicta pro nuptijs, quatenus est legitima, debentur pure.

- 1 Substitutio compendiosa coniunctim facta maioribus, & minoribus, intelligitur fideicommissaria quo ad omnes.
- 2 Verbum sine liberis, & uerbum uolo, & uerbum deueniat, innuit substitutionem esse fideicommissariam.
- 3 Legitima & dos matris & auitae, non ueniunt in fideicommissario relicto per patrem.

FACTVM TALE EST. Iacobus Poli. condidit testam. in quo inter alia sic disposuit. Item lego, atque relinquo iure institutionis Nefucia, & Francisca, meis filiabus, de bonis meis, pro qualibet earum ccc. libr. denariorum, in quibus ipsarum quamlibet doto, quas ccc. lib. habere uolo quae nuptiarum, iudens & mandans ipsas esse contentas & tactas, & quod plus de bonis petere uel habere non possint, in quibus eas haeres instituit. Item Nicolaus suae filiae reliquit & legauit dotem suam, & ultra dotem xxv. lib. den. & de bonis suis, & quod amplius petere non possit, & hoc iure institutionis. Item uoluit, iussit & mandauit d. testator quod si d. Nefucia & Nicolaus eius filia, quodocumque sine filijs siue filiabus legitimis decederent, quod dotes talium decederent, & bona deueniant in Andreutium, Cicarelum, & Vagnutium suos fratres, & in Agnolum Migli suum nepotem. Deinde accidit quod d. Francisca & Nefucia, impuberes, minores xij. ann. decesserunt superuiuentibus dictis Nicola & Catharina suis sororibus, & dictis Cicarello, & Vagnutio, & Andreutio, & Agnolo. Modò queritur nunquid d. Nicola aliquod ius coepetat in hereditatibus dictarum Nefuciae & Franciscae. Et nunquid petere possint de bonis d. Iacobi sui patris, uigore dorum matris & auitae dictarum Nicolae, Franciscae, Nefuciae, & Catharinae. Super quibus uidetur primo considerandum qualis sit d. substitutio facta per dictum testatorem dictis suis filiabus, & uidetur dicendum quod sit fideicommissaria, cum testator substituit dictis suis filiabus contentam, quarum dote erant minores & impuberes, & alia scilicet Nicola erat maior xij. ann. ad hoc, ut ista substitutio censetur uno iure, & non diuerso, ut l. eum qui edes. ff. de usufr. l. iij. C. de impub. & alijs sub. & l. iam hoc iure. ff. de uulg. & pup. Pro hoc etiam facit quod no. in l. centurio. cod. tit. & l. precibus. & l. quamuis. cod. tit. Item uerbum sine liberis, & uerbum uolo, & uerbum deueniant, hoc innunt esse fideicommissum fm. Iacobum de Rauena. & notatur in l. precibus. C. de impuberum & alijs substitut. per gloss. & Iac. ibi, & l. haeredibus. §. ff. ad Trebellianum. & quod no. in l. Lucius. §. filiam. de leg. iij. Quare uidetur dicendum de iure quod dictis suis

filiabus dictus testator debuit relinquere tertiam partem totius suae substantiae omnium suorum bonorum, ut in auth. nouis. C. de inoffic. testam. & in auth. de trien. & semis. §. j. coll. iij. quam si non reliquisset, posset qualibet agere ad supplementum: ut l. scimus. C. de inoffic. testam. in qua portio non potest pater substitutionem fideicommissi facere: ut l. colia. redi. §. cum filia. ff. de uulg. & pup. & no. in l. quonia in prioribus. C. de inoffic. testam. Insuper dictae filiae debent habere praecipuas ultra earum legitimas dotes matrum earum, & auitae matris, ut l. j. C. de bonis maternis. & per totum in quibus non potuit pater sibi substituere per fideicommissum, ut d. §. cum filia. cum sim. Cum igitur d. Iacobus pater dictarum filiarum non potuit d. filiabus substituis fideicommissariam facere tam in bonis maternis & auitis, quam in legitima portione earum, maxime cum d. Nicola fuit pubes, & maior xxij. ann. ut s. probatum est. Sequitur ergo quod d. Nicola superuiuens sit haeres ab intestato predictis Nefucia & Francisca, ut in auth. de haered. quae ab intest. §. consequens. coll. ix. Et tamen pro parte sua possit petere tam materas & auitas, quam legitimam portionem, &c. tanquam haeres praedicta ab intestato Nefucia & Francisca, fm. portionem sibi debitam iure natura possint iam petere dictas dotes, & debitum iure natura dictarum Nefucia & Franciscae. Nec obstatutum Alsij quo cautetur, quod filia dotata, &c. quia loquitur quod ex parte remanet filius masculus, & in nostro casu Iacobus pater testator praedictus non reliquit filium masculum: ideo non excluduntur a successione materna & auita, ut l. ille aut ille. §. cum in uerbis. & l. si cum dorem. cum sim. de legatis iij. Circa quae est aduertendum, quia licet Iacobus testator & pater praedictus uoluit d. Nefuciam & Francisca habere ccc. lib. quae nuptiarum, etiam antequam nubant, & etiam antequam contrahant nuptias, debent habere legitimam portionem, quia in debito bonorum subsidio nullum grauari men, nulla conditio, nulla dilatio potest apponi, & ideo si apponcretur, habetur pro non apposta, ut d. l. quonia in prioribus. C. de inoffic. testa. Nec curo utrum d. substitutio contineat uulgarem, uel non: quia per uulgarem possent succedere testatori, quoniam in se non continet tacitam pupillarem, ut in casu nostro, non autem per se ipsas possunt succedere filio in bonis filij, ut instit. de uulg. & pup. substit. §. j. & legem Sextilianam. de leg. iij. ff. de uulg. & pup. l. j. cum similib. unde siue contineat praedicta substitutio uulgarem substitutionem, siue non, dicti substituti non admittuntur ad bona dictarum filiarum praedictarum, nec ad debitum bonorum subsidium, ut s. dictum est, & bene, &c.

CONSILIVM XLII.

Statutum loquens de habitatoribus ciuitatis, habet etiam locum in eo qui stat cum alio pro famulo. Item quis dicatur paterfamilias.

- 1 Praesumitur paterfamilias, nisi probetur contrarium.
- 2 Matrimonium non praesumitur, nisi probetur.
- 3 Famulus dicitur habitare in ciuitate, si dominus cum quo stat, habitat.
- 4 Dicere aliquem de Alsio, idem est dicere illum esse municipem illius loci.
- 5 Distinctio portarum dicitur respectu habitationis.

IN NOMINE Domini amen. Visa inquisitione facta contra Franciscum Neccarium de Alsio, de percussione facta in facie Thomae Lucij, & uisa exceptione opposita quod d. dictus Thomas erat paterfamilias, habitator & non allibratus, & uisus dictis testium examinatorum super hoc, & quadam libra dicti Lucij, predicti Thomae producta a parte. dicendum est quod d. dictus Neccarius sit absolutus, secundum formam statuti Alsij. Primo enim constat dictum Thomae esse patremfamilias. hoc enim semper praesumitur nisi probetur contrarium. Casus est si soluto matrim. l. Titia, ubi hoc exprimitur. Hoc etiam patet, quia non est filiusfamilias, nisi sit natus de legitimo matrimonio, ut instit. de patr. pot. circa princ. Matrimonium enim non praesumitur nisi probetur: ergo, &c. hoc etiam probat per instrumentum publicum, scilicet per catastri productum, & eius cassationem,

ibi enim dicitur qd in Meccxxix.d. Lucius erat pramortuus, ergo nunc patet qd Thomafius erat paterfa. Secundo, quia dicitur Thomafius est habitator ciuitatis Afsifij, apparet per testes, qui dicunt eum uidisse morari pro famulo aliquoru nominatorum per eos, & stare pro famulo, & in loco habitare, non enim ibi est, ut tantisper hospitetur, ut l. j. s. habitare. ff. de his qui deie. uel effu. Si igitur illi cum quibus stetit pro famulo, erant habitatores ciuitatis Afsifij, probatum est ipsum fuisse habitatorem ciuitatis Afsifij, hoc etiam probatur ex ipsa inquisitione qua dicit Thomafium de Afsifio, P. de porta S. Fran. Nam dicere aliquem de Afsifio, uel Afsifinatam, idem est dicere ipsum esse municipem illius loci, id est, ciuem uel incolam, ut ff. ad municip. l. j. s. in puteolanos, & de execu. tu. l. sed & reprobari. s. amplius, ibi, si enim existens Comaneus, & c. exponit gl. j. de Comani. Per istud ergo quod dicitur de Afsifio, presupponitur eum ciuem, uel incolam illius ciuitatis. Item quod dicit de porta S. Fran. de necessitate includit qd sit habitator illius portae. Nam distinctio portarum non potest dici nisi respectu habitacionis, per quam distinguitur qui est de una porta, uel de alia. Et eo respectu quis coeueuit in illa porta ad munera uocari, ut ff. de leg. iij. l. seruis urbanis, & de uerb. signific. l. urbana familia. Ex quibus coeludatur esse de Afsifio, & ibi uocari ad munera, & per consequens ibi debere allibrari, hoc autem qd non sit allibratus, probatur eo ipso qd non probat se allibratum, ut dicitur ex forma statuti. Nec ob. libra patris producta, quia illa est cancellata. Itē in illa non sunt anni Domini, nec dies, nec consul. Item illa non est in nouo castro, quod modō uiget ex forma statuti. Bart.

ADDITIO.

- a In nomine domini. Istud consil. alleg. Petr. Corn. consil. cccij. in iij. uol. inc. principaliter uidetur alle. esse secundum ordinem Perusini. nu. cxlij. Tho.
- b Semper presumitur. Not. quod dicit Bart. hic q. semper presumitur paterfam. nisi probetur contrarium, limita tamen notabiliter d. Petr. Philip. Corn. in consil. cccij. in iij. uol. inc. principaliter uidendum, in v. col. in uers. nec ob. q. dicit Bart. hic procedit quando non constat q. natus fuerit ex legitimo matrimonio, prout Bart. fundat se in ratione, sed quando constaret q. natus esset ex legitimo matrimonio, & sic presupponitur patria potestas, paterfam. non presumitur. Vide tamen de hac materia per Ang. in l. sed si de sua. in l. heres. ff. de acq. hered. & Petr. Corn. in l. si emancipati, et ibi plenius per do. las. C. de colla. & ibi uide etiam Philip. Decium, in j. col. & Bar. Vero. in cautel. cxlij. incip. quis presumitur, & uide Paul. de Cast. consil. cxxxij. ad primum questum. Tho.
- c Ciuem uel incolam. Vide Fel. in cap. quonia. de offi. ordi. ubi plenē. & uide Alex. de imol. consil. xxx. in secundo uol. uiso processu. in ult. col. q. appellatio ne ciuium ueniunt incolae. Tho.

CONSILIVM XLIII.

Quando unus impedit, & allegat exceptionē pacis, de nō petēdo, si nō probat plenē eam exceptionē, debet cōdemnari. Item processus in causa criminali non suspenditur per appellationem in causa ciuili, si non sit praeiudicialis. Item statutum dicens qd si quis produxit certum instrumentum, uel testem, intelligitur per se, uel per procuratorem.

- 1 Articulus debet probare de tempore, & de persona.
- 2 Processus in causa criminali non suspenditur per appellationem in causa ciuili, si non sit praeiudicialis.
- 3 Statutum loquens de producente non probante, debet intelligi per se, uel per procuratorem.

SUPER Quaestione per uos mihi cōsulenda transmissa. Visis omnibus actis, & iuribus mihi transmissis, dico & consulo dictum Lellum fore condemnandum, ex eo qd exceptionem pacis de nō petēdo opposita non probauit fm formam statuti, ab alijs uerō contentis in dicta accusatione debet absolui. Quod autē d. exceptio pacis non sit probata, pater, quia cum duo testes tantum super articulo per eum probando deposuerunt, unus ex testibus nihil dicit, nec de tempore in articulo contento, nec de persona contenta in articulo. Ad quod probādum tenebatur, ut eā. de probat. c. licet causam, de infit. l. habebat. in prin. & quod

not. glo. & doct. in l. testium. C. de testib. Non ob. si dicatur qd t. d. causa pendet per appellationem, quia illa causa non est praeiudicialis, ad hunc quemcumq. exitum ad alium finem proponitur, & de ea queritur, scilicet an proponens fuerit condemnandus, uel non. ergo sententia in uno iudicio lata, in alio non praeiudicat, ut l. uendicantem. & l. fin. ff. de euit. & l. duobus. cum sua gl. de exceptione rei iudic. & quod not. per Cy. C. sentent. rescind. non poss. l. peremptorias. Nec ob. si dicatur qd d. accusatus non est confessus de exceptione patēti, qua fuit proposita contra d. instrumentum, quia responso de alio pacto, & de alia responsione possit intelligi, quia hoc non est uerum. Nam cum super accusatione fuit examinatus & interrogatus, uidetur ad interrogata respondere, ut dicunt iura uulgaria. Nec ob. si dicatur qd statutum loquitur de producente non probante per se, non de eo qui mādat fieri, & cum statutum loquatur in personam, scilicet si quis produxerit, & non probauerit, & c. non debet extendi ad mandatum, tam ex forma statuti communis Afsifij, quocauetur qd statuta nullam recipiant extensionem, quā eā. de iure communi, ut l. aut qualiter. s. ff. quod ui aut clam, & l. si seruus. s. admonere. ff. de acq. hered. & quod ibi not. per lac. de Aretio. Quia dico qd in hoc casu statutum dixit, qd si quis produxerit, debet intelligi per se, uel per procuratorem, ut patet ex precedenti parte statuti, ubi dicit terminum debere statui reo uel procuratori, ergo, & c. ut l. si seruus plurium. in fin. de leg. j. & l. qui filii. in princ. eo. tit. Præterea illud quod per illas leges dicitur, debet intelligi sic: quia aut statutum loquitur in rem, aut in personam, & hoc habet locum in delictis & in actibus prohibitis, in quibus non potest constitui procurator, ut l. si uerō non remunerandi. s. c. i. turpis. ff. man. In illis autem tenetur mādatarius ex sua persona, & etiam mandans, sed hic loquitur in actu permisso, si quis produxerit, & c. ad quem potest constitui procurator, quo casu persona mandantis tantum inspicitur, licet uerba edicti loquantur, ut l. j. cōiuncta. l. iij. s. si procurator. ff. quod quisq. iur. & gl. tenuit expressē in d. s. si procurator. hoc etiā fundatur ex l. iij. s. ait prator. ff. de re iudicata. cōiuncta. Plautius. ff. de procura. Præterea, si quis diligenter uerba d. statuti inspexerit, quis non punitur eo qd exceptionem proposuit, sed ex eo qd propositam non probauit. Istud enim quod non probatur, ex quo debet sequi condemnatio, potest dici magis esse commissum a reo principali, quā a procuratore cui mandauit, quia ipsi reo principali incumbit onus probandi, cum ei fuerit statutum terminus ad probandum, ut ex actis apparet, & probatur per text. ff. manda. l. si procurator. s. si tutores. in fin. quod autem dixit qd ab alijs contentis in accusatione debeat absolui, probatur, quia dictis procuratoribus mandauit expressē. Et in generali mādato non uenit qd quis opponat exceptiones calumniafas, ut ff. de condi. inde. l. si procurator. in princ. cum simil. & ibi uide literam.

ADDITIO.

- a Responde. Vide Ludo. Roma. consil. ccclv. inci. in casu permisso. in ij. dubio. Thom.
- b Per procuratorem. Vide Ludouic. Rom. consil. cv. inci. uiso themate. Tho.

CONSILIVM XLIIII.

Si statutum excludit foeminas stantibus masculis, & filia præteritur, non potest dicere testamentū nullum, sed eis deficientibus sic si per clausulam codicillarem debet restituere heredi deducta legitima, sed Trebellianicam nō potest deducere. Item qd substitutio compendiosa facta filio impuberi dicitur directa pupillaris, si dicit testator qd omnia bona sua sint substituta.

- 1 Statutum disponens q. filia dotata non succedat, si est præterita, an rumpit testamentum.
- 2 Per clausulam, si non ualet iure testamenti, & c. sunt rogati heredes ad intestato restituere hereditatem heredi scripto.
- 3 Filius quando potest detrudere legitimam, & Trebellianicam.
- 4 Substitutio pupillaris conseruatur per auct. ex causa. C. de libe. pret.

IN NOMINE domini amen. Super prædictis occurrunt dubia difficilia, ual de tamē de iure uidetur qd dicitur filia donec filius uiuit, uel nepos masculus, non possunt rumpere, uel dicere testamentum nullum, quia talis filia nō succedit ex forma statuti loquentis, qd filia dotata nō succedat quousq. superuixerit masculus, ergo præterita nō rumpit, ut l. j. in ff. de contra tabu. Sed postq. filius, uel nepos masculus extare desierint, ista filia dicitur redire iure quodam posillimij, & ostenditur testamentum retro fuisse nullum, ut l. Gallus. s. si eius. ff. de lib. & posth. & sic dicta filia cū uo testamento sunt illa uerba, si nō ualet iure testamenti. & c. uidetur rogatē, & ostenditur ei, qui fuit heres institutus, unde totum debent restituere deducta eorum legitima, que est tertia totius eius qd hæres uisisset ab intestato, in qua legitima computabitur eis, si dos pro eis fuit data, & legata, quam acceperant, ut l. qm. nouella. C. de inoffic. testam. Trebellianicam autem dicta filia non possunt deducere, quia eod. tempore testamentum est nullum, & rogantur de restituen do statim, & non sub conditione, ergo non detrahunt duæ quartæ, ut not. C. ad l. Falc. l. quanq. ff. de inoffic. testa. l. Pap. s. si quis impubes. & in auth. de hered. & Falc. s. si quis autem non implens, & ita loquitur c. Raynut. & c. Raynal. de 3 testam. Super secundo & tertio, sciendum est, qd d. substitutio facta Andrea, per hæc uerba scilicet si d. Andreas institutus decederet alicui tempore sine filijs, qd tunc debebat fieri in domo testatoris unum hospitale: & omnia bona sua sint dicti hospitalis, & c. Intra tempora pupillaris ætatis fuit pupillaris directa quod patet, quia dixit omnia bona sint dicti hospitalis, nec enim ueniunt bona nisi esset directa pupilla. Et probatur ext. de testam. c. si pater. lib. vj. Item quod dicitur qd ex causa præteritionis remanent cætera firma, porrigitur etiam ad substitutionem pupillarem, ut conferretur ut not. per gl. ff. de uulg. & pup. l. j. in fin. & est arg. & quasi casus eod. tit. l. j. s. planē. & ad Trebell. l. nam quod. s. j. & ibi tenuit lac. de Aret. Ex his concluditur, qd d. hospitale succedit tanq. substitutum pupillariter, & per consequens ueniunt aduenticia filij, & auus in nullo succedit. Bart.

ADDITIO.

- a Non succedit ex forma statuti. Vide de isto consil. Bart. id quod Bar. consiluit supra in consil. xj. incip. proponitur. et in consil. xxx. inci. factum sic se habet. ubi posui in apost. & in quantum Bart. uult qd filia præterita stante statuto non rumpit testamentum, uide Alexand. in consil. cxxxvij. in j. uolum. incip. consideratis uerbis in j. & ij. col. & in consil. cxxxj. j. uol. in c. transmissum est ad me. Tho.

CONSILIVM XLV.

Quod licet ualeat datio arrharum pro sponsalibus, tamen promissio non ualet, uide hic.

- 1 Promissio arrharum & pœnæ in matrimonijs non ualet.
- 2 Promittere tutor non potest pro pupillo, qui contrahat matrimonium.

IN NOMINE Domini amen. Vannes Pauli tutor Antonij Petrucij pupillæ & Conradus Cicolli, & Hermannus consanguinei dictæ pupillæ ex una parte dicti Hugonis, qui Hugo & Antonia erant minores vj. an. promiserunt sibi ad inuicē, & conuenerunt solenni stipulatione hinc inde, qd prædictus Vannes tutor dictæ pupillæ Antonia, & prædicti Conradi, & Hermannij, qd d. Antonia huic ad vj. an. contraheret sponsalia cum dicto Hugone, & econtrā prædicti promiserunt qd d. Hugo contraheret sponsalia & matrimonium cum d. Antonia, cum promissione mille lib. nomine arrharum, & cum promissione pœnæ. Quaritur an d. impositio arrharum & pœnæ ualeat, quaestione t. prædicta dicendum est, qd arrharum & pœnæ promissio non ualeat, nam in l. fin. C. de spon. Imperator de arrhis datis & de promissione nullam facit mentionem. Et subdit qd si fiat ultra quæ d. l. sunt expressa non ualeant. Cum ergo arrhe hic sunt promissæ, & nō datæ, non ualet promissio, & hoc dixi scribendo in l. Titia. in princ. de uerb. oblig. & pro hoc facit ratio, quam doc. ponunt in d. l. fin. C. de spon. fm quam apparet

eandem esse rationem in arrhis promissis, & in pœnæ. Pro hoc facit, quia ex una parte fuit tutor pupillæ, & in alia fuit promissor pater d. Hugonis: ergo non tenet promissio, sicut si promisset ipse principalis, ut l. hæres meus. s. si. ff. de codic. & demonst. & ead. ratione, nec ex alia parte, licet extraneus fuerit promissor, pro quo facit qd not. per Cyn. in d. l. fin. in viij. q. circa prin. dum loquitur qd promissio fit inter coniu gem & extraneum. Præterea, licet ille tutor qui promissit per seipsum, & tutorio nomine sit extraneus, tamen est persona cuius potestati certo modo d. pupilla est subiecta. Nā tutela est uis & potestas in capite libero, & c. & sic si promissio facta per eum ualere, impediretur libertas matrimonij, quia pupillus faceret uersimiliter uelle suum, ergo eius promissio non ualet: ut d. l. hæres meus. s. fin. de condi. & dem. & per Cy. in d. l. fin. C. de spon. in viij. q. & per Ioan. in c. gemma. ext. de spon. Bart.

ADDITIO.

- a Et non data. Not. q. Bart. hic uult qd in arrhis requiritur traditio realit. adde Bart. in l. Titia. ff. de uerb. oblig. & Fed. de sen. in consil. clix. incip. domino Conrado. & melius in consil. cxxlij. inci. in dubijs. Ioan. And. & doct. in c. gemma. de sponsa. cum concor. de quibus per do. Ioan. in d. l. Titia. in ix. col. in fi. & seq. ubi alleg. Bar. in isto consil. Tho.

CONSILIVM XLVI.

Quando est fides dāda rogito, siue pto collo imperfecto notarij mortui, in praeiudiciū alterius. Itē ex quib. causis nō potest tutor autoritatē interponere in contractibus pupilli.

- 1 Fidem non facit instrumentum quod non habetur pro perfecto completo a notario, nec obligat contrahentes.
- 2 Fidem non facit scriptura, que ad contractum solum præparat, nec instrumentum quod imperfectum est. nume. 3.
- 3 Fidem faciunt uerba in instrumento, que dicunt aliquem pupillum, quod ille sit pupillus.
- 4 Tutor qui nō fecit inuentariū, nō potest præstare autoritatē pupillo.

VISO QVODAM Libro rogitorum, siue protocolorum Lupi Vagnoli, notarij de Afsifio, in eo reperitur rogitum, in quo continetur qd Scolanus Lolij promissit Petro Raza ipsam in demnē seruare a quadā obligatione ccc. flor. per eum facta cuidā Iudæo, cōsiderato etiā qualiter dictū rogitū fuit, sic, & dicta quantitatē dictorū ccc. floren. peruenisse ad manū d. Scolani, & in eius utilitatē fore cōuersam hoc modo, uidelicet nec cōtinere plus in dicto rogito, siue protocollo. Presupponitur etiā qd Boninus Guidij, qui in d. protocollo asseritur tutor dicti Scolani, nullum cōfecerat inuentarium. Quaritur modō an ex uigore d. instrumenti d. Scolanus possit legitimē conueniri ad d. quantitatē soluendā. Ad quod dicendū uidetur de iure d. Scolanum uigore d. instrumenti cōueniri nō posse. Nam certū est qd illius instrumenti cōtractus, siue scripturæ quæ non sunt habitæ a partibus uoluntarij, uel notario scribente pro perfecto completo & absoluto, non faciunt fidem, nec obligat cōtrahentes, ut l. contractus. C. de fide instrum. & hoc etiam apparet in testamento, quia si testator inciperet facere testamentū, & quosdā ex heredib. nominauit, nec fecit alios nominare, testamentū est nullū etiam quo ad nominatos, ut l. si is qui. ff. de testam. pro hoc facit ff. de leg. iij. l. fidei commissi. s. quoties. Sed in proposito extenore dictæ scripturæ apparet qd d. cōtractus & d. instrumentū nō fuit habitū pro completo & absoluto, quod apparet: quia adhuc aliqua declarauerant contrahentes, & notarius, & hoc est omnium: ergo d. contractus est nullus. Et pro hoc est casus de uerb. oblig. l. si ita stipulatus sit. in prin. ibi si per errorem omittitur dies, qui debet poni, uitiatur stipulatio. Præterea d. scriptura uidet cōtinere potius quandā preparationē ad cōtractū, quā ipsum contractum. Cum igitur non fuerit perfectus contractus, nec d. instrumentum, ergo fidem non facit, arg. l. fidei commissi. s. j. de leg. iij. ubi est expressum, ut l. hac cōsultissima. s. at cum humana. C. qui testam. facē. pō. sibi dūm dicit Carthula pro materia, & c. & ibi dum dicit tenor corū cunctis innotuit, & c. Præterea quod instrumentum quod

inuenitur ita imperfe: dñi, non adhibeatur fides, est tex. & gl. ordinaria in l. in ciuile. ff. de leg. nec mutantur quæ in instrumentis & protocollis reperiuntur decisa, ut in sine ponitur, & c. tamen ei adhibet fides, quia apparet q̄ illa instrumenta pro cōfētis sunt habita, & absoluta à partibus & à notario. Ex eo enim quod dicit, & c. apparet q̄ intendebat plus in illo protocollo notarius scribere. Sed cum instrumentū inde sumeret, intendebat illud extendere, prout erat cōsuetus in alijs instrumentis facere: sed in pposito apparet q̄ intendebat plus scribere, & nō erat de clausulis generalibus, & communibus ad alia instrumenta, sed crāt quædā clausulæ frivole & negatorie, & sic ex instrumēto ita determinato nō potest determinari, nec iudicari, ut d. l. in ciuile. Preterea ex d. instrumēto prout scriptum apparet, nulla oritur obligatio: constat enim d. Scholanū fuisse pupillū tempore d. contractus, quod apparet ex eo qd̄ cōtrahentes uidentur asserere, b̄ q̄ citra tutoris autoritatē inquirerēt, b̄ qui tutor nō potest esse nisi pupillo: ut l. Seiḡ egressē, ff. de tuto. & cura. da. ab his. & in sit. de tut. §. j. & de cura. in princ. & sic quantum ad eos creditur eum fore pupillū. C. de contrahen. stipul. l. optimā.

4 † Sed pupillus non potest obligari sine tutoris autoritate: ut l. qm̄. in prin. de aut. tuto. & in sit. de aut. tut. in prin. c. ipse aut̄ Scholanus in iusturandum. in prin. ff. de iur. iur. & Bal. in l. nam & postea. §. si minor. in ult. col. & ibi ap. ost. meā ff. e. ti. & in l. si plures. in ij. col. in prin. ff. de p. c. & consi. c. l. iij. in v. uo. in l. abunde. in ij. col. ubi alleg. Bart. in isto cons. & in c. quidam tutor, & sic istud cons. in c. & quidam tutor. Tho.

ADDITIONO.

1 Viso. De isto consi. uide per Philip. Decium, in l. pactum quod bona fide. nu. iij. C. de pact. & ponas hic. Tho.

2 Inquirent. Vide Alex. cons. xxj. in j. uol. Tho.

3 Non facere. Quod protocollo non completo à partibus nō sit danda fides, est gl. in d. l. contractus. super uer. in mundum. quem sequuntur ibi. Bart. Bald. & doct. Io. de imo. in l. Gallus, & ibi Ang. §. idem credendum. ff. de lib. & posth. per Spec. in tit. de instru. edic. §. ostensio. Ca. in c. cum P. tabellio, de fide instrum. Bald. de pace constan. uer. presentia. Quid sit protocollū, gloss. est in auth. de ea. in uer. protocollum. & Angel. cons. lxxj. Vide Pet. de Anch. cons. cccxxix. Bald. cons. llij. lib. v. Paul. de Cast. cōf. xxxvij. B. L.

CONSILIVM XLVII.

Quando tutor potest causam pupilli compromittere, & quando compromissum minoris cum autoritate tutoris sibi noceat.

1 Arbitrarius positus in cōpromisso, potest accipere de iure unius, et dare alteri.

2 Compromissum factum per pupillum etiam cum autoritate tutoris, an & quando ualeat.

NVNQVID Tutor a tutorio nomine possit petere cōpromissum fieri in casu quo ex forma legis municipalis talis causa esset cōpromissa, & primò uidetur q̄ nō. † Quia arbitrarius positus in cōpromisso potest accipere de iure unius, & dare alteri, ut not. ff. de arbit. l. si de meis. §. recepisse, & in auth. ut differētia iudic. §. si uerò, sed tutor nō potest alteri cōcedere, neq̄ etiā donādi res pupillares potestatem habet, nec lādendi iura pupilli: quia nec ipse possit facere. Nam nō dicitur tutor qm̄ pupillū expoliat, ut ff. de adm. ministr. tit. l. Lucius Titius. §. si. & ff. pro empt. l. qui fundum. §. si tutor. potest super re pupilli remittere, fm̄ quod potest arbitr. ff. de fur. l. interdum. §. qui tutelam. & l. si de pignore. §. si tutor. C. de tranfact. l. pates. Pro sol. huius contrarij est dicendum, q̄ aut compromittit pupillus cum autoritate tutoris, & tunc compromissum uidetur tenere, ut ff. de arb. l. si pupillus. Contra hoc membrū oppo. ff. de mino. l. si minor. filiofa. §. minore, & ibi uidentur uelle gl. q̄ ex eo ipso qd̄ minor cōpromittit, dicat̄ esse laesus, & sic factō cōpromisso cōpetat sibi testamēto. † Sed dic, aut pupillus cū tutore cō-

pmisit in eum qui ex iurisdictione poterat de causa cognoscere, & tunc quia à sententia ex sua iurisdictione lata poterat appellari, non à lata ex cōpromisso, ut l. j. C. de arbit. tūc dicitur laesus, ut in prædicto §. minores, & in sui præiudicij non tenet, ut ff. de arb. l. sed & in feruū. Sed si cōpromissum in eum, qui ex iurisdictione nō poterat cognoscere, & sic tanq̄ in amicabilē cōpositorem, & tunc cōpromissum factū cum autoritate tutoris tenet, & non dicitur laesus, nisi doceatur de læsione, ut d. l. si pupillus. ff. de arbit. l. diem proferre. §. pe. & l. si ita cōpromissum indistinctē. Sed tu dic, aut iura pupilli sunt obscura, & psecutio rei pupillaris nō potest fieri de facili, & tūc sicut in d. casib. potest tutor transigere, & de iure pupilli remittere illi, cum quo transigit, ita potest cōpromittere, & arbitri de iure pupilli potest accipere, & dare alteri. Hoc uidet̄ sentire gl. in l. pactum curatoris. C. de pact. Pro quo et̄ tex. in d. l. inter dū. §. qui uelē. ff. de fur. cum l. si. alleg. Aut psecutio rei pupillaris potest fieri de facili, & ipsius iura sunt clara, tunc illo casu uel poterit cōpromittere, quia nec possit iura pupilli minuire, nec donare, nec iusturandū deferre. ff. de iure iur. l. tutor. in prin. & uidetur not. ibi gloss.

ADDITIONO.

1 Nunquid tutor. Vide Bal. cons. cccxxvj. in ij. uol. & Lud. Ro. consi. cclij. & plenē per Alex. in iusturandum. in prin. ff. de iur. iur. & Bal. in l. nam & postea. §. si minor. in ult. col. & ibi ap. ost. meā ff. e. ti. & in l. si plures. in ij. col. in prin. ff. de p. c. & consi. c. l. iij. in v. uo. in l. abunde. in ij. col. ubi alleg. Bart. in isto cons. & in c. quidam tutor, & sic istud cons. in c. & quidam tutor. Tho.

CONSILIVM XLVIII.

Substitutio pupillaris continet in se tacitam uulgar. etiam si fiat extraneo.

- 1 Substitutio pupillaris etiam facta extraneo, continet in se tacitam uulgar.
- 2 Tacita uulgaris an & quando requiratur hereditatis additionem.
- 3 In compendiosa substitutione comprehenditur tacita uulgaris.
- 4 Hæres institutus in re certa non dato cohæredē, est hæres in totum.
- 5 Hæres duo instituiti in re certa non dato cohæredē, & uni est dictum q̄ plus petere non possit, alius est hæres in totum.

GALLVS a Falloppi condidit testamentum, in quo quendam episcopū Camariensem suū hæredē instituit in quinque solidis, & q̄ de bonis suis plus petere non possit. Item reliquit iure institutionis doming Agnolutio rori suæ unā petiā terra. Itē in omnib. suis bonis Rogerium quondā Iacobi suū nepotē ex fratre suo p̄mortuo heredē instituit, & eidē substituit per hæc uerba, quod si dicitus Rogerius decesserit in pupillari ætate, uel postea q̄ncunq̄ sine filijs legitimis de suo corpore natis, & p̄creatis substituit sibi hæredē Agnolutiā suā sororē, ut de prædictis apparet publico instrumentū. Cōtingit qd̄ dicitus Rogerius decessit ante dictum testatorem in pupillari ætate superueniente dicta do. Agnolutia, demū decessit dicitus testator, dicit̄ per quosdā d. testamētū nō ualere, quia hæres decessit ante testatōrē. Ex aduerso dicit dō. Angela dictū testamētū ualere, & se heredē esse ex eo. Quærit quid iuris: Et dicens dū est, dicitū testamētū ualere, & dictā Agnolutiā hæredē esse: & posse esse tribus rationib. Prima, quia dicitus testator dicto Rogerio licet extraneo substituit pupillariter si decesserit in pupillari ætate, & c. quæ substitutio cōtinet tacitā uulgarē, ut l. iam hoc iure. ff. de uul. & pup. l. hæred. & l. quāuis. & l. p̄cibus. C. de impub. & al. substit. licet ergo dicitus Rogerius ante testatōrē decessit, & sic nō possit esse locus pupillari, etiā si filio in potestate facta fuisset: tamen locus est uulgaris tacitæ, si dicitus pupillus hæres nō erit, ex ipsius tacitæ uulgaris uigore dicta Agnolutia potest esse hæres. † Sed hic occurrit dubiū an d. l. quæ dicit̄ q̄ si pupillaris est facta cōtinet tacitā uulgarē, habeant locum qm̄ pupillaris est facta extraneo, b̄ cui nō potest pupillariter substitui. Hoc dubium mouet Gul. de Cu. in d. l. p̄cibus. C. de impub. & alijs sub. & determinat qd̄ cōtineatur tacita uulgaris: quia uitiato expresso, nō uitiatur tacitum, ut leg. §. j. quib. mo. pi. uel hyp. sol. Item quia est peccatum in materia: ergo si non ualeat eo modo quo agitur, ualeat

CONSILIVM XLIX.

Quādo in testamēto aui materni preterit̄ nepos, testamētum est nullū, & tunc si anteq̄ dicat̄ nullū, moriat̄ nepos: an transmittat̄ hereditas ad auunculū, uel patruū: & an p̄pter clausulam codicillarem ualeant legata ibi facta.

- 1 Preteritione aui materni facta sine causa, testamētum est nullum.
- 2 Preteritione filij ex cuius persona rōpitur testamētū, an legata ipsi filio
- 3 Hereditas aui materni nō adita, nō transmittitur ad heredē. (facta ualeat.

ualeat eo modo quo ualere potest, ut l. si unus. §. si acceptilatio. ff. de pact. & l. an inutilis, & ibi not. ff. de accept. quod puto uerum per casum l. si. C. de hered. instit. Nam illa uerba, Ploctij hæres esto: sunt uerba pup. substitutionis: quia testator alium facit hæredem fm̄ uerba: tamen illa uerba trahuntur ad uulgar. substitutionē not. in sit. de pupil. sub. §. extraneo. cū gl. sua: licet quidam allegent in contrarium, ubi not. q̄ pup. facta extraneo non ualeat iure directo, uel iure directæ pup. pupillo existente hæredē: sed nō negatur quin possit ualere iure tacitæ uulgaris: per quā succedere possit testatori. † Secundum dubium est, quia tacita uulgar. requirit additionē hæreditatis fm̄ quosdā, quæ hic nō uidetur intercedere posse, cum solus iste Rogerius fuerit hæres institutus. Ad quod resp. q̄ hic ipsa eadem Angela est hæres instituta in re certa, cuius additione totum testam. cōfirmetur. Sufficit enim unū ex: hered. institutus ad ijs, ut leg. testam. ff. de manum. testa. Præterea pro prædictis uidetur casus. ff. de uent. in spi. l. pe. ubi si aliquis substitutus uentri est, licet ex uentris nihil nascatur, tamen locus est tacitæ uulgar. Secundò probatur dictam Agnolutiam esse hæredem alia ratione. Nam constat qd̄ dicta substitutio facta dictæ Agnolutiæ fuit compendiosa, scilicet, † quicunq̄ decesserit sed in compendiosa continetur uulgaris fm̄ opin. omnium, scilicet Iac. de Rauen. & Ray. ut refert Cy. in l. p̄cibus: & fm̄ opin. Guil. Dy. & Perr. in materia substitutionis: & est casus in l. Gallus. §. j. de lib. & posth. ubi si testator dicit: filium instituo, & nepotem substituo: trahitur ad casum qm̄ filius uisus testatore moritur. Præterea istud ista uerba in dicit. Si enim dico, quādo cunq̄ decesserit, & c. istud uerbū importat, siue decedat ante mortem testatoris, siue post, ante additionem hereditatis. De hoc est casus ff. de adm. leg. l. iij. in princ. Et sic cōcluditur qd̄ ex uigore uulgaris comprehendit̄ dicta Agnolutia possit hæres esse. † Tertio etiam hoc sic probatur: si diceretur dictam dō. Agnolutiā non posse heredem esse, primò uel secundo modo, & sic dictam institutionem & substitutionem esse inualidam, adhuc ipsa dō. Agnolutia esset hæres testatoris ex alio capite scilicet ex uigore institutionis factæ de ea, in re certa: nam cum non sit alius hæres uniuersalis in testamento institutus in re certa, est in totum hæres, ut l. j. §. ex fundo. ff. de her. instit. & l. ex facto. & not. in l. quoties. C. eo. tit. Nec ob. si dicatur qd̄ duo sunt in certa re instituti: scilicet episcopus, & Agnolutia. Et ideo d. dicta dō. Agnolutia non potest esse hæres, nisi pro dimidia. † Nam est diligenter aduertendum, qd̄ in institutione facta de episcopo fuit adiectū, qd̄ plus de bonis suis petere non possit aliqua ratione, uel causa: & sic institutio eius non prohibet se ad alia bona: quia uoluntas testatoris manifestē restringitur. l. quoties. §. si duo. ff. de hered. insti. In institutione uerò facta de dicta Agnolutia, dicta uerba non fuerunt adiecta: & sic ipsa est hæres in solidum.

ADDITIONO.

1 Gallus, aliis in c. Nanes Falloppi, & ita est secundum ordinem Perus. in ij. par. de ult. uolunt. consi. xlv. aliis in c. Nardus: & ita alleg. Ale. in l. centurio. in xxvij. col. ff. de uul. & pu. & in l. sin. in ap. ost. ff. de lib. agn. & do. las. in l. si in v. col. C. de her. insti. Aliis in c. Nellus Falloppi. Andr. Bar. in l. quoties. C. de her. insti. in addi. Bar. Tho.

2 Extraneo. No. quod dicit Bar. hic. Idē tenet Bar. in l. si. C. de her. insti. & in l. j. in ul. col. ff. de uul. & pu. cū conc. de quib. per do. & præceptorē meū in studio Paduano. do. las. in d. l. si in v. uol. ubi etiā alleg. d. cōf. Bart. Tho.

3 Hæres in totum. Vide Bart. in l. quoties. §. si duo. & ibi ap. ost. ff. de hered. insti. & an substitutio compendiosa facta in re certa, per uerba directæ ciuili, trahatur ad uniuersa bona filij in pupillari ætate decedentis uide Alex. plenē post alios, in l. centurio. in ij. col. ff. de uul. & pupil. Tho. Diplo.

CONSILIVM XLIX.

Quādo in testamēto aui materni preterit̄ nepos, testamētum est nullū, & tunc si anteq̄ dicat̄ nullū, moriat̄ nepos: an transmittat̄ hereditas ad auunculū, uel patruū: & an p̄pter clausulam codicillarem ualeant legata ibi facta.

- 1 Preteritione aui materni facta sine causa, testamētum est nullum.
- 2 Preteritione filij ex cuius persona rōpitur testamētū, an legata ipsi filio
- 3 Hereditas aui materni nō adita, nō transmittitur ad heredē. (facta ualeat.

NICOLVTIVS Decessit, & testamētū nō dixit nullū, & testamētū nō est cōfirmatū, quia decessit in pupillari ætate, ut C. de posth. hered. instit. l. ij. ubi est casus, & ibi not. Dyn. & non est dubium qd̄ preteritione aui materni facta sine causa, testam. est nullum, ut in auth. de hered. & fal. §. ex hæredatos: & ibi not. glo. Positō ergo qd̄ a testamētum sit nullum, dubitatur an legata facta ipsi filio ualeant. Et de hoc est opin. in leg. maximum uitium. C. de liber. prete. Nam quidam dicunt, qd̄ rupto testamento ex causa preteritionis, ualeant legata facta alteri, præterquam ipsi filio preterito, ex cuius persona rōmpitur testamētum: & hoc per Cyn. in auth. ex causa, in q. v. e. d. tit. † Sed quicquid sit, ipsa legata ualent per clausulam appositam in testamento, si nō ualent iure testamenti, ualent iure codicillorum, & c. unde saltem iure codicillorū ualeat illud grauamen iurā dū dicto Nicolutio, si decesserit sine liberis, dicta legata erogentur in pijs locis, fm̄ uerā opi. Dy. & aliorū doct. & Cy. fert in d. auth. ex causa, in vj. q. † Hoc præmissō ad qd̄ ppositū dico, qd̄ si quidē nō apparet, qd̄ per dictū Nicolutiū fuerit adita hereditas aui materni ab intestato, tunc dicitur auunculus eius qd̄ nō dicit testam. nullū, nil potest petere de bonis dicti testatoris, aut dicti Nicoluti, quia hereditas aui materni nō adita nō transmittit̄. C. de iure del. l. si isant. unde perinde est, ac si dictus Nicolutius nō fuisset in medio, & sic dicitur auunculus nihil potest petere: si uerò fuisset adita hereditas, tunc cōmmediatē legitime succederet dictus auunculus, in qua nō consistit grauamen, alia dimidia esset patruū, qui fuit institutus à testatore, & in hoc, iura sunt clara. Bar.

ADDITIONO.

1 An legata. Quod legata nō sustinentur, tenet Bart. in auth. ex causa, in p̄o. col. & est cōmuni sententiā, ut per las. ibi, in xj. col. ubi uideat. Tho. Diplo.

CONSILIVM L.

Si testator reliquit uxori suæ fructus, & prouentus omnium bonorum suorum mobilium & immobilium, non ueniunt iura, & actiones, nec uerba iura: & quid de uerbis uxoris pretiosis, & de pecoribus, & iumentis, & de protocollis, si testator fuit notarius.

GILIVS Petri de a Florētia, inter alia quæ in suo testamento disposuit, relinquit̄ uxori suæ fructus, & redditus, & prouentus omnium bonorum suorum mobilium & immobilium. Modò queritur an dicta uxor uigore dicti legati debeat habere quæ sunt in nominib. debitorū, & dicitur qd̄ nō, & probatur in eo quod dixit suorum, & c. Nam debet intelligi de his bonis quæ ad testatōrē pertinent iure dominij, uel quasi, nō eorū quæ sunt in nominib. debitorū, ut l. Quiritus. §. argēto. ff. de au. & arg. leg. † Itē dicit, bonorū suorū mobilium & immobilium: sed nomina debitorū nō sunt mobilia, uel immobilia, sed sunt quoddā genus de per se, ut l. ad uo Pio. §. in uenditione. ff. de re iud. l. quā Tuberonis. §. pe. ff. de pec. quod etiā tenuit Iac. de Arct. in l. mouētū. ff. de uerb. sig. & Spec. in j. dē terminis: in ti. de fru. & interese. §. j. dē. ij. quæro: ex quibus cōcludit, dictā dominā nō debere habere usumfru. de nominib. debitorū. Nō ob. ff. de usufr. leg. l. uxori meæ, quia ibi fuit relictus usufruc. simpliciter: sed in q. nō sra fuit adiectū, mobilium & immobilium, quæ uerba habent restringere significatū uerborū, ut dicitur est. † Item fuit adiectū hoc pronome suorū, quod habet restringere significatū uerborū, ut de his mobilib. & immobilib. intelligat, quæ iure dominij pertinent ad testatōrē, ut d. l. Quintus. §. argēto. Sed licet in d. l. uxori meæ: fuerit appositū illud uerbū meorum, & tamē cōtinet nomina debitorū: dico qd̄ illud ideo est, quia pronomen meorū, habet substantiuū omnium, omnia comprehendēs. Resp. ad iura quæ dicunt qd̄ actiones, & iura iudicatur mobilia & immobilia fm̄ id quod in actione dēbent, quæ illud est eorū qm̄ iura & actiones de necessitate debent applicari.

placari mobilibus & immobilibus, quia de eis nihil est dispositum: uerbi gratia, dicitur quod bona immobilia minoris non possint alienari sine decreto, mobilia uero possint alienari, sed si de nominibus nihil deposuit, iudicabimus de eis, ut acquiparentur mobilibus, & de immobilibus reliquit usum fructu uxori. Iura uero & actiones hic differunt ut ex serie testamenti apparet: & sic non est necesse, quod aliquid praedictorum scilicet mobilibus & immobilibus, applicemus nomina debitorum, sed stent in suo genere per se, ut in d. s. in uenditione: & s. probatum est. Adhuc queritur an uestes festiuae personae uxoris & uestes uiri, sint uxoris propriae, an uero ad haeredes remaneant, ita quod de eis tanquam de alijs mobilibus usum fructu percipiat: queritur ut uobis quid iuris: & dicendum est, quod de uestibus uiri, nullum est dubium quod ad uxorem non pertinent aliquo iure, sed de uestibus uxoris, licet sint multae opin. doct. in l. his. s. j. sol. matr. ueritas est quod uestes festiuae & pretiosae, non sunt uxoris, nec eadem a uiro donatae uidentur, & sic non potest morte confirmari rerum datio, cum ei tradere uideatur ad usum tantum, ut tamen magis sint apud uirum, quam quae sita uxori, ut l. mortis sue causa. s. ff. de don. int. ui. & uxor. ad l. Fal. & hoc tamen iac. de Aret. & alij mod. doct. in d. l. in his. ff. sol. ma. & ibi dixi. Adhuc queritur de foetu pecorum bouum, & equorum, & an ad dictam dominam pertineant tanquam ad usufructuariam, an ad haeredes: Ad quod dico quod ad dictam dominam pertinet eo saluo, quod ea quae consistunt in grege, debent in locum mortuorum, uel in utilitatem alia subrogari formam leg. foetus. s. ff. cum. l. seq. ff. de usufr. Adhuc queritur, quia iste maritus erat notarius, an id quod percipitur ex exemplificatione protocollosum suorum, pertineat ad uxorem: & dico quod non. Ratio, quia id, quod tantum semel percipitur, & non renascitur, non dicitur esse in usufructu, ut l. diuortio. s. ff. ui. ff. sol. ma. sed reditus protocollosum est huiusmodi, quia postquam protocollosum est semel redditum, nunquam amplius percipitur, quia non est uerisimile, quod de facili perdat illud, ut l. si ex lapidicinis. ff. de iure dot. Bart.

ADDITIO.

- a Gilius Petri. Alias incipi. Filius Petri: & ita alleg. Alex. in l. qui quadragesima. s. dos legata. in j. colum. ff. ad l. Fal. ubi dicit esse, num. cclxxvij. Thom.
- b Nomina debitorum. Adde quod idem consuluit Bar. cons. clix. in secundo uol. in c. Massiolus Pet. & Bart. in l. potest. ff. de aut. ut. & ibi apostil. Alex. & in eam. & Alexand. in l. a diuo Pio. s. iurisdict. & ibi scripsi. ff. de re iudica. & plenè in cons. lxxvij. incip. quia consultationem. in vj. uol. & Bart. Soc. in consil. c. incip. uiso testamento. in secundo uol. & uide Bart. in consil. seq. & consil. xv. incip. pater habens filium: in j. col. Tho. Dipl.
- c Vestes festiuae uxoris. Vide Bart. cons. cxxvij. inc. quero an quae donantur sponse: & in l. in his. s. j. ubi dicitur pluries se consuluisse. ff. sol. ma. & ibi uide plenè per Alexand. in l. si quis. s. dos legata. in j. col. ff. ad l. Fal. & in l. si uero. s. seruus. ff. sol. matr. & Pet. de Ant. consil. cxxxj. inc. in praed. casu. Tho.

CONSILIVM LI.

Rogatus restituere hereditatem, tenetur ultra uires hereditatis, si non facit inuentarium, nec deducit Trebellianicam.

- 1 Haeres non consciens inuentarium, perdit Trebellianicam.
- 2 Appellatione mobilium & immobilium, non ueniunt iura & actiones.

IN NOMINE domini amen. Bonauentura fecit testamentum, & instituit haeredes duos filios, scilicet Andream & Ioannem, & eis substituit, ut in testamento eius continetur scripto manu notarij: & etiam in testamento talem ultimam uoluntariam substitutionem fecit, quod si praedicti sui filij ambo decederent sine filijs, uoluit quod per haeredes, & bona omnino deuenirent in Petrum suum fratrem. Modò iste Ioan. in uita sua uendit de bonis & de hereditate dicti Bonauenturae, ultra dimidiam, & demum primo mortuo Andrea in pupillari aetate, dictus Ioannes fecit testamentum, & in ipso testamento examinauit suam hereditatem, debita & legata, & Petrum praedictum suum fecit haeredem p parte, & nihil ultra reliquit in sua hereditate quam bona quae fuerunt Bonauenturae, quae debebat deuenire in Petrum. Et fecit etiam dictus

Ioannes codicillos, quibus etiam reliquit tertiam partem suorum honorum mobilium & immobilium ciuidam Peto. Demum post praedicta dictus Petrus intrauit tenentia & possessionem bonorum dicti B. pro parte sibi debita pro testamento dicti B. Demum postea adiuu d. hereditate dicti Ioannis cum beneficio inuentarij, & non constat de inuentario. Querit modò, si dictus Petrus debeat habere bona uigore uerborum insertorum in testamento dicti B. cum non sint tot, quot sunt dimidia, ppter uenditiones factas per dictum Ioannem, uiso testamento dicti B. & si haeres habere debet, nunquid de bonis debeat dare tertiam partem dicto Peto, uis codicillis dicti Ioannis, cum in bonis dicti Ioannis & eius hereditate nihil aliud sit quam dicta bona quae debeant esse Petri uigore testamenti dicti B. & an Petrus sibi d. tertiam partem de bonis praedictis teneatur dare nec ne, & ad quid, cum dicto Peto obligatur uigore dictorum codicillorum, non existentibus alijs bonis quam supra dictis dicti Ioannis: & cum in d. hereditate dicti Ioannis sint debita contracta per dictum Ioannem, nunquid debeat derahi de dicta tertia parte nec ne, & pro quota parte. Bona autem quae nunc inueniuntur apud dictum Petrum quae fuerunt dicti B. de quibus non est quaestio, sunt haec, &c. Viso puncto praedicto & coeuentis in examinatione, uidetur de iure dicendum nullam deductionem esse siendam debitorum uel alicuius Trebellianicae, & per dictum Pe. debitorem, & Trebellianicae: tunc potest fieri deductio ubi haeres fecisset inuentarium, si autem inuentarium non fecerit, tenetur de suo complere, ut si uero non fecerit, ibi complebit legatarijs, &c. & in auth. de hered. & Falc. & no. in l. si pecunia. de le. ij. quae solennitas inuentarij & omnia praeuat haeredem Trebellianica, ut no. in auth. unde se parens. C. de ino. testam. sed lex priuat Falcidia propter omissionem inuentarij, ut l. scimus. s. & si praefatam. C. de iure delib. & in auth. de hare. & Fal. s. scimus. ergo & Trebellianica. Praeterea ratio inducendi inuentarium & eius beneficium fuit, ut uideatur ratio eorum, quae pater dimisit in patrimonio suo tempore suae mortis, ut haeres malignari non possit, ut in preal. leg. s. scimus & in s. si uero absunt de hered. & Fal. sed rogatus haeres de restituendo, ita tenetur ista ratio fideicommissario uniuersali, sicut in legitimis particularibus, & creditoribus, ut not. in l. cum tale. s. Titius. de cod. & demon. & not. tenetur hoc per modernos doc. in auth. sed cum testator. C. ad l. Fal. & in add. noua refert Cyn. fm Rich. Mal. & tenet Dy. & lac. de Bel. in lect. auth. de hare. & Fal. s. si uero expressim. Et not. etiam per Rose. aliquid in libellis suis, in tit. ad Senatusconsultum Trebell. Et ideo posito quod ille Petrus posset dici rogatus de restituendo quid uniuersum quod exigere, ut Treb. possit retineri, ut l. nam quid, in fi. & l. cogi. in prin. & s. generaliter. ff. ad Treb. tamen ea retinere non potest, ut supra dictum est. Ex his tolluntur quae pro, & contra, prouidentur al legantur, licet in hoc puncto haec non fuerunt multum necessaria, tamè quia ipsa facta mentio est de Trebellianica, ideo prosecutus fui. Non obstat quod dicitur fecisse inuentarium, cum licet non apparet de eo, quia paria sunt non esse rem, & non apparere, ut l. j. ff. de contrah. empt. Super eo, factum si consideremus relictum factum Peto tertie partis bonorum mobilium & immobilium, istud fuit legatum tertie partis certarum rerum, nec uenit commodum actionum, & commodum obligationum, quia obligationes & actiones sunt species per se, nec est mobile, nec immobile, ut l. quam Tuberonis. s. ff. de pecu. de re iud. l. a diuo Pio. s. in uenditione: & Spec. in tit. de fru. & interesse. s. j. uer. sed pone quod praetatus. quod autem hoc casu non debeat fieri deductio aris alieni, est casus ff. de usufructu. lega. l. si prout loquitur de legato certarum rerum, prout est hic ex eo quod dixi mobilium. Praeterea ipsum fideicommissum erat debitum ipsi haeredi, a quo relicta est ipsi Peto, & sic non potest deducere, quia testator potest legare rem haeredis, sicut suam, sine sit haeres in totum, siue pro parte, ut l. unum ex familia. s. si rem. de lega. ij. siue sit haeres pro parte, ut l. cum filius. s. dies. ff. de leg. ij. & ibi no. siue sit haeres debitorum iure fideicommissi, ut ff. de lega. ij. l. unum ex familia. s. si uno. & s. si duos. Praeterea cum inuentarium non fecit, tenetur

tur praestare solida legata, etià si alias uires hereditatis excedant, ut C. ad l. Falc. auth. sed cum testator. Bart.

ADDITIO.

- a Trebellianica. Et no. q. Bart. in isto cons. uult q. haeres non consciens inuentarium, non potest detrabere Trebel. adde quod consuluit Bart. consilij. quod inci. do. ubi scripsi plenè in apof. mea, & uide Alexan. in l. Marcellus. nu. lviij. ad Treb. ubi alleg. istud cons. Bart. Tho. Dipl.
- b Species per se. Vide quae dixi supra in cons. preceden. Tho. Dipl.

CONSILIVM LII.

Quod praeiutione posthumi irrita manet institutio, sed cetera firma permanent: quod per uerba si non uixerint, & filios non habuerint, est compendiosa, in qua continetur pupillaris: & quod appellatione suorum haeredum intelliguntur decessedentes.

- 1 Auth. ex causa. C. de liber. praeteri. habet locum in praeteriutione posthumi.
- 2 Praeteriutione posthumi firma manet substitutio pupillaris.
- 3 Substitutio compendiosa quibus uerbis fiat.
- 4 Suorum appellatione comprehenduntur succedentes.

SALVMBEN. Ioannelli suum condidit testamentum, in quo inter alia disposuit quod si Flora quondam uxor Agnolij sui filij, quae praegnans est, postmodum unum, uel plures masculos fecerit uirum, uel eos haeredes instituit uniuersales, & sic unam, uel plures foeminas: si unam, habeat ccc. libras: si plures, pro qualibet c. libras reliquit: & si filij masculi decesserint sine filijs, bona sua sint haeredum suorum infra scriptorum: & postea sequitur sic, & adueniente conditione si dicti haeredes non uixerint, & filios non habuerint, Matheolum, Vannis, & Philippum Albergottis haeredes instituit. Contigit quod post mortem dicti testatoris uxor dicti Andrea peperit unam filiam, quae mortua est infans. Queritur an haereditas dicti testantis, & dicti infantis debeatur matri eius, uel dictis haeredibus institutis: Circa quod dicendum est, quod dictum testamentum est nullum, quantum ad haereditis institutionem, cum dictae filiae foeminae non fuerint in aliquo instituta: ergo, &c. ut C. de inoff. testam. auth. nouissima. ibi no. & auth. ut cum de app. col. ij. aliud quoque cap. tamen cetera firma manent, ut C. de lib. praet. auth. ex causa. Quae autem habet locum in praeteriutione posthumi, & l. generaliter. s. ex tenore. ff. de fideicommiss. liber. & l. si pater. eo. tit. & l. j. de testam. ut & l. bona. s. fin. de capti. & postli. re. de lega. ij. 1. si quis testamento. & l. j. C. de codicillis. & sic substitutio pupillaris substitutio firma manet, ut not. in l. j. in fin. ff. de uulg. & pup. & ibi hoc tenuit Iacob. de Are. & Ra. de For. licet Dy. uideatur innuere contrarium dicens quod illa auth. locum habet in his, quae possunt consistere sine testamento: tamen illud dictum non est uerum, quia apparet quod tutela donatio non potest consistere sine testamento, & sine haereditis institutione, ut l. j. de testib. tu. Hoc praemisso in quaest. praedicta uendendum est, an praedicti Matheolus & Philippus sint dictae posthumae pupillariter substituti. Et dicendum est quod sic per praedicta uerba si non uixerint, & filios non habuerint, &c. fuit enim substitutio compendiosa facta uerbis directis, quae sine dubio trahitur ad pupillarem directam intra tempora pubertatis, ut l. uerbis ciuilibus: & in l. precib. & in l. pupillari: de uulg. & pup. & not. in l. precib. C. eo. Sed praedictis uidetur ob stare 1 quod in dictis uerbis ultimo loco positus testator usus est his uerbis: & adueniente conditione praedicta de dictis haeredibus, supra dictis, &c. sed dictam posthumam haeredem non instituit, ut ex ipso testamento apparet: ergo uidetur quod ipsi posthumi non fuerint substituti. Ad quod resp. quod testator his uerbis sensu, scilicet de suis haeredibus, hoc est, de suis & succedentibus: fm quod se habet uulgaris locutio, fm quam descendentes ex aliquo dicuntur haeredes talis: fm communè usum loquendi uerba testatoris, & maximè rusticis debent intelligi, ut l. liberorum. s. quod tamè Celsus. ff. de lega. ij. & ibi not. & l. cum de anionis. s. an na. de fun. in str. & l. Labeo. de sup. leg. & quod sic intellexit testator, apparet ex uerbis praecedentibus. testamenti. l. bi. & filij nascituri decesserint ubi dixit quod sine filijs bona sua deueniant in haeredes infra scriptos: quod cum dixit filij sui, manifestè refert ad posthumos & ad post-

Bar. Consilia.

humas, de quibus in superiori parte testamenti fecerat mentionem, ut l. qui filias, in prin. de leg. j. ex quibus manifestè concluditur, dictos tanquam pupillariter substitutos esse admittendos, & matrem ad dicta successione excludendam.

ADDITIO.

- a Salumben. Adde Bart. cons. lxx. in ij. uol. inc. ex facto proposito Salumben: & q. auth. ex causa. habet locum in praeteriutione posthumi. Tho. Dipl.
- b Pupillaris substitutio. Vide plenè per Iaso. in d. auth. ex causa. C. de liber. praeter. in uers. secundum dubium. & Bart. cons. cxx. incip. in nomine, omne illud. & cons. cxxv. incip. Lopus, & in cons. xij. incipit ex facto proposito. in uers. tertio. Thom.
- c Filij sui. Adde Bal. in cap. si clientuli. de ali. seu. & cons. xxxij. incip. praemissis. ubi generaliter uult quod quando testator nominat haeredes alicuius ignorando intelligitur de descendentibus, & non de alijs, & dicit Bart. cōsuluisse: & est consilium istud secundum Petr. Cor. cons. cclxxij. incip. in hac consultatione. in iij. uol. ubi ponit concord. Thom.

CONSILIVM LIII.

Quod in fideicommissio uniuersali tacite sub conditione relicto locum habeat ius accrescendi.

- 1 In fideicommissis uniuersalibus est locus iuri accrescendi.
- 2 Fruus debentur a die dati libelli.

PICAREDVS. Deceus fecit testamentum, in quo Sauorinum suum filium naturalem tantum, & Cardam, naturalem & legitimam, filios suos sibi haeredes instituit aequaliter: & si quis praedictorum Sauorij, & Cardae, sine filijs quodocumque decederet, eos inuicem substituit. Si uero ambo praedicti Sauoritus & Carda sine filijs decesserint quodocumque, omnino, & omni iure, quibus melius fieri potest, substituit eis Astolfum, Gulielmum, & Bertam uillam Clarā, Petri minoli, & Rosam paucij, quemlibet ipsorum in aequali parte: post hoc decessit dictus Sauoritus liberis superstitibus: postea decessit dictus Astolfus, Bertam uillam, Clara, & Rosa substitit, superstitibus dicta Carda, & Gulielmo substituto praedictae Cardae: postea decessit dicta Carda sine liberis, superuiente dicto Gulielmo substituto praedictae, quae Carda fecit testamentum suum, in quo haeredem uniuersalem instituit Guiducium, qui Guiducius haereditatem dictae Cardae, adiuu post mortem dictae Cardae: modò dictus Gulielmus substitutus pete à Guiducio praedicto sibi restitui medietatem hereditatis praedictae domine Cardae, & eidem domine Cardae relictum per dominum Picaredum suum patrem, prout in libello, qui uobis transmittitur, continetur, & dictus Guiducius dicit se non teneri, nisi ad restitutionem quintae partis dictae hereditatis. Modò queritur quid iuris de medietate dictae hereditatis, per dominum Gulielmum petite, & quid de fructibus ipsius post mortem dicti Guiducij recollectis post ei datum libellum per dictum Gulielmum. Viso testamento dicti Picaredi, & iuribus utriusque partis, super quo consilium meum est, quod dictus Guiducius tenetur ad restitutionem dictae medietatis petite per Gulielmum in suo libello, non ad solam quintam partem. Ratio, quia in fideicommissis uniuersalibus est locus iuri accrescendi, etiam si sint sub conditione relicta. Casus est de lega. j. l. filius. s. diuus Seuerus: & expressè C. de cad. tol. leg. j. s. penult. ubi dicit quod illa quae sunt dicta in illa constitutione, habent locum in omni ultima uoluntate in omni relicto, & in codicillis, & etiam iure fideicommissi uniuersalis: ergo, &c. Ad id quod dicitur de fructibus, dico dictum Guiducium debere fructus dictae partis restituere, quos percepit post datum libellum, & sic eos percepit magis mora non restituentis, quam negligentia non petentis, ut l. fin. s. si ei. ad Trebell. ut not. in leg. fideicommissum. eo. tit. C. ad Trebell. leg. iubemus. Bart.

ADDITIO.

- a Picaredus. Vide Alexand. in l. precib. in ij. col. & ibi apo. in uers. fideicommissaria. C. de impub. & alijs substitutione. Tho. Dipl.

CONSILIVM LIIII.

An in substitutione clausula generalis referat ad proxima, uel etiam ad remota, & maximè quod de aliquo est specialiter prouisum,

B prouisum,

promissum, &c. An compendiosa facta per uerba communia, uel directa, sic fideicommissaria, uel pupillaris de directa. An mater transfrens ad secunda uota, debeat referuare successio- nes alij filijs, per l. foemina.

- 1 Substitutio specialis si no est facta substituto, generalia uerba no sufficiunt.
2 Masculinorum appellatione non comprehenditur foemina in casu odij, seu grauaminis.
3 Clausula generalis refertur ad omnia remota, de quibus specialiter no est.
4 Clausula in fine posita refertur ad omnia precedentia, dummodo non sint contraria.
5 Substitutio fideicommissaria quando trahitur ad pupillarem directam.
6 Si mater transfrens ad secunda uota, quando & quomodo succedit filio mortuo.

ANGELVS Macie habebat unum filium nomine Bar. ex quadam sua uxore premortua. Item habebat unum alium filium pupillum nomine Moder. ex uxore sua uiuente nomine Gratia, que Gratia erat pragnans: & dicitus Angelus in suo testamento inter cetera sic disposuit: qd si uxor sua Gratia pragnans esset, & filiam pareret, reliquit ipsi filia l. libras iure institutionis, post praedicta in praedicto testamento quibusdam personis certa legata fecit, & dicitur Gratia suam uxorem tutric relicuit dicitur Bart. & Moder. filijs suis, & uentri dicitur Gratia. Postea in dicto testamento in omnib. alijs suis bonis heredes uniuersales instituit Bart. & Moder. & uentri dicitur Gratia suae uxoris, si pragnas filium masculu unum, uel plures pareret, & ad lucē peruenirent in aequali parte, & si aliquem eorum mori cōgigerit sine filijs legitimis non superuientibus. ad plenā atate, substituit eidem sit peruiuentes & quis portionibus: demū dicitur testator in codicillo post dictū testamētū cōfecto, quandā substitutionē fecit in hęc uerba: qd si omnes heredes nominati morerent sine filijs quando cūq; qd Gratia sua uxor sit heres in dimidia parte bonorū, & hereditate filiorū dicitur Gratia, tam natorum, quam nasciturorum in alia dimidia, &c. ut plenius praedicta cōtinentur in d. testamento, & codicillo scripto manu notarij. demū mortuus est dicitur Ang. postea dicitur Gratia peperit filiam nomine Bartoluciam, & dicitur Gratia extitit uxor dicitur filiorū scilicet Bart. & Moder. demū Moder. mortuus in pupillari etate superuientibus dicitur sua matre, & dicitur Bartolucia sua sorore, ex utroq; latere, & parente: & dicitur Bart. suo fratre materno tantū, demum dicitur Gratia uolens transire ad secunda uota petijt ad iudice curie Montis noui: unde solent dicitur persone inquiri, & per inquisitionē tutorē dare dicitur Bartolucig: & ex dicta inquisitione fuit datus tutor, demum mortua est dicitur Bartolucia superstitibus dicitur sua matre, & dicitur Bart. suo fratre ex parte matris tantū. Nunc questio est inter dictā Gratiam matre dicitur filiorum, & dicitur Bart. in quantum unuquisq; succedat tam in hereditate dicitur Mo. quam in hereditate dicitur Bart. Ad dictā questionem perfecte examinandā, primō oportet uidere an dicta Bartolucia primō uideatur substituta fratrib. suis, & ipsi fratres sibi per generalia uerba testatoris dicitur, si quem eorum sine filijs mori cōgigerit, & uidetur qd dicta filia non sit substituta, nec ipsi ei substituti sunt. Nam cū de ea facta sit specialis substitutio, generalia uerba postposita nō cōprehendunt eam: & casus uidetur huius questionis. ff. de uulg. & pup. l. cohæredi. §. qui patrē: praeterea, clausula in fine posita, uidetur esse referenda ad proxima, ut ff. de postu. l. j. §. profratē, & ex quib. cau. maio. l. sed & si per preterem. §. de inde. † Praeterea, qd dicitur masculini generis profertur a testatore in casu odij, seu grauaminis, tunc non comprehendit foemina, ut ff. de uen. in. po. mit. l. j. §. quare sita. sed in casu nostro testator est usus uerbis masculinis dicēdo, & si aliquem ipsum mori cōgigerit, &c. si diceremus comprehendit foemina istam, iam diceremus ipsam esse grauata, maxime cū ista substitutio sit fideicommissaria, ut infra dicā, & sic magis est grauamen q̄ prouiso, & in hoc casu grauaminis masculinū nō cōprehendit foemininū, quod uolūt praedicta iura. Ostendo contra scilicet, qd dicta filia sit substituta fratrib. & fratres sibi, & hoc sic cū queritur an clausula generalis, uel indefinita, posita in fine, referatur ad proxima

tantū, an ad remota. plures solutiones dant: & est solutio prima. † Clausula generalis refertur ad omnia etiā remota, de quibus specialiter non est prouiso. Hanc sol. dat rex. in d. l. sed & si per preterem. §. de inde. & d. l. cohæredi. §. qui patrē, & l. doli clausula, de uerb. oblig. cū ergo in nostra quaestione non sit facta specialis substitutio huic filia instituta, ergo generalis substitutio comprehendit eam, & per hoc uidetur responsum ad d. §. qui patrē. nam ibi patri & filio erat facta substitutio, hic non. † Secunda sol. est, clausula in fine posita refert ad omnia precedentia, nisi qñ sunt cōtraria, hoc probatur ff. de leg. j. l. talis scriptura. in fin. coniuncta l. si idem cū eo. ff. de iurisdictione omniū iudicū. §. fin. & ibi gl. firmat hanc sol. ergo, &c. Praeterea, ex uerbis testatoris uidetur colligi qd ipse uoluit istam filiam esse substituta. Nam dixit, si aliquem eorum mori cōgigerit, substituit ei superuientes: sed si in intellectu est de filijs masculis tantū, non dixisset superuientes, sed superuientē in singulari numero. Nam cū nō essent nisi duo, uno mortuo, nō poterat superuivere nisi unus. Et de hoc uidetur casus in terminis nostrae q. ff. ad Trebell. l. fin. Certē punctus factus est difficilis magis quam sit in hac q̄libet ad pluribus dotē. qui in hac q. cōsulerunt, non sit tacitus, uolendō tamen sequi uestigia uoluntatis testatoris, dico & credo dictā filiam non esse substituta, nec fratres sibi, hoc sic probo: clausula ultimō posita, refertur ad omnia, quando nulla ratio potest reddi quare magis referatur ad unum, q̄ ad aliud. Casus est not. C. de lib. prat. l. j. in fi. Sed in casu nostro q. potest assignari ratio manifesta, quare non referatur ad filiam, ergo, &c. Ratio quare filia non uideatur substituta fratrib. est, quia pater magis affectauit bona sua deuenire ad filios masculos, quam ad foeminas: & eos, quos magis dilexit in institutione, uidet etiā magis dilexisse in substitutione, ut C. de impub. & al. sub. l. cum fi. & ibi not. Ratio, quare nō uideatur substitutio facta filia, est, quia minus onerata, ergo minus grauata: & quia cū ex dictis uerbis generalib. nō uocet ad emolumentū scilicet ad substitutionē factā, nō uocetur ad onus: iura sunt uulgaria. Non ob. iura alleg. in contr. quia ille duę solutiones debent intelligi cum solutione quam dixi, scilicet nisi sit casus in quo possit reddi ratio, quare non referuntur ad omnia. Non ob. qd dicitur testator substituit eis superuientibus, loquendo in plurali. Nā hoc ideo dixit, quia credit uxorem suā posse parere plures filios, ut pater ex uerbis testamenti. Non ob. l. fi. ff. ad Trebell. ubi uidetur casus, quia ibi masculos & foeminas pariter dixit in institutione. Praeterea ibi non loquitur in filijs nascituris, unde loquendo in plurali habebat necesse cōprehendere filiam. Et hanc opin. teneo in hoc puncto tanq̄ magis ueridicā, & magis consentaneā uoluntati testatoris. † Secundō oportet uidere an dicta subst. fideicommiss. possit trahi ad pupillare directā: & uidetur qd sic, ut ex. de testib. c. j. libr. vj. Contr. uidetur notare gl. in l. precib. C. de impub. & alleg. sub. scilicet qd semper sit commissaria, & hac est ueritas. Ad c. j. facilis est responsio. Nam cū testator substituit filijs impuberibus compendiose, qñ substituit per uerba directa, ut talis sit hæres, tunc j. tempora pupillaris trahitur ad pupillarem directā. Ita no. gl. in d. l. precib. & ita tenuit Dy. in materia substitutionis, & ita loquit d. c. j. Nam illa uerba, mortalis talis, sunt uerba directa, ut ibi no. Io. An. Sed qñ testator utitur uerbis cōmunib. habentib. se ad directam & fideicommissariam, tunc semper est fideicommissaria, ut res cū tempore ualeat, sed in casu nostro testator fuit usus uerbis cōmunib. sed licet per uerbū substituo, quod est cōmune, ut l. generaliter. §. j. C. de insti. & sub. l. i. & sic loquit gl. in d. l. precib. C. de impub. & al. sub. In eo tñ qd gl. fecit differentiā an quis dicat sine filijs, uel non, non dicit ueritatem, quia dicit cōtra. l. centurio, de uulg. & pu. & contra. d. c. j. Solū enim est aduertendum, an testator utatur uerbis directis, an cōmunibus, an obliquis, ut s. dixi, & ita tenet Dy. licet quidā alij Mod. uideant dicere aliter, quorū opi. nō curo referre. † Ad q. principales admodum facilis est responsio, an dicto Mod. successerit dicta Gratia eius mater, & dicta Bar. eius soror ex utroq; parte excluso dicto Bart. qd erat frater paternus tantū, ut C. ad Tertul.

auth. defuncto. & in auth. de her. ab intest. §. consequens. sed tenebantur, & tenentur restituere d. bona retenta sua legitima dicti Moder. quæ est tertia eius quod habiturus esset ab intestato, ut in auth. nouiss. C. de inof. test. Erit ergo ista legitima tertia totius hereditatis dicti Ang. cū tertiā habiturus fuisset dictus Moder. tres em erant de residuo, non debet retineri quarta Trebell. iura sunt uulgaria, ext. de test. c. Raynuius. & c. Raynald. §. not. C. ad l. Fal. l. quanq̄. Nec potest dicta matri obijci, qd nō petijt dari tutorem, cū esset uxor. De successione Bartolucia nō est dubitandū, quia cū habeat substitutū, absq; dubio mater succedit in omnibus suis bonis excluso fratre paterno tantū, ut d. auth. defuncto. & d. §. consequens. Et circa hoc plura nō curo hic dicere, quoniam materia est satis clara. Ut circa praedicta q̄t̄ero an dicta Gratia obstat transitus ad secunda uota, an debet ca uere dicta Bart. de restituendo dicta bona post mortē ipsius. Et ad hanc q. declarandā oportet scire qd in ista materia sunt tria iura. Primum ius codicis, quod loquit per distinctionē an mater nubat ante mortē filij, & tunc mater succedat filio, sed debet referuare filijs suis ex eod. matrimonio natis, ut C. de secund. nupt. l. foemina. in fi. aut nubat post mortē filij, & tunc bona quæ filius habuit aliunde q̄ a patre, mater habet pleno iure bona quæ habuit a patre, tenetur seruare alijs filijs ex eod. matrimonio descendentib. Intellige ut s. dixi ut C. ad Tert. l. mater. Secundū ius est in auth. in corpore de nō eligē. secund. nub. §. cū aut. col. j. per quod ius corriguntur praedicta iura: quia siue mater nubat ante, siue post, succedit pleno iure. Tertiu fuit ius in auth. de nupt. §. hinc nos. per quod in bonis paternis reditur ad distinctionē l. mater. qñ mater succedit filijs ab intest. Cū ergo fmi iura Codicis mater teneretur seruare filijs eiusdem matrimonij, & in q. nostra nulli superest ex eo. matrimonio, pater qd dicta Gratia succedit pleno iure, neq; debet de restituendo cauere, & ita aliās de facto consultus respondi. Bart.

ADDITIO.

- 1 Odij. Not. quod scribit Bart. hic, q. quando masculinum profertur ab homine in casu odij, non continetur foemina. Idem uult Bart. in l. j. sed si incertum. ff. de uen. in. pos. mi. & plenē ponit Iaso. in leg. Gallus. in prim. ff. de lib. & posth. in uers. j. conclusio. ubi allegat in isto cons. & uide Ias. in l. tres fratres. ff. de pac. Tho. Diplo.
2 Generalis. Vide Franc. de Aue. cons. cxxvj. incip. post subscriptum: & uide Bart. in l. si creditori. §. hanc autem ff. de leg. j. & ibi apostil. & uide And. Bart. in c. causam que in xij. col. de rescip. & Alex. de imo. cons. cxxvij. uia sis in j. uol. Tho. Diplo.
3 Difficilis. Vide Pet. de Ancha. in cons. lxxvij. & uide Bart. in l. si. ff. ad Trebell. ubi facit mentionem de isto cons. & ibi scripsi, & uide Alex. in l. cohæredi. §. qui discretas. ff. de uulg. & pupi. alleg. etiā Bart. hic. in isto cons. Tho. Dip.
4 Fideicommissaria. uide Alex. in l. precib. in iij. co. de impub. & al. substit. & in l. centurio. in secunda col. ff. de uulg. & pup. ubi alleg. Bart. in isto cons. Thom.

CONSILIVM LV.

Quod filia instituta in re certa cum clausula, qd plus petere non possit, excluditur a petitione rei emphyteuticæ prouta, ex stipulatione quaesita. Quod pater non soluendo canonem praedictat filijs, quibus erat ius quaesitum.

- 1 Filia potest petere bona emphyteutica, etiam si esset priuata, & iuste nō petere.
2 Filia que acquirit dotē ex dispositione, pater non potest eam diminuerē.
3 Pater non soluendo canonem potest priuare filium iure emphyteutico.

IN NOMINE Domini amen. Dominus Amatus filium Mod. heredē uniuersalē instituit, filia foemina in certa quantitate, & eam esse tacitam & contentā iussit. † An ex d. bonis d. filia perdat ius petendi partē sibi cōtingentem de bonis emphyteuticis. † Istam quaestione format Spec. in tit. de loca. aliās de emphy. s. nunc aliqua. uer. lxxvij. & licet arguat pro, & contra, non bene se firmat: ueritas tamē est qd dictē filie remanet ius petendi emphyteutes sibi quaesitas ex uigore stipulationis paternæ, in nullo diminutū ex uigore d. institutionis factæ in d. quantitate: & hoc uerum, primō Bart. Confilia.

propter impotentia patris. Cū enim hoc nō habeat filius, ut hæres ex dispositione patris, in hoc non ualet, ut expressē habem⁹ de suc. feu. c. j. in prin. & hoc est ius cōmune, & Spe. in d. uer. lxxvij. circa fin. dicit similit̄ emphyteutim & feudū in hoc. † Praeterea, hoc uidemus in actione de dotē, quæ queritur filia ex dispositione paternā, qd ius pater diminuerē nō potest: nisi in eo quod uult sibi in bonis suis relinquere, ut l. si cū dotē. §. si pater. ff. sol. ma. Praeterea, posito qd pater possit filia suā dispositione priuare, tamen hæc uerba hoc nō imponiāt, debuisset enim pater hoc exprimere, scilicet, ut iura emphyteutica solū apud filiu remaneāt, quod pater in simili. Nam pater potest uni ex filijs assignare libertatem, tamē si unū ex filijs instituit in portione magnā, aliū in modica, propter institutionem ex modica non repellitur quin æqualiter cum alijs admittatur, ut l. iurifurandi. §. si liberi. de oper. libert. Praeterea sufficit, filio ex quacūq; parte modicissima institutū esse, ad hoc ut ius patronatus conferatur sibi. l. & sibi ex modica. ff. de oper. libertorū. Praeterea si poneremus filiu simpliciter exheredatū, nō sufficeret excludendum eum à iure patronatus, sed est necesse qd sit exheredatus mala mente, ut l. si patronus. §. si quis non mala mente. & §. sequens. ff. de bon. libert. Ita ergo in proposito cū filia sit instituta ex certa re, & iusta esse contenta, dicta uerba debent intelligi qd plus petere non possit de bonis defuncti iure hereditario: sed per hoc non priuatur iure quod habet tanq̄ filia, non tanq̄ hæres, ut iure patronatus, & iure emphyteutico. Non obstant iura & rationes allegatæ pro se. Primō nō ob. l. foemina. C. de secund. nupt. quia ibi mater nō cogitur filijs seruare uigore alicuius cōventionis habitæ cum alio, sed ex dispositione illius legis, quæ sic expressē disposuit, ut mater possit unum ex filijs eligere, sed in casu nostro eligendo unum ex filijs ueniret cōtra cōventionē cum alio habitæ: ergo, &c. † Non ob. qd pater nō soluēdo canonē potest priuare filiu iure emphyteutico, quia hoc ex iure contractus celebrati cū ipso concedente peruenit, unde per hoc cōcessio, uel cōuentio in nullo offenderet, sed eligendo unū offendit cōuentio, quæ uoluit filios æqualiter admitti, non obstante qd pater possit uni ex filijs libertū assignare, ut ex praedictis patet.

ADDITIO.

- 1 Domini. Aliās incip. dominus Amatus: & ita alle. doc. ut j. uidebimus: & idem consuluit Bart. cons. x. incip. quaestio talis. Thom. Diplo.
2 Emphyteuticis. Idem tenet Bart. in l. iurifurandi. §. si liberi. ff. de oper. libert. & plenē per Alexan. cōf. cxxvij. in j. uol. incip. cōsideratis his. in ult. col. & cons. vij. in iij. uol. incip. uis subtilissimis dubitationib. & in cons. vij. in j. uol. in j. col. incl. uisio themate. & in cons. cxxvij. eod. uol. incip. ponderatis his. & in l. nihil interest. ff. de eden. & do. Ias. in l. j. §. patronū. el. j. ff. de in uocad. et in aub. praeterea. C. unde uir et uxor. et in l. quoties. in fi. ubi etiā d. Pet. Cor. C. de her. inst. ubi facit mentionē de isto cons. Bart. Tho. De dote. Vide Alexand. in l. fin. §. si a facero. & in apostil. ff. de his que in fraud. cred. Thom. Diplo.

CONSILIVM LVI.

Quod substitutio, quæ fit impuberi, ut bona uendantur, & distribuatur inter pauperes, censetur directa si intra pupillarem etatem decedit: qd tacita pup. quæ uenit ex mente testantis, excludit matrem: qd substitutio facta in omnib. bonis significat directam, & excludit matrem, not. qñ relinquunt mulier domina & massaria, qñ relinquuntur uxor domina & usufructuaria, & massaria existentibus filijs trahitur ad alimenta eis deficientibus habet pleno iure.

- 1 Substitutio per uerba merē obliqua an dicatur pupillaris.
2 Tacita uulgaris cōtenta in expressa pupillari, nō admittitur cōtra matrē.
3 Mater quæ relicta est domina & massaria, quid debet habere stante pupillari substitutione.
4 Filijs decedentibus in pupillari etate, stantibus substitutis pauperib. Christi, an mater possit detrahere legitimam & Trebellianicam.
5 Qui habet probare minorem etate, & an praesumatur pupillū decessisse.

IN NOMINE Domini amen. Bart. fecit testamentū, in quo uxorem suam reliquit domina & usufructuariam, B 2 & massa,

& massariam omnium & singulorū bonorum suorū donec honeste & castē stare uoluerit in domo dicti testatoris cum filiis suis. Item filias suas natas & nascituras instituit in certa quantitate, & filium M. natum & nasciturum instituit heredem, uel heredes uniuersales, & eidem substituit per hęc uerba, uidelicet, q̄ si aliquis ipsorū filiorum, uel filiarū intra pupillarem aetate, uel q̄n docunq̄ alij, uel alijs nascituris per directam institutionē succedent eidem, si omnes masculi decedant sine filijs legitimis ex eis natis, q̄ filia superuientes, & eius haredes succedant per directā, & si omnes decederent sine filijs legitimis, q̄ bona sua uendantur & distribuuntur inter pauperes Christi de Fulgineo: & ad prædicta exequenda fecit suos fideicommissarios. Cōtingit q̄ mortuus dictus testator filio remanente in hereditate possidente bona per se, & sui uotores. Demū mortui sunt omnes filij masculi & feminae, sed an decederint in pupillari, uel post, dubitatur: mortui sunt etiā omnes dicti fideicommissarij executores dicti testatoris: unde de dominus episcopus uigore executionis ei de uoluntate p̄ mortē dictorū executorū bona dicta hereditatis, & hereditatem cuidā uen didit pro pretio certo causa distribuendi dictū pretiū inter pauperes, fm formā d. testamenti. Ex quib. prædictis oritur quæstio inter dictos emprores ex una parte, & marē dictorū pupillarū ex altera: quarit quid iuris: ¶ Circa quæ examinanda multa dubia oriuntur. Primum, an dicta substitutio quæ respicit pauperes, fuerit pupillaris, posito q̄ dicti filij in pupillari aetate decederent: & uideatur q̄ non, quia q̄n sunt uerba merē obliqua, nō potest dici substitutio pupillaris, ut patet in uerbo distribuatur. ff. de uulg. & pup. l. coheredi. §. cum filia, ita uidetur in proposito, quia testator dicit, uendantur & distribuuntur inter pauperes: & sic nō dicit q̄ pauperes directō capiant de manu sua: & sic nō uidetur substitutio pupillaris. Pro hoc facit l. fundi Trebatiani. ff. de usufr. l. ga. In contr. uidetur esse ueritas, & est, q̄ intra tempora pupillaris aetatis est directā pupillaris: nam in uerbis supra relatis, subintelligitur aliud uerbū hoc modo: & si omnes decederēt sine filijs legitimis, q̄ tunc fideicommissarij accipiant, & per eos uendantur & distribuuntur: & sic intelligitur hoc uerbū accipiant, ut ff. de alim. & cib. leg. l. alio. in fin. & ibi not. gl. quæ expressē hoc dicit, & probatur in l. deniq̄. §. interdum. de pec. leg. expressum est in auth. de eccl. tit. §. si quis aut̄ pro redemptione: sed hoc uerbum, ipsi accipiunt, est directū: significat enim q̄ ipsi accipiāt de manu sua, non per alios ei datur. Præterea hoc uidetur expressum ex d. de testam. c. cum tibi: & quod tibi non. In hoc ubi isti executores fideicommissarij dicuntur haredes directi. hoc tenuit Roset. in tit. de act. quæ ex deli. & Spec. in tit. de instrum. edic. §. nunc uerō aliqua. uer. item pone q̄ aliquis. Sicut ergo q̄n nullus est alius substitutus, isti fideicommissarij dicuntur esse haredes, ita ead. ratione in substitutione dicuntur haredes. Et si dicatur q̄n mater est in medio, ista interpretatio nō debet admitti, sicut nec tacita pupillaris admittitur contra matrem. ¶ Respo. q̄ tacita de qua defunctus non cogitauit, sed ius præsumit, q̄ si defunctus cogitasset, sic uoluisset, ut est tacita uulg. contenta in expressa pupillari, ista non admittitur contra matrem, sed tacita, quæ uenit ex præsumpta mente defuncti, quia præsumitur testatorem sic cogitasse, & uoluisset ex aliquibus uerbis, uel alijs coniecturis, & ista bene excludit matrem, ut not. in l. precib. in glo. in materia, & est text. C. de testam. mil. l. in testamento, sed ista est huiusmodi, quia si deicommissarij uendere non possent, & dare pauperibus, nisi acciperent, ergo, & c. hic ergo q̄ fideicommissarij acciperent, testator cogitauit. Item ex hoc apparet q̄ testator dixit q̄ bona sua omnia, & c. Nam ex eo quod dixit, omnia uidentur uoluisse de omnibus, non facta exceptione de matre filij: ut l. iulia. in prin. de leg. ij. Hoc autem non potest fieri, nisi per directā pupillarem, ergo apparet q̄ testator uoluit substituere directō pupillari intra tempora pupillaris aetatis. Ex quibus concluditur, q̄ si d. filij decederint in pupillari aetate, mater omnino excluditur, ut ext. de testam. c. si pater. lib. vj. & l. precib. ¶ Secundum dubium est, posito q̄ d. filij in pupillari aetate decederint, quid debeat habere dicta mater

ex uigore dictorū uerborum, cum reliquit eam dominā, & usufructuariam, & massariam. Et uidetur q̄ hoc fuerit restitutum filijs institutis, q̄ ex hoc habeat solum alimenta, fm consuetudinem obtentā. C. si secun. nupt. mu. l. j. Sed aduerte in eo q̄ reliquit eam dominam, non debet intelligi de iure dominij, sed de quadam præminencia in domo, sicut ex communi usu loquendi apparet. Homines enim appellant uxores dominas domus, arg. ff. de auro, & arg. leg. l. Titio. §. si qui monacho. Et quædam l. appellant eas dominas. ff. re. amo. l. ij. ff. ad Sylla. l. j. §. si uir. & hoc tenuit Spec. in tit. qui fil. sint legit. §. j. uer. quid si fuit. Et idem importat uerbū massariam, ibidem possum fauore filiorum, est interpretatum ut porrigatur ad alimenta tantum, secus esset in extraneis institutis ut not. glo. in d. l. j. C. si secundū nuperit mu. Dico ergo q̄ extantibus filijs, & de hereditate translata ad alios cessat fauor liberorum, & debetur usufructus integrē, deducta tamen legitima filiorum, in qua non potuit usufructuaria constitui, ut ff. de usufruct. l. omnium. ff. cod. l. uxori, & in qualibet ipsarum not. hic, & probatur euidentior ratione, quia d. legatum nō est unum, sed plura annua, quod apparet ex eo uerbo dum dicit, castē & honestē stare uoluerit, & c. quæ uerba ostendunt legatum esse annuum. l. legatū. ff. de auro, & arg. leg. ff. quib. mod. usufr. amit. l. sicut in annos. in princ. Sicut ergo cuiuslibet anni initium inspicitur, ut fm illud indicemus de uiribus testamenti legati, ut l. fm singulos. & l. in annos. de annu. leg. de donat. cau. mor. l. se natus, in fin. ergo hic postq̄ successerunt extranei, inspicitur conditio extranei, ad quem deuenit hereditas. ¶ Tertium dubium est, quid iuris posito q̄ filij decederint post pupillarem aetatem. Ad quod dicendum, q̄ tunc sine dubio substitutio est fideicommissaria, & sic ad pauperes substitutos nō potest uenire legitima filiorum, ut d. l. coheredi. §. cum filia. ff. de uulg. & pup. Trebellianicam autem non possunt haredes d. filiorum detrahere cum sit relicta ad pias causas, & sic non detrahitur Trebellianica, sicut nec Falcidia, fm ueram op. Nam in quibuscunq̄ casib. cessat Falcidia, & in his cessat Trebellianica: ut l. Marcellus circa princip. & uer. quid autem. ff. ad Trebellian. & ibi ponit glo. exempla de casibus nota. C. ad l. Falc. l. in testamento. ubi dicitur relicta ad pias causas, & hoc pluries dictum & consultum est, ideo in hoc puncto me non extendo, licet glo. & aliqui doct. de hoc dubitent in c. si pater. de testam. lib. vj. & transibit in pauperes, uel fideicommissarios prædictos, cum omnibus oneribus legatorū, ut d. legib. & iura sunt uulgaria. ¶ Quartum dubium est, cum dubitatur, quæ aetate decederint, cui incumbat onus probandi hoc. Resp. ei qui agit, unde si ipsi qui emergunt ab episcopo, agunt & dicunt se succedere in ius pauperum, tanq̄ substitutorum directā pupillari, ipsi debent probare eos decedisse in pupillari aetate: quia hæc est causa suæ intentionis, ut C. de in integ. resti. l. si minore. & not. in l. de aetate. ff. de mino. fm ueram opi. Constat enim q̄ episcopus potuit dicta bona uendere causa distribuendi inter pauperes. C. de episc. & cler. & l. in nulli. & l. si quis ad declinandam, & in auth. de eccl. tit. §. si quis pro redemptione.

ADDITIO.

a In nomine domini. Aliis incipit. Bart. fecit testamentum, & ita alleg. Bartholomæum Soci. in l. qui duos. §. cum in bello. ff. de re. di. & in consilio. lxxvij. incip. loan. & ita incipit secundum ordinem Perusinum, & est in cons. xxxij. in iij. par. de ult. uoluntatib. Thomas.

b Accipiant. Vide Bart. in l. alio. in uer. & not. ff. de ali. & cib. leg. q̄ tantum est dicere executori, uolo q̄ des Titio tantum, ac si diceret, uolo q̄ accipias, & uide Bart. in l. hereditas. l. ij. ff. de heredi. instit. & in l. si quis Titio. §. in. ff. de leg. ij. & in l. centurio. in ij. quest. princ. ff. de uulg. & pup. l. Thomas.

c Secundum dubium. Vide Bart. in l. Titia. §. Titia. ff. de leg. ij. & ibi Alexan. in apof. & ibi Scri. & uide Bartholom. Soci. in cons. lxxvij. incip. loan. ubi alleg. Bart. in isto cons. Thom.

d Ad pias causas. Vide Bart. in l. Marcellus. ad Trebell. & ibi scripsi in meis apof. & uide Bart. cons. vij. incip. uiso testamento. Thom. Diploma.

e Quæ aetate. An quis præsumatur decedisse pupillus. adde q̄ Paul. de Cas. in l. x. lex

l. ex fact. §. si quis autem. in uer. quid si in pupillari. ff. ad Trebellia. tenet q̄ incumbit agenti, & dicit Bart. ita consuluisset, & sic cōsuluim in isto cons. licet Bald. secundum eum contr. consuluisset. Adde quod Bald. in cons. quod incipit. ex parte contingente, consuluim pro substituto, uidelicet q̄ præsumatur q̄ sit mortuus in pupillari aetate, per d. l. ex fact. §. pen. & illud cons. Bald. refert & sequitur Ioan. Caccialup. in l. precib. in xxxvij. col. C. de impub. & alijs sub. & dicit esse mirabile, & ab aliquo non fuisse uisum. adde Bald. cons. cxxvij. in ij. uol. incip. intellige, q̄ d. filius meus, in si. tenet contra uerum, q̄ in dubio non præsumitur decedere pupillus, & sic contra substitutum, & nihil tamen alleg. & uide Bald. in cons. cclxxij. in j. uol. incip. factū tale est: in j. & ult. col. & ibi quis habet probare quem esse pupillum: & Bald. cons. cccxxxix. in ij. uol. incip. in causa uertente. in uer. ij. quæro. ubi uult q̄ ille qui dicit se heredem ex substitutione pupillari, debet probare casum euenisse, & uide Bart. in d. l. ex fact. §. si quis autem. et ibi in meis apof. & uide Bart. Soci. in l. qui duos. §. cum in bello. in ij. col. ff. de re. di. ubi etiam alleg. Bart. in isto cons. licet non alleget prædic. Thom.

CONSILIVM LVII.

Quid important ista uerba: q̄ si nullus decederet sine liberis, q̄ substitutio facta personis disparibus etiam cōpendiosa non continet pupillarem.

- 1 In uulgari loquendi usu sæpè receditur à propria significatione uerborū.
- 2 Si nullus moreretur, intelligitur id est, si aliquis.
- 3 Substitutio cōpendiosa continet uulgarem directam ante aditam hæreditatem.
- 4 Substitutio cōpendiosa aliquo ex institutis decedente post aditam hæreditatem est fideicommissaria.
- 5 Verba distributiva, si quis, quisquis, quem effectum tribuunt in quolibet particulari.

ANNACELLVS de Castro plebis fecit testamentum, in quo Blancham eius filiam Cechum perpurij Alderutiū Agnoli sibi haredem instituit per hæc uerba: q̄ si nullus dictorum suorū haredum decederit sine liberis ex se descendentibus ex legitimo matrimonio, succedat ei hospitale communis, & monasterium S. Mariæ æquis portionibus. Contigit q̄ dictus Cechus ex istis institutis uiuo testatore decedit sine filijs, postea mortuus est testator superstitē dicta filia, & Alderduo. Quaritur utrum dictum monasterium admittatur uigore dictæ substitutionis. ¶ Ad quam quæstionem examinandam oportet primò uidere, qualiter debent intelligi hæc uerba, si nullus decederit, & c. nam fm conceptionem uerborum uidetur q̄ aliquo ex institutis decedente sine liberis substitutio euancescat. Tamen ad huius declarationem est sciendum, q̄ in uulgari usu loquendi sæpè à propria significatione uerborū recedimus. Quandoq̄ enim plurale pro singulari accipimus, & singulare pro plurali: ut nō est sine liberis: & l. in usu uidetur. ff. de uerb. signific. Item interdum accipitur uniuersale pro particulari & distributiuo: ut ff. de iure fisci. l. Moichis. in princ. ibi enim ponitur omne pro quolibet. ff. de sta. ho. l. ij. & ibi not. ubi exponitur omnes, ut sic uerificetur in particulari quolibet. Hoc præmissis sciendum est, q̄ in uulgari nostro si quis dicit: si niuno morita senza figlioli, & intelligit alcuno. ¶ Vnde notarius qui prædicta uerba scripsit, transiuit in Latinum uerbaliter & materialiter fm quod fuerunt à testatore prolata. Debent enim intelligi si nullus id est si aliquis secundum cōmuenem usum loquendi & intelligendi qui prætalet omni propria significatione, ut d. l. l. liberorum. §. quod tamē Casius. de leg. ij. & l. cum de Ianionis, §. asinam. de fun. instr. l. Labeo. de supel. leg. cum si. Hoc tamen præmissis posito q̄ uerba substitutionis dicerent, & si aliquis dictorum suorū haredum, & c. ¶ Videndum est de uiribus dictæ substitutionis. Circa quod sciendum est, q̄ d. substitutio cōpendiosa instituta, uel aliquo eorum decedente ante aditam hereditatem, continet uulg. directam. Casus est in l. Gallus. §. j. de lib. & posth. fm unam lect. quam omnes tenent. Hoc tenet Iac. de Are. & Iac. de Ra. & Cy. refert in l. precib. quod apparet etiam uerum in casu proposito, quia uerba ista intelliguntur siue decederit uiuo testatore, siue post, ut l. iij. in princ. de adim. leg. prout ergo d. uerba le referunt ad eum qui uiuo testato-

re decesit, absq̄ dubio continetur uniuersalis, & sic apparet q̄ monasterium uigore substitutionis pro parte sua succedit illi in portione illi, qui uiuo testatore decesit. ¶ Itē est sciendum, q̄ d. substitutio cōpendiosa aliquo ex institutis decedente post aditam hereditatem, in persona eius continet substitutionem fideicommissariam in casu proposito, cum huiusmodi substitutio fuerit facta filia simul, & duobus extraneis, non potest continere pupillarem, sed debet intelligi in eo casu, in quo potest omnibus uniformiter substituere, l. fideicommissaria, arg. l. iam hoc iure, cū sim. de uulg. & pup. Vnde in proposito pro parte sua debetur portio, in qua fuit instituta filia d. testatoris, & debetur ei iure fideicommissi, deducta legitima, quæ non cadit in fideicommissi. Trebellianica uerò deduci non debet, quia est relicta ad pias causas. ¶ Item sciendum est q̄ hæc uerba, si aliquis, si quis, quisquis, & si distributiva, licet sint distributiva, plurimū tamen effectū dispositiū attribuunt in quolibet particulari. Vnde si dico, si quis mihi hares erit, uel aliquis, uel quisquis, ista uerba uerificantur, siue unus tantum hares extiterit, siue omnes. Hoc etiā pbat plurib. legibus, ut l. qui liberis. §. hæc uerba. de uul. & pup. & l. si necessarias. §. si annua. de pig. act. l. si quis in fundo. §. si. & l. qui filia. §. j. de leg. j. unde licet d. Alder. superstit, tamen in aliorum persona habet locum substitutionis, & c.

CONSILIVM LVIII.

Si pater recepit emphyteusim pro se, & filijs, & nepotibus, altero filiorum decedente sine filijs, accrescit alteri: q̄ diuisio facta inter plures habentes emphyteusim irrequisito prælato ualeat: quietatio facta super re emphyteutica non impedit agere in portione decedentis, nec ecclesiæ acquiritur.

- 1 Emphyteusis per patrem quesita accrescit fratri superuienti.
- 2 In mortis causa capionibus est locus iuri accrescendi.
- 3 Emphyteusis concessa patri pro se, & filijs, statim quod conceditur uni, conceditur & alijs.
- 4 Diuisio facta inter plures habentes emphyteusim irrequisito prælato, nō cadunt à iure eorum.
- 5 Per quietationem factam inter fratres super re emphyteutica, siater non repellitur petere partem.

EX THEMATE Prædicto tria dubia oriuntur. Primò, an mortuo uno ex d. fratrib. sine filijs masculis portio eius dicti fundi reuertatur ad monasteriū, an uerò accrescat fratri superuienti, cum pater eorum receperit in emphyteusim p se & suis filijs, & nepotibus, in tertiā eius lineā masculinā finitā. Secundò, an per diuisionē inter fratres factā irrequisito Abbate, ceciderint à iure suo. Tertiò, cum tempore diuisionis unus frater alteri quita uerit, & cesserit, impediatur petere partē dicti fundi patris præmortui. ¶ Super primo dico, q̄ ista emphyteusis sit paterna, hoc est per patrē quesita superuienti fratri accrescat, uidetur probari per casum. x. col. qui feu. da. pos. c. j. §. cum Corradus, de gradib. succ. c. j. quod uidetur tenuisse Dyn. de uerb. oblig. l. si mihi & Titio. Cy. C. q̄n nō pet. par. l. j. Facit quod not. in Spec. de loca. §. nunc aliqua. uer. lxxvij. de hoc est gloss. ordinaria, in l. quod dicitur. ff. de impen. quod no. & hoc uenit ad fratrem ex iure accrescendi, q̄ licet aliās non habeat locum etiam in dispositionibus inter uiuos, tamen etiam habet locum in casu nostro specialiter per alleg. iura, sicut etiam habet locū in usufructu accrescendi libertatis, & in socio imperialis, ut C. si impe. libe. fo. l. j. libr. xj. uel habebit uigore successione permiffa hoc casu, ut probant d. iura feudalia. Præterea, d. concessio in emphyteusim in personam patris recipientis, est inter uiuos, tamen in personam filij est quadam mortis causa capio, quia propter mortem patris filij capiunt. Patre enim uiuo filij nihil habent facere, ut l. Gallus. §. j. & quod ibi nō. de lib. & posth. & de oper. liber. l. ut iurifuran di. §. si liber. not. per Cy. C. de oper. lib. l. liberti. Si ergo capitur propter mortem patris, est mortis causa capio, ut ff. de donat. causa mor. l. qui pretio. & l. mortis causa capio. Si est mortis causa capio, ¶ est locus iuri accrescendi, ut l. Thais. §. Strichus. de fideicom. libert. Pro hoc facit quod dicimus, q̄ donatio causa mortis

sa mortis sapit naturam contractus & ultimam uoluntatis, ut no. ff. de do. p. re. l. secunda in prin. & not. Dy. in l. tam his. §. j. de do. causa mor. Sed in hac donatione est locus iuri accrescendi, ut no. in l. j. §. pen. de caduc. tol. ubi dicitur, hac autem omnia locum habere in donatione causa mortis, &c. Sed fu per ead. constitutione quasi per totum dictum est de iure accrescendi: ergo in proposito in hac concessione habebit locum ius accrescendi. Præterea positum est quod iuri accrescendi non est locus, tamen ad hunc fratrem superiuentem debet pertinere ex uirtute cuiusdam repetita concessionis in emphyteusim. Nam de his quæ de sui natura non transeunt ad hæredes extraneos, quoniam aliquis concedit alicui pro se, suis & hæredibus. una concessio uidetur in persona cuiuslibet hæredis. ff. de uerb. oblig. l. stipulatio ista. §. si quis ita. & quibus modis usufructus. amit. l. repeti. in prin. important enim huiusmodi concessionis uerba, ut statim quod in persona unius conceditur in emphyteusim, statim & alteri, qui est de hæredibus, in tertiam generationem uideatur concedi, ut l. si cum in an. nos. quib. mod. usufruct. amit. Sic in proposito, cum in persona illius fratris defuncti sine filiis, sit pro sua parte finita emphyteusim, uidetur, & fuit in ueritate tempore primæ concessionis facta concessio illi, qui supererit usque ad tertiam generationem. Præterea, hoc uidemus expressum in patre, qui stipulatur pro se, & suis filiis operas a liberto. Nam tale ius operarum uenit ad filios ex stipulatione paterna, non ad eos, ut hæredes, quod patet, quia non pertinet ad eos pro hæreditarijs portionibus, ut d. l. ut iurisiurandi. §. si liberi: de oper. lib. & in l. si operarum. eod. tit. An ergo istud ius operarum peruenit ad alios fratres uno ex fratribus præmortuo. Et certum est quod sic, per. l. utrum in princ. de assig. lib. Concluditur ergo quod cum ista emphyteusim sit paterna, quod ad filium superiuentem pertinet, uel ex iure accrescendi, uel ex iure successione, uel ex iure cuiusdam repetita concessionis, ut d. d. dictum est. Super secundo, an per diuisionem factam inter ipsos fratres ceciderint a iure suo. Et uidetur quod sic, quia alienatio est prohibita, ut l. in. C. de iure emphyteu. sed diuisio continet in se quandam alienationem, ut iura uulgaria dicunt, ideo non licet diuidere irrequirit domino. Præterea, hæc prohibitio non uidetur solum facta de alienando extra eos, sed etiam inter seipso, ut ff. de transact. l. cum hi. §. fed. & si pluribus, per quem §. docto. quidam hoc antiquitus tenuerunt, tamen contr. dico uerissimum. Primò, quia super uenditione primò sunt inspicienda pacta conuenta inter dante in emphyteusim, & recipientem, ut d. l. de iure emphyteu. sed in isto instrumento continetur non solum ad alienandum in præiudicium d. ecclesia, sed si inuicem alienent, nullum est præiudicium ecclesie, quia quilibet eorum ecclesiam dominam recognoscit, ergo inuicem est permissa alienatio. Præterea, uidetur casus C. de fideicommiss. uoluntas ubi dicitur quod inuicem possunt alienare. Præterea, de hoc casus x. collat. de prohib. feud. alie. per Feder. c. Imperialem. §. præterea ducatus. Præterea, si iura deficerent omnia, hæc ratio ostendit quare in alium prohibita est alienatio, quia ille alius, uel alio modo accipiens, non cogetur ipsum primum concedentem in dominum recognoscere, quia ei domino nulla personali actione tenetur, & ideo ius ultimum qui primus est emphyteuta, potuit alteri in emphyteusim cedere, ut inffit. loc. §. adeo, quia secundus emphyteuta recognoscit primum dominum, & dominus ita possidet modo, sicut possidebat re existente apud primum emphyteutam, quod non esset re uendita, ut ff. quib. mo. usufr. amit. l. Pomponius, de acqui. possess. l. qui uniuersas. in fi. Sed in proposito, quilibet ipsorum filiorum habet æqualiter ab ecclesia, & cogitur eam recognoscere in dominam, quia hæres primi recipientis, ergo, &c. Ad hoc etiam facit, quod not. doct. in l. in. C. de iure emphyteu. Concluditur ergo quod per diuisionem ab eorum iure non ceciderint. Et per hoc apparet responsio ad §. fed. & si pluribus, quia ibi est ead. ratio prohibitionis inter omnes, quæ inter extraneos, hic secus. Super tertio, an per diuisionem quo quaritur, an per diuisionem inuicem factam impediatur frater superiuentis petere dictam partem, dico quod ex hoc pacto ec

clesia nil potest dicere, quia illi demum prodest pactum, cuius pacificentis interest, ut ff. de pact. l. & hæred. §. si. sed pacificentis nihil interest, quod ecclesia possit, ergo, &c. Præterea si intelligeres istam questionem, ut ad hoc futurum porrigitur, hæc non acquiritur illi fratri cui quitatio fit, quia ius quod frater superiuentis intendit, non est contra fratrem mortuum, uel eius heredes. Ex hoc ergo dicto fratri præmortuo nihil queritur, ut l. nec utile. ff. ex quib. caus. maio. & de acqu. poss. l. si me in uacua. Præterea, quod ad tale ius fratrum post mortem talis generalis quitatio non porrigitur, probat in l. Paulo Callimacho. §. j. de leg. iij. Facit illud generale dictum quod generalis quitatio non porrigitur ad ea, de quibus non est cogitatum, ut l. Aquil. & l. qui cum tutoribus. de transactio. Facit de damno infecto. l. stipulatio. §. j. & eod. tit. & l. damni infecti quidam. in fin. Concluditur ergo quod uigore illius quitationis iste frater non repellatur. Bart.

ADDITIONO.

- a Ex themate. De isto conf. Bart. uide Bart. in l. si mihi & Titio. ff. de uerb. oblig. in fin. ubi dicit se consuluisse. & uide Ludouic. Roma. in conf. cccc. incipien. in casu questionis, ubi alle. conf. Bart. hic uide l. in l. j. §. patro num. in fin. ff. de in ius uoc. & Felyn. in c. quæ in ecclesiarum. in xxxv. col. de consuet. & Card. Alexan. in c. j. §. quia. in xliij. col. qui feud. da. poss. in us. feud. & domi. Alexan. in l. Gallus. §. item si parente. in iij. col. ff. de lib. & posth. & in d. l. si mihi & Titio. in iij. col. & in conf. c. vj. in iij. uol. incip. uiso themate & instrumento concessionis. in ij. col. & conf. viij. in uol. incip. uiso themate supra scripto. & in conf. cxxvij. in prin. in eo. uol. & in conf. cxxxix. in ij. uol. incip. uiso & disquiso in prin. & in conf. xliij. in j. uol. & in conf. cxxxvj. in eod. uol. in prin. ubi alleg. Bart. in isto conf. & ponit plures concordantes. Thomas.
- b Concessionis. Vide in l. etiam filio. ff. sol. matr. in j. apof. & Ludouic. Rom. conf. xix. Tho. Dip.
- c Super secundo. Vide plenè per l. in l. qui Romæ. §. duo fratres. in xxx. col. ff. de uerb. oblig. in uerb. x. notabiliter quero, ubi plenè ponit de isto dicto Bart. in hoc conf. Tho.
- d Super tertio. Vide l. in l. qui Romæ. §. duo fratres. in xij. col. ff. de uerb. oblig. & uide Bart. infra in conf. j. in ij. uol. Thom. Diplon.

CONSILIUM LIX.

Si permittitur aliquibus hominibus uolentibus ædificare castrum sub franchisia, & libertate sicut habent alij ciues: istud non tenentur soluere tributa, & collectam quæ soluunt alij ciues: quia illa uerba, sicut alij ciues, &c. intelliguntur de ciuibus liberis, & ideo ultra contenta in contractu non sunt obligati. Item d. franchisia, & libertas extenditur etiam ad bona futura.

- 1 Loco concesso ut fuit castrum, illi qui ibi sunt nati, sunt ciues ciuitatis.
- 2 Concesso territorio, uidetur concessa iurisdicatio.
- 3 Immunitas concessa, ut ipsi se obligent ad certas subiectiones, ad alia non sunt obligati.
- 4 Expressio eorum ad quæ quis teneatur, declarat quod in alijs non uult teneri.
- 5 Verba sicut alij ciues, intelliguntur de ciuibus liberis.
- 6 Verba antiqua stipulationum in contractu declarantur ex consuetudine & modo utendi.
- 7 Collectæ si non sunt solutæ per xl. annos, de cetero non possunt solui.
- 8 Franchisia & libertas extenduntur etiam ad bona futura.
- 9 Libertas & franchisia data hominibus & eorum hæredibus in futurum, complectitur hæredes & hæredes hæredum in infinitum.

COMMUNE Spoletum concessit quibusdam hominibus habitantibus in comitatu Comitum de Artono quendam locum, qui locus uocatur Mons Franchus: comitatus Spoletum liber ut ibi facerent castrum, & ibi habitent, & dicti homines promiserunt dicto communi Spoletum certa seruitia annuatim: & conuerso commune Spoletum promisit eis franchisiam & libertatem sicut habent alij ciues Spoletani: dicti homines fecerunt castrum in dicto loco ubi steterunt per xl. annos, nec soluerunt collectam de his quæ per eos fuerunt quaesita de nouo, & dicta franchisia fuit eis & eorum hæredibus, & successoribus, data pro eorum iuribus, & possessionibus. Ex hoc themate primò queritur, an commune Spoletum possit

possit eis collectas imponere. Secundò an dicta immunitas porrigitur ad bona quaesita. In q. prædicta uidetur examinandum utrum homines prædicti castrum sunt ciues uel in coela ciuitatis Spoletum, & ob hoc dicantur habitare & nati esse in territorio Spoletum uel non. Nam si ponimus dictum castrum esse de eius territorio, non est dubium, quod homines ibi nati sunt ciues, & qui ibi constituerunt domicilium, erant ciues, ut ff. ad municip. l. qui ex uico. & C. de episc. & cler. l. nulli. §. ex uico. & de natura. lib. l. iij. cum sim. & quod dictum castrum non sit de territorio ciuitatis Spoletum, sic probatur primò. Certum est quod quicquid datur, omne ius tale quale erat penes tradentem, in accipientem transfertur: ut ff. de acquir. rer. domi. l. traditio. & de contrah. empt. l. alienatio. & C. de distract. pign. l. si debiti. cum sim. Cui ergo commune Spoletum dedit hominibus dicti castrum locum, in quo ædificatum est dictum castrum, & uocatur Mons Franchus, ergo transfuit omne ius dñij, & iurisdictionis quod habebat in dicto loco, & sic non remanet de eius territorio. Præterea, quæ sunt religiosa, uel sacra concessionis unius totaliter accedunt, ut ff. de contrah. empt. l. in modicis, & de acquir. rer. do. l. quadam, ergo multo magis iurisdictionis, quæ est humilis, uidetur accedere tali concessioni. Præterea iurisdictionis coheret territorio, ut ff. de offic. præfec. urb. l. j. §. cum urbem. & C. ubi, & apud quem. l. si uer. tñ hos, & de fun. lib. l. quicumque. lib. xj. & ff. de iurisdic. omnium iudicum. l. si & si serui. uend. l. fa in fi. & l. iij. & qui præscribit locum, uidetur præscribere omnia iura loci, ut l. si aliena. §. j. ff. de uicua. ergo commune Spoletum concedendo dictum Montem Franchum, uidetur cedere iurisdictionem quæ ipsi monti cohererebat, & sic non remanet in eius territorio. Probatur, quia eius iurisdictionis non uenit in concessione nisi expressè dicatur, ut x. col. de capi. qui curiam uendit. Præterea habens iurisdic. non potest eam se abdicare, nisi in manibus superioris a quo habuit, ut ff. de offic. eius. l. pe. ergo apud commune Spoletum remansit iurisdic. & de eius territorio, & sic oēs qui uenerant ad habitandum, fuerunt incolæ, & qui ibi nati sunt, ciues ciuitatis Spoletum. Concludendo ergo in hoc puncto, uidetur dicendum de iure quod dictum castrum Montis Franchi, sic remansit in iurisdictione communis Spoletum, per iura præallegata non tantum simpliciter, sed eum certis pactis & conditionibus. Est enim data dictis hominibus immunitas in quibusdam tempore quo ipsi uenerunt, ut ex forma dictorum pactorum apparet, quæ immunitas est eis seruanda, ut l. fa in pri. de iure immuni. quam l. adduco pro casu nostræ q. Quæ autem immunitas uideatur concessa, dico quod cum ipsi astrinxerint se ad certas subiectiones, scilicet facere exercitum, & parlamentum, & tenere amicum, pro amico, &c. recipere potestatem, & soluere certam quantitatem annuatim, ut d. l. instrumento apparet, alia dicti homines non promiserunt: ad illa ergo commune teneatur, ut d. l. hi qui de iure immunitas. Nam exprimens certa ad quæ uoluit teneri, declarat quod in alijs noluerint teneri, ut ff. de fundo instr. l. quaesitum, & idem respondit domo, & l. cum delationis. §. cum fundus, de condit. & demonst. l. cum ita. circa fi. Cum ergo non obligauerint se ad solutionem collectarum, ergo eis non potest imponi. Nec ob. quod dicunt, commune Spoletum recepit eos, & promisit eos tractare, ut ciues, & habitatores ciuitatis Spoletum, & concludunt, si ciuibus potest imponi collecta, ergo & istis, &c. quoniam si bene inspicitur tenor dicti facti, primò continet promissio quam fecerunt homines dicti castrum Montis Franchi, & in illis obligauerunt se limitatè ad quadam, ut dictum est. Secundò continetur obligatio, quam commune Spoletum fecit dictis hominibus communis Montis Franchi, & in illa obligatione fuerunt dicta uerba, scilicet, & illis dedit Franchisiam & libertatem, eo modo quo habent ciues & habitatores confinium communis ciuitatis Spoletum. Cui ergo illa uerba fuerunt apposta ad obligandum commune Spoletum, non inducunt arg. ut alij plus obligentur eis, ut l. cum tale. §. fi. de leg. j. & l. legata inutiliter, de adim. legati. Intelligitur ergo illa uerba, ut illi homines sint in ea Franchisia & libertate, in qua sunt ciues Spoletum, hoc est liberi, licet uasalli dictorum dñorum de Arto, non autem propriè intelliguntur obligati ad collectas, Et quod sic de

beat intelligi, probatur ex uicinitate scripturæ præcedentis, & seq. arg. de leg. j. l. si seruus plurium. in fi. & l. qui filiiab. in prin. de leg. iij. l. nummis. cum simili. Præterea si aliter intelligas, sequeretur quod totus ille contractus, & oēs condiciones essent inuiles. Nam dissensus uitiat stipulationem, & contractum, ut l. inter stipulantem. §. si Stichum. de uerb. oblig. l. continuus. §. j. & de act. & oblig. l. in omnibus, & de contrah. emp. l. in uendi. sed cum homines Montis Franchi intellexerint se obligari tantum ad quadam seruitia nominatim, non autem ad omnia, ut expresserunt. Si intellexerimus quod commune Spoletum intellexerit de plenaria subiectione, ergo irritaretur talis contractus propter dissensum, quod dicere non debemus. I. quoties in diem. ff. de uerb. oblig. & l. quoties de reb. dub. intelligatur ergo eo modo quo dictum est. ut sic considerentur. Præterea uerba antiqua stipulationum in contractu declarantur ex consuetudine, & modo utendi, ut l. semper in stipulat. de reg. iur. & d. l. si seruus plurium, de leg. j. & de leg. iij. l. nummis. Sed, ut proponitur, commune Spoletum semper passum est dictos homines uti dicta Franchisia & libertate, facit ff. de leg. j. l. nihil. Præterea, hoc certum est quod homines dicti castrum Montis Franchi credentes, & iusta ratione moti se esse liberos ab onere soluendarum collectarum, steterunt per xl. annos. & ultra quod prædictas collectas non soluerunt: erunt ergo liberi, nec eis poterit de cetero imponi, ut C. de præscrip. xxx. ann. l. si uer. & l. oēs. & l. cum notissim. & est expressum in terminis nostræ q. C. de fun. pa. l. fina. §. hoc etiam adijciendo, ubi allegant concessionem sibi factam de collecta non soluenda cum cursu xl. ann. nulla nouitas potest eis imponi. Secundò uidendum est, & examinandum uidetur de illis uerbis quæ dicunt, pro se, & suis hæredibus, & pro eorum iuribus, perpetuam Franchisiam, &c. ad quæ bona porrigitur, & uidetur quod etiam ad futura, ut l. peculium. in prin. de leg. iij. l. si ex toto. §. j. & de pecu. lega. l. denique. §. si cum similib. Econtra uidetur quod intelligantur tantum res quæ tempore contractus erant, ut l. in. §. j. de leg. iij. & de auro, & arg. leg. l. si ita. in prin. Concludendo dico in isto puncto quod oēs res, & possessiones ueniant, tam illa quæ erant eorum tempore celebrati contractus, quæ etiam post quaesita, & hoc per casum ext. de priuic. c. quia circa. & per d. l. peculium. in pri. cum alijs s. alleg. Nam illa uerba apposta in contractu, sunt non solum generalia, sed uniuersalia. Dicit enim cum omnibus iuribus eorum, & sic hoc uerbum iuribus, complectitur peculia hæreditates, &c. nomina iuris & uniuersitas etiam quæ augmentum & diminutionem recipiunt, de quibus fit mentio in d. l. peculium. & not. in l. quod dicitur & de impen. in reb. dot. fac. Præterea hoc euidentiissima ratione ostenditur. Nam in isto contractu data est Franchisia & libertas dictis hominibus, & eorum hæredibus in futurum, & sic complectitur hæredes & hæres hæredum in infinitum, ut C. de leg. l. in annalib. & de uerb. signific. l. sciendum. cum sim. Sed collecta est onus quod imponitur personæ principaliter pro rebus, ut l. rescripto. §. fin. & ibi not. expressè. ff. de sumu. & hono. & no. C. de man. patri. in rub. Et sic concluditur, quod homines sint exempti, nisi in eo quod expressè se se obligauerint: ergo apparet quod onus, quod apponitur personis, & eorum successoribus, non potest imponi. Bart.

ADDITIONO.

- a Ciues. Vide Bart. in l. si maritus. la ij. §. in fi. ff. de adul. & ibi uide apostil. meam in uerb. habeant. Tho.
- b Iurisdictione. No. quod dicit Bart. hic quod concessio castrum, uel territorio, censetur concessa etiam iurisdictione. adde Bartol. in l. iij. ff. de acquir. possess. & Ludouic. Roma. ponit in conf. ccccxlviij. inc. an dictum castrum in ij. uol. ubi alleg. plures concord. & etiam alleg. Bart. in isto conf. Tho.
- c Simpliciter. No. quod dicit Bart. hic quod castrum submitens ciuitati, cum modis & pactis, non in totum dicitur esse ciuitatis cui submittitur. Idem consilium Pet. de Anob. conf. ccccxxxvij. inc. illa sententia cum concor. de quibus per Fel. in c. postulasti. in ij. col. in iij. declaratione, de fo. comp. ubi etiam alleg. Bart. in isto conf. Tho.
- d Certa. No. istud dicit Bart. in hoc conf. illud Ro. in conf. ccccxlvi. inc. an dictum castrum, in ij. col. cont. d. Plumb. ubi uideat. Tho.
- e Collecta. Vide Bal. in l. quod fauore. C. de legi. Tho.
- f Aimos. Vide Bar. in l. licitatio. §. filius, & ibi Pau. de Ca. ff. de public. Tho.

In futurum Vide Bart. in l. si quis missum. §. si is qui aedes. in ff. de dam. in fec. & ibi apost. & do Alex. de imo. in uerf. inducit ad q. ubi etiam alleg. Bart. in isto cons. Tho.

CONSILIVM LX.

Quando quis capit emphyteusim pro se, & filiis suis masculis & foeminis, tunc uigore d. uerborum masculi & foeminae pariter admittuntur, non successiue, nisi consuetudo illius patriae disponeret contrarium, uel esset statutum qd stantibus masculis foeminae non succederent. Item praedicta uera, scilicet qd filia in praedicta emphyteusi pariter succedat cum masculo, etiam si pater filium instituit uniuersalem haeredem, & filiam in certa quantitate, in qua uoluit esse contentam.

- 1 Feudum concessum pro se, & filiis masculis & foeminis, intelligitur ordine successiuo.
2 Emphyteusis concessa pro se & filiis masculis & foeminis, pariter admittuntur masculi & foeminae.
3 Dispositio contrahentium in contractibus regulariter fm statuta etiam di sponetia ab intestato.
4 In emphyteusi masculi & foeminae pariter succedunt etiam si masculus sit haeres uniuersalis, & foemina haeres in rem certam.
5 Filius simpliciter exheredatus, non excluditur a iure patronatus.

QVAESTIO Ita habet dubia. Primò, utrum uerba renouationis seu concessionis in emphyteusim que cõtinent illum Amatum recepisse pro se & filiis suis masculis & foeminis, debeant intelligi pariter ordine successiuo, scilicet primò masculi & his deficientibus foeminae admittantur demum deficientibus masculis, ut x. col. Abbatem uel episcopum, &c. & cap. j. de success. feud. cap. j. §. filia uerò. Sed hoc ius consuetudinarium est singulare in feudo contra iuris communis regulas, ut no. j. col. de eo qui si bi & filijs suis masculis & foeminis. c. j. expresse per la. de Be lui. in ti. praedicto Abbatem uel episcopum, &c. & ideo non est trahendum ad consequentiã, ut l. quod uerò. & l. ius singulari. ff. de leg. l. Puto igitur qd uigore dictorum uerborum masculi & foeminae pariter admittuntur, sicut pariter ab intestato succedunt, ut l. maximum uitium. C. de l. prat. Praedicta uera, nisi ciuitatis, uel patriae consuetudo circa concessionem in emphyteusim aliter se haberet. Item praedicta uera nisi in ciuitate esset statutum qd illa foeminae non succedant extantibus masculis, tunc enim d. uerba licet copulatiue prolata debent intelligi ordine successiuo, scilicet qd foeminae demum masculis deficientibus admittantur, ut l. Gallus. §. j. ff. de lib. & posth. & quod no. per Cy. de oper. libertorum. l. i. berti liberta. §. Secundum t. dubium d. est, an dictus Amatus filium uniuersalem haeredem instituit, filiam uerò foeminam instituit in certa quantitate, & iussit eam contentam esse, &c. an ex hoc d. filia perdat ius petendi portionem sibi contingentem de reb. emphyteusis: Hanc q. format Spec. in tit. de loca. §. nunc aliqua uerba. uer. lxxvii. & licet arguat pro, & contra, non bene se firmat. Veritas tamen est, qd d. filiae remanet ius saluum petendi sibi quaesitum uigore stipulationis paterna in nihilo diminutum uigore d. institutionis factae in certa quantitate, & hoc est uerum. Primò propter impotentiam patris. Cum enim filia hoc non habeat, ut haeres, dispositio patris in hoc non ualet, ut expresse habemus in feudis de suc. feu. c. j. in pri. & hoc est ius commune. & Spec. in d. uerf. lxxvii. circa fi. dicit simile esse emphyteusi, & feudis. Praterea uidem in actione de dote quaerit filia ex dispositione paterna, quod ius pater diminueri non potest, nisi in eo quod sibi de bonis suis ultra reliquit, ut l. si cu do tem. §. si pater. ff. sol. mat. Praterea, posito qd possit pater filiam sua dispositione priuare, tunc d. uerba hoc non important, de hisse enim pater hoc exprimere, scilicet qd iura emphyteutica solida remaneant. Quod patet in simili, nam pater potest uni ex filijs assignare libertum, tñ si unum instituit in magna portione, alium in modica, propter hoc qñ instituit in modica, non repellitur quin aequaliter admittatur cum alijs, ut l. iurifurandi. §. si liberi. de oper. li. Praterea, licet filii in modicissima re, uel quantitate, instituti esse, ad hoc, ut ius patro

natus sibi referretur, ut l. etiam si ex modica. ff. de oper. libertorum. t. Praterea, si ponemus filium simpliciter exheredatum, hoc non sufficeret ad excludendum a iure patronatus, sed est necesse qd sit exheredatus mala mente, & in dubio praesumitur non mala mente, ut l. si patronus. §. si quis non mala mente, & §. si quis. ff. de bo. qua. lib. Igitur in proposito cum filia sit instituta in certa re, & iussa esse contenta, dicta uerba debent intelligi qd plus petere non possit de bonis defuncti iure haereditario, sed per hoc non priuatur eo quod habet tanq. filia haeres, ut iure patronatus, & iure emphyteutico. Non ob. iura & rationes, quae alleg. per Spec. primo non ob. l. foemina. C. de fecun. nup. quia in iure non cogitur reserua re filijs, ex uigore alicuius cõventionis habitae cum alio, sed ex dispositione illi? l. quae sic expresse disponit, ut mater possit unum ex filijs eligere, sed in casu nostro eligendo unum ex filijs, ueniret contra cõventionem cum alio habitam. Non ob. qd pater non soluendo canonem potest priuare filium iure emphyteutico, quia hoc est ex natura contractus celebrati cum ipso concedente. Vnde per hoc cõcedens, uel cõuentio in nullo offenditur, sed unum eligendo offenditur cõuentio, quae uoluit filios aequaliter admitti. Non ob. quia pater potest uni ex filijs assignare libertum, ut patet ex praedictis. Ego Bart. sic consulo.

ADDITIO.

- 1 Ita Bart. cons. l. v. §. j. in ij. uol. in cons. j. & in l. iurifur. §. si nihil. ff. de op. li. & de isto cons. Bart. uide Alex. in j. uol. inci. consideratis his in ult. col. & in cons. viij. ij. uol. uis sub illis. dubijs. in v. col. & in cons. xv. in ij. uol. in ci. uis testa. & in cons. xiiij. in v. uol. in j. col. & in cons. xxvij. in v. uol. in ij. col. & in l. quod dicitur, in xxj. col. ff. de uerb. obli. & in l. her. mei. §. si ita. in v. col. ff. ad Treb. & in l. quada. §. nihil. & in ij. col. ff. de eden.
2 Foemina. Vide Bart. in l. iurifur. §. si liber. ff. de oper. li. ubi facit mentionem de isto cons. & uide l. in l. si quis id quod. in iij. col. ff. de iur. om. iud.
3 Succedunt. Vide Bart. in d. §. si liberi. et no. quod dicit Bart. hic, qd dispositio contrahentium regulariter in contractibus secundu statutum, et uide l. in l. si quis id quod. in v. col. et ibi scripsi in apostil. ff. de iurifur. om. iud. quae no. pro d. Leonard. nostro. Tho.
4 Dubium. Vide Bal. cons. cclxxix. inci. quaedam puella. in ij. uol. et Bart. in l. iurifur. §. si liberi. et ibi scripsi in apostil. ff. de oper. li. in l. quoties in fin. C. de her. insti. Tho.
5 Quantitate. Bal. tenet contr. in l. si liberi liberta. §. §. alleg. et reprehendit Bart. in isto cons. Tho.

CONSILIVM LXI.

Si filius familias presbyter notarius rogatus a testatore, scribit testamentum, in quo instituitur eius pater haeres cum clausula codicillari, si non ualet iure testamenti, &c. ualet testamentum, secus si non fuisset presbyter, & tunc ualet legata, licet haereditas ueniat ad succedentes ab intestato.

- 1 Clericis in sacris ordinibus constitutis debet officium notariatus interdici.
2 Filius in potestate constitutus non potest ascribere patri in testamento, sed emancipatus sic.
3 Ordo sacerdotalis an liberat filium a patria potestate in totum, uel in partem.
4 Quicquid acquirit filius a patre, si presbyter acquirit sibi pleno iure.

FILIUS FAMILIAS Presbyter notarius rogatus fuit de quodam testa. in quo testator legata reliquit, & primò patrem dicti presbyteri notarij instituit haeredem adiciens si non ualet iure testamenti, &c. & de d. testamento fecit publicum instrumentum, quod testa. non poterat aliter probari, qd per d. instrumentum. Queritur an d. instrumentum sit adhibenda fides in totum, uel in partem? Ad quod examinandum sciendum est, qd licet clerico in sacris ordinibus constituto debeat notariatus officium interdici, ut ext. ne cleri. uel mona. c. sicut te. & ibi no. & C. de epif. & cler. placet, tñ si instrumentum conficit anteq. interdicitur sibi a superiore, ualet instrumenta ab eo confecta, ut ibid. no. per gl. & Inn. & doc. & no. in Spec. de instr. edi. §. restat. uerf. sed cum dixit. In proposito autem non proponitur officium tabellionatus interdici, ideo dicendum est instrumentum potuisse conficere. Soa

Ciues oēs sunt de iure ciuili, licet origine sint de iure naturali.

VNCTVS Talis est, quidam est effectus ciuitatis alicuius ciuitatis per statutum, seu reformationem. Quaritur an dicatur uere ciuis, an impropriè? In q. praedicta sciendum est, qd aliquem esse ciuem, non est actus naturalis, sed ciuilis, quod apparet, primò ex ipso nomine, quia ciuis. Secundo, quia de iure naturali non erat ciuitas, & nascendo non nascebatur ciuis, ergo constitutio iuris ciuilis facit aliquem propter originem, uel propter dignitatem, uel propter adoptionem, ut C. de inco. l. ciuus. l. x. Vnde non est dicendum qd quidam sunt ciues naturaliter, & qdā ciuilitate, imò oēs sunt ciues ciuilitate. Aliq. propter naturalem originem, aliqui propter aliquam causam. Vnde si ciuitas facit statutum qd quicumq. ibi domum habet, sit ciuis, uere erit ciuis, ut ff. de uerb. sig. l. ad officia, & ibi no. & eo. t. l. puniciale. & de stat. ho. l. in urbe, & uere, & proprie ciuis est, quicumq. recipitur, ut munera subeat, sed iste est sic receptus, ergo & uere, & proprie ciuis est, ut ff. ad munic. l. j. ibi & pprie quidā, &c. Vnde debet tractari, ut ciuis illius ciuitatis, quae eum fecit ciuem.

ADDITIO.

Sed ciuili. Vide Bart. in l. si maritus, la. j. §. in ff. de adul. Tho.

CONSILIVM LXII.

Alienatio, uel locatio facta a monacho rectorē parrochialis ecclesie postea Abbate nomine suo non ualet, & non obligat successorē, sed facta nomine ecclesie, & ciuis pretiū cõuersum est, in utilitate ecclesie, & primo casu qñ facta est nomine pprio, si interuenit solennitas iuris, debet peti restitutio in integritate, aliàs succedere potest, & sua auctoritate uenire.

- 1 Verba, ad sui beneplacitum, & uoluntatem mortuo concedente, est extinguita uoluntas.
2 Alienatio bonorum ecclesie non conceditur, nisi in utilitatem, & necessitatem ecclesie.
3 Successor in sine non tenetur stare locationi factae per praedecessorem.
4 Successor potest contrahere locationem, siue alienationem bonorum ecclesie, per petus dicendo nullum, siue petendo restitutionem ecclesie.

FACTVM Sic proponitur. Concessum fuit L. a monacho S. Benedicti, per suum Abbatem in annale beneficium ad uoluntatem ipsius abbatis: qui Abbatem mortuo alienauit, uendit atq. locauit uel permutauit aliqua bona & redditus ipsius beneficii ad certum tempus, uel dicitur ad nouem annos, non expectata noui Abbatis creatione, quem fortè tamen sibi exolum, uoluit praenire ipsius uentum, timens ne sibi auferret beneficium, & sic uoluit se perpetuare in beneficio: quantum in eo fuit & in dicta alienatione, non imminuebat necessitas nec utilitas euidens ipsius beneficii. Itē in d. monasterio est quadam constitutio scripta & publicata manu Thome melon. notarij, & ab omnibus approbata, dictans qd nullus subditus praetati monasterij beneficiatus possit aliquater alienare, uel permutare siue locare aliqua bona sui beneficii cui praest. nisi habita licentia sui Abbatis, in qua licentia fieri debet mentio totius tenoris de uerbo ad uerbum ipsius constitutionis, prout in ipso instrumento publico continet: deñ d. monachus fuit reuocatus per suum Abbatem & beneficium alteri concessum. Modò quaerit, cum d. monachus mortuo Abbate, nec expectata licentia noui Abbatis, alienauerit licet se dicat alienasse forsan de licentia capituli uacante monasterio non seruato tenore praedictae constitutionis, nunquid ualuerit dicta alienatio seu cõmutatio, siue locatio? Vide qd non minus iuris. Primò, cum dicatur in constitutione, qd Abbas ipse instituit ad suum beneplacitum & uoluntatem, ipse Abbatem mortuo est extincta omnis sua uoluntas, & beneficium dicitur uacare, & sic non ualuit quod fecit, cum non esset rector, ut patet de rescript. c. si gratiosè. lib. vj. Item ob. praedicta alienationi d. constitutio. Item non fuit utilitas nec necessitas ipsius ecclesie. Facit ad hoc c. monasterium. de reb. eccles. non alie. in cle. cum ibi no. facit ext. de fidei iuss. c. quod quibusdam. & c. grauis. de depo. Et posito quod ualuerit & quod ipse rector qui locauit, tenetur stare d. locationi, an successor

re. Solim ergo hic examinandum restat, utrum dictum instrumentum dicatur non ualet, quia uteretur in utilitate patris haereditis instituti. Circa quod primò sciendum est, qd filius in potestate constitutus non potest ascribere aliquid patri in testamento, ut l. diuus. ff. ad leg. Cor. de fal. Sed filius emancipatus bene potest patri ascribere, & eius instrumento creditur, ut l. si pater. §. si ff. ad l. Cor. de fal. ubi filius potest ascribere patri, cum non sit in eius potestate. Et hoc etiā tenet Dy. in quolibet instrumento. ff. de aut. tut. l. quod dicitur. mus. §. si. & ibi per Dy. & per Cy. C. de testi. l. parentes. in ij. q. t. Hoc praemisso sciendum est qd quidam doct. iuris Canon. tenent qd ordo sacerdotalis liberat quem a paterna potestate, ut no. per Bar. de eta. & qual. c. in decorum. Alij, ut Innoc. & Host. dicunt qd liberat a paterna potestate, non quo ad omnia, sed quo ad quadā, & in hoc uidetur residere lo. An. ibi. in nouella. Si ergo teneremus primam opi. qd non esset in potestate, tunc esset clarum qd instrumentum ualeret, sicut in filio emancipato ascribente patri, in quorū potestate non sit. Si uerò teneremus aliam opi. & quo ad quadam ordo sacerdotalis liberat a paterna potestate, tunc remaneret dubium. Ad quod declarandum sciendum est, qd ratio quare filius habebit ascribere patri, potest ei iurare, & coercere, ut l. diuus. uerf. scribere autem, circa pri. ff. ad leg. Cor. de fal. Sed haec ratio cessat in filijs presbytero, quos pater coercere non potest, arg. C. de epif. & cler. au. si seruus sciente, & no. per Inn. in d. c. in decorum, & ibidem hoc tenuit lo. Andr. existit ratione non potest dici dicto instrumento credendum non esse. Secunda ratio quare filius prohibet ascribere patri, est, quia idem operatur ascribendo patri, qd ascribendo sibi ipsi. Et hanc rationem ponit tex. ff. ad l. Cor. de fal. l. de eo. Quae ratio sine dubio procedebat de iure antiquo, fm quod quicquid filius acquirere debet, acquirere debet patri. Sed uidem quomodo qualiter procedat d. ratio fm iura moderna. Circa qd sciendum est, qd quicquid acquirit a filio presbytero, quaeritur sibi pleno iure, & hoc si quaeratur ex causa aduenticia, non cõtemplatione ecclesie, uel sacerdotalis officij, ut C. de epif. & cler. auth. presbyteros. Et hoc tenet Cy. expresse ibi & Inn. & Host. ext. de testi. c. quia nos. Et sic apparet qd quantum ad istam acquisitionem, filius a. habet sui iuris. Alio ergo modo acquiratur ascribendo patri, & sic d. ratio cessat, ergo apparet qd filius sacerdotis potest ascribere patri in testa. & cessant oēs rationes, & l. prohibentes. In alio uerò filio non presbytero, rationes non cessant, qd saltem remanet paterna potestas adinuenta ad coercionem, de qua dictum est §. Secundo est uidentium, posito qd dicto testamento non esset adhibenda fides quantum ad haereditis institutionem, utrum quantum ad legata ualeat, ad quod dicendum est, qd eo casu haereditas aduenit ad haeredes ab intestato, cum onere dictorum legatorum, maximè propter uerba apposta in d. testamento, si non ualet iure testam. &c. & uidetur casus expressus in l. filius a. §. si. ff. de falc. & c. Bart.

ADDITIO.

- 1 Interdici. Adde Bart. in l. j. ff. de iust. & iur. cum concord. de quib. per l. in d. l. j. in §. huius studij in ij. col. ff. de iust. & iur. & Alex. in l. praetor. §. etiā his. ff. de eden. ubi alleg. Bart. in isto cons. Tho.
2 Adscribere. An pater possit esse rogatus de contractu filij, & contra, uide Bart. in l. si pater. ff. de fal. cum concord. de quib. per Alex. in l. sciendum. in ij. col. ff. de uerb. oblig. ubi etiā all. Bar. in isto cons. Tho.
3 Ordo sacerdotalis. Vide Bart. in l. pater. ff. de his q. sunt sui, uel alie. in. Ang. in §. illud. in auth. constit. qua de dig. colla. vj. Bal. in l. apud haere. in ij. col. C. de su. & leg. & Ang. de Ave. in §. filius a. instit. qui. mo. ius. pa. pot. fo. & uide l. in d. l. pater furioso. in pen. col. ubi etiam de monacho, & Bart. in auth. si qua mulier. & ibi apost. Alex. C. de sacrosan. eccles. & ibi alleg. Bar. in isto cons. Tho.
4 Pleno iure. Vide l. in l. pater furioso. in ult. col. ff. de his qui sunt sui, uel alie. in. Tho.

CONSILIVM LXIII.

Factus ciuis alicuius ciuitatis per statutum, uel reformationem, efficitur ciuis uere, & proprie, & non ficti. Aliquem esse ciuem, non est actus naturalis, sed ciuilis.

successor eius teneat stare, & an successori ipso iure dicta locatio non obstat, uel an sit necesse qd in integrum restitutio potestur. Super quo breuiter est dicendum, qd aut dicta locatio facta fuit nomine proprio ipsius locantis, aut nomine ecclesie. Si nomine proprio, non tenetur stare, quia ultra tempus uitae suae non potuit locare, ut ext. de precar. c. ij. & de re. eccl. non alie. c. ad audientiam. Si autem nomine ecclesie, & pro utilitate ecclesie pecunia sit conuersa in utilitate ecclesie, & tunc successor tenetur stare, ut ext. de sol. c. ij. x. q. ij. ca. hoc ius porrectum. & c. preced. ubi de hoc & ext. de depo. c. j. cum sim. Si autem ipse successor possit uenire, contradicendum est, qd aut locatio in nomine ecclesie licet inutiliter interuenit solennitas, quae interuenire debet in alienatione perpetua, aut non interuenit. Si interuenit, tunc habet necesse petere restitutionem in integrum de reb. eccl. non alien. c. pen. alias non. Sed ipse idem potest uenire contra, ext. de his quae fi. a praela. cum nos. & d. c. ij. de precar. & de praedictis per Bart. & plenè per Inn. & Io. Andr. post eos ext. de praela. uic. fu. cap. fin. Bart.

ADDITIO.

- a Propositur. Concessum fuit, aliis inci. factum tale est datum, & concessum, & ita alleg. Alex. in l. si filio. s. si. pe. col. ff. sol. mar. Tho.
- b Beneplacitum. Vide Bart. in l. centesimis. s. fin. ff. de uer. oblig. & Bald. in proae. Dig. in fi. & Phil. Dec. in cons. c. vij. inc. ista. Tho.
- c Nomine eccle. Vide do. de Rot. in dec. c. cxxxij. in nouis. inci. si praelatus loca. Alex. plenè in l. si filio. s. si. in pen. col. in uer. & praedicta indicatur. ff. sol. mar. ubi alleg. etiam Bart. in isto cons. & uide Bal. in cons. c. cxxxv. in ij. uol. incip. aliis feci. uide Bart. in cons. c. xxxj. in j. uol. incip. do. Ioan. & ibi scripsi. Tho.

CONSILIVM LXIII.

Si statutum ciuitatis permittit cui extrahere siue facere balconem, uel porticum pro suo uelle, tunc si aedificet etiam sprete denunciatione no. oper. non debet demoliri, quia nunciatio non nocet aedificanti iure permittente.

- 1 Nunciatio potest sperni, quando est euidentis calumiosae nunciatio.
- 2 Quando nunciatio fit aedificanti in publico, debet in nunciacione inferri causa.
- 3 Nunciatio potest licite sperni quando est facta ab eo, qui prohibetur renunciare.

SUPER Puncto a quertentis inter dñm Rayn. & Leonem, & Falconem, factum sic se habet, Leo, & do. Falco habentes domos ex utraq; parte uia, inceperunt facere nouum opus, uidelicet Falconem super uia capiendo totam illam uiam in altu à terra per unam partem fm formam statutorum. Rayn. Mañoli nunciavit dicto Leoni & Falconi per iactum lapillorum nouum opus, tam ex forma statuti, qm etiam ex antiqua consuetudine. Querit modò an sprete dicta nunciacione, & c. Viso statuto loquente de balconib. & dicta nunciacione, & obstat dicta antiqua consuetudine ex qua huiusmodi narrationes solite fieri, debeat dictum nouum opus demoliri nec ne. Querit nunquid nunciatio fuerit rite facta. Dicit pro parte nunciacionis, qd debeat demoliri. & alle. l. j. de oper. no. nunc. Ibi dñ dicit, siue iure, siue iniuria facta sit nunciatio, non debet sperni, & alleg. l. de pupillo. s. meminisse. eo. tit. per alteram partem allegat statutu, & consuetudo. Itè querit, quae sententia sit ferenda per iudicem in causa appellationis uertente inter Leonem & Falconem, appellantes ex una parte, & Franc. appellatū ex parte altera, uis appellacionib. & praepcepto sine scriptura, a qua fuit appellatū, & dicit pro parte appellatū debere pronunciarī super uacuo appellatū, ex eo qd scriptura mandati est nulla, cū nec per nunciū, nec per praconem fuerit factū mādātū, & sic appellatio est iniusta. Pro parte appellatū esse iniustā, & mādātū esse iustificatū, ex eo qd d. appellantes inuenerunt in appellatione mandatu à quo est appellatū. Reperit etiam esse in actis curiae communis Tuderti, & sic cōfessi sunt mandatu praecessisse, & intercessisse, ea forma, in qua in appellatione continet, & pcessisse fm formā debitā

iuris, quāuis nō contineat nunciacionē, & sic est iustificandū mandatu de iure cōmuni, p parte, ad cuius petitionē factū fuit. In nomine dñi amen. In q. praedicta uidei mihi fore dicendū, qd nunciatio potuit iuridicè sperni, nec debeat fieri demolitio operis, qd factū apparet sprete nunciacione praedicta. hoc autē esse uerū, apparet ratione rei, super qua est facta nunciatio rōne formae nunciacionis, & rōne personae nunciantis, & rōne rei, super qua facta est nunciatio, sic ostendit. Per statutū permittit cuilibet cui balconē, seu porticū facere p suo uelle, sed qñ quis aedificat iure permittente manifeste, & expressè in tali re, seu opere, nō oportet nunciare, ut ff. de n. ope. nunc. l. j. s. qd si mora, nisi exprimeret qd fieret cādamni in fecit, ut ibid. dicit. Sed hic nunciatio fuit facta pro priuato interesse, & causa publici iuris conseruandi, qd nunciavit, ut cuilibet de populo fuit expressum qd cādamni in fecit, ergo apparet qd nunciatio non tenuit, & sic nō strā qd causus est in d. s. qd mora, & facit eo. tit. l. de pupillo. s. si qd riuos.

Item qui uia. eo. tit. Praeterea etiā si res b. esse, in qua fieri potest nunciatio, si tñ euidentis est nunciante calumiosae nunciatio, potest sperni nunciatio, arg. ff. ne quis eū, qui in ius uoc. l. j. & seq. quod tenuit expressè Rosfred. in libellis de oper. nou. nunc. ubi idem quasi, & Specula. eod. tit. s. j. uer. sed nūquid uerum est, sed iste nunciatus erat in euidenti calumnia, ut docet euidentia facti, quia contra formam statuti, & cōtra eius permissionem fiebat nunciatio, ergo, & c. Secundò, ratione formae dictae nunciacionis, qñ nunciatio fit aedificanti in publico, debet in nunciacione causa inferri, quia in hoc facit contra legem sibi declarandō, ut in l. j. s. nunciatio. de not. oper. nuncia. & l. non solum. ergo si cum te. eo. tit. sed in hac nunciacione nulla causa fuit expressa, ergo, & c. Illud enim quod dicitur in l. j. in prin. eod. tit. qd causa non debet inferri nisi petatur, quia est uerū qñ aedificatur in loco ubi non alii sit ius neq; restitit aedificanti, sed qñ ius commune facit pro ipso aedificante, tunc in nunciacione debet inferri causa, per dicta iura. Ratio huiusmodi fati not. est. Tertio ratione personae nunciantis, quia persona nuncians est prohibita nunciare, & nunciatio ab eo facta, potest licite sperni. l. de pupillo. in prin. s. j. eo. tit. Sed hoc statutū prohibet omnē personā nunciare seu contradicere, dum dicit, sine cōtradictione alii cuius, uel aliquorum, & c. Ecce ergo prohibet oēm personā contradicere. Idem enim est contradicere & nunciare, ut not. si bene aduertatur in l. pupillo. s. nouissimè. eod. tit. in gl. super uerbo, uirum. Si ergo prohibet contradicere, prohibet nunciacionem. Item, quia haec uerba sine contradictione in d. portante qd etiam de facto contradictio nō fiat, ut l. Lucius. s. tres haeredes. & ibi not. ad Treb. Praeterea, illa uerba statuti pro suo uelle dant aedificanti liberam potestatem contradicere sibi subnixam, ut l. cum quidā. ita de legatis ij. & l. fideicommissaria. s. quanq; de legatis ij. cum sim. Ex quib. concluditur dictam nunciacionem potuisse licite sperni. Ego Bart.

ADDITIO.

- a Super puncto. aliis inci. Leon. & Falco. habentes. & c. secundum ordinem Perusinum, est in prima parte iudiciorum, in cons. xl. & aduertendum puto qd in cons. impresis Bart. non est posita narratio facti, prout etiam in ordine consiliorum Bart. Perusinorum, in quo post consilium presens est insertum consilium quod inci. super secundo. quod queritur, quod est insertum in cons. impresis, in cons. lxxx. & ideo hic inserere uolui facti narrationē, quae seruit huic cons. cōs. lxxx. & ibi uide apost. meā, & de isto cōs. Bart. facit mentionem Bart. in l. j. in prin. in ij. col. in uerf. opp. s. ne quis. ff. de oper. nou. num. Tho.
- b Res. Adde Bart. in l. j. in princ. in ij. col. in uerf. uenit ad q. & in ij. col. in uerf. opp. s. ne quis. & nunc uidentur. ff. de nou. ope. nu. ubi etiam dicit se cōsultuisse, cū concor. de quib. per las. in d. l. j. in j. col. & seq. Cui adde Bart. in isto cons. & Abba. in c. j. in ult. col. de ope. no. nunc. Tho.
- c Declarando. Vide Bart. in d. l. j. in prin. in ij. col. in uerf. secundò quere. de ope. no. num. And. Sic. in cons. c. cxxxij. in ij. uol. in ij. col. ubi etiam mentionem facit de isto cons. Bart. Tho.
- d Important. Vide gl. no. in c. illorum. super uer. contradictores, de prebet. & quid de molestia, an dicitur de molestia facti uel iuris, uide plenè per Fel. in c. in presentia, in ij. col. de prob. Tho.

Quidam

Quidam. Ita adde quae no. Bart. ibi, et uide Alex. ibi, in addit. Tho. CONSILIVM LXV.

Si quis donet certas possessiones nepoti suo, & remanet in eorum possessione usq; ad mortem, non potest praeterea alius heres suus non necessarius allegare donationem uel ficticiam. Item dicitur quo modo probetur contractus fictus, uel simulatus. Item an ista fictio tollatur, qñ donator se constituit nomine donatarij possidere. Item quid operetur uerba apposta in institutioe, & donator renūciat exceptioni simulationis, & non uult ut possit ope fictionis.

- 1 Contractus fictitiuus, et apparenter factus, quò fit, et quis dicitur.
- 2 Contractus fictitiuus, simulatus et imaginarius quis est.
- 3 Fictiones et simulationes, non praesumuntur nisi appareat causa, propter quam factae sint.
- 4 Simulatus contractus non praesumitur ex hoc qd donator post donationē remansit in possessione.
- 5 Verba in instrumento posita, renūciantur exceptioni simulationis, etc. quid reuertunt.

FACTVM Est tale, a proponitur, Petrus Nicolae donauit Nicolae Cechi. eius nepoti carnali, possessiones, & terras contentas in instrumento donationis uobis uasmissio, scripto manu Matthaei Belli. Post donationē uerò ipse Petrus ipsas terras possedit usq; ad tempus mortis ipsius Petri, & tempore suae mortis, tenebat, & possidebat, tanq; qd possideret suā, & sic probatū est p testes. Post mortem uerò dicti Petri, dicti Cola apprehendit dictas res & possessiones, & nunc tenet, & possidet. modò uenit Sanctes Vici nepos carnalis dicti Petri, & dicit se heredem dicti Petri ab intestato, & petit medietatem d. possessionum contentarum in instrumento praedicto sibi dari, & assignari à dicto Cola. Modò queritur nunquid dictum instrumentū ualeat, & teneat de iure, an uerò praesumatur fictum & simulatum, & apparenter factum. Viso instrumento dictae donationis & iurib. utri usq; patris, in nomine dñi amen. Visa facti narratione, & in instrumento praedicto, dubiū facit in q. proposita l. sicut. s. superuacuum, ff. quib. mod. pig. uel hypo. sol. per quem tex. uidetur qd postq; uenditor, uel donator remanet in possessione rei, quam alienat, cōtractus praesumitur fictus, uel in fraudem factus. Sed circa declarationem huius dubij sciendum est, qd aliud est dicere contractū esse in fraudem, & aliud contractū esse fictitiū. De primo, qñ qs uult dicere cōtractum factum in fraudem: sed si quidē hoc uult dicere, ipse donator, uel alienator non debet audiri, ut C. de reuo. don. l. cū confitearis, ubi est casus, & de fer. pig. da. l. si creditoribus. Si uerò ex hoc uult dicere haeres ipsius donatoris, uel alienatoris, tunc si quidē est talis haeres cui testator habebat necesse relinquere, ut libertus patrono, b. tunc admittit ad reuocandū factū in fraudem probando ea quae requirunt, C. de his quae in frau. pat. l. ij. & ibi no. in gl. in uerbo, reuocare. Si uerò est talis haeres, cui defunctus non habet necesse relinquere, tunc nō potest uenire, sicut nec ipse defunctus, ut dicit in d. l. nūc in proposito dictus nepos carnalis ex parte dicti Petri donatoris non est talis haeres, cui defunctus habebat necesse relinquere, quia extraneus, & ideo non potest dicere d. donationē in fraudem, & hanc sunt clara. Si uerò hoc uellet dicere extraneus, in cuius fraudem esset factū, puto qd creditor non audiretur probando ea quae requiruntur in ti. ff. de his quae in frau. cred. & ita loquitur in l. sicut. s. superuacuum, ff. quib. mod. pig. uel hypo. sol. Nam creditor ibi conquirebatur, & ideo lex illa nihil facit ad propositum, ubi haeres conquiretur. Circa sim uidentur est, nunquid possit dicere donationem fictam, uel simulatā, & apparenter factā. Secundò si potest dici, qualiter debet dici, & utrum sufficiat hoc solū probare, quod donator post donationem possidet. Tertio, an quia donator constituit se donatarij nomine possidere, tollatur dicta obiectio. Quarto, quid reuertunt dicta uerba dicti instrumenti, in quib. renūciat exceptioni simulationis, & apparenter factae. Circa primū non est dubiū qd tam ipse, qm haeres potest dicere contractū simulatū, & apparenter factū, ut C. plus ual. quod agitur, per totum, & de contrah.

emp. l. nuda. de reg. in l. si imaginaria. & C. de diffrac. pig. l. c. qui sub imagine, de aqua plu. arc. l. emptor. C. si quis alit uel sibi. l. quāuis. & l. cum proponas. Circa sim qualiter debeat dici. Pro cuius dubij declaratione sciendū est, qd contractus fictitiuus, imaginarius, & simulatus, dicitur tribus modis. Vno modo, cum in ueritate agitur qd unus contractus celebretur simulatus, ut C. plus ual. quod agi. per totū tit. & C. de contrah. emp. l. empti. actio. Et huius simulationis natura est, ut ex hac simulatione non impediatur acquisitio fienda ei cui acquiritur, sed ex causa, ex qua agebatur, poterat acquiri, uel d. l. empti. fides. & C. si cer. pe. l. si ex pretio. & no. in d. l. nuda. de contrah. emp. & de reg. iur. l. imaginaria. Secundò modo dicitur contractus simulatus, fictitiuus, seu imaginarius, qñ cōtractus fit in ueritate, sed modico tempore habet durare, quia forte habet uendere cito, ut l. iij. s. si ab ignoto. de manda. Et istius simulationis natura est, & hoc debet expressè per pactum agi, ut d. s. si ab ignoto. Tertio modo dicitur contractus simulatus, seu imaginarius, qñ contractus apparet facti, & de mente non agitur inter partes, quia nihil fit, & de his loquitur d. l. nuda. & d. l. imaginaria. & ff. de ritu nu. l. simulatē, & de acq. plu. arc. l. emptor. Et ita credo qd appellatur causata ad partē facta, id est ad parendū, seu ad reparandum, ut puta si aliquis timebat tyrannū, uel commune, uel propter effugendam onera, uel aliquid simile, aliquis fecit alienationem bonorū suorū, uel partis corū in aliu, cū in ueritate inter eos agebatur, qd non esset alienatio, sed ad reparandū praedictis. His praemissis cum uerba simulatis possint multipliciter intelligi, quicūq; dicit contractū simulatū, siue agendo, siue excipiendo, debet dicere, quae cā simulationis contractus sit simulatus, & aliā intentio esset incerta, nec aduersarius redditur certus, & nulla alia facta declaratio nec ille, qd quē dicit simulatus, deberet obtinere, ut l. j. in prin. ff. de eden. l. Pomp. scri. in fi. de rei uend. que loquunt in agere, & idē in excipiente. ff. de neg. gest. l. cū actū. & ibi no. & ff. de nou. oper. nu. l. nō solū. s. sed ut. p. bart. & ibi no. in gl. super uerbo p. bart. & C. de pet. har. l. si post mortē. & ibi no. in gl. sup. uer. p. b. & expressius extra de prob. c. in presentia. Cū ergo hic dicat cōtract. simulatū, nec exprimat quae specie simulationis apparet, qd dicitur intentio nulla est. Secundò uideri dñ est, ppter idē qd adijcit, qd dictū instrumentū est apparenter factum, hoc est, ad reparacionē & defensionē alicuius facti. Ex hoc uidei intentio certa, quasi dicat de tertia specie simulationis. Sed ad hoc est dicendū, qd hae simulatio est incerta. Nā nō ponitur, qd causa timoris, uel suspicionis superesset: uel quae fuerit causa ad cuius reparacionē, uel euacionem, dicta donationē fecerit: & de iure est qd dictae fictiones, & simulatiōes nō praesumunt, nisi appareat à cā, ppter quae factae sunt, ut ff. rer. amot. l. si mulierē. in prin. ff. qui. & a quib. l. sed si mari. s. si. ubi est expressum, expressius de renun. c. fi. li. vj. Sicut enim non potest dici donatio facta metu mortis, nisi qñ insit aliquod periculū mortis, ut ff. de dol. l. j. cū l. seq. ita nō potest dici donatio facta ad reparacionē alicuius casus, nisi casus dicat instare. Ex his concludit qd qui dicit instrumentū fictitiū uel apparenter factū, debet dicere speciem, & causam fictionis, & ad cuius casum reparatio sit facta. Itē apparet ex praedictis, qd ex hoc solū qd donator in possessione remansit post donationē, non facit contractū fictitiuum & apparenter factū, quia ex sola possessione nō apparet cā simulata, quae debet ante stare, ut p. bart. iura s. allegata, & sic l. sicut. s. superuacuum. ff. quib. mod. pig. uel hypo. sol. ibi enim suberat causa, quare ad excludendū creditorē esset simulata uenditio, & hoc allegat ipse creditor, & nō uenditor uel haeres eius, ut dicitur est. Et ad praedicta faciunt ea quae scripsi in l. post contractum. ff. de don. scilicet qd semper est necesse qd appareat causa, propter quam ficta donatio praesumatur. Circa tertiu, scilicet, an ex eo quod constituit se precario nomine possidere, tollatur dicta obiectio. Videt qd sic, text. in l. qui quis. C. de don. facit. ff. de rei uend. l. quaedam mulier. ff. de acq. poss. l. quod meo. & l. qui pignori. s. primo. & l. seq. in quibus uidetur expressum, quod puto uerum, qñ aliquis a cau a

causa exprimentae fictionis, uel simulationis nihil apparet, alias si apparet, praesumeretur factus dictus adus, quo se constituit possidere, sicut alius contractus, ar. C. de iust. l. i. ibi sequenter traditio corporalis. Ibi enim erat timor fictionis, ne clientulus nimis, uel indebitum aduocato promitteret, ideo realis & corporalis traditio requiritur. Super quo, quid releuent dicta uerba praefati instrumenti, ubi renunciat exceptioni simulationis, & apparet facti. Resp. hoc releuant qd declarant intentionem suam: quod non intendit hunc contractum dicere esse fictum, uel apparenter factum. Sed si apparet legem probatam esse, & iudicia, tunc eadem ratione qua substantia contractus probaretur simulata, eadem ratione probaretur haec renuntiatio, ut ff. de noua. l. doli exceptio. uel. diuersum. & propter eandem rationem non potest dici in fraudem facta, nec ficta, licet fuerit donatio omnium bonorum: & sic non ob. ff. quae in fraud. cred. l. omnia. s. Lucius. Bart.

ADDITIONO.

- a Tale. Alias inc. Christi nomine amen. factum tale est. alias inci. Petrus Nocol. de isto conf. uide do. de Rot. de cccclxxxiiij. inci. quod propter hoc, qd donatur, ubi ponitur totus conf. Bar. hic. uide Bal. in l. si in fi. C. mad. in c. j. si quis. m. si. de fru. da. in uic. leg. in uis. feu. Alex. de imo. in l. iuris gentium. s. patronus. ff. de pac. & conf. clj. in vj. uol. inci. uiso ac diligenter. in ul. col. & Pau. de Ca. con. cccxxxj. inci. praesupposito, ubi facit mentionem de isto conf. Bar. uide Bar. in l. si ex pretio. C. si cer. peta. et ibi apostul. in l. j. C. plus ual. quod agitur. uide Bart. conf. lxxvij. inci. proponitur. & Pet. Cer. conf. cccij. in ij. uol. uiso dicto puncto. Tho. Dip.
b Patr. no. Adde qd patronus reuocat etiam si emptor percipiat fraudem. l. j. s. si quis in fraudem. ff. quae in frau. cred. uide plen. p. Ang. de are. in s. uide si quis in frau. insit. de act. licet in alijs casib. oportet qd emptor participet de fraude: fm gl. ibi. & uide de intellectu istius conf. Bar. dnm Vita. Neap. in trac. clausularu. in clausula de simulatione. Tho. Dip.
c Fossedit. Adde no. p. Bar. in l. post contractum in ij. praesum. ff. de dol. & ibi Al. post. ubi ponit plures cocor. adde Bar. hic. & in l. si cui. s. superuacuum. & ibi apost. ff. qui mo. pig. uel hyp. sol. & uide plen. per. d. And. Sic. in c. illo nos. in ij. co. de pig. ubi alle. Bart. hic. & adde Pau. de Ca. con. cccxxx. in causa mota. et con. cccxxxj. inci. praesupposito his, ubi tenet prout Bar. Veru. in suo trac. de simul. contractus. in xxxix. co. in xxiiij. praesum. & Vit. Neap. in d. tract. clausularu. in clausula de simul. in ul. col. in fi. & in uer. se quibus uidetur, et Bal. in l. quoties. s. sed cu primu. ff. de ha. inst. et Pet. Cor. con. cccij. in ij. uol. inci. uiso dicto puncto. et Ang. de are. in s. si quis in fraudem. inst. quib. ex cau. alie. no licet: et in s. propterea. in vj. col. insti. de act. et uide no. per Bart. in conf. lxxvij. inci. ser. Corn. et conf. xxxj. in ij. uol. inci. uiso libel. et in l. Luc. Titius. et ibi apostoli ff. de positi. Tho.
d Contract. No. qd simulatio fit de uno contractu ad aliud. Vide plen. etiam per Bart. et Bal. in l. si sub specie. C. de posth. cu concor. de quib. per las. in l. cu ea que post prin. C. de transact. et uide Bar. Soci. in ij. uol. conf. cccclxxij. inci. uis. circa fi. Tho.
e Simulatus. Vide Bal. in l. si in fine. et ibi Salicet. et Modern. Tho.
f Obiectio. Vide Bart. in l. post contractum in ij. col. ff. de don. et in l. si cui. s. si per uacuum. in fi. ff. qui mo. pig. uel hyp. sol. et uide omnino Bal. in l. illud in vij. q. in fi. C. de sacros. eccl. Tho. Dip.
g Releuant. Vide omnino per Bar. uer. in suo trac. de simulatione contractus. in xxxij. co. in uer. sed circa praed. et Ang. de are. in s. uide si quis in fraud. in j. col. in fi. inst. de act. Tho.

CONSILIVM LXVI.

Quid sit pax, & an ab utraque parte debet fieri pactum pacis, & quod committitur contra pacem. Item an capitulum quod ponitur in instrumento pacis ruptae, inclinatur ad dantem auxilium, uel fauorem.

- 1 Pax quid sit, et quod diffinitur.
2 Pax, et remissio a quibus debet fieri.
3 Qualitas quae est in maleficio, et persona committentis, aggravat personam auxiliantem maleficium.

AD DECLARATIONEM a q. praefata inuestigandum est, primò quid sit pax. Ad qd respondetur qd pax per Goff. diffinitur in summa de treu. & pa. sic: Pax est discordia finis, sed qd finis discordia possit accidere

multis modis uel decedentibus, ambob. his qui habuerunt discordiam, uel guerram, uel altero facto: ideo puro ego potius pacem sic diffiniam esse: Pax est pactum, quo fit finis discordiae, seu guerrae introductae per pactum: ut ff. de pa. l. j. de capt. l. in bello. in princ. C. de caduc. tollend. l. j. & pub. l. leti. uel num. l. j. quae est ultima rub. C. li. xij. & x. colla. de pace tenen. & de pace iura. fir. Hoc praemisso apparet, quod eorum diffinitio non est uera, & allegant quod pactum est remissio prioris offensae: & allegant ff. ad muni. l. quod si interrim. & C. de cadu. toll. l. j. Non potest enim remissio in iure fieri ab una parte absente, uel non acceptate altera, ut in fi. de iniur. s. fi. & ibi not. qd non esset finis discordiae. Item sciendum est quod quicquid inter duos est guerra, quia uterque fecit iniuriam alteri, uel habent animum faciendi, tunc pax est facienda quae inuicem fiant remissiones. Quandoque ex una parte tantum est illata iniuria, tunc uidetur tenuisse Spec. quod solum ab una parte est remissio facienda, ut no. in Spec. de treug. & pace. s. j. nihil tamen allegat. Sed posito quod uerum dicat in proposita quaestione si dicti testis inspiciatur, fecerunt pacem inuicem unus alteri, & alter alteri iniuriam remiserunt, & oem offensam, & sic ex uerbis pacis reddi potest factum, & praesupponit utriusque facta iniuria, quae remittit ante: cui standum est inter ipsas partes donec probetur contra, ut l. optimam. C. de contrah. & committen. strup. posito quod ex una parte tantum fuerit facta offensa, debet utriusque fieri pax. Nam possibile est quod licet aliquis me offendat, adhuc habet animum me offendendi plus, & ista est guerra inter nos inuicem, cui guerra non potest imponi finis, nisi per mutuam pacem inter nos inuicem, cui guerra non potest imponi finis nisi per mutuam pacem inter nos reditam. Vel pone quod imponatur guerra licite, & sic ex eius parte non fit iniuria, cum iuris executio non habet iniuriam, ut l. iniuriarum. s. j. ff. de iniur. tantum fit pax, & remissio inuicem, & ita loquitur constitutiones illae de pace tenen. & pace iur. firmam. Nam ibi inferebatur guerra per principem, ex parte cuius licite inferebatur: & tamen facta pax inuicem, & promissiones inuicem de non offendendo, ut declarat illa constitutio Federici in extrauag. de pace Constan. ex quibus concluditur inuicem teneri ad non rumpendum pacem, & non offendendum. Ad fm quod dicitur, quod est condemnatus ex illo capite statui quod dicitur in instrumento pacis, & Respondetur quod nihil est contra factum, quia ut ex praecedentibus apparet, statim habet locum etiam nullo interueniente in instrumento. Ad tertium quod dicitur quod qualitas illa de pace rupta, non uidetur relata ad dantes auxilium & fauorem, respondetur quod qualitas, quae est in maleficio & persona committentis, aggravat maleficium in persona auxiliantis, ut l. utrum. ff. ad legem Pompo. de parric. Nec obstat. l. is qui opem. ff. de fur. quia ibi loquitur de qualitate quae obuenit ex maleficio ex post facto, ut si capiatur. Bart.

ADDITIONO.

- a Ad declarationem. istud conf. Bart. alle. & ponit de uerbo ad uerbum dominus meus in iure can. do. Ant. Corf. in suo trac. de praesentia Reg. in q. xij. ubi ponit privilegia pacis in xxvij. priuil. Et in quantum Bar. ponit distinctionem pacis, uide Ioan. de Ligna. in suo trac. de pace. & Alex. in l. j. ff. de pact. & Bal. in c. fi. post pri. de pace Constan. in uis. feu. Tho.
b De pace rupta. No. quod dicit Bart. hic quod capit. quod ponitur in instrumento pacis ruptae, extenditur contra pacem, uide domi. Ant. Corf. in dicto tracta. in xxij. priuilegio. in fi. Tho.

CONSILIVM LXVII.

Si de quolibet contractu debet solui gabella civitatis si in instrumentum contractus, id est rogatus notarij sit combustum, & partes ne pereat memoria, iterum faciunt eundem contractum, & tamen existis non debet solui alia gabella.

- 1 Si ex rogatu soluta est gabella, deinde comburitur, non debet iterum solui alia gabella.
2 Probata amissione instrumenti, uel rogatus, locus est refectioni ex ipso rogatu, uel de nouo fieri debet.

SATIS Dubie a queritur, si primò factum fuit instrumentum, unde gabella solui debeat, & soluta fuit semel, & ipsum

& ipsum instrumentum fuit combustum, scilicet rogatus ex quo non erat extractum instrumentum, & ob hoc ne res pereat, iterum inter easdem partes fuit factum de eadem re instrumentum: & queritur an gabella solui debeat an non? Et uidetur quod non, rationibus & iuris, in frascriptis. Primò, quia sufficit semel secundo, quia bona fides non patitur, ut bis idem exigatur: tertio, quia magis uidetur quod sit quaedam declaratoria: quarto, quia habet oculos retro: quinto, quia huiusmodi refectioni uidetur repositio in pristinum statum: sexto, quia probata amissione instrumenti uel abbreviatur, locus est refectioni ex ipso rogatu, uel de nouo fieri ipso rogatu, exemplari deperdito, uel combusto, ex quo nondum fuerat scriptum instrumentum. Primò dicitur probatur in l. si de commissum. s. si quis. ff. de leg. iij. Secundum in l. bona fides. de reg. iur. Tertium in l. manumissiones. de iust. & iure. Quartum, ut dicitur in l. Aquila. & probatur C. de re. perm. l. ex placito. Quintum, per l. si. C. de sent. pas. Sextum & ultimum probatur, ff. de iur. l. an creditore. & ar. ff. de sol. l. qui res. s. aream. & ff. de adm. tut. l. chirographus. in prin. Item solutione eius quod debetur, omnis tollitur obligatio, ut in str. quib. mod. tol. ob. in prin. & predicta probantur, ff. de eden. l. si quis ex argentijs. s. fi. & in auth. ut frat. fil. s. j. ex. de testib. c. significauit. Et sufficit etiam per iuramentum contrahentium probari, & sic seruat usus, arg. de bo. auto. iud. pos. l. c. l. plures. s. fi. & probatur in Spec. de fide instr. s. postquam. uer. ubi autem. & in pluribus uer. Ego Bar.

ADDITIONO.

Satis dubie. Istud consilium secundum ordinem Perusinum, est in xj. parte contrac. in conf. xxiiij. uide Bar. in l. ne casu. C. de discul. l. x. & Ioan. Bertach. in suo reper. in uer. abbreviatum. ubi alle. Bar. in isto conf. & ponit hic quae not. pro reuocando dom. Iulio Michaelis, in causa de Mathamacho. Thom.

CONSILIVM LXVIII.

Ex quibus coniecturis praesumitur uenditio fraudulenta, & praesumptio fraudulenta quae ex coniecturis inferitur, debet intelligi cum omnibus qualitatibus sibi ex coniecturis inherentibus.

- 1 Uenditio ad hoc ut praesumatur fictitia, quae requirantur.
2 Quando emptor reliquit filio uenditoris, uenditio praesumitur fictitia facta.
3 Quando ex aliquo actu praesumitur aliqua praesumptio, illa praesumitur cum omnibus modis illi actui coherentibus.
4 Quando uenditio praesumitur facta in utilitatem tertij.
5 Quando est unum capitulum dispositionis, uel plura concessa, non potest acceptari pro parte.

PROPONITUR a Quod Ioannellus Fuscitij de Pergula, uenditit Berto Petri quasi omnia bona sua nominatim, pro certa quantitate pecuniae, quam fuit confessus habuisse, & decedit Ioannellus relicto uno filio minore xij. annis: qui Bertus postea intra sex menses a die mortis dicti Ioannelli decessit, & posthumum sibi nasciturum, & etiam quosdam alios instituit, & iure legati Ioanni filio dicti Ioannelli, omnia quae emerat a dicto Ioannello reliquit, & eidem Ioanni substituit, quod si decesserit sine filiis, dicta bona deueniret in certas personas & loca, qui Ioannes possedit dicta bona per administratores suos per sex annos, demum decessit dictus pupillus. Querit an illi, quibus dictus Bertus reliquit post mortem dicti Ioannis, debeant illa habere, an uero illi qui succedunt ab intestato dicto Ioannis pupillo. Proponitur etiam quod dictus Bertus tempore dictae emptionis fm communem opi. non erat ita diues, quod dicta bona emere potuisset. Proponitur etiam, quod publica fama est in dicto castro Pergula, quod dicta uenditio fuit fictitia facta dicto Berto, ut dictum puerum defenderet. His omnibus praedictis propositis, queritur quid iuris? Ad quae dico, quod hic multa concurrunt, quae hac uenditio praesumitur esse fictitia, & in fauorem filij facta. Primò, quia omnia bona, uel maiorem partem uenditit, ut l. omnes. s. Lucius. ff. quae in fraud. cred. quae praesumptio habet locum etiam si res non nominauerit specialiter, ut l. nomē. s. j. de leg. iij. & secundò, quia ille emptor reliquit illi filio, non Bar. Consilia.

enim est praesumendum si uerè emisset, quod extraneo reliquisset & non filijs, quos ex se nasci sperabat, ut C. de fideic. l. cum a curisissimi. & ff. de cond. & dem. l. cum auus. Tertio, ex eo quod ille filius postea reperitur possidere, praesumitur tamen ex primò tit. possidere, ut est expressum. C. de nat. lib. l. iij. ff. de rep. her. l. j. & ij. & ff. de acq. har. l. si is quibus. Quarto, facit fama, & op. pi. praecedens, quod non erat ita diues quod potuisset emere, & uenditio fuit ficta, ut ff. de testib. l. iij. s. eiusdemque Principis. Aduertendum tamen est, praedicta omnia simul iuncta, faciunt praesumptionem, non qualibet de per se. Illud tamen potissimum, quod emptor reliquit omnes res dictas filio uenditoris, & sic ille possidet, ut l. iij. s. fi. C. de na. li. Ex hoc insurgit aliud quod dicta uenditio non praesumit facta simpliciter, sed hoc modo, uidelicet quod debeat tenere dicta bona pro suo filio ad eius utilitatem. Sed si filius decederet sine filiis, tunc dicta uenditio intelligitur facta pro eis, quibus sunt relicta in illu casum, & ita est praesumendum fuisse factam ad utilitatem Ioannis, quate nus uerba legati important. Pro quo facit, quia non potest dici Ioannes, uel haeres eius partem dictae dispositionis accipere pro se, & partem contra se, cum sit unum capitulum, uel plura simul connexa, ut l. etiam. s. ex causa. ff. de min. & quod connexa non possint separari a legato, probatur ff. de leg. l. iij. & ita illud quod actum praesumit inter dictum uenditorem & dictum emptorem, prodest illis quibus relicta est, quia si non fuisset relicta per Bertum, si illa ueritas probaretur, teneret actio ne mandati, ut ff. de har. inst. l. quidam cum filium. Iste ergo Ioannes uidetur habere dicta bona a patre suo cum dictis oneribus, & legatis per mediā personā dicti Bertus, ut l. quidam cum filium. probat ff. de iu. do. l. profectitia. s. si quis certam. Ex praedictis concluditur, quod ille filius non potuit grauari in legitima, ut l. qm in priorib. C. de inoff. test. nec etiā in Trebellianica, quae uenit detrahenda de relicta praedictis non factis ad alias causas, quas duas portiones debeant habere illi, qui ab intestato succedunt ipsi Ioanni, ut ex. de test. c. Raynaldus. & c. Raynaldus. & no. C. ad leg. Falcid. l. si allegas. ff. de inoff. test. l. Pap. s. sed nec impuberis.

ADDITIONO.

Proponitur. Istud consilium alias incip. in nomine Domini amen. proponitur, & ita est in ordine Perusino, in ij. parte contrac. in con. vj. de isto conf. uide Bar. in conf. xxj. incip. uiso libello, in ij. uol. & in conf. lxx. factum tale est, ibi scripti plenè in apostillis. de materia istius conf. & uide Ang. de are. in s. in fraudem. Inst. ex quib. cau. man. non licet. & Pet. Cor. in conf. cccij. in ij. uol. incip. uiso dicto puncto. Tho. Dip.

CONSILIVM LXIX.

Quod statutum imponens poenam alienanti in forensem, uel nobile, nisi satisfecit, euitari potest satisfando usque ad sententiam.

- 1 Statutum disponens quod aliquid non ualeat, nisi dentur fideiussores, intelligitur, & sibi datur facultas, donec feratur sententia.
2 Fideiussio potest dari quando cumq; post impetratum rescriptum.
3 In delictis habet locum purgatio morae, quando per statutum uel legem conceditur.

IN NOMINE Domini a amen. Viso statuto posito sub rub. de poena uendentium alicui nobili uel forensi, uideatur indubitanter dicendum, quod dictus Oldus postquam satisfactionem praedictam praestitit, licet post inquisitionem dictam, & risionem factam ad eam ueniat totaliter adhibendus, dicunt uerba statuti sic. Si uero uendiderit alteri forensi nobili, non supposito iurisdictioni cōis Ciconi, soluat tam uenditor, quod emptor centum libras denariorum paruorum, & uenditio quae fit, sit nulla, saluo quod si emptor per publicum instrumen-

tam se obligauerit, & idoneos fideiuffores Cicones dede-
 rit allibratos, &c. † per quæ uerba dat dicto forensi empro-
 ri facultas dandi fideiuffores prædictos, quousq; cõtra eum
 ferat sententia. Casus est expressus de publ. l. j. in prin. con-
 iuncta l. hoc edito, eo. ti. & ff. qd' me. cau. l. si cõ excepõne.
 §. j. cõiuncto §. satis clemeter deueniet, & de dolo. l. arbitrio.
 2 §. j. quæ leges hoc dicit expressè. † Præterea expressus dicitur,
 C. de prec. Imp. off. l. uniuersa. ubi dicit, qd' rescripta non
 aliter ualeant, nisi fideiussio idonea præbeatur, quæ uerba
 interpretant, qd' post impetratũ rescriptum possit dari fidei-
 ussio, & illud qd' dicitur, qd' non ualeat, i. interim nõ sortiatur
 effectũ, ut ibi no. gl. Præterea, pro hoc uidet. tex. in fi. C. de cri-
 3 mi. stel. l. j. † Nec ob. si dicat, qd' in delictis nõ est locus purga-
 tionis moræ, quia uerum est, nisi per legem concedatur. Hoc
 aut' concedit lex municipalis, quæ dicit, saluo, &c. quæ uer-
 ba sic debent interpretari, prout s. dictum est. Bar.

ADDITIO.

1 In nomine domini. Alias incip. uiso statuto, & ita incip. secundũ ordinem
 Perusino, in ij. par. contractũ. in conf. xvij. & Bar. in conf. lxxxix. in ij.
 nol. incip. uiso statuto. & ibi uide apost. meam, & j. in conf. xvij. & uide
 de doct. in l. uniuersa. C. de precib. Imp. offer. Thom.

CONSILIVM LXX.

Quod minor nõ habens curatorẽ, potest dare res mobi-
 les, quæ nõ prohibentur alienari, per l. lex quæ tutores. C. de
 adm. tut. sed potest restitu. Itẽ qui non põt alienare, nec po-
 terit alienari cõsentire, qñ unum est in solutione, & alterũ in
 obligatione, quoru unũ prohibetur de iure, alterũ permitti
 tur, ipeatur euentus solutionis, utrũ ualeat uel non.

- 1 Minor non habens curatorem, potest dare res mobiles quæ continentur
 sub prohibitione legis.
- 2 Lex quæ tutores. C. de adm. tut. loquitur in rem, & prohibet alienare
 mobilia, quæ seruando seruari possunt.
- 3 Actio competens minori, an sit alienabilis.
- 4 In obligationibus alternatiuis per minorem, quod ius debet seruari.

REVERENDISSIME Domine. Viso puncto q.
 & allegationib. pro utraq; parte subulter factis ad de-
 terminationem dictæ q. p. remitto, qd' apud me nullum
 dubium est, qd' minor xxv. ann. nõ habens curatorẽ, † pos-
 sit donare res mobiles, quæ non continentur sub prohibitio-
 ne legis, l. quæ tutores. C. de adm. tut. & intelligo de donatio-
 ne simplici & sine decreto, licet possit restitu. quia casus est
 cum gl. l. ij. C. si aduer. do. per uos allegata. Nec potest dici aliud
 est donare, aliud donati cõsentire. Nam qñ quis habet
 plenũ ius, ut quia dñs, reg. est infallibilis, qd' si ipse non pos-
 test circa illam rem cõtrahere, nec contrahenti cõsentire. Casus
 est in l. si fundus. §. j. in fi. ff. de pig. Sed qñ aliquis nõ ha-
 bet plenũ ius in re, propter defectũ iuris ipse prohibet, un-
 de poterit alteri alienanti aliàs cõcedi ius cõsentire. Exemplũ
 in minore, qui habet seruũ pignori, ipse nõ põt manumittere,
 sed dño manumittenti poterit cõsentire, ut l. si pater. in fi.
 de man. uin. Item potest poni exemplum in usufructuario,
 & propter hoc tex. in d. §. j. dicit ferẽ, ut ibi no. gl. Cũ ergo in
 casu d. l. ij. in fi. ille minor haberet plenũ ius, ipse non posset
 donare, nec donanti cõsentire. Remanet ergo qd' ipse potest
 donare. Pro hoc est tex. ille uulgaris, l. si curatorem habens.
 C. de in integ. rest. Pro hoc alleg. l. j. §. si minor. Ad omnia cõ-
 traria respon det unũ uerbo, qd' loquunt in tutore & curato-
 re qui non possunt donare, nisi in illis casibus, ut plenẽ ta-
 2 ctum est in allegationibus, ideõ hic non insisto. † Secundõ
 præmitto, qd' l. lex quæ tutores. loquitur in rem, nam dicitur,
 ante omnia, &c. in domo retinet, &c. & ibi, nec nõ uedere do-
 mũ, licet in patrimonio minorũ permaneat, &c. & sic ipse mi-
 nor nõ poterit alienare tales res sine decreto. Ita intelligit gl.
 in d. l. ij. in fi. C. si aduer. do. quæ loquitur in personã, prohi-
 bendõ expressè tutores. Itẽ præmitto qd' licet l. lex quæ tuto-
 res. prohibeat alienare sine decreto mobilia, quæ seruando
 seruari possunt, in hac prohibitione non continet pecunia
 numerata. Casus est in auth. ut hi qui ob. §. quoniam autẽ.
 ibi tutori permittitur pecuniam pupillarem credere, licet ei
 necessitas non imponatur. Tertio præmitto, qd' dicti arbitri

uidentur illi dño permisisse solũ alienationẽ in ultima uolũ-
 tate, prout de iure ei cõpetebat, si uerba laudi inspiciantur,
 3 & sic de permissione arbitrorũ est curandũ. † Quarto præ-
 mitto, qd' secundũ ueram opt. actio cõpetens minori quantũ
 ad propositũ iudicat' alienabilis, uel nõ, fm id qd' in actio-
 ne deuenit, ut no. in auth. de non alie. §. uult enim. & no. per
 Dy. de auto. tut. l. potest. & Cy. C. de fac. eccl. auth. hoc ius por-
 4 rectum, no. etiam per gl. C. si aduer. trans. l. j. Quintõ præmit-
 to, qd' si uerba dicti laudi inspiciant, sola quantitas pecuniæ
 est in obligatione seu cõdemnatione, fundus aut' seu possessio-
 nes sunt in solutione, ut dicimus in l. miles. §. decem. dere-
 iud. Et hoc euidenter apparet ex uerbis dicti laudi. Obligatio
 em est simplex & uera, l. ad ducetos florenos, effectus aut'
 solutionis est alternatiuus, quia si possessiones soluatur nõ
 iure obligationis, sed magis iure cuiusdã facultatis, qñ quan-
 tum ad actum transferendi istam obligationẽ sic qualifica-
 tam, etiam aliam per minore, ideõ credo qd' in obligatione
 alternatiua, ubi utraq; esset in obligatione. Nam in perimen-
 do isto iure solutionis, quod potest fieri minori per modũ
 facultatis, idẽ ius seruatur qd' in eo qd' solui debet iure obli-
 gationis. His ergo præmissis ad sol. præsentis q. utrũ dicta
 concessio tenuerit, uidet' dubiũ, qd' si inspiciamus pecuniam,
 tenet cõsio, ut ex prædictis patet. Si aut' inspiciamus posses-
 siones, non tenet. Dico ergo, qd' nec durat debitori facul-
 tas soluendi, qd' uult qd' heredes dictæ do. Frãcisca possunt
 cogi, ut agant, & si debitor soluerit pecuniam, apparebit ces-
 sionem ualuisse. Aut soluit fundũ, & apparebit cõsionem
 nõ ualuisse, & sic hoc nõ dependet ex facto debitoris. Casus
 est in l. si sic. §. si de leg. j. & sic erit de casib. quibus ex his quæ
 eueniunt, apparet quid retro actũ sit. Ad quod facit de re. in.
 l. quidã de sol. l. qui res. in fi. prin. cũ sim. ibi nota. Si uerõ nõ
 est eius, sed debitoris electio, tunc ualeat cõsio, ut ex prædi-
 ctis patet, hoc modo credo qd' uelit, aliàs debet intelligi. qd'
 si fundus de fun. dot. l. qñ electio non est interius, sed nõ ua-
 let alienatio, l. mulieris eligentis fundum, aliàs secus, arg. de
 usufr. l. cum uir. Ad unũ in aduerte, qd' debitor licet in obliga-
 tione alternatiua possit uariare etiam post sententiam, ut
 eum qui certatũ. §. j. de uer. obl. tamẽ in q. præsentis ubi unũ
 est in obligatione, aliud in solutione, dictã facultatẽ solutio-
 nis perdit debitor, si patiat' contra solutũ testari, ut ff. de sol. l.
 si quis stipulatus fuerit decẽ in melle. & de pet. hæ. l. itẽ ue-
 niunt. §. j. patet certẽ, qd' si esset in casu nostro, remaneret ces-
 sio ualida. Ad ultimũ qd' querit utrũ eo casu quo cõsio ua-
 let, hæres possit petere in integ. rest. dico qd' satis uidetur cla-
 rum qd' non, per l. si. C. qui & aduer. quos. Bar.

ADDITIO.

1 Reuerendissime do. Vide Phil. Dec. in l. si filius. ff. si cert. pet. ubi alleg. Bar.
 in isto conf. g. l. quæ tutores. quæ prohibet tutores alienare res mobiles,
 quæ seruando seruari possunt, q. in tali prohibitione pecunia numerata
 non continetur, quia illa per tutorem potest mutuari, & alle. Bar. hic, &
 an pecunia sit de rebus, quæ seruari possunt, uide Dec. ibi, & Fel. in c. ue-
 ne. in fi. de offi. deleg. & ultra ipsos limita. ut per dom. Lud. Rom. in conf.
 clxxxvij. incip. in hac causa. in ult. colum. in fin. quæ adde ad Dec. in d. l.
 filius. Thom.

CONSILIVM LXXI.

Quando uerba obligationis conferuntur in personam sti-
 pulantis, & uerba solutionis in personam alterius, ualeat obli-
 gatio, ut si dico, promittis mihi dare Titic, aliàs non. Item
 in iudicijs alteri per alterum queritur obligatio.

- 1 Alteri per alterum stipulari potest, quando uerba solutionis & obliga-
 tionis conferuntur in personam alterius.
- 2 Alteri per alterum stipulari potest, quando stipulatio est iudicialis, uel
 ex instrumento quarentiati.

GELLVS^a Fuit confessus se habuisse à dom. Massa
 ccc. lib. ad usufructuandum in uita sua, pacto appo-
 sito, qd' si cõtingeret ipsum Gellum mori antequam
 moreretur domina Cella eius uxor, & filius ipsius domitij,
 ipse Gellus promisit, & conuenit dictæ do. per pactũ solenni
 stipulatione uallatũ, dictam quantitatem reddere dictæ do.
 Cella

Cella suæ uxori. Queritur an dicta stipulatio ualeat: Et ui-
 detur qd' non, quia dicta Massa uidetur alteri stipulata qd' si-
 1 bi, ergo non ualeat, ut l. stipulatio ista. §. alteri. de uer. ob. l. illa
 b lex loquit' pñ uerba obligationis & solutionis cõferuntur
 in personam alterius, ut promittis illi quod dabis illi. Sed
 hæc uerba stipulationis fuerunt collata in personam stipu-
 lantis, & uerbum solutionis in personam alterius, scilicet si-
 lii super re & pecunia ipsius stipulantis, & sic ualeat, ut ipsi do-
 mina Cella quærat' utilis, ut l. Publia. in prin. ff. de po. l. quo-
 ties. de do. quæ sub mo. & l. pe. C. ad exhi. & ita tenet Gul. in
 l. certi conditio. §. si nummos. ff. si cer. pet. Præterea dictũ in-
 2 strumentũ continet in fine sui præceptũ quarentiati, & sic
 perinde est, ac si iudex præcepisset dicto Gello ad petitiõnẽ
 dictæ do. Massa, quod in omnẽ casum, dictã pecuniã daret
 dictæ Cella. Sed in iudicijs nõ est dubitandũ † qd' alteri per
 alterũ queritur actio, ut l. in causa. in fi. ff. de proc. ergo, & C.
 Præterea cõstat in iudicijs, qd' dicta cõceptio, l. cõdemno te
 uni, ut soluas alij, ualeat, qd' apparet in omnĩ cõdemnatione,
 quæ profertur in personã procuratoris. Nam quis cõdem-
 natur ipse procurator, ut soluat dño cũ procuratori litis nõ
 soluat, ut l. j. C. de sent. & l. hoc iure. ff. de sol. & l. si tñ. ff. de pa.
 Sed cũ instrũ in quo est præceptũ quarentiati, sit quoddã
 præceptũ, siue sententiæ, instrumentũ, & concludit ergo dictã stipu-
 lationẽ ualere, & dictũ instrumentũ executionem mereri.

ADDITIO.

1 Gellus, Alias incip. d. Gul. & aliis incip. Gabellimus, & ita est in ordinẽ
 Perusino, in ij. parte contrac. in conf. xxxvij. & ita alleg. Lud. Ro. in conf.
 lxxxvj. incip. uiso questionis themate. in fi. Thom.
 2 Sed illa lex loquitur. Vide Bar. & doc. in d. l. stipulatio ista. §. alteri. & ibi
 las. in j. col. ff. de uer. obl. & ita sol. in l. certi conditio. §. si num. in j. col. ff.
 si cer. pet. & de materia uide Fel. in proc. decr. in vj. col. & las. in l. j. §. hu-
 ius studij. in ij. col. ff. de iust. & iur. Et ibi an sacerdos possit alteri stipula-
 ri, & uide And. Bar. in d. l. stipulatio ista. §. alteri. §. si stipuler. in add. Bar.
 ff. de uer. obl. ubi alleg. conf. Bar. hic Thom.
 3 Quarentiati. Adde Bar. in l. possessio. §. j. ff. de acq. poss. & Bal. in l. non
 aliter. ff. de adop. cum concord. de quibus per Alex. in d. l. possessio. §. j. in
 ij. col. ubi alleg. Bar. in isto conf. & idem tenet Lud. Ro. in conf. lxxxvj. in-
 cip. uiso quest. themate. in fi. ubi extendit idem esse in laudo arbitri, ut ibi
 per ipsum, & ibi etiam alleg. Bar. in isto conf. Tho.

CONSILIVM LXXII.

An ualeat pactum inter fratres diuidentes hereditatẽ, qd'
 stantibus masculis descendentibus ex eis, nõ succedant fe-
 mina. Item quod in successione feudorũ non habet locũ iu-
 ra cõia ciuilia, & an & quõ derogetur per secundã conuen-
 tionem factam inter fratres per aliam secundã.

- 1 Pactum factum inter fratres, qd' femina non succedat etiam ex testamen-
 to, an ualeat.
- 2 Pactum, quod certe res non deueniant ad certum genus personarum,
 ualeat.
- 3 Domini ciuitatis & locorũ habent iura regalia in castris, & locis eorũ.
- 4 Isti qui habent dignitates & iurisdictionem in castris, de iure non ha-
 bent successiõnem.
- 5 Pactum quod femina non succedat, est de iure naturali.
- 6 Diuisione factã inter fratres, an ualeat instrumentum celebratum inter
 ipsos, qd' femina non succedat.
- 7 Pactum factum cum uno herede, & successorum, non præiudicat alijs.

EX FACTO^a Propõnitur, qd' nobiles utri domi-
 nus Neapolio, & Ioan. à Frontibranta fratres, & filij
 quondam magnifici uiri Raynaldi, & Cechus quon-
 dam Leonis nepos eorum ex fratre de Romagna, domini
 sunt multorum castrorum & uillarũ in dicecxi Sabinen-
 si, in quibus castris & uillis habent metum & mistum impe-
 rium, & gladij potestatem, & ius conderendi statuta ex anti-
 qua consuetudine, à tempore cuius non extat memoria, &
 quod in parte distorum castrorum & uillarũ, in tempo-
 ralibus non recognoscunt dominum, nec ecclesiã Romanam,
 nec Imperatorem, nec regem aliquem, scilicet in ca-
 stro Belmontis, in Rochasimbali cum suis uillis, in uilla Pla-
 ge, in castro Stipione leueti, in castro Porti, in castro Valli-
 Bar. Confilia.

fredda, & in uillis Ornam, & sanctæ Felicitis: in quibusdam
 uerõ alijs castris populũ Romanus aliquid iurisdictionis
 præten dit, scilicet, qd' in eis ponit certa data, & non aliud.
 Propõnitur etiam qd' prædicti tres fratres, Cechus nepos fece-
 runt inuicem quãdam pacta, quæ uoluerit obtinere uim
 legis inter se & ipsorum domos & curias, inter quæ inter cõ-
 tera continetur quod nulla mulier nata uel nascitura ex eo
 uel altero ipsorum, possit uel debeat succedere ab intestato,
 uel ex testamento conditõ, seu condendo, seu ex donatio-
 ne aliqua facta uel faciendã inter uiuos, uel causa mortis, uel
 quõuis alio contractu in bonis paternis uel maternis eorũ,
 nisi tantum masculi, qui de legitimo matrimonio eorum,
 uel alicuius eorum sunt nati, aut in posterum nascituri: sed
 mulieres dotentur secundũ cõsuetudinem eorũ domus,
 & plus de eorũ bonis petere non possint. Hoc etiam actõ,
 quod si per aliquem uel aliquos ipsorum, uel per successõ-
 rem uel successores eorum, seu alicuius ipsorum factum fuis-
 set, uel fieret contra, ut prædicta omnia & singula obserua-
 rentur, propter hoc liceat alij reuocare autoritate propria, & c.
 deinde decessit Ioan. præfatus super iuuenibus Neapolio,
 Frontibranta fratribus, & Cecho prædicto nepote, deinde
 tam procuratores Frontibrantẽ quã Cechi, qui olim uo-
 cabatur Fran. fecerunt diuisionem suorũ castrorum & bo-
 norum, etiam uillarũ & iurium, & quia dominus Neapoli
 erat clericus, passus est, ut dicti diuiderent bona propria i-
 ipsius Neapoli. & in instrumento diuisionis inter cetera con-
 tineat' quod unus habeat partem sibi obuenientem ad te-
 netũdum & alienationem, & quod faciant finem de omni eo
 quod alter alteri possit petere in dictis rebus, & quod alter
 alterum non molestabit, & c. ut in instrumento inde cõfecto
 latius patet. Deinde mortuus est dominus Neapoli prædi-
 ctus, deinde mortuus est Frontibranta, superiueniente Bu-
 cio suo filio, deinde mortuus est Franciscus Leonis super u-
 uentibus quibusdam filiabus maritatis & dotatis, quas hæ-
 redes instituit, & detinent dicta bona quæ fuerunt dicti Fran-
 Nunc dictus Cola petijt dicta bona ex uigore dicti instru-
 menti, quo continetur, qd' filia femina non succedat, sed sit
 contenta dote sibi data. Ex aduerso respondetur, dictum in-
 strumentũ nullius esse momenti. Item si ualeret, est sublatũ
 per instrumentum diuisionis, de quo s. fecit mentionẽ, quæ-
 1 ritur quid iuris. † Ad prædictam quæstionem examinã-
 dam, primõ uidendũ est an instrumentum quo cauetur,
 qd' filia femina non succedat ex testamento, ualeat: nam pro
 hoc uidetur quis auferre sibi liberam testandi facultatem, qd'
 fieri non potest, ut ff. de uer. obl. l. stipulatio hoc modo. C.
 de translat. l. cum donationis. Præterea, in d. l. stipulatio hoc
 modo, dicitur qd' talis conuentio est contra bonos mores, er-
 go non cõfirmatur iuramento, ut c. non est obligatorum.
 de reg. iur. in vj. & pro hoc uidetur glo. expresse. C. de coll. l.
 precum. & qd' tale pactum non impediãt filiam succedere.
 Præterea, qd' filia succedat, pcedit ex iure sanguinis, & sic pa-
 2 ctõ tolli non potest, ut l. ius agnationis. & ibi no. gl. ff. de reg.
 iu. & l. iura sanguinis. † In cont. uidetur, qd' tale instrumentũ,
 & contenta in eo ualent. Nam licet pactum per quod impe-
 ditur libertas testandi, non ualeat, scilicet, quod nõ quis non ha-
 beat heredem quem uult, ut dictum est, tamẽ pactum qd' cer-
 3 tæ res non deueniant ad certum genus personarum, est de
 iure ualidum, ut ff. de uer. obl. l. si ita quis. §. ea lege & de leg.
 ij. l. codicillis. §. matre. Sed in proposito non est prohibitum
 qd' quis nõ habeat heredẽ quem uult, imõ potest quemlibet
 ipsorum instituere heredem quem uult: sed est prohibitum
 qd' bona paterna uel materna nõ trãseant in filias feminas,
 qd' est permittum, etiam ergo hæredes dictæ filia in omnib.
 bonis aliunde quæsitis per dictum testatõrem, non aut' in il-
 lis, ut d. ea lege. & d. §. matre. sicut si esset prohibitum ne cer-
 4 tæ res domus, uel ne certum prædiũ transiret in filias, non est
 prohibetur hereditas, sed certa pars patrimonij. Et si dicat'
 qd' ea lege. factã in contractũ, quia nõ prohibetur testatõ
 tio dñi, respondebit' j. Secũdõ probatur sic, Certũ est qd' per
 legẽ pōt fieri, qd' filia femina nõ succedat in toto, sed in cer-
 ta parte, prout determinat Dy. in c. indultum, de reg. iur. lib.
 C 2 vj. &

vj. hoc disputando tenuit Rich. Mal. & Cy. C. de nup. l. san-
 cimus. Præterea per statutum uel consuetudinem hoc potest fieri
 in aliqua sup. uel loco, casus est, x. col. de fi. natu. de mar. ad
 morg. cōtra. c. j. sed cōstat q̄ illa dispositio quæ continet in il-
 lis pactis contentis illo in strō, q̄ fœminæ non succedant in
 prædictis bonis, sunt ill. & facta fuerūt ab illis qui habebant
 potestatem facien di legē, & uim legis habere uoluerūt, ut in l-
 pso in strō continet, ergo patet q̄ est ualidū. † Tertio proba-
 tur sic, Curia & territorium quod habent prædicti dñi sunt, si-
 cut dices marchie, & ducatus uel comitatus, uel q̄ si appa-
 ret q̄ dñi dñi habēt in dicto loco quasi omnia quæ sunt re-
 galis dignitatis, quia ad eos spectant pœnæ multæ, & omnia
 regalia quæ ponuntur, x. colla. quæ sunt regalia. c. j. ergo idem
 in dicto territorio, qd̄ in marchia, uel ducatu, uel comitatu,
 ut x. col. de feu. march. ducatus. c. j. ibi, uel aliqua regali di-
 gnitate, &c. Sed in talibus non habent locum iura ciuilia cō-
 munita, quib. debent filij equaliter succedere, uel debēt habe-
 re legitimā, &c. x. col. de phi. feu. alie. c. imperial. s. præterea.
 & ex. de uot. & uoti redem. c. licet. & ibi no. hoc expressē per
 4 gl. † Quarto probat ex eodē dicto, certū est q̄ ista dignita-
 res non habent licite nisi à principe, ut ff. ad l. lul. de amb. l. j.
 s. j. & in auth. ut iud. sine quoquo suff. s. j. & isti qui habuerūt
 à tempore quo nō extat memoria, uident habere ex cōcessiōe
 Principis, ut l. hoc iure. s. datus aque. ff. de aqua quo. & est
 ideo de iure in his dignitatibus nō est successio, & mortuo
 patre nō succederet filius ei, si de nouo ei nō cōcederet, licet
 obferuet contrariū de cōsuetudine, ut x. col. de alie. feu. c. j. in
 fi. & de feu. mar. & duc. c. j. in prin. Ex hoc cōcludo q̄ est ratio
 nabillis uis, q̄ in dictis dignitatibus nō est successio, licet ex
 usurpatione fiat cōtrariū, ut dicit dicta c. Si igit̄ per pactum
 uel legem fiat, q̄ nō sit successio indistincte, nō pot̄ dici fieri
 cōtra bonos mores, uel cōtra rationabilem consuetudinē, ut
 probāt d. c. maximē si filie fœminæ nō succedant in talib. iu-
 riddi. cū ipse de iure nō sint capaces, ut ff. de iud. l. cū prætor.
 de re. iur. l. fœminæ. C. de arb. l. fi. Si uerō diceremus, ut præ-
 c 3 supponit q̄ prædicti nō habent prædicta castra ab ecclesia,
 uel ab imperio, sed habuerūt ante q̄ esset Rom. imp. & sic for-
 tē esset standū iuri naturali uel gentiū, & tūc prædicta pacta
 essent ualida: sic uidemus etiā inferi in ueteri testō, ubi di-
 spōsiōes factæ inter fratres de mō succedēdi erāt ualidæ &
 cōseruandæ, ut patet in Esau, qui uēdi dit Jacob ius primoge-
 nituræ, qd̄ fuit de naturali iure seruatiū, licet de iure ciuili nō
 ualeret, q̄ esset pactū de futura successione, ut legit̄ in Gen.
 xxv. c. in fi. & xxiiij. q. ij. c. qm̄. s. itē op. Et aduertēdū est, q̄ sicut
 iurauit Esau, ita iurauerūt isti fratres. Siue ergo de iure ciuili
 loquimur, siue de iure naturali, talis cōuētiō in his casib. licita
 5 est. † Sed ad roboratiōem prædictorū est rōdendū ad unum
 qd̄ potest obijci, s. q̄ per tale pactū nō impedit translatio in
 aliū, l. si ita quis. s. ea lege. ff. de uer. obi. C. de cōd. ob cau. l. ea
 lege. sed uidet̄ q̄ hoc non solū habet uim pacti, sed uim legis
 & lex est facta ab his qui potestatem habuerūt legis cōdenda,
 & uoluerūt uim legis obtinere, & per legē pot̄ demū impedi-
 ri translatio dñij, ut C. de reb. alie. nō ali. l. fi. & qd̄ ibi no. & qd̄
 no. in d. l. ea lege. Præterea, si poneret̄ q̄ uim simplicis pacti
 haberet, tūc cōtrahentes usi sint cautela quæ ponit̄ à doc. uo-
 lentib. q̄ nō impediatur dicta translatio, s. q̄ unus cōstituit
 se precario nomine alterius possidere, &c. Et fm̄ modū quē
 ponit Cy. in l. fi. C. de reb. alie. nō ali. Propterea, posito q̄ es-
 set contractus simplex, & dñij translatio impedit̄, tūc hæres te-
 neatur ad interessē, ut l. ca. l. uerū em̄ cū prædicta habeat uim
 6 legis, ad prædicta dīcētiā frustra decurrūt. † Restat, ut ui-
 deamus utrū instrū diuisionis obstet prædictis, & uidet̄ q̄
 sic, q̄ in dicta diuisione unus cōcessit partē suā alteri ad ha-
 bendū, & tenendū, & uēdendū, & alienandū. Sed quō. est q̄
 ille, cuius nō interest, dat legitimā, & præiudicat sibi, ut C. de
 fidei iusl. quoties. ff. de leg. j. l. si mihi. s. omnib. de leg. ij. l. cū pa-
 ter. s. liberrus. de aq. plu. arc. l. in cōcedendo. & l. seq. Sed d̄ ex
 eo qd̄ in d. instrō diuisionis continet̄ de faciēdo finē & qui-
 rationē de omni eo, & toto qd̄ alter ab altero petere possit, &
 sic istud ius questū uigore prædictorū pactorū uidet̄ remis-
 sum, qd̄ pot̄ fieri, C. de pac. l. j. Tertio, ex eo qd̄ in d. instrō

cōtinet, q̄ alius alterū nō molestabit, propter qd̄ ius futurū
 uidet̄ remissum scdm̄ opi. no. in l. qui Romæ. s. duo fratres.
 ff. de uer. obi. Quarto, ex eo q̄ prædicti diuidentes tenent̄ in-
 uicē de euictione, tam de iure, q̄ etiam de facto, q̄ in diuilio-
 ne est expressum. Si ergo uendicant, quē de euictione tenet
 actio, eundē agentē repellit exceptio. In cont. q̄ d. diuisio nō
 noceat, nec pacta in ea appōita, probat̄ per plures rationes,
 per quas apparebit̄ r̄sum ad argumēta. Primo, quia prædi-
 ctam diuisionem nō fecerunt prædicti principales, sed qui-
 dam asserētēs se eorū procuratores, de quorū mandato nō
 cōstat, q̄ habuerūt speciale mādātū ad prædicta, unde nō ua-
 let. Sed posito q̄ habuerunt speciale mādātū uel ratihabi-
 litio sit secuta, probat̄ sic: Prima cōuentio q̄ fœminæ nō succe-
 dant, sed masculi, fuit lex, sed legi prohibenti nō potest intel-
 ligi derogatū per sequentiē dispositionē nisi quantū in secun-
 da continet̄ expressum, ut l. præcipimus. in fi. C. de app. sed
 in secūda diuisione hoc expressē nō dicit̄, q̄ ad prædictis rece-
 datur, ergo, &c. Præterea pactis priuatiū non pot̄ derogari
 legi, ut l. ius publicū. ff. de pact. de leg. j. l. nemo pot̄. Sed diui-
 sio illa fuit facta à prædictis, tanq̄ à priuatis, nec uoluerunt
 uim legis obtinere, & si uoluisent, nō potuisent, qm̄ in illa
 diuisione nō fuit do. Neapoli, qui fuerat tertius inter eos, &
 sic illi duo nō potuerūt aliquid facere uel statuere illo nō re-
 quisito, ut ff. de arb. l. sicut. de re. iur. l. duo ex trib. per illū tra-
 go diuisionē non pot̄ intelligi derogatū illi legi præcedenti,
 quæ dicit q̄ fœminæ non succedāt, sed succedāt masculi. Ex
 quib. apparet q̄ dicta uerba appōita in diuisione ad uen-
 dendū, & alienandū, &c. debent intelligi legitimē scdm̄ qd̄
 iura eorū propria proponunt. Præterea ex d. l. primō facta,
 s. q̄ masculi succedant qm̄ quærit̄ masculis filiis qui nasceren-
 tur, postea in dicta domo ius succedēdi ex persona eorum,
 non ex persona parentū, qd̄ est in omnibus iurib. succeden-
 di, qui tenerent ex potestate legis. Nam patre excluso morte
 uel repudiatione uenit filius, qui est sequens in gradu si ad
 eum deserit, in uer. iure proximitatis ex futuro edicto, ut ff.
 de succ. edic. per totū. & de ius & leg. l. j. s. iudic. & Inst. de
 succ. cogn. s. placebat. & ut dixi hoc cōpetit filijs ex persona
 sua etiam si uelint esse hæres patris, ut C. unde lib. l. quis
 patris. & de inoff. testa. l. si quis filij. Hoc præmissō quando
 7 Forchabrancha renūciat omni iuri qd̄ habebat, uel quod
 habere poterat in dictis bonis, nō præiudicat huic Cola, qui
 est de descendētib. ei, qm̄ iste Cola uenit ad ista bona ex per-
 sona sua, nō ex persona aui uel patris. † Et cū ista bona iste
 Cola habiturus sit à iure naturali, uel lege etiam si nō sit hæ-
 res patris, renunciatio uel factū patris ad istud non porrigit̄
 tur, ut ff. de interd. & re leg. l. eum qui ciuitatē. Ex hoc appa-
 ret, q̄ s. duo fratres. l. qui Romæ. de uer. obi. & ibi materia no-
 stra nō fecit ad propositiū: quia ibi loquit̄ de iure fideic. q̄ de
 beat diuidi, in quo sunt opi. in iure uerō succedēdi ab in-
 her. qd̄ uenit ex legis dispositione per illam diuisionē, & per
 aliquod pactū in ea appōitū, non uidet̄ renunciatiū, ut not.
 ff. de trans. l. qui cum tutorib. in solutione illa dū dicit, quod
 non per fideic. fuit hæres, sed directō. Et ideo huic successio-
 ni quæ uenit ex dispositione legis, non uidet̄ renunciatiū.
 Præterea q̄cūq̄ res emergit ab aliquo ex facto emergenti
 post contractū contrahens nō tenet̄ ut ff. de euic. l. Lucius.
 & de peric. & commo. rei uend. l. j. & hæc est una regula. Item
 q̄cūq̄ res euincit̄ ex facto emptoris, actor eius nō tenetur,
 ut ff. de euic. l. fundum. de do. præleg. l. licet placeat ad l. Falc.
 l. si auiæ. Sed in proposito iste Cola euincit̄ ex casu superue-
 nienti, quia ille decessit sine filiis masculis. Item ex facto prio-
 ris, quia ipsa mulier est, unde propter qualitatem personæ suæ, l.
 tem ex facto d. Franc. qui dictæ mulieri reliquit, cū nō debe-
 ret. Simile no. per lac. de Are. in d. s. duo fratres. & sic conclu-
 ditur qd̄ dictus Cola de euictione nō tenetur, & d. bona pot̄
 set petere secundum formā dicti primi instrumētū, non ob-
 stante instrō diuisionis, & his quæ in eo continentur. Bart.
 ADDITIO.
 d Ex factō. De isto con. Bar. uide Alex. cons. l. v. in ij. uol. inc. uisito. in ij. col.
 & Fran. de Cur. in cons. l. xviij. in j. & ij. col. incip. dominus Ioan. & Phil.
 Dec. in cons. l. xviij. reuerende pater. in j. col. Tho.

Non

Non deueniant. No. quod uidelicet conuentio facta inter nobiles fratres,
 & eorum nepotes, q̄ bona non deueniant ad fœminas, adde plenē per las.
 in l. stipulatio hoc modo concepta. in antep. col. ff. de uer. obi. ubi examinat
 doct̄. Bar. hæc. & uide Pau. Ca. in con. c. xvj. & Old. in con. c. xxxix. quod
 inc. ad habendam. quod consrefert & sequitur Io. And. in addi. Spe. in tit.
 de instr. ed. s. porrō. in ult. col. & sequuntur Alb. de Ros. & Sal. l. fi. C. de
 pact. & Ang. l. hereditatum. ff. de bo. aut. iud. poss. & in l. sancimus. C. de
 don. imo. & Lud. Ro. l. Aquilius Regulus. ff. de do. Thom.
 Succedat. Vide Ale. in cons. l. v. in ij. uol. inc. uisito. in ij. col. q̄ statutū potest
 minuire legitimam in quantitate, ita potest minuire & in tempore. & ui-
 de las. in l. quoniam in prioribus. ij. col. C. de inoff. test. & Alex. de imo. in l.
 quod te bonis. s. si incip. quamuis. ff. ad l. Falc. & l. Titia citem. s. Titio ge-
 nero. in apoll. ff. ad leg. Falc. Thom.
 Non succederet filius. Vide d. Fran. Cur. in cons. l. xvj. incip. sapienter o-
 ptimus. in xv. col. & Car. Ale. in c. j. in ij. col. in fi. que sunt regalia. in usib.
 feud. & dixit in tract. de privilegijs & iurisdictionib. Illustr. dominij Ven-
 torum in privilegio lviij. Tho.
 Ab ecclesia. Vide in tract. meo de Præstantia doct̄. in j. lib. in j. q. vj. quæst.
 prin. qui citō imprimetur. Tho.

CONSILIVM LXXIII.

An procurator constitutus in absentia, si tamen est certi-
 ficatus de mandato, possit exercere officium, etiam si nō ha-
 beat instrumentum mandati. Item per quæ signa apparet de
 certificatione. Item an per acceptationem præbendæ secun-
 dō uacantis, præiudicetur primæ acceptationi alterius præ-
 bendæ, si fiat cū protestatione. Item an dominus potest pro-
 bare tertium aliquem fuisse suum procuratorem, ex confes-
 sione ipsius procuratoris.

- 1 Procurator si non est certificatus per nunciū uel per literas se fuisse pro-
 curatorem, nihil agit in causa.
- 2 Si est certificatus procuratori quod eum uolebat facere procuratorem,
 an sufficit.
- 3 Acceptando præbendam an per acceptationē alterius ex post facto cū pro-
 testatione, si sibi uidetur, præiudicat quo ad primam.
- 4 An per confessionem domini quod d. aliquem constituit procuratorē, pro-
 bat contra tertium.

QVAERITVR Vtrū procurator constitutus in ab-
 sentia, & certificatus de procuracione, possit officium
 procuratoris exercere ante scripturam, seu instrumen-
 tum procuracionis suscepcionem. Secundo queritur, an acce-
 ptando aliquam præbendam per acceptationem alterius ex
 post facto in eadem ecclesia, cum protestatione si sibi debe-
 tur de iure facta, & subsecuta collatione à possessionis appre-
 hensione præiudicetur quo ad primam præbendam acce-
 ptam in primo casu, quo secunda præbenda de iure sibi nō
 debeatur. Tertio queritur, an dominus possit probare con-
 tra tertium quem fuisse suum procuratorem, si aliter non
 constat, nisi ex confessione eius, quem dicit procuratorem
 fuisse per literam sibi missam, ut à procuratore. Et ad primū
 uidetur, quod talis possit officium procuratoris exercere,
 per ea quæ no. Ioan. in c. j. de procur. in clem. super uer. rece-
 ptis. & eo. it. c. non potest. & idem tenet Composit. in c. j. de ec-
 lect. in vj. & Spec. in tit. de procur. quorum sententia esse ui-
 deretur, quod procurator constitutus in absentia, non potest
 officium procuracionis exercere, nisi procuratorium per
 procuratorem sit receptum, & officium sit susceptum. † Su-
 per primo puncto, & ad eius declarationem sciendum est,
 quod contractus mandati qui celebratur inter unum, &
 procuratorem, solo consensu contrahitur, ut ff. e. l. j. in prin.
 2 & ideo potest contrahi inter absentes. † In hoc tamen aduer-
 tendum est, quod licet inter absentes dicatur cōtrahi, requi-
 ritur tamen procurator certificari per nunciū uel epī-
 stolam, nec sufficeret si per quemdam extraneum certificare-
 tur, ut ff. de act. & obi. l. consensu. & ibi no. per glo. Nunc ad
 propositum, si procurator constitutus in absentia certifice-
 tur, non tamen per literas domini, uel per nunciū, licet cō-
 sentiat, non est perfectum mandatum, & per cōsequens nō
 habet officium procuracionis, nec exercitium. Item no. Cō-
 post. Spec. & la. And. Arch. in s. alleg. locis, sed si certificetur
 Bar. Consilia.

per dominum ore, uidelicet, uel literis, uel per nunciū, tūc
 esset mandatum perfectum, & haberet exercitium procura-
 tionis si acceptaret, & hoc est quod dicunt doct̄. prædicti q̄
 requiritur, quod peruenerit ad eum mandatum, hoc est,
 aliquod organum medium, quo mediātē dictas cōtractus
 mandati perficiatur, & sic est sanus & uerus intellectus præ-
 dictorum. Sed in proposita quæst. dictus procurator, si be-
 ne aduertatur uerba in themate posita, fuit in præsentia cō-
 stitutus, dixit in domino quod cōtemplatione sui uellet ef-
 se procurator, quæ uerba sunt sufficientia ad inducendum
 mandatum, ut ff. mand. l. j. ibi, sine dolo, &c. & ff. de lega. ij. l. j.
 Pamph. s. propositū. & procurator constitutus dixit, quod
 uolebat esse procurator suus, quod uerbū similiter est aptū
 ad suscepcionem mandati, ut dicitur legibus, unde mandati
 fuit in præsentia, si de hoc quod proponitur, constaret, & sic
 ualent gesta per eum, tanquam per procuratorem. Sed po-
 sito quod de prædictis non cōstaret, uidendum est an con-
 stitutio procuratoris postea facta per publicum instrumen-
 tum, ita sufficiat quod procurator possit administrare uigo-
 re notificationis sibi primō factæ per uerba, scilicet, q̄ uole-
 bat eum facere procuratorem. Ad quod dicendum est, q̄ si
 quidem ei notificasset, primō q̄ eum facturus erat procura-
 torem, certo & limitato die, postea eū fecisset, qd̄ sufficit, tex.
 in l. fi. s. si autem duos. de uer. obi. Sed cū in proposito po-
 natur in determinatē dixerat, quod eum uolebat facere pro-
 curatorem, posito quod dicta uerba intelligantur de futura
 constitutione, dictus procurator non est certus de tempo-
 re, & per consequens potest dici dubius de mādato, & ideo
 non potest administrare, cū sit dubius propter incertitu-
 dinem temporis, probatur in l. aut qui aliter. ff. quod ui aut
 clam. quod incertitudo impediatur administrationem, pro-
 batur in l. sed si de sua. ff. de acqui. hæred. & quia ignorans
 & dubitans æquiparatur, ut l. si. ff. de cond. inde. & l. si. s. in
 autem nescias. C. de fur. Sed ignorans mādatum licet gerat,
 ut procurator, nihil agitur, licet in quibusdam cons. repena-
 tur Dy. aliter tenuisse & sensisse, facit ad prædicta quod not.
 3 Inn. ex. de offi. del. c. cū super. † Super secundo uidetur
 b tur dicendum, quod cū s. dicta acceptatio præbendæ nō
 debet sit facta per procuratorem, nisi ad hoc haberet specia-
 le mandatum, non uidetur constitutus ad præbendam in-
 debite acceptandam, ut dicunt iura uulgaria. Præterea ac-
 ceptauit sub conditione, scilicet, si sibi de iure deberetur, quæ
 conditio cū deficit de præsentia, acceptatio est nulla, ut l.
 si cū ad præsens. ff. si cert. pet. & l. cū in secundo. ff. de in-
 iust. test. & l. certa. ff. de hæ. inst. & sic perinde esset, ac si non
 4 acceptasset. † Super tertio uidetur, q̄ ea quæ proponuntur,
 non inducant sufficientem probationem contra tertium,
 ueruntamen si ille qui dicit̄ procuratorem constitutum,
 probaret tunc se habuisse notitiā gratiæ factæ sic, forte ex
 hoc præsumeretur procurator per not. in c. coram dilecto.
 ex. de offi. deleg. Bart.

ADDITIO.

Procuratorem certificari. Idem tenent domini de Rot. in decis. c. lxxv. in no-
 uis. incip. si procurator. & ibi uide. Adde que allegat Bar. in isto cons. &
 ibi uide Pau. de Cast. in l. qui absent. circa fin. ff. de do. ubi facit mentionem
 de isto consilio Bart. & examinat dictum Bart. & concludit cum Barto.
 & uide Alexand. in l. qui alienam. in fine princip. ff. de acquiren. heredi-
 tit. & in cons. c. lxxvj. in v. uol. incipien. in causa & lite uertente, in ult. col.
 ubi allegando Bar. hic concludit quod satis est, quod procurator per lite-
 ras, uel nunciū domini sit certioratus de mandato, licet instrumentum
 mandati ad illum non peruenerit, & ibi limitat dictum Bar. hic procedere,
 quando procurator habet contradicentem qui petit sibi doceri de mādato
 alleg. Bal. l. j. circa prin. ff. de proc.
 Super secūdo. No. quod dicit Bar. hic, q̄ acceptatio procuratoris que non
 ualet, non nocet domino. Adde Dominice. de sancto Gemina in c. eum qui.
 in fi. de præben. in vj. & La. in alleg. c. xvj. Anastasius in ij. col. & simi-
 liter acceptatio beneficij que non habuit effectum, non præiudicat, ut no.
 Angel. in l. nihil. s. si filius. ff. de inoff. testam. Roman. in consil. cccc.
 xxix. præsens consultatio, cum concordant. de quibus per Philipp. Dec.
 in c. in literis. in penult. colum. de offi. deleg. ubi etiam alleg. Bart. in isto
 consil. Thom.

CONSILIVM LXXIII.

- 1 Licet emptori fuerit tradita possessio, tamen si emptio est incerta, non transfertur dominium.
- 2 Si possessio est uendita ad mensuram, ante mensuram non est perfecta uenditio.

IN NOMINE Domini amen. Petrus uenditit Ber-
tae suae sorori, & uxori Bartoli, tria staria cuiusdam clau-
surae iuxta domum dicti Petri positam, &c. a quocunq;
latere uoluerit certo pretio ad habendum, tenendum, &c.
de quo pretio fecit finem, reservationem, &c. Et constituit se
dictus uenditor nomine dicti emptoris possidere, donec de
ipsis possessionem acceperit corporalem, quam accipiendi
licentiam concessit, &c. Post praedicta dictus Barto. maritus
dictae Bertae, tanquam maritus & coniuncta persona dictae
Bertae, uenditit dicto Petro fructum & usufructum dicto-
rum trium stariorum terrae, a tempore celebrati contractus
per xxv. annos pro certo pretio, & dicto emptori fecit finem
& quietationem, quam clausuram, & tria staria terrae dictus Pe-
trus habuit & possedit per spatium xxv. ann. & plus, pacifi-
ce & quiete. Insuper dictus Petrus decepsit, remanente filio
& haerede Gentili, qui Gentilis uenditit dictam clausuram
Pontio, pro certo pretio, pro quo fecit quietationem, &c. Et
dictus Pontius habuit tenentiam & possessionem dictae clau-
surae pro tempore dictae uenditionis, & tenuit pacifice & quie-
te, nec tenet & possidet, modo haeres dictae Bertae & dicti Bar-
toli dicunt, dictam clausuram praedictorum trium starioru
terrae, ad se pertinere pleno iure, quaritur modo quis isto-
rum habet iura potiora in dictis tribus starijs terra, cum ex
aduerso pro parte dicti Pontij negetur, & dicit ad se pertine-
re, & an dicti haeres ageret contra Pontium rei uenditio-
ne ad dicta tria staria terra, de iure debeant obtinere. **S**u-
per hoc dicendum uidetur, quod ultimus priori est potior, quia
sicut de duobus emptoribus ille potior erit, cui primò pos-
sessio tradita est, ut C. de rei uend. l. quoties. & l. siue autem.
§. si duobus. ff. de publ. sed iste ultimus qui emit ab haerede
primi uenditoris est ille, cui primò possessio tradita est, er-
go, &c. Nec potest dici quod dictae Bertae fuerit possessio tradita
uerè uel fidei. Nam dicta tria staria dictae Bertae uendita non
fuerunt certa, sed posita fuerunt in electione ipsius Bertae, nec
electio facta apparet, & locus incertus non potest posside-
ri, ut l. ij. §. sed incertam. & l. locus. ff. de acq. pos. ergo ex quo
constituit se ipsius nomine possidere, uel ex eo quod emit di-
ctus uenditor fructus, non potest dici quod ei sit quaesita pos-
sessio rei, quae possideri non potest. **P**raterea, dicta uendi-
tio primò fuit facta ad mensuram, & sic ante quam mensura
trahen. emp. & licet ibi loquatur in rebus mobilibus, tamè
idem est in fundo uendito ad mensuram, ut l. si in uenditio-
ne. §. ubi uerò. de peric. & commo. rei uend. & de acq. emp. l.
Iulius. §. Titius. Cum ergo non fuerit perfecta uenditio, cum
non fuerit mensurata, & sic non extiterit conditio apposta,
apparet quod non fuerit translatum dominium in primū
emptorem, sed in secundum emptorem sic: unde secundus
emptor erit potior. Bar.

ADDITIO.

- a Possessio tradita. No. duas limitationes ad regulam l. quoties. C. de rei ued. prima, quando uenditio est facta ad electionem, & ante electionem incerta uenditio. Secunda, quando uenditio est ad mensuram, & ante mensuram est incerta. Alias legitimaciones ad illam legem, uide las. ibi, cui adde Bar. in isto conf. Tho.
- b Locus incertus. Adde Bar. in l. ij. §. incertam. ff. de acq. poss. ubi facit mentionem de isto conf. & ibi do. Alex. de imo. in pen. col. Thom.

CONSILIVM LXXV.

Si unus habet certas possessiones cōductas, uel alias hac
conditione quod possit eas relinquere, si non fuerint sibi filij,
tunc ista conditio intelligitur, si non fuerint filij tempore mor-
tis. Item an Imperator possit legitimare in terris ecclesiae, uel
econuersò. Item an conditio, si filij ex legitima matre nascan-
tur, uerificetur in legitimatione Imperatoris.

- 1 Pacta contrahentium per rescriptum principis rescindi non debent.
- 2 Dispensatio principis legitimando filium, non facit quod sit de legitimo matrimonio natus, ut possit gaudere beneficio testamenti.
- 3 Dispensatio quae fit per principem, facit ut nihil a legitimis differat.
- 4 Legitimatio facta ab Imperatore, an habeat locum in terris ecclesiae immediate subiectis.

VISO Instrumento locationis factae Titio, & testa-
mento Titij, & facti narratione praedicta. Primò qua-
ritur ex vigore ipsius clausulae existentis in dicta loca-
tione quae dicit, si uerò filij aut nepotes dicti Titio minime
haeredes fuerint, quod uia etiam existentes persona in posses-
siones cui uoluerint, relinquendi habeant potestatem & licen-
tiam, an possint Ioan. filio suo tanquam extraneae persona
relinquere dictas res locatas secundum formam dictae clau-
sulae. **I**psium non posse dicto Ioan. tanquam extraneae per-
sonae relinquere pro eo, maxime quia illud fuit promissum
d. Titio sub conditione, si filij aut nepotes non fuerint. Intelligit
enim si filij non fuerint tempore mortis, ut ff. ad Treb. l. ex
ca. §. si quis autem. sed dicto Titio fuerunt filij tempore mor-
tis, igitur expirat potestas relinquendi extraneae personae.
Si secundò requiritur quod sit, cui relinquuntur, sit legitimus natus.
Si igitur impeditur dictus Bal. dictas res & alias relinquere
dicto Ioan. uel in eum transferre, quia ipse Io. illegitimè na-
tus est, ut §. dictum est. Et si legitimaretur ipse Io. a Papa, uel
praesente Imperatore, uel ab aliquo habente a dicto Impera-
tore potestatem legitimandi, possit dictas res, uel bona praedi-
cta hereditatis paternae ipsi Io. relinquere, uel in ipsum trans-
ferre. Ad quod rōderetur, si d. Ioan. legitimaretur ab Imperatore
uel habente potestatem ab eo, in iurgit quaestio, an legitima-
tio habet effectum in terris ecclesiae, de qua j. dicitur, sed si
legitimaretur a Papa in temporalibus, sine dubio legitima-
tio ualet in terris ecclesiae, quia ex. qui fil. sint leg. c. per uene-
rabilē, & quō ibi no. doct. An aut post dictam legitimatiōem
possit d. Bal. dictas res locatas, & alia bona hereditatis pa-
ternae ipsi Io. relinquere, uel in ipsum transferre, de quo §.
quaritur, dubium est. Finaliter tū dico, quod quadam prohiben-
tur transferri in istum filium ex cōtractu locationis praedi-
ca. Dicit enim quod deueniat in filios & nepotes ex legitimo ma-
trimonio natos, & circa istud pactum legitimatiōis factae a
Papa in forma communi, non uidetur dispensatum. Non
enim pacta contrahentium per rescriptum Principis rescin-
di debent, nisi hoc agatur expresse per Principem, ut l. cau-
sas C. de transac. & C. de erro. aduo. l. fin. C. de rescrip. uen. l.
ratas. Quaedam prohibentur transferri in ipsum filium legiti-
mè natum ex testamento patris dicti Bal. quia bona subia-
cent restitutioni per haec uerba, si decesserit sine filijs natis ex
legitimo matrimonio. **2** & in hoc etiam non uidetur dispensa-
tum per dispensationē specialiter factam. Nam Princeps res-
tituendo non facit uideri quem ex legitimo matrimonio
natum, maxime in hoc, quia natus fuit ex nupta alterius,
cum impossibile fuerit ipsam fuisse uxorem dicti Bal. Illo
tempore, & sic fictio hac non potest fingere, ut l. si pater. in fi.
ff. de adop. & l. qui ad certum. ff. loc. sed per legitimatiōem
hoc facit Princeps, quia eum restituit natalib. antiquijs, quo
sibi legitimè nascebantur, & subducit etiam in commercium
legum, per quod legitimi ab illegitimis differunt, ut in auth.
quib. mod. na. effi. sui. §. nam si quidem. collat. vij. Facit ergo
legitimatio, ut pro legitimo habeatur, non tamen quod sit na-
tus de legitimo matrimonio. Vnde cū haec uerba testamen-
ti requirant expresse quod sit natus ex legitimo matrimonio, ta-
lis legitimatio huic non proficit. Secus esset si testam. simpliciter
diceret, si decesserit sine filijs legitimis. Quaedam prohibentur
transferri in istum filium de iure cōditio, id est quia sic legitimè natus.
Prohibet enim sibi partē relinquere & donare, & ab intestato
succedere, & si. ut l. j. C. de natural. lib. & de incest. nup. auth.
ex complexu. & in auth. quib. mo. na. effi. sui. §. pe. **3** Et circa
ista per legitimatiōem uidet a Principe dispensatum. Nam
legitimatio quae fit per rescriptum Principis facit, ut nihil a le-
gitimis differant, ut in auth. quib. modis nata. eff. sui. §. illud
4 autem. ibi, nihil a legitimis filijs differentes. **T** Concludo ex
go q

go q tali legitimatione facta per Imperatorem dicta bona le-
gata in dictum filium, sicut in quemlibet extraneum per a-
lienationem transferri, eodem modo his bonis paternis, a-
liis non. Quintò quaritur, si alienatio quae fieret ab Impe-
ratore uel ab alio habente potestatem ab ipso, ualeat in ter-
ris ecclesiae immediate subiectis. **3** quod Inn. uidetur tenuisse
quod non, in c. peruenit. ex. qui fil. sint leg. lac. de Bel. disputa-
uit contrarium, & suam disputationem posuit in auth. qui
mod. nat. effi. sui. Et eius opi. uidetur sequi Io. And. in c. per-
uenit. in nouel. qui fil. sint leg. Bar.

ADDITIO.

- a Viso instrumento legitimatiōis. tra alleg. Alex. de imo. Bar. in hoc conf. in conf. xj. in vij. uol. incip. alias consulu. Alias incip. uiso instrumento locatiōis. & ita alleg. idem Alex. in conf. clxxij. in eo. uol. uis duobus testam. in ult. col. & in disp. sua quae incip. Sigismundus. posita in l. impe-
rium. ff. de iu. em. uol. las. in l. j. C. de iur. emp. ubi non affirmat quod sit
conf. Bar. Tho. Dip.
- b Ex legitimo matrimonio. No. decisionem Bar. hic, quod institutus cum filio le-
gitimato non excludit substitutum, quod dicitur ex legitimo matrimonio,
uide per Ioan. And. in addi. Spec. in tit. de suc. ab intest. §. si cum concor. de
quibus per las. in l. ij. in c. col. C. de iur. emp. & in l. generaliter. §. cū
autem. C. de inst. & sub. in vij. col. & Bar. Soc. in l. cum auus. in xxvij. co-
ff. de cond. & dem. & Pe. Cor. in conf. clxxvij. in ij. uol. & Ale. in d. §. cum
autem. & ibi apost. & in l. in prouincia. §. diuis. ff. de rit. nup. & in conf.
clxxvij. in j. uol. & in conf. clxxij. in vij. uol. incip. uis duobus testam. in
ult. uol. Thom. Dipl.
- c Quintò. Vide Alex. in d. l. qui in prouincia. §. diuis. ff. de rit. nup. & in cō-
f. incip. alias consulu. in ij. col. in vij. uol. ubi ponit plures concordā. ubi
etiam alleg. Bar. in hoc conf. Tho.

CONSILIVM LXXVI.

Si pater donat filio suo emancipato omnia bona sua pre-
sentia & futura, reseruat usufructibus & proventibus in-
de uenientibus, an liceat patri praedicto in uita sua dispo-
nere pro libito suae uoluntatis, & an ualeat talis donatio, & in
hoc concluditur, quod non ualeat donatio.

- 1 Pater donando filio emancipato omnia bona praesentia & futura, reser-
uatis fructibus, &c. non ualet.
- 2 Donando omnia bona praesentia & futura, auferitur libera testandi
facultas.
- 3 Quomodo intelliguntur leges, quod quis possit testari de alieno.
- 4 Veniente testatore, non est testamentum, nec dispositio.
- 5 Dispositio indicatur secundum tempus in quod confertur effectus.

IN DEI nomine amen. Pater filio emancipato **1** donat
uit omnia bona sua praesentia & futura, saluis & reserua-
tis dicto patri omnibus fructibus, & usufructibus, & pro-
uentibus, an liceat dicto patri in uita sua disponere pro libi-
to suae uoluntatis, quaritur an dicta donatio ualeat. Viso
puncto praedicto Christi nomine inuocato, uidetur de iure
dicendum dictam donationem non ualere. Et ad hoc dicen-
dum me mouet, quia omnis actus, per quem infringitur li-
berè testandi uoluntas, est nullus, & ipso iure non ualet, ut
C. de pact. l. pactum quod dotali. cum similit. **2** Sed donando
omnia bona **3** praesentia & futura, auferit sibi liberam testan-
di facultatem, quia non haberet in quo posset sibi haeredem
instituire, & id est testari non posset, ut in auth. ingressi. C. de
sacr. eccl. libi ut puta nec domini rerum. **4** Et si dicatur leges
uidetur uelle, quod quis de alieno testetur, ut l. conficiun-
tur. de iure codi. **5** hoc uerum in his quae sua natura possi-
bilia sunt, aliis de alieno non testatur, ut in auth. ingressi. &
in q. nostra. Nam sicut monachus non habet aut habere po-
test bona, id est non testatur. Ita in q. nostra, qui donauit bo-
na praesentia & futura, non potest in futurum habere bona,
quae sunt sub domino suo, sed in instrumentum donationis est
dictum, quod donator ex nunc dum donauit ea bona, pro
donatario constituit se precario nomine possidere, & sic me-
diante instantia acquisitione facta, transferunt in donatariū
dominium, & sic tempore mortis nūquam reperitur, quod
donans in aliquo, possit in articulo mortis **6** haeredem in-

stituire, quamuis etiam late, nunc, pro tunc iuridica uide-
tur, quod in instrumento donationis non constituitur etiam
futura bona pro donatario possidere, quod possit dici ac-
quiri donatū, sed compelli postea ad tradendum eum & nega-
redem suum, uidetur etiam donationē non ualere, quia haer-
es non est uerisimile quod uelit adire haere ditatem, si cum omnia
restituere oportet. Et sic in utroque casu uidetur impedita
libera facultas testandi, quāuis primo casu dum constituitur
possidendi facta est, indubitanter uidetur plus quod in secun-
do casu. Praterea ad hoc facit quod no. Moder. C. de pact. l.
si quos. & Cy. ibi refert, & si dicitur, imò uidetur quod possit
testari, & liberam facultatem testamenti habere donatione
ne praedictorum non obstante, cum reseruat utrumque
& dispositionem super eis in uita facere potuit, ergo nō
tur quod libera sit testandi facultas in usufructu, & huiusmodi
di uigore dictae reservationis. Ad hoc enim respondeo **4** & dī-
co, quod ista sanè intelligenti non obstant per infra scripta. **5** Me-
tamen ratio mouet ad hoc, quia quamuis dispositio testa-
menti datur in uita, testatore tamen uiuente, testamentum
non dicitur, nec dispositio, cum haereditas, & haereditas insti-
tutio quae dicitur esse fundamentum istius testamenti, ut l.
prox. de his quae in testa. delent. Secundo capiunt fundamen-
tum post mortem testatoris, sed haereditas institutio, & haer-
editas non potest dici uiuētis, ut l. j. ff. haere. uel actioe uend. &
l. ij. post prin. de uul. & pu. quod em dixit quod possit in
uita sua disponere, intellexit donans de contractu aliquo in-
ter uiuos, non autem de ultima uoluntate testamenti. Alias
enim si intelligeremus aliter, scilicet quod dispositio in in-
telligeretur dispositio in uita, tam de necessitate sequeretur,
quod illa tota distinctio magistralis gl. & doc. scilicet, quod
quaedam est dispositio inter uiuos, ex quo in uita sit, tollere-
tur, quod tamen apud intelligentes ridiculum esset. Fuit e-
nim donans intentio quod quamuis largè & effusè do-
naret, noller tamen donans in uita egere, & id est uoluit sibi
reseruare fructus, de quibus posset uiuere, & facere quicquid
ueller uiuendo, ita quod post mortem ipse donans non e-
geat apud donatarium remanere & semper esse. Praterea quod
dispositio testamenti non dicitur fieri in uita, cum effectum
non habeat, probatur in l. j. cum sua glo. C. de testam. tunc
5 **6** Ad hoc etiam facit, quod omnis dispositio indicatur se-
cundum tempus in quo confertur effectus, ut C. de donat.
ante nuptias. l. quod spon. & l. in fuga. C. ad l. flau. de pla-
cum si. Sed effectus testamenti licet fiat a uiuente, testamen-
tum tamen confertur post mortem, ut d. l. j. ergo tota dispo-
sitiō non debet dici inter uiuos, sed in ultima uoluntate, &
post mortem. Nec obstant uerba illa reservationis, dum dixit,
quod possit disponere in uita sua, quae de necessitate sunt
intelligenda de dispositione, quae inter uiuos dicit. Nā uer-
ba debent aliquid operari in uita sua, & ego sic probauit,
quod nulla dispositio fit a mortuo, sed demum a uiuente,
ista uerba in uita sua, ut rectè & aliquid operentur, oportet
intelligi de necessitate, de dispositione quae dicitur inter ui-
uos, aliis illa uerba nihil operarentur, sed sufficiebat so-
lum dicere, quod possit de fructibus disponere, & id est ut
rectus & sanus sit intellectus illorum uerborum, & id est
do quod de dispositione quae dicitur inter uiuos, fuit a do-
natore sentitum.

ADDITIO.

- a Donando omnia bona. Vide Pau. de Cast. in conf. c. j. incip. notandum est. in ij. col. & Pet. Cor. in conf. vij. incip. in hac consideratione. & in conf. clxxvj. in praesenti consultatione, in ult. col. ubi alleg. Bar. hic ut praesenti consilio. Et an donatio omnium bonorum praesentium & futuro-
rum ualeat, si est facta pro loco uel ecclesiae, uide plenè per dom. laso. in l. j. in pen. col. & fin. C. de pact. & uide plenè per dict. las. l. stipulatio
hoc modo concepta. in octaua columna. in uer. ij. per istam doct. inferitur
ubi plenè examinatur doct. Bar. hic, ubi uideas, & ubi alleg. Bar. in hoc conf.
filio. Thom. Dipl.
- b In articulo mortis. Vide Alexan. in conf. xliij. in j. uol. incip. circa primum. in
ij. col. & in conf. clxxvj. in sexto uol. incip. ponderatis his. in ult. col. &
in l. stipulatio hoc modo concepta. in octaua col. ff. de uer. ob. ubi alleg.
Bar. in hoc conf. Tho.

CONSILIVM LXXVII.

Notarius damnatus ex aliquo delicto infamiam irrogante, non potest exercere officium notariatus habens in se dignitatem, uidelicet quod sit notarius Principis, uel ad banchnum, sed rogatus a partibus super contractu, potest esse notarius.

- 1 Infamis repellitur ab omni dignitate & officio.
2 Notariatus an sit dignitas, uel officium.
3 Infamis potest esse procurator, arbiter, tutor, siue curator.
4 Notarius infamis, partibus uolentibus potest conficere instrumentum.
5 Infamis potest esse testis, partibus uolentibus.

QVAERITVR An notarius danatus ex aliqua ca, extra munus officij qua eu facit infame, possit coificere instra, & uidet q non. Nam notarius uidet quodam modo testis, ut l. Domitius. ff. de test. & testis infamis no potest testificari, ergo, &c. ut l. iij. s. f. de testi. Et pro hoc, ff. de his qui no. in fa. l. iij. s. miles. ibi. gl. dicit, q infamis repellitur ab omni dignitate & officio.

Praterea dicitur, C. de ma. d. princ. l. j. in prin. quod tabellionatus officiu est dignitas, ut est glo. ibi, sed infamis repellit ab omni dignitate, ut l. ij. de dig. lib. xij. ergo, &c. In contrariu facit q tabellionatus no est dignitas, sed munus: ut C. de his qui mi. non pos. l. j. li. xj. Praterea uideo q infamis potest esse procurator & arbiter, t ut in st. de exce. s. fi. & ff. de arb. l. Pedius. Item potest esse tutor uel curator, ff. de posth. l. j. sed est quaesitum, secundum Azo. in summa trium librorum. C. de infa. ergo eadem ratione potest esse tabellio. gl. & rex. in l. ij. s. quari potest. ff. de susce. tut. ibi. gl. uidetur uelle, q qui est suspectus propter delictum commissum, possit remoueri a tutela, eadem ratione debet remoueri ab officio, seu munere, proprie loquendo.

Ad solutionem quaest. debes scire, q tabellionatus officium est munus, ut d. l. j. de mand. princ. Et si assumptus quis est ad negotia Principis, & tunc est dignitas quod assumatur ad officium Principis. Dico ergo quod infamis non potest exercere officium tabellionatus, uidelicet notariatus, quod habet in se dignitatem, ut l. ij. de digni. uel quod esset notarius ad banchnum, ut d. l. ij. s. miles. Sed si ipse a partibus assumatur, ut faciat parua instrumenta, non uideo quod repugnet: quia munus publicum est, quod infami non interdicitur: sicut potest assumi arbiter a partibus uolentibus, sic potest assumi notarius, sicut infamis assumptus iudex a partibus non opponentibus ualet iudicium, ut dixi in l. quidam consulebat. ff. de re iud. & no. Spec. in tit. de iud. dele. s. excipitur. uerfic. item nunquid per iura. est infra. & uerfic. sequen.

Hoc autem puto uerum esse, quando non obstante infamia ipse est in possessione notariatus, & bona fama, & tunc propter multitudinem gestorum per eum debet ualere, ut l. Barba. de offic. prat. & l. ij. C. de sentent. & interloc. omni. iu. Nec ob. quod dicitur, t quod in testimonium non posset recipi infamis, quia hoc uerum parte inuita in contractu, secus, quia partibus uolentibus.

ADDITIO.

Est munus. No. quod notariatus non est dignitas, sed munus, ut l. i. in prin. cip. Cod. qui mi. non poss. lib. xij. & ibi glo. j. notat quam glo. pro sing. reputat Angel. de Aret. s. fina. Instit. de excep. Adde similem in l. praeses. C. si fer. aut liber. lib. xij. & est bonus tex. in l. muerfas. C. de decu. lib. x. & ibi Bar. notat contra aduo. catos, qui officium notariatus exercent, ex quo notariatus officium est uile. Idem dicit Angel. de Perus. in l. si quis decurio. C. de sal. & in cons. c. lxxv. incip. praemite, & quod non sit dignitas, concludit dom. Gaspar Calder. in cons. ij. in tit. de instrumen. edi. & uide And. Sicul. in repe. rubr. ext. de fid. instrum. in xliij. char. & sequitur. & Card. Alex. in c. per uenerabilem. in princ. qui fil. sint legit. etiam ponunt quod spuriij possunt esse notarij, limita in quantum dictum est supra, notariatus non esse dignitatem non procedere in regno Apuliae, ut in l. i. in fi. de nou. militi. in cons. reg. Secundo limita non habere locum in notario Principis, quia ille dicitur habere dignitatem secundum Bar. hic per tex. in l. j. C. de mand. prin. & Bar. in l. ead. s. hac lege. ff. ad l. uul. repet. & in cons. c. lxxij. inc. ser. ioan. & ibi scripsi in apost. & uide ias. in rub. C. de procu. Et quantum notariatus non sit dignitas, tamen est ars ut per Angel. consil. xxxij. incip. supra dicta prima, & c. in secunda colum. Item est officium

secundum And. Barb. in tracta. de praesentia Card. in j. quest. prime par. princ. in viij. col. & ibi insert. quod si de officio est soluenda gabella, est etiam soluenda de notariatu. Adde quod etiam dictum officium notariatus dicitur esse publicum auctoritate & utilitate, & ideo quicquid lucratur notarius, dicitur esse quasi castrense, secundum Bal. in l. fi. C. de aduo. diu. iud. & adde etiam quod officium notarij, necessario introductum, & quasi diuinitus promulgatum fuit ad communes totius mundi utilitates sedis Apostolicae, & Rom. imperium dictos notarios ut pote officiales, certos sibi elegit & assumpsit, ut per eos testamenta contractus omnia iudicio: uel tela coferuentur, quia mens humana propter memoriae uel uita defectum retinere, uel reuiuisci non potest, per notarios perpetuo retinetur, cum omnium habere memoriam, & c. l. ij. s. si quis autem. C. de uet. iur. enunc. l. i. mo etiam & quod alijs propter obliuionem, uel temporis spatium probare non possent, si redactum fuerit in publ. formam, tamen in iudicij fidem facit, quantum si testibus probauerit, l. in exercendis. C. de fide instrum. & uide Roder. Hisp. in suo speculo humanae uita, in j. lib. in ix. c. Th. Dip.

CONSILIVM LXXVIII.

UPER Puncto quaestiois uerentis inter dom. Raynaldum, & Leonem, & Falconem, &c. De isto consilio uide s. in cons. lxxij.

CONSILIVM LXXIX.

Si unus uendidit porcum factori carnificis, uel infistori, potest agere pro pretio contra carnificem, uel sic non obliuione obligatione, & contractu institutionis, an obliget dominum etiam in dubio, si perperam & dolose egit.

- 1 Quia uia succurritur contra dominum illi, qui contrahit cum infistore.
2 Infistor quis est.
3 Qui publice praepositus est alicui administrationi, obligat dominum.

QVIDAM Vendidit uni infistori carnificis, seu factori unum porcum, nec fuit sibi de pretio satisfactum, qui porcus fuit macellatus ad apothecam ipsius domini, ipso praesente, cum uendenti non sit de pretio satisfactum, quaeritur qualiter, quomodo, & aduersus quem sibi consulatur. Dico, quod consulatur domino per actorem infistoriam, quae quidem est introducta in fauorem illorum qui contrahunt cum infistore, seu factoribus, ne contrahentes decipiantur, ut l. j. de insti. t. Secundo dico, quod ibi consulatur duplici uia, scilicet, aduersus infistorem & dominum, ut probatur in l. i. si quis maecipijs. s. feruus. ff. de insti.

& ne equiuocem infistorem, dico quod infistor est a eo quod ad negotia gerenda instat, uel taberna sit praepositus, uel alij negotiationi, ut l. infistor. eod. tit. & l. infistoria. eod. tit. Praterea, infistor est ille, qui comparandi uel emendi gratia in merces est positus. Exponit glo. id est, agnos, uel pisces, & omnia ista talia, qui emit istum porcum huiusmodi est, ergo recte appellatur infistor, & dominus tenetur, etiam si infistor in fraudem faceret & contraheret, quia impuget sibi qui talem praeposuit, ut ff. de exerci. l. j. s. ut enim. & ff. de insti. l. sed & si pupill. s. praescribere. neque potest allegari per dominum, ego non praeposueram eum ad emendum, uel

contrahendum, t quia eo ipso quod quis est praepositus tabernae uel stationi, uidetur uelle dominus quod cum eo contrahatur, & tenetur. Casus est, insti. quod cum eo qui in ali. po. s. exercitoria. & s. infistoria. cum sequen. nisi expressè prohibeat, ut ibi. Praterea a multum facit praesentia domini, qui uidetur ratificare factum per infistorem ut ipsemet illud fecisset, ff. de insti. l. j. s. magistrum. & poterat prohibere si uolebat, sibi ergo imputet, arg. l. si eo. de remis. pig. & quod not. in l. si rem alienam. de contrahen. empr. & l. si autem. ff. ad Maced. Praterea, t illa ratione tenetur, quia ille publice tabernam administrabat pro domino, & praepositus publicè credebatur, tunc dico, aut iste est interrogatus a iudice, qui debet interrogari, ut l. j. de interro. act. & l. ubi. Aut praeposuit eum, aut non, si dicit sic, habeo praepositum b quod tenebitur, per iura alleg. si dicit non, & tunc praesumptio, & error communis facit contra, quia publicè credebatur istum esse talem praepositum ad quaesitum, id est, ad lucrum accendum, & iste communis error facit ius, ut l. j. C. de test. & l. Barba

ritus Philippus, de offic. prat. Facit optimè, l. si quis ad Maced. dicit enim ibi tex. sic agebat, sic contrahebat, sic publicis numeribusungebatur. & C. eod. tit. l. nec Zenodorus. consideratis rationibus, crederem saluo semper consilio fauiori, quod ille dominus in solidum teneatur ad pretium, & ad interesse. Potest ergo agere contra illum, & formare petitionem, &c. Bar.

ADDITIO.

Infistor est. Breuiter dicitur infistor in terra, exercitor in mari, & infistor est qui negotiationem uniuersalem & quaestuarium in terris exercet, & quid differt a procuratore magno, uide Inn. in c. sibi. lmo. ne fideius. Bar. & Bal. in l. infistor. ff. de insti. & Bal. in l. mandatum. in iij. op. C. mand. in rub. C. de insti. Abb. in cons. xvj. in j. uol. incip. ad clarum de cessione praesentis dubij, in j. col. in cons. lxxij. in ij. uol. incip. illud de iure iur. in iij. & in iij. col. Tho. Dip.

Propositum. No. qd dicit Bar. hic, q sicut infistor obligat dominum, id est si gerit se pro infistore, & dominus sit, & ita no. Bar. in hoc cons. ad applicationem d. regule d. lo. in l. infistorem. ff. si er. pe. Tho.

CONSILIVM LXXX.

Quomodo iudex appellationis interpositae super operis nunciatione debet pronunciare. Item de uiribus praepetii iudicis quod non adificetur, & de clausula, si senserit le grauatum, compareat.

- 1 Nunciatio noui operis substantia in quo loco habet fieri.
2 Praeceptum noui operis debet fieri de re praesenti, & debet fieri alienatio, & quomodo debet fieri, uide hic plenè.

QVAERITVR Quae sententia sit ferenda per iudicem app. uertentem inter Leonem & Falconem appellantes ex una parte, & Franciscum appellatum ex altera. Visis appel. & productis in causa, & praepetio siue scriptura a qua fuit appellatum. Ad ueritatem huius q. inuestigandam, uidentum est de uiribus praepetii facti per Potestatem & iudicem de non procedendo in opere a quo extitit appellatum, & tale praepetium de iure uidetur fieri duob. de causis. Prima, ut contineat nunciationem noui operis, quae fit per pratorè. Et huius praepetii forma ponit gl. nostra ordinaria, de ope. no. nun. l. de pupillo. s. meminisse. in gl. quae dicit: ut si dico, &c. & forma b ibi traditur alternatiue, ut post nunciationem

praecipiat, ut no adificet uel ueniat responsurus. Item t hac nunciatio debet fieri in ipso opere, & hoc est de substantia, ut d. l. de pupillo. s. nutiare, nec sufficit in foro, seu loco iudicij fieri, ut ca. l. s. si quis forte in foro, qd tenuit gl. e. tit. l. j. & hoc tenent omnes doc. t Si ergo dicere uellet hoc praepetium continere nunciationem noui operis, manifestè apparet esse nullum, quia non est factum in re praesenti. Item non est factum alternatiue, sed copulatiue, & sic parte plus debito grauauit: quia ad unam debebat arctare, & arctauit ad duo copulatiue, qd est grauius, quia alternatiua lenior, ut l. Graecè. s. pe. de fidei. iur. Apparet ergo quod tale praepetium caret omnibus substantialibus noui operis. Praterea istud praepetium non potest dici in ueritate praepetium noui operis, ut statim dicam. Nam causa, propter quam tale praepetium confueuit fieri praeter iustitiam ex parte petentis, & iniustitiam ex parte adificantis, & sic fit dato libello & lite contestata, & plenè de causa cognito per diffinitiuam sententiam: ut l. de pupillo. s. qui opus. & ibi no. de ope. no. nun. uel agatur interdicto c. ne quid in locis publicis, uel quod ui aut cla, & fertur diffinitiuam sententia secundum ordinem illorum iudiciorum per iura uulgaria: & ista uia uidetur fuisse intentata hic in ista petitione, si bene aduertatur. Nam petitio fuit quod eleuarentur trabes posita, & ulterius non procederet, ut apparet in petitione producta, & istud potuit peti ex uerbis editi de ope. no. nun. prout continet causam prohibitoriam, quia ad id quod iam factum est, ut tollatur, non pertinet, ut l. j. s. de ope. no. nun. Aliter ergo non fuit petitum, ut d. s. j. ponitur, in quibus iudicij uenit non solum quod destruat qd factum est, sed ne in futurum fiat, ut l. earum. & l. egi. ff. si lict. uend. & de itin. actus priu. l. iij. s. in hoc interdico. & ibi no. ff. ui poss. l. si duo, in fi. & ibi etiam no. Sed in casu propo-

to praepetium fuit factum secundum formam petitionis oblatam, ut in ipso praepetio continetur, & expressè apparet: ergo illud, qd debuit fieri per diffinitiuam sententiam, fuit factum ex abrupto parte non monita, no conuicta, non cofessa, tunc lo iuris ordine seruato, & sic tale praepetium fuit ipso iure nullum, ut l. prolata. C. de sen. & inter. om. tu. & C. comm. uel d. epi. l. iudex. & l. fi. Et illa clausula d. que in praepetio inseritur, compareat coram nobis, &c. no iustificat praepetium, cum hoc nullo iure remaneat. Praterea non dicit, q compareat ad allegandum de suo grauamine, & ad respondendum petitioni oblatam: praepetium ergo remanet factum simpliciter & sic nullum, & contra ius, ut s. probatum est. Apparet ergo, q siue dicas praepetium monitionem continere siue non, praepetium dictum fuit iniustum, & sic est conclusum q iudex debet pronuntiare male iudicatum, & bene esse appellatum, dictum praepetium esse uel fuisse nullum, & sic superuacuo appellatum secundum doctrinam communem quatenus hoc praepetium continet prohibitionem ne procedat in opere. Bar.

ADDITIO.

Queritur. Istud consilium alias inci. super secundo quo queritur, quae sententia, & aduerte quod secundum ordinem Perus. est in j. parte iudiciorum in cons. xl. & ibi non est principium consilij, sed est consilium quod incipit super puncto quaestiois, & est t. in cons. lxxij. & alias incip. Leo & Falcone, & postea sequitur super secundo quo queritur, & sic est unum consilium, secundo aduerte, q factum istius consilij, ex quo est unum & idem cons. est positum t. in cons. lxxij. ibi, item queritur quae sententia, & c. Tho. Et forma. Not. quomodo debet fieri in nunciationem praepetii noui operis. Tho.

Interdicto. Adde no. per Bar. in l. de pupillo. s. nunciare, & s. qui opus. & ibi plenè per do. meum do. las. ff. de no. ope. nun. licet non alleget Bar. hic, & uide Pau. de Cast. in d. l. de pupillo. s. meminisse. Tho. Et illa clausula. Vide las. in l. nec quicquam. s. ubi decretum in iij. col. & ibi scripsi in apost. mea. ff. de off. procon. & leg. & uide mo. in l. de pupillo. s. meminisse. & ibi dixi in apost. ad Bar. ff. de ope. no. nun. Tho.

CONSILIVM LXXXI.

Si statuto ciuitatis caueatur, quod possidens rem immobilem debeat eam cum omnibus iuribus ipsius in sinuare syndico communis, an donatarius cuius nomine donator possedit duobus annis, incidat in poenam si hoc non fecit. Item quomodo probetur ista negatiua. Item an agendi uel possid. obstat exceptio dominij tertij. Item an praesumatur donatio fictitia, propterea quia donator possedit nomine donatarij per duos annos.

- 1 Opponens exceptionem negatiuam, debet ipsam probare, uidelicet in denunciatione facta communi.
2 Negatiua quomodo probetur.
3 Agenti interdico uel possidetis, uel de turbata possessione, non obstat exceptio denunciations non factae syndico communis.
4 Agenti interdico uel possidetis, uel de possessione turbata, non obstat exceptio dominij.
5 Exceptio dominij non potest opponi, nisi per illum in quem dominium transfertur, non autem per alium.
6 Dominium & ius hereditarium transit in fiscum.
7 An donatarius cadat a iure suo, si non denunciauerit res donatas communi.
8 Si donator remanet in possessione rei donatae, an uideatur fictitia donatio.
9 Constitutio possessionis licet constituo me possidere, habetur loco traditionis.

MARTINVS Fornicosis de Eugubio, donauit Marellum certas res immobiles, quas constituit se ei non possidere, deinde uicè donatore, donatarij possessionem non apprehendit, sed post mortem eius statim. Item haeres dicti donatoris, & dictarum reru poss. apprehendit: contingit etiam, quod uiuo donatore, communi Eugubij, quia multa bona ciuium alienabant in non subiectos, statuit, q quicumq. habet uel possidet aliquam rem immobilem, teneatur ipsam rem, & omnia iura qua in ipsis haberet, denunciare syndico communis Eugubij intra certa tempora, alias omne ius quod habere

haberet in re, sit ipſus communis ipſo iure, nunc dictus donatarius agit interdico uo poſidetis, ſeu accuſat de turbata poſſeſ. uel damno dato in dictis rebus per heredem dicti donatoris, opponitur quod donatarius perdit ius ſuum, quia communi non denūciauit intra tempora ſtatuta. Item opponitur quod dicta donatio præſumitur fictitia, quia dictus donator poſt duos annos poſt dictā donationem dictas res tenuit, & ex eis fructus percipit, quærit an ſi doceat dictas res fuiſſe donatas, an donatarius per hoc à iure ſuo ceciderit. Secundò, an hæc exceptio poſſit per hunc heredem in hoc iudicio opponi, ita quod obſtet. Tertio, an præſumta ſic dicta donatio ex cauſis ſupradictis teſcribentis famoſiſſime doctor, & chariſſime domine Petre, uſiſ ueſtris allegationibus ſubtiliter factis, & in omnibus. Ego tamen in qua circa poteſtatem ſtatuentium nil ſcribere intendo, quia factiſ obſeruantia que habet, ut quæ ciuitates faciunt, feruetur.

1. Poſito itaque pro conſtanti quod ſtatutum ualeat, animaduertendum puto quod licet obſiciatur quod donatarius non fecit donationem communi, quæ eſt negatiua, tamen quia ad faciendam donationem non tenebatur quis ipſi aduerſario opponenti, ſed communi Eugubij, ille qui opp. debet hæc negatiuam probare, aliàs in ſua exceptione ſuccumberet. Hoc tenet Inn. ex. de accu. c. ſuper his. & Cy. C. de iu. emphy.

2. Ij. in v. q. ſi tam aut negatiuam probare poteſt altero de duobus modis. Primò, ſi ſint certi libri, in quibus continetur omnes donationes factæ communi, in quibus talis donatio non reperitur, & hoc probatum eſt, quod non reperit, ut l. ſi. C. de iu. emphy. uel quia fecit diligenter explorari ab omnibus qui debent hoc ſcire, & ſcietur ſi talis donatio facta eſſet, ut ex præſe dicitur de uer. ob. l. hoc iure. ſed poſito quod probatum ſit denunciationem non eſſe factam, ueniamus ad q. an dicta exceptio obſtet, & ſi quid agatur interdico uti poſidetis, uel accuſetur de poſ. turbata, non eſt dubium quod talis exceptio non obſtat. Nā ex eo quod dñm eſſet tranſlatum in commune Eugubij ipſo iure, poſſeſſio tamen ciuiliſ, quæ erat apud donatorem, non ut no. ff. pro ſol. cū duobus. ſi. idem reſpondit. & C. de fac. ſan. eccl. l. ſi. in antepe. gl. & arg. ff. de acq. poſ. l. quamuis. Apparet ergo quod dictus donatarius poſſidet, & iuſte quo ad eum, quia precario, & ſic debet uincere, ut ff. uti poſſid. l. j. in fine, cum l. ſeq. & C. uti poſſid. l. j.

4. Præterea exceptio dominij non poteſt opponi agenti uti poſſ. ſeu de poſſeſſione turbata ſecundum ueram opi. ut eſt expreſſum, C. ſi per uim uel alio modo, l. j. ſecundum intelledum glo. ſuper rub. & no. ff. de acq. poſ. l. ſi. idem. ſi. licet Dy. uideatur tenere contrarium de reg. iur. c. qui ad ager dū. lib. vj. & per eundem Dy. de interd. l. j. ſi. quædam. tamē non bene dicit, quia contra dicta iura. Sed poſito quod uerum diceret, ipſe tamen loquitur quod opponitur de dominio ipſius excipientis, & hic opponitur de dominio tertij, ſine dubio non obſtat in q. de turbata poſ. ut l. j. in fi. & l. ſi. qui. uti poſſ. Si uero agatur ſiue excuſetur hæres prædictus de damno dato, tunc habet plus dubij, quia talis actio datur domino, ut ff. ad leg. A. qui. l. item Melā. ſi. leg. & ſic uidetur quod exceptio dominij etiam tertie perſonæ excludat agētem, ut C. de ſer. fu. l. cum ſeruum. & ibi gl. ſuper uer. opp. hoc dicit expreſſe. Finaliter tamen eſt uerum, ut in caſu noſtro, & in ſimil. obſectionibus, quod ubi propter aliquod non obſeruatū perditur dominium quod in alium tranſfertur, tunc enim hoc non poteſt opponere, niſi ille dominus in quem tranſfertur, non extraneus, hoc dicit expreſſa glo. ff. ſi ager uect. uel emph. pe. l. ij. in illa gl. quæ ibi ſola eſt. Pro hoc eſt tex. & gl. in terminis noſtra q. ff. fa. er. c. l. his conſequeſ. ſ. j. ubi hoc expreſſe ponitur. Nec dicat aliquis quod ibi non tranſferuntur bona in ſicum ipſo iure, ſed per ſententiā. Vbi dicit gl. quod debet intelligi de ſententiā lata ſuper actione reali, quia agit rei uedicatione uel petitione hereditatis, tunc dominium & ius hereditarium directum tranſit in ſicum ipſo iure, ut ff. de iur. ſiſ. Imperator. C. de his qui. ut indig. l. j. tunc autem quam ſicus agnoſcat, non dicitur eſſe ſicus, quia poſſet eſſe quod ſicus noller dicta bona agnoſcere quaſi non idonea, ut l. j. ſan. bona. & l. non poſſunt, de iu. ſiſ. & idem in iſtis bonis quæ

tumcunq; in ſicum delatis ipſo iure, tñ ſi non ſunt incorporata in patrimonium ſiſ. requiritur poſſeſſio modici tēporis, ut l. ij. C. de uect. & commiſ. ff. de diuer. & temp. præſc. l. in. ter quatuor. & l. in omnib. licet in alijs requiratur præſc. xxx. ann. uel xl. Cū ergo iſtæ res non fuerit adhuc iſti donatio ablata, & in ſicum incorporata, non poteſt ei opponi exceptio de iure ſiſ. ut d. l. his conſequenter. ſ. j. tunc ſuper ultimo, an dicta donatio præſumatur fictitia ex cauſa præd. facit quod ſi. l. ſi. cut. ſ. ſuper uacuum. ff. qui. mo. pig. uel hyp. ſol. & qd. no. Dy. ff. de priu. cted. l. omnes. ſ. Lucius. Ad idē expreſſum uidet de nat. l. l. ij. in fi. & ff. de acq. hæ. l. ſi. qui bonis. & qd. no. Cy. C. de rep. hæ. l. j. & ij. tñ ſi ſtatuta municipalia ſuper hoc nihil diſponit, cōtrā, puto de iure, per l. quiſquis. C. de do. l. ite per l. Papinianus. ff. de do. int. uir. & ux. quæ dicitur donatio nem non confirmari morte, niſi peruentū ſit ad traditionem, ut ibi, tñ illud intelligit, niſi aliquid interueniat quod loco traditionis habeat, ut no. ſ. de do. l. qd. de ſuo. & ibi gl. ita in propoſito, cū loco traditionis interuenit quod conſtituit ſe nomine donatarij poſſidere. Nā per hoc acquiritur poſ. ut iura uulgaria dicitur ſatis factū eſſe legi, quæ uellet donatariū poſſidere, cū in ueritate donator non poſſederit poſt donationem. Præterea omnes illæ leges quæ loquuntur quod cōtrā præſumta ſic fictitia, habet locū, quæ extraneus hoc opponit: hic uero ipſemet qui donauit, non pot. hoc opponere, quæ ex eo quod donatarij ab eo non petij, ſentit lucrum, ergo, & c. ut l. cū in fundo. ſ. q. ſi mulier. de iu. do. Præterea, in donatione expreſſum eſt, quod parcedum eſt donatario, ſi eum non præcipit ad ſolutionem, ut l. ſi extraneus. de iu. do. Ex quibus concluditur donationem illam non præſumi fictitiam. Bar.

ADDITIO.

1. Martinus Formiconis. Adde quod alia inc. Martinus de Eugubio, & ita d. leg. Pet. Corn. in conſ. c. iij. inc. uſo dicto, in ij. col. & iij. uol. & Bal. in c. j. ſ. quis ita. in ſi. de feudo dato in uicem. l. commiſſoria. in uſ. ſeu. & Alex. in conſ. c. xxiij. in iij. uol. ſcripſit in ix. col. alia inc. Martinus Ferrarius, & ita eſt in conſ. j. in ij. par. de contractibus. Et de materia iſtius conſ. in de Bar. in conſ. lxx. inc. Pet. Nicole, & ibi ſcripſi. Thom.

2. Negatiuam. No. modum probandi negatiuam. De iſto dicto Bar. uide plene per And. Barb. in c. in loco. in ij. col. de prob. & Alex. de iur. in d. conſ. c. xxiij. in iij. uol. incip. ſcripſi. in ix. col. & uide Bar. in conſ. c. ij. inc. chariſſime domine. Thom.

3. De dominio excipientis. Vide Bal. in c. j. ſi quis ita. in ſi. de ſer. dato in uicem legis commiſſo. & Bar. Soc. in conſ. c. iij. incip. uſiſ inſtrum. in ij. col. in ij. uol. & Pet. Cor. in conſ. c. iij. incip. uſo dicto, in ij. uol. in ij. col. ubi alleg. Bar. in iſto conſ. Thom.

4. Datur domino. No. quod uult Bar. hic, quod actio de damno dato, datur domino. Et ita alleg. Bar. hic, Ioan. Bertac. in ſuo repertorio, in uer. actio. d. j. in uer. xliij. Tho. Dip.

CONSILIVM LXXXII.

Si negetur poteſtas delegantis, id eſt, quod non habeat poteſtatem delegandi, ſufficit probare poſſeſſionem, in qua erat tempore delegationis. Item quomodo iudex debet pronūciare in cauſa appellatiōis, ſi pars dicit ſe laſam eo, conſil. Franciſci, & ſequenti, & per Bar.

1. Sententiā iudicis qui eſt in poteſtate iudicandi, ualeat.
2. Non ſufficit probare quod talis non erat rector, ſed etiam quod non erat in poſſeſſione.
3. Iniuriā facta ex odio principalis, non debet nocere fideiſſori.
4. Quæ poteſt exigere fideiſſor condemnatus à principali, & quæ poteſt opponere.

PUNCTVS Quæſtionis uertētis inter Albertum Leonis, & Meum Vannis, ſi Thomam eorum procuratorem ex una parte agentes, & Bernardum Ghilardi, & uxorem Iacobi, ſi Salui, & eorum procuratorem ex altera parte defendentes, talis eſt, quæ ſint partes iudicis ſuper petitione porreſta, ſeu narratione per dictum Thomam procuratorem prædictorum, & quod iudex cauſa facere & pronūciare debeat ſuper petitis & poſitis per dictum Thomam & Iacobum procuratorem prædictorum, coram eo uſiſ actis, & acitatis in cauſa, & uſiſ ſtatutis &

& ordinamentis & reformationibus, & omnibus iuribus & allegationibus utriuſque partis, quem punctum dictus iudex ad dictam partem uoluntatem conſulendum cōmiſit facienti uero dño Bart. à Saxoferrato, legum doc. utriuſque partis conſidato, cum ſalaris quatuor florenorum. tunc in quaſi prædicta, primò uidentum eſt de poteſtate conſeruatoris, qui dictam ſententiā tulit. Ad quod dicendum eſt, quod poteſtatem & iuriſdictionem habet prædicta faciendi ex commiſſione ſibi facta, per regimina ciuitatis Caſtelli, ac ex reformatione priorum Peruſij, qui hoc cōceſſerunt, ut patet. Sed poſito quod non ualuiſſet de iure, tamen erat in poſſeſſione, uel quaſi ſic faciendi: ut notorium eſt, quod ſufficit, ut ex. de elect. c. quereſā. Cū enim quis in poſſeſſione eſt do nec amoueatur, non debet impediri omnia facere, ut l. pen. ff. de aqua quot. & aſti. Ad idem Barbarius. ff. de offic. præſ. pen. per Innocen. in ca. nihil. ex. de election. Ex hoc concluditur tunc quod ſi excipiat quod talis non habuit poteſtatem, non ualeat hæc exceptio, ſed debet ſic formari quod talis non erat rector, nec erat in poſſeſſione, uel quaſi talis rectoria uel iuriſdictionis. Caſus eſt expreſſus C. de teſ. l. j. ſi bene inſpiciatur. Videndum eſt ſecundò, utrum dictus conſeruator fecerit ſecundum formam ceſſionis, & poteſtatis ſibi conceſſa. Circa quod ſciendum eſt, quod in dicto ordinamento inter cetera dicitur, quod poſſit inquirere, & ueritate ſummariè de facto reperire, & ita de facto condemnare & mulctare. Hoc enim quod dicit de facto, importat ſine cauſa cognitione, & ſine probatiōe, ut l. iſtus ſuſtiti. ff. de his qui ſi. inſa. & ibi not. gl. in prin. uel de facto etiam ſi rator uſiſ repugnet, ut ff. de mi. l. uerum. ſ. ex factio. & ibi glo. in uerbo, reducere, poſito quod dicti conſeruatores non ſer uauerint ordinem iuris, tamen ualuit quod de facto proceſſit. Præterea poſito quod prædicta non procederint ex forma dictæ legis, tamen procedunt ex forma promiſſionis factæ à reo principali, & à bonis fideiſſori. Promiſit enim reus principalis, quod conuenitur ſoluere omnem quantitatem, cum condemnatione, uel ſine, & in hoc interceſſit fideiſſor. Si ſoluit enim fideiſſor ſecundū quod principalis promiſit, non eſt quod ſibi imputetur, ut l. ſi merces. ſ. culpæ. ff. loc. ex t. prædictis eſt apparet, quod circa principale in quo ſuit condemnatus, & fideiſſores ſoluerunt, ut conſtat publicis inſtrumentis, ſine dubio fideiſſores debent conſeruari indemnes. Super reliquis uero damnis, uidetur indubitanter dicendum, uſo ſtatuto ciuitatis Caſtelli, quod loquitur de hoc proceſſu ſuper hoc factio, quod iudex debet uideri & examinare cauſas, ex quibus ſe dicit damnificatum, an iniuſte ſint, non enim ob aliud requiritur expreſſio cauſæ, ut ff. de tranſac. l. cum hi. ſi. in cauſa. Nunc in propoſito in quaſtione aſignatur quædam cauſa, ex quibus damnificatum ſe dicit, quæ non ſunt iuſta, dū dicit fideiſſor ſe multatum propter ipſius contumaciam, in xxv. flor. Iſtud autē fideiſſor non poteſt repetere, ut l. qui proprio. ſ. procurator. ibi, in ceteris poenam autem. ff. de procu. & ibi notatur, & eadem ratione non poteſt repetere alios uiginti quinque florenos, quos dicit ſe ſoluſſe pro uſuris dictorum uiginti quinque florenorum. Item aſignatur alia cauſa quod ſoluit uiginti florenos aduocato & procuratori in cauſa prædicta, in qua uictus fuit, quam quantitatem repetere non poteſt: quia non debuit litigare, ut l. iam tamen. ſ. in hac. uer. & ſiquidem uicti. ff. iud. ſol. tunc Item dicunt fideiſſores ſe damnificatos, in quantum ſoluerunt uiginti florenos pro habendo in publicam formam ſcripturas & acta: iſta cauſa eſt iuſta & ratio nabilis, ut l. ſcimus. ſ. in computatione. de iur. delib. Item dicunt ſe laſos & damnificatos in quantitate centum florenorum auri, quos ſoluerunt domino Nicolucio, iſta cauſa eſt iuſta & rationabilis, ut l. ſcimus. ſ. in computatione. de iur. delib. quia eſt debitum principale: ite dicunt ſe laſos & damnificatos in quantitate uiginti florenorum auri pro uſuris, quas oportuit eos ſoluere pro inueniendo dictos centum florenos, & pro dictis centum florenis, iſta cauſa etiam iuſta: ut ff. de neg. geſt. l. at qui natura. ſ. non tantum. & ff. de uſu. l. in contractibus, & hoc circa cauſas declaratas die uigeſimo o-

gauo menſis Iunij, ut ex actis apparet. Dein de declaratiōe certas alias cauſas & quantitates, quibus ſe damnificatos dicunt, & laſos in uiginti quinque florenis, in expenſis quas fecerunt quando fuerunt detenti in iſta cauſa. Non enim debuerunt contēnere & deſumere, ſed ſtatim ſoluere, ſi non habebant ſub uſuris inuenire, ut facerent poſtea, ut ſ. dictum eſt. Idem dicunt ſe laſos & damnificatos in quantitate centum quadraginta florenorum pro eo, quia coacti fuerunt ſoluere creditori, quia ſe obligauerunt occasione dictæ fideiſſionis: & ſic oportuit eos uendere uinum ſuum minus quæ ualeret, unde damnificatos ſe dicunt in quantitate centum quadraginta florenorum. Iſta cauſa non eſt legitima, quia ut ſ. dixi, dicto creditori ſoluerunt de pecunia ſub uſuris recepta, non de pecunia redacta ex traditione uini. Item ſi uerididerint minori precio quam ualeret, fuerunt in culpa unde imputetur eis. Item dicunt ſe laſos in quantitate quinquadraginta florenorum auri pro uſuris ſolutis, pro quantitate uiginti florenorum, quæ cauſa non ſunt iuſta, cum cauſa eſt quibus, ſors, cui dicta uſura acceſſerunt, petitur, ut ſ. ſunt reprobata. Concluditur ergo ex prædictis quod partes dictas ſuper petitionibus & narrationibus, produciſ per dictos Albertum & Meum ſeu eorum procuratores, tales eſſe debeant, quod pronūciat executionem faciendam, & ipſam faciat efficaciter contra dominum Bernardum, & eius bona in dictis quantitatibus, quæ ſ. dictæ ſunt iuxta petitionem, ſcilicet in quantitate centum florenorum auri ſolutorum pro quaſtione primaria domino Nicolucio, & in xx. flore. ſolutis pro ſcripturis & actis, Item pro cl. florenis pro uſuris dictorum centum. A ceteris uero quantitatibus petitis & declaratis, iudex debet dictum Bernardum & eius procuratorem abſoluere, & prædictis Alberto & Meo, & ipſorum procuratori ſilentium imponere, & prædictis uſiſ, actis, inſtrumentis, ſtatutis, & ordinamentis & iuribus, utriuſque partis mihi tranſmiſiſ. ſaluo ſemper, &c.

ADDITIO.

1. In poſſeſſione. No. quod dicit Bar. hic, quod non ſufficit probare quod talis non erat rector, ſed etiam quod ipſe non erat in poſſeſſione, uel quaſi talis rectoria. Adde Bar. in l. ſi arbiter. in ſi. C. de ſenten. & inter. om. & in l. ad teſtium. ſ. primo. ff. de teſt. & in l. cum l. ſ. primo. in fine. C. de teſtam. cum concord. de quibus ibi per dom. meum de. l. ſi. in iij. colum. & ſequen. cui adde Bar. hic. Tho.

2. De facto. De intellectu iſtorum uerborum, uide Bart. plene in extraneis ad reprimendum. in uerbo. uidebitur. in ſi. & ibi apoſt. meā, & uide Georg. Natam, in clem. ſep. in ſ. non ſic tamen. in xx. col. de uerbo. ſig. Et adde quod dicta Bar. in hoc conſ. ſequitur do. Ioan. de Ana. in c. pen. de accu. & uide Alex. de iur. in l. prætoris. ff. de his qui no. inſa. & apoſt. Bar. & conſ. c. xij. in vj. uol. incip. proſpectis his. in ij. colum. & in conſ. c. lxx. in eod. uol. in cauſa & lite uertente. in ult. col. in ſi. ubi alleg. Bar. hic, quod ubi quis habet poteſtatem inquirendi ueritatem ſummariè, & de facto condemnando, quæ illa uerba important, quæ citant ſine cauſa cognitione & probatione, condemnare poſſit, ut ibi per ipſum. Tho.

3. Ex odio. In quantum Bar. hic uult, quod ſi ſtantia ſit facta ex odio principalis, non debet nocere fideiſſori. adde no. per Bar. in d. l. merces. ſ. culpæ. ff. loc. Bal. Pau. de Caſt. & Alex. l. pen. ſ. j. ſol. mat. per Io. de Ana. in conſ. lxxij. incip. uſiſ & ponderatis. Tho.

4. Inſta cauſa. No. quæ poteſt exigere fideiſſor à principali, & quæ poſſet opponere. & uide Bar. in l. ſi quis. ſ. in hac. ubi plene. ff. in ſol. & quid ſi fideiſſor non oppoſuit exceptiones, & ſuccubuit, an repetat à principali, uide Bar. & doc. in l. at qui. ſ. cum me abſente. ff. de neg. geſt. & in l. ſi fideiſſor. in prin. ſi. mand. Tho.

CONSILIVM LXXXIII.

SUPER Prædicto puncto contento in proximo conſilio domini Franciſci, quo quaeritur, quæ ſententiā ſit ferenda in cauſa appellatiōis prædictorum. Ad ueritatem huius quaſtionis inueſtigandam, uidentum eſt, &c. Vide materiam huius conſilij plene & perfecte, ſuprà in eod. ſilio octuageſimo.

CONSILIVM LXXXIII.

Non poteſt quis liberare detentum in carcerib. ſine ſpeciali mandato. Item ſtatutum loquens de nullitatibus uel appela-

appellationibus habet locum in nullitatibus factis, uel appellationibus ante statutum interpositis.

- 1 Eximere aliquem de carceribus, requirit speciale mandatum.
2 Statutum loquens de nullitatibus et appellationibus, habet locum in appellationibus nouis et antiquis.
3 Iudex ex officio de his que pertinent ad publicam utilitatem, potest uti scripturis productis coram se.

IN CAUSA STATI procuratoris Vannij de Pergula, uis omnibus que uidenda fuerunt, uidentur dicendum de iure quod partes iudicis debent esse tales, quod pronuntiet bene pronuntiatum per dominum Potestatem, reiecta nullitate super dicta appellatione, et male appellatum per dictum Statutum. Quod probatur primo, quia dictus Statutus petebat sententiam pronounciari nullam, et illum Vannium eximere de carceribus: si illa causa quod liber homo eximatur de manibus alterius, non potest fieri per procuratorem, ut l. Pompon. in princ. ff. de procur. et l. illud. ff. de min. et licet hoc possit quilibet de populo: tamen hoc non potest ut procurator illius, sed sine speciali mandato. Et si dicitur hoc expressis in mandato, dum dicit, in causa quam habiturus est cum communi et eius syndico, dico quod hoc non sufficit ad speciale mandatum, ut l. si quis mihi bona. s. iussum. ff. de acq. hære. Præterea si dicitur speciale mandatum habuisse, tamen non dixit nullum intra tempora, intra que potuit, scilicet intra tempora appellationis, secundum formam statuti. Nec ob. si dicitur, quod statutum uendicatum sibi locum in condemnatione ante statutum, quia hoc est falsum. Nam uendicatum sibi locum in omnibus appellationibus, et nullitatibus opponendis post dictum statutum, licet proponatur de sententia lata ante, sic loquens de liberatione habet locum in liberationibus fiendis, et obligationibus anti quis, ut C. de test. l. testimonium. et no. do. C. de leg. l. leges. Præterea, ea que facta sunt coram eo iudice, licet non fuerunt producta per syndicum causæ, potest iudex eis uti ex suo officio in hac causa que pertinet ad publ. util. ut l. filius. s. ueterani. ff. de procur.

ADDITIO.

- 1 In causa Statij, istud cons. secundum ordinem Perus. est in j. parte iudiciorum. in cons. lxxxij. et de isto cons. meminit Lud. Ro. in cons. cxxl. incip. spectabiles domini. in ult. col. Tho.
2 Per procuratorem. Adde in quantum Bar. hic uult, quod ad faciendum quem eximere a carceribus, requiritur speciale mandatum quod illud refert, et sequitur Lud. Rom. in suis. in litera P. in uer. cxxij. incip. pro. contrariu de directo consiliu Lud. Rom. in cons. cxxl. incip. spectabiles domini. in ult. col. et uide Alex. de imo. in cons. cxxxij. in vj. uol. incip. circa executionem. in j. et ij. col. et do. Ioan. Bapt. de Sancto Senerino, in suo tract. de debitorib. fugitiuis. in xij. q. prim. ubi plenè, et uide Ang. de Are. in s. præterea. in xix. col. in lit. de act. Thom.
3 De acq. hæ. Vide Bar. in l. filius in pen. col. ff. de do. in uer. tertio facit. cum concor. de quibus ibi per Alex. de imo. in ap. Bart. ubi etiam alleg. Bart. hic. Thom.

CONSILIVM LXXXV.

Si respondetur ad positionem que dicit, quod possedit Titius pro dote usque ad mortem quod hæres credit, an ex hoc uideatur eius aditio, et an titulus pro dote et pro hærede possunt concurrere.

- 1 Respondens positioni, quod credit possidere pro dote, inducitur aditio.
2 Titulus pro dote et titulus pro hærede, possunt in simul concurrere.
3 Titulus pro dote, est titulus pro suo, etc.

IN QVAESTIONE Ioannis Dimicatoris ex una parte, et Fracisci de Tuderio ex alia in eo quod dictus Franconueniendo dictum Ioan. dicebat sibi tanquam hæredi in solidum dotem matris suæ debere restituere, et dictus Ioan. re conueniendo eundem dicebat sibi restituere debere partem dictæ dotis tanquam hæredi, mediante persona fratris hæredis pupillorum dictæ dominæ, per quam fuerat quasita dicta hæreditas ex poss. per eum habita, &c. In Dei nomine amè. In q. Ioan. Ricochi et cõueni recõuenientis acta, inter cetera

dubium uertitur, quia d. Ioan. super xvj. poss. quæ continet quod Bened. dictam terram possedit tit. dictarum dotium continuo usque ad mortem, respondit, credo, per quod dicitur, quod non uidetur probata aditio, quia ex hoc sequitur quod possedit tit. pro hærede de quo miror, quomodo hoc alleg. ab aliquo qui aliquid intelligit, nam nulli dubium est quod eandem possumus possidere pro dote, et ti. pro hærede. Casus est in l. ij. s. ex plurimis. ff. de acq. poss. quid enim prohibet quin huic qui habebat rem titulo pro dote, superueniat titulus pro hærede ex persona filiorum suorum: certe nihil, et solu. mat. dicitur fundus dotalis, et possidetur ut dotalis. ff. de fun. do. l. etiam directa. et l. dotalis. s. j. uer. hæredes quoque, unde uidetur, quod sol. ma. possedit titulo dictarum dotium, et tamen non excluderet quin possideret tit. pro hærede, unde abique sua contentione, uel ex rei probatõe apparet, dictum Ioan. obtinere. Sed si pertinaciter diceret quod titulus pro hærede, et titulus pro dote non possunt concurrere, quia titulus pro dote sit possidere pro alieno, et tit. pro hærede, sit possidere pro suo. Respon. quod fallum est, imò tit. pro dote, est titulus pro suo, sicut est qui pro emptore possedit, ut l. expressum. de ac. et ob. et pro dote. l. j. Si tamen hoc aduersarius non diceret, esset dicendum confessionem fuisse erroneam, et probatur: nam error facti alieni probatur probando rem aliter se habere, ut ff. de inter. act. l. de ætate. s. qui iusto. et de pro. l. cum de indebito. s. j. not. ff. de cõ. fess. l. non fatetur. et expressè ff. de iur. et fac. igno. l. si post diuisionem, ubi probando testamentum non ualere, præsuntur error. Nunc ad propositum, si aduersarius dicit, quod possideret pro dote, et sic pro alieno possideret, et lo. dixit, concedo, aliàs credo, dico quod probatum est rem aliter se habere: quia dictus Benedictus possedit pro suo, et tanquam suus, et testes aperte dicunt, sic probatum est rem aliter se habere, ergo probatum est, ut dictum est supra, &c.

ADDITIO.

- 1 Aditio. Adde quod etiam in contractibus si quis dicat, uolo adire, talia uerba disponunt secundum Bart. in l. gerit. ff. de acq. hæ. Ang. in l. sed si alio. ff. ad Trebel. plenè per las. in l. j. in ij. col. et ibi scripsi, C. de summa trin. et fid. cathol. Thom.

CONSILIVM LXXXVI.

Quod non creditur nuncio, si dicit contra id quod primò dixit, sicut nec etiam creditur testif.

- 1 Non creditur nuncio dicenti contra suam relationem uel citationem.
2 Non creditur alicuius persone secundo dicto, contra primum dictum.

NON CREDITUR Nuncio t dicenti contra suam relationem seu citationem, quam retulit ante per se factam, ut ext. de probat. c. quoniam contra falsam, super uerbo citationes, ad fin. glo. et melius, de appell. c. cum parati. in uer. suus nuncius, ad fin. glo. Nam citata citationem bene creditur, non contra, nec alicuius dicto secundo contra primum creditur, ut plenè not. ex. de præsum. c. literas. In uer. cum primo, ubi etiam dicitur, quod tam in iudicio, quam extra iudicium statuit primo dicto, nec etiam creditur testi in secundo dicto, si dixerit contra primum, extra de testib. c. cum causam, quæ super uerbo uoluerunt ratas ibi, sed quid sit testis secundo, &c. eodem titulo, cap. ueniens, super uerbo, quos uterque, ad finem glo. et per Innocen. super uerbo eisdem, ultra medium glo. et ibi plenè fateor.

ADDITIO.

- 1 Non creditur. An et quando credatur nuncio in his que spectant ad eius officium, uide plenè per las. do. meum, in l. properandum. s. et si quidem, in ij. col. et seq. C. de iud. et ibi ponit de nuncio qui dicit se citasse Caium, et Caius cum iuramento dicit contrarium, cui magis debet credi, uide ibi per ipsos, et ibi scripsi. Thom.

CONSILIVM LXXXVII.

Quod licet statutum uelit trahi ad præterita non ualet, nec potest ad decisa referri. Et no. quod laudum refertur ad tempora compromissi.

STATUTUM

- 1 Statutum non potest referri ad causas præteritas, uel decisas transactio, uel sententia.
2 Si causa pendet per compromissum, idem iudicatur, ac si fuisset transacta finita.
3 Laudum latum refertur retro ad tempus compromissi.
4 Statutum referens se ad causas pendentes, non ualet.

FACTVM Tale est, quod instrumentum inuiti factum et celebratum undecim annis retro, per actur executioni mandari per actorem contra reum in quantitate in instrumento contenta. Opp. pro parte rei quod debet executioni mandari uerante statuto ciuitatis Assisi, quod loquitur quod instrumenta mutui et depositi, de quibus non est facta uel petita executio intra x. annos, sint cassa. Et pro parte actoris, qui ante confessionem d. statuti petijt executionem d. instrumenti. Modò uo loco dicto instrumento, queritur quid iuris. Et uidetur dicendum de iure d. instrumentum non fore executum dum puncto predicto. hoc in effectu additur quod dicta causa dilatione pendente coram iudice, et anteq. statutum emanaret, fuit compromissum in secundum Angelum soli actur præferentem et acceptantem de iure, et de facto super predicto puncto, et ad diuisionem, dico, et consulo quod d. instrumentum debet executioni mandari, non obstante statuto nouiter condito, et non obstante allegationibus supra dictis. Ad quod sciendum et inuestigandum est de significatione illorum statutorum, et an locum habeant in præteritis, et presentibus, &c. Et certe talia uerba non possunt referri ad causas præteritas iam decisas transactio, uel sententia, ut C. de transac. l. causis, et in auth. ut cum de ap. cog. in prin. et s. j. ubi exprimit. Sed illa causa eo ipso quod fuit compromissa de iure et de facto, et sic in arbitrio et arbitratoris fuit decisa transactio, et quæ tale compromissum est quod transactio, perinde est enim, ac si diceremus, transigimus pro eo quod talis arbitrator dicit, ut no. in auth. ut diff. iud. s. j. col. ix. ergo ad istam causam non porrigitur statutum, potissimè cum talis arbitrator acceptauerit, et sic possit cogi pronounciare, ut l. ij. s. j. de arbi. Et quandoquocumque feratur dicta sententia, seu laudum, refertur retro ad tempus compromissi, seu transactio, ut l. ponor. et in l. qui balneum, qui po. n. pig. ha. et l. si filius de uer. obi. Præterea, posito quod dicta causa non fuerit finita transactio, sed esset pendens coram iudice, uel coram arbitro: tamen dictum statutum ad causas pendentes non potest referri, etiã si esset expressum in statuto, quod ad causas pendentes in iudicio, uel coram arbitro referat, tale statutum in hoc non ualere, sed fm ueteres l. deberet iudicari, ut in auth. ut in med. lit. no. si. sac. ius. in prin. et s. si uerò, ibi, alterius, et eam si exprimitur de causa quæ pendet per compromissum, ibi, siue secundum arbitrium, siue secundum compromissum, &c. et per hoc patet resp. allegationibus factis in contrarium.

ADDITIO.

- 1 Compromissa. Adde Bar. in l. causas. C. de transac. ubi tradit notab. reg. quod si fiat statutum nouum, et in eo expresse dicatur quod habeat locum, seu trahatur ad omnia negotia nedium futura, sed etiam præsentia, et præterita, tamen non trahatur ad negotia decisa transactio, uel sententia, uel iuramento, cum concord. de quib. per las. ibi. col. cui adde quod dicit Bar. hic etiam si penderet causa per compromissum. Thom.

CONSILIVM LXXXVIII.

Quod adstringens se ad certum tempus, debet illud probare, quod ad testis dicens falsum in uno etiam in consanguinitate totum uitiat, quod minor non potest renunciare uiri introducto propter imbecillitatem etiam cum iuramento, quod constitutio est prohibita.

- 1 Quando quis asserxit se ad certum tempus, debet illud limitate probare.
2 Si dicitur factum esse quid aliquo tempore, debet illud probari.
3 Testis qui dicit se non esse consanguineum, si constet contrarium, dicitur falsum depositusse.
4 Testis si in uno dixit falsum, in nullo est ei credendum.
5 Minor non potest renunciare iuri quod est introductum propter eius imbecillitatem etiam cum iuramento.

Bar. Consilia.

IN QVAESTIONE Inter Franciscum Bonelli, legitimum administratorem filij, contra Mensulam quondam Lodouicum et Angelum et Cechinum filios dicti Lodi, in curia generali ducatus Spoleti, uisa petitione producta in dicta causa, et articulis hinc inde factis, uidetur quod partes iudicis sint uel esse debeant, scilicet, quod dictos reos conuentos absoluat a petitione præfata, et contentis in ea. Hoc autem esse uerum probat per illas rationes urgentes quibus responsum non uideo, ut sic non ut allegator, sed ut consulator scribã. Prima ratio quia actor in libello asseruit quod dicti conuenti dederunt in solutum legitime re de qua contendebat anno dñi M. ccc. xli. de mensis Augusti, dicti anni, et c. se adstringerunt ad uenditionem factam certo tempore, et duo testes qui uidentur probare dictam dationem in solutum, scilicet, Matheolus Coli, et Aulectus Agnoletus non probat tempus deducit in petitione. Nam Matheolus dicit quod sunt iam decem anni elapsi de mensis de d. d. d. d. d. d. non recordari. Et sic non probat annum, nec mensis Paulæ dicit uerò dixit se non recordari de mensis, ut in eorundem dicitur apparet. Et sic arguitur quod ille qui adstringit se ad aliquod conditionalter, limitatur factum de quo agitur, licet illud non esset de necessitate, et si illud non probat, succumbit, ut extra de prob. c. licet causam. ff. de insti. l. habeat. in prin. Præterea regula generalis est, quod quicquid dicitur factum certo tempore, illud debet probari: ut ff. de alie. l. j. Ergo idè dicendum in eo tempore de inc. rum. nau. l. j. in si de u. et ui. ar. l. j. rectif. sume, et ibi tunc sic accepimus, et c. unde iura que dicitur non esse quarendum de tempore, uerum est quando non agitur de actu facti certo tempore, ut no. C. de rest. l. testimonium. et in l. ob carmen. s. ff. de test. Hoc esse uerum apparet, quia cum actus donationis in solutum possit recitari sine probatione eius quod ponitur in libello, non concluditur quod sit probata illa datio in solutum quæ in libello producitur, ut ex. de fid. insti. c. cum Io. Et sic sequitur quod non est probatum quod in libello deducit est. Secundò dicta per dictos Paulæ et Matheolum, non sunt ualida, quia interrogati si attinerent dicto Bonello dixerunt, quod non tamen constat ex confessione Bonelli, ut patet ex actis quod dictus Matheolus est nepos carnalis, et dictus Paulæ nepos consobrinus, et apparet quod dixerunt falsum, et præsumitur quod scienter, quia non est uerum simile cognatos sanguine hoc ignorasse, ut ff. unde cognati. l. octauus gradus. C. de in integ. rest. l. de tutela. Si ergo falsum dixerunt in uno, ergo et in nullo eis credendum, ut ff. de test. l. qui falsa. et de fal. l. eos. et no. ex. c. in natura. De hoc etiam plenè no. in ex. de test. c. fraternitatis. Tertio quia probatur quod predicti qui dicunt dedisse in solutum, non seruauerunt solemnitate requisita tempore quo dicitur facta dicta solutio, idè non ualet: quia non est seruata forma constitutionis ducalis, quæ constitutio producta. Nec ob. quod dicitur renunciatum dictæ constitutioni, et iuratum non uenire contra. Ad cuius declarationem præmitto quod quis non potest renunciare illi iuri, quod est introductum propter eius imbecillitatem, quia ita deciditur renunciando, sicut contraheñdo, ut ff. de noua. l. doli. s. diuersum. Ita hic minor non potuit renunciare huic constitutioni, sicut nec beneficium restitutionis, ut no. ff. de min. l. si iudex circumuentus. C. de in integ. re. l. si intra, et hoc prout loquitur de renunciatione per se considerata absque iuramento. Et aduertendū quod dicta constitutio bene aduertatur, non solum ad solemnitate in modum contrahendi cum minoribus, sed etiã prohibet alios contrahere cum minoribus, absque illa solemnitate, imponit certam penam, mandans eos puniri, et sic prohibet eos ne contrahant cum talibus personis. l. j. respon. de his qui pro non sci. ille ergo, qui contrahit cum minore constituto prohibente, peccat mortaliter, quia qui non obedit principi, morte moriatur, ut ex. de maio. et obe. c. j. unde iuramentum hic tuit interpositum sub obseruatione pacti, ergo non est obligatorium. c. non est obligatorium, de reg. iur. in vj. et C. de nup. auct. quod ipsi, et si. Præterea per iuramentum minor potest renunciare iuri suo, non autem propter iuramentum minoris talis prohibitio facta ad alterius personam extendi, quia non potest porrigere uires suas ultra

D tra ipsum

tra ipsam iurante, ut l. ff. de iureiur. c. de iureiur. c. ueniens. &c. Quinque uallus. Pro hoc faciunt no. ff. de reg. iur. in l. uinculis. s. fi. in gl. Na pot cogi quis dare, alius non pot recipere. Vnde iuramentum facit q minor possit dare, non tñ facit, q contrahens cū minore possit recipere, quia prohibitus per constitutionem uenit puniendus, merito ergo dicit q cōstitutio dicit, & dicere pot, cū sic non ualeat, & sic fuerit uinculo iuramenti firmatū, quia lex nō asistit cōtractui minoris, id eod iuramento minoris cōfirmat. Nō aut inuenit q sit facta p/hibito alterius q ex causa minoris nō contrahat, sed per cōstitutionē est facta talis prohibitio, ergo, &c. Ex quibus concluditur q prādictū reconuenit ueniunt absoluedi.

ADDITIONE.

Inter Franciscū. Vide de isto conf. Bal. Alex. in conf. cxxvij. in liij. uol. inc. uisa in que est in liij. col. ubi all. Bar. in isto conf. ubi uideas. Thom.

CONSILIVM LXXXIX.

Supradicto puncto an dictus Titus admittatur ad totam hereditatē in solidum, an uerō admittatur unā cum melioratione ab intestato, & uideatur pro parte, &c. hunc punctum cum consi. uide s. consi. ix. & j. consi. clxxxij. & cxxij. Bar.

CONSILIVM XC.

Quod mulier minor iurans in contractu non pot uenire contra illud instrumentū ex eo q nesciebat sibi cōpetere beneficium restitutionis in integ. Itē l. ij. C. de rescin. uē. nō habet locū in renunciatione facta liberaliter: & non qb causam. Itē intellectus legum. l. per diuersas. & l. ab Anastasio. C. man. de celsione facta simulatē. Itē remediū qñ nō apparet testamētum q petatur hereditas ab intestato. Itē an renunciās iuri succedēdi, uideat renunciare successioni ab intestato, & an iuramentū extendatur ad hunc casum. Itē quō uerba dubitari prolata, pata, ut dicit, & similia uerba enunciatua dicat dispositionē uel confessionē inter contrahentes. Itē an iuramentum extendatur ad id quod fuit dictum per errorē. Itē qualiter probetur negatiua, uel error.

- 1 Minor iurans in contractu non potest uenire contra iuramentum ex eo q nesciebat sibi competere restitutione in integrum.
2 Iij. C. de rescin. uen. an habeat locum in renuntiatione.
3 l. per diuersas. & l. ab Anastasio. C. man. quomodo intelligantur.
4 Iuri succedendi ab intestato quod quis ignorat competere, non uidetur renunciar.
5 Clausula generalis in refutationibus, quomodo debet intelligi.
6 Mulier que iurauit in refutatione non contrahere, in quibus causis potest contrahere.
7 Verba enunciatua dubitatiue prolata non disponunt.
8 Verbum dicitur, continet dubitationem.
9 Iuramentum non extenditur ubi est erratum.
10 In omni contractu & iuramento, intelligitur si uera sunt que narrantur.
11 Error quomodo probetur.
12 Negatiua quomodo probetur.
13 Qui uendit alicui tanquam creditori, debet ille probare se creditorem.
14 Heres tenetur legatario ostendere testamentum.
15 Dolo futuro renuncitari non potest.

DILECTO Dño Franc. de Suaua, pūctus generali ter proponendus talis est, Quidā Pe. Matthæi de urbe ueteri, ut dicit, fecit testm, quod testm non reperit, & dotauit do. Legitiā eius filiā in ccc. florenis, & Buciu suum filiū sibi heredē instituit: deinde mortuus est Bucius super stite dña Andrea eius matre, & d. do. Latina eius sorore carnali, demū mortuā est d. do. Andrea suo testō cōdito, cuius copiā uobis transmittō, & dotauit filiā suā, & instituit sibi heredē Ioannē suū agnatū: demū mortuus est d. do. Ioan. super stite Matthæo filio d. do. & eius heredē. post hoc dictus Matthæus maritauit dicitā Legitiā eius sororē consobrinā, & sibi dedit d. do. in dote, & d. do. renūciatit omni iure hereditatis tā maternā q paternā, q etiā fraternā, & iurauit, &c. ut parer in instrumēto renūciationis, cuius copiā uobis etiā transmittō, & etiā renūciatit, & iurauit in testō d. do. An

dra sua matris d. do. Lattia. Modō d. dña Lattia existens intra etatē xxv. an. nō contenta de dicta sua dote asserens se decepiā, uult retractare omnia ista & petere hereditatē tam paternā, q maternā, q etiā fraternā, & ut asserit, intendit ut altero de duobus remedijs: uno, uel implorare beneficium restitutionis in integru asserens se minorē decepiā, & testam, & si ista uia esset sibi praelusa obstante iuramento. Vtrum alia possit uel, scilicet q dicta celsio iurū non ualeat, tñ quia decepta ultra dimidiā iusti pretij ante dicit. Secūdarō, quā dicta iura celsa ualent plusquā fuerit pretiū sexcentorū florenorū: merito ergo prāsumit celsio simulata, hęc sunt que uident mouere dictā dominā Lattia ad retractandū prādicta per dictū Matthæū, pro parte aduersa dicit primō q nō pot petere restitu: onē in integru post iuramentū corporaliter prāstū, tam in renunciatione sua, quā in testamēto dictæ suæ matris, ut euidenter apparet. Itē non ob. q iura ualeant ultra dimidiā iusti pretij, uel iura celsa ultra pretiū interuentū, qm ista fuit simplex enunciatio, non iurū uenditio. Per istā ergo renunciationē, hereditas s. dicitōrū deuenit in d. Matthæū successorē, tan q ad proximiorē, postulat nunc consi. uisus testamētis, & renunciatione facta per d. do. Lattia, ut d. do. Lattia possit effectualiter molestare d. Matthæū filiū, & heredē loā. Matthæi sui patris, & sic potest pro qua parte pot de remedijs opportunis. In nomine dñi amen. Viso d. puncto testamenti, & instrumento refutationis, uideat dicendū primō ad illud quod querit, an d. do. Lattia possit petere restitutionē in integru, & uideat quōd non, propter iuramentū. † C. si aduers. uen. i. ff. sacramēta pube. In cont. reperit, qd cōsuluit dñs Dy. Nam cū minor ignoret beneficium restitutionis sibi cōpetere, non potest uide sibi renunciare, & iuramentū ad illud non extendit, ut ius consi. u. refert Cy. C. de rescin. uen. l. ij. Ego aut istud non consulerē. Nam cū iuratum sit super facto, s. non uenire contra facta, & promissa in præsenti contractu, uideat iurati super omni iure, per quod pot contra dictū contractū uenire, nec est necesse q iuris remedia specialiter expriment, ut ff. de iureiur. l. si duo. §. idē. l. i. & l. duobus. §. a fideiussor. & §. exceptio. & §. colonus. † Super secundo quo querit an d. do. Lattia possit uenire contra, quasi decepta ultra dimidiā iusti pretij, dicendū est q non, fuit em simplex renunciatio, non uenditio, nec aliquis contract. respectiuus, hoc est, q respectu alicuius dati, uel recepti, talis remissio facta fuerit, sed ex mera liberalitate, & sic non habet locū l. ij. C. de rescin. uen. l. minoribus. C. cōmunia ut. iu. nisi forte proponeret q intentio remittentis erat remittere modicū, & remissio multo plus quā uolebat, q in præsenti q non cadit, s. m ea quā d. d. cā. Super tertio, an d. mulier possit se iuuare ex eo quia iura celsa ualeant plus, quā sexcentos flo. & sic fingit simulata. † Resp. q non, nā l. ab Anastasio. & l. per diuersas. C. man. habet locū in his, quibus iura cedunt pro tuitione rerū quas possidēt ipsi quibus cedunt, sed pro tuitione rerū quas tradunt ipsi qui cedunt, non habent locū d. ll. ut expresse dicit in d. l. ab Anastasio, sed ita fuit in proposito, ergo, &c. Super quarto quo querit de remedijs opportunis, dico q si uera sunt, quæ proponunt, scilicet, q testamentū Petri Matthæi non reperiat, nec alio legitimo modo probat, remediū est aperitū, scilicet, q d. do. Lattia, tan q heres ab intestato fratris sui petat hereditatē eius, uel totā, uel partē dimidiā, ut j. dicit. Nam cū totū d. testamentū refutationis tanquā fictiū sit factū, frater eius habuerit etus matre, & renunciatit sic factū, tanquā Bucius frater eius habuerit heredē dominā Andrea eius matre ex utro substituitōnis sibi facta: in testamēto paterno, ex quo apparet q d. do. Lattia iuri succedendi ab intestato, q ius ignorabat sibi cōpetere, renunciatit non uidet, ut ff. de inoff. testa. l. mater. & de per. hā. l. legitimā, ubi est expressum, & hoc erit remediū clarū. † Tamen circa hoc possunt insurgere in processu causa multa dubia, quæ si occurrant singulariter declarabo. Primō em dubitā, quia in refutatione prādicta do. renunciatit nomine & occasione ecc. flo. sibi relictorū in d. testamēto, & ratione debita portio nis iure natura, seu Trebellianicæ, & Falcidicæ, quæ sibi competere

petere possit in d. hereditatibus, uel qualibet earū, uel qualibet alia ratione, uel causa usq in præsenti diē. Ad hoc resp. q d. clausula debet referri ad omne ius sibi cōpetens existētibus testamētis prādictis. De eo aut iure quod sibi cōpeteret ex alia causa, nō uidetur actū. r. ex. est C. de trans. l. si de certa. & ff. de sol. l. si ex pluribus. Et idē tamen Gul. de pac. l. em. pror. §. si per l. qualis. §. j. de le. iij. & l. Aurelius. §. Stichus. de lib. leg. Quod tamen etiā Cy. C. de trans. l. sub prætectu, ubi dicit q in dubio stat generalibus uerbis, nisi aliud appareat, quia ut d. doc. dicunt, satis apparet aliud, si sunt expressi aliqui casus singulares, siue speciales: ad quos prādicta clausula generalis non pot referri, sed ad alios restringat. Hoc etiam teneo ego in d. l. si ex pluribus. ff. de solutionib. Hoc prgmisso teneo in casu præsenti in quo si quis uellet intelligere q ius succedendi ab intesta. uidet remissum, sequeret q ipsi contrahentes essent sibi contrarij. Poneret enim frater d. do. Lattia testatū, ex quo dicit sibi substitutionē factā in testamēto paterno intestatū, si diceret testamētū factū non fuisse, quod ius nostrū non patit. Præterea sequeret q d. do. remississet ius quod sibi ignorabat competere contra iura prādicta, & contra l. cū Aquil. ff. de transactionib. † Secundō in surgit dubium q d. do. Lattia in d. instrumēto iurauit per hęc uerba, scilicet, pro prādictis omnibus, & singulis firmiter obseruandis ad sancta Dei Euangelia corporaliter tactis scripturis prādicta omnia & singula rata habere, & tenere & non contrahere, uel uenire de iure, uel de facto ratione atq us, uel qualibet alia ratione uel causa, &c. Ex quibus uerbis possit opponi d. do. Lattia primō, quia uenit contra iuramentū ueniendo contra dictā refutationē. Ad quod responde q dicta refutatio se non extendit, nisi ad casum q dicta refutatione existant, non quo ad casum quo dictus eius frater decesserit intestatus, ut s. dicitur est: ergo petēdo ab intestato nō uenit contra iuramentū, nec contra refutationē ut dictū est. Hoc idē uident uelle prādicta uerba. Nā in principio d. refutationis fuit narratū, d. refutationē fuisse factā per hęc uerba scilicet, cūm hoc sit q Petrus Matthæi decesserit cōdito testamēto, in quo inter alia que disposuit, & legauit do. Lattia suæ filiæ trecentos florenos, & suum heredē instituit uniuersalē Buciu eius filiū legitimū, & naturalē: & si contigerit dictū eius filiū decedere sine filijs legitimis, dominā Andrea eius uxore, & matre d. do. Lattia: eidē Bucio eius filio substituit, seu eo casu heredē instituit, ut in testamento eius plenē dicit apparere: &c. † Vnde dicit q d. do. ueniat contra uerba narrata, & enūciatione prolata & dicta in instrumēto. quæ uerba enunciatuē prolata uident fidē facere inter ipsos contrahentes. C. de contrah. & cōmit. stip. l. opimā: & sic uidet q propter iuramentū non possit contra dicta uerba enunciatua uenire, ut C. de probationib. auth. quod obtinet. & l. rationes, & quod ibi no. Ad quod respon. primō q si d. uerba recedē inspiciant, dicti contrahentes hoc non fuerunt confesi, sed dubitatiue posuerunt dicendo, ut dicit apparere, quæ uerba ostēdunt proferentes ad hoc dubitare, hoc enim uerbū † dicit dubitationē continere, nisi probetur, ut ff. de dolo. l. j. & ibi notatur in gl. super uerb. dicit. & in l. j. ff. si qua. pau. sec. di. in prin. super uerbo dicit. & ibi no. ff. de incen. rui. nau. l. iij. in prin. & ibi no. Cū ergo posuerunt hoc sub dubitatione, non uident hoc asserere, cū dubius, incertus, aut nescius, siue ignorans equiparantur: ut C. de condit. indebiti. l. si. §. si aut nescius. l. scimus. C. de iure delib. Secundo modo resp. sic, d. uerba diligenter aduertantur, d. do. Lattia iurauit pro prādictis omnibus, obseruandis, &c. causa ergo quare iurauit, fuit pro obseruatione prādictorū, quo prāmisse aduertendū est q in d. instrumēto quādā continēt dispositiue, quia d. do. fecit sūm, refutationē, & celsionē, & similia. Sed ex prādictis seu obseruatione prādictorū dictū iuramentū uidet interpositū. Item, in d. instrumēto continēt quādā enunciatuē de his quæ gesta fuerūt tūc tēpore cōtractus, quæ fuit cōfessio habuisse, & recepiisse, &c. & tūc idē, q cum fuerint gesta à seipso, iuramentum uidet interpositū pro obseruatione eius, & ita loquitur auth. sacramenta puberū, scilicet, super contractibus rerum

suarū non retractandis, &c. Quādā alia uerba in d. instrumēto continēt enūciatiua de prætérito, de his quæ gesta sunt per alios, uel de his quæ tempore celebrati contractus geri non potuerunt, ut in casu proposito cū dicitur d. Bucium aliud fecisse testamētū, &c. & ad illud uerba iuramentū non possunt referri. Ratio, quia dictū limitat super causa & ratione, ut l. hæc actio. de cal. & de his quæ in testamētis delent. l. cancellauerat. de leg. ij. l. cūm parer. §. dulcissimi. Sed causa iuramentū, fuit pro obseruatione prādictorū, ut dictū est, sed in eo quod est prætēritū, iam finitū, non cadit obseruatio, maximē cūm ex facto proferentū non dependēt. Aliter ergo debuissent concipi uerba iuramentū. Si quis autem dicere uellet q ad prādicta referuntur, scilicet q iuraret ea, quæ narrata sunt uera esse, & tunc habet locum d. auth. quod obtinet, & d. l. quod ratione & de pbatio. c. j. ff. de leg. iij. l. cūm quis. §. codicill. Præterea, posito q generalitas uerborum illū casum cōprehenderet, tamen quia d. celsio facta fuit per errorē, iuramentū ad hoc non extendit. † Nam iuramentū non extenditur ultra id, quod cōsentit iurans, ut C. de non numerata pecunia. l. fin. ff. ad mun. l. si. pro quo facit quod dicunt Can. iuramentū debet habere tres cōditōes, uēritatē, & iudiciū, atq iustitiā, ut xxij. q. iij. an. i. an. i. d. ueritē d. & quod no. C. de nup. auth. quod is, sed ibi narrans non est ueritas, neq iudiciū, hoc est cōsentus, quia nihil est tam cōtrarium consensui q error, ut ff. de iurisd. om. iud. l. si per errorem. Ergo ad prādicta erroneē inserta non uident referri iuramentū. Ad prādicta facit, ex. de iureiur. c. ueniens, &c. Quintauallis, ubi iuramentū non referitur ad ea de quibus quis uerisimiliter non cogitat. Præterea, iuramentū interpositū à minore facit hoc, ut contrahens uideat maior, ut iij. auth. sacramēta, & ibi no. C. si aduers. uend. † Sed posito q quis maior Imperator, uel Papa fecisset contractū refutationis, ipse contractus intelligitur, si uera sunt quæ narratū, ut C. de diuer. rescri. l. si. ubi intelligitur clausula, si preces ueritate nitantur, & c. si Papa. de priuileg. lib. ij. ubi si Papa enūciatiue propter aliud dicat aliquā ecclesiā esse exemptā, uel similia uerba, nō propter hoc probatur sic esse: secus si hoc principaliter diceret propter se. Sed in proposito q. si uerba enunciatua, scilicet, q talis fecerit testamētū, fuerunt emissa l. i. propter aliud, non inducunt dispositionē. † Tertio insuegit dubiū, posito q d. do. admittat ad dicendū dictā refutationē factam fuisse per errorē, quomodo poterat ipsa probare dictum errorē, & hoc dubiū fortificatur, quia ubi minor allegat se errasse, requiritur ad probandum errorē, ut in casu proposito, quando quis certat de damno uitando, oportet q probet rem aliter se habere, ut no. ff. de inter. act. l. de etate. §. qui iusto. & ff. de prob. l. cūm de in debito. in uer. ignorante. & iurib. ibi alleg. Præterea in casu proposito quādo dicitur testamētū non sic esse factū, uidetur expressum in iure q debeat probari per ostensionē testamētis, uel per testes, ut C. de re. cred. l. fin. sed si sic testamētū non reperit, ut proponitur, nec testes, dicta probatio erit impossibilis. Ad declarationē prādictorum sciendū est, q ad eūm, qui se heredē testatoris dicit, pertinet habere testamētū, quoniā non potest quis esse heres, nisi sit certus testamētis, & tūc dicit lex q nō est danda heredi copia legati à legatario, quoniam ipse heres debet habere testamētū, sed legatarius bene potest petere copiam ab ipso herede. r. ex. est glo. ff. de ea. 22 den. l. ij. † Item sciendū est q testamētū non extare, uel factum non fuisse, est merē negatiua, que non probatur uerē, ut C. de prob. l. actor. sed probato q adhibita diligēt inquisitione, & facta diligēt inquisitione, si res non reperit, lex habet pro probato rem non esse, ut ff. de acq. possi. l. ij. §. Romana. ff. de uerb. oblig. l. hoc iure. ubi hæc negatiua, que non uenisse in Italiam, probatur per exploratores. Hoc etiā probatur per iura que dicunt probari quem non esse soluentē, probatur per executionem, quia nuncij ad hoc destina ti non reperirent tantum quod sufficit, ut probatur omnibus l. que de discussione loquuntur, ut C. de pig. act. l. hoc si debito. & de fideiur. auth. presente. Ad idē ff. de reb. eo. l. magis puto. §. ne pafsim. ff. de leg. ij. l. cūm quidam. §. fin. & l.

seq. Ex prædictis descendendo ad propositum, & dico, qd si do. Læticia requisierit, & appellauerit dictum hæredem, cui reuocationem fecit, ut ei testamentum ostendat, in quo sit instituta, sicut asseritur, si per d. hæredem non ostenditur, uel qd casu fortuito perierit, non ostenditur, & docetur, satis est facta diligens inquisitione, qd prædictum testamentum non reperitur.

f Ipse enim hæres debet edere d. testamentum si reperitur, ut d. l. ij. ff. de eden. nisi casum prober, ut l. si quis ex argenti.

g rjs. §. fin. eod. tit. t. Pro hoc uidetur expressum C. cred. eui. pign. non deb. l. j. uer. quia, ubi ille, qui uendit alicui tantquam debitor, & si inter partes fuit asseritum quod erat debitor & creditor, tamen tenetur docere esse se creditorem, & si non doceret, haberetur perinde ac si non esset creditor, ut ibi patet. Præterea hic præsumitur error eo qd aduersario sic asserenti creditur, ut ff. quando ad. de pe. et an. l. j. §. si. aliàs est l. ij. §. quæsitum. & ibi glo. circa fin. uel hic errauit eo qd aduersario creditur, & prodatur ff. quod cum eod. l. sed & si §. fin. de uen. in sp. l. ij. §. ceterum. & ibi glo. in uer. illustrat. de bet ergo iste ostenderit se hæredem esse, aliàs probatum est

h ipsum non esse. t. Ad solutionem ergo eorum, quæ supra alle. sunt in contrarium, dicendum est qd quando hæres asserit se non esse legatum ad fundandam suam intentionem, & tunc ipse debet probare per ostensionem testamenti in quo non reperitur, & hic est casus in d. l. i. §. C. de reb. cred. Sed hic casus non pertinet ad nostram quæst. Nam legatarius asserit sibi legatum, & hæres negat, tunc idem, quia hæres tenetur ostendere, ut ff. ut l. no. ca. l. præscriptis. §. si dies. Quandoq; hæres hoc asserit, & legatarius de hoc incertus debet certificari, tunc hæres debet sibi edere. ff. de eden. l. ij. & si hæres non ostenderet, uel de casu non doceret, perinde

i habetur, ac si testamentum non esset, ut s. ostensum est. t. Quarto insurgit dubium qd d. renunciatum exceptioni doli in factum & sine causa. Ad quod respon. qd renunciationes præcesserunt omnibus eodem errore quo s. & idco sicut ipsa refutatio uitatur, ita ipsa renūciatio, ut l. doli clausula. uer. sicut diuersum. de nou. Præterea non potest renūciare dolo futuro, ut ff. de pac. l. si unus. §. illud. sed tunc cum hæres d. refutatione utitur, dolo facit, & sic potest repelli, nec huic dolo uidetur renūciatum. Bar.

ADDITIO.

- a Domino. Aliàs incipit quidam Petrus Matthæi: & ita incip. in xlvj. consi. in iij. parte de ult. uolunt. secundum ordinem Perusinum. Tho. Dipl.
- b Ignoret. Vide plenè per d. Philip. Dec. consi. cccxxij. in iij. col. incip. dura admodum. ubi ponit plures concord. Thom.
- c Refutationem. Adde Bar. in l. sciendum. in secunda colum. ff. de uerborum obligationibus. ubi facit mentionem de consi. suo, ubi uide ibi concordantias. Thom.
- d Enumeratiuè. Vide Bar. in l. ex hac scriptura. & ibi Alex. in addi. ff. de proba. Thom.
- e A minore. Vide Bar. in consi. c. j. incip. Gerardus. & ibi scripsi, & quæ posui in aub. sacramen. pu. C. si aduen. l. & ibi plenè per Do. & præcep. meum do. Pet. Philip. Cor. Thom.
- f Non reperitur. Vide plenè per Alex. de Imol. in l. in illa. ff. de uer. oblig. in ult. col. & ibi uide apost. meam. Thom.
- g Creditorem. No. quod dicit Bar. hic qd ille, qui uendit alicui rem alicui tanquam creditor, debet probare se creditorem illius. Thom.

CONSILIVM XCI.

Lex finalis, C. de edic. diui Adria. toll. non habet locum in fideicommissario, scilicet, qd ponatur in poss. omnium bonorum defuncti: & decretum desuper positum est ipso iure nullum, nec est necesse qd a parte petatur pronuntiare nullum, & qui inerat poss. auctoritate talis sententiæ nullæ, includit in poenam. l. meminert. C. unde ui. unde tunc non sufficit proclama generale, ubi aliquis expresse esset citandus. Item quid requiritur ad hoc qd quis excusetur à dolo propter iniustam sententiam, uel iniustum titulum.

- a Beneficium l. si. C. edic. diui Adr. toll. competit hæredi scripto directo, non autem fideicommissario.

- 2 Possessio accepta uigore illius legis, per fideicommissarium est ipso iure nulla.
- 3 Pars non habet necesse petere nullitatem dictæ possessionis, cum sit ipso iure nulla.
- 4 An decretum & licentia nulla excuset à poena in causa criminali.
- 5 Vbi est necessaria citatio specialis, non sufficit proclama generale.
- 6 Licentia iniusta an excuset à dolo & culpa.
- 7 Ad hoc ut quis excusetur propter iniustum titulum, debet statim desistere, cognito de iniustitia iudi.

IN NOMINE Domini amen. In quærente in curia capitanei ciuitatis Narniæ, inter V. ex una parte, accusatorem, & Pe. ex altera accusatum. Visus omnibus & singulis actis, & productis in causa statutis, iuribus, & allegationibus, utriusq; partis, pro examinatione & inuestigatione ueritatis præfata q. & ut examinentur ea, quæ sunt per partes prudentissimè alleg. Primò uidentur esse an dicto P. competat beneficium l. finalis. C. de edic. diui Adr. toll. t. Ad quod respondendum est, qd non. Nam beneficium d. l. competit hæredi scripto instituto, uel substituto directo, non autem per substitutionem fideicommissariam, ut no. in ea. l. in secundæ glo. & reprobat per rationem, sic fideicommissarius uerfals nullum habet ius in bonis, nisi restitutione facta re & uerbo, ut l. restituta, & l. facta, ad Trebel. merito nõ potest petere se imitti in poss. auctoritate prædictæ l. quia hoc debet recipere de manu alterius. Sed in proposito substitutio facta de dicto Petro, dicto Matthæo, non fuit uulgaris directa quod apparet, quia in actis primæ causæ fuit oppositum & confessatum ab utraq; parte, qd dictus Matthæus seu hæres magistri Ioannis testatoris, & sic uulgaris substitutio nõ potest habere locum, quia expirauit adita hereditate, ut l. post aditam. C. de impu. & ali. sub. Item nec pupillaris directa, quia in actis est positum quod dictus Matthæus descessit maior l. an. a. Restat ergo quod dictus Petrus non possit uenire nisi ex uigore illius substitutionis uulgaris comprehensa in illa compendiosa facta in testamento: amplius ergo disputare utrùm intentanti beneficium dictæ legis sit necesse facere citari partes, uel non, minimè expedit. t. Secundò est uidentum positum ut dictum beneficium sibi non competat, an licentia concessa dicto Petro sit ipso iure nulla, cum in ea non sit expressus error. Ad quod respondendum est, cum nulla distinctio adhibetur, imò indistinctè siue fuerit actor, siue reus qui tale decretum pos. siue legitime obtinuit sine iniustitia, decretum est ipso iure nullum, ut l. cum uerò. §. subuentum. & §. sequen. de fideicommiss. l. i. ber. & l. j. §. hæc uerba. ff. ne uis fiat. et. t. Tertio est uidentum positum qd dictum decretum, & licentia de iure sit nulla, pro ut de iure est, an sit necesse qd a parte nulla dicatur, & iudicium nullitatis intentur, & certum est qd non. Cum enim ipsa lex hoc faciat, non est necesse qd hoc petatur à iudice, ut l. quæ sub condit. §. fin. ff. de cond. insti. Nec ob. l. filio præterito. de in iu. test. nec ibi est necesse qd testamentum principaliter dicatur nullum, sed sufficeret si ageret petitione hæred. & alio opponente de testamento, in cidenter quæreretur de nullitate. Casus est expressus C. de ord. iud. l. j. ita factum est in proposito, qd tam in prima causa, quando petita fuit ista missio, quam etiam in illa ubi accusatur de turb. poss. tacitæ, in cidenter dicitur ipsa pronuntiatio. Et hoc etiam est expressum in isto iudicio, in exceptionibus seu replicationibus d. accusatoris. t. Quarto uidentum est, positum qd dictum decretum, & dicta licentia sit nulla, an tamen eius uigore excusetur à poena criminali, in qua peritum est condemnari in presenti iudicio, qd quidam dicit per l. igitur. §. ij. de li. cau. & l. j. in fi. de arbi. Pro hoc uide glo. in l. meminert. C. unde ui. in contrarium est ueritas in presenti q. Nam d. l. meminert. statuit qd qui uult auctoritate alicuius sententiæ ingredi poss. alicuius rei, debet diligenter perquirere quis sit possessor, & eum facere citare, nam d. l. meminert. expresse statuit qd qui uult intrare poss. rei, debet diligenter inquirere quis sit possessor, & eum facere citari, & si neglexerit, puniatur, ut ibi patet. Ista ergo negligentia in non inuestigando posses-

possessorem, & in non inquirendo eum, est puniendus, ut ibi patet, si dicitur, non tractatur de puniendo eum condictione ex d. l. meminert. Sed dico per illa l. qd in ipso ingresso non obest delictum, nec excusatur auctoritate sententiæ, & si dicatur, illa lex loquitur in poena ciuili, hinc tractat de criminali, resp. ut j. t. Quintò est uidentum, utrum per ingressum dicti Pet. dictus V. possessione dictæ rei quam possidebat, priuatus sit. Respon. casus est C. com. uel epi. l. iudex. & si per uim uel alio modo. l. si. ubi hoc est expressum. Non ob. si dicatur qd ille Pet. fuerit citatus proclamare generali, quia hoc non sufficit, debent enim specialiter citari, & nominari illi quos negotium principaliter tangit, ut l. j. §. pen. de uen. in sp. & si dicatur qd ipse Petrus possessorem ignorabat. Respon. qd præsumptio est contra eum qd sciret, quia in actis primæ causæ positum est & confessatum qd publica uox, & fama est qd dictus V. possidebat: tamen glo. ibi dicit, qd ei fuit denunciatum, & dictum, unde non uidetur sufficere publica fama, ut C. de peri. tu. l. si tutor, ibi dum gl. dicit, uel publica cõtelebatur, facit l. regula. §. sed facti. ff. de iur. & fac. ign. t. Præterea, est ei imputandum qd debuit requirere possessorem, ut d. l. meminert. Nec est dicendum qd dicta licentia licet iniusta excuset eum à poena criminali, quia hoc fortè excusaret à delicto, quod requirit dolum, non tamen excusatur quin propter culpam criminaliter puniatur. Casus est ff. ut bo. rap. l. ij. §. hæc actio. Sed statutum istud quod loquitur de eo qui turbauit aliquem in poss. non requirit dolum, ergo, & C. Præterea descendendo dictis aduocatorum, positum qd iste Pet. non ueniret puniendus nisi propter dolum, ostendo ipsum turbatorem poss. dolum. t. Nam ad hoc, ut quis per iniustum titulum excusetur, oportet statim cum ipse cognoscit iniustitiam tituli, & causæ suæ debere desistere. ff. de adu. l. si adulterium. §. idem Pollionii. Sed in proposito non potest negari quin dictus Petrus cognouit iniustitiam suæ sententiæ saltem ea die, qua confessus est, dictum V. possidere, qd fuit die xij. Ianuarij, omnis ergo ingressus in d. poss. post dictam xij. diem Ianuarij fuit turbare dictum Vannum in sua poss. & dolo se turbare, nunquam ergo perdidit Vannus d. poss. ut d. l. si per uim, uel alio modo, non enim probatur qd expulsus, uel suspicatus fuerit se repelli, ergo poss. quam antè habuit, adhuc retinet, & qd dictus Vannus turbauit eum post dictam diem xij. Ianuarij, apparet qd dictus Petrus confessus est à die primi ingressus possidisse, & adhuc se dicit possidere. Concludo ergo dicendum esse partes dicti Capitanei & suæ curiæ debere esse tales, & dictum Petrum condemnandum esse secundum formã d. accusationis una poena tantum, quia amborum mensium accusatione contentorum una est accusatio, est enim unus actus continuatus, uel ut dictum est, secundum aliam opin. uenit condemnandus tantum de eo quod factum est de mense Ianuarij post dictam xij. diem, & sic pro una turbatione tantum. Ex prædictis apparet responsum ad omnia in contrarium allegata. Bar.

ADDITIO.

- a In nomine domini. Aliàs incip. in quærente in curia, & ita alle. Alex. in l. iuste possidet. ff. de ac. poss. & ibi l. si. in ult. col. & in l. si. C. de edi. di. Adr. tol. & secundum ordinem Perusinum est in j. part. iudiciorum. nu. xxxix. & ibi incip. in q. proposita, & de hoc consi. Bar. uide Alex. in l. sep. ff. de re iu. & in consi. clx. in vij. uo. in j. co. in fi. incip. uis narratis, & in consi. xliij. in vj. uo. in iij. co. & in consi. cxxxv. in fi. in eo. uo. incip. ad j. dubitationem, & Andr. Sic in l. si. in prim. in add. Bar. C. de edi. di. Adr. tol. & in l. meminert. C. unde ui. ubi alleg. Bar. in isto consi. Thom.
- b Fideicommissariam. Adde Bar. post Antiq. in d. l. si. cum concor. de quibus ibi per l. si. in iij. col. & in l. q. si stipulatus. in vij. co. ff. si cer. pet. & uide Ang. de Are. in §. quadrupli. in xij. col. in fi. de act. Et ita consulerunt d. Io. Campe. Bon. & d. And. de Leuco de Ferr. in causa do. Franciscæ heredis Masij, Io. de Foro Iulij, quorum consi. tunc requisiti à do. Geor. Theodoro me subscri. & plura addidi, & maxi. quia ut dicunt Pau. de Cast. & Alex. in l. restituta. in prin. ff. ad Tre. uehementer errant illi, qui ante restitutionem fideicommissi intentant iura hereditaria, uel apprehendunt poss. quod non possunt nisi in casibus, in quibus transit in fideicommissarium uita uersale uis hereditarium ipso iure, nec releuat clausula petens in præd. Bar. Consilia.

sibi ius, & iustitiam fieri, & quia secundum Paul. de Cast. in consi. clxx. incip. queritur primò in ult. dub. ex quo ante restitutionem uerbalem nullum ius competit fideicom. ergo nullam actionem habet. igitur libellus nõ potest sustentari, cum nemo sine actione experietur. l. si pupilli. §. uideamus. ff. de nego. gest. & licet istius clausula multi sint notabiles effectus, ut per l. plenè in l. petens. C. de pac. & ibi plenius scripsi in apost. Tamè si ex libello incepto constat de intentione libellantis, & nulla actio competit, non potest sequi sententia secundum Ia. Cald. in c. cum dilectus. de or. cog. cum concord. si autem esset facta restitutio fideicommissario uniuersali, & caderet à poss. an competet beneficium d. l. fin. uide ibi per Alexan. & plenius per l. in v. co. & in d. l. si stipulatus. in vij. colum. & Paul. de Cast. in d. consi. clxx. & Alex. post Paul. in d. l. restituta. Nec statutum d. sponens poss. bon. defuncti continuari in heredem sine noua apprehensione, quia illud intelligi debet in uero herede, & non in fideicom. ut plenè prosequitur d. Dominicus Campe. in d. consi. cui addidi qd possit etiam dici qd non habet locum quando mortuo defuncto poss. ab aliquo fuerit apprehensa, illa actualis apprehensio impedit illam continuationem factam statuto, secundum Rap. Cu. singulariter in l. Pomp. §. quæsitum. ff. acq. pos. quam pro ualde no. refert Alex. in l. cum heredes. in prin. ff. eo. tit. & licet eam ibi non firmet, tamen in consi. lxxxij. in ij. uolum. incip. uisa factè narratione. in ij. co. eandem firmat, & l. si. in l. si forori. C. de iu. delib. cum concord. de quib. per eum, & ita fuit pronuntiatum per d. Potestatem Fdri Jul. Thom.

c Tangit. Vide Alex. in aub. si quis in aliquo. in prin. & ibi apostillam, in uer. auctoritate. C. de eden. & de isto consi. Bar. uide Pet. de Anch. in consi. cccxij. incip. uidetur prima facie dicendum, & Ang. de Are. in suo tractatu malef. in uer. dolo se, & appensatè. in prin. Thom.

d A poena. An licentia nulla excuset à poena turbantis posse. Adde Bar. in l. iuste possidet. in fi. ff. de ac. poss. & ibi uide Alexan. in vij. col. in fin. & ibi l. in ult. col. & Bar. Soci. in j. col. & Bar. in l. j. §. nunc autem. ff. si quis test. liber esse iuss. sue. & in consi. quod incip. missus, cum concord. de quibus per Alex. & Ia. ubi supra. & uide Ang. de Are. in §. quia tamen in ius. uel bon. rapt. & Bar. in consi. xvj. uisa accusatione. in ij. uol. & ibi scripsi, & uide Pet. de Anch. in consi. cccxij. qui alle. Bar. in hoc consi. Thom.

e Cognoscit. Adde Ia. ubi plures ponit concord. in l. si quis id quod in ix. col. in iij. no. ff. de iuri. om. iu. Thom.

CONSILIVM XCII.

Ad quem pertinet probatio ætatis, an ad actore, an uerò ad reum. Item qualiter probetur, & qui testes sint sufficiens uel ne, & quam causam debet testis assignare in probatione ætatis, uel in alia causa.

- 1 Alleganti ætatem alicuius ad fundandam intentionem, siue agendo, siue excipiendo, incumbit onus probandi.
- 2 Testis non deponens de aliquo, quod ipse cognoscit per sensum corporis, non probat.
- 3 Testimonium aspectu quando est ualidum de iure.
- 4 Tama non probat, sed probationem factam coadiuuat.
- 5 Mater potest esse testis ad probandam ætatem filij.
- 6 Testis productus pro una parte, non potest reprobari ab illa, ex quo est approbata persona.
- 7 Pax inter commune Perusij, & commune Assisij, quo tempore fuit facta, & commune Assisij se submisit communi Perusij.
- 8 Santulus, siue compater, an possit esse testis.
- 9 Consanguinei an possint esse testes ad probandam ætatem.

IN QVÆSTIONE uerterente inter do. Simonem de Perusio, ex una parte agentem, & dominum Vitalem de Assisio ex alia defendentem super canonicatu Assisij, t. Primò uidentum est, cui incumbat onus probandi ætatem ipsius domini Vitalis, scilicet an ipsi domino Simonij, qui dicit ipsum dom. Vitalem tempore confirmationis, & representationis factæ in ecclesia, in petitionibus, & articulis contentis non fuisse, nec attigisse ætatem uiginti quinque annorum: an uerò incumbat onus probandi ipsi domino Vitali, quod tunc fuerit ætatis legitima? Ad quod dicendum est, quod licet super hoc sint multæ glo. in l. de ætate. ff. de min. & per doc. C. de prob. l. cum te. Tamen ueritas est quod ille, qui allegat ætatem alicuius ad fundandam intentionem

tentionem, siue agendo, siue defendendo, siue excipiendo ei incumbat onus probandi. Unde si ratione minoris aetatis quis peteret restitutionem, ipse debet probare se minorem, quia id est causa suae intentionis. Et si aduersarius diceret eum excessisse aetatem, quae datur ad petendum restitutionem, & sic posset minorem excludere a petitione, excipienti huic incumberet onus probandi, ut dicitur in l. de in integr. rest. l. si minorem, & sic disputando declarauit Ioan. An. in nouella, in quaestione, quam ponit in regula, in famibus, de reg. iuris. lib. vi. & ibi patet. Soluendo tamen dico, quod utrobique incumbit onus probandi opponenti, ergo, &c. Cum igitur in quaest. proposita dominus Simon ad fundandam suam intentionem dicat dom. Vitalem fuisse minorem xxv. ann. certo tempore, uel non fuisse maiorem, sequitur quod sibi incumbat onus probandi, quod si non probauerit, perdit instantiam, ut dicitur Ioan. An. in quaest. supra allegata. Videndum est ergo an dom. Simon probauerit intentionem suam, scilicet dom. Vitalem tunc fuisse minorem, ex dictis testimoniis manifeste apparet hoc non esse probatum. Nam ex testimoniis dom. Simonis, illi, qui plus dicunt, sunt tres, scilicet Iacobutus Carbuthj, Vanutus Gramarachi, & Blasius Ioli. Iacobutus itaque examinatus super nono c. & decimo, dicit uera esse contenta in dictis articulis, quia Hieronymus filius ipsius testis fuit natus tempore, quo Bauarus fuit Tuderri, & quod d. dom. Vitalis fuit natus per sex menses post, ut audiuit dici. Iste testis nihil probat, quia ipse non deponit de aliquo quod ipse cognouerit per sensum corporis, quod facere debet, ut l. qui testamento in fin. ff. de testamentis. l. i. in prin. ff. de his qua in testa. delen. & l. testium & in l. i. extra de testam. c. cum causam, & deponit de auditu alieno, quod non ualet, ut no. in d. l. testium. & l. i. §. Labeo. de aq. plu. ar. Vanutus dixit super eisdem articulis, quod dictus Vitalis est aetatis xxv. ann. & non ultra. Interrogatus de causa scientie dixit, quod soror eius tradita fuit nuptum, iam sunt xxij. anni, & quod dictus Vitalis erat tunc duorum annorum cum dimidio, uel trium ad plus, & quod erant paruae aetatis, quod tenebat se in pedibus, ut uidit, & sic testis iste non probat, quia contradicit dicto Iacobuto, qui dicit quod natus fuit dictus Vitalis tempore quo Bauarus fuit Tuderri, & illud fuit iam sunt xxvij. anni, ut est notorium, ergo, &c. Praterea nec reddit sufficientem, quod tunc dictus dominus Vitalis esset duorum annorum, quia non tenebat se in pedibus, quoniam multae possunt esse cause quare non tenebat se in pedibus alienis, quam propter defectum aetatis. Praterea non habet contestem. Blasius dixit quod d. habet unum filium, qui non potest esse xx. annorum, & quod tunc quando natus fuit dictus filius, dom. Vitalis poterat esse duorum annorum, uel circa. Sed non dicit se uidisse aliquod propter quod sic debeat iudicari, & sic non deponit per aliquem sensum corporeum, ergo, &c. idem patet predictos tres testes non probare. Nunc uidentur est de alijs testibus, & hos omnes sequor singulariter, sed in suam. Quidam enim eorum testificatur de aspectu, scilicet, quod talis dominus Vitalis ex aspectu est minor xxv. annorum, quod testimonium non est ualidum, quia ex aspectu iudicare de aetate solum iudici reperitur esse permissum, & in tam breui spatio temporis de facili potest esse deceptio in aspectu. Nam dicto domino Vitali sufficienter uiginti octo anni cum dimidio, & ipsi deponunt uideri minorem xxvij. annorum, & sic in sex mensibus uel in anno impossibile uidetur esse iudicium, ut l. prima. §. de inspiciendo. ff. de uend. in spi. & inane est & fragile iudicium ex aspectu, quod etiam iudicio iudicis non statuit, sed posset probari contra, ut l. minor xxv. annis ex aspectu. ff. de mi. Praterea est alia uergens ratio, propter quam testi deponenti ex aspectu non creditur, quia deponere de aetate alicuius est iudicare, & non testimonium perhibere de eo quod uidit, uel sensu percipit, testis autem non adhibetur ad iudicandum, ut not. per Innocen. in d. cap. cum causam. Quidam alij ex testibus dicti domini Simonis deponunt de fama, contra aetatem dicti domini Vitalis, quos constat non pro-

bare, cum fama non probet, sed probationem factam eadem iuret, ut l. tertia. §. eisdem quoque principis. ff. de testam. maxime, cum expressum sit probatum contrarium per partem aduersam, ut patet. Concluditur ergo quod dictus dominus Vitalis debet absolui a petitione dicti domini Simonis propter defectum probationis eius. Secundum dictus dominus Vitalis uenit absolendus propter defensiones suas legitime probatas. Primum enim probauit se esse xxvij. annorum per unum testem productum per dominum Simonem, scilicet per dictam Amatellam matrem dicti Vitalis, quae dicit se fecisse rationem, & bene recordari quod dominus Vitalis est xxvij. annorum, de qua matre non est dubium, quia negotio interfuit. Nec obstat quod sit mater, quia in aetate admittitur testimonium matris, ut l. etiam, de proba. & iij. q. tertia. cap. si testes. §. testis idoneus, ibi canonizata, & not. Praterea fuit productus testis a domino Simone aetate, ergo eius personam reprobare non potest, ut l. si quis testibus. C. de testib. probatur etiam per plures testes productos pro parte domini Vitalis. Ad cuius euidenciam sciendum est, quod pax inter commune Perusij, & commune Alsij, facta fuit anno dom. M. cccxxij. mensis Aprilis, & hoc constat per publicum instrumentum in causa productum, & loquitur de illa pace, in qua commune Alsij, se submisit communi Perusij, quae non potest esse nisi una, sicut res mea non potest amplius esse mea, ut l. proprias. C. de legi. & de acquir. possess. l. i. §. ex plurimis. Sed idem loquitur de pace, quae transiit in notorium, ut patet ex secundo articulo dicti do. Vitalis confessato per do. Simonem, ad quam pacem se retulerunt testes dicendo, post dictam pacem, &c. Hoc sic praemisso discutiantur primo testes, qui sic uidentur probare. Pucius pater d. do. Vitalis probat hoc clare, quia dicit super iij. articulo quod d. habuit do. Vitalis usum fructuum quinq. annis a die pacis factae, & sic facta computatione quod de mense Aprilis proxime praeteriti compleuit xxvij. annos. Item super articulo sexto dixit, quod uidit d. do. Vitalem uinum, & natum in tra dictos v. ann. Nec ob. quod est pater, quia testimonium patris admittitur, ut s. dictum est. Pucius probat super iij. articulo, & super v. quod dictus Vitalis fuit natus intra v. annos, a die pacis factae, & quod fuit baptizatus. Nec ob. quod ipse est Santolus, uel pater spiritualis d. do. Vitalis, quia illa causa non reperitur, quod repellat testem in aliqua parte iuris, ideo ei debet plus credi tanquam homini eum spiritualiter diligenti. Santolus Ioannis hoc probat clarissime, quia super vj. articulo dicit, quod iuxta v. annos a die pacis factae uidit do. Vitalem uinum, & natum. Item super vij. articulo dicit dom. Vitalem esse xxvij. an. & reddit rationem sufficientem, quia l. sic posuit iure, nec alia potest reddi ratio de tempore, nisi ponendo sibi cure, & reducendo sibi ad memoriam cursum temporis. Gentilis Cyoli hoc probat, nam super iij. articulo dicit quod ipse testis duxerat uxorem, iam sunt xxvij. an. & quod d. Vitalis erat natus ante per unum annum cum dimidio, & sic concluditur d. do. Vitalem esse xxvij. an. Item interrogatus quod scit, quod sint xxvij. an. quod uxorem duxit, reddit sufficientem rationem, quia constat per instrumentum, quod apparet esse productum. Interrogatus iterum de natiuitate, reddit rationem sufficientem, quod ipse est de domo. in fine dicit, quod est patruus, & sic debet scire aetatem suam, ut l. de tutela. C. de in integr. rest. Idem dicit super vij. articulo. Palmucius Ioannis probat, quia dicit super vj. articulo, quod uidit d. do. Vitalem natum a dicta die pacis factae, & reddit sufficientem rationem, quod habet de hoc memoria propter natiuitate fratris ipsius testis, ut ex dictis in praecedentibus articulis apparet. Boxa Ioannis probat, quia dicit quod uidit d. do. Vitalem per xxvij. an. & reddit sufficientem causam, quia sic uidetur sibi habito respectu ad tempus factae pacis. Istud enim uerbum uidetur esse sufficiens ad ea, quae consistunt in memoria, & intellectu, ut l. quid tamen. §. j. de arb. Nec ob. quod contra d. testes obijci possent. Primum enim quod aliqui ex dictis testibus sunt consanguinei d. do. Vitalis, quae obiectio non ob. Primum, quia in causa aetatis admittuntur consanguinei, maxime in his spiritualibus, ut xx. q. iij. c. p. g. & no. iij. q. iij. illa canonizata. §.

ta. §. testis idoneus. Praterea sunt aliqui omni exceptioe maiores, ut mater d. do. Vitalis producta per do. Simonem, & sic est eius persona approbata. Item Miglius, qui est sanctorus, id est, pater spiritualis d. do. Vitalis. Secundum obijciunt contra d. testes, quod sunt sibi contrarii, quia examinati ex officio iudicis super articulis d. do. Simonis dixerunt se nihil scire, sed super articulis dom. Vitalis sunt testificati de aetate d. do. Vitalis. Si ergo in uno dicunt se aliquid scire, & in alio aliquid nescire, contradicunt sibi ipsis. Ad quod resp. multiplicit. Primum, quia d. testes non potuerunt examinari super articulis ex officio iudicis directo contra articulos dom. Vitalis. Casus est in l. producti. ff. de rest. secundum unam lect. ibi positam. Unde etiam si sibi contradicerent, non noceret realis contradictio, secundum Ber. ex. de test. c. cum causam. in gl. quae in cip. haec littera potest intelligi. Praterea nulla est contradictio, si diligenter aduertatur. Nam articuli dom. Vitalis sunt affirmatiue concepti, scilicet d. do. Vitalis non esse xxv. an. uel xxvij. an. Testis ergo qui dicit se scire dictam affirmatiuam, scilicet, quod est xxvij. an. recte ponit se nihil scire de negatiua, quae est e contrario, dicere de ea nihil scit, & sic de eius contrario deposuit. Debent ergo testes intelligi quod non incident in contrarietatem, ut ex. de testi. ca. cum tu. sed debent cum distinctione iuuari, ut in j. const. Co. di. §. quibus, &c. Praterea testes reprobatu sunt solum quatuor, scilicet Carcolus, Vannucius, Menutius, & Palmucius. unde manent sex, qui clare reprobant aetatem do. Vitalis. Unde manifeste concluditur d. do. Vitalem esse absolendum. Praterea una ratio subest pro d. do. Vitale, quia si bene inspicatur, examinatio testium inuoluit eos in quantum potuit, & tamen cum toto hoc bene probauerit. ex omnibus igitur praedictis concluditur d. do. Vitalem esse absolendum. Tertio obijciunt contra d. testes, quia cum ipsi dicant se ignorasse tempus, quo facta fuit pax inter commune Perusij, & commune Alsij, non potest dictum eorum concludere, quo cauetur quod ille natus fuit intra v. annos, a die factae pacis, & quod ex eo concluditur, quod non sunt xxvij. an. Ad quod respondetur, quod illud non ob. Nam articulus primus dicit quod pax facta, M. cccxxij. de mense Aprilis. Unde duo sunt consideranda, scilicet, tempus simpliciter consideratum, secundum denominationem, seu dinumerationem. Primum, tempus de necessitate est in quolibet actu, quia omne, quod fit, fit in tempore, ut in c. Abbate. ff. de re iud. lib. vj. & ff. de accusat. l. libello. Secundo, scilicet, denominatio, seu dinumeratio temporis, potest fieri multis modis, scilicet, uel nominatur annus quoties fit de natiuitate Christi, uel a natiuitate cuiuslibet hominis, ut l. iij. §. minor. ff. de min. uel quous sit annus ab urbe condita. C. de feriis. l. oes. & sic a quolibet actu est possibile in his, quasi semper contingens, quod quis recordatur de tempore sui unam doctrinam, uel denominationem, & si aliam non recordatur, ut ego modo recordor quotus sit annus a creatione Principis, uel a magna mortalitate citra. Sed nescio quous sit recordari de pace facta, de necessitate concludit se recordari de tempore quod inest ipsi actu de necessitate, & quod subdit quod non recordant de tempore, scilicet computatione contentam in articulo, si quod ille fuerit annus M. cccxxij. & quod postea in articulo d. do. Vitalis natus fuit intra v. an. a tempore pacis factae, optime possunt recordari de dinumeratione annorum a tempore pacis factae, & non dinumeratione a tempore natiuitate Christi, &c. Praterea, inter praedictos sunt plures quod deponunt de aetate do. Vitalis non dinumerando a tempore pacis, & sunt illi A. G. V. & B. & isti omnes hoc probant non se referendo ad tempus pacis iam dictae, ergo apparet liquidi similem aetatem do. Vitalis esse probatam.

ADDITIO.

In questione. Istud confil. Alex. in l. de aetate in vij. col. in apof. Bar. ff. de mi. inc. tantus excessus. et in vj. col. inc. quia illa regula, et in l. si minor. c. de in integ. rest. in iij. col. et ibi apof. ad Bar. et ad Alex. et Alex. in con. xxix. in vij. uol. et in con. c. lxx. in v. uol. in ult. col. et do. Phil. Dec. in l. si in iij. col. C. de sed. di. Adr. toll. ubi allegat Ale. hic, in isto conf. Thom.

onus probandi. Vide Pau. de Ca. conf. c. l. & Bal. conf. c. xxij. et confil. c. xliij. in j. uol. et Bar. in l. si minorem. C. de in integ. rest. et ibi scripsi in apof. mea. Thom. Causam. Vide Bal. in l. solam. in ult. col. C. de test. et plene per Alex. confil. xxix. in vij. uol. in c. clarissime doc. Thom. Ex aspectu. Testis quod debet probare aliquem esse minorem ex aspectu. ad de Bar. in l. de etate. in ij. q. prin. ff. de mino. cum concord. de quib. per Alex. in confil. c. lxx. in v. uol. in c. uiso processu. in ult. uol. et confil. c. xxx. in vij. uol. in c. clarissime doc. in ij. q. v. col. Thom. Santolus. An Santolus, siue patriguus possit esse testis. Bar. hic dicit, quod sic. Vide plures concord. per las. in l. cum apertissimi. in iij. col. C. de iudic. et in l. generaliter. in j. col. ff. de in ius uoc. ubi alle. Alex. confil. xliij. in iij. uol. et confil. c. xxj. in iij. uol. qui nihil dicit, sed adde Alex. confil. c. lxxij. in iij. uol. inc. quomodo abunde, in pe. col. et in confil. quod inci. propositis his quae in themate narrantur. in ij. col. quod non est impressum, sed cito imprimetur, ubi dicit quod talis testis est suspectus, et non facit semiplenam probationem per no. per Bar. in l. admonendi. in vij. col. ff. de iur. iur. an. et no. quia plures uidi de facto, et fuit allegatum pro, et contra Thom.

CONSILIVM XCIII.

Solutum ex causa diuisionis simpliciter si erat in debitum, potest repeti, secus si fuit solutum ex diuisione, & ex transactione, puta quia una pars transtulerit alteri omne ius, &c.

PRaesupponeo quod petitio procedat, quod lis debeat contestari. Veniamus ad tertium quaestum, scilicet, nuquid contenta in instrumento diuisionis obstant praedicti aetori, posito quod illas probarent intentionem suam. Ad quod examinandum primo fundemus intentionem aetoris. Et uideatur quod eius intentio sit fundata de iure. Nam diuisio facta inter Lenucium, & turticem pupillorum, fuit facta extra iudicium, & sic illarum possessionum, quae remanserunt ad illam turticem illorum pupillorum, medietate habet ab illo Lenucio. Alia enim medietas remansit apud eam turticem dictorum pupillorum, tanquam d. pupillorum ante fuisset, & sic ex uigore d. diuisionis per dictum Lenucium non fuit translatum dominium in d. pupillos illius medietatis, quae remansit apud eos, tanquam ab initio eorum fuisset, ut l. de di. §. subtilius. ff. de cond. ob. cau. Cum igitur secundum formam d. petitionis, medietas dictae medietatis pertineat ad filios dicti Lenucij iure legitime, & Trebellia. possunt illam quartam partem iure dominij uen dicare, text. est cum gl. in l. cum putare. in fi. j. resp. in gl. si. ff. fam. erci. In cont. & illa est ueritas, quod uigore dicti instrumenti diuisionis ipsius uerbis diligenter inspectis, filij dicti Lenucij omnino excluduntur. Nam non fuit simpliciter facta diuisio inter eos, quia tunc procederet d. cum putare, & quod ibi no. sed d. contractus non solum fuit diuisionis, sed etiam transactionis. Nam, ut patet in instrumento diuisionis, per pactum & transactionis nomine, una pars alteri renouauit omni iuri, & dedit & concessit omne ius, omnemque actionem, quid, & quae haberet in d. reb. quacumque de causa, & sic dictum ius, quod dictus Lenucius habebat, fuit expresse concessum, & translatum in ipsos pupillos, ut C. de trans. l. si pro fundo, & expresse not. lac. de Aret. in l. j. ff. pro empt. & ibi latius, & clarius scriptum in praedicta l. cum putare, quae loquitur, quod ex causa diuisionis est datum alicui illud, quod erat omni iure in debitum. Sed in proposito quod Cola filius dicti Vanni poterat retinere inter caetera erat Trebellianica, quae secundum ueram opinionem nostrarum gl. est fideicommissarius naturaliter in debita, licet ciuilitate debita, & soluta per iuris errorem non potest repeti, nec per rei uendi. nec per conditionem sine causa, ut l. cum quis. C. de iur. & fac. ignor. l. error. C. eo. tit. Cum ergo dictus Lenucius soluerit iuris ignorantia ductus, & ideo filij Lenucij nulla competit repetitio, ergo, &c. Bar.

CONSILIVM XCIII.

Licet de pecunia accepta ab administratoribus ciuitatis, si non sit conuersa in utilitatem ciuitatis, teneantur ipsi tamen debere agi contra eos conditione ob causam. & si sit non agitur, absolui debent ab impetitione aetoris.

Administrator siue camerarius ciuitatis, accipiens mutuum, tenetur ciuitati si pecuniae sunt uerse in utilitatem ciuitatis, aliis non.

- 2 Quando petitur contra camerarium, debet primum liquidari q pecunia sunt conuerse in utilitatem ciuitatis.
- 3 Negatiua quando est causa intentionis alicuius, debet illam probare.
- 4 Ex numeratione facta officiali, & camerario ipse non obligatur.

VISO Puncto³ quaestiois nobis transmissa per sapientem uirum relictum Angeli iudicem maiorē terrarū causarum ciuiliū ciuitatis Viterbī, in causa uerente inter magistrum Ioannē, magistri Ray. actorem, & Petrucium Angeli reum, in quo quaeritur, an executio petita per dictum magistrum Ioannē, contra dictum Petrucium, in quantitate ecc. florenor. auth. uigore culudam apodiffa scripta manu supra dicti Petrucij sit fienda per supra scriptum iudicem in bona & personam dicti Petrucij, secundū tenorem petitionis dicti magistri Ioannis, nec ne, & quae sunt partes iudicis in d. causa. Visus iuribus & allegationibus u triuſq; partis uidetur nobis consultioribus in scriptis considerandum, q̄ ex tenore schedulae apparet q̄ dictus Petrus d. quantitatem floren. acceperit, & promiserit, ut camerarius cōmunis, & sic quantum ad ipsam partem pro camerario est habendus, nisi contrariū probaretur, ut l. optimam. C. de contrahen. & committ. stipu. docuit etiam dictus Petrus de sua electione ad dictum officium, ut patet ex actis. Item aduertendum q̄ dictum officium, est officium publicum, & necessarium, est enim ille curator qui ad colligendum ciuitatis publicos redditus eligi solet, ut l. munerum. §. sed curator. ff. de mun. & hon. §. defensores. His praemissis dicimus partes iudicis debere esse tales q̄ pronunciet executionem petitam per dictum magistrum Ioan. contra d. Petrucium fiendam non esse secundum formam suae petitionis, seruato dicto magistro Ioanni iure petendi ordinariē, si quod ius sibi apparet competere, & hoc probauimus his rationibus, scilicet quando administratores ciuitatis pro ipsa ciuitate accipiunt mutuum, tenetur ciuitas si in ipsius utilitatem uerſa sunt pecunia. † Si uerō non sunt uerſa in utilitatem ciuitatis, tenentur administratores, ut l. ciuitas. ff. si cer. pet. Sed in hoc iudicio non est liquidatum dictam pecuniam uerſam in utilitatem ciuitatis. † Ergo apparet non esse liquidum an ipse Petrus teneatur. Sicut enim non potest agi contra fideiussores, nisi quando apparet debitorem non esse soluendo, nec contra pignorum possessores, nisi quando apparet principalem soluendo non esse, & ita debent facta executione per actorem ante omnia liquidari, ut dicunt iura uulgaria, ita hic liquidari debuit pecuniam in utilitatem cōmunis esse uerſam. † Praeterea quando negatiua est causa intentionis alicuius agētis, ille debet eam probare, ut ff. de uerborum obligationibus. l. hoc iure, & not. per Innocen. in c. super his, extra de accu. Sed positū q̄ esset liquidum d. pecuniam in utilitatem ciuitatis non esse conuerſam, adhuc idem dicendum est executionem dictae apodiffa non esse fiendam, prout dictum est, quia licet tunc officialis qui recipit pecuniam, teneatur, tamen uidendum est qua actione. † Et certum est q̄ officialis non obligatur ex contractu mutui celebrato de ipsa numeratione, non enim agebatur inter eos, ut ipsi officiali quaerentur, sed ut ciuitati per eam. ergo eius numeratione ipse nō obligatur, ut l. non omnes. ff. si cer. pet. nec ex promissione, quam fecit dictus officialis, tenet. promissionem ut camerarius, quod officium est necessarium, ut dictum est, & sic proprio nomine non teneatur finito officio, ut l. tutores qui post. §. j. ff. de administratione tutorum. & l. post mortem. §. j. quando ex fac. tu. sed ex hoc tenetur, quia pecunia ei datur, ut in utilitatem ciuitatis conuertatur, quod si non facit, tenetur condicione ob causam, quasi ob causam data, & causa non fuerit secuta. Hoc declarat text. de condic. ob cau. l. si procuratori. Nunc ad propositum executio schedulae debet peti secundum tenorem ipsius, ut patet ex uerbis statuti producti, sed condicio ob causam, qua iste tenetur, non est secundum tenorem schedulae, sed extra id, quod agitur, illa nascitur obligatio, ut l. si quis, §. fin. ff. commo. non ergo peti potest executio schedulae, sed alio modo est agendum, ut sibi ius puta

bit competere. Et praedicta dicimus uisus actis & acitatis in ipsa causa. Bar.

ADDITIO.

- a Puncto. De isto const. uide plene per Ias. in l. ciuitas. in iij. col. in uerſi. iij. principaliter. adde ff. si cer. pet. Thom.
- b Pecuniam. Adde Bar. in l. ciuitas. in ij. col. in uer. quero. dicit hic. ff. si cer. pet. Thom.

CONSILIVM XCV.

Si debitor obligauit omnia iura sua, & c. uidetur obligare iudicis officium, quod si competit ad taxationem expensarum. Et sententia, in qua iudex referuat taxationem expensarum, ualeat licet sit condicionalis. Item an iudicis officium potest denegari, quando libellus non est aptus, sed ineptus. Item an libellus relictus ad aliam stipulationem, possit saluari, si aliā esset ineptus.

- 1 Officium iudicis an possit cedi, & obligari.
- 2 Creditor hypothecarius potest pro suo interesse petere declarationem alicuius rei fiendam.
- 3 Sententia, in qua referuat sibi taxationem iudex, ualeat de iure.
- 4 Sententia reservationis, quam fecit iudex, dicitur condicionalis, & non pura.
- 5 Taxatio est executio quaedam, quae stat in suspensio, donec pendet questio principalis.

EX THEMATE proposito proponuntur plures quaestiones. Primò, an sub generali obligatione iurium, ueniat iudicis officium, † quo praecipit taxatio nem expensarum, & puto q̄ sicnam officium iudicis potest cedi, & obligari, de adm. tu. l. si minoris nomine actum. ff. de mil. l. q̄ si minor. §. restituitio. † Secundò, an creditor hypothecarius possit pro suo interesse petere declarationem d. expensarum ubi obstat, & credo q̄ sic. C. de non nume. pecu. l. sicuti. Nam ius est ei quaesitum, ergo, & c. ff. quemad. ser. am. l. si partem, in fin. ff. de bon. lib. l. liberto octuaginta. ff. de pactis. l. si ff. de contraba. l. si post mortem. §. fin. † Tertio, an ualeat dicta sententia, in qua referuat sibi taxationem, & est planum quòd sic, ut l. terminato. C. de fru. & lit. expen. quod not. in l. item Laheo ff. fam. ercisc. † Quarto, an talis sententia sit pura, uel condicionalis, & uidetur pura. ff. de legat. ij. l. j. In contrarium uidetur ff. de uerb. oblig. l. si quis arbitratu. C. de contrahen. emp. l. fin. ff. de rei uend. l. Pomponius scribit, in fi. Quintò, quae in casu nostro sint partes iudicis. Nam in themate praedicto non proponitur nisi quòd agens in libello non fecit mentionem obligationis iurium, ergo libellus ineptus, nam chirographarius creditor non admittitur ad dictam petitionem licet sua intersit. Nam non interesse est deducibile in iudicio per uiam agendi, sed debet esse tale, ex quo noua actio oriatur, sed creditor chirographarius non habet nouam actionem, sed ueterem solā personalem, unde minus est eius interesse ex causa honesta, tamen non probabiliter, ideo non agit, ut no. in fin. C. de fut. l. manifestissimi. in prin. ff. ad exhiben. l. pen. Cū ergo libellus non contineat causam immediatam, ergo est ineptus, ut no. in l. j. de eden. & l. fin. C. de edic. diui. Adr. tol. & ff. de fal. l. j. §. Labeo. & l. edita, cum sua materia. C. de eden. Sed ad hoc posset responderi q̄ implicitē fecit mentionē de hypotheca, cū se fundet super instrumento, seu apodiffa, & ad eam se referat, ergo, & c. ex quo de scriptura, & eius serie constat, ut l. in summa. & l. hac sententia. ff. de reg. iur. & q̄ libellus certificetur per scripturam, de quo in ea fit mentio, ut no. Innoc. in c. j. de prob. ff. ut leg. no. caue. l. postquam. §. si dies. Praeterea si per formam statuti talis apodiffa habet paratam executionem, ut res iudicata, tunc creditor chirographarius potest petere talem declarationem, quia ultra personalem actionem habet officium iudicis pro executione, seruando tamen ordinem. l. à diuo Pio. & l. cōmodis. ff. de re iudic. & hac omnia faciunt pro creditore. Sed contra eum facit, quia ante obligationem pendebat lis super refectione sententiae expensarum, qua pendente, cū sit prauidicialis, creditor non potest agere, sed bene potest assistere debitori, ne

ne colludat. Casus est C. de litigiosis. auth. nunc si haeres. & uidetur expressum ff. fam. l. ercisc. l. in hoc iudicio. & facit ff. de pig. l. si superatis. §. si. & per hoc puto exceptionem litis pendentis in uim dilatoriae ob stare d. Sandr. & suis procuratoribus pendente lite refectione expensas taxari, † quia taxatio est executio quaedam quae stat in suspensio, donec pendet q̄ prauidicialis, ut ff. de adm. tut. l. chirographis. §. j. & no. Innoc. extra quod me. cau. c. super eo. & per eundem, ex. de appell. c. sepē. in gl. super. uer. expensarum, circa fi. & facit ff. de excep. l. fundum. & l. fundi. & C. de ser. l. j. & c. Bart.

CONSILIVM XCVI.

Quando monasterium est exemptum cum suis possessionibus, an possessio dicatur exempta, quam possidet monasterium precario, uel iniuste. Item quando datur licentia intrandi possessionem propria auctoritate alicui, an ista licentia transeat ad successores, uel haeredes illius.

- 1 Habens licentiam intrandi possessionem, potest uti contra haeredes, seu cōtra defunctum, & etiam contra ecclesiam.
- 2 Legitima licentia excusat à sacrilegio.
- 3 Verbum, de bonis, significat possessionem, uel detentionem, non autem dominium.
- 4 Precarium tranſit ad haeredem, quando expresse agitur.
- 5 In casu dubio an res sit exempta, uel non, episcopus est iudex competens.
- 6 Ecclesia exempta, sine exempti canonici, & alij perpetuò oblati, non autem priores habentes curam parochiarum.

CHRIſTI Nominē inuocato, dico partes iudicis esse tales, q̄ pronunciet per d. do. Thomam, & eius procuratorem malè appellatum, & per d. do. Dyn. bene pronunciatum. Ad hoc autem dicendū me mouent infra scriptae rationes, si bene aduertantur, haec q̄ pendet ex duobus. Primò, cū ille prior accusetur ex primo delicto commissio in turbando illum accusatorē in sua possessione, apparet q̄ non agitur de obligatione, uel facto ecclesiae, sed de obligatione ipsius prioris, & ex ipsius facto descendente, ut l. neq; interdicto, de re iud. de ta. exhib. l. pe. quod ui, aut clā. lis qui in puteum. §. si tutor. Est igitur uidendū utrū hoc delictum sit commissum in loco exempto uel non, q̄ si locus non est exemptus, apparet possessorem posse conueniri, ut in c. j. de priuileg. lib. vj. Quòd autem ille locus non sit exemptus, ostenditur, nam uerba priuilegij dicit sic, & c. cum omnibus bonis quae principaliter, & rationaliter possident, aut in futurū iustis modis praestante domino poterunt adipsi ab omni iurisdictione, & c. Sed illam rem in accusatoris contentiam non possidet hospitale rationaliter, nec iustis modis dictam possessionem acquisiuit, ergo d. possessio non est exempta, & sic delictum commissum est in loco non exempto. hoc ostenditur, quia praesertim instrumentū donationis facta d. Petro quo dedit licentiam, ut apprehenderet possessionem dictae rei sua auctoritate, † ut apparet in d. instrumento, sed constat q̄ d. licentia intrandi potest quis uti contra haeredem, sicut contra defunctum, ut ff. de leg. ij. l. Titia. §. ij. secundum tertiam lect. l. haeres. & l. quod ipsi. ff. de reg. iur. etiam contra ecclesiam potest quis uti dicta licentia, ut ex. de dona. c. cū dilecti, per quam decretalem hoc tenent Hostien. & Ioan. Andr. & ipsi notant hodie, ex. de foro competen. c. uerum. licet Innocen. ibi uideatur tenuisse cōtrarium, cuius opin. reprobat in hoc quod dixi. Pro quo facit C. de episc. & cle. l. si quis curialis. † Et quia legitima licentia excusat à sacrilegio, ut ff. de aqua. plu. arc. l. quanquā. cum sim. Sed ex instrumentis apparet ser. Petrum ex licentia sibi concessa ingressum esse animo possidendi ipsam rē, ut apparet de instrumentis productis, & sic legitime possidet. ergo dictum hospitale non potest rationaliter possidere, ut l. ij. §. de contrario. de acq. poss. & l. si ut certo. §. si ex duobus uehiculum. ff. commo. ex hoc concluditur d. possessionem esse exemptam. Praeterea, aut ponimus dictū Gellum in uita sua rem possidisse, quòd uidetur pars dicti prioris asserere, dum dicit in quadam positione quòd dictam possessionem tanquam de bonis dicti Gelli, † quae uerba de

bonis significantia sunt possessionis, uel detentionis, nec dominij, ut no. ff. ut bon. ra. l. ij. §. in hac. Inst. eo. tit. §. sanē in hac actione, & maxime cū ipse Gellus constituit ibi instrumento se suo nomine possidere precario à dicto ser. Petro, ut l. ij. C. de acq. poss. no. de rei uendi. l. quaedam mulier. sed possessio, quae habetur precario, est iniusta, mutata uoluntate concedentis, ut l. Pomponius. §. si quis qui. ff. de acq. poss. Dixi plenissime in l. j. ff. de acq. poss. & C. de acq. poss. l. uitiā. per glo. Ergo apparet q̄ hospitale succedit in locum Gelli, ut hères, & uidetur uitiōse possidere, ut l. cū haeres. ff. de d. uer. & tem. praescri. C. de praescri. long. tem. l. j. & quod ibi no. † Aut dicimus dictum Gellū nunquam possidisse, sed ipsum hospitale coepisse possidere, & tunc idem, quia hospitale possidet precario à dicto ser. Pet. nam licet dictum precarium simpliciter concessum non tranſit ad haeredem, ut l. cum precario. in fi. ff. de acq. poss. tamen bene tranſit, quando expresse agitur q̄ ad dictum haeredem tranſeat, ut patet in d. l. cum precario. Sicut dicimus in usufructu. Nam tranſit ad haeredem, si exprimitur, ut C. de usufr. l. antiquitas. de uerb. oblig. l. stipulatio ista. §. si quis ita. Idem in legato ar. nuo, ut C. de le. l. in annalibus, sed in illo instrumento tam exprimit. quā ex fine apparet, q̄ ille Gellus omnia fecit, & promisit pro se, suisq; haeredib. ergo apparet, q̄ hospitale possidet precario. Sed haec possessio est iniusta reuocato precario, ut dictum est, ergo patet dictum hospitale non possidere rationabiliter, & sic res non est exempta. † Praeterea hoc non potest negari q̄ dictum instrumentū donationis facit rem dubiam, utrū hospitale iuste, & rationaliter possideat, uel non, & sic est dubium an res sit exempta, uel non, sed in dubio episcopus est iudex competens, ut no. Innoc. ex. de fo. com. c. cū sit. arg. ff. de iudi. l. ij. §. sed si dubietur. & l. si quis ex aliena. & no. in l. ij. ff. si quis in ius uoc. & sic apparet dictum uicarium iuste pronunciaſſe. † Sed dubium est, licet non sit uerum q̄ d. possessio sit exempta, an sit exempta persona d. do. Thomae prioris. Et in hoc dico quòd non, nam exempta ecclesia uidetur exempti eius clerici, uel canonici perpetuoq; oblati, non autem priores parochiarum curam habentes, ut c. per exemptionem. de priuileg. lib. vj. Ex qua decretali apparet, q̄ demum illi, qui illius ecclesiae in ipsam ecclesiam sunt incorporati, sunt exempti. Sicut si in ipsa ecclesia habent quandam curam, seu praerogatiuam, non tamen ipse est obligatus, uel aliter incorporatus ecclesiae, hoc etiam probatur iure ciuili, Aliquis est tributus militum, & sic praesertim militum, gaudetne priuilegio militum? Certè ita, si ipse est de numero, aliās secus, ut ff. de test. mil. l. q̄ constitutus, & ibi no. de reli. do. c. j. in cle. hoc autem non est probatum, ipsum priorē esse obligatum, uel aliās ipsi hospitali esse incorporatum, unde licet sit possessor, non gaudet priuilegio hospitalis, sicut nec tributus militū, qui non est de corpore, seu numero militū, sicut nec presbyter, de quo dicitur in d. c. per exemptionem. Si ergo ipse esset exemptus ratione originis, cū ipse sit de Bugubio, ipse est iurisdictionis episcopi, ut C. ubi de cri. agi oport. l. j. & ff. de interdict. & rele. l. relocatorum. §. interdictum. Concluditur ergo d. uicarium iuste pronunciaſſe. Bar.

CONSILIVM XCVII.

An quando in causis summarijs, uel plenarijs, possit iudex abbreviare dilationes datas legitime. Item an iudex stans terminum pro prima dilatione, teneatur dare secundam. Item secunda dilatio data à iudice sine causa cognitione, uel cum iuramento procuratoris, q̄ fuit impeditus ipse, uel eius dominus, ualeat, uel ne, & ex quib. cau. iuramentum procuratoris in tali casu non ualeat.

- 1 In causis summarijs potestas concessa iudici est in abbreviando dilationes.
- 2 Iudex potest dare secundam dilationem sine causa cognitione, dum modū non excedat primam à statuto comprehensam.
- 3 Iudex statuendo terminum pro prima dilatione, an importet quòd de se a emendam.

- 4 Index dando dilationem quam non debuit, dilatio est ipso iure nulla.
- 5 Iuramentum ratione impedimenti non prestatur procuratori, sed domino.
- 6 Non sufficit asserere quem se impeditum, nisi exprimat causas impedimenti.
- 7 Iuramentum debet a parte, uel a iudice deferri, alius est ipso iure nullum.

IN QVAESTIONE praedicta primò considerandum est, quòd d. causa agitur super causa instrumenti gaurentigiat, & sic dicta causa debet agi summarie, ut l. à dno Pio. §. si super rebus. ff. de re iudic. & idè potest dubitari an l. fin. de ferijs, habeat locum in dicta causa, uideatur enim quòd non, cum iudici uideatur esse concessa maior potestas in causis summarijs, quàm in causis ordinarijs, de qua potestate d. l. fin. loquitur: contrariù puto, quia potestas concessa iudici in summarijs, est in abbreviando dilationes: ut c. sap. de uer. sig. in clemen. & hoc uult dicere ex. in d. l. fin. ibi, dum in pecuniarijs causis omnibus, ex eo tantum quid dicit omnibus, concludit omnem causam siue summariam, siue ordinariam. Secundum est uidendum, cum lex uideatur statuerè quòd detur dilatio trium mensium ad probandum, ut l. j. C. de dilatio. An si iudex statuit minus tempus in dilatioe, possit dare secundam, quæ terminum trium mensium non excedat, sine causæ cognitione, quòd uideatur tenere Innocen. Host. & Ioan. And. in c. ultra tertiam. ex. de testibus. quòd quidam forte male non sequuntur. Nam d. l. j. C. de dilatioe non statuit dari tres menses, sed quòd non detur amplius quàm tres, & sic minus poterit, ut l. siue pars. C. de dilatioe omnibus. quòd in multis locis consuetudo admittit, ut dixi in l. j. ff. de re iudic. sed quicquid sit, hoc uerum in causis ordinarijs, tamen in summarijs non est dubium, quia dilationes sunt arbitrariæ, cum totalis causa debeat terminari intra minus tempus trium mensium, ut l. d. submeris. C. de naustra. lib. xj. Quòd cumq; igitur tempus detur à lege, integra dilatio dari debet. Facit c. sap. de uerborum significationibus in clemen. & si dictum hoc non habet locum in summa. Tertio occurrit dubium, cum iudex tempore quòd dicit primam dilationem, statuit terminum octo dierum pro prima dilatioe, pro eo enim quòd dicit pro prima, uideatur innuere se daturum secundam, cum prima dicatur, & denotet ordinem ad secundam, ut ff. de iudic. l. prima. & ff. de hered. instit. l. si quis instituat, primò Titius ex prima, & c. Contrariù puto, nam dicta uerba hoc non important, quòd iudex dabit secundam, nisi in prima impeditus sit, ut sic uerba intelligantur secundum naturam negotij, super quo proferuntur, ut l. damni in fecit quidam. ff. de dam. in fec. & de usu. l. si stipulatus, cum sim. pro quo facit, quia iudex non potest si uellet facere contra formam d. l. fin. ff. de ferijs, ut statim dicam. Quarto occurrit dubium, posito quòd iudex non debuit dare secundam dilationem, si eam dedit, an datio sit ipso iure nulla, an uerò ueniat rescindenda per ipsum, uel superiorem, & dico concessionem esse ipso iure nullam, quando fit sine causæ cognitione per dictam l. fin. ibi dum dicit, in pecuniarijs causis omnibus dilatio plus quàm semel tribui non potest. Nam uerbū potest, positum cum negatione, necessitatem importat, ut ff. de fur. l. non potest. extra de reg. iur. c. j. lib. vj. & ibi not. Ioan. And. datur ergo factum prohibente lege, & sic est ipso iure nullum, ut l. non dubium. C. de leg. Sed huic uidetur ob stare quòd no. Innocen. ex. de restitu. c. in causis. sed non loquitur de tertia dilatioe, sed de tertia & quarta productione, quæ potest fieri in eadem dilatioe, ut dicit glo. in d. l. in pecunia rijs. Concludo ergo quòd datio secundæ dilatioe, facta sine causæ cognitione, non ualet, restat uidere nunquid sufficiat iuramentum praestitum à dicto procuratore, ut iudex se potuerit dare secundam dilationem. Ad quòd uidendum esset, cui fuit data dilatio. Primò, quòd in puncto non exprimitur, si enim fuisset data principali, uel alteri procuratori, tunc sine dubio praestatio d. iuramenti non esset sufficiens probatio impedimenti. Nam cum terminus datur domino, debeturare dominus cuius nomine agit, fuisse impeditum, non procurator. l. qui bona. §. qui alieno. ff. de

dam. in fec. quia dominus potuit impediri per causam in obuenientem personam sui, uel in personam procuratoris, ut l. cum à matribus. C. qui pet. tut. Sed posito quòd terminus est set datus sibi, ut procuratori, etiam d. iuramenti praestatio non est sufficiens probatio, propter plura: quia primò dicitur procurator asserit se impeditum, nec asseruit quòd impedito, scilicet, casu fortuito, uel facto tertij hominis, uel quoquo modo. Potuit enim impediri facto tertij persona, & sic non deberet sibi dari secunda dilatio: sed contra illum qui impeditur, deberet habere regressum, ut ff. de eo per quem fa. erit. per totum, & maxime in l. fin. Item cum dicta petitio secundæ dilatioe ex causa impedimenti contineat quandam restitutionem, ille qui incoloratè & sine expressione causæ hoc petit, non debet audiri, ut ff. de mto. l. minor autem magistratus. §. j. Præterea licet casus fortuitus quandoq; possit probari per iuramentum, ut l. fin. §. de fid. instrum. tamen debet probari plenè, ut l. qui cōmeatus. in prin. ff. de re milita. Debit ergo in dicto iuramento exprimi quis fuerit casus fortuitus per quem fuerit impeditus: quòd cum non fecerit, apparet non esse probatum. Præterea iuramentum istud licet fuerit à dicto procuratore praestitum, non tamen fuit à iudice uel à parte delatum, & sic non releuat eum qui iurauit, ut ff. de in lit. iu. l. uideamus. §. deferre. Et hoc uidetur uoluisse Ioan. And. in d. c. ultra tertiam, ex. de testam. in uerbi. praestito. Apparet ergo dictam dationem secundæ dilatioe esse ipso iure nullam. Ex hoc sequitur, quòd pars aduersa quæ contradixit & reclamauit, fuit grauata. Grauat enim quis per interlocutoriam quæ est nulla ipso iure, saltem de facto: ita quòd per appellationem ab hoc grauamine, causa ad superiorem deuoluitur, ut ex. de app. c. dilecto, & ibi per Innoc. & Ioan. And. & probatur in l. militari. C. de decu. lib. x.

ADDITIONE

In questione praedicta, alijs incipien. ex facto proponitur, & ita incip. secundum ordinem Perusinum, in prima parte iudiciorum, in consi. xlvj. in quo primò ponitur facti narratio, cum quibusdam alleg. contra quas allegaciones consuluit Bar. & incip. Ex facto proponitur, quòd in causis pecuniarijs super petitione cuiusdam instrumenti executionis gaurent. ut sa princip. dilatioe data per iudicem seru. Francisco procuratori, iudex ad petitionem dicit ser. Francisci dicentis & iurantis ad sacra Dei uangelia, tactis scripturis se fore impeditum in prima dilatioe, in causis quam dicto nomine habet, cum domina Francis. siue cum ser. Lippo eius procuratore & petentis sibi dari secundam dilationem, prorogauit dicto scilicet Francisco, dicto nomine pro secunda dilatioe terminum ad quintam diem proximè uenturam ad probandum quicquid uellet in d. causa praesente dicto scilicet Lippo, qui scilicet Lippus dixit se grauatum, & grauari posse à prorogatione, seu datione dictæ dilatioe. Quòd grauamen peti renouari ex certis causis: primò, quia iudex processit ad ipsam dilatioem termini minus legitime ex abrupto de facto, & causa non cognita. ita quia dictus scilicet Franciscus dicto nomine fuit in mora longo tempore, & per eum. & eius negligentiam stetit, & c. Nunc queritur, an dictus scilicet Lippus dicto nomine fuerit grauatus à suprascripta datione dicti termini, nec ne, scilicet Francisco dictam dilatioem allegante, iure datam, & per consequens dictum scilicet Lippum non esse grauatum, per regulam dicentem singulis causis, id est, singulis impedimentis dilatio dari debet, ff. de ferijs. l. fin. secundum iij. lect. hoc est quòd statuit oratio diui Marci, quòd causa cognita iterum dari debet, quòd impedimentum sufficit probare pro impedimento, cuius fidem firmare sufficit ex ipsa naturali iustitia, id est, ex naturali instinctu naturæ dicentis se impeditum, ut l. siue oportet. §. sufficit, in ff. de excu. tut. & de re mil. non omnes. §. à Barbaris ibi, prope est, ut affirmationi eius credatur, & c. & uidetur esse casus, ff. de bon. auh. in poss. l. ult. §. fin. ibi, si quis tamen iurauit. & ibi iterum ei potestatem faciendam, & c. & quòd not. ff. ad exhiben. l. iij. sciendum, & per Guiliel. de Cu. in l. j. §. fin. si quis cau. & in Spe. de dilatio. §. si. uerbi. in summa. ea ratione maxime, quia non apparet ius aduersarij esse factum deterius, sed omnia integra sunt, & c. & quòd not. per Cy. C. de iudic. l. iudices. in fin. Non obstat statutum, quòd dixerit se multipliciter impeditum non descendendo ad speciem impedimenti, quòd casu uidetur sufficere dicta generalis allegatio, ex quo aduersarius non potest declarari quòd uel quale impedimentum allegabatur, ut C. de an. exce. l. fin. & iudex bene uidetur scisse admittendo ipsum cum inuicem, quando

quem inmemorem suæ salutis, & diuini timoris arbitrari non debuit, ad l. l. l. repet. l. si. cū sim. Et postea sequitur consi. Bar. contra. Tho. Diplomat. l. si. Adde in quantum Bar. uult q. l. si. ff. de ferijs, & eius materia habet locum tam in causis summarijs, sicut in ordinarijs, d. l. fin. in ij. col. post alios dicit q. Bar. hic in isto consi. singulariter loquitur, & ponit plures concord. ut ibi per eum. Et in quantum l. alleg. Bar. qui in materia dilatioe constituit differentiam inter causas summarias & ordinarias, in extrau. ad re pri in uerbi. sine strepitu. ubi tenet q. licet alijs debet dari dilatio parti ad querendum aduocatum, tamen in causis summarijs non est danda dilatio propter aduocatos, & dubitat l. de illo dicto. Vide Fel. in c. j. in prin. in j. col. ex. ut lit. non conte. & dixi in addi. Bar. in d. contra. Adde etiam quòd consuluit Lu. Rom. in consi. cccxiiij. inci. quòd ad primam, & in causis summarijs ultra tertiam dilatioem non debet dari, ut fuit abbreviatio, & c. in consi. cccxxv. inci. ultra praed. alle. in ij. col. uult q. in causis summarijs iudex non potest multiplicare tot dilationes quot uult, ex quo debent abbreviari dilationes. Thom. Dipl.

Dilatio. In quantum Bar. concludit q. in summarijs non debet dari dilatio secunda sine causæ cognitione, quæ etiam non excedat terminum trium mensium, & c. adde no. per Ludo. Rom. in d. consi. cccxxv. in ij. col. uer. quòd ad secundam. Thom.

Non debuit No. q. si prima dilatio non fuit integra, forte minor trium mensium hoc solum non inducit iustam causam concedendi secundam dilatioem. Adde Bar. in d. l. si. uide Fel. in c. ultra tertiam in pe. coi. in uer. no. quis to. ubi alleg. Bar. hic. Tho. Dip.

Quo impedimento. No. q. non sufficit se simpliciter fuisse impeditum, sed debet in specie exprimere qualitatem impedimenti Adde q. hoc est de mente Bal. & Ang. in d. l. si. ff. de ferijs, cum concord. de quib. ibi per l. in xj. col. in uerbi. circa tertiam qualiter, & c. Thom. Dipl.

Aiudice. Adde q. hoc consilium sequitur Ludo. Rom. in l. j. §. si quis in iudicio ff. si quis cau. & l. in d. l. fin. in xij. col. uerbi. aduertit etiam q. requiritur. Thom. Diplomatatus Constantinopolitanus, i. v. d.

CONSILIUM XC VIII.

Lata sententia simpliciter non praesumitur, sit. contestatio si appareat in scriptis, sed quando in sententia sit mentio de lit. contest. & est lata parte praesente, & tacente, tunc intra decem dies appellatio non praesumitur huius contestatio, sed post sic, si non fuit appellatum, sed parte contradicente non praesumitur.

- 1 Litis contestatio est de intrinseca solemnitate sententiae.
- 2 Litis contestatio non praesumitur interuenisse.
- 3 Si in sententia sit mentio, uisa lit. contest. an praesumatur litis contest. praecessisse.

APPARET. Sententia lata nec constat de litis contestatione, tamen in sententia sit mentio litis contestationis, & c. Queritur an litis contestationem intercessisse praesumatur, cum reperitur in actis. In isto dubio aduertenda sunt duo. Primò, an litis contestatio praesumatur. Secundò, an praesumatur litis contestatio, si sententia simpliciter est lata non facta mentione de litis contestatione. In quo casu uidetur posse dici litis contestatio, praecessisse. Primò per rationem satis efficacem sic. Tertio contestatio est de esse, seu intrinseca solemnitate sententiae, ut l. prolatam. C. de sen. & interlo. om. iud. sed in quolibet actu qui geritur, solennitas intrinseca interuenisse praesumitur, etiam si de ea non appareat, ut l. sciendum. ff. de uerb. oblig. cum tua materia. Ergo litis contestatio praesumatur, licet aliud non appareat. Sed contra dicendum uidetur, scilicet, quòd litis contestatio interuenisse non praesumitur, per l. ne in arbitris. C. de arbit. per. e. quoniam contra falsam ex. de probi. Et pro responsione rationis in contrarium allegata aduertendum, quòd una praesumptio tollit aliam, ut d. l. j. de in. int. rest. & l. j. C. qui, & aduersus quos in fin. unde lit. contest. in scriptis debet debeat, & soleat, ut in praedictis iuribus si in forma debita l. in scriptis redacta non appareat ut debet, non praesumitur intercessisse, idè quòd fortius est, praesumitur non interces-

sisse, ut l. Titia textores. §. j. ff. de legat. primo. & sic ista praesumptio resultans ex eo quòd non praesumitur facta litis contestatio, nisi appareat per d. l. Titia. tollit illam generalè praesumptionem, per quam dicebatur quòd solennitas intrinseca, & c. & hanc credo esse rationem illius constitutionis. c. quoniam contra falsam. dum dicitur, ne praesumatur pro processu, & c. Tertio est uidendum, quid iuris sit in nostro casu, si in sententia habita est illa mentio litis contest. & an ex illa mentione lit. contest. praesumatur contestatio: Et huic punctum tangit Gul. de Cu. in l. prima. ff. de in. ius uoc. tan. gunt doct. etiam plenè in l. procurator. de eden. & Gul. tenet quòd non praesumatur per rationes, quas ibi uidebis, & in l. emancipatione. C. de fide instrum. uidetur secundum Innoc. sic distinguendum, Aut l. i. contest. factam non fuisse, opponit sententia, de recenti post ipsius sententiam probatorem, & tamen praesumitur non intercessisse in scriptis, uel aliter ordinatè. Aut de recenti non opponitur, & tunc praesumitur per rationem quam ibi ponit Sed gl. d. c. quoniam contra falsam. in princip. glo. si. & an praesentia, de renunc. in glo. quæ incipit esse, aut expresse dicit, & in dicitur non praesumitur, licet Innocen. in fi. d. glo. c. quoniam contra falsam, uideatur sentire aliter. Sed credo praedicta iura, & doctorum dicta, posse reduci ad concordiam distinguendo, an sententia fuit lata parte praesenti, an absente. Si absente, & tunc in dicitur praesumitur per d. l. ne in arbitris. & c. quòd non am contra falsam, & ita potest intelligi opin. sua glo. cum alijs c. si ita etiam intelligunt doc. in d. l. si procurator, maxime quia ibi formatur quaestio de iudice faciente literam, & sic parte absente, quia litera absenti mittitur. Aut parte praesente, & tunc dubium est secundum doc. quare distinguere, quia aut sententia fuit lata parte contradicente expresse, aut tacite. Primo casu idem quòd sita absente, quia ex quòd expresse contradicente in nihilo praedicauit. Secundo casu, quando ea tacente aut tempus appellationis, scilicet, decem dierum non est elapsum, quando sententia ex causa dicta dicitur nulla & in hoc idem, per ea quæ ponunt doct. in d. l. emancipatione, & posito quòd praesens fuit, & tacuerit, non tamen sententia uidetur acquiescere, per l. cum rem. ff. de transact. cum sim. Aut est elapsum, & tunc quia uidetur iam approbasse sententiam, per l. ab eo. in fin. quomodo, & quòd iudex, sic uidetur etiam confessum litis contest. praecessisse prout sit mentio in sententia, ut legitur quando quis praesens sit, ipsius uerbi taciti consensus uigore mentionis adhibita in sententia, uidetur quòd litis contestatio praesumatur, argumen. l. Publica. in fin. ff. de positi. Ita intelligas distinctionem Innocen. quam supra posui, quam ponunt doct. in l. emancipatione. Et idem intelligo quando parte absente, & tacente, & tempus decem dierum est elapsum. Aut fuit lata parte praesente, & expresse consentiente, & tunc non est dubium quòd praesumatur praecessisse, imò ex partis confessione, ex suo consensu uoluntas probatur praecessisse, per praedicta. l. Publica, in fin. adeo quòd non audietur modò postea uolens contradicere, & eo modo intelligo dictum Innocen. positum in d. c. quoniam contra falsam. in ulum. glo. b. item in iij. & c. Apparet ergo ex praedictis in uno casu solo litis contestatio praesumatur, scilicet quando sententia est lata parte praesente, & tacente, & dicitur elapsum tempus appellationis. Idem in casu secundo, quando parte expresse consentiente, quia tunc praesumitur. Secundò principaliter est uidendum, quid operetur dicta praesumptio, & certum est quòd lata sententia parte expresse consentiente, uel tacente, quòd operatur tunc praesumptio, uel probatio, ut s. dixi. alijs uerò casu, in quòd dixi locum habere, operatur, quia transfert onus probandi in aduersarium, ex quo litis contestata praesumatur, quia contradicentis habet probare, quantumcumque sit probatio negatiua, ut l. si. ff. quòd mer. cau. Sed aduertit, quia posita quòd hoc sit uerum, quòd suam negatiuam habeat probare, sub iuramento sibi, quia eam probat ex eo solo quòd ostendit in libris, seu in libro in quibus, uel in quo actus scribi solent, non reperiri, & hoc per rex. d. l. Titio. §. pen. Et ita sententia in hoc puncto. Bart.

STATVTO Civitatis Assisij cauetur quod omnia, & singula, & cetera. Hoc consilium est super flum, quoniam est examinatum plenè supra in consilio iugessimo sexto.

Statutum prohibet testes reprobari post certum tempus, eo elapso non potest iudex contra eos de falso inquirere. Itè si statutum mandat inquiri intra certum tempus de crimine, postea si inquiratur, non valet inquisitio. Item an statutum generaliter loquendo deroget statuto specialiter loquenti. Item an valet processus, ubi non competit acriori ius agendi, uel accusandi. Item si statutum dicit, aliquos absentes ponendos in banno, & si passim fuerint in banno per certum tempus, & habeantur pro confessis, an elapso termino possunt condemnari de criminibus quæ impetuntur, & an contra presumptionem iuris, & de iure admittatur probatio in contrarium, per confessionem partis aduersæ, & quid de confessione facta, & quid si iudicis aliàs non cõstet de delicto, nisi per illam factam confessionem cõtumacia, an potest absentem condemnare de delicto, propter statutum prædictum.

- 1 Statutum q. testes non possunt reprobari, valet.
2 Lex prohibens aliquem de aliquo actu reprobari, uidetur omnem modum procedendi prohibere.
3 Quando lex iubet aliquando non reprobari, facit illud esse presumptionem iuris. & de iure.
4 Nemo experitur ubi non est actio, siue accusatio, nec ius agendi, uel accusandi.
5 Permissum ad tempus, post tempus uidetur esse prohibitum.
6 Statutum generale non habet locum in casibus, in quibus est statutum speciale in certis casibus.
7 Processus valet, licet agens omni actione careat.
8 Contra presumptionem iuris, & de iure admittitur probatio per confessionem partis.
9 Ficta confessio non debet plus operari quam uera.
10 Ad probandam innocentiam inculpatis, admittitur procurator.

AD DOMINO Cyno a de Castro Sancti Petri de Bononia, Potestate Civitatis Perusij, formata est inquisitio contra quosdam populares de falsa testificatione facta contra magnates, & processus fuit habitus super eo, super quo processu multa dubia oriuntur. Primò, quia uno statuto cauetur q. testes recepti contra magnates, non possunt reprobari, an hoc non obstante Potestas possit inquirere. Secundò, alio statuto cauetur, q. possit quis testes reprobare intra octo dies, à die publicationis, postea autem non possit Potestas & Capitaneus inquirere intra mensem, & c. nec post mensem aliquid disponant, an elapso mense possint inquisitionem formare. Tertio, alio statuto cauetur generaliter, q. de falsitatis possit cognosci intra decem ann. an ex vigore huiusmodi statuti generalis, possit Potestas inquirere. Quarto, quia dicit inquisitio fuit passim se ponit in banno, & elapsus est terminus, & statutum dicit q. elapso termino banniti habeantur pro confessis, an ex hoc possint condemnari. Quintò, an ex eo q. ante dictum bannum, procuratores eorundem comparuerunt, & allegauerunt contra se non debere procedi ex dictis causis, an ex hoc bannum possit dici nullum, adeò q. illi non dicantur incidisse in eum. Circa primum, de iure dicendum est, q. Potestas non possit inquirere. Ad quod præmitto, q. tale statutum valet de iure cõmuni, q. testes non possunt reprobari ex causa, ut ex. de test. c. licet dilectus. ita hic ex causa præmitto statutum, q. magnates falso facerent reprobari testes, propter eorundem inquisitio, & præsumeret statutum, q. quis non diceret falsum contra magnates, arg. l. si. in prin. ff. quod met. cau. Hoc præmissis dico, q. Potestas non potest inquirere. Primò, quia statutum simpliciter dicit, q. non possit reprobari, quia non distinguit à quo, ergo, & c. l. j. §. generaliter. de leg. præst. de per. har. l. item ueniunt. §. à quo. & quia lex quæ prohibet reprobari, omnino prohibet, l.

quos. de posth. Secundò, quia quæ lex prohibet aliquem de aliquo actu reprobari, uidetur omnem modum procedendi prohibere, C. de his qui ad eccl. consu. l. si seruus. ibi, cõstantia, & c. & C. de emen. seru. l. j. in prin. de com. seru. manu. l. j. ibi, nullus casus, & c. Præterea pro hoc uidetur text. ff. de iniur. l. non solum. §. quancquã. ubi pro ea tantum iniuria potest agere maritus, pro qua uxor libera. Ita hic de eo tantum falso potest inquirere Potestas, de quo alius potest accusare. Præterea quæ lex iubet aliquem non reprobari, facit illud esse presumptionem iuris, & de iure, contra quã admittitur probatio in contrarium, l. si. C. de arb. tu. l. Celsus. de utuc. & ad Vel. leia. l. antiqua. & ad Mace. l. si. & in auth. ut lic. ma. & auia. §. ad hæc. Sic ergo in proposito cõstitutio sit iuris, & de iure, q. ipsi dicunt ueritatè, nec admittatur probatio in contrarium, tam inquiritur super eo quod non est delictum. Præterea ex hoc arguitur sic, Sicut in ciuili est actio, hoc est ius prosequendi, & c. ut instit. de act. in prin. sic in criminali est actio, id est, ius accusandi, ut instit. de pub. iud. in prin. & sicut in ciuilibus nemo experitur sine actione, sed secundum ius agendi, ita in criminalibus ubi non est ius accusandi, sed ex factio propositio non oritur ius accusandi, ut s. ostensum est, ergo, & c. & probatur, quia ius resistit, ergo, & c. l. cum lex. de fideiuf. l. non dubium. C. de legi. & de cond. ind. l. si non fortè. in prin. Si ergo non oritur ius accusandi, seu puniendi, apparet quod Potestas non potest inquirere, & experitur sine accusatione, seu sine iure puniendi, seu procedendi. Super secundo puncto, etiã dato aliàs q. dicti testes possint reprobari, ex hoc statuto tamen ueniunt absoluedi quod probatur primò per regulã generalem, quæ est, q. permissum ad tempus, post tempus uidetur esse prohibitum, l. in prin. de posth. & de leg. ij. l. statulibet. §. si quis seruus. Præterea hoc probatur per casus speciales. Nam permittit mulieri, q. pronunciet se prægnantem intra xxx. dies, l. j. §. j. de lib. agno. & nihil plus dicitur in tenatus consulto, & tam ex hoc uidetur prohibita post tempus denunciare, nisi ex causa, ut ea. l. j. §. si mulier. ita in proposito, non poterit post tempus inquirere. Ad idem in auth. de app. & in qua temporaria. §. j. ubi permittitur appellare intra decem dies, nec prohibet postea, tam in hoc uidetur prohibuit appellare postea. Ad idem C. de integ. rest. l. si. & multa alia similia reperiuntur. Et ex hoc cõcluditur, q. si inquisitio formatur post tempus, est nulla ipso iure. C. de dolo. l. si. de excus. tut. l. scire oportet. §. consequnt. & C. ne de sta. defun. l. j. Super tertio dicitur, & uerum est, q. statutum generale non habet locum in casibus, seu falsitatis, in quibus specialiter est certum tempus statutum. C. de fal. l. querela. & quod ibi no. Ad idem de act. & ob. l. in honorarijs. & quod ibi no. Tempora enim generaliter constituta, non intelliguntur in actionibus, in quibus sunt certa tempora limitata. l. j. §. dixerit aliquis. ff. de pub. cum si. §. clarè q. uerum est, q. lex circa idem producit duas actiones, unam generaliter, aliã specialiter, una tollitur per aliam, & una potest se habere in plus, q. alia, ut ibi, sed in proposito est una atq. eadem actio, quæ in seipsa non potest esse temporalis, & perpetua, quia esset repugnancia, contra l. ubi repugnancia. de reg. iur. l. eum qui edes ff. de utuc. & hoc statutum non inducit nouam actionem, sed ea quæ limitata est, usq. ad quod tempus durat, idè quia una est ratio, ne in ea sit repugnancia, generi per speciem derogatur. Super quarto uidendum est, & ostenditur primò q. potuerunt condemnari. Primò, quia valet processus. Licet enim agens, omni actione careat, tamè processus ualet in se, qd patet, quia ex eo potest sequi condemnatio, licet indebitè. C. de cond. ind. l. j. & ff. man. l. si fideiusor. & §. omnibus. & ex. de re iud. c. Abbate sanè. uer. quoniam, ibi. & si petitum, & c. lib. vj. Præterea licet sit presumptio iuris & de iure, q. non dixit falsum, tamen admittitur probatio in contrarium per confessionem partis aduersæ, auth. de aqua. do. §. aliud. & ibi glo. Circa hoc dicit lac. But. l. siue possideris. C. de prob. quod est uerum, q. confessio partis non derogat depositioni, l. de rei uen. coniuncta. l. j. sol. mat. Sed in his quæ respiciunt priuatum fauorem, si ille confitè cõtra, imputet sibi, si confessio

sefiso fiat in iudicio, d. §. aliud. & facit pro dño lac. l. ornamentorum. de au. & ar. leg. & in auth. de aqua. do. §. aliud. & ibi. no. gl. uer. sicut scribat. & Azo. in iur. m. de don. ante nup. auth. sed iam necesse. & per hoc tolluntur multe rationes factæ s. in puncto secundo. Sed iste patiendo se poni in banno, non uidetur confiteri, ergo, & c. Præterea quæ primo tempore fuit actio, licet ex aliquo casu sit extincta, potest quis pati se & cõueniri & condemnari de facto, ff. ad exhib. l. si quis hominè. §. quantum autem. & de rei uen. l. si post acceptam. sed iste non ueniendo, uidetur pati se conueniri, & condemnari, ergo & per hoc tolluntur oēs ille rationes, que dicunt q. est elapsum tempus intra quod potest inquirere, ut dictum est super secundo puncto. Ecce uidet q. non possit cõdemnari, quia iudex etiam pro parte non opponente, sed expressè in maleficio cõstitente, potest & debet de defensione eius querere. l. j. §. si. de questio. Ad idè de pœnis. l. si non defendant. in fi. dum dicit, qui cognoscit, debet de eorundem innocetia querere. Facit de appell. l. non tñ. & C. de ap. l. addictos. ubi, inuita parte quis appellat, ut eum defendat. Ad idem ubi cunq. in absentè potest ferri diffinitua, iudex pro reo & ex suo officio perquiri ueritatè, q. & q. iudex. auth. qui semel. l. i. perquisita ueritate, & c. C. de ap. l. ampliorè in prin. ibi, iudex eius partes adimplere, & c. & ibi no. per gl. licet ibi dicat, q. sit speciale, tñ generale est etiã in criminalibus, ubi potest ferri sententia absente parte, & hoc expressè tenent Inn. c. ueniens. ext. de accus. l. cit. C. de iud. l. proferandū. §. sed & si quid. & §. seq. Quid ergo dicitur de iudice, q. licet iudicè euidet absente non esse culpabilem, uel nullum delictum cõmississe, & tunc licet sit contumax, & habeatur pro confesso, tamen non potest condemnari, per iura s. allegata. Quid enim si elapso termino banni, iudex nescit eum, qui cõtumax dicebat, hominè interfecisse, & quia non cõstat sibi. Certè non potest condemnari, ne plus operetur ficta confessio, q. uera. ff. ad l. Aquil. l. inde Neratius. §. si. c. l. seq. Q. uerò cõstat iudici per hanc fictam confessionem de maleficio, sed constat q. reus non poterat redargui, quia habebat pro se presumptionem iuris & de iure, & tunc credo qd possit eum condemnare, & debet reprobari cõtra eum, & nunc constat, & est probatū per illam fictam confessionem, ut s. probatū est. Ex hoc apparet, q. ipse citatus debuit comparere, quia iudicis potuit habere effectum, & ita in casu proposito non obstante quod dictum est in primo puncto. Quandoq. enim cõstat iudici delictum cõmissum esse, de quo poterat reus inquiri, seu accusari: sed nunc accusationis tẽpora sunt elapsa, tunc etiã dico q. talis inquisitio poterit ex contumacia cõdemnari, quia tẽpus cõdemnationem criminalem non tollit ipso iure, sed parat exceptionem, l. si maritus. §. præscriptioes. ff. de adulter. & C. eo. tit. l. adulteriū. quas præscriptiones, seu exceptiones potest uult pars uincere, & non opponere, ne sequat cõdemnatio, d. §. præscriptiones. & potest de facto pati cõueniri, ut s. probatū est. Igitur in proposito si aliud non obstat, iudex talem cõtumacem nihil opponente & patiente se, poni in banno potest cõdemnare, non obstantib. quæ dicta sunt in secundo puncto. Super quinto puncto dico q. cum tales comparuerunt procuratores, seu excusatores, & legitimas causas proposuerunt, qualiter non debeant uenire condemnandi, scilicet quia ipsi non poterant redargui, & tempus inquisitionis erat elapsum, ut s. dictum est, & sic non fuerunt passim de facto conueniri, imò contradixerunt, & expressè negauerunt, q. ex hoc iudicis officium debuit quietescere, & cõtra eos amplius non procedere, & si non fecit, non tamen ipsi fuerunt contumaces, nec incurrerunt bannum ff. de pub. d. l. inter accusatorem fm unam lect. & eo. tit. l. pe. §. ad crimem. ibi dum dicit, & si iustam rationem habent, sententia differtur. ff. de proc. l. seruum quoq. §. publicè. Barr.

ADDITIO

Cyn. Bar. l. absentem. ff. de pen. in prin. col. uerf. quar. circa hoc firmo. & ibi uide meam apostillam, adde Bartol. l. non solum. §. quancquam. in fin. de iniur. & ibi Alex. in apostill. & Alex. l. j. ubi plenius d. l. ff. ad Treb. & ibi Bar. Soc. & Alex. & doct. l. nam & postea. §. j. ff. de iur. iur. & l. l. ubi pactum. C. de tras. Thom.

Statuto. lo. Bap. Senè. in repet. l. omnes pop. in lxxij. col. ff. de iust. & iur. Alex. l. non solum. §. quancquam. in apostill. Bar. magna. in fi. ff. de iniur. & Alex. l. j. sub lata. pe. col. ff. ad Treb. Thom. Valet Bar. l. absentem. in pen. col. uer. circa hanc q. formo. ff. de pœn. cum concordant. de quibus per Alex. ibi. & Ang. de Cast. l. j. C. qui testis. fa. pos. & plenè per Bap. Senè. in l. omnes pop. ff. de iust. & iur. Thom. l. ubet. Not. quod dicit Bar. hic, q. quando lex iubet aliquem non reprobari, facit illud esse presumptionem iuris, & de iure. Tho. Diplo. Statutum. Bar. l. beneficio. ff. ad l. falc. & in l. sed & posteriores. ff. de leg. & in l. j. §. putari. ff. quod uis. aut clam. & Bal. l. j. C. ne liceat in una & eadem causa. & in c. j. de reser. App. c. gratum. de off. deleg. Anchar. c. j. de con. & in c. Statutum. §. cum autem. de rescrip. lib. vj. Thom. Actione. No. Bar. hic. lo. Bertac. in suo repertorio. uer. actio. in uer. xvij. quod si actio desit, potest reus pati se conueniri. & Bar. l. si focer. in prin. ff. de pre. uerf. pro declaratione. Thom. Ergo. Bar. l. absentem. ff. de pœn. & conf. xj. inci. queritur. & ibi dicit in apostill. & Alex. l. si cum iudicio. j. col. ff. si quis caut. Thom. Procuratores. Sentit Bar. hic, q. ad probandam innocentiam inculpatis, admittitur procurator. Bar. l. seruum. §. publicè. in fin. ff. de procur. ubi dicit, q. stat in arbitrio iud. tamen non plures caueas per doct. in l. pactum. C. de tras. ubi etiam ponit in v. col. similitè plures concor. cui addè lo. de Anan. conf. l. incip. uis. inquisitio. in j. col. & in c. ueniens. in iij. col. de accu. in uer. nunquid autem si stat. caue. ubi ponit modum prædicandi, & caueam quam no. Ad ea autem que dicit Bar. in hoc non addè etiam q. debet distingu. an offensus repellatur ratione delicti, ut culx. & tunc nec Resp. nec alter. puta pater debet audiri, quia per inid. ead. offensus cõsequetur satisfactionem. l. sed si unus. §. prætor. ff. de iniur. aut no. ratio ne delicti, & tunc secus, ut per gl. antistites. in ff. de acq. hered. & per iura in ea alle. & ita consultum fuit per plures doct.

CONSILIVM CI.

Statutum prohibens appellationem de condemnatione certi delicti, trahitur ad omnem cõdemnationem ex dicto delicto originaliter descendente: secus si incidenter, uel ex alia causa descendat. Quod licet statutum legitime perferatur minoris, non propterea impedit restitutionem, & eò est ipsè laesus, q. se condemnatum probauit. Quod si statutum dat optionem in pœnis sustinendis, facta semel electione, non licet uariare, q. fit per futurum subiunctiu. Item q. melius est pœnam corporalem eligere, & pacem consequi, q. pecuniã soluere, & in odio remanere, & idè minor laesus restituit, si alter eligat. Et quod dicitur, sacramenta: non habet locum in iuramento de præterito, uel præsentis, sed de futuro.

- 1 Statutum quod condemnatus de percussione, non possit appellare, omnem casum & omnem personam comprehendit, etiam mandantem & auxiliatorem.
2 Quando augetur pœna per primam sententiam, & augetur pœna, an possit appellare, non obstante statuto prædicto.
3 Quando statutum est scriptum in rem, an comprehendat mandantem.
4 Dicitio, pro, significat causam remotam, sicut dicitio propter.
5 Minor licet habeat legitimam personam standi in iudicio, an possit petere restitutionem in integrum.
6 Approbans sententiam, uidetur beneficio appellationis renunciare.
7 An liceat mutare uoluntatem, usq. ad sententiam.
8 Statutum loquens per futurum subiunctiu, si semel recusat, an amplius possit mutare uoluntatem.
9 Vtens iure communi, an possit petere restitutionem in integrum.
10 Iurans dicere ueritatem, an possit petere restitutionem in integrum.
11 Maxima est differentia inter iuramentum de futuro, & iuramentum de præterito.

GIRARDVS a De Tudereto, minor xxv. annis, dedit Galapam Innocentio, ex hoc facto inter caetera sunt orta ista dubia. Primò cum in statuto Tudereti caueatur, q. condemnatus pro percussione à spatulis supra non possit appellare, & alio statuto cauetur, q. percussus puniatur in certa quantitate, & teneatur recipere aliam percussionem, aliàs puniatur incerta quantitate maior. Contigit q. dictus Girardus fuit ex dicta percussione condemnatus, & soluit, postea dicitur recusasse recipere similem percussionem, & ex hac recusatione est condemnatus in alia quantitate

titate malori, quaritur an possit appellare, & hoc primò. Secundò quia statuto Tuderit cauetur, q minor possit esse in iudicio criminali sine curatore, quaritur an sententia ualeat ex hoc, quia ipse Girardus prohibeatur petere restitutionem in integrum in his in quibus laesus est. Tertiò, quia dictus Girardus ante dictam sententiam approbavit, & sic se debere confirmari, & affirmari: an probata minori ætate ex proprio processu, & ex ipso processu appareat laeso, an habeat aliud probare. Quartò cum dicto statuto caueat, q qui recipit percussione, similiter cogatur aduersarius ad recipiendum simile, & similiter aduersarius ad pacem, aliis qui recusant recipere similem percussione, cõdemnetur in certa quantitate, & aduersarius nõ cogatur ad pacem, & sit electio cõuenti: & dictus Girardus elegit uelle soluere dictam quantitatem prius q recipere uelit percussione, quæro an possit uariare & eligere partem de iure cõmuni ante sententiam. Quintò si nõ potest de iure cõmuni, an per in integrum restitutionem possit ad hoc admitti solum probando se minorẽ postea q nihil aliud possit de nouo ostendere. Sextò an ex eo qd iurauit dicere ueritatẽ, & facere mandata curiæ, prohibeat petere in integ. rest. & alia de quibus s. dictũ est. ¶ Super primo uidetur q non possit appellare, quia condemnatur de percussione & spualis s. quod probatur, quia uerba statuti in rem cõcepta sunt, scilicet cõdemnatus pro percussione, nõ enim dicit, si quis percusserit, & sic omnẽ casum & personam cõprehendit, etiã extraneam mandatorẽ & auxiliatorẽ. ff. quod ui. aut clam. l. aut qui aliter. s. fin. de adul. l. hæc uerba. & no. la. de Are. l. si seruus. s. admonere. ff. de acq. hæ. ergo multo magis hunc casum cõprehendit. Præterea hoc uidemus in omnib. actionibus arbitrijs, ubi feruntur duæ sententię ff. quod met. cau. l. si cũ exceptione. s. in hac actione. & ibi no. de rei uend. l. qui restituere. de in lit. iur. l. in actionib. & in fi. de act. s. in arbitrijs. in quibus ex cõtumacia seu recusatione qua fit post primam sententiã, fertur secunda: in nemo negat ex prima actione & prima obligatione cõdemnatum esse. Ita in proposito ex prima & secunda percussione & obligatione qua in de ortæ est, uidetur cõdemnatus. Ad id facit ff. de pub. l. hoc edicto. fm opi. illorum, qui dicunt nullam accusatiõnẽ fore arbitriam, ut ibi no. & d. l. j. dixerit aliq. ff. eo. & ad idem ff. rer. amo. l. si cum dos. s. j. Præterea hoc uidemus in casibus, in quibus post primam cõdemnationem pecuniariã, quã quis non potest soluere, iudex cõmutat eam in corporale, certè clarũ est secundam sententiã ex primo, seu pro primo delicto esse, C. de ser. l. i. quicũq; de iniur. l. si q; iniuri. & de pœ. l. j. in fi. & facit quod no. doc. l. si nõ cõuitij. C. de iniur. in xxxv. q. E contra q possit appellare, facit, q a uideat cõdemnatus ex nouo maleficio, scilicet ex accusatiõne nõ p prima percussione, & uidet casus ff. de pœ. l. relegati. & l. aut damnũ. s. q; quis. & l. capitaliũ. s. in exulibus. ex quib. uidet q nouũ sit maleficiũ, & pro nouo maleficio cõdemnetur. ¶ Cõcludendo in hoc puncto dico, q qñq; pœna imposita in prima sententiã, est cõputata in aliam ableg. nouo delicto, ex causa tñ, ut propter paupertatẽ, tunc nõ est dubiũ de primo maleficio cõdemnatũ esse, & appellare nõ posse, sicut primò. Ita dicunt omnia iura s. proximè ad hoc allegata. Quicq; per sententiã secundam prima pœna augetur, seu noua imponitur ex aliqua coadunantia, seu cassatione, uel delicto, post primam sententiã cõmissio, & sit quandoq; ex dispositione alterius legis, quã illius, quã primam pœnam imponit, & tũc dicitur nouũ delictũ, & noua accusatiõ, d. l. relegati. & d. s. in exulibus. & tũc prohibitio appellatiõis facta in primo crimine, nõ extendit se ad illud. Quicq; prima pœna augetur ex uirtute illius legis, & tunc cõtingit in duobus modis. Primò, quia facit aliquid contra ea, quæ in prima sententiã expressa fuerunt, & tunc ex prima actione & prima causa cõdemnatus uidet, ut in actionibus arbitrijs, ut in iurib. s. alle. Quicq; aliquid cõtingit aliquo actu, seu contumacia, per quã nõ fit contra ea quæ in prima sententiã deueniunt expressè, licet aliã delictũ non esset, nisi primũ processisset, & tunc delictũ nouũ, & lex noua, ut l. qui cũ uno. s. j. ij. ff. de re mil. C. de epif. & cle. l. quicunq; residentib. & in auth. de

sanct. epif. s. si monachus. Nunc igitur in q. proposita, iudex nõ debuit procedere, quia uel debuit interrogare eum ante primam sententiã, quid uolebat, uel simile percussione recipere, uel cõdemnari in quantitate illa, l. si qñ. s. si hæres. de leg. ij. ff. de ac. emp. l. j. in gl. mag. uel debuit condemnare in alia quantitate parua, & q teneret simile recipere percussione, uel soluere illam quantitatẽ maiorẽ, & sic potuisset dare sententiam, ut in fi. de act. s. curare. & l. eum qui certariũ. in fi. de uerb. ob. & si hoc fecisset, p prima percussione cõdemnatus esset, & nõ possit appellare. Idẽ diceret si solũ cõdemnasset eum ad recipiendũ simile percussione, & postea in secunda sententiã ppter recusatiõnẽ cõdemnasset eum in quantitate, qã fecisset cõtra ea, quæ in j. sententiã cõtinent, ut dictũ est in arbitrijs, & similibus, sed in casu pposito, stultus iudex cõdemnauit eũ p percussione in certa quantitate, nec cõdemnauit eũ ad recipiendũ simile percussione, & illa quantitas prima in qua cõdemnatus fuit, fuit soluta. Non potest ergo dici, q ista sententiã fuerit p prima percussione, cũ iam illa fuerit cõdemnatus, & eodẽ delicto bis nõ debuit cõdemnari, l. senatus. de accus. cũ sim. De necessitate ergo est q ultima cõdemnatio est tanq; ex nouo, & p nouo delicto, scilicet ex noua recusatione, & sic possit appellari, cũ nõ sit prohibitiũ. C. de app. l. & in maiorib. ¶ Non ob. qd dicit, q uerba statuti sunt scripta in re, qã illud intelligo uerũ, qd cõprehendit mandatiũ, & sim. quorũ oblatio habet ortũ ex ipso delicto iã cõtra mandatiũ, i. g. ex delicto postea secuto, propter maleficiũ præcedens, l. j. persuadere. de ser. cor. & no. in fi. de obl. que ex delicto nascunt. s. ope. merito illi dicunt p tali maleficio cõdemnari: sed in pposito fuit cõdemnatus ex obligatione qua habuit originẽ ex nouo facto. ¶ Nec obs. si forte dicas, q ista tũtũ dicit, q cõdemnatus, de percussione, nõ possit appellare, & sic dictio, pro, significat causam remotiã, sicut ppter sic dictio ob, C. de legib. l. nõ dubiũ. & l. j. C. si seruus extero. & l. eo. tẽpore. in fi. de pac. quod dico q hoc saluum est, qã dictio, pro, significat causam proximã, & finalẽ. C. de do. l. si q; pro redemptione. de legat. ij. l. Lucius. s. j. ff. de alimen. & cib. lega. l. pen. & ubi quicq; reperies q dictio, pro, ponitur pro, tamen, & sic significat causam remotã, improprie positã, & sic no. gl. ff. de pe. leg. l. dñs Stichus. in prin. ¶ Super secundo puncto dico q licet habeat legitimã personã standi in iudicio, nõ ppterca phibeat petere restitutionẽ in inte. ut in ple nõ disputat in fi. C. si de momen. pos. l. j. in gl. ¶ Super tertio dico, q eo ipso q sententiã approbavit, & per consequens uidet beneficio appellatiõis renunciãsse, licet fuit laesus, etiã nullo alio probato. ff. de mino. l. si minor xxv. an. s. illo. ubi tũ. & gl. ¶ Super quarto an liceat mutare uoluntatẽ usq; sententiã, & uidet q sic, qã habet electionẽ à lege, ergo, & l. eũ qui certariũ. in fi. de uer. obl. de in off. testa. l. Pap. s. meminisse. de ho. lib. l. cũ maior. s. accusasse. & l. j. in seruitute. s. petijisse. ff. de his q; metũ. in l. alia. & C. de i. om. iu. l. in criminali. & qd no. Dy. ff. rem rat. hab. l. amplius nõ peti. ¶ Cont. credo, qã statutu debet, si recusauerit, & quod est futurũ subiuñctiui, ergo si semel recusat, amplius mutare nõ potest uoluntatẽ, l. si stipulatus sim Stichũ. in prin. de uer. ob. Non ob. l. eum qui certariũ. in fi. quia habet electionẽ à lege tacite, quã uidet concessa per futurũ indicatiui, scilicet, nolet, & sic licet uariare, ut ibi no. hic tñ est expressum futurũ subiuñctiui. Non ob. alia lex in cont. allegata, quia illa nõ dicit delictũ perfectũ ante sententiã, idẽ licet penitere, hoc uerò delictũ est perfectũ sola recusatõne. ¶ Super quinto uidet q sibi nõ debeat concedi restitutio, quia usus est iure cõmuni. Nã quilibet pater familiaris elegisset pœnã pecuniariã pro corporali. l. in seruorũ. in fi. ff. de pœ. Cont. etiã puto, q ista fuerit euidenter facta electio. Nã primò depauperat ex eo qd soluit magnã cõdemnationẽ. Itẽ sibi remanet inimicitia, ex qua cõstituit se qui mors & patrimoniorũ destructio, ut notoriũ est, & probat ff. sol. mat. l. p. in prin. merito ergo laesus, & sic nõ ob. l. in ser uorũ. qã licet esset inimicitia, quæ peior est illa parua pœna, cõsulo tñ q dictus Girardus faciat probationes fm qualitate statuti & cõditionem sententiã, sibi hoc expedit. ¶ Super sexto dico, q illud iuramentũ habet in se duas partes, primò

¶ primò q iurauit dicere ueritatẽ, & per hoc prohibetur petere restitutionẽ, quia auth. sacramenta puberũ. C. si aduer. uen. l. quãtũ in iuramento de futuro, de nõ ueniendo contra. Istud aut iuramentũ est de præterito, & de præsentis, nec ad futurũ porrigitur: nec enim dicit ueritatẽ, quia sic uolebat, & nunc dixit ueritatẽ, quia sic uult. de dam. infec. l. qui bona. s. si quis stipulatus. ¶ Item est longa differentia, inter iuramentũ de præterito, & iuramentũ de futuro. l. si quis maior. C. de transact. & de cond. inst. l. qua uis cõditione. & qd in eis nõ habet etiã secundã partem illud iuramentũ, scilicet parere mandatis curiæ, hoc etiã nõ nocet, quia debet in religii, si curia madauit. c. Quintauallis. de iureiu. & de oper. lib. l. i. l. ber. ff. pro foc. l. i. societate. s. arbitrorum. Bart.

ADDITIONO.

- a Girardus. Adde quod istud conf. secundum ordinem Perusinum est in prima parte iudiciorũ. num. xliij. & incip. Bern. de Tuderito. & ita alleg. Alex. l. hæc uerba. in apost. Bar. ff. de adul. & in l. j. C. si de momen. pos. alijs inci. Bart. de Tuderito. alleg. Alex. l. intus. s. reperio. in apost. Bar. ff. de leg. ij. & uide de isto cõf. Anto. Alex. de Neap. auth. sacramenta pub. C. si aduer. uedi. & ibi las. ij. col. & Phil. De. l. postquam liti. nu. l. j. C. de pact. Tho. Dipl. Statuti. Bar. l. si seruus. s. prætor ait. ff. de acq. hæ. & in l. hæc uerba. ff. de adul. cũ cõcor. de quibus ibi per Alex. in apost. ubi all. Bar. hic. & dicit in sua q. disputata, & adde Bar. l. iij. s. ff. q; ut aut clam. ubi dicit se dixisse illo anno, q aliud est, si statutu dicit pro homicidio, et aliud si dixerit, si quis fecerit pro homicidio. & sic uidetur dicere de isto conf. & Alex. in addi. Moder. l. j. in prin. ff. de uerb. ob. Tho.
- b Significat. Bar. d. l. Lucius. s. ergo. & in l. quibus dieb. s. Termit. ff. de cond. & demonst. & ibi Bart. Soc. & Perus. Pet. Cor. cons. xxxij. in quarto uol. & in cons. xxxv. Alex. in ult. col. eod. uol. & cons. lxxxij. in iij. uol. & in cons. j. in iij. uolum. uer. pro decisione. & Bart. l. j. C. per quas perso. nob. acqui. & in l. exarari. C. de ac. em. & in cons. cccxviij. in iij. uolum. incip. nobilis. cir. med. & in cons. ccciiij. incip. decretum. in secunda col. eod. uol. Et differentiam inter dictiõnẽ, pro, uide Bal. l. quod scitis. in j. col. C. de bo. qua lib. & io. And. c. petisitis. de priuile. & in c. quod circa. de elect. & no. q. dictio. pro, aliquando significat potentiam. Bal. cons. cccxij. in iij. uol. incip. quia ueritas. in j. col. in fi. Thom.
- c Secundo. Bal. l. in causã. in prin. ff. de mino. cum concor. traditis per Imol. l. j. C. si de momenta. posse. & no. quod dicit Bar. hic. q licet minor habeat legitimã personã standi in iudicio, ex forma statutorum, tamen si est laesus, potest petere restitutionem in integrum. uide tamen Bal. auth. si captiu. in iij. col. uer. sed iuxta hoc. C. de epi. & cle. et in l. exigen. in fi. C. de pro. cur. & in l. j. C. si de momen. pos. & in l. si. C. qui leg. pe. sta. in iud. & ibi uide etiam Alber. de Ros. & in d. l. ij. Quid aut si minor iurauit se maiorẽ, si non potest restitui, an possit dicere contractũ nullum. And. in addi. Spe. tit. de senten. s. ut aut. & cast. l. ij. C. si minor se maio. dix. & cons. cxxij. circa med. Rom. cons. xij. aliã in cons. xvj. ubi uoluerunt q possit dicere contrarium nullũ. Cont. Abb. cõf. lxxxij. in j. & ij. col. & uide io. Pet. d. l. ij. & Bap. Spue. l. omnes pop. in xxxvij. col. ff. de iur. licet non alleg. prædicta. & uide meam apof. ad Bar. d. l. ij. an aut minor, qui est exclusus ab exceptione fori, propter statutũ, possit in integrum restitui, Ang. l. j. s. ff. de iud. concor. de quib. per las. eleganter. s. si quis post. ff. de cond. ind. in ij. col. cui adde Bal. l. in causã. in fi. prin. ff. de min. Et an si minor ex dispositione statuti nõ potest uenire contra sententiã, possit uenire per restitutionẽ in integrum, Flo. ria. l. j. s. quod aut. per illum tex. ff. de alea. Barb. c. fi. in xv. col. ext. de donat. Thom.
- d Ergo. Ang. & Casl. l. quicunq; C. de ser. fug. Thom.
- f Veritatem. Alex. auth. sacram. pub. C. si aduer. uen. & ibi las. xvij. & xx. colum. Thom.

CONSILIVM CII.

Quo probetur negligentia, qñ in aliquo actu requiritur diligentia, & quõ testes probant negligentiam, uel negatiuam. Item qñ unus tenetur aliquod maleficiũ inquirere, quomodo potest probare suam diligentiam, & excusare suam negligentiam.

- 1 Negligentem fuisse Titium, quõ probari debeat.
- 2 Testes qui dicunt aliquem negligentem, & nihil aliud dicunt, an probent.
- 3 Negligentia non percipitur sensu, nec usu & adiu.
- 4 Testis qui uult probare negatiuam, debet illum actum uidisse, ex quo illa negatiua resultat.
- 5 Diligentia quomodo debet probari. Bar. Consiliũ.

CHARISSIME Domine, isti nostri Nucérini inquit sui sunt à domino reitore ducatus, & eius curia q ipsi fuerunt negligentes, & remissi in captendo certos homicidas, ex quo crimine imposita est certa pœna ciuitati, secundum formã constitutionũ prouincialium, super qua inquisitione examinati testes dicunt cõmunẽ, & homines dictæ ciuitatis fuisse negligentes, ut in dicta inquisitione continetur, nec reddunt causam sui dicti, nec fuerunt interrogati, an ex eorum dictis sit probata inquisitiõ, & si non est probata, quid debuisset fieri ad eam probandã, & quid cõmunẽ habeat facere ad suam defensionẽ probandã, quia ista quotidiana sunt, tam pro præsentis, quã pro futuro, rogamus, ut plenius scribere placeat, Alexander Episcopus Nucérinus, & c. Reuerẽde mi pater & domine, ea de quibus queritis, longã præmeditationẽ requirit, & etiam hominẽ alijs non occupatũ, non obest etiam cum hoc ego quidem nunc in prin. gymnasiũ sum multis occupatus lectionibus, unde ex eo quod uidere potui in illo modico tẽpore, quod ad hoc inuestigandũ adhibui, rescribo que sentio, & primò ante quã ad præsentem inquisitionẽ t̄ ueniamus in genere, si uolo aliquem probare negligentẽ, quid probare debẽam. Et certè qñ quis in obligatione tenetur ad faciendũ certum limitatum tempore, & loco, tunc eo ipso quod illud nõ facit, est probatus negligentẽ, nisi illi ostendat de impedimentõ to, l. ij. s. si ad diẽ de re mil. & l. qui cõmeatus. & ff. si quis cau. l. ij. s. sed & si quis. cum sim. l. Quãdoq; quis tenetur ad aliquid faciendũ in genere, ut in casu proposito, tenetur cõmunẽ ad capiendũ malefactores, tunc ad ostendendũ negligentiam cõmunis, debet probare primò cõmunẽ sciuisse illud maleficiũ esse cõmissum illo tẽpore, & loco, ff. de adm. tut. l. quidam decedens. s. si. cum l. seq. quod puto probabitur si erat publicè notum, ut C. de peri. tut. l. j. probatur etiam de iuris & fac. igno. l. ij. s. sed facti. & l. nec supina. cum sim. Item habet probare, q locus ille, ubi maleficiũ fuit cõmissum, erat ita prope ciuitatẽ, uillam, & uel habitatiõnem, q si homines sollicitè transissent, sollicitè & rumores fecissent, & alia quæ circa hoc requiruntur, fm facti accidentiam, q dictos malefactores capere potuissent. hoc probatur per similia. Si enim uolo tutorem probare fuisse negligentem in mutuando pecuniã, de eo probare uerẽ, uel præsumptiue, q in ciuitate erant homines, quibus potuisset dicta pecunia mutuari, aliã nõ probaretur negligentia, ff. de adm. tut. l. tutor secundum dignitatem. s. j. Item si uolo probare tutore fuisse negligentẽ in emedis prædijs, de eo probare q prædia utilia reperiebantur, quæ emere potuissent, auth. de consang. & uter. frat. qui hæ. s. j. col. vj. Item si uolo quem probare fuisse negligentẽ, in eo quod prouit per aliu gerere, de eo probare quod facile erat sibi alteri cõmittere, l. idemq; ff. pro foc. Pro hoc uidetur expressum, & est in testam. no. q. ff. ad Sylla. l. j. s. si quis in uilla. & s. seq. & s. eodem aut tecto. & C. ad Syl. l. fin. & hoc probato, nisi ex alia parte probaretur diligentia, censetur probata negligentia. Si tñ possent reperiri testes, qui dicerent eos omississe inquirere, & prosequi contra malefactores, & facere prædicta quæ facere poterant, & reddant rationẽ, quod erant præsentis in loco, in quo nõ potuisset id fieri, quin ipse testis uidisset, fm formã notatã in auth. de hæ. & falc. s. si uerò absunt, & tunc est probatio clarior. ¶ Super eo quod notat in præcedenti q. quærit, an illi testes, qui dicunt cõmunẽ & homines fuisse negligentes, & nihil aliud dicunt, probent, uel nõ. Dico itã inquisitionẽ hanc esse probatã, qd probõ, quia dicere aliquẽ esse negligentẽ, est quodãmodo merè negatiuũ, & priuatiuũ. Negligentia enim nihil aliud est q priuatio diligentie, & priuatio, & negatio idem sunt, ff. de uer. ob. l. inter stipulantẽ. tñ prin. ubi no. q ista uerba, dolũ malũ abesse, dicant negligentia, ut ibi no. in gl. super uer. ad mortuum, & qd nõ per gl. ff. de doli. excep. l. si in gl. & de itin. actuq; priu. l. ij. & qd ibi no. Sed testes q deponunt simpliciter negatiuã, nisi habeant cõcordatiõnẽ, & limitationẽ tantĩ temporis, & loci qd sensu percipi possit, nõ pbat, ut ext. de cau. pos. & pro. c. cũ ecclesia Sutrĩna. Facit C. de prob. l. actor, & quod ibi not. doc. ¶ Præterea negligentia

c negligentis non est aliquid formatu, quod sensu percipiat, nec eius essentia percipit visu, uel auditu, uel alio sensu corporeo, sed aliquid supra dictu percipiuntur visu, ex quibus actibus colligimus negligentiam per intellectum. Sed quoniam testis deponit, debet deponere super eo quod sensu percipit, C. de testi. l. testiu. & d. s. si uero absunt. & no. Inn. ext. de testi. c. cum causam. quod hic non fecerunt, ergo, &c. Praterea illi qui dicunt de negligentia tantum, nec reddunt rationem per aliquem sensum corporis, magis iudicant per intellectum, qui testificatur de facto, ad quod sunt adhibiti, & sic non uidetur ualere, C. de exce. rei iud. l. si ut proponis. & hoc not. expressit per

4 Inn. d. c. cum causam. ext. de testi. Praterea, testis qui uult probare negatiuam, debet affirmare illum actum uidisse, ex quo illa negatiua resultat, d. s. si uero absunt. in auth. de har. & sal. concluditur ergo testes non probare. Ad ultimum quod queritis, quod habeat probare commune ad sui defensionem, dico quod multa possunt occurrere secundum diuersa facti accidentia, ponam uobis aliqua. Primum, quod maleficiu fuit commissum in loco abscondito, & secreto, ut si quod ut aut clam. l. semper s. hoc interdicitur. uel. sed & si is. Nec enim potest imputari commune, si ignorauit, & occisores reperiri non poterant, ut l. si ratio. C. de his quibus ut indig. facit l. annis. de calum. Item quod maleficiu fuit factu in loco propinquo summi, uel in consensibus ciuitatis, ita quod antequam homines possent trahere, poterant flumen uel consensum transire, ita quod postea capi non poterant, ff. de nox. l. in delictis. circa prim. de adil. edicti. l. quis sit fugitiuus. s. in de Cecilis. Item poterant de facti in aliquo od nemus, uel syluam fugere, ita quod difficilis, uel quasi impossibilis erat eorum persecutio, l. naturaliter. ff. de acq. rer. dom. & de acq. possels. l. iij. s. Nerva. Item quod tale maleficiu fuit factum clam sine rumoribus, ita quod non potuit presentari, aliam praescribi, ut ff. ad Syll. l. i. s. occisoriu & s. seq. Item quod fuit factu in loco remoto ab habitacionibus, ita quod exinde non poterant exaudiri uoces clamantium. d. l. i. s. co de aut reditio. & s. si quis in uilla. & C. de ad Syll. l. i. Item quod commune tunc & homines erant occupati circa alia necessaria magna, uel que necessaria. ar. l. i. s. si omnes. ff. ad Sylla. ff. de re iud. l. contumacia. & s. contractus. & s. quid ad manus. Item quod dictu delictu, uel homicidium commissum fuit eo tempore, quo erant clausae ianuae ciuitatis, uel erat suspicio in ciuitate, ita quod homines exire non poterant ad eos capiendos, l. si quis in grau. s. subuentu. & s. seq. ff. ad Syll. Item quod erat tanta multitudo malefactoru, quod capi non poterant sine bello magno. C. de episc. aud. l. addictos. & de rap. uirg. l. raptos. & de his qui lat. occul. l. si. Item quia illi malefactores statim eduxerunt se ad aliquam arcem, seu roca, seu murum, ita foret quod non potuerunt capi, uel expugnari, ff. ad l. lul. maies. l. iij. si in illi qui locu illum tenent, sunt eorum iurisdictionis, scilicet quod commune consilium est quod eis faciat preceptu, quod restituat malefactores, s. in forma d. l. i. C. de his qui lat. occul. Item quod illi malefactores statim intrauerunt ecclesiam, uel monasteriu, uel locum religiosu, ut ext. de immu. eccle. c. inter alia. C. de his qui ad eccle. confu. per totum, & omnia ista si bene aduertant, faciunt quod commune non potest imputari negligentia. Praterea etiam commune probare suam diligentiam multis modis. Primum, quod totu ciuile officiu, id est, officiales ciuitatis transierunt, ut illos possent comprehendere, d. l. i. C. de his qui lat. & de rap. uir. l. i. s. sin autem post commissum. Item quod posuerunt custodes ad limites & loca consensu, unde uerisimiliter poterat dicti latrones insurgere, C. de offi. praet. Afric. in nomine domini. s. ij. Item quod rumor fuit concitatus in ciuitate, uel castro, ut omnes traherent ad capiendu malefactores. ar. l. praetor. s. si quis in ff. ui. bo. rap. & l. i. s. uulsi ad Sy. uel campana sonata, l. si. de dolo. & l. aliud. s. refertur. de reg. iur. Item quod diligenter fuit perquisitum per omnia loca, ubi poterat uerisimiliter esse dicti malefactores, d. l. i. s. Nerva. ff. de acq. poss. Item factu fuit praeconium per ciuitate, quod quicunq; assignaret talem, haberet tantum de auro commune, & qui scirent, & non indicarent, punirentur, ar. de his, qui in priorum cred. loco succedunt. l. i. ff. de iust. & iu. l. i. s. non solum, ubi metu poenaru, & c. & ad Sylla.

l. lex Cornel. cum simi. Multa etiam alia possunt occurrere ad ostendendam diligentiam. Tamen circa hoc unum est aduertendum, quia ista debent fieri uere, & non ficte, ut quoniam sit sine autoritate iudicis, & de fictione posset constare, nihil tamen prodesset. ff. ad Syll. aliis ad Tre. l. i. s. accusatur. Et ista breuiter potui comprehendere. Bart.

ADDITIO.

- a Charissime. Aliis in ctp. in Dei nomine amen, Charissime. aliis in ci. Nuceri ni inquisiti. De isto conf. uide Fel. c. irrefragabili. in ij. col. de offic. ord. & Alex. l. idem querit. in prim. in add. Bar. ff. pro soc. Barb. c. tertio loco. in vij. col. de prob. & in l. non idem in add. Bar. ff. de ijs qui. ut indig. & in l. tutor qui reperitur. s. si propius. ff. de pos. & ff. de administ. tu. & in l. prima. s. excusatur. ff. ad senatus. Syll. & Dec. l. si mihi. in j. col. ff. si cer. pet. ibi alleg. Bar. in isto conf. Thom. Diplo.
- b Temp. Fel. c. sin autem. in ij. col. de rescrip. ubi allegando Bar. hoc dicit, quando quis tenetur ad factu limitatum, & certum tempore, & loco, eo ipso quod illud non facit, est probata negligentia, nisi ostendat de impedimento. Thom.
- c Negligentia. Alex. l. quod meo. s. si uenatorum. & ibi apostil. ff. de acquir. poss. Thom.
- d Rationem. No. ij. testi non creditur super negatiua, nisi deponat de causa scientie, coadiuando dictum suum loco & tempore. Bal. l. cum ij. s. primo. ff. de tran. cum concor. de quibus per Alex. conf. lxxv. in ij. col. Alex. l. j. in si. C. de bon. possels. secundum tab. & ibi apostil. & in l. i. in ij. col. ff. si quis ius dicit. non obtin. Tho. Diplo.
- e Diligentiam. Adde quod diligens in uno, praesumitur diligens in alio. l. i. C. de ijs q. a no. do. manu. licet. arg. cont. l. i. C. qui & aduer. quos. Et an praesumatur diligens errare, no. l. cu. de indebito. in gl. uer. diliges. ff. de prob. & adde quod factum arbitrio boni uiri, dicitur diligenter factum. l. Labeo. ff. de stat. lib. Bald. l. solam. in ult. col. C. de testi. uerb. item testiu. ubi ad. Bar. in hoc conf. Thom.

CONSILIVM CIIII.

PVNCTVS QVAESTIONIS Talis est, quia queritur, an notarius condemnatus ex aliqua causa, extra munus officij notariae, quae eum facit infamem, posset conficere instrumenta, & c. Istud est superfluum, ut patet supra in consil. lxxvij.

CONSILIVM CIIII.

Ad hoc quod magister percutiens discipulu non teneatur actione iniuriarum, uel ex aliquo delicto, quod sufficit probari, & de causa scientiae testium.

- 1 Corrigi quando quis dicitur, & quando quis posuit.
- 2 Verbum corrigendi habet plures significaciones.
- 3 Causa discipline factum, uel causa admonendi, quomodo debeat probari.
- 4 Praesumitur iudicium factu, quando quis facit quado ludis, sicut facit quando docet, praesumitur causa docendi.

VISIT* Testibus examinatis ad defensionem Andruccioli Vinoli Palipan. super actione formata contra eum de percussione Nicolai discipuli. Dubitatur utrum per dictos testes sit tantu probatu, quod sufficiat ad defensionem dicti Andruccioli, ita quod ueniat absolueudus. Super quo facit dubiu, quia non continetur in articulo causa, quare d. Nicolaus deberet corrigi, nec quod tunc male fecerit, uel paru bene: secundu facit dubiu, quia quod dicitur Andrucciolus faceret animo corrigendi, non cadit in aliquem sensum corporis testiu, & sic probatio nihil ualere uidetur.

1 Ad primu dico, quod no. ob. Nam corrigi dicitur quis, quando occasione delicti per eum commissi. Sic loquitur l. j. C. de emen. propin. Quandoque dicitur quis corrigi, ut bonis moribus informetur, licet nullum praecedat delictum. Nam seruentis est discipuli, timere magistru, ut ext. de senten. excob. c. uoluntate. in fi. T Vbi aperte probatur, quod uerbu corrigendi, habet duas significaciones, nam omne quod fit causa discipline, est imputatiu, ut ibi patet, & eo. i. c. cum non ab homine. s. presbyteru. & ided l. sed & si quecuq; s. si. circa prim. ad l. Aquil. dicit, si magister in disciplina uulnerauit, & c. quod

* uisita. integrum hoc conf. Bart. de sumptu uideatur ex suo commentario in s. si magister. l. sed et si. ff. ad leg. Agl. l. Conc. B.

quod dicit, in disciplina, quasi dicat, sine causa de delicto corrigendi, seu causa disciplinandi, & informandi, & utruq; dicit correctio. Praterea quae continentur ex uerbis uirtute illius articuli, sunt plene probata, ostendat, ergo, & c. Praterea dico, etiam si dictus articulus non esset factus, probata esset defensio dicti Andruccioli, ut ostendat. Ad fm dico, quod sufficenter probatu est, quod causa discipline, id est, causa admonendi, & docendi, & informandi eum in dicta arte, & hoc per Salmittium testem inducitu, & Vagnutiū interrogante, si dictus Andrucciolus dicto tempore habebat cura, & sollicitudine de dicto Nicolao, ut de eius discipulo, & socio, & si docebat eum ut discipulu in dicta arte, dixerit, quod sic. Interrogati quo sciebant, quia uiderit, & c. licet enim hoc quod causa docendi, & monendi fecerit, non possent uidere aliquo sensu corporeo, in hoc potest uideri, quod illo tempore quo ipse percussit eum, ut discipulum docebat, & monebat, & istud dixerit, & uiderit, & ex hoc sciebat quod animo eum docendi, & corrigendi, & Na sicut illud quod quis facit quod iudicium praesumit ca ludi, l. iij. & ibi no. ff. de iniuri. ita illud quod facit quod docet, praesumit facere causa docendi, & disciplinandi. Et hoc est quod uult tex. d. l. sed & si quemcumq; s. si. ff. ad l. Aquil. Sufficit ergo quod sit factu in disciplina, hoc est, tempore quo quis aliu disciplinat, & docet, quia statim praesumit quod non fecit animo iniuriandi. Praterea posito quod dictus articulus factus non fuisset, sed super eos testes nihil dixissent de causa, defensio esset probata. Nam probatu est plene, quod d. Andru. erat magister, & d. Nicolaus erat discipulus, unde ex qualitate personae, quae magister, & ex qualitate percussiois, quia cepit per auriculam, & dedit ei alapam, qui quidem actus s. m. mores nostris magis ad correctionem, quam ad iniuriam fieri consueuerunt, praesumit quod non animo iniuriandi, l. j. C. ad l. Cor. de sic. & hoc expresse tenet gl. l. eum qui. e. t. Cum ergo de qualitate personae & percussiois hoc praesumitur, non est necesse quod exprimatur delictu propter quod corrigebatur. Concluditur ergo ex praedictis, quod praedictus Andrucciolus ex probationibus sit absolueudus, ut debeat sibi dari sacramentu purgationis, & eo praescripto absolui, ut no. gl. d. l. j. C. ad l. Cor. de fac. & determinat Bar.

CONSILIVM CV.

Quando iudex tenetur stare ad syndacatu, & recusat illum iudicem, coram quo impetitur, & ille procedit, non ualet eius processus. Item ponuntur casus, in quibus post positam recusatone, non ualet processus sine appellatione, & etiam si non proponatur, & causa suspensionis est notoria.

- 1 Facta recusatone ex causa legitima, est exemptus totaliter a iurisdictione iudicis recusati.
- 2 Processus factus per iudicem recusatum, an & quando ualeat.
- 3 An & quando quis incidit in poenam, si non paret iudicio.
- 4 Ciuitas Castellu negat se subiectam ecclesiae Romanae, & sic debet seruare ciuilia.
- 5 Iudex potest recusari etiam in quacunq; causa finita.

INQVIRITVR contra do. Io. de Pisana, per syndicu ciuitatis Perusi, quod non stetit ad syndacatu, in ciuitate Castellu, tempore debito, ad cuius defensionem inducitur instrumentu recusatiouis, & ex causis certis, scilicet quia syndicus illius terrae erat sibi inimicus capitalis, ut in instrumento latius patet: per quod dicitur, quia ex eo quod ille non eligebat, & recusabat arbitros, qui de suspicione cognosceret, dictus Io. non tenebatur sub suspicte iudice litigare, contra quod per aduersariam parte dicitur, quod licet iudex sit recusatus, nihilominus potest procedere, & processus factus ab eo ualet, nisi appellatur. Inno. c. cum speciali. de appel. & ided per recusatone, iste non fuit exemptus ab illius iudicis iurisdictione, & sic stare tenebatur. Item opponit quod recusatio non fuerit facta, adiecta causa, quaritur quid iuris. Et opponitur ex facto, quod ille syndicus, iudex ciuitatis Castellu, in temporalibus non agnoscit superioru. Item inquiritur contra eundem, quod non apportauit instrumentu sententiae sui syndicatus, ad cuius defensionem producit instrumentu, per quod apparet, quod per eius procuratore fuit a iudice & a notario petitum Bar. Consilia.

copla sententiae, & fuit sibi denegata, per quod aliter non poterat dicere, quod eum apportare non tenebatur. Ab aduersaria parte dicit, quod difficultas portiois eum non excusat. l. cotinuuus. s. illud. de uer. ob. Ad quod etiam inducitur l. ij. s. si. cu. l. se. q. ff. de qs. cau. querit quid iuris. Super primo dico de iure, quod licet dictus do. Io. stetit ad syndacatu, non uenit puniendus, licet d. Inn. dicat quod non meminisset legisse, quod ualere processus: ego dico quod memini me legisse, quod facta recusatone ex causa legitima, est exemptus a iurisdictione iudicis recusati totaliter. C. si qua pra. po. l. j. in fi. Inn. & Host. in sum. de off. del. s. j. & ipse Host. refert in d. c. cu speciali. & ibidē Io. An. in nou. & Host. in sum. de of. dele. s. quamuis sit effectus. & hoc potissimum est uerum, nisi causa recusatone esset inimicitia capitalis notoria, tunc etiam recusatone non proposita, processus est nullus ipso iure. ext. de re iud. c. pastoralis. in cle. Primum posito quod esset uerum, quod ualere processus, nisi appelleretur, hoc nihil ad propositu, non n. quarimus, an ualeat processus necne, sed an dictus Io. teneatur stare ad syndacatu coram alio iudice, & si non stetit, incidat in poenam. Et certum est quod no, quia quoniam quis est obligatus stare in iudicio & se defendere, intelligit, arbitrio boni uiri. l. uir bonus. ff. iud. sol. Sed uir bonus arbitraretur eum non debere stare in iudicio coram eo, quoniam habet suspicte iudicis de inimicitia capitali. l. uir bonus. & de proc. l. si post donatione. & l. inuitus. s. si. & d. c. pastora. l. is. Item uir bonus, id est, iudex non arbitraretur, quod quis deberet stare iuri coram illo iudice, quod recusat ut suspicte, & si ille non uult arbitros eligere, sed procedit, ided hoc faciendo grauat parte, & ista est iusta causa recedendi & appellandi, ut ipsa pars aduersa confiteatur. Praterea illud quod debet appellare, esset uerum, ubi esset iudex superior, ad quem posset appellari, sed hic non est: quia iudex in temporalibus non recognoscit superioru: ergo licite sua autoritate potuit recedere non appellando, per iura alleg. quae dicunt, ubi non est iudicis copia, potest quis sua autoritate facere. C. de iu. l. nullus. & ff. quod ut aut clam. l. si alius. s. bellissimē. ff. quae in frau. cre. l. ait praetor. s. si debitor. C. de decur. l. general. lib. x. Praterea cum non possit ab illo iudice appellari, ut dictu est, ided non incidit in poenam, si eius non paret iudicio. ff. de ar. l. non distinguemus. s. cum quida. ubi licet in sententia arbitri non possit appellari, tamen ex tali causa non parendo suo iudicio, excusat a poena, de iure Can. dic. ut no. in c. ij. requiris. de app. Primum illa ciuitas Castellu negat se subiectam ecclesiae Romanae, & sic ibi debemus stare iuribus ciuilibus, sed de iure ciuili eo ipso quod quis allegat causam suspensionis, sufficit, nec requirit alia probatio: sed hoc pro probatione habetur C. de iud. l. apertissimi. & no. ff. ad Tre. l. quia poterat. maxime hoc uerum est, si hoc affirmat proprio iuramento, ex quo tollit omnino suspicte calumiae. Spe. tit. de recusat. s. qualiter. uer. quid si praesumptio. Ad ultimu quod dicit, quod non recusat in certa causa. Respondet quod hoc non est necesse, imo potest fieri recusatio generaliter a qualibet causa etiam futura, d. l. si. C. si quacunq; praed. pote. Super secundo dico quod difficultas illa praesentationis excusat dominu Io. a poena. Casus est ff. ad Tre. l. Ti. rius. de dilato. l. si uehenda. s. idem iuris. licet difficultas non impedit contrahi mora, & poenam committi. Et hoc dicit gl. l. quod te. ff. si cer. pe. & etiam gl. super uer. teneri. No. ob. l. ij. in fi. ff. si quis cau. quia imo facit pro, quia hic fuit magistratus qui impediuit, & talis contra quem propter potentiam aliam absentiam, non potest habere regressus. l. si. de eo. per que facta. erit.

ADDITIO.

- a Inquiritur. Bal. l. quia poterat. & ibi uide apo. meam. ff. ad Tre. ubi dicit consiluisse in facto. Tho.
- b Facta. Ro. conf. cccxx. circa primu dubiu. & Bar. con. cccxxv. in ij. uol. Cas. conf. xxij. & Ang. de Are. rub. ff. de app. & in s. fin. inst. de exe. in vij. char. & Lanfran. Brix. c. quonia. vj. col. de prob. Lud. l. non distinguemus. s. cum quidam. ff. de arb. Sal. l. apertissimi. C. de iud. & in l. i. s. quastiu. ff. de app. Gem. c. iudex. ab ap. C. de offi. del. in vj. And. Sic. in tra. de praes. stat. car. in ij. par. prim. in ij. q. Ale. de im. l. quia poterant. in tertia col. ff. ad Tre. & conf. lxxxix. in ij. uol. per totum.

CONSILIVM CVI.

Si statuto disponitur quod percuntes cum armis, puniantur certa poena, &

na, & pcuties cu manu puniat alia minori, tuc pcuties cu dentib. no debet puniri poena percutientis cu armis, sed minori poena ex secundo statuto, arguendo de similib. ad similia.

- 1 *Dentes an contineantur appellatione armorum.*
- 2 *Statutum loquens de manu, intelligitur etiam de dentibus.*

STATVTO Castru³ plebis, sub rub. de percutientibus aliquem cum armis, cauetur, q^o puniatur in decē, & alio de percussione facta cu manu, q^o puniatur in quinque. Item alio statuto cauetur, q^o in casibus in statuto no expressis in maleficijs puniendis, procedatur de similib. ad similia. Accidit quod Titius momordit Sempronium dentibus, & de hac poena no exprimitur in statuto: quaritur aut a similibus uos delictum, ab offendenti cum armis, an uero cum manu. Quaritur qualiter puniatur ille, qui aliquem percussit cum dentibus⁴ proprijs in digito manus alterius. Ad quod respondetur, q^o debeat puniri poena secundum statuti, loquens de percussione, cum manu, sub poena quinq^o solidorum, si non fuit in facie, quod sic probat, statutum primum loquitur de percussione cum armis, ut patet in rubro & nigro: t^o sed appell. armorum, dentes non continentur, l. pe. §. telorū. ff. ad l. lul. de ui pub. & de fur. l. si pigno re. §. furem. Dentes n. no dicuntur arma, sed pars corporis. l. j. §. j. ff. de uar. & extraor. cog. ff. de adil. edic. l. cui dentes. Praterea si illud quod quis facit cum dentibus, diceretur facere cum armis, nunquam aliquis diceretur ire sine armis, cum oēs habeant dentes. Veritas ergo est, q^o dentes non dicuntur arma, nec ex his aliquis dicitur armatus, nec cum armis facere. ff. de ui & uir. l. h. §. armis delectum. & ad l. lul. de ui. pub. l. armatos. & sic concluditur quod ex uigore primi statuti, loquens de percussione cum armis, non potest puniri: puniatur ergo poena secundi statuti, de percussione cu manu, t^o qm sicut manus est membrum, ita etiā dens, cum non reperitur de percutiente cum dente, procedendo de similibus ad similia, fm formam statuti, sed similis est percussio cum manu ut dictum est, ergo, &c. Praterea si non est statutum, q^o procederetur de similibus ad similia, hoc fieri debet de iure communi. Nam certum est quia hodie in imponendis poenis maleficijs, legib. scriptis omnib. utimur: sed his casibus etiam in scriptis quibus no utimur, recurrimus ad simile statutum, ut ad consuetudinem. ff. de legi. l. de quibus. cir. prin. sic ergo in proposito. Bar.

ADDITIO.

- 1 *Statuto. Alias incip. uisus statutus de percutiente aliquem. & uide in decimo lib. consantia. in ch. tertia, ubi est narratio facti. & adde quod hoc consilium Bar. est insertum per eundem Bart. de uerbo ad uerbum in quibusda lectis in l. non solum. §. quanquam. ff. de iniur. Tho.*
- 2 *Dentibus. Alex. l. idē est. §. armis. ff. de ui & uir. arma. in add. Bar. & lo. de Firm. in suo reper. in uer. dens. et Ang. de Arc. in tract. malef. uer. membrū. & Bart. l. in ult. col. ff. de pub. iud. ubi ponit, an dens sit membrum. Tho.*

CONSILIVM CVII.

Si statuto cauetur, q^o bannitus habeatur pro confesso de crimine, lapso termino banni, nec ad defensionem criminis admittatur, an lapso termino, potest iudex admittere exceptiones competentes per bannitum oppositas, & minuere poenam, & quid operetur bannum fm statuta Italiae.

- 1 *Statutu q^o bannitus possit impune offendi, est factu fauore publ. utilitatis.*
- 2 *innocentia accusati, potest quilibet extraneus excusare in casibus in quibus non potest perueniri ad sententiam contra absentem.*
- 3 *Contra absentē quando pot fieri sententia, iudex debet inquirere ueritatē.*
- 4 *Debitor in decem, & si non soluit, incidit in poenam, si est liberatus de dimidiis, & si non soluit reliquum, incidit in poenam.*

VISIS Omnibus³ statutis praedictis & pcessu, & omnibus que iura fuerūt uideāda, dico, & consulo ego Bar. a Saxoferrato, q^o praetax exceptioes debuerūt recipi, & admitti, & q^o partes iudicis debēt esse tales, fm qd dictos reos cōdemnent in eo quo cōdemnari debēt, si cōparuissent ante terminū elapsū, & in termino, aliā in bāno q^o fuit datus, si eis cōfessi fuissent, & praedictas exceptiones exposuissent, & de eis eo mō quo debuerūt aliās docuissent, & debet

dictus iudex in defectū poene pecuniariae nō solute eos cōdemnare in psona, si eos nō cōdemnaret in integra poena pecuniaria infra scripta. hoc autē esse uerū, pbat rationib. & certū est t^o Primō q^o statutū, quo bannitus possit impune offendi, uel q^o eū offendēs minorē poena puniat, est factū fauore publice utilitatis, & c. qn sic. se sine iud. uin. l. si. ibi. uel. p. cōmuni utilitate, & c. sed exceptioes quae sunt p utilitate cōmuni inducē, possunt opponi ab ipso iudice, etiā nemine opponente, ff. de pc. l. filius. §. ueterani. & ibi no. & ff. de postul. l. quos phibet. ergo multō magis iudex debet facere hoc parte peccate. Pro hoc facit, q^o iudex debet innocentiā partis querere, etiā si nō defendat, l. si nō defendat. ff. de pce. & hoc nō solum debet facere ante sententiā, imō etiā post sententiā, si eū reperit non culpabilē, debet facere qd post, ut absoluat, sed de hac innocentiā tenet rescribere superiori, ut eū restituat, qm ipse nō potest. l. §. si. ff. de q. t. Praterea ubique cōtra absentē nō potest puniri ad diffinitiuā sententiā, ipi etiā quilibet extraneus ueniēs ad suā innocentiā excusādā debet audiri. l. frū quoq. §. publ. ff. de pc. no. Inn. c. ueniēs. ext. de acc. ergo multō magis ipsa principalis psona audienda est. t^o Praterea, ad idē ubique cōtra absentē potest deueniri ad diffinitiuā sententiā, iudex debet inquirere ueritatem, & pro absentē testes & instrumenta inducere: C. qūo & qn iud. auth. q. semel. ibi. pquisita ueritate, & c. C. de app. l. ampliorē. in prin. & ibi no. gl. uer. adimplere. Et qd ibi dicit p gl. q^o speciale est, intellige idē, q^o in cā appellacionis potest deueniri ad diffinitiuā parte absentē, nec potest assignari alia ratio, ergo in pposito multō fortius debet audiri & admittere partē pducētē & allegatē. Sed cōtra praedicta facit statutū, quo cauet q^o elapso termino banni, bannū nō potest uitari aliquo mō, q^o dicit, uel excogitari possit. Pro eū, declaratiōe est breuiter sciendū, q^o bannū fm statutu huius ciuitatis Perusij & cōmuniter totius Italiae operat effectū suū totū, & cōtra ad id qd operat bannū, seu aduocatio de iure cōmuni. Nā elapso termino aduocatiōis q^o amittit bona, sed ad defendendū se de crimine audit, ut dicitur in uulgaria, sed in bāno q^o dat ex forma statuti, elapso termino banni, habet p confesso de crimine, nec ad defensionē criminis audit, sed quantū ad quantitātē, quā in banno inducitur, sibi nō prauidet, q^o postea in cōdemnatiōe iudex moderabit fm qd a quū & iustū sibi uideat. Hoc ex uerbis statuti sic pbat, & cōsuetudo sic interpretat. Nūc autē dicit bannū nō dicit q^o dicit bannū, uel eius officū infringat, nec fatent se cōfessos, & conuictos de maleficio, sed solū allegāt aliud ppter qd poena maleficii minuit, & moderat. hoc autē nō est ipsū bannū infringere, ut apparet ex praed. illud autē qd dicitur in defectū poene pecuniariae, debere impōi corporale, sic ostendit. Qn unū est p se in dispositione, & respectu alterius est in cōditōe, licet put est in dispositione diuidat, tū put est in cōditōe, respectu alterius in qualibet particula remanente, remanet totalis effectus illius cōditōis. Exemplū, Aliq^o debet decē, & si decē nō soluerit, incidit in poenā, uel succedit Portas ad uedendū pignus, uel aliquo dō simile, t^o cōtingit q^o uel p solutionē, uel aliquo mō aliq^o liberatus est a quinq^o. Certe si alia quinq^o nō soluerit, incidit in integrā poenā, & pignora integra poterūt uēdi, l. v. §. si. de uer. ob. ff. de pig. act. l. si necessarias. §. si unus. C. de distrac. pig. l. quādiu. Ita in pposito, licet propter bannū offensus poena sit in aliqua parte diminuta, tamen poena quae succedit in euentum illius cōditōis, si non soluerit, remanet integra in qualibet particula eius quod non soluerit, ut ex praedictis iuribus apparet. Bar.

ADDITIO.

- 1 *Visis. Bar. l. pe. §. ad crimen. ff. de pub. iur. quaedam sunt exceptiones. & ibi apost. & in cons. xliij. in uol. ij. & ibi scripti in apost. & Pe. Phil. Corn. cōf. cclxxxj. in iij. uol. mci. in hac cōsultatione, in v. col. & uide in apost. l. dies cautions. §. praetor ait. ff. de dam. infec. in lec. Bar. uer. cōcordia. Tho.*
- 2 *Vilitatis. l. l. ubi padum. v. col. in prin. C. de trans. Tho.*

CONSILIVM CVIII.

Si statuto cauetur, q^o pro quolibet uerbo iniurioso debet quis puniri certa poena, quō debet intelligi unum uerbum iniuriosum. Et an pro multis uerbis idem significatus, debet quis puniri una poena, uel multiplici, qn dicuntur in

ur in eadem rixa, & quid si a condemnatione appellatur, quales sunt partes iudicis appellationis.

IN QVAESTIONE³ uertente inter do. Nic. & leius filij ex una parte appellātes, & f. C. syndici, & procuratorē ciuitatis Clusij, ex altera parte defendētē in curia syndici appell. cōmunis Clusij mīni cōsulentē cōmissa. Visis actis primae & secūde causae, & statutis, & iurib^o utriusq^o partis ad examinationē praed. quaest. Primō uidēdū est t^o que dicant uerba iniuriosa. Super hoc dicit, q^o ea quae pferant in aliū contra bonos mores ciuitatis. ff. de iniur. l. itē apud Labeonē. §. conuictū. uer. idē ait. Secūdo sciendū est, q^o uerbu iniuriosum dicit una oratio significatiua alicuius cōtra bonos mores, nō aut quodlibet uerbu dicit orationis, d. §. cōuictū. & l. j. §. uerbis. eo. tit. Tertiō sciendū est, q^o si in oratione continent plura rēdētia ad diuersos effectūs, quorū qdlibet per se est cōtra bonos mores ciuitatis, dicent plura uerba iniuriosa. arg. l. Titia. §. si. de uerb. ob. & l. plurib^o. in prin. eo. t. Item etiā dico, q^o si quis pferat aliquā orationē impetfctam, ut si quis diceret alicui, meretrix, intelligeret eū, scilicet tu es, ar. l. j. de infir. ar. C. de fidei. l. uerbu uolo. Sed si in oratione apponerent plura uerba iniuriosa significatiua idē, uel quorū unū ueniret ad qualificationē alterius, tūc nō dicerent plura uerba, sed unū tantū sic qualificatū, arg. l. illud. in fin. ad l. Aquil. & qd^o no. C. de accu. l. q^o de crimine. Quarō est sciendū, q^o si unū uerbu idē significat in eodem instāti tēporis plures repetat, nō dicent plura uerba iniuriosa, sed unū tantū, & una uice dicit. ff. de testa. l. unū. de leg. ij. l. cum filius. §. eū qui. gl. ff. de pig. act. l. si cōuenit. in prin. His praemissis uideamus, quae uerba dixit dicta d. N. & primō dixit cōtra dominā S. uxorem Ang. uerba iniuriosa. scilicet foza, idola, malfatta, incēdola, purana, che io te ho tratto tre herede de del corpo: nā dicta uerba, foza, idola, malfatta, idē important, scilicet deformitatē personae, & est unū uerbum iniuriosum, & quod sequit, incēdola, siue, de igne mali, siue metalle, quasi generās odiū inter alias: est aliud uerbu iniuriosum, & postea, quod sequit, putana che io te ho tratto, &c. ista tendūt ad idē, quasi diceret ista manifestāt meretriciū, q^o tres filias fecisti, & sic fuerūt tria uerba iniuriosa, deinde dixit dicta S. cōtra praedictā do. scilicet foza, amalato, mendico, che tua ma dre se cercaua, & facera figlioli per se stalle. Sunt tria uerba iniuriosa. Primō, ex eo qd dixit, foza amalato. Secūdo, ex eo q^o dixit mēdico. Tertiō, ex eo, q^o dixit, tua madre, &c. Secūdo dixit d. N. cōtra d. Ang. tua forella ē pur putana, & la figola. Omnia autē quae sequunt, rēdūt ad idē scilicet maledictionē animae, uel che maledetta sia laina tua, e del tuo padre, & tanti dilaui habbino laina sua, quāti furono licanti che se me no dieto. Ex praed. colligunt duo uerba iniuriosa. Primō, qd dixit, tua forella, & cōmnia, quae sequunt, tendunt ad idē, scilicet ad maledictionē animae. Et sic apparet q^o d. N. dixit octo uerba iniuriosa, qd dicit q^o trib^o uerb^o, nihil ad ppositū, q^o eodē tēpore dicta fuerūt, & statutū, quod loquit de qualibet uice, intelligit separatis tēporibus, per ca quae dicta sunt, & sic d. N. in li. viij. debuit cōdemnari. Nunc uideam^o quae dicta sunt per d. S. quae dixit cōtra Ang. praed. mai mō quadē fu rechatō nelle barcelle. posito quod dicta uerba uideant directā cōtra Ang. prout unū uelle uerba statuti, d. uerba non continent improprietatē homicidij, uel enormis uulneris, nec n. ipsa expressit, nec inquisitio dicit, q^o pater dicit Ang. fuisse mortuus, uel enormiter uulnerat^o, & potuisset esse q^o fuit apportatus in barcellis mortuus naturaliter, uel uiuens, uel infirmus, unde inquisitio de necessitate non includit improprietatē homic. grauis uulneris, uel proditionis, & in dubio debemus interpretari in partem meliorem. l. si praes. & l. interpretationē. ff. de pce. Accipient dū fuit ergo dicit uerbu pro simpliciter uerbo iniurioso. His praemissis dico, & consulo q^o partes dictorū syndicorum in causa praed. debent esse tales, scilicet q^o sententiā latam praed. per d. Potestātē a qua est appellatum, reforment in melius in hunc modū, scilicet in quantum dicta N. est cōdemnata in octo libris, pronunciet bene & iuste iudicatū, & sententiā praedictā cōfirmet in ipsa quātitate: in eo uerō q^o cōdemnata

est ultra, pronunciet malē & iniuste iudicatū, & sententiā praedictam cassent & irritent in eo quod dicta S. est cōdemnata in xx. solidis, pronunciet malē & iniuste iudicatū, & bene appellatum, & in eo dictam sententiā cassent & irritent, & hoc modo sententiā praedictam reforment. Bar.

ADDITIO.

- 1 *In questione. Fel. c. si. in prin. de off. deleg. et Ant. Corset. in suo tract. de po. resate regia. in c. de uerbis geminatis. in uer. viij. & adde ad Bar. in hoc cō. si. quē tractatū impressum dono mihi dedit d. do. Ant. cū electus fuisset in auditorē Rotae, et uide de isto cōf. Bar. etiā alle. per Im. l. apud Labeonē. §. quod abijctur. uer. uer. ff. de inu. in ap. ad Bar.*
- 2 *Iniuriosa. Bar. l. itē apud Labeonē. §. sed quod adijctur. ff. de inu. & in l. si quādo. C. de bo. uac. l. x. & in l. nūquid plura. ff. de pri. deli. in pen. col. et Ang. l. si nō cōuictij. C. de iniur. & ibi Sal. & Bal. cōf. suo incip. quādi dixit. Ang. de Arc. in suo tract. malef. uer. iniuriosa uerba. et no. hoc cōf. Bar. pro statuti. de uerbis iniuriosis, & an ista sunt uerba iniuriosa, dicenda, mō padre non fu mai becco, & est no. Tho.*

CONSILIVM CIX.

Si statuto cauetur, q^o percutiens aliū cū sanguinis effusione, cōdemnet in certa quantitate, & exbanniat. Itē alio statuto, q^o bannitū possit q^o impune occidere, tūc si q^o pcutit aliu cū gladio, apto ad scindēdū panē, & uuln^o fecit, & exiuit sanguis, licitē potuit cōdemnari & exbanniri, & etiā occidi tāq^o

- 1 *Percussus cū cultello acuto, intelligitur uulneratū fuisse. (bannit^o.)*
- 2 *Dicitio, in, significat intus in personam.*

CONTRA Titū³ pcessum fuit q^o percussit Caiū cū quodā cultello acuto apto ad frāgēdū panē percussione intus in personā dicit Caij, ex qua percussioe sanguis exiuit, exbannitus & cōdemnatus fuit dicit Titius p dicto maleficio in certā quātitatē, fm formā statuti. Post hoc dicitus exiuit exbannitus & cōdemnatus, fuit occisus a Sempronio uigore statuti cōmunis Perusij de hac materia loquitur. Quarit an dicit Tit^o potuerit impune occidi, uel media poena homicidij locū habeat, & imponenda ueniat dicto Sempronio occisori, & uidet q^o imponēda est media poena, q^o statutu permittit impune occidi exbannitū p percussioe sanguinolēta, & q^o percussor uulnus fecerit. Sed in pcessu & sententia factis cōtra Titū non fuit deductū, q^o percussor uuln^o fecerit. Ecōtra uidet q^o impune potuit occidi, quo ad positioe percussiois sanguinolētē cū cultello acuto, necessariō sequit uulnus, cū uuln^o sit scisio cōtigitatis, & c. In quaestione praedicta facit dubiū, q^o uuln^o dicit, si cutis scindat, l. si ser u^o feruū. §. rupisse. ff. ad l. Aquil. sed sanguis potest exire de corpore absq^o eo q^o cutis scindat, scilicet p porros maximē ubi cutis est tenuis, & de naso ex parte interiori, uel de gingiuis. Itē dicit q^o Christ^o sudauit sudorē, sicut gutte sanguinis, Luca xxij. cap. Credo tamē in pposita quaestione, q^o in uerbis ppositae cōdemnationis, satis intelligit q^o uuln^o fuerit factū, qd apparet ex trib^o. Primō, q^o cū cultello acuto. Secūdo, q^o in personā. Tertiō, q^o ex percussioe sanguis exiuit. t^o Primū si percussio fit cū cultello acuto, intelligit uuln^o p^o est eū res apta ad scindēdū & nocēdū, ff. de fur. l. si pignoris. §. j. ff. ad l. lul. de ui pub. l. pe. §. telorū. & de uerb. sig. l. armorū. & apparet de cultello, seu gladio expressē, quo Petrus abscidit auriculā serui Principis sacerdotū. Matth. xxi. Marc. xii. & Luca, xxij. & l. aut damna. in prin. ff. de pce. dicit gladium aptū ad scindēdū. Secūdo, q^o dicit in personā, non ergo in cū superficiei, uel in pannis, sed intus in personā, qd significat ista dictio, in l. j. §. hac aut. uel. in corpus. ff. his q^o deie. uel cfa. §. l. j. §. in flumine. ff. de flu. t^o Sed si cultellus mittat in personā, hoc est, intus in personā, de necessitate sequitur scisio cutis, l. in. de his qui deie. uel effu. si bene inspicitur. Hoc etiam probatur ratione, sicut enim ignis appositus stipulae, de necessitate comburit, ff. ad l. Aquil. l. si feruus. §. tertio autem capite. & §. scq. Ita gladius percutiens in personam, de necessitate scindit, quia utrunq^o est instrumentū naturaliter agēs, si appropinquat materiae, ut in d. l. probatur. Tertiō, ex eo qd dicit, q^o ex percussione sanguis exiuit, not. quod dicit ex percussione, quia significat locū ex quo, d. l. nō dubiū. C. de leg. & ff. de pce. l. eo tēpore. de incē. rui. nau. l. j. §. ex in-

cedio. Sed si quis diceret sanguinem exiisse per poros absque cutis scissione, tunc non exiisset ex percussione: sed ex alio propter percussione, & sic uerba sententia, non uerificauerunt. Hoc uidet expressum probari, ext. de sen. excom. c. cum illorum. uer. nos tamen, ubi percussio cum sanguinis effusione, dicitur difficilis, & enormis, non autem difficilis, & enormis, nisi ex uulnere. ff. de iniur. l. uulneris magnitudo. Concludo ergo quod dictus Titius iuste uidetur condemnatus. Ratio, quia percussit, & uulnus fecit, & sanguis exiuit. Bar.

ADDITIO.

- a Contra istud consilium secundum ordinem Perusinum est in prima parte iudiciorum, numero quadragesimo quarto, & alius in ci. processum fuit contra Titium, & ita in ci. Perusino, & de hoc consilio uide Bal. l. edita actio. in repe. Patavi. in xij. colum. C. de eden. ubi alleg. Bar. in hoc consilio. Thom. Diplo.
- b Uulnus. Bar. l. liberorum. in prin. in tertia. col. uers. ulterius quero. ff. de acc. & in l. p. reor. s. fin. ff. de iniur. Are. in tracta. malef. uer. percussit. et uulnerauit. & Bal. d. l. edita. in lect. Padua. in duodecima. col. C. de eden. ubi tenet contra Bar. hic. Si hoc quod possibile est ex loco percussione, possit exire sanguis sine uulnere, ut in maribus, sed si dicitur quod ipsa natura manifestum est, & tunc satis dicitur expressum, ex quo inest de necessitate, et sicut Bar. consilium, ut ibi per eum. Tho.
- c Pannus. Bar. l. licitatio. s. quod illicite. ff. de publi. cu. concord. de quibus ibi per Alex. de mol. cui adde. & in hoc cons. & Bar. l. j. s. in flumine. ff. de flu. in l. j. s. hoc iure dictum. ff. quod ui. aut. clam. & in l. j. s. hic autem. ff. de his qui. deie. uel. effud. ibi Flo. & Old. in cons. quadragesimo nono. & consueuit debitori. in vij. col. Tho.
- d Quo. Bar. l. j. s. si plures. in quarta. col. ff. de exer. & Pet. Cor. auib. ex causa. in tertia. col. C. de lib. preter. cum concord. Tho. Diplo.

CONSILIVM CX.

Si unus accusatus est de percussione, & ille excepit, quod fecerat ad sui defensionem, tunc si duo testes deponunt de percussione simpliciter, & aliqui de percussione: sed quod fecerat ad sui defensionem, & reddunt causam dicti, quia uiderunt, tunc debet absolui, & uide hic quoniam testes debent reddere causam dicti per sensum corporeum expressum, & quoniam per sensum in genere.

- 1 Ad probandum defensionem qui testes sufficiunt, & quod debeant deponere.
- 2 Vinum esse boni saporis, testes quod habent deponere.

QUIDAM Malsiolus accusatus extitit per Andream Nicolae, ipsum Andream percusserat cum quodam cultello ter in capite cum sanguinis effusione. Modò praedictus Malsiolus ex causa a se praedicta in iudicio constitutus, confessus est praedicta fecisse ad sui defensionem, deinde examinatus fuit testes quatuor super praedicta. quorum duo dixerunt simpliciter, & absoluit quod dicit Malsiolus praedicta uulnera dicto Andreae intulerat, non adiecta qualitate, quod ad sui defensionem: alij duo testificant praefatum Malsiolum praedicta uulnera praedicto Andreae intulisse adiecta qualitate, scilicet ad sui defensionem: interrogati quod sciunt, dicit, quia uidimus. Modò quaeritur, an ueniat absolueudus a praedicta accusatioe, an condemandus, ac si probatum non esset, quod ad sui defensionem fecerit. Et uidetur primò quod debeat condemandari, quasi non sit probatum, quod ad sui defensionem fecerit. Nam testes debent deponere de his quae uiderunt, uel sensu percipiunt: sed quod fieri ad defensionem non percipiunt sensu, sed magis iudicio intellectus, ergo reddere causam, scilicet quia uidit non est bona ratio, & testis non probat. Inn. c. cum causam. ext. de testi. Ad quod respondetur, quod quadam sunt, quae non possunt percipi sensu nisi per causas ualde remotas, ut puta quod aliquis sit dominus, & tunc est necesse quod uiderit eum acquirere dominium tit. & possidere longo tempore, & similia, & in his est necesse quod reddatur causa de his quae percipiuntur sensu expressè & limitate. Inn. d. c. Quaedam sunt quae percipiuntur sensu per causas per quas & immediate, & in his sufficit quod testis reddat causam per sensum, licet particulariter non exprimat ea quae percipiuntur per sensum. Exemplum, si testis uult probare uinum esse boni saporis, sufficit quod reddendo causam dicat, quia gustauit, Inn. d. c. causam. & per la. de Are. in l. j. s. id est Lab. ff. de aq. plu. ar. & Cy. de testi. l. testium, & tamè certum est quod bonitas &

malitia saporis cognoscit ex iudicio intellectus: tamè quia gustus est causa proxima illius iudicij, quia gustauit, dicitur tale testè plenè pbare. Ita igitur in proposito, scilicet eum facere ad sui defensionem, sit aliquid quod percipit iudicio intellectus: tamè uisus est proxima causa ipsius iudicij, nam ex eo quod fieri uidit in rixa, cognoscit an fecerit ad sui defensionem uel non, ergo cum testis reddat causam sui dicit, quia uidit, sufficit. Concludit ergo quod probatum est Malsiolum ad sui defensionem fecisse, & sic debet absolui ab accusatione praedicta, & c. Bar.

ADDITIO.

- a Quiddam. De isto consilio uide in xliij. uol. consilium in cartha xxxv. ubi in fi. dicitur, quod idem Bart. hic consilium collegit Florentinus, & de isto consilio Bar. meminit Bal. l. solam. in ult. col. C. de testi. & cons. c. xj. in quarto uol. in ci. uisus adis. in pe. col. & Nellum de S. Geni. in suo tract. de testi. in xxi. col. uers. testis induit. Alex. l. sola. in apost. Bar. C. de re. et ibi apost. meum, in uerbo, sed his, et in l. j. C. unde ui. in pe. col. j. in apost. in uer. defensionem. Tho. Saporis. Bar. in trac. de teste. in vij. col. uer. unum dixit. et in quarta col. uer. testis de sapore uini, & ea quae ibi notantur. Thom. Diplo.
- b Vidit. No. quod dicit Bar. hic, quod testis qui non reddat causam scientie, nisi quia dixit uidisse, est sufficiens causa ad probandum quod fecerit ad sui defensionem. Bal. l. solam. C. de testi. in ult. col. cum concord. de quibus per mol. consilium xxi. in primo uol. incipit uisus & opportune consideratis. cui adde Bal. d. c. c. xj. in quarto uol. incipit uisus adis, & uide de materia per Bar. consilium xxi. in iij. uol. in ci. Vannutius. & ibi scripsi. Et not. quod Bar. hic uoluit aliud notabile in hoc consilio, quod sufficit probatio simpliciter, quod quis fecit ad sui defensionem, etiam si non capitulet & probet, quod fecit ad sui defensionem necessaria. Bar. l. j. C. unde ui. & Bal. l. solam. in ultima col. C. de testi. cum concord. de quibus per las. l. ut uim. in ij. col. ff. de inst. & in Fel. c. significasti. in pen. col. de homi. Thom.

CONSILIVM CXI.

Quando quis condemandatur de crimine, aliàs de iure irrogate in famam, an iudex possit sibi in praesentia reseruare famam, ita quod non sit infamis, maxime quoniam condemandat ex contumacia, uel ex alia iusta causa. Item hic ponitur multiplex & diuersa reseruatio testium & eorum dictionum: ac etiam probatio. Item quid operant uerba appposita in sententia, secundum quod constat nobis & nostrae curiae contenta in inquisitione, omnia uera esse.

- 1 Statur dicto testis, si deponit de uisu, & auditu, etiam si ulterius non interrogetur.
- 2 Si testis dicit uerum in uno capitulo, licet de alijs dicit se non recordari, non ueniatur.
- 3 Famula, & uilis persona non potest esse testis.
- 4 Clausula in sententia, & praedicta omnia constat nobis, quid operetur.
- 5 Verbum uidetur, non importat certitudinem.
- 6 Condemnatus ex contumacia, non est infamis.
- 7 Reseruatio famae facta per iudicem, contra condemnatum, quid operetur.
- 8 Legum doctor praesumitur scire leges, & in eo non praesumitur iuris ignorantia.
- 9 Executio sententiae differtur, quando de innocentia constat.

QUAE MAGISTRI ANGELI DE ALSISIO, qui fuit condemnatus de eo quod dicit fieri fecisse quoddam falsum instrumentum per Andream magistrum Iacobi, & de eo quod dicit autem esse in iudicio per dominum Vitreducium dominum Petri de Perusio, tunc Capitaneum ciuitatis Alsisijs, qui tamen Capitaneus in sententia eis famam reseruauit, & per haec uerba, & per haec nostram sententiam non intendimus, nec uolumus in aliquo derogare famae praedictorum Franciscchini, & f. Andreae, uel alij cuius eorum, imò utriusque eorum reseruamus, & uolumus, & declaramus famam illam omnium uia, iure & modo quibus melius potest fieri, & de iure possumus, & c. sint infames, uel non, & an possint ad officium priorum admitti, & c. & ad officia publica ciuitatis Alsisijs uocari, & illa acceptare, & exercere, non obstante illa condensatione. Visa condensatione facta, & processu habito contra eum, & processu habito super ea, & sententia super ea lata, & omnibus actibus in causa. Et eodem modo quero de dicto f. Andreae magistro Iacobi, ad quae examinata primò uidetur, est, an dicit Franciscchinus de iure debuerit, & potuerit condemandari. Secundo an sit infamis, ex quo condemandatus est. Circa primum aduertendum est, quod si tenor accusatiois diligenter inspiciatur, principaliter ibi

ibi continetur, quod dictus f. Andreas fecit fieri quoddam instrumentum uenditionis duarum partium terrarum, & hoc est principale in illa accusatione, & totum illud quod proponitur, est accessorium, scilicet ordinatio praecedens, & productio sequens. Si ergo ex actus potest ostendi uenditionem uerè factam, & dictum notarium de dicta uenditione rogatum fuisse, & sic dictum instrumentum uerè esse, concluditur manifestè quod dictus Franciscchinus non potuit, nec debuit condemandari, imò debet absolui à dicta condensatione. hoc autem, scilicet quod dicta uenditio fuerit facta, probatur ex tribus testibus in dicto instrumento descriptis, scilicet fratre Chrispoldo, fratre Ioanna, qui sunt uiri magnae auctoritatis, qui dicunt expressè uenditionem factam fuisse, ut ex eorum dictis apparet, & si opponatur dicto fratri Chrispoldo, quod in nulla parte sui dicti dicit se fuisse praesentem. Et si testificatur est de his quae corporis sensu possunt percipi, scilicet uisu, auditu, & ideo si dictum est dicto eius, si non interrogatur ulterius, ut C. de testi. l. non solus. & ibi no. & per Inn. ext. de testi. c. cum causam. Præterea etiam alij testes, etiam per parte accusatoris producant dicunt fratri Chrispoldo fuisse praesentem, & sic hoc licet quet iudici. Vnde si dictum eius deficeret, per alios suppletur. Et si opponatur, quod multa continentur in instrumento, de quibus non testificatur. Et si non dixit, solus de hoc accusant, & praedictum instrumentum in quantum continet uenditionem, est falsum. Vnde de sufficit pbare hoc esse uerum, & si de aliquibus dicit se non recordari, non ueniat. Inn. ext. de fi. inst. c. cum Ioan. licet si opponatur dicto fratri Chrispoldo, qui deponit quod credit, respōderet quod quantum ad uenditionem assertiue dicit esse factam, sed quantum ad consensum Gerardij, & quadam alia dicit, quod credit. Vnde substantia uenditionis probatur. Apparet ergo instrumentum esse uerum, & legitimum, & illud quod apponatur in accusatione, erat falsum. Præterea, hoc esse uerum apparet manifestè per instrumentum cessionis, productum in dicta causa, ubi ipse partes, cum quibus fuit celebrata dicta uenditio, asseruerunt expressè dictam uenditionem esse factam, & sic ac probauerunt, quod probatur. l. optima. C. de cont. & commit. stip. ff. de inoff. testi. l. nihil interest. & facit quod no. ff. de neg. gest. l. Pomp. ubi rati habitio facta absente parte sufficit. Reuertitur uidere, an ea quae fuerunt per aduersam partem probata, aliquo modo obstant, & primò deponit Franci. Gerardus, qui nihil probat contra dictum Franciscchinum, asserit eum non interfuisse eo praesente, & dicit quod in de recessis, & in ut uno, & sic eo absente potuit fieri, & licet ipse dicat uera non esse contenta in accusatione, debet intelligi eo tempore quo fuit praesens: de eo uerò tempore, quo fuit absens, non probat, nec potest reddere rationem per sensum corporis, & sic non probat, cum sensu corporis debet percipi, ut ff. de testi. l. qui in testamento. in fi. & ff. de milit. testi. l. Lucius. & Inn. c. cum causam. ext. de testa. & si aliter intelligeret, sequeretur dictum testem esse sibi contrarium, & eius dicto non esse standum, ff. de testi. l. qui falso. Rofinus testis eadem ratione non probat, dicit enim se aliàs in de recessis fuisse, & non semper fuisse. Falconetus, & alij testes clare non probant. Paulella, quae uidet plus dixisse, contra instrumentum, nihil probat. Nam cum instrumentum dicat factum certo tempore, ipsa de tempore nihil dixit. Vnde potuit esse quod uno tempore, scilicet quo illa fuit praesens, non fuit factum, & alio tempore, quo ipsa non fuit praesens, fuit factum, sunt enim isti actus reiterabiles, ergo, & car. ut d. c. cum Ioannes. ext. de fid. inst. Præterea positum quod limitate loquatur de loco, & tempore, non tamen ei credendum est: quia uilis persona famula paratis aduersa, ut patet ex actis, & sic non esset ei credendum, auctoritate testis. si uerò ignotus, & quia habet contrarios testes homines tante fidei & auctoritatis, quantae sunt illi duo fratres minores. Hieronymus, & alius testis nihil pbant, prout ex eorum dictis apparet. Non ob quod dicit, illa uerba non interuenisse, nam non restringunt se, quod non potuissent interuenire, quoniam ipsi uiderunt & audierunt, & sic simpliciter negant, sed magis creditur duobus affirmantibus, quam mille negantibus, l. dicit. s. si plures. & ibi no. de arb. Nec ob, quod probata est fama, quia per parte istorum probata est ueritas, quae praevalet omni opinione, s. si sub conditione. ff. pro emp. Nihil enim operatur, quod ueritas est in cont. l. cum quidam. & l. quod dicitur. ff. de acq. posita

hered. & de fur. l. inter oēs. s. per contrarium. & de crim. expil. her. l. fi. Concludit ergo manifestè, quod non erat probatum contra oēs tantum, quod potuerit condemandari. Nunc uidentur esse de citatione facta de eis, quod uenirent ad confitendum. Ad quod est sciendum, quod statum positum sub rub. & dictum notarium, & ueritur his uerbis, quoniam aliquod maleficio probatum esset contra aliquam personam, per quam probationem possit, uel torqueri debet, at secundum formam iuris, tunc iudex debet facere illud citari. Videamus ergo an statutum illud permittat illam potestatem iudici, quoniam probationes sunt tales, quod de iure communi possent torqueri. Sed ut in praecedentibus dixi, nihil esse probatum contra eos, sed quicquid asserit fuit contra eos, esse expressè reprobatum, ergo talis citatio non potuit fieri, & facta non ualet, nec ex hoc poterit haberi, ut cōfessus, ar. ff. de fidei. lib. l. cum uerò. s. subuentum. & ne uis fiat c. l. j. s. haec uerba. Vnde in uigore talis citationis & contumacia non potuerit nec debuerit de iure condemandari. Super secundo est uidendum, ex quo condemandati sunt, considerata condensatione, & reseruatione praedicta, praefati condemandati sint infames. Ad quod examinandum uideamus primò quod importet uerba illius sententiae, scilicet & praedicta omnia constat nobis de iure communi esse & fuisse uera per legitimas probationes testium receptorum coram nobis & nostra curia, & sequitur, & etiam per eorum contumaciam, quos & eorum quibus citari, & requi fecimus, quod certo termino iam elapso uenire deberent ad confitendum maleficio, & non uenerunt, ut haec & alia in actis nostris & nostrae curiae plenè patet. Ad quae respondetur, quod dicta uerba debent sic intelligi, scilicet copulatiue & coniuunctim. Et praedictus constare dixerunt per legitimas probationes sufficientes, ad hoc quod possent citari ad maleficio confitendum, & per contumaciam postea secuta, non possunt intelligi separati, scilicet quod de maleficio etiam constet per contumaciam, etiam non ueniendo ad confitendum. Haec enim esset quaedam repugnancia, quod sic probatur. Dicta citatio quod ueniat ad confitendum, sit quoniam possit de iure torqueri, ut patet ex uerbis statuti s. relati. Sed ubi constat de maleficio plenè, per testes, quos de iure torqueri non possent, cum de iure ad tormenta deueniat in defectu probationum, ff. de quaest. l. di. & C. de quaest. l. quoties. Cy. de quaest. l. fi. Ergo intelligi gerit uerba sententiae, quod repugnancia non condemandati, debent intelligi coniuunctim, ut dictum est. Sed possit dici, imò debet intelligi separati, quia in sententia apparet de iure, & quia in eo est expressum, & in actis dicit contrarium, scilicet quod iudex intellexerit dictum, ut patet ex actis & factis die xxvj. Feb. in illo actu quod incipit, ex quo omnibus, & c. Ideo quod praecedit dictam citationem, ubi dicitur quod iudici uisum fuit, quod possit ad condensationem praedictam tanquam si plenè essent probata: sed dubitationis tollendae causa per firmo habebat probatum taliter, quod de iure possent torqueri, ideo quod praesens ad condensationem, ut in actis apparet. Sed respondetur quod ex illo actu non colligitur contrarium, & sic id quod dixi, confirmatur. Ad quod est sciendum, quod uidere nostrum, seu intelligere est duplex. Prima modò, quoniam aliquid nobis uidetur, non tamè habemus certitudinem, uerum sit uerum, uel non. Secundò, quoniam nobis uidetur per certo, uel firmo, absque dubitatione, ut no. gl. l. si quis extraneum. s. ff. de acq. ha. lta. & in proposito, quod iudex dixit, quod uisum fuit sibi posse praedicta ad condensationem, hoc intelligit de illa uisione dubia, de qua non habet certitudo: postea dixit, quod per firmo habebat tantum esse probatum, quod sufficit quod possit torqueri, hic in dubitater dicit non esse probatum plenè, sed tantum quod sufficit ad torqueri. Intelligenda ergo sunt uerba sententiae coniuunctim, & non disiunctim. Hoc praemisso apparet quod isti non sunt condemandati ex ueris & legitimis probationibus, sed magis ex contumacia, quia non uenerunt ad confitendum maleficio, licet condemandatus ex contumacia non sit infamis de iure. C. de modo inul. l. j. & ibi per gl. ergo isti non sunt infames, quod apparet, quia magis ex contumacia, quod eo quod deliquerint, sunt condemandati, ff. de euic. l. sed id est. in prin. & l. qui repu. & l. Pap. s. meminisse. in fi. ff. de in off. testi. Hoc etiam patet, quia de iure communi non reperitur, quod absens per contumaciam possit condemandari de crimine, de quo non plenè constat. solum ergo a statuto permittit, nec per statutum poena infamiae irrogatur, ergo praedicti de iure non sunt infames. Superest ergo quod uideamus, quod

posito qd aliis ista sententia infamaret eos, an referuatio famę aliquid operet, an in casu isto operat aliquid, hoc p rāto dicit, qd pōt qd dicere, posito qd uerē fallum nō cōmiserunt: tamē ex eo qd in de cōdēnati sunt, efficiunt infames. ff. de his qd nō infam. l. athletas. §. si. Sed certē ille gl. loquunt, qn cōdēnati sunt tan qd uerē facientes, & qd de hoc cōfiter uerē, hic uerō nō sunt cōdēnati, quasi de hoc cōfiter, sed per eorum contumaciā, ut dicitū est, ergo, &c. Sed posito qd essentialiās infames, uideamus de referuatioe ista. Videt em̄ qd iudex hoc facere nō potuerit. ff. de fur. l. non potest. & ff. de iniur. l. diuus. Veritas est qd iudex hoc facere pōt ex causa iusta, sed sine causa iusta nō pōt, ar. ff. de mil. test. l. ex militari. & de his qui nō. infra. l. quid ergo. §. pōna grauior. Cy. C. de mil. test. l. & militib. Videndū est ergo, an ista referuatio fuerit facta cū causa legitima, licet in sententia, nulla cōtineat causa, tamē sententia refert ad causam, quā colligit ex actis, C. de senten. quā sine certa quantitate. hęc sententia. & ff. de re iud. l. ait prator. §. si iudex. & nō. ff. de excep. rei iud. si qd ad exhiben. Sic ergo in quidēdū est, an ex actis aliqua iusta causa colligat, & legitima. Ad qd aduertēdū, qd iudex, qd talē sententiā tulit, erat legū doctor, ut patet ex intitulo sententię, & sic in eo nō præsūmū iuris ignorantia, imō scire præsūmū. Cognoscebat ergo dicitus iudex, qd prādicti non erant cōdēnandi de iure, ut patet ex actis, licet cōt. assereret. Si ergo iudex sciebat se parte grauari, iusta causa fuit referuandi sibi famā, d. §. pōna grauior. & C. ex quib. caus. infra. irrogat. l. & si seuerior. Ergo multo magis, qn debuit imponi pōna. Prater eā qn post cōdēnationē, de innocētia constat, iusta causa est, aliās differēdi executionē, & imperrandi restitutionē, l. j. §. fin. ff. de quāstio. ergo multo magis iusta causa est, ante sententiā referuandi famā, ut s. probatū est, ergo referuatio huius est ex iustis causis, sed ille, cui fama legitime referuata est, sine dubio pōt admitti ad omnia publica officia, nō obstantē dicta sententia, ergo idē in istis. Non ob. prādictis prādicta declaratio facta post datā sententiā, per ipsum capitaneū, quia fuit facta post qd functus erat officio suo, & etiā parte nō citata, & sic nō ualet, l. iudex. ff. de re iud. & fuit facta contra tenorē sententię, quod non licet, l. ab executore. ff. de appel. & ibi no. Bar.

ADDITIO.

- a Queritur. Adde quod istud est conf. Bar. & Franc. Tigrini, & Vgonis Pelloli, qui oēs consuluerunt in fauorem magistri Franciscini, & in isto proprio casu, cont. consuluerunt Ioan. Cald. de Bon. & Nic. de Nea. ut patet in eorum conf. quod inci. circa factum. Et ita inueni scriptū in uol. Perusino, in j. par. iudiciorū, in cōf. xxxj. et uide io. Calde. conf. l. j. in ti. de ac. eu. quod inci. iudex ex officio, & de isto conf. uide And. Barb. l. si quis ex traneus. in prim. ff. de acq. her. in apostil. Bar. Thom. Diplo.
- b Audiatur. Fel. c. cum causam. de test. Tho.
- c Suppletur. Fran. de Cur. in tract. de test. in j. col. & in j. cōcl. et ibi alleg. Bar. hic. Tho. Diplo.
- d Credit. No. dicitur Bar. hic, qd licet testis deponēs per uerbū credo, quod est uerbū dubitatiuū, regulariter non probat, secundū gl. & doc. l. testium. C. de test. & in l. j. §. p. uer. audientia. & ibi Bar. ff. de aqua plu. arcen. cum cōcor. imō fortius si testis dicat se pro certo credere, adhuc non probat. c. tertio loco. uer. testes deponunt. de præsump. per quem tex. ita dicit Bal. siue possidetis. in j. col. C. de prob. tamen Bar. hic uult, qd si testis ad factum principale dicat asseruē, licet quo ad alia incidentia deponat per uerbū, credit, nihilominus dicitū eius non uitatur. ita dicit Bar. hic, quod est sing. no. & sic limita prādicta. Facit quod no. in conf. xvij. in j. uol. incip. Vanantius. Et prādicta sunt notanda ad dicta per Fel. c. quoties. de test. ubi ponit plures limitationes ad reg. prādictā. & ad l. l. j. in prim. in pen. col. ff. de iust. & iur. Tho. Diplo.
- e Famula. Rom. conf. tercentesimo septuagesimo secundo. incip. quod ad primū. & conf. cccxx. præsupsposita. Tho. Diplo.
- f Cōfitemur. Bar. l. absenti. ff. de pen. & §. cōf. incip. a domino Cy. Tho.
- g Respondeo. Are. in suo trac. malef. uer. quia uobis constat. Cui adde Bar. in hoc conf. Thom.
- h Extraneum. Vide apostillam ibi. Thom.
- i Videamus. l. si quis in prim. test. §. fin. ff. de leg. ij. Bal. Cast. & Cor. l. & mi litibus. C. de test. mil. & ibi moder. Bal. l. diuus. §. si ubi dixi in apostil. ff. de iniur. Thom. Diplo.

CONSILIUM CXII.

Si unus accusatur de turbata possessione, qd intravit, &c. & ille dicit qd intravit tan qd in re suam, quia fuit aut sui, & pbat, tamen si accusator pbat antiquiorem possessionē, debet obtinere. Itē quot modis dicitur quis turbare possessionem alterius, & qn tenetur de turbata possessione.

- 1 Turbatio possessionis quot modis fit.
- 2 Turbatio includit in se molestiam.
- 3 Ad delictum turbationis de iure requiritur, ut acquiratur possessio per eū, qui uim infert.

QUIDAM Accusatus de turbata possessione, quia turbauit & molestauit Titium in una petia terra, seu p eum possessā intrādo, & eundo per ipsam cōtra eius uoluntatē, an imo turbādi. Ad quā respōdit dicitus Titius, se intrasse, & iuisse nō animo turbādi, sed tan qd in re, & perrē ad se pertinentē, quā fuit talis sui aui, & per eū possessā, quā partes ambæ pbauerūt possessionē, licet diuerso tempore. Querit an accusatus debeat, & possit cōdēnari. Sup quo dico qd dicitus accusat cōdēnari pōt, & debet, per iura, & rationes sequētes. Nā licet ipse accusatus de possessione pbauerit, non pdest ei, qd accusator pbat antiquiorē possessionē, ut patet per testes, ergo cōdēnandus uenit accusat. Cy. l. j. C. uti possid. Sed restat uidere, quōd potest cōdēnari ex eo solo qd intravit, & iuit per ipsam petiā terrā, cū non dicitur arando, seminādo, sepādo, uel aliter impediendo, & licet iura per hoc sit satis allegatū, tamē claritū ostendo. Dico em̄ qd turbatio p̄ est quādā species delicti, habens plures differēntias. Potest em̄ fieri arando, sepādo, uel aliter impediendo possessionē super alieno fundo, ff. uti possid. l. si duo. & in l. j. §. quod ait. Itē qn ipse possidere contēdit, l. j. §. sed & si. ff. eo. & no. Inn. c. suborta. de re iud. Vnde nō solū arare, colere & sēminare, sed etiā alij actus, qui oēs in iure cōprehendi nō possunt, nec potuerūt, cū plures sint res, uel negotia, qd uocabula l. si quis in fundi uocabulo. de leg. j. Dico autē qd iste introitus, & accessus, est modus, ut quis dicat turbare quē in possessione per trāsitū, & aucupādū, uenādū: oportet prācedere prohibitionem domini, seu possessoris rei, ut in sit. de rer. diui. §. planē, & l. j. & l. diui. ff. de ser. aliās non uidet turbare, uel molestare, nisi per alium actū, factū, uel uerbi denotat actus turbatiuus. Nā prohibitus, & illicitus est de iure, l. iniuriarū. §. si. ff. de iniur. ergo iniuriarū mihi, & molestas meptalem introitū, ut patet ad sensum, dū tu ueris re mea illicitē contra uoluntatem meam. Nec potest dici, qd hac iniuria non sit molestia, cū per hoc mihi ius accusandi competat, ut dicitus iuribus, & hoc plus demonstratur facto ipso, & claritū qd possit per iuramentū. Turbatio em̄ includit in se molestiā, & impedimentū rei, ut in sit. de interd. §. retinendā, & hęc turbationem ostendit magis responso dicitū accusati, dicitis se possidere, & possessionem ad se pertinere. Nā dicitur do me possidere, turbo te. Nam ista sunt paria, turbare, & possidere, & contendere. Cy. d. l. iniuriarū. in quinta col. & dixi in l. si duo. ff. eo. §. alleg. Vnde satis colligitur dicitū Titium turbatum ex animo, & intentione sua, & sua respōsione, & animus inspicitur in delictis, l. j. ff. de sicar. Item specialis casus est, qd ibi ad delictum turbationis iure requiritur, ut acquiratur possessio per eum qui uim infert: & ibi solus introitus non punitur, si non aduocetur possessio. l. credito res. ff. ad leg. iul. de ui priuata. ergo est in cont. ius commūnes. In casu ubi contra intrantem, uel impediētem competit, hoc interdictum requiritur, quōd turbans sibi possessionem acquisiuerit. Cy. d. l. j. C. uti possid. & dixi, in l. j. §. hoc autem, ibi no. ff. eo. & c. Bar.

ADDITIO.

- 1 Quidam. Dec. l. si in iij. col. C. de edi. di. Adri. tol. Tho.
- 2 Turbatio. Cast. conf. cxcj. & cxcxvij. Bal. conf. cccxxxj. j. l. Bernar. l. 40.

CONSILIUM CXIII.

Si in accusatione adulterij, testis dicat quod est publica uox & fama, adulterum cognouisse uxore talis, & quod uidit eos in actu propinquo commiseri, nō pbat adulterij, nisi primō probet matrimonij fuisse inter adulterā, & eius maritum.

maritum, & dicitur testis non trahitur ad consequentiam.

- 1 Adulterium committitur cum nupta.
- 2 Plura quando requiruntur, non sufficit unum adesse.
- 3 Matrimonium non probatur per famam.
- 4 Statutum disponens, quod aliquid possit probari per famam, est contra ius commune.
- 5 Verba enunciativa ommissa propter aliud principaliter, et non propter se, non inducunt dispositionem.
- 6 Dicitur testis, qui deponit super iure, non ualet.

PROCESSVM Est contra Titium de adulterio, qd cōmiserit cum Berta uxore Ioannis, testes eo modo, quo probari potest adulterij, pbauerunt dicitēs qd est publica uox, & fama Titium cognouisse Bertā uxore talis, & qd uiderūt eos in actu propinquo commiseri, &c. querit an sit probatū adulterij, & certē nō. Nā de iure cōmuni, adulterij est, & cōmiserit cū nupta. ff. de adul. l. inter liberos. §. lege Iul. & eo. tit. l. si uxor. §. diuus. de uerb. sig. l. inter stuprū. ff. de adul. l. propter. cū si. Et eodē modo debet dici ex forma statuti. Requirit ergo fm formā statuti, & iuris cōmunis, qd illa fuit uxor tēpore adulterij cōmiserit. l. si uxor nō fuerit. in prin. & §. j. & ij. ff. de adul. Ad idē quod dicimus de actione rerū amotarū, quā dat cōtra illā, quā uxor fuit. Oportet em̄ ante omnia pbare qd uxor fuit. ff. rer. am. l. si concubinam. in prin. Ad idē l. prator. §. docere. ff. ui bon. rap. l. j. §. itē illud. ff. ad Syl. l. i. §. i. & c. Quoties em̄ plura requirunt, nō sufficit unū adesse. ff. de adm. tut. l. tutor qui reperorij. §. pecunia. ibi. docet. ergo, &c. de tut. & ra. dist. l. j. §. prater eā, ibi. utimur, &c. de diuor. l. si de itin. actūq. priu. l. j. §. hac autē. de bō. l. i. §. si patronus. §. si quis. ff. de trāsac. l. cū hi. §. si prator. Sed per ea quā ostēsa sunt, nō uidet pbatū de matrimonio, seu qd Berta fuerit uxor tēpore delicti, ergo, &c. nā de iure cōmuni matrimonij non pbat per famā, c. illud. ex. de præsump. Nō em̄ probat fama in aliquo, ut iij. q. iij. itē si patet. uer. aliā præsumptiones. Aut ergo dicimus, fama de matrimonio pbat, & nihil releuat. Nō ob. statuti ibi dum dicit, qd in omnib' casibus prādictis possit pbari per famā, &c. quia dat formā pbationi delictorū in illo statuto cōprehensorū, nō autē contractū, uel negotiorū, sicut est contra ius matrimonij, quod patet ex uerbis ipsius, ergo, &c. quia per pcepta denia, &c. l. heredes palā. §. sed si notam. ff. de testa. & l. si seruus pluriū. §. fin. de leg. j. Itē non pōt dubitari qd dicitū statuti non est cōtra ius cōmune, nā in delictis pbationes debent esse luce clariore, ut l. sciāt. C. de prob. cū simi. Ergo est restringendum, nec trahēdū ad consequētias, l. quod uerō. ff. de leg. l. q. quā propter necessitatem. ff. de reg. iur. c. qui à iure cōmuni. de reg. iur. lib. vj. Hinc est quod actio rei periculatoria sit annalis, licet de sui natura sit perpetua. l. in honoratij. uer. sed cum recita. ff. de act. & ob. Ad idē qd facilius tollitur priuilegiū, qd ius cōmune, ut in corpore, de non alie. §. quia uerisimile. ff. de rem. l. i. eius militis. §. militia. Nō ob. si testis dixerit, qd dicitus Titius cognouit uxore Ioannis, &c. quia ista sunt uerba enunciativa, remissa propter aliud principaliter, & nō propter se, quā nō inducunt dispositio/nē, ar. l. prādis. §. Titio. ff. de leg. iij. & quod no. Inn. ex. de off. deleg. c. cū in iure. per doct. l. opumā. C. de cont. & commit. stip. & Spec. de fide inst. §. restat. uer. si uerō, &c. & hac est aliaratio, quare posito qd de tēpore dixissent, quia nō est probatū matrimonij, idēo non probet adulterij. Si autē diceret qd eo ipso qd testis dixit de adulterio, uidet dixisse de matrimonio, sine quo adulterij non pōt esse, leuis est respōsio, quia si sic intelligeremus, sequeretur qd testis, partes iudicis assumplisset. Debēt nāq. super facto deponere, nō super iure, & aliās eius dicitū non ualet, auct. de her. & fal. §. si uerō absunt. & no. Inn. ext. de test. c. cum causam. & Spec. de teste. §. nunc tractandum. uer. quid ergo si is qui petit fundam, &c. & uer. officium nempe testis, &c. Ad quod facit uij. q. iij. c. Artald. & ibi no. & quod no. de uerb. ob. l. stipulatio ista. §. h. quocq. in gl. arg. est ad ista iij. q. ix. c. pura, & simplex. & idēo non expedit aliquid dicere, an probatio istius matrimonij in casu isto facta coram laico ualet, cum facta ritē nō fuerit. Itē aduerte, quia negauit accusatus omnia, & singula, & sic

uidetur negasse matrimonium, &c. Alia, ut ff. de reb. dub. l. si is qui ducenta. §. utrūm, &c. Bar. à Saxo ferrato.

ADDITIO.

- a Fuit. no. quod dicit Bar. hic, qd ad hoc, ut procedat libellus accusationis de adulterio, necesse est probare illam esse uxorem. Bar. l. si uxor. §. sed ea. ff. de adul. Anchar. conf. cccix. in fi. Ro. conf. clxxvij. ubi extendit idem esse in marito, quod debet probare illum esse maritum. Tho.
- b Famam. doc. d. c. illud. facit c. ueniens. le. j. de testi. quinnimō licet Inn. primō uideatur uoluisse, qd fama matrimonij cum cohabitatione probat, tamen in fi. concludit, qd non. Soc. conf. xxxix. col. ij. Tho.
- c Verba. Bar. in q. xj. quae incip. habeo filia. et ibi scripsi, in add. Tho. Diplo.

CONSILIUM CXIII.

VISO Statuto posito sub rubrica de poena uidentis possessiones, &c. modō quidam uēdidit possessionē contra formā statuti, unde in quistum fuit, & post respōsionē per eum factam obtulit fidelissorem, &c. Istud consilium uide §. in terminis, in conf. lxxvij.

ADDITIO.

- a Viso statuto. Adde quod istud conf. non debuit cassari, quia fuit factum inter diuersas personas, & licet uideatur esse quid simile, tamen ex quo fuit inter diuersas personas, & etiam in lib. Perusi. sunt duo consilia, unū post aliud, ideo inserere uoluit istud conf. in lib. meo. infra, in secūdo uol. in cōf. lxxxix. & ibi scripsi in add. Thom. Diplo.

CONSILIUM CXV.

Si statuto cauetur qd percussus aliū, debeat in certa quantitate condemnari, si debilitatus, seu percussus hoc petierit, debet intelligi, qd libellus offeratur, & lis contestetur, &c. aliās non potest iudex condemnare. Item an confessus simpliciter quod ad unum delictū contentū in libello accusationis, & dicit se non esse culpabilē de alijs, an uidetur litem contestari, uel respondere negatiuē super alijs.

- 1 Causa criminalis. & ad instantiam partis ciuilib ex eodem facto descendentes, non possunt simul agitari.
- 2 Delicta que continentur in accusatione, tot accusationes uidentur.
- 3 Absolutus per poenitentiam a sacerdote, potest dici inculpabilis.

SUPER Eo quod queritur, utrūm potuerit Potestas, ex causa inquisitionis in tantundē cōdēnare Hermanum, prout fecit dicitō Petrutio. Ad quod respondetur, qd dicitum Hermanum non potuerat condemnare dicitō Petrutio in tantundē. Nā si uerba statuti de hoc loquentia bene inspiciantur, sic dicunt, & quotidie de debilitato, seu percusso si petierit, quod de iure denegatur, quod nisi per debilitatum, seu percussum detur libellus, & lis contestetur, l. amplius nō peti. ff. rem rat. habi. & ff. de bo. lib. l. in seruitutem. §. petijisse. sed in proposito non apparet per dicitum Petrutij percussum, lit. contest. fuisse: non est ergo uerum ipsum petijisse, & sic condemnatio sequi nō potuit, ex uigore dicitū statuti. Prater eā apparet ex hoc dicitam cōdēnationē esse factam libello non dato, licet non contestata, & nullo ordine iuris seruato, ut patet C. de senten. l. prolatam. Prater eā dicitus Hermanus confessus est maleficium super inquisitione, & idēo talis confessio dicitō Petrutio prodesse non debet, ff. de cōfess. l. certū. §. si quis absente. & ff. de interrog. act. l. si. Ex hoc apparet dicitū Hermanū fore cōdemnandum dicitō Petrutio, absq. aliqua probatione. Prater eā cū processus factus per Potestatem sit criminalis, & ad instantiā dicitū Petrutij sit ciuilib, ex eodē facto descendentes nō potuerūt simul agitari. ff. de pub. iud. l. interdū. & ff. ui bon. rap. l. j. §. j. Super eo qd querit, an Potestas potuerit detrahere quartā partem de dicitis cl. libris, in quibus condemnauit d. Hermanus, propter percussorem manus & coll', cum dicitus Hermanus nō negauerit dicitas percussiones, & in j. & ij. respōsione dixerit se non esse culpabilē. Ad quod respondetur, qd Potestas debuit detrahere quartam. Nam statutū dicit qd si aliquis fuerit confessus maleficium in prima executione, uel respōsione, &c. Sed iste Hermanus in prima cōfessione fuit cōfessus dicitā maleficia, ut ostēdā, ergo, &c. Hoc ostēdit sic, Certū est qd quot t delicta in accusatiōe cōtinent, tot accusatiōes uident,

In causa. §. j. ff. de mino. & de verb. ob. l. scire debemus. & l. pluribus, cum simili. Sed in j. rñ. confessus est unā percussio nem. Vnde ad illa videt rñ rñdit. Illud uerò qd dicit se nō esse culpabilē, &c. nō est rñso ad interrogata. Nam ipse inter rogatus fuit de cōtentis in inquisitione qd est, an commiserit, uel nō cōmiserit maleficiū, & ipse rñdit se nō esse culpabi lem, &c. & sic de ipso tēpore rñsionis loquit. † Potest em esse q tūc nō erat culpabilis, quia forte absolutus p penitentiā fa cerdote, & sic ad interrogatōne nullo modo rñdit. ext. de pur. can. c. fi. Apparet ergo q super alijs maleficijs nullo mō est rñsum, quia nō rñdit, ut interrogatus est. l. j. §. si quis sim pliciter. ff. de uer. ob. & ff. de inter. ac. l. de arate. §. q aut. uer. est expressum. Ex hoc sequit, q cū postea illa alia maleficia est cōfessus in prima rñsio. cōfessus debet dici, qā illa est pri ma respōsio, quā nulla prācedit alia. ff. de uulg. l. ex duob. in prin. & de reb. dub. l. qui duos cū simil. Sed hic nullā alia respōsio prācedit super eiusdem delictis, ut est supra ostēsum.

CONSILIVM CXVI.

Si statuto cauet, q pro maleficio filij, de quo est cōdemna tus, teneat pater solvere pro eo poenā, & bannū. Itē alio sta tuto cauetur, q bannius habeat pro cōfesso, & eius bona destruantur: tunc si filius fuit bannitus, p maleficio, & propterea fuit cōdemnatus ob contumaciā, pater non tenet solvere dictā quantitā: quia non cōstat de maleficio uere, uel si cōf. sed per contumaciā bona patris nō ueniunt destrueda, quia non sunt filij, nec erant tempore delicti. ergo, &c.

- 1 Cōditionalis dispositio tūc demū sumit effectum, quando exitit cōditio.
2 Sententiā lata contra aliquem, si perimit ius alterius ex dispositione iuris, illa debet intelligi, si sit lata contra presentem.
3 Sententiā lata contra unum, si habet parare contra alium, ita demum paratur, si est lata contra presentem.
4 In casibus in quibus leuior probatio requiritur, persona ipsius rei non eadreditur.
5 Verbum, habeatur, significat fictionem.
6 Lex non potest facere quod illa quae non est uera confessio, sit uera confessio, bene tamen potest fingere.
7 Verba possessiuā meū & tuum, sunt significatiua presentis temporis.

STATVTO Perulina Ciuitatis cauet, q si quis fuerit pāsius se poni in banno, habeat pro cōfesso. Alio statuto cauet, q si quis cōmiserit maleficiū homicidij, bona sua destruantur, & si dederit auxilium, consiliū, & fauorem, eadē poena puniat. Alio statuto cauetur, q si filius, uel filia nupta cōmiserit maleficiū aliquod; quod pater teneatur solvere pro filio poenā, uel bannū, usq; ad eam quantitatem, quā cōtingit ipsi filio de bonis paternis, diuidēdo sua bona inter ipsum, & filij, seu filios, ita qd medietas omnium bonorū suorū sit patris, & alia medietas sit omnium filiorū. Contingit quod Bartholomeus filius ser Cardii in quibus fuit de fauore, & auxilio praestito ad homicidij, passus fuit se poni in banno, & elapso termino bāni, uenit cōdenādus. Quarit utrū ser Cardius teneat pro dicto suo filio ex cōdemnatōne, diuidendo bona, ut s. dicitur est, uel non. Et posthō q tenet, an dicta pars cōtingens dicto filio, secūdū assignationē praedictā ueniat destruenda, uel non † Circa primū puniendū praenotandū est secundū statutū, de quo s. facta est mētio, quia loquit cōditionaliter, si filius uel filia com miserit maleficiū, & cōditionalis dispositio, tūc demū sumit effectū, cū extiterit cōditio, ff. de cond. & demōst. l. qui hāred. di. in fi. de uer. sig. l. cedere diem. C. de cond. in ser. l. legati. cū si. sed cōditio dicit statuti nō extitit, quia dictus filius ser Cardii nō cōmiserit, nec cōmiserit eū cōstat quātū ad prauidicium ipsius ser Cardii, ut probatū est; ergo nō pcedit dispositio dicti statuti, ad cōpellendū dictū ser Cardū ad soluendū p filijs. Ad hoc aut probandū cōsidero duos effectus dicti statuti. Primus est, qā ius dicti tertij statuti fuit, q ius patris pmit tatur in cētra quātitate bonorū. Secūdus effectus, qā ratio ne dicti statuti; propter delictū filij, sententiā lata cōtra filij habet exēcutionē paratam contra patrem. Item cōsidero duos effectus secūdi statuti s. nominati. Primus est, q per cōtumaciā aggrauat, & leuior pbatio sufficiat cōtra eū. Secū

cundus, qā ex dicto statuto inducit quādā ficta cōtumaciā cōfessio cōtra eū, ex quolibet praedictorū ostendit de maleficio, nō consistit in prauidicij f. Cardii. † Ex primo effectū pbo sic, Quādo cōp ex dispositione iuris, sententiā lata cōtra eū perimit ius alterius, illud debet intelligi, si sententiā est lata cōtra presentē. Sed si est lata cōtra absentē, tūc effectus dictae sententiā porrigit solūm cōtra cōtumaciā, & non cōtra alios, ff. de inof. test. l. p. §. m. eminisse. uer. perinde. eo. ti. l. qui repudiant. §. fi. ubi sententiā lata cōtra hāredē in causa inoffi ciosij, ita demū prauidicatur legitimis, si sit lata cōtra ipsum hā redē presentē, secus si cōtra absentē. Sic in q. nostra, sententiā de maleficio lata, nō fuit cōtra filij presentē, ideo, quia quā do cōtra filij absentē fert sententiā, magis uidet cōdenatoriā propter absentiam, q propter delictū, & statim dicit. † Ex secū do effectū probat sic, Quoties sententiā lata cōtra unum, habet parare actionē cōtra alij, ita demū parat actio, si sit lata cōtra presentē, secus si cōtra absentē, qā tūc magis propter cōtumaciā, q propter delictū cōdenatur ut dicit, l. si ideo. ff. de euid. C. de peri. & comm. rei. uen. l. j. in fi. sic in pposito, cū ex sententiā lata cōtra filij, debet parari actio cōtra patrē, hoc nō erit uerū filio dānato propter cōtumaciā. † Ex primo effectū secūdi statuti probat sic, Quādo propter contumaciā re ipse aggrauat ratione delicti, & cōtra illum leuior pbatio requirit, leuioris pbatōnis effectus personā ipsius rei nō in gredit. Exemplū, Si cōtra contumaciā rei defert cōtra eū ius ramentū in lite, tunc alteri nō prauidicatur, cū aliā uerē pba tio prauidicaret, ff. de in lit. iur. l. j. q. ex fac. tu. l. j. de fidet. l. b. l. si. sicut in pposito, si aggrauata est cōditio ipsius filij rei, ut cōtra eū sola cōtumaciā sufficiat, talis pbatio ipsius, per sonā non egredit, nec ipse prauidicatur. † Ex secundo effectū secūdi statuti probat sic, Certū est q illa talis cōfessio, quae inducit ex cōtumaciā, est cōfessio ficta, ut colligit ex illo uer bo, habeatur pro cōfesso, &c. quae uerba significant fictionē, ff. de cond. & demō. l. iure ciuili. & de reg. iur. l. iure ciuili. & lex nō t. postest facere, q illa quae nō est uera confessio, est cōfessio uera, hoc bñ pōt fingere, ff. de uer. sig. l. q. ex uer. l. i. in fi. Sed effectus fictae cōfessionis, nunq; extendit ad illā personā, cōtra quā nō inducit, ff. de iur. fic. l. eius qui delat. in fi. ubi uidet casus nostrae q. ergo isto casu non extendit cō tra patrē. Cōcludo ergo de his omnib; dictū Cardū uigore dicti banni, & cōdemnationis pro nullo posse grauari. Dy. qui istā q. ad litterā pōnit, ff. q. ex fac. tu. l. j. ubi etiā i. si uide net, Cy. qui in simili q. idē determinat, C. unde u. l. i. q. n. Circa secūdū puniendū cōsidero uerba dicti tertij statuti, q uult q pater teneat assignare dictā partē bonorum post maleficiū cōmissū, & cōdenationē factā de filio, alio uerō statuto loquēte de homicida scire, ut q omnia bona sua destruantur. † Ex his sic arguo, q ista nomina possessiuā, meū, tuū, suū, sunt significatiua presentis tēporis. ff. de au. & arg. l. i. ita. Debet ergo intelligi dicta uerba statuti, bona sua, l. homi cidā, uel dāris auxiliū tēpore cōmissi maleficii. Et uidet esse textū in simili in l. in delictis. §. si extraneus. ff. de noxa. Praeterea, sicut sim formā statuti, bona homicidā destruantur, ita de iure cōi, bona deportati olim publicabant, C. de poen. l. deport atorū. ff. de poen. d. l. j. in prin. Sed t. bona deportati, post quā sita nō ueniūt publicāda in uita ipsius, l. si alius. iij. C. de sen. pass. ergo, &c. Praeterea, nō est dubiū q bonorū destruc tio est odiosa, & regulariter prohibita ff. de cont. emp. l. se natus. & de leg. j. l. certū. C. de adi. prin. l. j. ergo talis interpre tatio est restringēda, quatenus uerborū natura patit, l. cum quidā. de lib. & posth. de reg. iur. c. odia. l. vj. Et q natura uer borū hoc patiat, apparet ex his quae s. dicta sunt. Concludo ergo dicta bona non esse destruenda, &c. Ego Bar.

CONSILIVM CXVII.

Si accusat quis de percussione cū armis, uel cū sanguinis effusione, & postea nō cōstet, nisi de percussione tantū, sed nō cū illa qualitate, absoluendus est reus. Itē si quis accusat sim pliciter, & postea cōstet de percussione cū armis, nō debet cōdenari, nisi de simplici percussione. Itē an sit licitū accusa tori uti illa cautela, q si aliquid non credit esse probatū, detrahatur illud de accusatiōne ante sententiā.

Accu

- 1 Accusatio cum armis, cum sanguine uidetur continere duo, scilicet percussione, item cum sanguine.
2 Libellus continens plura, quorum unū per se sufficit probare, illud est satis.
3 In delictis attendi debet conditio delicti.
4 Cautela est quod quando ponitur plura in libello, uel accusatione, quae non sunt probata ante sententiam, detrahunt.
5 Si accusatio sit simpliciter de percussione, & non dicitur de armis, & de sanguine, quomodo debet fieri sententia.
6 Accusatur quis de percussione cum armis, & probatur sine armis, quomodo debet fieri sententia.
7 Testes an sint contrarij si unus deponit de uno uulnere, et alius de pluribus.

ACCUSATIO Fuit instituta cōtra Martinū, q p p cū armis, uel cū sanguine Petrum, & per testes, uel per cōfessionē Martinū rei cōstat de percussione sine sanguine, & sine armis. Quarit utrū accusatus puniat de percussione sine sanguine, uel sine armis, de qua cōstat, an ue rō sit absoluendus, cū de hoc nō sit accusat? Et primō uidet q sit cōdenādus, qā prima accusatio uidet duo continere, s. percussione, itē cū sanguine. arg. ff. de arb. l. Celsus. & de cōd. & demō. l. hec scriptura. ergo licet nō pbat utriq; sufficit si alterū pbat. † Nā quoties plura in libello ponunt, quorum unū per se sufficit, pbare, illud satis est, l. quidē. ff. si cer. per. & de cōd. & demō. l. si quis legatū. §. si. ex. de appel. c. signifi cavit. & ibi no. Ergo de percussione sine sanguine est cōdem nādus, quia saltē de ipsa pbat. C. de noxa. l. siue. ne remaneat impunitū hoc delictū. l. ita uulnere. ff. ad l. Aquil. Et q pu nia, magna ratio suadet. ff. de fideic. l. si a reo. Imō crimina undecūq; claruerint, puniēda sunt, ut no. ex. de appel. c. licet. in gl. l. xxiiij. q. iij. c. ecce. Ecōtra uidet q de percussione sine sanguine puniri nō possit. Nā certa forma cōtinet in accusatiōne, scilicet percussio cū sanguine, ergo ultra id pos testas iudicis nō extēdit, & sententiā debet esse cōformis libel lo. l. ut iudic. c. nemo. diui. quia sim accusatiō nō est moderanda sententiā. ff. de reg. gest. l. Pomp. l. ij. Nā sim modū libelli, se rēda est sententiā: ex. de simo. c. licet Heli. Itē ex uerbis accu sationis in dicitur intentat cōditio ex lege, ex illo statuto, quo imponit poena percussione sanguinis, & de illa nō fuit actū. arg. C. ad Treb. l. iubemus. imō aliud crimē est pbatū, q id, quod adiecit accusatori. ff. de adul. l. denunciasse. §. qui tamē. & ui. bo. rap. l. prator ait. §. hāc aut actio. & de inst. l. ha bebat. & de iure iur. l. duob; §. si quis. Nā percussio cū sangui ne, est alta à percussione, seu ab accusatiōne sine sanguine: & ideo sine crimine sic obiecto, sicut est quale factū cū sangui ne pbari oportet. Certū em finē habuit accusatiō, q finis, seu qualitas criminis obiecta nō est pbata, arg. ff. si quis test. lib. esse ius. l. i. ergo absoluendus est reus ipso iure, quo absol uit omnis reus, factore nō pbante, &c. C. de eden. l. q accusa re. & ff. si usus. pe. uel ab alia parte. l. uti frui. † Praeterea cō stat in delictis autēdi debere qualitatē delicti. ff. de iniur. l. uul neris. & de poen. l. aut facta. §. qualitas. ext. de homi. c. sicut di gnū. quā qualitate nō pbata, sequit absolutio ut dicitur est, qā promptiores esse debemus ad liberādū, q ad cōdenandū. l. factū. & l. interpretatiōne. ff. de poen. & hāc uidet ueritas. † Sed quia ad hoc, ut possit fieri cōdenatio de omni eo quod pbatū est, ut nū hac cautela, q ante sententiā detrahūt illud de actiōne, q nō est probatum, dicentes sic, Domine detraho de mea causa illa uerba, cū sanguinis effusione, & de alijs tā tū uolo per uos pcedi. Et hoc pbat per l. in delictis. §. si detra cta. ff. de nox. & in sit. de act. §. si minus. nā emēdare, uel mu tare licet. C. de eden. l. edita. † Sed alij cōtra, quod pbant sic. Primū, quia est quāsi ius accusato. Nā per illa uerba non pbata, est absoluendus, ut supra dicitur est. Vnde beneficiū iuris nemini est auferēdum, auth. de nup. §. sed nō solūm. & in reg. indulg. de reg. iur. lib. vj. quia nemo pōt mutare cōsiliū, & de re iur. l. nemo. Vnde de iure ueteri nō pōt quis mutare ppositū in libello, post litē cōtestatā. ff. de iud. l. nō pōt. & ple nē no. in d. l. adita. Iure uerō nouo pōt mutare ante litis con test. post qd datus est libellus iudici, auth. qui semel. C. quō & q iud. ergo in casu pposito detrahi nō pōt, & hoc est uerū. Nec ob. §. si detracta. quia alio casu loquit, ut in d. §. si minus.

Bar. Consilia.

Sed quid econtrā, si quis accusat aliquē de percussione, ne dicit cū armis, uel cū sanguine, quia maior est poena cū ar mis, uel cū sanguine, q sine, ex forma statuti, & probat cū sanguine, uel cū armis, an possit cōdemnari? Et uidet q sic, quia crimina undecūq; claruerint, puniri debent, ut dixi in prin. & quia crimina nō debent remanere impunita, l. ita uulnere. ff. ad leg. Aquil. Econtrā uidet, q nō, quia de hoc nō fuit actū, ut no. ext. de ordi. cog. c. cū dilectus. in gl. Praeterea sup potestas iudicis ultra libellū nō extēdit, d. l. ut fundus. ut supra dixi, in prin. tamē in hoc est distinguen dū, quia aut procedit per accusatiōne, aut per inquisitionē, ut primo ca su nō possit, secundo sic. Et est ratio, quia inquisitio fit ex oba sicio inquirētis, ut dixi. ff. de quaest. l. de minore. §. tormentā. quōd officij latissimi est, l. j. ff. de iur. om. iud. & maximē p pter alia generalia uerba, quae cōmuniter ponunt in inquisi tionibus, scilicet super quibus actis, & q illa uerba necesse a rīo ponunt in inquisitione, legi. & colligit ex no. ext. de ac cū. c. inquisitioni. uer. ut aut dicit, &c. † Et dicitur est s. in j. q. Idē dicitur in simili q. si qū accusatur aliquis de percussione cū armis, & pbatur sine armis, idē uidet qū accusat cū uulnere, & cicatrice, de qua est maior poena in statuto, & nō pbat de necessitate, uel econtrā. Et ex praedictis colligi pōt, q licet in pcessu unus testis pbat de uno uulnere, alter de plurib; q nō est dicendū, q sint testes isti contrarij, uel diuersi, adeo q talis diuersitas noccat, unde sunt ad concordā rē ducenda corū dicta, ext. de test. c. cum tu. nisi esset factū, uel delictum non reiterabile, ut puta homicidij, l. in de Nerati us. §. fin. ff. ad leg. Aquil. & de interro. act. l. confessio. sed in reiterabilibus secus, ff. de uer. ob. l. si sic. & rem pup. fal. fo. l. qm. §. pen. & quia reiterabilia sunt intelligenda pluries cō missa, & sic pluries puniēda, ff. ad leg. Aquil. l. illud. §. fin. in prin. & l. Agraria. de ter. moto. ibi, in terminos singulorū, &c. & de iure iur. l. prator. §. si mihi plures. & nisi plura delicta re iterabilia ad unū tenderent effectū. d. §. fin. in fi. secundū Dy. reiteratio em nō praesumit, cū in factū consistat, nisi probet, ff. ex quib. cau. maio. l. deniq; & de cur. fur. l. conf. & cat.

ADDITIO.

- 1 Accusatio. Ro. conf. clxvij. in ult. col. & in conf. ex. incipien. quidam accu satio. in prin. & apostil. l. j. §. idem scribit. ff. de pos. & ibi scripsi. & Fel. c. licet. sexta col. ext. de sim. Tho.
2 Forma. Bal. l. ij. C. de prob. lmo. conf. cxxj. in j. uol. mci. uiso processu cau sa. in quinta col. in fi. & in uer. seq. Tho. Dip.
3 Edita. Bar. d. l. edita. in iij. col. uer. quando uolo emendare libellum. Tho.

CONSILIVM CXVIII.

Si testator habens filij spurij, habetem filij legitimū, instituit eos hāredes, & adiecit, q si filius eius quacūq; cau sa nō possit capere hāreditatem, quōd substitutebat nepotē, sine aliqua detractiōne, uel diminutiōne, tunc tota hāredita tas debet deuenire ad hāredem, ita ex institutione, q ex sub stitutiōne, & utraq; ualet de iure, & spurij non debet habe re usum fructū. Itē non pōt uenire agnatus, &c. Vel melius, utrūm nepos ex filio spurio sit capax bonorum aut instituti entis filium, & nepotem.

- 1 An nepos ex filio spurio sit capax hereditatis aut, ex testamento.
2 Vitium patris porrigitur ad filium, & limita prout infra.
3 Filius spurij, & deportatus equiparantur.
4 Filius hereticus, & infidelis non nocet nepoti.
5 Quae acquiruntur filio per filium, non acquiruntur patri, & maleficiū patris, non nocet filio.
6 Illa uerba, sine aliqua diminutione, quid operentur.
7 An institutio facta de nepote filio spurio ualeat, ut nepos totū acquirat.
8 An nepos ex fratre excludat filium spurium institutum à patre spurij.

ODVICIUS Cornetti a Gualdo, habens filij spurij, qui spurij ex uxore habebat filij legitimū, & in eius spurij potestate cōstitutū sine alia sobole legitima fecit testamentū, in quo praedictū filij spurium, & di ctū eius nepotē ex spurio hāredes instituit pro aequali portione, ac adiecta conditione, q si dicta institutio facta de di cto spurio, & eius testamentū, q ad eius institutiōnem, ex

F persona

persona ipsius spurij, uel defectu, siue uicio, siue alia quacun- que ratione, uel causam, totū uel in partem non ualeret, aut quomodo libet infringere, uel infringi cōtingeret, uel an- nullari alio quo casu, uel iure, siue ipse donatus spurius capere nō posset, ex tunc ipse nepos ex filio spurio sit haeres inso- licū, sine aliqua diminutione, uel detractioe. † Quiritur modō b̄ cum ueniat nepos quidā, qui dicit se proximiorē agnatū dicto Oducio, & petit omnia bona ab intest. cū sint instituti nō capaces, an de iure petat, uel nō, & pponit, & c. di- ctus nepos petēs, & filius fratris d. Oducij. Dubitatio presen- tis q. de scđ. de ex opinione antiq. doct. Na istā q. mouet gl. C. de nat. lib. l. si ubi quirit, quid si ex filio spurio habēs legiti- mū, & c. talis q. olim in gl. erat indecisa, sed fuit facta postea quā dā additio per Frā. Accur. quā hodie est gl. ordi. quā de terminat idē esse in filio legitimo ex spurio, quod ibi in tex. dicit de filio legitimo ex filio naturali, & secundū hoc est cer- tū, q̄ proximus agnatus iure nō peteret. Alia est opin. quā reperit quod Cy. d. l. si dicit Odo. tenuisse contra. Sed salua pace eius Odo. hoc nō dixit, imō in successione talis nepo- tis ex testamento dimisit sub dubio, sicut gl. antiqua dimi- tebat, ut apparet ex lect. ipsius Odo. super ea. Alia opin. re- peritur Ros. qui istā q. determinauit, distinguēdo, aut ipsum nepotē instituit cōtemplatione ipsius nepotis, forte quia ab eo recepit hereditatē, & ualeret alius illum instituit, & nō ua- let, quia cōtemplatione filij uidet reliquisse, ergo, & c. C. de na. lib. l. j. & nulla alia ratione istū nepotē notū habebat, nisi ppter filij, ergo, & c. l. sed si plures. §. in arrogato. de uol. & l. si forte. de cast. pec. ista fuit sua determinatio, quā est multū proxima ueritati. Spec. hoc idē tangit, in ti. de iuc. ab intest. uer. quid si habens filij. & uel. seq. Nos igit quid iuris sit ui- deamus, & p parte eorū q̄ dicit talē nepotē non esse capacē honorū aut, facit primō, q̄ quā ratione excludit filij, eadē ratione nepos in eius potestate cōstitutus, l. iij. de bo. lib. de iure pa. l. q̄ cōtra legē. Præterea, ad spurij nō potest supere- nire aliquid de bonis paternis nec directō, nec p mediā per- sonā. q̄ de cau. mor. l. qd̄ quātionis. & de uol. l. si quis q. & C. de na. lib. l. j. & de ince. nu. l. si q̄. Sed fm hoc p mediā perso- nā nepos, perueniret ad filij spurij, ergo, & c. Ad idē facti. hanc edictali. C. de sec. nupt. cir. me. & C. de hare. inst. l. nec p- te. cū si. Præterea q̄n relinquit tā cōiuncte personā sicut filio ipsius spurij, de facili præsumit fraud. l. p. §. ff. de bo. lib. l. i. facilius q̄ suspicio, & c. Præterea uitiū patris porrigit ad fil- os. l. i. q̄ quis. C. ad l. iul. maic. & C. de quæst. l. diuus. ff. de min. & de fal. l. si q̄s patris. & de ad. l. edic. l. qd̄ si nolit. §. si manci- pia. ergo uitiū filij spurij porrigit ad nepotē. In cōt. uidet, & ista est ueritas, q̄ institutio facta de predicto nepote teneat. Et istā opin. tenet Archi. qd̄ sic. pbat. Vitiū & pœna patris, no- cet filio in his tātū, quę descendunt ex persona patris, secus in alijs quā aliud de obuentū. l. iij. de inter. & re leg. ff. de sena. l. emācipatū, in fi. & quod ibi nō. sed iste nepos q̄ instituit ab auo, nō caput à suo patre, ergo, & c. † Præterea sicut spurius nō potest capere, nec etiā depōrtatus. C. de hare. inst. l. j. sed de- pōrtatio filij, non nocet nepoti, quin ipse possit capere. ff. de cōtratab. l. j. §. quidā filij. & de bo. lib. l. i. si necē. §. si depōrtat. ergo idem in pposito, persona filij nō nocebit nepoti, quin ipse ex sua psona habeat querelā. l. iij. §. si emācipatus. de bo. pos. contratab. l. i. C. de inof. test. l. si quis filium, & quod ibi nō. per gl. & doc. & Dy. c. non debet aliquis. de re. iur. lib. vj. 4 Ita in proposito, filius non nocebit nepoti. † Præterea, ego uideo q̄ si filius est hereticus & infidelis, non nocet nepoti, quin succedat auo fideli. C. de hare. inst. l. i. cognouimus. & in auth. idem de Nestorianis. † Præterea, in his quā acquiruntur fi- lio & per filij, & non patri per filij, uitiū seu macula pa- tris, filio non nocet, puta si filius est emancipatus, uel in po- testate, & tractatur de eo quod patri non querit. l. quiritur. de bo. lib. & l. diui fratres. de iure pat. & de in ius uoc. l. ad- optiuum. in fi. & no. gl. de iure pa. l. qui contra legem, sed in q. pposita ex tali institutione facta de nepote patris, in cuius potestate est, nihil potest queri per illa uerba, sine aliqua di- minutione, uel detractioe, per quā uoluit testator, quod ad patrē ex persona filij spurij nihil perueniret, nec in proprie-

tate, nec in usufructu. C. de bo. quā lib. auth. excipitur, & in auth. ut lic. ma. & auit. in prin. ergo huic nepoti macula pa- tris non nocet. Præterea posito q̄ hoc nō esset dictum, insti- tuēdo æqualiter filium, & nepotē: uideretur testator uoluisse, ne ad patrē perueniat usus. ex persona nepotis. C. de bo. quā lib. auth. itē hære ditas. in fi. secundū in intellectu ibi nō. in gl. licet. an intellectus sit uerus, per aliquos doct. dubitatur. Præterea, cū patri spurio non possit acquiri usus ut. ppter defectū personæ suæ, debet usufructus remanere ppropriatū, fm regulā cōmūne, inst. de usus. §. si & C. de usus. l. corruptio nē. in fi. non enim quis potest dicere, q̄ ex persona filij spu- rij uadat ad aliū, quia hoc est impossibile in usu. l. si usufru- ctus. de iud. do. inst. de usus. §. finitur. Præterea, q̄n testator eui- dentissimē loquitur, quod iste nepos nullā patiatur dimi- nutione, uel detractioe à patre nō capace: nō potest uideri fraudē cōmississe, & in fraudē eū instituisse. l. si q̄s locuples. de manu. testa. & ff. qui & a qui. l. cū hære ditas. in prin. Et ex his apparet responsio ad arg. quā in cont. facta sunt. † Præ- terea, q̄n aliquis instituitur cōtemplatione alterius, ut sicq̄ alium instituit tanq̄ per ministrum alteri queratur, & tunc si hoc modo facta esset institutio, de hoc nepote, nō ualere, & si testator noluisse, ut per eū quereretur patri. Et ita loqui- tur opin. Ros. per l. sed si plures. §. in arrogato. cū simi. Quā- doq̄ quis instituit aliū propter aliū occasionaliter, ut quia propter unū hominē aliquis habuit notitiā T. iij, & ex hoc ductus est in tantam amicitiam eius, q̄ eum hære dem insti- tuit propter seipsum, & nō propter alium, & tunc isti alteri non queritur. ff. pro loc. locium qui ex eo. Et hic est casus nostræ q. Nā iste nepos est notus auo propter filium, tamen auo instituit eū propter se, nō propter patrē eius, quod pa- tet ex illis uerbis, sine aliqua diminutione, ut s. dicitur est, er- go patri nō acquiritur, & sic ualeat institutio, & etiam si dicit, qm hoc, cū nulla merita istius nepotis præcesserint, cū sit infans. Rñ. in institutione nō requiritur, q̄ precedat meri- ta, quia extraneum etiam penitus ignotū potest quis institue- re. C. de hare. inst. l. extraneū. Ad quid ergo hic de incertis tractatur, & per hoc patet responsio ad uerba Ros. Præter- rea, casus est expressus in l. si. C. de na. lib. quia iugum paternū solum restenadū fuit in liberis primi gradus, non autē in nepotibus. Nec ob. si dicatur, quod ibi loquitur in filijs na- turalibus, non in spurijs, quia eadē ratio est in spurijs, quā est in filijs naturalib⁹, in ea parte in qua capere nō possunt. Præterea gl. ordi. etiam hoc dicit expressē ibi dē in spurijs, quod tex. dicit in naturalibus. Cōcluditur ergo dictā insti- tutionem factā de nepote legitimo ex filio, sub dicta forma de iure posse fieri, & ualidā esse in solidū. † Superest uide- re de substitutione facta per illa uerba, quod si institutio facta de filio spurio non ualere, q̄ deueniat ad dictū nepotē, ut in themate proponitur, an ualeat quod totū nepoti de- beatur. Casus est expressus quod sic. C. de hare. inst. l. j. & ibi gl. ponit istud exemplū. Viso ergo q̄ dicta institutio ex per- sona nepotis instituitur constat, nūc uideamus de persona di- cti agnati petentis. † Et dico q̄ si dicta institutio esset facta purē, & de dicto spurio dictus agnatus nō posset admitti ad uendicandū & reuocandū dictā hære ditas: quia ad hoc nō admittuntur, nisi liberi testatoris parentes. Item frater & soror. Sed iste agnatus non est de illis, ergo, & c. Hoc ex- pressē dicit. C. de ince. nup. l. si quis incestu. & C. de na. lib. l. j. Et hoc in omnib⁹ spurijs institutus tenet Azo, in summa. C. de na. lib. Concluditur ergo de iure dictū agnatum audien- dum non esse, tam ex uirtute iuris competentis ipsi nepoti, q̄ etiam ex defectu iuris ipsius actoris.

ADDITIO.

- a Oducius. Alias incipit, Odu. Chiaroti. et ita est in lib. Perusino, in iij. par. de ult. uol. in cons. x. alias incipit. in nomine domini. à degualdo. & uide Bar. cons. xcvj. in iij. uol. incipit. in nomine domini. à degualdo. & est idē consilium, & sic est duplicatum. Tho. Diplo.
- b Modō. Aret. §. legati. in fi. C. de leg. imo. l. Gallus. §. quid si is. in ij. col. ff. de lib. & posth. & cons. lxxxvij. in vij. uol. in iij. col. Tho.
- c Veritas. Omnis multis auctoritatibus, de quib. per no. in l. Gallus. §. quod si is qui. de lib. & post. communis opinio est, q̄ aui nepotem ex spurio instituit

instituitur potest, & ita consuluit Frid. de Sen. cons. lviij. & cōpatriota no- ster, d. Sign. de Homod. cons. cccxxv. incip. circa hoc, an aui, & ibi con- cludit etiam ualere legatum factum agnatis, ut nepotem ex tali filio nō mo- lestent, & non poterunt habere legatum, nisi præstiterint cautionem Ma- tianam, de nouo mouēdo controversiam. l. Matianæ. de cond. & demonst. Item uide Bal. cons. cxxxj. iij. lib. & in cons. lxxvij. in quinto uol. Bern. Lan.

CONSILIVM CXIX.

Si sacerdos dimisit aliquid nomine dotis, uel legatorum filia suæ sponsæ, tunc quia ipsa capere non potest, nō uenit fiscus, sed proximus testatori. Item an talis filia potest præ- scribere dicta bona contra proximū agnatū testatoris. Item an & quō nō potest capere quis, & ut indignus debeat ue- nire ad fiscum, & quomodo ad proximum, quot modis di- catur quis indignus.

- 1 Filia nata ex damnato coitu, non succedit patri.
- 2 Si filius non est capax hereditatis, uenit ad successorem relinquētis.
- 3 An quod relinquitur spurio, queratur fisco.
- 4 Quantum ad prescriptionem, error iuris habetur pro mala fide.
- 5 Quando relinquitur incapaci, habetur pro non scripto, & uenit ad ueni- entes ab intestato.
- 6 Intellectus illorum uerborum, quod aufertur ab indigno, applicatur fisco, & quando habet locum illa regula, hic uide.

DOMINVS Dominicus magistri Theobaldi pre- sbyter secularis maritauit filiam suam in sacerdotio procreatam, & eidem nomine dotis dedit unā suam petiam terræ, & lac. suum fratrem hære dem uniuersalē insti- tuit, & dicta filia possedit dictam petiā terrā nomine dotis si- bi datā pacificē per xxx. annos, & plus, & dictas petias ter- ræ legatas possedit per spacium, xxvij. ann. & ultra. Nūc d. lac. querit, an dictas petias terræ petere possit, an sibi obstat temporis cursus. † Et dico q̄ petere potest dictas petias ter- ræ à dicta filia. Nam cū nata sit ex damnato coitu, non succē- dit patri, cui aliquid relinqui non potest, b̄ auth. quib. mod. nat. eff. sui. §. pen. col. vij. ubi expressē ponitur in gl. de filio sacerdotis. & C. de ince. nup. l. qui contra. & l. si quis incest. & in auth. ex complexu. Nec potest pater aliqui eis dare, uel donare, & si quid dederit, legitimē soboli, aut fratri, uel forori reddetur. l. j. C. de na. lib. quia sicut prohibita est do- natio, & legatū, ita non poterit ei dotē dare, & arg. C. ad l. iul. maies. l. qui quis. §. emancipationes. & dos quō ad mulie- rem, pro qua datur, dicitur donatio, & titulus lucratiuus, ff. d. quæ in frau. cred. l. si. §. si à socero. circa fi. §. præterea. † Aut di- citur dictā filiam esse omnino incapacem, & tunc cūm le- gatū habeatur pro non scripto, uenit ad successorē relin- quentis, l. in metallum. ff. de iure fil. Aut dicimus dictā filia indignā tunc, cū sit indigna absq̄ culpa sua, similiter uenit ueniētes ab intest. C. de hare. inst. l. j. & l. nec apud. & nō plenius, de iur. fil. aufertur. in prin. Dicā plenius, j. & sa- tis exprimit gl. in d. l. j. de hare. inst. Ex prædictis patet, q̄ dictus lac. dicta bona petere potest. Sed certē imō uidetur si- lio applicandū, ff. de iur. fil. l. j. & ibi nō. Sol. Illud uerum q̄n hares, uel alius tacitā fidem accommodauit, † & tunc aufert ab eo tanq̄ ab indigno. Secus si testator tali incapaci legat palām, ut d. l. j. de nat. lib. & de iure fil. l. non intelligitur. §. si quis palā. & nō plenē, ff. de leg. j. l. Lucius. §. j. Nec ob. ei cura- lus temporis, q̄ quia aut ista filia sciebat se non posse capere, & ad illum lac. pertinere, & tunc tanq̄ mala fidei possessor non præscribit ullo tempore, c. possessor. de reg. iur. lib. vj. Aut credebat se posse capere, & apud eam iustē esse possessio- nem, & tunc errauit in iure, qui error iuris, nunquam fit iufucapione prodest. ff. de ufucap. l. nunquam. in prin. & l. si furem. §. j. cum seq. & t̄ quantum ad prescriptionem, habetur error iuris p mala fide, Dy. d. c. possessor. lib. vj. Sed cer- tē imō uidetur excludi spatio duorū mensium, & fisco uide- tur debere applicari, d. l. j. in fi. C. de na. lib. Rñ. & dico q̄ ue- rum est, q̄ repellitur à fisco, & contra fiscū de nō potest tueri, si fiscus agat, sed in casu nostro, ista filia ex persona filici non potest opponere, cū nō possit hoc casu de persona tertij op-

poni, ff. si ser. uen. l. loci corpus. §. competit. & de contrab. qui ex libertis. §. testamento. & de hoc habemus gl. ff. fami- lercic. l. his cōsequenter. quæ notabilis est ad hoc. Sed opp. & uidetur q̄ l. j. de nat. lib. hodie est correctā per auth. ibi po- sitam, quæ incipit, sed nouo iure. Sed respondeo q̄ correctā est solum quantum ad hoc, ut nuptias contrahere possint si- la mulieres, cū illis positus in dignitatibus: sed in eo casu in quo aliquis spurius nascitur, adhuc remanet illa lex, & si efa- set omnino sublata, adhuc supersunt alia rationes, propter quā manifestē concludit dictū lac. posse petere. † Nam q̄n aliquid relinquit his qui nullius portionis sunt capaces, ha- betur pro non scripto. l. quidā sunt. de pos. & de iure fil. l. in metallum, & pro non scripto ueniunt ad eos à quibus sunt relicta, l. j. §. pro non scripto, in prin. C. de cad. tol. Sed certū est istum spurij nullius portionis esse capacē, ergo, & c. Præ- terea uidet casus C. de hare. inst. l. nec apud peregrinos. & qd̄ no. eo. tit. l. j. & l. si pater. & ff. de iur. fil. l. aufertur. in prin. & ibi gl. † & licet uerū sit aliās, q̄ id quod aufert ab indigno, ap- plicatur fisco: tamen in casu nostro nō potest illa filia dici indig- na, cū alieno uicio labore. C. de nat. lib. l. legem. Vel si pō- nis eā indignā, nō est indigna propter culpā suā, sed ppter culpā alienā. d. l. legē. Sed iura quæ loquunt de his quæ re- linquunt indignis, ut applicent fisco, semper loquunt quān- do quis est indignus propter culpā suā, quæ culpa quādōa que cōmittitur anteq̄ ei relinquit. C. de bo. dam. l. j. Quādoq̄ ipso tēpore quo sibi relinquit, ut q̄n tacitā fidem cōmi- modauit, & sic loquitur, ff. de iur. fil. l. de his qui. ut in d. l. hære ditas. cū similib. Quandoq̄ ex postfacto, & tunc quān- doq̄ ante mortē testatoris, ut quia phibuit quē testari, ut si quis aliquē test. prohib. l. j. uel quia testator ea intentione ina- duxit testamentum, ut quia reputauit hære des indignos. l. prox. in prin. ff. de his qui. in test. delen. & C. de his quib. ut indig. l. hære ditas. & ibi plenē nō. Ad quod facit C. de epif. & cler. auth. si captiui. & de epif. audien. liberi. Quandoq̄ cōm- mittit in ipso actu moriēdi, ut quia quis interfecit testatorē. ff. de bon. dā. l. cum res. §. si. Facit ff. sol. mat. l. si ab hostib⁹. in fi. Quandoq̄ culpa cōmittitur post mortē, forte propter multā mortē defuncti: ut C. de his quib. ut in d. l. per cōmū- ne. cū similib. uel quia testamentū dixit falsum, & succubuit: ut eo. tit. l. alia. & ff. de inof. test. l. Pap. §. meminisse. cū simi. Sed in casu proposito, nulla culpa reperitur huius filia, ergo nō debet fisco applicari. Pater ergo ex prædictis, q̄ aut nullo modo est capax, & nō uenit ad fiscū, aut aliquo modo est ca- pax, & est indignus, & tunc subdistingue, aut est indignus propter suā culpā, & uenit ad fiscū. Quandoq̄ culpa est cōm- missa, ut in praalleg. iur. Aut absq̄ culpa, & tunc uenit alijs, ad quos spectat, d. l. nec apud. Aut ergo dicit spurium nullū modo capacē esse, & habeo ppositū. Aut dicit ipsum esse cā- pacē, seu indignum, tūc oportet q̄ dicat indignus absq̄ suā culpa, & similiter habeo ppositum. Et hanc opinionem tenet Rich. Malub. in cons. suo, qd̄ incipit, spurio sic instituto, licet parū alleget. Aget ergo dictus lac. uel petitione hære ditas, uel cōditione ex lege, ut patet ex supra dictis, & c. Bart.

ADDITIO.

- a Dominus. Not. consilium in materia spuriorū, alias inci. Dominicus dicit, & ita alleg. domi. Bap. Seue. in repet. l. si qua illustris. in xlvj. col. C. ad Orfi. & ita etiā incip. secundū ordinem Perusinum, in iij. part. de ult. uol. lunt. in cons. xxij. & de isto cons. uide Bap. Seuer. in d. l. si qua illustris. in xlvj. col. & Alex. de imo. l. si in iij. col. in addi. Bar. & in vj. col. uer. esse fisci. & in uer. expressē, ff. de his qui. ut in d. l. in l. sed si lege. §. scire. ff. de pel. her. & in l. hære ditas. C. de his qui. ut in d. l. in j. apod. & plenē per Nl. col. de vbal. in suo tract. de success. ab intest. in xvij. col. ubi alleg. consi. Bart. hic. Tho.
- b Potest. Adde tamen q̄ filia spuria potest capere tantum, quantum sufficiat ad alimenta debita iure Canonico, c. cum haberet. de eo qui duxit. in mat. quam pol. Ange. d. §. si à socero. & in lignoti. C. de his qui. in frau. cred. & Bal. d. quib. ex complexu. Abb. cōs. lxx. & in cons. cxxv. Bal. cōs. cccxxxvij. iij. lib. to. de Ana. cons. xij. & xlvj. Ber. Lan.
- c Dare. Adde in quantum Bar. concludit, q̄ presbyter qui maritauit filiam in sacerdotio procreatam, quod poterit per hære dem dotans repeti dos, quia possedit dictam dotem. Secus si maritus ex quo habet titulo oneroso,

quia ab ipso non posset reuocari, sed si esset reuersa ad filiū, q̄ sic, secundū Bar. l. si s̄i a foero. ff. de his que in f. a. cre. Secundū lūma, si filia habeat unde se aleret, quia tunc non potest sibi legari dos loco alimentorū, sed si nō haberet unde se aleret, pōt pater relinquere spurio, secundū Bar. d. l. si s̄i a foero. & auth. ex cōplexu. C. de ince. nup. & ita cōcordan. Bar. qui uidetur esse cōt. uide tu d. Nic. de vbal. in suo trac. de suc. ab inte. in j. par. in xvij. col. & seq. & Bap. Seue. l. si qua illustris. in xvij. col. C. ad Osi. ubi tractant de isto conf. Bar. Tho.

Præterea. No. q̄ Bar. hic uult, q̄ filius non succedit patri, quādo est natus ex damnato coitu. Bal. l. ij. C. de ince. & Matt. Mathes. in suo trac. de success. ab intest. Bar. tamen in l. j. in ij. col. uer. quādo an succedat, uidetur innuere quōdā succedit matri, etiam si Anastus haberet plures concubinas. & uide Alex. cōf. l. iij. in vij. uol. incip. in casu de quo, in col. Tho.

Temporis. No. si uis cōf. Bar. an filia sacerdotis præscribat spatio. xxx. ann. rem sibi à patre in dotem datam. Tho. Dip.

Prodest. No. quōd simplex error iuris in præscrip. nunquā prodest. tamen secus est quādo est mixtus cū errore facti, c. j. de re. iu. l. vj. imo. in sua d. spu. que inci. Sigismundus, in vij. col. que est modò impressa in modernā impressio, de Tortis, in Imperiū. in char. xxvij. de iur. om. iud. Tho. Dip.

CONSILIVM CXX.

Si quis capit emphyteusim ab ecclesia p̄ se, & filijs suis legitimis, usq̄ in terciā generationē, tūc ad eandē emphyteusim nō uenit filius per nominationē filij, & in institutionē haredis legitimatus. Itē qm̄ intelligat, q̄ p̄ pater filij naturalis nominauit suū filium, uidetur eum legitimitate, &c.

- 1 Filius naturalis non uenit appellatione legitimorum.
2 Filius naturalis non succedit in bonis emphyteuticis.
3 Pater nominando filium in testamento, an uideatur ipsum legitimare.
4 Matrimonium non presumitur contra: um, nec filius presumitur legitimus, quādo mulier est turpis uita.

VERTIVS a Coraducij de Capulia, olim Castellanus Sandæ Anathæ, fecit testamentū, in quo Gellū filij naturalis suū in testamento nominauit filium, & ipsum haredē uniuersalē instituit, & mortuo dicto Veruio, quādā bona emphyteutica possessa p̄ eū, & hactenus sibi data per abbate, & capitulum monaster. S. Anathæ, & per d. Abbatē fuerunt concessa in emphyteusim Mattheo Mathei nomine suo, & nomine domini Lucæ, & magistri Acolnij, & sicut p̄ eos capta possessio dictorū honorū: post hoc dicit Gellus ad hē hereditatē dicti Veruij, cū beneficio inuētarij, & sumpsit hereditatē dictorū honorū emphyteuticorū, dicit eū succedere legitime in dictis bonis, quia uidet legitime per patre, eō q̄ in testamēto nominauit eū filij, & ipsum haredē instituit, & in testamento, & instrumento emphyteutico dicit, q̄ sicut facta cōcessio dicto Veruio, usq̄ ad terciā generationē masculinā legitimā. Nūc querit, nūquid dictus Gellus possit legitime succedere in dictis bonis emphyt. per dictā nominationē in filij, & dictā institutionē in haredem. In q̄ præd. uidendū est, utrum per prædic. uerba, usq̄ ad terciā generationē legitimā, admittat filius naturalis: Et constat q̄ nō, eō q̄ dicit instrumentū dicit legitima. Filij em̄ naturalis nō sunt legitimi, quādo ex iustis nup. p̄creati, l. Paulus. ff. de sta. ho. & ff. de his qui sunt sui. l. i. in ff. de pa. po. in prin. In præterea, etiā si dictū uerbū nō esset adiectū filius naturalis nō succederet, Spec. de loc. s̄. nūc aliqua. uer. xvij. qd̄ est uerissimū, q̄ ecclesia cōcedit in emphyteusim, propter ipsum ecclesie dignitatem. l. ex facto. §. si quis rogatus. ff. ad Treb. Itē quia filij naturales nō possunt haberi sine peccato mortali, ergo de his nō sentit ecclesia. Præterea parte recipiente in emphyteusim pro se & filijs suis, nullā potuit querere actionē filijs naturalibus, cum eos in potestate nō haberet, nec habiturus esset. l. debitor. in ff. ad Treb. nec ius aliquod reale uoluit ipsi filijs naturalibus querere, nā possessio nō dicitur rerū emphyteutarū pater in uita sua p̄ se, nō pro filijs naturalib' uoluit querere, & sic cū primò nulla sit quaesita actio, ergo nec dominiū utile. s̄. probatū est. Secundò uidendū est, quid operat nominatio præd. facta in testamento, de dicto filio naturali. Ad qd̄ dicendū est, q̄ licet auth. ius si quis. C. de na. lib. dicit q̄ si quis dicit aliquem filij suum b̄ esse, nec adficiat naturalē: q̄ si erat cū muliere, cū qua nua-

ptia contrahi possent, intelligit legitimatus: quia illa uerba, cū quib' nuptie cōtrahi possent, debent intelligi honeste, secundū bonos mores ciuitatis. Unde si talis esset mulier, cū qua esse posset matrimonij, nō tamē honeste, sed si apparet nuptias cū eo esse cū uerecundia in p̄fectis diuitijs, dignitate, seu nobilitate: personæ & alijs qualitib' puta si aliquis nobilis, uel aliquis honorabilis cuius cōtraheret cū ea, qua sibi, uel alteri famulabā: tunc ex illis uerbis filius nō potest se dicere legitimum, quia nuptia cum illa muliere cōtrahere nō possunt, & honeste. Nō enim possumus de iure, quod honeste nō possumus. l. filius. de cōd. inst. cū si. Pro hoc est casus, ff. de bo. poss. contratab. l. iij. §. si emancipatus filius. de condi. & demon. l. cum ita legatū. §. uideamus. C. de spon. l. si. §. quæ ita. in gl. super uer. propter personā. & in auth. quib. mo. nat. effici. sui. §. illud tamen. ubi, aut legitimo iure nō digna. Præd. enim filij sic nominati, dicunt legitimi, quasi leges præsumant matrimonij. §. ad hoc. auth. ut lic. mar. & auar. Sed hoc modo esse honeste secundū bonos mores, ergo matrimonium nō presumit, sicut si nullo modo posset contrahere. Nec uidebit obstare præd. dicit, ff. de m̄. uin. l. si rogatus. §. matrimonij. ubi gl. dicit, quod indigna assumit, quæ duci prohibetur: sed talis non potest duci de iure, ergo. &c. Sol. Dico q̄ hac duci prohibet, secundū bonos mores, uel dic q̄ impedimentū de quo dixit matrimonij, quod cōstat, cōtrahit non uisus, sed in dubio facit, ut presumat nō cōtrahit, ut dixi. Facit de concub. l. in concubinato. de ritu nup. l. in libe. & sic contra presumptionē quæ inducitur per d. §. ad hoc. in auth. ut lic. mar. & auar. aut admittitur p̄batio in contrariū, facit ex de præsump. c. illud. Unde in quest. p̄posita, si ponerem' mulierē unā esse, & etiā turpis uitæ, nō presumem' maritoniū, nec filij esse filij: sed si hoc cessaret, remaneret adhuc dubiū. Ad cuius declarationē uideā sunt aliqua, quæ statim dicā. Nā si in tempore testamēti, mulier ex qua uisus erat dicitur filius, decesserat, dicitur filius non potest dicere se legitimum. Et hoc est expressum in auth. quib. mod. nat. effici. sui. §. illud. coll. septima. ubi dicit, q̄ mare mortua, uel si aliud impedimentū est, quod nō possit esse matrimonij, filius naturalis non potest legitimitate, nisi per scriptū principis. Sed si in casu nostro uiueret mulier, & esset in tali statu, in quo cū ea matrimonij nō posset contrahi, uel quia esset nupta, uel qua testator qui prulit dicta uerba, erat uxoratus, uel si qd̄ aliud esset impedimentū, tūc per præd. d. uerba nō inducere legitimitate, nā dicta auth. requirit, q̄ ius matrimonij esse se possit, cū dicta uerba p̄ferunt. Hoc etiā tenet lo. And. c. q̄ fil. sint legit. c. per tuas. in nouel. Præterea, posito q̄ in casu præmissio cōcurreret omnia quæ d. auth. requirit, & q̄ de iure ciuili præsumeret matrimonij, & diceret legitimus, tamē hoc de iure Can. nō p̄cedit, nec ex hoc presumit matrimonij, nisi p̄bet. Host. in sum. tit. q̄ fil. sint legit. §. significatū. Ex quibus concludit, q̄ in terris ecclesiæ, iste filius nullo modo potest dici legitimatus, nec ad dicta emphyteutica bona uelatenus admittetur, &c. Bar.

ADDITIO.

Veruio. Franc. Tigr. de Pisis, Ang. de Ame. & Vgol. Pellioli, de Peruisi, secundū Ang. §. ad hac. auth. ut lic. mar. & auar. col. ix. et Bar. in d. spu. que incip. habeo filij. & de isto conf. Bar. uide Alex. de imo. l. ex facto. §. si quis rogatus. in ix. col. ff. ad Treb. et in l. imperium. in xxxij. col. ff. de inquit. om. iud. & in l. pen. C. de nat. lib. in apof. Bar. et las. in l. neq. profusio. in ij. col. C. de test. & in l. tale pactum. §. si. ff. de pac. & Nic. de vbal. in suo trac. de succ. ab intest. in xxxij. col. Thom. Dipl.

Suum. Bal. Gallus. in fi. princ. ff. de lib. & posth. Alex. de imol. l. Seius & Augerius. post princ. ff. ad l. falc. Tho.

Nobilitate. An autem ea quæ dicit Bar. hic, habeant locū in nobili Veneto, Cast. l. ex facto. §. si quis rogatus. et i. ff. ad Treb. et no. quia uidi de facto in causa magnifici do. Marci Dandulo, quā habebat, & habet cū d. Tho. & d. Pantino quondam domi. Bernar. Dandulo: in qua multum allegatur istud conf. Bar. & adde quod id quod dicit Bar. hic, idem tenet Ang. de Peruisi.

Peru. in d. §. ad hoc. in auth. ut lic. mar. & auar. coll. ix. & in §. j. auth. quib. mod. nat. effi. leg. col. vj. & Bal. auth. item si quis. in l. ec. antiq. C. de nat. li. et in l. ij. in ij. col. uer. ix. opp. C. q. res iudic. non no. Bal. c. innotuit. in pe. col. ext. de elec. uer. caue tibi. ubi dicit, q̄ Bar. hic nō somnauit, & tenendo dictum Bar. hic limitat sing. Bal. d. c. innotuit. in iij. col. uer. no. quod si pater, nisi pater appellaret filium suum, quia dicendo suū, appellat ipsum in potestate, & sic constituitur ipsum legitimum esse filij nati ex matrimonio contracto per ipsum patrem cū tali muliere, prout fuit in testamento d. Bernar. Dandulo, tamē opinio Bar. hic reprobat p̄ Cast. in cōf. lxxxv. in ij. col. uer. secundū dicit Bar. & idem consuluit in cōf. cccxcvj. in j. uol. incip. in hac causa, & idē concludit d. Nicol. de vbal. auditor Rote. in suo trac. de succ. ab intest. in xxxij. col. & seq. in j. memb. princ. ubi per plures rationes concludit contra Bar. per ipsum. Idē tenent d. Card. & Alex. in c. p̄ tuas. q̄ fil. sint legit. in quarta col. et seq. q̄ fil. sint legit. ubi plenē. Tho. Diplo. Præsumeremus. Bal. c. illud. in fi. de præsump. quod inter pares presumitur matrimonij, et Bal. l. j. C. de collu. dete. ibi, & equalitas personarū. Tho.

CONSILIVM CXXI.

An actio de dote daret, si aliquid est datū in solutum, & nō dū est mēsuratū. Itē cū datur mulieri p̄ dote id, qd̄ semper ipsa possidet extra dote, & pbat antiquiorē possessionē, an hoc probato cesset actio de dote: concluditur q̄ non.

- 1 Antemensurationem uenditio seu datio in solutum, nō est perfecta.
2 Antiquior possessio sufficit ad uictoriam.

IN Questione 2 domini Cioli de Ortiano, inter cetera dubitabat de duobus. Primò, an donatio in solutum facta de septem starijs terræ, habeat effectum antequam mensurentur. Secundò, cum illa domina, cui datio in solutum est facta, dicat illam rem in solutum datam esse suam, & nunquam fuisse in bonis uiri sui, uel heredis eius, a quibus data datio in solutum facta est dicat dominā pro sua dote, & ad hoc probandū probat se possedisse per xvij. annos, usq̄ in præsentem diē, & pbat titulū, haredes uerò mariti probant possessionē xvij. annorū, usq̄ in diē præsentē, an ex hoc dicta datio in solutum possit irritari, & actio dotis firma remaneat? Super primo dico q̄ antemensurationē factam dictus cōtrahens pendet, quali sub conditione, donec mensuret, ff. de cōt. emp. l. qd̄ sepē. §. in his. & licet ibi loquat in rebus mobilibus uenditis ad mensurā, tamen idē est in rebus stabilibus ad mensurā uenditis, l. si in uenditione. §. de peric. & com. rei uend. & ibi no. & de act. emp. l. iul. §. Titus. & ibi etiā no. Quod autē idē sit in uenditione, quod in donatione in solutum, probant leges generales, l. iij. pro emptore, quib.

ex cau. in pos. ea. l. si. cū similib. Super secūdo dicendū uidetur, q̄ cū ista probet de tit. & de antiquiori possessioe, & q̄ omnis possessio habita per illos, scilicet per uirū suū, & haredes suos, fuit clandestina, & uitiosa, ut no. lac. de Arc. & Cy. C. ut possid. l. j. & est casus expressus, ext. de prob. c. licet causam, uel ut uerius loquar, nulla fuit eorum possessio, sed, ut presumit iure familiaritatis ingressi sunt, ff. de acq. poss. l. q̄ iure familiaritatis, & ff. de pac. l. & hareditatis. Itē cū titulus cū possessione tantū temporis sufficiat ad p̄bationē domini, ut dicunt iura uulgaria, apparet rē p̄prietariā sibi datā in solutum, & sic nihil ualet, ut ff. de cōt. emp. l. propriā rei. & de reg. iur. l. neq. pignus. cū similib. Et p̄ hoc specialiter, quia qm̄ aliqd̄ soluit mulieri p̄ dote, & in hoc ipsa decipit, actio dotis non perimit, imò remanet, l. si cum dote. §. si mulier. sol. mat. Cū ergo ista domina fuerit decepta, concluditur q̄ dicta dotis actio remanet firma, &c.

ADDITIO.

Questione. Alias incipien. in causa domini Cioli. alias incip. an datio in solutum. Thom.

Mensurationem. No. quod Bar. hic uult, q̄ ante mensurationem datio in solutum, seu uenditio non est perfecta. Bar. l. in uenditione. §. in lib. ff. de peric. & comm. rei uend. & in l. quod sepē. §. in his. ff. de cont. emp. & in l. iul. §. si Titius. ff. de act. emp. & Bal. l. cū conuenit. C. de peric. & comm. rei uend. imo. conf. clxxxv. in vj. uol. in j. col. Sed quia in transactione domini Ang. Sal. & Cast. l. ij. C. de peri. & comm. rei uend. Quid autē si uendi fundum expressis conditionibus, & dixi q̄ erat duorum modiorū, si reperiretur maiores quantitates, an cedat emptori, Old. conf. cxxxij. cū cōcord. de quibus per Alex. d. l. iul. §. si Titius. in add. Bar. ff. de act. emp. And. Sic Bar. Confilia.

rub. ext. de emp. & uend. & in c. per tuas. in iij. no. in ij. col. de dona. & Fabian. de Monte S. Seu. in trac. de emp. & uendition. in vj. q̄. prim. in v. col. in fi. & seq. Alex. de imo. conf. xxxij. in vj. uol. incipien. uisio processu. in ij. col. Tho.

Possessione. Doc. d. c. licet causam. & Bar. l. si duo. ff. uti possid. Bal. l. arboribus. §. si agrum. ff. de usuf. cum concor. de quibus per Fel. d. c. licet causam. in vj. col. de prob. Tho.

Possessione. Vide apostil. in Bar. in l. Titia. ff. de sol. Tho. Diplo.

CONSILIVM CXXII.

Si Titius habet centū p̄ dote Sempronie, si cōtraxerit matrimonij cū Seio, & in casu quo non contraheret matrimonij, pmisit restituere illa cētū Sempronie, tūc si illa requisit uerit Seio, ut cōtraheret matrimonij secū, & ipse dixit se nolle contrahere, statim potest ipsa petere illa centum.

- 1 Quando committitur stipulatio dandi, uel faciendi.
2 Spes nuptiarum quando dicatur defecere.
3 Condicio stipulationis dicitur extitisse eo ipso quod quis deneget contrahere matrimonium.
4 Condicio illa, si matrimonium non contraheretur, intelligitur ex presentibus sponsalibus, non ex nouis.
5 Condicio ista, nec nubat, uel si non nupserit, quid importet.

LATOR 2 Presentis schedulæ fuit cōfessus se habuisse centū florenos nomine dotis p̄ matrimonio cōtrahendo inter Titij & Bertæ, quā pecuniā promisit restituere dictæ Bertæ, si matrimonij nō contraheret, uel cōtrahi nō cōtingeret. cōtingit q̄ dicta Bertæ requisit Titij, ut secū cōtraheret, q̄ expressē dicit nolle cōtrahere, nūc iste conuenit illa stipulatione, dubitabat an extiterit conditio dictæ stipulationis? placeat uobis respondere, & uidere, l. quod Seruius. ff. de cōd. cau. da. in gl. mag. & rescribere quod sentitis. And. de Monte Vbiano legū Doct. Istius q̄ dubiū uidet oritur gine trahere ex l. ita stipulatus. de uerb. ob. quæ dicit, q̄ si stipulatio concepta sub cōditione, uel nō dando, uel nō faciēdo committitur, cum desit posse dari, uel fieri, si quis cau. l. si post tres. Sed hoc nō est p̄batū, quod d. desiderat matrimonij posse cōtrahi, ergo, &c. Hac uidet uelle gl. l. quod Seruius. ff. de cōd. ob. cau. alleg. per uos. Nā quādoq̄ dat aliquid nō mine dotis propter nuptias, quæ credunt subesse, tūc cū nō dos dat, tunc statim misso repudio repetitur, l. quod Seruius. in princ. Quādoq̄ dat aliquid nō mine dotis, p̄ matrimo monio contrahendo, & tunc demū potest repeti, si spes nuptiarum defecerit, quod est altero mortuo, uel alias nuptias contrahente, ut ibi no. in gl. magna. & ita intelligunt illā gl. ibi doct. s. gl. ij. & ult. Et tamen reperio quod Cy. doctor noster cōmunis addebat ad illam gl. uel dum dicit, alias cōtraherit, subaudi, uel repudiū miserit, nihil tamē allegat. Videmus ergo quid iuris, & pro gl. quod nō sufficit repudiū mitti, sed requiritur q̄ spes nuptiarū deficiat, probatū per casum in auth. de nup. §. quæ uerò. uer. nisi tamen mortuus, &c. C. de in d. uid. auth. cui relicto. ibi, nisi spes nuptiarū defecerit. Sed ego puto, q̄ ex hoc solo q̄ talis Titius denegat contrahere matrimonij, extiterit conditio stipulationis. Pro hoc uidet tex. C. de inst. & sub. l. j. ubi, tunc uenit, & ff. de cond. inst. l. uer. ex statibus. ibi. quia illa nubere uoluerit. & ff. de cond. & demonst. l. Titio. §. ante nupt. ibi, quod si nollet eā uxorem ducere, &c. Et si tu dices, illē loquitur in uoluntatibus, ubi nō est eadem ratio, ut d. l. ita stipulatus. uer. Sabinus, & no. per gl. l. si post tres. & l. seq. quæ hōe dicunt, in contractibus sufficit diuortij sponsaliorum fieri, l. si ego. in princ. de iure do. & l. si stipulatus. eo. tit. ubi loquitur si nuncius remittatur, &c. & l. seq. quæ incipit, & licet, quæ tollit omnem contrarietate. Nam illa conditio, si matrimonij nō cōtraheretur, intelligitur ex presentibus sponsalibus. Si enim ex nouis sponsalibus hoc cōtingeret, nihil ad factum, ut d. licet. Rñ. ergo ad contraria. Et p̄tmo non ob. l. ita stipulatus. quia hic desit contrahi posse ex his sponsalibus, ut dixi, uel forte illa l. ita stipulatus. loquitur in eo qui petit id, quod iam suum fuit, tamen in hac secunda solutione uos, & ego cogitabimus, item non ob. l. quod Seruius. imò facit p̄.

si rex simpliciter intelligamus. Nec ob. gl. ult. ibi posita, quia debet ibi subaudiri, ut dixi, aliis male diceret. Nec ob. glo. quae est in l. si pecunia. eo. tit. in prin. circa prin. in gl. magna, quae dicit, qd in illo casu non est locus penitentiae, quia uerum est, si uolo penitere de eo quod dedi nomine, uolo tamen quod sponfalia maneant, sed si repudio, tunc omnino deficit spes, ut dixi s. Non ob. s. quaro. & auct. cui relicti. t quia quandoq; est conditio ne nubat simpliciter, & tunc non potest impleri, nisi cum spes nuptiarum defecerit, ut ibi. Quandoq; est conditio, si non nupserit ex talibus sponfaliibus, tunc misso repudio extat conditio, & ita loquitur hic, & ita uidetur mihi cum correptione uestra. Bart.

ADDITIONE.

Lator. Bar. l. quod seruus. ff. de cond. cau. da. & ibi la. quarta col. ubi alleg. C. de in iud. toll. Thom.

CONSILIVM CXXIII.

Si in diuisione fratrum alter confitetur se habuisse centum ab fratre p. dote uxoris suae, p. quibus fecit quietationem, & recepit unam petiam terrae p. hac dote, an uxor illius possit petere ex ista confessione dotem praedictam, si aliam non apparet, & casu quo sic, an debet habere illam partem terrae, an pecuniam pro dote.

- 1. Quicunq; etiam extraneus dat dotem uiro pro muliere ipsi mulieri, etiam absenti exiret ius petendi.
2. Verba enunciativa fauore dotis inducunt plenam probationem.
3. Rationes factae inter partes, inducunt probationem contra facientem.

FACTVM Sic se habet, Titius, & Seius uenerunt ad diuisionem certarum rerum communium, &c. & sponte, & de eorum communium concordia uenerunt ad tale pactum, uidelicet, qd Titius habeat, & habere debeat unam partem terrae postquam, &c. pro restitutione dotis, &c. dicti Titij, pro pretio l. flor. auri dotis praedictae. Ite fuit confessus dictus Titius habuisse, & recepisse a Seio praedicta centum flo. auri, & p. restitutione dotis, & complemento ipsius dotis Bruu. uxoris dicti Titij, de quibus fecit eidem quietationem, &c. Quare utrum ex uigore dicti instrumenti, dicta d. possit petere dotem suam, qd licet ut non habeat alia instrumenta? Secundo querit, an cogatur recipere possessionem praedictam, an tunc debeat habere pecuniam. Viso instrumentum diuisionis inter Seium & Titium, in quo inter caetera continetur, qd pro restitutione dotis, & complemento habet a Seio suo fratre unam partem terrae, iuxta suos conditiones, pro pretio l. flore. alios centum flo. auri, de quibus fecit eidem quietationem, &c. Ad primum respondetur, qd dicta domina possit petere dotem, & probare se dedisse ex uigore dicti instrumenti. Nam in dote hoc est praeiudicium, qd quicumque etiam extraneus dat dotem uiro pro muliere, ipsi mulieri querit ius repetendi, licet ipsa fuerit absens. l. s. accidit. C. de rei ux. act. l. ult. in prin. C. de iure dot. sed uerbum p. restitutione, non minus importat, qd uerbum dari. l. cum quidam. de leg. ij. & l. uerb. reddendi. de uerb. sig. Ex quibus concluditur dictam domini. ex uigore dicti instrumenti ius esse quatuor. Praterea, uerba enunciativa dotis, & p. dote, inducunt plenam probationem. l. ij. C. de do. promiss. & ibi no. per gl. ita in proposito. Praterea, posito qd plenam probationem non inducerent, saltem inducerent semiplenam, sicut confessio facta extra iudicium. l. capite quinto. de adul. & sic debet ipsi mulieri deferri iuramentum. C. de reb. cre. l. in bonafidei. & ff. de iureiur. l. admonendi. Praterea ista diuisio facta inter fratres, est quadam ratio composita inter eos. Et sic ratio inducit contra facientem probationem. l. quaedam. s. numularios. & ibi no. ff. de eden. & sic liber rationum confectus inter tutores, pbat contra eos. & l. ul. C. de arb. tu. ita ex hoc instrumentum pbat contra dictum Titium, & eius successorum, saltem hoc non est dubium, qd dictum instrumentum faciat fidei tale, qd ipsi mulieri debeat iuramentum deferri. d. l. capite quinto. de adul. & in l. in bonafidei. & l. admonendi. Super secundo non est dubium, qd licet receperit pecuniam, & restituitur, ita tenet reddere estimationem. l. estimare. ff. sol. mat. & l. maritus. C. de iure do. &c. Ergo Bart. de Saxo ferrato. cui conf. se subscripsit d. Fran. de Fabiano.

ADDITIONE.

Habet. Cast. cons. lxxxij. incip. q. praesata sententia. & Dec. cons. xxxv. incip. praesentissime domine. in ij. col. ubi ponit plures concordant. & lmo. l. legata inutiliter. in ij. col. ff. de leg. j. & in l. de his. C. de testa. mil. & ibi uide la. in ij. col. & in l. admonendi. in xxij. col. & in char. cxxxix. in ij. col. & seq. ff. de iureiur. & Ale. l. ex hac scriptura. in pen. col. in addit. mag. ff. de do. & lo. Ber. in suo repert. uer. uerba enunciativa. uer. s. & Bal. de Per. in suo tract. de dotib. & c. Thom.

CONSILIVM CXXIII.

Si uxor dedit fundum in dotem, & uir promisit sibi restituere dotem, ac postea ambo uendiderunt fundum, & quilibet confessus est se recepisse pretium: tamē soluto matrimonio mulier potest recipere ab haerede pretium fundi. Vel melius dicitur quod uxor & uir, uendiderunt rem dotalem, quid repetat uxor sol. mat.

- 1. Vir & uxor, si in solidum uendunt rem suam, tanquam duo rei obligati emptori.
2. Quae actio agitur uxor contra haeredes uiri ad petendum partem pretij fundi uenditi.
3. Illud quod est ex natura rei, praesumitur aduim.
4. Dos est quid uniuersale.
5. In dote pretium succedit loco rei.

PVNCTVS Quod nō est talis est, Dña P. nup. sit L. & dicit sibi in dote, quaedam fundum in astituta: qui L. p. misit dictam domini. dictam dotem restituere in euentu restitue de dotis, constante matrimonio. dicti coniuges in eodē instrumentum uenditionis dictum fundum dotalem uendiderunt, quilibet in solidum, & confessi fuerunt pretium ab emptore habuisse & recepisse, modo solutum est matrimonio per mortem dicti L. & dicta domina P. repetit ab haerede dicti L. dotem praedictam, scilicet pretium redactum ex uenditione praedicta. Modò querit utrum illa domini. uendicare potest, & utrum totum pretium dicti fundi debeat sibi restituere, & si non totum, quantum debeat sibi restituere, & an per hoc bona uiri sint sibi obligata pro dote. In quibus primò uidentur est, utrum totum pretium uideatur peruenisse ad uxorem, ex eo quod in solidum uendidit unam cum uiro. Ad quod respondendum est, qd licet ut & uxor in solidum uendiderint, & sic in solidum tanquam duo rei sint obligati emptori, tamen ipsi inter se dicuntur quaedam communione habere, & qd ex illo contractu percipit, uenit inter eos communicatum. l. frater ab fratre. in gl. magna. de cond. ind. & de leg. ij. l. si Titio, aut Seio. & de sol. l. q. hominem. s. j. & ibi no. In quantum ergo isti uir & uxor perceperunt pretium, praesumendum est eos communiter, & aequaliter perceperisse, ad quod facit, quia in perceptione pretij non fuit dictum, quod in solidum receperit, ergo intelligitur qd quilibet pro parte receperit, l. reos. s. c. in tabulis. ff. de duo. reis.

Concluditur ergo qd dicta domina solum medietatem pretij qua ad uirum peruenisse praesumit, potest repetere. Secundo examinandum est, qua actione, dicta medietas dicti pretij petenda sit, & uidetur qd actione p. dote, quia pecunia redacta de fundo dotali, dotalis est, l. si ex lapidicinis. ff. de iur. do. In cont. facit gl. l. ex pecunia. C. de iur. dot. qua intelligit d. l. si ex lapidicinis, qm ex hoc agitur, qd dotalis efficiatur, & mulieri est utile, sed hoc non apparet, quod sit actum, ergo, &c. Circa hoc dico, qd ex eo quod est utile mulieri, & sibi utile esse asseritur, praesumitur hoc esse actum, & illud pretium in causam dotis habeatur: quod pbo primò per l. fin. ff. de iur. do. & ibi no. in ult. gl. ubi dicitur qd qm est utile mulieri, licet expressè non dicatur, praesumitur facta permutatio de una re in aliam, causa dotis. Hoc etiam probatur per rationem. Nam si hoc non praesumeretur, & mulier pareretur pecuniam suam esse apud uirum, sine aliqua causa, saltem esset donatio usus ipsius pecuniae, sed in muliere non debemus praesumere uoluntatem donandi, cum mulierum genus auarissimum sit, & maxime in uirum, in quem donatio est prohibita: ex nulla autē alia causa gratuita potest dici esse apud uirum, nisi ex dotis causa, ergo ex illa est praesumendum, l. pro haerede. s. Pap. ff. de acq. her. ff. sol. mat. l. penul. s. uxor. Praterea illud quod est ex natura rei, praesumitur tacite actum. l. cum quidam.

quidam. in ff. si cer. pet. Sed ex natura dotis est, ut pretium succedat in dote loco rei, ergo istud uidetur tacite actum, quod probatur: Dos est nomen iuris, & cuiusdam uniuersitatis, sicut haereditas, peculium, & ff. de impen. l. quod dicitur. & ibi no. in glo. magna, sed in uniuersitatibus pretium succedit loco rei, & sic non exprimitur. l. si rem & pretium. ff. de pcc. ergo hoc tacite uidetur actum, cum non sit ex natura rei contrarium. Et qd dos sit quid uniuersale, probatur per l. si maritus. in ff. sol. mat. ubi dicitur qd dos augetur propter accessiones, quod non esset, si esset iudicium particulare. ff. de pet. her. l. item uenit. s. fructus. Praterea gl. ff. de uer. sig. l. labeo. & gl. super uerbo obest, expressè dicit, qd in dote, pretium succedit loco rei: nec dicit qd requiritur, qd agatur hoc. Si enim hoc esset necesse, nulla specialitas esset in dote, quia ex partu conuentione, in quolibet contractu possit fieri, quod una res loco alterius debeat. Sed in d. gl. ponitur casus dotis tanquam casus specialis, ergo non requiritur quod hoc agatur. Concluditur ergo, qd dictum pretium quod peruenit ad uirum, petatur actione ex stipulatu pro dote, & sic bona uiri sunt obligata a tempore contractus dotis celebratae, non tempore quo dictum pretium peruenit ad eum, l. j. qui po. in pig. hab. Pro hoc etiam faciunt uerba contractus supra relata, quae dicunt, etiam dictam dotem restituere, quod est not. dicit enim dotem, non enim ipsam rem dotalem, sed hac appositio dotis continet ipsum pretium, ut dictum est, ergo, &c.

ADDITIONE.

Questionis. inc. do. Ioanna nup. sit Lucio, diis inc. dom. Ioanna quondam pschalis. et ius alleg. do. Anto. de. Canario, in cons. dcl. inci. circa primu. in ult. col. uer. circa tertium dubium, et uide de hoc cons. Alex. l. si liqueat. C. de inof. do. in apof. ad Bart. et And. Barb. l. pen. s. uxor in add. Bart. ff. sol. mat. Thom.

Preij. Circa primam conclusionem factam per dominum consulentem, q. mulier possit solum repetere partem dotis ab haeredibus uiri, per d. s. cum tabulis. contra facere uidetur auct. si quia mulier. C. ad Velle. ubi quando uir et uxor se obligauit in eodē instrumentum, non tenetur mulier, nisi quatenus doceat uersum in utilitate mulieris. Et pro ista parte decidit Spec. in tit. de sol. et lib. s. ante omnia. uer. sed pone uir. l. de imo. c. cum coniungat. xxvij. col. uer. iuxta praedicta. circa medium. ubi dicit quod ita de facto iudicatum fuit in ciuitate Bononiensi. Gemi. et c. ij. de pcc. in vj. et vij. col. et ita consulit Ca. cons. cxxxvij. in ij. col. Frid. de Se. cons. xxvij. mouentur principaliter, quia experientia docet, q. maritus uerè perceptit pecuniam, sed pro cautela emptoris mulier se obligat, nec comode potest mulier resistere uoluntati uiri, et ideo satis iustum est, q. non tenetur. Et hac de causa facta est d. auct. si qua mulier. non ob. modò. s. c. in tabulis. quia loquitur in his qui possunt se aliter obligare, sed mulier non potest regulariter se pro alijs obligare, nec pro uiro, d. auct. Ber. Lan.

Dotis. Bar. rub. ff. sol. ma. in ult. col. in fi. et ibi dixi in additione. Tho.

CONSILIVM CXXV.

An uxor soluto matrimonio potest repetere ab haeredibus uiri, fructus rerum parafernaliu, & qui dicantur fructus industriales.

- 1. An fructus parafernalia debeant restitui ab haeredibus uiri.
2. Fructus industriales sunt segetes, uinum, et oleum.

QUESTIO Talis est. Titius habens uxorem habentem bona parafernalia, ipsa bona parafernalia colligit, quorum bonorum fructus in domum communis habitationis deferreban: mortuo dicto Titio, dicta uxor repetit dotem & fructus praedictos ab haeredibus. Titij ac estimationem dictorum fructuum, best in quaest. an ante dicti haeredes teneant ad restitutionem dictorum fructuum, uel eorum estimationem? Videtur qd dicti haere. ad restitutionem dictorum fructuum nullatenus teneant. Hoc uerum esse ostendit sic, Aut dicti fructus, sunt fructus naturales, & tunc non est dubium qd eos potuit uir in domo communi cum uxore sua consumere, ut de usufructu dicit. C. de pac. conuen. l. si. s. caeteru. ergo idem in fructibus industrialibus cum eadē sit ratio, ut ibi no. per gl. & Cy. Praterea ut in d. l. riales appello segetes, & uinum. Et licet de oleo possit dubitari, tunc idem dico qd inter industriales inuenit, cum in eo quarendum, de hominis industria & sollicitudine requiratur. Fecit qd.

no. ff. de rei uen. l. ex diuerso. in gl. magna. & per doc. C. de rei uend. l. certum. Aut illi fuerunt fructus naturales, in quibus quarendis modica ueretur industria, tunc licet gl. d. l. fin. C. de pac. conuen. uideatur dicere qd sunt mulieris, tñ Mar. Sil. in publica dispu. determinat cont. cuius opinionem puto ueram, quod sic probatur. Oportet seruorum dicitur fructus, uel saltem fructibus aequiparantur, ff. de oper. ser. l. ij. & l. iij. de acq. rer. do. l. quatuor. s. si. & fructus seruorum aequiparantur fructibus naturalibus cum in operis seruorum quarendis non ueretur industria, sed istas operas a uiro perceptas mulier non repetit, ff. de don. inter. ui. & ux. l. j. & l. si id qd, s. si quas. ergo fructus naturales restituendi non erunt. Nec ob. l. maritus. in prin. ff. ad l. Falc. quia intelligitur de eo qd ibi remansit apud uirum, hoc est, ipsa substantia bonorum, non de usuris, uel fructibus. Et ita tenet ibi glo. & c. Bart.

ADDITIONE.

Questio. Aliis incipit, & uidetur quod dicti haeredes. aliis incipit, Titius habens uxorem. & ita in xliij. cons. in ordine Perusino, in. iij. par. de ult. uol. & adde qd d. Recuperatus de sancto Miniatio subscripsit huic consilij. Bart. prout apparet in viij. lib. consiliorum antiquorum. in char. cxxxij. & de isto consilio uide Alexan. de im. in l. maritus. j. uol. j. et ult. col. ff. ad l. Falc. & ibi uide apof. meam ad Bar. Tho.

Fructuum. Bar. l. pe. ff. ad l. Falc. & Bal. c. si duo fratres. in s. j. in ij. col. de dno. fratri. de nouo. benef. in uel. in uel. ubi facit mentionem Bart. consilij. & c. cum cocor. de quibus plenè per Alex. d. l. pe. s. j. in j. co. in fin. & seq. ff. ad l. fal. & Ale. cons. xliij. in j. uol. super praemisso. in vij. col. in fin. & seq. & plenius cons. lxxij. in ij. uol. super primo dubio. in ij. col. & seq. & plura res add. la. l. maritus. in s. C. de proc. Cui adde lac. Alua. d. c. si duo fratres. in ij. col. & Pe. de Vbal. mod. in suo tract. de societ. in vj. par. prin. in xx. q. Pet. Corne. plenissime, cons. cxxxix. inc. ad euentum. in iij. uol. ubi alleg. Ca. cons. cxxxvj. et alleg. Bald. cons. secundum ordinem suum, de. quaedam sunt res. et ibi Bal. facit pulchrum cons. ego habeo cons. praedic. cui se subscripsit Pe. de Peru. et Ang. fratres. et subscriptio Pet. inci. an haeredes, Angeli au. an fructus. ubi uoluit Bal. q. si mulier subuenit necessitati uiri, et non repetit haeredes fructus praedictorum bonorum, etiam quod sunt in administratione uxoris, et extra dotem, quia tenetur et subuenire posito in necessitate, et etiam quando uxor consumpsit fructus praedictos in filios, quia non repetit nec ipsa, nec haeredes, per l. alimeta. C. de neg. gest. et c. alij iuribus. Limita tamē praedicta, nisi extaret statutum, quod maritus lucratur fructus bonorum parafernaliu, quia tunc neq. maritus, nec haeredes sunt obligati restituere fructus, et reddere rationem bonorum praedictorum, ex quacumq; causa, et plenè ponit Alex. de cons. xliij. in vij. col. in j. uol. ubi concludit ualere dictum statutum, et idem affirmat in seq. limit. omnia praedicta, nisi maritus et sponsus perceperit fructus bonorum parafernaliu uxoris, et sponse, ante matrimonium contractum, quia tunc perceptos ante matrimonium non lucratur, prout lucraretur perceptos post matrimonium, licet illos in domo consumpsit una cum dicta sponse, quia in illis cessat ratio praesumptae renunciationis, ex quo facta est quod dotem concessit ex causa praedicta onerum, et uide plenè per Bal. de Peru. in suo tract. de dot. in ix. par. j. col. in uer. aduertendum tamē puto, q. si talis mulier, et dicit q. ita de facto respondit interrogatus dum legeret Pisis. Et aduertit in quantum Alex. lmo. d. l. maritus. que est per. ff. ad l. Falc. et cons. xliij. in j. col. et d. cons. lxxij. in ij. col. mag. alleg. cons. Bal. quod incip. sciendum est quod mulier, et ponit quasi uerba formalia Bart. et sequacium, et la. d. l. maritus. in pe. col. Tu uerò adde q. licet aliqui attri buant illud cons. Bal. tamen est cons. do. Fran. de Albergotis, de Are. quod est insertum in ij. uol. cons. Bart. cons. cxxxj. incip. res sic se habere dicatur, quod cons. potest poni pro add. cons. Bar. hic. Thom. in Christi nomine. questionis et eorum quae circa istam materiam subscripsit Bar. l. pe. ff. ad l. Falc. est sciendum, q. mulier nupta potest habere matrimonium triplicis generis, uidelicet bona dotalia, et quae sint, est planum, et bona parafernalia, et haec sunt bona mobilia, quae uxor deserit in domum uiri, maxime ratione sui proprii usus, uel communis usus sui, et uiri. ff. de iur. do. l. si ego. s. dotis. et C. de pact. d. l. fin. et istorum parafernaliu quandoq; tradit uiro uxor custodiam, et tunc uidetur concedere tacitam eorum administrationem et usum d. iuribus. Quandoq; sibi reseruat custodiam, et tunc uir nullum ius praetendit in illis, d. l. si ego. s. dotis. nisi quemadmodum de his quae sunt de tertia specie prox. seq. Quaedam sunt bona mulieris neq. dotalia, neq. parafernalia, uel ea quae sunt extra dotem, et extra ea quae uxor in uiri domum inducit, et ista bona differunt ab utraq; specie praedictarum, quia in istis non habet uir dominium, ut in dotalibus habet nec administrationem ex tacita seu praesumpta uoluntate uxoris. Et hinc est q. quando uir agit ad

hanc tertiam speciem bonorum uxoris, tenetur de rato cauere. C. de profl. l. maritus. Secus est cum agit pro parasernalibus, quia nullam prestat cautionem, quia intelligitur habere uoluntatem uxoris circa eorum administrationem. d. l. si. C. de pact. conuen. ubi gl. mag. tangit hanc differentiam inter parasernalia, & non parasernalia. & in d. l. maritus. Nunc ad propositum si queratur de fructibus parasernalium, de his uir eatenus tenetur reddere rationem uxori, quatenus conuertisset eos in usus proprios, quia debuit conuertere in usum communem sui, & uxoris sue. d. l. si. de pac. conuen. & no. in l. si stipulata. §. j. de do. inter uir. & uxo. & in istis procedit distictio. Mar. Sil. et Bar. d. l. p. uidelicet quod uir lucratur consumptos industriales in recompensatione oneris administrationis susceptae. d. l. fin. de pact. conuen. & sic idem etiam not. Cy. extantes uero industriales, & etiam consumptos non industriales non lucratur, nisi in modica quantitate. d. l. si. ubi tangit gl. & in d. l. si stipulata. §. ff. de don. int. uir. & uxo. De fructibus autem dotum diuini rerum non est dubium aliquod, quod indistincte sunt uiri pro tempore quo durauit matrimonium. ff. de iud. l. dotis fructus. & l. pro oneribus. & de his duobus membris nihil ad q. nostram, quia bona, de quibus est q. nostra, sunt de tertia specie, quia non sunt dotalia neq. parasernalia. Circa qua speciem tertia seruanda est, & recte procedit praeserta distinctio. Bar. & Mar. Sil. in casu certa uoluntatis, quia si quidem constaret, q. contra uoluntatem uxoris percepisset fructus ex eis, indistincte tenetur de eis reddere rationem. C. de do. in. uir. & uxo. l. de his. Aut constat q. percepit de uoluntate uxoris, & tunc aut queritur de extantibus, aut de consumptis. Primo casu, extantes integre restituit, d. l. stipulata. §. j. Secundo casu, aut de industrialibus, aut de naturalibus, ut s. dixi in fructibus parasernalibus, & hoc ubi uoluntas uxoris sit certa. Si uero est dubia, & iste est proprie casus noster, & hinc casum omisit Bar. in d. l. p. ff. ad l. fal. & isto casu dico q. uir non lucratur, neq. extantes, nec consumptos, nec industriales, nec etiam naturales, sed tenetur eos restituere mulieri. Et de his proprie loquitur l. p. in prin. ff. ad l. fal. ubi sibi subaudiendo, & nulla uim faciendo litera, ratio est, quia fructus istorum bonorum non intelligitur uir consummare de uoluntate uxoris, sed potius contra uoluntatem, & hoc ex multiplici presumptione. Prima presumptio est, ex communi natura quae est ne q. uelut res suas iactare in dubio. l. cu. de indebito. de prob. Secunda presumptio est sumpta ex propria natura mulieris, quia earum genus auarissimum est. ff. ad Treb. l. sed si ego. & ideo non inuoluntate est ipsas uelle largiri, & non presumendum, quia regulariter omnia agunt secundum eorum propriam naturam, & soliti, & communem earum morum. d. l. cu. de indebito. et l. no. oes. §. barbaris. ff. de re mil. Tertia presumptio est, presumptio ex congruenti personarum proportione, quia decet uiros sustentare uxores de propriis fructibus, uel rebus dotaliis, & non uiros nutrire, & sustentari ab uxore. ff. de do. inter uir. & uxo. l. ex animo. & ff. sol. ma. l. si cu. do. §. si autem in seuisimo. & est expressum, in d. l. si stipulata. §. j. & ibi no. sub uer. contra. sexus natura. Quarta ratio presumpta est ex personarum conditione, & eius qualitate, uidelicet, quia inter uir. & uxo. est conuenio habens annexam reuerentiam ex parte uxoris, propter qua ex patientia resultat presumptio dissensu, seu uoluntatis coactae. ff. quar. rer. act. no. datur. l. j. §. quae honoranda. & scribit Bar. in d. l. que dotis. ff. sol. ma. Quinta ex constitutione bonorum mulieris, quae est praedictialis mulieris. Unde in dubio uidetur dissentire. l. pen. ff. de sur. & no. C. de acqui. pos. l. ij. suffragatur in super d. dominus. etas, in qua fuit d. tempore, uidelicet, quia minor, cui non licuisset, quamuis expresse uoluisset donare uiro, uel cuiuscuq. alteri, propter quam uoluntatem eius ratio habenda non est. ff. de tut. & ra. dist. l. j. §. unde queritur. & C. si mai. fac. rat. hab. l. si. C. de adm. tut. l. lex. que tutores. Ex his omnibus concluditur, & indubitanter inferitur haeredes dicti Ang. teneri dictae d. Chater. reddere rationem fructuum praedictorum, d. l. pen. ff. ad l. fal. cuius effectus est, ut restituat illos, uel illorum estimationem, quos non appareret uerfos esse in sumptibus necessariis, uel utiles mulieris praedictae. ff. de neg. gest. l. ij. & de cona. & de l. si cui libero rum & l. seruus. nec intelligitur uersum in utilitatem uxoris, si uir dictos fructus conuertisset in alimonias suas, & uxoris suae, sed uidetur uersum in utilitatem ipsius uiri, ad quem spectabat onus alendi uxorem de proprio, unde seipsum releuasse intelligitur, & tanto esse locupletior. ff. de cod. ind. in summa. §. in frumento. & hoc de prima dubitatione. de secunda, uidelicet cum dictae domine Chaterinae non fuerit integrum dos restituta, neq. eadem fuerint praeserta alimenta, utrum ei debeantur saltem pro rata quantitate dotis non recuperata? Ad quod dicendum est, dicta alimenta debent uxori pro rata dotis sibi non restituta, ea ratioe, quia si nihil restitutum fuisset, deberentur sibi integra alimenta. ff. de usufr. leg. l. cum usufructus. & de annu. leg. l. Seio. cum si. Ego Franc. de Albergotis, de Aret. consulo prout supra scriptum est: propria manu me subscripsi, & signo mei nominis signaui, &c.

Oleo. Bart. hoc uult, q. oleum est fructus industrialis. Bar. l. maritus. §. j. in ff. ad l. fal. ubi facit mentionem de hoc. conf. Bar. l. si emptor. & l. si ex diuerso. ff. de rei uen. Bal. Lauelle. C. de sur. & in l. j. C. de usu. & fructu. & in l. pro oneribus. C. de iud. do. & in l. in fructu. ff. de usufr. leg. & Pet. Corn. conf. xxxix. in quarto uol. ad euidentiā, in ij. col. & Alex. de mo. in d. l. maritus. in fi. & Fran. de Are. conf. clx. longa est ista consiliatio, in ij. col. & de lacte & lana. Bar. d. l. si ex diuerso. in ij. col. In quantum autem Bar. hic tractat de usufructu & fructibus uxoris, limita dicta eius, nisi essent ista fructus naturales in magna quantitate, & in maxima summa, quia tenentur haeredes eos restituere, ex quo locupletiores facti sunt. l. si ita stipulatus. §. j. ff. de do. inter uir. & uxo. tamen adde q. si ad manus mariti peruenierunt, tanquam ad manus administratoris, eo q. bona & negotia uxoris administrabat maritus, nulla habita distinctio, ad restitutionem tenetur, d. l. maritus. ff. ad leg. Falc. secundum Ang. de Peru. Tho. Diplo.

CONSILIVM CXXXVI.

Si frater dotet sorore, & ponit pactum, q. soluto matrimonio dos remaneat penes uirum, & iuratur non uenire contra, tamen si soluitur matrimonio morte uiri, potest uxor sibi repetere illam dotem, non obstante iuramento.

- 1 Actio de dote competit uxori soluto matrimonio, non obstante pacto facto per fratrem.
- 2 Non paratur exceptio tertio, si debet restitui alteri, & non tertio.
- 3 Iuramentum non extenditur ad ea, ad quae non extenditur conuentio, & iuramentum unius non nocet alteri.

TITIVS^a Maritauit suam sorore, & dedit sibi in dote & pepigit, siue pactum fecit cum uiro dictae suae sororis, ut quomodo cuncq. solueretur matrimonio, dos deberet remanere penes uirum, uel eius successorē, deinde contractum est matrimonium, & iste soluit partem dotis, & aliam partem promisit, deinde tractu temporis mortuus est uir huius sororis Titij. Unde queritur, nunquid iste Titius, qui uirauerat non uenire contra praedictum, possit repetere partem dotis solutam, & de alia habere exceptionem, & si non potest, utrum ista nupta potest repetere dotem, non obstante pacto facto per Titium suum fratrem. In quaestione praedicta primò uidentur ad id uerum actio competat dictae dominae, non obstante pacto. Ad quod dico q. sic, quia dicta uerba, q. in omni casu dotis restituenda, si casu dotis restituenda quouis sit, &c. non refertur ad casum qñ soluitur matrimonio morte uiri, superfluite uxore, & si expresse ad illud referretur, non ualere. ff. de pac. do. l. ij. & de dot. praeg. l. j. in princ. Et hoc habet locum, siue mulier ipsa det dotem, siue pacificatur, siue quis alius, ut dictae leges generaliter loquuntur, & hoc expressum C. de pac. do. l. quamuis. licet gl. ibi uideatur aliquantulum limitationem dare, &c. Azo dicit in summa, q. pactum generaliter est improbandum, hoc etiam tenet lac. de

- 1 Titius, si uirum actio competat dictae dominae, non obstante pacto. Ad quod dico q. sic, quia dicta uerba, q. in omni casu dotis restituenda, si casu dotis restituenda quouis sit, &c. non refertur ad casum qñ soluitur matrimonio morte uiri, superfluite uxore, & si expresse ad illud referretur, non ualere. ff. de pac. do. l. ij. & de dot. praeg. l. j. in princ. Et hoc habet locum, siue mulier ipsa det dotem, siue pacificatur, siue quis alius, ut dictae leges generaliter loquuntur, & hoc expressum C. de pac. do. l. quamuis. licet gl. ibi uideatur aliquantulum limitationem dare, &c. Azo dicit in summa, q. pactum generaliter est improbandum, hoc etiam tenet lac. de
- 2 Are. & ibi dicit Cy. hoc etiam tenet Odo. Item super alio puncto dico quod dicto Titio non paratur exceptio, quia licet haeredes uiri teneantur restituere illud quod exigitur, tamen debent restituere alij, non illi à quo petitur. ff. sol. ma. l. si socio. §. Lucius. dico tamē q. si mulier liberat haerem dicitur sui uiri, quod tunc Titius possit opponere excep. ex libere ratione facta à dicta muliere, ad quam finaliter debet uenire. ff. de do. excep. l. apud Celsum. §. mandauit. de pact. l. si cum empto. §. fin. Nec ob. q. in d. instrumento fuit iuratum, quia iuramentum non extenditur ad ea, ad quae non extenditur conuentio. l. fin. C. de non nu. pec. & l. fin. ff. qui satid. cog. & Praterea positio q. fuisset expressum istud pactum, non nocet dictae dominae, quia pactum unius, non nocet alteri, nec iuramentum. ff. de pac. do. l. j. & de iur. iur. l. nam & p. stea. §. fin. & l. seq.

ADDITIO.

- 1 Titius. Istud conf. alleg. And. Sicul. l. si socer. §. Lucius. in addit. Bar. ff. sol. ma. & ibi allegesse in nu. clxxix. & uide ibi per doc. Tho.
- 2 Princ. Bart. d. l. j. & que ibi scripsi, in addit. ad Bar. Tho. Diplo.

CONSILIVM CXXXVII.

Si frater dederunt dotem pro sorore & pacti fuerunt restituta

ruere ei dotē sol. mat. morte fororis etiā cum filio, &c. demū ipsa testata est in articulo mortis, & eis consentientibus filium suum haerem in omnibus bonis instituit, an post eius mortem fratres possunt petere praedictam dotem. concluditur q. non.

- 1 Fratribus dantibus sororem & stipulantibus eis reddi, soror non obstante stipulatione, potest disponere de dote.
- 2 Fratribus dantibus dotem, & stipulantibus ipsis reddi, quando dote uerunt de suo, si consentiunt sororem testari, sibi ipsis prauidicant.

QUIDAM Fratres^a de communi patrimonio quondam patris, & matris dederunt dotem pro sorore, & stipulati sunt dotem eis reddi, si morte uiri matrimonium solueretur, nullis existentibus liberis: solum est sic matrimonium morte uiri, modò dos reddita fuit fratribus & mulieri, & eandem dotem fratres pro eadem sorore dederunt secundo uiro, & stipulati sunt eandem reddi, si matrimonium solueretur morte uxoris, filijs non existentibus, iuxta tamen legitimam aetatem decedentibus. accidit q. soror illa in ultimis constituta, de omnibus suis bonis fecit testamentum, & filium quem habebat ex hoc secundo uiro, haerem instituit legitimū de omnibus, consentientibus dictae sorori dictis fratribus, demū ea mortua dicti fratres petunt à uiro dotem propter stipulationem, quam fecerant de dote eis reddenda, cum filius licet exet, non tamen habet aetatem legitimam. Alleg. pater filij quondam uir, q. uos consentistis forori uestra, ut testaretur de omnibus bonis suis, & per consequens sic in dote, & sic in stipulatione renunciauistis, ar. ff. de uer. sig. l. bonorum. §. j. de au. & arg. leg. l. uelitem, & de lib. leg. l. j. in prin. & in auth. de aequal. do. §. illud. licet cum hanc stipulationem soror passa est à fratribus interponi, potest contraria uoluntate admittere, ut no. j. de bo. pos. l. Seia. cum si. Allegatur ex aduerso, q. fratres consentientes sorori, ut testaretur de bonis suis, non intellexerunt de dote, cuius ipsa non habebat actionem, & sic non erāt bona sua, & sic nec testantur ipsa potuit eis prauidicare, arg. huius l. cum si. §. Dicō tñ in q. praesenti, saluo semper saniori consilio, q. in omni euentum nititur, q. nullo modo dos sit restituenda fratribus mulieris, isti tamen fratres dantes dotē fuerunt adiecti, siue ap. posit, ut stipularentur, & tunc dico q. mulier potuit facere pro dote quicquid uoluit, non obstante q. stipulatio interposita est de reddendo dotem fratribus, & ita loquitur ff. de iud. dot. l. mulier. in fi. Nec ob. sol. ma. l. post dotem. quia ibi illi qui fuerunt adhibiti, fuerunt expressi, ut stipularentur dotem animo donandi, ac cū in casu isto hoc non liqueat, praesumptio contra, cū genus mulierum auarissimum sit, ff. de don. int. uir. & uxo. l. si stipulata. & Au. dos uir uerē fratrum dotantium sororem, & tunc ex quo consenserunt expresse fratres uxori instituenti filium in omnibus bonis suis, uiderentur renunciare conditioni illius stipulationis. Ad hoc potest induci in ar. ff. de dot. praeg. l. Seia. & sic debet intelligi C. de iur. dot. l. ij. maxime in casu isto, ubi propter affectionem sanguinis praesumo potius esse remissam conditionem stipulationis, ff. de prob. l. Procula. ff. de fer. leg. l. pen. ff. de don. inter uir. & uxo. l. si seruis communis. Ad hoc potest optime induci, de cast. pec. l. dotem. in fi. &c.

ADDITIO.

- 1 Quidam. Bart. l. que dotis. in prin. ff. sol. ma. & ibi doct. & apost. ij. que incip. patrem, & Bar. conf. cxlij. l. ij. uol. & ibi in addit. scripsi. Thom.

CONSILIVM CXXXVIII.

Sol. matrimonio, si uxor fuit alimentata à filijs, an potest petere illa alimenta ab haeredibus uiri. Item an potest petere dotem cum usufructu, & de c. salubriter, &c.

- 1 Uxor debet alij à uiro, in cuius seruitio est, & non à filijs primi mariti.
- 2 Mulier sol. mat. non potest petere alimenta, tanquam usufructus dotis, quia esset usufructus.

FRANCISCVS^a Habuit in uxorem quandam do. Thomā, & habuit in dotē cc. floren. decelsit iste Fran. relicta quibusdam filijs pupillis, cum quibus dicta do.

Tho. mater dictorum filiorum moram traxit bene per tres annos: deinde transtulit ad secunda uota, & stetit cum illo utro tres annos, modò ille secundus uir petit ab illis legedi bus dicti Fran. dotes dictae dominae, & alimenta, quarum utrum alimenta debeantur, & que alimenta, & pro quantum.

- 1 In illa q. quod est aduertendum, quare petuntur ista alimenta, an petuntur pro parte matris tanquam ali debeat à filijs, & sic officio iudicis, & tunc non potest: quia debet a li à uiro, in cuius seruitio & opera est, l. derebus. §. possunt. ff. com. mo. de neg. gest. l. quod in uxorem. ff. sol. ma. l. si cum dotem. §. si autem in seuisimo. & ibi. Dy. Aut petuntur ista alimenta tanquam usura dotis^b pro alimentis uxoris per c. salubriter. ext. de usur. & hoc non potest fieri, quia illud c. loquitur, qñ uir, qui sustinet onera matrimonij, uult usuras dotis^c Tunc si mulier sol. mat. uellet usuras dotis, seu alimenta: ut uulgares appellant, prout in proposito, tunc esset usura illicita. Ita tenet Inn. d. c. salubriter. & Io. An. ibidem Cy. de hoc dubitando dixerit, in l. j. §. exactio. C. de rei uxō. ac. Sed istud hoc Canonistis standū est. Et ideo si dos esset promissa marito huic per haeredes primi uiri, ipsi tenerentur ad istas usuras, quae prius interesse uocantur. Sed si iste uir petit tanquam procurator uxoris, & pro ea ei non debetur, ut ex praedictis patet, &c. Et hoc dico ego Bar.

ADDITIO.

- a Franciscus. Bartol. conf. lxxxvij. & uide Diony. de Peru. & ibi uide apo. Thom.
- b Dotis. Vide quae traduntur per Bar. & doc. l. in insula. §. usufructus. ff. sol. ma. & in l. at qui natura. §. non tantum. ff. de neg. gest. cum concor. de quitus per las. l. j. xj. col. C. de sum. trin. & fid. cath. ubi etiam ponit, an ualeat stipulatum, q. si haeredes mariti sunt in mora restituendi dotem uxori, soluit ad dationem decem pro centenariis, ad quae las. adde que ponit Alex. de Im. conf. cxlj. in v. uo. uiso themate. & in conf. xxvij. uiso statuto scripto. & in l. diuortio. in prin. ubi uide las. ff. sol. ma. & lo. de Ana. c. de salubriter. vj. & vij. col. de usur. qui stipulant de praed. statuto, & an mulier possit petere usuras dotis. Thom.

CONSILIVM CXXXIX.

An ius adeundi haereditatem matris currat filia existens in potestate patris, & praescrip. xxx. an. currat contra eam, & à quo tempore incipiat, an à tempore pupillaris aetatis. Item si pater possidet haereditatem uxoris suae matris pupilli, an uideatur possidere pro filio.

- 1 Aditioni haereditatis praescribitur xxx. an. spatio.
- 2 Et qui non potest agere, non currit praescriptio.
- 3 Filia exclusa à iure adeundi per praescriptionem xxx. an. admittitur per suecessorium edictum.

QUIDAM habuit^a uxore, pro qua concessus est se habuisse dotem in anno domini M. cccxxv. obiit uxor postea in anno M. cccxxv. moritur pater relicta filia ex eis, iv. ann. hodie dicta filia, cui delata est haereditas matris suae, adit haereditatem matris suae, & petit dotem ab haeredibus patris, obijcitur sibi q. non potest: quia praescriptum est aditioni haereditatis, spatio xxx. an. cui aditioni praescribitur praedicto tempore, ut no. C. de iur. deli. l. licet. & l. si. & ipsa adire poterat ignorante, & etiam inuito, & recusante patre, l. j. C. qui ad bo. pos. & quod ibi no. per Odo. & Cy. & de bo. que hb. l. cū no. solū. in prin. & In cont. dicit, q. a qui non potest agere, non currit praescriptio, ut l. j. in fi. de an. na. exce. Sed ista adire non potuit sine iussu patris, ff. de acq. haer. l. is qui mihi bona. §. iustum. Non ob. d. l. j. quia sibi loquitur in bon. possessione, quae sine iudicis auctoritate no. fit, secus in aditione haereditatis. No. ob. d. l. cū no. solū. quia ibi loquit qñ pater recufabat, hic autē non recufabat, & sic remanet incorrectus d. §. iustum. cum d. l. non solū. loquitur solum qñ pater recufabat: modò queritur quid iuris? In q. praedicta sine dubio est dicendum, q. etiā uiuo patre currit praescrip. filio in iure adeundi ignorante patre, cū possit eo inuito, d. l. j. qui admitt. ad bo. pos. possunt, & ff. q. or. in bo. pos. l. r. l. in prin. Sed in q. praedicta, aduertenda sunt multa, propter quae uel alterū eorum filia debet posse ad-

mittit ad petendum. Primò, ut dicamus qd filia non adit modo de nouo, & pater retro adiuit ea uolente. Nam cum pater ipsam dotem tenuerit tanto tempore, & nemini eam restituit, uidetur tenuisse pro se, quod non potuit facere, nisi per se, ut legitimo administratore filie, & ex tanto cursu temporis, cum filia passa fuerit, presumuntur omnia solenniter acta, ff. de acq. her. l. qui in alienam. in prin. in uer. sed si adiecit. & C. de pet. her. l. si filij. Et si dicatur, quod hic pater nihil retinuerit de bonis maternis, quia erat debitor in genere. respondeo qd eo ipso quod cessat restituere debitu ei, cui debetur, nititur pro se retinere, ff. de pecu. l. si peculium. §. si autem. Quod corroboratur ratione. Nam si nollet retinere pater iure suo, post annum esset in mora restituendi, l. §. ex actio. de rei ux. ac. Mora autem est delictum, ergo in dubio presumitur eo modo, quo potest legitime, l. merito. ff. pro soc. t. Secundo est aduertendum, posito quod dicta filia excluderet a præscrip. xxx. ann. ut filia, cum ipsamet per edictum successorium succederet sibi, admitteret in ut legitima, licet sit exclusiua ut filia. de suc. ed. l. §. sed uidendum. Tertio, considerandum est qd præscrip. xxx. ann. non currit, nisi post pupillarem aetatem, l. sicut. de præs. xxx. ann. Vnde aduertendum est, an deducto tempore pupillaris aetatis remaneat xxx. an. si remanent, habemus propositum. Si uero concurrerint, adhuc est aduertendum, si restat quadrienniū post completam præscriptionem, tunc adhuc possit peti restitutio. * Nam tempus petendae restitutionis currit solum post rescriptionem completam, fm opi. Gul. ff. ex qui cau. maio. l. ab hostibus. §. sed quod simpliciter. Et ex his manifeste illa I. Concl. B. d. quet, quid agendum sit dicta domina.

ADDITIONE.
 a. Quidam alius inc. Titius habens uxorem de hoc conf. uide Alex. conf. cxxxvij. in iij. uol. in iij. col. & in l. licet. C. de in. deli. in apof. uer. licet. in fi. & in l. qui totam. & in l. qui aliena. §. si uendiderit. ff. de acq. her. in apo. Bar. Barb. l. gerit. vj. col. ff. eo. tit. in add. Bar. Dec. l. non hoc. in fin. C. unde cog. & l. firm. in suo reper. uer. præscrip. contra quos. Thom.
 b. Filie. Quando pater retinendo dotem maternam, uideatur retinere administratori nomine filie, Bart. in q. sua incip. debitor in diem. Ca. conf. cxxxvij. & cxxx. ubi dicit qd Bal. in pluribus locis reprobatur. & cont. etiam tenet Ang. con. suo cccx. incip. an pater. Ad eam uero partem, ubi concludit qd licet filia sit exclusiua præscrip. xxx. an. secundum communem opinionem, de quo etiam per Cast. conf. cccxc. tenet qd habebit alios triginta ex successorio edicto. adde quod idem tenet Ang. & Ca. l. licet. de iur. del. & in l. quandiu. ff. de acq. her. contrarium eius quod supra consultum est, uide qd conf. clij. uide nouis. in l. j. C. qui admit. Ber. Lan. & Bal. l. licet. §. loqui. & ibi Alex. ubi scripsit in add. meis. Tho.
 c. Succederet. Bal. d. l. licet. C. de iure delib. & ibi uide, in add. Ale. & ibi Taf. in fi. ubi etiam scripsit. & Alex. in l. quandiu. in iij. col. ff. de acq. her. ed. Tho.
 d. Domina. Fran. de Albergo, de Aretio tenuit & scripsit contra hoc conf. Bar. prout in fine conf. apparet, & istud inueni in consulti. in iij. parte cōf. Perusinorum, de ult. uoluntate. Tho.

Consilium do. Francisci Tigrini.

ADDÈ quod do. Francisc. de Are. de Albergo. tenuit, & scripsit contra istud consilium Bar. sic uidelicet, Prædicta rationes Bar. quantumcumq; sint decore, uidentur concludere contra ueritatem. Et primò quidē rationi scrip. ex l. qui in aliena. respondetur qd illa lex loquitur qm̄ interuenit possessio rerum hereditariarū, quo casu circa qualitatem actus possidendi uersatur præsumptio, uidelicet utrum possederit ut hæres, uel aliter: sed in casu nostro nihil possidet. Tamen oportet et absolute præsumi actum aditionis nullo alio præcedente actu: facilius autē præsumitur qualitas, quam substantia, idem potius qd præsumatur id gestum esse, de quo nihil apparet, l. sciendum. cum sua materia. & ar. l. j. circa prin. C. de rei ux. act. Et si dicatur, qd debitor intelligitur aliquid gessisse ex eo, quia uidetur possidere hereditatem uerbaliter, & quod ibi no. responderetur, qd re uera nihil possidet, licet improprisimè uideatur possidere. Sed illa l. qui in aliena. non loquitur de tali possess. quia uerba legis debent intelligi proprie, & non abusuuo modo, l.

item prætor. in prin. de suis & legi. Corroboratur autem dicta responsio ex dis cooperatione effectus huiusmodi possessionis. Nam possessio quam habet debitor, non potest simul stare cum actu ad eundem. Contraria enim sunt, quia per aditionem debitum extinguitur, & eius possessio remouetur: non ergo potest dici, qd possessio sit inductiua aditionis, quia sic esset inductiua sui oppositi, quod non potest esse, quia contraria se inuicem tollunt, & non inferunt possessionem. Vnde quantum longior datur possessio debitori, tantò magis concluditur interim non esse aditam hereditatem. Vnde quod diurnitas possessionis operatur in alijs possessionibus, in isto operatur contrarium. Non ob qd qui cessat in restitutione debiti, uidetur uelle sibi lucrari debitum, quia hoc non uidetur probari. Præterea, nec est uerū, qd iacente hereditate creditoris, debitor uideatur cessare, ut probabitur. Item non obstat ratio euitandi delicti, quia ista ratio tollitur expressè per l. pecuniæ sceleribus. ff. de usu. & quod not. in l. si in j. g. ff. de nau. sceno. quia non est in mora debitor, donec iacet hereditas creditoris. Non ob. l. quin aliena. ipsamet responderet, quia penitus alto casu loquitur. Præterea l. merito. per quā ipse mouetur, loquitur in illis duobus actibus, qui nisi interponerentur, aliter inducerent dolum, sed mora non præsupponit necessariò dolum. Nam esse potest ex sola culpa, l. quod re. ff. si cert. pet. Præterea, quia quid sit aditio hereditatis facti est, & factum requirit: quod autem nihil faciendo dicamus quem aliquid fecisse, est diuinarè, & contra reg. quòd facta non præsumimus. Et sic respõdetur ad l. merito. quia loquitur de interpretatione actus facti, non autem qd præsumat factum esse aliquid, nisi si factum apparet. Secunda ratio Bart. per quam dicit, qd illa filia excluditur primo spatio xxx. an. à iure succedendi, uel filia, sed postea admittitur ut legitima, est nullo modo uera. Primò, quia edictum successorium de filio legitimo, non habet locum in hereditate materna, sed solum habet locum in his qui sunt sui hæredes, uel fuerunt, id est, qui sunt, uel fuerunt in potestate defuncti. Et ita ille text. quem ipse allegat expressè loquitur, & habetur in l. si quis ex his. ff. unde lib. & ibi no. in j. glo. & C. de suis & legi. l. fin. & not. Azo in summa. C. de success. edict. Item illa iuris dispositio, de qua habetur in tit. de success. edict. & maximè in illo §. sed uidendum, habet locum in successione iure prætorij, quia illa successio defertur duplici iure filijs, & ex duplici capite: sed in successione de iure ciuili consequenda, non loquitur, quia illa de illo iure non defertur filijs, nisi uno iure uidelicet, quia filij & descendentes, & si illi iuri repudiat, seu ab eo excluderetur, non superest aliud ius de iure ciuili, quo admittatur, maximè hodie: quia sublati est differentia sexus agnationis cognationis, & defertur successio sub naturali designatione personarum, auth. de success. ab intest. & in illo tit. colliguntur rationes factis clara. Facit C. de repud. hæred. l. sicut. & l. si. Successio autem iuris prætorij in casu nostro non potest habere locum, quia ex qualibet sua spe est exclusus tempore, quia multi, & multi fluxerunt anni. Item edictum successorium habet locum in iure succedendi, quod est annale, & fauore edictorum est inductum, quod in successione xxx. ann. spatium esset frustratoriè prouisum: quia interim esset præscriptum iuri agendi, non ergo de his successioneibus loquitur edictum: illud argumentū probatur ratione, de success. edict. l. j. in prin. & qd no. Azo in summa. eodem tit. Tertia ratio sua per quam dicit, qd tempus minoris aetatis intercalatur, seu deducitur de tempore præscriptionis triennalis, est uera in iure, sed non facit ad factum: quia post mortē matris filius ultra ann. triginta post pubertatē. Quarta ratio, per quā dicit, qd tempus quadriennij petendae restitutionis hoc casu non inchoatur, cum minor est effectus maior, uel cum præscriptio fuerit consummata in maiori aetate, ar. eius qd not. secundum opi. Gul. in d. l. ab hostibus. §. sed quod simpliciter. ff. ex quibus causis maio. quia illud tempus in iij. istius quadriennij, per l. petendae. & l. si. de temp. integ. rest. per. & semper dicitur, quòd intra xxx. ann. debet peti restitutio, nisi in casu l. si. C. de repu. her. Item non restituitur minor aduersus læsionem quæ

CONSILIVM CXXXI

Si auus reliquit nepoti ex filio dotem, & postea pater doret, an præsumitur istud relictum factum cōtemplatione nepotis, an uero cōtemplatione filij, & an ista dos debeat computari filie in legitima patris sui, & bonum consilium ponit hic Bart.

- 1. Auus relinquendo nepoti pro dote, in dubio præsumitur fecisse cōtemplatione filij.
- 2. In legitima debent computari dos, & legata.

PRIMO Arguitur qd dicta domina Miguntia licite petat dotem sibi ab auo relicta, quia hoc uidetur sibi relictum cōtemplatione sui patris, ff. de iu. dor. l. auus. Si igitur pater dotauit filiam, uidetur dorasse de suo, & filia remanet actio ad petendū relictum sibi factū ab auo, l. si. C. de do. promiss. t. In cont. uidetur, qd relictu qd fecit auus dicitur filia pro dote, fecit & fecisse præsumitur in dubio cōtemplatione filij, & propter istum filij, non propter nepotē, l. dedit dotem. ff. de coll. bo. & ibi etiam expressè tenet la. de Aré. Et hoc est uerisimū, max. in casu proposito, ubi proponitur qd nepus non erat nata tempore mortis auis, & sic non potest dici qd propter affectionē quā auus habebat ad eam, sibi reliquisset, sed solum cōtemplatione filij dicta dispositio fecerit, ut fideic. quo dictus filius erat grauatus, diminuere in illa quantitate, quæ dicta filia erat, post mortem uiri filius relicta, perinde est ergo, ac si diceret, qd filius grauatus dando dotē post mortē suam, dotē dedit in uita, quod sufficit ad liberandū ipsum, & successores suos. l. Lucius. la. p. i. c. Ja. de leg. ij. & ad l. Fal. l. cum quo. §. si. ff. de bo. lib. l. j. & §. si de bita. uer. sed & si non mortis. & C. de fideic. l. post mortē. Et hoc, quia ipse filius erat grauatus de dando ipsam dotē, tanquā à se profectā, & sui causa, quia erat obligatus ad ipsam dandam, ut s. probatū est. Ex quibus concluditur qd dicta dñā Miguntia, quæ fuit dotata à patre, non potest petere relictum sibi factū ab auo. Consulo in qd in processu fiat articulus, qd dicta Miguntia fuit concepta, & nata post mortē auis. t. Super eo uero quod per dictā Miguntiam petitur supplementum legitime, sciendū est, qd in legitima debent computari dos & legata, l. quoniam nouella. C. de inoffic. test. Item qd dicta legitima intelligitur tertia eius, quod habitura erat ab intestato, deducto are alieno, & funeris impensa, l. Pap. §. quarta autem. de inoff. testam. & in auth. de trien. & semil. in prin. §. de inoff. test. auth. nouissima. & idē in ista quæstione fiant positiones, & articuli ad probandū, & probant res alienatæ per dictum Conum, & debita contracta per eum, & inter alia assignetur pro dicto fideic. quo dictus Conum tenebatur dicto Mattheo, quod uenit detrahen dū antequam fiat computatio dictæ legitime, l. in imponenda. & l. irritum. C. ad leg. Falc. quo factio clare apparebit qd nihil sibi debetur pro supplemento legitime, & c. Ego Bartol. de Saxo ferrato consulo.

ADDITIONE.

- 1. Filij. Cast. conf. cccxxxvij. v. col. & Ang. conf. lxxv. incip. salubriter. & in alleg. ibi ante prædictum cons. consilium do. id. de Recis. Ber. L.

CONSILIVM CXXXII

Statutum de lucro dotis non extantibus filijs, an habeat locum, si extat filius ex filia.

- 1. Lex faciens mentionē de filijs militum, non continetur nepos, & non miles.
- 2. Dicitio, ex, denotat causam proximam, & immediatam.

LICET in quæstione prædicta, licet sit multum prouidenter allegatum: tamen ad ueritatem huius quæstionis sciendum est, quòd illa controversia, quæ est, utrum appellacione filij, continetur nepos. t. Exemplum, lex facit mentionem de filio militis, utrum appell. talis filij cōtineat nepos, non miles, certū est quòd non, ff. de test. mil. l. cum filius. de test. tut. l. j. & de adm. tu. l. impuberi. Item si lex appellat filium spurium, hæc appellatio non porrigitur ad nepotem ex eo, si est legitimus, & sic ad eum transit illa qualitas, C. de nat. lib. l. fin. & ibi no. Sed si lex appellat filium masculinum,

quæ consummata est in maiori aetate, nisi necessariā consequentiam trahat à gestis minori aetate, l. iij. §. j. & §. Scio. & quod ibi not. ff. de minoribus. Hanc partem expressè tenet Cy. in proprijs terminis nostræ quæstionis, in l. pro tempore. & de testa. mil. in nona q. ubi determinat qd si præscriptio triginta annorū inchoauit in persona minoris, quòd impossibile est eū aduersus eam restitui: quia cōsummatur in maiori aetate. Franciscus Tigrini de Pisis.

CONSILIVM CXXX.

Si pater doret filiam, & stipulatur sibi dotē restitui in casu quo solueretur matrimonium morte uiri sine filijs, an eo mortuo cum filijs deberet restitui dos, uel cedat lucro uiri mortui, uel eius filijs.

- 1. Marito decedente cum filijs, filij retinent dotem tanquam pro hereditate matris.
- 2. Pater plus diligit filiam natam, quam filios nascituros, & ita est præsumptio iuris.

PATER dedit dotem pro filia, & stipulatus est dotem sibi reddi soluto matris. morte uiri sine filijs: cōtingit qd est solutum matrimonium morte uiri cum filijs. Modò queritur, an dos data cedat lucro uiri, quia non fuit concepta stipulatio aliqua in casu prædicto, uel an debeatur filijs tanquam de hereditate matris, adeo qd in casu omisso dos fuerit mulieri quæsitā, & est arg. pro parte aduersa, quòd debeat cedere lucro uiri. Et dicitur esse casus in l. inter socerū. §. cum inter. ff. de pac. do. Ad hoc responderetur, qd ueritas est in cont. Casus est in l. si cum dotem. in prin. & l. filia mea. ff. sol. mat. C. de rei ux. act. in princ. §. uideamus. & §. accedit. non obstat §. cum inter. præal. quia ibi loquitur qm̄ uir fuit expressè stipulatus in casum alium, & ita debet intelligi text. d. §. cū inter. Sed contra prædicta uidetur tenere Dy. c. quod ob gratiam. de reg. iu. l. iij. & Cy. l. quod fauore. de legi. Sed respondeo, quicquid ibi dicatur, fm Dy. tamen Cy. consuluit, ut supra dixi. Et quòd debeat intelligi d. §. cum inter. ut supra dixi, tenet Old. idem etiam tenet lac. de Bel. qui disputauit hanc q. ad literam, & ita responderet ad d. §. cū inter. t. Vel potest aliter responderi, quòd uir retinet dotem pro filijs, scilicet tanq̄ pro hereditate suæ matris, & dicta opinio dicti lac. de Bel. probatur expressè, ff. de her. inst. l. Lucius qui fratrem. cum sua glo. ubi si pater grauatur filij si decesserit sine filijs, in casu in quo haberet filios, non uidetur sibi prouidere, sed solum filio suo, ut faciat quod uult, ita in proposito uidetur prouidere filio, & non liberis. Pro hoc, quia præsumptio est, quòd pater diligit plus filiam, quam tunc habebat qd filios nascituros ex eo, in quos nulla cadat affectio, l. qui filius. de leg. j. Ad idem l. Publius. §. pe. ff. de cond. & demon. Et per hoc si filia esset turis sui, posset ad illa testari, nec cedit lucro uiri, cum etiam dos dicatur proprium patrimonium mulieris, l. iij. §. sed utrum. ff. de min. & ibi no. Et quæ dixi supra, credo uerissima, & cam teneo in d. l. si cum dotem. in princ. ubi retulit qualiter Dy. consuluit. Præterea omnia, quæ supra dicta sunt, non sunt necessaria in causa, nec facit aliquid dictus §. cum inter. Nam si bene inspiciatur, uerba instrumenti dotalis, & stipulationis interpositæ super dote, de qua est quæstio, Saulus prædictus fuit expressè sibi stipulatus in omnē casum, quo dos restitui deberet, & sic cum uerba sint clara, non debemus, & c. l. ille, aut ille. §. cum in uerbis. de leg. ij. & sic posito pro constanti, qd non esset uerum, quòd §. dictum est, sed potius qd allegatum est in cont. tamen nihil facit ad propositum. Et sic non obstantibus allegationibus factis in cont. siue habet locum stipulatio, siue non, siue remanserit illa dos filijs mulieris, siue in hereditate mulieris dicta dos data de iure spectat ad dictum patrem, ut plenus in allegatione est dictū, & c. Bart.

ADDITIONE.

- 1. Pater. Adde Bart. l. si cum dotē. in prin. in ult. col. & ibi Bal. Alex. & doct. ff. sol. mat. & ibi apof. in uerb. cum inter. & ibi scripsit, & uide apof. fil. Alex. ibi, in pen. col. uer. bonis. Alex. de im. l. in quariā. xij. col. ff. ad l. Falc. & Aud. Bart. conf. xxxvij. in ij. uol. scribitur sapienter. in xij. col. Tho.

hant, non continetur neptis ex eo, ut femina, quia illa qua-
litas, scilicet masculus, non reperitur in tali nepte, ut patet in
omnibus capitulis feudorū, que dicuntur feminā in feudum
non succedere. Nunc ad propositū, statutum de quo loqui-
mur, loquitur quod maritus lucrifaciat dotē uxoris suę prę-
morta, si filij uel filia nō extant ex eis, uel ex eodem matri-
monio, ut aperte dicitur uerba ibi. Et ex prædictis habes ne-
ptem ex filia, quod nō reperitur q̄ sit ex eis, uel eodē matri-
monio, ideo nō continetur appell. filij, uel filia in dubita-
tiue. Quod nō sit, ex eis apparet, quia hæc dictio, ex, deno-
tat causam proximā, & immediatā, C. de legi. l. nō dubium.
& l. eo tempore. de pecu. l. j. ex incendio. de incend. rui. nau
frag. Præterea quod non fuit ex eodem matrimonio, appa-
ret expressum, Inst. de pat. pote. in fi. Nepos enim ex filia, nō
dicitur natus ex matris nuptijs, sed ex nuptijs patris, sic forte
aliud dici posset in nepote ex filio, ut ibi patet, & ff. de his q̄
sūt sui. l. i. in potestate. & l. seq. & c. Ego Bar. de Saxoferrato.

ADDITIO.

Licet. Bal. conf. cxix. in v. lib. incip. punctus talis est, & Signo. de Hon.
conf. lxx. & conf. cl. Arc. l. si si a fecero. fol. ma. Tho.

CONSILIVM CXXXII.

Si statuto cauetur q̄ maritus debet lucrari tertiam par-
tem dotis quam percepit, soluto matrimonio, per obitum
uxoris, nō relicta filijs ex matrimonio, tunc maritus debet
etiam lucrari tertiam de dote non soluta, & etiam promissa
per partem, qui fuit in mora soluendi.

- 1 Statum quod uir lucretur partē dotis, habet locum etiā in dote promissa.
- 2 Qui habet actionem ad petendum, non dicitur uere percepisse, sed uere
et facte.
- 3 Nomina debitorum possunt esse dotes, quia possunt dari in dotem.

STATVTO² Ciuitatis Eugubij cauetur sic, q̄ si mu-
lier nupta decefferit sine filijs relicta ex ea, & uiro suo,
uel etiam non relicta liberis masculis, uel feminis, suo
tamen uiro uiuente, q̄ dictus eius uir liberē habeat, & lucre-
tur sibi tertiam partē dotis, quam recepit in rebus mobilibus,
& immobilibus astimatis, uel inastimatis, & c. Contingit q̄
Rigotius & fratres eius fuerunt confessi se habuisse mille li-
bras pro dotib. dominæ Paulellæ uxoris dicti Rigotij, quā
dotem promisit restituere uxori, uel eius hæredibus, & c. ut
constat manu talis, & c. demum eadem die & anno prædic.
Bald. pater dictæ Paulellæ promisit dare dicto Rigotio, & fra-
tribus de dicta summa, ccc. libras, ac expeditū residuum da-
re ix. de mensis Iunij: cōtractio matrimonio, soluta fuerunt
Rigotio & fratribus dictæ ccc. lib. matrimonij tanto tem-
pore durauit quod elapsum est tempus dictę solutionis, scilicet
licet ix. die Iunij, demū matrimonij solutum est morte Pau-
lellæ sine filijs. Quaritur an maritus habeat tertiam partē do-
tis sibi soluta tantū, an tertiam integram dotis: Verbis statuti
diligenter inspectis, t̄ dubium huius quæstionis pendet ex
hoc quod statutū dicit, q̄ uir lucretur de eo quod percepit.
sed non percepit, licet fuerit promissum, ergo non debet lu-
crari: quia uerba statuti debent strictē intelligi, & ad aliū ca-
sum non expressum non porrigi, l. si uerō. §. de uiro. fol. ma.
ff. de leg. l. i. in his. & l. q̄ uerō. & l. quicquid. de uer. obl. t̄ Præ-
terea, qui habet actionē ad petendum, nō dicitur percepisse
naturaliter rem propriē, sed facte, & interpretatiue, l. qui au-
tore. de reg. iur. & ibi no. & l. minus. eo tit. Præterea, quod de
dote promissa non lucretur, uidet casus in corpore, in auth.
de non eli. secundō nub. §. pe. In cont. est illa ueritas, q̄ uir lu-
crari debet tertiam partem dotis promissę, & sic probatur. Cer-
tum est quod per cursum diei appositę in dote fuerit in mo-
ra soluendi, dicit Bal. & sic per eum statit quo minus soluere.
perinde debet ergo haberi, ac si dicta dos esset percepta, &
cōditio statuti impleta, l. Labeo scribit, si mihi bibliothecā.
de cōt. emp. & l. i. in execu. §. ff. de uer. obl. & de cond. & dem.
l. iure ciuili. & Dy. c. imp. putari. & cū. nō stat per eū. de reg. iur.
lib. vj. Præterea pro hoc casus est expressus in terminis no-
stris. in auth. ut exac. instan. do. §. fi. & no. in auth. de nō elig.
secundō nub. §. pe. in gl. mag. Nam ille per quęstat quo mi-

nus dotis solutio fiat, quantū ad ista lucra, habetur solutio
pro perfecta, etiam ubi uere solutio requiritur, aliās sequer-
etur, q̄ esset melioris conditionis debitor morosus, q̄ qui
fuisse diligens, & soluendo, contra l. nō solūm. de noxa. & l.
seruus. q̄ uia aut clam. Præterea, t̄ hoc probatur per aliam ra-
tionem. Certū est q̄ nomina debitorū possunt dari in dotē,
& dotē esse, ut l. qui se debere. de cond. ob. cau. & l. si dona-
rius. & de iure do. l. & si debitor. fol. mat. l. si prior. de reg. iur.
Nefennius. Istud ergo nō potest negari, quin hoc nomē de-
bitoris, scilicet, obligatio istius patris, sit in dote, & ex hæc
dote istam obligationē uere percepit, l. ij. §. peruenisse. de hæ-
re. uel act. uend. l. si prior. de pet. har. §. bonafidei. ergo istius
iuris hec obligatio iste uir debet lucrari tertiam. Et ex his
patet responsum ad omnia contraria. Præterea confitendo
sibi solutionē, sustulit obligationē, & nouauit eam in secu-
dam. & sic ibi soluti uidetur, l. dotem. de iur. dot. & l. uir ab
eo. & facti ff. fol. mat. l. pen. §. si uir. ubi hoc tenet lac. de iure,
concludit ergo ipsum debere lucrari illam tertiam totius. Bar.

ADDITIO.

Statuto. Aliās inci. statuto cauetur q̄ si mulier, & ita allega. Alex. in l. do
naturus. §. si quis. in pe. col. ff. de cond. ob. cau. aliās incip. statuto cōmuni
Sauiani, secundum las. d. l. si donaturus. in §. si. in pen. co. ubi uidetur uelle,
q̄ sunt duo cōsilia, & ita pro duobus cons. habeo, & est inseritū. in ij. ad.
conf. cxij. inci. statuto cōmuni Sauiani, & ibi scripsi. & de isto conf. Bar.
uide Alex. l. iubemus. §. sanē. in add. Bar. in addi. mag. & ibi scripsi in apo.
mea. in l. pe. §. si uir. & ibi in apo. mea. ff. fol. mat. & Alex. in l. non tantū
ubi dixi, in prin. in pe. co. ff. de re iud. & in l. si donaturus. §. si quis. in pen.
col. & ibi las. §. si. in pen. col. ubi plenē ponunt de isto conf. Bar. Tho.

CONSILIVM CXXXIII.

Si statuto ciuitatis cauetur, q̄ scholaris pro introitu ma-
triculæ soluatur uiginti solidos, & unus soluit, & fuit abiens
per quinquennij, & redijt, iste debet priuari, sed iterum sol-
uere non tenetur.

- 1 Scholaris si per quinquennium stetit absens a studio, desijt esse dema-
tricula.
- 2 Qui semel soluit, & matriculam intrauit, desijt esse scholaris, & postij
reuertatur, non tenetur soluere matriculam.

VNIVERSITATIS² No. statuto cauetur, ut quilibet
scholaris pro introitu matriculę xx. solidos solu-
re tenetur. Cōtingit q̄ quidā scholaris semel soluit, &
matriculam intrauit, deinde fuit abiens a studio per plures
annos, nunc de nouo reuersus est ad studiū. Quaritur an
pro introitu matriculę, iterum soluere tenetur: Hęc q̄ ha-
bet duo puncta. Primus, an per absentiam desijt esse de mati-
cula. Secundus est, si desijt, an iterū tenetur soluere. t̄ Super
primo uidet q̄ sic, ex eo quod deposuit cōsuetudinē reuer-
tendi. ad studiū, ar. ff. de acq. rer. do. l. naturalē. §. pauonij. &
§. seq. & Inst. eo. §. in his. & §. pauonij. finaliter tamē dico q̄ si
per quinquennij stetit a studio, priuatus est matricula, si mi-
nori tempore, retinet matriculā, C. de primic. l. si. circa mē-
dium. lib. xij. & de dome. l. ij. col. lib. ubi est expressum. t̄ Su-
per secundo puncto posito q̄ esset priuatus matricula, solu-
ere non debet iterum, qui semel soluit. Casus est C. de con-
su. l. pe. cir. si. lib. xij. Facit arg. ff. pro loc. l. si locium pro filia.
cum similib. Bar.

ADDITIO.

Vniuersitatis. Bar. l. filio. & ibi Cast. ff. de lib. & posth. Alex. l. aut facta. §.
ad tēpus. in addi. Bar. in ul. apo. in ff. de pec. & in l. filio. in ij. col. & in l.
naturaliter. §. apium. ff. de acq. rer. do. & in l. ex tempore. in ij. ff. de testa.
mil. in add. Bar. & in l. scriuarios. in ul. col. C. de test. mil. Tho.
Reuertendi. Bar. l. ex eo. ff. de test. mil. & Are. §. pauonij. in sti. de re. al. &
in l. aut facta. §. ad tēpus. ff. de pec. Bal. auth. habita. C. ne fil. pro pa. lo. de
Pla. l. si. C. de primic. lib. xij. & in l. si quis. C. de dome. lib. xij. do. in l. scriuari-
rios. C. de testa. mil. & ibi Alex. in ul. col. Et adde quod hoc tempus quinq̄-
uennij datur scholaris, quod possit doctorari, si studuerit per quinq̄-
uennij. arg. §. sed quia. uer. quib. in proo. ff. Car. Flo. de. ij. de magi. & ibi lo-
mo. & in proo. sexti. adde bonam gl. in §. si. in proo. ff. or. & Bar. l. peti-
tiones. ff. de adu. diuer. iu. Dixi plenē in trac. meo. de præstantia doc. in ij.
lib. in prin. Bal. l. in. in addi. Bar. C. de coll. illic. ubi alleg. hoc contra. Bar.
hic. &

hic, & dicit q̄ pro hoc facit l. ij. C. de dome. lib. xij. & uide c. ex literis. de
const. & facit prædicta ad q̄, quam uidi de facto, de eo qui per quinq̄; an-
nos non faciens artem, priuatus est matriculā. Item de eo qui requisitus a
superiore collegij, si per quinq̄; annos fuerit contumax, desijt esse de col-
legio. Tho.
Secundo. Bar. d. l. pen. C. de consil. lib. xij. & lo. de Plat. l. interdum. §. quo-
ties. ff. de pub. Tho. Dip.

CONSILIVM CXXXV.

Si statuto cauetur, q̄ occupans plateā cū corio alicuius ani-
malis soluat tantūm, an tenens in manibus, debeat soluere.

- 1 Tenens corium in manibus, tenetur soluere gabellam, stante statuto de sol-
uente gabellam.

STATVTO² Castri plebis cauetur, q̄ quicumq̄ occu-
pauerit² plateam cum aliquo corio bestia grossa, uel
minuta, soluat tot denarios gabellæ. Sūt quidam qui
tenent coria ad uendendum in dicta platea in manib. Quæ-
ritur an teneantur soluere gabellam? Ad quod sic dico, q̄
q̄ quis tenet in dicta platea corium occasione sui usus, ut
pro fulcimēto guarantia, uel alio suo corporis cooperimen-
to, tunc soluere non tenetur, ff. de uer. sig. l. in lege censori. &
de uec. l. uniuersi. Quidā tenent causa uendendi, uel ob aliā
causam ad nullum suum usum, & tunc nō licet sine solutio-
ne gabellæ. Licet enim ipsē teneat in manibus, t̄ nō non licet
tenere in illo loco, & occupare dictā plateam. ar. de ser. rust.
præd. l. qui sella. §. quidā. Nēc ob. si bene inspiciatur, & ibi te-
neo, ibi in lecturis, & c. Bar.

ADDITIO.

Occupauerit. Adde quod istud statutum concordat cum dispositione iuris
communis. l. si. ff. de uia pub. Tho. Dip.
Manib. Bar. l. qui sella. ff. de ser. rust. præd. licet ibi dicat q̄, ille habebat co-
ria in banco, licet dicat q̄, habebat in manib. et sequitur Ang. de Peru. ibi,
licet de cons. Bar. non faciat mentionem, & dicit etiam q̄, qui potest uende-
re carnes, uel coria, in platea, potest tenere super banco, & no. ista cōtra
conf. quod accepit ille notabilis Gonnella, cum esset bannitus per dominiū
Ferraria: in capite si pedem mitteret in territorio suo, & ipse fecit se duce-
re super plaustrum explanatum de terra territorij Veronen. & ita cōpa-
ruit coram domino asserens se non posuisse pedem in suo territorio, & uē
de materia per Cy. l. j. C. de interdic. Tho.

CONSILIVM CXXXVI.

An ualeat cōsuetudo, uel præscriptio, q̄ certum castrum
possit eligere Potestatem undecunq̄ uellet. Item an guber-
nator alicuius prouinciæ potest statuere, q̄ nulla ciuitas eli-
gat sibi potestatem sub certa pœna. Item quæ sit differentia
inter consuetudinem & præscriptionem.

- 1 Legatum sedis Apostolicæ potest facere constitutionem.
- 2 Constitutio q̄, nullus eligatur in Potestatem, sine licentia legati, uel capiti-
nei, an ualeat.
- 3 Constitutio generalis non tollit consuetudinem specialem.

CAPITANEVS² Patrimonij fecit unam suam cō-
stitutionem, q̄ nulla ciuitas, castrum, uel uilla elige-
ret in Potestatem aliquem ciuem sub certa pœna, de-
inde commune & homines castri Piscini, qui erant in posses-
sione sibi eligēdi Potestatem quem uellent a tempore cuius
non extitit memoria, elegit in potestatē commune Perulij,
propter quod Capitaneus cōdemnauit eos in dicta pœna.
Quaritur an dicta constitutio ualeat, & posito p̄ constanti,
prout est de consuetudine obseruati, quod Capitaneus pa-
trimonij & certi Præsides prouinciarū qui ab ecclesia in Ita-
liam destinantur, possent facere constitutionem, sicut posset
quilibet Episcopus, & Apostolica sedis legatus, ut ext. de
mal. & obe. c. ij. de const. c. animarū. lib. vj. de offi. leg. c. fi. &
sicut alij maiores iudices, ff. de legi. l. non ambigatur, & C. de
offi. præfec. l. formam. t̄ Hic solum uidetur querere, utrum
dicta constitutio ualeat, & quod sic, per iura prædicta. Item
pro hoc, ext. de loc. c. j. ubi licet quis habeat liberam potesta-
tem locandi & cōducendi, t̄ nō potest limitari per constitutio-
nem legati, & pœna imponitur. Ad idem facit quod not. de
Bar. Confilia.

maio. & obed. c. ij. Præterea cuilibet magistratui sicutum est
defendere iurisdictionē suam, pœnali iudicio. ff. si quis ius
dic. non obt. l. j. t̄ Sed per hanc const. defenditur iurisdictionis
Capitanei, & Romanæ ecclesiæ, ergo, & c. Nam si ciuitas Pe-
rulij quæ est tanta potentia, accepit potestatiā unius castri,
Capitaneus non potest ibi liberē suam iurisdictionem exer-
cere, sicut decet, ar. ad hoc de rest. spol. c. Pisanis. cir. fin. Præ-
terea hoc uideo in dño, qui potest prohibere emphyteutā alie-
nare in potentiorē personā, per quam ipsius ius deteriore
tur, & ex ea non possit ita liberē uti, ut ext. de loc. c. potuit, &
ibi no. Facit quod no. de uer. ob. l. si ita quis. §. ea l. & x. col. de
aliē. feu. c. j. t̄ Et sic concluditur q̄ illa constitutio generalis
non tollit consuetudinē specialem, quam habebat dictū ca-
strum, ut ext. de const. c. licet li. sexto, quia dicta consuetudo
non est propriē consuetudo, sed magis præscriptio. Nā con-
suetudo est, cum ex tacito consensu populi & cursu tempo-
ris inducitur aliquod ius, quod populus expressē consen-
tendo facere potuisset. Et ita loquitur l. de quibus. ff. de leg.
& C. quæ sit long. cons. l. j. Sed quā ego præscribo contra aliu,
q̄ si uellem, statuendo nō possem inducere, ut quod habeā
ius eligēdi potestatem, tunc est præscriptio, & ita loquitur
totus tit. de præsc. Modō in proposito, consuetudo quam di-
ctum castrum allegat, ut posset potestatem eligere, magis est
quædā præscriptio cuiusdā iuris. Sed posito quod istud ius
uere competeret, posset limitari, ut s. probatū est, ergo, & c.
Et prædicta est uera differentia inter consuetudinem, & præ-
scriptionem, licet quidā ponant aliā, ext. de consue. c. fin. &
C. quæ sit long. consue. l. ij. & c.

ADDITIO.

Capitaneus. Aliās inci. quidā Capitaneus, secundū Ale. de Imo. in l. ij. in vij.
col. ff. de iur. om. iud. De isto con. uide Alex. in l. oēs populi. in addi. Bar. no
na col. ff. de iust. & iur. inci. limita. & in l. qui sella. Tho.
Constitutionem. Anch. c. canonum. xj. char. de const. lo. And. & alij c. ex lē-
teris. de const. cum conco. de quib. per Fel. c. cum oēs. in nona col. de const.
& Imo. l. ij. in sexta col. ff. de off. eius cui mand. est iur. & in conf. c. j. in ij.
uol. col. vj. uer. per id quod consuluit. Tho.

CONSILIVM CXXXVII.

Si statuto cauetur, q̄ non implens uoluntatem testantis
intra annum, incurrat pœnas legales, q̄ non requiritur mo-
nitio, an hæres nō soluens legata incurrat pœnas, auth. hoc
amplius. C. de fideic. Item stante dicto statuto, si testator de-
dit certos executores p̄ legatis particularib. an hæredes ex-
cusentur propter illos executores sibi cōiunctos a pœnis lega-
tis. Item an agens ad pœnā dicti statuti, uel præfate auth.
excludatur, quia non præstitit cautionem de supplenda uo-
luntate defuncti. Item quomodo probatur legatum non ef-
se solutum.

- 1 Hæres ut hereditate priuetur, requiritur iussus iudicis, & cursus un-
nius anni.
- 2 Hæres non implēs uoluntatem defuncti, excusatur a pœna, propter alios
executores deputatos in testa.
- 3 Hæres qui non dat cautionem de implendo uoluntatem testatoris, an pri-
uetur hereditate.
- 4 Legati factum si non ostenditur esse solutum, an sufficiat contra hæredē.
- 5 Negatiua debet probari per illum qui asserit, & maximē quando argui-
tur alicuius delictum.

STATVTO² Communis Gualdi cauetur, q̄ qui nō
impleuerit uoluntatē defuncti intra annum, incurrat
pœnas legales, & cursus anni habeat pro legitima mo-
nitione, nec alia monitio expectetur: contingit q̄ quidā in-
testa. fecit plura legata, ad quę legata exequēda dedit quos-
dam executores patruos dictorū legatariorū, quę legata nō
fuerūt soluta intra annū. Nunc dicti legatarij maioris emo-
lumentū petunt hereditatē ex uigore auth. hoc amplius. C.
de fideic. & in corpore unde sumit, inspecto statuto, nec pre-
stiterūt aliquā cautionē de implēda uoluntate defuncti. In no-
mine dñi nostri Iesu Christi. Ex isto themate multa dubia
oristur. Primō, an cursus unius anni priuet heredē non im-
plentem

plentem uoluntatem defuncti hereditate. Secundo, an haeredes praedicti excusentur propter alios executores, ad hoc a testatore deputatos. Tertio, an dicti executores excludantur, quia non praestiterunt cautionem de implenda uoluntate defuncti. Quarto, an eo ipso quod non ostenditur legatum factum & solutum non esse, sit probata intentio ipsorum agentium. Quinto, an releuet in alio dicti haeredes conuenti, quia dicitur fidei. & executores electi a testatore erant sic conuincti dictis actoribus. Super primo puncto uidetur de iure fore dicendum, quod in inspectis uerbis dicti statuti, cursus primi anni opere tur tantum unum effectum, quod probatur pro legitima monitione, ut iussus iudicis, sed pro legitima monitione expectabitur cursus si anni, ut quis hereditate priuetur. Hoc clare apparet ex uerbis ipsius statuti. Hoc etiam persuadetur rationibus sic, si quis bene uerba legis inspiciat in corpore, de hered. & fal. si quis aut non implens. & C. de fidei. auth. hoc amplius. Duo successiue requiruntur, ut quis hereditate priuetur, scilicet, seu monitio iudicis. Secundo successiue cursus temporis, scilicet anni. Sed de iure hoc est quod unum & idem tempus non potest operari effectum circa duos actus, quorum unum successiue uenit ad alium, C. qui admit. ad bon. poss. l. in fi. & de inoff. test. l. contra maiores, alias, eum qui. & probat in simi. tempus, quo completur lasso concepta in absentia, & sic operatur alium effectum successiue. Ad primum non. ff. ex q. cau. maio. lab. hostib. §. sed simpliciter. per gl. Ad hoc etiam facit quod non. per Dy. in c. sine possessione. de reg. iuris. circa fi. l. sexto. quod primo requiritur cursus unius temporis ad indicendam aditionem. Secundo abinde incipit currere aliud tempus ad praescriptionem. Facit quod not. C. de ser. fug. l. in fi. gl. magna. ita in proposito primum tempus operatur, ut habeat legitimam monitionem, abinde incipit currere annus ad priuandum quem hereditate, & sic requiritur biennium, ergo illi non sunt hereditate priuati. Super primo puncto dico quod haeredes praedicti excusantur propter alios executores a testatore deputatos a poena praedicta. Maxime si non apparet ipsos haeredes non fore certificatos, quod dicti executores noluerunt implere. Pro hoc induco casum expressum ff. de cond. & demon. l. multa. expressus in auth. de eccl. ti. §. si quis aut qui hoc facere, unde sumit auth. licet. posita super l. nulli. C. de epis. & cler. ubi dicitur quod qui sunt apposti executores in testam. ipsi debent implere, alias ipsis imponitur poena, quod priuatur omni comodo quod percipere debent ex testam. Et sic hoc casu uidetur quod poena non imponatur haeredibus. Pro hoc facit, quia testator ponendo certos executores ad haec legata exequenda, uidetur ipsos haeredes prohibuisse, ne se impediunt de ipsa executione, ff. de auth. tu. l. si plurib. & ibi non. per gl. Hoc etiam probatur ff. de ali. & cib. leg. l. iij. Nec ob iura quae dicitur quod licet datus sit executor, nihilominus teneatur heres, ff. de leg. l. si a plurib. quia uerum est, quod d. legatarij possunt petere, non autem quod haeredes non implendo sine monitione incidunt in poenam, ut expresse probatur in d. l. multa. de cond. & dem. Super tertio, an dicti executores excludantur propter non praestitam cautionem. Et dico quod sic, quia hoc est expressum in corpore, de here. & fal. §. si uero nullus. ibi, cautione prius ab ipsis facta, & C. Si ergo prius cautionem non praestitit, debet succumbere, C. de usu. l. i. Simile in contrumacibus & alijs, in quibus iura dicunt non audiri, nisi praestita cautione. Posset etiam iudex ferre sententiam sub conditione, si omnia quae dicta constitutione cauentur, fuerint obseruata, ff. de si deic. l. ibi. l. iij. §. illud uidendum. sed illud puto uerum, quod lex simpliciter loquitur. Sed in casu nostro. exprimitur, quod prius caueat. Si ergo de hoc non facit fidem, debet actor succumbere. Super quarto puncto uidetur dicendum, quod ipsi actores debent probare illud legatum non esse solutum per confessionem haereditis, uel alio modo, nec sufficit solum legatum relictum esse. Hoc probatur ex his quae not. per Inno. c. super his. de accu. & Cy. C. de iu. emphy. l. iij. quod corroboratur per l. hoc iure. de uer. obi. ubi, nisi exploratum sit, & C. Ille enim qui aliquod negatiuum asserit, ad quod aduersarius non est obligatus, debet id probare, quod maxime arbitror esse uerum, cum ex tali negatione alicuius delictum arguitur, ubi est praesumptio pro conuento, si ne delinquat, ff. ad l. iul. maies. l. fin. & per reg. generalem, quod quilibet praesumitur bonus, & non peccasse. Pro hoc, quia cum agit de tutore remouendo a tutela, propter aliquod commissum, istud debet probari, uidelicet quod inuentarium non fecit, nec alia sibi incumbentia: uel quod est negligens, uel iners, uel similia, quae priuationem & negatiuam continent, l. iij. §. tutor qui ad alimenta. & l. si. cum l. seq. de susp. tut. Super quinto, laetis puto haec haeredibus conuentis prodesse, ut opposita doli exceptione, d. actores repellantur, quasi dicti executores propter conuentionem eorum, ad quos sperabant dictam hereditatem denegare, hoc omiserint, pro hoc quod tali fraude factum praesumatur ex conuentione sanguinis, ff. de ho. lib. l. pen. post prin. ibi, facilius est praesumptio, & C. & expressus ext. de testi. c. constitutis. §. in praesentia nostra arch. episcopo. Et facit ad hoc, quia ex conuentione praesumitur unum scire de facto alterius, ff. unde cog. l. o. stau. & C. de in integ. restit. l. de tutela. Pro hac praesumptione fraudis ratione conuentionis, facit optimè auth. de alie. & emphy. §. ex conuentione, unde sumitur auth. quibus cunctis posita super l. i. ubi. C. de epis. & cler. Item per hac fraude praesumenda, facit expressus, in auth. ut hi qui ob. res se habe. per §. si quis. coll. vj. Ex his apparet, quod si tales agant petendo dictam hereditatem, possunt exceptionem doli opponere, qui dolus probatur ex conuentione, & propinquitate temporis, ut supra dictum est. Ex quo libet ergo praedictorum concluditur dictum haeredem esse absoluentium, & C. Ego Bartol. de Saxofort. ita consulo.

ADDITIO.

- a Statuto. Ro. cons. ducentesimo uigesimo octauo. & l. i. auth. hoc amplius. in j. col. §. seq. C. de fideicom. ubi plenè examinat materiam istius consilij. Bar. Tho.
- b Priuati. Soc. cons. ducentesimo uigesimo septimo. & concluditur quod licet executor, uel heres non priuatur hereditate, tamen priuatur officio executionis per constitutionem, quae est ualida. Ber. L.
- c Petere. No. quod dicit Bar. hic, quia non ob. q. executores sint dati pro legatis, nihilominus haeres potest a legataris conueniri, & ita habui de suis. Thom. Dipl.

CONSILIVM CXXXVIII.

Si statuto cauetur, quod decedenti ab intestato sine filijs legitimis, succedat propinquiores de linea paterna tantum, an pupillo decedenti, quia non potest facere testa. succedant illi propinquiores, uel sola mater. Item quomodo dicitur in testatus, & de intellectu scilicet trium legum, & de communis usu loquendi.

- 1 Verbum intestatus, an cadat in pupillum.
- 2 Vbi non est priuatio, ibi non potest esse habitus.
- 3 Habitus consideratur duobus modis, uno modo secundum naturam individui, alio modo secundum naturam speciei.
- 4 Dicitur omnino, quam significationem habet.
- 5 Communis usus loquendi non est propria significatio.

HAEC Est copia cuiusdam statuti S. Severi. Item statuiimus & ordinamus, quod si quis, uel si qua de terra S. Severini, & eius districtu decedat intestatus, uel intestata sine filijs legitimis, quod bona omnia, & iura sic ab intestato morientis deueniant, & deuoluantur, & sint apud decedentes ab intestato propinquiores consanguineos ex paterna, uel aua paterna linea descendentes, cum satis sit conueniens rationi, quod talia bona reuertantur ad pristinum statum, unde principium habuisse noscuntur, & praedicta loca habeant, & C. Questio talis est, quaedam puella de terra, minor duo decim annorum sine etatis decessit nullo condito testamento, quia erat pupilla, superstitibus sibi propinquis, matre sua, & fratre carnali ipsius pupillae nato ex eodem patre, & eadem matre. Modo queritur utrum dicta mater succedat ei in aliqua parte, uel non, propter uerba dicti statuti. In prima quod facit dubium tex. qui est de suis & legit. l. j. in pri. ubi innuitur quod ille qui non potest facere testamentum, ut pupillus, non dicitur proprie intestatus, cum igitur uerba ista

tuti debeant intelligi secundum propriam significationem, & illud uerbum, intestatus, non cadat in pupillo, ergo relinquatur determinationi iuris communis, & sic mater succedat, & ex hoc iam motus est animus quorundam ad consulendum, quod mater admittatur. Contra est ueritas. Pro cuius intelligentia uidentur est de intellectu trium legum, quae ponunt significationem huius uerbi, intestatus. Primum de intellectu d. l. j. in pri. de suis & legit. Secundum de intellectu l. intestatus. Tertium de intellectu Inst. de haered. quae ab intest. dicunt. Quae illi uidentur sibi contrariari. Nam duae ultimae dicunt eum simpliciter intestatum, qui testa. non fecit. d. l. j. de suis & legit. dicit quod pupillus non est proprie intestatus, postea dicit, sed hoc est pro intestatis accepimus. Pro cuius intelligentia sciendum est, quod non potest esse priuatio, ubi non potest esse habitus. Unde non recte diceretur, equus est mutus, quia habitus loquendi non cadit in eum, ne lapis dicitur recte cecus, & similia. Iste respectu pupillus, non potest facere testa. & sic in eum non cadit habitus, nec proprie dicitur intestatus, & ita loquitur d. l. j. de suis & legit. Item sciendum est quod habitus potest considerari dupliciter. Uno modo strictè secundum naturam unius individui. Alio modo largè secundum speciem, sub qua est illud individuum, ut in hoc exemplo. Aliquis est mutus a nativitate, certe licet in eo nunquam fuerit habitus loquendi, tamen dicitur mutus respectu speciei humanae, cui competit habitus loquendi, C. qui test. fa. post l. discretes. Idem in eo qui natus est sine oculis, recte dicitur caecus, hoc est, priuatus lumine, eo respectu, quia speciei humanae congruit uidere, ut in Euangelio de caeco nato, & hic est communis modus loquendi. Et hoc est quod uult d. l. j. dum dicit, sed hoc pro intestatis accipimus, quasi dicat in eos cadat istud uerbum intestatus, respectu speciei humanae, cui competit ius testandi. Et hoc est quod uoluit imperator Inst. de haered. quae ab intest. in prin. ubi dicit, intestatus est omnino, qui testamentum non fecit, & C. No. quod dicit omnino, quasi dicat, siue quae non potuit. Idem in d. l. intestatus de uerb. sig. Nam uerba legibus debent intelligi pro ut loquuntur generaliter de omni homine, non singulariter de hoc, uel de alio, ff. de leg. l. iura non in singulari. sed respectu speciei humanae, in qua cadit habitus pupillae recte dicitur intestatus, ergo, & C. Nunc ad propositum adijcimus pupillum intestatum proprie, quia est priuatus eo habitu, qui congruit suae speciei, & homini, quia secundum propriam significationem dicitur intestatus, & sic status in eo locum habebit. Aut dicimus ipsum improprie, & tunc remanet quod est intestatus secundum communem usum loquendi, ut d. l. probatur, quoniam communis usus non est propria significatio, l. Labeo. §. idem. de supell. leg. & statuta debent intelligi secundum communem usum loquendi, qui praualent omni significationi propriae, d. l. Labeo. de le. iij. l. librorum. §. quod tamen Cassius. & ibi non. & sic statuti habebit locum in pupillo, & haec fuit mens statuti, ut patet in ratione, quae reddidit in statutis, & sic mater omnino excluditur, & C.

ADDITIO.

- a Copia. Alias incipit, quod talis est, quaedam puella. & de isto consilio uide Alex. l. j. in prin. in addi. Bar. ff. de suis & legit. & ibi apost. Et Pet. Cor. l. generaliter. in iij. col. C. de instit. & subst. ubi allegat Bar. in cons. cxi. & ibi scripsi. Tho.
- b Intestatus. Colligendo mentem doctorum, ea uidetur communis opinio, quod pupillus possit dici intestatus decedere, non ex ui uerborum, sed ex communi usu loquendi, ideo petens aliquam hereditatem, habet esse probare illum communem usum, ut colligitur ex mente Ang. cons. centesimo. & cons. nonagesimo quinto. Cast. cons. ducentesimo septuagesimo sexto. et ibi refert quod aliqui consulerunt cont. Ang. cons. uigesimo quinto. Bal. l. si arrigator. ff. de ado. lmo. l. generaliter. C. de her. inst. & uide infinitas concordantias, in l. j. ff. de suis & legit. her. in apostul. per me, & Ro. cons. iij. & xxij. B. L.

CONSILIVM CXXXIX.

Si datur potestas aliquibus prouidendi & ordinandi, & executioni mandandi, certum est quod tunc si per primum ordinamentum non potest fieri plena executio, possunt iterum prouidere quouis exequatur.

Bar. Consilia.

- 1 Aliud est prouidere, aliud est prouisa & ordinata executioni mandare.
- 2 Functus non dicitur aliquis officio suo, nisi plenam executionem faciat, & semper potest prouidere exequendo. nu. 3.

STATVTO communis Perusij cauetur, quod singulis annis detur & fiat elemosyna per commune de centum libris percipiendis ex uenditione bladi communis Perusij quod uenditur, & uendi consueuit annuatim in platea communis Perusij. Item per adunantiam generalem artificum ciuitatis super quadam petitione oblata communis Perusij, per praefatum capitulum S. Francisci fratrum Minorum Perusij, continens quod aliqua elemosyna ipsis fratribus sufficiens pro reparatione dictae ecclesiae fiat. Super qua petitione per adunantiam super dan dis dictis fratribus dictae elemosynae ecclesiae praedictae fuit reformatum, quod liberè remaneret in dominos Priores & Camerarios artium, qui tunc erant, qui Priores & Camerarij possent & eis liceret omnia & singula prouidere & executioni mandare, quae uiderint conuenire satisfactioni, & complemento patri dictorum fratrum, & possent concedere de quacunque pecunia, uel bonis communis Perusij. & solui facere, & expendi, & conuerti in actionem, & reparationem dictae ecclesiae, prout in ordinamento, quod praemittitur, plenius continet, postmodum dicti Priores & Camerarij ex arbitrio praedicti officiales compiones bladi communis Perusij tenerent, & deberent dare, & soluere in dicto tempore, prout in ordinamento per dictos Priores & Camerarios facta, quod praemittitur, plenius continetur, post quod ordinamentum dicti domini Priores & Camerarij fecerunt aliam prouisionem, uidelicet quod officiales communis bladi Perusij dare deberent pro dicto opere dictae ecclesiae S. Francisci bladum prout in dicto ordinamento, quod hoc permittit, plenius continetur. Modò queritur utrum domini Priores & Camerarij poterunt facere ultimum dictum ordinamentum, uel non, cum dicatur quod in prouidendo semel non poterunt fo. Item si & in quantum secundum ordinamentum facere non poterunt, queritur utrum sit aliqua uia, propter quam dicti Priores & Camerarij possunt habere dictam pecuniam. In nomine Domini Amen. Viso puncto praedicti, & reformationibus, de quibus in eo fit mentio, dicendum est quod dicti domini Priores & Camerarij poterunt facere dictum ultimum ordinamentum. Nam ipsi habuerunt potestatem prouidendi & executioni mandandi, & faciendi solui, & conuerti ad dictas causas, ut supra narratum est. Unde constat de iure quod sicut aliud est sententia re, aliud sententiam executioni mandare, ita aliud est prouidere & ordinare, & aliud, prouisa & ordinata executioni mandare, l. executorem. C. de exec. rei iud. Si igitur dicta ordinamenta bene aduertantur, primum ordinamentum factum per Priores & Camerarios, respicit primam partem, scilicet quod prouiderunt quanta pecunia expendat in dictas causas. Item in dicta reformatione tetigerunt, quae respiciunt executionem scilicet, quod officiales compiones dare teneantur, & C. Secundum uero ordinamentum circa executionem tantum loquitur, scilicet quod illa pecunia detur in frumento, cum frumentum uendi non possit, tunc ad propositum, licet contra sententiam, seu ordinamentum, quod semel iudicatum, sit finis officio suo, tamen circa executori illi cui commissa est executio, si executionem incipit uno modo, & illo non potest de facili executionem perficere, recedit ab illo modo concepto, & assumit alium modum in alia re, nec enim est finis officio suo, nisi cum executio est perfecta, quod patet, quia qui coepit in executione unam rem, & in illa non potest fieri executio, siue contra uerba dimittit illam, & aliam assumit, ff. de rei iud. l. à diuo Pio. §. si super rebus ibi, sed illud debet. Item si incipit uendere, & emptorem non inuenit, postea dat in solutum, ut ea. l. §. pignora. Item in proposito cum frumentum non possit uendi, dat ipsum frumentum in solutum in dictam causam. Item si executio incipit à mobilibus, si illa non reperiantur sufficientia, licitum est deuenire ad mobile, & postea ad nomina, l. eadem. §. in uenditione. Ratio est dicta, quia non sunt functi officio

officio suo, donec de facto exequantur. Concluditur ergo d. Priores & Camerarios potuisse circa executionem predictam semel & pluries & quoties opus fuisset, facere dicta ordina-

ADDITIONO.

Aliud Bart. conf. ex. conf. ij. & ibi scripti. Tho.

CONSILIVM CLX.

Si statuto cauetur q. quarta pars condensationis debeatur proximiori consanguineo occisi, an debetur ista quarta pars condemnationis proximiori forensi.

Statutum disponens quod idem ius seruetur forensi, quod seruatur in terra sua, est factum contra forenses.

VIDAM De Narnia fuit occisus in castro plebis, & occisor fuit condemnatus, & soluit condemnatio nem. Quare cum ex forma statuti, quarta pars condemnationis debeatur proximiori consanguineo occisi, an si proximiori consanguineus sit forensis, debeatur ei quarta pars dicta? Viso statuto quod dicit, q. idem ius seruetur forensi, quod sit in terris eorum nostris castellanis, ad quod sciendum est, q. dictum statutum est factum contra forenses, non in eorum fauorem, quod patet ex sequentibus uerbis statuti, & probatur in l. ff. quod quisq. iur. in simill. Aut ergo in terra, unde est talis forensis, est tale statutum, quod si hic seruetur, esset magis fauorabile ei, quam statutum huius terrae, & non seruabitur sibi, quia statutum non est factum ad hoc, ut dictum est, aut est minus fauorabile, q. sit istud, & tunc illud seruaretur. Nunc ad propositum si cuidam in terra illa, unde est forensis, imponitur pro homicidio facto in forensi poena iuris communis, uel alia corporalis, & tunc istud statutum magis est fauorabile illi proximiori consanguineo interfecti, quia maior uindicta & maior satisfactio sibi fit pro homicidio, cum qualibet poena corporalis sit maior q. pecuniaria, l. in seruorum. ff. de poen. & ideo tunc ista non est seruanda per potestatem castri plebis, sed seruabitur poena statuti ipsius castri, quae minor est, & hoc casu consanguineus habebit quartam condemnationis predictae. Si uero in dicta terra unde est forensis, imponitur pro homicidio facto in forensi poena pecuniaria, sicut hic, tunc forensi proximiori consanguineo ita debetur quarta, si in eius terra debetur forensi, non aliter. Si uero nihil constat de statuto, tunc statuta cum sint stricti iuris, non praesumuntur nisi probentur, c. licet Ro. de cons. lib. vi. Et sic praesumitur q. ubi seruetur ius commune, & non deberet proximiori habere quartam condemnationis, &c. Si statuto cauetur q. decedenti ab intestato sine filiis, in bonis paternis succedunt propinquiiores ex linea paterna, & in maternis ex linea materna, tunc si pupillus decedit uia matre, an ueniant agnati proximi in bonis paternis, uel maternis.

ADDITIONO.

Quidam Bart. l. j. in fi. ff. de pub. iud. & ibi apost. ult. Tho. Fauorem. No. quod dicit Bart. q. statutum disponens, q. idem ius seruetur forensi, quod sit in terris eius ipsius statutibus, est factum in odium forensium, & contra forenses, quod no. pro statuto Pisauri, & habui alias de facto, &c. et adde q. ad dicta per Bart. hic, de statuto q. pro homicidio debeat imponi poena pecuniaria, quod si potestas non obstante dicto statuto fecerit decapitari aliquem, quod ipse similiter in syndacatu est decapitandus, nec iuuabitur ex beneficio dicti statuti, Bart. l. j. in fi. prim. ff. quod quisq. iur. et ibi Ang. & Mode. & dicit ibi Fulg. ita alias fuisse obseruatum, & Bal. rub. C. de poen. iud. qui male iud. in ij. col. Tho.

CONSILIVM CXLII.

Statutum loquens de intestato, an habuerit locum in pupillo. Communis usus loquendi, & intellectus praeualent omni proprie significationi. Substantiua duo, uel adiectiua neutraliter posita, sunt copulatiua in quolibet, & per se uerificantur.

4. Viua matre quis potest habere matrimonium.

STATVTO Vrbs ueteris cauetur, q. si quis decefferit sine liberis, proximiores ex parte patris succedant in patrimonio, proximiores ex parte matris succedant in matrimonio. Modò quidam pupillus deceffit uia matre. Quaritur quis praeratur in bonis paternis, uel maternis, uel proximiores ex parte patris? In q. ista primò facit dubium, quia pupillus non est intestatus, ff. de suis & legit. l. j. in prin. & inst. de her. quae ab intest. defer. in prin. & sic statutum non uendicat sibi locum, quia debet intelligi fm. propriam significationem. Respondeo q. communis usus loquendi & communis intellectus hos pro intestatis accipit, ut d. l. j. de suis & legit. & inst. de her. quae ab intest. defer. in prin. t. qui communis usus loquendi, & intellectus praeualent omni proprie significationi, l. librorum. s. quod tñ Cassius. ff. de le. iij. & ibi no. & l. cum delationis. s. afinam. de fundo instr. & de supel. leg. l. Labeo. Secundo dubitatur, quia statutum uidetur requirere, q. ille qui decedit, habeat patrimonium, & matrimonium: sed uia matre non dicitur habere matrimonium prima facie, ergo & caetera. Vnde respondetur q. uia matre potest habere matrimonium, ut j. dicit. Sed huic dubitationi respondetur, q. unum sufficit: quia duo substantiua, uel adiectiua neutraliter posita sunt copulatiua in quolibet per se principaliter, ergo in quolibet per se uerificantur, l. ea tñ. de leg. iij. & l. qui concubina in prin. j. eo. tit. & l. falsa. s. si. de cond. & dem. Nec ob. l. si heredi plures. de cond. inst. 4. quia ibi copulantur accessorie, hic principaliter, ergo, &c. Tertio dubitatur, ex uerbis dicti statuti, unde non uidetur exclusua, quia filium habere non potest. Bar.

ADDITIONO.

Statuto. Bar. conf. centesimo trigesimo octauo. Alex. l. j. in addi. Bart. in a. post. mag. & ibi scripti. ff. de suis & legit. in conf. septuagesimo nono, in sexto uol. ij. coll. Phil. Cor. l. generaliter. iij. col. C. de insti. & subst. sub cond. fa. ubi alle. Bar. hic, & in alijs pluribus consilij, & in quantum Bar. hic disputat, an pupillus dicatur intestatus decedere, adde quod Bal. consiluit, q. pupillus non dicitur proprie intestatus, licet intestabilis, & aliter tenet Bar. hic. Tho.

CONSILIVM CXLIII.

Si statuto episcopi cauetur, q. executores testamtorum exequantur testamenta intra annum, & postea non se possunt intromittere, an executor datus ad declarandum uoluntatem defuncti, potest declarare uoluntatem post annum, quod sic. Item quis proprie dicitur executor. Item an dictus executor potest declarare tali modo q. non debeatur quarta episcopo, fm. c. fi. de testam. Item an dicta constitutio liget executores, qui sunt extra dioecesim constituti, & alterius dioecesis.

- 1. Executor est ille, qui uoluntatem certam & declaratam ad effectum producit.
2. Fratres minores prohibiti esse executores ultimaru uoluntatu, an possint dare consilium, & uoluntate declarare.
3. Canonica portio non debetur de his, quae soluuntur pro ornamentis & fabrica.
4. Constitutio non ligat ignorantes, nec existentes ext. dioecsim.
5. Ius declarandi seu arbitrandi durat post tempus statutu.

CONSTITVTIONE Cameri episcopi cauetur, q. quilibet fideicommissarius ad pias causas ordinatus, si uideat uoluntatem defunctoru, & procuret executioni mandare intra annum a morte testatoris, alioquin anno transacto, executoris officium propter ipsorum negligentiam ad ipsos nolumus pertinere, nec ad dicto tempore in anno sequenti in ipsa executione se nullatenus intromittant, & ad nos ipsa executio deuoluatur, caueant tamen fideicommissarij executores ultimam uoluntatem, & haredes defunctorum, q. canonicam portionem nobis debitam de relictis, & relictis nobis facta alicui non persoluant, & dent, nisi nobis, uel nuncijs nostris per nos ad hoc specialiter de-

ter deputatis. Et praedicta mandamus obseruari ab ipsis fideicommissarijs, & executoribus, & haredibus defunctorum sub poena excommunicationis, & in eo si secus fecerint, nihilominus uolumus nobis de eoru proprio ad praedicta teneri, & caetera. Demum accidit quod Cecus Dio de salute de uilla Collenae districtus Saxoferrati Camerin. dioecesis condidit testamentum, & Bonon. Iacob. de Saxoferrato Nucerin. dioecesis suum haredem fecit, & fideicommissarium, & caetera alia sic disposuit. Item uoluit, & iussit quod per suum fideicommissarium distribuatur de bonis suis, pro ipsius anima, & etiam pro animabus suorum parum defunctorum centum libra. ibi & ubi melius & utilius uidebitur ipsi suo fideicommissario ad ipsius arbitriu & uoluntatem computatis in ipsis centum lib. relictis in dicto testamento declaratis ut in dicto testamento plenius continetur. Demum accidit quod dictus Bonon. post annum a morte testatoris declarauit suum arbitriu, & uoluntatem esse, q. septuaginta quinq. lib. de supra dicta summa dentur pro anima dicti testatoris, & suorum parentum fratibus minoribus de Saxoferrato, pro ornamentis & paramentis & continuatione loci praedictorum fratrum, & dictam quantitatem syn dico dicti loci soluit ex causa praedicta, ut hoc constat publicis instrumentis. Nunc Lupinus hares praedicti Bononienis molestatur a Vicario Domini Episcopi Camerin. diocesis quod uigore dictae constitutionis post annum dictus Bononien. non potuit declarare nec soluere, & si soluit, iterato teneatur soluere domino episcopo. Modò quaritur quid iuris? Et dico saluo saniori consilio dictum Bononien. potuisse post annum suam uoluntatem & arbitriu declarare, & si soluit, iterato Camerin. episcopo soluere non teneatur. Hoc esse uerum, ostedo iuribus praedictis. Ad praedictam ueritatem inuestigandam primò oportet uidere, quis sit ille, qui de iure uocatur executor. Ad hoc respondetur, executor est ille, qui uoluntatem certam, & declaratam ad effectum producit. Casus est de executore rei iudic. l. executor. ergo ex ista diffinitione quod alius est actus exequendi, & alius est actus declarandi. Sicut enim alius est actus sententiandi, & alius est actus sententiam exequendi, d. l. executor. & ff. de re iudic. l. a diuo Pio, in princ. ita est diuersus actus declarandi cui, & qualiter debeatur legatum, de quo actu loquitur ff. de leg. ij. l. j. & l. cum quidam in princ. de leg. ij. l. fideicommiss. s. quanquam. cum similibus ab actu exequendi, de quo loquitur praesens constitutio episcopi Camerin. Praterea, hoc manifestè colligitur ex capit. exiit de paradiso. de uerb. signific. in clemen. in quo licet fratres minores prohibeantur esse executores ultimam uoluntatum, tamen eis permittitur dare consilium, & suam uoluntatem declarare cui, & qualiter persoluantur. Cum ergo ex praedicta constitutione solummodo actus exequendi post annum sit interdicitus, & actus declarandi uoluntatem defuncti remanet sub dispositione iuris communis, ff. solut. matrim. l. si cum dote. in princ. de lib. & posthum. l. commodissimum. maxime cum istae constitutiones, & ista statuta extensionem non recipiant, ff. de exer. l. j. s. si quis nauem. & ff. qui & a qui. l. propexit. circa princ. cum simi. Sed de iure communi illud est, q. iste actus declarandi, cui debeatur legatum, debet impleri statim cum potest, alias est in mora: tamè illa mora potest purgari usq. ad illud tempus, quo heres conuenitur pro illo legato in iudicio, ita intelligitur ff. de leg. ij. l. cum quidam. & ita intelligitur ibi gloss. cui acquiescit Dyn. & hoc colligitur clarè ex tex. dum dicit, si uno petente iam eligere non potest cui det, &c. Quasi innuit q. ante petitionem possit eligere: sed iste Bononien. elegit antequam pro isto legato conueniatur, ergo, &c. Et si dicit, licet potuerit declarare, tamen non potuit soluendo exequi post annum. Respondeo non est uerum, nam dictus Bononien. habebat duplex ius exequendi, unum ius, quia fideicommissarius, & executor, & istud ius uideretur tolli post annum, per ostensionem, nam si quis uerba dictae constitutionis bene inspiciat, non prohibet haredem soluere legata illis per-

sonis, quibus derelicta sunt, nisi ad canonicam portionem episcopo debitam de relictis & relictis ipsi episcopo. Item episcopo de dicto legato si debet legitima, seu canonica portio, ut probabo, ergo, & caetera. Hoc sic probabo, canonica portio non debetur de his quae relinquuntur in ornamentis, seu pro eis, seu pro fabrica, ut extr. de testam. c. fin. Sed hoc est relictum in ornamentis, & fabrica, ergo, & caetera. Et si opponis, imò est relictum incertum, cum testator hoc non declarauit. Respon. cum Bononien. hoc fecerit ex potestate sibi concessa per defunctorum, ipse defunctus se cisse uidetur, C. de uet. iu. enucl. l. j. s. omnia, & declarat o per dictum Bononien. facta, uidetur inserta in dicto testamento, ut de cond. insti. l. institutio talis. Sic si apparet manifestè, q. dictus Bononien. potuit soluere dictis fratribus, t. Praterea, constitutio episcopi non habet uigorem extra suam dioecesim, ut extr. de constit. cap. ij. lib. sexto. Sed iste Bonon. eius hares est Nucerin. dioecesis, ut supra dictum est, ergo dicta constitutione eum non ligauit. Potuit ergo post annum licite facere de iure communi. Praterea, constitutio episcopi non ligat ignorantes dictam constitutionem. d. cap. ij. & eam potuit licite ignorare dictus Bononien. qui erat de alia dioecesi, ergo post annum licuit facere, non obstante constitutione praedicta. Sed contra praedicta fortiter opponitur, & uidetur t. quod de iure communi perdatur post annum istud ius arbitrandi, & suam uoluntatem declarandi concessum a testatore super legato, C. com. de leg. l. j. & ij. s. sed & si quis. Primò, quando necque legatum est certum, quia certa est res, uel quantitas relictis, sed non est declarata persona, cui debeatur legatum, sed est posita in arbitriu alterius, ut est in q. nostra, & tunc electio dictae personae durat usq. ad illud tempus quo hares incipit pro legato in iudicio conuenire, ut supra dixi. Quandoq. est econuerso, quia certa est persona, cui legatum relictum est. Sed res legata non est declarata, sed eius electio est posita in eius arbitriu, & tunc habet locum s. sed & si quis, & ita dictae leges debent intelligi, &c. Et sic dico ego Bart.

ADDITIONO.

Constitutione. Bart. l. cum quadam. in fin. ff. de legat. ij. Alexand. l. ciuitatibus. in add. Bart. ff. de leg. j. & apostill. l. quinquaginta. C. de exec. tu. in add. Bar. & Barb. c. dos quidam in decima quinta col. & seq. de testa. Tho. Dip. Constantinop. l. v. d. Declarare. Ostenso quod datus est ad declarandum uoluntatem defuncti, sit executor, remanebit confirmata consultatio Bartol. quod dictus executor post annum non poterit declarare, & per consequens ad dioecianum spectabat distributio. Ad quod demonstrandum dico quod non solum executor dicitur, qui uoluntatem certam & declaratam ad effectum producit, sed etiam qui habet aliquid adimplere, uel expedire nutu testatoris, dicitur executor, declarando ergo erit executor, ant. licet. C. de episcop. & cleric. & in corpore unde sumitur, & ita tenet Specu. Ioan. Andr. titu. de instrum. edit. s. nunc aliqua. in princ. Ioan. de Lig. in tractatu suo executorum, Bald. d. l. executorem. per capit. cum in tua. & c. Ioannes. & ita tenet Ang. conf. nonagesimo tertio. ubi dicit quod semper in hoc tenuit contra Bart. Non obstat modò l. executorem. dicit Ang. quia alius tractatus est, & tractatu diuersitas tollit contrariu, & ex uno ad alium non infertur, propter diuersitatem naturae, & hoc etiam uidetur esse de mente Bald. d. l. executorem. si ergo dictus Bononien. erat executor elapsa anno, non poterat plus declarare, d. capit. tua. & c. nos quidem. & per consequens ad dioecianum spectabat distributio, uide etiam de hoc Rom. qui tenet cum Parisi. conf. cccxxvij. sed Ancha. conf. trecentesimo octuagesimo octauo, tenet contrariu.

CONSILIVM CXLIII.

Si filius spurius presbyteri dimittit filio suo legitimo tutorem patrem suum in testamento, non potest esse tutor, nec

nec etiam ratione cognationis, nec agnationis.

- 1 An sacerdos possit esse tutor testamentarius nepotis ex filio spurio suo.
- 2 An sacerdos possit & ualeat assumere tutelam sui nepotis, ex suo filio spurio.
- 3 Inter sacerdotem, & suum filium in sacerdotio conceptum, nulla successio est.

PAVLVS filius do. Gualterij presbyteri post sacerdotium genitus condidit testamentum, in quo suum filium Petricum pupillum sibi fecit heredem, eidemque dictum dominum Gualterium tutorem reliquit: quare an dictus dominus Gualterius possit esse tutor? Et dictum dominum Gualterium tutorem esse non posse. Hoc sic ostendo, ¶ De iure permittitur presbyteris, diaconibus, & subdiaconibus suscipere tutelam legitimam tantum qua eis deserit iure agnationis, uel cognationis, C. de episcop. & cler. auth. presbyteros posita super l. generaliter, tutelam autem datam, & testamentariam suscipere non possunt, b. auth. de san. episcop. §. Deo autem amabilis, §. seq.

¶ Est ergo uidentum, an dictus presbyter, iure agnationis possit dictam tutelam suscipere: Et certe cum dictus suus filius fuerit uulgo conceptus, ff. de statu hom. l. uulgo, & ibi expressè ponitur exemplum de filio sacerdotis. Sed uulgo conceptus nullum agnatum habet, ut instituitur de leg. agn. succ. §. uulgo. Cognatum constat non esse, cum iura cognationis à matre ueniant, d. §. uulgo. per quæ patet quod dictus pupillus non est dicto presbytero agnatus, neque cognatus, ergo eius legitimam tutelam non potest suscipere. Præterea tutela legitima defertur, sicut hereditas, ff. de legit. tut. l. j. ¶ Sed inter sacerdotem & suum filium in sacerdotio conceptum, nulla successio est, auth. qui. mo. na. effi. sui. §. pe. col. vij. ubi glossa expressè ponit de filio sacerdotis. Facit ext. qui fil. sint legit. c. per uenerabilem. in fi. Præterea, presbyteri non debent procuraciones suscipere, nec debent procuraciones in secularibus iudicijs interesse, ut extr. ne cler. uel mon. cap. j. & ij. Sed cum dictus pupillus quo ad dictum presbyterum sit extraneus, ergo, &c. Et ita uidetur mihi Bart. de Saxoferrato, saluo semper meliori iudicio, &c.

ADDITIO.

- a Paulus. Bened. de Plum. inter consi. Ang. conf. trecentesimo quarto, incip. Petrus Paulus, & cons. seq. per Angel. alleg. in fi. quoddam cons. Dy. dicitur de spurio nullam cognationem, uel coniunctionem habet ex parte patris. Ang. conf. trigesimo & centesimo nonagesimo primo.
- b Possunt. Bal. conf. ducentesimo quadragésimo tertio. in j. uol. & ibi ponit, an laicus possit esse tutor legitimus sacerdotis, uel clerici, & quis iudex dabit talem tutorem, & Ang. de Aret. §. sed hoc iure instit. de Atti. tut. Bald. auth. presbyteros. C. de episcop. & cler. & Bart. l. legitimos. §. si. ff. de leg. tut. Thom.

CONSILIVM CXLIII.

Si iudex dat curatorem furioso, non seruata forma l. de creationibus. C. de episc. aud. & l. fi. C. de cur. fu. nihil ualet quod agit, excepto quod episcopus non debet interuenire, nec primates, cum hoc habeat consuetudo, ergo, &c.

- 1 Lex que communi obseruantia non est recepta, non habetur pro lege.
- 2 Liber institutionum, an fuerit compositus post codicem iustinianum.

INDEX communis Assisij dedit curatorem cuidam furioso, non seruata forma l. de contractionibus. C. de episc. aud. & l. uol. C. de cur. fur. Quaritur an d. datio ualeat? Et dico ¶ quod solennitas dictarum le. debeat seruari ab omnibus, præterquam in eo quod dicit de presentia episcopi, & trium primatum. Ista enim solennitas, ut puto de necessitate seruari non debet. Primò, quia consuetudo sic se habet, & usus illas obseruantias non approbauit, ergo omnia sum non uitalat, l. in fin. de uen. in spe. & de leg. l. de quibus in fin. & quod not. ext. de rea. & pa. cap. j. Præterea, posito quod de consuetudine non appareat, hoc probo per §. furiosum. Instituit. de cur. fu. ubi soli prædicti hoc permittitur, & sic

per illam legem non requiritur presentia episcopi, & constat quod liber instituit. fuit factus post Cod. ut apparet ex proem. Instituit. ergo illi tantum quam posteriori stabimus, l. sed & posteriores. de leg. Nec obstat si tu dices, quod in Codice fuerunt posita l. decisiones, postquam liber instituit. fuit compositus, ego dico quod ille leges, scilicet, l. de creationibus. & l. fi. de cur. fu. non sunt de illis quin quaginta. Et si tu dicis cont. debes probare, & si non probas, succumbis, argum. eius quod not. per gloss. ff. de neg. gest. l. eum actum. cir. fin. & ff. de ope. no. nun. l. non solum. §. sed & probari. Sed si constaret illas esse de legum decisionibus, nec apparet de contrar. consuetudine, dicerem uitari, nisi ipsorum presentia intercesserit, auth. hoc ius porrectum. C. de sacros. eccles. & ff. de exer. l. j. §. sed si plures. & l. denique. §. si quis eo. Alia uero solennitates illarum legum si essent omittam, puto quod uitari et. ff. de tu. & cu. da. ab his. l. tutor si fuerit petitus, &c. Bar.

ADDITIO.

- a Index. Bar. l. fi. §. sed antiquitas. C. de cu. fu. Aret. conf. incip. procedendum. & in cons. c. liij. Alex. conf. c. cxxij. in j. uol. incip. uisa facti narratione. & in cons. c. xxxix. in ij. uol. incip. uisus & consideratis. l. i. rem non nouam. in ij. co. C. de iudic. & Fel. cap. j. in iij. col. & seq. de treug. & pa. Imp. conf. septuagesimo octauo. in vj. uol. incip. dicitur prima. in penult. col. Tho.
- b Consuetudo. No. quod dicit Bar. hic, quæ uisus l. fi. C. de cu. fu. requiritur quando datur curator furioso, ad huc presentia episcopi, sed quia istud non est moribus inuentum receptum, ualeat sine licentia episcopi. l. rem si noua. in ij. co. C. de in.
- c Codicem. Not. quod Bartol. hic uult, quod liber Codic. fuit factus ante lib. institutionum, sed postea fuerunt addite legum decisiones. Tamen aduertendum puto, quod secunda compilatio Codic. fuit facta post lib. institutionum, sed prima compilatio fuit facta ante. §. sed cum sacros. & ibi glo. in proemio instituit. et l. meminimus. C. de legi. habetur. et l. prima. C. de uer. iur. enucl. per quæ iura iaco. de R. d. §. sed cum sacros. & ibi glo. ubi uerarentur ad iudicem, debet dari magis lib. Codic. quam lib. Instituit. ubi in illis casibus in lib. Instituit. fit mentio. Dixi plenè in tract. meo. de præstantia do. in ix. lib. de claris. iuris. conf. in iustinianum, qui citò dabitur impressoribus, tamen Bartol. hic est alterius opin. et dicit, quod secundum est lib. instituit. tanquam ultimo, quia primus Codex fuit primò factus, et postea fuerunt addita legum decisiones per iustinianum, et si non constaret quod sit de illis legum decisionibus, præter libro institutionum, quare cogita. Thom.

CONSILIVM CLV.

An ualeat tutoris datio facta à iudice, non præcedente inquisitione. Item an ualeat quando tutor non est eiusdem originis pupilli, uel domicilij. Item si mater est tutrix, & dicit se uelle transire ad secundas nuptias, an auia præferatur alijs agnatis legitimis, tutori à iudice dato. Itè mulier dicens se uelle transire ad secundas nuptias, desinit esse tutrix statim antequam transeat.

- 1 An ualeat tutoris datio, licet non præcesserit inquisitio, si aliud iuridicè non obstat.
- 2 Ualeat datio tutoris, etiam inquisitione non præcedente.
- 3 Auia negligente si est datus tutor ad instantiam matris transeuntis ad secundam uota, ualeat datio tutoris.
- 4 Mulier asserens se transire ad secundam uota, desinit statim esse tutrix.

FACTVM sic se habet, Quidam nomine Bonogandus districtus Nuceri, decessit intestatus, superstitibus Thomasio & Rayn. filijs eius & uxore prægnante relicta, quæ post mortem eius peperit quandam filiam, quæ decessit impubes: uxor dicti Bonogandi post mortem sui uiri, & natiuitatem dictæ posthumæ assumpsit tutelam dictorum filiorum, uidelicet Thomasi & Raynaldij, & tutelam eorum administrauit per duos annos ante inuenta

præferetur omnibus, &c. Ego Fran. de Pisis leg. doc. in urbe famosissima Pifarum, ita consului.

ADDITIO.

- a Factum. Adde quod istud confest. nu. cxxxix. secundum ordinem Perusini, in prima parte iudiciorum, & incipit ibi lo. districtus Nuceri, & dicit Alex. in auth. matris & auie. in add. Bart. C. quan. mu. off. tu. fun. potest. in fin. quod istud consilium non est Bart. sed Fran. Tig. tamen Bart. se subscripsit, tamen in rei ueritate est Bart. est bene uerum quod Fran. se subscripsit, & ita inueni in pluribus lib. antiquis manu scriptis, & in isto consilio ap. patet de subscrip. Fran. De isto consilio uide apost. in add. Bart. l. j. C. de tut. & cu. qui non satis. & in l. tutor. ff. de tut. & cur. datis ab his. Tho.
- b Primum. adde in quantum Bart. in primo dubio ponit, quod tutor nominatus à matre, licet non fuerit datus cum inquisitione, tamen dicitur legitime datus. Bart. l. si quis sub conditione. in pe. colum. ff. de te. tu. & in auth. sacramentum. auth. matris & auie. in ult. col. C. quando mul. tu. offic. fungi potest. cum concor. de quibus per Ale. de mol. in d. auth. matris & auie. in ult. add. ubi allegat consil. Bart. hic. Adde etiam Bal. in l. precibus. in nona col. C. de impub. & consil. ducentesimo quadragésimo septimo. & consil. cccxlvij. & in ij. uolum. consil. & Bart. consil. cclvij. Bal. consil. centesimo quinquagesimo quinto. in ij. uolum. & dixi in apost. in d. l. si quis sub conditione. an autem mater mortuo isto datiuo petito ab ipsa nominato, & dato à iudice poterit iterum petere alium tutorem? dic quod sic, si est unus tutor. l. fin. in princ. ff. qui. pe. tu. & in l. j. §. quid ergo si non omnes. ff. ad Tert. & si non petit, excluditur à successione, & ratio est, quia plenum consil. desideratur à matre. d. l. j. §. quid si non compulit. ff. e. & ibi plenius scripsi in add. Bar. Th. Dip.
- c Secundum. ibi, ratione originis uel domicilij, Ang. de Aret. §. sed hoc iure. Inst. de Atti. tu. & Sal. d. l. j. C. ubi. pe. tu. & cur. & ibi uidet, quis iudex debeat dare tutorem, & curatorem, uidelicet an iudex domicilij, uel patris monij, aut originis. Th.
- d Ad tertium, & quartum dubium. Bal. d. l. precibus. ix. co. C. de imp. & al. sub. ubi uoluit si mater præuenit, & fuit datus tutor, si legitimi extant, & sunt meliores, iudex debet curatores adiungere. An autem mortuo illo datiuo petito, & nominato à matre, & dato à iudice, poterit iterum iudex dare tutorem illum, quem petierit mater, an uero auia, & legitimi præferendi, dic quod ad legitimos peruenitur. Item tenet Bart. d. l. si quis sub cond. in ij. col. uer. quæro quid si datiuus. ff. de test. tu. Et facit in casu præd. alia ratio, quia in datione istius secundi tutoris, mater est nupta, & sic est locus tutori legitimo, & non datiuo. no. & quia fuit de facto in causa hæredum clarissimi legum do. Bene. de Ale. & Potestas Pifarum, qui nesciebat leges, pronunciauit contr. sed postea à me admonitus instructusque, reuocauit sententiam, & esse locum legitimo tutori iudicauit: & Terentius Panus huiusmodi pupillorum tutor constitutus fuit, & c. quid autem contrariè, si datur tutor à iudice, matre ignorate, an ualeat datio tutoris? Bal. d. auth. matri & auie. in quarta col. & Ale. consil. clxj. incip. super j. dub. in j. col. in j. uol. cum concor. de quib. scripsi in add. Bar. d. auth. mat. & auie. Thom. Dipl.
- e Ad sextum dubium. Adde Bar. in auth. sacramentum. in pen. col. C. quando mulier off. tu. fun. po. & ibi Alex. in add. & Bart. in d. l. si quis sub conditione in pe. col. ff. de test. tut. & adde quæ scripsi in d. auth. sacramentum. in uers. quæro an statim. Tho.

CONSILIVM CXLVI.

Auti, ex causa. C. de lib. præter. habet locum qui testator sciebat se præterire filium, secus si ignorabat. Vnde tutor datus in tali testamento non ualet, si non confirmetur.

- 1 Rupto testamento posthumi, de quo testator non sperabat, legata & alia non confirmantur.
- 2 Iudex, qui confirmat tutorem, & causa confirmationis non fuit uera, an ualeat.

VISO puncto prædicto, iuribus & allegationibus, in eo contentis, pro eius determinatione. ¶ Primò est sciendum, quod rupto testamento ex causa præteritionis posthumi, de quo testator non sperabat, relicta, &c. alia non confirmantur per auth. ex causa. C. de lib. præter. & in corpo. unde sumit, quia text. in corpore loquitur de testatore, qui sciebat se præterire filium, uel posthumi, si rectè & diligenter intuetur, C. de test. mil. l. sicut. in probado hic non extendo me, quia loquum esset. Remanet ergo quod dictus Romanus est datus tutor in testamento prædicto rupto, unde non potest esse tutor.

nisi confirmaretur particulariter. ff. & C. de confirm. tut. quae confirmatio cum testator uixerit multis annis, debet fieri cum inquisitione, quae ponitur ff. de confir. tut. in l. in confirmando. quod in proposita q. factum non fuit, nec iudici, qui confirmavit dictum testamentum, fuit propositum aliquid, quod d. testamentum esset ruptum, unde non potest dici confirmatum, arg. C. de confir. tut. l. neque. & glo. in st. de tu. in princ. uidetur inclinare quod non. In contr. uidetur casus ff. de confir. tut. l. qui a patre. ibi, perinde ac si in inst. &c. Ita tenet lac. de Aret. & disputando determinauit Martinus Sil. Ita tenet Cy. d. l. neq. & communiter omnes Moder. dico igitur in q. proposita q. per ea quae facta sunt, nullus potest administrare legitime, sed iudex debet facere inquisitionem, secundum formam d. l. in confirmando. & si reperiret dictum Romanum confirmandum, confirmet, & praferat auia praedicta. Si uero non esset confirmandus, tunc auia remanet tutrix.

CONSILIVM CXLVII.

Si duo sunt dati fideicommissarii a testatore una, an altero mortuo, potest alter exercere liberè officium, & concluditur q. sic. Item late de dictione una.

- 1 Si testator facit commissarium Titium una cum Caio, an uideatur eos simul, non separatim officium commissariae exercere.
2 Dictiones una, & cum, & dist. & an inducant similitatem, & quid significant.
3 Potestas alienandi in testamento, uidetur repetita in codicillis.

FACTVM Tale est. Prædictus Mitus fecit testamentum, & codicillos, ut supra, contingit, q. post mortem dicti testatoris, dictus Planciolo fideicommissarius mortuus est. Quaritur utrum dicta domina Buta, una cum dicto Planciolo fideicommissaria, possit officium ipsius fideicommissariae liberè, & expedite exercere, & bona prædicti testantis uendere secundum formam testamenti. Ad prædicta respondetur de iure, dictam dominam posse fideicommissariae officium liberè exercere, & bona dicti testatoris secundum formam dicti testamenti uendere, quia mortuo fideicommissario, officium remanet apud eam integrum, ut ext. de test. c. religiosus. l. vj. in fi. Sed hic possumt oriri duo dubia. Primum, quia d. religiosus. dicit, nisi aliud a testatore sit expressum, sed hic uidetur aliud expressum, cum dicit in codicillis, quod dictam dominam Butam faciebat fideicommissariam una cum dicto Planciolo Ianuelli, &c. & quia dixit una, uidetur uoluisse eos simul, non separatim fideicommissariae officium exercere. Responde quod illa similitas in eo quod dicit una, respicit actum disponendi factum a testatore, quasi dicat, semel ex uno actu facio talem & talem fideicommissarios meos, seu talem cum tali, quod idem importat, primum de dictione una, probatur C. de impub. & lult. in princ. ubi patet quod idem est dicere, Titius una cum Seio, uel dicere, Titius & Seius. Sed de dictione, cum, & de dictione, & probatur per iura uulgaria, ut l. Titia textores. §. nihil. de leg. j. & l. illi cum illo. de leg. ij. cum fin. Præterea, nunquam praesumitur testatorem uoluisse, ut unus sine alio non possit, nisi hoc expresserit. l. si fuerit ita. de man. test. Secundò possit dubitari, an potestas alienandi, quae fuit attributa dicto Planciolo in testamento, uideatur repetita in personam dominæ Butæ, cum in codicillis de potestate uendendi nulla sit facta mentio. Ad quod respondetur, quod illa uerba, una cum Planciolo, &c. secundum propriam & ueram significationem sunt repetitiua earum conditionum, & qualitatum, quae in persona primi fideicommissarii appositæ sunt, quasi dicat, talem facio fideicommissarium, cum hac potestate concessa tali fideicommissario. Hoc probatur per l. non putabam. de cond. & demonst. Nec ob. finis illius l. ubi uidetur innuere cont. quia illud speciale fauore libertatis, ne libertas incidat, ut ibi apparet in tex. & glo. De iure ergo communi est contra, ut ibi dicitur. Bart.

ADDITIONO.

Est. Bart. conf. c. incip. factum. in ij. uol. & ibi scripti in addi. & uide An. Bar. l. si quis duobus. C. de impub. in add. Bar. Thom. Dipl.

CONSILIVM CXLVIII.

Si testator sciebat tutorem, quem dedit in testamento, esse suum creditorem, uel debitorem, non propterea prohibetur a tutela, secus si ignorabat, per auth. minoris. C. qui tut. da. pos. & intelligitur aliàs quàm ex testamento.

- 1 Tutor testamentarius si est debitor, uel creditor, an possit esse tutor.
2 Testamentarij tutores praeseruntur matri, & auia.
3 Tutor testamentarius si excusaret se a tutela, perderet legatum sibi relictum a testatore.

QVAESTIO Ista in hoc principaliter reuoluitur, an auth. minoris. posita C. qui tut. da. pos. habeat locum in tutore testamentario. Secundò, an illud quod ibi dicitur de creditore, habeat locum in eo qui est creditor ex testamento. Circa primum, quidam antiqui dicebant, quod illa auth. non habeat locum in tutore testamentario, quia eius fides est recepta a testatore, ut Inst. de fuitid. tu. §. j. de episc. audien. l. de creationib. sed glo. in d. auth. minoris. tenet contr. rationes ibi positas. Gul. de Cu. tenet cont. ff. de pact. l. cum in eo. per rationes quas j. dicam. Item do. Old. i. ista materia ita distinxit, aut testator, qui dedit ipsum tutorem, sciebat ipsum esse creditorem, aut debitorem, & tunc potest esse tutor, non obstante illa auth. minoris. Nam fides istius tutoris est electa per testatorem, arg. ff. de adm. nist. tut. l. tutor qui repertorium. Præterea testamentarij tutores praeseruntur matri & auia. auth. matri & auia. quando mu. tu. offic. fun. potest. sed mater & auia non prohibentur a statuto, licet sint debitrices, & creditrices: d. l. matri & auia. & hoc uerum, cum testator huc sciebat tutorem quem dabat, esse debitorem, uel creditorem, sed si ignorabat testator ipsum esse creditorem, uel debitorem, non potest uideri electa & approbata fides illius, ff. de confir. tut. l. in confirmando. & isto casu est uera opinio glo. Et hanc opinionem ego semper tenui. Et secundum hoc in casu proposito, cum testator ipsum tutorem sciebat esse, uel futurum esse creditorem ipsius talis, poterit esse tutor, & sic non potest ei imputari, si tutelam gessit, nec per hoc perdit legatum. Super secundo puncto posito quod testamentarius tutor prohibetur a tutela, si est debitor, uel creditor, aliàs quàm ex dispositione testatoris facta in testamento, uel codicillis, hoc est expressum per iura, quae dicunt quod eo casu si excusaret se a tutela, uel cura, perderet legatum, & sic habet necesse gerere, ut legatum consequatur. ff. de excus. tut. l. Nefennius. cum l. seq. Hoc etiam uerius esse probat, per iura ante dicta. Nam licet de iure antiquo distingueretur, an legatum erat relictum pro tutela, an non, sed de iure nouissimo quocumque iure relictum esset, si cessaret adimplere quod iniunctum est, per defunctum, perderet legatum, auth. de har. & falc. §. his omnibus. & ibi no. per lac. de Bel. Apparet ergo q. huic tutori imponebatur necessitas gerendi tutelam, ut haberet legatum. Et ita uidetur mihi Bar.

ADDITIONO.

Ista. Bar. auth. minoris debitor. in pen. col. uer. quero, an ista auth. C. qui tut. da. pos. ubi alleg. se consuluisse, & inducit rationes prout hic. & uide Bar. conf. cxij. in ij. uol. Tho. Dipl.

CONSILIVM CXLIX.

Quando iudex sententiat secundum id quod relinquatur arbitrio suo, & si non deferat iuramentum in litem alteri parti, cui uidet non deferendum, non propterea potest ab eo appellari, & si appelletur, & appellans non probat iniquitatem sententiae, tunc iudex appellantis debet iudicare bene sententiatum, & malè appellatum: & condemnare uictum uictori in expensis, etiam in causa appellationis factis.

Qui

- 1 Qui petit executionem sententiae, acquiescit sententiae.
2 Iudici permittitur ponere arbitros, seu calculatores, qui discutiant rationes, & referant.
3 Tutor tenetur de dolo, lata culpa, & leui.
4 Si non constat de iniquitate sententiae, ille qui appellat, succumbit.

LITERAS Magnificètia uestra recepi de causa, quae coram uobis uertitur, inter Petru ex una parte appellantem, & d. Beraldum defendentem occasione cuiusdam sententiae latae super administratione tutela dicti Petri, quid iuris est. Sic credo, & dico per uos iudicatum, esse bene iudicatum, & pronunciatum, & malè appellatum, & uictum uictori in expensis etiam in hac causa appellationis factis condemnandum. Quod probo sic. In primo capite primae sententiae do. G. & H. fuerit condemnati ratione reddituum, & fructuum, pro ultimis septem annis, in lib. Mcccl. ut patet ex tenore sententiae, in quantum continet condemnationem, dictus Petrus non est grauatus, imò sententia in ea parte approbatur, quod patet per instrumentum in causa productum, & quia petit in ea parte executionem, ergo sententia acquiescit, C. de re iud. l. ad solutionem. ff. de pact. l. tale pactum. §. qui prouocauit de inoffic. test. l. pen. In eo uero quod in fine sententiae eos absoluit ab eo quod plus pecebat dictus Ioan. per appell. conuictus est, in hoc de iniquitate sententiae nullo modo constat. Nam in causis ubi tales calculationes ueruntur, permittitur iudici ponere arbitrum, seu arbitros, qui predictas rationes discutiant, & referant. C. de iur. & iur. leg. l. ij. & ff. si cui plus quàm per l. falc. l. j. Illud quoq. etiam patet, C. de dist. pig. l. si residuum, sed iudex hoc fecit, ut patet publico instrumento, & illi electi reuulerunt & secundum eorum relationem iudex ille primae causae pro dictis septem annis condemnauit, ut clarè patet rectè calculanti, ergo eius sententia fuit iusta, & iustè lata. ff. de cond. & dem. l. si cui libertas. In secundo uero capite dictae sententiae condemnauit dictos dominos G. & H. ad restitutionem tertiae partis rerum mobilium contentarum in inuentario, seu ad faciendam astimationem secundum tenorem dictae sententiae, de hoc etiam non est conuictus dictus P. appellans, quod patet, quia etiam post appellationem petit coram primo indice executionem pro dicta tertia parte, uel etiam eius executionem faciendam secundum formam ipsius sententiae, ergo uidetur hoc probasse, ut secundum dictam formam fiat, ut dictum est. In tertio uero capite sententiae facta etiam ratione reddituum & fructuum administrationis dictae tutela, pro tribus primis annis, & habita compensatione cum reliquis incertarum aliàs factarum expensarum & solutarum per do. G. & H. in utilitate necessaria dicti Pet. & facta ratione, & habita compensatione de rebus non positus in dicto inuentario, absoluit prædictos dominos G. & H. ab administratione fructuum, & a dictis & prædictis rebus in inuentario non positus, & ab omnibus alijs petitionibus per dictum P. factis, ut patet ex tenore sententiae. Hoc caput multa implicat. In eo quod dicit, de redditibus, in hoc constat iudicem bene pronunciasse, quia secundum calculationem sibi factam per illos quibus commisit. Secundò in eo quod dicit de rebus in inuentario non positus, hic uidetur conueniri dictus P. eo quod uidetur, quod sibi debuerit deferri iuramentum in litem, & quod si aliter probaretur, quod predicti debuerunt in magna quantitate condemnari, & ex alle. pro parte sua elegantissime factis colligitur. Ad hoc autem est dicendum, bene iudicatum, & de iniquitate sententiae non constare. Nam si bene aduertantur articuli, seu capitula ad probandum contra dictos tutores facta, pro maiori parte non concludunt aliquid ex eo quod tutores uenirent condemnandi, uel deberet deferri iuramentum in litem. Nam incipiendo a x. articulo, seu capitulo, usq. ad decimum octauum, in quolibet dicit, q. dictus G. habebat, & reliquit tempore mortis, &c. Costat enim, ut prudenter allegatum est, quod dictus tutor tenetur de dolo & lata culpa, & leui. Sed est possibile quod ille Petrus dictas res tempore mortis reliquit, & inde tutori nulla culpa potest imputari, si eas in inuentario non posuit. Quid enim si ignorauit, iustam enim

causam ignorantia habuit, cum in ius succedat alterius, l. qui in alterius. ff. de reg. iur. debuerunt ergo concludere articuli, q. tutores hoc sciuerunt, uel scire debuerunt. l. quod te. si cer. pet. Debit ergo probare scientia tutorum, uel quod hoc comuniter erat notum, & sic colligatur lata culpa, quae est ignorare quod omnes sciunt, uel concludatur leuis culpa, cum res ipsae erant in tali loco, quod diligens paterfamilias, hoc prauidisset, & inuestigasset. Est enim leuis culpa non prauidere id, quod a diligenti potuit prauideri, l. si putator. ff. ad l. Aquil. & ff. de pig. act. l. si conuenerit. §. fin. Sed posito quod articuli sint bene formati, uidentur est de probatione, & multa sunt quae nullo modo probantur, multa sunt quae pars asserit sufficienter esse probata, sed certè pauca sunt, etiam si testes essent omni exceptione maiores, quae per singula examinare longum esset, & tediosum. Satis hoc constat, quod ualor non est probatus earum rerum, de quibus probatum uidetur, & in inuentario non sunt posita, ergo si iudex uolebat deferre iuramentum in litem, & per illud probare in interesse dicti P. poterat etiam taxare quantitatem usq. in quantum sibi uideretur, poterat etiam taxare quantitatem usq. in lit. iur. l. uideamus. §. pe. Hic igitur placuit iudici non deferre, sed usque ad quantitatem, quae sibi congrua uisa fuit, compensare placuit, an hoc fuit malefactum, non liquet ex actis, quia ex affirmatione maiorum rerum non patet. Si igitur de iniquitate sententiae non apparet, ille qui appellat, succumbit, C. de appell. l. hi qui ad ciuilia. Pars enim appellata habet in hoc ius commune pro se, quia in iudicis arbitrio erat hoc facere, ut dictum est. Qui ergo appellat, docere habet iudicem inique fecisse, aliter si de iniquitate non respondit, debet succumbere, ff. pro soc. l. societatem, §. arbitrorum.

ADDITIONO.

Literas. Bar. l. tutor qui repertorium. in add. Bart. ff. de adm. tut. & uide in conf. seq. & ibi scripti. Tho. Dipl.

CONSILIVM CL.

De materia praecedentis consilij, & primò, an in causa appellationis, quando unus fuit pro parte condemnatus, & pro parte absolutus & appellauit, an tota sententia suspendatur, uel tollatur, & casu quo pro parte tantum, an appellans prædictus, qui petit sententiam executioni mandari coram iudice a quo, pro ea parte, quae faciebat pro eo, uideatur recedere a sua appellatione. Item quando pupillus agit contra tutorem, dicens eum non posuisse res certas in inuentario, quae probatio debet fieri, & quid si iudex noluit deferre iuramentum in litem, & si detulit, an iudex appellantis potest aliquid agere. Item quomodo debet fieri probatio de fructibus recollectis ex bonis pupilli, & quomodo debet fieri liber rationum a pupillo, uel ab eius tutore.

- 1 Appellans pro parte a sententia, an tota sententia per appellationem tollatur, seu suspendatur.
2 Si petitur executio sententiae a qua est appellatum pro parte, an uideatur renunciatum appellationi.
3 Quae probationes requiruntur contra tutorem, dicendo ipsum tutorem non posuisse omnia bona in inuentario.
4 Sicut iuratur in litem contra tutorem, qui non fecit inuentarium, ita si fecit, & aliqua omisit ponere in inuentario.
5 Contra heredes tutoris non sufficit probatio per indicia, sed plena.
6 Pro sententia in dubio praesumitur, q. sit iuste lata, q. iudex iuste fuerit arbitratus.
7 Pupillus quomodo debet probare contra tutorem, & eius heredes de fructibus.
8 Iudex an possit committere aliquibus personis, ut discutiant fructus possessionum pupilli.
9 Liber rationis qualiter debet esse compositus.

VM PRAEDICTA examinare, plura alia dubia occurrerunt, quae licet prædicto consilio inserta non sint, tamen hic aliqua refero, &c. Primum, super articulo primo, quia tutor extitit pro parte condemnatus, & pro parte absolutus, quia pro parte sententiae condem-

condemnatorie appe. an tota sententia per appellationem tollatur, seu suspendatur, secundum l. j. in fi. ff. ad Tur. quod uidetur, quia sententia non potest pro parte ualere, & pro parte non ualere, contra hoc tenet Cy. de aduoc. diuer. iud. l. j. quia ex post facto potest pro parte ualere, arg. ff. de inoff. test. l. cit. ca. ita dicit ipse. Cont. C. de appell. l. ampliore. §. j. ubi ad iudicem appellacionis spectat, cognoscere etiam de sententia lata contra eum qui non appellauit. Si enim remaneret firma, ad iudicem appellacionis non deuolueretur. Ad idem, C. qm̄ prouo. non est neces. l. fin. Nec obstat l. circa. quia illud contingit propter diuersitatem personarum, contra quas agitur. Nec enim agendo contra unum, posset pro parte approbare, & pro parte reprobare, imò reprobandum pro parte, totum uidetur reprobare. l. pen. ff. de inoff. test. facit de mino. l. etiam. §. ex causa. † Secundò queritur, retenta opinione quod parte tantum sententia extinguat, an pro illa parte quod condemnatus est tutor, si petita fuerit executio coram iudice primo, uideatur renunciatum appellacioni. Dico quod sic, quia quodcumque super aliquo principali, uel incidenti, quod spectat ad iudicem primū, uel in inferiorem cōparet, uideatur renunciatum appellacioni. C. de re iud. l. ad solutionē. & ext. de appell. c. sollicitudinem. in fin. nisi fuerit protestatus, quod illam executionem non petit animo renuncian di appellacioni, quod dicit, ut in d. c. sollicitudinem. in fin. † Tertio queritur, cum pupillus agit contra tutorem, c̄ dicens ipsum tutorem res non posuisse in inuentario, que probatio requiritur contra tutorem? Resp. probatio esse debet talis, quod concludat tutorem in dolo, uel in culpa, scilicet, quod tutor sciuit illas res pupilli, uel quod cōmuniter sciebatur, uel quod diligens paterfamilias hoc inuestigasset, ut s. dictum est in con. prox. Sed queritur qualiter sit probandum, ut concludat, & uidetur queritur qualiter sit probandum, ut concludat, & uidetur quod sufficiant indicia, nec requiratur plena probatio, C. arb. tut. l. si defunctus. ibi, alijs indicijs, & c. C. de in lit. iur. l. fin. Sed certè illa uidentur intelligenda de indicijs legitimis, & claris, hoc est, de probationibus claris & liquidis, C. de in lit. iur. l. j. ibi, argumētis liquidis, arg. opti. imò tex. pro hoc. C. de iure delib. l. scimus. §. licentia. ibi, legitimis modis. Sed certè hic aduertendum est, quia tria sunt, scilicet, res ipsæ. Item quantitas earum, item ualor rerum. Pone ergo probari contra tutorem, uestes, frumenta & libros fuisse in bonis pupilli, sed non probatur quot uestes, uel libri, uel quanta fuerit quantitas frumenti, uel quantum ualuerint: posito quod probatur taliter, nunquid includitur dolus, uel culpa tutoris? Resp. sicut contra tutorem, qui nullum inuentariū fecit, iuratur in litem, ff. de admin. tut. l. tutor qui repertoriū. in prin. ita eadem ratione si fecit, & aliqua omisit ponere in inuentario, pro illis, que non sunt posita, iurabitur in litem: quia quantum ad illas res inuentarium non fecit, & uerba illius legis sic debent intelligi, tutor qui repertorium non fecit, i. quatenus non fecit. l. Stichum qui meus erit. de leg. j. Sub isto igitur iureiur. uenient quantitas, & rerum æstimatione, sicut si nullum inuentarium factum fuisset, & ubi quod iuramentum taxabitur, seu præstabitur taxatione præmissa. l. uideamus. §. iurare. de in lit. iur. † Et aduertendum quod in actione tutelæ, ut speciale ut propter culpam iuretur in litem, l. in actionibus. ff. de in lit. iur. & hoc contra principalem, sed contra hæredem tutoris debet probari plenè. C. de in lit. iur. l. j. §. fin. per totum. Sed quid si iudex condemnauit in certa quantitate pro rebus non positus in inuentario, uel certæ quantitatibus habuit rationem compensando, non tamen detulit iuramentum in litem? Ad hoc respondeo, si partes sententiarum acquieuerunt, expeditum est. Si uerò appellatur à sententia, uidendum est per quem. Aut enim appellat minor, qui agit contra tutorem, & tunc debet succumbere, nam licuit iudici non deferre iuramentum, & etiam cessare, d. l. uideamus. §. iurare. & delatum ex causa non sequi, d. l. uideamus. circa fin. Non ergo grauauit pupillum, imò releuauit, quia eum non coegit iurare in quantitate quæ taxauit, sed simpliciter condemnauit. Prædicta uera, nisi ex primis actis, uel ex nouis factis in causa appellacionis appareret, quod bene cognouisset iudex in maiorem quantitatem debuisset taxasse. Quod enim dicitur in arbitrio iudicis, intelligitur fra bonam fidem. d. l. uideamus. §. iurare. in fi. † In dubio enim præsumendum est pro sententia, quod sit iuste lata, & quod iuste fuerit arbitratus, nisi contrarium doceatur, ff. pro. soc. l. si societatem. §. arbitratorum. & l. unde si Nerua. ff. de contr. emp. l. hoc. alijs, l. Herennius. §. Caia. & quod ibi not. Si uerò appellaret tutor, tunc enim iudex eum grauauit quod condemnauit in quantitate non plenè probata, nec suppletur per iuramentum: posset tamē iudex appellacionis si uellet ipse iuramentum deferre, & sic sententiam confirmare, cum dicta potestas deuoluatur ad eum, & hoc non est dubium: dico etiam quod appellacione non interposita ab uno tantum, potest iudex grauare alium non appellatorem. d. l. ampliore. † Quarto est uidendum, qui fructus dicantur recollecti de bonis pupilli, & qualiter fiet probatio? Resp. tutor de his tenetur facere librum rationum, & si non fecit, uel factum non exhibet, iudex potest contra eum deferre iuramentum. ff. de tu. & ra. dist. l. j. §. officio. & quod ibi no. sed ut dictū est, iudex potest taxare. Item contra hæredem non potest in litem iurari, qualiter ergo probabit pupillus? Resp. probandum est quod tales possessiones erant in bonis pupilli. Item quod tales possessiones tantū reddiderunt anno. Item quod dicti fructus peruenierunt ad tutorem, & hæc esset probatio plena. Primum probatur ex inuentario, uel alio modo de facti. Secundū & tertium poterit probari per seruos, factores, & laboratores ipsius pupilli. ff. de adm. tu. l. ad instruendam. & de tu. & ra. dist. l. j. §. de seruis. Et est aduertendū, quod isti tales factores & laboratores exonerant se, & sic uidentur testificari in causa propria, & ideo puto quod hoc sit speciale in odium tutoris, quilibet non exhibet, ut dicitur j. d. §. de seruis. ibi cum neque inuentariū proferant, remedio uti debere: sed si poneremus quod tutos confiteatur fructus sibi non datos a laboratoribus, & colonis integre, sed negare tot quot dicit pupillus, tū coloni essent idonei testes. † Sed an iudex possit cōmittere aliquibus, ut uideant, & discutiant quot poterant esse fructus possessionū quolibet ditorum annorum, & eorū relationi credere, puto posse adhibere eos, qui negotiorū pupilli noticiā habent & ab eisdem instrui, & credere, ff. de reb. eor. l. magis puto. §. in primis. & C. de usu. & fru. leg. l. aduersus. & ff. si cui plus quod per leg. Falc. l. j. §. cum dicitur. & de cond. & dem. l. si cui liber tas. An autē isti tales sic positi debeant iurare, uide ff. de uen. inspi. l. j. §. in gl. j. ibi tangitur, & no. in l. iurifuradi. C. de test. fac. tamen quod sic, C. de fid. inst. l. cōparationes. & de secun. nup. l. hac edictali. §. illud. Quid si iudex primus uoluit tales existimationes dare, nec uoluit iurandū deferre? Resp. si iudici appellacionis uidebit, per eū corrigi poterit. † Quarto, qualiter debet esse compositus liber rationum? Resp. singulariter omnia debent inseri, ut ex tali fundo, & tali colono, tantum tali anno, non enim debet in genere summa poni, & sic possit reperiri ueritas, uel falsitas, ff. de cond. & demon. l. antepe. & C. de suscep. l. neminem. Si igitur alterationē ediderat, non uidetur edī, quia intelligi non potest, ff. de eden. l. argentarius. §. edī.

ADDITIO.

a Prædicta. An. Bar. l. tutor qui repertorium. in add. Bart. ij. col. ff. de admin. tut. uerb. quero an tenent. & uide apof. in add. Bart. l. actionibus. col. j. ff. de administ. tut. Tho. Dipl.
b Renunciatum. Rom. conf. ix. Ber. Lan.
c Tutorem. Rom. con. cccxxij. Ber. Lanfr.
d Respondeo. Sallust. Gul. de Perusio. conf. suo. quod incip. plura obijciuntur. in ij. dubio. in j. col. cui conf. se subscripserunt Benedictus de Bacis, de Perusio. & alle. per consulentem. & Ab. Pan. incip. & si satis copiose per primum consulentem, que consilia originalia cum sigillis, & subscriptionibus, manu propria sunt penes me. Thom.
e Compositus. Anch. consil. suo quod incip. hic edite. quod non est impressum. & Soci. consil. cxlix. in j. uol. in ij. colum. in causa Ambrosij, & in consil. cxc. in ij. uolum. incip. memini me pluries. in j. col. & And. Barb. d. l. tutor qui repertorium. in princ. ff. de administ. tut. & Sallust. de Peru. d. consil. quod incip. plura obijciuntur. in ij. dub. in ij. colum. cui se subscripserunt domi. Abb. Pand. & Bened. de Bacis, ut s. dictum est. Thom. Dipl.

CON

CONSILIVM CLI.

Si testator dicit quod relinquit filia suæ quinque, ratione legitima etiam si dicat, & eam hæredem in eis instituo, quod ualeat testamentum, quia sic uidetur relinquere, & ratione institutionis.

Verbum, relinquo filia pro legitima, intelligitur iure institutionis. Si adeo ab intestato, uideor repudiare ex testamento.

MARSILIUS Inter cætera sic disposuit in suo testamento. Item reliquit ratione debiti iure natura, Pauli, & c. contra testam. quod ualeat, opponit, quia ista filia non est instituta neque ex hæredata, sunt enim ista uerba, Item Pauli & c. filia quinque libras legitime debite iure natura relinquit, & c. nec est aditū, & eam in ipsis hæredem instituo. Sed his non obstantibus, ego Bart. de Saxoferrato legum doctor, licet minimus, saluo semper cōsilio melius sententis, dico testamentum ualere, & esse relictum dictæ filia iure institutionis, quod sic probat. Cerum est quod debita iure natura non possunt relinqui, nisi iure institutionis. §. illud. in auth. ut cum de app. cog. unde de necessitate includitur iure institutionis id quod fuit relictum per illa uerba, cum illo iure sit debita, & nullo alio iure. ista de necessitate intelliguntur, sicut cum dico aliquem fideiusiisse, uel simpliciter fuisse stipulatū, l. sciendum. ff. de uerb. obl. & inst. de inut. stip. §. si ita scriptum. Item si aliquis instituit seruum suum hæredem, uel suum tutorem, nec fecit mentionem de libertate, intelligitur etiam libertatem reliquisse, sine qua non potest habere hæreditatē, l. si. C. de necess. ser. har. inst. Item in additione hæreditatis, si adeo ab intestato, uideor repudiare ex testamento, sine qua repudiatione non potest adiri ab intestato, l. j. in fin. ff. de acq. hæred. ita in proposito ista uerba cum dico, debita iure natura, de necessitate includunt iuris institutionem, cum illo iure sit debita. hæc possent probari multis alijs exemplis, & ita uidetur mihi Bart. de Saxoferrato.

ADDITIO.

Marsilius. Et ita allegat Pet. Phi. Cornuus, in l. humanitatis. de impub. diis incipit, consilius, super dicto puncto tantum ualeat unum dicendo, & ita incipit in cons. septuagesimo quinto, secundum ordinem Perusinum, in ij. parte, de ult. uol. & ita alleg. taf. auth. nouissima. vij. col. C. de inoff. test. & Alex. conf. quinqueagesimo. in septimo uol. incipiente, in causa, & lite, in ult. col. in l. nam quod. §. non omnes. in ij. col. ff. ad Treb. & in l. j. ff. ad l. fil. in ij. col. & in l. humanitatis in l. j. col. j. C. de impu. Thom.
Intelliguntur. Not. quod dicit Bart. hic, quod si pater relinquit centum filia pro sua legitima, uel falcidia, intelligitur relinquere iure institutionis. adde quod de isto conf. Bart. meminit Bal. auth. unde si pater. C. de inoff. test. & taf. auth. nouissima. vij. col. uerb. quid autem si pater. C. de inoff. test. ubi examinat quod Bart. hic, an sit uera, tandem tenet contra Bart. quod dicit Alex. aperta fronte se consiluisse contra Bart. conf. lxx. in ij. uol. uiso conf. et contra Bar. consiluit d. Pet. de Ghibi. de Eugubio, quod est insertū in cons. clij. quamuis, & ultra taf. uide Alex. conf. l. in vij. uol. inci. in causa, & lite. in ult. col. & in l. his uerbis. in add. Bart. ff. de her. inst. & ibi scripsi. Dec. l. humanitatis. in ij. col. C. de imp. & uide que scripsi, j. cons. clij. Thom.

CONSILIVM CLII.

ET EGO Franciscus Trigini legum doctor de Pisis, & nunc legens in Studio Perusino, saluo semper consilio saniori consulo, ut s. dictum est, per do. Bart. excellentissimum legum doctorem. Nam uerbum relinquo, est uerbum commune, auth. de trien. & semis. §. j. l. hac edictali. C. de secun. nup. & l. fin. de sac. sanc. eccl. quauis Dy. dicat cont. & malè, quod dicit uerbum cōmune, l. nam quod ff. ad Treb. quia dicit contra præallegatam legem. Modò si uerbum relinquo, sit commune, habet se ad directam institutionem, & ei conuenit, sed l. dicit ibi, testator certo modo testatus est, & uidet eo modo testari, prout necessitas imminet, arg. l. Galus. de lib. & post. ergo uerbum relinquo, uidetur directò appositū iure institutionis. Præterea lex dicit quod in dubio quis uidetur eligere uiam in testando, per quā sua iudicia non iuratur. ar. l. si miles. ff. de mil. test. Modò cum hac dicat iure natura, & c. facit quod uerbum cōmune in dubio interpretetur

tatur directum, arg. eorum quæ no. in l. centurio. de uulg. facit quod no. Jac. de Arc. l. illa institutio. de har. inst. De his bene sum contentus, cum multa superflua possint allegari quæ omitto. Data Perusij, die xx. mensis Maij.

ADDITIO.

Et ego. Iste do. Dec. l. humanitatis. C. de impub. & dixi s. conf. præced. Thom.

CONSILIVM CLIII.

Istud consilium est contrarium supra dictis duobus.

QVAMVIS maximi doctores subtilissimè motuerint, tamen contra iura uolunt contra ipsorum dicta, uisus tamen eorum subtilissimis consilijs, & multis alijs allegatio. uidet mihi Petro de Ghiensij de Eugubio, quod dicit eorum sunt contra ius, ut in auth. ut cum de appell. cog. §. aliud quoque capitulum. no. C. de inoff. test. auth. nouissima. Voluit enim lex quod filius habeat relicta sub nomine hæredis causa honoris, l. filium. §. si legata. ff. de leg. præst. Et quod allegatur in contrarium, quod debita iure natura, non possunt relinqui, uerum est de iure: tamen possunt de facto, ut fuit hic in proposito, & tunc testamentum uitiatur. Nam de iure non potest relinqui sine corruptione testamenti, ut hic fuit factum. Sicut dicimus quod testamentum non potest fieri, nisi cum septem testibus, est uerum, tamen de iure ut ualeat, sed bene potest fieri de facto cum paucioribus, ut iura dicunt, ad quod multa exempla possent induci, quod superfluum esset adijcere. Nec ob. illud quod dicitur in l. sciendum, quia illa loquitur de solennitate intrinseca, quæ uerborum prolatio apta est comprehendere, & inducere, Dy. C. de contra. & committen. stip. l. j. ergo, & c. Nam uerbum relinquo, appositum uniuersitati denotat institutionem hæredis, ut si dicit, relinquo omnia bona mea tali, ut de testa. mil. l. diuis. §. fin. Nam idem est dicere, hæredem facio, uel tibi bona mea relinquo, ut ibi, ut no. in l. his uerbis. ff. de her. inst. in prin. sed ubi uerbum relinquo, non apponitur uniuersitati, sed certæ rei, uel quantitati, ut in proposito fuit, tunc fecus est, l. Lucius. §. filiam. de leg. ij. Nec ob. l. fin. C. de neces. ser. hæred. inst. quia ibi non potest esse unum sine alio, in proposito bene potest relinqui aliquid filio aliquo titulo iure institutionis. Nec ob. etiam l. illa, quia illud procedit ex necessaria consequentia, & propter compassibilitatem contrariorum. Præterea si legitima, uel debita iure natura non possent relinqui filio, nisi iure institutionis, & quod præsumeretur dicto iure esse relicta, superflua esset iuris prouisio, quæ dicit iure institutionis debere relinqui. Præterea, ubi lex inducit certam formam seruari debere, si non seruatur illa forma in genere, non ualeat quod agit, & C. de in. de lib. l. scimus. cum si. §. si uerò postquam. Nec ob. si dicitur, quod uerbum relinquo sit commune, quia uerum est quando apponitur uniuersitati, quia potest denotare hæredis institutionem, & appositum rei singulari, non potest hoc denotare, ut supra dictum est, sed in proposito fuit adiectum rei singulari, quia certæ quantitati, ergo non potest denotare hæredis institutionem, quia in incertis, non certis est locis coniecturis, ut dicunt iura uulgaria, ergo est cōmuna, quia diuersa significare potest secundum naturam relicta, cui apponitur, ergo, & c. Et datum fuit hoc consilium, die vij. Iulij.

ADDITIO.

Quamuis. Istud consilium non est Bart. sed domi. Pet. de Ghiensij, de Eugubio, singularis Doc. tempore Bart. qui de directo consuluit contra Bart. & Fran. Trigini, & no. quod secundum istam opinionem multi doc. consilium ruit. taf. auth. nouissima. C. de inoff. testam. de qua questione, uide etiam Phi. Corne. conf. cccxvij. in j. uolum. incip. ante omnia, & in cons. cccx. in secundo uolum. in casu isto, & in l. humanitatis. C. de impub. Thom. Diplomat.

CONSILIVM CLIIII.

Si mulier hæres instituta fecit inuentariū, sed non debita

debita iuris solemnitate, scilicet non uocatis legatarijs specialiter, nec adhibitis testibus loco legatariorum absentiu, an sufficiat sibi, ut possit extrahere Falcidiam. Item si conueniatur a legatarijs, & creditoribus ultra vires hereditatis, possit se excusare propter iuris ignorantiam, cum agat de damno uitando.

- 1 Inuentarium non ualet quando legatarij, & alij quorum interest, non fuerunt citati, & non sufficit generale proclama.
- 2 Mulier quando certat de damno uitando, an possit se excusare prae textu ignorantiae.
- 3 Denunciatio quando, & quibus personis est facienda.
- 4 In confectioe inuentarij, an requiratur simplex denunciatio, uel citatio.
- 5 Lex in bene uocari, debet intelligi, id est, citari.
- 6 Iudex non est necessarius q. inter sit confectioe inuentarij.
- 7 An de substantia & forma inuentarij sit, q. legatarij uocentur.
- 8 Beneficium inuentarij, an sit indiuiduum, ita quod si sit peccatum in uno, totum reddatur nullum.
- 9 In confectioe inuentarij an debent adesse tres testes.
- 10 In confectioe inuentarij requiruntur testes bonae opinionis, & fame.
- 11 Notarius debet se subscribere inuentario, & an requiratur specialis subscriptio.

MARITVS a Fecit heredem uxorem, & multa legata reliquit, post eius mortem dicti sui mariti, hereditatem cum inuentarij beneficio adiuu, & inuentarium fecit, ad cuius inuentarij confectioem, quidam ex legatarijs testametu, qui erant in ciuitate, uocati non fuerunt, neq. citati fuerunt, tñ fuit factu quoddam generale proclama, quod si quis crederet sua in interesse, cōpareret, &c. & mulier quae fuit ignara literaru notarium adhibuit, qui se subscribere loco sui, qui nō subscripsit fm formā iuris, & inuentario praedicto nō adhibuit tres testes specificē loco legatariorū absentiu, est tamē uerum q. in ipso inuentario adhibiti fuerunt testes sex, & ultra idonei & bonae fame & opi. Modō quare de duobus. Primō, utrū dictum inuentariū ualeat de iure, ita q. mulier possit retinere Falc. Secundō utrū dicta forma haeres instituta cum sit femina, posito q. a creditoribus & legatarijs cōueniat, possit se excusare, ppter iuris ignorantia, cum certet de damno uitando. † Circa primū q. inuentariū de iure ualeat, uidet posse de iure probari, quia ad dictū inuentariū per generale proclama fuerunt citati illi, quoru interest poterat, quae citatio uidet sufficere, C. de anna. excep. l. ut perfectius. ff. quod ui, aut clam. l. aut qui aliter. §. l. tē, quia non ualet citatio necessaria in figura iudicij, sed sola cōuocatio, seu denunciatio ab herede, auth. de her. & Falc. §. cū dicitur. col. j. quae denunciatio seu cōuocatio satis uidetur esse facta per generale proclama. b In cont. uidet q. nō ualeat, quia debuerunt legatarij nominatim uocari, seu citari. Videtur enim solemnitas inducta per l. si. C. eo. tit. ergo ipsa non seruata, non ualet inuentarium, & haeres tenetur in solidum, l. scimus. §. & si praefatam. C. de iure deli. nec sufficit generale proclama, ubi certus est aduerfarius, & ipsius haberi potest copia. ff. de lib. agn. l. j. §. j. & quod ibi not. & est casus in l. si curatoris. C. de iure deli. Itē hoc denotat ille §. hoc illo addito debent uocari agnati legatariorum, si ipsi non sunt. Pro hoc, quia loco absentiu debet certus adhiberi, qui inspicat & inter sit, & aliās nō ualet, ut in auth. sed cum testator. C. ad l. Fal. † Ad fm quaeritur, utrū mulier possit se excusare prae textu ignorantiae, cum certet de dāno uitando: Videtur q. sic, per l. regula. ff. de iur. & fac. igno. etiam si erret in iure. In contrariū uidetur, quia in damno uitando ita subuenit uiris, sicut mulieribus: gl. d. l. regula. sed uiris nō subuenit, si praefata solemnitate nō seruauerint. d. §. & si praefata, &c. Item quantum ad creditores, possit dici q. per generale proclama excusata est mulier, sed quantum ad legatarios, quib. ex hoc ipso testō dependent, q. possunt specialiter uocari, nō sufficit generale proclama, fm ea quae no. fm Innoc. in c. cum in tua: ext. qui ma. accu. po. & in c. dilecti, aliās dilecta. ext. de except. cum etiā non fuerunt adhibiti alij tres testes, ut loco legatariorum, & creditorū absentiu in tereffent, ut l. fancimus. §. si uerō absunt. Nec est curandum q. in d. inuentario fuerunt adhibiti sex testes, sicut in

alij instrumentis, ut in auth. de fide instrum. col. vj. qui sunt adhibendi ad solemnitate ipsius inuentarij, & cōfessionem, ut loco creditorū, & legatariorū absentiu, ne quid maligni per heredē cōmittatur, & de hoc habent deponere, ut in d. §. si uerō absunt. & isti tres testes tenent locū legatariorū, & creditorū absentiu, qui nō uenerunt, uel alium pro se non miserunt, ut ibi colligitur. Resp. ergo ad fm, q. dicta mulier non possit se excusare ignorantia excusare, cum tractet de damno uitando. Text. est in §. si uerō. in auth. de her. & Falc. ibi, omni persona, & uerfic. seq. iuncto §. seq. eo. tit. Ex quibus colligitur, q. non excipitur nisi pupillus. Voluit enim illa constitutio solū iuuare minorem, dādo ei restit. ratione minoris aetatis, & non sexus foeminei, ut ibi, & l. auxiliium. §. in delictis. ff. de minor. ubi gl. intelligit illum §. & per Cy. in l. scimus. §. j. C. de iure delib. sic & aliās in similib. amissionibus priuilegijs minor aetatis mulieris, & non sexus. l. si. C. si aduer. deli. nō ob. l. aut qui aliter. s. alle. imō facit pro, quia in primo debet denunciare sibi, sed ubi non est cui denunciaret, tunc amicis, uel procu. uel domesticis. † Praeterea ibi specialiter enumeratur cui denunciaret: sed ubi copia eius haberi nō potest, tunc amicis. Et eodē modo resp. ad l. ut perfectius. puta generale proclama locū habet, ubi tales sunt personae quae possunt uerfic. militer ignorare: quod non est in legatarijs, ut ff. de transac. l. non est ferendus. † Sed super punctis superius denotatis subtiliter intuentus est aduertendū ad primū, an sit uerum dicere q. in confectioe inuentarij requiratur citatio, an sufficit simplex cōuocatio, & denunciatio facta per heredem, q. legatarij inter sit ad uidendū confici inuentariū, & dicet alij quis q. sic per tit. in auth. de her. & Falc. §. illo uer. ubi iuber cōuocari omnes legatarios. Si ergo debet citari, ergo intelligit ex commissione iud. in forma iudicij, ut l. haec aut. §. recte defendi. ff. ex quibus cau. in post. ea. & C. si ut se ab herede. ab sit. auth. si omnes. C. de his qui uer. a. imp. l. j. ibi conuocatis testibus idoneis, intelligit de requisitis a iudice, ut l. praesenti. C. de epis. & cle. & l. j. C. de decu. lib. x. ibi, decurionibus solemniter cōuocatis, &c. Breuiter cōtrariū puto de iure dicendum, & puto q. sufficit cōuocatio, seu denunciatio facta absq. iudice. † Et est sciendū q. qñ actus gerit, est necesse fieri cum iudice, quia iudex habet interloqui, uel iudicare aliquid permittēdo, uel prohibēdo, & tunc si lex iuber altquē uocari, debet intelligi, i. citari, & ita loquit §. nō defendi, & l. alle. s. Quādoq. actus, qui gerit, nō est necesse q. fiat cū iudice, quia nō habet interloqui, uel sententiare aliquid permittēdo uel prohibēdo, & tunc assumit cōuocatio, denunciatio, uel ptestatio, ut inter sit ad actū qui gerit: & ita loquit casus de quo modo quaerimus. Esto em q. quis adeat iudicē, ut inter sit in confectioe inuentarij, tñ super ista confectioe per iudicē nil est faciendū concedendo, uel negādo heredi, & hoc est uerū. Probat tex. in d. §. illo, ibi dum subdit in cōtesta. missus, &c. nō q. appellet quādam ptestationē. Et sic potest intel ligi d. l. j. C. de decu. lib. x. Dico ergo q. haec ptestatio fit solū ad hunc actū, ut cōueniant legatarij. Praeterea, nec illa l. fancimus, nec in corpore de her. & Falc. disponitur, q. iudex debeat adesse, ergo citatio proprie in figura iudicij nō requiritur. † Dico etiā q. in confectioe inuentarij tutoris, lex nō dicit q. iudex debeat adesse, bene tñ dicit q. tutor debet administrationē suscipere per decretū iudicis, anteq. res attingat, & ita loquit l. tutor. de admin. tut. & l. legitimos. de leg. tu. & l. fin. arbi. tut. Cōcludo ergo q. citatio in figura iudicij necessaria non est, itē nec est necessariū, q. iudex inter sit confectioe inuentarij. † Sed est aduertendū, posito q. legatarij & alij nō sunt in forma iudicij citati, & requirēdi, ut dixi, an ex. formā iudicij debet requiri nominatim, & specialiter, & expresse, an sufficiat generale proclama. Et dico q. qñ quis uenit uocandus ad aliquē actū, est talis cōditionis, qui potest interuenire uocatis seu uocari facientis tollere, & impedit, & tunc debet specialiter uocari. Ita loquit l. si curator. C. de iure deli. ff. de uen. insp. l. j. §. j. Quādoq. ille, qui uenit uocandus ad actum, qui gerit, nō est illius cōditionis, sed solū est uocandus, ut actus, qui geritur, fiat legalior, & ad hoc assinat, & ita est in casu nostro, nā legatarij & creditores solū ad hoc uocantur,

antur, ut praesto sint confectioe inuentarij. Vnde aut heres fecit inuentarium legaliter, & uocatus nil potest sibi dicere. Aut facit minus legaliter omittēdo ponere res hereditarias, & tunc contra dictio legatariorum & creditorum non impedit uoluntatem heredis, sed bene fateor q. postea potuit redargui heres probando suum delictum, & poenam legitimā patietur, non q. inuentarium non ualeat, ut d. l. scimus. §. in litem, aliās §. licet de iure delib. fm opin. communiter approbatam, pro isto casu puto q. sufficiat generale proclama, ut C. de distra. pig. aliās de lui. pi. l. si eo tempore. intelligendo q. ibi non sit modicum prauidicium quod generatur ibi, & hic in confectioe inuentarij firmat ibi Old. & alij doct. hoc tenent. Praeterea text. §. illo. simpliciter requirit cōuocationē, sed cōuocatio quaedam sit nominatim, quaedam generaliter, ut in fi. C. quod cum eo. l. generaliter. & l. nominatim. ff. de cond. & demon. & l. ij. de lib. & posth. excusatus est ergo haeres, si nō facit nominatim, licet generaliter, maximē cum dispositio §. illo. sit odiosa, quod patet, quia procedit poenā imponendo, ergo debet pati interpretationem extensiuam, aliās ostensiuā, etiam ad generalē cōuocationem, & nō ad specialē, per quam odiū generatur. Ad praedicta l. ij. C. de noxa. cum si sufficit ergo generale proclama. Ad quod facit, q. no. Inn. extra de maio. & obed. c. fin. q. si nō fuissent legatarij nominatim citati, non obfuit, quanto ergo minus si non omnino, sed quidā generaliter, & quidā specialiter fuerunt uocati. † Secundō principaliter est uidendū, utrūm actus, uel beneficium inuentarij sit indiuiduum, ita posito q. quo ad aliquos sit peccatu in forma, nō ualeat, & quia ad alios, cum quibus nō fuit peccatu, in forma ualeat, & sit diuiduū, & uidetur q. sit indiuiduū. Primō, quia in terminis istis uidetur tex. in corpore. eo. tit. in §. si uerō nō fecerint, ibi dabat enim poenam ei: & subdit ex quibus cautē omnia agat, nil poterit damnificare: inquit ergo q. si in aliquo qd. requirit, est peccatu quod totū petit beneficium. Praeterea cum aliqua formaliter requirunt si est peccatu circa unā, totū actū reddit nullum, ut l. cum hi. §. prator. ff. de transac. & l. j. C. de fide instr. & iure hast. fil. lib. x. ergo nō ualeat quo ad praesens: seu quo ad uocatos. Resp. j. quia hic fuerunt omnes, saltē omnes realiter uocati. Praeterea non uidetur uerū q. saltē quo ad praesens nō ualeat, ut l. de uno quoq. post prin. ff. de iud. Facit l. etiā. §. j. de minor. & quod no. Inn. ex. de procu. c. j. uer. si uerō. Potest aliter intelligi. Nam tres notat casus. Quandoq. quis totaliter l. cōtemnit scilicet nullo modo cōficiendo inuentarium. Quādoq. quis totaliter legē obseruat faciēdo inuentarium implendo ipsius formam: & isti casus sunt indubitati. Quādoq. quis habuit ppositū legē nō cōtemnere, sed eius uoluit adipsi beneficium, sed dubitādo in ipsius intellectu uerbu aquiuocuū assumpsit fm unū intellectuū: & tunc nō est uerisimile, q. lex sit impia quae uoluit heredem tam modico peccato incidere in tam magnā captioē, & de suo tantūm omnib. creditorib. & legatarijs refundere cogere, & tenere. ar. l. cum prolatis. ff. de re iu. & quod ibi no. Intelligā ergo dictum §. in eo qui nullū fecit inuentarium, nō in eo qui fecerit, & aliquid omisit. ar. l. §. ex hoc edicto. de uen. insp. maximē cum ius legatariorū in nullo lasum sit, ut d. l. scimus. §. licentiam. & d. §. illo. & iste intellectus in heretationi, & est aquū. † Ad aliā partē, qua dicitur q. tres testes debuerunt adhiberi per auth. sed cum testator: ergo per se debuerunt adesse & adhiberi, ut l. haeres palam. §. si. de test. cum si. resp. & dico, q. hoc nō procedit. Nam dico q. de iure C. requirēbatur duo testes cuiuscunq. conditionis, ut l. scimus. §. si autē: hoc die est a dictis legatarijs absentiis. hoc plus, quia requirunt tres testes ad minus. † Itē requirunt q. sint aliter cōditionati, scilicet bona opinionis & fame: & substantiā possidentes & locupletes: at hic nedū tres interuenierunt, sed ultra, ergo, &c. Hoc probat clarē in d. §. illo. cōiuncta l. scimus: sic intelligit gl. in d. l. scimus. §. si autē: super uer. ceterorum. Praeterea tex. in auth. sed cum testator. non dicit q. loco legatariorū absentiu ultra numerū duoru hoc requiratur: absit q. dicit, facit d. l. haeres: ubi si sūt plures adhibiti, licet nō dicat adhibēs, adhibeo adhuc, nihilominus ualet quod agit. † Ad ultimū qd.

objicitur, q. notarius se non subscripsit ad perfectionem, & nō dixit specialiter a d. do. mandato, & nō habito nō insisto, quia patet q. se subscripsit pro d. do. seu pro ipsius dominā absentia. Item ea quae incontinenti fuerunt, uident inesse. Bart.

ADDITIO.

- a Maritus. De isto conf. Bart. uide las. in l. fin. in ij. col. & seq. C. de iure delib. & ibi scripti in addit. & Alex. in l. si fundum. circa fin. ff. ad l. Falc. & in l. iuris ignorantia. in ij. col. C. qui admitt. in uerf. ultimo iene menti: & uide apost. do. Anar. Barba. in d. l. si. in princ. in addit. Bart. C. de iure delib. et d. l. si fundum. circa fin. ff. ad l. Falc. in apost. Alex. Tho.
- b Proclama generale. Vide plenē per las. in d. l. fin. in ij. col. in uerf. v. requiritur. C. de iure delib. Tho. Diplo.
- c Forendus. Hucusq. est contingentia facti cum quibusdam allegationib. modo sequitur conf. Bar. sed super punctis. Tho.
- d Testes. Iste subtilitates de consuetudine non seruantur, aliās uix possit fieri inuentarium secundum Bald. in d. l. fin. in fin. princ. & incip. in confectioe inuentarij: in j. mol. & in conf. xxxv. in iij. uol. incip. inuentarium heredis. Tho. Diplo.

CONSILIVM CLV.

Si quis donet omnia bona sua Titio, si contingat eum decedere sine filijs, uel si contingeret filios suos mori etiā sine filijs, & dicit, q. mater sua hoc sibi mandauit: & ipse ratificat, ex nunc a tempore mortis suae reliquit filiū qui obijt ab intestato sine filijs: an bona ista debent uenire ad matrem istius filij uxorem illius donantis: uel ad donatarium heredem, qui fecit testamentum: & donationem sibi.

- 1 Haeres heredis testatoris est haeres.
- 2 Verbum quod refert se ad praeteritam, non ad praesentem stipulationem, quomodo intelligitur.
- 3 Copula & plenam repetitionem inducit.
- 4 Cōiuncta quando potest accipi pro disiuncta uel soluta.

FACTI Contingentia pponitur sub hac forma. Cobatius quondā Nicolai de Tuderto olim filius & heres d. do. Blondae dixit, & sponte confessus fuit, & recognouit, q. praefata do. Blondae olim sua mater in ultimis constituta uoluit, & mandauit, disponens de bonis suis, q. si dictus Cobatius decederet sine filijs ex se natis, q. bona sua omnia denouierent & pertinerent ad Menotiu Bentij fratrem suū cōbrinorū, & filios successiuē, idemq. Cobatius tanq. filius & haeres d. do. Blondae matris suae, uolens agnoscere, ratificare, & approbare uoluntatem uel tē d. matris suae, uoluit etiam donauit donationis titulo irreuocabiliter interuenios ex nunc prout ex tunc, eidem Menotio praesenti, stipulāti, & recipiēti, & cognouit uoluntatē suae matris praedictae, quam asseuerat esse uerā, & ratā, & gratam, & firmā habere perpetuā, & in nullo cōtrafacere uel uenire per se, & haeres suos omni tempore: quinimō ex causis praedictae donationis uoluit q. omnia sua bona dictae suae matris si cōtingeret ipsum Cobatium mori sine filijs legitimis ex se natis, deueniant ad ipsum Menotiu, & ipsa bona promisit eidē Menotio praesenti, & stipulāti integraliter omnia & singula per se, & suos haeredes restituere, & reddere in euentū cōditionis praedictae, & si cōtingeret etiā ipsum, & filios & filias suas decedere sine filijs ex se natis, ipsa bona omnia promisit reddere Menotio stipulāti pro se & suis haeredib. in euentum cōditionis praedictae, postq. dictus Cobatius ex dicta Andreola uxore sua filium nomine Marcutiū suscepit: & in ultimis cōdidit testamentū, in quo Marcutiū filiu suū sibi uniuersalem heredē instituit, & ipso filio superstitē dīe clausit extremū, qui quidem Marcutius patris haeres ab intestato nullis relictis filijs matris suae superstitē defunctus est. Modō quaeritur, & in dubiū reuocat de bonis hereditatis d. do. Blondae, ad quem pertinet, an ad praefatā do. Andreolā matrē, & heredē dicti Marcutiū, an ad Menotiu uigore & potestate dicti fidei cōmissi, recognitionis, & donationis, & aliorū in praedictis cōtinentorū. Et uidetur dicendum bona praedicta, de quib. quaeritur excluso dicto Menotio, pertinere totaliter ad praefatā donatā Andreolā matrē dicti Marcutiū, ex eo, quia fm proposito dicta bona a d. Blondae mediante persona Cobatij praesenti

contrah. empt. l. fin. ff. de verb. oblig. l. si quis arbitrato. ff. locat. l. si merces in princ. cum sim. Sed fm statuta, qua sunt cōmuniter per Italiam ex ipso laudo seu arbitramento, oritur actio, & habet paratam executionem: quod in quibusdam curijs episcoporum obseruatur. Si ergo dicimus primo modo hoc esse quandam transactionem declaratam, & purificatam per laudum, dicendum est eo modo potuisse non fieri, sicut non potuisset concorditer in contractu deduci, ut s. dicitur est: quod probatur primò per text. l. cum hi. s. sed cum lex. ff. de trans. ubi est casus. De facili enim fingeretur lis, ut circumueneretur constitutio. † Praterea ista est reg. communis: In quibus casibus non ualet contractus sine decreto, in illis nō potest fieri transactio sine decreto. C. si aduer. trans. l. j. & ibi per gl. not. sed hic talis cōtractus non posset fieri concorditer sine decreto, ergo nec per modum transactionis seu amicabilem compositionis potest fieri sine decreto, quia d. reg. communis se extendit ad hanc constitutionē, ut in præcedenti articulo dictum est. Dicta ergo constitutio sumitur secundo modo, q̄ ex ipso arbitramento oriatur actio idem est, † quia statuta que dicunt ex arbitramento oriri actionē, seu habere executionem paratam, habent locum in illis arbitramētis, quæ de iure sunt ualida: secus in illis quæ nulla sunt, ut l. iij. s. cōdemnatum. de re iud. l. ij. s. non quauis. ff. de contra tab. Tertiò uidendum est de d. constitutionis intellectu quæ dicit, talem cōtractum nullius esse momenti. Et ad uertendum q̄ d. cōstitutio facta est in fauorem ecclesiarum, ut ex uerbis eius apparet manifestē. Aut ergo quia ipsa ecclesia, uel q̄ alius pro ea, de his qui admittantur ad hoc petendum fm formam. c. si quis presbyterorum. de reb. eccle. non alie. dicit dictum contractum nullum, quia factum in derimentum ecclesie, & tunc admittitur ad hoc allegandum cum uerè dictus contractus, uel dicta amicabilem compositio sit nullus uigore d. constitutionis, ut dictum est. An autem sit nullus pro toto tempore, an solum pro eo quod supra quinque annis est, infra dicitur. Si ergo dictum cōtractum diceret nullum, alij cōtra hentes seu cōpromittentes cum rector ecclesie & rector ecclesie uel alius pro ecclesia cōtra diceret, quia fortè talis cōtractus, uel cōpositio ecclesie utilitatē respiceret, tunc tales allegantes de nullitate cōtractus, uigore d. constitutionis nō audirent, † quia regula est, q̄ qñ contractus annullat in fauore alicuius, hoc non potest allegari cōtra eum, ut C. de uen. inspi. aliàs, de rescin. uend. l. si dolo. & no. de dolo. l. & ele gant. in princ. ff. de min. l. in causa. la. ij. in princ. in gl. super uerf. maiores quidē, &c. Hoc etiā apparet in pupillo contra hente, quia ex sua parte tenet cōtractus, nō ex parte alterius, ut iura uulgaria dicunt. Ad idem facit lex, nō eo minus. C. de procura. Concludo ergo quantum ad primū, de quo quaerit, q̄ si ecclesia, uel eius rector uult agere ex uirtute dicti laudi cōtra ipsos compromittentes, q̄ nec ipsi possunt excipere de nullitate dicti laudi. Si uerò dicti cōpromittentes agerēt contra ecclesiam seu rectorem, ecclesia possit contra eos excipere: per ea quæ dicta sunt. † Quartò est uidendum, s̄ an d. laudum dicatur nullum pro toto tempore, an pro eo quod excedit quinque annis: & cum fuerit istud tempus constitutum per arbitramētum arbitratorum, apparet q̄ pro toto tempore est nullum, quia si arbitramētum in aliqua parte est nullum, in toto est nullum. l. in hoc iudicio. famil. ercif. C. qñ prouo. nō est neces. l. certa ratione. & expressum est ff. de don. exce. l. apud Celsum. s. item quaeritur. Praterea licet cultura concedatur prædictis cōpromittentibus cum plebano, pro octo annis, & pensio distincta sit pro quolibet annorū prædictorum: tamen propter connexitatem si in tribus annis iudicetur locatio, debet uitari pro toto. Nam potest esse q̄ in quinque annis colliget certos fructus, quos postea nō colligeret fortè si esset sylua cadua in d. podere. Item posset esse q̄ certi fructus colligerentur in octo an. qui non colligerentur in quinque annis. Simile exemplum in syluis, & uicinis de nouo plantatis. Item fm consuetudinem Italiae, terra pro uno anno feminatur, & pro alio anno fructus faciunt, unde expedit possessiones habere locatas magis pro pari numero annorū quam impari: & sic propter pluralitatem annorū

pluris uel minoris sit pensio quolibet anno. Propter ergo ista connexitatem si in parte temporis uitatur, in totum uitatur, ut l. cum eiusdem. in fi. de adi. edic. non enim accepisset pro tanto, aliàs fortè plebanus non dedisset, nisi pro toto tempore concessisset, ut d. l. cum eiusdem. ff. de sol. l. si quis aliam, ibi, nam non accepisset in inte. creditor, nisi pro solido eius fieret, quod etiam apertius declaratur, qñ duo fundi fuerunt dati in solidum, quia uno euicto, totū resolutū. ff. de in diem addic. l. quod aut. s. fin. & l. quod si uno. Nec ob. prædictis C. de trans. l. si ex falsis, quia ibi loquitur qñ transactio fuit facta super diuersis capitulis separatis, hic autē fructus & cultura omnium annorū diceret esse cōnexa, ergo, &c. ff. de min. l. etiam. s. ex causa. Nec ob. prædictis C. de don. l. fancimus. † Nam licet nō ualeat donatio in eo quod excedit summam legitimam, ualet tamē in eo quod est infra uel in tra legitimam summam, & ex hoc nō laeditur donas, nec donatarius, quia minus tenetur donas, & quia donata semper sibi acquiritur, licet minus. Ista rationem facit gl. in l. si decem. C. loca. & de uerb. oblig. l. j. s. stipulatū. Ex prædictis apparet dictum cōtractum pro toto tempore esse nullum. Et prædicta dico, posito pro cōstanti, q̄ cōstitutio fuerit facta cum debita solennitate, ita q̄ teneat de iure ext. de loc. c. uetra. & quod ibi not. per Innoc. Si enim de iure non ualere cōstitutio, remaneamus in iure communi fm quod ualent tales contractus, ut de reb. eccle. non alienan. c. j. in clemen. ex quibus apparet responsum ad id de quo quaeritur. Bart. de Saxoferrato, M. ccclij. die xxv. mensis Iulij, in dictione vj.

ADDITIO.

- a Quadam. Vide de isto conf. Bart. Alex. in l. manumissiones. & in fin. ff. de iust. & iure. & ibi apostol. & uide Fely. in c. cum super. in ij. col. de offic. deleg. Thom.
- b Annos. Vide Rom. conf. lxxvj. ubi ponit. si aliquis non potest eligi, nisi pro uno anno ad offic. & eligatur pro tribus, an electio ualeat in uno. B. L.
- c Exemplum. Vide quod uoluit Rom. conf. cccxlv. in pen. co. B. L.
- d Locationi. Vide Bart. in l. quicumq. in j. col. C. de bon. que libe. & in aucti. qui rem. in fi. C. de sacrosanc. eccles. & ponit Alex. in conf. xvij. in iij. uol. uiso instrumento locationis. in iij. col. Tho.
- e Transactio. Vide Bald. Salice. in l. j. c. si aduers. transact. & ponit Alex. de imo. in conf. xxxj. in vij. uol. incip. cōsideratis his, ubi alleg. Bart. in hoc conf. dicit q̄ compromissum in arbitratorem est transactio, & q̄ laudum arbitratōris est purificatio ipsius transactionis. Thom.
- f Alicuius. Vide Anchara. conf. clx. & Ro. conf. cccij. B. L.
- g Videndum. Vide Alex. conf. xvij. in iij. uol. in iij. col. uiso instrumento locationis. Thom.

CONSILIVM CLX.

Si tu meo mandato coepisti mutuo c. à mercatore, & ego promisi te seruare indemnem, demum mercator fecit tibi refutationem de illis censibus, & confitetur à parte sibi fauile factum fuisse: an tu uigore istius confessionis poteris agere contra me ad illa centum.

- 1 Confessio non probat, nec preiudicat, nisi inter consuetos.
- 2 Pecunia censetur abesse fideiussori si interpretatiue soluat.
- 3 Præsumptio quando transferat onus probandi ad aduersarium.
- 4 Donatio simpliciter est perdere.
- 5 Res inter alios acta, qua ratione non nocet, eadem nec prodest.

TITIVS a Promisit Sempronio eum indemnem conseruare, à quadam promissione, quam idem Sempronius fecerat apud Mauium creditorem in centum ex causa mutui, & idem Titius fuit confessus dictum Sempronium d. promissionem & obligationem fecisse ipsius Titij precibus, & mandato, post hæc idem Mauius sinem fecit, & refutationem dicto Sempronio de d. quantitate centum librarum, eo quia dictus Mauius creditor fuit confessus sibi à dicto Sempronio fuisse satisfactum, & de propria eius pecunia esse integrè satisfactum: nunc quaeritur, an dictus Sempronius ex uigore d. promissionum conseruationis, indemnitatis & refutationis sibi facta à creditore, possit dictam pecuniam quantitatem repetere à d. Titio, uel non. Et primò uidetur q̄ non, quia non constat per prædict. q̄ dictus Sempronius

pronus soluerit d. quantitatem, sed solum apparet q̄ creditor confessus fuit, † sed confessio non probat nec preiudicat, nisi inter cōsuetos. Ad quod facit gl. ff. de iureiur. l. duo bus. s. j. ubi dicitur q̄ si creditor deferat iurandum debitori, i. fideiussori, quod p. d. est reo, & principali debitori, sed non propter hoc fideiussor agit mandati contra reum, licet iuramentū obtineat uicem solutionis, quia hoc uerum est inter creditorem, & fideiussorem, non autē quantum ad reum principalem. In contrarium arguitur & probatur sic, Vera solutio, & cōfessio seu apocha de soluto post xxx. dies acqui parantur, ut C. de non nu. pe. l. in contrahib. s. sed qm. cir. si. imò apocha nō ualet, nisi pecunia soluta sit, ut ff. de accept. l. acceptatio. aliàs si acceptolatum. s. si. quod intelligendū est uerè, seu interpretatiue, tractum tate creditoris xxx. die bus, ut in d. s. sed qm. igitur idē Sempronius promissor ita poterit agere utili actione, uel stipulatione prædicta contra dictum Titium, ac si uerè soluisset. † Secundo sic, Certum est q̄ d. solutio non est uera, sed interpretatiua, ut dictū est, sed ita est de iure q̄ pecunia censet abesse fideiussori, si interpretatiue soluat, ac si uerè soluisset. ff. mand. l. inter causas. s. abesse. de fidei. l. qui debitorem, hoc est quod dicit gl. in d. l. inter causas. s. præterea, super uerbo, soluitur, dicit ibi gl. scilicet uerè, uel interpretatiue. hinc est, si fideiussor non soluat creditor, sed debitorem ibi deleget, & creditor à d. debito re delegato nihil consequatur, ut pote, quia est non soluendo, nihilominus iñ fideiussor agit mandati, ac si debitū uerè soluisset, ut d. iuribus, quibus non credo ad rem aliàs esse necesse, sed ad gl. respondere. Tertiò sic, Aut creditor fuit sic confessus, ut s. dicitur est eo quod fuit sibi à d. fideiussore uerè solutum, aut spe futuræ numerationis, aut quia uoluit d. fideiussori donare remunerandi causa, aut simpliciter, & gratis, nō remunerandi animo. Primo casu nulla est dubitatio, quia competit sibi actio mandati, ex quo uerè satisfecit. Secundo casu idem dicendum, cum sit interpretatiua solutio, quæ post xxx. dies habet effectum, sicut uerè foret solutio facta, ut s. est probatum. Ad quod optime facit tex. in d. s. sed qm. super uer. penitus. circa si. gl. in d. l. in contrahibus. C. de non nu. pec. dicit ibi gl. q̄ si confitetur sibi solutum, non remittit gratis. Vel aliter potest probari, aut creditor fuit cōquestus intra xxx. dies pecuniam sibi non fuisse numeratam, aut non. Si constat, q̄ non fuit cōquestus, ergo præsumit q̄ fuerit sibi solutum, † quæ præsumptio transfert onus probandi in aduersarium, ut in ff. de lit. obli. circa medium. & l. generaliter. C. de non nu. pecu. not. Mod. in l. si ex cautione. cod. tit. Stabimus ergo hoc casu d. præsumptioni, nisi cōtrarium probetur. Tertio uerò casu si noluit creditor intercessori donare remunerationis causa, & tunc adhuc huic intercessori competit actio mandati ad solidam pecuniam consequendam, ut ff. mand. l. idem q. s. si. Quarto casu qñ gratis nō remunerandi animo, tunc non competit mandati actio, ut d. l. si uerò non remunerandi. circa prin. † Sed iste casus nō præsupponitur in dubio, quia simpliciter donare, est perdere, & nemo præsumit facere suas pecunias, ut l. cū de in debi. to. ff. de prob. cū sim. Et sic ex præmissis euidenter concludo d. Sempronium intercessorē efficaciter agere, & cōsequi debere à d. conseruatore quantitatem in d. instrum. contentā obf. oppositione prædicta, & ita cōsulo ad gl. quæ est in d. l. duo bus. s. j. de iureiur. Resp. q̄ licet iuramentū obtineat uicē solutionis, non tñ est solutio, ut ff. de po. l. quod Nerua. nec est solutionis probatio. at prædicta solutio, & confessio creditoris probat solutionē ueram, uel saltem interpretatiua elapsis xxx. dieb. ut est probatū nisi contrarium probeat, ut s. dixi. Præterea si diceremus q̄ prædicta confessio non noceret reo pro fideiussore, † igit nec p. d. esset, quia quæ rōne nō nocet res inter alios acta, eadē rōne nec p. d. est. C. qui res iud. nō nocet. l. j. & ibi no. in gl. igit nō obfate d. refutatione possit creditor agere † reū, qd' est ridiculum dicere. Igit cōcludendo cōsulo, ut s. dixi, dictū Sempronium agere & cōsequi posse & debere. Et ita cōsulo ego Bar.

ADDITIO.

Titius. Vide Alex. de imo. conf. cccxij. in vij. uol. quoniam abunde, in prim.

in l. ubi autem. s. illud. ff. de uerb. oblig. et in l. duobus. s. quod dicit. ff. de iureiur. et uide apost. in d. l. duobus. s. à fideiussore. in addit. Bar. in fi. ff. de iureiur. ubi plenè de hoc conf. Bart. Pro concordia aduerte, quod do. Alex. in l. duobus. s. à fideiussore. ff. de iureiur. ubi Bart. tenet q̄ creditor principalis qui fecit confessionem fideiussori, tamen fideiussor ex ea non potest agere contra principale debitore, licet ibi dicat Bart. sibi contrariari in hoc cōf. clx. Non tamen meretur allegari contrarius. nā in d. s. à fideiussore. Bar. nō firmat pedem, quia uitur uerbo fortè. Adde his que habentur secundum Ang. et nouissimos. in l. à diuo Pio. s. seā si emptor. ff. de re iud. in l. ij. s. creditum. ff. si cert. pet. cum sim.

CONSILIVM CLXI.

Quæ differentia sit inter pacta feudalia & emphyteutica, & an pacto apposito per directū dñm feudi cōcedendo nullū in emphyteusim, q̄ ppter canonē non solutū nō incidat emphyteuta in cōmissum, ualet & si licet purgare morā intra certū tēpus, & nō fuit purgata, an incidat in cōmissum.

- 1 Feudum unde dicitur.
- 2 Res monasterij nō possit aliter in feudari, nec de nouo in emphyteusim cōcedi, nisi secundū consuetudinē.
- 3 Verba generalia quando restringuntur per sequentia.
- 4 Pactum de non expellendo conditorem simpliciter factum, quomodo intelligitur.
- 5 Purgatio moræ de iure cōdi, quando nō admittatur in solutionem.

PROPONITVR q̄ syndicus monasterij S. Laurentij in cāpo renouauit, & firmavit in emphyteusim, & iure emphyteusim Octauiano de Brūforte, pro se, & filijs suis, & filiab. nepotib. & nepib. legitimis, masculis, & feminis si extabūt illi, alio qñ ille grad. q̄ defecerit, possit supple ri in duab. alijs psonis liberis & extraneis, &c. castriū Castellionē cū curti, cū quadā alia annua pensione pacto, q̄ nec ppter canonē nō solutū res prædicta in eccles. S. Laur. reuertant, sed liceat ei, & suis hæredib. intra quinque annis morā canonis nō soluti purgare, & p. qñq. annis adueniētib. semper quinque soluere ualeat pensionē, ut in instrumto in de cōfecto plenius continet. demū eadem die, loco, & testib. dictus Octauianus pmisit d. syndico multa pntentia ad fidelitatem, & iuravit fidelitatem d. monasterio, & Abbati, ut in instrumto manifeste apparet. cōtingit q̄ d. Octauianus tempore uitæ suæ cessauit in solutione canonis p. multos annos. Itē uenit † pmissum factū multis modis specialiter aggrediendo castriū, in quo erat Abbas d. monasterij pcutiēdo homines d. locorū, & occidendo demū mortuus est d. Octauianus relictis aliquib. filiab. feminis, & q̄buscūq. alijs extraneis tñ iure salib. hæredib. institutis, nunc quaerit uerū d. res iure aliquid redeat in d. monasteriū. Ponit etiā q̄ antecessorib. dicti Octauiani fuerint d. res cōfesse sub debito fidelitatis per eos facta, ut pater in publicis instrumētis. In q̄. prædicta uidendū est primò, q̄ cōtractus sit prædictus, & si prima cōcessionis instrum. inspicimus, est merè cōtractus emphyteusicus, ut patet ex tenore instrum. C. de iur. emphy. l. j. & ij. † Si uerò inspicimus tenorē pactorū sō introductorū, in quib. pmittit fidelitas, uidet feudū. Nam feudum à fidelitate, uel fide dictum est x. col. per quos fiat inuestitura. c. si. Sed de iure dicitur uidet, q̄ est contractus emphyteusis habēs in se pacta fidelitatis, & iura feudalia, ut dicit tex. in fi. ff. de p. l. j. s. qd' si rē, sicut est emptio habēs in se pacta locationis, & cōductio nis, ut ff. de cōtrahen. emp. l. fundi partē. Sed dices hoc uerum, qñ pacta essent apposita incōtinenti, ut d. l. Sed in ppo sito, licet pacta dicta fuerunt facta eodē die, loco, & testibus, a non sequit q̄ incōtinenti. Respond. supponitur q̄ sub d. pactis erat consuetum concedi, † & sine hoc inferri q̄ res monasterij nō possunt in feudari, nec de nouo cōcedi in emphyteusim, nisi pro ut solita sunt in feudari, uel concedi, extr. de feo. c. ij. & de don. c. per tuas. & x. col. episcop uim, uel Abbate, & Abbatissam. c. j. Cū igitur præcedit contractus cōcessionis in emphyteusim, intelligit actum q̄ talia solita pmittant cū aliter cōcedi nō possit, ut ff. de aqua plu. arc. l. si p. s. j. si certū pctat. l. cū quid. de adi. edic. l. qd' si nolit. s. q̄ affi. dua, licet ergo postea ex interuallo pmittit, tunc incōtinenti

uidetur promissum, ut l. Modestinus. de sol. si tñ posset probari per testes dicta pacta fuisse incontinenti apposta, securius esset. Item contra pacta dices. in d. pactis fidelitatis ex primitur q. d. Octavianus fecit ideo, quia do. Abbas etiam sibi promissit aliqua scilicet non receptare inimicos ipsius. Respondeo. per hoc solum qñ prædicta, seu pacta feudalia, quæ dñs uerba uice debet uasallo, licet non iuret, sed tenetur iurare, & defendere uasallum, ut x. col. de inuesti. c. j. in fin. & si de feud. i. c. controuer. c. j. §. dño cōmittente. no. & in fin. hic finitur lex. c. j. in pe. gl. Hoc præmissio ad q. proposita si consideramus nomen propriū contractus emphyteusis, habemus uires illius pacti, q non conuertatur ad monasteriū ppter canonē non solutū, licet liceat per quinquenniū morā purgare, & dicendū dictū pactū ualere. C. de iu. emphyt. l. ij. cū ante solutio sit facta. Quid aut importet tale pactū, t dico, q illa uerba generalia q non reuertatur ad monasteriū non solutū, restringentur per sequentiā scilicet q liceat moram purgare, &c. ut est expressum in l. si cū fundū. de uerb. signif. cum sim. Dicta aut limitatio operatur, ut usq; ad quinquenniū liceat purgare morā, post non. t Nam pmissio sine tempus, uidetur ultra tempus prohibitiū: ut l. statulibe. §. Stich. de leg. ij. & de postu. l. Imperat. hoc etiam corroboratur iure, quia pactū simpliciter factū de non expellendo conductorem, intelligitur nisi diu cessauerit in solutione, hoc est per bienniū: ut l. quō. §. inter locatorem. ff. loca. & id quod sequitur in d. instrumēto, q si liceat per quinque annos aduenientes soluere pensionē, de eod. quinquennio loquitur, & causa deliberationis est positū, scilicet qualiter purgatur mora, scilicet soluendo pensionem, quasi dicat, nullū aliud inter esse debet soluere, quid releuet, t quia de iure communi non adimitur purgatio morā, nisi soluat promissum cum toto interesse: ut ff. de uerb. oblig. l. si ita quis. §. Seia. & ff. de arbit. l. si cū dies. §. fin. & ibi no. per gl. Si ergo cessatum est in solutione canonis per quinquenniū, & per duos annos qui dantur de iure communi, d. monasteriū potest d. res repetere ex uigore instrumenti emphyteusis ext. de loc. c. posit. Sed restat uidere si consideremus dictū contractū emphyteusis prout habent pacta feudalia & promissionem & iuramentū fidelitatis. Et in hoc dicendū est, q si assaliuerit castrum in quo dictū Abbatem esse sciebat, iustam esse causam propter quam res d. ad monasteriū reuertatur: ut x. col. quib. mod. feu. amit. Idem si aliquam grauem iniuriam intulerit, uel quōcūq; nondum quinquennio elapso contra iuramentum fidelitatis ueniret, ut x. col. quæ sit prima causa benef. amit. c. j. quib. mod. feu. amit. Dicendū est etiā q de iure communi absq; aliquo pacto si Abbatē uel aliquē clericū Abbatis occiderit uel uulnerauerit, eo ipso omne beneficiū qd habebat à d. monasterio, perdit ext. de pœ. ca. in quibusdam. l. stud. aut potest & debet dici beneficiū eod q res magni ualoris fuit concessa pro modico, & sic uidetur causa lucratua uel quasi: ut ff. de don. excep. l. apud Celsum. §. authoris ibi ex quacūq; causa quæ proprie lucratua causam habet, ut ibi not. ex diffinitione beneficij posita. x. col. in qui. cau. feu. amit. c. j. §. fin. In istis quidem causis dicendū est, q si propter aliquā ex dictis causis à d. suo iure ceciderit, filia ipsius Octavianiani nō admittuntur. Casus est expressus x. col. si uas feud. pri. cap. j. Nec ob. prædictis q in dictis pactis fidelitatis fuit addita pactio conuentionalis, quia per hoc uidetur recessum à poena legis: ut no. p. gl. de iure emphyteu. l. ij. Bar. de Saxof. Ang. de Amelia: Franciscus Abbas monasterij Saximis: & Thomas de Eugubio.

ADDITIO.
1. Incontinenti. Not. quod dicit Bart. hic, q quando duo contractus sequuntur, unus post alterum incontinenti: licet non dicatur inter partes, q secundus fiat propter primum, tamen presumitur, q unus sit factus gratia alterius, & quod d. unicum correspondent. no. Petrus de Anch. consilij. incip. do. Nicol. cum concord. de quib. per do. Fely. in c. pastoralis. in v. col. de re scrip. et de materia. uide per l. i. in ij. col. ff. sol. mat. Tho.

CONSILIVM CLXII.
An quietatio facta à minore annis xxv. sine tutore uel cu

ratore alicuius rei prohibita alienari ualeat: & de multiplici impugnatione quietationis facta per tutorem.

1. Alienatio bonorum immobilium non uenit in generali mandato.
2. Quietatio generalis non porrigitur ad ea que sunt dolo facta.

IN NOMINE Domini Amē. In q. prædicta super primo puncto de præscriptione quinquenniū sufficientissimè fuit dictū & allegatū: nam d. l. uult, q non habet locū in re uendita ignorante pupillo: nec in hoc articulo uideo rectius uel melius posse responderi uel dici. Super hoc articulo de quietatione facta dico, q si bene inspiciatur d. quietatio, nullius est momenti: quia non est secuta specialis confirmatio: argu. C. si ma. fa. l. fa. & §. alleg. est sufficienter. Secundo, quia ratificatio sequens æquiparatur mandato, ut iura uulgaria dicunt. Sed in generali mandato non uenit alienatio bonorū immobilium, ut ff. de procurat. l. procurator reu. ergo nec in generali quietatione. t Tertio, q d. quietatio fuit facta à minore uiginti quinque annis, ut ex tenore ipsius apparet, si minor non potest alienare rem immobilem, nec alicuius actum facere, per quem res alienatur sine decreto, ut C. de præd. minor. l. si ad resoluendam. ubi est casus maxime cū hic non apparet iuramentum, ut j. dicitur. Item quarto, quia d. quietatio fuit facta occasione administrationis: sed d. uenditio facta per tales tutores, non fuit administratio, sed dilapidatio uel rapina. Vnde cū non apparet causa, quare & sic non bona fide & per consequens non est administrator tutela, ut l. filium. §. j. de manum. §. j. testam. & pro empt. l. qui fundum. §. si tutor. cum sim. t Ex hoc etiam insurgit quinta ratio, q generalis quietatio non porrigitur ad ea, quæ sunt facta dolo, nisi specialiter exprimat, ut C. de transact. l. sub pretext. & ff. de pact. l. tres fratres. & ibi no. Nec potest dici q fuerit iuratum per illum ubi ponit quietatio iurantis, &c. quia illa uerba innuunt q iurauit se maiorem xliij. an. nec nunc negatur non tantum per hoc roboretur contractus quis iurare debet super contractibus non retractandis, ut in auth. sacramenta. quod hic factum non fuit. Præterea positio q expressè iurasset non uenire cōtra cōprehensa in dicto instrumento, non releuaret. Nam ibi non dicitur aliquid de ista alienatione, nec est ibi aliquod uerbum propter quod ad istos extendi debeat. ergo nec iuramentum ad illud extenditur, ut ext. de iure iur. c. Quinta uallis. & c. ueniens. & sic non ob. q obligari possit. ff. de reb. eorum. l. illicitas: quia ibi loquitur quando expressè nomine d. uenditionis, illicitè retractatio facta fuit contra tutorem, & pupillo satisfactum, hic nihil de hoc tempore d. uenditionis proponitur. Ex quibus concluditur d. quietationē d. emptori in nihilo opitulari. Et sic dico ego Bar.

ADDITIO.
a. Dolo. Vide l. i. l. sub pretextu. C. de transact. in ij. col. et in l. si de certa. in fi. C. eod. et ibi scripsi. Tho.
b. Iuramentum. Adde q iuramentum nō extenditur nisi ad ea, de quibus partes rogauerunt, non ad alia, ut est tex. in c. ueniens. de iure iuran. et uide l. i. in d. l. pretextu. et in l. sed et si quis. §. questum. in pen. col. ff. si quis cau. et in l. si conuenerit. in iij. col. ff. de iur. omni. iud. et in l. de his. in iij. col. ff. de transact. et uide Bal. consil. c. lxxxix. si ita est, in j. uol. et consil. c. lxxxix. uiso statuto, in ij. uol. et Alex. consil. c. xxxix. in v. uol. et consil. xliij. in vj. uol. in pen. col. Tho.

an credatur sibi: t Dico q si liber ille est publicus ea publicatione, quæ requiritur in proto collo notariorum mortuorum fm formam traditā, ext. de fid. instrum. c. cum P. tabellio. l. i. §. i. sufficit enim q illa instrumenta per notariū tradita fuerunt ignota, ut ibi patet. sed in proposito est huiusmodi, ergo. &c. Præterea est hic scriptū manu illius notarij, ut apparet ex intitulatione illius q dicit hoc esse libri sui quaternū rogationū, protocollorum, & ceterarū scripturarū peruentarum ad manus eius notarij, &c. Quid enim est aliud dicere liber rogationū, q liber eorum, de quibus rogatus sum: Certè non potest perpendi in eo qui dicit protocollorum, q idem importat, & illud quod sequitur, peruentarū ad manus mei notarij, sunt uerba iuxta uulgare prolata, quia ad manus notarij dicuntur peruenire ea, quib. rogatur, ut scribat. Ea enim quæ tractamus, & gerimus licet incorporalia sint, dicuntur ad manus nostras peruenire, ut l. per manus. ff. de iure cod. Hoc etiā uerificatur ex sequentibus, quia scripta sunt manu eiusdem, qui intitulationē scripserat. Ista enim uerba debent intelligi, ut scriptura ista congruat his quæ j. dicuntur, ut ff. de leg. ij. l. cū pater. §. cum imperfecto. Nec em̄ intelligi potest, q sic manus alterius, cū apparet manu eius dē. Spec. etiā in ti. de instrum. ed. §. ostenso. uers. quid sit imbre uiaura, q si dicit, inueniat q obscuritas imbreuiaturæ declarat ex præcedentibus. & sequentibus. & sic potest sumi instrumentum. hē hoc est publicū, qd apparet ex uerbis notarij positis in fine d. testam. dum dicit, lectū & publicatū sic d. testam. &c. Hoc em̄ qd dicit publicatū, importat de necessitate, q notarius fuit rogatus scribere, aliter em̄ nō dicit publicatū. C. de test. l. publicati, t & sicut uerbū stipulationis de necessitate importat inter rogationē & responsonē, ita uerbū publicatum dicitū per notariū, importat ipsum fuisse rogatū, ut dictum est. Concludit q d. testa. sicut instrumento sumpto ex proto collo notarij mortui est adhibēda fides sicut publ. & habet in Spec. in d. ti. de instrum. ed. §. ostēso. uers. illud quoq; præmittendū nō est, & uers. si is, aliās seq. Bar. ita cōsul. Amissij.

ADDITIO.
a. Subscriptio. Vide Ang. consil. c. cxxx. & c. cxxxiiij. Pau. de Cast. consil. c. cxxx. Bal. consil. xliij. v. l. i. B. L.
b. Tabellio. Adde ultra ea que ponuntur per Cano. in c. cum P. tabellio. de fid. instrum. consil. Ang. incipiens. pater stipulatus est dotē. nu. c. lxxx. in statuta Papi. & aliud cōsul. Pau. de Cast. consil. c. cxxx. & aliud cōsul. Ang. c. cxxx. j. incipit. requiritur inter cetera. Ber. L.

CONSILIVM CLXIII.
Commissio citationis nō est necesse q fiat à iudice sedente pro tribunali, sed satis est q fiat extra iudiciū, ideo non uitiatur propterea processus. Item de actu factio à iudice dilatione pendente.

1. In citatione non requiritur commissio iudicis pro tribunali sedentis.

PROCESSVS & sententia uident legitime facti nō obstante, q citatio non fuit cōmissa à iudice sedente pro tribunali, quia hoc non requirit, cū nulla causa cognitiō requiratur, inō sic necesse habet facere iudex, ut patet ex forma statuti, ergo, &c. ut ff. de in diē addic. l. uoluit. Hoc etiā est de iure cōmuni, ut ff. de arbit. l. diē pferre. in prin. & l. sed si interpellat. §. j. t Itē non ob. q pñunciatio facta de parte nō admittendo, fuit facta dilatione pendente, quia ex eo quod pater dixerat se non reperire filiiū, fuit finita causa dilationis, & p cōsequens dilatio: sicut si ille, qui haberet ad cōparendū terminū octo dierū, cōparet in primo die. ff. de acquir. hered. l. si quis hæres. ita in proposito. ff. ad Treb. l. à filia. §. j. in quibus est expressum. & illud quod pater dicit se non reperire, eum non releuat, quia qñ terminus datur unī ad denunciandum alteri, ille debet uenire uel mittere, aliās iudex debet pcedere: ut C. ubi de cri. agi. opor. a. u. qua in pñuncia. Ita facit iudex hic & optimè. Non ob. cōparitio patris, quia ex istis causis allegatis per iudicē iudex nō admittit eum. Item p pcessū facit illud expressum statutū qd loquitur, q exbanniti ppter contumaciā intelligantur ritē exbanniti & condemnati. quod statutū tollit omne dubiū:

ADDITIO.
a. Appellatio. No. q prohibitio appellandi à sententia debet strictè interpretari, secundum Bar. hic, & eundem Bar. in l. secunda. C. quorum appell. uide Ang. consil. c. vij. Iacobellus et Lucas et ponit domi. Phil. Deci. consil. c. cclxx. per scripturatis in j. col. Tho. Dip.
b. Consil. Vide Ang. consil. xliij. Bal. consil. c. cxxx. iij. l. i. B. L.

CONSILIVM CLXVI.
Si ego uendo tibi rem pro pretio quod arbitratu fuit Titius, & ante suum arbitramentum ego sum exbannitus, & mea bona sunt publicata, & postea fuit Titius arbitratu, an ualeat arbitramentum factum me absente, & post bonorū publicationem.

1. Arbitrator non debet iudicialiter cognoscere, sed extrajudicialiter se de negotio informare.
2. Partis presentia non requiritur, quando per iudicem sit actus non in forma iudicij.
3. Compromissum non potest prorogari absente parte.
4. Verbum placuerit, in compromissis positum, quid importet.
5. Iudex in decernendo modum in alimentis pupillo presentandis quid facere debeat.

& ita de iure uidetur nisi. Bar. **ADDITIO.**
a. Tribunali. Vide Ro. consil. c. xvij. B. L. **CONSILIVM CLXV.**

An condemnatus aliquo modo de falsa moneta potest appellare, & si appellet, quæ sunt partes iudicis appellatio- nis, stante statuto, &c.

1. Appellari potest à qualibet sententia in se, nisi reperiat prohibitorium.
2. Mandatum deliberandi factum, habetur loco consilij.

IN Qua quaeritur an ser Leonus possit appellare à sententia p se lata. Secundo, si pot appellare, quæ sententia sit per iudicē appellatio- nis ferenda. Circa primū, uiso pcessu contra eum, & eius tenore, uide de iure dicendū, q dicitur ser Leonus appellare possit, & hoc ostendit sic: Certum est, t q de iure cōmuni habemus regulā generalē, q à quali bet sententia pot appellari, nisi reperiat expressè prohibitorium. l. i. & in maiorib. & l. pro consulib. C. de appell. Sed in casu nostro non est prohibita appellatio, nec de iure cōmuni, nec de iure speciali, ergo, de iure cōmuni constat, &c. quia non pro omni falso prohibet appellatio, sed solum pro falsa moneta. In alijs uerō supponentib. unā moneta p alia, hoc nō reperit prohibitū, ergo, &c. Itē nec de iure municipalitatis Tuderti hoc reperitur prohibitū, quia statuto ciuitatis Tuderti prohibet appellatio, nisi quis condemnatus fuit pro falsitate, sed iste ser Leonus nō fuit sic cōdemnatus, imō pro delicto nullo, & non punibili condemnatus est, & non ex aliqua iusta causa. Nam si rectè inspiciuntur uerba statuti ciuitatis Tuderti, & inspiciantur uerba condemnationis, dicitur ser Leonus dicitur mandasse, & consiliū dedisse postquam prædicta omnia iam deliberauerat, & sic dedit consiliū ei qui aliās erat facturus, quod est factū non punibile, ut optimè probatur in tit. de oh. quæ ex deli. naf. in prin. & l. sepē. in p. de uerb. signif. l. j. §. per suadere, de ser. cor. & ibi no. t Non ob. si dicitur q hic fecit plus, quia mandauit. Nam hoc casu mandatū factū ei, qui deliberaret, id est qd consilium: ut l. ij. in fi. ff. mand. & ibi gl. no. & tūc si bene aduertatur, non ob. no. per Dy. in c. nullus ex consil. de reg. iur. l. vj. quia illud debet intelligi in delictis quæ sola animi corruptione committunt, ut serui corruptio, ut d. l. j. §. per sua de re. no. ff. de iniur. l. non solū. §. Proculus, prout est in litera uolenti, &c. quia ista litera uidetur approbari per gl. in d. l. sepē. sed positio q esset uera illa l. §. ille haberet locū circa rem furtiuam, ut ibi expressè dicit gl. &c. Non ob. si dicitur hic fecit plus, quia dedit auxiliū, ut in q. continetur. nam quantum ad dictū ser Leonum nil releuat. Nam in inquisitione non declaratur q auxiliū dederit, nisi q dederit auxiliū prædicto modo, scilicet mandando, & consulendo, & sic uidetur incertum in inquisitione deductum. Bar. de Saxofer.

ADDITIO.
a. Appellatio. No. q prohibitio appellandi à sententia debet strictè interpretari, secundum Bar. hic, & eundem Bar. in l. secunda. C. quorum appell. uide Ang. consil. c. vij. Iacobellus et Lucas et ponit domi. Phil. Deci. consil. c. cclxx. per scripturatis in j. col. Tho. Dip.
b. Consil. Vide Ang. consil. xliij. Bal. consil. c. cxxx. iij. l. i. B. L.

CONSILIVM CLXVI.
Si ego uendo tibi rem pro pretio quod arbitratu fuit Titius, & ante suum arbitramentum ego sum exbannitus, & mea bona sunt publicata, & postea fuit Titius arbitratu, an ualeat arbitramentum factum me absente, & post bonorū publicationem.

1. Arbitrator non debet iudicialiter cognoscere, sed extrajudicialiter se de negotio informare.
2. Partis presentia non requiritur, quando per iudicem sit actus non in forma iudicij.
3. Compromissum non potest prorogari absente parte.
4. Verbum placuerit, in compromissis positum, quid importet.
5. Iudex in decernendo modum in alimentis pupillo presentandis quid facere debeat.

6. Arbitrator non debet iudicialiter cognoscere, sed extrajudicialiter se de negotio informare.

ta soluisse pro male ablatis, nec dicat quid uel cui, an suo dī
 eto sit standum: Circa primū uidetur, q̄ dicta uerba nil im-
 portant, nisi quatenus d. pupi. sit uile, ut ff. ubi pup. edu. de.
 l. j. §. j. ubi si testator statuit ubi pupillus debet morari uel e-
 ducari, statuit eius uoluntati, dum tñ pupillo sit uile. Præte-
 rea illa uerba, debeat morari cum d. Titio usque ad ætatem
 xxv. an. uidentur adiecta in fauorem pupilli, & d. Titio nul-
 lum commodū debent afferre. ff. ad Treb. l. Setus. §. si Scius.
 & quod ibi no. & de usufr. l. in fideic. §. cum Pollidius, e contra
 uidetur q̄ d. uerba importent q̄ omnia bona sint inuicem
 communia, dixit autem testator q̄ debeat morari cum t. d.
 Titio communiter, ex quo communionem omnium bono-
 rum uidetur importare, ut ff. de le. ij. l. si §. Lucius. cum ibi al-
 leg. in gl. & ff. ad Treb. l. Lucius. in princ. incip. His sic allegatis
 præmissis in q. nostra dico, q̄ uerba significatia commu-
 nionem, referuntur quandoq̄ ad res seu bona, & tunc sine
 dubio significant, ut bona ipsa sint communia æqualiter,
 a ut d. legibus. t̄ Qñq̄ non referunt uerbum cōe ad res, sed ad
 alium actum, ut in q. proposita, ubi uerbum communiter
 refertur ad stare & morari, & tunc uerba sunt dubia. Possent
 enim intelligi q̄ solum expensē uictus fierent cōmuniter, l.
 æqualiter quilibet conferre, ut ff. de coll. l. j. circa prin. & l. ij.
 in fi. Et hoc crederē ego esse uerū in dubio in plurib. habenti-
 bus patrimoniu in diuisum, ut dicimus in plurib. scholari-
 bus qui stant & morantur cōmuniter, id est æqualiter uictū
 conferunt, ut d. l. Sed qñq̄ ista uerba sunt relata ad plures ha-
 bentes patrimoniu cōmune, ut fuit in q. proposita, tunc cre-
 do q̄ ista uerba debeant intelligi, q̄ oēs fructus cōmuniter,
 & æqualiter percipiuntur, & expendant, ut ille Titius ratio-
 ne maioris familie plus ponere non cogatur. Et hoc proba-
 tur primō ex uerbo communiter quod debet exprimi, i. æ-
 qualiter, ut d. l. fin. §. Lucius. de leg. ij. per. l. ubi uidetur casus
 col. x. de duob. frat. de nouo benef. in uel. c. l. duo fratres. Fa-
 cit optimē ff. pro sol. cum duobus. §. Papinianus, aliās inci.
 l. si fratres. hoc etiam fortificatur, quia dicere uiuere cōmu-
 ter, importat quod rationē maioris familie ad dicto Titio nō
 exigat plus per l. si. §. si. ff. dol. exc. ubi testator grauauit unū,
 ut parē rationē cum suis cohæredibus faceret. quod gl. ex-
 ponit id est, pro sua parte eos non conueniant, cum cōmu-
 niter uiuere dicantur, q̄ exponit æqualiter, seu pariter. Ex-
 ponitur ergo quōd dicitur pupillus d. Titium pro d. fructi-
 bus usq̄ ad d. tempus non ueniat. Et istam interpretationē
 adiuuat mens testatoris quæ colligitur ex eo, q̄ ipse in sua
 uita fecit cū suo fratre, ex quo uerba dubia declarantur, ut
 l. damnas. ff. de usufr. leg. §. si. & de adm. leg. l. j. & ff. de leg. j.
 l. si feruus plurū §. si. cum si. Super secundo puncto uidetur
 q̄ d. ipsius Titij sit standū fm quod testator uoluit, ut l. Theo-
 pomus. ff. de do. præ. ubi uidetur casus etiam de hoc, extra
 de test. c. cum tibi. E contra uidetur, quia ista uoluntas ad se-
 cretum alienæ uoluntatis conferret, & sic à iure reprobatur,
 s ut l. captatorias. C. de her. inst. & de le. j. l. captatoria. t̄ Breui-
 ter super isto puncto de uiribus duorū uerborū examinare
 debemus quid importent illa uerba, & fm quod ipsi Titio
 placuerit. Secundo quid importent illa uerba, & de hoc dī-
 cto Titij stetur. b De primo dico q̄ uerbu placuerit intelligit
 arbitrio boni uiri, ut ff. de fideic. lib. l. Thais. §. forore tibi ex-
 pressum est, & probat. c. tit. l. Lucius. Et hoc attendo apparet
 q̄ de administratione aliās assertionē d. Titio sit standū,
 nisi in quantum, ut uir bonus arbitrabit, i. in quantum dicit uir
 bonus, ut l. uir bonus. iudi. fol. & l. contumacia. §. cum ita. de
 uerb. obl. & de iur. l. sed si unius. §. alij. §. si. & no. in l. si
 societatem. §. si arbitrorū. pro soc. Sed uir bonus non arbit-
 raretur nisi quatenus constaret & probaret legitime ab ali-
 quo exortū esse, ut l. illicitas. §. ueritas. in offi. præsid. ergo,
 c & c. De fo cum dicitur, q̄ stetur eius dīcō, & dico q̄ dicitū
 statutu dicit id quod nuda assertionē profertur, ut l. scien. §.
 dicitū. de ad. l. edi. Et de mcrā uoluntate uidetur conferri ma-
 gis q̄ in boni uiri arbitriu. ut ar. l. Thais. §. Lucius. de fideic.
 l. i. Sed hic apparet an debeat, & cui debeat cōferri in uolun-
 tate d. Titij, & sic talis dispositio eius ipso iure nulla, ut d. l. ca-
 ptatorias. & l. captatorias, in qb. est casus. Non ob. l. Theopo.

qa ibi loquit in dote, cuius fauore ualet legatū etiā incertū,
 ut l. cum post. §. gener. de iur. do. Præterea, ibi testator posuit
 ita limitatē in uoluntate alterius, q̄ ille decipere non possit,
 ut ibi patet. Non ob. c. cum tibi, quia illa decretalis debet in-
 telligi fm distinctionē iuris ciuiliis, uel ibi loquit tan tūm in
 relictis ad pias causas, fm Inno. sed hoc nō est relictū ad
 4 pias causas, sed magis est relinquer alterius debitū. Præte-
 rea, pro hoc facit illud, quod quidā doc. dicunt, q̄ si in con-
 tractibus promitto stare simplici dicto tuo, hoc pactū non
 ualet, ut tenet Cy. de epis. & cle. l. si quis in conscribendo, tan-
 gitur in Spec. de prob. §. nunc uidentū, restat uerū, quid ibi
 dicitur, q̄ tale pactum ualet, sed si reducitur ad arbitriu bo-
 ni uiri, ut ipse no. ff. de præ. stipu. l. se. Ego tñ dico in proposi-
 to talem dispositionē nullius esse momenti, & assertioni di-
 cti Titij standū non esse, & non plus. Bar. de Saxoferrato.

ADDITIO.

- a Habens. istud cons. aliās inci. Bon. quidam, et secundū ordinem Peru. est na. iij. secundum Pe. Corne. in l. captatorias. in vij. col. C. de testam. milit. et ibi uideat, et uide Pet. de Vbal. ponentem hoc cons. de uerbo ad uerbum, in tra. statu de duobus fratribus, in xj. par. prim. in xxxvj. q. prim. et l. in l. i. iusu. randum, quod ex conventionone in j. col. ff. de iureiurando. et Alex. in l. j. C. de sacros. eccl. in xij. col. in addit. Bar. in l. uoluntas. et plenē per l. in l. i. memini. in iij. col. C. de coll. et Alex. cons. l. iij. circa id quod queritur in ij. col. Item aliās inci. hoc cons. Machomensis: et ita alleg. Barb. in l. Titium, et Mauium. §. alteri. in ij. col. in add. que inci. et ideo. ff. de administr. tut. aliās inci. Bertoniensis: et uide Alexand. cons. lxxxj. uiso themate in iij. uol. Thom. Dip.
- b Stetur. Vide l. in l. iusu. randū, quod ex conventionone in j. col. ff. de iurei.
- c Dicitur. De isto cons. facit mentionem Bar. in l. Theopom. u. rj. quæro, dicit testator. ff. de do. præleg. et ibi uide que scripsi in addit. Tho.

CONSILIVM CLXXIX.

Si statuto cauetur q̄ citatus ad citationē si comparet ad se excusandū, non possit capi illa die, nec sequenti pro debi-
 to: & unus exbannitus fuit condēnatus de pecunia, & uenit ad se excusandū: an pōt capi stante d. statuto.

- 1 Statutum disponens, q̄ quis non possit pro aliquo debito capi, quomodo intelligatur.
- 2 Securitas data uigore statuti, non debet intelligi de bonis publicis.
- 3 Statutu debet intelligi secundū propriam significationem.
- 4 Ciuitas Tudertina in suis debitis de iure communi, uel priuato non habet priuilegia.

STATVTVM * Ciuitatis Tuderti dicit, q̄ si quis fue-
 rit citatus ad se excusandū ad citationē uel inquit-
 sitionē, & comparet illa die & sequenti, capi non pos-
 set pro aliquo debito, aliās delicto, & c. Cōtingit q̄ quidam
 Andreolus erat pro quibusdam debitis exbannitus, & con-
 dēnatus in pecuniam, qui citatus comparuit ad excusan-
 dum se, & post excusationē eadē die fuit captus pro d. con-
 demnatione. t̄ Queritur an potuerit capi de iure: Et uidet
 q̄ sic, quia talis securitas data à statuto, quod nō possit pro
 aliquo debito capi, debet intelligi præterquā de maleficio.
 Hoc probat. C. de his q̄ ad eccl. contu. l. ij. cū sua gl. in auth.
 de mandatis prin. §. neq̄ aut. & ibi no. in gl. ubi dicit q̄ fidu-
 cia data de confugientib. ad eccl. non habet locū in malefi-
 cijs ibid. exceptuatis, & idē dicit gl. in omni maleficio. Præte-
 rea qñq̄ à lege dat securitas, ne quis capiat intra domū, tñ
 hoc intelligit præterq̄ in causa criminali, b ff. de in ius uoc. l.
 2 pleriq̄, & ibi no. & de reg. iu. l. nemo de domo. t̄ Præterea, se-
 curitas data nō debet intelligi de bonis publicis, ut in auth.
 de mandatis prin. §. publicatū. Sic ergo prædic. statutum li-
 mitatur, & restringitur fm dispositionem iuris communis,
 3 ut l. ut gradatim. §. sed & si lege. ff. de muner. & hon. t̄ Præte-
 rea statutum debet intelligi fm propriam significationē,
 ut l. non aliter. ff. de leg. iij. de exer. l. j. §. si is qui natem. Sed
 debitor & creditor proprie est, qñ alienam fidem quis se-
 quitur contrahendo, ut expressē dicitur ff. si cer. pet. l. j. Sed si
 ex maleficio est quis obligatus, non ex eo, q̄ quis eius fidē
 sit secutus, & sic non est proprie debitor. Verbum ergo statutū
 quod hoc dicit pro debito, & c. non habet locū in casu no-
 stro.

stro. E contra uidet, q̄ iste Andreolus erat exbannitus & cō-
 demnatus, sed facta condemnatione si aliquis conuenit ad
 poenam, non dicit conueni ex maleficio, sed ex quasi con-
 tractu, qui trahitur & celebratur sententia, ut l. iij. §. idem scri-
 bit. ff. de pec. Et hoc etiā dicit lex, q̄ qñ agitur de crimine ad
 alique m condemnationē, debet agi coram præside, & ista di-
 citur causa criminalis, sed condēnatione facta, tunc agit co-
 ram procuratore Cæsaris, qui est iudex inter fiscū & priuatu,
 & sic est casus ciuiliis, nō criminalis: ut C. ubi cau. fil. l. j. Et per
 hoc patet responsum ad primam & secundam rationem al-
 legatam in contrarium, quia uerū qñ quis capitur pro ipso
 maleficio inuestigando & puniendo, unde maleficio est
 causa proxima captiōis, sed hæc causa proxima est ille qua
 si cōtractus qui sententia celebrat. Unde sicut sententia lata
 pro quodam priuato non possit exequi capiēdo eius per-
 4 sonam, ita nec etiam pro cōmuni. t̄ Præterea ciuitas Tudertina
 c in suis debitis de iure communi, utitur in re priuati,
 nec habet priuilegia fisci, ut ff. ad munic. Simile C. de iure
 Reip. l. ij. lib. xj. Sed ad petitionē unius priuati, nō possit ue-
 tante statuto, ergo, & c. Respondetur ad tertiā rationem faci-
 tū in cont. quia ibi loquitur in debito publico, hoc est in fisco:
 li. sed ciuitas Tudertina non habet priuilegia fisci, ergo, & c.
 Præterea appellatio generalis debiti est, siue ex cōtractu, siue
 ex delicto, ut l. grege. §. si ex debito. de fidei. & l. si cui. de uer.
 sig. sed statutu dicit, q̄ non possit capi pro aliquo delicto, er-
 go, & c. Et per hoc apparet rñsum ad quartam rationē, quia
 in d. l. j. ponitur allusio, siue deriuatio uocabuli, cui non de-
 bemus stare, si habeamus per l. alleg. aliter declaratum, sicut
 testamentum dicit quasi testatio mētis, & tñ non omnis te-
 statio mentis est testm, & idem in multis similib. Ex hoc appa-
 ret rñsum ad ea quæ dicitur, q̄ istud testm est positū inter a-
 lia statuta quæ tractant de ciuib. quia lateor, q̄ ista captura
 quæ fit pro condemnatione, fit pro ciuili causa, ut probatū
 est. Concludendo ergo dico, & consulo, præfatum Andreo-
 lum ex prædictis causis non potuisse capi de iure. Hoc pro-
 batio possimē per l. ij. §. legatis. de iud. coniuncta l. hos accusa-
 re. circa prin. de accu. ubi uidetur casus. Nam in §. legatis. di-
 citur pro his qui antē cōtraxerunt, istam eandē securitatem,
 dedit eis lex pro his delictis, quæ antē commiserunt, ut d. l.
 hos accusare. Ratio in arg. supradictis, quia causa istius secu-
 ritatis erat necessaria, sed causa securitatis erat uoluntaria.
 d Nam libera uoluntate quis fugit ad ecclesias, uel stat in do-
 mo. Sed in q̄ proposita causa securitatis similiter est neces-
 saria, quia ad iudicium trahitur quis inuitus, ergo talis securi-
 tas data s. trahitur ad criminales condemnationes. Bar.

ADDITIO.

- a Statutum. Hoc consilium secundum ordinem Perus. est in j. parte iudicio- rum nu. xxvij. aliās inci. in Dei nomine amen. & in quantum Bar. uult, q̄ ex delicto, uel ex maleficio dicitur debitor, & comprehendatur in statu- to, per tex. in l. grege. §. si ex delicto. ff. de fidei. Adde tex. in l. j. §. debi- tum. iuncta l. qui iniuriarum. ff. de conf. pecu. & ita plenē prosequitur d. Franc. de Are. in l. j. in vij. col. in fi. ff. si cer. pet. & ibi sequitur Bar. Soc. in vij. col. quibus adde Bar. hic, & miror, q̄ non allegant ipsum. An autem in materia statuti fideiusor dicatur debitor, uide Bar. in d. l. j. cum add. Alex. & l. in ult. col. Et an dicatur debitor ex sententia, uide Fel. in c. fi. in iij. col. de prescrip. Et an quod debetur actione reali, dicatur debitor, uide doct. in d. l. j. ff. si cer. pe. & Ang. de Are. inst. de act. in prin. in v. col. que omnia no. pro statutis loquentibus de debitore, si quis fuerit debitor, & c. Idem adde, q̄ saluus conductus concessus pro debito, intelligitur etiam pro criminali, secus pro alijs debitis. Ita alleg. Bar. in hoc consilio. Fir. in suo re- per. in uer. saluus conductus. in uer. iij. Thom.
- b Criminali. Vide l. iac. in l. pleriq̄. de in ius uoc. Tho.
- c Tudertina. Vide Lapum in alleg. lxxx. incipiente, in Christi nomine. de i- sta ciuitate. Thom.
- d Ecclesias. Vide Ber. in uerbo fugiens. in uer. xiiij. Thom.

CONSILIVM CLXXX.

Si testator habens filiam, eam instituit, & extraneam, ac
 reliquit uxorem suam dominam & usufructuariam omni-
 um suorum bonorum, quid ipsa uxor uigore istorum reli-
 quorum debet habere.

Bar. Consilia.

- 1 Legatum alternatiue factum, intelligitur de dominio uel usufructu.
- 2 Testator relinquens uxorem dominam, quid uideatur ei reliquisse.
- 3 Interpretatio quando est contra ius commune, quousq̄ est illi standū.

PETRVS Maioli de Perusio in suo testamento filiam
 suā instituit hæredem ex certa parte, & pauperes Chri-
 sti hæredes uniuersales instituit ex residuo, & suam u-
 uxorem reliquit dominā & usufructuariam omnū suorum
 a bonorū, & c. Queritur quid debeat habere uxor ista? t̄ In
 1 q. proposita dubium factū, quia sed'm propriam uerborum
 significationem intelligitur legatum alter natiuē dñtum, uel
 usufructus, ut l. si Titio fundus. ff. de usufr. leg. & no. per Dy.
 ff. de leg. ij. l. Titius. §. si. & per Cy. C. si mu. sec. nu. l. j. in fi. tamē
 de consuetudine ista uerba interpretata sunt q̄ habeat ali-
 menta, sicut habebat in uita uiri, & hoc est uerum in liberis
 institutis, secus in extraneis, ut no. per gl. in d. l. j. C. si mu. sec.
 nu. Cū ergo in q. nostra liberi sint instituti p parte, & pro
 parte extranei, queritur quid iuris? Mihi uidetur q̄ ex eo
 2 t̄ q̄ dixit dominā, nō uidetur ei reliquisse dominium, sed
 magis permanentiā in domo, sicut tēpore uita defuncti ha-
 bebat, ut l. j. ff. re. amo. & sic non dicitur proprie dñā, ut ff. de
 publ. l. cum si exhibuisset. §. quod ait. & ibi per Iac. de Are. &
 de uerb. sig. l. pro nepos. §. pater. Et ista uidetur mens testato-
 ris quæ debet præualere, ut l. in conditionib. in prin. de cōd.
 & dem. Sed ex eo quod dicit usufructuaria, uidetur tenere
 Odo. q̄ habeat plenum usum fructum, ut refert Spe. in tit.
 qui fil. sint leg. §. j. uer. quid si quis ita dixerit. Sed ego dico
 in q. proposita standū consuetudini scriptæ in d. l. j. C. si mu.
 sec. nup. pro ea parte in qua instituta est filia, ab ea percipe-
 re debet fructus tanq̄ ex alimentis pro illa parte, pro ea ue-
 rō parte, pro qua sunt instituti hæredes extranei, hoc est, pau-
 peres Christi, dico, q̄ si proprietates est tantæ æstimationis, q̄
 sufficiat ad faciendam debitam satisfactionem pauperibus
 institutis, d. uxor debet habere integrum usum fructum, ut
 b l. omnium. ff. de usufr. leg. b luxori meq̄. & ibi no.
 3 t̄ Nec ob. quod consuetudo interposita interpretatur, q̄ li-
 beris institutis habeat alimenta, ex illa interpretatione o-
 riuntur dubia. Primō, an præscriptionis tantum, quod con-
 cedo. Cū enim dicta interpretatio sit contra ius commu-
 ne fauore filiorum, eatenus standum est d. interpretationi,
 quatenus fauor illius hoc requirit, nō ultra, & sic ad extra-
 neos nō porrigitur. probatur de manu. test. l. si ita scriptum.
 ibi, eatenus, quatenus respicit fauorem libertatis, stamus il-
 li interpretationi, & non ultra, probatur optimē, C. de test. l.
 hac consulti sima. §. ex imperfecto. & C. comm. utr. iud. l. si.
 & ita de facto obtentum est. Bar.

ADDITIO.

- a Habere. Vide §. cons. vij. & Ro. cons. cxxliij. B. L. Cui adde Bart. cons. ce. xliij. & cons. quod incip. Bertoldus fecit testamentum. & cons. quidam Bartolus, & cons. seq. incip. Nicolaus. & de hoc cons. meminit Bar. in l. se ita. §. Titia. in fi. & ibi dixi in add. de leg. ij. & uide Alex. cons. xj. in j. uol. in cons. cxxix. in iij. uol. ubi alle. Bar. in cons. isto. Tho.
- b Leg. in legatum omnium bonorum ueniunt etiam nomina debitorum, uide Bertach. in uer. nomen debitoris. & ibi alleg. istud cons. Alex. & uide Bar. & ibi scripsi in l. diuortio. §. in uenditione. ff. de iud. Thom.

CONSILIVM CLXXXI.

Si testator instituit posthumum suum hæredem, & ei sub-
 stituit extraneū, ac uxorem dimisit dñam & usufructuariam
 omnium bonorum suorū, donec uitam uidualem seruaret,
 quid debeat habere uxor uigore istorum uerborum.

- 1 Verba testatoris relinquens uxorem usufructuariam omnium bono- rum, quid importent.
- 2 Legatū ex cuius persona iudicetur instituto primo filio, et deinde extra- legatum factum cum dictione, donec, intelligitur annuum. (neo.)

NICOLAVS * Ser Amati instituit sibi hæredē post-
 humum nasciturum ex domina Meius uxore, & ei
 dem posthumo extraneum pupillariter substituit, &
 ipsam dominam M. reliquit usufructuariam omnū bono-
 rum suorum, donec uitam uidualem seruauerit. Contingit
 q̄ posthumus natus fuit, & adita patris hereditate decessit,

& substitutus ex secundis tab. hereditate aditit, quaritur an d. nra debeat habere aliqd ex virtute d. relicti, & in quantu.

† Et omiffa opi. Dy. & alioru qui dicunt, qd d. verba important, qd d. do. habeat electione, an eligat d. nra, an usum fructu, per l. si quis Titio. de usufr. l. e. & ipse Dy. no. in l. Titia. §. si ff. de leg. ij. & in l. j. C. si mu. sec. nu. & habita pro vera opi. id quod consuetudo obseruat ex vigore d. uerboru, uxor tantum a. l. m. nra habeat, sed fecus in institutis extraneis, ut no. per gl. in d. l. j. si mu. sec. nup. Nunc facit dubiu in q. nostra, quia in prim. fuit hares institutus filius, hic aut extraneus, qd istoru debem⁹ inspicere. Et uide^t qd istud legatu iudicet ex persona filij, quia a persona filij & ab eius persona coepit debere, & sic substitut⁹ no debet plus debere qd ipse filius b. teneatur, ut l. qui fundu. §. qui filium. ad l. Fal. de leg. j. l. si fundum

2 sub conditione. §. qd si pater. † E contra uidetur, & ista est ueritas, qd ex persona substituti debet habere pro coequentib. annis. Nam tale legatu est annuu, qd pater ex dictione do. nec, ut ff. de an. leg. l. legatu. & de leg. ij. l. qui concubinā. §. uxori. sed coestat qd legata annua sumpta primi anni, puta sequentia coconditionalia, ut l. annos. de ann. leg. & l. si in annos. ff. qui dies leg. ced. Et sic debemus inspicere initiu cuiuslibet anni, ut d. l. l. cum in annos. & l. senatus. in fi. de do. cau. mor. Cum igitur pro sequentibus annis incipiat debere a persona substituti extranei, ut in d. l. si fundum sub conditione. §. si pater. ergo ab eius persona debet iudicari, ut sic fit saltem usufr. integra. ut l. uxori meae. de usufr. leg. Bar.

ADDITIO.

- a Nicolau. Aliis inci. quidam nomine Nicol. instituit sibi heredem. & uide eum. Bar. conf. xvij. in ij. uol. inci. quidā Pet. & Bal. in conf. quod inc. pun etus q. talis est. Pet. sibi ultimū. & c. & uide Soc. conf. lxxvij. lo. Magis in ij. col. & Alex. in l. si ita. §. Titia. ff. de leg. ij. alleg. Bar. in hoc conf. Tho.
- b Filius. Vide Bar. in d. l. qui fundum. §. filius. & ibi doc. ff. ad l. Falc. Pro concordia aduerte, qd Bar. in l. iij. C. de nat. li. in l. ij. ff. de uer. sig. tenet q. appellatione cuius coeprehenditur comitatenfis. Cont. tamē allegatur in hoc cof. clxxij. uerf. quartum dubiu. Pro saluatione Bar. ista difficultatem ualde discutunt Aug. lo. de im. Alex. in rub. ff. sol. matrimo. concludentes q. in materia stricta ut in priuilegijs & statutis contra ius commune, & tunc non coeprehendatur comitatenfis, & procedat secūda opi. Bar. & sequac. Aut uero loquimur in materia ubi sit lata interpretatio, & coeprehendatur, & ita procedat j. opi. Bar. in l. iij. & d. l. ij. & ista fuit concordia Bar. in d. l. ij. istam concordiam facit Fran. de Are. in suo conf. lxxxij. incip. in Christi nomine, et ratio scribendi, & c. Posset accomodari alia ratio secundū Alex. in d. rub. ff. sol. mat. qui allegat concordia, & respondet contrarijs.

CONSILIVM CLXXII.

Si ciuitas uel eius consilium dat potestatem prioribus statuendi & ordinandi super facto librae aut libertatis, & super statuto ciuitatis, tunc non possunt statuere, qd ille qui ante erat ciuis, habeatur pro comitatenfis, propterea, quia eius frater est comitatenfis. Item licet eadem ciuitas sit libera, ita qd ab ea non appellatur, tamen per talem potestatem non possunt priores inhibere appellationem a diffinitiuā, sed ab interlocutoria sic. Item an possunt statuere qd iudex non possit syndicare super praedic. sententijs. Item dicit qd filius rusticus natus in ciuitate, non dicitur ciuis. Item quid possunt statuere aliud d. priores circa praescriptionem, & circa alia.

- 1 Statuentes an potuerint ficere, qd si frater uel agnatus alterius reperitur scriptus inter comitatenfes, & qd etiam frater ciuis sit comitatenfis.
- 2 Potestas statuendi generaliter concessa, quomodo intelligatur.
- 3 An sapientes uigore arbitrij eis dati potuerint ordinare qd a sententia iudicis non possit appellari, nec de nullitate opponi.
- 4 Vtrum dicti sapientes potuerint inhibere appellationem.
- 5 Item an d. statuentes potuerint ordinare qd iudex super hoc cognoscens uel inquirens non possit syndicare.
- 6 An filius comitatenfis & districtus, habitans in comitatu & natus in ciuitate, debeat iudicari ciuis uel comitatus.
- 7 Quae differentia sit inter ciues de ciuitate, & ciues de comitatu.
- 8 Statutum dicens qd iudex possit procedere, super hoc non obstante aliqua praescriptione, an noceat coniuncto.
- 9 An comitatenfis possit praescribere libertatem tali conditione, ut habeatur uti ciuis de ciuitate.

- 10 Statutum permittens quod iudex possit procedere per accusationem, inquisitionem, & c. sine adiectione loci uel temporis, an habeat locum in probationibus.
- 11 Statutu dicens qd si quis probauerit se allibratu ante in ciuitate, et frater eius in comitatu, qd tunc libra fratris no noceat, quomodo intelligatur.

DV B I A Occurrentia in q. Martini Hugolini, & Saulij, Anto. de Tuderto, sunt infrascripta. Primū per consiliū populi auctoritatem habētis, fuit concessa potestas prioribus, cum quibusdam alijs sapientibus. Statuendi & ordinandi super facto librae, & castri, alijs castri cōmunis Tuderti. † Quaritur primū, an potuerunt statuere d. sapientes, qd si aliquis frater uel agnatus alterius reperitur scriptus inter comitatenfes, qd hic plena probatio, qd alius frater, uel agnatus alterius quantumcūq; esset adscriptus in ciuitate, sit comitatenfis, & licet ciuitas uel cōcilium ipsum possit, si uellet, legem generalem condendo prauidicare etiam iuri quāsitū, ut l. uenditor. §. si constat. commu. prad. & C. de uen. re. ad ciui. pert. l. j. lib. xij. & ad municip. l. libertus. in fi. de priuileg. l. Antiochenfium, licet non possit prauidicare faciendo legem specialem cōtra certas personas, ut ff. qui, & a quib. l. si priuatus. & l. toties. §. j. de pollic. tamen in q. nostra dubium facit, an concilium uoluit hoc concedere illis sapientibus concedendo illam potestatem. † Circa quod dico, qd talis potestas generaliter concessa statuendi debet intelligi qd ius alteri quāsitū non auferat, ut l. si pater. de his quae in fraud. cred. & ne quid in loco pub. l. j. §. merito. & §. si quis a principe, & ex de maior. & obe. c. fi. Hoc uidetur tenere Inn. ex de conf. c. quae in ecclesiariū. circa prim. Sed tale statutum prout trahitur ad praeteritum ius quāsitū tollit, ut probō, ergo, & hoc probatur sic. Certū est iure communi, quod ex statuto unius fratris, ius alterius fratris non laeditur, ut C. de prob. l. matrem. & de liber. cau. l. multū. Fal. lit in casu mirabili, l. cum scimus. §. fin. de agric. & cens. lib. xj. & loquitur ibi in fratribus communia patrimonialia habentibus, quod d. hic non fuit, & ibi no. in gl. Sed per tale statutum inducitur, qd ex persona fratris, alius frater praesumatur comitatenfis, & facit sic eum qui est ciuis comitatenfis, ergo, & c.

† Secundū dubium * est, an d. sapientes uigore d. arbitrij eis dati potuerint statuere, qd a sententia iudicis super hoc iudicantis nō possit appellari, nec de nullitate opponi. Circa quod dico, qd ciuitas quae habet primam & secundam appellationem, sicut est ciuitas Tuderti, ita quod d. ad nullum alium superiorem appellatur, bene potest tale statutum facere, ut ff. de ori. iu. l. j. §. ex actis. & quia potest fieri per pactum, ut l. si. in fi. de temp. appel. & l. j. §. j. a quibus appell. non licet, ergo per legem. Statuit enim de his quae pertinent ad eius iurisdictionem, sed in q. proposita non est dubium, an in tali generali commissione facta per concilium ueniat, qd d. sapientes non possint facere, & bene dico qd d. sapientes non potuerint inhibere appellationem a diffinitiuā, sed ab interlocutoria sic, nisi fuerit hoc eis specialiter commissum, quod probō. † Licet princeps det alicui iurisdictionem condendo legem, d. ut senatus & praefecto, ut l. non ambigitur. ff. de leg. & C. de offi. pra. l. normam. & licet ab illis iudicibus, scilicet senatu & praefecto nō possit appellari, ut l. j. §. j. a qui. app. nō licet. & C. de sent. praef. l. j. tamen praedicta nō possunt constituere iudicē, scilicet ut ab eo appellari non liceat, quia soli principi hoc conceditur, ut l. j. in fi. a quibus appell. non licet. ubi est casus nostrē qd sed ne liceat appellare ab interlocutoria, bene possunt statuere, ut C. de sent. l. fin. & ibi no. in fi. mag. gl. Item in proposito licet commune dederit illis sapientibus potestatem condendi legem, tamen appellationem inhibere nō possunt, sicut nec senatus potest. † Tertium dubium est, an d. sapientes ex uigore uel potestate d. commissionis potuerint statuere ut iudex, qui super hoc inquirat, uel aliter cognoscit, alijs non possit de hoc syndicare, seu de hoc syndicatus tēpore conueniri. Circa quod uidetur dicendum, qd hoc statuere nō potuerunt, quia eis fuit commissum tantū super facto librae, sed actio ex maleficio uel quasi, quae tenet iudex qui iura nō obseruauit qui male iudicauit, non est

est de facto librae, seu catastro, ut ff. de arb. l. quid tamē. §. si. ubi est casus, sed si facta esset commissio generaliter. uerbis si cur haecenus cōseuit, ut puta, dedit potestatem faciēdi super facto librae, & catastro, & dependentib. ab eis, & eorum occasione, & similia uerba tunc credo qd potuissent hoc statuere, quia tale statutū occasionaliter tangit negotiū libere. Nam iudices timidius sententiant ratione syndicatus, & sic faciūt qd eos reddit magis audaces, pertinet ad utilitatē catastro, ar. ff. de min. l. sed si fratres. §. idem faciūt. & l. ex maleficijs. §. j. uer. idē aut. de act. & ob. † Quartū dubiū * est, si filius alicuius comitatenfis & districtus, qui habitat in comitatu, fuerit natus in ciuitate, an debeat iudicari ciuis, an comitatus: & licet iam multos uiderim errare, qui dicūt qd eius origo inspicitur, ut l. assumptio. ff. de mun. & l. origine. C. de mu. orig. l. xj. tamen cont. est ueritas, quia ex eo qd est natus ex patre rustico & comitatenfi, & illi oneri adscriptus, patris conditionē sequit, ut C. de agr. & cens. l. diffinimus. cum similib. siue sit in ciuitate, siue ubi cūq; ut eo. ti. de agr. & cens. l. cū satis fecerit. & c. no. l. cum scimus. circa fi. in gl. super uer. nat. eo. tit. in quib. leg. est casus. Praeterea, hoc probat per rōnē, Omnia loca quae sunt in ciuitate, siue se habeat uniformiter quantum ad ius ciuitatis acquirēdū ex natiuitate, siue quis natus sit in ciuitate, siue in quacūq; territorij parte, ut l. qui ex uico. ad mun. & C. de nat. lib. l. iij. cum sim. sed inter ciues est quaedam differentia, quia quidā sunt ciues de ciuitate, quidam sunt comitatenfes. Illa ergo qualitas, quae est inter istos, non distinguit origine, sed per aliū modū, siue habitacionis, probatur tex. C. ne ruff. ad ub. ob. l. j. & de ca. ci. cen. ex. l. j. lib. xj. & hoc finis, uel ex cōditione paterna, seu auita, ut d. l. diffinimus. cum sim. de agr. & cens. facit, de uer. sig. l. urbana familia. † Quintū dubiū * est, quod praedicti sapientes statuērūt, qd iudex possit super hoc procedere nō obf. aliqua praescriptione, posito qd hoc facere potuerint, an tale statutū noceat coniuncto quo minus ad sui absolutiōem alijs defensionē, possit de praescrip. obijcere. Circa quod dicendū est, qd hoc statutū disponit tantū super modo procedēdi, nō super iustitia, ergo, & c. Dicit enim possit procedere, nō ob. praescrip. possent oriri dubia. Primū, an praescriptionis exceptio impediat processum ante litis cont. de quo in l. emptor. de praescrip. lon. tēp. de lit. conte. c. j. l. iij. Sed m. dubiū poterat esse, an praescrip. isto casu perimat distinctionē iuris cōis. Istud ergo statutū disponit super primo, qd praescriptio nō impediatur processum, super scd'o, si opponitur ad iustitiā causā. Remanet ergo sub distinctione iuris cōis, ut l. si uerō. §. de uiro. cū si. ff. sol. mat. qd sit de iure cōis, statim dicā in ff. du. † Sextū dubiū * est, an comitatenfis possit praescribere libertatē a tali cōditione, ut sic habeatur ut ciuis de ciuitate. Et uide^t qd nō, ut i. praescri. C. de praescri. xxx. an. & C. de dec. l. si quis decurio. l. x. & de murile. l. si. lib. vj. cont. est ueritas qd pot. praescribere libertatem, sicut ceteri homines cōditionati, ut coloni, cēsti, & si. ut l. cū seim⁹. in fi. & l. cū satis. §. j. & ibi no. per gl. de agr. & cens. lib. xj. & no. per Azo. in sum. de praescri. xxx. ann. quae pro libertate. Incipit autē praescriptio a die quo ciuitas definit eum possidere ut comitatensem: ut quia ipse inci. gerere se prociue, ut ff. de acq. post. l. ij. §. si seruus. Nec ob. d. l. praescri. cū si. quae sunt specialia. Praeterea ibi loquit qd quis praescribit se in libertatē, super hoc nō praescribit ipse a ciuitate ut ciuis, ut no. in sim. ff. de decu. l. decurio. & no. per gl. in d. l. si qs decurio. † C. de decurionib. Septimū dubiū * in statuto permittit iudicē, qd possit procedere per accusationē, denunciationem, uel inquisitionē, sine adiectione loci uel tēporis, an saltem in probationib. sit necesse qd fiat cō adiectione loci & tēporis, an saltem in probationib. sit necessaria adiectione loci & tēporis, & cum in delictis requiratur locus & tempus, ut iura uulgaria dicunt, licet per statutū permittat in accusatione, denunciatione, uel inquisitione, nō sequit qd remittat in probatione, imō debet clarē probare, ut ff. de po. l. j. §. si quis argentū. & ibi no. in gl. † Octauū dubiū est qd statutum dicit, qd si aliquis probauerit se allibratu ante in ciuitate, & frater eius in comitatu, qd tunc libra fratris ei non noceat, nec apparet uentus allibratus in ciuitate, alius in comitatu, eodem modo

Bar. Confilia.

nec apparet quis prius, & quis posterius de tempore: quaritur quid iuris: Circa quod dico indubitanter reum absoluentum, ut no. per glo. quasi in his. C. de prob. l. matrem. & no. etiam in ff. de neg. gest. l. eum actum. in ult. glo. & no. in fi. ex. de praescri. c. fi. per glo. in cle. Bart.

ADDITIO.

- a Dubia. Aliis inc. in nomine Domini dubia occurrentia, secundū Alex. de imo. in l. assumptio. §. si filius. in prim. ff. ad munic. & scdm ordinē Puyssinū est in j. parte iudiciorū. nu. xxxvij. & Alex. in l. si cui. ff. de aqua plu. arc. in add. dicit alleg. hoc conf. Bar. alijs Bal. in conf. dubia. Tho.
- b Statuere. Adde circa primū dubium, quod no. Bar. in l. ambitiosa. in iij. col. in prim. ff. de cre. ab ord. fa. & in l. toties. ff. de pollic. & in proc. sforum. in ij. col. & uide plura per Fel. in c. cum omnes. in ij. col. & seq. de consuet. et uide Ant. de Canario. in suo cof. qd inc. per lumina potentū. in ul. col. Tho. Dubium. Adde Bar. in l. scilicet. ff. de aqua plu. arc. & in l. omnes populi. in vij. col. ff. de iust. & iu. & Bal. in conf. clxxxvij. uisa petitione. in iij. uol. in ij. col. Abb. in c. uenientes. de iure iur. & uide plures conpor. per Alex. in d. l. si cui. ubi alleg. Bar. in isto conf. cui adde quae dixi. Vide etiam do. Ioan. Bap. Seuer. in d. l. omnes populi. in iij. col. & ibi uideas apostil. in ix. col. inc. omiffis. & uide Lud. Ro. in rub. d. arb. in xij. & xxlij. col. Tho.
- d Legem. Adde Bal. & Pau. de Ca. in l. mancipia. per illum tex. C. de ser. fig. & uide Bar. in l. ambitiosa. in iij. col. in uer. itē ex uirtute. ff. de decret. ab ord. fac. Tho. Dip.
- e Dubium. Adde Bar. in l. assumptio. §. filius. ff. ad munic. cum conpor. de quibus per Alex. de imo. ubi uide alle. conf. Bar. hic. adde etiam Bal. conf. xlvj. statuto ciuitatis Verone, in j. uol. & lo. de Pla. in l. diffinimus. C. de agr. & cens. lib. xj. & in l. filius. & l. origine. C. de mu. & orig. lib. x. & Abb. & doct. in c. ij. de conuer. infid. cum conpor. & uide Bar. in conf. quod inc. po. ne alijs est de comitatu. Tho.
- f Iudicari. Vide apofl. in j. et ij. col. in uer. sequitur. in tex. ff. ad munic. Tho.
- g Dubium. An exceptio praescriptionis possit opponi per reum conuentum non obstante statuto facto a sapientibus, cum libera auctoritate. adde no. per Imo. in cle. sepē. in ul. col. in fi. de uer. sig. & uide Bar. in extra. uag. ad uer. primendū. in uer. uidebitur. in fi. & ibi scripsi. Aduerte etiā quod no. Bar. hoc qd statutum dispensans tantū super modo procedēdi, non auferat ea quae sunt statuta in modo sententiandi. Et ita no. Lud. Ro. conf. cclxvij. hac sententia, uide quae no. Bar. in vij. du. & uide ita so. in l. j. §. post operis. in iij. col. ff. de ope. no. nun. ubi dicit dictū Bar. hoc esse singulariter, & l. mo. in cle. sepē. in fi. de uer. sig. & iaf. in l. ius ciuile. in ij. col. ff. de iust. & iur. Thom. Dip.
- h Dubium. De isto conf. meminit Lud. Ro. conf. cclij. pro decif. in iij. dub. & sequitur in l. j. C. de fun. pat. lib. xj. & ibi uide Ioan. de Pla. & Oldr. conf. cclij. quia tota. in j. col. & in j. dub. Tho.
- i Dubium. Vide Bar. in d. §. si quis argentum. & ibi uide apofl. Tho.

CONSILIVM CLXXIII.

An filij diuerforū fratrum nō extantibus fratribus succedant per capita, uel per stirpes, & concludit Bart. hic. cum Accur. quod in stirpes.

- 1 Nullis extantibus masculis uel foeminis, an filij fratrum succedant in loco parentum suorum, & excludant alios.
- a **S**VPER Hare ditate * do. Nicolae de Assisio, dubitatur an filij diuerforū fratrum, nō extantibus alijs patris, succedant in stirpes, an in capita, uel ecōuerso, fuit q. olim inter Azo. ex una parte, & Accur. uel alia, dicebat Azo eos uocari in capita. Ita no. in summa de leg. har. gl. recitat eo. tit. auth. cessante. in quo uidetur residere glo. in fi. de leg. agn. success. §. hoc etiam. quod uidetur probari per illum tex. per l. lege. in fi. C. de leg. har. ff. si pars har. pet. l. fi. in fi. & de suis & leg. l. post consanguineos. §. hereditas. Accur. consuluit de facto contrariū, ut ego consilia sua uidi, & bona gl. sentit in d. auth. cessante. ut d. l. j. in fi. si pars har. pet. in gl. super uer. hereditatis. & in gl. super uer. uendicatus. dicens iura antiqua sforum corrigi in hoc, per auth. Sed Moder. quidam doct. tenent opin. Azo. ut Goffre. etus discipulus in tit. de ho. poss. unde cognati. §. si. quare Spe. in ti. de suc. ab inter. recitat, & nihil firmat lac. de Are. & Dy. in auth. cessante. lac. Butr. ibidem tenent opi. Azo. qd succedant in capita, & solū succedant in stirpē, qd cum patris, per auth. praedictā. Item quia tūc succedunt cōtra ius cōe cum patris, qui sunt proximiores

ximiores in gradu ad defunctū debent praferri, unde hoc...

ADDITIO.

1 Hereditate. Aliis, inc. dubitatur an filij. Et adde quod Bar. in auth. cessante...

CONSILIVM CLXXXIII.

An instrumenta confecta per notarium infamem valent, vel ne...

- 1 Condemnatus ex inquisitione, an sit infamis.
2 An notarius condemnatus ex forma statuti, excusetur ab infamia.
3 Sententia lata absente reo, an excuset ab infamia.
4 Instrumenta a tali notario confecta, quia publice exercuit tabellionis officium, utrum valeant.
5 Officium notariatus an sit sibi interdictum, dato qui sit infamis.
6 Gestia coram tali notario, nunquid valeant.
7 Infamis utrum possit esse testis.
8 Testis et notarius utrum ante vel post iuramentum efficiantur infames.
9 Notariatus non est dignitas, sed officium et munus.
10 Infamia, an et quando repellat a dignitate ipso iure.

10 S ER Ioannes de Cast. Durati de Tuderto, fuit inquisitus de falso...

famis, quia condemnatus condemnatione ex lege, ergo, & ut l. cessat. de a&f. & obl. istud reperitur Dy. consulti. Tertio...

sicut in arbitrum, ff. de arb. l. Pedius. in prin. Præterea, non est verum...

ADDITIO.

- a Ioannes. Istud confsecundum ordinem Peru. est in xxxiiij. et incip. ser. lo. de Castro dirupti. et est in nu. iudiciorum, quod cons. alleg. a doc. et maxime a las. l. si quis ex argentiarijs. s. j. in fi. de eden. Tho.
b Tenet. Vide lo. Cal. cons. j. inci. iudex ex officio, in tit. de acc. et adde Bar. in l. infamem. in prin. ff. de pub. iud. Tho.
c Infamia. Adde eundem Bar. in l. j. et in d. l. infamem. ff. de pub. iud. et vide ibi in addi. per Alex. de Imo. cui adde Pau. de Ca. cons. cxviii. super hoc puncto. et vide quæ dixi in cons. dxj. inc. queritur ubi Bar. ponit, et vide adde Pau. de Cast. cons. cccij. ponitur in facto, et cons. cxvii. super primo, et cons. cccxii. super eo. in pe. col. et adde Bar. in l. iij. s. hac lege. ff. ad l. iul. repe. ubi Bar. dicit omnia quæ ponit in hoc cons. et vide plenè per las. in l. si quis ex argentiarijs. s. j. in ult. col. ff. de eden. cum conxor. de quibus per eum, cui adde Pau. de Ca. in d. consilijs, et Ioan. de Platea in d. l. si aliquid. in prin. et adde q. notario damnato de falso, potest referuari in instrumentorum consilio. de quo per Bar. in l. si quis. in prin. testamenti. s. miles. ff. de leg. iij. et in l. diuus. ff. de iniur. et in l. ex militari. ff. de milit. testa. et in l. militib. ubi Moder. C. de test. milit. Tho.
d Alius simplex reus. Vide las. in l. Barbarius. in xvj. columna. ff. de offic. prat. Thom. Dip.
e Ista deci. Vide Bar. cons. lxxxvij. et ibi scripsi in addi. et Ioan. de Pla. in l. j. C. de infra. lib. x. Tho.
f Iuravit. Testis si primò iuravit, et postea efficitur infamis ante depositio-nem, ualeat eius dictum, quod non. et vide lo. And. in reg. statum legitime. de reg. in. in vj. in merc. et vide doc. in c. testimoniu. et ibi Fel. in iij. col. de testib. et in c. licet causam. in xvj. limitatione. de prob. Tho.
g Dignitas. Adde in quantum Bar. dicit q. notariatus non sit dignitas, sed munus quoddam per gl. in d. l. si quæ pro sin. reputat Ang. de Are. in s. j. inst. de excep. adde gl. in l. preses. C. si ser. aut liber. l. xij. et adde etiam Bar. in d. l. uniuersos. et Old. Lau. cons. lxxxv. qui possit creare. circa me. et Gasp. de Cal. cons. ij. incip. spurius notarius, in d. j. in str. et ideo infert q. spurius potest esse notarius, de quo tamen per And. Sic. in rep. rub. ext. de fid. instr. in xiiij. col. et Car. Alex. in c. per uenerabilem. in prin. qui si sint leg. in antepe. col. uer. sed primò quero an spurius, et adde q. in regno Apulie Villani et alij, qui uilis sunt conditionis, non possunt ejici notarij et tabelliones, ut in l. si. in fi. de no. mili. in cons. regni. Et adde q. licet notariatus non sit dignitas, tamen est ars, ut per Ang. de Peris. cons. xxxiiij. s. dicta j. in ij. col. Item notariatus est officium secundum And. Sic. in suo tract. de prest. Car. in j. q. j. par. princ. in viij. col. post Ang. cons. et ideo infert q. si de officio est soluenda gabella, est etiam soluenda de notariatu. Et adde q. officium notariatus est ex pub. autoritate et utilitate, et ideo quicquid lucratur notarius, dicitur esse quasi castrens, secundum Bal. in l. fori. C. de adu. diuer. ind. Vide tamen plura bona de officio notarij, q. sit quasi diuinitus promulgati per Rodori. Hisp. suo speculo humane uite. lib. j. c. xiiij. et plura scripsi in lib. meo de prestantia doct. in vij. lib. in ij. priuileg. doct. in uer. circa secundum dub. an notariatus sit dignitas, et in quantum Bar. uult q. notarius principis habet dignitatem, per tex. in d. l. j. C. de man. princ. de quo per las. in rub. C. de proc. in fi. adde Bar. in l. eadem. s. hac l. ff. ad l. iul. repe. Bal. in c. quoniam contra falsam. in vj. col. de prob. et Do. de S. Ge. in proc. sexti. in s. fin. et Lud. Rom. in sing. suis. et vide pulchrum tex. in l. preclarum. C. de primicerio. lib. xij. et ibi Bar. in j. not. no. q. notarij principis habent nobilem militiam, et de intellectu d. l. j. C. de man. princ. uide gl. ma. in c. nobilissimus. lxxxvij. dist. et Ang. de Are. in d. s. fi. et plenè per And. Sic. in suo tract. de prestan. Car. in j. q. j. partis prin. et in quantum dicit las. in d. rub. de medico principis, q. habeat dignitatem, uide And. Sic. in d. tract. de prestan. Car. in j. q. j. prin. in xxj. col. ubi dicit q. esse coquæ principis, est dignitas, alleg. Bal. in c. j. de seu. guar. et ibi pro d. peregrino, et singulari exclamati. Tho. Dip.

CONSILIVM CLXXXV.

Si statuto caueter q. adulter puniatur certa poena, nunc licitum est adultero facere pacem cū marito adultere, & miuere poenam statuti, nec debet facere pacem cum uxore adulterata, quia non dicitur iniuriata.

- 1 Pax an possit fieri super adulterio, et an adulteri gaudeat beneficii statuti.
2 Super adulterio an sufficiat habere pacem cum marito tantum.
3 Probationes contra adulterum, an preiudicent mulieri.

Bar. Confilia.

DOMINE Potestas terræ Rochæ contrata quæsiuit, an liceat pacem facere super crimine adulterij, ut habeat locum remissio certæ partis condemnatae...

ADDITIO.

- a Potestas. Aliis inci. quæstum est, aliis, quero an liceat, aliis, potestati terre Rochæ, et est in uol. secundum ordinem Peru. nu. xij. et duplicatū nu. xxx. Tu uide Bar. in l. licitatio. s. qd licet in fi. et ibi scripsi ff. de dub. Th.
b Transactio. Nota q. Bar. hic uult q. licet in crimine adulterij non sit licita transactio et pactum, ut l. transigere, per rationes alleg. ibi per doc. et hoc ad finem impediendi processus criminales: tamen potest fieri pax, ut remittatur rancor animi et inimicitia, secundum Bar. hic, et idem sequitur Bar. in l. transigere. in ij. lec. in ult. col. ubi infert hoc cons. et sequuntur d. Alex. d. Ant. et las. in d. l. transigere. in ij. col. et ponit Nellus in iij. par. secundi temporis in q. xij. et ponit etiam Ioan. Bap. Sen. et sequitur in d. l. transigere. in xiiij. col. an autem si extaret statutū q. de adulterio non possit fieri pax, an possit fieri cum attentante adulterium, uide Bal. cons. xxxviiij. punctus super quo. et cons. xxx. incip. punctus in ij. uol. Tho.
c Marito. In eo quod dicit Bar. q. pax debet fieri cū uiro, quia ipse principa liter iniuriatur, adde tex. in c. j. in prin. qui. mo. seu. am. et ibi Bal. in v. col. ex quo adulterans uxorem domini, uel exercens se turpiter, priuatur feudo, et adulterans iniuriatur feudo, et adde quod nihil est deterius, quam de homine fieri seruum uel adulterum, l. codicillis. s. pe. ff. de leg. ij. ubi quo ad ipsum uirum deterius est ipsum fieri bechum, quam occidere propriū filiū, de quo uide Car. Alex. in c. ij. in ij. col. de spons. et Bal. in l. fi. in x. col. ff. de fer. ubi uideas, et de hoc cons. uide etiam Firma. in suo reper. in uer. pax qui bus. in uer. xij. licet non alleget prædicta. Tho.

CONSILIVM CLXXXVI.

Si iudex eitat ad audiendū sententiā ante horā ix. & reperitur eadem die, an præsumatur sententia lata eadē hora, ut ualeat. & quid de alijs terminis statutis ad aliquid faciendū.

- 1 Verba iudicis statuentis terminum parti, ut ueniat ad audiendum sententiam ante nonam, quomodo intelligantur.
2 Citatio facta, ut puta tali die, qua hora diei intelligatur facta.
3 In dubijs præsumitur pro iudice.

PLVRIES Cōtingit, et uariè iudicatū est, si iudex statuerit terminū parti ad audiendū sententiā ante nonā in tali die, postea reperitur sententiā lata tali die, an lententia ualeat. Placeat ergo scribere quid sentit ueltra domi-

natio. Fran. Citeron* de Eugubio aduocatus, &c. Reuerende die, q. est satis dubia, ad eius declarationem in scribo qd' teno. Qncq' alicui statutum terminus ad aliqd' qd' per ipsum terminum debet explicari, cui terminus statutus: ut statuo tibi terminum ad soluendum ante Cal. tunc nisi praterita die. Cal. nō pōt aliquid peti, ut l. qui ante Cal. & l. eum qui ita. §. ante Cal. ff. de uer. ob. licet ibi gl. se inuoluat in intellectu istorum uerborū. Qncq' statutum terminus ad aliquid, quid est faciendum per alium in praiudiciū eius, cui terminus statutus, ut statuo tibi terminum q' uenias auditorus sniam, &c. isto casu terminus debet habere die & horā b limitatā, aliās terminus esset nullus, ut l. aut qui aliter. §. ff. qd' uī aut clā. & in §. hora pōt actus celebrari, nō expectato q' ualeat, ut ibi patet, & in l. si. in si. c. t. Nūc ad ppositū statutū idē iudex terminū patri q' ueniret ante nonā ad audiendū sniam. d. uerba debēt intelligi cras ante nonā ad audiendū sniam. d. uerba debēt intelligi ante nonā. §. finitā, sic in ipsa hora nonā, aliās dilatio eēt nulla. Et hoc est qd' dicit gl. in l. oēs. de uer. ob. q' sentētia debet dari in uesperis, q' citatio facta tali die debet intelligi ultima hora diei iudicialis, quā est hora uesperarū, ut in §. sedebūt. in auth. de iud. Facit ex. de off. iud. dele. c. cōtulit. Cūm igitur in ipsa dilacione dicta uerba intelligantur de ipsa hora nonā, & sic uerba intelliguntur secundum naturā eius, super quo ad hūc. ut l. si stipulatus. de usu. & l. dāni in facti. quidā de dam. in fe. Praterea ad hoc urget ratio, q' magis solennitas extrinseca psumit q' uerborū prolatorū natura cōprehendit, uel est apta cōprehēdere, ut no. per Dy. in l. sciendū. ff. de uer. ob. Sed ista uerba, ante nonā, possunt intelligi ante nonā, s. inchoatā, & sic snia esset nulla. Itē possunt intelligi, i. ante nonam, s. finitā, & ante completā, ut dixi, & no. in d. l. eum qui. §. qui aut, & expressus de uer. ob. l. stipulationes in die. §. si quis. in gl. f. finitā, &c. Cū ergo natura uerborum sit apta cōprehendere istā horā ix. ergo, &c. nisi probetur cont. ut d. l. sciendū. & quod ibi no. Praterea, cōm unum intellectum sententia ualet. fm aliū non, ergo, &c. ut l. quous. de reb. dub. & de uer. obl. l. quous idem sermo. de reg. iur. † Pro hoc quod dicitur, q' psumitur pro iudice in dubijs, sed hic est dubium, ergo, &c. Bar.

ADDITIO.
4 Pluribus. Adde inquantum Bar. hic uult, q' si iudex statuatur terminū ad audiendum sententiam die crassima ante nonam, non potest ferre sententiam dicto die quacūq; hora. Alex. de imo. in d. l. si ante Calen. in ult. q. ff. de uer. ob. respicit hoc cons. Bar. & dicit multa contra ipsum Bar. & q' non est uerba opi. eius, ex quo secundum ipsum psumitur Bar. q' citatio debet continere horam, per d. l. aut qui aliter. §. j. quod quidem est falsum, quia sufficit dies, per c. consiluit. de offi. deleg. & in d. c. j. de iud. ut ibi per eum. Ad qd' est aduer. quod Bar. psumit q' fuit citatus cum hora limitata, scilicet ante nonam, & tunc debet expectare ante nonam finitam, per tex. in d. l. aut qui aliter §. ff. quod ut aut clam. q' ideo si pronunciaisset alia hora, sententia esse nulla, & Bar. in d. §. si. no. & ita sequitur hoc dictū Bar. Fel. in d. consiluit. cum concor. ibi traditis in j. col. Secūdo adde inquantum Bar. uult, q' dictio ante nonam, intelligitur, s. finitam, unde si quis promisit soluere Titio ante mens. lan. non possit cogi ad soluen. nisi ante fin. mens. & ita alle. istud cons. ad hoc las. in d. l. qui ante Calen. in ij. col. tamen doc. ibi tenent contrarium, attento communi usu loquen. ut ibi per las. sed aduerte q' Bar. non loquitur in huiusmodi terminis, & in actu explican. per partem, sed explican. per iudicem, quia in actu explican. per partem, debet solui ante no. inchoatam, sed in explican. per iudicem intelligitur ante nonam comple. & sic debet expectare nonam completam, nec ante illam horam ualere sententia lata, per tex. quem alleg. in d. l. aut qui aliter. §. ff. quod ut aut clam. & sic Bar. hic non facit ad q. ad quam alleg. do. las. & ad de q' sicut dictio ante mens. intelligitur ante mens. completum, & mens. inchoatum, ita dictio post. de quib. uide plura per doct. in c. cum tu. de test. & ibi Fel. in vj. col. & in l. insulam. ff. sol. ma. & uide in l. xj. dist. c. episcopus. & xxxij. dist. c. si quis post. & in l. cum anterioribus. C. de temp. ap. pel. que no. pro concordia testium, de qua per imo. in c. inter corporalia. in xij. col. per gl. ibi. de transla. prel. Thom.

6 Horam. Istud cons. alleg. doct. & pauptē Fel. in c. consiluit. in j. col. de offi. dele. ubi alleg. tex. & ibi Bar. in l. aut qui aliter. §. ff. quod ut aut clā. & uide ibi concor. & maxime in ij. col. ubi dicit, q' uile est in instrumento apponere horam. Adde dicta Andr. Sicul. in d. c. consiluit. in xv. col. & las. in l. j. editiones. in j. col. in ff. de eden. et in l. j. in ij. col. ff. sol. mat. u-

bi ponunt plures concord. et ibi q. ratione horæ instrumentum est ipsius altero, &c. & uide Fel. in c. j. in ult. col. de iur. ubi alleg. hoc cons. Bart. & est in nu. secundum ipsum lxxxj. & Firm. allegat in suo rep. in uerf. terminus ad sententiam. & uide etiam Fel. in c. ad petitio. in vij. col. in ff. ext. de accu. ubi alleg. hoc cons. & ibi plura ponit, & uide las. in l. j. §. creditum. in ij. col. ff. cert. pet. Thom.

c Finitam. Vide Bar. in l. insulam. §. fructus. & ibi adde ff. sol. mat. & Alex. in d. l. qui ante Calen. ff. de uer. ob. & in l. Gallus. §. ille casus. in v. col. ff. de lib. & posth. & l. j. §. creditum. in j. col. ff. cert. pet. & Ang. cons. cclxxxij.

CONSILIVM CLXXVII.

Si testator heredem instituit matrem in certa quantitate, & prohibuit ne amplius peteret alias, q' caderet à legato uel hereditate, ac posthumæ eius reliquit pro dote etiā certā quantitatem, & ei pupillariter substituit, sic si nascat posthumæ mortuo testatore, & postea moriet post mortē testatoris, tota hæreditas defunctæ per eam trāsmittit ad eius matrem, q' testator mortuus est ab intestato, ex quo in totū non reliq' hæredi.

- 1 Substitutio de posthuma filia an ualeat, cum ipsa sola non reperitur in testamento hæres uniuersalis.
2 Ius accrescendi, an possit prohiberi à testatore.
3 Ius accrescendi non potest peruenire ad substitutum.
4 Testamentum est ipso iure nullum, quando ex uerbis testatoris colligitur prolixitas seu contrarietas.
5 Verba instituo te excepto fundo, quid importent.
6 Substitutio vulgaris tacita, an requirit aditionem.

MATHIOLVS. Gratiosi fecit testamentū, in quo reliquit do. Margaritæ matri eius xj. aliās, xij. solidos & in his sibi heredem instituit, & iussit eam esse tacitā & contentam, & q' plus de bonis suis petere non possit uel habere, & si p' peteret, cadat ab ipso legato. Itē iudicauit & reliquit filia nascituræ si unica nasceret de uentre ipsius do. Angeliæ eius uxoris, quæ dicitur esse prægnans ex co. xij. s. miles solidos, & in his eam dotaui, & j. sequitur. Itē iussit & uoluit, q' si nasceret unica filia, & moreretur in pupillari ætate, uel quancūq; sine filijs legitimis, sibi hæredes uniuersales instituit Cecum & Angelucium fratres ipsius testatoris pleno iure, & j. sequitur. Quod si filius masculus nasceretur ex d. do. Angela instituit eum heredem uniuersalē. Contingit q' mortuus est testator, deinde post eius mortem ex d. Angela est nata una filia quæ aliquibus dieb. uixit & mortua est superstitite matre & auia paterna: deinde mortua est auia, & nunc dicta do. Angela petit hæreditatem d. Margaritæ dicens sibi deberi ex persona suæ filia posthumæ. Ex aduerso contra d. fratres substituit, tam uigore substitutionis, q' uigore autæ paternæ d. posthumæ quæ erat mater d. substitutorū, quarū quid iuris? Ad hæc q. examinandā prius oportet uidere de uirib. substitutionis de ipsa filia posthumæ, an ualeat, cum ipsa sola nata in testō non reperiat hæres uniuersalis, & uidet q' sic, quia hæres institutus ex re certa, habet loco uniuersalis hæredis, si nō reperiat alius institutus, ut l. j. §. si ex fūdo. de har. inst. & l. ex facto. c. ti. & C. e. tit. l. quous. In cōt. uidet, & ista est ueritas q' institutio illa nō ualuit ppter illa uerba, & p' de bonis suis petere nō possit, & si plus peteret, ergo, &c. nā ad id qd' dicit, q' institutus in re certa habet loco uniuersalis hæredis, est uerū, nisi uolūtas testatoris manifestissime refraget, ut l. quous. §. si duo. ff. de har. inst. ubi est expressus tex. Cū ergo hic expressē dixerit, q' plus petere nō possit, apparet q' nō est loco uniuersalis, sed loco legatarij, & sic est testm quod nō habet heredē, & scinlum, ut l. proximē. ff. de his que in test. del. & inst. de le. §. ante hæredis. † Praterea q' testator possit prohibere ius accrescendi, & sic prohibere ne portio uacans accrescat substituto in certa re siue portione, est tex. fm unam op. ff. de usufru. l. dñs. §. j. & ibi no. ff. de instu. rup. & irritō testa. l. j. de libe. & posth. post uerf. nam & cum duob. quod sic declaro. Si duo sint instituti, ex quibus posthumus est exhæredatus, & duo alij substituti, à quibus posthumus præteritus est, certū est q' testator dando substitutum prohibuit ius accrescēdi, quia substitutus præfertur cōiunctō, ut C. de fideicom. auth. hoc amplius. & no. de acq. har. l. qui patri. Si igitur portio unius ex

ex institutis deficit, non pot uenire ad alium heredē cōiunctum, quia testator dando substitutum prohibuit. † Itē ad substitutum non pot peruenire, quia gradus ille nō ualuit, & sic decedet pro parte testat. & pro parte intest. Et hoc expressē gl. intelligit in d. uer. nam & cū duob. & iste est intellectus l. j. in prin. de iniust. test. Ita ergo in proposito, cū testator prohibuit ne totum accederet instituto ex re certa, totum testm est irritū ad casum qui ponit in d. l. j. non ob. quia ibi fuerūt instituti inuicem substituti, unde eos substitutum inuicem noluit testator inter eos ius accrescēdi adimere, sed augere, ut sic possit uenire, uel iure institutionis, uel de iure accrescēdi. Casus est, C. de imp. & alijs sub st. l. testamētum. ff. de acq. har. l. si quis hæres. co. tit. † Praterea, qn ex uerbis testatoris colligitur prolixitas seu repugnantia, tunc testamentū est ipso iure nullum, ut l. si Titius. de cōd. inst. sed hoc est huiusmodi, ergo, &c. Dixit enim q' plus petere nō possit, & si plus peteret, cadat ab ipso legato. Aut enim uult illud tantum, & testm est nullū, quia decederet pro parte testatus, & pro parte intestatus. Si uero aliud tantū peteret, à toto caderet. Concluditur ergo, q' institutio nulla est, non obstantib. prædictis, de har. inst. l. si ita quis hæres institutus excepto fundo, &c. † quia uerba, instituo te, excepto fundo, hoc importat, i. in iure te non instituo, non autē prohibet potestatem, l. si ueris tacite accideret, sed si expressē diceret, q' fundum hæres petere nō possit, & sic uoluntas testatoris manifestē contradiceret, tunc nō ualeret, ut d. l. quous. §. si duo. & d. iurib. Non ob. si dicat q' non potest facere q' leges nō habeant locum in suo testō, quia quædam sunt ill. quæ aliquid de necessitate disponūt, ut q' testm habeat septē testes, & similia: tunc si testator uellet contrariū, non possit, imō testm esset nullū, ut d. l. nemo potest. Quædam sunt ill. quæ disponūt aliquid suppledo defectum uoluntatis defuncti, ut in casu proposito si testator non fecit heredem uniuersalem, lex præsupponit eum, quem ex parte instituit, in totum heredem, & iudicē totum sibi dat. Sed si apparet manifestē testatorē uoluisse contrarium, tunc cessat præsumptio iuris, ut d. iurib. imō totum testm irritatur, quia nō potest pro parte decedere testatus, & pro parte intestatus, ut dictum est. Sicut lex introduct q' in conditionib. quæ constituent in non faciendū, cautio Mutiana habetur pro impleto cōditionis: ut l. Mutiana. de cond. & dem. Sed si apparuerit testatorē aliud sensisse, tunc cessat cautio Mutiana, postq' ex hoc irritaretur dispositio libertatis, quæ est ita fauorabilis. ff. de ma. test. l. si. Itē sicut lex disponit q' expressio conditionis quæ tacite inserta est, nō suspēdit. hoc uerū, nisi apparet testatorē alius uoluisse: ut l. in cōditionib. §. j. ff. de cond. & dem. Concluditur ergo institutionē d. posthumæ esse nullā, & idē ea. ratione de inst. facta de matre testatoris. Scd d' restat uidere de iurib. substitutionis, & si quidē d. fratres uolunt uenire ex uigore d. substitutionis pup. & nō possunt, quia nō pōt ex testamēto, nec potuit adiri hæreditas, ut dictū est, ergo nō ualet sub. pup. ut l. j. §. adē. de uul. & pup. Aut nolūt uenire ex uigore tacitæ uulgaris, & similitē nō possunt ex opi. Dy. & aliorū qui dicunt q' tacita uul. requiratur aditionem, ut l. q' si filius. de cap. & posth. reuer. quod tenet Cy. in l. precib. C. de impu. & alijs sub st. & in materia uul. & multi alij. † Sed postq' requiretur aditio, tunc adhuc idem adducit, quia illa posthumæ non reperit instituta taliter q' adire poterit, nec exhæredata: ergo testm est nullū, ut l. posthumæ. de lib. & posth. Praterea talis substitutio uulgaris cepit dependere ex institutione posthumæ: rupta ergo institutione posthumæ, rumpit substitutio, ut l. ij. §. si. & ibi no. de lib. & posth. & de inu. rup. test. In sub cōditione. §. j. Concludit ergo d. testatorē intestatū decēsisse, & sic d. filia hæreditatem transmisit ad matrem, ut C. de suis & leg. l. apud hostes. Et sic dico ego Bar.

ADDITIO.
1 Mathiolus. Vide apost. in l. pen. in fi. C. de har. inst. in uer. institutionis. & Alex. qui alleg. Bar. hic. & in l. quous. §. si duo. & ibi dixi ff. de har. inst. in addi. Bar. & alijs inci. Faciolus Guicollis, & uide Alex. in d. l. quous. in pen. col. in fi. & And. Barb. in l. quid ergo. ff. de iniust. rup. & irritō testa. in addi. Bar. & no. q' institutus in re certa habetur loco hæredis uniuersalis

lis, nisi uoluntas testatoris hoc repugnet, ut puta dicendo q' plus petere nō possit de suis bonis, &c. Tho. Dip. Pro concordia aduerte q' Alex. in l. quous. col. si. C. de her. inst. alleg. Bar. tenere in l. quous. §. si duo. ff. de har. inst. q' ius accrescēdi potest per testatorem prohiberi, & tamē contrarium allegat tenere in hoc cons. cclxxxvij. salua tamē reuerentiā d. Alex. Bart. contradicit si inspiciatur Bar. ubi tamen institutum in re certa habere ius accrescēdi, intelligi debet, ubi non prohibetur expressē, & ita loquitur in d. l. quous. in l. ex facto. la. ij. ff. de har. inst. sed si expressē ueruerit testator nulli, ibi dicit Bar. q' non possit, & ita loquitur in d. §. si duo. Præterea aduerte q' Bar. non meretur allegari contrariū in alio suo cōs. quod incip. Matheolus Gratiosi, nam ibi nō loquitur in proprijs terminis, quia queritur de uigore istorum uerborum, dominam usufructuariam, &c. ut supra dixi Bar. ubi tenet institutum in re certa, etc. intelligi debet ubi non prohibetur expressē. Ita Bar. in l. si quis priore. in fin. per illum text. ff. ad Trebellianum.

Suis. Vide Bar. in l. quous. §. si duo. ff. de har. inst. & ibi Alex. in l. j. apost. ubi alleg. Bar. hic, & uide Bar. cons. xlvij. Gallus. Tho. Dipl.

CONSILIVM CLXXXVIII.

Si hæreditas est delata pupillo, & eius hæres sciebat, sed non adiuuit per duo decim annos à morte pupilli, nihilominus pupillus tranfmisit ius deliberandi propter scientiam tutoris, per l. cum antiquioribus. C. de iure delib. & quid si non erat tutor, & de remedio.

PERVINSVS. Quidam decepsit, cui succedebat quidam pupillus infans, extraneum habens tutorem, qui scivit mortem dicti Peruini ex hæreditate pupillo delatam: deinde decepsit pupillus intra vij. ann. à die mortis defuncti primi. Queritur utrum ad heredem suum dictus pupillus tranfmiserit ius deliberandi secundum l. cum antiquioribus. C. de iure deli. Ista questio habet dubium, quia cum d. l. cum antiquioribus. requirit, q' hæres sciat, q' sit hæres, ad hoc ut ius deliberandi tranfmittat, sed hic infans nō potest esse sciens, quia eius ætas quicquid uidet, ignorat, ergo, &c. sed tamen puto q' scientia tutoris sufficiat, ut l. si ex legau. causa. cum l. seq. de uer. obl. & de lib. cau. l. non solūm. §. si. & hoc uerum si tutor supervixerit tempore mortis pupilli, & propter eius scientiam fingeretur pupillus sciens. Si autem non esset tutor qui sciret Peruinum decepsisse, habet dubium. † Circa quod aduertendum est, q' d. l. cū antiquioribus. dicit si sciens, quæ qualitas debet attendi & esse tempore mor. ut l. in delictis. §. si extraneus. de nox. & de test. mil. l. cum Titius. cū tale principium si sciens, significet tempus uerbi em ad hūc, ut d. l. ergo cū tempore mor. pupilli in q' proposita non erat, tutor non potest singl. tutore scientie decepsisse: ergo tranfmisit ius deliberandi. Debet enim scientia esse certa tempore mor. ut arg. ff. de acq. pos. l. Pompeianus. §. non autem. quod d. ibi no. † Sed dubitatur quod remedium possit habere hæres pupilli. petat rescriptū fm formam l. Pantonius. ff. de acq. har. & ita tenet sa. de Are. in l. qui duos, de reb. dub. in addi. parua. Bar.

ADDITIO.

1 Peruinus. Vide Alex. in l. si infanti. in ult. col. C. de in. delib. in princ. & ibi las. in ult. col. & Bar. cons. cxxxij. domina Cecilia. cons. cxxxij. Titius ibi ij. uol. & uide apost. in d. l. cum antiquioribus. in fi. Tho.

CONSILIVM CLXXXIX.

Quonotarius in instrumento ponit nomen proptium, & appellatiuū, & postea ponit tantum in promissione nomen appellatiuum, an propterea uitiatur instrumentum si constat de corpore. Itē si mater & filij impuberes mortiam simul in igne, quis psumitur primò decepsisse, an mater uel filij.

- 1 Idem est dicere Titius de Asinellis, & Asinellus, & Seius Baroncius, & de Baronia.
2 Error in nomine proprio, an & quando non uitiat instrumentum.
3 Stipulatio inutilis, quando habetur pro utili.
4 Decedente matre unā cum filijs casu fortuito, ut puta igne, psumitur q' filij prius decepsere.

MARTINVS^a Barocij Venturæ, aliàs uocatus de Varone, de districtu Rochæ fuit cõfessus se habuisse ab Andrucio Jacobi de Seroconis de Saxo. pro dote Diuitiæ suæ fororis, d. Martino in uxorem legitime copulata, c. lib. &c. deinde sequitur in d. instrumento, quas dotes d. Barocius in se recipit cum omni periculo incendij, ruinæ, & cuiuslibet fortuiti casus, & ipsas dotes totas & integras, si ne aliqua diminutione, quando cunq; dictum matrimoniũ dissoluereur morte d. Barocij sine filijs aut cum filijs d. Diuitiæ decedentibus in pupillari ætate continentur in instrumento rescripto manu, bonitate consueti notarij. Deinde accidit qd d. Diuitia habuit aliquos filios impuberes, & cum castrum Rochæ incendiretur, illa Diuitia in illo igne simul cum d. filijs impuberibus simul & eodem tempore perijt: nunc d. Andrucius repetit ad d. Martino dictas dotes, & pro fundamentis sui iuris producit instrumentũ prædictũ: quaritur an dictus Martinus de iure teneatur d. Andrucio. † In qua q. debet primò uideri, an ex d. instrumento d. Martinus Van de Barocijs fuerit cõfessus se recepisse, postea dicit quas dotes d. Barocius, &c. & sic primò dicitur de repugnantia, ergo, &c. ut in recaturis, ubi repugnantia, contrarium dico, l. q. d. Martinus sit obligatus, & hæc est ipsa ueritas. Et hoc sic ostendo, Si curille qui est de Asinellis, uocatur Asinellus, ut no. per glo. C. de test. l. si quis in nomine. ita ille qui est de Barocijs, potest uocari Barocius. Sed in prima parte continetur qd d. Martinus est de Barocia, ergo potest uocari Barocius, si sic, ergo bene facit notarius qui in prosecutione instrumenti eum uocauit hoc nomine Barocius, & per hoc apparet, quòd in dicto instrumento nulla est repugnantia, & sic in d. instrumento dictus Martinus de Barocijs remanet obligatus. † Præterea postea qd d. Martinus non possit appellari Barocius, b tamen ex d. instrumento est obligatus. hoc sic ostendo, si error in nomine proprio nõ uitiat instrumentum, si de corpore constat, ut in d. l. si quis nomine. & C. de test. l. si quis in nomine. C. de le. l. si Fortidianum. & ff. de leg. l. si quis in fundi uocabulo, uel maxime, quando est error notarij scribentis, ut C. de test. l. error ergo in casu nostro, si d. notarius errauit in d. nomine Martino, talis error non uitiat instrumentum, cum ex serie instrumenti appareat, quòd uoluit de Martino sentire, cum appellauit Barocius, & sic constat de corpore Martini sentire cum appellauit Barocius, nam cum dicitur in instrumento quicunq; matrimonium morti d. Barocij, &c. patet qd de Martino uoluit sentire, cum in d. instrumento de nullo alio matrimonio fiat mentio, nisi de contracto ad d. Martino. Præterea nos reperimus multas l. seruantes illum modum loquedi, quem notarius prædictus seruauit. Nam in prin. uocat aliquẽ Pupillum Mauium, postea uocat eum Mauium, ut ff. de alim. & cib. leg. l. Caio Scio. in prin. sic etiam illum, quem appellauit Claudium, uocatum, appellat eum solum hoc nomine Iustum, ut d. l. Caio. §. pater. & C. de leg. l. j. Sic etiam cum quem uocauit primò episcopum, eum postea uocat archiepiscopum, ut C. de epif. & cle. l. cum clericis. in prin. Sic ergo dico in proposito, si notarius eum primò appellauit uno nomine, & postea alio, hoc nõ debet uitiare instrumentũ. † Præterea hoc ostendit ita clarè qd non debet modo aliquo in dubio reuocari. In d. instrumento continet, qd Martinus fuit cõfessus se dotem recepisse, ponamus qd in d. instrumento nihil amplius continetur. uel ponamus qd ibi est stipulatio, sed est inutilis aliqua de causa. Certè ius uult qd si non est stipulatio, qd intelligatur, & si est inutilis, qd habeatur pro utilit, ut C. de rei ux. act. l. j. §. j. Quo ergo colore dici potest, qd Martinus non sit obligatus, non uideo, nec uideri potest. Non enim possit instrumentum dotale ita inepit fuisse, uel esse cõfectum, quòd à iure non suppleatur, ut d. l. j. §. j. de rei ux. act. † Secundo est uidere in q. præfata, an euenit casus restituendæ dotis, uel nõ. Et hoc manifestè ostendit, qd casus restituendæ dotis aduenit. Aut enim certum est, qd filij tempore ignis decesserunt antequam mater: aut certum est, qd mater ante

quam filij: aut dubitatur quis eorum prius decesserit. Primo casu, quado filij decesserunt antequam mater, tunc nullum dubium est quin constat matrimonium solutum sine filijs liberis, & sic tam ex forma instrumenti, quam de iure cõmuni dos esset in casu restitutionis, & de hoc non est dubium. Secundo casu quando certum est, qd mater decessit antequam filij, & tunc similiter ex forma instrumenti dos est in casu restitutionis, quia instrumentum dicit, sine filijs uel cum filijs uel in pupillari, & in istis omnibus non est necesse allegare. Aut est dubium quis eorum prius decesserit, & hic est casus nostræ q. & hoc casu præsumendum est qd filij primò decesserint, cum esset impubes. Casus est in terminis nostris, ff. de pact. dot. l. inter locerum. in prin. & de rebus dub. l. si mulier. & sic matrimonium est solutum sine liberis, ergo dos d. est in casu restitutionis. † Et hoc dico ego Bart. de Saxoferrato, l. V. D.

ADDITIO.

- a Martinus. Vide apost. in l. j. ff. de lib. & posth. & in l. si quis in fundi uocabulo. ff. de leg. j. & Dec. in l. j. C. de pact. nu. vj. Thom.
- b Barocius. Vide Alex. in l. euis. in j. col. & ibi apost. ff. si cer. pet. Thom.
- c Claudij. Vide Bar. conf. c. vij. ex facto proponitur, & ibi dixi. Tho.
- d Restitutio. Vide Pau. de Cast. conf. c. j. ad primum questum, in j. col. & Bar. in l. qui dios. §. cum in libello. & ibi Bar. Soc. ff. de reb. dub. & ibi c. pfi in addit. me. & Maria. Soc. in conf. xvij. tempore iubilæi. & Fel. in c. capitulum. in antepenult. col. de rescrip. & Bald. conf. cccxxxix. in causâ uerente. in j. uol. Thom.

CONSILIVM CLXXX.

Si possessio sit æstimata & appretiatâ, ac allibrata in libro communis, & postea deueniat ad clericum quocunq; titulo, tunc clericus non tenetur soluere collectas, uel datia ratione illius, nisi in fraudem ipsarum sit in clericum alienata. Item an communitas possit imponere collectas.

- 1 Datia & collecta an possint imponi per cõse sine permissione Principis.
- 2 Tales collecta & datia an sint munus ordinarium uel extraordinarium.
- 3 Munus extraordinarium aliquod utrum possit imponi clerico.
- 4 Collecta habenti honorem imponi non potest.
- 5 Statutu cessat quoad cõmunes, statuitur quid ratione persone separate.

SI ALIQUA^a Possessio æstimata & allibrata, seu appretiatâ in libro communis, nũc deueniat in aliquem clericum ex quocunq; titulo, an debeat soluere collectas imponendas, sicut sui antiores debebant: quaritur quid iuris: † Ad quam q. primò oportet uidere, an per commune datia siue collecta^b possunt imponi. Et uidetur qd nõ sine permissu Principis, ut C. de exac. trib. l. j. l. x. & de excu. mun. l. placet. In cont. uidetur qd sic, ut C. de oper. publ. l. omnes. & l. j. Secundo dico qd collectam generalem camere fiscali applicandã nemo potest imponere sine permissu Principis, ut in præalleg. l. sed collectam specialem unaquaq; ciuitas, uel uniuersitas pro necessitate sibi incumbenti imponere potest, ut d. l. omnes. De hoc habemus glo. not. ff. quod cuiuscq; uniuers. l. j. §. quod si nemo. in gl. super uerbo, pro cõsul. † Tertio oportet uidere, an illa collecta sint munus ordinarium uel extraordinarium. Et uidetur qd sit ordinarium, ut C. de ann. & trib. l. omnes omnino. lib. x. & de iud. l. j. eod. lib. eod. tra dico qd est munus extraordinarium. Nam qd nõ ponitur lege, senatusconsulto, uel cõstitutione Principis, extraordinarium est, ut C. de uac. pu. mu. l. j. lib. x. & ff. de uac. mu. l. in oneribus. §. qui muneris. Nec ob iura contraria, quæ loquuntur in prædictis prouincialibus, ut no. in d. l. omnes omnino. secus in Italicis, ut not. C. sine cen. uel rell. l. f. † His præmissis in q. proposta dicendum uidetur, dictos clericos nõ debere soluere d. gabelas, seu collectas, nisi in fraudem collectarũ facerent possessiones in eos transferri. Hic ostendit, qd nullũ munus extraordinariũ clericis potest imponi, ut C. de epif. & cle. l. j. sed collecta est munus extraordinariũ, ut s. probauit, ergo, &c. Præterea licet de iure cõi clericis tenentur ad ordinaria tributa p possessionibus, quas possident, ut C. de epif. & cle. l. de his. rñ per conf. Fed. hodie ad nulla tenentur, eo. tit. auth. ite nulla cõitas. & ita tenet d. gl. in d. l. de his. Præterea collecta est munus quod imponit personis pro patrimonio, sed

CONSILIVM CLXXXI.

Si arbiter madauit Titio quòd locaret fundum misti certo modo, & fecit, & postea uendit, tunc si emptor non uult stare illi locationi, non committit primus locator pœnam compromissi.

- x Pœna incerta an committatur contra locatorem, an inserta in instrumentis locationis, an in compromisso.

PRÆCIPIT^a Arbiter, ut unus alteri fundum locaret certa mercede, & instrumentũ locationis faceret sine consuetudinem Perusinam, quod factum fuit, deinde locator fundum uendit, & emptor non uult stare colono: quaritur an contra locatorem committatur pœna inserta in compromisso, quæ est magna, an pœna inserta in instrumento locationis, quæ parua est: Dico pœnam compromissi non committi, quia locando, & instrumentum locationis faciendõ, obligatio quæ descẽdebat ex cõpromisso, & eius sententia fuit sublata, & noua obligatio ex contractu locationis nata, ut ff. de sol. l. in numerationib. in fin. ubi est casus, & de sta. l. l. Stichus si hæres. §. si quis hæredi. & est gl. expressa, C. de pact. in l. j. in fi. gl. magna, ubi uidetur qd conuentum est de promittendo, sola promissione impletur, ut ibi no. In cont. facit l. fundi partem, in prin. de contrah. empt. ubi dicitur qd actio ex primo contractu duret. Sed respõ. ubi uerba contractus fuerunt qd certo tempore conductum haberet, quæ uerba non possunt uno momento expediri, sed requirunt persuecutionam in ipsa conductione, sed hic fuit conuentũ factum de locando, & instrumentum faciendõ, quod est ita plectum impletum, ut colligitur ex gl. d. l. j. de pact. Item facta contra, ff. de arbit. l. inter Castellianum. Sol. dic. qd ibi fuit assumptus arbiter ad diuidendũ, & diuisit, unde ex uigore compromissi quis est obligatus stare diuisioni, non expeditur uno momento, sed requiritur persuecutione in diuisione, hic uno momento fuit impulet quod debebatur. Item facit cõtra prædicta de act. em. l. si hæres ex testamento. & lex empto. sed illud est uerum pro reliquis rebus non uenditis, in quibus uoluntas testatoris non est posita, sed nullas in quibus potuit, non potest conueniri ex testamento, ut ibi dicitur, & sic facit pro ista parte. Licet em̄ ista accedant uenditori, tũ nõ sunt uendita, ff. de euic. l. nauæ. & l. pignoris. Bar.

ADDITIO.

- a Arbiter. Vide Bar. in l. in numerationib. in fi. ff. de sol. ubi facit mentionem de hoc conf. & ibi uide Alex. in add. ubi alleg. istud conf. Bar. in l. fideiuss. §. meminisse, & ibi Alex. in j. col. in fi. ff. de leg. j. ubi alleg. istud conf. & ibi plenè de hac materia. Thom.

CONSILIVM CLXXXII.

Si pater instituit filium hæredem, & substituit ei pupillari ter per hæc uerba, qd si decederet in pupillari ætate, certè domus ueniret ad Titium, & si Titius moreretur sine liberis, uenirent ad Stichum, & certa sua bona madauit uendi & dari pauperibus, deputatis certis executoribus, tunc si pupillus moriatur in pupillari ætate quòd ad pauperes, est directa substitutio, & bona debent uendi, & non debet expectari qd moriatur Titius, quia non est nisi unica conditio. Item dicitur hic de copulatiua, & de dictione, item.

TITIVS Condidit testamentum, in quo filij sibi hæredem instituit, & sibi substituit per ista uerba, &c. De isto conf. uide s. in cont. l. ij.

CONSILIVM CLXXXIII.

QUÆSTIO^a Ista habet duo dubia. Primũ, utrum uerba donationis seu cõfessionis in emphiteusim, &c. De isto conf. uide s. conf. l. x.

CONSILIVM CLXXXIII.

Si testator substituit filio pupillariter Titij si intraret monasterium, & efficeretur monacha, tunc si ante substitutione pupillari, debet Titia habere hæreditatem, licet nõ intraret monasterium, si tamen uitam uidualem & castam obseruet.

Modus

Et tale munus non potest imponi nisi subiectis tñ, hoc est ciuibus & incolis, ut ff. de mu. & ho. l. rescripto. §. si in tex. & gl. que expressè ponit exemplũ in collecta. & idẽ no. C. de ann. & trib. l. x. super rub. sed certũ est clericos nõ esse subiectos, ergo eis collecta imponi non potest. Præterea in aliquibus ciuibus est hoc speciale, ut talia munerã nõ exigant à possessoribus, nõ subiectis, ut l. si ff. de mu. & ho. Præterea, illud est ius singulare, ergo in cõtrariũ est ius cõe, ut ff. ad mu. l. j. in fi. & de leg. l. ius singulare. Præterea, postea qd nulla lex hoc diceret, hoc ostendo per rationẽ. Certũ est ad solutionẽ alieni debiti neminẽ posse urgeri, ut C. ne uxor pro ma. l. fi. & per totũ tit ne fil. p. pat. sed si diceret clericos debere soluere collectas, iam poneret eos cogi ad solu. alieni debiti. Nam cui tates nõ possunt imponere collectas, nisi pro carũ necessitatibus, ut s. dixi, nõ est dubiũ qd ipsa necessitas non obligat, nisi subiectos, ergo concludit manifestè tñ nõ subiectos nõ debere cogi ad solu. nisi sic cogant ad solu. alieni debiti. † Præterea habent honorẽ, collecta imponi non potest, ut ff. de mu. & hon. l. honorẽ, & ibi no. sed certũ est, clericũ aliàs clericatũ esse maiorẽ alio seculari honore, ergo, &c. Illud aut quod dixi, in fraudem collectarũ fecerint, probatur C. de sacros. ecc. l. sacrosan. & l. qui sub pretextu. & de epif. & cle. de his clericis. Ad illud qd postea dicit in cont. & primò ad id quod dicitur debere trãire cũ onere suo, ergo, &c. Illud onus solucionum collectarũ quod non inharet rei, rõne ipsius rei, sed rõne ipsius personæ, ut d. l. rescripto. §. si. & s. offensum. Quõ ergo res non est talis personæ, quæ ad collectã teneat, nec ipsa res tenebit. l. j. C. si sine cen. uel reli. quia illa loquitur in prædictis prouincialibus tributarijs, ad cuius tributionẽ tenentur ratione personæ, ut dixi, & sic separata persona remanent libera prædia. Nam quicunq; tñ aliqui d. statuit ratione personæ separata, cessat statutum, ut ff. de leg. l. j. l. Titia Scio. §. usufras. & sol. mat. l. mariũ. & l. seq. facit ex. de reg. iu. priuilegiũ personæ, lib. vj. probat hoc ad literã ff. de aq. quot. & ar. l. j. §. permittitur. Præterea cum iam personalis obligatio non sit propter personã clericũ, ut s. ostendi, quõ potest remanere res obligata non uideo: ut ff. qui. mo. pig. uel hyp. sol. l. ite liberatur. in prin. Ex prædictis patet rñ ho ad omnia que possent dici in cont. Nã omnia loquuntur in prædictis tributarijs, & oneribus merè realibus, & sic loquitur C. mu. pa. l. ij. lib. x. Ita loquitur l. si. §. partim onerum. & gl. ibi posita. ff. de mu. & hon. & ita loquitur ex. de cens. c. j. in gl. l. vj. Bar.

ADDITIO.

- 1 Si aliqua. Aliàs inc. punctus q. bene talis est aliqua, & de isto conf. Bar. uide in l. rescripto. §. si. & ibi apost. Alex. de uino. ff. de mun. & hon. ubi scripsi in apost. mea ad Bar. Et uide de isto conf. Bar. in l. placet. in pe. & ul. col. C. de sac. ecel. & in l. si. vij. et ix. col. C. de pact. & Fel. in ecclesia S. Marie. in xxvij. col. & seq. de const. Tho.
- 2 Collecta. Vide Fel. in ecclesia scilicet Mar. in cccxxvij. col. & se. de cõst. & in l. planè in pe. et ul. col. C. de sac. ecc. et i. §. C. de pac. in vij. & ix. col. & eun. Bar. in l. rescripto. §. fin. ff. de mu. & ho. & ibi apost. Alex. & meam. ubi omnino uideas. Thom.
- 3 Ordinarium. Quid de gabelis & uectigalibus, an sint onera realia, uel personalia, uide Bar. in l. j. §. ff. de uecti. Tho.
- 4 Subiectis. Quid de rebus forensium existentibus in territorio, an possit fieri per statutum, qd forenses debeant soluere collectas, respõdeo qd potest fieri per statutum super eis ut ad aliqua onera teneantur, quia sunt in iurisdictione statuentium, licet domini eorum non sint, per not. per im. c. po. shulasti. de fo. compe. & per Bar. in l. cunctos pop. circa med. C. de sum. tri. & fid. cat. consue. Anglie. quæ bene faciunt, sed cum sint in manibus clericorum, non potest fieri, quia tam ipsi quam eorum bona sunt exempta à iurisdictione laicorum, c. ecel. S. Marie. de const. Ideo est necesse qd fiat ante quam ad eos perueniat, ut not. Bar. in l. rescripto. §. si. ff. de mu. & hon. & Bar. in hoc conf. in laicos uerò potest fieri postquam etiam sunt in eorum dominio, & ita uidetur sentire Bal. in l. libemus nullam. C. de sac. san. ecel. & ita Pau. de Cast. in d. §. sciendum. in quadam apost. manu propria quod habuit de facto, & ita ubiq; seruatur. Et sic debet intelligi quod no. Bar. in l. j. C. de ind. lib. x. omnino uideas, & per gl. in rub. C. de mun. patri. in fi. & per Bar. in l. cum neg. C. de incolis, ubi uideas. Tho. Dipl.
- 5 Obligatur. Vide Fel. in c. uerum. in ult. col. in uer. ultimo signa. in prin. & in ij. limitatione. de fo. comp. Tho. Dig.

- 1 Modus seu conditio uiduitatem inducens in uirgine, totaliter respuitur.
- 2 Modus siue conditio de stando in certo loco, si adijciatur homini in genuo non ualeat.
- 3 Modus seu conditio, ut quis alienae subijciatur potestati, in totum respuitur.

DOMINA^a Nutra Pauli fuit substituta pupillariter cuidam pupillae sic, qd teneretur intrare monasterium S. Ia. exiit conditio pupillaris substitutionis: nunc d. do. Nutra non uult monasterium intrare, an possit d. pupilla haereditatem obtinere licite, cum proponatur qd dicta do. Nutra nunq habuit uirum? Et dicendum est, qd haereditatem potest licite obtinere. Nam in uirgine modus siue conditio qua uiduitatem inducit, totaliter respuit, ut ff. de cond. & dem. l. cum ita. & l. hoc modo. cum si. & no. C. de indi. uid. in auth. cui relictum. & ibi hoc tangit gl. & hoc tenet Azo ibi in summa, & ibidem Cy. & per hanc conditionem uiduitas inducit, & nuptiae prohibetur, ergo, &c. Praterca modus seu conditio de morando in certo loco si adijciatur homini ingenito, non ualeat, quasi speciem seruitutis contineat: ut l. Titio. s. j. de cond. & demon. Sed talis modus de ingrediendo monasterium adiectus d. dominam, est huiusmodi, ergo, &c. quia dominam monasterij alias moniales, debent sub perpetua clausura manere, ut ex. de sta. reg. c. j. li. vj. Praterca modus seu conditio ut quis alterius potestati subijciatur, totaliter respuitur, ut ff. de leg. iij. l. uxor. s. haeres. Sed quis in ingrediendo monasterium alterius potestati subijciatur, ergo apparet qd modus seu conditio ista respuitur. Praterca si talis modus appositus ualere, sequeretur qd tota dispositio esset simoniacae, ut ex. de simo. c. non satis. & c. Mathaeus. cum si. & cum quis debet intrare monasterium libera uoluntate, non spe lucri uel metu poenae, debet intrare. Pro hoc habemus in simili gl. in l. autem. in ff. de har. inst. Ne ergo d. dispositio contineat simoniam, dicendum est, dominam Nutram praedictam haereditatem legitime capere, siue ingrediat monasterium, siue non. Et ita dico ego Bar.

- ADDITIO.**
- 4 Domina. De isto conficit mentionem Alex. in l. Titio centum. s. j. ff. de cond. & demon. & Alex. & taf. in l. i. in l. col. C. de inst. & sub. & ibi uide de intellectu Bar. in hoc conf. & adde hic. Thom.
 - 5 Seu conditio. Vide quod in sing. no. Bar. in d. l. Titio centum. s. j. ff. de cond. & dem. & ibi scripsi Thom.

CONSILIVM CLXXXV.

Si syndicus petit debitum contractum ab alio syndico, & sic opposium, quia non sunt syndici, si producit syndicus petentis, syndicus uero alterius si non producit, an impediatur litis contest.

- 1 De persona in qua fundatur iudicium, ante omnia est querendum.
- 2 Exceptio respiciens inhabilitatem personarum, in quibus fundatur iudicium, ante omnia debet examinari.
- 3 Exceptiones respicientes moram negotij principalis, quando debeant inquiri.

DEODAVIT^a Ioannis syndicus castri S. Viti, agit contra Francischinum Februarij nomine d. Castri, dicens contra eum, qd dictus Francischinus fuit confessus se habuisse in deposito, & recepisse ab Antonio syndico dicti Castri, nomine dicti Castri, lx. lib. quas dictus Francischinus in suis exceptionibus negauit dictum Deodauit & Antonium fuisse syndicos: dictus uero Deodauit ante litis contest. produxit suum syndicatam, dictus uero Antonius non produxit: quaritur, an per hoc retardetur lit. contest. In qua ut datur dicendum litis contest. non esse propter hoc retardandam. Hoc ostendit, & respod. ad id quod potest in cotrarium allegari. Praterca est quod iure cauetur qd ante omnia de persona debet queri, ut C. de proc. l. licet. & l. non ignorat. in fi. qui accu. non poss. tamen hoc est intelligendum de personis, in quibus fundatur iudicium, s. de a. ctore; reo, & iudice, non de personis, quae incidenter ueniunt in iudicio ad fundandam intentionem alicuius partis. Praterca hoc esse uerum, probatur, primo per rationem exceptionis, quae respicit inhabilitatem personarum, in quibus fundatur iudicium,

qua exceptio debet ante litis contest. examinari, ut ff. de procur. l. Pomponius. s. rati. & ff. si quis in ius uoc. non terit. l. ij. in prin. Sed exceptiones quae respiciunt merita negotij principalis, illae debent examinari post litis contest. ut ex. de lit. conte. c. ij. lib. vj. & no. in l. eleganter. s. si quis post. ff. de cond. & dem. alias, de cond. ind. Sed ista exceptio, quod Anto. non fuit syndicus, respicit merita principalis cae, ergo, &c. Praterca hoc probat per gl. ord. in simili casu. C. de edic. di. Ad. rol. l. ij. in gl. pe. in sol. cotrarij. l. si res. C. de ord. cog. ubi distinguitur, aut opponit personam agentis, aut personam testantis. Primo casu, quae opponit illi personam, in qua debet fundari iudicium, impedit. Secundo casu, quia opponit de persona eius, ex qua fundatur ius agendi, non impedit. Sed cotr. praedicta oppos. ff. de test. l. i. quaramus. C. de pet. har. l. liber. ubi dicit qd ante omnia debet inquiri de persona eius, ex qua intentio actoris fundatur, s. de testatore, utrum potuerit testari. Ad qd rñ. Aut enim quarimus utrum quis debeat ingredi iudicium, & si licite contestari, & habet locum quod s. dixi. Aut quarimus utrum quis potuerit testari, & habet locum l. si queramus. Quia autem potuerit inquiri de persona testatoris, hic non dicit, certe ibi debet queri post lit. contest. per rationes s. dictas, licet contra praedicta facit tex. in s. quod si uero d. alias contra hentes. in c. Romana. de foro compet. lib. vj. ubi dicit quod quando aliquis conuenitur ratione contractus in aliquo loco, qd non cogitur respondere libello, nisi prius uideatur utrum ibi fuerit contractus, & si iudex sit competens, pronunciet se iudicem competentem. Bar.

ADDITIO.

- 4 Deodauit. Istud conf. secundum ord. Perusij, est in j. par. iudiciorum, in fi. num. xxxij. & uide apost. in l. si queramus. in j. col. in add. Bar. ff. de test. et no. q. de personis in quibus fundatur iudicium, debet inquiri ante lit. contest. De alijs autem in quibus fundatur iudicium & causa post lit. contest. & adde not. per Bar. in l. licet. C. de proc. & in l. Pomponius. s. rati. ff. eod. & in l. ij. ubi alij doct. de edi. di. Adria. toll. in cotrarium faciunt not. per Io. And. in c. Romana. s. contrahentes. de foro compet. lib. vj. ubi dicitur qd si statutum dicat qd super iniuria setur sacramento alicuius si forensis accusatur, de i. r. ando forum dicat se nullam iniuriam intulisse, de qua posset ibi accusari, q. hic ueniunt discutienda ante lit. conte. & q. accusatus debet probare ple ne, & non per iuramentum, uide ibi Philip. Franc. in ij. col. in fi. & seq. Ne adde quod dicit Imo. & referunt Ioan. And. Do. & Philip. in d. s. contrahentes. q. quando quis conuenitur ratione contractus in aliquo loco, non cogitur citatus respondere libello super principali, nisi prius summarie cotestetur contractum in d. loco esse celebratum, quo confitio, iudex pronunciat se cotpetentem in principali, sed Bar. loquitur in diuersa materia. Thom.
- 5 Persona. Vide de hac materia per Spec. in tit. de a. ctore. uer. pone. ubi tenet q. ista exceptio non est procurator, & sic non potest petere, uel tua non interest, & c. uel non est prelati, non impedit litis ingressum, & debet examinari post litis contest. & non ante. Tho.

CONSILIVM CLXXXVI.

Si duo sunt fratres habentes communes boues & terras, & unus ipsorum habet duos filios qui laborauerunt cum dictis bobus, qualiter inter eos stat diuisio de fructibus.

- 1 Expense communiter factae, communiter detrahi debent.

CVCCIARELLVS^a Et Venatius de Belugio fratres simul habitabant, & habebant quosdam boues coes, & d. Cucciarellus habebat duos filios laboratores, & d. fratres, & filij d. Cucciarelli laborauerunt cum dictis bobus coibus quandam possessionem aliorum, ex eis de dicto laboratio medietate fructuum receperunt: nunc queritur qualiter isti fructus diuidantur. Ad istam q. examinanda debet considerari, qd isti fructus debent diuidi tripliciter. Primo, ratione operarij exhibitarum ex personis d. fratrum. Secundo, ratione operarij exhibitarum ad dictos bobus. Tercio, ratione expensarum, in semine, & alijs opportunis. Cum ergo de diuisione dictorum fratrum tractetur, hic erit ordo, ut primo detrahantur de d. fratribus. omnes expense ab eis factae, & si sic expensa fuit facta p. aequali portione ad d. Cucciarellum & Venatium, ita in coti pro aequali portione reuertant. Nullus enim casus est in quo talis deductio non fiat, ut ff. fam. er. l. si fundum. in prin.

prim. de residuis fructibus debet detrahi illud, quod tangeret pro operibus bouum, & sicut boues sunt communes & qualibus portionibus, ita illud communicetur. Nam illud, quod res communis querit dominis pro ea portione, sunt comanunia talia acquisita, quia domini sunt, ut ff. de acq. re. do. l. communis seruus. in fi. de residuis fructibus debet fieri diuisio in capita, s. ut quilibet homo, s. dicti fratres, & dicti filij Cucciarelli tantum habeant, quod quis lucretur ex opera sua^a, debet habere praecipuum, non ponere in coti, ut ff. pro soc. l. cum duobus. s. si fratres. alias est l. si fratres. Bar.

ADDITIO.

- 4 Cucciarellus. Alias incip. p. d. q. talis est, & ita inci. in x. uol. cons. char. cccxlvij. alias in nomine Do. amen. Cucciarellus & tabobus. Tho. Dipl.
- 5 Sua. Contra consilium Bar. facit, quia si fratres operantur simul negociantes, praesumitur gratuita amicitia fraterni impensa, ar. lex duob. in pri. et s. ff. de ne. ge. licet Bar. assignet medietate lucri operae personali, & aliam medietate operae bouum, et sic q. laborat, habebit tres partes, qui non laborat, habebit quartam. Tñ opti. j. mea magis placet ar. c. si quis de fundo. de beneficio fratris, licet aliquando tanquam discipulus sequutus fuerim Bar. magistrum meum, Bald. de Perusio ibi, sed idem Bal. in l. j. c. pro socio. ubi format ista q. in x. q. dicit, q. si sunt socij omnium, quae acquirantur cum personali labore, opera bouum uidetur accedere operae personali. arg. in st. de rer. diu. s. si quis. & pro hoc facit lex nostra, quia si unus ponit operam & rem, & alter operam tantum, tamen gl. sentit q. in dubio fiat aequalis distributio, sed non ut aequitatis, non desit consideratio, j. eo. l. iij. uerba sunt Bald. & uide Bal. & ibi scripsi in tract. de duobus frat. in pen. & ult. col. ubi n. deus addit. & uide per do. Pet. de v. bald. in tract. de socie. in iij. q. prim. in ij. q. in ix. col. & uide Alex. de im. cons. lxxvij. in v. col. circa primu. Tho.

CONSILIVM CLXXXVII.

Si statuto laicorum cauetur, qd quilibet conductor possit renunciare conductioni liberae pro futuro tempore factae a quocunq collegio etiam ecclesiastico, & qd nullus iudex possit de hoc cognoscere, an comprehendat ecclesias uel monasteria, & quis iudex potest cognoscere.

- 1 Statutum non potest priuare ecclesias siue monasteria eorum libertate, nec ea obligare.
- 2 Quis non potest disponere de rebus suae iurisdictioni non subiectis.
- 3 Iudices communis Perusij, an potuerint super tali re cognoscere.
- 4 Monasteria & personae ecclesiasticae quid facere debeant, dato qd iudices non sunt competentes.
- 5 Statuto dictante qd huiusmodi iudices summarie & inappellabiliter iudicarent, an idem fit in ecclesiastico cognoscere.

DOMINI Priores artium ciuitatis^a Perusij habentes auctoritatem ab adunantia generali, statuerunt, qd quilibet conductor possit renunciare conductionibus & conductionibus pro futuro tempore factis a collegijs, uel uniuersitatibus quibuscuq, etiam ab ecclesijs, & qd nullus officialis communis Perusij possit de hoc cognoscere, uel iurisdictionem habere contra dictos conductores sic renunciantes. Et ex praedictis queritur primo, an praedicta ordinamenta potuerint ecclesijs praedicare in eorum iure. Secundo, an iudices communis Perusij possint de hoc cognoscere. Tercio, si hoc non possint, quid habeant facere ecclesia, monasteria, ecclesiasticaq, personae. Praterca primo uidetur dicendum in dubitanter, qd tale statutum non potest priuare monasteria uel ecclesias, & ea obligare, quae habent obligatas personas priuatas. Primo, quia est laicis interdita omnis potestas statuendi in rebus ecclesiasticis, ut ex. de cons. c. quae in ecclesijs. ubi est casus nostrae q. & c. ecclesia S. Maria. Praterca quis non potest statuere de rebus suae iurisdictioni non subiectis, ut l. extra territorij, de iurisdic. om. iud. de bon. auto. iudic. possi. l. cum unus. s. si. sed res ecclesiastica, & eorum iura, non subsunt iurisdictioni seculari, ut d. c. ergo. Praterca, tale statutum est contra priuilegium ecclesiae, & sic contra ecclesiasticam libertatem ut probabo, ergo non ualeat. C. de factol. eccl. auth. causa. & ubi not. per Cy. & de sent. excomm. c. nouerint. & ibi per Inn. Quod autem sit contra priuilegium ecclesiarum, patet, quia statutum est qd nulla uniuersitas uel priuata persona, res aut bona ecclesiae

presumant inuadere, ut C. de epis. & cle. auth. nulla contranitas. Sed hic ista communitas inuadit bona ecclesiae, & obligatos sibi ab obligatione dissoluit, ergo, &c. Nec ob. qd possit dici qd tales causae debent terminari secundum bonam consuetudinem, ut ex. de eo qui mit. in poss. causa rei fer. c. cum uenissent. quia illud potest esse uerum, quando consuetudo praesens acquisitionem factam ecclesiae, & sic res cum sua causa transiit ad possessorem, sed quomodo tolleretur acquiescentia factam ecclesiae postquam res est acquisita ecclesiae, quia omne statutum, & omnis consuetudo, per quam ecclesia suo iure priuatur, dicitur mala & inhonesta, & dicitur contra libertatem ecclesiae, ut dictum est in c. nouerint, de sentent. excomm. & de sent. & re iud. cum causam. & c. quae in ecclesijs. Super secundo, an iudices communis Perusij possint super hoc de lite cognoscere, dico qd licet ipsum ius sit in obligatione ecclesiae, in iurisdictionem qua habent d. officiales, habent a coti Perusij, & dictum ius cognoscendi, hoc est communis Perusij, merito super hoc potuerunt facere statutum, & eos dicta iurisdictione priuare, ut l. iudicij soluitur. ff. de iud. & l. cum prator. Vnde dicti iudices de hoc non possunt cognoscere. Nec potest dici qd istud sit contra libertatem ecclesiae, quia si d. iudices non habent cognitionem, tamen coti potest alios iudices dare. Praterca, quid d. monasteria habent facere. qd habent interpellare. Priores, ut eis super dictis iuribus, prouideant de iudicio cotpetenti intra aliquod spatium congruum, & si coti, uel priores hoc facere neglexissent, tunc succedit iudicium ecclesiae, quia episcopus uel papa erit iudex cotpetens etiam inter laicos ecclesiae Rom. in temporalibus, non subiectos, casus est ex. de for. comp. c. licet ex suscepto. & c. ex tenore. Praterca iuxta praedicta possit dubitari, cu iudices Perusij haec iudicantes facerent summarie, & ab eis non appellaret, an idem sit hoc casu in iudice ecclesiastico cognoscere, & sic cu istis legibus, debeat iudicare, & loco secularis iudicis cognoscit eo modo ab eo non potest appellari sicut a seculari, si cognosceret, ut ex. de maior. & obe. c. solita. & ibi not. per Bernar. & Inn. Et ita dico & consulo ego Bar.

ADDITIO.

- 4 Priores. Vide apost. in l. que sub conditione. in fi. princ. ff. de condit. inst. & Fel. in c. ecclesia S. Marie. in xlv. col. in fi. & seq. de consil. & Dec. in auth. cass. C. de sacros. eccl. na. xvij. Thom.

CONSILIVM CLXXXVIII.

Si statuto cauetur, qd exbannitus pro personali maleficio possit impune offendi, tunc exbannitus pro furto licite potest occidi, quia appellatione offensae, uenit homicidium. Item furum dicitur maleficum personale. Item quomodo dicitur maleficum personale committi.

- 1 Statutum permittens exbannitum offendi, permittit etiam occidi.
- 2 Verba illa, uidelicet pro maleficio personali, in statuto posita, quot modis intelligantur.
- 3 Statutum loquens de maleficio, an comprehendat poenam corporalem.
- 4 Appellatione maleficii an ueniat omne id ex quo status & fama alicuius personae laeditur.
- 5 Offensio impune in aliquem a statuto permissa fauore Reipublicae, & pro communi quiete est introducta.

STATVTO^a Castri plebis cauetur, qd quicumq, repeterit exbannitus & condemnatus pro aliquo maleficio personali a quinquaginta lib. s. possit impune offendi. Cotingit qd Ang. occidit quendam bannitum pro furto in c. lib. quaritur an ex d. homicidio ueniat puniendus, & c. Istaq, habet duo dubia. Praterca, an eo qd statutum permittit, bannitus offendi, uideat committere illum occidit. Ad qd dico, qd sic. Nam offensio dicitur omnis actus, ex quo poena resultat, ut l. in test. ff. de man. test. sed ex homicidio regulariter resultat poena, ergo homicidium est offensa. Cu igitur per statutum permittatur offendi simpliciter, ergo & occidi, ut dictum est. Poena uero quae alias ex d. homicidio resultat, p. statutum admittit, cu permittitur impune offendi, q. d. ois actus, ex quo qd ad iracundiam prouocat, dicitur offensa, ut C. de inoff. test. l. filia in orbitate. & l. si maritus. & de uer. sig. c. ex parte in Christo, & c. seq. sed per statum

actum homicidij quis ad iniuriam prouocatur, ergo homicidij dicitur esse offensum. ergo cum per statutum permittatur impune offendere, permittitur homicidij. Casus est de hom. c. fi. lib. vj.

2. Secundum est uidendum pro intellectu illorum uerborum, pro maleficio personali. Circa quod dico, qd uerba possunt tripliciter intelligi. Primum, qd intelligatur maleficio personale. Id est, qd committitur in personam. Nam & fm hoc furtum non esset maleficio personale, ut no. ff. de fur. l. itaq; fullo. in fi. gl. ibi dum dicit, ex delicto in se, non ex. de facto. & c. q. d. furtum non committitur in se, in persona, sed in rem. Est em furtum contrectatio rei aliena inuito dno, &c. Ad id facit ff. de iniur. l. j. Sed iste no est sanus intellectus. Quid em si aliquis est exbannit? propter tractatum pdictionis alicuius non sunt. Certe iste non potest impune offendere fm dictum modum intelligendi, sed exbannitus pro modica alapa posset occidi, qd esset absurdum, ergo sic non debemus intelligere si aliquo modo possunt intelligi d. uerba, ut dicatur maleficio personale illud, ex quo relucet poena personalis, sicut crimina capitalia dicunt, non illa qua committuntur in caput: sed illa ex quibus capitalis poena relucet, ut ff. de publ. iud. l. ij. qui idem si possibile est refutare, ut qn in defectu poenae pecuniariae imponitur poena corporalis, ut no. per Dy. in d. l. ij. probat in l. fi. C. de iniur. & ff. de i. l. i. isto modo fumendo, furtum est maleficio personale, quia ex eo potest imponi poena personalis, ut l. fi. ff. de fur. 1. Sed possunt aliqui dicere, istum intellectum uerba statuti non patiunt. Dicunt em exbannit? pro aliquo maleficio personali a quinquaginta libris s. &c. Ex quo uidetur apparere, qd non intellexit de maleficio, ex quo corporalis poena imponitur. Ad qd rñd. qd licet poena pecuniaria inferat, sufficit qd corporalis potuerit imponi, ut dicitur est s. unde uerba statuti punientis furtum, sunt diligentius attendenda. Si quidem de illo furto quo ille occisus erat, potuerit a principio imponi poena corporalis, sine dubio dicitur furtum fuit maleficio personale. Si uero fm formam d. statuti poena personalis non potuit imponi, tunc in dubio remanet. Nam furtum in persona non committitur, nec ex eo imponitur poena personalis, qd fm formam d. statuti, & sic remanemus in absurditate praedicta, quia condempna? exbannitus pro furto uel falsitate quacunq; magna poena pecuniaria, non posset offendi, sed exbannit? pro qualibet leui offensa facta in persona in lib. possit offendi, qd est iniquum, cum utroq; coparente poena maiori puniat unus qd alter, & utroq; remanente cōmumace plus grauet ille, minus puniret coparendo, & qui puniit fm d. modum intelligendi, quod est absurdum, & ideo d. modo intelligere non debemus, ut dicitur est. 1. Tertio modo possunt intelligi d. uerba, ut dicatur maleficio personale omne illud, ex quo status & fama alicuius personae legdit, ut l. cognitionu. s. fi. ff. de uar. & ex traord. cog. Et sed fm istum modum non est dubium, qd furtum est maleficio personale. Infamia em insurgit in persona condempnati de furto, ut l. j. de his qui no. infa. & l. no. pot. ff. de fur. Quarto modo potest intelligi maleficio personale, hoc est maleficio a persona commissum ad differentiam maleficio, qd non committitur a persona, sed a rebus, ut puta ab animalibus suis, ut in l. j. ff. si quad. paup. fec. dic. ff. de da. in l. prator. s. hoc edictum. Et hoc modo etiam intelligendo furtum est maleficio personale. Videndum est ergo quo ex d. modis uerba statuti sunt intelligenda. 1. Pro cuius euidentia est sciendum, qd qn per statutum permittitur alicui impune offendere, est introductum principaliter in fauorem Reip. & pro quiete communi, ut C. quando lic. sine tu. d. se. uim. l. ij. licet secundario resultat in odium exbanniti. Apparet ergo qd d. statuti est fauorabile, & sic fauorabiliter intelligendum. dicendum est ergo, qd d. statuti debet intelligi, qd in d. occisoris persona, poena esset ne ipsius statuti autoritate decipiat ipse, cum tempore maleficio perpetrati illum impune posse occidi credebatur, ut l. de arate. s. ex ca. ff. de in ter. act. facit ff. de pce. l. si praes. & l. si interpretatio. Bar.

ADDITIO.

4. Statuti. istud conf. scdm ord. Perus. est in j. par. in conf. xxxj. Tho.

b Permittit. Adde Bar. in l. ij. s. fi. in fi. de adi. leg. & quia uerba Bar. no sunt impressa, dicas qd Bar. ibi dixit. Item no. hic casum, quid si statutum permittit alicui impune offendere, uidetur permittere qd possit occidi. De quo etiam casus in c. fi. de hom. lib. vj. & in l. in testamento. ff. de manu. test. & idem dicit Ioan. An. in add. Spec. in tit. de const. s. j. ad fin. & tenet Pau. de Cast. in l. binas. ff. de ser. urb. praed. & consilium Pet. Cor. conf. xxxij. uisio d. puncto. in iij. uol. in ult. col. & Fel. ponit in c. que in ecclesiarum. in v. col. de const. quibus adde Gandi. in fi. operis sui. in ult. q. & Albe. de Rosini. si seruus. C. de his qui ad eccles. confug. in ij. col. & in suo opere statuto. in iij. par. in q. xvij. ubi dicit fuisse de facto Pergami, & obinuisse & fuisse terminatum per d. Fede. de Laschala. qui erat do. Pergami, habens etiam magnos peritos penes se. Idem dicit Odo. fuisse determinatum per doct. collegij Bon. tempore do. Aldimerij tunc Potesstatis Bon. q. occiso excusatur. item tenet Alb. in d. l. ij. s. fi. post Ray. tamen uide Ang. de Perus. & Flor. in d. binas. ad es. & And. de monte Vbia. in conf. suo incip. cauetur statuto. q. bi nit. & Bal. in suo pec. & conf. suo incip. super dubio mihi Bapt. de Perus. transmissio. & c. & Nellum de S. Gemina. in suo tra. c. banni. in ij. par. secunda temporis. in vij. quaest. An autem stante d. statuto, posset uerberari bannitus, uel iniuria affici & auferri bona, uide Bar. in l. nec in ea. ff. de adult. cum concor. de quibus per Fel. in d. c. que in ecclesiarum. in v. col. de const. cui adde doct. s. alleg. & uide Bar. & quae ibi scripsi in l. itaq; fullo. ff. de fur. & in d. l. nec in ea. & ibi apostil. Alex. et ibi scripsi, & apostil. in iij. ff. de lib. & posth. in uers. occidere. & ibi uide Alex. in d. l. filij. in ij. col. & apostil. ubi alleg. Bar. in hoc conf. lxxxix. Thom. Dipl.

c Dicitur. Appellatione offensa dicitur contineri etiam iniuria uerbali, natiuitas in c. Quintauallis. de iniu. per do. Anto. de But. in prin. rep. item uerbum iniuriosum est offensio personae, ut dicit Bal. in l. si qua per calumniam. C. de epis. & cl. An licet facere pacem in furto, uide Bar. in l. licitatio. s. qd licite. & ibi dicit ff. de publican. no. ex uerbis Bar. qd furtum est maleficio, & ideo si exstat statutum qd si inquisitus ex maleficio habet pacem, euita quartam partem poenae, si est inquisitus de furto, remittitur quarta pars propter pacem. Adde quod no. Bar. in d. l. licitatio. s. quod illicite. in fi. & ita praedicti Pifaui, in causa quorundam Hebraeorum, quibus fuit remissa quarta pars poenae propter pacem, ex quo statutum non loquebatur in personam. Quod quidem no. pro statuto Eugubij, quod loquitur de maleficio personalis, quomodo intelligatur, & habui in facto cum esse in locum tenens pro illust. Do. Franc. Maria Feltrio de Reue. Tho. Dip.

d Personalis. No. pro statuto ciuitatis Urbini quod loquitur de filiofa. delinquente, quod dicebatur non habere locum in committente homicidij, quod est falsum, ut ex huiusmodi ratione patet. An autem furtum dicatur maleficio personale, uide Bar. hic. et eum in l. licitatio. s. quod illicite. ff. de pub. ubi scribit & tenet, qd furtum non dicitur maleficio & delictum in personam. Adde in c. nuper. de sent. excom. cum concor. iraditis per Fel. ibi in ult. col. cui adde Bal. in rub. ff. sol. mat. in ij. col. quod limitat d. Hon. de Bartholi. in suo conf. incip. uisa quadam inquisitione. in iij. col. nisi statutum demonstratiue loqueretur, puta inter j. scriptas personas, de delictis & offensionibus, quibuscumq; & nulli dubium, qd propter furtum persona offenditur, licet non in personam, ut dicit Bar. in d. s. quod illicite. in fi. & sic comprehenditur in statuto. Tho.

e Offendi. Adde quod dicit Bar. qd statutum disponens qd bannitus possit impune offendere, comitetur publici utilitati, & est introductum in fauorem Reip. & sic ualeat. Adde Bar. in l. ij. quado li. sine iu. se uim. & in l. ut uim. & l. oes pop. in ij. q. iij. q. prin. ff. de iust. & iu. & in l. animaduersione. s. j. ff. de ca. dim. cu. cocor. de quib. per las. in l. ubi pactu. in v. col. & se. C. de tras. & plenius per Fel. in c. que in ecclesiarum. in ij. col. de const. ubi ponit te. casus, in quibus statutum nihil operatur, quibus adde Pau. de Cast. conf. xxxiiij. incip. licet i. sta. in j. col. & in quantum in iij. casu dicit qd si bannitus est toleratus in ciuitate, talis tolerantia inducit securitatem secundum Sal. singulariter in l. nullus. in j. no. C. de in. delib. cum cocor. ibi tradit per ipsum, & plenius per las. in d. l. ubi pactum. in vj. col. uerfi. aduerte etiam ubi alleg. Alex. de imo. conf. cliij. & adde quod est in conf. j. in ij. uol. & adde Alex. conf. cvij. pro inuestigatione in ij. uol. & uide to. de imo. in l. si duo. ff. de acq. her. & Cast. in d. conf. xxxiiij. & in quantum Fel. in vij. casu uoluit, qd si quis occidit extra territorium, ubi non uiget dictum statutum, non erit tutus ab homicidio, scdm Pet. de Anc. in c. canonu. statuta in xvij. char. de const. cu. concor. adde quod consilium Cor. conf. xxxij. uisio 3. statuto, in iij. uol. nisi esset bulla papalis, & bannitus in uno territorio possit impune occidi intra quinquaginta miliaria, si occiditur bannitus in locis intra miliaria, est tutus, ut ibi per eum, & uide Bar. conf. cvij. uisus omnibus in prin. & Fel. in c. non dubium. in ij. col. de sen. excom. & apostil. in d. l. omnes pop. in vij. col. in uer. aliter statuendo. ff. de iust. & iure. Thom. Dip.

CON

CONSILIVM CLXXXIX.

An domini castrorum siue comites de iure communi habeant merum & mixtum imperium, & iurisdictionem in d. castris. Item in triplici communitate seu uniuersitate castrorum, uel uillarum. Item quomodo potest quis habere iurisdictionem in suo territorio. Item quomodo perdat per non usum. Item de privilegio concessio ab imperatore super iurisdictionibus, quomodo debet intelligi an sit personale, uel reale. Item si multi sunt filij unius comitis, qui habet iurisdictionem, & merum & mixtum imperium in suo comitatu, an mortuo patre habeant omnes exercitium iurisdictionis in solidum. Item quomodo ciuitati potest praescribere attribuendo sibi iurisdictionem alicuius comitatus.

- 1 Iurisdictione & imperium an attribuatur castro, an uero personis comitum & dominorum d. castris, & quotuplex est uniuersitas.
- 2 Uniuersitas minus larga non habet merum & mixtum imperium.
- 3 Uniuersitas minima, ut est castrum, & c. nullam habet iurisdictionem.
- 4 Privilegium est introductum intuitu personarum.
- 5 Modus probandi privilegium per consuetudinem & usum, contra quem admittitur.
- 6 Usus tantum temporis, cuius initiu memoria, & c. habet uim constitutionis iuris per rescriptum.
- 7 Merum & mixtum imperium an possit praescribi.
- 8 Comes quilibet de per se, an communiter & diuisim habeat iurisdictionem in toto castro, an in parte sua tantum.
- 9 Ius quod quis habet in uasallos, est in diuinduum.
- 10 Iurisdictione an possit diuidi, & una cum feudo uendi.
- 11 L. hac edictali. s. ad hoc. C. de pa. iur. fir. col. x. de qua iurisdictione loquitur.
- 12 An per submissionem factam per homines affrancatos a praedecessoribus uendentibus iurisdictionem sit acquisitum ius omnium, & iurisdictione dicto communi ipsius ciuitatis. & nu. 13.
- 13 Ius huiusmodi quaesitum per non usum, quot annis perdat.
- 14 An dicta ciuitas possit praescribere ius contra dictos comites.
- 15 Contra ecclesiam Romanam non praescribitur, nisi spatio centu. annoru.
- 17 Emptor utrum possit uti iurisdictione illa uendita extra fundum in castro suo.

PRIMO Quaritur, utrum iurisdictione & imperium attribuantur castro, an personis comitum, & dominorum d. castris. Ad quod sic dico, qd primo sciendum est, utrum de iure communi castris, seu domini, seu comites plurius castrorum habeant aliquam iurisdictionem. Et constat qd nos habemus triplicem uniuersitatem habitationu, & praedictorum. una largam, quae facit prouinciam, & haec uniuersitas habet iurisdictionem, & merum & mixtum imperium de iure communi, ut ff. de offic. praef. l. i. licitas. s. qui uniuersas, & eo. tit. l. ij. C. de offic. rec. 2. prouin. l. j. & per totum. 1. Secundam uniuersitatem minus largam, quae constituit ciuitatem, & huic uniuersitati cohaeret iurisdictione tantum usq; ad certam quantitatem in leuionibus criminibus, sed merum & mixtum imperium habet, ut C. de defen. ciui. l. j. & in auth. de defen. ci. s. & iudicare. & s. audient. & s. iustitiam. Ex his causis iurisdictione dicit cohaerere loco, seu territorio, ut l. j. cum urb. ff. de offic. praefec. urb. ubi per doct. & C. ubi & apud que. l. si. in fi. 1. Tertia uniuersitas est minima, ut castrum, uilla, uicus, & similia, & huic uniuersitati nulla cohaeret iurisdictione, sed alterius ciuitatis iurisdictione subesse dicitur, ut C. de nat. lib. l. iij. ubi dicitur qd uicus seu possessio alteri subest. Pro hoc C. de episc. & cl. l. nulli. s. sed quod in uerbo, & in auth. quib. mod. na. eff. leg. s. si quis igitur ex aequa libus, & ff. ad muni. l. qui ex uico. cum sim. ibi no. Nec ob praedictis l. j. C. de mag. conue. ubi dicit qd illa municipia, castra, & similia habent suos magistratus. Nam cum ibi in tit. praecedenti dixerat de defen. ciui. restat qd in illo tit. tractatur de defensore castrorum, uillarum & burgorum. Ad quod resp. qd tunc secunda lect. qua tenet ibi Azo in summa, & sic facit pro me. Sed si teneres primam lec. dicas qd loquunt de castris que hoc habent ex speciali principis concessione, uel ex consuetu

Bar. Consilia.

dine, non de iure communi, per iura praedicta. In casu igitur nostro castris praedictis nulla cohaeret iurisdictione. Debet ergo dici qd oportet dictos comites alio iure speciali se fundare. Aut ergo se allegat habere iurisdictionem, & imperium ex rescripto seu privilegio quod ostendunt, aut allegant privilegium, qd probatur per consuetudinem, & usum. Primo casus, si quidem uerba privilegij sunt clara, quomodo princeps concedit personam, loco, seu personis, & sciamus certo. Si uero uerba sunt dubia, interpretor, ut uideatur esse concessum personis, cum per eorum fidem & industriam hoc princeps concessit, ut l. j. ff. de offic. praefec. praef. & sic persona fuit causa privilegij, ergo personis uidetur concessum, ut l. in omnib. ff. de reg. iuris. Pro hoc in d. co. specialiter l. pater filia. ff. de ser. leg. ubi uis quod potest concedi rei & personae, in dubio uidetur esse concessum personae, sicut ff. de leg. j. l. apud Iul. s. si quis alicui licet gl. 1. uideat hic dicitur uerum si agat a concedente, qd sit personale, quasi dicat, pre sumit beneficiu reale, ut l. forma. s. quanq; & quod ibi no. ff. de cens. sed debet intelligi qd concedens uidetur hoc in d. ubi agere. Et ita intelligebat ibi Old. per l. in omnib. ff. de reg. iuris. Idem teneo ego per praedicta iura, & sic in dubio uidetur concessum personae. 2. Secundum casu, qn allegat privilegium, qd ostendit se probare per consuetudinem & usum, & tunc dicit quidam doctor Modernus non posse fieri, quia talis modus probandi sit contra facientem aliquid, ut contra soluentem aliquid anno, ut l. cum de in re uerso. de usu. sed contra tacentem, seu non facientem, potest tali modo probari, ut no. per Cy. C. de pac. h. si certis annis. in vij. & vij. q. Cum ergo hoc alleget contra Imperium, & ecclesiam Romanam, quae habet omnem iurisdictionem in prouincia ducatus, de qua loquitur, qui solum passus sunt, non aliquid fecerunt, gl. in nostra contra facientem admittunt huc modum probandi, ut ff. de serui. l. seruitutes, & de aqua plu. arc. l. j. in fin. Hoc etiam tenet Dyn. que ego sequor per l. si filius. C. de per. her. ff. de acq. her. l. qui in aliena. in prin. uerf. sed & si non adierit. ubi uidetur casus pro hac op. 1. Praterea, in hoc casu est dubium, cum alleget usus tantum temporis, cuius contrarium memoria non existat, qui habet uim constituti iuris per rescriptum, ut in l. j. in fi. de aqua plu. arc. contra. l. hoc iure. s. diu. dicit. ff. de aqua quo. & c. si. Siue ergo allegat iurisdictionem & imperium concessum loco, & per tale usum probat, quia iura realia hoc modo probantur in d. l. l. Siue allegat hoc concessum personae, & per tale usum, probat concessum personis, quia iura personalia tali modo probantur, ut d. l. cum de in re uerso. Siue dubitet, & tunc in dubio uidetur concessum personis, ut s. dixi. Praedicta intelligo qd rescriptum hoc dicatur uel sic allegat qd hoc concedat generi, & sic transeat ad posteritatem, ut l. j. in fi. de iure immu. & per Dy. in c. privilegij perso. nale, ex. de re iud. lib. vj. Sit igitur casus aduocatus partem suam fundando suam intentionem. 1. Tertio casu in quo allegat similitudinem consuetudinem & usum, tunc licet sit dubium utrum merum imperium possit praescribi, ut j. tanget, in positio qd praescribitur qd est certum omnes per tempus, cuius non existat memoria, tunc de necessitate habemus dicere qd iurisdictione & imperium cohaereat loco, quia iura realia, ut seruitutes, & sic bene possunt induci ad tempus, & ex tempore. sed iura merum personae non inducuntur ex tempore, ut l. obligatio non feret. s. pla. cet. ff. de act. & oblig. 1. Secundum oportet uidere utrum quilibet comes per se habeat iurisdictionem in toto castro communi ter, & diuisim, an quilibet per se in parte sua tantum. Et ad hoc dico, qd duo sunt cognoscenda, l. ipa iurisdictione, & imperium. Item ipse iurisdictionis & imperij exercitium seu administrationem. Si primum consideres, cum omnia d. castra fuerint uniuersitas comitatus, & unius comitis, ut patet ex themate, ergo tale ius est in diuinduum, ut x. col. de prohib. seu. alien. per Fed. l. im. periale. s. praetera. 1. Item ius, quod habet in uasallos, est similitudine in diuinduum, sicut iura libertorum, ut no. x. col. fi. de feuf. fuer. controu. c. j. s. omnes. ergo competit omnibus d. comitatibus haeredibus dicti primi comitis in solidum, sicut alia iura realia, ut ff. de uerb. oblig. l. j. ex his uerbis. ex quo quidem & ff. fa. etc. l. haeres. s. antepen. cum si. Si uero consideras iurisdictionis exercitium, tunc dico qd quilibet potest diuisim exercere in parte sua, & hoc operat diuisio facta inter eos, sicut dicitur

K cimus

cinus in tutoribus, ut licet ius ipsum sit in diuiduū, ipsa tñ administratio potest diuidi, ut ff. de administrat. tut. l. inter tutores, simile in seruitute aqua ductus, quæ licet sit in diuidua, tñ eius exercitiū siue comoditas diuidit, ut ff. de aqua quou. & ast. l. l. uctio. §. fi. & seq. & notat per glo. ff. de seruitute rusticorū prædiorū. l. si parit, sic quotiē ciuitates diuidunt exercitiū iurisdictionis, ut unus iudex cognoscat de causis unius quarterij, quod procedit de iure, per l. ij. §. ff. de orig. iuris. t. Tertio an iurisdictione possit diuidi, & similiter uendi cum feudo, uidef dubiū. Nā quādā lex dicit, etiā qñ quis uendit alio diū suū, hoc est, podere propriū, non potest uēdere iurisdictionē quā habet a principe, ut x. col. de pa. iur. fir. l. hac edictali. §. ad hac. sed istud credo qd in cōsorte seu collegā bñ potest transferri exercitiū totius, ut l. ff. de of. conf. & simile uidemus in tutorib. quia unus totā administratio nem potest transferre in aliū, licet tutela sit quid in diuiduū, ut dixi. Probatur ff. de adm. tut. l. ij. §. fin. & etiā postq fuerit diuisa a principio, poterit unus cōcedere alteri administratio nē in parte sua, ut ff. de sol. l. quaro. in fi. Pro hoc, quia si res esset p̄hibita alienari, potest tñ alienari in cōsorte, ut C. de fideicom. l. uoluntas, & ff. de legatis ij. l. si pater. §. quindccim. Præterea, hoc esse uerū apparet, quia ille consors seu collega habet iurisdictionē in totū, & in solidū in d. comitatu iure suo, licet exercitiū sit diuersum, merito poterit in eum illud exercitiū transferri. Cū ergo in casu proposito ista uenditio sit facta in cōsorte, & est expressē actū in illo transeat exercitiū, transibit. t. Itē credo qd illa qd in illo transeat loquit qñ iurisdictione erit cōcessa loco, iūc iurisdictione nō possit per se uendi, nisi cū castro uenditō cū uniuersitate. Secus si unus fundus uendat in territorio, arg. ff. de cōtrah. emp. l. in mod. sic, & quod nō in iure patronatus ecclesiæ. ff. de o. p̄. l. si. l. si operari. in gl. magna. t. Quarto an per submissio nem factā per homines affrancatos a prædecessorib. dicti uēdenus, & per exercitiū iurisdictionis habite modo prædicto per cōmune dictæ terræ propinquæ sit acquisitū ius omnī, & iurisdictione dicto cōmuni dictæ ciuitatis? Ad hoc sciēdū est qd affrancatio facta dictis uasallis operet liberationē, & remissio nē seruiciorū, & tributōrū, & aliorū obsequiorū, ad quæ d. uasalli tenebant, sicut patronus remittit libero ius patronatus, ut C. de bo. lib. l. si non aut. per hoc uident dicti comites remittere imperiū, & iurisdictiones, quoniam si expressē uolissent, non potuissent, quia solum in manib. superioris potest huc iuri renunciari, ut l. ff. de off. præsid. l. ij. §. & cum placuisset. de orig. iur. Cū ergo etiā post dictā affrancationem iurisdictione remaneat apud dictos comites, ut patet, qui per submissio nē factā a dictis hominib. affrancatis dicto cōmuni, non est acquisita iurisdictione quæ apud comites residebat, ut ff. de acq. rer. dom. l. traditio. t. Ad aliud quod querit, an per exercitiū iurisdictionis habitæ modo prædicto ciuitas sibi quaesierit, præmittendū est, qd dicti comites non uendit d. iurisdictione cū casu euenerit tanto tempore, perdidit prædictū ius, siue dicamus istud priuilegiū iurisdictionis respicere quādā facultatē, & sic perdit x. annis, ut l. ff. de nund. t. siue dicamus respicere aliud ius acquisitionis, & tunc perdit xxx. annis, & hoc tenet Gul. de Cug. in l. imperiū. ff. de iurisdic. om. iud. Nec potest dici qd per cōsorte, qui in uicino castro usus est iurisdictione, & imperio, retineat ius in alijs quasi facta diuisione d. exercitijs, quia quāntum ad ius perdendi perin de est, ac si ab initio fuissent iurisdictiones concessa separatim, ut ff. quemad. seru. amit. l. nam scitis. §. j. t. Sed an d. ciuitas per d. usum sibi quaesierit, est insistentū. Nam si d. ciuitas uult dicere se præscripsisse contra dictos comites, & hoc nō potest. Nam cū dicti comites nō potuissent transferre dictā iurisdictionē in dictā ciuitatem tanquā in extraneā personā expressē concedendo, ut l. hac edictali. §. ad hac. x. col. de pa. te. ergo nec potuerunt pacificē contra se præscribi, ut ff. de uerb. signifi. l. alienationis, & l. no. ff. de usucap. l. ubi. t. Oportet ergo qd dicat se præscripsisse contra eum, qui habet uniuersalē iurisdictionē, ad quæ reuertitur d. comitibus perdentibus. Sed constat qd in d. prouincia

ducatus ecclesia Romana habet omnē imperia iurisdic. ex donatione Constantini ab alijs Imperatorib. cōfirmata, cōtra quā ecclesiā nō præscribitur, nisi spatio centū an. ut C. de sac. san. eccl. auth. quas actiones, in fi. & in corpore, ut eccl. Rom. & c. quia præscriptio tanti tēporis non currit, ut ex the mate patet, ergo d. ciuitas non sibi quaesierit: uerū quia d. ciuitas, ut proponitur, est in quasi poss. iurisdictionis, nō debet in ea molestari donec legitime conueniat, ut ff. de aqua 17 quot. & ast. l. j. & no. de itinere actū pri. l. j. in glo. magna. t. Quinto an ille emptor possit uti iurisdictione illa uendita extra dictū fundū in castro suo, ubi aliās habet iurisdictione nē, & merū & mixtū imperiū. Ad quod dico qd ista quæstio procedit in casu, in quo d. uenditor nō perdidit dictū ius per nō usum, quā nō transiit in emptorē, ut supra dictū est, quo casu dico qd cū ista non sit noua & separata iurisdictione a iurisdic. istius emptoris, sed est una & eadē, ut supra dixi, qd d. emptor suū modū & locū antiquū debet seruare, ut ff. de iust. & iu. l. pen. nec etiā iudicium debet agitari in fundo, ut C. uti possid. l. j. in gl. clamā me, & c. Et ita dico ego Bar.

ADDITIO.

Queritur. De hoc consi. Bar. uide Alex. de imo. in l. ff. de seru. leg. in j. et ult. add. ad Bar. ubi alleg. istud consi. & uide taf. in l. imperium. in ix. col. ff. de iurisdic. omnium iudic. & Alex. in l. inter eos. ff. de acq. rer. do. in ad. di. Bar. & eund. Alex. in l. cum de in rem uerso. in ij. col. incip. acqui. ff. de usu. ubi dicit quod est consi. j. And. Barb. in l. j. ff. de iurisdic. om. iud. in ad. di. Bar. in j. add. & alleg. consi. Bar. cccxij. incip. utrum iurisd. possit uend. & credo qd non sit istud consi. & uide taf. in l. j. ff. de iurisd. et. om. iud. ubi alleg. hoc consi. Bar. & Barb. in l. inter tutores. in j. add. ff. de adm. tut. ubi alleg. Bar. in hoc consi. & ibi uide Bar. in ij. col. ubi facit mentionem de isto consi. & ibi ap. s. meam, uide etiā circa hoc consi. per Franc. de Cur. consi. lxxvij. do. toan. in x. & xj. col. & ap. sil. Alex. in l. j. in vij. col. ff. de iurisdic. om. iud. & Alex. in disput. sua. in l. imperium. in xxx. char. in ij. col. nu. ij. ff. eod. ubi alleg. Bar. hic, & uide Dec. in l. j. nu. xxxix. ff. eod. & in l. more. nu. xxxvij. eod. tit. Thom.

Feudo. Vide Alex. in l. possideri, quæ est l. ij. in prin. vij. col. fi. de acq. poss. & ibi dixi in addi. Thom.

CONSILIVM CXC.

Si a patre est data dos filia suæ, quæ uiuo patre mortua est relicta filijs, ad quos dos de consuetudine uenit, an mortuo auo isti nepotes tenentur cōputare sibi in legitima præfata dotem, & concluditur qd sic.

- 1 Dos matris quæ per mortem eius peruenit ad filios, an computetur in legitimam eorum.
- 2 Aduentitia non uenit in collatione, sed solum profectitia.
- 3 Filius familiaris de iure antiquo non habebat heredem ab intestato.

GISBERTVS *Dedit dotē pro filia, quæ filia mortua est uiuo patre filijs superstitibus, ad quos dos matris pertinet, fm cōsuetudinē notatā in l. dos a patre. C. sol. mat. nunc decessit dictus Gisbertus in statu nepotibus prædictis ex dicta filia in certa quantitate, & dicti nepotes agunt nunc ad supplementū. t. Queritur an dos matris eorū, quæ ad eos peruenit, cōputetur eis in legitimā, & mul ti Doc. & aduoc. dicunt, qd non computetur in legitimā. Nā legitima seu supplementū debet fieri de substantia eius, de cuius successione tractatur, ut l. scimus. §. repletionē. C. de in off. testam. sed ista dos non est de bonis aui. Nam bona aui exiuerunt, ut l. pater. in prin. ff. ad l. falc. & ad Trebel. l. m. l. ier. §. cum proponeretur, & l. a filia, & ff. de colla. dot. l. h. ergo, & c. Præterea ad istos nepotes non peruenit ista dos ex persona aui, sed ex persona matris dos est effecta eorū, ergo, & c. ut d. §. repletionē. Ex hoc apparet responsum ad l. quoniam nouella. C. de inoff. testam. quia contrariū dico qd ista dos computatur in legitimā, & sic probatur, dos eo modo computatur in legitimā quæ uenit in coll. ut l. quoniam nouella, in duob. locis dum dicit, eodē modo. C. de inoff. testam. sed talis dos data a patre, debet a nepotibus istis conferri, ut C. de collat. l. illam. ergo concluditur qd est computanda in legitima nepotis, & iste est casus in d. l. illam, coniuncta l. quoniam. t. Secundo probatur sic. Certū est qd aduentitia non uenit in collat.

in collat. sed solum profectitia ex bonis aui pfecta aliās non ueniret in colla. sed dos est ex bonis patris profectia, ergo cōputet: in legitima, & sic non ob. §. repletionē. quia ibi loquit sic. Certū est qd de iure antiquo filiusfam. non habebat herēdem ab intestato, ut ff. de cast. p̄. l. j. & ij. cum sim. & ibi no. ex pressē per glo. in dote. ff. sol. mat. l. nupta. §. j. & l. filia mea. C. eo. per Azo. in sum. §. fi. in rubr. sol. mat. circa fin. Sed de iure hodierno est correctū in Castrensi, uel quasi, & in aduentitio peculio in profectitia remanent iura antiquā in correctā, ut in auct. de here. quæ ab intest. §. si igitur defunctus, & ibi no. in gl. magna. Illa uerō filia, quæ fuit dotata, non transmittit illam dotē profectitiā ad suos filios iure hereditario, cūm herēdē habere non possit de iure cōmuni, sed illa dos quæ de iure secundū ueram opinionē debet reuerti ad patrē, ut no. in l. dos a patre, per consuetudinē aufertur patri, & datur illis nepotibus, non ergo ab eorū matre filijs habent, sed ex patre ex uigōrē cōsuetudinis, merito ergo tanquā de bonis patris profectia eis computetur in legitima. Quarto probatur in l. omnimodo. §. fi. C. de inoff. testa. ubi non requiritur qd ei qui petit supplementū a patre, sit datum, sed sufficit qd eius occasione ille qui petit supplementum, acquirat. Ex prædictis apparet responsum ad l. scimus, quia loquitur de alijs, quā non processerunt directō a defuncto, ut ibi apparet, & sic respon. ad alia.

ADDITIO.

Gisbertus. Aliās incip. pater dedit dotem, & ita alleg. Alex. in l. in quartā. antepe. col. ff. ad l. Falci. & uide Alex. in d. §. j. utrum dos matris a patre profectia computetur in legitimā nepti aui eiusq. filia, & de hoc consi. uide plenē per Nicola. Vbal. in tract. de succ. ab intesta. in prima parte. in ij. q. in vij. col. & seq. ubi uideat. & de hoc consi. meminit taf. in l. quoniam nouel. in ij. col. C. de inoff. testa. & ibi Alex. in addi. Bar. & Alex. in d. l. in quartam. in antepe. col. ff. ad l. Falci. & ibi scripsi in addi. meis, & uide ap. postil. in l. post dotem. in pen. col. in uerbi. dotis ff. sol. matr. & uide Alex. in d. l. post dotem. in x. col. eod. tit. in uerbi. item in quantum Bar. ubi allegat Bar. in isto consi. & Alex. in l. si plures. §. in arrogato. in ij. col. ff. solu. matr. Thom.

CONSILIVM CXCII.

An fama cum dicto syndici deputati ad maleficia afferētis ita esse, faciāt indicium ad torturam.

- 1 Fama cum dicto syndici ad denunciandum maleficia deputati, an faciāt indicium ad torturam sufficientia.
- 2 Fama an sit sufficiens, qd faciāt indicium de per se, uel non est facti, non autem iuris.

DOMINO Paci *De Burgo S. Sepulchri legum doctori defensori Ciuitatis Tuderii. Super eo qd quærit uestra prudentia an fama cum dicto syndici positi ad maleficia denunciandum, & referendum, qui suo iuramento deponit ita uerum esse, & c. faciāt sufficientia indicia ad torturam. t. Visis uestris allegationib. subtiliter factis omissis glo. quæ dicunt qd fama facit semiplenam probationē quæ forsā usquequaq. uerā non sunt, & omīssis quæ doct. dicunt circa hoc præcipuē Cy. in l. fi. C. de quaest. dico qd fama per se sola potest esse ita uehemens, qd fieret indicium sufficiens, ut l. ij. §. Labeo. ff. de aqua plu. arc. Quādoq. enim fama per se sola sufficit ad plenam probationē, ut de iure dot. l. ubi. ff. sol. mat. l. si constante, & ibi per Dy. melius. de flu. l. j. §. j. & C. sol. mat. l. si quidem, & ibi no. Possēt tamen esse fama ita debilis, qd non faceret indicium, sed solum probasset ad coadiuuandum alias probationes, ut l. ij. §. cuiusq. quoq. principis. ff. de testam. & tunc non sufficeret, & cūm hac distinctione debet intelligi l. de minoribus. §. tormētia. ff. de quaest. dicit fama debere inspicī. t. Hoc autem an fama sit ita uehemens, uel non facti est, & hoc est quod dicunt doct. hoc esse in arbitrio iudicis, ut dicit Cyn. in d. l. fin. in casu autem proposito ubi est fama cū dictis illius officialis, qui hoc cū

Bar. Consilia.

iuramento deposuit, dico ex his duobus fieri sufficiens indicium. Casus est si bene inspicatur. C. de diuor. auct. hodie, & in corpore unde sumitur. Bar.

ADDITIO.

- a Paci. Vide Corb. consi. cxxvij. in ij. uol. in ult. col. in inquisitione, & per Franc. Butarum in suo tract. de indic. & tortura. in prin. in xliij. col. uerbi. an fama public. & uide August. de Arimino in addi. Angel. in tract. malef. in uerbi. fama publica. in xliij. col. Thom. Diplo.
- b Per se. De hoc consi. meminit Bar. in l. ij. in §. pen. ff. de execu. tu. in lec. non ua impressa. Thom.
- c Dicto. Vide præfatum do. Franc. in d. tract. de indicijs. uerbi. an fama publica. Thom.

CONSILIVM CXCIII.

Si unus est stipulatus nomine meo sibi centum dari aña teq. cedat mihi actiones, possum debitorem liberare.

- 1 Habens utiles actiones liberat debitorem.

STIPVLATVS Est aliquis nomine meo sic centū sibi dari ex aliqua causa, t. ego illum debitorem liberaui anteq. mihi actio cederetur ab isto stipulatore. Quæro an poterim ita qd ille sit securus, quid uobis uideretur. Ioan. aduocatus de Castello uidetur mihi qd si quidē ille est stipulatus nomine uestro in illis casibus in quibus alteri acquiritur actio sine cessione, qd tunc sine dubio potuisset liberare. Ille enim qui habet utiles liberat, ut l. si cū emptore. in prin. ff. de pac. & quia non potest agere sine uestri uoluntate, ut ff. de proc. l. si procurat. meus. Si uerō fuerit de casibus in quibus uobis sine cessione non acquiritur, tunc idem puro, quia potueritis liberare ita qd debitori nata est ecce. doli salte: ut d. l. si cū emptore. fm unā lect. & ff. de dol. excep. l. apud Celsum. C. mandauit. in gl. super uerbo excipiendū. Vbi autē dicit uel dic qd aut ego feci pactū, & c. pro hoc est casus expressus in l. mulier bona. §. si. ff. de iure dotiū. Pro hoc quæ uos potestis agere cōtra illū ut debitor liberet uel aliud faciat, put uobis uidebit: ut l. idemq. §. si cui mandauero. ff. mand. Et ita uidet mihi Bar. de Saxoferrato. saluo semper meliori iudicio.

ADDITIO.

- a Stipulatus. De hoc consi. meminit idem Bar. in l. apud Celsum. §. mandauit. ff. de doli excep. & ibi uide Alex. in addi. & Pau. de Cast. facit mentionem de isto consi. in l. possessio. §. si. ff. de acq. poss. Thom.

CONSILIVM CXCIIII.

Qualiter debet concludi qñ petitur remissio mercedis ex causa iuridica. Itē an conductor tenetur purgare fossatū fundi quod nocet fundo. Item si locator dicit fundū damnificatum ex culpa, uel negligentia conductoris, qualiter testes debent probare culpam uel negligentiam. Item quō conditor petit remissionem mercedis ex duabus causis, quarū quælibet sufficit, an sufficit probasse unā.

- 1 Libellus qualiter debeat concludere quando petitur remissio mercedis ex causa iuridica.
- 2 Conductor an teneatur purgare fossatū quod nocet fundo.
- 3 Testes qualiter debeant probare culpam uel negligentiam. Locatore dicente fundum damnificatū culpa, uel negligentia conductoris.
- 4 Conductor petens remissionem mercedis ex duabus causis, quarum quælibet sufficit, an sufficiat probare unā.

COMMVNE *Lucignani locauit quoddā pratū, quod uulgariter dicitur Padule, ex quo facta ex his quæ postea secuta sunt omīssio ordine consilij ibi dati, & ait breuiter inferendo qd ibi erat utilē. Ex hoc thesaurē plura dubia oriuntur. Primō, qualiter debeat concludi in libello dum petitur remissio mercedis. Secundo, an cōductor teneatur mandare, & purgare fossatā, quæ sunt in fundo cōducto, uel quæ sunt cōmuni uticino, uel alia quorū repletio fundū nocet. Tertio, si locator ponit fundū damnificatū esse culpa, uel negligentia conductoris, & testes hoc dicunt nulla facta expressione, quo tuit in cōmissa culpa, uel negligentia, an culpa, uel negligentia sit probata ex duobus. Quarto, si conductor petat remissionē causis, quarū quælibet per se

Bar. Consilia.

1 Sufficeret, & unā tantūm probat, an debeat obtinere. † Super primo dubio, & in hoc consistit an debeat peti q̄ iudex ipse remittat, uel ut condemnet partē ad remittendū, no. ff. loc. l. ex conducto. §. si ius, & l. si uno. §. si. & C. eo. l. l. cet. & l. ex empto. & extrā eo. c. pen. ubi dicitur remissionē faciendā, nō tamen à quo, uel qualiter ibi dicitur. Puto aut̄ altero de duobus modis posse concludi, uel q̄ petat locatorē ad remissionem faciendā. Hoc probatur ff. loca. l. si quis domū. §. si. cum l. seq. & l. si in lege. §. si. Facit ff. de liber. leg. l. quod mihi. Secundus modus est, ut petat pronūciari silentium imponatur, hoc probatur ff. de usufruc. leg. l. quoties. §. si colono, & ibi consuequenter, ut mercedes præstent, &c. Ex quo tex. satis colligit illa conclusio me non teneri ad præstandas mercedes de silentio imponendō, facit ff. de lib. leg. l. Aurelius. §. centū. in sua gl. & istos modos concludendi tangit gl. in l. licet. C. locati. in gl. parua. super uerbo, cui. si bene inspicitur. † Super secundo uidetur q̄ colonus non tenet mundare, nisi sit actū sicut nec facere, ut ff. loc. l. si in lege. §. si domus, & in gl. super uer. ef. fieretur. Econtrā uidetur ut teneatur, ut l. prædia maritima. §. si. de fun. instr. ubi dicitur q̄ talia legata aliā forsata cedūt uenditioni, ergo eo. modo locati, quia eisdē regulis subiciuntur, ut l. ff. loca. Sed concludendo dico q̄ primō debet inspicī cōsuetudo regionis, an cōducores hoc consueuerūt facere uel non. Ea enim quæ sunt in consuetudine, uidentur deducta in cōuentionē, ut C. loc. l. circa. & de ad. edic. l. q̄ si nol. t. §. quia alsidua. de aqua plu. arc. l. sed si prius. §. j. Vnde cōsuetudo aduocatus actoris, uel rei pro quo talis usus facit, & consuetudo, de hoc facit suā positionē. Si uerō de hoc nō apparet, est animaduertendū tunc an purgatio ipsius forsati pertinet ad perpetuā utilitatē rei, quia rarō mundantur, & tunc non spectat ad colonū, quia est impensa necessaria, quā etia uir repetit ab uxore. ff. de impen. l. impen. ibi, aggeres, & c. quia aggeres in rebus dotalibus sunt, idē est dicere q̄ forsata, ut d. l. prædia. §. si ita legata. Si uerō illa purgatio fieret ad præsentis temporis utilitatē, & omni anno fortē debeat fieri, & pertinet ad colonū, quia talis impensa debet cū fructibus cōpensari, ut l. ff. §. j. ff. de impen. Præterea ad colonos pertinet cultura prædij, ut ff. loc. l. si merces. §. conditio, sed hoc pertinet ad fundi culturā, ut ff. de aqua plu. arc. l. j. §. de eo opere, ergo, & c. Et prædicta intelligo siue forsati sit fundi locati, siue sit sibi cōmune cū alio, uel sit omnino alterius, eo casu quo habet ius purgandi, ut colligit ff. de aqua plu. arc. l. ff. §. j. & ff. de iur. i. §. j. † Super tertio dico q̄ talis positio sit incerta, & dicta testū similitur sunt incerta, & sic tanq̄ incerta non concludunt, quia q̄n culpa obijciat alicui siue agendo, siue excipiendo, debet obijci certa, & limitata agendo, ut patet ff. de iur. l. prætor. in prin. ff. de accu. l. libellorū. in prin. cum si excipiendo expressum est extrā de elec. c. ut circa l. vj. de testi. c. præsentū. eo. li. circa denunciationē. ff. de adul. l. denūciasse. §. quid tñ, & quod ut aut clam. l. aut qui alter. §. j. l. tē cōfessio, uel positio incerta nullius ē effectus, ut l. certū. in prin. ff. de conse. & de interro. ad. l. de arate. §. nihil. † Super quarto dico q̄ debet obtinere. Pro hoc expressē tex. cū glo. extrā de rest. c. ff. & hoc est ppter qd̄ utilis cumulatio est, quia si ex una causa succumbat quis, p̄t obtinere ex alia, ut no. in l. edit. C. de edē. & per Dy. in c. nullus plurib. extrā de reg. iur. lib. vj. Nec ob. q̄ possit dici q̄ uidet se astringere, ut extrā de proba. c. licet causam, quia illud ualet q̄n in una eadēq̄ ratione ponitur unum qualificatiuum ipsius, ut in exemplo ipsius c. fecus si ponuntur plures orationes per se separatā, ut in casu nostro. Et ita dico ego Bar. de Saxoferrato.

ADDITIO.

4 *Commune. De hoc consi. meminit Alex. in l. si ut certo. §. nunc uidendum. in si ff. commo. in apostil. & Alex. in l. littora. in apostil. & ibi scripsi. ff. de contrab. emp. & idem Alex. consi. c. in j. uol. super primo casu. in ij. col. & in l. diuus. in ij. col. ff. de re iud. & in consi. lxxj. in vij. uol. in causa, & lite uertente inter Nicolaum. in si. & in consi. xliij. in vij. uol. Thom.*
 b *An condutor. Vide Ang. de Are. in §. riparum. in §. de rer. diuisi. & Bar. in l. littora ff. de contrab. emp. Thom.*
 c *Ibi, aggeres. Vide Bar. in l. pen. & ibi do. ff. de impen. in re. dota. §. & in*

l. prædia. §. si ita legatum. ubi scripsi in addi. ff. de fund. instr. Thom.
 d *Positio sit incerta. Vide Bar. in l. qui iurasse. & ibi apostil. ff. de iur. i. Thom.*
 e *Certa & limitata. Vide per Alex. in l. si ut certo. §. nunc uidendum. in si. ff. commo. & in consi. c. in j. uol. Thom.*
 f *Succumbat. Vide Fel. in c. ij. de rescrip. & Alex. in l. diuus. in ij. col. de re iudic. Thom. Diplo.*

CONSILIVM CXCIII.

An coniunctus rogatus dare pro anima illis personis, quibus uidebit, instituendo spurium, præsumat rogatus de restituendo incapaci, ex quo omnia bona sibi relinquerebat.

- 1 *Fraus testatoris an præsumatur propter coniunctionem personæ.*
- 2 *Fraus testatoris an præsumatur, quia reliquit omnia bona uxori, rogans eam ut restituat quibus sibi uidebitur.*
- 3 *Uxor testatoris an cogatur respondere positioni criminose, per quam de tegetur alicuius turpitudō.*
- 4 *An quis cogatur respondere per sacramentum an deliquerit uel non, & quis sit modus probandi fideicommissum.*
- 5 *An uxor prædicta assumpsit in se tacitam fidem de restituendo fideicommissum statim, an post eius mortem.*

CECVS De² Spoletō habet unū filiū spurium, cōdidit testamentū, in quo uxorē suā instituit sibi hæredem, camq̄ rogauit q̄ post mortē suā daret pro anima sua illis personis, quibus sibi uideb̄, qui testator decelsit nullis alijs relictis, nisi dicto filio spurio, & uxor eius hæreditatem adij, deinde d. uxor testatoris condidit testamentū, in quo quasi omnia bona uiri sui reliquit d. filio spurio testatoris, deinde dictus filius spurius mortuus est ante d. uxore, dicit modō dictā uxore fuisse tacite rogatā de restituendo illi spurio. Ex isto themate² querit primō, an præsumat tacite d. uxore fuisse rogatā de restituendo illi spurio, ex eo q̄ sic coniuncta erat defuncto, quia uxor. Secundō, an præsumat tacite rogata, eo q̄ quasi omnia bona d. uiri reliquit dicto spurio. Tertio, si prædicta præsumptiones non sufficiant, an d. domina possit cogi respondere positionib. factis super hoc, si an sit rogata, uel non. Quarto positō q̄ probet q̄ sit rogata, an ex eo q̄ dictus spurius decelsit ante uxore, prohibeant bona in fisci deferri. Ista dubia colligo ex themate prædicto. † Super primo puncto dico q̄ licet propter cōiunctionē personæ facilius fraus præsumat, tñ hoc solum quo ad præsumptionē non sufficit. ff. de his quib. ut indig. l. si. in prin. de hom. lib. l. pen. circa prin. & §. j. in quib. ff. est casus. † Super secundo puncto plus dubij est. Primō uidet hoc sufficere ad fraudis præsumptionē, quia reliquit omnia bona, ut l. oēs. §. Lucius. ff. de his que in fraud. cred. & l. qui testamentū. cū sua gl. ff. de prob. Præterea eo spurio reperto postea bona patris possidere præsumit fraus quod ei pater per inepositiā personā reliquerit, ut C. de nat. lib. l. j. ubi uidet tex. & ubi de hoc ponit lac. de Bel. unam suā disputationē. probat. C. eo. l. ij. §. si. Sed certē licet prædicta præsumptiones multū urgēt, tñ ex hoc nō credo probari ipsam tacite fuisse rogatā, quod maximē ex eo percipit, q̄ in testamento expressē fuit rogata post mortē suā restituere illis personis quib. sibi uidebit. Cum ergo expressē roget, licet persona cui debet fieri restitutio, non nominet, tñ dicitur tacite rogata, ut l. non intelligitur. in prin. & §. j. de iur. fisci. & ibi no. Præterea cū d. do. te neatur ex causa fideicommissi eligere personas, & eis restituere, nō poterit eligere spurium, quia illi qui capiunt ex indicio istius uxoris rogatę uident capere à defuncto: ut l. unū ex familia. §. j. de leg. ij. sed ille spurius nō p̄t capere ex uoluntate patris, ut iura uulgaria dicunt, ergo, & c. Ad quod facit C. de do. cau. mort. l. quod conditio. & de uulgari. & pupil. l. si quis. Vnde restator nō uidet eā rogasse de restituendō illi spurio. Præterea cū fuerit sibi cōmissum q̄ eligat ut sibi uidebitur, intelligit ad arbitriū boni uiri, ut l. fideicommissum. de leg. j. & l. fideicommissaria libertas. ff. de fid. fed. bonus uir non daret spurio, ergo, & c. Nec ob. de leg. j. l. Lucius: ut ibi no. in gl. Præterea ibi restator sentit de certo homine, hic nō, & id eō nō fuit data sibi fides de restituendō nō capaci: sed si hæres eligeret indignū, malē faceret: ut l. cūm quædā. ff. de leg. ij. † Super

Super tertio an possit cogi respondere, dubiū facit, quia iura c. no. dicunt q̄ quis nō debet se prodere, ut j. allegabo. Itē dicunt gl. nostrā q̄ istis interrogationib. per quas alicuius turpitudō detegit, non debet cogi respondere, ut no. ff. de iur. i. l. qui iurasse. §. si pater. & de exce. rei iur. l. sicut. in prin. Sed contrā dico quod respondere tenet, hoc probat per iura ciuilia. † Primō, ubi quis cogit per sacramentū respondere an deliquerit uel non, ut ff. re. amo. l. Marcellus. §. j. & de iur. i. l. lex Cornelia. §. hac l. & de iur. i. l. ij. §. j. & quod ibi not. Hoc habemus expressum in casu nostrę q̄ ff. de iur. fisci. l. non intelligit. §. tacite. in gl. parua, quæ dicit, ut per cōfessionē, & c. unus ergo modus probandi tacite fideicommissum est per confessionē, & sic satis innuit de hoc fieri debere interrogationē. Præterea, hoc uidet expressum in l. ubi qui tenet respondere per iuramentū an possideat, uel dolo desit possidere, ut ff. de noxa. l. quoties. §. prætor. de rei uend. l. qui prætorio. in prin. Facit ad hoc optimē gl. ff. de offi. assess. l. j. super uerbo, postulationibus. ubi aliquis interrogat de sua turpitudine, & cogit respon. Nec ob. illud quod Canon. dicit, quod uerum est etiā fm eos, quia in his criminibus quæ impediunt retentionē beneficii, tenet quis respondere. Ita tenet Spec. in tit. de post. §. xvij. incip. considerandū, uer. si. lix. & Innoc. de elec. c. dudū, & de accu. c. inquisitionis. Sed in proposito tale crimen impedit retentionē beneficii, quia ista domina si hoc cōmissit, est indigna tenere hæreditatē, & possidere mala fide, & tenet de fructibus. C. de his quib. ut indig. l. si. eo. l. eum qui tacitū, ergo manifestē concludit eam cogi huic positioni respondere. Nec ob. quod no. in l. qui iurasse. §. si pater. & l. si a. te. ff. de rei uendi. quia illud idē, quia per illas interrogationibus examinaret, post quod illud decisa est sentētia, uel iuramento, quod iudex pati non debet. l. si duo parroni. §. item lul. in si. ff. de iure iura. † Super quarto puncto dico est considerandum diligenter, an d. do. assumpsit in se tacite fidē de restituendo fideicommissum, an de restituendo post mortē ipsius dominæ. Primo casu, licet ille spurius sit defunctus anteq̄ ipsa domina restitueret, nihilominus habet locū in defuncti in fisci, ut expressē colligitur, ff. de iur. fisci. l. edicto. §. extat. Si uerō fuit rogata restituere post mortē ipsius dominæ, & tunc quia dictus spurius decelsit ante diē legati ceterentem, non potest deferri in fisci, ut l. si. in si. ff. de his quib. ut indig. quia tempus in quo cedit, inspicitur, ut l. non intelligitur. §. quando autem. ff. de iure fisci. Bar.

ADDITIO.

1 *Cecus. De isto consi. meminit Bal. consi. lxxxv. in ij. uol. incip. uidetur, & Alex. in l. intelligitur. §. tacita. in addi. Bar. ff. de iure fisci. & Flo. in l. prætor ait. ff. de nox. act. & Alex. in l. fin. in vj. col. in uer. positioni. in addi. Bar. ff. de his quib. ut indig. ubi alleg. hoc consi. pro consi. Bal. sed ut ibi scripsi, est consi. Bar. alleg. idem Alex. in d. §. tacita. Tho.*
 2 *Themate. Vide Bald. in d. consi. lxxxv. in ij. uol. ubi consiluit per istā doct. Bar. ut ibi per eum, & uide Bal. consi. cxxlj. incip. spurio. in ij. uol. & cōsi. lxx. in j. uol. questio est, & lo. Fir. in suo reper. in uer. antepen. & Benedic. de Barris de Perus. in suo tract. de na. li. & Bar. Vero. in sua caut. lxxij. & uide apostil. Pau. de Cast. manu propria in d. l. si. ff. de his quib. ut indig. & uide Bar. in l. que her. ff. de reb. dub. & quod ibi no. & per Bar. in l. si his qui. de uul. & pupil. & Bar. in l. eam quam post me. C. de fidei. & in addi. Spec. in §. nunc uerō aliqua. in addi. que incip. ad istum si. & in uer. sed quid erat in prela. in addi. que inci. continua. hæc alia q̄. & Bal. in id quod pauperib. uer. xxij. C. de episc. & cle. Tho.*
 3 *De leg. ij. Vide Bar. in l. si. in ij. col. uer. si. alius modus. ff. de his quib. ut indig. ubi scripsi post Alex. Tho.*
 4 *§. tacite. Vide ibi Alex. in add. ad Bar. & Flor. in d. l. prætor ait. ff. de nox. act. Tho.*

CONSILIVM CXCV.

Si aliquid datur à duobus in solutū creditori, pacto apposito de reuendendo intra certum tempus, & tunc unus eorum uult reemere pro parte & alter nō, an ille qui recipit, teneatur sibi reuendere, & concluditur, quod non.

- 1 *Emptor emens aliquid à duobus in solutum cum pacto de reuendendo, ut no. eorum uolente reemere pro parte, altero non, an teneatur.*
- 2 *In legatis fauorabilibus sit interpretatio pro legatario contra heredem.*

ANGELOTVS Et Andreolus dederunt do. Margaritæ in solutū medietatē unius molendini, pro certa quantitate pecuniæ, hoc pacto q̄ d. do. teneatur eis reuendere intra duos ann. si uoluerint reemere. Nunc unus uult reemere partē suam alter nō: queritur an illa teneatur reuendere? † Super hoc puncto uidetur de iure dicendū, q̄ d. do. reuendere non teneatur, cū datio in solutū fuit facta una quantitate, seu uno precio, ut l. quod ait. §. si. & l. seq. qd̄ si uno. ff. de in diem adie. ubi est casus nostrę q̄. Nam uerū simile est contrahentes uoluisse, uel totā reemere, uel totā reemere, non q̄ pars tantūm remaneret apud eā, ut d. l. quod si uno in prin. & de fo. l. si quis aliā. Præterea q̄n in persona duorum ponitur conditio, seu facultas aliqua quæ consistit in faciendo, uel mistim dando, uel faciendo, tunc non p̄t impleri per unū pro parte, ut ff. de manu. test. l. si ita fuerit. in prin. & §. questio hæc, & quod no. C. de condi. infer. l. si plures, sed in ista q̄ in persona duorū est apposta conditio, seu facultas quædā si uoluerit reemere, & maximē consistens in dando, & faciendō, ut l. consi. de cur. fur. & ibi no. ff. si certū petat. l. certi condic. in iij. gl. ergo non p̄t diuidi, & per unū pro parte impleri. Non ob. l. legatū. ff. de condit. & demonst. & l. si. co. tit. quia ibi loquitur in conditionibus quæ consistunt in merendo, hic secus, ut dicitur est, & quia ibi loquitur in legatis, ubi † fauorabilis sit interpretatio pro legatario contra hæredem scriptū, qui certat de lucro, ut regulariter fit in testamentis, hic uerō loquitur in contractibus, in quibus mentem contrahentiū inspicimus, ut totū apud eum remaneat, aut nihil, hæres uerō siue totū, siue pars apud eū remaneat, semper lucratur, arg. pro illa ratione. ff. de contrah. empt. l. fundus ille, & quod ibi no. Nec ob. ff. de uerb. oblig. l. ead. §. Car. ubi dicitur q̄ factū diuiduū potest pro parte impleri, & q̄ possimus dicere q̄ sit factū indiuiduū. Nā in contractu uenditionis uenit in obligatione rem tradi. l. exempto. in prin. de act. empt. sed rem tradi dicitur factū in diuiduū, ut l. stipulationes non diuidun. ibi, fundū tradi, & c. ff. de uerb. oblig. Præterea, ibi loquitur q̄n factum est in obligatione, hic uerō non in obligatione, sed in conditione, uel facultate quadam ex parte Angeloti, & Andreoli: ergo conditio nō debet scindi, seu diuidi, ut l. cui fundus. de condit. & demonst. ut §. probatum est. Concluditur ergo d. do. non posse cogere reuendere partem illius rei sibi datæ in solutū, & ita dico ego Bar.

ADDITIO.

1 *Angelotus. Vide per Bar. ubi facit mentionem de hoc consi. in l. si quis aliā. in si. prin. ff. de sol. & ibi scripsi in addi. & in l. qui usufructus. ff. de usufr. l. in si. & ibi Alex. in addi. ubi etiam plura scripsi post Alex. & Bar. in l. uxorem. §. agri plagij. in si. ff. de leg. ij. & uide lo. Fir. in suo reper. in uer. emptor retrouendens. in uer. ij. & in uer. obligatus. in uer. cxxvij. & uide in sim. Bal. in l. si in ij. col. ibi, sed pone. C. de edic. ac. & in l. si in pen. col. C. de iur. do. & do. Anto. in c. cum rationabilis. in ij. col. de excep. & Ang. de Aret. in §. in duplum. in pen. col. Instit. de act. Tho. Pro intellectu l. legatum. §. si. ff. de condit. & demonst. l. si. eo. tit.*

CONSILIVM CXCVI.

An legatus cardinalis in certa prouincia possit concedere iurisdictionē uni ciuitati in castris pertinentibus ad aliā ciuitatē, & casu quo non possit, an si factus postea papa confirmet, ualeat confirmatio quā facit ex certa scientia. Item si in prima concessione dicit q̄ facit tanquā rector illius prouincię, & in confirmatione dicit q̄ confirmat id quod fecerat tanq̄ legatus, an propterea uideatur confirmatio. Item an generalis confirmatio referatur ad omnes species comprehensas sub genere. Itē q̄n in priuilegio sit mentio ciuitiū, an comprehendantur comitatenses. Item an præscriptio in præfato casu inuenit, & an debet dominus illius ciuitatis cui factum est præiudicium, agere contra ciuitatem quæ præscripsit dicta castra, an contra castra.

- 1 *Concessio facta per Rectorem Marchię Ancon. uni ciuitati in quibusdam castris ad aliam ciuitatem spectantibus, an ualeat.*
- 2 *Concessio prædicta licet prius fuerit inualida, si confirmetur postmodum per papam, ualeat.*

- 3 Diuersitas uerborum existens in concessione, & confirmatione predicta, an habeat uitiare.
- 4 Confirmatio generalis an referatur ad omnes species comprehensas sub genere.
- 5 Mentio ciuium in priuilegio concessione facta comprehendit etiam communitates.
- 6 Distio ciuitatis, quot modis capiatur.
- 7 Prescriptio seu possessio quam habet commune Camerin. an uideat ipsum in aliquo.
- 8 Ciuitates & castra predicta cum quasi possideantur a d. comuni, an possint conueniri, & molestari a Duce Spoleti.

CIVITATI Camerinenf. prouincie Marchie concessa fuit per do. Sinibaldū titulo scilicet Laurentij in Lucina Diaconū Cardinalem plenaria iurisdicō in quibusdā castris, & uillis, inter quae sunt quaedā castra, quae dicuntur esse in ducatu Spoleti, & hoc concessit, ut rector Marchie Anthona, qui d. Sinibaldus postea factus papa, & uocatus Inno. tertius, dictā donationē, & concessionē confirmat per hac uerba, concessiones oēs, & singulas, quas fecimus ciuitati Camerin. prouincie Marchie Anthona dū in ea legationis officioungebamur, auctoritate apostolica confirmamus, & dictū commune fuit in possessio. d. iurisdicōnis octuaginta an. & ultra. Nunc dicitur Dux Spoleti facit requiri aliquas ex dictis uniuersitatibus, quas dicit in ducatu esse, & ab eis petit qd in sua curia respondeant, ut in ciuilibus & criminalibus, & qd faciant exercitiū, & alia quae faciunt subditū, quare quid iuris. Ex hoc puncto plura dubia oriunt. Primo, an concessio facta per dictū do. Sinibaldū rectorē Marchie ualuerit. Secundo, posito qd non ualuerit, an confirmatio postea facta per eundē papā postea factū roboret. Tertiū, quia in concessione dicit rector in confirmatione, ut legatus dicit, dū legationis officioungebamur, an hoc uitiat. Quarto, quia d. confirmatio nō refert se ad certā concessionē, sed dicit simpliciter concessiones, quas fecimus, & an hoc impedit. Quinto, quia in confirmatione dicit, causas ciuū nostrorum, utrum referatur ad causas comitatensū. Sexto, an possessio, quā habet commune Cameri. releuet dictas uniuersitates possessas. Septimo, an praefatus Dux debet agere contra dicta castra, uel contra ciuitatē Camerinenf. † Super primo an concessio facta per d. do. Sinibaldū rectorē Marchie ualeat. Dico qd non, quia rectores prouinciarū tales concessiones facere nō possunt. Casus est ff. quod ui aut clam. l. prohibere. §. plane. facit C. de transac. l. praes. de pac. pacū curatoris. cū sim. in regibus tñ, qui sunt hodie per mundū per consuetudinē iurisdicōnis eorū alius puto, & uidet casus extra de re iudicata. c. Abbatē sanē. uerfic. sed ad hęc. lib. vj. Non est ergo idē in praesidibus prouinciarū, qui non habent tantam iurisdicōnē. Pro hoc facit, quia praes abdicare a se non potest iurisdicōnē, nisi in manib. superioris, ut l. pe. ff. de off. praesid. † Super secundo, scilicet, an per confirmationē postea factā roboret. Dico qd sic, ut d. l. prohibere. §. sanē. uer. sed si a principe, & quia non est dubiū principē posse quibus uel ordinariā iurisdicōnē concedere siue priuatis hominibus siue ciuitatibus, ut ff. de iurisd. omniū iudic. l. more. & l. quia. quod ibi nota. Facit quod nō. in corpo. de defen. ciu. §. iurifuran. & quod ibi nō. in si. magna. gl. ubi nō. de priuileg. concessis ab Imperatore Federico Lombardis. Ad idē ff. de cen. l. j. & l. si. ubi ponuntur quaedā ciuitates, quibus similia priuilegia sunt concessa, & de eius potestate disputare sacrilegiū est. C. de sacrile. l. ij. Nec ob. si dicat qd confirmatio fuit facta in forma cōmuni, & sic non ualeat, ut extra de confir. uti. uel inuti. c. examinata, quia nō est uerū qd fuit facta in forma cōmuni. Non enim fuit dictū licet prout de factū, & c. sed confirmatio fuit facta simpliciter, & ex certa scientia, & sic id quod est in ualidū confirmat. extra de confir. uti. uel inuti. c. ij. & nō. de constit. c. cum accessissent, & per Abb. & lo. An. & Archi. eod. tit. c. j. ubi vj. Praeterea, cum d. concessio fuerit facta per ipsum papā, tunc rectorē Marchie, debet dici confirmatio nē facta fuisse ex certa scientia, cum de suo facto faciat mentionem in quo ignorantia nō praesumit. ff. ad Velleia. l. quanq̄.

& de acquit. har. l. cum falsum. Facti quod nō. de noua. l. si quis delegauerit, & de leg. j. l. si res obligata. cū sim. Sed cum papa aliquid ex certa scientia disponit, uidet omne obstaculum tollere, & ut ff. de exc. tut. l. idē Vlpi. §. primo. & de re iud. l. quidā consulebat. Ad idē facit quod nō. C. de appell. l. eos. in gl. quae incipit, nā ante, & c. C. qui admitt. ad bo. poss. l. bo. norū. ibi. sciens, & c. Facit quod not. per gl. & doc. C. si contra ius uel utili. publi. l. si. † Super tertio, quia in concessione dicitur ut rector in confirmatione dicit, cum legationis officioungeremur, an hoc uitiat. Et uidet qd sic, quia non uidet lo. qui de ea concessione, quā fecit ut rector. Sed dico qd nō obstat, quia ille, qui est rector prouincie, potest dici legatus, ut l. pen. ff. de off. praesid. & sic fungitur legationis officio. Casus ergo uidet in praes. l. pe. Praeterea, nō mē rectoris, seu praesidis est generale, & ut comprehendat omnes alios rectores legatos quocunq̄ nomine censeantur, ut ff. de off. praesid. l. j. Cum igitur de alia concessione non appareat, ad illā debet referri, ut statim dicā cum uerba confirmationis hoc patiant, ut dicitur est. † Super quarto, quia d. confirmatio non fuit facta per relationē ad certā concessionē, nūquid uitiat. Et forte posset dici qd sic, quia forte papa sentit de alia confirmatio nē quā sit ista, quae producit. eod. traid. dico, qd cum nulla alia appareat, de ista debet intelligi papā esse locutum. ff. de iur. si. l. non intelligitur. in prin. & §. primo. fm uerā op. ubi testator dicit, rogo qd detis ea quae peti, intelligit loqui clarē de his quae apparent petita in testamēto, nec intelligit loqui de eo quod nō apparet. Ad hoc facit qd nō. ff. de exce. rei iud. l. si quis ad exhibendū, pro hoc facit, quia in confirmatione dixit in concessiones oēs, & singulas, unde posito qd illa concessio appareret, etiā illa intelligit confirmata ex uigore illorū uerborū generalium, ut l. si seruitus. de ser. urb. praed. & C. de praes. xxx. an. l. oēs. de leg. ij. l. si chorus, cū si. † Super quinto, quia in concessione dicit, causas ciuū, an trahat ad causas comitatensū. Ad qd dico qd sic. Primo, quia si quis uerba d. concessionis inspexerit, ibi hoc dicit expresse. haec enim sunt uerba concessionis circa si. in quo districtu, & d. uillis, castris, & hominibus, & etiā omnibus quae ad commune Camerinenf. pertinent, plenariā iurisd. cōcedimus, sicut aliqua ciuitas plenus habet. Apparet ergo qd iurisd. quam habet in suos ciues, concessit in suos comitatens. Praeterea posito qd non est etiā expresse, probat, quia appellatione ciuū continentur etiā comitatens, ut ff. ad municipale. l. qui ex uico. coniuncta l. oēs. C. de incol. lib. x. Praeterea, idē est dicere, ciues Camerinenf. & Camerinenf., ut probatur ff. ad m. l. j. sed ille qui est de comitatu, dicitur Camerinenf. ut d. l. qui ex uico. ubi gl. dicit de Virgilio, ergo comitatens sunt ciues. Praeterea, qd aliquid relinquit ciuibus, non debet tantum illis qui sunt intra muros, sed omnibus, i. deo administratores Reipublicae capiunt, ut ff. de rebus dubijs. l. ciuibus. & ff. de leg. ij. l. Lucius. §. ciuibus. & sic patet qd comitatens continent. † Praeterea ciuitas ponitur aliqui pro loco muris circumdato, & muro finitur, ut l. ij. de uerb. signif. & l. Alphenus. eo. tit. extra de senten. excōmuni. c. si ciuitas. lib. vj. Quādoq̄ ciuitas ponitur pro coadunatione hominū, & tunc continetur etiā rustici. Casus est in l. si. ff. de nundi. ita in proposito. Nec ob. ex. de rescriptis c. Rodolphus. quia fateor qd appellatione eorū qui sunt in dioecesi, non continentur ciues illi qui sunt de ciuitate, arg. C. ne rusti. ad ullū obse. ad uo. l. j. lib. xj. si cut etiā appellatione comitatensū non continentur illi qui sunt de ciuitate. Sed appellatione ciuū bene continentur comitatens, nisi ciuis poneret ad differentia comitatens, quia tunc poneret ut separata species. † Super sexto, an possessio quā habet commune Camerin. ipsum releuet in aliquo, dico qd sic. Primo, quia si concessio seu priuilegiū in aliquo deficeret, cursus tantū temporis habet roborare, ut C. de fun. pa. l. in. lib. xj. Item in alio, quia cum ciuitas Camerin. sit de prouincia Marchie, & a rectore Marchie imponant onera personalia & etiā realia, quae imponunt personis pro rebus, illa onera poterūt imponi etiā pro rebus quas habet extra Marchia, quia sicut Camerin. potest in Marchia pro illis rebus conueniri, ut l. si. in si. de praes. long. temp. & C. ubi in rem actio. l. si. ita

si. ita poterit etiā his oneribus quae imponunt personis pro rebus grauari, cum d. ciuitas Camerin. in hoc a dicto Ducē ducatur grauari non possit, cum nō sit prouincia sua, ut ff. de mune. & hono. l. rescrip. §. si. & nō. C. de muli. & in quo fo. l. j. lib. x. imō facit pro poss. si bene aduertat. Nā pro possessionibus quas alibi possideo, nō imponitur mihi onus. Ratio, quia alibi tenor soluere contributiones & tributa ut l. b. nota. sed pro praedictis Italicis non solunt dicta tributa, cū sint libera, ut C. sine cenf. uel reli. l. si. & ibi nō. ergo patet qd illa ratio cessat, & sic in loco domicilij imponet personae & rebus alibi positis. † Super septimo dico, qd cum d. uniuersitates quasi possideant a cōmuni Camerinenf. & illi cōmuni faciāt omnē subiectionē, ut in themate proponit, dictus dux ducatur nō potest conuenire illas uniuersitates uel molestare, sed cōmuni Camerinenf. debet agere corā iudice cōpetenti. non em̄ ille qui possidet, sed ille qui possidet, debet conueniri, ut ff. de libe. ho. exhib. l. j. & quod nō. ff. de rei uend. l. j. §. per hanc. Facit ff. ad municipale. l. de iure. extra de maior. & obed. c. inter quatuor. facit de praes. c. auditis & de pbati. c. licet cām. & de rescrip. l. spolia. c. Pisanis. Cū ergo ciuitas Camerin. sit cōuenienda, quae nō est de puincia ducatus, ergo pro dictis praestationibus dux ducatur non est iudex competens. Bar.

ADDITIO.
Camerinenf. vide Bar. in l. prohibere. §. plane. in si. ff. quod ui aut clam. & ibi scripsi. & in l. deinde. §. hic autem interdictionum. in si. & ibi Alex. in add. ff. de libe. exhib. & And. Barb. in l. non intelligitur. in prin. ff. de iure ff. in add. Bar. & Bald. in c. j. qui seu. dar. poss. in us. ff. de iure ff. in add. plenē per lo. de Ana. in consil. lxxxj. per totum uiso instrumento, & ibi Lud. Bal. in add. & meum Ant. Corsetum in suo trac. de Potestate regia. in iij. q. & Fel. in c. ad audientia. in ij. col. de pres. & do. Ale. in l. quāquā. circa med. C. de testa. mil. et in con. xxij. vj. uol. et profectis in viij. col. Tho. Simplificiter. Aduerte qd istud est uerum in confirmatione speciali secundū doc. in l. & quia. ff. de iurisd. om. iud. & uide Archidia. xij. distinct. praescriptum in generali autem confirmatione uide doc. & maxime Bald. l. j. ff. de his qui sunt sui uel alio. iur. & Bar. in l. diuus. §. nec generalem. ff. de falsis. Thom.
Scientia. No. q. Bar. hic uult, qd non est necessaria expressio ex certa scientia per papam, quando constat ex narratis. uide plures concord. pro & contra per Fel. in c. cum inter priorem. in j. col. de exce. & uide d. Vita. Neapoli in suo trac. clausularum in clausula, ex certa scientia, & do. Phil. Deci. consil. cxcj. in causa quae agatur, in ij. col. & lo. de Ana. consil. lxxxj. & consil. xcij. in pe. col. ubi uideas. Tho. Diplo.
Obstaculum. No. quod dicit Bar. hic, qd quando papa confirmat quid ex certa scientia, tollit omne obstaculum, uide plures concord. per Fel. in c. cum inter priorem. in iij. col. de exce. ubi uideas, & ponas hic. Thom. Diplo.
Vico. Vide plenē de materia in c. signifi. de rescrip. in l. nulli. §. quod si in uico. C. de epis. & de. & uide Alex. in l. ij. ff. de uerb. signif. add. Bar. & consil. cxcj. in vj. uol. uiso themate, & his quae in si. & in rub. ff. sol. mat. in iij. col. ubi plenē de hac q. Bar. Thom.
Sexto. No. quod dicit Bar. hic qd possessio longissimi temporis corroborat priuilegium seu concessionem in ualidam.
Agere. No. qd possidens, & non possessus est conueniendus. Thom.

CONSILIVM CXC VII.
Si notarius omisit scribere diem in instrumento, an instrumentum uitiatur, & an potest postea ponere.
1 Dies non apposta in instrumento publico manu notarij scripto, an uitiat instrumentum.
2 Notarius ductus errore in conscribendo instrumento omittit quid de solennitate, uel diem: post per aliquod spatium recordatur de die, an possit illam apponere.
3 **R**EPERITVR a Instrumentū publicū scriptū manu notarij, in quo dies non fuit apposta, an ualebit. Et uidetur qd non, quia dies est de substantia siue de solennitate instrumenti. Vnde si deest, dicitur non ualere. arg. in auth. ut prapo. no. impe. col. v. & in auth. quib. mod. nar. effi. legi. col. vij. §. ad hac. C. de apof. publi. l. j. lib. x. C. de diuer. re. scrip. l. ij. §. de contrah. & com. stip. l. optima. E contra uidet, qd ualeat, ut in j. conscrib. C. uerfi. ut i. cum. & C. de iust. Co. dice conscrip. §. uerfi. & ei. & si quid deficiat de solennitatibus,

non tñ uitiatur negociū, ut ff. de uent. in spi. l. j. in fi. C. de test. mil. l. milites. ff. de integ. resti. l. diuus. Distingue, an sit tale negociū qd debeat fieri in scriptis omnino, aut nō. Primo casu si erat tale quod omnino scripturā solennitatē exigebat, & dies desit, dico res non ualere, ut de fid. instr. l. contractus. Sin autē scripturā solennitates non exigebat, sed ad hoc fuit facta charta ut id, quod factū erat, probabilius probaretur, & tunc uidet dicendū qd charta ualeat. ff. de fid. instr. l. j. & l. pen. ff. de pign. l. contrahit. † Sed quid si tabellio fecit instrumentū, & omisit aliquid de solennitatibus errore lapsus, & postea per diē uel per annū ille, cui facta est charta, nō habet illā diem, uel solennitatē, dicit tabellio: ego recordor de illa die qua fuit factū instrumentū, paratus sum ponere, nunquid potest? Videtur qd sic, quia ueritas scripturā potest probari per ipsum auctorem, qui fecit, ut C. ad l. Corn. de fal. l. si quis decurio. Circa hoc uide lac. But. & Cy. in l. Imperator. de sta. hom. & in Spec. in tit. de instru. edi. §. instru. ergo publicum, uerfi. quid ergo, & uer. ij. ubi plenius. Bar. de Saxoferrato.

ADDITIO.
Reperitur. Adde quod Franciscus Tigrinus consuluit in ista materia in sua mul. cum Bar. & ita est subscript. Franc. secundum ordin. Perus. in ij. part. contractuum. in consil. xxij. ubi sic scriptum reperit. Bar. & Franc. Tigrinus, consuluerunt, & uide lac. But. & Cy. in l. Imperator. de sta. hom. & Spec. in tit. de instru. edi. §. instrumentum. uerfi. quid ergo, & uerfi. seq. ubi plenius. Thom. Diplo.
Distingue. De isto consil. uide Bar. consil. cccxviii. incip. ex factō proposito, & ibi scripsi, et Bald. in l. j. C. de nouo Codice cōp. et de materia uide Ang. consil. cccxij. incip. uisus omnibus. post prin. Thom.

CONSILIVM CXC VIII.
Institutio facta a patre sub conditione potestatiua ualeat, & conditio habetur pro non adiecta, & habetur institutio pro pura, pura, si filia nascatur, & intrauerit monasterium, aut se maritaerit.
1 Institutio facta a patre heredi sub conditione potestatiua ualeat, & conditio habetur pro non adiecta.
2 Ius authenticorum non corrigit iura Digestorum in conditione casuali, uel mista.
3 **I**N QVAESTIONE PRAEDICTA a ommissa ratiō facti gratia breuitatis iuxta morē Legistarū fm ea quae praeponebant, uidet modō de iure dicendū testamētum dicti Hugo. tenere debere. Ratio, quia ipse instituit uerba uxoris suae sub conditione duplici, si scemina filia nascatur, & si ingrediat monasteriū, aut se maritaret quae conditio est potestatiua, uel j. C. de instit. & subst. l. in testamento. la. ff. de condit. & demonst. & sic istis conditionibus a iure reiectis remanet substitutio tanq̄ pura, ut l. qm̄ in priorib. C. de inoff. testa. quae loquitur in potestatiua conditione, non in casu, si, uel mista. Probo. Primo, qd p̄ principū d. l. quae loquitur in testamento ualido olim per querelā rumpendo, & hoc probatur ratione in prin. l. i. posita, quae magis debet attendi q̄ d. d. cum, ut l. cum pater. §. dulcissimi. de leg. ij. & de calumnia. l. haec actio. de acq. poss. l. si in quod omnino, & de iure patro. l. ad legere. §. quāuis. cū igitur in prin. d. l. in tali testamento rumpendo olim per querelā loquit, ergo & sequens principū d. l. in eo debet intelligi, quia a primordio tituli, & c. ut ff. de iur. & fac. ignorat. l. ij. §. licet. C. de impo. lucr. descript. l. j. l. x. & hoc probat aperte totus tenor d. l. qm̄ in priorib. si bene aduertant eius uerba. † Hoc etiā probo, quia d. l. refert ad l. omnino, praecedentē, quae in tali testamēto loquit. Igitur ista sic debet intelligi, arg. in auth. de filijs ante dota. in si. na. §. si. col. vj. l. c. probat d. l. omnino unde si nō praeterit, quia iura nullitatis testamentorū in sua firmitate cōseruat, nec auct. contra git iura uetera in conditione casuali, uel mista, ubi olim testamētū erat nullū, ergo & hodie, ut C. de instit. & subst. l. si pater. ff. de her. insti. l. seruus quoq̄. Et cū hac distinctione potest seruari quod nō. in d. §. & licet Cy. de hoc facti dubitadō magna filiarū, in d. l. si pater. nec ob. opinio mea. l. ita dubitasti. ff. de heredi. insti. quia dico qd in conditione potestatiua, quae pendet ex sola filia uoluntate, non corrigit d. l. in ea, quae nō

respicit factum extrinsecum, ut hic. Item non ob. ff. si quis omissa cau. testam. l. j. §. qui sub conditione. quia dico q talis institutio dicitur pura quo ad hoc, ut ualeat, uere conditio- nalis est quo ad moram & onus & conditiones. quod appa- ret aperte, quia tollitur per d. l. quonia in priorib. & sic rema- net institutio tanq pura: hoc sentit Guliel. in d. l. quoniam in priorib. Et ita consului in ciuitate Veronæ postq Paduā accessi, & per hoc cessat l. cōmodissimē. & l. cum sub condi- tione. & l. posthuma. ff. de libe. & posth. Ray. de Forli. in eo. fa- cto & contrā. Bar.

ADDITIO.

- 1 Prædicta. Adde q istud consi. non est Bar. sed d. Ray. de Forli. qui consi- luit contra consi. Bar. & consi. Bar. non est impressum, sed imprimetur in ij. uol. in consi. lxx. incipien. pater in suo testamento. & consi. sequens est etiam do. Ray. & ibi scrip. & Bar. in l. si pater. C. de insti. & substit. facit mentionem de hoc consi. & ibi uide las. Thom. Diplo.

CONSILIVM CXCIX.

Si unus facit fieri falsam relationem notario, & propterea notarius fecit falsum instrumentum, an debet puniri de falso, & casu, q sic, an debet puniri bis de falso scilicet de falsa relatione & falso instrumento, uel debet duplicari sibi pœna statuto atento de publicandis pœnis.

- 1 Quid sit falsitas.
2 Faciens fieri falsam relationem notario qui postea fecit instrumentum falsum, an ueniat puniendus.
3 Pœna prædicta si ueniat imponenda, an debeat duplicari ratione duplicis falsitatis.
4 Statutum loquens de pœna duplicanda in maleficijs quæ in palatio committuntur, de quibus maleficijs intelligatur.
5 Accusatio noua remanente prima, an inducatur ex huiusmodi statuto de pœnis duplicandis.
6 Quis de eod. crimine non debet sepius puniri.

TVDERTINVS ^aQuidam ueniens corā iudice dixit notario, scribe talis nunciu retulit te citasse prout in hac schedula continetur præsentem nuncio & confite- te schedula non perlecta, & notarius nullius malignitatis cō- sciens ita scripsit, nunciu etiam caruit dolo, & ob hoc ille Tu- dertinus consecutus est a iudice pronunciationem quā o- ptabat: deinde de repertū est & cōfessus ut eum, q unus de contentis in d. schedula non fuit citatus. Ex hoc insurgunt duo dubia. Primū, an ueniat puniendus tanq fieri faciens falsum instrumentū, uel tanq fieri faciens falsam relationē, uel non. Secundū, si ueniat puniendus, an ueniat duplican- da pœna ex uigore statuti loquentis q pro maleficijs cōmis- sis in palatio pœna duplicetur. † Circa primū est sciendum quid sit falsitas, & licet lex dicat q falsitas nil aliud est q im- mutatio ueritatis, in auct. de instr. cau. & fide. in prin. & etiam Dialectici dicunt, q omne non uerū est falsum: tñ fm le- gistas hoc non est uerum, quia non uerū non est falsum, sed requiritur dolo in cōmittente, ut C. de fal. l. nec exemplū. I- tem non omnis non dicens uerū etiā dolo se dicitur cōmitte- re falsum, ut l. quid sit falsum. ff. de fal. tex. in d. auct. debet in- telligi si fiat dolo, & ad sint aliæ qualitates quæ requirunt à le- ge, ut probatur in d. l. quid sit falsum. Hoc sentit gl. in d. auct. cum allegat. d. l. quid sit falsum. Hoc præmissis dico non posse puniri, tanq fieri faciens instrumentū falsum, quia falsum instrumentū non est factū, cum notarius caruerit dolo. † I- tem nec tanq fieri faciens falsam relationē, cum nunciu nō cōmisit, cum dolo caruerit. Cum igitur principalis non cō- miserit falsum, nec iste potest teneri tanq fieri faciens, ut l. si is. §. si Titium. ff. de fur. Non ob. l. si quis id quod. §. doli. ff. de iurisdic. om. iud. quia ibi principalis albū corrupti, licet do- lo caruerit, hic uerū principalis non cōmisit falsum ex eo q dolo caruit, ut ibi no. Nec ob. ff. ad l. Corne. de fica. l. nihil. cō- glo. in exemplo quod ponit de furioso, quia tunc etiam ho- micidium potest cōmitti sine dolo, licet non puniatur, quia homicidium est hominis exanimatio, ut l. ita uulneratus. ff. ad l. Aquil. Nec ob. C. plus ua. qd quā agi. q simul. con. l. fin. ubi tex. ponit in terminis falsitatis, & tñ uocat ibi illud instru-

mentum falsum, quia fateor q illa schedula, quā ipse scripse- rat, erat falsa, nec de hoc inquiritur, nec de hoc quaritur, sed an fecit fieri falsum instrumentū ex eo q fecit notariū scribe- re, & ideo lex alibi istum actū deceptionis non uocat falsum instrumentū, ut C. de re. ali. non alle. l. §. Concluditur ergo q tanquā fieri faciens falsum instrumentū, uel falsam relatio- nem non ueniat puniendus de falso, uerū quia iudici ob- repperit, non ueras citationes ostendēdo, & sic per obreptio- nem, sententiam pro se cōsecutus est, ideo tenetur pœna fal- si, ut ff. de fal. si quis. ubi casus singularis, & quia huius falsi- tatis pœna nō est adiecta in statuto, ideo imponitur pœna, ut in alio statuto cauetur procedendo de similib. ad similia, ut ad similitudinē faciens fieri falsam relationē, uel alio mo- do, ut sibi uidebitur. † Super secundo dico q talis pœna nō uenit duplicanda. Ad quod ostendendū sciendū est, q tale maleficiū, si per obreptionē aliquid obtinere contra aduer- sarium non potest cōmitti, nisi in palatio ubi ius reddit fm morē maiorū, ut l. pen. de iust. & iur. cum sit contentio sa- turis, ut l. à procedente. C. de dila. & l. ij. §. dies quis ord. in bon. poss. ser. de bon. poss. l. ij. §. si causa cognita, sed alibi, qui per obreptionem aliquid obtinere non ualere, ut d. iurib. & sic nō esset falsum punibile, ut l. si quis legatum. ff. de fal. † Hoc præmissis dicimus q statutū quod loquit de pœna duplicā- da in maleficijs, quæ cōmittuntur in palatio, debet intelligi de maleficijs, quæ indifferenter possunt cōmitti in palatio, & extra, sed si in palatio tantū, ut in casu proposito, tunc nō debet duplicari uigore illius statuti. Quod ostendit primū, quia ex natura generalitatis est q ad casus, in quibus specia- liter prouisum est, non porrigitur, ut l. sanctio legū. de pœn. de uerb. signifi. l. doli clausula. cum sim. Cum ergo huic ma- leficio quod de necessitate fit in palatio, sit imposita pœna specialis statuti loquentis de his generaliter, quæ in palatio cōmittunt, ad hoc se non extendit d. statuti dispositio. † Se- cundū probatur sic, aut dicitur ex hoc statuto de pœnis dupli- candis induci nouā accusationē prima remanente, ut l. quo- ties. de act. & oblig. & tunc in inquisitione seu accusatiōe sim- pliciter formata uidet electa illa uia, ex qua minor pœnam im- ponit, ut l. si præses, & l. si de interpretatione. ff. de pœ. & si sta- tutū imponit pœnā simpliciter, puniatur. Aut dicitur nō intro- ductā nouā accusationē, seu nouū modū agendi, scilicet pœ- na qua puniebat ex prima accusatiōe ratione cuiusdā quali- tatis sentitur augeri, sicut dicimus in §. si de trac. & hoc est ue- rius, non tñ curo hoc examinare, quia tunc in isto maleficio ista augmentatio non potest habere locū, quia sic cessat ibi qualitas, quæ potest adesse, & obesse, & probat. ff. de cōtra- empt. l. pacta conuenta, & qd ibi no. de uerb. signifi. l. si quis aliud. Ad istū ergo casum statutū non porrigit. † Tertio pro- batur sic: De eodē crimine non debet quis sepius puniri, ut l. senatus, de accusa. & l. pe. in si. nau. cau. stab. cum sim. sic e- iusdem qualitatis non debet sepius respectus haberi, ut l. ha- bebat. in prin. de insti. & de in re uer. l. filius. in si. sed in pro- posito primū statutū, quo imponit pœna simpli habita cō- sideratione loci, scilicet palatii, quia impossibile est cōmitti alibi, sed si ex uigore secundi statuti, & propter locū duplicaret, iam ex hoc haberet respectus eiusdē qualitatis, quod erit abstru- dū, ut d. legib. ergo statutū non debet sic intelligi, ut l. scire. §. aliud. de exc. tut. Quartū sic: Agri limitati nō recipiūt augmē- tū alluisionis, ut l. in agri. de acq. re. dom. sic delictū limitatū loco, certē ratione loci amplius non recipit augmentū. Bar.

ADDITIO.

- 1 Tudertinus. Vide Bar. in l. si quis obrepperit. ff. de Falc. & in l. si mulier. §. si seruus. ff. rer. amot. ubi facit mentionem de hoc consi. & dicit q etiam Franc. Tigri. consulu. & uide Alex. in d. locis in addit. & maxime in d. l. si quis obrepperit, & Fely. in c. quonia contra falsam. in xxiiij. col. de prob. cui adde Bar. hic, & uide plures concordā. per Alex. consi. lxxij. in ij. uol. in causa accusationis, & consi. lxxiiij. in j. uol. incip. uiso testamento. in xiiij. col. Thom. Diplo.

CONSILIVM CC.

An legatum pro dote factum filia, uel alteri, potest peti ante nuptias, uel post, & concluditur quod sic.

1 Legata

CONSILIVM CCII.

Si forma digiti est mutata ex percussione, an dicatur di- gitus perditus, uel inutilis.

- 1 Digitus ex percussione remanens inutilis dicatur perditus uel abesse.
2 Corpus an dicatur uitiosum ex modico defectu, puta mutilatione uel percu- sione.

SED QVAERITVR ^a Si digitus remaneat inuti- lis ex percussione, cuius digiti forma mutata sit, † atq digitus ille dicat perditus, uel inutilis, uel abesse. Et ui- detur q dicat abesse postq forma mutata est, & probatur, quia forma est, quæ dat esse rei, ut l. lilia. ff. fa. erc. & arg. l. qui quadraginta. §. quædā. ff. ad leg. Falc. ergo, & c. Præterea pro- batur expresse q illud cuius forma est mutata, dicatur abesse. l. mulieris. §. res abesse. ff. de uerb. signifi. tamē hoc debet in- telligi improprie, & non proprie, ex quo sibi remanet cor- pus. quod probat, quia in d. §. res abesse. ponitur uerbu uide- re, quod denotat improprietatē, ut l. naturalis. ff. de acq. pos. in gl. † Præterea ex modico defectu nō dicitur uitiosum, ut l. cui dens abest. ff. de adil. edic. ergo, & c. Illud officium membri non dicatur deperditum esse, potest dici. ff. de pet. har. & quod no. lac. de Arc. in d. l. mulieris. §. de finire, de uerb. signifi. ibi, ex quo in rerum natura corpus es- se non desinit, & per hoc facit ex quo modicum detrimentū suæ personæ recipit, ergo, & c. Facit ad hoc ex. de corp. uitiat. c. expoluiti. Bar. de Saxoferrato.

ADDITIO.

- 1 Queritur. Vide Bar. in l. ij. ff. de pu. in. & ibi uide apost. meū, & uide quæ scripsi in precedenti consi. Thom.

CONSILIVM CCIII.

Si testator instituit duos hæredes, & eis substituit eccle- siam, & postea in codicillis cassauit unum de illis, & aliu in- stituit, ad quem debet uenire hæreditas illius exhæredati.

- 1 Duobus hæredibus institutis, & eis ecclesia substituta, & uno illorum per codicillos annullato, & non alio instituto, cuius debeat esse hæreditas exhæredati.
2 Verba prolata in codicillis, trahuntur ad fideicommissum.

TESTATOR Dixit in testamento, instituo Bertā, & Martinū hæredes, & quādoque decefferint sine filiis ex eorū corpore descendētib. substituo ecclesiā, s. lo. in ciuitate, & ecclesiā, s. Petri extra. postea fecit codicillos, in qui- bus dixit hæreditatem reliquā Bertæ cassā, irritā & annull. & Martinū hæredē instituo, deinde deceffit Bertā, deinde de- cessit testator: quæritur quæ debet habere pars Bertæ, an eccle- sia, an Martinus institut. in codicillis, uel an habeat inuicē. † Sol. cōstat q hæreditas in codicillis nō potest dari nec adimī, ut l. hæreditas. C. de codic. cū si. Itē cōstat q d. Martinus nō po- tuit institui in codicillis, ut d. iuribus, sed perinde est ac si d. Bertæ esset rogata fideicommissum restituere d. Martino patre, & quia uerba prolata in codicillis, trahunt ad fideicommissum, ut l. Scauola. ad Treb. & l. uerbis ciuilibus, de uulg. & pup. la- tē cōstat q per illā ademptionē hæreditatis nō uidet adime- re onus fideicommissi, quo tenebat restituere illis ecclesijs, ut l. si admittēdo. ff. de adil. leg. Et hoc cōcludo q illa Bertæ erat grauata purē de restituendo Martino, & sub conditione eccle- sijs, & ista hæreditas remansit cū onere suo apud Titū hæ- redē Bertæ, & continētū Bertæ. Cum ergo nunc sit purifica- ta conditio, apparet q maritus, & ecclesia sunt re continētū, & sic qualiter admittuntur ad dictam hæreditatem. Bar.

CONSILIVM CCIII.

An auct. ex causa. C. de lib. prat. habeat locū quādo præ- teritus est posthumus quo ad legata, & casu quo non uale- ret, an per clausulam codicillatam, si nō ualeat iure testamē- ti, uel ualebit iure codicillorum, & firmetur legata.

- 1 Auct. ex causa. C. de lib. prat. an habeat locū in posthumo præterito quo ad legata, & ualuerit testamentum per clausulam codicillarem.
2 Verba illa, si non ualeat uel ualebit, & c. ad quos referantur.

FACTVM

- 1 Legata filiorum pro dotibus ipsiis relicta, uirum statim debeantur & peti possint, an debeat expectari ætas nubilis.
2 Verba testatoris sunt intelligenda secundum communem usum loquendi.

QVAERITVR ^a de legatis filiarū eis factis pro doti- bus, uirum debeantur & peti possint incontinenti, an debeat expectari ætas nubilis. Ista q pendet mul- tum ex forma statuti ciuitatū, quæ consueuerunt disponere, q filia sint contentæ dotibus, & ideo nisi d. statuta uideant, rectū responsum dari nō pot. † Sed de iure cōmuni loquen- do constat q in quantum d. dos relicta est usq ad legitimā portionē debitā iure naturæ ipsiis filiabus, dos peti pot inco- tinenti absq aliqua dilatione, ut l. qm in priorib. de inoff. tes- ta. in eo uerō quod est ultra legitimā, est aduertendū, q aliu est fm propriā significationē uocabuli, de iure cōmuni scripto, aliud fm cōmūnem usum loquendi, qui in ciuitate esse consueuit. Nam de iure scripto cum dos non possit esse sine matrimonio, ut de dona. ante nupt. l. si. in prin. legatum pro dotibus habet conditionē, seu diē nuptiarum, ut C. de nupt. l. sancimus. ff. de iure dot. l. ex stipulatione, & sic debet intelligi l. Titio genero. ff. de condit. & demonst. & ide m licet quidā illū textū aliter intelligant, & hoc probatur expresse C. ad Treb. auct. nisi rogati, & in corp. unde sumit, hoc ex- presse patet q relictu nomine dotis habet in se conditionem nuptiarū, ueruntamen cōmūnis usus loquendi aliter se ha- bet in quibusdā partibus, q cum in facto cōstat, in iudicio debet probari. In quibusdā enim partibus dicitur dos parti- moniū mulieris etiā non nuptæ, ut cum dicimus, talis mu- lier habet dotē bonā, licet sit puella, uirgo uel uidua. & etiā cum dicimus de ingrediente monasteriū, talis mulier dedit monasterio bonā dotē, & sim. † fm quē cōmūnem usum lo- quendi debemus uerba testantiū intelligere, ut l. librorū. §. quod tamen Castus, & quod ibi no. ff. de leg. ij. & l. cum de- lanionis. §. animam. ff. de cond. instr. & l. Labeo. de supell. le- gata. de uerb. signifi. l. ut Alphenus: & l. in uulgari. Cum igit apparet talem modum loquēdi esse in ciuitate Tuderti, di- cimus legata pro dotibus nō esse conditionalia, & posse pe- ti incontinenti. Et ita dico ego Bar.

ADDITIO.

- 1 Queritur. Vide Bar. in l. Titius centum. §. Titio genero, & ibi scripsi in add. ff. de condit. & demonst. Thom.

CONSILIVM CCI.

Digitus non est membrum, sed pars membri. Item an di- gitus debilis dicatur digitus, uel dicatur abesse. hoc dicunt ista duo consilia.

- 1 Digitus an sit membrum, uel pars membri.
2 Posita ut species separate, nunquam sunt eadem sed diuersa.

QVAERITVR ^a Nunquid digitus uocatur mem- brum. Arguit q non, † sed potius pars siue officium membri: ut l. non sunt liberi. ff. de sta. ho. ibi dum dicit membrorū numerū ampliant officia, & c. Præterea sic. Certū est q copulatiua oratio tantum habet copulare diuersa, ut no. gl. ff. de iur. & fac. ign. super rub. sed lege cauetur, q si cuius digitus abscissus sit, q uidetur quid membri diminutū, ff. de adil. edic. l. item Oksilius. in prin. Siue ergo ponatur in uim copulæ, & habeo propositū, quia necessariō concludit diuersa membra & digitū siue in uim disunctiua, & idem erit, quia ea quæ ponuntur ut species separate, nunquā sunt eadem, sed diuersa, ut probatur in l. j. ff. de prat. stip. Insti. de re. diu. §. litera. Et ex hoc cōcluditur q digitus non sit mem- brum, & ita tenet Marti. in d. l. non sunt liberi. & Old. ibidē tenet. Bar.

ADDITIO.

- 1 Queritur. Vide Bar. in l. non sunt in si. & ibi scripsi. ff. de stat. hom. & in l. ij. & ibi toan. de imo. & doli. ff. de publi. iudic. & uide Bal. in c. j. de no- uis for. fide. in usi. feud. & in auct. sed nouo iure. in j. col. C. de ser. su. & in l. data. in xv. col. C. qui accus. non poss. in uer. & idem in eod. & doc. in c. primo de corp. uitiat. & in c. presbyterum. de clerico egr. & Ang. de Arc. in suo tra. male. in uer. membrum. & uide Bar. in seq. consi. Thom.

FACTVM EST TALE, Cecus condidit testamē-
tum, & Berā filiam suā heredē instituit, & centum reli-
quit pauperibus Christi, & dixit qd testamētū non ua-
leret iure testamētū, ualeat iure codicillorū: post mortē te-
statoris natus est posthumus, & sic testamētum rupit, & est
eius agnatio, & tota hereditas peruenit ad eū ab intesta-
to, quia filia praececesserat testatorē: modō querit, an ualeat
dictū relīctū. † Super quo puncto duo examinanda uiden-
tur. Primō, an d. legatum p̄ debeatur. Er uidetur qd sic, per au-
then. ex causa. C. de lib. prat. & licet circa hoc uarij sint opi.
doc. tamen multā gl. sunt quā tenent legata eo casu deberi,
ut no. in l. generaliter. §. pen. ff. de fideicom. lib. & l. si pater. in
prin. eo. tit. & de c. postl. re. l. bona. §. fi. de testam. tutel. l. j. de
leg. ij. l. si quis testamento. C. de codic. l. j. quas gl. multi doct.
sequuntur, quas reputo esse ueras, si poneremus defunctū
tempore testamētū editi de posthumo cogitasse, aliās secus.
C. de testa. mil. l. sicut certi. & l. si cum uel in utero, quā l. hoc
optimē probant: sed posito qd hic casus in proposito nō es-
set, & sic uigore d. auth. hac legata non deberent, tunc uenit
secunda consideratio facienda an dicta legata debeantur ut
gore d. clausula, si non ualeat uel ualebit. Super quo dubio
gl. quā est in d. auth. uidet tenere qd ad hunc casum d. uerba
non porrigunt, sed ad eū solum casum, cum testamētū so-
lū ratione solennitatis deficiat, omnes doct. tenent cont.
uerbis ita conceptis, si non ualeat, uel ualebit, etiā ad casum
præteritionis posthumi porrigi, per l. si ita scripsisse. de leg. ij.
de uerb. obl. l. si ita stipulatus fuero. §. j. & ar. C. de test. milit.
lex uerbis, quod tenent Cy. & Dy. in auth. ex causa, & quasi
omnes doct. Sed ex hoc insurgit unū dubiū. Nam si uerba
d. testamētū bene inspiciantur, d. legata nominatim legata
suerunt d. do. Berta instituta herede præstanda: sed qd lega-
ta ab uno nominatim relinquuntur in codicillis, ab alijs ab
intestato non debentur, ut l. j. §. fi. de leg. tertio. Sed ad hoc re-
spondeo multipliciter. Primō, quia illud est uerum qm̄ in co-
dicillis relinquunt à certa persona nominatum, † sed illa uer-
ba, si non ualeat ualebit, & c. non referuntur tantum ad ha-
redem institutū, sed ad omnes uenientes ab intestato similit-
ter grauati uidentur, ut no. per gl. in l. ex testamento. C. de fidei-
com. cum sim. ibi no. Secundo, quia d. l. pen. §. fin. de leg. ij.
locum habet qm̄ hereditas deuenit ad sequētes in gradu,
sed qm̄ deuenit ad eum, qui est in pari gradu cum grauato,
uadunt bona cum onere suo sibi iniuncto, argu. de leg. ij. l. si
Timo, & Mauio. §. Iuli. & quod ibi no. Dy. facit quod ipse idē
no. in l. cum pater. §. cum affirmare. eo. tit. Tertio, quia prædi-
cta non uidetur habere locum in legato ad pias causas quæ
uidentur etiam deberi ex testamento quod non perfectum
est, arg. l. in testa. ff. de fideicom. lib. cum p̄ filij debeant piam
defuncti uoluntatem implere, ut ibi dicitur. Si enim hoc ibi
fauor libertatis inducit, multo magis debet inducere hoc fa-
uor animæ, quæ cæteris rebus est præferenda. C. de sacrosan.
eccl. l. sancimus, quod intellige uerū qm̄ est uerisimile testato-
rem hoc fecisse, si de posthumo cogitasset, aliās secus, arg.
de cond. l. pen. in fi. sed hic grauauit filiam ad quam solā hæ-
reditatem pertinere putabat eadem ratione hūc posthumū
grauasset, si ad eum solum pertinere putasset, sicut euenit, cū
ratio diuersitatis reddi non possit, aliās secus. Bar.

ADDITIO.

Tale. Materia huius consi. melius explicatur j. consi. incip. quidam nomi-
ne Lopus. idē ibi erit uidentum, sed quia ibi non dicitur an rupto testa-
mento ex causa præteritionis posthumi legati ad pias causas debeantur, id
eō omīssis uarietatib. omnes doct. uidentur concludere, q. quando aliquem
filium instituit, & grauauit de aliquo legato ad pias causas, q. nascatur
posthumus præteritus, quod tamen legatum debeatur, quia si cogitasset
de posthumo similiter grauasset, & uide in d. auth. ex causa. per me in a.
post. ad Bar. B. L.

Legatum. Vide Bar. in auth. ex causa. in ij. col. C. de lib. & posth. & ibi in
apost. & ibi uide Alex. in vij. col. & Bar. in l. j. in fi. C. de posth. h. inst. &
ibi apost. & Bar. supra in consi. xx. factum sic se habet, & ibi apost. Tho.

CONSILIVM CCV.

Si statuto cauetur qd mater non succedat ab intestato si

lio suo si filius habet fratres, uel filios fratris, & filius habet
fratres, & etiā nepotes ex fratribus, ac mater præterijt matre,
& præfatos fratres non instituit, sed extraneos, an propter
præteritionem matris uideatur testamētum. Item de multi-
plicibus uerbis sententiæ quōd debeant intelligi.

- 1 Mater præterita testamento filij habenti fratres, an succedat ab intestato, & testamētum sit nullum.
- 2 Exheredati, uel exclusi habentur pro mortuis.
- 3 Legatum factum spurio, apud quem debeat remanere de iure communi.
- 4 Sententia in qua fuerunt approbati heredes scripti, & iudicati, per alia facta prodest, & ualeat.
- 5 Verba d. sententiæ quomodo intelligantur.
- 6 Verba sententiæ simpliciter prolata, simpliciter etiam debent intelligi.

VISO Testamento * Minimi de Quirico habētis ma-
trem legitima, & filios fratris carnalis: primō querit
nūquid d. testamētū sit nullū per præteritionē ma-
tris. Viso statuto cōmunis Sēnarū, quo cauetur qd ab intesta-
to mater non succedat si filius habet fratres, uel filios fratris.

- 1 Ad quod respondendū est, qd testamētū non est nullum,
quia matris præteritio illius filij testamētum rumpit, cum
possit ab intestato succedere, sed qui succedere prohibetur,
præteritus non rumpit, ut ff. de contratab. l. j. §. pe. & de bon.
lib. l. si necesse. §. si deportatus, sed in proposito mater ab inte-
stato non succederet, ergo præterita non rumpit. Sed hic fa-
cit dubiū, nā qd mater non succedat, uidetur introductū sa-
uore fratris, uel filij fratris, sed in proposito filij fratris non
succedūt, quia extranei instituti sunt, ergo uidetur qd mater
debeat admitti, ac si filij fratris non extarent. † Nā exhereda-
ti, uel aliter exclusi habent pro mortuis, ut ff. de cōiunc. cum
eman. lib. l. j. §. si pater emancipatus. Ad quod respondet qd
etiā tunc filij fratris perfectē à successione excludunt, cum
hereditas ex testamēto aditur per institutos extraneos, tūc
enim confirmatur eorū exclusio, sicut dicimus de institutio-
ne, quæ ex aditione hereditatis sumit effectū, ut l. filij. §. sed
cum exheredatus. de leg. præf. unde tēpore mortis non po-
tuerunt dici exclusi, & sic tunc mater succedebat, & per con-
sequens tunc præterita non rumpebat. Et hoc uerū esse ap-
paret, & in nepote filio exheredato. Nam talis nepos nō di-
cit testamētū nullū, sed uenit ad querelā, ut l. si quis filij. C.
de inoff. testa. l. iij. §. si pater emancipatus. de bon. contratab.
Ratio, quia ante aditam hereditatē d. nepos non poterat di-
ci obtinere primū locum, ita in proposito mater non poterat
dicere nullū institutū, & si diceret qd posset uenire per
querelā à d. beneficio, est exclusa per lapsum quinque annū,
ut d. l. si quis filij. in fi. C. de inoff. testa. Sed prædictis ob. d. l.
§. §. si pater emancipatus. ff. de coniun. cum emancipato libe.
ubi nepotes admittunt patre exheredato, ac si pater nunq̄
fuisset. Sol. ubi pater erat emancipatus, & nepotes erāt in po-
sitate. Vnde de rigore b̄ iuris nepotes tenebant primū locū,
cum emancipatus esset incognitus, sed de æquitate pratoria
pater coniungebat, non aut anteponebatur, hic aut filij fra-
tris præcedunt matre defuncti ex forma statuti. Præterea qm̄
non est necessaria exhereditatio, si per testatorem potest illud
quod ad alterū pertinet, alteri assignari, ille qui per tale assi-
gnationē admittitur, ita impedit alios uenire uolentes, sicut
si ipse succederet, ut ff. de assignationib. lib. l. j. §. si in pro-
posito licet filij fratris sint exclusi per institutionē factam de
extraneis, ita impediunt matre, sicut si ipsi succederent. Pro
hoc optimē facit C. de naturalib. lib. auth. licet, prout loquitur
de uxore, quæ licet non succedat, excludit naturales. †
Secundō est uidentū de legato factō spurio, apud quem de-
beat remanere de iure cōmuni. Ad quod dicendū est, qd gl.
in hoc uariare uidentur. Nam quandoq. uidetur uelle qd
legata possint peti à liberis, & parentibus, & fratre & sorore
tantum testatoris: aliās locus sit in fisco, ut C. de naturalib. lib. l. j.
ubi uidetur casus: & ita uidetur sentire gl. in l. hereditas. C. de his
quib. ut indig. Quæ alibi uidet sentire qd qm̄ relin-
quitur filio spurio, qd illud relīctū remanere debet apud hæ-
redes institutos per l. non intelligitur. §. si quis palam. ff. de
tu. fil. & ita intelligitur ff. de lega. j. l. l. uicus. §. fin. & istud ui-

detur uerius, cum l. j. C. de nat. li. loquat specialiter in quibus-
dam natis ex aliqua coniunctione non illicita habita cū quibus-
dam nobilibus ibi nominatis. Et ita reperi consuluisse Old.
& ego aliās sic docui, scripsi & consului. † Et uidentū est de
uiribus sententiæ factæ inter hæredes scriptos, & Cyonē filij
fratris testatoris, in qua sententiā d. hæredes scripti fuerunt
approbati, & iudicati hæredes per acta facta cum d. filio fra-
tris. Ad quod dicendū est, qd d. sententiā prodest hæredibus
scriptis, & omnibus legatarijs eiusdē testamētū, ut l. Papi. §.
si ex causa. ff. de inoff. testa. & l. qui repudiavit. eod. tit. Ratio,
quia sententiā est lara cū legitimo defensore, hoc est, cū eo ad
quē principaliter spectabat, ut no. per Gul. & Cy. C. qui res
iudi. non noc. l. j. Quartō uidentū est quid releuant uerba
apposita in d. sententiā, in quibus Cyoni filio fratri prædicto
releuat d. omne ius sibi cōpetens in d. bonis: quod ius præ-
ualebat olim relīcto factō per testatōrē. Ad quod resp. qd
d. uerba debent intelligi, ut non contineant repugnantia &
cōtradictionē, ut l. ubi repugnātia. ff. de reg. iur. & l. quories.
& l. ambiguo. de reb. dub. q. ergo dicit, saluo omni iure, & c.
intelligit omni alio, l. quā hereditario iure. Istud enim ius p̄
hanc sententiā declarat ad alios pertinere. Nā duo hæredes
non possunt esse in solidū, ut ff. de reg. iuris. l. quod contra. §.
unus maxime, & unus ex testamento, alius ab intestato: quod
ius nostrū non patit. Cum ergo illi scripti declarati sunt hæ-
redes ex testamento, nō potest intelligi prædicto filio refer-
uati ius ab intestato. Quintō uidentū est de uerbis illorū
uerborū appositorū in prædicta sententiā, uidelicet in super
cū dicto onere qd de residuo eius dentur Angeloto filio di-
cti mei legata eidē Angeloto in ultima uoluntate relicta: † Ad
quod dico qd cum dicta uerba proferat simpliciter, & qd den-
t, nec dicat qd, debent intelligi simpliciter fm̄ formā d. ult.
uoluntatis, uidelicet qd si d. testamētū ualeat, d. legata dent
ab hæredibus institutis, si non ualeat, dentur ab hæredibus
ab intestato, cum in d. testamento sint d. uerba, si non ualeat
iure testamētū, ualeat iure codicillorū, per quæ uerba uidetur
rogari, tam instituti, qd uenientes ab intestato, ut dicitur iu-
ra uulgaria. Ex quibus conuenitur dictū Cyonē exclusū den-
dam à petitione d. rerum legatarū dicto Angeloto. Primō,
quia d. res ad dictum Cyonem non possunt pertinere ex ui-
gore l. j. C. de nat. libe. quia non est de personis ibi numera-
tis. Item non possunt ad dictum Cyonem pertinere tanquā
hæredem scriptum, quia non est hæres scriptus contra cum
ut dictum est, nec etiam referuati facta pro eo aliquid rele-
uat, ut supra dictum est. Obstat etiam dicto Cyoni, quia po-
sito qd sit hæres ab intestato, nō tenetur ad d. legata, ut in sen-
tentiā declaratum est. Et dolo facit, qui petit quod restituen-
dum est. Bar.

ADDITIO.

Testamento. Aliās incip. uisio testamento Natalini, & uide de isto consi.
per And. Barb. in l. j. in ij. col. v. q. in addit. Bar. ff. de iur. cod. Et no. istud
consi. quia est pulchrum, & no. ex quo primō no. q. prohibitus succedere
per statutum præteritus non rumpit testamētum. Secundo no. q. exclusi
à successione factō testatoris eos non instituentis impedimento sunt, prom-
de ac si succederent & repellunt quem à success. me. ac si eis de fuisset por-
tio assignata. Thom. Diplo.

De rigore. Vide Bar. in d. l. j. §. si pater. uer. ult. & ibi scripsi in addit. ff. de
coniun. cum eman. lib. Thom. Diplo.

Lata. No. q. sententiā lata in fauorem hæredum prodest legatarijs, & a-
lijs si est lata cum legitimo contradicatore. Thom.

Refertur. No. quid operentur illa uerba, saluo & referuato omni iure,
& c. quia intelligitur, scilicet alio quā hereditario, & de tali referuatio-
ne meminit gl. in l. quidam Labeo. §. pater. ff. fam. er. ff. Thom. Diplo.

CONSILIVM CCVI.

De Publiciana quando competat, & quid requirit in ea,
ut procedat libellus iure domini, uel quasi. Itē si tu possides
nomine meo precario proceperis tit. an cōpetat mihi Publ-
liciana contra te, uel contra tertium. Itē si statuto cauetur qd nul-
lus procurator producat testes sub certa pœna, an ualeat
productio testium facta contra istud statutum per procura-
torem. Item quando factum contra leges ualeat, uel ne.

- 1 Ad habendum quasi dominium requiritur titulus, & traditio possessio-
nis, & q. res sit tradita eius nomine.
- 2 Productio testium per procuratorem facta statuto prohibente, an ualeat.
- 3 Factum contra leges, an & quando ualeat.
- 4 In mandato generali non uenit aliquid speciale.

INTER procuratōrē domine Bernardine ex una parte,
& possessores ex alia omīssis alijs dubijs, uidet non es-
se probatum rem illam pertinere ad dictam dominā
iure domini, uel quasi, & de directo dominio non est du-
biū, qd de quasi dominio uideat. † Et ad quasi dominiū re-
quirit titulus, & traditio possessionis, ut ff. de pub. l. j. in prin.
& qd res sit tradita eius nomine, ut l. eū qui. §. bona aut. eo. tit.
sed in proposito uideamus de titulo, & possessione, & ostēdi-
di instrumentū in quo d. do. mater dicti Andreae cimit p̄ eō,
ut in d. instrumentō continet, qd possessio fuit tradita Andre-
cio Pandulphi pro dicto Andrea, nec habebat mandātū ab
eo, sed solum erant negotiorū gestores: ergo antequā habē-
rit ratū, non fuit aliq̄ ius quāsitū d. do. Andreae, ut l. si ego.
de neg. gest. nunc uideamus de ratihabitione quā d. constat,
& ex processu nil apparet, nisi quatenus in instrumentō con-
cessionis precarij factō dicto Andreuccio, ubi cōcedit certā
terrā emptā à d. do. Digna eius matre, sed si illud instrumen-
tū bene aduertat solum emptionē factā ab illa domina, uidet
ratiūficare traditionē antē factā dicto Andreuccio, nō pro-
ponitur eā ratā habuisse, nec scripsisse, & sic et nec eius hæred
ex hoc Publiciana cōpetere non possit, sed uidentū est an eo
quod reperit, quod Andreucius postea possedit, & ab ip-
so dicto Andrea precario rogauerat ex hac possessione, cū
tit. præced. cōpetat Publiciana, & uidet qd non, quia tempo-
re quo cōcessit precario dictus Andreas non possidebat,
ut dictū est, nec postea ex instrumento precarij non habuit
animū querendū possessionē per dictū Andreucium, sed ius
retinendū sibi referuauit oēs possessiones, sed animū retinē-
di non inducit animū acquiritū, ut tenet gl. in his terminis,
ff. de acq. poss. l. iij. super uerba, animo. Itā gl. nullus repehē-
dit, ego solus contra. Præterea apparet qd possessio fuerit tra-
dita, quod requiritur, & traditio quæ fuit facta Andreuccio,
non fuit habita rata. Præterea, posito qd possessionē quasiui-
set per precarij concessionē factā ab Andreuccio, sequeretur qd
possessionē habuit ab uno, titulū ab alio, qd nō sufficit ad
Publicianā, nec ad usucapionē. ff. de usuc. l. cū solus, & ibi p̄
glo. † Superest ut uideamus de productione testium facta per
procuratōrē uetante statuto an ualeat: quo statuto cauetur qd
nullus procurator constitutus per principale personā, pro-
ducat testes in causa, & in dubitauer dico, qd nō, quia factū le-
ge uetante, ut l. non dubiū. C. de legib. Et si dicitur statutū uel
trā procedit pœnam imponendo, ualeat, quod sit, ut l. si ff. de
duor. & ibi Richa. Mal. adde quod no. Cy. in d. l. non dubiū,
in fi. Ad quod dico, qd ubi lex ultrā procedit pœnā imponē-
do, actus est nullus firmiori ratione, ex eo qd pœna imponi-
tur, quia illud solum sufficit ad annullandū act. ff. de his quē
pro non scri. l. j. ubi est casus expressus. Non ob. l. ff. de di-
uot. quia ex impositione pœnæ apparet, quia lex uoluit ua-
lere diuortij quod prohibuerat, fuit enim pœna qd mulier
diutius non possit nubere. † Ex hoc apparet qd senserint qd
diuortij ualebat, aliās de iure cōmuni non poterat nubere
secundo uiro, si primū matrimonij durabat, & diuortij in-
ualuisset. Et istā rationē ponit ibi tex. expresse, & distinctio
quæ doc. faciunt, ualeat, aut pœna imponit actū prohibito de
iure cōmuni, aut prohibito de iure speciali, nil ualeat, quia est
cōtra tex. ff. de ope. no. nūcia. l. j. §. j. & ibi no. in gl. super uer.
expresse. Nam eo ipso qd imponit pœna transgressionis,
uidet uetare ne fiat, & annullare actū, & constat qd interdictū
de ope. no. nūc. est de iure speciali, & extra ordinariū, ut l. in
provinciali. eo. tit. Præterea, illa distinctio legis probat, quia
ad l. ff. de diuot. nil facit, ut dixi ad hoc etiā in proposito, scilicet
cet qd productio testium non ualeat. † Probat alia ratione in-
cōuincibili, quia procurator nō habuit mandātū ad hoc, qd
in generali mandato nō uenit aliquid qd sit speciale. † Si pro-
curator de cond. ind. cū si. Ergo hæc productio quæ est pœ-
nalia

torum, q̄ etiam ex defectu temporis, quia non dixit præcedenti die, &c. ut manifestè apparet. † Item quia conditio testis debet inspicere tempore quo deponit, ut l. ad testium. §. j. ff. de testi. Primò probauerunt ad sui defensionem, concessione eis factam à cõmuni. Nec ob. si dicatur, q̄ instrumentũ syn- dicatum, & prædicta sunt copta, quia eorũ titulus est confir- matus per plura statuta cõmunis Nurfia, & cum non repe- riatur illa cõcessio, oportet q̄ deferantur illa statuta ad con- cessionem, de qua in istis instrumentis fit mentio, ut extrã de fide instrum. c. cum Ioannes. † Præterea instrumenta simul & statuta sine dubio præstant, & præstiterunt hominibus d. Castri Montis iustã causam possidendi, & præscribendi, ut l. Celsus. ff. de usuc. pro sol. l. si sitimas. cum sim. & tunc appa- ret eis fuisse factam d. concessione, & q̄ possederint in illis montibus ex vigore illius tit. & uidentur possidere, ut C. de acq. poss. l. j. & quod not. ff. de rei uen. l. quãdã. Ex quib. patet ipsos potuisse alias bestias licitè tenere, & sic totaliter fuisse absoluendos. & in causa appellationis pronunciatum esse, ut s. dictum est. Bar.

ADDITIONO.

- a Processu. Vide Bar. in l. habebat. in prim. ff. de exerci. & ibi apost. in uers. si non probat. in fin. Thom.
- b Condemnatio. Sequitur Bart. conf. c. lxxix. lib. iij. Ber. Lan.
- c Iuris. Vide Nollum de S. Gemina. in tract. de teste. in xliij. col. in uer. quali- ter testes sunt examinandi. Thom.
- d Iurato. Vide Paul. de Ca. cons. l. iij. & cons. c. lxxv. & Rom. cons. c. ccl. iij. Ber. Lan.

CONSILIUM CCX.

An legata uel fideicommissa relicta à testatore in testamen- to debeantur per clausulam codicillarem, si post mortem testa- toris nascatur posthumus, qui ab eo præteritus est. Item an habeat tunc locum auth. ex causa. C. de lib. præ.

- 1 Hæredes scripti non possunt petere q̄ legata, uel fideicommissa debeantur per clausulam codicillarem.
- 2 Legata & fideicommissa reuocantur per natiuitatem filij, sicut donatio.
- 3 Clausula codicillaris in testamento quid operetur.
- 4 Facere codicillos simpliciter, & dicere, si non ualet, sunt diuersa.
- 5 Legata an debeantur vigore auth. ex causa. C. de lib. præ. circumscribere quid sit.

OMNE ILLVD^a quod aliàs cõsulit, & quod au- ditores meos docui, & quod in scriptis, meis q̄ lectu- ris redegit, hoc nunc cõsulo, q̄ ex uigore dictorum uerborũ, si non ualet, uel ualet, &c. scripti hæredes nō pos- sunt petere, q̄ fideicommissa, uel legata debeantur in casu prædicto, quod probat rationibus, & legibus. † Sicut hic per testamentum inseritur clausula si non ualet, uel ualet, &c. ita in testam. mili. est de iure clausula, si nō ualet iure cõmu- ni, ut ff. ualet iure militũ de testam. mil. l. iij. sed in testa- militis hæc clausula non extenditur ad casum q̄ nascitur posthumus, de quo non cogitauit testator, ut C. de testam. mil. l. si cum uel in utero, ergo eo. modo in proposito. † Se- cundò per rationem l. si nunquam. C. de reuoc. don. Nam si propter filij natiuitatem reuocatur donatio iam facta, mul- to magis legata, & fideicommissa. Tertiò per text. ff. de uul. & pup. l. ex facto. uers. ij. igitur ibi expressè etiam dicitur q̄ est uerisimile principem, uel testatorem, de hoc casu cogitasse, ut uoluerit filios nascituros ex se hereditate priuare. Quar- to per text. l. pe. ff. de iure codi. aliàs de iure cõmuni, ubi dicitur q̄ nec est uerisimile prædicta reliquisse, si de filijs cogi- tasset. Nec ob. l. si quis cum nullũ. ff. de iure codicil. quia ibi expressè testator uoluit legata deberi à quocũq̄ qui sibi fu- rurus esset hæres abscq̄ aliqua conditione, unde etiam post- humus institutus uidetur tacitè de hoc rogatus, ut ibi dicitur in tex. quod hic non est, imò posthumus est præteritus & ut præteritus rumpit testamentũ, & sic uidetur cum fidei- cõmissis grauasse. † Quintò probatur sic, dicta uerba, si non ualet, uel ualet, hoc operantur, ut in causam fideicommissa- riam, & codicillorũ ius prioris testamenti transferatur, ut

ff. de re mil. l. quarebatur. ubi tex. hic expressè dicit, qua uer- ba hoc important, ut quibuscuq̄ uerbis conditione cessa- re uoluit hæredes, & legatarios habere ex testamento, hoc immutatur, quod prius debebatur iure directo, nunc iure fideicommissario, & nil aliud per dicta uerba additur, sed nō est dubium, q̄ ex uigore testamenti, testator uoluit institu- re hæredes, si posthumus, de quo nō cogitauit, nascetur, ut s. probatũ est in milite testante. Illa enim uerba, si non ualet, &c. hoc important, ut eo casu quo testator uoluit eum habe- re iure institutionis, q̄ si posthumus non nascetur, ex casu habeat, si testamentũ contingeret non ualere, uel ex defectu solennitatis, uel hereditatis nō adita. † Ex hoc etiam appa- ret q̄ aliud est facere codicillos simpliciter, aliud est dice- re, si non ualet, &c. & per hoc etiam non ob. l. si quis cum nullum, quod ibi dicitur q̄ post natiuitatem posthumus tes- tator superuixisset tanto tempore, q̄ potuisset mutare testa- mentum si uoluisset, nam hæc obiectio tollitur per l. iij. C. de inoffic. testam. nam illa coniectura tunc assumitur, q̄n alijs li- j fuerunt instituti, secus q̄n extranei, ut ibi patet, & per ra- tionem, quia postq̄ testator hoc uoluisset illo medio tem- pore, tamen illa uoluntas non fuit legitima, nec facta coram solenni numero testium, & sic nullius ualoris, & prædicta uera quantum ad illud quod requiritur de uiribus illius clausulæ, & si non ualet, uel ualet, &c. † Superest uidere an legata debeantur ex uigore auth. ex causa. Omnis di- sputationibus breuiter scribo, quod sentio, scilicet q̄ lega- ta non debeantur dicto casu, cum testator de posthumis nō cogitauit, quia sicut hodie ei seruantur legata per auth. præ- terea non obstantæ præteritione: ita olim in testamento mi- litis obseruabatur testamentũ. sed nunc non porrigebatur ad dictum casum q̄n præterit posthumũ de quo non cogi- tauit, ut d. l. si cum uel in utero. de testam. mil. ergo etiam ita per rationem d. l. si nunquam. quia si reuocatur donatio per natiuitatem talis posthumus, multo magis legata. Præ- terea patet ex text. in auth. ut cum de appell. cog. §. si autem hæc obseruata non fuerint, & subdit text. dicit enim in mul- tis ex hereditatione liberis præiudicium, &c. sequitur ne filij falsis accusatiõibus condemnentur, ad exheredatos refer- tur, cum non tantũ natura, & sic falso accusatur, uel aliam circumscriptione, & parentum substituit, patiantur, hoc re- fertur ad eos quos testator præterit. † Sciendum est q̄ cir- cumscribere, est per dolum aliquem decipere, ut ff. de con- cul. l. j. & ibi no. sed cõtra posthumũ quẽ testator ignorabat, & non cogitabat, non potest dolum, uel circumscriptio præ- sumi, unde uerba auth. ad hoc non referuntur. Ex his ergo concluditur, q̄ legata non debeantur.

ADDITIONO.

- a Illud. Vide Bart. in auth. ex causa. in ij. col. C. de liber. præteri. & in apost. in addi. & in addi. Alexan. in vij. col. in l. j. in fin. C. de posth. hered. in s. & Bar. in cons. xliij. in pen. col. ubi scripsi in addi. Tho. Pro intellectu l. si quis cum nullum. ff. de iure codicil.

CONSILIUM CCXI.

Qui consentit testatori super onere per ipsum legato im- posito, nō tenetur ipsi, sed hæredes, si sibi nihil in testamen- to à testatore sit relictum, tamen heredes possunt agere con- tra eum actione mandati. Item si alimenta legantur alicui in certa domo, an potest petere ea extra domum sibi præstari. Item si alimenta legata non sunt præstata, an poterit peti eor- um aestimatio.

- 1 Nepos an possit petere d. legatum in totum, uel in partem, & an in totum ab hæredibus testatoris, an pro dimidia addito fratre.
- 2 Frater utrũ possit conueniri ab huiusmodi nepote.
- 3 Voluntas testatoris an & quando inducat mandatum.
- 4 Nepos prædictus an habeat omnia bona dicti fratris obligata pro ali- mentis.
- 5 Nepos an possit petere dictum legatum alimentorum extra domum, & num. 6.
- 7 Alimenta an & quando possint pro tempore præterito peti.
- 8 In alimentis presentibus & futuris, quid ueniat.

a QVI

QUID AM^a sibi filios hæredes instituit, & fratri suo nihil reliquit, sed cuidam nepoti suo legauit in hæc uerba. l. rellquit, & ad iudicauit tali filio fratris sui uestitũ, & uelutũ pro dimidia in domo testatoris, & de bonis dicti testatoris pro alia dimidia de bonis dicti fratris sui ipso tali fratre presente, uolente & expressè consentiente. † Ex hoc themate primò queritur, an d. nepos possit petere dictum legatum in totum, uel in partem, & an in totum ab hæredibus testatoris, an uerò pro dimidia ab eis, pro alia adiecto fratre superstitite. Secundò queritur, q̄ si dictus ne- pos uult petere legatum, & habitare extra domum dicti testatoris, an possit. Tertiò queritur, an possit petere pro præterito tempore quo sibi non fuit satisfactum. Quarto queritur, cum possit petere pro præterito tempore, quid ue- nit in petitione, an uerò ipsa res, an ipsa rerum aestimatio. Su- per primo punctus est dubitalis. Et primò uidetur, q̄ illi hæ- redes teneantur in solidum, quia ille frater cui nihil erat reli- ctum à testatore, non potuit grauari. Casus uidetur expres- sus in l. si duobus. §. j. de leg. j. Contra uidetur q̄ ille frater te- neatur pro sua dimidia, cum suus cõsensu obligauerit eũ, quod euidenter colligitur in l. Caius. de pig. ac. ubi de hoc dubitatur, an subscripto quã fecit quis ut testis in testamen- to obliget eum, quasi per hoc uideatur consentire, præsup- posito pro constanti, q̄ si expressè consensisset, præiudica- set sibi per hoc, & uidetur expressum ff. de adm. tut. l. spado nem. §. j. instit. eo. s. item propter, ubi expressè, qui consensit testatori, obligat se ad id, ut l. nō putauit. §. si quis in sua ma- nu. ff. de contratab. & istã l. licet multum uideantur facere, tamen mihi non satis faciunt. Nam in l. Caius, si constaret de consensu expresso, pareretur contra consentientẽ exceptio, si postea uellet rem petere. hic uerò querimus utrũ possit conueniri, & non uidetur, cum non apparet actio qua tenetur, ut j. dicitur. Item nec illa l. de excu. tut. quia ibi testator iungebat onus tutelæ quod poterat etiam illo non consen- siente per consensum, ergo præiudicat sibi in exculpatione, tamẽ ipsum testamentũ ligabit ipsum onere tutelæ, ut se ex- culpare non possit. Hoc habetur ibidem in §. item si quis sua manu. Nam testator poterat eum inuiuium exheredare, licet illi competeret querela in qua sibi præiudicaret per consen- sum. † Concludo ergo sic, q̄ illi hæredes teneantur in soli- dum, ut dicam l. si duobus. §. j. & ab isto nepote frater non possit conueniri, per text. in l. cum quis decedens in prin. de leg. iij. Item per rationem. Nam actio ex testamento non competit, quia nō potuit grauari cum nil fuerit sibi relic- tum, ut l. Labeo. C. de fideicom. & l. j. C. com. de leg. Item ex illo consensu non queritur obligatio, quia ex illo nunquã fuit obligatus ille suo nepoti, qui nō proponitur fuisse præsens, & cui nil promisit. † Fateor tamen q̄ illi hæredes potuerunt agere actione mandati contra illum fratrem, quia eius uol- untate & mandato testator grauauit eos. Nam hæc uolun- tas inducit mandatum, ut l. j. ff. man. maxime cum testator nō fuisset aliàs relictorus, nec ille sic uoluisset, ut l. si remune- randi. §. si tibi. ff. man. & prædicta sunt uera circa actionẽ per- sonalem. † Circa hypothecariã uerò dico, q̄ d. nepos ha- bet omnia bona dicti fratris obligata pro dictis alimentis, quod sic ostẽdo. Q̄n assignantur bona de quibus fieri de- bet præstatio alimentorũ, illa uidentur pro alimentis obli- gata, ut l. ij. ff. de ali. & cib. leg. & l. Lucius. eo. d. tit. & ibi not. & l. Caius. de opt. leg. & ibi gl. unde testator designãdo, ut pro dimidia præstentur alimenta de bonis fratris, uidetur ea bo- na obligasse, & ille consentit obligationi rei suæ, & meritò perfecta est obligatio bonorum, ut l. fundus. §. j. de pig. act. l. cum aliena. de pig. cum sim. & sic facta executione super per- sonali possit agere hypothecaria. † Super secundo uidetur q̄ possit petere extra domũ, quia eius fauore illud onus in dubio uidetur adiectum specialiter in legato alimentorum, ut notat Dynus extrã de reg. iur. e. imputari lib. vj. C. de leg. l. j. & ibi per glo. & doc. de annu. leg. l. annua. in prin. & not. eod. tit. l. Seio. & C. de instit. & substit. cum ergo hic sit aliud onus appositum in fauorem tertij, non cogitur ad illud ob- seruandum, ut l. Titio. in prin. de cond. & demon. In con-

trarium uidetur q̄ hoc etiam respiciat fauorem hæredis, quia facilius, & cum minori sumptu præstat alimenta in do- mo sua, q̄ si præstaret extra domũ, ut docet euidentia facti, ut l. iij. §. inter. de in diem addi. † Et idẽd cõcludendo dico, q̄ extra domũ alimenta petere nō potest, si in domo potest cõmodè morari, secus si impeditur propter factum uel læ- uitiam hæredum. Hoc probatur expressè in l. qui concubi- nam. §. uxorem. de leg. iij. & de annu. leg. l. Mauius. in prin. & §. j. & de ali. & cib. leg. l. iij. §. si. à contrario sensu, sicut si sua in Spec. qui sũt legi. §. j. uer. quid si dixit in testamẽto. Nō ob. cõtraria, quia dico q̄ in dubio fauore ipsorũ legatario- rum intelligo, scilicet, & hæredũ, & sic fauore utriusq̄; idẽd si impeditur per casum, consequitur relictum, sicut si sua sponte impediatur, ut d. l. † Super tertio respondeo, q̄ pro præterito tempore potest petere alimenta si d. nepos in do- mo stetit, uel per eum non remansit. † Casus est in l. libertis quos. ff. de alim. & cib. le. §. j. † Super quarto sciendũ, q̄ in alimentis presentibus & futuris non debetur debita quan- titas pecuniæ, sed debetur habitatio. Item frumentũ, uinum & cætera uaria, uel necessaria ad uictũ. Item lectus & medicã na, ut l. uerbo uictus. de uerb. sig. & l. legatum. de alim. & cib. le. & hæc erunt in petitione, facit C. de ero. mi. an. l. j. lib. xij. Nunc ad propositũ pro alimentis præteritis quãdã sunt quæ pro præterito tempore debent, & ipsa pereunt, sicut si sua. Nam impossibile est q̄ tu des mihi habitationem præteriti temporis, & tunc pro hoc petetur aestimatio. † Casus est ff. de usufruct. leg. l. si usufructus mihi in bienniũ. Quãdam sunt quæ pereunt, tamen non expedit nobis q̄ præstentur, ut medicinæ quibus anno præterito egebam, hunc non es- geo, quia sum sanus, & pro his etiam petetur aestimatio, ut l. patronus qui operas. & l. libertus de oper. lib. Quãdã sunt quæ expediunt nobis, q̄ hodie etiam præstentur ut frumen- tum, seu panis, uinum & carnes, & uestitus, quæ annis præte- ritis dare debuisti: & in his dico q̄ ipsum quondam debuit fuit petendũ: & hic est d. casus expressus in d. l. libertis quos. §. j. de ali. & cib. leg. pecunia autem pro eis petenda non est, ut C. de erog. mil. ann. l. nulli. libro xij. Ita dico & consue- lo ego Bart.

ADDITIONO.

- a Quidam. De hoc cons. facit mentionem Bart. in l. libertis. §. j. ff. de alim. & cib. leg. ubi dicit se consuluisse: & Bart. in l. si duobus. §. heres. ff. de legat. j. & ibi uide Pau. de Cast. ubi etiam scripsi. & Bart. in l. cum quis decedens. in prin. ff. de leg. iij. Et de isto cons. Bartol. uide Ioan. de Ana. cons. l. iij. uis his que in factis. & Alexand. de Imo. in d. l. si duobus. §. heres. in j. col. circa medium, & in cons. c. lxxvij. in vj. uol. incl. uidetur forsan in ij. col. Thom.
- b Manu. Vide Bart. ibi, & que ibi scripsi in additionibus. Thom.
- c Hypothecariam. Vide Bart. in l. ij. ff. de ali. & cib. leg. & ibi Alexan. in ad- di. ubi alleg. Bart. hic. & Imo. & Paul. de Ca. in l. nihil. ff. de leg. j. & Ioan. de Ana. in d. cons. l. iij. in j. dub. in fin. & Alexan. in d. cons. c. lxxvij. per to- tum. Thom.
- d Secundo. Vide Bar. in l. libertis. §. Lucius. ff. de ali. & cib. leg. & ibi plures concord. per Alex. & Ang. cons. c. lxx. & Io. de Ana. in d. cons. l. iij. in j. du- bio. ubi plenè ponit, & limitat: & uide Ang. de Aret. in §. fuerat. in v. col. inst. de act. Thom.
- e Legatariorum. Vide Alex. in d. cons. c. lxxvij. in vj. uol. incl. uidetur forsan. in ij. col. Thom.
- f Non remansit. Vide Philip. Dec. in l. de alimentis, num. v. C. de trans. act. Thom.
- g Aestimatio. Vide Bart. in tract. ali. in ij. col. in fin. & ibi scripsi, & eun- dem in l. libertis. §. j. ff. de al. & cib. le. & ibi Alexan. in addi. ubi allegat Bart. hic. Thom.

CONSILIUM CCXII.

Vbi obligatio post mortem confertur, pactum de futu- ra successione non ualet.

- 1 Stipulatio uel pactum de successione futura, an & quando sit contra bo- nos mores.
- 2 Testamentum eius qui cesit bonis, ualet, licet non habeat heredem.

L 2 a PROa

PROMITTO tibi, & tu mihi, ut pramorientis sine liberis res debeant esse superstitis. Ita se habent uerba ista. Deceisti primò cum liberis, deinde tu sine liberis, an bona tua ad liberos meos debeant decenire? Et respondi, quando obligatio contrahitur sub conditione exitura post mortem, ut l. j. ff. ut actiones ab heredibus & contra heredes. & tunc sicut in re singulari potest iniri contractus, ita & in uersali iure: puta promitto tibi bona mea post mortem meam. ff. de assi. lib. l. assignare, & not. C. de pact. l. j. sed ubi obligatio post mortem non confertur, sed bonorum obuentio, successio significatur, sicut cum testator non obligatur, ita talis contrahens non se obligat tantum, merito non accedit contractui quod agitur, de uerb. oblig. l. inter stipulantiem. in prin. sed uoluntati ultimæ. de leg. l. cum pater donationis. & sic successio significatur, ut dictum est. sed cum in proposito sola obuentio post mortem sit collata, successio futura, ut pactum deuenisse uidetur, & sic conuentio nullius est momenti, quia sunt certi modi succedendi, uel iure sanguinis. & per l. xij. tab. uel prædicta, uel iure solennis ultimæ uoluntatis quæ hic non proponuntur, ut ff. de petit. hered. l. j. & de leg. l. i. codicillis. §. fin. Item quia stipulatio uel pactum de futura successione, siue in uniuerso, siue in parte est contra bonos mores, si dicam, uis q̄ tibi post mortem tuam sim heres, & tu dicas, uolo, inutile est ratione prædicta. C. de pact. l. fin. Idem si promittis mihi relinquere post mortem tuam. ff. de iure filic. res que §. lites. ead. ratione nec iuramentum ualeret. Adimit enim facultatem testandi. ff. de uerb. oblig. l. stipulatio hoc modo concepta. sed non eadem ratio in promissione præsentium & futurorum bonorum collata simpliciter, quæ tunc ualeat, ut l. omnes. §. Lucius. ff. que in frau. cre. & l. si pater. ff. de in offic. do. uel post mortem, quæ etiam ualeat ut dictum est. † Respondeo, cum eius qui cesa sit bonis, ualeat testamentum, licet non habeat heredem, habere tamen potest. Finge enim pupillum esse locupletem, ei substituit primò, deinde sibi instituit, ut l. j. §. prius. de uulg. & pupil. Igitur substitutio est libera facultas testandi, quod eo non declaratur, quia non sit heres qui stipulatur, sed actionem quærit contra heredem, ergo ea non transeunt in heredem etiam exheredatum, ut l. j. de curat. bon. dan. & l. si quis instituat de here. instit. Sed supponam uerba contractum ualere, tunc conditionalis successio non transeat, ut C. de cad. tol. l. j. §. in nouissimo. & l. is cui. de act. & oblig. licet obligatio conditionalis transmittatur, ut institutis de uerborum obligationibus. §. ex conditionalibus. Ex quibus euidenter concluditur heredes meos non posse succedere, Bartol.

ADDITIONO.

- 1. Promitto. Vide Lud. Roma. conf. xxvj. incip. pro decisim j. col. & ibi concludit prout hic alleg. Bart. in conf. quod incip. paterfamilias. & uide plenè addita per Bart. hic Phil. Dec. in l. pactum. in secunda col. C. de col. & conf. cclij. an uera in secunda col. & conf. cccxxv. in causa que quondam. in pen. col. Thom.

CONSILIVM CCXII.

Procurator & aduocatus potest esse testis in causa in qua procurauit, uel aduocauit, de iure ciuili & canonico.

- 1. Procurator an & quando possit esse testis in causa quam procurauit.
- 2. Aduocatus in prima instantia, an possit esse testis in secunda instantia, in causa quam aduocauit.
- 3. Iudex an possit esse testis in causa quam procurauit.

AN ADVOCATVS Et procurator qui fuerunt in causa principali, pro eo qui fuit absolutus à petitione actoris, & actor condemnatus in expensis, potest esse testis in causa, in qua reus petit expensas ab actore, in qua causa expensarum prædicti aduocatus & procurator non affuerunt, nec sunt. Et pro examinatione præsentis materiam primò recitabo op. glo. & doct. de iure ciuili, & concludam secundò ueram opin. quæ communiter tenetur in practica. Secundò recitabo quid iuris de iure canonico, & quod cõmuniter tenetur in Romana curia. Et primò de iure

ciuili tex. uidetur in l. differre. §. item decreuerunt. ff. de iure sic. & glo. ibi tangit. & uidetur etiam text. in l. fin. ff. de testi bus. & ibi glo. quæ uidetur contraria gl. præallegata. §. item decreuerunt. glo. etiam tangit secundò opinionem Azo. in auth. de instrum. cau. §. fin. & in his col. vj. Et primò examinabo de procuratore, secundò de aduocato. † De procuratore glo. in l. fin. ff. de testi. super uerfic. in accusationibus. tenet expresse q̄ procurator possit esse testis in eam quæ procurauit. rationem ibi reddidit inter procuratorem & syndicum, tutorem, uel procuratorē. Idem uidetur tenere glo. secundò Azo. in his, præalle glo. tenet contrariū in l. differre. §. item decreuerunt. de iure sic. super uerb. interrogare. Dyn. in d. §. item decreuerunt. concord. istas glo. quia aut quarimus in procuratore ad iudicia, & tunc habet locum gl. d. §. item decreuerunt: quia procurator ad iudicia non potest esse testis in causa quam procurauit. Aut quarimus in procuratore ad negotia, & tunc bene potest esse testis, & ita intelligit gl. in d. l. fin. de testi. Cy. tangit istam quæst. in l. quoniam: C. de testib. & uidetur tenere q̄ procurator siue ad negotia, siue ad iudicia, non possit esse testis in causa in qua procurauit. Idem sentit Iacob. de Ra. in l. omnibus. eod. tit. Ray. tenet q̄ procurator non possit esse testis in causa in qua procurauit, si finita procuracione. Et hanc opin. recitat Bart. in d. §. item decreuerunt. que opin. originaliter non fuit sua, sed eam recitat Cyn. in l. quoniam. C. de testam. Iacob. & Bu. in d. l. fin. ff. de testib. tenet idem quod Dyn. Bart. in d. §. item decreuerunt. tenet q̄ finita causa in qua fuit procurator, potest esse testis si ad eum non spectat cõmodum, uel incõmodum. Spec. in tit. de teste. §. j. uerfic. item quid fuit. & uerfic. dicit multa uerba, & in effectu dicit q̄ procurator ad iudicia non potest esse testis durante officio, eo uerò finito sic ut extrà de testib. c. in super. cõmuniter opin. Ray. & Bart. seruatur in practica. quæ opin. originaliter non fuit ipsorum, sed aliorum ante eos, uidelicet q̄ procurator durante officio procuracionis non potest esse testis, sed eo finito si interrogatur ut testis de his quæ fuerunt facta in causa in qua fuit procurator potest testificari. & ita cõmuniter obseruatur in iure cõmuni & in practica. Circa hoc uide Cyn. C. de testibus. l. quoniam. & l. si quis. & in l. ne in arbitris. C. arbit. & ibi glo. do. Bart. & Ray. in l. differre. §. item decreuerunt. ff. de iure sic. Spec. in tit. de teste. §. j. uerfic. item quid fuit. & uerfic. seq. De iure autem Can. tam in theorica q̄ in practica, remitto ad c. in super. eod. tit. in Decretis. & ibi per Innocen. Ex quibus concludo tam de iure ciuili, quàm de iure can. q̄ procurator in causa finita in qua fuit procurator, potest esse testis in alla instantia, etiam de his quæ procurauit ipse in prima instantia, & quæ dixi in procuratore, intelligo habere locum in aduocato, per iura superius allegata. Et uide in addit. Spec. in tit. de teste. §. opponitur. uerfic. item quod fuit. & uerfic. quid si aduocatus. † Quid de iudice an possit esse testis in causa in qua iudex fuit. & uide extrà de testib. c. dilecto filio. ubi tex. & gl. & in c. Romana. extrà de testibus. c. statutum. ff. q. vj. aliàs dilecto filio. & in c. non sine. extrà de arbit. in uerfic. clerici. in nouella. ubi uide. & in c. à nobis. extrà de restitut. ubi uide. Bart.

ADDITIONO.

- 1. Aduocatus. Vide Ludou. Roma. conf. xxvij. & Bart. conf. c. vij. incip. in q. sui. in ij. uol. & pondera quod est idem conf. tamen Alex. in conf. clxxvij. in vij. uol. uis allega. hæc duo conf. & uide quæ scripsi in l. differre. §. item decreuerunt. ff. de iure sic. Thom. Diplo.

CONSILIVM CCXIII.

Si testator mandauit heredibus suis q̄ soluerent legata intra certum tempus, aliàs q̄ deuoluatur hereditas ad hospitale: si tamen heredes moriantur in ira prædictum tempus, & transit hereditas ad alium præter ipsorum uoluntatem, & non soluat legata, tamen hereditas non propterea debet transire ad hospitale.

- 1. Verba testatoris grauantis filios, & heredes suos, non existentes in morte, debent attendi, & obseruari.

2. Heres

- 2. Heres non existens in morte, liberatur à pœna eidem à testatore imposta.
- 3. In pœnis & multis à testatore relictis non receditur à persona quò ad commissionem pœnæ.
- 4. Pœna imposta filijs ante tempus soluendi legata decedentibus, non porrigitur ad matrem.

ANDREAS Martini condidit testam in quo Quæstorem & Philippum suos filios fecit heredes, & legata pluribus personis reliquit, & mandauit per suos insertos heredes dicta legata solui intra terminum duorum annorum. q̄ si non esset q̄ hereditas sua deueniret ad hospitale Charitatis. moriuntur prædicti heredes ante biennium post mortem testatoris superstitis do. Francisca matre prædictorum, quæ dictam hereditatem filiorum suorum apprehendit, & bona possidet. Illi de hospitale petunt bona prædicta. quærit quid iuris? In quæst. prædicta & proposita uidetur de iure dicendum d. hospitale de d. bonis nil posse petere. Nam uerba testamenti ita fuerunt composita. Item uoluit & mandauit q̄ prædicta iudicia & legata per ipsum facta soluantur, & satisfiant per insertos suos filios & heredes hinc ad duos annos proximè uenturos post mortem dicti testatoris, & si ad terminum non esset satisfactum per ipsos suos insertos heredes, q̄ ipsa hereditas deueniat ad hospitale Charitatis cõmunis Tuderti. quæ uerba si diligenter inspiciantur, grauat d. filios & heredes nominatos. quod apparet ex eo quod dicit filios, ex eo quod dicit insertos, ut l. nominatim. de cond. & demon. & ff. de liber. & posthu. l. ij. † Præterea subiunxit testator q̄ ipsi filijs, & heredibus non soluentibus intra dictum terminum q̄ hereditas deueniat ad hospitale Charitatis. per quæ uerba si diligenter inspiciantur, grauat d. filios & heredes nominatos. quod apparet ex eo quod dicit filios. quæ uerba importat, q̄ si dicti filij heredes fuerunt in mora, q̄ dicta hereditas deueniat ad hospitale prædictum. Casus est in d. l. si penu. ff. quando dies leg. ced. Sed isti filij & heredes non fuerunt in mora, quia decesserunt ante biennium, ergo in eis non est cõmissa pœna. Nec potest dici q̄ in persona matris & heredis dictorum filiorum, & postea cõmittitur pœna si ipsa non soluat, quia hoc ad heredes non transit, quibus in unum non est ante moram moriente principiati, ut d. l. si penu. ff. quando dies leg. ced. † Præterea in pœnis & multis quæ relinquuntur in testamento, non receditur à persona quantum ad cõmissionem pœnæ, ut in l. multa. in prin. ff. de cond. & demon. ita cum in pœna sit in unum q̄ si prædicti filij non soluerent, dicta hereditas deueniat dicto hospitale dictis filijs non existentibus in mora, dicta pœna non committatur contra matrem, quia in his quæ relinquuntur nominatim ab uno, alius qui succedit præter spem & uoluntatem defuncti dicta disputatione uel eius effectu minime attendis, non tenetur ad illa, ut l. j. §. j. ff. de leg. iij. † Sed in proposito dicta pœna fuit apposta filijs, si essent in mora, ergo ad matrem quæ succedit præter spem & uoluntatem defuncti, dicta dispositio uel eius effectus non porrigitur. Probatur in l. si heredes nominatim. ff. de lega. j. & ff. ad legem Falcidiam. §. id quod ex substitutione. Et ita confulo ego Bartol.

ADDITIONO.

- 1. Andreas. Vide de hoc con. per Ias. in l. centurio. in xxij. col. ff. de uulg. & Alex. de imo. conf. xl. in vj. col. uis d. testa. & apost. in l. si. C. de iure de lib. & in l. si quis filium. §. j. de acq. her. Thom.

CONSILIVM CCXV.

Testamentum in quo testator filios suos heredes instituit, non rumpitur, licet mater sit præterita sine causa. Item mater data uxor à marito pupillorum filiorum suorum quæ non fecit inuentarium, & non seruauit solemnitàtem legalem, perdit eorum hereditatem. Item in hoc casu licet auita non petierit tutorem, & non fecerit inuentarium, non perdit eorum hereditatem. Item an auita materna uel paterna succedat pariter in bonis nepotum.

Bart. Consilia.

- 1. Mater à filio in testamento præterita, causa non inserta, non rumpit testamentum.
- 2. Mater filiorum decedentium in pupillari ætate non faciens inuentarium, nec petens tutores, perdit hereditatem eorum.
- 3. Mater an excludatur excluda auita, & similiter auita an excludatur, si neglexerunt per annum petere.
- 4. Auita paterna an præferatur in bonis paternis, & auita materna in bonis maternis.

AN TESTAMENTVM sit nullum, quia à filio præterita est mater, nulla alia causa inserta. ad quod resp. q̄ testamentum ex hac causa non rumpitur, quia testator filiorum prima causa est in successione, & non tenetur quis instituire parentes ascendentes, donec sunt descendentes, ut ff. de iniusto testam. l. si quis filio exheredato. in prin. de in offic. testam. l. pater filium. instit. de success. lib. §. sed nostra. † Secundò est uidere, numquid mater quæ data est uxor in testamento, ut proponitur, quæ non fecit inuentarium, nec fecit sibi decerni administrationem, nec à filios tutores petiit, perdit hereditatem filiorum decedentium in pupillari ætate. Ad quod uidetur sine dubio q̄ perdit, ut ff. Ad Tertull. l. j. §. si nostra. & in glo. super uerbo, legitime. Instit. eod. §. fin. C. de leg. hered. l. sciant. cum si. † Tertio est uidendum, an mater excludatur excluda auita, seu auita, quæ similiter neglexerunt per annum petere, & etiam in lapso anno, intra quem debebat mater petere. Ad quod respondetur q̄ omnes illæ leges quæ excludunt quem à successione propter tutorem non petiit, loquuntur in his quorum prima & proxima spes successio est, secus in alijs quæ succedunt primis exclusis. Illi enim possunt petere si uolunt, non tamen puniuntur si non petierunt, ut C. qui pe. tuto. l. pe. & ibi not. per glo. & doct. Et sic concluditur q̄ auita paterna & materna ad successorem pariter ueniant in quæst. proposita. † Quarto est uidendum, utrum auita paterna præferatur in bonis paternis, & auita materna in bonis maternis. quod uidetur per l. emancipatis. in fin. C. de leg. hered. & quod ibi not. per glo. & doct. sed illa l. loquitur de fratribus uterinis & consanguineis. sed de auito paterno & materno est casus ualde singularis, C. de bon. liber. l. quod factis. uerf. sin autem. Sed in glo. ubi est exprestum q̄ in bonis paternis præferatur auita paterna, in maternis præferatur auita materna. & sic in proposito dicendum est, q̄ auita paterna præferatur in bonis paternis quæ filius habuit à patre, in bonis uerò quæ habuit à fratre suo prædefuncto, succedunt prædictæ auitæ pariter per lineam paternam & matrem. Unde concluditur, quod de tota hereditate paterna, scilicet dicti uenientis habeat tres partes, de quarta auita materna habeat quartam partem. Et ita uidetur mihi Bartolo.

ADDITIONO.

- 1. Videre. Vide Francisc. Cur. conf. lxxvj. incip. sapienter optimus. in xxvj. & xxvij. col. Thom.
- 2. Tertio est. Vide Angel. de Aret. in §. actionum. in xxij. colum. Instit. de actio. Thom.
- 3. Quarto est. Vide Alex. de imol. conf. clxxvij. in vij. uol. incip. uis ac pœnæ deratis narra. in iij. col. ubi uideat, quia alle. Bart. hic. Tho.

CONSILIVM CCXVI.

Si maritus legat uxori suæ certam quantitatem pecunie pro dotibus suis, item reliquit sibi pannos & ornamenta domus, & dum uiueret in uita uiduali, reliquit eam dominam in domo sua, & certam quantitatem grani & uini, & que ueniant in d. leg. & quò possunt peti legata grani & uini, & de significatione d. uerborum.

- 1. Uxor an possit petere dotes, & legata sibi à testatore in testamento relicta.
- 2. Uxor testatoris an possit petere legatum sibi factum de pannis, & ornamentis, & ceteris existentibus in camera testatoris.
- 3. Item an possit petere legatum de decem salmis frumenti, & xl. uini.
- 4. Legata copulatiue, repetitiue, & ampliatiue relicta comprehendunt omnia illa legata.

L. 3 §. Si dicit

- 5 Si dictum legatum grani & vini potest peti, quando & qua anni parte peti debeat.
- 6 In legato pannorum & ornamentorum lecti, & aliorum pannorum in camera testatoris existentes que veniant.
- 7 Dispositio testatoris indefinita, & uniuersalis quid comprehendat.
- 8 Relatiuum alios, in legato existens ad ipsum ampliandum uidetur operosum.

ADDE LANDVS^a Condidit testamentum, in quo reliquit do. Cicola eius uxori ecc. lib. pro suis dotibus quas habuerunt tempore contractu matrimonij in eis. Item reliquit idem quinquaginta libras. Item omnes eius pannos, & ornamenta lecti, & alios pannos existentes in camera sua. Item reliquit eam do. & usufructuariam in uita sua, ut tunc in domo sua habere debeat annuatim a suis heredibus pro suo uictu decem salmas grani, & xl. salmas uini quandiu uixerit, & honore seruauerit eius, q. si ad secundas nuptias transierit, uel aliam uitam elegerit extra domum suam, uel ipsam rehabeat solummodo dotes suas, & eam ex tunc priuauit omnibus legatis s. dictis, & ea uoluit deuenire ad eius heredes: modo d. Cicola mortuo d. Adde lando iam est annus, seruauit uita udualem in d. domo testatoris, & petit d. legata sibi relicta, heredes negant illa posse petere d. legata. Ex pre dictis insurgunt dubia. In primis nunquid d. do. possit petere dotes predictas, & d. legatum pannorum ipsius lecti, & ornamentorum, & aliorum pannorum existentium in camera testatoris ac legatum xl. salmarum uini, & x. salmarum grani, fm tenore d. testamenti, & si non omnia predicta legata, an potest petere d. legatum xl. salmarum uini, & x. grani, & pro qua parte anni potest peti. Tertio, si d. do. potest petere legatum pannorum, ornamentorum lecti, & aliorum pannorum existentium in camera ipsius testatoris tempore d. testamenti conditi ante tempus mortis, & si non omnia ueniant que ueniant, & cuius conditionis ueniant in d. legato. Super primo uidet, q. d. d. Cicola possit de iure petere d. dotes sibi in d. testamento relictas, ut l. j. in prin. & l. uerum ff. de do. prelegat. si de instrumeto dotali non appareret, de quo tunc constat, ut l. cum scriptum. in prin. ff. de iur. & idem dicendum est de legato quinquaginta librarum, cum testator habilis legatarius, capax, & omnia concurrunt que ad ualorem d. legati requirunt, ut l. ff. de leg. j. & ibi no. & per totum ff. de leg. j. Ad tertium legatum factum de pannis & ornamentis lecti & aliorum pannorum existentium in camera sua, uidetur etiam expeditum, q. d. do. de iure agere possit, ut l. uxori. ff. de au. ro, & arg. leg. l. hoc legatum. ff. de leg. j. quae aut ueniat in d. legato, allega. j. Ad quartum, s. de x. salmis grani, & xl. uini, uidet etiam idem dici debere q. de do. pro ipso agere possit, ut l. a uobis. & l. legatum. ff. de ann. le. & ff. de ali. & ci. leg. per totum. & predicta legata omnia peti possunt per d. do. & per heredes praesari debent, nec unum per aliud impeditur. Nam in testamentis ante omnia uoluntate testatoris inspicere debemus, ut l. in conditionibus. ff. de cond. & demon. & ipsam uoluntatem simpliciter seruare debemus, ut l. j. C. de sacrosan. eccl. & in auth. de nup. s. disponat. col. iij. quae quidem uoluntas ex uerbis ipsius testamenti in dubio iudicari debet, nec ab ipsis est recedendum, ut l. ille, aut ille. s. cum in uerbis. ff. de leg. j. & l. non aliter. in prin. cod. tit. uerba autem testamenti sunt clara, & c. Et ex his apparet testatorem uoluisse d. do. habere omnia legata predicta. Praeterea legata predicta, ut apparet, relicta fuerunt copulatiue, ad cuius uerificationem omnia copulata debent intelligi uenire, arg. l. si heredi plures. ff. de cond. inst. & l. si quis ita. de uerb. oblig. Item relicta sunt repetitiue, & ampliatue: ergo uidetur q. omnia ueniant, ut l. rependi. ff. de leg. j. & l. hoc legatum. & l. eam tamen ad lectio. & l. ita legato. ff. eod. tit. Ex quibus concluditur manifeste d. do. omnia predicta legata habere, nec propter legatum alimentorum cetera legata impediri debent, quae testatoris dispositione ueniunt: sed si de iure communi, & ex legis dispositione alimenta petenda uenirent, re habitis dotibus alimentorum, petito forte impediri deberet. Ex hoc ultimo casu possunt omnes allegationes que in contrarium sunt, locum habere, non autem in casu q. nostrae,

in quo testatoris dispositione alimenta petuntur. Et ex his apparet non esse disputandum quae legata ueniant, quia omnia peti possunt, ut s. dictum est. Super secundo puncto, scilicet si d. legatum grani & uini peti potest, quando & qua parte anni peti possit, & praesari debet, uidetur de iure dicendum q. in prin. anni petatur, & praesari, ut est casus in l. in singulos. ff. de an. lega. & l. j. C. quando dies leg. ced. & ibi no. & gl. not. in hoc passu, in l. nec semel. s. si in habitatorum. ff. q. dies leg. ced. & licet gl. ibi uideat uelle, & male. quae tamen saluari potest referendo eam ad tex. l. super quo est si gnata, & tunc alio casu loqueretur, nec nostram q. tangeret. Super tertio principali puncto quae ueniat in legato predicto de pannis, ornamentis lecti, & omnium aliorum pannorum existentium in camera sua, uidetur etiam dici posse omnes pannos ipsius dominae, & omnia ornamenta sua, totum lectum, & omnes pannos ad lectum existentes in camera ipsius tempore s. dicto, quod uidetur sic probari posse. Et primo de pannis ipsius dominae, ornamentis, & lecto non uidetur aliquo modo dubiandum, quia uerba testamenti, ut ex ipso apparet, sunt clara & aperta, q. testator uoluit habere. a quibus uerbis sic adus non est recedendum, ut d. l. ille, aut ille. s. cum in uerbis. & l. non aliter. in prin. ff. de leg. j. unde super istis non insisto, sed q. omnes alij panni in d. camera, d. tempore existentes ueniant, sic probatur. Dispositio indefinita & uniuersalis, generaliter & uniuersaliter omnia super quibus adiecit, comprehendit, & que omnia dicit, nil excipit. l. pediculis. s. Labeo. ff. de au. & arg. leg. & l. scribit. in prin. & l. si quis ita. & ibi no. eod. tit. facit l. si necessarias. s. si annua. de pig. ad. sed dispositio, siue legata, de quo querit, est uniuersale, & generale, ut patet ex ipso testamento tenore, ergo patet omnes pannos cuiuscumque conditionis existentes in d. camera, quae tamen ipsius testatoris tempore erant uenire in d. legato, per uerba in dispositione apposita, que aliquid debent operari. l. fin. quando di. leg. ce. nisi intelligantur omnes alios pannos uenire in legato, per uerba apposita in d. legato, scilicet oes alios pannos, & tunc nihil operaret, q. pannos ipsius d. & pannos ipsius lecti expresse, & specialiter legauerit, & sic de eis intelligi non debet legando generaliter omnes alios, & c. Et etiam propter relatiuum alios, quod ad legatum ampliandum uidetur appositum, arg. l. non solum. s. queritur. ff. de procura. cum sim. ergo ut d. uerba aliquid operentur, & ut relatio sit bona, & congrua, de omnibus alijs pannis existentibus in camera sua ipsum testatorem sensisse uidetur, ut sic omnia ueniant, ut in praesale. iurib. hoc etiam apparet ex testatoris dispositione, qui certa legata ademit, & uoluit ipsam solum dotes rehabe re eo casu. Et hoc sequitur si ipsa seruauit uitam udualem, q. omnia d. legata uoluit eam habere, ut l. si post mortem. s. si per re. ff. de leg. j. & l. si legatum pure. ff. de an. leg. & sic uidetur mihi esse de iure.

ADDITIO.

- 1 Adde landus. De hoc conf. uide do. Roch. de Cur. in c. si in iij. col. in uer. iij. contra praemissum no. de consuetu. ubi plenè de intellectu Bar. in isto post doct. per ipsum alleg. Thom.
- 2 Puncto. Vide Bart. in l. singulos, & que ibi scripsi in addit. ff. de ann. leg. Thom. Diploma.

CONSILIVM CCXVII.

Quod dicatur graue delictum & paruū tam de iure positum quam diuino.

- 1 Delictum maius & minus, quid sit de iure positum, & de iure diuino.
- 2 Falsum testimonium an & quo iure sit maius uel minus delictum homicidio.

AD DECLARATIONEM huius q. sciendum est, q. peccatum siue delictum dicitur maius & minus. In uno modo in foro nostro ciuili, & in isto non attenditur principaliter uoluntas, quia cogitationis poenam nemo meretur, ut l. cogitationis. ff. de poe. si tamen crimen sit ualde paruū si uentus non fuerit secutus, dicitur delictum minus, l. aut facta, in fi. ff. de poe. ut patet in ti. ad l. in maiest. Secundo modo potest considerari de iure diuino, & tunc dicitur

delictum maius & minus, fm intentione & remissione uoluntatis, quia ad cor & intentione respicit Deus, ut not. p. Dyn. c. peccati uenia, de reg. iuris lib. vj. & habet per magistru sen. in iij. dist. xxj. ibi exponit illa uerba apostoli. Qui dam edificauerunt lignu, foenum, stipula. Item illud dicit maius delictum, quod magis iniuriam diuinae maiestatis infert. C. de heredi. l. Manichaeos, habet per S. Thom. ij. q. xcviij. ubi dicit q. idololatria est grauissimum peccatum. Tunc ad propositum in q. proposita, si queramus quod sit maius delictum in foro ciuili, dicendum est quod ille qui iurauit falsum contra aliquem, dicens, q. uidit eum furtum committere, & de tali furto ex quo de iure communi uel speciali alicuius ciuitatis deberet inferri poena mortis, tunc est par crimen, sicut illud homicidium, & ead. legis poena imponitur. ff. de sca. l. j. s. si uero non ueniret imponenda minor poena, q. poena mortis, tunc illud falsum testimonium diceret minus delictum homicidio, & de perurio. de cri. stell. l. j. s. j. c. iuncta l. si. l. de Falc. Si uero non querimus de iure diuino, tunc indubitanter uidetur dicendum quod tale iuramentum ex quo dicitur est s. est maius peccatum homicidio. Nam iurare, est Deum in teste inuocare, & hoc pertinet ad Dei irreuerentiam, q. aliquis inuocet eum in teste falsitatis, quia per hoc dat intelligere, quod Deus ueritatem cognoscit, uel q. falsum testificari uelit, ut habet per S. Thom. in ij. q. xcviij. Et hoc concludit pro hac parte superius allegata. sed homicidium principaliter, & dicitur non committitur in iniuriam Dei, ergo minus delictum est, & predicta credo uera salua determinatione Theologorum semper Bar.

CONSILIVM CCXVIII.

Fama cum dicto syndici positi ad denunciandum, facit sufficiens iudicium ad torturam. Item q. sufficit, uel ne, sola.

- 1 Fama cum dicto syndici cum iuramento ad denunciandum positi, an faciat sufficiens iudicium ad torturam.
- 2 L. de minore. s. tormenta. ff. de questio. quomodo intelligatur.

AN FAMA^a cum dicto syndici positi ad maleficium denunciandum qui cum suo iuramento deponitur uerum esse, & c. faciunt sufficientia iudicia ad torturam. Omnis gl. quae dicit quod fama facit semiplenam probationem, quae forte usquequaque uera non sunt, & omnis his quae doc. dicunt circa hoc, specialiter Cy. in l. fin. C. de questio. Dico, quod fama per se sola posset esse ita uehemens, quod faceret per se iudicium sufficiens, ut l. ij. s. Labeo. ff. de aqua plu. ar. Quandoq. enim fama per se sola sufficit ad plenam probationem, ut C. de iur. dot. l. ubi. ff. sol. mat. l. si constante. & ibi per Dy. melius. ff. de flu. l. j. s. j. & l. si de. & ibi not. Quandoq. posset esse fama ita debilis, quod non faceret iudicium, sed solum prodesset ad coadiuandum alias probationes, ut l. ij. s. eisdem quoq. ff. de testibus. & tunc non sufficeret, & cum hac distinctione debet intelligi. de minore. s. tormenta. ff. de quest. Tunc dicit famam debere inspicere. hoc autem an fama sit conueniens, uel non, facti est, & hoc est quod dicunt doct. esse in arbitrio iudicis, ut dicit Cyn. in d. l. fin. In casu tamen proposito ubi est fama cum dicto illius officialis, qui hoc sub iuramento deponit, dico ex his duobus fieri sufficiens iudicium. Casus est, si bene inspiciatur, C. de repud. auth. hodie, & in corpore, unde sumitur.

ADDITIO.

- 1 Fama. Vide per doct. Fran. Bru. in tractatu de iudicis, & tortur. in prin. xij. col. & Bart. conf. cxcj. incip. domino Baci. ubi uidetur esse idem conf. & ibi uide addit. Thom. Diplo.

CONSILIVM CCXIX.

An uenditor potest defendere rem petitam, & suspicere in se iudicium inuito auctore.

- 1 Venditor an de iure admittatur ad suspiciendum in se iudicium non animo nouandi inuito petitore.
- 2 L. j. cum gl. C. ubi in rem act. quomodo intelligatur.

AGITVR^a Contra Ciolum possessorem cuiusdam domus uendit, comparet actor dicti Cioli, qui d. domum uendidit sibi, & dicit se uelle suscipere inde iudicium

non animo nouandi, sed se paratum offert satisfacere de iudicio sibi, & iudicatio soluendo, petitor contradicit q. non uult litigare, nisi cum Ciolo. Quaritur an d. uenditor de iure admitti debeat ad suspiciendum non animo nouandi inuito petitore, & uidetur dicendum ipsum auctorem in causa euictiois audiri debere quasi procuratorem, & actorem, ut in eius factio, ut in l. j. ubi in re act. & l. uenditor. ff. de iud. & ibi no. etiam inuito auctore. Hoc casu intelligo gl. l. j. super uerbo, alleg. factus si interuenerit animo nouandi, & ibi not. per Cyn. & Raynu. in l. si mandato meo. s. j. ff. manda. & no. super glo. quae est in uerb. mandati. in fi. Non ob. l. palam. ff. famil. ercisc. quia ibi loquitur petitor uolente, & not. in d. l. si mandato, quia primo casu ipse possessor non debet tenei, imò sit executio in re per eum possessam, contra ipsum emptorem possessorem, quia possessor est ille, qui conuenit, sed uenditor ad ipsius denunciationem potest eum defendere, quasi eius procurator. Ita not. in d. l. uenditor, sed ubi uenit animo nouandi, emptor desinit tenei ipso iure, ut no. in l. solutus. ff. de solu. qd. fieri non potest, per iura predicta, contra uoluntatem auctoris, & hoc debet intelligi. l. j. cum gl. C. ubi in rem act. fm omnes doc. Non ob. quod no. in l. liberto. s. ff. de neg. gest. Tunc gl. illa intelligitur de nouatione deueniente, aliàs defen. factus de ea quae perimit, & ita intelligit Iacob. Bu. licet Ray. ista gl. indistincte reprehendat uel impugnat. Vnum tamen est notatu dignum, q. gl. in d. l. j. non dixit de animo nouandi, quia nouatio est prioris debiti in alia ciuilem, uel naturalē obligationē translatio, ut l. j. de noua. sed in re uenditione ne quis non est obligatus, ut in fi. de act. s. j. Licet igitur non possit esse nouatio, & si forte quis hoc diceret, non peccaret, uel non est tamen quod iudicis officio teneat de in integ. resti. possessor, ut l. officium. & l. qui restitueret. ff. de re uend. Et ita conulo ego Bar.

ADDITIO.

- 1 Agitur. Vide Bar. conf. xxx. consilium ciuitatis Pisane, & in disputacione incip. Pisane ciuitatis. & in l. uendidit. ff. de iudic. & ibi apot. Alex. & uide de plenè in c. nulla. s. j. de illis. in xxix. col. ut li. non cōtest. et no. per Arg. de Ame. in s. actionum. in x. col. in uerfic. quero an denunciari. in fi. de act. Thom. Diplo.

CONSILIVM CCXX.

An iudex appellacionis debet pronunciare super appellatione more interlocutoriae, uel more diffinituarum, & quae actio oritur ex tali sententia. Item si iudex appellacionis pronunciat bene appellatum, & male pronunciatum, ad quem pertinet cognoscere de principali.

- 1 Iudex appellacionis debet pronunciare super appellatione more interlocutoriae, non autem diffinituae sententiae.
- 2 Iudex ad quem debet cognoscere solum super principali negotio.

APPELLATVM^a Est a sententia interlocutoria, quam oportet iudicem ferre in scriptis. Nam necesse est q. iudex appellationum pronunciet bene, uel male appellatum, & pronunciatum posito pro constanti q. in casu appellationis ex forma statuti debeat his contestari, an sufficiat si talem pronunciationem ferat, quemadmodum aliae interlocutoriae feruntur, uel necesse est q. more diffinituarum proferat. Secundo queritur an si appellatum est ab interlocutoria, & iudex appel. pronunciat bene appellatum & male pronunciatum, an primus iudex in causa principali remoto grauamine possit procedere, an uero iudex appel. Tunc breuiter super primo dubio uidetur dicendum sufficere pronunciare more interlocutoriarum, nec est necesse pronunciare more diffinituarum, cum rei ueritate sententia sit interlocutoria, non diffinitua, q. de natura diffinituae est, ut ex ea oriatur actio in factum, uel exceptio, ut in c. cum dilecti. in fi. ex. de elec. & facti c. ult. in cle. ex. de appel. ubi patet quod repulsiō peremptoria exceptiois non est diffinitua, sed interlocutoria, igit nec pronunciatio p. ea, ut ibi. siue igit iudex appellationis pronunciat bene, uel male appellatum super interlocutoria, satis est sententia fieri super eo quod perimat appel. & quod appellatus non poterat appellare, interlocutoria est,

& non diffinitiva. Ad quod fact d. c. d. d. l. e. in fin. de elec. c. significantib. & de appel. secus si esset ubi appellatur ad diffinitiva, quia tunc sententia lata in causa appellat. diffinitiva censetur. Ita no. in c. cupientes. §. in super. de elec. ext. lib. vj. & idem Archi. ibi super verb. plenā fidē. Idem lo. An. in c. cult. de ap. pel. in cle. t. Super secundo puncto videt quod iudex ad quē cognoscere debet de principali, ut c. ut debitus. ex. de appel. d. Remotio eīm grauiam in resitruisset d. sibi iurisdictionē qm̄ fuisset remouit ab illo - a quo fuisset appellatū ante cognitiōnē, & receptionē appel. per iudicē ad quē. ut no. in c. cū cef. fante. ext. de appel. & c. si iudicē l. b. vj. Succedit ergo iudex ad quē, in locum iudicis a quo, & illa facit quae fecisset ipse, si ab illo non fuisset appellatum, ut in c. dilecti. hāc cognitiōnem remittere nō potest a iudice a quo appellatur nō consentiente, ut in c. interposita, ext. de appel. Nā ex quo trāsfusa est in alīquem cognitiō, nō est in potestate redire ad iudicē a quo, ne illudatur iudex ad quem. Et facit ad hoc ext. de offi. dele. c. prudentia. §. j. & n. d. c. interposita, & ibi no. p. Archid. & Ioan. An. in nouel in d. c. ut debitus. & ita no. Et sic dico, & consulo ego Bart. de Saxoferrato Idem eam consuluuit Ang. de Amelia.

ADDITIO.

- a Appellatum. Vide per Philip Franc. c. cum cessante. uers. xv. quæritur. et uers. extra. g. & ibi quæ dicitur sententia diffinitiva, & quæ interlocutoria, & per Bald. conf. cccxiiij. in iij. no. & per Franc. de Are. conf. xx. & conf. cvj. in iij. d. b. Thom. Diplo.
b In interlocutoria. Vide Rom. conf. cccxv. Ber. Lan.
c Diffinitiva. Vide Bal. conf. cccxiiij. in iij. lib. Ber. Lan.
d Restitueret. Vide Rom. conf. cccxv. Ber. Lan.

CONSILIVM CCXXI.

An positus in carceribus p una causa pot pro alia recommedari, & qñ executio in una causa impediatur aliam, & quid quando recommedatio fit propter processum.

- 1 An positus in carceribus pro una causa, possit recommedari pro alia.
2 Recommedatio prima facta in carceribus, quando præualeat secundo, et quando e contra.
3 Duabus recommedationibus factis una pro executione, altera pro processu, an secunda impediatur primam, uel utraq; ualeat.
4 Carceratione prima iniuste facta, an possit fieri recommedatio iusta postea.

AN POSITVS in carcerib⁹ p una causa, possit p alia recommedari. * t Pro qua q examinandā sciendū est, q qñq; quis ponitur in carcerib⁹ ad executionē criminis, qñq; ad inuest. gaudū pcessum. Circa primū dic qñq; unaquæque executio debet esse corporalis, nō pecuniaria, & qñq; utraq; debet esse pecuniaria, qñq; una pecuniaria, alia corporalis. Primo casu qñq; cautā ppter quā est carceratus, habet extinguere executionē secūda causa. Verbi gratia Primo est carceratus propter cōdemnationē capti talē Secundo propter cōdemnationē furcarū, & tunc debet adacti, ut executio fiat propter illud crimen quod est grauius, & in id recommedatio illa præualebit quæ est facta propter crimen grauius, ut colligitur ff. nil noua appel. pen. l. j. §. fin. Si uerō executio facta ex prima causa non absoibet executionē faciendā ex secunda causa. Verbi gratia, primō est carceratus propter amputationē manus: secundo p pcedē. uel oculo uel capite, & tūc prima recommedatio præualebit, ut primō prima executio fiat postea secunda fiat. ac si fiet ad diuersis iudicibus, ut l. si eut. §. ff. de accus. Quandoq; una executio est corporalis, alia pecuniaria. Verbi gratia est recommedatus p pœna capitis, alius facit eū recommedari p pœna pecuniaria, uel ut rationem administrationis reddat. Iste casu si quidē habita modica dilatione in executione pœna corporalis possit cōsuli illi qui petit pecuniā, tunc dico cōcedendam istā dilationē, aliās secus, ut l. iij. C. de bo. dam. facti l. fin. c. r. prin. ff. de pub. iud. Quandoq; utraq; executio est pecuniaria, puta quia unus fecit recommedari eū pro uno debito. Alius facit eum recommedari pro alio ex forma statuti, uel ex forma l. j. C. qui. bon. ce. pos. & isto casu sine dubio utraq; recommedatio tenet, sicut n. in una re possunt

mitti plures creditores in possessionem, & una res pluribus obligari, ut l. si si §. si plures ff. de dam. infe. facti l. cum unus de bon. auth. iu. pos. ita eadē ratione hic. t Nunc est uidentum qñ recommedatio fit propter processum, & hoc aduerte, quia qñq; utraq; processus est criminalis, qñq; unus est ciuilis, & alius criminalis. Primo casu semper ualeat prima recommedatio, ut super ea prius procedatur, etiam si sit criminalis, ut l. si cui. in fin. de accu. recommedatio uerō secunda ualebit, & finita prima, fiet super secūda, ut l. qui de crimine. C. de accu. & siue fiat ab eodē iudice, siue a diuersis, ut d. l. si cui. in fin. Si uerō utraq; causa est ciuilis, dicas idē quod dixi in captione reali facta. Si uerō una est ciuilis, alia criminalis, & tunc criminalis præferatur, ut l. per minorē. ff. de iud. d. l. si. C. de ord. iu. quod intellige, nisi causa ciuilis esset tempore peritura, ut ibi, in fin. t Tertio est uidentum quid si una recommedatio est facta pro executione, alia pro processu, utrum secunda recommedatio impediatur primam, & breuiter sine dubio utraq; recommedatio ualeat, quatenus se nō impediunt, sed si inuicem se impediunt, ut quia p pœna capitis est recommedatus, & accusatur de aliquo crimine ex quo etiā imponitur pœna capitis, certē executio prima differet, si in secunda causa erit grauius delictū, ut in l. j. in fin. ff. nil no. ap. quod potest esse uile quādo uelles facere q executio impediatur, seu differatur, & prædicta sunt uera quādo prima carceratio facta iuste. t Sed quæro, qd si in debite facta prima carceratio, an possit fieri recommedatio iusta postea. Dic, ut d. xi. in q. quam disputauit, qua incl. Lapus quidam fuit caprus Bar.

ADDITIO.

- a Recommedari. Vide Alex. conf. clix. ij. lib. Ber. Lan.
b Leuius. Vide doct. in i. j. ff. de in ius uoc. & ibi Alex. in i. col. Thom.

CONSILIVM CCXXII.

Si statuto cauetur q committens adulteriū puniatur in c. libris, an cōmittens adulteriū pluribus uicibus cum una, puniri debeat una pœna, an multiplici, & quid de alijs delictis iteratis.

- 1 Adulter una an multiplici pœna puniatur statuto dicente, q committens adulteriū puniatur in centum, & pluribus uicibus cōmiserit illud.
2 Actio furti nata ex contrāctatione prima, non nascitur ex contrāctatione assidua.

ANTONIVS a Commisit adulteriū cum Berta pluribus, & pluribus uicibus & diuersis. Quæritur an debeat pœna imponi pro uno solo adulterio, an pro pluribus ex forma statuti d. centis. t q committens adulteriū puniatur in centū lib. gl. hoc tangit. ff. de fur. l. uulgaris. in pr. n. quæ inc. imō. quare gl. quidam intelligit ubi imponitur pœna capitalis de iure communi. per l. quamuis. C. de adul. & sic dicunt illam gl. hoc casu dicere uerum. Si autem imponeretur pœna pecuniaria, quæ cōmunitur imponitur ex forma statuti, & tunc dicitur quod toties imponi debet pœna pecuniaria, quoties adulteriū commiserit, ut ff. de prin. delict. l. nunquam plura. sed hoc non est uerum, nam cum gl. inducat p̄sus dictum in ar. seu simile ad pœnā furti manifesti, uel non manifesti, quæ pecuniaria est, nō est uer. simile gl. hoc dixisse, q pœna fuerit corporalis uel capitalis, quia tunc non est bonum arg. uel simile. Gl. ergo uidentur bene dixisse, etiam si pœna pecuniaria imponitur. Nam illa gl. in d. l. nunquā plura. de priu. del. tenet d. l. non habere locum qñ sunt plura delicta, & diuersæ species delinquendi, secus ubi sit eadē persona, & eadē species delinquendi, & iteratū sit ipsum delictū, si tamē ex iteratione delicti nō insurgit nouū interesse pecuniariū, tunc una sola imponitur pœna, ut ff. de fur. l. inficiādo §. infans. & ita etiā tenet, & no. Dy. in l. nunquā plura. ff. de pri. delict. probat in d. l. ei qui fuit ff. de fur. t ut furti actio nata ex cōtrāctatione prima, nō nascitur ex cōtrāctatione assidua, sed si actio nata ex prima cōtrāctatione extincta esset, uel per exceptionem euerfa, tunc ex sequenti cōtrāctatione durat actio furti, ut ff. de uerb. obligat. i. fin. Sicut ergo considerat lex ut temel nata, & efficaciter

ADDITIO.

- a Fratres. Vide Bart. conf. xv. in i. uol. & ibi scripsi. & in l. fin. C. de success. edic. Thom.

CONSILIVM CCXXV.

Si clericus nō incedēs in habitu clericali, cōdēnatus fuit de crimine, uel de causa ciuili per iudicē secularē, corā quō nūquā oppoñit exceptionē incōpetētis iurisdictionis, & appellauit, tūc in causa appellatiōis potest petere sententiā annullari, etiam coram iudice seculari appellatiōis.

- 1 Clericus non incedens in habitu clericali condemnatus, non opponit exceptionem iudicis competentis, quia potest dicere sententiā nullam in causa appellatiōis.
2 Clericus non incedens in habitu, non perdit priuilegium, nisi post trinitā monitionem sibi factam.
3 Libellus talis an procedat, dico sententiā nullam, & si qua est, peto cassari per appellatiōem, ut iniquam.
4 Iudex appellatiōis licet non possit cognoscere in causa clericali quia secularis, tamen potest pronunciare se non esse competentem, & cōdēnare impetrantem in expensis.

CLERICVS a Non sub nomine clericali, sed simpliciter nomine pprio non incedēs in habitu clericali, nō opponēs exceptionē iudicis incompetētis cōdēnatus appellat. quærit an talē sententiā possit dicere nullā, cū nō oppoñerit in principali exceptionē clericatus. t Et sine dubio potest dicere nullā, quia hāc exceptionē nō potest omittēre, nec ei renūciare tacitē uel expresse, ext. de fo. comp. c. si diligenti, & c. significasti, ut ita no. & tenet Gul. expresse in tit. de ata. & qual. §. j. in fin. uer. sed ponit, & Archid. xv. q. iij. placita, & ad hoc quod no. Inno. ext. de cen. c. uenerabili. Nam cū ipsum priuilegium nō sit propriū ipsius clerici, sed totius ordinis clericalis, Alex. in l. nunquam plura. in uer. item op. in uers. pro mille ageretur. de priuileg. deli. & Bald. conf. c. lviij. inci. anti. qui. in v. uol. & uide apost. Andre. Sic. in l. uulgaris. in princ. in iij. apost. in addi. B. ar. ff. de fur. & uide apost. Ale. in l. edita. in i. c. de eden. in uer. qualitatem. & l. in l. eum qui. §. in popularibus. in pen. col. ff. de iure iur. et Rochum de Cur. in c. si. in iij. col. ext. de consuetu. ubi alleg. Bart. hic. & ibi uideas. Thom.

ADDITIO.

- a Antonius. Vide pulchram apo. Alex. in l. nunquam plura. in uer. item op. in uers. pro mille ageretur. de priuileg. deli. & Bald. conf. c. lviij. inci. anti. qui. in v. uol. & uide apost. Andre. Sic. in l. uulgaris. in princ. in iij. apost. in addi. B. ar. ff. de fur. & uide apost. Ale. in l. edita. in i. c. de eden. in uer. qualitatem. & l. in l. eum qui. §. in popularibus. in pen. col. ff. de iure iur. et Rochum de Cur. in c. si. in iij. col. ext. de consuetu. ubi alleg. Bart. hic. & ibi uideas. Thom.
b Bald. hic allegatur Bald. aduerte quia debet allegari Balduinus, i. laco. Balduini. Thom.

CONSILIVM CCXXIII.

ACCVSATIO FVIT instituta contra Martinum quod percussit cum armis, & c. de isto cons. ut de. s. in cons. cxv. j.

CONSILIVM CCXXIII.

Cōputatio graduū sim ius ciuile quæ est uera quo ad punitionē malefactorū, & quo ad cōpromissā faciendā. Item secundum ius can. quod habeat locum in matrimonijs.

- 1 Fratres consobriini, an ex quo ad quid, ex quo iure sint in quarto gradu.
2 Fratres consobriini de iure canon. quantum ad promissionem, & prohibitionem matrimonij, sunt in secundo gradu.

AN FRATRES a consobriini sunt in quarto gradu. t Dico, q fratres consobriini sunt in quarto gradu, quo ad punitionē malefactorū, & cōpromissā faciendā, ut Instit. de grad. §. quarto gradu. & ff. de eo modo de iure Can. ut xxxv. q. v. c. j. & c. gradus. §. sexto gradu, q originalis fuit Isidori, alia uerō computatio graduū fit de iure Can. quantum ad promissionem matrimoniorū secundū quam consobriini essent in iij. gradu, & de hac computatione habet dicta causa, & q. c. porro & paritē. t Quæ secūda cōputatio habet locū in matrimonijs, quo ad alia habet locum alia cōputatio, qd clare patet ea. q. & causa. cad. sedē, ibi, deniq; & domini, & c. ibi in legib; & c. ad si. c. ibi. nā si qs peruerfa & obstinata mēte, & recto tramite. Andr. de Are. de hoc tractat satis plenē. Jacob. de Alb. in lib. de cōtractatibus, inter ius ciuile, & Can. & de grad. §. ij. cōcor. Ioan. And. in arbore cor. sanguinitatis. & not. Ber. ex. de cōsan. & affi. c. si. in gl. si uis scire. Bart. aliās dicitur Andr. de Are.

Si clericus nō incedēs in habitu clericali, cōdēnatus fuit de crimine, uel de causa ciuili per iudicē secularē, corā quō nūquā oppoñit exceptionē incōpetētis iurisdictionis, & appellauit, tūc in causa appellatiōis potest petere sententiā annullari, etiam coram iudice seculari appellatiōis.
1 Clericus non incedens in habitu clericali condemnatus, non opponit exceptionem iudicis competentis, quia potest dicere sententiā nullam in causa appellatiōis.
2 Clericus non incedens in habitu, non perdit priuilegium, nisi post trinitā monitionem sibi factam.
3 Libellus talis an procedat, dico sententiā nullam, & si qua est, peto cassari per appellatiōem, ut iniquam.
4 Iudex appellatiōis licet non possit cognoscere in causa clericali quia secularis, tamen potest pronunciare se non esse competentem, & cōdēnare impetrantem in expensis.
CLERICVS a Non sub nomine clericali, sed simpliciter nomine pprio non incedēs in habitu clericali, nō opponēs exceptionē iudicis incompetētis cōdēnatus appellat. quærit an talē sententiā possit dicere nullā, cū nō oppoñerit in principali exceptionē clericatus. t Et sine dubio potest dicere nullā, quia hāc exceptionē nō potest omittēre, nec ei renūciare tacitē uel expresse, ext. de fo. comp. c. si diligenti, & c. significasti, ut ita no. & tenet Gul. expresse in tit. de ata. & qual. §. j. in fin. uer. sed ponit, & Archid. xv. q. iij. placita, & ad hoc quod no. Inno. ext. de cen. c. uenerabili. Nam cū ipsum priuilegium nō sit propriū ipsius clerici, sed totius ordinis clericalis, Alex. in l. nunquam plura. in uer. item op. in uers. pro mille ageretur. de priuileg. deli. & Bald. conf. c. lviij. inci. anti. qui. in v. uol. & uide apost. Andre. Sic. in l. uulgaris. in princ. in iij. apost. in addi. B. ar. ff. de fur. & uide apost. Ale. in l. edita. in i. c. de eden. in uer. qualitatem. & l. in l. eum qui. §. in popularibus. in pen. col. ff. de iure iur. et Rochum de Cur. in c. si. in iij. col. ext. de consuetu. ubi alleg. Bart. hic. & ibi uideas. Thom.
ACCVSATIO FVIT instituta contra Martinum quod percussit cum armis, & c. de isto cons. ut de. s. in cons. cxv. j.
CONSILIVM CCXXIII.
Cōputatio graduū sim ius ciuile quæ est uera quo ad punitionē malefactorū, & quo ad cōpromissā faciendā. Item secundum ius can. quod habeat locum in matrimonijs.
1 Fratres consobriini, an ex quo ad quid, ex quo iure sint in quarto gradu.
2 Fratres consobriini de iure canon. quantum ad promissionem, & prohibitionem matrimonij, sunt in secundo gradu.
AN FRATRES a consobriini sunt in quarto gradu. t Dico, q fratres consobriini sunt in quarto gradu, quo ad punitionē malefactorū, & cōpromissā faciendā, ut Instit. de grad. §. quarto gradu. & ff. de eo modo de iure Can. ut xxxv. q. v. c. j. & c. gradus. §. sexto gradu, q originalis fuit Isidori, alia uerō computatio graduū fit de iure Can. quantum ad promissionem matrimoniorū secundū quam consobriini essent in iij. gradu, & de hac computatione habet dicta causa, & q. c. porro & paritē. t Quæ secūda cōputatio habet locū in matrimonijs, quo ad alia habet locum alia cōputatio, qd clare patet ea. q. & causa. cad. sedē, ibi, deniq; & domini, & c. ibi in legib; & c. ad si. c. ibi. nā si qs peruerfa & obstinata mēte, & recto tramite. Andr. de Are. de hoc tractat satis plenē. Jacob. de Alb. in lib. de cōtractatibus, inter ius ciuile, & Can. & de grad. §. ij. cōcor. Ioan. And. in arbore cor. sanguinitatis. & not. Ber. ex. de cōsan. & affi. c. si. in gl. si uis scire. Bart. aliās dicitur Andr. de Are.

ut ij. q. vj. c. non ita in ecclesiasticis. ut ibi est gl. ord. & allegatur ista gl. in corpore. auth. defanc. epif. §. litamen imperium. col. ix. Bar.

ADDITIO.

4 Clericus. De hoc conf. uide plenè per Andr. Si in e. ij. in pe. co. de fo. cõp. & pro opi Bar. uide Ro. conf. cccxix. in propofita cõfultatione. & lo. de An. in c. pofit miserabilem. in iij. col. de ufuf. & pe. de Anch. in reg. ea que. de re. iu. li. vj. & Phi. De. conf. ult. in pe. col. inci. dubitatur principaliter. in contrariu uide Spec. in tit. de reconuen. §. nunc dicamus. uer. sed nunquid incidenter. ubi inquit q. iudex secularis cognofcit de caufa fpiritualli. & contra clericu quando de plano cognofcit. & abfq. cõtraditione. ut quia clericus confiteatur. & uide plures concord. per Ale. in l. Titia. in iij. co. ff. fo. ma. & plenius per Phil. Dec. d. conf. ul. in j. col. et adde lo. Cal. conf. xij. in ti. de iud. ubi plenè inc. si clericus. uide Phil. Fran. in c. dilecti. in c. j. iij. col. de appe. & Lan. Brixi. in c. quoniam contra falſam. in uerſic. confefſio nes. de probat. in uerſic. quero Petrus. & in uer. queritur ulterius. ubi plenè de dicto Spe. & uide Pet. de Anc. conf. cccxxvij. uſis in ij. co. & Alex. in l. ij. in iij. col. ff. si quis in ius uoca. non ie. & conf. cxlix. in vj. vol. inci. in caufa inquisitionis. & apofiti. in l. edicto. in prin. in j. gl. C. de edic. diui Adr. tol. Quia autem si clericus citat clericum in iudicio coram iudice seculari. & fuerit lata ſententia abſolutoria. an ualeat. uide Fed. de Se. conf. xc. caſus talis eſt. & Pet. de Anch. in c. ij. de fo. comp. ubi concludit quod ſententia non ualeat. & facit mentionem de conf. Bart. licet ipſum nõ alleget. uide Alex. in locis d. dictis. Thom.

CONSILIVM CCXXVI.

Si commune uēdat gabellam pro certo pretio unī, & ſtatuto ipſius cauetur quod de quolibet contractu debeat ſolui gabella. tunc ipſum commune de prædicto contractu debeat etiam ſoluere gabellam prædictam pro parte ſua. & cõtrahens ſecum etiam.

- 1 Commune habens ſtatutu dicens quod pro quolibet contractu ſoluatur gabella. an uendens gabellā teneatur ſoluere eam de prædicto contractu.
2 Diſpoſitio ſtatuti generaliter loquens de quolibet contractu. non poteſt reſtringi.
3 Fiſcus. quā de caufa non ſoluit ueſtigal. ſeu gabellam.

AVETVR Statuto Montis Polliciani t quod de quolibet contractu in quo fuit factu instrumentum. ſoluantur gabellario taxæ groſſæ quatuor denarij p libra. duo uidelicet pro qualibet parte: modò cõmune d tera uendidit alteri gabellā bladi pro certo pretio. Queritur. nunquid cõmune debeat ſoluere gabellario taxæ groſſæ p d. contractu duos denarios pro libra. qui ſibi conungit in parte. Et primò uidetur. qd commune non debeat. quod ſic probatur. In generalis ſermone. ſeu obligatione. non uident obligata. quæ quis uerifimiliter non eſſet obligaturus. ut ff. de pigno. l. obligatione. ſic etiam in iſta diſpoſitione non uidetur uerifimile. quod commune uoluerit ſtatueri contra ſe ipſum. Pro hoc uidetur caſus in l. licitatio. aliās. locatio. §. fiſcus. ff. de publi. & quod ibi no. per Dyn. pro hoc eſt generalis. & in generalis ſermone nõ intelligitur perſona loquentis. E contra uidetur quod poſito quod ipſum cõmune de iuris rigore eſſet abſolutu à ſolutione. debeat tamen ſoluere. & ſe legi ſubmittere. ſicut Imperator. ut l. digna uox. C. de legi. & inſti. de inoffic. teſta. in fin. t. Secundò. quia iſta diſpoſitio generaliter loquit. uidelicet. de quolibet contractu nullum excipiendo. ergo eã reſtringere nõ poſſumus. ut l. pretio. ff. de pub. cõ ſim. & iſta uidet ueritas. Non obſtant prædicta arg. & primò qd eſt uerifimile cõmune uoluiſſe ſe obligare propter æquitatē. quā debeat habere Princeps ſubmittendo ſe legibus. Itē quia militibus quandoq. cõmunia cõſtituunt maiores expēſas. ut illi. quibus ſoluatur ſalarium. ſoluant inde gabellam. ut illa gabella tribuatur in aliam cõmunis utilitatē. & ſic trahit ex una caufa. & ex alia remittunt. ſicut poſſumus hic dicere. ut cõmune uelit ſe obligare ad ſolutionē gabellæ. ut ex ea percipiat minus pretium. ſiue mercedē. t. Ad §. fiſcus. reſpondet ſimpliciter. Primò. quia ratio quare fiſcus nõ ſoluit ueſtigal. eſt. quia generalis diſpoſitio iuris cõmunis. quæ percipit ſolui ueſtigal. diſponit de re ſolui de omnibus quæ portant de una terra in aliā terrā

gratia cõmunis uſus. ut l. commiſſa. ff. de ueſtigal. ſed fiſcus nunq. merca. ergo non debeat ſoluere. Præterea. dico. & aliter quod d. ibi ſit caſus p. iſta parte. Si em̄ fiſcus uigore generalis iſtius diſpoſitionis. ut l. cõmiſſa nõ teneat ſoluere. nõ fuiſſet neceſſaria diſpoſitio illius §. fiſcus. p. d. fiſco. Si dicā in caſu noſtro ſub generali prouiſione quod ex quolibet contractu. & c. continet cõmune. niſi ſpecialiter excipiatur. Pro hoc facit tex. ibi dum dicit immunis quaſi dicat. licet de iure cõmuni ſit adſtrictus. tñ eius fauore ei cõcedim. hãc immunitatē. Pro hoc facit. quia licet municipiū. in quo colligit ueſtigal. debeat habere iſtā immunitatē. nõ exciperet tamen à ſolutione. ſi ipſe portari faciat res. Nõ ob. quod dicit Dynus ibi. qd nemo pōt plus iuris in alium. & c. Nā uerū eſt. qd contra tertiu nõ poſſum alicui transferre plus iuris q. habeam. & tamen poſſum me alteri obligare. & ſic in propoſitio licet cõmune nõ faceret ſibi obligationē ſoluere. tñ potuit ſe gabellario obligare. Ad ſecundu de emptore nõ quid debeat ſoluere partem ſuam. nullum dubium recipere uidetur. uidet enim caſus in l. licitatio. §. ff. de publ.

ADDITIO.

4 Cauetur ſtatuto. aliās inc. ſtatuto ciuitatis cauetur. Thom.

CONSILIVM CCXXVII.

CAPITANEVS Patrimonij ſecit unā cõſtitutionē quod nõ nulla ciuitas caſtrū. uel uilla. eligeret Potentiatē aliquē ciuitatenſem. ſub certa pœna. De iſto conf. uita de ſuprà in conf. cccxxvj.

CONSILIVM CCXXVIII.

Si inquisitio. uel accuſatio eſt formata cõtra unū de percufſione. & ipſe cõfiteat. ſed nõ adiecit tēpus percufſionis. nec locū. Idē dicit ſe feciſſe ad deſenſionē ſuā. an ſententia iudicis cõdemnatoria ualeat. Item an publicatio teſtium facta p. iud. cõ. nõ examinaus teſtibus alijs qui prius iurauerant. ualer. & an iudex pōt reſrenare teſtes qd nõ examinent poſt qd ſunt recepti. Itē an ualeat publicatio teſtium parte nõ citata legitime. & an citatio facta in carcere ualeat. & non peremptoria ad audiendam ſententiam.

- 1 Sicut confefſio delicti non continens locum. nec tempus non ualeat. ita libellus & ſententia.
2 Confefſio conditionalis. an & quando ualeat.
3 Publicatio teſtium nõ debet fieri. niſi prius omnib. examinatib. teſtibus.
4 Iudex nõ pōt procedere in caufa teſtibus iuratis. & non examinatib.
5 Publicatio teſtium ipſo iure eſt nulla. parte non preſente. nec legitime citata.
6 Sententia eſt ipſo iure nulla parte peremptorie non citata.

CATHARINA Accuſauit Ritā qd certo loco. & tēpore in inquisitōe cõtētus. ipſa Rita percufſit ipſam Catharinam. ipſa Rita reſpōdens accuſationi confefſa fuit. non tñ adiecit locū. & tēpus. & dicit ſe feciſſe ad ſui deſenſionē. & dato termino ad probādū ſuas deſenſiones re cõmendata in carcere fuit. recepti fuerunt teſtes ſuper accuſatione. quorum nullus probauit contra ipſam Ritam. imò probant pro ipſa Rita. Dicit em̄ unus qd uidit Catharinā cū naſo ſanguinolento. exire de domo Ritæ. Pro parte autem Ritæ datis articulis. & productis teſtibus inter quos fuit Bartolotius Ioānis. & Bucius Codi. intra terminum ad deſendendum datū iudex iuratis d. duobus teſtibus. & examinatib. pronunciauit teſtes haberi pro apertis & publicatis. Pro parte autem Ritæ nõ fuit legitime probatū. quo ad deſenſionem Ritæ ſuper omnibus tulit ſententiā dominus po teſtas cõtra Ritam. ut cõfeſſa. & non pbata deſenſione. quæ ritur an ſententia ſit iuſta. uel iniuſta. t. Et qd ſit iuſta. deſendi non poteſt in aliquo. præſertim cū cõfeſſio Ritæ locum cõmiſi maleficij nõ cõtineat. nec tēpus. ut patet in reſpōſione ſua. & ſicut libellus debet cõtineri prædicta. ita cõfeſſio. ſeu reſpōſio. & talis debet eſſe ſententia. ut probatur in l. libellorū. ff. de accu. ij. q. viij. c. fi. ff. commu. diuid. l. ut fundus. C. de

Valentino. Thom. Diplo. I. V. D.

CONSILIVM CCXXIX.

An appellacione filiorum in ſtatutis cõprehendatur filius naturalis tantum. & uulgo conceptus. & adulterinus. uel inceſtuofus. cõcluditur hic qd non. Item an appellacione fratris carnalis cõprehendatur ſoror carnalis. uel appellacione filiorum fratrum cõprehendatur filij ſorum. & cõcluditur qd non. Item circa primam q. cõcluditur. qd appellacione filiorum in deſinitē cõprehenditur filius naturalis tantum. licet non ſit legitimus. alij tamen legitimi ſuprà dicti non cõprehenduntur.

- 1 Appellacione filiorum in ſtatutis quales filij ueniunt.
2 Lex non eſt ad improprium trahenda. ubi poteſt operari ſecundum proprium uerborum ſignificatum.
3 Filij uulgo quaſi an continueantur appellacione filiorum. & ſimiliter inceſtuofis. uerſarij. & adulterini.
4 Soror an cõprehendatur appellacione fratris.
5 Filiorum appellacione continentur quinq. filiorum genera.
6 Mater an poſſit uocari in ius etiam à uulgo quaſi ſita.
7 Filius regis naturalis. qui non poteſt eſſe rex. non debet in domo regia baptizari.

AVETVR Statuto quod quilibet perſona. cui reſponſionem in ultima uoluntate. pro gabella. ſoluat certam quantitā pecuniæ: de prædictis autē excipiuntur filij. & filia nepotes. matres. & filij fratris carnalis. & fratres. ſiue ſorores carnales. & c. Ex quibus uerbis inſurgit dubitatio de duobus. Primò. de quibus filijs ſit intelligendum. Secundo. an appel. fratris contineatur ſoror. t. Et circa primū uidetur dicendum. qd ſecundū ſtrictam & propriam ſignificationem intelligendū ſit de legitimo. & naturali. b. Nā pro ut iura dicunt. filium cum diſtinimus. qui ex uiro & uxore naſcitur. ut l. filium. ff. de his qui ſunt ſui. uel alie. iur. & l. qui ſemper. §. pater. de in ius uocan. & hoc ubi ſimpliciter. & abſolute de filio ſit mentio ſine alio adiucto. ſicut eſt in thema præmiſſo: proponitur. & habetur in auth. ut l. ma. & auie. §. ad hoc. col. viij. Sed an de naturali tantū poſſit intelligi. & de illo. qui ex concubina ſuſceptus eſt. quæ donec uixit. ſit tit. associata in æſtimatione cõcubina. & in domo dubitato affectu. & cū proteſtatione. & c. ut in auth. qui mod. na. eſſi. ſui. §. ſi quis aut. & l. in concubinato. ff. de cõc. Et uidetur qd ſic. quantū ad certos reſpectus. & in certis caſibus unā cum filijs ſuis. etiam legitimis & naturalibus ſuocedant. ut l. pe. C. ad Ori. & etiam ſine eis. ut in ſti. c. tit. §. item quaſitum. ad alimēta. & eorū partibus in certis caſibus. & circa parte ſuccedant. ut in prælat. qui. mo. na. eſſi. ſui. §. diſcretis. & §. ſeq. Itē in quodam alio caſu pietatis intuitu. ut habetur in l. uxor. §. codicilli. in ſi. ff. de leg. iij. Item in quibusdam caſibus. in quibus talibus filijs ſubſtitutus excludatur. ut l. ex factō. §. ſi qd rogatus. ff. ad Treb. aliās autem minimē cõprehendi uideatur. ut C. de inſti. & ſubſti. l. generaliter. §. fi. Dum ergo. ut ex præmiſſis apparet. in certis caſibus tantū. & quo ad certos reſpectus tantum d. filius naturalis tantum. loco naturalis & legitimi habeatur. ſequitur quod in certis caſibus prædicta regula. quæ in cõtrarium eſt inducta per d. l. filium. cū concor. præalle. firma & ſolida maneat. & per conſequens exceptio d. ſtatuti. quæ filium à d. gabella excludit. & eximit. locum non habet in filio naturali. arg. in auth. de non alie. §. ut autem. & ff. de teſta. mil. l. tribunus. §. cum aliquis. Ad hoc facit. quod no. lo. An. ext. de bap. & eius eſſe. c. j. in cle. Ad idem quia quo ad commodum filiorum naturales filij non ſunt filij. quo ad honorem parentum ſic. Et ita ſolet no. in l. j. ff. de reg. iu. & per Dy. c. x. e. u. in proo. Ad huiusmodi cõfirmationem accedit. t. quia lex ubi poteſt operari ſecundum ſignificatum propriorum uerborum. non eſt ad improprium trahenda. ut l. uerbis ciuilib. & l. in pupillari. & ibi no. ff. de uul. & pup. & l. librorum. §. quod tamen Caſtus. ff. de leg. iij. & l. non aliter. & l. ſce uola. & quod ibi not. ff. ad Treb. ſed ſtatutu ipſum pōt operari ſim. p. priū ſignificatū. ſim quod eſt. ergo. & c. De huiusmodi genere perſonarum modicum

de fideicommi. l. i. fin. ext. de accu. c. qualiter. & de ſimo. c. licet. Li quere enim debet maleficiū cõmiſſum. prout. & ſicut in accu. c. continet. ut ff. de adul. l. dicere. cū ſi. ſed ſententia nõ conformat accuſationi. ut dictū eſt. ergo. & c. t. Secundò b. quia d. confefſio nõ ſuit pura. ſed conditionalis. ſ. quod ad deſenſam fecerat. ſed cū quis purè non cõfiteat. ſed cõditio nali. licet nõ probet conditionem. abſoluti debet. niſi de puritate probetur per eū qui dicit prout plenè probatur. & no. in l. ſi quidem. C. de exce. per Cy. in l. j. C. de confef. in uer. xij. & per Spec. in tit. de confef. §. item. Apparet ergo quod ipſa Rita fecit ad deſenſionē. & cum moderamine inculpatæ tutela. & nõ ad uindictam. ſed uim uij. & c. t. Quartò. quia duo teſtes iurauerunt. & admiſi fuerunt. non tamen depoſuerunt. & propterea non debuit publicatio fieri teſtium ſine illis non examinatis. prout probatur in c. cauſam. & ibi per Innoc. ext. de dilat. niſi ad deſenſionē detur dilatio. ut probatur ff. de tab. exhib. l. locum. §. quid ſit phibere. t. Nec poſſet iudex. pcedere in caufa teſtibus iuratis. & nõ examinatib. nec poſſet poſt iuramentū reſrenare ex quo admiſit. ut l. in cõcedēdo. ff. de aqua plu. ar. ff. de neg. geſt. l. Pomponius ſcribit. & ſi poſſet hoc nõ reſrenando fecit. ſed arbitrariè. & de facto. & inordinariè. non ob. hic quod iudex mandauerit teſtibus. qd deponerent intra certū terminum. non em̄ negli gentia illorum teſtium debet eſſe damnoſa d. Rita. alteri enim per alterum nõ debet iniqua aſſerri conditio. de ali. iu. mu. cau. fac. l. j. de aq. plu. arc. l. j. §. de eo. & de reg. iur. l. non debet. nec potuit ad publicationē procedere prius. ut dictum eſt. t. Quintò. qd ipſa publicatio eſt nulla ipſo iure. nec aliqua caufa ualeat. quia nõ preſente parte. uel citata Rita legitime. Nam cū in uinculis eſſet. ſuit citata. Et quod in uinculis foret. probat per reſcommēdatonem de ea factam. tēpore reſponſionis apud cuſtode carceris. & ſic non eſſet in poteſtate ſui uenire. cū impeditur ut pro ipſum iudicem. ideo nunq. contumax dici poſſet. ut l. contumacia. §. contumacia. ff. de re iud. & l. de uno quoq. §. j. & l. ſed ſi per prætozem. in prin. & ſic non ualeat quod factum eſt. ut d. l. de uno quoque. §. j. Sextò. quia locus porreſionis accuſationis non appareret in ipſa accuſatione. nec proceſſus. & actus qui tamen certi eſſe debent. ſicut & in ceteris actibus iudicialibus. & mini ſterijs. ut C. de tab. l. generali. lib. x. C. de contrahen. & cõmit ten. ſitpula. l. optumam. ext. de re iudic. c. abbate ſanè. lib. vj. & t. Item ſententia eſt ipſo iure nulla. quia parte non citata peremptoriè. & quia in carceribus erat. Et ita conſulo ego Barto. j.

ADDITIO.

- 1 Catharina. Vide apoſt. in l. cum de indebito. ff. de teſti. in uerſi. alij quis. Thom.
2 Secundò. No. quod dicit Bar. hic q. ſi quis confiteatur delictum. ſed ad ſui deſenſionem. & c. licet non probet ſe feciſſe ad ſui deſenſionem. debet abſolui. niſi probetur homicidium. & delictum commiſiſſe purè. & non ſub conditione. quod no. ad ea que tradit Bar. qui uidetur ſentire contrarium in l. Aurelius. §. idem quaſi ſuit. ff. de li. leg. ad cuius ueritatem uide laf. in l. uim. in iij. col. & ſeq. ff. de uſt. & in. cui adde Bar. hic. & huiusmodi deciſ. Bari. hic adde. & Ab. Pinor. in c. auditis. in pe. col. de præſer. quam ſequitur la. in d. l. ut uidelicet. in v. co. & Pe. in d. c. auditis. in xx. co. & in c. cum uenerabilis. in v. col. de exce. & in c. ſignificati. in pe. co. de homi. et plenè per Fran. de Are. in l. ſi quidem. ff. de exce. & plenè dixi in add. ad la. in d. l. ut uidelicet. in eo autem quod dicit Bar. in ſi. quod exiſtens in carceribus. non poteſt citari. & proceſſus. & ſententia. contra ipſum lata. eſt nulla. adde Bar. in l. j. ff. de in ius uoc. & Paul. de Caſ. conf. xij. uſis actis. et contrarium tenet ipſemet Bar. in l. ſi qui reus. in ul. co. ff. de pu. iu. cum concor. de quibus per laf. in d. l. j. in prin. in iij. col. ff. de in ius uoc. tamen concludenter dico. & ita conſulit. & obimui bis ſemel in caufa d. Pandulphi. de Conſeucius l. V. D. eximij. & alia uice in caufa Fran. Becij ſoceri mei. qui omnes fuerunt incarcerati ſine caufa ab illis. d. lo. ſfor. quod præd. intelliguntur. uidelicet quod iſta duo copulatiue concurrant. quod carceratus iuſte ſit. & ſui culpa. & quod poſſit comparere pro pro. ita Paul. de Caſ. in l. j. §. ſi quis in iudicio. ff. ſi quis cau. & in l. quaſitum. ff. de re. iu. & in l. q. andoq. ff. de in ius uoc. ubi hoc etiam ſequitur Ale. & Fran. de Are. conf. cccxxij. conſulit ſime domine. & ita ſuit iudicatum per Gul. Lambertini. de Fortitio. tunc Piſarini locum tenentem pro duce Borgia

modicum est curandū, cum maxime hodie ex tali coitu nati rarissime inveniunt, ut in facto est notū. † Quid de uulgo quæsitus, id est, de his, qui ex publi. & uulgari meretrici nati sunt. Et certe hi multo minus q̄ naturales tantum filiorū appell. cōprehendunt, cum nec patrem cēlebant habere, unde solent filij spurij appellari. Insti. de nup. §. si aduersus ibi, itaq̄, & de legi. agna. suc. §. uulgo. Idē de incestuosis, nefarijs, & adulterinis, ut in præal. §. si aduersus. insti. de nup. quimimō nō sunt digni appellari filij, nec a parentibus alendi, nec eis possunt succedere, ut breuiter dicam, & omni beneficio legis prorsus sunt exclusi. C. de incest. nupt. l. si quis incest. circa prin. ibi, sed neq̄ uxorem, neq̄ filios ex ea editos habere credant. in præalleg. auth. qui. mod. nat. effi. sui. §. pe. & C. de na. lib. auth. licet. in fi. Cōcludo ergo, q̄ d. regula de filijs legitimis intelligēda est de naturalib⁹ & legitimis tantum. † Circa secundū uidet̄ dicēdū prima facie, quod ap. pel. fratris cōiūct̄ foror. c. ff. de pac. l. tres fratres. ff. fa. er. l. Lu. cius. in prin. Et ratio, quia masculinū concipit foemininū. ff. de le. iij. l. qui duos mulos, & de uer. sig. l. j. Econtra uidet̄ q̄ nō, cum in d. parte statutum loquat̄ in masculo, & sic ad foeminā nō debet extendi, sed de eo, si foemineo sexu in d. parte p̄missio est habendū, & sic cum de fororis filio in statuto non disponit, dicendū est fm reg. positam in prin. d. statuti quæ est, ut ad solutionē d. gabellæ teneat. ff. sol. ma. l. si uerō. §. de uero. & præal. §. ut autē, sed ut primus punctus clarius possit uideri, allegatur in cont. q̄ d. exceptio intelligi possit, & in fauorē suum extendatur ad filios natos de concubina que donec, & c. † Et sic certum est quod appel. filiorum continent quinq̄ genera filiorū, & in auth. qui. mod. na. effi. sui. §. palām. & ita summat Azo. in d. tit. §. j. Præterea autē habent aliquā exceptionē, quod aliqui ex prædic. non sunt digni nominari filij, ut in præal. tit. & §. remanet ergo quod d. naturales ex concubina sint, & nominentur filij, ut in auth. de non alien. §. ut autem. ad idem facit quod d. filiorū appel. continentur ex nobis descendentes, ff. de uer. obl. l. liberorū. §. Papi. & qui ex masculo & foemina procreantur, filij dicunt̄ etiā sine nuptijs, ut ff. de iust. & iur. §. ius aut. Ad idē q̄ statutor̄ intelligētus magis circa ea, quæ sunt facti uersat̄, q̄ circa ea, quæ sunt iuris. ext. de const. c. j. lib. vj. sed cōsideratio uerborū quantum ad ea, quæ sunt facti, respicit naturales, ergo etiā hic de naturalibus intelligi debet. Ad idē facit q̄ d. no. p. doct. C. ad l. lul. male. l. qui quis. §. filius. ubi tenent crimine lætæ maiesta. nō nati de legitimo matrimonio, dūmodo tūc tēporis sint nati. Sed si illud est ibi quātū ad pœnam, multo magis quātū ad bñficiū, quia fauores ampliandi, & odia restringenda sunt, & in hoc statuto est fauorabilis ista exceptio. quantum ad illos, quos lex nō p̄sequit̄, ut odiosos, licet nō faueāt in aperto, ergo includat̄ sub diffinita etiā in definitē prolata, ut ff. de le. ij. l. si plurib. & l. si pretio. cū si. & hāc partē tenet Accur. in l. parātes. de in ius uoc. Non ob. alleg. in cōtrariū, nā l. filij. loquit̄ de naturali, & legitimo, quod pater, qa est in tit. in quo quærif de iure patriæ potestatis, q̄ est p̄ priū ciuiliū Romanorū patrū in filios, & tūc diffinit, & declarat quis est filius tūc, i. in p̄tate, certē bene respōdet, q̄ est ille, qui nascit̄ ex matrimonio. Diffinitio † autē filij est illa, de qua dixi §. sed lex declarat, q̄ mater non pōt uocari in ius, etiā a uulgo quæsitus, sed pater certus est, quē nuptiæ demonstrant, nō autē diffinit quid sit pater. Itē nō excludit q̄ ille, qui quærif filij sine matrimonio, nō sit pater, ibi etiā nō ob. auth. mar. & auz. §. ad hęc quæ uenit ad declarationē. l. filij præalleg. † Nō ob. quod no. auz. qui. mo. na. effi. sui. §. si q̄s aut defunctus, quia pro testamētō est illa, & fit ad hoc, ut sciri possit qui nō sunt legitimi. Non ob. quod no. Io. An. ext. de bap. & eius esse. in cle. quia loquitur de regibus, & principibus, & filijs eorum, in quo casu filij possunt in regno succedere, & principatu, quia regalis dignitas, & principatus nō competit nisi filijs qui regnare possunt, & principatu, & eis datur regnū cā beneficij. Si ergo filius nō potest esse rex, ergo nō debet in domo baptizari: quia cessante causa, cessat effectus. Nō ob. l. iij. C. ad l. lul. de adul. quia illud non excludit quod non sint legit. sed in illo casu facit lex differentiam

inter naturalē tantum, & legitimos, sicut in alijs iuribus, ut l. generaliter. C. de inst. & subst. ff. ad Treb. lex factio. §. un. i. eū si. uel fortē illa solutio nō est uera. nec colligit̄ ex d. l. Sed cōt. uidetur uerum, quia de cōmodo filiorū tractatur, cum de tutela ipsorum tractatur, & quo ad illum punctū habentur pro filijs, quia matri filiorum tutelā, & c. quando mulier tut. offi. fun. potest. in auth. ibi posita. Bart.

ADDITIO.

- a. Cauetur. Vide Alex. in l. ex factio. §. si quis rogatus. ff. ad Tre. & ibi uide in add. meis, et uide apo. An Bar. in l. tres fratres. ff. de pac. in lec. Bar. Tho.
- b. Naturali. Quod imō appell. filij non comprehendatur naturales in statu ius, tenuit Pau. de Ca. cons. lxxix. to. de im. in cle. j. de bap. et Pe. de Anc. ibi, & cons. lxxvij. Ang. uerō cons. xxx. inc. do. Fran. tenet idem q̄ d. cōsue lens §. in proprijs terminis, & idem in fortioribus terminis in spurio d. Bened. de Plum. cons. cclij. quod est inter cons. Ang. maxime quando uerba stat. sunt naturalia, ut puta si filius, q̄ tunc ueniat spurius. contrarium tamen consulit Ang. cons. se. & spurius non comprehendatur. dictarū opi. ueritas uidetur colligere ex his quæ not. per nouif. in l. semper. & in l. p̄retes. de in ius uo. & an ap. fra. ueniat foror. Alex. cōs. xcvij. ij. lib. B. L.
- c. Soror. Vide in l. tres fratres. per Bar. & doc. ubi scripsi. Tho. Pro intellectu d. Bar. in §. si quis. in auth. quib. mo. na. effi. sui.

CONSILIVM CCXXX.

A quo tēpore currit tēpus laudī, quo mādatur, quod intra quindē dies debeat pars aliquid facere. Itē an notificatio facta parti sufficiat, si per notariū tantū, & nō dedit copīā parti. Itē si utraq̄ pars uenit cōtra laudum, an utraq̄ tenetur ad pœnam, uel altera, an nulla.

- 1. Verba, q̄ intra quindē dies proximos, Titius debeat soluere decem in laudo posita, quomodo intelligantur.
- 2. Notarius notificans parti laudum datum, & non aliter ostendens instrumentum, an incidat in pœnam.

DOMINE Iacobe, primō uos quæratis, si arbiter laudauit, q̄ Titius debeat dare Seio intra xv. dies proxime futuros x. & Titius ignorans non dedit, demū a tempore scientiē fuit in mora per plures dies, an incidit in pœnā. † Ad quod resp. b. quod d. uerba intra xv. dies debent intelligi a die latī laudi & scientiæ. casus est ff. de statulib. l. iij. §. si quis hæredi. absurdū enim esset aliter intelligere, uel in diē in prin. de cond. & de. unde stando per xv. dies, post sententiā, est in mora, & incidit in pœnam. † Secundō pet uos quæratur laudatū est, q̄ debeant libi ad inuicē facere fidem & quietationem, unus fecit quietationē corā notario, & notarius notificauit parti, & non aliter ostendit instrumentum, an incidat in pœnā. rñ d. sufficit si notarius nunciat, nec debet copiam dare, nisi petat, de elec. c. cam. in cle. instrumentū autē nō habet autoritatē nisi a notario, sufficit em si notarius nūciauerit, nec tenet ostēdere, uel dare instrumentū, nisi fuerit petitū. Itē aduertendum, quia si tu non fecisti mihi finem, nec ego tibi, neuter incidit in pœnā, unde in prædicis multum aduertas, & c. Bar.

ADDITIO.

- a. Iacobe. Adde quod istud cons. secundū ordinem Perus. est in j. par. iudicio rum. nu. xxxv. & uide ias. in l. j. in ij. col. ff. si quis caut. ubi plenē de isto cons. Bar. Tho.
- b. Respondeo. Adde quod no. de Bar. cons. cclvij. quæratur an elapso. & que ibi scripsi. & quod no. Bar. in l. si cui legatur. in si. ff. de leg. j. & l. si in die. ff. de cond. & demon. & Bal. in l. j. in ij. col. uer. sed hic quæro. ff. si quis cau. & uide Bart. Soc. in d. l. si in diem. ff. de cond. & demon. post Fran. de Accollis. in d. l. si cui. in ult. col. ff. de leg. j. & uide Franci. de Aret. in d. l. si cui. ubi concludit, circa quod aut arbiter demonstrauit initium temporis putat, quia dixit hinc ad mensē, & tunc aut pars ignorauit laudum, implet mentio iuris, & non credit tempus nisi a die scientiæ, ut l. si quis ignoranti. §. ultim. ff. ad Syl. & facit l. scimus. §. donec. C. de in. delib. aut impedimento facti, quia non interfuit laudo, uel quia non fuit ei notificatum, non tamen impeditur de iure scire, tunc credit tempus ignorantī, quia currit ab initio demonstrato, ut hic, & l. qui duos. §. j. ff. de ma. test. & adde ad ipsum, quod isto casu putat, quod poterit petere restitutionem ex iusta causa, & c. l. j. in fin. ff. ex quib⁹ causis malo. et ff. quod ui aut clam. l. semper. §. hoc

hoc interdico. aut secundū do. Fran. non demonstrauit initium, quia non dixit hinc, sed dixit intra mensē, simpliciter, uel dixit in mensē proxime uenturo, & tunc intelligitur a die scientiæ, ut C. de appel. auth. hodie, & quod ibi no. & d. l. ij. §. si quis hæres. ff. de sta. lib. quia antequam sciat, nō uidetur posse, ut l. j. ff. de calum. & in dubio tēpus incipit cedere a die quæ alios habet, ut d. l. ij. §. si quis hæres. Tho.

Parti. No. quod notificatio laudi, si fit a notario, sufficit si non dat copiam si non petatur. uide Lud. Rom. cons. vj. incip. q. diā. & Alex. cons. xcv. uis processibus. in pe. co. in ij. uo. & Bar. et doc. in l. non solum. §. morte. ff. de no. ope. nun. & ibi Alex. in antepe. col. & Car. Flo. in cle. causam. in xxj. & xxij. q. de elec. Tho.

Non fecisti. No. q. hæres prohibitus diuidere sub pœna, possunt uolentes diuidere, adde Old. in cons. cclxj. factum tale est, uide Io. Firma. in suo res. in uerf. hæres prohibitus. in uer. iij. Thom.

CONSILIVM CCXXXI.

Rector parochialis ecclesiæ nō pōt etiā pro suis necessitatibus, & debitis ita contractis obligare fructus ecclesiæ percipiendos, post obitum suum. Item in quibus habet plus usu fructua. q̄ clericus in bonis ecclesiæ.

- 1. Fructus ecclesiæ percipiendi, an possint obligari a rectore pro ipsius necessitate, & debitis iam contractis post obitum suum.
- 2. Usufructuarius, an & quando faciat fructus suos.
- 3. Prelatus non potest locare rem ecclesiæ usq̄ ad tempus, quo se extēdit ad suum successorem.

DOMINVS Ioannes Monachus monasterij S. Petri, & Prior obedientiarum alterius ecclesiæ, ad d. monasterium spectantis dū esset infirmus, ea infirmitate qua obijt, concessit cuidam suo fratri seculari fructus percipiendos de possessionib⁹ d. ecclesiæ, eo anno post mortē d. rectoris, & hoc quia ipse rector fuit confessus d. suum fratrem satisfecisse quibusdam creditoribus, & etiam medicis, quibus se fore obligatū confessus fuit, deinde fuit mortuus ante collectionem fructuū. † Tunc quæratur an d. fructus de iure pertineant ad dictū fratrem rectoris, dico q̄ non, licet clericus, uel prelatus ecclesiæ equiparatur usurario, uel usufructuario. ueruntamē minus habet in fructibus etiam perceptis de bonis ecclesiæ, q̄ etiam omnino dominus fructuum perceptorū, nisi quantum ad fidelē, & debitam satisfactionē, prout latē dicitur de hoc per Archi. ext. de rector. c. statutū. cr. si. lib. vj. † Præterea certum est quod usufructuarius non facit fructus suos anteq̄ sint a solo separati, & in horreo reconditi sint. ff. qui. mod. usufruc. amit. l. si usufructu. dū. insti. de re. diui. §. item uerō. cū ergo minus iuris habet prelatus, & rector in fructibus bonorū ecclesiæ q̄ usufructuarius, concluditur q̄ sicut usufruc. non potest alienare, nec facere fructus suos qui recipiendi sunt post eius mortē, multo minus poterit prelatus. † Præterea certū est q̄ prelatus non potest rem ecclesiæ locare in tempus, quod se extēdat ad tempus sui successoris, nisi pecunia esset uersa in utilitatem ecclesiæ, & not. per Bart. ext. ne præl. ui. suas. c. ult. sic in casu proposito constat q̄ pecunia non est uersa in utilitatem ecclesiæ. Præterea si concedimus d. contractum ualere, seque retur q̄ si quis haberet aliquod beneficium modici fructus, qui non sufficerent sibi ad uictum, possit pro sua sustentatione uendere fructus pro centum annis, & pecuniam uertere ad suas necessitates, & in suum uictum in præiudicium successoris, ad quem pertineret solum muros custodia, quod esset absurdum, ergo non est permittum, ut l. j. & l. nā absurdum. ff. de bon. lib.

ADDITIO.

Dominus. Vide Alex. cons. ccl. vj. uol. inc. uiso ac diligenter in ij. col. nu. iij. in fin. & Bar. in c. si in col. ij. de pec. cleric. & Alex. in l. filio. §. si in pe. col. in si. ff. sol. mat. & Bar. cons. lxxij. & ibi scripsi. Thom. Diplo.

CONSILIVM CCXXXII.

De l. cum antiquiorib. C. de iu. delib. an scientia patris, si quod hæreditas sit delata ad filiam suam impuberem, sufficiat ipsi filiæ ad transmittendum ius deliberandi ad proximos, & concluditur quod sic, tamen si pater prædecessit filiam, & c. Bar. Consilia.

Ita, & postea filia moriatur, ex quo tempus eius mortis nesciuit, non transmittit.

- 1. Scientia patris sufficit ipsi filiæ ad transmittendū ius deliberandi ad proximos de aduendo hæreditatem.
- 2. Ius deliberandi transit ad hæredes patris, sicut alia iura hæreditaria transeunt.
- 3. Aditio hæreditatis inducitur in tenēdo, et distrabendo bona hæreditaria.
- 4. Pater nesciens tempus mortis filie, & sic moriens ante filiam, an transmittat ius deliberandi ad hæredem.

DOMINA Cecilia a decessit superstitibus sibi Thomaſo marito suo de d. Bartola matre d. Thomasi, & superstitibus sibi d. Goliaca, & Concessa infantibus suis, & d. Thomasi filibus, & superstitibus d. Fran. & do. Ioanna fororibus d. do. Cecilia, decessit Goliaca sua, & d. Thomasi filia, in infantili ætate superstitibus Goliaca cū d. Thomasi suo patre, & do. Bartola sua auia paterna, & Concessa eius forore, & Ioan. suo patruo, post hæc decessit do. Thomasi superstitibus eidem d. do. Concessa eius filia, & d. do. Bartola eius matre, cum d. Io. suo fratre, per quem Thomasi hæreditas d. Goliacæ adita nō fuit, qui Thomas sciuit mortē d. Cecilia, & d. Goliacæ suæ filiæ & mortū utriusq̄, ipsarum præsens fuit, ac etiam d. Thomasi instituit sibi hæredē d. do. Bartolam eius matrem, quæ Bartola hæres d. Thomasi habuit penes se res dotales d. domi. Cecilia, uidelicet, lectum, cophanos, & pannos d. do. & de ipsiſ rebus uendit, & tunc partem ipsarum rerū habet, & possidet, subsequenter decessit d. Concessa in infantili ætate non adita hæreditate d. Cecilia suæ matris superstitē eidem d. do. Bartola suæ auia paterna, & d. Franc. & Ioan. suis amitis, & d. Io. suo patruo. quæratur modō ad quem, uel ad quos hæreditas d. Cecilia sit quæſita, uel pertineat In nomine domini amen. † In q. prædic. aduertendū est illud quod ponitur d. Thomasi sciuisse mortē d. Cecilia suæ uxoris, cum n. esset legitim⁹ administrator filiarū suarum propter scientiam eius ipsa filiæ uidentur sciuisse, secundū quod dicitur de scientia tutoris, ut ff. de usufr. l. sequitur. §. si pupilli. de uer. obl. l. ex leg. cau. de bo. qua. lib. l. cum non solū. in fin. propter quam scientiā qualibet d. filiarū decedens transmittit. intra annū ius deliberandi, & ad eundē hæreditatem matris suæ, ut C. de iu. deli. l. cum antiquiorib. † Hoc præmissis aduertendū est quod istud ius deliberandi etiam ad eundem tanq̄ ad hæredem transmittit, & transiens ad hæredes, sicut alia iura hæreditaria transeunt ad hæredes d. patris. ff. de pet. hære. l. item uidentū. §. in. & quod ibi no. per glo. Ex his patet apparet quod sicut d. Thomaſ. pater habuit ius ad eundē hæreditatem d. do. Cecilia ex persona d. Goliacæ decessentis ante eum, ita ex iure speciali, i. patris sibi competentē per l. si in infant. C. de iu. deli. q̄ etiam de iure communi ex uirtute iuris deliberandi transmittit ad d. do. Bartolā, sicut ad quemlibet alium hæredem per d. l. cū antiquiorib. ita istud ius ad eundē de iure communi ex uirtute iuris deli. transmittit ad d. do. Bartolam eius matrem hæredē ex testamento. † Patet ergo manifestē q̄ d. do. Bartola habuit ius ad eundē hæreditatem d. do. Cecilia, ex persona d. Goliacæ, intra annū, sed infra illū annum adieuit, ut statim dicam, ergo apparet quod d. hæreditas d. do. Cecilia, pro parte d. Goliacæ pertinet ad d. Bartolā. Quod autem adierit, apparet ex his quæ s. ponuntur. Nam bon⁹ na b d. do. Cecilia tenuit, & quædā ex his distinxit, quæ cetera ius, & nomen hæredis fieri non possunt, ergo induciuntur aditio, ut l. pro hæredē. §. Papi. ff. de acq. hære. l. j. & ij. C. de re. pu. hæ. † Restat ut uideamus quid ius sit de hæreditate d. do. Cecilia pro portione d. Concessæ suæ filiæ decedentis post mortem d. Thomasi patris. Et constat quod d. Concessa ius deli. nō habuit, neq̄ ad suos hæredes transmittit. Nam tempore quo d. Concessa decessit, non habebat patrem, nec tutorem, nec aliū administratōrē legitimū, & sic non potest dici, q̄ decesserit sciēs uerē, quia infans erat, nec fuit sciens, quia administrator carebat. Nec potest dici quod propter scientiam patris transmittatur ius deli. quia l. cū antiquiorib. requirit quod quis sciens decesserit, hoc est q̄ scientia sit

pœnalem stipulationis, non autē principalē, colligitur per l. res. §. pe. de legat. j. & l. apud Jul. §. ipſius quoq. & hoc puro uerum, & sic intelligit Dy. §. illud. sed si bene inspiciat, est casus in præal. l. si uehenda. §. pe. in fi. Bar.

ADDITIO.

- 4 Martinus. Vide Bart. & doct. in l. Titia. ff. de uerb. oblig. Thom. Diplo.
b Curaturum. Vide conf. cxxij. & cxxliij. & cclxxxix. Bern. Land.

CONSILIVM CCXXXVII.

Si mater dotans filiam stipulatur sibi dotem restituit. sol. matrimonio, morte uiri cum filijs, & sine filijs, an mortua filia cum filijs debet habere eādem dotem, uel cedat lucro uiri, quia fuit iste casus omiſſus in stipulatione.

PATER dedit dotem pro filia, stipulata est sibi dotem reddi soluto matrimonio morte uiri sine filijs, contingit qd est solutum matrimonium morte uiri, cū filijs, & cgt. De isto. conf. uide §. in conf. cxxx.

CONSILIVM CCXXXVIII.

Testamentum occultum excommunicati ualeat, publicum uero non, & hic quid de testamento usurarij.

- 1 Testamentum excommunicati occultum, & publicum, an & quando ualeat.
2 Prælatum publicè excommunicatum non confert beneficia, secus si est occultus.
3 Testamentum usurarij manifestum an & quando ualeat.

EXISTENS Petrus publicè excommunicatus, & denunciatus per ecclesiam ciuitatis Perusij, & pœna aggrauata d. excommunicatione, per præceptū factum ex parte ordinarij, multis personis de ipsius parochia, & cōtrata. ut eidem nullatenus participare debeāt in comestione, potu, loquela, & alijs, condidit testamentū, & quæsitum fuit, & reuocatum in dubium, an eius testamentum ualere, uel non, uetus est querela an testamentum excommunicati ualeat, & hinc inde uariæ sunt opi. quas recitat Arch. ext. de sen. excom. c. pia. lib. vj. no. Inn. ext. de sen. excom. c. cū uoluntate. & Pe. de San. tenet qd testamentū excommunicati ualeat. Hosti. in d. c. pia. & Gra. in c. canonū magistrōs, sub hac diuisione, & distinctione ad consonantiam reducunt, uidelicet qd prima opi. affirmatiua procedat in occulto excommunicato, secunda uero opi. procedat in publico excommunicato, & huius distinctionis multe rationes assignantur. 1. Prima ratio est, quia si rectè inspiciantur rationes, & iura, quæ pro prima opi. inducuntur, cōmuniter procedunt, & respiciunt personā excommunicati occultum. Rationes, & iura pro secunda opi. inducuntur, & procedunt contra publicè excommunicatū, & non contra occultū. Et huius distinctionis ualens ratio est, quia licet excommunicatus sit extra ecclesiam, tamen si est occultus, non propriè censetur extra ecclesiam, eo qd non euitatur ab ecclesia, & secū participandū est, & peccat qui cum in publico uitat, & prodit socio, ideo non est mirum si eius testamentū ualeat. Publicè excommunicatus est omnino uitandus, ideo quātūm ad se, & alios, extra ecclesiam est censendus, ideo omne beneficiū ex lege pueniens, & descendens, est sibi denegandū. Præmissa probatur vj. q. ij. si tantū. ext. de senten. excom. cum ab homine, in auth. de priuileg. do. §. quia enim dedimus. col. vij. Præterea, iam multis similitè hæc distinctio probatur. Constat enim qd rescriptū impetratū à publico excommunicato, non ualeat, secus si ab occulto. Item prælatum publicè excommunicatum nō confert beneficia, & si confert, non ualeat collatio, secus si occultus. 1. Item non ualeat instrumentum à notario publicè excommunicato confectū, secus si occultè. Et multa alia possunt reperiri similia. Prædicta probantur extra de rescript. c. j. li. vj. & quod ibi no. per Archid. ext. de re iudi. c. ad pbandum. & per id quod no. Inno. ext. de dolo, & conu. c. ueritat. & Ioan. And. ext. de senten. excomm. c. decernimus. & c. licet eo. tit. lib. vj. quod c. optimè facit. Nam ibi dicit qd excommunicati pro denunciationē à legitimis actibus repelluntur, & hæc uidetur opin. Archid. in d. c. pia. ubi dum dicit quod iura non plus arctant excommunicatū, nisi qd euitet,

& repellatur, ita qd eius testamentū non ualeat. 1. Sed quid de usurario manifesto, an eius testamentū ualeat. Dic qd nō, nisi de usuris satisfaciatur, uel de satisfaciendo cautionem exponat secundū formam illius c. quanq. de usuris, lib. vj. & Hostien. not. in c. pia. de quo in auth. credentes. C. de hæreticis. Bart. de Saxoferrato.

ADDITIO.

- 4 Existens. Adde istis plenè Ang. conf. x. in Dei nomine, in causa prædicta, & uide Federi. conf. lxxij. & uide Alex. de lmo. in l. si queramus. in fin. ff. de testamen. in addit. Bar. addas hic Thom. Diplo.

CONSILIVM CCXXXIX.

An teneatur reddendo rationem tutor consignare pupillo res descriptas in inuentario.

- 1 Tutor an teneatur consignare pupillo omnes res in inuentario scriptas.
2 Tutor non tenetur de casu fortuito.

PROPONITVR Quod Archolus Gotfredi de Tuderto assumpsit tutelam Simonis, & Marthæ, uolens pupillorū, qui Archolus in inuentarium fecit, & in inuentario posuit certas domos positas in comitatu Perusij, & aliquas possessiones positas in comitatu urbis Veteris, & etiam turrim quæ olim fuerat domini Crisponti cū omnibus adiacentibus. proponitur etiam qd si d. tutor dictas domos positas in ciuitate Perus. possedit: tamen d. bonorum possessio fuit occupata per quosdam nobiles de Tuderto etiam ciues Perus. tēpore guerra ciuitatis Tuderti, quo tempore dictus Archolus non patitur pariter uenire ad Perus. proponitur etiam qd aliarum possessionū s. scriptarum dictus Archolus nunq. habuit possessionem, nunc tempore reddenda rationis, petitur ab ipso Archolo per d. pupillos quod reponantur in possessi. d. bonorum cum his quæ in inuentario posuit: queritur quid iuris? Ad prædicta resp. quod licet dicatur in l. si in prin. §. arb. tut. quod ea quæ sunt in inuentario, faciunt fidem contra tutorem, adeo qd nō admittitur probatio in contrarium: tamen illad debet intelligi, quatenus significatio uerborū necessitatem importat, & non ultra. Non enim debet à significatione uerborum recedi, ut l. non aliter. de leg. ij. §. si is qui nauem. l. j. ff. de exerc. sed si bene dicuntur inuentarij uerba inspiciantur, dictus Archolus non asseruit se d. res inuenisse, nec ad eius manus puenisse, sed solum asseruit illas in hereditate esse. quod potest esse sine possessione, ut l. ratio in bonis. de acq. re. do. & ipse qui d. bona in inuentario posuit, licet d. uerba interpretari, ut l. si quis intentione. de iud. Sufficit ergo d. Archolo, quod ipse tempore reddenda rationis ostendat instrumenta, & iura, per quæ appareat d. bona esse in d. hereditatem iure dominij, uel quasi, licet non iure possess. tenetur assignare possess. ex uigore d. inuentarij, cum eas ad se peruenisset, uel inuenisse in bonis inuentarij non asseruit. quātū uero ad d. domos positas in ciuitate Peru. quæ occupatæ dicuntur, uidet sufficere d. tutori, si d. domos reassignet, & de occupatione fidem faciat. 1. Non enim tenetur tutor de casu fortuito, ut l. quicquid. C. arb. tut. sed d. occupatio, ut proponitur, est casus fortuitus, cum nulla possit ei culpa imputari, ut l. contractus. de re. iur. Ad quod præsupponitur quod propter guerras & insidias ad ciuitatem Perus. accedere nō poterat, propterea ab omni culpa uidetur excusari, ut l. ij. §. sed & si quis. §. §. seq. ff. si quis cau. Bart.

ADDITIO.

- 4 Proponitur alijs inci. Cicholus. & secundum ordinem Perus. est in parte iudiciorum. nu. xliij. & adde quod Ioan. Firma. in suo reperio. in uer. sic. tutor reddit rationem. & in uer. vij. dicit quod tutor debet restituere pupillo, & cum ponere in possessionem omnium bonorum in inuentario descriptorum, & alleg. Bart. in isto conf. tamen in rei ueritate Bart. & contrar. per l. fin. C. arbit. ut de cuius intellectu uide Bart. Soc. conf. lxx. incip. in presentii consulta. in j. col. & las. in l. nemo potest. in ix. colum. de leg. j. & Ang. de Aret. in §. præterea, el. ij. in xxviij. colum. in fin. de excep. Thom.

CONSILIVM

CONSILIVM CCXL.

Ad hoc, ut hæres incidat in pœnam propter nō soluta legata, requiritur qd fuerit interpellatus.

PROPONITVR Quod uiso testamento Francisco ni, in quo continetur qd reliquit Claræ filia suæ centū libras, & c. De isto conf. uide supra in conf. lxxix.

Dixit testator, si filius meus decesserit sine filijs, talē substituo & uolo, qd ad ipsum deueniant bona mea, decessit testator: eo mortuo decessit d. eius filius in pupillari ætate, utrum substitutus directo, succedat directo impuberi, an per fideicommissum.

- 1 Substitutio facta hoc modo, si filius meus decesserit sine filijs, substituo talē, an dicatur fideicommissaria.
2 Substitutio dubia, an ex quibus cōcurrentibus interpretada sit pro directa.
3 Verba substituo, deuenio, & peruenio, cum sim, sunt communia.
4 Verbum substituo, est magis directum, quàm uerbum, deuenio.
5 Substitutio quando est fideicommissaria, qua actione uel debeant ipsi fideicommissarij.
6 Testator non potest pro anima de alieno largiri.
7 Conceptus unicus colligitur secūdū unicum loquendi modū substituenti.

PATER Filio impuberi hæredē substituit hoc modo, si filius meus decesserit sine filijs uno uel pluribus talē substituo, & ad ipsum uolo qd deueniant bona mea, decessit testator, eo mortuo decessit d. filius eius in pupillari ætate, queritur utrum substitutus directo succedat impuberi, tanq. pupillariter substitutus, an uero d. substitutio sit fideicommissa. 1. Et dico prædictam substitutionē fideicommissariā esse, ut no. Accur. C. de impube. & alijs substitut. l. precib. in glo. quæ incipit, secus dicerem. & ff. de uul. & pup. l. centurio. in gl. magna. uer. sic. autem dixit, & in fi. de pupilla. substitut. §. extraneo. in gl. quod semper. idem tenet Iacob. de Are. in d. l. precib. in addi. sua uer. si uerō utatur, de uerb. communi, idem Cy. ibidē, & Iacob. But. d. Azo in summa. eod. tit. idem no. ext. de testi. c. Rayno. hoc tenet Dy. in distinctione substitutionis quam ponit in l. Lucius. ff. de uul. & pup. & Odo. & multi alij doct. est uerum quod aliqui tenent contrariū, & alle. gl. quæ est in fi. de pup. substi. §. qua ratione in fi. mag. glo. sed illa intelligitur quando testator utitur distributione temporū, ut no. in d. l. precib. in illa gl. hoc non dicit, quia nō dicit qd in pupillari ætate facta per uerbū substituo, sit directa, sed per uerbū hæres sit, quia est merè directum, & prædicta sunt uera maxime ubi mater est in medio, quia fauore matris dubia substitutio interpretatur contra eum hæredē, ut no. de in fi. & subst. l. ult. in d. l. precib. & d. l. centurio. & d. §. qua ratione. & C. de testam. mil. in testamento. in gl. expressè tex. in c. j. ext. de testi. li. vj. quia ubi substitutio facta fuit per uerbum merè directū, per uerbum more retur, prima enim substitutio ibi facta, & secunda etiā substitutio ibidem facta fuit per uerbū instituo, ut ibi pater. Verbum enim instituo, est merè directum, ut ff. de hæred. instit. l. j. §. si ex fundo. & §. sequitur. ff. de testam. mil. l. quærebatur. ff. de uul. & pup. l. ij. & Dyn. in d. distin. 1. Et si dicat quod substitutio dubia interpretanda est fortè directa, ut d. c. si pater. & no. de uul. & pup. substi. l. uerbis ciuilib. ibi, respondeatur qd illud uerbum duobus concurrētibus uidelicet quod conueniat uerbis substitutionis, & personis, hoc est, qd sit facta per uerba. quæ prius adaptentur ad directam substitutionem, qd ad fideicom. ut ibi pater, & ita intelligitur glo. d. l. uerbis ciuilib. nam in l. fin. C. de hæred. instit. per quam l. glo. se fundat, erat uerbum merè directū, scilicet, hæres esto. ideo trahitur ad directam substitutionem. Nō ob. l. centurio. nec l. uerbis ciuilib. quia in qualibet eartū fuit facta substitutio per uerba merè directā, ut ibi pater sub uer. directo. & in gl. parua posita sub illo uer. in d. l. uerbis ciuilib. j. j. gl. quia ita facta fuit per uerba, ille sit hæres. licet gl. in l. precibus, super hoc dicat contrariū, sed in hoc ab omnibus reprobat, quia est contra d. l. centurio. secundū Dy. & alios. & prædicta etiā tenet Rayn. de Forl. & Guli. de Cu. in d. materia substi. 1. Istud autem quod dixi de uerbo substituo, idē dico de uerbo de-

Bar. Consilia.

ueniat. seu perueniat, & his siml. quia cōm unia sunt, ut patet, quia in eorū proprio significato stant æquē in significatione directē, ergo uerba ipsa sunt cōmunia, unde iudicandum est de eis secundū subiectā materiam, & rationem adiunctā, sicut de uerbo substituo. nec etiam aliter est dicendū de uerbo deueniat, quod est cōpositū ex de, & ueniat, qd de uerbo perueniat, quod est cōpositum ex per, & ueniat: de quo uerbo perueniat, est lex expressa, quæ adaptatur ad fideicom. ut ff. de leg. ij. l. fideicommissa. §. hæc uerba. ff. ad Trebell. l. hæres mei. §. cum ita. & C. de fideic. l. cum uirum, ubi restitutiones continentur appellatione uerbi perueniat, ergo fideic. continetur sub isto uerbo. idē probatur in auth. de rest. fideic. §. manifestū, in prin. col. ix. Præterea lex dicit, qd hereditas dicit aduenire quando ex testamento decessit hæreditas directē per fideic. ut ff. ad Trebell. l. j. post princ. & ff. de fideic. hæ. per totū. præterea expressum est, qd uerbū deueniat, at, arctatur ad fideicommissum, ext. de testi. c. Ray. 1. Præterea, magis est directū uerbū substituo, qd uerbū deueniat, quod patet. Nā substituo propriè exponitur, i. sub conditione institutio, ut ff. de uul. & pup. substi. l. j. ff. ad l. Fal. l. in ratione, §. quod uulgo. & §. si filio. & in casu prædicto trahitur ad fideicommissum, & exponitur substitutio, i. secundū hæredis institutionem, ut ff. ad Trebell. per totū. & C. e. per totū. ff. de leg. ij. l. ut heredibus. & l. cum patronus. cū si. 1. Ex quibus uerbis concluditur substitutionē prædictā esse fideicommissariā, & fideic. non possunt uiri actione herē, sed hereditaria hæc restitutio, uel habita pro facta, ut ff. ad Trebell. l. cum hæreditas ex fideic. Non ob. qd no. per Inn. in c. Ray. ubi dicit qd uerbū deueniat, est directum, quia uerū est qd forma in instituendi hoc importat, ut quia dixit testator, si decesserit in pupillari ætate, tunc enim ratione adiuncti hoc importat. aliās accipitur uerbū directū, i. deprecaturū, ut C. cōm. de leg. l. j. sed nō facit ad propositū, & eo modo loquitur C. de testi. l. omniū. cū sim. 1. Prædicta confirmo, maxime in eo casu ubi testator per animam substituit, quia causa substituenti est determinata ad certa bona, scilicet ad bona testatoris tantū, quia sibi soli testator uult uidere, quia anima suæ tantū consideratōnē habuit, nec enim per animam suam potuit de alieno largiri, j. q. c. nō est putanda. & xliij. q. v. Imolans. & quia causa legandi restringit significatū uerbi, ut C. de cond. & deman. l. cum talis. §. legato. cui accedit totū illud generale, 1. Ratio restringit dictū, hoc est brocardū, si quis non credit prædictis uerbis, credit rationibus, quia unā substitutionē fecit unū substituendo, & certū, & iterū unum conceptus colligitur secundū unicum loquendi modū substituenti, & etiā si plures testator loqueretur, nisi deferrent ipsi casus naturalis species, ut uerbi gratia, si testator diceret, siue dormiens, siue non talem substituo, unica tantū esset substitutio, ut ff. de uer. ob. l. qd dicitur. Itē ff. de leg. j. l. planè. in prin. & qd legitur & no. ff. de prob. l. quinquaginta, facit ff. de lib. & posth. l. cōmodis simè. & C. de posth. hæ. in fi. l. ult. in fi.

ADDITIO.

- 4 Filio. Vide de hoc conf. plenè per Alex. in l. centurio. in xx. col. & ult. ff. de uul. & pupil. & uide Andr. Barb. in l. precib. in j. addi. ad Bar. C. de imp. pu. & alijs substi. & in l. Lucius. in ij. col. in addit. Bar. ff. de uul. & pup. Thom. Diplo.

CONSILIVM CCXLII.

- 1 Auiā post matrem debet esse tutrix sine dubio, si uoluerit, ceteris legitimis, & datiuis exclusis.

PROVT Suprà scriptū est, & cōsultum in primis ceteris alijs dubijs, idē dico, & consulo ego Bart. de Saxoferr. per easdē rationes, attamen super tertio puncto fuerunt multæ opin. qd sunt alijs legitimis præter auiā, 1. sed qd post matrem uenit auiā, tunc sine dubio ipsa uolens, & non negligens debet esse tutrix omnibus alijs legitimis, & datiuis exclusis. Soli enim testamentarij ipsi auiā præferuntur, ut in auth. ut lic. mat. & auiā, & qd mu. tu. of. fun. po. & in corpore unde sumitur. Vnde in proposito istam auiam dico præferendam, & etiam si esset locus datiuo, ipsa auiā debet omnibus præferri.

M 3 x Hic

1 Hic erat duplicatum consilium numero tali, videlicet cxxlij.

CONSILIVM CXXLIH.

Si pater substituit filio suo per hæc verba, si decesserit in pupillari, uel postea quando cunq sine filijs, tunc eo casu fiat de domibus suis unum hospitale, & una capella, &c. Item quod alia bona sua essent d. hospitalis, & capellæ, conuertenda ad perpetuum Dei & pauperum commodum, an per ista uerba dicit testator substituere filio impuberi directe, ita qd matre filij exclusa ueniat hæreditas ad hospitale. Item de illis uerbis, relinquo uxorem meam dominam, & usufructuariam, quid significant.

- 1 Patre substituente filio si decesserit in pupillari ætate, uel sine filijs, quæ substitutio sit.
- 2 Substitutio fideicommissaria potest fieri intra tempora pupillaris ætatis.
- 3 Substitutio tempore pubertatis facta est ne directa pupillaris, uel pupillaris expressa.
- 4 Substitutio directæ quædo dicitur, & quando fideicommissaria, & nu. xij.
- 5 Heres grauius de restituendo si restituit, non desinit esse heres, & duo uisidum non possunt heredes existere.
- 6 Appellatione substitutionis simpliciter directæ intelligitur.
- 7 Substitutio uerba, & certa, admittitur contra matrem, & præsertim ad pias causas.
- 8 Testator præsumitur scire, & scisse iura, per quorum scientiam condidit suum testamentum.
- 9 Vxor relicta domina, & usufructuaria, quod debeat habere alimenta, an usufructum.
- 10 Vxor an reuertatur ad ius cõmune, existente ab initio filio, & patre mortuo, & sic est factus locus substituto.

F VIT Quidam a de Asistio instituens suum hæredem uniuersalem filium suum, & uxorem suam reliquit dominam, & usufructuariam, & si filius prædictus decesserit in pupillari ætate, uel postea quædo cunq sine filijs, uoluit, iussit & mandauit, qd tunc in d. casu fiat de domibus suis unum hospitale, & una capella per suos fideicommissarios: quæ capella sic facta habeatur pro d. & assignata fratribus B. Antonio n. h. & sub eorum protectione, & reliquit filia suæ ultra dotem X. florenos, cetera uerò bona sint d. capellæ & hospitalis conuertenda ad perpetuum Dei & pauperum cõmodum. Queritur quæ substitutio sit ista facta d. filio pupillo, qui pupillus in ætate pupillari decessit, mater petit legitimam, i. debitam iure naturæ, & etiam quarã. Item quis sit intellectus illorũ uerborũ dominam, & usufructu. Ad primum, quæ substitutio sit ista, & utrum mater totaliter excludatur necne. Primum uidendum est, an d. substitutio sit censenda fideicommissaria, & hoc probatur, ista substitutio facta uerbis directis, ab eo, qui poterat substituere directe, fauore matris existentis in medio obliquatur. C. de impub. & alijs substit. l. precib. in fi. conuicta l. centurio. ff. de uulg. & pupil. & C. de testam. mili. l. in testamento. in fi. Ita ergo hic sit. Præterea, tantus est fauor iuris, quod necdum uerba directæ facit obliqua, sed aliquando substitutum excludit totaliter, qui non excluditur si mater in medio non esset. C. de impub. & alijs substit. l. precib. C. de inst. & substit. l. fin. Præterea, si d. substitutio censetur esse directæ, iã omnia bona impuberis deuenient ad substitutum quasi ex impuberis testamento. ff. de uulg. & pup. l. q. si plures. §. ad substitutos, & sic mater repellitur à lucuosa hæreditate sui filij, quod est iniuicium. C. de inoffic. testam. l. nam si parentibus, & ualidum arg. ad hoc coll. C. de impub. & alijs substit. l. humanitatis. in ratione l. Præterea proba, qd etiam si mater non esset in medio, ista substitutio debeat censeri fideicommissaria, præmitto autem qd substitutio fideicommissaria potest fieri intra tempora pupillaris ætatis, & sic directæ. ff. de leg. j. l. fideicommiss. ff. ad Trebellianum. l. Scauola. ¶ Præterea præmitto, qd in substitutione fideicommissaria uenit dum capie bona testatoris & nõ filij. ff. de uulg. & pup. l. cohæredi. §. filia. Et ex his sic infero, Testator uoluit, & potuit solum substituere in reliquis bonis suis, ut apparet ibi, cetera uerò bona testatoris, &c. ergo non directæ, sed per fideicommissum substituere, quia si directæ nõ

substituitur si testator ad bona sua tãtũ, sed s. & latius substituit. Et qd illa uerba significet bona dicitur testatoris, patet ff. de reli. l. j. §. in locũ. & patet ff. de leg. j. l. Stichũ q. meus erit. de auro, & arg. leg. l. si ita. de leg. iij. l. nuper. & l. qui suos, & arg. de pig. l. Paulus. Et p. hoc est arg. magnũ, ex quo mater exiit in medio. Nã præmissa uerba testatoris bona impuberis cõplecti nõ possunt, nisi per interpretationem extensiuã. sed interpretatio extensiuã nõ admittit cõtra matrem, ut præleg. est s. &c. Et confirmat, quia in præfatione comitatus, ut assoler, timens ne de suis suũ post obitũ, &c. per quæ uerba uidet patere qd testator tãtũ de suis bonis uoluit testamẽtũ ordinare, nec fuit in eius mẽte ordinare de bonis impub. qd utrunq fecisset si uoluisset pupillariter substituere: præfationes nãq faciunt nos scire & intelligere posteriora. ff. de hæredib. inst. l. si ff. de orig. iur. l. si ff. de eden. l. j. §. si q. & §. si inuicũ. iuxta illud. nã à primordio tituli posterior formatur euentus. C. de impo. l. c. def. l. in prin. ¶ Sed in cõtra aduerso qd d. substitutio in tempore puber. sit directæ pupillaris, pater primò qd testator ita dicit, Si filius meus in pupillari ætate decesserit, talem substituo, uel succedat. Ista substitutio est pupillaris expressa, ut inst. de pup. substit. in prin. & not. in prædicta l. precib. & in hoc nemo contradicit. imò omnes doc. & gl. concordant, quia est facta in forma pupillaris substitutionis cui competit, &c. sed ubi competit forma uerbis incertis non certis, est coniectura locus. l. cõtinuus. §. cum ita. ff. de uerb. oblig. l. ille. §. cum in uerbis. de uerb. oblig. & de exerc. l. j. §. si is qui nauem. l. Labeo. §. si uerò. de uel. leg. & idem si testator sic dicat, Si filius meus in pupillari ætate decesserit, uel moriatur, bona mea ad talem deueniant. ut c. si pater. de test. l. vj. & ext. de test. c. Raynal. & idem uidetur, si dicat, Si decesserit, &c. bona sint talis, quia nõ qui libet scit dicere, heres esto, ut l. quoties. C. fam. l. c. sic. sed si sciant qualiacunq uerba apta. Respon. quia leges non formæ uerborum impositæ sunt, nec parant laqueum, maxime testationibus. C. de testam. l. quoniã indignũ. & C. com. de le. iij. in prin. & arg. C. de contrah. & com. stip. l. scrupulosam. & l. omnes. illud enim nullam haberet dubitationem, si testator dixisset, heres esto, uel sua sint bona, uel similia. ff. de hæ. inst. l. his uerbis. Nã ubi de dominio loquimur, de directo intelligimus, maxime in casu fauorabili, & in testamẽtis, ubi uerba amplissimè accipiunt. ut ff. si ager uel. l. j. §. qui in perpetuũ. ff. de usufr. l. si procul. & ff. de reg. iur. l. in testamẽtis. cum si. ¶ Secundo patet, quia illa substitutio est directæ, quando nullo medio defert bona, & ius diuersum, ex qua tunc exiit, & ratione eius potest hæreditas adiri in d. animo, & bo. pos. petita, & illa est fideicommissaria, qd fides alterius est operata, sicut cũ hæres scriptus est de restituendo grauatus, & unde hoc nomen accepit, patet inst. de fideicõ. hæ. in prin. & hic substitutus non capit nomẽ à seipso, sed per re substitutionem, & hic substitutus non habet ius adueniendi, sed potest perere quod hæres si non uult adire, cogat adire, & restituere, & si adiuit, & non restituit, habet pro restitutione sibi facienda actionem ex testamento. ff. ad Treb. l. quia poterat. & no. in l. j. & ij. de fideicom. hæ. C. ad Treb. l. non istam. ff. ad Treb. l. si legatus. in fi. ¶ Et restituta sibi hereditate nõ est heres, quia qd restituit, non desinit esse heres. ff. de uulg. & pup. l. ex testamento. §. iul. de minor. l. & si sine. §. sed quod Papin. & duo in solidum non possunt heredes existere. l. quod cõtra. §. uni duo. sed effectum quodam non est hæres. quod cũ eo. l. si filius. & quia iste per aditionem, quam fecit hæres, sentit commodum, quia firmatur in fideicommissum. ut C. de fideicommiss. l. eam quam, nec potest conueniri si hæres Trebellianicam detrahit, quia ex illa hæreditate extrahitur regulariter, ex qua Falcidia, & facit inst. ad l. falc. in prin. sit quoque substitutio directæ uerbis directis, ut si in pupillari ætate decesserit, Titius sit hæres. l. j. ff. de uulgari & pup. substitutione in prin. si fideicommissum sit uerbis fideicommissum, ubi idem testator uult quod fideicommissarij substitutus capiat de manu hæredis, ut inst. de fideicommissariis hæred. per totum. per uerba uerò communia, quando sit directæ substitutio, ut l. iam hoc iure, de uulgari substitutione, ubi uerbum

uerbum substituo, adaptatur ad directam substitutionem, ff. de uulg. substit. l. Lucius, sed in fideicommissaria adaptatur ad fideicommissum, unde dicimus substitutionem aliam directam, & aliam fideicommissam. ¶ Cum autem simpliciter dicimus substitutionem, directam intelligimus, quia uerba sunt intelligenda per prius, non per posterius. ff. de uulg. & pupil. l. qui cum plures, de lib. & posth. l. Gallus. §. j. & arg. d. l. j. §. qui in perpetuum, de uulg. & pup. Et qualibet substitutio potest esse directæ, quia directæ continet prouisionem, fideicommissa uerò onus, ut no. C. de inoffic. testam. ex tribus, sed pater uidetur potius in dubio filia prouidere, qd eam grauari, quia pater consilium capit pro filijs suis. ff. de uulg. substit. l. scripto. de liber. & posth. l. nulla. ff. de uulg. & pup. l. cum filio. C. de cur. fur. l. in prin. de salute ipsorũ est sollicitus. de leg. ij. l. cum pater. §. mando, quod metus causa. Istiti quidẽ, & omnia ex uoto pater parat filio. ff. de bon. libert. l. ult. §. j. & ideo relictus dicit qd substitutio dubia recipit, cum potest ualere, interpretatur directam, ut not. de uulg. substit. l. uerbis ciuilibus, & est expressum in c. si pater. de testam. lib. vj. Concluditur ex his dictam substitutionem, de qua queritur esse directam censendam, & ita mihi uidetur, nec habet mater conueniri de filio, quia nihil filius matri fecit, aut de patre, qui nec in aliquo ei tenetur. ff. de inoffic. testam. l. Pap. §. sed nec impuberis, & d. c. pater in fin. Non ob. l. humanitatis, quia ibi in exemplaria loquitur, quæ in hoc, & in multis à pupillari differt. Non ob. fauor matris in medio existentis, quia isto casu nõ fauetur matri, quia fauor duplex, scilicet patris, & impuberis, uincit fauorẽ folius matris. Et ad l. precib. respon. aut tu arguis ex principali l. & tunc non ob. quia fauor qd mater est in medio, substitutio uniuersaliter facta impuberi non continet pupillarem aliam præsumptam, ut l. iam hoc iure, quia tacita præsumpta non adnotitur contra matrem. l. si. C. de inst. & substit. ¶ Sed in casu nostro non est substitutio præsumpta, imò uera, & certa, ideo admittitur contra matrem, & maxime ad pias causas, ut est hic, & d. c. si pater. & §. sed nec impuberis. Aut tu arguis ex fil. precib. ubi dicit qd obligatur substitutio fauore matris. Et nõ ob. quia loquitur post tempora pupillaris ætatis. si enim impubes filius decesserit, mater excluderetur, ut in secũdo casu huius l. Ratio differentia est, quia intra pupillarem ætatem iure cõmuni ualeat substitutio directæ, post uerò ex priuilegio militis ualeat iure directo, si mater nõ esset in medio, ut l. centurio. ff. de uulg. & pup. sed quia mater est in medio, priuilegiũ militis nõ excludit matrem directo, ut faceret ius cõmune, sed eligitur quedam media uia, ut substitutio obliquetur post tempora pubertatis, & sic non ob. Ad l. in testamento, in fi. responsionis quod ibi ius cõmune facit pro matre, ¶ quia substitutio reciproca facta personis disparibus, non cõtinet substitutiones dispares, sed pares, aliàs esset p parte reciproca facta, & parte non reciproca, qd est contra uim nominis, & naturæ correlationis, ut de acce. l. si. & hoc considerauit. Iam hoc iure. §. si alter, licet ergo miles qui fratrem, & filiam instituerit hæredes, & in uicẽ substituit, possit fratri iure militari, & filia impuberi in potestate posita iure cõmuni directo substituere: tamen quia diuerso iure potest, nõ uidetur sensisse nisi probetur, quia non poterat pari ratione substituere, nec enim sunt uulg. & pup. eiusdem generis & cõditionis. Nam in pupillari uenirent etiam bona impuberis, in uulgari non, ut l. centurio, & fm hoc in l. testamento. non faueret tunc mater, seu speciali, sed iuri cõmuni. uel si faueret, quia mater est contra priuilegiũ, non contra ius cõmune, & sic non ob. Et ad id quod dicitur qd substitutio trahitur ad uniuersum, ut de hæ. instituendis, l. j. ex fundo. & l. cohæredi. §. fin. ff. de uulg. & pup. & est directæ substitutio qd testamentũ potest incipere à substituto. ff. de hæ. inst. l. si quis hæres instituat. Præterea, expressio bonorũ testatoris nõ in restitutione, sed in modum demonstrationis facta uenit. ff. de secun. tab. & si dicatur, hoc non fuit in mente testatoris ordinare testamentum alijs, qd sibi, ut patet ex præfationibus testamenti. ¶ Respondet, imò fuit de mente à iure præsumpta, quia præsumitur scire iura, quia hic dicitur, quæ iura possunt sciri

consulendo peritiores, præsumitur nanq qd consilium fuit testatus & perite, ex quo solemniter adhibuit, & cum tabellione. C. de usufr. l. j. ff. de lega. ij. l. codicil. §. ult. Item ex uerbis constat de mente ff. de supel. leg. l. Labeo. §. ite. ff. de leg. iij. l. ille aut ille. §. cũ in uerbis, & ita uidetur mihi super primo puncto quæ dixi, &c. ¶ Super secũdo puncto, an uxor a debeat habere alimenta, an plenũ usufructũ, dicitur doct. aut uerò consideramus interpretationem uulg. aut naturam uerborum prolatorũ, nam fm naturam uerborũ prolatorũ loquitur l. si Titio fundum. ff. de usufruct. leg. & de leg. ij. l. Titio. §. j. in fin. Si uerò loquimur fm qd interpretatur consuetudo, & tunc aut filius extat in medio, & debet habere matris alimenta, aut no. in l. j. C. si mu. secun. nup. & in Spec. quæ si. sint legi. §. j. uer. si quis. Nam honoris causa domina testator uidetur uocasse, non eam hæredem liberẽ fecisse, ut ha beat totum, ut l. uoluit. ff. de uulg. substit. l. uerbis sic. ff. de leg. l. creditor. in fi. cũ simile uerbũ, ubi nõ extant filij, consuetudo cessat. ¶ Quid ergo si filius extat ab initio, sed pater mortuus, & factus est locus substituto, utrum mulier ad ius cõmune reuertatur, & uidetur qd sic, quia filiorũ priuilegium ad hæredes aliter non transit tanquã personal. l. in omnib. ff. de reg. iur. l. j. de priuile. in do. de ritu nuptiarũ. l. non solum. §. pupillæ. cum sim. In con. facit qd uerba testatoris cõcepta sunt certo modo interpretari, ergo ista interpretatio uariã non debet, sicut in simili not. in l. uerbis ciuilib. & in l. precibus. quia substituti representant institutum, ut est ad hoc argumen. l. si eum. §. qui institutus. ff. si quis cau. & qd testator non sentit de iure dominij, uel effectus, sed de facto potius. ff. de cap. di. l. legatũ, facit, & uide. ut eo quod dicit mater, faciarum, qd est nomen factæ administrationis, nõ dominij, uel iuris. Non ob. l. uxor. de usufr. l. j. quia ibi reliquit usufructum simpliciter, & præcisè, hic non. præterea sic cõsuetudo interpretata esse uidetur, & usus loquendi plus attenditur, qd proprietatis modi significãdi, ut no. ff. de leg. iij. l. liberos. §. quod tamen Celsus. Non ob. l. Titio fundum, quia ibi fuit legatum alternatiuẽ certæ rei, hic incertæ. Non ob. l. creditor. in fi. quia ibi legatum certam formam & dominium continebat, hic incertam & implicitam, &c.

ADDITIO.

- 1 Quidam. Vide plenè de isto cons. per Alex. in l. centurio. in fi. ff. de uulg. & pup. ubi alleg. hoc cons. Bart. Tho. Diplo.
- 2 Secundo. Vide Bar. 5. cons. c. lxx. inci. Pe. Mathuoli, & ibi scripsi. Tho.

CONSILIVM CCLIIH.

Si pater habens tres filios instituit eos hæredes, & substituit eos ad inticem, si aliquis corũ sine filijs moreretur, an mortuo uno sine filijs, cui succedunt alij expirat substitutio quo ad alios, ita qd si alter eorũ postea moriat sine filijs, non ueniat frater. Et cõcluditur qd non expirat. Item quid tertius debeat habere superueniens ex fideicommissario, an legitima duorum debet detrahi, & Trebellianica.

- 1 Natura istorum distributorũ quisquis, si quis, & aliquis, est, ut licet sint singularis numeri, tamen ad omnes referuntur.
- 2 Legitima, & Trebellianica datis substitutis quæ debeat deduci.
- 3 Ordo mentis potius attenditur quàm ordo scripture.

D OMINVS Cato instituit Ioan. M. & Nic. filios suos hæredes, & eos substituit in hunc modum, qd si contingeret aliquem d. filiorum mori sine liberis, eo casu substituit alios filios tunc uiuentes, an mortuo uno filio sine liberis, & sic existere causa substitutionis in personis aliorum, d. substitutio expirauerit, quod uidetur propterea, quia usus est testator uerbis singularis numeri. ¶ In cõtra, qd in personis aliorum substitutio non expirauerit, imò in persona omnium locum habet, quod sic probatur, nam natura istorum tributorũ quisquis, si quis, & aliquis, est, ut licet sint singularis numeri, ad omnes referuntur, ut l. qui liberis. §. hæc uerba. ff. de uulg. & pupil. & expressum est de leg. j. l. qui filius. §. j. unde licet substitutioni sit locus in persona primi, potest etiam esse in persona secundi, sed in testamento dicit c. reperitur institutio prædictorum Ioan. &

M. suorum filiorum, & substitutio facta contingit, q̄ primo extitit casus mortis sine liberis in persona d. M. & sic pars bonorum uenit ad d. Ioan. & N. postea uenit casus mortis in persona d. Ioan. sine liberis qui decessit superstitite d. N. qui extraneum instituit. quæritur quid d. N. habeat de bonis do. Ioan. à patre & d. M. suo fratre prouenientibus. † Ad quæ respondetur, q̄ de bonis quæ do. Ioan. habuit à patre, debet deduci legitima & Trebellianica, residuum debetur do. N. ut l. cohæred. §. cum filia. de uulg. & pup. extrà de testam. c. Raynuitus. de bonis uerò quæ do. Ioan. habuit à d. M. eius fratre primò defuncto, dico quòd est aduertendum, nam in d. bonis partem habuit iure successionis ab intestato, ut partem sibi contingentem de legitima & Trebellianica d. M. & de istis nil debet habere d. N. nisi quatenus sibi Ioan. reliquisset, quia cū habeant iure suo non ex substitutione, non uenit in fideicommissum, ut l. qui fundū. §. qui filios. ad l. Fal. aliam partem habuit iure fideicommissi sibi debiti ex substitutione paterna. Et de hac est uidendū, an ueniat in fideicom. & dubium facit, quia gl. in l. cum uirum. C. de fideicom. & ff. ad Trebell. l. Marcellus. §. quidā distinguit an primò grauet, secundò roget, an e contra. sed hic neutrum facit, primo imò uno contextu uerborum grauat, & prouidet. In eo enim quod alteri superuenienti substituit, prouidit superuenientibus, & grauat morientem. † Circa hoc tamen dico, q̄ ordo mentis potius attenditur q̄ ordo scripturæ, ut l. cum pater. §. fideicom. ff. de leg. ij. l. nec enim. & ibi per Dy. de fo. sed non est dubium q̄ in uoluntate testantis hic ordo fuit, ut pramorientē grauaret, superuenientibus prouidit, & filium morientem grauauit de restituendo superuenienti, & sic apparet q̄ in persona huius secundi primò reliquit sibi, secundo grauauit in ordine intellectus & uoluntatis testatoris. & sic totum quod habuit ex fideicommissis, à primo uenit in fideiuis. quod debetur huic superuenienti, & pro hoc uidetur casus ff. ad Treb. l. hæredes mei. §. cū ita. & l. Lucius. §. tres hæredes. in fi. Huic autem opin. contradicitur de leg. ij. l. pater. §. quindecim. ibi enim in eo quod habetur ab hærede, nō uidetur fideiuisisse. Secundò ubi testator de parte rogauit, hic uerò simpliciter. Item obit. de leg. ij. l. si Titius ex parte. sed ibi rogauit de parte hereditatis, hic simpliciter, ut not. per gl. in l. Marcellus. §. quidam. ff. ad Treb. & ibi etiā probat text. &c.

CONSILIORVM BART
LIBER SECVNDVS.

CONSILIVM I.

- 1 An ex uigore d. diuisionis uideatur renunciatum iuri fideic. quando fuit promissum non contrauenire.
- 2 Stante promissione de defendendo, an ius fideicommissi uideatur esse sublatum.
- 3 Fratemitas substituta an possit aliquid petere de bonis emphyteuticis uigore substitutionis.
- 4 Donatio facta rebelli, & per notarium rebellem rogata, an ualeat.
- 5 Pater an obligetur ad restitutionem bonorum filij, si per patrem, tanquā ministrum, sunt quæ sita filio.

PROPONITVR, QVOD RIGVS Porci de Eugubio, habet certas possessiones in emphyteum pro se, suis filijs, & de hæredibus usq; in tertium gradum finitū ab ecclesia maiori ciuitatis Eugubij, & quibusdam alijs monasterijs adhibendum, & possit alijs monasterijs ad habendum, & possidendum, & non alienandum, nec alicui concedendū ad damnū dicti monasterij, quod Rigus fecit testamentū, & Porcellum, Rodolphū, & Iouaninū, & Cionectū eius filios hæredes instituit, & substituit, q̄ si quis eorum decesserit sine filijs, portio ipsius deueniat ad superuenientes. Contingit q̄ Iouaninus mortuus est, & bona sua remanserūt libera apud fratres. Deinde

d. Porcellus, & Cionectus diuiserunt bona sua propria, & emphyteutica, & in parte dictorū Rodolphi, & Cionecti uenerunt multa bona emphyteutica, & in instrumento diuisiōis promissit una pars alteri ipsam partē defendere, & quarentare contra oēs personas, & sibi inuicē finierunt, & quietauerunt partes, & montones prædictos, & promiserūt contra prædicta nō uenire sub d. pœna, & obligatione bonorū, ut in instrumento inde confecto latius cōtinetur. Deinde d. Cionectus decedens suum heredē instituit Rodolphū, deinde d. Rodolphus decedens instituit Franciscū suum filiū, & eidem, si decederet sine filijs, substituit fraternitatē S. Mariae de Mercato, qui Franciscus immiscuit se hereditati patris, & existens maior xiiij. annis donauit causa mortis bona sua Baldo do. Armani, ut patet ex instrumento inde confecto, & mortuus est. Hinc oritur q. inter d. Porcellum ex una parte, dicente bona d. Cionecti, qui decessit sine filijs, pro dimidia pertinere ad eum iure fideic. sibi debiti ex testamento paterno. Item dicit bona emphyteutica debere esse sua ex uigore pactorū appositorū in instrumento emphyteutico, & d. fraternitatē ex alia parte dicentē sibi d. bona deberi ex uigore institutionis factæ dicto Francisco per Rodolphum eius patrē, & per dictū Bald. do. Armani asserentē d. bona ad se pertinere ex causa d. donationis causa mortis. Modò quæritur quis istorum habeat iura sua. In quaestione prædicta primò uidendum est, an ex uigore d. diuisiōis uideatur renunciatum iure fideicommissi debiti inter ipsum Porcellum & fratres ex testamento paterno. Et uidetur q̄ sic propter uerba apposita in d. instrumento, quia promissit non contrauenire. Et sic uidetur casus in l. qui Roma. §. duo fratres. de uerb. obl. fm. opi. Roge. ibi positam, quam tenet ibi Dyn. In cont. uidetur fm. opin. Hugo. fm. quam ibi fuit malè iudicatum qui uidetur tenere glo. in l. tres fratres. ff. de pac. quam opin. fm. Pet. & multi alij mod. de quibus ego fui legendo, scribendo, & pluries consulendo. quod probò pluribus rationibus. Primò, per simplicem diuisionem nō uidetur renuntiatū iuri fideicommissi, secundū omnes, ut l. cum pater. §. hereditatem. de leg. ij. Sed stipulatio sim plex limitatur fm naturam præcedentis contractus, ut l. si stipula. de usur. & de leg. j. l. si legatum serui nomine. & ut lega. no. ca. l. §. si quis sub cōditione. Sed simplex diuisio procedens ad extinguendum fideicommissi. non extinguitur, ergo, & c. Præterea q̄ hæc uerba non importent, est casus in l. j. §. item quæstij. de cond. inde. Præterea, de hoc etiam est casus in l. si de certa. C. de transact. Præterea, uidetur expressus in l. si ex pluribus. de sol. Præterea, d. generale non refertur ad ea, quæ dependent ex testamento. Præterea, super his quæ ex testamento dependent, non potest pacisci, nisi inspectis & cognitis uerbis testantis, ut ff. de transact. l. de his. & quemadmodum testamen. aper. l. j. §. pen. sed tempore d. diuisionis uerbis testantis non fuerunt inspecta, nec cognita, nec de his fuit cogitatum. Et sic concluditur q̄ ex uigore d. diuisionis, & d. uerborum, quia promissit non uenire contra, non fuit sublatū ius fideicommissi. † Superest ut uideamus an ex uigore promissionis factæ de defendendo ius fideicommissi uideatur esse sublatum, quasi quem de euictione tenet actio, eundem agentē repellat exceptio, ad quod dicendū est q̄ d. promissio de defendendo in cōtractu diuisionis, & in quocunq; alio debet intelligi, nisi euincatur factio eius, ad quem portio deuenit, ut ff. de euict. l. fundum meū, & de dote præleg. l. liceat, placeat ad l. Fal. l. si à me. Sed in proposito nostro si Porcellus petit fideicommissum sibi debitum ex persona Cionecti defuncti, ipse euincitur ex factio, & ex obligatione ipsius Cionecti, ex quasi cōtractu celebrato per eum, ex quo immiscuit se hereditati paternæ, tunc enim obligatur d. fideicommissis. Itē euincitur ex factio testatoris, cuius hæres fuit d. Cionectus, & pro ea parte qua hæres fuit, & sic uidet agi ex factio ipsius proprio, ut not. in l. si seruus. ff. de cond. fur. & tenet do. Iaco. de Are. & do. Oldran. in d. §. duo fratres, reprobando opi. Azo. ibi positā, & sic cōcluditur ius fideic. remanere saluum, non obstante diuisione, & sic ad d. Porcellum pertinet mediætas bonorum dicti Cionecti deducta legitima,

legitima, & Trebellian. † Secundò uidendum est de bonis emphyteuticis, quorū est duplex inspectio. Primò, an d. fraternitas ex uigore d. substitutionis possit aliquid dicere in bonis, & certum est q̄ non. Nam cum d. Franciscus decessit maior xiiij. ann. constat d. substitutionem esse fideicommissariam. Sed in fideicommissis possunt uenire d. bona emphyteutica, quæ debentur d. Francisco, ut filio ex uigore cōtractus celebrati per eum, cum dictis monasterijs qui recepit pro se, & suis filijs & nepotibus usq; in tertiam lineam, ut ff. ad Trebel. l. si patroni. & ibi no. per Dy. in reb. feudalis. in rebus uerò emphyteutis Dy. in l. si patroni. inuult quòd ueniant in fideicommissum, per l. agros. C. de omni agro defer. & quia potest particulariter legari, ut l. apud lul. §. si hæres. & l. si dominus. §. fin. de leg. j. Sed hic aduertendum est q̄ quædā sunt bona emphyteutica, hoc est, bona uectigalia, siue uectigaria istius ciuitatis, quæ cum illa transeant ad oēs hæredes, ita transit in fideicommissarium uniuersalem, sed res emphyteuticæ ecclesie aliud est, ille enim in nullo titulo possunt in alium trāsferri. Casus est expressus in C. rei dominicæ uel templorū. l. ij. Præterea, hoc expressum est ex ipso instrumento locationis, ubi dicit, & nō uendendū, uel alienandū esse, & sic non potest per legatū, uel fideicommissum relinquere extranea personæ, ut l. unum ex familia quasi per totam. ff. de leg. ij. maxime in casu l. nostræ, ubi restitueretur fraternitati, quæ est persona potentior, & d. monasterijs durior, ergo, & c. no. in c. potuit extrà. de loca. & sic cōcluditur q̄ d. fraternitas in d. bonis nō potest aliquid dicere. † Tertio uidendum est de donatione facta d. Baldo, circa quam in his quæ allegantur q̄ nō ualeat, quia facta, & rebellis ecclesie, & in rebellem, & per notariū rebelle, & sic est inualida. Respondeo q̄ ista in factio cōsistunt, & ideo circa hoc nihil dico, sed posito q̄ ualere: tamē bona emphyteutica d. Porcellus debet habere saltem pro duabus, scilicet pro parte Rodolphi, & Cionecti, pro quibus duabus partibus, cum illi haberent iure suo, d. Porcellus non tenetur de euictione, ut l. si familia. fam. excisc. Pro tertia uerò parte, quam prædicti habuerunt de parte d. Porcelli, potest esse dubium. nō enim habet hic locum ratio dicta in præcedentibus. Nam Porcellus nō euincitur ex uigore alicuius obligationis, qua tenetur dictus Franciscus, uel aliquis autor eius, sed ex uigore cōcessionis factæ patri suo per d. monasteria. † Et aduertendū est quòd pater non obligatur filijs ad restituendum illa bona, sed per ipsum patrem tanquā per ministrū quaritur ipso filio, & sic etiam habet locum ratio prædicta, qua dicitur est quòd non tenentur de euictione, quando uendunt iure fideicommissi, uerū quia per alienationē factam per dictū Franciscū in dictū Bal. reciderunt in dicta monasteria tam ex forma communi, quam ex forma prædictorū: ideo consilij faciet dictus Porcellus si faciet sibi renouari, & reformari à dicto monasterio. Et ita dico, & consulo ego Bart. à Saxoferrato legū doct. & ad fidem me subscripsi, & meū sigillum apponi feci.

ADDITIO.

Ad in quaestione prædicta. Adde quòd idem tenet Bartol. in l. qui Roma. §. duo fratres in tertia columna, in secunda quaestione. ff. de uerb. obl. per eadem fundamenta prout hic, & in prima columna dicit quòd huiusmodi opin. est uerissima. & Bal. in l. Paulo Callimacho. §. j. ff. de leg. ij. ubi dicit, quòd istam opin. tenet pro uera, & q̄ etiam semper tenuit, & idem tenet Bartol. consulendo in consilio quinquagesimo octauo in primo uolumine ex themate prædicto, idem latè tenet Bal. in cap. j. in tit. Imperator Loth. & in l. cum pater. §. hereditatem. l. ij. ff. de leg. ij. cum concord. de quibus per do. Id. in d. l. qui Roma. §. duo fratres in duodecima columna in uers. contumaciam opin. cui adde Bar. in hoc cons. Tho. Diplo. **B** Secundo uidendum. Adde quòd idem tenet Bart. in l. si patroni. ff. ad Trebel. & dicit q̄ hoc tota die de facto occurrit. uide plures concor. ibi in apothilla mea, in uer. habes. Tho. Diplo.

CONSILIVM II.

- 1 Argumentum an ualeat ex ordine inquisitionis.
- 2 Fama publica cum alijs probationibus, & iudicij facit plenam probationem, etiam in criminalibus.
- 3 Stante dubio quis primò de duobus percussis, in benigniorem partem interpretandum est, ut absolutio sequatur.

interpretandum est, ut absolutio sequatur. **4** Si per curiam non probatur mœnium antè percussisse, in dubio absolutio sequi debet.

VISA Inquisitione formata contra Nicolaum Petri Venturę de eo quòd dicit Nicolaum percussisse Brixium in manu sinistra, uisq; excusatione dicti Nicolai, & dictis testium examinatorū ad eius defensionem, uisq; statuto cōmunis Eugubij, quò per mittitur percussori repercutere illum qui eum percussit, uidetur de iure indubitanter dicendū dictum Nicolaum absolutum esse à dicto cap. inquisitionis. Nam uidetur sufficienter constare dictum Nicolaum fuisse percussum ex pluribus iudicijs, & uerisimilibus ex eo: quia in dicta inquisitione continetur d. Brixium fecisse insulū contra dictum Nicolaum ex quo debet præsumi dictum Brixium primò percussisse. argumen. **1** l. j. §. cum arietes. ff. si qua. pau. se. dica. † Præterea ex ordine dictæ inquisitionis, in qua primò ponitur, & narratur dictum Brixium primò percussisse, postea sequitur dictum Nicolaum percussisse dictum Brixium, & sic ex ordine dictæ inquisitionis, in qua primò ponitur, & narratur dictum Brixium primò percussisse. I. quoniam, in princ. ff. de usufruct. & l. cum uero. §. quid ergo si plures, de fideicommiss. lib. † Præterea de hoc est fama publica, ut apparet ex dictis testium ad defensionem Nicolai, quæ fama cum prædic. alijs probationibus, & iudicij facit plenam probationem. ff. de testibus l. tertia. §. eiusdem quælep̄ principis, & quod ibi not. & ff. de excusa. tuto. l. secunda. in princ. & ibi per Dy. & extrà de appell. cap. primò. & ibi per glo. † Præterea, cum sit dubium quis primò percussit, interpretandum est in benigniorē partem, ut absolutio sequi debeat, ut ff. de pœn. l. inter pœnarū. & l. præses. not. per Dy. extrà de re iudica. ca. in obscuro. in fin. de regula. lib. sexto. & not. glo. **4** penul. §. cum arietes. Præterea, nisi † per curiam probetur dictum Nicolaum antè percussisse, absolutio sequi debet in dubio, ut no. in fin. ff. de neg. gest. l. cum actus, circa finem. Et nisi per curiam probetur locum, in quo fuit facta percussio distare per totas perticas, in dubio debet sequi absolutio, ut l. non solum. §. sed ut probari. ff. de oper. no. nunci. & ibi no. & c. Ex eo quòd dicitur factū in continent, præsumitur factum ad sui defensionē, ut no. l. si ex plag. §. taber. ff. ad legem Aquil. & quòd not. in l. prima. C. unde ui. ubi dicit ex qualitate facti, & personarū præsumitur qualitas facti, hoc indicat cum insulū Brixij præcessit, ut supra probatum est, ergo, & c. Et ita ut supra scriptum est, dico & consulo ego Bart. à Saxoferrato, legum doctor, saluo ueriori iudicio, in cuius rei testimoniu me hic subscripsi, meumq; sigillum apponi feci. Idem consulo ego Andreas domini Reyneri de monte Vbiano legū doctor, & ad fidem me subscripsi, meoq; signo signaui. Item consulo ego Franciscus Tigrini de Pisis legum doctor, & ad maiorē fidem me subscripsi, ac meum sigillum apponi feci.

ADDITIO.

1 Primò percussisse. Adde Bal. in l. ij. C. de sica. ubi ex illo text. not. quòd ille qui primò insultatus est, hoc ipse dicitur fecisse ad suam defensionem, & idem Bald. in l. ij. §. cum arietes. ff. si quadru. pau. feci. dica. dicit q̄ sequitur ibi do. Floren. quòd insultatus semper præsumitur fecisse ad defensionem suam licitam, & idem Bald. in l. multis. C. de lib. causa, dicit quòd sufficit probare quòd aduersarius fuit in ipsum animo occidendi, uel uulnerandi, imò fortius not. Bald. in l. lego. per illum text. in lectu. antiqua. ff. loc. quòd ex sola preparatione ad defendendum, uel aggredendum licitum est mibi defendere, uel occidere, & dicit ita fuisse de facto iudicatum. Thom. **2** Et iudicij. Adde q̄ fortius, quia in criminalibus quòd quis fecerit ad suā defensionē, probat per solas cōiecturas, quæ iudicij arbitrio relinquuntur secundū Innocen. & to. And. in cap. j. de præsump. in nouella sequitur, & reputat dignum Bal. in l. j. in xij. col. C. de confys. & l. in l. ut uim. in j. col. ff. de iust. & iu. Tho. Diplo. **3** In dubio. Adde quòd in delictis dubio præsumitur factū tempore licito, & permittum secundū Bart. & alios in l. non solum. §. sed ut probari. cū concord. ff. de oper. no. nunci. & Abb. in cap. auditus. in pe. col. de prescript. & facit regula, in l. mœnium. ff. pro socio. Tho. Diplo.

CONSILIVM III.

Legatum factum pluribus personis intelligitur pro qualibet earum, & sic quilibet in uirilem partem.

FACTVM Thomę quondam Mercati fecit suum testamentum, in quo Catharina sua nepti ex filio descendenti iure legati reliquit duos modiolos terrę, & ipsam in prædictis sibi hæredem instituit. Item insit, & mandauit, & uoluit quod Pascutia, Angelella, Paolella, & Cia eius filia, & Catharina eius neptis essent usufructuaria omnium suorum bonorum, donec nupserint. hoc tamen addito & appposito per dictum testatorē, quod si aliqua dictarum mulierum decederit sine filiis, uel filiabus, uel ex ea, uel ex eis legitime natiuris uoluit, & insit dictus testator partē illius mulieris decedens succedere ac deuenire alijs mulieribus superuenientibus. u. delicta, Pascutia, Angelella, Paolella, supra dictis filiabus dicti testatoris, & pro æquali partē, & non dicta Catharina, nec dicta Cia. Item instituit dictus testator dictas suas filias, & quamlibet earum in quibusdam rebus. Dicta uero Paolella filia dicti testatoris decedit sine filiis, mater uero dictę Catharinę petijt sibi dari pro dicta Catharina partem eidem Catharinę contingentē. Quæritur in qua parte fructuum dicta Catharina succedat in nomine domini a men, in qua si prædicta uideretur dicendū quod dicta Catharina debeat habere fructus integros dictorum modiolorum terrę eidem relictorū, & hoc est clarum. Item debet habere quintā partem fructuum bonorū ipsius testatoris & ex uigore legati usufructus factis dictis dominabus cum fuerant quinq; & fuit dictum pro qualibet earum. & sic quilibet in uirilem, aut l. interdum in princ. de hered. institut. & partito illius quę decedit ex dictis filiabus, accrescit alijs fororibus, ex uigore substitutionis factę, ut patet ex uerbis testatoris. Et ita dico, & consulo ego Bart. à Saxoferrato legum doctor, & ad fidem me scripsi, & meum solitum sigillum apponi feci, &c.

ADDITIO.

Et sic quilibet. not. quod hic ad ea que ipse Bart. no. in. interdum in princ. ff. de here. instit. Thom.

CONSILIVM IIII.

Verba relinquunt uictum, & uestitum, ac habitationē in domo, quomodo intelligantur, & an debeat habere alimenta in domo. Alimenta relicta, an possint peti alimenta præterita, & futura.

FACTVM Marini domini Francisci Philippucij de Eugubio, sic se habet: Philippucius Iacomeli de Eugubio, in anno domini M. ccc. xlii. die xxj. mensis Augusti, suum condidit testamentum manu Urbini Vguconis, publici notarij, & in quo testamento inter cetera conuenitur, quod dictus Philippucius reliquit Marino filio naturali quondam domini Francisci filij dicti testatoris uictum, & uestitum, & habitationē in domo dicti testatoris in parte, & de parte contingente Bartholomæo hæredi suo infra scripto, qui Philippucius in dicto anno domini millesimo & mense Septembris decedit superueniente dicto Bartholomæo hærede suo, relicto Marino, & remanentibus in simul per tempus sex ann. post mortē dicti Philippucij in domo ipsius Philippucij. Qui Marinus per dictum tempus quo simul remansit & habitauit cum dicto Bartholomæo in dicti testatoris hospicio habuit uictum, & uestitum, & habitationem in domo prædicta. Post hæc iam sunt sex anni à dicto tempore circā, & per ipsum tempus do. Marinus stetit seorsum, & separatim à dicto Bartholomæo per dictū tempus nō habuit, nec petijt, uel protestatus fuit dictus Marinus eidem Bartholomæo dictū uictū & uestitum sibi dari & præstari d. Bartholomæo pro tempore prædictorū sex ann. &c. Quæritur modō, nunquid dictus Bartholomæus hæres de iure teneatur dicto Marino satisfacere de dictis uictu & uestitu, pro tempore dictorū sex præteritorū ann. uel non. Et si uictum & uestitum eidem Marino præstari & dari debeat per do. Bartholomæum alibi quā in domo testatoris, aut in

domo dicti prædicta tantū, &c. Et si furi do. Marini de prædictis obest: quia cessauit manere & habitare in domo cum d. hærede per d. tempus sex ann. & cessauit petere & protestari eidem hæredi sibi Marino per dictum tempus sex ann. proximē præteritorū dictum uictum & uestitū sibi Marino dari. Et si do. Marinus potest habitare in dicta domo inuito dicto hærede, uel non. Et quid sit dicto Marino faciendum. Et quid sit super prædictis de tempore præterito & etiam futuro dicendum per do. Marinum contra dictū hæredem. Et si contingat qd. d. Marinus in prædictis, uel aliquid prædictorum contra d. Bartholomæum hæredem ius habeat placeat uobis formare eidem Marino petitionē contra dictum Bartholomæum hæredem, & etiam facere sibi intentionem super dicta intentione, & sibi facere allegationes super prædictis, &c. Item quaritur quod cū in dicto testamento continetur qd. dictus Philippucius relinquit dicto Marino uictum & uestitum, & habitationē in domo dicti testatoris, ut supra iam dictum est, & non declarat quo iure relinquit, & etiam non declarat in uita dicti Marini quid iuris sit in prædictis, & etiam super hoc dictum Marinum consulere, &c.

CONSILIVM V.

Renunciatio facta de laudo per procuratorem non habentem mandatum specialiter ad hoc an ualeat. In promissione generali que ueniant, & que non. Capitulum, qui ad agendum. s. sed si aliquis. de procu. quare & quomodo sit restrictum per c. non potest. de proc. in Clemen. Intellectus l. nam & nocere. ff. de pact.

UPER Declaratione prædictorū uidendum est. Prius modo de intellectu illorum uerborū, si relinquit uictum, & uestitum, & habitationē in domo, & c. Ob hoc dico qd. illa uerba in domo referuntur solum ad habitationē, qd. relinquo habitationem in domo, non autem ad uictum & uestitum: quia non est eadem ratio referenda, ad utrumq; dicere, & c. dictus Marinus sit adstrictus morari in domo, ut habeat alimenta, est absurdus intellectus cum hic contineat speciem seruitutis, & per istum modum imponi non potest, ut ff. de cond. & demonst. l. tanto. s. j. Videntur ergo alimenta relicta simpliciter. Vel si intelligatur, qd. illud uerbum in domo scilicet præstanda, quasi dicat, ea quę debent præstari pro alimentis præstandis in ipsa domo, nec habet hæres necesse portare ad domum Marini, sed ipse Marinus portabit quo uult suis expensis, ut ff. de rei uend. l. res mobilis. & l. fin. & no. de iud. l. quod legatur. Quod autē ipse Marinus moretur in domo, & ibi debeat comedere, & bibere, nec uerba dicunt, nec interpretatio iuris consonat, ut dictū est. Nec obest. prædictis, ut C. de leg. l. j. & ff. de alimen. & cib. leg. l. libertis quos. s. primo, cum sim. cum in illis per modū conditionis fuit initium qd. moraretur cum certā persona uore illius personę, quod debet adimplere, ut consequatur legatum, qd. autem quis debeat morari in certo loco, non potest simpliciter alicui iniungi, ut dictū est. Ex prædictis apparet, qd. possunt peti alimenta præterita, & futura, & qd. non nocet dicto Marino, si non stetit in domo, uel non fuit protestatus. Casus est in l. libertis quos. s. primo, de alimen. & cib. leg. & ibi not. Et ita de iure dico, & consulo ego Bartol. à Saxoferrato, legum doctor, & ad finem me subscripsi, & meo annulo signaui.

ADDITIO.

Domo. Vide Bart. in l. libertis. s. j. ff. de ali. & cib. leg. ubi dicit se consuluisset, & ita consuluit hic, & in cons. ccc. j. incip. quidam sibi, in j. uol. in j. dub. ut ibi scripsi in addit. & in d. libertis. s. primo. & uide lo. Firm. in suo reportorio in uer. alimenta. in uer. xxxiiij. Thom. Præterita. Vide Bart. cons. ccc. j. quidam sibi filios, in pen. & ult. col. in j. uol. & l. in l. de alimen. in ult. not. C. de trah. ubi plures etiā uideas concord. cui adde Bart. hic, & in d. cons. ccc. j. Thom.

CONSILIVM VI.

Procurator si non habet autoritatē renunciandi laudo si renunciat renunciat ipsa nō præiudicat domino quā possit petere executionē laudi. Verbo

CONSILIVM VII.

Generale mandatum ad paciscendum, & renunciandum debet intelligi qd. donationem non contineat, & ideo procurator nō potest renunciare laudo. Procuratori ad lites non potest fieri solutio.

DOMINO Vguconi de Eugubio iurisperito amico charissimo. Domine mihi, in q. per eos mihi transmissa inter dominā Compitam, & do. Anton. uisus omnibus actis, & alleg. utriusq; partis, dico renunciationem factam per d. procuratorē non præiudicare do. Compita, quia ista renunciatio est, donatio, quę non uenit in generali mandato cum libera. & illud quod dicitur ad renunciationem & paciscendū, debet intelligi qd. donationē non contineat, & hoc dicunt iura uulgaria, & ita debet intelligi l. nam & nocere. ff. de pac. quę multū facit contra istam paratē. Præterea iste constitutus procurator ad lites, cui non possit solui ex uigore mandati, ut l. hoc iure. ff. de sol. Unde eius renunciatio nō nocet dicto, ut l. sed si tamen. ff. de pact. Præterea tempore laudi interfuit do. Compita, quod patet, quia in instrumento dicitur, præsentibus dictis partibus: ergo saltem quantū ad hoc procurator uideretur reuocatus, ut in c. si quem, de proc. lib. vi. & sic tantum quod factū à procuratore reuocato non ualeat. Vester Bart. à Saxoferrato legum doctor, dicit, & consuluit, ut supra dictum est, saluo ueriori iudicio. Datum Perusij, xxj. Nouemb.

CONSILIVM VIII.

Locus debet poni in instrumento, aliās est nullum, nisi locus sit manifestus & notus. Compensationē potest opponere nequē secundus creditor, sed etiā primus. In habente hypothecam generalem, qui prior est in tempore, potior est in iure, & hic uide pulchrum cons.

DOMINE Thoma uide acta clientuli uestri super eo qd. in dubiū reuocāt de instrumēto, an ualeat ppter defectū loci, sine dubio si locus in contractu non ponitur, nō ualeat, & debet poni clarē, s. fm qd. per uos est solenniter allegatum. Possit tamen esse qd. domus filiorum, & c. posita in d. instrumento est ita nota & manifesta Eugubij, qd. alia demonstratio non est necessaria, ut l. cum seruo. s. fin. de contrah. emp. quicquid enim demonstratæ rei additur, frustra est, ut l. j. in fi. de dote præleg. & ideo de hoc non scripti per modum consilij. Circa secundum quod dicitur, qd. ad illam do. peruenerunt tot ex pretio rerum uenditarum, & c. dico qd. hoc placet, quia istam compensationē potest opponere hic creditor secundus, etiam possit ipse debitor, ut C. de non num. pec. l. pen. Circa tertium dicitur qd. dicta do. habet domos quę fuerunt in bonis debitoris ualore octo lib. & c. dico, qd. hoc non est clarē confessatum, qd. illa domus fuerunt in bonis d. debitoris, & posito qd. esset confessatum, ista non esset sufficiens defensio. Nam in omnibus bonis illa tanquā prior est potior, cum quilibet habeat generale tantum, ut l. j. in prin. ff. qui pot. in pig. hab. Sed consilium esset istud quod uos in hac eadem instantia offeratis, & dicatis uos uelle solum quicquid de iure apparet, his quę producta sunt, qd. actrix restaret debere habere. ita tamen qd. dicta do. actrix cogatur uobis cedere omne ius obligatio nis personalis, & hypothecæ quod habet contra hæredes prædictorū, & bona transferri in uos d. domos quas possidet, quę fuerunt in bonis prædictorum, hoc ipsa reteneri facere, & hoc est consilij leg. & sic secundus creditor uult conficere sibi pignus, ut ff. qui pot. in pig. hab. l. mulier. C. de fideicommissis. l. cum dabitur cum simul, Adde idem C. de pig. l.

Verba apposita in contractu debent intelligi secundū subiectam materiā. Cap. qui ad agendum. s. sed si aliquis. de proc. lib. vi. quō intelligatur.

UPER Puncto quertentis inter do. Compitam hæredem uniuersalē ex testamento Saboli Scanturij de uillis Carionis, & eius procuratorem ex parte una, & do. Antoniam, & Baldum eius filium de Eugubio, & eorū procuratorem ex altera coram domino Conte iudice cōmunis Eugubij, qui talis est, Nunquid renunciatio facta per secundum nuntium procuratorē do. Compita, laudo lato pro d. do. Compita contra prædic. do. Antoniam, & Baldum, tenuerit, & præiudicet d. do. Compita in executionē ipsius, necnon uisus compromisso laudo, & renuntiatione, & omnibus actis, & scriptis factis & actis inter d. partes, & iuris utriusq; partis, breuiter uideretur de iure dicendū qd. renunciatio de qua s. fit mentio, nullo modo tenuerit, & per consequens non præiudicet d. dom. Compita in executione d. laudi. Et pro fundamento huius adducitur illud quod uulgo patet, qd. fines mandati diligenter sunt custodiendi. ff. mand. l. diligenter. & C. e. l. cū mandati. Sed constat qd. procurator prædic. nō habuit mandatū de renunciando d. laudo, ut ex serie ipsius procuratorij, & mandati apparet, quare, & c. Accedat. non dubium. C. de legi. cum materia sua. Non ob. quod allegari posset in contrarium, qd. in mandato continentur ad accusandū, denunciandū, & renunciandū, quia prædictū uerbum debet intelligi ad ea quę tantū d. procurator habuit in mandato, & non ad alia, quia uerba apposita debent intelligi fm subiectam materiam, ut l. si uno. ff. loc. & condu. & eod. tit. in l. Sed ita est qd. in dicto mandato nulla sit mentio de aliquo laudo, quare, & c. Præterea, in prædicto uerbo generali ad renunciandum, & c. non uidetur esse inclusum qd. perdat, nec donet, ut l. quia iuris. s. si filius. ff. de pac. & quia non generali promissione non includunt ea, quę quis non esset spiritualiter cōcessurus, ut l. obligatio. ff. de pig. & l. alumnos. C. quę res pig. obli. pos. & l. qui pecul. ff. de pecul. Quod autē quis nō præsumatur uelle donare, uel renunciare, in l. cū de indebito. ff. de proba. & in l. quisquis. C. renunc. uen. ergo, & c. Item non ob. qd. posset allegari qd. d. procurator potuerit renunciare d. laudo, ex eo qd. in mandato ipsius continentur duo casus, in quibus requiritur speciale mandatum, & postea sequitur clausula generalis; ut extra de procurat. c. t. qui ad agendū. s. sed si aliquis. lib. vi. quia salua reuerentia allegantis prædict. c. non facit ad materiam qd. proposita. Nam non est uerum, qd. in procuratorio sit adiecta clausula generalis, prout requirit prædic. c. qui ad agendum. Imō est clausula taxatiua. Aut casus expressus in procuratorio, ex eo quia ibi dicitur, & generaliter ad omnia, & singula faciendā quę in prædictis, & c. Sed prædictū c. qui ad agendum requirit clausulam absolū. generalem, & non restrictā, ut in tex. patet, quare, & c. Item requiritur qd. sint inserta in procuratorio illa uerba, præcisē, & generaliter, & c. & si mandatū exigeret speciale, quod non est in procuratorio, de quo loquimur, & sic est recessum à forma, & solennitatibus nō seruatis non includitur dispositio, ut l. cū hi. s. si prætor. ff. de trah. & l. constit. ff. ad munic. Præterea d. uerbū in prædictis fuit adiectū ad diminutionem, & restrictionē illorum uerborū, & generaliter ad omnia & singula faciendū, & c. Verba enim inducta ad diminutionē, & taxationem, nō operantur augmentū, nec contrā, ut l. si cui serui. ff. de leg. j. & l. cum certis. ff. de ut. tri. & oleo leg. & ff. de iudi. l. fideic. s. quid tamen. cum sim. l. quare, & c. Præterea prædictum c. habet hodie restrictas habenas per c. non potest. de procurato. in Clementi. per quod non potest exequi maiora, uel etiā grauiora, nisi in ipso procuratorio sint expressa, ut ibi patet. Sed remittere est maius qd. aliquid prædictorū, quia est donare, ut l. si quis. de leg. ff. de noua per form. enim d. procuratoris d. procurator nō potest donare, ut ex forma ipsius apparet, ergo, & c. Cetera suppleat prudentia consultoris.

ADDITIO.

Remittere. Dicit Abb. in c. sedem. in ij. col. de re scri. q. ubi cum; casus reuoc.

pig l. secundus. & l. si prior §. sciendum, qui pot. in pig. hab. Ista pro modo uidi, sed multis alijs occupatus non potui uideere profundius, si qua possim, sum ad uestra seruitia paratus. Bart. à Saxoferrato.

ADDITIO.

Clarè. vi per gl. Bart. & doct. in l. generali. C. de tab. lib. x. & per Spe. in tit. de instrumen. edi. §. instrumentum. uerf. q. si locus. & ibi Bald. in addi. cum concordat. & dicit do. de Rota, in decis. not. q. tabel. q. in instrumento debet etiam poni locus loci, & uide in decis. dclxxix. in antiquis, ubi limitat. Aliam limitationem ponit Bartol. hic, nisi esset locus manifestus, & uide Bal. in l. comparationes. in iij. colum. in uerfic. uenio ad tertium, ubi idem tenet, si est factum in loco ubi est fieri consuetum, & non alibi, puta in thesauraria, q. tunc locus non est de substantia, ut ibi per ipsum Thom.

CONSILIVM IX.

Herēs pupilli extraneus an habeat ius deliberandi iuxta l. cum antiquioribus. C. de iure delib. Resitutio in integrum hereditate nō adita ex persona minoris, an transeat ad heredes.

QVIDAM Perusinus decefsit, cui successit pupillus infans extraneus haeres habens tutorem, qui scituit mortem d. Perusini, & d. hereditatem fuisse delatam dicto pupillo, demum decefsit tutor, item decefsit pupillus ante annum à die mortis d. defuncti: quaritur an ad heredem suum d. pupillus tranfmiserit ius deliberandi, fm formā illius l. cum antiquioribus. C. de iur. delib. an ad heredes tranfmittatur d. Perusini defuncti: quia non adita. Ista q. habet dubium, quia cum lex, cum antiquioribus, requirit q. haeres sciat, & sic ius deliberandi tranfmittat, & hic infans non potest esse scientia: quia eius aetas quicquid uidet, ignorat, ergo, &c. Sed tamen puto q. sciens tutoris sufficiat, ut l. si ex legati causa. & l. seq. ff. de uerb. obl. & de lib. causa l. nō solum §. fin. hoc uerum si tutor superuixisset tempore mortis pupilli, & sic propter scientiam tutoris fingetur pupillus sciens decefsisse. Sed cum in q. proposita proponat tutor prius decefsisse, habuit dubium. Circa quod aduertendum est, q. d. l. in delictis §. si extraneus ff. de noxa. & ff. de testam. m. l. l. si Titius: quia tale participium sciens, si gnificat tempus uerbi cui adicitur, ut d. iuribus. Cum ergo tempore mortis pupilli in q. proposita non erant tutor, non fingitur pupillum scientē decefsisse: ergo non tranfit ius deliberandi. Debet enim sciens tempore mortis, arg. ff. de acq. possess. l. Pomponius §. non autem, & ibi not. Secundo dubitatur quod remedium possit habere haeres pupilli. † Respondeo petat restitutionem secundum formam l. Panonius. ff. de acq. haer. & ita tenet lac. de Aret. l. qui duos. ff. de reb. dub. in addi. j.

ADDITIO.

Quidam. Adde q. istud consilium est insertum in viij. uol. consiliorum in char. dclxij. & pro cons. Bart. alleg. Alex. in l. qui duos. ff. de reb. dub. in addi. incip. sic dicendum, & las. in l. si infanti in pe. co. C. de iur. delib. Thom. Antiquioribus. Adde q. idem tenet Bart. in d. l. cum antiquioribus. cū concord. de quibus per las. ibi, in ult. col. Thom. Restitutionem. Adde Bart. in l. si infanti. C. de iur. delib. & in conf. xxij. in j. uol. Nicol. laus. & ibi scripsi in addi. & uide las. in d. l. si infanti. pen. col. ubi allegatur Bart. in isto cons. & dicit q. incipit quidam peregrinus, uult dicere quidam Perusinus. Thom.

CONSILIVM X.

Insultans & uulnerans an sit condemnandus de insultu, & uulnere statim re statuto disponente diuersas poenas, arguitur ad partes, & concluditur q. non. Voluntas & propositum distinguunt maleficia, & in maleficijs uoluntas spectatur, & non exitus.

DUO Sunt statuta in ciuitate, quorum unum punit insultantem in lib. cl. aliud quod punit uulnerantem in centum. Modò contingit q. Titius simul in eadem maleficia insultauit, & uulnerauit Sempronium, & est in q.

an Titius sit condemnandus de utroq; & sic in cl. libras, an de uulnere tantum, & sic in centum lib. † Et q. sit condemnandus de utroq; probatur, quia duo interuenerunt facta, scilicet, insultatio, & uulneris illatio. Et quodlibet factum habet per se suum propriū crimen, & suam uariam & diuersam coercionem poenalem, & quodlibet crimē parit suam ex maleficio poenam obligationē, ut ff. de fur. l. fullo §. qui ancillam. Cum ergo ex una causa siue ex uno facto rei non procedat, sed ex diuersis pluribus factis, diuersis legibus, meritò dicendum est per alterutrum tolli. arg. ff. de tur. & ra. distr. l. j. §. considerandū. Et quia delictū per aliud delictum nō minuitur poena, sed augetur, ut l. nunquā plura. in prin. ff. de priua. delict. & ad multiplicationē delictorum, non sequitur diminutio poenarum, sed econtrā ad multiplicationem delictorum sequitur multiplicatio poenae, ut d. l. nunquam plura. & C. de ser. fu. l. quicūq; §. j. ff. de pœ. l. hac l. & l. aut damna. uerf. quicūq; & melius accedit quod legitur ff. de re mil. l. non omnis §. haeres qui desertionē, si aliud crimē adiungitur, grauius puniendus est, & accedat, ff. de tab. ex. hib. l. locum §. si quis dolo. & etiam intelligitur magistrals ordinata, no. ff. nau. caup. l. idem ait §. si ubi dicitur q. eodem contra eundem plures competunt actiones poenales ortae ex diuersis factis, neuter alterā impedit, maximē plura cū uaria accidit species delinquēdi, ut patet in quatuor exemplis positis in l. nunquā plura. ff. de pri. deli. Nec dicat aliquis, q. ratione effectus uulneris subsecuti idem non puniatur de insultu, quasi ad insultū animum non habuisse uideatur. Sed solum ad illationē uulneris subsecuti: quia uoluntas & propositum distinguunt maleficia, † & in maleficijs uoluntas spectatur, non exitus, ut ff. de fur. l. qui iniuriat: in prin. & ff. de uer. obl. l. sapē. ff. ad l. Corn. de fca. l. diuus Adrianus. Ideo dico hanc oppositionem non ob stare, quia realiter quodlibet maleficiū ex animo praesumit esse commissum, nisi contrariū sit probatum, quia ad maleficiū praesumit animo praesumitur esse factum, ut l. j. C. de fca. & ff. e. l. j. §. diuus. C. de iniur. l. si non conuicti, & sic cū insultus interuenit ad insultū, insultū praesumit animū habuisse. Praeterea cū insultus interuenit, non obstante hoc erit puniendus: quia simul cum eo, uel saltem uulneris illatio acciderit, nec de animo insultantis praesumemus, sicut dicimus in furtiptione facculum pecuniae, ut furti, & etiam sacri nomine teneatur, quamuis certum sit furandi faccū eum minime animū habuisse, sed pecunie tantū, ut ff. de fur. l. q. faccum. Nec ob. quia simul in eadem maleficia acciderit in continuatione, insultus, & uulneris, non enim propter propositum pro uno habetur, imò pro pluribus, & tot censetur crimina, & obligationes poenales, quot interuenere diuersae species delinquēdi, & facta diuersa, ut ff. de euic. l. cū plures ff. de uer. obl. quod dicitur. & l. Titia §. fin. Et potest dici casus legis. ff. ad Tertul. l. senatus, ibi, ita ut sit singulis causis singulae causae irrogent. Nam & si quis simul una continuatione seruū alienū surripuerit, & flagitauerit, & occiderit, de utroq; tamen & furti Corneliae, uel furti Aquiliae, ut ff. ad l. Aquil. l. si seruus seruū. in prin. & in praal. l. nunquam plura. Item si quis surreptus, imò plus dico quod idem est, & si non diuersa, sed eadem species delinquēdi, ut ff. de ter. miamo. l. Agraria, ubi legit q. si quis plures terminos euulserit, pro quolibet termino euulso in l. lib. condemnabitur. Nec ob praedicta l. illud. & ad fi. ff. ad l. Aquil. ubi nisi simul eodem impetu uulnerans, & occidens, tantum de occiso tenetur, quia ibi est ratio, uulnerando occidisse uidetur, ut ff. ad l. Aquil. l. huic scripturae, sed insultando nō uidetur quis uulnerasse, nā & sine insultu potest quis occidi, & sic in insultu uulnerari, sed nō sine uulnere occidi ferro, & sic ibi uulneris & naturalis mors subsequens pro uno facto censetur, & unicū factum unam meretur coercionē poenalem, ut l. licet §. potest his. ff. nau. caup. stab. Item est ratio, quia mors omnia soluit. Non ob. lex, quoniam multa facinora. C. ad l. lul. de u. publ. uel priuata: quia quamuis auctor legis dicat eam perpendendam ultimo supplicio, non tamen propterea prohibet quin iniuriatū, & Aquil. & alia actio de posu. accusari, uel co-

ADDITIO.

Duo sunt. Adde ad dicta per Bar. hic e. Bar. in l. illud si idem. ff. ad l. Aquil. & in l. si gemina. ff. arb. iur. casa. & in l. nunquā plura, §. de priuat. deli. et Alber. de Rosa. in j. parte statuto. in q. xxxj. iij. q. ex statuto, ubi plenè examinat dicta per Bar. hic, et ibi uide plures do. potius tenentes opin. do. Dy. ubi uideas Tho.

CONSILIVM XI.

Donationes quae fiunt uxori, uel sponse, tempore nuptiarum, uel sponsalitorum, cuius sint, & an possint repeti à sponfis.

- 1 Principe uel Augusta donante, indubitanter remanent penes uxorem.
2 Si donatio sit contemplatione alicuius, penes illum remanet.
3 Quae donantur à marito uxori, cuius sunt, uide plenè.

QVAESTIO Talis est, an † quae donantur sponse, tempore sponsalitorum per consanguineos uiri uel uxoris, sive sponse solu. matr. possent repeti ab haeredibus uiri, & quid iuris de ipsis, & primò q. ista sint haeredis uiri, nec posse repeti ab eis, satis bene probat per l. sed si plures. §. in arrogato. ff. de uul. & pu. & qd' not. in l. sed & si quid. ff. de usufr. & in l. miles. & in l. si forte. de cast. pec. & l. annua. §. à Titia. de ann. le. & ff. de acq. rer. do. l. traditio. Ego dico q. ille §. in arrogato, facit §. Nam ab amico patris arrogatoris datū fuit filio arrogato, & praesumit q. filius arrogatus acq. fuerit, & non est q. contemplatione alterius def. & tñ remanet eius, cui dat, ut l. si socii §. si ff. pro soc. Itē ab haerede sibimet legari non potest, ut l. qui filii ab. ff. de le. j. Itē honor testatoris reputat, ut in auth. de iure iur. à mo. praesi. §. j. Sed si testator in honore suū, & per consequens haeredis legauit Titio legatū, remanet penes Titium, ut l. qui filii §. pater. de lega. iij. ergo sic uidet dicendū in praefata q. Praeterea, ab eo, qd' est solitū fieri, potest argui, ut l. conditio. §. numorū. ff. si cert. pet. sed haec solent remanere penes uxore, ergo, &c. Praeterea persona ex trinfeca nō est intelligenda, ut l. si ita stipulatus. §. Chryfogonus. ff. de uerb. obl. † In hac q. puto sic dicendū, b. Si est princeps, uel Augusta, uel qui representant eos, ut sunt dñi mei, q. donarent, hoc indubitanter tenerē, q. remanet penes uxorem. Casus est in l. cū multa. C. de bo. qua. li. Nam contemplatione alterius ipsi non donat. Si autē est alius inferior, & tunc aut est certū cuius contemplatione fiat, aut dubiū. Si certū est, tunc in casu certi contemplatio unius potest donari, ut penes illū remaneat, & si sic fiat, remanebit penes ipsum. † Interdū in casu certi potest donare q. non remaneat penes eum, & non remanebit, ut l. pe. in pri. de acq. rer. dom. Interdū de mente donantis est dubiū quo animo donet, utrum uelit remanere, uel non, & tunc uidetur acquiri illi, cuius contemplatione datum est, ut l. si filia. de condit. & demonst. & l. filio. ff. de dona. cau. mor. & d. §. si Titia, & l. ciuib. de reb. dub. Haec procedunt in casu in quo certum est, sed in casu in quo est dubium, colligo triplicis generis materia. Quaedam sunt congruentia tantū sexui mulierū. Quaedam sunt muneris, quae tantū congruunt generi masculino, ut sunt calcaria, & his similia. Quaedam congruentia utriq; sexui, ut scyphus argentei, & cochlearia, & similia. † Interdū denarij, tunc ex genere rerū donatarū traherē coniecturā, ut si tantum congruerent mulieri, sint mulierū, si uirilia, tunc uiri, ut l. uirū, & l. si filius. ff. fam. l. ercisc. l. id uestimentū. ff. de pec. & l. uestis. §. si ff. de auro, & ar. leg. Et sic habes quid iuris sit congruē tantū sexui masculino, uel foeminino. Si uerò tantū delicto, uidelicet occiso poena imponitur, quid ergo dicemus? Respond. d. Accur. cū ista q. contigisset in ciuitate Eugubij, & ibi esset consulenda commissio, publicè disputauit in scholis, & difinituit q. tantum in centū deberet condemnari pro uulneris, & non pro insultu, & Guid. de Suza. fuit in eadem sententia, & ita solutum inueni per utrunq; do. aut Dy. de Mugello dixit oppositū, & dixit q. Titius debebat de utroq; condēnari, ar. allegatio nū. p. parte. Ego autē de iuris subtilitate puto dictū Dy. melius dicere, de quadā uerò grossa, & burfali equitate puto do. Fran. & Guid. sententiā praualere. Deo gratias. Et ita dico, & consulo ego Bart. à Saxoferrato.

ADDITIONO.

- 4 Est. Adde q. hoc const. est insertum secundum ordinem Perusinum. in j. parte iudiciorum, in cons. v. et alias incip. an que donantur sponse, et ita alleg. Alex. in l. si uerò. §. seruis. in ff. sol. matr. ubi allegatur pro cons. Bart. et Ioan. Firma. in suo reposito. in uers. donatio inter contuges. in uers. donatio sponse. facit mentionem de isto cons. Tho.
- b Dicendum. Adde Bart. in l. si ut certo. §. interdum. ff. commoda. ubi ponit de his que maritus dat uxori tempore nuptiarum. et in l. in his. §. sol. matr. ubi dicit se pluries consuluisse. et ita consuluit hic. et cons. l. incip. Gilius Petri. in j. uol. in uers. adhuc queritur. et ibi scripsi in addit. et Alex. in l. si uerò. §. seruis. in ff. sol. matr. et in l. si is qui quadringenta. §. dos legata. in ij. col. ff. ad l. Falc. et in l. si plures. §. in arrogato in ij. col. ff. de uulg. et pupil. ubi allegat aliud cons. Bar. quod incip. lo. ser. Matth. Tho.

CONSILIVM XII.

- 1 Mensuræ et pondera quibus utimur, quedam sunt magne et grosse, et quedam minute, et parue.
- 2 Qui uendit ad rationem barilis uel salmæ uini, dicitur facta una uenditio licet cum falcibus fuerit portatum.
- a **S**TATVTVM est in ciuitate, q. nullus uendat uinū ad minutū sub certa pœna: modo quidā uendit cuiusdam unam salmam uini, alij duas, alij unum barile, & sic fecit pluribus. isti emptores acceperunt uinū cum diuersis falcibus, & uasib. diuersarum mensurarū. ¶ Queritur an uenditor in pœnam incidit. Circa quod sciendum est, q. quædam mensuræ & pondera, quibus utuntur, sunt grossæ & magnæ, quædam minutæ, & paruæ, ut l. modij, de succo. pto. & arca. l. i. xj. sic & moneta, ut l. numis, de leg. ij. & ista fm consuetudinē ciuitatis debent inspicī, ut l. Imperator. ff. de contrahen. empt. Nunc ad propositum, mensura b grossa est barile, minutæ sunt pittera, & similia. ¶ Qui ergo uendit ad barile, non uendit ad minutū, & si dicat quod est mensuratum ad minutum, non obstat, quia statutum loquitur de uenditione. Et ita dico, & consulo ego Bartol. à Saxo ferrato.

ADDITIONO.

- a Ciuitate. Istud cons. secundum ordinem Perus. est in j. parte iudiciorum nu. xvij. et etiam est in x. uol. cons. in char. cluij. Tho.
- b Mensura. Adde tex. et quod ibi no. per Bar. in l. solus. ff. de acq. her. ubi diuisiones factæ à testatore non diuidunt unitatem her. Et exemplificat ibi Bar. sicut fundus, qui diuiditur gratia uertioris culture, tamen idem fundus remanet. l. Caus. §. si ff. de le. ij. Et sic aut uidemus in illa mensura que uocatur canna, in qua sunt signa quorū unū designat unum brachiū, aliud mediū, aliud tertiū partem, et nihilominus illa signa non diuidunt unitatē mensuræ, et ita intelligitur ibi Bar. et uide Pau. de Cast. in con. clxxxix. in causa mota, in ult. col. ubi consuluit q. uena cotaria que contineatur uniformiter sub 3 plura prædia, dicitur una, licet prædia sint plura, ita in casu Bar. licet isti acceperint unum cum diuersis falcibus, tamen ex quo uenditio est facta per rationem barilis, uel salmæ uini, quia non uendit ad minutū, dicitur una uenditio, et non plures, licet cum falcibus fuerit portatum. Tho.

CONSILIVM XIII.

- 1 Dicitio hinc, et ab hinc, quod intelligantur.
- 2 Tempus laudi utrum incipiat currere à die lati laudi, an à die factæ notificationis.
- 3 Quando id quod disponit, facit dispositionem, et relationem ad aliud tantquam à sui forma, infirmatur ab illo.
- a **Q**UÆRITVR Vtrum a elapso termino trium mensium posito in laudo dño P. possit facere satisfactio-nem quantitatis de possessione terrarū, an teneatur ad pecuniā soluendam. Item queritur utrum terminus trium mensium incipiat currere à die laudi, an à die factæ notificationis. Visis uerbis d. laudi & notificationis super præmissis punctis, primò uidetur dicendum, q. utriq. solutioni tam pecuniæ q. possessionis currant tres menses à die laudi. ¶ hoc ex eo quod b dicitur ab hinc siue hinc ad tres menses. per tex. ad litteram, in l. placet hinc, id est, à tempore huius l. C. de sacrosanct. eccles. sic in l. iubemus nulli posthac, id est, post hanc legem, C. eod. tit. & in auth. hodie, C. de appell. Ex

quo non dubito nil sensisse de prateritis, ut l. ille aut. §. cum ex uerbis, de leg. ij. ¶ Super secundò puncto, super quo quidam uolunt in dubium reuocare utrum per denuntiationē sequutam incipiat currere à die denuntiationis, & licet nihil allegat, possunt induci infra scripta iura, primò l. Aemilius. ff. de minoribus. ubi per denuntiationem sequuta legitima uidetur recessisse à prima dilatione, & bene accedit ad idem l. post diem. de l. commisso. Præterea uidetur ad idem induci lex quæ probat, q. si post dilationem datam in com. promisso, uel ubi queratur de pœna contempta, sequatur conuentio uel dispositio. Circa sortem, uidetur recessum à pœna contemp. ita hic uidetur facta denuntiatione de sol. uendo. l. ij. in prin. ff. si quis cautio. & de arb. l. si quis rem, uidetur ulterius probari sic, cum alia sit interpellatio hominis, & alia legis mediante die, ut l. si ex legati causa. de uers. oblig. l. magnam. C. de contrah. stipul. de usur. l. mora, & qui denuntiat de soltendo, uidetur spernere moram legis, & uti interpellatione hominis, & propria prouisione, & protissio nem legis spernere, ut l. cum antea. C. de arbit. & l. ult. C. de pact. conue. Hac tamen omnia uidentur contra ueritatem, & probatur sic. Ea quæ inducunt ad declarandum, nihil habent mutare, uel alterare, sed quod est pro palare, declarare, & certum facere. l. licet. §. sed si queratur. ff. si ser. uendice. l. hæredes palam. ff. de testam. l. aded. §. cum quis. ff. de acquiren. rer. dom. Sed hæc uerba dominationis sunt ad declarandum laudum, & eius formam, ergo de ipsius effectu, & substantia nihil in nouat, nec mutant. Accedant iura quæ dicunt, q. appositæ ad dubitationem tollendam, & causa de clarationis nihil mutant, ut l. qui dubitationis. de re. iur. l. legitima de supell. l. e. l. qui mutua. ff. mand. Item probatur, quia dispositio superueniens super eo quod leg. disponit post dispositionem legis, non tollit primò dispositum, sed habet augere quod potest, ut l. quoties de actionibus & oblig. & C. de sepul. uiola. l. si quis sepulchrum. l. ult. C. de nouat. sed post sententiam arbitri superuenit denuntiatio, ergo non habet tollere præcedentem legum dispositionem cui non est contraria. Præterea ex toto quod cōcurrent in idem tempus utraq. dispositio, tamen expressio alterius non tollit uirtutem tacite, imò recipit unam interpretationem ab alia, l. non recte. C. de fide instrum. l. quæro si inter locationem. ff. loca. l. uir bonus iudica. sol. Ergo esto q. inciperet secundum idem tempus dispositio arbitri, & denuntiationis, cum ex communi iure utraq. sit non ex speciali, uel ex priuilegio nulla impedit aliam. Probat præterea sic, dispositio hominis non debet operari aliter uel ultra intentionem agentis, l. obligatio num substantia, de actionib. & oblig. l. omnis. in prin. ff. si certum pet. Item uerba posita ut augeant, non debent minuere, ut l. si cui serui omnes. in prin. ff. de leg. j. & in l. cum uinum, de uino leg. l. ij. §. ult. C. de iuram. calum. Ex hoc habet q. denuntiatio sequens hic non fuit facta ut diminueret de iure compromissi, sed ut ampliaret & fortificaret, ergo non debet deminuere, nec operari ultra dispositionem denunciantis. Præterea, quando illud quod disponitur, facit relationem, ¶ & ordinatur ad aliud tantquam à sui forma informatur ab illo, & fm illud operatur, & non aliter, ut l. ait prator. & l. in summa, de re iudi. & l. ubi autem non apparet. §. qui id quod. ff. de uerb. oblig. l. ij. C. de senten. quæ sine cer. quant. Sed hic denuntiatio facit relationem ad laudum, & eius formam, ergo secundum id debet disponere. Præterea admonitio & dispositio aut nihil operantur, aut urbanitatem inducunt, aut aggrauant eum cui fit, non autem denuntiationem, uel de iure denuntiationis diminuunt. l. quidam Iberus. ff. de serui. urb. præd. l. ait prator. §. si quis particeps, de his quæ in frau. cred. & in toto tit. de no. ope. nunc. & de reg. iur. l. non solet. Sic in proposito admonitio, & denuntiatio non nocet, sed aut præsumetur urbanitas, aut aggrauabitur ille cui fit. Et ad contraria respondet sic, Aut concurrunt duæ dispositiones secundum id tempus, aut de iure communi, aut una ex propria prouisione, altera ex priuilegio. Si ambo ex communi iure, una non impedit aliam, ut iurib. §. alle. Si una ex priuilegio, alia ex prouisione

uisione hominis, illa hominis impedit legis priuilegiū, ut l. cum antea. C. de arbit. & d. l. ult. C. de pact. conuen. Aut una superuenit alteri q. si fuerint contraria, & se non compatientes, & tunc per ultimam uidetur recessum à prima, si secunda potest tollere primam, prima tollit ultimam, ut l. pacta nouissima. C. de pact. & l. sancimus. C. de testa. & l. post diem, de lege commisso. Item informatur sequens prima, & disponit fm ipsam si ordinatur ad illam, & facit relationē ad ipsam, l. si prior. ff. ad Trebell. Instit. quib. mo. testam. infir. §. sed si quis priore. Aut se compatiantur, & una non impedit alteram, nisi hoc agatur, ut d. l. ult. C. de nouat. Instit. quib. mod. tollitur oblig. §. præterea, & d. l. non recte. Bar.

ADDITIONO.

- a Queritur utrum. Adde q. huiusmodi cons. est inter con. Bart. secundum ordinem Perus. in prima parte in materia iudiciorum, nu. xxiiij. tamen iudicio meo, non est Bar. quia sermo est stylus est diuersus à Bart. nihilominus istud pro cons. Bart. alleg. Brixien. in reper. suo in uers. hinc in ultim. uers. Thom.
- b Ex eo quod. Hic no. quod dicit Bart. q. dicitio hinc, & ab hinc, intelligitur à tempore contractus uel laudi, & non trahitur ad tempus præteritum: de qua dicitio uide Spec. in ti. de dila. §. j. uers. quid si iudex. & de hoc cons. ut dixi, meminit Brixien. in suo reper. in uers. hinc, in ult. uers. Tho.
- c Secundo. Videtur uelle Bart. q. terminus trium mensium datus in laudo ad soluendum, incipit currere à die laudi, & non à die notificationis. In cont. facit quod no. Bal. in eos. §. apost. C. de apost. uers. quæro nunquid iudex cum concord. de quibus per Alex. cons. lxxxvij. in vij. uol. uiso themate in ult. col. ubi infert Alex. & consuluit q. instantia compromissi, non currit partib. nisi à die scientie, & notificationis: quia aliis partib. non posset imputari negligentia, per no. per Bart. in l. genero per illum. tex. ff. de his qui no. infam. & in l. solua. ff. de excusat. tut. per Bal. in l. quandiu. C. qui admitt. cum concord. traditis ibi per do. Alex. in ult. col. in fitamen aduerte q. est necesse dicere q. partes habebant scientiam de laudo, & licet postea fuerit facta declaratio, & notificatio, currit tempus à die scientie, & ideo dubitatur si debet attendi dies notificationis, uel dies laudi, quæ not. & adde ad Alex. & inf. in d. l. quandiu. Tho. Dip.

CONSILIVM XIII.

- 1 Argumentum à separatis non ualet.
- 2 Vtrum gradus indeterminate prolatus à statuto referatur ad ius canonicum, uel ciuile.
- 3 Communis usus loquendi in graduum materia conuenit cū iure canonico.
- a **Q**UÆRITVR Vtrum gradus indeterminate prolatus à statuto referatur ad ius ciuile uel canonicū, & dicit quidam referri ad ius ciuile. Primò, quia in multis partibus cum iure ciuili conuenit. Item quia in statu to est facta mentio agnationis quod est nomen iuris ciuillis. ¶ Et certè ista arg. non concludunt, quia in separatis separata est ratio, nec est bona argumentatio, ut in §. nihil commun. l. naturaliter. ff. de acq. possess. cum sim. Item dicunt q. nō licet arguere in successione de gradibus iuris canonici ad ciuile, cum unum respiciat successionem, & alterum confan- guinitatem. ¶ Sed parcat mihi allegantes, quia ius ciuile & in successione, & in matrimonij dinumerat gradus, & secundum suam dinumerationem denumerantur successiones & matrimonia, ut probatur Instit. de nupt. per totum. C. de incest. nupt. l. foeminis. & l. ult. Sic etiam credo q. ius canonicum, & successionem ad matrimonium b respiciat, licet q. unum ius recipiat obseruationem, & aliud non. Sed hoc nihil ad nos, quia nō tractamus de successione quæ ueniat de iure ciuili Romano, nec de iure canonico, sed de successione statutorum Lucanę ciuitatis, & eorum intellectum. Item dicunt non est sumendum argum. ubi lex deficit, sed certum hoc non est uerum semper, imò ex mente & ratione legis arguimus. Sed certè hoc nihil ad nos, non enim hic deficiunt uerba legis, imò adsunt, sed de earum significato dubitatur. Item allegatur ius quod non est in præcepto, nec in obseruantia, & statutarijs erat incognitum, non potest induci in argu. ad dictorum decisionem. & alleg. l. j. C. de sum. trin. & fide cathol. Sed respon. q. non inducuntur ut decident, sed inducuntur ut extinde sumatur modus statuen-

tium, & significatus uerborum per relationem ad mentem quæ uidetur adscripta apud statuarios tam ex iure canonico & eius obseruantia, q. ex usu loquendi. Vnde non queritur de successione, & decisione ex iure canonico, uel ciuili, sed de uerbis huius statuti, & eorum significatu, qui sumuntur ex iure canonico, uel communi usu. Item non obstat l. leg. & l. meminimus, de leg. hæred. quia non loquitur de gradus mutatione, uel alteratione, sed de transferendo gradus de iure cognationis in agnationem: quia hic non tractatur de gradu mutatione, sed de numeratione, quo iure sit faciend. ¶ Pro alia parte arguunt q. de iure canonico intelligatur. Primò ex communi usu loquendi qui conuenit cum iure canonico, per l. Labeo nec mirum. ff. de supell. lega. Et si uerum esset q. usus loquendi in ciuitate Lucana esset, hic nō esset absurdum fortè reducere statutum ad intellectū usus, & consuetudinis, sed hic sunt in facto, nec notoria, & ideo probanda, ut l. j. C. quæ sit longa consuet. & l. an in totū. C. de adif. priua. Et si fortè in statutis Lucanicis, ut moris est, quandoq. continetur q. statuta intelligantur, sed quod primū significatum posset dici, q. intellectus, qui assumitur à communi usu, sit magis figuratus q. proprius sicut in acceptatione, & solutione, & ita probat l. Labeo. cum glo. sua præalleg. Mihi autem uidetur de iure q. statutum referatur ad communem usum loquendi. l. Labeo, de supell. lega. Sed hoc non probato uidetur sic præmittendum quod est considerare gradus naturaliter, & est considerare fm ius ciuile, & fm demonstrationem iuris canonici. Et q. incipio ab ultimo, certum est q. fratres patruales in uicem non habent gradum, imò habent saltū. Si enim duæ scalæ sunt, per quas ascenditur ad idem, si ex una uelit quis transire ad aliam nō ascendendo, non erit gradatim uel gradu procedere, sed salire. Modò iungamus cum isto diminutionem naturalem. Nemo enim dicit quod iste sit gradus, naturaliter loquendo in eo qui salit de scala, ad scalam, sed in eo, qui descendit per unam, & ascendit per aliam. Modo ita est quod ius ciuile hoc naturale prospexit ut ascendatur ab una parte usque ad primam, & descendatur ab alia. Sed q. frater patruelis ad fratrem per modum gradus sit in gradu secundi secundum propriam & naturalem graduum dinumerationem, hoc est impossibile dicere, uidelicet, q. per duos gradus frater patruelis fratri patrueli iungatur. Aut enim iungitur per seipsum, & facit primum gradum: aut per alios, & oportet tunc numerare gradus fratrum præcedentium intra se. Sed quid ad nos computare gradus illozum, de quibus nō quarimus, ut not. gl. in l. si aulæ. C. de success. edic. Reputat igitur dispositio iuris canonici naturalis, & rationabili computationi quæ immutari non potest, ut probat tex. ad litteram, in l. ij. ff. de usufructu earum rerum quæ usu consumuntur uel minuuntur. ibi nec enim, & c. Posset forsan etiam intelligi illud quod dicunt Canon. qui dicunt patres patruales esse in secundo gradu incip. in linea secundi gradus non inuicē, sed ad auum. Modò igitur ex hoc concludamus, q. ubi potest operari lex secundum proprium intellectum, nō debet trahi ad abusum, & improprium, ut l. uerbis, & in l. in pupill. de uulg. & pupill. l. librorum. §. quod tamen Cassius. ff. de leg. iij. Sed hic potest operari, & intelligi secundum proprium & naturalem intellectum iuris ciuillis, ergo non debet trahi ad improprium, & abusum iuris canonici. Item probatur, ea quæ non corriguntur, remanent aded. q. uidetur mirabile, q. ad correctionem antecedentis non sequatur correctio sequentis, ut l. meminimus. §. cum igitur. C. de legit. hæredib. ff. de dona. cau. mor. l. tam his. §. fi. l. eius. §. ff. de testamentis. Sed si poneremus quod ius municipale non esset in ciuitate Lucana, & eius territorio, seruarem ius ciuile in duobus, ut amitam ponerem in tertio gradu. Secundo, ut fratres patruales ponerem in quarto. Sic ergo haberem duo ex iure ciuili. Primò prærogatiuam successionis. Secundo graduum dinumerationem, & computationem, & eius formam. Esto igitur q. ius municipale circa ius successionis aliquid disponat circa gradus & eorum dinumerationem, & eius formam, nihilominus remanebit ius ci

uile, & eius obseruantia, ut sic successio sit ex iure munic. di- numeratio uero graduū ex iure ciuili, quod aliās obseruā- dum, in hoc correctionem nō recipit, nec mutationem. Ter- tiō probant sequentia uerba dum dicunt, & prādictis non obstantibus succedant alia persona, quā de iure commu- ni possunt, quod refert ad ius ciuile, & hęc nemo negabit. Dant ergo sequentia intelligere prācedentia. ff. de leg. j. l. si ser- uus plurium. Bartol. à Saxofer. subscripsit, sed non fuit eius compilatio.

ADDITIO.

Queritur. Adde q. istud conf. est secundū ordinem Perus. in prima parte iudiciorum nu. xxv. tamen iudicio meo istud conf. non est Bar. nec ab ipso compilatum, sed est Franc. Tigni. & Alex. de Perus. & Bart. se subscripsit, & ita refert istud contra Bar. in l. iurisconf. in §. fin. in ff. de grad. ubi dicit. q. ita consilium hoc anno Franc. Tigni. & Alex. & ego, & quod ita feruatur in practica, tamen Alex. de Imol. in l. si in ult. col. C. de succ. edict. alleg. pro conf. Bart. & idem dicit Fely. in rub. Decretalium in ij. col. & Andr. Sicut. in consil. xxxij. in j. uol. incipien. sapienter dixit. in iij. colum. & uide Baptisi. Seuer. in l. omnes populi, in c. xvij. colum. ff. de iustit. & iur. iur. Tho.

Ad matrimonium. Adde q. idem dicit Bart. in l. iurisconf. in §. fin. in ff. de gra. & conf. c. xxij. quod incipit, an fratres an j. uol. & idem tenet Iacob. Buri. in l. si. C. de success. edict. & ibi Bal. & Saly. concludentes attendi de bere ius ciuile per plures rōnes, & uide Pau. de Cast. conf. c. xvj. q. d. sub- statuto in ij. col. Limitat tamen prādic. singulariter Io. Andr. in ad. Spec. in tit. de success. ab intest. in addi. mag. uers. & quia de grad. nisi statutum loquens de gradib. esset conditū in materia matrimoniali, uel nisi esset con- ditum statutum in foro episcopi, in materia indifferenti: quia tunc atten- deretur ius canon. de quo etiam uide Pet. de Anch. in c. canonum statuta. in vij. de const. Et an prādicta debeant seruari in terris ecclesie, & etiam in materia emphyteutica, uide Saly. in d. l. fin. C. de succ. edict. & ibi Alex. in fi. cui adde Ang. de Are. in §. fin. in l. i. de grad. ubi sequitur etiam opin. Bal. ut §. adde quod dicit Honofr. de Bar. confusio quod incip. uisa qua- dam inquisitio. in uers. sed posito q. esset dubium. ubi consiluit, quod sta- tutum loquens de gradibus, intelligitur secundum ius canon. per doct. Bar. ut §. Tho.

Uidetur. No. quod dicit Bar. q. si in computatione graduum inoleuit certus modus computandi, ille proualeat computationi iurisconf. de quo per Bal. in l. ij. C. de success. edict. uide plenē per Fel. in rub. Decreta. in ij. col. in uers. similiter dicit. Bar. Tho.

CONSILIVM XV.

- 1 Pertinere uerbū in iure accusandi in damno dato non sufficit nisi dicat iure dominij, uel quasi, uel iure possessionis.
2 Mandatum ei iussus superioris an excuset accusantem à pœna.
3 Credendum est maiorib. magistratibus ad excusandum à dolo, & pœna.

VISA Accusatione porrecta per Ioannem Martini de Assisio, & processu habito super ea, uidetur de iure dicendum, d. accusatos absoluentos à d. accusa- tione pluribus rationibus. Prima ex defectu d. accusatio- nis, nam in ipsa accusatione non ponitur aliquid, per quod appareat accusatorem habere ius accrescendi. Non enim t. dicitur ad se pertinere iure dominij, uel quasi, nec iure possessionis, sed solum dicit dicit. rem ad se pertinere. quod uerbum latissime patet. Comprehendit enim eum cui res debetur actione personali, ut ff. de uer. signifi. l. uer- bum illud pertinere, sed ei ad quem res pertinet, illi iure non competit ius accusandi, uel agendi pro damno da- to, uel actione leg. Aquilia, uel interdicto quod ui aut clam, uel simili, ut ff. ad l. Aquil. l. item Mela. §. leg. & quod ui aut clam. l. is qui in puteum. §. si postea, & §. seq. Sed hic non con- fiat quo iure ad eum pertineat, & sic non constat q. ius a- gendi habetur. t. Et sic non potest sequi condemnatio, & sic debent absolui ex uigore defensionis factæ per dictos ac- cusatos, quia constat dictis accusatis fuisse mandatum & permissum prioribus cōmunis Assisij, si de hoc habent au- thoritatem, ut patet ex statuto de hoc loquente. ergo per eo- rum iussum excusantur. l. quanquam. ff. de aqua plu. arcen. & de iurisd. om. iud. l. si quis id quod. §. doli. cum simi. Præ- terea posito q. d. priores non habuissent authoritatem, & ea-

men in dubio ipsi accusati debuerunt credere ipsis priori- bus. t. Credendum enim est eos, cum sint maioris magistra- tus in ciuitate Assisij, iuste fecisse, cum hoc fecerunt ex uigore eorum officij, ut patet ex forma reformationis commu- nis Assisij, ut not. ff. de reg. iur. l. non uidetur. §. qui iussu. per Dyn. de reg. iur. c. quod quis mandato. l. vj. Tertio hoc pro- batur ex uigore ratificationis, & approbationis factæ per d. accusatorem: nam constat per instrumenta producta, q. d. accusatus recepit æstimationem pro parte dicit peritarum, sed solutione partis, uidetur quis approbare totum. C. de non num. pecu. l. cum fidem. Item ex tali approbatione ces- sat delictum, ut C. de fur. l. j. ergo apparet dictos accusatos esse absoluentos. Præterea, posito quod ex receptione partis non approbaretur nisi in casu septem peritarum, seu ar- borum, adhuc tamen debet sequi liberatio. Nam non constat de quibus periculis fecerit approbationem, & de quibus non. Et sic remanet accusatio, quia necitur in quibus fuerit delictum, & in quibus non fuerit, ergo debet sequi ab- solutio. l. non solum. §. sed ut probari. ff. de not. oper. num. & not. in l. eum actum. ff. de negot. gest. Ex quibus conclu- ditur manifestè dictos accusatos esse absoluentos. Bartol. à Saxoferato.

ADDITIO.

- a Porrecta. Confil. hoc secundum ordinem Perus. est in prima par. iudic. xxvij. Tho.
b Mandatum. Adde q. mandatum, & iussus præfatorum D. priorum Assisij excusat prādictos accusatos, quia iussus iudicis excusat à dolo. d. l. si quis id quod. cum concord. de quibus ibi per Iaso. in vj. no. in x. col. ff. de iurisd. om. iud. imò generaliter in his, in quibus mandatum potest esse licitum, & non licitum mandatum superioris excusat, secundum Bal. & Floria. in l. l. ber. la. ij. in prin. ff. ad l. Aquil. & Bald. in l. ij. §. quod si actor. C. de iuram. cal. & in l. certi condit. in prin. in pen. col. ff. si cer. pe. & in l. admonen- di, in xj. col. ff. de iur. Et adde Spec. in tit. de accus. uers. iij. & Ang. in l. li- bellorum. §. si. ff. de infam. inferentes de quodam Florentino qui erat miles Potestatis, dum accusaretur in iudicatu, q. de mandato domini potestatis aliquem indebitè posuerat ad torturam, et q. fuit laceratus libellus, manda- tum superioris eum excusaret. Facit tex. in c. miles. xxij. q. v. ubi etiam not. gloss. q. ratione mandati excusatur quis etiam si contra conscientiam fa- ciat, sequitur Ias. in l. iij. §. si procurator. in ij. col. ff. quod quisq. iur. et ad- de q. mandatum et iussus superioris excusat à iuramento, ut per plures au- thoritates prosequitur Ias. in l. si. ff. qui satisf. cog. et per Fel. in c. cōstitutus. de rescri. vj. col. et seq. Tho.
c Autoritatem. Adde ad no. per Bar. hic quæ no. Bart. in l. iuste possidet. in ff. ff. de acq. poss. et in l. j. §. non autem. ff. si quis testam. lib. esse ius. fuer. et cōf. xci. quod incipit, in q. uerente in curia capiti. et in consil. incipiente, missus cum concordam. de quibus per Alex. in d. l. iuste possidet. in vij. col. et seq. ubi uide as Ias. in ult. col. et Bart. Socin. in j. col. et seq. et uide Ang. de Are. in §. quia tamen, in fin. in l. i. ubi bon. rap. et ibi q. sufficit qualibet credenti- tas ad excusandum ipsum à pœna. Vide etiam gl. et Bart. in l. in rem. §. t. i. gnum. in fi. ff. de rei uendi. qui ponit de laboratore, qui facit mandato con- ducentis q. excusatur, de quo plenē per Imol. et Ludouic. Rom. in l. in prouinciali. §. nuntiationem. ff. de oper. no. nuntiat. et ibi Alex. in pen. col. et uide de Bald. in l. qui se putat. C. de sepul. uiola. et dicit Bald. in cons. clxvij. in iij. uol. inci. locata. in j. col. q. non dicitur damnum dare, qui utitur iure suo si ne fraude, et bona fide. Et an si quis inferat damnum non ex proposito, nec lata culpa, teneatur resarcire damnum in foro penitentie, uide Felin. in c. j. in xij. colu. de constit. et isti priores teneantur, si possi fuissent accusari damnum iniuste propter illos, uide Ias. in l. iij. §. item si in facto. in ult. col. ff. de uer. obl. Tho.

CONSILIVM XVI.

- 1 Si quis insurgit cum cultello contra aliquem, presumitur animo occidendi.
2 Percussio liciti est repercutere, et non tenetur de homicidio ille percussus, quia dicitur fecisse ad sui defensionem.
3 Repercussio ut excuset ab homicidio, et à pœna capiti, est necesse q. fiat in continenti, hoc est, in ipso actu quando percutiebatur.
4 Dicitio tunc, extremitatem instantis temporis significat.
5 Homines equalis conditionis, equaliter incedere presumuntur à iure.
6 Testes deponentes de credulitate ad probandum defensionem probant.

VANNV

VANNVCIVS Petri, & unus de d. testibus ad de- fensionem pductis probat plenē. Nam super primo arti- culo interrogatus probat perfectè, & dicit q. ille Pe- trus, qui fuit occisus, fuit inceptor rixæ. Item interrogatus super ij. articulo, probat q. dicitur Petrus, & socij fecerunt di- ctum Masolum cadere in terram. Item interrogatus super iij. articulo, probat q. per dictum Petrum, & socios non ste- it, quod minus occiderent dictum M. & q. uoluerunt eum occidi. Et de prādictis reddidit sufficientem rationem. Tertio per ea quæ uidit. t. Nam eo ipso q. quis insurgit cum telo contra alium, lex præsumit q. uelit eum occidere, ut C. ad legem Corn. de ficar. l. is qui cum telo. & ff. eod. tit. l. j. §. di- uis. ubi. Nam si gladium strinxit, & in eum percussit, in dubi- tatè occidendi animo. Item interrogatus super iij. articu- lo, probat q. dicitur Masolus hoc fecit ad sui defensionem, & su- per hæc reddidit sufficientem rationem. Nam dicit q. di- ctus Petrus occisus primò percussit dictum Masolum, & q. uolebat iterum percutere eum; & q. tunc dicitur Masolus ad sui defensionem percussit dictum Petrum, ut ex eius di- cto apparet. ista ratio est sufficientissima per casum, l. si quis percussorem. C. ad legem Corn. de sic. ubi ponunt hæc uer- ba: t. Si quis percussorem ad se uenientem gladio repule- rit, non tenetur de homicidio, quia defensor propriæ salu- tis, & c. ita fuit in proposito, quia uolēdo eum iterum percu- tere, tunc dicitur Masolus ipsum percutiendo repulit, unde non tenetur de homicidio. Item apparet dictam rationem esse ueram, quia ut quis dicatur fecisse ad sui defensionem, sufficit q. probetur, q. occidens erat in periculo uitæ, ut C. ad legem Corne. de sic. l. is qui aggressor. Et sic est necesse q. dicitur testis concludat quod occisor, si hoc omisit, statim fuisset mortuus: sed sufficit q. concludat q. erat tunc in peri- culo uitæ, cum prādicti aduersarij eum aggressi fue- rant, & percusserant, & iterum uolebant eum percutere. Item dicitur Petrus occisus fuit aggressor, unde potuit occi- di à prādicto Masolo, ut dicta l. is qui aggressorem. Conclu- ditur ergo q. pro dicto Masolo, & eius defensione probat- um est. Casus est in dictis legitimus, is qui aggressorem, & le- ge, si quis percussorem. t. Item est probatum q. ea, quæ fecit dicitur Masolus, fecit incontinenti, hoc est in ipso actu, cum percutiebatur, quia articulus dicit, & testis probat fuisse prādicta loco & tempore in inquisitione contentis. Si enim t. prādicta tunc non fuissent, non fuissent in illo loco, & b tempore. Hoc etiam apparet ex dictione tunc, b posita in dicto articulo, quæ instantis temporis extremitatem signifi- cat, ut iura uulgata dicunt. Ex prādictis apparet respon- sum ad ea quæ obijciuntur per aduersarios, q. forte dicitur Masolus potuisset fugere, nec habebat necesse percutere di- ctum Petrum. Nam cum dicitur Petrus prius percuteret di- ctum Masolum, & uellet eum occidere, si dicitur Masolus fugisset, potuisset se in discrimen, & periculum uitæ. Nam il- le prius percussit eum, unde erat ita propinquus q. gla- dio eum tangebatur, & sic quantum processisset in fugiendo, tantum ille processisset in sequendo, & percutiendo, cum non sit ratio quare debeamus dicere, q. ille Masolus plus fu- gisset, quàm ille insequutus fuisset. t. Homines enim æqua- lis conditionis, æqualiter incedere præsumuntur, ut l. con- tinuus. §. cum ita. ff. de uerbo. oblig. imò præsumendum e- rat, q. dicitur Masolus primò percussus, & sic iam debilita- tus, minus posset fugere, q. ille insequi, ut ff. de eo quod cer- to loco. l. centum Capuæ secundum tertiam lecturam. Præ- terea, saltem de hoc erat dubium, & sic dicitur Masolus erat in discrimine uitæ, unde licuit ei talem occidere, ut dicitur est. Cecus Vannus alter testis probat contenta in sexto articu- lo, scilicet q. dicitur Petrus fuit aggressor. Item probat secun- dum articulum, scilicet q. uidit eum iacere in terra. Item pro- bat tertium articulum, scilicet q. dicitur Petrus & socij uole- bant eum interficere. t. Nec obstat q. super tertio articulo di- xit se credere. t. Nam in prādictis per uerbum credere, testis deponit. Nam utrum illi uoluerint occidere, uel non, non

potest uideri per testem, sed ex actibus uisus per testem po- test dicere rectè, hoc credo, ut ff. de uentre in spic. l. j. §. j. & ex- tra de testibus. capi. quoties. Sed in prādictis ex his quæ te- stis uidisse se dixit, rectè potuit comprehendere q. uolebat eum interficere. Dixerat enim testis se uidisse dictum Barto- lomæum seu Masolum insultatum primò percussum in cap- ite cultello, & in terram proiectum: ex quibus præsumit lex indubitanter, q. uolebat eum interficere, ut supra pro- batum est. Circa dictum alterius, rectè enim potuit dicere, q. lex pro indubitato habuit. Itē interrogatus super quar- to articulo, scilicet q. dicitur Masolus prādicta fecit ad sui defensionem, hoc optimè probat, licet se credere hoc dicat, tamen per hoc, dictum eius non uitatur. Nam q. dicitur Ma- solus fecerat ad sui defensionem, hoc stabat in intellectu ipsius M. unde testis non potuit de hoc deponere, nisi per credulitatem. Videndum est ergo an ea, quæ dicitur testis ui- dit, fuerint sufficientia ad inducendum dictum T. ad hoc credendum, & certè indubitanter dicendum est q. sic. Nam cum uidit dictum M. primò percussum, & in terram deie- ctum, ex hoc apparet, q. erat in uitæ discrimine constitutus, & sic illud quod fecerit, fecit ad sui defensionem, itaq. debet esse impunitus, ut d. l. is qui aggressorem, & §. probatum est. Cola Puccij alius testis probat idem eodē modo. Alij testes probant de fama, & adminiculantur ad causam. Ex prādic- tis omnibus cōcluditur dictum Masolum esse absoluentum. Bar. à Saxofer.

ADDITIO.

Petri. Adde q. istud conf. secundum ordinem Perusinum, est in prima par- te iudic. num. xvij. aliis inci. Raynuius Petri, & ita allegat Alex. conf. lxxvj. in j. uol. incip. uisa. in ultim. col. & adde quod istud conf. pro conf. Bart. allegat etiam do. Alexand. in l. is cui. §. item Labeo. in ultim. apostill. ad Bart. ff. de aqua pluua arcen. & in l. j. in fin. C. unde ui. & in rubr. ff. de iureiur. & in cons. cix. in j. uolum. incip. uisus & ut oportet, confide- ratis in iij. & vj. colum. & sequen. & do. Iason. in l. ut uim. in vj. colum. ff. de iustit. & iure. & Fel. in c. quoties. in pen. colum. de testibus. & de mate- ria istius conf. uide per Bart. conf. ex. in j. uolu. incip. quidam Masolus, & ibi scripsi in addi. Et no. quod notat Bart. hic, q. lex præsumit q. ille, qui insurgit cum cultello contra aliquem, uelit eum occidere. & hoc, pro nota bili sequitur Alex. in d. conf. cix. uisus & ponderatis, & c. in v. colum. & in fi. in j. uol. & ideo dicit idem Alexand. & in fert q. si testis dicat Titium esse insultatum ab altero cum armis, seu percussum, ex hoc apparet q. erat ita in discrimine uitæ constitutus, per l. ij. & iij. C. de ficar. ergo præsumi- tur quod ad sui defensionem fecerit, per leges alleg. per Bartol. hic in cons. Tho. Diplo.

Tunc. Not. quod dicitio tunc, in instantis temporis extremitatem significat. Adde Bal. in auth. contra rogatus, in ij. colum. C. ad Trebell. ubi dicit quod nunc, est aduerbium presentis temporis, sed dicitio tunc, est aduerbium temporis adiectiuu, enunctiuu, & est in uoce, & non in substantia tem- poris, & dicit Bald. in l. lecta, in secunda colum. ff. si certum petatur, quod transfert hanc extremitatem temporis, in aliud tempus, & refert Paulus de Castri. in cons. cclxvij. supra scriptus egegius, in ij. colum. q. dicitio tunc, significat qualitatem adesse illo tempore. Et ponit exemplum, ut ibi per eum. & de dictione ex tunc, uide ultra repertoria per Bart. Soc. in l. tertia. §. primo. ff. de conditionibus & demonstrationibus. post Alexand. ubi in apostill. & Alexand. in l. substitutione. post princip. ff. de uulg. et pup. et in l. huiusmodi. la. ij. ff. de uerb. oblig. et adde plures concord. per domi. Ias. in l. fin. C. de codicill. et ibi plenius per Alexand. et uide Felin. in cons. l. in ij. colum. quidam Raymundus. et an includat dicitio ex tunc, uel excludat, uide per Oldra. in cons. xlvi. in capi. consueuit. in fin. et Cardinalem Ale- xandrinum in cap. ego Ludouicus. l. j. distinct. ubi de uerb. ex tunc, & quod dilationem non recipit, et de dictione ex tunc, uide Bald. in cap. j. in vj. colum. de mille uas. qui contum. est in uisibus feudo. et in l. Gallus. §. nunc de lege, in secunda colum. ff. de liber. et posthum. et in l. ex illo. C. de appella. et uide Bald. etiam in d. l. ex illo tempore. C. eodem. q. dicitio ex- posita super tempore significato, immediatum cursum facit, ut dicimus ex tunc, ut ibi per eum, et dicit Bald. in l. pr. e poster. C. de testamen. q. extre- mitas temporis importata per dictionem ex tunc, non uitat actum. Et no. etiam quod ex tunc, non uitat actum. Et not. etiam quod dicitio ex tunc, si- gnificat prout ex retro, uide Iason. in dicta l. j. in fi. C. de codicill. et est tex.

N 3 in l.

in l. si ita stipulatus fuero, in prin. c. ff. de verb. oblig. iuncta doctrina Bart. ibi, in si, q. per uerbum ex hoc, existente conditione retrahatur, et Bart. idem dicit per illa uerba, ex tunc. Que nota pro statutis, q. instrumenta possunt registrari quando cunctis, non obstante cursu temporis, et ex tunc plenam obtineant firmitatem, q. si instrumenta fuerint registrata, retrahatur, ac si à principio fuissent registrata, et ita obtinuit in causa ardua Pezari in statuto ibi, etc. Tho.

c Gladio. Vide las. in l. ut uim. in iij. col. ff. de iust. et iur. in uer. ij. in hac materia. Tho.

d Se credere. Not. quod licet testes deponentes de credulitate nihil probent, l. testium. C. de testibus. gloss. Bart. et doctor. in l. secunda. s. item Labeo. ff. de ar. p. a. pluri. arcenda. cum concord. de quibus per Iason. in l. prima. in p. r. a. c. in penultim. colum. ff. de iust. et iur. et plenius per Fel. in c. quod aies, de testibus. Tamen Bartol. uult hic in hoc conf. quod ad probandum defensionem admittantur testes deponentes per uerbum, credo: et plenè probant, quis cognoscitur presumptiue, et sequitur Felyn. in dicto capit. quoties, in penultim. colum. ubi dicit, ad hoc facit textus in capit. firmiter. in primis uerbis de summa trinitate, et fide catholica, et quod ibi not. Abbat. in princip. adde quod notat Cyn. in lege. testium, in quinta quaestione. C. de testibus, et Ioan. Andre. in additio. Specu. in titul. de teste. s. primo. super uer. sic. item quod deposito de credulitate, et Anton. de Butrio in dicto capitulo. quoties, uidelicet quod quoties credulitas testis est munita rationibus concludentibus ad ueritatem dicti testis, tunc probat, per capitulum litteras, de presumptio. et l. prima. s. primo. ff. de uentre inspicien. Ad de etiam ad Felyn. quod ita sequitur istud consil. Alexand. in consil. lxxvj. uisa in quaestione, in ultim. colum. in primo uolum. et consil. cxxx. uis in eodem uolum. vj. colum. et laso. plenè in l. ut uim. in iij. colum. ff. de iust. et iur. ubi dicit hoc dictum Bart. hic esse singulare. et infert ex hoc dicto regulam q. ad probandum defensionem admittuntur probationes dubie à personis suspectis. et ad dictum Bartoli hic uide etiam Bartol. supra in consil. cxj. incip. queritur. in j. colum. et uide Alexand. in l. is cui. s. item Labeo. in ap. in uer. sufficit. ff. de aq. plu. arc. et in rubr. ff. de iust. et iur. Thom. Dipl. v. D.

CONSILIVM XVII.

1 Iud. ei possunt esse arbitri.
 2 Iud. ei possunt esse arbitratores et amiables compositores.
 3 Deportati possunt esse arbitratores.

a **V**ISO Quodam^a compromissio facto per P. ex una parte, & B. ex alia in Ioan. Guidonis, et Maschetum Mattage Iudæum, & uiso quodam laudo seu sententia lata per istos. Queritur utrum dictum laudum seu sententia, uel arbitramentum ualeat uel non, & sic licet executioni mandandum necne. Circa prædicta uidetur facere dubium solum, quia unus ex arbitris est Hebræus, siue Iudæus. Sed hoc non obstante credo compromissum ualere, & sententiam mandandam esse executioni. Nam Iudæi possunt esse arbitri, ut l. Iudæi. C. de Iudæis. † Sed dato quod non possent esse arbitri, tamen non est dubium quin possint esse arbitratores, & amiables compositores. Nam arbitraria sunt redacta ad instar iudiciorum, ut l. arbitri. s. primo. ff. de arbit. † Et ideo multi sunt, qui non possunt esse arbitri, possunt tamen esse arbitratores. Ecce enim Iudex non potest esse arbitri, & tamen potest esse arbitrator, ut nota gloss. in l. sed si in seruum. s. si quis Iudex. ff. de arbitris. Item infames non possunt esse iudices, ut notat gloss. in l. cum prætor. s. fin. ff. de iudicij. & tamen possunt esse arbitratores, ut l. Pedius. ff. de arbit. † Præterea uideo q. deportati amittunt omnia quæ sunt iuris civilis, ut l. secunda. ff. de pœnis. & l. amission. ff. de capit. diminut. & tamen possunt esse arbitratores, ut est textus. ff. ad Trebellianum. l. ex facto. s. ex facto. & l. cum pater. s. hereditatem. de legatis secundo. Multo magis Iudæi qui retinent ea quæ sunt iuris civilis. Nam licet eis interdicanter publica officia, non tamen ea quæ sunt facti, ut sunt arbitramenta, ut notatur in dicto s. si quis Iudex. & in dicto s. ex facto. Cum ergo sint compromissa in ipsos de iure, & de facto tanquam in arbitratores, uidetur quod dictum compromissum ualeat, & dicta sententia sit executioni mandanda, ut iuribus supra allegatis. Bartolus à Saxoferrato.

ADDITIO.

a Quodam. Istud conf. secundum ordinem Perusinum, est in prima parte iudiciorum, nu. xlvj. Tho.

b Iudæi possunt. In quantum Bart. uult q. Iudæus possit esse arbiter, adde q. inter ipsos Iudæos non solum potest esse arbiter, sed etiam Iudex, textus est in l. si qua inter. C. de Iudæ. à contrario sensu, et ita per illum textum consuluit Floria. de sancto Petro, pro ut refert Ioannes de Anan. in capitulum sit, in prima colum. ext. de Iudæ. cum concord. de quibus ibi per Fel. et plenius per Iasonem in rubr. ff. de iust. et iur. in j. col. in fin. uide ap. still. in rubric. Digestorum, in iij. ap. still. quibus adde Bartol. hic. Tamen Bart. hic sentit q. etiam inter Christianos licet Iudæus non possit esse arbiter, potest nihilominus esse arbitrator, quod est notandum, sed de ueritate huius articuli, uide que no. Alex. in l. ex facto. s. si quis roga. in j. colum. et sequen. ff. ad Trebelli. in quantum examinatur an excommunicatus possit esse arbitrator, plenius per Iason. in l. si quis arbitra. ff. de uerbor. obligat. Thom. Diplo.

c Arbitratores. Vide Bart. in l. ex facto. s. si quis rogatus. ff. ad Trebell. cum concord. de quibus ibi per Alex. et per las. in l. si quis arbitratu. in xix. col. ff. de uerbor. obl. Tho.

CONSILIVM XVIII.

1 Episcopus in omni crimine, in quo potest dispensare, potest infamiam tollere.
 2 Que potest episc. dispensare, potest etiam legatus.
 3 In generali mandato uenit potestas dispensandi.
 4 Laicus in terris ecclesie potest restituere ad famam in pristinum statum per summum pontificem, uel per eius auctoritatem habentes.
 5 Episcopus æquiparatur senatui.

a **R**EVERENDISSIMVS in Christo pater^a & dominus Egidius miseracione diuina titulo sancti Clementis presbyter Cardinalis, & apostolica sedis gratia legatus restituit pristina famam Franciscum Angeli, & Andream Iacobi de Assisio, prout patet in literis eiusdem domini legati. Queritur an potuerit, & an dicta restitutio de iure procedat. Ad determinationem dubij & quaestioni præmitto quædam. † Primò, quod episcopus in omni crimine, in quo potest dispensare, potest infamiam tollere, & fame derogata restituere, ut clarè no. Ioan. l. distinct. à domini sancto. in gloss. ex hoc uerbo. & in secunda quaestione tercia. s. huic autem. & idem Gulielm. in Spec. de senten. prola. s. ut autem. uer. sic. item not. quod Papa. † Secundò, quod quicquid potest episcopus dispensando, potest & legatus de latere in prouincia sibi decreta, ideo, quia ipse est etiam ordinarius, ut extr. de officio. leg. capitulo. l. sexto. & de hoc in Specu. de leg. s. consequenter. & in princip. Item quia gerit uicem Papæ, & apostolica sedis, extr. de constitut. capitulo. cum uenerabilibus & de electione. capitulo. si Abbatem. lib. vj. de presumption. capitulo. si mandata. cum similib. Item qui maiorem omnibus post principem potestatem obtinet in sua prouincia. ff. de offic. pro. consil. & leg. l. & ideo. ff. de offic. præsid. l. iij. Tertiò præmitto q. dispensatio est iuris communis relaxatio, ij. q. vj. s. nisi rigor. & c. seq. † Quartò, q. in generali legationis mandato uenit potestas dispensandi in casibus specialiter non reformatis, ut no. ij. q. iij. c. quæ de causa, & facit extr. de transactionib. c. ult. de bigamis, c. quoniam. Quintò, q. legatus de latere, exceptis casibus reseruatis, omnia alia potest, extr. de offic. deleg. c. nisi. & cap. quod translationem, de senten. excommuni. cap. nuper, de officio uica. cap. penult. lib. vj. de excessib. prælato. cap. sicut uir. in gloss. in fin. † Præterea etiam q. in terris ecclesie per summum pontificem, uel ipsius auctoritate laicus infamia iuris notatus potest pristina famam restituere, extr. qui filij sunt legitimi, c. per uenerabilem, extr. de senten. c. ult. de iudicata. cap. cum tecum, primo not. per Innocentium & Hostil. & Ioan. nem Andree. post eos in nouella. Ex prædictis ergo præmissis cõcludo prædictum prædictos famam restituere potuisse, quia in tali crimine potuisset dispensare episcopus, ergo & legatus potuisset, quia episc. dispensat in adulterio, quod est grauius,

grauius, quia in ipso possuntur duæ animæ, hic autem una. Item quia ex adulterio grauior pœna imponitur quàm pro crimine falsi, quia pro adulterio imponitur pœna mortis, ut in l. de public. iud. s. item lex Corn. Sed pro crimine falsi est deportatio, & honorum publicatio, ut ff. ad l. Corn. de falsis. l. prima. s. fin. Igitur crimen falsi est minus adulterio, & facit quod not. ff. ad l. Iul. de adulterio super rubric. & de statu monacho. c. ea quæ de cle. excommuni. ca. latõres, ext. de iudicij. ca. at si clericus. s. de adulterio. Per dispensationem enim ignoscitur culpæ, multo ergo fortius famam restituere potest, quæ est accessoria, ext. de elect. & cle. pot. ca. uenerabilibus, in fi. de reg. iuris. ca. accessorium, lib. vj. † Præterea, si senatus potest, ergo episcopus, qui æquiparatur senatui, xvj. q. j. c. ecclesia, fortius ergo & legatus. Præterea, in crimine prædicto uidetur dispensatio permittitur legato ex eo, quia non est de casibus summo pontifici specialiter reseruatis, & sibi interdicitur, qui certi & determinati sunt, ut not. in d. c. quod translationem. & plenius in Specula. de lega. s. nunc ostendendū. Transeat ergo dispensatio super d. crimine in generali legatione, sic igitur potest dispensare, & infamiam tollere, per ea quæ dicta sunt supra. Nec ob. quod dicitur, quod d. solus princeps & senatus possunt infamiam tollere, & famam restituere, quia uerum est in criminibus in quibus inferioribus non est commissio dispensatio. In quibus autem est commissio potestas dispensandi, per consequens & restituendi famam, cum auctoritate principis uideat hoc facere. Igitur nihil obstat, ut clarè not. Ioan. xv. q. iij. hi qui. in gl. si intelligas. in fi. facit extr. de offic. delegati, c. præterea. Et isto modo intelligantur, & saluentur opin. Innocen. & Hostien. not. in d. c. cum te. de re iudicata. & quod not. Archidiacono. in d. s. hinc autem, ij. q. iij. & Gulielm. in Specul. de leg. s. ult. uer. hoc etiam not. Ex eo enim potuit facere legatus, quia ciuitas Assisij est de terris ecclesie, in quibus uice Papæ potest cognoscere de casibus laicorum, non autem potest, si non esset certa ecclesia, ut not. Specula. de legat. s. nunc ostendendum, uer. sed nunquid legatus. Bartolus à Saxoferrato.

ADDITIO.

a Pater. Adde quod huiusmodi conf. secundum ord. Perusinum est in prima par. iudiciorum, nu. xlvij. et est Bartol. tamen aduertendum puto, quod ex stylo ipsius non apparet quod sit Bartol. et ita Firmianus in suo reperto. in uer. legatus, in uer. sic. xvij. alleg. istud consilium pro consilio Angel. de Amicia. Et adde quod de isto domi. Egidio Sabinesi Cardinali meminit Bald. in l. conuenticulam, in pen. colum. C. de episcop. & cler. ubi ex uerbis Bal. apparet quod erat doctissimus in iure, & Ioan. de Ligna. in suo tract. de bello, in proœ. in ij. col. et in fin. d. tract. ubi dicit quod anno Domini Mcccl. d. do. Egidius de Albano, de ciuitate Cœcensi miseracione diuina episcopus Sabiniensis Cardinalis, in partibus Italiae fuit pro sacrosan. Romanæ ecclesie uicarius generalis, & intrauit d. anno in ciuitatem Bononiensem, & composuit constitutiones in Marchia Anconitana, & in multis locis, et ciuitatibus ecclesie. Thom. Diplo.

b Crimine. Episcopus potest dispensare super infamia. an sit uerum, uide plenè per Felyn. in c. cum te. in vij. col. in prim. ext. de re iudicata. et Cardina. Alex. in c. hinc colligitur in iij. col. ij. q. iij. ubi plenè uide Bal. consil. ccc. in iij. uol. Thom. Diplo.

c Mandato. Adde in quantum Bartol. hic uult, quod legatus de latere potest restituere famam, non ut Cardinalis, sed ut legatus de latere. Adde quod distat Ioan. de Imol. in clemen. secunda, in quarta columna in tercia quaestione de elec. An cœtus Cardinalium possit restituere famam, et in l. infamem, in quinta columna. ff. de publ. iudic. et plenè per Felyn. in cap. cum te. in quinta columna de re iudicata. et per Cardin. Alexand. in cap. hinc colligitur, in secunda columna et sequen. secunda quaestione tercia. An autem uicarius Imperatoris, uel Papæ possint restituere famam, uide Bald. in l. secunda. C. de penult. iudic. Petr. de Anchar. in consil. cccxxxij. uis diligenter actis. in secunda columna, et plenè per Felyn. in dicto cap. cum te. in vij. col. de re iudic. et in capitulo cum nobis, in tercia columna de prescrip. et in c. quæ in ecclesiarum, in xij. col. de consil. Thom. Diplo.

CONSILIVM XIX.

1 Si numero pecuniam alicui pro se recipienti, siue alicui præsentem et uolente, rectè dicitur fieri numeratio.

2 Oculis et aspectu dicitur quem restituere solutionem, licet corpore non tangat.
 3 Testis si dicit numeratam fuisse alicui pecuniam, et alius dicat numeratam exiisse uxori eo præsentem, huiusmodi testes probant.
 4 Testi deponenti de facto proprio, quod ipse fecit, creditur.

a **I**N QVAESTIONE^a proposita solum ad hoc a legare & consulere intendo, an testes examinati in dicta causa probent inspectis dictis eorum. Ad quod præmitto quod si ego numerem pecuniam alicui pro se recipienti, siue alicui eo præsentem & uolente rectè & propriè, ei dicitur numerare, ut ff. de fur. l. falsus. s. quod si is, ubi dicitur contredicare, & furtum facere, si eo præsentem & uolente alteri numeratur, & certum est, quod furtum requirit contredicationem ueram, ut l. prima. C. de furtis, cum similibus ibi notatis in glo. Pro hoc quia non refert, in manu tua ponam, an te uolente ponam in scamno, uel in alio loco. † Oculis enim & aspectu dicimus recipere solutionem seu numerationem, licet corpore non tangamus, ut ff. de acquirenda possessione. ne. l. tercia. s. si iussisset. Item præmitto quod d. testium debent intelligi, ita quod non sint sibi contraria, si possunt alia qua distinctione iuuari, ut extr. de test. capitulo cum tu. & in prima consti. Codic. s. quibus. Nunc ad propositum Angelus Matthæi primus testis examinatus plenè probat contenta in articulo. Videndum est si habet contestem. Secundus testis est Iacobus Petrucci, qui dicit quod numeratio^b & depositio fuit facta domine Catharina, ut plenè patet. Istud dictum potest habere contrarium intellectum primo dicto, scilicet eius, qui dixit depositum & numeratum Francisco præsentem isto Iacobo. Sed quoniam, ut dictum est, dicta testium debent intelligi, ut non contradicant, est intellectus hic, quod numeratum dicto Francisco, cum apud eum deposuerit, deponendo, & numerando uxori eo præsentem, & uidente. Sibi enim uerè numeratum oculis & aspectu respiciendo, licet manu non tangat, ut supra probatum est, sicut eo uolente numeretur, aut poneretur in banca, nemine accipiente, sibi diceretur numeratum, ut dicto s. si iussisset. Tertius testis est Cinchinus Naldueh, qui clarè & apertè probat prædicta, scilicet quod illi Francisco deposuit in quodam sacheto, & quod dicta pecunia fuit numerata per uxorem, & per ipsam recondita de mandato dicti Francisci. Certe iste testis optime probat, quod depositum fuit ipsi Francisco, & numeratio fuit facta eidem per dictum modum, scilicet, uxore connumerante eo præsentem & mandante, & sic articuli sunt uerè probati, & in testibus nulla est contradictio, quæ ad ueram concordiam non reducat. Sed dicto Cinchino obstat quod ipse uidetur testis in causa propria, & ad eum pertinet de prædictis commodum & incommodum, eo quod tenetur dicto Bertulo actione negotiorum gestorum. Ad quod respondetur primò, quia de facto proprio interrogaretur, scilicet, de deposito facto per eum, & si esset seruus, potest interrogari, ut C. de quaestio. l. interrogari, ubi est casus expressus in his terminis & hoc casu, uidelicet, quando aliorum testium dicta præcedunt, faciant plenam probationem, uel saltem in dicta l. interrogari, est, quod domina Catharina accepit dictam pecuniam, sed per primum fuit dictum quod hoc fuit de mandato dicti Francisci, per secundum fuit dictum, dicto Francisco præsentem & uidente, non tamen mandante, unde de hoc remanet dubium an mandato dicti Francisci uxor accepit per alios. Apparet clarè quod dicta pecunia non remansit dicto Cinchino. Si igitur dictum dicti Cinchini non faceret fidem quo ad numerationem, quia per hoc se exemit ab obligatione, tamen facit fidem super hoc quod uxor accepit de mandato dicti Francisci. De hoc enim nullum ad eum pertinet commodum, uel incommodum. Quid enim ad eum utrum Franciscus uel uxor teneatur? Certè nihil. Vroque enim modo est ab obligatione exemptus. Remanet ergo legitimus testis. Et sic per primum & tertium est probatum.

tum, quod Francisco mandante & presente uxor accepit, & sic uere ipsi Francisco fuit facta depositio, unde debet condemnari sequi. Præterea an sit locus delationi iuramenti, non uidetur dubium, ut l. admonendi. ff. de iureiu. & C. eo. l. in bonæ fidei, unde & si est delatum, & legitime ei standum est. Bart. à Saxoferrato.

ADDITIO.

- a In questione. Adde q. istud consilium secundum ordinem Perusinum, est in prima parte iudiciorum. nu. xvij. & pro cons. Bart. allegat Alex. in l. falsus. §. sed suis. ff. de furt. Thom. Diplo.
b Numeratio. No. istud cons. Bart. pro concordia testium, quorum unus dixit numeratum fuisse Ioanni, alius uxori, eo presente, & Alex. in d. l. si falsus. §. sed si his. ff. de fur. dicit q. si unus testis deponat Titium mutasse Sempronio, alius uero deponat q. Titius de mandato Sempronij numerauerit alteri, quod isti testes sunt testes ad probandum esse numeratum Sempronio, & allegat Bart. in hoc cons. facit quod not. Pau. de Cast. in cons. cccxliij. in causa que ueritur, que not. ad ea que ponit Fely. in c. cum tu. extra de test. & per Alex. in l. inter stipulantem. §. Stichus. in ij. colum. & seq. ff. de uerb. obl. Thom. Diplo.
c Interrogari. Vide no. per Paul. de Cast. in l. quicumq. C. de ser. fugit. in ult. col. & l. feruos. C. de test. & cons. cccxxxix. iuxta petitione prædicta, & cons. cccxlvij. iuxta actis & actiatis, ad fin. De cuius ueritate uide per Alex. & l. in l. ij. §. si abens. ff. si ex nox. cau. ag. & per l. in l. j. C. de sum. trinit. & fide catho. in re. Padu. in pe. col. ubi concordantia, & c. Tho. Diplo.

CONSILIVM XX.

- 1 Petitio in materia pignoris, & usurarie prauitatis, quomodo debeat dari in iure.
2 Testis productus per partem est omni exceptione maior, & per partem ipsum producentem non potest opponi.
3 Testes ad probandum usurariam prauitatem, quomodo debeant deponere.
4 Que sunt coniecturæ & presumptiones ad probandum contractum fictitium, & simulatum.

LIBELLO exhibito per Colam Pucciarelli, siue eius procuratorem contra Colam Falabarchæ, in curia reuerendissimi patris, & domini episcopi Clusiniensis, in quo inter cætera petitur quoddam instrumentum uenditionis & locationis cassari & annullari tanquã factum in fraudem usurarum, & uis omnibus actiatis in causa prædicta, & dictis testium ab utraq. parte productorum, uideatur in dubitanter dicendum per dictum dominum episcopum uel eius uicarium pronunciantium esse in formam d. petitionis. Ad quod examinandum uidentia sunt duo. Primum, an petitio sit fundata de iure. Secundò, an sit probata. Ad primũ q. d. petitio sit fundata de iure, probatur expressè per casum l. emptionem. C. plus ualere quod agitur, & per tex. ext. de emptione & uenditione, c. ad nostram. & de pig. c. illo. in quib. dicitur manifestè, q. quod per istos usurarios quandoq. licet in ueritate agatur q. sit pignus, tamen contractus emptionis & uenditionis, quo celebratur, quo casu per iudicem debet iudicari secundum id quod in ueritate agitur, & in d. l. emptionem, sic not. & ita tenet Iacobus de Aretio. Ad secundum an d. petitio sit probata, quod d. contractus fuit fictitijs, & simulatus, dicendum est quod sic in dubitanter, claris & lucidis probationibus. Primum hoc probant testes expressè producti pro parte Colæ Falabarchæ, uidelicet, Cicarellus, & Cichus, qui examinati super secundo articulo hoc clarè & apertè dixerunt. q. qui testes sunt omni exceptione maiores, contra quos nihil potest opponi, quoniam ipsa pars, contra quam agitur, eos produxit, ut C. de testibus l. si quis testibus. Secundò est probata dicta intentio, ex testibus productis pro parte dicti Colæ. Nam isti usurarij suos contractus ita clam & malitiosè faciunt, q. uix possunt de usuraria prauitate conuinci, ut c. j. de usur. in clementina, & ideo in istis quæ non possunt ita liquidè probari, sufficit probatio per cõiecturas, ut l. omnis. §. à barbaris. ff. de re militari, & est expressè in c. tua. ext. de usuris: & in c. in dioecesi tua. Sed ista legitima coniecturæ sunt probata, ut i. ostenditur. Prima coniecturæ est, q. d. possessiones ualent multum ultra pretium in d. uenditione appositum, scilicet ultra dimidiam & illius pretij conuenti, ut probatum

est per testes qui deponunt maximè super tertio & quarto, & est una de præsumptionibus quod sit factum in fraudem usurarum, ut d. c. illo. & c. ad nostram. Secunda præsumptio est ad probandum, q. sit factum in fraudem usurarum promissio facta de reuendendo, quia dictus Cola Falabarchæ dixit Colæ Pucciarelli prædicto presenti, & intelligenti, quod redderet sibi dictum podere, si ille redderet sibi dictam pecuniam: & hoc probatum est per multos testes. Tertia præsumptio est confessio dicti Colæ Falabarchæ facta absente parte; ut ff. de ædil. edict. l. quæ ratio. in fin. de adult. capite v. & ibi not. de liber. leg. l. non solum. §. si liberationis uerba. & ibi notatur. C. de confessis. l. j. quod aut iste Cola fuit confessus, probatur per testes, & c. Quarta præsumptio quod contra factus sit fictitijs, & simulatus: est publica fama, quæ facit semiplenam probationem, secundum glo. iuris canonici, & ciuilibis: & not. ff. de testib. l. ij. §. idem diuis: & ext. de appellationibus. c. j. cum si. ibi notatis, sed fama est per multos testes probata, ergo, & c.

Angelus de Amélia decretorum doctor. Bartolus de Saxoferrato legum doctor. Franciscus Tigrini de Pisis, l. V. D.

ADDITIO.

- a Libello. Huiusmodi consilium secundum ordinem Perusinum est in prima parte iudiciorum. nu. xlix. & pro cons. Bart. allegat Alex. in l. post contractum: in uersicul. prima præsumptio. ff. de don. & dicit esse nu. cxxj. & adde ad not. per Bart. hic: & eundem Bart. cons. lxxv. factum tale est, cons. lxxij. proponitur. & per Bart. Vero. in tract. de simul. contr. per totum, & Vitalem Neapoli. in suo tract. clausularum, in clausula simulationis contractus, & uide Bal. in l. si. in si. C. mand. Thom.
b Vix possunt. Adde plures concor. per l. in l. si quis ex argentarijs. §. prætor ait. in pe. col. ff. de eden. & Pe. Cor. cons. cccxliij. in presenti causa, in ij. col. in ij. uol. & cons. cccxxvij. licet multas, in ult. col. in eo. uol. quibus adde Bart. in hoc cons. quod non allegant ipsi Thom. Diplo.
c Dimidiam. Vide per Bart. Vero. in suo tract. de simul. contr. in ij. præsump. Thom. Diplo.
d Reuendendo. Istud cons. sequitur Alex. in l. post contractum. in ij. col. ff. de don. in addi. ad Bart. & uide Bart. Vero. in d. trac. suo, in vj. præsump. in xxliij. col. Thom. Diplo.

CONSILIVM XXI.

- 1 Mutuum naturale & ciuile quid sit, & qua actione possit agi.
2 Sententia refertur ad acta.
3 Quando idem numerus quantitatis reperitur in duabus diuersis dispositionibus factis, & inter easdem personas, intelligitur de diuersis quantitibus, & non de una, & eadem.
4 Quando due causæ opponuntur ut respiciant unum fundam effectum, requiritur utriusque causæ concursus, & si deficit unum, totum deficere uidetur.
5 Dicitio quocunq. uel omni meliori modo, & c. quomodo intelligatur.

LIBELLA prima & secunda petitione & forma fideiussionis Cioli Cicoli, & omnibus alijs actiatis in causa pertinentibus ad hoc, credo quod contra dictum Ciolum fideiussorem non possit fieri executio sententiæ late super secunda petitione. Ad hoc autem perfectè inuestigandum, sciendum est quod de iure communi fideiussor iudicatum solui, non tenetur facta mutatione causæ, uel rei petite, ut ff. iudic. solui. l. cum quarebatur. §. final. sed in casu nostro est facta mutatio causæ, item & mutatio rei, ut probabo, ergo fideiussor non tenetur. Quod sit facta in secunda petitione mutatio causæ, ostendit sic. Certum est quod quodam est mutuum naturale, quod contrahitur numeratione, & ex eo agitur certi conditione ex mutuo, & tunc causa actionis est ipsa numeratio, ut ff. de fideiuss. l. si quis pro eo. §. si numos. Et de hoc loquitur totus titulus, ut l. certum petatur, & nota eodem titulo. l. si à furioso. in princ. j. glo. Quoddam est mutuum ciuile, cui fauet quandoque mutatio, ut si stipulor à te centum ex causa mutui, & numeratio sequitur, uel præcedit: quandoq. huic mutuo ciuili non fauet naturale, ut quia numeratio non sequitur nec præcedit, & his duob. calibus causa obligationis, & actionis ipsa stipulatio,

stipulatio, & ex ea agitur non ex numeratione, ut ff. de nouatio. l. cum enim plene no. per glo. si certum petatur. l. ij. §. fin. & eod. tit. l. certi conditio. §. quoniam. Sed in casu nostro in prima causa ubi fideiussor interfuit, egit certi conditio: ne ex stipulatione. Proposuit enim mutuum ciuile coadunatum à naturali, & sic causa stipulationis, seu obligationis est ipsa stipulatio. In secunda petitione egit conditione certi ex mutuo naturali. Nam ista cognitio & confessio proponitur ad probationem mutui naturalis, non ad obligationem, cum ex tali confessione non nascatur obligatio, sed iam nata probatio, ut ff. de positi. l. Publi. in fin. nota. per Cy. de non nume. pecu. l. generaliter. Cum igitur in primo iudicio causa fuit ipsa stipulatio, in secundo iudicio causa fuit ipsa numeratio, ergo causa mutata, & sic fideiussor iudicatum solui de iure non tenetur, ut s. probatum est, & l. non à iudice. §. fin. ff. de iudicijs. Secundò ad idem probatur sic. Certum est q. sententia refertur ad acta, ut l. ait prætor. §. j. ff. de re iudicata. C. de senten. quæ sine certa quantitate. l. hæc sententia, sed in actis causæ scilicet in consilio d. Petri, & in replicatione partis continetur q. causa est diuersa à prima, ergo sententia uidetur lata ex causa diuersa. Tertio, quia posito sine præiudicio q. esset eadem causa, tamen hincalis actor non potest allegare. Cum enim per do. Petrum pronunciatum sit pro ipso actore, q. causa sit diuersa, non potest modò dicere hoc non esse uerum, ut ff. de leg. j. l. si seruus plurium. §. j. Quod autem sit facta mutatio rei, sic probatur quoniam idem numerus quantitatis reperitur in duabus diuersis dispositionibus factis, & inter easdem personas, de diuersis quantitibus intelligitur, non de una & eadem. Casus est ff. de probat. l. quin quaginta. not. ff. de leg. j. l. planè, el. j. §. sed si non corpus. Sed in primo libro sit mentio de centum quinque florenis mutui per stipulationem promissis, & hæc est una dispositio. In secundo sit mentio de centum quinque florenis mutui atq. recognitis & confessatis, & hæc est alia dispositio: ergo diuersæ fuerunt quantitates, & sic diuersæ res, ideo fideiussor de iure communi non tenetur. Nunc restat uidere, utrum per formam promissionis sit in d. casibus à iure communi in aliquo recessum, ut per hoc ipse fideiussor teneatur. Nam promisit omnem quantitatem, ex qua esset condemnatus ex causis supra dictis, & c. Sed in libello erat insertum mutuum naturale. Item sequens stipulatio, & in sequenti petitione fuit condemnatus reus ex mutuo naturali, ut prædixi: ergo uerba stipulationis locum hic habent. Resp. tamen q. d. uerba non obstant. Nam debet intelligi ex prædictis causis coniunctis, & simul concurrentibus, hoc est ex stipulatione impleta per numerationem. Hoc sic ostendit, quia quando due causæ opponuntur, ut respiciant unum finalem effectum, requiritur utriusque causæ concursus, & si unum deficit, totum deficere uidetur: ut l. si hæredi plures. ff. de cond. in situ. & de rebus dubijs. l. si is qui ducenta. §. utrum. C. de impuberum & alijs substitutionib. l. penulti. Sed in proposito istæ due causæ ponuntur, ut unam obligationem respiciant, ergo, & c. Sed in secunda petitione deficit unum, scilicet stipulatio, ergo totum uidetur deficere. Præterea, uerba istius stipulationis, quæ dicuntur ex causis prædictis sunt dubia, utrum intelligantur diuisim an coniunctim, & sic debent declarari ex sequenti libello super quo stipulatio est interposita, ut C. de diuersis rescrip. l. j. de leg. j. l. si seruus plurium. §. fini. & C. de transact. l. si de certa. Sed non est dubium q. illæ due causæ, scilicet mutuum & stipulatio, in libello ponuntur coniunctim pro una causa, scilicet stipulatione impleta per numerationem. d. l. cum enim. & alijs supra allegatis. ergo in promissione debet intelligi coniunctim. sed in prima petitione fuit proposita una causa separata, ergo non una cum prima. Nec ob. illa uerba posita in stipulatione petendorum coram do. Angelo srisq. successoribus quocunq. tempore & modo: q. Nam ista uerba quocunq. modo, non possunt intelligi quocunq. modo, id est quocunq. causa. longa enim differentia est inter modum & causam, cum causa semper sit de præterito: ut l. damus. de condit. in deb. modus uer-

ro est de futuro, ut not. ff. de condit. & demonstr. super rubri. Sed in hac stipulatione modus aliter accipitur. Nam ista uerba quocunq. tempore & modo, ueniunt ad determinationem illius participij petendorum. Uoluit ergo dicere, siue petentur per modum ordinarij iudicij offerendo libellum, siue petendo instrumentum executioni mandari ex forma statuti, siue faciendo eum condemnari ex prima confessione. Modum ergo petendi uoluerunt contrahentes denotare, non diuersitatem causarum, quod patet ex d. participio petendarum, quod determinatur. Item quod est futurum temporis, & causa est de præterito, ut dixi. Circa diuersitatem rei petite nihil est in nouatum per stipulationem. Nam omnia uerba stipulationis referunt se ad quantitatem in petitione contentam, sed in secunda petitione fuit diuersa quantitas, ergo, & c. ut dixi. Non ob. illa uerba, & secundò quomodo sit soluere omnem pecuniæ quantitatem, in qua ipse Ciolus fuisset condemnatus ex causis supra dictis, quia d. uerba generalia, omnem pecuniæ quantitatem, & c. debent intelligi si ex uigore petite quantitatis in primò libello descendit, ut occasione expensarum uel interesse, ut probatur in l. si ex pluribus. in princ. ff. de sol. & de fideiuss. l. si quis pro eo. §. si numos. Cum igitur in secunda petitione sit diuersa causa & diuersa quantitas non procedes ex prima, patet q. in hac causa fideiussor non fuit acceptus, & sic contra eum executio non potest fieri. Bart. à Saxofer.

ADDITIO.

- a Prima. Adde q. hoc cons. Bart. secundum ordinem Perus. est in j. parte iudiciorum. l. Thom.
b Petitione. Adde ad not. per Bart. in l. secunda. §. fin. ff. si cert. pet. & in l. se debitorem. ff. de noua. & in l. non absulit. C. de noua. cum concord. de quibus per Alex. in d. l. si debitorem. & in d. §. fin. & ibi plenius per l. in v. col. adde etiam not. per Bart. & doct. in l. certi condit. §. si numos. ff. si certum petatur. cum concord. de quibus per Alex. & plenius per l. in l. si quis ita stipulatus. §. Chrysofonus. in ix. colum. in vij. no. ff. de uerb. oblig. Thom. Diplo.
c Modo. No. q. huiusmodi clausula quocunq. modo, uel omni meliori modo, non intelligitur quocunq. causa, uel omni meliori causa. Ita Bart. hic quod no. & ideo cauti aduocati dicunt quocunq. modo, & causa, & c. que no. ad d. per Fely. in c. cum super. in ult. colum. de offic. deleg. & Alex. cons. cxxj. in vj. uol. Quomodo autem intelligatur clausula quocunq. & qualiter, uide Gemina. in c. ij. de præb. in vj. & ibi Pet. de Anchar. & Philipp. de Franchis. in cap. ad hoc de appel. Quomodo uero intelligatur clausula quoties, & quancunq. uide plures concor. per l. in l. petens. iij. col. C. de pact. & plenius per Fel. in c. cum accessissent, in xij. colum. de consi. quibus adde Fabia. de monte, in suo tract. de empt. & uendit. in ij. q. iij. partis princ. & Bal. cons. cclij. in ij. uolum. in c. p. ad euidenciam, in fin. Thom. Diplo.
d Quanti. Adde quod dicit Bart. hic, quod uerba omnem pecuniæ quantitatem, restringuntur ad petita præambula in primo libello, & non in secundo, adde no. per Bart. in d. l. si quis pro eo. §. si numos. ff. de fideiuss. & modo in l. si furioso. in princ. ff. si cert. pet. & Bal. in l. si. in si. C. ad Maced. Et adde quod uerbum omnes, recipit modificationem. Old. cons. cclxxvij. quod est in pe. col. in fin. Item uerbum omnes, comprehendit ea que possunt uenire ex natura sermonis, uide Bart. in l. qui habebat. ff. de leg. ij. Bal. in l. d. pro curatore. C. mand. uerbum omnes, restringitur ad presentia, præterita, & futura, & uide plenè per Fran. Curt. cons. lxxix. uis duobus in ij. col. & Spec. in tit. de depo. §. r. uers. sed ponit. & Alex. in l. inter omnes. in fin. ff. qui suisq. cogan. & ibi uide apostil. Thom.

CONSILIVM XXII.

Tutor qui est datus existentibus legitimis, nulliter est datus, & ideo si non administravit tutelam, non tenetur, & potest ab administratione desistere.

- 1 Tutor habenti tutorem non potest dari, & tutela esset ipso iure nulla.
2 Tutor nulliter datus si non administravit tutelam, non tenetur.

IN QVAESTIONE qua dicitur fuisse datum tutorem per iudicem, & postea ad petitionem, cuiusdam fuit reuocatus, & uis quæ uidentia fuerunt, uidetur de iure

de iure dicendum, qd datio tutoris facta de dicto Cicholo sit ipso iure nulla. quod patet, quia datus est tutor habenti tutores legitimos, scilicet, auunculos, qui hodie in tutela praefertur agnatis remotioribus in gradu, ut in auth. de har. ab intest. s. de his posita. C. de leg. tut. auth. sic har. & sic patet b q in donatione fuit erratum, ergo datio fuit nulla. ff. de tut. & cur. da. ab his. l. si tutor petitus. Ex hoc sequitur qd si non administravit tutelam dictus Cicholus non tenetur. Casus est C. qui da. tu. poss. l. si fororis, nec ei nocet si cepit administrare. Praeterea, sponte sui compulsus non potest ab administratione desistere, ut ff. de eo qui pro tu. l. j. s. fin. Nec ob. decretum factum, & quia unus ex d. auunculus fuit extraneus, quia remanet alius auunculus qui excludit dictum Cicholum. B.

ADDITIO.

- a Dicitur. Adde q. hoc consil. secundum ordinem Perus. est in j. parte iudic. nu. l. Thom.
b Nulla. Adde no. per Bart. in l. si tutor. ff. de tut. & curat. da. ab his, & in auth. mat. & aut. in iij. col. & ibi scripsi. C. quando mul. tute. offic. & ibi Abb. in iij. col. ponit de legitimo qui se introuideret in tutela, & administratione existente matre per eandem rationem. Et an tutor possit propria autoritate se onerare, & dare tertio ad hoc ut non teneatur, uide Ang. de Ca. conf. cxi. inc. ad bene examinam. in iij. dub. & adde nota per Bart. & que ibi scripsi. in conf. cxlv. factum sic se habet. Thom.

CONSILIVM XXIII.

- 1 Quilibet appellatio est permessa, nisi uideatur prohibita.
2 A sententia condemnationis in materia falsitatis, an possit appellari.
IN Q. qua quaeritur, an ser Leonus possit appellare a sententia contra se lata. Secundum an si potest appellare, quae sententia sit per iudicem appellationis ferenda. Circa primum uiso processu contra dictum Leonum & socios factio eius tenore diligenter inspecto, uidetur indubitanter de iure dicendum, quod dicitur ser Leonus appellare possit. t Hoc autem ostenditur sic. Certum est qd de iure communi habemus regulam generalem, qd a qualibet sententia possit appellari, nisi reperitur expressio prohibita, ut l. a proconsulibus, & l. in maioribus. C. de appel. sed in casu nostro non est prohibita appellatio de iure communi, uel specialis, ergo, &c. De iure communi, quia non pro omni falso prohibetur appellatio, sed solum pro falsa moneta, in alijs non supponentibus unam monetam pro alia, hoc non reperitur prohibitum, ergo, &c. Item nec de iure municipali ciuitatis Tuderti prohibetur appellatio si quis condemnatus fuerit pro falsitate, sed iste ser Leonus non fuit pro falsitate condemnatus, imo pro delicto nullo & non punibili condemnatus est, & non pro aliqua iusta causa. t Nam si recte inspiciantur uerba statuti ciuitatis Tuderti, & inspiciantur uerba condemnationis, dicitur ser Leonus dicitur mandasse, & consilium dedisse postquam praedicti omnia deliberauerant, & sic dedit consilium qd alius erat facturus, quod factum non est punibile de iure, ut optime probatur Inst. de obl. qua ex deli. naf. s. ope. & l. saepe, in fin. de uerb. sig. & l. j. s. persuadere. ff. de ser. cor. & ibi no. Non ob. si dicatur quod hic fecit plus, quia mandauit. Nam hoc casu mandatum factum ei qui de liberauerat, idem est quod consilium, ut l. j. in fin. ff. mand. & ibi glo. no. & tunc si bene aduertat, non obstant no. per Dy. in c. nullus ex consilio ext. de re. iur. lib. vj. idem debet intelligi in delictis quae sola animi corruptione committuntur, ut serui corrupti: ut d. l. j. s. persuadere. no. ff. de iniur. l. non solum. s. Proculus, pro ut est in litera uolenti, sed quia illa litera uidetur approbata per gl. in d. l. saepe posito qd effect uera illa litera, s. ille etiam habet locum in iniurijs quae deferuntur, seu inferuntur circa personam non in delicto commissio circa rem, ut furtum, ut expresse dicitur in glo. Non ob. si dicatur, hic fecit plus, quia dedit auxilium, &c. ut in inquisitione continetur. Nam quantum ad dictum ser Leonum nil releuat, quia in inquisitione nullatenus declaratur qd auxilium dedit, nisi qd dedit auxilium praedicto modo scilicet mandando, & consulendo, & sic uidetur incertum in inquisitione de dictum. Bar. a Saxoferrato.

ADDITIO.

- a Queritur. Adde q. istud consilium secundum ordinem Perus. est in j. parte iudic. nu. l. j. Thom.
b Appellatio. In quantum Bar. uult, qd pro falsa moneta condemnatus non potest appellare, adde text. in l. j. in princ. C. de fal. mo. & ibi glo. & Sal. & Spec. in tit. de appel. s. ij. uers. xxix. tamen no. limitationem quam dat Bart. hic ad illam l. non habere locum in supponentibus unam monetam pro alia, qd si condemnati sunt, possunt appellare. Et not. Bart. hic, quae adde ad not. in d. l. j. & adde quod consuluit Raph. Cu. cons. cxxxvij. in cip. quam maxime in pe. col. ubi facit differentiam de poena falsificantis monetam, & in supponentibus unam monetam pro alia, & plura utilia scripsi, in d. l. in maioribus lata. Thom.
c Consilium. Adde in quantum Bart. uult, qd si quis dedit consilium, ut quis faceret monetam, si alius erat facturus, non debet puniri de falsa moneta. quae adde ad no. per Bart. in l. is qui opem. ff. de fur. & ibi scripsi, uide Ang. de Are. in s. interdum. Inst. de obl. qua ex del. naf. & Imol. & Fran. de Arc. in l. si stipulatus fuerit. ff. de uer. ob. Thom.

CONSILIVM XXIII.

- 1 Plures inquisiti cum clausula de auxilio, & fauore, an referatur ad omnes, uel ad quem eorum.
2 Qui praestat fauore uel opem percussori, no est nec potest dici percussor.
3 Si inquisiti singulariter insultando, & percutiendo deliquerunt, an debent puniri ex quo principaliter uel in consequentiam deliquerunt.
EX FACTO proponitur qd xij. homines officio iudicis inquirantur, qd ipsi & quilibet ipsorum cum armis offendibilibus fecerunt insultu contra Mar. Io. Philip. & Fran. & qd quatuor ex d. insultantibus percusserunt dictum Fran. cum hasta, & unus ex istis percussoribus percussit eundem una alia percussione, & qd omnes inquisiti praedicti, & quilibet ipsorum exceptis duobus ex primis percussoribus percusserunt dictum Mar. Io. Philip. & Franc. & ad praedicta omnia & singula committenda, unus alteri, & alter alteri dederunt, & praestiterunt auxilium, consilium, & fauorem, opem, & opera efficacem. t Modò dubitatur utrum d. clausula de auxilio & fauore complectatur in quolibet d. inquisitorum praestitisse auxilium, & fauorem quibuscunque alijs inquisitis ad supra dicta per se, & quilibet ipsorum commissa aequaliter ipsa clausula considerari debeat, & ad quas, & ad quid referatur. In q. praedicta sine dubio dicemus clausula referenda esse singularis, & ad quemlibet ex inquisitis. Nam cum proponatur reciprocam, id est uicariam praestationem auxilij & consilij intercessisse inter inquisitos praedictos, nec fit ratio, quia magis ad unum quam ad alium referatur, ad quemlibet eorum est referenda praestatio auxilij supra dicta, ut ff. de uul. & pup. l. iam hoc iure. & l. ij. s. quamuis. C. eo. & de leg. j. l. talis scriptura, in fin. & de iur. om. iur. l. si idem eundem. & ibi no. hunc etiam intellectum inducunt illa uerba in inquisitione apposita uidelicet, unus alter, & alter alteri. Nam quilibet ex xij. inquisitis, unde & aliter dici potest, ut ff. de leg. iij. in l. qui concubina. s. cum ita, & de leg. ij. l. si ita relicta. in princ. & ibi no. Modò restat uidere quid in proposito themate praemissa clausula debeat operari, & an praedicti inquisiti debeant & possint de auxilio & fauore puniri. Videtur probabiliter dicendum puniri non posse. Nam licet plures rei debendi, & in solidum obligati uideantur ambo fideiuberi inuicem, tamen huiusmodi tacita fideiussio non producit inter eos officium obligationis, quod patet, quia si unus soluit in solidum, non repetit a correo per actionem mandati, ut ff. ad Velleia. l. iur uxori. s. fin. & solet notari. C. de duobus reis. l. j. sic & in proposito cum omnes & singuli inquisiti fuerint principaliter delinquentes, & qualisqualis fauoris auxilijq; praestatio praecesserit, non producit obligationem ex principali debito, & consequenter punitionem ipsius auxilij, uel fauore, cum solummodo principale delictum, & principalis obligatio sit attendenda, & non quae est consequentia procedit, ut ff. de au. & ar. leg. l. si & non sint. s. perueniamus, & accedit in hoc ff. de iniur. l. praetor edixit. s. si dicatur, ubi dicitur expresse qd principalis causa attenditur, non alia. t Secundò, quia is qui praebet fauore, uel opem percussori, no est percussor, nec potest

potest dici percussor, ut ff. de furtis. l. is qui opem. & de iniurijs l. non solum. s. si mandato, & s. Proculus. Cum ergo singulariter dicit inquisiti percusserint, non possunt dici percussoribus auxilium prebentes eo ipso, qd percusserint, quia idem factum non potest parere duos effectus, seu eadem percussio facta per quemlibet non potest censi diuerso iure, uidelicet iure percussoris, & iure fauorem prebentis, ut ff. de usul. l. eum, qui aedes, in prin. de condi. & de l. Titia si non nupserit. t Praeterea q. praesens satis uidetur determinari. ff. de fur. l. qui seruo, s. si duo, ubi uidetur qd si duo serui diuersoru dominorum sibi inuicem peruerserint, & simul animo fugerint, alter alterius non est fur. Sic & in proposito cum omnes inquisiti fuerint principaliter delinquentes, & ex facto plurium consummatum delictum, qd quidem delictum per alterum solum consummari non poterat, iura dicunt qd omnes in solidum principaliter tenentur, & non accessorie. ff. ad l. Aquil. l. ita uulneratus. s. cum plures. & de fur. l. uulgaris. s. si duo. & accedit. ff. arbo. fur. ce. l. si plures. Cum ergo praedicti inquisiti singulariter insultando & percutiendo deliquerunt, debent de eo quod principaliter deliquerunt puniri, non attenda consequentia quae ex facto principali potest insurgere. Nam illa consequentia effectum non producit, ut superius est expressum, & facit ff. de sol. l. si duo. s. & quae generaliter. Et ad praemissum intellectum facit generalitas uerboru inquisitionis, & omisio ipsa auxilij & fauoris, ut possit concipi an fauor fuerit praestitus alter uel alio modo qd principaliter in delinquendo. Auxilium enim multifarie praestatur, & armis & manu, clamoribus, & obiectu corporis, ut ff. ad Sylla. l. cum dominus. cum si. & sic cum inquisitor fuerit uagatus circa ultimam partem inquisitionis, aliàs alteram partem inquisitorum, non pergit inquisitio ad uigorem iudicij, ut ff. de iniur. l. praetor edixit, in princ. & s. qd autem praetor ait. cum si.

ADDITIO.

- 1 Proponitur. Adde q. huiusmodi consilium secundum ordinem Perus. est in j. parte iudic. nu. l. j. & ad d. per Bart. hic, uide eund. Bart. in l. qui seruo. s. si duo. ff. de fur. & Alex. cons. xv. in j. uol. uiso processu. Thom.

CONSILIVM XXV.

- 1 Adhaerentes qui dicantur.
2 Sequaces, participes, & caporales qui dicantur.
IN DVBIUM reuocatur a qualiter intelligantur adhaerentes, ideo uide text. in corpo. de har. & Fal. ibi quam nunc. t Ex hoc not. significatum huius uerbi, adhaerentes. Illi enim proprie dicuntur adhaerentes, qui sunt eiusdem uelle sponte, cuius est principalis. De hoc est text. in c. apostolicè de re. iur. lib. vj. & uide bonum text. in auth. de alie. & emphy. s. economos. & hoc est uile pro capitulis pacis quae quotidie inter ciuitates uertuntur. Nam una alteri, & altera alteri promittit non offendere ciuitatem, nec suos adhaerentes. Intelliguntur autem adhaerentes subditi ciuitati, & illi qui sponte sunt eiusdem uelle, cuius est ipsa ciuitas. Quid autem importet uerbum sequaces, uide text. in c. conquesti. 2 ext. de sen. excom. t Qui autem dicantur participes, aut se continent, uide text. in l. j. C. si rec. prouin. Caporales autem illi dicuntur, qui caput seu principium alicuius facti, siue rei tenent. Pro quo uide text. in l. ij. s. si quis uero homines. ff. uo. rap. quae faciunt ad multa. Bar.

ADDITIO.

- 1 Reuocatur. Adde q. istud consilium secundum ordinem Perusinum est in j. parte iudic. nu. l. j. Thom.
2 Subditi. Vide Bart. in l. non dubito. ff. de capt. & Andre. Barb. in conf. xj. in ij. uol. istud afferam in medium in pe. col. & Ludou. Rom. conf. cccvij. in proposito censu. Thom.

CONSILIVM XXVI.

- 1 Procurator producens testes, an debeat puniri ex forma statuti, ut principalis.
2 Statutum imponens poenam, an & quando sufficiat ad annullandum actum.

STATVTO Ciuitatis a Senarum cauetur, qd nullus prater principalem producat testes sub poena, xxv. lib. t Quidam procurator produxit testes in quadam causa procuratorio nomine. Queritur an talis productio teneat Rn. indubitanter qd non, quia factum lege uetante, ut l. non dubium. C. de legib. Et si dicatur statutum ultra procedit poenam imponendam, & sic ualet qd sit, per l. ff. de diuor. & ibi no. per Richar. Mal. & quod no. per Cy. in d. l. non dubium, in fin. t Ad id dico qd ubi lex ultra procedit poenam imponendo, actus est nullus firmiori ratione, ex quo poena imponitur, quia illud sufficit ad annullandum actum. ff. de his quae p non scrip. haben. l. j. ubi est casus expressus. Non ob. l. fin. de diuor. quia est in possessione poena. apparet qd lex uoluit ualere diuortium factum, ex hoc patet, qd sensus diuortium ualebat aliàs de iure communi secundo uero. si primum matrimonium durabat, aliud matrimonium non ualuisse, & istam rationem ponit ibi text. expref. Et diffinitio quam d. doct. faciunt, uidelicet aut poena imponitur actu prohibito de iure communi, aut prohibito de iure speciali, nil ualet, quia est contra text. & gl. in l. praetor ait. s. j. & ibi no. in glo. ff. de ope. no. nun. super uerbo expressum. Nam eo ipso qd imponitur poena destructionis, uideatur uetare ne fiat & annulletur factum, & constat qd interdictum de no. ope. nun. est de iure speciali extraordinario, ut l. in provinciali. eo. tit. Praeterea illa diffinitio lege non probatur, quia d. l. si de diuortijs, nil facit, ut dixi. Hoc etiam in proposito, scilicet qd productio testium non ualeat. Probatur alia ratione inaeuitabili, quia procurator non habet mandatum ad hoc. Nam in generali mandato non uenit aliquid quod sit poenale, ut l. si procurator. de condi. in de. cum sim. etiam sic haec productio quae est poenalis, non ualet, & si mandatum recte inspiciatur, d. procurator non habuit mandatum specialem ad producendum testes, sed ad uidendum iurare testes. Concluditur ergo, quod dicta productio tanquam facta contra statutum a non habente mandatum est ipso iure nulla. Barto.

ADDITIO.

- 1 Ciuitatis. Adde q. istud consilium secundum ord. Perus. est in j. parte iudicio. nu. l. v. Thom.
2 Lex. Adde q. Bart. in l. praetor ait. s. j. in fin. ff. de no. ope. nun. uidetur sententia contrarium, ubi dicit qd quando nullus actus respicit alterius prauidendum quam eius cui imponitur poena, actus non est nullus, ut l. filiofa. s. fin. ff. de fal. & de re. iur. l. non uidetur dolo facere, & ideo si tibi contingat in scito aduertat ad dictum Bart. hic. Et an quando lex uel statutum prohibet actum fieri, deinde procedit imponendo poenam facientem talem actum, an per impositionem poene uideatur uelle qd actus remaneat nullus uel inuolidus, examinant Bar. & doc. in d. l. praetor ait. cum conor. traditis ibi per Alex. & ibi etiam per d. meum & praepetorem d. id. in pe. col. in iij. no. quibus adde Bar. in hoc consil. de quo non faciunt mentionem. Th.
3 Poenale. Aduerte q. hoc non est poenale domino, sed procuratori, & ideo hoc dictum Bart. hic est singulariter notandum. Tho.
4 Speciale. Contra hoc dictum Bart. facit l. si rem mobilem, & l. ad legatum. ideo not. hoc dictum Bart. Tho.

CONSILIVM XXVII.

- 1 Si pars fecit iurare testes in dilatione, nunquid post dilationem possunt examinari.
2 Testis qui iurauit ad instantiam partis, potest examinari inuita ipsa & absente parte ad instantiam partis aduersae.
3 Non fit probatio per iuramentum.
QVAERITVR a Si dilatio est assignata per iudicem in quam actor & reus debeant probare quicquid uolunt. Si actor fecit iurare testes in dilatione, & non deponere, nunquid post dilationem t possint deponere. Et primò uidetur quod sic, quia ex quo coram iudice iurauerunt, non est in potestate producentis, sed iudicis examinare, quia eos examinat in secreto partib. absentibus. Item quia post iuramentum iudex debet testes examinare ad instantiam partis aduersae, etiam si is qui produxit, resistat, uel absens sit, ergo habetur pro recepto post iuramentum, aliàs non examinaret t eum iudex producente inuito, uel absente. Et

Et hoc probat C. de test. l. si quando. & ibi no. unde fecit pro-
ducens q̄ potuit faciendo eos iurare, & ideo dilatio ea non
præiudicat, cum per iudicem, non per eum stetit uideatur,
qui examinare distulit, ar. ff. ex qui. cau. maio. l. sed & si per
prætorē. in prin. & s. ait prætor. & in auth. ut spon. larg. §. hic
quoq̄. Itē probationū facultas nō est angustanda. C. de har.
l. qm̄. Item cum testes produxerit in iudicio, iurare fecerit, p-
cedere debet examinatio sine temporali damno. ff. de iudi. l.
ij. §. in omnib. Econtrā uidetur primō, quia dilatio amplius
semel non est cōcedenda, nisi ex causa. ff. de fer. l. j. & ibi no.
Vnde cum sine noua dilatione nō possint testes deponere,
meritō nō est petendū, ar. d. l. j. Secundō, quia quis ultra ter-
minum non audit. ff. ex cau. ma. l. sed & si per prætorem §. sed
si cum decreto. & C. de accus. l. si ea. & de remis. pig. l. si eo tem-
pore. Tertio, quia imputat ei qui se arcauit. ff. si quis cau. l. ij.
§. si quis eam, & de seipso quæri debet, quia à nullo alio dece-
ptus est. ff. de rei uen. l. nam & si actor. de act. emp. l. j. in fi. Itē
si est actor, ei est magis imputandū, quia probationes debet
secū afferre. C. de prohi. se. pec. l. j. Item si reus nō debet in sua
potestate cōferre, ut differat quantum uult, ut ff. de iuris. om.
iu. l. si idē. §. j. ultimō uidef determinari, per l. si qm̄. C. de testi.
ubi dicit q̄ ultra xv. dies non debēt testes obseruari. Ex quo
colligit q̄ ex tunc sit actor in summa negligentia, ad eō etiā, q̄
si per iudicē stare, nō audiet, ut d. l. si. in fi. Itē iudex nō debet
se in causa intrinsece utraq̄ parte filēte. ff. de iud. l. inter li-
tigatores. & C. de iudi. l. properandū. §. & si quidē. in gl. quæ
incip. iure isto. in fin. & no. C. de testibus. l. si qm̄. in gl. quæ
inc. si nō ille. † Nec ob. si obijciatur q̄ iurauerūt in terminū,
quia nihil operatur. Datus enim fuit sibi terminus ad pro-
bandum, quod non intelligitur de iuramento testū solum-
modo, sed de effectu probationis. Constat enim q̄ per iura-
mentum non fit probatio, uidetur de depositione cogitatū,
arg. C. de leg. & const. l. non dubium. Item iuramentum te-
stium, & depositiones exiguntur. Non enim sufficit unum
sine altero. Et ideo dicitur in l. q̄ testes iurati deponant. C. de
test. l. fin. in fi. & l. hac consultissima. §. pe. per quod do. Ioan.
Fasolus de Pisis hanc q̄ determinauit de facto consultus.
Sunt igitur inseparabilia & indiuidua iuramentum & depo-
sitiō, & non sufficit partem fecisse, arg. ff. familiae erciscunda.
l. hæredes. §. an ea. Per quod concluditur, q̄ nec etiā iurasse
uidetur, ex quo in dilatione iurauerunt tantum, & non de-
posuerunt. arg. d. l. & C. ad Sylla. l. cum Syllanianum. in fin.
& ff. de eden. l. j. §. eden. Habetur ergo totum pro omisso, cum
unum omittitur. ff. de trans. l. cum. ij. §. si prætor. ibi nota. in
b ult. gl. & In fi. qui. mo. test. infir. §. ex hoc. & ibi not. In q̄ ista
do. Ray. de Forli. determinauit testes debere examinari non
obst. dilatione, quia actor fecit q̄ non potuit testes inducēdo,
& facien do iurare. Id autem quod postea debet sequi sci
licet examen, & facien dum motu iudicis, & eius officio cum
testes citati & iurati debent reddere secretum iudicium, & in
secreto examinari, ut in Daniele, & etiam C. de testib. l. nul-
lum. Ad illud uerō quod dicitur C. de test. l. si quando. potest
responderi q̄ d. lex non intelligitur in dilatione data à iudi-
ce. Sed cum testes interdum de longinquo proferuntur seu
producentur, & uellent recedere ne uagentur curæ familia-
ri & proprijs negotijs, tunc enim lex dat dilationem in fau-
orem testium xv. dierum, intra quos iudex tenetur facere ex-
aminari: quod si non facit, tenetur ut ibi no. do. Io. de Senis
consultuit contrarium per iura superius allegata, in ij. parte
q̄. do. Dy. de Mugillo determinauit q̄ recipi possunt, ar. ff. de
bo. po. est tex. mil. l. ij. ubi dicitur q̄ qui est receptus ad iura-
mentum, ad totum uidetur receptus, Dyn.

ADDITIO.

- a Queritur. Adde q̄ istud cons. secundū ordinem Perusini, est in j. parte iudi. nu. lvi. Thom.
- b In q̄ ista. Adde do. de Rota, in decis. lxxij. inci. licet & plenius, & in decis. cccclxx. extra Rotam, & per Fely. in c. licet causam, in xiiij. col. & seq. de probat. ubi plenissime ponit materiam, cui adde Bar. hic, & Philip. Fran. in c. pia. §. si quis igitur, in vj. col. de excep. li. vj. Thom. Dipl.

CONSILIVM XXVII.

- x An prior hospitalis laicus sit exemptus, posito q̄ hospitale sit exemptum.

- 2 Licentia intrandi propria auctoritate in possessionem potest uti contra heredem, & contra ecclesiam, sicut contra defunctum.
- 3 Verbum de bonis, est significatiuum possessionis, uel detentionis, & non dominij.
- 4 Verbu reuocato precario, quis dicatur rationabiliter possidere, uel non.
- 5 In dubio an res sit exempta uel non, episcopus est iudex competens.
- 6 Ecclesia si est exempta, an sit exemptus prælatus.

REVERENDO a uiro domino Buctio de Petralon-
ga Spoleti ducatus in spiritualibus uicario, & locum
tenenti D. Jac. de Prato iudicis d. curia, Bar. à Saxo fer-
rato legum doctor licet minimus nunc actu legens Perusij
salutem. Ad uota literas uestras recepi, & acta causæ appella-
tionis uertentis inter do. Thomam Benedicti priorē hospita-
lis S. Mariæ de Charitate, & eius procuratorem ex parte
una appellatē, & ser Petrum Fucij, & eius procuratorem
ex altera parte, quam mihi de partium uoluntate uestra cō-
misit prudentia, & puncto scripto uidelicet quæ sint partes
iudicis, uisus constitutionibus, & consuetudinibus ducalis
curia, & actis, & aditatis in ipsa causa, & iuribus, & allega-
tionibus utriusq̄ partis, quam commissionem uestri acce-
ptaui, & uisus omnibus actis, & iuribus mihi transmissis, &
allegationibus utriusq̄ partis, & etiam auditis sæpē allega-
tionibus quas aduocati partium prædicarum personaliter
coram me facere uoluerunt. Christi nomine inuocato, dico
& consulo q̄ partes iudicis debent esse tales, uidelicet q̄ in-
ter d. partes pronuncietur per d. do. Thomam & eius procu-
ratorem malē & iniuste appellatum, & per d. do. iudicē esse
bene & iuste pronunciatum, & iudicatum. Ad hoc autem di-
cendum me mouent rationes j. scriptæ, sed ut bene addu-
cantur, dubietas habetur & pendet ex duobus. Primō, cum
ille prior accusatur ex proprio delicto commissio, & accusan-
do illum accusatorem in sua inscriptione, apparet q̄ non
agitur de obligationibus, uel facto ecclesie, sed de obligatio-
ne ipsius prioris, & ex ipsius facto orta, ut l. neq̄ interdico.
de reg. iur. de tab. exhib. l. pen. quod ui aut clam. l. si qui in
puteum. §. si tutoris. Est ergo uidendum, utrū istud delictū
sit commissum in loco exempto, uel non: q̄ si locus non est
exemptus, apparet primō posse conueniri, ut in c. primo de
b priuile. lib. vj. Quod autem ille locus non sit exemptus,
ostenditur. Nam uerba priuilegij dicunt sic, dicto hospitali,
& cum illis bonis quæ in præsentiarum rationabiliter pos-
sident, & quæ in posterum rationabiliter dante domino pote-
rit adipsi ab omni iurisdictione, & c. † Sed d. possessionem
rationabiliter non acquisiuit, ergo d. possessio non est exem-
pta, & sic delictum commissum non est in loco nō exempto.
Hoc ostenditur, præcisit instrumentum donationis factæ
d. ser Petro Fucij, ab illo cuius dictum hospitale dicit se hæ-
redem, in quo instrumento concessit d. ser Petro licentiam
ingrediendi possessionem d. rei sua auctoritate, ut in d. in-
strumento apparet. † Sed constat q̄ d. licentia intrandi quis
c utitur contra heredem, sicut contra defunctum. ff. de leg. ij.
in l. Titia cum §. primo, fm̄ ij. lect. & l. hæredem. & l. quod in-
d plis. de regulis iuris etiam contra ecclesiam d potest quis uti
d. licentia, ut probatur extra de dona. c. cum dilecti, per quam
decretalem hic tenet Hostien. Ioanni. Andr. ut ipsi notantur
c. uerum. de foro compe. licet Innocen. ibi uideatur sentire
contr. cuius opi. reprobatur per d. c. Pro hoc facit C. de epis-
cop. & cler. l. si quis curialis. Et quia legitima licentia excu-
sat à sacrelegio de aqua plu. ar. cen. l. quanquam. in princ. sed
ex instrumentis apparet d. ser Petrum licentia sibi concessa
ingressus esse animo possidendi d. rem, ut apparet ex in-
strumentis productis, & sic legitime possidere: ergo dictum
hospitale non potest rationabiliter possidere, cum duo non
possint eandem rem in solidum possidere, ut l. si ut certo. §.
si duobus uehiculum. ff. commo. l. ij. ex contrario de acq-
pos. Et ex hoc concluditur quod d. possessio non est exem-
pta. Præterea, aut ponimus dictum Gellum in tita sua d.
rem possidisse, aut nō. si ponimus possidisse, quod uidetur
pars dicti prioris asserere, dum dicit in quadam positione
d. possessionem intrauit tanquam de bonis dicti Gelli. quæ
† uerba

† uerba de bonis sunt significatiua possessionis uel detena-
tionis, non dominij. ff. ut bo. rap. l. secunda. §. ex hac actio-
ne. & Inst. eodem titulo. §. in hac. Et maxime cum ipse Gellus
hoc asseruerit, quod hæredes eius negare non possunt, quia
mendacium defuncti redarguetur. ff. de pig. act. l. rem alie-
nam. in fin. & tunc ostenditur, quod talis possessio est iniu-
sta, quia cum ipse Gellus constituerit se suo nomine precario
posidere, & sic qualitatem seu titulo possidendi habuit
à d. ser Petro donatario, ut l. interdum. in princ. & ibi not. ff.
de acquirenda possessione. ex contrario concluditur quod
omnis possessio quam Gellus postea habuit, præsumitur
habere ex titulo præcedenti, scilicet precario à dicto ser Petro.
l. secunda. C. de acquirenda possessione. & not. in l. quædam
mulier de rei uendi. † Sed possessio quæ habetur precario,
est iniusta mutata uoluntate concedentis, ut l. Pomponius.
§. cum quis de acquirenda possessione, & uti poss. l. prima, in
princ. & not. C. de acquirenda possessione. l. uitia. per glo. &
Cyn. ergo apparet quod d. hospitale quod succedit in locum
Gelli, uti se possidet, ut l. cum hæres. de diuer. & emp. præ-
scrip. & C. de præscr. long. temp. l. prima, & quod ibi not. Aut
dicimus ipsum Gellum nunquam possidisse, sed ipsum ho-
spitale cœpisse possidere, & tunc idem, quia hospitale possi-
det precario à dicto ser Petro. Nam licet precarium simpliciter
concessum non transeat in heredem, ut ff. de prec. l. cum
precario. in fin. tamen quando hoc expresse agit, non est du-
bium quod ad heredem trāsit, & patet in d. l. cum precario,
sicut dicimus in usufructu. Nam transit ad heredem si expri-
mitur, ut C. de usufru. l. antiquitas. & ff. de uerf. ob. l. stipula-
tio ista. §. si quis ita. Idem in legato dominio, ut C. de leg. l. in
annalibus. Sed in illo instrumento tam ex principio quàm
ex fin. apparet quod ille Gellus omnia fecit, & promisit pro-
se suisq̄ hæredibus, ergo patet, quod hospitale possidet pre-
cario. sed hæc possessio est iniusta precario reuocato, ut di-
ctum est: ergo patet quod dictum hospitale non possidet ra-
tionabiliter, & sic res non est exempta. Præterea hoc non po-
test negari, quia dictum instrumentum donationis facit rem
dubiam utrū hospitale iuste & rationabiliter possideat
uel non, & sic est dubiū an res sit exempta uel non. † Sed
c in dubio episcopus est iudex competentens, ut no. per Innoc.
in c. cum sit. extra de fo. compe. & arg. ff. de iudicis. l. secun-
da. §. si dubitetur, & l. si quis ex aliena. & quod no. in l. secun-
da. ff. si quis in ius uoc. non te. & sic patet dictum uicarium
iuste pronunciaffe. Secundum dubium est posito, licet non
sit uerum quod dicta possessio sit exempta, an sit exempta
persona dicti prioris? Et hic dico quod non. † Nam exem-
pta ecclesia uidetur exempta ipsius monachi, uel canonici,
clerici perpetuō dedicati, non autem præsumitur, qui pa-
rochianorum curam habet, ut extra, de præiur. c. per exemptio-
nem. li. vj. ex qua decretali apparet q̄ demum illi qui sunt i-
psius ecclesie, & in ipsa ecclesia incorporati, sunt exempti.
Sed in ipsa ecclesia habet quandam curam seu præminen-
tiam, ipse est obligatus, non autem incorporatus ecclesie:
hoc etiam probatur de iure civili, aliquem esse tribunū mi-
litum, si sic præsit militibus, habet ne priuilegia militū: Cera-
tē sic, si est de militibus alijs descripti, aliās secus, ut ff. de test.
mil. l. quod constitutum, & ibi no. sed in proposito prior ho-
spitalis potest esse quidam laicus, ut in c. ij. s. ut autem hæc.
& ibi no. de relig. domi. in c. hic. autem non est probatum istū
priorem esse oblatum, uel aliās ipsi hospitali incorporatum.
Vnde licet prior non gaudet priuilegio hospitalis, sicut non
g tribunus militum & qui non est de corpore seu numero mi-
litum: sic nec pro rebus de quibus dicitur in d. c. per exem-
ptionem. Sic ergo ipse nō est exemptus. posito q̄ locus effect
exemptus ratione originis, tamen ipse fiet de iurisdictione
episcopi: ut C. ubi de cri. agr. opor. l. j. & de interdi. & rele. l. re-
legatorum. §. interdicere. Cōcluditur ergo dictum uicarium
bene pronunciaffe. B.

ADDITIO.

- a Reuerendo. Adde q̄ huiusmodi cons. secundū ordinem Perusini, est in pri-
ma parte iudiciorum. nu. lxx. Thom.
- b Non sit. An & quando hospitalia sint exempta, & multa de hospitalibus
Bar. Consilia.

- ponit Fely. in c. de quarta. in iij. & iij. col. de prescri. & ibi dixi in addi.
ubi uideas. Thom.
- c Heredem. Adde Bal. in c. j. §. si quis uerō. de pa. iur. fir. & no. quia istud ius
potest cedi, uide Bartol. in l. j. §. usufructuarius. ff. de noui oper. nunc.
Thom. Dipl.
- d Ecclesiam. Adde Bart. in l. si quis curialis. & ibi doct. C. de episc. & cler. &
uide eund. Bar. in l. ij. in vj. col. & se. C. de pign. & Barb. in c. uerum. in xix.
col. de for. compe. Thom.
- e Iudex. Vide de intellectu d. c. cum sit generale. per Fel. ibi in ij. col. & seq. &
per Bart. Soc. in l. rem quæ nobis. in ix. col. ff. de acq. po. & Alex. in l. ij. in
fi. ff. si quis ius dicit. non obtin. Thom.
- f Dedicati. Vide Philip. Fran. in c. per exemptionem. de priu. li. vj. & uide
Spec. in tit. de sta. mona. in §. j. uerf. xxxvj. & Bal. ibi in addi. in uerf. an ru-
sticus. ubi uoluit q̄, rusticus qui custodit hospitale, & portat aliquod signū,
censetur persona ecclesiastica. Thom.
- g Militum. Adde quod l. quod constitutum. ff. de test. mil. superius alle. uidetur
probare contrarium, nam ibi loquitur de tribuno finito. Thom.

CONSILIVM XXIX.

Stante statuto quod cause inter consanguineos compromittantur, con-
sanguineus uenditoris comparet, & agit contra emptorem. uenditor
præsentat se in iudicio, & petit compromissum fieri ex forma statuti.

An possit quis petere in libello aduersarium compelli à iudice ad transi-
gendum.

CONSILIVM Pisanæ a ciuitatis † decreuit quod
de omnibus litibus uertentibus inter conuictos us-
que in tertium gradum, teneatur iudex ad petitionē
unius partis hoc petentis cogere aliam partem, & prædicis
compromittere in eorum arbitros & amicos communes,
qui possint de plano & in omnibus dilationibus refecatis
cogere, & diffinire, & obseruare laudum, & non possit dici
de nullitate, nec reduci ad arbitrum boni uiri. Modō accidit
quod Titius uendit fundum cuidam extraneo, à quo ex-
traneo Germanus d. Titij uendicat dictum fundum. Titius
ab emptore requisitus defensionis se obtulit, & iudicium in
se suscepit, nunc Titius petit Germanum suum cogi ad com-
promittendum secundum formam statuti. Et quod debeat
cogi, b probant rationes j. scriptæ. prima ratio actionis ra-
tionis propositæ, scilicet in rem actio aduersus possidentem
datur, & ex persona actionis ipsius possidentis fundum, fo-
rum non declinat, ut C. de alie. iu. mu. causa fac. l. j. & ubi in
rem actio. & l. officium. ff. de rei uen. Sed ex persona actoris
non mutatur forum probatum. ff. de iudic. l. uendito. & d. l.
j. C. ubi in rem actio. sed in casu nostro emptor conuenitur
tanquam possessor, ideo ex sui persona non potest declina-
re iurisdictionem primi iudicis, & petere compromitti, quia
extraneus, ergo nec ex persona actoris potest forum muta-
ri de iudice in arbitrium, & sic non debet cogi ad compro-
mittendum, & si inspicias in dictis duabus legibus uidetur
casus nostræ q̄. Secundō probatur proximē non facta ex-
pressio antequam istud argumentum fundem, præmitto
quod ideo potissimē iste defensor debet compromittere,
& incommodum, cum de euidione siue excipien-
do debet illud probare, aliās ab eo quod petit, excluditur,
arg. pro alia parte quicunq̄ aliquid arguendo siue excipien-
do debet illud probare, aliās ab eo quod petit, excluditur,
ut l. j. de prob. & l. ab ea parte. & l. j. de excep. † Sed Titius qui
c petit cogi ad compromissum, ideo petit, c quia ad eum spe-
ctat commodum & incommodum. certum est quod si res
euinceretur ex causa, quæ causa est uitio ipsius emptoris,
quod uenditor de euidione non tenetur: ut ff. de cotrah. en.
empt. l. si rem quam, & l. si emancipatur, in princ. & l. si Sti-
chum. & l. fin. istud certum est, quod in uenditione licitum
est non exprimere causam proximam, quare ad eum dicat
dominium pertinere, ut ff. de excep. rei iudic. l. an eandem. §.
actiones. & l. si maritus. §. j. de le. j. sed sic fuit in casu nostro,
quia uendicauit eam causa non expressa, & sic non appa-
ret utrū dicat dominium suum, ex facto emptionis uel
non, & sic ad uenditorem spectat periculum uel non, ergo
& intentio non est probata, & sic excluditur ab eo quod
petit. Bartol.

ADDITIO.

- a *Pisanæ. Adde quod hoc consilium est in j. parte indic. nu. lxxij. & pro conf. Bart. alleg. Alex. in l. si post diuortium. in fin. ff. sol. matr. & Andr. Barb. in c. quoniam. §. in alijs. in xxix. col. ut lit. non contesta. & do. meus in iure ca. do. Anto. Corfe. in suo tract. de potestate regia. in q. xli. in xxix. privilegio pacis. ubi dicit q. illud consilium non reperitur impressum, & uerum dicit, quia modo imprimatur. Thom.*
- b *Cogi. Adde Bart. in sua dispu. que incip. Pisanæ ciuitatis, & ibi dicit in addit. cum conor. de quibus per do. And. Sicu. in c. quonia. §. in alijs. in xxix. col. ext. ut lit. non contesta. ubi examinat dicta per Bart. hic, & Alex. in l. si post diuortium. in fin. ff. sol. matr. & cons. lxxv. in vij. uol. incip. in causa & lite. in ij. col. quib. adde Ang. de Are. in §. actionum. in x. col. in uers. quero demerit. in l. in sit. de act. & uide etiam Bart. conf. cccix. incip. agit. in j. uol. & ibi scripsi. Thom.*
- c *Petit. No. quod dicit Bar. hic utrum quis possit in libello petere à indice aduersarium compelli ad transigendum, & ad hoc no. d. Ant. de Corfe. in suo tract. de potestate regia. in xli. q. in xxix. privilegio pacis. Thom.*

CONSILIVM XXX.

- 1 *Dne requiruntur demonstrationes ad cognoscendum quem esse ciuem.*
- 2 *Onus probandi quenquam esse ciuem, incumbit ei qui dicit illum fore ciuem. & nu. 3.*

QUÆRITVR, a iudex maleficiorum communis Eugubij ad denunciationem Petri Herculani inquisiuit contra Azo. & inquisitio super his. Hæc est inquisitio quam facit do. B. ex officio. necnon ad denunciationem Petri Herculani oriundi, & habitatoris ciuitatis Eugubij contra, & aduersus Azolum de Aretio, eò quod percussit eum sine sanguine, qui Azolum excusans se confessus fuit loco & tempore in inquisitione confitentis percussisse d. Petrum semel: alia de quibus inquiritur contra eum negauit uera esse. Testes dicunt aliqui ipsum Pet. aliqui d. Petrum. Modò sunt tria statuta, quorum primum est, q. si quis ciuis percuteret ciuem, uel comitatum, & de isto nihil ad præfens. Aliud est quod si aliquis ciuis percuteret forenses, & de hoc nihil ad præfens. Alio etiam statuto cauetur, quod si forensis percuteret ciuem, puniatur in quadruplo, ergo, & c. cõdemaatur ciuis, si ciuem percuteret. post responsum etiam quaerit iudex fecit quosdam testes examinari, & condemnauit Azolum in quadruplo tanquam si percussisset ciuem. Ego dico, & consulo quod Azolum confitendo quod loco, & tempore, & c. si de uno maleficio, & percussione ibi quaeritur, confiteatur de percussione una, & alia, de quibus inquiritur contra eum negauit dicere, quod non uidetur confiteri illum ciuem. ¶ Dne enim demonstrationes ad cognitionem Petri prædicti: una per proprium nomen, alia per gentem de qua natus est, scilicet quia oriundus, & hæc secunda dat aliam formam delicto, & aliam inducit poenam, ut ff. de conditionibus & demonstrationibus. l. nominatim. & de adil. edit. quod si nolit. §. qui mancipia uendunt. & ad demonstrationem respondisse uidetur. aliam uerò negauit, unde uidetur negasse formam datam delicto, & sic uidetur dicendum quod ista negatio aliquid operetur, & non sit superflua, ut ff. de usu. l. si stipulatur. & de leg. princ. & l. si quando. de capti. & postli. reuer. l. iij. in fin. ad municipia. l. j. nihil enim aliud potest operari illa negatio, nisi ut neget ipsum esse oriundum de ciuitate Eugubij, & ciuem facit, ut C. de incol. l. cum numerum. aliàs incip. uerum. & l. ciues. libr. x.

¶ hoc casu incumbit onus probandi ipsum Petrum esse ciuem ei qui ipsum ciuem esse dixit, & si non probauit, non potuit nec debuit condemnari tanquam offendisse ciuem, sed potius absolui, quia secundum formam statuti diuersitas personarum inducit diuersitatem delictorum, & diuersitas poenarum inducit diuersitatem indicij, unde hac qualitate adiecta in inquisitione seu denuntiatione deficientis non potest sequi condemnatio licet aliàs percussio sit probata, ut ff. de nox. l. in delictis. §. si detracta. & de insti. l. habeat. & ubi bo. rap. l. ait prætor. §. hæc autem actio. uerf. docere. l. denunciat. §. quid tamen. ff. de adult. & de poen. l. aut facta. §. qualitas. Si uerò sunt plura delicta in inquisitione, tunc

dico confitendo semel percussisse Petrum in inquisitione alia negando, uidetur per hoc demonstratum ipsum referre cum omni sua demonstratione. Sic cum testator legat fundum instructum libertis in instrumento, postea in codicillis petijt, ut morientes partes suas fundi resisterent superfluitibus, nec mentionem habuit instrumenti, nihilo minus uidentur esse repetita instrumenta, & talis fundus in causa si de commissi uenire quale fuit legatum, ut ff. de fun. instru. & instrumento leg. l. iij. unde per confessionem partis satis est probatum ipsum esse oriundum de ciuitate Eugubij. ¶ Ad id autem quod dicitur de dicto testamento dicentium, d. Pe. uel ipsum Petrum, dico q. testes non probant oriundum de ciuitate. Qui enim dicit aliquem de aliqua re, debet hoc probare. ff. de prob. l. j. & l. de iure. ff. ad muni. Sed testes super inquisitione examinati, referunt se ad locum & tempus appositum in denuntiatione & inquisitione, & testificantur de eo quod nunc & eo loco uiderunt, & ideo non probant de origine quæ antè fuit dicta, & in alio loco, posito quod hoc uerbum dictum uel ipsum referant ipsum originaliter Eugubinum, tamen ratio reddita per testes & tempus & locus eorum dicta restringant, ut non probent nisi ea ad quæ ratio temporis & loci se extendere potest, ut ff. de cal. l. hæc actio. & de penu leg. l. nam quod liquidè. §. fin. & accedat. ff. de leg. iij. l. prædicti. §. Titio. & C. de iur. deli. l. cum aliquis. Ad q. autè de eo quod confitetur derogasse mantellum & alia negat, nunquid uideatur per hoc confiteri affirmationem? Respon. distigue ut supra. Bart. à Saxoferrato.

ADDITIO.

- a *Queritur. Adde q. istud consilium secundum ordinem Perus. est in j. parte iudic. nu. xv. Thom.*

CONSILIVM XXXI.

- 1 *Statutum factum à laicis contra libertatem ecclesie non ualet.*
- 2 *Monasteria quid habeant facere ut conseruent libertatem suam contra statuta laicorum contra ipsam disponentia.*

DOMINI priores a habentes autoritatem ab adunantia generali, statuunt, quod quilibet conductor possit renunciare conductioni prædiorum pro futuro tempore facta à collegijs uel uniuersitatibus quibuscumque etiam ecclesiasticis, & quod nullus officialis communis Perusie possit de hoc cognoscere, uel iurisdictionem habeat contra prædictos conductores, sic renunciantes. Quaritur modò an talia ordinamenta potuerint monasterijs uel alijs ecclesijs præiudicare in eorum iuribus. Secundò quaeritur, an iudex communis Perusie possit de hoc cognoscere. Tertiò si hoc non potest, quid habeant facere monasteria, uel ecclesie, uel ecclesiasticæ personæ. Super primo uideatur dicendum indubitanter, quod tale statutum non potest priuare monasteria, & ecclesias ea obligatione qua habent obligatas priuatas personas. Primò, quia laicis est interdicitur omnis potestas statuendi de rebus ecclesiasticis, ut ext. de constitutione. c. quæ in ecclesiarum. ubi est casus nostræ q. & in c. S. Martæ. Præterea quis non potest statuere de rebus suæ iurisdictioni non subiectis, ut l. extr. territorium. de iurisd. om. iud. de bo. auth. iud. pos. l. cum unus. §. fin. sed res ecclesie, & earum iura non sunt subiecta iurisdictioni secularium, ut d. c. ergo, & c. Præterea tale statutum est contra privilegium ecclesie, & sic contra ecclesiarum libertatem, ut probabo, ergo non ualet, ut C. de sac. fan. eccle. auth. cassâ. & qd ibi no. per Cy. & ext. de sen. excom. c. nouerint. & ibi per Innoc. Quod autem sit contra privilegium ecclesie, patet quoniam statutum est, quod nulla uniuersitas uel priuata persona res & bona ecclesiarum præsumant inuadere, ut C. de episc. & cle. auth. nulla communitas. sed per hoc ista communitas inuadit bona ecclesiarum, & obligatos sibi obligatione dissoluit, ergo, & c. q. possit dici, quod tales esse possunt, & determinari debent secundum bonam consuetudinem, ut ext. de eo qui mit. in pos. causa rei seruau. c. cum uenissent. quia illud possit esse uerum, quando consuetudo præcessit acquisitionem factam ecclesie, & sic res cum sua causa

causa transeunt, aliàs postquam res est acquisita ecclesie, statum & consuetudo communis per quam ecclesia suo iure priuatur, dicitur mala, & inhonesta, & contra libertatem ecclesie, ut dictum est extr. de senten. & re. iu. c. cum causa. & d. c. quæ in ecclesiarum. Super secundo scilicet an iudices communis Perusij possint de hoc cognoscere dico, quod licet ipsum ius obligatum sit ecclesie, tamè iurisdictionem quam habent d. officiales, habent à communi Perusie, & ius cognoscendi de hoc est communis Perusie. Merito super hoc potuerunt facere statutum, & eos d. iurisdictionem priuare. Non potest dici q. ista sunt contra libertatem ecclesie, quia si d. iudices non habent cognitionem, tamen commune poterit alios iudices dare. ¶ Super tertio quid d. monasteria habeant facere, dico quod debent interpellare priores, ut supra dictis eorum iuribus prouideant de iudice competentri intra aliquod spacium congruum, quod si priores & commune hoc facere neglexerint, tunc succedit iudicium ecclesie, quia episcopus uel Papa erit iudex competens etiam inter laicos ecclesie Ro. in temporalibus non subditos. Casus est de fo. comp. c. licet ex scripto. & c. tenore. Sed iuxta prædicta possit dubitari, cum iudices Perusie hoc iudicarent, facerent hoc summarie, & ab eis non appellaretur. An idem sit hoc casu iudice ecclesiastico cognoscente? Respon. sic, cum ipsidem l. habeat iudicare, & loco a seculari iudice cognoscit, & eo modo ab eo potest appellari sicut à seculari iudice si cognosceret, ut ext. de maio. & obe. c. folitè. & ibi per Bernardum Bart.

ADDITIO.

- a *Priores. Adde q. huiusmodi consilium secundum ordinem Perus. est in j. parte iudic. in cons. lxxij. & aliàs incip. priores, & ita alle. Alex. in aub. cassâ. in fin. C. de sacrosan. eccle. in ad. Bart. hoc etiam consilium alle. etiam lo. Bap. de S. Seu. in rep. l. j. in c. col. C. de sum. tri. & fin. ca. & adde q. istud consilium est duplicatum §. in cons. clxxxvij. in j. uolum. & ibi scripsi. Thom. Diplo.*
- b *Statutum. Vide Bald. in l. si quis curialis. circa fin. C. de episc. & cleri. ubi uoluit q. per statutum non potest auferri clerico ius commune, tamen potest tolli protectio statuti, & privilegium, & dicit Ful. ibi illam l. esse mirabilem, q. privilegia concessa ecclesijs per principes & generales constitutiones, possint per ipsos principes contrarijs constitutionibus reuocari, ut ibi per ipsum, de cuius ueritate uide Bart. in l. privilegia. in fin. C. de episc. aud. & Sal. in aub. cassâ. C. de sac. fan. eccle. & ibi uideas Alexan. in add. Bart. ubi plenè examinat, an ualet statutum clerici sicut extra prohibitionem communis cum conor. de quib. ibi per ipsum, ubi etiam alle. Bart. in isto cons. Thom.*
- c *Secundo. Vide Bart. in l. ambitiosa. in iij. col. ff. de decre. ab ord. fac. in uers. sed an possint iudicari. Thom.*
- d *Loco. Vide Bart. in extranea. qui sint rebelles. in uers. mille librarum. cum conor. de quibus per lo. Bap. Seu. in rep. l. j. in c. col. C. de sum. tri. & fin. eat. in uers. uel. accedit prædictis. ubi etiam alle. Bartol. super isto consil. Thom. Diplo.*

CONSILIVM XXXII.

- 1 *Blasphemans Deum de nocte qua & quotuplici poena puniri debeat uigore statuti eam imponentis.*
- 2 *Existentibus duobus statutis in ciuitate de eademmet materia loquentibus, an & quando unum tollatur per alterum.*
- 3 *Blasphemare & maledicere idem est.*

FACTVM Tale est. Quidam Pellinus dixit noctis tempore maledicere sia Dio. de quo cauetur Perusij, in qua ciuitate est statutum factum ab adunantia generali quod imponit poenam ccc. lib. §. loco factum, & reformatio est secundo loco facta per priores tantum, quæ imponit poenam c. lib. Modò quaeritur in quantum t dictus Pellinus debeat condemnari, & an d. poena duplicetur tempore noctis secundum aliud statutum ciuitatis prædictæ. Et dico quod debet condemnari in centum, nam in d. accusatione continetur q. petit ipsum puniri secundum formam statutorum, & ordinamentorum communis Perusij, & sic cum plures poenæ sunt intentata, puniatur ex mitiori, ut l. præfens. & l. interpretatione. ff. de poen. Sed huic dicto obijciuntur plura. Primò, q. dictum ultimum ordinamentum non ualet, cum non

Bart. Confilia.

potuerit tollere statutum factum in adunantia generali. ¶ Ad quod resp. q. primum non tollitur per secundum: unde ex quolibet potuit accusari, ut l. cum ex uno. & l. plura. ff. de ac. & ob. & ubi non exprimitur, mitior lex intentata uidetur, ut dictum est. Secundò obijciuntur q. priores non potuerunt facere d. ordinamentum, quia hoc non uidetur pertinere ad pacificum statum ciuitatis, uel ut pecunia ueniat in commune. ad quod respondetur, q. pertinet ad pacificum statum ciuitatis. Nam quandoq. ad salutem reip. spectat poenas minere, maxime in delictis quæ à pluribus committuntur, ut ff. de poen. l. aut facta. §. fin. quia propter exaggerationem poenæ, homines & ciuitates minuantur, & interest reip. plures priores habere. ff. de bo. dam. l. fin. §. pen. Præterea potest interesse reip. poenas pecuniarias minui, ut pecunia ueniat in commune, quia facilius poena minor soluitur. ff. de offic. presb. l. illicitas. §. fin. & sic concluditur q. priores habuerunt arg. faciendi. d. l. Tertio opp. & uidetur q. d. statutum primum loquatur de maledicentibus Deum, securius ordo uidetur loqui de blasphemantibus, & sic loquantur de diuersis casibus. Ad quod resp. q. idem est maledicere & blasphemare, ut probatur ext. de maledic. c. fin. ubi apparet q. ille qui blasphematur, dicitur maledicere: ad idem facit C. si quis imp. male. l. j. Item dubitatur an ratione noctis in d. casu poenæ debeat duplicari? ad quod resp. quod non, quia statutum quod loquitur de duplicatione poenarum, loquitur per uerba, quod poenæ maleficiorum, & c. & sic loquitur de his quæ committuntur malefaciendo, sed dictum maleficium de quo loquitur, est commissum maledicendo, & sic ita species distinctæ, quia delictorum quædam committuntur faciendo, quædam dicendo, ut ff. de poen. l. aut facta. in prin. & sic statutum de publicatione poenarum ratione noctis non uendicatur sibi locum hoc casu. Et ita dico, & consulo ego Bart. à Saxofer. l. V. D.

ADDITIO.

- a *Tale. Istud consilium secundum ordinem Perus. est in j. parte iudic. cons. lxxj. & ita etiam consulerunt Andr. de monte Vbia. & Bal. j. cons. xxxij. incip. sita per præmissis. & de hoc cons. Bar. meminit Bal. in l. ignorantia. ff. de crim. stellio. Thom.*
- b *Pertinet. Vide de materia per Bart. in l. ambitiosa. ff. de decre. ab ord. fac. cten. Thom. Dip.*
- c *Loquitur. Adde Bar. in l. aut facta. in prin. ff. de poen. & licet Bal. in l. fin. in fi. C. de cri. stellio. dicat Bart. hic male consuluisset, quia statutum duplicat auctoritatem delicti, tamen mirandū est de Bal. cum ipse subscripserit con. Bart. & Fran. Tig. ut apparet j. in cons. xxxij. super præmissis. & in fin. uide Angel. de Aret. in tract. malefic. in uers. uerba iniuriosa. in uers. quid sit statuto dicatur. & ibi adde Ang. de Are. & Alex. in d. l. aut facta. in prin. in addit. Bart. que incip. uerbis iniuriosis. & cons. lxxij. in iij. uol. incip. in causa accusationis. in pen. col. Thom.*

CONSILIVM XXXIII.

- 1 *Ordinamentum secundum loco per priores factum an tollat statutum per commune editum.*
- 2 *Poenæ in dubio non sunt exasperande, sed molliende.*
- 3 *Priores an potuerunt facere secundum ordinamentum contra primum.*
- 4 *Licet priores per secundum ordinamentum minorem poenam imposuerant, an maiorem abrogauerint.*

SUPER Prædicta q. quæ quaeritur an Pellinus prædictus ueniat puniendus ex eo quod dicitur maledicere Deum tempore noctis ex uigore primi statuti, t. an ex uigore ordinamenti secundo loco facti. Videtur primò hæc sitandum an statuta, & ordinamenta se habeant, ut unum uideatur tollere aliud. arg. l. sed & si priores. ff. de leg. & l. non est nouum. Circa quod dico indubitanter unum aliud non tollere, ut l. quoties. ff. de actionib. & obligatio nib. & quod habetur ff. de lib. ho. exhiben. l. iij. in princ. & quod not. glo. in l. si quis ab alio. ff. de calum. & ff. ad l. Cornes. de sic. l. ij. §. pen. & quod ibi per glo. redactam ad textum. Hoc præsupposito uidetur dicendum quod iste Pellinus ueniat puniendus uigore ordinis ultimo loco facti. Ad hoc dicendum memoret quod no. Innoc. in c. de causis. extr. de offic. delega. &

quod

2 quod not. glo. in l. fin. ff. de prae. stipu. t. illud generale, quod in dubio poena non sunt exasperanda, sed mollienda. l. interpretatio. ff. de poen. Cum ergo hic plures uideantur intentatae poenae, & plures l. sub generalitate, idcirco concludo ut s. ut uideatur minor intentata. Et si dicatur q. illa ordinamenta uideantur in diuersis casibus prodita, quoniam unum uidetur de blasphematione disponere, aliud de maledictione, & sic distinctae species separatae censentur diuersae, ut lege prima de prae. stipu. Ad hoc respondeo quod diuersa censenda non sunt, imo pro eisdem habentur, ut probatur ext. de maledic. ca. fin. sic & alia ea quae sunt idem, lex uidetur ponere ut diuersa, ut probatur in x. col. de pac. iuram. firman. l. hac edictali. s. iniuria seu furtum, & tamē constat furtum esse iniuriam, ut probatur in l. licitatio. s. quod illicite. ff. de public. & ibi Iacob. de Aret. & ad hoc facit in auth. ut iudic. sine quoquo suffra. s. quod autem. glo. sed non te. Et in istis duobus istud praesumimus quod si nomen generis, & species scilicet maledicere, & blasphemare, differant in hoc solum secundum ordinamentum, & statutum, quia unum imponit maiorem poenam quam aliud, t. an uero priores potuerunt facere secundum ordinamentum. Et dico quod sic, quia eis datur facultas a lege municipalis ciuitatis Perusij statuendi, & reformandi in his & pro his quae pertinent ad pacificum statum Perusij, & ut pecunia deueniat in communi, sed ista duo habentur in reformatione scilicet secunda, quamuis minor poena imponatur quam sit alia imposta, quod autem ex ea reformatione pacificus status attendatur, probatur, quia resp. interest ob maledicia poenas solui, ut l. ita uulneratus. s. pen. ad l. Aquil. & l. si quis pro eo. s. fin. ff. de fideicom. Item interest resp. habitatoribus abundare, ut munera & functiones ciuitatis Perusij ualeant supportare, & ciuitas habeat condignam recompensationem a ciuibus suis. hic est tex. in cor. de defen. ciui. s. j. Item quia ex fuga & contumacia eorum qui postulati sunt rei, sequitur bannum quasi aufugientes sine metu magna poena imponenda partiri, & ex banniti efficiuntur hostes propriae ciuitatis, ut l. amissione. s. qui deficiunt de capit. dimi. idcirco dum poena est minor, & uerisimiliter ciuis delinquens ciuitati suae referuatur, & poenam cum effectu ciuitas consequitur. t. Praeterea & hoc uerisimiliter, licet priores minorē poenam imposuerunt, maiorem non tollunt, ut s. dicitur est, quare, &c. Et ita consulo ego Franci. Tig. de Pisas.

ADDITIO.

2 Predicta istud secundum ordinem Perusij est in parte iudic. cons. praecedenti factum tale est, ex quo huiusmodi cons. est d. Fran. Tig. qui consuluit super facto, in quo consul. Bar. ubi s. Tho.

CONSILIVM XXXIII.

1 Dubius poenis intentatis minorem sequi debemus.
2 Blasphemare & maledicere sunt diuersa.
3 SVPER praemissis inconsultus ego Andreas do. Raynerij de monte Vbiano legum doctor Christi nomine inuocato, dico q. poenam minorem imponere debet, & minori poena dignus inquisitus condemnandus. Ratio mouens est, quia in inquisitione dicitur q. contra formam statutorum, & ordinamentorum & reformationum ciuitatis Perusij predicta commisit, & sic sunt duae l. intentatae, ergo mitiora sequenda iura sunt. not. t. q. posset obijci q. aliud est maledicere, aliud blasphemare. una consideratione uerum est, q. sunt diuersa. t. Nam unum est genus, scilicet blasphematio, aliud est species, scilicet maledictio. Et reformatio quae sub nomine generis ideo continet in se omnes suas species, hoc probat in l. his uerbis. s. j. cum sua gl. ff. de har. insti. & extranea. de maledi. c. si. Et ita consulo ego Andreas de monte Vbiano praedicto. In quo quidem consuetam do. Bal. se subscripsit.

ADDITIO.

2 Praemissis huiusmodi cons. secundum ordinem Per. est in parte iudic. in cons. lxxij. & adde q. And. de monte Vbiano. & Bart. consuluerunt in eodemmet casu in quo consulit Bart. s. in cons. lxxj. & ibi uideas additiones meas, &

no. quia Bal. se subscripsit, & tamen in l. fin. C. de crimi. stelli. arguit contra Bart. in d. cons. Tho. Diplo.

CONSILIVM XXXV.

1 Causa uel negotium quando & quot modis dicitur finitum.
2 Statuto dicente q. foeminae non succedant, an si diuiserint cum fratribus, & habuerunt earum partem, habeat locum statutum.

1 QVANDO dicitur causa uel negotium finitum, Resp. finitur transactione, t. iuramento, sententia, quietatione, & praescriptione, ut l. causas. C. de trans. act. l. pen. C. de sac. san. eccle. in auth. ut spon. larg. s. fin. & iudica. solu. l. cum quarebatur. s. parum. Et ita dicebam in q. de facto statutum est, q. foeminae non succedant, & hoc locū habebat in praeteritis, praesentibus, & futuris. Dicebā enim q. foeminae habuerunt t. partem earum, uel cum fratribus diuiserant, quod ad eas statutum non porrigebatur, sed si cum fratribus steterant, & partem non petierant, uel haberant quod ad statutum porrigebatur, cum aliās ad futura regulariter extendantur, ut l. leges. C. de leg. & in auth. de nup. s. si duo. circa fin. j. col. & de hered. quae ab intest. deser. s. fin. & not. ext. de consit. ca. si. Bart.

ADDITIO.

1 Dicitur istud cons. secundum ordinem Perusij est in parte iudic. in cons. lxxij. & de isto cons. meminuit Bart. in l. j. in si. s. ff. ad senatus. Ter. Tho.
2 Dicebam idem dicit Bart. in l. causas. C. de trans. & in l. fin. C. de sen. ref. non pos. et in l. j. s. in si. ff. ad senatus. Ter. ubi similiter dicit se dixisse, & in l. omnes populi. in j. q. v. q. prin. ff. de iust. & iur. Tho.

CONSILIVM XXXVI.

1 Statutum disponens q. probatis maledicis per testes uel per confessionem potestas debeat condemnare non obstante aliqua iuris solennitate ommissa, de qua solennitate intelligitur.
2 Statutum indefinitē loquens, an referatur ad id quod specialiter est prohibitum.
3 Solennitas iuris quando remittitur, semper de minori solennitate intelligitur.
4 Statutum loquens de iuris solennitate, intelligitur de solennitate iuris diuini.

1 QVAESTIO Talis est, Statutum dicit q. probato maledicio per confessionem uel testes, potestas debeat condemnare non obstante aliqua solennitate iuris ommissa, t. de qua solennitate intelligitur, an de solennitate quae est ad esse, an de ea quae est ad bene esse. Resp. de illa quae est ad bene esse, ut ad miniculum causa, ut C. de nup. l. si donationum. & l. in copulandis. & l. ne filium. arg. eius quod dicitur. C. de inof. test. l. si quando. t. Et quia statutum indefinitē loquitur, non refert ad id quod specialiter est prohibitum. ff. de uerb. obl. l. doli clausula. & l. coharedi. ff. de uul. & pup. quia species derogat generi. l. Labeo. ff. de sup. leg. & de re. iur. l. in toto. & quia statutum loquitur indefinitē, de minori solennitate intelligitur, uel intelligendum est de tota obseruantia iuris. ff. depo. l. bona fides. in princ. ff. de re. iur. l. semper in stipula. Et q. solennitas feruetur circa substantialia & substantialia negotiorum, patet C. de testib. l. si unus, & ff. de testa. l. qua aetate. ff. de publ. l. quicumq. ff. de reb. eorum. l. neq. 3 Item cum solennitas iuris remittitur, t. semper de minori solennitate intelligitur. ff. de uentre insp. l. j. s. quod autem, quae lex determinat q. Praeterea nec intelligitur de illa solennitate quae sit in capitulo uel ordinamento. t. Nam cum dicitur statutum non obstante solennitate iuris de iure ciuili intelligitur, ut in st. de iur. na. gen. & ciui. s. sed ius. & in praal. nec filium. Item si ordo iuris qui est de substantia, si non feruetur, nihil agit: alius ordo qui non est de substantia, licet non feruetur, ualet sententia. ext. de pur. can. c. cum dilectus filius, & ext. de baptismo. c. j. & ff. q. j. c. sicut sine iudice. Facit ad hoc quod not. Gos. in tit. de clande. despon. qui solennitate allegat, eam probet. xxxij. q. ij. collectarius. Bart.

ADDITIO.

1 Quaestio istud cons. secundum ordinem Perusij est in parte iudic. in cons. lxxij. & de hoc cons. facit mentionem Bart. So. cons. xxvj. in so. processu agit. in q.

in ij. col. & uide apost. in l. j. ff. de testa. mi. ubi alle. huiusmodi cons. & licet alle. nu. clxxxij. incip. quero. talis est. tamē in illo cons. nihil dicitur, sed hic dicitur, illud ad quod alle. per doct. & de hoc cons. meminuit etiam Bart. in l. j. ff. de test. mi. Thom.
2 Esse. Adde Bart. in l. j. ff. de testa. milit. & Bal. in l. milites. C. de test. & quae dixi in addi. meis. in d. l. j. ad Bart. in uers. & respondeo. Thom. Dip.
3 Solennitate. Quae dicitur minor uel leuis solennitas, & quae grauis. uide Bartol. in d. l. s. fin. ff. de uen. insp. & Bartol. Soc. in d. con. cxcvj. in ij. col. Thom. Diplo.

CONSILIVM XXXVII.

1 Vulneratus & mortuus an praesumatur ex uulnere mortuus.
2 Causa unica quae praesens sit, semper inspiciatur, & ex ea quae sequitur, inferri praesumatur.
3 Iudex debet adhibere medicos qui secundum artem & considerata uulneris qualitate & quantitate habeant referre, si uulnus fuit mortale.
4 Si uulneratus moritur, intra quantum tempus praesumatur mortuus ex uulnere.

1 QVAESTIO Est talis, Titius fuit a Sempronio percussus, & uulneratus, t. moritur. postea queritur, an praesumatur mortuus ex uulnere, ita q. percussor puniatur de occiso. Et super hoc ut liqueat ueritas, sic est distinguendum: aut certum est q. mortifera est percussio, aut est dubium. Si certum est, q. sit mortifera, & tunc non est locus coniecturae. ff. ad l. Aquil. l. aut lex. s. q. si mortifera. & l. ita uulneratus. in princ. ff. de uer. obl. l. continuus. s. cum ita. Si autem est dubium, fuerit mortale uel nō, lex uidetur innuere q. si post huiusmodi uulnus decessit, q. ex eo subsequenter mortuus intelligatur. ff. ad l. Aquil. l. huius scripturae. s. si seruus. uer. si manus missus. in fin. ibi quod mortuo eo demū & appareat, &c. Non ob. quod in princ. huius. s. dicitur mortifera quia exponitur ut putabatur, non tamen erat mortalis, alia est contra d. l. ita uulneratus. aliās legis praesumptio ne occasione uulneris mortuus praesumatur, quia semper uulnus mortale fuisse censetur pro eo quod nihil interest, occidat quis, uel mortis causam praebet. ff. ad l. Cor. de sic. l. nihil interest. & ff. ad l. Aquil. l. qui occidit. s. pen. l. qua actio. ne. s. Celsus. & l. ita uulneratus. in princ. & extra de homicid. c. presbyterum. & c. continebatur. & c. de caetero. & c. audientium. Et de hoc est ualde bonum arg. ff. de dam. in sec. l. damni. s. Sabi. ubi in ducatur praesumptio facti precedentis & subsequenter. C. ad l. lul. de adul. l. si conuicij. & in auth. de resti. & ea quae parit. ff. quib. mod. pig. uel hyp. sol. l. sicut. s. super uacuum. ff. de accu. l. si cui. s. iisdem. Praeterea hoc est regulariter, q. semper uicina causa quae praesens sit, inspiciatur & consideratur, ex ea t. quae sequitur, inferri praesumatur. ff. man. l. si procurator. in fin. s. si quis. l. j. s. si seruus. in fin. uerum quia iudicantes oportet cuncta rimari, ut C. de iud. l. iudices. & xxx. q. v. iudicantem. Iudex t. qui habet iudicare super q. facti aduocet, & habeat peritos, qui secundum artem & considerata qualitate & quantitate in loco uulneris exponant & referant, si uulnus fuerit mortale, uel occasione uulneris mortuus praesumatur, ut C. de re. mil. l. semel. lib. xij. & ff. de uen. insp. l. j. ext. de homi. c. significasti. Sed ut circa hanc materiam nihil de contingentibus omitatur, medici dicunt se dubitare, & dicunt uulnus esse dubium intercedente temporis intervallo modico uel magno uulneratus decessit, an semper ex uulnere t. uel occasione uulneris mortuus praesumatur. Et certē circa hunc articulum, leges & rationes uariare uidentur, & uario modo loquuntur, quia quidam dicunt quod praesumatur mortuus ex uulnere intra tres dies, ut j. q. j. c. si qua fe. Aliqui dicunt aliquandiu uiuere, & non adijcit quantum, ut ext. de homi. c. ad audientiam. Aliqui dicunt intra paucos dies, & non adijcit quot, ut eo. tit. c. presbyterum. Aliqui dicunt q. si moriatur post octo menses propter temporis prolixitatem, nō praesumatur ex uulnere mori. ext. de cler. percuss. per Archi. à contrario sensu sumpto, & ex hoc proximo c. uidetur expressē concedi q. si intra octo menses moriatur, q. ex uulnere mortuus praesumatur. ff. de offic. eius cui manda. est iurisdic. l. j. s. huius rei. quia contrariorum eadem est disciplina. l. j. ff. Bar. Consilia.

de his qui sunt sui uel alie. iur. Item in Longobarda si moriatur post uulnus intra annum praesumatur ex uulnere mori, ut l. Lombard. de plagia. & fa. bo. ho. capitu. in questionibus plagijs. & de plagis aut feritis tertiorum. l. si quis seruo alies no. & l. non omnes plagae. Sed tu in hac uarietate modicum tempus uel magnum arbitrio iudicis relinquantur atq. committas. ff. de iure delib. l. j. in fine de effra. & expila. l. j. s. uel q. medium ex dictis sententijs arbitretur. ff. si pars liare d. pet. l. antiqui. Inst. qui manu non pos. s. cum ergo. Cum ergo in praedictis iuribus speciales rationes non assignentur, quare magis ad unum ex his, q. ad aliam omnium applicemus. ff. de neg. gest. l. Nefennius. Et hoc ita, si uulnus non sanatum usq. ad mortem durauit. ff. quod tutusq. uni. no. l. item eorū. s. quod si actor. & de in rem uerso. l. si pro parte. s. uerum. ff. de repud. l. diuortio. Bart.

ADDITIO.

1 Talis huiusmodi cons. secundum ordinem Perusij est in parte iudic. in cons. lxxvij. & non credo q. sit Bar. tamen cogita. Thom.
2 Est distinguendum. Vide gl. sing. in l. j. c. de emen. seru. & adde plures concord. per l. in l. lecta. in xv. col. ff. si cer. pet. & Feli. in c. presbyterie. in j. co. & in c. significasti. el. ij. de homi. & uide cons. Bal. qui melius, in cons. suo incip. ad euiden. tiam praemitto. cui se subscripsit Phi. de Regio, & est impressum in si. le. Institutionum Bal. de Perus. Thom. Diplo.

CONSILIVM XXXVIII.

1 In iudicio ordinario potest iudex etiam ad partis petitionem repetere testes, ut declarent eorum dictum, & non ut addant.
2 Qui declarat, nouum non dicit, sed implicitum explicat.
3 Sola testium publicatio non sufficit ad effectum, ut non possint examinari, etiam si pars non didicit testificata.
4 Iudex ex officio potest examinare testes post publicationem.

1 SVPER inquisitione quae fit per dominum capitaneum, & eius curiam contra Lucam de homicidio, & processu facto super ea, dubitatur an dominus capitaneus & eius iudex malediciorum publicatis attestacionibus ex eorum officio pro inuestiganda ueritate poterunt testes recipere praesupposito q. procurator inquisiti fuerit praesens publicationi. qui procurator postquam testes fuerint secundo loco recepti, comprobauit, quod recepta ueritate attestaciones & dicta in quantum pro eo facerent, & iurauit ad sancta Dei euangelia, quod ipse procurator, & dominus ipsius uel alter eorū non didicerant testificata in dicta inquisitione tempore quo testes fuerunt recepti secundo loco. Et quod etiam dominus ignorauit publicationem primorum testium, & praesupposito quod unus doctorum testium deponeret super dicta inquisitione, ante factam publicationem praeterea prout apparet in eius attestacione. t. Pro solutione praedictorum, praemitto q. in iudicio regulari & ordinario ubi est personarum praesentia, potest iudex ex suo officio, & ad petitionem partis aduersae publicato processu & didicisset attestacionibus testes obscure deponentes repetere, ut declaret, non ut addant. Ratio haec est, t. quia qui declarat, nouum non dicit, nam implicitum dictum explicat. ff. de testi. l. heredes palam. s. sed si notam. Secundo quia ita obscure dicitur quod non habeat intellectum, habetur pro non dicto. ff. de his quae in test. delent. l. j. & de insti. l. sed & si pupillus. s. pro scribere. & hoc probatur ext. de testi. c. cum clamor. & nō. in auth. de testi. s. quoniam uerō. & de prob. c. in praesentia. cum fin. ubi uerō uellent addere uel pars uellet novos testes inducere, non auditur, non ea ratione, quia facta sit publicatio, t. sed ea ratione qui publicatis attestacionibus, ut legitur & notatur in d. s. quia uerō. imō si aduersarius meus testificata didicit, & ego non prohibeor testes producere. nota extra de testi. c. constitutus. C. eod. l. ij. & in Spec. eod. tit. s. satis. uerf. quid si publicati. Item praemitto q. illud est singulare, quod deuiat à dispositione iuris communis, ut l. ius singulare. cum fin. Item praemitto quod ista prohibitio quod publicatis attestacionibus testes non recipiantur, habet in falsibilis dispositionem prohibitionis, ut patet ex praemissis. & quae j. dicunt. t. Ex praemissis sic arguo, certum est quod ubi per inquisitionem proceditur, & sic non in forma regu-

Iari, iudicij specialis & singularis est dispositio, ut puta iudex possit recipere testes, ut praalleg. c. cum clamor, & c. factis utiliter. & hic singulare est statutum ubi proceditur per inquisitionem quod erit istud singulare necesse habemus dicere in hoc ualere, ut nouos testes possit recipere etiam ut addam. nam si ut tantum declarent, non esset hoc singulare, sed esset ius commune. Secundo arguo sic: Ex praemissis constat causam prohibitionis, ut timetur subornatio. cessante ergo causa, cessat legis dispositio, ut no. in praalleg. c. cum clamor. Item dicit plus Innoc. ibidem quod nedom iudex promotor inquisitionem, qui suam iniuriam, & suum interesse profequitur testes producere, & hoc ea ratione, quia talis personae calumnia non praesumitur, ut l. uideamus. §. ff. de in lit. iu. Si dicas quod timetur subornatio ex parte inquisiti, quia nec eo potente, nec eo praesente testes praedicti fuerunt recepti, sed solum motu iudicis, & eius officio pro ueritate inuestiganda, & cum ipsis publicatis ad inquisitoris notitiam peruenit, eorum dicta ratificauit. Concluditur ergo in conuincibiliter, quod recepti, sed non recipiuntur publicatis attentionibus non habet in fallibilem prohibitionem, sed fallit si pars testificata non didicit sed constat inquisitionem uel rem eius agentem non didicisse, ergo nedom in causa inquisitionis ex officio iudicis potuerunt testes recipi, sed ad eius petitionem. quod autem non didicerat, constat per sacramentum procuratoris qui iurauit, quod nec inquisitum, nec rem eius agens sciuit, nec percunctatus fuit dicta testium ante receptionem secundum quod iurauerunt, tamen iudex admisit in quantum de iure potuit. Et quod potuerit, & quod sit sufficiens probatio, casus est in praalleg. §. quoniam uero, ubi no. casus est, no uideo ad quid plus laboretur. Quarto sic, Testes non rite recepti secundum modum recipiendi eis publicatis non est prohibitorium iterum produci in c. de testib. in cle. sed ostendam quod isti testes ex parte recipientis non fuerunt rite recepti, ergo publicatio non obstat secundae productioni. Maior est nota, minorem proba, quare dantur articuli in causa, quia nec iudex nec testes scire possunt quae sunt necessaria probari. Ita tenet Innoc. in c. per tuas. Debet ergo iudex nominatim, & singulariter me interrogare super quolibet, quia propter hoc dati sunt, & ad hoc testes inducti. Si ergo iudex hoc non facit, non recte recipit, ut in praalleg. c. per tuas. Et si dicatur, hic fuerunt recepti super omnibus articulis, patet ex dictis eorum, perinde est ac si non deposuissent, quia si iudex cui res querenda non negligenda commissa est, de omnibus non quaesierit, perinde est ac si de nullo quaesierit, ut ff. de transact. l. cum hi. §. si prator. Sic arbiter qui aditus est de pluribus quaestionibus si de aliquibus dicit non iterato, de omnibus dicere potest. Non obstat quod notarius dicit testis interrogatus de quolibet eorum, quia haec interrogatio sub ista generalitate non effuso sermone non est iuridica nec rite facta, nec subscriptio, nec inuolutio uerborum, & effuso sermone potuit testis decipi, & meritò de omnibus recordatur, & c. Bar.

ADDITIO.

- a Inquisitione, istud conf. secundum ordinem Perus. est in prima parte iud. in conf. lxxviiij. & licet aliqui non attribuunt Bart. dicentes q. non fuerit sua farina, nec ita ordinatè loquutus, tamen Bal. in c. iurauit in iij. col. de prob. & in l. per hanc. in iij. col. C. de temp. ap. & ibi apos. alle. conf. Bart. hic & d. dicam. Thom.
- b Inducere. Not. quod consilium Bart. hic quod sola publicatio & si pars non didicerit testificata non sufficit, ut sit preclusa uia testium productioni. & ita tenet Bal. in c. iurauit in iij. col. prob. ubi dicit Bart. consilium esse. glo. in c. constitutus lo. ultimo de testa. & do. An. in c. fraternitatis. eod. tit. & Spec. in tit. de test. in §. satis utiliter. in uers. quid sit publicate. §. fin. uer. quid sit renunciant. contrarium tenet Bal. in l. per hanc. in pen. co. C. de tem. appel. ubi similiter alle. conf. Bartol. & tenet contrarium cum concor. de quibus per d. Felin. in d. c. fraternitatis in viij. col. uers. modo queritur. ubi plenè examinat & declarat, & in d. c. constitutus in fin. cui ad Bartol. hic. Thom. Diplon.
- c Recipere. Vide plures concor. per Fel. in c. cum clamor. in §. co. in fi. & seq. de test. & in c. per tuas. in pe. co. & ibi scripsi. eo. iij. Thom.

CONSILIVM XXXIX.

- 1 Propter stuprum attentatum & non ad effectum productum, an quis possit condemnari.
- 2 Iudex an possit cogere accusatores ut iterum accuset.

VISO processu praedicto formato contra dictum Mafetum quod cognouit uirginem, & uisa responsione ipsius, indubitanter uidetur dicendum quod se qui debeat absolutio, quia maleficium non est confessatum, nec aliter probatum. Licet autem ipse confessus sit quod tenauerit & praesumpserit eam corrumpere, non tamen ad effectum produxit. Et licet ex hoc facto debeat puniri, non tamen uigore causae praedictae aut ob aliud delictum uisum est, ut l. denunciasse. §. quid tamen. de adul. Praterea statutum supra positum loquitur in eo qui stuprum uel incestum commisit, & sic secundum eius uerba non habet locum in eo qui attentauit, ut patet in l. Aquil. quae in primo capite loquitur in eo qui occidit, non habet locum in eo qui uere non fecerit, sed recurrit ad actionem in factum, ut l. item si obstetrix. in princ. & not. plenè C. eod. l. de precib. Nouus ergo processus faciendus esset, cum probatum non sit quod intenditur, ut l. prator. §. docere, ubi no. rapt. An autem iudex possit cogere accusatores, ut iterum accuset. l. expressum est q. non, quia nemo inuitus agere uel accusare, & c. ut c. no. mo inuitus, & in rubro & nigro Bart.

ADDITIO.

- a Processu. Adde q. huiusmodi conf. secundum ordinem Perus. est in §. parte iud. in conf. lxxx. & de isto conf. meminit An. Barb. in l. qui denunciasse. §. quid tamen. in §. addi. Bart. quam legit in l. quod uxori. ff. de adul. Thom.
- b Attenta. Adde Bart. in l. §. ff. ad l. Cor. de sca. & lmo. in c. j. de presump. cum concord. de quib. per rel. ubi in iij. col. & seq. & in suo trac. de test. in iij. col. in uers. fallit. & uide las. in l. j. §. haec uerba. in fi. ff. quod quisq. iur. & Alex. conf. xv. in §. uol. uiso processu inquisitionis. & conf. ex l. in iij. uol. uidetur in iij. col. & quid in illo qui fregit ostia pudoris, & non perfectit, & emisit semen, an puniatur, uide Card. Flo. in clemen. j. in x. q. de confan. & d. d. Thom. Diplon.

CONSILIVM XL.

- 1 Statutum de compromissis faciendis, an comprehendat minores.
- 2 Statuta debent intelligi, ut non inducant absurdum.
- 3 Consuetudo quae respicit rem, ita ligat minorem, sicut maiorem.
- 4 An minor ex forma statuti de compromissis faciendis in arbitratorem, de iure & de facto sit obligatus.
- 5 Tutor an possit compromittere stante statuto de compromissis faciendis.

QVAERITUR an statutum de compromissis faciendis inter coniunctos usq. ad tertium gradum, comprehendat pupillum. Videtur quod non. Primo, quia si statutum generaliter loquitur, referendum & intelligendum est non obstante sua generalitate ad habiles in materia, in qua disponit, ut l. j. C. de sacrosan. eccle. & l. ut gradatim. §. lege. de mu. & ho. Sed constat q. pupilli non sunt habiles ad compromissum faciendum, & si compromittant, ipso iure non tenet, ut l. si pupillus. ff. de arb. Praterea, statuta debent sic intelligi, ut non inducant absurdum, & omnis absurditas de iure municipalis uidet esse excepta, ut l. Pomp. ff. de neg. gest. & l. scire oportet. §. illud. Sed si nos diceremus pupillum comprehendat sub l. municipalis, induceretur duplex absurditas, una, quae allegationibus, s. proximis probatur. Secunda, quia per illud statutum grauis illatio inferretur pupillis. Quod autem & hoc laedatur, probat in l. si minor. §. minores. ff. de minori. Item reperitur in alio laesio, quia si coram iudice litigaret, & iudex malam ferret sententiam, iudex item suam faceret, quod non est in arbi. & in multis alijs posset reperiri laesio. Dicamus ergo, ut hoc euiteretur, pupilli non comprehendendi, & ex hoc ultimo, & primo simul iunctis dico compromissum fieri non debere, sed contra praedicta facit, l. si sine herede. §. Lucius. ff. de adm. tut. ubi dicitur q. consuetudo quae respicit rem, sicut ligat maiorem, ita ligat minorem. & glo. C. quae sit long. cons. l. ij. facit etiam ad praedicta d. l. si minore. §. minores. de minor. quia ibi dicitur q. eo

q. eo ipso quod minor compromittit, uidetur laesus. Et ratio huius est, ut dicit gloss. ibi, quia a sententia arbitri non appellatur, unde compromittendo perdit beneficium appell. facit etiã quia pupill. potest transigere, ubi dubiũ est ius ipsius, ut no. in l. praes. C. de transac. & potest etiã ius iur. deferre, ut l. tutor. & l. ius iurand. quod ex conuentione. §. j. & §. ij. Et hoc ubi est dubiũ ius pup. uel probationes alia deficiunt. Sed hic omnia intelligenda sunt in compromisso facto in arbitrium, secus si in arbitratorẽ, tunc enim eo ipso non laeditur. Posset enim esse q. eius interest, quando iuramentum defertur, ut l. tutor. de iure iur. habet ergo minor probare aliud. Nam ex solo compromisso non laeditur, & c. Nunquid tutor possit tutorio nomine petere compromissum fieri in casu, in quo ex forma legis municipalis, talis causa esset compromittenda. Videtur q. no, quia arbiter positus in compromisso, potest accipere de iure iuris, & dare alteri, ut not. in auth. ut dist. iud. §. si uerò. & ff. de arg. l. si de meis. §. recepisse. sed tutor non potest concedere alteri licentiã donandi res pupillares: nec laedendi iura pupilli, quia nec ipse facere posset. Nã non dicitur tutor, q. pupilli spoliat, ut ff. de adm. tut. l. Lucius Titius. §. fin. & ff. pro emp. l. qui fundũ. §. si tutor. & ibi not. In contrariũ uidetur q. sic, quia tutor potest super re pupilli, & de iure pupilli remittere, ut ff. de fur. l. interdũ. §. qui tutela. & l. si pignore. §. si tutor. de transac. l. si praes. Pro solutione huius contrarij est dicendum, q. aut compromittit pupillus cum autoritate tutoris, & tunc compromissum uidetur tenere, ut ff. de arb. l. si pupillus. Contra istud membrũ opp. ff. de minor. l. si minor xxv. an. filiofa. §. minores. ubi uidetur uelle gl. q. eo ipso quod minor compromittit, dicatur laesus, & sic factò compromisso cõpedit restitutio. Sed dic, ut pupillus cũ tutore compromittit in eum qui de iurisdictione poterat dicta cognoscere, & tunc quia a sententia de iurisdictione lata poterat appellari, & nõ lata ex compromisso, ut l. j. C. de arb. tunc dicitur laesus, ut d. §. minores. & in sui prauidicium non tenet, ut ff. de arb. l. sed si in seruũ. Sed si compromittit in eum, qui non poterat ex iurisdictione cognoscere, & sic tanq. amicabilem compositorẽ, & tunc compromissum factũ autoritate tutoris tenet, & non dicitur laesus, ut in d. l. si pupillus. ff. de arb. l. te proferre. §. corã. uer. inter. ubi uidetur dicere q. compromissum teneat in dist. iud. Sed ut dicit q. aut iura pupilli sunt obscura, & prosecutio rei pupilli non potest fieri de facili, & tunc sicut in dictis casibus tutor potest transigere, & de iure pupilli remittere illi cum quo transigit, ita poterunt compromittere, & arbiter de iure pupilli accipere, & dare alteri. Et hoc uidetur sentire gloss. ff. de pac. l. pactũ curãtoris & procuratoris, pro quo in dicta l. interdũ. §. qui tutela. ff. de fur. & si supra alleg. Aut prosecutio rei pupillarum fieret de facili, & ipsius iura sunt clara. in isto casu non poterit compromittere, quia nec posset iura pupilli minorare uel donare, nec in religione iurisdictionis ponere, ut ff. de iure iur. l. tutor. in princ. & ibi uidetur no. gloss. Et ita de iure consulo ego Bart.

ADDITIO.

- a Statutum. Adde q. idud conf. secundum ordinem Perus. est in prima parte iud. in conf. lxxxij. & pro conf. Bart. in l. sed & si plures. quam legit sub §. bodie. in l. iuris gentium. ff. de pac. & alle. in l. si minor. §. minorem. ff. de mimo. in apost. Bart. & in d. l. sed & si plures. in secunda col. & in l. si in pen. colum. C. de integ. res. mi. & conf. lxxij. in vij. col. in causa & lite ueriente. in iij. col. Et adde q. idem consilium in proprijs terminis & in propria farina d. An. de monte Vbiano, & in c. queritur an statutum.
- b Arbitratorem. In q. praedicta in qua consilium Bart. q. cause inter coniunctos debeant compromitti in arbitratorem, de iure & de facto ligat minorem. & an possit tutor facere tale compromissum, uide plenè per Alex. in l. si plures. in iij. col. & ibi las. in pen. col. & seq. ff. de pac. & Alex. conf. lxxij. in vij. uol. in causa & lite ueriente. in iij. col. & plenius, in conf. cxx. in vij. uol. incip. quoniam omne dictum. in ix. col. in uer. idem tenuit Bal. quod est duplicatum. in eo. uo. in conf. lxx. & in l. si, in co. C. de in iute. res. i. mino. Tho.

CONSILIVM XLI.

- 1 Baldus sapiens iur.

- 2 Non inspicitur augmentatio poenae, quae uenit ex accidenti praeter naturã.
- 3 Disiunctiua an & quando ponatur expositiue.
- 4 Disiunctiua posita inter genus & speciem, ponitur pro id est.

STATVTO Ciuitatis Assisij cauetur, q. committentis tale maleficiũ puniatur in l. alio statuto cauetur q. in maleficijs poenae duplicentur ratione loci & temporis, saluo quod in popularibus, in quibus non possit duplicari nisi semel. alio statuto cauetur, q. offendens cum sanguine non puniatur in duplũ eius qd' cõdemnari deberet pro alio maleficio cõmissõ, & si condemnatus fuerit, bis condemnatur in duplũ. alio statuto cauetur, q. contenti detrahatur quarta. Quidã nomine Puccius confessus est se percussisse cum sanguine, & negauit se esse de alijs maleficijs condemnatum, in probatũ fuit q. fuit ter condemnatus. modo queritur in quantum ueniat condemnandus, & quid ueniat in ipsum duplũ. Super quibus uidetur de iure dicendũ uisũ statutis praedictis & allegationibus sapientũ uirorũ, d. Bar. & d. Officini legũ doc. q. domin. Puccius ueniat condemnandus in cl. lib. cũ poena debeat tribus uicibus duplicari in sua origine, & nõ in eo quod crescit ex accidenti praeter primariã eius naturã, argu. eius quod not. in l. certi conditio. ff. si cer. pet. maxime cũ statutũ, quod loquitur de poena offendentis cum armis, q. aliã fuerat condemnatus. loquitur de duplicatione & triplicatione eius, in quo debet condemnari ex forma statutorũ, sed de dicta perusina debet condemnari in xxxvij. lib. x. sed quia quarta pars detrahitur per confessionẽ, tunc inspicitur augmentatio poenae quae uenit ex accidenti praeter naturã, ut dixi, ergo, & c. argu. cum qui, & quod ibi not. ff. de iure iur. & l. item ueniunt. §. cũ praediximus. de pet. de hered. Nec obstat statutũ quod loquitur de popularibus disponens q. poena plus quã semel non duplicetur, quia uerũ est ratioe loci uel temporis ut ibi patet. quia dicit, siue de nocte sint in taberna, & c. quae uerba cũ non sint copulatiua, sunt expositiua uerborum generalium, scilicet positõ in parte superiori, & sic non obstat sanctio legũ. ff. de pec. cum si. Nam non excluditur alia ratioe plus quã semel duplicari posse, & sic dicta uerba, siue de nocte, & c. sunt exemplificatiua sine literatura uerborum generalium praecedentium. argum. l. cũ delationis. §. quidam, de fund. inst. & l. ij. & l. ij. de supel. leg. cum si. Et q. ponatur expositiue, patet, quia ibi praedicit genus, & per disiunctiua sequentẽ speciem, tunc illa disiunctiua resoluitur expositiue pro uerb. i. q. d. qualibet ratione, & c. l. secundã. ff. ad l. Aquil. & ita intelligit Ioan. de Aret. in l. penul. C. de iur. sign. & est text. in l. instrumenta. C. de proba. nam de sui natura dictio siue exponitur, i. ubi praedicit genus, & sequitur speciem, ut patet ibi, Alexand. sine Paris. & respexit statutũ praedictũ quod loquitur de duplicatione poenarũ & dicit q. popularibus non duplicatur poena plus quã semel aliqua ratione uel causa, & c. debet intelligi de causis in dicto statuto contentis, & non de alijs, ut l. fin. §. cui dulcia. de ui. & oleo leg. quia uerba generalia praecedentia declarantur per sequentia, & econuerso, ut ibi, & argu. l. si seruus. §. fin. de le. j. cum sim. & sic patet responsio ad ea quae sunt in contrariũ alleg. & q. sit locus statuto q. duplicentur poenae offendentis cũ armis, cũ aliã fuerit condemnatus, & c. patet cũ de causa d. duplicationis in alio statuto quod dicit q. in popularibus nõ duplicentur plus q. semel, nulla mentio habeatur. Bart.

ADDITIO.

- a Statuto. Adde q. huiusmodi conf. secundum ordinem Perus. est in §. parte iud. in conf. lxxxij. & de materia uide per Bartol. in l. eum qui in princ. & las. ff. de iure iur. & in conf. vij. in §. uolunt. incip. uisus omnibus. & ibi scripsi. Tho. Diplon.
- b Bal. No. q. Bar. hic alle. Bal. sapientem, & subscripsit se conf. ipsius. Offendit etiam Bal. in l. in liberum. l. c. antiqua in fi. ff. de ritu nu. se consuluisset simul cum d. Ang. dantelia. & d. Bart. à Saxo fer. d. Vigolino Belloli in causa. d. An. & statum de camarino. & alibi etiam de Bal. fecit mentionẽ. Bar. in l. quoties. §. si duo, in iij. co. ff. de her. inst. ubi dicit, uadimus ad contentum do. Bal. Tho.

c Eum qui. Vide Bartol. in prim. & Alexand. in ij. colum. l. solum. colum. ij. Thom.
d Genus. Vide Bart. in l. cum quis decedens. s. fin. ff. de leg. ij. & plenè per las. de disjunctiis in l. pe. in ij. co. & seq. C. de uerb. sign. Tho.

CONSILIVM LXII.

1 Qualitas delicti que aggruat uel exonerat delictum, debet probari.
2 In maleficijs quedam sunt que a iure presumuntur, & qui dicit contrarium debet probare, secus in his, in quibus nihil presumitur.

STATVTO Civitatis* cauetur quod si quis aliquem percussit cum sanguine a gula s. puniatur in cc. lib. saluo quod si uulnus sit ita factum, quod non egeat medico, quia tunc immediatè inquiritur contra Ioannem qui percussit Petrum in facie cum sanguinis effusione magna, quod Ioannes respondendo inquisitioni uera esse, & fuisse contenta in inquisitione, dixit tamen quod tale uulnus non egebat medico, & nihil super hoc probauit. Quaritur qua poena ex d. poenis ueniat puniendus, &c. Et quod ueniat condemnandus ex secundo capite in poena centum lib. sic probatur quando qualitas delicti aggruat uel exonerat delictum, illa qualitas delicti debet probari. ff. ubi non rap. l. pretor ait, cuius dolo. s. hoc autem docere. & si non probatur, debet puniri minori poena, per l. praes. & l. interpretatione. ff. de poenis. Econtra quod puniatur poena cc. lib. probatur per rationem l. si quidem. C. de except. & sic ratio naturalis praesumenda est, quae est in percussione cum magna sanguinis effusione quod egeat medico, arg. eorum quae not. in l. Arthusa. ff. de sta. ho. Viso puncto praedicto est sciendum quod in maleficijs quedam sunt quae a iure praesumuntur: ex qualitate facti, ut qui fecit homicidium, quod fecerit dolose, & quod ille qui dixerit uerba iniuriosa, dixerit animo iniuriandi, & si tunc qui contrarium dicit illud debet probare cum intentio aduersarij sit fundata, ut l. j. C. de sic. l. si non cõuicij. C. de iniur. Quedam sunt in quibus ius praesumit, & tunc nisi probetur, semper intelligitur quod minus est. Si enim dico percussit talem, ius non praesumit cum armis, uel sine: si dico furum l. non praesumit esse manifestum uel non manifestum, semper enim intelligitur quod minus est, ut dicta l. praes. per Dnum in cap. obscuris in fin. de re. iur. lib. vj. Sed in proposita quaestione lex nihil praesumit utrum egeat medico uel non, potest enim ex Leui percussione exire multum de sanguine, & ideo ius interpretatur in minori parte. Nec obstat quod statutum primum ponit regulam, secundum ponit exceptionem, quia in hoc legibus & testamentis nihil operatur limitatio, cum illa sequens ita inest, sicut fuisset locus limitatus ab ipso initio, ut l. uel quibus diebus. s. quidam Titio. de condit. & demonst. no. per glo. in l. ij. in gl. magn. de in diem addic. Praeterea quicquid esset si esset maleficii simpliciter confessatus, tamen in proposito cum curia nihil habeat nisi confessionem rei, & ibi hoc est expressum, quod non erat opus medico, nec a iure praesumitur illud, non uideo qualiter ex isto processu condemnari possit, nisi in poena minori. Et ita mihi uidetur Bar. de Saxofer.

ADDITIO.

a Statuto. Adde quod istud con. Bar. est secundum ordinem Perus. in j. parte iudiciorum in cons. ult. nu. lxxxj. Tho. Dip.
b Capite. Adde not. per Bart. in l. denunciaffe. s. quid tamen in j. colum. ff. de adult. Thom.
c Praesumitur. Adde Bar. in l. j. C. de sicar. & ibi uide plenè per Dy. de Mar. in xij. co. cui adde Bar. Tho.

CONSILIVM XLII.

1 Officialis si decessit in officio, an haeredes eius habebunt integrum salariu.
2 Si conductor decedat, an debeatur integrum salariu locanti operas suas, & quid iuris in eo.
3 Meritum imperii quando alicui competat.
4 An capitaneus equiparetur maioribus iudicibus.
5 An capitaneus equiparetur ducibus marchionibus seu comitibus.
6 Militia non est dignitas.

QUIDAM Capitaneus* de castello fuit electus ca-

pitaneus a cõmunitate Pisana pro uno anno, cum certo numero officialium & familiarium, & cum certo salario: presentata electione acceptauit dictum officium, & ipse existens in dicto officio decessit, eius haeredes petunt integrum salariu. Ex aduerso commune Pisarum dicit quod debent recipere solum pro tempore quo seruiuit, nunc quaritur quid iuris:
1 Circa quaestione istam, quia per patres nostros antiquos clarè est determinata, uidetur dicendum, quod dicti haeredes debeant habere salariu integrum, ut not. gloss. ff. de uar. & extraor. cog. l. j. s. diuus optimè facit. ff. de assess. l. diem functo. & quod ibi no. & licet multi damnent illam gloss. sicut fuit Gulielm. de monte Faentino, qui dicebat quod debeat habere salariu pro tempore quo seruiuit, & non ultra. alleg. l. fortissimi. de ero. mili. anno. li. xij. & haec lex posita est in lect. Gulielm. de Cun. diceret aliquis quod idem Gulielm. tenet contra gloss. in princip. suae lect. quia cum hodie aduocatus, Potestas & similes locent operas suas, & uilipendant scientiam suam, & officia non habent salariu totius temporis, cum casus contingit in persona ipsorum, imò erit idem quod in casu contingenti in persona cuiuslibet operas suas locantis, ut ff. locati. l. si uno. s. cum quidam. & fuit haec opp. lac. de Ra. ut patet in lect. sua in d. l. diem functo. & ista opinio uidetur tenere iacob. Bu. in d. l. diem functo. in ueteri recollecta, intelligendo illam legem quod loquatur de locatione operarum, quae fecerunt comites legato, & tunc cum legato mortuo casus conigerit in persona legati conducentis operas, salariu debetur residui temporis comitibus suis, & ita loquitur l. diem functo. Alia locatio est quae facit legatus seu proconsul, & ex illa locatione non potest peti salariu, imò praesertim restitueri, quia casus contingit in persona locantis operas, ergo non potest petere salariu, ut d. l. si uno. s. quidam. alleg. l. si domus. s. Imperator. ff. loca. Est enim in persona legati duplex contractus, unus locationis, quia locauit operas suas comitari, & ex illo non potest aliquid petere a cõmuni, quia casus contingit in persona locantis operas, alius est contractus conductionis quae fecit cum comitibus suis, & ex illo tenetur praestare salariu comitibus suis, quia casus contingit in persona conducentis. Hoc tamen non obstante dico gloss. nostram uerissimam in casu nostro. Pro quo praemittitur quod iste capitaneus est de iudicibus maioribus habentibus dignitatem, quia cum ex forma electionis, seu a suis sententijs appellari non possit, quia solum competit super illustribus in dignitate positus sicut senatoribus, ut ff. qui & a qui. ap. pell. non licet. l. j. & habet merum imperium, saltem in eos quos familia sua reperit de nocte delinquentes post tertium sonu campanae, &c. Item ubi contra custodes delinquit, uel ipsi delinquant, &c. Item ubi aliquis exit ciuitate Pisarum aliàs quam per portas, quo casu constat de iure cõmuni poenam corporalem imponi. ff. de re. di. l. fin. & sic habet meritum imperii, de iurisdic. omni. iud. & equiparatur isti maioribus iudicibus, ut not. gloss. in l. status generalibus. C. de sen. ex bre. rec. & quod not. in auth. de defen. cuius s. nulla. colum. ij. Sed in habentibus dignitates constat, quod si ante tempus decedat, debet habere salariu totius temporis, ut C. de primipi. l. j. lib. xij. & ibi multae concord. per gloss. Ecce enim proximos sacrorum scriptorum ante completum proximitatis annum ad haeredes successoresque suos residui temporis salariu absque aliqua diminutione transmittere certum est, ut C. de proxim. sac. l. scri. libro duodecimo. si domesticis & protectores mortui sunt perinde ac si superstites remanserint, salariu recipiunt haeredes, ut l. fin. C. de domesticis. & protectores duo decimo, agentium in rebus ante finitum officium mortuorum haeredes ex testamento uel ab intesta. perinde sibi salariu uendicant, ac si ipse uendicasset, ut C. de pri. agen. in rebus. l. matricula lib. xij. Ecce ergo quod si habens aliquod officium decedat ante tempus d. officij cum dignitate haeredes debent habere salariu integrum, sed capitaneus equiparatur ducibus, marchionibus, seu comitibus, ut in x. colum. quis dicatur dux uel mar. in princ. cap. primi. & ibi no. facit in titu. de feud. appell. & in titu. qui. mo. feud. amit. capi. s. ea. so. Ex ea parte, qua equiparatur comitibus, constat ipsam dignitatem

dignitatem habere, ut C. de commi. cen. l. j. lib. xij. & auth. de app. & intra quae tempora. s. j. colum. iij. quia est spectabilis regulariter, nisi sit de comitibus, qui intra duces numerantur, quia illi sunt illustres, ut C. de comi. & archi. fa. pala. l. j. lib. xij. coniuncta l. prouincialium. de erog. milit. anno. eod. lib. ubi dixi legendo. Ex eo capite quo comparatur duci, de natura est esse spectabilis uel illustrem, quia ducum quidam erant spectabiles, quidam illustres, ut C. de appell. l. si quando duca. de march. aut non recolo in legibus Digestorum uel Codicis contineri. Sed inuenio eum in x. colum. post ducem, & ante comitem ponitur. in tit. quis dicatur dux, comes, uel mar. Siue igitur dicamus istum capitaneum spectabilem uel illustrem, constat ipsum esse de iudicibus habentibus dignitatem. licet enim circa hanc materiam gloss. uideatur discrepare a Gulielmo de Cuma. per l. diuus. C. de dign. tamen non curo distinguere, quia non loquitur de dignitate spectabili, & illustri, de quibus hic tractatur, & breuiter omnes gloss. nostrae & doc. concord. quod sint dignitates, ut in auth. ut ab illustribus. & qui super eos sunt. & quod ibi not. colum. v. de man. princip. colum. iij. ff. de offic. eius cui man. est iurisdic. l. j. & institu. in proce. s. omnes in auth. de appell. & intra quae tempora. colum. iij. & dicta l. si quando duciano. ergo hic capitaneus habet officium cum dignitate, licet ergo decedat ante tempus, haeredes debent habere salariu totius temporis. Nec dicat aliquis in legibus superius per me alleg. esse speciale, quia salua reuerentia uim constitutionis generalis palam est obtinere, licet ad certas personas directa, & scripta inueniatur, ut C. de not. Codic. com. s. pen. nisi expressè in l. inueniatur contrarium, quod illa lex ad alios non trahatur, ut l. neque. C. de dec. l. x. in auth. de determin. sit numerus clem. in princip. & in alijs casibus ibi not. & libenter audire casum, in quo aliquis habens officium cum dignitate decedens ante finem officij salariu non transmittat ad haeredes. Restat respondere ad contraria, & primo, ad dicta Gulielm. de monte Faentino, uide licet ad l. fortissimi. & dico quod illud nihil facit, quia ibi non stetit per casum, imò stetit per recipere nolentem, ut l. ratio. s. si per uenditionem. ff. de actio. emptio. sed melius facit pro eod. l. his scholaribus. de remis. & clarius facit l. pen. in fin. eod. titu. ubi uidetur casus quod non habeat nisi pro tempore quo seruiuit, licet moriatur. Pro quo facit quod debeatur prout rata temporis dicta l. sed uno. s. cum quidam. ff. locati. Sed ego respon. quod in l. penult. & l. his schola. salariu debetur pro militia, & tunc debetur pro rata temporis quo seruiuit, quia militicia non est dignitas sine ueritate. Simplex enim miles, ut not. gloss. de seque. dign. lib. xij. l. j. & pro ea allego casum. C. qui milit. non possit. in lib. xij. & C. de iurisd. omni. iudic. l. fin. ubi ponitur dignitas, & militicia tanquam species differentes. Hoc etiã probat, quia libertus post esse miles. ff. de oper. lib. l. operas. & tamen dignitates habere non potest, ut l. j. ad legem Iuliam maiestat. & eodem modo respon. ad l. j. de re mili. Ad dicta iacob. de Ra. posito etiam quod sint uera, quod nunc non examino, quia necesse non est dico, quod non obstant, quia ipse loquitur in aduocato, qui uilissimè locat operas suas, ut patet per eum, & per Gulielm. quod non cadit in capitaneo, ergo, &c. Ego Bar.

ADDITIO.

Capitaneus. Adde quod istud cons. secundum ordinem Perus. est in secunda parte contractuum in cons. iij. & de hoc cons. meminisse Bart. in l. diem functo. in ix. col. ff. de offic. assess. Tho.
Integrum. Adde Bar. in l. diem functo. ff. de offic. assess. tamen Bal. tenet contra, & dicit quod potestates non tam eliguntur, quod conducentur, uel est contractus nominatus facio ut des, & ideo si per casum fortuitum impeditur factum, non potest agi de mercede, & uide eund. Bald. in c. j. quis dicatur dux uel marchio, & de ista quod uide plenè per Alex. in d. l. diem functo. in v. col. & ibi ad do meum las. in ix. col. Tho.
Veritatem. Vide plenè per las. in l. pen. C. de past. in j. col. & dixi plenè in tract. meo de pres. doct. in vij. c. ubi de privilegijs doct. in priu. ij. in vj. q. g. tractatus citò imprimetur. Tho.

CONSILIVM XLIII.

Clerici non tenentur soluere collectas de bonis patrimonialibus,

SVPER Secundo* quaritur, si clerici teneantur soluere collectas, uel non, de bonis patrimonialibus. Dico ego Francisc. Tigr. de Pisis de iure eos cogi non posse. per cap. j. & ij. extr. de immun. eccles. lib. vj. not. etiã in Decret. ultim. extr. de ui. & ho. cle. quam uis aliter uideatur innuere, & male, quaedam gloss. quae est in l. placet. C. de sac. san. eccles. quia oportet obseruari quod non in clericis. extr. de im. eccles. lib. vj. & quod no. in d. e. ult. Ratio autem quare non etiã de patrimonialibus soluere redditur in c. ex literis. extr. de pignori.

ADDITIO.

Secundo. Adde quod istud cons. est d. Franc. Tigr. & est secundum ordinem Perus. in j. parte contractuum in cons. iij. & est positum in fin. cons. Bart. quod est impressum in cons. clxxx. inc. aliqua possessio in fin. & adde quod scribit las. in l. placet. in vij. col. & seq. C. de sac. san. eccles. & quae scripsi in additio. meis in d. cons. Tho.

CONSILIVM XLV.

1 Vbi non est matrimonium, ibi non potest esse dos.
2 Vbi non est matrimonium nec dos, poena appposita nulli fortitur effectum.
3 Promittens dotem pro aliqua puella sub poena, si puella moritur ante nuptias, non est obligatus.
4 An legata puellis pro dotibus, sit conditionale, uel statim peti possit.

SVPER quod quaeritur an Nicolaus do. Raynertus dotem mini Nicola de orto possit in quietari de iure ab haeredibus Nardi & Petro filio Nardi occasione cuiusdam proximioris dotis promissae per supra scriptum Nicolaum Nardo belli recipientem pro Petro filio suo. Circa quod considerandum uidetur, quod supra scriptus Pet. uir futurus dominus Io. sororis. d. Nicolae promittentis scripta dotem, & alia in instrumento dotis contenta decessit ante quod praedicta d. Ioanna peruenit ad aetate xij. an. propter quae dici potest matrimonium nunquam fuisse copulatum seu contractum, cum aetas xij. ann. ex parte mulieris requiratur, & sic potest dici matrimonium non fuisse, & per consequens nec dos dici potest. Causa eius est in l. fin. C. de spon. Licet enim matrimonium sine dote esse possit, dos tamen sine matrimonio esse non potest, ut ea. l. probatur. propter quod dicendum uidetur, quod poena quae cumque apposita in promissione praefata dotis, inefficax sit, & Nicola obesse non debeat, quia si rectè inspiciantur uerba promissionis praedictae, omnia se referunt in casu quo uir uir & uxor, & in casu quo sit. Sed in praefata quaestione nec fuit matrimonium nec dos, ergo nullum potuit fortiri effectum. Facit quod habetur in l. de diuisione. ff. sol. mat. & in l. dote fructus. in pri. ff. de iu. do. Ad hoc accedit quod lex alibi dicit, pacta & conventiones super matrimonio & dotibus adhibita sunt lucris standis, ita demum uendicant sibi locum, si praemoriatur uxor: hic est casus in l. ij. de pac. dot. Pro quo facit quod not. in l. ff. de dote praeg. Pone ergo pro contractanti quod si non prauideo quod non fuisset matrimonium poena & pacta lucrorum, in hoc casu non uendicant sibi locum, ut expressè habetur in iure praesente. Praeterea, uidetur casus expressus, qui uidetur decidere hanc quaest. quod nulli lucro locus esse possit, ut probat l. pe. iuxta si. ff. quod sal. turo. aut h. ibi autem debet sibi locum uendicare in casibus, in quibus dotes uel in totu uel in parte si constabat in matrimonio, fuerit lucraturus. sed Secundo quaritur de legatis filiarum factis eis pro dotibus, utrum debeatur & peti possint in contractanti, an debeat expectari aetas nubilis. Ista quaestio, pendet multum ex forma statutorum ciuitatum. Consueuerunt enim disponere quod filiae sint contentae dotibus. Et ideo nisi praedicta statuta uideant, rectè responsum dari non potest. tamen de iure communi loquendo constat, quod quicumque d. dos relicta est usque ad legitimam portionem debita iure natura, ipsi filiae uocabuntur, & test. in ordinem abscq. alia dilatione, ut d. l. qm in prioribus. C. de offic. test. In eo uero quod esset ultra legitimam, est aduertendum, quia aliud est fin propriu significatiu uocabuli de iure communi scripto, aliud est fin communè uisum loquenti, qui in ciuitatibus esse consueuit. Nam de iure scripto, cum dos non possit esse sine matrimonio, ut C. de don. ante nupt.

nupt. I. fin. in princ. legatū pro dotibus habet conditionem seu diem nuptiarū, ut C. de nup. l. sancimus. ff. de iure codicil. l. ex stipulatione. & sic debet intelligi. Titio centum. §. Titio. de condit. & demonstr. licet quidā istum text. aliter intelligant. & hoc probatur expresse, C. ad Trebellia. auth. nisi rogati, & in corpore unde sumitur. ubi expresse patet qd relitium nomine dotis habet in se conditionē nuptiarū. Verum tamen communis usus loquendi aliter se habet in quibusdam partibus, qd cum in facto consistat, in uidendo debet priori. In quibusdā enim ciuitatibus dicitur dos patrimonii mulieris etiam non nupta, ut cum dicimus, talis mulier habet bonam dotem, licet sit puella, uirgo uel uidua. & etiam cum dicimus de ingrediente monasteriū, talis domina dedit monasterio bonā dotem, & si fem quem cōmunem usum loquendi debemus uerba testantū intelligere, ut librorū. §. qd tamen Cassius. & quod ibi not. ff. de leg. iij. & l. cum delationis. §. si a nā. ff. de fund. institut. & l. Labeo de supel. leg. de uer. ligni. l. ut Alphenus. & l. in uulgarī. Cum igitur appareat talem modū esse in ciuitate Tuderti, dicimus legata pro dotibus non esse conditionalia, & posse peti incontinenti. Bar. de Saxofer.

ADDITIONO.

- 1. Questione. Adde quod istud conf. Bart. secundum ordinem Peru. est in parte contractuum in conf. xij. & adde qd idem consuluit Bart. in conf. l. iij. uol. incip. uisio testamenti in iij. dubio. in iij. col. ubi consuluit prout hic. Tho. Diplo.
2. Conuentiones. An autem maritus lucretur tertiam partem dotis, etiam si eam ad domū non duxerit, uide Bar. in l. nihil. ff. rerū am. & ibi plene dicit in apof. moa super uer. ad q. Tho.
3. Dotibus. Vide Pau. de Cas. in priorib. C. de inof. te. ubi dicit se pluris consuluisse in auct. nouissima. in j. co. C. eod. tit. cum concor. de quibus per Iaf. in d. l. quoniam in prioribus. in iij. co. in iij. not. cui adde Alexand. in conf. xxxvj. in vij. uol. in ci. consideratis uerbis in j. co. & Ra. Com. in conf. cxxiij. & Bar. hic. Tho.

CONSILIVM XLVI.

- 1. Statutum prohibens opponi exceptiones contra instrumentum, non tollit nullitates.
2. Statutum prohibens opponi exceptionē contra instrumentū gaurentiati, an tollat exceptionem Velleiani.
3. STATVTO cauetur qd instrumentū gauren. mandetur executioni intra decem dies absq. solennitate, nec possit opponi exceptioni solutionis. Queritur si fiat contractus nullus, an possit opponi exceptio nullitatis.
4. Respon. qd sic, quia instrumentū non est. l. non dubium. C. de legi. & l. i. uel uel nulli. §. sanē. de sac. sanct. eccl. Nec uidetur per tale statutū tolli exceptio nullitatis. Infit. de milit. testamen. l. j. §. j. ff. de mili. testamen. & l. nemo potest. de leg. j. exceptio Velleiani an poterit opponi. Videtur qd sic, quia etiam post sententiā opp. ff. ad. Mace. l. tam & si. C. de iu. & fac. ignoran. l. j. Sed contra est arg. l. omnes populū. ff. de iust. & iur. Bar.

ADDITIONO.

- 1. Cauetur. Istud conf. Bart. secundū ord. Peru. est in iij. parte contractuum in conf. xvij. Tho. Dip.
2. Sic. Et ratio est, quia exceptio nullitatis non est persone exceptio, quoniam non presupponit ius, secundū gl. in l. j. C. de iu. & fac. ign. & ibi uide Bald. in iij. col. & pro hoc est bonus text. in l. scire oportet. §. si. & ibi Bal. not. ff. de excu. tu. cum concor. de quib. per do. meum Iaf. in d. j. in iij. col. in uer. circa primū. Tho. Dip.

CONSILIVM XLVII.

- 1. Dicitio nisi, ponit & affirmat, quando procedit oratio negativa.
2. Donatio facta secundū formā statuti, non indiget alia insinuatione.
3. Inofficiosa donatio qualiter reuocatur, quando est facta filio, & quando est facta extraneo.
4. Inofficiosa donatio re & consilio quō intelligitur.

Puccinus. De Sartiano habens quandā suam filiam, & quandā suum fratrem carnalē nomine ser Petro, dicto ser Petro eius fratri omnia sua bonā mobilia donauit inter uiuos nulla de filia habita mentione: quā donatio facta fuit coram notario malefic. cōmunis Sartiani, & scriptura per ser Giliū notariū de Sartiano, quā quidē donatio excedebat summā v. florenorū in bonis immobilib. d. donatoris, & nulla corporalis traditio interuenit de possessionibus ipsius Puccini, ex quibus queritur quid iuris, & nunquid d. donatio ualeat, necne. & nunquid eius dicta filia aliquē possit habere regressum in bonis sui patris in totum uel in partē. Item dicitur qd dictus Puccinus tenuit & possedit quandā petiam terrā, & quandā uineam domine Rose suā uxoris. quā bona non erant dotalia per tempus quinque annorū. & ex dictis possessionibus fructus recollegit. Modō queritur si dicta eius uxor possit petere contra donariū. & bona sui mariti fructus dictarū possessionū, & uineae melius consulere capit. statuti cōmunis Sartiani, sic dicit: Nulla donatio, nisi fiat ad pias causas, ualeat, nisi fiat in praesentia notarij maleficiorū, uel nisi interueniat autoritas alicuius iudicis ordinarij & notarij Sartiani, & deinde fiat publicū instrumentū, & si alio modo fieret, non ualeat ipso iure, sed igitur habeatur, & locū habeat ad uiginti annis circa praesentia & futura. Ad ueritatis inuestigationē primō uidentū est de iuribus statuti & de iure, hoc est si praesentia oratio negativa. & si haec dicitio nisi, postea sequens ponit ut ff. de uendicatione in possessione. mitt. l. extraneo. C. de transact. l. actione. de re iudicata. c. peccatū. libro sexto, & ibi per Dyn. & per Cyn. in d. l. actio. Cum igitur in statutis praecedat oratio negativa, scilicet nulla donatio ualeat, postea sequitur, nisi fiat corā notario maleficiorū, & manifeste ponitur, quod donatio facta coram notario malefic. ualeat, & praesentia dicti notarij uidetur esse pro insinuatione. Cum enim statutū simpliciter loquatur, alia solennitas non requiritur, ut ff. de public. l. de pretio. & hoc uidetur quod non obstante defectu insinuationis, donatio praedicta ualeat. Secundō uidentū est, an & in quantum d. donatio ueniat reuocanda per d. filiam per querelā inofficiosa donationis, & quod reuocatur quantum inofficiosa processit, hoc est usq. ad legitimā, quā in casu nostro est, non est dubiū, & hoc nemo negat, ut C. de inoffic. donatio. l. j. & ibi not. & eodem tit. l. si totam. & l. si liquet. & C. de inoffic. testamen. auth. unde si parens. & l. Sed an hoc casu ista donatio in totū ueniat reuocanda, potest esse dubiū propter opin. doct. Nam tenet Hugo qd quando donatio est collata in extraneū, non in unum ex filijs, & est inofficiosa re & conf. reuocatur in totū, ut not. in dicta l. j. quod tenet Dyn. ff. de leg. iij. l. Titia Seio. §. Imperator. & Pet. ut refert Cyn. in d. l. j. & hoc etiam tenet Iacob. de Bel. de quo per eum in auth. de immens. donat. colum. vij. & hoc puto uerū. Certū est qd plus iuris habet filius in hereditate patris, quā patronus in hereditate liberi. Sed si liberti alienatio fuerit inofficiosa re & conf. tunc reuocatur in totum, ut ff. de iure pat. l. si libertū minorē. §. pe. Ergo multo magis per filiū reuocabitur in totum, ut ff. de iure patro. l. si libertū minorē. §. pen. Ergo multo magis per filiū reuocatur in totū, sed in casu nostro ista donatio fuit inofficiosa re & consilio, & ut probabo, ergo uenit reuocanda in totū. Quod sit inofficiosa re, patet, quia filius priuatur sua legitimā. qd sit inofficiosa consilio, quia filia habere sciebat, & omnia mobilia donauit, per quod consiliū fraudis habuisse uidetur. Palus est ff. quae in fraudē cred. l. omnes. §. Lucius. not. ff. de prob. l. qui testamentū. Concludo ergo, qd donatio praedicta ueniat reuocanda. Super secundo puncto de fructibus dictarū possessionū nō dotaliū, qd mulier possit dictos fructus repetere, uidetur casus ff. ad l. Falc. in l. pen. in princ. quod gloss. tenet & Cyn. in l. fin. C. de pac. conuen. licet quidam Mo. dicit an fructus sint magni uel modici, ego Bartol. & Saxofer.

ADDITIONO.

- 1. Puccinus. Huiusmodi conf. Bart. secundū ordinē Peru. est in iij. parte contractuum in conf. xxij.
2. Negativa. Vide plenē per Iaf. in l. actione. in j. col. & seq. C. de transact. cum concor. traditis per me in apo. Tho.

6 Puto

6 Puto uerū. Adde Bar. in l. j. in iij. co. C. de inoff. do. & ibi apof. Alex. & meā Tho. Dipl.

CONSILIVM XLVIII.

- 1. Societas expirat morte unius socij decedentis.
2. Emolumentū post mortē socij acquisitū per alterū ex mera industria, an debeat communicari. An ex cōiunctione praesumatur societas.

EX PRÆCEDENTI cōtractū elicitur thema, ex quo themate emergunt. Scripta dubia contracta societate praedicta omnium honorū inter supra dictos, qui erant fratres ex utroq. parente: unus ex d. fratribus, & socijs ante finitū tempus in d. societate adiectū decessit condito testamento, in quo certos eius filios fecit, incerta sumpta haeredes, & dictum sociū eundemq. fratrem superstitē si bi haereditate uniuersalem instituit: cuius quidem defuncti filij semper remanserunt, & simul uixerunt cum dicto eorū patruo, & socio ac fratre defuncti. Et ex hoc insurgunt haec dubia. Primum est, utrum d. societas dissoluta fuerit & expirauerit morte praedicti socij decedentis. Secundum, utrum emolumentum post mortem eiusdem socij acquisitū per alterum superuenientem non ex bonis communibus, sed ex propria & mera eius industria, debeat communicari filijs dicti defuncti. Tertium est, posito qd uirtute d. contractus non deberet eis communicari dictū lucrum, utrum cōmunicari debeat ex praesumpta cōmuniōne, ut quod semper manserunt simul, nulla inter eos & dictum patruū facta diuisione. Et uidetur ueritatis inuestiganda gratia tangendū unum quodq. dubiū. Ad primū uidetur indubitanter dici posse, qd dicta societas expirauerit, & dissoluta fuerit per mortem alterius sociorū & fratruū, & qd non extendatur ad haeredes hoc habetur ff. pro socio. l. actionū. §. morte. & l. adeo. in princ. & eod. tit. l. nemo potest. Circa secundū dubium potest allegari pro filijs dicti defuncti. ff. cod. l. utrum. §. in haeredem. in gloss. scilicet ut haeres socij, & c. ubi uidetur expresse determinari qd lucrū & emolumentū etiam post mortem quaesitū debeat communicari. Videtur tamen debere debere dici contrariū per l. actionū. §. si in rem. eod. tit. cum ibi not. & per d. §. in haeredem. ibi, quod non similitur, & c. & maxime cum non ex rebus dudum cōmunibus, sed ex mera & propria eius industria patruus quaesierit, ut supra dictum est. Praeterea posito qd contrariū esset uerū, & quod etiam lucrum acquisitū post mortem socij deberet cōmunicari haereditibus ipsius socij defuncti, adhuc non deberetur aliquid dictis filijs, sed totum deberetur socio eidemq. fratri, qui est uniuersalis haeres dicti defuncti, sed confusa est societas, & confusa cōmuniō dicti lucri non obstante qd dicti filij defuncti fuerunt in testamento scripti haeredes eorū patris in certa quantitate, siue summa, cum non haeredes, sed legatarij censeantur. C. de her. institut. l. quories. C. de rei uendic. l. cum à matre. & ff. ad Trebellia. l. si quis priore. in glo. quod ualeat, & c. Sed posito quod censerentur & essent ueri haeredes, non possent agere pro hereditarijs uiribus, sed solum uniuersalis haeres agit ad totum, ut d. l. quorū. cum sim. Ad tertium dubium uidetur dicendū, qd licet filij praedicti defuncti remanserint, & semper steterint simul cū patruo, nulla inter eos facta diuisione, non propterea est communicandum eis quod est per patruū ex propria & mera industria questū, & hec per l. si patruus. C. communia utriusq. iudic. & per l. cum duobus. §. si inter fratres. ff. pro socio. & l. Titium & Meuium. §. altero. ff. de adm. tut. cum eorū materia. Fran. Tigr. & Bar. de Saxofer.

ADDITIONO.

- 1. Ex praecedenti. Hoc secundum ordinem Peru. est in iij. parte contractuum in conf. xxxvj. & adde qd istud conf. fecerunt domi. Francis. Tig. & Bart. Tho. Dipl.
2. Sociorum. Vide plenē per Alexan. conf. lx. in vij. uol. incip. in causa & lite uertente. in j. col. Tho.
3. Contrarium. Vide plenē per Bal. in l. si patruus. in iij. co. C. com. utri. in. & Alex. conf. cxxij. in v. uol. propositis & considera. & plenē per Iaf. in l. j.

CONSILIVM XLIX.

in iij. col. C. qui test. su. po. licet non alle. praedicta. & ibi uide ad Iaf. longans & pulchram apof. Tho.

- 1. In secundo legato eidem an inducatur repetitio conditionū appositarum in primo.
2. Dicitio item, an inducat repetitionem conditionū, ut indicatur idem quod de copula, & c.
3. Legatum habitationis habet causam successiuam.

TESTATOR Reliquit uxori habitationē domus si castē & honestē uixerit, & uitā uiduale in seruauerit. Item reliquit eidem omnes pannos lineos & lanę. Modō queritur utrum in secundo legato repetita uideatur illa conditio, si castē & honestē uixerit, & c. Super primo quidem puncto facit dubiū l. in repetendis. de leg. iij. que uideatur uelle qd per hanc conditionē. Item in ducatur repetitio conditionū quando legata fuerit eidem personę, licet in proposito uidetur huiusmodi. ergo, & c. Sed posito qd ille intellectus illius legis esset uerus, tamen in casu proposito non congruit, nam tunc repetitio debet intelligi si legato sequenti congruat, sicut primo. secus si sequenti legato non congruat, ut l. cum pater. §. cum imperfecta. de se. ij. & de uerborum obligat. l. Titie. §. item respondet. Sed in proposito siō ita congruit sequenti legato sicut primo, ut ostendimus, ergo, & c. Quod sic ostenditur, primū legatū fuit legatum habitationis, & quod legatū habet causam successiuā, & hęc res nunquam liberatur durante legato, quia semper obligatur ad patientiā, ut not. C. de usufruct. l. corruptione, & de uerborū obligatio. l. pluribus. §. & si placet. unde dicta conditio, & si transisset ad secundas nuptias, & hoc importat, quod si transisset ad secundas nuptias, hęc res liberetur, & amplius ad patientiā. Secundū uerō legatū est legatū momentaneū, quia statim solutione facta translato dominio liberatur, unde ista suspensio, si castē, & c. illa conditio inducet liberationem, scilicet si transisset, & huic legato non congruit, quia solutione iam erat liberatus. Praeterea hoc uidetur expresse de leg. iij. l. fin. §. Seio sic inducendo. l. in repetendis. qui tenent praedictā opin. qd plura legata relinquuntur, uel quando est identitatis rerum, ut quia una res pluribus relinquatur, sed in dicto §. Seio. eadem res duobus relictur, & in eadem oratione, & tamen conditio apposta in persona unius, nō intelligitur repetita in persona alterius. Ratio est, quia non equaliter uterq. contineat. Nam in casu d. §. illa conditio, si haeres non erit, cadit proprie, & est potestatiua in persona Seij, quia erat haeres institutus. In persona uerō uxoris non instituta non potest accedere uniuersaliter, & sit conditio potestatiua, & sic non intelligatur repetita. Nec ob. si dicitur in d. §. Seio. legatū in dictione, & q. nostra in dictione, item l. Seio. §. Caio, de fund. institum. concluditur ergo d. conditionem nō esse repetitā in seq. legato, & c. Et ita dicitur nos Bart. de Saxofer. & Francis. Tigri. de Pisis.

ADDITIONO.

- 1. Testator. Huiusmodi conf. secundum ordinem Peru. est in iij. parte ult. uol. in conf. iij. & adde qd alius in ci. factū sic se habet testator. & pro conf. Bar. alle. Alex. in l. Seio. §. Caio. in addi. Bar. ff. de fund. inst. & in l. in repetendis. in iij. col. ff. de le. iij. & ibi An. Bar. in addi. & Ale. conf. clviij. in iij. col. abunde quidē Tho. Dip.
2. Repetitio. Vide Alex. conf. clviij. in vj. uol. abunde in iij. col. ubi alleg. Bart. qd dicitio item, iudicatur idem quod copula. Th.
3. Proposito. Adde Bar. in l. in repetendis. & ibi apof. Alex. & meā. ff. de leg. iij. & Bar. & Bal. in l. Seio. §. Caio. ff. de fund. inst. & plenē per Alex. conf. clviij. in vj. uol. in iij. col. Tho.

CONSILIVM L.

- 1. Relicta ab institutis an uideantur repetita à substitutis, quando ab eis alia legata sunt relictā.
2. Si mater non declarat se uelle habitare cum filijs, uōn consequitur legatū à substituto.
3. Vna praesumptio quando eliditur per aliam praesumptionem.

4 Dicitio

- 4 *Dictio alia, de sui natura secundum propriam significationem habet implicare etiam alia.*
Legatum factum filiabus pro dotibus, an possit peti incontinui, uel an expectatur etas nubilis.
- 4 *Sumptus facti super refectione domus, an pertineant ad proprietarium uel usufructuarium.*

VISO Testamento Colae Gualteroti, in quo inter cetera reliquit uxori suae quaedam si uellet cum filiis suis habitare, demum suos filios haeredes instituit, & d. suis filiis si decederent in pupillari aetate, quosdam uniuersaliter substituit, & d. suae uxori quaedam alia reliquit. Cum igitur d. filij in pupillari aetate decesserint, quaritur an d. mater debeat habere d. legata relicta in uita filiorum, & alia relicta post mortem filiorum. Ad quae declaranda uidetur, quod mater habere debet solum relicta post mortem filiorum tanquam relicta a substituto: nec relicta ab instituto repetita uidentur substitutis, cum eis alia legata reliquerit, ut l. licet Imperator. de lege primo. Tamen ueritas est haec, quia d. licet loquitur in uulgaribus substitutione, sed in substitutione pupillari est aliter dicendum. Aut enim relicta ab instituto coeperunt deheri eo, ut quia illi in instituti impuberes agnouerunt hereditatem, & mater uoluit habitare cum eis, & sic conditio d. legatorum extitit, & tunc d. licet non habeat locum. Nam cum legata debeantur ab instituto, non est tractandum de repetitione a substituto tacite uel expresse, ut de l. fundum sub conditione. §. si pater. Debet enim legato a substituto tanquam ab eo, nec debentur ex uel repetitionis, & relicta a substituto similiter debent ut ab ipso substituto relicta, & hoc est quod dicitur relicta a pupillo, & sibi substituto pupillariter esse

contribuenda, ut l. in ratione. §. quod uulgo. ff. ad l. falc. Si uero legata relicta filiis institutis non coeperunt deberi ab eis, ut puta, quia eis uiuis mater non declarauit se uelle habitare cum eis, & sic eis uiuis non existit conditio, tunc uidetur quod distinctio d. licet uendicet sibi locum, & ita uidetur sentire glossam in l. si cui serui. §. a filio. de leg. j. ubi expresse loquitur in substituto pupillari. Tamen aduertendum est, quod illa praesumptio quae ibi inducitur, uidelicet quod testator uoluit repetita a substituto locum habere, est uera, nisi per praesumptionem aliam elidantur. argum. in l. testam. C. de testam. sed in casu nostro per aliam praesumptionem eliditur, quod apparet. Primum per dictionem alia, posita in legato relicto a substituto, quod de sui natura secundum propriam significationem habet implicare etiam alia fore relicta, ut C. de Procul. l. non solum. §. quaritur. & sic innuit etiam d. domos fore relictas. Secundum hoc apparet ex his uerbis in habitatione dictarum domorum, & quae cum sint pluralis numeri, de necessitate important pluriu domorum habitationem sibi fore relicta, cum aliter pluralis numerus uerificari non possit, ut l. fin. ff. ad Trebell. de testam. l. ubi numerus. concluditur ergo d. dominam debere habere legata tam ab instituto quam a substituto in omnem casum. Secundum quaritur de legatis filiarum pro dotibus factis utrum debeantur, & peti possint statim, an debeant expectari etas nubilis. Ista quae pendet multum ex forma statutorum, quae consueuerat disponere quod filiae foeminae sint contentae dotibus. & ideo nisi praedicta statuta uideantur, responsum recte dari non potest: tamen de iure communi loquendo constat quod quantum dicta dos relicta est usque ad legitimam portionem debita iure naturae ipsi filiabus. dos potest peti in continenti absque aliqua dilatione, ut l. quoniam prioribus. C. de inoffic. testamen. In eo uero quod esset ultra legitimam, esset aduertendum, quod aliud est secundum propriam significationem uocabuli de iure communi sumpta, aliud secundum communem usum loquendi, qui in diuitatibus esse consueuit. Nam de iure communi cum dos non possit esse sine matrimonio, ut C. de don. ante nupt. l. fin. in fin. legatum pro dotibus haberet conditionem seu diem nuptiarum, ut C. de nupt. l. sancimus. ff. de iure do. l. stipulatio. & sic debet intelligi l. Titio. §. Titio genero. de condit. & demonstrat licet quidam aliter dicitur textus intelligant. Et hoc probatur expresse, C. ad Trebellia. auth. nisi rogati. & in corpore unde sumitur. ubi expresse patet quod d.

relictum nomine dotis, habet in se conditionem nuptiarum, ueruntamen communis usus loquendi aliter se habet, cum in facto consistat, in iudicio debet probari. In quibusdam enim partibus dos dicitur matrimonium mulieris etiam non nuptiarum, & cum dicimus, talis mulier habet bonam dotem, licet puella sit uirgo, uel uidua, & cum dicimus, in muliere ingrediente monasterium, talis domina dedit monasterio bonam dotem, & his similia, secundum quem communem usum loquendi uerba testantium intelliguntur, ut l. librorum. §. quod tamen Casus. & ibi no. de leg. ij. & l. cum delationis. §. asinam. de fun. institut. & leg. Labeo. de supell. leg. & l. ut Alphenus de uerb. signific. & l. singulari. Cum igitur talem modum in ciuitate dicere, legata pro dotibus non esse conditionalia, & posse peti incontinenti. Tertio quaritur, cum proponatur quaedam domus, quae est in fundo, cuius fructus est relictus uxori d. testatoris, si sit perfecta post mortem dicti testatoris ad quem pertinent sumptus facti in refectione domus praedictae. ad quod dico, quod pertinent ad haeredem tanquam ad eum, ad quem pertinet proprietates, quod probatur: quia cum dicta impenfa sit ad perpetuam rei utilitatem, quae non pertinet ad usufructuarium, ff. de impen. in reb. dotalib. fac. l. ij. §. j. Item impenfa, quae fit in aedificando de nouo, non pertinet ad usufructuarium, ut ff. de usufruct. l. usufructuarium nouum territorio. & l. usufructus nouum tuum, ubi hoc est expressum, do. Bar. de Saxoferrato.

ADDITIO.

- a *Testa. Iud. conf. secundum ordinem Perusini. est in iij. parte ult. uol. in conf. xl. et in iij. uol. conf. in char. cccxij. Tho.*
- b *Est. Not. uerba Bart. ad intellectum d. l. licet Imperator. ff. de leg. j. Tho. Diplo.*
- c *Pupillari. Vide Bart. in l. licet Imperator. in ij. col. in prim. ff. de leg. j. et ibi Alex. in ult. col. Tho.*
- d *Legatis. Adde quod idem consuluit Bar. conf. xlv. super q. in ij. uol. ubi per eundem uerba consuluit prout hic, et ibi scripsi in addi. Tho.*

CONSILIVM LI.

- 1 *In legato uniuersali an ueniant omnes res repecta tempore mortis testatoris.*
- 2 *Dictio cum, resoluitur in coniunctiuam.*
- 3 *Dictio omnis, est collectiua, et quae omnia comprehendit.*
- 4 *In dubio interpretatur pro legatario.*

SANTVTIA Fecit testamentum, a inter cetera reliquit sic. Item reliquit talem suam domum iure legati, & c. Item unam domum positam cum omnibus & singulis rebus & massariis existentibus in ipsis, aut altera earum exceptis maiore casa, & meliore existentibus in ipsis domibus, & c. in omnibus aue, & c. Deinde d. testatrix uixit per plures annos, tempore testamenti erat granum in domibus. legatis, tempore mortis reperitur aliud granum in ipsis domibus, an ueniat in legato dictarum domorum & rerum omni eidem legato testamento. Et de iure uidetur hoc dicendum primum, praemissis quod licet dictum legatum diuidere, scilicet in duo legata, scilicet in legato domorum, & in legato omnium rerum, & dictio cum, resoluitur in coniunctiuam, scilicet quod legauit domos & omnes res, ut l. Titia textores. §. nihil. & l. si ancilla. de leg. j. ergo, scilicet legauit omnes res existentes in ipsis domibus uel altera ipsarum. Et uidetur primum, quod non ueniat in legato quod tempore mortis reperitur, per l. si ita. de auro, & argen. leg. l. medico. in princip. eod. tit. l. his uerbis. de leg. ij. l. nomen. §. filia. eod. tit. In contrarium uidetur l. penult. de fun. institut. & ff. quando dies leg. cedit. l. si fundus instructus. & l. quoties. in fi. de usufruct. & omnes leg. quae dicunt, quod in uniuersali legato ueniunt omnia, quae sunt tempore mortis. Et hoc uidetur uerius de iure dicendum in casu praedicto, cum dictum legatum sit uniuersale. Et quod dictum legatum sit uniuersale, probatur per dictionem omnes, quae est collectiua, omnia comprehendens, ut l. a procuratore. l. textoribus. de leg. ij. Et quod non uelut an sit uniuersale legatum per nomen iuris uniuersale, uel per nomen collectiuum appositum, probatur per glossam. l. fundum instructum. de fund. instrument. & quod Ru. uoluerit sentire in sua opinio, de legato uniuersali per

per nomen collectiuum per uerbum omne, ponit gl. in l. qui habebat. in prin. de leg. ij. Pet. in l. si. §. qui diuersam. de leg. ij. prout intelligitur ibi quod fuit legatum generale, secus si fuisset per nomen collectiuum, quia tunc innuit quod debet inspicere tempus mortis. Concludo ergo, quod omnia ueniunt quae reperitur tempore mortis, ad hoc facit l. si seruus legatus. §. qui quinque. de leg. j. l. filia. §. a Titia. de cond. & dem. l. ubi legatum. uel ubi legatum alicuius rei quod consistit in specie, licet sit legatum quantitatis, tamen tanquam species spectatur legatum tempore mortis, ut d. §. qui quinque. sed d. legatum fuit rerum in specie relictarum, scilicet existentium in ista domo, quod habet facere esse legatum tanquam species, quod secus foret, si dixisset omnes res meas, ut j. dicitur. Et pro hoc facit c. lac. de Are. quom ponit in d. §. qui quinque. uidelicet de uiro, qui uxori legauit granum quod habet in arca, & c. Restat respondere aliquibus legibus, quae uidentur multum obstare, scilicet ad l. stipulatus. §. j. & l. si colono. de uer. obl. & l. Aurelius. §. Titus. de lib. leg. & l. fin. §. j. ubi est signum uniuersale, & l. multum. §. si. de leg. ij. & tamen non ueniunt nisi ea quae sunt tempore testamenti, quantumcumque sit appositum signum uniuersale, quicquid respondendo dixerit. primum, quod fuit legatum uniuersale in eis per uerbum praesentis temporis, ut d. §. qui quinque. licet non teneam, quod in casu nostro sit uerbum praesentis temporis, & uerum quod futurum non posset comprehendere. Et per hoc do aliam resolutionem, quia in legatis legum allegatarum in contrarium, ubi est conditio quicquid, & inspicitur tempus testamenti, ideo est, quia in eis est uerbum praesentis temporis, quod futurum comprehendere non potest, ut ibi patet. sed in casu nostro est participium, existentibus, quod est mortuum cum praesente futurum non solum praesentis temporis, ut not. Dy. in simili participio, ut l. si mihi & tibi. §. in legatis. ff. de leg. j. in q. quae incip. Imperator, & c. Cum ergo sit dubium, pro legatario interpretabitur, quod futuras res uoluerit relinquere, er- go uenient in legato. Simile participium est astans & existens ex eodem tempore formatur, & quod pro legatario interpretetur ea. l. in testamentis. ff. de reg. iur. Item posset obstare l. quaesitum. §. fin. de leg. ij. ubi non uidentur uenire nisi ea quae sunt in domo, & ibi non fuit dictio, omnis. Item est uerbum praesentis temporis, & c. Item uidentur obstare aliqua quae sunt dicta in legato uniuersali, ubi est uerbum praesentis, & ueniunt futura, ut l. si mancipia. de fund. inst. ubi est legatum uniuersale iuris in seipso, ut aliqua differentia sit inter legatum uniuersale in se, & uniuersale per nomen collectiuum. uel ibi non fuit ipsum legatum, ut §. dictum est, ut ibi sentit glossa. ubi inspicitur tempus testamenti, ut l. si. §. qui in diuisam. de leg. ij. secundum glo. & Petrum. Bar.

ADDITIO.

- a *Statuta. Iud. conf. secundum ordinem Perusini. est in iij. parte ult. uol. in consilio quinquagesimo. Thom.*
- b *Res. Vide Bart. in l. Titia textores. §. nihil. ff. de leg. j. et in l. uir et uxor. ff. de do. prole. et Pet. de Anch. conf. cccxvj. incip. in themate proposito. in ij. col. in prin. Thom.*
- c *§. qui quinque. Vide ibi per Bart. et Angel. et Bald. in l. si ita. ff. de auro et arg. leg. Thom.*

CONSILIVM LII.

- 1 *An in legato uniuersali ueniant omnes res, quae reperuntur in domo tempore mortis testatoris.*
- 2 *Exemplum habet declarare quod praecedens sit illius naturae, cuius est exemplum.*

NON Videtur dubitandum quod legatum factum uniuersaliter de omnibus, & c. comprehendat res & massarias quae erant tempore testamenti, non autem granum, & alia quae postea illata reperta sunt tempore mortis, in ipsis domibus, ut ff. de auro & arg. leg. l. si ita. & l. medico. Non ob. l. fundum inst. & l. pe. ff. quan. di. le. ce. & l. si fundus. in ea quae alleg. ad hoc in contrarium: quia loquitur in legato uniuersaliter, siue in generalibus, de sui significatione, ut sunt grex, peculium, instrumentum fundi, & si in istis inspicitur tempus mortis, non solum testamenti ratio est, quae

illa licet recipiant augmentum uel diminutionem, non propterea dicitur alia res, sed eadem, ut l. grege. cum simi. de leg. j. sed in casu nostro est legatum singularium rerum, non uniuersaliter. & hoc patet ex uerbis testamenti dum dicit, cum omnibus & singulis rebus existentibus, & c. Praeterea quod blandum quod erat in domibus tempore mortis, non autem tempore testamenti, non cedat legato, patet ex uerbis exceptis dum taxat maiore & meliore causa, & c. quae uerba referuntur ad praesens tempus. Et sic eo modo intelligendum est de praecedentibus, exemplum enim habet declarare quod summa sit illius naturae cuius est exemplum, ut l. nam quod. §. si. de pe. le. Et ista ratio forte dici posset, quod nullum bladum cedat legato praedicto, etiam illud quod erat in domibus tempore testamenti. Nam bladum, & alia quae ibi posita & destinata sunt, continentur sub legato penus, ut l. qui pe. de pe. leg. & hoc etiam patet in uerbo massariis, & faciendum sic exceptionem de uasis & uengeb. uidetur legatum generale, in quo continentur res & massariis, ad massarias tantum restringi, ut l. nam quod. §. fin. Hoc enim nouum est, quod praecedentia secundum sequentia intelligatur, ut ibi, ut ff. de uin. & tri. leg. l. si. §. si cui ordea. quod copula, & quando reperitur intra genus, ponitur exemplum pro, id est, ut l. si fraude. C. de praesc. lon. temp. Cum ergo testator legauerit domos cum rebus, & massariis, intelligitur perinde ac si dixisset, cum rebus, id est, massariis, Praeterea illud participium existentibus, est praesentis & praeteriti imperfecti temporis secundum Grammaticos, non ergo denotat futurum tempus: ideo non est recedendum a significatione, ut l. non aliter, de leg. ij. quamuis enim praesens uel praeteritum ponatur pro futuro, ut l. quod iterum in prin. & l. talis scriptura. de leg. j. illud non est secundum significationem uocabuli, sed improprie ponitur, sed toleratur per mentem & uoluntatem testatoris, ut l. uerbum oportebit, de uerb. sig. improprietates non sunt trahendae ad consequentiam, sed excusandae sunt, c. praeterea. de uerb. sign. & ibi not. Andr. de monte Vbiano doct. & c.

ADDITIO.

- a *Videtur. Huiusmodi consilium secundum ordinem Perusini. est in tertia parte. ult. uolum. in consilio vj. et adde quod hoc consilium est dom. And. de monte Vbiano, qui consuluit super eod. casu. in quo est consilium praecedens, et ideo uide s. Tho.*

CONSILIVM LIII.

FACTVM Tale est, a Pater dedit dotem pro filia, quae mortua est uiuo patre suo superstitibus filiis ex ipsa filia praemortua, postea decessit pater istius filiae auus quo ad nepotes istius filiae in certa quantitate instituit. Modum quaritur utrum dos data filiae praedictae per d. patrem & testatorem computetur filiis ipsius filiae in legitima portione uel non. Et hanc quae uidetur tangere Dy. l. filium emancipatum. de col. bo. licet aliqui, & plus ponat in facto, multi doc. & aduocati dicunt quod non computat in legitima. Nam legitima seu eius supplementum debet fieri de substantia eius, de cuius successione agitur, ut l. scimus. §. repletionem. C. de inoff. testa. sed ista dos non est de bonis aui. Nam cum bona aui exiuerit, ut l. pater. in prin. ff. ad l. falc. ad Tre. l. mulier. §. cum proponeretur. & l. a filia. ff. de coll. do. ergo, & c. Praeterea ad istos nepotes non peruenit dos ista ex persona matris, ergo, & c. ut d. §. repletionem. Ex hoc apparet responsum ad l. quoniam nouella. de inoff. test. quia ibi loquitur in dote ipsi filiae uel nepoti data. Cont. dico, quod ista dos computetur in legitima: quod sic proba, dos eodem modo computatur in legitima quo uenit in collationem, ut d. l. quoniam nouella. ubi in duobus locis dedit eodem modo, sed talis dos matri debet ab istis nepotibus conferri, ut C. de colla. l. illam. concluditur quod est casus d. l. illam. coniuncta l. quoniam. Secundo probatur sic: Certum est, quod aduentitia non ueniunt in collationem, sed solum profectitia, ut C. de colla. l. si. sed talis dos uenit in collationem, ut d. l. illam. ergo est profectitia ex bonis aui profecta, aliis non ueniret in collationem, si est ex bonis aui profecta, ergo uenit computanda in legitima. Et sic non ob. §. repletionem, quia ibi loquitur in his quae

computantur quodam iure antiquo. Tertio probatur sic: Certum est quod de iure antiquo non habet hereditatem ab intestato, ut ff. de castren. pecu. l. j. cum sim. ibi no. & est expressum in dote, per glo. ff. sol. mat. l. nupta. s. j. & filia mea. eo. tit. & per Azo. in summa, sol. mat. in fi. sed de iure hodierno est correctum in castrensi uel quasi, & in aduentione peculio remanent iura antiqua incorrecta, ut in auth. de hered. qua ab intest. s. si igitur defunctus. & ibi not. in gl. magna. Illa ergo filia qua fuit dotata, non transmisit illam dotem profectam ad suos filios iure hereditario, cum heredem habere non possit de iure: sed illa dos de iure secundum ueram opinionem reuertitur ad patrem, ut no. in l. dos aperte profecta. ff. sol. mat. per consuetudinem auferitur patri, & datur illis nepotibus: non ergo ab eorum matre filij habent, scilicet ab auctore uel gogore consuetudinis, merito tanquam de bonis auctoris profecta computetur in legitimam. Quarto probatur ex l. omni modo. s. ff. de inoff. test. ubi non requiritur quod ei qui petit supplementum, acquirat. Ex his ergo apparet responsum ad l. scimus s. repletionem, quia ibi loquitur in alijs qua non profecerunt directe a defuncto, ut ibi patet, & sic respondetur ad alia. Et ita reperio consuluisse Iac. Butr. Et ita consulo ergo Bart. de Saxofer.

ADDITIO.

1 Est. Hoc conf. secundum ordinem Perus. est in tertia parte ult. uol. in consil. vij. et adde quod alia incip. Giralf. edus dedit dotem. et ita alleg. Alex. in l. illam. in pen. col. C. de col. et conf. xxiiij. in j. uol. uis dubijs. in j. col. et ibi Alexand. plen. examinat. decisionem Bart. hic. et adde quod idem consuluit Bart. in cons. exc. in primo uolumine. Glibertus. et ibi dixi, ubi uideat. Thom. Dipl.

CONSILIVM LIIII.

- 1 Pupillaris expressa excludit matrem.
- 2 Substitutio filie que fuit substituta filio, an excludat matrem.

PVNCTVS Quaestio talis est, Meneus Ioanni fecit testamentum, filia sua Vanna reliquit iure institutiois, xl. & Vannem eius filium uniuersalem heredem instituit, & si dictus Vannes erit filius decesserit in pupillari aetate uel postea, quandoque sine filijs uel cum filijs in pupillari aetate decedentibus, uoluit quod quinta pars deueniat in Massum, & alia, &c. & substituit praenominatos dicto Vanni, uulgariter pupillari & per fideicommissum in dicto testamento. Moritur Vanna, & demum Vannes in pupillari aetate superstitit matre, qua tutela assumptis, & inuentariu fecit, &c. Modò quaeritur an mater succedat dicto Vanni, an substituta Vanna, qua quaestio ista non est dubium quod dicta filia fuit substituta filio pupillariter per illa uerba, intra pupillarem, etiam, &c. Item non est dubium, quod illi filiae isti qui petunt modo hereditatem, fuerunt uulgariter & pupillariter substituti, & per illa uerba appolita in fi. substitutionis, praedictos uulgariter & pupillariter, &c. Et non est dubium, quod pupillaris expressa prout fuit ista, excludit matrem totaliter, ut l. Papinianus. s. sed nec impuberis. ff. de inoff. test. & l. precib. C. de impub. & alijs substit. ex. de testam. c. si pater. lib. vj. Dubium tamen facit in quaestione praedicta, quia praedicti qui nunc petunt hereditatem praedictam, fuerunt substituti dictae filiae, scilicet Vanna, & ipsa Vanna fuit substituta filio: unde cum proponatur, quod dicta Vanna decesserit ante dictum filium masculinum, uidetur quod dicti substituti non succedant dicto filio, quia ei non fuerunt substituti. Item dicta Vanna non succedunt, quia decessit antequam dictus filius. Pro hoc uidetur casus in l. pen. ff. de uul. & pupill. Et contra uidetur, & ista est ueritas, quod dicti substituti succedunt matre excluda. Nam primus gradus est filij instituti: secundus gradus est, filia substituta: tertius est praedictorum qui sunt substituti filiae, licet filia primò decesserit: tamen illi substituti in tertio gradu succedunt filio. Casus est expressus in l. quadiu institutus. uer. si autem. ff. de acquir. hered. ubi etiam filio pupillariter substituit extraneum, extraneo substituit alium: moritur substitutus uiuo filio, deinde moritur pupillus, nuquid sed's substitutus ad-

mittetur? Bar. dicit quod sic, per istum tex. quia tertius haeres subrogatur loco secundi. Hoc apparet ex mente testatoris, ubi uoluit eos succedere filiam, in cuius hereditate reperisset etiam hereditatem filij primò decedentis, multo magis uoluit, quod succederent ipsi filio. Ad hoc facit quod no. in l. dos qua. cum gl. sua. ff. de reb. du. Ad hoc C. de caduc. toll. l. j. s. ne autem. ubi deficiente conditione primi, uenit ad eius substitutionem. Non obstat l. pen. quia ibi filia decessit pubes. Unde de omnis spes illius substitutionis iam defecit: secus si decessit impubes, ut innuit glo. Concludo ergo dictos substitutos admittendos, & matrem excludi. Bar.

ADDITIO.

- a Punctus quaest. Adde quod huiusmodi consil. secundum ordinem Perus. est in iij. parte ultimo uolum. in consil. octauo, et alia incip. quidam nomine Titius habens filiam. et ita alleg. Alex. in l. quadiu. in fi. ff. de acq. her. in addi. Bar. Thom.
- b Econtrā uidetur. Vide Bar. in l. quadiu. ff. de acquir. hered. in ult. columna, et ibi do. Thom.

CONSILIVM LV.

- 1 An dos data filiae a patre computetur in legato dotis sibi facta ab auctore.
- 2 An in legitima computatur dos et legata, et quantia pars intelligatur legitima.

IN QVAESTIONE Praedicta, primò apparet quod dicta domina Milucia petat dotem licite sibi ab auctore relictam, quia hoc uidetur sibi relicta contenta aetate sui, non patris, ut ff. de iure dot. l. auus. Si igitur pater dotauit filiam, uidetur dotasse de suo, & filia remanet aetate ad petendum relicta sibi facta ab auctore, ut l. fin. C. de dot. promiss. In contrarium uidetur, quia relicta quod facit nepti, fecit, & fecisse praesumitur in dubio contemplatione filij, & propter ipsum filium, non propter nepotem, ut l. dedit dotem. ff. de coll. bo. & ibi est casus, & hoc etiam tenet Iac. de Are. & hoc etiam est uerissimum, maximè in casu proposito, ubi ponitur quod neptis non erat nata tempore auctoris, & sic non potest dici quod propter affectionem quam auus haberet ad dictam neptem sibi reliquisti uideatur, sed solum contemplatione filij fecit illam dispositionem, ut sic fideicommissum, quo dictus filius erat grauatus, minueretur in illa quantitate, qua dicta eius filia erat relicta post mortem ipsius filij. Est ergo perinde ac si filius grauatus de dādo dotē post mortem suam ipsam dedisset in uita, quod sufficit ad liberandum ipsum & successores suos, ut l. Lucius. la. picola. de se. si. & ad l. Fal. l. cum quo. s. ff. de bo. li. l. etiam. s. si debita. ibi, sed si non mortis. C. de fideicom. l. post mortem. & hoc ideo: quia ipse filius erat grauatus de dando ipsam dotem tanquam ad se profectam, & sui causa: quia erat obligatus ad ipsam dandam, ut s. probatum est. Ex quibus concluditur quod dicta domina Milucia non potest petere relicta pro dote sibi facta ab auctore. Consulo tamen quod fiat articulus in processu quod dicta dña Milucia fuit concepta & nata post mortem auctoris. Et super eo uerò quod per dictam dominam Miluciam petitur supplementum legitime, sciendum est quod in legitima debet computari dos & legata, ut l. quoniam nouella. C. de inoff. test. Item quod legitima intelligitur tertia eius quod habitura erat ab intestato deducto aere alieno, & funeris impensa, ut l. Pap. s. quarta. ff. de inoff. test. in auth. de tric. & se. in prin. C. de inoff. testa. auth. nouissima. & ideo in quaestione fiant positiones ad probandum, & probentur res alienatae per dictum Conatium, & debita contrafacta per eum: & inter alia assignetur pro debito fideicommissi. quo dictus Conatius tenebatur dicto Marchioni quod uenit detrahendum antequam fiat computatio dictae legitima, ut l. in opponenda. & l. irritum. C. ad leg. Falc. quo factò clarè apparebit quod nihil sibi debetur pro supplemento legitima. Bar.

ADDITIO.

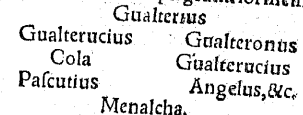
a In quaestione praedicta. Adde quod huiusmodi consilium secundum ordinem Perus. est in tertia parte ultimi uoluminis, in consil. decimo quarto, et alleg. ab Alex. in l. dedit dotem. in addi. Bar. ff. de colla. bon. et de materia de qua per Bart. hic uide Bart. in l. fin. de dot. promiss. et ibi scripsi in addi. meis. Thom.

CONSILIVM LVI.

- 1 An statutum loquens de descendentibus ab auctore, comprehendat ascendentes supra patrem.
- 2 Quid importent illa uerba in statuto, uel auctoris descendentes.
- 3 Appellatione auctoris continetur proauus, nisi repugnet communis usus loquendi.

QVIA Factum tale proponitur, uidelicet quod quidam nomine Gualterius Petri de sancto Seuerino, habuit duos filios legitimos & naturales, nomine Gualterucium & Gualteronum. Ex quo Gualterono natus fuit quidam filius legitimus & naturalis nomine Gualterius, & ex dicto Gualterio nati fuerunt & sunt duo filij legitimi & naturales, nomine Ang. & Menalcha, & ex d. Gualterio filio d. Gualterij Petri, natus fuit unicus filius legitimus & naturalis nomine Cola, & ex d. Cola natus fuit unicus filius legitimus & naturalis nomine Pascutius, qui Pascutius in pupillari aetate constitutus, habens in eius bonis quaedam bona materna, & quae sibi à matre & à materna linea obuenierunt, & quaedam alia bona sibi Pascutio obuenta à dicto Cola eius patre, & quae iurata & emptā & acquisita fuerunt per ipsum Colam patrem ipsius Pascutij, & quaedam alia bona d. Pascutio obuenta à d. Cola eius patre, & à d. Gualterio eius auctore, & à d. eius proauo paterno, decessit superstitibus d. Ang. & Menalcha. propropinquoibus consanguineis ipsius Pascutij ex parte patris ipsius Pascutij in iij. gradu, ut s. narratum est de parentela & superstitibus, & superuiente quodā nominato Acto Francisci, proauo materno ipsius Pascutij. Et uertitur quaestio inter dictum Actum ex una parte, & dictos Ang. & Menalcham ex altera. Nam dicit dictus Actus bona omnia & hereditatem ipsius Pascutij ad se pertinere & spectare de iure, & se Actum d. Pascutij uelle & debere succedere ab intest. tanquam suum auctorem matrem. Ex aduerso dicit dicti Ang. & Menalcha, omnia dicta bona iure hereditario ipsius Pascutij ad eos pertinere & spectare de iure, & in eos deuoluta esse tanquam ad propinquiores consanguineos ipsius Pascutij descendentes ex paterna, uel aui paterna linea ipsius Pascutij, & se ipsi Pascutio uelle & debere succedere ab intest. excluso omnino à dicta hereditate & successione ipsius Pascutij dicto Acto dicti Pascutij proauo materno, uigore cuiusdam statuti terrae sancti Seuerini positi sub rub. de decedente ab intesta. sine filijs legitimis, cuius statuti tenor talis est. Item statutum quod si aliquis uel aliqua de terra sancti Seuerini & eius districtu, decedat intestatus uel intestata sine filijs legitimis, bona omnia & iura sic ab intestato morientis deueniant & deuoluantur in decedentibus ab intestato, in proximiores consanguineos ex paterna uel aui paterna linea descendentes, cum satis sit conueniens ratio, quod alia bona reuertantur ad primum statum, unde principium habuisse dicuntur, & praedicta locum habeant in praesentibus, pendentes & futuris. In dubium reuocatur ad quem pertinet dicta bona, & hereditas dicti Pascutij, & quis sibi succedere debeat: quaeritur modò quid iuris? Visa praedicta facti narratione, & uiso dicto statuto communis, & uisus allegationibus utriusque partis. In nomine Domini amen. In quaestione praedicta licet aliàs consuluerim, tamen oportet quod apertius declaretur utrum praedicti Ang. & Menal. qui sunt fratres cugini dicto Pascutio, & sic sunt in sexto gradu secundum ius civile, dicantur descendentes ex linea paterna uel aui, ut sic secundum formam statuti praefertantur auctori materno uel non. Ad quod declarandum sciendum est, quod dicta uerba, ex linea paterna, licet aliàs comprehendere alios ascendentes supra patrem: tamen hoc casu non comprehendunt, quia statutum exprimit ab auctore, dum subdit, uel aui paterni: & sic certum est, quod expressum non continetur sub illo, sicut dicimus de pupillari, qua non continetur in uulgari quando exprimitur, ut l. cū ex filio. ff. de uul. & pupill. facit de uerb. oblig. l. doli clausula. & l. stipulationes commodissimū. & de pen. l. sanctio legum. Videndum est ergo quid importet illa uerba a dicta, uel aui paterni descendentes. Ad quod dicendum est, quod dicta uerba hoc impor-

tant secundum communem usum loquendi, quod linea aui paterni dicatur illa cuius auus paternus est caput, & ab ipso tanquam à fonte procedit, ut ff. de uerb. sign. l. pronūciatio. circa finē, ibi, sicut dicimus familiam Iuliam, quasi à fonte quodam memoria, &c. Sed in proposito dicti Ange. & Menalch. non descendunt ab auctore paterno, sed à proauo: ergo non potest dici de linea aui paterni descendere, cum auus non fuerit caput & fons dictae lineae. Secundò probatur, quod mens & uerba statuti haec fuerint, sic ostendendo, ponamus quod uiueret proauus paternus & proauus maternus, certè proauus paternus non excludit proauum maternum. Nam licet proauus paternus sit ex linea aui, non tamen est descendens, & statum non loquitur nisi de descendentibus ex linea aui paterni. Si igitur ipse proauus paternus non excluderet proauum maternum, ergo nec isti descendentes ex eo proauo paterno. Item quod uerba statuti hoc importent, probatur sic: posito quod omnes ascendentes superiores, dicitur de linea paterna uel aui paterni, & sic etiam proauus, & tritauus, & abauus, & sic de linea aui paterni, non tamen sequitur quod qui descendit à proauo, descendat à linea patris uel aui paterni. Nam proauus in proposito est caput duarū linearū. Ex quacumque igitur descendat, descendit à proauo, sed non à linea de qua quaerit, &c. Exempli gratia formemus figuram.

Hic Gualterucius est proauus caput duarū linearū, scilicet Gualteroni & Gualterucij, & aui paterni, scilicet Gualterucij d. Pascutij, de cuius successione agitur: licet igitur Angel. & Menal. quae sunt in fine alterius lineae, descendat à d. Gualterio proauo, tamen descendunt per aliam lineam, non per eam qua est patris uel aui d. Pascutij, ut aspectus figura ostendit ad oculum. omnes igitur praedicti sunt de linea proauus, quia omnes descendunt ab eo, sed non sunt de linea patris uel aui d. Pascutij. Praeterea, haec de iure probantur sic. Non est dubium quod Ang. & Menal. coniunguntur d. Pascutio in sexto gradu ex latere: sunt enim pronepotes patris magni, ut ff. de grad. l. iurisconsultus. s. vj. & instit. eo. tit. s. vj. Item sunt Gualterucio auctore Pascutij eorum patruo magno in iij. gradu, ut in d. iure, & in s. iij. sed illi qui sunt nobis coniuncti ex latere, non sunt ex linea nostra, quod patet, quia non reperitur primus gradus inter eos qui sunt ex latere: ff. de grad. l. j. & Instit. eod. in princip. ideo autem non reperitur primus gradus, quia non continuantur nobiscum, ut ibi no. & sic apparet quod d. Ang. & Menal. non sunt de linea patris uel aui d. Pascutij cum quātum ad illos sint ex latere. Praeterea hoc patet, quia linea proprie dicitur linea recta sursum & deorsum, non autem ex latere, ut ff. de grad. l. iurisconsultus. s. sunt ex parentibus. Ex hoc patet quod l. fin. C. de bon. matern. quae dicit quod auctus & proauus sunt ex linea materna, non facit contra istam partē, quia licet sint ex linea materna auus & proauus, non tamen de alijs descendentes ab auctore uel proauo, uel est probatum. Sed praedictis obstat, quod appellatio auctoris continetur proauus, ff. de uerb. sign. l. loceri. & l. genitri. & de postul. l. cui eorum. s. j. sicut etiam patris nomine continetur auus, ut l. iustit. de uerb. sign. Ad quod dico, quod huic significatione repugnat communis usus loquendi, quia attenditur in statutis: ut l. librorum. s. quod tamen Casius. ff. de leg. iij. Praeterea, ubi hoc reperitur, est ex interpretatione, ut d. l. iuxta. qua interpretatio non habet locum in statutis nec in legibus ubi profertur, non in fauore ipsius, sed incidenter propter aliud, ut ff. de rit. nup. l. palam quaestum. s. hoc capite. aliàs est in l. lege Iulia. ex quibus concluditur d. Actum auctorem matrem succedere in omnibus bonis paternis & maternis, alijs omnibus profrus exclusis. Bar.

ADDITIO.

a Quia factum. Adde quod istud consil. Bar. est in tertia parte ult. uol. in consil. xviij. secundum ordinem Perus. et alia incip. Gualte. et alia incip. in quaest. praedicta. Tho. Dip.

CONSILIVM LVII.

Testamentum in quo prateritus est filius qui non sperabatur, nec erat tempore testamenti, quia post testamentum cepit uxorem, ex qua habuit filium, utrum sit nullum, et rumpatur per ortum filij.

VIDAM Condidit testamentum, et sibi haredem instituit ecclesiam, seu locum religiosum, nulla filij posthumi habita mentione, qui tempore conditi testamenti nullus habebat filios nec uxorem, et in fine dicti testamenti dixit: Et haec est mea ultima voluntas, et testamētum quod & quam valere uolo iure & ut testamenti uel codicillorum, & cuiuslibet alterius ultimae uoluntatis, tam canonum quam legum, cassando & irritando omne aliud testamentum, & dispositionem a me hactenus factam, & postea uxorem duxit, & filios procreauit. Quare, non quod legata & fideicommissa in dicto testamento relicta, & maxime dicta hereditas, ut ex fideicommissis peti possit. In Christi nomine amen. Visus puncto & allegationibus subit hanc factis in questione proposita, dico ego Bart. de Saxo Ferrato super primo puncto, quod rupto testamento ex causa praeteritionis posthumi, de quo testator non cogitauit, quia uxorem non habebat, legata non deherent, per auth. ex causa. Et in corpore unde sumitur. Et sic hoc casu iura antiqua remanent incorrecta. probatur primo per l. si unquam. de reuo. don. ubi donationes inter uiuos quae sunt ualidae, & nituntur uoluntate duorum reuocantur propter superuenientes liberos, de quibus non cogitauit, ut ibi, multo magis legata, quae similiter sunt donationes, ut legatum est donatio. de leg. ij. & nituntur uoluntate unius: & hoc etiam corroboratur per Canon. etiam in relictis & donationibus ad pias causas, ut xvij. questione iij. cap. fina. Praeterea hoc sic probatur. De iure antiquo testamentum militis non rumpebatur ex causa praeteritionis, sicut hodie per authent. ex causa non rumpebatur legatum, tamen illud sic interpretatum est, quod intelligatur de illo milite qui praeterijt filium, sciens se illum habere, uel sciens uxorem praegnantem, secus si ignorasset: ut C. de milit. testam. l. sicut certi. & l. si cum uel in uero. ita in proposito, authent. quae dicit, testamentum ruptum ex causa praeteritionis, remanent legata, intelligi debet de praeteritione facta a sciēte, secus si ignorauit. Praeterea, hoc probatur ex corpore unde sumitur. d. authent. ut cum de appell. cogn. g. finantem. haec obseruata non fuerint per quem text. apparet praedicta esse uera, assignatur ibi causa, scilicet, ne filij falsis accusationibus condemnentur, uel circumscriptis ne aliquam in parentes substantijs patiantur, & c. hoc quod dicit, ne filij falsis, & c. refertur ad filium exhereditatum uel praeteritum, inserta tamen falsa causa & non uera: & quod sequitur, uel circumscriptionem aliquam in parentum substantijs patiantur, debet intelligi de eo qui praeterijt filium uel posthumum scienter, scilicet uxorem esse praegnantem, & hoc indicat uerbum circumscriptionem. Nam circumscribere, est aliquem scienter fraudare. ff. de integ. resti. l. j. & ibi no. in glo. super uerbo circumscriptis. & sic non habet locum in eo qui ignorabat utrum uxorem habiturus esset, uel non. Apparet igitur manifeste, quod iura antiqua quae dicebant rupto testamento legata non deberi, remanente incorrecta, si filius praeteritus est a patre ignorante ipsum uiuere, & ita possunt intelligi opiniones eorum qui hoc tenent, & hoc uerum est ut scripsi. Concludo igitur in praesenti questione legata non deberi super secundo puncto de illa clausula, uolo ualere iure testamenti uel codicillorum saltem, dico idem quod supra, uidelicet quod eius uigore non debentur legata, nec ad hunc casum haec uerba porriguntur, per ea quae in praedicta sunt, & alleg. & c. Ego Bart. a Saxofer. Ego Ioan. Cald. decretorum doct. quia ponitur in themate, quod testator tempore testamenti non habebat uxorem nec filium, per quod se ad quod faciendum sit testamentum, non est uerisimile quod speraret habere filios, & sic non potest dici ex hereditate uel praeteritio eius de quo non erat spes, ut ff. de iniur. r. p. & irri. testam. l. nam & si sub conditione. de spons. impub. ad dissolucendum. cum si impueretur igitur proles,

non spectaretur, rumpitur in totum, & sic non obstantibus illis uerbis, quod uoluit ualere, & c. non potest peti hereditas a substituto, sic nec possunt peti legata a fideicommissario in dicto testamento relicta ad instar eius quod non. C. de reuo. don. l. si unquam. Pro hoc facit ratio, l. cum quis. ff. de cod. causa data & causa non sequuta. & l. senatus. g. nec dubitanter. ff. de do. cau. mor. cum concor. & quasi uidetur expressum in Longobarda de successioneibus, l. si quis se dispensauerit. Et praedicta teneo, & sigillum appono.

ADDITIO.

Quidam. Adde quod hoc consilium Bar. secundum ordinem Perus. est in iij. parte ult. uol. in cons. xix. et est in i. uol. con. in char. l. vj. ubi est i. scripta sub scripto, Ioan. Cald. Thom. Dico ego Bart. Adde quod hanc opi. tenet Bart. in auth. ex causa. C. de lib. prate. & in l. j. in vj. quest. ff. de iure cond. et in cons. inc. quidam nomine Lapis. et est i. in cons. lxxij. in i. uol. et ibi scripti, et ita consulendo consulit Alex. in cons. xij. in i. uol. in cap. uiso tenore. et Franc. de Aret. in cons. xxiiij. quatuor dubia. et in cons. lxxij. in i. uol. lxxj. et in cons. xxiiij. in cap. uiso legato. et in cons. lxxv. eleganter et subtiliter, et Bal. in cons. xxx. in i. uol. clausula cod. et in cons. ccccl. in i. uol. quia uisus passus. in i. col. et in s. fin. in i. col. C. de cod. et Anto. de Canario, in cons. cccclxiiij. in causa ser Maximi de Racaneto. et ista est uera opi. et ita consulit in causa Antonij Lucae de sancto Constant. ubi plenissime scripsi contra Bart. et postea consulit pro opi. Bart. et uide in l. in d. authent. ex causa. in antepe. col. et in l. tale pactum. g. ff. de pac. et Alex. in d. authent. ex causa. in ult. col. et ibi scripti in addit. Thom. Dipl.

CONSILIVM LVIII.

Haeres utrum teneatur ad restitutionem fructuum perceptorum ex re legata monasterio constituendo antequam construat.

VIDAM Ser Martinus Bonauenturae de Combiate ciuis Floren. in suo testamento disposuit & iussit construi unum monasterium, in quo mandauit includi certum numerum monialium, & dicto monasterio construendo legauit multa bona per haec uerba, & legauit dicto monasterio construendo talia podera, & c. Et deinde sibi haeredem instituit do. Hermelinam, & quendam alium, quo testatore mortuo dicta d. Hermelina constituta possedit bona hereditaria, & percepit fructus bonorum legatorum dicto monasterio construendo per tres annos uel plures, & isto medio tempore impertrauit a dicecesano terminum ultra tempus anni datu a synodali constit. uel iure ad exequenda ultimam uoluntatem uidelicet terminum dictorum trium annorum, mandauit tamen quod inchoaretur dictum monasterium ad xv. menses, demum dicta dilatio adhuc prorogata fuit, & demum dicecesanus seu eius uicarius in terminum ultimam prorogatum canonicè elegerunt, & nominauerunt abbatissam dicti monasterij construendi, & eidem abbatissae monasterio construendo assignauit possessiones & bona legata dicto monasterio, & elegit xij. puellas futuras moniales. Et demum accessit consensus haeredis & executorum ad haec, & inuentus est & deputatus autoritate dicecesani, & per haeredem & per executores locus alterius monasterij iam constituti, quando in loco per testatorem destinato constitutum non posset, & exiit dicta abbatissa & conventus dictus alius locus deputatus. Modò est questio de fructibus bonorum legatorum dicto monasterio, seu illi monasterio quod representatur in testamento, uidelicet perceptis per do. Hermelinam haeredem a tempore mortis testatoris ante deputationem loci huius, & ante electionem abbatissae & monialium praedictarum, ad quem uidelicet debeant pertinere & utrum ad monasterium, an uero ad haeredem quae percipit ante monasterium quo ad conuentus esset creatus, & quo ad locum antequam hic locus esset huic conuentui & usui deputatus. In q. praedicta constat ualere legatum factum monasterio construendo, ut l. seruus. ff. de ali. & cib. se. & de li. causa. l. seruus. sed de fructibus rerum legatarum perceptis ante monasterium construat, est dubitatio praecedens an pertineat ad monasterium post constructionem, an uero ad haeredem, & quod ad haeredem non pertineat, est casus in d. l. seruus. ff. de li. cau. pro ut est ibi littera negatiua, quae est eois littera, & hoc tenet gl. C. de

de sur. l. si nondum licet Pet. ibi contradicat, ut Cy. refert. Sed communis littera est negatiua, posito tamen quod ibi esset littera affirmatiua, & dominium bonorum legatorum esset haereditas, tamen fructus debent esse monasterij post constructi: nam omnis casus eueniens, licet absque culpa haereditis, per quem monasterij constructio impediatur, non impedit quin postea monasterio constructo fructus omnes medij temporis monasterio debeant: casus est expressus in fi. C. de his qui. ut indig. l. cum Silianianum. Praeterea in istis relictis ad pias causas re ipsa absque alia interpellatione per haeredem non impletent mora contrahitur, ut l. cum non. g. apparet. de fideic. lib. statim ergo haeres cum potuit, fuit in mora, & per consequens tenetur ad fructus. Praeterea hoc uidetur expressum eadem l. cum uero. g. idem Imperator ubi dicitur quod nulla dilatio quantumcumque fortuita huic relicto ad pias causas debet nocere, quo minus habeat omnia, ac si statim uoluntas testatoris fuisset impleta. Praeterea, hoc est expressum in auth. de eccl. tit. g. si quis adificationem. ubi dicitur, quod uenerabilis domus intra annum non sit adificata, nec possit ita de facili adificari, tamen debet emi uel conduci aliqua domus, ut interim uoluntas testatoris seruetur. Ita hic haeres, qui non poterat monasterium construere, debuit interim in aliqua domo emptam uel conductam, dominas tenere, uel fructus ibi conseruare ad utilitatem monasterij construendi. Et per hoc apparet, quod dilatio quaecumque data est ab episcopo, non debet prodesse haeredi, ut faciat fructus suos. Nam dilatio illa est circa constructionem monasterij tantum, non circa alia quae haeres interim debebat facere, ut uoluntatem de functi impletet. Idem quia si dicitur est quocumque modo dicta dilatio intelligatur, etiam si esset lata a l. non intelligitur per eam praedictari monasterio post constructo, quin interim non percipiat omnes commoditates medij temporis, ut superius est probatum. Bart.

ADDITIO.

Quidam ser Martinus. Adde quod huiusmodi consilium secundum ordinem Perus. est in iij. par. ult. col. in cons. xxx. et alias inc. casus super quo consilium petitur, talis est, quidam ser Martinus. et alias inci. in q. praedicta. Tho.

CONSILIVM LIX.

EX PARTE Haereditas dicitur fructus non deberi monasterio, quia percepti sunt antequam monasterium non esset in rerum natura, ergo antequam dies legati ueniret uel cesserit, ergo haereditas cedunt, ut l. si ita relicti. g. Pegafus. ff. de leg. ij. & quod no. Mod. in l. si. g. fi. C. com. del. hoc etiam conuincitur ratione. Nam fructus non pertinent legatario, nisi aut dispositione testatoris, aut ex consequentia dominij rei legate, ut l. Herennius. ff. de usur. aut ratione morg. ut l. fi. C. de usur. & fruct. leg. cum si. sed ne uerum est in casu proposito. Nam dominium habere non potuit res, quae nondum erat in rerum natura. de ecc. ad i. c. j. Item nec haeres fuit in mora, cum non haberet cui daret uel solueret. ff. de leg. cō. m. l. si fundus. g. fin. & ff. de usur. l. pecunia. ad fi. nec in construendo monasterio propter dilationem iuris, & propter prorogationem factam a dicecesano. Ex aduerso dubitatur fructus deberi a tempore mortis testatoris, quia legatus est puer, nec constructione monasterij, quae est de futuro, facit conditionem considerata persona in hoc legato, quia uidetur legatum de eo qui fuit causa legati, & qui representatis in pijs legatis, & in pijs actibus, & quia quod relinquitur Deo, uidetur relinqui ecclesiae, & e contra, in auth. de ecc. tit. g. si qui in nomine Dei magni. no. per Dy. Instit. de act. g. si itaq. in fi. & donec non subest determinata persona legatarij, debet percipere episcopus pro his qui futuri sunt legatarij, ar. l. si quis ad declinandam. C. de episc. & cler. Nam si relinqueretur in redemptionem captiuorum, etiam si nullus esset tunc captiuus, perciperet episcopus pro futuris captiuis tanquam persona representans legatarios. Praeterea, licet istud legatum non uideretur esse purum & praesens, & interea non sit cui queritur: tamen haeres debet seruare fructus interim perceptos monasterio construendo, & ei dare cum erit constructum. Nam dies constructionis non expectat, nec inest fauor

re haereditis, sed ex necessitate & gratia rei gerenda, quia requiritur tempus ad probationem sui, & tempus quod interponitur, gratia ipsius rei interponitur, ut fiat: ergo fructus medij temporis non debent cedere lucro haereditis, arg. l. si ita relicti. g. Pegafus. ff. de leg. ij. & c. tit. l. pater. g. curatoris. Praeterea, licet haeres habeat dilationem ad construendum monasterium, non tamen ex consequentia habet dilationem ad presentandum legatum. Nam interim potest creari conuentus, uel interim potest dari episcopo ratione pro futuro conuentu. Nam rebus fortuna prouideri potest in preparatione, l. si seruitutis. g. futuro. ff. de serui. rust. praed. & preparatio ual de conueniebat rei gerenda. Nam cum curandum esset collegium monialium, expectabatur res quae statim quod est producta, exigit unde uiuat ex perceptis fructibus. Nam percipiendos expectare non possent. Nam ut sic loquar, istud corpus nascitur cum dentibus, & statim quarit cibum. Ergo prouisio est acta negotio, & fructuum conseruatio procedit ut detur ex mente illius, qui hoc monasterium fieri mandauit. Sic etiam damus curatorem ueniri, ut prouideamus futuro partui. Sic etiam domus curatoris haereditati interdum, ut prouideamus futuro haerediti, ergo non inconuenienter hoc casu conueniens potuit dari, ut perciperet, & c. Praeterea haeres fuit in mora post annum, ut in auth. de eccl. tit. g. si quis haereditatem. ergo fructus debet habere a die mortis defuncti. ut eo. tit. g. si nauem legatum ad pias causas, & c. Non obstat prorogatio termini facta per dicecesanum a lege sine ministerio hominis. Praeterea haec prorogatio licet excusaret haeredem a poena, non tamen debet sibi cedere ad lucrum percipiendum cum aliena iactura, argum. legis secundae. g. si quis a principe. ff. ne quid in loco publi. Gratia enim rei facta debet monasterio esse damnosa. Et ideo quoad fructus ex tunc saltem percipiendos debet habere monasterio procreato, & in dultum temporis propter calamitatem haereditis factam ad eius postulationem, licet teneatur eum a poena iuris: tamen non debet monasterium ledere in quantitate debita, arg. C. de his qui bon. ced. poss. l. fin. in fi. C. de prec. Imper. offic. l. quoties. Ex quibus uidetur inferri quod aut haeres debet fructus perceptos ex tempore mortis testatoris hucusque, aut saltem perceptos ab illo anno, circa quem per eum fuerit quo minus construeret, licet non fuerit in mora propter dilationem indultam a dicecesano, nam licet tale indultum prodesset ad euitandum poenam, per usuras quae sunt poena, non tamen debet prodesse in acquisitione fructuum, quia non est par ratio damni uitandi, & lucri captandi. Et sic respondetur ad id quod ex ordine not. in dicta l. quoties: maxime quia hoc lucrum capitur contra naturalem aequitatem, unde cum aliena iactura. Praeterea uidetur, quod episcopus uel uicarius episcopi, non potuerit dare dilationem haerediti ad soluendum legatum, quia non sibi concessum legem condere, uel huiusmodi facere, nisi maiori magistratu, de quibus secundum lac. de Are. & Gul. de Cug. non est episcopus ut solet tradari in l. ff. de offi. praef. praet. Nec etiam ipse maior magistratus posset dare dilationem debitori ad soluendum, quia hoc soli principi est reseruatum: ut no. Gul. in l. ff. quod quisque iuris. licet glo. ibi uelit sentire contrarium. in hoc ultimo dicto bene facio uim inter prorogare dilationem temporis statuti simpliciter executori, & hoc de facto, & de iure forte faciunt, & facere possunt episcopi, & dare dilationem episcopi debitori, quod non uidetur posse facere in illis legatis, maxime quae haberent diem ad lectum a testatore, uel a iure, prout est in legato fabricae monasterij, ac etiam in legato factio ipsi monasterio, per dicta iura. Et hoc casu non uidetur posse dicecesanus istud tempus prorogare, maxime, ita ut dilatio afferat monasterio damnum fructuum rei legatae. Dominus Franciscus de Albergotis.

ADDITIO.

Ex parte. Adde quod huiusmodi consilium est dom. Franc. de Alb. de Are. qui consulit super eodem casu, super quo consulit Bart. in cons. praecedent. et uide ibi. Thom. Dipl.

CONSILIVM LX.

VIDETVR Quod dictum relicum sit in diem constructionem non est legatarius in rerum natura, ut ff. de verb. obl. l. ubi autem. s. illud dubitationem. Sed interim ante constructionem res legata est heredis, ut l. seruos. de lib. cau. Si igitur res legata est heredis, & fructus interim percepti, ut l. Herennius. ff. de usufr. In contrarium uidetur, quod quamquam hac dies inest ex rei natura, quia ante constructionem non est legatarius in rerum natura, ut supra dictum est. Tamen hoc tempus seu dilatio est in fauorem legatarij, ut ipsa res interim uideatur inesse, id est, construatur. Nam & si impuberi legatum sit cum erit pubes, intelligitur fauore legatarij tempus adiectum, ergo multo fortius quando ipsa substantia deducendi rem in esse, & producendi causas dilatare legatum, uideatur dictum tempus eius fauore adiectum, & quotiescunq; dies adicitur fauore legatarij, fructus medio tempore percepti, debent restitui legatario, licet facti sint heredes. Nam haeres capit eos medio tempore, & mediū est in fauorem legatarij, & ideo eos restituere debet, licet ex regula iuris sint facti eius, ut l. si ita. §. Pagafus. de leg. ij. Præterea impedimentum quod à natura uel à lege inducitur, non debet præiudicare legatario. Nam quando testator est occisus, non debet adiri hereditas antequam uendicetur mors defuncti, si tempus interim intercedat, & fructus interim capiantur uindicata morte testatoris, res legata cum fructibus medio tempore perceptis, dantur legatario: ut l. cū Syllanianum. C. ad Sylla. sic intercedente lapsu temporis propter constructionem ex rei natura, nam hoc tempus non debet procedere ad utilitatem heredis, damnum legatarij, igitur fructus restituant. Præterea si stipuler domum mihi constructui, ista stipulatio est pura, tamen ex re ipsa dilacionem capit, ut agere non possim ante tempus quo constructui poterit, sic hoc legatum purum uidetur, licet differat petitio usq; ad constructionem, ut ff. de verb. obl. in l. interdum pura. Nicolaus Lapi de Florentia prædicta subscripsit, &c.

ADDITIO.

Videtur. Hoc conf. est do. Nic. Lap. de Flor. qui consuluit prout Bar. in conf. præced. l. viij. & ponit opin. suam super dictis fructibus. Thom.

CONSILIVM LXI.

DE FRUCTIBVS Prædictis per heredem perceptis, credo quod percepti non solum à tempore aditionis hereditatis, sed per ipsum perceptis de bonis legatis tempore mortis testatoris, monasterio constructo dari siue reddi debent. Videtur enim mihi quod huiusmodi legatum non sit propriè conditionale uel modale, quod tamen uidetur uarij reuocari, secundum quod innuit gl. ff. quemadmodum seruit. amit. l. is cui. §. si. nam licet multum contradicatur, ff. ad Sylla. l. j. §. serui. nec uidetur dictum legatum propriè in diem, quod ante dici euentum non transit ad legatarium. ff. de usufr. l. leg. l. Sempronius. Sed inspecta intentione testatoris fauore ecclesie potest dici purum, ideo sequitur quod dixi, ut bene probatur, ff. de leg. j. l. si tibi homo. §. cum seruos. & de fut. l. à Titio. & quod ibi no. & per Cyn. C. de usu. & fru. leg. l. fin. Nec obstat monasterium construendum nondum fore constructum, & sic qui non erat, non potest dici legatarius, de const. c. cum accessissent. cum similit. Et quia legatum sub conditione caret effectu ante purificatam conditionem, ff. de verb. sign. l. cedere diem. in clem. cuiquam. de concess. præb. Et interim dominium esset heredis. Nam omnis pluribus quæ dici possent, & diffusè etiam hoc casu, si diceretur hoc legatum conditionale, scilicet si monasterium construatur, quæ tamen propriè non est conditio, scilicet consistens in insidijs fortuna, imò monasterium necessariò est constituendum, si adest possibilitas, & per episcopum licentia concedenda de illo constituendo. Credo tamen talem adita hereditate debere censerì monasterium constructum fore, & hoc propter testatoris intentionem. Pro modo sufficiant iam dicta, licet in hoc articulo, su-

per quo maiores consul. nihil didici, multa possent subitari. Ioan. Cal. Bono. decretorum doct.

ADDITIO.

De fructibus. Istud conf. est dom. Ioan. Cal. de Bon. super fructibus, qui consuluit unà cum Bart. in eodemmet casu. ut supra in cons. l. viij. & ponit opin. suam. Thom.

CONSILIVM LXII.

Testamentum confectum per publicum notarium, etiam si testes sunt mortui, facit fidem.
Testamentum inter liberos ualeat, si appareat quodcumque uoluntatis indicium.

VISO Testamento prædicto, & his quæ gesta sunt, cum filia foemina instituta in dicto testamento, dicant testamentum ualere, Benedictus uero Petrus nepos, qui Benedictus fuit natus tempore Manucij sui aut, dicit testamentum non ualere. Quaritur quid iuris? Ad quæ respondetur, quod licet quando testamētum sit in scriptis, & tempore quo testamentum aperitur, testes non super sint, possit forsitan testamentum dici nullum esse, tamen in proposito dicendum est indubitanter, testamentum ualere duobus rationibus. Primò, quia dictum testamentum sic signatum fuit scriptum manu publici notarij, sic ualeat, licet testes non super sint. Ita determinat gl. ff. quemadmodum test. aper. l. ij. in prin. glo. scilicet ubi publicum. ibi dum dicit, nisi sit per manum publicam scriptum, &c. ubi est expressum, & omnes tenent illam gl. t. Secunda ratio est, quia istud testamētum est factum inter liberos, inter quos ualeat, si appareat quodcumque uoluntatis indicium, etiam si non sit uoluntas perfecta, ut C. fam. ex c. l. si. & C. de test. l. hac cōsultissima. §. ex imperfecto. Cum igitur nunc inter liberos sit cōtento, quantum ad eos testamentum est ualidum sine dubio. Bar.

ADDITIO.

Viso testamento. Istud conf. secundum ordinem Perus. est in iij. par. ult. uol. in cons. xxxiiij. & pro cons. Bar. alleg. And. Bar. in l. ij. in prin. in add. Bar. incip. quondam. ff. quemadmodum test. aper. Tho.
Determinat glo. Adde quod illam glo. alleg. Bar. in l. j. in ult. col. C. de test. & ibi Ang. & Sal. dicunt illam glo. esse sing. sed adde similem in l. si. in uerbo ostendere. C. de fideic. Thom.

CONSILIVM LXIII.

Authentica ex causa, habet locum præteritione posthumi.
Præteritione posthumi firma manet substitutio pupillaris.
Substitutio compendiosa quibus uerbis fiat.
Suorum heredum appellatione, comprehenduntur sui succedentes.

EX FACTO Proponitur, Salimbertus Ioannelli de Castro sigilli suum condidit testamentum, in quo inter alia disposuit, quod si Flore Angeluch uxore, quondam Andree sui filij, quæ prægnans est, posthumum unum uel plures masculos fecerit, eum, & eos instituit heredes uniuersales, & si unam uel plures foeminas, uidelicet si unam habeat cxxx. lib. denariorum, si plures essent, habeat quolibet earum ceterum lib. & si filij nascituri decesserint sine filijs, bona sua sint heredum suorum inscriptorum, & j. in eo testamento sequitur sic. Et adueniente conditione prædicta de dictis heredibus. s. scriptis si non uixerint, & filios non habuerint, Matheolus Vannis Bartholomei, & Philippucij Albertogi heredes instituit uniuersales. Cōtingit quod post mortem testatoris uxor eius peperit unam filiam foeminā, quæ mortua est infans. Quaritur utrum hereditas dicti testatoris & dicti infantis, debeatur matri eius, uel dictis heredibus scriptis: Circa quod dicendum est primò, quod dictum testamentum nullum est quantum ad heredis institutionem, cum dicta filia foemina non fuerit in aliquo instituta, ergo, &c. C. de inoff. test. auth. nouissima. & ibi no. & in auth. ut cū de app. cog. §. alud quoque capitulum. sed cetera firma remanent, t. ut in auth. ex causa. C. de lib. præ. quæ auth. etiam locū habet præteritione posthumi, ut l. generaliter. §. ex test. ff. de fideic. l. & l. si pater. eo. ti. & l. j. de test. tut. & l. j. §. ff. de cap. & possit. re uer. de leg. iij. l. si quis iure facti test. & l. j. C. de cod. t. & sic pupillaris substitutio firma remanet, ut no. per gl. in l. j. in fi. ff. de

de uulg. & pup. & ibi hoc tenet Iac. de Are. & Ray. de Forli. licet ibi Dy. uideatur innuere contrarium, dicens, quod illa auth. habet locū in his quæ possunt consistere sine testamento, tamen illud dictum non est uerū quod apparet, quia tutela datio firma remanet, ut in auth. ut cū de app. cog. §. si prædicta. un. de sumis. auth. ex causa. Et tamen tutela datio non potest subsistere sine testamento & heredis institutione, ut l. j. de test. tut. hoc præmissis in q. proposita, an prædicti Matheolus & Philippucius sint dictæ posthumæ pupillariter substituti. Et dicendum est quod sic per dicta uerba, si non uixerint, & filios non habuerint. t. Fuit enim substitutio compendiosa facta uerbis directis, quæ sine dubio trahitur ad pupillarem in tempore pubertatis, ut l. uerbis ciuilibus. & l. in pupillari. ff. de uul. & pup. & no. in l. precib. & C. de imp. & alijs subf. Sed prædictis uidetur ob stare: quia in dictis uerbis ultimo loco positus, testator usus est istis uerbis, & adueniente conditione. s. dicta de dictis heredes. s. dictis. & c. sed dicta posthumæ herede non instituit, ut ex ipso testamento apparet, ergo uidetur quod ipsi posthumæ non fuerint substituti. t. Ad quod uidetur quod testator his uerbis, uidelicet de suis descendentibus, fm quod se habet uulgaris locutio, secundum quæ pueri descendentes eius aliquo modo etiam eo uoluo dicitur heredes talis, secundum quem cōmunem usum loquendi uerba testatoris maxime iustici debent intelligi, ut l. librorum. §. qd tamen Casus. & ibi no. de leg. iij. & l. cum delationis. §. asinā. de fund. inst. & l. Labeo. de supel. leg. Et quod sic intellexerit testator, apparet ex præcedentibus uerbis testamēti, ubi dixit, si filij sui. Manifeste enim referuntur ad posthumos & ad posthumas, de quibus in superiori parte testamenti fecit mentionem, ut l. qui filia. in prin. de leg. j. Ex quibus concluditur dictos tamquam pupillariter substitutos esse admittendos, & matrem à dicta successione excludendam. Bart.

ADDITIO.

Ex facti. Adde quod huiusmodi consilium secundum ordinem Perus. est in tertia parte ultimi uol. in cons. xxxvj. & alijs incipien. in nomine Salimbertus. & in cons. l. j. uol. & uide de hoc Bar. cons. Pet. Corn. in cons. cxxxij. in iij. uol. incip. in hac consultatione, in ij. col. ubi alleg. Bar. in isto conf. & Alex. in l. j. in xvj. col. ff. de uul. & pup. in uer. in eadem glo. ad fi. & ibi ponuntur plures concord. Thom.

CONSILIVM LXIII.

Relictum filio ad arbitrium talis, an sit purum.
Verbum, placuerit, quomodo intelligatur.
Relatiuum iuncto uerbo futuri temporis, quando faciat conditionem, & quando non, uide hic.
Filius hereditatem matris non adiens, an transmittat.
Mater negligens petere tutorem filio & curatorem uentri, an priuetur hereditate.
Authentica ex causa, an conseruet pupillarem substitutionem.
Verba sine aliqua diminutione, apposta in substitutione, important directam substitutionem.
Verbum, quando cumque, quando faciat substitutionem directam.
Verbum, succedat, & uerbum, ad alia posse peruenire, an faciant directam substitutionem.
Substitutio compendiosa continet directam pupillarem.

IN QVÆSTIONE Proposita, uiso puncto ipsius & diligenter inspecto, oriuntur multa dubia. Primò, an testamentum ualeat: secundò, quod ualeat, quis succedat: tertio postea quod ualeat, quis succedat in bonis hereditate prædicta. Ad primum dicitur & allegatur quod d. testamentum non ualeat, quia filia foemina S. C. & I. non fuerunt instituta in aliquo, cum illi qui debuerunt declarare dotes earum, non declarauerunt, t. & ad hoc probandum arguitur sic: Quando aliquid confertur in arbitrio alterius conditionaliter, illo non arbitrate relicto non ualeat, ut l. j. in prin. ff. de le. j. Sed hic est huiusmodi, quod probatur, quia relatiuum iunctum uerbo futuri temporis est in hoc testamento, scilicet dicitur, ergo est conditionale: in contrarium, quando dos relinquatur filia ad arbitrium alterius, illud legatum intelligitur purum, nec habet aliquam conditionem, ut d. l. j. respon. de leg. ij. Sed ita est in propo-

sito, dixit enim testator. Item reliquit centum filia ipsius testatoris illam quantitatem dotes quam dicent t. & declarabunt prædicti, & quæ eis placuerit. Nota quod dicit, placuerit, quod intelligitur in arbitrium boni uiri, ut l. Thais. §. fore. de fideicom. lib. Concluditur ergo, quod dictum relictum fuit purum. Ad primum respondetur primò quod tunc est uerum, t. quod relatiuum iunctum uerbo futuri temporis, facit conditionem, quando refertur ad substantiam legati, sicut in substantia legati à testatore ponitur pro forma. Qualitas autem in alterius arbitrio committitur, ut l. ij. de hæc. instit. ibi ex partibus quas adscripsero, licet eam partes non adtribuantur, tamen institutio ualeat. Ita in proposito postea quod testator dixerit, relinquo tali meæ dotē, nec adiecerit quantitatem, sine dubio ualeat, ut l. cum post. §. gener. ff. de iur. do. & quod ibi no. ff. de leg. iij. l. si filia. & de iur. do. l. quomodo. Præterea hic debet dici de necessitate in casu isto, quoniam in eo quod relinquitur filia usq; ad legitimam, nulla potest opponi conditio: unde positum quod uerba sonarent in conditionem: tamen potest illa conditio amoueri, per l. quoniam in priorib. C. de inoff. test. Concluditur ergo, quod dictum relictum pro dote, & institutio fuerit facta pura, & sic testamentum sit ualidum. Secundò dubitatur, positum quod testamentum ualeret, quia succederet. Ad quod respondetur quod succederet dicta d. Ioanna, quod probatur sic: hereditas patris non adita non transmittitur secundum op. glo. in l. si infanti. C. de iur. delib. secundum quam op. alia consuluit collegium ciuitatis Florentiæ in ciuitate Astensis. t. Sed ex dicta narratione facti non proponitur quod dicti filij qui ante decesserint, hereditatem adierint, ergo ipsi hereditatem paternam non transmiserunt ad matrem. Remanet ergo quod dicta dña Ioanna tanquam sola succedens ab intestato succedit patri suo. Nec potest dici aliud in matre, per l. apud hostes. C. de suis & leg. quia tenendo illam op. quam tenuit collegium Florentinum, illud est uerum ibi, ideo quia pater decessit apud hostes, & sic uidetur decessisse prima hora captiuitatis: secus si decessit apud nos, & filius non adierit. Ita dicit Iac. de Bel. in quaestione disputata per eum quam ponit in auth. de trien. & femis. in princip. t. Præterea, ex facti narratione non proponitur matrem dictorum filiorum suscepisse tutelam, inuentarium fecisse, & legitime administrasse. Et sic positum quod alia fuisset ad eam deuoluta, tamen per istam negligentiam petendi tutorem legitime debet esse hereditate priuata, ut ff. ad Tertul. l. ij. §. si mater. & ibi no. in gl. super uerbo, nec legitima. Præterea dicta filia posthumæ dicta mater curatorem uentri dare non petijt, propter quod est ab hereditate dictæ posthumæ repellenda, ut d. l. j. §. si mater. uer. quod si cum prægnans, ad Tertul. Concluditur ergo positum, quod d. M. decesserit intestatus, dicta mater uxori de bonis suorum filiorum præmortuorum nihil debetur, sed eis in totum succedit d. Ioanna filia dicti M. & hoc si ponatur quod dicti M. & dictis eius filijs debeatur succedere ab intestato, positum etiam quod dictum testamentum esset ruptum ex causa præteritionis, adhuc insurgit dubium, utrum substitutio pupillaris, quam testator fecit in dicto testamento, t. per auth. ex causa, quæ dicit, quod rupto testamento ex causa præteritionis, cetera firma permanent, & glo. ff. de uulg. & pup. §. substitueret. dicit quod hodie substitutio firma remanet, per d. auth. ex causa. Dy. ibi dicit contrarium, dicens quod ibi loquitur tantum in his quæ sine substitutione ualere possunt, ut legata & fideicommissa, quæ possunt relinqui ab intestato, & sic illa authentica secundum eum non loquitur in pupillari substitutione. Alij tenent glo. contra Dyn. quia etiam tutela confirmatur per auth. ex causa. hoc dicitur expressè in corpore unde sumis, ibi dicitur quod tutelam dationes firmæ remanent, & istud est fauore filij, ita etiam conseruantur substitutiones pupillares, cū fauor sit filij, ut decedat testatus. Præterea probatur sic. Hodie conseruantur legata per auth. ex causa. ita olim conseruabantur per edictum si quis omis. cau. test. legata non institutiones, ut l. in testamento. ff. si quis omis. cau. testa. sed substitutiones pupillares conseruabantur, ut l. j. §. planè. ff. de

uulg. & pup. ergo eodem modo obseruantur tabula pupillares, per auth. ex causa. Præterea in auth. ex causa. dicitur caetera firma permanent, sed sub ista appellatione uenit tabula pupillares, s. si. & de uul. & pup. & l. nam quod. s. qui com pulsus. ff. ad Treb. & in ista opi. est lac. de Are. in d. l. j. s. substi tuere. de uul. & pup. & do. Old. & omnes Moder. unde posito quod dictum testamentum non ualeat, tamen ualeat substitutio pupillaris, & habet eundem effectum quem haberet, si testamentum esset ualidum. Tertio uidendum est, posito quod dictum testamentum ualeat, & quod matri non obest, quod non petijt tutorem, uel quod hereditas non fuerit adita, uidendum quis succedat, considerato puncto prædicto, & substitutione facta filijs in dicto testamento paterno. Ad quod inuestigandum sciendum est, quod substitutio domini Ioannis est in tempore pupillaris, quod apparet, quia testator substituit per hæc uerba, & eos inuicem substituit, ita quod tota hereditas ipsius, sine aliqua diminutione deueniat in aliu superiuentem, & c. Ex eo enim quod dixit, eos inuicem substituit, apparet quod continetur pupillaris directæ, ut iam hoc iure. & l. Lucius. de uul. & pup. Item ex eo quod dicit, tota hereditas, & ex eo quod dicit, sine aliqua diminutione, apparet quod uoluit substituere pupillariter: quia per nullam aliam substitutionem quæ per pupillarem potest hoc fieri, ergo apparet quod uoluntas sua fuit substituere directæ: est ergo uoluntas testatoris probata legitimis coniecturis, quæ matrem excludit, ut C. de mil. test. l. in testamento. in fi. & ibi no. de impu. & alij substit. l. precibus. & ibi no. in glo. super uerbo, omnino. Item substitutio facta filijs masculis, si omnes decederent sine filijs quando uocantur, quod succedat qualibet filia foemina, etiam si posthuma fuerit, unâ cum do. Ioan. sua filia æqualibus portionibus, & quod de dicta hereditate nihil possit peruenire in aliquam personam, nisi in dictas filias foeminas, similiter fuit directæ pupillaris, quod apparet primò per eadem uerba, dum dixit, quod nihil aliud possit peruenire. Propterea Ioan. And. in c. si pater. de testib. lib. vi. in nouella, tenet quod uerbum succedat, etiam si esset simpliciter positum, trahatur ad directam pupillarem intra tempora pupillaris ætatis, per d. c. si pater. ubi tex. dicit expressè, quod uerba antiqua trahuntur ad directam pupillarem, etiam si mater est in medio, per quod c. omnis dubietas, & omnis contrarietas non strorum doctorum est sublata saltem in terris ecclesiæ, sed ciuitas Alsij est in terris ecclesiæ, ergo, & c. dicta ergo S. scilicet posthuma, & C. & l. successissent ex substitutione domini Ioan. instituto, sed do. S. posthuma fuit exclusa ante Ioan. quia ante Ioan. heredem institutum. Item dicta C. fuit exclusa à successione d. Ioan. quia mortua antequam ipsa hereditatem adiret. Restat ergo, quod d. Ioan. ex uigore dictæ substitutionis in totum succedit d. Ioan. cum portiones aliorum sibi accrescant, ut l. sed si plures. in prin. ff. de uul. & pupil. & sic mater omnino excluditur, sed posito quod d. C. & d. l. successissent d. Ioan. ex uigore dictæ substitutionis, cum d. C. sit mortua, uidendum est quid iuris de hereditate d. C. ad quod dicendum est, quod substitutio facta ipsi C. debet intelligi directæ pupillaris, similiter ex præsumpta uoluntate defuncti: quia ei substituit sororem suam dicti testatoris filiam, quam uerisimiliter uoluit referri matri ipsius C. ut no. per glo. in d. l. precibus. in ult. glo. & per doc. uidelicet per Cy. in l. si. C. de inst. & subst. ergo ex hac præsumpta uoluntate excluditur mater, secundum omnes, quod tenet Io. And. in d. c. si pater. in nouella. & probatur per text. d. c. sine dubio. hæc enim compendiosa in distincte obtinet directam pupillarem, & sic hæc mater excluditur, & succedit d. C. pro dimidia d. Ioan. pro alia dimidia, filij Colæ secundum formam testamenti. Sed posito quod dicta substitutio fuerit fideicommissaria, quod d. In ueritate non est, ut dictum est, uidendum est in quo succedat dicta mater d. C. nam de substitutione facta Ioan. modo potest dubitari, quin fuerit directæ pupillaris, unde solum de hereditate d. C. uidendum est, & cõstat d. C. habuisse in bonis suis, primò dotem sibi relicta à patre, & in d. dote succedat mater usque ad legitimam d. C. & residuum uenit in fideicommissum. Item si die-

ceretur d. C. successisse d. Ioan. quæ bona cum fuerint ablata per eam etiam dicto testatori uenirent in fideicommissum, & in totum deberetur d. Ioan. & filijs d. Colæ. l. qui fundi. s. qui filios. ff. ad l. Falc. Concluditur ergo quod dicta mater à successione bonorum, & filiorum d. Mathei omnino excludantur, & quod concedendo quicquid concedi posset, non posset succedere d. C. nisi fumendo de relicto dotis, & c. Bar.

ADDITIO.

- a In questione. Adde quod istud conf. secundum ordinem Perus. est in iij. parte ult. uol. in cons. xli. & istud pro cons. Bart. alleg. Alexand. in l. j. in pen. col. & in l. Centurio. in fine. ff. de uul. & pupil. & And. Barb. in l. j. in j. addit. Bar. C. de impu. & alleg. subst. Thom.
- b Ad primum responderetur. Adde Bar. in l. Stichum. in prin. et ibi uide apo. ff. de leg. j. & uide per Alex. in l. j. in pen. col. ff. de uul. & pupil. & in l. Centurio. eod. tit. Thom.

CONSILIVM LXV.

- 1 Per clausulam codicillarem, si non ualeat uel ualebit, filio ignoranter præterito debentur legata & fideicommissa.
- 2 Quando testator superuixit post natiuitatem filij, an præcedat quando alij filij sunt instituti.
- 3 An filio ignoranter præterito debeantur legata per auth. ex causa. C. de liber. præter.
- 4 Verbum circumscribere, est per dolum aliquem decipere.

QUIDAM Nomine Lapus Vannis, & c. In nomine Domini amē. In questione prædicta illud quod alias in simili, & quod auditores meos docui, & quod in scriptis meis, quæ literis redegi, hoc non scribo & consulo, uidelicet, quod ex uigore dictorum uerborum si non ualeat, & c. scripsit hæres non possit petere fideicommissum, nec legata debeantur in casu prædicto, quod probato rationibus & legibus. Primò sic: Per testatorem inferitur clausula, si non ualeat, uel ualebit, & c. ita in testamento militis est de iure clausula, quod si non ualeat de iure communi, ualeat de iure militari, ut ff. de testam. mil. l. iij. sed in testamento militis hæc clausula non extenditur ad casum, quando nascitur posthumus, de quo non cogitauit, ut C. de testa. mil. l. sicut cerui. & l. si cum uel in utero. eod. ergo modo in proposito. Secundò per rationem l. si unquam. C. de reuocaco. donatio. Nam si propter filij natiuitatem reuocatur donatio iam perfecta, multo magis legata & fideicommissa. Tertio per text. ff. de uul. & pupil. ex facto. uerf. igitur, & c. ubi expressè dicitur, quod non est uerisimile principem uel testatorē de hoc casu cogitasse, ut uoluerit filios nascituros hereditate priuare. Quarto per text. ff. de iure codi. l. pen. in fi. ubi dicitur quod non est uerisimile prædicta reliquisse, si de alijs cogitasset, non obstat, si quis cum nullum. ff. de iure cod. quia ibi testator expressè uoluit legata deberi à quocumque sibi futurus hæres erit absque aliqua conditione, unde etiam posthumum instituisse uidetur tacite, ut ibi dicitur in tex. quod hic non est, imò posthumus est præteritus, & sic non uidetur esse fideicommissio grauasse. Quintò sic probatur, dicta uerba, si non ualeat, uel ualebit, & c. hoc operatur ut in causam fideicommissi, & codicillorum ius prioris testamenti referatur: ut ff. de test. mil. l. quærebatur. in prin. ubi tex. expressè dicit, quod uerba hoc important, ut quibuscumque mortis conditionibus, testator uoluit hæres & legatarios ex testamento habere, & solum hoc immutat, quod primis debeantur iure directo, nunc debentur iure fideicommissi, & nihil aliud per dicta uerba adificitur, sed non est dubium, quod ex uigore testamenti testator uoluit instituire heredes sibi posthumus, de quo non cogitauit, nascere: ut s. probatū est in milite testante. Illa enim uerba, si non ualeat, & c. hoc important, ut eo casu quo testator uoluit eum habere iure institutionis, quod est, si posthumus non nascere, eo casu habeat si testam. cõtingeret, non ualere ex defectu solennitatis, uel ob hereditatem non aditam. Ex hoc apparet, quod aliud est facere codicillos simpliciter, & aliud est dicere, si non ualeat iure testam. & c. & per hoc non obstat, si quis cum nullum: nec ob. quod dicit, quod post natiuitatem posthumus, testator uixit, & tãto tempore quod potuisset mutare testam. si uoluisse. Nihil hæc allegatio tollit per l. iij. C. de inoff. testa. nam illa coniectura

tura tunc assumit, quando alij filij sunt instituti, secus quando extranei, ut l. pater. in fi. Probatur etiam per rationem: quia posito quod testator hoc uoluisse expressè in illo medio tempore: tamen ista uoluntas non fuit legitima, nec facta coram solenni numero testu, & sic nullius ualoris. Et prædicta quantum ad illud quod queritur de uiribus illius clausulæ, si non ualeat, uel ualebit, & c. Superest uidere an legata debeantur ex uigore auth. ex causa. de lib. præter. circa quod omnis disputationibus, breuiter scribo quod sentio, scilicet quod legata non debentur dicto casu quo testator de posthumo non cogitauit: quia sicut hodie cõseruantur legata per auth. non obstante præteritione, ita olim sine testamento militis cõseruabatur testamentum, sed tunc non porrigebatur ad prædictum casum, quando præterijt posthumus, de quo non cogitauit, ut d. l. si cum uel in utero. C. de mil. testa. ergo, & c. Item per rationem l. si unquam. quia si reuocatur donatio propter natiuitatem talis posthumus, multo magis legata. Præterea pater ex tex. in corpore, cum de app. cog. s. si nauem hæc obseruata non fuerint, ex ratione tex. Dicit enim nullum ex hereditatis liberis præiudicium generari, & ne filij filijs accusationibus condemnentur, hoc refert ad exheredatos in certa causa, non tamen uera, & sic falso accusantur, & neq. aliam circunventionem in parentum substantijs patiantur. Hoc refert ad eos quos testator præterit scilicet. Nam circumscribere, est per dolum aliquem decipere, ut ff. de integ. rest. l. j. & ibi no. Sed si testator ignorabat, & de eo non cogitabat, non potest dolum uel circumscripcio esse, unde uerba authen. ad hoc non referantur, concluditur ergo quod legata non debeantur. Bar.

ADDITIO.

- a Quidam nomine. Adde quod istud consilium secundum ordinem Perus. est in iij. par. ult. col. in cons. xlv. & pro cons. Bar. alle. Alex. in auth. ex causa. in ult. col. C. de lib. præter. & ibi l. iij. in xviij. col. Thom.
- b Si non ualeat. De hac Bar. quæst. uide late per Alex. in d. auth. ex causa. in v. & vij. col. & ibi l. iij. in xvij. col. C. de lib. præter. & Alex. in l. j. in v. & vij. quæst. in iij. col. ff. de iure codicil. in addit. Bart. & ibi And. Barb. & Vita. Neapol. in suo tract. clausularum in clausula xliij. & Bart. in cons. lviij. s. in iij. uol. & ibi in addit. & plenè scripsi in consilio meo, in causa Iacobi de S. Constantino. in iij. col. ubi uideas. Thom.

CONSILIVM LXVI.

Hereditas matris non adita per insipientem, an transmittatur ad amitam paternam, & an tanquam non adita pertineat ad auunculum.

IN QVAESTIONE Prædicta dubij est cum hereditas materna non sit adita per dictum infantem, nec per alium ex persona eius, uirum debeatur autem paternam, an tuerò auunculo fratri matris, qui hoc petit tanquam hæres matris, hoc est examinandum: quoniam gl. in l. j. C. de his qui ante aper. tab. dicit, quod sicut hereditas parentis non adita non transmittitur ad liberos, & ita ad parentes, per l. apud hostes. C. de suis & legi. cuius contrarium tenent doct. quia casus est in l. j. C. ad Offic. & ad Tertul. l. j. s. si quis ex liberis. in quibus contrarium est expressum. Non obstat. l. apud hostes. quia ibi loquitur in filia, quæ patri remansit sua, ut ibi dicitur. Sed mater non habet heredem suum, & in hac opi. semper fui, quia cum leges hoc expressè dicant, nec reperitur correctum specialiter & expressè hoc dicere non debemus, ut C. de appell. l. præcipimus. in fi. Et ita uidetur mihi de iure. Bart. à Saxof.

ADDITIO.

- a In q. Adde q. hoc cons. Bart. secundum ordinem Perus. est in iij. parte ult. uol. in cons. xlvij. & in x. uol. cons. in char. ccl. & de materia istiusmodi consilij, uide plenè per doct. in l. si insanti. C. de iure deliber. & ibi do. l. iij. in iij. col. Thom.

CONSILIVM LXVII.

- 1 Relictum omnium bonorum habet uim institutionis heredis nullo alio instituto.
- 2 Fideicommissarij & executores, nullo alio instituto herede, obtinent locum heredis.

NICOLAUS Fecit testamentum, in quo plura legata reliquit, ultimò sic disposuit, omnia uerò eius bona uoluit dari & distribui per suos fideicommissarios illis hospitalibus, & alijs miserabilibus personis, quibus eisdem placuerit, ita quod debeant dare & cõseruare in opus cuiusdam capellæ, & c. & facit suos fideicommissarios, P. M. Queritur cum in dicto testamento non reperitur aliqua hæredis institutio, nisi ut s. dicitur, an dictum testamentum sit ualidum? Ad quod respon. quod testamentum ualeat, & illa uerba, omnia eius bona, & c. habentur pro hæredis institutione. Nam relictum omnium bonorum est institutio hæredis, si alius in testamento non est institutus, ut no. ff. de hæred. inst. l. his uerbis. & in auth. de hæred. & sal. s. si uerò nulla. in gl. super uerbo relictis. Præterea ea assignatio portionis bonorum facit institutionem hæredis, licet non exprimat institutio, uel in fi. de hæred. inst. ergo eadem ratione assignatio omnium bonorum, Præterea de hoc est tex. expressus, ext. de testam. cum ubi ubi dicitur quod non uidetur decedere intestatus, qui bonorum suorum dispositio detur institutio quæ est caput testam. & illi fideicommissarij, & executores locum heredum obtinent, ut ibi not. per Innoc. & probatur C. de episc. & cler. l. nulli. & l. si quis ad declinandam. Pro hoc facit C. de pact. licet. Ego doc. Bart. à Saxoferrato legum doct.

ADDITIO.

- a Nicolaus. Adde q. istud conf. secundum ordinem Perus. est in iij. par. de ult. uol. in cons. l. & pro cons. Bar. alleg. Alex. in l. Centurio. in xxij. col. uol. & seq. ff. de uul. & pupil. & in cons. l. in uol. cuius in uim est, in causa present. in v. col. & in l. alio. in prin. in j. additioe Bart. ff. de adm. & cib. lega. Thom. Dipl.
- b Assignatio portionis. Adde Bart. in l. Centurio. ff. de uul. & pupil. in l. si quis in officio. ff. de leg. ij. & in disput. sua in cap. filium adultum, & p. c. per Alex. in d. l. Centurio. in xxij. col. & seq. & in cons. l. in uol. in causa present. & uide apo. in l. his uerbis. ff. de hæred. inst. Thom.
- c Fideicommissa. Adde Bar. in l. alio. in iij. col. ff. de ali. et cib. leg. cum concorde quibus per Alex. ibi in addit. incip. no. ad notata, & ibi scripsi, & per Alex. in d. l. Centurio. in xxij. col. & seq. & in d. cons. l. in uol. Thom.

CONSILIVM LXVIII.

- 1 Legatarius potest propria autoritate ingredi, & cum iudicis licentia in possessionem rei relegate si à nemine possidetur.
- 2 Ex codicillis an quis possit immitti in possessionem beneficio l. si. C. de e. dic. d. u. Ad. toll.
- 3 Intellectus ad l. fin. de codicil.

QUIDAM Fecit testamentum, & postea codicillos, & cum testamentum haberet non possit, nec sciri quis fuerit institutus hæres uigore codicillorum, fuit petitum se immitti in tenutam, & corporalem possessionem rei contentæ in dictis codicillis per syndicum monasterio sanctæ Lucie nondum adita hereditate, postea pendente litigio fuit adita hereditas per dictum monasterium, impugnatur dictum monasterium non posse aliquid cõsequi ex clausis codicillis. Secundò impugnatur & dicitur, quod uidetur renunciatum testamento & hereditati, & legatis sibi relictis in testamento ex petitione facta super codicillis. Tertio uirum dicta possessio terreni spectet ad monasterium, uel ad fratres minores, uel ad sororem testatoris, uel ad quæ. Quarto posito quod dicta petitio non procederet ante aditam hereditatem, nunquid dictum monasterium teneatur reficere expensas d. dominiæ, posito quod dicta petitio non dirigatur contra aliquam personam, licet in iudicio dicta domina fuerit citata ad petitionem partis & iudicis, & primò uisio testamenti & codicillis, quid debeat ex prædictis percipere monasterium, & quid d. domina Agnes, quod debeat fieri immisitio in possessionem secundum formam petitam apparet, quia legatarius potest ingredi in possessionem rei legatæ, si à nemine possideatur sua autoritate, ut l. non dubij. C. de leg. & ibi no. si potest sua autoritate, multo magis debet in d. licentiam concedere. Non obstat, quod dicta domina Agnes diceat se possidere, quia dicit se possidere tanquam legataria ex testamento,

mento, ut apparet ex testamento per eam producta. Sed in dicto testamento solum fructus possessionis sunt relictis, & sic esset usufructuaria, posito quod dictum legatum non esset reuocatum. Sed usufructuarius non possidet nisi natura liter tantum: ut l. naturaliter. ff. de acquirenda possessione. Igitur civilis possessio durat, & sic illius civilis uacantis, & à nemine possessa, sine dubio debet dari possessio heredi, nec ratione naturalis quam ipsa possit asserere, se habere, poterit fructus percipere, quia non praestitit cautionem de uendo fruendo arbitrio boni iuri, & sic non potest uti frui, nec facere fructus suos, &c. † Præterea dictum monasterium est hæres scriptus pro re certa, & nullus alius est uniuersaliter institutus, & sic habetur loco uniuersalis hæredis, unde ex auctoritate l. fin. C. de edict. diu. Adria. tollen. debet imitari in possessionem. Nec obstat si dicatur, illa loquitur quando producat testamentum, non quando produciuntur codicilli, quia illud est uerum, si esset institutus hæres, quidam homo natus, qui non potest institui nisi in testamento. Sed quando instituitur pius locus, tunc sufficiunt duo testes secundum iura canonica, ut in c. relatum. ex. de testamen. sicut de iure civili sufficiunt duo testes in testamento militis, ut l. diuus. ff. de milit. testamen. & sic apparet quod in codicillis in quibus sunt quinque testes, locus pius potest institui, ut l. militis codicillis. in princip. ff. de testam. mil. si in codicillis potest institui, ergo in codicillis potest dari bonorum possessio. facit ex. de success. ab intest. c. fin. cum similibus. Præterea apparet dictum testamentum non abolitum in præsentia sex testium confectum, ergo ex uigore dicti testamenti debet fieri institutio, ut dicta l. fin. Nec obstat si dicatur, quod dictum testamentum non fuit ab initio productum. Nam in codicillis productis fiebat mentio de dicto testamento, unde modo potest produci ad declarationem prædictorum, & primæ petitionis, & etiam ista causa, scilicet testamenti, potest cumulari prædictæ causæ codicillorum, ut l. edita actio. & ibi not. C. de eden. Nec potest dici quod actor debeat condemnari in expensis, uel quod debeat dari noua dilatio. Nam ex uigore primæ petitionis reus poterat esse instructus, quia in eo fiebat mentio de dicto testamento, ergo, &c. ut no. glo. in dicta l. edita. & quia ipse debitor erat instructus, habebat dictum testamentum, quod apparet, quia producit eum. Cum igitur habuerit, si non debuit edi, ut l. secunda. ff. de eden. Super secundo quo queritur, an petendo ex codicillis uideatur renunciatum ex testamento, indubitanter dicendum est quod non, ut ff. de pet. hære. d. l. Lucius. & de inoffic. testam. l. mater. nec potest monasterij syndicus renunciare iuri competenti ipsi monasterio. † Nec obstat l. fin. C. de codicil. quia ibi loquitur quando quis diceret eandem scripturam ualere iuri testamenti & codicillorum, quod esse non potest, sed hic sunt diuersæ scripturæ, ergo, &c. ut ibi no. per doct. Super tertio dicendum est, quod dicta uerba non faciunt hereditatem conditionalem, ut l. Mæuita. ff. de manum. testamen. Sed posito quod esset conditionalis institutio, huic heredi instituto, debet dari bonorum possessionem, ut l. ij. §. si sub conditione. ff. de bonorum possessio. secundum tabul. Super quarto non est dubium, quia legatum datum in testamento, potest adimi in codicillis, quia legata possunt adimi nuda uoluntate, ut l. iij. in fine, cum l. seq. ff. de adimen. lega. & de condit. inde. l. ij. §. j. & super uerfic. uerum si dicta possessio spectet ad monasterium, dicendum est, quod dicta possessio spectat ad monasterium, & monasterium debet de sua manu assignare fructus legataris, ut uerba codicillorum dicunt, ut l. fundi Trebariani. ff. de usufruct. lega. & not. in l. si ita. ff. de usufructu. Bart.

ADDITIO.

1 Quidam fecit. Adde quod huiusmodi conf. Bart. secundum ordinem Perus. est in tertia parte ult. uolum. in cons. l. j. pro conf. Bar. alleg. And. Barb. in c. cum esset. de test. in xxij. colum. & in l. j. in iij. uol. in v. quæst. in add. Bart. ff. de iure codicil. Thom.

CONSILIVM LXIX.

1 Filia prohibita per statutum succedere ab intestato prohibetur & nepos.

QUÆRITUR. An nepos ex filia dotata præteritus ab auctore materno, possit expugnare testamentum, & ab intestato succedere, non obstante statuto prohibente filiam dotatam succedere patri ab intestato. In Christi nomine amen. Dico quod cum fuerit præteritus nepos sine causa ab auctore materno, & sic potest expugnare testamentum, quod de iure communi admitti debet, ut in auth. non licet. & in authen. ex causa. C. de liber. præter. per ea quæ ibi not. & in corpore unde sumitur. Præterea in §. exheredatos. Sed cum de iure municipalis filia testatoris dotata prohibetur succedere ab intestato patri suo, dico quod ex mente istius statuti intelligitur prohibitus etiam nepos † iste filius filia dotata, quod probatur. Ex hoc concludam magnam copiam allegationum quæ fieri possent in contrarium. Nam quoties prior in gradu excluditur, non propter mortem uel repudiationem, uel propter delictum uel ingratitudinem, quæ non prorogatur in descendentes, sed excluditur fauore eius cui succeditur, uel alterius: tunc excluduntur descendentes, exemplum in uisibus feudorum, sub rubr. qui. da. feud. possunt. c. primo. §. hæredes. ubi filia excluditur etiam filius propter dictam rationem. Sed mens statuti uidetur esse præponendi masculos filiabus dotatis, ne patrimonium & diuitiæ deueniant ad extraneos, sed potius familiaris dignitas salua sit, & in diuitiarum honestate seruetur, quod Reip. interest, ut l. j. §. penult. ff. de uent. instipic. & bene facit ille text. cum exponi debeat familiarum, id est, agnationum, ut ibi no. gl. & probatur in l. pronuntiatio. §. iure communi. ff. de uerb. signific. Pro qua ratione ne ad extraneos deueniant, bene facit l. libertus qui soluendo. ff. de bon. liber. quod magis potest in filio, quam in ipsa filia, quia eadem ratio, & maior. & ita per dictam rationem consulo ego Bart. Et idem ego Franc. Tigr. de Pisis.

ADDITIO.

1 Queritur. Adde quod istud consilium Bart. est in iij. parte de ult. uol. secundum ordinem Perus. in cons. l. x. & pro conf. Bar. alleg. & ponit totum cons. de uerbo ad uerbum. do. Vita. de Gambaris Neapol. in suo tract. clau. sularum. in rub. quando filia repellitur à successione statutorum, in v. col. uers. item. idem Bart. in alio cons. Thom.

CONSILIVM LXX.

1 Que dicantur uerba directa, quæ obliqua, & quæ communia.
2 Coniuncti uerbis qui dicuntur.

PATER FECIT. Testamentum, in quo inter cætera posuit hæc uerba, uidelicet, in omnibus autem bonis suis mobilibus & immobilibus, iure & actione, tam præsentibus quam futuris, s. d. Bart. & Matheus filios, sibi æquis portionibus uniuersales hæredes instituit. & si contingerit ipsum ex dicta domina Simona, aut ex aliqua uxore sua legitima filios habere peruenientes ad lucem posthumos, aut medio tempore natos si masculus aut masculi fuerint, ipsum uel ipsos, cum prædictis Bart. & Matheo, uel altero, qui superuieret, sibi æqualibus portionibus hæredes instituit. Si autem femina una uel plures, ipsam & quamlibet earum in florens aureis quingentis sibi hæredes instituit, iubens ipsam, uel ipsas esse contentam uel contentas, & si quis filiorum suorum masculorum, tam natorum, quæ nasciturorum, uel posthumorum in annis xxx. suæ ætatis decesserit sine liberis, uel si decesserit in pupillari ætate substituit ei pupillariter, uulgariter, & per fideicommissum superstitibus masculos, uel eorum filiorum in stirpes, & non in capita, quod si omnes filij sui existentibus aliquibus, ex eis filijs decesserint in eo casu, uoluit totam hereditatem suam deuenire & deuolui in dominam Simonam uxorem suam prædictam pro una parte. si, & donec uiduauerit, Philippam eius testatoris filiam pro una secunda portione, & Lapam alteram suam filiam, pro una tertia portione, & in alias filias tuas nascituras, singulas pro singulis portionibus. Et in dominam Soram eius sorore pro una alia parte, & in dominam Ioannam alteram eius sorore pro reliqua portione diuidenda inter prædictas æquis portionibus: contingit quod postea testator decessit relictis dictis Bart.

Bart. & Matheo pupillis filiis suis, ac relictæ domina Ioanna sorore dicti testatoris. Deinde moritur dictus Bar. factus puer, ante tamen uigessimam quintam a. suæ ætatis, factus per ipsum testatorem, in quo sibi hæres instituit d. Matheum eius fratrem: demum decessit do. Matheus in pupillari ætate adita hereditate patris, ac etiam fraterna remanente dicta domina Ioanna amita sua, & remanente auctore suo materno. Auctus prædictus uult uenire ad successionem dicti Mathei ab intestato, do. Ioanna uult uenire ad successionem eiusdem ex testamento ueluti substituta. Queritur quis ipsorum in successione prædicta sit potior. Item, queritur, posito quod d. amita non possit uenire nisi ex fideicommissaria substitutione, an partes substitutorum deferre ex iure accrescendi, uel alio iure deueniant ad d. Ioannam. Item queritur cum ex forma statuti excludatur mater & auctora à successione filiorum & nepotum, eo modo excludatur auctus maternus. Rogamus igitur quatenus prædictis omnibus, in consideratione uel reductis & plenè deliberatis, respondere placeat quid sentiat, &c. In nomine domini Iesu Christi, amen. In quaestione prædicta secundum ea de quibus queritur. Primum uidendum est an substitutio illa facta secundo loco, scilicet, quod omnes filij, sit directa pupillaris uel fideicommissaria. Circa quod primum uidendum est, an sit pupillaris ex uigore cuiusdam repetitionis quæ induceretur ex eo, quia in præcedenti capite dictum est, scilicet, substituit uulgariter, pupillariter, &c. Ad quod respondetur quod non, quia prædicta uerba sunt annexa præcedenti capiti substitutionis, & iuxta ipsum caput posita sunt, non autem sunt uerba per se posita inter duo capita. Hoc probatur ff. de liber. & posthum. & no. C. de liber. præter. l. j. Præterea cum alia persona, ut substituta in secundo capite, alia in primo, non debet intelligi facta repetitio, ut ff. de condit. & demonstrat. l. quæ conditio. secundum respon. & quod no. de le. iij. in repetendis. Videndum est ergo uerum ex significatione uerborum debeat dici pupillaris directa uel fideicommissaria. Ad quod sciendum est quod doctrina communis se habet, quod ista substitutio comprehenditur, si quidem sit per uerba merè directa, ut hæres eris, dicitur directa pupillaris in tempore pubertatis, si per uerba obliqua, ut restituatur, & sic tunc est uerè fideicommissaria, si per uerbum commune, ut per uerbum substituo, tunc sent op. in glo. in l. precibus. Azo in summa, eod. tit. Dyn. & multi alij Canonistæ tenent quod omni tempore sit fideicommissaria. Iac. de Arc. & Cyn. aliter dicunt in l. precibus, quod hic examinare non requiritur magnitudo eorum quibus scribitur, tamen quia in proposito casu testator non est usus aliquo dictorum uerborum, sed uerbo, deuenire, & uerbo, deuolui, uidendum est, utrum ista uerba sint directa & obliqua, uel communia. Dico in proposito, quod illa dicuntur uerba directa, quæ diriguntur ad ipsum substitutum, ita ut de manu sua capiat, ut C. de fideicommiss. l. eam quam. & ibi glo. super uerb. directa, & ext. de testam. c. primo, lib. sexto, & ibi glo. super uerbo, filia moreretur, sed illa dicuntur obliqua uerba, quæ non diriguntur ad substitutum, sed ad alium, ita quod substitutus debet ab alio petere, & de manu alterius capere, ut probatur in l. eam quæ, ubi ponitur uterque casus, quoniam uerba sunt ad eum personaliter prolata, quæ possunt uerificari, siue substitutus capiat de manu sua directè, siue ab alio. Exemplum ponit glo. in l. precibus. in uer. substituo. & tunc dicuntur uerba communia. Nunc ad propositum, uerba deuenire, & peruenire, & si. sunt acta, siue quis capiat directè, siue per fideicommissum, ut C. de hæred. instit. l. hæreditatem. & ff. de hæred. uen. l. j. §. peruenisse. & de leg. iij. l. fideicommiss. hæc uerba. facit de leg. ij. l. Lucius. §. filia. Idem uidetur dicendum de uerbo deuolui, quod sit uerbum commune, & quando habeat eandem significationem sicut deuenire, sed quoniam reperitur in dignificatione, ut l. emancipatus. in princ. ff. de legit. hæred. instit. ibi, successio deuoluitur, & de iure delib. l. si infanti. §. si uerè, ibi hæreditates ad eum deuoluitur, &c. tamen quia dicta uerba sunt in personaliter prolata, arbitror dicta uerba esse communia per ea quæ dixi. Remaneamus ergo in præcedenti opi, qualiter

intelligi debeat, sed quæ opi. sit uerè, posito tamen quod anterior sit opi. glo. & communis, quod talis compendiosa facta per uerbum commune sine distinctione temporis sit substitutio commissaria omni tempore: tamen illud debet intelligi nisi de mente testatoris illud appareat aliquibus legitimis cõiecturis, quod uoluerit facere substitutionem directam intra tempora pubertatis, ut dicitur in fi. C. de testam. uoluit. In testamento in fine, & ibi no. sed in proposito apparet legitima cõiecturis testatorem uoluisse substituere directè intra tempora pubertatis, ergo, &c. Ista autem cõiectura apparet ex eo, quia testator dixit, uolo totam hereditatem suam deuenire, & deuolui, &c. no. quod dicit, totam hereditatem, hoc enim non poterit fieri per fideicommissariam substitutionem, quoniam tunc filius deduceret legitimam iure, & fore Trebellianicam non haberent substitui totam. Videtur ergo uoluisse directè pupillari substitui, cum citra sua pupillaris substitutionis tota hereditas non ueniret, facit C. de testam. l. non codicillum. de acquir. hæredit. l. pro hæredes. §. Papinianus. de reb. dub. l. quoties. cum similib. alia cõiectura est uicinitas præcedentis scripturæ, in qua uerbum commune substituit, &c. eodem modo in sequenti, ista uerba communia intelliguntur declarata, & hoc non erit ex uerè repetitionis, ut dixi, in princ. sed magis ex uerè declarationis uerbi ambigui, ut l. qui filiabus. in princ. de leg. j. & l. i. seruus plurimum. §. fin. cod. ut Nec obstat quod quibusdam legibus reperitur, & istud uerbum totam simile, & tamen est fideicommissaria, quia illud quando testator usus est uerbo merè obliquo, uel substituit maiori, uel extraneo, in quo non cadit directa pupillaris. Super eo uerò quod secundo loco queritur, posito sine præiudicio quod d. amita non possit uenire nisi per fideicommissum, an partes ceterorum accrescant ei, uel non, tanquam nec re, nec uerbis cõiuncta. Circa quod dico manifestum esse ipsam non esse re cõiunctam propter separationem portionis, ut l. re cõiuncta. de leg. iij. & l. triplici. de uerb. significat. Sed dico abiq. dubio eam ceteris fore cõiunctam uerbis propter copulatum, & quæ ceteris coniungitur: ut l. si ita quis hæres. de hæredib. instit. & dicta l. re cõiuncta. & l. triplici. & licet multi ex dictis substitutis ponantur, solutè tamen non impedit cõiunctionem, ut dicta l. triplici. sed copula ultimo loco posita in omnibus præcedentibus uidetur applicata, ut l. cum in testamento. §. hec uerba. ff. de hæredib. instituen. Præterea, ut magis intelligantur, loquamur illi sunt coniuncti uerbis, qui in eadem oratione ponuntur, & sic uno sermone coniunguntur, sic etiam illi dicuntur distincti uerbis, qui diuersis orationibus ponuntur, & diuersis sermonibus separantur. Istud probat text. ad litteram, C. de caduc. tollend. l. prima. §. his ita. uers. hoc ita tam uariè. sed in testamento de quo agitur, omnes substituti coniunguntur uno sermone, & una oratione. Omnia enim illa nomina substitutorum determinant illa uerba infinita, deuenire, & deuolui: & sic patet eos esse cõiunctos uerbis, & sic ius accrescendi habet locum. Super eo uerò quod tertio loco queritur, an sicut excluditur mater, ita excludatur auctus maternus. Ista quæst. est multum dubia. Nam si quis uerba dicti statuti diligenter consideret, illud statutum uidetur habere uirtutem solum exclusiuam, scilicet quod mater excludatur extantibus personis nominatis in statuto, nec uidetur habere inductiuam, scilicet, quod illa persona nominata in statuto, quibus extantibus mater excludere admittatur, non enim hoc statuto disponitur. Ex hoc uidetur quod mare exclusiua, uentiant alij de iure communi. sed de illo iure auctus maternus præfertur, ergo, &c. Pro hoc uidetur casus, ff. ad Tertullianum. l. secunda. §. fin. Præterea uidetur, quod statutum non recipiat interpretationem extensiuam ad alias personas quæ ibi nominatae sunt, etiam ex identitate rationis, l. si uerè. §. de uiro. solut. matrim. cum hoc statutum sit cõtra ius commune, ergo, &c. ut l. quod uerè. & l. ius singulare. ff. de leg. licet aliter uideatur dicere glo. in l. quæ propter necessitatem. de regul. iur. finaliter tamen in quaestione prædicta puto auctum maternum excludi, & personas nominatas à statuto ad successionem uocari, ad hoc autem ostendendum

dendum dico, quod dictum statutum non habet solum uirtutem exclusiuam matris & aui, ut uerba expressis dicunt, sed habent etiam uirtutem inductiuam, ut personarum agnatorum in statuto nominatae admittantur ad successione, & sic probatur. Certum est quod mater & auia excluduntur contemplatione agnatorum nominatorum in dicto statuto, sed quando aliqua dispositio sit contemplatione alicuius, licet in eum uerba dispositiua non dirigantur, tamen ex illa dispositio ne competit ius agendi, l. seruo legato, § si testator. & l. filius, § diu. de leg. j. & l. fideicom. § inter dum, de leg. ij. & quod not. C. de fideicom. l. quorum ab omnibus. Ita in proposito ex uigore istius statuti uidetur dispositum, quod illi quorum contemplatione mater & auia excluduntur, admittantur. Et sic gradus eorum est in successione potior matris, & uigore huius statuti habent actionem. Ex hoc concluditur, quod si gradus eorum est potior gradu matris, per consequens est potior gradu auito. Et per hoc respondetur ad contraria, quod dicebatur matre exclusa uocantur alij, qui ueniebant de iure communi, nego, imò admittuntur alij quorum gradus factus est potior, & admittuntur ex forma statuti sic dispositi, ut dictum est, si dicatur ergo statum extenditur ad alias personas, &c. respon. quod statutum recipit extensionem ad id sine quo quod disponitur per statutum, non potest habere effectum, ut l. si ita stipulatus per te non fieri quominus illa domo uti liceat, de uerb. obligat. ubi stipulatio extenditur ad personas non nominatas, sine quibus non potest commode habitari, facit l. cui iurisdicit. cum similib. Ita in proposito, cum in statuto sit dispositum matris auiti excludi, & illos agnatos admitti, ut dictum est, illi agnati non possunt admitti uigore statuti, nisi auus matris excludatur, cum duo non possunt esse haeredes in solidum, ergo, &c. facit ad praedicta ubi uidetur text. C. de leg. l. penult. in fine, ubi tutore excluso à legato admittitur pupillaris, cuius contemplatione testator fecit, & melius facit l. secunda, § penult. ff. de collat. bono. ubi est casus. Sed in contrarium facit, Instit. ad Tertull. § sed si fuerunt. Item facit contra praedicta l. Lucius, de haered. instit. in ult. glo. & l. ex facto ista agitur, eodem tit. Sed ex praedictis potes colligere solutionem. Item non obstat, quod factum matris non debet obesse aui, quominus aui possit uenire ex persona sua, quia non factum matris nocet ei, sed dispositio statuti facta contemplatione agnatorum, & ipsorum ad haereditatem & successione praedictam admissio exclusio matris praedicta. Item praedicta opposita, & iura, & ea facientia locum habent, ubi mater excluderetur delicto uel culpa sua, uel ex casu in persona eius contingente, ut per mortem, quibus casibus, & eorum quolibet aui possit ex sua propria persona uenire, secus si mater excludatur priuilegio filiorum, ut in casu nostro, quo casu, sicut excluditur mater, ita excludit auus, argumen. l. qui iure militari, de testament. milit. & l. aequissimum. C. ad Tertullia. secundum dominum Franciscum de Pis. quod no. & sic ipse consuluit in simili questione de facto, & ita de iure dico & consulo ego Bart. legum doct. nunc actum legens Perusij.

ADDITIO.

a Pater fecit. Adde q. istud conf. secundum ordinem Perus. est in iij. parte ult. uol. in conf. lxxij. & de ista questione uide per Bart. in l. j. uidendum. ff. ad Tertull. Bald. Paul. de Cast. & omnes doct. in l. illam. C. de collat. & ibi dom. meus. dom. Pet. Corne. & in l. maximum uitium. in quinta colum. C. de liber. praeter. & in conf. cccxxxij. in quarto uolum. pro decisione in ij. & iij. uolum. Thom.

CONSILIVM LXXI.

x Institutio facta haeredi à patre sub conditione casuali uel mista, & per persona uenit certificanda, conditio non rejicitur.

a PATER in suo testamento legauit, & iure institutio nis instituit uentrem uxoris, & si foemina pareret, & monasterium intraret, in centum, & si nuptui tradiderit, in trecentis lib. In quaestione praedicta uidendum prius an testamentum sit ruptum praeteritione dictae posthumae.

b Ad quod dico quod ipsa uidetur praeterita, nam testator reliquit in suo testamento illam posthumam haeredem, ut supra, quae ingredietur monasterium, uel se tradiderit nuptui. illa ergo quae monasterium non ingreditur, uel nuptui se non tradit, reperitur praeterita omnino, nec instituta pure, nec sub conditione. Casus est in l. commodissimè. ff. de liber. & posthu. Et hoc sequitur quod testamentum est nullum quo ad haereditatem, sed legata & fideicommissa remanent firma. Nec obstat l. si quis quoque. & quod ibi not. de haered. instit. ubi dicitur quod filio instituto sub conditione casuali, uel mista, quod testamentum hodie non rumpitur, cum grauamen institutionis hic de medio subducatur, per l. quoniam in priori. C. de inoffic. testam. quia illa glo. & similes reprobantur, sed posito quod illa glo. sint uera, loquantur in filio nato instituto sub conditione mista, sed hic posthuma in casu omisso non est instituta pure, nec sub conditione, ut dicit text. expressis in dicta l. commodissimè. illa enim uidetur solum instituta, in qua alia dictarum conditionum extitit, ergo non est instituta. Nec obstat statutum communis & sibi, quo cauetur, quia ut dictum est, dicta filia in cuius persona neuter dictorum comprehenditur in testamento uenit, non est dotata nec instituta, imò de ea nulla mentio est facta. Ex hoc sequitur quod dicta filia succedat ab intestato, in v. par. bonorum parisi sui, cum quinq. remanserunt filij inter mafculos & foeminas. Et ita consulendo uidetur mihi Bart. à Saxoferrato.

ADDITIO.

a Pater. Adde quod istud consilium secundum ordinem Perusinum, est in tertia parte de ult. uolum. in conf. lxxij. & de hoc consilio facit mentionem idem Bart. C. de insti. & substit. l. si pater. & in l. commodissimè. ff. de lib. praet. Thom.

b Ad quod dico. Adde Bart. in dicta l. si pater. C. de insti. & substit. & in l. commodissimè. ff. de liber. & posthu. ubi dicit se consuluisse, & quod Ray. consuluit contrarium, & cons. Ray. est in conf. seq. & post in conf. cxxvij. in nomine Domini. et uide Alex. in dicta l. commodissimè. & l. in dicta l. si pater. in xvij. colum. ubi plenè. Tho.

CONSILIVM LXXII.

SUPER ipso facto ommissa facti narratione causa breuitatis secundum morem subtilissimi Saxo uolæ, secundum ea quae proponerentur, mihi uidetur de iure dicendum, testamentum praedictum tenere debere & ualere. De hoc conf. uide s. in j. uol. in conf. cxcviiij.

ADDITIO.

a Super ipso. Adde quod huiusmodi consil. secundum ordinem Perusi. est in iij. parte de ult. uolum. in conf. lxxij. & est conf. Rayn. qui consuluit de dicto contra Bart. ut s. uide Bart. in conf. cxcviiij. in j. uolum. in nomine. & idcirco hoc conf. est duplicatum. uide ibi & l. in l. si pater. in xvij. colum. C. de insti. & substit. Thom.

CONSILIVM LXXIII.

1 Rupto testamento ex causa praeteritionis, an ualeant legata.
2 Haereditas aui materni non adita, non transmittitur.
3 Infans utrum transmittat haereditatem non aditam.

a FACTVM Tale est, Cecolus Faccoli de Gualdo suum condidit testamentum, in quo iure legati reliquit Nicolotio filio Iacobellae filiae ipsius Cecoli testatoris quaedam legata, adiecit quod si dictus Nicolotius moreretur sine haeredibus ex suo corpore natis, uoluit d. testator quod omnia dicta bona legata uendantur, & erogentur in pijs locis, ubi cunq. uidebitur suis commissarijs, in omnibus alijs suis bonis Lellum eius fratrem haeredem instituit, & filia dicti testatoris erat praemortua tempore dicti testamenti, & in fine d. testamenti erat clausula codicillaris, mortuo testatore decessit d. Nicolotius eius nepos in infantili aetate, & postea decessit d. Lellus haeres institutus adita haereditate d. testatoris superuientibus sibi duobus filijs, dicitur d. testator nullum, quia in eum non fuit institutus d. Nicolotius eius nepos: quaeritur quid iuris, & quid de d. legatis super

super quibus dicendum est, quod si dictus Nicolotius, &c. Et ita ego Hugolinus de monte Catina legum doctor, mitto uobis do. Bar. à Saxoferrato patri meo, ut super hoc placeat consuleri. Viso puncto praedicto, dico ego Bar. à Saxoferrato, quod si dictus Nicolotius decesserit, & d. testamentum nullum non dixerit, testam. non est confirmatum, quia decessit in pupillari aetate, ut C. de posthu. praet. l. ij. ubi est casus, & ibi no. per doc. & non est dubium quod praeteritio aui materni facta sine causa testamenti est nullum, ut in auth. de haer. & Falc. § exheredatos, & ibi no. in gl. Posito ergo quod sit nullum, dubitatur an legata facta ipsi nepoti ualeant, & de hoc est op. in l. maximum uirtutum. C. de lib. praet. Nam quidam dicunt, quod rupto testamento ex causa praeteritionis ualent legata facta alteri, sed quia ipsi nepoti praeterito, ex cuius persona rumpitur testamentum, & de hoc per Cy. in auth. ex causa, in v. q. sed quicquid sit saltem d. legata ualent per illa clausulam positam in testamento, si non ualeat iure testamenti, ualeat iure codicillorum, uidelicet, istud grauamen iniunctum dicto Nicolotio si decesserit sine liberis, d. legata erogentur in pijs locis, secundum ueram op. Dy. & aliorum, & Cy. refert in d. auth. ex causa, in v. q. Hoc praemisso in q. proposita dico quod si quid non apparet, quod per dictum Nicolotium fuisset adita haereditas aui materni ab intestato, dictus eius auunculus qui modò dicit dictum testamentum nullum, nihil potest petere de bonis d. testatoris aui materni d. Nicolotij, quia haereditas aui materni non adita non transmittitur, ut C. de iur. delib. l. si in facti, § si illo. Vnde habetur pro tanto, ac si dom. Nicolotius non fuisset in medio, & sic d. auunculus nihil potest petere. Si uerò fuisset adita haereditas, tunc succederet d. auunculus in i. medietate legitima, in qua non constitit grauamen. Alia medietas esset patris, qui est institutus à testatore. In hoc iura sunt clara, & ita consulendo uidetur mihi do. Bart. à Saxoferrato.

ADDITIO.

a Factum. Ad de q. huiusmodi consil. secundum ordinem Per. est in conf. lxxj. in iij. parte de ult. uolum. & ad no. per Bar. hic adde Alber. de Ros. in l. si in facti. C. de iur. delib. & ibi uide plenè la. in j. col. in uer. nunquid autem ista lex. Thom.

CONSILIVM LXXIIII.

1 In uulgaris usu loquendi à propria significatione recedimus, & accipitur singularis numerus pro plurali.
2 Substitutio compendiosa instituto, uel aliquo eorum continet uulgarem.
3 Compendiosa aliquo de institutus decedente post aditam haereditatem, continet substitutionem fideicommissariam.
4 Dictiones aliquis, si quis, & quisquis, sunt distributivae.

IN NOMINE Domini amen, Minarellus quodam Cechi de castro plebis S. Vitiani filiam suam, & Cechum quondam per Putij Aldouannutiū Angeli sibi haeredem instituit, & eos substituit per haec uerba: Et si nullus d. haeredum decesserit sine liberis ex se descendentes ex legitimo matrimonio, succedat ei hospitalis communis, & monasterium S. Mariae floris Maij a quis portionibus, contingit quod d. Cechus unus ex d. institutis decessit uiuente testatore sine filijs, deinde decessit testator superuiente d. sua filia, & d. Aldouannutio instituta: postea decessit d. filia sine filijs superstitite do. Aldouannutio. Modò quaeritur utrum monasterium admittatur uigore substitutionis praedictae ad quam q. examinandam, primò oportet uidere, qualiter debet intelligi haec uerba, si nullus decesserit sine filijs. Nam secundum uerborum conceptionem uidetur quod aliquo ex institutis decedente sine liberis, substitutio euanescat. Tamè ad huius declarationem est sciendum, quod in uulgaris usu loquendi saepe à propria significatione recedimus, & quandoq. plurale pro singulari accipimus, & singulare pro plurali, ut l. non est sine liberis, & l. in usu nostro, ff. de uerb. signifi. Item interdum uniuersale accipimus pro particulari, & distributiuo: ut ff. de iure fil. l. Mothis, in prin. ubi omni. l. qualibet, & de fia. hom. l. iij. & ibi in gl. ubi exponitur omnes, id est omnis, ut sic uerificet in quolibet particulari. Hoc praemisso sciendum est, quod in uulgaris usu loquendi, si quis uulgariter dixerit, se uiuino morita ferre

Bar. Consilia.

za figlioli, &c. intelligitur si alchuno. Vnde notarius, qui praedicta uerba scripsit, & transiit in Latinum ruditer, & materialiter, secundum quod fuerunt à testatore prolata, debent intelligi, si nullus, hoc est si aliquis secundum communem usum loquendi, qui praeualet omni propria significatione, ut d. l. & l. librorum, § quod tamen Calsius, de leg. iij. & l. cum de la. nonis, § a finam, de fun. instituc. & l. Labeo, de supel. leg. cum sim. Hoc praemisso, posito quod uerba substitutionis dicerentur, & si aliquis d. haeredum, &c. uidendum est de uiribus d. substitutionis. Circa quod dicendum est, quod d. substitutio compendiosa instituto, uel aliquo eorum ante aditam haereditatem continet uulgarem directam. Casus est in l. Gallus, § j. de lib. & posthu. secundum unam lect. quam omnes tenent, hoc tenet lac. de Arc. & Cy. refert in l. precib. de impub. & alijs sub situ, quod apparet esse uerum in casu proposito, quia uerba ista, si quis decesserit, &c. intelligitur siue decesserint post mortem ipsius, siue uiuo testatore, ut l. j. in prin. de adim. leg. prout ergo d. uerba se referunt ad eum qui uiuo testatore decesserit, abq. dubio continet uulgarem, sic apparet quod monasterium substitutum pro parte sua succedit illi in portio ne illius qui uiuo testatore decessit. Item sciendum est quod d. substitutio compendiosa aliquo de institutus decedente post aditam haereditatem, in persona eius continet substitutionem fideicommissariam in casu proposito non substitutum fuit facta filia simul cum duob. extraneis, cum potest continere pupillarem, sed debet intelligi in ea, in qua potest omnibus uniformiter substituere ut in fideicommissaria, arg. l. iam hoc iure, cum sim. de uulg. & pup. Vnde puto quod pro parte sua debetur portio, in qua fuit instituta filia d. testatoris, & debetur ei iure fideicommissi deducta legitima quae non capitur in fideicommissum. Trebellianica uero non debet, quia est fideicom. ad pias causas. Item sciendum est quod aliquis, si quis, & quisquis, & sim. sunt distributivae, licet sint plurimum, tamen effectum dispositionis attribunt in quolibet particulari. Vnde si dico, si quis mihi haeres erit, uel quisquis, uel aliquis, ista uerba uerificantur si unus tantum haeres extiterit, siue omnes, hoc etiam probatur pluribus legibus, ut l. qui liberis, § haec uerba, de uulg. & pup. & l. si necessarias, § si annuam, de pig. act. de leg. l. si quis in fundi uocabulo, § j. & l. qui filibus, § j. co. tit. Concluditur ergo quod licet d. Aldouannutius superuixerit, tamen in persona aliorum habet locum substitutio. Et ita consulendo uidetur mihi Barto. à Saxoferrato.

ADDITIO.

a Domini. Adde q. istud consil. secundum ordinem Perus. est in iij. par. ult. uol. in conf. lxxij. Thom.
b Plurale. Facit quod in duabus no. q. decidit Bal. in l. j. per illum tex. C. de cond. inser. q. si statuto cauetur q. decedente patre cum liberis masculis foeminae non succedant, habet locum etiam si decedat cum uno filio, & etiam si statuto dicit q. decedente uxore sine liberis maritus succedat quamuis loquantur in plurali, uerificatur nihilominus etiam in singulari, si habuerit unum filium. Vide plenè l. in auth. si qua mulier. in ix. col. C. de sacro. sanc. eccl. Thom.
c Si nullus. No. de ueritate substitutionis, & si nullus decesserit, quod uerificatur si unus decessit, ut sit locus substitutioni, uide Alex. in l. centurio. in xxij. col. ff. de uulg. & pup. & pondera si hoc consil. Bar. alleg. Thom.

CONSILIVM LXXV.

1 Oblatus, qui postea acquisiuit alia bona, an acquirat monasteria uel hospitalia.
2 Donans uel uendens bona, intelligitur de presentibus, & non de futuris.

QUIDAM Oblatus se & omnia sua bona hospitalia, & conuentui. Postea de uoluntate d. capituli, & conventus est adeptus quondam capellam secularem, & quae pluria alia bona postea quaesita. Modò quaeritur si an possit de bonis postea quaesitis disponere pro libito & uoluntate. Et uidetur dicendum, quod bona postea quaesita quaerit sibi, & non hospitali, & de eis potest disponere, & facere prout placet. Ratio est, quia illud quod dicitur in auth. ingressi, C. de sacrosanc. eccl. intelligitur quando quis se dedicat alicui monasterio seculari, non autem cum dedicat se uni capellae uel

alij lo

b alij loco non regulari, nisi expresse renunciet seculo uel tate, ut in auth. de san. epif. s. presbyteros, & C. de epif. & cle. l. sacrosan. & no. in d. auth. ingresi. Sed certum est qd isti continentes non sunt regulares, licet sit quidam modus uiuendi, ut no. ex. de relig. domib. in cle. ergo dedicatio personarum nihil operatur, ut bona postea quaerantur hospitali. Et sic ratio huius dicitur, quia cum se dedicat alicui loco, uel uouet, si non exprimat, intelligit illo modo se dedicare, & illam uouisse regulam, de qua sunt illi fratres, uel uiri, in quorum manibus se dedicat uel uouet, ut no. per Innoc. in c. quod del. ti. more. de sta. mona. & ibi per lo. Andr. circa prin. Sed certum est qd isti continentes, ut dixi, emunt, & uendunt, & quarunt eis, ergo ita facit ille qui eis se dedicat nisi seculo renunciet, ut dixi. Præterea, non solum iste, qui adeptus est capellam de uoluntate dicitur capituli, & episcopi, est absolutus ab Abbate, sed etiam monachus, qui adeptus est capellam seculari de uoluntate Abbatis, capituli & episcopi, est absolutus ab Abbate, & capit. & est solum cum episcopo, ut d. c. quod de intentione. & ibi no. per lo. And. super gl. utrū, & c. & secundum Host. Hug. Ber. & Gof. Concludo ergo ex prædictis qd dedicatio personarum nil nocet, quin post ea bona quaerantur sibi. Ratio est, quia cum quis dedicat bona sua uel donat, uendit, uel alienat, intelligitur solum bona praesentia, & non uenit futura, nisi expresse dicat. ff. de au. & arg. leg. l. si ita. & l. Plautus. ff. man. l. si mandauero. s. si cuius. de neg. gest. l. nam & seruus. s. si nemo. Nec ob. l. si. C. quæ res obli. pol. quia agitur de modico prauidicio debitoris, quia si ueniunt bona futura, non est propterea uniuersorum. ff. pro socio. & ad l. si seruus. ff. de ser. ur. ba. præd. quia in societate est modicum prauidicium si ueniunt futura, & ideo non ueniunt futura, ut dixi. Restat igitur uidere de bonis d. capellæ an quaerantur sibi uel d. hospitali. Et certum est qd sibi, ut no. ex. de off. ordi. c. præsertim. li. vi. ex quo enim habet capellam, habet administrationem bonorum ipsius, ut no. in d. c. ex. de iudic. c. cum deputati. & ibi de hoc per Innoc. & Host. maximè, ut dixi ex eo, quia capellam est adeptus de uoluntate capituli quæ non est membrum ipsius capituli: quia non solum quaerit sibi d. bona, sed etiam ab soluitur à d. c. & est effectus sub episcopo, ut alij clerici, de quibus bonis quaeruntur ex d. capella, utrū possit testari, uel disponere, dicendum est prout expressum est de epif. & cler. auth. licentia. & auth. presbyteros. & in c. quia nos, ex. de testam. & eo. tit. c. relatum. cum sim. & ita consulo ego Barto. à Saxoferrato.

ADDITIO.

- a Quidam adde qd istud consilium secundum ordinem Perus. est in iij. parte ul. uol. consil. lxxij. & pro consil. Bar. alle. las. in auth. ingresi. in viij. col. C. de sacrosan. eccle. Thom.
- b Alij loco. No. mirabilem limit. ad auth. ingresi. C. de sacrosan. eccle. quam ad de ad doc. ibi. Thom.
- c Futura. Adde Sal. in auth. ingresi. in iij. col. C. de sac. san. eccle. Lud. in l. si marito. in prim. ff. sol. mat. & in consil. cccxij. cum concor. de quibus per las. in d. auth. ingresi. in xviij. col. Thom.

CONSILIVM LXXV.

- 1 Ius deliberandi & adeundi hereditatem maternam, an transmittatur ad heredes infantis.
- 2 Sufficit scientia tutoris pro pupillo, ad hoc ut hereditas transmittatur.

IN QVAESTIONE uertente inter Paganucium serbelli domus misericordiarum de monte Pulciano. Primò uidentur esse, an substitutio facta per magistrum lo. filio suo R. fuerit directa pupillaris, uel fideicommissaria, quia dixit sine filiis, ut no. in l. precibus. in gl. sed hæc alleg. nõ est uera, quia contra casum. l. centurio. de uulg. & pup. secundum opi. omnium mod. Secundò potest allegari pro parte Paganici qd sit fideicommissaria, quia est facta sine temporis distributione, seu diffinitione, ut no. gl. in d. l. precibus, & l. centurio. & Azo in Summa de pup. Sed licet de hoc sint multæ & uariæ opi. tamè in casu proposito d. substitutionem defuncti, dicendum est fore directam pupillarem ex præsump. uoluntate defuncti, & ex coniectura ditorum uerborum, quia dixit, in omnibus autè alijs suis bonis, & rebus mobilibus, & im-

mobilibus, iuribus & actionibus substituit d. Ra. & c. nõ possunt omnia transire in subst. nisi ex uigore directæ pupillar. ris, arg. ad hoc. in l. non aliter, de leg. iij. unde ex præsumpta uoluntate defuncti, & ex coniectura d. uer. dicenda est pupilla. directa, ut l. in testamento. in fi. de testa. mi. Secundò est uidentur an heredi. matris d. Ra. non adita per d. Ra. pertinet ad d. domum misericordiarum ex uigore adiect. factæ per eam, seu per eius administratorem. Et certum est qd hereditas matris non adita non transmittitur. Videndū est ergo an transmittat ad d. domum misericordiarum ius deliberandi, & adeundi, hæreditatem maternam, ita qd eam potuerit adire & allegare pro parte Paganici qd non, quia har. matris non adiuuit. Sed contr. huiusmodi apparet ex instrumento aditio. mibi transmissio, scripto manu ser Blasij notarij, ubi adiuuit har. d. Jac. & d. Ra. & patris. Secundò alleg. qd aditio nõ fuit facta intra annum, sed contrariū apparet mibi ex instrumentis mibi transmissis, nam testamentum magistri lo. fuit factū Mccclix. in dicitio. nõ ij. & c. eo. anno fuit facta aditio har. ergo intra annum. Tertiò all. pro parte d. Paganici, qd ius deliberandi non transmittit ad heredes d. infantis, quia d. infantis non potuit adire hæred. sibi delatam, quod requiritur ad transmissio. d. iuris. ut l. cum antiquioribus. C. de iur. delib. circa quod est aduertendū, qd licet b. infans ignoret, tamen scientia b. tutoris sufficeret, ut l. sequi. 2. ur. s. si pupilli. ff. de ufuca. & dico si est tutor, cui non est decreta administratio, & qui inuentarium non fecit, & non fuit dedit, eius scientia sufficit, quia in his quæ habent cõmodū, & nullū in cõmodum, sufficit tutor cum facti. & in uentarij confectio, ut l. ut. C. de tut. & cu. qui satis nõ de. Sed qd infans ius deliberandi habeat, & illud transmittat, hoc habet cõmodū, & nullū cõmodū, potest enim adire & repudiare quando uult, ergo, & c. in his quæ sunt pro dicto tempore, ut anno, uel c. diebus, ut bo. pos. sufficit tutor etiam ante inuentarij confectio, ut l. tutor qui repertorium. in prin. de administr. tut. Ex hoc ergo dico qd si quidem d. Ra. habebat tutorem testamentum, uel legitimū, quem legitimū uidetur habere d. Paganum qui se dicit proximiorē consanguini. si tamè d. Paga. esse maior nisi impeditus aliquo impedimento quod eum à tutela remoueat ipso iure, tunc d. hereditas matris d. Ra. pertinet ad d. domum misericordiarum ex uigore iuris delib. ad eam transmissi. & aditionis secuta. Si uerò nullum tutorem habuit testamentum, legitimū, uel datiuum, tunc quia hereditas matris non adita non transmittitur, pertinet d. hereditas ad d. Paga. proximiorē consanguini. Sed prædictis uidentur ob. l. si infans. s. si uerò. C. de iur. delib. ubi dicit qd hereditas non adita perinde est ac si non esset delata: sed si nõ esset delata, non haberet ius deliberandi locum, quo loquitur l. cum antiquioribus. Ad quod respon. qd l. si infans, loquitur secundum tempora antiqua, secundū quæ non erat introductum ius delib. & illius iuris transmissio, quod apparet, quia l. si infans, non fuit facta per Iustitiam, ideo de l. cũ antiquioribus, nõ cogitauit: hodie autem est ius, quod s. dixi, & ita consulum est pluries in hac ciuitate Perusij. Et ita consulo ego Bart. à Saxoferrato.

ADDITIO.

- a In questione. Adde qd huiusmodi consilium. Bar. est in iij. parte ult. uol. secundum ordinem Perus. consil. lxx. Thom.
- b Tutoris. Adde Bar. consil. viij. supra in eo. uol. quidam Perusinus, & in l. cum antiquioribus. C. de iur. delib. & ibi uide plenè per do. las. in pen. col. in fi. Thom.

CONSILIVM LXXVI.

- 1 Testamentum secundum non tollit primum, nisi de clausula inserta in primo testamento fiat mentio specialis.
- 2 Quando in primo testamento sunt instituti extranei, in secundo qui sunt uenturi ab intestato, ultimum tollit primum, non obstante clausula derogatoria in primo.
- 3 Duo actus cum cursu biennij habent uim expresse renunciationis.

FACTVM supra quo pro parte Guidonis inscripti, quaritur quid iuris. Quidam Marti. Pici de Burgo san. & sepulchri, in Mccclx. suum condidit testamentum, in quo fraternitatem S. Bar. uniuersalem heredem instituit sibi ad-

bi adiciens in ipso testamento uerba derogatoria, ut in transmissa copia continetur subsequenter, in Mccclxj. die pen. Maij, aliud condidit testamentum in quo præfati Nerij hæredem instituit, & adiect clausulam generalem, & hæc suam uoluntatem ultimam esse uoluit, & c. ut more cõmuniter est. Item post annum aliud fecit testamentum, in quo præfati Nerij heredem instituit, & adiect clausulam prædictam, ut in copia continetur, deinde mortuus est d. Marti. quaritur, & c. Placeat bonitati uestræ sapientiæ clarum exhibere consil. Re. domine super themate proposito sunt opin. doct. contraria. & uos bene uos. nam gl. Ioan. And. & Dy. ex. de reg. iuris. c. quod semel. lib. vi. tenet qd primū derogatoriū testamentum teneat nisi in renouatione de eo fiat mentio specialis. hoc etiam disputando tenuit Odo. & multi mod. & ego idem legēdo confiteui tenere. sed d. lac. tenet cont. per l. diui. s. licet, de iure cod. hoc etiam probat per rationē, quia testandi solennitas est in pub. ut l. iij. de testa. quæ non potest mutari pactis priuatorum. Præterea certum sunt modi quibus quis efficitur intestabilis, ut no. de testa. l. i. ij. inter quos hic modus non reperitur, ergo, & c. Præterea non potest quis si bi auferre liberam testandi facultatē, ut l. stipulatio hoc modo. ff. de uerb. oblig. C. de transac. l. cum donationis, in fi. & hanc opi. tangit Cy. licet non firmet. C. de testa. l. sancimus. hoc firmiter tenet And. de Pi. in l. si quis. in prin. de legat. iij. quia ibi loquitur in legato, quod totum dependet ex uoluntate defuncti, secus in solennitate testandi, quæ est iuris publici. Ita dicunt ipsi, quicquid sit in ueritate. In q. prædicta cõsiderato facto secundū quod narratur, putare de iure d. Nerium ultimò institutum debere succedere, & primū testamentum esse ruptum: hoc etiam fundo ex duobus quæ in facti narratione ponuntur. Primò, quia d. Nerius erat frater patruelis testatoris, & sic erat deuentus ab intestato. ex quo sic arguo, quando in primo testamento instituti extranei, in secundo non sunt instituti illi, qui sunt de ueniens ab intestato, b. primum tollitur per secundū licet secundū sit minus solenniter factum, ut C. de testa. l. hac consultiuissima. s. si quis autem, & ff. de iust. testam. l. ij. Licet ergo hic in secundo testamento non fuerit seruata solennitas debita, quia nõ fuerunt uerba interrogatoria, & aliter non sufficeret, tamen isto casu debet sufficere cum iste Nerius sit de uenitibus ab intestato. Tertiò hoc probatur alia ratione. Duo actus cum concursu biennij habent uim expresse renunciationis, ut l. si mulier. C. ad Velle. ubi si mulier bis promiserit, & post biennium, perinde est ac si esset certificata, & renunciaisset Velleiano, modò in proposito rumpitur primum testamentum quia si post primum facta sunt duo testamenta post magnū tempus, & perinde est ac si expresse primum testamentum reuocasset, & de eo penitisset. Ad hoc facit C. de testa. & hoc putatur, & ita consulerem, tamen propter uarias opin. consulo si potest haberi bona concordia, quod assumere uidentur. Bar. à Saxofer.

ADDITIO.

- a Factum. Adde qd istud consilium secundum ordinem Perusinum est in tertia parte ult. uoluntatum. in consil. lxxx. & ult. Thom. Diplo.
- b Intestato. No. hoc consilium. Bar. quod adde ad no. per Ludouicum Romanum consil. clxxxix. incip. amplissime doctor. in pen. col. & per las. in l. non dubium. in fi. & in l. sancimus. in iij. col. in sexta limita. C. de test. Thom.

CONSILIVM LXXVII.

- 1 Emphyteusis ecclesiæ quando intelligitur durare.
- 2 Dicitio usq. quando ponatur exclusiue.
- 3 Appellatione nepotis uenit pronepos.

PROPONITVR Quòd decessit M. & filij, & nepotes, supersunt pronepotes duo. quaritur an emphyteusis sit finita. In q. prædicta dubium facit tex. in auth. de non alie. s. emphyteusim. ubi dicitur qd emphyteusim ecclesiæ durare in personam recipiens, & duos alios, & sic in persona filiorum & nepotum dicitur finita, sed illud uerum nisi alter actum sit, nam etiam emphyteusis ecclesiæ potest cõcedi in perpetuū, ut in auth. de alie. & emphy. s. licentia. a. col. viij. & C. de sacrosan. eccle. auth. perpetua, & no. in auth. si Bar. Consilia.

quas ruinas. & in Spec. de loc. s. nunc aliqua. uerf. viij. sed in proposito locauit d. M. & suis filiis & nepotibus, usq. in tertiam hered. finitam. Ista uerba non possunt intelligi, nisi pot rigantur ad pronepos. Primò, quia dicendo usq. in tertiam dam, intelliguntur nepotes, ut ex de har. lib. vi. c. statutu. & ibi hoc declarauit Papa dicendo declaramus, & licet in casu speciali ibi dicat aliud in matre, tamen illud est expresso statuto Papæ, dum dicit uolumus, propterea hic sunt uerba clara, si enim dicit usq. in tertiam hered. simpliciter, & nõ adijceret finitam, posset esse dubiū t. utrum dicitio usq. p. neretur exclusiue, & sic non comprehendet nepotes, & tunc intelligitur usq. in tertiam hered. scilicet incipientē, sed cum dicit tertiam hered. finitam, de necessitate cõprehendit pronepotes qui sunt tertij heredes adhuc durantes. Nec ob. qd in pluribus partibus instrumenti dixit pro se, & suis filiis, & nepotibus, nec dixit usq. in tertiam hered. t. Nam appellatione nepotis pronepos continetur, nam pronepos, nepos est, solum adijcitur præposito pro, ut ff. de posth. l. cui eorū. s. idem Pomponius, & concluditur ergo emphyteusim durare in pronepotibus. Et ita dico & consulo ego Bart. à Saxoferrato, & ad fidem me subscripsi, & meum sigillum apponi feci.

ADDITIO.

- a Proponitur. De materia huius consilij. uide doct. & maximè Philip. Fran. in c. statutu. de here. lib. vi. & Bar. in l. liberorum. ff. de uer. sig. Thom.

CONSILIVM LXXVIII.

- 1 Mater an ex tacita pupillari comprehensa in compendiofa quando excludatur per coniecturas.

VISO Testamento Baldi Ranaldi, proponitur quòd ex uentre uxoris suæ nemo natus est, & V. filia dicitur testatoris decessit in pupillari aetate, quaritur an mater d. Vanna ei succedat in legitima, & Trebellianica, an uerò dicitur substitui succedant in totum ex pupillari directæ, & dubium sit an talis substitutio cõpeditiosa per uerbum cõmune facta omni tēpore sit fideicommissaria, quod uidet tenere gl. iuris ciuilibus, & alij moderni, an non sit directa, in tra tempora pubertatis, quod tenent multi moderati iuris ciuilibus, maxime lac. de Are. & Cy. & hodie lo. And. in c. j. de testa. lib. vi. in nouella, tamen prædicta opi. locū habent nisi aliquibus coniecturis de mente testatoris appareat, tunc enim dicitur secundū mentē eius, C. de testa. mil. in testamento. in fi. & no. in l. precibus, in glo. super uerbo omnino. C. de impub. Sed in proposito de mente testatoris appareat, qd uoluit d. substitutionem esse directam intra tempora pubertatis, ergo sine dubio mater excluderetur. Ista autē coniectura ex duobus cõprehendere dicitur, quia dicta filia primo gradu substituitur filium, & si filius non esset, substituitur fratres suos Sed in primo gradu non est dubium qd dicta cõpeditiosa cõprehendat pupillarem directam, quia uerisimile est suos filios prætulisse matri, ut no. in l. precibus, in ult. gl. ergo & in secundo gradu quem loco primi posuit. Secunda coniectura est ex eo qd in prædicta substitutione dicit, bona eorum deueniant, & c. No. quòd dicit bona eorum, sed in bonis ipsarū filiarum sic generaliter & indefinitè non potest substitui, nisi per pupillarem directam, in qua ista bona ueniunt, ut l. si plures. s. ad substitutos, de uulg. & pup. quæ bona non ueniunt in substitutione fideicommissaria, nisi quatenus habuisset a defuncto, ergo præsumitur de directa sensisse, ut l. quoties. de reb. dub. Ex quibus coniecturis concludo dictam substitutionem esse pupillarem directam, & matrem excludit. Ita dico, & cõsulo ego Bart. à Saxofer. legum doctor, & ad fidem me subscripsi, & meum sigillum apponi feci.

ADDITIO.

- a Testamento. Adde qd istud consilium inueni in x. uol. consil. in fo. xxxij. & uide And. Barb. in l. j. in v. q. in iij. col. ff. de uul. & pup. in add. Bar. & uide de alijs coniecturis, ex quibus mater excluditur per las. in l. precibus. in vi. col. C. de impu. Thom.

CONSILIVM LXXIX.

- 1 Verbum substituit, est uerbum cõmune, & adaptari potest ad obliquum.

2 Per sententiam tutoris, uel patris bona transeunt ad substitutum, uel saltem ius deliberandi, uel facultas ad eundem.

IN NEGOTIO testamenti Saloni quamuis super illo puncto diuersi diuersa scripserint, tamen cum debeat mus substitutione interpretari directam potius quam obliquam, ut conueniat personis, quibus substituit, & uerba directe substitutioni possunt adaptari inspectis uerbis directe substitutionis, quae possunt adaptari ad directam substitutionem pupillarem, quia testator usus est hoc uerbo, substituit, quamuis ipsum uerbum sit commune, & adaptari possit etiam ad obliqua, & considerato quod filius Saloni (prout asseritur) decesserit in pupillari aetate, dicendum est substitutionem esse directam pupillarem, & sic bona paterna deuenire debent ad filium iure substitutionis. Praedicta probantur ex de testamen. c. si pater. lib. vi. & ibi no. maxime in nouella. De bonis autem matris, uidelicet, quae fuerunt do. Donatae matris olim Baldi filij dicti Saloni, dicendum est quod si quidem fuit adita haereditas d. do. per d. Bal. uel per Salonem patrem eius, uel sciuerint ipsi, uel aliter eorum dominam mortuam, & eius haereditatem sibi delatam, tunc transeunt eius dicta bona materna ad substitutum, uel saltem ius deliberandi, & facultas ad eundem & acquirendi haereditatem matrem, ut C. de iure delib. l. cum antequoribus, unde in substitutione pupillari ueniunt etiam bona pupilli, quae non fuerunt bona paterna, ut ff. de uulg. & pup. l. sed & si plures. §. ad substitutos, cum sim. Et secundum praedicta nihil pertrinet de dictis bonis do. Amatae & auiae matris do. Bal. Et ita uidetur mihi Francisco Maffei Eugubino. saluo semper iudicio ueriori.

ADDITIO.

In negotio. Adde quod istud consilium in x. lib. consil. fol. xlvj. & istud consilium non est Bar. sed d. Fran. Maffei & uide Bar. in hoc iij. uol. de materia istius consilij, consil. viij. quidam Perus. & in consil. lxxvij. in q. & l. cum antiquioribus, circa si. C. de iur. delib. Thom.

CONSILIVM LXXX.

Filia unius ex fratribus, an debeat maritari de communi patrimonio, & communi impensa, & an tempore diuisionis debeat de parte sua resaurari alteri fratri.

QVAESTIO EST huiusmodi, Duo fratres de bonis eorum communibus dederunt dotem pro filia unius ex fratribus, & a marito stipulante dotem sibi reddi pro se, suisque haeredibus. si matrimonium solueretur morte uel diuortio sine filijs. Nunc quaeritur, nunquid in diuisione bonorum debeat (cuius filia dotata fuit de bonis communibus) restituae de parte sua alteri fratri, ac sibi restituere dimidiam dotis praedictae, uel si aliquo iure sibi subueniat, &c. Videtur primo quod non, quia donasse uidetur, de rei uxore. act. l. §. accedit de pact. conuen. l. ex morte: uel si dicamus quod in casu non existentium liberorum non censetur donasse, cum sibi per stipulationem provideat per l. si cum dotem. in princ. ff. de sol. matr. t. adhuc uidetur necesse dicere quod licet eo casu adueniente possit dimidiam dotis a marito repetere a fratre, tamen non repetit, uel sibi imputet, cum suum proprium in hoc non fratris negotium gesserit. ff. de neg. gest. l. si pupilli. §. si quis ita simpliciter. Praeterea iniquissimum esset dicere quod ab utroque repeteret, uidelicet a fratre per actionem neg. ge. & a marito propter interpositam stipulationem, quia bona fides, &c. ut in reg. iuris, bona fides: In oppositum uidetur quod sic. Nam certum est quod onus dotandi pertineat ad fratrem, ut ff. de coll. bo. l. dedit. C. de dot. promiss. l. si ibi neque eius, &c. Si ergo ambo fratres de communibus bonis eandem dotauerant, is ad quem tale onus non pertinebat, alterius fratris negotium gessit, ut ff. de neg. gest. l. quae uulter. in princ. & si. & per consequens repeteret uel imputare fratri poterit tempore diuisionis. facit etiam hoc eo. u. l. ex duobus fratribus, a contrario sensu. Praeterea huiusmodi uidetur casus ff. de leg. iij. l. uxorem. §. pater naturalis, ibi, pater naturalis dando dotem pro filia, & stipulando sibi in casu non existentium liberorum restitui, non censetur donasse filiae, & sic licet debitor ex aliqua causa. Bar. a Saxofer.

ADDITIO.

QVAESTIO EST. Istud consilium in x. uol. consil. in fol. lx. & no. hoc consilium Bar. ad no. per. l. in auth. q. locum. in v. col. & ff. de coll. ubi examinat q. iij. fratribus in communi existentibus, an filia unius fratris debeat maritari de communi patrimonio, & communi impensa. taliter quod si post ea ad diuisionem ueniant, nihil imputetur in partem patris filiae maritatae, & ibi ponit plenè ius licet non alleg. Bar. hic, de qua quaest. uide etiam per do. Pet. de Vbal. in suo tract. de societate. in v. parte, in q. ix. & x. in iij. parte, in iij. q. in vij. col. & uide per Bal. consil. cccc. lxxij. in iij. uol. uers. isse querit. Pet. Cor. consil. lxxij. in iij. uol. & Gemina. consil. xxx. materia de qua quaeritur in fine. Thom.

CONSILIVM LXXXI.

- 1 Institutus in re certa, & quod plus petere non possit, non habetur loco haereditatis uniuersalis.
2 Testator potest prohibere ius accrescendi.
3 Repugnancia, uel prolixitas si colligitur in testamentis, testamentum est nullum.
4 Testator an possit disponere aliud quam leges disponunt.

IACOPVTIVS Maniche de Pulchano fratre armiforum condidit testamentum, in quo inter cetera reliquit Ciutio nepoti suo unam pecuniam terrae, & in ipsa ipsum sibi haereditatem fecit, & uoluit, & iussit quod de bonis suis plus petere, uel habere non possit, si plus peteret, cadat a dicto legato siue relicto, & iudicauit, & reliquit quod si Meliorum uxorem suam contingerit esse praegnantem, & pareret filium, uel filiam, sibi haereditatem instituit, & fecit in omnibus alijs suis bonis si perueniret ad lucem, & haec est ultima sua uoluntas quam ualere uoluit iure testamenti, & si iure testamenti non ualere, ualeat saltem iure codicillorum, &c. Contingit quod mortuus est dictus testator, & ex uentre uxoris suae nemo natus est, nunc dictus Ciuitus institutus ex re certa dicit totam haereditatem ad se pertinere ex testamento praedicto. Meliorum foror d. Ciuitij, & neptis ex fratre dicti testatoris, dicit se statum non ualere, & se haereditatem unam cum d. Ciutio suo fratre, quaritur quid iuris. Et uidetur pro parte d. Ciuitij quod ipse sit haeres uniuersalis, quia haeres institutus ex re certa habetur loco uniuersalis haereditatis, si non reperitur alius institutus, l. §. si ex fundo. ff. de haer. insti. l. ex facto eod. tit. & no. C. eod. tit. l. quoties. In cont. uidetur, & ista est ueritas, quod instrumentum illud non ualeat per illa uerba, & plus de suis bonis petere possit, & si plus peteret, &c. Nam id quod dicitur quod institutus ex re certa habetur loco haereditatis uniuersalis, est uerum, nisi uoluntas testatoris manifeste refragetur, l. quoties. §. si duo. ff. de haer. insti. sed hoc dicit expresse, quod plus de suis bonis petere non possit. Apparet quod non est loco uniuersalis haereditatis, sed legatarij, & sic est testamentum quod non habet haereditatem, & sic nullum, ut l. proximè. ff. de his quae in testa. delen. inst. de leg. §. an haereditas. Postea quod testator posset prohibere ius accrescendi, t. & postea prohibere ad portio uacans accrescat instituto in certa re, seu portione, est & secundum unam opin. ff. de usufructu. l. dominus. §. j. & ibi no. in §. praeterea. De prima q. est casus expresse rectè intelligendus. ff. de iniur. rup. & irri. testam. l. pen. de lib. & posth. l. posthumus. uers. nam & cum duobus, quod sic declaro. Si duo alij sunt instituti, a quibus posthumus est exhaereditatus, & duo alij sunt instituti a quibus posthumus est praeteritus, certum est quod testator dando substitutionem prohibet ius accrescendi, quia substitutus praefertur coniuncto, ut C. de fidei commissa. u. hoc amplius, & ibi no. ff. de acq. har. l. qui proximi. Si ergo portio unius ex institutis deficit, non potest de uentre ad alium coniunctum, quia testator dando substitutionem prohibuit, & sic ad substitutionem non potuit deuenire, quia gradus ille non ualuit, & sic ne decederet pro parte testatus, & pro parte intestatus, totum testamentum reducitur ad causam intestati, & hic expresse debet intelligi, glo. in d. uers. nam & cum duobus, & sic est intellectus l. pen. de iniur. testam. Ita ergo in proposito, cum testator prohibuit ne in totum accresceret instituto in re certa, totum testamentum irritum, secundus casus qui ponitur in d. l. pen. adeo non obstat,

CONSILIVM LXXXII.

QVAESTIO commissa collegio iudicium ciuitatis Pisarum per sapientem & discretum uirum do. Petrum Gallis, uicarium generalem Arnulforum, quae uertitur coram eo inter Meliorum etiam una parte, & Ciuitum ex altera, die xviij. Augusti fuit commissa in collegium Pisarum per prouidos & sapientes uiros dominum Franciscum, dominum Iacobum de Familia, Petrum dominum Albisij, & Ioannem Galetanum legum doctorem, qui s. ipsa quaestione deberent uidere, & prout eis uidebitur consulere, die uigesimo quarto mensis Augusti, quorum iudicium allegaciones, & consilia transmittuntur per S. intercluse. Datum Pisis in collegio supra dicto die xij. mensis Septembris vij. In dictione, &c. Factum proponitur tale, Iacobus Maynetti de Brunxano condidit testamentum, in quo reliquit Ciutio certam pecuniam terrae, & in ipsa eum haereditatem sibi fecit, & uoluit, & iussit quod plus de bonis eius habere uel petere non possit, & si plus peteret, cadat a dicto legato, uel relicto. Praeterea in eod. testamento sic dicitur, Item uendicauit & reliquit quod si Meliorum uxor eius contingerit esse praegnantem, & pareret filium, uel filiam sibi haereditatem instituit, & fecit in omnibus suis alijs bonis si perueniret ad lucem, & haec est ultima sua uoluntas, quae uoluit ualere iure testamenti, si iure testamenti non ualeat, saltem iure codicillorum, &c. Mortuo d. testatore, & ex uentre uxoris suae nemine nato Meliorum neptis d. testatoris ex fratre, dicit se haereditatem eius pro dimidia ab intestato, & a iudice peti quod mitteretur in possessionem medietatis bonorum s. d. Iacobus, & a iudice commissa est comparatio d. Ciuitus & peti d. missionem reuocari, & se dicit haereditatem insoluidum ex testamento dicti testatoris: quaeritur quid iuris, &c. In hac q. praedicta duo sunt principaliter uidentia. Primum est, si dicta pronuntiatio, & commissio facta pro dicta Meliorum processit de iure, & uidetur quod non. Aut dicimus quod petierit ex uigore l. si. C. de ed. diu. Adr. tollè. & haec non potest, quia illud etiam auxilium non competit uenientibus ab intestato, sed solum institutis in testamento non ab intestato, &c. ut in d. l. si. pater, & ibi Cy. in uers. iij. iuxta praemissa. Pro quo facit glo. ibi posita super uerbo depositionibus, hoc expresse tenet Spec. in tit. de testa. §. sequitur. uers. quid de succedente, & est uerum quicquid no. in titu. de bono. poss. ex testam. diu. Adria. In ultima colum. & sic in casu nostro supposito quod Meliorum succederet ab intestato pro auxilium d. l. si. nam potest uenire. Aut dicemus quod petierit per interdictum quorum bonorum, & non uidetur quod illud potuerit dari, quia licet illud interdictum utile competere succedenti ab intestato, de iure ciuili tantum datur contra possessorem pro haerede, uel pro possessore possidente. ut l. §. ff. quorum bonorum, quod hic cessauit. Praeterea possessio quae datur ex illo interdicto tribuit ius, quia fecit possessorem, est enim adipsicendae possessionis, ut d. l. in fi. & no. in d. l. si. glo. magna in fi. & sic debuit dari causa cognita & libello portrecto, & lite contestata, ut l. §. dies cum ibi no. ff. quis ord. in bon. poss. ser. quae defuerunt in casu nostro, ergo, &c. Actio enim in factum quae loco illius interdicti datur, debet more iudicari intentari. Praeterea illa qualisqualis petitio quae fuit portrecta per d. M. non concordat pronuntiationi iudicis contra l. ut fundus, petiit enim quod daretur sibi basulus qui mitteret eam & licentiam intrandi, non ergo potuit super alio pronunciar, nec talis petitio de iure procedit, ut sunt iura uulgaria. Aut dicemus quod cum in casu nostro non apparet quod aliquis possideret bona haereditatis praedictae, ut sic supposito quod M. esset haeres ab intestato, pro dimidia potuisset sine iudice apprehendere possessionem, ut l. cum haeres. in princ. ff. de acq. poss. & sic potuit ex se ipsa adire iudicem, & cum eius autoritate apprehendere, ut l. si creditores. C. de pig. & sic fecerunt in casu nostro, & tunc uidetur quod non requiratur alicuius citatio. arg. Instit. de libe. §. multis cum gl. sua, tamen ista debuerunt iudici constare quae ex actis constituisse non apparet, quare potest concludi quod pronuntiatio facta pro M. & promissio secuta de iure non processerunt. Restat ergo examinare secundum, scilicet, quod si dicta haereditas

stat, quia ibi fuerunt instituti, & inuicem substituti, unde eos inuicem substituendo noluit testator inter eos ius accrescendi minuire, sed augere, & sic possit uenire, uel iure institutionis, uel iure accrescendi. Casus est C. de impube. & alijs substituto i. testamento. & ff. de acq. haer. d. l. si quis haeres. & no. per Spec. & Dy. eod. tit. l. nechis. §. haeres. Praeterea, quando ex uerbis testatoris colligitur perplexitas, & repugnancia, tunc testamentum est ipso iure nullum, ut l. si Titius. ff. de condit. insti. sed hoc est huiusmodi, ergo, &c. Dixit etiam, & plus petere non possit, & si plus peteret, cadat a d. legato. Aut ergo illud tantum petit, & testamentum est nullum, quia decederet pro parte testatus, & pro parte intestatus. Si uero totum peteret, a toto caderet. Concluditur ergo quod institutio nulla est non obstantibus praedictis. ff. de haer. d. insti. l. si ita quod haeres institutus excepto fundo, & etiam quae uerba, excepto fundo, hoc important, id est, in fundo te non instituo, non enim prohibet eius potestate, siue in re tacite accedere, sed si expresse diceret quod fundum tacite expresse petere uel habere non possit, & sic uoluntas testatoris manifeste contradiceret, tunc non ualere, ut d. l. quoties si duo. & d. iuribus. No. obli. dicatur, nemo potest facere quod leges non habeant locum in uo. testamento, t. quia quaedam sunt leges, quae aliquid de necessitate disponunt, ut quod testamentum habeat uij. testes, & similia, tunc testator contrarium non possit, imò testamentum est ipso iure nullum, ut l. nemo potest, de leg. ij. Quaedam sunt illae quae disponunt circa disponendo defectum uoluntatis defuncti, ut in casu proposito l. testator sicut fecit haereditatem uniuersalem, lex praesumit quod uoluerit eum quae ex parte instituit, totum habere, non totum sibi dat, sed si appareat testatorem uoluisse contrarium manifeste, tunc cessat legis praesumptio, imò totum testamentum irritatur, quia non potest pro parte testatus, & pro parte intestatus, ut supra dictum est. Simile lex intro ducit quod in conditionibus, quae consistunt in non faciendo, cautio Mutiana habetur pro implemento conditionis, ut l. Mutiana. ff. de conditio. & demonstratio. Sed si appareat testatorem aliud sensisse, tunc cessat cautio Mutiana, posito quod hic irritatur dispositio libertatis, quae est ita fauorabilis, ut ff. de manu. testam. l. si simile lex disponit quod conditio quae tacite inest, non suspendit, hoc uerum, nisi appareat testatorem uoluisse aliud, ut l. in conditionibus. §. si ff. de condit. & demonstratio. Concluditur ergo dictum testamentum non ualere iure testamenti, & sic ab intestato d. Ciuitas, & d. Meliorum aequaliter succedunt. Dico tamen quod propter clausulam adiectam in fine testamenti d. uoluntas uoluntas ualere iure codicillorum, & sic legata relicta ualent, caetera tamen d. Ciuitus quod si legatum sibi relicto peteret, caderet forte a successione, siue a petitione haereditatis propter illa uerba, & plus petere non possit, & si plus peteret, &c. Beata dico & consulo ego Barto. a Saxoferrato l. doct. & ad fidem me subscripsi, meo quoque annulo sigillari feci. Et ego Franciscus Tigrini de Pisis, ut supra consultum est consulo. In cuius rei testimonium me subscripsi, & meum consuetum sigillum apponi feci.

ADDITIO.

- 1 Iacoputus. Istud consilium in x. uol. consil. in fo. lxxij. & adde quod idem consuluit Bar. in consil. cly. Titius, ubi ipse consuluit prout hic, sed illud consilium non est completum, nec perfectum, ideo inferui hic, cum sit etiam subscriptum per d. Fran. Tigr. & maxime quia in d. l. x. consil. sequitur consilium collegij Pisani super ista materia, & de isto consil. meminit Andr. Barb. in l. j. in iij. col. in vj. q. ff. de iure codi. in additio B. T.
2 Et plus. Vide Bartol. in l. quoties. §. si duo. ff. de haereditibus instituen. & in consil. cly. in primo uolumine, in nomine domini, & in consil. lxxvij. Gallus Falopi, & ibi scripsi, & in consil. clxxvij. in cap. Matiolus ubi etiam scripsi. Thom. Diplo.
3 Si duo. Vide Pet. de Ancha. in c. j. de testa. & plenè scripsi in apofisi. mea, in d. §. si. Thom. Diplo.
4 Prohibere. Not. quod dicit Bartol. hic, quod testator potest prohibere ius accrescendi, adde eundem Bartol. in l. prima, in decima quaestione, C. quando non petunt. partes cum concordant. quas dedi in l. §. ego. ff. de iniurio rup. & irri. testamento in additio. Bart. post. Andre. Barba. Thom. Diplo.

Ciuitio in solidum ex testamento deferatur, ut sit legitimus contradicior, & sibi dici non possit quantum ad te liberar aedes habeo, &c. & in hoc sunt iudicia duo. Primum quod si Ciuitio institutus ex re certa excludere possit a successione ex eo solo quia testator instituit posthumum si peruenerit ad lucem, dato quod nullus natus fuerit. Et breuiter uidetur dicendum de iure, quod non, quia institutio facta de posthumo nato postea habetur pro non scripta, hinc est quod si alius coheres esset ei datus, haberet totum iure suo, nec sibi fecisset partem talis posthumus nunquam natus, ut l. utrum. §. j. de reb. dub. & l. qui quartus, in §. de leg. j. plenè per gl. in l. huiusmodi. §. si Titio. eo. tit. in casu ergo nostro perinde habebitur ac si nunquam fuisset posthumus institutus, & sic in solidum erit heres. sicut etiam institutio in casu nostro facta sub conditione, si peruenerit ad lucem, &c. quare deficit, & ideo pro nulla est talis institutio, ut l. notio. in prin. & §. j. cum sim. ff. de peri. & cōmō. rei uend. ergo, &c. Secundum est uidentium si d. Ciuitius excluditur a successione ex testamento in solidum per uerba appposita a testatore, qui uoluit & iussit quod plus de bonis suis habere uel petere non possit, &c. Et uidetur de iure dicendum quod excludatur. Pro hoc uideat casus in l. quoties. §. si duo. ff. de her. inst. in §. ubi habetur quod si testator noluisset institutum ex re certa habere in solidum, non trahit institutio rei ad se totum, siue uoluntas testatoris refragetur, & hoc siue in eo quod noluisset in casu illius §. heredes institutos in re certa, quo casu equalibus portionibus non habet locum quod dicitur in prin. illius §. si licet, quod institutio rei certa trahat ad se totum, ideo lex disponit institutum in re certa alio non instituto habere totum, quia praesumitur testator hoc uoluisse si est miles, ex eo quod de alio non fecit mentionem instituendo, uidetur eum totum habere uelle. Pro hoc cogitur. §. sed si miles. cum gl. sua. ff. ad Trebel. & l. si miles unum ex fundo, cum ibi no. ff. de testam. mil. si est paganus, idem praesumit lex eadem ratione. Item alia, quia praesumit testatorem uoluisse quod eius uoluntas ualeat, & sic lex praesumit quod uoluerit quod institutus ex re certa habeat totum, alias enim non ualere eius uoluntas, ne decedat pro parte testatus. nam illud non praesumitur uoluisse. Et ita intelligi debet Instit. de her. inst. §. non autem, ubi non constaret uoluntas eius quod uoluerit institutum in re certa alia bona non habere, & sic in illis decederet testatus, tunc institutus in re certa non habet totum, imò eius institutio non ualet in re repugnante uoluntati testatoris, ut ff. de reg. iur. l. ius nostrum, quod testator non potest tollere, ut l. nemo. ff. de leg. iij. Voluntas enim testatoris quae continet perplexitatem, non ualet, ut l. si Titius. de cond. inst. & ubi continet possibile quod de iure ad impossibile reduci non possit, nisi offendatur restantis uoluntas perplexa, & secundum uoluntatem testatoris incompossibilia de iure continens, & sic in casu nostro, in quo testator decedere uoluit pro parte testatus, & pro parte intestatus, in totum nil ualebit uoluntas, nec ea testatorem causam intestati ad se traheret, sed econuerso. Simile de iniusto testam. l. pen. & l. si posthumus. uerbi. nam & duobus. cum glo. de lib. & posth. Nec obstat dicatur, ualeat institutio de Ciuitio facta, ut totum accipiat. ueruntamen residuum a re in qua fuit institutus, sed secundum restituat per fideicommissum ueniens ab intestato, & sic M. pro ea parte, pro qua ab intestato succedit, ut l. peto. uerbi. idem dicemus, de leg. ij. & quod ibi no. per doct. ubi si testator ab intestato heredes institutos contentos uoluit esse certa re, reliqua ueniens ab intestato tenentur per fideicommissum restituere. Ita dicit Cy. dicunt doc. hoc in dubio praesumi, per l. Titia. §. j. in §. eo. titu. quicquid no. gl. in l. peto. Nec ob. ad hoc l. cum pater qui filio. eo. tit. quia sibi instituit iussit esse contenti in re certa erant ipsi sibi ueniens ab intestato, quia respondeo duobus modis. uno in casu. l. peto. testator primo instituit subsequenter iussit esse contentos re certa, quibus uerbis uidetur per fideicommissum grauari heredes iam institutos. At in casu nostro tam ipsa institutio est uitiata propter perplexitatem, & repugnantiam, quam uoluntas testatoris continet, & ideo non est locus fideicommissi. Praeterea in casu nostro fue-

runt apposta alia uerba, quod sibi per uerba apposta in casu nostro testatorem uidere uoluisse quod Ciuitius non sit haeres aliquo modo, & eo modo quo habuit alij restituere propter uerbum habere, quod comprehendit etiam id, quod habet alij restituere, ut l. stipulatio. & ibi no. in gl. ff. de uer. obli. a simili de eo quod lex dicit, de uerbo accipere quod libet in factio & restitutione alteri, ubi in codicillis facta sit, ut l. cum quis decedens. §. scientiam. de leg. iij. & illud autem dici non potest, quod gratia posthumi heredis instituti d. uerba a testatore dicta fuerunt, quia in casum successione posthumi heredes instituti Ciuitius loco legitimi haberetur, & sic sine appellatione illorum uerborum ultra rem, in qua fuit institutus legitimus censeretur, non haberet in bonis testatoris, cum nec eo casu ab intestato succederet, & sic quo ad casum successione illa uerba inutilia sunt ei, non ergo eius gratia uidentur apposta, & sic potest tolli oppositio d. l. peto. j. resp. praesalleg. si in contrarium allegatur. Item non obstat lex si quis ita haeres institutus excepto fundo, quia ibi testator nil ultra fecit, ubi quod in fundo non instituit, & ideo succedit dispositio legis, quae uult institutum in partem habere totum alio non instituto quod testator instituire uoluit, sed sic in casu nostro. Aliud est enim dicere, non instituo, & aliud est dicere, nolo quod aliquo modo habeat, sicut alias aliud est dicere, non adeo haereditatem, & repudio hereditatem, ut no. in l. j. C. de iur. & fact. ign. Ex omnibus uidetur de iure concludendum quod d. Ciuitius non ex testamento haeres, sed ab intestato cum Minoruita germana sua succedere possit in bonis dicti lacoputij, &c.

ADDITIO.

1. *Quaestio. Adde quod collegium doctorum Pisanorum consuluit prout supra consuluerunt Bar. & Francisc. Tigri. in consi. praecedenti, & ibi uideat. Thom. Diplo.*

CONSILIVM LXXXIII.

- 1. *Verba derogatoria in testamento appposita, cuius generis possint esse.*
- 2. *Verba derogatoria in testamento appposita quomodo habeant impedire dispositionem postea factam.*
- 3. *Quae uerba in secundo testamento appposita habeant tollere uerba derogatoria.*

ET DIXIT * & asseruit & uoluit dictum testamentum praualere omnibus alijs testamentis factis per eum, nec non dixit, uoluit, & asseruit se dictum testamentum nolle reuocare, seu aliud condere, uel aliam uoluntatem per eum facere, uel codicillos condere uel aliquid aliud, propter quod dictum testamentum non ualere, & promissit etiam, & uoluit aliud non facere, & si fieret, uoluit non ualere, nec tenere roboris firmitatem. Et si apparet contrarium, dixit non esse factum de sua uoluntate, sed tanquam per eum non sangetis, nisi in testamento fiendo per eum diceretur de uerbo ad uerbum, Pater noster, & Aue Maria, non obstantibus quod in dicto testamento si apparet contrarium huic testamento reperiretur quibuscumque uerbis derogatorijs, &c. & haec particula primi testamenti. Et haec sua ultimam uol. asseruit esse uelle, quam ualere uoluit iure testamenti, & quod si iure testamenti non ualere, ualeat saltem iure codicillorum, uel cuiuslibet alterius ultimae uoluntatis cassans, & irritans omne aliud testamentum per eum conditum, non obstantibus aliquibus uerbis derogatorijs inferijs, & apposis sub quocumque modo uerborum, & uoluit hoc testamentum, siue ultimam uoluntatem omnibus alijs testamentis & ultimis uoluntatibus praualere, &c. & haec est particula secundi testamenti, &c. Modò queritur nunquid secundum testamentum ualeat non obstantibus uerbis derogatorijs apposis in primo testamento uel qualibet alia particula apposta, si in parte primi testamenti, &c. Ad praedictam quaestionem examinanda sunt uidentia duo. Primum uidendum de uerbis uerborum derogatoriorum appositorum in primo testamento, qualiter uerba derogatoria in eo addita impedire habeant testamentum postea conditum. Secundum est uidendum de uerbis uerborum additorum in secundo

cundo testamento, an ista uerba sint sufficientia ad tollendum uerba derogatoria in primo testamento addita, quibus uoluntas huius ueritas quaestio apparerebit. Circa primum dico quod uerba derogatoria in testamento addita possunt esse triplicis generis. Nam quaedam sunt uerba derogatoria actus testandi, quaedam sunt uerba derogatoria solennitatis, quaedam sunt uerba derogatoria uoluntatis, quae uerba derogatoria tam actus testandi, quam solennitatis, quam uoluntatis fuerunt apposta in primo testamento praedicto. Nam dum testator in primo testamento dixit haec uerba, & asseruit se nolle aliud testamentum uel aliam ultimam uoluntatem condere, haec sunt uerba derogatoria actus testandi, in eo uero quod dixit haec uerba, quod si apparet aliud testamentum contrarium, uoluit non ualere, nisi in codicatur, Pater noster, & Aue Maria, de uerbo ad uerbum, ista sunt uerba derogatoria solennitatis. In eo uero quod dixit quod si aliam ultimam uoluntatem uel testamentum faceret illi contrarium, uoluit non ualere, & de sua uoluntate factum non esse. Ista sunt uerba derogatoria uoluntatis. Modò est uidendum qualiter praedicta uerba derogatoria habeant impedire dispositionem postea factam, & si impedire habeant, quae uerba, quae solennitas, quae uoluntas requiratur in secundo testamento, ut primum tollatur. Et circa prima uerba derogatoria actus testandi dico quod dicta uerba non obstant secundo testamento condendo etiam simpliciter emananti nulla mentione in eo de ipsis uerbis facta, quia talia uerba derogatoria actus testandi sunt contra bonos mores, ut l. i. de uer. obli. C. de pact. & l. pactum. C. de col. & sic non ualet, ut l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de uer. obligat. unde eorum aditio nihil operatur. Et per hoc patet quod male loquitur glo. in l. si mihi & tibi. §. in legatis. ff. de leg. j. & iuste ibi reprehenditur per lac. de Are. De secundis uerbis derogatorijs, scilicet, solennitatis, dico quod impedunt secundum testamentum, imò per secundum simpliciter conditum, nulla de ipsis uerbis facta mentione primum tollitur, ut probatur ff. de iure cod. l. diuisi §. licet, quicquid ibi no. in glo. ita intelligunt illum §. Old. & Dyn. Et est ratio, quia non potest testator sua uoluntate mutare solennitatem, quae est publici iuris, ut l. codicillis. §. fin. de leg. j. De terijs uerbis derogatorijs, scilicet uoluntatis additis in testamento praedicto, an impediunt secundum testamentum dictum est quod sic. Est ergo uidendum per quae uerba in secundo testamento apposita, & quomodo eis derogari possit. De hoc sunt opiniones inter glo. & doc. nam glo. in l. si quis in principio testamenti. ff. de leg. iij. & in d. §. in legatis, & in d. §. licet. tenet quod ad hoc, ut uerba derogatoria uoluntatis addita in primo testamento, tollantur per secundum, debet de eis specialis & expressa mentio fieri, quod tenet Dyn. in ca. quod semel, ex. de regul. iur. lib. vj. Contrarium tenet lac. de Are. scilicet quod quantumcumque in primo testamento sint uerba derogatoria, tamen primum tollatur per secundum, licet in secundo nulla mentio de derogatorijs uerbis fiat, ut refert Cyn. in l. sancimus. C. de testam. hoc etiam disputando tenuit Iaco. de Bel. in disputatione sua in corpore, de testamen. imper. §. j. hoc etiam tenuit Ant. Ciaff. de Pisis in resp. sua d. l. si quis in princip. testamenti, quorum opin. tenendo, quaestio nostra nullum habet dubium, quia per secundum testamentum, primum tolleretur, nec esset ulterius allegandum, tamen quia inter tantos do. est uarietas, non est securum alteri parti de facili adherere, nisi in quantum suadet tex. legis. Puto igitur opin. glo. & Dyn. ueriores, scilicet quod in secundo testamento debeat fieri mentio specialis uerborum derogatoriorum adiectorum in primo, & hoc maxime per tex. in d. l. si quis in principio testamenti dico, scilicet, hoc ita locum habebit si specialiter dixerit prioris uoluntatis se poenituisse. hoc etiam disputando tenuit Cyn. quod & scribendo tenuit dom. Cornel. in d. l. si quis in princip. testamenti. Tunc secundum principaliter est uidendum, an uerba in secundo testamento apposita habeant tollere uerba derogatoria posita in primo, secundum opin. Iac. de Bel. Anto. & aliorum, certum est quod sic, ut §. di-

xi, & primum tollitur per secundum, sed secundum opin. glo. & aliorum doct. s. tenui, scilicet, quod in secundo requiratur mentio specialis uerborum derogatoriorum adiectorum in primo, est uidendum, an in dicto secundo testamento dicatur facta specialis, & expressa mentio, & inuocatio dictorum uerborum, & in secundo testamento dixit testator, non obstantibus aliquibus uerbis derogatorijs inferijs & apposis sub quocumque modo uerborum, an per ista uerba dicatur fieri mentio specialis uerborum derogatoriorum adiectorum in primo. Et dicendum est quod sic, primum per tex. in corpore de testamen. imper. §. si quidem, colum. viij. ubi textus dicit, quod expressis debet testator prioris uoluntatis poenitere, & postea subdit, quia & si fecit quandam talem uoluntatem, non tamen ea ualet, ulterius uult, nam cum dicto talis, sit relatiua qualitatis, referendo qualitatem primi testamenti, expressam mentionem de uerbis derogatorijs, facere dicitur, sed in casu nostro testator expressit qualitatem primi testamenti in secundo, cum dixit, non obstantibus quibuscumque uerbis derogatorijs in primo testamento obiectis, ecce qualitas primi testamenti dum dixit quibuscumque uerbis derogatorijs, &c. ut requirit dictus textus. Et hoc modo potest bene loqui glo. d. §. in legatis, dum dicit si ex primat qualitate primae uoluntatis in secunda, &c. Nam procedit illa glo. in uerbis derogatorijs uoluntatis, non autem procederet in uerbis derogatorijs actus testandi, prope superius dictum est. Praeterea quod uerba derogatoria debeat expressè & specialiter tolli, est a iure in d. l. si quis in primo testamento, propter habendam maiorem certitudinem de uoluntate testantis, ut apertius intelligamus quod testamentum praualere uoluerit, sicut in simili filius debet nominatum ex heredari propter certitudinem habendam de persona ex heredari, ut l. j. ff. de lib. & posth. & tamen dicit filium dicit nominatum & specialiter ex heredari, si testator dicit filium meum ex heredo, si erit unicus & solus, ut l. ij. ff. de l. b. & posthum. sic in proposito cum unum testamentum tantum praecedat, in quo sunt uerba derogatoria, testator dicendo, non obstantibus uerbis derogatorijs, &c. ea specialiter demonstrasse dicatur, pro hoc l. nominatum. ff. de leg. iij. possent ad haec probanda multa allegari ex his quae ponit Dy. in c. quod semel, & Ant. in d. l. si quis in prin. quae prudentiam uestram non latent. Concludendo igitur est de iure dicendum, secundum testamentum de quo queritur, primum & eius esse tollere per rationes & iura superius allegata. Et ita dico & consulo ego Nicolaus do. Alexandri.

ADDITIO.

1. *Et dixit. Adde quod no. Bar. supra in j. uol. in consi. xxj. inci. ut dixit, &c. consuluit super isto casu, & deinde consuluit do. Nico. do. Alex. de Per. prout in hoc consi. & ita istud consilium est insertum in lib. secundum ordinem Perus. in ij. parte de ult. uolunt. in consi. xlvij. & adde hic quae posuit post Bar. in dicto consi. xxj. Thom.*

CONSILIVM LXXXIII.

Soluto matrimonio si uxor fuit alimentata a filijs, an possit petere illa alimenta ab heredibus uiri. Item an possit petere dotem cum usuris, & d. c. salubriter. de usuris.

- 1. *Uxor debet alia uiro, in cuius seruitio est, non autem a filijs primi mariti.*
- 2. *Mulier soluto matrimonio non potest petere alimenta tanquam usuras dotis, quia esset usura.*

FRANCISCVS * Habuit in uxorem dominam Thomasia, & in dote florenos cc. decem sit Franciscus reliquit filijs quibusdam pupillis, in quibus domina Thomasia mater eorum moram traxit bene per tres altos annos, modò secundus uir petit ab heredibus do. Francisci dotem dictae Thomasiae & alimeta. Queritur nunquid dicta alimenta debeant, & si debent, quae debeantur, & pro quanto tempore. In Christi nomine, in quo est proposita, aduertendum est, quare petuntur alimenta praedicta. Aut enim petuntur

propter vitam matris tanquam ali deberet a filiis, & sic officio iudicis, & tunc non potest, quia debet alia viro, in cuius seruitio & opere est, in rebus. §. posthu. ff. de neg. gest. & C. eo. l. quod in uxorem. ff. sol. matr. l. si constante. §. si autem in seruitio, & ibi per Dy. Aut petuntur ista alimenta tanquam usura^b dotis pro alimentis dicitur uxoris, per c. salubriter. ex. de usur. & hoc non potest fieri, quia illud c. loquitur quando uir sustinet onera matrimonij, & uultur usuras dotis, sed si mulier soluto matrimonio usuras siue alimenta petat, ut uulgares appellant prout in proposito est, quia tunc est usura illicita. Ita tenet Innoc. in d. c. salubriter. & lo. Andr. idem, sed Cy. de hoc dubitando pertransit in l. j. §. exaction. C. de rei ux. act. Sed in hoc casu si adum est iuri canonico, & ideo si dos esset promissa huic marito per haeredes primi uiri, si tenentur ad dicitas usuras quae proprijs uidentur interesse, sed iste perit ut procurator uxoris, & ideo ei non debentur, ut ex praedictis patet. Et ita consulo ego Bar. a Saxoferrato.

ADDITIO.

- a Franciscus. Adde q. istud consilium est impressum supra in primo uol. in cons. cxxxvij. hoc autem ideo inferere uoluit hic, ex quo in xj. uol. consilium in fol. xxix. est insertum, & postea est p. s. i. huiusmodi consilium. Dionisij de Perus. Thom.
- b Vira. Vide plenius per las. in l. prima, in xj. col. C. de sum. trin. & uide ca. 7. ubi alleg. hoc consilium. Bar. & ibi plenius ponit de ueritate, & intellectu in uis consilij. & Alex. in l. diuortio in vj. col. in fin. & ibi per las. & per Alexan. in l. si in solam. §. usuras, in secunda colum. ff. sol. matr. & in consilij. in iij. uolum. uiso statuto, & consilij. cxi. in quinto uolum. uiso themate, in secunda colum. & in consilij. cc. in vj. uolum. per specul. narratis, in j. col. Thom.

CONSILIVM LXXXV.

IN CHRISTI Nomine amen. Ad primū dico q. cum sit iure lucidum quod maritus potest petere dotem, & si sustinet onera matrimonij, interesse dotis quando in solutione est cessatum, plura enim sunt onera matrimonij, dicit glo. in l. pro oneribus. C. de iur. dot. & usuras moderatas uis percipere, potest, donec ei dos soluatur. ff. de doli excep. l. pater. & ex. de usuris. c. salubriter. Vnde dixit Bar. in l. in solam. §. usuras solut. matrim. quod de iure canon. usura debetur uiro passo moram in dando sibi dotem, per d. c. salubriter, & idem tenebat Bald. licet quidam dicant quod salubriter, loquitur in fructibus, qui percipiuntur iudicio Dei, & ideo uoluerunt quod si marito, cui dos est promissa, & nondū soluta certa pecunia singulis annis, donec dos ei soluatur, illa pecunia computabitur in dotem. Sed Ioan. Cal. tenuit oppositum, cum ex quo sustinuit onera matrimonij, illud censetur ut fructus dotis. Et hoc credo uerius, praesertim cum interesse, quod prius est quam usura, non sit ultra debitum, & sic correspondet per no. in l. j. C. de sum. trin. & l. locium qui in eo. ff. pro soc. Praterea istud interesse uenit ex stipulatione, ergo potest agere. l. non solum de rei uend. & l. fideicom. alias l. si mulier. §. si reum. ff. de leg. iij. Dionisij de Perusio.

CONSILIVM LXXXVI.

- 1 Facultas dandi fideiussores alicui concessa, intelligitur q. possit dare usq. ad sententiam.
- 2 In delictis est licita purgatio mora, quando sibi per legem uel statutum conceditur.
- a VISO STATVTO De poena uenditoris possessionem, & c. Modò quidam uendit possessionem contra formam statuti, unde inquisitus fuit, & post responsum^b per eum factam obtulit fideiussorem, an ueniat ad soluen. d. s. Dicunt enim uerba statuti, si uerò uendiderit forensi alicui, soluat tunc, saluo q. si emptor se per publicū
- 1 instrumētum obligauerit, & idoneos fideiussores t. dederit de soluendo: & per quae uerba datur facultas forensi dandi ipsi fideiussores quo ad eum feratur sententia. Casus est expressus ff. de publicanis. l. j. in prin. coniuncta l. hoc edito. in prin. ff. q. met. cau. l. si cum exceptione. §. j. coniuncto

§. satis clementer. C. de preci. Imper. offer. l. uniuersale. ubi dicitur q. non ualent rescripta, nisi derur fideiussor, & intelligatur quod potest dari post interpretationem, & glo. exponit ubi ualeant, si interim non sortiarum effectum. Praterea, pro hoc uidetur tex. in simili. ff. de crimi. stel. l. j. Nec ob. si dicitur q. in delictis non est licita purgatio mora, quia uerum est, nisi per legem concedatur. hic autem concedit lex municipalis, quae dicit, saluo, & c. quae uerba sic debent interpretari, ut dictum est, & haec est ipsa ueritas. Bartol. a Saxoferrato.

ADDITIO.

- a Statuto. Adde quod consilium Bar. consilij. lxix. in nomine Domini, uiso statuto, ubi uidetur q. concludat prout hic, sed ibi plenius, & uide in consilij. cxxij. & quia dicta duo consilia inueni scripta, in xj. uol. consilij. in fo. xl. id eod. hic inferui. Thom.
- b Responsonem. Vide Fel. in c. nonne in ij. col. de presump. ubi uoluit q. responso facta simpliciter, & non ad qualitatem, non negat qualitatem, & alle. Bar. in isto consilij. quia haec responso facta fideiussori non prauidicat, licet sit facta simpliciter. Thom.

CONSILIVM LXXXVII.

MATIOLVS Petri Bartoli de Saxoferrato inter caetera quae in suo testamento dixit, & posuit, reliquit dominā Colucia eius uxori fructus redditus, & prouenus omnium bonorum suorum mobiliū & immobilium sub quibusdam conditionibus & modis in testamento insertis. Modò queritur an d. do. uigore d. legati debeat habere usumfructum eorum, quae sunt in omnibus debitorum. Ad quorum examinationem dicto puncto respondo q. non, quod probatur ex eo quod dixit, suorum, quod debet intelligi de his quae pertinent t. ad testatōrē iure dominij, uel quasi, non eorum quae in nominibus debitorum, ut l. Quintus. §. argento, de auro & argenti. lega. Praterea dixit testator, mobilium & immobilium, sed nomina debitorum non sunt mobilia, nec immobilia, t. sed sunt quoddam tertium genus per se ut l. a diuo Pio. §. in uenditione. ff. de rei. & l. quam Tuberonis. §. p. ff. de pec. Et hoc tenet Iaco. de Are. in l. mouentium, de uerb. sig. & idem determinat Spec. in his terminis in tit. de fructibus & interesse. §. j. uer. secundò quæro. Ex quibus concluditur d. do. non debere habere usumfructum de nominibus debitorum. Non ob. ff. de usufructu. l. uxori mea. quia ibi fuit relicta ususfructus simpliciter, in proposito fuit additū mobilium & immobilium, quod habet restringere significatum honorū, ut dictum est, item fuit adiectum hoc pronomen, suorum, quod simpliciter habet restringere, ut de his mobilibus intelligatur, quae iure dominij pertinent ad testatorem, ut d. l. argento, & licet in d. l. uxori mea. fuerit appositum uerbū illud, suorum, & rāmen cōtinet omnia nomina debitorum, illud ideo est, quia illud pronomen meorum, habet substantiam omnia comprehendentem non restrictam ad aliquā adiectionem. Sed in q. proposita hoc pronomen suorum, refertur ad substantiuum bonorum mobilium tantum, & sic restrictiuum, & non generale, seu omnia comprehendens. Non obstant gl. quae dicunt, actiones, & iura iudicantur mobilia & immobilia, secundū id quod in actione deuenit, quia illud uerū q. iura & actiones de necessitate debent applicari mobilibus & immobilibus, quia de his nihil est dispositum, uerbi gratia dicit lex q. bona immobilia minorū non possunt alienari sine decreto, mobilia uerò sic, sed de nominibus nihil disponit, iudicabimus de eis, ut equiparentur mobilibus, & immobilibus secundū id, quod in actione deuenit. Hoc autem non contingit in q. proposita. Nam de mobilibus & immobilibus reliquit usumfructum uxori, iura uerò & actiones reliquit haeredi, ut ex serie testamēti patet, & sic non est necesse q. alicui praedictorum, scilicet, mobilium & immobilium applicentur iura, & actiones, & nomina debitorum, sed sāt in tertio genere per se. ut d. §. genero. Secundò querit an uestes uiri, & uxoris

xoris festinae sint uxoris propriae, an uerò hereditati remaneant ita q. de his tanq. de alijs mobilibus usumfructum recipiat. Et respondetur q. de uestibus uiri nullum est dubiū, q. non pertineat ad uxorem, nullo uerò iure proprietatis de uestibus uxoris, licet secundū opin. Dy. in l. in his. §. j. ff. solu. matrim. tamen ueritas est q. uestes pretiosae, & festinae, non sunt uxoris, nec uidentur ei a uiro donatae, & sic non potest donatio per mortem confirmari. Cum enim uideantur traditae ad usum, ut magis ornatae sit apud uirum, ut l. mortis suae. §. fin. ff. de donat. inter uir. & ux. & uidetur no. per gl. in l. si usufru. §. si ff. ad l. Falc. & hoc tangit Iac. de Arc. & alij moder. in d. l. in his. §. j. Tertio querit de fructibus & fetu pecudū, bouum, & equorum, utrum pertineant ad d. do. tanq. usufructuaria, an uerò ad haeredes. Ad quod respondo q. pertinent ad d. do. & saluo eo quod eorum quae consistunt in grege, debeant in locum mortuorum, uel in utilium, ex fetibus subiunctae secundum formam l. fetus. §. j. ff. de usufructu. Bar. a Saxoferrato legum doct.

ADDITIO.

- a Matiolus. Adde q. istud consilium inueni in xxx. uol. consilij. in fo. clxxxij. & pro consilij. Bar. alle. d. Pet. Corn. consilij. cxxxvj. diligenter, in iij. uol. in j. col. & lo. Firme. in suo reper. in uerbi. nomen debitoris, & alias in c. Matiolus Petri, & adde q. idem consilium Bar. in j. uol. in consilij. l. incip. Gilius Petri de flor. ubi etiam consilium prout hic, & ita ista duo consilia alleg. And. Barb. in l. mea. in j. ad. Bar. ff. de usufructu. leg. & uide Bar. in l. Quintus. §. argento. ff. de auro & arg. leg. & ibi apo. meam & quae scripsi post Bar. in d. consilij. l. ubi etiam posui de uerb. suorum, quod intelligitur, & adde q. si in instrumento notariis dicit per uerba ueritate personae quod tunc pronomen suus, sua, suum, refertur ad ipsum testatorem, & non ad haeredem eius, nisi aliud de mente appareat, secundum Bar. in l. ex factis. in prin. per illum tex. ff. ad Tre. Thom.
- b Restringere. Adde Bar. in l. mouentium. ff. de uer. sig. & uide Bar. consilij. cxi. in j. uol. in nomine domini, pater habens in j. col. & an usufructuarius teneatur ad debita hereditaria, uide Bar. in l. multum, quae est l. pen. ff. de usufructu. Thom.
- c Dicit lex. No. pro rebus minorum non alienandis, an extendantur ad iura & nomina debitorum. Thom. Dipl.

CONSILIVM LXXXVIII.

- 1 Frater non potest stipulari dotem sibi reddi, quae est de bonis sororis.
- 2 Frater si stipulatur dotem nomine sororis possit ipsa agere ut liberet uirum.
- 3 Frater stipulando dotem restituat, an in dubio presumat pro se uel pro sorore.
- a SAEPER De facto contingit q. frater tradit sororē suam nupti, & dedit sibi de bonis paternis siue de parte sororis dotē, & stipulatus a marito ipsius dotem sibi reddi, si soror sua praemoriatur in matrimonio sine liberis. mulier ista decessit, & reliquit dotem marito, nunc frater agit actione ex stipulatu contra maritum, maritus autem se tueritur. Queritur, an possit se tueri? Et t. uidetur q. possit, quia dos fuit de bonis ipsius mulieris, ergo frater sibi stipulari non potuit: quod si fecit, debet sibi ob stare exceptio, cū cui promisit maritus, non promittere debuit, ut ff. de uerb. obli. l. si quis eum aliter. C. de iur. & fac. ign. l. si non in sanctionis. ff. de condic. ob causam. l. qui se. & de cond. sine causa. l. iij. t. Si autem dicas q. frater stipulatus est nomine puellae, & ego dico q. puella^b possit agere contra eum, ut liberaret uirum si uellet. ff. de neg. gest. l. ignorate, de leg. ij. l. cum pater. §. pot. rō. ff. manda. l. idem q. §. Pomponius de iure dot. l. si mulier, per quas l. patet q. si ignoranter puella fecit, tenetur frater actione negotiorum gestorū, si sciente puella, tenetur mandati permissus ut stipularetur, sed non praesumitur maxime in mulieribus, ut ff. ad Velleia. l. iij. in fin. & si esset donatio, praesumitur causa mortis quae ponit uoluntate contraria reuocari, ut ff. de dote praeg. l. sexu. Nam si ipsa uiuere, possit hoc uelle, & possit hoc dare ei, qui in locum eius succedit, ut ff. de reg. iur. l. qui in alterius. t. Sed querit, quid praesumat in dubio, an pro se, an pro sorore fuerit stipulatus. Et certe uerisimile est q. pro sorore, quia ad ipsam spectat

per praedictam l. ignorante. ff. de neg. gest. Sed quid si frater dedit centum de suo Respondeo, si sua pecunia fuit causa, quia fecerit a puella sibi quietari patrimonium pro ista pecunia, uel etiam simpliciter, dico q. ista pecunia est penes te, & ipsi puella uidetur dedisse, ex quo fecerit totum ius suum ante sibi concedi sic, quae concessisse uidetur hoc illi cui se uerso l. propter. imò qd' plus est, quia debitor erat hic puella ad dandum, & quod promisit etiam ueniebat, & sic promisit uiro. quod puella debebat, & non de suo promisit. Et dedit, arg. ff. de reg. iur. l. non uidetur uelle, & de contratab. l. filium quoq. j. respon. & de iure do. l. stipulatio. in si. quae lex uidetur determinare q. istam, & uide quod no. ff. de iur. do. l. cum maritus. §. fin. Bar.

ADDITIO.

- a Facto. Adde quod istud consilium inueni in v. uol. consilij. in fo. cxxxvj. & alijs in cip. frater sororem. Thom.
- b Possit. Adde Bar. consilij. cxxxvj. in j. uol. quidam fratres, & uide Bald. consilij. cxi. in j. uol. Laurentius fuit confessus, & Pet. de Anch. consilij. cxi. incip. & circa istam q. Thom.

CONSILIVM LXXXIX.

- 1 Damnum dare, est maleficium committere.
- 2 Statutum q. stetur iuramento accusatoris, ualeat.
- 3 Accusator qui secundum formam statuti iurat, qualiter debet iurare.
- 4 Iuramentum debet referri illi qui facit, quando statuit iuramento alterius.
- a PETRVS Fuit accusatus per Franciscum q. in trauit orto dicti F. qui Petrus respondendo accusationi negauit contenta in accusatione praedicta. Et statuto cauerit q. de introitu orti, & damno dato stetur iuramento accusatoris, & illius qui se dixerit dominum laboratorem, & fructuarium, postquam responsonē, & negationem, & in termino dato dicto accusatori ad probandum, accusator coram iudice, & ad dilationem dicti domini iudicis iurauit ad sancta Dei & uangelia corporaliter manu tactis scripturis contenta in dicta eius accusatione fuisse uera, & dictum iuramentum praestitit secundū formam d. statuti praesentis accusato praedicto, & contradicente, & dicente accusationem praedictam non esse legitime probatam. Modò queritur quae debeant esse partes iudicis in absolucendo, uel condemnando, t. damnum dare, seu intrare rem alienam, est maleficium committere l. fin. & ibi no. ff. de priu. delict. & est reg. iuris ciuilib. & canonici q. delicta debent plenē probari, ut l. sciant. C. de prob. quae est canonizata in canone, & hoc est de iure cōmuni. Sed in casu proposito lex municipalis, & statuta aliter prouidit, ut delictis, q. ipse accusator sit cum iuramento testis, t. dum dicit q. stetur iuramento accusatoris, quod uidetur posse licet statui per l. statuti arg. l. Theopompus, ff. de do. praes. Sed in hoc est aduertendum qualiter debet praestari per accusatōrē tale iuramentum, cum suū iuramentum est huiusmodi maleficij probatio. Et sine dubitatione est tenendum q. accusator, qui ad probationem plenā iurat, debet totaliter deponere, dicere, & iurare, quemadmodū testis t. deponere, & testificari deberet, uidelicet tenetur deponere per sensum corporeum congruentem dicto eius, ex. de testib. c. cum causam, & ibi per Innoc. & C. eo. l. testium. quia scire, est rem per causam cognoscere. cum ergo per accusatōrē non dicitur, & dixit se uidisse Petrum intrasse in orto, nulla est facta probatio d. accusatoris, quia sic debet intelligi q. intrare deberet, ut testis tenebatur deponere. Nam quod in locum alterius subrogatur, eius naturam sapere debet. l. si eum. §. qui iniuriam. ff. si quis cautio. Vbi quicq. enim ad probationem statuit iuramento, dicitur t. q. solum illi est ferendum qui scit, ut no. in l. ad monendi. ff. de iure iur. l. in bono fidei. C. eo. ti. Ex quibus teneo, & indubitanter concludo Petrum fore absolucendum, accusatore non probante. C. de eden. l. qui accusare, & sic debet intelligi dictum statutum, ut accusator sit licet testis, & c. Et ita consulo ego Bar. a Saxoferrato.

ADDITIO.

- a Petrus. Adde quod istud consilium est quotidianum in damnis datis, & idcirco

idcirco est ualde notandum, & licet aliqui putent huiusmodi consi. non esse Bar. cum in v. uol. antiq. consiliorum diversorum doctorum, in fol. xliij. dicatur, & in l. admonendi. per Bar. de iureiur. ex quo non solet Bar. se ipsum allegare nominatim, sed bene dicit, ut notauit, & si tamen in xx. uol. consi. fol. liij. est scriptum prout hic circa finem, ibi, & no. in l. admonendi. & c. & sic est uere consi. Bar. Thom.

6 Accusatore. Sed contra hoc arguitur quare testis deponendo non tenetur reddere causam uel rationem dicti, nisi interrogatus, secundum gloss. sing. in l. solam. C. de test. & eam sequuntur ibi Bar. & omnes doc. Sicut ergo si testis testificaretur uerum esse quod Titius intravit in ortum, hoc cerere probaretur, licet non dicat quia uidit, sic probat accusator licet non dicat, quia uidit, quia non est de hoc interrogatus nec a lege, nec a iudice, ergo, & c. pro hoc etiam facit ratio motiua statutum, quia nulla alia fuit aut uerisimiliter esse potest, queritur si statuentes ordinauerunt nisi quid diffinitum est damnorum probatio, quoniam ut plurimum cum secreta & clam, aut de occulto fiunt, & ideo uideatur fuisse intentio statutum, quod etiam si accusator non uiderit, tamen eius iuramento credatur, cum possit esse credens per alias coniecturas, & nemo presumitur de iure, & immedie mor talibus eternis, ut l. si. C. ad l. ul. rep. h. re. presertim obicit ubi in statu to est expressa ratio motiua, si est in statuis damnorum datorum talis ubi queritur, cogita. Thom.

CONSILIVM XC.

- 1 Accusatio de damno dato non datur, nisi domino.
2 Comune quod est, meum est, intelligitur fide, & improprie, & sic non habet locum in statuto.
3 Minor non potest accusare sine curatore, & tutore.
4 Tutor an possit accusare nomine pupilli.

FRATER Non potest accusare de damno dato in re communi cum eius fratre. Item an minor accusare possit sine curatore. In nomine domini nostri Iesu Christi amen. 1 Accusatio de damno dato non uideatur dari, nisi domino rei, in qua est damnum datum. ff. ad l. Aquil. l. item Me la. §. legis Aquilae & l. ob id, & non potest proprie dicere suum quod commune est. 2 Nam ubicumque reperitur dictum commune est, meum est, intelligitur fide, & improprie. ff. de rit. nupt. l. illud, & no. de reg. iur. l. id quod nostrum. Et quando statuta loquuntur de domino accusante, debet intelligi proprie, & esse dominum, & haberi seu singi pro domino, ut l. merces. ff. de uerb. signifi. Ex quibus patet qd non potest frater tanquam dominus rei accusare te, & pro re communi fratri suo, nisi dispositio statuti loquentis de domino potest in eo locum uendicare, ut accusatio admittat. Similiter dico qd minor xxv. an. in ciuili causa, uel criminali 1 in iudicio stare non potest sine tutore uel curatore, ut l. clarum. de aut. praes. & Specu. hoc examinat per unam col. in ut. de act. in prin. & sic sine auctoritate curatoris accusare non potest: facit Infit. de cura. 2 Item in iudi. Sciendum tamen est, qd tutor uel curator tutorio uel curatorio nomine pupilli, uel adulti accusare non potest, ut l. ij. C. qui accu. non pos. & hoc tenet Spec. in tit. de accus. uerfic. item quod est tutor, & gl. & doc. ponunt in l. Polla. C. de his quib. ut indig. & Richar. in l. j. in fi. ff. de accus. de terminat hanc quaestionem, & in fine procedit per uiam consilij, & c. Ex quibus aperte patet, qd est necesse, qd ipse adultus accuset auctoritate curatoris, & aliter accusatio fieri non potest. Bar.

ADDITIO.

4 Sciendum. Adde Bar. in l. ij. in fi. ff. de accu. & in l. Polla. C. de his quib. ut indig. ubi dicit, in ult. col. dicit qd haec est communis opin. qd tutor criminaliter agendo potest accusare nomine pupilli. Thom.

CONSILIVM XCI.

- 1 Condemnatio ex contumacia ita afficit heredem si fiat lit. contest. & sequatur condemnatio.
2 Absens potius condemnatur ex contumacia, quam ex delicto.

FACTVM Tale proponitur, uidelicet, qd quidam fuit condemnatus pro maleficio in contumacia in certa quantitate pecuniae, qui condemnatus post dictam sententiam

decessit relicto filio, & herede. Queritur modò nunquid d. sententia possit mandari in executionem contra dictum filium, & eius bona. Et in q. praedicta proculdubio est de iure dicendum qd officialis processerit contra dictum condemnatum criminaliter, & reum ex contumacia condemnauit, qd huiusmodi condemnatio ex contumacia facta non afficit heredem in persona uel rebus. Nam ita demum 1 criminalis condemnatio transit ad heredem, si fiat lite contest. & se quaerit condemnatio ut probatur ff. de accusa. l. ex iudiciorum. Duo namque exiguntur, ut condemnatio heredem afficiat litis contestatio. & sequatur condemnatio, ut d. l. ex iudiciorum. Et quotiescunq; requiruntur duo ad inducendum unum effectum, copulatiue requiruntur utrunq; concurrere, nec sufficit alterum existere, ut l. si heredi plures. ff. de condit. insti. ff. de iure. actio. p. priua. l. ij. §. si autem interdicto. ff. de uerb. oblig. l. si quis ita. 2 1 Præterea, absens damnatur potius propter contumaciam, quam propter delictum, ut qui repudians in fi. ff. de inoffi. test. ff. de uicno. l. fundo. ff. de appell. l. si per lutorio. §. quoties. l. e. d. sententia & condemnatio est. Præterea scripta spatio temporis xxv. ann. ex forma statu. ciuitatis Senarum, quæ præscriptio currit contra commune, cum sustineat vicem priuati, ut ff. de uerborum significationibus. l. eum qui uetigal. Et uerè potest dici qd haberetur loco Reipubl. tunc obstat præscriptio xx. ann. ff. de diuer. & temp. præscrip. §. in omnibus. §. j. cum sim. Bar.

ADDITIO.

4 Proponitur Adde quòd Bar. contrarium de dicto tenet in l. ex iudiciorum, in uerbi quæro pone ff. de accus. & ibi uide plenam apost. d. Alex. in hac materia. Thom.

CONSILIVM XCII.

- 1 Illa uerba, domina & usufructuaria, secundum propriam significationem intelligitur domina, uel usufructuaria.
2 De consuetudine uxoris, quæ relicta est domina, & usufructuaria, debet habere alimenta.
3 Si sunt extranei pro parte heredes & filij pro parte, quid debeat habere uxor.

QVIDAM Petrus Marti. de Peru in suo testamento suam heredem instituit ex certa parte, & pauperes Christi uniuersales heredes instituit ex residuo, etiam suam uxorem dominam & usufructuariam omnium bonorum filiorum reliquit, queritur quid debeat habere ista uxor? In quaestione nostra dubium facit, 1 quia secundum uerborum propriam significationem per illa uerba, domina & usufructuaria, intelligitur legatus alternatiue dominam, uel usufructuariam fuisse, ut l. Titio fundus. ff. de usufruct. leg. & no. per Dy. ff. de leg. ij. l. Titia. §. fin. & per Cyn. in l. j. C. si secund. nupt. mul. 2 tamen de consuetudine ista uerba interpretata sunt qd habeat alimenta sicut habebat in uita uiri, & hoc uerum liberis eius institutis, secus si institutis extraneis, ut no. per glo. in d. l. j. C. si secund. nupt. muli. Cum ergo in quaestione nostra liberi sunt instituti pro parte extranei, queritur quid iuris. Tamen uidetur qd ex eo quod dicit dominam, non uideatur reliquisse dominam, sed magis quam præminentiam in domo, sicut in tempore defuncti uiri habebat. l. ij. ff. rer. amo. Et sic non dicatur proprie dominam, ut ff. de publ. l. si cum exhibuissent. §. quod autem. ibi per Iacob. de Aret. de uerborum significationibus, l. pronuncia. pater. Et ista uidetur mens testatoris quæ debet præualere, ut l. in conditionibus. ff. de conditio. & demonstratio. sed ex eo quod dicit usufructuariam, uidetur tenere Odo. qd habeat plenum usufructum, ut recitat Spec. in tit. qui fil. l. i. l. e. §. j. uerfi. quid si quis ita dixerit. Sed ego dico qd in quaestione proposta standum est consuetudini scriptæ, in d. l. j. C. si secund. nupt. mul. 1 Pro ea parte, in qua instituta est filia ad percipiendum de fructibus, tanquam pro alimentis pro illa parte, pro ea uero parte, pro qua sunt instituti heredes extranei, hoc est pauperes. Et dico qd si proprietatis est tanta estimatio quod sufficit ad Falcidiam debitam pauperibus institutis, dicta mulier debet habere integrum usufructum, ut l. omnem. ff. de usufruct. leg. l. uxori meæ, & ibi no. Nec

Nec ob. consuetudo qd interpretetur liberis institutis, habeat alimenta tantum, quia concedo qd cum dicta interpretatio sit contra ius commune filiorum, eatenus standum est d. interpretationi, quatenus fauor filiorum hoc requirit, & non ultra, & sicut ad extraneos non porrigitur, probatur de manum. testam. l. si ita scriptum, ubi eatenus, quatenus respicit fauorem libertatis, statim illi interpretationi, & non ultra. Probatur optimè C. de testam. l. hac consultißima. §. ex imperfecto. & C. commu. utriusq. iud. in l. fi. & ita de facto obtentum est. Bar.

ADDITIO.

4 Petrus. Adde qd hoc consilium non inueni in x. lib. consi. diuersorum doct. fol. ccc. lxx. & no. istud consi. de ea quæ domina & usufructuaria est relicta institutis pro medietate pauperibus Christi, & pro alia filia quæ debet habere, & uide Bar. consi. clxxj. in j. uol. Nicolaus ser Amati. & ibi scripsi, & Bar. in l. Titia. §. si in prin. col. ff. de leg. ij. in uerfic. pone quòd si testator. & Ang. de Aret. in suo tract. de test. in uerfic. item reliquit d. v. eius uxorem, in ij. colum. Et prædicta ostende quòd si extaret pater, mater, & ascendentes, mulier debet habere alimenta, ac si extarent filij, uide Petr. de Ancha. consi. ccc. lxxix. incip. quia in primo quaesito, in ij. colum. Thomas.

CONSILIVM XCIII.

- 1 Quando est factum pactum qd uir lucretur dotem in omnè casum quo matrimonium solueretur, quomodo intelligitur.
2 An tale pactum præiudicet uxori.
3 Iuramentum non extenditur ad ea ad quæ non extenditur conditio.
4 Iuramentum unius sicut pactum, non nocet alteri.

IOANNES Maritauit suam sororem, & dedit sibi in dotem centum, & pepigit cum uiro d. suæ sororis, 1 ut quomodocumq; solueretur matrimonium, dos deberet remanere penes uirum, uel eius successorem. Deinde contractum est matrimonium, & iste Ioannes soluit partem dotis, & aliam partem promissit, deinde tractu temporis mortuus est uir huius sororis, unde queritur utrùm d. Ioannes qui iurauit non uenire contra prædicta, possit repetere dotem non obstante pacto prædicto: item utrùm d. soror possit repetere dotem suam, non obstante pacto facto per Ioan. fratrem suum. In quaestione prædicta, primò uidendum est, utrùm actio competat d. domina non obstante pacto. Ad quod dico qd sic, quia d. uerba qd in omnem casum dotis restituenda sit casus dotis restituenda quo uis sit, & non refertur ad causam quando matrimonium soluitur morte uiri, superstitie uxore, & si expresse ad illum referas, 1 non ualet, ut ff. de pac. do. l. ij. ff. de do. præl. l. j. in prin. Et hoc habet locum siue mulier ipsa det dotem, siue pacificatur, siue quibus alius, ut d. iuribus, quæ generaliter loquuntur, & hoc est expresse de pacto. dotal. l. quam uis, licet gl. ibi uideatur aliqualem limitationem facere, ut Azo dicit in Summa, pactum generale esse improbatum, hoc tenet etiam lac. de Aret. ut ibi dicit Cy. hoc tenet Odo. Item super hoc alio puncto dico qd d. Ioan. non paratur exceptio, quia licet heredes uiri teneant restituere illud quod exigeretur, tamen debent restituere alij, non illi à quo petitur. Casus est ff. sol. ma. l. si focer. §. Lucius. Dico tamen qd si d. mulier liberat heredem d. sui uiri, qd tunc Ioan. debet uenire, opponere, ut ff. de doli exce. l. apud Celsum. §. mandauit. ff. de pec. l. si cum emptore. §. si. 1 Nec ob. quia in d. instrumento fuit iuratum, quia iuramentum non extendit ad ea, ad quæ non extendit conditio, 2 ut l. si. C. de non nu. pe. & l. si. ff. q. satif. cog. 1 Præterea, postò qd fuisset expresse istud pactum, non nocet d. domina, quia pactum unius non nocet alteri, nec iuramentum, ut ff. de pac. dot. l. j. & ff. de iureiur. ran. l. nam & postea. §. si. Bar. de Saxofer. legum doctor.

ADDITIO.

4 Conditio. Adde Bar. consi. clxxij. in j. uol. in Dei nomine, in q. prædicta. & ibi scripsi in addit. quæ potius uidere. Thom.

CONSILIVM XCIII.

1 Statutum requirens presentiam consanguineorum, si est minor consanguinis sufficit.

STATVTO Cauetur qd minor xxv. ann. non possit suedere, nec alienare, nec se obligare sine presentia & consensu duorum proximiorum consanguineorum masculinorum, & si aliter fecerit, contractus sit nullus, uel non ualeat nullo modo. Modò do. Baria minor xxv. ann. maior tamen xvij. uendidit, & se obligauit cum consensu & presentia duorum consanguineorum, quorum unus erat minor xxv. ann. maior uero xvj. alter uero erat maior xxv. Modò 1 queritur nunquid ualeat talis contractus? Videtur de iure dicendum qd prædicti contractus ualeant, & teneant. nec ad prædicta obstat minor ætas d. proximiorum consanguinei consentientis, & interuenientis. Primò, quia in his quæ sunt de sui natura de genere promissorum, nullo iure prohibita, semper in dubio intelliguntur permissa, ut l. nec no. §. si quid eis. ff. ex quib. cau. ma. & l. ab ea parte. ff. de prob. Sed auctoritatè, & consensum interuenire, non est de genere prohibitorum, ideo eius interuentus in dubio intelligitur esse permissus. Secundo probat sic, licet minor xxv. ann. proximior, qui interuenit, ex quo tñ erat an. xvj. & sic doli capax, & intellectum habens omnia extra iudicem agere potest, & contrahere, & alia gerere, licet si læsionem patiat, aduersus illam possit restitutionem petere, & sic loquitur pupillus de reg. iur. Cum igitur nihil merito de sui læsione doceri possit, nec aliquid ad sui damnum, & læsionem redundans, merito talis interuentus, & talis auctoritatis protestatio, de iure ualebit. 2 Cum enim in tali ætate læsio ad omnia quantumcumq; solennia eum idoneum reputat, ut ff. de test. l. à qua ætate, præterq; in alienatione immobilium, quæ seruando seruari poterunt, ut l. lex quæ tutores. C. de adm. tut. merito quo ad ea quæ eius persona reputat inhabilis, ualere debeant ea quæ pro eo gerunt. Nec ob. qd ipse minor prædictus non possit ipse absolute sine spe restitutionis in integ. perfectos contractus inuenire, quia nec per tales actus protestationis auctoritate contractus uideatur in iure, quoniam aliud est principaliter quid inire, aliud est in eius auctoritatè, uel consensum proficere, ut est casus, aliud est uendere, aliud uenditioni consentire ff. de reg. iur. l. aliud, & probatur in l. quidam. ff. de uic. l. igitur ex præmissis concludo præfatos contractus ualere. Bar. de Saxofer. legum doctor.

ADDITIO.

4 Valebit. No. istud consi. Bar. qd si statutum requirit presentiam consanguineorum, sufficit si consanguineus sit minor. adde Bald. in l. coniunctione. in fi. C. de nu. qui idem tenet, ex quo statutum non distinguit circa ætatem, per l. si pater ff. de manum. uin. facit quod no. Lud. Ro. in l. quaesitum. ff. de in ius uoc. & ibi plenè per Alex. in ult. col. in fi. Thom.

CONSILIVM XCV.

- 1 Iurisdicctio si datur cum forma uel determinatione, seruanda est, & excedere non debet.
2 Post litis contestationem potest opponi de incompetencia iudicis, si superuenit de nouo.
3 Iudex non potest procedere ad tormenta nisi assignet terminum partibus ad reprobandum testes.
4 Quando assignatur a statuto tempus, uel terminus, ad decisionem causarum prorogari non potest.

PVNCTVS Quaestiois talis est. Statuto cauetur qd potestas possit cognoscere de maleficijs commissis tempore sui regimnis, & ante per duos menses, & qd faciat condemnationes criminales intra mensem, & si contrafactum fuerit, non teneat, & c. Modò potestas processit contra aliquem, per inquisitionem de maleficijs commissis ultra dictum tempus, Item lis contestata, nec fuit oppositum ante litis contestationem, potestas non poterat inquirere obstante statuto. Itè contra talem inquisitionem recepti sunt testes, & ante publicationem processit ad tormenta, qui fuit confessus, & perseverauit in confessione, quare potestas processit ad condemnationem, etiam trāacto mēse à qua extitit appellatū, & petitū fuit sententiā punitari nullā uel iniquā: querit quid iuris sit? Et sup. primo puncto qdōnis uidef dicēdū qd dicta sententiā fuerit nulla, eo qd non fuit facta fm determinationē statuti, cū maleficiū, de quo factū fuit commissum, est extra tēpora prædicta. 1 Nā quando cūcūq; cū forma uel determinatione dat iurisdicctio, illa seruanda

uanda est, & extendi non debet, ut extra de off. deleg. c. de cau-
 sis, & quod ibi no. & de reser. cum dilecti. & ff. ad mun. l. co-
 stitutionibus, & ff. de mil. testa. l. quod constitutus, & est tex.
 2 de priuil. cred. l. j. ibi irrita erit, & c. Super t secundo puncto
 non uidetur obstat q non opposuit de incompetencia iu-
 dicis ante litem contestata, quia nihilominus proponi potest
 post litem contestatam, si de nouo perueniat ad eum causa
 scientia incompetencia iudicis, quod de hac non constat, si
 cur dicit Innoc. de off. dele. c. prudentiam. in gl. mag. uerbi. fa-
 temur enim, & c. Super tertio quod reperitur hunc positum
 in tormentis ante publicationem testium, dico q fieri non de-
 buit talibus rationibus. Primò, quia iudex debuit interloqui
 hominè esse torquendum ex d. testibus, sed de consuetudine
 non seruat propter arbitria quae dantur, ut ff. de appel. re-
 ci. l. ij. no. gl. ibi posita. t Fortior ratio forte est, quia iudex de-
 buit partibus assignare terminum ad reprobandum testes i-
 ta, q ex d. testium reprobandis non ponitur quis in tormentis,
 ut extra de prob. c. licet, & no. Innoc. in c. praesentium, & in c. ad
 hac. extra de testib. t Super quarto dico, q qñ assignat per
 statutum circa contestat. onè, & decisionè causarum, terminus
 & tempus illa succedunt loco terminorum datorum à le-
 ge. Ita dicit Innoc. ex. de appell. c. ex ratione, in j. gl. uerbi. sed
 certè, & qui mari. accus. non pos. c. cum in tua, & ut praedicit,
 iudex nunquam potest, uel debet se introuire de alijs, q
 de his quae sibi commissa sunt, ut c. cum super, de off. deleg. no.
 Innoc. in c. proposuit. ex. de conce. praeb. uerbi. sed quid si
 illi cui. Vnum fortissimè est, cui responderi non potest, q
 quoties aliquid mandatur, uel statuitur, & additur clausu-
 la, si contra factum fuerit, nullum sit, quod factum erit in con-
 trarium, semper nullum est iudicandum, ut no. Bernard. in c.
 cetera, de praeb. & de pœn. & remif. c. etiam ex eo. s. fi. & c. de
 legib. l. non dubium. & de reb. alie. no. alie. l. sancimus. Item ista
 tempora quae dantur, scilicet, biennium & triennium, proro-
 gari non possunt, etiam ex consensu partium, ut in c. ex parte,
 de appell. & no. Rosse. super l. properandum. C. de iud. & de
 temp. appel. l. ul. Adde quod no. in l. cum non eo die. C. quae-
 do prouo. non est necesse. Nec super uerbis debet posse au-
 thoritas legum pactis litigantium mutari, & sic tempora statu-
 ti cum succedant loco legalium, & in §. legalium. l. iudex. ff. de iu-
 dic. Non constat de consensu d. condemnati q noluerit con-
 sentire, quia non apparet, q ante responsionè suà, per quam
 dicitur fieri iuris contestatio, uel nomen accusati recipi inter
 reos, quia sic dicit lex. & no. Compo. in c. dudum, el grande,
 de elec. circa fi. si erit de tempore cõsistorum excessum, quia
 supra declaratum est, & compertum non fuit, & sic dici non po-
 tuit consensum esse. Ex quibus alijs quam pluribus quae scribit,
 & recitari possent, sicut dicit Azo in l. j. fol. mar. cõcludo sen-
 tentiam deberi pronouncari nullam. Bar.

ADDITIO.

1 Primo. Adde q hoc est uerum indubitanter, quando est notorium & pu-
 blicum per d. tempus delictum esse commissum, ita q potuit transire in no-
 titiam rectoris, quando uerò delictum non est notorium & manifestum,
 quid iuris, an possit cognosci post tempus? Bar. mouet hoc dubium, & no
 determinat in l. ff. de tab. exhib. & ille tex. facit q post procedi, & po-
 nit Bar. in l. ff. si quis test. liber esse ius. facit tex. in genere. ff. de his
 qui no. infam. do. An. de Pis. alleg. pro casu in l. j. §. si quis non. ff. ad syllā.
 uidelicet q a die scientiae incipit tempus. Tho.

CONSILIVM XCVI.

- 1 Delictum & poena an extinguantur morte uxoris adulterae.
- 2 Adulterae mulieris bona cui applicentur, quando habet filios.

PONE. Haeredes mulieris mortuae repetunt dotem à
 marito, t maritus excipit de adulterio, replicatur q u-
 xor est mortua, & sic delictum est morte mulieris extin-
 ctum. Queritur an excludantur haeredes uxoris à repetitio-
 ne dotis, & uidetur q non, t C. si reus uel accu. mor. fue. l. j.
 a t & ij. quia uidetur delictum morte extinctum. Vel potest di-
 ci q delictum sit extinctum, tamen causa pecuniaria durat,
 ut C. si pend. appel. mors interue. l. iij. Vel potest dici, nisi ut
 ua uxor conuicta condemnatur, q non excludit ipsos haere-
 des à dotis repetitione, ut in auth. ut lic. mat. uel aui. §. quae

2 ritur uerò. t Sed quid fiet de bonis mulieris adulterae, quae
 habet liberos siue filios? q liberi siue filij habebunt duas
 partes, monasterium habebit tertiam partem, ergo eos no
 publicabitur, ut in auth. ut nulli iu. §. adulterium. Ad hoc po-
 test dici q olim dos publicabatur, hodie uerò non publica-
 tur. Vel potest dici q illa auth. in illis bonis, quae non publi-
 cantur, sed dos mulieris publicatur, ut l. consensu, de repu.
 Bar. à Saxofer.

ADDITIO.

1 Quod non. Sed quando tractatur de restitutione dotis facienda mulieri,
 quando haeredes mariti diuiserunt bona hereditaria, uide bonam l. cum ab
 uno, de leg. ij. & adde l. ij. C. de her. act. respondetur q illud est regulare,
 sed in dote est speciale fauore dotis pro uitando circutu. & ita consuluit
 Oldr. Thom.

CONSILIVM XCVII.

- 1 Matre exclusa à successione filij propter non petitum tutorem, quis succe-
 dat pupillo.
- 2 Possidens bona putans se esse heredem bona fide, an lucretur fructus.

FACTVM. Proponitur sub hac forma, quidam Van-
 ducius nomine decedit nullo condito testamento, duo-
 bus filijs, & una filia relicta, & uno suo fratre carnali, &
 uxore sua habente duos fratres carnales, unus filiorum d. Van-
 ducij, scilicet, filia existens in aetate quatuor mensium, uel cir-
 ca, intra dies post mortem d. Vanducij mortua est, nullo ei-
 a matre suo petito tutore. t Item alij duo filij postmodum eorū
 matre superstitre in pupillari aetate decesserunt nullo à matre
 ipsorū tutore petito. Modò queritur qui dictae puellae succe-
 dere debeant, & quis dictis pupillis filijs ultra modò mortuis, an
 frater matris, an frater patris. In q praedicta uidetur dicendū,
 q portio hereditatis, quae debita fuit filiae decedenti intra
 sexdecim dies post mortē patris, debeatur matri, quia ei no
 potest culpa culpa non petiti tutoris, propter breuitatem
 spaij Nam licet debeat petere consensum, id est, q primū po-
 tuit, intra duos menses non potest dici in mora, ut l. ff. qui
 sine man. ad libe. perue. Et licet alij duo fratres potuerint suc-
 cedere unā cum matre, uel in dicta portione, tamen quia d.
 haereditatem non aduerunt, ipsi nec alij pro eis non potue-
 runt ad suos haeredes transmittere, & sic totū marri accrescit.
 Vnde concluditur q matri debeatur tota illa portio filiae pri-
 mò decedentis. De portionibus uerò aliorum duorū post-
 eā defunctorum, dicendū est, q mater priuatur ipsorum haere-
 ditate propter non petitum tutorem, ut l. ij. §. si mater. ff. ad
 Tertul. & ideo succedunt alij in gradu uenientes, ac si mater
 non esset. ut l. ij. §. si ad Tertul. Sed si mater non esset, succede-
 ret aequaliter dictus patruus, & dicti auunculi, b quia sunt in
 aequali gradu, ut C. ut leg. heredib. auth. cessante. & auth. post
 fratres. Et sic dictus frater patris succederet in unā portione,
 & dicti duo fratres matris in duabus partibus totius haere-
 ditatis, saluo eo quod infra dicit de nepotibus ex alio auun-
 culo. Item proponitur q post mortem praedictorum filiorū
 decedentū superuixit quidā nomine Ioannes frater carna-
 lis d. uxoris, qui sciuit mortē dictorū filiorum decedentū,
 & decessit haereditate ipsorū non adita, relicta quibusdam
 filijs minoribus. Queritur utrum ipsi ad successionē dicto-
 rum filiorū admittantur ex persona patris eorum. Respon-
 detur q pater transmissit ius deliberandi filijs ipsius intra an-
 num, ut l. cum antiquioribus. C. de iure deliber. & si ipsi in-
 tra annum non aduerunt, possunt petere restitutionem in
 integrum, per tit. C. si ut omif. har. uel bon. pos. qua restitui-
 tione habita admittetur in quartam portionē unā cum su-
 praedictis alijs. t Item queritur cum mater possederit bona
 praedicta per plura tempora putans se heredē, & fructus ex-
 penderit ad pias causas, uel non pias, ita q non est effecta lo-
 cupletior, an fructus teneatur restituere? Respondetur q si ha-
 redem se putauit, siue errans in factis, siue in iure, & de fructi-
 bus non est facta locupletior, q ad fructuum restitutionem
 non tenetur, ut l. sed si lege. §. siue. ff. de pet. har. Bar.

ADDITIO.

1 Factum. Adde q huiusmodi consi. inueni inter consi. Bar. in vj. uol. consi.
 diuersorum

CONSILIVM C.

Vtrum comune uendens gabellam, teneatur soluere gabellam partem de
 contractu, cauente statuto.

STATVTO. Ciuitatis Eugubij cauetur, q de quolibet
 bet contractu soluatur gabella ab utroq contrahentū,
 & ab utraq partium, & c. De hoc conf. uide supra in ij.
 uol. conf. cccxxvj. incip. cauetur statuto.

CONSILIVM CI.

Vtrum pactum lucrande dotis intelligatur de tradita, & promissa, &
 idem quando ex forma statuti uir partem dotis lucretur.

STATVTO. Communis Sartiani sic cauetur: mulier nū-
 pta si decesserit non relicta ex ea & uiro suo liberis ma-
 sculis, uel foeminis, suo tamen uiro uiuente, q dictus
 tus uir habet, & lucretur sibi tertiā partem dotis, quā perce-
 pit in bonis mobilibus, & immobilibus, aestimatis, uel in a-
 estimatis, & c. De hoc conf. uide §. in j. uol. conf. cccxxij.

CONSILIVM CII.

Vtrum legata ad pias causas possint defalcari per locum pium haere-
 dem institutum.

OCCVRRIT. Mihi Bartolo tale dubium. Testatrix
 plura legata fecit ultra dodrantē quae omnia sunt ad
 pias causas: heredē instituit hospitale, qui heres quae
 quartam defalcare de legatis, dicens, eadem ratio quae fauet le-
 gatis ne defalcet, fauet mihi ne priuer Falcidia. Super quo
 dubio respondit ualde subtiliter do. Franc. de Alber. de A-
 re. syndicus dictae terrae, prout dicens q hospitale non po-
 test uti Falcidia contra legata ad pias causas, ex eo quod pri-
 uilegium datur ecclesiae in hoc passiuè, no actiuè. Ad quod
 bene facit quod no. Cy. in auth. quas actiões. C. de sacrosan.
 eccl. lē quia uolens uiu falcidia tractat de diminuendo com-
 modū alteri collatū, unde q istud est alteri concessum pra-
 destinatione patris familiaris testantis, quib diminueret quod
 dicitur debitum naturaliter aded, q non posset repeti, si sol-
 ueretur ab haerede, ut no. in l. cū quis. C. de iu. & fac. ign. Vt
 hoc dixit q est casus in l. i. quis ad declinandam. §. fin. C.
 de episc. & cler. ubi potest solui quod plus locus pie debet
 impendere, quae relicta sunt, & non detrahere pietati resp-
 cti pietatis, arg. l. falsiduis. §. exceptis. C. qui pot. in pig. hab.
 Item ceteris paribus, quia est in de pietas, superest uoluntas
 testatoris implenda, pro qua summa facit pietas, C. de sacro-
 sanc. eccl. l. j. Et sic dici potest q pietas addita pietati, facit o-
 ptimè pro hac parte in auth. de haered. & Falc. §. si uerò ex-
 pressum. Bart.

CONSILIVM CIII.

PVNCTVS. Quaestio talis est. Quidam accusauit
 aliquem, q fecit sibi insultum cum armis, uel percussit
 cum sanguine, probatur de percussione sine sanguine,
 uel de insultu sine armis, nunquid possit sequi condemna-
 tio. Iac. de Bel. tenet q sic, per l. Celsus. ff. de arb. Dy. sic dixit
 cõsulendo, uis iuribus utriusq partis uidetur mihi Dy. q
 possit sequi cõdemnatio in eo iudicio sine inchoatione no-
 nae accusationis, possunt detrahi illa uerba, cū armis, uel cū
 sanguine, ita q in iudicio cõsequenter in cõdemnatione re-
 manebit insultus, & percussio tantū, ar. l. in delictis. §. si detra-
 cta. ff. de nox. Et ita uidetur consuetudo. Quidam uoluerūt
 dicere contrariū, ut Thom. de Forl. q absolutio sequi de-
 beat, & non condemnatio, per l. denunciasse. §. quid tamen.
 ff. de adult. & arg. de iure iuran. l. si duo. §. si quis iurauit, cau-
 sa seu forma iuris adiecta non debet deformiter uel separa-
 tim in iure intelligi, nec enim in crimine, in quo dolus est,
 oportet uagari, ut ff. de dol. l. si ex dolo. §. in hac l. seq. & pro
 hoc non obit. §. si detraha. quia uitor & melior sequatur
 condemnatio. & ita seruatur, & uide Dy. & no. per eum in l. i.
 tu. de act. §. si quis agens. circa fi. & uidetur facere text. qui ha-
 betur Institut. & ibi not. ista quaestio per doc. Ray. Bartol.
 à Saxoferato.

diuersorum doct. fol. xxxvj. & pro cons. Bart. alle. And. Barb. in auth. ces-
 sante. in addi. Bart. C. de legit. haered. Thom.
 b Auunculi. Vide Bart. cons. xliij. in j. uol. ex facto. in ult. col. in uers. quartus
 principalis. & cons. xxij. Nicolaus in eod. uol. in ult. col. Tho. Diplo.

CONSILIVM XCVIII.

- 1 An dicatur negligens ante monitionem.
- 2 Ius siue facultas implendi, non transit ad heredes.

TESTATOR. Post institutionem factam adiecit, q si
 praedicta non obseruauerit d. Cola meus haeres, cadat
 ab haereditate mea. Modò Cola possedit bona haeredita-
 taria mortuo testatore qui anteq obseruaret, & adimpleret
 quae iussit testator, decessit: an sit priuatus haereditate ad
 quos uadatur dubium facit, quia non fuit monitus, ut l. qui
 pe. ff. quan. di. leg. ced. & C. de fideic. auth. hoc amplius, ibi,
 b monitus, & c. t Sed ueritas est q in causa nostra interpella-
 tio non fuit necessaria, tamen ipse anteq defuncti uoluntate
 impleteret, decessit, & sic certum est ipsum implere non
 posse, ut l. ita sciendum. ff. de uerb. obl. t & ius siue facultas
 implendi no transit ad haeredem, ut l. à testatore. ff. de cond.
 & demon. & de in diem addic. l. si praedij, cum sim. Igitur pri-
 uatus est d. Cola eatenus, quatenus grauari potuit in haere-
 ditate praedicta, & ibi dicta haereditas ad eius cohaeredes, si-
 ue superstites, si sunt, siue ad uenientes ab intestato, ut in
 auth. de nup. §. praestito. col. iij. & intelligitur de haeredibus
 in particularibus, ut apparet ibi in text. Bar.

ADDITIO.

1 Testator. Adde q hoc cons. inueni inter cons. Bart. in vj. uol. cons. diuerso-
 rum doct. fol. xxxvij. & pro cons. Bar. alle. Fel. in c. ij. incl. prohibeas, de ma-
 gist. in ij. Thom.
 b Monitus. Not. istud cons. Bar. quando ad incurrendam poenam requiratur
 monitio, & hoc quo ad doct. Innoc. in c. extirpandae. ante fi. de praeb.
 ubi concludit q si sunt uerba affirmatiua, q non requirunt monitio, & il-
 lam doct. sequuntur ibi Host. And. d. Ant. in. & Ab. lo. An. & Dom. in c. li-
 cet causam. §. de elec. in vj. & d. Car. cons. l. vj. inc. domine reueren. cū con-
 cord. de quib. per Fel. in c. j. in iij. col. de consi. & in c. ij. in ij. col. de magi.
 ubi alle. Bart. hic. & in cons. qd. inc. pro primo proponitur. Adde Alex. in
 cons. x. in vj. uol. attentis uerbis, in ij. col. ubi uidetur. Tho.

CONSILIVM XCIX.

- 1 Tertio promittens, utrum censeatur fideiussor, an uerò ut principalis.

TERTIUS. Promittit mihi illud quod Titius dare
 debebat. An iste tertius censeatur ut principalis, an
 ut fideiussor? & si censeatur ut fideiussor, an exceptio si
 de iussoris habeat impedire condemnationē? Super primo
 uidetur q ipse tertius debeat censi fideiussor, nam prius
 debet conueniri principalis q fideiussor. Non ob. q promi-
 sit illud quod debebat alius, quasi uidetur sublata prima a-
 ctio, ut l. obligationum ferè. §. si ff. de act. & obl. & Instit. qui.
 mod. tol. oblig. §. si. quia illud est uerum de iure antiquo, sed
 hodie non tollitur uetus nisi expresse agatur, ut l. fin. C. de
 nou. Et quoties prima non tollitur licet constituat se princi-
 palem debitorē, nihilominus habet beneficium fideiussoris,
 & ut fideiussor, hoc in §. j. in corpore de fideiuss. l. iij. in gl. not.
 differentia. Non obit. l. tribunus. & l. in conuentionalibus,
 quia ibi inter easdem personas agebatur. Hic autem unam
 personam adijciedo pro cuius additione prima non tolli-
 tur, ubi expresse agatur, ut dixi. Non obit. quod dicitur de
 promissione ordinis, quia est uerum nisi esset opposita ex-
 ceptio, sed hic fuit opposita. Non obit. si non fuit oppo-
 sita exceptio in principio litis, quia ista est exceptio anomala,
 ut no. in l. ij. ff. de excep. unde omni tempore potest opo-
 poni. Bartol.

ADDITIO.

1 Tertius. Hoc cons. inueni in vj. uol. con. diuerso. doc. fol. xliij. & in xliij. uol.
 fol. cxxij. & pro cons. Bart. alle. do. And. Bar. Bald. in l. fin. C. de noua. in
 addi. Bart. Thom.
 b Non tollitur. Vide plenè cons. Phil. Dec. cons. cccc. uiso eleganti cons. in j.
 col. & seq. & las. in l. lecta. in vj. col. ff. si cert. pet. Thom.
 Bar. Consilia.

1 Intrins in monasterium utrum dicatur decedere sine herede ex se legitime nato, ut sit locus substitutioni.

2 Conditio, quae impedit vitam contemplatiuam, habetur pro non adiecta.

PVNCTVS Quæstionis talis est: Quidam nomine Titius habens unicū filiū in suo testamento cum instituit sub hac conditione, qd si decederet sine herede ex se legitime nato, uel nata, loco sui substituit certos suos con sanguineos immediatē totius hæred. post mortē eius testatoris dictus filius & hæres uendit omnia sua bona cuidā, & demum ingressus locum fratru Eremitarum S. Aug. de Gualdo, & ibi fecit professionē, postquam orta est aliqua discordia inter d. fratres, & d. emptorem, ex eo qd fratres dicunt hereditatis medietatē prædictæ pertinere ad eos propter ingressum, &c. Ad quæ resp. qd loco S. Augustini, siue ecclesie debentur indubitanter uero illo fratre, ut ff. de iur. sic. l. Status, & hoc ponit ibi Dy. ad literam, probatur ff. de leg. ij. l. cum pater, s. hæreditatē, & ad Treb. l. ex facto. Sed fratre mortuo cui debeatur, sunt opin. per illa uerba ex se legitime nato. Dy. in l. si ita quis. s. j. de leg. ij. determinat qd succedat monasteriū, quia semper intelligitur, qd succedat in illa conditione, & si decesserit sine filiis ex se natis, ergo eius expressio nihil operatur, & monasteriū habetur loco filij ex se nati, ut in §. sed & hoc præsentī, in auth. de sanct. episc. col. ix. & Hostien. in c. Raynutius de re. tenet contra. & Ioan. Andr. & in hoc residet idem Iac. de Bel. sed Richar. Malumb. tenet primā, quia talis conditio rejicitur, t̄ quia impediēs in causa cōtemplatiua, ut d. §. sed & hoc præsentī. Idē Cyn. in auth. nisi rogati. C. ad Trebell. quod puto uerū, quia si relinquitur pro dote, quod intelligitur de matrimonio carnali, nam de spiritali non interuenit dos, quia esset simonia, ut extrā de simo. c. non satis, & tamen si ingreditur monasteriū, debet habere, ut d. §. sed & hoc præsentī, pro hoc facit ff. de eod. & de l. quoties Bar.

ADDITIO.

1 Punctus, istud consi. inueni in ij. uol. cons. diuersorum doct. in fol. xxv. & alias incip. quidam nomine Titius, & pro cons. Bart. alleg. domini meum & magister domi. Petr. Philip. Corn. cons. cclij. in iij. uol. ardua est professio, in ij. colum. & cons. xvij. in eod. uol. in iij. col. & in auth. nisi rogati. C. ad Trebell. Thom.

2 Debentur. Adde Bar. in l. Status. s. fin. ff. de iure sic. & Bar. cons. j. 5. in j. uol. incip. Parmensis, & ibi uide meam apost. & in cons. quod inc. queritur an domini monasterium. Tho.

3 Conditio. Adde Bart. in l. cum tale. s. hereditatem. ff. de lega. ij. cum concord. de quibus ibi per Alex. in addit. Bart. & uide Bart. in d. cons. j. in j. uol. & ibi scripsi. Thom.

CONSILIVM CV.

1 Legitimitas & restitutio natalium sunt similes.

2 Civitas non potest statum condere super eo quod Imperator prohibet.

3 Statutum non potest disponere, nec legitimare spurios.

FACTVM PROPONITVR Quod quidam Baronus de Aretio retinuit constante matrimonio quamdam eius concubinā, non habentē uirum, & ex ea plures filios habuit, quos etiam constante matrimonio intercum & uxore suam legitimari fecit à potestate Aretij, ex forma cuiusdam statuti, cuius copia talis est, uidelicet statutū est qd pater nō habens filios masculos legitimos & naturales, uel ex masculis descendentes, possit relinquere filijs, ex quocunq; coitu natis, id qd uolunt quocunq; modo, & qualitercunq; uoluerit, & sub quacunq; conditione, nullo iure, uel statuto obstante. Item tenetur Potestas auctoritate legis legitimare quemlibet filiū, uel filiā, qui non esset legitimus, uel naturalis ad petitionē patris, qui peteret legitimari fieri, non obstantibus filijs, uel nepotibus masculis legitimis naturalibus d. patris, uel aui, & auctoritas interposita per talem Potestatem talis legitimari ualeat & teneat ac si ab apostolica sede, & sacro Romano Principe interponeretur nulla lege, uel statuto prohibente, saluo qd talis legitimario non præiudicet dominis in eorū iuribus lucellarijs. Item qd

pater habens filios legitimos ex quocunq; coitu natos possit relinquere tali uel talibus non legitimis usq; ad duas uicias inclusit suæ substantiæ. Deinde decedit ab intestato superstitē dicta sua uxore, & dictis filijs naturalibus, & ut pramittitur, taliter legitimatis, & relicta superstitibus alijs consanguineis. Modò quæritur ad quē de iure pertineat talis hæreditas talis Baroni mortui, dicente matre dictorum filiorum ad eos pertinere, & tutelas eorum sibi deferre, perinde ac si forent legitimati à sacro Romano Principe uigore dicti statuti, cum per legem ordinatū sit, cum sit proprium ius cuiuslibet ciuitatis, & ius ciuile illius ciuitatis uocatur, qd illa ciuitas sibi constituit, ut l. omnes populi, cum sua materia, & allegante quod statutū prout iacet, debet obseruari sine ulla interpretatione, prout uerba iacent quamuis dura, ut l. prospexit qui & à quibus, coniuncto statuto cōmunis Aretij loquente, qd non liceat interpretari, nisi consilio populi. Ex aduerso dicentibus dictis consanguineis, dictū statutū non loquitur de sano intellectu in dicto casu quando maritus uxore adhuc habens possit legitimare spurios filios, ne sibi detur materia delinquendi, & retinendi contra binas constante matrimonio, & cum talibus spurij de honestate uxoris, & quando loqueretur in d. casu quo quo modo dicitur non ualere tale statutū tanquam contra bonos mores inducū contra interdita legum, & contra honestatē publicam, & maximē cōtra honestatē canonicam quocunq; pro nō statuto debet haberi tam de iure cōmuni, ut l. conditio. & l. filius, qd etiam ex forma cuiusdā statuti posita in fine uoluminis, quod dicit in effectu, quod statutū contra libertatem ecclesie nō ualeat. In Christi nomine amen. Super prædicto puncto uidetur mihi qd de iure hæreditas dicti Baroni sit deuoluta ad consanguineos eius, & nō ad dictos filios. Rationes t̄ aui me mouēs sunt infra scripte, potissimē legitimatio, & restitutio natalium similes sunt in auth. quib. mod. nat. effi. sui. s. si quis igitur, sed restitutio natalium est negata ceteronibus, ut C. de iure aur. annul. j. ergo & legitimatio denegata censeri debet, per arg. fin. Item nō solum est permittum legitimare tales natos ex damnato coitu, sed etiam prohibiti, ut in auth. quib. mod. nat. effi. sui. s. si ubi prædictis sic denegatis denegat participiū legitimatiōis, ut in auth. quib. mod. nat. effi. legi. s. sed sit suppliciu. t̄ Sed ciuitas non potest statutū condere super eo quod Imperator prohibet etiā sibi ipsi, ut in auth. omnes peregrini. C. commu. de success. ergo dictum statutū non ualeat. Pro hoc facit quod no. in d. §. qui. mod. nat. effi. sui. Cum etiam per oblationē curia non possit talū legitimatio fieri, ut ibi not. Ex quibus sequitur qd si dictū statutum expresse dixerit de sic natis legitimandis, nō ualere. Item minor in minorē, uel etiā in non subditū nō habet imperiū, nec lex in eos facere potest, ut ff. de reg. iur. l. extra. Sed si hec lex municipalis ualere, esset contra fess. Fiscus enim relictis talibus personis succedit, & ad eum ueniunt, ut ab indignis ablata. l. hæreditas. C. de his qui. ut indi. & ibi not. Et ad hæreditatē defuncti post uxorem succedit fiscus, ut l. j. C. unde uir & uxor. Sed si hoc statutum ualere, prædictæ personæ à iure prohibita fisco excluderent, & sic damnosum foret fisco, & Imperator & fiscus sunt extra territorij ciuitatis Aretij, & maiores, ergo, &c. t̄ Præterea si dictū statutum ualere, tunc idem uidetur dicendum, prima & ultima pars dicti statuti loquuntur in relictis à patre, sed hic nulla proponuntur relictis, unde nō facit ad casum. Secunda autē pars quæ loquitur de potestate, & de actu legitimatiōis etiā, nō uidetur facere ad propositū. Nā dictū statutū requirit qd legitimandus sit filius, sed sic natus non est censendus filius, in auth. qui. mo. na. effi. sui. s. si ergo dictum statutū in materia legitimatiōis disponens de ea non sentit, sed de alijs, pro quibus est inuentus modus legitimatiōis, ut in casibus pro quibus legitimatio ordinatur fm regulas legitimatiōis. Et pro hoc facit C. de iur. delib. l. scilicet mus. s. in cōpuratione, qd ibi no. in gl. quæ inci. quantad effectu, ibi, sed quid si statutū esset in ciuitate, & fm hoc uideretur casus, in l. ut gradatim. s. si lege. ff. de mun. & hon. & ibi dicitur, & si lege municipalis cauatur, ut certæ progenies

rub. de don. s. si uer. sin autē peccator, & ff. de par. l. si unus. s. illud. & ff. de pac. dota. l. conuenire. Et ita consulo ego Bal.

1 Statutum disponens de maleficio cōmissō ad domum, an habeat locum in statione seu balneo.

STATVTO cauetur qd pro maleficio t̄ cōmissō ad domum sit pœna dupli. quidam uerberauit alium ad stationē eius. Quæritur an sit pœna dupli. uidetur qd sic, per l. item apud Labeonem. s. cum uitū. ff. de iniur. & l. item lex Cornelia. cum sim. Sed in contrariū arguitur qd do mus est tutissimū refugium, & sic qui uocat alium in ius, si cere non potest, ut l. pleriq; ff. de in ius uoc. quod locum non habet in taberna, uel statione cum non sit tutissimū refugium, ut ex ea uocari non possit, sicut nec in uinea, nec in theatro, seu balneo, ut l. & etiā. ff. de in ius uoc. & sic non est idem ius, maximē si dicit statutū ad domū in qua habitat, quia multum interest habitare causa negotiatiōis, & habitare causa habitatiōis. Nam habitare habitatiōis causa, est habitare iure domicilij, & negotiatiōis causa nō, ut l. hæres abens. s. at si quæ. ff. de iudi. Sed tabernam, ut ibi dicitur, non habet iure domicilij, sed negotiatiōis causa. Et sic non eadem ratio habetur taberna, & habitatio, & patet ad sensum, quia in habitaculo recipimus nos cum familia die noctūq; ad refugium. In taberna autem recipimus nos, non autem familiam, dic tamen non ad tutelam refugij, sed ad cōmodum negotiatiōis, nec etiam diebus feriatis, quibus negotiatio à iure interdicitur. ut cum sit diuersa ratio, diuersum ius debet esse, ut dixi. Bart.

ADDITIO.

1 Statuto. Adde qd istud consi. inueni in ij. uol. cons. diuersorum doc. in fol. xlvij. & pro cons. Bar. alleg. d. las. in l. pleriq; in ij. col. ff. de in ius uocan. Thom. Diplo.

2 Contrarium. Adde Bar. in l. j. in prim. ff. de lib. agnos. & in l. iij. s. prætor ait in ij. col. ff. de dam. infec. cum concor. de quib. per las. in l. pleriq; in ij. col. in limitatione. ff. de in ius uoc. ubi etiam alleg. Bar. consuluisse hic. Adde Salic. ubi plenē consuluit in consilio suo quod incipit, cum queritur an prohibens capi. & illud cons. est in xliij. uol. cons. in fol. clxj. ubi consuluit qd stante dicto statuto possit capi in statione. Tho.

CONSILIVM CVIII.

Vtrum donatio aliquorum bonorum specialiter, & potest generaliter omnium bonorum presentium, & futurorum ualeat, & in totum, uel in partem.

1 Donatio omnium bonorum an de iure ualeat.

2 Donatio omnium bonorum presentium & futurorum non ualeat.

3 Donatio iurata non obstante statuto ualeat.

DOMINA MATIOLA Cicoli donauit omnia sua bona certa regulariter exprimēdo, demū subdit, & omnia bona sua, alia actiones, & iura presentia & futura, & cuidam suo nepoti, ipsa mortua per alios æquales in gradu, reuocati in dubiū, & dicitur nō ualere, quia uidet prohibita tanquam improbata, & cōtra bonos mores, tanquam impediēs liberā testandi facultatē. Quæritur quid iuris Viso statuto, & attento qd notarius possedit ultra x. ann. ut in articulis patet. Dico in prædictis colligendo effectu ex his que alijs meis auditoribus dixi distinguendo, quia aut querimus an dicta donatio ualuerit, & ualida ceteri debeat, quo ad species in donatione expressas, & quas tēpore d. donationis habebat donatrix, aut querimus quo ad alia de futuro iura, de quibus est facta mentio, ualeat. Et isto secūdo casu indistinctē non ualeat, quia impedit liberā factiōnē testamenti, ut plenē per Cy. in l. si. C. de pact. & ibi scripsi, & l. si pulatio hoc modo. ff. de uerb. obl. Et ita cōsuluit Dyn. & Cy. Item quia esset ponere hominē in actu, in quo in perpetuū nō possit aliquid habere, qd spectare nō debemus, ut l. inter stipulantē. s. lacram. de uer. ob. Et hoc membrū satis latē examinauit in d. locis, ideo non insisto. t̄ In primo casu in quo consistit q. nostra, dico dictā donationē indistinctē ualere per ar. à causa & ratione cessante, ut l. adigere. s. quam

homines ad honores admitti debeant, qui alijs nō sint prohibiti fm regulas dictorum bonorum. Et sic in nostro casu in ista parte statuti qui loquitur de legitimatiōe, intelligi debet de his qui nō sunt prohibiti legitimati, sed ad beneficiū legitimatiōis admitti possunt, sed si notati, ut proponitur sunt prohibiti, & pro filijs non habeantur, ut d. §. si ergo de eis dictum statutū non loquitur. Prædictæ rationes & l. mouent me sic scribere de iure. Bart. à Saxoferrato.

ADDITIO.

Proponitur. Adde qd istud consi. inueni in secundo uol. cons. diuerso. doct. in fo. xlvj. & est Bar. tamē in xvij. uol. cōs. attribuitur Nicol. Luppi. & Bal. cons. seq. quod inci. uiso puncto, ubi idem cōsuluit. An autem ciuitates quæ non sunt libere, possint etiam per statutum disponere, & legitimare filios spurios, uide plenē per Cardm. Alex. in c. per uenerabilem, in xvij. col. in uer. quarto principaliter quæro, extrā qui filij sint legit. & do. Anton. de Rosellis in suo solenni tract. de legitimatiōe, in xxxvj. char. & Alexand. de Imol. in l. more. in fine. ff. de acquir. her. Thom.

CONSILIVM CVI.

VISO Puncto prædicto, & omnibus supra scriptis, ante omnia est uidendū, utrum per statutū ciuitatis possit legitimari spurius. Et istā disputauit do. Pe. de Ceruetis de bono. & determinauit qd nō, quia soli Principi competit restituere natalibus, non autē ordini ciuitatū. C. de nati. restit. l. j. Idē cōsuluit do. Cyn. per casum qui. mo. nat. effi. sui. s. j. quem sic inducebat in d. cōstitutione, pluribus locis facta erat mentio de legitimatiōe, quæ fit per oblationem curia, potest in d. §. si. dicitur qd tales nati ex damnato coitu nullū habent ad prædictā legem participiū, ergo uult qd per ciuitates non possit legitimari, etiā si offerant ipsi ordini ciuitatis. Hoc etiā disputauit do. Recupera. de S. mini. Decreto rum doctor, & determinauit qd per statutū non possit disponi qd spurius sit legitimatus, nec qd succedat, quia hoc esset contra ius naturale, & diuini. xxxvj. q. vij. c. dicat aliquis, & eadē causa. q. ij. c. nō omnis. & xxxv. q. vij. c. quidem. in quibus c. dicitur, nō erit hæres filius ancilla cum filijs libere. Pro quo facit etiā optime, quia super pœna interrogata à iure cōmuni statutum non potest dispensare, ut l. j. §. de qua. ff. de postu. & hoc puto uerū. Sed posteo qd per statutū possit fieri legitimatio de qua s. habetur, est nulla propter defectū solennitatis omisæ. Nam per statutū permittitur Potestat. auctori. interponere legitimatiōi & legitimare non legitimatos nō existentibus filijs, uel nepotibus legitimis. De hoc ergo an filij uel nepotes legitimi extarēt, debuit cognosci, quia ubi cōtra lex iubet aliquid fieri cū auctoritate iudicis, debet intelligi qd iudex de causa cognoscat, ut l. cum hi. in princ. ff. de transla. coniungendo dicta principia ad ea, quæ sequuntur in ipsa. sed hoc fuit omisum, ergo, &c. ut eo. s. si prætor. Præterea nō sufficit esse uerum illud quod est causa decreti, sed hoc uerū esse, debet esse notū iudici, & certū, ut l. hoc aut. in prin. ff. ex quib. caus. in pos. ea. Sed in proposito nō fuit liquidatū Potestat. qd filios uel nepotes legitimos non haberet, imò de nepotibus nihil fuit dictū. Ex quibus concluditur matrem dictorum filiorū non succedere. Hoc etiam tenuit Iac. But. qui consuluit super isto puncto per rationē, quia in casu à iure cōmuni prohibito statutū non ualeat, ut in auth. cassa. C. de sac. san. eccl. & in auth. nauigia. C. de fur. & in auth. omnes peregrini. C. cōm. de suc. & l. de precatio. ff. ad leg. Rhod. de iact. sed legitimare spurij est phibitū, ut in §. si. in auth. qui. mod. nat. effi. sui. ergo, &c. Facti s. ex tribus. in auth. prædicta. Præterea populus non condit legē, nisi auctoritate principis, ergo nō condit in casu prohibito à principe, ut l. omnes populi. de iust. & iur. & In sit. in proemio. s. sed nō omnis. hoc tenet Host. in Summa, qui filij sint legit. in §. si. uer. quid si Imperator, ubi tenet qd quauis Imperator potest legitimare admittit ad hæreditatē suam tanquā legitimatos, non tamē potest legē generalem condere, quia quis non curaret unde filios haberet, & sic talis lex esset causa multorum talium peccatorum, ergo abolenda est, extrā, de rescip. c. si. & de pœ. cad. in finitatis. Et quia talis lex in uitauit ad delinquendū, ergo, &c. ut not. per ipsum in summa. de don. inter ui. & uxo. sub

uis. & de iure patris. si duas, de excu. tut. de episc. & cler. l. ge-
neraliter. ¶ Motio enim ad dicendum, quod donatio omnium bo-
norum presentium & futurorum, non valet, est ideo, quia nulla
superest spes testandi, quia nulla spes esset possidendi ali-
quid habere etiam in futurum, quod in dicta donatione etiam
in obligatione eius non sit translatum, etiam ista est occasio &
causa prohibitiōis. Vbi ergo cessat hoc, remanet dispositio
iuris firma, videlicet quod donatio, sicut contractus alij valet,
ut l. si quis. & l. j. de actio. & oblig. quia ex cōventionē legem
accipiunt. Et idem quoniam ex una parte perfici non valet ex mu-
nificentiā unius prout donantis, ut l. j. de don. quod hæc sint ue-
ra, patet per rationē traditā in prædictis, & sic si dono bona
mea etiam adiacendo omnia, certē in distictē valet, ut in d. l.
si & in d. locis patet determinatio sub vera opi. que servat,
hoc ideo, quia non trahitur ad futura, ut l. si ita, de au. & arg.
leg. l. fin. §. j. de leg. ij. quo casu, quia remanet de presentibus hac
spes valet, quia possibile est in futurum lucrari posse, ut l. si de-
fundus. C. arbi. tut. & l. creditor. in fi. & ibi bonus tex. ff. de
separa. ideo hac spes solū validat dictā donationē in bonis
presentibus. Sed si adiaceret hoc verbum, & futura, tunc deficit
dicta spes. Cum ergo ista donatio cōtineat utrumque, scilicet
donationē omnium honorum, & etiam futurorum quo ad bona,
quæ tunc habebat, & in donatione numerata & specifi-
cata valet, quo ad futura non, si appareat aliquid habuisse
posse. Ista enim separatio admittitur, quia actus sunt ad in-
uicē separabiles, & qui discerni & separari possunt quo ad
id, in quo dispositio fuisse valida si separatim facta fuisset, &
debet non valere, & separari, & utilis & valida censeri, nec de-
bet vitari per adiectionē alicuius casus, seu dispositionis in-
valida à die videlicet quo ad futura solū ipsa vitatur, & reser-
uitur, & non vitatur alia. ff. quoniam appell. l. in l. j. §. b. iduū. l. testamen-
tum. C. de inoff. testa. l. quoniam. Et maxime in casu nostro ue-
rum est, & obtinet quo ad bona, & species singulariter enu-
meratas, ubi minus dubium propter singularē enumerationē
quæ minus trahitur ad futura, & minus deirahit de futura
spe quæ generalis, quod plus est largū, & in se includit, cū enu-
meratio specierū faciat enumeratā dispositionē, stricte eam
sumendo absque adiectione generalitatis, ut l. sed & si quis. §.
quæritur. ff. si quis cau. Solum ergo d. bona in instrumento
nominata percipere debet dicitur nepos donatarius, de præ-
scriptione autem non expedit ultra quarere, quia si dona-
tio valet, ualuit statim facta donatione, ergo statim fuit domi-
nus donatarius, ideo frustra tractamus de prescriptione, ut-
trum ceperit à præcessore cōtra præcessorē, videlicet Matio-
sam prædictā uel non. Nec obstatutum castri plebis, quoniam in
d. donatione est iuramentū, ideo licet simpliciter facta non
ualuisset dicto statuto prohibente, tamē intercedente iura-
mento ualidatur, sicut in fundo dotali aliter dicimus, ut
in c. cum contingat. extra de iure iur. Et ita consulo ego Bar. à
Saxo. fer. legum doctor.

ADDITIO.

Matiola. Adde q. istud conf. Bart. inueni in xj. uol. con. diuerso. doct. in fol.
xxxij. & uide Bar. in conf. vij. in j. uol. factū tale proponitur. in ij. dubio.
& l. in l. i. ubi autem docto. C. de pac. cum concor. Tho.

CONSILIVM CIX.

Verum res legata ad unum usum, si cōmodē non potest
conuerti ad illud legatum, tamen ualeat.

1. Conditiō, si habitare uoluerit, intelligitur si cōmodē potuerit habitare.
2. Aditus est pars habitationis.
3. Res legata ad pium usum, potest conuerti in alium usum, si cōmodē ex-
plicari non potest.

IN NOMINE Domini Amen. Factum tale est, Cola
quondam Nicolii fecit testamentū, in quo inter cetera sic
disposuit. Item reliquit post mortem sui uxoris Fraternali
tati S. Leonardi de Assisio domum suam positam, & c. si uo-
luerit uiuere & morari pro anima ipsius in d. domo, & in ea
congregari, & si hoc non faceret, d. domus uendatur pro
suum fideicommissarium, & dentur denarij. pro anima ip-
sius. Item reliquit dictā Fraternitati octo libras, & cc. pro

anima ipsius Fraternitati post mortem d. suæ uxoris. Et ad
prædicta legata, & iudicia satisfacienda fecit suos fideicom-
missarios, in omnibus alijs suis bonis hæredem pro-
rem d. Fraternitatis. Contingit quod d. testator decelsit, & exi-
tit conditiō legati d. domus facti Fraternitati, attamen do-
mus est ita parua quod Fraternitas ibi congregari non potest
cōmodē, nunc uult dicta Fraternitas emere aliquas domos
iuxta prædictam domū legatam, & facere transitum per di-
ctam domū legatam in dictas domos emptas, & in ipsis do-
mibus emptis congregare, & in hoc consentit prior dictæ
Fraternitatis qui est hæres. Quarit an hoc fieri possit de iu-
re ita quod mens testatoris seruetur. ¶ Ad quod responden-
dum, quod licet potest. nam dicta conditiō, si habitare uo-
luerit, & c. intelligitur si cōmodē potuerit ibi habitare, arg.
ff. de alimen. & cib. leg. l. Caio. §. fin. & de annu. l. l. Mauiā. §.
fin. Cum ergo proponatur quod fm quantitatem hominū d. Fra-
ternitatis d. conditiō remittatur, & sic d. domū d. Fraternitas
poterit licite retinere. ¶ Præterea, aditus dicitur pars hæredi-
tatis uel habitationis, quia sine eo habitari non potest, ut si.
si usus sit. pet. l. j. §. j. de serui. urb. præd. l. binas. unde utendo
d. domo aditum habitationis satis uidentur eam inhabitare.
re. ¶ Præterea quando aliquid relinquatur ad pium usum, &
ille pius usus cōmodē explicari non potest, potest conuerti
in alium pium usum de uoluntate hæredis, & eius, cui relin-
quitur, ut ff. de usus. l. l. legatū. & ff. de adm. rerū ad cini. per l. i.
legatū. l. j. rñ. Cum ergo hic proponitur quod prior Fraternita-
tis, idemque hæres consentiat, & executor, potest licite d. do-
mum retinere d. Fraternitatis ad dictum usum etiam si usus
alius diceretur. Bar. ad Saxo.

ADDITIO.

- a. Factum. Adde q. istud conf. inueni in xj. uol. conf. diuerso. doct. fol. xxxij.
& de materia istius conf. uide Bar. in l. Cam. §. ff. de ali. & cib. leg. & in
l. Meua. §. fin. ff. de annu. l. Thom.
- b. Relinquitur. Vide Bar. in l. legatum. ff. de ad. l. e. & ibi. aposti. plenā Alex.
de imol. Thom.

CONSILIVM CX.

DOMINVS Jacobus habens in potestate filium no-
mine Vanducium, & filiam dotatā ab ipso domino
Iacobo nomine Antoniam, suam condidit ultimam
uoluntatem, eius tenor talis est, In nomine domini,

ADDITIO.

- a. Iacob. Adde q. istud conf. inueni in ij. uol. conf. diuerso. doct. fol. ccccxxx.
in quo post cōf. prædictū sequitur aliud cōf. Bar. qd inc. proponitur quod pa-
ter, qd est insertū in j. uol. cōf. in cōf. xj. et ita etiam reperitur secūdu ord. Pe-
rus. in ij. parte de ult. uolun. n. xxx. et pro cōf. Bar. qd inc. do. Tac. alle. Ale.
in l. si quis possit. §. si filii. in j. col. et in l. Gallus. §. qd si tantū. in vj. col.
ff. de lib. & posth. ubi ponit etiā plures concor. & in conf. cclxxij. in ij. uol.
& An. Barb. in l. j. in ij. col. ff. de iur. codicil. & uide l. in l. fratres. in vij.
l. limita. C. de inoff. testa. & Ang. conf. l. x. punctus que st. super quo. & Paul.
de Ca. in conf. xij. §. filia dotata per statutū, & aliās inci. factū sic se habet,
qdā do. Tac. et est idē qd istud. aliās inci. qdā nomine do. Tac. & adde, q. istud
cōf. qd scripsi §. in j. uol. in conf. xj. & in cōf. xx. & ultra qua scripta sunt
ibi. adde q. illud cōf. Bar. in cōf. xx. alleg. nō est Bar. sed cōf. Bar. qd est §.
in cōf. xj. est Bar. ut §. dixi, & ita cōsultat do. Francisc. de Spoletio. in cōf. qd
inci. factū tale proponit. & uide mira conf. Bal. in conf. lxxxvij. in vj. uol.
cauentur statuto ciuitatis cui consilio se subscripserunt do. Pet. de Vbal. eius
frater, et d. ul. Bini. & do. Fran. Ang. & do. Nic. Lelli. prout est in d. ij. uol.
conf. fol. ccccxxxvij. & uide Bal. conf. ix. domina Manguida. in ij. uol. & in
conf. cclxxxvij. in eo. uol. ad cōseruationem. Tho. Dipl.
- b. Domini. Vide supra in conf. xx. quod est duplicatum. & ideo est cassum.
Thom. Dipl.

CONSILIVM CXI.

1. Mandatis aliquibus quem reduci ad locum, si mandatarij eum occidit, an
teneatur de morte.
2. Delictum quando præparatur ultra propositum, non puniuntur.

FACTVM Tale est, fuerunt tres unus t. de Baconeto,
& duo habitantes Racaneti, qui erant in quadam bar-
cha cum quodam tertio, & ueniebant per litus maris
per parte

per partes Apuliz, iste tertius se proiecit de barcha, & aufu-
gere cepit. iste Racaneten. præcepit illis duobus suis socijs,
ut prosequerentur illum & reducerēt ad barcham. isti cepe-
rant currere contra illum, & ille incepit se defendere, unde isti
duo isū percusserunt, unde mortuus fuit. Quaritur modō
utrum debeant puniri per officiales Racaneti, an per officia-
les ecclesiæ, an per iudicē loci ubi fuit cōmissum delictū. &
uidetur quod per officiales Racaneti ratione originis quantū ad
Racaneten. per l. j. C. ubi de crimi. agi oport. nam oēs isti deli-
querunt Racaneten. ratione malefactorū, ut C. de accu. l. non
ideo. ff. de ui. & ui. ar. l. j. §. deiecit. ff. de iniur. §. nō solūm. in
prin. cū sim. & alij qui paruerunt. Nec ob. quod Racaneten. nō
mandauit occidi, sed reduci ad barcham, quia illa reductio
ad barchā in se uiolentiā continet, & ideo fuit satis ordinatū
ad mortē, ut l. quoniam multa facinora. C. ad leg. iul. de ui. pri-
ua. ¶ Contrariū quod nō possunt puniri, nam Racaneten. non
quia quoniam delictū præparatur ultra propositū non puniūt, ut ff.
de iniur. l. qui iniuria. causa enim faciendi non factū conside-
ratur, ut patet in l. uerū. ff. de iure iuran. nam iste Racaneten.
mandauit reduci ad barchā, qd potest intelligi blandis uer-
bis, quæ interpretatio facienda est: quia ubi potest capi con-
iectura, nō delicti causa capienda est, ut l. meritō, pro socio.
alij uerō duo debent puniri, sed in loco delicti: quia dicitur quod
sunt forenses. nam sola habitatio in Racaneto nō constituit
domiciliū, ut l. libertus. §. sola. & l. domiciliū, & l. si. ff. ad muni-
cip. nam nō stabant Racaneti animo ibi perpetuō habitan-
di, nec per decē annos steterunt. C. de incol. l. ij. in prin. lib.
x. Bart. à Saxo. ferrato legum doctor.

ADDITIO.

Est. istud conf. inueni in ij. uol. conf. diuerso. doct. in fol. xlix. & de materia
uide Bar. in l. non solūm. §. si mandauero. ff. de iniur. Thom.

CONSILIVM CXII.

1. Substitutio que nondum euenit, utrum transmittatur mortuo substituto
ante euentum conditionis.
2. Si executores non distribuunt, an post annum sit deuoluta potestas ad e-
piscopos.
3. Bona que debent dispensari ad pios usus, si sunt uendita, an possunt describi.

FACTVM tale est, Quidam magister Ioan. magistri
Simonis suum ultimū condidit testamentum, in quo
multa fecit legata. demū Franciscum suum filiū hære-
dem uniuersalem instituit sub ista conditione, quod si dicitur
Franciscus decederet ante tempus xxv. an. sine filijs ex legi-
timo matrimonio de suo corpore descendentibus, quod imme-
diatē omnium suorum bonorum succedat magister Nicola, fra-
ter Stephanus & frater Petrus sui fratres pro æquali portio-
ne, alia uerō medietas distribuatur pro anima ipsius testa-
toris ad sensum fratris Stephani sui fratris. Modō mortuus
est magister Nicola. Deinde mortuus est Franciscus filius di-
cti testatoris superstitibus fratre Petro & fratre Stephano
substituitis in medietate dictorum bonorum simul cum magi-
stro Nicolao præmortuo ante mortem dicti Francisci. ¶ Mo-
dō frater Stephanus est frater minor, ita quod non successit in
substitutione, & de illa medietate, quam debebat distribuere
pro anima dicti testatoris, nihil distribuit, ita quod solus fra-
ter Petrus remanet in substitutione. Modō quidam Vi-
ctorinus filius magistri Nicolæ præfati omnia ista bona tam ea
quæ debebant deuenire pro anima dicti testatoris ad sen-
sum fratris Stephani, quam ea que iure substitutionis debe-
bant deuenire ad dictum fratrem Petrum occupauit sine aliquo
titulo, & sine alieno iure tenuit ea fortē per decennium. Dein-
de mortuus est d. Victorinus & sui creditores ceperunt omnia
ista bona pro debitis suis, & ante d. Victorini. moreret, decesse-
rat frater Petrus, ad quæ erat deuoluta medietas illorum bono-
rum iure substitutionis, & omnia bona sua reliquit ad pias
causas. Modō primō quarit utrum magister Nicola, qui de-
cessit ante diem substitutionis, possit eam substitutionē ad
hæredē transmittere. Secundō quaritur nunquid d. credito-
res dicti Victorini filij præfati magistri Nicolæ quod bona oc-
cupauerūt de facto, potuerūt omnia bona sibi accipere pro

Bar. Confilia.

debito dicti Victorini. Tertio quaritur nunquid medietas
istorū bonorum magistri Ioan. que debebat distribui pro ani-
ma d. testatoris, cum non fuerint distributa intra annū, nec
post, deuenirent in episcopū. Et simili modo quarit de bo-
nis fratris Petri, qui reliquit omnia sua bona ad pias cau-
sas, cū nō fuerint executioni mandate, & si deuenirent. Quo-
ero utrum ille, qui emit d. bona uel possessa à dño episc. possit
eam uendicare à d. creditoribus, & alijs quibuscunque possit, &
quo iure. Vlt. quæro, nunquid dicitur Victorinus potuerit
præscribere d. bona per decennium, quorum medietas erat di-
cti fratris Petri per substitit. alia debebat distribui pro anima
d. testatoris, & ea distributa nō fuerunt. Super eo quod primō
quarit, an magister Nic. transmittat substitutionē ad suos hæ-
redes, est dicendum, quod non, cū in eius persona nō cesserit dies
fideic. quia decelsit anteq̄ dicitur Fraciscus, ut l. si in persona.
à contrario sensu. C. de fideic. l. hæ. mei. §. cū ita. ff. ad Treb. fa-
cit quod nō. in l. j. ff. de his quæ ante ap. ta. Modō potest dici, quod por-
tio sua & etiā fratris Stephani, qui ut proponit, erat frater mi-
nor, & per consequens nō capax huius substitutionis, ut in
c. exiuit. ext. de uer. sig. accreuerit præfato fratri Petro, cū in-
ter eos ut per fideic. substitutionis potest esse locus iuri accre-
scendi, ut l. filius. §. diu. et l. j. ff. de le. j. probatur etiā in l. j. §. is
ita. C. de cad. tol. ubi fit mentio de institutis & substitutis. po-
stea in §. ante omnia, dicitur quod hæc omnia habet locū tam
in testa. quoniam in codicillis. Sed in codicillis nō potest fieri substiti-
tutio directē, ut l. hæredes. C. de cod. & l. Scruola. ff. ad Treb. er-
go patet quod d. §. is ita. qui dicit quod inter institutos & substitui-
tos cōiunctos est locus iuri accrescendi, intelligitur etiā de
substitutione per fideic. & sic una medietas bonorum magistri
Ioannis apparet quod deuoluta fuit ad d. fratrem Petrum: alia me-
dietas, fuit iustum per testatorē ut proponitur, ut tota distri-
bueretur ad pias causas. Modō proponit quod necq̄ testam. ma-
gistri Ioannis, necq̄ testa. d. fratris Petri, qui ut in puncto cō-
tinetur, distribuit omnia bona ad pias causas, fuit executioni
mandatū intra annum per hæredes, uel eorum executores. Et
quarit, nunquid d. bona ratione executionis nō facta intra
annū deuoluta sint ad episc. Assilitaten. tanq̄ executorē legiti-
mū, adeo quod d. bona alienare potuerit pro executione sien-
da. Est est dicendum quod ad eū sit deuoluta, & d. bona t. & res ac-
cipere potest pro executione sienda, ut in auth. de eccl. tit. §. si
quis pro redemptione. & §. seq. col. ix. & l. nullo. C. de episc. &
cler. & de test. c. nos quidem. & c. si hæredes. & c. tua. cum si. Et
per consequens uendere & alienare potest præiū ad pias cau-
sas, & distribuere, ut patet ex prædictis iuribus & etiā ex ra-
tione: quia dum executores dati in testa. dicti magistri Ioan-
nis, & magistri Petri potuissent d. de causa d. bona ex uolun-
tate dicti testatoris uendere, ut ex forma testamenti apparet,
& nō. in l. alio. de ali. & cib. le. Non mirū si episcopus, qui lo-
co eorum succedit, in executionibus prædictis possit ea uedere.
Ex prædictis patet responsio ad aliud quod quarit, utrum cre-
ditores dicti Victorini filij dicti magistri Nicolæ potuerunt
licite ingredi possessionē & tenutam capere in d. bonis ma-
gistri Ioannis repertis, tunc penes dictū Victorinū filium &
hæredē d. magistri Nicolæ. Est est dicendum quod nō potuerunt te-
nutā capere cum effectu cū in d. bonis dicitur Victorinus, ut
hæres magistri Nicolæ, nullū ius prætere de possit per d. pro-
batum est. Imò per d. episcopū & suum officium possit peti di-
ctam tenutā reuocari tanquā datā in bonis executioni sub-
iectis ratione iuris, quod episcopus habet pro his execu-
tionibus ut legitimus executor, quo pbato tenuta deberet reuo-
cari, ut l. j. & ibi nō. ff. de priuileg. sic. l. ob maritorū culpā. C. ne
uxor pro mari. & l. j. diuo Pio. §. si super reb. per gl. & doct. ff.
re iud. Ad aliud quo quaritur, nunquid illi qui emerunt d.
bona à dicto episcopo, potuerint ea uendicare à patre: est di-
cendum quod sic si d. testator, cuius fuerūt, fuit dñs, ut l. in rem.
ff. de rei uen. l. doce ancillam. D. eo. tit. cū si. Possit etiā inuen-
tari utilis petitio hæred. fideic. ut l. j. & l. seq. C. de fideic. hæ-
red. Ad ultimū quo quaritur, utrum dicitur Victorinus potue-
rit d. bona præscribere x. ann. uidetur dicendum quod non. Nam
huic potestati seu iuri cōcesso episcopo à l. nō uidetur posse
præscribi isto tēpore, imò est perpetuū sicut alia personalia,
R 3 ut l. ij.

ut l. ij. de const. pec. cum sim. Facit ad prædicta l. si. §. si nautæ. C. de m. de le. & ena cum proponatur dictu Victorinu sciuis se formã dicti testamenti, & qualiter dicta bona erant resti- tutioni subiecta. Bar. à Saxofer. legu doctor.

ADDITIONO

4 Tale. Istud consimueni in iij. uol. conf. diuerso. doct. in fol. l. de materia uide doct. in l. iij. C. de fideicom. & in l. nulli. ubi per Bal. C. de epif. & cler. Tho.

CONSILIVM CXIII.

- 1 Accusatio de damno dato debet continere estimationem damni dati.
2 Probatio damni dati que fit per iuramentu, ex forma statuti debet fieri par- te citata, & iuramentum dari a iudice.

FACTVM Tale est. Producta est accusatio de damno dato. Est statutum q credatur iuramento accusatoris usq in xx. solidos, & q damnum emenda fmjstima- tionem sacramenti damnu pasci usq in quantitatē xx. soli- dorum. Forma accusationis est in qua ponitur factum, scilicet stare, damnificare, & incidere, & asportare ligna, quer- cus, scilicet stipites, nec addit in quantum sit danificatus. Om- nibus istis dico q sententia absolutoria fuit recte lata, & nō sufficit in accusatione de damno dato deducere factum scili- cet, q sit facta incisio uel exportatio, nisi probetur & allegetur affirmatio damni, ut quatenus ex illo facto pars læsa est, hoc requirit statutu, dum dicit stari sacramento accusato- ris. Hoc disponit ius cōmune, ut C. unde ul. l. si quando. & c. fin. extrã quot met. causa. Sed quia accusator non deduxit in accusationē quantum fuerit damnu, & sic non possit da- ri sententia, quia incerta, ut l. j. C. de sen. qua sine cer. quanti. Et si dicitur q solum de iure cōmuni debuit puniri: quia punit factum, ex quo resultat punitio, saltem per titulum ad l. Aquil. & in sim. Certē iste accusat fm formã statuti, quod potest: quia dicit q uidit, & inuenit damnu dari quod a iu- re cōmuni non requiritur. Item quia suo iuramento accu- sat, & sic patet q qui fundat se ex una l. non potest ex alia obtinere. ff. de in lit. l. habebat. facit l. ult. C. de cod. item cum dicit q probatio fit per iuramentu, certē istud iuramentu debuit peti per accusatorem sibi deferri a iudice, & parte citata, aliã non ualet: quia ex eo pars læditur, per reg. l. de uno quoq. ff. de re iud. & l. nam ita diuus. ff. de adop. & pro- batio non potest fieri aduersario ignorante, de testi. cap. ij. extrã eod. C. de iudi. l. properandum. Bartol. à Saxofer. legum doctor.

CONSILIVM CXIII.

- 1 Confessio parte absente facta ad liberationem probandam an ualet.
2 Confessio facta præsente fideiussore non dicitur facta absente parte.
3 Notarius potest conficere instrumentum, quando est rogatus ab una par- te, si instrumentum est gratia unius confictum.
4 Duo notarij possunt rogari de uno instrumento de consensu partium.

In primis est uidendum, an confessio facta absente parte ad probandum liberationē ualet. Secundò, an dicatur facta absente parte si sit præsente fideiussore. Venio ad primum. Dicunt quidam q non ualet parte absente. Nam confessio requirit præsentiã partis aduersæ, & sic pactum. ff. de confes. l. certu. §. si quis absente. no. C. de confes. l. unica. ff. de pac. l. idem in duob. facit ff. de li. l. Aurelius fin. nisi ta- lis confessio sit transmissa per nunciu siue epistolam. ff. de po- si. l. publica. §. si ff. de don. l. nuda. Contrariu uidetur q ta- lis confessio ualet ad meram probationē, licet sit facta ab- sente aduersario, ut in auth. de test. §. & licet. & hec parit exce- ptionē, ut no. per gl. & doc. in l. non solu. §. liberationis uer- ba. ff. de lib. le. licet pactu non ualet absente alia parte, nisi interueniat nunciu uel epistola, quia pactu est contractus, confessio non. ff. de act. & ob. l. cōtra. & no. C. de sa. san. eccle. l. illud. ff. de accepti. l. si accepti. §. fin. Fact qd no. ff. de neg. gest. l. Pomponius scribit & de Carh. edic. l. quaro. §. si. & ex- tra de succes. ab inte. c. si. Secundò dicendū est q quantū ad effectum aliquid inducendi uel disponendi, non ualet inter absentes, nisi dispositio pendeat ex uoluntate unius tantū, ut uerificatio uel improbatio. ut d. l. Pomponius. Sed quan-

tum ad finem probandi factam solutionē, & repellendi con- trariam fictionē, ualet, ut d. §. & licet. quicquid dicit Petrus. C. de non nu. pecu. l. generaliter. Super secundo puncto d. co q non dicitur facta absente parte, si est facta præsente si- deiussore, cum per fideiussore profiro exceptio doli. Cas- sus est in d. l. idem in duob. §. fin. Sed an instrumentu confes- sum de d. confessione ualet, & uidetur q non, quia tabela- ho debet esse rogatus ab utraq parte, ut in auth. de tab. §. nos autem. sed hic non fuit rogatus nisi a fideiussore, ergo non tenet instrumentu. Soluio, quando actus celebratur gratia utriusq, tūc oportet q sit rogatus tabellio ab utroq. Sed quando sit gratia unius tantum & in fauorē unius tan- tum, & tunc sufficit q sit rogatus ab illo, ut ibi not. Unde q dicta confessio fuit in fauorem unius partis tantum, sufficit ab illa rogatum tabellionē & testem, nam idem in testibus dico. Vterius quando duo notarij fuerint rogati in simul de eodem contractu, isti conficiunt diuersa instrumenta, an talibus instrumentis credatur. Resp. si ex tali uariatione u- terq notarius est in sua scriptura singularis, neutri credi- tur. Nam licet uni notario credatur, uerū est nisi partes ad- hibuerint plures notarios ad actum. in auth. de hare. & sal. §. si uerò absunt. & arg. ff. de off. procons. l. ij. Item scriptura uariã in substantia uel effectu, de quo questio uertitur super eadem re, sibi inuicem derogant. C. de fid. instr. l. scriptura. & quod no. c. cum Ioannes eremita. de fid. instr. Bart. à Saxo- fer. legum doctor.

ADDITIONO

- 4 Partis. Adde Bar. in l. talo pae. um. in prin. ff. de pac. & ibi plenē per l. in ij. col. & ibi uide reg. cum plurib. limitationib. Tho.
5 Fideiussore. No. q dicit Bar. hic, quod adde & in causis, in quibus procedunt summarie sola facti ueritate inspecta, non curatur præsentiã partis, ut plenē per Alex. de mol. conf. cxliij. in vj. uol. in pe. col. Tho. Diplo.

CONSILIVM CXV.

- 1 Iudex dando terminu pro prima dilatione, an importet q det secundam.
2 Iuramentum ratione impediendi non præsatur procuratori, sed domino.
3 Iuramentum debet a parte uel a iudice deferri, aliã est ipso iure nullum.

QVAESTIO Talis ponitur. Occurrit q tempore dilationis dandē in iudicio statui, iudex dixit, do ter- minum quinq dieru pro prima dilatione. ex eo e- nim q dixit, pro prima, uidet innuere se daturu secundam, cum primu dicatur & denotet ordinē, & gradum ad secun- dam. ff. de iud. l. si quis instituat ex parte, contrariu puto uerū. nã hæc uerba hoc important, q iudex dabit secundã, si in prima fuerit legitime impeditus, ut sic uerba in telligan- tur fm naturam negotij super quo præsuntur, ut l. damini in festi quidam. ff. de dam. in fest. de usur. l. stipulatus. cum si. Pro quo facit, quia iudex non possit facere si uellet cōtra for- mam. l. si ff. de fer. ut statim dicã. sed ex eo q iudex nō debet rit dare secundam dilationē, dubitari potest, si cam dat, an datio est nulla ipso iure, an ueniat rescindenda per ipsum uel per superiorē. Et dico confessionē ipso iure nullam, qñ sit sine causã cognitione, per tex. d. l. si ibi dum dicit, in pecu- niarijs causis omnibus dilatio plus quã semel tribui nō po- test. nam uerbum potest, positu cum negatione necessitatē importat, ut ff. de fur. l. non potest. extrã de reg. iu. c. j. l. vj. & ibi per lo. uidetur enim factu. l. prohibente. & sic est ipso iure nullum, ut l. non dubium. C. de leg. Sed huic uidetur obsta- re quod no. Inn. extrã de testi. c. in causis. sed ibi loquitur de secunda dilatione, sed de tertia & quarta productione que potest fieri in cadē dilatione, ut dicit gl. in d. l. in pecuniarijs. Concludo ergo q datio secundæ dilationis sine causã cog- nitione non ualet. Sed quid si data est dilatio prædicta, & datum est iuramentum procuratori iuranti se impediū in- sta causa, & an dictum iuramentu potuerit dari dicto pro- curatori ad hoc esse uidendū cui esset data prima dilatio, q in puncto nō exprimit. Si em fuisset data principali uel alte- ri procuratori, tūc sine dubio d. præstatio iuramēti nō esset sufficiens pbatio iuramēti. Nam cū credat dño, debet pbare dñs & iurare, cuius nomine agit, & dicit fuisse impeditu dominu

domini nō procuratoris, ut l. qui bona. §. qui alieno. ff. de dā. infe. quia dñs potuit impediti per causam obuenientem sibi, uel in persona procuratoris, ut l. cū a matri. C. qui pe. tut. Sed pone q terminus esset datus ipsi procuratori, tunc etiã dictu iuramenti præstatio nō esset sufficiens pbatio propter plura. Primò, quia dictus procurator asseruit se esse impedi- tu, nec dixit quo impedimento, ut in casu fortuito uel tertij hominis uel cōmodo. potuit em impediti facto tertij homi- nis, sic nō daremus sibi nec dari debet secūda dilatio, sed cō- tra illu qui impeditur, debet habere regressum, ut ff. de eo p que factu est, p totu, & maxime p l. si. Itē cū petitio dicta dila- tionis ex causã impedimenti continet quãdã restitutionē, sed ille qui coloratē & sine causã expressione hoc petit, non debet audiri, ut ff. de minorib. l. minor aut magistratus. §. an uerò. Præterea, licet casus fortuitus qñq pbari pōt per iura- mentu, ut l. si. C. de fide instrum. qñq debet pbari plenius, ut l. cōmeatus. in prin. ff. de re mil. Debet em in d. iuramēto exprimi, quis fuit casus fortuitus, & per quē fuit impeditus, quod si nō fecerit, apparet nō esse pbatu Præterea iuramen- tu istud licet a pcuratore fuerit præstatu, non fuit a iudice t uel a patre delatu. & sic nō releuat eū qui iurauit. ff. de in lit. iuran. l. uideamus. §. de tutore. & hoc uidetur uelle lo. And. in d. c. ultra tertiam. ext. de testi. super uerbo, præstatio. Appa- rer ergo d. iuramentum secundã dilatio. ipso iure esse nullam. Ex hoc sequitur q pars aduersa quã contradixit & reclama- ut, fuit grauata. grauatur enim per interlocutoriã, quæ est ipso iure nulla saltē de facto, ita q appellatio ab hoc grauata mine causam ad superiorem deuoluit, ut ext. de appel. c. dilectus, & c. ut debitus, & ibi per Ioann. Andr. Bart. à Saxo- ferrato legum doctor.

ADDITIONO

- 4 Talis. Istud consimueni in xij. uol. conf. diuer. doct. in fol. cclij. Et adde quod Bart. idem consuluit, in cōf. cvij. in j. uol. incip. in q. prædicta, ubi quasi sunt ead- em uerba. & ibi plenē scripsi in addi. Thom. Diplo.

CONSILIVM CXVI.

- 1 Captus uigore statuti qui non potest relaxari nisi soluat, an possit cedere bonis.
2 Beneficio cessionis honorum non potest renunciari.

CAPTUS Pro debito iudicis mādato t uigore pa- cti in cōtractu apposit, nec nō fm formã statuti dicen- tis q ad petitionē creditoris iudex debitorē faciat ca- pi & in carceribus detineri usq ad integralē satisfactioem, celsit bonis debitor creditorē inuito. Quaritur utrum de- beat a carceribus relaxari, & uidetur q nō quia pmissio credi- toris auferri sibi nō debet, licet pmissio legis possit tolli. l. af- siduis. C. qui pot. in ptg. hab. & melius in l. si quis in bello. ff. de cap. l. utrum. in fin. c. l. seq. de peti. har. Sed in pposito est huiusmodi, quia sibi per pactu puidit ut dicit in themate, ergo sibi per l. nō debet auferri beneficium a l. nō datu. Secun- dō debitor apponendo pactum beneficij legis, cōtrarium prædicat sibi in beneficio legis, de aboli. l. j. l. x. igit ut pa- ctu altud opetet, sibi præiudicat. Tertio, ius tollens & subla- tum est propriu ciuitatis, ut patet de se ex themate, ergo ius cōmune nō tollit principale, nisi expresse pariter disponat. Quarto, quia dictu statutu esset deluforiu, quia idem est di- spositu per l. scilicet discussioe honoru facta, ut l. a diuo Pio. §. ff. de re iud. In cōt. est ueritas, tū q t beneficij cessionis honoru renunciari nō pōt, ut tenet Cy. qui bo. ced. pol. l. j. & ibi uide. tum quia ius municipale restringitur ad ius cō- mune, l. §. C. de noxatū quia pactu fuit appositu fm formã legis, ut l. quæ o. §. inter locanrē. ff. lo. l. non restē. C. de fideiui. Itē quia condemnatus potest carcerari, & tamen habet bene- ficium cessionis, propter quod a carceribus relaxatur, ergo idem si teneatur ex pacto. Item statutum & pactum cum lo- quitur de debitore, intelligitur de efficace, sed qui celsit bo- nis, non est efficax debitor, igitur, & c. Bartolus à Saxoferra- to legum doctor.

ADDITIONO

- 4 Captus. Istud consimueni in xij. uol. conf. diuer. doct. fol. cclij. Et adde q contrariu in terminis statuti tenet Ang. in l. dia. §. eleganter. ff. sol. ma.

in l. nemo carcerem ad fi. C. de exa. tri. li. x. & in l. is qui. C. de ces. ho. ta- men Bald. in l. j. in iij. col. C. qui bon. ced. pos. tenet opin. quam tenet Bart. hic, & sequitur Pet. de Anc. in c. canonum statuta. in uer. queritur aliqua- questiones. de consi. facit quod in si. noi. Bal. in l. terminatio. C. de fruc. & lit. exp. uide tamen Alex. in d. l. dia. §. eleganter. in iij. col. & sequitur qui- aliter tenet, tamen Bart. hic mouetur alijs rationibus, quibus non respon- d. Alexan. Thom.

CONSILIVM CXVII.

CONTINETVR In statuto, q si damnum datum fuerit in aliqua parochia seu uilla, & non reperiat ma- lefactor, q uicini pximiores in nu. xx. teneant emē- dare damnu illi cuius possessio est damnificata ad affirma- tionem damni dari. Quaritur, nunquid ipse, cuius est posses- sio, teneatur p se cōtribuere. Et uidetur q sic, ut l. ab omnib. §. si Titio. ff. de le. j. & facit etiam l. qui hare di. §. Plotius. ff. de cond. & demon. & l. j. & ff. ad leg. Rho. de iactu. secundum Dy. Idem tenet Iac. de Are. in l. amictisimos. §. Lucius. ff. de excusat. & Spe. in tit. de consi. §. nunc dicendū. Bart. à Saxo- ferrato legum doctor.

ADDITIONO

- 4 Continetur. Istud consimueni in xij. uol. conf. diuer. doct. in fol. cclx. & ad- de ad dicta per Bar. hic ex qua ponit Nico. de Neapoli. in l. amictisimos. §. Lucius. ff. de excu. ut. & per Bald. in l. si laborante. in prin. ff. ad le. Rho. de iactu. ubi tenet id, quod dicit Bartol. hic, tamen dicit q pro expensis factis cum ulla non teneatur contribuere, uide doc. in Lab omnib. §. si Titio. ff. de le. j. Thom.

BARTOLI TRACTATVS SECVNDVS, QVAESTIONVM

SINGVLARIVM LIBER I.

QVAESTIO I.

Conuentiones contra legem, an sint seruandæ.

- 1 Pacta, & conuentiones, que non sunt contra leges, sunt seruandæ, & si contra fiat, pœnalis stipulatio his adiecta committitur.
2 Contractus pacis, an sit de iure gentium.
3 Actiones & obligationes que principaliter recipiunt uite sustentationē, cadunt in personam deportati: & etiam damnati in metallum, licet tales obligationes descendunt a iure ciuili.
4 Exbanniti dicuntur delinquere omittendo.
5 Quando aliquod ius respicit utilitatē publicã, & priuatam misim, si illi iuri renunciatur, talis renunciatio ualet, prout respicit utilitatē priuatam.
6 Fides etiam hosti seruanda est.
7 Sicut de iure municipali permittitur occidere bannitu, ita permittitur est de iure communi domino corrigere & percutere seruos suos.
8 Facultas pluribus, & uniuersis cõcessa de iure publico, licet priuatorum pactionibus tolli nō possit quantū ad oēs, tollitur tamē quātū ad ipsos promittentē, ut cōtra promissionē suã uenire non possit.
9 Exbanniti equiparatur excommunicati, & excommunicatus deportato.
10 Illud quod principaliter inducitur ad publicam utilitatem, pactione priuatorum tolli non potest.
11 Facta prius pace inter duos postea secuto bannimento, tunc exbannitus nō obstantē pace iam facta potest occidi.
12 Exbannitus pro homicidio habetur pro confesso ex forma statuti & con- suetudine Italiae.
13 Damnatus ad mortem statim efficitur seruus pœne odiose.
14 Factum iudicis, & factum contrahentium, equiparantur.
15 Exbannitus pro homicidio equiparatur hosti, latroni & desertori.
16 Pari effectu sunt diligēdi, et defendēdi patres, et patria, imò maiori patria.
17 Contractus ex quo ulro citroq oritur obligatio, si interponitur super re alterius contrahentium non ualet, nec ex eo oritur obligatio.
18 Nullus per pactum obligatur ad pœnam corporalem.
19 Quando duo simul cõpēt, ut unū p aliud, unū sine alio tolli non potest.
20 Sententia, que suspenditur per aliquam conditionem tacitam, uel expref- sam, non inducit capitis diminutionem.
21 Excommunicatus an equiparetur deportato.
22 Exbannitus an equiparetur relegato.
23 Exbannitus an equiparetur excommunicato.
24 Exbannitus qui secundum formã statuti impunitè offenditur, proprie pom-

- 26 Exbannus, de quo in ista q. propter sui exbannimentū quid perdat.
- 27 Aliquis transfuga, uel reprobatus ab uno collegio perdit iura propria illius collegij, & remanet in dispositione iuris communis.
- 28 Occisor istius exbanniti an incidat in poenam statuti.
- 29 An liceat priuato uenire contra fidem datam hosti.
- 30 Quid prodest exbannito habere actionem, & non posse agere.
- 31 Exbannitus an possit facere testamentum, & an possit heres institui.
- 32 Exbannitus an possit succedere ab intestato.
- 33 Exbannitus qui non potest impunē occidi, an sit transfuga uel hostis ciuitatis.
- 34 De iure communi an quis possit exbanniri, & talis exbannitus de iure communi quid perdat.
- 35 Iudex si apponit in banno quōd elapso termino possit offendere, an ualeat.

Q V A E S T I O . I .

IVCANAE² Ciuitatis statuto cauet, q. frangens pacem occidendo, capite puniatur. Alio statuto cauetur, q. exbannitus pro homicidio possit impunē occidi. Accidit q. Titius qui errat pro homicidio bannitus, & condemnatus, q. si quo tempore in fortiam communis peruenit, capite puniatur, fecit pacem cum Sempronio suo inimico nō bannito, & promiserit se non offendere sub poena statuti, & poena mille librarum, hincinde stipulatioe promissa. de m. d. d. Sempronius interfecit dictum Titium exbannitum. Quiritur an incidat in poenā statuti, & an dicta poena pecuniaria sit commissa an non. & q. incidat in poenam statuti, & poena pecuniaria sit commissa, probatur iuribus, & rationibus infra scriptis. † Et primō sic, Pacta & conuentiones quae non sunt contra l. sunt seruandae, & si contra fuerit, poenalis stipulatio his adiecta committitur, ut s. de pact. l. iuris gentium. §. prator ait. & de his qui not. infam. l. furti. §. mandati. de constitu. pecun. l. j. in princ. de uerb. oblig. l. stipulatio ista. §. alteri. C. de pact. l. pacta quae cōtra. & quod ibi no. Sed ista pax, & conuentio de non offendendo non est contra l. sed secundum l. quae permittit unicuique qualitercūq. redimere sanguinem suum faciendo pacta, & transactiones etiam contra publicam utilitatem, ut ff. de bo. eorū qui ante senten. sibi mor. confci. l. j. C. de transact. l. transigere. & quod ibi not. & de accusa. l. si quis homicidij, ubi gl. Si ergo tali exbannito fuit licitum facere talem conuentionem ad redimendum sanguinem suum, ergo talis conuentio est secundum legem, & contra factum est, quia committitur poena statuti, & conuentionalis. † Secundō probatur sic. Certum est quōd contractus pacis est iuris gentium. ff. de iust. & iur. l. ex hoc iure. coniuncta. l. j. de pact. Item patet quōd postliminium est de iure gentium, ut ff. de capt. & postlim. reuer. l. postliminium. in princ. & ibi not. Sed postliminiū habet locum tam in pace q. in guerra. ff. de capt. l. in bello. in princ. ergo pax est iuris gentium. Ex hoc sic arguo. Exbanniti nostri temporis aequiparantur deportatis, secundū glo. In st. quib. mod. ius pat. pot. sol. §. relegati. & in l. j. de hær. inst. quod tenet Dyn. in l. eius qui apud hostes. §. si. ff. de test. Sed relegati retinent ea quae iuris gentium sunt, ut ff. de poen. l. quidam. Secundum quod per eos contractus, qui sunt iuris gentium, eius queritur obligatio, & actio, ut ff. manda. l. si tibi mandauero. §. is cuius, ergo talis bannitus licite potuit inire contractum pacis, & sic si rumpitur, habet locum poena statuti, & etiam poena conuentionis ipsi contractui pacis accessoria, ut C. per quas perso. nob. acquir. leg. ij. † Tertio probatur sic. Actiones & obligationes quae principaliter recipiunt uitae sustentationē, cadunt in personam deportati, & etiam in personam damnati in metallum, qui est seruus poenae, licet dictae obligationes de iure ciuili descendant, ut ff. de his quae pro non scrip. l. si in metallum. de ali. & ci. leg. l. si is cui. & l. seruos. de cap. dimi. l. legatus. & ibi not. ibi enim loquitur in legato alimentorum quod pertinet ad uitae sustentationem, & est iuris ciuili: quia descendit ex testamento. ff. de testam. l. ij. Si sic, igitur talis promissio de non offendendo, & poenalis stipulatio, cum pertinet principaliter

ad uitae sustentationem, ne occidatur, competat in personā huius exbanniti, siue aequipares cum deportato, siue damnato in metallum quod plus est, & sic si uentum est contra, committitur poena statuti, & conuentionalis. † Quarto probatur sic. Exbanniti delinquent in omittendo, magis enim uidentur exbanniti, & condemnati, quia uenerunt, q. quia malam causam habuerunt, ut ff. de euid. l. si. ideo. in princ. & de inoff. test. l. qui repudiantis. in fi. & l. Papinianus. §. meminisse. uerf. sed proinde. Sed poena delicti in omittendo potest priuatorum pacto remitti, ut ff. ad Sylla. l. diui. & ibi no. per gl. & dicit. ergo in q. nostra poena, quae praecesserit, quōd potuerit impunē occidi, potuit per tale pactum remitti, cū ergo sit uentum contra, committitur poena statuti, & conuentionalis. † Quinto probatur sic. Quando aliquod ius respicit utilitatem publicam, & priuatam misit, si illi iuri renunciatur, renunciatio ualeat pro ut respicit utilitatem priuatam, ut ff. de procurat. l. licet. in princ. & l. non cogendum. §. qui ita not. per gl. de pact. l. iuris gentium. §. si paciscar. Sed istud statutum q. exbannitus possit impunē occidi, respicit utilitatem publicam, ut provincia malis hominibus remaneat in quiete, ut ff. de offic. prae. l. congruit. in princ. & C. quando lic. se sine iud. uin. Item respicit utilitatem priuatam istius, qui potest se uelcisci, & inimicum suum occidere, ista ergo renunciatio quae inducit talem pacem, ut delictum quantum ad ipsam renunciationem. Si ergo uenit contra publicam utilitatem, quia talem bannitum in terficiat nomine suo, non pro iure Reip. erit commissa poena statuti, & conuentionalis. Sed cum in q. non ponatur cuius nomine interficiat, ius praesumit, quōd suo nomine, ut ff. de sol. l. & magis. cum aliās persona nō intelligatur, ut l. stipulatio. §. Chrylogonus. de uerb. oblig. ergo utraq. poena est commissa. † Sexto probatur sic. Fides seruanda est hosti, adeo, q. nulli licet occidere eum. ergo cum quo habemus pacē, multo magis licet, nisi solum ad defensionem sui corporis, ut ff. de pact. l. conuentionum. & de leg. l. fin. & expressum, x. col. de pace tenen. cap. j. §. si ergo fides seruanda est hosti, ergo exbannito, & tunc cum in q. nostra non proponatur q. talem bannitum interfecerit se defendendo, dicendum est esse commissam poenam statuti & conuentionalis. † Septimo probatur sic. Sicut de iure municipali permittum est occidere bannitum, ita permittum est de iure communi domino corrigere & percutere seruos suos, licet non cum magna feruitia, ut C. de emen. seruo. l. j. ff. de his qui sunt sui uel alien. iur. l. j. & in st. eod. §. sed si dominus praestet securitatem, & promittit non offendere seruum, suā facultatē praedicator, & debet promissa attendere, ut C. de his qui ad eccle. confug. l. praesenti. §. planē, & in auth. de monach. §. si uerō in triennium. §. col. de sanc. episco. §. si quis autem ad monasticam. col. ix. à simili. ergo in q. nostra proposita ualuit d. promissio, & debuit obseruari. Si ergo non est seruata, est commissa poena statuti, & conuentionalis. † Octauo probatur sic. Facultas pluribus & uniuersis concessa de iure publico, licet priuatorum pactioibus tolli nō possit quantum ad omnes, tollitur tamen quantum ad ipsum promittentē, ut ipse contra promissionem suam uenire non possit, ut ff. de communia praedio. l. uenditor. in princ. facit de serui. rusti. praedio. l. per fundum. Ita ergo in proposito, licet per formā statuti sit concessum omnibus, talem exbannitum occidere, & per pactio nem priuatorū tolli non possit, quantum ad oēs, tamē quantum ad praedictum promittentis debet tenere, nec ipse potest cōtra uenire. Cū ergo cōtra fecerit, dicēdū est commissam esse poenā statuti in conuentionalē. † Nonō probatur sic. Exbanniti aequiparantur excommunicatis, ut x. col. hic finitur lex. deinde incipiunt cōsue. re. c. j. Itē excommunicatus aequiparatur deportato, ut no. in st. de capi. diminu. §. minor. & exbanniti deportatis, ut no. in §. relegati. ut dixi s. in st. ratiōe, ergo exbannitus excommunicato. Praterē exbannitus sit p. cōtumacia, propter quod bannū quis separā à cōmuniōne ciuili, ita excommunicatio, propter quam quis separatur à cōmuniōne fidelium, ut in c. ex parte in Christo. de uerb. signif. ergo est bona aequiparatio. Sed certum est q. licet excommunicatus

to celebrare omnē cōtractū, solum em esse in iudicio ei interdicatur, ut ext. de iudi. c. intelleximus. de sen. ex cōm. c. si uerō. & c. uolūtate. §. praedicatores. Si uerō à simili, exbannito licet cōtrahere, & cōtractū pacis, & stipulatiois inire, si ergo uentū est cōtra, debet puniri poena statuti, & conuentionalis. † Decimo probatur sic. Duo specialia nō possunt in idē cōcurrere, ut C. de dot. promiss. l. j. & l. cum post. §. genera. ff. de iure dot. & utrobq. no. Hoc etiā probatur in l. si quis reū. §. si de polli. cōiuncta. l. si. C. de sacrosanct. eccle. Nā ex pollicitatione sola nō trāstert dominū in Remp. ne cōcurrat duo specialia, scilicet q. ex pollicitatione teneat, & q. transferat dominū sine traditione, sed in presenti q. si cōsideres istū potuisse impunē occidi, occurrerent duo specialia circa idem, uel licet q. possit impunē occidi, & potest pax rumpi. Ne igitur cōcurrant ista duo specialia quod ius nō permittit, dicēdum est esse commissam poenam statuti, & conuentionalem. † CONTRA, q. non incidat in poenā statuti, nec poena pecuniaria sit commissa, probatur j. scriptis ratiōibus uidelicet. primō sic. Illud ius quod principaliter inductum est in odiū alterius, non in fauorē renūciantis, priuatorū pactio nō tollit, ut ff. ad Maced. & ibi not. C. de pact. pigno. l. si. † Item illud quod principaliter inducitur ad publicam utilitatem, pactio priuatorū tolli non potest, ut ff. de pactis. l. ius publicū. & l. iuris gentiū. §. si paciscar. & l. si unus. §. pacta quae contra. & §. item ne experiat. de re iud. nec ex pratorio plenē in auth. ut sine prohib. ma. §. quia uerō. col. vj. Sed constat q. istud ius q. liceat exbannitū occidere, est inductū principaliter odio banniti. Item fauore Reip. ut ciuitates purgatae malis hominibus remaneant in quiete, ut C. q. lic. se sine iudic. uin. l. j. & sic priuatorum pactio tolli non potuit, & per cōsequens talis promissio non ualuit. Si uerō uentum est contra, nō committitur poena statuti, nec conuentionalis. † Secundo probatur sic. praesupposito pro constant quod uerū est, quōd si primō fuit facta pax inter duos, postea secutū fuit bannitū, q. exbannitus non obstat pace ita facta potest occidi. hoc probatur ff. de uerb. oblig. l. qui seruum. & l. quidam cum filiū. de leg. j. l. quid ergo. §. si haeres. de pigno. act. l. eleganter. in fi. l. loca. l. qugro. §. inter locatorem. in quibus legib. praecedebat obligatio de non offendēdo, & tamē ea obligatione nō tenetur si offendit ex causa legitima. Modō arguo sic. Hae est regula infallibilis, q. ea, quae dirimunt contracta, etiam impediūt contrahēda, ut ff. de uerb. oblig. l. inter stipulantes. §. sacram. ff. respon. §. pen. sed exbannitū superueniens dirimit obligationem pacis iam contractae, ut supra probatum est, ergo impedit contrahēdam, & sic ex tali pace nō est contracta, cum factum sit illegitimē, nō est commissa poena statuti, nec conuentionalis. † Tertio probatur sic. Iste fuit exbannitus pro homicidio, ut in q. proponitur, qui exbannitus habetur pro cōfessis ex forma statuti, & cōsuetudine Italiae, qui consonat lege cōsiliarios. C. de assesso. ff. ad Sylla. l. lex Cornelia. §. postea. Sed lege cauetur, q. homicidarijs, & alijs delinquentibus in grauioribus, nō est danda fiducia, & si datur, non debet seruari, ut probatur in auth. de manda. princ. §. neq. autem homicidis. collat. ij. ubi uidetur casus q. secūdum intellectū gl. licet quidam aliter intelligant. Si ergo fiducia talis data nō debet seruari, patet q. licitum fuit talem exbannitū occidere, & sic poena statuti nec conuentionalis est commissa. † Quarto probatur sic. In q. ponitur q. occisus erat condemnatus, ut capite puniretur. Tunc arguo sic. Damnatus ad mortem statim efficitur seruus poenae odiosa secundum ueram opin. ut not. C. de donat. inter uir. & ux. auth. sed hoc. ff. de poen. l. qui ultima. Sed ille, qui est seruus poenae quo ad effectū, perdit omnes obligationes iuris gentium, & ciuili, ut ff. de poenis. l. quidam. Hoc etiam patet, quia non potest acquirere, quia seruus, ut ff. de acq. rer. dom. l. acquiri. §. j. & in st. per quas perso. nobis acquir. §. itē nobis. de reg. iuris. l. quod attinet. Item fisco non acquirit, quia non est seruus fisci, sed poena, ut ff. de iure fisci. l. in metallum. & de his quae pro non scri. l. si in metallum. Si ergo omnem perdit oblig. ergo in eum nō sedit contractus pacis, qui est iuris gentium, nec poenalis sit

pulatio, quae est iuris ciuili, & sic in nullam poenā incidit. † Quinto probatur sic. Factum iudicis, & factū contrahētum aequiparantur, ut ff. mandati. l. seruus. ca. l. C. de pact. pig. l. si. ff. in causam iud. pig. c. st. l. j. ff. de iurcuran. l. j. imō maioris auctoritatis est factū iudicis, ut ff. de iurcuran. l. j. & ibi not. Sed si iudex dixerit in sententiā, q. non esset licitum interficere talem exbannitū, talis adiectio non ualeret, nec hoc posset facere, ut ff. de iurcuran. l. nō poterit. de iurcur. l. diuus. Nā factū q. non est in arbitrio iudicis, sed imposita in arbitrio legis, ut ff. ad Turpil. l. j. §. j. Si ergo non licet iudici facere per sententiā q. talis exbannitus non ostendatur, multo magis nō licet priuato per contractum, qui est minoris auctoritatis, ergo uidetur q. non sit commissa poena statuti, nec pecuniaria. † Sexto probatur sic. Ego aequiparor exbannitum p. homicidio, & hostem latronem, seu desertorē, sicut iste exbannitus non potest impunē occidi ex forma statuti, ita ex forma iuris communis potest impunē occidi hostis, latro, seu desertor, ut probatur ff. ad l. Corn. de sca. l. ih. §. in. C. quando lice. se sine iud. uin. l. j. & ij. & ista aequiparatio potest paritate poenae, ut C. de episc. & cler. l. si quenuquam. in fin. Itē aequiparatur desertori. Nā sicut desertor dicitur qui deseruit militi, & est cōtumax, & inobediens, ut C. de ser. leg. j. lib. xij. ita iste exbannitus: quia propter suam inobedientiam, & cōtumaciam suam ciuitatem deseruit. Modō sic arguo. Bonus est dolus, qui adhibetur contra hostes, seu latrones, ut ff. de dolo. l. j. nō fuit. ergo bonus est dolus, qui adhibetur cōtra exbannitos. licitum ergo fuit fingere cū eo pacē, ut isto praetextu posset eum habilis interficere, si licitum, ergo nō incidit in poenam statuti, nec poena pecuniaria est commissa. † Septimo probatur sic. Pari affectu sunt diligendi, & defendendi patres, & patria, imō maiori patria, ut ff. de iust. & iur. l. j. & capi. & postlim. reuer. l. postlim. §. filius. ff. de nume. & hono. l. honor. §. plebeij. Sed ob defensionē patris licitum est pacē rumpere, ut x. col. de pace tenen. §. primo. & ibi no. ergo multo magis erit licitum ad defensionē patriae, sed iste occidit talem exbannitū defendēdo patriam, ut probabo, ergo fuit licitum. hoc sic probabo. Iste exbannitus existēs in cōtumacia, offendit suā patriam. quod patet, quia ex cōtumacia poena imponitur, & omne factū ex quo poena sequitur, est offensa, ut ff. de manum. testa. l. testamētū. §. primo. facit ff. de re iudic. l. cōtumacia. Item inferre poenam cōtumacibus, est defendere iurisdictionē ciuitatis. Casus est in l. j. in princ. ff. si quis ius dicen. nō obtemp. Iste ergo, qui occidit talē exbannitum, intulit ei poenam cōtumaciae, ergo defendit ciuitatem, & fuit sibi licitum, & sic nō est commissa poena statuti nec pecuniaria. † Octauo probatur sic. Cōtractus, ex quo ulro citroq. oritur obligatio si interponitur super re alterius cōtrahētum, nō uidelicet, nec ex eo oritur obligatio, ut ff. de contrahen. empt. l. suae rei. de pign. act. l. si debitor. in princ. de condit. indeb. l. seruus. C. de cōtrah. emp. l. cum res. & loca. l. qui rem. in quibus legibus dicitur q. emptio uel cōditio alicuius rei, suae nō ualeat Ratio, quia iste qui accipit re, nihil accipit ab alio, quia res ante erat sua. Effer igitur iniquum q. teneretur dare alteri. Modō in proposito isti duo fecerūt contractum ulro citroq. obligatorum. Nam promiserunt se in uicē non offendere, sed iste Sempronius non exbannitus ex ista promissione nihil recepit, quia etiam sine ulla promissione tenebatur ille Titius eum non offendere. Sed si ipse ex promissione tenetur nō offendere Titium, aliquid daret, quia Titius exbannitus poterat ante offendere. Cū ergo nihil noui alter contrahētum recipiat, dicēdum est contrahētum pactum non ualere, & per consequens quens poena statuti uel pecuniaria non est commissa. † Nono probatur sic. Nullus per pactum obligatur ad poenā corporalem, ut ff. de custod. reo. l. diuus. & l. si quis reum, & rem ratam hab. l. procurator ad exhibendum. §. si. & facit quod not. de praerog. stipul. l. si qui fati da. cog. l. j. in fi. quod etiā patet, quia nemo est dominus membrorum, ut ff. ad l. Aquil. l. liber homo. in fin. Item per pactum non potest quis effici seruus, nisi interuenientibus illis quae no. ff. de stat. homi. l. & seruorum. §. j. ergo multo magis non poterit se obligare poena

poena mortis, quae poena inducit seruitutē, ut dixi supra in iij. ratione pro hac parte allegata. Sed hic isti obligauerunt se ad poenam statuti, quae est personalis poena, ergo non ualuit obligatio, & per consequens non incidit in poenam statuti. Itē quod non sit commissio poena pecuniaria, probatur ex forma instrumenti. Ille ex pacificibus incidit in poenam, qui offendit alium, sed occidere exbānitum, non est offendere, ut probabo, ergo poena non est commissio. Hoc probabo. Illud factū dicitur offensa, ex quo inferitur poena, & eōtrā, ubi non est poena, ibi non est offensa, ut ff. de manumif. testamē. l. testamē. §. j. sed ex homicidio exbāniti nulla inferitur poena, ergo non est offensa, ut patet, quod cōditio stipulatiōis poenalis non existit, & sic poena pecuniaria non est commissio. ¶ De cōditio pbat sic: Quid duo simul cōpērit, & unū per aliud, unum sine alio tolli nō pōt, imō sublatū remanet uirtute remanētis, ut ff. de lib. & posth. l. si ita. §. regula. & de ad. leg. l. j. §. de usu. & habitū. l. per seruū. §. primo. in fi. sed in q. pposita duo sunt, scilicet quod exbānitus, quod impune pōt occidi, & unū est p aliud, sed isti cōtrahēt es egerūt quod unū solū tollat, id est, quod unū possit occidi alieno remanētē scilicet exbānitū, quod fieri nō pōt, ideo sublatū uirtute remanētis exbānitū p durat, & sic pōt impune offendi, ut hic patet, quod hoc poena statuti nec pecuniaria est cōmissio.

SALVATORIS Dominus noster Iesu Christi nomine inuocato, dico dictum Titium pro homicidio exbānitum potuisse impune occidi, & occisorē tāquam pacē rumpēs, in poenā statuti nō incidisse, nec poenam pecuniariā esse commissam, per rationes pro hac parte alleg. Ad hoc autē manifestus inuestigādum, & ostēdēdum putauī cui talis exbānitus aequiparetur, quid propter exbānitūmetū amittat. ex quo patebit solutio nostrae q. Primō igitur uideamus utrū aequiparetur damnato ultimo supplicio, uel ab bestias, & sic efficiatur seruus poenae, quod uidetur: quia damnatus ad mortem etiam hodie seruus poenae efficitur, ut no. C. de donat. inter uir. & ux. auth. sed hodie. ff. de poen. l. ult. Sed Titius erat exbānitus, & damnatus ad mortem, ut proponitur, ergo est seruus poenae, ut dixi in quarta ratioe facta pro hac parte. Cont. dico quod non efficitur seruus poenae. ¶ Nā sententia, quae suspēditur per aliquam cōditionem tacitam uel expressam, non inducit capitiū^b diminutionem, ut ff. de in iust. testam. l. si quis exheredato. §. eius qui. de poen. l. j. §. j. Sed iste est damnatus ad mortem sub cōditione, si in fortia communis uenerit, ergo. Praterēā nullus superuivus ex sententia hodie efficitur seruus poenae, ut d. auth. sed hodie. & ibi. no. sed iste exbānitus, condemnatus in absentia superuivus, ergo, &c. Dices tu, Expressio cōditiois, quae tacite inest, non suspēdit dispositionē, ut l. hac uerba. de leg. j. cum sim. Resp. illa loquitur quo ad trāsmisionē ad heredem, sed quo ad obligatiōis effectum, nulla est differētia inter tacitam & expressam, ut no. ff. de pact. l. itē quia secūdo respō. fateor tamē quod si esset in praesentia, & purē esset cōdemnatus ad mortem, etiam hodie efficeretur seruus poenae, ut d. iuribus, nec ualeret eius testamētum, ut ff. de test. l. eius qui. §. si. & no. per gl. & melius per Dy. quia gl. in aliquo nō bene dicit. ¶ Secūdo uideamus utrū aequiparetur deportato gl. quae est in iust. quibus mod. ius pat. potest. sol. in §. relegati. tenet quod si bona exbāniti publicetur de iure, uel de cōsuetudine, & aequiparetur deportatis. Idem uidetur tenere glo. in x. col. in fi. hic finitur lex Corrad. c. j. Idem tenet Dy. in ea. l. eius. Et secūdo hoc perderet exbānitus omnia que iuris ciuiliis sunt, ut l. quidam. & dixi in ij. ratioe supra, quam feci pro parte cōtraria. Cont. credo uerum scilicet, quod nō aequiparetur deportato. Quod sic probatur. Praesēs prouinciae, & magistratus municipalis nō possunt deportare, ut ff. de inter. & rege. l. relegatorum. §. interdicer. & de leg. ij. l. j. §. qui deportatos. Si ergo nō praesēs, ergo multo minus Potestas unius ciuitatis, ergo exbānitus ab eis nō aequiparetur deportatis. Praterēā sententia deportatiōis nō fertur in absentem. C. de accus. l. in absentem, ergo nō aequiparetur deportatis. Praterēā, deportatus perdit ius ciuiliū Romanorū, ut ff. de poen. l. quidā. Sed si diceremus talē exbānitū aequiparari deporta-

to, talis exbānitus perderet ciuitatē Romanā, & ius ciuiliū, & sic iudex unius ciuitatis excederet iurisdictionē suā ultra suū territorium, quod est cōtra l. inter poenas. in prin. §. j. & l. relegatorum. in prin. de interdic. & releg. cū sim. Praterēā, fama eius, qui deportatur, nō solū diminuitur quod efficiat infamis, imō fama eius in totū tollit, ut ff. de uarijs & extraordinar. cog. l. cognitionū. §. si. sed exbānitus nō efficit infamis, quia edictum propositū cōtra absentē pro maleficio nō infamat, nisi de facto, ut C. de requir. reis. l. si. no. expresse de istis exbānitis, cōdemnatis extra ordinem, per gl. de modo mult. l. j. quod tenet Dyn. ut patet ex no. ff. de susce. tur. l. ij. §. praterēā, & quod ibi not. per gl. & Dyn. ergo nō aequiparetur deportato. Praterēā, deportatum nemo potest restituere nisi princeps, uel senatus, ut ff. de poen. l. relegati. in fi. de post. l. j. §. de qua. sed exbāniti quotidie rebānuntur per communia, & eorū Ratores, ergo nō aequiparantur deportatis. Praterēā, hoc patet ex modo cōstitutū, nam exbānitus est ab ipso initio cōtumax, & extra obediētiā communis, sed deportatus omni tempore, etiam post sententiā est obediēs, adeo quod si ante sententiā efficeret inobediēs, capite puniret, ut ff. de poen. l. relegatorum. & l. capitalium. §. in exulibus. ergo nō aequiparatur deportato. Praterēā, nō reperitur lege cautū, quod deportatus possit impune occidi, ergo non aequiparatur deportato. Et in hac opin. est Io. de Are. & Cyn. & sic iuris determinatum Bononiae in publica disputatione per d. Federi. de Scalas, ut refert Cyn. C. de hær. in situ. l. j. licet non popat dictas rationes do. Federi. de Scalas. & in hac sententia uerū communiter omnes modernio. ¶ Tertio est uidēdum, utrū exbānitus aequiparetur relegato. gl. quae est in d. §. relegati, dicit quod quādo non amittitur bona, aequiparatur relegato. Idem uidetur sentire glo. ex quibus causis in posse. ea. tur. l. ad cognitionem. in fi. ult. glo. Cōtrarium credo uerum, an exbānitus aliquis propter solam cōtumaciā, nulla de delicto procedere cognitiōe secūdo statuta, & cōsuetudines Italiae, sed per sententiā relegatorū, licet possit ferri in absentem secūdo iura, ut ff. de poen. l. absentem. §. j. tamē debet de crimine cognosci, ut ff. de requir. reis. l. j. patet ex d. l. absentem. Nam ibi dicitur quod sententiā nō fertur in absentē, nisi plene cognito de causa, ut C. de iudi. l. propter adu. §. si inuitem reus. & C. quomodo & quādo iudex. auth. qui semel. Pro hoc facit quod no. in auth. de incest. nup. in prin. mag. glo. quae incip. ex hoc uerbo, &c. ubi dicitur quod poena relegatiōis nō inferitur sine dolo. Ex his patet quod exbānitus nō aequiparatur relegato. Praterēā, relegatus est infamis, ut ff. de uarijs & extraordinarijs cog. l. cognitio. §. min uenit, saltem interim dū est relegatus. C. de his qui in exi. dam. l. j. l. i. sed exbānitus nō est infamis, ut supra dictum est, ergo, &c. Praterēā, relegato nō potest dari licētia reuertēdi, nisi ā principe, ut l. relegati. in fi. ff. de poen. Sed exbānitus restituitur ā ciuitate, ergo, &c. Praterēā, nō reperitur quod relegatus possit impune occidi, sed exbānitus sic, ergo, &c. Cōcludo ergo quod exbānitus aequiparatur relegato. ¶ Quarto est uidēdum, nūquid aequiparatur excommunicato, quod uidetur per ea quae dixi supra in ix. ratione facta pro parte contraria, & per tex. x. co. hic finitur lex Corrad. c. j. Cōtrariū credo, si quod nō aequiparatur excommunicato in omnibus, ita quod de uno ad aliū arguit. Nā isti exbāniti statim lapsio termino bāni habent pro cōsuetudine de maleficio, nec possunt innocētā suā purgare fm statuta, & cōsuetudines Italiae. Sed excommunicatus praesentia satisfaciōne de parte dō mādāt iudicis absoluit, ut ext. qd me. cau. c. j. de senten. excomm. c. nuper. & capitu. sacro. in fi. ex cōsecutu ergo patet quod nō procedat aequiparatio. Praterēā, p excommunicationē perdit quis perceptionē sacramētorū, & cōmunionē fidelitū, ut ext. de except. ca. ij. de senten. excomm. n. l. c. pen. Certū autē est, exbānitum praesentia nō perdere, ergo, &c. Praterēā sententiā excommunicationis ā suo iudice lata ligat apud omnes, ut d. c. pen. de senten. excommunica. Sed exbānitum nō facit quem uideri pro exbānito, nisi in illa ciuitate unde exbānitur, ergo, &c. Praterēā, non reperitur quod excommunicatus possit impune occidi, ergo, &c. Non ob. capitu. j. tit. hic finitur lex Corrad. quia sa-

teor quod quantum ad illud aequiparatur propter contumaciā, in multis alijs possit reperiri concordantia & discordantia, quod Canonistis relinquo. Non est ergo simpliciter arguendum de uno ad aliū. Quid ergo dicendū? Dico talem exbānitū, qui secundū formā statuti impune offendit, quod uerē, redē, & proprie possit dici transfuga ciuitatis suae. Itē potest dici hostis ciuitatis suae, & hoc probabo ex forma constitutiōis sic. Ilii dicunt transfuga, qui ab his (sub quorū imperio sunt) desistunt, & in numero hostiū se transferunt, ut ff. de cap. dim. l. amissione. ij. respon. sed exbānitus ideo ponitur in banno, quia inobediens sit his, sub quorū imperio & iurisdictione est, & in numero aliorū exbānitorū ad hostes ciuitatis suae se transferit, ergo pōt dici transfuga suae ciuitatis. Itē hoc probat ex effectu statuti, nā licitū est transfugū impune occidere, ut ff. ad l. Corn. de fca. l. ij. in fin. & eod. modo licet iuste exbānitū. Sed tu potes instare, hostes sunt quibus populus Romanus bellū indicit, & ipsi populo Romano, ut ff. de cap. l. hostes. sed exbāniti nō sunt huiusmodi, ergo nō contulerūt se in numero hostiū, & sic non possunt dici transfuga. Resp. hostes inter quos habent locū iura captiuitatis & postillimij, sunt hi, de quibus loquitur d. l. hostes. sed alio modo loquendo qualibet ciuitas potest habere suos hostes, ut si ipsum bellū indicit. ff. de cap. l. si q. ingenuū. §. fin. & not. in d. l. hostes. in prin. gl. sed talibus exbānitis ciuitas indicit bellū, permittendo eos impune occidi, & statuendo officiales, & alios ad eos capiēdos, & puniēdos, ergo sunt hostes ciuitatis. Itē quādo subditus se rebellat domino, potest dici hostis, ut C. de his qui ad eccl. cōsu. l. si seruus. in fine, ergo exbānitus, qui rebellis est ciuitatis suae potest dici hostis. Concludo ergo quod talis exbānitus proprie potest dici transfuga ciuitatis suae. Item potest dici hostis. nā sicut illi etiā subditi, quos senatus hostes iudicat, hostes sunt populi Romani, ut in d. l. amissione. §. sed hi. cū sua gl. ita illi subditi, quos cōmune iudicat hostes suos, sunt hostes ciuitatis, sed exbāniti ideo iudicantur hostes, ut probauī, ergo, &c. sic possunt dici transfuga, & hostes ciuitatis suae. ¶ Restat uidere quae perdat talis exbānitus propter tale exbānitum. Ad quod resp. uos debetis scire quod transfuga & hostis ciuitatis Romanae perdit ciuitatē Romanam, & omnia iura ciuitatis Romanae. retinet tantū iura gentiū, ut d. l. amissione. & arg. d. l. quidam. de poenis. hoc uerū, scilicet quod perdit iura ciuitatis Romanae in quantum respicit suum cōmodū, & sed prout respicit in cōmodū ipsius, iura ciuitatis Romanae eum ligant apud nos, ut not. glo. secundū unā solut. ff. de cap. & posth. §. filius. & etiā probatur, quod p. m. ff. de pact. l. itē quia secūdo respō. quae l. ciuitatis Romanae quae pmittit eos occidi, ligat. ff. ad l. Cor. de sic. l. ij. §. si. & ita dico de tali exbānito. Nam cū ipse sit transfuga, & hostis illius ciuitatis, unde exbānitus est, ut supra probatū est. dico quod per exbānitum perdit illā suam ciuitatē, & omnia iura propria ciuitatis illius unde exbānitus est, prout faciunt pro se, sed prout faciunt contra se, illis iuribus remanet ligatus quantum ad illā ciuitatē, & eius homines sicut primo. iura uerō gentiū, & iura communia ciuitatis Romanae seu Romani imperij non perdit. Nā non est transfuga totius imperij, sed illius ciuitatis tantū, & sic idē iuris sit de parte quo ad partē, quod est de toto quo ad totū. ¶ Praterēā, hoc esse uerū probat, quia si aliquis transfugit, uel est reprobatus ab uno collegio, iura propria illius collegij perdit, & remanet in dispositione iuris cōmunis, ut ff. de excu. tur. l. sed & reprobati. ff. de epif. & cle. l. generaliter. de q. nullit. de tabellio. l. ij. lib. x. ff. de cura. l. si. cū gl. l. i. cū iste exbānitus sit ex delicto remotus ab uniuersitate illius ciuitatis, perdit iura & priuilegia ipsius. Pro hoc facit C. si curia. relicus habi. maluerit. l. j. li. x. Ad istam opi. cōfirmandā induco in testē lac. de Are. doc. exim. cuius opi. ut plurimum de mente iuris procedūt, qui hoc tenet expresse. ff. ad Treb. l. ex facto. ubi inter cetera his uerbis, quod in exbānitis nō stri temporis dicit quidā idē quod in deportato, arg. ff. de bon. dam. l. j. sed cōtrariū uidet: quia sententiā deportatiōis etiā

praesentibus dari nō pōt. ff. de poen. l. ij. de leg. ij. §. deportatos. multo minus ā ciuitatē Reatorib⁹. nō ergo pōt sibi bona adimunt, quod interdū fit, licet regulariter nō dicat fieri, ut ff. de interdic. & relega. l. relegatorū. §. j. C. de postula. l. nemo. §. arg. ff. de poen. l. interpretatione. Ea autē quae sunt propria ciuitatis, ā qua est exbānitus, amittit credo, quia quantum ad illā peregrinus est, ut C. de hær. in sit. l. j. ff. de in ius uoc. l. sed si hac l. §. si perpetuā. Iacob. de Aret. ista sunt uerba ad literā, quod ut apparet ex his posuit suā credulitatē ponendo nō arg. inducendo. patet ergo quod iura suae ciuitatis perdit, sed iura gentiū nō, nec iura cōmunia, ut dicitur est. ergo, &c. Bar. ¶ ad solutionē igit nostrae q. decido, & dico, quod occisor nō incidit in poenā statuti, nā cū statuti sit propria iura ciuitatis, ut ff. de iust. & iur. l. omnes populi, illud ius perdit exbānitus in bannū cū ad ipsius exbāniti cōmodū pertinet, & ideo occisor non tenet de poena iuris. de poena uerō cōuentio nall est magis dubiū. nā ut proponit, fuit per stipulationem promissa, quae stipulatio est de iure ciuili publico Romano inducēdo ā Gallo Aquilio, ut ff. de acceptila. l. uno. §. j. de tranfac. l. cū Aquiliana. de pac. l. si unus. §. pactus. de acq. rer. dom. l. ea quae ciuilitur. not. in l. hoc iure gentiū, in ult. glo. de iusti. & tur. unde uidet quod talis bannitus sit capax talis obligationis. Dico tamen quod poenalis stipulatio non est commissio, hoc tantū nō accidit ex eo quod talis exbānitus nō sit capax talis obligationis, nā capax est omnis obligatiois que descendit ā iure cōmuni, & dicitur est, sed procedit defectus ex parte eius quod pmittit, & eius quod promittit mistum: quia ille, qui pmissit, nō potuit pmittere, nā talis pmittens erat ciuis, nec erat exbānitus. & sic iura suae ciuitatis tenebat. & istud quod talis exbānitus possit occidi, est inducendum p quietē cōmuni suae ciuitatis, & propter utilitatē propria, ut C. qñ licet. l. sine iudi. in l. ij. & ibi tex. Cū ergo tale pactū sit cōtra publicā utilitatē illius ciuitatis, nō ualeat principalis, nec poenalis stipulatio sibi adiecta, ut ff. de pac. l. iuris gentium. §. si paciscat. & §. generaliter. & quod ibi not. C. de legib. l. nō dubiū de pact. l. pacta quae cōtra. & ibi not. quod dixi supra, in prima ratione facta p hac parte. Praterēā, ut dicitur est, istud exbānitus est transfuga, & hostis suae ciuitatis. ¶ Sed licitū est priuato uenire contra fidē datā hosti ā se. secus si esset datus ā duce belli, ut ff. de dolo. l. j. §. non fuit. & ibi tex. & gl. quae uidentur decidere hanc q. ut hoc dixi supra, in vij. ratione facta pro hac parte. Pro hoc enim uidet tex. in auth. de mand. princip. §. neq. autem. col. ij. secundū lect. gl. & dixi in ij. ratione facta pro hac parte. Sed ex illo §. non facio magnū fundamentū, quia cōsueuit aliter intelligi quod gl. sentiat, & dicit, ut not. per Cyn. C. de his qui ad eccl. cōsu. l. praesentia. in fi. quia etiam alios doct. uidi tenere pro hac opi. firmāda, utor testimōnio Iaco. de Belui. in auth. de man. princip. §. sed nec in quarto contrario, in quadam dīstinctione, quam ibi ponit, inter cetera utitur his uerbis. Si uerō prosequitur iniuriā publicā & uindictā resp. publicā, & pacem fecit cum hoste, cū non liceret, eam seruare non debet, ut d. l. j. §. non fuit. ff. de dolo. Iacob. de Belui. ista sunt uerba sua, sed constat quod iste occisor prosequitur uindictā & iniuriā publicā, ut proximē supra dixi per l. j. in fin. C. quādo licet. l. si ne iud. uin. & tertiū supra in sexta ratione facta pro hac parte. & istud credo de q. praesentia. Sed si aliquis promitteret alii cui talis exbānitus pecuniam ex causa donationis uel ex alia causa quae non ueniret contra publicam utilitatē, non esset aliās improbata de iure cōmuni, uel ex statuto, tunc talis exbānitus competeret obligatio, & actio, cū ut dixi, sit capax omnis obligationis iuris communis. Credo tamē quod si ageret coram iudice illius ciuitatis unde exbānitus est, quod sibi denegaretur iurisdictione, cū sit extra protectiōnē illius ciuitatis, hoc possit probari pluribus quas omittō, quia per Italā cōmuniter de hoc sunt statuta. ¶ Et si dicitur quid prodest habere actionem, & nō posse agere? Resp. prodest si rebānirer. Item prodest, quia potest alteri uendere actionem praesentia, uel cedere ex causa non lucratiua, & dicto celsionario non obstat exceptio, ut no. Dy. de ex-

cept. com extrâ de reg. iuris, c. si quis in ius. lib. vj. Item tenet ff. de noua. l. doli except. in si. sua mag. distinctionis, ubi expressè ponit de exceptione banni. Item sequetur ibi dominus Ray. de Forlii. quod credo uerum, & dic ut ibi, licet quidâ contrâ, & malè. Ex prædictis uerbis notabilibus apparet solutio, nō solum præsentis q. sed etiam multarum, de quibus consuevit sapissimè dubitari. Cy. in l. eius qui. §. ff. de testam. dicit q. si exbannito auferuntur bona, æquiparatur deportato, secundū gl. §. relegati. Item Spec. in tit. de testam. edit. §. compendiose. uerfic. quid de exbannitis. Alij cōtrâ, quia negabant eū æquiparari deportato. Tu distingue, Aut fecit testamentū secundū ius commune, & potest. Aut fecit testamentū secundū ius propriū suæ ciuitatis, puta quia erat statutū q. possit fieri cū minori numero testium, & tunc tale testamentū non ualet, quia tale ius perdit, ut ex prædictis apparet. Itē consuevit dubitari utrū exbannitus possit heres institui. Et quidā dicunt q. non, quia æquiparatur deportato. Alij in distinctōe q. sic, ut no. per Cy. C. de hered. inst. l. j. ult. q. Tu distingue, Aut instituitur in testamēto, qd' de iure cōmuni foritur effectū, & potest. Aut de iure pprio ciuitatis, unde est exbannitus, & tunc non potest, quia illius iuris non est capax, ut patet ex prædictis. Item possit dubitari utrū exbannitus possit succedere ab intestato. Et uidetur dicendū q. aut loquimur de successione quæ uenit de iure cōmuni, & succedit, aut de successione quæ uenit ex forma statuti, ut si per statutū diceretur q. masculus præferatur mulieri proximiori in gradu, & tunc non succedit, quia huius iuris est omnino incapax, ut ex prædictis apparet, quod tene menti. Multæ aliæ infinitæ quæst. poterunt solui ex prædictis, si diligenter inspiciantur. Prædicta uera in omni exbannito, qui secundū formā statuti potest impune occidi. Nam ille est propriè transfuga, & hostis ciuitatis.

33 Nam ei ciuitas uidetur indicare bellū, ut supra dixi. † Quid ergo dices de exbannito, qui nō potest impune occidi, sed eū occidens uel offendens punitur minori pœna secundū diuer. forū locorum statuta. Resp. q. talis exbannitus non est transfuga, nec hostis ciuitatis. nam amissione, §. qui deficiunt. ff. de capi. diminu. requirit duo copulatiuè, scilicet q. deficiat ab eis, sub quorū imperio sunt, & q. in numero hostiū se cōferat. Iste autē exbannitus bene facit primū, quia deficiat ab imperio & obedientia eorū, quibus subest, sed nō facit secundū, quia nō contulit se in numero hostiū, quod patet, quia ciuitas nō habet eū pro hoste, cū puniat offendentes eū, licet minori pœna: æquiparat ergo talis personis uilibus, in quas illata in iure minus puniunt, ut in st. de iure iur. §. pœna atrox. & ff. de iniur. l. si. Retinet ergo iura cōmunia, & iura ciuitatis suæ, solum p dicit, quod ei expresse cautū est in statuto quod perdat. Et si aliud diceret, oporteret te dicere omnē contumacē esse trās fugā, & hostē ciuitatis suæ, quod esset iniquissimū. † Sed pone, in statuto nihil cōtineatur de exbannitis, quid erit de iure cōmuni? Dico q. de iure cōmuni potest quis exbanniri. Nā annotatio, quæ olim fiebat, erat quod dā bannū. dicebat enim, si non uenerit intra annum, omnia bona pronant in banno fisci, ut ff. de requir. reis. l. j. & no. gl. incip. in requisitis. Itē non est dubiū q. iudices possunt mulctare cōtumaces inobedientes, ut ff. si quis ius dicit. non obtemp. l. j. in princ. sed istud exbannire, est mulctare, ut ff. de uentr. inspicien. l. j. §. quid ergo. in gl. super uerbo mulctis, quæ in quibusdā bānis extraordinarijs, & c. facit C. de episc. & cler. auct. itē nulla, & qd' not. C. qui bon. cede. poss. l. j. in ult. gl. Sed quid perdit qd' est expressum in banno, pura fuit bannitus, q. si non ueniret intra tale tēpus, soluat centū, uel perdat omnia bona in casibus, in quibus loquitur st. de requir. reis. l. si. Itē tale est crimen, qd' dānato irrogat infamiam, interim erit infamis de facto, ut C. de requir. rei. l. fin. in fi. Et enim differentia inter hunc, & exbannitos nostri temporis, qui secundū formā statuti habentur p. confelsis, nec post banni lapsum audientur ad aliquam defensionem. Secus in bannitis de iure cōmuni, qui non habent

pro confelsis, ut ff. de custo. reo. l. diuus. §. sic. uerfic. & diuus Pius. qd' dicit ibi per Dyn. † Itē quid si iudex apponit in banno q. elapso termino possit offendi impune, an ualeat? Dico q. non ualet, nisi sit permissum per statutū. Nam, cū bannū sit quādā mulctā, ut dicitur est, semper debet esse pecuniaria, ut ff. de uerb. signifi. l. aliud. §. inter mulctā. & etiā mulctā, quæ à maioribus iudicibus infertur, nō potest ultra certā summā ascendere, ut C. de modo mulctand. l. eos. Iste autē iudex imponit pro mulctā pœnā corporalem, ergo, & c. Ex prædictis patet q. fm formam iuris cōmunis exbanniti nō sunt transfuga hostes, quia nō possunt offendi impune, & sic retinet iura ciuitatis Romanæ, & ciuitatis suæ. hæc de bannitorū materia secundū eā intelligentiā dixisse sufficiat. que licet mihi uera uideant, ea tamen scribo, ut licet forte ita nō sint, alijs ad inuestigandū alius materiā tribuāt, & sic p. pluriū inuestigationē hæc utilis & quotidiana materia p. me minus bene forsità intellecta, lucē ueritatis asumat. Vnū quicquid tamē, ad quē præfens disputatio peruenit, horror in Christo domino nostro, ut hanc decisionē facientibus pacē cum exbannitis non faciant manifestā, ne forte contra meū propositū his tribuāt materia occasionis. Ad arg. & rationes in cōtrariū factas respond. ad primā, & dico q. talis pactio nō est permissa à lege, imò improbat: quia contra publicā utilitatē, ut supra dicitur est. Non ob. l. transigere: quia etiā ipse transigens admittit secundū opinio. lac. de Aret. quā ibi ponit Cyn. sed quia illa nō tenet, ideo dicaliter, quia lex illa loquitur in eo præfente, & obediente. secus in cōtumace, & fugiente, ut in nostra q. quæ solutio probat ex coniunctione diuā rū legū quæ sibi inuicē contradicere uident. ff. de solut. l. reo de requir. re. l. fin. Vel dic q. etiā permittit transigere ante sententiā & ante crimen liquidatū, quod patet, quia dicit transigere, uel pacifici de crimine, & c. sed post sententiā, uel post crimen liquidatū esset transigere de pœna, non de crimine, qd' non licet, arg. eius qd' no. Dy. ext. de reg. iur. c. in obscuris. in fin. gl. lib. vj. Ad secundū patet responsio ex prædictis. Ad tertium patet responsio ex prædictis. Vel dic q. l. ibi allegata loquuntur in his, quibus uita reseruat ex iudicantis uoluntate, quia obediens in q. nostra, secus ut dixi. Ad quartū resp. q. exbannitus deliquit in duobus, scilicet fecit homicidū, de quo habetur pro cōfessio. Item quia fuit contumax, & sic delictū cumulat delictū, ut ff. de pœn. l. relegati. quod patet ex dictis magistraliter positus in d. l. ideo. ff. de euict. Item q. uideatur condemnatus propter contumaciā, est uerum quantum ad præiudiciū aliorū, sed quantum ad præiudiciū ipsius contumacis habetur pro cōdemnato de necessitate, ut d. legibus patet. Itē quia remisit ibi qui princ. aliter erat offensus ex illo non factio, hic cessat. Nā ex contumacia principaliter Resp. offensa. Præterea ibi de delicto erat dubium, hic iam erat certū per sententiā. Ad quintū respon. q. uideatur fecisse nomine publico, quod est licitū magis q. suo nomine, quod est illicitū, arg. ff. pro socio. l. meritō. ad l. & magis resp. q. loquitur ibi de aliquo liberando, secus si de aliquo obligando, tunc enim si potest, in dubio præsumit nomine alieno, ut ff. quando ex fact. tu. in l. post mortem, & ibi no. Ad sextū respon. q. fides seruanda est hosti data à duce belli, secus si à priuato, ut dixi in solutione. Ad c. j. de pace tenen. rñ. q. ibi loquitur de pace ualida, & approbata, hic autem fuit inualida, ut dixi. Præterea, hoc uidetur accidere ad defensionē Resp. quia licet, ut dixi in sexta ratione facta p. parte contraria. Ad septimū, & octauū respondeo, q. loquitur in facultate, quæ competit priuatis ad utilitatem priuatum, hic competit ad utilitatem publicā, cui nō licet renunciare. Ad nonū patet responsio ex prædictis, quia non æquiparantur. Præterea, nec ex communicationis licet facere pactū, per quod pœna excommunicationis tollatur, puta q. liceret cū priuato conuersari, & participare eū eo. Ad decimū responderetur, q. possunt concurrere duo specialia, quorum unum ueniat ad consequentiā alterius, ut ff. de solut. l. sub conditione. Insti. quib. mod. ius pa. potest. sol. §. si ab hostibus. Vel dicas q. nullum est speciale, quia etiam de iure communi licet occidere, & fidem non seruare transfuga,

& hostibus, ut §. probatur, ergo, & c.

Disputata fuit supra dicta quæstio per me Bart. de Saxo/ ferrato minimū inter legū Doct. actū Digestū nouū legentē in notabili atq. regia ciuitate Pisarū, sub anno Domini M. ccccxlj. mensis Februarij.

ADDITIO.

- a Lucanæ. De ista q. facit mentionē Bar. in l. j. C. quādo licet se sine iudi. uim. in fi. in l. j. in fi. C. de her. inst. & ibi doc. & in ij. col. ff. sol. matr. in uerf. an autem exbanniti. & in l. eius. §. ff. de test. & in l. qui ultimo in prim. ff. de po. & in extrauagan. qui sint rebel. in uer. rebellando. in pen. col. & in l. ex facto. §. ex facto. in fin. ff. ad Trebell. & ibi uide Alex. in l. a diuo Pio. §. sententiam. in vj. col. ff. de reg. iur. & in l. quid ergo. §. si quis duos. ff. de leg. j. & in l. j. pe. col. C. de her. inst. & uide Saly. in l. j. vj. col. C. de her. inst. & in auct. item nulla. in fin. C. de episc. & cler. et Petr. de Anch. in cōf. cclxvj. incip. filio suo. in pen. col. & Ang. de Aye. in §. cū aut. in iij. col. in fi. quib. mod. ius pa. pot. sol. & uide Bartol. in l. qui seruauit mihi. & ibi apostil. meam. ff. de uerb. oblig. An autem bannitus unius ciuitatis perdat patriam potestatem, uide per Alex. in l. si cum dotem. §. si patri. in j. col. ff. sol. matr. & si statuum disponit q. bannitus non possit eximi de banno nisi habuerit pacem ab herede occisi, si Titius bannitus sit heres occisi. si mediantē tertia persona possit ex suamet uoluntate facere pacem, et eximere à banno, uide Alex. in l. cum filio, in ult. col. ff. de leg. Adde Bar. l. ex facto ad Trebell. cum concord. de quibus ibi per do. Alex. in tertia col. in fin. & seq. Thom. Diplo.
- b Capit. Vide do. meum Perusi. Corne. conf. cclxx. incip. præfens consultatio. in j. uol. Thom. Diplo.
- c Commodum. Vide Bart. Soci. conf. lxxvij. inci. uisus priuileg. in pen. col. Thom. Diplo.
- d Perdit illam. Et per ista deciditur q. an exbanniti nostri temporis possint testari. de qua per Bart. in l. eius. §. in fi. ff. de testa. & in l. si quis mihi bona. §. j. ff. de acq. hered. ubi limita. & uide Ang. ibi Bartol. & in l. seruo. §. in fi. ff. de leg. j. in l. qui ultimo. ff. de pœn. Bal. in l. j. in vj. col. C. ne ex delict. defun. Bald. post Bar. in l. j. C. de sacrosanc. ecc. Bald. in l. si. C. si à non competen. iud. & in l. j. in iij. col. C. si pendens. appel. & in l. j. C. de her. inst. & auct. in cestas. C. de inest. nup. Pet. de Anch. in clemen. j. de po. Ang. de Aye. §. in fi. quib. non est permis. face. test. Thom.
- e De pœna. Vide Franci. de Aret. in c. in uim. in ij. col. de testam. Thom.
- f Uilitatem. Vide las. plenè in l. ubi pactum. in iij. co. C. de transf. Thom.

QVÆSTIO II.

Successor particularis, utrū antecessoris sui priuilegio teneatur.

- 1 Actio in rem aduersus possidentem datur, et ex persona actoris ipsius possidentis forum non declinatur.
- 2 Quicumq. aliquid ponit siue agendo siue excipiendo, debet illud probare, aliter à petitione excluditur.
- 3 Ex eo actū, quem quis facit inuitus, facienti præiudicium non paratur.
- 4 Quando aliquis alterius iudiciū in se suscipit, tūc suscipiens tenetur actione utili, quia ille tenebatur directā.
- 5 Qui alterius defensionem suscipit, uicem rei, quam defendit, suscipit, etiā quantum ad tribunal.
- 6 Conditio aduersarij per defensionem in nullo debet fieri deterior.
- 7 Priuilegium si concedatur alicui ratione suæ propriæ persone si succedit non priuilegiatus, eo priuilegio non utitur.
- 8 Verba statutorum generaliter uel indefinitè prolata restringuntur, & limitantur secundum ius commune.
- 9 Verba statuti non debent extendi ultra propriam significationem.
- 10 Statuta recipiunt interpretationem ratione absurditatis euitandæ.
- 11 Quando alicui uenditori, uel defensori fuit denunciatum, ut causæ agende, uel defendendæ adesset, tunc inter ipsum qui agit, & eum cui est faciendā denunciatio, dicitur esse lis & quæstio.
- 12 Quando aliquibus in iporum fauorē in aliqua causa datur aliquod priuilegium, illud uidetur esse concessum, siue suo, siue defensorio nomine conueniatur.
- 13 Ille dicitur propriam causam & rem suam agere uel defendere, ad quem eius rei pertinet commodum, & incommodum.
- 14 Exceptio quæ competit uenditori, competit etiam emptori, siue procedat ex beneficio concessio in rem, siue à beneficio personali.
- 15 Venditor sicut tenetur emptori re euicta, sic fideiussori tenetur reus principalis facta condemnatione.

Bar. Quæstiones.

- 16 Lis seu quæstio tribus modis dicitur fieri alicui per aliquem.
- 17 Licet ex persona actoris non possit opponi exceptio merè declinatoria fori, quæ merita causæ principalis non tangit, tamen quando simul, cū mutatione fori mutatur natura ipsius causæ, tunc dicta mutatio potest fieri ex persona actoris.
- 18 Priuilegium, quod quis habet, debet porrigi ad eum, qui statim est habiturus regressum contra habentem priuilegium, ne per mediam personā contra suum priuilegium inquietetur.
- 19 Quibus modis dicitur lis ueri inter aliquos.
- 20 Quando aliquis suscipit in se iudicium animo nonandi, tunc talis dicitur dominus litis, & non procurator.
- 21 Sententia arbitrorum dicitur potius transactio quàm sententia.
- 22 In dubio non præsumitur fieri uendicatio ex causa, quæ causatur ex factō ipsius emptoris, sed ex causa præcedenti, ex qua uenditor de euictiōe tenebitur. (biur.)
- 23 Verbum rūt, denotat proprietatē & iuris solemnitatē.
- 24 Persona e pactum quot modis dicitur.

PISANAÆ^a Ciuitatis consilium decreuit, q. in omnibus litibus, uel quæstionibus uertentibus inter conuictos in tertio gradu, teneatur iudex ad petitionem unius partis hoc petentis cogere alteram partem de prædictis compromittere in eorum arbitratore, & amicos communes, qui possint de plano, de bono & æquo omnibus dilationibus & causandi ordinibus prætermittis cognoscere & arbitrari, & diffinire, & quod per eos fuerit diffinitū obseruetur, & nullum dici nō possit, nec possit peti reduci ad arbitrium boni uiri: post quod accidit quod Titius uendit, & tradidit fundum cuidam extraneo, à quo emptore germanus dicit Titij uendicabat dictum fundum. Titius prædictus ab emptore requisitus defensionem se obtulit, & iudiciū in se suscepit. nunc dicitur Titius peti cogi germanū suū ad committendum secundū formam dicti consilij, quæritur an cogi debet, uel non, & q. cogi non debeat ad compromittendum, probant rationes infrascriptæ. † Primò hoc probatur natura actionis propositæ, quia in rem actio. Et cū hæc sit actio in rem, aduersus possidentē datur, & ex persona actoris ipsius possidentis forum non declinatur. Primū, quod datur contra possidentem, probant iura uulgaria. C. de all. iudi. m. u. causa facta. l. j. ubi in rem act. l. j. in fi. ff. de rei uedict. l. officium cū sim. Secundū, scilicet q. ex persona actoris non mutetur forum, probatur ff. de iudic. l. uenditor. C. ubi in rē act. l. j. sed in casu nostro emptor conuenitur tanquam possessor, & ex sua persona non potest declinare iurisdictionē primi iudicis, & petere compromitti, quia extraneus, ergo nec ex persona actoris uidetur posse forum mutari de iudice in arbitratore, & sic non debet cogi ad compromittendū. Si ergo aspicias in dictis duabus legib² ultimò allegatis, ut de casu nostro q. Secundò hoc probatur in proposito actio ne causæ proximæ non facta expressio, antequam istud arg. fundē, præmitto quod ratio potissima quare iste defensor dicit debere cōpromitti, est quasi causæ natura sua sit, cū ad eum pertineat cōmodū, & incommodū, cū de euictiōe teneatur, ut infra dicā arguendo pro alia parte. hoc præmissis, sic arguo. † Quicumq. aliquid ponit, siue agendo, siue excipiendo, debet illud probare, aliās ab eo quod petebat, excluditur, ut C. de probat. l. j. ff. eod. l. qui dicit. & l. ab ea parte. & l. in exceptis. in prin. ff. de exceptio. l. j. cum sim. sed iste Titius qui petit cogi ad cōpromittendū, ideo petit quasi inter eos uertatur causa, seu lis cū ad ipsum pertineat commodū, ut prædixi, hoc autē ex themate nostro nō pbatur, ostendit, ergo, & c. & quod non probatur, ostendo. Certum est q. si res uinceret ex causa quæ causaretur à facto ipsius emptoris, q. uenditor de euictiōe non tenet, ut ff. de euict. l. si rem quam, & l. si mancipium. in princ. & l. si seruū eius. & l. fin. Item certum est q. rei uedictio. licitum est proponere, non exprimendo causam proximam, quare dicit ad eū dominij pertinere, ut ff. de except. rei iudic. l. an eadem. §. actio nes. & l. si mater. §. ff. de eden. l. j. in princ. sed sic fuit in quæstione nostra, quia uendicauit causā non expressā, & sic non apparet utrū dicat dominium suū ex causa, quæ causatur à facto emptoris, uel non, & sic ad uenditorē spectat periculum,

lum, uel non, ergo eius intentio non est probata, & sic ab eo quod petit, excluditur. Tertio hoc probatur ius defensionis in iura facta receptio, hoc sic ostendo. Ex eo actu quem quis facit inuitus, facienti prauidicium non paratur. ff. de his quibus ut indig. l. post legatum. s. aduocatus. eo. tit. l. tutor. C. de adm. tut. l. cum quidam. ff. de cond. fur. l. & idem. ff. respon. fam. l. erc. l. si pignori. circa si. facit ff. de leg. ij. l. peto. s. prauidicium. sed iste actor recipit hunc Titium fratrem suum in defensoris illius causa inuitus, & coactus. nam tunc cogitur cum recipere, ut ff. de per. har. l. sed & si lege. s. item si rem. de noxa. l. de illo. in fin. l. fam. l. plen. cu. ibi no. saltem si est aequale legatum, sicut principalis, ut no. per Dyn. j. de sol. solu. facit quod no. per gl. de neg. gest. l. libert. in fin. sic ergo ipsi prauidicare non debet. prauidicaret autem si ageretur compromittere. tamen si litigasset cum possessore, non compromitteret, sed apud iudicem ordinariu litigaret. Quarto hoc probatur per susceptionem iudicij actionis facta mutatio. hoc fit quoniam aliquis alterius iudicij in se suscipit, tunc suscipiens tenetur actione uti. quia ille tenebatur directa, ut ff. de noua. l. delegare, & ibi no. de solu. l. solu. & ibi no. per Dy. Item certum est, quod actio non dicitur esse ex uerbis, sed ex mente, uel interpretatione, ut C. de nego. gest. l. curatores. & de leg. l. legatorum. ff. si qua. pau. fe. dic. l. penul. & de neg. gest. l. actio. & ibi no. p. Dy. in lectu. super arbore actionum, licet Cy. aliter dicat. C. de act. & obli. l. j. & quod actio utilis dicitur ex interpretatione, habet gl. no. ff. de uerb. obli. l. quacumque. s. fin. Ex his sic arguo, uerba statuti debent intelligi secundum propriam significationem uerborum, non secundum interpretationem, seu mentalem, ut ff. de uerb. obli. l. quicquid. de exercit. l. j. s. si is qui nauem. l. constitutione. de milit. testa. l. quod constitutum. sol. mat. l. si uero. s. de uiro. qui & a quibus. l. prospexit. cum sim. Sed iste, qui suscipit iudicium, proprie teneri non dicitur, nec proprie cum eo esset iudic. sed interpretatione. Nam litis nomen ad actionem refertur, ut ff. de uerb. sig. l. litis nomen, ergo non continetur uerbis statuti quod debeat compromitti. Quinto probatur, per hunc uenditorem extraneu suscepta defensio. hoc sic. Qui alterius defensionem suscipit, uicem rei qua defendit, suscipit, etiam quantum ad tribunal, quia in eo tribuall debet defendere, ut ff. de procu. l. sed hac. s. non solum. & s. defendere. & eod. modo proceditur, ut l. qui bona. s. fin. de dam. infec. & eod. modo condemnatur, ut l. minor. s. j. de p. cu. p. sol. l. uerū. s. uidentur. sol. ma. l. alia. in princip. de re iudic. l. si cum procura. ergo in casu proposito causa non debet compromitti, quia non ageretur coram eodem tribuall, nec procederetur eodem modo. Nam coram arbitris procedit de plano, ut patet ex forma consilij supra dicti, nec fieri eod. modo condemnatio. Nam sermo iudicis ordinarij subiacet re tractationi per remediū appellatiōis, sed hac qua datur ab arbitris, nullo modo potest retractari, ut patet ex uerbis consilij supra dicti. Sexto probatur, per defensionem deterioris actionis non est faciēda cōditio. hoc sic. Lex dicit, quod deterioris actionis non est faciēda cōditio. hoc sic. Lex dicit, quod deterioris actionis non est faciēda cōditio. hoc sic. Lex dicit, quod deterioris actionis non est faciēda cōditio. Nota uerbu in nullo, quod est signū uniuersale, ut l. iij. s. defendit. ff. ex qui. cau. in pos. ea facit d. l. sed hac. s. defendere. & l. minor. s. j. alleg. Sed cum oratio sumit ex uniuerso, inde non debet esse aliquid falsum, ut l. si is qui ducenta. s. utrum. de reb. dub. C. de praescrip. xxx. uel xl. an. loēs & ff. de oper. no. num. l. j. s. item si uentio. & quod ibi no. per Iaco. de Arc. sed si nos diceremus quod ex persona defensoris iste cogeret ad compromittendū, ergo regula d. s. esset in aliquo falsificata, quia in aliquo eius cōditio fieret deterior, quod esse non debet, & sic non cogeret ad compromittendū. Septimo hoc probatur successu foris sui priuilegij usus, non facta cōcessio. hoc sic. Quando cuiusque alicui ratione suae propriae personae priuilegij conceditur, si succedit non priuilegiatus, eo priuilegio non utetur. Hoc probatur ff. ex quibus. cau. in pos. car. l. apud Iulianum. s. j. de minorib. l. j. C. si aduer. uend. dig. l. j. cu. sim. no. in d. l. apud Iulianum. s. j. sed cum huic sit extraneus successit, in hoc iudicij de hoc priuilegio, ratione suae personae ei non potest, quia frater isto priuilegio nunc utitur, & pro hoc uidet casus. ff. de iudi. l. haeres absens in prin. ibi, nullo modo proprio priuilegio

legio. Octauo hoc probatur statutu secundum ius commune faciēda est restrictio, & hoc sic. Verba statutorum generaliter uel indefinitē prolata, restringunt, & limitantur secundum ius commune, ut C. de noxa. l. ij. ff. de mu. & hono. l. ut gradatim. s. sed si. l. facit. C. de sacrosan. eccles. l. j. & quod ibi no. ext. de reg. iur. c. general. & quod ibi not. per Dy. Sed de iure cōmuni hoc est quoniam in casu uertente inter aliquos aliquod statutum, intelligit si suo nomine agat uel cōueniat, hoc probatur, ff. de in ius uoc. l. quatuor. probatur optimē, ff. de iudic. l. his nulla. cum gl. ibi, nisi hoc faciat alieno nomine, & c. Facit ff. de his qui not. in fam. l. furus. s. qui alieno. eo. tit. l. seruum. Hinc est quod iste cōuenitur alieno nomine, id est, pro possessione apud aliu cōstituta, quae Spec. dicit teneri cauere de iudicato soluēdo, ita quā alieno nomine conuentus, ut not. Spec. de stat. s. expedito. uer sic. sed nunquid uenditor. Cum ergo cōsiliu nostru dicit quod de causis uertentibus inter cōiunctos compromittat, intelligo si uertunt eorū proprio nomine. sed hic uertitur nomine alieno, ergo non debet compromitti. Nono probatur. In statutis ultra propriam significationē non est faciēda extensio. hoc sic. Verba statuti non debent extendi ultra propriam significationē, ut l. non aliter. de leg. ij. l. si uero. s. de uiro. sol. mat. de exercit. l. j. s. si is qui nauem. cu. sim. no. s. in quarta ratione. Sed uerba consilij dicitur de uertentibus inter cōiunctos, sed illud dicitur fieri inter aliquos proprie, quod agens pro se, & suo nomine facit, non pro alio. Hoc probatur l. inter stipulantiē. in prin. ff. de uerb. obli. Pro hoc optimē facit gl. de iurament. calum. l. ij. s. quod obleruari. quā dicit quod ad hoc ut sciamus inter quos est lis, debet inspicere in cuius personam, seu contra quē est formatus libellus, ut C. de iuram. calum. l. ij. s. quod obleruari. in ij. gl. tangitur etiā per gl. ff. de in ius uoc. l. sed si hac lege. s. fin. in ult. gl. uidet text. de his qui no. in fa. l. seruus. sic etiā uidemus in rebus corporalibus, illud dicit esse inter aliquas res quod eas mediat ab aliq alio medio, ut ff. de ser. ruf. prad. l. fin. & l. cui bona. s. cu. inter. de dam. infec. Sed in casu nostro dicta lex, seu quatio non potest dici inter dictos fratres aliquo modo. Primo, quia pro alio interuenit in iudicio. Item non in persona sui, sed in persona extranei est conceptus libellus. Item non pertinet ad eundē immediatē, sed per medium extraneum, ergo uerba consilij non in eum cadunt, & sic non debet compromitti. Decimo probatur ex uerbis statuti, absurditatis facta exclusio, hoc sic semper a uerbis legis, seu statuti absurdum intelligitur esse exclusum, & ratione absurditatis euandā statuta recipiunt interpretationem, ut l. quatuor. ff. de test. de offi. asse. l. liberti. de excu. iur. l. scire oportet. s. aliu. uer. & si maximē de reg. iur. l. aliud. s. absurdum. C. de episc. & cler. l. repetita. & de test. l. cōsulta diualla. Sed si hoc esset quod ex persona defensoris fieret compromissum, iam sequeretur quod in potestate fratris uel alterius cōiuncti esset semper ire, & suscipere iudicium in se, ut l. solutio. de sol. & l. soluendo. de neg. gest. & facere omnē quod compromitti, quod est absurdum, & sic non concedendum, & sic hoc casu non debet compromitti, uel ad compromittendū cogi.

CONTRA. Quod cogi debeat ad compromittendū, probatur iuribus infra scriptis. Primo probatur huic defensori facta denuntiatio. hoc sic. Nos ponimus in themate nostro quod huic uenditori, eidemque defensori fuit denuntiatum, ut causa agenda uel defendenda adesset, uel si non fuisset factum, de iure fieri debuisset, ut ff. de euc. l. si rem quam. s. fin. & l. fundo. s. si cui possit. C. cod. l. emptor. cum sim. Item inter ipsum qui agit, & eum cui est faciēda dicta denuntiatio, dicitur esse lis, & questio. hoc quando lis seu quod debet esse inter pupillum & tutorem, tunc datur curator ad litem, ut in l. de auth. tut. s. fin. ff. de tutel. l. qui habet. s. pupillus. C. de in litem dan. tut. per totū. Pone ergo quod tutor uult agere contra quēdam, qui est denunciatus pupillo. Certē lex dicit quod est dandus curator in litem. C. de in lit. dan. tut. l. an tibi per quod bene apparet quod d. questio dicit esse inter tutorem, & pupillū. Ad propositum igitur cum dicitur frater defensor fuerit denunciatus, & denunciari debuerit, & propter hoc quod defensionē suscepit, lis dicit esse inter hunc denunciatum, eundemque

eundemque defensorem, & fratrem eius agentē, & sic cogi debet ad compromittendū, per d. l. an tibi. ubi uidetur casus. Secundō probatur priuilegij fauore cōiunctu facta cōcessio. hoc sic. Quando aliquibus in ipsorum fauorem in aliqua causa datur aliquod priuilegij, illud uidetur esse cōcessum, siue suo, siue defensorio nomine conueniatur. hoc probatur, siue loquatur de priuilegio quod datur circa causae ordinationem, ut l. sed si hac lege. s. j. ff. de in ius uo. siue loquatur de priuilegio circa substantiam actionis, ut l. licet. s. si. ff. de obse. ali. praestan. quae l. bene tangunt quod nostrum. Cum ergo in casu proposito istud beneficiū de cōpromisso sit concessum cōiunctis in eorū fauorem, intelligatur siue suo, siue defensorio nomine conueniat per dicta iura, saltē in casu isto ubi defensionem necessariō suscepit, & sic cogatur ad compromittendū. Tertio probatur huius causae cōmodi & incommodi praeventio. hoc sic. Ille dicitur propria causam, & rem suā agere, uel defendere, ad quē eius rei pertinet cōmodum & incommodum, ut C. de procur. l. si qui stipendia. ff. eo. l. procurator. quando app. sit. l. j. s. impropria. fact. quod no. ff. de testi. l. nullus. C. eo. l. omnibus. sed ad hūc fratrem defensorē pertinet cōmodū & incommodum, quod patet, quia tenetur de euidētia, etiam si non promiserit, ut ff. de euc. l. ij. C. eod. l. non dubitatur. cum sim. Si ergo dicitur ipsum fratrem suam propria rem, & causam agere, & sic inter cōiunctos uerti litem, & per cōsequens aliu fratrem cogi ad compromittendū. Quarto probatur de uenditore, ac si possideret, & sic omnibus suis proprijs exceptionibus uti. Casus est ff. de per. har. l. sed lege. s. item si rē, in si. s. Pro hoc etiā uidetur text. ff. rē. hab. l. procurator. ad exhibendū. s. si procurator. Ad propositu ergo si iste frater defensor esset possessore, & conueniretur, & peteret compromitti, non est dubiu quod non audiretur, ergo in casu proposito, & sic alter frater cogatur ad compromittendū. Quinto hoc probatur. Ad singularē successorem extendenda est exceptio. hoc sic. Exceptio qua competit uenditori, cōpetit etiā emptori, siue procedat ex beneficio concessio in rem, ut ff. de iure iuran. l. ait prator. s. si. l. seq. ij. re. po. ff. quartū re. acti. non datur. l. j. s. si petitor. ff. pro soc. l. idēq. ff. communi diuidi. l. in hoc iudicio. s. si. no. plenē per Dyn. de reg. iur. c. si quis in ius uoc. lib. vj. de dam. infec. l. fluminum. s. ad iudicia. tunc procedat in beneficio personalis, ut l. si tibi. s. pacta conuentura. ff. de pac. ubi exceptio procedens ex pacto personalis facta uenditori competit emptori, saltē uiuo uenditore. Sic ergo in casu proposito, siue dicas hoc ius petendi quod compromittatur esse personale, siue reale, competit emptori, maximē uenditori uiuo, & sic iste defensor utetur ista exceptione tanquam cōpetente ipsi defensori, meritō ergo cogatur alter frater ad compromittendū. Sexto probatur uenditori rei principalis aequiparatio, hoc sic: Ego aequiparorem principalē quo ad defensionē fideiussoris, & uenditorem quo ad defensionem emptoris. Nam sicut uenditor tenet emptori re euidētia, hoc est cōdenatione secuta, ut ff. de euc. l. in princ. & s. j. de rei uen. l. utiq. de neg. gest. l. atqui natura. s. cū me, sic fideiussori tenetur reus principalis facta cōdenatione de fideiussore, ut ff. manda. l. Lucius. C. e. l. si pro eo. ff. de fidel. l. fideiussor pro uenditore. Item sic iniuria facta emptori, non nocet uenditori, ut l. si per imprudētia. ff. de euc. & iniuria facta emptori non nocet uenditori, ut l. si per imprudentiam. ff. de euc. & iniuria facta fideiussori non nocet reo principalis, ut ff. de fideiuss. l. exceptio. Sic est uidere in exceptionibus, quae sic transeunt de persona rei principalis ad fideiussorem, ut ff. de exceptio. l. exceptio. s. rei. & l. omnes. de fideiussor. l. ex persona. C. de non numer. pecu. l. tā mandatori. & ibi per Cy. pluribus alijs exemplis esset inuenire. Sed in reo principali hoc inuenio, quod si ipse defensionē fideiussoris suscipiat siue suo nomine animo nouandi, siue procuratorio nomine semper exceptiones, quae sibi reo cōpetunt, licet tales sunt quae ad fideiussorem non porrigantur, ipse reus ex sua persona poterit opponere. Text. est no. ff. mand. l. idēq. s. generaliter. not. in l. si fideiussor. s. quādā. eo. ti. Sic ergo dicam in casu proposito. Nam si uenditor suscepit defensionē emptoris animo nouandi, siue simpliciter

procuratorio nomine petierit exceptioem siue priuilegij, seu beneficiū ex forma consilij postulare ex sua persona, & sic ille debet cogi ad compromittendū. Pro hoc uidetur text. cum gl. C. de euidētia. l. si parentes. ubi gl. parua sentit, quod uenditor ex persona sua possit implorare beneficiū personale, & causa agitata cum emptore. dum ibi dicit gl. ad si essent minores. Septimo probatur per resistentiam uertēs questio. hoc sic. Ego dixi supra in proxima ratioe, & in quarta facta per hac parte, quia iste defensor potest opponere exceptionē suo nomine, ex sua persona, per iura ibi alleg. Nūc arguo, Lis seu quatio dicit fieri per aliu quē siue agendo, siue excipiendo, siue defendendo, ut ff. de procurat. & l. nō solū. s. si status. ff. rē. rat. habe. l. quo enim. s. si. & l. amplius. s. fin. eo. tit. Sed si iste defensor opponeret aliquā exceptionem ex sua persona, quod potest, ut supra dixi, ipse suo proprio nomine absque dubio diceretur litem inferre excipiendo, & tunc proprie dicitur litem inferre. not. C. de iur. & facti ignor. l. j. in j. gl. & sic tanquam si lis inter eos uerteretur, debent cogi ad compromittendū. Et aduertatis quod ista ratio non concludit, nisi quoniam iste defensor opposuisset suo nomine aliquas exceptiones, antequā peteret compromitti. Exceptiones autē quas posset opponere suo nomine, constat de illis quae ad emptorem defensionem non transeunt. Sed quia istae exceptiones raro accidūt in iudicio, uideamus nunquid exceptiones quae ex persona uenditoris transeūt in emptorē, ut sunt regulatē ter oēs quae non coharēt personae, exempla patēt in l. allegatis supra in quinta ratione per hac parte. Sed an uenditor defendens posset defendere ex persona sua, non in iusto. Gl. uidet tenere quod d. sic in d. s. generaliter. in gl. super uerbo, potuit, ibi dū dicit, subaudi maximē, quod tene menti. Videtur ergo quod ista esset practica in dubitabilis, quod primō exceptiones, quas posset suo nomine opponere, tunc peteret compromitti, quasi nunciis inter eos proprio nomine uertatur. Octauo probatur iudicis & naturae causae iuncta mutatio. hoc sic. Licet ex persona actoris non possit opponi exceptio merē declinatoria fori, quae merita causae principalis non tangit, ut dixi supra in prima ratione facta per cōtraria parte, tamen ego reperio quod quoniam simul cū mutatio fori mutat naturā ipsius causae, quod d. mutatio potest fieri ex persona actoris. uideat casus C. de iure fisci. l. j. lib. x. quem sic induco, Certū est quod fiscus habet priuilegij sui iudicis, quia causae fiscales agitantur coram procuratore Caesaris, ut C. ubi causae fisco. per totum. Item uos scitis quod in istis causis fiscus habet priuilegij saltē hoc quod alius reddidit ei, sed ipse non contra se, ut ff. de eden. l. ij. & de iure fisci. l. in fraudem. s. neq. & s. sequen. Modō pone quod fiscus uendidit fundū cuiusdam, extraneus uendicat hunc fundū a priuato emptore, nunquid agitabitur causa coram praefide, qui est iudex inter priuatos, uel coram procuratore Caesaris, qui est iudex inter fisci, & priuatu? Et certē coram procuratore Caesaris, ut d. l. ij. secundū unū intellectū quem gl. ibi uidetur tenere in gl. magna, ibi, si autem emptorem, & c. Fit ergo mutatio cum mutatur simul iudicij, & natura causae. sic in proposito istud compromittere in arbitros uidetur mutare forū, licet posset dici quod non mutetur, ut infra dicam in sol. contrariorū. Item mutatur natura causae cum iudex ordinarius cognoscat secundū rigorem iuris: arbitratōres autem cognoscerent de plano, bono, & aequo faciēdo edicta instrumenta hinc inde. put eis uidebat, nec eorū sententia subiacet retractationi, ergo ex persona actoris debet fieri ista mutatio. Sic ergo cogatur ad compromittendū. Nec dicat aliquis quod ibi est speciale in fisco, quia licet quantum ad iudicem, & naturam causae fiscus habeat aliquid speciale, tamē in hoc quod emptor ex persona iudicij fisci mutetur iudicij, hoc non est speciale, sed ius commune, ut inruit d. gl. specialitates fisci, & hanc non ponit. est ergo ius commune ubi cūq. est eadem ratio, scilicet quod cum iudicio mutatur natura causae. Nono probatur suadens iurium ratio. hoc sic. Ratio iurium hoc suadet, ut illud priuilegium quod quis habet, porrigatur ad eum qui statim est habiturus regrestum cōtra habentem priuilegij, ne per mediā personam contra suum priuilegium in quietetur, ut C. de usu. rei iudic. l. ij. in

fin. ff. si fa. fut. se. di. l. quoties. §. planē, de neg. gest. l. ex duob.
de liber. lega. l. ij. §. nunc de effectū. Si ergo in proposito pri
uilegiū fratris porrigit ad emptorē, ita q̄ frater emptorē de
fendēs possit dēto privilegio uti, & sic alter cogatur ad com
promittēdū. Decimō, probat uerborū propria significatio,
hoc sic, uerba nostri consilij dicunt de libus, & quāstioni
bus uertētibz inter coniunctos, & cetera. † Modō uideam
mus quibus modis dicat hīs uerti inter aliquos. Certē uno
modo dicitur respectū instantiā, & isto respectū solum in
ter personas quā sunt in iudicio, diceremus esse litem. Vide
mus enim q̄ procurator qui litem contestatur, dicit esse do
minus litem instantiā. C. de procuratoribz. l. nulla. ubi gl. expō
nit litem, id est, instantiā. eod. tit. l. a procuratoribus. & l. necq̄.
ff. de except. doli. l. si procurator. & ibi gl. facit similem expō
sitionem, & ideo dicitur dominus litem, q̄ si uelit transferre
iudicium in ipsam dominum, oportet q̄ illud ius instantiā
cedat eidem: ut ff. de procuratoribz. l. in causā. §. si ex parte. in
gl. super uerbo transferri. licet alius modus transferendi no
tetur in l. parua. quā incipit, mutari. & prācedit. l. quā om
nia. Alio modo dicitur respectū commodi, & incommodi, seu
respectū actōnis, & isto respectū in his quorum causā agitur,
licet ipsi non sint in iudicio, & dicantur esse domini litem,
& hīs inter eos uertit: ut C. de defen. ciuita. l. j. de appel. l. ci
ues. ff. de procuratoribz. l. Paulus respondit, & hoc not. dicit
gl. ff. de appel. l. ab executore. §. si. Sed certum est, q̄ duo pro
priē, & rectē non possunt simul esse domini. iura sunt uulga
ria. oportet uidere quis eorum sit litis dominus directō, &
propriē, & quis impropriē. Et certē dico, q̄ propriē dicitur
ille dominus, ad quem spectat cōmodum, & incommodū,
& cum pro quo lis sit, & inter eos propriē dicitur uerti lis.
Ad hoc induco primō unam glossellam, quā uidetur facere
hanc exceptionem inter eos, id est, pro eis. ff. finium regun.
l. iij. §. non solum. Si ergo exponamus in q. uertentibus inter
coniunctos hoc, & c. id est, pro coniunctis ad eorum cōmo
dam uel incommodum. Si ergo dicemus q̄ leges ubiq̄ appel
lant principales personas eos, ad quos cōmodum spectat,
ut C. de iur. calum. l. ij. §. j. & auth. principalis. sumpta ex cor
pore, ut lit. iurent. §. j. col. viij. quam alij qui sunt in iudicio.
Sed si ad eos spectat cōmodum, dicitur propriē uerti lis,
ut dixi, multo magis ergo in isto defensore, qui in iudicio
interuenit, & litē est cōstitutus, & ad eā spectat cōmodū, & in
cōmodū, dicemus p̄p̄riē, & uerē esse dominiū litem, &
inter eū, & fratrem eius uerti litem, & sic uerba statuti secun
dam propriam significatiōē debēt intelligi, ut supra pro
bauit, in eo cadunt, ergo cogi debet alter ad cōpromittēdū.

SOLVITIO. Inuocato nomine Domini nostri Iesu
Christi totiusq̄ Trinitatis, saluo semper consilio uni
uersiūq̄ Doctoris, uel Scholaris melius sentientis, ut
accedat quod legitur, ff. qui po. in pi. ha. l. Claudius. in fi. Sal
uo etiam consilio domini, & docto. mei, do. Ray. de For. Di
co dicitur fratrem cogi debere ad compromittēdum, & hoc
prouisimē per aliquas rationes factas supra proximē pro
hac parte scilicet, in iij. vj. vij. & x. & hoc ostendo. † Aut em̄
dicimus istum suscepisse in se iudicium animo nouandi, &
tunc non est dubiū, quia ipse dicitur dominus, & non pro
curator, cum primū sit liberatus ipso iure, & hoc notabi
lijer dicit gl. de procu. l. nō solum. in j. mag. gl. ante fi. & ideo
cum lis sit inter eos, debeat compromitti. Aduerte tamen q̄
istud nouare non potest fieri inuito actore, ut l. si mandato
meo. §. j. ff. man. & hoc tenet gl. in d. l. non solum. circa fin. §. gl.
aliās per nouationem fieret deterior conditio actoris eo in
uito, contra l. aliam. ff. de noua. licet alia gl. uideatur dicere
contrariū. ff. de neg. gest. l. liberti. §. si. sed male, & etiā dam
nat lac. But. & Cy. C. ubi in rem act. l. j. & hoc tenet Ray. in l. so
lutionem. ff. de sol. sed tanq̄ procurator rem suam nō nomi
nando primam, bene potest inuito actore, ut l. solutionem.
de sol. l. soluendo. de neg. gest. & ita loquuntur iura alle. in
ij. ratiōe facta pro parte negatiua. Aut dicimus q̄ iste susce
pit in se iudicium, ut procurator, & tunc est certū q̄ iste uen
ditor suscipiens iudicium, est procurator in rem suam. Nā
licet actio in rem proponatur causā non expressa, in dubio

non uidetur res uendicari ex causa quā proueniat ex factio,
uel ex culpa emptoris, sed ex alia causa, ex qua uen ditor de
euiditione teneatur. Text. est no. in l. fin. in fi. Bene facit quod
no. ff. de fideic. l. excep. in fi. gl. & ex necessitate mora licet, te
neatur emptorē defendere, ut ff. de euc. l. si plus uel minus.
§. mora. Sed ille qui ex necessitate efficitur procurator in re
suam, non dicitur alieno nomine esse in iudicio. De hoc tex.
est clarus. ff. de procur. l. seruum quoq̄. §. fin. in fi. contūdo
§. ait prator. ca. l. si sic, ergo proprio nomine est quāstio in
ter dictos si atres, merito debet cogi ad compromittēdum.
Item dico q̄ istud beneficiū compromissi non potest imple
rare emptor extraneus ex persona fratris uen ditoris. nō em̄
transit ad singularem successorem, nec ad uniuersalē, quia
est personale beneficiū, scilicet ratiōe fraternitatis, & cō
iunctiōnis. Hoc probat tex. expressē. ff. pro fo. l. uei. in prin.
ff. sol. matr. l. quia personale, & quod ibi no. per Dy. & Pe. &
plenē per Dy. ext. de reg. iu. c. privilegium personale. lib. vj.
sed ipse frater, quia suscepit iudiciū ex persona sua, hoc im
plorabit suo nomine. d. l. idē q̄. §. generaliter. ff. mand. quod
declara, ut dixi supra in vj. ratiōe. Nam implorando tale
beneficiū, nō uidetur declinare forum uel iudicē: ut j. di
cam in solutione primi contrarij. non ergo hoc implorabit
nomine eius quē defendit, sed suo proprio, & sic habet pra
ctica. Item dico, ut perfecta sit solutio, q̄ si iste defensor nō
teneatur de euiditione, non teneatur defendere: sed si suscep
set ut procurator in rem suam, uolēs donare emptori, q̄ te
neatur ex persona sua opponere de excep. loquer quā respici
cit ipsam causam, ut j. dicam in solutione cōtrarij. Iste
enim debet defendere eo modo & ordine, q̄ principalis q̄
defenditur, & ex persona huius defensoris in nullo modo
debet fieri deterior conditio actoris, & sic loquū: ut omnia
iura alleg. in v. & vj. ratiōe pro d. parte negatiua. aliās seque
retur illud absurdū quod ponitur in ult. ratiōe pro d. parte
negatiua. Ad hoc induco Dy. qui hoc dicit ad literam. ff.
de fidei. l. Marcellus. in fi. magna aditōis: ubi intelligit,
litem q̄. §. generaliter in eo qui defendit fideiussorem, qui
habet regressum contra eum, quod tene mēti. Distingue
go in q. nostra, Aut suscepit iudicium animo nouandi ad
re uolētē, aut tanquam defensor seu procurator, & tunc aut
est defensor necessarius, aut uoluntarius, ut patet ex pra
dictis. Verū quia supra sunt factae ratiōes quā multū ob
stant ad quodlibet praedictorum, ideo respōdebo per ordi
nē. Et primō ob stare uideatur omnes ratiōes factae pro parte
negatiua, sed non obstant in ueritate. Nec ob. primū cui
21 respondetur duobus modis. † Primō sic, q̄ hic non est mu
tatio fori necq̄ iudicis. Nam uos scitis q̄ sententiā arbitrorum
dicitur transactio magis quā sententiā, ut auth. ut dif. iud.
§. si uerō contigerit. col. ix. & ibi no. Sed si ego implorarem
ad iudicē q̄ cogeret aliquid mecum transigere, uel pacisci, non
est dubium q̄ nō esset declinare iudicem, imō tunc propriē
ipse cognosceret, ut ff. de usufruct. l. a quibus sum. & ibi tex. &
gl. praterē ille, qui de iudice committit in arbitros, non di
citur iudicem declinare, & de hoc est tex. cum gl. simul uni
ta. C. de iudic. auth. si uerō cōtulerit, & pro hoc uidetur alla
gl. ff. de iudi. l. ubi ceptum. Praterē quid si peto q̄ iudex cō
mittat obstetricibus q̄ uentri inspiciant, uel mensor q̄ me
tiatur agrum. Certē absit q̄ dicitur mutatio iudicis, uel fori,
ut ff. de uen. in spi. l. j. & §. j. si mens. fal. mo. dix. l. iij. §. idē Pom
ponius. & §. seq. Secundo modo responderetur sic, Verū est
q̄ non potest iudex mutare, ubi ex mutatiōe iudicis mu
teretur natura causae, ut probauit supra, in nona ratiōe facta
22 pro parte affirmatiua. quod tene mēti. † Ad secundū resp.
q̄ in dubio non praesumitur fieri uendicatio ex causa, quā
causatur ex factio ipsius emptoris culpa, sed ex causa pra
cedenti, ex qua uen ditor de euiditione tenebitur. De hoc est ca
sus quē supra alleg. C. de asser. tol. l. fin. in fin. facit quod no.
ff. de except. l. exceptionem. in j. gl. fin. unde iste qui suscepit
defensionem, habet fundatam intentionem suam, nisi con
trariū probetur. Ad tertium resp. quod eius conditio nō
fit deterior si non litigat coram iudice, sed coram arbitris,
qui de bono & aequo cognoscunt, ibi enim habebit bonam
fidem

fidem cognoscere, & sic conditio eius nō dicitur fieri deterio
r, ut ff. de administr. tut. l. quoties. §. sicut. ff. man. l. fideius. §.
quādam. Praterē non dicitur fieri conditio eius deterior,
si agit perinde ac si res non esset alienata, ut ff. de pet. hared.
l. sed & si lege. §. item si res. non enim sit melior, sed deterior,
quod sufficit de solutione legis, in pupillo. cū sim. Ad quar
tum resp. ista ratio concludit in eo, qui in se suscepit iudiciū
animo nouandi, sed q. nostra hoc nō ponit, sed loquitur de
eo qui suscepit, ut procurator in re. Sed positū q̄ in se susce
pisset animo nouandi, adhuc dico, q̄ licet defensor teneat
utili, & utilis sit ex interpretatione, tamen lis, & q̄ dicuntur
esse inter defensorem, & actorē, uerē, & propriē, ut supra p
bauit, non enim sequitur, actio, qua tenet, est utilis, & ex in
terpretatione, ergo iudicium est ex interpretatione, ut pro
batur arb. fut. ce. l. v. §. fin. in gl. secus in quāst. de emphy. Pro
hoc uidetur text. ff. de procura. l. procurator in re suam. †
Nam uerbum ritē, ibi positum, denotat proprietatē, & iuris
solennitatē, ut no. ff. de inoffic. testam. l. ij. & de pet. hār. l. sed
& si lege. §. scire. & seq. Hoc etiam probatur ff. de uerb. signi
fic. l. ius nomen. & gl. quā dicit de offi. Ad quintum resp. in
eo quod dicit de tribunali, dic, ut supra in solutione primi
contrarij, & c. Ad alia dic q̄ habet locum in defensore uolun
tario, secus in necessario, ut dixi supra in solutione quāstio
nis. Ad sextum resp. eodem modo. Vel dic q̄ non sit deterio
r, ut dixi in solutione tertij contrarij. Ad septimum resp. q̄
illud procedit in hārede, uel alio successore uoluntario, se
cus in necessario. hoc uidetur ex praedictis, & probat opti
mē, ff. de separa. l. j. in fi. ubi hares necessarius in quantum in
rebus suis damnificaretur, utitur suo iure. hoc tamen solue
plenē per Cy. C. de sacrosanct. eccle. auth. qui res iam dictas.
Vel dic ad l. hares absens. q̄ loquitur ibi in privilegio quo
dam specialit, de quo non est factum ius cōmune quantum
ad eos, ergo, & c. Ad octauum resp. q̄ & fateor maiorē, licet
multum sit dubiū, nec pono eam pro constanti. Ad minorē
dico, q̄ litē esse inter aliquos alieno nomine potest dici duo
bus respectibus, uno modo, id est, ad alienam utilitatē, ut d.
l. j. §. impropria, q̄ appel. sit. & sic loquitur l. quāstū. & glo.
in l. lis nulla. sed hic iste cōuenit ex causa, per quam ad eū
pertinet cōmodū, & incommodū, & ideo isto casu nō dicitur
defendere alieno nomine. Alio modo dicitur quantum ad
infamiam euitandā alieno nomine, id est, ex facto quod ha
bit initium in persona alterius, ut l. furti. §. qui alieno. ff. de
infam. & iste nō est casus noster. nec enim hic tractamus ali
quid de infamia, nec obit. quod not. Specu. Primō, quia pos
sum dicere, ipse nō dicit uerū, & cōtra casum l. seruū quoq̄.
§. si. cum iste defendat ex necessitate, ut dixi. Itē casus uidetur
cōtra eū. ff. si ex noxa. causa ag. l. si cū uno. Sed ponamus q̄
dicat uerū secūdū cōmunē usum, dico q̄ ista cautio es emer
gunt ante litis cōtestationē, & sic antequam iste defensor ef
ficiatur dominus litem, uel nomē suum aliquo puncto uerta
tur in iudicio, merito ergo cauit. Sed istud beneficiū, de
quo loquimur, potest opponi post litis cōtestationē, & idē
in alijs exceptionibus coherentibus personae uenditoris, &
tunc enim, id est, post lit. cōtesta. omnino dicitur lis esse suo
nomine, ut dixi in praecedentibus. Ad nonū patet respōsio,
quia imō secūdū p̄p̄riam significatiōē dicitur esse lis inter
eos. Ad decimū resp. q̄ nō sequitur ista absurditas, nam ut
dixi, istud beneficiū nō datur nisi defensori, ergo non erit in
potestate alicuius, nisi eius ad quem de iure spectat, ad illud
quod dixi, q̄ ipse emptor nō possit opponere ex perso
na uenditoris, obstat quinta ratio facta p parte affirmatiua.
Ad q̄ respōdeo, q̄ prout illa ratio loquitur de excep. in re
coherētibus p̄sonē nō ob. quia ista est p̄sonalis ad pactū cō
24 uentū, quod loquitur de exceptione p̄sonali. † Resp. q̄ perso
nale pactū dicitur duobus modis. Vno modo cōseruat tan
tū personā eius cui sit pactū. isto modo nō loquit ille §. sed
loquitur l. idē. in duobus. supra eod. tit. Alio modo intelligit
tur pactū personale q̄ licet sit in re donec ipse cui sit pactū
uiuit, tamē finitur morte ipsius, & isto respectū sumitur ibi,
& ibi uidet tenere gl. in fi. & ita tenet ibi Gul. Vel dicas illud
esse ualidū in persona ipsius, si opponat à uenditore suscipi

plente iudiciū, secūdū quod dixi in nostra q. sed prima me
lior, & c. Ad idē obitā quā dicta sunt in ix. ratiōe facta p par
te affirmatiua, sed leges ibi allegata loquuntur de exceptio
rei coherentibus. Ad aliud q̄ dixi, uoluntarius hoc nō pos
set opponere, uidetur ob stare quod dixi in secunda ratiōe
facta p parte affirmatiua. Sed respondeo primō ad l. si hac le
ge. §. fin. q̄ ibi speciale in illo beneficio, in quo uertitur fa
uor patroni, & si impetretur talis uentia, nisi liberto nocet in
sua causā, & hoc est beneficiū q̄ possit obesse, & natura
causae immutat. Non ob. l. licet. §. fin. de obsequijs à lib. pra
stan. quia illud loquitur quando conuenitur alieno nomi
ne, tamen agitur, uel excipitur de eorū proprio dolo. Et ita
intelligū ibi doct. Cum ergo ibi ad eos de eorum proprio
facto spectaret commodum, uel incommodum, potius dici
tur necessarius defensor, quā uoluntarius. Et ita facit pro
determinatione nostra. Bart.

Disputata fuit per me Bart. de Saxofer. minimū inter le
gū Doct. in regia, ac nobilissimā ciuitate Pisarū, circa annū
Domini, M. cccxl. die xv. mensis Ianuarij.

ADDITIO.

4 Pisane. Aliās inci. consilium ciuitatis Pisane. & ita est v. uol. conf. char.
xv. & uide Bart. cōf. xxx. incip. cons. Pisane. ciuitatis. in ij. uol. et ita pro.
conf. Bar. alleg. Alex. in l. semel mora. in fi. ff. sol. ma. & ibi uide omnino. Et
adde q. de ista disputatione Bar. facit mentionem idem Bar. in l. uendita. ff.
de iud. & uide And. Sicul. in c. quoniam. §. in alijs. in xxx. col. ut lit.
non contest. & Angel. de Are. in §. ad iudicium. in x. col. in fi. de act. in uer.
quero denunciaui. & Alex. de imo. conf. lxx. in vij. uolumi. inci. in causā
& lite. in ij. col. Thom.

QVAESTIO III.

Contumax, an habeatur pro confessio.

- 1 Sententia lata contra principalem, mandatur executioni contra fideiussorem iudicatum solui.
- 2 Fideiussor iudicatum solui tenetur siue sit res iudicata contra presentem, siue contra absentem, re non defensa.
- 3 Sicut de iure communi pater ex contractu filij obligatur de peculio, ita ex forma statuti ex delicto filij pater obligatur in portione dicta.
- 4 Si dolus rei conuenti iudicio pendente commissus est, facit sententiā latam mandari executioni contra eum, contra quem aliās non mandaretur.
- 5 Sententia lata contra procuratorem, uel tutorem de iure communi mandatur executioni contra dominum, & pupillum.
- 6 Dispositio conditionalis aduenientem conditione sumit effectum.
- 7 Quando per eum, qui ex euentu conditionis laeditur, fit quo minus conditio impleatur, habetur conditio pro impleta.
- 8 Sicut per statutum inducitur ficta confessio, ita de iure communi reducitur quaedam ficta filiatio per actum adoptionis.
- 9 Iuramentum est quaedam ficta solutio, & habet uim solutionis.
- 10 Tantum operatur ficta confessio, quantum uera.
- 11 Contra purum debitorem cōdemnati, alijs bonis cessantibus fit executio, & ipsius nomen in causam iudicati capitur.
- 12 Sententia quantūcumq̄ legitimis probationibus contra unum lata, suum effectum retro ad ipsius auctoritatem non porrigit.
- 13 Sententia lata contra unum alijs non praedicit, quando effectus alicuius facti extenditur contra plures rationes connexitatis, nisi contra eū de nouo probetur.
- 14 De iure communi aliquo condemnato existente non solūdo peruenitur ad bonorum possessiones.
- 15 In uno quoq̄ iudicio praesentes sunt sententia dā, uel legitime citati, aliās sententia nocet inter praesentes, & non nocet absentibus.
- 16 An & quando sententia lata contra filium patri praedicit.
- 17 Vera confessio filij patri non praedicit.
- 18 Maioris auctoritatis est dictum & confessio alicuius deponētis, quā sit simplex confessio.
- 19 Statutum disponens q. cōtumax habeatur pro confessio, quid importet.
- 20 Confessio unius ficta non extenditur ad alias personas.
- 21 Verba statuti debent intelligi secūdū propriam significatiōem.
- 22 Verba statuti quando ardeant patrem soluere condemnationem pro filio, qualiter sint intelligenda.
- 23 An & quando sententia lata contra filium, faciat fidem contra patrem.
- 24 In quibusdam criminibus sententia lata contra criminiosum habet effectū reuocandorū omnium bonorū alienatorum à die commissi criminis.

25 *Sententia lata contra unum alteri preiudicat quando est lata contra prae-*
sentem, secus si contra contumacem.
 26 *Ficta solutio an sit sufficiens ad dandam actionem contra principalem.*
PERSINAE² Civitatis statuto cauet, qd si filius cō-
 miserit maleficiū, pater teneat pro eo solvere condēna-
 tionē, asignando filio dimidiā eius quod habiturus
 esset ab intestato, si tūc pater decederet, &c. Alio statuto caue-
 tur, qd si quis p maleficio passus fuerit se poni in banno, cla-
 plo termino banni habeatur p cōfesso. Contingit qd quidā
 filiusfamil. de maleficio accusatus passus est se poni in ban-
 no, & elapso termino banni habeatur p cōfesso cōdemna-
 tus in certa quantitate pecuniā, nec aliter de eius maleficio
 cōstat. Quārit an pater teneat ad solvendū cōdemnationē
 de eo factā, uel nō p̄supposito qd p̄cessus, & sententia teneat
 at fm̄ formam statuti civitatis praedictae, & qd pater teneat
 tur, probatur pluribus rationibus. † Primō probatur sic,
 Certum est secundum cōmunē opi. qd sententia lata contra
 principalem mandat executioni cōtra fideiussorē iudicatū sol-
 vi. l. j. de fideiuss. l. Gracē. & §. post litē, in §. qd no. in l. si. C. de
 iust. rei iud. & ibi per gl. & doc. & no. ext. de iniur. & dam. da.
 c. j. lib. vj. sed hic pater aequiparatur fideiussori filij, ut ff. de uer.
 ob. l. cum filius. & de furt. l. cum qui. §. an pater. & p̄t dicitur
 fideiussor de iudicato solvendo, ut patet ex uerbis statuti, cum
 dicit, teneatur solvere condēnationē, &c. ergo contra eū fiet
 executio, & teneatur ad solvendū cōdemnationē. † Secundō
 probatur sic, Fideiussor iudicatū solui teneatur, siue sit res iudi-
 cata contra praesentē, siue contra absentē re non defensa, ut
 ff. iud. sol. l. iudicatū solui. l. cum quarebatur. & l. si ex duobus,
 cū si. Sed hic pater aequiparatur fideiussori iudicatum solui,
 ergo teneatur ad solvendū cōdemnationē etiam sententia la-
 ta cōtra contumacē. Et hoc est quod dicitur in l. iudicatum
 solui. ff. iud. sol. scilicet, qd iudicatū solui, stipulatio expeditā
 habet quantitatem in tantū, in quantū iudex pronunciauerit.
 Ex quibus concluditur, qd pater teneatur solvere dictam cō-
 demnationē. † Tertiō probatur sic, Sicut de iure cōmuni pater
 ex contractu filij obligatur de peculio, ut ff. de pecul. l. j. §. si.
 fin. & l. iij. §. sed si filius. C. quod cū eo. l. j. Ita hic ex forma sta-
 tuti, ex delicto filij pater obligatur in portioe praedicta. hoc
 praemissio sic arguo, In danda actione iudicati cōtra patrem
 de peculio, solū hoc inspicitur, an sit iudicatū, & filius cōde-
 natus, ut ff. de pecul. l. iij. §. idem scribit. & de noxa. l. noxali.
 cum duabus seq. Sic ergo in proposito, cum filius sit cōde-
 natus, pater de dicta portione teneatur solvere condēnati-
 onem. † Quartō, quia dolus rei conventi iudicio penden-
 te cōmissus est tantae potentiae, qd facit sententiā latam māda-
 ri executioni contra eū, contra quē aliās non mandaretur.
 ff. ut in pos. leg. l. si legato. §. si. C. eo. l. certa forma, quae leges
 probant, qd sententia lata cōtra eum qui dolo deliquit posside-
 re, mandatur executioni contra possidentē. Et hoc no. per
 Cy. de alien. iud. mu. cau. fac. l. j. in viij. q. Sed certum est qd si
 de maleficio filij constaret legitimē, pater teneatur secundum
 formam statuti, ergo multo magis in casu nostro ubi filius
 pendente iudicio dolum, & cōtumaciā adhibuit. † Quintō
 sic, Praemitto qd filiusfamil. in hac lite habet legitimam perso-
 nam, etiam in praedictum patris. Nam sicut de iure cōmu-
 ni sententia lata contra procuratorem, uel tutorem qui sunt
 legitimae personae, mandatur executioni contra dominū, &
 pupillū, ut ff. de procur. l. Plautius. de re iud. l. iij. in princ. ff.
 & §. j. ita nostro, ex forma statuti sententia lata contra filium
 mandatur executioni contra patrem. Nūc arguo, Poena quae
 ratione contumaciā tutoris, uel procuratoris infertur, nocet
 domino, & pupillo, ut C. de procur. l. eum qui res, de di-
 gni. l. quoties. li. xij. ergo hoc casu poena quae infertur huic
 filio ratione contumaciā, nocebit patri, & sic teneatur solvere
 cōdemnationē. † Sextō sic, dispositio conditionis ad-
 ueniente cōditione sumit effectum, ut l. cedere diē. de uerb.
 sig. l. pecuniam. si cer. pet. de cond. & demon. l. qui haeredes.
 §. fin. & quasi per totum. sed statutū hic dispositio conditio-
 naliter, qd pater teneatur solvere condēnationem, si filius
 cōmiserit maleficiū, sed ista conditio extitit, ut filius cōmi-
 serit maleficiū, ergo, & hoc sic probat, Aut dices hunc filium cō-

mississe maleficiū de quo accusatus est, & habeo propo-
 sū. Aut dices non cōmisisse, sed ratione contumaciā esse con-
 demnatū, & tunc idem, quia cōtumaciā est delictū, seu ma-
 leficiū, ut ff. si quis ius dic. non obtempe. l. j. de re iudic. con-
 tumaciā ergo pater filium commississe maleficiū, & sic pater
 teneatur solvere condēnationē. † Septimō sic, Quādo per
 eum, qui ex euentu conditionis laeditur, sit quo minus con-
 ditio impleatur, habetur conditio pro impleta, ut ff. de con-
 dit. ob. cau. l. iij. in fin. de reg. iur. l. iure civili. ext. de re. i. u. c. cū
 stat per eum. lib. vj. & ibi per Cy. sed in q. nostra per patrem
 qui ex euentu laeditur, stat quo minus filius cōpareat, ut ma-
 leficiū probetur, & probatio quantū ad patrem, habetur p̄
 impleta Quōd dicit per eum, patet, quia habet eum in pote-
 state, & ipse iure patris potestatis ubiq; existentem potest
 capere, & praesentare, ut ff. de re iud. l. qui cū uno. §. j. & ibi
 patre postea exhibitur, & C. de papo. l. iij. si ergo nō exhibe-
 tur solvere condēnationē. † Octauō sic, Sicut in q. nostra p
 statutū inducitur ficta cōfessio, ita de iure cōmuni reduci-
 tur quādam ficta filiatio per adu adoptionis: ut in toto tit. de
 adop. ff. & C. de inst. & no. ff. de ado. l. si pater. §. fin. in gl. quae
 inc. uilis em̄. sed illa facta filiatio per adoptionē inducitur por-
 rigitur ad oēs, qui nō ueniunt per contumaciā etiam con-
 tra patrem, & sic tenetur. † Nonō, Sicut iuramentū est qua-
 dam ficta solutio, & uiam solutionis habet, ut ff. de iure iur. l.
 eū qui iurasse. in §. & l. qui duobus. §. j. l. tutor. §. j. ita hic p̄
 iurū inducitur ficta cōfessio ex contumaciā, sed uirtus illius fi-
 ctae solutionis, quae uenit ex iuramento, porrigitur etiam ad
 alios, quia si iurat principalis, prodest fideiussori, & eodē
 modo l. duobus. §. j. eo. ut. & l. si. ita in p̄posita q. uirtus huius fi-
 ctae cōfessionis porrigitur ad patrem, & sic pater teneatur sol-
 uere cōdemnationē, ergo, &c. † Decimō sic, Tantum opera-
 tur ficta cōfessio, quantum uera, ut ff. de his qui no. in fa. l.
 quoniam. & C. de assel. l. consiliarios. de hare. auth. creden-
 tes. Sed certū est qd si filius condēnatus esset ex uera cōfesse-
 sione, pater teneatur ex forma statuti solvere condēnati-
 onem, ergo & nunc, quando est ficta cōfessio. † Undecimō
 sic, Certum est qd contra purum debitorem cōdemnatio alijs
 bonis cessantibus sit executio, & ipsius nomē in causam iud-
 icati capitur Nam inspecto qualiter principalis fuerit con-
 demnatus, ut C. ne sit. uel priua. l. j. & per totum. ff. de re. iud.
 l. ad diuo. Pto. §. sic quoq; sed in proposito pater in illa portio-
 ne de qua fit mētio in statuto, est debitor filij purē, quia lex
 omnē conditionē & dilationē sustulit, ut patet ex uerbis sta-
 tuti, & probatur in similib. C. de cōd. ex lege. l. j. per quā illud
 iudicatur, ergo in patrem fiet executio.
CONTRA. Quōd pater nō teneatur solvere condēna-
 tionē, probatur. Primō, quia si esset plenē probatū filio de-
 fendēte per testes sententia contra eum lata patri non p̄-
 iudicaret, nisi contra eum probaretur. Secūdo, quia p̄posito
 quōd sic praedicaretur, tamē sententia diffinitua lata per
 legitimas probationes filio absente patri non praedicaret.
 Tertiō, quia uera cōfessio filij patri non praedicaret.
 Quartō, quia p̄posito quōd uera cōfessio noceret, non ta-
 men nocet ista ficta cōfessio. † Primō probat sic, Senten-
 tia quantumcūq; legitimis probationibus contra unum
 lata, suum effectum retro ad ipsius auctoritatem non porri-
 git, ut ff. de re iud. l. si à te. §. si. Facit ff. quod quisq; iuris. l. iij. §.
 fin. & de pac. l. fideiussor. sed non potest negari quōd in om-
 ni quod filius habet re, uel habere speratur in bonis pater-
 nis, pater fuit. & est eius auctor, ergo sententia lata contra
 ipsum filium etiā legitimis p̄bationibus aduersus patrem nō
 porrigit suū effectū. † Secūdo, p̄bo sic, Quā unius facti effectū
 extendit cōtra plures rationes cōnexitatis, tūc p̄batio talis fa-
 ct, & sententia lata cōtra unū, alijs nō praedicit, nisi cōtra eū
 de nouo p̄bet, ut ff. de adul. l. denunciaffe. §. si. ubi sententia la-
 ta cōtra adulterū nō nocet adulterā, & eodē, & tūc unū non
 p̄t esse uerū line altero. Pro hoc C. de fal. l. j. & qd ibi no. ubi
 sententia parus suppositū cōtra matrē nō nocet parui. Pro
 hoc ff. de iure iur. l. iij. §. pe. facit. C. q. res iud. nō. no. l. j. & quod
 ibi no. res inter alios acta. per totū. Sic in p̄posito maleficiū filij

filij extendit effectū suum tam contra filium, quā contra
 patrem, probatio quantumcūq; uerissima & sententia lata
 contra filium patri non praedicit, nisi contra eum probe-
 tur. † Tertiō sic, Sicut in quaestione nostra ex forma statuti
 filio cōdemnato, & soluentē peruenit ad patrem, ita de iure
 cōmuni aliquo condēnato existente nō soluendo perue-
 nitur ad bonorū possessores, ut C. de pig. auth. hoc si debitor.
 sumpta ex corpore, de fideiuss. §. si neq;. & ff. de iure fisc. l.
 Moschis. in prin. Hoc praemissio arguo sic, Sententia lata con-
 tra emptorē meum, quantumcūq; uerissimis probationibus
 post ius & possessionē translata mihi nō nocet, nisi con-
 tra me de nouo probetur eo iudicio quo possēt contra me
 agere, ut ff. de excep. rei iud. l. si mater. §. si. l. iud. §. fin. de pig.
 l. si superatus, in princ. ergo in proposito sententia lata con-
 tra filium nō debet nocere patri, quia ante d. sententiam in
 bonis suis plenū ius habebat, & habet, nec ad eum potest
 perueniri, nisi de nouo probetur. † Quartō hoc probat per
 regulam generalē, quae est qd in unoquoq; iudicio debeat
 sc̄ntiari praesentibus, uel legitimē citatis his, quos causa
 tangit, aliās sententia nocet inter praesentes, & non nocet
 absentibus, ut ff. de re iudic. l. de unoquoq; de adopt. l. nam
 ita diuus. de nat. rest. l. si de mino. l. in causis. §. causa cognita.
 C. si per uim, uel alio modo. l. si. Sed in hoc iudicio pater nō
 fuit citatus monitus nec requisitus, ergo talis sententia non
 sibi debet nocere. † Quintō probatur illud, secundū quod
 dixi, quia p̄posito sententia lata contra filium patri praedice-
 ret, hoc est uerū, si est lata filio praesente, secus si cōtumace.
 Quod sic probatur. Per hanc sententiā latam contra filium,
 tractatur de absorbendo, & perimendo iure patris in bonis
 suis, sed sententia lata contra unum, per alterius confundit-
 ur, & perimitur, & ita demū aduersus alios suum opera-
 tur effectū, si est lata contra praesentē. ff. de inoff. testam. l. Pa-
 pinianus. §. meminisse. & l. qui repudiantis. §. si. eod. ut. ergo
 in proposito sententia lata contra filium absente patri non
 praedicit. Sextō probatur sic. Nos tractamus in quaestione
 nostra qd lata sententia contra filium parat filio actionē
 contra patrem. Hoc praemissio sic arguo. Quando ex senten-
 tia lata contra unum paratur actio cōtra alium, illud ita de-
 mum est uerū, si sententia feratur contra illum praesentem,
 secus si contra contumacem, ut ff. de euc. l. si ideo. C. de pe-
 ri. & commo. rei uen. l. j. Sed hic est sententia lata contra filium
 contumacē, ergo non debet filio contra patrem actionem
 parare. † Septimō probatur, Illud tertiū, quod dixi, qd uera
 cōfessio filij patri non praedicaret, quod sic probatur, si-
 liusfamil. cōstitendo pacifendo, iuramento deferendo, uel
 alio modo patris conditionē deteriore facere non potest,
 ut ff. de sol. l. filiusfamil. de iure iur. l. quanto magis. C. de
 pac. l. filius. & C. de iure iur. l. neq; filius. Si ergo poneremus
 filium uerē cōfessum esse, talis cōfessio patri non posset
 praedicare, ergo multo magis non praedicitur ista ficta
 cōfessio. † Octauō idem probatur sic, Certū est qd maioris
 auctoritatis est dictū, & cōfessio alicuius deponentis, ut te-
 stis legitimē receptus quā sit simplex cōfessio. Nam di-
 ctum testis praedicit ei, contra quem examinatur, ut in tit.
 ff. de test. & C. eo. Sed simplex cōfessio alicuius nō praedi-
 cat, nisi solūm cōstitent, ut ff. de interro. act. l. si defensor. Sed
 de iure testimoniū filij contra patrem non ualet, ut ff. de test.
 l. idonei. & l. testis idoneus. C. eo. paren. Si ergo testimoniū
 nō ualet, quod est maioris auctoritatis, multo minus admit-
 titur contra patrem simplex cōfessio filij, ergo, &c. † Nonō
 probat illud quartū quod dixi, quia p̄posito qd sufficeret illa
 uera cōfessio, non tamen sufficit ista ficta, quod sic probat.
 Statutū quod habet contumacē pro cōfesso, aggrauat con-
 tumacem in hoc, qd cōtra eum sufficit leuior probatio, & sic
 sola cōtumaciā habeatur pro cōfessione. Hoc praemissio sic
 arguo, Quā aliquis propter ipsius dolum, uel contumaciā
 aggrauatur, ut contra eum sufficit leuior probatio, talis pro-
 batio solum ipsum contumacē aggrauat, & suas uires con-
 tra alios non extendit, ut patet in probatione quae fit per iu-
 ramentum in litem, ut ff. de in lit. iur. l. j. quando ex facto tu. l.
 j. de fideiuss. l. fin. Sic in proposito ista contumaciā aggrauat

filium ut habeatur pro cōfesso, & sic ista ficta cōfessio non
 extendit suas uires ultra personam ipsius filij contumacis,
 & sic patri non nocebit. † Decimō probat sic, Ficta cōfessio
 unius nō extenditur ad personas alias, & si iure ficti habeat-
 ur loco eiusdem persona, ut ff. de iure fisc. l. i. eius qui delator
 rem. ubi si aliquis habeatur pro cōfesso, qd delatorē corrumpit,
 talis ficta cōfessio non transit ad haeredes, ut eos aggra-
 uet, quanquam censetur una persona cum defuncto, ergo
 in casu nostro talis ficta cōfessio filij non se extendit ad pa-
 trem, &c. † Undecimō probat sic, Verba statuti debent intelli-
 gi fm̄ propria significationē, non fm̄ fictam, & impropria,
 ut ff. de exerc. l. j. §. si is qui nauem. de leg. iij. l. non aliter. cum
 sim. & qd illud est fm̄ fictionē, non intelligatur in statuto, nisi
 exprimat, est text. & gl. ff. de neg. gest. l. iij. §. h. uerba. Cū
 ergo statutum dicat qd filiusfamil. cōmiserit maleficiū, intelli-
 gatur uerē, & non fictē. Sed hoc casu eum uerē commississe
 non constat, ergo, &c.
SOLVTIO. Dñi nostri Iesu Christi nomine inuocato,
 Ista q. tangit Dy. ff. qñ ex fac. tu. l. j. & ibi uidetur qd
 talis ficta cōfessio non praedicit patri. Sed contra uide-
 detur innuere ipse idem de uerb. oblig. l. cum filius. in princ.
 Ad pleniorē ergo intellectum nostrae quaest. & solutio-
 nem omnium contrariorū dico iudicem debere uerba statuti
 diligentius intueri. An uerba statuti coarctent patrem ad
 solutionem condēnationis simpliciter, an sub conditione
 si filius cōmiserit maleficiū, ut in casu nostrae quaest. propo-
 nitur. † Primo casu quando uerba statuti coarctant patrem
 simpliciter. Verbi gratia, dicit statutum qd in casu malefici-
 orum teneatur pater solvere condēnationem pro filio usq;
 ad legitimam ipsius filij ut uidi in multis ciuitatibus, & isto
 casu uerba statuti non requirunt, qd filius cōmiserit male-
 ficium, sed sufficit solum ipsum filium pro maleficio cōde-
 natū, siue cōmiserit, siue non, & tunc pater teneatur, siue praesens,
 siue ex contumaciā fuerit condēnatus filius. Et isto
 casu proprie aequiparatur fideiussori iudicatū solui, cuius
 stipulatio ex ipsa condēnatione cōmittitur siue praesens
 siue contumax condēnatus, ut ff. iudic. solui. l. j. & iudic.
 sol. stipulatio expedita. l. cum quarebatur. in prin. cōiur. ca.
 l. cū filijs. in prin. de uerb. oblig. de fur. l. cum qui. §. an pater.
 quae aequiparant patrem fideiussori. Et isto casu procedunt
 duae primae rationes pro parte affirmatiua. Secundo casu qñ
 uerba statuti coarctant patrem conditionaliter si filius cōmi-
 serit maleficiū, ut in q. proposta, tunc oportet qd de ma-
 leficio filij constet. † Et ideo est aduertendū an sententia la-
 ta contra filium faciat fidem contra patrem. Ad quod plenē
 inuestigandū sciendum est, qd filium cōdemnari potest acci-
 dere quatuor modis. Quandoq; enim filius se praesentem, &
 maleficiū negat, & contra eum probatur plenē. Quandoq;
 filius cōparet & negat contra eum, non probatur plenē, sed
 probatur indicia sufficientia propter quae ponitur ad tor-
 turam, & confitetur, & condēnatur. Quandoq; comparat
 & confitetur sponte, & condēnatur. Quandoq; filius est
 contumax, & ex eius contumaciā habeatur pro cōfesso, fm̄
 formam statuti, & condēnatur, & hic est casus noster. De
 quolibet ergo uideamus. Circa primū, qñ filius comparat,
 & negat, & contra eum probatur, & condēnatur, tunc om-
 nibus distinctionibus quas ponit doct. specialiter ponit, &
 refert Cy. C. quib. res iudi. non nocet. l. j. quantum ad propo-
 sū dico qd quādoq; de uno maleficio plures cōdemnant,
 & pariter principales, & isto casu probatio contra unū lata
 alijs nō praedicit, ut l. denūciasse. §. si. de adulter. Quādoq;
 ex uno maleficio unus conuenit principaliter, ad aliū uerō
 peruenit per quādam consequentiā, & nō cōtumaciā, seu cō-
 dēnatio unius, quae est praebulū executionis faciendae in
 alijs ex quādam cōsequentiā respicit principaliter cōmodū, &
 utilitatē priuatā, & tunc p̄bationes factae cōtra unū, & senten-
 tia cōtra unū lata alijs nō nocet: ut C. de fal. l. j. & qd ibi no. scilicet
 licet qd sententia lata cōtra matrē in accusa. de partu suppositū
 per quod peruenit ad alium ex quādam cōsequentiā, respicit
 utilitatē publicā, seu bursum publicam, tunc probationes

Et acta facta contra illum principalem, faciunt fidem contra illum, ad quem peruenitur ex quadam consequentia. Casus est C. ubi cau. sic. l. j. ubi sententia lata contra homicidas, habet effectum confiscandorum bonorum contra heredes, & ita intelligit glo. ff. ad Sylla. l. in cognitione. pro hoc factis aperte facit C. ad l. lul. maie. l. i. quisquis. ubi sententia lata contra patrem habet effectum in heredes in personas filiorum, nec dicit aliquis quod noua probatio delicti requirat contra filios, sed satis est de hoc patre esse conuictum, & condemnatum, ut ibi patet dum dicit, paterno enim debent perire

24 supplicio, &c. Pro hoc facit quod in quibusdam criminibus sententia lata contra criminofum habet effectum reuocandum omnium bonorum alienatorum a die commissi criminis, & sic prauidicatur tertio, ut d. l. quisquis. & l. si ad l. lul. maie. ff. de accus. l. ex iudiciorum, expressius extrahit de heret. c. cum fm leges. in fi. lib. vj. Et sic in q. nostra, cum ad patrem peruenitur per quandam consequentiam, & hoc respicit utilitatem publicam, sententia lata contra filium, & probationes factae contra eum, patri prauidicabunt, per dicta iura ultimò allegata. Et licet haec sint uera, puto iudicè cautius, & consultius face-re si eo tempore quo agitur iudicium contra filium, moheant patrem, ut inter sit iudicio si sua interesse crediderit per l. si supra specia. in prin. ff. de inoff. testa. & C. de litigiosis. auth. nunc si haeres. tunc enim ei prauidicaret sine dubio, ut l. sepè. ff. de re iud. ut not. in fin. per Cyn. C. de adu. diuer. i. l. j. circa fi. Circa fm, qñ filius cõparet, & negat, & cõtra eum pbant indi-cia sufficientia, per quae ponitur ad tormenta, & confitetur, & condemnatur, tunc idem puto quod hoc sufficiat contra pa-trem, per d. iura quae uidentur uelle quod sufficiat principalem esse cõuictum. Pro hoc specialiter induco l. cum probatio. ff. de proba. ubi uidetur casus. Circa tertium, qñ filius com-parat, & spontè cõfiteatur, & condemnatur, credo idem mul-to magis, ut d. l. cõ probatio. & per alias l. allegatas. Nam si statur dicto cum tormentis, multo magis sine tormentis hoc casu. cum filius interrogatur principaliter contra seipsum, ut l. j. §. diuus, & quod ibi not. ff. de q. pro hoc de adl. edic. l. quarto. §. si. Pro hoc, quia cõfessio filij & serui prauidicat pa-tri, & domino, quando habet liberam administrationem peculij, ut ff. de iur. l. seruus quod detulit. cum duabus l. seq. hoc uerum, nisi pater uellet probare contrarium, quod dicit, ut not. ff. si ex noxal. cau. aga. l. j. §. j. ubi est not. gl. ad istud. Circa quartum, qñ filius est contumax, & ex forma statutorum habetur pro cõfesso, & condemnatur, ut in casu proposito q. tunc dico quod talis facta confessio, & sententia contra filium la-ta patri non prauidicat, sed est necesse quod contra eum proba-tur maleficiu. Hoc probatur, quia facta confessio etiam ubi de publica utilitate tractamus, non egreditur personam eius qui habetur pro cõfesso: ut ff. de iure sic. l. eius qui delato-

25 rem. in prin. Praeterea illa est regula, quod quoties sententia la-ta contra unum prauidicat alteri, illud intelligitur esse uerum, si est lata contra praesentem, secus si contra contumacem: ut l. qui repudiantis. in fin. l. Papinianus. §. meminisse. de inoff. tes-tam. de euic. l. si ideo. in prin. C. de peric. & commo. rei uen. l. j. in fi. Pro hoc induco gl. quae est ff. de iure iuran. l. duobus. §. j. super uer. solutionis. hoc modo. Sicut hic ex forma statu-ti peruenitur ad patrem sub conditione si filius cõmiserit ma-leficiu, ita de iure cõmuni fideiusor agit contra principalem adionem contra principalem quaedam facta solutio, scilicet, iuramentum: Certè non, ut ubi notat. Pro hoc facit opti-mè gl. In fi. de noxa. in fi. & per alias rationes, scilicet pro hac parte allegatas. Hoc tenet Cy. in fi. C. unde u. l. si qñ. Nec cu-ro isto casu uerum pater fuerit sciens necne, quia qñ senten-tia fertur contra contumacem, dicta distinctio scientie, & igno-rantiae non habet locum. C. de pig. l. praes. & ibi not. Ad con-traria ex praedictis de facili apparet responso. Disputata fuit haec quaestio per me Bar. de Saxofer. minimu legu doct. in felici ciuitate Perusij, anno Domini M. cccxliij. mensis Ian. me iuncti ibi Digestu uetus ordinariè legente.

A D D I T I O.

4 Perusina. De ista q. Bart. uide Bart. in l. cum filius fm. ff. de uer. obl. & ibi

uide apostil. meam. in prin. & uide Alex. & Isplenè, & An. Barb. in l. si quis mihi bona. §. si quid uerò. ff. de acq. her. in addit. Bart. & uide Alex. zan. in cons. lxxxvij. in iij. uol. & in cons. lxx. uis dubitationibus. in e. uol. uers. si uerò illud, uide Alex. in l. sepè. xxi. col. & in uers. ij. limita. ff. de re iud. Thom. Diplo.

Q V A E S T I O IIII.

Casus fortuiti periculum, an ad uectigalis emptorem pertineat.

- 1 In contractu emptionis periculum rei uenditae pertinet ad emptorem.
- 2 Quando ius emitur, sufficit uenditori prestare quod illud ius sit, nec cura-ratur quod ex illo iure aliquid percipiatur.
- 3 Quando emitur spes, uel futurus euentus, si nil percipitur, periculum est emptorum.
- 4 Non solum qui emit aliquam rem, habet utile dominium, sed ille qui condu-cit ad non modicum tempus.
- 5 Emptio una tantum est quando pretium unum ab initio constituitur, licet praestatio sit diuisa.
- 6 Emptio non contrahitur si uendatur fructus, fructibus non natis.
- 7 Verbum potest, de sui natura quid significet.
- 8 Quae sit ratio quod in emptione & uenditione uenditor cõsequitur etiam pretium re emissa.
- 9 Contractus locationis qualiter cognoscatur a contractu emptionis.
- 10 Ex modo contrahendi inspicitur quis contractus sit.
- 11 Ciuitas quando uenit pedagium, in quibus casibus sit fienda remissio prelij.
- 12 Resectio alicuius proprietatis si requirit magnam impensam, ad quae per-tineat, domino, an usufructuario.
- 13 Usufructuarius qua actione possit repetere expensas per ipsum factas a domino proprietatis.

PUBLICANVS^a Quidam emit à cõmuni Perusij pe-dagium, & omnes fructus & usufructus, redditus, & prouentus qui percipiuntur, & percipi poterunt per ipsum publicanum ex ipso pedagio, & ex predijs & molendinis dicti cõmunis, positis in curia castri Fossati, usq; ad x. an. & non ultra pro pretio mille lib. soluendarum quolibet anno, prout caput pro rata. Cõtingit quod uno anno propter ueritatem ex d. pedagio nihil est perceptum, & propter sterilitatem ex d. predijs nil perceptum. & propter insolitam superabundantiam aquarum d. molendina, & aedificia sunt destructa, nec possunt refici sine magna impensa, unde ex eis similiter nihil percep-tum est: quaritur an pro d. anno debeat fieri remissio prelij, uel non? Et primò quod remissio fieri non debeat, probatur. Nam natura cõtractus emptionis & uenditionis est, ut con-tractu celebrato periculum pertineat ad emptorem, ut ff. de peri. & cõmo. rei uen. l. id quod ei. l. necessario. in prin. C. eod. l. j. in fi. de cõtrah. em. §. cū aut. per Cy. cū sim. sed hic est huiusmodi, ergo, &c. Secundò probatur ex natura rei, emptor, nam qñ ius aliquod emitur, sufficit uenditori prestare quod illud ius sit, nec curatur quod ex illo iure percipiatur, ut patet in em-ptione nominis uel hereditatis, ut patet ff. de her. uel ac. uen. l. si nomen. & l. cū hereditatis. cū sim. sed hic emptor sunt iura scilicet pedagium, quod est ius percipiendi tñ à trãseuntibus, ut C. de uect. & com. l. uectigalia. C. nou. uecti. l. j. in fi. l. e est uen-ditus usus sit. qui est ius, ut l. j. de usur. ergo non est curandū quid ex ea percipiatur, sed sufficiat hoc ius constitutum esse. Tertio probatur eod. modo. Ex natura rei emptor qñ emitur spes uel futurus euentus, si nil percipitur, periculum est empto-rum, ff. de her. uen. l. qd si in uenditione. & l. seq. & l. nomine. de cõtrah. emp. l. nec emp. de ac. emp. l. si iactum. sed hic emptor fuit spes seu futurus euentus, quod apparet ex eo quod dicitur est in contractu scilicet qui percipi poterunt. quae uerba signifi-cant spem & futurum euentum, ut ff. de in iur. testa. l. j. & ibi not. Item apparet ex eo quod dicit pedagium quod potest signifi-care ipsum actum percipiendi, ut l. cum in plures. §. pen. & qd ibi not. ff. loca. & C. de uec. & com. l. ex praestatione. Sed quando ipse actus percipiendi emitur, semper uidetur emi spes, ut d. l. si emptio. de contrahen. em. & l. si iactum. de actio. empt. ergo periculum est emptoris. Quartò probatur ex longinquitate tēporis, quo non solum ille qui emit, sed ille

sed ille qui conducit ad non modicum tempus, puta in x. an habet utile dominium, ut ff. si ager uecti. l. si. de superfl. l. j. §. quod aut. sed si dominium emisset, non esset dubium quod esset periculum emptoris, ut supra in primis alleg. ergo, &c. Quintò probatur ex unione emptionis. cõstat enim quod hic pro om-nibus annis una est emptio propter unum pretium consti-tutum ab initio licet praestatio sit diuisa & propter unam an-norum numerationem: ut l. cum eiusdem. & de adl. edic. de contrahen. emp. l. si duos. de in diem addic. l. si duo. de legit. j. l. si ex toto. §. si ita. & l. Stichum. §. stipulatio. de uerb. obli-g. Sed & si ponamus esse unam locationem unius anni, & percipitur decima pars fructuum minus solito, certum est quod non fiet remissio mercedis in aliquo: ut l. si uno. §. cum quaedam loca. ita licet decima pars fructuum totius temporis sit perem-pta, nulla fiat diminutio.

CONTRA, Quod debeat fieri remissio, probatur. Primò ex natura contractus locationis, & conductionis, quae est, ut propter sterilitatem & alios casus similes fiat remissio mer-cedis, ut l. ex conducto. §. j. & l. merces. §. uis maior locati. & C. eod. l. licet. & l. excepto. cum sim. sed iste est contractus locationis, ut proba. Hoc sic probatur. Quando dominium ad emptorem non transferitur, non potest dici emptio & uen-ditio: ut ff. de contrah. emp. l. conuenit. & l. cum mansata. §. fin. ff. de contrahen. emp. l. In fi. de loca. §. item quaritur. sed est huiusmodi, ergo, &c. Praeterea ad idem quando pretium soluitur annuatim, non potest dici emptio & uenditio, ut no. C. de iure emph. l. j. Et hic est modus cognoscendi emptio-nem, & locationem, ut ibi not. ff. de superfic. l. j. §. j. in glo. su-per uerbo, agendo. sic est locatio, ergo, &c. Secundò probatur ex natura emptionis, & uenditionis. Nam posito quod sit emptio, eius natura sic est, ut si fructus uenduntur, fructibus non natis emptio non contrahatur: ut ff. de contrah. emp. l. nec emptio. de uerb. obli. interdum. in prin. de con. & dem. l. j. in fi. sed hic fructus non sunt nati, ergo non est emptio, & sic pretium non debetur pro illo anno. Tertio probatur eodem modo, scilicet, ex natura uenditionis, quae est, ut si sub conditione fuerit celebrata, ad emptorem non pertineat periculum conditione cessante, ut ff. de peri. & cõmo. rei uen. l. necessario. §. quod si pendente. de contrahen. em. l. quod sepè. §. in his. sed ista uenditio est contracta sub conditione, quod patet ex illis uerbis qui percipi poterunt, quae faciunt conditionem, adeo ut eis non percipi emptio non sit facta, & pretium non debeatur, ut l. si debitor. §. uerisimile de con-trahen. em. de uino, tri. & oleo leg. l. cum certu. & quod uul-gariter dicitur relatiuū quis uel qui, iunctum uerbo futuri temporis facit conditionem. l. Stichum qui meus erit. de leg. j. cum sim. Quartò probatur ex significatione istius uerbi potest, quod de sui natura non significat quandam possi-bilitatem, seu fortunam, sed requirit actum perfectum, ut l. sta-tuliberos. §. si quis sic accepit. de statulib. facit de uerb. sig. l. inter illa. Et alibi uerbum poterit, intelligitur rebus sic ha-bentibus, & eodè statu durante, ut l. quod seruus. in fin. de cond. ob. cau. l. & ibi no. sed hic est mutatus status, quia guer-ra, sterilitas, & destructio aedificiorum superuenit, ergo, &c. Quintò probatur ex identitate rationis. Nam quae est ratio quod in emptione & uenditione, uenditor consequntur pre-tium etiam re amissa, sed in locatione, & conductione sit remissio mercedis, glo. assignat unam rationem, quia uenditor certat de damno. Nam si non haberet pretium, damnum suum rei pateretur. Sed locator certat de lucro, cum nil de suo ami-serit. Ita no. ff. loca. l. quarto. §. item cui quidam. post medium gl. magna. Et idem no. Ros. in tit. de act. ex loc. circa fi. Certè in isto uenditore est illa eadè ratio, ergo, &c. Aliam rationem assignant doct. scilicet quia de natura emptionis est, ut con-tractu celebrato res perpetuo sit penes emptorem, & eius sit emolumentum. Non est igitur mirum, si eius est periculum, sed de natura conductionis est, ut emolumentum sit conductoris ad tēpus, & ideo non debet in cõueniens reputari si damnum sterilitatis uel simile communicat cum locatore, ad quem res locata debet peruenire, ut perpetuo sit penes eum. Et ita not. per Cy. C. loca. l. legem, sed in hoc emptore est ea-

dem ratio, quae in conductore, ergo, &c. Aliam rationem ponit la. But. quia res uendita debetur sicut spes, ideo eius interitum debitor liberatur, ut l. si ex legati causa. de uer. obi. Sed in locatione debetur patientia, quae est de futuro, ideo quod nec perire potest, quod non est, sed quia per eum factum non est, tenetur ad interest, fm mercedis remissione, ut ipse sit. in d. §. item cum quidam. sed in hac emptione est eadem ratio, quae in cõductione, & locatione, ergo, &c. Et sic breuiter propter omnimodam similitudinem concluditur quod illo anno debee fieri remissio prelij.

SOLVTIO. Domini nostri Iesu Christi nomine inuo-cato, saluo semper iudicio cuiuslibet meliorib. ratio-nibus mouentis, uidetur quod dictus contractus locatio-nis fuerit, & sic debeat fieri remissio prelij pro illo anno, si-cut in locatione fit remissio mercedis, ut dictum est supra in prima ratione facta pro illa parte. Et quia dico hunc esse contractum locationis. Ad hoc ostendendum praemittitur quod agitur, ut in alium transferatur dominium rei, uel usufructus di- conditio pro certo pretio. Et tunc constat quod est emptio, ut l. conuenit. & l. cum mansata. in fi. ff. de contrahen. emp. Et sic loquitur totus tit. ff. de contrah. em. C. de in fi. Idem si agitur ut transferatur aliud ius, ut seruus usufructus, ut d. l. cum mansata. §. j. de peri. & commo. rei uen. l. necessario. §. j. de usufruc. l. iij. Aliquando agitur, ut ille qui pecuniam recipit, nullius ius in alium transferat, sed tantum quod aliquid faciat, uel operetur, & isto casu non potest esse emptio, sed locatio, & conductionis, ut l. item si pretio. §. j. ff. loca. de contrah. emp. l. conuenit. & d. l. cum mansata. in fi. & isto casu non refert an-nuum pretium, seu pensio cõstituaturo toto tēpore, an annuatim, uel singulis mensibus, ut l. qui operis. & ff. loc. l. ea lege. §. locatum. Aliquando conuenit quod ille, qui pecuniam recipit, aliquid faciat, & quod aliquid det, & sic utrumque, & tunc aut dare, seu rem transferre uenit principaliter, aut fieri per conse-quentiam, & erit emptio, ut ff. loc. l. iij. §. in fi. eo. §. item qua-ritur. Nam ibi hoc principaliter agitur, ut artifex det tñ huiusmodi annulos certae formae, quod aut ipse faciat, hoc uenit ex qua-dam consequentia, quia ipse aliàs dare non potest. Aut fieri, uenit principaliter, rem tradit, uenit per consequentiam, & erit locatio, & conductionis, ut ff. loc. l. iij. §. in fi. Nam ibi opera principaliter locatur, dare autem uenit ex quadam conse-quentia, scilicet quia aedificat in alieno, qñ dubitatur quod istor-um ueniat principaliter, ut in casu proposito. Nam hoc est dubium utrum principaliter ueniat datio, siue translatio dñij fructuum percipiendorum, uel iure usufructus patientia autem, scilicet quod patientur istum emptorem uti suum, ueniat ex quadam consequentia, sicut in usufructu, ut l. iij. §. dare. ff. de usufr. an cõtrah. scilicet quod patientia principaliter, fructus autem faciat suos ex quadam cõsequentia, sicut in quolibet alio colonato qui conducit fundum, & dñs principalis tenetur ad patientiam, ut l. qui merces. §. qui fundum. & l. si in lege. §. colonus eod. ff. eo. tit. & sic potest esse dubium an sit emptio, uel locatio, & isto casu gl. singularis dat doctrinam, scilicet quod pretium, & mercedis quantitas faciat discerni emptorem à conductore Ita no. ff. de superfic. l. j. §. j. in gl. super uerbo, agendo. Quid uult auertere? Certè non curant de nomine, scilicet an fuerint cõtrahentes uel nomine prelij, uel mercedis, quia in hoc non est uis, ut in d. gl. sed hoc alta gl. declarat, scilicet quod pretium est unum, & certum, merces uerò per singulos annos soluitur. Ita no. C. de iure emph. l. iij. & quod ibi tenent doct. Si ergo pretium unum esset constitutum, quod non solueretur annuatim, esset emptio, & uenditio, & quid si esset emptio, dicam j. Sed qñ pretium debet annuatim solui, apparet quod est mercedis consti-tutio quae fit pro patientia, quae singulis annis praestatur, & sic erit locatio, & conductionis, & sic debet fieri remissio, sicut in locatione. Et hoc probatur per dictas gl. Hoc suadet etiã ratio qñ pretium, seu merces, soluitur singulis annis. Non uidet dominus uelle transferre aliquod ius ad hoc, ut si ille cesset in solutione, possit eum de praedio expellere, ut l. quarto. §. inter locatorem. ff. de loca. de pub. l. uectigalia. §. fin. Secus quando pretium simul soluitur, & hoc etiam probatur in l. item quaritur. §. qui impleto. ubi de locatione fundorum sem per ha-

per habetur respectus ad annuam praestationem. Et hoc modo debet intelligi. ff. de iure dot. l. si usufructus ubi dicitur text. uel locet, uel uedat, intelligendum est locet, scilicet certa merce de constituta singulis annis, emptione constituta pro toto tempore. Et ita repeti postulat per quosdam doc. antiquos. Sic intelligi debet de usufr. l. arboribus. §. usufructus ibi locare, uel uendere, de bo. aut. iud. pof. l. si uenditis. §. j. & l. ait praetor. in causa etiam sic debet intelligi, in clemen. de reb. eccl. non alie. c. j. in fin. dum ponit de locatione, & conductione fructuum. Hoc etiam patet eo quod omnes leges loquentes de locatione fundi regulariter loquuntur, cum merces annua, uel mensura constituitur, ut C. loca. l. licet. ff. eo. l. ite quart. §. qui impleto. & l. si in l. §. si domus. & §. seq. de pu. l. uectigalia. §. si. de fidei. l. si a colono. & l. fidei iussores. §. pro Aurelio. cum infinitis similib. Similis arguendi modus ad contractus congnoscendos fit per gl. & Cyn. C. de re permu. l. j. in ult. glo. ¶ Cum dubitatur qualiter cognoscitur contractus permutationis a contractu, do ut des, inspicie qualiter loquuntur leges de hoc tractantes. Idem habemus in cognoscendo uectigal a tributis. Inspecimus quo loquuntur l. de hoc tractantes, ut l. ij. §. j. ff. de pub. ita hic ex modo contrahendi inspicimus quis contractus sit. Nam si solum inspiceret uerba uendo, uel loco, esset imponere legem uerbis, & q. ista uerba non sunt curanda, quia si dicatur, do ad affictum, licet non utatur uerbo locationis, tamen erit locatio, non uenditio, ut extra de loc. c. ij. sic & Spe. cum tractat de locatione ponendo formas contractus, semper ponit de annua praestatione. in tit. de loc. Sed cum ponit de uenditione fructuum, ponit de uno pretio quod ab initio soluitur in tit. de emp. & uend. §. j. Et sic apparet q. est locatio, & conductione, & sic debet fieri remissio pretij pro isto anno. Non ob. quod pretium unum fuit constitutum ab initio, quia si solutio diuisa per annos soluat, non curatur de modo constituendi. Ex hoc enim apparet illud unum pretium constitutum non esse ex pretio singulorum annorum, & sic perinde est, ac si pretium esset constitutum singulis annis, ut l. adiles aiunt. §. fin. in gl. qua incip. scilicet, unico. de adil. edi. Nec ob. quod dicitur in contractu emit, &c. quia accipitur, id est, conductione: ut C. loca. l. hi qui. ff. eod. l. ea lege. §. locati. de pub. l. quoties. §. fin. Facit de act. em. l. ueteres. & l. seq. Nec ob. q. uis sunt uerbo pretio, &c. quia praetor ponitur pro mercede: ut ff. locati. l. ea l. §. locati. & l. insulam. §. qui adem. Sciendum tamen est q. est quaedam glo. quae uidetur aduersari praedictis. ff. quib. mod. usufruct. amitt. l. Pomponius quart. §. j. in gl. quae incipit, sed quid non cet, quae uidetur uelle q. pretium constituitur singulis annis, & tamen sit emptio, tamen illam non puto bene dicere, ut ex praedictis patet. Est quaedam alia, ff. de contrah. em. l. fundi partem, fm unam lecuram quae uidetur sentire contra. tamen illa lect. non placet: posito tamen quod tanquam Iudaeus nolens a uerbis recedere, sed si uelles dicere hunc esse contractum emptionis, tamen adhuc dico id iuris esse quod supra dixi, quia iudicabitur sicut de locatis propter solutionem quae annuatim fit. Quod sic proba. Certum est q. superficies transfertur in alium, uel per locationem, uel per uenditionem. l. j. §. j. de superfi. Sed constat q. si superficialius superficie non potest uti, fit ei remissio eius quod annuatim est soluendum. l. inter quos. §. damni. & ibi not. de damn. infect. ergo apparet q. non est hoc praecipuum in locatione, sed idem in emptione, quae habet similitudinem cum ea. Praeterea emptio & uenditio, locatio & conductione, eisdem iuris regulis constituitur, ut ff. de loca. l. ij. in princ. maxime ubi est eadem ratio. sed in emptione est per omnia eadem ratio, quae in conductione, ut probatur est. in ult. ratione, facta pro ista parte, ergo, &c. Pro hoc faciunt leges s. allegata, quae hoc uidentur ponere pro eodem, scilicet locare, uel fructus uendere, ut in d. l. in uenditore. §. j. & l. ait praetor. §. in eum, de bo. aut. iud. pof. & in c. j. in fi. de reb. eccl. non alie in c. de usufr. l. arboribus. cum sim. Praeterea etiam si poneremus hunc non esse contractum locationis & conductionis, nec emptionis & uenditionis, sed innominatum, in quo aliquid annuum praestatur, tamen pro illo debet fieri remissio, ut C. loca. l. li

cet. & est casus, & gl. expressa. C. eod. tit. l. excepto. Et sic apparet q. non est praecipuum in contractu locationis, & conductionis, sed idem in alijs contractibus habentibus eandem rationem. Praeterea hoc ideo in tribuitis quae annuatim soluntur: ut si fructus percipi non possunt, non debeantur, ut ff. de cens. l. forma. §. illam. & tamen constat q. tributum non debetur ex contractu emptionis, sed ex lege. Et praedicta uera quae pretium annuatim soluitur, sed si ponam totum pretium uano tempore: ut in princ. esset solutum, tunc diceret esse emptioem & uenditionem, per gl. & leges supra alleg. An autem tunc debeat fieri remissio, & quid iuris, tunc est aduertendum quod sit illud quod emptum est. Et primo uideamus de pedagio. Et certe pedagium potest accipi pro eo quod ex pedagio percipitur, sicut dicitur de uectigali, ut ff. de publ. l. prima. §. primo in gl. ubi uectigal est quod praestatur, &c. Item nota. C. de uectig. & comiss. in rubr. Et si hoc modo accipitur, uenderetur ipsum corpus uerum esset, cum pedagium seu uectigal perciperetur a ciuitate, & ita daretur ipsi emptori, & sic id, quod percipitur, non uidetur emptum cum nunquam fuerit ciuitatis, ut statim dicam in fructibus. Secundo modo potest accipi pedagium, ut dicatur emisse ipsum ius percipiendi pedagium quod ipsi ciuitati competit. Tertio modo potest intelligi, ut dicatur emisse ipsam perceptionem pedagij, & commoditatem percipiendi, sicut uidemus in usufructu. aliud enim est emere ius usufructus, aliud perceptionem fructuum, seu comodatatem utendi. istud enim factum est, ut ff. de iure do. l. si usufructus. de peri. & commo. rei uen. l. necessario. §. si. & ibi no. de usufructu. l. arboribus. §. usufructus. Quod istorum sit emptum, posset dubitari. Dico, quod licet quae proceditur, contractus habilis, & traditio, ut res tradita perpetuo sit penes recipientem, in dubio uideatur transferri plenum ius. ff. de iure do. l. fructus. §. si. cum l. seq. & pro dote. l. prima. tamen in casu proposito cum ista iura non possint transferri, nisi ad tepus, ut de le. seru. l. ij. intelligam uenditam esse ipsam perceptionem fructuum, seu percipiendi comodatatem, ut d. l. necessario. in fi. cum gl. de peri. & commo. rei uen. & l. si usufructus. ff. de iure do. Ad hoc induco ff. de do. praeg. l. penul. & quod ibi no. in ult. gl. sic debet intelligi l. cum in plures. §. pe. ff. lo. Idem si diceremus uenditum ius per id quod allegatum est supra. Cum autem ipsa perceptio, seu comodatitas uendatur, spes seu alea uidetur empti, ut l. nec emptio. de contrahen. emp. de act. empt. l. si iactum. Aliud est enim emere ipsam perceptionem, aliud est emere illud quod percipitur, ut ex dictis legibus colligitur. ¶ Et sic apparet quod periculum est emptoris, nec debet fieri remissio pretij propter guerram, ut dictis legibus. Hoc autem uerum intelligo, si guerra est sine culpa ciuitatis uendentis, ut puta propter guerram, quae in Marchia ex pedagio nihil percipit. Sed si ciuitas ipsa inferret guerram alteri, uel alia ciuitas sibi siue iuste siue iniuste, uidetur perdi pedagium culpa ciuitatis, & sic debet fieri remissio pretij, ut ff. lo. l. si merces. §. culpe. & quod no. sol. ma. l. pe. in princ. De illis autem uerbis quae consueuerunt adijci, scilicet uendo pedagium, & fructus qui percipiuntur ex eo, non curo, quia uidentur adiecta causa tollendae dubitationis, & idem important quod ipsum pedagium, arg. eorum quae statim dicuntur, &c. Secundo uidentur de eo quod dicitur fructus, & usufructus, reditus & prouentus, qui percipiuntur ex praedictis, & hoc aduertendum est. Aut enim uenduntur fructus percipiendi ab ipso uenditore tradente emptori, & tunc ipsum corpus fructuum uidetur deductum, quibus non perceptis debet fieri remissio pretij pro rata quasi uenditio pro illo anno non sit contracta, ut d. l. nec emptio. de contrah. emp. & l. debito. §. uerisimile. cum sim. allegatis s. in fi. ratione pro parte affirmatiua. Aut uenduntur fructus percipiendi ab ipso emptore, & sic ad ipsum pertinet cultura, & cura, tunc ipsum ius usufructus uidetur uenditum, siue apponatur dicta nomina, siue alterum tantum, non curo quantum ad propositum, ut ff. de usufructu. l. cum ita. & de usufructu. l. si quis ita. & ibi glo. facit ad istam distinctionem. ff. de usufructu. quem admod. caue. l. idem est. & ibi not. Et isto casu periculum est em

est emptoris, sicut in eo qui emit proprietatem, ut l. necessaria. §. si. de peri. & commo. rei uen. Praedicta uera quando ciuitas uendens erat domina illorum praedictorum. Sed si haberet usufructum tantum, tunc uidetur uendisse solum perceptionem fructuum tantum. Idem uidetur etiam in d. l. necessaria. §. si. & quod ibi no. Super tertio, quae uenduntur fructus percipiendi, ex adiectis, & molendinis, secundum uerba supra scripta dico usufructum uenditum esse, & per eadem iura quae supra dicta sunt in praedictis, tamen in effectu iuris est diuersitas. Nam si quaedam adiecta, & molendina sunt ita destructa quod desierint totaliter esse, tunc usufructus esse extinctus, ut l. repeti. §. rei mutatione. ff. quibus mod. usufruct. amitt. de usufr. lega. l. si cui infulg. Insti. eod. §. pen. & si re adiecta careant, non deberetur usufructus, ut ff. de uerb. oblig. l. inter stipulantes. §. sacrum in fi. §. & ideo hic non est tractandum de refectione. Dico ergo quod periculum est emptoris, sicut si emerit proprietatem, ut l. necessaria. §. fin. de peri. & commo. rei uen. & de usufructu. lega. l. si cum usufructuarius. §. si. Si uero aliqua pars remanet, tunc usufructus integre remanet, ut d. l. si cui infulg. de usufructu. ¶ Et ideo est uidentur ad quem pertineat refectione, cum requirat magnam impensam, & uidetur quod dominus proprietatis non cogatur reficere, ut l. haecenus. de usufructu. & l. si usufructuarius. in fi. Primo uidetur, quod ad ipsum usufructuarius talis impensa pertineat licet impensam a domino repetat, ut not. dicit gl. de dam. infect. l. damni. §. ei cui. Et contra uidetur quod dominus teneatur reficere, aliis teneretur ad interesse, ut l. ex conducto. in prin. eodem tit. Sol. dico q. cum iste sit fructuarius, omnem rei curam tepissime uidetur, ut l. prima in fin. & l. seq. ff. usufr. quemadmod. caue. ut in hoc uidetur a domino proprietatis procurator constitutus in rem suam: ut l. j. in fi. & l. seq. ff. de ope. no. nun. Ex hoc concludo q. ipsa cura & sollicitudo refectionis indistincte pertinet ad usufructuarius: ut l. inter fructuarius, de dam. infect. ubi casus. Unde si usufructuarius uult agere contra dominum proprietatis pro pecunia refectionis, non forte ipse pro ipsa pecunia habenda cogatur uendere res suas, potest, ut ff. man. l. si uero non re. §. si. & l. si mandato meo in prin. cum habeat ad hoc mandatum, ut s. probatum est. Non enim est facile solui & postea repetere, ut l. si dubitetur. in prin. de fid. & l. stipulatus. in prin. eod. tit. de compen. l. j. & ij. Si uero ipse fructuarius uellet reficere sua pecunia possit, nec posset a domino phiberi, ut l. haecenus. §. Neratius. de usufructu. ¶ Et istam pecuniam quam expendit, possit repetere, ut l. omnium. de usufructu. & quod no. in l. si cuius. §. idem quaesitum. de usufructu. sed qua actione. Glo. dicit negotium gestorum, ut no. in d. l. enim. & d. l. damni. §. ei cuius. de dam. infect. Vltimus puto q. repetatur actione mandati, cum uidetur constitutus procurator, ut dicitur est, non enim potest agi neg. gest. cum hoc faciat ex necessitate, ut ff. tam. ercif. l. haecenus. §. si unus. commune enim negotium magis q. alterius gessit. Probatur expressis de bo. aut. iud. pof. l. praetor. §. & generaliter. & non ob. quod dicitur, fructuarius posse cogi non reficere, ut l. haecenus. quia uerum est si uult carere usufructu, ut d. l. usufructus. de usufructu. aliis bene cogitur, ut d. l. inter fructuarius. de dam. infect. Nec ob. quod no. in d. l. damni. §. Titius, quia uerum est, q. talis expensam ad eum pertineat, ita q. cum petere possit alia actione, & alio modo sibi consulere, cessat cautio damni infecti, quae est subsidiaria. Nec ob. q. dicitur dominum non teneri, quia uerum est si uult carere iure dominij, an ipso non reficiente expensas iure dominij priuatur, ut ff. de dam. infect. l. quamuis. in fi. & l. si proprietarius. Hoc praemisso in q. proposita an debeat fieri remissio, dico q. non, quia casus fortuitus non potest imputari domino, ut supra probatum est. nec etiam culpa refectionis non facta, cum pertineat ad fructuarius, ut dixi, sed posset fructuarius petere interesse ratione quantitas sibi non soluta. Simile in emphyteuta, ut no. per Cy. C. de iure emphy. l. j. in fi. Ex his apparet responsio ad omnia contraria supra in allegationibus facta. Restat, ut respondeamus ad quaedam quae possunt allegari contra id quod dixi propter annuum praestationem est locatio. Et primo non ob. q. fuit unum pretium

constitutum, licet solutio diuisa per tempora, quia illa in spectio prime locationis habetur in legatis, & alijs simplicibus obligationibus. Sed in obligationibus respectibus unitas pretij non inspicitur si fuit habitus respectus ad singula, ut ecce, si plures res emuntur uno pretio, dicitur una emptio, & probatur supra, in quinta ratione prima partis. Sed pone q. emi plures res pro pretio centum, scilicet, decem pro tali, &c. ita q. licet sit unum pretium, tamen est habitus certus respectu ad pretia singularium rerum. Certum plures dicuntur uenditiones, ut ff. de adil. edic. l. adiles autem. in fi. & in gl. quae incip. scilicet, unico, quam not. ita in proposito, licet ab initio fuerit unum pretium, tamen hoc respectu ciuitatis habet anni pro rata, ut patet ex themate, ideo perinde est ac si singulare pro quolibet anno esset constitutum, pretium erit mixces. Non ob. q. uis sunt uerbo emit, & uendit, ut dixi, nam uerbum emere, ponitur pro conducere, ut C. loca. §. j. & probatur ff. loc. l. qui insulam. §. qui adem. & l. ea l. §. locati. & ff. de acq. pof. l. si quis ante. circa fi. Disputata fuit hac quaestio per me Bart. de Saxoferrato, tamen nimum legum Doctorem.

ADDITIO.

- a Publicanus. De ista q. uide Bart. in l. si in princ. C. de praed. cur. lib. x. & ibi l. ij. in ij. co. C. de iur. emp. & ibi apostil. meam, & ibi etiam uide domi. l. ff. in xx. col. & uide Paul. de Cast. in l. coe. §. qui maximos. ff. de pub. & ibi uide Bart. in j. col. & Alex. in addi. & uide Bart. Socin. in cons. lxxxvij. & Alex. in cons. xcviij. & in cons. cvij. in iij. uol. & Pet. de Alcha. in cons. cccxv. & cons. cccc. Thom. Diplo.
- b Agendo. Vide lo. Sando. in rub. ff. de reb. du. ubi plene ponit istam materiam, in iij. col. Thom. Diplo.
- c Pretium. Vide Alex. cons. lxxxvij. in vij. uol. inc. ponderatis his. in ij. colum. Thom. Diplo.
- d Mensura. Vide Bart. in fi. C. de praed. cur. lib. x. & Alex. cons. lxxij. inc. in causa alius uertente, in j. col. in vij. uol. Tho. Diplo.

QUESTIO V.

Quaestio ab officiali, an contemplatione officij, uel nomine proprio gesta esse censentur.

- 1 Quando quis habet potestatem aliquid faciendi, et illud facit, ualeat quod facit, licet non exprimat unde auctoritatem habeat.
- 2 Quando quis habet officium, aliquid gerit super re ad illud officium spectante, in dubio uidetur gerere contemplatione officij non se obligandi.
- 3 Si mandatur alicui aliquid, et in eum plenum ius transfertur, tunc etiam si ille mandatarius gerat nomine proprio, ualeat quod agit in praedictum mandantis.
- 4 Praepositus ad aliquod negotium exercendum, an et quando obliget dominum.
- 5 Quando aliquis contrahit, uidetur contrahere contemplatione officij quod exprimit.

ADVNANTIA Generalis communis Perusij concessit prioribus potestatem, & Balam ad certum tempus disponendi, & ordinandi, contrahendi, & commune obligandi super abundantia frumenti habendi in ciuitate Perusij, quod alias ad ipsorum Priorum officium non spectabat, qui Priores miserant quendam Florentinum in Siciliam pro frumento, certa ei pro mercede quantitate promissa, & non dixerunt se hoc facere ex auctoritate & Balia eis concessa ab adunantia generali: per Florentinum ex parte sui impletum fuit q. conuenit. Quaritur an commune Perusij sibi teneatur ad praestandam dictam quantitatem pro mercede promissa, uel no, & q. commune teneatur, ostenditur pluribus rationibus. ¶ Primo sic, Quando quis habet potestatem aliquid faciendi, & illud facit, ualeat quod facit, licet non exprimat unde auctoritatem habeat, in d. quod

Iud generale. Quoties aliquid fit contra ius, non ualet, nec ipsum, nec quod sequitur ob id, uel ex eo, ut C. de leg. l. nō dubium. de pact. l. pacta quae contra. de fideiuss. l. cum lex. in fi. sed ista prima captura est, & in carceratio fuit facta cōtra ius, & ex ea seu ob eam secuta est fa recōmendatio, ergo recōmendatio nulla, & sic dicitur Lopus erit à carceribus totaliter relaxandus. † Septimò probatur sic: Certū est q̄ aliquē capi, duci, & poni in carceres, dicitur uocatio in ius, & appellatur citatio realis, ut ff. de in ius uocan. l. pleriq; & l. se q. & l. si his. & ibi not. C. quō, & qñ iudex. l. consentaneū, & in auth. de exhib. & inter. re. §. si uerō. col. v. sed ille, qui pro una causa habet necesse certo loco stare, & stare non potest, pro alia capi & in ius uocari non potest, ut ff. de in ius uoc. l. ij. in fi. Cū ergo iste Lopus haberet necesse, ut coactus stare certo loco ex causa primae captiois & in carcerationis, per fm̄ creditorē non potuit capi, & in carceribus recōmendari, & sic debet totaliter pristinae libertati restitui. † Octauo probatur sic: In his quae sunt inseparabilia, utile per inutile uiuāt, ut ff. de aqua quoti. & assi. l. j. item queritur. §. Trebatius, de arbit. l. Pedius. no. in l. pecunia foenebris. ff. de usur. C. de agri. & cens. l. quemadmodū. lib. xj. & ibi no. per Dy. in c. utile, extr. de reg. iuris. lib. vj. Sed in casu nostro secunda recōmendatio nō potest separari à prima captura, & carceratione inutili, quia si prima recōmendatio non potuisset fieri, ergo secunda recōmendatio propter primā inutilē uitabitur, & sic Lopus erit totaliter relaxandus. Nonō sic probat, Cōmentariensis, seu custos carceris est quidā depositarius carceratarū personarū, q̄d patet, quia sicut depositario rei committitur custodia, ff. de pos. l. j. in princ. ita cōmentariensis, & custodi carcerū cōmittitur custodia personarū. C. de custo. reorū. l. cōmentariensis, & l. si. & ff. l. milites. & l. fin. sed per denūciationē seu sequestrationē factā depositariō non debet interdici depositi restituito. C. de pos. l. pe. & in auth. sed ratio ibi posita est ex cor. de depō. §. j. col. vj. maxime quia ibi dicitur q̄ non potest interdici officiali publico pars administrationis. Ad istud ergo in proposito per recōmendationē postea factam non potuit cōmentariensis interdici quin eum restituat pristinē libertati, si ex prima causā carcerationis uenit liberandus, & sic dicitur Lopus uenit totaliter absolendus. Decimò probat per l. specialē, uidetur casus. ff. de bo. auth. iud. poss. l. cum unus. uerfic. planē, nam si res est capta pignori iussu iudicis per unū ex creditoribus, omnes alij possunt ire in possessionē, nō si prima captura nō ualuit, quia prius non erat creditor etiā si aliqui qui nō sunt creditores, intrent in possessionē, nihil ualebit. Ita in proposito captio, & carceratio personae est loco pignoris, si nō ualeat in prima captura, & carceratione, non ualebit etiā secunda recōmendatio, & sic dicitur Lopus erit relaxandus.

CONTRA, q̄ pro debito dicitur creditoris debeat in carceribus remanere, probatur alijs decē rationibus. Primò probatur sic, † Nam interdici^b quod datur spoliatis pro recuperanda possessione, est ut non detur nisi contra ipsum spoliatē, ut ff. de ui & ui arma. l. cum à te facti. ff. de acq. poss. l. si. uti possi. l. j. sed iste Lopus fuit spoliatus libertate sua non per istū creditorē, qui secundò facit recōmendari eum, sed p̄ primā capturā & carcerationē. Igitur contra istum creditorē non potest agi ut restituatur suae libertati, & sic pro eius debito iste Lopus debet in carceribus remanere. Secundò probatur sic: Qñ ad unū putatiuū creditorē aliquid de honoris creditoris peruenit in debite, & iniuste, alius qui uerē debitor est, potest agere contra ipsum putatiuū creditorē, & facere sibi restituat ante q̄ ipsi debitori reddatur, ut ff. de cond. indeb. l. tutores. de bo. auth. iud. poss. l. non expedit. §. fin. & ibi no. C. de iure delib. l. scimus §. licentiā. Sed in q. nostra ad primū qui fecit Lapū capi, peruenit detentio personae ipsius in debite, & iniuste, ergo secundus, qui uerē est creditor, potuit licite illam detentionē facere in se transferri, anteq̄ restituatur Lopus pristinae libertati, & sic debeat in carceribus pro debito remanere. Tertiò probatur sic: Quando unus actus uenit ad preparationem alterius, licet ille actus non sit iuridicē factus, nec proficit facientibus, tamen alijs uerē ius habentibus prodesse poterit: ut ff. de iust. offic. testam. l. posthum. §. si quis ex his. Ita in proposito, licet prima captura & in carceratio fuerit iniuste facta, tñ quia est quoddā preparatoriu ad recōmendationē, proderit alijs creditoribus uerē ius habentibus, ut ibi possent facere recōmendationē, & sic debeat Lopus in carceribus remanere. † Quartò probat sic: Licet in iustū captionis seu ipsa captura sit inutilis, & inefficax in persona unius, tñ pot esse preparatio utilis & efficax apprehensionis in persona alterius, ut ff. de acq. rer. dom. l. naturale. §. illud. & l. in laqueū. & quod ibi not. & Insti. de rer. diuis. §. illud. Ita in proposito, licet captura, & carceratio prima sit inutilis, tñ pot esse preparatio secunda recōmendationis utilis, & efficax, & sic iste Lopus debet in carceribus remanere. Quintò probatur sic: Regula est q̄ illud non praestat impedimentū, q̄ de iure non sortitur effectum, ut ff. de condit. & demonst. l. hac conditio. qñ dies leg. ced. l. pen. de reg. iuris. c. non praestat. & ibi per Dy. sic. Inutilis sententia non est impedimento, quin alia feratur, ut C. quō & qñ iudex. l. si praes. de senten. ex breui. recit. l. ij. de senten. & interlo. om. iu. l. j. de senten. quae sine certa quantita. l. si sic stipulatio inutilis non impedit actionē nasci ex numeratione utili, ut ff. si cer. per. l. certi conditio. §. qm̄. de uerb. oblig. l. ista stipulatio. §. Chrylogonus. Ita in proposito, prima captura, & carceratio inutilis, nō praestat impedimentū secundae recōmendationi utiliter fienda, & sic Lopus debet in carceribus remanere. † Sextò probatur sic: Actus naturalis etiam per uiolentiā factus, per quē aliquis impeditur ne completetur cū aliena iactura, licet non proficit facienti, tamen prodest alijs in interruptione praescriptionis, si aliquis per uim de fundo expellitur, ut ff. de usufr. l. naturaliter. & no. C. de praescrip. xxx. ann. l. si quis emptionis. §. sed si quis. sed ista prima captura & carceratio operatur, ut iste Lopus locupletetur cum aliena iactura, effugiendo debiti solutionē, ergo licet non proficit primo facienti, proficit alijs, & sic Lopus in carceribus remaneat. Septimò probatur sic: Quando ex facto unius tertij aliquis damnificatur, & alteri commodū acquiritur, ille qui est damnificatus, primò debet agere contra illum tertij, q̄ contra eum, cui commodū acquiritur, ut de eo per quem factū est. l. j. in princ. si quis cautio. l. ij. in fine cum l. seq. & quod not. C. de inst. & substitut. l. j. de condit. & demonst. l. in testamento ita scriptū. Cū igitur iste Lopus fuerit priuatus sua libertate occasione primae capturae, prius debet agere ad suū interesse contra eum, qui fuit author primae capturae, non aut debet uenire contra istū creditorē, nisi in subsidiū, ut d. legibus sic debet in carceribus remanere. † Octauo probatur sic: Qñ debitoris fuga iuste timetur, debet capi, & detineri licet aliās fieri nō posset: ut ff. de his que in fraud. cred. l. auctor. §. si debitorē. in auth. ut iudic. sine quoquo suffra. §. necessitate. & quod not. Insti. de act. in prin. in gl. super uerfic. in iudi. & quod not. C. de ferijs. l. dies festos. in ij. gl. in x. col. de pace iuramen. firman. c. j. §. gl. super uerf. potest. sed hic iuste timetur de recessu istius Lapī, quod patet in themate q. quia ante habebat ius faciendi capi, & detineri, ergo positò q̄ aliās non posset detineri, hoc casu possit, & sic Lopus debet in carceribus remanere. Nonō probatur, Cōmentariensis seu custos carceris est ut depositarius, ut dicitur est §. in ix. q. facta pro parte cōtraria, sed alio agente legitime & probante legitime de iure suo, interdicitur depositi restituito, ut ff. de pos. l. bona fides, & quod ibi not. C. de pos. auth. sed iam in casu nostro: qui legitime habet ius faciendi capi, & in carceribus detineri, ut est positū, licet potuit custodi carceris interdici depositi personae restitutionē, & sic Lopus debet in carceribus remanere. Decimò & ultimò probatur sic: Per legem ubi uidetur sic casus expressus, ff. quod met. caus. l. fin. in fin. ubi dicitur sic, q̄ astimatio quae est facta per nūcios auctoritate iudicis, licet in debite, tñ si in ueritate id q̄ solutū est, debite debeat, nō cōpetit repetitio. Ita in proposito, licet iste Lopus fuerit in debite carceratus, tñ iste creditor qui fecit eū recōmendari in ueritate habet ius faciendi eū capi, & sic nō poterit repeti, ut restituat suae libertati, & sic debet in carceribus remanere.

SOLV.

SOLVITIO. Domini nostri Iesu Christi nomine inuocato, salua sententia cuiuslibet Doctoris aduocati, siue Scholaris, qui melioribus rationibus moueretur, in q. praesenti uideri mihi aduertendū, quia quaestio generaliter proponitur q̄ prima captura, & in carceratio fuit facta in debite, & iniuste, nec declaratur qualiter. Item nō de claratur utrum prima captura fuerit ad petitionē eiusdē creditoris, qui primò fecit recōmendari, uel alterius. Et idē, ut omnia clare liqueant, oportet distinguere. Aut enim prima captura fuit facta in debite & iniuste, quia fuit captus extra territorij iudicis, & ductus & carceratus in ciuitate, in qua non habebat domiciliū, & tunc in carceribus ad petitionē eiusdē uel alterius creditoris nō poterit recōmendari, quia etiā si iuste fuisset ductus, haberet ius reuocandi domū, ut l. ij. §. legatū. cum §. seq. ff. de iudi. Sed si esset de casibus, in quibus non haberet ius reuocandi domū, dic ut j. dicam in alijs mēbris. Quod aut in territorio alterius in debite captus, probatur expresse de edil. edic. l. quid si fugitiuus. §. idē scribit placere cum gloss. sua. Præterea, si executio realis non potest fieri in territorio alterius, ut l. cum unius. §. is qui. de bon. auth. iud. poss. l. Diuo Pio. §. j. de re iudic. multo magis non potest fieri personalis, & ideo quia ipse iudex non potest facere capi, in cuius territorio est, ut ipse cum expedit, capi faciat, ut in auth. ut nulli iud. §. si quis uerō comprehensorum & C. de adult. auth. si uerō criminis. Aut fuit captus & carceratus in territorio iudicantis, sed aliās in debite & iniuste, & tunc aut prima captura, & in carceratio fuit facta in debite, & iniuste, respectu iuris partis, ad cuius petitionē fiebat, sed respectu iudicis fuit iuste, puta fuit carceratus primò pro debito soluto, nec cōstabat iudici, & statutū sibi per mittebat: aut ex parte iudicis primae capturae, & carcerationis fuit iniustitia. Primo casu, aut ius secundae recōmendationis fundatur ex ui primae capture & carcerationis, quia aliās ius recōmendandi non haberet. Exemplū, Vidit in quibusdam ciuitatibus statutū, q̄ ille qui est in carceribus positus pro debito, possit ibi recōmendari sine causae cognitione, & post recōmendationē cognoscat de iuribus debiti. Sed si non est captus, non detur licentia capiendi, nisi praecedente causae cognitione, ita est tenor statuti. & isto casu fa recōmendatio assumit uigorē à prima carceratione, & ideo cum primò non fuerit creditor, nec etiā secunda ualeat, siue sit idem creditor, siue alius. hic est casus ff. de bon. auth. iud. poss. l. cum unus. circa prin. in uerfic. sed plura. Aut secunda recōmendatio nō capit uim à prima captura, & carceratione, quae ante per se ius habebat faciendi capi, & detineri, tunc secunda recōmendatio ualeat, & pro secunda debet in carceribus remanere siue ad petitionē eiusdē creditoris, siue alterius. Istud probatur per casum recē intelligendo fm̄ quod doc. intelligunt. ff. ne quis eū, qui in ius uoc. ui. ex l. sed eximendi. §. item si quis. ubi dicit q̄ si ille qui per calumniā ducebatur, fuit exemptus, eximens teneatur actione in factū, ex illo edicto, quod dat etiā in quantum in licē iurabit interesse, sed pro illa causa, pro qua faciebat eum citari per calumniā, nō potest iurare, quia sua non interest. Oportet ergo de necessitate poni q̄ sua interest: ideo, quia per aliā causam eum fecit detineri. Et ita intelligūt lac. de Rauē. & lac. But. ut ipse refert in lect. sua Insti. de actio. §. pōnales. Præterea hoc casu nulla commissā est ibi uiolentiā, per quā possit dicere se spoliatum. Nā iudex quantum est in se, facit legitime, & iuris executio nō habet in se iniuriā, ut l. iniuriarū. §. j. ff. de iniu. & q̄ uis non sit commissā, est expressum ff. de reg. iur. l. factū cuiq; §. nō uidet, sed hic est solū doli ex parte eius qui fecit eū capi cuius occasione potest conueniri actione iniuriarū, ut d. l. iniuriarū. §. si quis per iniuriā. Sed natura simplicis doli est, ut nō egrediat personā cōmittentis, ut l. p̄j. §. j. de doli except. l. apud Celsum. §. fin. eod. tit. & sic patet q̄ si alius postea fecit recōmendari, sibi non nocet doli, & calūnia primi. Itē natura simplicis doli hac est, ut in eadē persona, purget noua extrinseca superueniente causa iusta, ut l. non solū. §. q̄ uulgo. ff. de usufr. de acq. poss. l. qui bona. §. j. eod. C. l. cum nemo. sed in casu proposito ex noua recōmendatione superue

uar. Quaestiones.

nit ipsi creditori noua iusta causa retinendū, ergo etiā pro eo potest in carceribus remanere. Præterea interdico de li. hom. exhib. non tenetur qui detinet sine dolo, ut ff. de lib. hom. exhib. l. iij. §. si cum quis, & §. seq. sed hic siue sit idem siue alius, detinet sine dolo, quia doli est purgatus, ergo, & c. Secundò casu qñ ex parte iudicis est purgatus, ergo, & c. Secundò casu qñ ex parte iudicis, seu executoris suae familiae fiat iniustitia, ut puta, quia fuit extractus de domo, uel de ecclesia, uel quia fuit captus tempore quo non poterat, isto casu non fuit doli purus, sed uiolentiā, ut dicit expresse text. in l. pleriq; in fin. ff. de in ius uocan. & potest dici q̄ talis carceratus per uim spoliatus est sua libertate, ut ff. de lib. hom. exhib. l. j. & l. j. & ideo isto casu est aduertendū, si quidē ista talis uiolentiā cadit in uim compulsuā, ut quia talis captus & carceratus huic carcerationi cōsentit, quod apparet multo tics, quia dant Cōmentariensis cautionē de non recedendo, ut faret habilis in carceribus, uel quocunq; alio modo de consensu carcerati appareat, licet per uiolentiā, & tunc tamen ad petitionē alterius creditoris ius habentis, q̄ ad petitionem eiusdē ius habentis ex alia causa poterit in carceribus recōmendari, & ibi debet pro tali debito remanere. Casus est ff. q̄ metus causa. l. si. in fi. ut si illud quod est in debite, peruenit ad me per uiolentiā compulsuā factā ab officialibus, nō debet aduocari, sed istud ius detinēdi talem debitore pro debito mihi cōpetebat: ergo si detentio ad me peruenit, nō aduocabitur, & hoc ideo, quia natura actionis, per quā quis restituitur aduersus uim compulsuā, hac est, ut solum damnum prosequatur, ut ff. quod metus cau. l. sed & partus. §. si. ubi etiā uidetur casus, licet hic non est damnificatus, quia istud ius detinēdi erat debitū huic creditori, ergo, & c. Si uerò talis uiolentiā cadit in aliā uim spoliatiuā, tunc ad petitionē eiusdē, qui cum primò capi fecit pro alio debito, sine dubio non poterit detineri, quia spoliatus sua libertate ante omnia restituendus est, nec ulla iusta exceptio potest opponi quare non restituatur. l. j. C. si per uim uel alio modo, ad l. iud. de ui. l. si quis ad se fundū. ff. quod ui aut clam. l. j. §. per uim no. de ui & ui arma. l. j. per Dy. de reg. iur. c. qui agentium. lib. vj. Præterea hoc uidetur expressum in detentionē liberi hominis, ff. de probat. l. si quis liberū. C. eod. l. uis eius, facit ff. de liber. causa. l. liberis. §. si. ff. de acq. rer. dom. l. nemo seruum. † Sed queritur an ad petitionē alterius creditoris, qui secundò fecit recōmendari, possit detineri. hoc est dubium, quia uidetur quod istud iudiciū recuperanda libertatis, qua priuatus est, detur solum contra primū, non contra fm̄, per l. cū te. de ui & ui arma. & supra dicitur est, tñ dico q̄ debet relaxari & pristinae libertati restitui ante omnia, & sic nō potest pro alio recōmendari, & retineri quanq̄ alius habeat ius in eum. Nam qñ aliquis spoliatus est per aliquā personā, ex cuius facto potest nobis queri, in eo quod ad nos peruenit, tenemur interdico unde ui, uel alio iudicio restitutorio, sicut si spoliatio facta esset per nosmet ipsos, ut ff. de ui & ui arma. l. j. §. igitur. & §. sequer. & l. si filius. & l. si ui à me, & quod ibi no. eod. tit. sed ista uiolentiā illata est per iudicē & officiales, ex cuius facto potest nobis queri, ut l. non qua si. rē pupill. fal. fo. & de mag. conuen. l. j. §. exigere. C. qñ multo. of. fu. potest. auth. matr. & uir. & quod ibi no. sed si ipse, qui modò detinet, fecisset sic spoliari, nullā iustā exceptionē posset opponere, quin restituere, ergo nec modò, ut dicitur est. Præterea de hoc uidet casus C. unde ui. l. i. mēmerit. etiā spoliatio facta iudicis auctoritate, sicut fuit hic. † Certū est enim q̄ in delictis tutor quantum ad pupillū reputatur extraneus, ut l. nec interdico. de reg. iur. & si tutor fecit per iudicē spoliari aliquē re debita ipsi pupillo, ex qua spoliatio peruenit ad pupillū, ante omnia ipse pupillus debet restitui, nec ulla iustā exceptionē potest opponere, ut ibidē. ita hic. Præterea de iure canonico spoliatus omnibus bonis uel maiori parte ab uno non poterit conueniri, nec executionē pati ad petitionē spoliatoris, uel alterius, nisi prius restituat, ut in c. frequens. extr. de restit. spoli. lib. vj. ergo multo magis est in eo q̄ spoliatus est libertate, quae est inestimabilis, ut l. si pcurator ad exhibendū. §. si rem ratam hab. de re. iu. l. nō est in singulis. §. j. libertus. & hac spolia

tio grauior est q̄ spoliatio honorū, ut l. in seruorū. in fin. de poe. Præterea lex illa, cum a te. de ui & ui arma. locū haber so lum q̄ penitur restitutio per illud interdictū unde ui. secus si alio iure agatur, quia tunc non solū potest agi contra spo liantē, sed cōtra quemcumq̄, ad quē aliquid ex spoliatioe peruenit, propter reg. interdictorū, quæ est ut sint in rem scri pta, ut l. j. §. pe. de interdict. C. eod. l. incerti. & quid in loco pu blico. l. ij. §. antepen. & quod ui aut clam. l. compet. §. si. cum sim. & hoc aperte no. ext. de restit. spolia. c. sep̄. pro hoc. C. de agri. & censu. l. si coloni. lib. xj. sed in q. nostra iste petit se re stitui pristina libertati, uel per officium iudicis, per interdictū de lib. ho. exhi. quia est cōtentio, & detentio ipsius nō propter se, sed propter debitū, ut ff. de lib. ho. exhi. l. ij. §. hoc auth. & l. pe. & quod no. de rei uendic. l. j. §. per hanc. coniu nctā l. j. & ij. de libe. ho. exhib. † Ergo potest conueniri iste ter tius, ad quē detentio peruenit, nec potest dicere q̄ dolo non detinet, quia eo ipso dolo facit q̄ non restituit eum pristina libertati, nec uisā iustā exceptionē potest opponere, ut d. l. si coloni, ut §. probatū est. Ad unum tū uolo aduertī q̄ licet su præ dixerim restitutionē esse petendā per interdictū, uel alia remedia, hoc non intelligo q̄ debeat ordinariē procedi, si cut in ordinarijs iudicijs, sed hoc debet expediri summamim per officij iudicis, qui illā incarcerationē seu executionē fecit fieri, ut l. a dūo Pio. §. si super rebus. ff. de re iudica. Et iudex istas exceptiones expediet, s̄m quod ius uult, inspecta natu ra uolentia adhibita interdictū seu actionis, uel alterius iu ris, quōd cōpetit huic, qui petit se restitui pristina libertati. Et illā executionē uult impedire ut colligitur in d. §. si super rebus. Ista enim incarceratio est quedā executio, siue fiat de iu re cōmuni, ut C. qui bon. possess. l. j. siue de iure municipal. quod facit q̄ publica instrumenta mandent executioni, & sic facit instrumenta habere uim sententiæ. Et hoc ad præ sens sufficiat ad solutionē q̄. Restat ut aliqua utilia perstrin gamus ad solutionē contrariorū factorū pro utraq̄ parte, quæ diuersis membris dictæ solutioni uidentur obstrare. Ad arg. facta pro prima parte, inquantū obstrant illis membris, in quibus dixi posse retineri, sic respondeo per ordinē. Pri mum, s̄m & tertij arg. qualiter debeant intelligi, patet ex so lutione q. Non obstr. quartū, quia non utit actione alterius, sed ad se & suo iure detinet, & a se incipit. & licet ad s̄m credi torē peruenit detentio, quæ erat apud primū, tū propter hoc non dicitur eius actione uti, ut C. de præscript. long. temp. l. j. Sed tunc dicitur uti actione prima, q̄n tribueret aliquid iuris, ut dicitur in solutione nil iuris tribuit secundo, sed quando facultatē, seu facti habilitatē. Non ob. quintū arg. quia hoc in illis membris quibus dixi posse detineri, nō dis cuitur ipsa detentio, pro ut facti est, sed discutit ius seu cau sa primæ detentionis. sed id ius non est fundamentū secun dæ detentionis, igitur, & c. Non ob. sextū, quia non sequitur ex eo, uel ob id, sed ex nouo iure, ut dicitur est. Vel si dicas se qui ob id, tū in eo cessat causa prohibitionis, ergo, & c. ut l. si his. de predi. min. Non obstr. septimū arg. quia illa l. loquun tur q̄n sit ad cognitionē, & inuestigationē alicuius criminis & ad custodiā pendente processu, quo casu rēcōmendatus ex una causa, nō potest citari seu rēcōmendari ex alia, si per hoc processus primus impediretur, ut not. in d. l. ij. de custo. reo. Sed q. nostra loquitur q̄n carceratio sit ad executionē, si cut agitur uno creditore misso in possessione ex primo de creto, alij possunt remitti, ut d. l. si cū unus. de bon. auth. iud. post. & l. fin. C. eo. ita rēcōmendatus ad petitionē unius per sonæ, potest rēcōmendari ad petitionē alterius, nec subest impedimentū quod possit subesse, q̄n quis incarceratur ad cognitionē. Non ob. octauū, quia hæc sola causa discutitur, quæ potest separari ad detentionē, ut dicitur est in solutione habiti argumenti. Non ob. nonū, quia hæc pars nō fecit sim plicem denunciationē, sed perfecte docuit de iure suo, ergo, & c. ut l. bona fides. ff. de poli. & not. in d. auth. Non ob. deci mum, ut dicitur est in solutione quæstionis. Ad arg. facta pro alia parte inquantū obstrant illis membris, ut dixi non posse pro secundo debito detineri, resp. ad primū patet respon sio ex solutione quæstionis. Ad s̄m resp. q̄ uerū est q̄ potest

agere iure ordinario, non aut potest uti iure executiuo, sicut non potest fieri executio contra fideiusorē, uel contractus contra pignoriū possessores. Ad tertij respondeo, quia in l. si quis ex his. hoc accidit propter consensum eorū qui non opposuerunt, hic aut nullus fuit consensus. Præterea ibi est casus, in quo sententia facit ius apud omnes, ideo omnis est idoneus si non repellatur, ac etiā ibi primus actus fuit sine uolentia. Ad quartū resp. quia ibi inuitū fuit licitum de iure gentiū, hic fuit uolentia illicita, & c. Ad quintū respondeo, quod uerum est q̄ non præstat impedimentū actui licitē & iuridicē fiendo, sed hic nō fuit licitē factū, nisi prius restitua tur pristina libertati. Ad sextū respondeo, q̄ licet talis uo lencia proliat ad impediendū usucapionē, & præscriptionē, non tū proderit ut alius possit illā rem sibi detinere, nisi spo liatus primō restituatur, ut supra probatū est. Ad septimū res pōn. illud uerū, si prius est soluendo, aliās secus, si hic prius non est soluendo, quia non potest restituere libertati, er go, & c. Ad octauū respondeo, text. illarū legū uidentur loq̄ in eo qui deprehenditur in ipso actu fugæ, non in eo de quo est suspicio, licet gl. & Dy. dicant idē q̄n iustē timetur. Post to ergo q̄ hoc sit uerū in q. nostra, non potest allegari nisi il le spoliatus primō restituatur, nec etiā illa executio est quæ impediatur restitutionē. Ad nonū respondeo, q̄ illa lex facit contra, quia dicit q̄ debet agere ordinariē, nō facere execu tionem contra depositariū, sicut fecit. Præterea hic de suo iu re non potest docere primō, nisi restituatur. Ad decimū & ul timum patet responsio, q̄ ibi fuit uis cōpulsua, ut dixi in so lutione q. Disputata fuit hæc q. per me Bart. de Saxofer. mi nimū inter Legū doctores.

A D D I T I O.

- a *Lapsum. De ista q. meminit Bar. in l. ij. §. si in fin. ff. de custod. reorū, & in l. qui de crimine. in fin. C. de accu. & in l. sed & si minor. §. j. ff. qui sūt in d. gan. & cons. cccxxj. in fin. incip. an postitus. in j. nol. & de ista q. uide etiam Bar. in l. sed eximēti. §. fin. & ibi Paul. de Cast. ff. ne quis eum qui. cum con cor. de quibus per las. ibi, quam legit sub l. j. §. quod prætor. in ij. col. eod. tit. Et uide Alex. in l. si finita. in princ. in antepen. col. ff. de dam. infect. & in l. legata inutiliter. in ij. col. in princ. ff. de legat. j. & Ang. de Are. in §. fin. in ij. col. in fin. de act. Bal. cons. cccxij. in ij. uol. & an per dationem fideius foris uideatur Lapsum tacite confessus se fuisse bene captū, & tacite appro baste capturā, uide per Ioan. Baptistā Seue. in suo tract. de debi. fugi. in pe. q. ubi plene examināt. Tho.*
- b *Nam interdictū. Vide Paul. de Cast. cons. xxxix. ult. col. in fi. Tho.*
- c *Si uerō. Vide quæ scripti in l. Domitianus. post Bart. ff. ad senatus. cons. Tur pil. & uide Pau. de Cast. cons. xxxix. in ult. col. in fi. qui uidetur sentire con strarium. Tho. Dip.*

QVAESTIO VIII.

Mulier matrimonij contrahendo, an tacite bona sua in dotem constituisse censetur.

- 1 *Ad positionē alicuius actus nunquā sequitur positio alicuius contractus, uel quasi contractus, qui ab ipso actu potest esse remotus.*
- 2 *Postquam mulier est nupta sine dote, maritus non potest eam compellere ut se dote.*
- 3 *Quando aliquis patitur aliquem aliquid facere in re sua, si ille est talis per sona, quæ iuste reueretur, & timetur, patientia non habetur pro consensu.*
- 4 *In contractib. qui consensu contrahuntur, lex semper subdit actus, p quos consensu declaratur.*
- 5 *Peculium sola patientia constituitur.*
- 6 *Contractus, qui contrahuntur consensu, sola patientia & usu uidentur esse contracti.*
- 7 *Patientia habetur pro consensu, ubi de cōmodo patientis tractatur.*
- 8 *Causa alimentorū, & causa dotis uidentur esse pariter fauorabiles.*
- 9 *Talis uidetur esse affectio inter uirum, & uxor. quæ est inter patrem & filium.*
- 10 *Quod datur à muliere uiro propter onera matrimonij, dicitur dos.*

MULIER. Habens magnū patrimonij nup sit uti pro nulla dotis habita mentione. qui uir dicitur patri monij possessionē adeptus est, & ex eo fructus colle git, & in oneribus matrimonij conuertit uxore sciente, & pa tiente,

riente, per plurā tempora: quæ uxor mortua est in matrimo nio sine liberis, tunc uir uult retinere & lucrari certā partem dicti patrimonij ex uigore cōsuetudinis, siue statuti loquen tis, q̄ uxore mortua sine liberis in matrimonio, uir lucretur certā partē dotis. Quarit an possit, & quia maritus qui uult retinere, & lucrari, sustinet partes rei, alij aut qui dicunt ma ritū non posse lucrari, sustinent partes actoris, ideo pro par te actoris primō allegemus. Primō, q̄ uir non possit retine re nec lucrari, probatur sic. Ad hoc ostendendū, est inuesti gandū, an ex his quæ proposita sunt, dicitū patrimonij in telligat datū in dotem: probatur per gl. quæ est ff. de iur. do tum. l. mulier bona. sic inducendo: Certum est q̄ nos non debemus dicere uel asserere qd̄ in l. non dicitur: ut C. de col. l. illam. in auth. de trien. & semis. §. confideremus. col. iij. Sed hoc nulla lege cauetur, q̄ mulier uideatur bona sua in dotē dare, nisi hoc sit dicitū, ut no. in d. gl. ergo, & c. † Secūdo pro batur sic: Ad positionē alicuius actus non sequitur positio alicuius contractus, uel quasi contractus, qui ab ipso actu potest esse remotus, & separatus: ut ff. de acq. her. l. pro hare de. §. j. l. Papinianus. §. fin. & l. cum bonis & de sepul. uiola. l. quæ sit: sed in q. nostra sunt duo actus, scilicet matrimoniu m, & dicta administratio facta per uirū. Et uterq̄ actus po test esse separatus à contractu dotis. Nam matrimonij po test esse sine dote, ut ff. de iur. dot. l. ij. C. de repu. l. si. & de do. ante nupt. l. fin. circa prin. facit de reg. iur. l. nuptias. de do. in ter uirū, & uxorē. l. cum hic status. §. si mulier. Itē administ ratio potest fieri per uirū absq̄ eo q̄ bona sint dotalia, & tam quam de bonis parafernalis: ut l. si ego. §. primo. ff. de iu re do. & C. de pact. l. hac lege. & l. si. ergo cōcluditur q̄ ex his quæ proposita sunt, bona nō uideantur in dotem data, & sic uir non possit lucrari. Tertio probatur sic: De dote & dotis augmento pariter iudicamus: ut C. de iure dot. l. etiam. ff. de pact. dot. l. inter. §. cum inter. Facit de leg. j. l. si ex toto. in prin. cum sim. Sed ego uideo q̄ si mulier dederit primo uiro cer tam dotē, & postea patitur alius suas res administrare, non ideo uidet concedere in augmentū dotis, imō remanet pro prium mulieri: ut ff. ad l. Falc. l. pe. in princ. & d. l. fin. §. j. de iu re dot. & C. de pactis conuent. l. fin. ergo ago ubi nulla dos constituta est p̄mittendo ad administrationem, non uidetur dotem concedere, & sic uir non poterit retinere uel lucrari partē dicti patrimonij, ergo, & c. † Quarto probō sic. Certū est q̄ postquam mulier est nupta sine dote, maritus nō potest eam cōpellere ut se dote, in auth. de iur. §. si quis aut dixe rit. col. iij. & qui. mo. natu. eff. legit. §. qui aut. col. vj. facit C. de pact. conuen. l. hac l. & de repu. l. fin. sed de iure hoc est q̄ qui patitur alij ingredi possessionē rei suæ, quā sibi tradere non tenetur, patientia habetur pro contradictione: ut ff. de furt. l. qui uas. §. uctare. cum sim. not. per gl. de acq. poss. l. ij. Cum ergo ista domina non teneatur tradere, ergo eius pa tientia habetur pro contradictione, & sic contractus dotis ex tali actu non uidetur celebratus. merito ergo uir non po test retinere nec lucrari. Quinto probō sic. Donari dicitur quod nullo iure cogente conceditur: ut ff. de reg. iur. l. dona ri. C. de do. l. nec ignorans. Sed cum mulier nullo iure cogatur sibi dotē constituere si hoc faceret, diceret quædā dona tio seu liberalitas. sed mulierū genus auarissimū est, nec præ sumitur in dubio liberalitatē exercere: ut ff. de do. l. inter uir. & ux. l. si stipulatio. §. j. ad Velle. l. sed si ego. in fi. & C. de don. ante nupt. l. si à sponso. Concluditur ergo q̄ mulier ex tali pa tientia nō presumitur habuisse animū dotis constituendæ, sic uir nō lucrabitur. † Sexto probō sic. Quā aliquis patitur aliquid aliquid facere in re sua, si ille est talis persona quæ iuste reueretur, & timetur, patientia non habetur pro consensu, ut uidemus in filio, qui patitur patre, in cuius est potesta te, aliquid contractū in re sua agere, nam sibi nō præiudicat, ut C. de bo. mat. l. j. in fi. expressius in auth. de nupt. §. si uerō. col. iij. Sed non est dubiū q̄ uxor uirum iuste reueret, & ti met, ergo, & c. Et pro hoc uidetur gl. no. ff. quarū rerū act. nō datur. l. j. §. quæ oneranda. in fi. §. j. in gl. super uer. metu. & sic cum non sit dos constituta, patet uirum non posse lucrari. Se ptimo probō sic. Quā actus aliquis inter aliquos celebratur,

Bar. Quæstiones.

qui potest cadere in speciē alicuius nominati cōtractus, uel actus, uidetur esse nominatus contractus, q̄n est expressum inter contrahentes, uel colligi potest ex eorum consuetudi ne, aliās iudicatur contractus in nominatus. ff. de condit. ob cau. l. si pecunia. in prin. & ibi no. in illa gl. de præscrip. uerb. l. naturalis. §. at cum Insti. loca. §. j. sed in casu nostro non fuit expressum q̄ esset, nec mulier habebat in cōsuetudine se do tandi, ergo non potest dici contractus dotis esse celebratus, sed magis erunt parafernalia, uel contractus in nominati, si non est dos, ergo uir nō potest lucrari, nec retinere. Octauo probō sic. Ista est regula, Quod in uno nō conceditur, in cæ teris uidet esse prohibiū, ut C. de proc. l. maritus. ff. de com pen. l. Labeo, de condit. & demonst. l. cum ita. §. j. cum simil. not. in d. l. maritus. sed ego reperio solū in uno casu p̄missum, ut dos præsumat tacite constituta, scilicet q̄n data fuit in primo matrimonio, ut in fo intelligat repetita, ut ff. de iu re dot. l. dotē quæ in primis. & l. diuus. fol. mat. l. pen. §. uxor. ergo alio casu uidetur esse prohibiū, & sic hic non sit consti tuta dos, ut uir nō poterit lucrari. † Nonō probō sic. In con tractibus, qui contrahuntur consensu, lex semper subdit ac tus, per quos consensus declaratur, scilicet per nunciū, uel per epistolā, uel nuptu, ut ff. de act. & obl. l. consensu. de adop. l. pater naturalis. de leg. iij. l. natu. Insti. de oblig. §. ex consen su. in princ. sed sola patientia, quæ ad hoc nō sufficit, ut pro batū est, ergo, & c. Decimo probatur sic. Tempus non est mo dus tollendæ uel inducendæ obligationis, ut l. obligationū ferē. §. placet de act. & oblig. & de leg. j. l. nemo potest. Sed nō est dubiū q̄ contractus dotis est obligatorius hinc inde, ut C. de rei uxō. act. in pri. §. ut plenius. est enim similis emptio: ni, ut ff. de act. & oblig. l. ex promissis. ergo manifestē conclu ditur, q̄ per id quod uir possidet per plura tempora, non ui detur esse constitutus contractus dotis, & sic uir nō poterit retinere, nec lucrari: ergo, & c.

CONTRA. Quod cōtractus uideatur esse celebratus, ut omnia bona uideantur esse data in dotē, & sic uir possit certā partē retinere & lucrari, probatur alijs rationibus. Pri mo sic. Licetū est in iure arguere ab authoritate Aristotelis, legis uel alterius magni auctoris. ut ff. de solu. l. si pater. de sta. ho. l. vij. mense, & ff. si pars her. pet. l. aniqui. sed authori tas Aristotelis dicit q̄ eo ipso q̄ mulier nubir, uidet omnia bona sua dare in dotem, ut ipse dicit in Topicis, & not. per gl. ff. de iure dot. l. mulier bona. in princ. ergo eius authorita ti standū est, & sic uideat dos constituta, & sic uir possit par tem debitā retinere & lucrari. Secundo probō sic. Cui com petit diffinitio, & diffinitū, ut ff. de dolo. l. j. §. j. de re. iur. l. om nis diffinitio. sed huic patrimonio cōpetit diffinitio dotis, ut probabo, ergo est dos. Quod cōpetat diffinitio dotis, sic probō. Dotis diffinitio hæc est: Dos est quod à muliere uel eius patre datur marito uel patri, propter onera matrimo nij sustinenda, ut perpetuō sit penes eum. Ita diffinitū Azo in summa de iure dotū circa principij, per iura sibi allega ta. Item lex dicit, q̄ nomen dotis consistit in iure, ut ff. de im pen. in re dota. fa. l. quod dicit. in prin. in gl. quæ incip. id est, uniuersitatis. sed in his quæ iuris sunt, patientia habetur pro traditione: ut ff. de serul. l. pen. & l. quoties. §. si. de serui. urb. prædio. l. seruitutes. in pri. Sed hæc mulier passā est, er go uidetur tradidisse, & propter onera matrimonij, ut pro ponitur in themate, ergo est dos. Pro hoc facit quod dicit, traditione constituitur dos, ut ff. de iure dot. l. quemadmo dū. §. j. si ergo est dos, ergo maritus poterit lucrari, & retine re, & c. † Tertio probō sic. De iure hoc est, q̄ peculij sola pa tientia constituitur, ut ff. de pecul. l. quam Tuberonis. §. sunt quidā, & non solū in prin. eod. tit. Sed dos & peculij æqui parantur, ut d. l. q̄ dicitur. ff. de impen. in pri. & ibi no. in d. gl. id est uniuersitatis, ergo ipsa dos potest constitui patientia, Cū igitur hic patientia mulieris interuenit, dicendum est dotem constitutā esse, & iure posse, & lucrari partē dicti matrimonij, † Quarto probō sic. Contractus contrahuntur consensu sola patientia & usu, qui uidentur esse cōtracti. Hoc uidemus in locatione & conductione, & pa tiente, §. qui impleto. l. cum in plures. §. locator. C. eod. l. legem, sed

contractus dotis solo consensu constituitur, ut C. de dotis pro
missione. Lad exactione, de rei ux. act. l. j. in prin. §. j. ergo ui-
detur in casu nostro tacite constituta, maxime favore dotis,
pro qua in ambiguis interpretari debemus, & in causa con-
stitutenda, ff. de iure dot. l. ambiguis. & sol. matr. l. j. & ibi no.
7 sic ergo poterit retinere aut lucrari. † Quinto probatur sic.
Patientia habetur pro consensu, ubi de cōmodo patientis
tractatur. ff. mand. l. si remunerandi. §. si passus. eod. tit. l. qui
patitur, & ibi not. Sed q̄ hęc dos intelligatur constituta, est
cōmodum mulieris, ex plurib. rationibus. Primò, quia me-
lius à suo uiro tractabitur, si est dotata, q̄ si esset indotata, &
non ita de facili repellatur, ut in auth. de nup. §. si quis enim.
& no. ff. sol. matr. l. j. Item in alio, quia dos non poterit aliena-
ri, nec praescribi, ut in tit. de fund. dotal. & de rei ux. act. §. cum
lex. & propter ipsius delictū nō publicaret nisi in casibus, ut
ff. de bonis damnatorū. l. quin. q̄ legib. ergo uidetur consen-
titur, & sic dos constituta, & sic uir poterit retinere, & lucrari.
Sexto probatur sic. Accessoriū regulat fm naturā sui principa-
lis, ut C. per quas pers. no. acq. l. j. ff. de usufr. l. eos. de pec.
l. j. & ff. de reg. iur. l. cum principalis. ext. de reg. iur. c. accessio-
riū. sed dos est accessoria ad matrimonium, cū sine eo esse nō
possit, ut C. de do. ante nup. l. incestas. de iure dot. l. i. j. ergo
dos limitat & regulat fm regulas matrimonij, quod solo cō-
sensu libera mulieris contrahitur. ff. de ritu nup. l. libera.
& ff. de calumniatorib. l. i. j. §. si quis em. uer. & si mulier. ubi patet q̄ mu-
lier fuit accepta simpliciter, nō cū scriptis dotalib. instrumē-
tis, & habebat p̄pria bona, quae nō censent dotalia. Ec sic nō
curo de autoritate Aristotelis, de qua facit mentionē gl. in
d. l. mulier bona, quae cū fit cōtra legē, nō est seruanda, ut l. in
tū in fi. cū l. seq. ff. de re. diui. † Circa fm an ex patientia ui-
deat dos cōstitui, multa possent dici, tū quantū ad proposi-
tū dico q̄ est quaedā patientia formis, quaedā informis. Patiē-
tia formis est q̄n circa meā rē, uel circa aliud, q̄ tūc tāgit ali-
quis, facit aliqd qd̄ cadat in certā speciē p̄ctus, uel quasi, &
utri sciētia, & patientia habeat p̄ cōsensu, habet locū nō p̄ gl.
in l. Caius. ff. de pig. acq. p̄ Cy. in l. inuitus. C. de p̄cu. p̄ Dy. in c.
is tacet. de reg. iur. l. i. vj. & in multis alijs locis. Sed hęc nō est
materia nostra. Quaedā est patientia informis, ut q̄n circa rē
meā sit aliqs actus, q̄ nō cadit in speciē seu formā alicuius p̄-
ctus, uel quasi, puta incipis tenere, & possidere rē meā, & cō-
uertere fructū in tuā necessitatē, ut in q. nostra. Nā onera ma-
trimonij sunt de necessitate uiui. & isto casu, an talis patientia
habeat p̄ cōsensu, sic puto dicēdū, aut praedit cōtra d̄, de
culus natura ad hoc q̄s tenebat, & patientia habeat p̄ consen-
su, ut C. de ac. p̄ l. i. j. Aut nō praedit talis p̄ctus, & tūc aut
tractamus de his, in qb. uertit modicū prauidicij, & patientia
habeat p̄ cōsensu, ff. de pec. l. q̄ Tuberonis. l. sunt quaedā.
j. r̄. & l. nō solū in pri. ubi eo ipso q̄ dñs patit̄ seruū habere,
uideat cōstitui peculū. Aut loquimur in casib. in qb. tractat
de magno prauidicio, & tūc patientia non habet p̄ cōsensu,
ut d. l. q̄ Tuberonis. §. alia cā. ij. r̄. ubi ex patientia non uidet
cōcedi libera administrat̄. Idē tenet glo. in d. l. j. C. de acq. poss.
in gl. quae inci. q̄ praesumit, & c. Cū ergo in casu nostro non
praecessit p̄ctus natura mulier esset obligata se dotare, seu
oīa bona in dotē dare, ut s. p̄. d. est. & p̄bat in auth. denup.
§. si qs em. Itē cū hic tractat de magno prauidicio, scilicet de
amissione dñij, & admin. suae rei, credo patientiā nō haberi
dā esse p̄ cōsensu, & sic p̄ hoc bona nō uideat̄ data in dotē.
Sed si tu poneres q̄ uir dicebat, ista est dos mihi data, & his
bonis expressē utebat̄ in dotē, tūc esset patientia formis, & qd̄
esset tūc, habet ex dictis dictariū gl. & doc. Nūc nō examino.
Nō ob. ff. de iure do. l. si stipulatiōe, cū l. seq. que inci. q̄ aut,
qa ibi licet nō exprimere in stipulatiōe q̄ esset dotis cā, tū
hoc agebat, & hoc cōstat, ut ibi sentit gl. uel ibi loq̄t de stipu-
latiōe quā recipit uxor à uiro, scilicet de quātitate data ipsi
mulieri reddenda sol. ma. ut ibi sentit gl. merito intelligit̄ ex
cā dotis. Sed si p̄mitteret simpliciter restituere, nec adijceret
sol. mat. tunc secus crederet nisi cōstaret, q̄ aliter ageret inter
2 partes. † Circa tertij, b̄ an ex patientia cū cursu tēporis pra-
sumat̄ titulus. Ad hoc ut talis dubitatio p̄cedat, oportet q̄
talis tit. allegetur, & sic erit dubiū an fuisse celebratus con-
tractus

SOLVITIO. Nomine Domini nostri Iesu Christi in
uocato, salua sententia cuiuslibet Doctoris, aduocati,
sive Scholaris qui melioribus rationibus moueretur,
michi uidetur q̄ questio nostra habeat tria puncta. Primum,
an eo ipso q̄ matrimonij esse contra d̄, mulier omnia bona
sua uideatur dedisse in dotem, si aliud non agat. Secundū,
posito q̄ matrimonij nō sufficeret, an ex patientia, quia pas-
sa est uirū intrare possessionē, & fructus percipere, & in onera
matrimonij conuētere, uidetur dos constituta. Tertij,
posito q̄ praedicta nō sufficerent, an ex d. patientia cū cursu

temporis, quia hęc passa est per plura tempora, praesumit
titulus, & sic dos cōstituta. Ad primū dico q̄ gl. istud tangit,
ff. de iure dot. l. mulier bona. in pri. & ibi dicit q̄ Aristoteles
tenet q̄ sic. Mihi aut̄ uideat̄ sic distinguendū. Aut ista mulier
erat minor, & non uidetur dos constituta tacite, quia si uo-
luisset expressē, nō potuisset immobilia in dotem dare sine
directo, ut C. de admin. tutorū. l. lex quae tutores. in pri. & §. j.
de pra. mino. l. praedia. no. ff. de iure dot. l. Titia. Aut erat ma-
ior, & tunc aut ista bona fuerūt per eam in dotem data alijs,
fortē prior uiro, aut nūquā fuerunt in dotē data. Primo ca-
su, aut ex primo matrimonio nulli extant liberi, & tunc dos
uideat̄ repetita in se quens matrimonij, ut ff. de iure do. l. do-
tem quae in prius, & l. diuus. ff. sol. matr. l. pen. §. uxor. de pac.
do. l. cum maritus. §. Titius. & quod no. per. Cy. C. de rei ux.
act. auth. sed quāuis. in iij. q. & hoc etiā si prius matrimonij
solū de factio tenuit, ut ff. de iure dot. l. si seruus. in pri. Aut ex
primo matrimonio extant liberi, & tunc dos in sequens ma-
trimonij non uidet̄ repetita simpliciter, sed ita demū q̄ uir
non lucraretur ultrā quā haberet unus ex filijs ex primi ma-
trimonij, qui minus haberet, ut C. de secun. nup. l. hac edicta
l. in prin. de donat. ante nup. l. si constante. §. pe. in auth. de
nup. §. de augmentis. facit qd̄ no. de iure dot. l. nulla. Secun-
do casu, q̄n nunq̄ fuerunt in dotē data, tunc p̄ matrimonij
non uidet̄ tacite adē q̄ sit in dotē. Casus est C. de tutor. l. si
in auth. de nup. §. si quis em. uer. & si mulier. ubi patet q̄ mu-
lier fuit accepta simpliciter, nō cū scriptis dotalib. instrumē-
tis, & habebat p̄pria bona, quae nō censent dotalia. Ec sic nō
curo de autoritate Aristotelis, de qua facit mentionē gl. in
d. l. mulier bona, quae cū fit cōtra legē, nō est seruanda, ut l. in
tū in fi. cū l. seq. ff. de re. diui. † Circa fm an ex patientia ui-
deat dos cōstitui, multa possent dici, tū quantū ad proposi-
tū dico q̄ est quaedā patientia formis, quaedā informis. Patiē-
tia formis est q̄n circa meā rē, uel circa aliud, q̄ tūc tāgit ali-
quis, facit aliqd qd̄ cadat in certā speciē p̄ctus, uel quasi, &
utri sciētia, & patientia habeat p̄ cōsensu, habet locū nō p̄ gl.
in l. Caius. ff. de pig. acq. p̄ Cy. in l. inuitus. C. de p̄cu. p̄ Dy. in c.
is tacet. de reg. iur. l. i. vj. & in multis alijs locis. Sed hęc nō est
materia nostra. Quaedā est patientia informis, ut q̄n circa rē
meā sit aliqs actus, q̄ nō cadit in speciē seu formā alicuius p̄-
ctus, uel quasi, puta incipis tenere, & possidere rē meā, & cō-
uertere fructū in tuā necessitatē, ut in q. nostra. Nā onera ma-
trimonij sunt de necessitate uiui. & isto casu, an talis patientia
habeat p̄ cōsensu, sic puto dicēdū, aut praedit cōtra d̄, de
culus natura ad hoc q̄s tenebat, & patientia habeat p̄ consen-
su, ut C. de ac. p̄ l. i. j. Aut nō praedit talis p̄ctus, & tūc aut
tractamus de his, in qb. uertit modicū prauidicij, & patientia
habeat p̄ cōsensu, ff. de pec. l. q̄ Tuberonis. l. sunt quaedā.
j. r̄. & l. nō solū in pri. ubi eo ipso q̄ dñs patit̄ seruū habere,
uideat cōstitui peculū. Aut loquimur in casib. in qb. tractat
de magno prauidicio, & tūc patientia non habet p̄ cōsensu,
ut d. l. q̄ Tuberonis. §. alia cā. ij. r̄. ubi ex patientia non uidet
cōcedi libera administrat̄. Idē tenet glo. in d. l. j. C. de acq. poss.
in gl. quae inci. q̄ praesumit, & c. Cū ergo in casu nostro non
praecessit p̄ctus natura mulier esset obligata se dotare, seu
oīa bona in dotē dare, ut s. p̄. d. est. & p̄bat in auth. denup.
§. si qs em. Itē cū hic tractat de magno prauidicio, scilicet de
amissione dñij, & admin. suae rei, credo patientiā nō haberi
dā esse p̄ cōsensu, & sic p̄ hoc bona nō uideat̄ data in dotē.
Sed si tu poneres q̄ uir dicebat, ista est dos mihi data, & his
bonis expressē utebat̄ in dotē, tūc esset patientia formis, & qd̄
esset tūc, habet ex dictis dictariū gl. & doc. Nūc nō examino.
Nō ob. ff. de iure do. l. si stipulatiōe, cū l. seq. que inci. q̄ aut,
qa ibi licet nō exprimere in stipulatiōe q̄ esset dotis cā, tū
hoc agebat, & hoc cōstat, ut ibi sentit gl. uel ibi loq̄t de stipu-
latiōe quā recipit uxor à uiro, scilicet de quātitate data ipsi
mulieri reddenda sol. ma. ut ibi sentit gl. merito intelligit̄ ex
cā dotis. Sed si p̄mitteret simpliciter restituere, nec adijceret
sol. mat. tunc secus crederet nisi cōstaret, q̄ aliter ageret inter
2 partes. † Circa tertij, b̄ an ex patientia cū cursu tēporis pra-
sumat̄ titulus. Ad hoc ut talis dubitatio p̄cedat, oportet q̄
talis tit. allegetur, & sic erit dubiū an fuisse celebratus con-
tractus

tractus dotis uel nō. Item oportet nos ponere q̄ mulier pas-
sa fuisset dōtē tēpore, scilicet decē annis. aliās si ex solo tem-
pore maritus ueretur, uel cucurrisset minus detempore, ex-
peditum esset q̄ titulus nō praesumeretur, ut C. de usur. l. cre-
ditor. ff. de oper. liber. l. operis. plenē not. de usur. l. cum de in
rem uerso. Nec ob. quod dicitur q̄ causa alimentorum & do-
tis sunt pariter fauorabilia in modo constituendi, probatur
per l. cum post. §. gener. de iure dotium. de do. promif. l. j. con-
iuncta l. si cui. ff. de annu. leg. & de leg. iij. l. Stichus. & no. in d.
§. gener. Sed in causa alimentorum sufficit q̄ aliquis nitatur
ex solo tempore uel cursu triennij, ut C. de fideiussorib. l. j. &
no. in d. l. cum de in rem uerso. ergo idem uideat̄ in casu no-
stro de dote. Nam respon. det̄ sic, quia in l. j. de fideicommiss.
hoc facit duplex fauor, scilicet alimentorum, & ultima uo-
luntatis, ut ibi nota. quae ratio, scilicet ultima uoluntatis hic
cessat. Praeterea illa lex loquitur in faciente, s. in solente ali-
quid annuū nomine alimentorū, quaestio nostra loquit̄ in
patiente, contra quem nō ita de facili praesumitur titulus, ut
j. dicitur. Cōcedo ergo q̄ si ex causa ultima uoluntatis esset
praesumit̄ aliquid nomine dotis per triennij, esset idem quod
in l. j. C. de fideicommiss. Posito ergo in q. nostra q̄ titulus al-
legetur, & ad probationē inducatur longi temporis cursus,
an tit. praesumatur, est dubiū propter diuersas op. doctorū,
& uidetur q̄ sic per l. cum de in rem uerso. in fi. ubi expressē
loquit̄ in dote, & licet tertibi loquat̄ in faciente, seu solente,
tū gl. ibi posita intelligit̄ idem in qualibet patientia. Idem no.
ff. de serui. l. seruitutes. & de aqua plu. arcen. l. j. §. fin. Alij mo-
demi docto. sunt in contraria opi. dicētes q̄ lex cura de in rē
uerso, loquit̄ in faciente, hoc est in solente, secus in patiente,
contra quem non sic facili praesumitur titulus Ita no. Cy. C.
de pac. l. si certis annis. in viij. q. quod tenent quidā doctores
Bononiēses. Sed per gl. uidetur casus q̄ idem in patiente. C.
de petit. hared. l. si. & ff. de acq. hær. l. qui in aliena. circa princ.
uer. sed & si non adierit. Sed contra gl. facit q̄ si possessi rem
tuam longo tempore te patiente, & uellē allegare quod mihi
uendidisti, uel alio iurulo cōcessisti, & hoc probare ex patientia,
non possum fm omnes docto. & tangitur in gl. l. pen. C.
com. diuid. & ibi fm omnes docto. quod apparet esse uerum,
quia uolunt iura q̄ in praescriptioe talij rerum praecedat ti-
tulus, & sequat̄ possessio longi temporis, ut C. de rei uendic.
l. nullo, de praescrip. long. temp. l. diuturna. ff. de usufr. l. Cel-
sus. cum sim. Ad solutionē igitur d. cont. arctatū distingue
duo uerba ex quibus apparet̄ nosse q̄ solutio, tangendo
solum quod pertinet ad propositū. Cū ergo quare, an ti-
tulus allegatus ex cursu longi temporis praesumatur, distin-
gue, aut loquit̄ in aliquid faciente, puta solente, & praesumi-
tur, ut C. de agr. & cens. l. lib. ff. de usur. l. cum de in rē uerso.
quod dicit, ut ibi. Aut loquimur in patiente, & tunc aut titulus
allegatus principaliter respicit̄ lucrū, & cōmodo dū patientis, &
praesumit̄ titulus, ut C. de petit. hær. l. si filius. & ibi not. nam
ibi praesumit̄, cui acquiri hæreditas per filij. Aut titulus al-
legatus respicit̄ damnū patientis, & tunc aut respicit̄ magnū
damnū, aut parū. Si magnū, puta tractat̄ de amissione do-
minij rei suae, tunc nō praesumit̄, ut d. l. nullo. C. de rei uendic.
C. de praescrip. long. temp. l. diuturna. qd̄ not. per gl. & doct.
in d. l. pen. C. com. diuid. fallit̄ in casu l. Proculo. ff. de probat.
Ratio, quia ibi plura interuenerunt, ut ff. de ali. leg. l. liber. §. j.
Si uero respicit̄ parū damnū, tunc titulus praesumatur, ut ff. si
serui. uend. l. si quis diuturno. quod no. per gl. in l. seruitutes.
de serui. de aqua plu. arcen. l. j. in fi. & illa fuit ratio illarum le-
gum, & ibi tractat̄ de modico prauidicio, ut not. per Dy. ext.
de reg. iur. c. possessor. uer. item nunquid in seruitutib. prescri-
bendis. & hic est casus in d. l. qui in alie. uer. sed & si nō adie-
rit de acq. hær. l. ibi enim de modico prauidicio tractat̄. Nam
hæreditas nō erat filij, sed habebat solā spem, q̄ si ipse effice-
retur sui iuris, poterat adire, & sibi acquirere, ut C. de iure de
lib. l. nō est dubiū, nō ergo ibi amittit̄ suū dominij, sed quan-
dam spem forte fallacē. Item est spes q̄ ipsa hæreditas parti
qualita ad ipsum filij reuertatur, ut l. si scripto hared. in fi.
unde liberi. de adop. l. nec ei. §. pen. sic etiā loquit̄ gl. d. l. pen.
C. com. diuid. ubi dicitur q̄ praesumit̄ diuisio, in qua

est modicū prauidicij, cū una pars uice alterius fugitur.
Cū ergo in proposita q. loquamur in muliere patiente, &
tractatur de magno prauidicio, scilicet de translatione do-
minij in uirum cum spe lucrandi sibi, sic dico q̄ ex patientia
longi temporis titulus non praesumitur. Disputata per do-
Bar. de Saxoferrato egregij legum Doctorem, Digestum ue-
tus legentem in Augusta Ciuitate Perusij Anno Domini,
M. cccc. lxxij. de mense Ianuarij.

ADDITIO.

- a Mulier. Aliās incipit, quaedam mulier. & ita est ista disputatio manus scri-
pta in lib. x. cons. in char. l. j. & uide not. conf. Bart. in cons. cxxxvij. incip.
factum est tale mulier. in ij. nol. & pro conf. Bart. alleg. Alex. istam disputa-
tionem in l. si uerō. §. pen. in fi. ff. sol. matr. & de ista disputate meminit
etiā Bar. in l. quae dotis. in ij. col. l. in pe. §. uxor. ff. sol. ma. & ibi uide apost.
in uerbo patrimonium. & Alex. in l. sepē. in v. col. ff. de re iudi. &
unde Pau. de Ca. in auth. praeterea. & ibi uide las. in ij. co. & Philip. Dec. C.
unde usuf. & uxor. & adde q̄, aliquas dubitationes Bart. hic ista disputa-
tione soluit Bald. in l. nulla. C. de senten. quae sine certa quanti. & in antiq.
res quae. C. com. de leg. in d. l. pen. §. uxor. solu. matr. & uide Lud. Ro-
ma. conf. cccxij. incip. in casu proposito consultationi, ubi per ista dicta
Bart. consuluit, ut ibi per ipsum Thom.
- b Tertij. Vide Bart. in d. l. cum de in rem uerso. in ij. col. & ibi Alex. in add.
ff. de usur. & Pely. in c. illud in ij. col. de praesump. Thom.
- c Si magnum. No. q̄ Bart. hic uult q̄ ubi agitur de magno prauidicio, ex pa-
tientia longi temporis nunquā praesumitur titulus. Vide multas concordantias
per Fel. in c. sicut olim. in xvij. col. de re iudi. & in c. illud in iij. col. de
praesumptioni. in uers. cōdō est aduertenū, & uide Alex. in cons. cxxxvij.
in vj. nol. incip. ponderatis narratis, in ij. col. Thom.

QUESTIO VIII.

- Confitens factum & negans qualitatem, an secundum
statutum grauius puniatur.
- 1 Sicut omisio totius est causa priuandi quem beneficio, ita omisio partis.
- 2 Quando aliquis probat factum, nec probat qualitatem facti, non habet
beneficium quod datur probantibus.
- 3 Quando poena debet committi propter aliquam priuationem, ita committitur
ex priuatione qualitatis sicut ex priuatione substantiae.
- 4 Omisio qualitatis rei nō priuat aliquē beneficio sibi cōpetenti ex ipsa re.
- 5 Aggregatio poena quae fit propter negationem, semper intelligitur fieri,
quando quis negat id, quod ex facto suo dependet, aliās secus.
- 6 Quando quis tenetur ad factum simpliciter, sufficit quod factum fiat, si
cet eius qualitas omittatur.
- 7 Quando aliquid prohibetur, semper intelligitur prohibitū respectu sub-
stantiae, non respectu qualitatis.

PER ITALIAM. Communiter sunt statuta, q̄ com-
pessi maleficia mitius, & negantes grauius puniuntur.
Contingit q̄ is, cōtra quē de maleficio procedit, consi-
tetur factū, negat tū qualitatem, qua cessante poena cessat, uel
minuit. Quare an sit cōdemnandus ut cōfessus, an tanq̄
negās, uel qualiter. Et primò q̄ uentat cōdemnandus an ne-
gans, probatur sic: Negans dicitur ille qui negat factū, & etiā
ille qui negat ius, hoc est actionē, & obligationē. Primum de
negante factū probatur, C. ad l. A. qui. l. contra negantem. de
prob. l. actor. de nō num. pecun. l. asseruatio. & in auth. con-
trā qui propriā. ff. ad l. A. qui. l. j. de procurat. l. j. cum sim. De
eo qui negat ius, probat̄ C. de transact. l. age. ff. de do. l. quae-
dam in iure. de probat. l. ab ea parte. cum sim. Sed iste qui ne-
gat qualitatem malefij, q̄nq̄ negat factū, q̄nq̄ negat ius, hoc
est maleficiū, uel esse obligatū, q̄nq̄ negat actionem, hoc est,
se non teneri actioe proposita, ergo in omni casu habetur
pro negante. Primum q̄ negat factum, probatur in eo qui
confitetur factum, negat tamē tempus, uel negat locū. Nam
si probatur alius locus, uel tempus, non est idem factum de
quo agitur, ut probat̄ C. qui agn. non poss. l. j. prout ibi po-
nitur casus pro maleficio certa die cōmissio. & not. ff. de pub.
iudi. l. is qui reus. in gl. mag. super uerbo permissum. & ff. de
acq. hær. l. Pantoniū. §. rei. & ibi clarius not. & est expressum,
ext. de iudic. c. Abbaete sanē. circa fin. lib. vj. Secundum in eo
qui negat maleficiū, uel obligationem, probatur in eo qui
confitetur factū, hoc est se accepisse rem, negat tamen quod
contra domini uoluntatem. Nam ex hoc sequitur, q̄ nō est
furtum.

furtum, nec furti tenetur, ff. de furt. l. inter omnes. §. recit. & in fit. de oblig. ex delict. in §. placuit. Item in eo qui confitetur se occidisse, negat tñ se fecisse eo animo, quia sequit̄ q̄ nō tenetur lege Cornelia, ut l. j. c. ad l. Corn. de sic. & ff. eod. l. j. §. diuus. Et in eo qui accusatur de plagio, dixit se habuisse, negat tamen alienum, ut C. de ser. fugit. l. cum seruum. & ad l. Falc. de plagia. l. j. & l. p̄ses. sed alia multa exempla poni possēt. Tertium q̄ negat actionē seu accusationē, probat̄ in eo qui accusatur. l. Pompeia. de parricid. cōfiteatur se occidisse, negat tamē esse de personis enumeratis in l. j. ad l. Pomp. de parricid. Item probat̄ in l. prator. §. docere, ut bon. rapt. & de incend. rui. l. j. §. fin. & l. j. Item in eo qui confitetur coitum, sed negat mulierem nuptam, ut in l. pen. Quicquid igitur dicitur ap̄ parere q̄ iste habetur pro negante, & tanquā negans debet condemnari. Secundō probō sic: Qui interrogatur cum aliqua qualitate, si respondet purē, non respondet ad interrogata, ut ff. de verb. oblig. l. j. §. si quis simpliciter. & Insti. de inu. uti. stipul. §. j. & §. praterē. Si uerō non respondet ad interrogata, ergo non potest haberi, ut confessus. Concludo ergo q̄ tanquam negans ueniat condemnandus, per prædictas leges ubi uidetur casus expressus. † Tertio probō sic: Sicut omisio totius est causa priuandi quem beneficio, ita omisio partis, ut ff. de leg. j. l. & si a quo. cōiuncta l. tutor datus. §. j. ff. de excus. tut. & not. in l. post legatū. §. amittere. ff. de his q̄b. ut indig. sed si totū maleficiū negasset, priuaretur beneficio, q̄ daretur contentibus, ergo eadē ratione priuēt, si negat qualitatem maleficij. Quarto probō sic: Si in aliqua satisfactioe aliqua qualitas omittat, nō cōtingit, imō totū peritur, ac si nihil esset satisfactū, ut l. Jul. §. j. de verb. oblig. de sol. l. etiā de le. j. l. huiusmodi. §. ades. & plenē no. de dol. l. & elegāt. §. nō solum, sed istud beneficium quod datur cōfidentibus, est quæsdā liberatio à parte pœnæ in eo qui cōfiteat. Si ergo in cōfessione omittat qualitas maleficij, nō cōtingit liberatio. † Quinto probō sic: Qñ aliquis probat factum, nec probat qualitatem facti, nō habet beneficiū quod datur probantib⁹, quia nō dicitur sua intentio probata, ut l. habebat. in princ. ff. de inst. ut bon. rapt. l. prator. §. docere. ex. de probationib. c. licet ergo, & eadem ratione, qui cōfiteatur maleficiū, & non qualitatem, non debet gaudere beneficio confessionis. Sexto probō sic: Beneficiū datur cōfidentibus, quia aliquē releuat cōfessio ab onere probandi, ut l. eum qui in prin. de iureiur. C. de pœna iud. qui malē iudic. auth. nouo iure, & quod no. ad l. Aquil. cōtra negantē. Sed per hanc cōfessionē quis nō releuatur ab onere probandi, quia debet probari qualitas maleficij quæ non potest probari nisi per illos qui uiderunt maleficiū, quia qualitas rei non potest cognosci, nisi ab eo q̄ habet notitiā rei, & ipsam uiderit, ut l. j. §. j. de uentre in spic. C. de fide instr. l. cōparationes. ff. fin. iū. regundorū. l. si irruptio. ne. & in auth. de non alie. §. quod aut. Cū igitur nō releuet ab onere probandi, ergo in nullo cōsequitur beneficiū confessionis. † Septimo sic: Qñ pœna debet cōmitti propter aliquam priuationē, ita cōmittitur ex priuatione qualitatis, sicut ex priuatione substantiæ, ut patet in stipulatione, habere licere, quæ cōmittitur si aliqua seruitus quæ prædictj qualitas est, ex iure minuit, ut l. stipulatio ista. §. si quis fortē. de verb. oblig. ubi uidetur text. nostræ q̄ in eo quod ibi in fi. tex. dicit quod d habere nō licet ei, cui aliquid ex iure minuit. Ita cū aliqua qualitas negatur, nihil cōfessatur uidet, & sic nullū cōsequitur beneficiū confessionis. Octauo sic: Simplex & indefinita locutio æquipollet uniuersali, ut l. si plurib⁹. de leg. ij. & de leg. ij. l. si plures. per Dyn. de reg. iur. super rub. lib. vj. Cū ergo dicit statū q̄ cōfidentes mitius puniant, loquit̄ de cōfidentibus oia. Sed certum est q̄ iste, qui negat qualitates, nō confiteat omnia, ergo nō potest beneficiū contentiū habere, arg. l. is qui ducēt. §. utrum. de reb. dubijs. Non dō, q̄ qui in uno deliquit, omnīū factus est reus.

CONTRA. Quod puniri debeat tanq̄ cōfessus. Primo probatur sic. † Omisio qualitatis rei nō priuat aliquē beneficio sibi competētē ex ipsa re. Hoc probatur, quia quis non priuatur beneficio proposita actionis, licet aliqua qualitatē non ponat, uel posita non probet: ut l. in delictis. §. si

detracta. ff. de noxā. & quod not. C. de edendo. l. edita actio. Nam eo non obstante ex tali processu poterit sequi cōdemnatio. Facit de aqua pluuiā arcen. l. quandam. §. Iulianus. & quod ibi per Dy. facit dei rei uendicatio. l. si post acceptum. Item non priuat quem beneficiū presumptionis facientis pro eo. Nam si confiteor solutum, tamen nego in debitum, & sic nego qualitatem, ex hoc non perdo beneficiū presumptionis facientis pro me, scilicet q̄ debitum præsumat, ut l. cūm de in debito. ff. de proba. Item non priuat quem beneficio moderandæ condemnationis, ut puta, confiteor me fideiussisse, nego tamen me cōueniendum in solidum, quia dico alios fideiussores esse soluendo, & sic nego qualitatem. Certē per hoc non perdo beneficiū diuisionis, ut l. si dubitetur. in prin. & §. de fideiuss. Ex prædictis ergo concluditur, q̄ si reus confitetur factum, negat tamen qualitatem aliquā, q̄ ex hoc non perdat beneficiū confessionis, sed tanq̄ cōfessus ueniat condemnandus. † Secundō probō sic: Aggravatio pœnæ quæ fit propter negationem, semper intelligitur fieri qñ quis negat id quod ex facto suo depēdet. aliās secus, ut ff. rer. amot. l. Marcellus. de in li. iur. l. uideamus. §. j. ext. de confess. c. ij. lib. ij. quod not. de iuram. calum. l. ij. §. quod obseruare. Si alter intelligeretur, sequeretur q̄ quis puniretur sine delicto, quia cūm in facto, quod nō dependet à se, sit tollerabilis ignorātia, ut l. fin. ff. pro suo. & l. si cūm falsum. de acq. har. uel act. uend. meritō potest sine culpa negare, sed sine culpa nemo est puniendus, ut ff. de verb. sign. l. aliud est fraus, & de pœnis. l. sancimus. de reg. iur. ca. sine culpa. lib. vj. Sed ista qualitates ut plurimum non pendent ex facto rei, ut puta q̄ ex uulnere sit remātura cicatrix, uel q̄ membrum sit remansurum debilitatum, uel q̄ offensus sit nobilis, uel ignobilis, & similia. Hoc patet q̄ propter negationem huius qualitatis non debet negari pœna, & sic condemnandus est tanquam confessus. Tertio probō sic: Pœna, quæ imponitur propter priuationem alicuius rei, nunq̄ committitur propter priuationem alicuius qualitatis ipsius rei, ut ff. de seru. l. quo ad seru. de leg. ij. l. Marcus. §. fundus. §. pœna quæ debet committi propter euitiōnē rei, nō cōmittitur propter euitiōnem seruitutis, quæ est qualitas rei, uel quid aliud. de verb. sig. l. quid ergo. & l. si in aliena. §. j. de usucap. & commu. prado. l. j. ita in proposito, si aliquis confiteatur factum licet neget qualitatem facti, pœna, quæ propter negationē imponitur, non debet committi, & sic ut confessus ueniat cōdemnandus. † Quarto probō sic: Qñ quis tenetur ad factū simpliciter, sufficit q̄ factū fiat, licet eius qualitas omittatur, ut l. ij. §. falsus. ff. rem rat. hab. ubi procurator tenetur cauere ratā dominū habiturū, & sic sufficit q̄ dominus habeat ratū tanq̄ factū, non tanq̄ maleficiū, quod patet: quia potest appellare, & restitutionē in integrū petere, & sic qualitatem abnegat, & sic pœna non committitur. Ad idem facit quod no. ff. de neg. gest. l. Pomponius scribit. in gl. mag. & per Dyn. in c. ratur. de reg. iuris lib. vj. Ita in proposito cūm quis metu pœnæ teneat confiteri, sufficit q̄ confiteatur factum, licet neget qualitatem facti, & sic ut confessus ueniat cōdemnandus.

† Quinto probō sic: Qñ aliquid prohibetur, semper intelligitur prohibitio respectu substantiæ, non respectu qualitatis. hoc probat̄ per l. generalitas. C. de nō nu. pec. coniunct. §. quod ferē, in l. iuris gentiū. ff. de pact. & ibi no. in gl. ubi si aliquid prohiberet probare contra instrumentū, intelligit̄ contra substantiā instrumenti, non contra qualitatem. Ita in proposito cūm quis metu pœnæ prohibeat negare, debet intelligi de negante substantiā, nō de negatē qualitatē, & sic cūm substantiā sit cōfessus, debet ut cōfessus puniri. Sexto de hoc uidet̄ casus expressus ff. ad l. Aquil. l. inde Neratius. §. si cum l. seq. ubi apparet q̄ ad hoc ut euitet pœna quæ cōtra negantem est statuta per l. Aquil. sufficit q̄ factū cōfiteatur, scilicet me occidisse, licet negem qualitatem, ut puta, quia nego seruum esse talis æstimationis, uel tantum interesse agentis. Itē propositū, licet negē aliquā qualitatem, nō debet puniri ut negans, sed ut cōfessus de eo condemnari. Septimo sic: Ratio quare mitius puniēt, est, quia releuat aduersariū ab onere probandi, ut dicit̄ est. in sexta ratione aduersarij partis. sed licet neget

neget qualitas, nihilomin⁹ pars remanet releuata ab onere probandi. Exemplū, Si aliquis cōfiteat̄ occidisse, dicat tñ se fecisse sine dolo, certē ipse habet pbare, ut C. de iniur. l. si nō conuicti. ad l. Corn. de sic. l. j. & ff. eod. l. j. §. diuus. ergo cūm super sit ratio, debet durare beneficiū confessionis. Octauo sic: Indefinita locutio æquipollet uniuersali, ut l. si plurib⁹. de leg. ij. de leg. ij. l. si plures. not. per Dyn. de reg. iur. super rubrica lib. vj. Vnde cūm statuta puniat acrius negātes, intelligit̄ negātes oia. Sed uerum est hunc, qui confiteat̄ factū, & negat qualitatem, nō negare omnia, ergo non debet ut negās cōdemnari, ut l. is qui ducēt. §. utrum. de reb. dub. Non dō de hoc uidetur gl. ordinaria. Insti. de act. §. itē mista. ubi ille, qui confiteat̄ delictum, negat tñ aliquā qualitatem propter quā dicit̄ nō deberi, nihilomin⁹ habet in omnibus, ut confessus, modō in eo pœna quæ uenit ex delicto sine qualitate puniatur cōfessus in ea, quæ agitur ex qualitate, puniūt ut negās. probat̄ pluribus rationibus. Et primō sic: Qui partē delicti cōmittit, non puniūt contemplatione totius, sed cōtemplatione eius quod cōmitit, ut ff. de extraord. cōm. l. j. C. de seru. fugiti. l. si fugiti ut. & ita not. facit de pœna l. aut facta. §. euenit. ita in proposito, cūm partim fuerit cōfessus, partim negauit, solum in ea parte quā negauit, puniāt ut negās. Secundō sic: Pœna non debet cōcedi delicti ne se in ea re, & eo tantum respectu quod quis deliquit, puniāt, & nō ultra. ff. de his quib. ut indig. l. rescriptū. ad Treb. l. Paulus respondit. §. si certū. quib. ex cau. in possess. catur. l. Falcianus. §. quid si aduersus. Sed hīc nō deliquit negatō, nisi respectu qualitatis, ergo solum respectu qualitatis debet puniri. Tertio sic: Qñ qs ad plura tenet in iudicio sub pœna si in uno est obediens, in alio non in eo, quo est obediens, pœna nō committit̄ cum effectu, ut l. si seruus. §. ff. plurim. si quis cautioni. & quod not. de verb. oblig. l. v. §. fi. & de reb. dub. l. si quis qui ducēt. §. utrum. in gl. super uerbo, in illo. Sed ista pœna, quæ imponit̄ negatū, imponit̄ circa ea que ueniunt publicāda iudicio, ergo in effectu cōmittit̄ solum p̄ eo quod negauit ipse. Quarto sic: Qñ quis eodē facto diuersis respectib⁹, deliquit, eo respectu, quo deliquit, cōsequit̄ pœnam, alio respectu pramium, ut l. de his qui ut indig. ita in proposito, respectu eius, quod negauit, cōsequit̄ pœnā, alio respectu pramii. Facit l. relocatori. §. fi. de interdic. & releg. Quinto sic: Quādo pœna debet imponi propter priuationē alicuius rei priuata qualitate, solum imponitur pœna respectu illius qualitatis, quod apparet in actione ex empto, ubi re euita agitur pro toto interesse, sed euita seruitute agitur solum p̄ interesse seruitutis, quæ est qualitas fundi, ut l. quæ ad uirutum. de euc. & ibi not. & de contrah. empt. l. cūm ueneres. ita in proposito solum respectu qualitatis actus puniāt. Sexto sic: Si qñ aliquid alicui tribuit̄ propter laborem, dimi nuto labore deminuit id quod concedit, ut l. Seio amico. in prin. de annu. leg. Sed pramii cōcedit̄ cōfidenti, quia exonerat aduersariū onere probandi, ut l. eum qui in prin. de iur. iur. Ergo si pro parte eum exonerat, consequitur pramium accusatus, quia percussit̄ tali loco, & tali tempore adfuerit se percussisse dicto loco, uel tempore. Certē si accusatio probabitur, puniatur ut negans. Item iudex potest talem responsionem non admittere. nō hanc cōclusionem.

SOLVITIO. Domini nostri Iesu Christi nomine in uocato. In q̄ prædicta aduertendū est, quia qñ quis negat aliquā qualitatem, seu circumstantiā, qua negata, negatur ipsum factū, de quo producit̄, quod prima facie uidebat̄ cōfiteri. v. g. qui confiteat̄ se percussisse Titium, negat tamē hoc se fecisse tempore, uel loco in accusatione uel libello cōrentis, tūc omnino aliud factū confiteat̄ q̄ illud de quo procedit̄. Nam factū uno tempore uel certo loco differt realiter, & fm substantiam ab eo, quod factū diei alio tempore, uel loco, ut l. si nō forte. §. libertus. de condit. in deb. & quod not. C. de test. l. testium. de acq. har. l. Pantonium. §. rei. cum sua gl. & est expressum extr. de fide instrum. c. cum Ioann. & de re iudica. c. Abate sanē circa fin. ibi locus & tempus, & c. quod ibi no. & dixi in leg. denunciaste. §. quid tamen. de adul. illo casu non loquitur q̄ nostra. Nam iste sine dubio habetur ut negans, qui totum negat, imō dico q̄ si iudex uellet talem responsionem

non admittere, posset licet, quia ad interrogata non respondit, ut supra patet, ergo, & c. ut Insti. de inuti. stipul. §. si de alia. Sed posset ut dicere non esse uerum q̄ locus uel tempus faciet differri realiter, fm substantiā. Nam si Titius est uulneratus in facie, ubicunq̄ factum fuisset illud uulnus, idem uulnus esset substantiā, ut patet ad sensum, sicut idem est homo, licet de loco uel de tempore originis dubitetur, ut l. iij. §. minorem. ff. de mino. & l. eius. §. pœna. ad mu. Resp. nos potest sumere actum prout radicatur in faciente, & tunc illud est factū uno loco uel tempore. aliud factum alio, & tunc diuersitas talis inducit diuersitatem realem & substantiam, ut dixi. Quādoq̄ accipitur actus pro effectu secuto ex actu, ut uulnus seu scissio quæ secuta est ex actu percussiois, & tunc illud est unum, ubicunq̄ fuerit factum: quia nō potest esse nisi in uno loco factum, ut ex prædictis patet. Alia circa hoc dixi in d. §. qui tamen. Qñ quis negat aliquam qualitatem seu circumstantiam, ex qua non inducitur diuersitas realis seu substantialis, & tunc pcedit q̄ nostra. Pro qua declaranda est aduertendū, q̄ statuta Italie circa hoc procedunt diuersimodē. Nam qñ q̄ statuit̄ hoc in pœna, ut negās plus puniāt quā sit alia simplex pœna pro maleficio. Quādoq̄ hoc statuit̄ per modū pramij, & ei qui fuit cōfessus, minuit pœna, quæ aliās statuta est pro maleficio. & isti sunt diuersi effectus. ideo de quolibet per se uideamus. Circa primū, qñ statuit̄ hoc disponit in pœna, ut puta q̄ qui negauit, puniatur in quarto plurim, uel similia uerba, & tunc circa hoc cōsideranda sunt duo fundamenta. Primō, quia istud statutum habet locū in pœna mentientis. Vnde si negaret aliquid cuius haberet iustā ignorātiā, nō puniret̄ per reg. generalē, quæ est, ubi nō est culpa, ibi nō cadit pœna, ut C. de pœn. l. sancimus. & ff. de verb. sign. l. alia est fraus. in prin. de reg. iuris. c. sine culpa. lib. vj. Secundū fundamentū est, q̄ tunc negās puniretur, qñ per negationem graauit aduersariū onere probandi, ita q̄ aduersarij habeat necessē pbare per testes uel alij legitimis probationibus, aliās non puniret̄, ut negans, ut ff. de iureiur. leg. eum qui in prin. & ad l. Aquil. l. ij. §. j. & ibi no. & C. ad l. Aquil. contra negantē. & ibi etiam no. Cū enim illa loquatur generaliter in qualibet actione, quæ creascit per inficiationem, non est dubium, q̄ extenditur ad statuta, ut no. in simili. ff. de legib. l. quod uerō. & dixi plenē in l. omnes populi. in materia de interpre. stat. circa interpretationem extensiuam. His præmissis, in casu prædicto qñ statutum procedit pœnam imponendo, dico sic: Qñ quis ille, qui cōfiteatur factum, negat aliquam qualitatem, seu circumstantiam, per cuius negationem aduersarij non grauarit onere probandi, ut puta, cōfessus est se percussisse, sed nō animo iniuriandi, uel se occidisse, sed sine dolo, uel se occidisse ad sui defensionē quibus casibus cūm præsumptio sit cōtra eum, sibi incumbit onus probandi aliquas circumstantias, ex quibus esset dolus & animus iniuriandi, & præsumitur ad sui defensionem fecisse. C. de iniur. l. si nō conuicti. ad l. Corn. de sic. l. j. & l. eum qui. & isto casu negās talem qualitatem, uel circumstantiā, sine dubio si nō probat, nō puniatur ut negās, quia per confessionem factā releuat aduersariū ab onere probandi, ut d. l. eum qui. Qñ quis cōfiteatur factū, & negat aliquā qualitatem seu circumstantiā, quam oportet aduersariū probare. Et hic est aduertendū q̄ qñ quis negat aliquā qualitatem seu circumstantiā quam iuste ignorat, ut puta, confiteatur se percussisse, negat tamen q̄ ex illo uulnere sit remansura cicatrix, uel q̄ ex ea membrum remaneat debilitatum, & si. Et tunc etiā eo probato nō puniatur ut negans: quia cūm non sit in culpa, nō debet pati pœnam, ut dicit̄ est. Pro hoc ff. de interrogat. act. l. de atate. §. interdū. & seq. & est casus ad l. Aquil. l. inde Neratius. §. fin. & l. seq. sic inducendū in libello proposito super actione l. Aquilia, debet exprimi quantitas damni, fm gl. quæ est in l. prior edixit. §. si dicitur. ff. de iniur. Pone, conuentus l. Aquilia confiteatur se hominem percussisse, negat tamen æstimationem damni esse illam, quæ in libello proponitur. Certē tanquam confessus ueniet cōdemnandus, ut d. l. inde Neratius. §. fin. cum l. seq. Si enim ibi confessus fuisset æstimationem damni, ratio, quæ ponitur in illa

malè iudicat, tenet ex quasi maleficio, ut s. pluries est probatū, ita ille q. sibi adscribit in testamēto, tenet de quasi falso, q. nō est falsum, p. p. ut C. de his q. sibi adscr. in testamento. & ibi no sup rubr. & eo tit. l. senatus. & ff. ad l. Fal. l. j. in fi. & l. diu. Claud. sed q. sibi adscribit in testamēto qd. postea rumpit, uel irritat, nihilominus puniū, ut d. l. si qs. legatū. ergo iudex q. dedit malā sententiā, quā postea rumpit, poterit effectua- liter cōueniri. Decimō. pbat per casum l. fi. C. de pœna. iudic. qui malè iudic. sic inducēdo. Certū est q. sententiā lata per pecuniā, est ipso iure nulla, ut l. uenales. C. qn. prouoc. nō est neesse. & ff. ad Trebell. l. seruo inuito. s. cum prator. & ibi no. tamen iudex, qui per pecuniā iudicauit, tenetur parti, cōtra quam, sententiā tulit, licet ipso iure sit nulla, ergo etiā hoc casu licet post appellatōnem extingatur pronūciatum, si iudex poterit effectua-liter conueniri, &c.

SOLVITIO. Domini nostri Iesu Christi nomine inuo- cato, ac eius gloriōsæ matris uirginis Mariæ, saluo sem- per iudicio cuiuslibet Doctoris & Scholaris qui me- litoribus rationibus, & iuribus moueret. Et specialiter patris, & domi. mei Ray. de Forli. cuius correctioni me semper sub- iijcio. Ad decisionem præsentis q. inuestigandū est, an iudex qui per imperitiā malè iudicauit, tenet parti, si pars po- tuit appellare, & appellauit, & hunc punctū tangit gl. in simi- li. quod quisq. iur. l. j. post princ. glo. mag. & ibi dicit q. iudex tenetur, quia potuit subesse causa quare pars non appella- uit, ut ff. mand. l. si pcurator. s. ignoratēs. sed Guliel. de Cun. dicit idē si nulla causa subit, quia iudex nō potest parti im- putare, quare cōtra ipsius sententiā nō uenit. nā suā culpā alij, &c. ut l. cum in fundo. s. q. si mulier. ff. de iure dot. itē te- net ibi Cyn. & Anto. de Pisis, & hoc puto uerum, & uidet ex- pressum ff. de appel. l. j. in princ. cum gl. sua. ubi dicit q. licet quis habeat beneficiū appelladi, nihilominus iudex facit li- tem suā. Et hoc etiā tenet gl. si bene aduertat, in d. l. si per im- prudentiā iudicis. ubi si nō appellauit, nocet sibi quantum est in actione mouēda cōtra uenditoris, sed ei bene cōpetit actio cōtra iudicē. addo q. iudex nō possit obijcere parti, quia nō appellauit, sicut uenditor nō potest obijcere emptori, cur cō- tra se agentē nō exceptit, ut ff. de cui. l. uēdicantē, cum l. l. c. q. & q. in eis not. Pro hoc uidet tex. in sim. ff. de alie. iud. mu. cau. fact. litē si res. in prin. facit. C. si tutor, uel curator interue- nit. l. etiā. Hoc uidet tenere Innoc. & Hostien. ex. de appel. c. sapē. in si. glo. magna. Nec ob. si dicit q. si nō appellat, uidet sententiā approbare, ut C. de appel. l. j. & C. q. nō & q. nō iud. l. ab eo. cū sim. q. a fateor q. uidet sententiā approbare tanq. sic la- tā, nō tanq. bene latā, ut dicitur in rati habitatione neg. gest. ut no. ff. de neg. gest. l. Pomponius scribit in gl. magna. Facit ad hoc quod dicitur q. per appellatōnem quis cōfirmat senten- tiā, ut l. iij. s. falsus. ff. rem rat. hab. quod intelligendum est quod approbat tanq. sic latam, nō tanq. bene latā, aliās fru- stratoria esset appellatio. Hoc ergo posito, p. constanti quod pars quæ potuit appellare, & nō appellauit, habet actionem contra iudicem, apparet q. dubium nostra quæstionis pro- cedit, an per appellatōnem interpositā iudex potest se tue- ri. Et ad hoc declarandū adhuc aliud inuestigandum occur- rit, quod habetur In sti. de ob. quæ ex quasi delict. in prin. & ff. de uar. & extraordinar. cogn. l. i. ubi dicit q. in quantum de ea re æquū religioni iudicatis uidebit, pœnā sustinebit, an il- la sit mera pœna ex parte utriusq. an uerō sit pœna solum respectu iudicis, an interesse respectu partis, dico q. solum respectu iudicis est pœna, & respectu partis est interesse. Et hoc probat per tex. in si. ff. de his qui deiec. uel effu. l. j. ubi ui- detur q. ista uerba, in quantum iudici æquū uidebit, referuntur ad. interesse, ut ea. l. in prin. uer. si minor, cōiuncta l. fi. eo- tit. & in sti. de ob. quæ ex quasi delict. s. ab homine, & est ex- pressum. ff. de dam. infec. l. iij. & ibi no. Ad aliud aut quod dixit, in quantum religioni iudicatis uidebit, dat arbitriū iu- dicit, ut ex causa possit cōdemnare in min. q. sit interesse par- tis, ut si est filiusfam. qui minus habet in peculio, ut ff. de iu- dic. l. si filius. uel qui errauit in l. fortissima, ut in l. Gallus. & ita debet intelligi gl. In sti. de ob. quæ ex quasi delict. in prin. Sed si per dolum malè iudicasset, illud totū esset mera pœna

etiā si partē nō laferit. si tñ per eum nō remansit, ut si sententiā est nulla, quia corrupt? pecuniā. l. fi. C. de pœna iud. qui ma- lè iudic. His præmissis pro solutione nostræ quæstionis est sciendū, aut pars appellauit, & in causa appellatōnis obti- nuit, ita q. sententiā est rescissa, & tunc dico q. iudex nihilomi- nus poterit cōueniri: tamē nō habet ratio talis interesse qd. erat ab initio, sed habetur ratio sumptuum, uel expensarum, quæ factæ fuerunt in causa appellatōnis, quas aliās non su- stinisset, nisi quia cōtra eum fuit iniquē iudicatu, ut ff. rem- ra. hab. l. fin. s. cum autē, & s. Marcellus, aliās uerō nisi in cau- sa appellatōnis debitor est factus non soluendo in totum, uel in partem, ut not. ff. de pet. har. l. nec ulla. s. pen. ibi, nisi potētis interest. & ff. si cer. pet. l. periculum. & C. de arbit. l. j. cum si. Ad hoc optimè facit ext. de senten. ex com. c. sacro. ubi licet ab initio interfuerit pluries, tamē definit interesse factio ipsius actoris, ergo, &c. ut l. & ideo. de cond. iur. Item definit interesse per interpositionem appellatōnis quæ fingit retro non esse iudicatum, ergo, &c. ut l. si quis uxori. s. fin. ff. de fur. Et hoc modo intelligi opi. not. ff. de uar. & extraordi. cogn. in l. fin. ubi dicitur q. quando sententiā sit nulla, iudex non facit litē suā, scilicet quo ad totale interesse, sed quo ad expensas propter hoc factas, & cætera damna, sicut supra di- ctum est. Aut in causa appel. appellator succumbit, & sic sen- tentia prima fuit confirmata, & tunc iudex eum non poterit con- ueniri. Talis enim sententiā excusat iudicem, ut C. de appel. l. à pro cōsulibus. Facit ad hoc C. si plures una sent. l. j. Et hoc uidet uelle gl. j. facit. de exce. rei iud. l. j. circa princ. Aut causa appel. pendet, & tunc quia statim interposita appellatōne extinguit pronūciatū, ut ff. ad Turp. l. j. in fi. & sic definit in- teresse. Dico idem q. poterat inuenire solum ad expensas, & cætera damna, cum primū ius remanet s. sibi illatum, ut ff. de alie. iud. mu. cau. fact. l. j. s. ex quibus, illud quod ibi dicit ex mutatione aduersarij, idem sit hic in mutatione iudicis. Adde idem optimè ff. man. l. creditor. in prin. Nec ob. si dicit q. pēdet causa præiudicialis, quia hoc est inter diuersas per- sonas, ut not. in d. l. creditor. Nec ob. l. minor. de adm. tut. fm ueram lect. & quod not. pe. Azo. in sum. C. si aduer. rem iud. quia ibi interposita fuit appellatio ab ipso curatore, eodēq. debitor, unde nō præiudicat alijs adultis in actione eis iam qua sita. Hæc uerō appellatio fuit interposita ab ipso, quia in- tentionē habebat contra iudicē. Secundū hoc ergo quantum ab alio postum exigere, nō cōputat interesse, ut ff. de uerb. obli. l. si qs. stipulatus sit. s. si cum alijs s. alleg. licet aliās secus sit in quibuscumq. pratorijs stipulationib. ut ff. q. satis cog. l. j. in fi. aut causa appellatōnis est deserta p. cursum tēporis, & tūc si qd. iudex appellatōni nō detulit, nihil potest iudex parti imputare, & poterit cōueniri, sicut dixi s. in parte que potuit appellare, & non appellauit, p. easdē rationes. & hoc no. In. expressē, i. d. c. sapē. de app. in si. gl. magna. Aut iudex detulit appellatōi, & partis negligentia est deserta, uel alio mō pars renūciatū appellatōi, & tūc cum p. interpositionē appella- tionis eo ipso sit qua sit ius liberatōis iudici respectu tota- lis interesse licet remāserit obligat. ppter sumpt. ut s. dicitū est, nō potest pars per suā renūciationē, tacitā, uel expressā recusitare obligatōnem contra iudicē, ut ff. de pac. l. si. Ista em̄ partis negligentia, iudici nocere nō debet, ut C. de pig. l. præ- ses. & ff. de euc. l. j. in prin. & l. Herennius. s. Caius. cum sim.

Disputata fuit quæstio ista per do. Bart. in ciuitate Perusij, Anno Domini Meccxlv. die x. mensis Februarij, &c.

A D D I T I O.

Iudex. Aliās incip. a sententiā iudicis qui per imperitiā. & ita alle. Bart. in l. item si res in si. in prin. ff. de ar. Et hoc dicit. in summa: iudex si per imperi- tiam malè iudicauit, tenetur parti ad interesse. si potuit appellare, & non appellauit. Si uerō appellauit & obtinuit, tenetur ad sumptus, & expensas appellantis, uel tenebitur, quia propter delationē causæ appellantis debi- tor est factus non soluendo in totum, uel in partem, si succumbit appellator, tunc iudex non potest conueniri. Aut appellatio pendet, & poterit conue- niri solum ad expensas, & cætera damna. Aut causa appellatōnis est deser- ta, & tunc si non detulit iudex appellatōni, poterit conueniri. Aut appella- tio est deserta per negligentiam partis, uel aliter est ei imputandum, & iu- dex non potest conueniri. Et adde q. de ista disputatione Bart. meminit idē

Bart.

Bart. in l. fin. ff. de uarijs & extraor. cogn. ibi uide apost. et in l. si minoris. in ij. col. & ibi uide apost. ff. de administ. tut. & in l. quia etiam. s. ex quib. & in d. l. item si res. in fin. princ. ff. de arbit. & Bal. in c. j. s. iudices in fin. de pace iuramen. firmand. Et de ista disputatione uide plenè Fely. in rub. extr. de appell. & Alex. in l. j. in iij. col. in uer. in ead. ff. quod quisq. iur. & ibi uide plenè per dom. meum las. in prim. in ult. col. & in ea. l. j. s. fin. eo tit. & Ang. de Are. in l. j. in prim. in iij. col. ff. de app. Thom.

Saluo semper. Ista uerba usq. ad illud uerbum ad decisionem, non sunt in li-bris antiquis Bart. manu scriptis. Thom. Diplo.

De appellatio. Vide Bart. in d. l. j. ubi uoluit q. remedium appellatōnis non tollit regressum contra iudicem qui malè iudicauit. & uide Bart. in l. si mi- noris. in ij. col. ff. de administ. tut. qui uidetur contrariari, & uide glo. & Doct. in l. j. ff. quod quisq. iur. Thom. Dipl.

De dam. infec. Vide Alexan. de Imol. in l. j. in s. eum. in fin. ff. de dam. infec. Thom. Diplo.

Nulla. Vide las. in l. prima in fin. in pen. col. ff. quod quisq. iur. Thom. Diplo.

Appellator succumbit. Contrarium uidetur tenere Innoc. in c. pastoralis. de offic. deleg. Thom. Diplo.

Ius remaneat. Nunquid possit agi contra iudicem cuius sententiā est appel- latum, uide gl. in clement. ij. in gl. ut de appell. & uide Maria. Soc. in conf. xxiiij. incip. uis ac diligenter in ij. col. in ij. q. prim. & Alex. in l. iij. s. fin. li. de dam. infec. Thom. Diplo.

Renunciatū. Vide plenè Fely. in ru. ext. de ap. in ult. col. ubi plenè ponit de ueritate istius dicti. & ibi ponit plures concor. & uide las. in l. j. in princ. in ult. col. ff. quod quisq. iur. & Ang. de Are. in s. j. in fi. de ob. l. quæ ex quasi deli. nase. uide etiam quæstio. quam ponit Bart. super qua consuluit in ista-nto. Tuder. l. ij. ff. de ope. liber. Tho. Diplo.

QVÆSTIO X.

Hæres an in dubio hæreditatem adiuisset censetur.

- 1 Qui hæreditariam rem possidet, si nullam aliam iustam causam possiden- di habeat, uidetur ex hoc se gerere pro hærede, uel hæreditatē adire.
- 2 Non improbare, est approbare, quando de alicuius lucro uel commodo tractatur.
- 3 In dubijs declaratio uoluntatis defuncti pertinet ad heredem.
- 4 In dubio præsumendum est q. quis habeat animum faciendi id, quod in delictum non cadit.
- 5 Aditio hæreditatis sit uoluntate probata per actus extrinsecos.
- 6 Per aditioem hæreditatis debitoris creditori contingit liberatio.
- 7 Illud quod potest fieri citra ius & nomen hæredis, non inducit aditionē.
- 8 Illi qui sunt inuicem debitores siue hæredes, dicuntur inuicem obligati ex quasi contractu.
- 9 Tempus non est modus tollendæ, uel inducendæ obligationis.
- 10 Voluntas an possit probari per non factum, sicut per factum, & q. possit probari per non factum, est expressum.
- 11 Aditio hæreditatis sit solo uoluntate declaratio.
- 12 Si dominus est debitor serui, & ei cessat soluere, statim uidetur habere animum adimendi peculium, nisi contrarium probetur.
- 13 Pater quando superest legitimus administrator filiorum, eo casu quo pro filijs potest adire, nam non restituendo dotem uidetur adire pro filijs sicut pro se.

DEBITOR. In diem cognouit sui creditoris hære- ditatem sibi fore delatā, in qua hæreditate aliud quā ipsum nomen debiti non erat, qui debitor dictam hæ- reditatē adire, nec repudiare non expresit, & decessit. Que- ritur, nunquid hæredes ipsius debitoris possint de iure dice- re dictam hæreditatē fore per dictū debitore aditā, & ad eos transmissam, uel nō. & q. uideat adita, probat sic. Primò, q. hæreditariā rem possidet, si nullā aliam iustā causam possi- dendī habet, uidet ex hoc se gerere pro hærede, uel hæredita- tem adire, ut C. de rep. har. l. j. & ij. & de iur. deli. l. j. & quod ibi not. Sed debitor dicit possessor rei, & iuris hæreditarij, ut ff. de pet. har. l. regulariter. & l. nec ulla. s. si. cum l. seq. & fa. erci. l. fundus qui doris. in fi. ergo ille debitor tanq. possidēs rem hæreditariā uidet aditā. Secundò, q. ad petitionē credi- toris statuit ei, cui defertur hæreditas, terminus, intra quem adeat, uel repudiet, si intra tempus nihil facit, uidet adire, ut C. de iur. deli. l. si. si quis autē temerario. not. ff. de acq. har. l. quando. Sed iste debitor in diē delata est hæreditas cre- ditoris, uidet habere dictā electionē, quia si uult esse hæres,

Bart. Quæstiones.

nō soluat, si non uult esse hæres, dies interpellat eū ut soluat: ergo nil faciendū uidet adire. Tertio sic: Per cursum temporis nil faciendo inducitur præsumptio rati habitationis, uidelicet q. quis patiat rem esse apud alij, ut l. si. C. si ma. fac. rat. hab. ff. de iniust. test. l. filio præte. ad Tre. l. si impubes. s. fi. Si igitur præsumit approbare eo casu q. est perdere qd. de facili non præsumit, ergo multo magis in casu, pposito præsumitur uoluisse esse apud se, ex quo inducit lucrū suū, qd. de facili præ- sumit, ut statim dicā. Quartò sic: Nō improbare, est appro- bare, qn. de alicuius lucro uel cōmodo tractat, ut l. si absen- tis. C. si cer. pet. & quod ibi. not. per gl. & doct. ff. rem rat. hab. l. quo em. & qd. ibi no. per gl. sic in pposito non repudiare, est adire, & approbare cū de suo cōmodo tractat, f. de acq. har. Quintò sic: In dubijs declaratio uoluntatis defuncti perti- net ad hæredē, tanq. ad eum, qui melius debet cognoscere, ut l. si quis à filio. s. si quis plures. ff. de leg. j. & ibi no. fam. erci. l. hæres. s. si incerto. & ibi no. & In sti. de leg. s. si generaliter. & ibi no. & no. per Dy. in c. obscuris. de reg. iur. lib. vj. Sed dicitur debitor potuit cessare in restitutione dictæ rei animo ad eum di hæreditatē, ergo, &c. Sextò sic: Hæreditatis aditio cōstitit in animo, ff. de acq. har. l. j. C. de iur. delib. l. potuit. sed de iure præsumit q. quis habeat animū q. nolit esse obligat. quod patet: quia nō ualet remissio uel legatū qd. cōfertur in pote- statē eius, qui debet obligari, ut l. senatus. s. legatū. de leg. j. de acq. & obli. l. sub hoc. & id dicit lex, q. qn. promittitur quanti- tas maior uel minor alternatiuē, quod minor quāritas est so- lum in obligatione, ut l. si stipulatus fuerit decē aut quin de- cim. de uerb. obli. & dele. ij. l. si ita relictum. s. fi. Ratio est, quia lex nō præsumit q. quis uelit obligare de quāritate maiori, ut dicitur legib. patet. & no. Cy. C. de uer. sig. l. cum quidā. Si er- go præsumit q. nolit obligari, ergo patet q. habuit animum ad eū di hæreditatē sui creditoris, quia ex hoc sequit q. nō est obligatus. Septimò sic: In dubio præsumendum est q. quis habeat animū faciendi id, quod in delictū nō cadit, ut ff. pro socio. l. merito, de ser. corrup. l. si quis seruū cōmunē. de iniur. l. item apud Labeonē. s. si cau. de reg. iur. l. semper in dubijs. Sed in pposito, aut nos præsumimus illū debitore in diē ha- buisse animū ad eundī hæreditatē, & habem. ppositū. aut di- cim. s. triū, & tūc p. cursum diei apposite fuisse mora soluēdi, & sic est i. dolo, & culpa, ut l. qd. te, si cer. pet. & de reg. iur. qui sine. Sed hoc facere nō debem, ergo præsumendū est ipsum habuisse animū ad eundī hæreditatē, & sic in mora esset, &c.

CONTRA. Quod nō possit dici hæreditas adita, p- batur rationib. j. scriptis. Primò sic: Hæreditatis aditio sit uoluntate probata per actus extrinsecos ff. de acq. har. l. mu- tuum. & ibi no. in l. pro hærede. s. j. & C. de iur. delib. l. potuit. Sed in quæstione, pposita nullus ponit interesse actus, ergo nō potest dici hæreditas adita. Secundò probat sic: In dubio nō præsumit q. quis uelit habere animū se obligadi, ut pro- batur iurib. s. alleg. in vj. op. cōtrariæ partis, sed per aditionē hæreditatis grauat quis onerib. hæreditarijs, ut C. de acq. har. per totū. ff. eo. tit. l. pro hærede. s. si quid tamē. in fi. de aut. tut. s. neq. & sic in dubio nō præsumitur q. habuit animum ad eundī. Tertio probat sic: Sicut per aditionem hæredita- tis debitoris creditori cōtingit liberatio, ita per cōpensatio- nem, quā debitor opponit creditori, cōtingit liberatio. Intra sunt uulgaria. Sed in dubio debitor nō præsumit q. habeat animū cōpensandi, nisi hoc dicat, ut ff. de compen. l. si quid à fideiussore. & ibi no. & C. de compen. l. si constat. & ibi no. & In sti. de act. s. in bonafidei. & ibi no. nec hæreditatis adi- tio debet præsumi, nisi dicat licet per eam liberatio inducat.

Quartò probat sic, illud quod potest fieri citra ius, & no- men hæredis, nō inducit aditionē, ut l. pro hærede. s. Papinia- nus. de acq. har. sed tacere factum ab illo debitore defuncto potest fieri citra ius, & nomē hæredis, quia potest solutio nō negligere, sicut quilibet alius debitor. Item potest hoc fieri sine delicto. Nō enim potest dici quod cursum diei cōstituat ipsum debitorem in mora, cum nullus alius esset hæres debi- toris, cui solui possit, ut l. pecuniæ fonebris. s. si ff. de usu. er- go non potest dici hæreditatē fore aditā. Quintò per gl. quæ uidet dicere hæc q. C. de rei uxo. act. l. j. s. exact. ubi dicit gl. q.

li res

si res estimatae sunt datae in dotem, & maritus reservauit sibi electionem, an restituat rem, uel precium quod ipse debet eligere, aliis transferatur electio in mulierem. Ex hoc concludo quod ex solo cursu temporis marito nil faciente, maritus praesumeretur habere animum illum, ex quo in mora non incidere, statim praesumeretur habere animum soluendi pecuniam nisi dicatur in mora soluendi fundum, ne uideatur in mora soluendi estimationem, tamen neutrum istorum praesumitur. sed in uxorem electio transferatur, ut ibi patet, ergo solo cursu temporis non uidetur habere animum ad eundem hereditatem. ¶ Sexto probatur sic: Illi qui sunt inuicem debitores siue heredes, dicuntur inuicem obligati ex quasi contractu, ut pater per totum tit. fa. etc. ff. & C. sed si uni socio defertur hereditas alterius, licet inuicem non persistant, & diuisionem non perant, non praesumitur aditio, nec praesumitur quod ab illa obligatione, qua tenebatur si propter coniunctionem uoluit obligatum liberatum esse, ut l. duo fratres. ff. de acq. har. ergo nec in proposito debet praesumi conditio, ut per hoc inducatur liberatio, & c. ¶ Septimo sic: Tempus non est modus tollendae uel inductae obligationis, ut ff. de acq. & obl. l. obligationum ferre. §. placet. C. de pact. l. si certis. & de usu. l. cum de in rem uerf. sed si ex solo cursu temporis induceretur aditio, temporis esset modus tollendae uel inductae, ergo, & c.

SOLVTIO. Domini nostri Iesu Christi nomine in uocato, ad determinationem praesentis quaestionis, primo uidentium est, an ad aditionem hereditatis sufficiat sola uoluntas, an etiam requiratur actus. Et gl. ff. de acq. har. l. in prin. uidetur dicere, quod requiratur uoluntas declarata per actum. alibi uidetur quod sufficit sola uoluntas, ut l. pro herede. §. i. c. i. ff. de iur. deliber. l. potuit. & ibi per gl. & doc. communiter tenent. ¶ Secundo est uidentium, an ista uoluntas possit probari per non factum, est expressum C. de iure delib. l. si. §. si quis aut temerario. ubi quod ad petitionem creditorum statuit aliquis tempus intra quod adeat, uel repudiet, tacendo per tempus illud uidetur adire, ut no. ff. de acq. har. l. quandiu. & dixi §. in ij. & iij. ratione facta, p parte affirmatiua. facit ff. de acq. har. l. recitari. fm intellectum quem ibi ponit lac. de Aretio. Hoc praemisso dico in q. praemissa, heredes d. debitoris posse dicere hereditatem per defunctum fore aditam, & ad eos de iure transmissam, quod probo trib. rationib. prima est illa, praesumendum est quod quis habeat animum faciendum id in quo delictum non cadit, ut l. merito, cum sim. ff. pro socio. sed in proposito aut nos praesumimus illum debitorum in diem habuisse animum ad eundem, & habeo propositum. Aut dicimus contrarium, & tunc per cursum dici appositae fuisse in mora soluendi, quae mora est dolus uel culpa, ff. si cert. pet. l. quod te. de re iudic. l. quaesitum. ergo cum hoc facere non debemus, praesumendum est ipsum habuisse animum ad eundem hereditatem, & sic in mora non esse. ¶ Secundo sic: Sicut hereditatis aditio fit solo animo declarato, tamen ut dictum est, ita compensatio fit ipso iure, si opponatur ab homine, ut in l. de acq. §. in bono fidei. C. de compen. l. si constat. ibi no. hoc tamen fallit in casibus, in quibus compensatio non facta quis incidere in poenam, moram, uel culpam, quia tunc compensatio intelligitur fieri ipso iure, nec requiritur factum hominis ad hoc declarandum. Preterea, lex praesumit hominem hoc uelle, ut C. de compen. l. si constanter. & d. l. si quis a fideiussione. & ibi plenè. Ita in proposito non requiritur alia declaratio uoluntatis, sed ex sola retentione indicitur aditio, ne alius incidat in poenam, uel in mora ante aditionem hereditatis, si non restituat. Preterea, per hoc uidetur casus rectè intelligendo, de pecul. leg. l. si peculium. §. sicut autem. sic in ducendo sicut hereditas aditur solo animo, ut ff. de pecul. leg. l. Statius. in fin.

¶ Sed si dominus est debitor serui, & ci cessat soluere, statim uidetur habere animum adimendi peculium, nisi contrarium probetur, ut d. §. sicut autem. ita in proposito uidetur habere animum ad eundem hereditatem, nisi contrarium probetur. Hoc etiam probatur per omnes rationes §. pro hac parte inductas. Et ista q. procedit, & locum habet, & sepe de facto occurrit, quando mater decedit, & eius filij remanent qui sunt heredes patris in dotem. Nam dico quod si dicti filij steterunt per annum, quod etiam dotem non soluuntur alijs, qui ab intestato succederent

ipsi matri, hoc ipso tam ipsi quam ipsorum heredes possunt dicere dictam matris hereditatem fore aditam, maxime si in instrumento dotis esset appositae poena, si non restituere de bito tempore, sicut diximus §. de compen. quo casu fit ipso iure, nec requiritur factum hominis. Hoc exemplum de compen. proprie procederet de hereditate materna, quae dicitur proprie pertinere ad filios ipso iure, sicut dicitur quod compen. ratio fit ipso iure, ut l. si marer. C. de suis & leg. l. Item quod dixi quod super sunt ipsi filij debitoris, idem dico quod super est pater legitimus administrator filiorum, eo casu quo pro filijs potest adire. Nam non restituendo dotem uidetur adire pro filijs, sicut pro se. Idem si superest tutor filiorum infantium, ut ff. de poen. l. sed si damnum. & l. seq. Et eadem ratione idem dico siue debitor potest adire ex persona sua, siue ex iure liberandi ad se transmissio ex persona alterius per l. cum antiquioribus. siue alio quocumque modo. Et praedicta uera quod ipse debitor uel ipsius heredes ex hac cessatione uoluntate dare hereditatem esse aditam: sed si alius agens contra dictum debitorem, uel eius heredes cum ipse sui creditoris hereditatem negaret adiuuasse, uellet conuincere hereditatem ex cessatione praedicta, hoc non posset. Praedicta uera, nisi de dicti debitoris uoluntate appareret aliud expressè, uel per coniecturas, ut dicit text. expressè, & gl. in l. iij. §. illud. de pec. leg. Et hoc probant omnes rationes factae pro contraria parte, adeo quod eius non est necesse responderi. Ad praedictam dicitur not. quod ipso allegante praesumitur aditio. secus si ipse contra dicit. probatur & facit, C. de prob. l. siue possidetis. per glo. & doct. & c.

ADDITIO.

- a Debitor. De ista disputatione Bart. uide plenè Fran. de Are. conf. clxij. inc. uerum est. in j. col. & uide Bart. in l. gerit. in viij. col. ff. de acq. har. in uerf. uenio ad quartum. & uide Alex. ibi in antepe. col. in uer. quero quatuor. et uide Alex. & mod. plenè in l. non hoc. in pen. & ult. col. C. unde cog. & ibi uide las. & Phil. Deci. in ult. col. in prin. & Alex. in conf. xx. in viij. uol. in ij. col. incip. circa consultationem. & conf. xxij. in eo. uol. in pen. col. incip. consideratis. Thom. Diplo.
- b Quarto probatur. Vide Alex. de tmo. in conf. cccxvij. in iij. uol. incip. ponderatis his que in themate. in ult. col. Thom. Dipl.
- c Videndum. Vide Bald. in l. cum antiquioribus. C. de iure deliber. & ibi om nino Pau. de Cast. in ij. col. & Alex. conf. iij. uol. in iij. col. Thom.
- d Filiorum. Vide plenè Fran. de Aret. conf. clxj. incip. in puncto consultationis in ij. col. Thom. Diplo.

QAESTIO XI.

Filij nuncupatione, an naturalis legitimatus censetur, & eius praeteritione, testamentum rumpatur.

- 1 Si filius reperitur praeteritus, qui erat legitimus, et suus tempore testamenti ante uel post ipsum testamentum est ipso iure nullum.
- 2 Testamentum imperfectum ualeat inter liberos, licet non quo ad extraneos.
- 3 Filius ex uerbis positus in testamento contra ipsam nil impedit quin dicat ipsum testamentum nullum.
- 4 Si liberi legitimi extant per talia uerba, filij spurij, non intelliguntur legitimi.
- 5 Nuptiae possunt consistere tempore quo uerba proferuntur.

HABEO Filiam naturalem ex muliere cum qua potestatem contrahere matrimonium, extraneum heredem institui, & ipsi filiae quaedam legauit, ut filiae, nec eam naturalem nominauit, me mortuo, d. filia dicit se legitimam, per auth. si quis. C. de nat. li. & tanquam praeterita dicit testamentum nullum, queritur quid iuris? Et primo uidetur quod testum sit nullum, quod sic probatur: Si filius reperitur praeteritus, qui erat legitimus & suus tempore testamenti ante uel post, ipsum testamentum est ipso iure nullum. C. de li. p. per totum. & l. filius. & l. pe. ff. de iniur. test. l. posthu. in prin. Sed ista filia reperitur legitima propter nominationem factam de ipso in testamento, ut d. auth. si quis. & in corpore unde sumitur, est ergo sua sicut si esset nata ex matrimonio, ut in auth. quib. mod. nat. effi. sui. §. illud. col. vij. ergo cum re periret de praeterito, potest dici testamentum nullum. Secundo probatur sic: Legitimitas quae inducitur per d. auth. est ex quadam

ex quadam praesumptione, quae inde resultat, scilicet, quod matrimonium contraxit cum matre talis filiae, ut in corpore, ut sic. mat. & auia. §. ad hoc col. viij. unde sumitur d. auth. litem quis. sed testamentum licet sit nullum, & inualidum, tamen uoluntatem testatoris probat, ut l. si. ff. de reb. eo. & de fideic. l. l. in testamento, ergo ex hoc potest dicere testamentum nullum, cum remaneat ex illo testamento probatum quod sit legitimum. ¶ Tertio probatur sic: Testamentum imperfectum ualeat inter liberos, licet non quo ad extraneos, ut C. de test. l. hac consultiissima. §. ex imperfecto. ergo nihil prohibet dicendum testamentum ualere quantum continet idem, ex quo induci uel praesumitur legitimitas d. filiae, sed quo ad illud sic, scilicet, quo ad institutionem extraneorum non ualeat, ut ff. fa. er. l. si. C. de lib. praeter. auth. ex causa. ubi testamentum ualeat quo ad legata, non quo ad institutionem, facit ff. de her. inst. l. si. ¶ Quarto nihil est impedimento quo minus filius ex uerbis positus in testamento, contra ipsum filium dicat ipsum testamentum nullum, ut ff. de lib. & posthu. l. si posthu. §. si. ergo ita in proposito poterit dicere se legitimam ex uerbis positus in testamento, & concludere testamentum esse nullum. Quinto uidetur casus expressus in d. §. ad hoc. in corpore, ut lic. mat. & auia. ubi si quis habens filios ex eadem muliere, & in suo testamento nominauit Titium filium, de alijs nihil dixit, alij ex illo testamento quo praeteriti sunt, poterunt se legitimos dicere, & per hoc ostendunt testamentum esse nullum, & c.

CONTRA. Videtur quod testamentum ualeat, & non possit dici nullum. Et probatur sic, ideo in d. auth. item si quis. & in corpore unde sumit, est, quia ex illis uerbis praesumitur testator uoluisse filios legitimare. Sed in casu nostro d. praesumptio uoluntatis cessat, quia non est uerisimile, quod quis eligat uiam ad impugnandum iudicia sua. l. ij. ff. de test. mil. Si ergo praesumitur quod uoluisse eam legitimari, uoluisse etiam testamentum nullum ex causa praeteritionis. quod non est uerisimile, ut dicitur est. Secundo sic: Paria sunt aliquid exprimeret rebus, & factis, & exprimeret uerbis, ut ff. de l. e. l. de quib. in fin. rema ra ha. l. Paulus. pro socio. l. coire. & gl. in l. ij. §. ignominia. ff. de his qui no. inf. Sed si expressisset naturalem, sine dubio esset ualidum testamentum, licet nihil expressit uerbis, sed factis. Nam non tractauit eam ut filiam, quia non instituit, nec ex heredauit, ut l. qui filius. ff. de uer. ob. ergo non uidetur legitima ut testamentum irritetur. Tertio sic: Quis cōsequitur aliquid ex testamento, illud uidetur comprobare adeo, quod contra illud uenire non potest. ff. de inoff. test. l. pe. ante fi. Sed ista filia dicit se legitimam ex testamento, & consecuta est id quod petit, postquam hoc sit uerum, ergo non potest dicere testamentum nullum. Quarto sic: Ius superueniens ipsius filiae factum ex uoluntate sua non potest irritare testamentum, quia inconueniens est quod ualor ipsius filiae. inf. de hered. quae ab intest. de ser. §. post mortem. facit communia praedicta. l. si. Sed constat quod praedicta legitimatione facta per patrem in testamento, filius non legitimitur, nisi ipso iure ratum habente, ut in auth. qui. mod. na. effi. sui. §. generaliter. ergo ex tali legitimatione testamentum irritatur. ¶ Quinto sic: Si liberi legitimi extant, per talia uerba filij spurij non intelliguntur legitimi, licet C. de hoc dubitet in d. auth. item si quis causam. lac. de Bel. hoc tenet expressè in auth. unde sumitur. & probatur in auth. qui. mo. na. effi. sui. §. generaliter. ubi dicitur quod liberis legitimis extantibus solum in duobus casibus, ualeat legitimitas, scilicet, per oblationem curiae, & per matrimonium, si fiant instrumenta dotalia. Hoc praemisso arguo sic: Par affectio iudicatur quod liberi habent bona defuncti, & quod ualeat testamentum factum ab eo, ut l. ex facto. de uul. & pup. Sed si sunt liberi, & non praesumuntur, ut dictum est, ergo nec hoc casu quod testamentum irritatur, ut dictum est, ergo, & c.

SOLVTIO. Et primo dico aliquo quo ad intellectum auth. si quis. §. adhuc. in corpore, ut lic. ma. & auia. sunt necessaria. Et primo quod ut filius sit nominatus requiritur quod mulier, ex qua natus est tempore facti testamenti, & prolatorum uerborum sit eius conditionis quod cum ea potuerit esse matrimonium, unde si tempore testamenti dicta mulier erat mortua, uel effecta religiosa, uel aliis inhabilis ad matrimonium

contrahendum cum testatore, ex dictis uerbis non esset filius uel filia legitima: quia tex. auth. item si quis, dicit de libera muliere quae uxor ei esse poterat: & istud uerbum poterat, potest esse futurum subiunctiuum: tamen de uerbis illis auth. non curo: quia sunt uerba magistraliter posita, & in libro Nouellarum nulla fit mentio, cuius conditionis sit mulier. Sed de illo non curo, quia eo modo utitur, nisi quatenus declarat librum auth. tex. in d. §. adhuc, ut lic. ma. & auia. col. vij. dicit sic: De libera muliere, cum qua nuptiae consistere possunt, istud uerbum posuit, est praesentis temporis. unde requiritur quod nuptiae posuit consistere eo tempore quo uerba proferunt, ut l. si ita. ff. de aur. & arg. leg. & desirant morte, uel aliquo alio casu nuptiae posse consistere, dicta uerba non habent locum. Casus est ff. de cond. ob. cau. sam. l. quod Seruius. & ibi not. in gl. uul. & ibi dixit. Facit, C. de ind. uidi. tol. auth. cui relictum. ibi, nisi spes nuptiarum defecerit. expressius in corpore unde sumitur. in auth. de nupt. §. quia uero. Vnde in q. nostra si tempore testamenti facti mulier, ex qua nata erat, decesserat d. filia, non potest dicere se legitimam. & hoc est expressum in auth. quib. modis natu. effi. sui. §. illud. col. vij. & ibi dicitur quod mulier mortua uel si aliter impedimentum est quod non possit esse matrimonium, filius naturalis non potest legitimari, nisi per rescriptum Principis. Sed in casu nostro poterat adhuc esse dubium cuius decisio est infra scriptis apparebit. Secundo sciendum est, quod illa uerba, cum qua nuptiae consistere possunt, etiam debet intelligi honeste sine moribus ciuitatis. Vnde si talis esset mulier, cum qua potest esse matrimonium, non in honeste, quia si eam acciperet, esset sibi uerecundia, in specibus diuitijs, dignitate, & nobilitate personae mulieris, & alijs qualitatibus, puta si aliquis nobilis habuerit filios ex quadam famula, quae sibi & alteri famulabat, tunc ex illis uerbis filia non poterit dicere se legitimam: quia nuptiae cum illa muliere non possunt consistere honeste. Non enim possumus, quod honeste non possimus. l. filij. ff. de cond. inst. Et per hoc etiam est casus, ff. de bon. poss. §. tab. l. ij. & l. si mactipat filius. & de cond. & demost. l. cum ita legat. C. de spon. l. si. §. qui ita. in gl. super uerbo, potestas. & in auth. quib. mod. nat. effi. sui. §. illud ubi ibi, legitimo iure non digna matrimonium, praedicti enim filij sic nominati dicuntur legitimi, quia lex praesumit matrimonium, ut d. §. ad hoc. Sed hoc non est honestum nec sine bonis moribus, ergo tale matrimonium non praesumitur, sicut si nullo modo posset consistere. Sed praedictis uidetur ob stare, ff. de man. uin. in l. rogati. §. matrimonium. ubi glo. dicit quod indignè sumit quae duci prohibet. sed talis non prohibet duci de iure, ergo, & c. Sed dic quod hic, prohibet duci sine bonis moribus. Vel dic quod impedimentum, de quo dixi, matrimonium praedictum non uisitat, sed in dubio facit, ut praesumat non praedictum, ut dixi. Facit optimè de cond. l. in concubinato. ff. de rit. nup. l. in liber. & sic ad praesumptionem quae inducitur per d. auth. admittit, probatio in prin. Facit etiam de praesumpt. c. illud. unde in q. proposita si ponamus mulierem uirnam esse, & esse turpis uitae, non praesumeremus matrimonium, nec filij essent legitimi, sed si hoc cessaret, remaneret adhuc dubium. Ad cuius declarationem uidebatur quaedam quae statim dicam. Tertio est sciendum, quod tex. in d. §. ad hoc dicit, si quis dicat hunc filium suum, uel filiam, & c. quae uerba in intelligo quod d. uerba proferunt principaliter propter se. secus & incidenter propter aliud, puta causa demonstrationis fuit in q. nostra, ubi dicit, lego tali filiae meae, nam illa oratio principaliter proferunt propter legatum, illa uero, filia mea proferunt, ut in persona legatarij clarior demonstrati. Quo casu dico, quod ex illius uerbis non inducitur probatio quod matrimonium praecesserit, & filij non sunt legitimi, quod probo, quia text. loquitur quod d. uerba propter se principaliter proferunt, quoniam tunc inducitur quando ad conditionem potestatiua, & hoc modo erit legitimum si pater dicat, & c. sed conditiones potestatiuae debent scienter impleri ad hoc celebrato. nec sufficit impleri de facto, seu incidenter propter illud. l. ij. de condit. & demost. Ad idem, C. de milit. test. l. ex his uerbis. ff. de her. inst. l. ex facto est agitur. facit etiam de dolo. c. si propria. ubi est casus quod instrumentum quod non est consecutum principaliter pro matrimonio, non probat plenè, licet uir & uxor inuicem se appellent, licet praesumptionem faciant. extr. de praesumpt. c. illud quoque. & illud tenet

Bart. Innoc. Hostien. & Ioan. Sed in proposito filius se dicit legitimum propter prædicta uerba quasi præsumatur matrimonium præcessisse, apparet q̄ illa uerba proferuntur principaliter propter se, incidenter propter aliud, ut apparet. Quarto sciendum est, q̄ prædicta habent locum q̄n quis habet filium ex muliere quam tenebat in concubinato indubitato affectu. Secus si ex quadam alia causa, ut in auth. quib. mod. na. eff. sui. §. si quis aut defunctus. & §. sed ita. Hostien. in summa q̄n filij sint legit. §. fin. circa fin. unde in q̄. prædicta erit ad uerendum, an mulier sit ei concubina, uel non. Quinto est sciendum, prædictam auth. habere locum in filijs legitimis non extantibus. si enim filij legitimi extarent, & tunc per talia uerba, quæcumq̄ principaliter propter se prolata, non dicerentur legitimi. Ita tenet Hostien. in Sum. in d. §. fin. circa fi. & Ioan. Andr. qui filij sint legit. c. per tuas. licet gl. iuris ciuilibus in d. auth. item si quis de hoc dubitet. lac. de Belu. in d. §. ad hoc tenet idē, siue legitimi essent, siue non. Sed præcedens opin. est uerior, quia liberis legitimis extantibus nō prodest legitimitas, nisi fiat per oblationē curiæ, uel matrimonium, ut in auth. quib. mod. na. eff. sui. §. & generaliter, & ibi not. Sed hic non est matrimonium uerum, sed præsumptum de iure ciuili. & ideo talis præsumptio q̄ per hoc filium nominauit, præsumitur matrimonium, licet de iure ciuili sit, tamen de iure canonico nō admitteretur, ut sola præsumptio sufficeret, ut d. illud. quod uidetur tenere Hostien. in d. §. fi. in fi. Et hoc idem habui à plurib. doct. iuris canonici, quos super hoc interrogaui. Sicut igitur propter filios legit. lex non admittit dictā præsumptionē, eadem ratione propter testamentū ne rumpat, arg. ff. de uul. & pup. l. ex facto. in princ. & ad hoc optimè faciūt omnes rationes, supra factę pro hac parte, & illud quod dicitur in d. auth. testimoniū datum unī, prodest alijs, intelligo q̄ hoc testamentum nō irritetur propter rationes prædictas. Et facit q̄ si testamentum esset nullum, non posset dicere se nominatum in testamēto, quia testamentum non est, & sic non est legitimus talis filius, seu filia: & hæc sufficiant. Istam q̄ disputauit Bart. in ciuitate Petrusij Codicem legendo.

ADDITIONE.

- a. Filium. Alijs incip. pater habens filia. & de ista q̄ Bart. uide Alex. in l. pen. C. de nat. lib. in apol. Bar. & in l. i. uxor. §. sed si ea. ff. de adul. in addi. Bar. & Petrus de Anchar. cons. c. lxxij. incip. ex tenore priuilegij. & per Fel. in c. illud. in ij. col. & seq. de præsumptionibus. & Ludouic. de Sardis in suo tract. leg. in chart. clix. in ij. col. & uide plenius cons. Paul. de Castr. in cons. lxxxv. incip. præsuppositio. ubi plenè examinat istam dispositionem Bart. Thom. Diplo.
- b. Principaliter. No. q. uerba narratiua, uel assertiua matrimonij, non probant matrimonium, sicut quod consiluit Bart. cons. xliij. inc. processum. & uide Alex. in l. i. in fin. prin. ff. de op. noui nun. & ibi apol. & uide Card. Alex. in c. per tuas. in iij. col. & seq. qui filij sint legit. Thom. Diplo.
- c. Probo. Not. quod dicit Bart. sic, q̄ quando uerba nō proferuntur principaliter propter se, sed incidenter, nō probant matrimonium præcessisse. adde Bal. in l. neq̄. C. de nup. ubi uoluit q̄ quasi possessio matrimonialis nō probatur per uerba narratiua, uel assertiua, si non cōstat per uerba de presentia alleg. Innoc. in c. ex parte. de resti. spolia. facit tex. in c. illud. de præsumpt. ibi publicum instrumentum, per quem tex. dicit Abba. apertissime approbati. q̄ per instrumentum donationis propter nuptias, licet eo enuncietur matrimonium, non tamen per hoc probat matrimonium sine alijs administratis, & q̄ instrumentum dotis, uel tale probat matrimonium, tenent ibi Hostien. Ioan. Andr. Bald. & Auto. Imo. & Abb. & uide per Felyn. in c. illud. in ij. col. & seq. de præsumptionibus. Thom. Diplo.

QVAESTIO XII.

Relictum monasterio, hac lege, ne monasterio acquiratur, an ualeat.

1. Quando in dispositione ponuntur duo, quorum unum destruit aliud, primum tollitur per secundum.
2. Quando ex uerbis dispositionis reperitur pugnantia, dispositio est nulla.
3. Si seruus est nullius, stipulando non potest acquirere, imò stipulatio est nulla.
4. Condicio si de preterito uel de presenti est impossibilis, uincit contractum & ultimam uoluntatem.

5. Dispositio que uidetur continere repugnantiam siue contradictionem, tunc est nulla, cum nulla distinctione potest adiuuari.
6. Impossibilis uel turpis conditio uel modus reijcitur, ne uideatur dispositio in ultima uoluntate.
7. Quando in contractu apponitur aliquod pactum quod est contra substantiam contractus, uel contra naturam rei que in contractu seu dispositione deducitur, tale pactum est nullum.
8. Quando alienatio prohibetur in certam personam, si ad illam uadit iure legitimo, est locus reuocationi.
9. Monachus an possit esse executor sine licentia prelati.

QUIDAM Reliquit uel donauit aliquam rem monacho ea conditione, & hoc pacto, ut monasterio suo nullum ius acquiratur. Quaritur an ualeat: probatur primo sic: Quando in dispositione ponuntur duo, quorum unum destruit aliud, primum tollitur per secundum. Si dico, Titius, imò Seius, hæres esto, solus Seius erit hæres institutus, ut ff. de hæred. instit. l. si ita scriptum fuerit, Titius, imò Seius, & de manumif. testa. l. Stichus. Sed ita est in proposito, quod per prima uerba cum donatur, uel relinquitur monacho, istud importat quod monasterio quaratur, ut C. de sac. sanc. eccle. auth. ingressi. & auth. si qua mulier. & extr. de sta. monach. c. ij. & in c. cum ad monasterium, postea uero dicit eo pacto, & ea conditione, quod monasterio nullum ius acquiratur. idem est dicere, uolo quod monasterio acquiratur, imò q̄ non quaratur, & sic dispositio est nulla. Sed hic respondetur quod secunda adiectio in donatione est nulla, in relicto uero limitat, non destruit præcedentia. † Secundò sic: Quando ex uerbis dispositionis reperitur repugnantia, dispositio est nulla, ut ff. de condit. inst. l. ea, si Titius, & ff. de reg. iuris, ubi repugnantia, & de hæredib. instit. l. si Titius, & C. de fide instit. l. scriptura. Sed hic est repugnantia, quia unum dicitur aduersatur alteri, quia idem importat ac si diceretur, & non quaratur, ergo non ualeat. Respondetur quod non est repugnantia, ut patet in solutione quaestionis, &c. † Tertio sic: Si seruus est nullius, stipulando non potest acquirere, imò stipulatio est nulla, ut ff. de stipul. l. quod seruus. Sed ista sunt paria, seruus non habere dominum, uel eum habere cui dari non potest. ff. de hæred. instit. l. non minus. de leg. primo. si mihi & tibi. §. regula. C. de hæredib. instit. l. neq̄ per seruum, cum sim. Sed hic ex ipsa dispositione nihil potest dari domino, ergo dispositio nulla arguendo de seruo ad monachum, fm quod dicit Innoc. de priu. c. cum olim. Sic uidetur casus in d. l. quod seruus, quod non obstantibus dictis uerbis monasterio potest acquiri, ut in solutione quaestionis patet. Quarto sic: Quia de hoc uidetur casus de hæredib. instit. l. alienū. in prin. ubi testator alienum seruum instituit hæredem, & liberum, per hoc quod uoluit eum esse liberum, dixisse uidetur, quod nō quaratur, & ideo institutio non ualeat. Eod. modo in proposito fuit donatum, uel relicto, ut monasterio non quaratur, sed non est idem, quia longè alius casus, non enim uolebat illa lege seruo queri existenti in casu seruitutis. Idem si hoc expressisset, quod nolebat monacho dari monachatu durante. hic uero uoluit dari monacho, sed non monasterio, ideo debet intelligi, ut dicitur in solutione. Quintò sic: Quia uidetur casus de usu & hab. l. per seruum. §. j. ubi relinquitur usufructus sine usu quodam, cum esse non possit, nō ualeat relicto ita in proposito cum donatum, uel relicto sit monacho, ut monasterio non quaratur, cum hoc esse non possit. Respondetur q̄ intelligēdo uerba fm qd̄ dicitur in solutione quaestionis possunt simul esse, &c. † Sextò sic: Si conditio de preterito uel de presenti est impossibilis, uincit contractum, & ultimam uoluntatem, ut ff. l. cert. per. l. cum ad præsens, & de hæredib. instit. l. ij. & de iniust. test. l. cum in secūdo, cum sim. Sed in proposito illa uerba, q̄ monasterio nullum ius quaratur, sunt temporis præsentis subiunctiui modi. Et impossibile est q̄ monacho quaratur, & non monasterio, ergo non ualeat. Respond. quando aliquid donatur, uel aliquid monacho relinquitur, acquiri monacho, & per monachū acquiritur monasterio statim. Et ideo differentia est utrum contraheutes tantum dicant, dono monacho, quia tunc procedit quod

quod dixi, an dicant, dono monasterio, quia tunc acquiratur monasterio immediate, ut l. ij. de stip. ser. ubi not. Ex hoc apparet q̄ ista uerba, scilicet eo pacto, & ea conditione, q̄ monasterio non quaratur, non faciunt conditionem, quia respiciunt effectum qui sequitur post conditionem quæ fit monacho, q̄. d. cum acquiritur monacho, monasterio non queritur, & sic non est conditio, ut l. j. §. fi. ff. de don. & de manu. test. l. Manuam. & de condit. & demonst. l. talis. §. Titius. Præterea & si dicatur esse conditio, tamen est conditio de futuro, scilicet q̄ monasterio non quaratur post illud in ius, quod monacho non quaratur.

CONTRA, Quod talis dispositio ualeat, probatur. † Primò, Si dispositio, quæ uidetur continere repugnantiam, siue contradictionem, tunc est nulla, cum nulla distinctione adiuuari potest, ut in prima constitutione Cod. §. quibus est expressum. Probatur etiam de testib. c. cum tu. ff. de stipul. ser. l. cōtra. & l. sed & si quis. §. fi. l. opus. de usufruc. de duob. reis. l. si rem. §. si duo. in solu. aliorum contrarium. cum sim. Sed conditio quæ uidetur resultare ex prædictis uerbis, scilicet q̄ monasterio non quaratur, potest multis distinctionibus adiuuari, ergo ut statim dicam, dispositio est aliqua & ualida, distinctiones autem per quas ordinari potest, pono aliquas. Primò sic: quod monachus habeat ista, q̄ nullum ius quaratur monasterio, scilicet monasterio suo quod est de presenti, sed si transierit ad aliud monasterium, ut puta ad strictiorem regulam, ut licet de iure canonico, & tunc ualeat donatio, quod autem ista uerba, monasterio suo, intelligantur de eo monasterio quod est de presenti, probat, ff. de aur. & arg. leg. l. si ita. de leg. iij. l. nup. cum sim. Respon. q̄ nō est bona interpretatio, quia pro hoc precio inuitaretur ad aliud monasterium transire, quod tunc est simonia, ut ext. de sim. c. non satis. & ff. de hæred. instit. l. illa autem. Secundò sic: Quod monachus habeat ista, ita q̄ monasterio non quaratur, id est, si monachus sui iuris esse coeperit, ut dicit tex. ad Treb. l. ubi pure. & de leg. iij. l. fideicom. §. si filio. potest autem monachus esse sui iuris autoritate papæ, ut ext. de stat. monach. c. cum monasterium. ubi not. per Innoc. Item cum promouetur per papam ad episcopatum, tunc enim non est obligatus alicui monasterio. Resp. q̄ non est bona interpretatio, quia cum hoc non possit fieri nisi per papam, uidetur impossibile. ff. de leg. j. l. apud Iulianum. §. si. & ff. de uer. oblig. l. continuus. §. cum quibus. & sic non uidetur se reuulisse ad casum impossibilem. Tertio sic: Quod monachus habeat istud, ita q̄ monasterio non quaratur, hoc est, q̄ monachus sit nudus minister, & habeat alijs dispensare, sicut dicimus de seruo, cum habeatur ut adiectus, cum nullum ius quaratur domino, ff. de solut. l. Stichus aut Pamphilum. §. usufr. in fi. Facite eod. tit. l. cum quis sibi. & sic monasterio nullum ius effectuale quaratur. Respondetur q̄ non potest intelligi, ut nudus minister, cum non sit persona cui debeatur, & persona extrinsecus non subintelligitur, ut l. si ita stipulatus. §. Chryfogonus. de uerb. oblig. Quarto sic: Quod monasterio nullum ius quaratur, hoc est, q̄ non habeat ullam possessionē, uel detentationem facti, ut ff. de uerb. oblig. l. stipulatio ista. §. hi. & instit. de in utri. stipu. §. sed cum factum, & sic monasterio nullum ius effectualiter quaratur. Respondetur q̄ nō est bona interpretatio, licet enim serui hoc possint habere, sicut peculium, tamen monachus hoc non potest, ut extr. de stat. monach. c. ij. cum ad monasterium. Quintò sic: Quod monasterio, & hoc est q̄ Abbas patitur monachum habere conuictibus oculis, ut dicitur de seruo, ut ff. de manu. test. l. iij. §. si non quaritur ius in effectu. sic no. in fi. ff. ad Treb. l. Lucius. §. tres hæres. Respondetur q̄ Abbas non potest permittere monacho, ut est in precedenti. Sextò sic: Quod monasterio, & hoc est quod relicto, uel donatum fuit, non intelligitur contemplatione monasterij, sed contemplatione serui, ut C. de iure delib. l. cum quis. ff. de usu & hab. l. plerumq̄. §. usufructus. de condit. & demonst. l. si filio. cum sim. Resp. q̄ non est bona interpretatio, ut d. uerba habent modificare actum acquirendi, qui sequi debet contractum. Sed fm prædicta dicta interpretatio limitaret causam delinquendi quæ

præcedit, & sic uerbis adaptetur. Septimò sic, q̄ monasterio & hoc est monacho. intelligendum est datū pro alimentis, quo casu non quaritur monasterio, ut l. seruus. ff. de aliment. & cib. le. & de his qui pro nō scrip. ha. l. ij. Resp. q̄ ista non est bona interpretatio, quia etiā tunc quareretur monasterio, cui nō uidetur relicto, ut l. filio. de condit. & demonst. Pro cuius euidencia scias, q̄ q̄n relinquantur alimenta seruo, uel monacho qui est nullius, & tunc dicto seruo & monacho potest dari ius, ut d. ll. Q̄nq̄ relinquantur seruo, uel monacho alicuius, & tunc aut relinquitur domino uel monasterio suo, & tunc etiā quaritur ius sibi, ut l. seruo alieno in prin. ff. de leg. j. Ratio, quia inter tales potest esse lis de alimentis, ut ff. de iud. l. lis nulla. aut relinquitur ab extraneo, & tunc ipsi dño uel monasterio acquiri, sicut alia relicta. Et sic d. interpretatio nō est bona. Præterea est extranea uerbis. Octauò sic, quia monasterio nullum ius quaratur, lex tali dispositione, l. donatio. nis uel relicti, nō prohibetur quin monasterio quaratur ex dispositione l. Sed hoc scilicet, q̄ donata uel relicta monacho quarantur monasterio, non est ex ipsa dispositione donationis uel relinquētis, sed ex dispositione l. ut ff. de uul. & pup. sub. l. qui liberis. §. hæc uerba. ergo, & hoc uidetur expressum ex de test. c. requisisti. ubi si aliquis relinquit ecclesie, ita q̄ episcopo debeat portio per canones & statuta. Rñ dicitur q̄ monasterium habet ex dispositione legalitatis, tamen habet statim & immediate nullo actu interueniente, & ideo donator, uel testator potest legē imponere ipsi monasterio cui acquiri debet sicut monacho, ut ff. de leg. j. l. cū filio. in prin. & de leg. ij. §. si alienis. in prin. cum si. & sic hanc acquisitionem quæ fit ex l. dispositione, uoluit prohibere testator, ut in simili, ff. q̄n dies leg. ced. l. & usufructus. §. si ita. & C. de bon. quæ lib. auth. excipitur. Nec ob. d. c. requisisti. Nam ista portio duæ debet hæredibus, & ideo etiā contra uoluntatē testatoris, ut l. Titia. ad l. Falc. ideo testator nō potest prohibere Falc. de iure aliquo, ut l. quod de bonis. §. j. ad l. Falc. Sic etiam nec portio quæ debetur episcopo, d. c. requisisti. Sed ista acquisitio de qua loquimur ex uoluntate defuncti, ut dixi, ideo potest sua uoluntate prohibere, & ualeat prohibitio, nisi d. uerba alium intellectum haberent. † Secundò probat sic: Impossibilis uel turpis conditio, uel modus reijcitur, ne uideatur dispositio in ultima uoluntate, ut ff. de cond. & dem. l. obtinuit. de cond. inst. l. j. C. de inst. & subst. l. reprehendenda. Item reijcitur de contrahebus bona fidei. ut l. insulam. ff. loc. Sed q̄ monachus habeat ita q̄ monasterio non quaratur, est turpe, & de iure impossibile, ut ext. de statu monachorū. c. ij. & c. cum ad monasterium. ergo reijcitur, & ualebit relicto. Item donatio, quæ fm quosdam est hodie contra ius bonæ fidei. Respondet q̄ nō est impossibile, neq̄ turpis, fm sanum intellectum, & ideo nō reijcitur, ut patet ex solu. † Tertio probatur sic: Q̄n in contractu apponitur aliquod pactum, quod est contra substantiam contractus, uel contra naturam rei, quæ in contractu seu dispositione deducitur, tale pactum est nullum, ut ff. de precarijs. l. cum precario. & ff. si usufruct. l. pen. l. j. §. j. Sed ita est in proposito, ergo relicto, & donatio est ualida, & pactum q̄ monasterio nō quaratur, nō ualeat. Respondetur q̄ rectè intelligendo nō est contra substantiam eius, de quo agitur, ut patet in solu. Quarto sic: Sicut hic est quicquid monachus querit, monasterio quaritur ita quicquid quærebat filius olim, quærebat patri, excepto castrensi, uel quasi, ut ff. de acq. hæred. l. placet. & si à parente q̄ fac. manumif. l. j. Et idem hodie in profectiuis, uel aduentiis quo ad usufructum. Sed de iure antiquo si relinquebat filio hoc actio q̄ patri quaratur, ualebat relicto, ut ff. q̄n dies leg. ced. l. si usufructus. §. si ita. & not. in auth. ut lic. mat. & autē. in prin. & etiā hoc potest fieri, ut d. auth. ut lic. mat. & autē. & C. de bonis quæ lib. auth. excipitur. ergo eodem modo istud relicto uel donatio ualebit. Respondetur q̄ nō est bona acquisitio filij ad monachū, cum de iure filius fam. potest aliquid habere propriū, tñ d. §. si ita. bene facit, ut dicā in solutione. Quintò etiam si Abbas fuerit præsens, & diceret q̄ monasterio nō quaratur, tamē ipsi monasterio quaratur, ut ff. de uerb. obl. l. seruus uentane. & de acq. rer. dom. l. etiam in uitis ergo eadem ratione q̄n ipse monachus, uel testator talem legem

ponit. Respondet, qd licet Abbas non possit facere ne sibi...

SOLVITIO. Christi nomine inuocato, dico prout dicitur...

Quia alienatio phibet ad certam personam si ad illam uadit iure...

in filio quando relinquitur filio, si morte fuerit effectus...

Disputata fuit hac quaestio per Bart. de Saxofer. ll. doct. in d. uit. Per. vij. An. do. M. ccl. vij. mens. Februarij.

QVAESTIO XIII.

Heredes heredis, an pro his quae ab executore gesta sunt...

- 1 Per fideicommissarium uniuersaliter ante restitutionem sibi factam...

ILLIUM Adultum testator instituit, & quando cunctis inter pauperes bona sua distribuenda dedit...

& ab eis potest dici relicta pauperibus. Illi ergo pauperes...

CONTRA, heredes dicti filij possunt conueniri pro batur alijs rationibus...

SOLVITIO. Domini nostri Iesu Christi nomine inuocato. Ante omnia est sciendum quod tales executores...

supplere de facto, etiā parte non petente, ut s. de postula. l. quos prohibet. & ibi not. de procu. l. filius. §. ueterani. & ibi etiā not. ergo in quæst. nostra propter hanc publicā utilitatem, ut maleficiū puniatur, iudex potuit supplere defectum partis, & testes inducere. & sic dicti testes faciunt plenā fidē. Quinto hoc pbat potestas repellendæ præuarcationis in iudicio, ut patet. C. de abol. l. ij. ubi, redemptæ miserationis, &c. de præuarc. per tot. tit. ad Turp. l. j. post princ. de his qui not. in fa. l. athletas. §. fin. Sed ne ille qui adest in iudicio, colludatur, uel priuatur, potest etiam in uita parte testes nominare, & producere, ut ff. de inoffic. test. l. suspecta. in princip. & ibi not. Ad quod facit in auth. de lit. §. hoc præsentī. colla. viij. posita C. de legi. auth. nunc si hares, ergo in nostra quæstio. bene concluditur quod iudex, qui debet interesse litis, ne colludatur, potest testes nominare, & inducere. Cum ergo hoc fecerunt, dicta eorū faciunt plenā fidem. Sexto hoc probat ob iudicis sententiā cessatio conditionis. hoc sic, l. lud. quod dicitur, quod in officio iudicis inest tacita conditio si petatur, ut ff. de mag. conuenien. l. j. §. magistratus. & de dam. infel. l. iij. §. in causa. & dixi s. in iij. & iij. ratione pro parte contraria habet locū in his, in quibus iudex prætere potest probabilem ignorantia. Vnde si iudex sciret pupillū tutore carere, posset sibi dare tutore etiam nemine petente, ut ff. de tuto. da. ab his. l. illud. & l. eq. & ff. ex quibus cau. maior. l. Fulcinius. §. adeo. licet gl. secundū unam opi. quā non firma, aliter sentiat in l. hoc aut. in princip. in j. gloss. tamen quod dixi, tenent doc. hoc etiam probatur expressius C. de appell. l. eos. §. apostolos. & ibi etiā non petente, &c. ergo in nostra quæstio. si iudex sciret quod dā testes, quos accusator non producebat, per hanc scientiā cessat illa tacita conditio, si petatur, ergo etiam parte non petente potuit hoc facere, quod cum fuerint legitime examinati, faciunt plenā fidem. Septimo hoc probat examinatio facta post tempus contestationis. hoc sic, In quæst. nostra testes producti fuerunt examinati post litem contestationem. Nam regulariter post litem contestationē fit examinatio testium, licet in casibus fallit, ut C. de testibus. auth. si quis ab aliquo. & ibi not. ff. ad l. Aquil. in l. Aquil. si delectū. de testibus. l. curent. extrā ut lite non contest. per tot. Sed in his quæ postea post litem contesta. contingunt, iudicis officium multum potest, adeo qd partis petitio non requiritur, ut l. adiles. §. item sciendū. de æd. edic. de rei uen. l. utiq. & quod ibi no. iudic. solui. l. si seruus. de re iudic. l. si homo. cum si. ergo in q. nostra cum examinatio sit facta post tempus contestationis, quo tempore officium est corroboratū, & multū potest, nec expectatur partis petitio, iudex potuit prædictos testes examinare legitime, ergo faciunt plenā fidem. Octauo hoc probat uirtus potestatis, atq; interdicti. hoc sic: Tanta est uirtus iudicis habentis iurisdictionē in suos subiectos, quod per eam eis potest iurari actio, ff. rem pupill. fal. fo. l. non quasi. C. quando multi. tu. officio fun. potest. auth. mari. & auia. & ibi no. sumpta ex corpore, ut siue prohib. ma. de. & cre. §. quia uerō. col. vij. & ibi no. & not. in auth. de exc. tu. & his qui conue. in pri. posita. C. de lit. contest. auth. libellū. & ibi etiā no. & no. C. de episc. & cle. auth. generaliter. hoc est quod dicimus, qd illud quod facit iudex, ipsa pars facere uidetur, ut de act. & oblig. l. ob causam. ff. de eusc. l. si plus. §. si iussu. ubi ex uenditione facta per iudicē datur actio de euctione in partem, sufficit si ipse uendidisset. Ex his concluditur, si per iudicē potest quæri actio parti, quod id quod facit iudex, uidet facere pars ipsa, & non est dubiū quod si ipsa pars produxisset dictos testes, facerent plenā fidē, ergo in q. proposita pars ipsa uideat. pduxisse, & per ipsum iudicē producentē ei quærat testes, & sic faciunt plenā fidem, &c.

SOLVTIO. Inuocato nomine dñi nostri Iesu Christi salua opinione cuiuslibet Doctoris, & Scholaris, qui melioribus rationibus, & iuribus moueretur, & specialiter patris, & domini mei dom. Ray. de Forl. cuius correctio ni me semper submitto. Dico testes esse legitime examinados eis q; adhibendā plenā fidem, & hoc per aliquas ratio-

nes, & iura pro hac parte alle. Hoc etiam probo euidenti per qualdā l. speciales. Primò per l. si non defenderetur. in fi. de pcc. uidetur casus. Nam ibi dicitur quod seruo accusato permittitur quod ipse se defendat. Item domino suo, ut cum defendat. Item ipsi iudici ex suo officio, ut de innocentia ip. sius serui inquirat. † Patet ergo quod potest ex suo officio testes inducere, ut querat utrū reus sit nocens, uel innocens. Item si potest pro una parte, scilicet pro innocente, ergo pro alia. ideo namq; testis debeat dicere pro utraq; parte, ut in auth. sed iudex. C. de episcop. & cle. l. Huic accedat gloss. qua est. ff. de condit. ob cau. da. l. iij. §. si tibi iudiciū. ubi dicitur quod iudex ex suo officio potest compellere aliquē, ut indicet malefactorē, licet pars hoc nō possit. ergo possunt extraneas personas in iudiciū inducere, ut malefactorē deducatur in lucem. Item de hoc uidetur casus C. de abol. l. ij. ubi quis petit abolitionē, & sibi non conceditur, & per consequens remanet accusatio. † Et tamen iudex super dicta accusatio ne ex suo officio inquirat, & inuestigat ueritatem malefici, & sic poterit testes inducere. Ita uidetur intelligere dicta l. do. Cyn. C. de accus. l. ea quidē. in ulti. quæst. Item hoc uidetur determinari per tex. in auth. de tabel. in prin. col. iij. ubi dicitur quod instrumentū erat productū, iudex ex officio suo misit pro tabellione, & testibus, ut ueritatē inquireret, dicit ibi gl. hoc optime sumitur, qd iudex modis omnibus laborat ad inquirendā ueritatem. Et sic ex tex. & gl. patet quod ex suo officio potest testes inducere. hoc etiam fortificatur ex l. j. §. fin. ff. de quæst. ubi licet reus de crimine sit confessus, tamen iudex alios examinauit, ut certior efficeret de maleficio. quæ examinatio ibi commendatur. Ad hoc optime facit, ubi uidetur casus expressus extrā de collus. c. j. & c. ij. ubi iudex si de partibus suspicatur, potest ex suo officio diligenter inuestigare, & crimina indiscussa non prætermittere. Ad hoc accedat ratio publicæ utilitatis, ut maleficia non remaneant impunita, ut in iurib. s. alleg. Ad rationes factas pro parte contraria respondeo. Et primò ad primū dico quod iudex non potest supplere de facto stando ei, quod est sibi notum, tanquā uerē esset probatū, & ita loquuntur illa iura. Sed si uult supplere iudiciali indagine faciendo dicta aliorū, potest. & ita loquitur quæstio nostra. Vel dic, quod in his, in quib. uerfatur publica utilitas, potest, ut dixi in quarta ratione facta pro parte affirmatiua. Ad fm respondeo quod quis non potest esse iudex, & pars, id est, quod quis iudicet de causa, de qua ad eum pertinet commo dū, & in cō modū. Nam tunc proprie dicitur pars, ut l. j. §. impropria. ff. quando app. sit. non aut prohibetur iudex aliqua facere pro inuestiganda ueritate, ut testes inducere, & similia. Ex quo patet quod non sunt officia repugnantia. Nam tunc nullo modo possunt conuenire in personā eiusdē. ut l. hæc uerba. s. ille, aut ille. ff. de uer. sign. & de reg. iu. ubi repugnantia. Sed hoc concurrat etiam in casibus in quibus proceditur ex mera inquisitione, ergo non sunt officia repugnantia. Ad tertiu dico, quod in accusatore impedito est facta sola abolitio ab obseruantia iudicij, quæ parum ad præiudiciū facit, cum alius admittitur ad accusandū ab accusatore prosequente, licet negligente. si non probat, sequitur absolutoria diffinitiua, quæ magnū præiudiciū parat, cum alius non admittatur ad accusandū, nisi doceat de præuarcatione, & ideo datur maior facultas iudici, quia maius periculum. Et hoc declarabitur ex his quæ dicā infra in solutione sexti contrarij. Ad quartū respondeo, quod uerum est in his, quæ non sunt iudici nota, aliās secus, ut patet in vj. ratione pro hac parte affirmatiua. Vel dic quod illud uerum in officio nobili iudicis, secus in mercenario quod deseruit accusationi, pposita, tūc nō requirit partis petitio, ut patet in interrogatiomb. & similib. Potest esse ratio, quia cū accusator petit in libello accusatū cōdēnari, uidet petere qd omnia faciat iudex per quæ potest perueniri ad dictā condemnationē. Ad quintū respondeo, qd uerum est quod non permittit nisi seruo, & alij, cuius interest, ut ibi patet. Sed iudicis interest purgare, puincia malis hominib. ut l. congnit. &c. Ad sextū dico qd speciale est in cā appellatiōnis, ideo quia sententia

tentia, quæ inde prosequitur, omnino parit plenū præiudiciū, cum sententia, uel infirmabitur, uel firma remanebit. Idem etiā dico in causa principali, in casu in quo contra ab sentē iudex procederet ad diffinitiuā, quia pro absente potest probationē ex suo officio inducere, ut patet C. quo mo. & qd iudex. auth. qui semel. ibi perquisita ueritate, &c. Ita ergo in casu proposito cū debeat ferri diffinitiuā, licet utraq; pars sit præsens fauore publicæ utilitatis, potest iudex inducere ex officio suo. In ciuilib. aut hoc utraq; parte præ sente non concederē indistinctē, quod hic nō examino. Ad septimū respōdeo, qd argumentū procederet si iudex ex suo officio nobili inchoaret nouā inquisitionē, quod nō possit. Sed hic testes in ducit ex suo mercenario quod deseruit accusationi proposita, uel possit negari argumentum, fm opinionē aliorū recitata per Cy. de ac. l. ea quidem. &c. Ad octauū dic qd primæ leges loquunt in ciuilib. causis, & utraq; parte præ sente, quæstio nostra in criminalibus, in quibus uertitur publica utilitas. Ad l. ij. §. diuus. Resp. quod si cō in ciuilib. & criminalibus debent edi instrumenta. & sic teneo secundā solut. ubi posita in gl. & etiā in l. is apud quem. & fm illum casum facit pro me, ergo, &c. Disputata per me Bar. de Saxof. actu Infortiatū legentē in ciuitate Patarij, sub anno dñi M. cccxij, die iij. mensis Februarij.

ADDITIO.

- a Iudex. De ista q. Bar. meminit idem Bar. in l. abolitio. C. de q. & ibi uideat. in l. j. §. si quis ultro. ff. de q. & in l. si nō defendatur. ff. de pcc. & uide apo. ad Bar. in l. j. §. diuus. ff. de q. ubi de contrarietate Bar. Th.
- b Iudex. No. q. iudex ex officio potest recipere testes ad coadiuuandū accusationem. Vide etiā Bal. in l. presbyteri. C. de episc. & cler. & Mellū de S. Gem. in suo trac. de testib. in ix. col. in uer. debet iudex inquirere. Tho.

QVÆSTIO XV.

Qui in uno loco coniurationē in aliquē facit, in alio eundem interemit, cuius loci poenæ subijciendus sit.

- 1 Quando tractatur de poena imponenda ex aliquo delicto, tunc initium debemus inspicere.
- 2 Ille qui tractat de homicidio, dicitur esse principalis, & alij dicuntur accessorii.
- 3 Quando ex pluribus factis sequitur mors ex primis actibus, quis non uenit puniendus.
- 4 Ordinatio sola non est potentior causa, nisi ad aliud perueniatur.

STATVTO. Ciuitatis Lucanæ cauetur quod quicunq; interfecerit hominē in ciuitate, uel in territorio, capite puniatur, & medietas omnium suorū bonorū applicetur cōiuni, alia medietas heredibus interfecit. Itē qui cunq; ordinauerit, uel tractauerit in ciuitate, uel territorio, quod aliquis interficiat si maleficiū fuerit subsecutū, prædicta poena puniatur. Demū quidā in ciuitate ordinauit hominē interficere, quem extra territorij proprijs manibus interfecit. Modò querit an saltem tanquā ordinator prædicta poena ueniat puniendus, & quod ueniat puniendus, p batur. Et primò sic, Quando cunq; habent locum uerba statuti, statuti debet habere locū, ut l. j. §. is qui nauem. de exerc. & de leg. ij. l. non aliter. cum sim. Sed hic habent locū uerba statuti, quia in ciuitate sunt ordinata mors, & postea est subsecuta, nō uidetur dubiū ergo quod ueniat puniendus. Secundò sic, Quod ad perfectionē unius actus concurrunt duæ causæ, quarū una est potentior altera, debemus inspicere potentiorē causam, ut l. queritur. ff. de sta. ho. & de acq. rer. domi. l. quis interfecit. §. fin. & de actio. l. & si non sint. §. perueniamus. seu ad perfectionē huius studij concurrunt duo, scilicet ordinatio & factū. Sed ordinatio est potentior pars, ut probabo, ergo illam debemus inspicere. Quod ordinatio sit potentior causa, probatur. Nam pro homicidio inconsultē factio quis non puniatur. l. Corne. de sic. Sed si qs uoluerit interficere hominē, licet nō interfecerit, puniatur, ut ff. ad l. Cor. de sic. l. j. §. diuus. & C. eo. l. is qui cum telo. Tertio probo sic, De tempore ad locū est bona argumentatio, ut ff. de uerbo. oblig. l. quoties in diem. cum l. seq. de triti. l. si

& si cer. per. l. uinū. Sed in tempore est, qd si hodie uolui hominē interficere, nec potui, post ea eum interfecit, qd statim uideor interfecisse, ut no. ff. de adulte. l. quod ait. in fin. Cū ergo in ciuitate tractauerit hominē interficere, licet illum extra territorij interfecerit, tū in ciuitate uidetur eum interfecisse, & sic uidetur qd etiam tanquā homicida pro dicta poena statuti ueniat puniendus. Quarto probo sic, Quoties in personā eiusdem concurrunt plura iura, ea iudicare debemus perinde ac si concurrerent in diuersorū personis, ut ff. de adop. l. si consul. & de offi. præte. l. ij. de his qui pro tuto. l. tutorē. cum simi. Sed non est dubiū quod si unus ordinasset, & alius interfecisset, quod ordinator ueniet puniendus, quia casus est statuti, non obstante quod homicidij fuerit cōmissum extra territorij, ut ex his quæ j. dicā. apparebit. ergo cum ista ordinauerit, & tractauerit, saltem tanquā ordinator puniatur. † Quinto probo sic, Quæ tractat de poena imponenda ex aliquo delicto, tunc initium debemus inspicere: ut ff. de pcc. l. j. in prin. & C. de falsid. l. si quis decurio. in ff. & no. ff. de neg. gest. l. Pompon. in negotijs. in prin. Sed principij huius delicti fuit in ciuitate: ergo debemus ipsum inspicere, & sic homicidā condemnare. Sexto probo sic: De iure, hoc est, quod licet unus actus ueniat ad perfectionē alterius, tū si ille actus esset sufficiens per se ad pariendā actionem, eam parit. Nam si delatū fuit iuramentū, & ex eo fuit lata sententia, ex utroq; nascitur actio, fm opi. gl. ut ff. de iur. reu. l. nam & postea. §. si & C. eo. ti. l. j. & ibi not. Cū ergo hæc ordinatio uenerit ad perfectionē homicidij, dicimus hunc homicidā in eorū ordinatione quæ per se esset efficax, ut s. dictū est, posse puniri. Septimò de tempore ad locū licita est argumentatio: ut dictū est. Sed hoc est quando aliqua dispositio collata est sub conditione quæ consistit in facto quod difficulter fit, tunc quocūq; tēpore impleatur, non refert, ut ff. de condit. & demonst. l. conditionū quæ in futurū. & plenē not. eod. tit. l. ij. & C. de insti. & substit. l. si quis hæred. Sed dispositio huius statuti confertur sub tali conditione. Nam dicit quod qui ordinauerit in ciuitate, uel territorio, puniatur prædicta poena, & hæc dispositio, scilicet maleficiū fuerit subsecutū, habet conditionē consistēte in facto difficili, ergo quocunq; loco impleatur, non refert arguendo de tempore ad locū. Octauo probo sic, Quoties cū lex disponit, si aliquid factū sit, tunc non refert à quo illud sit factū, ut ff. de petit. hæred. l. item ueniant. de quo consueuit dici ff. de uerb. obli. l. cum seruus. sed cum hoc statuto dicatur ordinator debere puniri, si maleficiū fuerit subsecutū, non debemus distinguere à quo sit factū, ergo est puniendus. Et istud argumentū complet argumentū s. proxime, nam s. probatur quod non refert quo loco hoc probatur, quia nō refert à quo. Non dō qd tractat de uindicta publica, tunc licet plura facta habeantur pro uno, tū ex quolibet per se uenit imponenda poena, ut ff. de iuris. d. om. iu. l. si famil. Sed certum est, qd hic tractatur de iniuria publica uindicanda, quia publicū iudicis officij est, ut ff. de public. iudic. l. j. & quia publicè utile est, &c. ergo licet aliās ista plura facta habeantur pro uno, tamen habentur nunc pro separatis, ut sic ex utroque possit puniri. ergo puniatur ex ordin. tanquā ordinator. Decimò probo sic, Quæ ex diuersis factis descendunt plura maleficia, uel quod plus est qd ex uno facto descendunt plura crimina, in primo ex utroque uenit puniendus, in secundo erit in electione actorū. Primū probatur ff. ad legem Aquil. l. illud. §. j. & de princ. de le. l. nunquā plura. cum si. Secundū probatur ff. de pupill. l. j. §. in de queritur. ut bon. ra. l. j. ff. arb. fur. cesa. l. j. cum simi. Cum ergo sunt plura facta, scilicet ordinatio, & factū ex utroque debet detineri, uel saltem, ex quo uelit actor. † Undecimò probo sic, & primò pramitto qd ille qui tractat de homicidio, dicitur esse principalis, alij dicuntur accessorii, arg. C. de accu. l. non eo minus. & ff. de ini. iu. l. non solum. in prin. suæ gl. Hoc pramisso sic arguo, Quæ principale & accessoriū concurrunt in personā eiusdē, tunc principale est inefficax, & in accessorio potest agi, ut ff. de si. de iuss. l. hæres à debitor. §. quod si sit. uerfici. nec is. & no. eod. tit. l. generaliter. Cum ergo hic ex homicidio nō possit

agi, qm in alterius territorio factu dicimus, qd punita extra ordinariu. Duodecimo, & ultimo, i honoru duodecim Apo- stolorum. De hac q. uidetur casus de uerbo ad uerbu, q nō obstante quod in alio loco sit factu homicidiu, puniatur, ut ff. de adulter. l. & si amicus. ultimo respon. Item non obstante quod fecerit ipse, uel alius, ut ff. de uerb. sig. l. saepe. in fi. cu gl. sua quae est ultima. Item uidetur casus C. ubi de cri. agi oportet. l. j. & pro determinatione huius q. facit q. qua format Cy. in d. l. j. C. ubi de cri. agi oportet.

CONTRA, & primo sic: Qm aliquid fit in uno loco, & eius effectus confert in aliu locu, ibi factu esse uidetur, ubi confert effectus. Item fm statutū & consuetudinē illius loci est iudicandū. Primo probat ff. de act. & obl. l. contraxisse. & de bo. auth. iu. pos. l. ij. & no. C. ubi conue. op. qui cer. lo. prom. l. j. fm probat ff. de iud. l. exigere. Sic ergo in q. nostra cu tractatu sit in ciuitate, uel in eius territorio, & effectus collatus sit in alterius territorio, ergo non debemus eum punire fm statutū ciuitatis illius. Secundo probo sic, In publicis iudicijs initiu non spectat, ut l. pe. ff. de ex. cau. aga. fm opi. gl. licet quida reproberent eam, sed homicidiu publici iudicij est, ut l. j. ff. de pub. iud. ergo non spectabimus eius initiu q fuit in ciuitate, sed sine qui fuit extra territoriu, & sic non poterit puniri tanqua ordinator. Tertio, pbo sic, Clausula praecedens intelligit repetita in seq. ut l. j. ff. de reb. dub. & de uer. oblig. l. Titia. praesertim cu apponit dictio repetitiua, de quibus est dictio item, ut probat ff. de leg. iij. l. in repetendis. & l. si purē. cu multis si. Cu ergo in statuto sit apposta dictio itē, & postea sic dictu maleficiu fuerit subsecutu, debemus intel ligere in ciuitate, uel territorio. Cu ergo sit alibi, nō debet de illo tractatu puniri, & uidet expresse casus insti. ad l. Aquil. §. hoc tñ cap. in fin. Quarto probo sic: Quandoq obligatio principalis, & accessoria concurrunt in persona eiusdē, tunc accessoria occultat, & principalis remanet. Hoc probatur ff. de duo. re. l. si reus. & de fideiuss. l. generaliter. & l. Vram. Cu ergo hoc tractauerit ex quo ille qui tenet, accessorie tenet, & interfecerit, ex quo quis tenet principaliter, dicimus solum de homicidio teneri, & non de ordinatione, & sic uigore hu ius ordinamenti in ciuitate non possit puniri, nec alibi, ut dixi s. in undecima ratione, ut dicam in solutione earum. ¶ Quinto, & ultimo qn ex pluribus factis sequit mors ex primis actibus, quis nō uenit puniendus, sed solum ex morte, ut ff. ad leg. Aquil. l. illud. in fine. eodem tit. l. si pla. in prin. cum similibus. Cum ergo ex tali ordinatione sit secuta mors ab eodē facto solum de morte debet puniri, & sic uigore huius ordi namenti in ciuitate non puniatur.

SOLVTIO. Christi nomine inuocato, dico talem oc cidentē pona illius statuti non esse puniendū per iura s. alleg. & specialiter per duas ult. rationes. Ad hoc etiā induco leges dicentes, q non debemus inspiciere conditio nem, quae est tēpore cōtractus, sed quae est eodē tēpore quo actio sumptit effectū, ut ff. ad Mace. l. si filius. §. si. & l. seq. & contra quae leges uidentē decidere hanc q. considerādo rati ones earū. Praeterea, cum aliquid statuit simpliciter, uidet dicēdū de eo qui est in territorio, ut d. l. cum unum. §. is qui. Cum ergo simpliciter dicat, si maleficiu fuerit subsecutu, in telligendū, scilicet in territorio. Ad argumenta contraria res pondeo, & dico quod non obstat primū quod dico quod illud habet locū si talia uerba nō recipiēt limitationē, & de clarationē à iure. Nā statuta bene recipiunt interpretationē declaratiuā, & restrictiuā, ut l. ut gradatim. §. si. l. de mune. & hōnori. l. ij. C. de noxa. ¶ Non obstat. ij. argumentū, quia dico quod ordinatione sola non est potentior causa nisi ad aliud perueniatur, nec in q. nostra proponitur quod in ciui tate uel territorio ad aliquā aggressurā peruenit, arg. eorū quae no. in l. si quis non dicā. C. de epis. & cle. l. qui ea menit re ff. de fut. Non ob. iertia ratio, quia in l. quod ait. peruenit ad immediatū, scilicet ad aggressurā, & in q. nostra peruenit ad actū remotū, scilicet ad ordinationē. Vel aliter, lex illa lo quitur quā habet locum illud, quod uertitur in fauorē rei, se cus si in odiū, ut in q. nostra. Vel aliter quod dicitur, de tem pore ad locū est bona argumentatio, dico uerū, qn eadē est

ratio. hic est diuersa ratio, nam omni tempore statuitur, nō omni loco. Non obstat. quarta, quia habet locū qn sunt iura pariter principalia, secus si unū principale, aliud accessoriu in q. nostra, hanc solutionē facit tex. in l. si reus. ff. de duobus reis. Non obstat. quinta, quia fm gl. illud habet locū in priua tis delictis tantū. Vel aliter, principale dicit ibi tempus delicti, non tēpus ordinamēti. Non obstat sexta ratio, quia opi. gl. est falsa, ut no. per Cy. de iureiu. l. j. uel aliter. ibi unūquis que actus possit parere actionē, hic non. Nam ex solo ordi namento non secuto interitu quis non punitur, ut ff. de uer. sig. l. semper in stipul. cum infinitis similib. Non ob. septima ratio, quia uerū est qn non refert quo tempore fiat, si tñ fiat sicuti debet, ut ex superscriptis apparet. Non obstat. octaua, quia dicit, ut no. per Dy. in d. l. cum seruus. Vel aliter dic, non refert à quo fiat, si omniū facientū eadē sit ratio. Sed hic est ratio diuersa, quia diuersi bene possunt teneri, unus princi paliter, alter accessorie, sed unus non. Non ob. nona ratio, quia specialiter est in albo praetoris, uel ut ibi not. ibi sunt plures personae, hic una tantū, quae deliquit. Non obstat. deci ma, quia dico quod uerū est qn descendunt plura crimina pariter principalia. Vel aliter dic, q est uerū, qn unum factū nō tendit ad perfectionē alterius, per l. illud. ad l. Aquil. Nō obstat. undecima, quia principale non est utile, cu possit puni ri de iure cōmuni, ut l. j. C. ubi de cri. agi oportet. & per l. deserto rem. in prin. ff. de re mil. Si opponis quod saltem quo ad bo na inutile est, dico quod causa bonorū cum ueniat accesso riē, de his curare non debemus, ut l. iij. C. si pen. app. mors in teruenerit. Non ob. duodecima ratio, & primo non obstat l. si amicus. si pluralitas personarū tollit contrariū. Nā si ego praebui domū, & illi tractarent de adulterio, licet postea illi fecissent alibi, ego tñ teneor. Secus si pro meipso de adule rio tractassem, nā tunc possum teneri de lenocinio. Item nō obstat. l. saepe. in fi. cum sua gl. ff. de uer. sig. quia non dicitur q ille qui fecit furtū, teneatur tanqua praestans opem, quia nō possit teneri ad unū tanquā principale, & accessorie. Item non obstat. C. ubi de cri. agi oportet. l. j. quia fm primā lec. facit p me, fm sam non obstat, quia ibi in locū uolentiae fuit deli ctum perfectū, & cōsummatū, nam ibi amittit possessionem, secus in q. nostra. nam in ciuitate ubi ordinamētu factū fuit, non fuit aliquod factū perfectū. nam ex solo ordinamēto nō poterat oriri actio, siue accusatio. Hanc q. disputauit do. Bar. in scholis do. Iaco. Butr. Anno dñi M. ccccxxxij. die xv. Decemb. Bar.

ADDITIO.

Statuto. De ista quest. Bar. facti mentionē idem Bar. in extranag. qui fuit reb. in uer. rebellando. in pe. col. in uer. ex. predi. s. patet. & Bal. l. j. in v. col. C. de her. insti. ubi dicit quod Bar. disputauit istā q. Pijis, & uide Bald. etiam in iij. col. & adde ad Bart. hic quae ponit Alex. in l. Gallus. §. ille ca sus. ij. col. ff. de li. & posthu. & Pau. de Cas. l. ex facto. §. ex facto. in fi. ff. ad Treb. & uide q. quam ponit Bart. l. si ut proponitur. ff. de fideiuss. & quā ibi scripta sunt per Alex. de imol. in addit. & ibi apo. meam. Tho. Dip. b. Territoriu. Vide q. quā ponit Pau. de Cast. in l. quicumq. in ij. col. C. de ser. fug. Tho. Dip.

QVAESTIO XLV.

Pupilla per sponsum an iudicis decreto alii possit.

- 1. Iudex non potest decernere quod pupilla alatur apud eum, qui eius puci ciate possit infidari.
- 2. Iudex iuste potest decernere quod pupilla alatur apud patrem uel matrem spon si, uel similes personas in una domo cum sponso, & nu. 3.
- 3. Pupilla maioris septem annis an sit habilis consensus ad contrahendum spon salia.

QVAERITVR Vtrum iudex debeat iuste decerne re quod pupilla alatur per sponsum eius. Et ad par tem negatiuā quod non possit, arguit sic. ¶ Primo, iudex nō potest decernere quod pupilla alatur apud eum, qui eius pudicitia possit infidari. C. ubi pu. educ. deb. l. p. Sed sponsum pupillae possit eius pudicitiam laedere, & auda cius hoc faceret quam alius propter spem futuri matrimo nij, ut extra de spon. c. iij. & de des. imp. c. atelectauit. Ergo, &c.

Secundo ex eadem lege probat sic: Iudex non potest decer nere, ut pupilla alatur apud eum, à quo malis morib. infor maretur, & ad uitam impudicā induceret: ut d. l. pen. prout intelligit gl. facit ff. de tu. & cu. da. ab his. l. scire oportet. §. pe. & si. & de susp. tut. §. si. Sed cum pupilla est apud sponsum, sponsum saepe amplexatur & osculat eam, ut no. ex. de des. pō. impu. c. j. & sic de facto uidemus, unde malis moribus infor maretur. ergo apud eum non debet alii. Tertio sic: Quicquid fit, per quod libera facultas cōtrahendi uel sponsum ma trimonium impediatur, est contra bonos mores, ut ff. de uer. obl. l. Titia. in prin. & l. stipulatio ista. C. de spon. l. fi. & ex. de spon. c. gemina. & de cond. & dem. l. cū tale. §. si ab arbitro. & hoc siue talis facultas impediatur expresse, siue tacite, ut ff. de cond. & dem. l. cū tale. §. Mgeiug. & l. cum ita. eo. tit. Sed in proposito si iudex decernat pupillam à primo sponso alii, im peditur facultas contrahendi matrimonij, uel etiā dispen satio: ergo non potest fieri tanq̄ contra bonos mores. Hoc et iam probatur sic, sponfa potest alij nubendo priorib. spon salibus renunciare: ut C. de spon. l. j. & ex. de spon. c. requisi uit. Sed si esset apud sponsum, eius timore non possit liberē renūciare, ut ff. de adul. l. si postulauerit. §. ratio autem. nam nō morari in tuto loco, est iusta causa timoris, ut ff. ad Treb. l. atate. & de leg. praes. l. sciendum, & est exemplū in casu isto, ex. de spon. c. cum locum. Quarto sic, Spes futuri matrimo nij non debet dehonestari, ut ff. de adul. l. si uxor. §. diuis. l. deo mulieres quae fuerunt malae uitae, deterius nubunt, quia dehonesta uerū tē, ut C. de nuptijs. l. imperialis. de ritu nup. l. palam. §. quae in adulterio. & de mino. l. auxilium. in princ. cum similib. Sed in proposito si omnis alia ratio cessaret, ista adesset. Nam posito q̄ liberē ab illis spon salibus recedat, alius nō recipiet eam in uxorem ita de facili propter multa, quia à primo sponso osculata & tacta, licet non perfectē cor ruperit, quod est cōiter exosum. Item quia primus potest di cere eam carnaliter cognouisse, & sit uxor sibi uel nō, ut ex. de despon. impu. c. continebatur. Item potest dicere fecun dus, nō sine causa fuit à primo uiro repudiata, & sic contra puellam orietur aliqua suspicio ignominiae, sicut cōtra mi liem à militia remissum, ut ff. de his qui no. inf. l. ij. §. ignomi nia. & §. si. Quinto, quia de hoc uidetur casus expressus, ex. de despon. impu. c. ij. ubi excepto uno casu urgentissima ne cessitatis, ut pro bono pacis nō debet pmitti, ut puella spon so tradat, &c. Sexto, quia talis unio spon salis ad sponsum nō sit licita, uidet casus ff. de cond. & dem. l. hac conditio. in prin. & quan. dies leg. ced. l. pen. & de iniur. l. si stuprū. & de poen. l. si quis aliquid. §. non dū. sed facere sponfam alii apud spon sum, est causa huius, ut uirgo nō uiri potēs cōrumpat, qd est prohibitu, & poenale, ut d. l. ergo iudex non potest. Septi mo sic, Maritus non potest esse curator uxoris, ut C. qui da. tu. pos. l. marit. & C. de excu. tu. l. amplius. & l. licet. sic nec sponsum potest esse curator sponfae, ut C. de excu. tu. l. si. & in fi. de excu. tu. l. pe. & ibi no. Sed si apud eum aleretur, esset eius persona saltem curator, quod iudex facere non potest.

CONTRA, Quod iudex debeat, uel saltem possit, pro batur. Primo, Leges quae loquuntur de uiro, extenduntur ad sponsum: ut ff. de fun. do. l. lex Iulia, & quae loquuntur de uxore, intelliguntur de sponfa. C. de bo. quae lib. l. non sine. & de priuil. cred. l. sponfa. & quod no. qui pot. in pig. hab. l. alsiduis. Sed uir potest petere, ut uxor stet apud eum, ut ff. de lib. exhib. l. ij. C. de lib. exhib. l. si ad instar. ergo eadem rati one iudex debet facere, ut puella alatur apud sponsum. Se cundo sic, Certū est quod in educatione pupillarum mater praefertur ceteris, ut C. ubi pupill. educ. l. j. Ideo quia in ea est praesumptio maioris affectionis. Sed sponsum praesumitur ad personam sponfae habere maiorem affectionem, quam mater, quod patet, quia sponsum potest accusare iure mari ti, & sic praefertur patri & matri, ut ff. de adul. l. si uxor. §. di uis. & §. si minor. coniuncta l. ij. §. fin. eo. tit. Si igitur est ma ior affectio spon si, ergo apud eum debet alii. Tertio sic, Qui libet debet facere, ut inter uirum & uxorem concordia & a mor uigeat, prout potest. Contrarium uerō est reprehensi bile, ut C. de repudijs. l. dissentientis, & C. de fur. l. fin. in fi. & Bar. Quaestiones.

de infiti. & subit. l. reprehendenda. & de inoff. testa. l. testa. & l. filia. ff. de lib. exhib. l. j. §. fin. Sed per cohabitationem quam simul facerent sponsum & sponfa, magis inducuntur ad se in uicem diligendum, ut ff. de man. uin. l. si collectaneus. & insti. quib. ex cau. ma. non li. §. eadem. quod etiam patet, quia per sona domestica propter affectionem repelluntur à testimo nio, & C. de testi. l. etiam. Si ergo ex cohabitatione inducan tur ad amorem & dilectionem, ergo iudex qui hoc habet in sua potestate, ut ff. ubi pupill. educ. debe. l. j. in princ. potest hoc facere. Quarto sic, Si inter duos sunt contracta sponfa lia, si quis eorum alteri nubat, licet matrimonium ualeat cō sentiendo, peccat, & ei imponitur poenitentia de fide rupta, ex. de spon. c. sicut ex literis. & c. requisit. eo. tit. ut in eis no. sed bonum est facere quod fides seruatur, ut ff. de po. l. j. §. me ritō. & debet facere ut tollatur materia delinquendi, depu tando habitationem, ut ff. de off. praef. urbis. l. j. §. quies. & §. pen. sed decernendo quod sponfa habitet cum sponso, tol litur materia, ne frangat fidem nubendo alteri, & sic ne de linquat, & ne peccet: ergo iudex potest hoc iuste decernere. Quinto sic, Ille iudex recte discernit, q facit de filio id quod faceret pater eius, restat & sanae mentis constitutus, ut C. de cur. fu. l. pen. adeo quod lex dicat, q tutoris dati per patrem in testamento, fides est electa à testatore, nec requiritur alia inquisitio, ut Insti. de testat. tut. in prin. de tut. §. si. & C. de c. pif. aud. l. de creationibus. & ff. de constitut. l. j. & l. qui à pa tre. Sed ego uideo q̄ pater magno affectu paterno ductus, dat filiam suo sponso, ut ff. quod fal. tut. auto. l. pen. & ex. de des. pō. imp. c. ex literis. & c. duo pueri. ergo iudex potest hoc iuste decernere. Sexto, quia de hoc uidetur casus legum, ex quibus colligitur q̄ sponfa licite traditur sponso, licet sit pu pilla, ut ff. de priui. cred. l. ij. in fi. & quod fal. tut. auto. l. pe. & de adul. l. si uxor. §. si minor. Septimo, quia de hoc uidetur casus Decret. ut ex. de despon. impub. c. continebatur. & c. de illis. & c. ex literis. & c. pen. & eod. tit. cap. primo, lib. vj. & de testib. cap. Raynutius. & si hoc licite potest fieri, ergo iu dex potest iuste decernere per iura praedicta.

SOLVTIO, Christi nomine inuocato, pro declaratio ne huius quaestionis praemittendum est, quod pupillam a si apud sponsum, potest intelligi duobus modis. Primo, apud sponsum principaliter, quod ipsa sponso principaliter nutrienda tradatur. Secundo, quod pupilla alatur unā cum sponso, non autem quod sibi principaliter tradatur, sed eius patri, uel matri, uel fratri, uel patruo, simul cū spon so habitanti. Si primo modo intelligatur, dico q̄ regula est, quod iudex non potest iuste decernere, q̄ pupilla apud sponsum alatur: fallit si aliqua urgentissima necessitas in teruenerit: ut ex. de despon. impu. cap. ij. ubi probatur reg. & exceptio. & hoc probo de iure ciuili sic: Pupilla non possit tradi alicui, nisi ille esset talis qui se ipsum regere sciat, ut C. de leg. tut. l. fin. unde si ponimus sponsum esse pupillum, uel pubertati proximum, non deberet ei tradi pupilla. Si ue rō ponimus sponsum esse maiorem, tunc possit eam uerifia miter immaturam corrumpere, & suae pudicitiae infidari, ergo non potest iuste decerni quod apud eum alatur: ut ff. ubi pup. educ. debe. l. j. & quod dictum est in j. ratione, pro parte negatiua probatur, ff. de cond. & demori. l. hac conditio. in princ. & quando dies lega. ced. l. patrem. & de iniur. l. si stuprum. & de poen. l. si quis aliquid. §. qui non dardum. Exce ptio uerō, scilicet, quod hoc fallit ex causa urgentissima ne cessitatis, ut probatur in d. cap. ij. de despon. imp. & ff. quod fal. tu. auto. l. pen. ubi pater, cuius affectio superat omnem, licite & ex causa filiam pupillam coniunxit sponso maiori, & probatur per ea quae dicta sunt s. in v. ratione facta pro parte affirmatiua. Est autem urgentissima causa, ut quia rati one pacis, ut dicto c. ij. & idem si alia similib. ut quia apud ditionis, quod requiritur ita pramaturē esse apud uirum. Ita intellige d. l. pen. ex. de despon. impub. c. de illis. Si ue rō secundo modo quaestio intelligeretur, ut dicitur ali apud sponsum unā cum eo quod sibi principaliter tradatur, & tunc distinguo duos casus. Nam aut tutores, mater,

& consanguinei pupillae sunt de hoc in concordia, ut patri, uel matri, uel alteri in eadem familia cum sponso habitanti tradatur alenda, aut non. Primo casu do regulam & exceptionem. Reg. est, qd iudex potest iuste decernere qd pupilla apud sponsum alatur. Ratio, quia cum ad officium iudicis pertineat decernere apud quem pupilla alatur, causa cognita, & in causa cognitione principaliter uoluntas propinquo rum attenditur, ut ff. ubi pup. edu. deb. l. j. in prin. Et per hoc uidetur casus, C. de nup. l. j. ubi tunc recurritur ad iudicem, quando tutores & consanguinei non sunt in concordia, & uerè intelligendo ibi loquitur de sponso, ad cuius domum pupilla debet mitti, & sic quodammodo contrahuntur nuptiae, & deo lex illa posita est in tit. de nup. & non in tit. de spõ. aliàs il la lex non faceret ad titulum. Pro hoc facit qd quodocumq; pater paterna affectione ductus, filiam mittit ad domum patris sponsi, ut ex de despon. impub. c. ex literis. Pro quo facit quod dixi s. in v. ratioe pro parte affirmatiua. Fallit hoc si tutores & consanguinei pupillae essent uiles, seu inopes persona, quae de facili corrumperentur, uel manifestè non bene eligant, tunc enim iudex ab earum uoluntate recedit, qd patet, quia quodocumq; recedit à uoluntate patris, ut ff. ubi pup. edu. deb. l. j. in prin. multo magis à uoluntate aliorum. Pro hoc etiam est casus ff. de lib. homi. exhib. l. j. s. Iulianus. uel si uerò utraq; persona suspecta est. Secundo casu, quando tutores & consanguinei de hoc non sunt in concordia, tunc distinguitur duos casus. Nam quodocumq; sponso nihil potest obijci, qd non sit dignus dictis nuptijs, nec ratione persona, nec dignitate, nec alia legitima causa. Quandoq; circa personam sponsi est aliqua conditio, propter quam pupilla si esset perfectae aetatis & discretionis, in eum uerisimiliter cõsentire non deberet. Primo casu pono reg. affirmatiua, quae est qd iudex potest decernere qd pupilla alatur apud patrem uel matrem sponsi, uel similes personas in una domo cum sponso. Item sunt personae quae magis afficiuntur ad personam pupillae, quia pater & mater sponsi, quo ad sponsum patris locum obtinent, ut ff. sol. mat. l. quia parentis. & cessat omnis suspicio, ne in diaretur pudicitia, imò magis fideliter bonis moribus informantur, quam alijs praedicta ratione, nõ uero dico qd possit esse curator bonoru pupillae ut l. j. in fi. de susp. tut. Sed solum personae alimentatio ei committitur, in qua cessat ratio quae ponitur, C. qui dare tu. pos. l. maritus. Et sic non ob. ult. ratio facta pro parte negatiua, & pro hoc faciunt omnes rationes factae pro parte affirmatiua, & sic possunt intelligi. quae dicunt, pupillam ductam in uxorem, quas in tit. ratione facta pro hac parte allegauit. Et per hoc cessant omnes rationes factae in cont. Nam non in iudicatur pudicitia, ut dictum est, nec informantur malis moribus, imò bonis domina congruentibus: nec tollitur libertas matrimonij. Licet enim inducere mulierem, ut nubat ei, cui honestè nubere potest, ut ff. de cõd. & dem. l. cum ita. nec potest dici qd per hoc spes futuri matrimonij dehonefetur, hoc enim est turpe si speratur qd dicta sponsalia dissoluatur, cum nulla subest causa. Praedicta uera, quia iudex potest honestè decernere, nec impedit ob hoc quod in domo est spon sus, nisi alia iusta causa impedimenti subfit. Illud enim non pertinet ad disputationem praesentem. Secundo casu, qd si esset perfectae aetatis, in eum uerisimiliter non cõsentiret. Regula est qd iudex iste decernere non potest qd in eadem familia cõ sponso alatur. Primo, quia affectio paterna hoc nõ faceret, ut homini indigno nubere, imò olim hæc erat iusta causa exheredationis, ut ff. de cont. tab. l. iij. s. si emanc. ergo iudex debet facere cuius affectio isto casu debet esse maior quam paterna. Præterea inhonestum est dare causam, ut sit uxor eius, cui non potest honestè nubere, ut d. l. cum ita. de cõd. & dem. Et hoc casu habent locum omnes rationes factae pro parte negatiua. Nam sponfus timens, ne ueniens ad aetatem eum repudiet, cõ causa subfit, qd eam ante tẽpus siu prabit, & pater patiet, & sic pluries factum uidimus, & sic in iudicatur pudicitia pupillae, & eam malis moribus informantur, nec erit libera in alijs nuptijs cõtrahendis, & spes futura rum nuptiarum foedabitur, & multa alia mala sequent: hoc

etia declarat æquitas. ¶ Cum enim pupilla maioris septem annis sit habilis cõsensu ad cõtrahendum sponsalia, ut l. in sponsalib. ff. de despon. & ex de despon. imp. c. j. lib. vj. for tẽ puella propter unum pulchrum uestimentũ, uel propter aliud locale cõsentiret in aliquẽ tanq; in sponsum, quod uerisimiliter non faceret, quando ad perfectos aetatis annos de uenisset. Non est ergo congruum, ut apud alium alatur, nec facultas nãbendi alij sibi auferatur. Sic ergo officiu iudicis isto casu non decernet, ut pupilla apud sponsum alatur, uerũ qd mulieres & maxime pupillae de facili corrumptur in iudicijs & blanditijs, ut C. de rap. uirg. l. j. circa fi. debet illi apud personã non suspectam alicui partiũ, quae eam nõ subducatur, nec inclinari faciat in aliquam partiũ persuasione, in iudicijs uel blanditijs. Sed cum erit uoluntatis perfectae, potest liberè suam uoluntatem exprimere, an in talem sponsum cõsentire uelit, uel non, ut ex de spon. c. cum locum. facit ex de re. spon. c. ex transmissa. & debet esse ista mulier ad talem modum, non solum donec erit pupilla, sed & post, donec talis contentio finit, an uxor esse uelit illius sponsi, ut ff. de lib. exh. l. iij. s. pe. Et praedicta uera puto, etiam si pupilla sit apud sponsum. Nam poterit peti à iudice, ut decernat apud quem alatur, ex causis praedictis iudex separabit eam à sponso. Facit ad hoc xxxij. q. j. c. de matrim. Non ob. si dicatur, spon sus est in quasi possessione sponse, & nõ debet ea priuari, sed spoliatus debet restitui, quia hoc non est uerum, ut no. per Inn. & loã. And. ex de rest. spo. c. ex parte. ubi uidet. Præterea spoliatus est ea iuste, ut dictum est.

QVAESTIO XVII.

Reus conuictus de delicto non de qualitate, an puniatur.

- 1 Accusatio in nocte uidetur esse cellata, sicut stipulatio in diem.
- 2 In dubio magis est dicendum, ut res potius ualeat, quam pereat.
- 3 Scientia uel ignorãtia, non facit aliud delictũ considerata serui persona.

IN VRE Municipali canetur, qd si aliquis percussit de nocte, debeat puniri in centum. Accusatus est aliquis de uulnere commisso de nocte, probatũ est de uulnere, licet de nocte non. Quaritur, nunquid debeat puniri in alio quo. Item si petum est in libello, ut quotidie petitur, cum puniri secundum formam iuris & statutorum, & est probatum quo iure debeat puniri, & est contentus alteram tantũ allegari, & unã solam, uel ambas, si sibi uidebitur. Pro parte unum potest allegari pro utraq; parte. Primo pro parte accusata qd non puniatur in aliquo, facit accusationis forma. Nam ab ea non est recedendum, ut l. j. s. si quis qui na. ff. de exerc. & ff. de inst. l. sed & si pup. s. conditio. Pro hoc facit qd habetur in l. qui habebat, ff. de inst. & l. iij. ff. ad leg. Aquil. & uide quod ibi no. per do. Fran. de Tigr. & si recederetur, nõ ualet quod agit, ut C. de prad. dec. l. j. C. unde uir, & ux. l. j. Mutatio enim rei seu forma, facit rem aliam. Nam si non est probatum de nocte, uidetur aliud delictum obiectũ quam probatum: quia sicut mutatio rei facit aliam rem, ut l. nil. s. sed & si quis, de act. emp. & l. Scia. de aur. & arg. leg. sic uidetur aliud delictum, ex quo non est de nocte probatũ. Nam ex eodem facto poterũt duo crimina nasci, l. uulgaris. s. sed & si quis, ff. de fur. & C. de accu. l. qui de crimine. & de adult. l. si adulterium, cum incestu. & scdm formam accusationis danda est sententia. Pro hoc l. habebat, ff. de inst. secundũ unum modum. Item facit temporis appositio, nam tẽpus noctis facit aliud delictum uideri, ut l. aut facta. s. temp. de pec. ff. de inu. l. prator edixit in fi. & C. de cri. sacri. l. sacrilegiũ, & aliud intetatur. Nam aliud est delictum diei, & aliud noctis, l. Gracchus. C. de adul. & ff. si quis test. lib. esse iu. l. j. s. nãc aut improbatu, ergo non est accusatus, unde non debet puniri l. rescripto. s. si quis acc. ff. de mu. & ho. C. qui acc. nõ pos. l. j. & sententia iudicis debet cõgruere petitioni, l. ut fundus, ff. com. diu. & benigna sit in delictis interpretatio. Nã qd non constat delictũ commissũ, uel constat sed ignoratur, quare absoluentur potius qd condẽnandus est, ut l. absente. & l. si praes. & l. interpretatio. ff. de pec. & l. hoc em. ff. de susp. tut. ad l. Aquil. l. scientia s. cõ sacra em. Præterea separatiõ

impro

improbata iudex habet super toto pronunciare, non super parte, ff. de arbit. l. qualem. s. adijcere. C. de appell. l. eos. ibi, si coeperit, & c. ff. fam. erc. l. in hoc iudicio. & no. l. Pomponius. s. sed is. & ff. de proc. Item facit temeritas accusantis, ille accu sauit de delicto commisso de nocte, astrinxit se ad duo, unde nihil uidetur fecisse, nisi totum probauerit, C. de fal. l. fi. & l. cõ hi. s. si prator. ff. de tran. ff. de eden. l. j. s. diem, sibi ergo im putet accusator, ut l. si fideiuss. s. necessaria. l. de die. ff. qui sa ruid. cog. ¶ Nam tota accusatio in nocte uidetur esse cellata, sicut aliàs stipulatio in die, ut ff. si quis cau. l. si cum. s. homo fisti. & ff. de uer. obl. l. in hac. Item facit certitudo maxima in delictis, si enim in cuiuslibet ubi esset dubiũ, non fit condẽnatio, ut ff. de rei uend. l. Pomp. s. si fortius in criminalib. Non em debet tanto crimine uagari, ut ff. de do. l. item exigit. ff. de tri tu. l. prator. in prin. & l. libellorũ. ff. de accu. Quid plura, pra cauendo sibi in uno casu, nõ uidet sibi pra cauere in alio, ut ff. sol. ma. l. si cum dot. & de lib. & posth. l. commod. Præterea ubi est q. de re & tempore, nõ sufficit alterũ probari, ut ff. de test. l. ob carmẽ. s. si. pro hac parte sunt leges quae optimè faciunt, ut ff. de adul. l. denunc. s. quid in. & ff. ui. bo. rap. l. prator. s. hoc aut. uerf. docere. & nau. ca. sta. l. debet. in prin. & de incen. rui. nau. l. j. s. suspicio. Ex istis ergo & alijs quae possent allegari, dicendum est ipsum totaliter absoluentum.

CONTRA, Quod debeat puniri, ac si nõ esset inserta noctis adiectio. nam adiectio noctis non uitiat praedens arg. ff. de uer. ob. l. j. s. si decem. & s. si mihi. & l. inter stip. s. si stip. & l. quae extrinsecus. & ff. de conf. l. sed & si decem. de dolo. l. sancimus. Item probat uerborum separata prolatio. Nam ex fitione iuris uidetur duo dixisse, l. commissum delictũ, & de nocte, duo sunt praepcepta arbitri, licet ergo non procedat condẽnatio ex eo quod de nocte, tamẽ procedere debet de uulnere, ff. de arb. l. Celsus. & ff. de le. j. l. si unus. s. si ser uis. & de cond. inst. l. si quis ita. & de diuor. l. patrono. Item hoc probat delicti identitas, nam idem uidet esse delictũ. Videtur em adijci de nocte, potius causa aggrauãdi delictũ, qd aliud facient d. l. j. in fi. ff. de abig. & de sepul. uio. l. iij. s. aduersus non dicitur ergo destruere quae agunt, ff. de leg. j. l. si cui. scdm omnes. Itẽ hoc probat accessorij parua potestas. Nam licet deficiat accessorium, nihilominus remanet principale, ff. de contrah. emp. l. si emptio. & l. quamuis. de leg. j. & l. si ancilla. de pe. leg. l. iij. & de man. test. l. si ita fuerit in fi. de uer. in poss. mit. l. ubi cunq; s. si. Accessoriũ em non amouet principale, ut legib. praell. sed principali amoto, remouetur accessorium, ut C. si reus uel accusator mortuus fuerit, l. in. & C. si penden. appel. mors interue. l. iij. s. primo. in iudicijs enim pro actore interpretatur, ut ff. de iud. l. si quis indicio ne. & de uer. ob. l. inter stipulantiẽ. s. j. ff. qui fati. cog. l. de die. in prin. Nam etiam in delictis in dubio fit condẽnatio, l. i. rem Mela. s. si plures. ff. ad l. Aquil. & tangitur ff. de fru. l. i. l. actus separati, quorum unus non uitiat alium, ut ff. de aqua quot. & acti. l. j. s. Trebatius. & ff. quod fal. tut. auto. l. j. s. Põp. de stip. ser. l. sed & si econtrã. imò quodammodo cõiuncti unus non uitiat aliũ, ut ff. de test. tute. l. quaro. Itẽ optimè faciunt, ff. de nox. l. in delictis. s. si de tracta. Nam sicut ibi scientia, uel ignorãtia non est de substantia delicti, sic nec hic nox. Itẽ quod nox nõ sit de substantia, patet, quia nox nõ est apponenda in libello, sicut nec dies, ut ff. de acc. lib. ¶ Præterea in dubio magis est dicendum, ut res potius ualeat, qd pereat, ut ff. de reb. dub. l. quoties. Ista sufficunt in j. quæst. alia ad praesens soluere non intendo, & propterea allegare non curo.

SOLVTIO, Domini nostri Iesu Christi nomine inuocato, salua semper meliori sententia, dico, quod nõ debeat in aliquo condẽnari, & hoc per leges alleg. Primo non obstant leges alleg. secundũ, l. j. s. si mihi. de uer. ob. s. si decem. & alia similes alleg. quae loquunt, quando extrinsecus adijcitur, seu non attinens praecedentibus, secus ubi adijci necessarium, ut coharrens: ar. ff. de adm. tu. l. cum quaritur. de dã. inf. & l. prator. in fi. de proc. l. in causa. pro ista responsio ne optimè facti, de uer. obl. l. j. s. si quis simpliciter. Præterea in legibus istis est certitudo respectu stipulantis, hic uerò respectu accusantis, quia non de nocte, ad aliam, ad l. Celsus.

Bar. Quaestiones.

de arb. respondet, ut tibi not. arg. ff. de cond. & demon. l. hæc scriptura. Ad secundum non uidetur idem delictũ, quia delictum considerat respectu poenae, ut l. quod ad sta. ff. de pec. & de pub. tu. l. ij. ad illud, accessorij parua potestas, quod ubi accessorium est separatũ à principali, habent locũ primò alleg. Ad illud in iudicijs pro actore, & c. locum habent in his quae pertinent ad decisionem, ut primò allegauit. Ad illud, actus separati, & c. satis est responsum, quia non dicuntur separati, imò coniuncti, arg. de uer. ob. l. j. s. cum adijcit. Ad illud, potius res ualeat, & c. dico qd ignorat, uel qualitas in quæst. proposita non ualet, quod agitatur, ut in allegat. j. Secus ubi certum delictum uel delicti qualitas, l. item Mela. s. sed & si plures. ff. ad l. Aquil. licet ignoretur de persona. Ad s. si detracta. dico quod si scientia uel ignorantia non facit illud delictum considerata serui persona. Item nec dominũ, quia semper est in obligatione dandi, licet quandoq; ex ignorantia domini in sol. sit datum noxã in obligatione, ut ff. de re iud. l. miles. s. decem. sed in q. nostra aliud potest dici considerata persona delinquentis, delicti, diei & noctis, & est aliud in j. alleg. satis est euidenter ostensum. Et uide hæc materiam in l. denunciaf. s. quid in. ff. de adul. & in cõp. diosa de quaestioib. circa materiã probationum, in iij. q.

ADDITIO.

Municipali. Vide de ista q. do. Alex. de imo. in l. qui uxori. s. quid tamen. ff. de adul. in lect. Bar. in add. magna, in prin. Thom.

QVAESTIO XVIII.

- 1 An substitutus uel mater, tutore pupillo petere teneatur.
- 2 Ille, cui incumbit onus petendi tutorem, tunc tenetur quando nullus est, cui legitima tutela deferatur.
- 3 Quando sunt duae causae, quarum una est naturalis, & alia accidentalis, naturalis praefertur.
- 4 Non tenetur quis facere quod factum non releuat.
- 5 Quis uel substitutum excludere à substitutione directa pupillari, tunc excluditur, si intra annum cessauerit.
- 6 Propter factum patris potest omitti hereditas ex testamento impuberis, & sic impubes intestatus deccdat.

PUPILLVS Cui erat extraneus pupillariter substitutus, decessit post annum à morte patris, nullo existente petito tutore à substituto, uel à matre. Quaritur an ipse hereditas deferatur substituto, uel matri, uel neutri. Et primò uideamus de persona substituti. Et quod ipse non admittatur, uidetur casus in l. sciant. de leg. hære. & pro ista par. nõ est aliquid cõtra eum allegandũ. Econtrã, qd iste substitutus admittatur. Primò, quia uidetur casus, ff. de exc. tut. l. amicis. in prin. ubi propter tutelam non admittitur tam non repellitur ab hereditate sibi delata ex substituto ne. Facit eo. tit. l. tutor petitus. s. j. Casus etiam uidetur in l. cre dend. s. si uerò maritus. j. eo. ubi propter non petitum tutorem non perduntur ea quae debentur alicui iudicio defuncti. ¶ Secundo sic, Ille cui incumbit onus petendi tutorem, tunc tenetur, quãdo nullus est, cui legitima tutela deferatur, ut ff. qui pe. tu. l. j. & no. in l. mater. C. ad Tertul. Sed hæc mater est, quae omnem legitimã praedit in auth. mari & auia. quando multu. offi. fun. pot. & in corpore, ergo substitutus excusatur, si tutorem non petierit. ¶ Tertio sic arguit, Quis sunt duae causae, quarum una est naturalis, & alia accidentalis, naturalis praefertur, ut ff. de tut. l. qui habet. in prin. Sed hic est mater, cui incumbit onus petendi tutorem ex causa naturali, quia materna pietas facit eã teneri. Ad hoc C. qui pe. tu. l. matris pietas. & l. seq. Item est substitutus, cui incumbit onus petendi tutorem per accidens, quia substitutus, ut d. l. sciant. ergo mater anteponi nõ potuit, ergo substituto negligentia imputat, donec eum praecedat mater, ar. l. si C. qui adm. ad bo. poss. possunt. de suc. edi. l. j. in prin. cũ fi. ¶ Quar to, sic probatur, Non tenet quis facere quod factum non rele uet, ut s. si quis in ius uoc. non ierit. l. ij. in fi. de arb. l. arbiter qui calendis. & l. hæc stip. s. diuus. ut leg. no. cau. Sed si substitutus petisset tutorem, non releuaret aliquid: quia mater in petendo praefertur, adeo qd iudex debet dare illi, quem ipsa petit, ut in auth. de nup. s. si quis aut tutel. gl. tenet. l. i. q. s. sub

X 2 cond.

cond. s. de test. tu. Secū dū uidetur de matre, q̄ mater re-
pellatur à successione, si non petijt tutorem, sunt casus mul-
tarum legū, j. ad Tert. l. ij. s. si mater. qui pe. tut. l. ij. C. ad Tert.
l. mater. qui pe. tut. uel cur. l. si. & inf. ad Tertul. s. penul.

CONTRA, Quōd pater admittatur ad hāreditatē, pro-
bat̄. Primō sic, Tutor testamentarius prāferri matri, ut C.
quan. mul. tut. off. fun. pot. auth. matri & auia. & in corp. un-
de sumitur, ergo, &c. & eodem modo substitutus, cui incum-
bit onus petendi tutore in petendo, prāferatur matri, cū a te-
statore sic substitutus, nō est ergo quid imputet matri, si nō
petijt, cū ad petitionem nō fuisset admissa. Secū dō sic, Ma-
tri imputatur, si nō petijt tutore filijs, quando ipsa habet ius
succedendi, & in illo iure est prima, ut ff. ad Tert. l. ij. s. si ma-
ter. cum si. & idē dicit lex, q̄ eis quorum causa in successio-
ne nō est prima & potentior, nō imputatur si tutorem non
petierit, ut l. ij. s. si. ad Tertul. & C. qui pe. tu. l. si uerō. C. de leg.
hā. l. sciant. sed in proposito in succedendo causa substituti
pupillo est prima & potior, ergo matri non imputatur, si tu-
torem non petijt. Tertio sic, Tunc matri imputatur, si tuto-
rem non petijt filijs, quando filius decedit intestatus, ut j. ad
Tert. l. ij. s. si mater. ubi, intestatorum filiorū. Sed q̄n filius ha-
bet substitutum pupillariter, nō potest dici intestatus, ergo,
&c. uidetur ergo in d. l. casus pro matre, cū nullo alio mo-
do possit pupillus esse testatus, nisi quando habet substitū-
tum, & sic in casu legis non grauat̄ mater in petēdo tuto-
rem. Quāto sic, Quā filius decedit p̄ubes, matri nō imputa-
tur, si tutorem nō petijt. Ratio, quia tunc iste filius potuit si-
bi providere testando & petendo curatorem, C. ad Tert. l.
matres. qui pe. tu. l. matres. in fi. Sed illa eadem ratio est in ca-
su proposito, quia prouidit pater filio pro eo testādo & dan-
do sibi personam quā poterit tutorem petere, ergo non est
quid matri imputetur, &c. q̄ neutri debetur, probatur. Pri-
mō pluribus incumbit onus petendi tutorem pupillo, si u-
terq̄ negligit, unus nō excusatur propter aliū, sed ambo pu-
niuntur, ut pater in matre & liberto, ut ff. qui pe. tu. l. ij. & C.
qui pe. tu. l. ij. ita in proposito, substitutus propter matrem nō
excusatur, & sic tanq̄ negligens non potest succedere, per l.
sciant. C. de leg. hā. Item mater propter substitutum nō ex-
cusatur, & sic ipsa ab hāreditate excluditur per d. iura, ergo
& alij ueniētes ab intestato succedūt. Secū dō sic, Generalliter
quādo plures tenent̄ ad aliquid dandū uel faciendū, u-
nus per alium non excusatur, imō nihil prohibet omnes in
mora cōstitui, & omnes incidere in p̄nā, ut j. de uer. obl. l.
ij. s. j. & s. si. l. ea. s. Caro. C. de du. reis. l. si. ita in proposito, nec
mater propter substitutū, nec substitutus propter matrem ex-
cusat̄, sed uterq̄ incidit in p̄nam legis, & sic successione pri-
uatur, & alij succedūt. Tertio sic, Quā plurib. incumbit onus ali-
quid faciēdi, licet sit talis cōditio, q̄ unus alteri prāferat̄ do-
nec unus occupet, interim ambo dicunt̄ in mora, ut j. de a-
dul. l. si maritus prāueniat. in prin. ubi uidet̄ casus q̄ nos tre,
licet ergo in petēdo tutore mater prāferatur substituto, uel
substitutus matri, in quilibet est in mora, donec ad iudiciū
prouocetur, & sic uterq̄ excluditur, & alij succedunt. Quar-
to sic, Matri incumbit onus petendi tutorem filio, iure qua-
si naturali propter pietatē maternā, ut C. qui pe. tu. l. mari-
tus. & eo. tit. l. si. & ibi no. Sed hęc pietas materna nō tollit, si-
cet filius habeat substitutum. Durat ergo ratio legis, & sic isti
substituto incumbit onus petēdi tutore propter spē successio-
nis, q̄ spes durat, cū si sit mater. Apparet ergo, cū ratio le-
gis duret in utroq̄, quōd uterq̄ excluditur, & alij succedūt.

SOLUTIO, In quāstione prādicta, primō aduertendū
est, q̄ de persona substituti, circa quā dico, q̄ si quidē quis
uellet eum repellere, quia cū tutor esset testamētarius uel
legitimus, se excusat, & nō potest, ut ff. de exc. tu. l. amicis. in
prin. & l. tutor petitus. s. j. eo. tit. & iste casus nō pertinet ad q̄
nos. Si quis uerō uult substitutum à substitutione repellere,
quia pupillo non habenti tutore, non petijt tutore, tunc aut
per hoc quis uult substitutū repellere à substitutione ficti-
commissaria, & non potest, quia illud consequitur ex bonis
testatoris, non pupilli, ut ff. qui pe. tut. l. creden. s. si uerō ma-
ritus, & intelligunt̄ doct̄. in l. sciant. C. de leg. hā. † Aut quis

uult substitutum excludere à substitutione directa pupilla-
ri, & tunc excluditur si intra annum cessauerit, ut d. l. sciant.
& no. ff. qui pe. tut. l. ij. quod intelligo, nisi excusetur aliqua
iusta causa, ut quia substitutus est minor, uel alia causa, ut di-
ximus in matre, ut ff. ad Tert. l. ij. s. si matre. & s. seq. & quod
no. C. ad Tert. l. matres. intelligo iustam causam esse si sub-
stitutus ignorat se substitutū, C. qui pe. tu. l. ij. s. si mater. uer.
sed si forte absens. & propter absentiam mater excusatur, eo-
dem modo propter ignoratiam. Facti l. j. s. de iur. & fac. ign.
& quis ord. in bon. pos. ser. ue. l. ij. in prin. nec excusatur sub-
stitutus idē, quia pupillus matrem habet, ut ostendam re-
spondendo rationibus factis pro hac parte, scilicet ad excu-
landum substitutum, non enim obstat l. amicis. mos. nec l.
tut. pet. ff. de exc. tutor. nec l. credendum. ut s. pater. Non ob-
ij. ratio, a quā dicit substitutum excusari, quia mater est, cui
legitima tutela deseruit, quia illa non est, nec cogitur, sed et
permittere si uult, unde per eam non excusatur substitutus
b quin petere debeat. Ita determinat Dy. in l. ij. ff. qui pe. tut.
quod uerum est, non enim spes eius qui potest esse, excusat
aliquem à petendo tutorem, interim sed sufficit q̄ non ha-
beat defensores, ut d. l. ij. qui pe. tut. in prin. Non ob. ij. ra-
tio, scilicet causa naturalis prāferatur accidentali, quia illud
uerum est, quando effectus illarum causarum se non com-
patiuntur adinuicem, sed quando se compatiuntur, una con-
concurrit cum alia, quod pater per omnia iura, in quibus
concurrit obligatio ciuiliis & naturalis. Ita in proposito ni-
hil impedit quin mater teneatur petere, & etiā substitutus, si
cut tenetur mater & libertus, ut d. l. ij. qui pe. tu. Non ob-
iij. ratio, scilicet, q̄ si substitutus peteret, non reuocaret eum,
cū iudex dare debeat petendum à matre, quia illud non est
uerum, ut dixi, licet sit opinio multorum, ut l. si quis sub cō-
ditione. ff. de test. tutel. Sed posito quōd illud esset uerum, ta-
men propter hoc substitutus nō excusatur, quia interim
donec mater faciat, substitutus dicitur esse in mora, & etur
rit tempus, licet mater ueniens prāferatur, uel l. maritus. in
prin. ff. de adul. qui casus est no. ad hoc. Secū dō uidendum
est exclusio substituti, an mater admittatur, an uerō & ipsa
excludatur, quia tutores non petijt, & loquor de matre ma-
iore xxv. ann. quā nullam habet excusationem de his quā
ponuntur in l. ij. s. si mater. ff. ad Tert. & quod no. C. ad Tert.
l. matres. Solum ergo hic inuestigādum an iusta causa sit ex-
cusandi matrem, quia pupillus habet substitutum. Ad hoc
uidendum pramitto, quōd de iure Digesti. necessitas peten-
di tutorem incumbit solum libertis, & matri, & nullus alius
propter non petiūt tutore priuabit hāreditate, nisi mater &
auia, expressē dicit̄ tex. in l. ij. qui pe. tu. & ff. ad Tertul. l. ij. s. si
mater. uer. l. si filius. per iura uerō Cod. fuit introductum q̄
necessitas imponeret ueniētib. ab intestato, & substitū-
tus, & alij priuenter hāreditate, ut C. de leg. hā. d. l. sciant. l. i.
cet gl. in d. l. ij. qui pe. tut. uideatur uelle intelligere illum tex.
ut non contradicat illi legi, sciant. Veritas est, q̄ olim à libertis,
& à matre & auia non cogebantur petere, ut ibi expressē
se dicit̄ tex. nec ratio quā habet locum in matre, habebat lo-
cum in alijs succedentibus ab intestato. Nam ratio est ma-
terna pietas, ut l. matres. & l. si. C. qui pe. tut. quā ratio habet
locum in matre & auia, & non in alijs. Et per hoc concludo,
q̄ d. l. sciant. corrigat iura antiqua, & in hoc, & sic est contra-
tus cōe, debet ergo stricte intelligi, ut non extendatur ultra
quod d. l. expressum est. Ita dicit̄ tex. C. de appel. l. prācipi-
mus. in fi. & quod no. in l. quod uerō. & l. in his. de leg. Scien-
dum est etiam q̄ matri incumbit necessitas petendi tutores
filio confestim, id est, cū primum poterit, ita quōd annus
non transeat, ut ff. ad Tert. l. ij. s. confestim. sed alijs succeden-
tibus ab intestato, & etiam substituto datur annus, ut d. l.
sciant. licet quidam doc. Moderni dicant, q̄ d. l. sciant. debet
intelligi quōd loquatur de anno, secundum formam illius
legis, s. confestim, scilicet, quōd statim teneatur cū potest,
licet annus non possit transire. Pro quibus facit̄ tex. alleg. l.
sciant. cū dicit, secundum legem non petierint intra annū,
&c. Ex eo enim quod dicit, secundum legem, uidetur sentē-
re & referre ad dictum s. confestim, sed hoc non est uerū.
Nam

Nam illud quod dicit, secundum legem, refertur ad uerbū,
petierint. Est ergo sensus talis, si secundum legem, hoc est se-
cundū modum legitimum & permissum in eis petendo tuto-
rem, & tunc refertur ad d. l. ij. qui pe. tu. immutatur ergo d. l.
ij. hodie, qui pe. tu. in hoc, quia olim poterat si uolebat ex
permissione leg. Sed hodie imponitur necessitas, & si nō fe-
cerint fm quod eis lege permittitur, perdunt hāreditatē. Itē
statuitur eis tempus, ut hoc faciant intra annū. Nec est mirū
si mater plus adstringat̄, quā ueniētes ab intestato, quia
in ea est duplex ratio, l. materna pietas. Item spes succeden-
di in ueniētib. ab intestato & in substituto, est sola spes succe-
dendi, & ista interpretatio tanq̄ uerior tenenda est, ut l. beni-
gnus. ff. de legib. maximē cū m. l. sciant. sit contra ius cōmune
& p̄onale. His premisis, dico matrem non teneri, si non
petat tutore filio intra totū illud tempus, intra q̄ substitutus
potest petere, sic probo. Certum est, q̄ mater propter substitū-
tationem pupillarem excluditur à successione filij totaliter
etiam à legitima, ut C. de impub. & alijs substit. l. precib. & l.
Pap. ff. de in off. test. s. sed nec imp. & ex. de test. c. si pater. It. vj.
sed ei qui excluditur per testamentum sibi debita portione,
est licitum omittendo facere quicquid potest, ut ille intesta-
tus decedat: nec uidetur dolo uel culpa facere, sed iuste dici-
tur facere, & ab omni p̄na excusatur, & istud est multū ap-
probatum per Iurif. cons. ut ff. de leg. ij. l. cū pater. s. Titio. si
quis omilla cau. testa. l. excusatus. & l. qui autem. s. non sim-
pliciter. & ibi no. s. si patronus. & de in off. testam. l. Pap. s. iij.
† Et etiam propter factum patris potest omitti hāreditas ex
testamento impuberis, & sic impubes intestatus decedat, ut
ff. de acqu. hā. d. l. l. aliās incip. l. si pupillus. Licetum ergo
est matri intra illud tempus, quōd datur substituto ad pe-
tendum tutorem, tacere, ut sic substitutus excludatur à suc-
cessionē, si pupillus intestatus decedat. Si enim diceret, ma-
trem intra illud tempus petere tutore, iam prāueniret sub-
stitutum, & sic propter tutorem nō petiūt non excluderet
substitutus à successione, ut ad Tertul. l. ij. s. si mater. uer. l.
si forte absens, quod esset absurdum, & cōtra rationem prā-
cedentem, non enim teneretur substitutum cōseruare, sed
magis infringere. Ad hoc etiam omnes rationes factā pro
matre. Sed si esset instituta in tabulis pupillaribus in legiti-
ma sua, tunc cessaret ratio suprā dicta, ut d. l. excusatus, & d.
l. qui autem. s. si patronus. ff. si quis omilla causa testa. Item si
ponamus substitutum esse talis conditionis, q̄ impossibile
sit eum excludi propter cessationem prādictam, ut si substitū-
tus est minor, nec est possibile effici eum maiorem intra
pupillarem aetatem eius cui facta est substitutio, tunc enim
in matre cessat ratio prādicta, si cessauit petere tutorem, pri-
uatur hāreditate pupilli, si quō modo ad eam deuoluit sub-
stitutio mortuo, uel repudiante per d. l. ij. s. si mater. & ff. qui
pe. tut. l. ij. & C. qui pe. tut. l. matres. cum similib. Nec excusa-
tur mater propter substitutum. hęc enim nulla lege cauetur.
licet enim sit substitutus, adhuc tamen subest materna p̄ta-
tas, quā facit eam teneri, ut dictum est s. in alleg. factis s. pro-
tertia parte. Non ob. prima ratio quā dicit, substitutū in pe-
titione debere prāferri, idē mater debet excusari, quia po-
sito q̄ esset uerum, q̄ substitutus prāferri debet, tamen inte-
rim cū ambo negligunt, utriq̄ imputatur negligentia, ut
l. si maritus prāuenit. in prin. c. j. ff. de adul. Sed an substitū-
tus prāferatur, potest esse dubium, pone matrem & substitū-
tum concurrere in petitione tutoris, & petunt diuersos tu-
tores, quid faciet iudex? nō teneretur sequi consiliū matris,
nec substituti, ut l. si. ff. qui pe. tut. & ibi no. dicam plenē in l.
si quis sub conditione. de testam. tute. Similiter non puto
eum errare, si prāferatur substitutus. Nam in his quā perti-
nent ad tutelam, prāferatur is qui sperat succedere, licet in e-
ducatione prāferatur mater, ut C. ubi pupil. edu. deb. l. si. &
ibi not. per glo. Non ob. ratio secunda, quia illa ratio non
procedit in matre, nec etiam si sperat succedere, nam matre-
na pietas facit eam teneri ad petendum tutores, ut dictū est.
Non ob. tertia ratio, quia dictā leges non imponunt neces-
sitate matrib. petendi tutorem simpliciter. Sed si non
petunt eam, priuantur successione filiorum intestatorum.

Vnde sufficit ad priuandum eum pro tempore quo mater
uult succedere, q̄ filius reperitur intestatus, & sic facit̄ de
iure antiquo si mater est substituta, non priuaretur illa suc-
cessione, quia filius non est intestatus, sed hodie priuaretur
per l. sciant. Non ob. quarta ratio, quia licet testator prou-
derit filio de hāreditate, non tamen prouidit ei de tutore,
nec de eo qui petierit tutorem directē, licet ipsi substituto ne-
cessitatem imponat petendi tutorem. Tertio uidendum est,
an aliquo casu excludatur substitutus & mater, & ueniāt a-
lij. Et constat q̄ possibile est substitutum excludi, quia tuto-
rem non petijt, matris uerō morte uel repudiatione. Item e-
contrā, matrem excludit propter tutorem non petiūt sub-
stituto repudiatione uel morte, & tunc sine dubio ueniunt
alij. dubium uerō est an substitutus & mater possint exclu-
di propter non petiūt tutorem, quā dubietas descendit ex
eo, quia lex uidetur uelle q̄ primo excluso propter non pe-
tītum tutorem, non excludatur sequens, ut l. ij. in fi. ff. ad Ter-
tul. qui pe. tuto. l. nepotibus. & l. sciant. C. de leg. hā. & hac
lege, siue ergo mater excludatur primō, puta quōd non ex-
cludatur substitutus, siue econtrā, excludatur substitutus,
non debet postea excludi mater. Sed ad hoc dicendum est,
quōd de iure antiquo alijs à matre & auia non imponeba-
tur necessitas petendi tutorem, ut dictum est, idē matre ex-
clusa, sequentes agnati non poterunt excludi per negligē-
tiam. Ita loquitur l. ij. in fi. ff. ad Tertul. & glo. s. alleg. Sed si es-
set mater & auia cū utriq̄ imponatur necessitas petēdi tu-
torem, puto ambas posse excludi propter negligentiam, per
rationes s. dictas pro hac tertia parte, lex enim imponit ne-
cessitatem auia, nec distinguit utrū pupillus habeat ma-
trem uel non. Credo tamen q̄ prius ad matrem debeat spe-
ctare, nec auia debet ceteri festinatione matrem prāuenire,
ut ff. de iure fisci. l. edicto. s. cū ante. C. de his quib. ut in dig.
l. forore. & quod ibi not. & C. qui admit. ad bon. poss. l. fin.
Nec ob. ff. de adul. l. si maritus prāuenit. & quod dictum
est s. Resp. ad illam legem, nam mater & auia uocantur ex ca-
dem causa propter maternam pietatem, quā causa respicit
d matrem per prius, auiam per posterius. † Ex isto ordine in-
cumbit utriq̄ onus petendi tutorem, sed mater & substitū-
tus uocantur ex duabus causis separatis, quarum quilibet
habet se ad quemlibet per prius, & eis simul incumbit onus
petendi tutorem, scilicet matri, & ratione maternæ pietatis
& substituto ratione speratæ successiois. Simile in d. l. si ma-
ritus. Prouocatur enim pater ad accusationem ratione p̄a-
ternitatis, & maritus ratione maritalis affectionis: licet enim
hęc ratio sit magis intensa, ut l. ij. in fi. ff. de adulterijs, nō ta-
men est per modum prius & posterius: idē concurrunt &
simul currit tempus, & prādicta de iure antiquo, de iure ue-
rō Cod. scilicet per l. sciant. dico q̄ illa imponitur solum illis
quorum prima spes est successiois patre mortuo, ut ex-
pressē ex text. illius legis colligitur. Si ergo prius excluditur
e tenere spes successiois, non priuatur ea, si tutorem nō pe-
tijt, quia illa lex hoc non dicit, nec debet extendi, cū sit cō-
tra ius commune, ut s. in primo puncto ostensum est, & sic
glo. in d. l. sciant. bene loquitur. nunc ad propositum dico, q̄
possibile est matrem & substitutum simul excludi propter
nō petiūt tutore, ut si est substitutus, si matri in tabulis pu-
pillaribus est relicta legitima, ut s. d. d. d. est in secundo pun-
cto. Item & substitutus est exclusus, primō propter non pe-
tītum tutorem, tunc incipit currere tempus matri. Cessat e-
nim causa propter quam excusabatur, matri em̄ omni tem-
pore quo filius eget tutore, imponit hęc necessitas, siue tem-
pore mortis, siue postea, idē leges uulgares ad hoc allegat̄
dicunt matrem etiā puniri, si priorib. reiectis alios nō petie-
rit. Sed si poneret primō matrem idē excludi propter nō pe-
tītū tutore, quia primō ei incumberebat onus, tūc est impos-
sibile substitutū excludi. Exemplū. Pupillo est substituta ma-
ter primo loco, extraneus secundo loco, tunc si mater exclu-
detur propter non petiūt tutore, non excludatur substitū-
tus, quia mortuo patre pupilli, prima spes successiois non
erat talis substituti, & sic ad eum non porrigitur, l. sciant. †

ADDITIO.

- a Ratio. No. q. Bar. hic uult q. substitui nō excusatur à pœna propter hoc q. substitit mater, quæ est legitima, & ita intellige Bar. in l. si minores. in ij. col. in uer. & per hoc determino lex. nostrum in ff. qui pe. tut. q. si pupillus habet legitimum tutorem, licet non administrat, q. mulier quæ succederet ab intest. pupillo excusaretur, & intellige illum legitimum tutorem, qui posset compelli ad tutelam, secus si esset legitimus, qui non posset compelli. ut hic per Bar. Thom.
- b Debeat. Scilicet, ut mater, ut assumat tutelam, uel ei renunciet ut ad ipsam uel alios deuoluatur, uel ut aliter detur. Tho.
- c Supradictas. Tu die subtiliter, ut no. Bal. in l. precib. C. de imp. & alijs sub. & in l. ij. C. ad Tert. in uer. modo habui quæst. de factio. Tho.
- d Per Arrian. Vide quæ decidit per istam doct. Bar. doc. & preceptor meus Perusinus. d. Pe. Phi. Cor. conf. cxxxiiij. in iij. uol. pro acceptione presentis consultationis, in iij. col. Tho.
- e Præstat. Et contrarium uidetur dicere idem Bar. in l. nepotibus. C. qui pet. tut. & uide Bal. in l. sciant. C. de leg. hered. Tho.
- f L. sciant. Adde q. ista q. fuit disputata per Bar. Perusij, anno Do. M. ccc. lxxv. prout inueni in disputationib. Bar. manuscriptis. Tho. Dip.

QVAESTIO XIX.

An à sententia lata per iudicem tanquam bonum uirum, appellari possit.

- 1 Edictum de appellatione est prohibitorium, & prohibitorij natura realis est.
- 2 A sententia principis cognoscentis non appellatur, & tamen à sententia ipsius delegati potest appellari.
- 3 Appellatio est inducta propter iniquitatem sententiæ ut iudicet per uia à iure traditam.
- 4 Iudex potest esse æquus et non æquus, & sic est unum medium inter iniuriam & æquum.
- 5 Arbitrator non pronunciat ut bonus uir, ut in eo sumat compromissum ab eius arbitrio.
- 6 A sententia lata per iudicem tanquam bonum uirum non posset appellari, quia non est sententia.
- 7 Reductio ad arbitrium boni uiri non est appellatio, sed habet eum ea similitudinem.
- 8 Arbitria ad iudiciorum arbitrameta, ad transactionem instar sunt redacta.
- 9 An à sententia lata super supplicatione porrecta contra sententiam, à qua non erat licitum appellare, possit appellari.

PETITVM Fuit à iudice arbitrii arbitratoris reduci ad arbitrium boni uiri, lata fuit sententia per iudicem super reductione ipsa, nūc queritur an à sententia lata per iudicem tanquam bonum uirum possit appellari. In q. nosstra tenet hunc ordinē, quia primò faciā argumenta q. possit appellari, & sic ad partem affirmatiuam, & faciā argumenta q. non possit appellari, & sic pro parte negatiua. ¶ Venio ad primum, q. possit appellari, probo & primò sic, Et dictum de appellatione est prohibitorium, & prohibitorij natura talis est, q. id quod non est l. aliqua prohibitiū, est permissum: sed edictum de appellatione est huiusmodi, ergo, &c. sed cū non reperiat lex aliqua in hoc casu esse prohibitiū appellati ad causā, uidetur esse cōcessum, prima patet ff. de test. l. j. ff. de proc. l. inuitus. §. cū quando. & ibi de hoc ff. ex quib. cau. ma. l. nec non. §. quod eis. ff. de prob. l. ab ea parte. cum si. Secūdo sic, Certi sunt casus & causæ, in quibus appellare non licet, inter quos non connumerat casus noster, C. quor. ap. non recip. & ff. de ap. lit. & ff. de ap. rec. uel non. & sic argumentō à sufficienti partiu enumeratione, quod est ualidum in iure nostro, ut ff. de his qui sunt sal uel al. iur. l. à patre fur. & de act. & obl. l. oblig. ferē. §. placet cum simi. unde concluditur quod appellari possit. Tertio sic, Speciale & singulare à sententijs quorundam iudicum licitum est appellare, & à cæteris alijs sententijs cæterorum iudicū prohibitiū est appellari, & sic hoc prohibitorium est ius singulare cuius contrarium est ius commune, sed in casu nostro non apparet de iure appellari prohibitum, remanet ergo quod appellari possit. Facit ff. de leg. l. ius singulare. ad munic. l. j. cum sim. in corpore, de ap. l. j. & ibi plene no. in glo. magna. col. iij. Quarto sic, Nō est alicui iuris auxilium denegandū,

sed appellatio est remedium iuris, quo iniqua sententia subleuatur, igitur. Nam si dicerē q. in casu nostro appellari non possit, iam appellare uolenti denegaretur iuris auxiliū, qd fieri non debet, igitur appellari potest. Probatur hoc: non enim expedit Reip. singulis legū adminicula denegari, nec est per legem iniquitas sustinenda, nec debet uia iniquitatibus aperiri, ut l. j. C. de his qui ue. at. imp. & de iur. del. l. ij. & l. meminerint. C. unde ui. cum sim. sed igitur est q. remota appellatione sequeretur iniquitas, igitur, &c. Quinto ab argumento identitatis rationis. nam iudices aliqua participant in ratione & in iure, sed sententia iudicis & arbitrii participant de ratione remediandi partem contrariatā. igitur participant etiam in iure, ergo qua ratione remediandi adhibetur contra arbitriū, scilicet per petitionem reductionis ad arbitrium boni uiri, ita & contra sententiā iudicis cognoscentis, & pronunciantis super reductione ipsa admittatur appellatio. Probatur hoc ff. de sen. l. j. §. quæstio. & de dolo. l. si. & ad leg. Aq. l. illud. cū simi. ff. de uerb. obl. l. Titio cum sim. Probatur hic, quia in utroq. prædictorū iniquitas est causa, ut patet ex contunitione legis, unde secundū rationem, ff. pro fo. & l. j. ff. de app. & de mino. l. præfcti. cum sim. Scixō sic, In iudicādo arbitrator instar obtinet appellationis, modò sit certum quod arbitramentū est quedam transactio à partibus facta arbitratore mediante. Sed si præter naturam & simplicem transactionem processum fuisset in causa, & lata sententia super eo, super quo processum appellari posset ab ea, ergo & à sententia lata super eo, super quo arbitrium præstat. patet ff. de arb. l. si de meis. §. recep. & in corpore, ut diffc. iud. in prin. uer. l. si uerò declaratur. ex. l. eleganter. §. si quis post. ff. de cond. ind. tamen si in causa procedatur & sententia ualida est, ut ibidem patet, quia appellari potest, si non pro leui, &c. ut lit. pend. l. si. & quia prohibitorium est hoc edictum ut s. probatum est, igitur sic & in proposito poterit appellari. Septimò sic: Ex sententia sequente ius appellandi firmat hoc, sicut quando actū siue actus non appellatio proprie sequitur ex sententia subsequente, nihilominus est licitū appellare, ita in proposito, ergo poterit appellari, patet in ff. de exc. tut. §. qui post autem. ff. qñ appell. lit. l. j. §. si quis tutor. cum sim. Nam à motione tutoris qui se excusat, si postea cōtra eum lata est sententia, appellari potest, declaratur hoc ex eo, quia hic actus retractatus ponitur contra arbitriū, & postea seq. sent. iudicis. Octauò probatur sic: Certum est q. à sententia principis cognoscentis non appellatur, tamen à sententia ipsius delegati appellari potest: sic in proposito licet à primo cognoscente, ab arbitratore appellari non possit, tamen à sequente, id est, iudice, qui de reductioe ad arbitriū boni uiri cognouit, appellari potest, patet ff. à quib. app. non licet. l. j. coniuncta l. nouum. & l. eos. C. de ap. declaratur hoc, quia cū ex sententia iudicis oritur actio in factū, ut l. actori. C. de iure iur. cū sim. patet quod ab eius sententia potest appellari. Nōdō sic, in dubijs in benigniore partē interpretamur. de quo sic cū dubitatur an ut arbiter, an ut iudex, in potentiore partem arbitramur: ualeat q. ut iudex, & non ut arbiter uideatur cognouisse. Sed cū in q. nostra possit dubitari an ut arbiter, an ut iudex cognouerit, intelligamus ipsum ut iudicē cognouisse, & sic appellari possit. Patet ff. de iud. l. j. in si. mag. gl. C. de epis. aud. l. episcopale cū sim. & hoc sic declaratur, quia §. societ. in si. nō dicit, quod cognoscat ut arbitror aliās, sed nec ut iudex, ergo appellari potest sicut ab aliorū iudicum sententijs, ut s. dicit ff. de hoc uideatur casus in l. & in ma. C. de ap. & lex consensu. ff. de app. prout habetur ibi in litera circa prin. cōiun. etal. C. de iur. cum sim.

CONTRA, Quod non possit appellari, probatur sic, Odiā restringi, & fauores cōuenit ampliari. Si dicamus posse appellari, producamus odiū, restringitur fauor. &c. Patet ff. de lib. & posth. l. cum quidā. & de re iur. lib. vj. Declaratur sic in lite appellare tutius est, & periculo sum litis causæ an ius nos cōmitti non debemus. ff. de mino. l. in mino. de pecu. l. qd de lege. sed si feruus eius nec ad quod ibi no. ergo, &c. Secūdo probat sic, Iudex in causa reductiōis ad arbitriū boni uiri adit

uiri adit ut utri bonus, tunc sic, qñ ad arbitrium boni uiri recurritur, ab eius dicto non appellatur. Sed ita est in proposito q. ab arbitrato arbitroris recurritur ad arbitriū boni uiri, igitur, &c. Tertio patet quod non est reperite in iure casus quod in tali causa possit appellari, unde erubescimus sine l. loqui. ut in auth. de iuren. & semil. §. consideremus. Tertio, quia appellationes sunt inductæ propter iniquitatem sententiā, ut iudices per uiam à iure traditā, & ordine debito proferat sententias, ff. de orig. iur. l. ij. §. post originē. cuius iuris remedio, scilicet appellatio inducta non est, ergo mutat id, quod est improprie eiusdem naturæ, aliud eiusdem naturæ corrigere, alterius autē non potest, ut in ff. de iur. nat. §. pe. ff. de cap. d. m. l. eos. seu arbitramentū seu arbitriū & eius potestatis siue potestas uenit à partibus & ab hominibus singularibus, non uniuersis coadunatis, ut patet ff. de arb. l. non disting. §. pro officio. ff. pro soc. l. certa. & l. si societ. in si. & ff. loc. l. si merces. & l. sed si lege. in prin. ff. de oper. liber. l. si libertus. & ff. de uer. obl. l. si quis arbitrato. & de cont. emp. l. uenditor. in prin. qui priuati, id est, partes prædictæ nō possunt cōstituire proprie ut iudex cognoscat, ut C. de iur. om. iudic. l. priuati. cum simi. & pro tanto lex appellat arbitrium boni uiri. Partes enim quæ hunc eligunt, in eum, ut bonū uirum consenserunt, ut patet: non autē ut ipsam iudicē faceret iuris subtilitate procederet: sed per amicabilem compositionem fuit, ergo ut ad bonum uirum, id est ad illud quod diceret quilibet bonus uir. & ita intelligit in hoc bono uiro, l. ab arbitro. ff. qui sat. cog. Nec obstat quod ibi debet appellari. & ita sentit dñs Rich. in d. l. si societ. in si. uidelicet quod iudex cognoscat, ut quilibet bonus homo, non aut ut tanquā iudex cognoscat proprie. Et q. ut de hominē cognosceret, non aut ut de iudice proprie intelligatur, probat, q. iudex potest esse æquus & iniquus, ut bonus, & malus. Nam iudex est unū medium, se ad æquū & iniquū referens, ut patet ff. de iust. & iur. l. planē. Viri autē uti appellatio nunquā ad iniquū se refert, quia quod audit uni exitremorū, uide delicti bonitati, recedit ab alio, scilicet à malitia & iniquitate, ar. ff. ad l. Cor. de sic. l. eiusdē in prin. & de rei uen. l. in fundo. & de leg. ij. l. igitur. Probatur hoc, quia quādo unū potest ad propriam & impropriam significationē referri, refertur ad propriam, ut ff. si arg. uer. per. l. pe. in si. & qñ app. sic. l. si societ. in si. & ubi dicitur. Boni uiri arbitrium sic cognosco in obligatorū, id est, in iudicis, ut gl. ut dicam cognoscentis ut uir bonus quilibet ut litera uidetur sonare prima facie sibi propriam significationē. Nec obstat iud. sol. l. iur. bonus. cum simi. quia ibi ut iudex cognoscat. Præterea nec ibi dicit appellari posse uel non. Patet ergo ex prædictis quod refert utrum iudex cognoscat ut iudex, & tunc appellatur. Aut iudex cognoscat ut bonus uir, & tunc non appellatur, primò, quia ibi dicitur uti ad iudicē & ad bonū uirum, non econtrā, si recedē inspicitur, bonus autem ut intelligit ut quilibet homo. & sic à iudice cognoscatur proprie, ut dictum est s. & declaratur ex l. si societ. s. alleg. Quarto in locū arbitrii subrogatio, de quo sic subrogatum, sapit naturam eius in cuius locum subrogatur, sed iudex hic subrogatur in locum arbitrii, ergo sapit naturā eius, & sic à sententia eius non appellatur, sicut nec à iudice. Prima patet ff. si quis cau. l. si eum. §. iniuriarum. cum simi. ibi no. ¶ Secunda declaratur ex eo quod arbitrator nō pronunciat ut bonus uir, ut in eum sumat compromissum, ab eius arbitrio receditur, & subrogatur in eius locum iudex, ut bonus uir, ut iniquū arbitrium reformet in melius, nec ab eius dicto appellatur, sicut nec à dicto boni uiri, ut d. l. si societ. in si. & l. unde si Neruæ, &c. Quinto sic, Actus ad unum finem redactus non debet in contrarium operari, de quo sic, quoties aliquid ad unum finem tendit, & sic non debet in contrariū operari, sed ad arbitratorem dirimendam litum causa ex bona fide, quæ nō ita dirimeretur si appellaretur, ergo non debet eius contrariū operari, & sic appellari nō potest. Prima patet ff. de pact. l. ab emp. in si. de arb. l. Labeo. cum sim. Secunda declaratur ex l. si de meis. §. recep. tum etiam ex eo quia per appellationem extinguitur iudicium, aliās suspenditur, ff. ad Tur.

l. j. in si. & ibi not. s. de his qui not. infra. l. furti. in prin. & l. seq. cum sim. & sic talē negotium per uiam appellationis causæ non debet, ut C. unde ui. l. meminerint. & de indic. uid. toll. l. ij. & de fruct. & lit. exp. l. terminato. ff. de usufruct. l. æquiff. cum sim. & l. cum quid si cer. pet. Secundo, ex iudicis cognitione, de quo sic, Quando ad iudicem qui aliās poterat de causa cognoscere, habetur recursus ut ad arbitratorē, à quo non appellatur, & sic non ad ordinariū cognoscentē recursus habetur, sed ut ad extraordinariū, & sic ab eo nō potest appellari. Prima patet ff. de arbit. l. sed si in ler. in fin. Secunda declaratur ex eo quod habetur in d. l. si societ. in si. & l. seq. cum sim. Septimò, à prohibitione & permissione argumentando, de quo sic, Quoties aliquid in uis conceditur, in cæteris prohibetur, sed in sententijs iudicis occasio ne litis concedi posse appellari, ergo in alijs prohibetur, scilicet in arbitratoribus. Prima patet ff. de iud. l. cum prætor: in prin. de proc. l. maritus. cum simi. Secunda patet C. ne sita ce. in una & ea. cau. tunc prouo. in rubro & nigro. Octauò, transactionis immutato, de quo sic, Certum est q. per arbitramentum immutatur transactio, & est similis, sed ita est in transactione, quod si ipsa legitime fiat, ulterius illa nō refulgatur impediēte exceptione transactionis, ergo idem in proposito ut ulterius ipsa non reficetur impediēte reformatione, & sic legitime transactio apparet in præc. l. sed si in seruam. §. ij. quod ibi not. Secunda patet ex l. eleganter. si quis potest, ff. de cond. indeb. uidetur, ex eo pro reductio ne facta est legitimo, quia per iudicem ut bonum uirum ad hoc per l. si societatem. §. fina. cum similib. reformatione est qui bonus uir intelligitur, nec refert an à principio aliquid fiat, an ex postfacto, ut l. cum qui autem. cum similib. quomodo uirum legitime factum ab initio, postea reformatum non uitiat, ut patet ff. de iur. l. i. qui per salutem conuenit. l. non enim. §. dato. & l. nam & postea. §. iurare. eo. tit. cum similib. de operis libert. emancipiorum. de leg. l. i. serui electione. Nōdō appella. euidens discretio, de quo sic Segregatorum segregata & separatorum separata debet esse ratio, sed separata ex causa reductionis à causa appellatiōis, igitur, &c. si à sententia lata super causa appellatiōis, appellatio non sequitur, ergo à sententia lata super causa reductionis appellatur, & ideo sequitur contrarium, uidelicet non appellatur, prima patet ff. de exerc. l. si emptor. §. alius. de donatio. inter uirum & uxorem. l. maritus. & ibi de hoc, cum similib. Secunda declaratur ex eo quod appellatio ex quacunque iniquitate magna uel parua fit, ut l. & in maioribus. & l. in malis. C. de appellat. & C. ne lice. in una & ea. causa, tertio prouoc. in rubro & nigro. comūda l. præc. nati. ff. de munerib. & reductio ex magna & euidenti iniquitate tantum fit, ut dicta l. unde si Neruæ. super reductioe ad arbitrium boni uiri concederetur secundario, scilicet arbitramentum referuata & in causa appellatiōis ex quacunque iniquitate, igitur appellari non poterit ne circumueniatur, ut dicta l. unde si Neruæ. & l. si de meis. §. recepisse. cum similib. quod esse non debet, ut ff. de transactio. l. cum h. §. si cum lex. & de tu. & cur. datis ab his. l. scire oportet. §. j. De citiō inducitur l. ex consensu. in prin. ff. de appell. l. contrariio sensu quod ibi habetur in litera circa compromissum, &c. Concluditur quod si ratione compromissi daretur, appellari non posse. gl. ij. intelligit legem illam. Nec ob. quod dicit compromissum, unde ad arbitrium, non ad arbitramentum, sic refert, ut patet in l. si de meis. §. recepisse. & d. l. si in seruam. §. ij. & l. si societatem. §. arbitrorū. & ibi dicit improprie ponit, unde amodō inducit, l. in te. §. unus. & l. si. cū glo. sua hoc modo. Certum est, q. si inter duos compromittitur & dissentiant, certam tertiam personam cōpelluntur eligere, cuius autoritate petatur, etiam si discordent ab illis duob. primis, cuius sententiæ stetur. Cum itaq. hic arbitrator eligatur in defectum arbitrorum discordantium, sententiæ eius pareatur, patet quod nō appellatur ab eo, tum propter d. l. j. tum quia si appellatur, non pareretur sententijs, quia appellatio extinguit uel suspendit pronunciatum, ut l. j. in si. ad Tur. cum sim. si impediret sententiam & exequito

nem quando non posset, nec enim est innouandum, &c. ff. nihil no. app. interp. in rubro & nigro. ita modo in propo-
 sita quaest. propter discordiam arbitratoris ad arbitrium bo-
 ni iuri legis autoritate recurrit ad iudicem ut ad bonū uirū.
 & sic similit. Prima patet, quia sicut à principio non appella-
 tur, ita nec ab hoc, id est eius sententię pareri debet ante.
 6 SOLVITIO, † Dico appellari non posse, & sententiā pro-
 prię dici non posse, ut s. dixi, & clarius dicam. Et hoc ex ra-
 tionibus s. dictis, quas coadiuuo ex eo etiam, quia ego ui-
 deo, q̄ ubi arbiter in locum iudicis cognouit, appellari po-
 test, ut C. de iud. l. apertissimi. & in casu speciali, ita à contra-
 rio sensu, cum iudex subrogatur in locum boni uiri, ab eius
 sententiā, sicut ab arbitramento boni uiri, non appellatur,
 quia naturam eius in cuius locum subrogatur originaliter,
 sapere debet, ut l. item ueniunt. s. cum prędiximus. ff. de pet.
 har. & no. in l. certi condic. in prin. ff. si cer. pet. Item quia ui-
 deo, q̄ propter qualitatem actiōis & materię, de qua seu de
 quo tractatur, uerba mutant propriam significationem, ut
 ff. loca. l. si uno. in prin. & quod ibi no. sic in proposito pro-
 pter naturam arbitri, de qua tractatur in l. si societ. s. si. cum
 seq. & alijs sim. cum dicatur ad iudicem recurri ut ad bonū
 uirum, ergo non proprię ad iudicem. Item ad euitandā al-
 teritatem, quę sequitur, quia non peteretur reductio eius,
 & postea appellaretur. Secundo, ratio est, in ceteris causis nō
 licet secundo prouocare quod esset, si appellari posset, con-
 tra l. j. C. ne lic. in una ead. causa prouo. nā quodammodo di-
 sta appellatio interponitur, ubi à iure aduertendum puto
 pro determinatione quaest. & materię, q̄ plura sunt. quorū
 remedio q̄ ante factū uel dictum est, restringatur, & nō sunt
 idem nec eiusdem naturę, sed diuersa diuersę naturę, sicut
 est appellatio & reductio, ad arbitriū boni uiri, cum à testa-
 quę fuerit coram arbitro, ex quo nascitur exceptio etiā pœ-
 na. Item doli exceptio quę opponitur contra petitionē quā
 do sententiā dicitur sordibus uel evidenti gratia lata esse, in
 integrum restitutio, supplicatio, & appellatio, interponitur
 à sententiā diffinitiuā, uel uim diffinitiuę habentis occasio-
 ne iniquitatem cuiuscunq; in quacunq; causa & casu regu-
 lar, ut in præall. l. & in maioribus. cum sim. secundum ea que
 no. & quorum appell. non reci. l. ante sententiā. tempore
 lata à iudice, e contrario petijt tanquam ius, & tamen si aliās
 ut arbitrat uel alio modo cognoscat. Nam licet sit iudex,
 & cognoscat, ut arbiter uel arbitrator, à sua sententiā non ap-
 pellatur. Quod manifestē probō sic. Certū est q̄ ipse de cau-
 sa potest cognoscere ut iudex ordinarius inter s. dictos, &
 tunc appellatur à sententiā sua, alioquin cognoscat nō ut in-
 ter subditos, sed ex prorogatione iurisdictionis, & est tunc
 speciale in ipso contra regulam generalem positam in l. & in
 maioribus. & in l. & in multis. & ff. de appell. l. j. & quasi per to-
 tum, ut appellari non possit, sicut nec à pfecto. Quandoq;
 cognoscat ut arbiter inter non subditos, & sic non ut iudex,
 & tunc iure cōmuni à sententiā potest appellari, cum aliās i-
 pse sit pfectus, & sic iudex ordinarius, ut hic habet, & de epī.
 aud. l. si qui ex cōf. & q̄ ibi no. in j. gl. cōi. l. j. de arb. l. & qa.
 de iur. om. iu. & de epī. aud. auth. si quis litigantiū. Alioquin
 cognoscat tanq̄ arbitrator, & bonus uir, uel per amicabilē
 conuentionem de causa, de qua posset ut iudex cognoscere,
 ut in corp. ut diff. iu. s. si uerō. coll. x. & l. si seruū. de arb. & tūc
 cū hoc sit transactio quādam potius q̄ sententiā, non nasci-
 tur actio in factū que nascit ex sententiā, & sic per consequē
 nō potest appellari, ut patet l. j. C. de arb. & q̄ ibi no. quia cum
 ex sententiā nascit actio in factū, ut l. actori, ista non est sentē-
 tiā, ut s. probauit. & patet ex eo, q̄ transactio & sententiā sunt
 species oppositę, quarum neutra est altera, ut patet l. nam
 & postea, de iure iu. & l. j. C. comm. diu. coniunctio tit. de re
 iud. & de trans. Cum ergo nō nascatur actio, per consequē
 appellari nō potest, licet quandoq; petatur reductio ad ar-
 bitrium boni uiri, ut proximē dixi, q̄ nec respectu transac-
 tionis nascitur actio, ut l. cum mota. C. de transact. Colli-
 gatur ergo ex præfata theoria, quod quandoq; iudex cog-
 nouit, ut iudex, & ab eius sententiā appellat, quandoq; ut
 bonus uir, tunc em̄ nec iudicialiter cognoscat, nec sc̄ d̄ for-

mam, nec ordinem iudiciorū, cū sit transactio potius nec a-
 ctio iudicis, & non appellatur, ut dixi. Sed petatur reductio
 quando arbitrium fuit iniquum ex magna & evidenti ini-
 quitate, ut patet ff. pro soc. l. si societate. in fi. cum si. cū ipsum
 arbitramentum uim transactionis teneat, ut s. satis est dictū
 à quo appellari nō potest, ut est suprā probatū in superiori-
 bus rationib. Nam contra arbitriū compromissarium indu-
 citur doli exceptio, si agat ad pœnam, quia nō pareat sentē-
 tiā, non tñ appellatur, † licet sit quādam species appelladi,
 ut ff. de arb. l. non distinguemus. s. cū quidam. ad fi. q̄ expo-
 ne, id est, habet similitudinem cum appellatione, & tamē est
 alia species, ut ff. de re iud. l. j. & d. s. cū quidam. prox. alle. Et
 idē dicitur quā dā species appellationis, quia sicut per ap-
 pellationem fit retractatio sententię, sic per exceptionē doli,
 & alia est quę opponitur si agitur ad pœnā ex stipulatio-
 ne, quia non paretur sententiā late sordibus uel euidēt gra-
 tia, & hac non est appellatio, ut dixi, quia à sententiā arbitri
 non appellat, ut C. de arb. l. j. Nec ob. quod dicit, q̄ hoc & lu-
 periori casu à sententiā lata super oppositione exceptionis
 potest appellari, cū nascat actio, arg. l. in maiorib. cū si. s. all.
 nam erubescimus sine lege loqui, ut in corp. de tri. & semil.
 s. cōsideremus. Sed dato, q̄ ita esset, dico q̄ illa exceptio opa-
 ponitur cōtra actionem ex stip. ad pœnā, uel ad editio nē nō
 contra sententiā arbitri, de qua nūquam fuit corā arbitro
 tractatū, unde hic iudex super pœnā petitione cognoscat, ut
 iudex non ut arbiter. Sicut enim cōtrahentes uoluerūt, co-
 ram iudice peti pœnā posse, si sententiā arbitri nō parebitur
 sine causa, uel nō posse, si cū causa, ut patet C. de arb. l. ita de
 mum. coniunct. s. cū quidam. ibid. cum apud iudicem pœ-
 na peteretur, &c. In quaestione autem nostra non sic uolue-
 runt partes, imō semper se arbitrio boni uiri commiserunt
 & in hac reductioe reformatio agitur de eodem, de quo co-
 ram arbitro actum fuit. Vnde cum debeamus fidem de bo-
 no in arbitratores se committendo agere uoluerunt, ut pa-
 tet, non debet reduci in hac reformatione de iuris apicibus
 disputando in causa appellabili, arg. l. fideius. s. quidam. ff.
 man. ut patet ex coniunctione legū. de uer. obl. l. si feruum. s.
 si quis. cum sim. † Item arbitraria ad instar iudiciorum sunt
 redacta, ut ff. de arb. l. j. arbitramentum uerō ad instar tran-
 sactionis est redactum. Vnde si super eo q̄ ex arbitrio nasci-
 tur, appellatur, & nō super eo q̄ ex arbitratu, non est mirū,
 ut s. plenē dixi. Præterea in integrum restitutio petitur, cum
 quis sui facilitate uel dolo aduersarij se legsum dicit, & sic fauo-
 re ætatis appellatio non personam iudicis principaliter res-
 picit iniquam sententiā ferentem, ut patet ff. de mune. l.
 perfectus. & l. præf. Nec obstat si dicatur q̄ à sententiā lata
 super restitutio appellatur, ut C. si sepi. in inte. rest. pe. sul.
 j. quæ restitutio potest peti contra transactioē, C. si aduers.
 transf. l. j. & ij. Sicut ergo à sententiā super restitutioe & tran-
 sactioe potest appellari, sic super reductioe quę petitur sic,
 & ad impediendum arbitramentum, q̄ translatio appella-
 tur: quia in causa restitutionis iudex adit, & cognoscat causa
 cognita, ut patet in l. causa. s. causa cognita. ff. de min. & in d.
 l. j. C. si sep. in integ. rest. pet. fuerit. In quaest. autem nostra nō
 ut iudex sed ut bonus uir cognouit: ut s. plenē dixi in hoc,
 q̄ iudicis officio petitur restitutio, quando uerō iure actio-
 nis di. ff. de in inte. rest. l. j. & de dolo. & quod me. cau. per to-
 9 † Supplicatio tantū fit etiam à quib. non pot appellari pro-
 pter iudicis seu magistratus autoritatē, sic nec à snia lata su-
 per supplicatioe: ut patet C. de prec. Imper. offer. l. si quis. &
 auth. quę supplicatio. ibi posita. & ff. de off. præ. l. j. & ibi no.
 C. de off. præ. l. unic. est & restitutio iudicis. Sed q̄ hoc
 potius ad impediētum sciendum, quā q̄ iam factū est
 tendit, & de hoc habetur de iudi. l. apertissimi. posset ad di-
 etiam nullitas, q̄ non proficuar: ut C. quando prouo. non
 est necel. l. j. & si à non comp. iud. per tot. Vnde cum præfata
 species nō sunt similes, sed diuersę naturę, nec eiusdē iuris
 regulis consistunt, patet quod de una ad aliam nō est bona
 argumentatio, &c. ut s. dixi. Nunc oportet particulariter res-
 spōdere ad primum, quādo dicitur prohibitorū dicitū de
 appellatione, dico quod uerum est regulariter, sed in quęst.
 nostra

nostra sic est, ut patet s. tu rationib. pro hac parte factis. pa-
 ret igitur quod non sequitur conclusio arg. Non ob. ij. ratio
 cum dicitur, illud est ius singulare actio. quod concedit s. in
 quibusdam iudicijs, quia dico q̄ in hoc iudicio est prohibi-
 tum, ut s. dixi. Non ob. ij. ratio cū dicitur, certū est q̄ appel-
 latio est iuris remedium, sed dicit quod hoc contingit, ut sit
 litium finis, tum propter uolūtatem partium, quę uoluerūt
 recedere à cognitione iudicis, tum quia hæc sententiā non est
 proprię iudicis, unde hoc remediū non uidetur hic locum
 habere iure prohibito rationib. prædictis, & alijs, ut s. pro-
 bauit. Non ob. cum dicitur, quoties aliqua participant in ra-
 tione, &c. conceditur: dico quod aliter remedium unum, &
 aliter aliud, ut s. dixi proximē. Non ob. cum dicitur, certum
 quod arbitramentum, &c. concedatur, quia dico q̄ illud est
 uerum, ut iudice cognoscente, aliās secus, ut s. dixi. Nō ob.
 quod dixi, actus ad unum finem, &c. quia dico q̄ ibi præter
 quā cognitum fuit à iudice hic. Non ob. quod dicitur,
 certum est quod hæc appellatio actus, quia dico, ut suprā
 dixi, quod ut iudex semper cognouit, idē hanc rationē &
 præcedentem induco pro me sic, quia cum illud sit singula-
 re in hoc casu & præcedenti actus, actus præcedens non im-
 pedit appellari à sententiā sequenti, ergo in contrariū est ius
 cōmune, ut s. Titius. nā appellatio præcedens facit à sequen-
 ti appellari non posse, ut l. ius singulare. cum si. Non ob.
 cū dicitur q̄ si dicatur actus, concedatur, sed hic dico non, quia
 lex, ut utro bono commisit, ut d. l. societ. in fi. cum si. Nō ob.
 l. & in maioribus. quia illud uerum cum iudicialiter cogno-
 scitur, hic autem de l. ex consensu. quia gl. generaliter intelli-
 git, ut ibi patet per præcedentem rationem proximam, in fi.
 Non ob. gl. ij. q. v. à iudicis. quia illud dicit Gratianus est tal-
 sum, ut ibi no. gl. nec. ij. pars illius gl. obstat ut dixi in proximi-
 mis respon. Bar. à Saxoferrato.

ADDITIO.

1 Petium fuit. Habeo multa uol. consil. diuer. doct. manu scripta, in quibus
 sunt multe rep. Bart. tractatus, disp. & præcipue in j. v. xix. & xx. inter
 que inueni infra scriptas quaest. et ista j. in xix. uol. in sol. j. & uide de ma-
 teria istius disp. per Bar. in l. societ. s. arbitrorū. ff. pro soc. & an à sententiā
 arbitri possit appellari, uide plenē per las. in l. j. C. de iud. & in l. nemo po-
 test in x. col. ff. de leg. j. & in l. arbitrio. ff. qui satis. cog. & Raph.
 Ful. in cons. xviij. & Raph. Cuna. in cons. xliij. & Ludouic. Rom. in cons.
 xij. Thom. Dipl.

QVAESTIO XX.

Conductor, an elapso tempore cōductionis, possit reco-
 ligere fructus agri quem coluerit.

1 Ea que ad tēpus conceduntur, ad tempus prohibita intelliguntur.
 2 Vsi fructuario moriente ante fructuum perceptionem nihil perci-
 pit heres.
 3 Quando uno tempore est initiatum, & alio tempore est perfectum, per
 fectio consideratur secundum tempus initij.

VIDAM Conduxit à mēse Augusti uel Septem-
 bris quādam petam terrę aratorię ad laboran-
 dum, & fructus percipiendum pro se pro certa pen-
 sione usq; ad Calendas Martij secundi anni proximē sequē-
 tis, possessionem seminauit in principio cōductionis de
 mense Septembris uel Octobris, & recolligit bladum tem-
 pore mensium, postea arauit & seminauit alio mense Septē-
 bris uel Octobris, & factis seminationibus, uenit postea rē-
 pus finitæ locationis seu cōductionis Calen. Martij. Modō
 queritur, nūquid tempore mensium poterit recolligere fru-
 ctus, uel delict bladum, uel quantum, cum lapsus sit tēpus
 finitæ locationis. † Primō uidetur q̄ nō possit recolligere plu-
 ribus rationib. & arg. Primō, quia ea, quę ad tempus conce-
 duntur, ad tempus prohibita intelliguntur seu esse uidētur,
 ff. de iud. l. j. s. sed si iudex. C. quando prouo. non est necel. l.
 cum eo die. ff. de re iud. l. cum prator. ex. de off. dele. c. in cau-
 sis. Secundō propter tacitū pactum q̄ uidetur inesse post
 tempus, ut ff. de ser. exp. l. ea lege. In. ff. de uer. obl. s. ar. si ita. ff.
 de uer. obl. l. eum qui ita. Tertiō propter liberam potestatem
 quā lex cōcedit locatori post tempora cōductionis finita,

& uerbum restituere plenā habet restitutionē & significatio-
 nem, ut omnes fructus ex ea cōtineant, ut ff. de usufr. l. uidear-
 mus. s. item Faniana. & de uer. sig. l. plus est restituere, & l. re-
 stituere. Quartō propter annullationem contractus seu in-
 strumenti, quę annullatio contigerit propter fidem locato-
 ri præstitam usq; ad tempus locationis, C. loca. l. inuitus. nisi
 in casu, ut no. eo. tit. l. si cum limes. ita cōtrā inuitus locator
 reueneri non potest, quod fieret si conductor in sua tempora
 cōductionis remaneret, & sic contrarium, &c. ut ff. de reg.
 iur. l. secundum natur. & de cad. tol. l. unica. s. pro secundo.
 inst. de leg. pat. pote. s. si. quod dicit ut no. in reg. de reg. iur. q̄nt
 sentit, per Dy. Quintō propter interpretationem cōtra con-
 ductorem, & etiam contra emptorem fundi, ubi pactio est
 obscura, l. in empt. C. loca. lege. in prin. † Sextō, à similitu-
 tus quod dicitur de fructuario, quia eo moriente, uel finito
 usufructu ante fructuum perceptionem nunquam percipit
 aliquid, ut ff. de usufr. l. si defuncta. de ann. leg. l. in singulis.
 in fi. ff. quib. mo. usufr. ami. l. usufr. & ff. de usufr. l. quod sit. s.
 præterea. Ita dicendum est in conductore, qui minus ius ha-
 bet in fructibus, ff. lo. l. sed addes. s. qui mensem. Septimō cō-
 ductor potuit hoc perspicere euenire posse, scilicet locatio-
 ne finita, & idē aliquos sumptus in seminando durante ad-
 huc locatione facere non debuit, ergo sicet, sibi imputer, quod
 no. ff. loc. l. si quis domum. s. & hoc distingui potest ibi, uidet
 ergo, &c. cum concor. tibi alle. Ad idem facit, ff. de iur. om. iu. l.
 l. si idem, maxime quia scitenter in alienam rem impendisse
 uidetur, & sic iolo cedit, C. de rei uend. l. mater. ff. de acq. rer.
 dom. l. adeo. s. cum quis. Octauō, quia sicut tacitū habitio que
 regulariter solet trahi retro, nihil ualeat, nec aliquid operat,
 nec prodest habenti ratū post tēpora petendę bo. pos. ut ff.
 rem ra. hab. l. p. e. sic & perceptio fructuum quę sunt post termi-
 nū cōductionis finito nihil possit colonus, quę trahit retro
 ad tempus seminis, quo petere poterat hō. possessorio.

CONTRA, Quod possit recolligere plantibus argumen-
 tis & rationibus. Primō, quia inspecto initio idem ius cen-
 setur seu uidetur censendum etiam tempore mensium, non
 obstante aliqua mutatione statuti uel temporis, quod cen-
 scri poterat tempore seminis, sicut dicimus in negotijs ali-
 cuius gestus, si tēpore mensium, &c. nego. gest. l. idem. Po-
 nitur in negotijs. & illa materia de initio. † Ex quibus et-
 tiam inferitur, quod quando uno tempore est initiatum, &
 alio tempore est perfectum, perfectio consideratur secun-
 dum tempus initij. Et per hoc uidetur argum. in alia quę-
 stione quę incipit, cum citatus & quasi ordinarius, sed hic
 fructus initiat fuerunt tempore seminis, secundum ergo il-
 lud tempus consideretur, & sic tempore cōductionis debe-
 bit recipere pro se, cum sit tempus cōductionis, l. diuortio.
 s. non solum. ff. solut. marim. adeo quod bonę fidei posses-
 sor lucratur fructus pro cultura & cura, ut Inst. de re. diuis.
 s. si quis à non domino. cum similit. Secundō, quia in obscu-
 ris inspicit quod uerisimile est, sic & hic, si congruā pensio-
 nem dedit pro utraq; fructuum collectione, ff. de reg. iuris.
 l. in obscuris. ext. eodem tit. c. inspicimus. l. prima. Tertiō,
 quia ibi quid apparet uerisimilius, & maxime eo casu ubi
 res ualere potest secundum ut unq; intellectum, ut est hic,
 interpretatio est scienda contra locatorem & uenditorem, ff.
 de contrahen. empt. l. Labeo. & l. cum in lege. no. ff. de pact. l.
 uererbis. & ext. de regul. iur. l. contra eum. lib. vj. & ibi no.
 Quartō à simili de eo quod dicitur, cui relictum est annua
 um legatum, quā quāuis moriatur in principio anni alicui-
 us, totum fructum illius anni transmittit ad heredem, ff. de
 annu. leg. l. omnibus. non obstante quod in fine anni seu
 ctus sit legatus. Quintō, & ius percipiendi fructus considera-
 retur ex tempore & iure seminandi, ut sit tempore seminis
 potuisset facere suos, ita possit facere tempore mensium,
 quāuis deueniat ad id tempus, in quo si seminaret, non
 possit facere suos, ut ff. de usufr. l. quid sit. s. penult. Sextō,
 quia si est finita tutela uel cura, coheret priori, nec diuisam
 propriam rationem habet, & iudicatur in eo idem quod in
 princ. ut not. ff. de admitt. l. tutorem. ibi, sic enim & intel-
 lectus, ff. de tut. & ra. distra. l. si tutor post. pubertatem, sic in
 quæ-

quæstione nostra actus colligendi fructus cohæret primo actui seminis, & ideo unum dici potest, quod probatur pluribus modis. Primò, colere rone s. proximè facta unus actus consideratur ex alio. Secundò qd unus nō potest esse sine alio, sicut ius percipiendi sine semine, & ideo unū iudicari potest, sic in patre & filio, qui una persona dicunt. C. de imp. & alijs subst. l. si. sicut em̄ interrogatio & promissio duo actus dicuntur, & tamen pro uno reputantur, quia unum sine alio operari nō potest. Septimò, quia ista reputantur una cura & cultura, in st. de re. di. §. si quis à non domino, sicut poterat iudicari de tempore seminis, iudicetur de tempore percipiendi. Octauò, quia talis debet iudicari fructuum perceptio per colonum fienda, qualis est præstatio pensionis, si congrua sit fructibus duorum annorū, nam, &c. exponere præstantis uolūtas contrahentū colligi potest, ff. ad Treb. l. quoties, cum si. & ibi no. etiam in c. inspicimus. de reg. iur. lib. vj. per Dy. qd si uoluntas inspicit in contrahentibus, ut ff. de uerb. obl. l. in conuentionalib. ff. de contrahen. emp. l. sed Celsus. in si. maximè etiam in cōtractib. bona fidei, sicut est in quæstione nostra, ueniant ea, de quibus nō est actum nec cogitatum: nam præsumitur cautum de euidione loco rei cuius. Item ne uisus fructus euincatur, ff. de contrahen. emp. l. in uendendo. ff. de act. emp. l. §. fin. cum l. eq. Non d̄ arguitur ex eo quod dicitur, & in cautione damni infecti, quia si domus mea, pro qua est mihi ad certum diem de damno infecto, cadat post diem percussa à domo uicina ante diem, qd non tunc uenit in cautione illud damnum, & l. damni. §. Sabini. sic in quæst. nostra, cum ius percipiendi consideretur ex loco & iure seminis, ut s. dictum est, cum etiam ipsa perceptura cadat in conductione, sic & ius seminandi. Decimò, quia in re dubia semper debemus interpretari in benigniorem partē, ut l. semper. ff. de reg. iur. Sed in illo casu quo pensio statuta esset æqualis fructibus duorum annorum, interpretari debemus in benigniorem partem, ut d. l. semper. & l. ea quæ. ff. de reb. dubij. Vnde decimò, quia quorum nihil sine captione inuestigari potest, &c. ff. de reg. iur. l. nihil. C. de inoff. test. l. omnimodo. Vnde cum in quæst. nostra nullum malum sit dicere, quod post tempus conductionis finitæ cōductor percipiat fructus, & magis malum sit dicere quod percipiat, & locator habeat pensionem æquivalentem fructibus duorum annorum, & habeat fructus, dicendum est enim malum. Factis allegationibus pro utraq; parte, singulariter & per se nō restat, nisi allegare pro utraq; parte simul & semel, uidelicet pro utroq; locatore & conductore, quod debeant fructus percipere pro rata temporis & oneris pensionis soluenda; quod probatur pluribus rationibus. Primò arguo assumpto simili de marito, qui sibi & mulieri diuidit fructus ultimi anni, pro rata temporis, quo durauit matrimonium quod sustinuit onera matrimonij, ut l. de diuisione. & l. diuortio. ff. sol. matrim. Secundò arguo, & sumpta à simili de eo quod dicitur de seruo fructuario, qui locauit operas suas in plures annos, & stipulatur certā mercedem, quia pro huiusmodi annis quibus durauit usus fructus, acquiritur usufructuario sequentium annorum & proprietatem, ff. de usufr. leg. l. sed & si quis. aliàs l. si adhuc. §. operas. Tertio, quia si in medio anni finitur usus fructus, acquiritur utriq; pro rata, inspectu finali exitu, ff. de stip. ser. l. seruus cōmunis Maui. §. cum seruus. & ibi no. & in d. §. qui operas. Ex quibus omnibus superscriptis & quæ ex alijs legibus dici possunt, saluo & reseruato saniori consilio dicendum est, quod aut apparet quod actum est expressè de percipiendis fructibus, inter contrahentes, & illud seruari debet quomodocunq; apparuerit uoluntas, nam uoluntatem primò inspicimus si apparet, ff. de uer. obl. l. in cōuentionalib. de re. iur. l. semper in stipulationib. in prin. de con. & dem. l. sacra. in prin. & §. conductionem. de li. pra. l. ij. C. de codi. l. ij. in si. Si uerò non apparet, quid actum sit, tunc inspicitur cōsuetudo regionis, & qualis consuetudo sit in his qui arant & seminant, & si finitur tempus legationis ante recollectionem fructuum, ut d. l. in stipulationibus. ij. respon. ff. de fun. instruc. l. cum de lationis. §. asinum. cum similib. Si uerò neutrum

appareat, tunc inspicimus, quod uerisimilius est actum fuisse, quæ uerisimilitudo accipitur ex quantitate & qualitate fructuum, habito respectu ad quantitatem pensionis statuta, quæ ex præstatione pensionis potest colligi de quolibet, & de cuius anni fructuum perceptione fuerit cogitatum, & usq; ad quod tempus, arg. ff. de leg. j. l. si seruus plurium. §. fin. not. per Dyn. de reg. iur. c. inspicimus. lib. vj. nam eo ipso quod pensio est statuta æquivalentibus fructibus duorum annorum, uidetur tacite actum quod ultra tempus conductionis possit colonus colligere fructus, seu bladum seminatum intra tempus conductionis, & hoc probari potest, maximè argumento eius quod dicitur in viij. & decima ratione allegata, potest probari & aliter. Nam uidimus in iure, quod dicitur inter alias personas sumi ex eo quod sit inter alias, C. de pac. leg. ergo multo magis debet presumi eo aliquid agi inter ipsos contrahentes, secundum quod uerisimile est, sicut & aliàs conuentio dotis data pro filia socij, præsumitur tacite actum de reddendo societati dotem recuperatam, & hoc continetur, quia Iurisconsulti sic interpretati sunt, aliàs interpretantur æquiuocum potius, ut seruetur æqualitas similitudinis in donatione propter nuptias. C. de donationib. l. finali, §. si autem. donatio possit probari multis alijs similibus, quæ studiosus inuenire possit, ut not. in l. cum quid. ff. si certum petatur. Præterea idem possit dici, si minor pensio constituta fuisset, ut pro rata pensionis æquivalentis prope possit, ut quod iuris est de toto, &c. ut ff. de rei uendi. l. quæ de tota. de condi. sine cau. l. iij. C. de lib. uacan. l. finali, libro decimo. hoc etiam probari potest argumento eius quod dicitur de fructibus dotis, & de locatione operarum facta per seruum fructuario, ut probatur in tertia parte ibi, factis allegationibus percipitur fructus totius anni, ergo & hoc forte possit dici, quia ex terra non percipitur fructus semel, sed sæpius, uidelicet bis uniuersaliter percipiuntur fructus in anno, tunc dici potest, quod de eo quod uenit percipiendum post Calendas Martij, & post terminum uel percipit colonus, ut ff. sol. matrim. l. diuortio. §. quod in anno. nam ita est uerisimile, & de expensis quas fecerat, in eo quod esset ultra terminum percipiendi, & de eo quod percipiendum est dic, ut s. proximè dixi: nam imputet sibi qui hoc uenire posse sperare potuit & debuit. Itē hæc uera quæ dixi in quæstione ista non fuissent posita uerba illa ad fructus percipiendos. Sed cum uerba illa supposita fuerunt in quæstione & tempus percipiendi sit limitatum, quia dictum usque ad Calendas Martij, hic non uideretur aliqua coniectura facienda, cum in incertis, & non certis, locus est coniecturis. ff. de uerb. obligat. l. continuus. §. ij. in fin. & ff. de aur. & argento leg. l. pediculis. §. argento. cum simi. Et hoc probatur etiam per argumenta in prima parte allegata. Item illa uerba ad fructus percipiendos, usq; ad Calendas Martij, obliuiscunt uicem cuiusdam taxationis, sicut aliàs illud quod natum erit. ff. de uino, & trit. leg. l. certum. nam limitantur tantum fructus, qui nascuntur: ex eo probatur, quia cum dicit usq; ad Calendas Martij, siue excludat Calendas, limitatum fuit tempus si dixisset tunc, & non amplius, ut ff. de condi. & demon. l. iij. Si ergo illa uerba, quod natum, apposita non fuissent, tunc non comprehenduntur quando cunq; ponantur, & in quæstione illa uerba ad fructus percipiendos obtinent uicem cuiusdam taxationis intra tempus adiecti, scilicet Calendas Martij, & sic coniectura de qua dixi, habet locum, quando simpliciter conduxit ad laborandum pro certa pensione seu mercede, usq; ad Calendas Martij, ita quod percipiendo & tempore percipiendi nihil fuit dictum, ut uideatur sic comprehendere fructus percipiendos & post Calendas, in coniectura quam s. dixi, ut ff. de uerb. obligat. l. i. Inter stipulantem. §. si quando. ibi, pro quo illud, &c. Et sic expressio illorum uerborum ad fructus percipiendos, nocet, sic & illa, quod natum erit sic & aliàs expresse. cum si. & pro hac parte quod non possit percipere, facit gloss. ff. de usufr. l. de fundis. sed leges ibi allegatæ uidentur innuere contrarium eius quod dicitur gl. quia in tex. illius l. sed licet. dist. in uendo. §. cum fundum, in prin. dicitur consuetudo fructuum sequenda

sequenti anni, ita quod de fructibus eiusdem anni quæ spectant ad eum colonum, nihil dixit, si non apparet quid actum sit, nec consuetudo, nec apparet uerisimilis æquivalentia pensionis in totum uel in partē, quia solum fuit constituta pensio æquivalentis ad fructus unius anni, & tunc potest dici, quod ipse colonus nihil percipere possit. Et hoc probatur per illa argumenta posita & facta s. in j. parte, & maximè per ea quæ dicuntur in ix. allegatione. & facit ad hoc quod dicit ff. loca. l. si in lege. §. si colonus. ubi dicitur, quod si colonus frui prohibetur per dominum, ager tantum ad interesse quinque annis, pro quo facta erat locatio siue cōductio: quare ultra quinque annis non interfit propter temporis limitationem, nec repeti expensas quas fecisset in colendo & seminando, nam imputet sibi cum possit & debuit prospicere hoc euenire posse, sed finem conductionis ante perceptionem fructuum, imò certū erat, ut probat in l. si quis domo. §. & hoc subiungit. in si. & dixi in d. ix. allegatione, qui neminem sibi obligare uoluerit, sed secum potius, ff. ad l. Aquil. l. si seruus. §. si ob uia, communis diuid. l. cōmuni diuidendo. §. si hoc iudicio. ubi tenet identitas rei, quo casu uti posset retentione, quam uis possit dicere malefidei possessore, ff. de petitione hered. l. si à patre. C. fin. quia nullus casus impedit impenfarū factarū in perceptione fructuum & repetitione, ff. fam. et c. l. scientidum. & l. quæ dotis. nec hoc casu potest dici pactum obcurum ratione pensionis, uel fructuum, uel temporis. Nam tempus adiectum limitat quantos fructus percipere debeat, ff. loc. l. si in lege. C. colonus. & ideo non recurrimus ad coniecturas, quia in incertis, non certis, &c. ut contra probauimus in allegationibus s. factis, poterat esse obcurum propter pensionem æquivalentem fructibus duorum annorum, & ideo ibi coniecturæ possumus, ibi dixi. Disputata fuit per do. Bart. à Saxoferrato, egegiu legum doctorem. Meccxj. vij. mensis Ianua. in foelici ciuitate Perusij.

QVAESTIO XXXI.

Filia dotata quæ excluditur à successione, quibus proficit uel noccat.

- 1 Beneficium excludendi filiam dotatam, quod datur filio, an trahatur ad nepotem.
- 2 Si filia dotata excluditur ex statuto, an excludatur nepos ex ea.

QVAESTIO Talis est. Statuto cauetur, quod si quis decefferit intestatus relictis filijs masculis, filia seu filia quæ dotata fuerit in bonis patris, amplius non petant. Item alio statuto cauetur, quod uerba statuti intelligantur secundum priorem & uulgarem intellectum absq; subaditione, uel extraneo intellectu. Contingit quod quidam decessit relicto ex se filio masculino premortuo nepote, & eius filia dotata, premortuo etiam nepote, nunc nepos ex filio solus uult succedere, nepos autem ex filio uult concurrere cum eo. Ex hoc insurgunt duo dubia. Primum est, an beneficium excludendi filiam dotatam quod datur filio, trahatur ad nepotem. Secundò an & qua ratione filia dotata excludatur, & excludatur nepos ex eo. Et primò super primo arg. quod nepos filij appellatione statuti non continetur. Certū enim est, statutum debere intelligi secundum propriam significationem, & maximè quando statutum ponit quid certū, ut l. §. his qui nauem. ff. de exerc. l. eum qui. ff. de uerb. signif. sed nepos filij appellatione per interpretationem cōnectitur, ergo ex proprio significato, ergo beneficio statuti non comprehenditur, ff. de uerb. significat. l. iusta. Secundò ead. lege probatur sic, hæc lex ista æquiparat ista duo, filium continere filiam, & filium continere nepotem, & per eundem modum comprehendit, sed certus filius non comprehendit filiam, nisi ex interpretatione, ut patet, quia masculinus sexus nō comprehendit femininum, nisi per interpretationem, ergo nec filius nepotem. Tertio sic: Non potest dici aliquid esse idem cum alio, seu esse illud à quo differt ipse, seu cui ponitur, ut specis opposita, ut probatur in qualibet iuris dispositione, ut ff. de statu homi. l. ij. ff. de his qui sunt sui uel alie. iur. l. §. de rerum diuisio. l. §. quædam. In st. de actio. §. om-

nium. & no. in l. §. ff. de prætor. stipul. Sed ita est quod filius ad nepotem ponitur, ut species opposita, ut In st. de hered. ab intest. §. j. & §. cum filius. & C. de collat. l. illam. ergo unum appellatione alterius non continetur. Quarto sic probatur. Si filij appellatione contineret nepotem, per hoc dispositio de filio porrigeretur ad nepotem, ut quæ de filio dicta essent & disposita, porrigerentur ad nepotem. Sed ego habeo & uideo, quod de filio lex disponit, ut sit primus gradus, sed de nepote sit in secundo gradu. Consequens est falsum, ergo & antecedens, ut l. Iurisconsultus. ff. de gradibus. & In st. de gradibus. §. j. & ij. cum sequen. Quintò sic, Sicut se habent respectu ad duo gradus, pater & auus, sic descendunt filius & nepos. Et sic probat tex. de heredit. que ab intestato. In st. §. j. & ij. & l. Iurisconsultus. §. transeamus. & §. ij. gradus. sed nemo diceret patris appellatione contineri auum, ergo nec filij appellatione contineri nepotem. Sextò probatur sic expressè in dispositione legis per iura quæ filiorum dispositiones non porriguntur ad nepotem, imò disposita de filijs prohibent porrigi ad nepotes. Casus sunt in l. lege Italia. ita §. j. ff. de ritu nupt. l. si definitus. ff. de hare. & C. de collat. l. illam. & In st. de hare. que ab intestato. §. j. cum simi. Septimò probatur sic, Dispositione hominis in qua lex disponit, quod filiorum appellatio non continet nepotem, ut ff. de testa. tut. l. quod si nepos. & In st. qui dari tuto. possunt. l. fina. Si ergo in lege & hominis dispositione expressum & cautum est disposita de filijs non porrigi ad nepotes, quis locus dubitationis relinquatur, cum tot legū casibus cōprobetur. Octauò uò probatur per dispositionem rationum in contrarium faciendam sic, Filiorum appellatione nepotes contineri quidam tenentes, ideo dicunt contineri, qui patris amore similiter est nepos, ideo sub filia appellatione, quæ id est amor, cōtineatur & nepos hac amoris charitate, paritate delectationis, quod est antecedens, remanebit de fructibus quod est cōsequens, ut non contineatur, probatur sic: Hereditates ascendentium descendentibus ex charitate & uoto, ut l. nam & ff. ff. de inoff. test. & l. scripto. ff. de lib. & post. l. Galp. per totam legē. Si ergo destruit cōsequens quare nō pariter succedunt, destruit antecedens, quare nō pariter designant, nec pariter charitate & uoto irrogant, nec ergo filij appellatione nepotes continent. Pari ratione probat, & in qualibet successione ab intestato, hereditates em̄ ex tacita uoluntate & affectione mortuorum deferunt, ut l. conficiuntur. ff. de iure cod. l. §. si. ff. de leg. ij. secundum hoc uoluntas uidetur inspicere secundum plus & minus successores, & secundū ordinem gradus, in auth. defuncto. ad Tert. & in auth. cessante. & in auth. post fratres. C. de leg. har. & in auth. de har. ab intest. §. j. & §. si uerò. & l. Titio & Mauro. §. ij. & l. post emancipatum. §. idē. de leg. iij. Cum igitur sit filij primo gradu, nec pariter succedat nepos, cum ergo nec par affectio ac dilectio, ergo nec pariter sub filij appellatione coniungantur. Non d̄ probatur sic, Consuetudo est altera natura, ergo idem est ius & potestas consuetudinis & naturæ, ut C. de prob. l. actor. & l. §. j. ff. de aqua plu. arc. & de lib. & post. u. l. si quis. sed naturalis sentus rei dat nobis proprium intellectum, ergo & consuetudinarius erit nepotis appellatione, ergo & proprius, ut d. l. quod si nepotes. & insitit, quibus mod. dari tut. pol. §. fin. Decimò sic: Vbi dubitatur de significatione uerbi uel legis, consilium nobis est recurrere ad intellectum nobis ex consuetudine datum, ut l. cum de interpretatione. & l. cum Imperator. ff. de legi. in fin. de episcop. audien. & si leuones. & ff. sol. matrim. l. dos à patre. sed ubi dicit lex de principe, quare succurrent ad consuetudinē & eius intellectum, si seruauerimus ipsam, ut C. de lega. l. fin. & l. certi condiditio. §. si nummos. ff. si cert. petatur. Sic ergo secundum consuetudinem, & eius intellectum reiciamus nepotem, & filiorum appellatio, ut imò probatur per leges expressas, quæ dicunt significationem rei dari ex communi appellatione, ut l. labeo. de supel. l. cum delationis. §. asinaria. de famo. In st.

instr. & statum dicit ad uulgarem intellectum. Item uidetur probari sic. Non uidetur uerbum prolatum significare quod iuridice non est agitur, etiam si uerbum uideretur prolatum: ut d. l. Labeo. in fi. l. iam hoc iure. de uulg. & pup. de mun. & hon. l. ut gradatim. §. sed si lege. de iniusto testam. l. in testamento. sed si communis oppositio in hoc tollit mentem, ut sibi propria, remanebit uerbum inutile, uelut sine mente prolatum, quod ad nepotes non porrigitur.

CONTRA, Quod hoc beneficium porrigatur ad nepotes ex filio, probatur sic: Primo dicitur lex, quod ex allusione uocabuli datur proprius uerbi sensus, ut l. ij. §. appellata. ff. si cer. pet. l. Pomponius. §. territorium. ff. de uerb. sig. & eod. tit. l. tignum. C. de epis. & cler. l. decernimus. & ff. de test. l. ij. si ex allusione uerbi huius filius continetur & nepos, cum dicitur filius à philos, quod est amor, & eadem amoris causa & amor ad nepotem ut ad filium, ut l. liberorum. §. sed quod Papinianus. de uer. sig. ergo ex propria uerbi interpretatione continetur filius nepotē. Igitur & in dicitur statum beneficium continetur, ut in corpore de non elig. secundum nub. §. cum igitur. & de leg. iij. l. uxorem. §. concubina. Secundo probatur coniungendo, l. & gl. sic dicunt iura. Aut tractatur de proprio uerbi significato, & secundum id filius continetur nepotem. Si autem communis appellatione, & tunc non continetur, & sic concordatur, l. liberorum. §. sed quod Papinia. & l. si nepotē. §. alleg. & Inst. qui da. tut. pos. §. sed cum suis. Tercio sic probatur, quod intellectus qui habetur ex communi appellatione, est intellectus figuratus, sic probat l. Labeo. cum sua gl. ff. de stip. fer. Ex hoc igitur sic ar. sicut se habet figura rei ad reū, sic intellectus figuratus ad propriū. sed figura rei non est ipsa res figurata, ut C. de iure aure. annu. l. ij. & de Lat. liber. tol. l. i. in prin. & Inst. quib. mod. tol. obli. §. est autem. & de reg. iur. l. imaginatio. ergo nec intellectus est ille proprius qui figurat. Si non proprius, ergo nec in statuto sequendus. Sic ergo patet ad sensum, figura hominis licet representet, non tamen est homo & acceptilatio, licet sit imaginaria solutio, non tamen solutio. Quarto probatur sic, Et si ex huius appellatione ex cōi usu & ex cōmuni appellatione datur aliud intelligit, & representatur, non tamen est idem cum eo quod intelligitur, per id datur & representatur ex illo, nec tamen idem quod significat, uel per modū significati comprehendat speciem, nec est, nec esse potest. Itē dicitur lex quod utimur empto pro uendito, & nunquam sequitur quod ex significatione unius, unum comprehendat aliud. Certē nemo dicit, nec usus cōis facit, nec facere potest, licet unum representetur ex altero. Sequitur ergo & cōis opi. de bet intelligere illam aliquid, seu representet aliquid, non quod idem significet ex proprio intellectu, ergo ex tali appellatione no. arg. in statuto accedit his quod ultimis uoluntatibus probat, quod per l. sunt. ut iij. §. disponat. in auth. de nup. Ecce testator dicit sic: si cui bis legauero, semel tantum deberi uolo: sed per duo geminata legatū datur, unum tamen intelligi non est ideo quia duo geminata unū tantum, sed duo, in l. si mihi & ubi. §. si. ff. de leg. j. sic concluditur, quod licet lex uel testatoris dispositio, uel uulgi consuetudo, uel appellatio dent nobis uerbum, representare plus uel minus uel aliter quam sit eius significatum, non mutat propriam significationem rei, sed figuram quādam facit, & figuratos intellectus. Sexto probatur, & uidetur casus in l. ij. ff. de usufruc. ea. re. quae usu cōsu. ubi expressē cauetur, quod cum in rebus quae usu consumuntur, non possit adaptari significatio usufructus fm propriam ipsius naturā & significationē, non potest senatus consilium mihi constituere usufructum secundum propriam significationem uocabuli, sed uocabitur usufructus. modo ex hoc sic arguendo cōsuetudo & iura scripta parib. passib. ambulat, ff. de leg. l. de quib. in fi. Inst. de iur. na. §. ex nō scripto. sed ius scriptum, id est, senatus non potest, ergo nec cōsuetudo. Sic ergo inducit impropriam, ergo eius significatio non comprehenditur sub statuto. Sepimō sic dicitur lex, quod ea quae ex consuetudine sunt, non tollunt quod est uel esse debet, ut l. si de serui. urb. praed. & l. cum quidam. §. quod dicitur. de acq. her. Octauō probatur sic, species oppositae non sunt, sed lex ponit propriam significationē per se, & ea quae est ex tota ap-

pellatione illi opposita, ergo propria significatio cum sit ex propria significatione, non debet dici esse sola, ergo propria in statuto recipiatur, alia rejiciatur. Item expressē opp. tex. il la quae est ex communi appellatione, tamen species oppositae non debent dici, & induceret praesumptionem uoluntatis, non ex significato uolenter indicat: hoc probatur expressē in l. cū delationis. §. alinā. ff. de fun. instr. Nonō uidetur quidam casus hoc probare, & facit plura contraria cessare. Certum est quod maleficium propter allusionem continet malefactorem, sed ex uulgi opinione propter excessum in delicto maius maleficiū uocatur. Decimō sic probatur, & si ponamus quod statutū loquens de filio nō contineat nepotē, tamen beneficium datum filio an ex eius persona descendat in nepotem, non est statutū dispositū neque prohibitiū, remanet ergo hoc ius, an beneficium datum filio per statutum iuris causare cuperat in nepotē, quare hoc omisium probatur sic. Certū est quod beneficium datum filio, priuilegiū & honor transit in nepotes, ut C. de quaest. l. milites. & l. duo Marco. de sen. l. micipatum. ff. mand. l. etiā. §. licet. C. de priu. do. l. j. Hoc ergo priuilegium datum filio ex statuto, licet ex eo & eius uerbis nō transeat ad nepotē, quod tamen hic transitus non est prohibitus nec permissus, sed est omisus de iure communi debet concedi. Undecimō circa idem, nepos filio sublato de medio locū primi filij incipit tenere, ut inst. de exhar. lib. §. post mortem. & §. haeredi ab intest. §. cum fil. & l. Gallus. §. nunc ut dendum. ff. de lib. & posth. Sed filius huius beneficii cōprensus in statuto uerū, ergo nepos eius loco succedens. Duo decimō probatur ex uoluntate sublati etus filio, nepos huius filij loco dicitur subrogari, ut §. probat: sed subrogatio debet esse eius cōditionis, in cuius locum subrogat, ut l. §. a. chro. si qs test. lib. esse iul. itē ueniat. §. item rectē. ff. de pet. har. l. si cū. §. qui iniuriarū. ff. si quis cau. ergo eiusdem status beneficio uitur. Non obstat praedicta l. iusta. & de uerb. sign. quae uidetur obstat in duobus, ut §. dixi, quod dico quod ibi sit similitudo in cōprehendendo, nō in modo saltem per relationem ad speciem, licet possit per relationem ad genus, ut uerbum semel positum proprie & improprie sumatur, ut l. cer. cond. in prin. ff. si cer. per. Cum ergo masculinū comprehendat femininū, filia & filij nepotes, ut in hoc si. Item possunt simulari utrunque ex interpretatione, si filius nepotem comprehendit sumendo pro uocabuli aperta significatione, sed filius filia secundum apertam significationem extensiuā, ultra significationem uerbi, non obstat. quod non cōueniunt specie, quare nō gradu. Item quod ponitur ad speciem, differēs, quare est considerare filium, prout ex propria significatione cōmuni ad filium & nepotem, & tunc est genus, & nō species opposita ad nepotē, sic intelligitur & sic allegatur, & est considerare, prout ex cōmuni consideratione comprehendit filium primi gradus, & tunc non cōuenit gradui uel speciei ad nepotem: non ob. quia non est in eadem quod pater, quia in ha. & uoto defertur, & nō ad filium, & haec sunt uera filio deducto de medio. Vel dic, ea quae deferuntur fm plus & minus ab eodē significato abusionis, ut l. si. de fun. instr. & C. de male. & mathe. l. si excepta. Inst. de tut. in prin. & de test. in prin. Vel dic quod dilectiois causa se habeat pariter ad utrunque, ut d. §. sed quod Pap. sed quia ceteris parib. melior est cōditio seu ratio prioris ne cōcessio secundo, denegat primo: ideo dēferunt primo, ut l. defunctus. ff. loc. & l. asidius. §. ex tēpore. nec tamen adimere, sed conferre nepotibus. intelligat propter mutam successione, quoniam afferunt prioribus. non tamen ex eis uel eorum affectione, sed ut per eos posterioribus conferatur, ut l. j. & l. uia. §. si fundo. de seru. rust. praed. & eod. tit. l. a quo cunq. Non ob. lex seu hominis appellatio filij comprehendat nepotē, quia illud cōtingit, aut ex eo quod lex expressē restringit, significationem sumendo uelut speciem appositam nepoti, ut hic exprimat, aut ex mente restringendo nos ex appellatiōe communi & uulgi. Non ob. aliud statutū quod dicit ad uulgarem sensum, quia aliud sequitur ex ordine, quia extra significatum cōmune intellectum rejicit. Primō uidetur mihi quae prima facie uideantur mihi quasi idē dicitur, tamen sunt, & cōmuni opinio & intentio seu uoluntas, &

cōmuni intellectus, & cōmuni appellatio cōstitit in uoce, & appellatiōe cōis usus consistit in exercitio, ut l. si seruus pluriū. §. si. ff. de leg. j. & l. cū unus. ff. de uer. sig. & oi. leg. intentio & uoluntas non uera uel praesumpta, sed propria uerbi significatio non concurrunt ex his. l. cū delationis. §. alinā. ff. de fund. instr. in uer. qua praesumpta id est praesumpta uoluntate, quae ex cōsuetudine tollit. sic intelligit illa lex, quod si nepotes. de tem. tut. & iste non idē cū praedictis patet. licet enim praeserendo singulare ex cōmuni usu debet nobis intelligere de plurali, non tamen uulgaris intellectus nec cōmuni intellectus uulgaris sic se habet ad plurale, ut sit intellectus uerbi, sicut est in empto & uendito, hoc per unū prolatū datur ex cōmuni modo uerbis sentire, de alio tamen non est uulgaris intellectus, nec uulgo habetur, ut unū significet aliud. & hoc est quod dicitur quod est quidā intellectus figuratus, ut §. probat: licet figura det nobis sentire de significato, sic haec communis appellatio dat nobis intelligere aliud pro alio, id est uerba prolata non per hoc assumentur significationē uel intellectū uulgariter uel cōmune quod praeterea uulgi appellatio fingat uel faciat aliud uelle, loquentē, quae tamen uoluntas abstracta à significato uerbi, & intellectus quolibet non astringit ut in statuto, & sic probat d. l. hoc probat l. iij. de leg. j. dum dicit, immutabilia sunt, & gl. dū dicit, ubi actū erat inter te, & me de equo, & tū de mulo sentit, nec tamen per hoc sequitur uel inducit intellectus fm proferentes, nec equus significat mulū, ut sic fiat intellectus uerbis, & gl. incontinenti subijcit, uel ita consuetudo & operando istos duos casus. & ita magis est intentio seu uoluntas loquentis, uel relationē ad personā figuratā seu figuratē representantē per uerba, quā ita intellectus uulgaris uel cōmuni uerborū. uel datur uerbis per relationē ad uerba coniungit nepos ad auum, per quē ius succedendi cōferret, sed non est hoc ius in filio impeditēre statuto, ergo nec nepotibus. Itē dicitur lex quod filia sublatā, nepos quasi agnoscens incipit locū tenere, ut inst. de exhar. lib. §. posth. sed si filia non succederet, ergo nec nepos locū filiae tenere inciperet. Itē sic probatur, ea quae subrogant loco alterius, sapienter naturā illius, in cuius locū subrogant, ut l. §. haec act. ff. si quis test. l. esse iul. fue. & l. si cum. §. qui iniuriarum. ff. si quis cau. sed licet nepos deducta de medio filia incipiat suū locū tenere, ut l. in success. C. de leg. har. & de coll. l. illā. & in auth. de haeredi. ab intesta. §. j. ergo eiusdē iuris, & loco. cum ergo filia non succederet, ergo nec nepos. Itē probatur, ubi ius deberet transigere de primo intellectu mediante fm impedimentū contingēs in secundo, quod est in medio, impedit transire ad tertium, ut l. seruitus. §. puta. ff. ser. rust. sed & l. in tradendi. eod. tit. in §. interpositas. & de ser. urb. praed. l. si edas. sed uerū est quod ius coniunctionis & per hoc successione, quod debet transire de auo ad nepotē, debet mediante filia transire. secundum in filia non procedit hoc ius, ergo transitus necessariō ad nepotē consequenter impeditur. Item probatur uide per l. quae dicit quod iura corrupta in persona filij impediunt ius succedendi transire ad nepotē, ut l. diui fratres. ff. de iur. pat. & l. si de seu. cont. fue. cap. si uasal. Itē cum impedimentū uenit à causa efficiente, siue sit effectus in statu, siue non, nec inchoauit, impeditur, secus si in facto esset, ut l. patre fur. de his qui sunt sui uel alie. l. inter stip. §. sacri. ff. de uer. ob. & de solut. l. qui res. §. aream. sed hic dotata fuit cum nupit fm casus contingentes ante natiuitatē nepotis, & per hoc impedit ius succedendi in personā filiae, licet ipsa sit causa efficiens coniunctionis & iuris succedendi ad nepotem auo, arg. l. si compensandi. C. de her. instr. sed iure corrupto in personā filiae non poterit ad nepotē postea transire. Item sic quo ad sequentes concludendū non sunt haec paria non extare praedictes in gradu uel extare & non posse succedere, ut §. sed nostra. inst. de succ. lib. & ff. de inoff. test. l. Pa. pl. §. in iij. sed extante filia nepos non obtinet ius succedendi, ut de lib. & posth. l. Gallus. etiam si non posset succedere eodē modo si extare desisset, per arg. à pari. Itē est, si uinco uincem te, & te uinca, ut l. de accessio. de diuer. & temp. praeser. sed nepos ex filio uincit filia dotatā, & filia nepotē ex ea. ergo nepos ex filio, & filius uincit nepotē ex filia. Item facere

uideatur mens statuti quae uoluit ad filiū non descendere, uel suos filios successuros, ut ij. pars apud mares, & eorū descendēs sit. Item probatur corrupto hoc iure in personam medij, remanet corruptū in personā tertij, ut si pig. pigno. dar. sit. l. j. & ff. de pig. l. ij. & de in diē add. l. ij. §. idem Marcus. & x. coll. si de seu. fue. contr. cap. ubi aut. sed hic est corruptū ius successione in personam filiae quae media est, ergo in personam nepotis. In contrariū probatur sic, cui non conueniunt uerba legis, nec lex, maxime in statuto & stricti iuris, ut ff. de flu. l. j. §. mater aut. & de administ. tut. l. ita aut. in prin. sed uerba l. quae de filia dotata excludenda loquuntur, non conueniunt nepoti, cum ratione sexus feminei, tum quia illa nepos nō est dotata neque dotata. ergo uerba legis & eius dispositio non porrigunt ad nepotē. Et secundō probatur expresse iura remendationis, quae iura quae debent transire in personā nepotis ab auo, corrupto iure in personā filij medij non tolluntur, ff. de sena. l. emancip. & quaest. l. d. Marco. l. Paulus. §. Paulus de bonis lib. Item sic. Impedimentū naturae posterius est impedimentū accidentis, ff. de ad op. l. ij. ff. de liberis & posthum. l. Gallus. sed si naturali impedimento impeditur filia succedere, quia ea mortua nō excluditur nepos, imō tunc magis uocatur, ut d. §. ita demū. inst. de haered. ab intest. l. i. Gallus. per tot. l. de lib. & posth. ergo idē si impedimento iuris cōuulsi statuentis. Quartō sic, Non debet idē effectus esse causa duorū contrariorū, ut l. cū his. §. j. de cond. ind. sed certum est quod in successione filiae est obstaculū, successio & remotio filio à suo separat uia nepoti, ergo non debet excludere. Quintō sic probatur, licet ius coniunctionis nepotis ad auum causetur à media filia, tamen ius successione non procedit à filia, sed ex naturali affectione charitate aut ad nepotē, ut l. ij. & l. nam & si. de inoff. testa. pro filia subducta, & dotata nō cessat etiam charitas, ut d. §. ita demū. sed magis augetur, ergo non tollit succedendi ius. hoc autē esse uerum fortificatur in multis casibus, pone quod ius succedendi est hereditico, si filij eius sunt haeretici, non succedunt, nūquid nepotes sequentes in gradu succedat? Certē sic, imō & ulteriores primis excludis. Casus est in l. cognouimus. C. de har. pone quod pater filij exharedauit, qui causam in gratitudinis cōmiserat, & decedit filius uiuo auo, nunquid noceret nepoti exclusio filij, & quid de legitima propter in gratitudinē. Certē nō, quia uenit nepos ad bona aut ex sui persona. Item pone quod plus est, superuixit nepos auo, & si decedit filius, nō sit quarela ex eius persona, esset tamen ex persona aui. Probatur in l. Gallus. & l. si quis filij. C. de inoff. test. Item duntaxat sortiores sunt quam una, sed qualibet ipsarū uidetur parare uia sequentibus, scilicet si praecedens fuerit de medio sublata. Item si praecedenti fuerit uia succedendi praclusa, ut l. posth. §. si. & l. pater. ff. de inoff. test. & l. Pap. §. quanquam eod. tit. ubi autem concurrunt haec duae causa quod filia praedecessit, & eidem fuit uia praclusa succedendi, ergo & nepos ueniat. Itē ratio excludēs filiam, est ratio sexus & prohibita dotis, quae non porrigitur ad nepotem nec ex mente, ergo nec ex ratione excluditur. Bar. à Saxofer. l. doct.

ADDITIO.

Questio talis est. istam disputationem inueni in xx. lib. consi. in fol. xl. & de materia uide plenē per Bart. in l. liberorum. in iij. col. in vj. quae est. & seq. & praecipue in uer. his praemis. ff. de uer. sig. Bal. & Mod. l. maximū uiuim. C. de liber. praet. Philip. Deci. in consi. xcv. inc. pro tenui facultate. in iij. col. & seq. cum conc. Thom. Diplo.

QVAESTIO XXXII:

Emptori fructū in certum tempus, an propter casum fortuitum fiat remissio mercedis.

- 1. Pedagogium quot modis accipitur.
2. An in contractu pedagij uel uectigalis debeat fieri remissio.

Q VANDO Ponimus totū pretium uno tempore, & in principio cause solutū, tunc dicitur esse emptio & uenditio. An autem tūc debeat fieri remissio, & quid iuris. Tunc est aduertendum, quid sit illud quod est emptum. Et primō uideamus de pedagio. & certē pedagij

potest accipi pro eo quod ex pedaglio percipitur, sicut dicitur de uectigali. ff. de publi. l. j. §. j. & quod ibi. no. Vectigal est qd praestatur, &c. Idem no. C. de uect. & com. l. j. §. circa. t. & si isto modo acciperetur, uideretur uenditū ipsum corpus nudū quod percipitur ex uectigalibus. sed istud uidetur esse cum uectigal seu pedaggiū percipiatur ad ciuitate, & traduntur publicano, ad hoc ponitur ab ipso emptore, & sic quod percipitur, non uideretur emptum cum nunquā fuerit ciuitatis ut dicam statim in fructibus. Secundo modo potest accipi pedaggiū ut dicatur emisse ipsum ius percipiendi pedaggiū, quod ipsi ciuitati competit. Tertio modo potest accipi, ut dicatur emisse ipsam perceptionem pedaggiū, si ipsam commoditate percipiendi, sicut uidimus in usufructu. Aliud est emere usufructus, aliud perceptionē fructuū seu commoditatem uenditū, istud enim est facti. ff. de iud. l. usufr. de peric. & com. rei uend. l. nec non. §. si ubi nota. & de usufr. l. arborib. §. usufructua. & ibi not. quod utrum istorū sit emptum, potest dubitari. dico quod licet non precedat contractus habilis & traditio, ut perpetuo sit penes percipientē, in dubio uideretur transferri plenū ius, ut ff. de iud. l. dotis fructus. §. si cum l. sequē. & pro dot. l. j. tñ in casu proposito cum ista iura non possint transferri ad tempus, ut ff. de serui. l. iij. intelligo etiā uenditū ipsam perceptionē seu percipiendi commoditate, ut d. l. nec non. in si. cū gl. de peric. & com. rei uend. in ult. glo. Sic debet intelligi. cum in plures. §. pe. ff. loca. Idē si diceremus uenditū ius, per id quod allegatū est. Cū autē ipsa perceptio seu ipsa commoditas uendit, ipse seu alia uidetur emi, ut l. actū. aliud est enim emere ipsam perceptionē, aliud id quod percipitur, ut d. l. colligif. Et sic apparet quod periculum est emptoris, nec debet fieri remissio pretij propter guerrā, ut in d. l. h. Hæc autē intelligo, si guerra est sine culpa ciuitatis uendentis, ut puta propter guerram, quæ est in marchia ex pedaglio nihil percipit, sed si ciuitas ipsa guerrā infert alteri uel alia sibi, siue iuste, siue iniuste, uideretur perdi pedaggiū culpa ciuitatis, & sic debet fieri remissio pretij, ut ff. loca. l. si merces. §. quæ. & qd ibi no. & ff. sol. mat. l. pe. in prin. De alijs aut uerbis quæ confueuerunt addi, si uendo pedaggiū & fructus qui percipiuntur ex eo, non curo, quia non uidetur adiecta causa tollēda dubitationis, & idem importat qd ipsum pedaggiū, arg. eorum, quæ statim dicuntur. Secundo est uendendum de eo quod dicitur fructus, usufructus, redditus & proventus, qui percipiuntur ex prædijs, & hoc est aduertendū. Aut enim uenduntur percipiendi ab ipso uenditore & tradendi emptori, & tunc ipsum corpus fructuū uideretur uenditum, quia de non perceptis debet fieri remissio pro rata, quasi uenditio pro illo anno non sit cōuenta, ut d. l. nec emptio. de cont. empti. l. debitores. §. uerisimile. cum sim. alleg. §. in h. ratione pro affirmatiua. Aut uenduntur fructus percipiendi ab ipso emptore, & si ad ipsum pertinet cultura & cura, & tunc ipsum ius usufructus uideretur uenditum, siue apellantur dicta nomina, siue alterū tantum, non curo quantum ad propositum, ut ff. de usufr. l. legatum ita. & ibi glo. facit istam distinctionē, & usufructus quemad. toll. l. idem est & ibi no. & isto casu periculū est emptoris à die celebrati contractus seu emptiois, sicut in eo qui erit in proprietate. l. nec cessario. §. si. de peric. & com. rei uen. Prædicta uera, quando ciuitas uendens erat domina illorū prædictorū, si haberet tantum usufructuū, tunc uideretur uenditū solā perceptionē fructuū, tamē id uidetur, ut d. l. necessario. §. si. & qd ibi nota. Super quarto, quā uenduntur fructus percipiendi ex ædificijs & molendinis sim uerba. Dico usufructuū esse per eandē uiam quæ §. dicta sunt in prædijs tñ in effectu uidetur esse diuersa. Nā si quidē molendina, & ædificia sunt destructa quæ de sinant totaliter esse, tunc usufructus extinguitur, ut l. repet. §. rei mutatione. ff. quib. mod. usufr. amit. l. si cui insula. & infra. e.

§. pe. & si reficeretur, non uideretur eadē ædificia, nec restarentur usus ut ff. de usufr. l. qui usufr. in prin. & de uerb. obli. l. inter stipulantē. §. sacram. in si. & idē hic de restauratione non est tractandū, dico quod periculū est emptoris, sicut si emerēt proprietates, l. necessario. §. si. de peri. & com. rei uen. & de usufr. l. si usufructua. §. si. Si uerō aliqua pars ædificiorū remaneret, tunc usufructus integrē remaneret, ut d. l. si cui insula. de usufr. & idē est uidēdū ad quē pertinet refectio, cum requiratur magna impensam. & uideretur quod dominus proprietatis non cogatur reficere, ut l. hæcenus. de usufr. & l. si cum usuf. in si. imō uideretur quod ad ipsum fructuariū talis impensa pertineat, licet postea à domino repetat. ut no. in gl. l. damni inf. §. ei cuius, de dam. inf. E contra quod dominus cogatur reficere, aliās teneatur ad interesse, ut l. ex conduct. in prin. ff. loc. & l. cum plures in prin. eo. tit. Sol. Dico quod uisus sit usufructua. omnem rem catā suscepisse uideretur, ut l. j. in si. & l. sequen. ff. de usufr. quemad. caue. & in hoc uidetur ad nō proprietatē constitutus procurator in re suā, ut l. j. in fin. & l. sequ. ff. de ope. nou. ubi uideretur tex. & glo. Ex hoc concludo quod ipsa cura & sollicitudo refectiois in distincte pertinet ad usufructuariū, ut l. inter fructuariū. ff. de dam. inf. ubi est casus. Vnde si usufructuarius uult agere contra dominum proprietatis pro ecclesia reficienda, forte pro illa pecunia habenda cogatur uendere res suas, potest, ut ff. manda. ti. l. si uerō non remuneratū. §. si. & l. si mado meo. in prin. cum habeat ad hoc mandatū, ut §. probatū est. non enim face re est soluere, & postea recipere, ut l. si dubitetur. in prin. C. de fidei iuso. & l. si stipulatus. in prin. eo. tit. de compen. l. j. & ff. Si uerō uellet fructuarius suā pecuniam, possit, nec possit à domino prohiberi, ut l. hæcenus. §. Neratius. ff. de usufr. & quod ibi no. l. si cuius. §. idem quæritur eo. tit. Sed in actio gl. ut actio negotiorū gestorū & no. d. l. & damni. §. ei cuius, de dam. inf. Verius puto, quod repetat actione mandati, cum uideatur mandatū, ut dictum est, uel in factū, non enim potest agi actione neg. gest. cum hoc faciat ex necessitate, ut si fisa militæ ercili. hæredes. §. si unus. Cōmune enim negotiū magis quā alterius gessit. probatur expressis l. prætor. §. generaliter. de hon. auct. iud. pof. Non ob. quod dicitur, fructuarius non posse cogi reficere, ut l. hæcenus. quia uerū est, si uult emere usufructuū, ut d. l. cum fructuarius. nam usufructuarius aliās bene cogitur, ut d. l. inter fruct. de dam. inf. Nō ob. quod dicitur, l. damni. §. si cuius, quia uerum est quod talis expensa ad eum pertinet, ita cum possit petere alia actione, & isto modo soluere, cessat cautio damni infestū quæ est subsidiaria. Non ob. quod dicitur dominū nō teneri quod uerū est, si uult cauere iure domini, priuatur, ut ff. de da. inf. l. quā uis. in si. & l. si proprietarius. Hoc præmissis, in questione, proposita an debeat fieri remissio pretij, dico quod nō, quia casus fortuitus non debet imputari domino, ut supra probatum est, nec etiam culpa refectiois non factæ non pertinet ad fructuariū, ut dixi, sed possit fructuarius petere interesse ratione quantitatis sibi non solutæ, ut dictum est. Deo gratias. Bar. Saxoferr.

ADDITIO.

Quando ponimus istam disputationem inueni in v. uol. consi. diuer. docti in sol. c. ij. ubi sunt alie disputationes Bar. & de materia an & quando debeat fieri remissio conductori, uide Bar. in sua disp. quæ est in j. uolum. quæ incip. publicanus. per totum. & l. conten. §. qui maximos. ff. de publi. & doct. in cap. propter sterilitatem. e. de locato. & l. licet. C. eodem per moder. l. incendium. §. naufragio. in fine. ubi plenē per Alex. de imo. ff. de acq. poss. And. Barb. d. c. propter sterilitatem. in vij. col. & Franc. de Are. consi. e. incip. quia consultatio. cum conc. de quibus ibi per ipsos. & Bar. in consi. c. lxxxix. in iij. uol. incip. casus talis est. & consi. c. cccxlvij. in j. uol. incip. propter guerram. & Ioan. de And. consi. lxxij. incip. uisus & pōnduratis. Thom.

Bartoli Tractatus II. super Quest.
FINIS.

BARTOLI TRACTATUS TERTIVS SUPER CONSTIT.

EXTRAVAGANTI, AD REPRIMENDUM QUAM SUIS GLOF. DECORAUIT, & XI. CO. APP.

RVB. QVOMODO IN LAESAE MAIESTATIS CRIMINE procedatur.

HENRICVS SEPTIMVS DIVINA fauente gratia Romanorum Imperator semper Augustus.

D REPRIMENDVM multorum facinora, qui ruptis totius debite fidelitatis habent, aduersus Romanum Imperium, in cuius tranquillitate totius orbis regularitas requiescit, hostili animo armati conantur necdū humana, uerum etiā diuina præcepta, quibus iubet quod omnis anima Romanorū Principi sit subiecta, sceleratissimis facinoribus, & asiduus rebellionibus demoliri, ne ex eorū absentia, in detestando læsa maiestatis crimine processus, & sententia retardent, & tanti sceleris nephanda temeritas remaneat impunita hæc edictali, Deo proprio, perpetuō ualitura lege sancimus, ut in quocunq; læsa maiestatis crimine, & maxime ubi contra Romanorū Imperatores, uel Reges aliquid, quod dictū crimen tangat, asseratur cōmissum, possit procedi per accusationē, inquisitionē, seu denunciationē, summarie, & de plano sine strepitu, & figura iudicij, prout illi, qui iurisdictioni præ est, uidetur expedire. Ad hoc, si qua cōmunitas, corpus, uel collegiū, uel alia quauis persona cūscuncq; status, dignitatis, uel conditionis existat, super dicto crimine per nunciū uel per literas, seu etiā per edictū publicē propositum citata, uel citatū negligenter in termino personaliter, uel legitime comparere, contra ipsam, uel ipsum perinde ac si præsentialiter omnibus interesset, uel lis foret legitime contestata, tam ad receptionē testium, & corū publicationem, & sequentia, quæ ad diffinitiuam sententiā, & eius executionem procedatur, legibus, & consuetudinibus non obstantibus quibuscunq;. Hanc autem generalem legē nostrā extendi iubemus ad præterita, præsentia, & futura, quā legē ex nūc abscq; alterius temporis expectatione transcursum suū integrum uigorē decernimus obtinere. Idem ad perpetuā rei memoriā. Quoniam nuper est ad auditū nostrū deducit, quod inter nōnullos fideles, & subditos nostros provinciarū Lombardiæ, aliorūq; locorū Italiae discrepationes, & dubia, hæc oriuntur, an infidelis & rebellis Imperij quisquā reputari debeat, nisi prius nostræ maiestatis sententiā condēnatus appareat, nos at tendentes quod acta praua malorū potius quæ uerba sententiarum ipsos faciunt pœna cōdignos, & eo ipso quod quis peccat, correctione mereatur, & quanto plus differt punitio, tã tō amplius pœna crescit, & gentib. perniciosius in exemplum transt, tenore præsentium declaramus, decernimus, & pronunciamus, quod illi omnes & singuli sint rebelles, & infideles nostri Imperij, qui quomodocunq; publicē, uel occultē contra nostrum honorē, & fidelitatem rebellionis opera faciunt, & contra nostri Imperij prosperitatem aliquid machinantur, contra nos, seu officiales nostros in his, quæ ad cōmissum eis officium pertinent, rebellando. Nulli ergo omnino hominū liceat hanc paginam declarationis, & pronunciationis infringere, uel ausu temerario contrāire. Si quis autē hoc attentare presumpserit, indignationem nostrā, & pœnā mille lib. nostræ ca

Bar. super Constit.

meræ soluendarum se nouerit incursum. Data Pisis iij. Nonas Aprilis, regni nostri anno quinto, scilicet M. cccxj. & c.

RVB. RIBICA Ista est magistraliter posita causa cōmodioris allegationis. Et aduertendū est, quod liber Authenticorum, diuisus est in nouem collationes, postea superuenit liber Feudorū, quæ decimā collationē uocamus, postea superueniunt istæ constitutiones, quas undecimā collationem appellō, ipsasq; glossare uoluit ego Bartolus Saxoferrato ciuis Perusinus, ut multa utilia, quæ in eis sunt, omnibus innotescerent, & etiā ad laudē diuinæ recordationis domini Henrici Imperatoris ipsarū constitutionū auctoritatis aut illustrissimū domini d. Caroli iij. Roman. Imperatoris, nunc regnantis, cui debito fidelitatis adstringor, quæ me in suorum consiliatorū, & domesticorū numero aggregauit, & me meosq; posteros, quos legum doctores esse cōtingeret, legitimationis, & concessiois ueritatē alijsq; priuilegijs, & gratijs decorauit. In nomine igitur Dei omnipotentis ad laudem, & reuerentiā præfati domini Imperatoris suiq; aut, & studentū utilitātē glossaui eas ordine, scilicet pro, supponens quicquid per me diceretur correctione cuiuslibet melius ueritatē sentientis, & quia text. est breuis, nullus me de glossarū longitudine inculpet. sunt enim multæ gl. ex quibus hæc collatio multum utilis redditur.

ADDITIO.

Henricus. De ista consi. Henrici Imperatoris facit mentionem Bar. l. iij. §. ad crimen. in iij. col. ff. de pub. iud. in ueris. sed primò quero. in l. lege Cor. §. si. & in si. ff. de sic. & l. i. §. præsidet. C. de requi. reis. dicit tamen do. Ign. doctor Aurelianus. in sua disp. an Rex Francie recognoscat Imperatorem. in col. xlvij. in xvj. speciali criminis læsa maiesta. q. ista extrauagans Henrici Imperatoris, & alia inferior, qui sint rebelles, fuerunt laici contra Robertum Regem Sicilie, & fuerunt reuocate per Clementem. ut plenē hæc in cle. pastoralis. de sent. & re iud. reuocata per Clementem est alia declaratione inno. c. iij. & totius consilij. in consi. Lugdunen. ut est expressum in c. ex apostol. de sen. & re iud. lib. vj. Thom.

Ego Bar. dicit Bar. Verō. in auct. scilicet nouo iure in vj. col. C. de ser. fuz. quod Imperatores dederunt potestatem Bar. ut glossaret istas extrauag. & sic ipse glossauit de uoluntate ipsorum, ut ibi per ipsum, de quibus glo. dicit do. Ioan. Bapt. Sen. in suo tract. de modo studendi, in xij. col. uer. uidet. istis usq; nunc quod dicta Bar. super istis extrauagan. putas esse maioris auctoritatis aliquibus alijs dictis eiusdem, quia magis digeste edidit, ut tanquam glo. & dicit do. Io. Igne. in sua disp. an Rex Francie recognoscat Imperatorem. in xlvij. col. in xvj. speciali criminis læsa maiesta. et quod gl. Bar. hic sunt meliores text. Et adde quod do. Franc. de Alb. de Are. præstantissimus iurisc. fecit additionem ad dicta Bar. secundum do. Io. Bapt. Sen. in l. omnes populi. in x. col. ff. de iust. & in. & similit. do. And. Sic. fecit addi. prout refert do. Felj. c. Rodul. in xv. col. de ref. Quæ additiones ego non uideat, tamen pro uiribus conabor aliqua addere. Thom.

Quos legum doctores. Vide Bar. l. Gallus. §. forsitan. ff. de liber. & posth. Thom. Diplo.

- Multitudo delinquentium non fuit causa finalis huius legis condende. Ablatiui absoluti inducunt dispositionem.
- Fidelitas est triplex, una quæ debetur proximo, alia patri, alia domino.
- Filius tenetur defendere patrem uerbo, & opere, sed factio non.
- Vasallus tenetur defendere dominum uerbo, & facto.
- Princeps est Deus in terris.
- Fidelitas habet duas habenas, unam in faciendo quæ quis debet, aliam faciendum quæ non debet.
- In his duabus habenas corpus utriusq; iuris fundatum est.
- Causa finalis huius constitutionis fuerit tyrannides, & differentie in imperio existentes.
- Imperator de iure est dominus totius orbis, licet de facto ei non obediat.
- Imperator dicitur dominus mundi uniuersalis.
- Imperium Romanū adueniente Christo incepit esse Christi, & apud Christum, & eius uicarium est.
- Recte dicitur, omnia sunt Imperij Romani, referendo ad personam Christi, secus si referamus ad personam Imperatoris secularis.
- Ecclesia approbat Imperium Romanum.
- Causa impulsiva, apposta in lege cessante, non cessat lex.

- 13 Si in lege uniuersali, uel municipali, apponitur causa impulsua, non potest opponi quod ista sit falsa. Causa finalis dicitur in Principe rescribente particulariter, & respicit unum factum.
- 14 Modus appellatur quando continet onus explicandum ab eo, ad quem refertur.
- 15 Si in lege sint plures cause finales, an requiratur quod omnes concurrant.
- 16 Hec lex etiam ex identitate rationis non extenditur ad alium, quia contra ius commune.
- 17 Ratio legis diuersimode colligitur.
- 18 Significationi proprie uerborum statuitur, ubi in lege non apparet ratio.
- 19 Lex estialis dicitur lex generalis, & sic hec lex est generalis.
- 20 Dicitio maxime, quando ponitur implicatiue, & quando aliter.
- 21 Imperator ante coronationem quod possit administrare, priuilegia dare, condemnationes facere, & concessionem aliorum imperatorum tollere, & renouare. Bartolus fuit delegatus pro communi Perusij ad Carolum quartum.
- 22 Hec dispositio habet locum, nedum in committente, sed in mandante, confulente, persuadente, auxilium & operam dante, & in confulente ad eundem.
- 23 Processus in causis summarijs quod non uitiatur licet non seruetur ordo. Infantes, ferui, & mulieres in crimine lese maiestatis accusant.
- 24 Accusatio est nomen iuris, sicut actio, & est ius prosequendi uindictam publicam.
- 25 Ius ex quo sumitur uindicta, est duplex, scilicet, accusatio, & officium iudicis.
- 26 Accusatio etiam pro libello accusatorio accipitur.
- 27 Accusatio in casu huius legis quod requiratur quod sit aperte formata, alius sequitur abolitio.
- 28 Quatuor regule, uigore quarum de iure communi proceditur per inquisitionem.
- 29 In crimine lese maiestatis de iure communi proceditur per inquisitionem, etiam fama non precedente, & est speciale.
- 30 Solennitas inquisitioni si non precedent, ualeat tamen inquisitio si non opponatur.
- 31 Inquisitio sub eadem forma fit, qua fit accusatio ratione loci, & temporis.
- 32 Accusatio debet in scriptis porrigi, & in actis redigi.
- 33 Dies in inquisitione si non appareat, processus non uitiatur.

AD REPRIMENDVM. Primum ponit causam legis condenda. Secundum statum generale in ordine procedendi in crimine lese maiestatis. Tertio, statum speciale in modo procedendi contra contumaces. Quarto ponit clausulam derogatoriam. Quinto declarat ad quos casus extendatur. Sexto, a quo tempore sumat uigore.

MULTORVM. Sed cum multis grassantibus iudicibus a legibus antiquis concedatur arbitrium ut possint penas augere, ut ff. de pœ. l. aut facta. §. i. & no. ff. de infra. l. quid ergo. §. pœna grauior. Ideo hoc casu hac lex necessaria non uidetur. Sol. Antiqua iura dabant arbitrium iudici imponendi pœnam maiorum, maleficio liquidato. hic de nouo statuit circa modum liquidandi, dans potestatem, & necesse scilicet multitudo delinquentium causa finalis legis condenda, ut j. dicam.

RVPITIS. Determinat uerbum conantur, quod est j. nec soluitur in conditionem, quia determinat uerbum presentis, uel preteriti temporis, secus si esset uerbum futuri temporis, uel respiceret futurum tempus, ut l. a testatore. ff. de cōd. & demonst. §. de usur. l. euitis. quod traiaui ff. de cond. & demonst. l. j.

DEBITAE. Iure diuino, & humano, ut infra dicitur.

FIDELITATIS. Quadam est fidelitas quæ debetur proximo, scilicet, non offendere eum, nec insidiari, ff. de iust. & iur. l. ut uim. nō autem tenetur cum defendere, ut no. ff. de reg. iur. l. culpa caret. Alia est fidelitas quæ debetur patri, quem quis etiā tenetur defendere uerbo, & opere, & debet patri iudicari qd cognoscat cōtra eū, ut ff. ad l. Pompe. de patri. l. j. in fi. & l. seq. debet etiam reuerentiā, ut in tit. de obsequijs. Non autem reperio, quod quis teneatur parem defendere factio, scilicet, opponendo se, uel simili modo. Tertiā

est fidelitas maior, quæ tenetur domino suo, cui non solum tenetur non offendere, sed indicare uerbo, & defendere factio, ut x. com. de for. fidel. c. j. de not. for. de. Ita debet quisq; Principem nō offendere, & si sciuerit, indicare, qd patet, quia conscriptum tenent, ut C. ad l. iul. mai. l. quisquis. in fi. tenetur etiam defendere eum, ff. de re mil. omne delictum. §. si. uerē ergo hic dicitur totus, quia tota fidelitas debetur Principi. Est enim Deus in terris. C. de sac. eccl. l. i. ubi hemus nullam nauem. & ibi no. de eo scriptum est, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex omnibus uiribus tuis.

HABENIS. Sicut enim per habenas equus recte ducitur, ita per fidelitatem homo ducitur subditus domino, quæ fidelitas tenetur habet duas habenas, scilicet, in faciendo quæ fieri debent, & non faciendo quæ fieri non debent, & modō dixi, quæ duo præcepta sunt duæ habenæ, per quas homo subditus ita ducitur sicut equus, & alia animalia ducuntur per habenas, & ita per ista duo præcepta homo ducitur, & pacificus fit, sicut equus per habenas quas timet, & fuerit in hac duo præcepta facta primis duobus parentibus, super quibus pendunt leges, & Propheta, & super quibus torum uerisq; iuris corpus fundatum est, ut no. ff. de iust. & iur. l. j. & ideō dixi, habenis.

IN CVIUS TRANQVILLITATE. Hoc patet. nam cum Imperium fuit in statu & in tranquillitate, totus mundus fuit in pace, & tranquillitate, ut tempore Octauiani Augusti, & cum Imperium tenetur profectum, in surrexerunt diræ tyrannides, & hæc fuit huius opusculi causa finalis.

TOTIUS ORBIS. Contra, quia maior pars mundi non obedit Principi. Sol. Illud de facto, sed de iure secus. Si male habemus de Daniele. ca. ubi de Nabuchodonosor Rege. qui tunc erat uniuersalis Imperator, sic ait, Tu rex regum es, & Deus cœli regnum, fortitudinem, gloriam, & imperium dedit tibi, & omnia, in quibus habitarent filij hominum, & bestia agri: uolucres quoq; cœli dedit in manu tua, & sub ditione tua uniuersa constituit. quod intelligendum est de iure, quia de facto non obediunt sibi omnia, ut legitur in Chronicis, ut d. c. ij. per gl. Item contra, quia in terris ecclesie nullam habet iurisdictionem, ut in ca. pastoralis. extra de re iudic. in clemen. Sol. Ecclesia habet ex donatione Principis etiam eius qui hanc legem condidit, ut c. j. e. de iure iur. in clemen. unde ipse Princeps habere uideatur, ut l. j. §. omnia enim. C. de uet. iur. encl. uel licet alicuius particulare dominium non sit suum, tamen uerum est hic, quod hic dicitur. Sicut dominus gregis, etiam si unum pecus non sit suum, ut ff. de rei uen. l. ij. & ij. Et per hoc patet, quod Imperator etē dicitur dominus mundi, scilicet, uniuersalis, licet singularares sint domini prædiorum suorum. Vnde a possessori bus ipse possit uendicare mundum, ut l. bene a Zen. C. de quadri. præf. & ff. ad l. Rhod. de factu. l. de præcario. nec est opus quod dicamus, quod omnia sint sua quo ad protectionem, & c. ut no. in const. Digest. in prin. quia imō omnia sunt ipsius, si uniuersaliter consideretur. Vel tertio inhærendo opinionioni sanctæ matris ecclesie. Primum fuit Imperium Baby lonis. Secundum fuit Imperium Persarum, & Medorum. Tertio fuit Imperium Græcorum. Quarto fuit Imperium Romanorum. Vltimo adueniente Christo, & istud Romanorum Imperium incepit esse Christi Imperium, & ideō apud Christum uicarium est uterq; gladius, scilicet, spiritualis, & temporalis. Christus enim est lapis abscessus sine manibus, cuius regnum non dissipabitur, de quo prophetauit Daniel in d. c. ij. ubi hæc omnia Imperia describuntur expresse. Dic ergo quod ante Christum, Imperium Romanum dependebat ab eo solo, & Imperator recte dicebatur quod dominus mundi esset, & quod omnia sua sunt. Post Christum uerō Imperium est apud Christum, & eius uicarium, & transferretur per Papam in principem secularem, & ut ex. de elect. cap. per uenerabilē. Vnde si dicitur, & omnia sunt Imperij Romani, quia nunc est Christi, uerum est si referamus ad personam Christi. Si uerō referamus ad personam Imperatoris secularis, non proprie dicitur quod omnia sunt sua, uel sub sua iurisdictione.

risdictione, quia non sunt terræ ecclesie. Illas enim sibi referunt Papa, & quod principaliter est Imperium. In hac ergo cōstitutione si referatur ad Imperium, uel si se recitat ad personam suam, locutus est e. utē, non enim dicit qd totus orbis iurisdictione sit sua, sed qd totus orbis regularitas in eo requiescat. Nam & terras ecclesie ipse habet certo modo regere, scilicet, defendendo eas, & seruando in deuotione ecclesie, ut iurauit in dicto cap. j. extra de re iud. clem. Et hoc pro nunc transitorio dico. quoniam opus per se requireret quæ dico, quare sic credo tenere ecclesiam, sic credo Imperatorem tenere, & si malē hoc uel aliud intelligerem, sum paratus me corrigere.

HOSTILI ANIMO. Id est, animo nil debentis subiectioni, & reuerentiæ, secundum Hugo.

SUBIECTA. Ad Romanos xij. cap. sed ibi non dicit, Romanorum Principi, sed potestatis. Sed de isto intellectu gendū est, sub quo Christus uoluit nasci, & crucifigi, & hoc Imperium Ecclesia approbat, & c.

FACINORIBVS. Id est, conspirationibus in mala parte, ut no. ff. de publi. l. cotem. & fact. C. ad legem iul. maicst. l. qui quis. in prin.

REBELLIONIBVS. Quid sit, dicitur j. proxime, & c.

NE EX EORVM ABSENTIA. Hucusq; posuit causam impulsuam, id est, unam causam finalem, seu rationem legis condenda, nunc ponit aliam, hoc modo. Primum narrat quomodo tempore factæ legis multi conabantur contra Imperatorem, & hæc fuit causa impulsua l. non finalis, quod patet, quia cum lex ista sit uniuersalis, & perpetua, cū & futura facta respicit, illa facta presentia, uel præterita non sunt eius, causa finalis tendit enim ad alium finem sic. ff. de postu. l. j. §. sexum. & in auth. de non ali. in prin. & omnibus legibus relatis ad singulas personas quæ tamen uniuersaliter intelliguntur, ut in prima constitutione Cod. in fin. ff. de leg. l. una non singulas. & ideō si ista causa cessaret quia non essent multi, sed pauci sic delinquentes, non cessarent leges ut d. §. sexum. patet ex hac l. quæ loquitur etiam quando contra unum proceditur, & quocunq; casu super crimine lese maiestatis, & sic fit in aliqua lege uniuersali, uel cōmuni, uel municipali poneretur in aliqua causa impulsua, non posset opponi qd illa causa nō sit uera, quia non nocet ut C. de fal. cau. adie. leg. l. j. & de cond. & demonst. l. cum tale. §. fal sum. & patet ex prædictis. Secus si Princeps aliquis particulariter rescriberet, quia tunc factū unicum super quo scribitur, posset esse causa finalis rescripti. C. si contra ius, uel util. pub. l. præscriptione. & de diu. rescrip. per totū. Item si ciuitas uel ordo decurionum aliquid specialiter ordinaret, super quod factio non uero, esset enim decretū ambitiosum, ut ff. de decre. ab ord. fa. l. ambitiosa. Posuit enim unam causam finalem Imperator, seu rationē legis condenda, dum dicit, ad reprimendū multorum facinora. Ita enim nota uniuersalis presentia, & futura respicit. & est finis, ad quē tendit Imperator. Et hoc apparet ex natura gerundij quæ est, ut cū ponit in accusatio, significat causam finalem, ff. de dolo. l. j. §. j. in dist. fin. doli, & de ture. l. j. in diff. ut. ff. ad exhib. l. ij. §. j. licet quod significat modū, l. quibus diebus. §. j. alias, ff. de cōd. & demonst. Sed certē ille modus nō est causa finalis ibi, sed modus appellatur quando continetur onus explicandū ab eo, ad quē refertur, ut ibi dixi. Itē si ponatur in casu genitiui cum hac dictione animo, ut ff. ad l. Cor. de sic. l. j. in prin. & §. j. & ij. & C. eo. l. i. cum telo. Nunc autē Imperator ponit duas alias causas finales, scilicet, ne processus, uel sententia retardetur.

Item ne talia maleficia remaneant impunita, sed cū in l. sint plures cause finales, an requiratur qd oēs concurrant, gl. e. de rescrip. c. ij. dicit: Aut qualibet causa per se est sufficiens ad producendū effectū, & sufficeret una, & tunc coniuncta ponitur pro disiuncta, ut l. sep. ff. de uer. sig. Aliquando requiritur concursus omnium, uerū est quando in lege ponunt plures cause, hoc est, plura facta, ex quibus debet sequi iuris effectus. tunc enim de facili cognoscitur an quodlibet factum de per se sit sufficiens ad productionē effectus iuris, cū ius certū sit, ut l. ij. ff. de iur. & fac. ign. sed quando in l. ponuntur

plures cause, & plures finales effectus qui ex lege sequi sperantur, tunc an omnes requiruntur, est dubiū. Sed dic, quod quando effectus sunt separati, & distincti, sufficit alterū ex illis causis adesse, ut Inst. de nup. §. affirmatus. no. ff. de his qui no. inf. l. liberor. §. j. de priuileg. cred. l. si uentri. §. si in bonis. sed si illæ plures cause, & plures effectus tendunt ad eū, tunc si una causa ponit, ut ratio, alia, ut ratio rationis, uel una ponitur tanquā maior propositio, altera, ut minor ad probandum, tunc utraq; requiritur, ff. sol. mat. l. j. & de per. har. l. sed si lege. §. itē si rem. Et hoc apparet hic. nam j. ratio seu causa finalis est maior propositio, alia duæ qualibet per se faciunt maiorem. hoc modo dicit Imperator. Nos intendimus ad reprimendū multorum facinora, sed ista reprimentur si sententia, & processus non retardentur, ideō statuit qd procedi possit contra absentes. Alio modo coniungitur cum ij. & ij. causa coniungitur cum j. sic, intendimus ad reprimendū talia facinora, sed ista reprimentur si non remanebunt impunita, ideō statuit qd possit procedi summarie, & de plano, ut ei uia dabitur, & sic factus uentri inuenit. Prima ergo causa generalis est, & respicit unum effectū cum qualibet alia, alia respicit separatos effectus, una ne retardetur, alia ne ponitio extinguat, habet locum siue procedat contra absentem, siue contra presentem, & ut j. patebit non tamen extenditur hæc lex ad aliam causam ex identitate rationis, quia contra ius cōmune est, ut l. q. contra. ff. de legi. unde non tollitur nisi si quatenus exprimitur, ut C. de ap. l. præcipimus in fi. Regulariter enim omnis causa requirit plenam cognitōem, ut ff. de iud. l. iudices. & regulariter in causis capitalibus non ponitio extinguitur. Colligitur tū autē ratio. l. diuersimode. Nam quædam sunt l. declarata. ratio illarū est regula iuris precedentis, ut patet serē per omnes l. iuris cons. maxime d. §. item si rem. & ff. de uer. oblig. l. stip. ista. §. aliter. & quasi per omnes, & illa proprie dicitur ratio. Quædam sunt meret politiæ, quia ad illud nulla ratio iuris antiqui urgebat, & tunc ratio ex ipsa lege sumitur, uel eius præfatione. si in ipsa exprimat, ut hic, & ff. de har. inst. l. si ad Mac. l. j. & ista prius appellatur causa finalis quæ ratio legis. ut l. cum patet. §. dulcissimi. de leg. ij. & de cond. & demonst. l. his liberis, & de iure patro. l. adigere. §. quamuis. finalis ergo intentio legis est ratio, quæ cessante cessat lex, ut d. l. ubi uerō t ratio non apparet, debemus propria significatione uerborū stare, ut ff. de exer. l. j. §. si is qui nauem. cum simi.

RETARDENTVR. Sic C. de pactaliis de pœn. l. cum res. & de l. ne diu. & ibi per doct.

ET TANTI. Subaudi ne, & sic sint duæ rationes, & c.

IMPUNITA. Ut ff. ad leg. Aquil. l. ita uulneratus, cum similibus.

HAC EDICTALI. Hic incipit pars, in qua ponit statum generale, & in eo ponit originē procedendi, tam contra presentes, quā contra contumaces, & ex eo quod dicitur t edictali, apparet qd est generale, ut l. ij. C. de leg. & j. dicit generalius.

IN QVOCVNOVE. Cum enim lex iul. maicst. habeat multa capitula, ut ff. eo. l. j. ij. iij. in quocunq; crimine cui competit aliquod dict. cap. habet locum hæc lex.

ET MAXIME. t m Hic præcedit genus, scilicet, omne crimen incidit in l. iul. maicst. & additur species quando committitur in Imperatorē, uel Regē, & ideō non ponitur implicatiue, cum totum sit expressum, sed significat rationē in expressis legibus fortius urgentibus sic. C. ne fil. pro pat. aut. habita. Sed si genus non procederet, tunc aut per dictionē maximē, addatur conditio, & tunc innuit idem esse in casu contrario, scilicet, conditio non existente, nisi ratione contrarietatis euitāda oportet dici qd dicitio maximē, abundet, ut C. de man. test. l. fin. & ibi no. in gl. super uer. maximē. Sed si per hanc dictionem adficiatur ratio, tunc indicat illam esse potentissimam rationem, licet alia sit ratio, ut l. & si maximē. ff. de seru. leg.

IMPERATORES. Post coronationem, & c.

REGES. Ante coronationem, ut ex. de elect. c. uenerabilem. Et no. t diligēt qd ante coronationem habet generalis

neralis dominus. Si enim esset priuata persona, contra eum, facientes non inciderent in legem lul. maie. ut hic patet. & sic potest administrare & dare priuilegia, ut ex. de uer. sig. c. su. per quibusdam in cle. de iur. iur. c. j. & ibi gl. & sic cessat disputatio lac. de are. qua ponit Cy. l. bene a Zenone. C. de quad. praefr. potest etiam facere condemnationes, ut patet ex lite ris domini Caroli Imperatoris concessis comuni Perusij, cui ego nunc apud ipsum legatione fungerer, ubi inter cetera sic ait: Omnes & singulas sententias, processus & condemnationes, multas, & forbannitiones per quoscunq; diuos Romanorum Imperatores, & Reges praedecessores nostros contra nos & singulas ciuitates & communis Perusij personas latas seu promulgatas tollimus & relaxamus, potest etiam ante coronationem concessionem aliorum Imperatorum tollere & reuocare, quod patet ex alijs literis eiusdem Imperatoris, ubi inter cetera concessit quada, & addit tandem, quando per successorem nostrum Regem Romanorum, seu Imperatorem non fuerit reuocatum, quae litera sunt Perusij sub bulla aurea, & praedicta uera possunt quae persona est relicta in Romanorum Regem, & per sedem apostolicam fuerit approbata. Alter autem uidetur tenere gl. d. c. j. de iur. iur. in Cle. quod etiam electi in discordia possunt administrare.

Y TANGA T. Quasi dicat non solum si ipse crimen committitur, sed si alius quod patet, tangat: hoc autem contingit quandoque per modum antecedentis, per mandatum, consilium, persuasum, de quibus plenè dixi, l. non solum. §. si mandato. ff. de iur. iur. Quandoque per modum inherens tempore quo delinquitur, ut auxilium, & opem dare, de quo dixi, l. in fur. §. ope. ff. de fur. Quando per modum consequentis, ut in his qui praestant consilium ad euadendum, ut l. j. C. de rap. uirg. & dixi d. §. ope, uel receptione, ut C. de his qui la. l. j. & ff. de excep. l. j. Facit ad praedicta, ff. ad Turp. l. j. §. si intercedit. & C. de har. auth. credentes. Quandoque per modum alterius confessionis, ut si quis nollet uenire ad perhibendum testimonium contra reum de hoc crimine facit aliquid quod tangit hoc crimen, & habebit locum hac lex. & idem si reus faceret, ut reus captus euaderet, ut ff. ad l. lul. maie. l. si cuius. §. ite qui coecl sum. facit ex. de off. & po. iu. dele. c. j. & ibi per Inno. & est simi le uerbum ex. de har. c. ut inquisitionis officium lib. vj.

Z ASSERATVR. Quando per glossat. additur & uerum sit, ut ff. si quadr. pau. fecit. dicitur, l. j. in prin. & ui bon. rap. l. ait prator. in prin. alibi dicit gl. etiam si uerum non sit. ff. de don. l. j. in gl. super uerbo, diceretur, & istud placet in his quae respiciunt modum procedendi, ut hic. si in his quae respiciunt ueritatem & executionem, ut probatur ff. de proc. l. quae omnia. uer. planè. alia glo. procedunt, &c.

A POSSIT. Non ergo imponit necessitas, & sic in causis summatijs licet non seruetur ordo, ut procedatur solenniter, non uitatur processus, ut ex. de uer. sig. c. sepe. in clem. **B** PER ACCVSATIONEM. Hoc ius commune est, sed in hoc speciale est quod ad accusandum admittuntur infames, & serui utiles, & mulieres, ff. ad l. lul. maie. l. famosi. & l. in 25 quaest. & accusatio est nomen iuris. Sicut enim actio est ius persequendi in iudicio quod sibi debet, Insi. de act. in prin. sic & accusatio est ius persequendi uindictam publicam, ut Insi. de pub. iud. in prin. & ius, quo sumitur uindicta est duplex, scilicet, accusatio, & officium iudicis. hoc autem officium exercetur quandoque per inquisitionem proprio motu iudicis, quandoque per inquisitionem ad alterius denunciationem, nam su per denunciatione inquiratur, ut ff. de custo. reo. §. diuus. & j. 26 dicam, potest etiam sumi accusatio pro libello accusatorio, ut ff. de acc. l. si cui. in prin. & ad Turp. l. j. §. accusa. & etiam qui accusare non possunt accusationem, & isto modo sumitur hic. Sed quare quid sit accusatio, in eptè formata, an ualeat beneficium huius legis in hoc crimine, quod uidet, quia cum non sit necessaria figura iudicij, ergo nec libellus qui est de ordine, & figura. Et hoc uidetur expressum, ex. de uer. sig. c. sepe. in clem. In contrarium facit, quia hic permissit procedi altero de tribus modis scilicet, per accusationem, denunciationem, & inquisitionem, super quolibet istorum perimitur procedi summarie, & de plano, sine scripto, & figura iudicij,

ubi ergo per accusationem proceditur, oportet accusationem factam esse rite, ut l. non putauit. §. non quauis. ff. de contratab. aliam si non est rite facta, non est accusatio, nec per eam delictum in iudicio deducitur, ut ff. de adult. l. accusatus. & ad Turp. l. j. §. accusatio ibi nulla erit, &c. licet ille §. facit contra, quia est necessaria absolutio, ut ibi, & de accus. libellorum. §. quod si libelli. ergo uidetur accusatio aliqua. Sol. Licet accusatio sit nulla, tamè qualisqualis est facta de facto, ideo est necessaria absolutio, ut ibi patet, sed hic requiritur quod accusatio rectè facta in forma sui, ut super ea possit procedi secundum formam huius l. facit quod non. ff. de fur. l. & quis. §. j.

C INQUISITIONEM. Hoc est ius nouum. Nam de iure communi potest procedi per inquisitionem, nisi in certis casibus, ut no. in l. §. si publico. ff. de adu. & ibi dixi. t. quatuor sunt regulae, in quibus potest procedi. Prima per officiale denunciatem, l. diuus. de cust. reo. & C. de acc. l. ea quidè. & de decu. l. j. li. xij. Secunda regula est propter incidentem recognitionem iuris: nam ubi quis iudex recognoscendo de alio principa liter reperit delictum incidit esse commissum, potest de illo cognoscere, ut hic est casus, & d. §. si publice. & C. si aduer. li. l. pe. & de con. ob. tur. cau. l. euitandi. & de calum. l. pe. Tertia regula est propter praecedentem generalem inquisitionem. Nam ubi quis iudex inquirendo generaliter de malefactoribus reperit aliquem deliquisse, potest ad inquisitionem specialè descendere, ut l. cogruit. de off. prae. l. & ad l. lul. pecu. l. iij. & in auth. de colla. §. ubi cum. Quarta regula est propter magnam offensionem, ubi cum quis crimen committitur coram iudice, iudex potest super illo per inquisitionem procedere, ut C. de calum. l. j. de test. l. nulli. & de prob. l. pe. & idem eadè ratione in omnibus delictis quae committuntur coram iudice, aliàs non potest procedi per inquisitionem de iure communi, l. rescripto. §. si quis 29 accusatorè de mune. & honor. sed speciale t. est hic, ubi nulla ex praedictis regulis procederet, sed posset procedi per inquisitionem praecedente fama, ut ex. de accus. c. qualiter, & qñ. & de sim. c. licet Heli. sed tunc hoc est speciale, quia procedi possit etiam fama non praecedente, ut hic patet, quia sufficit quocumque modo dicat, & probetur, j. proximi ibi publicè, uel occultè. t. Sed cum in accusatione requirantur solennia accusationis, ut §. dixi, quare non requirunt solennia inquisitionis? Solennia accusationis intelligo circa formam ipsius, ut dixi. Quod autem in inquisitionibus procedat aliquod praedictorum, non est forma inquisitionis, sed est aliquod antecedens, & processus uidelicet, si non opponat, ut ex. de acc. c. j. lib. vj. sicut testamentum tenet formam, licet testator dicat filius fa, uel seruus, uel quid simile, ut C. de edic. di. Adu. toll. l. h. se/

cus si in ipso deficeret heredis institutio. Sed an forma inquisitionis sit sicut forma accusationis, Glo. Insi. de pub. iud. in prin. dicit quod non. Inno. idem ex. de purg. cau. c. fi. l. Bur. Insi. de act. §. in prin. dicit quod eadè forma, & eadè solennitas requiritur praeterquam in inscriptione ad poenam talionis, quia cum locum accusatoris subeat iudex, & inquisitio loco accusati eiusdè debet esse natura, ut l. j. §. hac actio. ff. si quis test. l. i. ubi esse sue. & hoc placet quantum ad hoc, ut inferatur locus, & tepus eodè modo, quia non debet in tanto crimine uariari, ut ff. de ini. l. prator edixit. in prin. & de dolo. l. idè exegit. & facit, quia idem si delictum apponit per modum exceptionis, l. iij. §. j. C. de do. exce. & ex. de elec. c. cum circa lib. vj. dixi plenè. ff. de excep. l. j. Nec ob. ex. de pur. cau. c. fi. & quod ibi not. per Inno. quia ibi sit inquisitio contra certam personam tantum generaliter quo ad delicta. fecus si fieret de speciali delicto. **32** rem accusatio t. debet in scriptis offerri, ut l. libellorum. de acc. cus. & C. de lit. contest. auth. offeratur, sed cum in inquisitione offeratur iudici, sed ipse inquirat, non est necesse quod prius formetur in scriptis, & postea redigatur in actis, ex quo sequitur quod si in processu non apparet quando fuerit exhibita accusatio non ualeat, cum sit de substantialibus, ut l. libellorum. & no. **33** C. de accu. l. in causis. Sed si non apparet t. dies inquisitionis, forte non uitatur processus, quia dies quo quis citatur super inquisitionem, uel dies quo respondet illi, poterit dici dies formatae inquisitionis, cum iudex semper inquirat, sed non potest dici dies, aliàs iudex exhibita accusationis, cum hoc non

non pertineat ad iudicem. Multa alia dixi circa materiam inquisitionis, in d. §. si de publico.

ADDITIO.

- a Ruptis. Ablatiui absoluti prolati a potestate habente disponi, dispositio nem inducunt Ro. consi. xxxij. Et quando faciunt conditionem, Cald. consi. j. de uerb. sig. B. Lan. Vide quae scripsi post Bar. l. a testatore. in prin. ff. de cond. & demonst. Thom.
- b Fidelitas. Vide Pet. de Anchar. consi. cccxxvij. Ber. Lan.
- c Non autè reperio. Vide las. in l. ut uim. ix. col. ff. de iust. & iur. & uide Bar. & ibi apostil. Alex. & meam. luerum ff. ad leg. Cor. de sic. Thom.
- d Totius orbis. Vide Alex. l. sed si pars. in prin. ff. de rei uen. & l. j. §. praesides. ff. de requi. reis. in add. Bar. in uer. non potest. & uide dom. lo. l. qñ. in sua disp. an Rex Francie recognoscat imperatorem, in j. col. & dom. Ant. Corf. in suo tract. de potestate Regia. c. iij. quae sit. in ult. col. & uide Fely. c. cum non liceat. in ult. col. de praes.
- e Primo fuit imperium. Vide Bal. in consi. cclxxiij. iij. uol. in iij. col. & Mart. Laud. in suo tract. de Principibus. in §. xlvj. Thom.
- f Vterq; gladius. Vide lac. Aluar. c. j. iij. col. uer. iij. quod imperium, quis dicitur Dux, uel Marchio, in usib. feud. Thom.
- g Secularem. Vide lac. Alu. c. j. iij. col. in uer. an imperium, quis dicitur Dux uel Marchio, in usib. feud. & dom. meum & praes. in iure can. do. Ant. Corf. in suo tract. de potestate regia. in quaest. c. iij. & Fely. c. cum non liceat. ix. col. de praes. Thom.
- h Gerundij. No. quod Bar. hic uult quod gerundium in accusatio, uel in genitiuo, cum ista distinctio, cum denotat causam finalem. Vide Ang. de are. in rubi. Insi. de act. & Bal. l. falsum. in iij. colum. C. de furt. & Bar. l. j. in ult. col. circa si. & ibi dixi in add. ff. de condit. & demonst. & eundem Bar. l. si tu ex parte. in fi. & ibi apostil. ubi etiam dixi ff. de acq. her. Thom.
- i Concurrant. Vide Bald. consi. cccxij. incip. commune Lucignani. & Rom. consi. c. iij. & cclxxix. Ant. consi. lxxij. Fel. in d. c. iij. dom. las. post Bar. l. j. ff. de iust. & iure. Bar. Lan.
- k Praesentem. Vide Alex. l. ratione. §. quod uulgo. in v. col. ff. ad Trebel. uer. sed contra. Thom.
- l Leges merè. Vide Bal. l. demonstratio. §. si in pe. col. uer. octauo quero. ff. de cond. & demonst. & ibi Alex. in add. uer. longa. Thom.
- m Et maxime. Vide Bar. l. j. §. uel maxime. & ibi dixi in add. ff. de coll. bo. & plenè las. qui se patris. xj. col. C. unde lib. Thom.
- n Reges. Vide lac. Alu. c. j. iij. col. uer. post notatum. tit. quis dicitur dux, uel Marchio, in usib. feud. Thom.
- o Priuilegia. Vide Cal. consi. vij. de priu. Paul. de Cast. consi. cvij. Old. consi. cclxx. Ber. Lan. d. Vide plenè quae posui in tract. meo de praesentia doc. f. lib. j. quaest. prin. & uide Nic. de Neap. l. sed & reprobari. in prin. & ibi scripsi in apostil. ff. de excus. l. Thom.
- p Antecedentis. Vide Alex. l. cuiusq; in apostil. ff. ad leg. Julian. maie. ff. Thomas.
- q Euadere. Vide quae dicit & ponit las. l. j. §. q. prator. ij. col. ff. ne quis eum qui. & ibi scripsi. & ponas hic. & las. l. j. §. is uidetur. in pe. col. in si. ff. si quis ius dicen. non obtin. Thom.
- r Afferatur. Vide Alex. consi. cccxj. vj. uol. nu. vij. & consi. xxxij. nu. iij. eo. uol. Thomas.
- s Processus. Potest tamen cogi iudex ut summarie procedat, nisi de uoluntate partium ordinari inceptit, ut uoluit Rom. consi. cccxxij. Ber. Lan.
- t Clemen. Vide plenè per Fel. ca. nouit. xij. col. de iudic. Thom.
- u Sed quero. Vide Bar. d. l. non putauit. §. non quauis. & ibi in add. meis. ad Alex. & ponas hic. Thom.
- x Absolutio. Quod ex accusatione inepta debeat sequi absolutio, tenet Ro. consi. clxxj. Ber. Lan.
- y Inquisitionem. Vide plenè per Bar. l. ij. §. si publico. per totum. ff. de adulter. & uide apost. plenam do. Alex. ij. col. uer. modum inquisitionis. & to. Igne. in sua disp. an Rex Francie recognoscat imperatorem. xlix. col. in uer. si in speciali. Thom.
- z Casibus. Adde Cald. consi. j. de accus. & in qui. Ber. Lan.

- 1 In crimine lese maiestatis per denunciationem factam a quocumque potest procedi, & est ius nouum. Denunciator de quo hic habet uim cuiusdam mandatoris, & de sistendo incidit in Turpil.
- 2 Iudice inquirente ex officio, uel per denunciationem in hoc crimine si fuerit denunciatus accusator, non recedat ab inquisitione.

- 3 Statutum inducens q. generaliter iudex possit inquirere, quid operetur, re misit.
- 4 Index ad priuata inquisitionem procedit circa eos, qui agere non possunt de iure in querela patris de filio, domini de liberto, humilis de potente.
- 5 Denunciatio Evangelica, dicitur priuata, & habet locum in foro ecclesiastico.
- 6 Forma denunciationis Evangelicae quae sit.
- 7 In denunciatione Evangelica libellus porrigitur, lis contestatur, & sententia in scriptis fertur.
- 8 Exceptio criminis q. non admittatur contra denunciante, nec in familie, sed excommunicationis sic.
- 9 Quae exceptiones possunt opponi contra denunciationem, & nu. 2. Denunciatio Evangelica pro quibus causis fieri possit, & quomodo pro obligatione naturali.
- 10 Retinens Falcidiam, & Trebellanicam, an peccet mortaliter, & contra retinente intetetur denunciatio Evangelica.
- 11 Denunciatio Evangelica q. detur pro obligatione praescripta.
- 12 Denunciatio quod non detur contra filiumjam, tuum exceptione Macedoniae.
- 13 Mulier tuta Velleiano non conuenitur hac denunciatione, nec pupillus.
- 14 Item non datur ubi contra obligationem ciuilem, uel naturalem datur restitutio.
- 15 Denunciatio haec non datur contra titulum exceptione rei iudicate. Exceptio rei iudicate inducitur ad conseruandum iuris rigorem magis quam ex equitate.
- 16 Item non datur contra tutum exceptione iuris iurandi.
- 17 Probandi in hac denunciatione.
- 18 Afferenti denunciant, afferenti se non tenere contra conscientiam quomodo, & quando credatur si allegat aliquam causam.
- 19 Haec in eo quod defunctus retinebat contra conscientiam, qualiter peccat.
- 20 Sententia in hac denunciatione qualiter fertur.

DENUNCIATIONEM. De iure antiquo non admittit denunciatio, nisi per officiale, ut l. diuus de cust. reo. & C. de accu. l. ea quidè. ff. de off. praes. urb. l. j. §. la ne. aliàs, senatus. De iure autem Canonico admittit denunciatio praecedente charitativa monitione, ut ex. de iud. c. nouit. & extra de simo. licet Heli. t. Haec ergo lex introducta nouum in hoc crimine, quia per denunciationem factam a quocumque possit procedi. Item scias quod de materia ista plenè dixi d. l. diuus. de isto denunciatore priuato, & dico quod habet uim cuiusdam mandatoris, seu instigatoris. ideo descendendo incidit in Turpilianum, ut ff. ad Turpil. l. j. §. incidit, & lab. accusatore. §. denunciations. eo. tit. & si desistat denunciator, impune iudex ex illa causa dimittit processum, sicut delator mandatore subtracto, ut ff. de iur. fic. l. res qua. §. si. quod est uerum, si in procedendo fuit nominatus denunciator, aliàs secus. de fic. l. de eo. ergo hic potest procedi ad denunciationem alterius, denunciante non nominato, ut d. l. de eo. quia ex mero officio iudicis proceditur. t. Itè cum in casu illius legis ista tres modi procedendi sunt, & quae auxilia ordinaria, puto quod si praecedente inquisitione ex officio, uel per denunciationem superueniat accusator, non debet recedi ab inquisitione, cum cessat ratio, quae ponit Dy. reg. act. legitimi. de reg. iur. li. vj. Et quod si ex forma statuti induceret quod iudex generaliter possit inquirere de crimine. De hoc dixi in l. si maritus. §. si. ff. de adu. & hoc de denunciatione, quae fit ad uindictam publicam. Ad priuata uerò quae denunciatio iudex pcedit, ut in his qui agere non possunt de iure, ut cum serui a dominis opprimunt, ff. de his qui sunt sui, uel ab. tur. l. ij. de off. praes. urb. l. ij. aliàs §. §. quid aut. Itè ad denunciationem patris, uel patris conueneris de filia, uel de liberto, ut d. l. §. cum patronus. & de off. proc. §. l. nec quicquam. §. de plano. Item quomodo homines humiles opprimuntur a potentibus uel eis aliquid auferunt, uel ab eis promissio, uel cautio exigunt, ut ff. de off. prator. l. illicitas. in prin. & quasi per totam. & hoc sentit Spec. tit. de denunciatione. §. quis denunciare possit, uel priuato uerò iudicialis. Io. An. d. c. nouit. ex. de iud. ubi d. leges sic intelligunt, quod est no. qa ad boni iudicis officium pertinet facta ei querela, de praedictis

ex officio eius procedere, cum tales per se ipsos iurare non possunt uel non audent, quod placet, quia interpretatio ad iurandum est, quia ad Reip. utilitate attingit. Est & alia t^o denuntiatio priuata: quae locum habet solum in foro ecclesiastico inducta per legem Evangelicam, ut d. c. nouit de iud. quae quotidiana est, & per eam multa, quae sunt iuris civilis, remedio destituta reperiri possunt, ideo eam prosequor declarando quaedam ab auctoribus iuris Canonici non facta. In hac enim requiritur q^o primò moueat aduersariū suū qui peccat in eū, inter seipsum solum dicendo q^o cū in eo peccet retinendo rem ad eum pertinentē uel non soluendo et tantā quantitātē sibi debita, q^o exeat de peccato, quod si nō facit, iterū dicat idem adhibito uno teste uel duobus, quod si non facit, tunc dicat ecclesiam, & sic ad forū ecclesiasticū recurrat petens, q^o cū talis in eum peccet, & de tali causa requisitus, & monitus fuit prima t^o monitione, & secunda, s^o doctrinā & reg. Evangelicam, & emendare neglexerit, & exire de pacto in periculum animae suae, & etiā contra conscientiam suam imploret eius officium, ut eū ad poenitentiam cogat, ut d. c. nouit. super t^o hac denunciatione offertur libellus, lis contestatur, & sententia in scriptis fertur, s^o Host & Io. And. d. c. nouit. licet in dicta decretali dicat, q^o procedatur de plano, quod quid importet, j. dicit. Et contra personas sic denunciantes t^o non potest opponi q^o sint infames, si tamen sint corrupti de crimine, nō potest fm s^o Innoc. & omnes. Potest autē opponi q^o est criminofus, seu in peccato mortali, q^o qualiter enim mouetur bono zelo ad correctionē alterius, qui non est correctus, s^o Ber. & Innoc. Sed Io. And. dicit q^o in hoc genere denunciationis ubi prosequitur quis propriū interesse, admittitur etiam criminofus, & aliās, nisi ei obster excommunicatio, uel expoliatio, uel depradatio, ut c. cum dilectus. & c. fin. ex. de ord. cog. uel alia prauidicialis exceptio, quod dicit, ut cap. no ut super ult. glo. per eum. t^o Contra ipsam denunciationem opponitur q^o potest etiam habere super eo regressus ad iudicem secularem. Nam non debet iudex ecclesiasticus eam in dist^o nō admittit, quia non nisi in defectū iustitiae, uel si crimen de sui natura sit ecclesiasticum, uel ratione pacis, uel iuramenti, uel quando crimen est notoriū, uel quando non auditur in iudicio seculari, uel quia est obligatio naturalis tantum, uel quando hanc proponit miserabilis persona, & depressa, ut d. c. nouit. de iudic. & de pacto. qualiter. lxxvij. dist. per totū, & de fo. compet. c. licet. Vide de hoc no. per Ber. in c. ex tenore. per tot. aliās si indefinitū admittitur, periret temporalis gladij iurisdicō, & omnis causa per hanc uia deferretur ad ecclesiam Ita dicit Ber. de rel. do. c. religionum. & Ita tenet Io. And. in d. c. nouit. & hoc quod hic dixi de obli-

gatione naturali, tenuit Inno. in d. c. nouit. Sed cum illud t^o quod deducitur pro Falcidia, uel Trebellanica, sit naturale debitum, ut no. C. de iur. & fac. ign. l. cum quis. & ff. de cond. & demonst. l. j. de reg. iuris. l. cuius per errorem. ergo ille, qui retinet, peccat mortaliter, & contra eum posset procedi per formam huius denunciationis. Sed hoc uidetur contra ca. Raynaldus, & c. Raynaldus. ex. de test. ubi Papa pronunciauit has quartas posse retineri. Sed dico q^o ea quae sunt dicta de obligatiōe naturali, debent intelligi de ea naturali, quae tenetur eo ipso q^o quis locupletat cum aliena iactura, quia quod alienum est, peruenit ad eum, ut l. nam hoc natura, de cond. ind. deb. uel de causa naturali quae habet originē ex consensu, ut ex pacto nudo, uel iure iur. interposito ab alio, q^o à liberto, ut l. iniuriam. in prin. de ope. liber. de iudic. l. si quis pro eo. in prin. Idē puto de eo qui promittit ei, qui stipulatur alteri, ut l. stipulatio ista. §. alteri. de uer. ob. & quod ibi no. Secus de causa naturali quae a consensu non habet originem, ut in eo qui ex maleficio obligatur ad poenā, ut l. nō solum. §. j. ff. de iniur. in proposito haeres dicitur teneri naturaliter, hoc est habito respectu ad principia iurisdictionis quod iure dicta quartae deducit non erat inuenta, non autē ex consensu, quia testator nunquam consensit q^o ipse obligaret, nec etiam haeres ad eundem hereditatē, quia habuit, uel habuisse praesumitur animum q^o noluit ut beneficio legis. Ita nil habet de alieno, quia legatarij, & fideicommissarij certant de lu-

cro, non autē petit quod suū est, uel fuit. Vel dic, q^o naturalis obligatio non subest in eo quod per Falcidiam uenit deducendum fm Pet. ut refert Cy. d. l. cum quis. de iur. & fac. ign. q^o non placet, ut plenē dixi, l. j. ff. de cond. ind. t^o Sed quid in obligatione quae tollit praescriptionem? Responde tunc actor aut diretur à iudice ecclesiastico & per modū hunc denunciano nis, quia ei denegaretur audientia in foro seculari. Sed tu dicis, praescriptione tollitur naturalis, & omnis alius effectus, ut l. si. in prin. & ibi per Dy. ff. rem ra. hab. & per Cyn. d. l. cum quis. respon. tollitur omnis effectus civilis, nō autē potest tollere naturalē obligatiōem quam retinendo incidit in peccatum mortale, sed eo casu quo praescriptio tolleret naturalē, fm ea quae dixi, d. l. fin. in prin. rem rat. hab. tunc cessaret hac denunciatio. Quid de filio tuto exceptiōe Macedoniani, t^o an possit conueniri hac denunciatioe, cum naturaliter, & civiliter teneatur, licet obster exceptio? Puto q^o no, quia hac exceptio descendit ex delicto creditoris citra illud commissio, ut ff. ad Maced. l. j. unde potest opponi etiā denunciatio, ut s. dicitur est per Io. And. dum dicit, uel alia prauidicialis exceptio. Idē puto in qualibet alia exceptiōe propter odium, uel delictū creditoris competens, ut doli uel similis. Facit de cond. ind. l. qui except. sed si creditor non deliquisset, tunc hac denunciatioe subueniretur, ut ff. ad Maced. l. j. si quis patrem. t^o Quid de muliere iura Velleianorū? Dico eam nō posse conueniri hac denunciatioe, cum etiā soluens repetat fm canones, ex. de sol. c. si. & ibi no. licet enim teneatur naturaliter, tamē datur ei exceptio, aequitate quidē naturali propter suam imbecillitatē, & fragilitatē, unde illa naturalis non habet efficaciam suā. Item puto in pupillo eo q^o obligatur naturaliter tantum, ut non possit conueniri per uia huius denunciatiois, cum illa naturalis non sit efficax, q^o patet quoties ex illa liberetur etiā si soluisset, restitueret legis edicō de minoribus naturali aequitate inducto, ut C. si aduer. sol. l. si. ff. de cond. ind. l. interdū. & de in int. resti. l. j. t^o Et idē dico in quocūq^o casu si aduersus ciuilem, uel naturalē obligatiōem daretur ei restitutio. Obligatio enim naturalis eligitur per exceptionem descendente ex illa aequitate naturali, ut l. si unus. §. pactus ne peteret. ff. de pac. & idē ualidior est obligatio naturalis sola, cui nulla obstat exceptio, q^o civilis & naturalis, cui obstat exceptio. no. ff. de com. pl. quicunq^o. Nā per exceptionē etiā eliditur naturalis obligatio. t^o Quid de tuto exceptiōe rei iud. quae glo. dicitur inductā magis ad rigore iuris cōseruandū, q^o ex aequitate, ut no. ff. de cond. ind. l. quae excep. & l. Iulianus. & C. de iur. & fac. ign. l. cum quis. Videt q^o cum esset aequitas, & sic naturalis non eliditur, ut d. l. Iulianus. possit conueniri per uiam huius denunciatiois, quia peccat mortaliter. Contra, imō non est locus huius denunciatiois, quia licet peccet mortaliter, non tamen posset cognoscere post sententiā, cum semel sit cognitū, ut l. si quis cū totū. §. 16 planē. & §. si ancillā. ff. de exce. rei iud. & de re iud. l. post rem. t^o Similiter de eo quod est decisum per iurandum, ut l. post rem. de iure i. l. nam & postea. §. j. pro quo facit. Nā in certis causis tamen permittitur, & propter instrumenta de nouo reperta datur restitutio, ut ff. de iud. l. Imperatores. t^o Modus probandi hanc denunciatioē hic sit, ut prima denunciatio probetur per seipsum, cū dicat, Corripit eū inter te, & ipsum solum. Sed an denunciatius poterit probare contrariū. Quod uidetur de facili quod posset probari q^o Rex Franciae, uel q^o Rex Angliae nunquā fuerat ei locusus. Sed contrariū puto, cum prima denunciatio dicatur fieri per seipsum, etiā si fuerit interueniente organo, sepistola, uel secreto nuncio, ut ff. de const. pec. l. qui autē. §. si. & l. se q. huius contrarij quodāmodo impossibilis est probatio. Secunda denunciatio est probanda per se, & unū alium legitime deponentē, uel per se & duos alios, cum dicat, adhibe tecū unū uel duos, cum in ore duorū uel triū stet omne uerbū. Tertia denunciatio quae sit ecclesiae, probatur per seipsum libellū de iudic. l. dicitur p^o p^o iudici ecclesiastico. Quarta f. q^o peccet in eū, probat probando, q^o detinet rem suā, & q^o est solus debitor. hac autē probatio eliditur hoc modo, dicit denunciatius, non pertinet ad te cognoscere iuste uel iniuste detineam, hoc autem scio quod

quod teneo, non contra conscientiam, & hoc sufficit ut ultra ecclesia non procedat. licet enim probet q^o res sua uel sibi debita, potuit desinare, & sic non sequitur contra conscientiam, licet quando ordinariē agitur, sufficit probare suum, uel sibi debitum, nisi aduersarij probet contrariū. Sed in hac t^o denunciatioe satis est si denuncians aliquā iustā causam allegat quare contra conscientiam non teneat, licet causam non probet. creditur enim sibi ad purgandū conscientiam suā, nisi scandalū, uel publicū peccatū & manifestū sit, tunc enim debet de satisfactiōe constare fm Inn. sed Host. contra, quia si semel fuerit meū, uel mihi debitū, adhuc praesumitur, nisi probetur contrariū, ut C. de proba. l. siue postdetis. Ioan. And. uidetur stare dictis Inn. Tu dic si denunciatius dicit se non tenere contra conscientiam suam, & nullā causam allegat, nō sufficit. l. sed & si interrogatur. de pet. h. red. idem si allegat causam iniustam, ut l. nec ullam. §. j. eo. tit. Sed si allegat causam iustā, tunc si quidē causa est dependēs, ex eo facto, quia tunc se soluisse, uel simile, si negauit positionem denunciatiois q^o esset suū, uel sibi debitū, & probatū est contra eum nō debet postea credi assertorē. t^o Si de prob. l. cū de in debito. & ex. de sol. c. si. & C. de proba. nu. pecu. auth. contra qui propriā, cū simili. Conscientia enim alterius non debet probari nisi ex indicij, ut C. de dolo. l. doli. scilicet istud est indicij legitimū, & l. probatū. Si uerō confessus est intentionem actoris, fuisse suū, uel sibi debitū, dicit tū se misse, uel fuisse, uel quid simile, tunc si denuncians nō probet intentionē suam aliter quā tali confessione, debet dari dictio eius ad excusationē conscientiae suae, ut C. de test. l. si qs testibus, de sen. l. si quis Pap. de iure i. l. eum qui. in prin. Si autē denunciator potest, & unū aliter probare quā ex confessione denunciantis, tunc cessat talis praesumptio, quia forte ideo confessus est, quia sciebat posse probari. Hoc probatur in gl. d. l. eum qui. in prin. Igitur tunc erit recurrendū ad coniecturas, scilicet cuius uita, cuius conditio est iste denunciatius, utrius eius assertioni debet credi, ut l. omnes. §. à Barbaris. de re mil. Hoc etiā pendet ex quantitate rei petita, utri sit magna, uel parua. arg. eius q^o no. l. ad monēdi. ff. de iur. i. Sed si causa, quae allegat, est talis, quae ab eius facto nō dependeat, & sic dicit se habere ab alijs, an eis credi debeat. Videtū est q^o sunt illi, à quib. habuit, & cultus opinionis, & utri hoc dixerit ante litē motā, uel post, ar. ex. de test. c. licet. Ex quib. etiā puto si hoc habuit à procuratore suo, cui hoc mandauerat, satis sit, ut ff. de proc. l. qui uulgo. Itē si defunctus scriptū reliquit, recte ei credit haeres ad excusationē suae conscientiae, ut l. qui cū minor. §. pe. ff. de bo. quae lib. Idē si aliquid iudicia legitima appareant ex quibus quis possit informare conscientiam suā, ut l. mariti. §. lenociniū. in prin. ff. de adul. Si uerō informaret suā conscientiam ex praesumptionibus nō legitimis, non excusatur, licet eū non teneat cōtra conscientiam suā, teneat secundū conscientiam erroneā, & sic peccat, nisi conscientiam erroneā deponat, & deponere cogatur, ut ex. de sen. ex com. c. inquisitionis. ubi probatur hac distinctio. Sed tu dicis non per hoc probatur denunciatio quae dicit q^o peccat in me retinendo meū, uel mihi debitū. Nam apparet q^o non peccat detinendo, sed erroneā conscientiam habendo. Sed certe finaliter in hoc peccat, quod retinet, & sic uidetur probata denunciatio. Sed qualiter t^o peccat haeres in eo q^o defunctus tenebat contra conscientiam? Respondeo, forte ipse haeres scit, & sic contra conscientiam retinet. Si uerō ignorat, tunc prius est haeredi notificandū taliter quod in eius cadat notitia, uel cadere debeat, ut l. quod te. si cer. pet. & ff. de pos. l. si quis inficiatus. & postquam notificatū fuerit, debent fieri denunciatioes. Nam tex. dicit q^o si peccauerit in te frater tuus, & c. prius ergo debet praecedere peccatū quam fiat denunciatio, sed si haeres non patitur se certificari, certe in hoc peccat, & p^o de est ac si certificatus esset, arg. ff. quod ui. aut clā. l. j. §. Aristo. Sententia autē super t^o hac denunciatioe fertur, q^o si reperitur denunciatius peccare in denunciantem praecipitur ei, ut exeat de peccato, & ad hoc per sententiam excommunicationis compellit, ut d. c. nouit. Et no. q^o solum in his tribus modis procedendi loquitur hac constitutio, s. per ac-

cusationem, inquisitionē, & denunciatioē. in alijs uerō modis procedendi, ut per exceptionem, nil immutatur de eo, q^o dixi ff. de adul. l. ij. §. si publico. & istis tribus modis attribuentur istae tres qualitates quae sequuntur.

A D D I T I O.

a Vt extra de Ang. de Are. §. sic itaq. in penultima colum. ubi scripsit instit. de actio. & apostil. Alexand. l. Quintus. ff. manda. in apostil. mag. in fin. Thomas.

b Ex mero officio. Franc. de Aret. c. ex parte in iij. colum. de testibus. Thomas Diplo.

c Est & alia. Adde Bal. in auth. ad hec. iij. colum. C. de usu. & ibi plenē ponit de huiusmodi denunciatioe, & aliqua per Fel. in procem. decr. vij. colum. Thom.

d Pertinentem. Vide Bal. in auth. ad hec. ult. col. C. de usu. Thom. Diplo.

e Mortali. Spec. co. tit. §. i. uer. item opponitur, ubi in si. illius §. dicit, quod si processus sit receptus uigore denunciatiois, & aliqua difficultas ingeratur, quod potest procedi per uiam inquisitionis. B. Lan.

f Ex pacto nudo. Alex. plenē l. iuris gentium. §. sed cum nulla. circa fin. ff. de pac. Thom. Diplo.

g A iudice ecclesiastico. Bar. l. sequitur. §. si. cum al. & ibi dixi ff. de usuc. & Fel. c. si. de prescrip. in iij. col. Thom.

h Probatio. Andr. Sicul. c. nouit. xlvij. col. de iud. & quomodo procedat libellus in hac denunciatioe, uide Innoc. d. cap. nouit. & ibi do. Abb. xvij. columna de iudic. cum sequen. in uer. si. quae uero quomodo. & ibi uide Barb. xlvij. colum. & ibidem uide etiam Philip. Dec. in pen. colum. requiritur etiam quod uerē & non praesumptiue concludat libellus. de quo uide Fel. & Dec. d. c. nouit. & ponit Ang. de Are. §. sic itaq. in pen. colum. Instit. de act. & ego praedicti quam actor possidet quod agatur quod ipse lesus ex sententia conseruetur in demeris, & quod ponatur perpetuum silentiū in causa Nicolai de Ponte contra presbyterum Hieronymū Zacharo. de Padua. Thom.

i Conscientiam. Andr. Sicul. c. nouit. xij. colum. uer. sic. iste passus. de iudic. Thomas.

1 Causa commissi summarie debet totam substantiam comprehendere, & summarie intelligitur breuiter.

2 Qui dicit in summa, omnia membra principalia ponit.

3 In causis summarijs libellus debet ita formari, sicut quando ordinariē proceditur, lis contestatur, & c. sententia diffinitiuā datur.

4 In causis summarijs dilaciones possunt abbreviari, non tamen ita ut probationes legitime perant.

5 In causis summarijs quando possunt opponi exceptiones requirentes altiorē indaginem, exceptio dicitur habere altiorē indaginem quando non potest expediri intra tantum tempus, quantum processus principalis.

6 Peremptorium requiritur etiam quando summarie proceditur.

7 Tempore feriarum non proceditur in causis in quibus summarie proceditur.

8 In hac summaria cognitione quae probatio requiritur.

9 Probatio plena quae dicitur.

10 Probatio per iuramentum sufficit in causis summarijs, & modici praesentis iudicij.

11 Probatio quae requiritur in summarijs, in quibus sit aliquale prauidicium reo quod tamen potest per aliud iudicium reparari.

12 Probatio plena ut fiat, requiritur quod fiant articuli, & quod singulariter, & distincte probetur.

13 In summarijs fauorabilibus sufficit q^o summam negotium probetur.

14 In iudicij possessoris, quae summarie examinatur, plena probatio requiritur ex parte actoris.

15 Summaria cognitio, in quo uersetur, quando causa summarie cognoscenda debet.

16 Quando proceditur contra absentem, semper dicitur summarie agitari.

17 In causa secundi decreti, licet dicatur summarie cognosci, tamen probatio per instrumentum, uel per idoneos testes requiritur.

18 Probatio per instrumentum in causa primi decreti sufficit.

19 Causae summariae quae sunt.

20 Plenarie causae cognitio requiritur, ubi sententia data tribuitur finalis, nec potest per aliud iudicium reparari, nisi per appellationem, uel aliud remedium.

Est in casu huius constitutionis.

In casibus positus in cle. dispendiosam.

In casu

- 19 Summarie est procedendum quando agitur causa super qua lata sententia non parit magnum preiudicium, uel parit tale, quod per aliud preiudicium reparari potest absq; appellatione, uel restitutione.
- 20 Quomodo cognoscatur quod causa tota sit summaria, uel articulus summarie cognoscatur. Emergentia ad causam requirentem plenam cognitionem in quibus siue quis uincat, siue uincatur, propter hoc causa principalis non perditur, summarie cognoscuntur etiam respectu probationum.
- 21 Probatio impedimenti a petente secundam dilationem, probatur per iuramentum, et sic summaria, et semiplena probatio sufficit.
- 22 Quando tractatur de probando impedimento, ut detur secunda dilatio, requiritur plena cause cognitio, et probatio.
- 23 In danda secunda dilatione requiritur plena cognitio quando denegatur.
- 24 Exceptiones que opponuntur ante litem contestatam, licet plenam probationem requirant, ut quis uincat, tamen cognitio potest dici summaria, ob dilationis breuitatem.
- 25 Succumbens in exceptione proposita ante litem contestatam, potest illa post litem contestatam proponere, et eam plenè probare, si non plene probauit ante. Testes examinati summarie ante litem contestatam post litem poterunt plenarie examinari. Testes examinati in una instantia ad unum finem non impediunt examinationem fieri in alia ad alium finem.
- 26 Quando sententia lata super principali parit exceptionem rei iudicate super incidenti, tunc super incidenti, plenè cognoscitur, si causa principalis erit plenaria, alius secus.
- 27 Exceptiones peremptoria que possunt separari a principali, si incidenti in negotio principali, quando plenaria, et quando summaria cognitio adhibeatur.
- 28 Compensatio debiti naturalis opposita quando admittatur, et plenarie cognoscatur.
- 29 Exceptiones opposite post sententiam quando sit quod requirant plenam, et quando summariam cognitionem.
- 30 Executio sententia quod impeditur per exceptionem nullitatis, uel quod sit lata preteritu falsorum instrumentorum, si probationes sunt in promptu, que debent esse plenae.
- 31 Exceptio que opponitur non contra executionem, sed contra rem in qua fit executio, summariam cognitionem requirit, etiam quo ad probationem.
- 32 Sententia lata in causa summaria, in qua iudex dicit se habuisse plenam causae cognitionem, non facit preiudicium in alia causa.
- 33 Sententia lata a causa in qua plena probatio requiritur, in qua iudex dixerit se habuisse cognitionem summariam non ualet. Causam summarie examinari, et simpliciter idem importat. Simpliciter, id est sine plica distincte, et inuolute.

SUMMARIE. Summa, id est, breuis, uel summa, id est prima, ut nota, ff. de sta. hom. l. summa. & sic summarie, id est, summarum, uel breuiter, uel primarie, ut ostendit. Hac materia tangitur l. iij. §. sciendum. ff. ad exhib. & in Spec. de off. iud. §. post. ubi ponit tract. Io. Fazi. de Pisis. Sed ad maiorem declarationem tunc dicit, quod ut summarie cognoscatur, quandoque adijcitur toti causae, quandoque uni articulo. De primo intelligere debemus circa ordinem procedendi summarie, id est breuiter. Et hoc quod dico breuiter, non intelligitur diminutiuè, sed ita quod totam substantiam comprehendat, ut l. i. ff. de re iud. & ideò qui aliquid dicit in summa, omnia membra principalia ponit, ut ff. de cond. in deb. l. in summa. Vnde quando proceditur summarie, tunc contestatur, subaudi fortè si sententia tribuit ius finale, aliàs secus. Ex hoc dico quod in processu nil debet de substantialibus omiti, & ideò libellus esse ita plenè formatus, sicut & quando ordinarie proceditur. ff. ad exhib. l. iij. in prin. Item contestatur l. i. §. l. i. §. si quis non possideat. & §. idem scribit. & l. i. d. l. i. §. proinde. ff. ad exhib. Item sententia distinctiua datur, ut l. i. §. praterea. ff. ad exhib. & de in lit. iur. l. actionibus. in prin. & ff. de lib. agn. l. si quis a liberis. §. si quis ex his. licet quidam dicant quod illa est sententia interlocutoria, ut ibi tangitur secundum Gul. sed glo. C. commi. uel epi. l. pri-

ma. innuit quod in his summarijs non requiratur ordo, quod patet per dictas leges. Expeditur autem iste processus breuiter, quia licet alias non possint dilationes breuiari, nisi causa cognita, tamen ab breuiandi illa sola est causa sufficiens, quod causa debet agitari summarie: ut ff. de reg. iur. l. secunda in fin. non tamen ita potest abbreviari, ut probationes legitime pereant. Hoc enim impediret causa cognitionem. quod non potest, quia causae cognitio est substantia iudicij, ut C. com. uel epi. l. iudex. & l. i. §. no. C. de sen. l. prolata. sed ea quae sunt de substantia, non possunt omitti, per hoc, quod dicit summarie, ut dictum est. ergo, & c. probatur ex. de uerb. sig. c. saepe. in cle. In hoc processu tunc sic, quae exceptiones opponantur, quae requirant altiore indaginem, si quidem possunt per alium iudicem examinari, per iudicem non admittentur. sed in alio iudicio seruabuntur, ut l. i. §. si de testamento. ff. ad Treb. l. iij. §. ibidem. ff. ad exhib. Si autem in alio iudicio examinari non possunt, etiam in isto seruabuntur, ut d. §. ibidem. in fi. Et ita intelligit glo. dum dicit exceptionem quantitatis pro possessione reuocanda. Si enim posset respicere illa, quae non possunt alibi examinari, auferretur ius partis & etiam cognitio tolleretur, quod non potest, ut dictum est. Illa autem non dicuntur habere altiore indaginem quae possunt examinari intra tantum tempus, intra quantum principalis processus expeditur, etiam si hoc non opponeretur, ut l. i. §. a quo. in prin. ff. ut in poss. leg. Itè in his casibus, in quibus ordinarie agitur, quae citat peremptorie, ita in istis casibus ubi agitur summarie, quod patet in interpositione primi decreti, & secundi quod summarie fit & oportet quod praecedat peremptorium, ut C. de his qui ad ecc. cõsu. l. praesenti. §. sed si hoc facere, quomodo, & quando iudex. l. consentaneum. Et Cyn. no. ff. de dam. infe. l. si finita. §. iul. Tempore tunc autem feriatum non potest procedi nisi in casibus expressis. ff. de fer. l. §. ij. & quam pluribus alijs legib. Non obstat praedictis ex. de uerb. signifi. c. saepe. quia tota haec glo. procedit quando summarie tantum debet procedi, ubi quando omnia illa uerba iunguntur simul, de quo i. dicam. Circa modum probationi tunc in hac summaria cognitione sciendum est, quod plena probatio est facere iudici plenam fidem, ut C. de eden. l. procurator. de cond. ob tur. cau. l. i. ff. de prob. l. quinquaginta. Habet autem haec plena fides suos gradus. Nam quando quis incipit suspicari, hoc est, in unam partem inclinare animum suum aliqua ratione satis forti, non tamen ita quod credat non posse esse contrarium. Quandoque procedit ultra, & incipit credere ita forti ratione quod firmiter inhaeret uni pro arti, uel de contrario aliquo modo dubitat. & ista est plena probatio, & plena fides, haec naturalis dicitur, & probatur ff. de quaest. l. i. in prin. ubi ad tormenta seruorū ita demum ueniri oportet, cum suspensus est reus, & alijs argumentis ita admonentur, ut sola confessio seruorū deesse uideatur: quae enim dicit, cum suspectus est reus, denotat primum gradum, quo quis incipit peruenire ad fidem, secundum suspicionem: quod uero subdit & alijs argumentis, denotat secundum gradum, quo incipit opinari: quod uero subdit de confessione seruorū, denotat ultimum gradum, scilicet quod plena fides haberetur & dicitur plena probatio. & hoc probatur ff. de test. l. iij. §. eiusdem. in fi. ubi quicquid autè credens aut parum probatum opinaris, & c. Et haec plenius dixi repet. l. admonendi. ff. de iureiu. ubi de semiplena probatione tractaui. Nunc tunc autè ad propositum dico, quod quaedam sunt causae summariae modici, & quasi nullius prauiudicij, & in his sufficit probatio per iuramentum, ut ff. ad exhib. l. thesaurus. non enim nocet domino si patitur me cauente de damno infecto querere thesaurum meum in fundo suo ubi ubi quae petit exhibitio, sed in adione ad exhibendum uentret possessionis translatio: ut l. Celsus. §. iul. ad exhib. uel si aliter per exhibitionem damnificaretur reus, tunc non sufficeret probatio per iuramentum, sed sequeretur alia, ut statim dicam. In his enim ubi ita modicum prauiudicium uertitur, ex solo iuramento iudex ad suspicionem, seu opinionem inducitur. Quaedam sunt, tunc in quibus aliquale prauiudicium, sit reo, tunc potest reparari per alium iudicium, tunc alia probatio requiritur quae per iuramentum, scilicet, quod per unum testimonium, uel aliqua

aliqua & iudicia, uel uerisimilia, quae ita in suspitione uel opinionem iudex aduocet, ut ff. ad l. Aquil. l. Aquilia ibi, ad suspitionem iudicem adducit, & de Carb. edic. l. iij. §. causa. ibi uel modicum pro puero faciente, ut de uen. in pos. mit. l. §. si in ea. Et ista probatio dicitur facta summarie, hoc est, primarie, quae ad primum gradum probationis, scilicet suspitionem, uel opinionem peruenit. istud quod dicimus prima facie uidetur quod sic uel prima fronte, ut C. de edic. diu. Adri. tol. l. si. uel etiam potest dici summarie, id est, breuiter. Nam ad plenam probationem secundum consuetudinem hodie approbatam per Decretales requiritur quod fiant articuli, quod singulariter, & distinctè probetur, hic uero sufficit quod summarium negotium probetur, ut d. l. in l. Aquil. ibi, summarium negotium exposito. Et hoc intelligo in causis summarijs ualde fauorabilibus, scilicet ne propter probationes deficiant, ut alimentorū, & uentris. Si uero non ita fauorabiles essent, licet possint per alium iudicium reparari, tunc quantumcumque sint summaria in eis plena probatio requiritur ex parte agentis. Dicitur autè summarie respectu defendentis, quia si accusator diceret per calumniam postulare, uel aliquam exceptionem opponeret, quae requiret altiore indaginem, defertur exceptionis probatio, nec impeditur actoris intentio, ff. ut in poss. leg. l. si is ad quo. §. de praet. stip. l. §. pe. ad Trebel. l. ille ad quo. §. si de testamento. Et idem dico tunc in omnibus possessoris iudicij, quae dico summarie examinari, ut C. unde u. l. meminerint. aliàs momentanea. & no. C. quorum leg. l. §. in glo. post iudicium petitorium reparari. Nam in eis dico quod requiritur agens plena probatio, ut d. l. j. C. quo. bo. ubi expresse dicitur. Circa tunc uero exceptionem aduersarij, & circa dantes dilationes, poterit uerari dicta summaria cognitio, & summarie dicat hoc casu, quasi prima facie, hoc uideatur, cum iura partium non per se de se discutiantur. Quaedam sunt, in quibus partis ueratur prauiudicium, nec possunt in alio iudicio reparari, nisi per appellationem, uel alijs modis legitimis, & in his, si dicitur procedendum summarie, intelligitur solum quo ad ordinem, sed ab utraque parte probationes, & defensiones audiuntur, ut C. de naufrag. l. de submersis. licet ibi sit plus quam summarie agendum ut ex. de uerb. sig. c. saepe. in cle. In his enim causis debet intelligi illa constitutio, & sic loquitur hic. Sic enim in causis ubi ponuntur omnia illa uocabula, scilicet, summaria, & de plano, & c. hoc est in d. c. saepe. multo minus hoc est ubi dicitur summarie tantum procedi. Et praedicta tunc uera contra praesentem proceditur. Processus autem qui fieret contra absentem, ex quo posset contra eum aliquod decretum interponi, uel distinctiua sententia deferri, semper debet dici summarie agitari. Nam cum merita causarum partium assertione pandantur, ut l. i. C. si per uim, uel alio modo. si sit parte absente non potest dici, quod plenè liqueat iudici, forte enim si pars uisisset praesens aliquid ostendisset, & idè totum quod probatur, dicitur constare summarie, hoc est, primarie, id est, prima facie. & idè ge nita parte absente non ita porrigit effectus suos ad extraneos, ut l. qui repudiantis. & l. Pap. §. meminisse. ff. de in off. test. cum sim. & sic summarium cognosci debet gl. de bo. auth. iud. possi. l. cum proponas. & in auth. ibi posita. & ff. ex qui. cau. §. in pos. ca. l. Fulcinius. §. §. & ibi dicit quod in secundo decreto procedit summaria cognitio, & tunc in eo requiritur probatio per instrumentum per idoneos testes, ut l. si. C. de bo. auth. iud. §. pos. Sed in primo decreto, quia ibi generat modicum prauiudicium, & potest de facili reparari, sufficit probatio per iuramentum, ut pbat. auth. de exh. re. §. suspecto. aliàs §. si uero qui dam iurent. sic enim summarium dicit sentit Spe. d. §. postremo. Circa si. Et quare tunc quae sint causae summariae, gl. dicit regulariter, omnis causa quae non requirit plenam cognitionem ut l. iudices. C. de iud. fallit in casibus qui enumerant. ff. ad exhib. l. iij. §. sciendum. Spec. dicit idè, & certos casus enumerat. sed Dy. ff. de praet. stip. l. §. pe. ad certas regulas sic, Vbi quae agitur causa, super qua sententia lata tribuit ius finale, & aufert plenam ius, & tribuit alteri, ibi desiderat causae cognitio plena, ubi uero econtra, non desiderat plena, sed sufficit semiplena. ff. quis or. in bon. pos. ter. l. iij. §. §. de bo. auth. iud. po. l. iij. §. si causa cognita. Sed certe illae leges hoc non probant, non distincti-

quunt utrum de plano, an iudice sedente pro tribunali. Et aliud est dicere de plano, & aliud est dicere summarie, ut §. dicit in seq. gl. Nam & bonorum possessoris quoque tribuit ius, datur a iudice sedente pro tribunali, & tunc non datur in forma iudicij, ut no. d. §. si causa cognita. sua tunc regula multum mihi placet, ut dicamus sic, tunc Vbi cumque sententia data tribuit ius finale, nec potest per alium iudicium reparari, nisi per appellationem, uel alium remedium, tunc requiritur causa plenaria cognitio regulariter, ut d. l. iudices. C. de iud. Fallit in cas. dic. l. de submersis. C. de naufrag. Itè in casu huius constitutionis. Itè in casibus, qui ponuntur c. dispendiosam. ex. de iudi. in cle. Itè in casibus, in quibus sententia potest ferri contra absentem negotium liquidari. C. quod, & quoad iudex. auth. qui semel. & C. ubi de cri. agi oportet. auth. qua in prouincia. Item ubi puenitur ad secundum decretum, ut dictum est. Secunda est regula quod tunc ubi causa agitur, super qua sententia lata non parit magnum prauiudicium, uel parit tale quod per alium iudicium potest reparari, absq; alia appellatione, uel restitutione, uel simili remedio, tunc procedendum est summarie. Istud probatur in omnibus exemplis positus in d. §. sciendum. in gl. eo quod §. dixi de iudicij possessoris, sed hoc quod dico summarie, diuersimodè accipitur, ut §. ostensum est. Sed dices tu, id est, nulla l. antiqua reperitur quod agitur summarie: nam d. l. iij. §. sciendum. ff. ad exhib. dicit quod summarium debet cognosci a actoris interitu, & sic illum articulum dicit examinandum, non totam causam. Simile in causa alimentorū ex Carboniano summarium examinatur an sit filius, & sic unus articulus, ut ff. de li. agn. l. si quis a liberis. §. si uel parens. & de Carb. edic. l. iij. §. causa. & idem in fi. Sed ubi aliquid quod est principalis causa intentionis uenit examinandum summarie, merito tota causa dicitur tota summaria. Sed quomodo cognoscimus tunc quando adijcitur uno articulo quod cognoscatur summarium, qualiter intelligat. Ad quod dico, quod si causa principalis est summaria, & omnes eius articuli sunt summarij, ea dè ratione, ut dictum est. Si uero causa principalis requirit plenam cognitionem causae, tunc de emergentibus, & incidentibus uideamus. Dico quod quaedam sunt emergentes, in quibus siue quis uincat, siue uincatur, causa principalis propter hoc non perditur, & in his semper dico summarie cognoscendum exemplum C. de pet. hær. l. si quis libertate, in fi. de interro. act. l. defensor. §. illud. Nec dico hoc, uel alijs emergentibus, uel incidentibus agitur summarie respectu ordinis, quia in his ordo attenditur ipsius causae principalis, sed dico summarium cognosci respectu probationum, quia cum res sit modici prauiudicij, sufficit quod ostendatur iudici sic esse prima facie, ut d. l. Quaedam sunt emergentes, in quibus ille qui illas emergentes proponit, si uincit, propter hoc non uincit causam principalem, sed remanet in dubio, sed si perdit in illa emergenti, perdit causam, cum actor in prima dilacione nil probauit, petit secundam. Si obtinet non uincit causam, sed remanet in dubio probationis. Si uero perdit in ista emergenti, absq; dubio perdit causam. Si in istis. Si quidè loquimur tunc de probatione impedimenti sienda ab eo qui petit secundam dilacionem, dico quod sufficit summa, & semiplena probatio, quod patet, quod sufficit probari per instrumentum, ut ex. de excep. c. pastoralis. & ff. de excus. iur. l. scire oportet. §. sufficit. in fi. & ita determinauit Papa, ut retulit Spec. in tit. de appellatio. §. nunc uero. uerfic. quid ergo, quod tenet Gul. l. secunda. §. si quidem. ff. si quis cau. Et huius casus est ratio, quia consequitur modicum comodum, ut dicitur. Sed quando de probatione tunc impedimenti tractatur, tunc illud non assero probari ex solo iuramento, & per solum iuramentum. Sed confidendo istam emergentem ex parte respondentis, quia ex denegatione huius dilacionis consequitur magnum comodum, si uult impedire, requiritur plena causae cognitio. De hoc est tex. C. de dil. l. a procedente. ubi expresse dicitur, quod idè plena causae cognitio tunc requiritur, quia si negatur, sententia lata super principali quaest. igitur danda dilacione, quia aliquo casu requiritur plenaria cognitio, scilicet, quod denegatur, igitur in dubio uidetur plenam causae cognitionem requiri. arg. ff. de cond. in deb. l. sufficit. Quaedam sunt emergentes qui habent se econtra ad praedicta, quae ex parte

ex parte eius qui emergentē proponit, si uinceret, totum ibi uinceret. Sed si perderet, non per hoc perdit totū, nec aduer-
 4 sarius uincit. Exemplū t̄ in exceptione rei iudicatae, de uer-
 reurandū, & de transa. quā opponuntur a reo ante lit. cont.
 ad impediendū processum. Si enim opponens uincit, totū
 uincit, si perdit, remanet lis. Hoc enim ex parte opponentis
 requiritur plenā probatiōe, ut uincat. Potest t̄ in hac cognitiōe
 dici summaria propter breuitatē dilationis, quia si require-
 ret altiorē indaginē, differretur illa exceptio, quantum ad impe-
 diendū processum, & cōtestabitur lis, postea opponetur in
 uim peremptoriae, ut l. nam & postea, in prin. ff. de iureiur. in
 5 prin. in tex. & gl. Et ex hoc dico quōd t̄ si opponens p̄ ex il-
 la exceptione succumberet, nec plenē ante lit. contest. proba-
 uit, positū q̄ super hoc examinati sunt testes, & post lit. con-
 test. iterum poterit opponi, & testes iterū examinari super
 eodem, & iterū publicari. Nā primō fuerunt examinati sum-
 mariē, ergo non impedit examinatiōe, quā sit post hūc cō-
 test. ubi sit plenariē, arg. l. pen. ff. de his qui sunt sui uel alieni.
 iur. & l. a diuo Pio. §. super rebus. ff. de re iud. Item quia testes
 examinati super una instantia ad unū finē, non impediunt
 examinatiōem fieri in alia ad aliū finē, arg. ff. de eden. l.
 argentiarius. §. p. ff. de fur. l. qui tabernas. ff. de fur. l. qui tabu-
 las. §. si sed hic ante lit. contest. producant ad unum finē, sicut
 licet, ne procedatur. postea uerō producantur ad aliū finē,
 id est, ut diffinitiuē absoluantur, & cum instantia incipiat ad cō-
 testatiōem, non potest dici quōd producantur in eadē instā-
 6 tia. de hoc est casus, ex. de test. c. ueniēs. Quāda sunt t̄ emer-
 gentes uel uerius incidentes, ut q̄n producantur aliqua per-
 emptoriae, & istarum quāda sunt quā a principali intentio-
 ne non possunt separari, ut omnis exceptio intentionis. Si
 enim dico testamentū nullū, quia ruptū agnatione posthu-
 mi, uel si dicam actori non cōpetere ius agendi, quia meus
 seruus est, uel eum qui petit hereditatē, non esse heredem,
 quia ego sum hāres, & similia, non enim potest pronunciar-
 ri de uno, quin pronuncietur de altero, tunc de hoc inciden-
 ti cognoscendū est plenē quod pater, quia sententia lata su-
 per prin. parit exceptionē rei iudicatae super incidenti, ut l. §.
 C. de ord. iud. & de or. cog. l. §. de exc. rei iud. si inter me, &
 te, quod intelligi si principalis causa requirebat plenā cau-
 sae cognitiōe, ut d. l. secus si summaria. ut ff. de his qui sunt
 sui, uel alie. iur. l. pen. & de lib. agnosc. l. si quis a liberis. §. si uel
 7 panens. t̄ Quāda alia sunt incidentes peremptoriae, quā pos-
 sunt separari a principali, ut omnis exceptionis exclusio. nā
 utrunq; esse potest, & potest de uno cognosci, & aliud omit-
 ti. Et istarum quāda sunt quā principaliter nō possunt per-
 se in alto iudicio agitari, ut exceptio pacti, & si quā sunt alia
 merē exceptiones, & de istis sine dubio debet plenius cog-
 nosci, cum ex utraq; parte debeant plenē discuti, ut d. l. iur.
 dices. C. de iudic. & hoc facit, quia parit plenū praeiudiciū ab
 utraq; parte. Quādam sunt exceptiones quā possunt per se
 examinari in alto iudicio, non tamen ad eundē finē ad quē
 proponuntur, in primo exemplū in l. uendicantē. & l. seq. ff.
 de euc. debet etiā plenē probari ea ratione, t̄ licet quis suc-
 cumbat per modū exceptionis, potest illud postea deduce-
 re in iudicium per modū actionis, ut d. l. uendicantem. in fi.
 l. seq. Ratio est, quia ad diuersum finē agit, & si non uidetur
 eadem res, ut l. cum quaritur. ff. de excep. rei iud. Ita no. Cy.
 C. sent. resc. non posse l. peremptorias. dixi plenē quantum
 ad hoc, in l. qui Roma. §. duo fratres. ff. de uer. oblig. Quādam
 sunt exceptiones, quā possunt per se examinari in alto iudic-
 cio per eundē finem, per modū agendi, ut exceptio compen-
 sationis, sic enim cum opponitur, tendit ad hunc finē, ut mi-
 hi satisfaciatur cōpensando, ita cum ego tēdo ad hunc finē, ut
 mihi satisfaciatur soluendo, & ita possit se in alto iudicio repa-
 rari, habet in se aliquid summarie cognitionis, quia si habet
 altiorē indaginem, iudex non debet eam admittere. C. de
 8 compens. l. si. & ideo si opponeretur t̄ compensatio debiti
 naturalis, quod non potest deduci in alto iudicio, hoc non
 haberet locum, sed deberet plenē examinari, sicut alia exce-
 9 ptiones, ut dicitur est, sed admittit. t̄ Ad hoc, ut opponēs uin-
 cat, uel ut reprobetur cōpensatiō, requiritur plena causae co-

gnitiō, cum plenū etiā faciat praeiudicium: ut l. quod in d. §.
 si rationē. ff. de neg. gesti. l. sin autē. §. fin. sed si iudex eam ad-
 mitteret non reprobandō, tunc non faceret praeiudiciū, ut
 ibi. Et praedicta de his quā emergunt ante sententiā, sed post
 sententiā quandoq; occurrunt aliqua emergentes, uel inci-
 dentes, & ideo dicit quōd post sententiā aliquando oppo-
 nuntur aliqua exceptiones ad merita causae non ad senten-
 tiam: ut in cas. l. §. C. de iur. & fa. ign. & tunc dicit quod §.
 Quādam sunt quā opponuntur contra ipsam executionē;
 30 ut quia dicit quod non debet fieri t̄ executio quia senten-
 tia nulla uel lata praetextu fallorū instrumentorū q̄ & alia si-
 milia & ista requirunt summaria cognitiōe quo ad breui-
 tatem dilationis: quia si requirunt altiorē indaginē, non im-
 pediretur executio, sed exceptio referuaretur pristinae cau-
 tionis de reddendo quod exigitur. C. de fal. l. §. C. de prec. im-
 per. off. a. u. th. quae supplicatio. & ex. de in integ. restit. c. fuc-
 tata. Sed si probationes essent in promptu, tamen impediret
 executio, & illa probationes debent esse plenae: ut C. l. ex fal.
 instru. l. fin. ibi manifestis probationibus, & c. & idem ual-
 quando opponitur exceptio quod non debet mandari exe-
 cutioni in totum, sed quatenus quis facere potest uel alia si-
 31 milia: ut ff. sol. matr. l. si ex diuerso. §. si. cum sim. t̄ Quādam
 exceptiones opponuntur non contra executionē simpliciter,
 sed contra rem in qua fit executio, & ista simpliciter re-
 quirunt summariam cognitiōe quo ad breuitatem & quo
 ad semiplenam probatiōe: ut l. a diuo Pio. §. si super rebus.
 ff. de re iud. Ratio, quia ibi uertitur modicū praeiudiciū, quia
 si non mandatur executioni super illa re, mādabitur super
 alia. Item de illa quāst. poterit cognosci in ordinario iudic-
 cio, ut ibi dicitur. Sed q̄n conceditur utrum sententiā sit exe-
 cutioni mandata uel non, & sic de utribus sententiā, tūc est
 32 res magni praeiudici. t̄ Sed quid si in causa summaria iu-
 dex in tētritia dixerit se habuisse plenā causae cognitiōe,
 an per hoc faciat praeiudicium in alia causa. Respon. non
 quia debet intelligi se habuisse plenam, secundum quod
 natura causae exigit: ut l. si uno. in princip. ff. loca. de uisul.
 stipulatus. & de damno infecto. l. damni infecti quidam.
 & quia cognoscere summarie non est solum in iudice, sed
 etiam in parte, quā fortē non curat producere probatio-
 nes, ideo quia scit causam posse reparari in alio iudicio, &
 hoc maxime uerum, si pars contradicit sententiā, ut in c. se-
 pe. in fi. de uerb. sig. in clem. Sed illud capitulum loquitur in
 causis, quā parant plenam praeiudiciū quocunq; modo a-
 33 gatur. t̄ Sed si in causa, in qua requiritur plena probatio,
 diceret se habuisse cognitiōe summarie, puto sententiā nō
 ualere, quia plenaria causae cognitiō est de substantialibus
 ut C. de senten. l. ex stipul. & C. de cōm. uel epi. l. iudex. ideo
 si omittitur, uitatur sententiā, & nota C. de sent. l. prolatā. l. e
 quod §. dixi de hac distinctione summarie, ideo intelligi si di-
 ceretur causam debere rectē examinari simpliciter, de quo
 uerbo sit mēto in d. c. sepe. quia debet intelligi hoc esse sim-
 pliciter sine plica, scilicet sine distinctione, & in uoluntate, ut
 ff. pro foc. l. coiri. de uul. & pup. subst. l. §. & de uerb. oblig. l. §.
 si quis simpliciter.

ADDITIO.

- a Summarie. Vide plenam apost. Alex. l. §. si ff. de pret. stip. in add. que in
 cip. pulchrum tractatū, & in add. seq. & And. Sic. l. ij. C. de edic. diu. And.
 tol. in prin. & apo. Alex. l. ij. C. de pig. in x. col. uer. dari libellum. Et an par-
 tes possint facere quōd quis procedat summarie, & c. uide plenam apost.
 Alex. l. ius publicum. ff. de pact. & And. Barb. c. de causis. in vij. col. de off.
 deleg. & adde quod dicitur summarie quando parte absente potest cogno-
 sci secundum glo. & Bar. l. §. C. quando prouoc. non est neces. Thom.
- b In summa. l. si ibi ij. no. & Ale. in add. l. inter dies. in fi. ff. de re iud. Tho.
- c Contestatur lis. Gem. consi. cxxxv. factum in fi. ff. de re iud. Thom.
- d Diffinitua. l. si. l. i. in prin. in iij. co. C. de iud. Thom.
- e Quaedam sunt. Bar. l. §. in fi. quorum bono. & ibi apost. Alex. uerf. summa-
 ria. Thom.
- f Actioe. Bar. l. si quis ex liberis. §. si quis ex his. ff. de liber. agn. & ibi di-
 xi. & eundem l. si constante. in prin. in ij. q. soluto matrimonio. & l. ij. §.
 ibidem. ff. ad exhiben. & l. ij. in fi. C. de ed. diu. Adria. toll. Thom. Diplo.
- g Vel aliqua. Vide plenē per Fel. c. cū oportet. in x. co. de accusa. Tho. Diplo.

- h Requiritur. Vide plenē per Alexan. cons. cxxxix. inc. circa primum, in vj.
 uol. in ult. col. Thom.
 - i Circa uerō. Vide plenē per l. si. l. ij. col. ff. de ser. & Bar. l. iij. §. causa. ff. de
 Carbo. edic.
 - k Probationes. Bart. l. si is §. pen. ff. ut in pos. leg. ubi etiam dixi. Tho.
 - l Sententia. Pau. de Ca. con. xl. pro pleniori. ij. col. in fi. Tho.
 - m Parte absente. Pau. de Ca. in cons. xl. inc. pro pleniori examinatione. ij. col.
 in princ. Thom.
 - n Per aliud iudicium. Fel. c. causam. ij. col. de test. Tho. Dip.
 - o Probatio. Alexan. plenē l. ij. in penult. col. ff. si quis cau. in uerf. extra glo.
 Thom. Diplo.
 - p Opponens. Angel. de Are. §. actionum. in iij. col. uerf. aduertat. In sit. de
 actio. Thom.
 - q Instrumentum. Angel. l. admonendi. ff. de iureiurando. Tho. Diplo.
 - r Cognitiōem. Plenē per Alexan. l. sepe. in xxliij. colum. ff. de re iudica.
 Thom. Diplo.
- 1 Causa uilis, & uilium personarum de plano agitari debet iudice non seden-
 te pro tribunali, & sine libello, & alijs solemnitatibus.
 - 2 Causae grauioris ponderis si agitari debent de plano, quomodo intel-
 ligatur.
 - 3 Articuli unius causae, qui ordinariē agitari debet, quomodo poterit de
 plano agi.
 - 4 Libellus potest produci coram iudice eo non sedente, & etiam die feriata
 ob necessitatem hominum. Item qui habet terminum ad procedendū
 coram iudice, scilicet si ad probandum.
 - 5 Articuli modici praeiudici, ita quā summariam cognitiōem requirant,
 licet opus sit q̄ iudex aliquid faciat, poterunt de plano scilicet iudice
 non sedente, & tempore feriato ob hominum necessitatē expediri, se-
 cus si alicui parti possunt esse magni praeiudici.
 - 6 Quae sint ille causae in quibus non speratur sententiā, quae possunt de pla-
 no, & sine cognitiōe expediri.
 - 7 Datio tutoris ex inquisitione, & honorū possessio, quae tribuit ius licet im-
 eis requiratur plena probatio, non tamen dicuntur causae ordinariē,
 nec probatio sit in forma iudicij.

DE PLANO. a Planum est oppositū alto. Item aliū
 dicitur ratione loci uel styli: dicitur enim quē uti al-
 to stylo. Item de plano fieri oppositū ei quod fit uelo-
 citer: quolibet istarū significationū potest habere locū hic, ut
 statim patebit. Videamus ergo quā causae debeant agitari
 de plano, & quid importet. Et dico t̄ si quidē causa est uilis,
 uel de uili natura, uel uiliū personarū, hic agitur de plano,
 ut C. de sent. auth. nisi breuiore. & ff. de off. proc. & l. nec
 quicquā. §. de plano. de accus. l. leuia. & tunc de plano impor-
 tat quod iudice nō sedente pro tribunali, & sic nō in loco al-
 to. Item quōd non referuatur stylus aliorū iudiciorū, sed si-
 ne libello, uel alijs solemnitatibus cognoscamus ueritatē, ut
 not. d. §. de plano. in gl. & Gul. de Cun. d. l. leuia. in unā opla-
 tionem uerā. Si uerō est causa ponderis grauioris, t̄ tunc
 regula est quod causa debet agitari plenē, & solemniter cog-
 nosci, ut l. iudices. C. de iud. Fallit in quibusdā causis quae
 agitantur de plano, ut ff. de quaest. l. unus. §. si. ext. de iud. c. no-
 uit. in fi. de accus. c. olim. & in his nō intelligitur exclusus or-
 do iudiciarius, ut d. c. olim. & ibi no. per Inn. Et ratio, quia in
 causis magnis procedere ita repentinē, sine solemnitate, est
 stylus altus nimis. Solū enim reges, & principes hoc faciūt.
 Sed procedere ordinariē, est in his de plano procedere, hoc
 est non frequenter, nec stylo alto. Vides ergo quōd ex diuer-
 sitate causae stylus dicitur altus diuersimodē, & in his sem-
 per uero non erat necesse iudicē sedere alto tribunali, sed in
 camera poterit fieri, & hoc si de tota causa agitanda de pla-
 3 no quaratur. Si uerō t̄ quarit de articulo unius causae quae
 debet agitari ordinariē, an articulus aliquis poterit agitari
 de plano, dic quōd quāda facit quis in iudicio corā iudice,
 ubi sufficit praesentia iudicis, ut producere libellū coram iu-
 dice, & istud semper potest fieri de plano, hoc est iudice nō
 sedente pro tribunali, & die feriata ob necessitatem homi-
 nū, ut l. miles. §. sexaginta. ff. de adult. Item in appellatione
 quae solum coram iudice interponitur, ut C. de ser. l. §. Per
 hoc dico quōd relationes nunciorum quae sunt iudici,
 possunt fieri de plano, & si aliquis habet terminum ad pro-

ducendum aliquid coram iudice, quia de plano poterit fieri,
 per d. l. Secus si habuit terminū ad probandū, quia per
 hoc solum quod exhiberet coram iudice, non fieret probatio,
 nisi parti deur copia, & terminus ad opponendum, & sic
 quod productū est, approbabitur, uel reprobabitur, ut ex
 hoc ei imponeretur fides, uel non, ut C. de fid. inst. l. §. Quae
 4 sunt articuli, t̄ in quibus opus est iudicē aliquid face-
 re, & tūc si quidē illud est modici praeiudici, ita quōd sum-
 mariam cognitiōe requiratur, sicut quod dicitur de defen. ci-
 ui. l. si defensor. §. illud. & dixi in praeced. gl. & tunc poterit de
 plano examinari, hoc est, iudice non sedente pro tribunali,
 & de die feriata ob necessitatē hominū. ff. de inter. act. l. uo-
 luit. §. si. Si uerō illud potest esse ab aliqua parte magni prae-
 iudici, tunc non debet agitari de plano, sed plenē causa cog-
 nita, & iudice sedente pro tribunali, ut C. de dil. l. a proce-
 dente. Et praedicta uera in causis, in quibus uenit ferenda
 5 sententia diffinitua, sed cōtingit t̄ aliquando quōd coram
 iudice agitantur quadam causae, ex quibus nō speratur sen-
 tentia, sed aliquid decretū iudicis. Et in his dic quōd quā-
 doq; decretū tale interponitur in his quae sunt mera uolun-
 taria iurisdictionis, & nulla alia causa requiritur, nisi partiū
 uoluntas, & ista de plano interponitur, id est, iudice non sedi-
 dente pro tribunali, ut inst. de lib. §. serui. & ff. de manum. uin-
 di. l. non est omnino. Quādam sunt quae requirunt causae cog-
 nitiōem, & tunc si quidem est cognitio leuis seu summa-
 ria, ut in tutore seu curatore, qui datur sine inquisitione, &
 ista possunt similiter agitari de plano, ut ff. de tut. l. qui habet.
 §. quolibet loco. & in honorū possess. que non tributius, ut
 ff. quis or. in bo. possessio. ser. l. §. dies. & de bonorum poss-
 6 sessio. l. ij. §. causa cognita. t̄ Quādam sunt quae requirunt
 ueram & plenam causae cognitiōem: ut datio tutorū ex in-
 quisiōe & honorū possess. que tributius, & tunc non po-
 test fieri de plano, sed iudice sedente pro tribunali, ut ff. de
 confirm. tut. l. naturalis. §. fin. de bon. possessio. lib. iij. §. si ex
 causa cognita. & d. l. §. dies. ff. quis ord. in bon. possess. ser.
 Sed aduerte, t̄ quia in istis casibus licet requiratur plena
 7 probatio, non tamen est causa ordinaria, imō nulla parte citata, ut not. si cau-
 sa cognita. & dicto §. dies. & de illo respectu potest dici non
 probatoria, per ea quae dixi in praecedenti glossa, & sic patet q̄
 illa il. quae debent de plano cognosci, longē differunt ab his,
 quae debent per causam summarie agitari, unde ex dicta l. iij.
 §. si ex causa cognita. & dicta l. secunda. §. dies. debuit Dyn.
 sumere regulas in materia summarie cognitiōis: ut dixi in
 praeced. glo.

ADDITIO.

- a Plano. Si commissa est causa alicui quod cognoscat de plano, idem est quod
 si simpliciter cognoscenda committeretur, uide Alex. l. coheredi. §. si coheres
 res. in prin. ff. de uul. & pup. Tho.
 - b Articulo. Alex. l. qui ante calend. ij. col. ff. de uer. obl. Tho.
 - c Coram iudice. Alex. l. §. col. ff. de ser. Tho.
 - d Relationes nunciorum. Relationes nunciorum possunt fieri die feriato ob
 necessitatem hominum. Vide plenē per Alexan. l. §. nuntiatio. vij. uolum.
 ff. de ope. no. nun. & l. haec autem §. non defenditur. ff. ex quib. cau. in poss.
 ea. Thom.
 - e L. fin. Vide Alex. d. l. §. C. de fid. instr. apost. Bart. & Maria. Socin. in tract.
 de citatione, articu. xliij. in q. iij. quod relatio nuncij potest fieri iudice non
 sedente pro tribunali, & Alex. in l. si finita. §. iulia. in xj. colum. ff. de dam-
 infect. Thom.
 - f Sed aduerte. Not. quod ad instructionem, & praesumptionē informandam
 non seruatur ordo & figura iudicij, adde Bar. §. in uer. summarie. & Bal.
 in l. iudices. C. de iud. & clarus Bal. dicit in ca. §. si duo post gl. ibi de p. a.
 in. fir. quod potest iudex informationē capere a testibus non iuratis, & si-
 ne ordine iudiciario. uide concor. de quibus per Franc. de Cur. in cons. xl.
 super eo. in fi. suae addi. Tho.
- 1 Causa cognoscenda sine strepitu intelligitur, id est, sine rumore.
 - 2 Iudex qui cognoscit causam sine strepitu, cogitur audire partem uolentē
 sibi aliquid in occulto dicere.
 - 3 In causa cognoscenda sine strepitu non datur dilatio ad querendum
 aduocatos.

SINE STREPITU. Sic extrā de accus. colim, de fia-
tu monacho. cap. ea que. & de hær. cap. si in principio,
lib. vi. & de iud. cap. dispendiosam. & de uerborū signif.
cap. sēpē in clemen. Et de strepitu, quidā dicunt esse omnē
solennitatē, quæ magis spectat ad ordinē quā ad inuen-
tionem ueritatis. quorū opin. refert. Innocent. in d. c. olim.
de accusatio. sed non tenet eam bene. Dic ergo quod strepi-
tus idem est quod rumor, & descendit à strepo strepis, qđ
est idem qđ rumorē facere, fm Hugo. Sicut autem per uer-
bum de plano, remouetur altitudo loci, & styl, ut dictū est,
ita per hoc uerbum strepitus remouetur altitudo uocum &
declamatio, ideo additur, quandoq; absq; aduocatoū, &
iudicorum strepitu & figura, ut d. c. fin. in prin. de hær. lib.
vi. Et per hoc t̄ dico qđ in causis, a in quibus debet procedi
sine strepitu, si pars diceret iudici quod approximaret se ei,
quia uolebat aliquid dicere in occulto, quod iudex debet
hoc facere, aliās grauaret eum. Prædicta tamen iura non ha-
berent locū in hac constitutione, quia hic dicitur quod iu-
dex potest, non autem imponitur ei necessitas. In alijs autē
causis iudex non cogitur eum audire, nisi palām ante tribu-
nal, ut de episc. & cler. l. iubemus. in fi. Item licet t̄ detur dila-
tio parti ad quaerendum aduocatos, b̄ ex quibus caus. ma.
lab hostibus. in fi. & l. ait prator, tñ in casu isto non erit dan-
da, quia ab ea est remotus strepitus aduocatoū, puto tamē
quod hoc uerbum ad maiōrē expressionem apponatur.
Nam per hoc quod dicit de plano, satis potest intelligi re-
spectu loci, styl, & uocis.

A D D I T I O.

4 Dico quod in causis. Not. quod in causis, in quibus procedit sine figura iudicij, iudex potest occulte loqui cū parte, & sic limita quod quamuis sit in
sua causa suspensio, si iudex loquitur cū parte, ut in Spe. in tit. de dispn.
& alleg. in fi. & doc. in c. accedens. el. ij. ut lit. non contesta. tamen limitatur
per doctri. Bar. hic, quam sequitur l. so. in l. apertissimi. in ij. col. C. de
iudi. in xj. cau. quod not. Tho.
b Aduocatos. No. quod dicit Bar. hic q. licet in causis summarijs nō debet da-
ri dilatio ad inueniendū aduocatoū, tamen de hoc dicto ualde dubito q. non
sit uerū, quia carere aduocato, est carere magna parte defensionis. l. aduo-
cati. C. de aduo. diuer. iur. Fulg. in l. certi iuris. C. de iudi. facti gl. in l. quod si
nolit. & si incipium. ff. de edil. ed. & tenet l. in l. ff. de ser. in ij. col. Fe-
ly. in c. j. in prin. ut lit. non contesta. facti l. laudabile in prin. C. de aduo. di-
uer. iur. Constat enim defensionem esse de iure naturali ele. pastoralis. de
reg. iur. cap. ius naturale. j. diuinc. l. sententiam. s. qui cū aliter. & ibi Flor.
ff. ad l. Aquil. not. Doc. ff. & C. in st. in rub. de exce. & in rub. extrā eodem.
& quamuis causa sit summaria, non tamen auget dilaciones quod tollitur
necessaria, ut dicunt omnes in elemēti sēpē de uerb. sig. & ita plures ob-
tinui, & obseruati uidi contra Bart. & adde quæ posui in ij. lib. de præ-
stan. doct. in viij. q. in x. col. ubi sunt plura bona in materia, an & quando
debeat dari dilatio ad quaerendū aduocatum. & uide l. in l. fin. in j. col.
in ff. de ser. et dicit in addit. in l. ait prator. s. delinquēda. ff. quib. ex cau.
in interest. non est necess. Thom.

- 1 **Figura rei corporalis dicitur potens forma ipsius uel facies, qua rei sub-**
stantia figuratur.
- 2 **Rei incorporalis figura dicitur eius natura.**
- 3 **Iudicij figura est quod partes iudicij sint factæ secundum ordinem debiti,**
& debitam probationem, seu proportionem.
- 4 **In causa cognoscenda sine figura iudicij tolluntur substantialia à iure ciui-**
li inducta, non à iure naturali.
- 5 **Clausula sine figura iudicij, non adstringit iudicem ad formam inductam**
de iure ciuili, sed ad inductam de iure gentium uel naturali.
Item idem importat quod clausula summarie, simpliciter & de plano, sine
strepitu, & figura iudicij.
- 6 **In iudicio agitando sine figura iudicij pars est citanda.**
- 7 **Personarum legitimatio requiritur.**
- 8 **Petitio requiritur licet nō solennis, & sufficit q. contineat factum & in a-**
ctis redigatur, nec conclusio requiritur, & conclusio inepta non ui-
tiat processum, & non sufficit generalis, dummodo reus redda-
tur certus.
- 9 **Exceptio rei iud. uel finite, & aliæ ad processum impediendū opponuntur.**
Exceptiones magis litem differentes quā substantiam rei respicientes iu-
dex repellere potest. Item

- 10 **Quando agitur sine figura iudicij litis contest. non requiritur. Item**
Positiones & articuli habentur pro litis contestatione. Item
- 11 **Iurare de calumnia.**
- 12 **Dilaciones dantur ad probandum licet breues, licet probationes factæ si-**
ne termino probent.
- 13 **Testes iurant parte presente.**
- 14 **Dicta testium debent concludere sicut in ordinarijs. Item**
- 15 **Testes & eorum dicta publicantur. Item**
- 16 **Testes post didicita testificata non possunt produci.**
- 17 **Editio instrumentorum non petitur.**
- 18 **Conclusio in causa non repellitur.**
- 19 **Terminus ad allegandum necessariō non datur.**
- 20 **Partes citantur ad audiendam sententiam.**
- 21 **Sententia in causa que tractatur sine figura iudicij, est ferenda in scriptis**
de iure canonico, & potest fieri iudice non sedente de iure ciuili, ne-
cessariō non fertur in scriptis, dummodo in actis redigatur.
- 22 **Sententia lata in dominum, procuratore presente in hoc casu tenet.**
Item sententia lata in absentem. Item
Iudex precedente cause cognitione, absq; alia sententia potest rem cape-
re, & illam distrahere.

ET FIGURA. a Figura t̄ cuiuslibet est potens forma
i ipsius uel facies, in qua rei substantia figuratur, ut fi.
de act. & obl. l. non fig. & ita dicit Io. And. in c. sēpē. ext.
de uer. sig. in clem. in gl. super uerbo, nō exigatur, qđ est ue-
rum in figura rei corporalis. C. de edil. diu. Adri. col. l. fi. &
ff. de uerb. sig. l. quocies aliquid. ubi hoc melius probatur qđ
alibi. Rei uerū incorporalis t̄ figura dicitur eius natura. Vn-
de certē dicimus figurā actionis aut esse ipsius actionis na-
turam, ut C. de rei uxō. ad. l. j. s. cum tem. ad. fig. & c. Quadā
sunt facta prout considerantur in fieri seu in actu faciendi, &
iporum figura est ipse ordo faciendi. Vnde in grāmatica di-
cimus figurā simplicis, quia simpliciter profertur. Quia igitur
actus profertur est simplex, ideo dicitur figurā simplicis,
hic aut loquimur de figura iudicij. Et iudicij licet habebat
multas significationes, tñ hic accipit pro actu examinationis,
nis, & decisionis causæ. Figura t̄ ergo iudicij est quod partes
iudicis sint factæ fm dictū debiti, & debitam probationem,
seu proportionē, & ista figura iudicij accipit suum esse, & suā
substantiā, quod patet, quia si ordo non seruaretur, iudicij
esset nullū, ut C. de sen. l. prol. Vnde per hoc t̄ quod dicit sine
figura tolluntur substantialia iudiciorū, ut ipsum uerbum im-
portat. ut not. Io. And. in d. c. sēpē. in gl. super uerbo, figura.
Sed contra hoc op. qđ sublati substantiabus nullo modo
erit iudicij, cum res nō est perempta, sine eius substantia, ut
l. obli. sub. ff. de act. & obl. sed hoc in ueritate est iudicij, ll
cet extradiuinarū. c. Sol. Tollunt substantialia iudicij de iur-
de ciuili introducta, non aut ea que sunt naturalia à iure na-
turali, seu gentium inducta naturali ratione, ut j. in multis
ostendā. Itē aduertendū est quod Io. And. in d. c. sēpē. in gl.
super uerbo, nō exigit. dicit quod iudex non adstringit hoc
casu ad aliquas formas, regulas, uel figurās iudiciorū, nisi
inquantū in d. capitulo exprimat. & illa expressa magis re-
spicit figurā facti iudicij, uel causæ quā iudicij, fm eam. Tu-
dic quod iudex t̄ per hæc uerba releuat ab omni forma, &
figura iudicij inducta à iure ciuili & tenet obseruare omnē
figurā, & formā iudicij inducti de iure gentiū, uel naturali ra-
tione. & de his loquitur ut plurimū illud licet aliquid t̄ egeat
declaratione, ut j. declarabo. Aduertendū est quod dicit Io.
And. qđ si omnia dicta uerba, sicut summarie, simpliciter,
& de plano, sine strepitu, & figura iudicij, hic nō opponeret,
nō haberet locū qđ dicit in d. ca. sēpē. ut ipse ibi notat in gl.
super uerbo, figura. qđ uerū est, si à primis incipias, & istud
ultimum omittas. Sed si proponeretur istud ultimum scilicet
sine figura iudicij, licet omnia uerba præmissa essent omissa,
idem importaret, cū omnia substantialia essent sublata. Qđ
igitur de significatione huius uerbi dicam, intellige idem si
omnia coniungerent. Quid ergo hæc uerba important, per
singulas partes iudicij sequamur latius quā in d. c. sēpē
declaretur. Quarto igitur utrū sit t̄ necessē quod pars citet-
e Resp. sic, ut in hac l. innuitur. Item quia hoc est de iure natu-
rali, nam

rati, nam primū hominem delinquentē citauit Deus dicens,
Adam ubi es. Hoc etiam probatur extrā de re iudi. c. past. in
cle. ubi sententia domini Imperatoris Henrici qui fecit hanc
legem, & postea condemnauit Regem Robertū Regem Hie-
rusalem, & Siciliæ, cassā fuit ex eo quod citatio non fuit facta
legitimē: probatur in d. c. sēpē. Itē an est necessē qđ personæ
legitimentur. Resp. sic, ut hac constitutione ibi uel aliā legi-
timē, & aliās sequeretur absurdum, scilicet quod aliter non
habēs mandatū à me possit mihi præiudicare: & repugnat
iuri naturali, ut C. de inoff. test. l. si quis in suo. & ff. de reg. iur.
l. factū cuiq; suum, & extrā de reg. iur. cap. nō debet aliquis,
lib. vi. & hoc tangitur d. c. sēpē. t̄ Item an requiratur petitio.
Respond. in casu huius l. oportet quod procedat accusatio,
inquisitio, uel denunciatio, ut dictū est, aliās ubi causa de-
beret agi sine figura iudicij, ut dicitur in dicto capitulo sē-
pē, nec est necessē quod liballus def in scriptis, sed iuxta pe-
titionis formam pronunciatō s̄ sequi debet pro parte agen-
tis uel rei si quid petere uoluerit, & in ipso litis exordio fa-
cienda est petitio siue in scriptis, siue uerbo, in actis tamen
inferenda, ut ibi dicitur, & iustū est, quia naturale est quod
agens petitionē suam proponat. Nam corā Salomone mu-
lier ita dixit, Filius meus uiuit: filius istius mulieris mor-
tuus est, ut not. C. de senten. ex bre. recit. l. j. & extrā de præf.
c. afferre mihi. & habetur in tertio libro Regum. ij. cap. ubi
illa petitio latius, & aduertendum qđ quod illa petitio contine-
net solum facti narrationem, conclusiones. Ex quo infero
qđ licet illa petitio non habeat omnia solennia, quæ de iure
requiruntur, ut nota. ff. de eden. l. pri. in princ. tamē sufficit si
est generalis, ut est argum. C. de except. l. fin. in princ. Idem si
conclusio non est legitime facta, ut l. j. s. ff. si men. fal. mod.
dix. uel si non poterat eum condemnare, sed petit eum co-
gi, qđ fieri non debet, ut C. de execu. rei iud. l. j. tñ in hoc
casu qñ sine figura iudicij proceditur, ualebit iudicium. Si
enim procedit ubi facti narratio est absq; conditione nula-
la, multo magis si conclusio non erit bene facta, si tamen ex
narratione possit cōprehendi qđ actor uelit, ar. C. de rei u-
xor. ad. l. j. s. j. & hoc est qđ uolunt dicere uerba dict. c. sēpē.
dum dicit iuxta petitionis formā. q. d. licet non pronunciet
reo qđ est petitū, sufficit si pronuncietur iuxta idem qđ est pe-
titum. Aliud est enim iuxta petitū, & aliud petitū iudicare.
fi. iud. sol. l. iam talem. s. in hac, uerf. quid tamen. semper ta-
men intellige quod non sit ranta incertitudo quod auferat
defensionē reo, ut j. dicam. t̄ Item an poterit opponi excep-
tio rei iud. uel finite ad impediendum processum. Respon-
sic quia de iure naturali est ne his iudicetur in idipsum. Ex-
ceptiones uerō quæ magis differūt, & frustrantur causæ ue-
ritatem, quā ipsam respiciant, potest iudex repellere. d. c.
sēpē. illæ enim de iure naturali non sunt: imō cōtrariantur.
Item an procedi possit tempore feriato, in d. c. dicitur quod
si sunt ferie inductæ ob necessitate hominū. secus si ob ho-
norē Dei. Ratio, quia de iure naturali sunt ferie inductæ in
honorem Dei, præcepit enim Deus coli sabbata, & quasdā
festiuitates. Item an sit contestanda lis, resp. t̄ non. Nam dicitur
ibi, litis contest. non postulet. Ratio, quia est solennitas
iuris ciuili, eo tamen casu quo merita causarum m̄ tractari
incipiunt, ut quia legitimatis personis proponuntur excep-
tiones, uel sunt positiones, & articuli habent uim litis con-
testationis ad faciendū de procuratore dominū litis. Item
quo ad certos effectus contest. litis, ut C. de proc. l. nulla. ubi
post inchoatam causam non debet lis contesta. sufficit ergo
qđ quocunq; modo causa incipiat agitari, hoc not. in l. ni-
hil. C. de proc. Item t̄ an de calumnia sit iurandū, in d. cap.
dicitur quod sic, ne ueritas occultetur. In contrarium facit,
quia hæc solennitas uideretur inducta à iure ciuili, ut iura-
men. calum. l. tertia. sed dic primū uerum quod iuramentū
defertur in tota causa de iure naturali, & diuino, hoc est tem-
pore Moysi inductum est ut propter credulitatem aliquis
deberet iurare, ut extrā de iure iuran. cap. & sic Christus. &
Exod. xxij. c. si igitur iurēs super quolibet articulo, ut fiebat
olim, ut C. de iure iur. l. ij. satis putarem sufficere, maximē
cum tale iuramentū possit omitti, ut d. l. ij. s. sed quia uere-

mur. Item an debeāt dari dilaciones. Videtur qđ sic. Nam
in dicto cap. sēpē, dicitur amputandam dilationis mate-
riam, & litem quantum poterit faciat breuiorem, non ta-
men sic litem iudex abbreviet, quin probationes ueræ, &
defensiones legitime admittantur. Et ita dicitur ibi quod iu-
ri naturali, & rationi congruit, cum enim probationes sunt
faciendæ, oportet quod fiant in termino, posito quod ual-
leant si fiant sine dilatioe, ut l. unius. in §. cogni. ff. de quæst.
& ff. de adul. l. in crim. & ibi dixi. tamē æquū est dilationem
certam dari causa breuitandæ litis, & quod dicit quod non
sunt nimis breues, congruit naturali æquitati. Nam auferet
parti actoris ius suū, reo uero auferitur defensio, quæ ex cau-
sa naturali est, l. ut uim. ff. de iust. & iur. & expressū in clemen.
past. de re iud. Sed ad quid dabitur ista dilatio in d. decreta-
li? Dicitur quod primō datur terminus ad faciendū positio-
nes, & articulos simul, postea uerō de terminis ad produ-
cendū omnia quæ partes uoluerunt. Sed certē illud est ex-
presse statutū illius decretalis, que uult in hoc seruari usum,
hoc tñ nō est de iure naturali, nec ciuili, cū sufficiat dari in cā
ad probandū unam dilationē, ut ff. de ferijs. l. si. Vnde in hoc
in foro ciuili non est seruanda illa decretalis. t̄ Item an in d.
causis in quibus proceditur sine figura iudicij, testes debeāt
iurare, hoc enim non reperitur de iure Digestorū, nisi in l.
Theopompus. ff. de dotē præleg. sed uidetur mera constitua-
tio Imperatoris, ut C. de testam. l. iurcurando. puto tñ qđ iura-
re debeant, per ea quæ dicta sunt de iuramento calum-
niæ. Sed an presente parte. Puto qđ sic, aliter auferrentur eis
defensiones. quod repugnat naturali æquitati ut dictū est.
14 Circa t̄ uerō dicta testij puto qđ debeant esse talia, quæ cō-
cludāt, ° sicut in causis ordinarijs, arg. eius quod dicitur in
Daniele de Susanna, & quod no. C. de testi. l. testium. Sed an
15 requiratur publicatio testium. Gl. in l. si qñ. C. de testi. dicit
p̄ per Danie. inductum est qđ examinatio fiat secreta, ut le-
gitur in lib. Danie. xij. cap. hoc est igitur de iure naturali,
seu diuino. Ex hoc sequitur qđ debeat publicatio fieri, aliās
auferetur parti ius defensionis. Si enim non publicarentur,
non possent impugnari testes, & eorū dicta, sed auferretur
16 defensionem, repugnat iuri naturali, ut dictum est. Sed an t̄ in
causa post didicita testificata possint testes produci. Respon-
deo, cum non sit prohibitum propter timorē subornatio-
nis, & sic ex quadam naturali æquitate, quæ est ne alter al-
teri insidietur, ut ff. de iust. & iure. l. ut uim. hoc est introdu-
ctum, & positum aliter inter ciuilia præcepta. Item an in hac
17 t̄ causa poterit petere quis ut sibi edantur instrumenta. Res-
pon. qđ non, quia hoc non est prohibitum nō solum de iure
ciuili, sed in naturali æquitate, ut C. de edendo. l. qui acci-
18 culari, ubi hoc prohibetur expresse. t̄ Item an requiratur
conclusio in causa, not. ut d. cap. sēpē, dicitur, hic est enim
solennitas merē ciuili statim cum liquet iudici de causa, si-
ne aliqua alia cōclusionē potest sententiare de iure natura
li, ut patet in illa sententia lata per Salomonē, ij. Regum cap.
19 j. & eod. t̄ exemplo puto qđ non sit necessaria datio termini
s ad allegandum. Facit quod dixi in præcedenti gl. Item t̄ an
20 debeant partes citari ad audiendū sententiā in d. c. sēpē. di-
citur qđ sic, quod intelligitur, ut j. dicam in gl. super uerbo,
21 prædicto crimine. Item an hoc t̄ casu cum proceditur sine
figura iudicij, requirantur illæ solennitates, quæ à iure posi-
tæ sunt circa sententiam. Respon. non est necessē qđ feratur iu-
dice sedente pro tribunali, t̄ ut d. c. dicitur. hæc enim est so-
lennitas ciuili, sed debet ferri in scriptis, ut ibidem dicitur.
Certē hoc quod feratur in scriptis, est solennitas ciuili, quæ
est de esse sententiæ qđ sit deliberata, & non subita. l. ff. C. de
senten. ex breuicu. recitan. ideo dicta decretalis statuit
ut qđ feratur in scriptis. In foro autem ciuili nō arbitror illud
necessē isto casu, ut patet in prædicto exemplo Salomonis,
& in d. c. in gl. dicitur quod de iure antiquo non est necessē
sententiam profertur in scriptis, sed in scriptis redigatur, ut
possit probari, ut dictū est de petitione. nam soli assertioni
x iudicis non creditur, nisi sit Papa uel Imperator, ut extrā
de probat. cap. quoniam contra falsam. eodem tit. cap. j. in
22 Clementi. Sed si in sententiando t̄ non seruaretur forma

leg. j. C. de senten. & interlo. om. iud. ualeret, ut si procurator esset praefens, & cōdemnaretur dominus, quia hac solennitas est iuris, nō naturalis, seu genuū. quod patet, quia licet alteri absentis quis non possit stipulari de iure ciuili, nisi alteri oritur obligatio naturalis, ut ff. de uerb. obl. l. stipulatio ista. §. alteri, & ibi not. Et idem puto si iudex ferret sententiam in absentem nō citatum, ualeret hoc casu in ead. ratione, aliās secus, ut l. furioso. ff. de re iudic. & ibi no. in gl. idē puto si praecedente cognitione quae requiritur fm ea qua dicitur sunt, si iudex nulla alia data sententia iuberet res capi & distrahi pro debito ualeret. licet enim magis illa sit natura executionis quam condemnationis, & hic nō ualeret aliās, ut C. de exec. rei iud. l. j. tamen hoc casu ualeret? exemplo d. sententia Salomonis: illa uerō fuit natura executionis, hoc etiā patet, quia talia ante ius Codicis manu regia^o expediebantur, ut ff. de orig. iur. l. ij. & c.

ADDITIONO.

- a Et figura. An legatus de latere, an domini temporales possint committere causas summarie, & sine figura iudicij, uide las. in l. nemo potest, de leg. j. & Card. Alex. in c. pastoralis de interpell. & Felyn. in c. quae in ecclesiis in xij. col. de cons. Tho.
- b Rei. Vide Alex. conf. xlv. in pen. col. in v. uol. Thom. Dip.
- c Extraordinariū. Per uerba sine strepitu, & figura iudicij, uidetur remissa omnis solennitas iuris ciuilis, & sic remanēt quae sunt de iure gentium, uel naturali. Vide Bar. in l. si filius ff. de donat. & in l. filius ff. de milit. testam. & Baldum in l. iudices. C. de iud. & in l. j. & l. thesaurus ff. ad exhib. & in l. si in prim. in ij. col. C. de iure delib. & io. de Anania conf. l. v. quia dubia in j. col. & Francisc. de Aretio conf. lxxxiij. diligenter ponderatis. iij. col. & uide Lud. Ro. conf. xx. uiso puncto. Tho.
- d Ea. Vide Rochum in c. si in fol. xij. in ij. col. de consuetud. Tho.
- e Sic. Vide Alex. in l. si sic, in ij. col. de leg. j. & in con. cxxviii. in ij. uol. incip. uisus in ij. col. Tho.
- f Persona. Adde Bart. in l. j. C. de ed. diu. Adri. toll. & uide de ueritate las. ibi in pen. col. & apostil. ibidem Andr. Sicu. in l. quamuis. in fi. & Alex. in l. iudices. C. de iud. & in d. l. ij. in fin. & in conf. lxxviij. in vj. col. in fin. uiso processu. Thom.
- g Sequi. Vide las. in l. j. in ij. col. de eden & ponas hic. Tho.
- h Aduertendum. No. q. sufficit in istis casibus qualisquisq. petitio, & sufficit etiam libellus, uel petitio generalis, de qua uide Alex. in l. si filio. in ij. col. ff. de lib. & posth. & eundem in conf. lx. in pe. col. in vj. uol. & Decim. in l. edita. nu. v. C. de eden. cū. l. qui accusare in fi. eo. tit. Et pondera quod Bart. hic uult q. etiam si opponeretur a parte in huiusmodi causis summarijs etiam parte opponente procedit libellus generalis, aliās si pars non opponit, procedit libellus incertus, & obscurus in omnibus casibus. l. si. C. de anna. exceptio. istam decisi. Bart. referunt, & sequuntur, quam aliter non declarat Ioan. de Ligna. Pet. de Anchar. & Ioan. de Imo. in clem. sepē. de uerb. signific. & hoc dictum multum commendat & sequitur Alexan. conf. clxxxij. in ij. uol. incip. in causa & lit. in ij. col. & in l. si ita stipulatus. §. Chrysozonus in ix. col. ff. de uerb. oblig. & sequitur las. plenē in l. unum. in pen. col. ff. si cert. pet. quicquid consuluerit Alex. & male in conf. cxxij. in iij. uol. incip. in causa executionis in iij. col. qui uult q. istud distū Bar. procedat parte non opponente, sed si pars opponeret, non procederet libellus, tamen est sibi ipsi contrarius in consijs, & clem. & opi. est uerior. & uide Alexan. in l. si cum nulla. in ij. col. ff. de re iud. & las. in l. j. in iij. col. in prin. ff. de eden. ubi uideas omnino, & c. Thom.
- i Cogi. Vide Alexand. in l. actoribus. §. post. in ultima colum. ff. de uilgar. Thom.
- k Narratio. Vide Felyn. in c. qualiter & quando. in ij. col. de accus. Tho.
- l In d. e. ubi uide gl. in uerb. ob necessitatem. §. j. Tho.
- m Causarum. Vide Alex. in Lab. executoris. §. in fin. de appel. in addit. Bart. & conf. clxxxj. in vj. uol. in ij. col. Tho. Dip.
- n Dilaciones. Vide Felyn. in c. licet causam in x. col. de probat. & ponas, & las. in l. j. in pen. col. ff. de scrijs. & Alexan. conf. clxxxj. in vj. uol. in ij. col. Thom. Diplo.
- o Concludant. Vide Alex. conf. ccc. in vj. uol. in fi. nu. xxij. Tho. Dip.
- p Examinatio. Vide Fel. in c. ueniens. in v. col. de testam. & Francisc. de Arc. c. fraternali. in vj. col. eo. tit. & Felyn. in c. cum l. & A. in ij. col. de senten. & re iud. & dixi in addit. Tho. Dip.
- q Subornationis. Vide Alex. in conf. lxxxij. in iij. uol. in pen. col. Tho. Dip.
- r Instrumenta. Vide las. in l. j. in iij. col. C. de eden. Tho.
- s Exemplo. Adde etiam in materia q. in huiusmodi casibus ubi non requiritur

libellus, citatio cum tenore cōmissionis, & rescripti habet uim libelli, & in causis beneficijs uide las. in l. ex quacumq. in ij. col. ff. si quis in ius uocatus non ierit. Tho.

t Tribunali. Vide las. & quae ibi scripsi in l. si de iust. & iure. Tho.

u Autem. uide Car. Alex. in c. pastoralis. in ij. col. de appel. & Alex. in l. j. §. sufficit ff. de administ. tut. post Bar. Thom.

x Papa. Vide Fel. in c. cum non liceat. in vj. col. in fi. de prescript. Tho.

y L. j. No. limitationē ad l. j. C. de senten. & interlo. om. iud. & uide Lud. Rom. sing. xx. incip. quod lib. Tho.

z Re iud. Et ibi uide Alex. in ij. col. de hoc domi. Bar. hic plenē & ponas hic, & uide Alex. in conf. cxxij. in vj. uol. in ij. col. Thom.

aa Valeret, aliās uide Felyn. in c. in literis. in ij. col. in iij. no. de testa. & ibi in iij. col. Thom.

bb Manu regia. Tide Ant. cor. in tracta. de potestate regia in lxxxviii. quae. & Fel. in c. cum non liceat. in vj. col. de prescrip. & uult dicere tex. nisi sit Papa uel rex. & Alex. in patre furioso in l. ij. ff. de re iud. Tho.

- 1 Iudex qui habet procedere, prout sibi uidebitur, una uia electa potest ad aliam redire.
- 2 Dicitio prout quando similitudinariē, quando limitatiuē, quando casualiter, & quando conditionaliter ponatur.

PROVT^o Posuit plures modos procedendi, & plures formas, & in his dedit iudici potestatem eligendi aliquē praeiudicatū uel ordinariē procedendi, si sibi uidebitur. Sed huic ob. d. c. sapē. ubi dicitur q. iudex nō potest ordinariē procedere nisi de partū consensu. So. ibi cū sit cognoscenda cōmittitur, scilicet sine figura iudicij, hic uerō fuit dicitū ut possit cedere hoc modo, & sic non fuit positū sub necessitate. l. non quicquid. ff. de iudi. & quō & quando iudex l. j. Sed dices tu, t ad quid ergo fuit appositum prout illi iudici uidebitur expedire, & c. Respond. fm hoc potuit eligere quam uiam ualebat, sed una electa dubium est an posuit ad aliam postea redire, sicut dicimus de eo qui assumptus est ut arbitrator, ut not. in Specu. in tit. de arbit. §. sequitur uer. quid si commissum. & dixi, ff. de fur. l. si dominiū. quod d. ubi hic tollitur, potest enim ex hoc procedere modis praedictis, hoc est illo tempore, & illa qualitate seu specie procedendi, qua sibi uidebitur. t Ad cuius intelligentiam sciendum est de significatione huius uerbi, prout. Quando enim aliud adijcitur per hanc dictionem prout, quod est diuersum ab eo quod primō positum erat, & tunc ponitur similitudinariē, ut ff. de sol. l. prout quicq. Similitudo enim est circa diuersa, ut not. ff. de offi. l. quod Nerva. Quandoq. respicit idem, & tunc si per hanc dictionē adijcitur aliquid praeteritum, & de illo constat, tunc intelligitur limitatiuē, ut C. de eden. l. edita. ibi prout edicti perpetui monē auctoritas. Si uerō de illo praeterito non constat, tunc in dubio intelligitur poni casualiter, ut sic concedo tibi ut possis colligere uectigalia tantā quantitatis, prout est haec uis consuetum, id est, quia sic consuetum est, ut extrā de uerb. sig. cabate sanē. licet ibi loquatur de dictione secundū uel iuxta, sed eadem est ratio. Sic loquitur quod not. per Cy. C. de contrahen. & cōmitten. stipul. l. secundū responsum, sed hoc l. b legibus, priuilegijs, & contradibus, b quia illa sunt animo aliquid disponendi. Itē in sententijs quae causa cognita proferuntur, secus in confirmatione quae fieret sine causa cognitione, & tunc intelligitur conditionaliter, ut extrā de confirmatione utili uel inutili. c. ij. & quod ibi gl. extrā de elect. c. quā Abbas. Si uerō per hanc dictionē prout, adijcitur aliquid de futuro, & tunc ponitur limitatiuē, ut d. l. edita. prout dicitur ius dicentis decreuit aequitas. Nam illa licentia mutandi, & emendandi limitatur fm modum de praeterito, scilicet prout edicti monet auctoritas, & fm aliud de futuro scilicet licet prout ius dicentis decreuit aequitas. Istud respicit omne tempus futurum, & ista limitatio est circa tempus, & qualitatem, ut no. gl. in d. l. edita. & sic iudex, hic enim tempore quo uult, potest procedere cum figura iudicij, & sine & sic potest eligere unam uiam, & postea aliam. Item ex eo quod dixi q. solum in tempore, & qualitate fecit limitationē, & sic non in substantia dispositionis apparet, q. si illa qualitas uel tempus non limitaretur, non uideretur dispositio. Exemplum non potest

potest de hac lege poni, quia iudice procedente apparet quater sibi uidebitur procedendum. Ponere ergo q. Titius legauit mihi centū, prout per eum declarabitur. Certē ipso non declarante ualebit. ff. de heredib. instit. l. ij. & l. cum pater. §. si. de leg. ij. C. de insti. & substit. l. pen.

ADDITIONO.

- a Prout. Vide Alexan. conf. iij. in j. uol. uisus adis. in iij. col. & conf. iij. in j. col. in ij. uol. incip. causa, & lite uertens. & Lud. Rom. conf. cccxxvij. circa propositam. & Felyn. in cap. ij. in v. col. & seq. de rescript. ubi plenē, & Bald. in repeti. l. edita. in lect. Paduana. C. de eden. in xix. colum. & nota quia uidi de facto & allegat in causa Ioan. Fran. de Lo. contra Iacob. de Bilibonibus coram reuer. do. Episcopo Cremonen. cui causa erat commissā, prout de iur. quae uerba, prout de iure, intelliguntur si de iure, quia in scriptis ponuntur conditionaliter per Felyn. ubi supra, & sequitur Bart. hic, quando dicit de confirmatione quae fit sine causa cognitione, & do. Ioan. Francisc. Mussetus nesciuit respondere. & uide las. in l. edita. in pen. col. & do. de Rota in decisi. xxxiiij. in antiquis incip. si in libello. Ioan. de Imo. in l. si qui reus. in v. col. ff. de pub. iud. & uide Alex. in l. si testamentū. in princ. C. de insti. & substit. Thom. Dip. Pro concor. aduerte q. Bart. alleg. contrarium in hoc uerbo, prout. Sed pro solutio. uide concor. quam posui in l. si societatem. §. arbitrorum. ff. pro soc. ubi alleg. contrarium tenere eius quod hic dicit in uerbo, prout.
 - b Et contradibus. Felyn. in cap. ex parte in v. col. rescrip. Thom.
 - c Confirmatione. Vide Francisc. de Curte. in l. scire debemus. in iij. col. ff. de uerb. oblig. & Alexand. conf. lxxxj. in vj. uol. ij. col. in duobus locis. in princ. Thom.
 - d Iurisdictioni praest. id est iudici.
 - 1 Verbum uidebitur, importat arbitriū boni uiri.
 - 2 Differentia inter liberam uoluntatem, & arbitrium boni uiri. Voluntas coacta, uoluntas est.
 - 3 Verbum uolo, importat liberam uoluntatē, uerbum libet, item uerbum plenum, seu liberum arbitrium.
 - 4 Verbum iudicio tuo, importat arbitrium boni uiri.
 - 5 Facultate contrahendi commissā per uerba importantia arbitrium boni uiri, tunc arbitratu suo arbitrio regulato ratione, prout bonus uir.
 - 6 Qui habet facultatem contrahendi per uerba significantia liberam uoluntatem, omnia potest praeter quod donare non potest, & dolus debet abesse.
 - 7 Facultas largiendi data per uerba significantia arbitrium boni uiri, quid importet quando datur per uerba liberam uoluntatem denotantia.
 - 8 Facultate data iudicandi, per uerba denotantia arbitrium boni uiri, tunc debet seruari regulas iuris ciuilis.
 - 9 Si per uerba importantia liberam uoluntatē, debet seruari regulas iuris gentium uel naturalis, non ciuilis.
 - 10 Causa commissā sine figura iudicij, intelligitur ac si commissā foret per uerba liberam uoluntatem denotantia.
 - 11 Potestas habens liberum arbitrium non potest facere iniustitiam parti, sed solennitatem iuris ciuilis omittere potest.
 - 12 Clausula, arbitratu fieri, & uoluerit, importat arbitrium boni uiri.
 - 13 Statutum dicens quod de facto procedatur, intelligitur manu regia, & solennitates iuris ciuilis tolluntur.
 - 14 Iudex procedens sine figura iudicij non potest rejicere exceptionem praescriptionis.
- V**idebitur. Hoc uerbum uidebitur, denotat arbitriū boni uiri. ff. de uerb. oblig. l. continuus. §. cum ita. t & de fideicom. liber. l. fideicommissaria libertas. Et ita potest quilibet dictionum modorū esse iustus & improbat, potest iudex eligere quae modum uult. Puto etiam hoc casu q. si hac constituto diceret, prout iudex uoluerit, q. nec plus nec minus posset. Et pro hac declaratione uideamus differentiam t inter liberam uoluntatē, & arbitriū boni uiri, cum etiam uoluntatem indicat, & quidem esse uoluntatis est quod sit libera, nec possit cogi necessitate praecisa, ut C. de heredib. instit. l. cum proponas. Sed cogitur quadam necessitate consequentia, ut si quis uult fugere tormenta, hoc uult liberē, & potest nolle, sed si hoc uoluerit, in consequentiam uult illud, sine quo tormenta effugere nō potest, & ista est necessitas consequentis. Nam dicitur uerē, coacta uoluntas est, ut ff. quod metus causa. l. si mulier. §. quod si metu. Voluntas enim est q. liberē uult antecedens, & ex ista deducitur ad uolendum consequens. Item sciendum est q. secundum Theologos & Philosophos q. uoluntas nunquam appetit nisi bonum existens, uel apparens, & licet quandoq. uelit aliquid quod agnoscit esse malum, illud uult sub ratione alicuius boni delectabilis, apparentis ipsi uoluntati. In proposito uoluntas alicuius potest considerari respectu eius quod ipse uult tanquā delectabile ratione regulata, uel nō, & illa dicitur uoluntas libera, alio modo prout ipse uult recta, & regulata ratione, & illud dicitur arbitriū boni uiri, quia bonus uir hoc arbitraret, ut ff. iud. sol. l. uir bonus, & ff. pro socio. l. societatem. §. arbitrorū. & uerba t quae important liberā uoluntatē, sunt uerbum uolo, ut lege, cum quidam, de leg. ij. & d. l. fideicommissis. liberas. & de fideicommissis. liber. Item uerbum libet, seu libuerit, ibi, idem enim est dicere quod libuerit, id est, quod liberē uoluerit. Item uerbum uerbum arbitrium, & similia ponuntur cum hac dictione plenum, seu liberum, ut l. fideicom. §. quanquā. de leg. ij. t Item hoc uerbum iudicio tuo, importat liberā uoluntatem, ut ff. de fideicommissis. l. Thais. §. Luctus. secundum illam gl. ubi positam. Sed licet aliās tranferim secundū illam gl. uideatur mihi tamen quod directō text. ubi dicit contrariū, scilicet licet quod importet arbitrium boni uiri. Quod plus placet. Quid enim est dicere, iudicio tuo, nisi facta disputatione in alter temetipsum, postea iudices quod ad boni uiri arbitriū sine dubio referuntur. Concludit igitur q. exceptis praedictis omnia important arbitriū boni uiri, ut uidebitur, approbauerit, comprobauerit, & similia, ut d. l. fideicom. uel placebit, ut d. l. Thais. §. sorore. & multa quae ponuntur, ut ff. de leg. j. l. si sic, quae hic non repeto, quia dico esse regulā de omnibus exceptis praedictis, ut dictū est. Nec ob. ff. de fideicommissis. Gracē. in princ. ubi equiparat uerbum uolo, & uerbum cupio, & similia, quia ut dixi utrunq. cōtinet uoluntatē, sed unum liberā, & aliud regulatam, ut in praedictis colligitur. Verbi gratia quandoq. facultas committitur facultas contrahendi, quandoq. facultas largiendi ex causa lucretiua, quandoq. facultas iudicandi. Primo casu t q. cōmittitur facultas contrahendi per uerba significantia arbitriū boni uiri circa contrahendū, tunc sine dubio debet arbitrio suo regulato ratione, prout bonus uir, & diligens paterfamilias facturus fuisset, ut l. haec uenditio. ff. de contrah. empt. ff. pro socio. l. si societatem. §. arbitrorū. & ff. de oper. liber. l. libertus. Sed si t hac facultas concederetur per haec uerba significantia liberam uoluntatem, tunc omnia potest, duobus exceptis. Primo, q. non donet. hoc enim non uenit in concessione uoluntatis liberae, ut l. si filius. §. j. ff. de donat. Secundo, q. dolus absit, & omnia alia quae dolo carent, facere potest, ut ff. mand. l. creditor. §. Lucius. hoc enim repugnat regulis iuris gentium, fm quas licet contrahentibus se decipere, ut ff. de minorib. l. in causa. §. idem Pompon. unde uideas q. quantumcunq. cōmittatur in uoluntatem liberam, intelligitur uoluntas libera à regulis iuris ciuilis, sed semper remaneat limitata regulis iuris gentium, ut etiam in seq. not. Secundo casu principali uidelicet q. conceditur facultas largiendi ex causa lucretiua, tunc si per uerba significantia arbitriū boni uiri, debet eligere ut bonus uir, l. cum quidā. ff. de leg. secundo. & de leg. j. l. si qui sic, primo respon. & de leg. j. l. fideicommissis. §. quanquam. & de fideicommissis. libertate. l. fideicommissis. liber. Si uerō per uerba significantia liberā uoluntatis, tunc potest facere omnia contra regulas iuris ciuilis, seruatis regulis iuris gentium, ut ff. de testamen. milit. l. j. ubi permittitur testari militi quomodo uult, & per hoc potest relinquere dea portato cuius status nullus est de iure ciuili, non autem damnato in metallum, qui est seruus poenae, uel seruo proprio, cum seruus sit constituta à iure gentium, ut l. neq. eius. §. si deportati. & §. seruum poenae. & §. seruum propriū. ff. de testamen. milit. & hoc uult dicere l. cum quidā. ff. de leg. j. nam ei qui est indignus propter offensam, non donatur, sed do natum reuocatur, ut l. si. C. de reuocan. do. ideo bonus uir, hoc est iudex secundum regulas iuris ciuilis non arbitratur ei largiendum, licet naturalem aequitatem declarantem per ius diuini maioris perfectionis est retribuere ei, qui offendit.

1 scindit, quam alteri nam ille, in cuius libera uoluntate com-
 8 mititur, potest eligere indigni. Tertio casu tunc principali scilicet
 qñ committitur facultas iudicandi, siquid per uerba im-
 portancia arbitrii boni iuris, debet sequi oēs regulas iuris
 ciuilibus, ut l. j. ff. de arbit. Si uero per uerba significancia libera
 uoluntate, tunc est liber à regulis ciuilibus, debet tamen ser-
 uare regulas iuris gentiū, seu naturalis aequitates, quod idē
 est per d. iura, & est casus extrā de re iud. c. pastoralis. in cle-
 men. nam Imperator solutus est legibus, & ex uigore sue po-
 testatis tollit sententiā, tamen quia in quibusdā fecit ibi con-
 tra naturalem aequitatē, ideo sententia cassatur. Et ex hoc ap-
 9 pareat qñ in casu nostrae legis, ubi proceditur absq; figura iu-
 dicij, quia nō committitur iudici per uerba significancia arbitri-
 um boni iuris, debet seruare regulas iuris gentiū seu natu-
 ralem aequitatē cum uerbū sine figura, importat quasi com-
 mittatur per uerba significancia liberam uoluntatē. Et per
 hoc t̄ apparet solua quæstio, qñ potestati datur arbitriū il-
 10 berū an possit per hoc parti facere iniustitiā. Certē nō, quia
 hoc est contra naturalem aequitatē, sed potest omittere so-
 lennē tarem iuris ciuilibus. de hoc per gl. in d. c. sapē in gl. super
 uerbo, defensionē dixi ff. de donatio. l. si filius. Sed quid
 11 si apponitur t̄ uerba significancia utrunq; ut prout arbi-
 tratus fuerit & uoluerit Resp. ut s. dixi, quia unū prædi-
 ctōrū inest alteri, quia non est arbitriū sine uoluntate, & re-
 gula est quando ponuntur duo copulatiue, quorū unum
 de necessitate alteri inest, unum resoluitur in adiectiuū, ut ff.
 de pact. l. j. p. bi, in idem placitum, & consensum, id est, placi-
 tum cōsensum in proposito exponatur, id est, uoluntate ar-
 bitratus sit, & sic arbitratu sit, & sic arbitrium boni iuris im-
 portabit. Facit ff. pro soci. l. nec adiecit etiā alias nisi sit di-
 12 cium, ut lib. ut dictū est. Quid si dicatur in statuto, qñ in tali
 q̄ negotio pcedat de factor. Certē intelligo eod. modo, scilicet
 manu regia, ut l. ij. in prin. ff. de ord. iud. cū sit omnia omnis
 solennitas ciuilibus, non autem q̄ iura alterius ullo modo to-
 lantur, nec laedantur contra naturalem aequitatē. idē per quæ-
 13 stio q̄ uerba concipiuntur. nō enim quis potest esse solutus
 magis legibus, quam Imperator, & tñ sua libertas ad hoc nō
 extenditur, ergo, & c. t̄ Quæro an dicitis casibus iudex pos-
 14 sit rescire exceptionē præscriptionis, uel aliam præcedentē
 ex rigore iuris ciuilibus. Resp. in his que ipse iudex habet face-
 re, nō tenetur sequi regulas iuris ciuilibus, sed in his que iam
 ante facta sunt, ita q̄ ex hoc ius alteri quæsitū sit, uel ablatū
 iudex nō habet immutare, sed tenetur illud sequi. Casus est
 ff. de po. l. bona fides. aliās etiā auferre effectus alterius, quod
 est contra naturalem aequitatē.

ADDITIO.

a Videbitur. Vide Deci. in l. si pascenda pecora. num. vj. c. de pactis.
 Thom. Diplo.
 b Arbitrium. Vide Bal. in c. j. si inter partes. & ibi de istis uerbis, si tibi ui-
 debitur si extraneus arbitrius fuerit, si tibi placebit, importat arbitrium
 boni iuris, & non libertatē propriā. Vide Alex. in l. filius. in add. ad Bar.
 in uer. extrā gl. & cons. lxxv. in j. uol. habita super prædictis in j. col. Lud.
 Rom. cons. xx. uiso puncto. in prin. & uide Lanfranc. in tract. de arb. in j.
 parte. in x. col. & post Alex. in l. prætoris. in uer. idem importat. ff. de his
 qui not. in fa. & Alex. cons. clxxxv. in vj. uol. inci. contingit dubium, nu. iij.
 & x. & consil. lxxv. in vj. uolum. in pen. colum. & cons. clxij. num. iij. eod-
 dem uol. Thom.
 c Eligere. Vide Abba. in c. pen. de cler. non resi. Thom.
 d Libert, uel liberuit. Vide Mathe. in not. xvj. & Alex. in l. si sic. in j. col. ff. de
 leg. j. & ibi uide addi. Tho.
 e Tuo. Not. quod Bart. uult hic q̄ uerbum, iudicio tuo, significet arbitriū bo-
 ni iuris, contrarium uoluit idem Bart. in l. si sic. in prin. ff. de leg. j. quam con-
 trarietate ponit in l. captatoris. ff. de heredib. instu. & ff. de Cor in l. ca-
 ptatoris. in vj. col. C. de testam. & Mat. in no. xvij. licet Cor. non alleg. &
 uide Alex. in d. l. si sic. in j. col. Thom.
 f Placebit. Vide Mat. in no. xvj. Tho.
 g Volo. Hoc uerbum utrimq; importat liberam uoluntatem, uide Alex. plenē
 in l. alio. in iij. col. in addi. Bart. ff. de alimen. & cib. leg. in addi. mag. Tho.
 h Facultas. Not. q̄ quando cōmissio sit alicui per uerba importancia arbitriū
 boni iuris, debent partes necessariō citari. Ita est de mente Bart. hic. & s. in
 uer. sine figura iudicij, addē Bal. in l. captatoris. in iij. q. C. de testam. milit.

& uide l. in l. si quis arbitratu. in xij. col. ff. de uerb. oblig. ubi infert ad
 pulchram q. Tho.
 i Absit. Not. q̄ ubi est commissum quid sub libera uoluntate, nō uenit dolus.
 uide plenē per Alex. plures concor. cons. cij. incipien. super primo. in iij.
 col. in ij. uol. & uide Lanfranc. in tracta. de arbi. in j. parte. in x. col. Tho.
 k Proprium. Vide Bar. & quæ ibi scripsi in addi. in l. si sic. de leg. j. concord.
 etiā de quibus per Alex. ibi. Tho.
 l In cuius libera. Vide apostil. in l. si societatem. s. arbitrorum. in prin. ff. pro
 socio. ubi uidentur cōtraria Bar. hic addiua per ipsum, at tamen uideas ibi.
 & concor. Tho. Diplo.
 m Arbitrium. Habens auctoritatē per uerba importancia arbitrium boni
 iuris, debet sequi. & c. Vide Bart. hic & etiam s. in uer. sine figura. & Alex.
 cons. cccxv. in iij. col. & quid de habente arbitrium in condemnan-
 do, an habeat arbitriū in procedendo, uide Bar. in l. si in lege. & ibi apostil.
 ff. loc. & Alexan. in l. qui Romæ. s. Callimachus. in ult. col. ff. de uerborum
 oblig. An autem possit prorogare punitionem, uide Alexan. ibi in pen. col.
 Thom. Diplo.
 n Quæstio. Vide Alex. in l. ij. s. uoluntatem. in ij. col. ff. sol. matri. Tho.
 o Arbitratu. Vide Francisc. de Aret. cons. xxxiij. in iij. col. Tho.
 p L. j. & ibi uide l. in iij. col. Tho.
 q Statuto. Vide Alex. in l. si. s. pe. C. de his qui ad eccl. consu. in addi. Bart. &
 Francisc. de Aret. cons. lxxxij. in iij. col. in si. incip. diligenter ponderat.
 & Bart. cons. lxxxij. punctus. & ibi scripsi. Tho. Diplo.
 r Quæro an. No. q̄ per quamcumq; clausulam appositā in cōmissione iudex
 potest auferre exceptionē acquisitam parti, etiā de rigore iuris indiciam,
 quā dec. Bar. hic exclamat Mat. in not. xv. inci. no. q. si uide, et uide Fel.
 c. j. in xx. col. in si. de cōsti. & plenē per eundē in rub. ext. de præf. in j. col.
 ubi tenet q̄ arbitriū iudicaturus secundū aequitatē non debet rescire excep-
 tionem præscriptionis contra Ang. cū concor. de quibus ibi per eum. &
 uide to. de imo. in Cle. sepē. in si. de uer. sig. Georg. Nat. in d. cle. sepē. s. nō
 sic tamē. in xxvij. col. & seq. ubi plenē & dixi s. in clxxij. ubi etiā per Bar.
 & uide Alex. in l. sequitur. s. si uiam. in add. Bar. ff. de iur. e. l. si uis. s. si
 in add. Bar. ff. de noua. Tho. Diplo.

AD HOC, Vel iuxta hoc, id est, fm hoc, ut C. de iud.
 aui. h. ad h. & hic incipit tertia pars, in qua ponitur
 statutū speciale in modo procedēdi cōtra cōiuraces.

DICTIO cōmunitis est generalis ad uniuersitatem castri uel uille cuiuslibet
 bet municipij.

COMMUNITAS. t̄ Nomen generale est ad uniuersitatem castri uel uille cuiuslibet
 sitatem castri uel uille cuiuslibet municipij, quod ab
 ipsa hominum cōmunitate principaliter regitur sic
 & C. de episc. & cler. aui. item nulla cōmunitas. ut x. col.
 de sta. contra lib. eccl. s. item nulla cōmunitas.

- 1 Dicitio corpus, est generalis ad omnes simul habitantes uel non.
- 2 Collegium, quando simul cohabitant, et colliguntur simul.
- 3 Vniuersitas potest delinquere, et contra eam potest procedi.

CORPVS. Generale t̄ nomen est ad omnes simul co-
 habitantes, uel non. & quod sequitur, collegium est t̄
 qñ simul cohabitant, & simul colliguntur. ff. quod cu-
 iusq; uniuer. l. j. in princ. & est casus expressus hic q̄ un. uerf.
 t̄ potest delinquere, & contra eam potest procedi, & puni. &
 licet quidam contrā, ut plenē dixi, l. aut facta. s. si. de pen. l. j.

STATVTVS. Siue liber, siue seruus, siue ingenuus, si-
 uel libertinus, ut ff. de stat. hom. l. iij. cum l. leg. item siue
 sint integri status siue diminuti, ut ff. de uar. & exu. aut.
 cog. l. cognitio. s. j. uiles ergo homines hac lege tenentur, licet
 aliās non curetur si de Imperatore solō uerbo maledixerit,
 ut C. si quis Imp. maledi. l. j. & c.

DIGNITATIS. Per hoc patet quod in hoc crimine
 cessat priuilegium concessum eis qui habent dignitatem
 cum admīstratione, ut ea durante nemo cōueniatur,
 ut ff. de iud. l. pars literarum, & quod ibi nō cessat etiam
 priuilegium concessum quibusdā in dignitate existi-
 stentibus, ut C. ubi sena. & clar. l. si. prout ibi tangitur, de mo-
 do procedendi, & sententiandi, priuilegium tamen iud. eis
 remanet, quia ut dixi, hic sunt legitime persone.

LICUS non potest contra clericum procedere in crimine læsæ maiestatis,
 nisi ratione feudis.

imperat

Imperator Henricus fecit priuari quosdam episcopos feudis propter re-
 bellionem.

CONDITIONIB. Masculus uel femina minor uel
 maior tamen tali aetate quod in eum cadat delictum
 sui iuris, uel alterius, ut ff. de excep. l. j. in prin. conu-
 1 sto s. parui. t̄ Itē laicus, siue clericus ex uerborū tamē cō-
 2 tra clericū non potest procedere laicus, nisi ratione feudis, ut
 3 extrā de for. cōp. c. uerū. C. de episc. & cle. aui. statumus, &
 iste t̄ Imperator Henricus quosdam episcopos propter re-
 bellionem suis feudis priuari fecit.

- 1 Citatio quando fit in criminalibus, necessariō non requiritur quod expri-
 matur factum limitari loco, & tempore.
- 2 Reus qui comparuit tempore primæ citationis, specialiter citari debet ad
 audiendum sententiam.
- 3 Citatio generalis peremptoria ad hoc ut ad ulteriora procedi possit, re-
 quiritur quando proceditur, sine figura iudicij, licet terminus perem-
 ptorius non.
- 4 Citatio ad audiendum sententiam debet esse peremptoria.
- 5 Citationes que fiunt in medio iudicij, puta ad audiendū iurare testes, sem-
 per dicuntur peremptorie.
- 6 Dilaciones, que dantur ad probandum, intelliguntur peremptorie.
- 7 Hęc constitutio loquitur etiā ex parte accusatoris si citetur.

SUPER DICTO CRIMINE. Citata uel citatus
 per nunciū, ut est j. uiderit ergo t̄ q̄ in hoc casu non sit
 necesse in citatione exprimi factū limitari loco, & tem-
 1 pore, sed sufficit quod citetur super crimine læsæ maiestatis,
 2 ut hic aperit dicitur. Sed quid ubi aliās super dicto crimine
 debet procedi ordinariē. Rñ. idem, ut C. de exh. re. lib. j. in fi.
 ubi dicitur quod postquam citatus uenit ad iudiciū, debet
 3 explorare, id est, dicere quare fuit uocatus, & sic patet quod
 in citatorio hoc non fuit expressum, quia in criminalib⁹ de-
 4 bent fieri citationes sicut in ciuilibus. ff. de po. l. absentem. &
 5 ibi notat ff. de reg. iur. lib. j. & ibi not. Sed in ciuilibus debet
 citari reus ut ueniat, & sui presentiam faciat, ut notat. C. quo
 modo, & quando iudex. l. consentaneū, & not. in aui. qui
 6 semel. col. tit. in gl. super uer. uocetur. contrariū no. ext. de il-
 7 lac. j. per Bert. & all. v. q. j. s. si parens. Sed ibi speciale est cum
 ad synodū uocatur Episcopus fauore dignitatis Episcopa-
 8 lis. Sunt & alia multa que fauore hominū qui in dignitati-
 9 bus sunt, statuuntur, ut C. ubi sen. uel cia. per tot. sed in casu
 presentis constitutionis cessaret dictus fauor pro eo, quod
 dictum est s. cuiuscumq; dignitatis, & c. Sed contrā in d. c. sa-
 10 pe. de uer. sig. quia quando fertur sententia, debet citari ad
 hoc, & sic uidetur quod in citatione debet inseri ad quid spe-
 11 cialiter citetur etiā cū sine figura iudicij proceditur, & hic
 dicitur quod uigore huius citationis generaliter facta quod
 ueniatur responsurus super crimine tali, possit ad sententiam
 procedi. sol. si citatus in prima citatione non cōparet, quod
 2 hic dicitur. t̄ Sed si comparuit, & stetit ad processum usque
 ad finem, si tempore sententiæ non adest, debet citari specia-
 3 liter ad hoc, ut ibi sit. si enim prima citationi ueniēdo satisfac-
 4 cit, si postea se absentat, citari iterū debet. C. de bo. aut. iud.
 5 poss. aui. si quis. Sed tunc ubi debeat citari, uel ad domum
 suæ habitationis que forte est in prouincia, uel in curia, di-
 6 cam j. in gl. super uer. edictū, & est t̄ aduertendū quod licet
 7 hoc casu quādo sine figura iudicij proceditur, termin⁹ per-
 emptorius non sit necessarius, ut dicā in gl. super uer. in ter-
 mino. tamen ubi quis citetur illa citatione generali ad hoc
 ut eius uigore possit procedi ad ulteriora, requiritur quod
 fiat citatio peremptoria, uel tres que habent uim perempto-
 8 riæ, ut d. l. consentaneū, & hic sic fiat litis conteste. siue post,
 9 ut ibi nota. t̄ Item dicta citatio specialis ad sententiam audi-
 endū similiter debet esse peremptoria, ut l. ad peremptoria,
 10 ut l. ad peremptoriū. ff. de iud. alia t̄ uerō citationes que fi-
 unt in medio ad certū actū, ut ad uidentū iurare testes, & si-
 11 milia, semper intelliguntur peremptorie, ut extrā de exc.
 cap. pastoral. & ibi de hoc per Ioan. And. facit C. qui accus.
 non poss. l. si ea. & ubi terminus ille intelligitur peremptori-
 12 us, quod patet, quia ulterius non auditur. Dilaciones t̄ ue-
 rō que dantur ad probandū, intelligunt peremptorie cū nō

7 deni plures q̄ una nisi causa cognita, ut ff. de fer. l. si. t̄ Itē ex
 eo quod dicitur simpliciter super dicto crimine, patet quod
 loquitur hęc constitutio etiā ex parte accusatoris si citet quod
 ueniatur ad producendū, uel si inquirat de imponēdo pœnā
 talionis. Ita enim sunt de tangentibus istud crimen, ergo,
 & c. ut patet in textu.

ADDITIO.

- a Super dicto crimine. Vide Alex. l. j. in si. ff. de legat. ij. Thom.
- b Exprimi. Vide Alex. l. statulib. s. Stichus. ami. ff. de statulib. in add. ad
 Bar. & l. inter accusatorem. uer. quæro utrum. ff. de publ. iud. & eundem
 Alex. l. filius. s. diuus. in pe. col. ff. de leg. j. Thom.
- c Aduertendum. Vide Fel. c. licet causam. xij. col. de prob. & l. si. ij. col. ff.
 de fer. Thom.
- d Intelliguntur peremptorie. Vide Fel. c. ad petitionem. in vij. col. de accu.
 Thom.
- 1 Nunciū constituitur à iudice.
- 2 Infamis & uilis potest hodie esse nuncius.
- 3 Nuncius de iure ciuili debet eligi persona diues & honesta.
- 4 Nuncius iurat se facturum officium legaliter.
- 5 Nuncius si eligi debet à consilio tunc constare debet de eius electione, non
 si à iudicibus eligitur.
- 6 Nuncius non citat sine commissione.
- 7 Nuncio citanti in prouincia citatus credere debet, secus si citat extra prou-
 uinciam, quia non creditur sine literis.
- 8 Nuncio delegati citanti non creditur sine literis.
- 9 Arbitrator & iudex inferior ueniuntur nuncio superioris.
- 10 Nuncio referenti se citasse, & in dependentibus ab eius officio creditur.

PER NUNCIVM. t̄ Nunciū constituit ipse met
 1 dex, ut C. de spor. l. ij. & ibi nō. & in aui. de iud. s. ne-
 cessarias. col. vj. & puto quod possit constitui etiā infā-
 2 mis, licet sit officij publicū. Nam uilissimis personis cōgrua
 it fm mores nostros, ergo ad hoc infamia non repellit, ut C.
 de infā. l. j. lib. x. Pro hoc nec infamis. C. de decur. lib. x. sed
 3 sua leges deberent t̄ eligi persona diuites, & b̄ approbatæ,
 4 ut in aui. de iud. s. de his aui. col. vj. Facit quia infamis po-
 test esse procurator. Inst. de excep. s. si. & arbitror, ut ff. de arbi.
 5 l. p. edius, aliās incipit parui. & si. de posth. l. j. sed est acquiescit
 6 mū. t̄ & si diceret quomodo crederetur et cū infamis nō pos-
 7 sit esse testis, statim dicam. t̄ Item debet iurare se facturū of-
 ficij legaliter, arg. C. de fide inst. l. comparat. & C. de securi-
 8 bus. l. hac edictali. s. his illud. & arg. in aui. iusturādū quod
 præstatur ab his. s. j. col. ij. puto etiā si non iuret, posse eum
 9 exercere officij. C. de arb. aui. decernimus. Eligitur enim
 10 periculo iudicis eligētis, ut d. aui. de iud. s. hoc aui. & idē
 11 dicitur t̄ quod si non apparet quod d̄ aliquid sit electus nun-
 12 cius, quod non est curandū eū statim eo quod sibi sit cōmi-
 13 ssio de citando in ipsa cōmissione eligi. Sed si ex lege
 14 municipalit̄ electio nunciōū debet fieri à consilio & nō
 15 à iudicibus, tūc debet constare de ea, uel sufficeret quod ef-
 16 fet in possessione exercendi illud officium. l. Babarius. C. de
 17 off. præf. & C. de test. l. j. nec pot̄ t̄ nunciū aliquē citare nisi si-
 18 at ei cōmissio. de exh. re. l. nemiñē. Sed an citatus t̄ debeat
 credere eū esse nunciū? Rñ ut dicit in aui. de col. s. eos. col. ix.
 q̄ actores qui mittunt in puincijs antequā inchoent officij,
 debēt suas literas insinuare iudici. puincij ex qua colligit q̄
 ex eo q̄ in curia ipsi iudicis apparet, q̄ talis est nuncius q̄
 possint citari p̄ eū oēs subditi sui in ei⁹ territorio, & in eadē
 puincia, nec eis aliter fides fieri debet & sic debet credere. l. i-
 19 cet in multis partib. obseruet q̄ tales nunciū habet aliqua si-
 gna, q̄b⁹ cognoscant, in quo cōstituto loci est seruāda. Sed
 si citat ex. puincia, non esset credendū ei sine literis, ut d. s.
 eos. Facit C. de mād. prin. l. j. & hoc in iudicij ordinarijs. Sed
 20 nunciō t̄ delegatorū uide nō credendū sine literis, ut ex. de of-
 21 delega. c. prudētū. Facit q̄d nō. in ti. de cit. s. j. per. Spec. Sed
 an t̄ arbitror iudex inferior poterit tui nuncijs superiorū. Rñ.
 hic in aui. de defen. citi. s. deinde eos. ibi ex prouinciali of-
 22 ficio, & c. Sed an eidem nunciō referenti t̄ debeat iudex cre-
 dere cū sit unus. Quidam dicunt q̄ nō, ut l. iusturandi.
 C. de test. contrarium est uerum, ut hic cum in singulari dicitur
 cat nunciū. Facit C. de episc. & cle. l. si omnes. s. si uerō

apparitorum, & creditoris in his qua sibi commissa sunt, & ex eorum officio dependent. ut se citasse & similia. Facit C. de fal. l. si quis decurio. Similiter quia etiam seruus de facto proprio interrogatur, C. de quaest. multo magis infamis. Si uero ei committeretur aliquid, & refert quod alios fecisse uideret, tunc in modicis creditur sibi, in magnis non eatenus, ut iudex possit procedere, ut ff. de reb. eo. l. magis puto. §. ne tamen, & C. de accus. l. ea quidē. Facit ff. de cust. reo. l. diuus. & quod dixi in gl. super uer. denunciationem. &c.

ADDITIONO.

- a Nunciam. Vide Car. Alex. c. cum parati. in vij. col. de app. Alex. l. eum qui. §. ff. commoda. Thom. Diplo.
- b Personae diuites. Vide Fel. c. prudētiam. in fi. in prin. de offi. deleg. Thom.
- c Cum statim. Vide Pau. de Cast. l. insula. post prin. ff. de iud. Thom.
- d Credere cum sit unus. Vide las. l. properandum. §. si quidem. C. de iud. iij. col. & Alex. l. j. circa cuius. ff. de off. pref. urb. Thom. Diplo.
- e Similiter quia. Vide las. & ponas hic in l. ij. §. si absens. ff. si ex noxal. cau. 4. Thom.

- f Sigillo proprio uel publico creditur in citationibus.
- g Citatio potest signari sigillo alieno, si de hoc mentio fiat in ipsa citatione. Citatio licet fiat per literas, nuncius debet tamen eas portare.
- h Creditur nuncio afferenti se portasse literas citationis, etiam si pars neget.
- i Actor potest portare literas citatorias dummodo praesentet coram testibus, & notario.

PER LITERAS † Sigillatas sigillo proprio, uel publico, ut l. si publicanus. §. j. ff. de pub. & C. de epif. & cler. l. si qua per cal. & ibi no. & ex. de proba. c. post celsio. ne. Potest etiā sigillare alieno annulo, dummodo faciat de hoc mentionē. ff. de test. l. ad testu. §. ij. de hoc in Spe. de cit. §. lam de citat. uer. literas. igitur puto tutius esse q̄ tales literas publicentur manu notarij, & ita multi obseruant. licet autem † fiant literas, tamen est necessarius nuncius qui portet. Sed in hoc differt, quia quando solus nuncius mittitur, debet talis esse q̄ citatus debeat credere ipsum esse nunciu, ut in prec. gl. hic aut satis est ut credat uel credere debeat literas esse talis iudicis. Sed dices † quid si negare uoluerit literas sibi fuisse portatas. Rñ. iudex statim in hoc relationi sui nuncijs, reus enim se citatu cognoscit a iudice per literas. An autē fuerit nuncius ipsius iudicis, est cognitio, & portare ipsas literas est signu evidens quod dicitur sit nuncius, arg. ff. de lega. j. l. seruum filij. §. eum qui chirographum. C. de donat. l. j. † Sed an actor † ipse poterit portare literas citatorias. Videtur expressum quod sic. ff. de furt. l. cū qui. §. si epistola. uer. sed si inter fuit. ubi quis pro se portat epistolā. Sed si pars negaret eam sibi praesentatā fuisse, esset graue, quia sibi actori crederetur, nisi forte literaru praesentationē probaret per alios, & idē si praesentaret coram testibus & notario qui inde conficeret instrumentum, putarem sufficere, &c.

ADDITIONO.

- a Mentionem. Vide per Card. Alex. c. cum parati. in vij. col. de app. & a post. Alex. l. eum qui. §. si in si ff. commoda. Thom.
- b Actor. Vide Alex. l. iuste possidet. col. j. ff. de acq. pos. & in antep. col. et ibi scripsi. Thom.
- c Citatio per edictum competit ordinarijs, & delegatis a principe.
- d Citatio per edictum de iure Canonico quibus casibus fieri possit. Citatio per edictum non fit, quando quis citare potest per nuncium uel per literas.
- e Non posse tute accedi ad locum citationis per nuncium quādo dicitur, uel quod nuncius impediatur.
- f Cautela ut antequam fiat citatio per edictum quod iudex capiat in formationem de non tuto accessu.
- g Terminus in citatione per edictum, debet poni congruus, ut ueniat in notitiam citati, & possit ad locum citationis comparere.
- h Iudex qui citat per edictum, quomodo moderabit terminum dandum citato ad comparandum.
- i Si in termino citationis comparat, & allegat absentiam citati, & petit, si bi prorogari terminum ut inueniat citatum, terminus debet ei dari.
- j Iudex non ueniente absente data dilacione, potest contra ipsum ut in contumacem procedere.
- k Citeri extra territorium quādo possit subditus, per edictum uel per nunciu.

- 10 Papa citat quolibet ubicunq̄ existente, et officialis imperij qui praestitit in prouincia, potest homines existentes in qualibet prouincia imperij citare.
- 11 Imperator uel princeps secularis non potest citare quem in terris ecclesie, sed scribit superiori ut notificet.
- 12 Si iudex in cuius territorio degit citandus negligat citationem ad literas citantis notificare, tunc iudex extra territorium, citat per edictum, uel per nuncium.
- 13 Citatus qui in primo termino comparuit, si postea se absentauit, quomodo citabitur.
- 14 Citatio per praconem admittitur, ubi citatur incerta persona.
- 15 Consilium quid agere debeat iudex, quando citatus in primo termino comparuit, & non est locus detentioni, & sic extra territorium.
- 16 Citari per praconem, quando quis possit.

PER EDICTVM. † Iste modus † citandi conuenit ordinarijs, & delegatis a Principe, & non alijs. C. quomodo, & quando iud. auth. qui semel. † Ite nō solū in his casibus, sed in alijs omnibus, ut ibi patet. sed de iure canon. non potest fieri, nisi de speciali cōmissione Papae, & tūc solū cōtra eos qui procurāt ne ad eos citatio perueniat, uel ad quorum loca non pōt tūc accedi, ut ext. de iur. c. ij. in cle. quā limitatio secunda fuit multū aequa ut ibi patet, sic poto iudices in foro nostro dicere praedicare, nā isti tres modi citandi permittunt alternatiue, & sic iudicis arbitrio. Sed in his debet seruari aequitate, ut in auth. iustur. qd̄ praes. ab his. §. j. & per Inno. ext. de const. c. gl. not. & Archi. de const. lib. vj. si ergo pōt per nuncium citare, uel epistolas, uel literas, non est aequū quod citet per edicta, & si faceret, grauaret partē, & idē per iudicem appellationis, posset infringi † procelus hoc autē, scil. quē impediri ne ad eū citatio perueniat uel non posse accedi tūc, sapē accidit scilicet qm̄ citatur aliqua ciuitas, uel dominus, aut multi ciues unius ciuitatis. arg. ex. de resc. c. statutu. §. non euidem. lib. vj. Ite si locus in quo persona est citanda, est rebellis, non enim tute mittitur nuncius ad locum inimicoru, ut l. sciendum. ff. de leg. l. de aetate. ad

4 Trebel. & l. ij. ff. ex quib. cau. ma. puto † tamē fide fieri, antequam hęc citatio fiat, q̄ super hoc ad iudicis informationem aliquid cognoscatur, ut d. l. de aetate. † Sed quis terminus in tali edicto ponetur? Rñ. cōgruus, ut possit uenire in notitiam citati, ut possit postea ad locū citationis comparere in ciuilibus, ut d. c. j. de iud. in clem. ne aliā edictū contineat impossibile, ut ff. de eo quod cō. l. ij. §. si quis, in criminalibus uerō datur dilatio longior fm̄ formā l. ij. C. de exhib. re. quā tamen dilatio nō uidetur necessaria in hac. cū abiq̄ figura iudicij procedatur. cū illa sit solēntas iuris ciuilibus, ut §. not. in gl. super uer. figura. † Sed qualiter sciet iudex moderare terminū, cū ignoret ubi reus moretur? Rñ. text. est C. quō & quando iudex. auth. qui semel. ubi dicit quod iudex praesens, debet examinare ubi sit reus, sed hoc uidetur impossibile quod testes examinati corā iudice hoc dicant. scilicet aliquē modō esse Florentiae. Vnde oportet sic intelligi ut dicitur. auth. de exhib. re. §. si illud uerō. col. vj. ubi dicitur quod iudex examinet in quantum possit in quā terrā abesse. dicit ex eo quod dicit abesse. apparet ergo quod sufficit sola fama uel uulgi opinio quod in certū locū dicit abesse. qd̄ ergo d. auth. dicit ubi sit, id est, ubi esse dicit, & ex eo quod dicitur examinaret, poterit intelligi summam ad sui informationē etiā parte non citata ut ibi no. Hęc est practica uera & pulchra, & not. Quid si hęc examinationē nō fecit? Certe aliquid de substantialibus uidet omissum, usum tamen & cōmunis practica hoc nō patit, sed satis est assignare terminū congruentē per distantia loci, ubi est, uel ubi habitare cōsueuit, sicut ibi citare sufficit. l. j. §. de lib. agnos. l. iij. §. domū. 7 aliā, p̄tor. ff. de dam. infec. † Quid si intra terminū comparat aliquis, & dicit citatū abesse petens sibi terminū prop̄gati ut citatum inueniat, & ei denunciet, an sit audiendus. Rñ. iste uidet excusator ad allegadū causas absentia, idē audiēd⁹ faciēdo fidē de absentia, quo factō si petat terminū, ut eū inueniat, & ei denunciet, est audiēd⁹, ut C. ubi de crim. agl. opor. auth. qua in puincia. Sed qd̄ si talis reuertit dicit se illū diligētē inquisisse, & nō potuisse inuenire ubi esset. Rñ. quod

quod procedit iudex tanquā contra contumacē. Nam post illā dilacionē audiat si ille ueniat uel mittat legitime, aliā fecus, ut d. auth. qua in puincia. hic autē neuuū faciat. Sed an praedictis † modis quis possit citari ubicunq̄ sit etiā ext. territorij ciuitatis, quod uidetur C. de epif. & cler. l. omnes. §. si uerō apparitor. & de offic. praef. urb. l. ij. ubi subditum suū quis citat etiam ext. territorij existentem. In cōtarium est casus ext. de re iudic. c. pastoralis. in cle. ubi declarat qd̄ Imperator per se non potest citare eum qui est in terris ecclesie, sed debet superiori denunciare ut ei nunciet. Cy. in quadam disp. dicit qd̄ illud fuit compositū per errorem Canonistarū. Sed cū illa decretalis fuerit facta in generali cōsilio, ubi est copia magna intelligentiū, non est uerisimile qd̄ in illo c. fuerit erratū, uñ temeraria est dicta solutio. Vñ dicit Pau. de Leaza. d. c. qd̄ ille qui est iudex alicuius, rationē domicilij potest citare illum extra territorium quacunq̄ citatione, cū talis absens aliū ab isto superiore non habeat per quē citari possit. & ita loquunt iura praedicta. Si uerō loquimur de subiecto ratione delicti uel cōtractus, & sic per accidens, & tunc talis iudex nō citat ext. territorij, ut d. c. pastoralis. & hoc quo ad executionē faciendā in rebus quar altās nō sunt in territorio citantis, ut ext. de fo. comp. c. Romana. §. contra hentes. lib. vj. Sed certē primū mēbrū ratione domicilij placet, secundū displicet. Primō per dictū §. contrahētes. ubi fit citatio ext. territorij, etiā quo ad pronunciationē de mittendo in bonis quar nō sunt in territorio citantis. Secūdo, quia dicitur est cōtra casum huius constitutionis. Et qd̄ sic intellexerit Imperator, patet, quia citationē factam de rege Roberto existēte ext. territorij, asserit legitime factam, & loquitur hic de citatione facta a quocunq̄ qui praestitit iurisdictioni. Ite in causa capitali. Et si dices, hoc Imperator nō potuit, cōcedendo in terris ecclesie. Dico ergo quod Papa potest citare quēlibet ubi ubicunq̄ existēt, † quia ipse est uicarius ipsius, cuius est terra, & plenitudo orbis ei⁹, ut ext. de iud. c. j. in clem. Ita per uniuersum Imperij officialis qui praestitit uniuersae Imperij, quia hoc facit auctoritate Imperatoris, ut d. l. omnes. §. si uerō apparitor. & d. l. ij. ff. de offic. praef. urb. l. & hoc. sed Imperator † uel alius princeps secularis non potest citare quem in terris ecclesie, quia etiam illas terras sibi liberē reseruat, ut d. c. pastoralis. debet ergo scribere superiori illius loci, ubi persona citanda moratur, ut notificet sibi ut ibi, & ff. de requi. re. l. j. §. j. Sed † quid si ille iudex scribat quod nō uult ei notificare. Videt qd̄ nō imputet hoc reo, quia per eum non est factū, ut ff. quod ui aut clam. l. j. §. si. sed secundum hoc iudex nō potest expedire processum, ergo dic quod habebitur tanquā legitime citatus. licet enim ipse de se non impediuerit citationē fieri, impedit tamen defensor eius, §. si superior, quod sufficit ext. de cle. c. causam. in clem. ubi uerum si per appellationē uel suoru, &c. Vel dic quod propter eius negligentia poterit ipse iudex citare per edicta, uel nuncium, sicut si esset in eius territorio, arg. C. ubi in rem act. l. ij. & de iud. l. nulli. & qd̄ ibi no. & hoc plus placet mihi. Quid si in primo termino † citatus comparat, & postea se absentauit, qualiter citabitur? Rñ. aut prima citatio fuit facta simpliciter quod cōpareat super tali negotio responsurus, & tūc ueniendo satisfecit primo termino, & eadē solennitate est citandus hac secunda citatione, sicut prima, ut dicitur est §. in gl. uer. super dicto crimine. Aut prima citatio facta fuit magis extense dicendo quod ueniat responsurus super tali negotio, & ad procedēdū in causa praedicta ut iuris fuerit usq̄ ad finem, & tunc ueniendo non satisfecit termino nisi steterit usq̄ ad finē, quia tunc est intelligendū ut stet in cōspectu iudicis, idēo tunc sufficit citatio per praconē † ipsum citando per ciuitatē, uel iudex citat eum talem: tunc enim si nō comparat, p̄cedet in causa. Aut enim erat praesens in ciuitate, & non comparat, & talis proclamatio ardeat eum, l. si eo tempore. C. de remiss. pig. Aut non erat praesens, & ex eo quod se absentauit a ciuitate, erat contumax, ex uirtute primae citationis, & ex hoc quia morari debet in ciuitate ubi est curia, & licet quo in loco sit incertum, sic etiam admittitur † citatio quod

per praconem quādo est incerta persona qua citetur, ut dicitur cam j. Nec obstat praedictis. C. de bo. aut iud. post. l. cum pro po. & auth. et. qui. in cor. unde sumitur, quia ibi promissit & iurauit de iudicio sibi magis respectu partis ut eis committatur ad interesset, ut ff. si quis cau. l. ij. in fi. quā respectu iudicis, ut dicatur contumax, si ibi est, idēo debet solenniter citari facta inquisitione ubi esse dicitur. Cōsulo tamē † ad effugendum † praedicta quod reo comparente in primo termino in causis in quibus non est locus detentioni, ut ei dicitur a iudice ut certum locum in ciuitate eligat ubi sit citandus. sicut enim potest eligere domicilium, ut ff. ad mun. cip. l. domi. & l. nihil, ita potest exigere quo ad certū aē. Quia autem praedictum talis comparanti, quia est ex longa ginguo † ut singulis diebus, & horis quibus redditur ius cōpareat coram eo. † Et quia de citatione quae fit per praconē, facta est mentio, quāto qm̄ per praconē citare licet? Quidam dicunt qd̄ citare licet reū, nō actorem, ut C. quō & quō iudex. auth. qui semel & ita uidet tenet Spec. in tit. de cita. §. sequitur. circa princ. Sed certē ratio posita in aūth. qui semel. scil. quod uox praconis paucis innotescit, est cōmunis ad actorem, & reum. Vnde dicitur Spec. potest esse uerū in eo casu in quo reus potest esse in loco, ut dixi. Dic ergo, aut est citanda persona certa, quia constat eius interesse, aut ignoratur quis sit ille cuius interest. Primō ipsa persona citanda est nominatim, de uen. inspicien. l. j. §. pen. Sed qualiter. Aut est incertū ubi sit, nec alibi est ex uirtute citationis, & non potest citari per praconem, id est, uoce praconis, ut d. aūth. qui semel. aut debet esse in aliquo loco uirtute citationis, sed ignoratur locus loci, quia nescitur in qua parte sit ciuitatis, & tunc sufficit citatio per praconem, ut §. ostensum est, ut l. si eo tempore. C. de remiss. pig. tamen ista citatio nō praedicit nisi praesentibus, ut ibi patet. facit quod not. Inno. ext. de maiorit. & obed. c. fin. & hoc nisi citanda esset aliqua multitudo. C. de decurto. li. x. & not. per Inno. c. si ext. de maiorit. & obed. Si uerō ignoratur quae sit persona cuius interest citari, & tunc sufficit citari per praconem, ut l. si uacantia. C. de bon. uac. lib. x. & d. l. si eo tempore.

ADDITIONO.

- a Per edictum. Vide Alex. l. inter accusatorem in ult. col. ff. de pub. iudi. uer. ulterius quero in add. Bart. l. j. §. praesides in add. ma. incip. praesides. ff. requi. re. & las. l. sin. pen. col. ff. de iurif. om. iu. & dixi Lomies. C. de ep. & cler. & uide apostil. Alexand. l. si eo tempore. C. de remiss. pig. & las. l. nec quicquam. §. ubi decretum. ix. col. ff. de off. procon. & leg. Thom.
- b Edicta. Vide Alex. l. ij. col. uer. ij. principaliter quero. ff. de appel. re. in apostil. Bart. Thom.
- c Negligentiam. Si iudex nollet uel negligeret exequi literas primi iudicis, illo casu ei permittitur citare condemnatum existentem extra territorium per edictum uel per nuncium ac si esset in territorio. Ita sing. tenet Bart. hic, & sequitur Franc. de Aret. in con. l. iij. incip. diligenter consideratis omnibus. iij. col. & domi. las. l. cum quaedam puella, in prin. ult. col. in fi. & l. si. vij. fillen. ff. de iurif. om. iudic. ubi dicit hoc dictum esse singulare. Thom. Diplo.
- d Praconem. Vide plenē per Mar. Soc. in rub. extra de dila. in suo tract. da cita. in artic. xx. q. xvj. in iij. q. prim. & ibi uide ut omnino. Thom.
- e Tamen. Not quod facta citatione generali si semel comparuit, debet semper citari, uide Fel. c. licet causam. xvij. col. de prob. uer. demum in hac materia. Thom.
- f Longinquo. Quando citatio debet fieri de longinquo, an sufficiat citari semel personaliter ad totam causam? Bart. hic uidetur tenere quod sic. et ita tenet. Vide plenē not. per do. Mar. Soc. in rub. de dilat. in suo tract. de cita. art. xx. quae. xvj. q. quae. ubi plenē, & iij. q. ubi etiam abundanter. Thom. Diplo.
- g Nominatim. Vide Bar. l. si quis instituitur. §. item si conductioni. & ibi de post. Alex. ff. de hered. inst. Thom.
- h Citatio satis est quod fuerit affixa in loco publico ut moris est, nec requiritur quanto tempore stare debeat, dum tamē relatio appareat facta.
- i Praconia debent fieri in locis publicis, nec in relatione debet locus facti praconij exprimi.
- j PVBLICE. Solā propositionē requirit, sed de iure Canonico non sic

non tunc debet prius t uerbo literas legendo in aliquo publico loco citari, postea literas debent affigi publice scilicet in foribus maioris ecclesie, ut c. j. ext. de iud. in clem. hoc enim circa locum loquitur largè, quia sufficit publicè proponi in loco ubi ius redditur, uel in foro nundinarum, uel alibi, ubi moris est publicè fieri praconibus. a ut in h. const. Cod. circa fi. ibi edictis ex more propofitis, & quanto tempore edictum flet affixum, ibi non exprimit. unde erit in arbitrio iudicis, ut ff. de iur. delib. l. j. sufficit autem ius in actis scriptum esse, quod edictum fuit publicè propofitum in tali loco, nec est necesse scribi quod tanto tempore fletit, nec enim prafumitur inde sublatum cum hoc facere sit delictum, ut l. si quis id quod s. de iur. om. iud. cautius tamen esset, si quis de hoc faceret fieri scripturam.

t Praconia etiã debent scribi in locis publicis, & consuetis, in d. cõst. Cod. circa fi. & sufficit quod pracon referat se praconi zasse per ciuitatē in locis publicis & consuetis, etiam si non exprimanur loca. Nã talia loca consueuerunt esse notoria, & sic expressio non est necessaria, ff. de cont. emp. l. cum seru. s. fi. & ita obseruat consuetudo.

ADDITIO.

a Praconia. Vide plenè per las. l. properandum. s. & si qui. iij. col. C. de iud. & ibi uide limit. Thom.

a CITATA. Persona uel ciuitas.

r Vniuersitas quando citatur, quomodo fiet citatio.

CITATVM. Corpus uel collegium. sed qualiter hoc fiet in citazione quæ fit per edictum, clarum est cuiuslibet sufficiat propofitio in loco publico, ut in præsenti gl. sed cū fit per nunciū uel epistolam, quem citabit nūcius, uel cui literas præsabitur. Io. And. ext. de concess. prabed. c. si capitulum. lib. vj. dicit quod requirit eū qui habet conuocare tale collegium, cū sufficiat quod illud congreget more solito, quod si se includeret, uel impediret ne fieret propofitio uel prætatio, perinde haberetur ac si esset facta, quod satis placet. Potest etiam dici quod sicut unū hominē singularem quis potest citare, licet solū caput eius respiciat, non aliud corpus, ff. de in ius uoca. l. cū diuersis. ff. de reli. & sum. fun. sic etiã si quis uniuersitatē potest citare citando caput eius, hoc est illos qui præsunt uniuersitati, cõmunitati uel collegio, ut l. municipa. lib. ff. de cõd. & demon. Potest etiã dici quod sicut tutor potest citare in causa publici, ita hoc modo rectores in causa uniuersitatis, ff. de pac. litem magistratibus. & l. seq. & de adm. tuto. l. j. sufficit. Sed tu dices, illud uerū est quod cõmissio fieret citando tutorē, sed si fieret de citando pupillū an sufficiat? ar. b. citare tutorē, possit dubitari. Et t ideo consiliū est, quod fiat commissio de citando tutorē & pupillū de citando rectorē, administratores, & uniuersitatem, tunc sine dubio sufficit citare rectorē. Potest etiã dici quod sufficit quod nuncius per terrā clamet, quod ipse ex parte talis iudicis citat talē uniuersitatē. Cū enim talis citatio fiat de multitudine, sufficit fieri per praconē ut dictū est s. in gl. super uer. edictū. per citatiōes aut istas quæ sunt de rectoribus uniuersitatis, uniuersitas constituitur contumax si dē, non autem dicitur uerē contumax c quasi dolo se occultans, ff. de reg. iur. l. non potest dolo carere.

ADDITIO.

a Citatum. Vide Alex. l. non potest. ff. de reg. iur. in add. Bar. Thom.

b An sufficiat. Vide Bar. l. j. §. sufficit. & ibi apost. ff. de adm. tu. Thom.

c Contumax. Vide Alex. l. properandum. s. si autem reus. in fi. C. de iur. & Fel. c. iij. col. ut lit. non cont. Tho.

1 In crimine laese maiest. non sufficit quod quis sit uerē contumax.

2 Iudex non procedit quando ei constat citationem non peruenisse ad notitiam citati.

3 Si in termino citationis aliquis comparet allegans citari absentiam & ius suum impedimentum, iudex tamen procedat, processus est nullus.

4 Quando citatus in termino non comparet, necessario non est accusanda contumacia nisi quando proceditur per accusationem.

5 Cautela ut iudex accusatore absente possit eius defectum supplere.

c **NEGLEXERIT.** Verē, fictē, seu præsumptiuē, hac em̄ constitutio t non requirit quod quis sit uerē cõtumax,

quod patet ex modo citandi per edicta, de qua citatione non constat quod ad notitiam peruenit, & hoc nisi iudici t constet hoc ad citatum non peruenisse, uel ipsum esse uel fuisse legitime impeditum quo minus ueniat, & tunc si ultra proceditur, ipso iure nullū esset, quia requiritur hæc lex. & no. per glo. uerē, nec fictē negligit. quod requiritur hæc lex. & no. per glo. ff. de re iud. l. quæsitum. & fuit op. lo. And. l. contu. §. si. co. tit. Sed quid si in termino t citationis compareat aliquis excusator dicens citatum fore absentem ita quod non potest in eius notitiam peruenire, uel quia est legitime impeditus & iudex ultra procedit, an ualeat? Dic quod si excusator obtulit se probaturum, & iudex contempsit, quod processus est nullus, quasi per iudicē fuerit quo minus fiat, aliàs secus. Facit ext. de ap. c. interposita. saluum tamen est ius parti per tendæ restitutionis ex causa iustæ absentie. C. quomodo & quando iud. lab eo. ff. de in inte. rel. l. fi. & quod ibi not. An autem sit necesse t quod in termino b quis contra citatum se præsenter, ut neglexisse c dicitur. Respond. non, cū proceditur per inquisitionem factam ex officio uel per denuntiationem cū iudex sedes semp sit præsens. Sed cū per accusationem proceditur, secus uidetur ad similitudinem causarum ciuiliū, ut C. de iud. l. properandum. §. j. Sed in criminalibus est hoc diuersum, quia accusatore desistente, uel desuntis potest iudex procedere, ut C. de ab. l. j. & ff. de pup. tu. l. pe. in prin. Nam si constaret quod iudex uellet sibi supplere defectum partis, sufficeret. t Ideo quidā in partibus Italiæ faciunt sibi concedi licentiã ab accusatore, ut eo absente possint expedire pcesum, & tunc cõstat quod partis supplet defectū. In casu tamen huius constitutionis constat quod hoc non requiritur cum possit sine figura iudicij procedi.

ADDITIO.

a Neglexerit. Vide Alex. l. qui semel. in iij. quest. uer. communiter. in fin. in add. Bar. C. de prob. & l. quæsitum. in ij. co. in duobus locis. ff. de re iud. Thom.

b In termino. Requiritur uer. publicè. in apost. que inci. praconia. Thom.

c Neglexisse. Vide Bar. l. j. inter accusatores. in ult. col. uer. quero. ff. de iud. & ibi in add. Bar. scripsit Bar. Thom.

1 Terminus intelligitur peremptorius, quādo proceditur sine figura iudicij.

2 Monitio iudicis ad audiendum sententiam dicitur peremptoria.

3 Monitio & protestatio. que fit extra iudicium, intelligitur peremptoria.

IN TERMINO. Et hoc quia singulari numero a loquitur, patet quod unus tantus terminus fuit assignatus. Ex quo t patet quod in his quibus potest procedi sine figura iudicij, terminus intelligitur peremptorius etiã si non exprimitur. Facit ext. de uerb. sig. c. sæpe. in clem. t Item si iudex uiua uoce admoneret eos uel quæ ad audiendum sententiam, intelligit peremptorie. C. quō & qñ iud. l. ij. & ibi no. aliàs peremptorie dici debet, ut dixi s. in gl. super dicto crimine. t Item admonitiones & protestationes quæ sunt ext. iudicij, intelliguntur peremptorie, cū semel sufficit fieri. l. Titia. §. Imperator. ff. de leg. ij.

ADDITIO.

a Singulari numero. Vide plenè las. l. fin. in iij. col. & seq. ff. de ser. & Fel. c. l. cet causam. x. col. de proba. Thom.

c **PERSONALITER.** Hoc uerum in crimine ubi est poena affligenda in corpus, &c.

1 Procurator in criminalibus quod non admittatur etiam si ex forma statuti contra absentem procedi possit.

2 Procurator in criminalibus admittitur quando poena uenit imponenda a relegatione infra.

3 Vniuersitas in causis capitalibus respondet per procuratorem. Vniuersitas accusando prosequitur accusationem per procuratorem.

LEGITIME. Ut per eū procuratorē, uel syndicū, & sic uidetur hic casus t quod in causis capitalibus ubi potest ferri a sententia in absentē, admittit pcurator, quod tenet Dy. §. ad crimē. ff. de pu. iur. per. regulā positā in l. feruū quoque. §. publicè. ff. de proc. & dicebat quod ubi per statutum potest damnari absens, potest interuenire procurator, quod non placet. Nam etiã de iure antiquo reperitur in casibus quibus absens potest de capitali crimine damnari in casibus specialibus.

libus. C. de poenis. l. ne diu. & ff. ad l. Cor. de sic. l. lex Cor. uer. & qui hoc crimen. s. unum intellectū. Itē in causa appellationis altero absente lit. non cont. potest deueniri ad diffinitiuā. C. de temp. appell. l. si. §. illud. & tamen tunc non admittit procurator, ut ff. an per aliu causa appel. l. j. Itē procurator rei debet satisfacere iud. sol. nisi a dicta satisfactione a domino fuerit releuatus, ut in ff. de satisf. §. si uerō dominus. Sed hic procurator non potest satisfacere, nec dominus a satisfadando releuare eū potest. Item quod Dyn. dicit de statuto, est ad uerendum, quoniam statuta Italiæ cõmuniter permittunt damnari absentem propter contumaciã tantum. Sed si admittetur procurator, iã non esset contumax. Non obstat §. publicè. Nam ubi cunq; possit damnari absens de iure cõmuni, iudex debet ex officio perquirere ueritatē pro utraq; parte, ut C. quomodo & quando iud. auth. qui semel. ff. de app. l. amplioem. §. j. & dicam statim in gl. super uer. receptionem. aliàs examinationem. merito quilibet excusans innocentiam auditur non ut procurator, sed ut quilibet. Et hoc est quod dicit ibi text. quamuis uerba facientem, &c. ex eo quod dicitur quamuis apparet quod non requiritur quod sit procurator, & hoc dixi §. ad crimē. in l. pen. ff. de pub. iur. Nō obstat hæc litera, quia expone t quod intelligitur eo casu quo poena a relegatione j. uenit imponenda, uel legitime scilicet per procuratorem eo casu quo uenit imponenda poena a relegatione iura quo potest esse in his quæ ipsum crimē quocunq; modo tagunt, ut supra dixi in gl. super uer. tangū. Itē ad ipsum crimē potest referri. & dic personaliter, id est, quando aliqua persona citata est legitime, scilicet quod procedi cõtra aliquam cõmunitatē, uel corpus, uel collegiū, & sic not. t casum quod etiã uniuersitas in capitalibus respondit per syndicum, ut C. de re mil. l. cancellatores. lib. xij. & no. per Cy. C. qui accu. non. pol. l. ij. & eo modo est casus quod etiã si p uniuersitatē fieret accusatio, b possit prosequi per syndicum, tamen hic loquitur generaliter ex parte rei & actoris, ut dixi s. in fi. gl. super uer. super dicto crimine. licet Dy. & Cy. communiter dicant contrã. in d. l. ij. ff. de accu. s. fi.

ADDITIO.

a Ferri. Bar. l. penul. §. ad crimē. iij. col. ff. de pu. iud. uer. sed primò que ro. & ibi in add. meis, & Alex. causa in con. iij. vj. uo. ij. col. uiso statuto. Thom.

b Accusatio. Bar. l. ij. §. si. in fin. ff. de accus. & ibi apost. Alex. Thom.

PRERINDE. Non tamè per omnia, & sic gratia contrarietatis tollēde. Non enim sic potest fieri executio in absentē, sicut in præsenti, de qua executione hic dicit, & j. dicit. & idē in omnibus quæ in absentē non cadūt sicut in præsenti. de hoc multū no. gl. ff. ad l. iul. pec. l. sacrilegij. Vbi autē cõtrarietas nō resuleret, perinde esset quo ad omnia scilicet quo ad tempus, quo ad modū, & quo ad certas qualitates, & idē in certis aduerbijs & nominib; significantiibus similitudinē, ut ff. de ali. & cib. leg. l. a filio. §. testator.

ADDITIO.

a Perinde. Alex. l. miles. §. iudicau. ij. col. ff. de re iud. & Bar. l. j. §. lex Falci. ff. ad l. Fal. & l. j. ff. de prauari. et l. sacrilegati. ij. et l. j. §. si finita. ff. de damn. infec. & dicit d. §. lex Fal. & d. l. j. de prauari. & ibi Alex. Thom.

1 Litis contest. dicitur fieri in præsenti.

2 Vbi cunq; absens damnari potest, peruenitur ad diffinitiuam absque litem contestata.

3 Actio pro actore perpetuatur, etiam si reus citatus est contumax.

4 Iudex debet scribere Principi quando post sententiam latam apparet de innocentia accusati.

5 Contumacia sola de iure communi non facit quem haberi pro confesso.

CONTESATA. Contumacia de qua dixi s. ex una parte equiparatur personali presentie, & lit. cõtest. ex alia parte, nec em̄ sufficeret quod esse presentie, nisi litem cõtest. qñ ordinariē pcedit, nec sufficeret lit. cõtest. nisi qd esset presentie. l. absentē. ff. de pec. & hoc in capitalibus. in alijs se, ut no. d. l. absentē. t ibi dixi. Et no. t diligēter quod ubi cunq; absens potest damnari, peruenit ad diffinitiuā ante lit. conte. quia illa cõtumacia habet uim cõtestatiōis, ut C. ubi in re act. l. ij. & sic puto t actionem perpetuari etiã pro actore, si ipse

esset contumax seruatis omnibus citationibus quæ ponuntur in auth. qui semel. C. quomodo & qñ iud. cum talis cõrumacia habeat uim contestatiōis pro utraq; parte. quod patet, quia pro utraq; parte iudex examinat causam.

PRÆCEPTIONEM. Hoc facit p utraq; parte. Nã iudex debet perquirere ueritatē p utraq; parte, ut auth. qui semel. C. quomodo & qñ iud. ubi per quilita ueritate, &c. Potest etiã absentem absolueret, C. de iud. l. properandum. §. si aut ex ge. 4 tis maxime in causis capitalibus, t ubi etiã si post sententiã b apparet de innocentia debet iudex principi scribere. b ff. de quas. l. j. §. si quis ultro. t Itē ex hoc apparet quod ex sola cõtumacia de iure communi quis non habetur pro confesso, ut dixi l. leg. Cor. §. si. ff. ad Syl.

PUBLICACIONEM. Not. in casibus in quibus potest procedi sine figura iudicij, requiritur publicacionem. Item no. in criminalibus publicacionē fieri. Item no. procedi ad receptionem & publicacionē testium, licet non cont. etiã contra eum qui non est uerē contumax. quod est cõtra ea quæ no. Dy. ff. de dam. inf. l. iij. §. toties. & sic faciunt pro ea quæ not. & his quæ ibi diximus.

ADDITIO.

a L. absentē. Et ibi in ij. co. & Alex. & Io. Igne. in sua q. an Rex Francie recognoscat imp. co. xlvij. xv. spai. T.

b Scribere. Bar. in sua q. inc. iudex male. Ang. cõf. cccix. Ver. Land. to. Ing. in sua disp. an Rex Franc. recognoscat imperat. xlvij. col. xv. speciali. Thom.

1 Conclusio in criminalibus non fit.

2 Dilaciones due dande sunt actori, & reo tres in criminalibus cum aliqua causa cognitione.

SEQUENTIA. Ut reprobationes testium, productiones instrumentorum & allegationes, C. de iud. auth. iubemus. & ad interrogationes testium pro declarandis dictis eorum, si quæ essent obscura. conclusionem t autē in criminalibus non puto fiendā. imò quando cõq; qd se uellet defendere, debet audiri, ut l. unius. §. cognituri. ff. de qd. & ar. l. j. de qd. in fi. Intelligo t in actori dādas duas dilaciones, reo uero tres, cū aliq. causæ cognitione, ut ff. de fer. l. si. aliàs et dilaciones dabit iudex cū maiori causæ cognitione. Hoc tñ puto sufficere quod uideat iudex dilacionem postulari pro ueritate, non cā differendā litem, & hoc modo debet intelligi §. cognituri. de effectu autem publicatiōis dixi plenè in rep. quæ feci de auth. qui semel. & C. de testi. &c.

DEFINITIVAM. Vides ergo casum in quo absente reo potest negotium liquidari, & diffiniri, pronūciari in criminalibus. Simile C. de p. l. ne diu. C. ad l. Cor. de sic. l. lege Cor. uer. & qui hoc crimen, secūdum unā lec. in capitalibus hoc erat de iure antiquo, ut ff. de p. l. absentem. In ciuilibus uero qd iuris sit absente actore uel reo, dic ut C. quō & qñ iud. auth. qui semel. & C. de iud. l. properandum. §. j. cum seq.

1 Citari quando debeat pars tempore executionis.

EXECUTIONEM. Hic est casus quod pars nō est iterū citanda t tpe executionis, quod est uerū si per sententiã liquet executionē sic esse faciendā, ut si cõdemnatio facta sit in re, uel ipsa res capiat, & uendat, uel si est facta cõdemnatio in personā, & persona capiat, & puniat, solū enim hoc est necesse fieri quod sit illa persona cõdemnata, & id exigit ab eo quādā cõfessio super hoc, & pceditur ad executionē. Secus si aliàs, sicut erat cū caper aliquis aduocat, ut ff. de cust. reo. l. diuus. uer. sic & diuus pius. & ibi dixi. Si autē cõdemnatio esset facta in pecunia, & p ea caperet, & uederet res una p alla, tūc debet pars citari, quia in hoc certa causæ cognitio requirit, ut l. a diuo Pio. §. si in uedūt. ff. de re iur. & ibi dixi, &c. b

ADDITIO.

a Citanda. Alex. l. si ad diem. in addi. Bart. in apo. mag. ff. de re mili. & Io. Igne. in disp. an Rex Fran. recogn. imp. xlix. col. in prin. xvij. speciali. & las. l. j. ij. col. C. de iur. & fac. ign. & Alex. conf. lxxij. vij. col. in fin. in causa & lite ueriten. inter Gab. & Fel. c. ex ratione. in ult. co. de app. Thom. Diplo.

b Dixi, &c. Alex. ix. colum. uer. ult. fuit opi. Bart. hic, & ibi uide plures limitas.

limitationes ad dicta per Bar. hic. Tho. Diplo.

1 Affesores quibus limitatur tempus ad sciendum processum, possunt experdire nisi prope finem termini.

o PROCEDATUR. Innuit quod iudex habeat necesse facere hoc. In contrariu uidetur l. non quicquid. ff. de iud. & C. qm & qn iud. l. j. Sol. instantia causa criminalis est bienniu, ut intra cer. tem. cri. qd termi. l. unde non cogitur sententia re, nisi prope fi. bienniu, ut C. de iud. l. propeand. s. huiusmo di. & no. C. qm & quando iud. l. j. Et sic no. t. processibus quibus limitatur certu tepus ad sciendu pcesum q no possunt expedire nisi prope fi. termini, & hoc ut non cogat sententia ante ea aut lata, executione cogit facere fm forma l. si quis intra. C. de bo. dam. & etiã in personam si haberi potest. l. cum reis. & l. quendicari. C. de poen. & c.

p LEGIBVS. Hac est quarta pars, in qua ponitur clausula derogatoria,

1 Clausula non obstantibus, est necessaria si refertur ad statuta municipalia, & procedant iura derogatoria.

2 Non requiritur nominatim facere mentione de lege cui derogatur, sed sufficit quod dicatur non obstante aliqua lege derogatoria.

3 Clausula non obstante, quod non est necessaria quando imperator refertur ad utilitatem publicam, secus si ad utilitatem priuatam.

4 Statutum sequens non tollit precedens habens clausulam derogatoriã, nisi si fiat specialis mentio de primo.

5 Statutum sequens tollit precedens non habens clausulam derogatoriam si sint contraria.

6 Si in lege noua est clausula non obstante aliqua lege, potest tamen per alias leges priores limitari & distingui.

7 Per hanc constitutionem non tollitur modus procedendi, de quo l. C. si quis imp. maled.

8 Lex noua non limitatur, nec distinguitur p leges ueteres, si in lege dicatur non obstante lege quae generaliter uel specialiter contrariu dicat.

9 Quando una lex est specialis quo ad personas & magis generalis quo ad causas, alias specialis quo ad causas & generalis quo ad personas, antunc prima limitatur per secundã, uel secundã per primã.

10 L. si. C. in qui. cau. in inte. refert. non est neces. quod limitatur per l. propeandam. C. de iud.

11 Clausula, non obstante, quando tollit privilegia. Privilegia extra corpus iuris posita tolluntur per simplicem clausulam, non obstante.

12 Privilegia inserta in corpore iuris quod nisi specialiter tollantur, uel nisi per legem specialem sequentem habentem maiorem specialitatem.

13 Statuta uel consuetudines quando per legem habentem clausulam non obstante, tollantur.

NON OBSTANTIBVS. Clausula hac non obstant. a. quid importet b. dicendū est. Nam t. quādo q. referatur ad iura municipalia ciuitatis quo casu aut praecedunt iura derogatoria, & est necessaria clausula, non obstantibus, ut C. de precib. imp. off. l. quoties. & ibi no. & C. si contra ius uel uti. pub. l. si. & ibi no. ff. de cōst. prin. l. j. in fin. & ibi no. Sed t. an necesse sit q. dicat nominatim non obstante tali lege, gl. de legibus dubitat. Sed gl. auth. hoc inter liberos. C. de testi. uidet tenere q. sit necesse exprimi. Idem no. ff. de leg. iij. l. si quis. in prin. de test. alij q. nullo modo requirant, ut ff. de execu. tut. l. ite. Vlpianus. s. j. Sed ibi tutela est onus temporale, & ideo de facili potest remitti, nec habet precedentē legē derogatoriã, ut C. de precib. imp. off. l. quoties, aliã est necesse, q. dicatur non obstante tali lege: sed puto q. sufficit si dicatur non obstante aliqua lege derogatoria, uel quã hoc fieri phibeat, & similia. Hoc em̄ est expresse mentionē facere de certa specie legū, non em̄ est necesse q. nomen lex, hoc em̄ esset nominatim, & singulariter mentionē facere, & hoc non requirit, ut l. si quis. in prin. test. & ibi declarari, & hoc cũ t. Imperator refertur ad priuata utilitatē alicuius. Sed si ipse refertur ad utilitatē publicã, uidet cōtra omnē legē contrariã dispellere, ut ff. de re iud. l. quidã consulebat. in fi. Rõ. quia tunc nulla prece dit clausula derogatoria. Nã l. rescripta. & l. nã dãnosa. C. de prec. imp. off. habet in se clausulã derogatoriã solū ad rescripta ad utilitatē partiū concessã, & ideo si Imperator aliquid statuit ius cõmune corrigēdo, non est necessaria illa clausula

non obstante aliqua lege, q. eo ipso q. posteriores cõdidit contrarias, priores uidet tollere, ut l. non est nouū. & gl. sed posteriores. ff. de leg. ext. de cõst. c. j. l. vj. Hic ergo ista clausula non fuit necessaria. nec est dubiu quomodo possit tollere ius cõmune, etiã si præcedit aliqua clausula derogatoria. Nec ob. C. de legib. l. humanū. & qd. ibi no. Quid ergo t. dices? in statuto si præcedit aliud statutum habens clausulã derogatoriã, an sit necesse q. fiat specialis mentio de primor. Puto q. sic, arg. d. l. si quis in prin. test. & dixi in repet. l. oēs populi. ff. de iust. & iur. Pro hoc facit, quia quicquid iuris sit in priuato, aliqua lis rō est in populo. Nã facit priuatus præmitti illã clausulã timens ne instigatu uel deceptioe aliquorū ad aliud inducatur, ita populus uel uniuersitas uidet timere cũ æquiparatur puillo. quæ rō cessat in principe ius cõmune cõdedi. t. Sed si statutū præcedēs non habet clausulã derogatoriã eodē modo persequēs statutū contrariū primo primū uidet sublatū eadē rōne, & hæc uera si præcedētia iura sunt omnino contraria. Si autē p. aliquã limitationē uel distinctionē adiuuari possunt, non tollunt, ut d. l. sed & posteriores. Nã auth. offerat. quæ dicit specialiter satisfaciendū, restringit ad eū q. non possidet immobilia, ut l. sciendū. ff. qui sat. cog. t. Sed quæro si in l. noua est dictū non obstante aliqua. l. an per hoc collat, ne per priores limites, & distinguat. Respõd. nō. sed intelligit non obstante lege aliqua, si cõtraria quæ non possit eū sustinere, ut in aub. de success. ab intest. circa prin. & in gl. super uer. uacatib. Pro hoc facit C. cõmu. de success. auth. itaq. in eo. q. ibi disputat an sit correctã lex de emancipationib. Et ex hoc patet q. modulus t. pcedēdi in hac cõst. inductus non habet locū in casu. C. si quis imp. male. Nã cũ ibi sit specialiter p. uisum q. hæc legē loquerē generaliter de crimine lege maiest. & eã tãgētib. non uidet propter hoc ei derogari. p. hoc facit in aub. hæc cõstitutio interpretat cõstitutio, & c. col. vij. nã per illã intelligit sublata, s. si. aliã. j. C. de fac. san. eccl. quæ generaliter loquit, nō aut cõstitutio specialis, quæ est in aub. ut ecclesia Roma. col. ij. C. de sacrosan. ecc. aub. quas acti, licet gl. in illo uariat. t. Sed si in l. noua diceret, nō ob. aliqua lege, quæ generaliter uel specialiter in contrariū loquat, & tunc dicat leges non distinguēt, nec limitat legē nouã, nec haberet locū l. sed & posteriores. ff. de leg. & hæc uident uera & utilia. Sed cũ in hac cõstitutione sit data iudici licētia pcedēdi sine figura iudicij, quibus dã aut in his q. in sacris crimis militat est cõcessum, ut in modū procedēdi prerogatiua gauderēt, ut C. de prox. sacro scri. l. in sacris. an eis in casibus & in hac cõstitutione cõprehēsis hæc priuilegia obseruabunt, uidet q. nō ex eo q. sic dixit, cuiusq. status uel dignitatis, & c. sed hoc nō facit, q. hæc de statu & dignitate generaliter fit mentio. ibi cũ dã dignitati uel ordini specialiter indulgent aliqua priuilegia, & sic illa tanq. specialis magis debet limitare hæc posteriorē, ut s. dictū est. Eodē uidet, nã illa loquit in omnibus causis criminalib. generaliter hæc, specialis in crimine laesæ maiest. & in tãgentibus, & sic uidet q. hæc ut specialis limitet, & restringat illã. Quid t. dicemus dubiu est in hoc, q. prima magis specialis est quo ad quid, scilicet quo ad personas, & magis generalis quo ad quid, l. quo ad causas. hæc eodē est magis generalis quo ad causas. an secunda limitet per primã, an prima p secūdã, hæc ambiguitas quodãmodo perplexitas est, cũ in neutra istarū dispositionū possit genus à specie separari ex uirtute proprietatis sermonis, & ideo ad mētē legis recurrendū est. Dic igit q. si ius singulare semper est in troducū propter aliquã utilitatē, ut ff. de legib. l. ius singulare. j. eo. cũ ergo tã l. j. quã ij. aliquid specialiter & singulare cõtineat, hoc est. ppter aliquã utilitatē, debem. ergo illud speciale cõseruare in eo quo euidēter est, ut maior utilitas reperitur, ista em̄ est benignior interpretatio, ut ff. de le. l. benignius. & quia cã magis priuilegiata pferret, ut not. C. de priu. do. l. j. & ff. de priu. cre. l. priuilegia. Vñ in proposito cum spãtias huius cõstitutionis sit ppter utilitatē urgētißimã, ut s. in prin. huius l. dico hæc legē restringere illã l. in sacris. quæ in priuilegiū personale & dignitatis est inducta. Et etiam in fauorē minorū uidemus t. q. lex inducta est ut cõtra eos nulla currat præscriptio, ut l. si. C. in qui. cau. in inte. rest. nō

est neces. & hæc p. uisio est generalis quo ad causas, & specialis quo ad personas minorum. Est & alia cõstõ quæ limitat tepus in statuta, & hoc fauore publicæ utilitatis, ne lites fierēt immortales, ut l. propeandū. C. de iud. & hæc generalis quo ad personas oēs litigantiū, & specialis quo ad causas, l. quo ad præscriptionē instantiã, & per hæc l. propeandū, licet sit antiquior in teporib. instantiã de iure antiquo, limitat illa l. fin. si sit posterior, ut no. l. j. C. si aduer. rã. iud. Sed si lex antiqua haberet causam specialiter maiore, & fauorabiliorē, tunc limitaret lex noua eadē rōne. Si uerò non esset rō specialitatis fauorabilior una q. altera, tunc putaret legē nouã præualere. ista sep̄e occurrit in ista ciuitate. t. Secundo uerò casu principali, q. hæc clausula refert ad priuilegia, sciendum est q. si qua lex simpliciter emanat, nō uidet tolli per eã aliquod priuilegiū alteri cõcessum, ut ij. cõst. Cod. s. si quæ uerò. & intelligi go priuilegiū qd. fauorē alicuius cõtinet, secus si Imperator ad aliquã singularem q. respicit specialiter, ita q. faceret iure cõst. ut C. de leg. l. ij. tunc per illã l. cõtrariã uideretur tolli, ut d. cõst. ij. s. si quæ uerò ibi, si uerò pro certis capitulis. Si uerò in l. dicit, non ob. priuilegijs, intelligit in corpore iuris non inclusis. Nã illud, qd. in corpore iuris claudif, p. hoc tolli nō uidet, ut C. ubi de cri. ag. opo. aub. qua in puincia. & ibi no. ff. de iud. l. haeres absens. in prin. & ibi no. & sic no. de priu. extra corp. iuris positus sufficere clausulã derogatoriã generalē, seu reuocatoriã. facit ext. de sepul. c. s. in cle. t. No. etiã priuilegia in corpore iuris inserta nō reuocari, nisi specialiter diceret ad illa trahi, uel nisi esset aliqua lex specialis sequēs quæ haberet magis fauorabilem rationē specialitatis, ut dictū est. Et eadē rō est in priuilegio uni concessõ p. principē si alia priuilegia suspēderent. & eodē mō intelligas in inferiore à principe per aliã dispositionē uult tollere priuilegia à t. t. cõcessa alteri. t. Tertio casu q. hæc clausula refert ad statuta, uel cõsuetudines, tunc si de hoc in l. noua uel priuilegio nil diceret, nō uidet reuocata, quia legislator potest ea pbabiliter ignorare, ut ex. de cõst. c. j. licet in contrariū facit ff. de sepul. uo. l. ij. s. diuus. De quo dicit ubi tangit. C. de test. l. j. & hoc prout loquimur de legislatore uniuersali. Nã legislator particularis statuta & cõsuetudines suas ita debet scire sicut legislator uniuersalis legē uniuersalē. Si uerò in lege uel priuilegio de prædictis statutis uel cõsuetudinib. fit mentio p. nõedo clausulã q. illa nō ob. tunc illa sublata, quatenus alteri legi cõtradicitur etiã si nō fiat de his specialis mentio. auth. causa. C. de sac. sanc. ecc. & de fur. aub. nauigia. & C. cõmu. de succ. aub. oēs peregrini. & sic in præsentī cõstõne, q. dicitur legib. uel cõsuetudinib. nō obstantib. q. buscuq. exponet legib. que cũ hæc lege sustineri nō possunt, & cũ dicit cõsuetudinib. q. buscuq. dic siue generaliter siue specialiter sint approbatæ. Nã p. illas hæc lex nullã limitationē recepit. De hac clausula nō ob. & c. multa dicit Io. And. ex. de conce. præben. c. j. lib. vj. quæ uidere potes p. iura canonica quæ ipse alleg. si expedit, in difficultates tamen prædictas non intrat.

ADDITIO. Nō ob. Vide de hac clausula Cal. cõf. j. de rescri. et cõf. j. et xj. de priu. do. de Ana. cõf. lxxxj. et cxlij. Pau. de Ca. in cõf. l. v. et seq. et cccxx. et cccclxij. Fed. cõf. cccxxij. per Ale. cõf. c. j. et ibi quis uti pot. prædicta clausula. Ang. cons. cccxxvij. Bald. cons. cccxxij. et cccxxij. l. j. lib. v. et cons. xv. et cccxxij. ij. lib. Ber. Land. Importet. Vide addi. Fran. de Albe. quã ponit Bap. Sc. l. oēs populi. lxx. co. ff. de iust. et iur. et uide plenē Ale. con. cccxij. in iij. co. uisio processu. et cons. xij. incip. p. p. p. s. vij. co. vj. uol. et de clausula nō ob. uide plenē per Fed. c. nonnulli. vij. col. ex. de rescri. ubi per xxx. col. examinat hanc materiam. et c. accedens. iij. co. et seq. et per l. f. i. j. co. et seq. C. si cõtrarius uel util. pu. et l. actionē. ij. co. de trã. et l. sed et si quis. s. quæsitū. ff. si quis cau. et Do. de san. Gem. c. si propter ius. de rescri. et de clausula nō ob. coll. alteri facta. Fel. c. cãm. que in xlij. col. de rescri. et Alex. Lex facta. v. co. ff. de uul. et pup. ubi ponit quod per clausulam non ob. prin. cept subditur plenaria potestate. et idem l. iij. s. si is à quo. j. col. in si. et seq. ff. quod quisq. iur. Thom. Dices. Vide plenē de hoc dicto Bart. Bap. Seue. in res. l. oēs populi. lviij. col. ff. de iust. et iur. uer. circa secundã. et d. l. oēs populi. in add. Bar. apo. lxx. co. uer. gaudeat. et xij. col. in uer. ad contraria. Thom. Bar. super Constit.

d Adiuuari possunt. No. q. contrarietas in statutis euitada est, que debet interpretari unū per aliud ne resultet cõtradictio secundū Bar. hic. et adde eundē Bar. l. oēs populi. vj. q. princ. ff. de iust. et iu. l. sanctio. ij. col. in fin. uer. circa hoc quæro. ff. de poe. et Bal. l. executor em. vj. col. uer. hoc respõdeo. C. de exec. rei iud. et l. pe. in fin. C. per quas pers. nob. acq. Thom. Aliqua. Vide plenē per Bar. Seue. l. oēs populi. lxx. co. et lxx. de iust. et iur. ubi ponit plures conc. ad dicta Bart. hic. Thom. Per hanc l. no. q. Bar. hic uult q. lex generaliter loquens nunquam intelligitur derogari in casu in quo est aliquid speciale statutum. Bar. et doct. l. sciendum. in princ. ff. qui satis. cog. et per tac. l. postquam. in ult. col. C. de pac. et Phil. Franc. c. ut debitus. xvj. col. de appel. Thom. Eis in casibus. Io. Ign. in sua disp. an Francie Rex recog. in l. co. xxij. spec. ali. Thom. Villias. Vide multas concor. ad dictum Bart. hic per Pe. de Ang. in c. canõnum statuta. circa vij. char. de cõst. et Alex. plenē cõst. vij. uo. in ij. col. inci. in causa et lite uertente. Thom. Villiatis. Fel. c. nonnulli. xxij. col. in uer. vij. fallit. de rescri. ubi uult, q. quod do rescriptum emanauit fauore Reip. q. licet sit contra ius, nō tamē requiritur illa clausula, nō ob. alle. Bart. hic. et ibi uide plura quid opera tur fauor Reip. et Bar. l. hoc mō. et ibi apost. me. ff. de condi. et demõ. et Lud. Ro. in cons. c. in casu propõsite consultationis. ubi ponit multa que fauore reipub. conceduntur, que aliã non concederentur. Thom. Iuris nō inclusis. Alex. l. miles. in si. prim. ff. de re iud. Thom. L. uniuersalem. l. f. C. fam. erci. Thom.

HANC AVTEM. Hac est quinta pars in qua ponitur ad quos casus extendatur hæc cõstitutio. AD PRÆTERITA. Hoc non erat necesse dicere, quia cũ tota ista lex litis ordinationem respiciat, sine dubio porrigitur ad lites futuras, licet super factõ præterito. l. ij. s. pe. C. de iur. calum. & hunc passum plenē examinatum in rep. l. omnes populi. de inst. et iur. in illa q. à quo tempore statutum ligenatur. dic. ut ibi dixi. QVAM. Hac est sexta pars in qua ponitur à quo tempore cõstitutio sumat uigorem, & c. ET NVNC. Si hoc non fuisset dictū post duos menses, à hac cõstitutio sumeret effectum, ut auth. de fact. no. cõstitutiones. de quo plenē in p. cõm. clem. circa. fi. & ego p. l. b. nē dixi etiam de statutis d. l. omnes populi. d. q. à quo tempore, & c. dic. ut ibi dixi.

ADDITIO. Menses. An cõstitutio habens clausulam decreti annexam liget ignorantes ante lapsum duorum mensium à tempore publicationis, Ro. in puchrã opi. cons. cccxxx. Ber. Land. Populi. Ioan. Bap. de san. Seue. d. l. omnes populi. lxxxvj. co. ubi ponit plures conc. Thom. Explicit cõstitutio in clyti Imperatoris Henrici, gl. per Bar. de Saxofr. leg. doc. et ciuem Perusinum. Qui sunt rebelles. rubrica.

ADDITIO. Rebelles. Ad dicta Bart. hæc scripsi in apost. domi. An. Bar. secundum Fel. c. Rodulphus. xv. co. in prin. de rescri. quas non uid. uide etiam que scripsi in extrau. ad repri. in prin. Thom. Hæc rub. est magistraliter posita, quia supra dixi de modo procedendi ut imponatur pœna per sententiam, hic qui sunt rebelles, quibus imponitur pœna ipso iure.

Negatio postposita æquipollent suo contrario: præposita æquipollent subalterna. QVONIAM. Primò ponit dubiu. Secūdò rationes quæ mouent principem ad decisionem. Tertio decisionem. Quartò ponit impugnatores, cõstitutionis partes patent, & c. NONNVLLOS. Id est, aliquos. t. Nã negatio postposita facit æquipollere suo contradictorio, ut hic ff. de condi. & d. l. n. uul. de coll. bon. l. n. uul. postposita uerò facit æquipollere suo cõtrario. l. legitimus. s. an ergo. ff. de legi. tut. l. obligari. ff. de aub. tut. in prin. & de cap. l. in bello. s. j. nisi cõtrarium pateat de mente loquētis, ut l. si seruus. s. j. plurimum. ff. si quis cau. sed præposita æquipollent subalterna, ut l. summa. C. de cad. tol. in prin. & c.

ADDITIO.

a Facit equipollere. Adde text. l. ij. c. de primi. lib. xij. & ibi lo. de Platza no Thom.

b Subalterna. An, & quando negatio preposita facit equipollere suo contradictorio. Bar. hic & l. legimus. §. in legumis. & ibi apost. Alexan. ff. de leg. iur. & ibi post in apo. & Bar. l. is qui circa. §. utrum de reb. dub. et in l. Græcæ. §. post litem. ff. de fideiuss. & l. j. ff. de iust. et l. obligari. de aut. iur. Quando aut anteponitur, equipollent affirmatiue, ut c. sunt nonnulli. ij. q. j. c. nonnulli. de rescrip. & l. j. §. nullos. de tu. et ra. dist. & n. q. v. c. nō oēs. & ij. q. vij. c. non oēs. & l. si omnis. ff. si cer. per. et gl. xxxij. q. ij. c. sicut non omnes. & Bart. hic in locis s. all. et Alex. l. si feruus. §. j. col. ff. si quis cautio. Thom.

c **FIDELIS.** Quæ fidelitas principi debet, ut dixi s. proximo, circa princ.

d **SUBDITOS.** Quia sunt sub Republica Romanorum, ut auth. de hæc. & falc. in princ. istis prouider, ut iudi. sine quo quo fuffi. in princ. Qui autem sunt subditi, dixi s. l. prox. in gl. super uerb. totius orbis. Bart.

1. Prouinciæ appellatiue quid contineatur, & nu. vij. Lombardiam de iure Cano. non est prouincia. Cremona est de archiepiscopatu Mediolani. Regium est de archiepiscopatu Raucensis.
2. Diuisio orbis est de iure gentium, & ibi nomina distindta.
3. Villa in Francia idem est quod ciuitas, apud nos dicuntur edificia sine muris, & de iure communi non habent iurisdictionem.
4. Castrum dicitur quasi casa alta seu fortis, & munita muris, & non habet de iure communi iurisdictionem, licet habeat magistratus positos per ciuitatem cui subsum.
5. Ciuitas secundum usum nostrum dicitur quæ habet episcopum, uel cui competit potestas sibi eligendi defensores qui habent iurisdictionem. Ciuitas etiam uere dicitur sine episcopo. Ciuitas licet priuatur episcopo, non desinit esse ciuitas.
6. Castrum quod habet iurisdictionem sibi eligendi defensores, quando ciuitas dicitur. Princeps scribens castro ut ciuitati facit ipsum ciuitatem.
7. Prouincia distinguitur secundum canonicam per archiepiscopatum.
8. Ciuitas metropolis dicitur prouincia, item unus presidatus. Quis quando dicitur esse intra uel extra prouinciam.
9. Homines unius prouinciæ an dicantur ex origine sicut in ciuitatibus.

LOMBARDIAE. Hic uidetur casus eius oppo. quæ refert Cyn. C. de prescri. xxx. an. l. i. scilicet, quod prouinciæ appellatio intelligat sibi editum, & uulgarè modum loquendi scilicet Tuscia, Lombardia, &c. licet sibi cano. Lombardia non est una prouincia. Nā Cremona est de una prouincia, quæ est de archiepiscopatu Mediolanensi, & Regium est de alia scilicet archiepiscopatu Raucensi, ut no. Bar. ex. de cle. corā. Idem no. ex. de off. iur. c. sententia. Sed pro huius declaratione sciendum est, quod diuisio orbis terrarum de iure gentium est, ut ff. de iust. & iur. lex hoc iure. & hæc diuisio fuit uel eorum qui habitant simul, in edificijs in unum collatis, & sic communiter habemus tria nomina scilicet ciuitas, castrum, & uilla, ut d. l. ex hoc. & ibi no. in gl. parua, super uerb. collata. Quædam est diuisio eorum qui non habitant simul, sed edificijs separatis, & hæc appellat prouincia, uel regnum, uel sunt alia nomina uniuersalia significantia separationem linguarum, ut Italia, Alemania, Francia, Græcia, & similia, ut d. l. ex hoc. & C. de off. rec. prouin. & ff. de off. prat. per totum, de quorum quolibet uideamus. Villa in Francia idem est quod ciuitas, ut nos autem dicimus uillas edificia sine muris uel fossis, quæ uilla seu ut ciuitas habent iurisdictionem de iure cōi, sed subsunt alicui ciuitati, ut C. de epif. & cle. l. nulli. §. §. & de nat. lib. l. ij. §. ff. ad muni. l. j. §. qui ex uico. Pro hoc ex. de sententia. excō. c. si ciuitas, & q. ibi no. per Inn. & lo. Ahd. Castrum ubi uidet quæsi casa alta seu fortis & munita muris, seu uallo, ut l. quicquid castellorum alias sedorum de fun. hb. xij. & ff. ad l. iul. maies. l. ij. & in d. c. si ciuitas. & similiter non consueuerunt habere iurisdictionem de iure cōmuni, sed sicut uici, ut dicitur in iunibus. & est expressum C. de test. l. si habet tamen quosdam magistratus q. ibi ponunt à ciuitatibus quibus subsunt, ut C. de magi. muni. §. & ibi no. per Azō. in sum. Ciuitas tamen uere sibi usum nostrum

appellat illa quæ habet episcopum, ante tamē quæ essent episcopopierant ciuitates. Et ciuitati competit potestas eligendi sibi defensores communi defensoribus qui habeant iurisdictionem. non autem imperium uel ius iudicandi, ut in auth. de defen. ciui. §. iustitiam. Fallit in urbe Romana, ut l. j. §. cū urbem. ff. de off. pre. fe. urb. & in alijs quæ habent ex privilegio uel ex consuetudine, ut d. ne. & ut d. §. iustitiam. & quia sicut canones episcopi debent ordinari in d. locis, ubi sunt d. officiales, ut lxxx. dist. c. j. ff. & ij. ideo in urbe rexit consuetudo, quod locus habens episcopum sit ciuitas, tamen uere sine episcopo dicitur ciuitas, eodē modo quod habet officiales prædictos, & iurisdictionem. Et sic patet quod licet ex causa una ciuitas priuatur episcopo, non tamen per hoc desinit esse ciuitas. Sed quid dices tunc de castris quæ sunt per Italia, & habent dictas iurisdictiones, an dicemus quod sint ciuitates? Rñ si constat quod antiquitus fuerit ciuitas, licet postea episcopatum perdidit, ciuitas est proprie, ut patet ex prædictis: Si hoc non constat, tunc aut iurisdictionem sibi loco concessa ut ciuitati, ut castrum, aut simpliciter ducendo tali terra, uel tali editatum. Primo casu erit ciuitas, nā ciuitatem facit princeps eo ipso quod d. sibi scribit ut ciuitati, ut no. per Innoc. c. de of. fi. ordi. c. cum ab ecclesiariis. Nā dicendo quod sit ciuitas, uel dicitur sibi concedere omnia privilegia ciuitatis, ar. ff. de re iudic. quidā consulebant. Secundo casu non erit ciuitas, sed castrum habens privilegium ciuitatis, ut dicit ff. de offi. eius cui man. est iurisd. l. j. §. j. Tertio casu erit ciuitas, quia larga interpretatio est faciēda in concessione huius beneficii, ut l. si. de cōst. prin. 7. Prouincia uere sibi canones distinguit per archiepiscopatum, ut dicitur est. quod qualiter de iure cōi seu ciuili intelligatur, quod procedat, dic quod dam sunt ciuitates minores, ut cōter oēs quæ habent iurisdictionem prædictam absque uero uel ministerio imperio Aliquæ sunt ciuitates quæ habent ministerium imperii. Aliquæ sunt maxime, quæ habent ministerium imperii, ut ciuitas metropolitana, nec dico propter episcopatum, sed quia forū causarum est magnū, cui suberant multæ alie ciuitates, ut ff. de excusat. tut. l. si duas. §. et aut. & §. seq. Ita autem ciuitas metropolitana dicitur caput prouinciæ, ut C. de metro. l. j. lib. xij. Vnde merito olim totū quod suberat iurisdictionem metropolitanam, dicebat prouincia, sicut etiā hoc faciūt canonici, ut dicitur est in prouincia, nā ei subsunt plures ciuitates, ut in omnibus legibus quæ mentionem faciūt de præfide prouincia. uerū quæ aliter facte fuerūt diuisiōes in temporalibus, & aliter in spiritualibus, reperit quod in eadem prouincia sunt terræ diuersorum episcoporum, seu episcopatum, ut d. c. corā. & ibi not. Cū ergo à Principe, uel à iure sit appellatio prouinciæ, qualiter intelligat? Dic quod sit appellatio prouinciæ eorum specū quod sit sub una iurisdictione, & tunc contingit quod qualibet ciuitas habeat separatam iurisdictionem, nec est unus præses cui subsit, qualibet ciuitas habeat prouinciam. Auth. C. de prescrip. long. tem. l. j. & ibi no. Quæque appellatio prouinciæ sit eo respectu quod maior est distantia quæ quædam ex. prouinciam, sed quæ in prouincia, tunc serua quod no. in d. c. corā. ex. de elect. ut existens in d. prouincia si est multum à remotis, habeat perinde ac si esset ex. eod. modo existēs extrā si est multum de propinquo, habeat perinde ac si esset intra. & sic intelligit C. de dila. l. j. & sic sentit Io. And. ex. de test. c. ultra tertiam. Quæque appellatio prouinciæ sit alio respectu, ut quia legatus prouinciæ mittit in tali prouincia, uel aliquid concedit hominibus talis prouinciæ, & tunc appellatio debet intelligi sibi uulgarè rem & communem appellatiōem prouinciæ, ut Lombardia, Tuscia, & Marchia, & similia. Casus est hic, & ita tenet Odof. in d. l. h. & Cy. ibid. & Host. & Io. And. in d. c. ultra tertiam. De diuisione & unione ciuitatis, et prouinciæ, dixi in d. l. j. c. de metro. lib. xj. Tunc an homines alicuius prouinciæ dicantur ex origine sicut contingit in ciuitatibus, tangitur ff. de uerb. sign. l. prouinciales, & ibi dixi. & plenius in libello repræsentatiu. Regnorū uere diuisio, ite aliarum partium per quas sit distinctio linguarum, per se patet, &c.

ADDITIO.

Lombardie. Qualiter prouincia intelligatur, uide Bar. hic, & in l. fin. c. de metro. Bert. l. xj. & Card. in cle. duos. in uer. extra ciuitatem. in j. q. de sep. lo. de uno. in c. pe. in ante. col. in uer. & aduerte de test. Salu.

in l. fin. C. de prescri. long. temp. Ang. de Ar. inst. de usuc. in prin. in pe. co. Thom.

Castri. Vide Fel. in c. Rodolphus. in xv. col. de resc. ubi plenè ponit de hac materia. & uide Bar. in l. fin. in prin. ff. de col. illi. & ibi apost. Thom.

Ciuitatibus. Vide ias. in l. j. in si. in prin. ff. de iurisd. omni. iud. Thom.

Ex consuetudine. Vide Bar. in l. imperium. ff. de iurisd. om. iud. cum concor. de quibus ibi per ias. in ix. col. Thom.

Ciuitas. Priuatur tamen honore ciuitatis, ut in c. felicitis. §. fin. de poen. & multa sunt ciuitates in Alemania sine episcopo. iij. q. ij. c. audiuimus, & dicit Pau. de Cast. in rep. lex hoc iure. ff. de iust. & iur. q. ad constituendam ciuitatem quo ad spiritualia requiritur consensus papæ. quo uero ad temporalia, ut habeat cursum causarum ciuiliū, requiritur consensus imperatoris, & propterea etiam dicit quod castra in archiepiscopatu Tholosano, quibus papa tantum concessit archiepiscopatum, non gaudent priuilegijs concessis ciuitatibus per reales constitutiones. in dubio tamen unaquæque ciuitas habens episcopum presumitur esse ciuitas imperialis, quoniam olim omnibus ciuitatibus constituti fuerunt episcopi. c. quantum. de off. ord. Adde And. Bar. in l. fin. in add. Bar. in prin. ff. de col. illi. & ibi scripsi in apo. mea, & ciuitas dicitur ciuiliū unitas, uide Archi. xij. q. ij. c. episcop. Thom.

Comitatui. Vide Fel. plenè de hac materia in rub. decre. in vj. col. Thom.

Ciuitas. Vide Alex. in l. j. in vij. col. in add. ff. de iur. iud. & in l. ho. sies. in pe. col. ff. de cap. in ul. i. apost. Thom.

TALIAE. Est nomen significans totam linguam Latinam quæ distinguit in multas prouincias, ut hic patet, licet Italia quæ dicitur prouincia, ut C. de temp. in integ. rest. l. si. & C. sine cen. uel reli. l. si. de fac. san. eccl. auth. casta, &c.

DISCEPTATIONES. Inter plures ad inuicem.

DVBIA. Aliquando inter se ipsos uel ad inuicem ut cesset inculcatio uerborum, &c.

1. Diuisio infidelis, est generalis, & comprehenditur etiam qui modicæ rei principi furum fecerit.
2. Infidelitas animi quid comprehendit.
3. Antiqui legum conditores non utebantur hac dictione rebelles.
4. Proditori fieri dicitur quado aliquid corpore sit, et animo aliud geritur.
5. In crimen proditoris incidit qui facit contra principem uel rem publicam contra priuatum.
6. Rebelles imperij, & bannitus imperij differunt, quia primum est mortale, secundum medicinale.

REBELLIS. Id est, infidelis, ea infidelitate generali, quæ inducit rebellionem. Nā sciendum est quod hæc dicitio infidelis, generalis est, & comprehendit etiā eum qui modicæ rei principi furum fecerit. de qua infidelitate non loquitur hic. Sicut enim principi debet omnis fidelitas, ut s. l. prox. in prin. ita omnis deuotio à fidelitate est infidelitas. Facit col. x. de sta. contra l. ecc. in princ. Quæ dicitur est infidelitas uero animo, quæ cadit in modum proditoris, & istud est nomen generale etiam comprehendens omnes qui stant sicut subditi, & inter subditos corpore. mente tamē cum hostibus & inimicis, nunciando eis secreta, & similia, ut ff. de re mili. l. oēs delictū. §. exploratores. l. proditores. comprehendit etiā oēs qui cū essent subditi, expressè rebellant principi transfugiendo ad hostes, & cōuertendo se in hostes, ut d. l. proditores. ff. de re mil. & ibi no. de cap. dim. l. amissione. §. qui deficiunt. Hoc modo assumpto uocabulo uocant rebelles, tunc quo uocabulo antiqui legum conditores non utebantur, & ideo facta est hæc dicitio infidelis, & sic unum ostendit corpore, aliud sum animo, ut ff. de his qui no. in fa. l. athletas. & l. pen. de præuar. l. j. tunc tamē incidit in crimen proditoris, quod sit contra principem, uel contra reip. ut d. §. exploratores. & l. proditores, & de pe. l. si quis aliquid. §. j. Sed quod committit contra priuatum, non dicitur proditor dicitur principaliter per se, sed crimē aliud faciūt proditorie, uel homicidiiu faciūt proditorie, uel aliquid simile, ut d. l. athletas. §. j. de his qui no. in fa. & d. l. j. de praua. Item no. tunc quod aliud est esse rebelle imperij, aliud esse esse in banno imperij, primum scilicet rebellio est mortale, ut hæc l. nec potest remitti, nisi ex mera gratia, secundum scilicet bannum est medicinale, quia

remittitur purgata contumacia, seu facta satisfactio, ut C. de epif. & cle. auth. ite nulla. & auth. ite quicquid. & sic uidet quod quatenus excommunicatio remouet quæ ab officijs ecclesiæ eateus bannū, à beneficijs Imperij, ut dicitur iurib. & tunc per Gueliel. in d. auth. ite quicquid. facit ex. de sen. excom. c. cum medicinalis. lib. vi. facit de requi. re. l. j. ubi gl. illa uocatio appellat bannū, & est medicinale, quia cum uenit intra annum, recuperat statū, sicut uero statuta & consuetudines bannū, quæ esse bannitum, habet diuersos effectus, de quo aliquid dicam in gl. magna, &c.

ADDITIO.

Rebellis. Quando quis dicitur rebellis, uide Paul. de Cast. conf. xxxij. et iij. de quod consuluit Bald. cum papa scripsisset euidam ut quoscunq; de cetero faceret capi propter rebellionem, an comprehenderentur exitiij, & qui dicerentur rebelles eius conf. cccxxij. ij. l. Ber. Lan.

Rei. No. quod dicit Bar. quod si quis facit furum principi etiam rei modicæ, dicitur infidelis. adde etiam quod furum dicitur enorme, licet sit paruus uel modicum quando sequitur fractio pacis publicæ. Vide ias. in l. cum seruus. in iij. col. ff. de cond. ob. cau. & an pro tribus paruis furis possit quis furca suspendi stante statuto quod posuit suspendi, & dicitur famosus latro, uide B. l. in l. apud antiquos. §. si. C. de fur. & in c. j. §. iniuria de pac. iur. si. & Catal. in suo tra. synd. in q. clix. et Alex. in conf. ex. in iij. uo. inc. statu. ciuita. & Bar. Vero. in auth. sed nouo iure. in xvj. col. C. de test. fugi. ubi uoluit quod non possit suspendi. & de consue. non debet mori. Et ita defendit P. Jauri Nic. Blanci de Ligabij qui non fuit suspensus, quia latro erat condemnatus, & ducebatur ad furcas, & fuit liberatus per do. Gul. Lamber. de For. bone memorie doc. excel. locum tenens illustr. ducis Cæsaris Borgie Romani, & c. Thom.

Committitur. No. quod dicit Bar. hoc, ex cuius dicitur inserto Ioann. Cald. conf. vj. tit. de accusationib. inci. de crimine, quod crimen lese maie. non committitur contra inferiores habentes iurisdictionem de per se, & sic consueuit quod uolens rebellare castrum pertinens ad ecclesiā Raucenatensem, si Cardinalis esset administrator, non dicitur committere crimen, & c. Thom.

Proditor. Quis dicitur proditor, uide Bar. hic & in l. respiciendum. §. de iniquunt. ff. de poen. & ibi apo. Alex. ubi etiam scripsi, & uide in l. ij. c. que res extrahi non possunt. & in l. athletas. §. calumniator. ff. de infa. & adde que no. And. de iur. in c. j. quib. mod. seu. am. ubi ponit de proditoribus, et quod no. Io. An. in c. j. de feud. in nouel. dicitur enim proditor qui sine ulla causa, & sine ulla diffidatione quem offendit qui de eo confidit, inuicem contra maiorem prædicta committendo. l. si. C. de dila. dicit enim Io. And. quod mouentes bella sine ulla diffidatione dicuntur agere proditorie, in c. pro humani. de ho. lib. vj. in nouel. Item dicit Iac. But. q. omnis ille qui dat alicui potionem uenenatam, est proditor. l. j. C. de male. et. mathe. Aliquando dicitur proditor reuelator secretorum, ut l. athletas. §. calumniator. ff. de infa. & dicit Titus Lilius, nihil usque fidum proditorum. est secundum Bald. Item proditor dicitur qui propter timorem, non defendit ueritatem. xj. q. ij. nolite. ite qui crimen alteri manifestat, ij. q. j. c. si peccauerit. Item qui malitiose circumuenit alium, xvj. q. j. c. si capis. Item qui re sibi commissa exponit, Host. xxij. q. v. c. de forma. Et hæc omnia notantur xlvj. dist. c. clericus. in gl. super uer. proditori. & non solum dicitur proditor reuelator in crimine lese maie. sed etiā diffidatus, & bannitus. plenè scripsi in consue. in fauorem illustr. domi. mei Ducis Urbini. Thom.

CONDEMNATVS. Hic nullū fuit dubiū, nam per sententiā trāsit in notariū iuris, quod per ueritate habet, ut l. res iudicata. ff. de reg. iur. Item si imperator aliquibus indiceret bellū, ut l. hostes. ff. de ca. & de capit. di. l. amissionem. §. & qui deficiunt, &c.

HOS. Hæc est secunda pars huius secundæ constitutionis, &c.

POTIUS. Electiue accipere, quia solum propter actum efficitur quis poena dignus per sententiam nullo modo, sed actus declaratur, ut l. j. C. ad Tur. Facit pro Mar. in eo quod no. ff. de infam. l. furti. & ff. eo. l. athletas. §. si. Nam ex eo quod condēnat est, habetur pro ueritate, quia ita sit, nec potest dici de cetero sic non esse, ut ibi no.

MERETVR. Nō dicit obligat, nā ista poenæ quæ ad uindictam publicā imponuntur, non iure obligationis, sed officio iudicis imponuntur, ut inst. de iniur. §. pen. Item non per actionem, sed per accusationem imponuntur, ut inst. de pub. iud. in princip.

CULPA QUANDO CRESCAT, & maiorem poenam mereatur.
RESCIT. Sic ex. de consue. c. cū tanto. sed contra. ff. de pen. l. si quis diuino. t. So. intrinsecus culpa crescit, & maiorē poenā quo ad eū meretur, ut d. c. cū tanto. sed in foro ciuili siquidē actus extrinsecus dilecti habet causam continuā, ut esse in rebellionē, & semper crescit culpa, ut hic sic in fugitio, & desertore, ut no. in l. contraria. licet autē culpa crescit in casu huius l. non potest crescere poena tēporis, quia primo actus debet ita magna, q̄ nulla maior esse potest, ut j. dicebat. Facit q̄ no. ff. de furtis. l. uulgaris in princ. & ibi dixi. Si uero actus extrinsecus criminis recte rationē nō recipit, ut homicidium, tunc ex diuturnitate temporis poena minoratur, ut d. l. si diuino, &c.

Maleficia fieri malum est propter aliorum exemplum.
 Poena inferri bonum est propter exemplum.
 Lex ista nō extēditur, nec ueteres leges requirētes sententiā corrigi.
TRANSIT. Sic t. maleficia fieri malū est propter exemplum aliorū, ut hic, & ff. de sic. l. iij. §. sed & natus cōsul. tū. & de pen. l. si quis aliquid. §. qui abortio nis. cū suis concor. t. Itē poenas inferri bonū est ppter exemplū, ut unius poena sit exemplū, seu metus multorū. ff. de pec. l. aut facta. §. sin. C. ad l. lul. repetenda. l. j. de prec. imp. off. l. j. Et licet ista rationes cōcludant in omni delicto, tamen ista lex nō est extēdenda, nisi ad istud crimē rebellionis. Nō enim corriguntur antiqua, quae requirunt sententiā ex identitate rationis, nisi quatenus in illa l. noua exprimit, ut C. de appell. l. precipimus. in fi. facit q̄ no. C. de sac. sanct. eccl. auth. quas actiones. & quod no. ff. de don. cau. mor. l. tam his. §. j.

- 1 Rebellionem idem est quod resistere, & resistere potest fieri faciendo, uel nō faciendo, uel non obediendo.
- 2 Transfuga dicitur qui recedit de terris subiectis, & uadit ad hostes.
- 3 Desicere dicitur de iure antiquo qui retinet locum in quo quis stabat sub obedientia principis, hodie est rebellis.
- 4 Non obediens principi, uel non receptantes gentem suam de iure antiquo non puniebantur ipso iure, hodie tamen dicuntur rebelles.
- 5 Rebellis etiam dicitur qui dicit se subditū imperio, sed rebellat odio personae Imperatoris.
- 6 Rebelles qui dicantur, ubi quod quinquē modis quis dicitur rebellare.
- 7 Rebellionis nomen ab eo quod antiqui dicebant duelles, quō differat.

TENORE. Tertia pars in qua ponit statutū, ad cuius intelligentiā sciendū est, t. q̄ rebellare idē est quod resistere sū Hugo. C. de ser. l. j. lib. xij. & hoc resistere potest fieri faciendo aliquid cōtra, uel nō faciendo, & nō obediendo, uel utranq̄ uocabuli significationē cōtinuat, ut ex. de off. deleg. c. sanē licet hoc nomine rebellis iura antiqua nō utantur, sed si aliquis rebellat mutādo t. locū, hoc est recedendo de terris subiectis, & eundo ad hostes, talis uocabat transfuga, ut ff. de ser. l. si quis aliquid. §. transfuga. & de cap. & postl. l. postl. in. l. j. §. transfuga. & §. filius. & de re mil. l. proditores. cū sim. Quōq̄ repellant retinendo locū in quo stabant sub principis obedientia. & isti de iure ciuili antiquo nō habēt speciale nomē, sed uocabantur illi qui deficiūt, ut l. amissione. §. qui de ficiunt. de cap. dim. & isti si quidē rebellant faciendo bellū principi tanq̄ hostes ipso iure puniebant, & perdebāt ea quae iuris ciuilis sunt ut ibi, sed quia hoc rebellare potest publicē fieri, & occultē, & ibi nō declarāt, idē hāc lex declarat. & hoc in primo capite huius l. dū dicit de his qui in hāc litatis, & rebellionis opera faciūt, & sic faciēdo delinquunt. Sed si aliquis t. solū rebellasset nō obediēdo Principi, uel nō receptādo gēte suā, nō puniebāt ipso iure, nec perdebāt ea quae iuris ciuilis erant, nisi princeps uel senatus in diceret, ut d. l. amissione. & in hoc supplet per hāc l. Nā quocūq̄ modo machinant aliquid cōtra Principis honorē, & rebellādo est rebellis, & hoc in secūdo ca. hui. l. ibi, in nostrā uel Imperij, &c. Itē quis potest t.LOBITARE si aliquis fateat se subditū Imperio, sed rebellat odio personae Imperatoris, an dicat rebellis Imperij, & hoc nō declarāt in l. amissione, & declarāt hic q̄ sic. & est cōmune ad primū, & ad secūdū caput. Declarat etiā hoc in secūdo ca. huius l. de his q̄ rebellāt contra officiales, po-

YOCVLTE. Ut t. si aliqua ciuitas Tusciae principe incipere intrare Lombardiam mittit stipendiarios ad illā quā terrā uel dominiū rebellē, & fingit eos nō esse stipendiarios cassando eos fidei, uel mittit gentē alicui, ut ipse possit cōtra Principē habilius mutere gentē suā, uel faciunt ligā, seu societatem inuicē ad eorū defensionē, ut consueuerunt facere isti Perusini, Florentini, & etiam tyranni Lombardiae, & hoc expriment, & aliud in ueritate agunt. Sed sciendū est q̄ t. tales colligationes a ciuitatum inuicē, seu cū dominis prohibite sunt, & ipso iure nullae, ut x. col. de pace iuramentis. firman. §. conuenticula. quod intelligo principe existēte in partibus, uel eo existente ad eorū defensionē, sed principe absente non puto prohibitas tales societates, seu obligationes ad defendendū se ab impressionibus tyrannorū, uel malitiosorum societatiū, quae sepē insurgūt in Italia ad depredandū alios, sit enim ad iustitiā seruandam, ergo debet ualere, ut no. ff. quod eiuicēq̄ uniuers. l. j. in princ. &c.

ADDITIO.
 Colligationes. Vide Bar. in l. si in ij. c. l. ff. de colle. illic. et ibi Alex. in ap. et Lud. Ro. in cōf. xlvij. et Card. Flo. in cle. pastora. in prin. de re iud. Tho.

test etiā dici q̄ (otū sit unū capitulum continens omnia praedicta, & idem est sensus, & sic haec lex directō tendit ad declarandū, l. amissione. §. qui deficiunt. de cap. dimi. Et hoc nomen rebellare in hoc significato in diuina scriptura sumitur in multis locis. ij. Reg. xvj. c. & iij. Reg. xvij. c. & xvij. & xix. Et sic per hanc l. nouā, t. habemus quinq̄ nomina impossibilia, quia tales uocant rebelles sū declarationem eius qd dicit publicē uel occultē. Tertiam quandā prouisionem nouam scilicet. ut dicatur rebelles, & si opera hostilia nō faciāt, sed solū si non obediāt. Quartam declarationem si facit contra personam Principis tantū. Quintam declarationē si facit contra officiales eius. Sed quāro t. in quo differt hoc nomen rebellionis ab eo quod antiqui dicebant duelles, a quos uocamus hostes, ut l. quos nos, de uerb. sign. Respond. illud nomē quo ad quid generalius est. Nam competit etiā his qui non consueuerunt esse sub obedientia, qui in dixerūt nobis bellum, uel nos eis, ut ff. de cap. dim. l. hostes. Sed hoc nomen rebellionis propriē conuenit his, qui deserūt, cū essent subditi, ut d. l. amissione. §. qui deficiūt, in gl. parua super uerbo, hostes, &c.

ADDITIO.
 Duelles. Vide Old. cons. xlij. Bar. Land.
DECLARAMVS. Referat ad tria, de quibus poterat dubitari, scilicet ab occultē, an cōtra personam tantūm, an contra officiales tantūm.
 DECERNIMVS. An id quod de nouo iudicē referat, scilicet de non obediētibus, qui opera hostilia nō faciunt, &c.
 PRONNCIAMVS. Ad id, quod erat clarū, referat scilicet de his qui opera hostilia faciunt, &c.

DICTIO omnes, in singulari distributiuum est, in plurali collectiuum.
OMNES. Collectiuū est, ut ff. de arb. l. nō distinguemus. §. cū in plures. & no. de leg. ij. si pluribus, sed in singulari est nomen distributiuum, t. ut no. in l. ij. de statu. hom. hic ergo quia collectiuē ponitur, comprehendit ciuitates, collegia, & uniuersitates, & in hoc inciderat facit s. l. prox. Comprehendit etiam singulares res, & personas per hoc quod dicit & singuli.

NOSTRI IMPERII. Nō potest ergo dicere q̄ quis est rebellis Imperij, & nō Imperatoris, uel cōtra. Et ex hoc patet q̄ hāc rebellio morte Principis non finitur, &c.

REbellare occultē quomodo quis dicitur.
 Colligationes, quas faciunt ciuitates uel domini principe absente non ualent, secus eo presente.
OCCVLTE. Ut t. si aliqua ciuitas Tusciae principe incipere intrare Lombardiam mittit stipendiarios ad illā quā terrā uel dominiū rebellē, & fingit eos nō esse stipendiarios cassando eos fidei, uel mittit gentē alicui, ut ipse possit cōtra Principē habilius mutere gentē suā, uel faciunt ligā, seu societatem inuicē ad eorū defensionē, ut consueuerunt facere isti Perusini, Florentini, & etiam tyranni Lombardiae, & hoc expriment, & aliud in ueritate agunt. Sed sciendū est q̄ t. tales colligationes a ciuitatum inuicē, seu cū dominis prohibite sunt, & ipso iure nullae, ut x. col. de pace iuramentis. firman. §. conuenticula. quod intelligo principe existēte in partibus, uel eo existente ad eorū defensionē, sed principe absente non puto prohibitas tales societates, seu obligationes ad defendendū se ab impressionibus tyrannorū, uel malitiosorum societatiū, quae sepē insurgūt in Italia ad depredandū alios, sit enim ad iustitiā seruandam, ergo debet ualere, ut no. ff. quod eiuicēq̄ uniuers. l. j. in princ. &c.

ADDITIO.
 Colligationes. Vide Bar. in l. si in ij. c. l. ff. de colle. illic. et ibi Alex. in ap. et Lud. Ro. in cōf. xlvij. et Card. Flo. in cle. pastora. in prin. de re iud. Tho.
NOSTRUM HONOREM. Scilicet persona, uel imperij, ut infra patet, &c.
FACIUNT. Loquitur ergo de ea rebellionē, quae in faciēdo consistit, ut in conferendo se in numero hostiū insequendo principem & gentem eius.
ET. Incipit secundum capitulum.

NOSTRI.

NOSTRI. Scilicet proprie personae Imperatoris, &c.
IMPERII. Et sic dignitatis, &c.
MACHINANTVR. Id est, aliquid dolose ordināt, cū machinatio proprie consistat in arte uerborum. ff. de dolo. l. j. §. j. & ibi no. ut faciendo inter se ligam, & societates. phibitas sub aliquo colore licito, ut ff. de extraord. cri. l. j. uel pone q̄ adueniente Imperatore uel eius nuncio uolētē ingredi ciuitatē, p̄ recuperandis iuribus Imperij, tam ibi q̄ alibi. Aliqui respondent q̄ intromittere tantā gentē eius uel eū, est periculosum statui eorū, & sic labit tēp̄ quo multa posset facere p̄ Imperij prosperitate. Ista sunt machinationes quādā, licet ad actus bellicos nō deueniāt. Ista machina, secuta inobediētia facit eos rebelles, &c.

- 1 Haec constitutio loquitur de subditis Imperij Imperatori resistentibus, non de subditis ecclesiae.
- 2 Resistens officialibus Imperatoris circa officii eis commissum quādo sit rebellis, intellige de officialibus qui principaliter sunt pro eo. no. iij. Officiali facient aliquid ultra suum officii legitime resisti potest.
- 3 Haec constitutio q̄ non habet locum in rebellante contra, legem, uel principem, uel aliquam ciuitatem, & in eis habet locum l. amissione. §. quid deficiunt. de cap. dim. nu. v.
- 4 Haec constitutio q̄ habet locum contra rebellantes, cōtra rectores per Romanam ecclesiam postios.
- 5 Si aliquis de terris eccle. facit aliquid contra principem, de his quae pertinent ad rebellionem, quomodo sit rebellis, & an in crimen lese maiesta. incidat.
- 6 Rex Robertus quomodo poterat cōdemnari ab Henrico imperatore pro rebeli & de crimine lese maiestatis.
- 7 Imperator est fidelis confidatus, & coronatus a Papa.
- 8 Aloysius filius regis Roberti iurauit fidelitatem Imperatori Henrico per suos nuncios in ciuitate Pifarum presente Bart.
- 9 Homo de terris ecclesiae delinquens in Imperatore, an poterit cōtra eum, uel per Imperatorem, uel per habentem ab eo autoritatē procedere.
- 10 L. ad reprimendum, q̄ facta fuit per coronationem Imperatoris, & nō habet locum contra subditos ecclesiae.
- 11 Ratio Clementina pastoralis, de re iudic. non habet locum in hominibus imperij uel alterius regni.
- 12 Ciuitates quae inuicē cōfederantur equali foedere ut tractent se inuicem ut ciues, intelligitur ut unus cōtra alios grauiores leges non faciat.
- 13 Poena rebellionis sunt tres.
- 14 Quem esse rebellem potest peti ut pronuncietur, cū hanc poenam ipso iure incurrant.
- 15 Putans se de crimine rebellionis infamatum potest peti pronunciarī se nō esse talē.
- 16 Ciuem talis ciuitatis q̄ quis potest peti se pronunciarī. esse talē.
- 17 Rebellis dominium honoris retinet, sed secuta cōdenatione cōffiscatur.
- 18 Rebellis non priuatur ipso iure iurisdictionibus, quas habebat. iurisdictione licet origine fuerit iuris gentium, tamen dicitur de iure ciuili.
- 19 Rebellis quas obligationes & promissiones amittit.
- 20 Rebellis per solam rebellionē quomodo perdat ea, quae habet a iure canon. seu a summo pontifice, a sua ciuitate, uel ab alijs regibus.
- 21 Banniti nostri temporis qui impune possunt offendere, quae iura amittant.
- 22 Rebellis potest occultē occidi a quolibet homine.
- 23 Ciuitas an possit dici rebellis, & in ea cadant poenae, de quibus hic.
- 24 Solus princeps, & non alius iudex, potest condemnare ciuitatem a iure subijcere, & homines ciuitatis captā illam dimittere cum omnibus bonis, & ad aliam se transferre.

REBELLANDO. Resistendo uel non obediendo, licet ipsi guerrā non inferant, ut dicitur est. Et aduertendū est t. q̄ in illo, qui rebellat contra principē, hāc cōstitutio loquitur simpliciter, quāsi contra eū non possit esse alia iusta causa resistēdi, quod intellige de subditis imperij, non de his, qui sunt de terris ecclesiae. In eo uero t. quod loquitur in eo qui rebellat contra officiales suos, loquitur limitatē, scilicet in his quae ad commissum eius officium pertinent, & hoc quia si ultra facerent, posset eis legitime resisti, ut C. de iure sic. l. prohibitum, §. lib. x. & de meta. l. de uoq̄. l. h. vj. Et intellige q̄ rebellat pro his, quae petuntur p̄ statū imperij. Secus si aliqua singularis persona conueniat cōtra principē uel eius iudicē in aliqua causa ciuili uel criminali ad petitionē alterius, uel esset cōtumax, aut alio modo

Bar. super Constit.

resisteret, tūc em̄ licet largo modo dicatur rebellis, ut d. c. sane. de off. deleg. tamen propter hoc non dicitur rebellis imperij, nec incidit in hanc cōstitutionē, quia nō rebellat cōtra prosperitatē Imperatoris, uel imperij principaliter quod in hac cōstitutione requirit, ut patet in tex. sed in damnum aduersarij cū quo litigat, quod patet, quia cōtra talē cōtumacē nō procedit, nisi parte petente, ut ff. de iud. l. ad peremptoriū. C. de iudi. l. propterandū. §. sed & si quidem. C. quō & quā iud. auth. qui semel, t. sed an hāc cōstitutio habet locū cōtra eū, qui rebellat cōtra aliquē regē uel principē, uel contra aliquā propriā ciuitatē. Quod uidet cūm hic dicit cōtra officiales nostros, sed oēs praedicti possunt dici officiales Imperatoris, quia uel ab eo habent iurisdictionē ex cōstitutione, uel cōcessione, uel lōga cōsuetudine, quae uim cōstitutionis habet, ut ff. de aqua plu. arcen. l. j. §. si. ff. de aqua quo. & d. l. hoc iure. §. ductus aqua. Contra iū dico, nā tunc nō fit cōtra prosperitatē principis uel imperij principaliter, licet ex istis defensionibus & rebellionibus Resistantur. Causa est ff. de ca. l. si quis ingenuū §. in ciuilibus. t. Et quod dicit de officialibus Imperatoris, intelligit de his qui principāliter ac directō pro eo sunt, ut legati & uicarij Imperatoris. C. de eo qui uicem alte. gerit. l. j. §. de leg. iij. l. j. §. de portatoris. & §. seq. Reges uero t. & ciuitates esse q̄ habent iurisdictionē nō a principe, tamē cā exercēt principaliter propter se, nō propter principē, & sic cessat hāc cōstitutio, quae principaliter loquitur in his, qui machinant cōtra personā principis uel eius officiales, uel imperij utilitatē, sed habet locū in antiq̄uū scilicet l. amissione. §. q̄ deficiūt. ff. de cap. dimi. quae generaliter loquit de his qui deficiūt a iurisdictione eorū, sub quorū imperio sunt, & dicit in tract. de banni. no. s. rēporis. Sed quid si aliquis t. rebellat contra rectores p̄ Romanā eccle. postios in partibus Italicis. Puto huic cōstitutioni locū fore, cū eius Imperij sit ecclesia, ut s. dixi in l. prox. circa p̄titi. quo apparet q̄ rebellat cōtra prosperitatē imperij. Pro quo facit quod can. in talib. imitant leges, ut ex. de no. oper. nūc. c. j. Quid t. si aliquis homo de terris ecclesiae aliquid faciat cōtra principē, de his quae ad rebellionē pertinent, an rebellis est, & in crimen lese maiesta. incidat. Et Henricus Imperator huius l. author determinauit, q̄ sic, cōdenandō de hoc Robertū regē de re iudic. pastoralis, in cle. sed Papa ibi in §. rursus, determinauit cōtrariū dices eū qui est de terris eccle. Romanae originis & domicilij, nō posse dicitur crimini cōmittere in Imperatore, & propter hoc cassauit Imperatoris sententiā contra regē Robertū. Iam mihi utriusq̄ sententia uidet esse uera. Nam d. uerba, cōmissit crimen lese maiestatis, in eū possunt intelligi sic, in eū, id est, in ipsius principis maiestatem, & tunc est uera sententia Papae. Nam cū sit subditus maiestati Imperiali, nō debeat sibi illas fidelitates, quae dicitur s. l. pro. circa prin. nec eū tenet reuereri. Sed quo ad cum liber est, & nō dicit directō in eius maiestatem cōmittere, ut ibi facit. ff. de cap. l. nō dubito. Secūdo possunt intelligi d. uerba q̄ cōmissit crimē lese maiestatis. Papalis cui subditus est, & hoc crimen cōmittit in eū scilicet principē, & sic non directō, sed p̄ quandā consequentiam laesit maiestatem papae, & tunc est uera sententia Imperatoris. t. Nam Imperator est fidelis cōstitutus a Papa, & ab eo coronatus, sed qui offendit cōfidentem a principe, incidit in crimen lese maiestatis principis, ut ff. ad l. lul. maiestat. l. j. in princ. Sed quia hoc Imperator in sua sententia non expressit, & sic non fuit expressa maiestas quae laesa fuerat, fuit intelligendū de maiestate Imperatoris. unde fuit cassata sententia sua. Unde Papa multū p̄derat illa uerba, lese maiestatis in, ipsum quāsi dicit, suam dicitur laesere, sed alteri maiestatem nō negat, & hoc nec crimē lese maiestatis. An autē sit rebellis, uidet, quia nō est subditus, ut dixi. In cōtr. uidet in d. pastoralis in prin. ubi Imperator appellat regē Robertū hostē, & rebellē, quia subditus est ratione comitatus prouinciae quae tenebat ab imperio, & nup Aloysius rex t. d. regis Roberti successor per suos legitimos nuncios domino Imperatori nostro pro dicto comitatu fidelitatem iurauit in ciuitate Pifarū, me presente. Sed an contra hōmīnū t. de terris ecclesiae sic delinquētē possit Imperator

Bar. super Constit.

uel habens auctoritate ab eo procedere. Quod uidet, quia homines ecclesie sunt imperij federati. ergo apud cum pos sunt fieri, & in eos animaduerti. non dubito. in. fi. de cap. maximè cum eorum fori fortunant rone delicti commisi, immit tendo gentes contra princi. ad terras imperij, & sic Imperator fecit contra dictum regem Rober. sed Papa determinauit cōtrariū, nisi sit inuentus, uel ad eū ex more remissus, ut d. c. pastor. §. nos quoq. ibi sed punitio. Sed certe uerum est qd de isto crimine, quod est capitale, non possit de iure cōi puniri, nisi praesens esset, & illud considerauit illa Decretalis. Nec ob. s. l. pe. † quia illa fuit facta post coronationē Imperatoris praedicti. Vnde ecclesia nō admittit illā, scilicet in praedicti cōtra homines ecclesie. Il. grauiore nō imponat. Vnde ratio illius c. nō habet locū in hominib⁹ imperij, uel alterius regni, sed solum in hominib⁹ ecclesie. Quod nō. † pro ciuitatib⁹, quæ in uicē cōfederant æquali uel inæquali federe, ut d. l. nō dubio. de cap. Nā si adū est ut inuicē se tractent ut ciues in ciuitatibus, & criminalib⁹, intelligit ut unus cōtra alios grauiore leges nō faciat, q̄ tūc erat, q̄a in societate inspicit conditio sociorū tempore cōtra cōtra societatis, ut insit. de societate. §. fi. & ff. pro soc. l. socius socio. & famil. ex. l. h. heredes. §. nō tāūm & ibi nō. † De pōna uerō rebellū dic q̄ quādā infligit ipso iure, quia perdūt omnia que iuris ciuili sunt, ut d. l. amissio. de cap. dimi. alia pōna pōt infligi eis à quolibet homine. Nā potest impunē occidi, ut ff. ad l. Cor. de sic. l. ij. §. fi. de re milit. l. proditores. & possunt capi & detineri ut ferui, ut ff. de acq. rer. do. l. transfuga. Tertio pōna imponit, quia pōt talē damnare ut capite puniatur, ut ff. de pōn. l. si quis aliquid. §. transfuga. quod intelligitur, ut ibi nō. c. l. 24. prim. quia cū talē pōnam † ipso iure incurrant, an peti possit pronunciarī talē esse rebellē. Puto q̄ sic, arg. ff. de iud. l. qd se dicit. & est expressum in d. c. pastora. ubi Imperator pronunciauit regē Robertum esse rebellem. Et eodem modo † qui se purare esse de tali crimine infamatum, possit petere se pronunciarī non esse talē. arg. C. de inge. ma. l. diffamari. facit quod dicimus q̄ principaliter pōt peti, ut de ætate. pronuncietur, ut ff. de mino. l. de ætate. fm unam lec. de fer. l. ij. & ibi nō. q̄ ætates probantur. C. de prob. l. cum te. Item hoc possit fieri ciuilitate agendo. Nam sicut † ciuitas possit uen dicare cūmen suū, eadem ratione ciuis dicere se ciuem ciuitatis illius, & sic per consequens non rebellem. ff. ad mun. 17. cip. l. de iure. & nō. de rei uend. l. §. per hanc. † Item quæro quid de domino bonorū. Resp. illud si est directū, est de iure gentium, ergo retinet. sed si haberet uile dominū, illud non retinet sub isto nomine, quod puto hic à iure ciuili inducitur, sed quia hoc idem sonat quod effectus dominij, ut nō. C. de bo. ma. auth. nisi ideo, puto q̄ hoc retineat sicut directum, quia hic effectus domini est de iure gentiū, arg. infutius de usu & hab. §. fi. ubi dicit usum, & similia quæ sunt de effectū dominij, esse de iure gentiū, sed licet retineantur, nec publica efficiantur, tamen occupant cōcedunt. Casus est in l. rāstuga. de acq. re. do. Si enim potest occidi persona, & capi, & haberi ut seruus, multo magis res. Sed puto si quæretur condemnatio per iudicem, & si condemnaretur crimine laesa maiestatis, q̄ tūc omnia publicarentur hodie, per l. 8. pen. & fi. C. ad l. iul. maiest. Item quid † de iurisdictionibus quas habet talis rebellis. Resp. iurisdictione est iuris ciuili, qua de iure publico introducta est, ut not. de iurisd. om. iud. l. §. facit de orig. iur. l. §. pen. Origō enim fuit de iure gentium, quo etiam fuerunt reges, ut l. ex hoc iure. ff. de iustit. & iur. sed quia circa iurisdictionē multa sunt addita, ideo dicit de iure ciuili, ut l. ius ciuile. ff. de iustit. & iur. & licet in eū q̄ est rebellis, non cadat iurisdictione tanq̄ ius quoddā à iure ciuili inducitur, remanet tamē tāquā quādā potestas regia inducā de iure gentiū. & ideo Imperator in illo c. pastora. priuauit regem Robertum iurisdictione, & dignitatibus, quasi nō esset ipso iure priuatus, uel quod licet est etiā de ipso iure priuatus, tamē donec tolerat, ualent gesta per eū, ut l. Barbari. de offi. pra. & C. de senten. l. si arbitror. & ideo Imperator in d. sententia expressē priuauit, nec dicit ipso iure priuatur, &

racitè uult hoc fieri expressē, per id quod dicit. ff. si pend. ap. pella. mors interue. l. j. ubi bona fuerunt publicata expressē, tamen ibi racitè incrat. Vel dic q̄ Imperator e contra regē ideo expressē priuauit, quia illas iurisdictiones habebat in terris ecclesie, & ab ecclesia nō erat ipso iure priuatus. Priuauit autē eū per sententiā, sed ecclesia istud non admittit, ut ita 19. tim dicit. Licet etiā præcedentia uera sint. † Itē quid de obligationibus & promissionibus factis his rebellibus. Resp. si quidem sunt iuris ciuili, ipso iure perdunt. si iuris gentium, tunc eas non perdunt, ut dicitur est, sed in aliquibus promittentes ipso iure non tenent, ut si esset debitor fidelitatis. Nā tunc si esset rebellis, et obedire nō tenet non tanquā liberatus per rebellionē, sed tanquā ab ipso initio promissione conditionata, ut sit conditio si nō rebellis superiori sit. Et ita intelligo x. col. hic finit lex c. j. & quod ibi nō. facit ff. de leg. l. quid ergo. §. si hares. de uerb. oblig. l. qui seruum. Sed dominus Imperator contra dictum Robertū regem expressē priuationis sententiā promulgauit, ut d. c. pastora. §. in h. b. d. etiam si hoc facit, uel quia prædicta erāt in terris ecclesie, uel 20. ex alijs causis præallegatis. Sed cū perdat † ea quæ sunt iuris ciuili, quid de his quæ à iure canonico, seu à summo Pontifice habent? Respondeo quoddam ius est super ius ciuile, quod dicitur infra ius ciuile, quoddam æquale illi. Primò casu per solam rebellionem nō perditur ut ius naturale uel gentium, ea enim retinet, ut d. l. amissione. ff. de cap. dimi. sed per sententiā potest quæ priuari eo, ut patet in damnato ad mortem, qui ipsa sententia priuatur ciuitate, & libertate quæ est naturalis facultas, & c. ut ff. de statu homin. l. libertas, & eo. modo dico de his quæ quis habet à summo Pontifice. Nam ea sola rebellionem non perdit. Nam eius auctoritas super ius ciuile est, sed per sententiā legitime laesa possit quis illo iure priuari, etiam à iudice seculari. de laicijs uerò loquor. Vnde si Imperator protulisset sententiā contra dictum regem præsentem, ualisset, ut d. c. pastoralis ibi, q̄ si punitio, & c. tamen quia in absentem protulit, non ualuit, ut dicitur est. De eo uerò iure quod est infra ius ciuile, ut sunt iura propria ciuitatum, & aliorum dominorum sub Imperio constitutorum, illa sine dubio perdit. Illa enim iura si cum auctoritate principis sint facta, ipsius iura esse uidentur, ut C. de uet. iur. enic. l. §. omnia, & est expressum x. col. tit. hic finit lex Corrad. d. capit. primo. De eo uerò iure quod est æquale iuri nostro ciuili, exemplum poni non potest de iure cū Imperatoris omnia sint exceptis his quæ habet ecclesia, ut dicitur est s. l. prox. circa princ. Sed præsuppono prout de facto obseruatur, quod aliqui reges, uel populi recognoscunt Imperatorem in dominum: tamē dicendum est quod illa iura non perdit rebellis ex sua rebellionē. Nam ex hoc perdit iura ciuilia, scilicet ciuium Romanorum ut insit. quib. mod. ius patriæ potest. sol. §. cū autē iura 21. ra ciuilia extraneorum. Ex prædictis patet determinatio † quaestionis, de exbannitis nostri temporis. dico enim quod illi qui ex forma statuti possunt impunē offendi, dicuntur hostes, & rebelles ciuitatis, quod patet, quia per legem ciuitatis contra eos in dictum est bellum, ut d. l. amissione. in gl. super uerbo relegati, & ideo perdunt iura ciuilia illius ciuitatis, nō iura ciuilia Romanorum, quæ sunt supra iura aliarum ciuitatum, quæ sunt æqualia. sicut exbannitus & condemnatus ab Imperatore, nō perdit ea quæ sunt iuris ciuili Papalis. & sic est casus in d. c. pastoralis. Sed dices tu, illud uerū est in terris ecclesie, sed in terris imperij uidet ibi casus in contrariū. Nam Imperator credit illum regē posse priuari illo iure quod habebat à superiore, ergo ideo sentit ab eo q̄ est inferior eo. Sed contra dico. Nam Imperator cognoscens q̄ eo ipso quod est rebellis & hostis suus, nō perdit ea quæ habet à superiore, & ideo expressē sententiā priuationis protulit. Et sic patet q̄ eo ipso q̄ exbannitus & hostis unius ciuitatis est exbannitus, non perdit ea quæ sunt iuris ciuili Rom. Casus est ff. de cap. & post. re. l. si qs ingenua. §. in cui lib. Sed si ciuitas uellet hoc expressē facere p̄ sua lege, & suū effectū, per rigat ad ea quæ sunt ext. territorij, dixi plenē in repet. cūctos populos. C. de summa trin. & fide cath. Et hanc materiam

materiam plenē tractauit in q. quam de hoc disputauit, quæ incipit, Lucanę ciuitatis statuto, & c. Circa † fm scilicet de pōna quæ potest infligi à quolibet homine, quærit an eum qui est rebellis, occultē liceat occidere. Et dic q̄ sic. nam ipso facto pōnā hanc incurrit, ut hic, & in iudicio quo procedit de homicidio, si quid abatur an fuerit rebellis, arg. ff. de ope. 23. nō. nunc. l. de pupillo. §. si quis ritus. uerf. toties. † Item an ista pōna cadant in rebellē ciuitatē? Resp. quādā sunt ciuitates que per uim occupant ab aliquo tyrāno uel hoste Imperij, & ista proprie non dicunt rebelles, sed dicuntur ciuitates capte, quæ si recuperantur, dicuntur redire ad pristinam libertatem. ut C. de offic. praef. r. prator. Afri. l. j. in prin. Quædam proprio motu ciuū uel maioris partis rebellant, & isti sunt proprie rebelles, in quibus quantum ad amissionē iurū & iurisdictionis, dicendum est idē qd in priuato, quantum ad pōnā inferendū, per hominē priuātū dicitur quolibet potest in eius ciuitate, & territorio capere prædari, cōbuere, & similia facere, que consueuerūt fieri his contra quos bellum habemus, ut l. ij. in ff. de acq. rer. dom. Sed si capiā una ciuitas, cuius populus sit rebellis, an populus efficiatur seruus sicut unus priuatus captus. Resp. nō, imò libertatē recipiunt, ut in auct. de har. & fal. in prin. & ibi not. in gl. super uerbo, antiquā, & ibi per lac. de Belui. Item an iurisdictione erit priuati capientis. Et resp. nō. cū iure antiquo illam antelam perdidit, & sic est principis, & sic tunc, cū occupatur, 24. nō habet iurisdictionē. † Itē an priuatus, qui capit ciuitatē, poterit eam destruere, uel homines inde expellere, patebit statim. De pōna uerò inferenda per sententiā iudicis, dico q̄ nullus potest cōdemnare ciuitatē subiciendā aratro, nisi solus princeps. Nam licet domus particularares sint priuatorum, ipsa ciuitas unuerfaliter cōsiderata est principis, similiter, & palatia publica ciuitatū. x. col. tit. quæ sint regalia. c. j. poterit ergo destrui ciuitas, quæ principis est, absq̄ eius uoluntate. Itē si non licet destruere ciuitatē, nec alla adificia per que urbs deformat ruinis, ut ff. de leg. l. cetera. §. hoc senatus. & C. de edi. pri. l. ij. multo minus nec tota ciuitas. Item si non licet contra decuriones ciuitatis ferre sententiā mortis principis inconulto, ut ff. de pōn. l. mortis. §. iste ferre. multo minus licebit contra ciuitatē, sicut Troia, & Carthago passæ sunt araturum ex præcepto eius qui tenebat imperiū, ut ff. qui mo. usuf. am. l. si usus fructus. Dico etiā q̄ nec potest cogere homines ciuitatis captæ illam dimittere cum omnibus bonis, & ad aliam se transferre, licet solus princeps potest, arg. C. de iur. fisc. l. certa forma. lib. xj. sed relegare ex causa potest præses uel alius prator uel rector, ut ff. de offic. praef. urb. l. §. fin.

ADDITIO.

1. Rebellando. Vide Alex. in l. illicitatio. §. quod illicito. ff. de public. in addi. in uer. sed si offensa. et in l. aut facta. §. nunquā in ij. col. in addi. magna. ff. de pō. et Bar. Soci. in conf. xxj. inc. sequendo. in ij. col. et conf. cclxxxv. in causa fratris. in ij. col. Thob. 10.
 2. In l. prohibiti. ubi uide Apost. A si Alex. est et Old. in conf. xliij. et plenē per las. in l. ut uim in vj. col. ff. de iust. et iur. Tho.
 3. Rebellat. Intellige etiam si ipsi principi non obediret, ut quia fuit iussus aliquis ire ad confinia, et noluit ire, et ob hoc fuit cōdemnatus ad capitis amputationem, et publicationem bonorum, q̄ per hoc dicitur incurrisse crimen laesa maiestatis, secundū Bal. conf. cclxxxvij. lib. Ber. Land.
 4. Dico. Sequitur Pet. de Anc. conf. cclxxxix. Ber. Land.
 5. Propter se. Vide Paul. de Cast. in l. iij. C. de episc. audien. et Ang. de Ar. in tra. male. in uer. che hai tradito la tua patria in ij. col. et ibi in add. et uide Cald. in conf. vij. de accusat. Tho.
 6. Rectores. Adde Bar. l. hostes. ff. de cap. et dicit Pet. de Anc. conf. cclxxxvij. quod est duplicatum in conf. cccclx. ex prædictis facti narratione. q̄ leges loquentes in crimine laesa maiestatis. Imperator et eius officialis trahuntur etiam ad Papam, et similiter ipsius rectores, et pro hoc est tex. in c. felices in prin. de pōn. l. vj. ubi committitur crimē laesa maiestatis, si quis infecutus fuerit Card. in dicit Bart. Vero. in conf. xvij. usq̄ in questione facta in v. col. ubi consiliū q̄ crimen laesa maiestatis. committitur nedum contra Papam, sed etiam contra Vicarios ecclesie, et sic dominos ciuitatum. per gl. singul. in l. fallaciter. in uerf. producta. C. de aboli. et ibi Bal. not. per illum text. facti etiam quod not. idem Bal. in l. si quis nuntios. C. de sal. et quod consue-

luit Raph. Comen. in conf. clij. incip. ad primū, et Raph. Fulg. conf. j. illustris. dominus et Pau. de Cast. conf. cccxxv. ad primū circa si. et in l. ij. C. de episc. et cler. Ludo. Rom. conf. lxx. dissentiendo ueritati. et facti et a quod nō. lo. de imo. in l. si quis insultaret. in fin. prin. ff. sol. mat. g. patre damnato in crimine laesa maiestatis contra sanc. Rom. ecclesie. filius perdit beneficium ecclesiasticum. ar. c. j. de schisma. et sic l. quisquis. C. ad l. iul. maiest. habet locum de iur. cano. Thom.
 7. Maiest. Vide Alb. de Ro. in l. quisquis. in iij. col. C. ad l. iul. maiest. Tho.
 8. Coronatus. Vide Iacob. Alau. in c. j. in vj. col. quis dicitur dux uel marchio. Thom.
 9. Grauiore. Vide Fely. in c. postulasti. in iij. col. in iij. declaratione, ubi plenē de foro competet. Thom.
 10. Perdunt. Vide latē Paul. de Cast. conf. xxxij. Ber. Land.
 11. Imperator. Vide Bart. in l. nō dubito. ff. de cap. et post. reuer. et apost. Alex. in l. ut uir. in j. col. in addi. Bart. incipien. datum. ff. de iust. et iur. Thom. Diplo.
 12. Protulit. Vide las. in l. ut uim. in v. col. ff. de iust. et iur. in uerf. circa istum text. Thom. Diplo.
 13. Secundū. Vide Pet. de Anc. conf. cclxxxvij. in ij. col. ex prædicta facti narratione, et dixi in conf. nō dicit Vrbi. ubi uide plenē. Thom.
 14. **N**VLLI. Quarta pars, in qua punit impugnates constitutionem, & quod dicit nulli, intellige in priuato, uel in quauis dignitate posito, etiam si uicarius fuerit Imperatoris, nisi hoc habuerit expressē in man. hoc enim innuit d. omnino, quæ sequitur, quasi dicat sine distinctione personarum, ut ff. quod met. cau. l. si cum exceptione. §. quatenus, in gl. super uer. omnino. & de fidei com. l. Græcē. §. illud, & ibi per Dy. de dictione penitus, uide quod ponitur C. de usu rei iud. l. fin. ff. respon.
 15. **INFRINGERE.** Id est, retrahere directō, uel per malitiosam interpretationem facere, ut C. de legib. l. ij. & c.
 16. **TEMERARIO.** Ex hoc patet, q̄ si ex subtilitate, absq̄ dolo, hoc fecerit, incidit in hanc pō. ut ff. ad Turpi. l. §. quæri possit.
 17. **CONTRA IRE.** Vel cōtra dissimulando, uel allegando falsas legationes contra hanc, ut C. de legat. l. ij. C. de sacro sanct. eccle. l. j.
 18. **ATTENTARE.** Et sic non requiritur q̄ ad factum perduxerit, quod planē dicit, ut C. de episc. & cler. l. si quis non dicam rapere, & c.
 19. **INDIGNATIONEM.** Huius uerbi nullum effectum inuenio, nisi quatenus uerbū sonat, quia Imperator indignatus ex hoc facto non exhibebit se gratiosum, & c.
 20. **ADDITIO.**
 21. Indignationem. Adde quod uult Bal. in auct. sarcimus. in j. col. ad fin. C. de episc. et de hoc dicto Bart. uide plenē per las. in l. j. in j. col. ff. si quis ius dic. non obtemper. et ibi plenē ponit quid importet clausula in rescriptis Papæ, q̄ si aliqui ausi sunt cōtrauenire, nosuerint se indignationem Apostolorum Petri et Pauli incururos.
 22. Pōna adiecta statuto imponenti iudici aliquid facienti, quod tenet si statutum tenet.
 23. Ciuitas quando possit facere, ut statutum inualidum obseruetur auferendo iurisdictionem iudicibus.
 24. **MILLE LIBRARVM.** Aliās punitur alta pōna. C. de leg. l. ij. in fin. & C. de sacro sanct. eccle. l. placet. Et dic. ut ibi per doc. & sic nō. pro ciuitatibus, † que q̄ faciunt statuta, & pōnam imponūt iudici cōtra iudicantis, & aduersario, & adnoscato contra alleganti. Nam ualent talis adiectio pōnæ, si statutum illud sit ualidum, ut hic cum similibus. sed si est inualidum, non ualeat adiectio pōnæ, sicut nec principale, ut C. de leg. l. non dubium. & C. de pact. l. pacta quæ contra. Sed aliquando † ciuitates uolentes, ut ipsa statuta, licet inualida obseruentur, auferunt iurisdictionem suis iudicibus, ut super eo quod contra illud statutum allegaretur, iurisdictionem non habeat, quod an ualeat, dicit quod quandoq̄ per istud statutum inualidum nititur auferre alicuius agendi, & tunc clausula, per quam auferuntur iurisdictione iudici, qui eam habet ab ipsa ciuitate, ualeat, ut ff. de iudic. l. iudicium soluitur, tamen

poterit agi coram superiore, sicut aliis cum proceditur per uia Evangelica denunciationis, ut diximus §. l. prox. in gl. b. super uerbo, denunciatione. Si uero auferatur uis excipiens di, seu se defendendi, tunc talis clausula, per qua auferit iurisdic- tio super defensione, non ualet, quia defensio est de iure na- turali, & sic non potest auferri, nec impediri quin iudex au- diat, aliis idem importaret, si statueret quod iudex faciat iniusti- tiam pro hoc, ext. de re iud. c. pastoralis. in clem. & quod dixi §. quia sicut exceptio est defensio contra actionem, ita replica- tio contra exceptionem, ut ff. de excep. l. ij. & hoc quod talis est ex- ceptio, seu defensio, que per statutum non potest tolli, aliis sicut possit ipsa exceptio tolli, ita & iurisdic- tio auferri.

DATA. Istud est utile, & necessarium in legibus que de nouo emanant, sed in Codicibus & legibus antiquis diu obseruatis, seu in uolumine legum redactis, licet data non reperiantur, nihilominus suum uigorē obtinent, ut in prima constit. Codic. ibi, si qua eorum, &c. unde hac consti- tutione postquam cepit per studia diuulgari, & frequentari, ua- leret, licet data non reperiret. & hoc est utile propter quasdam ciuitates, que habent sua uolumina statutorum non publica- ta manu notariorum, sed sunt diuulgata obseruata, & ista data est communis ad hanc constitutionem, & precedentem.

ADDITIONO.

- Statuta. Vide Alex. in l. Seius, & Augerius, in prin. ff. ad l. Fal. & Fel. in c. cum omnes, in viij. col. de const. Tho.
- Auferitur. Vide Bart. in l. ambrosia, in iij. col. ff. de decre. ab ord. fac. & ibi Alex. in Apof. & ibi uide apof. meam. Tho. Dipl.
- Et precedentem. Vide Baptif. Seuer. in l. j. in c. co. C. de sum. trini. & fid. cath. Thom.

BARTOLI TRACTA- TVS QVARTVS MINO- RICARVM, LIB. I.

ADDITIONO.

Minoritarum. De isto tract. Bart. facit mentionem idem Bart. in l. quida. §. Pa- pi. in fi. ff. de adm. tut. & in l. j. in pe. col. ff. de leg. j. & in l. is potest. in ij. col. ff. de ac. her. & in l. cu pater. §. hereditate. ff. de leg. ij. & in con. v. inc. uisa petitione. & in con. vj. uiso testa. Et adde q. dicta Bart. hic assumit Bal. in anth. in greff. C. de sac. san. eccl. & l. priuilegia, eo. tit. & Alex. de mo. in l. j. in v. col. ff. de le. j. & in d. l. is pater. in ij. co. j. add. Bart. Et dicit Pau. de Cast. in d. anth. in greff. in ij. col. q. Bart. fecit istum tractatum ualde pulchrum, & subtile, que appellauit minoritarum, sed Bal. mittit ibi reprehendere in qua pluribus, ut ibi per eum. & limita dicta Bart. & intellige, ut per Bal. in d. anth. in greff. & adde q. stantibus pluribus priuilegiis, concessis per summos Pont. post. moy. Bart. non est insistentem in dictis Bart. hic. Et in materia istius tract. que aut sit autoritas reue. do. Card. protectoris fratrum minorum, & autoritas reue. d. Generalis que sit, & an sit eade, uide Card. Flo. conf. xxiij. in c. casus, & post factum est ubi uideas, & istis nostris temporibus, sunt ma- xima que sit. inter reue. d. Grimani Card. protectoris ordinis, et reue. d. Ge- neralis, & adde etiam q. frat. minores licet non possint agere iure actiōis, tamen possunt officium iud. implorare. Vide las. in l. j. in v. co. C. qui adm. Tho.

PROOEMIUM.

MINORVM Fratrum religio fuit Chri- sti confessoris Francisco, in arctissima pau- pertate fundata, & a multis summis Pon- tificibus approbata, cuius uita tanta est no- uitas, quod de ea in corpore iuris civilis non reperitur autoritas, nisi canones circa eos multa senserunt, & ut reprehenderent eas mordentibus linguas, & purificarent eorum conscientias, princi- paliter prouiderunt. Circa uero quasdam dubia, que propter bona temporalia ipsi fratribus ad uitam necessariam possunt oc- currere principaliter, non prouidit Pontificalis autoritas, ideo est necessaria magistralis autoritas que per rationes, & similia determinet ista dubia, ueruntamen que largitate de fidelium ui- uentium fratribus, ipsis obueniunt, raro currunt litigia, quam uiuen- tes ipsi libera uoluntate erga eos liberē exequant. Sumptus

uero qui a personis morientium ipsis fratribus, relinquunt, uel possent aliis ex eorum persona fratribus, obuenire propter suc- cessorum in deutorum auaritia, & tenacitate, multas uidi con- tentiones, & lites. Vt igitur fratribus in suis necessitatibus sit prouisum, & ut in deutorum successorum cupiditas compesca- tur, & magistris scholasticis hic ignota iura patefiam ego Bar- de Saxoferrato Perusinus cuius minimus inter legum Docto- hoc opusculum feci, in quo nihil proteruē dico, nihil pertinaci- ter assero, sed si quid hic reperitur insertum, quod a determi- natione sanctę matris ecclesię uel a ueritate aliquo modo de- uiaret, hoc ex inaduertentia, lapsu lingue, & uelocitate cala- mi euentis credatur, paratus corrigere & ex nunc corrigo, cum ueritas fuerit patefacta sanctę matris ecclesię, & cultus li- ber melius ueritate, & claris inuenientis me humiliter corre- ctioni supponens. Quod opusculum librum Minoritarum de- cisionum uolui nuncupari, tam ab ipsis principio, quam ab ipsis materia. Totum enim quod in eo dicitur de fratribus mi- noribus intelligatur, nec ad alios extendatur, nisi quatenus in eo continetur expresse. quia tamen hoc opusculum facerem per constitutionem Nicolai tertij uidetur prohibuit, & penale, ideo ut hoc opusculum contra insultantes seculi deferat defen- sionem, constitutionemque predictam hic suspendit lo. Pa- pa, quam hic de uerbo ad uerbum inferere placuit, &c.

IOANNES Episcopus, seruus seruorum Dei, ad perpe- tuam rei memoriam. Quia nonnunquam quod coniectura profuturum creditur, subsequens experientia nocuum ostendit, non debet reprehensibile iudicari, si canonum creditor ca- non. se, uel a suis predecessorum uel aliqua in eisdem conten- ta canonibus, reuocari. Sanē dudum Fel. recor. Nicolaus Papa tertius predecessor noster quandam constitutionem declarato- riam, que incipit, Super regula dilectorum filiorum ordinis fra- trum minorum, quam beatus Franciscus altissimus confessor in- stituit, & promulgauit sub certis penis altius interdictis, ne concordant, seu contrarietates, seu aduersa, uel diuersa opi- ab ipsius constitutionis lectoribus, seu expositoribus, indu- cantur, nec super ipsa constitutione gl. fiant, nec forma, per- quas uerbum, uel sensus ipsius, uel constructio quasi grammati- ce aliis ad littera exponat, nec intellectus ipsius per legem discutiatur ad aliud quam constitutionis ipsius littera ipsa sonat. Glo- santes autem in scriptis constitutionem eandem aliter quam super- ius est expressum, scientesque consentum, scripturam, seu li- bros ac ex certa scientia deliberate & determinate in scholis, seu predicationibus contra contenta in constitutione pre- dicta, seu alia, seu aliquid predictorum non obstantibus aliqui- bus priuilegijs, seu indulgentijs, aut litteris apostolicis qui- buscuque personis, dignitatibus, uel ordinibus, aut locis reli- giosis, uel secularibus, generaliter, uel singulariter sub quadam forma, uel expressione uerborum, que solet in predictis ali- quibus quomodolibet suffragari, ipso facto excommunicationis sententia uoluit subiacere. Nos autem attendentes quod argu- menti frequentibus, & collationibus, latens ueritas aperit- tur, quodque sub eadem littera sapēlatet multiplex intellectus, nec non esset difficile uolentibus constitutionem ipsam perse- cre legere, ac intelligere penas adiectas in constitutione eius euitare, ac uia ueritatis aperire uolentibus, ac periculis que ex predictis possent literata incurere personarum, precipue scholasticarum in errore salubriter obuiare, presertim cum de no- uo sub Rota sunt aliqua dubia, circa que periclitari ueritas, & erroribus uitam pandit, nisi liceret conferre super conten- tis in constitutione hac, & disputare prohibitiones, & pen- nas predictas, tam latas quam comminatas, & eorum effectus in fra- trum nostrorum, ac multorum episcoporum, archiepiscoporum, prelatorum, necnon multorum professorum utriusque iuris, & multorum, sacre Theologie magistrorum presentia, dum con- sistoria teneremus autoritate apostolica duximus usque ad beneplacitum sedis apostolicę suspendendas. Pro suspensione- ne aut huiusmodi ne contra quem intendimus licentiam im- partiri quod contra statutam regulam predictorum dogma- tizare, scribere, seu determinare, predicare, seu prauē, loqui liceat, publice, uel occulte, quinimo omnibus, & singu- lis autoritate predicta districtius inhiibemus, ne autoritate

pramisso-

pramissionem, & posteriorum pramissionum inhibitionem, & penarum suspendio in dubio reuocari ualeat, nec alicui propter defectus probationis indigni, quod uelut transgres- sor prohibitionum ipsarum in penam, seu penam incide- ret antedictas. Nos uolentes super hoc de opportuno reme- dio prouidere chartas, seu membranas suspensiones continen- tes eandem appendi, seu affigi maioris ecclesię Auinionens. hostij, seu super hostijs fecimus, quod suspensionem predictam suo quasi sono praconio, & patulo iuridico publicabatur. Data Auinion. vij. cal. April. Pontificatus nostri anno vj.

HOC autem opusculum diuido in libros quatuor. In primo de hereditatibus que fratribus relinquunt. Secundus de relictis singularibus, que in suis uolun- tatis homines fratribus largiuntur. Tertius de executio- nibus uoluntatum uoluntatum, que fratribus iniunguntur. Quartus de hereditatibus, & bonis que ab intestato fratri- bus deferuntur. quemlibet autem librum diuido per capi- tula, ut primi libri series manifestat.

- 1 Status fratrum minorum in arctissima paupertate fundatur, & uita singu- laris. num. 7.
- 2 Deportati in insulam, licet perdant ea que sunt iuris civilis, retinet tamen ea que sunt iuris gentium, & ex his causis acquirunt.
- 3 Seruus pone licet omnia perdat, tamen ei sit legitimum pro alimentis, & in- dicit officium implorat.
- 4 Legatum factum seruo pro alimentis tenet.
- 5 Fratres predicatorum habent in communi, nec eorum regule repugnat.
- 6 Regula fratrum minorum est magis stricta, quam fuerit regula Apofolorum.
- 7 Testamentum, in quo fratres minores sunt instituti, est nullum si substitutio- nis non est datus.

Dato substituto uel alio coherede ualet.

CAP. I.

De hereditatibus ex testamento. Rubrica.

DE HAEREDITATIBVS, Que in testa- mento fratribus relinquuntur, multa dubia oriuntur. Primum enim uidendum est quis eis sit singularis status fratrum minorum, ex quo ista dubia oriuntur, hoc exprimit Nicolaus in c. exijt qui seminat. §. porro, ubi sic ait. Porro cum regula ipsa expresse contineat quod fratres nil sibi approprient, nec domum, nec locum, nec aliquam rem, sicut declaratum per eundem predecessorem Gregorium ix. & non uolens alios hoc seruati debere, tam in speciali, quam etiam in communi, & alibi eo. c. ceterum, dicitur sic. Ceterum, cum in ead. regula sub precepti distributione prohibe- tum est, ne fratres recipiant per se, uel per alios denarios, uel pecuniam nullo modo, id est fratres in perpetuum seruari ce- piant, & uel in tantum id necesse habent ad implere, &c. Et istud quantum ad abdicationem proprietatis refertur per Cle- mentem in c. exijt. §. ad hoc. quantum uero ad pecuniam ubi Cle- mens strictius loquitur in eo. c. §. denique. cum idem confessor, sic ait, summe affectaret suę regule presiores esse abstractos totaliter ab effectu, & desiderio terrenorum, & specialiter a pecunia, & eius usu totaliter expertes, sicut probat prohibitio de recipiente pecunia, & regula sepius repetita, &c. Ecce sta- tum fratrum in arctissima paupertate fundatum. aliquis status inter seculares homines ob aliquam causam nullo iure insti- tutionis est inuentus. Nam homines liberi, cuius status est integer, habere possunt in proprio, & in communi. Quidam tamen sunt, quorum status propter penam minutus est, ut deportati in insulam, qui licet ea que iuris civilis sunt, perdant, tamen que iurigenitum sunt, retinet, & ex his causis possunt sibi ac- quirere, & actiones habere. ff. de penis. l. quida sunt. ff. man- da. l. si mandauero. §. is cui. & de reg. iur. si uictum. & ibi no. Quidam sunt tamen serui penę, & sic eorum status in totum perimit- tur, & sic perdit omnia, nisi pro alimtus potest sibi legari, & ipsemet potest per se uel per alios iudicis officium implora- re, ut sibi soluiatur, ut ff. de ali. & cib. leg. l. si cui. & l. si seruus. & de his que pro non script. ha. l. si metallam, tamen fratres predicti pro nulla re temporalis possunt esse in iudicio, ut j.

dicitur de his quibus usus pecunie non reperitur interdicitus, non ergo sunt in tanta paupertate propter penam, in- quanta sunt fratres minores propter Christum. Quidam etiam sunt, quos seruos fecit captiuitas, uel natiuitas. Istis uero ex causa alimentorum potest legari, & in multis causis pro re te- porali in iudicio esse possunt, ut ff. de iu. l. l. nulla, & eis usus pecunie non est interdicitus, ut ff. de manumis. l. is cui. non enim sunt in tanta extremitate, in quata sunt fratres predicti pro- pter Deum. De his qui in ecclesia Domini militauerunt, nul- lum genus hominum reperio constitutum in tanta paupertate. De clericis enim secularibus, religiosi non mendicantibus non est dubium, de religiosis uero alijs mendicantibus con- stat, quod aliqua habent in communi quo ad proprietatem, ut colligitur ex uerbis Gregorij Papę xij. in constitutione, quia quo- rundam dum dicit referendo uerba Gregorij decimi, sicut fratres minores & predicatorum in arctissima paupertate docuit pauperes famulari. Et constat ipsos predicatorum in communi habere, etiam quo ad proprietatem, aliquid quod eorum regula, & statum non repugnat, &c. De dno nostro Iesu Christo, & de Apofolis, & quid iuris fratres habeant in rebus, quarum usus est eis permissus, illud est quod in c. de iud. se credere debemus per Io. Papam xxij. qui declarauit, & sta- tuit in constitutionibus suis, quarum una incipit, Ad condi- tione canonum, alia incipit, Cum inter nonnullos. alia uero inci- pit, Quia quorundam. In eadem tamen constitutione, quia quo- rundam, dicitur in quibusdam fratrum uitam esse magis strictam secundum regulam que fuit Apofolorum dum sic ait, Constat enim multa contineri in dicta regula, que nec Christus uerbis docuit, nec exemplo firmavit, uel ut per preceptum conditor dicitur regule fratribus uniuersis, ut nullo modo denarios, uel pecuniam recipiant per se, uel per interpositam personam, nec non de multis existentibus in d. regula, que uicij nec Christus, nec apo- stoli docuerunt, nec firmauerunt exemplo. Nec obstat quod Chris- tus portare pecuniam Apofolis, & discipulis, dum ees ad pre- dicandum mitteret, interdixit, quod tamen antequam ad pre- dicandum mitteret non legimus interdixit, quia post reditum pecuniam portauerunt, ut in plerisque locis euangelica ueritas & apostolica dicta attestant. Cum t ergo sit uita tanta singularitas, non mirum si eorum occasione singularia dubia oriuntur.

CAP. II.

QUIDAM in suo testamento fratres minores, uel ita- num eorum instituit heredem. Primum queritur, an ualeat testamentum. Ad quod sciendum est, quod decretalis, extulit de paradiso, de uer. sig. in cle. dicit quod fratres minores istarum institutionum nullatenus sunt capaces, tamen ad illud quid sunt institui, & nullum habet substitutum, uel coheredem, quod testamentum est nullum, & hereditas pertinet ad uenientes ab intestato, ut ff. de his que pro non script. hab. l. si in metallum. & C. de her. inst. l. j. ff. de re mil. l. nec enim. Si uero fratres instituti habeant substitutum, uel coheredem, tunc testamen- tum potest ualere substituto aduente hereditate ad quem primò pertinet, uel aduente coherede, cui crescit portio relictæ fratribus, ubi substitutus non est. C. de cad. toll. l. j. in prin. §. his itaq.

ADDITIONO.

- 1 Queritur. in l. j. si quis mihi bona. §. si seruus. ff. de acq. her. Tho. Diplo.
- 2 Succedentes ab intestato, an hereditatem monasterio relictam, in foro con- scientie retinere possint.
- 3 Obligatus ad aliquid de iure naturali, licet illud non retinet in foro con- scientie.
- 4 Obligatio naturalis oritur ex testamento imperfecto, & minus solenni ex defectu solemnitate, & nu. 8.
- 5 Qui tenet aliquid contra uoluntatem defuncti, cui successit in foro conscientie, illud licet non retinet.
- 6 Dispositio defuncti continens aliquid prohibitu a iure, dicitur continere impossibile de iure, quia impossibile nulla est obligatio.
- 7 Oratio uniuersalis nullatenus predicatur de pluribus.
- 8 Obligatio naturalis non oritur inter coheredes ex testamento im- perfecto.

- perfecto, contra gl. in l. si post. C. de iur. & fac. igno.
- 11 Fratres minores sunt incapaces hereditatis sibi restituenda iure fideic.
- 12 Heres grauatius restituere hereditate per fideic. fratribus minoribus tenetur ad estimationem quam licite fratres recipiunt.
- 13 Relictum in fraudem fratribus minoribus quando dicitur.
- 14 Heres grauatius dicto fideicomisso, licet teneatur soluere estimationem fratribus, tamen non obligatur.
- 15 Heres ad quem hereditas deuenit ab intestato uigore testamenti in quo erant instituti fratres minores habentes clausulam & omni meliori modo tenetur ad estimationem, & in foro conscientie.
- 16 Hereditas relicta fratribus minoribus iure legati, licet fratres relicti non sint capaces, debetur tamen estimatio.
- 17 Si relinquatur fratri minori particulariter, uel in eo particularis heres instituitur, an teneat remissiuè.
- 18 Institutio facta de ecclesia fratrum minorum tenet. & nu. 10.
- 19 Dominii ecclesiarum fratrum minorum, pertinet ad ecclesiam Romanam.
- 20 Ecclesia est usus publicus, & in ea utilitas publica uersatur.
- 21 Pecunia licet offeratur in ecclesia fratrum minorum pro fabrica, secus tamen conuertenda in usum pauperum. & nu. 18.
- 22 Ecclesie fratrum minorum debent esse humiles.
- 23 Hereditas, in qua ecclesia fratrum minorum fuit instituta, & requirat aduionem.
- 24 Papa, uel procurator, uel syndicus Ro. ecclesie, episcopus loci, uel ciuitas in qua est ecclesia, poterit adire hereditate, in qua ecclesia fratrum minorum fuit heres instituta.
- 25 Syndicus Ro. ecclesie, episcopus, uel syndicus communis, si ad hoc mandatum habeat, potest petere bona hereditatis relicte ecclesie minorum, ut in utilitatem ecclesie conuertantur.
- Quilibet iudex secularis ex officio potest unum constituere, ut hereditatem relictam ecclesie petat.
- 26 Quilibet de populo poterit deferre hereditatem relicta ecclesie minorum.
- 27 Petens, ut quilibet de populo, quo concludat hereditatem ad ecclesiam relictam ecclesie pertinere.
- Predicti petuntur de uoluntate fratrum, aliis non absq; mandato sedis Apostol.
- 28 Institutio facta de fratribus, adiecto q; hereditas uendatur, & in necessitatem fratrum conuertatur, ualeat, nu. 30.
- 29 Hereditas relicta ad pias causas, uel q; uendatur, uel distribuatur inter fratres, absq; heredis institutione ualeat.
- 30 Hereditas relicta ad piam causam ualeat, etiam si aliquis non sit heres institutus.
- 31 Institutio facta de aliquo sancto, cuius ecclesia, uel oratorium, reperitur, tenet, & episcopus capit.
- 32 Laticus Guardianus altaris, uel ecclesie, uel capellanus fra. minor. potest heres institui, quia ut uidetur executor electus actiones mouet, & distributiones facit.
- 33 Guardianus fratrum minorum, & etiam clericus si instituitur heres, testamentum ualeat.
- 34 Institutio facta de Guardiano fratrum minorum, transit ad successores.
- 35 Institutio facta de fratribus S. Francisci, q; intelligitur de fratribus minoribus, non de fratribus poenitentia, nisi ex coniectura aliud appareat.
- 36 Fratres tertij ordinis de poenitentia S. Francisci, possunt habere in communi, & in proprio.
- 37 Communi usus stare debemus.

C A P. III.

SECUNDO QUÆRITUR, si nunquid predicti uenientes ab intestato, substituti, uel cohæredes, ad quos d. hereditas remanet, fm iuris rigore, ea possunt licite retinere in foro conscientie. Probari potest primò q; sic. Omnis qui est obligatus ad aliquid de iure naturali, illud non potest licite sibi retinere in foro conscientie. Hoc notanter no. In no. in c. nouit. ext. de iud. Sed isti apud quos d. hereditas remanet, sunt obligati ad eam reddendã de iure naturali, ergo non possunt eam licite retinere in foro conscientie.

Minorè probò. Ex testamento imperfecto, & minus solennit oritur obligatio naturalis, fm uerã opin. nostratũ glo. ut C. de iur. & ac. ign. l. cum quis. & de cond. ind. l. j. & ff. de reg. iur. l. cuius per errorem. ergo ex ipso testamento imperfecto ratione heredis instituti, qui non est capax, oritur obligatio naturalis. Secundò probatur per leges quæ expressè

dicunt, q; licet relictum sit inutile, tamen ille apud quem remanet, ad id tenetur in foro conscientie, ut c. de fideic. l. j. & ff. de fideic. lib. l. in testamento. Tertiò probatur sic. Illud quod quis retinet contra uoluntatẽ eius defuncti cui succedit, nõ potest licite retinere in foro conscientie. istud est uerũ, & probatur, ff. de reg. iur. l. id quod nostrũ. & extrã de præscr. c. quoniã, sed ille, apud quẽ remanet, de iuris rigore eã tenet contra uoluntatẽ defuncti, qui uoluit q; fratres minores eam haberent. Quartò qñ aliquid relinquatur ad aliquem pium actum fm testatoris uoluntatẽ, qui actus de se tantum non est licitus, ille, apud quẽ remanet, non potest licite retinere, sed debet illud conuerrere habita legitima solennitate in alium adum licitũ, ff. de usufr. leg. l. legati. & de adm. ter. ad ciu. pet. l. legata. Ita ergo in proposito, licet ergo fratres minores non possint capere, ut hæredes, tamen uidetur debere uendi hereditas, & dari eis pretium conuertendũ in usus licitos, & sic ille, apud quem remanet, non potest licite retinere. Quintò probatur, nam qñ aliquis est non capax relictus, absq; sui delicto, debetur et estimatio quatenus eam capere potest. Exemplum. Cuidam claudo relinquatur militia curforum. Certè debetur estimatio, ut l. apud lulianum. §. si. cum l. seq. de leg. j. l. fideicom. §. si ser. & de leg. iij. Ita ergo in proposito, cum fratres minores sint incapaces, absq; ipsoꝝ delicto. Econtrã, qui non tenetur ad reddendum illud, qđ tenet aliquo iure ciuili, uel naturali, uel alio, potest licite retinere in foro conscientie, hoc est notum. sed ille, apud quem talis hereditas de iuris rigore remanet, est huiusmodi, ergo, & c. probò. T Dispositio defuncti quæ continet aliquid prohibitum à iure, dicitur continere impossibile de iure, ut l. apud lulianum. §. si. de leg. j. & de cond. inst. l. filius. & l. cõditiones, sed imposs. bilũ nulla est obligatio, ut ff. de reg. iur. l. impossibiliũ. Et nota q; nulla lege obligatur, & sic nec ciuili, nec naturali, nec aliqua lege est expressum, ff. de act. & obl. l. j. §. si id quod dare. & not. per Dyn. extrã de reg. iur. c. nemo potest. lib. vj. Cum igitur institutio facta de fratribus minoribus, sit à iure phibita, ut in c. exiui de paradiso. ext. de uerb. sig. in cle. ergo, & c. hoc probatur ex text. ibi, ubi dicitur fratres minores hereditatis, uel successionis nullatenus sunt capaces. Et not. q; dicit nullatenus, & sic nullo modo sunt capaces, nec respectu ciuili nec naturalis obligatis, quia t hac oratio uniuersalis, scilicet nullatenus, prædicat de pluribus, ergo de necessitate intelligit, id est, nec de iure ciuili, nec naturali, & sic ille, qui retinet, nullo iure tenet. Tertiò probat, quia Princeps ex causa potest auferre dominiũ rei meę. Licet si uerberatũ de rei uend. & de cuius l. Lucius. & de of. præf. l. Barbarius, ergo eadẽ ratione potest impedire ne quærat. Cũ ergo d. constitutio impediatur quatuor fratribus, ergo ille, qui retinet, retinet licite in foro conscientie; & ille, apud quẽ t. d. hereditas de iuris rigore remanet, debet de uoluntate defuncti sollicitè inuestigare, & tũc aut ex illa inuestigatione remanet certus, q; testator uoluit illud testam. suũ ualere iure directo, licet a. m. aut remanet certus, q; testator uoluit etiã iure cõditionaliorũ, & omni modo quo potest. Aut is apud quẽ remanet, ex prædictis non potest esse certus, nec applicatim suũ ad aliquod prædictorũ, sed remanet in eo qđ ius præsumit. Primo casu qñ constat q; testator uoluit q; ualere iure directo t. m. l. testamẽti, & tũc is, apud quẽ d. hereditas remanet, potest eam licite retinere in foro conscientie. Nam testatorem uelle q; t. m. ualere iure testamẽti, hoc importat, ut hæres institutus hereditatẽ capiat suo iure à seipso, ut ff. de her. inst. l. sed & si sub conditione. §. si. & si ipse institutus à se capere non potest, q; alij, apud quos hereditas remanet, ut uenientes ab intestato, cohæredes, ei restituere non teneant, ut ff. de cod. l. j. & C. de fideic. l. eam quam. Cũ ergo ex uirtute debitorũ uerborũ testator uoluerit illos, apud quos hereditas remanet, nõ teneri, apparet q; licite possunt retinere in foro conscientie. Et per hoc apparet responsum ad primã rationẽ in cõtrariũ faciã. Nã uoluntas imperfecta inducit naturalẽ obligationẽ, uerũ est in uoluntate imperfecta ex defectu solennitatis, quia tunc inducitur obligatio naturalis in eo quod testator uoluit uenientes ab intestato, non autem in

eo q; testator noluerit. Sed hic noluit uenientes ab intestato teneri, ergo licite retinet. Et eo. modo resp. ad l. in contrariũ adductas. Secundo casu qñ constat q; testator uoluit, q; ualere omni modo quo melius potest, dicam j. prox. q; Tertiò qñ ille, apud quem hereditas remanet, nõ potest esse certus, nec applicatim suum ad aliquod prædictorum, sed est contentus eo quod ius præsumit testatorem uoluisse ualere iure testamenti tantum, & sic idem quod in primo casu, ff. de iure codicil. l. j. & l. illud. §. tractari. C. de testam. l. non codicillum. & de codicil. l. si. uix tamen puto reperiri aliquẽ qui uoluerit ualere omni modo quo melius potest, & ideo in foro conscientie tutus est non retinere. Ita dixerunt multi magistri Theologia, & prædicta uera in uentibus ab intestato. In omnibus substitutis autem non est dubium q; uoluntas defuncti tenet, nam uoluit defunctus q; herede instituto non ad eum, uel quia non uult, uel quia non potest, substitutus admittatur. l. cum proponas. C. de her. inst. l. si paterfam. ff. eod. si quis omis. cau. testam. l. j. §. si proponatur. ad rationes in contrariũ, ad primã & secundã iam responsum est. Ad tertiam dico q; talis, apud quem remanet, non retinet contra uoluntatẽ defuncti, imò fm eius uoluntatem, præsumit enim lex q; testator uellet, q; si nõ ualere testamentum, ueniat hereditas ad uenientes ab intestato, ut l. cõfiscantur, in prin. de iure codic. uel ad cõfiscatos, ut l. j. §. pro secundo. C. de cad. toll. Ad quartã & quintã resp. q; illa iura loquuntur in legatis, & fideicommissis, in quibus testator grauat aliquẽ, apud quem remanet hereditas. Vnde merito ille potest cogi adire, & eius aditione confirmatur testamentum hoc autem loquitur in hereditate, qua fratribus iure directo relinquatur, & sic à seipsis. Vnde si soli sunt instituti, non est cuius aditione confirmetur testamentũ, & merito non est locus d. institutioni. Si uerò habent substitutum, uel alium cohæredẽ, idem, quia illi non sunt grauari, ut dictum est. Ex prædictis satis t. clarè apparet, q; ille, apud quem d. hereditas remanet, non tenetur illud, quod est relictum iure hereditario directo cõmutare in speciem alterius relictũ, ut sic nec fratres minores capere possint in foro conscientie, nec in foro ciuili, ut dictum est. Sed contra prædicta, quæ dicta sunt de cohæredibus quibus portio relicta fratribus accrescit, uidetur q; non, t. per gl. C. de iur. & fac. ig. l. si post diui. ubi dicitur, q; inter cohæredes est obligatio naturalis etiam ex testamento imperfecto. Ergo autem in foro conscientie cohæres tenetur. Ad quod dico q; illa gl. non est uera, & reprobat per doc. ibidem quod patet, quia ex testamento etiam ualido neuter cohæredũ alteri tenetur, cum unusquisq; à seipso capiat, ut l. sed si in cõditione. §. si. de her. inst. Eadem ratione, qñ testamentũ est in ualidũ, nõ tenet aliqua obligatio, & hoc ex testamento, ex quasi contractu cõmunionis. In casu nostro nulla potest fieri obligatio, cum nulla sit cõmunio, & c.

A D D I T I O.

Conscientie. Vide Ang. cons. clxxx. & uide Bart. in l. ij. ff. de his que non scrip. hab. Thom. Dipha.

Distinctio I I.

C A P. I.

DE HEREDITATIBVS, fratribus minoribus iure fideicom. relictis, possunt plurauari, hoc autem sæpè contingit, qñ testator iubet, quod si hæres institutus decesserit, hereditas deueniat ad fratres minores, iure fideic. deferri iure unũ, aliã iustè dicunt, licet qñq; habeat iure directo. Quæro primò an huiusmodi fratres minores sint capaces. Rñ. nõ, nam d. decretalis dicit q; fratres successionũ quæ ex natura sunt indifferenter ad pecuniã, & etiam ad alia mobilia, & immobilia se extendũt, cõsiderata paritate iuris nullatenus sunt capaces, sed qñ aliquid hereditas iure fideicom. restitueretur, successio est, ff. ad Treb. l. restituta. §. si. cũ seq. Secundò probatur, quia natu-

ra huius successionis est, ut suam naturã porrigat ad omnia iura, & ad omnia mobilia, & stabilia, ut ff. ad Trebel. l. j. in prin. & l. facta. in prin. ergo huiusmodi fratres nõ sunt capaces. Quod hæres à quo fideicom. uniuersale relinquatur, tenetur ad executionem.

A D D I T I O.

Fideicomissi. Vide Bar. in l. j. pen. col. & ibi apo. ubi etiam doc. ff. de leg. j. & Bar. cons. v. in ci. uiso quondam, & cons. seq. in ci. uiso testamento. Tho.

C A P. II.

SED QUÆR O, si licite fratrib. fideic. restitui non possit, ut est dictũ, tan hæres teneat ad estimationem? Videtur q; non per tex. decretalis, exiit, quæ sic dicit. Non licet eis ualere hereditatũ tantũ uel tantam eãũ partem q; præsumi nõ possit hoc in fraudẽ fieri, quasi modò legata dimitti sibi facere, aut sibi dimissa recipere, quin potius, ista sic fieri ab ipsis simpliciter phibemus, & c. Ex quo patet, q; nec ad estimationem hereditatis tenetur, econtrã etiã iure per leges, quæ dicunt, qñ quis non potest capere rem sibi relictã propter qualitatem personæ suę, absq; suo delicto, tunc hæres tenet ad estimationem, ut l. apud lulianũ §. si. cum l. seq. de leg. j. & ibi no. & de le. iij. l. fideic. §. si seruo, & de uer. obl. l. multũ, & ibi no. Sed ista est in proposito hæres tenet ad estimationem, ut in cõstitutione Nicolai Papæ quæ incipit, exiit, q; ad hæc ubi dicitur q; qñ fratribus aliquid simpliciter relinquitur, intelligitur in causam licitã, hoc est, ut uedat, & pretiũ in utilitatẽ fratrum conuertatur. Secundò ad determinationem prædictæ dubietatis uidere debemus intelligentiã uerborũ d. cõstitutionis, exiit, superius relatã. Nam procurare q; eis fratribus minoribus relinquatur, est penitus interdicitũ fratribus minoribus: dimissa uerò recipere, non est interdicitũ omnino, sed ita demũ hoc præsumi potest, ut illa uerba dicunt in fraudẽ fieri intelligo qñ per hoc aliquid fieret contra paupertatis uotũ, uel in aliquo cõuenit, ut puta si ualor, seu estimatio prædicta tantam quantitatem ascenderet, quod magis saperet thesaurizatũ, q; pro necessitatib. imminentiũ, receptũ, & ideo in q; prædicta dico, q; estimatio prædicta magnã & mirabilem quantitatem excederet, quod fratribus nõ licet recipere. Ita loquunt illa uerba, sed si esset quantitas parua, & moderata, uel de magna quantitate moderata acciperet licite fratres possunt, & hæres ad hæc tenet. Ita loquunt alia iura pro hac parte allegata. Hæc indicat uerba cõstitutionis prædictæ, ibi, tantã eorum partẽ, & c. Hæc etiã manifestantur in ead. cõstitutione, exiit. §. dubitauerũt, in eo qđ tractat de distributione bonorũ nouiciorũ, & hoc etiã declarat in cõstitutione Nicolai, quæ incipit, exiit, q; inuenit. §. in super nec uerisimilia, ubi dicitur q; aut dixit q; hæres tenet, nõ intelligas q; fratribus obligatio queratur, hoc enim uotũ corũ repugnans, sed in quẽ fundatur d. obligatio, dicemus in fo lib. ubi de relictis, & legatis singularibus tractabitur, ubi etiã dicemus que sit ista quantitas moderata, & quid fiet de superfluo, & an ipsi fratres possint prædicta uendere, & c. Bart. De testamento, in quo fratres sunt instituti, & dictum est, si nõ ualeat iure testamenti, ualeat iure codicillorum,

A D D I T I O.

Sed quæro. Vide lo. Cald. cons. ij. in tit. de testamentis. Tho.

C A P. III.

EX PRÆDICTIS satis liquet, t. q; qñ fratres prædicti hæredes instituantur, & in testamento dicitur, si nõ ualeat iure testamẽti, ualeat iure codicil. & omni modo quo melius ualere potest, q; tunc hæres tenetur ad estimationem, secundum prædictũ modum, quia prædicta uerba hoc important de iure, & institutione irritata uideantur rogati per fideicommissum hi, ad quos hereditas remanet, restitue illi instituto, ut de fideicom. l. ex testamento, & ibi no. & l. eam quam, eodem tit. & iste est casus secundum unam lect. ff. de testamen. l. ex hac scriptura. & l. ex his uerbis. & ibi glo. & de inuast. testamen. l. posthumus. §. si. & de testamen. mil. l. quærebatur. §. utrum. licet glo. C. de lib. præ. authent. ex causa uidetur dicere quod illa uerba hoc casu non operentur.

rentur, sed illa gl. reprobatur. Ex hoc apparet determinatio illius tertij membri, quod dimisi supra distinctionem. j. cap. ff. qñ ille, apud quem hereditas remanet, credit defunctum uoluisse testamentum ualere omnimodo, quo melius potest, & tunc tenetur in foro conscientia.

Distinctio III.

CAP. I.

DE HAEREDITATE, Quae fratribus iure legati relinquatur, dico idem per omnia quo ad praedicta, que supra dixi in hereditate iure fideicom. eisdem fratribus relicta uidelicet, ut eius hereditatis fratres non sint capaces eade ratione qua supra dictum est, quia transirent iura & actiones, & alia bona, ut l. cum filius. §. Lucio. de leg. ij. & l. mulier. §. fi. ad Treb. & eo. modo dico, qd debetur astitatio, quia haeres grauatius est a defuncto, sicut qñ iure fideic. relinquatur, ut d. l. mulier. §. fi. ad Treb.

CAP. II.

SI ALICVI FRATRI, uel fratribus relinquantur particulariter, & in eo instituat, an uideat. Quod uideatur, quia hereditatis non sunt capaces, contra uidetur qd sit idem quod in legatis, ut l. quoties, de her. inst. Sol. dicens dum est qd haereditas institutio ex certa re, uel quantitate habet effectum in forma uniuersali quo ad quada, ut puta alij haeredib. uniuersalibus non existibus, totum sibi accrescat, ut l. j. §. j. si ex fundo. ff. de her. inst. & quantum ad huc effectum non ualeat: quo ad quada uero habet uim legati, ut d. l. quoties, & quo ad alia de tali inst. ex re certa, quid iuris in seq. lib. dicam.

ADDITION.

Particulariter. Vide quod consultiunt Abb. con. lxxij. in ij. uol. & Bar. in l. legatum & ibi apost. ff. de cap. dimm. Tho. Dipl.

Distinctio IIII.

CAP. I.

ALIQUIS In suo testamento instituat haerem ecclesiam fratrum minorum, aliis locum. Primum queritur an institutio ualeat. Et uidetur qd non, nam seruus, qui a dno regitur, non est capax eorum, quorum dñs non est capax, ut ff. de haeredib. inst. l. non minus. & de leg. j. l. si mihi & tibi. §. ij. de acquirenda haeredit. l. si seruus eius. & de leg. ij. l. si Titio, & Mauro. C. de haeredib. inst. l. nec per se, eadem ratione ecclesia qua regitur per fratres, non debet esse capax eorum, quorum fratres non sunt capaces, puta si aliquis haerem instituat hoc modo, Stichum seruum Titij haerem instituo. Contemplatione enim Titij uidetur eum institueri, licet ipse institutus aliis Stichus non sit liber homo. C. de iu. delib. l. cum aliquis. Ita in proposito, cum dico, ecclesia fratrum minorum, contemplatione fratrum uidetur facta institutio, sed ipsi fratres non sunt capaces, ergo, & c. Praterea, sicut idem est, instituit ciuitatem, & ciues, ut ff. de cond. & demonst. l. municipib. & de reb. dub. l. ciuib. ita uidetur idem institueri fratres, & ecclesiam fratrum minorum. Praterea, aut consideras ecclesiam pro collegio, ut not. quod cuiuscq. uni. no. litem, & constat qd non ualeat, nam haereditas non est capax. Aut consideras ecclesiam pro muris ipsius ecclesiae, & idem quod non ualeat, nam haereditatis aditio requirit animum, & c. Praterea decretalis, extui, uidetur uelle qd eiusdem conditionis sint ecclesiae fratrum, cuius sunt fratres, sed fratres non possunt accipere pecuniam, ita nec ecclesiae eorum debet offerri, ut dicto §. deniq. Item sicut ipsi, ita eorum ecclesiae debent esse humiles, & non excelsiuae, ut in §. hinc est etiam, ergo sicut fratres sunt incapaces, ita eorum ecclesiae. Contra quod ualeat institutio, nam declaratum est in illo c. exijt qui feminat, qd dominium ecclesiarum, & fratrum minorum pertinet ad ecclesiam Romanam.

nam. Idem postea dicit Ioan. Papa xxij. in illa extrauagan. tri qua incip. Ad conditorem in ecclesijs & alijs que usu non consumuntur. Si ergo sunt ecclesiae Romanae, igitur ecclesiae Romanae acquiruntur, & sic ualeat. Praterea ecclesia est usus publicus, & in ea ueratur communis utilitas, ut l. j. §. ius publicum. ff. de iusti. & iur. ergo positio qd ecclesiae Romanae non quaretur Reipub. illius ciuitatis, cum in eius honorem uideatur facta talis institutio. Casus est in l. ciuitatibus. de legat. primo. & l. si quid. & l. Lucian. ff. de au. & argen. lega. 20 Sol. t. Dicendum est licet in religiosis, & alijs collegijs hoc sit qd ipsi non habent ius in ecclesia, & ideo qd conceditur ecclesiae, uidetur concedi collegijs, de fratribus hoc dici non potest, quia nullum ius habet ecclesia, sed solum simplicem usum facti, & ecclesia, & locus uidentur uti precario & recessuri inde cum dominus mutauerit uoluntatem, ut d. c. exijt, qui feminat. Vnde quod dicitur de fratribus, non potest referri ad ecclesiam, ut extra de priuileg. c. per exemptio. nem. lib. vj. Licet ergo statutum sit qd fratres non sint capaces, tamen hoc de ecclesia non potest intelligi, ergo remanet in iure communi, secundum quod ecclesia potest institui, ut C. de sacrosanct. eccles. l. j. & l. generaliter. Non obijt ratio, quia seruus regitur a domino iure proprietatis, ideo ipsius domini capacitas, & incapacitas inspicitur: sed fratres in ecclesia nullum ius habent. Non obijt secunda ratio, quia cum dico ecclesia fratrum minorum, appono, ut certa ecclesia demonstraretur, non ut fratrum contemplatione relinquatur, sed secus cum dico, instituo Titium filium Sempronij, cum iam Sempronius esset mortuus, ut C. de usufr. l. fin. in fin. & ff. de haered. inst. l. his uerbis. §. fin. cum fratres quo ad ipsa temporalia habeantur pro mortuis. Non obijt tertia ratio, aliter enim habent se ciues ad ciuitatem, quia ciues habent ius in ea, & iurisdictione, sed fratres nullum ius habent in ecclesia, unde illa aequiparatio procederet in alijs religiosis. Non obijt quarta, quia bene erit persona qua potest rit adire, ut dicitur in sequenti quaest. Non obijt quinta ideo, quia fateor quod ibi non debet ferri pecunia conuertenda in usum pauperum, quia illud esset contrafectio per contra non permittitur, nec per regulam, nec per declaratores, ut ibi dicitur, sed ibi ponitur pecunia in fabricam ecclesiae conuertenda, ita quod fratres nil haberent facere, tunc hoc non reperitur prohibitum. Nec obijt quod dicitur, quod ecclesiae eorum debent esse humiles, & non excelsiuae, quia fateor hoc tamen ad fabricam, & sustentationem locorum, & ecclesiarum humilium potest quis institutionem facere, sicut ad aliam piam causam, ut infra proxima distinc. factis enim mihi est dicere quod illa ecclesia est capax, & sic ualeat institutio. Quid autem fiet si ecclesia non indiget refectione, uel fabrica, dicam in sequen. libro dum de legat. tractabimus.

ADDITION.

Aliquis. Vide Alexand. l. si mihi & tibi. §. regula. j. colum. in fin. ff. de leg. j. & Bart. conf. v. incip. uisa quadam petitione, & in cons. sequen. incip. uiso testamento. & Ioan. Calde. in cons. xx. in titul. de testamento & omnino per do. Abb. conf. xxxij. in j. uolum. incip. casus contingenti. Thom. Dipl. Roman. Adde qd contra Bar. consulerunt multi doct. Vide And. Barb. in c. nos quidem in ult. col. de testam. ubi plenissime disputat intellectum, & ueritatem doct. Bart. hic Tho. Dipl. Facti. Vide Abb. consil. lxxij. in ij. uolum. incipien. quaedam dicta. Thom. Dipl. Ratio. Vide Bartol. in l. legatum. in fin. de usufruct. legat. & ibi Alexand. in apostil. & Raph. Cuma. consil. clix. incip. uiso testamento circa me. Thom.

CAP. II.

SED Quis petit, seu adit hanc haereditatem, in qua ecclesia fratrum minorum est instituta? Respond. dicta quorundam uideamus inducere qd haereditatis aditio non sit necessaria, quod patet, quia dicunt in haereditate delata fisco non esse necessariam aditionem, ut probatur ff. de iure fisco. l. j. §. an bona eadem ratione, hic enim in fine

ADDITION.

Communis. Vide Bart. in cons. incip. uisa quadam petitione in fin. & cons. seq. inci. uiso testamento, & uide Abb. conf. xxxij. in j. uol. casus contingenti. Tho.

Distinctio V.

CAP. I.

VID Si fratres minores uel aliquis ipsorum haeres instituat adiecta causa, qd hereditas uendatur, & in necessitate d. fratrum conuertatur, an talis institutio ualebit? Videtur qd non. Nam qñ instituitur ille, qui est omnimodo non capax, & rogatur de restitutione ei qui capere non potest, testamentum est nullum, ut C. de fidei. l. eam qua & ibi no. per gl. & doc. & ibi patet, quia illud testa. non potest ualere, ex quo non potest adiri haereditas. l. nemo. de testa. tu. & de his qua in testa. delen. l. proxi. de reg. iu. l. nemo. & c.

ADDITION.

Fratres Vide Io. Cald. conf. xxx. in ti. de testa. & est cons. Pe. de Anch. ubi plene de isto dicto. Th.

CAP. II.

CONTRARIUM Puto uerum. Ad cuius inuestigationem oportet qd prius alterius quaestiois ueritatem inuestigemus. Pone qd aliquis nullum facit haerem in suo testamento, sed suam haereditatem relinquit ad pias causas, uel relinquit eam uendendam, uel distribuendam inter fratres, an ualeat? Et uidetur qd non, quia non habet persona, in qua ius, & nomen haereditis cadat, sicut qñ instituitur haeres ille, qui iam est mortuus, non ualeat, sed pro scripto est, ut l. j. in pri. & de cad. tol. Contrariū puto uerum, nam in istis pijs causis sufficit qd haereditas ad piam causam relinquatur, ut in redemptione captiuorum, & in constructione ecclesiae, uel alimentis pauperum, & similibus, ut C. de episc. & cle. l. si quis ad declinandam. & in auth. de eccl. tit. §. si quis etiam pro redemptione. Praterea constat qd fratres minores sunt pauperes, & in summa paupertate, sed qñ pauperibus, & in eorum alimentis, & necessitatibus relinquatur, uideatur relicta toti ciuitati, cuius interest, ut pauperibus alimenta non desint, ut C. de sacros. eccles. l. priuilegia. & est expressum ff. de le. j. l. ciuitatibus. Non ob. quod dicitur quod non substituitur persona, quia hanc nego, quia personam substituitur episcopus, uel Respublica, ut dixi supra in proxi. distinc. & c. omnia que ibi dixi, hic possunt repeti. Nunc t ad solutionem q. j. praeposita redeo, & dico qd talis institutio ualeat, licet persona fratrum minorum, quia non sunt capaces, subducatur, & pro non scripto habeatur, tñ remanet causa, propter quam institutio ualeat, & consolidatur, ut §. dixi. Pro hoc facit t in auth. de eccl. tit. §. si quis autem omnium sanctorum, ubi si aliquis instituit aliquem sanctum, cuius ecclesia, uel oratorum non reperietur, tñ capiet episcopus instituyendo aliquem sanctorum, de necessitate intelligitur instituta memoria, seu reuerentia eius, scilicet ut in eius laudem, & reuerentiam haereditas expendatur. Nec ob. quod dicebatur in contrariū, quia fideic. non potest se subsistere, nisi a deator haereditas, ut l. ille a quo. §. si de testamento. ff. ad Treb. sed an talē cam potest sustinere institutio heredis, licet persona non sit, & sic ex talē cam institutionis poterit adiri haereditas. Sed contra praedicta facit quod dictum est in §. disti. ubi dixi qd si fratres instituantur, non ualeat institutio. & tñ constat qd illa institutio non fuit facta ad alium finem, nisi qd haereditas in necessitate fratrum expendatur. Resp. qd testator ad hunc finem reliquerit, est quaedam praesumptio uerbis non expressa, nec de necessitate intellecta, ideo institutio heredis illa causa subintellecta non sufficit, quia debet testator id quod institutio continet, propria uoce exprimere, ut C. de test. l. uideamus. & ff. de test. l. hered. palā. in princ. sed in casu nostro causam exprimit, ergo, & c. Sed contra praedicta solutione facit d. §. si quis aut. ubi causam non expressit, & tñ sufficit solutio, ut de necessitate intel ligatur relicta haereditas ob memoriam, uel reuerentiam sancti.

instituitur ecclesia fratrum minorum, & per consequens ecclesia Romana, cuius est dicta ecclesia. sed constat ecclesiam Romanam in praedictis obtinere fisci locum, ergo, & c. Contrariū tenet gl. in d. §. an bona eadem ratione, & requiritur aditio per l. j. C. de offi. proci. Cel. & est casus §. de fideic. lib. l. iij. §. eade constitutio. & §. sequen. & idem ubique in pias causas relinquitur haereditas, ut C. de episc. & cler. l. si quis ad declinandam. §. si quid. ibi, si haereditatem recipiant, & c. quod denotat aditionem haereditatis. Cum ergo necessaria sit aditio, uideatur d. d. §. quae fiat aditio. & dico, summus Pontifex est principalis dñs, & rector ecclesiarum d. fratrum, ipsi uero fratres habent simplicem facti usum, ut dictum est, ideo procurator seu syndicus Romanae ecclesiae poterit indubitanter adire, & petere, & uendere fm formam mandati, quos procuratores possunt nominare fratres ex uigore literarum Papae Martini, quas literas in praedictis, qua fratrib. relinquuntur, non puto corruptas, ut plenē dicā in seq. li. distinc. viij. & sic nomine ecclesiae adibunt, petent, distrahent. Sed si d. syndicus non possit haberi, quia fratres eum nominare nolent, uel esset eis interdicitum, tñ possit adiri episcopus. Nam dicta fabrica, scilicet ecclesiae constructio, seu fabrica ideo instituta est, ubi alius non reperitur, tunc episcopus potest hoc facere, ut C. de episc. & cler. l. nulli. & l. si quis ad declinandam. & in auth. de eccl. tit. §. si quis in nomine. Adire enim Papae propter hoc adeo difficile, qd reputatur impossibile. l. apud Iulianum. §. si de leg. j. & ibi no. & licet ecclesia fratrum sit exentia, tñ episcopus potuit praedicta facere, sicut si esset relicta ad aliquam piam causam, & nihilominus pertineret hoc ad curam episcopi, unde testator originē trahit, ut d. l. nulli. §. j. Sed si episcopus non faceret, uel negligeret haereditatem, adire possit ciuitas, in qua est ecclesia, cum ibi etiam ecclesia pertinet ad honorem, & utilitatem ciuitatis, ut l. j. §. ius publicum. & ibi no. ff. de iust. & iur. & sic ad honorem, & utilitatem ciuitatis, uideatur facta institutio, & sic ciuitas poterit adire, & petere, ut l. ciuitatibus. & l. si aliqui. de leg. j. l. Lucius. de au. & argento leg. Vel potest dici ex praedictis quod sunt plures haeredes in solidum, quod est contra l. in condemnatione. §. unicuique. de reg. iu. quia unus solus est haeres, scilicet illa pia causa, & cuius haereditatis iura exercet ecclesia Romana, ratione plenius iuris quod habet in ecclesia instituta, & episc. ratione generali quam habet in institutione facta ad pias causas, & ciuitatis, quia pertinet ad honorem ciuitatis.

ADDITION.

Petit. Vide Bar. conf. v. & ibi scripti. & uide Abb. conf. xxxij. in j. uol. inci. casus contingenti. in ij. col. Th.

CAP. III.

PER Quem bona d. haereditatis petantur, & in utilitatem ecclesiae conuertantur. Resp. qñ sit per syndicum Romanae ecclesiae est clarum, & qñ per episcopum similiter est clarum, ut d. l. nulli. & l. si quis ad declinandam. Item qñ sit per syndicum communis, idem, sed ad hoc mandatū habet, puto etiam qd quilibet iudex singularis ex officio suo poterit constituere unum, per quem praedicta fiant, arg. l. iij. de alim. & cib. leg. & de administr. tut. l. Quintus. §. fin. in d. c. exijt, qui 26 feminat. §. ad haec, quia fratrib. t. Item quilibet de populo poterit hoc deferre, sicut bona qua deferuntur in fisco. l. cum. ff. de iure fisco. & in l. nulli. C. de episc. & cle. & in auth. de eccl. tit. §. si autem qui hoc facere ibi. alijs sic licentia mouendi huiusmodi q. & c. Resp. quia omnium interest, ut l. in prouinciā. §. fin. & l. seq. de oper. nou. nunc. & ext. de reb. eccl. non alie. 27 si quis presbyter. t. Qñ autē aliquis petit, ut quilibet de populo, concludit sic, & peto pronunciarī haereditatem perditam pertinere ad e. ecclesiam, & piam causam, & illum possessorem condemnari ad restituendum legitimam personae ad hoc deputatae, & c. licet ipse agat, non debet concludere qd sibi restituatur, ut l. hoc iure. ff. de sol. & l. sed si tantum. de pac. Sicut dicitur in constituta persona, ut no. in l. uero procuratori. ff. de sol. nullus tñ praedictorum absq. mandato sedis Apostolicae poterit ad hoc se intromittere absq. fratrum uoluntate, ut dicam in seq. lib. & c.

Bar. super Minoric.

Bb Stultus

Stultus enim fuisset testator qui cogitasset sanctum, qui est in uita eterna, acceptare hereditate, sed quoniam instituit fratres minores, potuit testator aliter sentire, ut non in illa constitutio ne, exijt, qui seminat, s. ad hac, &c.

Distinctio VI.

CAP. I.

31 **Q**VAERO. In quibusdam ecclesijs fratrum minorum consueuerunt proponi homines seculares ad custodiam altaris, seu alterius beneficij, uel ecclesie, modò pone quod aliquis instituit hunc eundem Guardianum altaris, seu ecclesie fratrum minorum, an ualeat talis institutio: Respon. cum talis institutio, ipsum altare, seu ipsa ecclesia institui uideatur, ut expresse dicitur in tex. & gl. ff. de annu. leg. l. annua. s. Titia. sed supra determinatum est, scilicet ualere talem institutionem factam de ecclesia, & idem puto de altari eadē ratione, & hæc institutio debet ualere, & omnia que ibi dixi, possunt repeti hoc tamen hæc si plus est, quia iste Guardianus laicus uideatur executor electus, & debet talē distributionē facere, & possit actiones mouere, uendere omnia, & singula facere, ut d. l. nulli. & si quis ad declinandā. C. de epis. & cle. & in auth. de eccl. tit. s. si quis autē, p. redemptione. Hortor tamen fratres minores ob reuerentiā dñi nostri Iesu Christi, & beati Francisci, ut tales Guardianos in fraudē non habeant, & eos institui non procurent, hoc enim puritati eorū regulæ repugnaret.

CAP. II.

33 **Q**UID SI TALIS Guardianus ecclesie, uel altaris, esset unus de fratribus minoribus: Respon. puto talem institutionē ualere, quia subducta persona talis fratris remanet instituta eccl. cuius institutio ualeat, sicut dixi de ea s. prox. & sic testamentū est diligenter aduertendum, an dicat testamentū, instituo Guardianū fratrum minorum, & tunc non ualeat, ut dictū est, an dicat instituo Guardianū ecclesie, uel altaris, & tunc ualeat, sicut si esset instituta ecclesia.

CAP. III.

34 **A**N AVTEM Effectus talis institutionis transeat ad alios Guardianos ecclesie, uel altaris, qui p tempore subrogantur in d. ecclesijs, puto quod sic, ut expresse dicitur in d. l. annua. s. j. sed contra hoc facit, quod non p. Inn. extra de offi. dele. c. si. sed alio casu loquitur, si bene aduertatur. Item contra prædicta facit ff. de leg. i. l. Augustæ, sed solue, ut ibi no. per gl. & doc.

Distinctio VII.

CAP. I.

35 **Q**UID Si instituantur fratres minores S. Francisci. Ista q. habet plus dubij, quia fratres S. Francisci, sunt fratres minores, de quibus supra diximus. Item S. Francisci sunt fratres de poenitentia tertij ordinis S. Francisci, & sic potest dubitari de quibus intelligat, & uidetur quod debeat intelligi de fratribus tertij ordinis. Nā debet intelligi in dubio eo modo quo ualeat, nō eo modo quo pereat, ut l. quoties. & in l. ambiguo. de rebus dub. & de uerb. obl. l. quoties. sed si intelligimus de fratribus minoribus, non ualere, ut dictū est. Si enim intelligamus de fratribus tertij ordinis, ut quia prædicti fratres possunt habere in proprio, & cōmuni, ut dicitur extra de senten. excom. c. cum ex eo. in clem. & ibi no. ergo uidetur quod de eis debeamus intelligere. Contrā, quia hæc appellatio fratris S. Francisci per prius dicitur de fratribus minoribus, & per posterius dicitur de fratribus poenitentie, ergo de illis debet intelligi, ut ff. si ag. uer. uel emph. pe. l. j. in fin. de leg. i. l. legatis. & de uerb. signi. l. censoria. Præterea cōmunis usus loquendi sic se habet, quod fratres minores appellantur fratres S. Francisci, illi uero fratres de poenitentia, ut d. c. cum ex eo, ergo, &c.

37 huic autem usui stare debemus, ut l. cum de lanionis. s. a. f. n. de fun. instr. & l. librorū. s. qd. in Cassius. & ibi no. de le. iij. & l. labeo. & de supel. leg. & hæc puto uera, nisi ex aliquibus coniecturis appareat, quod de fratribus poenitentia sententia, puta si in aliqua parte testamenti, de eis fecerit mentionē, arg. de leg. i. l. qui huius in prin. uel si aliqua alia coniectura legitima appareant, &c.

Explicit liber primus.

MINORICARVM

LIBER II.

- 1 Legatum pecunie factum fratribus minoribus tenet, si non est in maxima quantitate, & conuertitur per alios in eorū necessitates.
2 Legatum pecunie factum minoribus in maxima quantitate presumitur in fraudem.
3 Declaratio quantitatis pecunie relicta fratribus, an magna, uel parua sit, pertinet ad ministrum, uel custodem.
4 Si quantitas immoderata legata est fratribus, superfluum reseruabitur pro necessitatibus futuris, & nu. 6.
5 Legatum pecunie factum fratribus minoribus simpliciter intelligitur pro necessitatibus imminetibus.
6 Fratres imminente necessitate petent superfluum extrajudicialiter per modum elemosinæ.
7 Fratres non possunt recipere diuersa legata in diuersis testam. eiusdem facta, quæ coaceruata faciunt summā immoderatā, sed necessitate superueniente recipiant quæ primò uenerūt ad soluendum.
8 Legata immobili fratribus, quæ usu nō consumuntur adiecto modo illicito contra eorū regulā, tunc non debent estimatio, secus si aliter est illicitus, quia tunc debetur.
9 Aedificiū si legatur fratribus minoribus ubi id construatur, locus, uel diuinū officium celebretur per fratres uidelicet ibi intrantes, legatum nō quod uisus sit testator obseruatur, sed ut in aliā eam transferatur, & nu. 12.
10 Impossibile de iure uidetur, quod per solū Principē expeditur.
11 Translatio legati facti de aedificiū relicto a fratribus minoribus, ut ibi constituitur locus, per quem fieri potest, & nu. 15.
12 Iudex magis fauere debet uoluntati eius cui relinquitur, quā eius a quo relictum est.
13 Legatum factum fratribus de re mobili, uel immobili, ob causam, uel modū licitum quod tenet.
14 Legatum factum fratribus ad unā causam, quod illa causa finita superfluum debeat commutari in aliam causam.
15 Legatum factum fratribus, ad illā causam si illa cessat, commutatur in aliam, & legatum tenet.
16 Legatum generaliter factum fratribus sine modi expressione ualeat, & intelligitur expressus modus qui persona legitime congruet, dum tamen moderata sit summa.
17 Dominium rerū legatarū fratribus minoribus quod remanet apud heredem, quantum per quantā consequentiā. Sed seruitute tacite, & sic in consequentiā legata mortuo testatore nō debetur, nisi ab heredē constituitur.
18 Dominium parui pro uestimentis, uini, & frumenti legati fratribus penes quem remaneat.
19 Pecunia legata in specie pro usu fratrum transmutatur in aliā specie.
20 Res legata fratribus minoribus cuius pretij conuertitur in eorū necessitates, uendi potest per heredem, per executores, per episcopum, et in iudicē secularē ex officio.
21 Iudex secularis uendit ex officio res legatas fratribus minoribus, quando heredes, & executores fuerunt in mora constituti, saltem bina monitione.
22 Conuentus fratrum minorum licet non habeat dominium rerum legatarū, habet tamen adionem personalem.
23 Legari, uel donari, quod possit uni fratri singulariter, et per guardianū, uel custodē in utilitate dicti fratris primo conuertit.
24 Legatum singulariter factum uni fratri non debet ad petitionem ipsius solui, sed guardiani.
25 Frater minor non potest esse executor.
26 Relictū factum fratri singulariter, ultra eius necessitatē conuertitur in utilitatem communem conuentus.

32 Legu

CAP. I.

QUIS Arbitrabitur an quantitas sit moderata. Circa hoc Nicolaus prædictus in d. c. in super. uerbi. hoc autem loquitur sine exigentiā personarū, & ministris custodis simul & separatim in suis administrationibus, & custodis, cum de talibus, interdum personarū qualitas, temporū uarietas, locorū conditio, & nonnullæ alie circumstantiæ plus minus uel actualiter requirant prouideri, ita tamen sic faciant quod semper in eis, & eorū actibus, paupertas perfecta reluceat, & c. E. prædictis liquet quod declaratio quæ sit quantitas moderata, ad ministros, seu custodes pertinet, nō potest igitur facere guardianus, & conuentus, si super hoc emerget dubitatio. Apparet igitur quod siue d. quantitas sit exponenda in necessitate conuentus, siue in necessitate certi fratris, d. declaratio pertinet ad ministrū, & custodes, si super hoc dubiterur, quod apparet ibi dum dicitur, personarum qualitas.

ADDITIONE.

Arbitrabitur. Vide Rapha. Cuma. cons. clix. incipien. uiso testamento. Thom. Dipl.

CAP. II.

QUANDO autem esset quantitas immoderata, scilicet de superfluo, & hic diligenter attendenda sunt uerba c. exiui de paradiso. s. cupientes, ubi Papa sic ait. Neque licet eis ualere hereditatium, uel tantā earū partem quod præsumi potest hoc in fraudē fieri, quam sub modo legati relinquit sibi facere, aut sic dimissa recipere, & c. Ad uerendum est igitur quod hic Papa non irritat legatum, nec heredes eorū a quibus relicta est libertas, sed limitat receptionem sciendū a fratribus. Vult enim quod fratres non possint recipere quā tantis receptio præsumeret in fraudē, ut in præcedenti lib. distin. c. de declaratū quod tunc dicitur fieri in fraudē quā esset tanta quantitas quod eius receptio magis saperet thesaurizari, quā ob imminentes necessitates recipere. Itē expresse sciendū est, quod relictum factum fratribus, quantum cum simpliciter intelligitur factum ob necessitates imminentes, d. c. exijt qui seminat. s. ad hæc quia fratribus. & de iure civili, dispositū est quod relictū factum ob aliquā necessitatē imminētē debet, nō aliter, ff. quā dies leg. ced. l. nec solent. s. si habitatione. In posita ergo q. ab initio de quantitate legata dabitur fratribus, per personam constitutas ad hoc, s. m. formā illius constitutionis, exijt qui seminat, dabit moderata, dico quod dabitur s. m. quod imminens necessitas requirit, siue necessitas que instansissimè habeat tractatū, ut in d. constitutione, exijt, declaratur, relictū uero tunc fratres non possunt recipere, & si nunquā superuenierit necessitas, nunquā recipere possent, sed alia necessitate superueniente licet illud superfluum possent recipere, nec enim receptio posset præsumi in fraudē, nec animo thesaurizandi, cum ob imminētē necessitatē recipit: illud t. ergo superfluum imminente necessitate petat fratres per modū cuiusdam elemosinæ conuidenter extra iudiciū, cum in iudicio nullo modo possint, ut ff. de cec. l. Quid autem si in diuersorū testam. uariæ quantitates fratribus relinquant, quarū qualibet se immoderatā quantitate non facit, sed omni cumulatione facta efficit quantitas immoderata, an fratribus accipere liceat: Respon. nō puto, quia si omnia uerba regulæ, & dictarū Decretalū diligenter inspiciant, semper se referunt, ut liceat recipere pro fratribus necessitatibus, ut d. s. in super. & s. ad hæc quia fratribus, ab eis ergo puto quod p. sua necessitate tunc imminētē recipiant quæ primò uenerunt ad soluendū, ar. C. de iur. delib. l. scimus. s. & si imperfecit, ab alijs nō recipiant, tunc recepturi cum necessitatē superueniat, ut in præcedentē d. dictum est.

Distinctio II.

CAP. I.

ALIQVANDO contingit quod immoderata, & ea que usu non consumuntur, fratribus relinquantur adiecto modo, s. m. quem fratribus, non licet exigere, an ualeat relictum, uel saltem estimatio fratribus, debeat, quod uidetur, s. m. qd. etiam

- 32 Legatum annuū factum fratribus minoribus licet non ualeat, ualeat tamen quod eius percipiendi uenditur, & in necessitatē eorū conuertitur.
33 Anni redditus computantur inter immobilia.
34 Legatum diuini, uel mensuratum factum fratribus, quod ualeat.
35 Legatum annuū factum fratribus minoribus usque ad certū tempus quod non ualeat, & fratres a dicto legato debent abstinere.
36 Legatum annuum factum in uim conditionis non ualeat, nec fratribus licet accipere.
37 Ille a quo facta sunt legata relicta fratribus minoribus, ipsis fratribus non est obligatus, & quod sit obligatus.
38 Obligatio duobus modis intelligi potest.
39 Legatum factum pauperibus, alicuius ciuitatis censetur factum ciuitati, & ipsi ciuitati acquiruntur obligatio.
40 Fratres minores petere possunt extrajudicialiter legata eis facta, in iudicio non.
41 Respublica, uel eius syndicus, uel quilibet de populo potest petere in iudicio legatum factum fratribus minoribus. Item episcopus, & iudex secularis ex officio. Fratres minores caueant ne assistant petentibus pro eis legata eisdem relicta.
42 Innocentius Papa quartus concessit fratribus minoribus posse consiliuere syndicum.
43 Martinus Papa eandē concessione, & ampliorē fecit dictis fratribus.
44 Ioan. Papa xxij. aliquā aliter dictas concessiones reuocauit.
45 Fratres minores possunt a se ipsis licentia sedis apostolicæ constituere syndicum ad uendendum liberos.
46 Fratres minores habent generalē procur. in curia electū in cap. generalis, per generale ministrū.
47 Fratres minores habent etiā procur. speciales, quos procur. conuentus appellat. Officium procur. conuentus quale sit.
48 Communitates terrarū per statuta possunt constituere syndicum qui relicta obuenientia fratribus minoribus, petat, & alijs necessitatibus fratribus prouideat.
49 Fratres licet procurare, ut eis syndicus constituatur, non tamen ad litigia.
50 Ciuitas potest constituere syndicum fratribus minoribus, quem ipsi fratres nominabunt. Caute in constituendo syndicum ne repugnet regulæ fratrum, & nu. 58.
51 Syndicus potest constituui, ut etiā alio loco ipsius subij. tuat.
52 Statutum quod d. in iudicio fratrum minorum nomine comparet, non ualeat.
53 Potestas syndici pro fratribus constituiti a ciuitate qualis sit.
54 Guardianus cū cap. & custodibus, quod possunt facere latē eorū procur. & syndicum.
55 Verba in contractibus impropriantur, ut ad materiā adaptentur.
56 Caueant fratres ne constituant syndicum ad lites, & nu. 57.
57 Syndicus a fratribus constitutus nō potest nomine fratrum agere contra heredem a quo factū est legatum, & quod agere debet.
59 Syndicus a fratribus nominatus eisdem legato contra uoluntatē heredis uendit, dominium nō transfertur in emptorē, & qua exceptione erit tutus emptor si per heredem uendicator.
60 Fratres minores contra syndicum per eos nominatum nullam habent adionem.

Distinctio I.

RIMO quærao, quoniam fratribus minoribus legatur, seu reinquitur pecunia, an ualeat: Et uidetur quod non, cum regula sit expressum, ne fratres accipiant per se, uel per alios pecuniā, uel denarios alio modo, tamen Nicolaus determinauit quod talia legata ualent, si in fratrum necessitatē conuertantur per alios, prout in elemosynis, & quæ uigentibus largiunt. Idem uidetur expressum in d. c. exijt qui seminat. s. ceterū, cū in eadē reg. & s. ad hæc quia fratribus, hoc tamen intelligi debet t. dummodo quantitas nō sit tantū excessiua, quod possit præsumi in fraudē, ut dixi in præced. lib. distin. hoc etiā dicit in c. exiui. s. cupientes, ibi, nec licet eis ualorē, & c. & d. c. exijt qui seminat. s. item similia. & s. ad hæc quia fratribus, ubi solum restringit ad ea, quæ fratribus pro eorūrum necessitate sunt necessaria, debet tamen hoc intelligi in quantitate moderata.

Bar. super Minoric.

ut in eo. c. idē Papa declaravit. Sed in hoc idē cōstituit, dum sic ait. Sācimus q̄ in bonis quā in posterū conferent uel offerent, aut quolibet alio mō obuenire contigerit fratrib. seu ordinib. supradictis exceptis eccl. oratorijs, officijs, & habitationib. ut libris, uestimentis, diurnis, & officijs dedicatis, uel dedicatis, & quā ad ipsos obtinent in futurū, ad quā se nō extendit in consequentiā supradictā, ppter qd' constitutionē istā ad aliā extendi uolumus, nullū ius siue dñum ali quod occasione ordinationis prædictæ, seu cuiuscq̄ alterius à quocunq̄ prædecessorū nostrorū super hoc specialiter dicitur sanctæ eccl. Rom. eccl. acquirat, sed quo ad hoc habeant ordinationes huiusmodi, p nō factis, &c. Ecce aperte liquet q̄ eccl. Rom. nō querit dñum, nec etiā reip. rationib. prædictis. Dicendū ergo uidet si quidē uinū, frumentū, & similia legant in genere, tunc nō tractat de rāslatione dñij anteq̄ perueniat ad traditionē, ut no C. cōmunia de leg. l. ij. & Inst. de leg. §. nostra. Sed solū tunc est uidendū de personali obligatiōe, de qua j. dicit. Si uerō legaret ut in specie, uel uoluerit ad traditionē, cuius sit p̄prietas & dñum, & qualē usum habeat fratres, dico, put intelligit ex istis constitutionib. lo. Papæ xxiij. quarū una incipit, ad conditorē, alia incipit, quia quorundā, quarū uerba hic nō refero, quia longū esset. sed prout ipse declarauit, ita credo, ac determino. Illud uerō qd' s. dixi de reb. quā debet uēdi, ut in necessitate fratru conuertant, idē illud dico in pecunia legata, etiā si pecunia legaret in specie, ut patet in d. authoritatib. nō em̄ ipsum corpus pecuniæ in necessitate fratru consumit, sed in specie aliā uansmutat, & hoc quantum ad dominū. Nūc uerō quā tum ad actionem personalem quid iuris sit, uideamus.

CAP. III.

QUIS ERGO poterit dicitas res uendere quam uolendenda sunt, p fratru utilitate, ut de hoc Nic. in d. s. ad hæc, quia fratrib. cū permittit de reb. uendēdis, p fratru necessitate sic ait, atq̄ ad legata soluenda, tā hæredes testatoris, q̄ executores se liberales exhibeant, q̄ prælati, ac etiā seculares qb. de iure, uel cōsuetudine, p̄uio ista cōpeteret, cū expedierit se ab officio suo p̄ptos exhibeant ad pias uolūntates deficientiū supplendas, &c. Et sic manifeste apparet, q̄ hoc possunt facere hæredes. Nec mirum, quia apud eos est dominū, ut dixi. Itē hoc facere possunt executores, licet aliās super uenditione bonorū requiratur specialis permissio testatoris, ut l. alio. de alimen. & cib. leg. & C. q̄ decre. opus non est. l. penult. & ibi no. hæc semper inest q̄ talis res uendatur, ut dicitur est, & sic specialis permissio non requiritur. Item hoc potest facere ep̄scopus, & iudex secularis ex suo officio, ut dicitur in d. tex. etiā ex nomine p̄mouentis, quod patet ex uī dīctorū uerborū dum dicit, se promptos exhibeant, & facit etiā l. Quintus, de ann. leg. & in auth. de eccl. tit. §. si quis ad ædificandū. & de alimen. & cib. leg. l. tertia, in princ. iudices tñ t̄ prædicti ad hoc uenientes præcedēte mora hæredis, uel executoris, puta si fuit bis mortuus, ut in auth. de eccl. tit. §. si quis aut, supradictus uerō conuentus t̄ licet non habeat dominū, ut dicitur est, tñ habet actionē personalem, ut in frā dicitur, tñ si possit possidere, habet dominū, & possit uendere, ut j. dicit, fratres de hoc nullo modo se impediāt, cū hoc uoto, & regulæ repugnet, possunt tamen humiliter supplicare hæredī, uel executori extra iudiciū, ut uotum testatoris adimpleat, ut j. dicitur, sed si prædicta legata non relinquantur fratribus, sed ecclesiæ eorū, & tunc quid iuris sit, collige ex his quæ dixi in præcedenti libro, iij. distin.

ADDITIO.

Quis ergo. De ista decisione Bart. uide plenē per Alex. de tmol. in l. j. in ix. col. ff. de leg. j. & Bal. in l. cum q̄ in si. C. de leg. & gl. in c. j. de relig. do. lib. vj. & Lud. Rom. in sing. cexxliij. inci. prohibetur, & sic habet q̄ ip̄sis fratribus potest relinqui, ut uendatur fundus, & eis subueniatur ex illis pecunijs, & non sunt multi dies, quod fuit alleg. in fauorem fratru minorū de obseruantia S. Franc. de Padua, contra presbyterum Jo. Anto. de Curte, de Padua, per me, &c. tamē in priuilegijs Sixti iij. summi Pontif. in mari magno aliter disponitur. Th.

Distinctio V.

CAP. I.

DE HIS QUAE largiuntur singulariter, quæ ualeat t̄ relicti factū uni fratri, qualiter fratres in hoc se habere debeant, expresse determinauit Benedictus Papa in constitutione quā edidit circa statutū fratru minorū. c. xiiij. alijs exiti, ubi sic ait, Quilibet autē frater supradicti ordinis, qui aliquid sciuit de terminato usū donari, uel legari, uel pro quo deponi conuergerit postq̄ huiusmodi donatio, legatū, uel depositū ad eū notitiā p̄uenit custodi, uel guardiano suo, uel ei p̄ uicario q̄ citō poterit cōmodo debeat releuare fideliter, hoc quilibet facere debeat, si habet notitiā prædictā. Guardianus autem siue frater, cui donatū, uel depositū fuerit, sit habilis ad scientiā capiendā, prouideat ei, seu prouidere faciat, s̄m donationis, legati uel depositi quantitatē, & s̄m fratris ipsius idoneitatem ad eius studiū opportunē. Ex his apparet q̄ legatum debet in fratris utilitatē primō conuerti, & licet hoc exprimat de libris in c. prox. exprimit etiā de alijs necessitatib. 29 t̄b. apparet ex t̄ prædictis q̄ q̄n̄ alicui singulari fratri legatur, non debet ad petitionē ipsius soli, sed ad petitionē guarantiani. t̄ Item ex prædictis patet q̄ frater minor potest esse distributor, & pratorum officio funguntur fratres, ut dicitur in seq. lib.

CAP. II.

SED SI FRATER t̄ ille de tot denarijs pro suis necessitatibus nō indigeat, idē prædictus Papa immēdiatē post prædicta sic subdit: Si autē fratres prædicti his libris non indigerent, ac ubi de libris indigerent, prouiso de libris sufficiens eidem aliquid de legato, donato, uel depositō huiusmodi superesset, guardianus om̄ne huiusmodi legatum, uel donatum, uel depositum, uel id quod facta prouisione eius fratri erit in cōmunem sui conuentus necessitatem conuertit, seu dispensari procurat, & necessitati eius cuius cōtēplatione donatū, legatū, uel depositū fuerit, fauorabilius studeat subuenire. Per hoc enim uel conueniens alijs, uel infra scriptæ constitutioni felicis recordationis Bonifacij Papæ octaui, que incipit, Prius debet subueniri fratri supra scripto, secundō conuentui. Ex quo patet q̄ relicti fratri, hoc est conuentui, & sic in petendo hoc legatum erit idem quod in eo quod relicti fratri, ut dicitur, in frā dicitur.

Distinctio VI.

CAP. I.

INTERDVM Etiam t̄ euenit, ut fratribus minoribus aliquid annuū relinquantur, an ualeat, queritur. Et uidetur q̄ non, ut habetur in constitutione, quæ incipit. Exiti de paradiso, ubi sic ait, Cumq̄ annui redditus inter mobilia censeantur à iure, ac huiusmodi redditus retineri paupertas, & mēdicatio repugnet, nulla dubitatio est q̄ dicitis fratribus redditus quoscunq̄, sicut in possessionibus, uel eorum usus in eis non reperitur esse concessum liberē recipere, uel habere considerata conditione ipsorum non licet, &c. Ex quibus uerō colligitur q̄ legatum non ualeat. Econtrā, q̄ dominij legatum ualeat, probatur ex autoritate prædicta sic, Non est dubium q̄ immobilitate possessionum fructus fratribus legatus non ualeat, ut ipsas possessiones fratres retineant, sed ut uendant, & in necessitate fratrum conuertant, ut est expresse declaratum sic t̄ cūm redditus inter mobilia cōputent. de sacrosanct. eccl. l. iubemus. & in auth. de nō alie. §. hoc ergo. & §. nos igit. & sic uidetur q̄ tale legatum ualeat, nō ut ipsos annuos redditus ipsi fratres habere, uel retinere possent, q̄ hoc est eis, phibitū, sed ut illud ius percipiendū uēdat, & in fraterum necessitate cōuertatur, ut dicitur est de reb. immobilib. Sol. dicitur dum est, q̄ legatum annuum non fratribus interdicitur ratione

ratione rei legata, sed ratione modi à testatore expressi, scilicet q̄ annuatim detur. qui modus regulæ, & conditioni eorum repugnat, & sic uidetur q̄ nullō modo ualeat, &c.

CAP. II.

PER OMNIA t̄ putarem idem si fratribus relinqueret aliquid diurnū, uel mensurū, uel per alias diuisiones temporū, ut puta decennio, uel triennio, ut ff. de transf. act. l. cum hi. §. si cui. & de alimen. & cib. leg. l. libentis quos, in prin. & l. diatrijs. de annu. leg. l. pen.

CAP. III.

QUID SI FRATRIBVS t̄ relinquantur aliquid annuum non in perpetuum, sed usq̄ ad certum tempus, an incidit in prohibitionem prædictam? Videtur q̄ non, propter limitationem temporis nō uidetur legatum annuū, sed dicitur unum legatum, scilicet præstatio diuina, ut ff. q̄n̄ dies leg. cedit. l. si cum præfinitio. Cōtrarium uidetur, scilicet, q̄ ualeat in dictam prohibitionem per generalia uerba dictæ constitutionis s. alleg. Nam relicti fratrib. speratur relicti pro ipsorū necessitate, uel pro alimētis & similibus, sed in relicta causa alimentorum, licet sit frumentum, temporis præfinitio tamen annuum dicitur, ut d. l. si cum præfinitio, ergo, &c. Sed si relinqueretur cū temporis præfinitio uni fratri singulari, tñ dicitur legatū annuū, per rationes supradictas. Si uerō relinquat fratribus unius conuentus, tunc facit dubium, quia conuentus non morit. Et sic cessat ratio, quæ est in alimentis relicti certæ personæ, finaliter puto tamen q̄ fratres debeant à dicto legato penitus abstinere. Nam hoc statui eorū, & mendicitati repugnat. Nam non uiuerent simpliciter in spe Dei propter spem, quā haberent in d. legato intra præfinitum tempus, si in eo est eadem ratio, quod in legato annuo simplici.

CAP. IIII.

QUID SI NON DIRECTO, sed in uim t̄ conditionis aliquid annuum fratribus relinquantur, puta aliquem hæredē instituo sub cōditione si aliquid annuum dederit fratribus minoribus? Certē idem est quod supra, ut fratribus nullo modo liceat accipere. Hoc enim uidetur in fraudem fieri, ut l. quod conditionis. de do. causa mor. & de cond. & demon. l. Marcius. §. ille tamen, ut implet conditionē, debet auferre, ut d. l. Marcius, sed cōtra prædicta uidetur. ff. de iure fiscal. l. in fideicommissi. ut ibi patet, &c.

Distinctio VII.

CAP. I.

QUALITER AVTEM petantur dicta relicta ab his, qui ad ea præstanda tenentur. Pro cuius declaratione est uidendum. Primō utrū ille, t̄ à quo legatum relinquitur ad id præstandū sit obligatus, & cui. Nam pro reb. fratrib. ip̄sis relicti, ip̄sis fratribus nullum ius seu obligatiō queritur de prædictis, dicitur Nicolaus tertius in d. c. existit qui semināt. §. ceterum, sic ait, nec contra personam nominatam ab eis, uel non nominatam, cuiuscunq̄ conditionis extiterit, in iudicio, uel extra actionem prosequatur, uel aliquod ius qualitercunq̄ persona prædicta in commissione huius se haberet, &c.

CAP. II.

EX HOC PATET q̄ obligatiō fratribus non queritur. Præterea q̄ obligatiō eis queratur, uidetur cōtra principale fundamētum regulæ quæ est, ut fratres sibi nil approprient, nec domum nec locum, uel aliam rem, ut dicitur declarationibus summorum Pontificum continetur. Si diceremus q̄ sibi acquireretur obligatiō, aliquid sibi appropriarent, qd' esset contra uota, cū ista regulariter obligatiō sit de reb. sine quibus uita potest sustentari humana. Præterea in d. regula existit qui semināt §. ad hæc, quia fratribus, dicitur q̄ iudex ex officio suo se promptum exhibeat, quæ uerba uerū s. in distinct. iij. huius lib. lib. sed ea quæ iudicis

officio expediuntur, non præsupponunt obligatiōem, ut l. qui per collusionem. §. j. ff. de act. empt. & de ann. leg. l. Quintus. & concludit q̄ fratribus obligatiō nō queritur, & sic hæres uel alij, quibus relinquitur, non sunt obligati ad talia relicta. In cōtrarium uidetur regula generalis, quæ est, q̄ legatario cōpetit obligatiō, & actiō personalis & hypothecaria, & actiō in rem, ut C. com. de leg. l. j. & ij. & inst. de leg. §. nostra autem. Secundō dicendum est, q̄ in hoc, an ille à quo relinquitur legatum ad hoc sit obligatus, potest considerari quod ad ipsos fratres, t̄ tunc dicitur est q̄ obligatiō potest intelligi duobus modis. Vno modo proprie & strictē prout est iuris uinculum, quo quis necessitate astringitur, ut in inst. de oblig. in prin. & hoc modo requirit q̄ sint duo, unus qui tenetur & est obligatus, alius cui, & habet obligatiōem, ut ff. de accep. l. j. & ibi no. per gl. & hoc modo sumēdo hæres, uel alius à quo legatū relinquitur, nō est obligatus fratribus, & fratres ipsi ppter paupertatē uitæ, & regulæ eorū neminē tenent obligati, ut s. dicitur est. Secundo modo potest sumi obligatiō largē & improprie ex quadā æquitate, in qua qs in seipso tenet ad dandū aliquid, uel ad faciendū, & ad hoc ipse uidet se obligatū licet à nemine teneatur, & ista talis æquitas parit officij iudicis, ut l. Quintus. de an. leg. & l. hæreditas. de per. her. & isto modo hæres uel alius à quo est aliquid relicti, potest dici obligatus, & per hoc cōpetit officij iudicis, ut s. dicitur est. Tertio modo cōsiderari potest an ille, à quo est legatū relicti, sit obligatus respectu aliorū q̄ ipsorū fratru, & tunc est dicitur q̄ est proprie obligatus. Nā certū est q̄ uita fratru minorum in altissima paupertate est fundata, sed q̄n̄ aliquid qua sunt pauperes, uidet ip̄sis fratrib. uel pauperib. relicti. l. si cui. & l. ciuitatib. ff. de leg. j. cū reip. inter sit, ut in pauperes su sentent. C. de sacrosanct. eccl. l. priuilegia. Idem in eo quod relinquitur propter subditū studiū ipsorū fratru, ut d. l. si cui. & l. ciuitatib. Ex quo cōcludo, q̄ licet ipsius ciuitatis nomen in testamēto nō sit insertū, tñ ipse qui relinquit legatū, obligatur ip̄si ciuitati ad illud. ut d. l. ciuitatib. & l. si cui. coniuncta. l. ser. uo alieno. §. si testator. eod. tit. & l. fideico. de leg. iij. §. plerumq̄. & §. inter dū. de cond. & demon. l. Titio genero. Huius igitur ciuitati hæres de hoc obligatur ciuilitate, & naturaliter, ex quæ obligatiōe oritur actiō, ut j. dicam.

CAP. III.

PER QVOS ergo dicta legata, & qualiter petantur, & exigantur, satis patet ex prædictis qd' diligenter debemus inquirere uel distinguere: nam si quidē t̄ queratur an ipsi fratres petere possent, dicendū est q̄ duplex esset petitiō. Est enim petitiō extra iudiciū, & statim fratres licet facere possunt. Nam dicitur Nicolaus Papa in d. c. existit qui semināt. §. ceterum, cū in eadē sic ait. Possunt tamē fratres suas necessitates insinuare, ac etiam specificare, uel exponere personę prædictę, ac etiam rogare q̄ soluat. possunt etiam eam personam exhortari, ac dicere q̄ fideliter in re commissā se habeat, & animā suā salutē in commissā sibi sua executione prouideat, &c. Ecce aperte liquet q̄ extra iudiciū petere & exhortari possunt, sicut q̄n̄ ab hærede legatur aliquid seruo proprio sine libertate. l. quidā. §. illo. C. de necess. seruus hæ. in st. Quædam est petitiō, quæ fit in iudicio, & ista nullo modo potest fieri per fratres ut probant uerba prædicta s. in j. distinct. c. j. Nulla enim est in eis actiō, seu p̄secutiō. hoc est iudicis officium. Hoc probatur ex uerbis Cle. in d. c. existit. §. nostra. ibi dum dicit, ordinis fratres ubicunq̄ dicit ordinis p̄fessores pro nulla re tēpotali possunt in iudicio experiri, &c. Ecce satis liquet q̄ d. fratres in iudicio petere non possunt. Si uerō t̄ queratur an petere possint Resp. seu syndicus ipsius, patet q̄ sic, quia ei competit obligatiō, & actiō contra hæredem, ut d. l. ciuitatib. de leg. j. Ex hoc etiam sequitur q̄ quilibet de populo hoc poterit petere. ff. de ope. no. nūc. l. in provinciali. §. fratru. & l. seq. & in auth. de eccl. tit. §. si quis aut. quæ hoc facere, &c. Et hoc dixi plenē in præcedenti lib. iij. dist. ubi etiā potest colligi modus formadū libellū. Cautēat fratres ne prædictis sic petentib. assistat: hoc. n. statuti eorū repugnat, ut j.

c. exiui. ibi, etia ex talib. existentis, & incurijs, ut ff. ad Tert. l. j. incidit. expectat enim q aliquis ad hoc faciendū ex deuotione moueatur. Poterit etiā exigi istud legatū ex officio episcopi, uel etiā iudicis secularis, ut in d. declaratione Nicolai cōtinet, cuius uerba quantum ad hoc, retulimus s. in iij. distinc. huius s. lib. in c. quis ergo poterit dictas res uedere, & dic, ut ibi, & dabitur pecunia illi, quem iudex deputabit, uel etiam ipsi fratribus, ut in seq. distinctione dicam.

Distinctio VIII.

CAP. I.

DE SYNDICIS Verō fratrum minorū sciendū est, per quosdam summos Pontifices fuisse concessum fratribus q nominarent quosdam, qui administrarent nomine ecclesie Romanæ. quæ concessiones fuerunt primò per Io. Papā xxij. in aliquibus reuocata idèd, ut prædicta clarescant, primò priuilegia antiqua ad alterā referamus. Et primò Innoc. iij. literas fratribus concessit in hæc uerba, Innoc. episcopus seruus seruorū Dei, dilectis filiis generalib. & prouincialib. ministris fratrum minorum salutem & apostolicā benedictionē. Quanto studiosius dominicæ cōtemplationi uacatis famulando, tanto quieti uestra libentius, pui demus, ne pedes quos lauisse uide mini effectū & officio oia relinquēdo, cogantur, qd ablit, iterū inquinari. Cū enim lecta à nobis uestra petitio contineat de reb. omnib. ordini uestro cōcessis, uel in posterū concedendis per uos ipsos, prout exigit necessitas uestra iuxta uestri ordinis statuta disponere nequeatis, nec uelit p conscientia uestra puritate seruanda, ne uobis odiosa uagandi tribuatur materia, sed oporteat uos per hoc ad sedē apostolicam, ad quā rerū ipsarū spectat, ppetuas, habere recursū, nos quieti dicti ordinis necessitatib. uestris paterna uolētis sollicitudine, puidere, præsentū autoritate concedimus, ut singulis uestris liceat in puincijs eis cōmissis per se, uel per alios fratres suos, quib. iniunxerit cōmittendū cōstituere alios quos uros i. ones Deū timētis, qui pro locorū indigentia singulorū res huiusmodi cōcessas, uel etiā cōcedēdas autoritate nostra petere, uendere, tractare, cōmutare, expendere, permutare, ac in fratrum usum cōuertere ualeat fm dispositiones uestras, prout necessitatib. uel cōmodis fratrum ordinis memorati, sicuti uobis eosdē uros sic cōstitutos à uobis amouere, aliosq. ad præmissa exequenda sine difficultate qualibet subrogare, quoties uidebit oportunitū. Nulli ergo, &c. Data Auinionij, iij. Calend. Septemb. Pontificatus nostri anno v.

CAP. II.

DE BINDE MARTINVS Quartus Papa eis dē concessit super prædictis literas largiores in hunc modū, Martinus seruus seruorū Dei dilectis filiis suis generalib. & prouincialib. ministris, ac etiā custodib. uniuersis ordinis fratrum minorū salutē & apostolicā benedictionē. Exultans in domino q sacri uestri ordinis professores in Dei beneplacitis cōfirmare pōtitudine deuotionis, & operæ illius studentes imitari uestigia eiuldē, & uia summopere custodi re, qui descendēs à patre luminū, & formā serui accipientes, se in laudis beneficiū placabilē hostiā immolauit, cogitare inducimur honesta remedia, quibus dicti ordinis obseruatiō pura in sui uigore seruet. Idemq. fratres q pro nulla re temporalis possunt in iudicio experiri, & exclusis quibuscunq. sollicitudinib. libentius, apertius, & quietius, diuinis uacēt officijs, & offerentū, donantiū, uel tradentiū, atq. in ultima uoluntate relinquentū ordini prædicto uel fratrib. aliquid ppter Deū pia intentio nō fraudet, sicq. uos sollicitudini, quā prædictus ordo pro suis necessitatib. quoties imminet necessitas, uel utilitas suaderet, remittere ad ecclesiam Romanā urgerent, ad quā omniū rerū mobilium & immobilium quibus fratres uti possunt, ius proprietatis, & dominiū spectat, nullo modo impēsa spectat immoderatē potius quā per hoc urgeri possit fratribus supra dictis benignius indulgentes, uolentesq. hæredum uel executorum negligentis obuiare,

ut fratres fm modos licitos & congruos ipsi ordni relicta in testamentis, & elemosynis non fraudentur, ac sperantes q his quæ pro statu prospero dicti ordinis per nos salubrius, & uberius consulent quo maiores fueritis, ut hic in parte auctoritate muniti discretioni uestræ, de qua plenē in domino cōfidimus speciales personas quæ non sunt de dicto ordine nominandæ pro locorū indulgentia singulorū, quas personas per uos taliter nominatas in his administrationibus legitimis generalibus liberantur, & liberē gerere, & ipsos uerē & legitimos admnistratores, economos, syndicos, & actores esse de plenitudine potestatis præsentū autoritate cōstituendo decernimus, qui res ipsas, & pretiū rerū, & prædictas elemosynas nomine ipsius ecclesie recipiant pro eisdem, & fratrum ipsorum utilitate, prout eis licet ex regula, uel declaratione cōuertenda, sicut qn filij generalis & singularis nostri in prouincia, uel custodia sibi decreta, uel eis dē fratribus de assensu nostro extiterint requisiti per se petendi, exigēdi, recipiēdi, alienandi prædicta, transigendi quoq. & possidendi, cōueniendi, permittendi, refutandi, cōtrafaciendi, agendi, defendēdi, & in animab. eorū de calumnia, & ueritate dicenda iurandi, & cuiuslibet alterius iuramēti præstadi cum illis & contra alios qui huiusmodi res mobiles, aut immobilis, aut pretiū earū, uel relictas elemosynas fratrib. in testamentis occuparēt, & uolētē auferret, siue cōtra uoluntatē fratrum quomodolibet detinerēt, & generaliter in omnib. casib. pro reb. licitis ad ecclesiam prædictā spectantib. ipsorū fratrum uel cōcessis, necnō pro immunitatib., libertatibus, iurib. ac priuilegijs, & indulgētijs eorum, siue cuiuslibet satisfactionis & cautionis onere plenā & generalē, & liberam, ac autoritate apostolica, & in iudicio, & extra iudiciū potestātē plenā & liberam cōcedimus autoritate præsentū facultatē. Nulli ergo, &c. Data apud urbē Veterē, xv. Calen. Februarij, Pontificatus nostri anno ij. Idem etiā cōcessit Nicolaus quartus, quasi de uerbo ad uerbum, & ideo hic non refero, &c.

CAP. III.

POSTEÀ VERO Ioan. Papa xxij. in illa decretali, quæ incipit ad cōditorem canonū, prædicta in aliquibus reuocauit per hæc uerba, Et quia præfatu prædecessorum nostrorū priuilegiū dudū seruauit quo ad administratores bonorū præmissorū nō extitit, sed seruauit, & ipsorum procuratorū officij qui nominant à ministris, & custodibus dicti ordinis Romanæ ecclesie iniuriōsum ac multis alijs molestū & etiā in honestū noscēt, districte inhihemus, ut deinceps pro recipiēdis, petendis, defendēdis, exigēdis, seu administrandis bonis, quæ in posterū ordini uel fratribus offerri, seu aliàs obuenire cōtingerit quibuscunq. nominet à quocunq. se constituat amodo nomine sanctæ Romanæ ecclesie procurator, nec occasione cuiuscunq. priuilegij apostolici, quicq. administrator quorūcunq. bonorū quæ obueniēt fratrib. ipsi, uel ordini cōtingerit in posterum, in iudicio, uel ext. agēdo, uel defendēdo, uel aliquo quocunq. modo assumere uel exercere d. Romanæ ecclesie nomine audeat, nisi sedis apostolicæ mandato speciali, decernētis irritū & inane, si secus à quocunq. in posterū cōtingerit attentari, non obstantib. quibuscunq. priuilegijs à Martino Papa prædicto, uel ab alijs prædecessorib. nostris ipsi fratrib., uel ordini sub quacunq. forma uerborū, uel expressiōe cōcessis. Per hoc aut dicti ordinis regula nō intēdimus à aliquo derogare, nec priuilegijs fratrib. ipsi seu eorū ordini, seu ab apostolica sede cōcessis, nisi dū taxat quo ad præmissa tangētia præiudiciū aliq. generet. Nulli ergo, &c. Data Auinionij vj. Cal. Dec. Pōnificat. nostri anno vij. Si igit prædicta ispiciam, nō cassauit Papā prædict. prædictā cōcessionē, nisi solum in bonis, quæ in posterū fratrib., uel ordini offerri cōtingerit, ergo in his, & p his quæ dictis fratrib. erāt cōcessa ante dictā cōstitutionē, ut p ecclesijs, domib., oratorijs, & similib. possunt nominari procuratores fm formā prædictarū literarū, sicut facta dicti Io. cōstitutio, anno Domini M. ccc. xxvij. die & mēse prædictis. Itē est aduertendū q dicti Io. cōstitutio reuocat præcedentem solum i. his quæ fratrib. relinquunt, unde super his quæ non

quæ non relinquunt fratribus, sed ecclesie fratrum, potest fieri dicta nominatio ex uigore illius generalis clausulæ positæ in literis Marti. aliud est enim relinquere fratribus, aliud est relinquere ecclesie fratrum, ut dictū est in præcedenti lib. in vij. dist. & pro iuribus ecclesie, fratres possunt agere, ut s. patet, nec est reuocatum, ergo, &c. Item diligenter est aduertendū q ex prædicta cōstitutione nullo modo liceat dictas res fratribus relictas contra uoluntatem fratrum occupare, uel detinere: & in hoc d. regula non sunt correctæ, quod facit ad multa dicta & dicenda in hoc cap.

CAP. IIII.

REPERIO ETIAM q per Nicolaum t. Papā in illa decretali, exijt qui seminat. s. quia uerò dominiū librorū, sit mentio de quodā pcuratore speciali ad recipiendū pretiū librorū qui uenduntur per fratres, & illud in rem licitā expendendū per hæc uerba: Si uerò res huiusmodi æstimata pretio uendi contingerit cum fratrib. ipsi per se, uel per alium recipere pecuniā regula prohibente nō liceat, ordinamus, & uolumus q talis pecunia seu pretium recipiatur & expendatur in rem licitā, & c. uisum fratribus licet habere procuratorē præfata sede, uel Cardinali gubernatore per seipsum sedē gerenti eis dē ordinis deputandū, &c. Et sic uidetur q ad istū certum actū datur procurator ab apostolica sede, in eo q dicit de Cardinalibus, uidetur correctū per decretalē Ioan. Papæ, cuius uerba supra prox. retulimus dicitur q nullus potest institui procurator dictorum fratrum nomine Romanæ ecclesie, nisi de sedis apostolicæ licentia speciali. Vnde est necesse q Cardinalis conseruator haberet de hoc speciale mandatū, aliàs de hoc procurator citare, aliàs cōstitui nō possit. Postea uerò Nicolaus Papa iij. in suis constitutionib. quas circa statutū fratrum minorū edidit in illo c. quod incipit, Rursus ordinarius circa uenditionē dictorū librorū, sic ait, per illos quib. fuerunt dicti libri distributi, dicti libri possunt distrahi, cōmutari, uel uendi: seu quomodo libet alienari, nisi pro meliorib. & utiliorib. libris: & tūc de cōsensu & licentia monasterij, & illorū per quos fuerūt distributi, &c. Ecce ergo uidet remittere q ex causa legitima possunt uendi. Ministri aut uenditio præsupponit pretij perceptionē fm modū & ordinē eorū statui congruentē: & sic uidetur q talis procurator ab apostolica sede nō sit necessarius, graue enim esset eis procuratorē ab apostolica sede exposcere super istis in quolibet cōuente: & ita ut audio, fratres obseruant.

ADDITIO.

Necesse. Vide Rapha. Cuna. conf. clxxx. incip. niso testamento. Thom.

CAP. V.

EST ETIAM QUIDAM Procurator t. generalis ordinis, qui semper in curia Romana moratur, ubi ordo minorum in communi & particulari, semper habet multa facere, unde ibidem unus procurator de ipso ordine ad ista negotia tractanda, qui eligitur per generalē ministrum in generali capitulo, de qua constitutione præfatus Benedictus Papa duodecimis in prædictis suis cōstitutionibus, super statu minorū, centesima uigesimatertia, quædam, & ad ipsius officium procuratoris pertinentia posuit. Et idem Benedictus in xij. c. de liberis, cuius procuratoris officium ad nostrum examē pertinet, &c.

CAP. VI.

HABENT ETIAM Fratres in multis locis aliquos ex his fratribus t. qui uocantur procuratores cōueniunt, horum officium est q cum in regula cōtineatur, q fratres uadant pro elemosyna confidenter, unde cū ipsi cōuentibus sit necessitas multa, fm quod ordo exigit, frater ille qui dicitur procurator, habet illas elemosynas procurare, potest etiam hoc humiliter extra iudiciū procurare, ut fratribus relicta legata petantur, ut supra in præcedēdi distinctione dictū est. Potest etiam sibi procurare elemosynas pro fratribus in uendēdis & necessitatibus fratrum. licet enim in regula diceretur de fratribus & necessitatibus infirmorū, ministri & custodes sollicitam curam gerāt, &c. & sic uidebat

q alij non possēt committere, tamen quia ordo exigat itaq. custodes & ministri hoc expedire non possunt, concessit prædictus Nicolaus in d. c. exijt. s. quan q. regula, q ipsi ministri & custodes possunt huiusmodi curā & sollicitudinē exercere: & sic semper hoc debent habere mandatū à ministris & custodib., & illi qui tenent ad dandū pro fratrib. in uendēdis, nō debēt soluere guardiano, nec alteri de eius mandato uel ministro, uel custodi, nisi guardiano habet super hoc mandatū à ministro uel custode, sed debēt soluere ipsi procuratori, uel alteri de eius mandato, uel ministro, uel custodi: & talis procurator nullo modo in iudicio potest esse, nec iudicari, p re tēporali assistere, ut de alijs fratrib. superius est dictū, & q iste talis appellat procurator, prout uidet ponit d. c. cōstitutione. c. v. ubi sic ait, de quo cōmuni panno, ministri & custodes, guardiani, lectores, prædicatores, & ceteri fratres omnes induantur, & in eo quod dicit procurator, intelligimus de prædictis, ut puto.

CAP. VII.

POSSUNT ETIAM PER t. Statuta terrarū, & cōmunitatū constitui procuratores & syndici, qui nomine ciuitatis possunt relicta & alia obueniētia fratrib. petere, exigere, defendere, gubernare, uendere, & in necessitate fratrum distribuere cum pleno mandato, quod iuridicē arbitror esse factū. Primò, quia ipsi cōmunitati uideēt relicta, ut s. in plurib. partib. huius operis est pbatum. Item quia concedentes possunt in ipsa cōcessione exprimere, per quæ res distiq. uendant, nec aliàs in necessitate fratrum conuertant, patet in illo c. exijt qui seminat, cuius uerba statim scribā. Sed statum ciuitatis est cōmuni utilitas omnium ciuiū, l. j. ff. de legib. ergo ipsi ciues possunt cōstituire aliquē procuratorem, qui de relictis cōcessis ab eis hoc faciat, & iste procurator, uel syndicus dicit syndicus seu procurator ciuitatis: appellat autē in uulgari syndicus fratrum minorū qui ad ipsorū utilitatē est cōstitutus. Circa quem aut syndicū plura sunt uidentia. Primò, an eis liceat procurare, q ciuitas faciat talem syndicū, & uidetur q sic ex uerbis Nicolai in d. c. exijt. s. ceterum cū in eadē, ubi sic ait: Quo casu procuret fratribus quæ illi qui dabit elemosynā per se, uel per alium nō nominandū ab ipsis si fieri poterit, sed ab eo potius iuxta suum beneficium adsumendū huiusmodi satisfactio fiat in uos, uel in partem, prout sibi dominus inspirauerit tamen ipse hoc noluit facere, uel nō possit, uel quia reuersionis, uel necessitatis casus imminet, aut quia cuiuslibet hoc committere nō dicit nō habeat fidelium personarū, seu quacunq. alia occasione, uel causa declaramus, & dicimus q in nullo regulariter puritas infringat, aut qualibet ipsius obseruatiō demaculetur, si fratres ipsi alicuius uel aliquorū curent sibi dare notitiā, uel alij quem seu aliquos nominare, ac etiā presentare cui, uel quib. si elemosynā facienti placuerit, cōmitti possit executio prædictorū, ac ipsius habeat assensu super subrogationibus inscriptis, &c. Ecce ex prædictis liquet, q ciues qui istas elemosynas, & legata cōcedunt, possunt per suā legem syndicū facere ad prædicta. Item t. ex prædictis liquet q ipsi fratres possunt procurare q hoc fiat, qd intelligo quantum ad actus extraiudiciales, sed quantum ad iudiciū & litigia pro istis temporalib. nō credo q hoc eis procurare liceat, imò ut puto statui eorū omnino repugnat, ut dixi s. prox. distinct. c. fin. Item ex prædictis liquet t. q ciuitas ad prædicta potest cōstituire syndicū, uel syndicos nominatum exprimendo, & si nominatum nō uult exprimere, potest cōstituire illū quæ fratres nominabunt, seu presentabūt, in hac tñ forma in constituto adhibeatur talis cautela, ut constituentis uerbis congruis, & statui fratrum non repugnātib. utantur, non enim licet fratrib. nominare aliquem ad litigandū, ut dictum est dicatur ergo sic: Ille, uel quos inter fideles deuotos duxerint nominandos ad percipiendum ea quæ sibi relicta & concessa fuerunt, dans licentiam & potestatem eligendi & petendi eos syndicos, & procuratores, & cōstituturus, &c. ut sic fratres ipsi eos non nominēt nisi ad rem eis licitā, statutum tamen eis sic nominatis, uel ita concedere possint. Item ex prædictis

51 prædicta auctoritate t̄ patet quod dicimus q̄ d. syndicus non solum potest constitui, ut ipse prædicta faciat, sed etiam ut alium, seu alios loco suo constituat. In aliquibus tamen ciuitatibus sunt statuta q̄ fratres minores habeant syndicos, sicut alij religiosi, & q̄ eorum syndici in iudicijs audiantur.

52 Et statutum q̄ alijs t̄ in iudicio nomine fratrum minorum compareat, non puto ualere, repugnat enim statui & regulæ eorum, & per consequens sacris canonibus qui eorū statuta & regulam approbarunt. Is autem modus faciendū syndicos nomine communitatis, ut s̄. est dictum, iuridicus est iustus, ut arbitror. Iustus autem syndici communitatis ipsius nomine constituti potestas apparet ex his quæ in præcedentibus sunt relata. Nam si in aliquo sit hæres instituta ecclesia, dicitur syndicus ciuitatis potest adire hereditatem petere, uenire, & in utilitatem ecclesiæ conuocare, & in alium communitate ex causa, ut dicitur est s̄. in j. lib. iij. dist. Idem si iure legati relinquatur ecclesiæ, ut dicitur est s̄. dist. iij. s̄. fratres, alijs filij, s̄. sed si relicta esset, tunc pro tali legato, siue sit quantitas, seu species, competit ciuitati actio personalis, non actio in rem, cum in ciuitatem nullum transeat dominium, ut dicitur est s̄. di. iij. & dist. vj. & ideo si res legata syndico traditur, efficeretur dominus traditione, & posset de ea disponere, prout uellet anteq̄ sibi tradet, sed alienando non transferet dominium, quia dominus non est. Sed si alienasset, an hæres posset ab emptore recipere, alijs repetere, dicam in seq. c.

CAP. VIII.

54 **I**N MULTIS Locis t̄ uidi q̄ ipsi fratres, uidelicet, Guardianus cū capitulo, & curio des faciunt aliquos seculares suos syndicos ad lites, & causas etiã ad uendendum, alienandum, & pretium recipiendū, & eis dant plenam potestatem, quod utrum procedat, & qualiter, uideamus. Ad quod sciendum est, q̄ prout in precedenti d. dixi, q̄ ille qui dat elemosinã non uult, uel nō potest eligere personã quæ executionis prædictã faceret, ipsi fratres ipsum eligere possunt, ut s̄. uerba relata manifeste dicunt. Sicut ergo unus potest nominari per fratres in una singulari elemosyna, ita potest unus nominari per fratres, ut eorum obuentiones recipiat, in quibus certa persona per concedentem non deputat, & istud quidã nominat syndicum fratrum, quidã depositarium, de quo sit mentio per Clemen. in d. c. exiui. & c. porro cum fratre, ubi sic ait ad amicos, siue sint dati procuratores, siue deputati per eos, uel nūc, siue depositarij, siue quouis alio nomine nuncupent. Nunc ad ppositū dico q̄ q̄ tales fratres faciunt syndicos quibus dant illã potestatem, nō bene faciūt, & uerba nō bene sonant, possunt t̄n habere sanū intellectū, ut intelligant q̄ fratres faciūt talē eorū syndicum, s̄. ad ipsorū fratrum utilitatē, & illud q̄ dicit syndici faciūt syndicio nomine fratrum, debet intelligi q̄ hoc faciūt tanq̄ nominati a fratribus nomine eorum, qui elemosynas concesserunt, ad utilitatē tamē fratrum. Similē expositionē facit C. de his quib. ut in dig. l. Polla. & ff. de his quib. ut in d. l. tutores, t̄ uerba enim in cōtractibus intelliguntur improprie, prout adaptari possunt ad materiã de qua agitur, ut l. si uno. ff. ioc. in prin. & l. si ita stipulatus, de usu. & l. damni in feci. Itē uerba syndicus prædicti t̄ q̄ porrigit ad lites & causas, omnino reprobo. Quia fratrib. ad hoc nominare nō licet, ut in preced. c. dictū est. Vnde quantum ad illa uerba, instrumentū syndiciatus habere pro nō scripto, quantum ad illos, qui elemosynas concesserūt, uel quantum ad heredem eius qui soluit legatã rem, quia pro illa legata possunt in iudicio defendendos, & agendo, sicut dicimus de eo apud quem res est deposita. siue sequestrata, ut ff. ut leg. nomi. cau. l. postq̄. s̄. Imperator. uerf. sed nec ipse. cōtra ipsum uerō recipientem elemosynam nullo modo potest agi, cum apud eum remaneret libera potestas reuocadī, ut s̄. in hoc ij. lib. dist. iij. c. ij. Item nec cōtra heredē a t̄ quo legatū relictuū est, si hæres ipse noluit ali quē actū, uel officij, ut dicit, intētari possunt nomine fratrum minorum, quia ipsi fratres, nō cōpetit, ut superius est pbatū, & si qua actione iste sit electus, debeat agere nomine eorū q̄ elemosynas tales concesserūt, sequeret q̄ cōtra eandē ipsius nomine ageret, quod fieri nō potest, ut l. ij. de oper. no. nunc.

posset t̄n agere, ut quilibet de populo, ut s̄. dictū est, & hæres cogere soluere tanq̄ personã nominatã a fratribus, quantum uerō ad alia acta que ueniūt expedienda extra iudiciū, ut recipere à sponte soluētib. & res receptas uendere, ex pecunia sibi data alias emere, & in fratrum necessitatē cōuertere, puto dictū syndicatū sufficere, intelligēdo eum, ut s̄. dixi, q̄ t̄n illa uerba dicti syndicati statui fratrum nō cōueniunt, dico fratres ab ipsorū cōfessione abstinere, nam Clemēs in d. c. exiui. s̄. deniq̄ cum idem cōfessor dicit sic: In omnib. se gerant q̄ se cunctis ostendat in dictis pecunijs, sicut nō habet, penitus nil haberēt, ut dicta uerba sonant prima facie, eos alij quid habere, & c. t̄ Cautius ergo facerent si simpliciter aliquem, uel aliquos nominaret ad recipiendas res legatas fratribus, & relictas, seu aliquo modo cōcessas, & cōuertendas eas in fratrum necessitates s̄m cōcedentis uoluntatē, & s̄m q̄d à iure permittit. Istud ergo eis licet in his quæ concedunt inter uiuos, ut s̄. probatū est, & etiã in his quæ cōcedunt in ultima uoluntate, eod. modo, ut dictū est in d. c. exijt qui seminat. s̄. ad hæc quia fratribus, & tales sic nominati possunt facere omnia quæ s̄. dixi. t̄ Sed pone q̄ talis syndicus seu sic nominat cōtra uoluntatē hæredis, rem sic fratrib. relicta uenidit, & tradidit, & precij recepit, quid iuris: Resp. ex tali cōtractu emptori nō quæreret dominium, nec ius in re, ex quo agere possit si alius possideret, quia ille qui uendidit, ius uendendū nō habuit, ut s̄. est expressum, si tamē ipse emptor possidet, & hæres uendicat, habet exceptionē per quã potest retinere rem emptã, donec sibi restituat pretij quod soluit, quod apparet in fratrum necessitatē expensum, hoc enim solo cōmodo hæredis cedit meritō restituendū. ff. de rei uendi. l. emptor. & C. de præd. m. l. prædia. l. unū. ff. de reb. eor. An autē cōtra t̄ talē sic nominatū fratres habeat actionē: Resp. nō, probat in d. c. exijt, qui seminat. s̄. ceterum, ubi sic ait, ita t̄n q̄ ab eiusdē pecuniã distracione seu dispensatione, & contra personã prædictã actione, seu persecutione, ut dictū est, fratres abstinēt omnino. Ecce aperte liquet q̄ cōtra prædictos nullã habeat actionē, nec cōtra aliquos pro aliqua re temporali, ut dictū est. Illi t̄n q̄ dictas res concesserūt, possunt ab eo recipere, & petere, & etiã Resp. arg. eorū quæ dicta sunt s̄. & c.

MINORICARVM LIB. III.

- 1 Fratres minores non possunt esse executores testamenti, in quo pia causa, uel pauperes simpliciter sunt instituti.
- 2 Fratres minores nō possunt esse executores testamenti, in quo res uendenda uenit, & pretium in alios distribuendum.
- 3 Frater minor non potest esse executor testamenti, in quo relicta est pecunia distribuenda in necessitatē fratrum arbitrio talis fratris.
- 4 Item potest esse executor ad distribuendum inter fratres moniales & suos uros sui ordinis.
- 5 Potest etiam esse executor, quando solum persona eligenda est, in quam fieri debet distributio.
- 6 Electio personarum, et distributio pecuniarum, si est collata in fratres minores an teneat, quod sic respectu personarum. num. 9.
- 7 Executore non eligente quis eligat.
- 8 Executore non distribuente, cuius arbitrio res erat distribuenda, non succedit legitimus, sed lex ipsa distribuit.
- 9 Frater minor, in quibus non potest esse executor, potest tamen consilium dare, ut exequatur.
- 10 Executori testamenti ingressuro ordinem fratrum minorum non potest frater minor dare consilium.
- 11 Executor datus in testamento, qui habet exequi cum consilio fratrum minorum, quando teneatur illud requirere.
- 12 Executor qui requisit consilium fratrum minorum, quādo teneatur illud sequi.

CAP. I.

DE EXECVTIONIBVS VLTIMARUM uoluntatum, quæ fratribus relinquuntur, an per eos exerceri ualeant: Videtur quod non, & sic uidetur declaratum per Cle. in dicto cap. exiui de paradiſo, ubi sic ait: Cum prædicti ordinis professores pro nulla re temporali possint

possint in iudicio experiri, prædictis fratribus non licet, nec cōpetit, quin potius considerata sui puritate status scire debeant sibi interdicitum, q̄ huiusmodi executionibus, seu dispensationibus se exponant, cum hoc sapienter absq̄ litigio & conditione, & administratione pecuniæ nequeant expedire, & c. Contra uidetur q̄ possunt, quia in quibusdam casibus cessant rationes prædictæ, ideo quid iuris sit, per singulos casus prosequamur. t̄ Quandoq̄ enim executores ultimarū uoluntatum uicem hæredis tenent, & ipsi habent actionem mouere, & in iudicijs respondere, quod est q̄n pauperes uel capui uel aliqua pia causa sunt simpliciter instituti, ut de episcopis & clericis. l. si quis ad declinandam, & extr. de testi. c. cum tibi & ibi not. per Innocent. & isto casu non est dubiū, q̄ fratribus minoribus est executoris officium interdicitum tam ex uerbis, q̄ ex eo q̄ hæreditas non sunt capaces.

ADDITIO.

1 Possunt. Vide plenē per las. in l. patre furioso. in iij. col. ff. de his qui sunt sui uel alie. iur. in uerf. secundo facit. ubi uideus. Thom.

CAP. II.

QUANDO QVE t̄ Isti executores uicem hæredis non sustinent, nec aliquod litigium sperant, & tunc si quidem est aliqua res uendenda, uel pecunia distribuenda in illo executoris officio, non licet eis introumittere, ut uerba supra relata ostendunt. Nec obstat q̄ posset dici q̄ prædicti poterunt administrare personas nominatas eo respectu quo supra dictum est in legatis, quia illud uerum est pro eorum necessitate, sed si fieret ista distributio pro alijs idoneis, nullo modo licet. Hec probatur in d. c. exiui. s̄. porro, ubi sic ait Papa, Attendat fratres prædicti q̄ nullis alijs causis quam prædictis uel similibus in uia, uel alibi liceat currere ad amicos huius siue dantis pecuniam, siue deputati per eos, & c. Apparet ergo manifeste q̄ ex nullis alijs causis licet. Ex his puto t̄ q̄ si relinqueretur pecunia distribuenda in necessitate fratrum arbitrio talis fratris minoris, quod talis executionis officium possit implere hæredē solente spōte, fiet enim administratio per personas supra positas, ut ipse frater arbitratitur, hoc enim eorum statui non repugnat, ut dictum est, & rationes proximatē dictæ cessant.

ADDITIO.

4 Hæredis. Vide Bart. in l. in filio. in princ. ff. de adm. & cib. leg. & ibi Alex. de mol. in addi. Et uide And. Sic. in c. tua nobis. in v. col. extrã de test. & Bart. cons. vj. incip. uiso testamento. & uide Lud. Rom. cons. ccc. cix. incip. quo ad primum. in ij. dubio, ubi consilium quod licet fratres prædicti non possint esse exequutores, si tamen fuerint exequuti, ualeat exequutio. Thom. Diplo.

CAP. III.

IDEM DICO, Si pecunia t̄ ueniat distribuenda inter moniales, sorores monasteriorū, quæ reguntur per ipsos fratres. Nam Benedictus Papa xij in constitutionib. quas fecit circa statum fratrum minorum, hoc uidetur exponere in c. exijt, ut dixi in alio lib. distinc. v. c. j. hoc etiam probatur in eiusdem constit. xxxij. quæ inc. Insuper quia decet Christi famulos, & c. ubi expresse permittit fratribus, ut rationib. & computationibus, & distributionibus honorū temporaliū inter ipsos interint, ut eas pertractent, ut ex mitlis partibus illius capituli colligitur, ubi sic ait: In singulis monasterijs eiusdem per prouinciales, & ministros eiusdem ordinis minorum de consensu Abbatis, & conuentus, seu maioris partis numeris eorum de autoritate apostolica certus monialium numerus statuatur iuxta monasterij ipsorum sub pœnitentia obuentuum, & etiam facultatum, ita q̄ ex his congruē ualeant sustentari, & c. Ecce aperte liquet q̄ talibus distributionibus, & computationibus, scilicet, quantum pro quolibet detur, possent interesse. Idem etiam probat in eo. c. ubi ait, nisi ad eodē ipsorum monasteriorum facultates excreserent, q̄ pluribus possent sufficere competenter, sed tunc talis excrecencia referatur capitulo generali fratrum minorum, a quo ordinari habet, quot personas de ipsis fructibus, uel obuentibus excrecencia ultra statum monasterij, & c.

Et in pluribus alijs partibus eiusdem capituli, prædictis autem casibus, ut s̄. & j. dicitur, fratres posse se executionem introumittere, intelligatur habita licentia superioris, ut ext. de test. c. religiosus. lib. vj.

CAP. IIII.

QUANDO QVE t̄ Committitur t̄ eis aliquod executionis officium, in quo nullum litigium, nulla pecuniæ exactio, seu dispensatio uertitur. Verbi gratia, q̄ decem floreni expendantur inter decem pauperes, uel ut unus florenus pro quolibet, qui pauperes eligantur per talem fratrem. Item nulla sit distributio pecuniæ, sed testator ipse distribuit, sed per fratrem fiet sola electio personarum, an possit fieri per eum: Puto q̄ sic. Nā cessant rationes prohibentes. Præterea ex hoc fratribus nullum commodū quaeritur. Est enim ista electio meri facti, quod patet, quia cadit in deportatum qui non est capax eorum, quæ sunt iuris ciuilibus, ut l. Imperator. s̄. hæreditatem de legat. ij. ff. ad Trebel. l. ex facto. s̄. si quis rogatus, hoc enim si fideliter fiat, meritorij est, ipsi enim propter secreta quæ audiunt in cōfessionibus, melius cognoscunt pauperes uocandos quam alij homines. hoc enim nec malum est, nec spectes mali. habet tamen hortari cum secundum Deum ne eligat personas, in quibus possit esse sinistra suspicio.

ADDITIO.

4 Quandoq̄. Vide Bart. cons. vj. post princ. incip. uiso testamento. & Lud. Rom. cons. cccc. incip. quo ad primum, in ij. dub. Thom.

CAP. V.

SED PONE q̄ aliquis reliquit t̄ pecuniam, uel lites distribuendas arbitrio executorum, & inter pauperes quos executores elegerunt, & sint fratres minores. In dicta constitutione cōtinentur duo, scilicet electio personarum, & hæc est fratribus licita. Itē distributio pecuniæ, & hoc est fratribus interdicitum. An poterunt dicere fratres, nō uolumus pauperes eligere: distributionem autem pecuniæ faciat ille, ad quem spectat, quod uidetur quasi ut utile per inutile non uincitur, imò separatur, ut in c. utile per inutile. lib. vj. de reg. iur. & quia sunt duo, ergo potest unum amplecti, & aliud respici. l. ij. de leg. ij. cum sim. Contra uidetur, quia si eligantur personas, impeditur distributio, quæ alteri deberet cōpetere. Aliter enim cogitur quis distribuere inter plures, aliter inter pauciores, ergo uidetur q̄ nō possit. l. ij. s̄. qui St. ch. ff. de eo quod cert. lo. ibi dū dicit, alioquin tollis actionem dum uis reseruare reo electionem. Secundo dicendum est t̄ q̄ fratres poterunt eligere personas. Pro cuius intellectu est sciendū, quando relinquitur persona incerta, ut pauperibus, uel capitijs, tunc si executor testamentarius nō elegit, succedit legitimus, scilicet, episcopus. l. nulli. & l. si quis ad declinandam. C. de episc. & cler. & it̄ auth. de eccle. tic. s̄. quis autem hoc facere. Quandoq̄ persona est certa, sed res, quæ relinquit, est incerta, tunc executor non declarat rem, si quidem debet eligere unam de certis, ipsi succedit in arbitrium, & electio sit ipsius legatarij executoris non exigente, ut l. fin. s̄. fin. C. commu. de leg. Si uerō executor debeat arbitrii simpliciter quatenus sibi uidetur, tunc succedit arbitrium boni uiri, hoc est iudicis, ut l. de leg. ij. Quandoq̄ cōtingit q̄ persona, & res sunt incertæ, t̄ sed qualiter inter personas prædictas distribuatur d. res, arbitrio executoris committitur, & tunc executor cessante distribuere, non succedit legitimus distributor, sed lex ipsa distribuit, ut quilibet æquã liter admittatur, qui uenit ad petendum, ut l. si quis duos. s̄. fin. de leg. ij. & l. cum quidam. & l. unum ex familia. s̄. si duos. cod. tit. & ibi per gl. At nunc t̄ in proposito si frater nominet personas, licet ipse non possit inter eas distribuere, tamen distributionem facit lex ne aliquis possit conueniri, ne sibi facultatē distribuendi abstulerit, cum lex ipsa hoc fecerit. Præterea in legato illo primo debet attendi persona, ut l. quidã referunt. ff. de iure codicillorum, debet ergo electio personarum præcedere, & præferri. Acquius enim est, q̄ p̄ electionē personarum,

personarum, impediatur distributio, q̄ per distributionē im-
pediatur personarum electio, ut ex prædictis patet.

ADDITIO.

- a *Elegentur. Vide Petr. de Anch. conf. c. lxxvii. & cccix. Berlan.*
- b *Non declarat. Vide plenē de dicto Bartol. hic per dom. Franc. de Are. conf. lxxvii. incip. do. Ioannes. in ult. col. Thom. Diplo.*

Distinctio II.

CAP. I.

N AVTEM IN ISTIS Executorib. si
reperiatur fratres possint dare consiliū: Videtur
enim q̄ sic licet enim Clemēs statim post verba
prædicta in c. j. præcedētis dicitur sic: Veruntamē
in his executōis dare consiliū eorū statuto nō obstat, cum
per hoc ipsis circa tēporalia bona nulla iurisdicō, actio in
iudicio siue dispensatio tribuat, quæ verba intelligo generali-
ter prout faciunt, siue consilium determinatē siue in deter-
minatē petat, siue de personis, siue de quantitate. Caveat ta-
men fratres & faciant taliter, q̄ in talibus consilijs suis cesset
suspicio, & prædicta vera nisi personalia prædicta, quæ consi-
lia super distributione peteret, ordinem minorū ingressu-
ra esset, ut in seq. c. dicitur.

ADDITIO.

- a *An autem. Vide Alex. in l. j. si plures. in addi. Bart. ff. de exerci. in apost. que incip. seruandum. Thom. Diplo.*
- b *Determinatē. Vide Bart. in l. quidam. s. Papinianus. ff. de admini. tut. & ibi apost. Alex. & ibi scripsi. Thom.*

CAP. II.

S ED SI PERSONA Quæ à fratribus consilium
peteret, esset ipsorum fratrum ordinem ingressura, tūc
fratres super eo consilium dare non possunt, ut colligit
ex his verbis Clemen. j. d. c. exiui. s. dubitarunt. ubi sic ait: Du-
bitauerunt & dubitat fratres multum, an liceat eis de bonis
ingredientium quicquid recipere si donetur, & si ad dandum
personis, & conuentum eos possint inducere sine culpa, & sic
etiam ad disponendum de distributione talium rerum de-
beant ipsi ministri uel fratres dare consilium. Dicimus tam
ministros quàm fratres adiectionibus ad sibi dan-
dum, & suasionibus, nec non à dandis circa distributionem
consilij abstinere, & licet verba prædicta solum uideantur
referri, q̄ ingrediens de bonis suis uoluit distribuere. Ve-
runtamen idem puto si uellet distribuere de bonis alienis,
quia fortē fuisset executor relictus in bonis alterius, quia ra-
tiones quæ ponuntur in illa decretali, etiam hic locum ha-
bent, uidelicet, q̄ fratres debeant magis habere effectum ad
personam, quàm ad bona temporalia. Præterea, subest alia
ratio, quia cum sit ingressus religionē, & sic in potestate mo-
nasterij & fratrum ipsorum rogamen, & iustitio esset præce-
ptū, & sic ille liberē non distribuere, ideo Papa uoluit quod
hoc casu à dandis consilijs abstinere, arg. ad hoc. ff. de adult.
l. si postulauerit. s. aut autem publicandorum.

ADDITIO.

- a *Suis. Vide l. in auth. si qua mulier. in prin. C. de sacrosanc. eccle. Thom.*

Distinctio III.

CAP. I.

N AVTEM ILLE TERTIVS, t̄ cuius ex-
ecutoris officij, & distributio est iniuncta in te-
stamento cum consilio fratrum minorum debeat
eorum consilia requirere de necessitate. Breuiter
omissis multis dicitur infra in præsentī c. sic dico: Aut testator
iniunxit q̄ fiat cum consilio fratrum minorum eo casu quo ipsi
fratres non possunt esse executores, & de urbanitate debet
eorum consilia requirere de necessitate non tenetur. I. quidam
decedens. s. quidam Papinia. de admini. tut. arg. eo casu
q̄ ipsi fratres possunt esse executores, tunc debet eorum cons.
requiri. ff. mand. l. deniq. C. si quis. & l. sed & pupillus. s. con-
dit. ff. de inst. & l. si quis mihi bona. s. in sum. ff. de acq. har.
& l. coram Titio. ff. de uerb. signif. Sed contra prædicta facit

ff. de admini. tut. l. Titium. & Mauritium. ubi reperitur q̄ etiam
qui non potest esse particeps officij, non tenet quis eius con-
siliū requirere. sed ibi loquitur in curatore, cuius potestas
est à licet à testatore detur. Sed hic loquitur in executore cu-
ius potestas est ab homine, sicut potestas proci. & circa hæc,
& alia quæ infra dicam proxim. latius dixi in quodam com-
mento, quod feci in l. j. si plures. ff. de exerc. hæc uerò hic di-
xisse sufficiant. Sed an t̄ ille qui ipsorū requisitū consilium,
teneatur illud sequi de necessitate, dicatur loquimur eo casu
quo consilium requirere non tenetur de necessitate, & tunc
non tenetur illud sequi, ut patet ex his quæ dixi s. proxim. &
etiam si testator dixit q̄ hæc faciat de consilio & consensu ipso-
rum, ne quod una uia prohibetur, id fiat alia, ut l. scire oportet.
s. j. ff. de excus. tut. ext. de reg. iuris. c. cum quid una. lib. vj.
Aut loquimur eo casu quo tenetur requirere consilium, q̄
est q̄ ipse potest executor esse, si quidem est frater minor al-
sumptus ut executor & consultor simul, tenetur sequi, ut d. l.
si Titium. ff. de admini. tut. Aut fuit assumptus ut simplex
consultor, & tunc sufficit q̄ eius requiratur cons. nec tamen
sequi debet, ut ext. de arbi. l. cum olim. & arg. ff. manda. l. in
fin. reprobatum distinctio eorum qui dicunt, aut dixit consi-
lium aut cum consilio. & tangitur per gl. in d. l. id quod pau-
peribus. C. de episc. & cler. & ego plenius in d. s. si plures. ubi
respō. ad omnia iura, si qua possunt in cōtrariū facere, &c.

MINORICARVM

LIB. III.

- 1 Fratres minores non succedunt ab intestato, nec per ipsos etiam ecclē. Rom. requiritur, sed hereditas uadit ad sequentes in gradu.
- 2 Non succedunt fratres minores ab intestato, etiam in his rebus quæ licite retinere possunt.
- 3 Fratres minores nouitij ante professionem succedunt ab intestato, quia sunt liberi.
- 4 Proficientes regulam fratrum minorum, liberē de bonis suis disponere possunt.
- 5 Filius præteritus à patre proficiente regulam fratrum minorum rumpit testamentum.
- 6 Heres institutus in testamento ingredientis religionem fratrum minorum statim caput hereditatem, aliter morte non expectata naturali.
- 7 Ingressus, & professus religionem fratrum minorum quod non possit bona sua diuidere inter filios suos.
- 8 Bona profitentium religionem fratrum minorum pertinent ad uenientes ab intestato.
- 9 Professus religionem fratrum minorum si efficitur episcopus non recuperat bona alij quaesita.
- 10 Frater minor episcopus, uel aliter liberatus ab ordine, quando recuperet ius succedendi ab intestato.
- 11 Frater minor remotus ab ordine propter eius demerita non recuperat ius succedendi ab intestato.

Distinctio I.

CAP. I.

DE HABERITATIBVS QUÆ fra-
tribus ipsis ab intestato obuenerūt, aliqua du-
bia oriuntur. Primum, an frater minor paren-
tibus & alijs agnatis ab intestato succedat,
& sicut monachus, ut dicitur C. de episc. & cle.
fin. alijs, Deo nobis. s. etiam. Istam q. mouet ibi Iac. de Are. &
etiam Cyn. recitat opin. quorundam. Quidam dicunt q̄ per
eos acquiruntur ecclesiæ Romanæ, alij dicunt q̄ acquirunt eis
nō ut retineant, sed ut tendant, alij dicunt q̄ nullo modo ha-
bere possunt. Sed istorū opin. fuerunt anteq̄ ueniret decla-
ratio Clemen. in d. c. exiui. s. cupientes. ut hæc quæstio deter-
minetur, dic sic: Quia igitur successio transit non solum
usufructus rei, sed etiam dominij suo tempore in commu-
nem heredem, fratres autem præfati nil sibi speciali uel etiā
ordini eorum est in communi, declarando dicimus q̄ suc-
cessionem huiusmodi quæ uerisimiliter, & indifferenter ad
pecuniam, & alia bona mobilia se extendunt cōsiderata pu-
ritate uoti, nullatenus sunt capaces, &c. Ecce habeo expressē
q̄ hic

CAP. II.

I STI ETIAM hæredes t̄ instituti in testamento talis
sic ingredientis capiēt ipsius hereditatē statim, non expe-
ctata morte naturali, licet in ingredientibus alijs religio-
nes confueuerit dubitari in d. auth. si qua mulier. Ratio, quia
ibi ciuilibus mors quo ad abdicationem bonorum ab eo ha-
bet omnino eundem effectum, quem habet mors naturalis,
ergo idem ius, ut l. Deo nobis. in prin. C. de episc. & cleric. & l.
ex ea parte. s. infulam. ff. de uer. ob. Ad quod etiam per Dy. in
d. l. si necesse. & puto q̄ istam suam uoluntatem non poterit
reuocare, ut statim dicam, &c.

ADDITIO.

- a *Succedunt. Vide Rom. conf. c. lxxvii. & cccxv. Ber. Land.*

CAP. II.

S ED QUID SI IN dicta t̄ hereditate est domus cō-
stigua loco fratrum minorū, uel ibi sunt res quas fratres
ad usum possunt licitē retinere, an in illis succedunt
Respon. non, ut patet ex prædictis uerbis, dum dicit, nullate-
nus, ergo, &c. Et sic in nulla parte uel re. præterea non dicitur
quis propriē succedere in rebus certis, sed in hereditate que
est quoddam incorporale, licet contineant res corporales,
ut ff. de rer. diuis. l. j. in fin. & Insti. de corp. & incor. s. j. per to-
tum tit. Cum igitur ipsi non sint capaces istius successionis
hoc est ipsius uniuersalis iuris, ergo nec eorū quæ in d. iure
continentur, & prædicta uera in fratribus iam professis, &c.

CAP. III.

S ED NOVITII ante factam t̄ professionē expressē
uel tacitē sunt liberi homines. ext. de reg. c. non solum.
lib. vj. & est hodie in fratribus minoribus expressē de-
claratum per Benedictum Papam xij. in d. constit. ubi sic ait:
Caveant autem Guardiani, & ipsi nouitij, magistri eorum,
ac fratres alij, nec contra constitutionem id est, probationis
annum aliquāter impedire præsumant, quo minus si ad
aliam religionem transire maluerint, transeant, uel etiam ad
seculum redeant, sicut de sua processerit uoluntate, &c. Ecce
apparet q̄ sunt in sua libertate, ergo sicut alij liberi, & secula-
res possunt succedere qui non postea fecerūt professionem,
& erunt de istis bonis si prædicta successione ei quaesierint,
sicut de alijs bonis proxima distinctione dicitur.

ADDITIO.

- a *Nouitij. An nouitius habeatur pro clerico uel laico, uide Pet. de Anch. conf. lxxij. Ber.*

Distinctio II.

CAP. I.

D E BONIS t̄ VERO Eorum quæ prædi-
ctorum fratrum regulam imitantur uel profiten-
tur, quid iuris sit, uideamus. Constat enim q̄ ipsi
nil retinere possint omnino, & si quid ipsi ante
professionem de bonis suis distribuerint, seu dispositionem
fecerint, hæc rata esse debet, & firma, cum ipsa regula adificia-
tur q̄ liceat ingredientibus, & sit liberū facere de bonis suis,
sicut quod dominus spirauerit. hoc etiā dicitur in d. c. exiui. s.
dubitarunt, &c. & licet in his quæ alias religiones ingre-
diuntur, confueuerit dubitari an in eorum testamento quod
ante fecerunt, debeant aliquid iure institutionis relinquere
monasterio quod ingreditur, ut C. de sacrosanc. eccle. auth.
si qua mulier. & xix. q. iij. c. si qua mulier. tamē in eo qui profi-
tetur regulam minorum, hoc expeditum puto. Ille t̄ enim si
filius præteritus rumpit testamentum, qui potest succedere,
alijs secus, ut l. si necesse. s. j. de bon. libe. & l. Gallus. s. & quid
sitantum. ff. de lib. & posthumis.

ADDITIO.

- a *Eorum. Sed si monachus, uel frater unius monasterij detinet bona fide alio monasterio tanquam frater ipsius monasterij detinetis, & emat unam rem que tradita est abbati, uel Guardiani ipsius monasterij secundi detinentis, & non apparet ex cuius pecunia monasterij ipse emerit, de qua intelligitur, uide Pau. de Castro, & Alex. in l. cum fundus. s. seruum in vj. col. na. ff. si cert. pet. Thom.*

Bart. super Minoric.

CAP. III.

Q VANDOQUE Contingit t̄ q̄ ingredientis di-
ctam religionem fratrum minorum fecerunt profes-
sionem, & de bonis suis nullo modo disponunt. Du-
bitatur primò an poterunt bona sua diuidere inter filios,
sicut possunt alij, qui alias religiones ingrediuntur, ut d. auth.
si qua mulier. Respon. non puto, quia post professionem nō
possunt se impedire de talibus constitutionibus, cum nō fa-
ciat ob suas necessitates, sed ob alias, & hoc uerum esse pro-
batur per ea quæ dixi in præceden. libro. De executorib. ul-
timarum uoluntatum, dixi in c. ij. & per hoc puto q̄ uolun-
tatem propriam reuocare non possunt, quicquid sit de iure
in alijs religiosis hic non dico, &c.

Distinctio III.

CAP. I.

S ED AD Quos pertinebunt t̄ bona ipsorū in-
gredientiū prædictæ religionē, & nō disponentiū,
ista est antiqua q. eā tangit Innoc. ex. de probato-
cin præsentia. & hodie Ioan. And. recitat opi. &
eam tangit Spe. in tit. de stat. monacho. c. j. ij. iij. & iij. breuiter
qd iuris sit in alijs religiosis hic modò dico, sed quantum ad
fratres minores dico q̄ eorū ordo ex prædictis bonis nil de-
beret uel possit petere, ut expressē colligit in d. c. exiui. s. dubi-
tauerūt. Vnde puto q̄ quantum ad istā materiā penitus ha-
beatur pro mortuo, ut dicitur est, q̄ dicta bona pertineant ad
uenientes ab intestato sicut si mortuus esset. Facit ad hoc C.
de bo. damna. auth. bona damnatorum, &c.

ADDITIO.

- a *Præsentia. Vide Lud. Ro. conf. c. cccxv. incip. circa declarationem, ubi plenē Thom. Diplo.*

CAP. II.

C ONTINGIT Interdum t̄ q̄ illi, qui regulam fra-
trum minorum sunt professi, transeunt ad episcopa-
tum, uel aliam regulam, que possunt in cōmuni ha-
bere. Queritur primò an eorum bona alicui quaesita possint
recuperare. Et uidetur q̄ sic, sicut dicimus de restitutio. ut l. ij.
C. de sen. pass. & l. j. ff. de senten. pass. Contrariam dico, quia
siue dicas q̄ hæc restitutio sit in pristinum statum restitutio,
siue q̄ in indulgentia, seu permissio transeundi ad alium statu
separatū, non recuperat bona tam alijs quaesita, quàm fisco,
ut l. Gallus. s. & quid si tantum. de liber. & posthu. & ibi not.
in si. magne gl. & ideo bona non recuperat, ut C. de sen. pass.
l. j. & l. tutor. cum similib.

ADDITIO.

- a *Episcopatum. Vide Felj. in c. inter quatuor. in iij. col. ubi plenē de maiorit. & obedi. & l. in l. Gallus. s. & quid si tantum. in xj. col. & seq. ff. de lib. & posthu. Thom. Diplo.*

CAP. III.

Q VÆRO: An talis frater t̄ minor factus episcopus,
uel ad aliam religionem legitimē translatus succe-
dat ab intestato parentibus agnatis, & cognatis. Et
uidetur q̄ sic, ut ff. de senten. pass. l. j. Contra uidetur q̄ non,
C. C. Causus

Causa est si ad Trebel. l. ij. §. j. ubi loquitur de filiofam. factio seruo, & postea liberato. Solum. Putarem dicendum sic: Aut iste liberatus ab ordine auctoritate summi Pontificis, & puto quod ius fuerit ei recipere, ut l. j. de sentent. pass. ad Trebel. l. j. §. filius qui mortuus est puro si aliter legitime ab aliquo archiepiscopo, vel presbitero promoueret ad aliquam dignitatem, per hanc enim concessionem beneficij intelligo eum ad omnia restitutum, ut dicitur in legibus. cum ius succedendi recuperet, nec in eo statu, in quo erat ante ingressum, facit, xix. q. j. c. statutum. per quod & multas alias rationes reuertendus pater do. Franciscus de Alballo de decretorum Doctor abbas monasterij Campi regij in medijs adducit qui istum passum ad mei interrogationem sic disputans determinauit. Si uero reperiretur alius modus licitus quam expressa concessione beneficij, uel dignitatis, per quam ab eo ordine absolueretur, tunc ius succedendi non recuperatur, ut d. l. j. §. j. ad Trebel. & d. l. j. §. filius qui mortuus est. ubi textus facit istam distinctionem, & bene aliam aduertat. Hoc autem potest contingere si aliquis propter eius demerita ab ordine licentiaret, & ab ordine ei permitteret ut transiret ad aliam regulam, quod de eo casu ei licet, non aliam, ut per multa privilegia Romanorum Pontificum fratribus est concessum, quae hic non refero, quia longum esset, eo casu non puto eos recuperare ius succedendi, per iura praedicta. Illa enim absolutio magis est ad poenam, quam ad praemium, &c. Posset quari, aliquis erat grauitus restituere, si decederet sine liberis, qui decisset in statu fratre minore, an talis filius facit istam conditionem deficere, &c. Vel pone, per Italiam sunt statuta quod filiae foeminae non succedant extantibus masculis, utrum filius masculus frater minor facit foeminam non admitti, & plura alia possent quari, quae licet sint dubia propter statum fratrum minorum, tamen quia haec ad eos non pertinent, non est enim eorum commodum uel incommodum, ideo ad praesens opus non peruenit, sed haec in alijs locis debitis sunt tractanda.

ADDITIONO.

4. Posset quari. Adde Bal. in l. filiofam. §. cum quis. in fin. ff. de lega. j. & in l. ij. in fin. ff. de bon. poss. contra tab. & in l. j. §. filius. eo. tit. & in l. fi. c. quando & qui. quarta pars. & Ang. in auct. de non eligen. secundo nub. in fin. in prim. & in l. j. c. de condi. in ser. Thom.

BARTOLI TRACTATUS QUINTVS DE DVOBVS FRATRIBVS. Lib. I.

1. Filius qui ex re patris, ipso uiuente percipit fructus, patre mortuo, debet alijs fratribus communicare.
2. Filius, qui lucratur cum pecunia patris, & opera sua, partem lucri respice sua pecuniae communicabit, partem uero respectu personae, tanquam propriam retinebit.
3. Lucrum proueniens ex persona filij dicitur aduentitium.
4. Filius, qui lucratus fuit, & dubitatur unde, ex quibus bonis praesumatur quae fuisse.
5. Quaestum per filium in dubio praesumitur quaestum ex bonis patris.
6. Stante statuto, quod uxor praedececente sine liberis uir lucratur dotem, & uxor filij uiuo patre decedat, an tale lucrum alijs fratribus communicetur in tractatu Bal. nu. 27.
7. Donatum uel relictum filiofam. per extraneum patre uiuente, quod si factum est contemplatione patris non communicatur.
8. Donatum filiofam. quando in dubio uidetur datum contemplatione patris, uel filij, si est datum ab extraneo.
9. Usufructu donato, uel legato filiofam. cuius contemplatione uideatur donatus, uel legatus, & an communicetur. Intellectus ad l. fi. c. de usufructu.
10. Donatum filiofam. pacto apposito quod habeat in castrensi pecunia uel quasi, quando erit castrensis peculij, uel non.
11. Donatum filiofam. exercente mercantiam cum pecunia patris cuius contemplatione uidetur donatum ad hoc ut communicetur uel non.
12. Ad cognoscendum quando aliquid est factum contemplatione alicuius, inspicitur causa proxima.
13. Lucrum factum per filiumfam. cum pecunia castrensi, uel quasi castrensis peculij, tale lucrum quando sit aduentitium, uel castrense.
14. Filio herede instituto a matre uel ascendente linea materna cum condita

tionem, quod ad patrem non peruenit usufructus, an dicta conditio non obstante, pater saltem in legitima habeat usufructum, et in trac. Bal. num. 5.

15. Filius an teneatur communicare libros eidem emptos per patrem, & in tractatu Bal. nu. 33.
16. Si pater dedit pecuniam filio in studio, quando filius teneatur illam imputare in eius partem.
17. Si pater incepit expendere in studio pro filio, quod eo mortuo non debeat perficere studium de communi. Pater si aliquid incepit pro filio, quando heredes eius teneantur illud perficere, & nu. 19.
18. Si filius licite contraxit aliquod debitum in studio, quod patre mortuo illud de communi solui debeat.
19. Si pater fecit expensas in nuptijs alterius ex filijs, quod alter frater debet de proprio & non de communi facere, & in trac. Bal. nu. 31.
20. Vestes uxoris alterius ex filijs factae per patrem non conferuntur, secus si filiae, & ornamenta pretiosa, & in trac. Baldi, nu. 72.
21. Expense factae per fratrem in rebus aduentitij filij, in quibus pater habet usufructum, quando imputabuntur in patrem filij in diuisionibus.
22. Datum per patrem filio quando ueniat communicandum.
23. Pater si faciat filium stipulari ab aliquo debitorum, quando uideatur facere animo donandi.

ISTE TRACTATUS IN duas principales partes diuiditur. Nam quandoque inter eos contenditur de his quae in uita patris contingunt, quandoque de his quae post mortem eius contingunt. Circa primam plura sunt inspicienda. Nam quandoque unus ex his acquirat sua opera uel ex aliquo euentu, quandoque acquirat, quia extraneus sibi donat, uel relinquit. Quandoque ipse pater filio concedit. Quod ipse filius paternum matrimonium dimittit, & sic fuit quatuor quaestiones principales de quibus per ordinem uideamus. Primum igitur quareo, quoniam unus ex fratribus uiuo patre aliquid ex opera lucratur, utrum illud post mortem patris sui teneatur fratribus suis coharedibus communicare. Et circa hoc tunc occurrit. Primum illud uidendum, quod ex re patris sine ulla opera sua fructus percipit, tunc non est dubium quod uenit communicandum sicut aliae res patris, & sicut alia profectitia, ut C. de col. lat. l. si donatione. de rei uendic. l. emptor. in fi. C. de bo. qua. lib. l. cum oportet. in prin. praedicta uera, nisi passus sit pater unum ex filijs percipere animo eidem donandi, quia tunc quid iuris sit, dicemus in iij. q. prin. Secundum quareo quid si acquirat cum pecunia patris, & lucratur negotiando, & sic opera sua interuenit. Glo. in l. cum oportet de bo. qua. lib. tit. detur uelle quod istud lucrum sit profectitium, & totum ueniat communicandum. Hoc etiam tenuit lac. Bal. & etiam Spec. de iudi. §. sequitur. uer. uideamus, aliam est uer. quid si alter filiorum. & allegat per determinationem. ff. de usu & habitatio. l. si finita. & de re iudi. aliam de acq. rer. dom. l. per seru. §. si. Mihi autem uidetur dicendum quod lucrum quod sit cum pecunia patris, pro parte attribuat pecuniae patris, & pro parte personae lucrantis, ut in fi. de socie. §. j. C. eo. tit. l. j. ff. eo. l. & si non fuerit. unde uidetur quod unus ponit pecuniam, alter opera & lucrum inter eos aequaliter, uel in aequaliter sicut quod inter eos conuenit, uel conseruatur est, diuiditur. Ita certum est quod omne lucrum proueniens ex persona filij est aduentitium, ut l. cum oportet. post prin. Dico igitur quod illa pars lucri quae attribuitur pecuniae tanquam profectitia, uenit communicanda, illa uero quae attribuitur personae filij, propria retineat ut aduentitium, nec conseruatur, ut l. fi. c. de col. lat. & hoc modo debent gl. & doc. intelligi, scilicet quod communicet lucrum percipit ex pecunia patris, deducta etiam aestimatione oneris personae, & opere, quae remanet precipuum apud filium. De hoc est gl. in l. illud. in prin. C. de col. lat. in ij. gl. Nec obstat l. si ita. §. si. l. per seru. in fi. quas alleg. Spec. quia loquuntur in seruo qui acquirit alteri, etiam ex persona sua, & ex sua opera. Tertium quareo quid si filius ex pecunia patris facit usuras, an illas teneatur communicare: gl. in d. l. cum oportet. dicit quod sic, sicut alia profectitia. Cyn. ibi tenet contrarium. Tu dic quod aut filius facit usuras sua spontanea uoluntate patre non mandate, & tunc non uenit communicanda, quia est turpe lucrum, & prohibetur, ut ff. p. socio. l. quod

l. quod autem ex futuro furto, & fam. erit. l. ceteris. §. j. & quia ex delicto patri per filium non querit. l. quod si unus. aliam quod seru. ff. de acq. pos. Aut fecit mandante patre, & communicat, quia tunc patri per filium querit dominium, & possessio, licet fuerit delictum. l. j. §. deie. ff. de ui & ar. & no. in d. l. per seru. praal. Praeterea cum pater teneat ad restitutionem, ergo alterius fratris interest habere, quia pro eius parte hereditaria potest conuenire. Praeterea hoc uidemus in socio qui sponte communicat quaesita dolo, quia repetere non potest, nisi eo nomine fuerit condemnatus, ut d. l. quod autem ex fur. & seq. Huius autem lucri illiciti patri fuit quaesitum dominium, & possessio, & sic alteri fratri communicanda, nec ille frater lucrans poterit sibi retinere, nisi eo nomine fuerit condemnatus. Quartum quareo quid si dubitatur unde filius quaesitum. Glo. in d. l. cum oportet. ponit duas opin. nec bene se firmat. & in l. item de don. inter uir. & ux. remittit se ad no. in d. l. cum oportet. & doc. & moder. inclinatur in illa sententia, ut ex praesumptionibus iudicet esse profectitium, uel aduentitium, quod puto esse uerum. Tam ad huius declarationem distinguit cum querit an hi qui circa aliqua negotia uersantur, ut tutor, praetor, uxor & similes. Si tales aliquid quaesierint, nec apparet unde, quid debeat praesumi? Dic autem si praesumeretur ex eis bonis quaesitum circa huius bona quae uersantur, resularet praesumptio delicti, uel cuitat, aut nec inducitur, nec uenit. Primo casu non est praesumendum esse ex eius bonis, circa cuius bona quae uersatur. l. si defunctus. C. arbit. tut. Secundo casu praesumit esse ex eius. l. Quintus. ff. de donat. inter uir. & ux. & C. eo. l. etiam. Tertio casu recurrit ad coequestras. auth. licentia. C. de episc. & cler. sumpta de corpore in auct. de eccl. tit. §. interdicimus. Nunc ad propositum in filia foemina praesumptio in dubio ex bonis patris quaesitum, causa uenit de turpitudine quaestus, sicut in uxore, ut d. l. Quintus. In filio autem masculo cum habeat dominium quodammodo patre uiuente, si habeat de bonis patris, non est delictum, quia ibi non est suspicio turpis quaeritus, ideo recurrit ad coequestras sicut in praetore. l. Quinto quareo quid si uxor filij est mortua uiuo uiro & patre, & ex forma statuti uxor mortua sine liberis debet habere certam partem, utrum istud lucrum erit commune, an erit eius, cuius fuit uxor. Ita quod ponit Dy. in l. si cum do. §. transgrediamur. ff. sol. mat. & uidet tenere quod uxore mortua uiuo patre lucrum sit commune inter heredes patris, per l. ij. ff. resp. C. fam. erit. & ibi hoc tenet Dyn. pro quo est tex. & gl. in l. dot. ff. de castren. pecul. Mihi autem considerandum uidetur quod talia lucra sunt propter onera matrimonij, & ideo aut pater sustinebat onera matrimonij, & sic uera opinio praedicta. Videtur enim profectitium ex re patris. Aut onera matrimonij sustinet ipse filius forte de lucro suo, & tunc lucrum sit ipsius filij. Videtur enim ex re sua opera ipsius filij processisse, & sic est aduentitium, sed si pro parte sustinuit pater pro parte filius, dicitur lucrum dicat profectitium, & aduentitium pro rata oneris quod sustineret, ut ff. de usufr. l. sed & si quis. §. ij. & §. quod si ex re, & ff. de stipula. seruo. l. si seruus communis Mautij. §. si. pro hoc facit regula iuris, sicut natura. Tertium igitur principaliter uidendum est, quoniam extraneus unum ex filijs donat uel relinquit filiofam. patre uiuente, utrum istud debeat postea inter fratres communicare, uel esse eius praecipuum, gl. & doc. dicit simpliciter considerandum sit profectitium, & sic sit commune, aliam sit proprium ipsius filij, ut ff. de usufr. & pup. subst. l. si plures. §. in arrogato. de usufr. l. sed & si quid. & no. in d. l. cum oportet. quod est uerum. Sed quid in dubio si non apparet cuius contemplatione sit factum, uidetur in dubio contemplatione filij, ut in C. de usufr. & in gl. in contrarij uidetur quod in dubio sit relictum uel donatum contemplatione patris, ut l. si filius de cod. & demon. Dy. in hoc distinguit in l. si filius. ff. de do. cau. mor. Aut sit mentio patris, & praesumit eius contemplatione, ut l. si. & arg. C. de iure delib. l. cum aliquis. Aut non sit mentio patris, & praesumit contemplatione filij, ut d. l. fi. c. de usufr. quae distinctio non placet per d. l. ubi. de usufr. ubi inuenitur quod facta mentio patris. Praeterea adiectio patris sit magis ad demonstrationem quam ad aliud, adeo quod si in patre erit, non uideatur legatum, ut ff. de her. inst. l. his uerbis. §. si. & Bart. de duob. fratrib.

ideo sic puto distinguendum: Aut sit mentio patris & patriae potestatis, aut patris. unde primo casu. Aut dispositio conseruatur in tempore patriae potestatis, & praesumit contemplatione patris, ut d. l. filio. de cond. & demon. Aut conseruatur in tempore iuris, & praesumit contemplatione filij. C. de inst. & subst. l. iij. ff. ad Trebel. l. ubi pure. in prin. & l. mulier. in prin. Secundo casu, quoniam sit mentio patris in: Aut est tale quod non potest acquiri nisi soli patri, & praesumit contemplatione patris, ar. ff. de stip. seruo. l. j. §. communis seruus. & l. ite si seruus. ff. in. & ff. p. loc. l. uerum. §. si socio. Aut potest quari tam patri quam filio, & in dubio praesumit contemplatione filij, ut d. l. fi. c. de usufr. facit ff. de sol. l. magis. & l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. de uer. obl. ubi persona non subintelligit extrinsecus, sed persona patris uidetur adiecta causa demonstrationis. Tertio quareo, quia ista procedunt in appietate, quid in usufructu donato, uel legato filio. Aduertatis, quia de hoc est casus in l. fi. c. de usufr. in. quia de intellectu illius dubitatur, nec bene a doctoribus declarata relinquit, dicitur sic: Aut cum relinquit usufructus filio, quia est incertum utrum sibi possit aliquid acquiri, uel non. Na si contingeret ipsum filium mori in uita patris, filius nil quaereret. fructus enim sunt patris, & eo uiuo ipsum ius usufructus ad heredes non transit. Sed si iste pater ante decederet, acquirerent fructus filio integre. Sicut ergo ex futuro euentu pendet utrum filio aliquid acquirat uel non, ita ex futuro euentu pendet cuius contemplatione uideatur relictum, sua praedicta doctrina. Cum ergo filius decedit uiuo patre, praesumitur contemplatione patris, cum ipse filio nil poterit quaerere, ut d. l. fin. C. de usu. aut decedit primo pater, & praesumit contemplatione filij, quasi sibi possit quari, ut d. l. fi. in fin. Et ex praedicta distinctione approbat, & determinat casus illius legis. Tertium quareo, quoniam ponit aliquid donatum fuit filiofam. pro quo appositum illud habeat in castrensi peculio, quod quasi, an erit castrense uel quasi? Distingue: Aut donat ei filio qui non est miles, uel quasi, quia non est aduocatus, nec habeat aliquas dignitates, quae ponuntur in l. fi. c. de inoff. testam. & tunc non erit castrense, uel quasi, sed aduentitium. Veritas enim est in specie, non uerba a donante prolata, ut ff. de castren. pecul. l. i. si forte. Aut erit miles, uel aduocatus, uel huiusmodi, & tunc aut est certum quod non donasset nisi occasione militiae, & erit castrense uel quasi, uel cum allegas. de castren. pecul. l. castrense. & sic etiam debet intelligi l. diu. eo. tit. Aut erat dubium, & tunc aut donant res militiae necessariae, ut equus, & arma militis, & aduocato libri, & erit castrense uel quasi a quo cunctis conseruatur de castren. pecul. l. miles. in prin. & l. castrense. Aut sunt res ad militiam non necessariae, & tunc aut donant ab eo qui in militia non erat, & erit castrense peculium uel quasi. Aut ab alio, & non erit castrense peculium, etiam si non dixit donans, ut d. l. si forte. & ibi not. & C. eo. l. licet. Aut appositio illorum uerborum non ualeat facere esse castrense, tunc forte operabitur quod patri non quaerit quantum ad usufructum, quod potest facere donans. C. de bon. que lib. auth. excipit. & licet forte uideatur expressum, tamen non nititur tacitum, ut l. j. quib. mod. pig. uel hyp. sol. & quod plene not. per Cy. in illa q. de illo qui ex pacto aliquid reseruauit sibi. Quintum quareo quid si filiofam. faciebat mercantiam cum pecunia paterna propter quod habebat notitiam cum quodam domino, qui sibi donauit aliquid istorum, an illud communicabit inter fratres? Spec. in tit. de iud. §. sequitur. uer. quid si isti filio. tenet quod quaerit patri, si uiuit, aliam communicet inter fratres, quod occasione rei meae querit, & c. ut l. cum querit. §. j. de pecu. & de do. l. qui mihi donatum. cum sim. Pro hoc facit, licet ipse non alleget quod dixit in j. q. quod illud quod obuenit occasione militiae, connumerat in castrense, ut d. l. qd' si forte. & de castren. pecul. l. j. Mihi uidetur quod ipse minus bene intellexit, ideo puto sic dicendum: Quod extraneus donat filio contemplatione ipsius filij, & tunc non est dubium, Quod contemplatione ipsius patris, & ita quod ipse pater est proxima & immediata causa ipsius donationis, uolebat eum patri acquiri, & tunc acquiri patri, ut d. l. cum plures. §. in arrogato. & d. l. q. mihi donatum. Quod donat quis ratione mercantie, uel societatis, uolens societati acquiri, & sic causa proxima donationis est societas, tunc acquiri mercantie, seu societati, & diuidit sicut alia lucra, ut dixi in

ij. q. huius tractatus. Istam aut differentiam, utrum gratia mercantia seu societatis, facit in simili tex. in l. actione. §. idem La
 21 beo. ff. p. socio. §. Quid aut extraneus donat filiofam. occa-
 sione societatis uel mercantia ita q. societas uel mercantia est
 causa remota, ut q. proxime posita, ut quia propter mercan-
 tiam acquisiuit amicitiam cum aliquo domino, quam alias
 non habuisset, & tunc totū istud dicit aduentitiū, & sic nō cō-
 municabitur fratribus, ut ff. pro socio. l. socium qui in eo. §. si. &
 ibi est casus expressus, & ultra gl. ibi posita probat hanc distin-
 ctionē. & quod illa causa remota nō cōsideret in damnū ac-
 quiritis, facit l. j. §. nunc uideam. de cōiungen. cum emanc.
 liber. tñ quantum ad cōmōdū ipsius acquirētis bene cōside-
 ratur causa remota, ut d. l. qd. si forte. §. l. j. C. de castren. pecul.
 facilius enim operat retentionē q. acquisitionē. exemplū, ut
 C. de usufr. l. per retentionē, & C. etiā ob chirogra. pecu. l. j. Ex
 12 his em̄ apparet q. oēs leges dicentes inspiciendū t̄ esse cur-
 ius cōtempatione detur, debent intelligi de causa proxima.
 13 per d. l. sociū qui in eo. §. si. quod not. t̄ Sexto quaro quid si
 filius fam. cuius pecunia est castrens. uel quasi lucratur,
 utrum illud lucrū erit aduentitiū, uel castrens. uel quasi. Resp.
 aut illud lucrū est merē ex illa pecunia, uel ex alia re castrensi,
 uel opera sua, quia dat pecuniā mercatorib⁹, & erit similiter
 castrens. uel quasi peculii. arg. ff. de castren. pecu. l. pater mili-
 tis. §. si seruus. Aut lucratur cum pecunia, & opera, & inquantū
 pecunia accedit opere, erit aduentitiū, per ea quae dicta sunt
 14 §. in ij. q. t̄ Septimō quaro quid si mater uel ascendēs, de li-
 nea materna instituerit filium hoc additione ad patrē perue-
 niat ususfructus, utrum ex legitima, quam ille habebat ne-
 cessariō relinqueret, pater habebit ususfructū. gl. in auth. ut
 liceat mat. & auia. col. viij. dicit q. nō, tñ aliās cum dispositio
 ualeat, quia per hoc filius non grauatur, imō eius conditio fit
 melior, arg. l. filius matrē. C. de inoff. test. Sed text. tam in ru-
 bro q. in nigro innuit expressē contrariū, quare sic dicemus:
 Aut mater instituit filiu sub tali cōditione, ne filius sit haeres,
 & ualeat in legitima, nec filius erit haeres, nisi pater renun-
 ciet iuri ususfructus, uel cum emancipet, ut l. filius matrē. Et
 ita intelligo gl. Aut institutio est pura, sed per modum modi
 fiet adiectio, ne patri acquiratur ususfructus, & tunc filio ad-
 eunte pater habebit in legitima ususfructū, in qua testator
 nō potuit aliquid grauamē imponere. Non em̄ potest face-
 re ut leges nō habeat locū in suo testamēto. Ita intelligo text.
 in d. auth. Octauō quaro quid si pater dilapidet bona filij.
 Dic ut dixi in repet. l. si constante. ff. sol. ma. Tertio principali-
 15 ter est uidentū q. ipse pater cōcedit filio. t̄ Et primō quā-
 ro quid si pater emit libros, an teneat cōferre. Gl. in l. quae
 pater filio. ff. fam. ercif. & C. fam. ercif. l. filia. tāgit, & ibi uidet
 tenere q. nō, arg. illius l. Ros. disputa uet contrariū fm multas
 rationes quae sunt C. de collatio. auth. ex test. scilicet q. sim-
 plex donatio uenit in collatione. Vber. de Bobio dicit, q. de
 iure uidet dicendum q. nō cōferat cum fratrib. Nam si pater
 donasset filio multos equos, & multa arma, & nō cōferret fra-
 tribus tanq. castrensia, ut ff. de collat. bon. l. j. §. nec castrens.
 sed eadē ratione si donat aduocato, erit quasi castrens. ut C.
 de aduoc. diuer. iud. l. fori. & nō minus militat, & c. ut l. aduo-
 cati. eo. tit. Idem uidet tenere Dy. in d. §. nec castrens. idem te-
 net Cy. C. de colla. l. filia. Mihi autē uidet sic distinguendum:
 Aut pater emit solum nomine filij, nec tradidit, nec aliquid
 expressit se donare filio, & tunc d. res sunt proprie patris, ut
 C. de castren. pecu. l. j. in prin. traditio enim requiritur, ut ui-
 deatur donare. C. si quis alteri uel sibi. l. ij. Aut emit nomine
 filij, & tradidit sibi, uel se donare expressit illos libros, & tunc
 aut filius erat iam aduocatus uel doctor, aut erat scholaris
 in studio. Primo casu erit quasi castrens. arg. d. l. ij. respon. C.
 de castren. pecu. & ff. eo. l. castrens. & §. dicitur est. & ideo nec
 pater poterit reuocare iam data, nec fratrib. debet cōferri, ut
 d. §. nec castrens. & C. fam. ercif. l. si filius. Secundo casu, q. erat
 scholaris, tunc aut cōpleuit studiū suū ante mortē patris, &
 tunc incipit quasi militare, & efficiunt quasi castrens. peculij,
 & confirmat donatio. C. de donat. l. siue emancipatus. & ff.
 eo. l. donatio. §. pater. Aut pater mortuus est anteq. per se stu-
 dium cōpleverit, & quasi militiā adipsiceret, & tunc nō potest

dici quasi castrens. peculii, quia persona cōditio hoc nō pa-
 titur, ut dicitur in j. q. in prin. licet enim reperias concessum
 aduocatis, & doctorib. ut possint habere quasi castrens. pecu-
 lium, nō tñ reperit concessum scholaribus, nec debent gaude-
 re eodē privilegio quo magistri, ut C. de stu. libr. urb. Roma.
 l. j. lib. x. facit quod not. C. de iurisdic. om. iud. l. i. §. & ideo sic
 est distinguendum, sicut in alia simplici donatione, aut erat
 emancipatus tempore donationis libris nō adeptis, aut po-
 stea fuit emancipatus, & cōfirmat donatio, ut d. l. siue eman-
 cipatus. & d. §. pater. ita q. nō possit eam reuocare, sed tñ hoc
 esset cōferendū fratrib. ut not. per Cy. in auth. ex testamento.
 C. de collat. tñ hoc casu specialis fauore studentū cessauit col-
 latio, ut l. quae pater. ff. fam. ercif. Aut nō fuit emancipatus, &
 tunc fuit cōfirmata morte, nec uenit conferenda, ut l. filia. C.
 fam. ercif. fm opinionem approbatā in d. auth. ex testamēto.
 C. de collat. & istā distinctionē de filio adficiente, & aduoca-
 to, facit lac. de Belu. in quadā sua disputatione quā ponit C.
 de inoff. testam. l. j. in fi. in sol. contrarij. §. ornatricibus. in l. lega-
 16 tis. ff. de leg. ij. cogitabit. t̄ Secundo quaro quid si pater
 dedit filio pecuniā in studio, utrum sibi imputetur à fratrib.
 tempore diuisionis: dices tu q. non, ut d. l. quae pater. C. fam.
 ercif. sed puto illā l. debere intelligi q. apud patrē nō erat al-
 quid quod esset filij, sed si apud patrē esset aliquid castrens.
 uel quasi, uel etiā aduentitiū, puta bona materna cōsistentia
 in pecunia, tunc in dubio debet intelligi esse pecuniā ipsius
 filij, seu sibi debitā, ut ff. de neg. gest. l. Nefennius. Praterēa pa-
 ter est legitimus administrator, & ideo praesumit in dubio sa-
 re administratorio nomine, ut l. cum pater. §. j. de administ.
 tut. & l. post mortē. q. ex fact. tut. & ibi no. nec obli. C. de dot.
 promiss. l. fin. quia illud in dote, & donatione. ppter nupt. qd
 pertinebat ad officij paternū, propter quod poterat pater
 cogi. l. qui liberos. & de ritu nuptiarū. sed ad istas expensas,
 nō poterat cogi pater, & ideo in dubio praesumit in bonis fi-
 lij, ad hanc responsonem facit quod not. in d. l. si. quod tene-
 17 menti. Tertio quaro pater t̄ incipit pro filio expendere in
 studio, utrum pater mortuo, & cōferat studiū perficere de com-
 muni inuitis fratribus: & uidet q. sic, quia munera coepa
 debet perficere de cōmuni, licet noua inchoari nō possint, ut l.
 filia. §. idem scriptist. ff. fa. ercif. & quod not. per gl. in l. origini.
 §. si. ff. de mun. & hon. l. j. §. sed ante. de collat. bon. & ibi uidet
 tenere Dy. & ad municipi. l. Lucius. §. idem scribit. & ibi etiā per
 Dyn. facit q. haeres mandatarij socij, & tutor tenetur expedi-
 re negotia coepa, ut ff. pro soc. l. haeres socij. & de har. tut. l. j.
 & de his qui no. in fam. l. furti. §. j. Sed contrariū puto uerum,
 salua reuerentia do. Dy. nam factū patris erga filiū initiatum
 eatenus obligat, quatenus de necessitate erat astrictus uel
 obligatus. hoc probatur ff. de muner. & hon. l. & si filium, con-
 iuncta l. honores. ff. de decur. §. si his q. hoc modo in ducen-
 do. Decurionatus est initiatum ad alias dignitates, ut d. §. si his
 qui. & tamen si pater assentit decurionatus, successoris non
 tenetur de alijs munerib. post mortem. Ita in proposito licet
 pater consenserit filio in initio studij, tamen quia pater non
 tenebatur de necessitate prosequi, non tenentur haereses pa-
 tris. hoc probatur expressē in d. l. si filia nupta. §. idem scribit.
 nam eatenus haeres tenetur, quatenus iam pater erat obliga-
 tus, sed hic pater non poterat cogi ad prosecutionē studij, et
 go, & c. cum eiusdem cōditionis sit haeres, cuius defunctus, ut
 l. haeres. de re iudic. Praterēa, aut dices fratres teneri uirtute
 obligationis in eos translata, & hoc est falsum, ut §. dicitur
 est, aut uigore cuiusdam donationis cōfirmatae morte, quae
 habet uim relicti, & hoc non potest, cum pro futuro tempo-
 re nulla facta sit traditio. l. Papinianus. ff. de donat. inter uir.
 18 & ux. Fateor tamen quod si quid debitum esset contractū
 occasione studij in uita patris, dum tamen honestē & licite,
 quod fratres tenentur soluere de cōmuni, per iura §. alleg.
 est enim res as alienum patris, ut l. sed Iulianus. §. pen. ff. ad
 19 Macedo. & C. eod. tit. l. Macedoniam. Sed pro t̄ solutione
 contrarij dic, q. quae pater aliquod pro filio incipit, uel filio in-
 cipientem consensit, & cetero quod totius actus con-
 sumptionem, & pro toto tempore, pater erat obligatus, &
 tunc onus transit in haereses, ut l. si filia nupta. §. idem scribit.
 ff. fam.

ff. fam. ercif. & d. l. haeres socij, cum sim. q. q. consentit filio in-
 cipienti, seu incipit ipse aliquid propter quod obligatur ad
 totū, & tunc eatenus transit obligatio in haereses, quatenus
 ipse defunctus tenebatur, ut d. l. filium. de munerib. & hono-
 20 & hic est casus q. nostra. t̄ Deinde quaro, pone q. pater fi-
 lio accipienti uxorem fecit expensas in nuptijs, tempore di-
 uisionis, frater uult q. panni & alia ornamenta ueniant in di-
 uisionem, quid turis? Circa primū de expensis in nuptijs di-
 co q. aliter frater debet facere de suo proprio, non de cōmu-
 ni, nisi pater aliter cauerit in testam. ff. de munerib. & hono-
 21 rib. l. i. §. si. & ibi gl. tangit istam q. Circa fm t̄ de uestibus,
 & alijs ornāmētis uxoris fratris, utrum ueniant in diuisionē
 & collationem, doct. dicunt, aut quarimus de uestibus nub-
 libus, & alijs necessarijs ad usum quotidianū, & illa nō sunt
 cōferendae, sed sunt propriae mulieris, & ab initio fuit dona-
 tio inter focerum, & nūrum. l. ex annuo. in prin. ff. de donat.
 inter uir. & ux. ad l. Falc. l. usufr. §. si. cum sua gl. & de pecul. l.
 peculium nascitur, aut de uestibus & alijs ornamentis pre-
 tiosis, & festiuis, & talia qualia sunt, ueniunt in collatione, re-
 manserunt enim foceri, ut l. mortis causa. §. si. ff. de donat. in-
 ter uir. & ux. & de pecu. l. illud uestimētum. ubi uidetur pro-
 bari d. distinctionē, nec potest dici q. morte foceri praedicta do-
 natio fuerit cōfirmata, quia nō fuerint res donate ad usum
 tradita, ut d. l. mortis causa. in fi. Praterēa, posito q. fuerint
 donate morte foceri, constante matrimonio nō firmarentur,
 ut l. cum hic status. §. oratio. & §. seq. ff. de donat. inter uir. &
 ux. Facit ad praedicta l. si. in prin. ff. sol. matr. & ibi cōsuetum
 22 est dici per doct. t̄ Deinde quaro, pater expendit de rebus
 filijs de aduentitijs, in quibus habebat ususfructū, nunquid
 fratres poterunt imputare hoc tempore diuisionis. Et uidet
 q. sic. l. eum. ff. de usufruct. & quod dicitur de uiro in l. j. §. sed
 nec ob impensas, de rei ux. act. Respond. sic. Aut fuerint ex-
 pensae necessariae, & illa nō possunt imputari, quia pater ha-
 bebatur necesse facere, ut l. j. de bon. mater. & l. cum nō solum. §.
 ubi ait. C. de bon. quae liber. Aut loquimur de impensis utili-
 bus, & quidē tunc si pater fecit, uel impedit animo repetēdi,
 & hoc cōstat, hoc casu filio imputet, arg. d. l. eum. de usufruct.
 fm iura hodierna, fm quae in aduentitijs inter patrē & filiū po-
 test cōsistere ciuilib obligatio etiā ex ipso contractu d. l. eum
 nō solum. §. si. & Trib. l. iubemus. Aut dicitur quo animo
 fecerit, & tūc aut impētae sunt usq. ad fructū quantitātē. Et
 uidet pater ei donare, nec sibi imputabitur, ut ead. l. §. sin aut
 res. expendēdo em̄ in re filij uidet apud eum dimittere. Aut
 excedit fructū quantitātē, & uidet donare ei in dubio, sed
 habere animū repetēdi, nisi in causa alimentorū, & simili ex-
 pendisset, l. alimēta. C. de neg. gest. nisi modicitas impētae fa-
 ceret praesumit donationē, ut ff. de impensis. l. omnimodo, &
 de donat. inter uir. & ux. l. utrum. Aut facit impētas uolunta-
 tis, & tunc in casibus in quib. utiles nō repetunt, nec uolun-
 taria, aliās autē abratio permittere sine leuione prioris sta-
 tus, ut l. in fundo. de rei uend. & d. §. sed nec impētas. Nec ob-
 qd dicitur de fructuario, & de uiro faciēte necessariae impen-
 sas, quia uir habet dotem, ppter opera matrimonij, ideo nō
 debet grauari alio onere impensarū, usufructuarius simplex
 habet ex alia causa, ut quia ex contractu uel quasi, pater uerō
 habet ex dīpositione legis cum hac conditione q. sustineat
 23 onera. t̄ Deinde quaro, quid si pater de dit filio pecuniam,
 aut res, an ipsa ueniant cōmunicanda? Dic, aut dedit sibi ut
 habeat in peculio profectio, & cōmunicat, ut l. certū. ff. fam.
 ercif. & de collat. l. si donatio. ij. Aut dedit animo donandi, &
 tunc aut praecesserit merita filij, & sic donauit ut filio extra-
 neo ppter merita. & hic sunt opin. gl. in d. l. si donatione. tenet
 q. ab initio talis donatio nō ualet, sed morte cōfirmaret.
 alia gl. in auth. unde si parens. ff. de inoff. testam. tenet q. sta-
 tum ualet, & filio quereit, sicut alia aduentitia. Et hanc puto ue-
 riorē, quia hoc uidet filius suis laborib. quatuor ppter ser-
 uitiā quae patri fecit quasi extraneo cuiquam fecisset, illud
 habuisset, sic est aduentitiū, ut l. cum oportet, circa prin. &
 hoc tenebat lac. But. aut donauit sibi filio, nō propter merita
 praecedentia, & tunc est simplex donatio, quae utrum ueniat
 cōferenda, dicitur in auth. ex testamēto. C. de collat. aut dubi-
 Bar. de duob. fratrib.

tatur quo animo dederit, & tunc aut pater emit nomine fi-
 lij, & sibi tradidit, & his duob. casib. praesumit animo donan-
 di, ut l. filia. ff. fam. ercif. & l. ij. si quis alte. uel sibi. dixi §. in ij.
 q. princ. & si praecesserint merita, praesumit ut extraneo, aliās
 ut filio, ut not. in d. l. si donatione. Aut tradidit tantum, non
 aut suo nomine emit, & in dubio uidet dare ut habeat in pe-
 culio, ut l. quod fructuarius, in prin. ff. de acq. rer. do. nisi alia
 essent indicia ex quib. esset taliter praesumendū, ut quia tra-
 dit filio eunti in castris, ut l. circa. C. de castrensi peculio. l. br.
 xj. Aut nomine filij tantum emit, & nō tradidit, & idem, qd
 nō uidet donare, sed in peculio profectiu cōcedere, ut l. si. ff.
 24 de peculio leg. t̄ Deinde quaro, quid si pater fecit filium
 stipulari ab aliquo debitore suo, an pater uideat facere hoc
 animo donandi, uel uideatur uti solum ministerio filij. & q.
 nō uideat donare, facit l. si pater. in prin. ff. de donat. In con-
 trariū facit d. l. si. ff. de pecul. legato. & C. de castrensi peculio. l.
 j. Sol. Aut pater nomine filij stipulat, uel emit, & loquitur d. l. si.
 de pec. leg. qd tūc null? ac? traditionis interuenit filio, arg.
 l. Papinianus. de donat. inter uir. & ux. aut pater fecit ipsum fi-
 lium stipulari, uel emere, & tūc dicit Oldr. q. inspicendus est
 numerus liberorū, & quātas patrimonij patris, & quātas
 quā filius stipulat est, uel alius nomine suo cōtraxit, utrum
 sit parua uel magna, ut sic his inspectis uideat donare uelle
 uel nō, arg. ff. de leg. ij. l. si filio. de fundo. in fi. l. quasi. §. sed
 qd Pomponius. de do. inter uir. & ux. l. utrum. & lac. de Aret.
 in d. l. si pater. de dona. & c.

ADDITIO.

a Iste tractatus. Adde q. Bart. composuit istum tract. & morte praeventus nō
 compleuit. ideo do. Bald. compleuit, ex dictis per ipsum & alios doct. in l.
 si patruus. C. com. uiri. iud. & in l. filio. C. fam. ercif. qui est impressus post
 istum tract. Bart. & sic perficit istum tract. quamuis in impressionibus non
 sit perfectus totus tract. Bald. ut j. uidebitur. Thom.
 b Lucratur. Vide Rom. cons. ccccxxij. Ber. Land.
 c Quero. Vide plenē de ista materia per Alex. in l. si haeres, in princ. ff. ad l.
 Falc. Thom. Diplo.
 d Quero. Pro concor. Aduerte q. officialis seu thesaurarius quando aliquis
 acquirat, an intelligatur acquirere de bonis suis, an de bonis eius cuius offi-
 cium gerit, & Bart. reprehendendo glo. ibidem in l. facultas. C. de iure fisci.
 lib. x. tenuit q. praesumatur acquirere de suis. contrariū tamen allegatur in
 hoc tract. de duob. fratrib. uers. quaro quid sol. potest accommodari secus
 dum Bald. in c. j. de controuer. inter domi. & uassal. in uerbis pseudo. quon
 alleg. domi. Alex. in addit. ad Bart. in d. l. facultas in fin. quod scilicet prima
 opin. loquatur post redditionem rationis. Secūda uerō opin. ante redditi-
 onem rationis, sed Bart. proprie non loquitur in thesaurario fisci in hoc tra-
 ctatu licet possit comprehendī sub uerbis suis generalibus, & ideo de dire-
 cto non possit argui contrariū. Adde ad Bald. in l. si defunctus. C. arbit. tu-
 in l. qui quis. C. si cert. pet. & ea quae addit do. Alex. post Bart. de uxore
 uidua concubina, de filiofam. de rectorib. in l. & si instrumētū. C. de conue.
 ff. debi. eod. lib. alleg. Innoc. in c. cum ex officijs. de testam. Alber. in l. etiam.
 C. de don. inter uir. & ux. Ang. cons. cxlj. Vide plenē per dom. Bart. Socin.
 cons. cxlix. in ij. uol. incip. materia praesens in ult. col.
 e Vxor. Vide Ang. cons. cxlj. Bart.
 f Quinto quero. Vide Ludou. Rom. cons. ccccj. & Bart. in l. dotem. ff. de
 castren. pecu. & ibi Alex. in addit. & ibi apost. meam. Et uide Andream
 Barba. cons. xxxvii. in ij. uol. in xij. col. incip. scribitur Sapi. & uide Bart.
 in l. si cum dotem. §. transgrediamur. in ult. q. ff. sol. matr. & ibi Alex. & in
 l. j. §. septem nec castrens. ff. de ope. lib. & Bal. in l. certum. C. fam. ercif. &
 in auth. de testa. C. de collat. Thom.
 g Vfructus. Bart. C. de inoffic. testam. Thom.
 h Libros. Vide Bald. cons. cccxij. §. lib. & ibi an fratres mortuo patre debeant
 manu tenere in studio. Bernar.
 i Inuitis fratribus. Bal. in tract. qui supponitur de duobus fratribus simul ha-
 bitantibus numer. xix. tenet contrariam opinionem quam iste hic dixit in
 apost. ad Dyn. in l. Lucius Titius in uers. ut de cōmuni. ff. ad municip. &
 in addit. ad istum in l. j. §. nec castrens. in fi. in uers. nec tenebitur haeres.
 ff. de collat. bon. & in addit. ad Bal. in l. filia cuius. num. xij. in uers. ad mun-
 cip. ff. de collat. Thom. Diplo.
 k Nuptijs. Vide Roma. cons. cccxj.
 l Quero. Vide Bartolum in l. si. ff. de pecul. leg. & ibi Alex. in addit. quae po-
 nit plura ad materiam. Thom.

BALDVS DE PERVS DE DVOBVS FRATRIBVS SIMVL HABITANTIBVS, lib. I I.

ADDITIO.

Tractatus do. Bal. Vide qua scripti s. in tract. de duobus fratribus. et istud principium ualet, et primo queritur pater emit libros, usq; ad s. primo quero quid si filius, non fuit impressus, sed modo imprimuntur. et istum tractatum perfectum inueni in xij. uol. cons. in chart. lxxxiij. in studio excellentiss. doct. sac. de monte Sperello de Perusio. Thom. Diplo.

PRIMO QVAERITVR: PATER emit libros filio studendi, deinde decedit pluribus relictis filiis. Queritur an hic filius debeat habere illos libros praecipuos, an debeat conferre fratrib. Gl. quaerit in l. filia. C. fam. erc. dicit qd debet habere praecipuos. Et hoc uidetur probare duabus rationibus. Prima, quia omnimodo pro filio uidetur hoc tacite uelle, & quasi ultimū iudicium cōferre in eum, ut d. l. filia. Secundo qd hic uidetur operari fauor studiorū. ff. fa. erc. l. que pater. Tertio uidetur hic operari ratio, quia ob causam studiorū pater emit, & illa causa nō sit finita, ergo cogredes ab eo nō possunt amouere, seu aduocare libros. ff. l. uuo. C. si filius Neratius. Quarto, quia pater habet necesse emere libros pro filio, ex quo cum misit ad scholas, ut C. ad Maced. l. Macedoniani. Quinto, quia sicut arma quaerant militi, sunt praecipua eius, C. fam. erc. l. si filius. sic & libri qui dantur student. In contrariū uidetur qd libri empti sint patris, sicut reliqua emptia per patrem, ergo pertinet ad oēs heredes pro hereditaria portione. C. fam. erc. l. cate rium. Præterea, debet filius legitima, & parte suā cōputare, sicut cōputat militiā sibi empiā a patre. C. de inoff. testam. l. omnimodo. s. si. posito qd ista esset donatio. Non est donatio simpliciter, sed ob causam affectio- ne meritiā. Et ideo imputat in patre huius filij, sicut donatio propter nuptias. C. de inoff. testam. l. qm nouella. Non ob. d. l. si pater. uerū filius si imputat sibi sumptus studij, quia intel- ligitur in sumptibus studio cōsumptis, ut est uictus, & uestitus, secus in libris qui extant, cum tales debent sibi imputare, uel conferre fm Guliel. primā opinionē tenet Dyn. ff. de collat. bon. l. j. sed nec castrēse. de hoc not. Cyn. C. de coll. l. frater, sed Bart. dicit, aut pater solum emit nomine filij, nec tradidit, nec expressit se donare filio, & tūc dicti libri sunt praecipui patris, ut l. j. C. de castren. pecul. lib. xij. requirit enim traditio, ut uideat donare. C. si quis alteri uel sibi. l. ij. Aut emit nomine filij, & tradidit sibi uel se donare expressit, & tūc aut filius aduocatus est, uel doctor, aut scholaris. primo casu, dicitur quasi castren. quia doctor & aduocatus dicitur militare. C. de aduo. diuer. iud. l. fori. & l. aduocati. ideo nō conferunt, ut d. s. nec castrēse. & C. fam. erc. l. si filius. Secundo casu, aut cōpletit studij in uita patris, & sic incipit quasi militare, & effici- tur quasi castrense, & confirmatur illa donatio. ff. de donat. l. donat. s. patri. & C. de donat. l. emancipati. Aut pater decedit ante qd filius studij cōpleret, & militiā adimpleret, & tunc nō potest dici quasi castrense, quia cōditio personae nō patitur, quia non reperitur in iure qd scholaris dicatur militare, sed tantum magistri. C. de fun. li. l. ij. lib. x. facit quod not. C. de iur. iudi. om. iudi. l. fin. & ideo tūc debet distinguī, sicut fit in alia simplici donatione, quia aut erat emancipatus, aut postea emancipatus libris nō ademptis, & non debet conferri, quia cōfirmata est donatio, & pater nō potest reuocare, d. l. emancipati. & s. si pater. etiam nisi alia simplex donatio esset conferenda. quod no. Cyn. C. de collat. auth. ex testam. hoc casu tamen fauore studij cessabit collatio, ut d. l. quaerit. Aut non fuit emancipatus, & tunc si talis donatio fuit morte cōfirmata, non debet conferri, ut hic, scilicet simpliciter reuocatur, tunc debet conferri fm Bart. sed Oldr. dicit qd in dubio pater uidetur donare, an autem ad usum tantum sit donatum, debemus recurrere ad coniecturas quaerere possunt percipi numero liberorum, & facultatum patris, arg. de leg. iij. l. si filia. ubi per Oldr. & de fund. inst. l. quatuor. s. Papinian. de dona. inter uir. & ux. l. uirum. Aut constat de donatione, & tunc si fi-

lius erat emancipatus, statim ualet donatio, aut postea emancipatur, & confirmatur emancipatio, & tunc aut est doctor, uel aduocatus uiuo patre, & cōfirmatur quasi transit in pec- ciam quasi castren. peculij, aut pater primò decedit quā hōc cōtingat, & confirmatur donatio morte patris nisi fuerit reuocata: ut d. l. si. & omnibus istis casibus iste studens habet li- bros praecipuos fauore studiorum. Sed si non constat de do- natione, licet confiet de receptione, & assignatione, uidetur tunc esse recurrendum ad distinctionem Oldr. & fm eum ui- detur limitanda d. l. filie. Nam in parua expensa praesumitur donatio, sed in magna quaerit maiorem partem patrimo- nij eximit, quia forte habet multos alios filios, non praesumi- tur donatio, & hoc op. uidetur mihi multum aequa. Secundo quaero, pater misit filium ad studium, & decedit, an debeat si- lius perficere studium cōmunibus sumptibus, an proprijs. Et uidetur qd cōmunibus, quia munera cōcepta debent perfi- ci de cōmunibus, licet noua nō possint inchoari supra fam. erc. l. si filia. s. idem scribit, & not. gl. de munerib. & honorib. l. qui originem. s. si. de collatione honorum. l. j. s. sed an ij. Et ibi uidetur hoc tenere Dyn. & ad municip. l. mitius. s. idem scri- bit, & ibi per do. Fraciscum, quia haeres mandatarij, tutoris, & socij tenentur expedire negotia cōcepta. ff. pro socio. l. heres socij. & de neg. gest. l. nam, & socij. & l. socij. Terminat Bart. & reprehendit Dyn. Nam factum patris erga filium inceptum, eatenus obligat patris haeredem, quatenus ipse pater erat de necessitate obligatus, probatur ff. de munerib. & honorib. l. filium. cōiuncta l. honores. s. is qui de decur. hoc modo decurionatus est principium ad alios honores siue dignitates, ut doct. s. is qui. & tunc si pater con- sentit decurionatum, successores non tenentur de alijs mune- ribus post mortem, sic in proposito licet pater consentiat in prin. studij, tamen postea nō tenebatur necessariò proficui, ergo nec eius haeres. Præterea, hoc probatur expressè in d. l. si filia. s. idem scribit. Nam eatenus heres tenetur, quatenus pater erat obligatus. sed hic pater non poterat cogi ad profe- quendum studium, ergo nec eius haeres, cum eadem condi- tione sit haeres, cuius erat defunctus, ut ff. de reg. iuris. l. haeres. Præterea aut dices fratres teneri uigore obligationis, in eos transfusè, & hoc est falsum, ut dictū est supra, aut uigore cur- iusdam quasi donationis, cōsiderato qd habet uim relictū. Et hoc non potest esse, cum pro futuro tempore nulla sit perfe- cta traditio, ut ff. de donat. inter uir. & ux. l. Papinianus. fare- tur tamen dominus Bartolus qd si debitum occasione studij esset factum in uita patris, dum tamen esset honestum & licitum, qd fratres tenentur soluere per iura superiorū allegata. & sic intelligitur ff. ad Maced. l. sed & Iulianus. s. quod dicitur. & d. l. Macedoniani. & distinguendo sic concludit. Aliquan- do pater aliquid incipit pro filio, seu filio incipientem consen- tit, propter quod obligetur ad cōsumendum totum adum, & tunc tale onus transit ad haeredem, ut l. haeres socij. s. idem scribit. ff. pro socio praegallegata. Aliquando consentit filio in- cipientem, seu ipse incipit aliquid, propter quod non obligat ad totum, & tunc eatenus trāsit obligatio ad haeredem, quatenus ipse defunctus tenebatur, ut d. l. si filius. & iste casus est quaestio nostra fm Bart. in suo tract. quod no. Concludo ergo qd si uult perficere studium, expendat de parte sua, non de parte fratrum: quia ex operis initio nō est contracta obli- gatio pro toto tempore, fm eum. Quod ego concedo, scilicet qd non sit contracta obligatio pro toto tempore, & hoc dicit Dynus. sed hoc uerum officio iudicis contineri, quia mediū & filium habet quodammodo probabilem, & quodammodo necessariam cōsequentiā ad prin. Vnde sicut ipse pater cogitur alere filium in studio, & emere sibi libros ex quo misit eum ad studij, ut no. in d. l. Macedoniani. Ita breuiter qd nec- cessitas post mortem patris transmittitur ad haeredes. Non dico qd haeres patris tenentur donare libros, quia nisi pater tenebatur, sed qd pater tenebat emere, & sibi mitti ad stu- diū, & assignare ad usum facti, recēta sibi proprietate librorū pro hereditaria parte, & hoc si studēs est ita pauper, qd de sua parte non potest habere sumptus studij, si enim ex proprijs hereditarijs haberec unde studeret, fratres etiam in diuitem substantiam

substantiā possidentes nihil tenentur conferre de proprio, arg. ff. de pec. har. l. fin. Finaliter tamen puto qd opin. Bart. sit uerior de iure quā opinio Dyn. quia nec tempus studij, nec eius sumptus limitatur necessariū & certū à iure, & ideo non possumus eam mereri in uita patris. Et licet opinio Dy. esset necessaria in sumptibus studij, tamen si iste peracto stu- dio intendit doctorari, quia est nouus actus de necessitate studij, non inferitur, iste qui uult doctorari tanquam aggre- diens nouū actum debet doctorari proprijs sumptibus, ar- gumen. ff. de legatis iij. l. seruus leg. s. si ex officio. Tertio quaero, si pater fecit sumptus in nuptijs pro filio capiente uxore, & mortuo patre, alter frater uult qd pecunia expensa, & alia ordina ueniant in diuisione, uel qd frater pro quo isti sumptus sunt facti, imputet in propriā partem, quaerit quid iuris: Respond. qd licet pater expendat in nuptijs filij, qua- tenus ista expensa cōsumpta est, non debet filio imputari. & si alter frater uult dicere, ego uolo ducere uxore, & tan- tumdem expendere de communi, non auditur, quia pater non expendit de cōmuni patrimonio liberorū, sed de suo proprio in quo filij nondū habebant aliquod ius, & hoc est uerum, nisi pater aliter cauerit in testamento. ff. de muneribus & honoribus. l. iij. s. si. Sed circa uestes, & alia ornamen- ta uxoris an ueniant, dic. aut loquimur de uestibus quoti- dianis, & necessarijs ad usum quotidianū, & non sunt conse- renda, & sunt propriae mulieris, & à principio tenuit dona- tio inter focerū, & nurum, ut ff. de donationibus inter uir. & uxor. l. ex actio. & ff. ad l. Falcidia. l. ij. s. dos de usufructibus. cum sua gl. Aut loquimur de uestibus, & alijs ornamentis pretiosis, & scitis, & illa qualia nunc sunt, sunt conferen- da, nam remanserunt. ff. de donationibus inter uir. & uxor. l. mortis suae causa. s. fin. & probatur hac distinctio ff. de pec. lid. uestimentū. Nec potest dici qd donatio morte foceri sit confirmata, quia non fuerunt res donatae, sed ad usum tra- dita, ut d. l. mortis suae causa. in fin. Præterea posito qd fuis- set donatio, non confirmatur morte foceri, constante matri- monio inter uirū & uxore siue filium, ff. de donat. inter uirū & uxor. l. cum hic status. s. ratio. & s. seq. facit ad praedicta, ff. soluto matrimonio. l. pe. fm Bart. & ff. commo. dati. l. sunt cer- ta. s. interdū. plenè dixi in dicta. l. penult. s. j. Quarto quaero, pater expendit in rebus aduentitijs filij, modo d. filius tempo- re diuisionis habet eas praecipuas, quaerit quid iuris de sum- ptibus, an fratres possint eas ei imputare tempore diuisionis: Respon. secundū Bartolū, an fuerunt sumptus necessa- rij, quos pater habebat necesse facere, & tunc pater non po- test repetere, nec haeres eius possunt imputare. C. de bonis mater. l. prima. de bonis quaer liberis. l. fin. s. ubi autem. Aut non erant necesse patri, sed permissa, ut quia in re filij plantauit uincam, uel domū edificauit, uel fecit alios sum- ptus, & tunc aut ad perpetuā utilitatem, & habetur ratio hu- ius sumptus, quia ratione aduentitijs inter patrem, & filium potest consistere ciuili obligatio, etiā ex quasi contractu, ut d. l. fin. & C. ad Trebell. l. iubemus. Et hoc si pater fecit illud animo repetendi, secus si non, animo repetendi, nolens filij sibi obligare, argum. ff. de condit. & demonst. l. si in area. & ff. communi diuidundo. l. in hoc iure. circa mediū. Sed si du- bitatur quo animo fecit, tunc dicit ipse qd paruus sumptus dicitur facere animo donandi, argum. ff. de don. inter uir. & uxor. l. si seruus cōmunis. Sed in magnis, aut sunt in qua- titate fructuū, & tunc uidetur ei donare, argu. d. l. fin. s. si au- tem res. Nam expendere in re filij, uidetur apud eum dimite- re. Aut sunt ultra fructuū quantitatis, & non uidetur dona- re, & in dubio uidetur habere animū repetendi, nisi in cau- sa alimentorū, uel simili expēdit. C. de neg. gest. l. alimēta. Sed si non sunt ad perpetuā utilitatē, sed ad fructuū utilita- tem, hic nulla patri, uel haeredi eius competit petitio, quia onera pertinent ad eum. & idem in eo quod expendit pro- datijs, & collectis, cum habeat usum fructuū, ff. de usufruct. l. si pendente. s. si quis. & ff. de impens. l. nec stipendiū. Quinto quaero, quid si pater fecit filium stipulari ab aliquo suo de- bitore, an uidetur hoc facere animo donandi, an uidetur uti filij ministerio, & qd uideatur donare, facit ff. de don. l. cū sit.

s. si. & l. si pater. in pri. In cont. facit, ff. de pecul. l. i. si. & C. de ca- stren. pecul. l. j. li. xij. Sol. Old. & Bart. inspicit debet numerus liberorū, & quantitas patrimonij patris, & quantitas qua si- lius stipulatus est, uel aliā contraxit: & quia aut est parua, uel magna, his inspectis uidet donare, uel nō, argu. ff. de leg. iij. l. si filia. cum sim. Et idem tenet Iacob. de Are. in l. si pater. Non ob. l. si. de pecul. uel quia ibi nullus interuenit actus fi- lij, uel traditionis in filij: sed hic interuenit obligatio à filio cōtracta, qua in uirib. p. quasi traditione habet, ut no. C. de dote cau. nō nu. l. ij. Sed ego puto ut uideat adhibitus filius ut minister si est filius in potestate. Sed si est emancipatus, quia per eum non queritur patri, uidetur adhibitus ut cōmodū sentiat, & sic ut donari, ut d. l. auia. s. si. & ar. ff. de do. inter uir. & ux. l. mulier. Sed in dote fauore dotis ne remaneat mu- lier in dotata, nunquā filius praesumit adhibitus ad stipulā- dum ut donari. ff. sol. man. l. quaerit. sed qm mandātē stipula. praecedit, quia mandātū est proc. & in dubio est sim- plex procurator nō in rem sua, nec praesumit donatio. ff. man- dati. l. idē qd s. si tibi. & facit qd not. ff. & C. de don. inter uir. & ux. l. si filij tui. & per Cy. C. de iur. do. l. ij. & de leg. iij. l. cū quis decedēs. s. nuptā per Dyn. usq; huc. do. Bald. repilogauit al- quas q. tractatas per Bart. in superiori tractatu, hic uerò idē Bal. incipit quaerere. Huc usq; nō fuerunt impressi, modò se- quit tract. Bal. qui fuit aliā impressus.

- 1 Filius impendens circa personam patris eo uiuo non petit ad coherede iudicio fam. erc. ff.
- 2 An actione neg. gest. remissioe.
- 3 Filius qui uiuo patre res ipsius patris consumpsit, surripuit, & dilapida- uit: an patre mortuo tāto minus accipere debeat, et id quod consum- psit, in suam partē cōputare, si instituti sunt filij her. & nu. 34.
- 3 Si pater se obligauit pro filio, an totum solui debeat de parte filij.
- 4 Pater si dilapidauit, & consumpsit bona aduentitia filij, an filius à fratrū bus emendationem recipiat.
- 5 In aduentitijs inter patrem & filium cadit efficax obligatio.
- 5 Legatum si sit à matre que prohibuit patri queri usufructū an ualeat, & s. in tract. Bar. nu. 14.
- 6 Si unus fratru cū pecunia cōmuni facit mercantiā & lucratur, quādo tale lucrū debeat alijs cōmunicare, & quid de dāno. nu. 8. & 22.
- 7 Tutor negotians cum pecunia communi pupilli quando teneatur lucrū cōmunicare pupillo et uideatur nomine proprio uel communi gere- re, et quid de dāno. nu. 8.
- 9 Si unus duorum fratrum simul habitantium post mortem patris facit de- bitum, non soluitur de communi, nisi ratione communis utilitatis sit contractum.
- 10 Dos recepta per alterum fratrum non restituitur de communi, nisi pro- betur uersa in communi.
- 11 Condemnatio soluta per alterū fratru non soluitur de cōmuni. nu. 30.
- 12 Frater debet militare suis sumptibus, non de communi.
- 13 Frater maritat filiam de proprio, non de communi.
- 14 Si fratres stant simul et unus eorū lucratur et nescitur unde ueniat, pro- sumitur de iure cōmuni lucrari, et cōcitantur.
- 15 Fratres si sunt socij omnium bonorū, lucra et dāna cōcari debent.
- 16 Si unus ex duobus fratribus socijs omnium bonorum emit gabellam et promittit poenam: alter qui non emit contrahenti, neuter ipsorum incē- dit in poenam.
- 17 Duo fratres simul stantes an uideantur contrahere societate, et quam.
- 18 Tutor auctorans pupillo in his que sunt per actū uerbi debet loqui, seu- cus in his que procedunt per factum fieri.
- 19 Eructus ex cultura promouentes cultatiua per fratres, quorū unus habe- bat duos filios, debent per capita diuidi, et infra nu. 35.
- 20 Si ex duobus fratribus, unus diues, qui possit pecuniam in societate, aliter pauper, qui possit operari, et totum perijt, pauper tenetur ad dimi- diam pecuniam.
- 21 Fratres simul habitantes si non negotiantur, non praesumuntur socij.
- 22 Si fratres simul habitant, uel patris, et nepotes et unus negotiatur, al- ter non, quando praesumantur socij, late s. nu. vj. et vij.
- 23 Fratres praesumuntur socij quando simul habitant et simul negotiantur.
- 24 Dammum contingens in persona unius ex fratribus casu fortuito, an sit cōmune.
- 25 Fratres seorsum habitantes, si simul negotiantur, praesumuntur socij.
- 26 Fratres seorsum habitantes, et uiuo patre negotiantur, et lucrum cōm- municant.

- 27 *Lucrum proueniens alteri fratri, uel ex successione uel propter statutum quod non communicatur.*
- 28 *Alter ex fratribus si sunt socij potest capi pro debito alterius si est contractum nomine societatis.*
- 29 *Sumptus facti per alterum ex fratribus tam in eius persona quam filij uel filie sunt socij omnium bonorum & sunt de communibus.*
- 30 *Condemnatio iniuste facta debet de communi solui, si sunt socij generalis, secus si est facta licite, quia de proprio condemnati. §. nu. 1 r.*
- 31 *Si pater fecit sumptus pro uxore alterius ex filijs, uel soluit condemnationem pro filio, an imputetur in eius partem.*
- 33 *Vestimenta, annuli, & perle que fecit pater nurui, imputatur in parte filij pro eo q. nunc ualent, non pro eo quod fuerunt emptia.*
- 36 *Filius expendens lucrum undecunq. proueniens in paterna familia, id non repetit.*
- 37 *Frater presumitur amabilius sibi quam fratri, cum quo non habitat, & num. 38.*

1 PRIMO QVAERO, † Quid si filius impedit se circa personam patris eo uiuo, an à cohæredere recuperet? Resp. qd qd eo uiuo gestū est, nō uenit in iudicio fam. erci. l. puto. §. sed & si. & l. q. hæres. §. pe. fam. erci. Sed an possit recuperare per actionē neg. gest. dixi de neg. gest. l. si filius p. patre. Sed quid si filius † nō gestit negotia patris, sed uiuo patre res patris dilapidauit, & cōsumpsit, & furripuit, & lusit, & postea decessit pater omnib. filijs hæredib. insti. qualiter frater dicit q. tanto minus accipiat, & suā partē computet, an possunt ad hoc eum cogere? Videtur q. nō, quia damnū datū in uita patris, nō uenit in iudiciū fam. erci. in d. l. puto. §. sed & si. Item pater uidetur ei remittere ex cōiunctione personarū, ut ff. de probat. l. Procula. Et ideo uidet q. licet pater nil dixerit in testamento q. frater nō possunt aliquid petere, ut d. l. omnimodo. C. de inoffic. testa. in fi. l. in contrariū uidetur, ff. de pact. l. tres fratres. Sed dic fm Guliel. aut filius iste erat emancipatus, & tunc siue consideretur crimen, siue pœna, siue obligatio, siue cōstitutio, omnia ista statim sunt nata, ut ff. de fur. l. si quis uxori. §. i. deo cū actio fuerit quaesita patri, ipso mortente transit ab hæredē. ff. de priua. delict. l. j. & ideo ad quemlibet per hereditaria portione est quaesita. C. de har. act. l. si adueta, sed si ille filius erat in potestate, tunc actio nō erat nata, sed obligatio naturalis, ut d. l. ferui, & filij: & dicit ipse Guliel. q. cum non fuerat actio nata, sed tantum pater naturaliter obligatur, q. hæredib. nō subuenitur iure actionis, sed ope exceptionis compensationis, si forte alij percipissent fructus ultra q. deberent. & ideo si agant conditione in debiti, poterunt opponere compensationē. ff. de cond. l. in deb. l. frater à fratre. in pri. ff. de compensatio. l. id q. natura. ff. de neg. gest. l. iij. §. si pupill. Et intelligi q. ueniat in cōpensatione solum simplū, non duplū, uel quadruplū, fm Guliel. arg. ff. pro socio. l. si id quod. §. si filius. ff. familia. erci. l. si duplo cōmissio. Non ob. l. tres fratres. quia ibi factū fuit futurum post mortē patris, ut C. fam. erci. l. aduersus. de quo per Guliel. in l. certi iuris. eod. tit. † Sed quid si pater se obligauit pro filio, an totū solui debeat pro parte filij? Resp. non, sed omnes debent sustinere, ut d. l. si filius. §. idem scribit, & §. Neratius. & ff. de munerib. & honorib. l. iij. §. fin. fm Guliel. in d. l. certi. hoc uerū si pater suscepit in se obligationem filij, ductus pietate paterna. C. de ca. l. liber captus, sed ex necessitate dictate statuto pater fuit captus pro filio. Dic ut no. C. de decu. super rubr. lib. x. tunc non presumitur patris liberalitas erga filium, sed presumitur quædā necessaria gestio negotiorū, ar. d. l. nam & seruus. in pri. ff. de neg. gest. Nam in necessitatib. nemo liberalis existit. ff. de alim. & cib. leg. l. rem legata. Ex ista ergo gestione est naturalis obligatio inter patrem & filium, quæ transit ad hæredes. Et facit ad prædicta, ff. de liber. cau. l. agi, in sui ratione. & qd not. Doctores de eo, qui cogitur soluere condemnationē alterius, ut l. secunda. §. finali. ff. de uerborū obligationibus. & quidā ponunt in l. quarta. §. Cato. eodem titulo. † Sed quid si filius habet bona aduentitia, & pater ea dilapidat, & ea cōsumat, filius uult ea emendari à fratribus, an possit? Et uidetur q.

uon, quia non cadit inter patrē & filium, etiam ex iusta causa naturalis obligatio, & ideo lex statuit q. tali patri auferatur administratio, non aut interponatur cautio. l. Imperator. ff. ad Trebel. & argumen. ff. de sentent. pa. l. fin. In contrariū uidetur. nā inter patrem & filium cadit efficax obligatio ex causa aduentitia, iuxta not. ff. de fideiussor. l. si quis pro eod. §. j. hic ergo naturalis obligatio transit ad hæredē patris saltem in simplū. Si autem pater non habet usumfructū, quia ille qui legauerat, prohibuerat usumfructū quari patri. C. de bon. quæ liber. authentica excipitur, & tunc quia pater deliquit præcisē in re aliena, tenetur ut quilibet extraneus, & sic tenetur filio emancipato, ut dixi C. de dol. l. superstitis. Sed si pater habet usumfructū rei, tunc debet distingui modus dilapidationis, qui aut concernit solos redditus, aut rei perpetuam deteriorationē, uel intolerabilē etiam lationē. Primo casu non tenetur pater, quia de eo quod cōmittit circa redditus, non tenetur filio reddere rationē. C. de bo. quæ lib. l. cum oportet. §. cum autem, quia non tenetur hos fructus filio conseruare. Sed si pater rei substantiā dissipat, tunc tenetur de eo reddere rationē, ut l. fin. §. cum tacita. C. de bon. quæ liber. quia tenetur secundū istam rationē, proprietatē seruare filio illatam, ideo in matre dilapidante bona filij, in quibus habet usumfructū, distinguere eodem iure. C. de secund. nup. l. hac edictali. §. omnibus. Sed iuxta prædicta † incidenter quærūt, mater reliquit filio legatū, & prohibuit patri quari usumfructū, an potest hanc legem in legato ponere? Bar. mouet hanc quæstionē in dicto tractatu, & glo. in authen. ut lice. mat. & auia. dicit q. patri non quærunt ususfructus, cum dispositio ualeat, quia per hoc non grauarur filius, imò eius conditio fit melior. ff. de uulgari & pupillari. l. cum ex filio, & C. de inoffic. testamen. l. filius matre. sed tex. in d. authen. tam in rubro quàm in nigro, innuit expressē contrariū, quare Bart. dicit, aut est filius institutus sub conditione si pater renunciet usumfructū, & ualeat institutio, ut d. l. si filius matrem. & existente conditione per patris renunciationē, certū est q. patri nō quærunt amodo ususfructus, quia pater renunciauit. Aut institutio est pura, sed per modū præcepti adijcitur, ne ad patrem perueniat ususfructus, & tunc filio aduente pater habebit usumfructū in legato, in quo testator nequiuit talem legē imponere. Nam non potest facere quis, quin leges habeant locū in suo testamento. Sic intelligit Bartol. text. authen. Sed dic q. ista distinctio non est bona, quia quod non potest fieri per modū distinctionis lege prohibente, non potest fieri per modum conditionis. ff. ad legem Falcidia. l. Scius & Augerius. Item in primo membro non dicit uerū, quia cum conditio non sit posttestamentaria, testamentū est nullū ratione præteritionis, uel saltem oportet q. conditio remoueat de medio, & institutio remaneat pura. C. de inofficio. testamen. l. quoniam in prioribus. Tenet ergo simpliciter gloss. q. licet ususfructus quæratu patris testatore tacente, & rem admittente ex improvidentia legis, secus tamen est si ipse testator prouidet, ut d. authen. excipitur. Et si dicas etiā legitimā non potest imponere legem. Respond. uerū est de lege grauarius, sed fauoris sic. Item non imponitur legitimā, sed patri, cui ab uxore nō debetur legitimā, & ita conclusio. Circa secundā partem huius tractatus, scilicet de his quæ contingunt post mortē patris. Quæro primò, † si unus fratrum cum pecunia hæreditaria facit mercantiā, & ex his lucratur: an debeat alijs communicare? Sol. huius quæstionis patet ex his quæ dixi, C. commu. utri. iudi. l. si patronus. & uidentū est an faceret nomine cōmuni, an proprio. Et cum ista quæstio de facto contigisset, dicit Bartol. q. fecit sibi ostendere librum rationum, quo continebatur sic in principio, hic est liber mercantia Petri, & fratrum tali loco. Et ex hoc dicit apparere, q. fecit nomine cōmuni mercantiā, argumen. ff. de neg. gest. l. Nefenius. & ideo lucrū erit communicandū. Sed si hoc non apparet, nec alteri fratri erat tutor uel curator, & tunc lucrum debet esse suum propriū. ff. de administration. tuto. l. Titium & Maximium. §. altero, sed si tutor esset, uel curator, tunc lucra quæ faceret ex paterna pecunia, debent esse communio,

munia, secus de lucro quod fiet ex pecunijs redactis ex mercantia, cum quibus aliquid sibi emittit. Nam pecunia redacta ex mercantijs communibus non est cōmunis, ut dicit gl. in d. l. si patronus. Et prædicta, quæ dixi † in tutore, & curatore, dic tunc esse uera si constat prius q. fecit nomine proprio. Nā in dubio presumitur facere nomine cōmuni ratione officij, cōmunionis, arg. ff. q. ex fac. tut. l. post mortē. §. j. quod hinc aliter non examino, sed Bart. in d. §. altero. dicit q. cum tutor facit id quod tenetur, nec potest facere pro pupillo, presumitur facere nomine proprio. Sed q. facit quod potest facere nomine cōmuni, tñ tenetur facere nomine cōmuni si non uult, presumitur facere nomine proprio. Sed tutor non tenetur facere negotiationē, nisi testator præcepisset, imò pecuniā conuertit in emptionē prædiorū, quæ non subiacent periculo casus fortuiti, ut in auth. ut hi qui se perhi. res m. ha. obff. §. qm. & ff. de administratione tut. l. ita aut, in prin. & regula est q. q. potest facere nomine suo, uel pupilli, simpliciter faciēdo intelligitur nomine suo. Nec ob. l. post mortem. q. illud intelligit q. facit mentionē tutelæ, fm Bar. Sed potest dici q. aut iste tutor negotiabat in negotiatione insolita patri pueri, quia pater pueri nāq. fuerit mercator, & tunc in dubio uidetur nomine proprio gerere, quia in dubio non presumitur in culpa, quia quædā culpa est agendi negotiatio insolita. ff. de neg. gest. l. si negotia. Aut continuat negotia solita, non aut aggregatur insolita, ut erant duo fratres, qui faciebant in simu mercantiā, & uno defuncto alter continuat superstitibus filijs fratris in diuisam substantiam possidentibus, & tunc uidetur eodem modo continuare, ut ff. de neg. gest. l. nā & seruus. §. si uittio, quia primordio tituli posterior probatur euentus, ut C. de imp. lucra. descri. l. j. li. x. arg. d. l. filia. §. Neratius. & ff. pro soc. l. rationē, & l. oratio nem. §. mortis, uerfic. Scia. Sed ex re cōmuni non distinguitur aut ex prima inchoata aliquid peruenit, an ex sepius reuertitur, quia natura huius actionis est, ut id q. posteriori loco sequitur, semper loco prioris subrogetur. ff. de pign. l. qui tabernam. in pri. Sed hic quæro, distum † est de lucro, quid de damno? Resp. si proprio nomine facit, est propriū, sed si nomine cōmuni, tunc aut est aggressus solita discretē operando, sicut diligens paterfamilias, & tunc damnū est cōmune, quod incidit in re cōmuni: aut insolita inchoando, & tunc imputet sibi, ut d. l. si negotia. & no. in d. §. qm. in gl. quid ergo. Ita dicit Bart. in §. si altero. In dubio aut dicitur q. q. uidetur facere nomine cōmuni, idē enim est ac si expresse nomine cōmuni negotiaret, arg. ff. de insti. l. Lucius. si presumetur facere nomine proprio, sibi imputetur. Nam sicut nō diuidit lucra, non debet cōmunicare damnū, arg. l. pro soc. l. si non fuerit. §. Aristo. Et no. † quod de materia duorum fratrum simul habitantiū no. in Spec. in tit. de iud. §. sequitur, ubi dicit q. si sunt duo fratres, & unus facit debitiū post mortem patris, non debet solui de cōmuni, nisi ratione communis utilitatis sit contractū, uel ratione societatis, quod non præsumitur, nisi probetur. in eod. §. uer. quod si duo. † Item dicit quod si unus ex fratrib. restituit dotem, non restituet de cōmuni, nisi quatenus probatur uersum in rebus cōmunitibus, ut eo. §. uerfic. quid si cōmune. Item dicit † q. si unus ex fratribus soluit condemnationē occasione delicti, damnū est propriū, non cōmune. eo. §. uer. quid si alter. Itē dicit † q. si unus militat, debet militare suis simplicibus, nō de commu. eo. §. uerfic. quid si unus. † Itē q. si unus fratrum habet filia maritandā, debet eam de proprio maritare, nō de cōmuni. eo. §. uer. qd si unus ex fratrib. nisi aliud inter eos esset conuentū, ut ff. pro soc. l. si socius. §. filia. † Item dicit q. si fratres diuiserunt, & quilibet stat per se, quilibet sibi lucratur, mercatur, & negotiat, sed si stat simul, & alter eorū cū pecunia lucratur, & nescit unde ueniat, presumit de cōmuni emisse, & lucrū debet cōmunicari, eo. §. uer. ut sit aut. Sed cur hoc ut dixi in d. l. patronus. declarando intellectū illius l. & d. §. altero. & uide Spec. in d. §. quid si alter. Et prædicta sunt uera, ubi non constat de societate inter eos contracta. Sed ubi † apparet q. essent socij omnium bonorū, idē per omnia dicendū esset q. in extraneis socijs, quæ esset participandū lucrū,

& damnū, quæ ius & natura societatis participati uult, uel sua det, sicut de dānis constat. ff. pro socio. l. duob. §. dāna. & §. quidā sagariā. & uerf. per contrariū quoq. & eo d. ti. l. si igit. Sed de lucris apparet in d. l. si duo. §. si duo fratres. in pri. §. sed & si idē Papinianus. §. si. uerf. idē Cassius. l. adeo. §. quod in aliena. cū sim. Sed pone † q. sunt duo fratres socij omnium bonorū, un⁹ emit quædā gabelā à cōmuni, & p. mittit certā pœnā, alter frater uenit cōtra illū contractū, quærūt an p. hoc incidat in illā pœnā? Resp. nō, quia ille ex quo cōuenit, nō incidit in pœnā, quia nō obligat. ff. pro socio. l. iura societatis. & q. no. in d. §. sequit. uerf. quid si duo fratres. Sed alter q. est obligatus, nō incidit, quia cōuenit, ut no. ff. de alij. l. licet. 17 §. opus. † Sed an duo fratres stando simul uideant contra here societate. Et reperit quædā additio originaliter ex dicitus Iacobi de Arezio aliquo extēsa per Richar. & Old. erit discipulos, qui dicūt q. duo fratres simul stādo, cōmunicando lucra tacite societate cōtrahere uideēt, arg. ff. pro socio. l. eod. r. Itē sicut tacite dissensu dissoluit, ita tacite cōsensu constituitur. ff. pro soc. l. itaq. Sed Bart. dicit, q. plures fratres stant simul, aut nullus negotiat, aut alter tātū, alter nō, aut oēs. Primo casu nō pōt dici cōtracta societas, licet hæreditatē pater, nā, & maternā tenent simul, & in diuisam, ut d. l. ex parte. §. si fratres, & ff. fa. erci. l. ex parte. §. si filius. Secundo casu idē, nā nō pōt uideri cōtracta societas. Nā ex hoc ille qui negotiat, magis uidet donare q. societate cōtrahere, ergo nō presumitur talis donatio. ff. pro socio. l. qui ita. Tertio casu dicit q. si alter eorū est pupillus, nō pōt dici cō contracta societas, quia hoc non potest expresse. ff. pro socio. l. ut in condit. ergo nec tacite. ff. loc. l. qui ad certū. Sed qd si uterq. est maior. Dic q. si ponant lucrū in cōmuni, q. ex hoc presumat contracta societas, non tñ omnium bonorū, ut quidā dicunt, sed quæ sunt illius mercantia, uide omnino Bar. in l. j. §. si quis hoc interdū. ff. de itin. actuq. priua. ubi tenent primò q. sit cōtracta societas, per rationes §. factas per doct. arg. l. in lege. ff. de rit. nup. & ff. de concub. l. cōcubinatus. Itē quia talis cōmunicatio nō pōt intelligi aliter fieri q. circa nomē, & ius societatis, & ideo presumit societas, arg. ff. de acq. har. l. pro hæredē. §. Papinianus. Secundo q. nō pōt societas illius mercantia tantū, p. bat, quia actus nostri uoluntarij nō extendunt ultra ea quæ gerunt. ff. de itin. actuq. priua. l. j. §. l. Sed Bart. in d. §. altero. & in d. l. sed si patruus. dicit q. omnia ista sunt notanda. Sed ego dico in primo mēbro, q. si nullus negotiat, p. ex actis apparere socialis effectus sicut est inter nobiles, qui nō faciunt mercantias quaestuaras: tñ quæcūq. bona, quæcūq. salaria, quascūq. dotes acquirūt, in cōmuni conferunt. Nemo em̄ potest negare hos esse sociales actus ex quibus presumit intentio, & uoluntas, ut dicit la. de Are. & Old. ad qualitatem enim actū decurrit. Talis enim presumit modus qualis ex actib. pōt colligi. ff. de acq. hære. l. duo fratres. C. de inst. & subst. l. reprehendenda, ubi dicit gl. q. facto datur uoluntas intelligi, ar. Inst. de re. diu. §. seruos. Nam in brutis animalib. actus & cōsuetudo qualitatem naturalis instinctus ostendunt. Similiter dico q. si unus negotiat, alter non, tñ ille qui nō negotiat, omnia illa quæ obueniunt sibi, puta ex redib. præbendis, uel donis, ponit in cōmuni, & sic faciunt hinc inde. Nā presumit societas ex actib. recipiendis socialib. idē est cūcū unus negotiat in una arte mercantia, alter in altera, ut in aduocatione, uel tabellione lucrorū communicatio societatis inchoatio sequit. Nā ex sui natura hi actus societatis inferūt, quæ ordinant per ipsum, & per hoc ab effectu apparet societas. Item dicit q. si unus sit maior, alter pupillus, si pupillus habet tutore qui cōmunicat, & ei comunicat, q. societas contrahit, quia potest contrahi cum auctoritate tutoris. Et si dicas, † q. tutor authorizat, est opus q. loquatur. ff. de auth. tut. l. j. in fin. Resp. illud est uerū in his quæ procedunt per actū uerbi, sed in his quæ dicunt per actū fieri, nō est opus tutoris sermone, ut ff. de contrah. empt. l. si stultas. §. fundū. q. autē dicit Bart. q. societas tacite restituitur ad actus sociales, est uerū in actibus uniformibus, sed in difformibus, licet uarietate in se habentibus, puto quod per talem actū presumant societas generaliter contrahere, quandoq.

quā se in differenter habent, & in definitē. unde talib. ex actibus, ita promiscuis in differentib. prafumo societate generaliter contracta. Itē in praxidit nō confidero, an unus plus lucratur, uel expēdat q̄ alter, quia in societate generalī hoc non attenditur, sed omnia sunt aequaliter diuidenda, ut ff. pro soc. l. focius pro filia. Sed pone q̄ erāt duo fratres rursus si cū tenebāt terras ad laborandū, & unus habebat duos filios laboratores, & omnes laborabant: quarē de fructib. ex cultura prouenientibus, quō diuidantur? Resp. in capita, quia societas restringit capita eorū qui operas ponūt in societate pretij, ponendo ergo q̄ oēs sunt in eo actū laboratores, uel operarij, cuiuslibet dabitur pars, nec debet nocere his duobus filijs q̄ sint filij, ex suis enim laboribus sibi querere

20 possunt, ut l. cum oportet. s. sic em. t. Sed pone, de facto duo erant fratres, unus diues, alter pauper: posuit diues in societate quinq; pauper uero operā personalē, & cum diu durat scit societas uno ponente operā tantū, altero quinq; & omnia pereant, quāritur an iste qui posuit operā, tantū teneatur ad aliquid alteri, & quōd teneatur ad dimidiā capitalis amissi alteri fratri. Facit l. cum duob. s. si in coeunda. ff. pro soc. & sic tenet Jacob. in l. j. C. pro socio. licet glo. uideatur ibi aliter dicere. Et si dicas q̄ istud uidetur iniquū, q̄ iste perdat totam operā, & dimidiā pecuniā. Respon. illa opera in societate facta iam erat facta communis, unde nil perditur quod non sit commune uni, sicut alteri. Item talis opera est repetibilis. ff. de condi. in deb. l. si non sortem. s. libertus Item nō ob. q̄ debitor quantitatis respectu certae speciei liberat eius interitū. l. in nave Saupheli. ff. loca. quia spectale est in societate q̄ periculū casus fortuiti sit cōmune, ut d. s. si in coeūda.

21 & d. s. si. cum si. t. Sed an fratres qui simul habitant, si nō negotiantur, prafumant socij? Respon. si nil negotiantur, non quia tacite societas non potest intelligi ubi non est commercium, ut ff. pro soc. l. coiri. aliās non adiectio. t. Quare, fratres, patruus, uel nepotes, simul habitant, tū unus negotiatur, alter non, an prafumantur socij? Respon. aut qui negotiatur, facit nomine proprio, uel cōmuni. si proprio, nō uidetur socij. ff. de admnistr. tut. l. Titij & Mauij. s. altero. si cōmuni, iudicantur socij. sed quid si alter eorū est pupillus, qui nō potest contrahere societate? Dicit Bar. q̄ non est societas, q̄ nō potest expressē consentire, ergo nec tacite. ff. loc. l. qui ad certū. sed quod nomine pupilli fuerit utiliter gestū, poterit habere ratū. ff. de neg. gest. l. si pupilli. in princ. t. Sed quid si fratres simul habitant, & simul negotiantur? Respon. prafumantur socij, & si in differenter omnia communicant, prafumantur societas generalis. t. Sed an damnū contingens in personā unius ex fratribus ex casu fortuito, quia captus ab hostibus, uel ob eius maleficiū soluit de communi coitu, an erunt hic damna cōmunicanda? Dic ut l. cū duobus. s. idem

25 Papinianus. & s. si. ff. pro soc. t. sed si in una specie, ad unū tantū prafumuntur. ff. pro soc. l. cum duob. s. duo. quod enim ex actibus pendet, ex actibus limitatur. ff. de leg. l. de quibus in si. ff. de itine. actūq; priua. l. j. s. Iulianus. sed an fratres qui habitant simul, & seorsum negotiantur, prafumantur socij? Respon. sic, quia habitatio seorsum facta non derogat societati, ut ff. q̄ cuiusq; uni. no. l. j. in prin. Sed an fratres qui habitant seorsum, & negotiantur uiuo patre & lucrum cōmunicant, dicant socij? Respon. aut referunt q̄ adiuuicē, aut patri. Primo casu prafumantur socij, secundo non: facit hoc

26 ff. de eden. l. prator. s. ij. t. Viso autē q̄ hi prafumunt socij, uide dū est quae ueniunt communicanda. Et primō quare si unus fratru ex successione, uel dōis parte lucratur ex forma statuti, an debeat fratri cōmunicare? Respon. non, quia q̄ lucratur aliquid uiuo patre, debet tanquā aduentitiū percipere, text. est C. de coll. l. fin. multo magis patre mortuo, quia tunc est plenior sua acquisitio. & facit ad hoc d. l. nec adiecti. ff. eod. & uide quod no. per Cy. C. fam. erc. l. ij. & quod no. ff. de cast. pec. l. dotem. t. Quare q̄ fratres sunt socij, an unus possit capi pro debito alterius? Respon. tenet an debitū est contractū nomine societatis, & uterq; tenetur. Facit qd no. Cy. C. si certū per. l. cum te, & arg. ff. de pactis. l. item magistrī. & quod no. ff. pro socio. l. ij. in gl. Secundo aut est contractū

nomine proprio, & tunc alterius nō potest conueniri, facit 28 quod no. ff. pro socio. l. socij si unus. t. Sed an sumptus qui fiunt ex persona unius fratris, uel filij uel filiae ipsius debeant fieri de cōmuni? loquimur in sumptibus honestis. Respon. non, nisi socij omnium bonorū. ff. pro socio. l. si socius pro filia. Ex hoc apparet q̄ filius fratris debet stare in studio sumptibus patris, nō de cōmuni patrimonio, simpliciter debet dotare filiā de bonis patris, nō de cōmunibus. Item si dōtat uxore, debet fieri sumptus de sua parte, nisi sint socij omnium bonorū. ff. de munerib. & honorib. l. qui originē. s. si

29 t. Sed an si unus frater soluit condemnationē, teneatur alter contribuere iure societatis? Respon. nō, si fuerit licite condemnatus, secus si iniuste, quia tunc debent solui de cōmuni, si erant socij generales, aliās nō, ut d. l. cum duob. s. idem.

30 & s. ei cum gl. & ita no. ead. l. s. Papinianus quoq; t. Pone q̄ pater soluit condemnationē filij, uel sumptus fecit in uxorem illius puta in conuiuijs, an hoc imputandū sit in partē illius? Respon. in condemnationē est text. quod no. C. de capti. l. liber captus. & quod no. ff. de condi. in deb. l. frater a fratre, & per Guliel. & lac. de Are. in l. dominus. Sed de sumptibus no. gl. in d. l. & qui origi. s. si. & q̄ talia non imputentur, facit ff. manda. l. creditor. s. j. de neg. gest. l. Nescenius. nisi filius habuisset patrimoniū separātū a patre, de quo patrimonio nō prafumetur patrem impendisse. ff. de pet. har. l. fi. t. Sed an singula s. uehimenta, annuli, & perla pretiosa quae facit pater nuri, imputentur in partem filij? Respon. sic in quantum ualeant nunc, non in quantum fuerunt empta, quia ista res non prafumuntur donata, sed cōmodata, ut ff. cōmoda. l. si ut certo. s. interdū, nisi magna dignitas & multitudo diuitiarū facerent prafumi contrariū. ff. de leg. ij. l. si filia. de do. si filius. & uide ad materiā quod no. Specul. de iud. s. sequitur. uerfic. q̄ si duo fratres, cum multis uerfic. t. Item Cy. C. de rei uxore. act. in l. unica. s. accidit. in ult. q. ubi quārit an frater, qui dōtat fororē, poterit in partem illius imputare tempore diuisionis. t. Item uide Gulielm. in l. fin. C. fam. erc. ubi tractat an libri empti a patre sint cōmunicandi fratribus: Et quod no. gl. ad Macedo. l. ita. t. Item uide quod no. Guliel. C. fam. erc. l. certi iuris, & ibi gl. ubi quārit, quid si unus filiorū furatur grana patris, an patre mortuo teneatur sibi imputare in legitimā. Item de debitīs quaesitis uiuo patre, an co mortuo debeant esse cōmunia, haec est proprie materia l. frater & C. fam. erc. Item uide Spec. in ti. de teste. s. j. uerfic. sed nunquid. ubi dicit q̄ frater potest esse testis p̄ fratre. t. Item adde qd dixi ff. pro socio. l. si societate h. mecū. & ibi dixi q̄ si sunt fratres rustici, & unus habet filios quotidie laborantes in agro qui cōmuniter laborant, alter non habet filios, q̄ ille qui habet filios, quia plus ponit de opera, plus debet percipere in diuisione fructuum. & illud plus intelligitur arbitrio boni uiri per operarū qualitatem. Item de his quae unus filiorū lucratur uiuo patre, quid iuris sit eo mortuo, uide C. de bonis quae liberis. l. cum oportet. s. primo. & dicit Nicola. t. Mara. in d. l. cum oportet. q̄ quodcunq; lucrū sit cōmune ex opera quacunq; si filius ponit in communi expendendo in paterna familia, quod non repetit, quia apparet q̄ non uoluit sibi querere, sed patri referre, arg. C. de bon. quae lib. l. fin. in prin. tamen non firmo practice. Item uide quod legitur, & not. C. commu. utriusq; iud. l. si patruus. & circa ea quae uiuo patre contingunt. uide ff. fam. erc. l. fin. & l. ex parte. s. si. Item uide l. cum allegas. C. de ca. pec. lib. xij. ubi dicitur t. q̄ frater habitans cum fratre prafumitur amicabilior sibi, q̄ illi cum quo non habitat. Itē si unus frater expendit in aedificijs, habuistis de neg. gest. l. ex duobus in prin.

ADDITIO.

4 Primō. Vide Bar. in l. Titium & Mauium. s. altero. ff. de admnistr. tut. & ibi apostillam in uerbo, & ideo Tho.

5 Fratres. De ueritate istius q̄ uide Alexand. in l. cum duobus. s. Papinianus. ff. pro socio. et in l. Titium & Mauium. in s. altero. in additionibus Bari. ff. de admnistratioe tutorum. in uerficulo contracta societas. et domin. meum Perusinum dominum Petrum. Corne. consilio centesimo uigesimo secundo in secundo uolumine incipiente, circa praesentem. in prima col. in prin.

priū. & t. s. in l. ut nemini. in ij. co. C. de coll. Th.

6 Pone. Vide Bal. hic in si. tract. & ibi scripsi. Th.

7 Sumptus. Vide Alex. cons. lxx. in v. uol. incip. casus talis est. Th.

8 Patris. Sed q̄ ubi sunt plures socij omnium bonorum, an debeat attendi q̄ unus facit maiores expensas in domo quam alius, uel q̄ unus plus lucratur quam alter, uide Bar. hic. & uide Bal. in l. patruus. C. com. utriusq; iud. & Petrus de Anch. cons. cccij. incip. materia de qua queritur non est noua. Ludouicus Rom. cons. clxxxij. incip. in proposito themate. in ult. dub. & plenē per las. in l. ut nemini in autepe. co. C. de col. Th.

9 Sumptus. Vide Bar. in l. si cum dotem. s. si post solutum. ff. sol. matr. & ibi doctores, & ibi ap. & Bald. in auth. ex testamento. in pen. col. C. de col. & in auth. rogati. C. ad Trebell. & in auth. & capt. C. de episc. & cler. & in l. filij. in viij. col. C. fam. erc. & in l. ij. s. ff. solut. matr. in l. sancimus. C. de inoffic. testa. & Alex. in l. in quartam. in xj. col. ad l. fal. in uerfic. quantum. & in uerfic. ad pecuniam. Th.

10 Singula. Vide Alex. l. si uerō. s. seruus. ff. so. ma. Th.

11 Item adde. No. de duobus fratribus, qui habent filios, & laborant. & adde Bald. supra in isto tractatu in uerfic. sed pone. & Bald. in l. si patruus in pen. col. C. com. utriusq; iud. & in l. j. in xj. q. C. p. socijs. Ang. in l. ex duob. ff. de neg. gest. cum concor. de quib. per las. in l. pen. & in l. col. C. de collat. cui adde Bar. in cons. clxxxij. incip. Cuciarellus. & Bar. in cons. ccclij. in ij. uol. incip. iste querit. uide Ang. de Are. in s. actionū. in decima tertia col. uerfic. de act. & Pe. de Vbal. dominum meum in iure canonico. Perusin. in suo tract. de societate in quarta parte principali. & in q. vij. vij. & ix. & in sexta parte. in xxij. q. Et uide plenū cons. Alex. in cons. lxxxvij. in v. uol. incip. circa primū. & in cons. cxxxv. in ij. uol. incip. tit. q. talis est. & in cons. xcix. in eod. uol. incip. habita super narratis. & ita consilij in causa magna. in ciuitate Eugubij. Th.

BARTOLI TRACTATUS SEXTVS DE TYRANNO.

- 1 Tyrannus à tyros Graecē, & Latinē dicitur fortis siue angustia.
- 2 Tyrannus est qui communi Reip. non iure principatur.
- 3 Verba Gregorij pro lege seruanda sunt.
- 4 Superbia radix omnium malorum.
- 5 Tyrannus alius provincialis, alius ciuitatis, alius domus, alius suspensus.
- 6 Tentans uel procurans tyranniam puniatur licet non perfecerit.
- 7 Tyrannicus actus specialiter consistit in affligendo subditos.
- 8 Tyrannia non datur in uicinia, nec ulla, uico, uel castro.
- 9 Assumens sibi potestatem, uel praerogatiuam in uicinia, uel parte ciuitatis, & uniuersitas nihil potest, nisi quantum ipse uelit dicitur tyrannus.
- 10 Existerens in castro ita fortis q̄ ciuitati rebellat dicitur tyrannus, & ita in uico, & in uilla.
- 11 Tyrannus in domo propria quis esse potest. Si aliquis de domo facit contractū, cum tali rescinditur. Quis dolus, uel metus requiratur. Abbas intrusus in monasterio, potest dici tyrannus in domo propria.
- 12 Tyrannus ciuitatis est, qui in ciuitate non iure principatur. Tyrannus ciuitatis quatuorplex sit.
- 13 Tyrannus manifestus quis in ciuitate quis dicitur ex defectu titi.
- 14 Tyrannus etiā dicitur electus à ciuitate in reuolūtem per metum quando ciuitas habet ius eligendi.
- 15 Violentia, uel metus qualiter inferatur in populum.
- 16 Facta per modum iurisdictionis à tyranno manifesto, ex defectu tituli non ualent.
- 17 Facta ab officialibus existentibus in ciuitate, in qua sit tyrannus, & quos ipsi ciuitas sibi eligit tyranno patiente quando sit nulla.
- 18 Comparare in loco sibi suspecto coram iudice & inimicis quis non debet.
- 19 Restitutio in integrum competit illis, contra quos tempore tyranni aliqua iniustitia facta est.
- 20 Tyrannia finita, tempus petendae restitutionis currit. Gestā per contractū tempore tyranni manifesti ex defectu tituli, quando ualeant.
- 21 Rogatio maioris dicitur iustus.
- 22 Contrahenti ignoranter cum tyranno manifesto ex defectu tituli subuenitur per titulum, q̄ fal. tuto. auth. Ignorare quem esse tyrannū, quō sit possibile.

- 23 Soluens tyranno uel eius officialib. quando sit liberatus.
 - 24 Debitor speciei, specie sibi per uim ablata ipso iure liberatur.
 - 25 Praeconij factū à tyranno induci iustus metum.
 - 26 Si tyrannus patitur bona ciuitatis deperire contra ipsam ciuitatem non praescribitur.
 - 27 Tyrannus ex parte exercitij, licet habeat titulum minus proprie dicitur tyrannus.
 - 28 Decem signa ad cognoscendū tyrannum.
 - 29 Occidere fratres, & potentes ciuitatis, & eos expellere, non est actus tyranni, si ex iusta causa hoc fit.
 - 30 Conservare ciuitatē in discordia, deperare subditos, & eos affligere in personis, & rebus, sunt signa uerae tyrannidis.
 - 31 Superior deponit Ducem, Marchionem, uel Baronem habentem iustum tit. & tyranniam exercentem.
 - 32 Tyrannus absq; tit. incidit in l. l. maiest.
 - 33 Tyrannus exercitio, licet habeat tit. quas poenas incurrat.
 - 34 Tres rōnes per quas superior licite tyrannos creat uicarios, & dominos ciuitatū per eos tyrannizaratum.
 - 35 Processus factus per tyrannū habentem tit. quando ualeat.
 - 36 Facta per tyrannū pendente processu contra eum per superiorem, quando teneant.
 - 37 Tyrannus habens titulum quōd habeat beneficium, quōd non possit ei à populo addi aliquid iurisdictionis, & ciuitatem submittere non potest.
 - 38 Tyrannus tacitus, & uelatus quis sit, & duo uelamina tyranniae.
 - 39 Qui sibi facit concedi ius à ciuitate propria non habente potestatem concedendi, dicitur tyrannus sine tit.
 - 40 Resignatus in officio à ciuitate habente potestatem eligendi quando dicitur tyrannus.
 - 41 Qui se facit in consallionerū ciuitatis eligere, uel capitaneū, quando tyrannus dicitur, & quō probetur talis tyrannus.
 - 42 Facta tempore tyranni uelati quō ualeant & cōmuni utilitatē respiciant quo ad existentes in ciuitate, & quid quo ad expulsos.
 - 43 Raro reperitur aliquod regimen in quo simpliciter ad bonum publicū attendatur.
 - 44 Regimen bonū dicitur, in quo publica utilitas plus praevalet, quā propria, regentium econtrario malum.
 - 45 Qui nullum tit. in ciuitate patitur sibi concedi, sed ita ordinat regimen quōd omnia procedunt secundum uelle suum, dicitur tyrannus, & quo modo probetur haec tyrannia.
- P**RIMO QUÆRO, t. Vnde dicitur tyrannus, & dicitur à Tyros Graecē, Latinē fortis siue angustia, unde fortes Reges tyranni uocabantur, postea accidit tyrannos uocari pessimos, & improbos Reges, & luxuriosā dominationis crudelitatem, & crudelissimā dominationē in populos exercentes, à tyros quod est angustia, quia angustiant, & cruciant seruos suos sicut Hugo. & tyros interpretetur ut dicitur est, patet ex interpretationibus Bibliorū, ubi sic habetur, Tyros interpretat uel tribulatio, siue saluatio, aut fortitudo, & haec utilia sunt, cum quaeritur de constitutione tyranni, & de modo probandi. Secundo quare qualiter t. diffiniatur tyrannus. Respon. Gregor. libro xj. Moralium sic diffinit: Proprie tyrannus is dicitur, qui communi Reip. non iure principatur. Sed sciendū est q̄ omnis superbus iuxta modū propriū tyrannidem exercet, nonnunquā alius in Reip. hic per acceptā dignitatis potentiam, alius in prouincia, alius in ciuitate, alius in domo propria, alius per latentem nequitiam hoc exercet, & cogitatione sua non intuetur Deū qui quantum mali ualeat facere, & tamen deest potestas fortis, apud se tyrannus est cui iniquitas dominatur, intus, quia si exterius affligit proximos, intrinsecus tamen habere potestatem sufficit appetere ut affligat. Haec sunt t. uerba Greg. ad literā quae pro lege seruanda sunt xv. distict. c. sancta Romana. quae uerba aliquantulum discutiamus, proprie tyrannus, & sicut enim Rex, seu Imperator Romanorū est iustus, & uer⁹, & uniuersalis: ita si quis illum locū uult iniuste obtinere, appellat proprie tyrannus, & de tali tyranno habemus C. de sac. san. eccl. l. decernimus, & l. omni nouatione. & ibi no. in cōmuni Reip. intelligitur, ut l.

eum qui uelital. ff. de uerb. sig. non iure principat. &c. hoc non contingit, quia caret titulo, quia est electus non de iure & reprobatus, ut ext. de elect. cap. uenerabile, uel non electus coronatus, & postea reprobatus in iudicio, ut ext. de re iud. c. ad apostolica. lib. vj. & de Saul Rege, j. Reg. xij. c. ubi Samuel propheta sic ait, Stultus egisti, nec custodisti mandata dñi. De tui quæ præcepit, qd si non fecisses, iam nunc præparasset dñs tuum regnū. Sed nequaquam regnū tuum conserget, &c. Apparet ergo qd propter peccata rex priuatur regno, & ex tunc est tyrannus, quia nō iure principatur. Sed superius dixi de tyranno uniuersali, hic de particulari, qui non, ita proprie tyrannus est. Omnis superbus, &c. Superbia t̄ est radix omnium malorū, quæ præcipue in tyrānis apparet. Et sequuntur quinque species tyrannorū, quas profequitur ex loco. t̄ nam alius est tyrannus generalis, qui in prouincia non iure principatur, alius ciuitatis, alius unius domus, alius sup̄plius. Sed uidentū est an sit unius uiciniae, & j. dicā, hic per acceptā dignitatis potentia. hoc potest determinare præcedentia, uel sequentia. Alius in prouincia. In prouincia aliquis nō iure principatur, ut s. dixi in communi Rep. Est alius modus, si quis factus est præfex ad tempus, uel ad placitū, illo finito tempore, successore non admittit, hic tyrānus est, & in l. lul. maie. incid. ut ff. ad l. lul. maie. Alius in ciuitate, de tyranno ciuitatis principaliter j. tractabitur. Alius in domo, quōd hoc potest esse, j. dicā. Alius per latentē nequitia exercet apud se, & incognita est sua tyrannis, quæ est in sola cogitatione. & ista non pertinet ad iuristam, quia cogitationis poenā nemo meretur, ut ff. de poen. l. cogitationis poenā.

Sciendū t̄ nō est, si quis curauerit, seu procurauerit, licet nō perfecterit, punitur ac si perfectisset. ff. ad l. lul. maie. l. ij. in fin. qd in hoc, & in quibusdā alijs speciale est, litera uerō quæ se quitur, loquit de punitione quæ fit in examinatione aterni iudicis, ideo hoc non expono, sed dimitto Theologis. Illud t̄ excipio quod uobis expedit habere potest, appetit ut affligat. Notandū est singulariter t̄ qd actus tyrannicus specialiter consistit in affligendo subditos. dicitur enim tyrannicus q̄ angustiat, & cruciat suos, ut dicitur. Multi alij sunt actus tyrannici, ut j. dicitur. Hæc ad literæ expositionē sufficiunt. t̄ Tertio quæro an in una uicinia dicatur tyrannus. Respon. non ut patet ex uerbis Grego. qui hanc tyrannidē specie non posuit, hoc probatur ratione. Nam regimen tyranni pessimum est, ut dicitur. Oppositū enim est directē regimen quod est optimū, & cum est tyrannus qui non iuste principatur, apparet qd ubi non est regimē nec principatus, & merito ibi capit tyrannus. at in uicinia non consueuit esse rex, uel regimē aliquod per modū iurisdictionis, ideo ibi non cadit tyrannus. uicinia enim non regitur per unū, sed per eum qui totā regit. & licet in uicinia sint aliqui magis potentes qui alios opprimunt, non t̄ sunt tyranni, sed sunt alij potentiores, de quibus loquitur ff. de alie. iud. m. ut. cau. fact. l. iij. in prin. & ff. de offic. præsid. l. illicitas. s. ne potentiores, nisi pones t̄ qd in una uicinia, uel circa partē ciuitatis qs assumeret tantā præminentia, qd uniuersitas ibi nil posset, nisi quantū ipse uellet, ut faciunt Romani nobiles, tunc enim rectē dicuntur tyranni illius partis ciuitatis. Sed contra prædicta posset dici, cōmuniter contingit in qualibet ciuitate sit diuisio per quarteria, & parochias, & in qualibet parte sunt aliqui qui uocant capitanei, siue syndici, qui præ sunt negotijs illius partis ciuitatis de quib. no. ff. de iud. l. ij. & no. ff. magistri. certē cū ibi sit regimen, apparet qd ibi posset esse tyrannus. Resp. tales non habent iurisdictionē, licet q̄q̄ et alij qualis prohibitio mittatur pro quibusdā exactionib. fierendis, ut in maleficijs denunciādis. Isti enim magis dicunt famulari his qui regunt ciuitates, q̄ ipsi regere, & sic non principant, sed principatibus famulantur, unde non possunt dici tyranni, sed sunt potentiores ratione officij, & possunt timorem incutere, & incidunt in constitutionē illam si per impressionē. C. quod metus causa. & ff. de consil. l. ij. Præterea istorū potentiorū, qui sunt in uicinia, maleficia possunt citō corrigi per eos, q̄ regunt ciuitates, ideo non possunt dici ty-

ranni. Ideo beatus Greg. tyrannidē in uicinia non posuit.

Et eadē ratione t̄ dico qd in uillis, uicis, & castris comitatus alicuius ciuitatis, in quib. iurisdictionē nō exercet de iure nec de facto, qd ibi non potest esse tyrannus, licet sit aliquis potentior. si t̄ esset ita fortis qd quis rebellaret ciuitati, & se ab ea defenderet, ita qd ppter gentes ciuitatis maleficia ibi non possunt corrigi sine magna difficultate, tunc posset ibi esse tyrannus, de quo habemus ff. ad l. lul. maie. l. ij. ibi, aut arcem tenuerit, & C. de fun. li. l. quicunq. li. xj. facit quod no. ff. qui satisd. cog. l. ij. in prin. ubi dicitur qd non idoneus facultate conuenienti est qui est in loco, uel castro inuicissimum.

Quarto quæro t̄ an in una domo possit esse tyrannus. Et uidetur qd non, quia ibi non exercetur iurisdictionē, ergo, &c. ut dicitur. In contrariū sunt uerba Greg. rela. s. ij. q. Resp. in domo propria posset dici, qd paterfamilias aliquid iurisdictionis realis exercet, ius em dicit in filio, & in seruo, ut l. serui & filij. ff. de furt. & C. de pact. potest. l. congruentius. Item maior seu antiquior dñs habet quodammodo quandā iurisdictionē in uxore, liberos, & seruos. & etiā antiquior frater, uel patruus in minores xxv. annis qui sunt in illa domo, C. de emenda. propin. l. j. merito si in illa domo nō iure principatur, dicitur tyrannus. Et ideo si aliquis de familia faceret aliquē contractū, uel aliquē aliud metū talis qui est tyrannus in domo rescinderet, sicut si factū esset metu tyranni, familia faceret aliquē cōtractū, uel aliquē aliud metū talis qui est tyrannus in domo rescinderetur, sicut si factū esset metu tyranni, ut ff. qua. re. act. non dat. l. j. s. qua. oreranda. & quod ibi no. qualiter probetur metu eorū factū ibi dixi. Si quis t̄ in domo habet fratrem, uel fratris filium minorem se, t̄ maiorē xxv. ann. tunc antiquior non habet in illū illā potestatem cum per ipsum regere debeat, ut C. unde ui. l. j. unde talis metus nō sufficeret. deberet ergo probari dolus, uel metus cōmunis, si quis t̄ gesta per talē uellet rescindere, nō potest. possumus etiā dicere tyrannū in domo, ppria Abbatis monasterij si in eo non iure principat quia intrusus, ut ext. de præben. c. eum qui. lib. vj. uel licet habeat iussū tituli.

tyrannicē regit, ut dicitur. Et s. de tyranno. Quinto quæro t̄ de tyranno ciuitatis quocumq. sit eius species. Resp. ex prædictis constat qd tyrannus ciuitatis est, qui in ciuitate non iure principatur. sicut autē non iure principatus multis modis contingit, ita multæ sunt tyrannorū species. Nam quidā est tyrannus manifestus, quidā q̄q̄ uelatus, & tacitus. Itē esse quem tyrannū, manifestē cōtingit, q̄q̄ ex parte exercitus, q̄q̄ ex defectu tituli. Item eodē modo tyrannus uelatus est q̄q̄ propter tit. q̄q̄ propter defectū tit. de quolibet ergo uideamus. Sexto quæro t̄ quis est tyrannus manifestus ex defectu tit. in ciuitate. Resp. ille qui in ciuitate sine iusto tit. manifestē principat, ut ex prædicta diffinitione patet: hoc autē contingit multis modis. Primō, si ciuitas uel castrū, in quo manserit, non habet ius eligendi Rectorē, si aliquis in illa pro Rectorē se getit, iste tyrannus est, quia non iure principatur, & tenetur. l. lul. maie. ff. ad l. lul. maie. l. j. in fin. si t̄ in iusto officio eo inuito, ad quē spectat, remanet in eo ut ibi dem notatur. Sed si ponas t̄ qd ciuitas uel castrū habet ius eligendi sibi Rectorē, & ciuitas ei aliquā iurisdictionē dedit, licet per uim non potest dubitari, quia facta metu ualent, licet rescindatur per actionē qd met. cau. ergo interim est Rector, nec potest dici qd sit tyrannus ex defectu tituli. In contrarium est ueritas, nam iurisdictionē debet transferri uoluntariē, & si per metum fiat, non ualeat ipso iure. ff. de iud. l. ij. & no. ff. quod met. cau. l. si mulier. s. si duos. Nunc autē uidentū est: si est qualiter uiolentia uel metus inferatur in populū. Resp. si exercitus fiat contra ciuitatē sine consensu superiorū, ut d. h. ij. ad l. lul. maie. uel si cū gēte forensi pugnādo expugnauit ciuitatē, ut ff. ad l. lul. de ui. pub. l. ij. uer. in eadē causa. Sed si cū hominib. eiudē ciuitatis factū rumore, & seditione se faciat eligi in dñm, tunc plus dubitationis habet, quia maior pars uidet hoc facere. maior pars esse uidet ex eo qd obtinet. Sed dicendū est hoc casu cōtingere quē nō esse tyrannū manifestū ex defectu tituli. sed ppter uim & metū, esse creatū. Quid em si cū modica gente qs occupat fortalicia ciuitatis alicuius,

alicuius, quibus occupatis iustus timor cadit in populū. Certē per metum creatus est, arg. ex. de restit. spol. c. Pisanis. uel quid si non cum maiori parte populi ipse tuit gens uilis abiectione conditionis, ut cōmuniter accidit. Certē ex hoc non dicitur factus à maiori parte populi, tales enim non dicuntur esse decuriones uel de consilio, ut de dignit. l. ne quis. l. e. si hoc fecit cum comitatensibus, ut C. ne ru. ad ul. off. deuo. lib. vj. Vel pone cum modica gente eiudē ciuitatis eleuauit rumorem, cum alij starent separati per domos, nam pauci uniti preualent multis separatis. Certē iustus fuit timor in populo. Vel pone qd primō cum modica gente expulit uel occidit unum uel plures ē maiorib. ciuitatis, propter quod alius populus iuste timet, qd est scriptū: Percutit pastorē, & dispergent oues: hunc esse iustum metū in populis multis antiquis approbatur historijs, & specialiter in libro Iudicū, & similiter dico qd si factū rumore uel seditione illicita quis eligitur, est tyrannus manifestus, & ex defectu tituli. Casus est expressus j. q. j. c. principatus. & xij. q. v. c. neq. enim. ubi etiam dicitur qd si ex postfacto bene regat, tyrannus est, quod intelligendum est nisi ex postfacto dispensetur, ut in ca. nisi cum pridem. de renunc. Prædicta etiam uera apparet ex eo, qd appellando aliquos de ciuitate in debite cū creatur elector, illi expulsi possunt dici contempti, debuerunt enim uocari, ut C. de decur. l. ij. lib. x. sic ergo electio facta ipsis contemptis non ualeat, ut ex. de elec. c. quod sicut. & c. uenerabilem. & c. bonæ. el. ij. & sic est tyrannus manifestus ex defectu tituli, apparet ergo ex prædictis modus probandi quem esse tyrannum. Septimo quæro an gesta per tales tyrannos manifestos ex defectu tituli, uel eorum tempore ualeant. Ista q. habet multos articulos. t̄ Primō quæro d. de his qui sunt per modum iurisdictionis, an ualeat. Et constat qd ea quæ sunt per ipsos tyrannos tanquam iurisdictiones habentes, sunt ipso iure nulla. C. de sac. san. eccl. l. decernimus. ubi tex. dicit, uacatis funditus: quasi dicat, fundamenta eorum sunt nulla, & sic nullo tempore ualuerunt. Item de his quæ sunt ab officialib. positis per ipsos eadem ratione, & sic est expressum ex. de schism. c. j. & in c. ordinarione. t̄ Sed dubitandū est de his quæ sunt in ipsa ciuitate ubi tyrannus est electus ab alijs officialibus, quos ipsa ciuitas sibi elegit patiente tyranno, & dic qd nō ualeant per d. l. decernimus. ubi dicitur nullum est ipso iure quod factum est tempore tyranni, & hoc suadet ratio. Nullus enim officialis sit in ciuitate liberē, quando est ibi tyrannus, & uidet factum ab ipso tyranno. Pro hoc ex. de præscrip. c. cum nobis. ubi dicitur qd tempore schismatis non potest præscriptio currere. Sed tempore tyranni potest dici tempus schismatis. Scindit enim tyrannus & sperat communionem uniuersalis Imperij, quod patet, quia incidit in leg. lul. maie. ut dicitur. In cont. facti in d. l. decernimus. non dicitur qd sunt nulla, nisi quæ legata facta sunt contra ecclesias, ergo alia uidentur remanere ualida. Præterea insurgere iniquitas. Si enim in ciuitate durauit tyrannus longo tempore, dicimus ne omnia celebrata & acta in eorum curijs esse nulla. Durum uidetur, qd si aliqui processus fiant contra rebelles seu inimicos tyranni, qd tales processus sint ipso iure nulli. Nam non debet comparere coram iudice sibi notorio inimico, uel in t̄ loco notorio sibi suspecto, ut ff. ad Treb. l. de ætate. qui. ex. cau. in pos. ea. l. Fulcinius. s. j. & de leg. l. sciendum. & est expressum de re iud. c. pastoralis. in cle. Quædam uerō ordinationa sententiæ & processus sunt contra ipsos intrinsecos, & tunc plus dubitationis habet. Sed aduertendū in homine libero, qui detinetur ab aliquo sub par. potest. uel dominica, si sic existens aliquid facit scienter, ut ff. de acq. re. do. l. liber homo. s. si. in prin. & ibi not. de acq. hered. l. qui aliena. s. j. ita in proposito. Quædam facit ipse populus nunc sub potestate tyranni detentus, ut officiales à populo electi, qui fecissent in omnem euentum, etiam si in potestate sua libera essent, ut decisiones quarundā causarum contrarium, quas quilibet tyrannus patitur tre sub regulis iustitiæ, & tūc illa ualent, quia de uoluntate facta sunt. Quædam sunt quæ facta non fuissent nisi propter tyrannū, & ista nō ualent tanq̄ facta nō liberē, sed per metum

tyranni, nisi per iura prædicta, ut d. l. decernimus. Ceruū cū est, qd contra ecclesias non fuisset dispositum per alios q̄ per prælatos iustos, si tyrannus non fuisset, ideo dicitur prædicta uacata funditus ex qualitate factorum. Ista ponebatur sicut dicimus in minore qui fecit ea quæ maior diligens nō fuisset factururus. Puto t̄ etiam qd si in causis sunt iniuriæ per iudices his, quos tyrannus habet suspectos, eis detur restitutio ex clausula generali, ut ff. ex quib. cau. maio. l. j. in fine, & not. ad Treb. l. seruo inuito. s. cum prætor. & puto quod t̄ apus petendæ restitutionis curret finita tyrannia, sicut aliās finita absentia, uel maiori ætate facit ex. de præsc. c. cum no. Secunda inspectio t̄ circa prædicta est, qui sunt per modū contractus, & hoc multipliciter. Nam quandoq. ciuitas donat, uel aliquid concedit ipsi tyranno, & tunc contractus est ipso iure nullus. Nam si non ualeat promissio facta illi qui alios detinuit in carcerem ab eo qui detentus est, ita non ualeat promissio uel aliquis cōtractus factus à populo ipsi tyranno, qui eum detinet captiuatum, & quodammodo carceratum. Tyrannus enim dicitur tenere populū in seruitute, ut ex. de immun. eccl. c. non minus. Possumus etiā dicere contractus esse nullos, per l. j. C. de contr. iu. Si enim in uero iudice dicit contractus annullantur, multo magis in tyranno iniuste iudicante, arg. in auth. de restit. & ea quæ parit. s. si. & quod no. C. quando mul. tur. off. fun. pot. auth. sacramentum. Quandoq. sunt aliqui contractus inter ipsam tyrannum & homines singulares sub eo extantes, & tunc etiā potest dici contractus nullus, per l. j. C. de cōtrac. iud. Potest etiam dici dictum contractum annullandum, ut l. si per impressionē. C. qd met. cau. maximē si fecit t̄ sibi uerū per impressionem, tunc enim incidit in constitutionem illam, ut rem cogatur reddere, & pressuram dicat, &c. Impressionem autem probabit quis, si ille tyrannus non permittebat rem colligi, uel possessori minabatur, nisi uenderet, uel alios colores quarebar, uel multa rogamenta fecit fieri ei, qui non habebat rem uenalem. Rogamen enim t̄ maioris, est iustus, ut ff. quod iussu. l. j. in prin. in gl. in uer. quem ad modū. Quandoq. talis tyrannus contrahit cum extraneis nomine ciuitatis, & tunc sicut dem ipsam ciuitatem submittendo uel obligando alteri, & non ualeat ipso iure. C. ne quis lib. in uer. ac resp. ger. cog. l. j. lib. xj. & ex. de schisma. cap. j. & de elec. c. fundamenta. in vj. in fin. Quandoq. submittit ciuitatem alteri, sed contrahit, si quidem in fauorem ciuitatis tyrannizate uidetur, quod non ualeat, sicut dicimus in maleficijs possessorum hereditatis, ut l. si quid poss. sed & si ipsi. ff. de petit. her. red. Contrarium determinat Hostien. ex. de schisma. c. j. scilicet quod ualeant quæcumq. sunt in utilitatem ciuitatis, sicut dicitur in pupillo, arg. C. de procur. l. non eo minus. Sed si celebraret unum contractus, partim pro ciuitate, partim contra ciuitatem, tunc si quidem sunt diuersa capitula, & idem quia ualeat pro ciuitate, ff. de minor. l. etiam. s. j. Si uerō sunt plura capitula connexa simul, tunc si ciuitas reprobat, quatenus est contra se, non potest approbare, quatenus est pro se, ut ff. pro loc. l. de illo. s. fina. & ff. de minorib. l. si iudex. & l. quod si minor. s. restitutio. ita tenuit ipse in d. c. j. de schisma. Prædicta puto satis uera & iuri consona in eo qui nō ignorabat talem esse tyrannum, huic enim non subuenitur per tit. quod fal. tut. auro. Si uerō t̄ poneremus ipsum contractum ignorasse, subueniretur ei per restitutionem ex illo titulo, quod fal. tut. auro. l. j. in fi. quomodo autem possibilet sit quem ignorare factum ita notorium, sicut est quem esse tyrannum, not. per glo. ix. quæst. j. c. ordinationis. Quandoque uerō non t̄ trahit tyrannus, sed distrahit per se, uel suos officiales, solutionem eorum quæ reipublica debebantur recipiendo, an sint liberati solventes. Circa quod dicentis contractus celebrato cum ipso tyranno, tunc uidetur qd solventes sint liberati, l. si urbana. ff. de condic. indeb. Sed illa loquitur quando contrahit cum prædone, promittendo sibi proprio nomine, hic loquitur de eo qui contrahit cum tyranno nomine ciuitatis, uidetur tamen, quod sibi possit solui ex suo contractu, sicut seruo & filio, ut ff. de pact. l. si u-

nus. in princip. de poenit. l. quod feruus. de solution. l. quod feruus. Aliquando soluitur quod debetur ciuitati alio modo quam factio ipsius tyranni, & tunc uidetur quod soluens non liberatur, ut d. l. si urbana. Pro quo facit opinio quod non. Inn. de elect. c. nihil. ubi uidetur dicere quod soluens prelati intruso sine aliquo titulo non sit liberatus. Mihi autem uidetur qd prædicta sunt uera in eo qui soluit prædioni uel prælato intruso, uel tyranno tali qui soluenti metum inferre non potest, nec terrorem minari, uti debitor erat alterius ciuitatis. Si autem potest ei metum, & uim inferre, seu minacem feruorem ratione iurisdictionis quam exercet, licet de facto ut quia erat subditus sibi, tunc soluendo ei uel suo officiali, liberatur, ut l. Paulo Callimacho. §. fin. de leg. iij. & de ad. leg. l. liberti. §. Lucius. hoc etiam probatur ratione. Nam ista uoluntate excruciantur quæ sit à debitore, sit iniuria ciuitati, quibus ipse est debitor: ipsam enim ciuitatem tyrannizat, & idò culpa ipsius uidetur contingere, ut ff. loc. l. si mercus. §. culpa. sol. mar. l. pen. Sed quando quantitas debita in genere perit culpa creditoris, debitor liberatur per exceptionem l. qui decem. in prin. ff. de solut. sed si species esset debita, tunc minus dubij est quod liberetur ipso iure, ut d. l. qui decem. Pro hoc scilicet quòd species debita uni auferatur per uim, 24 t facit opinio ff. de peric. & comm. rei uend. l. leges. & l. lequenti. & quod ibi not. & de pignor. actio. l. fina. in fi. facit ff. de iud. l. Lucius. de rei uend. l. item si uerberatum. §. j. Si mille distinetionem facit tex. scilicet aut uis inferatur ab eo qui habet iurisdictionem, aut non. ff. si quis cau. l. ij. §. si. Sed forsan posset dici, qd si talis tyrannus esset talis conditionis à quo sine magna difficultate solutum posset repeti, tunc debitor soluenti non daretur exceptio, ut not. in d. l. ij. in fine. scilicet si non esset facilis repetitio, ut l. fin. de eo per quem factum est, sed ut puto, hæc distinctio habet locum quando alicui inferatur uolentia in iniuriam ipsius cui inferatur, secus si in iniuriam ipsius creditoris sui per prædictas rationes, & 25 puto in prædictis t quod quis habeat necesse dicere metum sibi illatum à tyranno, sufficit enim si legem facit, uel præconium, quod quilibet sic solueret, qui enim propter prædictum præconium soluit, timuit iuste ne metus inferret, quod sufficit, ut dicit text. ff. quod falso tutore autore, l. nouissima. qui text. multum facit ad excusandum dictos debitores soluentes. Nam ibi cogebatur tutor in principem principalis, sed hic debitor in principem ciuitatis. Ex prædictis apparet quod exactores & alij positi ab istis tyrannis qui pecunias exigunt eas ad mandatum tyranni, uel ipsi tyranno tradunt, quod dicitur liberari. Quandoq; tales tyranni non contrahunt, 26 t sed distrahunt, & patiuntur bona, & iura ciuitatis deperire & præscribi, tunc puto qd contra ciuitatem non præscribitur, ut C. de feruis fugi. l. j. secundum tertiam lectionem, & ex. de rescript. c. coram. Dico etiam quod si aliqua iurisdictione competentem ipsi ciuitati tyrannus ueretur, non ut à ciuitate, sed ab altero recognosceret, quod quantum ad se uidetur uti nomine suo, si per illum usum ciuitas retinet ius suum, ut not. colligitur, de itin. actu qd priua. l. j. ff. si ubi fundum. Osta 27 uo quæro t de tyranno ex parte exercitij, licet habeat iustum titulum, minus proprie dicatur tyrannus, xiiij. quaest. iij. c. neque enim. Dico quod iste tyrannus ex parte eius qui opera tyrannica facit, hic ex opera eius non credit ad bonum commune, sed ad proprium ipsius tyranni. Istud enim non est iuste principari, & hoc est de facto in Italia, sed ut modus probandi facilius habeatur ad actus magis particulares descendamus, qui actus ponuntur in magna parte, scilicet, in lib. j. huius uoluminis, qui actus consistunt in hoc, quod subditos t affligit, quos actus clarius enumerat egregius Plutarchus, de regimine Principum, per decem titulos. Primò enim est tyranni potentes & excellentes homines ciuitatis perimere, ne contra ipsum possint insurgere, uidemus enim quod proprios fratres & consanguineos occidunt, quod si gnium est pessime tyrannidis. Secundò, sapientes discriminant, ne cognoscentes eorum mala arguant, & populū contra ipsum prouocent. Tertio, quod nedom disciplinam & studium perimant, sed etiam operantur ne fiant sapientes,

semper enim timent per sapientiam reprehendi. Quarto, qd specialitates & congregationes etiam licitas non permittunt, timent enim ne contra ipsum insurgant. Quintò, habet per ciuitates multos exploratores, cum enim cognoscat se male gerere, semper credit quod homines de eo male loquantur, & contra ipsum machinentur, & ex hoc tales relatores libenter audi. Sextò, quod tyrannus conferuat ciuitatem diuisione, ut qualibet pars de alia timeat, & contra eum non insurgat. Septimò, curat subditos facere pauperes, ut sic occupentur circa curas eorum unde uiuant, & contra eum non contingat aliud machinari. Octauò, procurat bella, & mittit bellatores ad partes extraneas, ita quod interim non cogitent contra eum, & quia propter bella homines depauperantur, & à studijs auocantur, quod tyrannus querit, & etiam ut habeat bellatores pro se quando expedit. Nonò, quod custodiam sui non facit per suos, sed per forenses: timet enim de ciuibus. Decimò, cum in ciuitate sunt partes, semper adheret uni, ut cum illa aliam fugat. Ita dicunt dicta 29 Plutarchi quæ examinemus. t Primum excellentes & etiam fratres perimere est actus tyrannicus, uerum est, nisi ex iusta causa, ut fecit Romulus de Remo, ut l. fin. ff. de rerum diuis. quis enim dubitat quod si aliquis in ciuitate potens sit rixosus & seditiosus, de ciuitate debet expelli à quolibet iusto iudice, ut ff. de pec. l. capitalium. §. solent. & l. si quis aliquis, §. actores. eod. tit. de offic. præsid. l. j. §. fin. tunc enim cum iusta causa fieret, non esset actus tyrannicus. Secundum, scilicet perimere prudentes, similiter intelligendum est sine iusta causa. Tertium, quod disciplinam & studium perimunt, istud intelligendo de studijs ipsi ciuitati congruentibus, ut ff. de excusatorum. l. si duas. §. est autem. Si uerò perimat studium ad quod ciuitas non est apta, non est actus tyrannicus: in j. consistit. ff. hac autem tria. Quartum, quod non permittunt congregationes etiam licitas, si semel deliquit, certe potest de iure dissoluere, ut ff. de re milit. l. iij. §. si plures. Vidi enim prætextu religionis aliquos congregari, & statim ciuitatem turbare. Ex qualitate ergo personarum comprehenditur an iusta causa solalitates diuidere sit actus tyrannicus. Quintum, scilicet ut habeant in ciuitate multos exploratores, hoc potest esse actus iusti Reatoris, si ad finem debitum fiat, ut ff. de præscrip. uerb. l. j. §. penult. Rectus enim iudex habet exploratores, & corrigit delicta, & alia quæ iniuste sunt in ciuitate, tyrannus uerò habet exploratores eorum à quibus status eius posset laedi, tunc refert ad propriam utilitatem. Sextum, quod d tyrannus studet ciuitatem seruare in diuisione, hic est actus tyrannicus, quoniam ad iustum iudicem principaliter spectat quietem ciuium procurare, de l. j. §. quies. ff. de offic. præsid. l. congruit. in prin. & in auth. de mand. prin. §. deinde de competens. ut hoc magis expressè ponitur. Septimum, quod curat subditos facere pauperes, hoc est simpliciter actus tyrannicus. Nam rectus iudex nihil potest sibi debite accipere, nec debet subditos affligere grauaminiibus realibus uel personalibus. C. ad leg. Iuliam repetund. l. iubemus. & l. fin. & in auth. de mand. princip. §. illud tamen. Octauum, quod procurare bella propter uitare bella intrinseca, simpliciter est actus tyrannicus, bella uerò extrinseca quandoq; possunt esse iusta, bellum uerò iniustum simpliciter est actus tyrannicus, ut x. colla. in tit. hic finitur lex Corra. cap. domino guerram. Nonum, quod custodiam suam non faciat per ciues, hic actus potest esse iustus, potest enim populus ita esse indomitus, & ita peruersus qd dicit etiam iustus non potest de eo cōsistere, quod magis contingit in ciuitatibus, quæ de nouo recuperant, & per istos dominos, & idè Imperatores quicq; expellebant homines de una ciuitate, & ponebant alibi, ut C. de iure fisci, l. j. lib. x. sicut uidemus iustos dominos quandoq; facere mutationes & fortalicia in ciuitate, & ista quidem iure reguntur, sed tallia in domino iusto causata sunt, in tyranno communia. Decimum, adherere uni parti & aliam opprimere, est simpliciter actus tyrannicus, cum ultimis finis ciuitatis sit quies & pax ciuium, ut dictū est. Omnia ergo t prædicta sunt signa ad probandū tyrannidē, sed principaliter illa duo, scilicet

scilicet conseruare ciuitatē in diuisione, & de paupertate subditos, & eos affligere in personis & rebus, quod opum ē probatur in capitulis supra relatis. Ex prædictis apparet quæ est 31 de tyrannū. t Nonò quæro, si aliquis est Comes, Dux, Marchio uel Baro, qui habet iustum titulum, & probeat tyrannus exercitio, quid debet facere superior. r. debet etiam deponere, quoniam qui talia agunt, detinent populū in seruitute, sed ad superiorem pertinet populū de seruitute eximere, ut C. de offi. præf. Afril. in nomine Dñi. in prin. ubi dicit, for 32 tissimos tyrannos detecim. Sed in t quam legem incidit hi, qui absq; iusto tit. regnant? Certū est qd tenent l. iul. maieft. l. iij. ff. ad l. iul. maieft. de isto uerò tyranno t qui habet iustum titulum, sed exercitio apparet tyrannus, dico quod ex eo qd subditos affligit in corpore, incidit in legem Iul. de ui publ. Item ex eo quod ciuitatē tenet in diuisione, & sic iudicia nō patitur fieri ut oportet, incidit in eandē legem de ui publ. ut k eo. tit. l. qui dolo malo. Itē ex eo qd nouas exactiones, & noua uectigalia ponit, in eand. legem incidit, ut eo. tit. l. si cuius legis pœtia est deportatio. Infit. de pub. iud. §. item lex. & sic amittit omnia quæ sunt iuris ciuilibus, ut l. quidā. ff. de poen. & sic tanquam infames perdunt dignitates & iurisdictiones, expressè dicit ad leg. Iul. de ui priua. l. ij. in prin. Item ex hoc inducit in leg. Iuliam de ambitu, ut ff. ad l. iul. de ambitu. l. j. §. j. & in const. l. fin. C. noua uectiga. Item forsan incidit in pœnam capitalem, ut C. de exact. trib. l. j. §. x. Dico etiam quod si existentes in tali tyrannidē, quo quo modo publicè uel occultè machinantur contra principē, uel eius officiales, ipso iure sunt rebelles Imperij, & dignitatē perdunt fm legē nouā 34 Theodosij Imp. Decimò, quid dicimus t de his quæ uidemus fecisse summum Pontificem, & Imperatorem, & legatos. Nam quosdā quos clarè cognoscebat esse tyrannos, quos per tyrannidē detinebat, & eos episcopos, l. sedis Apostolicae uel Imperij, constituebant uicarios, ut fecit Clemens VI. in ciuitate Bon. de domino Thaddeo de Pepulis, & eius filijs. Hoc idem fecit Charolus Imperator cum tyrannis in Lombardia, hoc idem dominus legatus cum multis tyrannis fecit in Marchia Anconitana. r. præsumendum est qd tantū domini hoc sine magna causa non faciunt, & potest esse duplex causa. Prima, propter aliquam magnā & ardua reformare posset. Tertia ratio potest esse charitas & dilectio eorum qui sunt sub tyrāno, sicut enim uidemus naturaliter Physicos facere, quando una infirmitas non potest sine magno periculo personæ curari, tūc ipsi procurat sustinere naturā, ne infirmitas procedat ulterius, ex quo contingit qd natura semetipsum adiuuat: ita qñ rectus Princeps facit uidens qd quō unus tyrānus non potest deponi sine magno ex terminio eorū qui sunt sub tyrāno, ppter bona eorū, ipsū tyrannū facit uicarium, ut ex hoc ille tyrānus minus timeat, minus populū grauet, & interim casus occurrit, per quē sua dentē iustitia sine populū detrimto deponet tyrānus, propter autē dictū tit. superuenientem dictū tyranni, nō desinunt esse tyrāni, si prædicta tyrannica opera exercēt, hæc em quæ dicta sunt cōmissione eis facta nō ueniūt, ut ff. de cōd. ind. l. si procurator. ff. de his quæ in frau. cred. l. si pater. Vñ decimò 35 quæro, an t processus factus per s. dictos tyrannos qui iustum habent tit. ualeat. Et dico qd aut fecit processus contra suos exitiosos & rebelles, & non ualent, quia non debuerunt cōparere corā iudice sibi notoriè inimico, ut dictū est in præcedenti. Ea uerò quæ ipse fecit contra intrinsecos nō ualent, donec ipsi tollatur cū ipsa dignitate, ut l. Barbari. ff. de off. præf. & C. de sententijs. l. si arbiter. & de test. l. j. & de restit. in integ. c. sciscitata. & ibi per Inn. de re iud. c. ad probandum. & hæc 36 uera donec toleratur. Sed quid si iam tceptus est processus ex quo ferenda uenit sententia declaratoria contra tyrannum, an facta pendente processu ante sententiā teneant

quando sit processus ex quo ferenda uenit sententia declaratoria, ut quia faciat aliquod delictum, propter quod ipso iure priuatus est iurisdictione, uel dicitur feruus uel infans, tunc facta post processum inchoatū non ualent, ut C. de test. l. j. in fin. Nec usq; adhuc aliquis statas controversiam mouit, ut ff. qui & à quibus. l. quatuor. Si uerò sit processus ex quo priuandus uenit per sententiam, tunc interim geritur per eum ualent, quia interim dignitatem retinet, ita dicitur in nicip. l. Lucius. §. in quaestioibus. & no. C. de reis pœs. l. j. lib. x. & eodem modo si quid contraheretur, uel ipse tyranno solueretur, ualere, ut no. per Inn. de elect. cep. illud. quod dicitur ligē nisi faciat contraclus submittenda ciuitas, ut j. dicam. 37 & per hæc dic t quod si aliquis est in notabili potestate, & habet iustum titulum, licet respectu exercitij sit tyrannus, tamen habet beneficium, ex. de bapti. c. j. in dem. donec in dignitate toleratur, secus si esset defectus tituli, ut j. not. Item dico quod postquam talis habens titulum deuenit ad tyrannidem per modum exercitij, si aliquis sibi plus iurisdictionis concedi fecerit à populo, non ualere, quasi populus per metum faceret, ut dictum est in præcedenti. Item omnis contractus, quem faceret de ipsa ciuitate submittendo, uel obligando eam non ualere: non enim loco domini est, cum ipsam ciuitatem spoliata libertate, ut ff. de pos. l. si fundum. §. si toto. expressis ex. de iureiur. c. intellectu. facit de 38 elect. c. fundamenta. §. pen. lib. ij. Duo decimò quæro t de tyranno tacito & uelato, ut est ille qui sub quodam uelamine non iuste principatur in ciuitate. Istud autem uelamen contingit duobus modis, scilicet per titulum quem facit sibi concedi. Sciendum est quod supra dictum est, quod tyrannus proprie opponitur Regi, sed de regia potestate, est quod sit perpetuus. Item quod habeat omnem iurisdictionem, ut patet capitulis supra relatis. Ex his duobus, duo uelamina tyrannica sunt inuenta. Primum, quod quidam faciunt concedi iurisdictionem, & finito tempore reformari, ut si regimem eius magis uideatur iudicis quam tyranni. Sed circa 39 hoc dico t si quidem habeat iurisdictionem, & sibi faciat concedi in ciuitate propria, titulus est nullus, nam nullus potest talem iurisdictionem habere, ut C. de profess. l. in consiliarijs, fallit in urbe Romana, ubi quis potest esse prator, ut l. ij. C. de offi. præf. & Senator per annum tantum, & non ultra, d. c. fundamenta. in fine. Item fallit in defensore ciuitatis, ut in auth. de defen. ciui. §. sed interim. sed illi non habet merum & mistum imperium, sed nudam iurisdictionem, & sic de tali qui nullum titulum accepit, esset dicendum, idem quod dictum est de tyranno ex defectu tituli. t Sed si deponeres ciuitatem ex privilegio uel consuetudine, tunc quod potestas populi concedentis non posset in dubiū reuocari, & sic titulus primo loco concessus ualere, tunc uiridendum est an eo quod fecit reformari sit tyrannus, quod uidetur de iure communi, quia talis reformatio non ualent, imò incidit in leg. Iul. de ambi. ut C. de leg. ad le. Iul. de ambi. l. j. Sed si poneret quod tanta esset potestas dicti populi, quod posset contra dictam legem dispensare, tunc uiridendum an tempore primi regiminis ita se fortificauit, quod populus habeat necesse eum eligere pro sequenti tempore, & tunc uerè tyrannus est electus per metum ex defectu tituli. Si uerò esset sponte electus, sed modo exercitio esset tyrannus, dic ut 40 in præced. Secundum uelamen est, t quia quidam tyranni faciunt sibi fieri aliquem titulum, cui nulla quasi iurisdictione inest, puta facit se creare uexilliferum uel consalloneriū, uel facit sibi committi custodiam ciuitatis, uel facit se fieri capitaneum stipendiariorum, uel gentis armigeræ, & ex hoc non dicunt se esse tyrannos, cum ad tyrannum debet spectare omnis iurisdictione sicut ad Regem, non enim potest dici principalis, qui nullam uel modicam iurisdictionem habet, certe ex illo titulo tyrannus non est, sed hoc qd quōq; in tantā uenit potentiam, quod officium ciuitatis ordinat prout uult, quod officiales et obediunt ut domino, tunc dico, si opera tyrannica facit, uel fieri facit, uerè tyrannus est: nam principaliter in ciuitate regimina obediunt, & non in re principantur, quia opera tyrannica facit, & sic est tyrannus. Sed

hoc qualiter poterit probari, cum talis sit uelatus tyrannus, & per se non fecit, in palatijs raro intrat, sed suis scriptis & nuntijs regimina obediunt. R. dura probatio est, cum quando sunt praedicta, testes non uocentur, & hoc considerans decretalis in certo casu statuit probari per alicuius iuramentum, ut ex de rescrip. c. j. lib. vj. sed hoc non puto generale esse, ibi enim tyrans nullo alio praedictio grauatur, & ideo puto hoc aliter probandum. Sciendum est enim, quod licet quidam actus per se directio probari non possunt, probantur tamen, ut dixi in lib. de alluionibus, quae licet uideri non possint cum crescant, ex eo tamen quod factum est, sequitur de necessitate quod ad flumen atulit. Item licet filij generatio non uideatur, pro plena tamen probatione est, quod natus in domo ex muliere cohabitante cum uiro, ut ff. de his qui sunt sui uel elie. tu. l. filij. cum enim probatio faceret fidem iudici, ista sita tum fide iudici adducit, ita in proposito, si aliquis probauerit ciuitatem esse in diuisione, est enim una pars expulsa foris, & quod in ea sunt maleficia & enormia, nec puniuntur: & quod ciues multum grauatur, & similia, pertinet ad actus tyrannicos: de quibus diximus. Item quod ille talis qui habet illam titulum, est potentior homo qui sit in ciuitate, & est publica fama quod facit praedicta fieri, satis puto probatam tyrannidem. Praedicti enim actus ab alio quam a praedicto potentiore procedere non possent, satis enim cum fama praedicta ad fidem iudici inducunt, cui congruit id quod dicimus in eo qui iustitiam principatur, sufficit quod sic habeatur, & sic reputetur, ut l. Barbarius. ff. de offic. praet. ex de ratione mulierum facit, quae tanquam tyrannus habeatur, & reputetur. An autem facta

42. Tempore dicti tyranni, ualeant, & dico idem quod dixi de tyranno manifestato, qui facit fieri per officiales electos a ciuitate. Et praedicta uera, quando dominus pars populi opprimitur, grauatur, uel male contentatur. Si enim aliqui extra ciuitatem tenerentur, uel aliqui in ciuitate essent male tractati ad honores non uocati, in alijs autem ciuitas bene regeretur, & ad omnem utilitatem bene attenderetur, tunc talis habens talem titulum uel similem per excellentiam, non esset tyrannus, simpliciter loquedo, sed per tale regimen, communis utilitas attenditur, quod directio est oppositum tyranni. sed in his quae fierent contra extrinsecos, & inimicos illius hominis sic praecellens, licet bene regat Rempub. puto dicendum idem ac si tyranno factum esset, nullus enim prohibet quod quis respectu terrarum dicitur tyrannus, respectu uero communis utilitatis iudex, ut C. si qua praed. pore. l. j. Propter quod sciendum est, quod si cur ratio reperitur unus homo sanus per omnia, quin in corpore aliquos patiatur defectus: ita

43. Tardus reperitur aliquod regimen, in quo simpliciter ad bonum publicum attendatur, & in quo aliquid tyrannidis non sit: magis enim distinum esset, quam humanum, si illi qui principantur, nullo modo proprium commodum, sed communem utilitatem respicerent. Illud tamen dicimus bonum regimen & non tyrannicum, in quo plus praevalet communis utilitas & publica, quam propria regendum, illud uero tyrannicum, in quo propria utilitas attenditur. Et istud dicit Aegidius in iij. lib. de regim. princ. c. xj. & istud est praecipue aduertendum, quando tractatur de probando an aliquis sit tyrannus. Tertium uelamen est, quando qui nullo titulum in ciuitate sibi concedi patitur, sed regimina ciuitatis, ita ordinat quod omnia procedunt secundum uelle suum. istos esse tyrannos, potest probari eo modo quo supra proxime dictum est, scilicet quod sit homo potentior, habens maiorem sequelam. Item quod est publica uox & fama, & facit praedicta fieri, & multa oportet quod tempore tyrannidis fiant, propter quae prauitas tyranni latere non potest, & facilius apparebit modus probandi. De his autem quae sunt tempore talis tyrannidis, dico quod supra proxime dixi. An autem in uicinia, uel certa parte ciuitatis posset esse tyrannus, supra dixi, & caet.

ADDITIO.

4. Primo quero. Dicit Bal. in l. decernimus. in ij. col. C. de sac. sanc. eccle. quod Bar. fecit istum tract. tyrannidis ualde uerbosum, & addit multa breuiter ad dicta Bar. hic. & ibi uide Albe. de Rosa. & adde quod de potestate ty-

rannidis nunquam praescribitur secundum Bal. in l. decernimus. & Alex. in sua disputatione que incipit Sigismundus, posita in l. imperium. in xxxix. char. in iij. col. ff. de iurisd. om. iud. & quid si metus affuit tempore contrahentis, an a tyranno illatus, si postea tradit rem ex interuallo, uidetur sit esse metum ex quo non est purgatus. uide August. in l. qui aliena. in §. Celsus. ff. de acq. her. & ibi uide Bar. an requiratur protectio. & ibi uide apost. & ibi uide plures quae per Bar. Soc. in cons. xxij. incip. s. quedo. in j. col. in si. & dicit S. Tho. de Aquino, in tract. a principib. q. omnes principes talitatis sunt tyranni praeter duces Venetiarum. Thom.

b. Tyros. Graecae caesus dicitur a tyrio, quod cogere, coagulare est, ideoque neque fortem neque augustum esse significat, seclusa metaphora, quare uideat Bar. Quod de Tyro ciuitate subijcitur, nihil ad rem, superbam quippe norunt qui historicorum monumenta uel legunt, uel etiam ab alijs audiverunt. Thom.

c. Et tenetur. Vide Bar. Soc. in cons. xxij. incip. sequendo ordinem, in ij. & iij. col. in prim. & Raph. Cu. in cons. clvii. in ij. col. Thom.

d. Primo quero. Vide Bar. Soc. in cons. xxij. incip. sequendo. in iij. col. Tho.

e. Currere. Vide Bar. in l. naturaliter. in penul. col. & ibi Alex. in addit. ff. de usucap. Tho. Dip.

f. Secunda inspectio. Vide Bar. in l. prohibere. §. plane. ff. de ui. & ui. rma. et in l. cum te. C. de his qui metu. & Bal. in l. decernimus. C. de sacrofan. eccle. & Pet. de Anc. in cons. ccc. Tho.

g. Sed distrahatur. Vide Bar. in l. creditor. ff. de sol. & Bal. in cons. cccc. iij. in ij. uol. factum tale proponitur, & in l. falsus. in penul. col. C. de iur. & in l. de modis. in prim. ff. quod fal. tutor. & in l. si te honoris. ubi Pan. de Cui. et las. C. de iur. deliber. & Fel. in c. j. in ij. col. de off. deleg. & plene per vbi lippum Decium in consil. xxx. incipien. pro rerum facultate. & in l. o. doct. in d. l. creditor. & ibi uide apostil. Alexand. & meam, in uerf. illam questionem. Thom.

h. Mihi autem uidetur. Vide Bar. in l. si urbana. in ff. de cond. in deb. & ibi Alex. in apostil. & ibi domin. meum dom. las. plene, & Fely. in cap. fin. in si. ubi plene de accus. Thom.

i. Silegem. Vide plene per Alexand. in consil. lviij. incipien. quoniam. in fine in j. uol. Thom.

k. Item ex eo. Vide Alex. in l. imperium in xxxv. col. in iij. folio, in l. col. ff. de iurisd. om. iud.

l. De Populis. Vide Raph. cons. clxij. incipien. uisa copia priuilegiorum, circa finem. & Bar. in viij. col. ff. de iurisd. r. p. test. ubi dicit ita fuisse determinatum Bononiae per dominum Thaddeum de Populis, dominum Bon. & in l. j. in x. quae in iij. col. ff. de cond. Tho.

m. Aliqua magna ardua. Vide plene per Fely. in cap. postulasti. in pen. col. de rescrip. & uide Alex. de uno. in cons. cxxxij. in iij. uol. in ultima col. Et adde illud cons. est dom. And. Barb. Et adde Philip. Fran. in cap. si gratiose. in ij. col. in prim. in vj. & uide apostil. meam ad Bart. in l. autoritate. C. unde ui. Thom.

n. Contra intrinsecos. Vide Fel. in c. cum omnes. in xix. col. de cons. & las. in l. Barbarius. in xvij. col. in j. limita. ff. de off. praesid. Thom.

o. Retinet. Vide las. in l. Barbarius. in penul. col. uerf. quinto limita. ff. de off. praet. Thom. Dip.

p. Valeant. Quod illegitime factum est a tyranno adueniente iusto domino debere cassari. Bar. per illum tex. & idem Bal. & Paul. de Cast. in l. decernimus. C. de sacrofan. eccle. Philip. Dec. plene in cons. exc. incip. in causa qua agitur. in iij. col. Thom.

BARTOLI TRACTATUS
SEPTIMVS, DE RE-
praesalijs.

1. Repraesalia a quo tempore frequentari coeperunt.
2. Repraesalia & si late accipi possunt, tamen sunt quando conceditur licentia capiendi personam, uel res alterius pro altero.
3. Repraesalia ut sint licita in foro conscientiae, requiruntur auctoritas superioris, causa iusta concedendi, & intentio iusta & recta.
4. Repraesalia de iure ciuili licite sunt duobus concurrentibus, scilicet auctoritate superioris, & iusta causa.
5. Ius concedendi repraesalias inducitur uideatur de iure diuino, & de iure gentium.
6. Ciuitas potest bellum indicare ob tutelam unius ciuis.
7. Liberi debitoris possunt capi quando alia remedia cessant contra debitorem.

8. Statuta concedentia repraesalias ultra casus a iure communi permisos, quando fieri possunt & ualeant, & in. 10.
6. Statutum florentiae, quod mercatore fugiente, uxor & liberi teneantur, ualeat.
10. Terre quae submitunt se protectioni ciuitatis certis pactis, non dicuntur subditae, sed foederatae, & liberae sunt.
11. Statutum concedens repraesalias in subditos, an exerceri possit extra territorium. Statutum, quod filij cedentis foro uel rumpentis, quando possit contra filios extra territorium exerceri.
12. Statutum quod homines unius uille teneantur pro alio, non comprehendit illum qui de nouo est effectus homo illius uille in debitis antiquis.
13. Statutum quod unus homo uille teneatur pro alio, intelligitur de debitis contractis intra territorium statuentis.
14. Repraesalia per pactum, quando licite fieri possunt.

RE P R A E S A L I A R V M. Materia nec frequens nec quotidiana erat, tunc tempore quo in statu debito Romanum uigebat Imperium, ad ipsum enim tanquam ad summum Monarcham habebatur regressus, & ideo hanc materiam legum doctores, & antiqui iuris interpretes, minime pertractauerunt. Postea uero peccata nostra meruerunt, quod Romanum imperium prostratum iaceret per tempora multa, & reges & principes, ac etiam ciuitates, maxime in Italia, saltem de facto in temporalibus dominum non agnoscerent, propter quod de iniustitijs ad superiorem non potest haberi regressus, coeperunt repraesalia frequentari, & sic effecta est frequens & quotidiana materia. Ego itaque Bart. a Saxoferrato, cuius Perulinus, minimus legum doctor, cum speculationibus ad ius ciuile spectantibus operam dans ad communem utilitatem, & maxime uniuersalis studij Perulini, super ista materia libellum composuit, quem correctioni cuiuslibet melius ueritatem inuentus suppono. mihi enim satis est quod hic libellus alij, quos Deus sui gratia sublimi manu ingenio altius inuestigandi materiam tribuat, ipsum itaque libellum ordine infra scripto, transcriptum uniuersitati praedictae tradidi. Anno a natiuitate Domini, M. CCC. LIII. die penult. mensis Februarij.

DE REPRAESALIIS tractaturi, requiritur de aliquibus questionibus principaliter, quas postea per particulas res questiones clare examinabimus. Prima questio est, an repraesalia sint licita. Secundum, quare possint concedi. Tertium, per quem iudicem repraesalia possunt concedi. Quartum, qualiter conceduntur. Quintum, quibus conceduntur. Sextum, contra quos conceduntur. Septimum, concessa contra quas personas exercentur. Octauum, contra quas res. Nondum, qualiter exercentur. Decimum, de remedijs exactis, &c.

QVAESTIO PRIMA, An repraesalia sint licita. Circa quam queritur, an sint licita in foro conscientiae. Secundum an sint licita in foro ciuili. Tertium, an statuta possint fieri licite ultra casus a iure permisos. Quartum, an statuta quae circa hanc materiam repraesalarum sunt, possint exerceri extra territorium. Quintum, an per pactum repraesalia possint licite fieri.

AD PRIMVM, An repraesalia sint licita. Respond. & ad declarationem huius tractatus & totius questionis praemitto, quod repraesalia possint multum late accipi, pro omni eo quod habet potestatem, personam, uel res alterius capiendi, & sic comprehendent eum qui habet potestatem capiendi ipsum principalem debitorem, uel res ipsius, quorum licet non intendo tractare, sed solum quando conceditur licentia capiendi personam, uel res alterius pro altero, & ista sunt quae in uulgari nostro uocantur repraesalia, de iure uero communi uocantur pignorationes, ut in auct. ut non si. pignora. colum. v. & ext. de iniur. & dam. dat. cap. j. lib. vj. Alibi uero ut Pisis aliter. Alibi autem habent alia nomina, de quibus non curo, quia imponuntur ad placitum.

3. Prout ergo hoc nomen capitur uel exigatur, quare tanquam Bar. super Repraesal.

sint licita in foro conscientiae. Et uidetur quod non, nam anima quae peccauerit, ipsa morietur: & filius non potest iniquitatem patris. Ecclesiastici xvij. sic patet quod alius pro alio non potest capi: praeterea, non licet in foro conscientiae facere id quod repugnat naturali rationi. sed ista repraesalia naturali rationi repugnant, ut ext. de iniur. & dam. dat. c. j. lib. vj. ergo non sunt licita. In contrarium quod sint licita, uidetur auctoritas August. in libro quaestionum. Iustitia bella solent diffiniri quae ulciscuntur iniurias, si gens uel ciuitas plebs tendat, quae uindicare neglexerint quod a suis improbe factum. xxij. quae ff. c. dominus noster. Secundo ad hoc ut repraesalia sint licite in foro conscientiae, sequitur primo auctoritas superioris, secundum causa iusta concedendi, quia denegauit iniustitiam, ut dicto c. dominus noster. Tertio requiritur, quod intentio sit iusta & recta eius qui habet repraesalias, unde August. in lib. contra Faustum, Nocendi cupiditas, ulciscendi crudelitas, implacatus & implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si qua sunt similia, haec sunt quae in bellis culpantur, & sic licet esset auctoritas superiorum, & iusta causa, tamen animus iniustus faceret repraesalias illicitas in foro conscientiae. Haec sententia sanctus Thomas in secunda secunda quaestione, xl. c. j. in foro autem ciuili, de tali animo non curatur, quia de cogitatione non curatur, ut l. cogitationis. ff. de poenis. In praedictis tamen est standum Theologis.

AD SECVNDVM, An repraesalia sint licita in foro ciuili, & uidetur quod non, ut in auct. ut non fiant pign. col. v. posita C. ne uxor pro mari. auct. & omnimodo. & in auct. ut nulli iudic. §. quia uero posita. C. de actio. & oblig. auct. i. mo. & ad diem. C. de decur. l. prouidentium. lth. x. ut null. ex ui. pro alie. debi. re. l. j. lib. xj. & ext. de iniur. & dam. da. c. j. lib. vj. & C. ne fil. pro pat. auct. habita, ibi, ex peruersa consuetudine, &c. Et uidetur quod sint licita, cum gens & populus iniustitiam requisit facere neglexerint, ut xxij. quaestione iij. cap. dominus. ubi hoc est expressum, & facit quod non. C. de iud. l. nullus. ff. de incend. tu. nau. l. nequid. quod ui aut. cl. l. si alios. §. bellissimè. & quod ibi not. Sol. & Doct. omnes communiter in sententiam istam inclinant, quod si quid est, infra illum hominem uel populum qui iniustitiam facere, & debitum reddere negligit, potest haberi recursus ad superiorem, tunc repraesalia sunt licita duobus interuenientibus. Primo requiritur superioris auctoritas, non enim licet alicui sua auctoritate ius sibi dicere, ut iura uulgaria dicunt, & est expressum, xxxij. q. cap. j. Secundum, quod superioris auctoritas interponatur sibi ex iusta causa, nam ista decreta, nisi ex natura & iusta causa interponantur, sunt ipso iure nulla, ut l. cum uero. §. subuentum. ff. de fidei comm. lib. et. l. j. §. haec uerba. & ff. ne uis. ff. & per totum. Causa autem legitima esse uidetur, quod dominus, gens uel populus, requisitus iniustitiam facere, neglexerit, ut d. c. olim. cod. tit. in auct. habita. ne fil. pro pat. in fin. & lac. de Bel. in quaest. sua disputata, quam ponit in auct. ut no. si. pig. Hoc idem uidetur S. Thom. de A. quino, ut dixi in praecedentibus. quae si bene aduertatur: praedicta mihi uidentur quod ius concedendi repraesalias, non iure ciuili, uel canonico sit inducendum, sed magis iure diuino, ut d. c. dominus noster. & de iure gentium, quidam permittunt bella licita, ut l. ex hoc iure. ff. de iust. & iur. & quod ibi not. & bellum licitum est ex causis praedictis, quod etiam procuratur, quia de iure gentium est, quod id quod quis obtutelam sui corporis fecerit, uidetur fecisse iuste, ut ff. de iust. & iur. l. ut uim, corpus intelligo, siue loquamur de uno in diuiduo, siue de uno corpore misto. Unde tibi ob tutelam unius ciuis, potest ciuitas indicare bellum, sicut unus particularis potest indicare bellum contra omnes ob tutelam personae suae & suarum rerum, ubi superioris copia, uel aliud remedium haberi non potest, ut dictis iuribus, & quod ui aut. clam. l. si alius. §. bellissimè. & quod no. in d. l. nullus. C. de iudic. & ff. quae in fra u. cred. l. ait praetor. §. si debitor. cum similib. ergo, &c. & praedicta puto iure gentium & ueritati ciuili consonare. Nam ubi alia remedia cessant, contra debitorem possunt capi homines liberi, in quibus debitor ius habebat, ut

puta liberti casus est singularis, ff. de acquir. har. l. pro hare/ de. s. si quid tantum. & ibi not. in fi. glo. mag. Sed ciuitas, uel dominus iustitiam facere negligens uel recusans, est debitor iustitiam postulantis, ergo homines subditi illi domino, uel populo capi poterunt. Præterea, propter delictum domini negligens facere iustitiam, potest iudici bellum contra totam terram, & omnes gentes subditas sibi, ut in auth. si uero dominus temporalis. C. de hared. & concluditur repræfalias esse licitas ex causis legitimis. De istis autem causis dicitur latius infra in secunda quaest. princip. sufficiant prædicta quantum ad hunc passum.

AD TERTIUM, ¶ An statuta possunt fieri licite ultra casus iure communi permittos. Dico quod si statuta fiant contra terras uel subditos, quod tunc possunt fieri licite repræfalias, per statuta etiam extra causas prædictas à iure communi permittas. Unde si ciuitas statuit, quod quilibet de uilla possit capi pro debito alterius, ut C. de omni agro deser. l. j. lib. xj. sicut quandoque statuitur, quod uxor teneatur pro uiro, ut C. in quib. cau. pig. ta. contra l. factis. & quod filius teneatur pro patre. C. de primipi. l. fin. lib. xj. Et sic patet quod statuta communis Florentie quæ dicunt, quod mercatore fugiente de terra uxor & liberi, licet non sint hæredes, procedunt de iure communi, & intelligo terras subditas simpliciter, ita quod sint de comitatu. Terra tamen quæ submittitur se protectioni ciuitatis certis pactis, subdita non dicuntur, sed dicuntur terre liberae, foederatae foedere inæquali, de quibus loquitur lex non dubito. ff. de ca. & possim. reuer. & in illis puto idem quod in alijs terris omnino liberis. Si uero statuta fiant in una ciuitate contra aliam terram repræfalias concedendas, non aduertendum, quia in causis cõcedendarum repræfalarum uertitur iustitia facta, seu iustitia denegata à terra, contra quam repræfalias conceduntur, & circa hoc non possunt fieri statuta. Non enim ciuitas potest facere legem super alteram, quia par in parem non habet imperium, & quia potest extra territorium suum statuere, quæ sunt iurisdictionis alterius, & non suæ, ut dicunt iura uulgaria. Secundò uertitur in causa, si superioris copia haberi non potest, & circa hoc similiter non potest fieri statutum, puta si statutum diceret, quod repræfalias concedantur, nec teneatur quis ire ad superiorem, ut ex. de iure iudic. ca. uenientes. & arg. l. pen. ff. de aqua pluuiæ. arce. Tertio uertitur in causa superioris autoritas, i. autoritas ipsius ciuitatis cõcedentis repræfalias, & tunc circa hoc potest facere statutum, an in talibus prædictis cõcedatur, & quo ordine. Nam cum ista causa, & ista instantia sit sua, potest circa hoc statuere, cum qualibet ciuitas statuta facere circa ordinationem, quæ in foro eius agitur, possit: ut ff. de test. l. iij. §. si. C. de iuram. calum. l. j. §. si. & quæ admodum testam. aper. l. j.

AD QUARTUM, An statuta quæ circa repræfalias fiunt in subditos possint exerceri extra territorium. Exemplum: Dicit statutum Florentie, qui rumpit, seu forcessit, an filij uigore illius statuti possint exigi extra territorium. Respon. siquidem talis filius erat natus tempore quo pater rumpit, secessit, seu foro cessit in ciuitate Florentie, & tunc siquidem extra territorium Florentie aliquis uellet exercere dictum statutum, faciendo executionem facti, hoc non posset, quia nec sententia unius iudicis extra territorium executioni mandari debet absque literis primi iudicis, ut l. à diuo Pio. §. j. & ibi plenè dixi, ff. de re iudic. & ex. de for. compet. c. Romana. §. contrahentes. lib. vj. Sed uellet quis extra territorium agere contra talem filium cõditione ex illo statuto ordinari hoc posset, quia actio ubique sequitur eum, cui competit, ut C. de præscrip. lon. temp. l. si. sicut contra unum ex contortibus potest agi contra tutorem, ubicunque sortitur for. ut l. hares absens. §. j. coniuñctio §. eiusdem l. ff. de iud. Credo tamen quod si talis filius sortiretur originè propriam alibi, licet esset de Florentia ratione originis patris, uel haberet domicilia alibi antequam pater rumpere, quod tunc ciuitas illa in qua sortitur forum ratione originis uel domicilij, similiter ex uigore talis statuti ciuis eius, uel incola subijceretur sibi, posset eum defendere, quasi præ-

uenisset, & statutum communis Florentie non potest habere effectum, quo talem ciuem subtrahat absque facto suo, ar. eius quod not. C. de incol. l. ciues. lib. x. Si uero talis filius natus fuerit postea quam pater rumpit, uel foro cessit, tunc statutum non ligat eum, quia uerba statuti dicunt de filio eius eo tempore quo rumpit, l. in delictis. §. si extraneus. ff. noxal. l. 2. & l. Titius. ff. de testam. mili. Et idem dico si statum dicat, quod homines unius uillæ teneantur unus pro alio. Nam ille qui de nouo effectus est homo illius uillæ, non teneatur pro debitis antiquis, ut C. de decu. l. prouidendum. lib. x. & quod not. per Dy. ff. ad municip. l. incola. Item est aduertendum quod prædicta statuta facta in subditos, quod unus teneatur pro alio, debent intelligi si simpliciter loquantur de debitis cõtractis intra territorium ciuitatis, ut l. cum unus. §. his qui. ff. de bon. auth. iud. pos. & in c. unimarum. ex. de cons. lib. vj. & idem statutum Florentie si simpliciter loquitur de filijs rumpentium, uel foro cedentium, non habet locum in rumpentibus extra ciuitatem Florentie, cum ibi fore non haberent hypothecam uel stationem.

AD QUINTUM, An per pactum repræfalias possint fieri licite. Respondendum est, siquidem est pactum priuatorum, tunc non ualeat, ut expressum est in auth. ut non si. pign. §. j. non enim potest unus pacisci, ut alius pro eo extigatur, ut ibi dicitur, quod intelligo etiam si unus paciscatur ut extigatur alius in quo habet ius ut patronus in libertis, & dominus in uasallo & similibus, ut C. ne fil. pro pat. l. fin. nisi esset talis dominus qui possit condere legem, ut j. dicam, licet per pactum fieri non potest. Iudex tamen homines sic conditionatos in subsidium capere potest, ut dixi supra in j. quæst. circa fi. Si uero esset pactum uniuersitatis, tunc licitum est uniuersitas quæ non potest legem condere, tunc idem quod supra dictum est de pacto priuatorum. Si uero talis sit uniuersitas, uel dominus, qui, uel quæ potest legem condere, tunc per pactum potest fieri, quod unus pro alio extigatur. Nam pactum eius qui potest legem condere, est lex, ut ff. de publ. l. Casar. & C. de don. inter uir. & uxor. l. penul. quod est notabile ad multa, & specialiter ad ea quæ dixi, ff. de re iud. l. iij. §. si actor. Et ex prædictis patet, quod statutum ciuitatis, uel domini concedentis repræfalias non possit fieri hodie in extraneos, ut in præced. dictum est, tamen per statuta ciuitatis, contra quam conceduntur, possunt fieri licite ultra ius commune contra suos, &c.

ADDITIO.

- a Repræfalarum materia. Iste est tract. Bar. de quo meminit idem Bart. in l. nam seruus. in prin. ff. de neg. gest. & in l. prouinciales. ff. de uerb. sign. ubi dicit intendere facere tract. de repræfalijs. & adde quod istum tract. com. posuit Bart. anno Dom. m. ccl. iij. Thom.
- b Theologis. Vide Raph. Cum. in consil. cxi. incipien. domini iudicis. in fine princ. Thom.
- c Ad tertium. Ad dicta per Bar. hic adde plures concordan. per Alex. an. de lmo. in consil. xlij. in j. uolum. in cap. super præmissis ibemate. in vij. colum. & dom. l. as. in l. si quis. §. legis. C. de inoff. testam. in l. de quibus. in xx. col. ff. de legib. Thom.
- d Fugiente. Vide Alex. in l. sepè. in iij. col. ff. de re iud. ubi plenè examinatus sit per Bar. hic. Thom.
- e Subditi non dicuntur. Nota quod dicit Bart. hic, & idem ponit, & sequitur dom. Maria. Soci. in consil. l. v. in iij. colum. & Pet. de Ancha. post Paul. de Leaz. in clem. ne Romani. §. sanè. in xj. colum. de elect. in fi. v. quæst. ubi referunt fuisse de facto Bononie. & Feat. de Senis in consil. cxxx. in cap. statum tale est quædam domus. & plura ponit Fel. in c. Redul. in xv. col. de rescrip. & in c. cum Bertoldus. in xij. col. de re iud. & uide etiam Fely. in c. postulas. in iij. declaratione, de foro compet. & multa ad hoc scripti in tract. de Venete urbis libertate, & eiusdem imperij dignitate & priuilegijs. in xl. priuilegio. in responsione ad xij. arg. quod illustrissimum do. etiam de facto nunquam fuit suppositum imperio Romano, quicquid scribit Blanshus Foroliensis, & Paul. Diacon. Thom.
- f Florentie. Vide l. as. in l. de quibus. in xxj. col. ff. de legib. Thom.
- g Rumpent. Vide apud Bart. in l. j. in antep. col. C. de sum. trinit. & fid. cath. in uers. ultimo quaer. Thom.
- h Prædicta statuta. Vide dom. Philipp. Dec. in l. j. ff. de bon. poss. contrah. liber. Thom.

1 Repra-

- 1 Repræfalias ut concedantur, primò aduendus est iudex cause, & denegata iustitia requiritur iudex concedens repræfalias, ut scribat. Iudex non audit requirentem quod scribatur iudici rei quod faciat iustitiam, aliàs concedentur repræfalias, nisi primò constet de iustitia denegata.
- 2 Ciuitas non potest se tuere quod fiat requisitio per literas, quod fiat iustitia repræfalias concedentur.
- 3 Requisitio iudici qualiter fieri debeat, ut repræfalias possint concedi.
- 4 Potestas concedens repræfalias, succedit loco deficientis superioris, & supra n. 1.
- 5 Pupilli & miserabiles persone, non coguntur litigare in foro aduersarij, quinimò iudex coram scribit iudici alterius ciuitatis, ut aduersarium ipsorum cogat alibi litigare.
- 6 Personæ miserabiles quæ dicuntur, remittuntur.
- 7 De iure canonico etiam actor potest trahere rem ad litigandum extra propriam diocesim.
- 8 Ciuitas ad petitionem sui ciuis potest requirere aliam ciuitatem, ut compellat aduersarium in ciuitate propria litigare.
- 9 Quis requiratur ut iustitiam faciat, ad hoc, ut repræfalias cõcedantur.
- 10 Qualiter succurratur illi qui litigauit in ciuitate quæ habet iudices primæ & secundæ appellacionis, & contra iustitiam succubuit.
- 11 Remedium repræfalarum, est extra ordinarium & odiosum. Repræfalias non conceduntur pro modico, & nisi totaliter ius partis tollatur.
- 12 Copia superioris quomodo intelligatur quod non possit haberi ad hoc, ut procedi possit ad repræfalias.

SECUNDA Quæstio principalis est de causis cõcedendarum repræfalarum, & quia inter cætera requiritur quod dominus, gens, uel populus requisitus, iustitiam facere neglexerit, seu recusauerit, & superioris copia haberi non possit, & idem queritur primò quis debeat requirere re populam, dominum, siue gentem, ut faciant iustitiam. Secundo queritur an possit requiri, ut alterius iudicis iurisdictionem proroget, uel arbitros eligat, cum ibi nequeat litigare. Tertio queritur quis requiratur, ut iustitiam faciat. Quarto queritur quæ iustitia sit iustitiam concedendam repræfalarum. Quintò, quomodo intelligatur, quod superioris copia haberi non possit.

AD PRIMAM, Queritur quis teneat requirere dominum, populam, siue gentem, ut faciat iustitiam. Rõ. potestas eius qui concedit repræfalias, succedit in loco superioris deficientis, si esset, ut dictum est supra in q. Sed superior si esset quis non posset adire, & conuenire de iustitia iudicis, nisi primò ipsum iudicem requisisset, ut in auth. ut diff. iud. in prin. colum. vij. & de mand. prin. §. si tibi quoque tertium, col. ij. ergo & modo ista pars ad hoc ut possit petere repræfalias, debet prius adire iudicem primũ, & ab eo iustitiam petere, ut dictis legibus, quæ sunt mirabiles ad hoc, imò dico, quod si pars iret ad iudicem suum, & diceret: Domine, scribas tali iudici quod faciat iustitiam, aliàs concedat repræfalias, quod iudex cum audire non debet, ut d. §. si tibi quoque tertium. Dico etiam quod ciuitas non potest de hoc facere statutum, uidelicet, quod sufficiat requisitio per literas, & sic ut faciat iustitiam, nam antequam iustitia non sit denegata, non pertinet ad cognitionem superioris, & per consequens, nec alterius ciuitatis ubi deficit superior, & sic non potest de hoc facere statutum, facit quod dixi §. in q. ij. Item quilibet reus uel actor, debet primò iudicem requirere. Ex prædictis apparet quod qualiter debeat fieri dicta requisitio, debet enim actor offerre libellum cum omnibus solennitatibus debitis, quando eum requirit libellum, uel implorare officium iudicis pro executione, quando causa habet paratam executionem, uel reus debet modo debito exceptionem opponere, in casu quandoque requiritur, quod unus iudex scribat alteri iudici, scilicet pro exequenda sententia ab eo lata, ut ex. de for. comp. c. Romana. & dixi §. in q. ij. Item in alio casu quem ista de j. pro. Ad secundum queritur an possit requiri, ut alterius iudicis iurisdictionem proroget, uel arbitros eligat, cum in dicta ciuitate nequeat actor litigare secure. Rõ. ut dixi §. prox. Potestas enim qui concedit repræfalias, succedit in

locum deficientis superioris. Videndum est ergo si superior hoc facere deberet. Et reperio quod de iure ciuili hoc debere seruari pro pupillis, uiduis, & miserabilibus personis, maximè si aduersarij potentiam perhorrescant. C. quando Imper. in c. pu. & mise. per. cog. l. j. in fi. Pro istis ergo personis ciuitas eorum propriè possit scribere alteri ciuitati, ut aduersarium dictarum personarum cogeret alibi litigare, cum tales miserabiles personæ ipsius aduersarij potentiam perhorrescant, quod si non faceret, statim apparet iustitia. Quæ autem intelligant miserabiles, declarat plenè Azo in sum. illius tit. de iure uero can. est latius introductum, ut ubique quis litigium haberet cum dño, uel cum uniuersitate terræ, seu ciuitatis, seu quocumque aduersarij potentiam perhorrescat, etiam si non sit de dictis personis miserabilibus, posset per superiorem trahi extra propriam diocesim, ut ext. de rescrip. c. statutum. §. cum uero. lib. plus uidetur quod ubique actor. & reus sunt diuersarum ciuitatum, actor potest trahere reum per superiorem rescriptum extra propriam ciuitatem, dum tamen non trahat eum in ciuitatem ipsius actoris, ut d. c. statutum. §. cum autem actor. Quasi præsumatur semper quod forentes cum ciue, in ciuitate propria non litigant secure, per quæ decretalem dico quod una ciuitas ad punitionem sui ciuis potest requirere aliam, ut compellat aduersarium extra ciuitatem propriam litigare, & maximè ad petitionem miserabilium personarum, uel cum aduersarij potentiam perhorrescant, ut dictum est, & super hoc credo ciuitates posse facere statuta. Et hic modus uidetur mihi multum æquus, & iuri, & rationi consonus.

AD TERTIAM Queritur quis requiritur, ut iustitiam faciat. Respon. ut dictum est, potestas concedendi repræfalias succedit in locum deficientis iudicis superioris, sed de iure antequam adeat superior, debet primò requiri iudex, ad quem spectat prima causa, & ipso negligente debet requiri proximus superior, qui primo præcipiat ut iustitiam faciat, qui si non faciat, aduendus est Princeps, ut in auth. de mand. prin. §. si tibi quoque tertium, & si non est proximus superior, aduendus est episcopus antequam eatur ad Principem, ut in auth. ut diff. iud. in prin. Ex hoc uidetur quod antequam quis adeat iudicem terræ suæ pro petendis repræfalijs, debet adire primum iudicem, & ipso negligente superiorem, scilicet populam, ubi populus dominus, uel dominus, uel regem, uel principem, hoc autem non est in distandè uerum. Nam illud quod dicitur de aduendo episcopo, non arbitror opportunum esse, quia usus talem constitutionem non admittit, nec episcopi tali iurisdictione utuntur in paribus istis. Simile non est de treu. & pace. c. j. & de reb. eccl. non alie. c. j. lib. vj. In eo quod dicitur auth. hoc ius porreccum, non est de necessitate seruandũ, facit quod dicta constitutio, ut diff. iud. non rescribitur approbata ab ecclesia, ergo, &c. in c. ecclesia S. Marle. ex. de cons. sed illud quod dixi de aduendo proximo superiore de populo uel domino, uidetur esse uerũ per dicta iura, quædo populus iudex primus requisitus denegat facere iustitiam, nihil facièdo, ita loquunt dicta iura. Si uero iustitia denegat pronuncians, uel aliquid facièdo contra iustitiam, tunc si est iudex appellacionis, ille proximior debet adiri antequam ad auxilium ciuitatis uel terræ propriæ, uel dñi proprij res eat, ut ff. de app. l. j. §. si quis appellacione. Si uero iudicem appellacionis non haberet, uel appellati non posset, tunc recurreretur pro repræfalijs ad iudicem suũ, est enim quod imputetur illi populo, uel domino, cur appellacionis iudicem non constituit, ipse uero populus uel dominus aduendus est, quia contra, uel præter leges præteritas non potest facere sit pendente, uel finita, ut C. de trãlac. causis. & in auth. in me. litis non fic. la. for. col. vij. & dixi plenè ff. de iust. & iud. l. omnes populi eorum tamen est culpa, ut dictum est. Ix prædictis patet, quod si in ciuitate esset aliquod statutum quod manifestant iniquitatem continere, ita quod si ciuis alterius ciuitatis ibi litigaret, certum est eum perdere, non est necesse quod iudex illius ciuitatis requiratur, sed directò poterit quis requirere iudicem suum, qui requirat illam ciuitatem, ut ei iustitiam faciat, & iniquitatem illius statuti quantum ad eum

uem suum tollat, argum. C. de sacrosancti. eccl. auth. cassa. & ext. de hereditibus. cap. statutum. lib. vj. Sed circa t̄ prædicta dubitatur, pone quod civitas una habet iudices primæ & secundæ appellacionis, contingit quod quis litigavit in causa principali, & in prima & secunda causa appellacionis succubuit contra iustitiam, qualiter succurreretur huic? videtur enim desitutus omni auxilio. Nam ad Principem non potest haberi regressus: quia non licet tertio provocare, ergo nec ad civitatem propriam habere recursum, sed dicendum est, quod si quidem esset sententia lata ob gratiam partis, & iniquè, tunc posset peti restitutio, & sic posset peti coram maiore, ut ff. de minor. l. perfecti. arg. C. de accus. l. absentem. & ita poterunt peti repræfalia coram iudice proprio. Si vero sententia esset lata ob gratiam vel dictum eorum qui regunt civitatem, tunc ipsi parti tenerentur ad interesse, quod apparet, quia criminaliter puniuntur, ut l. j. C. ut lite pend. & de his qui pœ. no. l. j. & sic per consequens tenetur adione in factum ad interesse, ut ff. de sal. l. qui nomine. & ff. pro foc. l. nec quicquam. Si vero sententia esset lata iniquè solum ex iudicis motu, tunc non video remedium contra partem vel civitatem, quia non est quid eis imputetur, sed est remedium contra ipsum iudicem, qui iniquam proprio motu tulit sententiam, de quo remedio dicam infra, &c.

AD QVARTVM Quæritur, quæ iustitia sit sufficiens causa concedendarum repræfalarum. Respon. primò t̄ uia dendum est, quod non sit circa modicum, istud enim remedium repræfalarum cum sit odiosum, ut ex. de iniur. & dam. da. cap. j. lib. vj. & est subsidiarium contra ius commune, ut dictum est, non debet dari pro modico, ut l. scio. ff. de in in teg. rest. & ff. de dolo. l. si oleum. §. si cum similib. Secundo ad uertendum est, quod per prædictam iustitiam ius partis totaliter lædatur, secus si lædatur aliquo modo. C. de precib. im perator. offer. l. quoties. ut si totaliter iustitiam non facit, ut C. de ser. fug. l. mancipia. in fi. & ff. de dam. infec. l. iij. §. in eū. uel probacionem non recipit, ut l. si quando. C. de testibus. uel sententiam diffinitivam iniustam tulit, ut C. de pœ. iud. qui mālè iud. l. j. & ij. Si aut partem grauaret ferendo aliquā interlocutoriam, tūc recurreremus ad distinctionem quæ fit, an ab interlocutoria possit appellari, ut eo casu esset sufficiens causa, quo possit appellari de iniustitia ad petendas repræfalias, aliàs secus. Qualiter autem hæc iniustitia probetur, dicam infra, &c.

AD QVINTVM Quæritur quomodo intelligatur quæ superioris copia haberi non possit. Respond. quandoque t̄ non potest haberi copia superioris de iure, nec de facto, quia non est, & tunc est clarum: ut d. cap. dominus noster. in xxij. quæst. ij. & quod no. C. de iudic. l. nullus. & ff. quod ui, aut clam. l. si alius. §. bellisime. cum glo. sua. Quandoque potest haberi copia de iure, sed non de facto. Exemplum, Imperator est modò in Alemania, & de iure est superior, tamè de facto in partibus istis ei non paretur. Vel pone, In Marchia est rector pro sancta matre ecclesia, tamen de facto nihil potest propter occupationem tyrannorum, scilicet quod uidetur superioris copia non haberi. Quandoque tamen non potest haberi copia de facto, nec de iure. Exemplum, Aliquis tyrannus occupauit multas terras de facto, non de iure, non est dominus, & puto recurrèdum ad ea quæ no. Inn. in c. nihil. ext. de elect. uidetur quod aut tyrannus ille sua auctoritate occupauit, & tunc non habetur pro superiore: & nõ ualeret quod ab eo fieret, ut C. de sacrosanctis eccl. l. decernimus. Aut fuit electus ab habentibus potestatem facere per uim uel metum, & tunc aut hoc non est notorium, sed pro uero domino se gerit, & sic reputatur communiter, & tunc habetur pro superiore, ut l. Barbarius. ff. de offi. præ. Aut est publicè notum quod est tyrannus, non dominus, & tunc non habetur pro superiore, nec debet requiri, debet enim sic reputari, licet non sit, ut C. de test. l. j. & per alia iura quæ allég. Inn. in d. c. nihil. &c. Quandoque copia superioris potest haberi de iure & de facto, sed haberi nõ expedit, quia fortè expenderetur plus quàm sit id, de quo contendere, uel fortè passus iniuriam est pauper, & tunc etiam puto quod non sit ne

cesse quod ad eam superior, imò sit procedendum tanquā si superioris copia nõ haberetur, arg. C. de ann. & trib. l. mediterranea. lib. x. & ff. de pig. act. l. si seruos. siue ex parte iudicis, siue ex parte superioris adiri non possit, idem iuris uideatur, ut l. j. ff. de diuer. & temp. præscrip. &c.

ADDITIO.

- a Haberi non possit. Not. quod ubi dominus negligens habet superiorem à quo sperari potest iustitia repræfalarum non tenetur licitè, uide Felsum in c. postulasti. in iij. colum. in iij. declaratione. de foro competen. & ponas hic. Thom.
- b Ad primum. Vide plenè per Bar. Soc. in cons. cxx. in j. uol. incipien. cum in præsent. in pen. col. Thom.
- c Pro istis ergo personis. Vide do. Mar. Laud. in tract. de principib. in col. cccxv. ubi sequitur dicta per Bar. hic. Thom.
- d Ad tertium. Vide Bart. Socim. in cons. cxx. incip. cum in præsent. in ultima colum. Thom.
- e Ad quintum queritur. Vide dom. las. in l. Barbarius. in xvij. col. in j. limi. ff. de off. præ. Thom.

- 1 Si statutum uel constitutio permittit repræfalias, conditione illius iuris additur iudex.
- 2 Repræfalia de iure communi petuntur manu regia. Repræfalia permittuntur de iure diuino, & de iure gentium.
- 3 Concedens repræfalias, non debet habere superiorem.
- 4 Potestas ciuitatis non recognoscens superiorem de facto, non concedit repræfalias, nisi statuto caueretur, sed regentes ciuitatem.
- 5 Ciuitas quæ subest alicui regi uel principi, non potest repræfalias concedere.
- 6 Superioris copia ex parte concedentis repræfalias quando haberi non possit, ut ciuitas subdita illas concedere possit.

TERTIA Principalis quæstio est, per quem iudicem repræfalia possunt concedi. Circa quod queritur. Primò, quo iure adeatur quis, ut repræfalias concedat. Secundo, quis est ille iudex cuius potestas debet implorari pro repræfalijs concedendis, &c.

AD PRIMVM Queritur quo iure adeatur quis, ut repræfalias concedat. Respon. t̄ si quidem per statuta terrarum, uel constitutiones dominorum, aliquibus est concessa potestas, tunc iudex adhibetur conditione ex illo statuto uel constitutione, uel iudicis officium implorabitur, secundum quod ex illo statuto uel constitutione præcipitur, ut l. unica. ff. de cond. ex lege, & ibi plenè dixi. Qualiter autè circa hoc statutum factum est probabiliter ignoro, ut ex. de const. c. j. lib. vj. Si uero querimus t̄ de iure communi, tunc ad uertendum est, quod de istis repræfalijs concedendis, nulla iuris ciuilibus constitutio cautū est, & rationes, & iura quæ ad hoc cogunt, sunt magis de iure diuino, & de iure gentium, quò bella licitè permittuntur, quàm de iure ciuili, ut dixi s. j. q. ij. Sed illo iure gentium non erat actio, neque istæ formula agendi, sed omnia expediebantur manu regia, ut l. ij. in prin. ff. de orig. iur. Vnde dico quod etiam hodie ubi iusta causa repræfaliarum postulantur de iure communi, non dicitur intentari actio, uel officium iudicis implorari: sed magis dicitur requiri manus regia, seu potestas regia, secundū institutionem iuris diuini & gentium, quod à iure ciuili nõ est immutandū.

AD SECVNDVM Queritur quis est ille iudex, cuius potestas debet implorari. Respond. siquidem per statuta edita ab his, qui habent auctoritatem hoc aliquid est gestum, illi adeundi sunt. Sed si de iure communi t̄ loquamur, tunc sicut ex parte illius, contra quem repræfalia conceduntur, requiritur quod superioris copia haberi nõ possit, ut dictum est, & sic ex parte concedentis repræfalias, requiritur quod sit talis qui superiorem non habeat, quod probatur, nam concedere repræfalias, est indicere bellum, licet quandoque istud bellum non inducatur uniuersaliter ex parte indicentis, uel eius contra quem inducitur, quod uni permittitur alios capere, scilicet particulares homines, & sic in dubio est particularis ex utraq; parte, ut dicā j. viij. q. iij. post etiam esse uniuersale ex utraq; parte, sed bellum iustum nõ potest indicere, nisi ille qui superiorem nõ habet, ut ff. de capti. l. hostes. ergo nec concedere repræfalias, Ita tenet Inn.

Int. ex. de restit. spol. c. olim. t̄ Ex hoc sequitur quod si est aliqua ciuitas quæ solum de facto non recognoscit superiorem, & regitur per populum secundum suos ordines & statuta, quod Potestas & Rector illius ciuitatis nõ possent concedere repræfalias, nisi eis specialiter aliquo statuto esset permissum. Deberet ergo adiri pro repræfalijs iste populus, uel ordo, uel apud quem est omnis communis potestas, & hoc puto uerū. t̄ Item ex prædictis sequitur, quod si est aliqua ciuitas quæ subest alicui Principi seu Regi, quod nec ipsa ciuitas, nec aliquis officialis Principis uel Regis potest concedere repræfalias, sed ipse solus Princeps uel Rex. Dico tamè, quod in omnibus casibus in quibus dixi s. ij. q. v. t̄ quod superioris copia haberi non intelligitur ex parte contra quam concedatur, in illis intelligendum est superioris copiam non haberi ex parte concedentis, & in illis casibus ciuitas subdita Regi, uel Comes Regi subditus, posset repræfalias concedere. Sicut enim in quibusdā casibus propter urgentem necessitatem permittitur aliquibus quod ius sibi dicat, ut ff. quæ in frau. cred. l. ait prætor. §. debitorè. & quod sit aut clam. l. si alius. §. bellisime. & not. C. de iudic. l. nullus. ita in proposito ex dictis causis poterit ciuitas uel dominus subditus concedere repræfalias: quia superioris copiam non potest habere.

- 1 Repræfalia ad hoc ut concedantur, sufficit quod petantur manu regia, nec aliqua solemnitas iuris ciuilibus requiritur.
- 2 Causa propter quam repræfalia conceduntur, debet esse uera.
- 3 Requiritur etiam quod eis contra quos conceduntur, ius saluum sue defensionis sit.
- 4 Sufficit ostendere solam concessionem repræfalarum absque processu.
- 5 Cautela ut fiat processus, & in scriptis redigatur, antequam concedantur.
- 6 Ordo impositus per statutum in petendis repræfalijs ille seruatur.
- 7 Si statutum concedit potestatem officiali concedendi repræfalias, tunc libellus datur, citatur pars, & lis contestatur.
- 8 Quilibet habens mandatum, potest comparere ad defensionem eorum, contra quos repræfalia postulantur. Item quilibet de populo.
- 9 Quilibet de populo ciuitatis à qua repræfalia petuntur, comparere potest, ne concedantur.
- 10 Defensionem eis que opponuntur ad hoc, ne repræfalia concedantur.
- 11 Iure petendi repræfalias quo pacto quis renunciare potest.
- 12 Modus probandi iustitiam denegatam.
- 13 Iudex, populus, uel gens sciens iniustitiam, uel denegans iustitiam, obligatur parti ad interesse.
- 14 Libellus, quando repræfalia petantur, quid contineat.
- 15 Pro repræfalijs conceditur captiua & detentio ex primo & secundo decreto.
- 16 Liber homo in casu necessitatis pro debito alieno capi potest.

QVARTA Quæstio principalis est, qualiter & quo ordine repræfalia concedantur. Circa quod queruntur plura. Primò, quo ordine concedantur ab eo qui non recognoscit superiorem. Secundo, quis sit ordo quando petuntur ab his quibus est concessum per statuta populi, uel per constitutiones alicuius domini. Tertio, queritur parte requisita quis potest comparere ad defensionem, ne repræfalia concedantur. Quarto, si aliquis comparere quibus defensionibus uti potest. Quintò, qualiter iniustitia facta, uel iustitia denegata probatur. Sextò, an cum repræfalia conceduntur, permittatur capi & detineri, ut ex primo aut secundo decreto, &c.

AD PRIMVM Queritur quo ordine concedantur quando petantur ab eo qui non recognoscit superiorem. ut in præcedenti t̄ quæstione dixi. Isto casu non dicitur intentari actio, uel officium iudicis implorari, sed magis dicitur requiri manus regia, seu potestas regia, secundum institutionem iuris diuini uel gentium: sed illo iure omnia erant in potestate regia, uel nullus ordo, nulla solemnitas requireretur, sed illud erat quod regi placebat, ut d. l. ij. in prin. ff. de orig. iur. facit ff. de const. princ. l. in princ. Vnde in proposito dico, quod nulla ciuilibus solemnitas requiratur, nec libellus, nec alius ordo, nec scriptura, solum ergo illud requiritur,

2 quod ius gentium requirebat, t̄ scilicet, quod causa propter quam repræfalia conceduntur, sit uera, aliàs fieret iniuria, & de iure gentium alterum alteri insidiari nefas est, ut l. ut uim. ff. de iust. & iur. Item quod eis, contra t̄ quos conceduntur, sit salua defensionis facultas, quod est de iure naturali uel gentium, quod per principem tolli non potest, ut ex. de re iud. cap. pastoralis. §. ceterum. in clem. Vnde credo, t̄ quod ille qui haberet repræfalias sibi concessas à domino Papa uel populo, cum non haberet superior, non haberet de alio processu uel ordine docere, sed sufficit solam celsionem ostendere, & omnia alia præsumuntur rectè acta, cum omnia in potestate concedentis essent, & sacrilegij instar est, &c. ut l. sacrilegij. C. de diuer. ref. & l. ij. C. de crim. sacril. & hoc uerum in territorio concedentis. Sed periculum est, primò, quia gens t̄ illa contra quam fit hæc concessio repræfalarum poterit eodem iure uti contra concedentes per tit. ff. quod quilibet iur. & de hoc dicam j. Secundo, quia si ex aliquo pacto probetur, de hoc cognoscit coram arbitris uel alio iudice non subdito ei cui concessit dominus probari quomodo iuste esset processus, ea iustitia quæ de iure gentium requiritur, ut s. dixi, aliàs apparet quod iniuste essent concessæ, & ideo tutius est quod processus fiat super hoc, & redigatur in scriptis, ut cesset omnis scrupulositas, &c.

AD SECVNDVM Queritur quis sit ordo, quando repræfalia petantur ab aliquibus quibus t̄ est concessum per statuta populi, uel per constitutiones alicuius domini. Respon. quidem per statutum imponitur, ordo ille est seruandus, sed per hoc enim ordine potest statui, ut supra dixi, j. quæst. iij. Sed si circa ordinem nihil est statutum, tunc procedit quæstio. Pone, statutum t̄ est quod aliquis officialis habeat potestatem concedendi repræfalias cuilibet iuste petenti, quis ordo seruabitur illo casu. Et certè talis officialis habet potestatem à iure ciuili, quia talia statuta sunt iuris ciuilibus, ut l. omnes populi. ff. de iust. & iur. & ipsius officialis officium implorabitur, & sic secundum ordinem ciuilem erit procedendum, unde dandus erit libellus, pars citanda, & parte comparente lis contestanda secundum formam authent. offeratur, C. de lit. contest. parte uero non comparente procedendum erit, sicut contra contumacem de iure proceditur, quod declarabo j. in ult. quæst. huius quæst.

AD TERTIVM Queritur, quis parte requisita potest comparere ad defensionem, ne repræfalia concedantur. Respon. t̄ partem requiri intelligo gentem uel populum contra quem repræfalia postulantur, quo casu ad defensionem potest comparere persona quilibet habens mandatum ab illa gente, uel populo, & hoc non est dubium. Secundo modo potest comparere quilibet de populo illo, uel gente, contra quem, uel quam repræfalia postulantur, quoniam omnium interest, ut ff. de oper. no. nunc. l. in prouinciali. §. j. Tertio, t̄ ut puto, poterit comparere quilibet de populo illius ciuitatis, à qua petuntur repræfalia. Nam eorum interest, ne repræfalia indebitè concedantur, ne fortè ciuitas, contra quam conceduntur, eodem iure utatur, & faceret capi homines illius ciuitatis repræfalias concedentis.

AD QVARTVM Queritur si comparere aliquis, & aliquibus defensionibus utatur, ne repræfalia concedantur. Respon. quædam sunt defensiones quæ causantur ex defectu iuris petentis, de quibus in præcedenti dictum est. Quædam sunt quæ causantur ex defectu personæ petentis repræfalias, de hoc dicitur j. Sunt etiam quædam alia defensiones. Primò ut puta si paratus est emendare quod improbè factum est, præallegatur capitulum dominus noster, xxij. q. ij. quod intelligitur de hoc satisfacti deoneo, arg. C. de bo. auth. iud. post. authent. qui iurat. Secundo si esset dubium, an esset denegata iustitia, tunc potest petere quod super hoc dubio, an sine concedenda repræfalia cognoscatur, cum ibi non possit litigare securè, secundum ea quæ dixi supra j. quæst. ij. per ea aidè rationes. Sed pone t̄ ut de facto sæpè accidit in his quæ significant rectores alicuius ciuitatis, & promittunt non petere repræfalias, an poterit contra eos excipi de tali promissione. Videtur quod non, sicut non ualet pactum quod quis

non possit laudum reducere ad arbitrium boni viri. Tu dic ut supra dictum est sapius. Ista enim petitio repraesaliarum succedit in loco deficientis iurisdictionis superioris, & ideo repraesaliam si petantur, quasi inique sit condemnatus vel in iuste, & sic habet recursum ad civitatem suam, sicut haberet ad iudicem appellationis, & tunc potest sibi opponi de pacto, sicut enim potest iuri appellandi renunciari, ut C. de temp. appell. l. si ff. qui. appel. non licet. l. j. si quis processus ante sententiam. ita & huic iuri, quod succedit in locum eius. Si vero petat repraesaliam propter aliam iniustitiam sibi factam, vel iniustitiam denegatam, & tunc non potest opponi de primo pacto, quia iam non valet pactum, per quod remittitur delictum futurum, ut l. si unus. §. illud. ff. de pact. & l. conuenire. de pact. dot. & c.

AD QUINTVM Quiritur, qualiter iniustitia denegata probetur. per acta, uel per testes, puto etiam quod potest requiri iudex primus, ut actorum copiam faciat, quod si non faciat, istud est iniustitiam facere, ut C. ut lit. pend. l. ij. Est etiam alius modus multum expeditus, uidelicet quod factis omnibus requisitionibus debitis, ut s. dictum est, tunc ille qui patitur iniustitiam, uel se pati dicit, ad eam iudicem a quo intendit petere repraesaliam, qui iterum mittat nuncium uel ambasiatorem, quod huic iniustitiam faciat, nec relationi talis nuncij uel ambasiatoris stabitur, ut in auth. ut differ. iud. §. j. col. viij. ubi dicitur, quod statim literis eius, cui hoc fuerit commissum: sic ergo idem erit in proposito, & c.

AD SEXTVM Quiritur, an cum repraesaliam concedatur, permittatur capi & detineri, ut ex primo aut ex secundo decreto. Circa quod sciendum est, quod iudex, gens, uel populus qui facit iniustitiam, uel denegat iniustitiam, obligatur parti ad interesse, ut Inst. de oblig. ex quali delict. in prin. & ff. de uar. & extraor. cog. l. si iudex. C. de test. l. si quando. in fi. de ser. fug. l. mancipia. in fi. de magi. conue. l. j. in prin. de dam. in fec. l. iij. §. in eum. Vnde libellus qui datur quando repraesaliam conceduntur, primo debet continere qualiter facta fuerunt requisitiones debite, & fuit iniustitia denegata, propter quod partis interest in tanta quantitate, quare petit dictos officiales commune, & homines ipsius condemnari in quantitate praedicta, sibi concedi licentiam capiendi & detinendi homines dictae terrae, & res ipsorum usque ad satisfactionem dictae quantitatis, tunc si quis comparet, & ordinarij litigaretur, sententia quae daretur per actorem dictae repraesaliam, haberet uim executiois rei iudicatae, & aliquid posset fieri quod fieret de rebus quae in causam iudicati caperentur, ut si hoc sit manifestus. Si uero nullus comparet, tunc debet dari primo licentia capiendi, ut ex primo decreto, ut regio effecti ueniant responsum, tunc si in contumacia perseuerauerint perquisita ueritate, dabitur licentia capiendi ex secundo decreto, sicut in alijs causis iura sunt uulgaria. Nec mirum si in causam iudicati capiuntur liberi homines, in quos ciuitas illa contra quam conceduntur repraesaliam, ius habet, quia hoc fit alijs in casu necessitatis, ut l. pro harede. §. quid tamē. ff. de acqu. har. in fi. glo. mag. & ibi no. Sed si statutum alter disponeret, tunc illud esset seruandum. Possunt enim super his quae expedienda sunt super concedendis repraesalij statuere, ut in praecedentibus dictum est, & c.

ADDITIONE.

Manus regia. No. quod dicit Bar. hic, q. ille qui non recognoscit superiore, non tenetur seruare ordinem, & quod nulla solennitas requiritur, nec libellus, nec alius ordo nec scriptura, & quod habet repraesaliam ab eo, non debet de alio processu docere, sed sufficit sola concessione ostendere, omnia alia praesumuntur tanquam manu regia facta. Ita dicit Bal. in cons. cxij. in ij. uol. inci. quatuor ad probandum. in prin. alleg. Bar. hic, & inducit dominos Venetos qui non recognoscunt superiorem, qui concesserunt repraesaliam contra dominos Malatestas de Arimino. Thom.

- 1 Repraesaliam conceduntur incolis, qui munera & grauamina cum ciuitate solunt.
- 2 Priuilegia alicuius artis quis non habet, si artem non exercet.
- 3 Repraesaliam conceduntur ciuibus non subiectis, & factiones communis non facientes ex priuilegio.

- 4 Ciuis non faciens factiones ex contumacia, si petit repraesaliam, ciuitas potest illas ei denegare, alius autem conueniri non potest.
- 5 Petens repraesaliam probat duo, scilicet se incolam, & munera subire.
- 6 Habens prelaturam in ciuitate, an dicatur ciuis, remissiuē.
- 7 Ciuitas an possit concedere repraesaliam ciui suo ex conuentione contra ciuitatem originis, & m. g. ubi quod sic.
- 8 Potestas ciuitatis est maior in ciuem, quam potestas patris in filium.
- 10 Repraesaliam non conceduntur forensibus.
- 11 Repraesaliam non possunt concedi ei qui post factam iniustitiam effectus est ciuis uel incola.
- 12 Potestas stipendiarij et scholares, habentur pro ciuibus in loco ubi exercent officium, stipendium merentur, & student, non quo ad omnia.
- 13 Repraesaliam, quando & quo casu possunt praedictis concedi.
- 14 Statutum quod ciues unius ciuitatis tractentur ut ciues, quomodo intelligatur, & quando repraesaliam talibus concedi possunt contra tertiam ciuitatem.

QVINTA Princip. q. est, quibus repraesaliam sunt concedenda. Circa hoc quarunt plura. Primo an repraesaliam sint concedenda, & an sint concedenda incolis. Secundo an ciuibus non subiectis iurisdictioni seculari, uel non facientibus rationes communis. Tertio quaritur an ciuibus nostris ex conuentione possint concedi repraesaliam contra ciuitatem originis, uel e contra. Quarto quaritur an ei qui postquam passus est iniuriam factus est ciuis, sint repraesaliam concedenda. Quinto quaritur, quid de his qui pro ciuibus habentur ex l. uel statuto. Sexto quaritur, quid si ciues unius ciuitatis in alia ciuitate debent tractari, ut ciues illius ciuitatis, an ibi possint petere repraesaliam, contra tertiam ciuitatem, uel non, & c.

AD PRIMVM Quaritur cum repraesaliam sint concedenda, an sint concedenda incolis. Respon. si quidem est talis incola qui munera & grauamina ciuitatis qua colit, subij, tunc ei sunt concedenda repraesaliam ex causis legitimis: si uero non subij, tunc munera & grauamina, nec ad ea scribi se fecit, tunc ei non sunt concedenda repraesaliam. Hoc probatur per regulam iuris, Qui sentit onus, debet sentire commodum, & e contra, ut C. de sur. l. manifestissimi. §. sed cum in secunda. ff. de reg. iur. l. secundum naturam. ex. de reg. iur. qui sentit, lib. vj. Secundum per l. qui sub preterito. C. de sacrosan. ecc. & C. de colle. l. lib. xij. Tertio, quia illi proprie dicuntur nuncipes qui munera simul subeunt, ut ff. ad muni. l. j. in prin. ergo & ei qui non subit munera, non competunt priuilegia municipum. Quarto tunc quia non habet quis priuilegia alicuius artis, uel ciuitatis, uel officij, nisi qui re ipsa illud gererit, ut C. de consu. l. nemini. lib. xij. Facit ff. de excep. tut. l. fin. in prin. & de testam. mil. l. scriuarios. & l. ne quidem. Quinto, quia inter ciuem & incolam tacite celebratur quidam contractus ultro citroque obligatorius, est enim incola obligatus ad munera, ff. ad municip. l. j. in prin. & l. incola. tam est ciuitas ad defensionem & protectionem ipsius, & idem in quolibet domino uel rectore, ut l. illicitas. §. ne potentiores. ff. de offic. praesid. ille autem qui non implet contractum ex parte sua, non potest petere quod sibi impleatur, ut ff. de actio. empt. l. lul. §. offerri. unde ille qui munera non subij, non potest petere repraesaliam.

AD SECVNDVM Quaritur, an ciui non subiecto iurisdictioni seculari, uel non facienti factiones communis, sint repraesaliam concedenda. Respon. Quidam sunt ciues non subiecti iurisdictioni, & non facientes factiones communis ex priuilegio, ut clericus: ut C. de epis. & cler. l. ij. authen. statutus. auth. item nulla potestas. Item alij priuilegiati propter dignitatem seculares, ut C. ut se. uel cla. l. ij. & ff. de uac. mu. per totum, & istis sunt concedenda repraesaliam, ne priuilegium in eorum fauorem concessum redundet in odium, ut l. quod fauore. C. de legi. l. nulla. ff. eo. facit auth. sed episcopalibus dignitas. & in corpore unde sumit, facit etiam C. de decur. l. neque Dorotheum. lib. x. ubi Imperator interpretatur legem, qui dicebat, quod si sequantur matrem, si non sequuntur patrem. Ex quo intelligatur, si non sequuntur patrem priuilegio, ut dicta l. neque Dorotheum. uel l. j. Et est clericus expressum,

expressum, iij. q. iij. c. Maximianus. Si uero ex quadam contumacia non faceret factiones, tunc ciuitas sua, a qua peteret repraesaliam, posset ei denegare, ut ff. ex quibus caus. ma. l. sed & si per praeorem. §. sed & si tum decreto, si tamen ciuitas faceret, alius non posset hoc conqueri, argum. C. de iure emphy. l. ij. & quod not. ff. si ager uel emphy. l. j. & ij. ubi dicit, quod propter pensionem non solutam, licet domino uolenti eum expellere, quasi dicat, extraneus non potest de hoc conqueri, & hoc dicit glo. parua in l. ij. ff. si ager uel. Sed dices tu, quare in praecedenti questione dictum est, incolam non subeunt munera, esse repellendum a petitione repraesaliam. sola uoluntate in ciue perficitur obligatio inter eum & ciuitatem, quae mutari non potest: ut l. assumptio. ff. ad mu. sed incola non, nisi recipiatur a ciuitate, ut l. j. in prin. ff. ad mu. ibi recepti, & c. potest enim ciuitas non eum recipere: arg. ff. de leg. l. fin. Vides ergo, quod ille qui petit repraesaliam ut ciuis, debet se probare ciuem, & ad hoc consulo, quod fiat specialis articulus. Si uero tunc petit repraesaliam, debet probare duo, scilicet, se incolam, & se subire munera, uel fecisse assumptum, & sim. Hic autem posset dubitari, utrum tunc forensis qui habet in hac ciuitate prelaturam, uel ecclesiam, uel est hic monachus, dicatur ciuis huius ciuitatis, & quid de aliquo capitulo faciente hic residentiam, & hoc plenē dixi in lectu. ff. ad municip. l. prima.

AD TERTIVM Quaritur tunc an ciuibus nostris ex conuentione possint concedi repraesaliam contra ciuitatem originis, uel e contra. Et uidetur quod non, per regulam positam de usufructu, l. sed & si quis. §. regulariter. & de uerb. oblig. l. i. ubi homo. in prin. ubi dicitur, quod ex quo factum quaritur mihi ins, ex eodem si agatur & fiat metu, non obligor: ita in proposito si per aliam ciuitatem huic ciui fieret iniuria, ciuitati originis quareretur ius concedendi repraesaliam, ergo ex eo quod ista ciuitas facit cum illo suo ciue originario, contra eum non potest agi, & sic repraesaliam concedi. Secundo probatur, quia duabus ciuitatibus ad idem concurrentibus praefertur ciuitas originis, ut ff. ad munic. l. assumptio. §. filius. & no. C. de incol. l. ciues. lib. x. ergo hic in faciendo iniustitiam praefertur ciuitas originis, & sic contra eam non possunt concedi repraesaliam. Tertio sic: Non est dubium quod ciuitas originis poterat statuere in suum ciuem antequam efficeretur ciuis ex conuentione alterius ciuitatis, & alia ciuitas de hoc non potuisset conqueri, unde ciuis per conuentionem postea factam, non poterit iuri originalis ciuitatis, seu originis prauidicare, ipsa ciuitate originis non consentiente, ut ff. de pact. l. si. & l. si unus. §. ante omnia. eod. tit. C. res inter al. act. per tot. Quarto probatur a simili, fructuarius potest nunciare noui opus aduersus omnes praeter dominum, ut l. j. in fi. ff. de opr. no. nunc. ita ciuitas quae habet ciuem ex conuentione, poterit concedere repraesaliam aduersus oēs, praeter quae aduersus dominum, ff. de pub. l. plura. Quinto, quia si quam iniustitiam ciuitas originis fecit, ut dicitur sibi magis fecisse quae alicui ciuitati, ut ff. ad l. Aquil. l. legis Aquiliae debitor. Sexto uidetur casus, ff. ad munic. l. de iure. quod de his quae quaruntur inter ciuitatem & suum ciuem, coram iudice suae ciuitatis agitur. Et sic concluditur quod sicut si ciuitas originis faciat iniustitiam, alia ciuitas non potest se impedire. Idem e contra, quod ciuitas originis non potest se impedire de his quae facit ciuitas extra conuentiones. Septimo, quia repraesaliam sunt quodammodo remedium extraordinarium, sed tale remedium non debet dari contra ciuitatem originis, quia tunc ciuitatis potestas est maior in ciuem suum, quae potestas patris in filium, ut l. ij. ff. de iust. & iu. & l. postliminium. §. filius. de capt. Sed contra patrem auxilium extraordinarium non datur, ut C. qui a uer. quos. l. si. ergo nec contra ciuitatem originis. E contra uidetur quod una possit contra aliam repraesaliam concedere. Primo, quia quando sunt duo, qui habent unum subditum, quilibet potest defendere eum contra iniuriam, quae ei inferitur ab alio. Exempli, Pater habet filium subditum, & ciuitas similiter, d. l. ij. ff. de iust. & l. postliminium. §. si filius. de capt. sed si pater deliquit in filium, ciuitas punit eum, ut ff. & C. de parr. Et si ciuitas procederet contra eum filium, pater admitteretur

pro suo interesse ad defensionem filij, ut C. de accus. l. si cuiusdam. & arg. ff. de appell. non tantum, & l. Lucius. eo. tit. ita in proposito una ciuitas contra aliam ad defensionem sui ciuis poterit concedere repraesaliam. Secundo sic: Quando sunt plures qui habent in re, licet unum ius sit potentius altero, tamen etiam ille qui habet ius debilius, poterit agere contra illum qui habet ius potentius, si rem illam damnificat, ut l. Mela. §. si. ff. l. seq. & l. si dominus seruum. ff. ad l. Aquil. ita etiam in proposito, ciuitas quae habet illum ciuem ex conuentione, licet habeat illud ius debilius ciuitas originis, tamen pro eius defensione poterit sibi concedere repraesaliam. Tertio sic: Licet duo sint domini eisdem personae, tamen si unus in istam delinquat, potest ab alio coerceri, ut ff. ad leg. Aquil. l. sed & si communem seruum. ita in proposito. Quarto sic: Propulsanda iniuria potest quis conuocare amicos, ut de ui & ui arma. l. ij. §. cum igitur. & ibi no. & no. ex. de homi. c. si significasti. ergo multo magis passus iniuriam poterit conuocare ciuitatem cuius est ciuis.

SOLVTIO. Dicendum est tunc quod una ciuitas contra aliam poterit repraesaliam concedere, quod probatur, quia potestas concedendi repraesaliam succedit in locum superioris, ut dictum est s. in q. j. & ij. non est dubium quod si ciuitas mihi fecit iniustitiam, possum adire superiorem, ut ff. quod me. cau. l. meum. §. animaduertendum. & de dolo. l. sed & si dolo. l. j. ita ergo in proposito, & ad hoc concludebantur omnes rationes factae pro hac parte. Praeterea potestas ciuitatis, uel alia quaecumque tunc attenditur, cum bene gerit, uel iniustitiam facit, non cum aliquem spoliat uel facit iniustitiam, ut ff. pro empt. l. qui fundum. §. si tutor. & de sur. l. interdum. §. tutelam. & ibi not. unde in proposta quod ciuitas facit iniustitiam ciui suo, non uincit potestate, quam habet in eum. Sicut ergo contra ciuitatem extraneam, ita contra illum possunt licite repraesaliam concedi alijs concurrentibus, de quibus in praecedenti dictum est. Et per hoc apparet responsum quasi ad omnia allegata in contrarium. Non ob. ff. ad munic. l. de iure. quia illud est, quod primo debet agi coram illo iudice, tamē si denegat facere iniustitiam, uel facit iniustitiam, non habetur copia superioris, recurritur ad remedia repraesaliam.

AD QVARTVM Quaritur an ei postquam passus est iniustitiam factus est ciuis, sint repraesaliam concedenda. Ad id cuius declarationem primo sciendum est, tunc quod repraesaliam non possunt concedi forensibus. Nam concessio repraesaliam est quodammodo iuris gentium, ut dixi s. iij. quae. ij. & ij. quae. ij. sed illud ius quod quis facit ad tutelam corporis sui sit licite, ut l. ut ut. ff. de iust. & iur. & intelligo suum corpus, siue loquamur de corpore diuiduo, siue de corpore misto, ut de una ciuitate uel collegio. Ista enim appellatur corpus, ut ff. quod cuiusque uni. no. l. j. in prin. & de colle. l. i. l. j. super rub. no. unde ciuitas pro eo qui est de corpore suo, defendendo ab iniurijs potest concedere repraesaliam, non pro eo qui est extra corpus suum. Pro hoc est, quod in decretis. ij. quae. j. cap. multi. circa medium, ibi, quid ad nos de his qui foris sunt, quasi dicat, de his qui sunt extra nostrum corpus, non pertinet ad nos iudicare. Hoc praemisso ei tunc qui tempore denegatae iniustitiae erat forensis, licet postea efficiatur ciuis uel incola, non possunt de iure concedi repraesaliam, intelligitur de ciuili tempore factae iniustitiae, non tale ius transit ad nouam ciuitatem, ff. de ser. corrup. l. doli. §. fin. & l. j. §. si seruus. ff. de posit. & de actio. & oblig. l. quaecumque. & ibi sunt concord. & glo. & c.

AD QVINTVM Quaritur quid de his qui pro ciuibus habentur ex lege uel statuto, quo ad quid ut potestas, sint stipendiarij, & similes. Circa quod tunc est sciendum quod potestas alicuius ciuitatis efficitur ciuis illius ciuitatis, seu pro ciue habetur, ut C. de inco. l. ciues. & ibi no. per glo. Item milites seu stipendiarij habentur pro ciuibus, in locum ubi stipendium merentur, & ibi forum sortiuntur, ut ff. ad munic. l. municip. & not. in d. l. ciues. & ff. de iud. l. haeres absens. §. j. in ij. glo. mag. Item scholares in terra studij, licet ibi non efficiantur ciues, ut l. lex Corn. §. domus. ff. de iudic. & C. de incol. l. i. §. ff. de iudic. l. haeres absens. §. j. in glo. super uerbo, domici-

ium, & tamen in d. terra habentur & proteguntur à Recto-
ribus ipsius terra ut ciues, ut in j. confit. ff. de p. & ne fil. pro
pat. a. u. h. habita. Aduertendam etiam q. prædicti nō haben-
tur ut ciues quo ad omnia, sed quo ad quid. Nam Potestas
uel Rector huius ciuitatis non potest hic conueniri, nisi pro
his quæ hic contraxit, uel ratione officij, ut l. j. §. legatis. ff. de
iud. ibi, uel si qui iudicandi causa accessit sunt, coniuncto
§. omnes. in ea. l. Et idem intelligo de stipendiarijs & scholari-
bus. Et ita debet intelligi q. nō. in l. hares absens. §. j. in ij. gl.
mag. ff. de iud. scilicet q. scholares fortuantur ibi forum pro
his quæ ibi contraxerunt. Hoc præmissis t. sicut prædicti ha-
bent ius ciuis limitate, ita habent limitate ius petendi repræ-
salias in terra prædicta. Nam si potestas in his quos secū du-
cebat causa officij, uel milites in his quæ cā militia, uel scho-
lares in his quæ causa studiorū secum ducebant uel reduce-
bant, passi sunt iniustitiam, uel iustitia denegata fuit eis, quia
quo ad illos ciues non sunt, ergo, &c. ut §. prox. dixi.

AD SEXTVM Quaritur, si ciues unius ciuitatis in a-
lia debet tractari ut ciues illius ciuitatis ex pacto uel statu-
to, an ibi possint petere repræsalias contra tertiā ciuitatem?
Circa quod sciendum est, quod per prædicta uerba, scilicet,
tractentur ut ciues, non efficiuntur ciues, argum. ff. de uerb.
signific. l. mortis appellatione. & quod ibi nō. per glo. & lac.
de Arer. Item prædicta uerba hoc important, ut in his quæ
ibi tractare possunt, aliis de iure addatur ista qualitas, scilicet
quod tractentur ut ciues, quod prodest ad multa, pro-
pter statuta quæ faciunt differentiam inter ciues & foren-
ses. Hoc patet ex tenore ipsorum uerborum, quia nullam
potestatem dant, sed solum modificant, quod tractentur ut
ciues. Simile dicit lex, quod tutor loco domini habetur,
quod intelligit in his quæ iure facere potest, ut ff. pro emp.
l. qui fundum. §. si tutor. Sed si aliis in dicta ciuitate non po-
terat petere repræsalias, ergo nec modò poterit. Dico tamen
quod possent esse uerba ita late concepta, & possent esse tan-
ta cōföderatio duarum ciuitatum, quod essent quasi, ut u-
num corpus, & qualibet ciuitas posset de ciue alterius ciui-
tatis, sicut de proprio suo ciue facere, ut ff. de cap. l. non du-
bito. & tunc posset petere ibi repræsalias, sicut ciuis illius ci-
uitatis, hoc autem factum est, &c.

ADDITIO.

- 1 Ad primum. Vide Bart. in l. j. ff. ad municip. in uers. ij. ex ista. & ibi uide
Alexand. in addit. & ibi apost. meam, & Bar. in j. quæst. vij. quæst. prim.
& Alexand. de mol. in cons. xli. in vij. uolum. incip. ex multis quæ in the-
mate, in j. colum. & seq. & Bapt. Sene. in l. j. in xliij. colum. C. de summa
trin. & fid. cath. Thom.
- 2 Ad quintum queritur. Vide Bart. in l. si maritus. §. j. ff. de adult. & ibi A-
lexand. in addit. ff. de adul. & uide apostillam meam Bar. in l. hares absens.
§. proinde. in ij. colum. & ibi Alexand. in additio. in lib. studij. ff. de iu-
dic. Thom.
- 3 Scholares. No. quod dicit Bar. hæc quod scholaris non potest in loco stu-
dij conueniri ex contractibus alibi gestis, & uide Philip. Fran. in c. Roma-
na. §. nec etiam. de foro comp. lib. vij. Thom.
- 4 Differentiam. Vide in l. si maritus. §. de adulterijs. ff. de adult. Tho.
- 1 Repræsalie contra rectorem ciuitatis forensis, qui iniustitiam fecit, quæ
do concedi possunt.
- 2 Officialis qui fecit iniustitiam de qua durante officio poterat conueniri,
si conueniretur in loco proprio, debet ad locum officij remitti.
- 3 Repræsalie contra officiales, & potestates facientes iniustitiam, quan-
do concedi possunt.
- 4 Consilium ut officiales Potestatis non teneantur pro iniustitia per pote-
statem facta, & contra eos repræsalie non concedantur.
- 5 Repræsalie contra consules & priores ciuitatis facientes iniustitiam,
concedi possunt.
- 6 Repræsalie quod possint concedi contra singulares homines ciui-
tatis.
- 7 Homo liber pro alio capi potest necessitate existente.
- 8 Repræsalie q. possunt concedi contra terras subditas simpliciter, non si
sunt subditæ quo ad quædam.
- 9 Repræsalie possunt concedi contra certum genus hominum ciuitatis de
negantis facere iustitiam.

SEXTA Principals q. est, contra quos repræsalia con-
cedantur. Circa quod queritur primò, an contra Re-
ctorem ciuitatis forensis, qui iniustitiam fecit, uel iu-
stitiam denegauit, possint concedi repræsalia. Secundò, an
contra officiales dicti Potestatis seu Rectoris, possint repræ-
salia concedi. Tertio, an contra consules seu priores ciuita-
tis possint repræsalia concedi. Quarto queritur, an contra
consules homines qui nihil habent facere in regimine, uel in
officio ciuitatis, possint repræsalia concedi. Quintò, utrū
repræsalia possint concedi contra homines terrarum subdi-
tarum quo ad quædam, non tamen simpliciter. Sextò, utrū
repræsalia possint concedi contra certum genus hominum
ciuitatis, denegantis facere iustitiam.

AD PRIMVM Quaritur, an contra Rectorem ciuitatis
forensis, qui iniustitiam fecit, repræsalia possint concedi?
Ad quod dicit lac. de Bel. in q. sua quam ponit a. u. h. ut non
si. pig. q. contra eum cōcedi possint, arg. ff. quod quisq. iur.
l. j. ex. de sent. excom. c. Romana. lib. vj. Mihi autem uidetur
t. sic dicendum, aut Potestas facit talem iniustitiam, pro qua
non potest conueniri durante officio, ut ff. de iud. l. pars lite-
rarum. de iure iuran. l. nec magistratibus. & tunc cōtra eum
non possint concedi repræsalia. Ratio, quia nec iudex super-
rior habet durante officio, in cuius locum succedit ius con-
cedendi in eum repræsalias, ut dictum est, & finito officio,
non possunt similiter concedi, nisi requisito iudice qui ha-
bet eum syndicare, sicut in quolibet alio priuato debito, &
ut dictum est supra ij. quæst. ij. Iudex autem terra proprie
ipsum Rectoris debet requiri, ut j. dicā. Aut Rector t. ille facit
talem iniustitiam, de qua durante officio potest conueniri, &
tunc durante officio poterit repræsalia contra eum conce-
di eadem ratione, præcedentibus solemnitatibus requisitis.
Iudex autem ciuitatis propria illius Potestatis seu Rectoris
non debet requiri, quia ibi talis causa non debet agitari, &
mò ad locum officij oportet remitti, ut C. ubi de ratiocin.
ag. opor. l. ij. & C. ut omnes tam ciui. quam crim. iu. post. de-
po. admi. & c. l. unica. & in authent. ut iudic. sine quoquo
fuffr. §. necessitatem. j.

AD SECVNDVM Quaritur, an cōtra officiales Potesta-
tes seu Rectores, possint cōcedi repræsalia? lac. de Bel. in præ-
dicta q. dicit q. sic. Ego t. dico, quandoq. sunt aliqui officia-
les, qui expressè inuenerunt Rectorem ad talem iniustitiam fa-
ciendam, & contra illos sine dubio possunt concedi repræ-
salia, ut C. de aduoc. diuer. iudic. l. placuit. ibi, aduocatos in
eorū, & C. de exc. mun. l. pen. in fi. lib. x. Quidam sunt qui
expressè contradixerunt, & contra illos non possunt repræ-
salia concedi, ut C. de appell. l. quoniam iudices. l. omnes. in
fi. de decur. l. ix. Et idèd consilium t. est officialibus quando
alia occurrunt q. protestantur q. non consentiunt, & q. illa
quæ sunt, non sunt de iure, & de hoc fiat instrumentum, hoc
ibi uidetur requiri, ut d. l. quoniam iudices. Quidam sunt
officiales, qui nec consentiunt, nec contradicunt, quia foren-
sunt absentes uel ignorantes, cōtra illos nō possunt cōcedi re-
præsalia, ut l. j. in pri. ff. de mag. cōue. ibi, presentes, & c. in gl.
ibi posita. Quidā sunt officiales presentes, qui non cōtradi-
cunt, nec cōsentunt. Et tūc est aduertendū, q. quidā sunt offi-
ciales ad ea, quæ sunt merè facti, nec consilia requiruntur ut
notarij, herouarij, & similes, & tunc etiam cōtra hos nō pos-
sunt cōcedi repræsalia, qui nō possunt resistere dño sine de-
decore, idèd resistere nō tenent, ut l. unica. §. officij. C. ut o-
mnes tam ciui. q. crim. iud. Nec ob. quod gl. ibi dicit esse cor-
rectū, quia uerum est in casu illo, quia quilibet potest resiste-
re fugienti, non autem alijs casib. notatis. Quidam sunt of-
ficiales qui adhibentur ad consentiendum, & contra istos si
non contradicunt, possunt concedi repræsalia, ut d. l. quo-
nam iudices. cum simi. & hoc si sciuerunt, aliàs non est eis
quid imputetur. Sed si dubitatur an officialis fuerit præsens
uel absens, & utrū fuerit sciens uel ignorans, quid præsu-
matur in dubio, cogita per te ipsum.

AD TERTIVM Quaritur, an cōtra cōsules seu priores
iustitiam denegantes possunt cōcedi repræsalia? lac. de Bel. in
q. prædicta disputata per iura alleg. §. in hac q. j. dicit q. sic,
quod

quod intelligo uerū contra priores uel consules presentes,
secus contra absentes, ut d. l. in prin. ff. de mag. conue. tunc e-
nim contra illos absentes non possunt concedi repræsalia,
tanquam contra consules, seu priores, sed tanquam contra
quoslibet alios de populo, ut dicam j. prox.

AD QVARTVM Quaritur, an cōtra singulares ho-
mines, qui nihil habent facere in officio, uel regimine ciuita-
tis, possunt repræsalia concedi? lac. de Bel. in prædicta dispu-
tatione dicit, q. nullo modo possunt contra tales repræsalia
concedi, quia pro debito ciuitatis non tenent homines sin-
gulares, ut ff. quod cuiusq. uni. no. l. si cuius. §. j. quod met.
cau. l. metum. §. animaduertendū, & de dolo. l. sed si ex dolo.
§. j. & de reg. iur. l. aliud. §. refertur. & ex. de sent. excom. c. Ro-
mana. lib. vj. t. Sed mihi uidetur contrariū per d. c. dominus
noster, xxij. q. ij. ubi dicitur gens, uel ciuitas plebenda, tota
ergo gens ciuitatis plebenda. Præterea, licet sententia ex cōmu-
nicationis non possit ferri in uniuersitatē, ut d. c. Romana,
tamen fertur sententia interdicti quæ ligat in quolibet popu-
lo etiā innocentes, ut c. si sententia, ex. de sent. excom. lib. vj.
Si ergo potest hominibus singularibus propter delictū in-
terdicti ecclesiasticum sacramentū, & sepultura, multo magis
possunt eorū bona temporalia auferri, & possunt capi pro-
pter quod interdicitur ei ut propria libertate, hæc enim ani-
mum non ligant. Præterea, concedere repræsalias est quasi
quoddā bellum particulare indicare, ut supra dictum est in
precedentibus. sed in illo bello etiā innocentes capiuntur,
ergo, &c. Hoc probatur in d. c. dominus noster. Præterea, li-
cet ille t. qui capitur, sit innocēs, ciuitas habet ius merum,
& tūc ex causa necessitatis potest capi, ut dixi supra j. quæst.
ij. pro hoc in x. co. & de stat. contra libertatē ecclesie. §. j. & §. si
uerò dominus. C. de sacrosan. eccl. a. u. h. cass. ibi, bona eorū
ab omnibus occupantur, & de hær. a. u. h. si uerò dominus,
& sic contra omnes possunt concedi, & ita de consuetudine
obseruatur. Sunt autem quidam, qui capi non possunt uir-
gore repræsaliarum, sic generaliter concessarum, de quibus
dicemus j. in seq. q. prin.

AD QVINTVM Quaritur, utrū repræsalia possunt
concedi contra homines terrarū subditarū, quo ad quædā,
non simpliciter? Respon. quædā sunt terræ subditæ alicui
domino, terræ, uel ciuitati, uel principi simpliciter, sed in
quibusdam sunt priuilegiatæ, ut habeant certas iurisdictiones,
& exceptiones, ut sunt in multis regnis, & contra istos
possunt concedi repræsalia, quia uerè subditæ sunt, arg. C.
de ope. lib. l. Titius. & de bo. lib. l. si. Quædam sunt terræ, quæ
simpliciter sunt liberæ, sed submiserunt quo ad quædam, &
sunt multæ terræ subditæ huic ciuitati, & cōtra istas non pos-
sunt concedi repræsalia propter delictum ciuitatis, uel do-
mini, qui eas habent subditas, quia ille sunt liberæ, ut ff. de
cap. l. non dubito. Propter delictum t. ipsarū possunt cōce-
di, sicut si posset eis iustum bellū indici, si denegarent transi-
tum per territorium eorum. xxij. q. ij. c. notandum, & c.

AD SEXTVM Quaritur, utrū t. repræsalia possint
concedi contra certū genus hominū ciuitatis denegantis fa-
cere iustitiam? Ad quod dico, sicut iudex qui exequitur sen-
tentiam, debet capere res quæ non sunt in cōtrouersia, si po-
test ita concedens repræsalias quantum potest, cum minori
scandalo potest concedere, ut capiatur certum genus homi-
num, uel res uel q. quilibet homo ciuitatis contra quem co-
gatur soluere certam quantitatem, cum transit pro persona,
uel pro æstimatione rerum. Et hæc omnia uidi obseruari de
facto, secundum diuersitatem locorum.

ADDITIO.

- 1 Sunt. Vide per Bar. in l. quoniam iudices. & ibi Alex. in addit. C. de appell.
- 2 Ad quartum. Vide per Paul. de Cast. cons. cccxliij. incip. super eo quod pri-
mo loco, in ij. dub. & ibi uideas omnino qui concludit in ciue, q. repræsa-
lie non extenduntur ad filios, & personas natas post repræsalias, & uide
Alex. de imo. l. si quis iniquum. §. si in additio. Bar. quæ inci. facta. ff. quod
quisq. iur. Thom.
- 3 Ad quintum. Vide Bar. in l. non dubito. ff. de cap. & post l. reuer. & ibi A-
lex. in addit. & ibi uide meam apost. facti quod consuluit Bald. in fauorem
frensum, cons. cxxj. in ij. uol. inc. quatuor. in fine. Thom.

Bar. super Repræsal.

- 1 Repræsalie concessæ cōtra ciuitatem q. possint exerceri contra eiu inco-
las subeuntes tamen munera.
- 2 Homines de Florentia, & homines Florentinos idem important.
- 3 Repræsalie an possint concedi contra ciues alibi moram trahentes.
Ciuis Florentinus alibi habitans, q. dicitur Florentinus, si sui subeunt ibi
munera.
- 4 Repræsalie quod non possunt concedi contra ciuem ciuitatis conceden-
tis, qui etiam sit ciuis ciuitatis, contra quam conceduntur.
- 5 Repræsalie non conceduntur contra mulieres, ut personaliter capiuntur.
- 6 Contra clericos repræsalie exerceri non possunt.
- 7 Repræsalie non exercentur contra scholares, nec contra nuncios, nec ser-
mulos eorum.
- 8 Non exercentur contra scriptores, & bidellos.
- 9 Non exercentur contra patrem scholaris uisitantem filium in studio.
- 10 Scholarem esse probatur ex qualitate rerum, quas deserit consuetudine
eundi, & redeundi.
- 11 Repræsalie non exercentur contra ambasiatores.
Quem esse ambasiatorem, probatur per literas.
- 12 Non exercentur contra testes, qui causa testimonij accedunt, uel contra
eos qui inuiti trahuntur, nec contra eorum famulos.
- 13 Contra euntes ad nundinas, in loco nundinarum non exercentur, in alio
loco sic.
- 14 Non exercentur contra euntes ad indulgentiam, nec contra eorum fam-
ulos.
- 15 Nec contra tenentes hospitium in loco ubi sunt indulgentie.
- 16 Nec contra applicantes ut uentorum in aliquo loco.
- 17 Nec contra eos, qui in ius uocari non possunt de iure communi.

SEPTIMA Principals q. est, si repræsalia simpliciter
concedantur contra homines, & personas alicuius ter-
ra, contra quas personas possint exerceri. Circa quod
queruntur plura. Primò, an cōtra incolam ciuitatis possint
repræsalia exerceri. Secundò, an contra ciues illius ciuitatis
alibi moram trahentes. Tertio, an contra ciues illius ciuita-
tis, qui sunt ciues, uel incolæ illius ciuitatis cōcedentis. Quar-
to, an contra mulieres possint repræsalia exerceri. Quintò,
an possunt exerceri contra clericos. Sextò, an possunt exer-
ceri contra scholares. Septimò, an possint exerceri cōtra am-
basiatores. Octauò, an contra euntes ad nundinas possint
repræsalie exerceri. Nonò, an contra euntes ad indulgentiā.
Decimò, an contra nauigantes, qui ui uentorum impelluntur
in aliquem locum. Undecimò, an contra eos, qui in ius
uocari non possunt, repræsalia exerceri possint. Modò ue-
niamus ad singulas per ordinem. Bar.

AD PRIMVM Quaritur, an cōtra incolam ciuitatis,
contra quam possunt repræsalia exerceri. Ad t. declaratio-
nem huius questionis præmittendū est, repræsalias concessas
simpliciter, ut contra homines Florentinos, uel cōtra ho-
mines, & personas de Florentia. Et sciendum est, q. ista uer-
ba, homines de Florentia, uel homines Florentinos, idèd im-
portat, ut ff. de excus. tut. l. sed reprobati. §. amplius. & ibi nō.
per gl. super uerbo, cōmentarienses. sed ista uerba homines
Florentinos referuntur ad municipes ciuitatis, ut ff. ad mū-
nicip. l. j. & ibi Campanos, Puteolanos, &c. in uers. seq. Sed
uerbū municipes, est genus ad ciues, & incolas, ut nō. de in-
col. l. ciues. lib. x. & probatur ff. ad munic. l. filij si municipes,
ergo apparet q. uirtute illorum incolæ comprehenduntur,
quod intelligo de incolis subeuntibus ibi munera, ut ff. ad
munic. l. j. ibi, recepti, & c. dixi supra ij. q. j. secus si munera
non ibi subeunt, & hoc esse uerum apparet, quia Potestas ci-
uitatis si non uult, quem admittit, recipere potest, ut l. si. ff. de
legib. Sed illud quod quis potest acceptare antequam accē-
ptem, nō dicitur in bonis meis, ita incolæ antequam reci-
piatur à munere, nō dicitur proprie ciuis illius ciuitatis, &
sic contra eum non poterunt repræsalia exerceri, &c.

AD SECVNDVM Quaritur, t. an contra ciues illius
ciuitatis alibi moram trahentes possint repræsalia exerceri
semper, retento eodem themate quod repræsalia sunt con-
cessæ contra Florentinos, uel homines de Florentia, est dū-
bium utrū ex eo q. ciues de Florentia alibi habitant, desi-
nant esse Florentini, uel de Florentia? Videtur q. non, quia
E origo

origo non mutatur, ut l. assumptio. ff. ad munic. Nec ob. ff. de verb. signifi. l. provinciales, quia subauditur ibi tantum fm primam leg. gl. & haec est vera opinio. Vel secundum alios, aut repraesaliam sunt concessae contra homines de una provincia, ut contra marchianos, & tunc qui non habitat in provincia, dicitur provincialis, ut d. l. provincialis, aut contra homines de una civitate, & procedit praecedens opi. Ita sentit gl. in d. l. provincialis, quae opi. non placet, non enim ideo ratio ne diversitatis inter civitatem, & provinciam, vel fm alios. Aut habitat in alia civitate eiusdem provinciae, & tunc secus, ut d. l. provincialis. Et ita sentit glo. C. de adop. l. in adoptio. ne quidam, quod non placet eadem ratione. Alij dicunt, aut loquimur fm propria significatione vocabuli, & remanet Florentinus, ut d. l. assumptio, aut fm communem usum loquendi, non est Florentinus, quia ibi non habitat, ut d. l. provincialis, & na dicebat lac. de Are. Old. sed communis usus loquendi praevaleat omni propria significationi, ut l. liberorum. §. qd tamen Celsus. de leg. iij. ergo talis alibi habitans non poterat capi pro repraesalij. Alij dicunt qd haec verba, Florentinus, & de Florentia, debent intelligi de eo, qui ibi conuerfatur, & moratur, arg. l. §. bestias. ff. de depol. & magis debemus inipiscere accidens, quam originem, & ita consuluit Lamb. de Ramponibus. Ego tamen in discursu lectionis, in d. l. provincialis. ff. de verb. signifi. dicebam qd ille talis qui alibi moratur, non potest capi tanquam Florentinus, quia ipse non fuit in culpa. argum. l. in prin. ff. de magi. conue. quod esset verum sine dubio, fm opin. lac. de Bel. quam reprobaui §. vj. q. prin. q. iij. & in isto modo videtur sic dicendum, qd Florentinus, siue de Florentia est, qui idem est municeps, ut dixi §. prox. q. & intelligitur de municipe proprie, qui ibi munera subit. Aut ergo aliquis habitabat alibi, & Florentia munera nec subit per se nec per patrem, nec per fratres, nec per alios, non dicitur Florentinus proprie. Aut ibi subit munera per se, vel per patrem, vel per fratres, vel per alios, & tunc licet alibi moretur, Florentinus est, ut d. l. §. ff. ad munic. & de exc. tut. l. sed reprobari. §. amplius. & videtur hoc expressum C. de agr. & cens. l. sanctimus. lib. xj. Illud autem quod dicit iacob. de Are. de communi usu loquendi est facti, scio qd hic talis usus loquendi non est, &c.

4 AD TERTIVM Quiritur, an repraesaliam possunt exerceri contra civem illius civitatis qui sunt civis vel incolae illius civitatis concedentis. Videtur qd sic, quia possunt exerceri contra non subditum civitati concedenti, multo magis contra subditum. Praterea dominus potest petere, ut usufructuario denegeret ius utendi fruendi propter eius contumaciam, & contra, ut l. §. proprietarius. ff. de dam. infec. & l. hoc amplius. §. si cum l. seq. in eod. tit. ita hic poterit capi propter ius quod habet in eo civitas contra quam sunt concessae, licet etiam habeat in eo civitas concedens. In contrarium videtur qd istud ius concedendi repraesaliam, est inductum in defectum iurisdictionis quam ordinarij debent exercere, ut in praecedentibus pluries est dictum. sed civitas concedens potest in suum civem exercere iurisdictionem ordinariam, ergo contra eum non extenduntur repraesaliam. Pro hoc videtur casus ff. si quis test. l. lib. eff. ius. l. §. habet itaq. arg. l. serui, & filij, in prin. ff. de fur. Praterea civitas concedens repraesaliam tenetur civem, vel incolas suos defendere ab iniurijs quae inferuntur per alium, ut dixi supra in q. j. ergo ipsa civitas cui suo non deberet inferre violentiam, licet sit civis alterius, arg. ff. de iur. l. uendicantem. Praterea quando civitas aliquid concedit, intelligitur concedere, ut ille, cui conceditur, contra se non utatur, ut l. in fraudem, §. neq. instrumenta. ff. de iure ff. & l. si peculium. §. sicut autem. de pecul. leg. sed si civis possent capi, ergo videretur concessisse contra se ipsam. Praterea in concessione subintelligitur sine iniuria priuatorum concedentis, ut C. de eman. l. l. nec auus. & l. §. merito. & §. si quis a principe. ff. ne quid in loco pub. multo magis intelligitur concedere qd exerceretur repraesaliam sine ipsius civis iniuria, quia si civis caperet, laederetur. Resp. civis in interest locupletes habere subiectos. Et istud puto verum etiam si talis civis fuis-

set particeps criminis. Nam ex vigore allatum repraesaliam simpliciter concesserum non possit capi, sed deberet specialiter concedi, vel contra talem civem ordinarij procedi per civitatem concedentem repraesaliam.

5 AD QVARTVM Quiritur, an repraesaliam possunt exerceri contra mulieres? Videtur qd sic. Sicut enim in bello capiuntur mulieres, & habent possumini, ut l. §. C. de ca. cu. si sita in hoc particulari bello. Sed dico, qd in persona capi non possent. C. de off. diuer. iud. auth. sed hodie. de custo. reo. au. then. sed nouo iure. licet enim quasi de iure gentium concedantur, tamen debent civiliter intelligi, arg. l. si cui simplici. ff. de serui. titulo generalit, &c.

6 AD QVINTVM Quiritur, an possint exerceri contra clericos? Text. est expressus, qd non, in c. & si pignorat' ones. ex. de iur. & dam. da. lib. vj. Sed quid de clericis coniugatis non euntibus in habitu? Respon. tunc privilegio clericorum non gaudet, ut ex. de cler. coniug. c. l. vj. Sed de bitatur quid si unus episcopus non facit iustitiam de clericis, & ad superiorem non potest haberi recursus, forte quia ille episcopus est tyrannus, vel schismaticus, utrum contra clericos illius episcopi poterunt concedi, & exerceri repraesaliam auctoritate iudicis secularis vel alterius episcopi? Videtur qd sic, quia d. c. & si pignorat' ones, loquitur quando repraesaliam conceduntur propter delictum laicorum. In hoc autem fito Canonistis quibus relinquo.

7 AD SEXTVM Quiritur, an contra scholares possint exerceri repraesaliam, text. est, qd non, in auth. habita. C. ne fil. pro pat. siue iam applicuerit ad studij locum, siue peregrinetur studij causa praedicta. sed nunquid praedicta habent locum in civitatibus non habentibus privilegium studij? Resp. aut loquimur in alia scientia studentibus, qd legali, & tunc talis scientia possit ubiq. doceri, ut ff. de excus. tut. l. si duas, tunc aut credo idem in omni civitate, quia auth. habita loquitur generaliter. Aut loquimur de studentibus in scientia legali, & tunc illa non potest legi in civitatibus non privilegiatis, & si alibi docetur, delictum est, ut in procc. ff. §. haec autem tria. & ideo in alijs civitatibus non habent locum tale privilegium, & hoc de iure stricto. Dicunt tamen quidam doc. qd illi §. haec tria. est hodie derogatum per desuetudinem, cum in civitatibus non privilegiatis docentur iura, & qd hodie ratio istius §. cessat, quia cum multi sciant hodie iura, non est dubium, nec timor qd trahatur adulterina scientia. Ideo aequum putarem qd euntes ad talia studia gauderent hoc privilegio, & quod dico de scholaribus, idem puto de nuncijs, & famulis eorum, ut d. auth. habita, ibi eorum nuncijs, &c. & tunc idem de scriptoribus, & bidellis, & si quidem necessarii sunt in studio, arg. ff. in procc. i. circa si. ubi eod. modo conceduntur iurisdictiones, ut in alijs, arg. ff. de testa. mil. l. §. de bo. pos. ex. test. mil. l. unica. C. de testa. mil. l. §. de iud. l. §. idem Claudio. in gl. super verbo, venerat. t. Sed qualiter probabitur qd sit scholaris, vel qd vadat causa studij? Ego resp. ex qualitate rerum, quas deserit, & similibus, arg. ff. de milit. l. non omnes. §. a Barbaris. Idem ex consuetudine eundi, & redeundi ad studium, arg. l. naturale. §. ceruos. ff. de ac. re. do. & ex multis alijs quae diligens iudex, qui super hoc cognoscit, poterit inuenire.

11 AD SEPTIMVM Quiritur, an contra ambasiatores possunt repraesaliam exerceri? Resp. no, ut l. sanctum. ff. de re. di. de leg. l. §. l. §. legati. ff. de iud. & hoc verum qd non possunt capi in civitate, ad quam sunt destinati, nec in alia, per quam transitum facerent, ut d. §. legati. & ibi no. in gl. super verbo, destinati. qd autem sint legati, probabitur per literas lux ambasiatae, vel alio modo legitimo, ut l. unica. C. de ma. 12 prin. Et idem t. videtur dicendum de his qui causa testimonia, vel alias trahuntur in iudicium, vel destinati sunt in aliam civitatem, & idem de seruitoribus praedictorum, arg. eorum quae supra proxime dicta sunt.

13 AD OCTAVVM Quiritur, an contra euntes ad nundinas possint repraesaliam exerceri? Resp. in loco, seu territorio eius qui tenet nundinas, non possunt contra venientes ad nundinas repraesaliam exerceri. casus est C. de nundin. l. unica. ca. & d.

ca. & si vadens ad nundinas transit per alienum territorium, an possint repraesaliam exerceri, non reperio prohibiti, licet sit argum. contra id quod supra prox. dixi, & aliud in illis qui necessario munere funguntur, hi autem voluntarie vadunt ad nundinas. qualiter autem probabitur, qd quis vadit ad nundinas? Resp. ut §. in praecedentibus dixi.

14 AD NONVM Quiritur, an contra euntes ad indulgentiam possint repraesaliam exerceri. Resp. non, ut C. communia de success. auth. omnes peregrini, ibi, liberè hospitentur, &c. & gl. tamen ff. de iud. l. §. §. dem Claudio. in gl. super verbo, venerat, & in signum huius propter eorum securitatem, ut cognoscantur qui sunt peregrini euntes ad indulgentiam potent baculum, & perulam sicut legati oliuam portabant, ut l. sanctum. ff. de rer. diu. & idem puto de famulis, & de seruitoribus eorum. Et idem t. puto de his qui vadunt ad loca, ubi sunt istae duae indulgentiae generales, ut ibi teneant hospitium in seruitum peregrinantium, arg. eorum quae dixi circa scholares de scriptoribus, & bidellis, & similibus.

16 AD DECIMVM Quiritur, contra homines nauigantes, qui ut ventorum impelluntur in aliquem locum, possunt repraesaliam exerceri. Et puto qd non, & hoc per auth. nauigia. C. de fur. quae hoc expressè vult. C. de nau. l. §. lib. xj. Ad hoc etiam facit optimè l. Caesar. ff. de pub.

17 AD VNDECIMVM Quiritur t. an contra eos qui in ius uocari non possunt, possint exerceri repraesaliam. Resp. non, ut sunt hi qui ponuntur in l. §. §. ff. de in ius uoc. Si enim essent condemnati ipsi non possunt capi, multo magis pro debito, vel delicto alterius. Est enim captio quaedam citatio realis, & ideo si aliquis de civitate contra quam concessae sunt repraesaliam eligeretur Potestas, non possit hic capi propter officium. Item si aliquis duceret uxorem de una civitate ad aliam, ad funus consanguinei. Itè si esset furiosus, vel infans, vel impubes. Contra eos em non possent repraesaliam exerceri, ut dicta l. §. §. iij. & l. impubes. & de in ius uoc. &c.

ADDITIONE.

- 1 Ad primum. Vide Bar. in l. §. ff. ad munic. in ul. col. & ibi Alex. in ad. & Bar. supra in q. v. q. prin. & in l. provinciales. ff. de verb. signifi. & ibi Alex. in ad. & Francij. de Are. in l. §. in prin. in vj. col. & seq. ff. de verb. oblig. Thom.
- 2 Florentinos. Vide Alex. in rubr. §. fol. mat. in iij. col. & in l. §. in iij. col. in ff. de leg. j. Thom. Dipl.
- 3 Ad secundum. Vide Ang. de Are. in §. pauonum. in fi. Instit. de rer. diu. & Bar. in l. provinciales. & ibi Alex. in ad. & ibi apost. mean. ff. de uer. sig. & Pe. de Anch. in c. statutum. §. cum uerbo. et ibi Philip. Franc. in pen. col. de rescrip. lib. vj. Thom.
- 4 Praterea. Vide Alex. consi. xxij. in vij. uol. inc. consideratis. in fi. Tho. Dip.
- 5 Quiritur. Vide Fel. in c. iij. in j. col. de for. competen. Thom.

- 1 Repraesaliam quando poterunt exerceri contra res personarum, contra quas non possunt exerceri.
- 2 Res aliorum portare per eos, contra quos repraesaliam exerceri non possunt, poterunt pro repraesalij capi.
- 3 Res existentes in territorio civitatis, contra quam concessae sunt repraesaliam non possunt capi, et duci ad civitatem concedentem.
- 4 Res existentes in territorio alterius civitatis, etiam scribendo iudici illius civitatis non possunt capi pro repraesalij.

OCTAVA Principalis q. est, si repraesaliam simpliciter concedantur, circa quas res poterunt exerceri, & quia dubitandum est, qd possunt exerceri in rebus, & contra res mobiles, & immobiles, & se mouentes hominum, & personarum illius loci, contra quae repraesaliam sunt concessae, quae reperuntur in territorio civitatis concedentis, quaedam tamen possunt occurrere dubia, quae examinanda sunt. Primo dubitatur an res dictarum personarum contra quas non possunt exerceri repraesaliam, possunt pro repraesalij capi. Secundo quae sint de personarum, contra quas non possunt exerceri. Tertio, an possint capi res existentes in territorio civitatis, contra quam concedunt repraesaliam, & duci ad civitatem concedentem. Quarto, an possint capi res existentes in territorio alterius civitatis, scribendo iudici illius civitatis, &c. Bar. super Repraesal.

AD PRIMVM Quiritur, utrum res dictarum personarum contra quas possunt exerceri repraesaliam, possunt pro repraesalij capi. t. Ad quod dico, quaedam sunt personae contra quas non possunt exerceri repraesaliam solum ratione personae, ut quia mulier infans, vel furiosus, vel similis, & tunc sine dubio contra res eorum poterunt exerceri, ut l. satis. ff. de in ius uoc. & in auth. ut nul. iud. ibi, necessarij, uerbi. si uerò mulier. Intelligit tamen qd non capiuntur res eorum taliter, ut per hoc uiderentur teneri personae, non enim possit mulier spolari uestimentis, uel alijs rebus, sine quibus honestè uiuere non possit, ut l. n. ead. §. si ff. ex quib. cau. maio. & quod ibi not. Quaedam sunt personae contra quas non possunt exerceri repraesaliam ex certa causa, ut contra scholares, uel ambasiatores, uel similes, & tunc contra res eorum quas poterant uel haberent necessarias ad illam causam non debent exerceri repraesaliam, sed contra, alijs sic, ut l. publicanus. §. de reb. ff. de pub. facit quod dixi §. prox. q. circa scholares, &c.

AD SECVNDVM Quiritur, t. quid si de personae contra quas non possunt exerceri repraesaliam, portent res aliarum personarum, contra quas possint exerceri? Resp. si quidem portent res necessarias ad suum usum, ut equum ad equitandum, & similia, ut l. in l. cenforia. ff. de uerb. signifi. & tunc non possunt capi, ut dixi supra in q. praecedenti, circa scholares. Si uero non essent eis necessariae, tunc possunt capi, nec est qui repugnet, ut l. sacrosanc. de sacrosanc. eccl.

AD TERTIVM Quiritur, an possint capi res existentes in territorio civitatis, contra quam repraesaliam concedunt, & duci ad civitatem, si quidem repraesaliam simpliciter sunt concessae, non intelligit data potestas petendi in territorio concedentis, non enim ultra extendit simplex concessio, ut l. cu. ut uis. §. is cuius. ff. de bon. aut. iud. pos. & ex. de const. c. ut animarum. l. vj. Praterea concessio repraesaliam est quoddam particulare concessum priuato contra priuatos, ut dictum est §. xvj. q. iij. sed si equitaret in territorio civitatis, contra quam esset bellum uniuersale, & contra ipsam civitatem, ergo, &c. Praterea aggredi in territorio alterius civitatis est causa maioris tumultus, ergo non uidet concessum in dubio, ut l. non est singulis. ff. de reg. iur. Concludo ergo qd solum in territorio concedentis possunt repraesaliam concedi, alijs exerceri, nec potest quis aggredi territorium alterius, nisi hoc sit expressum per uerba hoc de necessitate importantis. Qui ergo uult, faciat hoc expresse specialiter in concessione.

AD QVARTVM Quiritur, t. an possint capi res sitae in territorio alterius tertie civitatis, scribendo iudici illius civitatis. Resp. licet de iure communi in executione sententiae, hoc per mittatur, ut l. a duo Pio. §. j. ff. de iur. & ff. de bon. aut. iud. pos. l. cum unus. §. pe. cu. sim. tñ cum repraesaliam sint quoddam bellum, ut dictum est, quis non potest cogere alium ad bellum, nisi si hi subditum, in x. col. in tit. hic finit lex Corrad. c. domini no. guetram, & quis non cogit alium iurare, nisi eum cui subest, ut l. culpa caret, & quod ibi no. ff. de re. iur. & per Dy. ex. de re. iur. non est sine culpa, lib. vj. nisi forte esset ciuitas foederata, quae deberet facere guerram, & pacem, ad petitionem hoc scribentis per ea quae dicta sunt, & arg. ad hoc optimum. ff. de cap. §. post. re. l. in territorio dubito, circa si. &c.

- 1 Capere homines, et res uigore repraesaliam propria auctoritate quis potest quando copia iudicis haberi non potest.
- 2 Persona capta pro repraesalij debet ad iudicem duci.
- 3 Res captae pro repraesalij possunt per capientem retineri.
- 4 Res pro repraesalij captae uenduntur, et estimantur iudicis auctoritate.
- 5 Repraesaliam possunt exerceri die feriata ob necessitatem hominum, in ferijs autem in honorem Dei possunt ex causa.
- 6 Repraesaliam si conceduntur per habentem potestatem legis cōcedendae possunt concedi, ut exerceantur etiam diebus feriatis in honorem Dei.
- 7 Cognitio summaria, uel ordinaria, quaedam quis uult de frindere se, et res iudae occasione repraesaliam captas.

NONA Quaesitio principalis est, qualiter repraesaliam exerceantur, circa quod quaerunt multa. Primo, an quis possit capere homines, & res uigore repraesaliam tum per se, an per ministros iustitiae, & suos. Secundo, an hoc

mines, & res captas teneatur quis iudici praesentare, an uero possit in suo priuato carcere retinere. Tertio, qualiter res captae uendantur, & aestimetur. Quarto, an repraesentatae possint exerceri die feriata, uel non. Quinto, si aliquis uult defendere se & res suas occasione repraesentationum captas, qualis cognitio debeat adhiberi.

AD PRIMVM Quiritur, an quis capere possit homines, & res uigore repraesentationum per se, an uero per ministros. Et uideat quod per se, sicut in bello per se homines & res capiunt. Sed certe, ut dixi supra viij. q. iij. uerba istius concessio nis debent intelligi ciuilitate, & ideo puto quod non possit capere homines, nec res sua autoritate, ut l. miles. §. qui iudicari. ff. de re iudica. & de reg. iur. l. non est singulis, quod tenet Iac. de Bel. in auth. ut non si. pign. in q. quam ibi ponit, quod intellige si potest haberi copia iudicis, qui concedat suos ministros, alius possit capere sua autoritate, ut l. ait prator. §. si debitor. ff. quae in frau. credit. & C. de decu. l. generali. lib. x. & ff. quod ui. aut clam. l. si alius. §. est & alius, & quod ibi no. Est ergo tutius, ut cessent praedicta quae in concessione expressae ponantur, quae ille, cui conceduntur repraesentatae, possit homines & res capere per se, & sua autoritate, &c.

AD SECVNDVM Quiritur, an homines & res captas teneatur quis iudici praesentare, an tamen uero possit in suo priuato carcere retinere. Iac. de Bel. in q. praedicta dicit quod debet iudici praesentare, ut d. l. non est singulis, & ne fiant illi citra exactiones, ut l. illicitas. ff. de off. praef. & ne inde nascatur iniuria in officio, & C. ut l. meminerint. C. unde ui. Ergo quod capiat per personam, puto eum uerum dicere, ut captus debeat duci iudici. Casus est in d. l. generali. C. de decurionib. lib. x. & no. in l. j. C. ubi de curia. uel cohor. & Instit. de act. in pr. n. & in x. col. de pace iura. fir. ca. j. nisi expressum dicat in concessione quod possit in suo priuato carcere retinere. Quod uero tamen capiunt res, dico res capiunt, ut in causa iudicari, uel ut ex primo uel ut secundo decreto, sicut ea quae dixi s. iij. q. ul. non est dubium quod res debent remanere penes capientem, ut l. cui. §. qui legatorum. ff. ut in pos. leg. & pro hoc non est necesse plus ire ad iudicem, sed sufficit prima concessio. Qualiter autem uendantur, uel aestimentur, ut si quis accipiat in solutum, dicam statim.

AD TERTIVM Quiritur, qualiter res captae uendantur, & aestimentur, ut sibi quis accipiat in solutum. Resp. uenditio non potest propria autoritate fieri, ut d. l. miles. §. qui iudicari. ff. de re iud. l. si estimatio debet fieri per iudicem, ut l. j. in fi. C. de iur. do. impe. requirit ergo in omnibus praedictis auctoritas iudicis. Et semper intellige nisi aliud in concessione exprimat. Dico etiam quod in computatione eius quod quis recipit, debet fieri detractio expensarum factarum in praedictis, ut l. fi. §. in computatione. C. de iur. delib. ff. ad l. Falc. l. quantitas, &c.

AD QVARTVM Quiritur, an repraesentatae possint exerceri capiendis homines, & res die feriata etiam in honore Dei. ad quod dico quod diebus feriatis ob necessitate hominum possunt repraesentatae exerceri, sicut etiam potest fieri executio rei iudicatae, ut ex. de iud. c. si. lex enim solui prohibet ne illo tempore quis cogat uenire ad iudicium ad litigandum, ut ff. de fer. l. j. sed in executione iudicati non est litigium, ergo, &c. Si uero querimus de diebus feriatis in honore Dei, tunc est dubium per l. dies festos. C. de fer. Tamen putare sic dicendum esse quod possibile est repraesentatas concedi contra homines alicuius terrae, si hoc seruaretur quod diebus feriatis non possunt capi, nunquam caperent, & sic concessio repraesentationum esset inutilis, quod posset contingere, uel propter longinquitatem, & distantiam loci, & sic homines periret uenire uel propter paucitatem populi ciuitatis, uel terrae, contra quam sunt concessae, ita quod sunt cauti, & non ueniret nisi diebus festis, & isto casu possent exerceri die feriata in honore Dei, ut ff. de fer. l. j. & ij. C. de fer. l. j. Si uero istud periculum non subest, tunc tali tempore non possunt repraesentatae exerceri, ut d. l. dies festos. facit quod no. per gl. in d. l. dies festos. in ij. gl. ubi dum dicit, nisi timeat de eius recessu, quae uidetur probare hanc distinctionem, & hoc etiam confirmat iudicis, ut l. de pupillo. §. si quis uiuos. uer. toties. ff. de ope. no. nuc. Titulus est ergo facere tamen hoc exprimi in concessione quod possint eas exercere diebus feriatis, & in honore

Dei, quod potest fieri quod concedit per eum, qui habet potestatem concedendi legem, ut per populum, uel dominum, ar. C. de fer. l. prouinciarum, sed si concederentur per alium iudicem, non ualeret dicta expressio, ut ff. de fer. l. j. arg. C. de fer. l. a nullo. in fi. quatenus fieret ex causa legitima sicut in d. l. n. d. d. s. d. d. s. d. d. s.

AD QVINTVM Quiritur, si aliquis tamen uult defendere se, & res suas occasione repraesentationum captas, qualis cognitio debeat adhiberi. Ad quod dico, quod si quid post capturam est facta perfecta executio, uel quia res uendita, uel data in solutum, sicut ea quae dixi s. ead. q. iij. tunc adhibet cognitio ordinaria, nec habet locum officium iudicis in hac cognitione, ut ff. de re iud. l. a diuo Pio. §. si post aditum. Si uero persona, uel res adhuc durat capta, nec est facta executio, tunc ille qui uult personam, & res defendere, iudicis officium implorabit, per quod fiet sibi editio omnium actuum, quorum uigore captus est ipse, uel res eius, ut C. de eden. l. is apud quem, ut l. pe. l. ij. ff. de ede. l. j. s. edenda, semper edenda sunt quae facta sunt in absentia, ut d. l. is apud quem, sicut secundum lecturam. Quibus adhibitis potest opponere quis uel ex parte causae iniustitiae, uel ex defectu concessio nis, uel modi, uel eorum defectu personae uel rei captae quae capi non poterat, ut ex praedictis patet, & in hoc etiam adhibet summariam cognitionem, ut ff. de re iud. l. a diuo Pio. §. si sup. reb. Sed dubitatur an sup. hoc poterit impetrare cognitionem extra illud locum, sicut ea quae dixi s. ij. q. iij. si quidem uellet hoc impetrare super cognitione quae adhibet officio iudicis non posset, quia sicut hoc dicitur de omni causa, ut l. nulli. C. de iud. hoc enim pertinet ad officium iudicis exequens in d. §. si super rebus, & si super hoc uellet principaliter agere competentibus actionibus posset, sicut ea quae dicta fuerunt s. ij. q. ij.

AD DITIO.

1. Auctoritate. No. hanc decisionem Bar. & per ipsam consilium Pau. de Cast. con. cccxliij. inc. super eo quod primo loco in primo dubio, ubi uideat. Th. Ad quarum. Vide Alex. de imo. in l. filius. in add. Bar. ff. de dona. in uer. solemnus feriarum. in l. praesides. ff. de fer. & Bal. in l. miles. in j. co. C. de te. sta. mi. & facit quod debitor suspectus de fuga, potest per iudicem personam capere, & incarcerari tempore feriatum in honore Dei, secundum gl. in l. si. uer. fidetionis. C. de fer. qua Bal. & alij ibi sequuntur, & illa pro singulari causa allegat Bal. in c. si in ult. co. ex. de feriis. ubi ampliat etiam si ferie essent solennissimae, ut natiuitatis, uel pasche domini, cum concor. de quibus per do. las. in l. ij. in v. col. ff. de iur. om. iud. & in l. ij. §. ff. eo. & in l. pleriq. in iij. co. ff. de iur. uoc. & lo. Bapt. de S. Seue. plenè in tract. de debito fugi. in viij. q. prin. & Alex. in l. diuisio. ff. de fer. illam & gl. etiam reputat sin. Ang. de Are. in §. j. in iij. co. inst. de act. & uide quae no. Bal. per illam gl. in l. si. C. de exhib. reis. Et adde ad las. ubi supra. Thom.

- 1. Exacto pro repraesentationibus quomodo succurratur in propria ciuitate contra illum cuius occasione concessae fuerunt repraesentatae.
2. Contra officialem negligens facere iustitiam quomodo succurratur pro repraesentationibus exacto.
3. Exactus non potest capere homines, & res illius ciuitatis, in qua captus fuit pro repraesentationibus.
4. Titulus, quod quis iuris, non habet locum in executione facti.

DECIMA Principalis quae est de remedijs exactis per repraesentatas, circa quod queruntur plura. Primo queritur, an exacto succurratur in ciuitate propria contra illum priuatum, cuius occasione concessae fuerunt repraesentatae. Secundo, an exacto succurratur contra rectorem qui neglexerit facere iustitiam, cuius occasione fuerunt repraesentatae concessae. Tertio, an talis exactus possit sine alia concessione capere homines, & res ciuitatis, in qua captus fuit exactus occasione repraesentationum, &c.

AD PRIMVM Quiritur, an exacto succurratur in ciuitate propria, contra illum priuatum, cuius occasione concessae fuerunt repraesentatae. Iac. de Are. tangit hoc. ff. de uer. obli. l. ij. §. si. & dicit quod huic exacto succurrat contra illum, per tex. l. j. ff. de neg. gest. & l. licet. §. ff. nau. caup. stab. l. si uero. §. cum autem. ff. de his qui deie. uel effu. Sed contrarium uidetur determinatum per gl. in l. si quis dolo. §. j. ff. de re iud. Nam iste non exigitur propter delictum illius priuati, sed propter delictum totius ciuitatis denegantis facere iustitiam, ut in precedentibus dictum est, & ideo sic dico, aut repraesentatae sunt concessae contra ipsum iudicem uel officialem, qui non fecit iustitiam, quod potest fieri, ut dixi s. vj. q. i. & ille est

Ille est exactus, aut est exactus alius de populo non officialis. Primo casu aut ille officialis non fecit iustitiam, scilicet, faciendo aliquid iniustum, aut denegando facere iustitiam. Primo casu, illi officiali non succurrat contra illum principalem debitorem, ut no. in d. l. si quis dolo. §. j. Secundo casu, succurrat ei contra principalem debitorem, tex. est no. C. de exact. trib. l. missi opina tores. in fi. lib. x. Secundo exactus est alius de populo, est uerba opin. Iac. de Are. per l. alleg. per eum, propter quod puto quod ille captus soluens potest petere quod sibi cedant actiones contra illum principalem debitorem, ut l. licet. §. ff. nau. caup. stab. ad similitudinem correi fidei iussoris, & eius qui exactus est per hypothecarium, &c.

AD SECVNDVM Quiritur, an exacto succurratur contra rectorem, qui neglexit facere iustitiam. Ad quod respon detur quod sicut contra principalem debitorem succurrat, ut dixi supra prox. q. sic contra officialis, etiam si ipse sunt debitores, ut s. probatum est in precedentibus, sed hoc fiat cum ordine. Primo enim conueniendus est ipse principalis debitor, & ideo existente non soluendo, uel non reperto, peruenitur ad illum qui principaliter iustitiam facere neglexit, ut l. j. in prin. ff. de magist. conuenien. & C. de conue. fil. debi. l. quoniam Augerio. lib. x. & ipso iudice non existente soluendo, uenitur ad alios officiales, qui requisiti cum possent alios cogere ad faciendum, alij soluere neglexerunt, argum. l. j. §. nunc tracta. ff. de tuto. & rat. dista.

AD TERTIVM Quiritur, an talis exactus possit sine alia concessione capere homines, & res ciuitatis, in qua captus fuit exactus occasione repraesentationum. Et uidetur quod sic, per tit. ff. quod quisque iuris. Praterca, ut dictum est, repraesentatae sunt quoddam bellum, licet eo ipso quod una ciuitas quae potest bellum indicare contra unam ciuitatem, & facit illam sibi hostem, eo ipso illa contra quam indicitur, uidetur illam indicentem etiam sibi hostem facere, ut ff. de capti. l. hostes, & sic ab utraque parte sunt captiuitates, & postliminia. Contrarium puto uerum. Nam tit. ff. quod quisque iuris, loquitur in iuris executione, ut si ciuitas una concessit repraesentatas contra aliam ex causa non legitima, uel modo non legitimo, ex eadem causa, uel eodem modo possunt concedi contra aliam, non autem habet locum in executione facti. Nam si una ciuitas aliquid facit de facto, non potest priuatus eodem modo facere de facto, tunc enim permittitur uindicta & uindicatio, quod non licet, ut l. sciant. §. qui cum aliter. ff. ad l. Aquil. Non ob. quod dicit quod statim ex utraque parte bellum uidetur indicitur, quia illud procedit quod bellum ex utraque parte indicitur uniuersaliter. hinc autem ex parte indicentis unius personae tantum conceditur, non autem cuilibet de populo, & sic non potest intelligi ex aduerso quod quilibet de populo possit capere, propter quod populus concedens repraesentatas hoc facit super plens defectum superioris, ut dictum est s. in j. q. prin. Sicut ergo si superior hoc concessisset, alius non posset sua autoritate capere, ita ex aduerso, nec hoc casu, ille ergo qui est exactus si passus est iniustitiam, petat a terra sua repraesentatas more legitimo, alius sua autoritate non potest exercere, &c.

AD DITIO.

Ad primum. Adde Bar. in l. nam & Seruius. in prin. ff. de neg. gest. & uide Alex. in l. dedi. §. si. circa med. ff. de condi. ob cau. & in l. ij. §. item si exacto, in ult. col. ff. de uer. obli. & ibi apostil. Thom. Explicit tractatus Repraesentationum editus a do. Bar. a Saxoferrato, legum doctore Perusino.

BARTOLI TRACTATUS OCTAVVS DE INSIGNIIS, & Armis.

- 1. Insignia concessa dignitati, uel officio, portat ille qui habet dignitatem illam, uel officium, alij non.
2. Insignia singularia, puta regis nemo defert, nec rebus suis depingere facit principaliter, accessorie sic.
3. Habentes ex concessione insignia, & arma, illi soli illis utuntur.
Arma Bar. ex successorum ex concessione, est Leo rubeus cum duabus caudis, in campo aureo.
Bar. super Insignijs & Armis.

- 4. Quilibet potest sibi assumere arma, & insignia illa portare, & in rebus proprijs impingere.
5. Portans arma, uel insignia unius, quomodo, & quando possit prohiberi, & per quem.
6. Assumens arma, uel insignia alterius, quae portauit ab antiquo, si ille ueri similiter non ledatur, nec iniuriatur, licet assumit, & portat.
7. Faciens signum unius artificis, quod facit in gladijs, & alijs operibus, licet prohibetur ab illo, & etiam a quolibet tertio.
8. Notarius non potest assumere signum alterius, & si assumit, prohiberi potest. Fabricator chartarum potest prohiberi uti signo alterius fabricatoris.
9. Habere arma ex concessione principis prodest, quia alijs praefertur, & non potest ab alio prohiberi.
10. Arma, seu insignia domus transeunt in omnes descendentes de illa agnatione.
11. Bastardi non utuntur insignijs de iure, licet de consuetudine non seruantur in Tuscia.
12. Signum societate diuisi apud quem remanere debeat.
13. Insignia, seu arma qualiter sunt pingenda, insigenda, seu portanda.
14. Animalia quae portantur in armis, si depinguntur in uexillis, facies debet respicere hastam, secus si pars animalis portaretur.
15. Animalia quando designantur, debent designari in nobiliori actu eorum, etiam quo magis sui uigorem ostendant.
16. Leo, uersus, & similia sunt pingenda erecta, eleuata, & ore mordaci, & a pedibus radentibus.
17. Equus designandus est rectus, & eleuatus, quasi saliens.
18. Agnus designatur, quasi planè ambulans per terram.
19. Pes dexter semper debet antecedere, quando animal designatur.
20. In uexillis inscribitur illa pars quae respicit portantem, non pars conuersa.
21. Facies animalis depicti in uexillis tubarum, non debet respicere tubam.
22. Si duo animalia inuicem se respicientia portantur pro insignijs, non refert quomodo pingantur in uexillis.
23. Insignia consistentia in uarietate diuersorum colorum, quomodo depingantur.
Locus prior, & superior, nobilior est posteriore, & inferiore. Color nobilior debet poni prope hastam.
24. Aureus color nobilior est ceteris, & per eum figuratur Sol. Nil nobilior luce.
25. Color rubeus, seu purpureus representat ignem, & est nobiliss.
26. Aureus color est tertius, & representat aerem.
27. Color albus est nobilior nigro, & color niger est infimus.
28. Arma quae portantur in uexillis, superior pars debet respicere caput, inferior pedes.
Nobilior pars arm. debet respicere latus dextrum.
29. Arma quae pingenda sunt a parte posteriori hominis, pars nobilior debet respicere latus sinistrum hominis.
Mos scribendi noster, quare si nobilior more scribendi Hebraeorum. Bartolus didicit literas Hebraicas.
30. Literae, & arma in sigillis per conuersum inciduntur.
31. Arma in clypeis depingenda, nobilior pars debet respicere partem clypeis, quae importando respicit latus dextrum.
32. Arma depingenda in coopertorijs equorum, nobilior pars respicere debet caput equi.
33. Arma quomodo pingantur in coopertorijs lectorum, in parietibus, & alijs locis stabilibus.

ORVM Gratia de Insignijs & Armis, quae quis in uexillis & clypeis portat, uideamus. Primo, an hoc licitum, & eo casu quo est licitum, qualiter sint pingenda, & portanda. Circa quod dico, quod quaedam sunt insignia dignitatis, uel officij, quae portare potest quilibet habens illam dignitatem, uel officium ut in insignia proconsularis, & legatorum, ut l. j. ff. de off. proconf. & leg. & de rer. diui. l. sanctum. sicut de facto uideamus hodie insignia episcoporum, & ista potest portare quilibet habens illam dignitatem, ut d. l. alij autem portare non licet, imò portans incurret crimen falsi, ut ff. de falsis. l. eos. §. fi. & ideo puto quod ille qui portat insignia doctoratus, cum non sit doctor, teneatur illa poena. Quaedam sunt insignia cuiuslibet singularis

ris dignitatis, ut uideamus, quilibet rex, quilibet princeps, & ceteri potentiores habent arma, & sua insignia, & ista nemini alteri licet deferre, uel suis rebus depingere, ut C. de his qui pœ. no. l. j. & no. in auth. de man. prin. §. pen. qd̄ intellige principaliter, sed accessorie nō est phibitū, ut puta in signū subiectionis superponere insignijs p̄prijs, insignia dñi reges uel comitatus. hoc de consuetudine obseruat. Quædam sunt insignia t̄ seu arma priuatorū hominū seu nobilitū, uel populariū, de istis quidam reperiuntur qui habent arma, & insignia, quæ portant ex concessione Imperatoris, uel alterius domini, ut uidi concedi multis à Serenissimo Principe Carolo iij. Rom. Imperatore, nec non Rege Bohemia, & michi tunc consiliario eius concessit inter cetera, ut ego & ceteri de agnatione mea Leonē rubeum cum caudis duabus in campo aureo, portaremus, & istis licet portare talia insignia, nec est dubium. De principis enim potestate disputare, sacrilegiū est, ut C. de sacri. l. ij. ad idem. C. ne li. iu. au. in rub. & nig. sine enim iudicis autoritate prohibetur, ergo iudicis autoritate permittitur. Arma autē t̄ quidam insignia sibi assument propria autoritate, & istis an liceat, uidentū est. & puto qd̄ licet, sicut enim nomina inuenta sunt ad cognoscendum homines, C. de inge. ma. l. ad cognoscendū. ita etiā ista insignia ad hoc inuenta sunt. ff. de rer. diu. l. sanctū, sed talia nomina cuiuslibet licet imponere sibi ad placitum, ut d. l. ad cognoscendum. & ff. de tal. l. fal. in prin. ita ista insignia uult debet portare, & impingere in suo, tamen non alieno, ut C. ne li. iud. auth. l. ij. & ubi no. per gl. facit ex. de conce. præb. c. d. lecti, & quod ibi no. per gl. Sed quarto, unus t̄ portat certam arma, uel insignia, alius uult portare eadē, an licet, uel prohiberi possit. Videtur qd̄ possit portare, quia quilibet potest sumere nomē alterius. ff. ad Treb. l. aut facta. §. si uerō nomini. de leg. ij. l. cū filius. §. pater. & possunt esse plures eiusdē nominis, ut l. duo funt. Tij. de test. tu. & de leg. ij. l. sed & si quis seruum. §. si inter duos. ergo potest quis sumere arma aliena, & plures eadē insignia portare, uel rebus imponere possunt, cū utrunq; fiat ad cognoscendū. E contra uidet de reg. iu. l. id quod noscitur. si enim prius est noscitur, sine facto nostro à nobis auferri non potest. Sed hoc non bene facit, loquitur enim in his quibus infoldum uti non possunt, aliās secus, ut in usu plateæ, balnei, theatri, & si. l. si ut certo. §. si duobus uehiculis. ff. de om. do. Præterea signū quod portat alius, non est unum & idē, imò sunt diuersa, habentia t̄ eadē similitudinē. Ad decisionē ergo prædictorū premitto, qd̄ signū alienū portare prohibere potest ille cuius est signū, seu petere qd̄ prohibeatur, si ex hoc ipse iniurietur, quia forte ille cū utripetio portat, seu tractat. C. de epis. aud. l. minime. & est expressum ex. de exce. præb. c. dilecti. aliās de conce. præb. c. dilecti. arg. C. de iud. l. iudæos quos. Secundo de hoc potest conqueri quilibet tertius qui lædit, & ad ipsius petitionē potest prohiberi ne portet. C. de his quæ pœ. no. l. j. & ibi no. & in auth. de man. prin. §. pe. Tertio si iudex ex officio suo uiderit hoc ad se ad alium posse esse, & diffensionē subditorū, potest prohibere. ar. C. de lau. hb. tol. l. j. §. sed & qui dicit, ubi circa eos qui pleati incedunt, lex iul. statuit ne populus decipiat, expressus, ex. de iud. c. in nonnullis. His præmissis t̄ in q. præmissa distinguitur, qd̄ si unus assumit arma, quæ alius portauit ab antiquo, & illius non interest, nec ex hoc uerisimiliter lædi potest. Exemplū, Vnus Theutonicus tēpore indulgentiæ uuit Romanam, ubi reperit quendam Italicū portantem arma antiquorum sutorū, & insignia, uolebat de hoc conqueri. Certē non poterat, tanta est enim distantia inter utrunq; locū, siue domesticū, qd̄ ex hoc ille primus lædi non posset, & in his in quibus quædam publica facultate quis occupat sibi usum, non licet queri, nisi ex magna causa, ut ff. ne quid in flumi. publ. l. j. §. sunt aut qui putat. t̄ Quandoq; potest contingere, quod alterius potest multū interesse, quid enim si odij plenus, cuius uita multi indidant, assumat arma, & insignia hominis quicquid, & pacifici. Certē illius interest, & poterit facere cū prohiberi, si utripetio ex potest, ut dicitur est, multo fortius potest phibitio, ne ex hoc propter unionē armorū alius pro alio occidatur, uel iniurietur. Idē si ex hoc pudor primi aliquo

modo lædatur, arg. d. l. minime. & l. iudæos. & per officium iudicis ad quē spectat quies popularis, ut ff. de off. præf. ut l. j. §. quies. Quandoq; potest contingere qd̄ multorū de populo interest. Ponamus exemplū in alijs insignijs, qd̄ in his quæ portant pro armis. pone quendam fabricū esse doctissimi qui in gladijs, & alijs operibus suis facit certa signa, ex quibus opus ipsius magistri esse cognoscitur, & per hoc tales merces melius uendunt, & uidius emunt: tunc puto qd̄ si alius faceret tale signū, posset prohiberi, quia ex hoc populus læderetur. acciperet enim opus unius pro opere alterius. arg. l. j. de Lat. liber. tol. & de iudæ. c. nonnullis. t̄ Et eadē ratione dico de insignijs, quibus utuntur notarij. C. de assel. do. l. nemo. §. nec calidus. & in auth. de instr. cau. §. sed instrumenta. & §. oportet. & quod ibi no. ubi si alius signū alterius acciperet, posset prohiberi. Idē de signis quibus utuntur fabricatores chartarū de papyro, in similibus per eadē rationes, & hoc similiter exeditur iudicis officio, ut dicitur est. t̄ Sed secundū hoc quero, quid releuet habere ista arma ex concessione Principis, & multū. Primo, quia est maioris dignitatis, sicut dicimus in testamento facto corā principe. C. de test. l. omnium. Secundo, quia non possunt ab alio prohiberi illa portare. C. de iur. ciu. ran. l. ij. & ff. de min. l. minor magistratus. in prin. §. ij. Tertio, quia si duo assumpserūt eadē arma, seu eadē insignia, nec de prioritate, nec de posterioritate apparet, præfertur ille qui à principe habuit. l. si duas. ff. de excus. tut. Quarto, quia si esset in exercitu, uel alio loco, & quæreret quis deberet præcedere, debent præferri illius arma quæ à principe sunt concessa. ff. de albo scri. l. si. C. de cons. l. j. lib. xij. & ex. de maio. & o. bedi. c. per tuas, & arg. l. si duas. ff. de excu. tut. Et prædicta intelligo ceteris partibus, scilicet qd̄ alijs illi qui habent arma, sint æqualis dignitatis, aliās præcederent arma illius, qui esset in maiori dignitate. arg. ff. de albo scriben. l. j. & C. de cons. l. i. lib. xij. Quarto qualiter ista t̄ arma, uel insignia tractant in successoribus. Resp. quædam sunt unius domus, seu agnationis, & ista transeunt in omnes de illa agnatione descendentes siue sint hæredes patris, uel aut eorū, siue non, arg. ff. de relig. l. familiaria. & l. seq. nec per diuisionē potest assignare uni, arg. C. de relig. l. si sepulchrū, ad cognatos uerō, uel affines non pertinent, ut C. de relig. l. ius familiarium. t̄ Ex hoc possit queri, an bastardi, non sint utriq; possint uti illis insignijs, & uidet qd̄ non, quasi non sint de familia, uel agnatione, ut l. pronuntiatio. ff. de uerb. sig. contrariū tamen obseruat in Tufcia de consuetudine, cui standū est. Quandoq; t̄ multiplicantur hi, qd̄ portat talia, insignia, uel arma, & conuenit est per aliquos aliquid apponi ultra, ut ab alijs dignoscant, & discernant, qd̄ licet sicut nomini ad dñi pronomē. Quædam uerō sunt insignia alicuius societatis aliquorū negotiatorū, & hic cū societas ad hæredē non transit, non est tractanda. Sed apud eū remanere signū t̄ societate diuisa, qd̄ em omnes utantur eo signo, non est æquū, ut dicitur est. Resp. si quidē erat unus in societate, qui erat capitaneus, & quasi magister societatis, sicut dicitur in simili. ff. de leg. ij. l. peculium. §. j. tunc apud eū debet remanere signū, quia ipse erat inter ceteros maioris honoris, arg. ff. de fun. instru. l. si. Si uerō hic non erat, tunc apud eum remanebit qui erat socius maioris quantitates, ut ff. fam. ceteri. l. si quæ sunt cautiones. Quid si omnes sunt æquales? Tunc forte dirimendū est, ut d. l. si quæ sunt cautiones. puto tamen qd̄ si dissoluta societate remanet negotiator, debet remanere signū. hoc idē, quia aliorū non interest. hē quia quædam dissoluta societas sit, tamen negotiatio remanet penes illū, ergo iniquū est qd̄ signū, quod erat accessoriū negotiatiōis, separetur ab ea. arg. C. de omnia uerisimil. iud. l. possessiōis. quædam uerō sunt insignia artificij cuiusdā, seu peritæ. Et hic aduertendū, quandoq; sunt signa quædam artificij, in quibus principaliter operat qualitas loci. Exemplum, in Marchia Anthoniana est quoddā nobilis castrū, cuius nomen Fabrianū, ubi artificij faciendū chartas de papyro principaliter tigeat, ibi qd̄ sunt edificia multa ad hoc, & ex quibusdā artificijs meliores chartæ ueniunt, licet etiā ibi faciat multū bonitas operantis, & ut uideamus hic quo dliber foliū chartæ habet suū signum, per quod significatur cuius artificij est charta. Dic ex

go qd̄ isto casu apud illum remanebit signū, apud quē remanebit edificij ipsum, in quo sit, siue iure proprietatis, siue iure conductionis, siue in mala fide remaneat toto tēpore, quo teneat, non potest prohiberi uti signo, sicut in ceteris iuribus realibus, arg. ff. de serui. rust. præd. l. uia constit. §. si. & ff. si ser. uen. l. secunda. §. si. l. seq. & quemad. ser. amit. l. usus fructus, & l. seq. & idē in conductione talū officiorū, arg. ff. loca. l. sed ad des. §. illud. & l. uideamus. §. itē prospicere. Quædam uerō sunt insignia artificij, in quo principaliter bonitas artificij operatur, ut uidemus in signis quæ apponunt in spatij, gladijs, & alijs operibus metallorū, & isto casu omnes qui stant in una statione, possunt uti isto signo quasi magister principalis istius stationis approbet illa opera, ut in auth. de tab. §. nos aut. & no in gl. quæ incipit, caue tibi, in si. gl. Si uerō separantur, tunc signū debet remanere apud ipsum, qui principaliter erat in statione. arg. ff. de fun. instru. l. si. & §. dixi. Sed si forte omnes erant æquales ubi iniquē conuenit, apud quē remaneat illud signū forte dirimet, ut d. l. si quæ cautiones. fam. ceteri. Secundo principaliter t̄ est uidentū, qualiter ista arma, seu insignia sunt pingenda, infigenda, & portanda. Ad quod sciendū est, qd̄ quandoq; portantur in uexillis, & uehiculis. quandoq; in uestibus hominis, quādoq; in clypeis, quādoq; in cooperatorijs lestorū & similibus locis stabilibus. Circa quodlibet prædictorū aliqua uideamus, circa quod sciendū est, qd̄ ista insignia quandoq; sumuntur ex aliqua re existente, ut multi assumunt aliquod animal, uel castrū, uel montē, uel florē, uel aliquid simile: quandoq; ista insignia non assumuntur ex aliqua re existente, sed sunt signa simplicia, scilicet uariationes quorundam colorum, uel per dimidia, uel quatercia, uel per aliquas literas rectas transuersas, uel similes: quandoque mixtum ex utroque. His præmissis uideamus

14 t̄ qualiter portet in uexillis illa signa quæ significat aliquā re præexistente. Ad quod dico, qd̄ as imitat naturā, in quantum potest, unde ista insignia debent esse fm naturā rei quæ figurant, & non alter. arg. l. si pater. in si. l. seq. ff. de adop. & de sta. ho. l. non sunt liberi. De natura aut uexilli cū portat in hasta, fm illū usum ad quē uexillum destinat, hasta præcedit, uexillum sequitur. Vnde quādoq; animal quod debet designari in uexillo, facies eius debet respicere hastā, cū de natura faciei sit antecedere, idē & in omni re, & figura quæ habet partes quæ denotant per ante, & post, ut in præcedenti libro dicitur, tunc enim semper pars anterior rei debet esse uersus hastā, aliās uideret retro cedere tanq; monstrū. Sed si alius cuius rei pars anterior solū portaret pro armis, & insignijs, ut sunt quidā qui faciē arietis, uel bouis, pro suo signo portant, tunc non potest pars anterior respicere hastā, sed à latere respicit. Sed dubitat qualiter t̄ dicta animalia debent designari, utrum quasi stent recta, an quasi per terrā planē ambulent, uel quō. Resp. dicta animalia debent designari de nobilitate actū eorū, & etiā quo magis suum uigor ostendat, ut ff. de sta. ho. l. quaritur. & de acq. rer. do. l. quicquid. §. cū partes, sic etiā ab antiquo uisitatū esse uideamus, qd̄ princeps in maiestate, pontifex in pontificalibus depingunt, & designantur. Nunc ad propositū dico, qd̄ quædam animalia sunt quorū natura fera est, ut ff. de postul. l. j. §. bestias, & ista debent designari in actu feroci, t̄ ut Leo, Ursus, & similia, figuratur ergo Leo erectus, eleuatus, mordax ore, & radens pedibus, & idem in similibus animalibus, ex hoc enim actu magis suū uigorem ostendit. Quædam sunt animalia non ferocia, & in his inspicit debet nobilitas eorum actus diuersimodē. Vnde

17 t̄ si quis equum pro suis armis portare, non deberet eum designare rectū, & eleuatū. hoc enim uitiosum esset in equo, idē debet designare rectū, & eleuatum parte anteriori aliquo, quasi equus saliens. In hoc enim actu magis eius, uigor ostenditur. t̄ Sed si quis pro suis armis agnum portet, tunc designare debet quasi planē ambulantē per terram. In eo enim actu maxime eius uigor ostenditur. De quibus & omnibus animalibus similia dicenda sunt. t̄ Circa pedes etiā aduertendū est, qd̄ semper pes, qui antecedit, sit pes dexter, quia ut in præced. lib. dicitur est, pars dextera est principij motus, aliās signare talem figuram leuam esse: quod uitiū

sonat, ut ff. de æd. l. ed. l. qui clauum. §. item sciendum, sed hic erat dubium. Quid si in una parte uexilli figuraretur tanquam pes dexter præcedere, ab alia parte uidebitur pes sinister præcedere. hæc autem incongruitas magis euidenter apparet in his qui pro suis armis aliquam literam, uel literas portant. Nam ab una parte sunt literæ rectæ, ab alia parte communitur non est forma literarū, quod apparet si quis literas conuersas à latere conuerso respicit. Sed dicendū est, qd̄ si cut in literis respicitur alia pars quæ respicit scribentem, non pars conuersa, ita in uexillo inspicitur pars quæ respicit portantē, non alia, quod enim ex alia parte est, non ex principali proposito contingit, sed per accidens, sicut si quis seipsum in speculo aspiciat, quod enim in se dexterū est, in speculo sinistrū apparebit, & prædicta uera in uexillis quæ portantur in hasta, cuius recta natura est, ut eleuata portet, & recta, ut ff. de serui. rust. præ. l. qui cella in prin. Sed si loquimur de uexillis, & uexillis quæ portantur in tubis, quarū natura propria est, ut ad os tubicinū positæ, quasi per planū gerentes possint, tunc facies rei, uel designatæ pars anterior non debet inspicere tubā, sicut hastā, non enim tuba est pars anterior, sed superior, & sic debet parte anteriore illius uexilli tuba planē iacētis portare. Et prædicta uera in dubio qd̄ de proprio tate armorū, & quid inspicat, tractatur. Sed quid t̄ si portentur duo animalia se inuicē respicientia, & tunc non est locus prædictæ inuestigationi, quia incertis non certis, locus est contestur. l. conuinus. §. cū ita. ff. de uer. obl. & no. in l. res denunciaciones. C. quomodo & quando iud. Circa secundum no. t̄ qd̄ quando arma sunt quædam insignia simplicia, & uarietates quorundā colorum, tunc aduertendum est qualiter debent portari, & in nobilitate loco poni. C. de off. præf. urb. l. j. & de off. rec. prouin. l. portores. & de consul. l. j. lib. xij. Item premitto qd̄ locus prior, & superior est nobilitate posteriori, & inferiore, ut d. l. & de al. scrib. l. j. hoc præmissis dico qd̄ arma quandoq; uariatur per medium, ut quia quis portat banderā duorū colorū, tunc aut diuiduntur per medium ante, & post, in istis casibus in dubio etiam color nobilitate debet esse. Id est, in ea parte quæ respicit cœlū, uel anteria, tunc nobilitate color debet esse in quaterno superiori, & anteriori, prope hastam. Si uerō uariatur per listas diagonales, tunc lista colorū nobilitate debet esse prope hastam. Si uerō uariatur per listas transuersales, lista nobilitate coloris debet esse uersus cœlū. Si uerō lista, uel banda sint pendentes, tunc cum hasta habet se tanquā pars prior in banderia, idē pars magis eleuata debet respicere hastā. Ista omnia probantur ex præsuppositis. Sed dubitatur quis color sit nobilitate, tunc aduertendū est diligenter. Nā color unus est nobilitate

24 altero respectu eius quē repræsentat fm se. Primo t̄ color aureus nobilitate est per eum, cui repræsentatur lux. l. quis enim uellet figurare radios Solis, quod est corpus magis luminosum, hoc non posset congruentius facere qd̄ per radios aureos, cōstat autem qd̄ nil luce nobilitate, & certē nihil est. C. de sum. trin. & si. cath. epistola inter claras, ibi, nihil est quod lumine clariore præfulgeat, & C. ne si. pro pat. aut. habita. ibi totus mundus illuminat. Et idē in sacra pagina pro re maxime excellentē figuratur, ut ibi fulgebunt iusti, sicut Sol. Matth. vij. & alibi, Resplenduit facies eius, sicut Sol. ut Matthæ xxij. & propter huius nobilitate nulli licet portare uestes aureas, nisi Principi. C. de uesti. olo. & de aura. l. j. & ij. lib. xij. Secundo quens color nobilitate est, t̄ color purpureus, seu rubeus, qui figurat ignē, qui est super alia elementa, & nobilitate elementorū est, & corpus post Solē secundario luminosum, & propter eius nobilitate nulli licet portare uestes cōptas eius colore, ut C. de uesti. olo. l. ij. & iij. & v. lib. xj. & in d. l. ex primitur

26 dicitur colorem esse nobilitate alij. Sequens t̄ post prædicta color est azureus, per eū enim figurat nobilitate aer, qui est corpus transparentē, & diaphanū, & maxime receptiuū lucis, & est elementū sequens, post ignē, nobilitate alij, unde prædicti colores propter id, quod repræsentant, dicuntur nobilitate

27 res. Qualiter t̄ autem colores dicuntur nobilitate secundum se, dico, sicut lux est nobilitate, eius contrariū dicitur tenebræ,

tenebrae, & sic uilissimè fit in coloribus secundum se. color albus est nobilior, quia magis appropinquat luci. Color niger est infimus, quia magis appropinquat tenebris. Colores autem medij sunt nobiliores, & etiã minus nobiles secundum plus, & minus, quod appropinquat albedini, uel nigredini. Istud uidetur dictum Arist. in lib. de sensu, & sensato Dixit, quod quandoque ista arma portantur super uestibus hominũ, nunc istud quod in armis habet se ut pars superior, debet esse uersus caput hominis, quod uerò habet se, ut inferior, uersus pedes. Itẽ in eo quod depingit in anteriori parte hominis, ut in pectore, pars nobilior armorũ debet respicere latus dextrum, est enim illa nobilior pars, & principiu, ut in praecedentibus dictũ est. De eo uerò quod depingit a parte posteriori hominis, potest dubitari. Pro cuius declaratione praemittitur illa q. quã fuit inter Iudaeos, & me, dũ Hebraicũ addidit scẽbã, dicebant enim quod mos scribendi noster non erat ratio nabilis. Incipimus em̃ a latere sinistro scribere, & trahimus litterã ad latus dextrũ, & illud quod debet esse principiu motus, est terminus, & illud quod debet esse terminus, est principiu, ac modus scribendi eorũ est rationabilior, quia incipiunt a latere dextro, & uadunt uersus sinistrũ. Ad quod tollendum dicebã quod aliquid rationabiliter debet fieri respectu finis, ad quẽ ordinatur, idẽ finis dicitur primus intellectus operantis, & hæc naturaliter sunt uera, & probat per legem. Nã & si intellectus operantis finis sit rationabilior, etiã si postea non sequitur, nõ dicitur rationabiliter operari. ff. de negotiis. l. sed an ultro. §. i. cũ si. Sed praedicta scriptura fit, ut legatur. Legere autẽ, est oculis inspicere. ff. de his quã in test. delen. l. §. j. & sic legere fit per uisum, uiderẽ autẽ est facti, ut Phy. dicitur: scriptura autẽ representata in oculis nostris agit in oculis nostris, oculi autẽ parti dicunt, quod pater: quia ex hoc laudunt. Cũ ergo scriptura agat in oculis, debet ista actio incipi a latere dextro ipsius scripturae, quia illud latus est principiu motus, seu actionis. sed latus dextrũ scripturae, quã nos respicit, est respectu lateris nostri sinistrũ, sicut si homo uoluat uultum suũ uersus meũ directo, latus eius dextrũ respectu meũ est sinistrũ. Et sic apparet quod nos in scribendo magis rationabiliter operamur. inspicimus enim finẽ, si ut a latere dextro scriptura in omnibus incipiat operari secundũ modum Iudaeorũ, incipiat a latere sinistro. Ad propositã q. qualiter arma debeant pingi rationabiliter a parte superiore, super ueste hominis, dico quod illa pars armorum quã se habet ut anterior uel nobilior, debet esse uersus latus sinistrum hominis portantis. Ratio, quia illius arma sicut illius respiciens, rectẽ illud uideat, facies ergo istius arma a parte posteriori. Sed fingit unũ hominẽ habere unam faciẽ retro, proculdubio latus quod erat sinistrũ ex parte posteriori, erit dextrũ. Sed potest aliquẽ uelle scribere Latinẽ in speculis alicuius, absq; dubio incipiet a parte sinistra, quoniam illo respectu litterã erit dextra, ut supra ostensum est. Ex his etiã apparet quod litterã, & arma debent incidit in sigillis per conuersum, quoniam fit ad finẽ imprimendi in ceram, uel aliã materiam, & remanet rectum, & sic inspicere debemus finẽ ad quem fit, non id quod fit. Si uerò inciditur in aliqua re, non ad sigillandũ, sed ut sic esset, tunc debet incidit directẽ. Quandoq; tã dicta arma depinguntur in clypeis, tunc similiter pars clypei, quã secundum naturã portandi respicit latus dextrũ, illa enim assumitur, ut possit, ut patet ex his quã dicta sunt. Quandoq; tã portantur, & pinguntur in coopertorijs equorũ, & tunc siue a parte dextera, siue a parte sinistra debet respici pars nobilior caput equi, monstruosum enim esset quod unus caput equi respiceret, & alius caudam: hoc autẽ quod nulli licet magis accederet, & cum deberent stare in fronte, uel in groppa, tunc latus dextrũ respiceret, secundũ ea quã dicta sunt. Quandoq; tã depinguntur in coopertorijs lectorũ, & similia, & tũc debet inspicere res in qua debet pingi, cum fiat in suo proprio esse, sunt enim in coopertorijs lectorũ quãdã partes quã circa lectum, quãdã uerò quã planẽ iacent supra, & in parte iacenti forma pingedi sumunt a forma hominis iacentis in lecto, in parte uerò pendenti. In omni autẽ loco assumatur forma pingendi arma a forma hominis rectẽ iacentis. Quandoq;

figurantur uel pinguntur in parietibus, uel alijs stabilibus locis, & tunc si quidẽ locus ubi pingit, habet se ut paries, conderatur paries, ut faciẽ suã uoluat uersus nos, & sic latus dextrũ parietis cognoscentis, & sic facies nobilior arborũ uoluat uersus partẽ dextrã. Praedicta uera, nisi ex causa, quid enim si in medio unius parietis depingatur statua Principis, uel alterius excellentis, uel fortẽ arma regia, tunc alia arma, quã ab utraq; parte depinguntur, debet illã statua, uel ipsius arma inspicere, nõ inspecio a dextris, uel sinistris uoluat, ad similitudinẽ hominũ iriũ circa domũ existẽtiũ, homines enim se uoluunt uersus eũ, sed si locus ubi pingit habet se, ut coelũ, uel uti camera, uel aula, tunc ex dictis in praecedenti lib. cognoscendũ est, ubi dicatur caput, & ubi aula, uel camera, postea fingi hominẽ iacentẽ, & uultu uersus nos uoluat, ex quo considera dextrã partẽ, & sinistrã, & sic modũ depingendi, & ingressum, ut ex praecedentibus patet. Si autẽ locus ubi pingitur, habet se ut coelũ, seu terra, tunc eodẽ modo consideranda caput, & pedem iacentẽ ibi, & uoluntẽ uultu uersus nos, & cognoscẽ dextrã, siue sinistrã, ex quo modũ rationabilẽ depingendi inuenies. Vnũ tamen scias quod licet arma & insignia sua possit in terra sculperẽ, tamen arma alicuius domini sui, uel maioris non licet in terra sculperẽ, uel pingere, ut C. ne li. sig. salua. Christi. & c. in rubro, & nigro, & c.

ADDITIONE.

a Doctoratus. No. q. si quis non est doctor, & portat insignia doctoratus, tenetur poena falsi, adde Bar. in l. eos. §. ff. de fal. & in l. data opera. C. de professo. & medi. li. x. cum concor. de quibus per Fel. in proœ. Gregoria. in viij. col. cui adde do. & Fel. in c. ut apostolicẽ de priuile. lib. vi. faciunt no. per doct. in l. Barbarius. & ibi uide l. in vi. col. de offi. preto. Limita tamen praesentem conclusionem Alex. in d. l. eos. in add. Bar. si doct. se appellat, & aliquem actum facit doctori conuenientem, quia tunc tenetur poena falsi, alius non, & adde quod ita uidetur esse de mente Bald. in l. qui praetextu. C. de sacrosanct. eccle. & in specie Ludo. Rom. in l. qui aliena. §. interdum. ff. de acquir. her. & do. Manue. de Peru. in repe. ru. C. de testa. mili. in xix. char. Secundo limita, si fuisse priuatus doctoratus, & uteretur insignijs doctoratus, quia tunc extra ordinem debet puniri per ea quã not. Bart. de notario in l. data opera. in xj. co. C. qui accus. non poss. cum concor. de quibus & per l. in l. sciendum. §. ff. qui satisf. cog. & scripsi plenẽ in tractatu meo de praesent. doc. lib. iij. de insignijs doctoratus. in xj. quaest. prim. Thom. Dicit.

b Depingere. Vide l. in l. j. C. ut nemo priuatus. in prin. ubi dicit quod insignia principis non debent depingi, nisi super rebus quã sunt principis, pro cui demus in armis sancti Marci quã non pinguntur super hostium domus nisi sint illustris. Thom.

c Consiliario. Vide Marti. Lauden. in suo tract. de leg. maxime principium in conclusione xxxv. in si. ubi dicit quod Bar. in legatione, qua usus fuit ad imperatorem Carolum quartum Pisis nomine cõmunis Perusij, impetrauit arma de quibus hic, sed uide Bar. hic dicentem in l. Gallus. §. forsitan. in j. q. ff. de lib. & posthu. quẽ non alle. do. Marti. & dicit Ang. de Peru. in l. quisquis. C. ad l. uel. maie. g. Carolus quartus quando assumpsit Bar. in suum cõsiliarium fecit illum illustrẽ. de quo per l. in l. j. in iij. col. ff. de offi. eius cui mand. est in iij. Thom.

d Alieno. Vide Paul. de Cast. Alex. & l. in rubr. C. ut nemi. liceat sine iud. auct. ubi ponunt casum qui fuit de factio de quadam fraternitate quã fecit depingere arma in una possessione, super quam habuerunt sententiam, & pendebat appellatio, quod non poterat, & c. Thom.

e Notarij. Vide plenẽ per Fel. in proœ. Grego. in ix. col. Thom.

f Praecedere. Facit quod dicit Abb. in c. per tuas. de maio. & obediẽ. q. miles creatus a maiore, praecedit militem creatum a minore, quamuis prius idẽ dicit Franc. Tig. in l. ij. de albo scriben. Secundo facit quod doctor creatus ab imperatore praecedit doctorem creatum ab alio inferiore, licet prius secundum Ludouic. Rom. in l. si uerò. §. de uiro. in xlix. fallen. ff. sol. matr. quem refert, & sequitur Alex. in l. ij. §. prius. ff. de uul. & pup. & ibi uide l. in iij. col. Adde do. Manue. de Peru. in repe. ru. C. de testa. mil. in j. char. in prin. & Mar. Lauden. in suo tract. de digni. in concl. xvj. & eundẽ in conclus. xxxij. Tertio facit quod dicit Franc. Tig. in d. l. ij. ff. de albo scribẽ. de canonico factio a papa, g. debet praeferrri canonico factio ab inferiore. de quo per And. Sicu. c. quod clericus. in antepen. col. circa medium. de fo. com. peten. & Fel. in d. c. per tuas. de maio. & obediẽ. de quibus plenẽ scripsi in tract. meo de praesent. doc. lib. j. in vij. q. ij. q. prin. & in ix. lib. xv. q. prin. Thom. Diplo.

g Bastard. Vide plenẽ de hac q. per do. Nico. de Vbal. auditorem Rote dignissimum, in suo tract. de suce. ab intest. in xix. & xxxix. col. Tho. Dip. b Hominis. Vide per do. Bar. Ver. in suo tract. de impe. militum eligendo. in xxij. col. in j. priu. dignitatis, ubi omnino uideat, ubi arguit contra dominos Venetos. Thom.

Hunc tractatum de insignijs, & armis editum a domino Bar. de Saxoferrato, publicauit post mortem d. domini Bar. domini Nicolau Alex. legis doctor, generis suus, viij. die Ianuarij.

BARTOLI TRACTATUS NONVS DE ALIMENTIS.

- 1 Alimentorum appellatione continentur omnia necessaria ad uitam, sine quibus corpus humanum ali non potest.
- 2 Alimentis remissis transactione, uel pacto non remittitur uestiariũ, uel habitatio.
- 3 Alimenta debita iure sanguinis debentur etiam magistro tribuenti liberales artes, secus si debentur ex dispositione hominis.
- 4 Lectus g. debeat illi, cui legata sunt alimenta, uel uictus, uel educatio.
- 5 Famulo, si legatur uita in domo testatoris, debentur omnia necessaria ad uictum.
- 6 Alimentis legatis, uel si legatur uictus, uel educatio debentur medicinae.
- 7 Cibario, uel diario legato, nõ uenit uestitus, nec habitatio, nec medicinae.
- 8 Pater cogitur alimentare filium necessitate naturæ, & filius patrem.
- 9 Filius emancipatus qui non alit patrem, potest in patriam potestatem reuocari.
- 10 Filius nolens alere patrem, potest exheredari, & est iusta causa.
- 11 Pater ex causis ex quibus potest filium exheredare, ex illis potest eis denegare alimenta.
- 12 Pater filium, & filius patrem tenentur alere, nisi alendus habeat artem, ex qua sustentari possit.
- 13 Mater alit filium usq; ad triennium, & etiam post, si pater est inops & ipsa diues.
- 14 Pater non alens filium, quando tenetur lego Cornelia de ficiarijs.
- 15 Frater tenetur alere fratrem, uel sororem.
- 16 Socer tenetur alere nurum.
- 17 Pater filium naturalem, & etiam natum ex damnato coitu de iure canonico alere tenetur.
- 18 Alimenta si relinquuntur alicui, cui diuersimodẽ prestare consuevit testator, debentur inspecto tempore testamenti.
- 19 Uidex constituit alimenta deberi per unum heredem, quando plures heredes sunt instituti, & incommodum esset legatarios conuenire singulos.
- 20 Alimenta non debentur per eum, qui est soluendo pro eo qui non est soluendo.
- 21 Alimenta si sunt relicta, an debeantur menstrua, uel annua, remissiuẽ.
- 22 Alimenta praestantur iuxta testatoris consuetudinem, si de ea non constat, arbitrio boni uiri.
- 23 Legatum alimentorum quando factum est pauperi, dicitur ad piã causam.
- 24 Alimenta in quo loco praestantur remissiuẽ.
- 25 Filius praestans alimenta patri, illa portat ad locum ubi pater eget, & degit.
- 26 Filius an alit patrem deportatum, remissiuẽ.
- 27 Incapax, cui alimenta sunt legata, admittitur officio iudicis.
- 28 Praestans alimenta coniuncto, quando repetat, remissiuẽ.
- 29 Alimenta an petantur pro tempore futuro, remissiuẽ.
- 30 Alimenta praestatis per triennium inducit obligationem perpetuam.
- 31 Legatum alimentorum non minuitur, licet testator diminat in codicillis ad tertiam legata facta in testamento.
- 32 Aestimatio pro alimentis praeteritis debetur pro habitatione, medicina, & similibus, pro frumento, uino, oleo, carnibus, & uestibus non, & peti potest.
- 33 Transfere super alimentis debitis, uel ex contractu inter uiuos, uel ultima uoluntate quando possit.
- 34 Ratio quare super alimentis debitis ex contractu transigatur, non super debitis ex ultima uoluntate.
- 35 Patris super alimentis sine decreto non potest quando debentur ex ultima uoluntate.
- 36 Alimenta ex ultima uoluntate quomodo intelligantur deberi.

- 37 Transactio super alimentis, si alimẽdus facit suam conditionem meliorem, tenet sine decreto.
- 38 Alimenta si sunt relicta pluribus, hi inter se sine pretore non transigunt.
- 39 Civitas petit legatum factum ad alimenta pauperum.
- 40 Extraneus heres filij tenetur alere patrem filij.
- 41 Monasterium succedens monacho tenetur alere patrem monachi.
- 42 Ratio praestandi alimenta poenitentibus per sexum femininum non est par, sicut uenientibus per masculinum.
- 43 Abbas alit monachum pendente q. an sit monachus.
- 44 Res quã uendi non potest, uenditur pro alimentis.
- 45 Vasallus alit dominum egenum.
- 46 Tutor denegans alimenta pupillo, remouetur a tutela, & punitur.
- 47 Sententia super alimentis est diffinitiuã, & ab ea appellatur, tamen interea alimenta praestantur.
- 48 Vir alit uxorem nullam dotem habentem si ei operetur, uel per eam nõ steterit.
- 49 Uxor alit uirum inopem, & eius bona habet obligata pro restitutione.
- 50 Tutor tenetur alere matrem, & sororem pupilli egentes.

MTRACTATVS DE ALIMENTORUM MATERIA, quia alimenta deberi contingit tam ex iure naturali, quã ex iure sanguinis, & affectionis, & tam ex hominis mortui dispositio ne, quã ex dispositione uiuentis, & quia quã a natura sunt, digniora esse noscuntur: idẽ de his alimentis putauit prius ostendere, quã natura debetur, deinde successiuẽ dicã de his quã hominis uoluntate debentur, & subdam quaestiones quasdam, & dubia parti cultibet adaptanda. Et quia frustra est de alimentis quaerere, seu tractare, nisi scrutemur quid eorũ appellatione contineat. Idẽ dico, si tractamus de alimentis praestandis appellatione alimentorum continentur omnia necessaria ad uitã, sine quibus corpus humanũ ali non potest, ut cibaria, alimenta, & c. quã hominũ natura demonstrat. Itẽ habitatio, uel lectus, & cib. leg. Itẽ calceariũ, ut l. cum hi. §. de calceario. ff. de transact. Si uerò tractemus de alimentis remittendis transactio ne, uel pacto, remittens alimenta simpliciter, non uidetur remittere uestiariũ, uel habitationẽ, ut l. cum hi. §. qui transit. ff. de transactio. Quare an ei tã debentur alimenta, debeat sumptus praestandi magistro qui eũ imbut liberã libus artibus. Dicã autẽ alimenta debent iure sanguinis, ut j. d. cam, & tunc tales sumptus debent. Casus est in l. qui alit. ff. ubi pup. educ. deb. Aut debent ex dispositione hominis, & tũc non debent. Casus est in d. l. legat. Quid si debeat educatio? Resp. idẽ est, ut l. si. de alim. & cib. leg. Quare tã in d. l. tribus casibus parẽ significationẽ portantibus, contineat lectus, & ut ille cui legantur alimenta, uel uictus, uel educatio debeat habere lectũ. Resp. sic l. quos nos. §. uiuere. ff. de uerb. signifi. cũm uiuere non possit quis cõmodẽ sine eo, ut ibi no. Quare rõ tã si aliq; legat uictũ famulo suo in sua domo, ut quondã faciunt testatores, quid uideat legatũ? Resp. quod uidetur legata omnia, quã ad uictũ sunt necessaria, & sic omnia praedicta, ut probatur in d. l. quos nos. §. uerum uiuere. ff. de uerb. signifi. Quare tã si an illi, cui debetur alimenta uel uictus, uel educatio, debeant medicinae? Credo quod sic, cũm non sit possibile sine eis ducere uitã suã, & sic debent, cũm necessariũ eor porĩ debeat, ut l. si cum dote. §. si autẽ in sauisimo. ff. sol. matr. licet in contrariũ possit retractari quasi ibi ponat species separata. Sed quid si debeat tã dñariũ, uel cibariũ? Dicã solum cibũ deberi, non uestiariũ, nec habitationẽ, uel alia supra dicta, ut l. dñarijs. de alim. & cib. leg. & appellatione cibariorũ intelligo potũ, ut l. & si non sint. §. Stichũ. ff. de aur. & argen. leg. & cui debetur cibaria, non debent medicinae, quia solũ cum cibare tenetur, & ita retulit consaluisse sãpẽ Franc. Tig. de Pisis legũ doctor. in persona do. Io. de Luciano, dum Spolenti aessoris officio fungeretur. Viso quid contineatur appellatione alimentorum, uideamus quibus personis ex necessitate natura, & sanguinis alimenta debeantur, & primo tã pater tenetur alimentare filiu, & cogitur officio iudicis, ut l. si quis a liberis & ibi glo. ff. de libe. agno. & C. de pat. pot. l.

pot. nec filii. Ite filius patre tenet alere, ut l. si quis a liberis. in prin. & C. de oper. libe. l. in fi. & idē de auo, & nepote di-
 9 spoliatio, qui tenet locū patris, ut l. ij. §. non solum. ff. de exc. tut. Quaro t̄ circa hoc, filius emancipatus non alit patrem, nunquid ex hoc potest reuocari in patriā potestati? Videt̄ q̄ sic, ut l. ij. infra de ingrat. liberis. Nam atrocē iniuriā com-
 10 mittit in eū si patri egenti denegat alimenta, ut l. necare, de li. be. agn. propter quā atrocē iniuriā emancipatus reuocatur in patriā potestati, sicut etiā liberis reuocat, ut d. l. j. de in-
 11 gratitudine liberorū, ubi no. per gl. propter t̄ quod dicit̄ q̄ sic causa sufficiens exheredandi filiū patri, cum patrē ne-
 12 care dicat, ex quo ei indigēti denegat alimenta, ut dixi. Que-
 13 ro t̄ an ex causis, ex quibus pater filiū potest exheredare, possit pater ei filio, ut ingratō denegare alimenta? glo. dicit h̄ q̄ sic, in d. l. si quis a liberis. §. unde si iudex. ff. de lib. agn. h̄ Ite
 14 t̄ hoc procedit: quia pater filiū, uel econtrā alere tenetur, nisi alendus habeat artē, ex qua sustentari possit, ut d. l. si q̄s a liberis. uerū si filius, quod intelligo, nisi sit persona que operari dedignaret̄, ut miles, uel homo nobilis: quia eo ipso quod eger, licet operari possit alendus est, ut d. l. si quis a libe-
 15 ris. §. ij. uerū si facilius quorundā, &c. & quod ibi apostillauit
 16 lac. de Are. pro quo facit quod j. proximē dicā. Quaro t̄ an mater teneat filiū alere. Et dico q̄ sic usq̄ ad triennium, & e-
 17 tiam ultra, si pater labore inopia, maier aut̄ affluat opibus, ut l. j. §. si mulier. ff. de lib. agno. quod est uerū, scilicet, q̄ usq̄ ad triennium alere tenetur, nisi sit persona talis conditionis, quā laetare non deceat, ut no. Azo in summ. C. de pa. pot. in fine. Pro quo facit quod no. lac. de Are. in l. si maritus. ff. solu-
 18 matrim. Quaro t̄ an in casibus, in quibus pater tenetur alere filium, si cum faciat perire fame, an teneatur lege Cor-
 19 nelia de sica. Gl. tenet q̄ sic, in d. l. necare. ff. de lib. agno. Quæ-
 20 ro an t̄ frater fratrē, uel sororē teneat alere. Resp. q̄ sic, ut l. k mutus. §. manente. ff. de iure dotiū. & no. per glo. in l. quam-
 21 uis. ff. sol. mat. in d. l. si quis a lib. §. j. & ff. de tu. & rat. distr. l. j.
 22 Quaro t̄ an socer teneat alere nurum? Dic q̄ sic, ut d. l. si q̄s a liberis. §. non tantum. Quaro t̄ an pater teneatur filiū in tu-
 23 ralem r̄antū alere? Resp. q̄ sic, ut d. l. si quis a liberis. §. j. C. de incest. nupt. auth. ex cōplexu, ut ibi notatur, sed ex æ-
 24 quitate canōnica etiā natos ex damnato coitu tenet alere, ut in c. cum haberet, e. de eo qui dux. in matr. quā pol. per ad-
 25 ul. Viso cui debeant alimenta præstari ex necessitate, modō uideamus quibus debent alimenta ex mandato hominis.
 26 Circa quod quaro t̄ si testator sic dixit: Lego ei alimēta que solutus sum ei præstare in uita mea, an testator ei præstitit uario modo, quia quandoq̄ ei præstabat ampla alimenta, quādoq̄ stricta. quod ergo tempus inspiciet̄? Dic q̄ inspiciet̄ tē-
 27 pus conditi testamenti, ut quō tempore conditi testamenti, ea præstabat, eo modo præstari debeant alimenta post mortem testatoris, ut d. l. Mela. §. sed si alimenta. ff. de alimē. & cib.
 28 leg. t̄ Quaro quid si relinquuntur alimenta, & sunt plures hæredes instituti in testamento, ita q̄ sit in cōmodum legata-
 29 ris conuenire singulos hæredes, & pro hæreditaria portio-
 30 nis, qualiter consulet̄ legatario. Dic q̄ iudex constituet, per unū hæredē illi præstari alimenta, ut l. j. ff. de alim. & cib. leg.
 31 Quaro t̄ plures habent alimenta, quorū aliqui sunt soluendo, alii qui non, nunquid propter existentē non soluendo te-
 32 netur ille, qui est soluendo? Dic q̄ non, ut l. ij. in fi. ff. de alim. & cib. leg. & l. pecuniæ. eod. tit. Quaro t̄ quo tēpore sint ali-
 33 menta præstanda, utrum mensura, uel annua. lac. de Are. in l. ff. de lib. agno. distinguit, Aut debent ali usq̄ ad dictū tēpus uel perpetuū, donec uiuit, & alimenta sunt præstāda, & tangit in d. l. ff. C. de episc. & cle. l. si quis ad declinādā. & in l. pecuniæ. in fi. ff. de alim. & cib. leg. & no. gl. in d. l. nec semel. §. si in habitationē. ff. q̄n di. leg. ced. & l. Firmio. §. pater. uerū sed
 34 non initio. Facit ff. de transac. l. cū hi. §. causā. Quaro, t̄ lega-
 35 ta sunt alicui alimenta, hæres dicit, uolo tibi præstare necessa-
 36 ria ad uitā, sed tu potes uiuere cū tanto pane, & aqua in die, & uolo tibi id præstare, & non aliud, quid iuris? Dic q̄ si te-
 37 stator consueuit præstare alimēta, illa talia per hæredē præsta-
 38 buntur, aliās cōsiderabunt facultates debentis alimēta præ-
 39 stare, & dignitatē legatarij cui deberent, & consuetudine regio-

nis, & his cōsideratis præstabunt alimenta arbitrio boni uiri, ut l. cum alimenta. ff. de alimen. & cib. leg. & l. si cui annuū. ff. de ann. leg. & l. cum hi. §. in persona. ff. de transac. & l. sed &
 23 si quid. post prin. ff. de usufruc. t̄ Quaro, ut r̄ legatū alimen-
 24 torū dicat ad pias causas. Gl. dicit q̄ sic, in l. si quis Titio. ff. de leg. ij. & C. de sacrosanc. eccl. l. sancimus. circa fi. dum non di-
 25 cit in simili. Sic gl. exemplificat legatū ad pias causas legato alimentorū, quod est uerū, q̄n legatū est pauperi, ut in auth. ut cum de appella. cog. §. aliud quoq̄ capitulū. ibi, egenis ali-
 26 menta impendat, & cetera. & est gl. in l. si cui annuū. ff. de an-
 27 nuis legatis. & probat in lege cū hi. §. si in singulos annos. ff. de transac. & hic soluit quæstionē an in legato alimentorum
 28 possit Falcidia detrahi. Quaro t̄ in quo loco debeant ali-
 29 menta præstari. Vide gl. in lege cū hi. §. causā. ff. de transac. &
 30 nib. t̄ in casu notabili, q̄n t̄ filius debet præstare alimenta patri, debet portare ad locū ubi pater eger, & degit, ut proba-
 31 tur in auth. de incestis nuptijs post prin. Et si dicat, illud est
 32 idē, quia pater erat ibi deportatus, & sic nō potuit uenire ad filiū pro alimentis. non bene dicit, quia per procuratorē uel nunciū potuit mittere, ut dixit dom. meus in l. i. de illa. de
 33 confit. pecu. t̄ Quaro an filius teneatur alere patrē depor-
 34 tatus? Dic ut d. §. j. & in auth. incest. C. de incest. nuptijs. l. mu-
 35 tis dimini. & infra proximē dicā. t̄ Quaro si legant ali-
 36 menta incapaci, ut damnato in metallū, uel similibus, an possint ad legatū admitti. dic q̄ sic iudicis officio: ut l. seruos ad cu-
 37 stodia. de alim. & cib. leg. & quod no. in d. l. cū hi. ubi seruos uel incapax potest de alimentis transigere, uel pacisci. Quæ-
 38 ro quid si aliquis habet t̄ de bonis alicuius, uel aliquo modo coniunctus præstet alimenta alicui, an possit ab eo repe-
 39 tere. uide ff. de neg. gest. l. Nefennius. & C. de transac. in l. 1. de alimentis. & C. de neg. gest. l. alimenta. t̄ quō alimēta pos-
 40 sint peti pro futuro tempore, uide in d. l. alimenta. C. de neg. gest. & l. nō quemadmodū. ff. de iudic. Item no. t̄ speciale in alimentis, quia si per triennium præstentur, inducunt perpetuam obligationē ad ea præstanda in futurū, ut l. j. C. de fidei-
 41 cōmissis. & l. si certis annis. C. de pactis. t̄ Quaro, testator le-
 42 gavit alimenta, & plura alia legata fecit, deinde in alio testa-
 43 mento, & codicillis legata minuit, dicendo, quæ legauit uolo pro tertia parte præstari, an hoc referat ad legatū alimētorū? Casus notabilis q̄ non, in l. liberis. §. posthumus. ff. de alim. & cib. leg. & est casus notabilis in l. Casus. ff. de annuis leg. t̄ Quaro debetis mihi alimenta in æstimatione, de presentibus non est dubiū ut ipsa species debeant, ut d. l. legatis. ff. de alimen. & cib. leg. & l. uerbo uictus. de uerb. signifi. & l. j. C. de ero. mili. anno. lib. xij. de præteritis aut̄ alimētis uidet̄ idē per legē cum unus. §. uerbis. & l. libe. §. manum. ff. de alim. & cib. leg. ubi tex. denotat alimēta præteriti tēporis peti posse. In cō-
 44 trariū uidet̄ q̄ æstimatio ipsa peti possit, ut l. si usus fruct. mihi in biennium. ff. de usufru. legat. Vnde ut prædicta iura concor-
 45 dent, distingue q̄ quādā sunt alimenta de præterito tēpore, & ipsa nō petent, ut habitatio. nā impossibile est dari habita-
 46 tionē præteriti tēporis, & idē tenet pro ipsa habitatione pe-
 47 tere æstimationē, ut d. l. si usus fruct. Quādā sunt que non petunt, t̄ expedit nobis q̄ præsent, ut medicina, quibus an-
 48 no præterito indigebā, & nunc non egeo: quia sum sanus, & pro istis etiā peteret̄ æstimatio, ut d. l. si usus fructus. & l. patro-
 49 nus qui operas. & l. libertus, in fi. de ope. libe. quæ bene pro-
 50 bant. Quādā sunt quæ expediunt nobis, ut hodie dent sicut heri, ut frumentū, uinū, oleū, carnes, uestes, & sim. quæ anno præterito dare debuit. Et de istis dico petendū q̄ debitu fuit, ut d. l. libertis. §. manum. & l. cum unus. §. uerbis. ff. de alim. & cib. leg. petitur aut̄ pro his præteritis, non etiā petēdis. Casus est nota in l. nulli. C. de ero. mil. an. lib. xij. Verū est, multo-
 51 ties petimus æstimationē alimentorū, & aduerfarij resistit,
 52 & sic deueniūt ad transactionē, idē uidentū est t̄ qualiter super alimentis debitis transigat. Et dic q̄ aut alimenta de-
 53 bent ex ultima uoluntate, aut ex contractu inter uiuos, & isto ultimo casu potest semper creditor transigere, & pacisci. cū hi. §. planē. ff. de transac. Si ex ultima uoluntate, & t̄c aut uult transigere super alimentis præteritis, aut futuris, de præ-

teritis potest transigi, ut d. l. de alimentis C. de transac. & no. in d. l. cum hi. in ij. glo. super futuris uerō alimentis non potest transigi sine decreto pratoris, ut l. cum hi. in prin. ff. de transac. Ratio, quare licet transigere super alimentis præteritis est, quia cessat ratio, ne fame pereat alimentarius. Sed quæ est ratio t̄ q̄ super alimentis debitis ex contractu licet transigere, non super debitis ex ultima uoluntate? Resp. ratio est multiplex. Prima est duplex, scilicet, fauor alimentorū, & ultimæ uoluntatis, ut l. alio. & l. seruos. & l. Mela. ff. de alimen. & cib. leg. & l. fi. C. de neces. seruis. In alimentis uerō ex contractu inter uiuos est unus tantum, scilicet fauor alimentorū. Itē ali-
 54 menta mihi debita ex contractu inter uiuos debentur mihi ex mea industria, & si fuit diligens in quærendo ea, ita præsumor diligens in retinendo, sed alimenta mihi debita ex ultima uoluntate nō debentur mihi: ex mea industria, sed ex aliena prouisione, & idē cessat præsumptio in remittendo, ut
 55 probat Insti. de uerb. oblig. §. ex cōditionall. t̄ Item sicut nō potest transigi sine prætorē super alimentis ex ultima uoluntate debitis, ita nō potest pacisci, ut no. in d. l. cum hi. in ij. gl. ff. de transac. in l. 1. & intelligo t̄ deberi alimenta ex ultima uoluntate, siue debeantur ex testamento, siue ex donatione causa mortis, siue relinquatur ab eo, cui mortis causa aliud est relictuū, uel causa conditionis implenda, ut d. l. cum hi. §. ij. & ij. & debet prætor decretū interponere, ut d. l. cum hi. §. causā aut̄ sunt iusta, causæ quæ debeant moueri prætorē, ut
 56 de ut ibi habetur in §. seq. Si uerō sine t̄ prætorē transigat super alimentis, & meliorē facit conditionē suā, tenet transac-
 57 tio, aliās non, ut d. l. cum hi. §. quid ergo. Itē t̄ si pluribus ali-
 58 menta relinquuntur, non poterūt sine prætorē inter se transigere: quia durat ratio prohibitionis, ut d. l. cum hi. §. si unt. aliās secus, ut l. uoluntatis. C. de fideicom. & de transac. super alimentis fienda, & dispense, ut d. l. cum hi. ff. de transac. per to-
 59 tam legē t̄ quaro relictuū est aliquid ad pauperū alimenta, an ciuitas habeat petitionē illorum alimentorū? Dic q̄ sic, cū dicatur relictuū in honorem ciuitatis, ut l. ciuitatibus, post prin. ff. de leg. ij. Gulie. in Spec. de instr. u. di. ciuitatibus, post
 60 qua, quaro an t̄ extraneus hæres filij teneatur alere patrē egenum. Dic q̄ sic per tex. in l. si quis a liberis. ff. de lib. agno. & l. similit̄ t̄ monasterium succedens monacho tenetur alere patrem monachi, cum sit suus hæres cuiusdam semimor-
 61 tui, ut not. in authen. si qua mulier. C. de sacrosanc. eccl. t̄ Quaro an sit par, & eadem necessitas alimēta præstandi ue-
 62 nientibus per sexum fœmineum, sicut uenientibus per sexū masculinum. Tex. uidetur uelle q̄ non in l. pe. ff. de lib. agno. uide in l. si quando negotium, ubi gl. no. quæ no. in arg. pro
 63 subdito. C. de or. co. & ibi allegatur multa iura. t̄ Ite monachus alendus est ab Abbate, dū pender quæstio an sit monachus, uel non, & causa cognita præstabitur, ut e. de acu. c. ex parte. & l. si instituta. §. pe. ff. de inoff. test. Quid aut̄ in
 64 44 causis cognitione uerferet, uide in d. ca. ex parte. Quaro, t̄ aliquis non habet unde se alit, nisi ueniret aliquam suam rem, quæ tantum est ad petitionem iudicis sequendam. Dic q̄ propter alimenta uendit potest, & uide tex. in l. fi. C. de
 65 ord. cog. Quaro t̄ an uasallus teneatur alere dominum e-
 66 genum. Certe sic, aliās posset dominus, cui alimenta denegā-
 67 tur, auferre ei feudum, ut x. col. de for. fid. c. j. Quaro t̄ tu-
 68 tor denegat alimenta pupillo, an sit iusta causa remouendi eum? Resp. sic, & etiam puniendus est, ut l. si. ubi pu. edu.
 69 deb. & l. iij. §. qui alimenta. ff. de susce. tu. Quaro, t̄ an sentē-
 70 tia lata super alimentis sit interlocutoria, uel definitiva? Respon. q̄ est definitiua, ut d. l. si quis a liberis. §. si quis ex his. de lib. agn. Quaro, an sentētia lata super alimentis possit ap-
 71 pellari, dic q̄ sic. do. Franc. Tig. de Pif. dicit oppositum, quia iterum prouideri poterit, q̄ cum sit informata cōscientia iudicis per alimentarium, tamen sententiā pro eo tulit, facit in-
 72 terim alimenta præstari, ut d. l. si quando negotiū, quæ com-
 73 muniter intelligitur quando pars petens alimenta intentio-
 74 nem suam fundauerat, & iudicis conscientiam informauerat. Quaro, t̄ an maritus teneatur alere uxorem, & quan-
 75 do habet ab ipsa dotem, non esset dubium q̄ teneatur eam alere, quia dos tenetur, & debet referuari oneribus mariti,

monij, ut l. pro oneribus. C. de iure do. Sed quādo uxor nul-
 lam habet dotem, dico t̄ idē si ipsa marito operatur, & idē in hærede mariti dissoluto matrimonio, ut no. gl. l. si cū pa-
 tronus. C. de oper. lib. aliās si ei non operaretur, credo eam non alendam, nisi ipsa esset furore detenta, uel si maritus eā expulerit, cum t̄c non siet per ipsam quo minus operetur marito, ut l. si cū dotem. §. si autē in fauoris mo. ff. sol. matr. & no. per Cy. in l. quod in uxorem. C. de neg. gest. Quaro t̄ quid econtrā, an uxor teneatur alere uirum egentem? Speite-
 49 net q̄ sic, in tit. qui filij sint leg. §. j. uerū si mulier, & uide etiā de iure doti. l. ubi, & ff. sol. mat. l. si cōstante in prin. Quæ-
 50 ro, an uxor t̄ habeat bona uiri obligata pro restitutione? lac. de Are. dicit q̄ sic, per l. Lucius. ff. qui po. in pig. hab. op-
 51 positum tamē tenent do. Fran. Tigri. de Pif. per leg. j. ff. sol. matr. Quaro an tutor teneatur alere pupillū matrem, & sororem egentes, dic q̄ sic, ut l. si possit in prin. ff. de tute. & ra. di-
 52 strā. Quaro t̄ tutor est pauper, nec habet unde se alit, an debeat ali de bonis pupillie? Tex. uidetur q̄ sic, in l. j. §. pupillie. ff. de tute. & ra. distra. Vltimō quaro, an alimenta sine præ-
 53 standā de pecunia redacta ex uenditione rerum, an ex fructibus earundem, dic q̄ ex fructibus, & redditibus debentur alimenta præstari, ut l. ij. §. Modestinus. ff. ubi pupill. edu. deb. p̄ ff. ad Trebell. Imperator P̄ in fi. &c.

Ite sunt additiones Ang. de Perusio, quas inueni in xx. lib. consi. post tract. Bar. de alimentis in uanu scriptum in charta cclxxxij. Thom.

Adde prædictis q̄ potestas, & alij maiores officiales tenentur alere eorū iudices, & officiales, si infirmetur, & eis medicinas dare, & expensas tantum concedentes facere in-
 54 spectis conditionibus, qualitatibus, & gradibus personarū ad recuperationē sanitatis. Ita dicit Cyn. in l. quod in uxore. C. de neg. gest. quæ sequitur ibidē Bal. & no. per Bar. in l. lega-
 55 tis alimentis. ff. de alimen. & cib. legat. & per eundē in l. si cū dotem. §. si autem in fauissimo. ff. sol. matr. in fi. lectu. illis legis, & no. per Spec. in tit. qui filij sint legitimi, uerū sed nunc quid his qui tenentur præstare alimenta. Item dom. Bar. in quodam suo tract. dicit q̄ per alimenta educationis, uel ut-
 56 cūs debentur medicina, cum non sit possibile sine eis uitā suā ducere. Pro quo est tex. in d. §. si autem ibi alimenta præ-
 57 stare, & medicinis eis succurrere. & no. in sim. in l. dignum. ff. de his qui. ut in di. Item no. q̄ per diariū, uel cibariū, solus cibus debetur, non autem uestimenta, habitatio, uel alia ē. di-
 58 da, ut l. diarijs. ff. de alimen. & cibarijs legatus. & quōd appellatione cibi, etiam potus intelligitur, ut l. ei non sic. §. si cui ca-
 59 scarium. de auro & argento leg. & l. j. de al. & cib. leg. & cum debentur cibaria, medicinæ non debentur, quia eum solū cibare, & non alimentare tenetur, quorum appellatione non essent prædicta, & ita refert Bar. consultat. Idē dicit Fran. Tig. & lo. de Ligna. de quo no. in fi. in l. sed scient. & l. de a-
 60 te. ad Tre. ibi, impendiorum quoq̄ rationem haberi, & j. se-
 61 quitur, salutis & dignitatis ratio habenda est, &c. & no. in d. l. idem q̄. §. Labeo. ff. man. & in simili, in l. sumptus. ff. de pac. in l. quid proprio. §. litis impendia. ff. de proc. & no. in l. j. §. l. sumptus litis. ff. de tut. & ra. distr. Nam cibaria congrua debentur in obsequium aliorū exercentibus, ut no. in Spec. de salarijs. §. sequitur. uerū quid si aduocatus in aliquo casu, & uerū sic sunt hic arg. cum fi. Idē no. in testibus, qui in obse-
 62 quium alicuius testificantur, ut sumptibus producantur, & alantur, ut no. in l. quoniam. C. de testi. & l. eos. C. de appel. & in l. si quis ex signatoribus. ff. quemadmodū test. aper. cum si. uide in fi. ff. de lib. exhib. l. si quis a liberis. in prin. ibi quorundam ægritudine, & cum æquitate hæc res deciditur. An-
 63 gelus de Vbal. de Perusio.

ADDITIONIO.

De alimentorum. Dicit lo. de imo. in l. si cum dotē. §. maritus. in ult. col. ff. sol. mat. §. Bar. composuit tract. istum de alimentis, & postea alium tractatum longiorem, & sic secundum ipsum Bar. composuit tract. alimentorū duplicatum, & sic dicit ita habere, sed aduerte q̄ Alex. non uult allegare Bartol. in isto tractatu, sed in tractatu de testio, dum alleg. in vj. oppo. prudentie. Et adde q̄ iste tract. est Bar. & ita pro tract. Bar. alleg. dom. Abb. in c. ij. de conuers. in fi. de. & Alexan. in l. si cum dotem, §. si autem in semisimo.

seuissimo. in j. & ij. col. ff. sol. mat. & in l. diuus. in j. & ij. col. & in l. her. in j. col. ff. ad l. falc. & in consi. xxvj. in ij. col. & in consi. dclxx. in vj. uolu. incip. uidetur forsitan in pen. col. & do. iaf. in l. de alimentis. in prin. C. de transact. & in l. j. s. huius studij. ff. de iust. & iure. et do. Bap. Sever. in suo tract. de transact. in ix. q. in si. tamen iste tractatus est do. Nic. Alex. de Peru. qui fuit gener. Bar. & ita uidi in multis libris antiquis manu scriptis, in quibus iste tractatus adscribitur predicto do. Nic. nihilominus corrigi. Thom.

b Item calcearit. Vide Phil. Dec. in l. alimentis. in prin. C. de transact. Tho. Sumpus. Vide Bar. in l. legatis. ff. de alim. & cib. leg. cum concor. de quib. ibi per Alex. in add. & ibi uide apost. meam. & uide Alex. in l. si cum do. tem. s. finautem in seuissimo. ff. sol. matr. Thom.

d Lectus. Vide Bar. in l. legatis. in si. ff. de alimentis & cib. legatis. Tho. Dip. Debeat. Vide Alex. in l. si cum do. tem. s. finautem in seuissimo. in j. col. ff. sol. matr. Phil. Dec. in l. de alimentis. nu. iij. C. de transactionibus. & uide in fra. in apost. l. in uer. medicinæ. Thom.

f Medicinæ. Vide Bar. & doc. in l. si cum do. tem. s. finautem in seuissimo. ff. sol. matr. & ibi Alex. in j. col. & Bar. in l. legata. ff. de alim. & cib. legat. & Bald. in l. in rebus. s. pestica. ff. comoda. & in l. quid in uxorem. C. de neg. gest. & do. Vitalem de Neap. in suo tract. clausularum. in rubri. an possit renuuciari beneficio alimentorum. Thom. Dip.

g Ex causis. Vide Ius. in l. ius ciuile. in pen. col. ff. de iustitia & iure. & in au. ibent. unde si parens. in prin. C. de iust. testat. Thom.

h De libe. agno. uide ibi apo. meam. Thom.

i An mater. Vide Abb. in c. ij. de conuers. in si. & Alex. in l. j. C. de pa. pet. in add. Bar. ibi apo. meam. uide in l. si quis. s. si mater. ff. de li. agn. Thom.

k An frater. Vide Ang. de Are. in s. sed & si quis. in si. de grad. & Alex. in l. j. in ij. col. ff. sol. matr. & uide Bar. in l. si quis a liberis. s. utrum. ff. de lib. agn. & in l. q. uiamus. ff. sol. mat. glo. & Bar. in l. parentes. C. de alen. libe. & in l. ij. in ij. col. ubi pu. edu. deb. quid aut in fratre uterine? Dic quod Cy. post multa in l. j. C. de lib. agn. tenet idem: quia non reperitur prohibitio, quod intellige sano modo uerū esse ubi frater non habet unde dicitur se alit ut no. glo. in l. qui filium. super uerū. hoc dicitur & cum frater aliter consulere non potest id est, cum ab alio alii non debet. d. l. qui filium. sed pone q. frater habet patrem diuitem, & fratrem diuitem, a quo debet petere alimenta? Dic quod a patre, idem si haberet auum diuitem & patrem diuitem, debet a proximiori alii ut no. Cy. in l. j. C. de alen. libe. Sal. in l. si. C. eo. & per Bar. in l. pe. eo. tit. & idem de patre, & filio diuitem, quod pater filium alit, ut ff. de pe. ff. de lib. agn. Præterea ratio esse debet: quia horum alimentorum præstatio descendit ex charitate sanguinis, & ex æquitate, ut no. tex. in l. si quis a lib. in uer. & magis ff. de lib. agn. & sic horum alimentorum præstatio est facienda secundum proximiorē gradum magis strictum petenti, ut d. l. pen. & petit tam a genere mascul. quam foem. ut d. l. pe. sed tunc descendit ad lineam foem. in uer. in subsidio, scilicet alijs non extantibus proximioribus, & idem est censendum de alimentis foemine, cum alij proximiores non su persunt, sed tantum frater per iura superior. all. & ea que no. etiam Bar. in d. l. pe. Ad prædicta quoque facit no. quest. do. Dy. in l. alimenta. C. de neg. gest. ubi uide omnino an frater teneatur alere fratrem existente matre in medio, an autem si pater egēus habeat fratres, qui tenentur eum alere, & habet heredes extraneos filij, & habet matrem, ad quos pertinet onus alimentandi, uide Bar. in l. si quis a liberis. s. item rescripti. ff. de li. agn. Tho. Filium naturalem. An autem pater teneat alere filium prodigum, uide Bal. ar. illius tex. in c. pe. de consu. quod pater potest denegare alimenta filio prodigo, & uide l. pe. ff. de iur. do. & gl. in l. iniquum. C. qui accu. non pos. & Bal. in l. si. C. de dot. promiss. & io. An in c. Quintauallis, de iureiu. & Bar. in l. si quis a libe. s. pares, & ibi apo. ff. de lib. agno. quando pater potest denegare alimenta filio, & ibi an alimenta sint de iur. nat. an autem filio robusto, & sano possit pater denegare alimenta, quando filius nihil uult operari, uide Bar. in l. j. in si. C. de medi. uali. l. xj. & in l. si quis liberis. s. sed si filius ff. de lib. agn. An autem pater teneatur alere filium in causa inuoluntaria, & filios ex damnato coitu, uide eundem Alex. in l. j. in prin. in uo. col. ff. de ius uocari. & Bar. in l. si quis a liberis. s. urum. ff. de liberis agn. An autem pater teneatur alere filium spiritualem, quem de sacro fonte leuauit, dicit Bal. forte quod sic, sicut adoptiuum, ut ipse no. in auth. nisi rogati. C. ad Treb. & Doc. in l. si quis. s. utrum. ff. de lib. agno. Thom.

m Nullam habet dotē. Vide Alex. in l. cum do. tem. s. finautem in seuissimo, in ij. col. ff. sol. matr. & in consi. xxvj. in vj. uol. in ij. col. Thom. Dip.

n Pro restitutione. Vide Bar. in l. Lucius. ff. de ali. & cib. leg. & Pau. de Cast. consi. vij. inci. quo ad primum. Thom. Dip.

o Ultimo quæro. Vide Bar. in l. Imperator. in si. ff. ad Treb. & do. Vitalem in

in suo tracta. clausularum. in clau. an iuri alimentorum possit renuuciari, in xv. col. & seq. ubi plenè examinat dictum Bar. & quomodo intelligitur. Thom. Dip.

p Imperator. Hic sunt tractatus Bar. sive Nicol. do. Alex. de Perusio, cui fecit additiones do. Angel. de Vbaldis, de Perusio, que modo imprimuntur. Alium quoque alimentorum tractatū, fecit do. Petr. de Vbaldis, frater ipsius Angel. & Bal. maximus Canon. quem posuit super c. cum non habeat, de eo qui dux. in mat. quam polliuit per adul. inc. tract. de alimentis. iij. simpliciter uideamus, quibus adde supra dicta, & etiam q. si creditor fecit aliquem in carcerare, & non est soluendo, tenetur prestare alimenta debitori in carceribus, secundum Bal. in tracta. de carcerib. in ult. chart. in si. & Ang. de Are. in s. si. in si. Insti. de act. & no. quia pluries practicaui Romandiola, & etiam Venetijs diebus proximis elapsis coram Reuer. do. Cesare Bacho, & etiam Venetijs diebus proximis elapsis coram Reuer. do. Cesare Bacho, Vicario Reuer. do. Hier. Quirini, Patriarchæ Venetiarum, Vicario dignissimo, & compare meo. Adde etiam do. de Rota, in decis. cxliij. in anti quis, incipit, no. q. accusato de crimine, uel super bonis, pendente lite admistrantur alimenta. Item in causis alimentorum proceditur summarie, uide tex. gl. & Bar. in l. si quis a liberis, q. limita in alimentis de futuro, fecus de preteritis, secundum Bar. in l. de alimentis. C. de transactioib. & ibi uide Iaf. & eundem Iaf. in l. cum hi. in prin. post Alber. de Rosa. ff. de transactioib. & Petr. de Anchar. in clement. j. de iur. patrona. Item in causis alimentorum proceditur diebus scriptis, uide Alex. in l. j. in ij. col. ff. sol. matr. & ibi uide quod alimenta cum maiori facilitate prestantur, & alia priuilegia alimentorum ponit Bar. in l. Mela, in prin. ff. de alim. & cib. leg. Adde etiam quod ubi relinquatur pecunia pro alimentis, uidetur esse de mente te rioris, quod de emolumento percipiendo ex illa pecunia legata prestatur, tex. est in l. diuus. & ibi Alex. in ij. co. ff. ad l. falc. Item alimenta legata Titio, & familia, que & quibus ueniant, & uide Alex. in consi. cxxxvij. in vj. uol. incip. uidetur forsitan in prin. Item uide ex nemine instante & p. tente officio se interponit fauore alimentorum, l. diuus. & ibi Alex. ubi uideas. ff. ad legem falc. Item alimentorum onus sequitur bona ad quemcumq. transeant. l. ij. in prin. & ibi Bar. in prin. & circa medium. & in l. solent, in ij. col. ff. de alim. & cib. leg. amol. & Paul. de Cast. in l. nihil. de legatis primo. Item alimenta per testatorem relicta Titio si non petat ab here de, & in ius sumptibus non potest illa petere. Vide Paulum de Castro, de Vidua, in l. diuortio. in ij. col. ff. sol. matr. Et Fel. plenè c. ex parte. in si. de ac. cusa. qd. no. quia practicaui in causa Federici de Superchijs, de Castro me dij de Pisauo. Item an ille qui in uer. prestare alimenta sufficit sibi dare prebendam, uel ponere ipsum in hospitio ad alimentandum, uide Card. Alex. in c. cum haberet, in ij. col. de eo qui duxit in mat. qua pol. per adul. & an si quis tenetur quem alimentare, teneatur ad mercedem magistrorum, uide Bal. in l. qui filium. ff. ubi fil. educa. deb. Item legati alimentorum est arbitrium, etiam si heres non conficit inuentarium quia non debetur in so lidum, nec ultra uires hereditarias. Bal. in l. uoluntatis. in ij. col. C. de fidei. com. & in consi. cxxv. in iij. uol. incip. considerari. & in taxationem istorum alimentorum debet fieri ex fructibus hereditatis, ut per doct. in l. Imperator ff. ad Treb. & tenet Bal. in d. l. cum uoluntatis. Item in alimentis præstandis debet haberi ratio ad bona emphyteutica. Item ad legitimam ipsius filij debentis. Item etiam debet deduci æs alienū, ut plenè per Alex. in consi. c. in j. uol. inci. super primo casu. in ult. col. Item debet haberi consideratio ne filius famè pereat, ut prouideatur filio, & heredi, sicut & legatario, uel uxori in dictis alimentis taxandis, uide plenè per Bald. in dicto consi. cxxv. ubi omnino uideas.

Explicit Tractatus super alimentis editus, per do. Bar. à Saxoferrato Excellentissimum legum doctorem, &c.

BARTOLI TRACTATUS DECIMVS QVAESTIONIS VENTILATAE CORAM DOMINO NOSTRO Iesu Christo inter uirginem Mariam, ex una parte, & diabolum ex alia parte.

- 1 Christus humani generis uerus est saluator, & authorisans.
- 2 Iudices interdum secundum iura utuntur mera iustitia, quandoq. iuris rigore, uel etiam æquitate, prout persona, locus, causa, & tempus considerant.
- 3 Qui male agit, odit lucem.
- 4 Iudicium quot & quibus personis constat.
- 5 Mores mulierum leuiter offenduntur.

- 6 Mulieres ab omnibus officijs publicis abstinere debent, tamen pro misera bilibus personis, pupillis, & uiduis ad postulatiōis officij admittuntur.
- 7 Nulla dierum præscriptio inuat male fidei possessore: quia hi uere possident, quorum nomine possidentur.
- 8 Quid si patres comederunt uuas acerbas, & dentes filiorū obduperūt.
- 9 Remedium ordinarium ubi habet locum, non est recurrendum ad extraor dinarium.
- 10 Quibus dolis, & laqueis, uel infinitis ad fallendum genus humanum utatur Cacademon.
- 11 Angelus, qui peccauit, iusto Dei iudicio fuit puniendus.
- 12 Deus (ut omnium in ore uerfatur) creauit hominem ad imaginem & similitudinem suam.
- 13 Qui occasionem damni dicit (ut regula canit) damnum dedisse uidetur.

NOSTRIS fratres charissimi Inquit Satanas, Proditoris misteria Iude qui procurauit, & ipse Iudas magistrum suum Prophetā, qui filiolum Dei se dicebat, morti tradi fecerit. Nostis etiā qualiter genus humanū ab ortu, & creatio ne mundi, fuit damnatum propter inobediētiā Eua, ac postea fuit saluatum per uirginem Mariā gloriosam, nam multer damnauit, & mulier saluauit. Cogitauit itaq. nequitia infernalis, ac etiā inefrenata cupiditas inter se cum astutia conuocato, habitoq. diabolice fraudis consilio qualiter possit genus humanū in suam pristinā redue re seruitute, & intuens ille fraudulentus machinator naturā mulieris debiliorem existere uiri, suggessit uxori Pilati, uolenti impedire mortem Christi, & dum a somno discederet, eius uirō Pilato dixit hæc uerba, Multa enim passa sum hac nocte, &c. Iudæi qui uiderunt Deum saluatore nostrū, multa miracula facientē, dicebant, Expedit, ut unus homo moriatur pro populo. Alij autem dicebant, Non expedit Christum mori, ut uoluit inferre mulier Pilati, quia solatium est miseris socios habere poenarum, ut ff. qui, & a qui. l. prospexit. xix. q. iij. c. memoria, uolebant ipsi Iudæi ipsi stantibus in Iudæica perfidia, ut totus populus Christianus deperiret faciens ad instar canis, qui dum iacet in paleis asino ibidem existente non comedit paleas, nec q. asinus comedat, uult consentire, unde in hoc dubio existens, dixit Pilatus, Quod scripsi scripsi, ut probatur ij. q. j. c. multi interfecerunt, & arg. xxxij. q. iij. c. obl. & ita fuit crucifixus, mortuus & sepultus, ar. l. distin. c. prudentem, unde cogitauit malitia, & nequitia infernalis, longo ac malitioso ponderato cōsilio, quo procuratore mitteret ad præsentiam Iesu Christi sufficienter instructū. Accedat quod legitur xij. q. ij. c. iussit circa princ. ad petendum q. genus humanū ad ipsius pristinam redue ceretur seruitute, aliās non ualuisse procurator, ut extrā de procur. c. j. & C. de satisfda. l. unica. Nec miremur si dicimus quod dæmon ad præsentia superioris potest accedere, quia loquimur uerum esse Christum humani generis saluatore autorizantem. ¶ Quia sicut scitis dæmon ubicunq. est præ sentialter, potentialiter cruciat, quia poena ipsum cōmittat, sicut lepra leproso est infixā, ut ff. de poen. l. quis ergo, & sicut uanus casto, uel tuba præconis, laneis, uel pellibus, uel firmamento, & licet dæmon sit ubiq. ut dicitur est s. præsentialiter, hæc sua tñ poenā nullatenus in aliquo releuat, quia propter eius immensam superbiam ad poenam inferni perpetuā exitit cōdemnatus. Procurator legitime cōstitutus, & assuetus ad præsentia Christi accedens, dixit, Creator coeli, & terra, Ego sum damnatus, & procurator nequitia infernalis, unde corā uobis compareo, & ad informationē uestrā placeat aliquantulum me audire, quia si uobis placeat, quædam breuiter explanabo. Rñ. dñs, Tu scis q. merita caularū partium assertionem pandunt, ut C. si per uim uel alio modo. l. si. in si. & ext. de accu. c. qualiter, & qñ. la. ij. unde à te nullatenus uolumus informari. Recolimus eñ dum per mundū ambulamus, qualiter nos informare uolebas, dum dixisti nobis, Dic q. lapides isti panes fiant, dixisti quoq. q. mirabilia nobis daret si te adorarem. Dixit dæmon prædictis auditis, Dñe deus, uos estis iustitia, ut xlv. dist. c. cōmunis. unde à uobis iusto iudice peto mihi iustitiā exhiberi, peto naq. qe

nus humanū in ius uocari, cū ab ea parte ius incipiat, ut In sti. de pe. te. l. s. fi. & ext. de prob. c. qm̄ cōtra fallam, & ipsum genus humanū coram uobis cōpareat ad terciā diem utilitē, rñdendū mihi procuratori nequitie infernalis. Et ecce procuratorū meū, uel mandauit qd. corā uobis allego, & produco, cum aliās admitti non debeo. l. j. C. de procu. & ext. de proc. c. j. Quo inspecto cum diabolus nō careret in iudicio omni calumnia, dixit dñs de die agatur. Rñ. dæmon, Ad diē craftinā fiet dilatio. Tunc rñdit Iesus, Tu s. dixisti de tribus diebus utilibus. quomodo ergo reuocās quod dixisti? Tu bene nosti experientiam facti, ut l. ij. in prin. C. ut in pos. leg. & scis q. longa uia est à terra usq. ad cœlum, quam uiam tū bene expertus es, dum per superbiam tuā de cœlis nostra auctoritate cecidisti. Vnde cum discordes simus in assignatiōe diei, nō tibi, sed nobis, ut iudici, est diē partibus assignare, ut ff. qui satisfd. cog. l. de die, in prin. & arg. ext. de iure patron. c. cum aut, & ext. de offic. deleg. cap. de causis. Ideo nō tibi & humano generi assignamus terciam diem utilem, ut diem ueneris sancti, quia in ea die in crucis patibulo mortē sustinimus acriter corporalem. Respondet dæmon, ea dies ubiq. locorum est insignis, & celebris, ut extrā de foro com. peten. c. fin. sic etiā iura per ora Principū diuinitus promulgata testantur, ut C. de præscrip. long. temp. l. fin. & probaf. C. de uet. iur. enucle. l. j. quare citatio, & quicquid ex ea sequere retur, non ualeret, & nullius esset momenti. arg. ext. de nou. ope. nū. capit. ij. ff. de reg. iur. l. cum principalis. Respondit Iesus, nos iura condimus, & auctoritatē damus iuribus, nō iura nobis, quare uolumus citationem ualere, ut Inst. de iure natur. s. sed quod principi. Non obstat talis dies ueneris sancti sit iuridice feriatas, & dixit Angelo Gabrielis precipiendo notificare cum tuba ferrea, ut ext. de appell. cap. cum parati, & C. de fer. l. cum dies. ut ad dictum diem genus humanū ueniat responsurū corā nobis procuratori nequitia infernalis. Quibus prædictis requisitis dæmon ad inferos, cum talibus nouis, qualia superius audiuistis, & omnia gesta per Iesum, & cum diabolis socijs suis infernalibus reuelauit. Videntes autem dæmones q. nullum grauamen, nullamq. iniuriam in dominū inuenerunt, habito consilio eorum statuerūt eundem procuratore ad diem statutum mittere, ut uiderent iustitiā iudicantem, quia die sancta aduenient cogitans dæmon, q. maior erat cōtumacia astotis, quam rei, arg. C. de iud. l. properandum. s. si quidem. & s. seq. & q. in regno cœlorū habeat inimicos, comparuit tempore, ut loquamur more humano, in loco ubi, seu in quo pro tribunali Iesus stare confueuerat, ut ff. de iust. & iur. l. omnes populi. s. alia. & ff. quis or. in bo. pos. serue. l. ij. quia in domo Dei mansiones multae sunt, facit pro hoc gl. not. lxxxij. dist. inc. c. ad hoc gl. i. uerbo, & potiores, & cum tex. de pœ. distinctione iij. s. porro. uerf. in domo patris mei, &c. facit etiam quod habetur lo. xliij. c. Adueniente itaq. die ueneris sancti, statim comparuit dæmon dicens, Domine Deus ego sum ille damnatus, qui habeo cōqueri corā uobis cōtra genus humanū. Dixit dñs, Vade, & expecta, tu scis q. totus dies cadit humano generi, ut in auth. de iud. s. sed ebunt. col. v. & insti. de inut. sup. s. pe. Expectauit ergo dæmon usq. ad horam nonā, & uidebat (ut more humano loquamur) alios cūtes, & redeūtes, unde satis dolebat, quia ipse solus audiri non poterat. Quapropter assumpta audacia iterato dixit, O pater qui es summa iustitia, ego me præfento corā te & contra genus humanum. Cui dominus ait, O importune, & proterue, nōne dixi tibi q. tota dies cedit humano generi? Et sic expectauit dæmon usq. ad noctis tenebras, ut extrā de offi. dele. c. cōsuluit, & cepit uociferari diabolus dicens, Vbi est iustitia tua Dñe, quam etiam in cœlis uix inuenio? Dixit dñs, Veni maledicte, quia iam est hora ut te uolumus informari. Recolimus eñ dum per mundū ambulamus, qualiter nos informare uolebas, dum dixisti nobis, Dic q. lapides isti panes fiant, dixisti quoq. q. mirabilia nobis daret si te adorarem. Dixit dæmon prædictis auditis, Dñe deus, uos estis iustitia, ut xlv. dist. c. cōmunis. unde à uobis iusto iudice peto mihi iustitiā exhiberi, peto naq. qe

non tamē statim sententiam excommunicationis fulminare, ut uos scitis, ego nō peto hoc, sed peto tantū literas quibus cōtinuat q̄ ego sufficienter comparui nemine pro humano genere cōparente. Nescio igitur quid minus possum petere, ut ff. de ser. ur. b. pr. d. l. q̄dā lberus. quia sicut ego, aliās dixi, curialiter agere propono, ueruntamē nō querebat dēmon, nisi q̄ nos cautē redigere possit in pristinā seruitutem, & in primā uā obedientiam, ad quā ut nostis, fueramus conde-
3 mnati per factū Eua. Rñ. Dñs qui nouit abscondita tene-
 brarum: Tu scis q̄ iudices q̄q̄ fm iura ueruntur merita iu-
 stitia, q̄q̄ rigore iuris, q̄q̄ aequitate fm personas, causas,
 loca & tempora, ut legitur extrā de homi. c. sicut dignū. C. de
 leg. & conf. l. j. & xlv. dist. c. dñs. Vnde cum aequitatē ante
 oculos habemus, ut ff. de eo quod cer. loco. l. q̄ si Ephesi. in
 si. uolumus ipsā aequitate sua dente presentē dicim in diē tra-
 stinam prorogare, qua tibi & humano generi asignamus
 ad comparandū legitimē corā nobis, ipsā prorogamus,
 ut superius est expressum, q̄ de iure possumus, ut extrā de
 offi. dele. c. consulti. ex clamauit uoce magna dāmon, & di-
 xit. Dñe ubi est iustitia tua. Jam enim hic per ea quā uideo
 in exercenda iustitia defecistis. Dixit dñs, Eijcias eum forās,
 nōnne tibi diximus q̄ uolumus aequitatem seruare & ipse
 dāmon sic eiecitūs de regno cōlorū ad inferos rediens, pri-
 mō dura socis suis retulerat, uideret duriora. Verun-
 tamen dixerunt dāmones ad inuicem, Si aequitate pensata
 Dñs Iesus iudex noster processisset, certē procuratorē ne-
 quitie infernalis audiuisset. Ex quo em̄ quo uittur, nemini
 facit iniuriā, ut ff. de aqua plu. ar. l. j. Sed ex quo te audire
 noluit, a iuris tramite discedere nō tardauit. unde postq̄ res
 sic se habet, crastina die ad Iesum iudicē nostrū hora tempe-
 stiva dirigas gressus tuos. Sero autem factū fuit magnus ru-
 mor in cōlis, qualiter genus humanum erat in cōtumacia,
 chorus sanctorū exclamauit dicens, Dñe Iesu Christe Rex
 gloria & mundi saluator, non est bonū humanū genus de-
 perire, scis enim nisi fuisset clementia tua quā aequitate pen-
 sata diē prorogasti in diem sequentē, qualiter genus huma-
 num firmasset pedes suos in stabili gradu, & sic finaliter cla-
 mauit uoce magna chorus sanctorū in fauorē humani ge-
 neris, qui rumor ascepit ad aureas beate Marię Virginis,
 quo audito intellecto ipsa amarissimē fuit turbata. Et in qui-
 rens q̄d erat in nouati, nec poterat in nouari dilacione pen-
 dente, ut C. de dila. l. siue pars. dixit publicē q̄ uoluit
 esse aduocata humano generi. quo audito omnis chorus
 cōlestis magno gaudio fuit repletus. Manē autē redit pro-
 curator nequitie infernalis tēpestiue subditus ad consistoriū,
 & iudicē: & cō cordis amaritudinē uidit Christū cū magnitu-
 dine sedente pro tribunali. postea autē aduocata humani ge-
 neris uenit cū comitibus gloria cōlestis, & cum multitudine
 angelorū alta uoce canentiū, Aue regina cōlorū, & ad ipsam
 magnanimandā erant interpretes humani generis, & dice-
 bāt, Mater misericordie nos qui semus humanū genus, ab
 hoste maligno protege. Quib. auditis aduocata ultra pro-
 celsit, & ledit ad dexterā filij Dei patris omnipotentis, & tur-
 bata ualde, ut eius facies indicabat, allocuta est filiū suum di-
 cens, Rñ. fili mi, audio genus humanū uocari ad presentā
 uestrā, quare si aliquis contra genus humanū cām se habere
 dicat, assurgat. Dixerūt angeli, O aduocata humani gene-
 ris, uide uerū futū procuratorē nequitie infernalis dānātū, ex
 eius immensa superbia, dū inter nos residentia faciebat. ipse
 enim est ille, qui nō cessat infestare iudicē contra genus hu-
 manū. Qui statim cum uocatus fuit, citō comparuit demis-
 sa facie, & animo perulanti. Quo audito diabolus beati Vir-
 ginem aduocata humani generis cleuatis oculis non aude-
3 bat aspiciere, T̄ quia qui malē agit, odit lucem, ut extrā de of-
 fi. deleg. c. consulti, & ff. de uen. in sp. l. j. circa mediū. Virgo
 enim Maria ipsū procuratorē nequitie infernalis cū horri-
 bili oculo respiciebat, & magnā perturbationē eius facies
 indicabat. Dixit autē dominus dāmon, Modō dicas quic-
 quid habes dicere contra genus humanū. Respon. dāmon,
 Sancte pater, nō moueat te caro, & sanguis tuus, nec etiam
 amor matris tuę, arg. extrā de prab. c. graue tibi, carnali-

tas sequens affectum, & ca. sed sola iustitia, quia uos estis iu-
 stitia, ut xliij. dist. c. Deus noster. uos enim estis charitas,
 & ueritas, & uos dicitis, Via, ueritas, & uita uobis lo-
 corū sum. ergo faciatis quod scribit lo. c. j. Dixit dāmon,
4 † Ego dicam causam meam, sed nō uideo cum quo loquor,
 quia ut scitis, iudicium constat ex tribus personis, ut ext. de
 uer. si. c. forus. & C. ad l. Cor. de fal. ubi personā autem rei seu
 conuenti non uideo, quō ergo causam dicam, quia nō ha-
 beo respondentē legitimē. quis sit legit. mus cōtradictor, ul
 de Cyn. in l. si. in v. co. C. de edi. di. Adri. tol. Rñ. beata Maria
 uirgo, Dicitur dāmonis facit pro me, dicit n. q̄ iudiciū con-
 stat ex tribus personis, s. iudicis, actoris & rei. Sed ego non
 uideo personam actoris, q̄d est primū fundamentū, ut ff. si
 pars har. pe. l. j. s. j. & ff. de iur. codi. l. quidā referūt. cū si. ergo
 dāmon audiri non debet, & pronunciarī, & declarari peto
 cū instantia quantū possum. ipse enim q̄d de seipso deberet
 dicere, de alijs attestatur. q̄d est conral. in ar. nā. in fi. C. de
 inoff. test. Rñ. dāmon, fundata est amodo persona actoris, s.
 ex procuratorio meo, iam s. alleg. & p̄duo scripto manu
 notarij publici anno dñi M. ccc. lxx. indi. v. presente Raphi-
 no de Machometo, & Cerbero, & q̄ pluribus adhibitis rōga-
 tis, & uocatis ad charam procure, ita q̄ amodo fundata est
 persona actoris, maximē cū ex parte iudicis ad mei pro-
 curatoris legitimi petitionē citatio emanauit. Dixit aduocata,
5 † q̄ mores mulierū leuiter offendunt, ut ext. de uer. sig. c. so-
 rus. & c. de spon. l. iij. uñ ne teneamus diē in longo sermone,
 peto copiatū citatōis mihi exhiberi, q̄a sic oportet fieri anteq̄
 ad alia pcedamus, ut ff. de proc. l. j. & ext. de prob. c. qm̄ con-
 tra falsam. Dāmon ait, Cui fiet copiar Partē enim conueniā
 que in iudicio legitimē interesse deberet, nō uideo. Rñ. ad-
 uocata, Ecce me, quare sum aduocata humani generis, & pro
 ipso genere humano parata sum stare in iudicio, & tibi iuri-
 dice responderē. Rñ. diabolus, Audi pater & dñe iudex, &
 respice ueritatē, quia tua mater ab omni aduocationis offi-
 cio excludit. Aduerte primō, quia mulieres pro aliquo po-
 stulare prohibentur, quia uirile est officiū, ut ff. de postu. l. j.
 & iij. q. ij. s. sunt tres. in fin. Præterea ipsa est mater tua, unde
 ipsam reddo suspectā, ut ext. de app. c. postremo. & c. si spe-
 ciali. & C. de assens. & de me. l. domesticus. Nam si matris tuę
 officiū admitteret, scilicet ut aduocare posset pro humano
 genere, posset de leui mater tua te Iesum filiū suū ad suā par-
 tē trahere, & sic ius & iustitia a suis terminis totaliter denia-
 ret. ex quib. dico eam nō esse admiendā, & p̄nunciari, & de-
 clarari peto. Dicit aduocata filio suo, Caue fili mi ne fraus il-
 lius uersuti te circumueniat. Asserit enim me aduocata me-
 neris humani nō esse admiendā, mentū enim cū uerē con-
 tra ueritatē loquat, & etiā cōtra iura nam in eius ore nūq̄
6 ueritas inuenta. Nostī dñe iudex fili mi, † q̄ licet mulieres
 non admittantur ad postulationis officiū, tñ pro miserabili-
 bus personis, pupillis, & uiduis bene admittuntur, ut ext. de
 proc. fi. & iij. q. j. c. sunt autē C. de adu. di. i. l. petitiones. s. li-
 centiā. & ff. de proc. l. seruū quoq̄. uile est etiā si bene inspi-
 ciamus fili mi, ubi sunt magis miserabiles personę, quā in
 mundo, quē ille procurator nequitie infernalis nititur re-
 digere ad primā uā statū, & ad pristinā seruitutē, q̄d est con-
 tra mores, & iustitiā, & iura naturalia, ut ff. de iust. & iur. l. ma-
 numissiones. cum si. Præterea ipse dicit, & alleg. q̄ ego sum
 mater iudicis, unde tanquam mater, quia suspecta admittit
 non debeo iudicio, sed cōtra hoc est q̄ debeo admitti, & au-
 diri, nam possum presentē causam defendere, ipsamq̄ pro-
 sequi, quia mea interest tanquā aduocata. nam si essem lu-
 daea, uel ex cōmunicata, defensioes meę mihi saluę essent, &
 audiri deberet, arg. ext. de exc. c. cū inter priorē, & c. dilectus
 filius. cum si. Multo ergo magis admitti debeo, cū nulla infa-
 mia penitus sum detenta. Præterea nostī fili mi charissimę,
 tres esse ordines approbatos. Primus est ordo continentū, qui-
 bus tribus ordinib. approbatis ego sum inserta: scis q̄ cōsu-
 gata sui primo cū Ioseph uiro meo: scis q̄ secūdo q̄ uirgo sui
 ante partū, uirgo in partu, & uirgo post partum, concepit, &
 peperit te ex sola tua potentia sine coherencia alienius, sicut
 granum

granū sine alterius cōherētia germinat, & sicut uirga Aaron
 florens, frondens, & fructus pertulit absq̄ semine & radice.
 Sumq̄ tertio & sui continens sicut scis, & hoc dico & corā te
 allego fili mi dulcissime, & iudex iuste ad denotandum tres
 ordines s. dīctos esse in humano genere fixos nodo indisso
 lubili. unde cū propter me ipsam genus humanū sit in me,
 debeo, & possum necessariō aduocata generis humani nun-
 cupari: quare aduocata admitti postulo tanquā factū meū
 propriū prosequens, ut C. de procur. l. qui stipendia. & ff. de
 procur. l. sceminas. Dixit dāmon, Dñe iudex, hoc serio peto
 per uos interloqui ut legitimē psonā. Et interlocutus est
 dñs, & pronunciauit & declarauit Mariam uirginē esse legi-
 timam aduocata, & admitti, & audiri debere, ipsumq̄ pro-
 curatore nequitie infernalis esse etiam admittendū. Et sic
 etiā admittit, & procuratoris & citationis copiatū uirginē Ma-
 rię exhiberi, & edī iussit, & sic factū est, ut l. ij. C. de eden. & cū
 in nullo posset redargui, aduocata dixit, si uult aliquid di-
 cere, dicat p̄curator nequitie infernalis esse etiam admittendū. Et sic
 procurator nequitie infernalis in hunc modū: Moris est & di-
 scretis, & cautela cuiuslibet sapientis uiri uolentis cōtra aliū
 agere, primō interdicitū restitutorū, q̄d sibi de iure cōpetit,
 intentare, ut ff. de rei uen. l. j. & l. si quis destinauit, q̄a sicut sci-
 tis dñe iudex, melior est cōditio possidētis, ut ff. de rei uend. l. si
 uerb. ob. l. si seruū. Quare ego procurator, & p̄curator
 nomine primō, & principaliter peto me restitui ad pristinā
 possessionē generis humani torquendā, & cruciandam, ut
 prius, & paratus sum statim probare Sathanā & meo nomi-
 ne quo s. fuisse in ipsius humani generis possessionē pacifi-
 cam, & quietā, & me spoliatū esse, & fuisse. nam ista duo con-
 ueniūt probari, ut ext. de resti. spol. c. olim. & ext. de offi. dele. c. cō-
 sultationibus. & iij. q. j. c. iij. & per totū, quia redit in gran-
 da sunt omnia spoliato antequā procedat ulterius, ut ff. de
 usur. l. uideamus cū si. Aduocata autē respondit, Audi fili
 mi benedictē iniquitatē diaboli, qui cū gerat partē actoris
 falso, nullo modo agere debet, neq̄ potest peti, ut si moris
 est primō, & ante omnia restitui debere in possessionē gene-
 ris humani, & bene scis dñe iudex, q̄ iura loquunt in rebus
 spoliatis restituentis, & sic loquit totus tit. de resti. spol. qua-
 re restitui nequaquā debet, quia non etiā deneganda eis resti-
 tio, qui possidet nō ai, nō clā, nō precario, sed iusto titulo, & bo-
 na fide, ut ff. q̄ ui aut clā. per totū, ext. de p̄scr. c. uigilanti. cū
 si. dāmones aut nequaquā homines possiderunt, sed uelut cu-
 stodes carceris inferni, ut ad ianuas stare deputati sunt si-
 cut fuit bedellus, & graues diaboli infernalis qui custo die-
 runt. unde nō possederūt, sed solūm simplices custodes fue-
 runt. prædicti diaboli ipsius humani generis & procurato-
 ris nequitie infernalis, unde cū eos custodierint, & nō posse-
 derint, meritō dicto procuratorio nomine, nec suo restitui
 debet, & pronunciarī peto. facit l. iij. s. ff. de acqui. pos. Præ-
7 terea fili mi audi quaeso, scriptū est t̄ em̄ q̄ hi possident, quo-
 rum nomine possidentur: ut ext. de resti. spol. c. cū uenissent in
 fi. & C. de p̄scr. xxx. uel xl. an. l. malē agit. & in fi. de interdi. l. j.
 s. possidere. Sed sic est q̄ uos dñe iudex fili mi, homines
 possidetis, quia uos homines creastis, & sic homines uestri
 sunt, ergo in aliena re, & in homine quē creastis, nō potuit
 dāmon habere bonam fidem, quanto cunq̄ tpe possederit,
 uel tenuerit, cū nulla dierū præscriptio iuuet malæ fidei pos-
 sessorē, ut ext. de p̄scr. c. uigi. uñ bona fide dāmon caruit, &
 caret, ergo nō est bona fidei possessor, sed malæ fidei detētor
 dicit, nā aliud est possidere, & aliud detinere, ut ff. de rei uen. l. offi. in fi. & ff. de ac. pos. l. iij. s. si. igit nulla sit possit ut ff. de uer. si. l. ubi
 nulla est bona fides, nullus tit. est p̄scr. ergo nō ha-
 bet locū resti- & sic p̄nunciari peto. Quid ultra dicas mihi
 dāmonate, & reprobatē maledicē: nōne iudex meus, qui est
 hic pater, filius, & spiritus sanctus, & iudex de medio homi-
 nem creauit? Ergo hō fuit & est suus, & in de sicuti & geniti,
 & p̄creati, quō ergo rem alienā possides, cū scias alienā?
 certissimē dicendū est te nullo modo possidere, ut C. uñ uil. cū
 quarebat. & xxiij. q. vj. c. si res. cū si. ergo nō habet locū resti-
 tio, & pronunciarī, & declarari dico, & peto cū instantia quanta

possum per iura superius all. Rñ. iudex super hoc, & ita factū
 q̄ dñs iudex de medio interlocutus est dāmonē nō esse resti-
 tuendū. Tunc dāmon stridēs dentes missa manu ad marsu-
 pium extraxit forās libellū, & cepit legere in Genesi, ubi di-
 xit Dñs Adā & Eua, De omni ligno uos comedite excepto
 de isto, quia quacūq̄ hora comederetis, morte moriemini,
 ut j. q. iij. c. Jam itaq̄. & xxiij. q. iij. c. experitē. & c. in. c. deie-
 ctus. Vnde perō illa uerba sic scripta in Genesi stare firmā,
 & remanere in pedibus, & nō mutari, aliter autē si secus fiat,
 ex nunc dico q̄ uos nō estis ueritas, neq̄ iustus iudex. Adā
 n. & Eua, sicut uos scitis dū erant in mūdo, & in paradiso tē-
 restri cōtra suū magistrū & dñm fuerunt uoluntariē inobe-
 dientes, dū pomū cōtra uoluntatē Dñi comederunt, ex quo
 infecti, & leprosi ipsi cum eorum sequacibus meruē sunt
 effecti. xxiij. q. iij. c. si hōes, & de cōse. di. iij. c. placuit. alibi lē-
 git q̄ patres comederūt uuas acerbas, & dētes filiorū obstū-
 puerūt, ut in auth. ut oēs obe. iud. pun. circa fi. col. vj. quare
 peto cū uos præceperitis dñe iudex, ipsos p̄pter peccatū fo-
 re dānatos, eos deberi ad præsens cōdēnari, mihi restituentis
 dos esse. Non ob. interlocutoria s. d. quā sicut hō de facto, &
 nō de iure, ex abrupto p̄cessit, ita peto cū cōtrario imperiō
 tolli, cassari, & reuocari. Aliter autē si secus fiat, uos dñe iu-
 dex, nō estis ueritas, neq̄ iustus iudex. Rñ. aduocata mūdi,
 Attēde fili mi charissime ad uerba mea, & nō confideres pā-
 rabolas dāmonis. Allegauit em̄ iste uersutus solū caput, sed
 caudā abstulit, q̄d est cōtra l. inciuile. ff. de leg. om̄iū em̄ uer-
 ba que sequūt in Genesi, quib. in effectū dicit, q̄ dāmon ex
 sui maledicta uersutia fecit Adā & Eua peccare, ex quib. om̄i-
 nibus sequit, q̄ iste uersutus fuit infundor & autor talis pec-
 cati. Vnde ex quo dedit occasionē damni, dāmon dedit se ul-
 det, ut ff. ad l. Aquil. l. qui occidit. s. p. Causa igit sunt dāmo-
 nes, q̄a Adā & Eua peccauerūt, q̄a fraus & dolus alicui patrō
 cinari nō debet, ut ext. de ref. c. sedes. ext. de dolo & cōtra. c. ex
 literis. circa fi. & ext. de cler. nō resti. in ecclesia uel præbendā.
 c. fraternitati. ne ex dolo cōmissio gaudii reportet. repellitur
 ergo dāmon a limine iudiciorū, & ab actione sua totalitē
 exclusus est. Infāmatus autē dāmon ait ad iudicē, Ex huius-
 modi responsione pater sancte fac mihi ut faciant boni iudi-
 ces, qui etiā in huiusmodi casibus sequunt iustitiā, posito ea-
 nim sine præiudicio, qui ut asserit aduocata mundi, q̄ ab
 agendo repellat, & expulsus fuerim cōtra formā iuris, & cōn-
 tra meum ius, imploro tñ uestrum nobile officiū, dñe iudex
 quod eam parte tacente ex mero iudicantis officio proce-
 dere potest, ne crimina remaneat impunita, ut ff. ad l. Aquil. l. ita
 uulneratus. & ext. de sen. ex com. c. ut fame. & hoc dico
 morus æquo & bono iudicio. Ad hoc enim, ut scitis, pro ne-
 cessitate tenet quilibet bonus iudex, ut l. cōgruit. ff. de offi. p̄-
 rasi. & nulli parcere debet, ut ext. de cap. c. ex tuarū. Quod
 audiens aduocata mūdi, Audi fili mi benedictē, uos estis ri-
 gor iustitię, nec nō summa aequitas, & plenus dulcedinē &
 misericordia, & primō de rigore iuris petit p̄cedi, tūc ad hōē
 q̄ ipse petit officiū iudicis implorando, nō est ulterius au-
 diendus. Quare, ut uos scitis, regulariter de iure est, q̄ ubi
 duo uel plura auxilia seu remedia uni cōpetunt ad unū &
 idē, unū ex his tenetur eligere, & uno electo, & potissimē in
 mediū deducto sicut fecit dāmon, uideat alij renūciare, ut ff.
 de trib. l. q̄ in hæredē. s. eligere. cū si. sic est in p̄posito, q̄ licet
 dāmoni plura cōpetāt remedia ad p̄sequendū q̄d petit, q̄d
 tñ non fateor ab initio elegit unū actorē quē in iudicio pro-
 duxit, ut patet clarē per processum in actis uestrę curię p̄-
 blica manu lo. Euangeli. notarij uestrę curię, & scribā publi-
 ci. Igit meritō ab his, & ab alijs q̄buscūq̄ inde depeñdentib.
 & cōnexis ceteris penitus exclusus, ut ff. de tu. & cu. da. ab his.
 l. scire oportet. s. sed cū l. itē cū denegatū sit dāmoni id q̄
 uita uia petit, quō est ad aliud admittēdus: Certē nullo mō-
 do sic est in p̄posito, & accedat q̄d sequit, Quod una uia alicui
 denegat, per aliā uia concedi non debet, nec pot. Et est ratio,
 q̄a circuitus est euitandus, ut l. dñs testamēto. ff. de cōd. ind. d.
 Sed cū iste talis audiret, iam seruiret nobis iura de uento, &
 uideat lex esse imposita uerbis, & nō reb. cōtra l. j. C. com. de
 le. in fi. † Præterea, ubi habet locū remediū ordinariū, nō est

recurrendū ad extraordinariū, ut ff. de ml. l. auxil. & l. in cau-
 fa. sic autem est in proposito, & fuit q̄ dāmon auxiliū ordi-
 natum intenuit, & ipsum in iudiciū deduxit, ut s̄. teigi, &
 in eo succubuit, ergo amplius audiri non debet. Præterea
 uos scitis, fili mi q̄ iste uersutus iam diu restōem petijt, qd̄
 est auxiliū ordinariū, & contra ipsum interlocutus fuistis, l.
 ipsum non esse restituendū in possessionē humani generis,
 de qua sententia interlocutoria, licet eam petierit uerbo sim-
 plici reuocari, n̄ per eum ab ipsa nō extitit appellatū, eo ma-
 ximē cū sapiat naturā diffinitiuē, & sic amodo talis sententiā
 transtulit in rem iud. c. cam. & in c. q̄ ad consultationē. Vnde
 meritō uidetur exclusus, & obit. exceptio. rei iud. nō est am-
 plius admitendus, nec audiendus, ut ff. de re iud. & per to-
 tum. Aduocata humani generis sequens non obit. alleg. su-
 præ dictis mulierū sexum fragilem, & miserabilem, semper
 timens subuersionē humani generis faciē suam mutauit in
 lachrymas, atq̄ singultibus infinitis adeo q̄ tota coelestis mi-
 litia eam uidēs, ita acerbissimē lachrymantē, & fortiter con-
 dolentem unā secum non cessabat aliquatenus lachrymari,
 uirgo q̄ Maria flexis genibus coram filio scilicet uersutus
 suis filium suum alloquitur hoc modo, Fili mi ecce, dāmon
 qui spuit in faciē tuam, qui te lapidauit, qui te ad columnā
 ligauit, qui te uerberauit, qui te in statera crucis tanquā la-
 tronē cōfixit, qui te tradēdo amarissimē mori fecit, & nunc
 animo petulanti uerba facie tam audacter tuum officiū im-
 plorauit. Ego uerō tua mater dulcissimā, te nouē mensibus
 in utero portauit, & de his meis uberibus lactauit, his passus
 es, & Herodo Regis furiam fugere uoluit te nunquā de ma-
 nibus relaxando. Vnde ergo procedit, fili mi, q̄ tu uis istū
 uersutum in tanta pertinacia permanere scis q̄ contra for-
 mā ratiōis expostulat, quare instanter peto mihi aduocate
 humani generis iustitiā exhiberi, & illi uersuto tuū officiū
 totaliter negari. ego uerō sum mater, ipse autē diabolus.
 ego quaro salutem humani generis, ipse uerō mortem. ego
 sum amica filij mei, ipse uerō damnatus & infamis, & a coro-
 nanōe coelestis glorię penitus exclusus. q̄ ergo est audien-
 dus? Certē nullatenus. Item quare debet ipse uersutus esse
 melioris conditionis me? Certē non uideo, arg. ff. de noxa.
 l. nō solūm. & extra de dolo & contu. c. cōtingit. quare postu-
 lo nota immentia tristitia, & magno dolore perterrita, q̄ si
 magis hosti faues q̄ matri rug, de libro coelestis glorię debes
 me cancellare. Vidēs autē Iesus matrē suā in tanto dolore pie-
 tate immensa cōmotus facie dixit ad dāmonem, Vade sata-
 nas, quia petiuit officiū tibi meritō denegamus. dāmon
 autem iracundia motus dixit ad iudicē, Domine Iesu Chri-
 ste, uos nō estis iustus iudex, bene uideo & clarē cognosco,
 q̄ caro & sanguis uester facit uos a iustitiā tramite deuiare,
 arg. ext. de præbend. c. graue. circa prin. & xvij. q. j. c. nihil. cū
 sim. & c. Moyses. ea. causa, & q. & bene nostis q̄ de forma iu-
 ris licitum non erat matrē uestrā contra me postulare cau-
 sis, iuribus, & rationibus s̄. dictis. Ego modō ostēdo uobis
 Euangeliū, quod si bene inspiciatur, directē facit pro me.
 dicitur enim q̄ princeps huius mundi uenit. Quaro igitur
 pater sancte q̄ uos obseruetis uerba uestra hic scripta que
 processerunt ex labijs uestris, & non factatis ipsa fore irrita,
 & inania. Sed quaro prout litera iacet executioni mandet.
 Vos scitis q̄ ego sum princeps huius mundi, & in hoc de me
 loquitur scriptura, uerba & sensus uerborū seu literę, q̄ ego
 sum princeps malorū peccatorum, uos estis princeps bono-
 rum & iustorū. Modō scitis q̄ cū litigantes ad rixā ueniunt,
 boni iudicis interest litem dirimere, ut ff. si cert. pet. l. quidā
 æstimauerunt. & dare debet iudex unicuiq̄ partem suam,
 ut ff. de usufructibus. l. huius rei. ut ff. de conditione in debi-
 til. fin. §. si rāmen, ergo placeat uobis mihi dare genus hu-
 manum, eūm propter peccatum cōmissum ego sum prin-
 ceps huius mundi. Et sicut scitis, uerba sunt intelligenda cū
 effertur, facti. l. eum qui. §. docere. ff. ne quis eū qui in ius uoc.
 est. ut exi. iuncta l. prima. §. hæc autem uerba. ff. quod quisq̄
 iur. & de cler. non refl. in ecclēsia non præbenda. c. relatum. cir-
 ca medium. & ext. de uer. sig. c. præterea. & de pœnis distinc.
 j. hæc autē uerba, cū similibus. Si ergo sum princeps malorū

& peccatorū (si pro quia) & genus humanū peccauit, ut s̄. di-
 cum est, factus ergo cū effectu q̄ ego sum princeps, & non
 auferatis mihi qd̄ meū est. Vos uidistis pater sancte q̄ quoti-
 die est discordia inter uos, & me. uos quocq̄ dicitis illud esse
 uestrū qd̄ est meū. & ego dico quicq̄ est meū illud qd̄ est ue-
 strū. igitur ut omnis cesset discordia, faciatis sicut bonus & iu-
 stus iudex, & æqua lance pcedatis. Placeat uobis bonos &
 malos diuidere, uos hinc dñator bonorū, & ego sim dñator
 malorū, & si hoc faciatis, pmitto uobis q̄ regnū uestrū non
 erit maius q̄ sit unū granū milij respectu regni mei. Et dixit
 filius matri suę, O aduocata mundi, rñde da moni, quia pri-
 ma facie tus & iustitiā postulare uidet. Aduocata rñdit & di-
 xit, Absit, fili mi, q̄ ipse uersutus ius & iustitiā uallatenus ui-
 deatur postulare. ipse em̄ unū petit ab extra, intus uerō ha-
 bet contrariū, ut ff. de excep. l. generaliter. uos scitis, sicut oēs
 sciunt q̄ tali die sicut fuit heri dies Veneris sancta, iste uersu-
 tus quot & quāta mala cōmissit. T̄ habet enim mille modos
 nocendi, nec ignoramus astutiā eius ut legiur xv. q. ij. c. uis-
 uis literis. Scitis enim q̄ ad petitionē eius uos fuistis in statera
 crucis ponderatus, ut legi. xxij. q. j. c. paratus. Scitis enim
 q̄ pro humani generis redemptionē de summis cœlorū ad
 ima mundi descendēs sustinuitis penitus mortē tempora-
 lem, ut in c. pro humani. in prin. ext. de hom. lib. vj. Iste enim
 uersutus horrenda immanitate, detestandāq̄ astutiā mortē
 appetit aliorū, d. c. p̄ humani. §. cū igit. superi alle. Vnde cū
 semel fili mi, ad inferos descendisset, & captiuos inde extraxi-
 ssi, ut de pœ. di. j. §. dicitis. Nō est congruū, neq̄ iustū super hu-
 mani generis seruitute disputare amplius, maximē in ipsis
 humani generis detrimentū. transtulit amodo enim sententiā
 in rem iud. ut ext. de re iud. c. cū inter uos, & a sententia
 nō extitit appellatū, & ideo non est amplius appellandū, ne
 pueris assimilemur, quib. si nō placet qd̄ gestū est in libro,
 dicunt ad iudicē iterum faciamus. ex quib. fili mi, clarē con-
 cluditur istū uersutū a tramite iustitię esse penitus alienū, &
 respiciens dāmonē facie turbata dixit ei, alloquere maledic-
 te, & uide an sis perterritus de tanta rñsione. Dixit dāmon,
 dimitte me, q̄ deest hora ut loquamur mirabilia, neq̄ tei-
 psam laudare debes, q̄a omnis laus in pprio ore sordescit,
 sed ueniamus ad alia. Et dico q̄ Deus uiuit in ueritate & ius-
 titia, ut ext. de iure iur. c. si Christus. §. Iacobus. ipse punire
 meritō debet magnū, sicut paruū, nec apud eū debet esse ac-
 ceptio personarū. Ite debet punire cōiunctū, sicut extraneū,
 ut l. si. & ibi gl. ff. de re diu. Quare cū hoc sit, instāter peto ho-
 minem esse damnandū, & hoc fortissimō argumētō. Tu scis
 q̄ Angelus lucifer fuit de cœlo deiectus, nullo p̄cepto præ-
 cedente, & sic inobediēs dicit nō potuit. Sed Adā & Eua præ-
 ceptū fuit facit, ne de pomo comederēt, quia qua hora co-
 mederēt, mortē morentē, & p̄ceptū eis factum transgredi
 nō curauit, & ego cui nullū p̄ceptū de obediendo fuit fa-
 ctū, sui deiectus de cœlo, & sum dānatus, quāto ergo, & mul-
 to fortius debet damnari humanū genus, qd̄ p̄ceptū Dñi
 præterituit? Fortius est cōtra p̄ceptū q̄ præter p̄ceptū fa-
 cere, ut C. de neg. gest. l. si. & sic dico humanū genus debere
 dānari, & tunc peto q̄ respondeat aduocata. Rñ. aduocata,
 O miser infelix, t̄ nō est simile illud qd̄ posuisti de Angelo.
 Angelus em̄ qui peccauit, fuit meritō puniendus, quia nihil
 infirmū in se habebat qd̄ ipsum induceret ad peccandū, q̄a
 nō aliqua infirmitate, sed malignitate deliberata peccauit.
 vj. q. iij. c. qd̄ bene. & xix. dist. c. fm̄. & sicut scis, nullo modo
 p̄cepto indigebat. homo autē cū peccauit, habuit qd̄ ipsum
 ad peccandū induceret, l. corpus fragile, ut de pœ. di. iij. c. il-
 le Rex, sed & de pœ. di. iij. c. nunqd. in ult. c. Ang. enim sine
 p̄cepto aliquo a natura habuit in se sapientiā omnīū, q̄a
 cognōscēbat certitudinē boni & mali p̄pter perfectionē suę
 nature, ut de pœn. di. j. c. in j. uñ habito respectu ad certitudi-
 nem s̄. dictā grauitus peccauit Angel. q̄a sciet̄ per superbiam
 se prætulit cōtra Deū q̄ peccauit homo qui ignoranter de-
 ceptus fuit dolosa, & uersuti malitia, & ideo An. de altior gra-
 du decedit. de pœ. di. j. c. si hō enim talē certitudinē non ha-
 buit p̄pter corpus, qd̄ animā grauabat, & imō nō est bonū
 qd̄ de Ang. dicitis. uñ hō modo p̄fide dānate, q̄a satis dictū
 est. Di-

est. Dixit dāmon, Non silebo, aperias aures tuas, o aduoca-
 ta humani generis, & audies ea quę dicā tibi. Dixit aduoca-
 ta, Finē litigij faciamus. scis enim q̄ in omnibus succubi-
 ssi, unde ad hoc amplius redire non potes. petis amodo in-
 terlocutionē fieri supra positā, sicut superius in restitutione
 facere nō tardasti? Respondit dāmon, o aduocata, satis ad-
 miror de uobis, quia nō solum msi, sed summē deitatis uul-
 tis sinē imponere. Sed attendo unū, adhuc inlito, & dico q̄
 homo peccauit. Aduocata autē cōuersa ad filiū dixit, Fili mi,
 tu iudex uiuorum & mortuorū, ego scio q̄ ultra uult dicere
 iste uersutus, uult enim arguere falsis cauillationibus, & ar-
 gumētis ostendere hominē peccasse, & cōcludere uult, quasi
 dicta sua originē extraxerint ex fonte iuridico, uos enim sci-
 tis fili mi, q̄ propositū & fundamentū suum falsum fuit: quō
 ergo credendū est, præfens uerū dicere? Certē nullo modo,
 quia semel malus, semper præsumit esse malus, ut l. cui §. eis-
 dem. ff. de accu. iuncta l. Calsius. ff. de sena. ipse enim uersu-
 tus adeo fastidia dicit, q̄ amodo nescio in qua parte me uol-
 uam. Quare te supplico, fili mi, q̄ sibi præcipias q̄ uno uer-
 bo dicat quā clausulā uelit, & ego ipsam punctabo, & glossa-
 bo fm̄ ueritatē. Dixit dāmon, Ego audio hodie mirabilia in
 sole, luna, & stellis, quia aduocata mūdī uult esse me aduo-
 cata me inuito, & nolente, quod est contra legem, quia bene-
 ficiū non conferit in inuitū, ut l. nec emere. C. de iur. deli. & ff.
 de re iur. l. inuito. cū ius sim. uult enim esse mea uerū, & no-
 trix, & facere de me sicut fit de pueris, qui nesciunt punctua-
 re, neq̄ glossare, ego enim uerba mea ita aperte dico, q̄ non
 egeo aliqua procuratore, uel glossatore de mundo, unde
 quantū ad hoc, ipsam ego postulo nō audiri, cū partes acto-
 ris uelit sustinere, quæ meæ sunt, ut l. j. circa prin. ff. de prob.
 Replicando autē dixit aduocata, Non modicū turbata sum,
 nolo enim q̄ falsitatē alleget, fili mi, iste uersutus corā te, nō
 enim debet audiri ratione mendacij, ut C. de indi. ui. tol. l. ij.
 in fi. Sed si falsitatē uult d. cere, dicat in regno suo, non autē in
 regno tuo. Dixit dāmon, Si non uultis me audire, ego rece-
 dā, & ex nūc aperte uidebo si erit iustitia iudicantis. Tunc di-
 xit pater omnipotēs matri suę, Sine uideamus, an uelit iste
 uersutus iustitiā postulare. Scis enim q̄ ego sum iustitia, &
 necesse est me ius suū unicuiq̄ tribuere, ut l. iustitia. ff. de ius-
 titi. & iur. & inst. eo. in prin. iuncto canonē j. dist. respiciamus
 ergo an dāmon foueat iustam causam. Tunc mater respon-
 dens dixit, Fili mi, iustitia tua est in hoc, ut nō dimittas eum
 dicere mendaciū in tuo regno. Dixit autē omnipotēs matri
 suę, si iste uersutus dicit mendaciū, de mēdacio acerbissimē
 punietur, unde finas eum dicere, dixit tunc aduocata, Dic as
 ergo damnate qd̄ dicere intendis. Dixit tunc dāmon, Ho-
 mo peccauit, meritō puniendū, & damnandū postulo. Di-
 xit aduocata, Non ultrā procedas, quia iam a tramite iuris
 recedis. Nō enim dicis qualiter ipse peccauerit, & an sui culpa
 peccauerit, an uerō tua. Scis enim q̄ in culpa fuisti, ut su-
 perius dictū est, quare sileas amodo, quia tēpus est: tunc di-
 xit Iesus, O mater dimitte ipsum dicere, quia inuile est, ni-
 si eum tota lege p̄fecta aliquid indicare uel respondere
 pmiseris, ut ff. de le. l. inuile. Dixit tunc dāmon, Homo pec-
 cauit contra bonitatē infinitā, & non curo qua culpa pec-
 cauerit, an sua uel aliena, quia posito milles q̄ ego ipsum
 induxerim ad peccandū, scriptū est in lege q̄ agens & con-
 sciens pari poena puniunt, ut ext. de sen. excom. c. nuper,
 cū seq. & ibi tex. iuncto c. cler. circa fi. ext. de uit. & ho. cle. & in
 §. ope. In fi. de obli. que ex qua. delic. facit etiā decretalis, mu-
 lieres. in fi. ext. de sen. exc. & ibi no. in gl. iuncta decre. quan-
 & ibi tex. no. in eo. tit. cū ubi alle. in gl. Facit xj. q. iij. c. mul-
 tos. Facit l. is qui opem. ff. de fur. iuncta l. uerū. & est gl. multū
 no. in l. iudicemus. la. ij. §. sanē circa fi. C. de fac. eccl. iuncta l. si
 quenquā. eo. tit. Facit l. adigere. in prin. ff. de iure pat. iuncta l. i
 liberorū. in fi. ff. de his qui nōt. infra. cōcor. tex. ad literā in c. j.
 ext. de off. dele. cum infinitis fi. Vnde amodo sufficit mihi q̄
 homo peccauit. poena enim debet fm̄ iura corrūdere culpę,
 quare peto ad hoc ut seruet equalitas, q̄ sicut ego p̄pter pec-
 catū sum dānatus, sic hō qui peccauit, similiter cōdemnet.
 Cōmissit em̄ homo crimē falsę mat̄is, unde ipse cū h̄redib.

fuis est meritō dānandus. Scriptū est em̄, q̄ filij paterno de-
 bent perire supplicio, in quib. hæreditarij criminis exēpla
 metunt, ut l. quisquis. circa prin. C. ad l. iul. maie. ext. de ho. c.
 sicut dignū. cū si. Aduocata rñdit, Audi fili mi, q̄ semper sis be-
 nedictus sup̄ oēm creaturā, in cuius nomine flectit oēs genu
 coelestium, terrestriū, & infernorū, dicit iste uersutus q̄ homo
 peccauit cōtra bonitatē infinitā, ergo est puniendus in infi-
 nitū. Ad qd̄ rñdeo & dico q̄ uos, fili mi, estis Deus & hō, &
 estis bonitas infinita, ergo hō peccauit contra uos, ergo uo-
 bis est iniuria illata, quā remittere potestis, ut j. dicit, q̄a aut
 uult dicere iste uersutus q̄ hō ex leuitatē p̄cessit ad peccan-
 dū, & tūc nō est cōdēnandus. Aut p̄cessit ex infania, & tūc si-
 bi est miserādū. Aut ex iniuria, & tūc est sibi iniuria remittere
 da. Textus est multū not. in l. j. C. si q̄ Imper. ma. Sic ergo cō-
 cludet ipsum nō debere puniri, nec cōdēnari. Rñ. dē mō, ego
 bene dixi s̄. q̄ dū m̄hi erat habere matrē iudicis aduoca-
 tā cōtra me, ut C. de assē. & dome. l. dome. ff. & dixit Regina
 celorū, Vos male facitis, q̄a nō uultis q̄ hō puniat de pecca-
 to cōmissio, qd̄ est cōtra l. sancimus. C. de pœ. & xij. q. iij. c. fi
 qs. Tunc dixit Iesus dāmoni, Sile amodo, q̄a bene scis q̄ in
 cruce pependi p̄ redēptiōe generis humani, qd̄ semel p̄pter
 peccatū damnatū fuerat. Vñ nō etiā iustū q̄ de eo dē peccatō
 bis cōtra genus humanū sententiā p̄feramus, ar. ff. nau. stab.
 l. licet gratis. §. in fi. ubi dicit q̄ nō debet sapē de delicto e-
 iusdē hominis quari. Expectandū est ergo usq̄ ad diē iudicij,
 quia tūc malos malē pdā, bonos autē faciā in coelestij gau-
 dio triūphari. Dixit dāmon, Dñe Iesu Christe Rex glorię, nō sit
 sic interloqui, quia tu bene scis q̄ hō peccauit infinitē, uñ ad
 oim, & ad hodie extendit poena sua, est ergo hodie puniendus,
 quia lex hodie loquit, ut l. Arriani. C. de har. & in om-
 nibus. auth. quā incipiūt, sed hodie, & C. Rñ. aduocata, Tu fal-
 se cōcludis, & scis, q̄ nō pbat hoc esse qd̄ ab hoc cōtingit a-
 besse, ut l. nō nudis. & l. non epistolis, & l. neq̄ natales. C. de
 pb. scis em̄ q̄ si qua culpa in homine fuit, qd̄ nō credo, fuit p̄
 gratiā abolita, & p̄ misericordiā cācellata: ergo cū nullatenus
 est in culpa, nō est aliquid puniendus, nō em̄ credas q̄
 precib. tuę calamitatis factas iudicē lachrymari, quod em̄ esse
 nō debet, ut l. obseruandū. §. in cognoscēdo. C. de off. præf. &
 ibi tex. facit l. quisquis. C. de postu. uñ est bonum obuiare
 malicij suis, & te perturbare puerum, q̄a si sic nō fieret, nihil
 aliud esset q̄ fauorē impietati p̄ uicib. impartiri, qd̄ esse nō
 debet, ut in Decretis xxij. q. iij. c. q̄ p̄t obuiare, cū si. Tūc di-
 xit dāmon ad Iesum, Dñe, peto iustitiā exhiberi, aliter nō est
 aliquo iudicio præmunita p̄ona tua, si in te defecit iustitiā,
 quia deficiente iustitiā, nō es iudex, ut in Decretis, xxij. q. ij.
 c. in iustū est. Rñ. aduocata, Adhuc loqueris maledicte? scis
 em̄ q̄ Deus creauit hominē ad imaginē & similitudinē suā,
 ut C. de pœ. l. si quis in metallū, & ipsum hominē uoluit esse
 hæredē uitę æternę, quā olim pmisit Abraham & semini eius.
 Igitur humanū genus nō debet esse rñdū, sed debet coelestis glo-
 rię gaudio collocari. Rñ. dāmon, Tu scis aduocata, q̄ Deus
 creauit hominē, sed unū scio, q̄ ipsum creauit cū sapientiā,
 ergo sapientiā habebat, & ipse in sua sapientiā peccauit, ergo
 scienter, & dolose peccauit, & sic dolus suus sibi patrociniari
 non debet, ut ext. de dolo. c. ex literis. circa fi. cū si. ergo uenit
 puniendus, & sic pronunciar̄ peto. Rñ. aduocata, Sile amodo
 sili iniquitatis. nōne dixi tibi q̄ homo propter fragilitatē
 mulieris inductus fuit ad peccandū? Certē sic, uñ homo nō
 uenit puniendus, sed tu diabole maledicte, t̄ Quia qui occā-
 sione damni dat, damnū de dñe uidetur, ut s̄. dixit in l. qui
 occidit. Ad l. Aquil. cū si. nō enim est amodo super hoc in-
 stendū amplius, quia satis disputatū est, & multa dixi, quæ
 repilogare nō erat necesse, & multis uti iuris articulis, nō est
 idē dicere, sed se est factus loquacib. adaptare, ut est text. in
 lin. cuius. §. cū quis. ff. de leg. ij. imō qd̄ plus est, effuso sermo-
 ne loqui, ut l. fin. in fi. C. de do. promif. modō enim cognoui
 omnia cōtraria tua, sicut etiā primitus cognoscebā. Nam co-
 gnito uno contrariorū, cognoscebat & reliquū, ut in fi. de his q̄
 sunt sui uel alien. iur. in prin. ff. de uer. ob. l. ubi aut nō appa-
 retur. & xxxij. q. j. c. cū renūciat. Peto ergo fili mi charissime.
 Rex glorię, & mundi saluator, ut in fauorē generis humani

sententiā proferatis, ipsumque genus humanū ab impetio-
ne procuratoris nequitia infernalis, aliis penitus absoluen-
do Iesus aut iustus iudex præcepit Angelo Gabrieli, ut tuba
aurea citaret beatā uirginē Mariam aduocatā humani gene-
neris ex una parte, & procuratori nequitia infernalis ex al-
lia, ad sententiā audiendā die paschalis resurrectionis Iesu
Christi. & ita factū est per Angelū Gabrielcm. Iesus aut adue-
niente die sententiā pro tribunali pronuit hoc modo. In ater-
ni nomine Amen. Nos Iesus mundi saluator, uisa citatione
cōtra genus humanū, uisa etiā charta à procuratore p̄ducta,
& allegata per procuratorē nequitia infernalis, uisū etiā alle-
gationibus factis per Mariā uirginē aduocatā humani gene-
ris, uisū positio nibus, responsonibus, & exceptionib. & re-
plicationib. uisū iurib. ambarū parū, & his omnib. uisū &
cōsideratis, etiā in prædictis & circa prædicta uideō. & cōsi-
deranda fuerūt, sedētes p̄ tribunali ad nostrū solū banchū
iuris positum super thronos angelorū in celesti palatio no-
stro, ubi residētā facimus p̄sonalē humanū genus hac mera
diffinitua absolui mus, & ab impetione procuratoris nequi-
tia infernalis reddimus absolutū, cū hoc consonet sanctissi-
mis scripturis & iuridicē ueritati, quā in hoc seq̄ uolumus,
ipsumque procuratorē nequitia infernalis, & nūc præcepimus
ad damnationē inferni p̄petuā penitus ambulare, ubi est fle-
tus, & stridor dēntū infinitus. Receditque diabolus scisus ue-
stribus, & dolore perierit ad infernos maledictus. Lara, da-
ta in his scriptis p̄nunciata, & promulgata fuit s̄. scripta sen-
tentia in omnibus, & per omnia prout superius continet, &
scriptū est per s̄. dicitū dñm nostrū Iesum Christū pro tribu-
nali sedentē in s̄. dicto loco præsentib. s̄. scriptis partibus, le-
cta & uulgari zata per me Io. Euangelistā notariū do. nostri
Iesu Christi, & dicta curia scribā publicū, præsentib. Io. Bap-
tista, Fran. & Dominico cōfessoribus: Petro, & Paulo principi-
bus apostolorū, & Michael archangelo, & multis alijs san-
ctis in multitudine copiosa, testibus ad hæc uocatis, & habi-
tis. Tūc angeli uidentes hæc, & chorus celestis cœperunt al-
loqui uirginem gloriosā dicentes, Salue regina mater mi-
sericordie, uita, dulcedo, & spes nostra.

Explicit processus & Tractatus quatuor uentilate corā do.
nostro Iesu Christo inter uirginem Mariā aduocatam huma-
ni generis ex una parte, & diaboli contra genus huma-
num ex alia parte, cōpositus, & compilatus per eximium le-
gum doc. d. Bar. à Saxofer. ciuē Perusi. cuius anima requie-
scat in pace, Amen.

BARTOLI TRACTATUS XI. DE BANNITIS, LIB. I.

- 1 Bannitus non equiparatur damnato ultimo supplicio, nec efficitur seruus pœnæ.
- 2 Sententia que suspenditur per aliquam conditionem, etiam tacitam, non inducit captiuitatis diminutionem.
 - Damnatus ad mortem in presentia, statim efficitur seruus pœnæ.
- 3 Bannitus non equiparatur deportato.
- 4 Praefes provincie, & magistratus municipales non possunt deportare.
- 5 Bannitus non efficitur infamis.
- 6 Bannitus non equiparatur relegato.
- 7 Bannitus non equiparatur excommunicato, & de uno ad alium licite non arguitur.
- 8 Bannitus qui ex forma statuti impune occidi potest, equiparatur transfuga, & transfuga dicitur.
 - Item dicitur hostis sue ciuitatis.
- 9 Subditus rebellans domino, uel potestati dicitur hostis.
- 10 Bannitus qui perdit tantūmodo iura ciuitatis, à qua exbannitus est in eius finem facientia, non autem ius gentium, nec ciuile.
- 11 Opi Ta. de Are. ut plurimum uidetur de mente iuris.
- 12 Bannitus testamentum facere potest secundum ius commune, non secundum iura sue ciuitatis.

- 13 Bannitus non potest heres institui in testamento condito secundum iura sue ciuitatis, sed secundum ius commune sic.
- 14 Bannitus non succedit ab intestato respectu statutorum sue ciuitatis, sed iuris communis sic.
- 15 Bannitus, qui non potest impune occidi, licet offendens eum mitius puniatur, non dicitur transfuga: retinet etiam iura sue ciuitatis, & equipatur uilibus personis.
- 16 Banniti qui possunt iure communi.
- 17 Bannitus iure communi ea perdit, quae banno exprimuntur.
- 18 Bannitus de iure communi non habetur pro confesso, sicut bannitus ex forma statutorum.
- 19 Iudex non potest ponere quem in banno, & termino elapso possit impune occidi.

PRIMO uideamus unū bannitus a qui paratur damnato ultimo supplicio, uel ad beatitudinem, & sic efficitur seruus pœnæ: quod uideatur, quia damnatus ad mortē etiā hodie seruus efficitur, ut no. C. de do. int. u. & ux. a. h. sed hodie. & ff. de pœn. l. qui ultimo, sed talis erit bannitus ad mortē, ut probatur, ergo, & c. Contrarium dicas quod non efficitur seruus pœnæ. Nam sententia que suspenditur per aliquam conditionē tacitam, uel expressam, non inducit cap. di. ut ff. de iniust. testa. l. si quis ex herede dato. §. eius qui deportatur. & de leg. ij. l. §. hi qui. de pœ. l. §. Sed iste est cōdemnatus ad mortem sub ista conditione, si infortiam peruenerit, ergo, & c. Præterea, nullus superuiuens hodie efficitur seruus pœnæ ex sententia, ut d. l. de pœ. & a. h. sed hodie. dic ut ibi not. hic ergo bannitus & condemnatus in absentia superuiuit, ergo, & c. Dices tu expressa conditio, quæ tacite inest, habet suspendere conditionē, ut l. hæc uerba. cum si. de leg. ij. Secundō, quia illa lex loquitur quo ad transmissionē ad haeredes, sed quo ad obligationis effectū nulla differentia est inter expressam & tacitam, ut l. item quia. ff. de pac. fateor tamen q̄ si esset in presentia, & esset damnatus ad mortem, statim etiam hodie efficeretur seruus pœnæ, ut dicitur iur. nec ualere eius testam. ff. de test. l. eius qui. & ibi not. & melius per Dyn. quia ibi glo. in aliquo non bene dicit. Tertio uideamus unū bannitus a qui paratur deportato glo. quæ est inf. qui. mo. ius pa. po. sol. dicit q̄ si bannitus publicetur de iure, uel de cōsuetudine, equiparetur deportato. & idem dicit glo. x. co. hic finitur lex. Contrarium credo, uidelicet q̄ non equiparetur deportato, quod sic probob, Praefes provincie, & magistratus municipales non possunt deportare, ut ff. de leg. ij. l. §. deportatos. de iniust. testa. l. si quis. §. eius qui. & de offi. praef. l. illicitas §. ueritas. Si ergo non possunt ipsi, multo minus poterit Potestas unius ciuitatis, cum exbanniti ab eis non equiparentur deportatis. Præterea, sententia deportationis non fertur in absentem, ff. de pœn. l. absentem. sed bannū fertur in absentem, ergo non equiparentur deportatis. Præterea, deportatus perdit iura ciuilita Romanorū. ff. de pœn. l. quidam. Sed si diceremus talem bannitū equiparari deportato, talis bannitus perderet Rom. ciuita. & iura ciuilita Romanorū. Secundō unus iudex extenderet iurisdictionē suam, contra l. inter pœnas. in prin. & l. relocatorum. in prin. & in §. ad tempus. ff. de interd. & relog. Præterea forma eius, qui deportatur, diminuitur: quia efficitur infamis, imd eius fama in totum tollitur, ut ff. de uar. cog. l. cognitio. n. §. si. Sed exbannitus t̄ non efficitur infamis, quia edictum propositū in absentem de maleficio non infamat nisi de facto, ut de requir. r. l. si. Nam expressē dicitur bannitus cōdemnatus extra ordinem, ut in gl. de modo mul. l. j. Facit quod dicitur in l. iij. §. præterea. & ibi not. per Dyn. de susce. tut. ergo patet q̄ non equiparetur deportato. Præterea, non reperitur lege cautū, q̄ deportatus possit impubes occidi, sed bannitus potest impune occidi ex forma statutorū, ergo non equiparetur deportato. Præterea bannitus est tanquā ab ipso principio cōstitutus, & ex cōbedictā cōmunis, sed deportatus est obed. & sic si post deportationē inobediens sit, capite punit, de pœ. l. relogati. & l. capitalium. §. in exulibus. ergo, & c. Præterea, deportatus nemo potest restitui, nisi Princeps uel senatus. de pœn. l. relogati. in fi. ff. de postu. l. j. §. de qua. sed exbanniti tota die restituntur per cōmunia, & corū rectores, ergo non equiparantur deportato. In ista sententia est Iacob. de Are. & no. Cy. C. de hered. instit. l. j. Et ita determinatū fuit Bono. in pub. disputa. per do. Fed. & cōter tenēt moder. Tertio uideamus t̄ utrū equiparatur relegatis. Gl. quæ est in d. §. relogati. dicit q̄ qñ bannitus non amittit bona, q̄ ut equiparatur relegato. Item sentit gl. ff. ex quib. caus. in pō. ea. l. cōuentio. ne. in fi. ult. gl. Cōtrariū credo uerum, nā aliquis exbannitus per solā contumaciā nulla de delicto præcedete cognitione fuit statuta & cōsuetudines Italie, sed sententia relegationis licet in absentia possit fieri, tamē debet cognosci de crimine. dicit q̄ debet fieri in absentem more priuatorū iudiciorum. sed cōstat q̄ in causis priuatorū non fert̄ in absentem sententia, nisi cognitio de causa procedat, ut C. de iudi. l. properandū. §. si uult reus. & C. quō & qñ iud. in auth. qui semel. Pro hoc facit in auth. de incest. nupt. §. j. & q̄ ibi no. in princ. magna gl. quæ incip. Ex hoc patet q̄ bannitus non equiparatur relegato. Præterea relegatus est infamis, ut ff. de uar. & extr. ordi. cog. l. cognitio. n. §. in uis. in fi. saltem interim cū est in relegatione, ut legit de his qui no. infam. sed bannitus non est infamis, ut s̄. dictum est. Præterea relegato non potest dari licentia reuertere, nisi a principe, ut l. relogati. ff. de pœn. in fi. sed exbanniti restituntur a ciuitate, ergo, & c. Quartō est uidendū utrū bannitus equiparatur excommunicato in omnibus, ita q̄ de uno ad alium arguatur. Nam isti exbanniti statim elapso banno habent pro confessis de maleficio, nec possunt innocentiā purgare, fuit statuta & cōsuetudines Italie, sed excommunicati statim præstita satisfactiōe de paren do mādatis iudicis absoluntur, ut ex. quod met. cau. c. j. & de sent. excom. c. nuper. & c. sacro. in fi. Ex effectu ergo patet q̄ non procedit equiparatio. Præterea excommunicatus a sacramento & cōmunionē fidelium excludit. ex. de senten. excom. c. ij. de senten. excom. c. p. certum est bannitū prædictā non perdere, igit, & c. Præterea sententia excommunicationis a iudice suo lata ualet apud oēs, ut d. c. p. sed exbanniti non faciunt quæ haberi pro exbannito, nisi in illa ciuitate ubi est exbannitus, ergo, & c. Præterea, non reperit̄ q̄ excommunicatus possit impune occidi, ergo, & c. hoc intellige, nisi excommunicatus esset incorrigibilis, ut xxiiij. q. v. c. excommunicatorum. & ibi no. & sic uidetur bona argumentatio de uno ad aliū simpli- citer. Quid dicemus? Dico t̄ talem bannitū ex forma statuti impune occidi posse, & redē & propriē dici transfuga ciuitatis sue. Itē propriē potest dici hostis ciuitatis sue: hoc probat̄ ex modo constituendi, quā ex modo cōstituti. Ex modo cōstituti dicitur, sicut ille dicit uas fuma, qui ab alijs q̄ sub imperio sunt, de causa desistit in hostiū numero: aliorū exbannitorū, & hostiū ciuitatis sue: ergo propriē potest dici transfuga ciuitatis sue. Itē hoc probat̄ ex effectu cōstituti. Nam licet t̄ est transfuga impune occidere. Itē exbannitus simpliciter redeundo ad ciuitatē suā non recuperat eā. Sed poterit instare: hostes sunt quibus populus Rom. bella indixit, uel ipsi populo. ff. de ca. l. hostes. sed exbanniti non sunt huiusmodi, ergo, & c. si non contulerunt se in numero hostiū, & sic non potest dici transfuga. Secundō hostes, inter quos habet locū iura captiuitatis, sunt hi, de quib' loquitur hostes. sed alio modo loquēdo dicitur, q̄ ciuitas possit habere hostes suos si ipsis bellū indixerit, ut ff. de cap. l. si quis ingenuo §. si. & no. in d. l. hostes. in j. gl. sed talibus exbannitis indixit ciuitas bellum permittendo: q̄ possunt occidi, & statuendo officiales ad eos capiendos: ergo sunt hostes ciuitatis. Itē qñ subditus se rebellat t̄ domino, uel potestati, dicit hostis, ut C. de his qui ad eccle. confu. l. seruus. in fin. gl. Pro hoc facit quod no. Cy. de iuru. l. si non cōiicij. in princ. & exbannitus potest dici transfuga sue ciuitatis. Itaq̄ possunt dici hostes. Nā illi, quos senatus etiam iudicat hostes, sunt hostes populi Romani, ut d. l. amissione. uer. sed hi. cū gl. sua. ita illi subdit, quos commune iudicat suos hostes, sunt hostes sue ciuitatis, sed exbannitus eos suos hostes, ergo, & c. & possunt dici transfuga, & hostes sue ciuitatis. Restat uidere quid bannitus amittit

pro tali banno. Ad quod uos debetis scire q̄ transfuga, & hostes populi Roma. ultra alias ciuitates perdūt ciuitatē Ro. & omnia iura gentiū, ut d. l. amissione. & l. quidā. C. de pac. hoc uerū q̄ perdit iura ciuitatis Roma. inquantū respicit cōtra modum suū, sed prout respicit incommodum, iura ciuitatis Ro. remanent apud eos fū unam solu. in l. possiminiū. §. si. l. u. de cap. & probatur hic, & patet, quia promittendo uobis, obligat se ciuilitate, ut no. ff. de cap. l. tutelam. §. si. Hoc etiā patet, quia lex ciuitatis Romana quæ permissit eos occidi, eos ligat, ut C. de sic. l. iij. in fi. Sic itaq̄ dico de tali bannito. Nā cū ipse propriē sit transfuga, & hostis pupilli ciuitatis, ubi est exbannitus, ut s̄. probati, dico q̄ exbannitus patet illā ciuitatē, & omnia iura, & priuilegia illius ciuitatis. Iura autē gentiū, ut iura cōmunia ciuitatis Ro. sunt imperij Romani, ideo non perdit ea. Nā non est transfuga Romana: imperij, sed illius ciuitatis tantū ubi est exbannitus, & sic idē de parte quo ad partē, quod est de toto quo ad totū. Præterea hoc est uerū, quia si alius est transfuga, uel reptoribus ab aliquo collegio, iura & priuilegia illius collegij perderet, remanet tamē in dispositione iuris cōmunis, ut C. de exco. tu. l. sed & reprobari. & C. de episc. & cle. auth. generaliter. de q̄. l. milites. de tabel. l. j. lib. x. ita ergo cū ipse bannitus sit re motus ex delicto ob uniuersitatē, perdet iura, & priuilegia tantū ipsius uniuersitatis. Pro hoc facit C. si curia. uel cohor. l. j. in fine lib. x. Ad istā t̄ opi. induco in restē Iaco. de Are. cui ius opi. uidet esse de mēte iuris, ut plurimū qui hoc tenet, ut ff. de adi. edic. l. testamento. §. ex facto. & in uer. cetera his uerbis uittur. Quid de bannis nostri tēporis? Dicit quidam q̄ idē in deportato, ut j. de bo. dam. l. j. sed non uidet, quia sententia deportationis etiā a prædictibus dari non potest, ut j. de pœn. l. j. de leg. ij. l. pe. §. deportatos. multo minus a ciuitatē rectoribus. non ergo perdet quæ ad huc, & aliter non habent fieri, ut j. de interd. & del. l. relogatorū. §. j. C. de pœn. l. nec mo. & ff. de pœ. l. interpretatione. Ea autē quæ sunt p̄prie ciuitatis, à qua est exbannitus, amisisse credo, quia quātū ad illā, peregrinus est, ut C. de her. inst. l. j. & de in ius uoca. l. sed & si. §. si per pœnā. ista sunt sua uerba, quæ, ut patet, posuit, suā uoluntatē ponēdo, non argumētū inducēdo. Patet ergo q̄ iura sue ciuitatis perdit, seu à qua est exbannitus, sed iura cōmunia retinet, ut dicitur est. Quarto nunquid t̄ bannitus possit facere testamentū? Dy. in d. l. eius qui. §. si. de test. dicit q̄ si ei offerunt bona q̄ equiparant deportato fū gl. in §. deportati. & non potest facere testamentū. Idē tenet Spec. in ut. de instr. ed. §. cōpendiose. uerū. quid de bannitis. Alij cōter cōtra, quæ negāt ipsum equiparari deportato, ut dixi, cū distinditōe tamen. Aut fecit testamentū fū ius cōmune, & potest. Aut fū ius ciuitatis sue, & non potest, ut puta quia erat in ciuitate statutu q̄ testamentū possit fieri minori numero septe testiu, quidā q̄ non equiparant deportato, ut plenē per Cy. in l. j. C. de hered. instit. Tu autē t̄ distingue, aut institui: in testamento facto fū ius propriū illius ciuitatis, & tūc non potest institui, quia illius iuris non est capax, ut patet ex prædictis. t̄ Itē possit quarri an bannitus succedat ab intestato. uidet̄ dicendū, aut loqueris de successione ab intestato, de iure statuti, ut si per statutu dicitur q̄ agnatus præferatur mulieri proximiori in gradu, tunc non succedit, quia ipse iuris ordinis non est incapax, ut patet ex prædictis. quod uenemēt, quia multa alię q̄ones poterūt fieri si bene inspiciat. prædicta uera credo in omni bannito, qui fū forma statutorū impune potest occidi, nā ille propriē est uas fuma, & hostis ciuitatis, & ei ciuitas potest indidicere bellū, ut s̄. probati. Sed quarto t̄ quid de bannito qui non impune occidi potest, sed offendens, uel qui occidit, minor pœna puniatur? Resp. q̄ talis bannitus non est propriē uas fuma, nec hostis ciuitatis, ut l. amissione. & l. capius. de capi. di. mi. ubi requiritur duo copulatiue, scilicet q̄ desistat ab his, sub quorū imperio, & obedientia eorum quibus subest: sed non facit fū, quia se contulit in hostium numero, quod patet, quia ciuitas non habet eum pro hoste, cūm priuat offendens eum, licet minori pœna. equiparatur autē talis exbannitus personis uilibus, quib' qui iniuriat, minus puniatur, ut Insti. de iniu. §. atrox. & §. pœna. & ff. de iniu. l. si. retinet crea

go iura cōmunia & iura suā ciuitatis, & solum perdit illud quod tantum est expressum q̄ p̄dat, & si aliter diceret, oportet dicere omnem contumacē esse transfugā, & hostē suā ciuitatis. quod esset iniquissimū. † Sed pone q̄ in statutis nihil continet de exbannito, quid esset de iure cōmuni? Dic q̄ de iure cōmuni p̄t quis exbanniri, nam annotatio quā olim fiebat, erat quoddā bannum. Dicebat em̄, si non uenit intra terminū, quōd omnia bona sua ponant in bonis fisci, ut ff. de requi. re. l. j. & no. in gl. quā incipit, & requisita, nō est dubiū q̄ iudex p̄t multare contumacē inobedientē sibi, ut ff. si quis ius di. non ob. l. j. Nam illud est bannire, & multare contumacē inobedientem, ff. de uen. in spi. l. j. q̄d ergo. in gl. super uerbo, multetur, quā incipit, aliquis damnatus, facit C. de epis. & cleri. auth. nulla cōmunitas, & quod no. in l. j. in ult. gl. C. qui bo. ced. pos. † Sed quid perdit talis exbannitus iure cōmuni? Respon. perdit quod fuit expressum in bāno. puta fuit bānitus, q̄ si non ueniret intra tēpus tale, solueret centū, uel perderet omnia bona in casibus, in quibus de eis loquit. Itē, quia in bāno uenit bona, non poterit interim sibi solui, ut l. si. de req. re. Itē, si tale crimen erit quod † infamat, interim erit infamis de facto. C. de req. re. l. si. Et aut differētia inter istos & bānitos nostri tēporis, quia habent p̄ cōfessis ex forma statuti, nec post bannū audiunt ad aliquā excusationē. Secus in bannitis de iure cōmuni, q̄ nō habent pro cōfessis, ut ff. de cust. re. l. diuus. uerfic. diuus

19 Pius. & dic ut ibi no. per Dy. † Itē quid si iudex apponit in banno q̄ elapso termino possit impunē occidi, an ualeat? Dic q̄ non, nisi sit permissum per statutū, cum bānū sit quāsdā multa, ut dicitur est, semper debet esse pecuniaria, ut ff. de uerb. sig. l. aliud. §. inter multa, & etiā multa, quē a maiorib⁹ iudicibus inferēt, nō est ultra tantā summā ascendere, ut §. de modo multan. l. eos. Itē aut iudex pro multa imponeret poenā corporalē, ergo, &c. Ex prædictis patet q̄ exbanniti fm̄ formam iuris nō sunt trās fugę, nec hostes, quia nō possunt impunē offendi, & sic retinent iura ciuitatis Romana. Et hæc de materia bannitorū dixisse sufficiat, quæ licet uera mihi Bar. uideant, scribo tamen ut alijs materiā inuestigandi tribuam, & ut materia quotidiana bene minus intellecta lucem ueritatis assumat, &c.

ADDITIO.

1 Videamus. iste tract. est Bart. & de ipso meminisse Bar. in extraua. qui sint rebelles, in uer. rebellando. in ij. col. in uer. Reges uerō, ciuitates. ubi remittit se ad ea quæ dicit in tract. de bann. nostri temporis, & istum pro tract. Bart. alleg. 107. in l. j. in pe. colum. C. de her. insti. tamen iste tractatus est insertus de uerbo ad uerbu per eundem Bar. in distu. sua in cip. Luca. ne ciuitatis statuti. ij. col. in uer. saluatoris nostri. ibi, primò igitur uideamus. usq; ibi. in vij. col. ad argumenta & rationes in quantum factus, & ponas hic additio. quas ibi scripsi. Et adde q̄ Bart. fecit aliu tractatū exbannitorum. incip. primò quæro, an exbannitus. qui est insertus in ij. uol. consi. & ibi scripsi. Thom.

Explicit tractatus bannitorum editus per do. Bartolum à Saxoferrato Legum Doc. famosissimum.

DE BANNITIS

LIB. II.

RIMO QVAERO, AN exbannitus possit agere cōtra aliquē suū debitorē, uel suā rei detentorē? Et uidet q̄ sic. Nā & relegatus bona sua retinet, ut ff. de interd. & releg. l. j. & ff. de bo. eo. qui mor. sibi cōfici. l. ij. in fi. ergo uidet q̄ agere possit. Facit ad hoc ff. de bono. pos. l. edicto. §. rei capitalis. Et hoc uerū, nisi bona simpliciter fuerint adēpta. Facit ad hoc §. si p̄ appella. mors interue. l. ij. Sed contra riu puto ad instar excōmunicati, qui agere nō p̄t, ut in decret. de offi. iudic. ordina. ca. ij. & ex. de iudic. capi. intellectimus. Nec uidet de iure ciuili agere posse ad similitudinem eius, cui aqua & igni interdictū est. Si em̄ diceremus q̄ age-

re possit, iam poena exbannitiōnis esset eius præmiū: quod lex non uult, ut ff. sol. mar. l. ab hostibus. in princ. & l. line hæredi. de neg. gest. Sed etiā statuta tertiarū dicunt, q̄ non fiat ei ius, qui alijs nō uult fieri rationē, & p̄t induci arg. illud no. ad hoc quod quis facit, semper spectet. unde si non faciat alteri ius, nec sibi fieri spectet, nec debet. arg. C. de epis. aud. l. nemo. & id quod dicit. C. de pact. l. cū proponas. & nil iudæus iudæo, &c. ut C. de iuda. l. nemo. quoniā & in auth. ut cū de appel. cogno. §. causas. & in auth. in actione statutorū dōtis. §. illud quoq; & illud: Patere legē, quā ipse tuleris. Itē quia propter contumaciā inobedientis sit exbannimentum siue annotatio, unde non debet ei prodesse, ut ff. de doli ex. ce. l. apud Celsum. §. illa. & de tranfac. l. tranfaciōnem. & in decret. de donat. inter uir. & ux. Sicut enim excōmunicatio rejicit quem a cōmuniōne fidelium in decret. de pro. cu. c. j. sic exbannimentum a cōmuniōne ciuium. Et potest hoc uideri de eo qui deuiat a fide, qui hæreticus dicitur. unde de hominū debet carere suffragijs, ut de apost. l. iij. nihil em̄ debet esse commune exbannito cum cæteris hominibus eximioribus uel legibus, ut dicit in hæretico, ut C. de hæret. l. Manichæos. Item quæro an actiones suas bannitus aliter cedere & mandare possit, & si celsit, an ille cui celsit, possit illas intentare. Et certè uidetur q̄ non, quia iura faciunt transtitum cū sua causa, & cum suis iurij, ut ff. de acq. possit. l. Pōponius. §. j. & de excep. doli. l. apud Celsum. §. idem tractat: in pluribus alijs. §. alius. l. nam traditio inter aliud transferatur q̄ fuerit apud eum qui tradidit. ff. de acq. rer. dom. l. ita dicit. quia uidetur q̄ iste qui habet iura cessa ab exbannito, agere non possit, sicut nec exbannitus poterat, sic ut dixi supra in ij. q̄. Nam si agere possit, eueniret illud quod fieret alia uia, contra. l. quod nec hoc licet. ff. de tut. & cur. datis ab his. l. scire oportet. §. j. & l. uoluntas. C. de fideicommissa. l. bert. l. oratio. ff. de sponsa. & totum illud brochardicum q̄d faceret, &c. ut ff. de postu. l. quos prohibet, &c. de usu. l. eos. in fine. Sed certè tamen hoc uidetur distinguendum: aut ille qui habet ius cessum, habet ex lucratiua causa, & tūc obstat illa exceptio quæ obstat cedenti, ut ff. de doli except. l. apud Celsum. §. de auctoribus. Si uerò non habet ex causa lucratiua, & tūc non obstat illa exceptio, ut ead. l. §. sed si cum legitima. & d. §. de auth. Nec mirum, quia quod apud me est inutile, alij ceden dō apud eū, cui cedo est inutile, ut dicitur, & colligitur aperte, ut ff. manda. l. Papinianus. quod aut dicitur de exbannito, q̄ actiones suas cedere possit, intelligi in eo casu, q̄n̄ propter exbannimentū eis bona nō sunt adēpta, ut supra dixi. unde si bona retinet, ergo & actionē. ff. de uerb. sig. l. bonorum. Et quando exbannitus per sententiam occasione alicuius criminis, cuius bona auferuntur, & celsio prohibetur. uel etiam si non ante sententiam in casibus, de quo dic ut no. ff. de do. l. post contractum. Tertio quæro, an exbannitus per procuratorem agere possit? Et uidetur q̄ sic: quia quod per me non possum, per alium possum. arg. ff. de in ius uocand. l. qua situm. & ff. de priuilegijs creditorum. l. j. §. si quis. & ff. de tranfaciō. l. & post. §. fin. & melius in l. Aristō. qui po. in pigno. hab. in fine. Sed contrarium puto: licet enim possit procurator relinquere, ut ff. de minoribus. l. Papinianus exuli. non tamen puto ipsum procuratorem agere posse, quia ipse idem exbannitus agere uidetur: arg. ff. de administr. tut. l. ita autem. §. gelsisset. item fraus fiet legi de persona ad personam: quod esse nō debet, ut no. ff. de legib. l. contra legē. & ff. ad municipa. l. sed & Iulianus. Quar tō quæro, quid si exbannitus conueniatur, an possit se defendere, & in iudicio adesse? Et uidetur q̄ nō, quia in exceptionibus & defensionibus quæ est actor, ut ff. de testi. l. j. & C. de excep. l. si quidē. & ff. de probat. l. quoties. §. qui dolo. Sed certū est exbannitū nō posse agere, ut dixi s. in ij. q̄. ergo nec se tuert, pro rationem prædictā. Sed certo contrarium puto, nec est eadem ratio. Nō em̄ p̄t agere, ergo nec excipere, quia multa consequuntur aliqui magis excipiendo, quā agendo consequi non possunt, ut arg. C. etiam ob chiro. pecu. l. j. & ff. de pigno. l. j. in princip. & ff. ad l. Falc. l. j. §. id quod. Et ad idem opimum simile in minore, qui non potest agere cōmuni

munī diuidendo, tamen si conuenit, potest se defendere, & prædiorū sit diuisio. C. de prædi. mino. l. inter omnes. Et hoc ideo, quia iudiciū reddit in inuitū. ff. de uerb. oblig. l. inter si pliantē. §. j. Pro hac opinione uidetur casus in auth. credentes C. de hæreticis. Sed tutius puto dicendū, ut si conueniat, per procuratorem se defendat. ad exemplū excōmunicati, cui bannitū supra acquisparauimus: ut in decretal. de iudi. ca. iij. Et multa alia dici & notari possunt super hac materialiter, sicut licet utrūq; exbannitus possit excipere si cōueniat: & utrūq; possit exceptiones suas probare: & utrūq; si exbannitus cōueniatur, possit ipse actorē conuenire. Et dicamus q̄ nō, ut notatur de excep. c. cum inter. quæ breuitatis causa omitto. Quinto quæro, utrūq; exbannitus possit appellare. Et uidetur q̄ non, quia contumax non appellatur. C. de iudic. l. propter dū. §. si autē reus. Sed certè dicendū est q̄ appellare p̄t, ut dicitur manifestē C. si pendere appellacione mors interuenierit. l. iij. & dicit ut ibi notatur in d. l. propter dū. §. illo. & §. si autē reus. Sexto quæro, cui equiparetur bannitus. Quidam equiparant eū ei, qui est relegatus. Et uidetur q̄ bene: nam relegatis bona non auferunt, ut ff. de interdic. & releg. l. j. & omniū eorū iura retinent relegati, & etiā libros in potestate: ut ff. de interdic. & releg. l. relegatorū. Alij equiparant bannitū triplici exilio generi relegatorū, quia aut est certorū locorū interdictio facta, aut omnium præter certum locum, aut in insula uinculū, quæ relogatio appellatur: ut l. a xilium. ff. de interdic. & releg. Alij equiparant exbannitum duobus generibus relegatorū. Sunt enim quidā, qui in insula relegantur: & sunt alij, quibus prouincijs simpliciter interdicitur, ut d. l. relegatorū. Item sicut in insulam, quæ sub una iurisdic. non est, non habet ius relegandi: sic in exbannito, ut d. l. relegatorū §. sicut. Et de his dic ut plene no. In sti. quib. mo. ius pat. pot. solui. §. j. & ij. & ibi plene per gl. Septimo quæro, utrūq; exbannitus possit testari. Dic ut l. eius q̄ bus. & ibi no. ff. de testamto. Octauo quæro utrūq; exbannitus agens contra exbannitum possit repelli per exceptionem bannitorum ius excipit, & an actor exbannitus possit replicare contra reum de banno. dic ut plene dixi in l. cū mulier. ff. sol. mar.

ADDITIO.

1 Quæro. istum tractatum inueni in xij. uol. cōs. diuersorū doc. in fo. lxxix. & in xiiij. uol. cons. in char. xvij. Et adde q̄ de isto tract. sic mentionem Bart. in extrauag. qui sint rebel. in uerfic. rebellando. in uerfic. quid si alius quis. & uide Bar. & ibi uide meam apofisi. Thom. Diplo.

Explicit tractatus exbannitorum compositus per do. Bartolum à Saxoferrato.

BARTOLI TRACTATUS XII. DE CITATIONE.

- 1 Reus citandus est antequam libellus offeratur.
- 2 Presens in iudicio non est citandus.
- 3 Citatio ad domum ualeat, quando aliter personaliter citari non potest, quia citandus est in prouincia.
- 4 Et ad eum notitia citationis peruenire potest.
- 5 Citari in ecclesia quis potest uerbaliter, non autem realiter.
- 6 Citatio facta sine causa à iudice competenti est nulla.
- 7 Procurator non debet citari ante litem contestatam, si dominus est presens, post litem contestatam potest citari.
- 8 Nuncius non citat sine iudicis commissione.
- 9 Citatio facta die feriata non tenet.
- 10 Citatio facta die feriata ante litem contestatam non tenet de iure, sed consuetudo contrarium obseruat.
- 11 Dies termini ap̄positi in citatione computatur in termino, ita q̄ ultima die termini ap̄positi poterit comparere.
- 12 Citatus ut compareat intra decem dies si ultima dies est feriata, an teneatur comparere die sequenti, & admitti debeat, q̄ sic.
- 13 Clausula apponenda in citatione, q̄ si illa dies fuerit feriata, compareat die sequenti.
- 14 Dicitio usq; sit exclusiua.

- 13 Relatio nūq; si in actis apparet, licet non de cōmissione factis est.
- 14 Nuncio referenti se citasse creditur, nisi appareat contrarium.
- 15 Iudex in ciuilibus non potest citare quem ut personaliter compareat, nisi ex magna causa.
- 16 Iudex delegatus non citat personaliter, nisi expressē committatur.
- 17 In citatione terminus peremptorius poni debet, siue sit ordinarius siue delegatus.
- 18 Si reus citatus in termino non comparuit, & archidia contumacia per actorē iudex post terminum intra duos dies pronunciat, q̄ tenet.

QUIA UT DICTUM IN AUTH. offeratur. C. de lit. coite. offerendus est libellus reo, qui ad iudicium uocatur, patet, quia citandus est reus † antequam possit libellus offerri, & non proceditur cōtra reum, nisi citetur tacite uel expressē, ut ex. de procura. c. cum causam. in fi. adeo q̄ sine citatione processus est nullus. C. de senten. & in te. l. ea quæ, de accu. l. iij. ex. de maio. & obe. c. inter. Idcirco dicendum est de q̄. circa citationem, licet autem in primis p̄cedebat citatio, ut in st. de pena test. lib. §. bñm̄ ante litem contestatā nō dicitur quis agere, sed agere uelle. ff. rem rat. hab. l. amplius. & usq; ad lit. conte. p̄t mora purgari. ff. de arbit. cum dies. §. j. de uer. oblig. l. insulam. & quia post lit. cōte. nō debet iudex reculari. C. de iudi. l. apertissimi. nec forim de elinari. ff. de iud. l. j. & est q̄ licet sit in uno articulo cōstitutus, non præsumitur in alijs contumax. & ideo citandus ad singulos actus iudicij, alijs in alijs nil agitur, quia de uno quoque negotio, &c. ff. de re iud. l. de uno quoq; & no. Archid. ex. de accu. c. ad petitionem. Ex prædictis ergo insurgit talis p̄sone

2 Pone † q̄ quis est presens in iudicio, contra quē petit actor ius de eo fieri. Reus dicit interrogatus, dñe, nolo ad presens respondere, sed faciat me citari solenniter, quia uolo habere dilationem ad comparendū, actor uerò dñe, q̄ ille reus debeat respondere, ex quo presens est. Quæro quid iuris est & primò uidetur, q̄ citari debeat, quia ut dicitur est, citatio nō incipiendum est, ut d. §. omniū. & quia interest citari habere dilationem ad quærendū aduocatū, cuius consilio respondet. arg. ff. ex quib. cau. maio. l. ab hostibus. in fi. E contra uidetur q̄ omnis circuitus est uitandus. l. dñs testamto. de condi. inde. Secundò quod qui scit, non debet mentionem de act. empt. l. j. Ad idem denunciatio est fienda uenditori, ut ff. de eui. l. si ideo. §. fin. Idem si fiat uenditio sine denunciatōne, sufficit, ut no. C. de euc. l. emptor fundi. In hac q̄ uidetur uerius q̄ non sit opus citatione. Offeratur ergo ei presentis libellus, & intra terminū poterit deliberare, & iura sua præparare, unde iura præalleg. non obstant. Sic dicimus ubi retinuerit, ibi retinendo. C. ubi de crim. agi oportet. l. i. nisi tale esset negotiū, ad quod oportet comparere deliberatē, tūc possit petere tempus ad deliberandum. ff. de interro. act. l. qui interrogatur. Et hanc q̄ mouet Spec. in tit. de lib. obli. §. sequitur, uer. item dicuntur. Secundò quæro, † nūquid sufficit quem citari ad domū. Et uidetur q̄ sic. ff. de dam. infect. l. iij. §. toties. ff. de lib. agn. l. j. §. j. quod ut ait clam. l. aut qui aliter. §. j. & ij. in fin. C. de ann. exce. l. ut perfectius. ex. de dbl. & cont. causam quę. E contra q̄ non, imò q̄ personaliter; si eius presentia haberi potest, ita q̄ citatio in eius presentiam perueniat. ff. qua sen. sine app. re. l. j. §. item cum ex edicto. alijs nō uidetur citatus. nec ualeat q̄d agitur. C. de accu. l. iij. C. quomodo & quādo iud. l. ea, quæ, & si per uim uel alio modo. l. fin. ff. de re iud. l. de uno quoq; Tu dic breuiter, quod si citandus potest personaliter reperiri, semper personaliter est citandus, ut d. §. item cum ex edicto. ita si in eius notitia p̄t peruenire, nam intelligendū est q̄ citatio ad domū ualeat tunc scilicet, quando est absens, uel quando per eum sit, quo minus citatio ad eum possit peruenire, puta iāhaua clausa, ut ff. q̄d uel ait clam. l. uim. & no. in d. c. causam quæ. & plenius in c. fin. co. tit. quod tamē intellige q̄ citatus in eadem prouincia inuenitur. ex. de dolo & contu. c. cū olim. circa fi. & uide Archid. in d. c. j. ex. de for. comp. lib. vj. & hæc sunt maxime uera ubi in criminibus citandus est reus, secundum

Rof. ff. de pœn. l. absentē. & de public. iud. l. inter accusatorē, & qui accus. non pos. l. qui crimen. de accus. iij. Prædicta autē fm ius operantur, uel fm formā statutorū, quia in quolibet municipio sit citatio, uel ad domū, uel in personā. ¶ Quæro circa hoc an qs possit in ecclesia inuitus citari. Dic breuiter qd si loquitur de citatio reali, per quā inuitus trahit. Et dic qd nō, per tit. C. de his q ad eccl. cōfug. Si autē loquitur de citatio uerbalis, dic qd inuitus citat, ut in eo. tit. l. presentis. §. sicubi. Neq; ob. l. pletiq; ff. de in ius uocā. ubi dicit qd de domo in uitus nō citat uerbaliter, si nō patiat se cōspici, quia ecclesia est iuris publici, & quilibet in ea habet aditū. l. §. huius stū. dñj. ff. de iust. & iur. Terriō t̄ quaritur, an citatio facta à cōpētenti iudice, ualeat, si sit sine causa. Et uidet qd sic, ut ff. in ius uocat. ut eant, aut falsidēt. l. ex quacunq; ergo citari pōt etiā ex nō uera causa, sed citatio ex nō uera cā reducitur ad nō causam. arg. ff. de do. except. l. §. cū eo. in fi. ergo, & c. nā illa l. ex quacunq; permittit qd ex causa citari debebat ibi, ex quacun que causa, pro qua ex. de offic. deleg. c. prudentiā. Si igit̄ dicitur causa, censet citatio nuda, & nō ualeat, arg. ff. de leg. l. si ius fa. §. diut. de leg. iij. l. pōponitur. in §. Iulius Agrippa. sic dicit de cautione sine causa, que interminata dicitur ex. de fid. inst. c. si cautio. ff. de prob. l. cum de indebito. Item libellus sine causa non procedit. ff. de eden. l. §. ex. de excep. c. ult. & ibi no. Item prouisio sine causa nō ualeat, ut in d. c. uero. Itē tras/ actio sine causa non ualeat, ut ff. de transact. l. cum hi. §. cūm b̄ prator. Item contradictio sine causa non auditur. C. de edict. diui Adri. tol. l. si. Item confessio sine causa non ualeat, ut ff. de interr. act. l. §. Item stipulatio sine causa nō ualeat, arg. ex. de do. & contum. c. solito. in princip. Adde quod no. C. de non nu. pec. l. generaliter. ff. de acq. re. domi. l. nunquam. de do. l. nuda. cum si. Et hæc uidetur ueritas, quia cā debet præcedere suum causatū, sicut materia suū materiātū. ff. de orig. iur. l. §. in §. cum pater. aded qd p̄tus est res nuda cā facti qd ipsum factū, ut no. xv. q. vj. c. si a fatidantibus. ff. de iur. l. fin. in fi. Item cā sufficienti posita necessariō sequitur effectus, l. finis. C. de rei uen. l. doce. ex. de con. c. translatio. unde cā p̄ batur per effectū. xij. q. ij. cōtractus igitur durante cā durat effectus. l. adigere. §. quamuis. ff. de iure pa. & in c. cum cessante. de appel. tñ cessante cā cessat priuilegium, ut ff. de iudi. l. legatis. in fi. C. de episc. & cleri. l. generaliter. xvij. q. j. e. genera l. iter. ¶ Quartō quæro an sufficiat qd citetur solus procurator, non dñs ut procurator ueniat pro dño m̄surus, an uerō non sufficiat nisi ipse dñs citetur. Et primō uidetur qd sufficiat sola citatio p̄cu. arg. C. de p̄cu. arg. l. eum. & ff. de uerb. obl. l. sed qui ex stip. Itē quia de mercenario pōt fieri p̄curator. ff. qd̄ uel aut clam. l. qualiter. §. §. de trib. l. p̄cu. ex. ut lit. nō conte. c. accedens. Contra uidetur qd nō nocet dño. ff. de pe. hæc. l. item uenit. §. p̄titiā. ex. de po. c. ex parte. gl. all. Ad hoc dixerunt quidā qd primō dñs, postea procurator est citandus, maxime postquā est effectus dñs litis, ut ff. de cuic. l. si ideo, & §. præsentē, & no. ex. de do. & cōtu. c. licet cām. Sed dī cēdū est qd si dñs sit præsens, ipse est citandus. iij. q. v. quisquis. & d. c. cām. Si autē dñs est absens, tūc sufficiat citari p̄curatorē quē dimisit, iuxta no. ff. ex quib. cau. ma. l. item ait prator. §. hoc autē, ibi cū uerō absens, & si nō dimisit p̄curatorē, pōt ut cōtumax puniri, ut d. c. cām, sed post l. cōte. est dñs, & tūc siue dñs sit præsens, siue absens, p̄curator est citandus cū postea nō habeat dñs facultatē litis prosequēdā, ergo frustra citat. Et de hoc dicitur in l. in c. qm̄ cōtra falsam. ex. de probat. & in spec. in tit. de actore. §. §. uer. hoc tñ fallit. Quintō quæro t̄ an sufficiat citatio nunciij absq; iudicis commissiōe. ¶ Dic qd non. ff. de in ius uoc. l. sed si hac. §. pater. C. de exhi. re. l. mi hi. & l. neminem. C. qui accu. non pos. l. iij. imō deberet puniri, ut ff. de fal. l. nomen pratoris. & qd̄ dicit̄ in x. q. Sextō quæro t̄ an citatio facta die feriata ualeat. Dic qd non. ff. de fer. l. §. C. l. iij. q. iij. placita. Constat autē qd citatio est de p̄cessu iudiciorū, ex. de prob. c. qm̄. In tit. de pe. te. liti. §. si. fed processus factus die feriato non ualeat, etiā citra appellatio nem. ff. de fer. l. §. ex. de uer. iud. c. j. aded qd citatus ire nō debet, ut l. §. siue consentienti fiat sine nō. ut no. C. de fer. l. omnes, sed secus in ferijs m̄stium & uindictarū, si partes consen-

uant. ff. de fer. l. §. §. & iudice consentiente. Sed quid de ferijs repentinis? Vide gl. qd idem qd in solennibus. in c. l. capē. & de uer. si. Septimō quæro, t̄ si quis citet ut cōpareat die nō feriata, an ualeat? Dyn. tenet qd non ualeat, quia effectus citatio nis conferri in eū diē quo citari debet & potuit. C. de do. inter ui. & ux. l. inter eos. & l. §. item nūciatio. ff. de ope. no. nuñ. & l. si ergo spem. §. §. de iur. om. iud. Alij autē cōter dicit qd non ualeat, quia in iudicij inuitū est spectandū. ff. de min. l. iij. §. §. unde non uidet fm eos, multū operari, si citatio cōn fertur in diem iuridicā, arg. ff. de fer. l. si minor. Sed primū dicitū de consuetudine obseruat, & sic obseruat stylus curie Ro. ¶ Octauō quæro, quid si fiat citatio ad x. uel tres dies, nunquid ille tertius uel decimus cōputabitur in citatioe, uel in die possit cōparere citatus, an uerō ante diē cōparere teneat? Et dico qd ille ultimus in citatioe, uel in termino cōputatur. ff. de in ius uoc. l. antep. & l. cū ita. ff. de adul. in prin. §. §. Nā licet sit appellandū intra x. dies, tamen decimus dies cōprehenditur, ut no. §. q. vij. c. cui terminorū. ff. de suc. ed. l. §. §. qd̄ dicitur. & per l. probatur. Ad qd̄ facit insti. de uer. obl. §. iudices. Item dic qd hæc citatio expediat per nūcium. ff. de arbi. l. sed & si interpellat. §. & tñ, fm Inn. pōt iudex face re mandatū per nūcium uerbotenens destinātū, mandatū au tē cause cognitionē requirit. ff. de off. procon. l. nec quicquā. §. ubi decretū. Vnde fm eum saltē debet licere destinātē, ut ipse no. ex. de accu. c. licet. arg. ff. de arbi. l. diē p̄ferre. in prin. & qd̄ ibi no. Et quid si fiat citatio qd cōpareat iij. uel x. die, an in illis diebus ueniat feriata, in qua est certū qd citatio nō ualeat, ut dicitur est §. in vj. q. nūquid nihilominus tenebitur cōparere citatus die seq. non feriata? Et uidet qd nō, quia de seq. die in citatioe nō est facta mentio, & non de illo magis quā de alio adstringitur: ergo uidetur qd non debet cōpare re nec illa die, nec seq. Vnde ad hoc uitandū adijcitur quidā in citatioe qd si illa dies feriata existeret, cōpareat seq. die, ac eorū citatio propter diē feriata uidet cōsumpta. Sed illa cita tio die feriata cōparent. Cū em̄ in mandato sunt due citati ones, scilicet diē expressum, quæ est dies feriata, & diem seq. arg. ex. de accu. c. ueniens. citatio eligente diē feria. in cōparē do, non uidet cogi in seq. cōparere. ff. de uer. obl. l. ubi autē. §. pe. l. §. pletiq; ff. de iur. om. iud. & ideo uidet citatio con sumpta. nec etiā iudex sibi mandare pōt, ut seq. die cōpareat sine solennitate qua tradit in c. actorum. ex. de do. & cōt. l. vj. imō cū fuerūt temerariē, citant̄ actores ipsi citati ad expēlas tenent. ff. de iud. l. eū quē temerē. fm lo. de Deo. Ecōtrā uidet per c. ueniens. ex. de accu. Nā fm Inn. citatio prædicta habet duas partes. prima, ut cōpareat illa die, & qd cōpareat, arg. l. Celsus. ff. de arbi. & de cond. & demon. hæc conditio quan quā habeat excusationē illa die propter fertas, tñ si in sequē ti non cōpareat, non habet excusationē, ut d. c. ueniens. & de dol. & contum. c. cū dilectus. c. fi. de dila. & de in integ. rest. c. ex literis. in fi. & c. corā. sed reprehendunt quidā qd ibi nō fuit ci tatio ad diē festiuū, sed usq; ad festū, ut cōpareat circa festū, & usq; intellige exclusiue, ut ex. de fide. insti. c. cū dilectus. sed tu dic fm quod dicit Spec. & tenet in ti. de dila. §. §. uer. sed si iudex. & no. xv. q. iij. placita in fi. Nonō t̄ dicas qd si p̄pter diē fuit impeditus, & iudicis copiā habere nō potuit, nō est qd ei imputetur, imō restitendus. ff. ex quib. cau. ma. l. sed & si per pratorē. §. si magistratum. & ideo uidetur in diem seq. dilatum. ff. si quis cau. l. §. §. in fin. & l. §. si post tres. & de iure i. l. ubi lex. Ad diem ex. de do. & contum. c. cum dilectus licet enim in non ueniendo in pœnam incidam, & tamen post modicum tempus comparando moram uidet purga re. ut no. in d. l. & si post tres. Ad idem ex. quib. cau. ma. l. ab hostibus. §. sed quod simpliciter. quia in mora modici tem poris non est magnū damnum. ff. de iud. l. si debitor, qñ ius actoris & eius actio nō est facta deterior, ut d. l. & si post tres. etiā maxime admittat̄ ex illa generali, si qua mihi iustia cau sa uidebit. Et contra uidet, qd data fuit forma solennior, ergo non potuit nec debuit sibi præiudicare, ut eo. tit. l. si per præ torē. §. si feria. & ideo de talibus ferijs non est curandū, & idē à dilatioe nō excipit. C. de dila. l. siue pars. in fi. Item t̄ quia dilatioe materia est amputanda. C. de temp. ap. l. §. Cūm ergo

ergo die dilatioe nō cōparuit, alia die nō est admittendus. C. qñ pro. nō est ne. l. cū eodē die nec fe arctare debuit ad ul timū diē termini feriatū ff. si quis cau. l. §. §. si quis. quin ueris us de mero iure. Nec ob. d. l. §. §. quia ibi fuit tēpore iusto inuitab. l. impeditus impedito, & ideo edictū, tūc se cus, cū iudex ex quadā æquitate possit ipsum admittere se/ quēti die, arg. C. qñ & qñ iud. l. §. & ext. de offi. dele. c. cōsu/ luit. & ideo est cautela qd appareat qd iussu iudicis sit admiss/ 13 sus die sequenti, & ita pōt loqui. l. & si post tres. ¶ Decimō quæro quid si appareat in actus relatio nūch citatus, nō tñ appareat de commissiōe, nōquid sufficiat sola relatio citatio nis? Et uidet priuō qd nō, super l. §. & l. iij. qd. ubi semper de/ bet fieri citatio ad petitionē partis, ut in auth. de mā. prin. §. nō p̄mitas. l. de mandato iudicis, ut in auth. de quatiore. circa med. In contrariū uidet l. magis p̄tō. §. ne tñ. ff. de reb. eo. & de of. p̄raf. uig. l. §. igit̄ ad referendū, & c. ex. de ap. c. cum e parati. Si ergo in actus cōstat de relatione, sufficit. Hæc app= bat Inn. ex. de prob. c. qm̄ in gl. citatioe, ut ipse exponit, id est, citatio nūch alij cōtrā in d. q. vij. licet si adū sit relatio, tñ relatio nō est commissio iudicis, nā sine commissiōe iudicis nō pōt fieri, nā unū p̄ alterū nō p̄batur, ut C. de do. inter uir. & 14 ux. l. si marit. ex. de test. c. cū causam. §. ¶ Undecimō quæ ro, qd si citatus negat se citatū, cuius dicto stat, nūch uel ne/ gātur nūcio credit in dubio, nisi aliud de cōtrario ostēdat, ut no. gl. iij. q. iij. c. testis. & uide plenē no. ex. de sent. excō. c. uenerabilis. l. vj. in gl. cū ista, & c. Idem uidet tenere Inn. in c. qm̄. de prob. & fm Gos. erā ualde p̄bauit p̄cedēda in cō trariū. In tit. de inu. stip. §. alteri. & omnia uera, nisi referat rela tio ad delictū commissum, uel ad aliū, t̄ ultra citandis effectū, quā tūc nō credit, ut ff. de accu. l. ea quæ. & de cust. reo. l. diuis. Duo decimō quærit, nūquid iudex possit citare aliquē citat/ liter corā se, ut p̄sonaliter cōpareat, & uidet qd nō, quia iuris beneficiū alicui nō est auferēdū. ff. de re iud. l. iij. §. si quis. in auth. de cō. §. qd dicit. Cū igit̄ cōcessum sit omnib; habere po testatē cōstituedi p̄curatorē in causis. l. §. §. usus. ff. de p̄cu. in sti. p̄ quas per. agere pos. §. iecōtrā uidet ex. de maio. & obe. c. fi. & ibi no. Iudicis em̄ officii latissimū est. ff. de iur. om. iu dic. l. §. de iure ciuili prima pars est uera, nisi res exigat ma gnā esse cognitionē, ut in casibus expressis. l. ult. C. de p̄cu. de iure cano aliud uidet in d. c. no. nec potuit mittere ex tūc 16 p̄cu. & prædicta uera in ordinario, t̄ in delegato uerō non pōt p̄sonaliter citare, nisi in sua commissiōe cōtinet, præter quā in casibus ex. de iud. c. §. l. j. & dicit ubi no. & de p̄cu. c. querelā. & adde qd dicit̄ tit. prox. de test. p̄ eundē in c. vj. 17 & in ix. in fi. t̄ Itē dicit̄ siue sit iudex ordinarius siue delegat, tūc debet citare primō, & secūdo, & tertio. ff. de re iud. l. cōtu macia. §. §. uel uno perēptorio p̄ omnib; ut ibi. & uide ex. de test. c. §. aliās autē sine perēptorio de iure cōi non est legitima citatio, nec reputandus est cōtumax. C. qñ & qñ iud. l. res. & auth. qui semel. & xxij. q. iij. de illicit. unde primus terminus nō dicit̄ peremptorius, nisi ex causa, ut puta p̄pter locorum distātiā. ex. de testi. spol. c. ex literis. in fi. l. si in primo termi no nō perēptorio nō cōparet, nō puni nisi in expēlis. ff. si quis in ius uo. nō ter. l. §. no. ff. de re iud. l. cōtumacia. & no. ex. de proc. c. querelā. In gl. quæ expense sunt præstādē t̄ in ciuili qñ in causa criminali. no. ex. de do. & cōtu. c. cū dilect. 18 in fi. ¶ Decimotertio quæro, citat̄ qs legitime, scilicet tribus citationibus, uel una p̄ omnib; ut ff. de re iud. l. cōtumacia. §. §. qd cōpareat ad respōdēdū actori, expectatio nō cōpa reit in ultima hora termini nec pōt. actor uerō cōparens ac cusa: cōtumaciā in termino eius. demū iudex, nec in die ter mini, nec in die seq. sed pōt per duos dies uel plures. p̄nunci at cōtra reū cōtumacē. quærit, an ualeat Et primō uidetur qd nō, quia uidet ius circūductū, ut ff. de iudic. l. & post. §. cir cūducto. & no. ex. de offic. dele. c. cōsulat. & ideo ex integro uidet citandus, ut ex. de do. & contum. actor lib. vj. Prædictus nōq; p̄cessus uidet nullus ipso iure, & citra appellationē. C. qñ prono. non est necess. cū nō eo die. & insti. de uerb. ob= lig. §. in diē. Ecōtrā qd ualeat, quia iudici nō imponit necessi tas p̄nunciādi. C. qñ & qñ iud. l. §. qd̄ deferre & expecta re reū, an in sua cōtumacia perseueret, ut eo. ti. l. cōsentaneū.

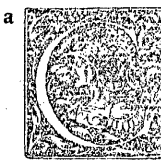
& ex. de do. & cōtu. c. cū dilecti. Itē quia nō uidet in iuria facta absentis, sed gratia in spectando, ut d. c. cōsuluit. imō nec de= bet festinare ad decretū interponendū. ff. de dā. in se. l. l. fin. ta. §. & si forte. idē in l. si post. ff. si quis cau. imō quanto plus expectat ut ueniat, t̄to maior est cōtumacia, ut ex. ut lit. nō conte. c. qm̄ frequenter. in fi. de offi. deleg. c. fanē. & in c. cū di= lecti. quæ cōtumacia cumulat pœnam, ut ff. de pœ. l. relegati. C. de hæc. auth. Gazaros. ex. de o. c. ex communit. camus. quæ quidē cōtumacia multis modis coerct, ut ff. de re iud. l. sed nō de dolo, & d. c. qm̄ frequenter. Quanto igit̄ tēpore durat cōtumacia, durat & culpa. & ideo nō minus, sed grauius pu niēda, quia p̄ modo culpæ est pœna infligēda, ut ff. de pœn. l. respiciendū. in princ. nec ideo uidet iudex in mora, arg. ff. de usu. l. sciendū. & ex. de clec. cap. iij. cū ibi no. nec p̄ lapsum terminū uidet reus absolutus, ut ex. de do. & cont. c. cūm di= lectus. §. præterea. igit̄ est uerius, quia nō uidet acqui qd pro= pter dilatioē quā fecit iudex, assidens debeat priuari iure suo sine culpa, arg. C. de inof. test. l. si quis in suo. Et ad cōtra ria de circūductione respōd. qd ibi nō loquitur de reo, sed de actore cuius maior est contumacia qd rei, ut d. c. actor. Nec ob. l. cū eo die, quia illa loquitur in sentētia diffinitiua, quæ cū maiori solennitate debet ferri. C. de senten. l. cūm sententia. nā prima lex loquitur in dilatoria, quæ sententia exerceri non po tuit, ut ibi no. & c.

ADDITIO.

- a Citatioe. Istum pro tract. Bart. alleg. Alex. in l. §. cura carnis. in princ. ff. de off. p̄raf. urb. in addi. Bart. et in l. §. nunciatio ff. de ope. no. nuñ. in ad di. eiusdem incip. an citatio. & domi. meus do. in d. l. §. nunciatio. in pen. col. in duob. locis. Thom.
- b §. cum prator. Per quem text. ibi vulg. in uehit contra pratores et iudices, qui interponunt decretum causa non cognita. Thom.
- c Procurator. Adde Bart. in l. quauis. in ult. col. ff. de dā. in fact. & in l. qui so lent. in ult. no. ff. de adi. leg. cū concor. de quibus per ist. in l. eum qui in §. no. C. de procu. & Alex. in d. l. quamuis in fin. & Mar. Soc. in tract. de cit. arg. v. in iij. q. princ. Thom.
- d Commissiōe. Adde Bart. per illum text. in l. neminem. C. de exhi. re. & in l. palatinos. C. de fin. §. l. x. & Anto. de But. & doc. in c. j. de iudi. Bal. in l. cū clerici. C. de episc. & cleri. et in c. j. de mil. uaf. qui contu. est. Thom.
- e De relatione. Sed quid si appareat de citatione per nūcium qui postea scit relationem post, an ualeat. uide Bart. in l. muliūm. & ibi dicit̄ ff. de cond. et demon. Thom.
- f In dubio. Vide Alex. in l. §. cura carnis. in addi. Bart. ff. de offic. p̄rafic. urb. & us. in l. properandū. §. & si quidem. iij. col. C. de iudic. Thom.

Explicit Tract. de citatione, compositus per excellen. legū docto. do. Bart. a Sax. ofer. ciuem Perusinum, & c.

BARTOLI TRACTATUS XIII. DE FALCONE.

OMES * GVIDO de Blanchardo cum iuisset uenatum, amisit falconē. quidam rusticus cepit eum cum sonaleis; & iectis, & ipsum capitū posuit sub bancho, dando ei beccare panem, & calcem, & rapas: deinde occasione mali cibi falco est interceptus. Ex parte Comitum proponit actio in factum cōtra rusticum, qui falconi prauit causam mortis. Videtur primō qd rusticus debeat in astimatioe fal conis condemnari ad similitudinem mulieris, quæ marito dedit poculū amaricatū ad bibēdum, ut ff. de pœ. l. si quis. §. qui abortionis. sicut medico imputatur qui secuit imperiē, ut ff. de offic. p̄raf. l. illicias. §. sicut medico. ff. ad l. A qui. idē iuris in princ. §. præterea. & l. item obfretrix. §. §. ita isti ru stico est imputandum. Præterea tanquam prædo & fur de/ bet iste rusticus teneri, quia sciebat & scire poterat cūm cum lectis & sonaleis inuenisset, qd nō erat iactatus, nec habi tus p̄ derelictio, arg. ff. de furt. l. falsus. in §. si iactū, arg. l. §. si iactatū. & C. unde ut. l. quarebat. nec pōt rusticus ignorātiā allegare, qd dicat falconē in naturalē libertatem peruenisse, cūm

cū à natura falcones non nascant cū lectis, & sonaleis. Sicut per cōtrariū non pōt stuprationis libidine accusari, qui stuprauit uirginē in dūā ueste meretricali. ff. de iui. l. apud La beonē. §. si quis uirginē. C. de episc. aud. l. neminē. & l. sed & si accepto. ff. de iur. fil. Quē admodū nō pōt cōueniri iniuria rum, qui clericū sine tonsura incedēdo percussisset, ut tanq̄ percussor clericū puniat, sed punit ac si quendā laicū percussisset. C. de episc. & cleric. l. si qua per calumniam. Imō nullus pōt istum rusticū excusare, cū ipsum falconē uolantē cum iectis & sonaleis credere debuit esse fugitiuum. unde uel ipsum capere non debuit, uel ipsum captū publicē portare debuit. sicut in eo qui alienū seruū reperierit fugitiuū, & in eū qui rē inuenit alienā, ad hoc em̄ ut nō uideat rē alienam contrēctā, debet eā in publicū cōsignare, & libellos de eo publicē dare: & ista p̄bant ff. de ser. fug. l. j. & l. fugitiui. & ff. de fur. l. falsus. §. qui alienū. in fi. Ad hoc accedat de eo qui pecudes alienas intrusit, & fame necauit, q̄ tenet easdē mortuas domino em̄dare, ut ff. ui. bon. rap. l. j. §. si publicanus. & C. ad l. Aquil. l. de pecoribus, ut ff. ad l. Aquil. l. quē admo dū. §. magistratus. & l. Quintus Mutius. §. ult. Insuper cū rusticus portet ea quē eū habere nō licet, quia aurum portare non pōt, sed quod percipit ex illa terra, si nō debuit rusticus prædictū falconē portare nec occupare, arg. C. de agrico. & cens. l. domini prædiorū. nec excusat rusticus eo, quod domini falconis incognitū habuisset. Sicut nec excusat receptor Illyricani eo q̄ dicit se colonū Illyricanum minimē cognouisse, imō hoc ipso punit q̄ se seruū fatet incognitū tenuisse. C. de colo. lly. l. j. lib. xj. Quid plura in l. Aquilia, culpa leuissima uenit, sed iste rusticus nēdū in leui culpa fuit, sed in lata culpa fuit dādo falconē carnes falsas ad comedendū, unde perinde debet teneri ac si eū p̄p̄rijs manib⁹ occidisset, uel strangulasset, quia culpa est se immiscere rei ad se nō per tinenti. & ista p̄bant ff. ad l. Aquil. l. in l. Aquilia. & ff. de lib. agnos. l. necare. ff. de re. iu. l. culpa. nil em̄ interest an quis occidat, & causam mortis præbeat, ut ff. de sca. l. nihil interest. & ff. ad l. Aquil. l. itē Mela. §. si quis. In cōtrariū uidet q̄ rusticus sit omnino absoluedus, imō q̄ magis uidet posse repe tere expensas, quas fecit, à domino falconis, sicut repetit ille, quia in sulā ruenē fulsit, & seruū agrū curauit, licet sit ser uos mortuus, & in sulā exusta, ut ff. de neg. gest. l. sed an ul tro. §. j. nec debet rusticus suū officium esse dānosum. ff. de fur. l. si seruus. §. quod uerō. & ff. ex quib. cau. ma. l. cū miles, & l. p̄tor. Itē uidet ipsum rusticū excusare sua simplicitas, & ignorantia, sicut alibi excusat in corruptione, & in mala edi ta actione uel ratione in ius uocatione, & in testamētū conse ctione, & in facti bonorū dilatioe, ut ista p̄bant ff. de iurisd. om. iud. l. si quis id. §. doli mali. ff. si quis in ius uocatus non i. l. §. filio. C. de test. l. si. credidit em̄ rusticus falconē in na ruralē lascitiā deuenisse, cū à nemine p̄sequit. & ex hoc lic ite credidit eū occupare, arg. ff. de acq. rer. dom. l. naturalē. & Instit. de rer. di. §. ferē. Adhibuit em̄ rusticus talē diligentia in falcone, qualē adhibet in seipso dādo ei comedere, de eo q̄ ipse comedit, existimās se dominū falconis acquisiuisse, ideo falcone mortuo nō tenet, arg. ff. de per. har. l. si quid possessor. §. sicut autē, & l. sumptū, & C. man. l. in re manda. & C. de iud. l. ex tribus. In ista q̄ pronūciauit elegans, & urba nus do. Vber. de Bonacurio supra dictū rusticū in asuma tione falconis fore condēnandū, argumētū dictarū legū di cētū q̄ si aliquis rē fabricēsem, quā bene poterat cognosce p̄ signū seu bullā quā in eius brachijs apparebat, quod occul tantū liberē fabricā uēdicant. C. de fabr. l. stigma. l. xj. & ali ter est dicēdū de eo qui p̄ medicamētō uenenū porrexit, ex quo homo perijt. ff. ad l. Aquil. l. qua actione. §. Celsus. Et dix it actionē Aquilianā non fuisse cōtra rusticū proponēdā, ut quidam ex aduocatis propofuerunt, & succubuerunt propter ineptā petitiōnē, quia rusticus non occidit, sed præ buit causam mortis, unde actio in factum fuit proponen da, & nō Aquilliana, ut proponatur per dictū §. Celsus, & C.

ADDITIO.

Comes. Istud est conf. Bar. quamuis ponatur hic pro tract. et ita habeo pro conf. Bald. in x. nol. conf. inc. cccxliij. Thom.

BARTOLI TRACTATUS DECIMVS QVARTVS

DE COPVLA ET, CONIUN- CTIONE

ADDITIO.

Copula. Istū pro tractatu Bart. alleg. domin. Francif. Patrinus in suo trac. de offic. & potest. c. sede uacante. in præludis in viij. col. in iij. præambu lo. in prim. & uide plura de copula & coniunctione per las. in l. j. in ij. col. cum iij. seq. ff. de iur. & iur. & ibi plenē scripsi in meis addi. Thom. Diploua.

CONIUNCTIO Quæ tria operat, ad ducit, repetit & coniungit. Adducit, ut l. ea tamē. ff. de leg. iij. & l. si de uxore, & arg. l. ad munic. & l. si quādō de leg. j. Repetit, l. si auia. de cōd. & demonst. & idē est de dī ctōe item, ut in rep. de leg. iij. Idem dicas de puncto qui regulariter ponitur p̄ con iunctione inter nomina substantiua appellatiua soluta, ut l. triplici. de uer. sig. & l. liberorū. §. præter hæc omnia. cod. tit. arg. l. pretia. ff. ad l. Fal. Item quo ad coniungendum de di ctione cum, ut l. Titia textores. de leg. j. §. nihil. & l. illi cum il lo. de usufruc. leg. & d. l. triplici. licet pariter non coniungat licet superius nominata, quia dictio cum, dispartitur. nam primum est principaliter, secūdum accessorium in hoc ex emplo, ut lego fundum cum instrumento, ut l. si cui. de fan. instruc. sed quando dictio, & interponitur inter contraria, tunc distinguit, l. coniunctione. de uerb. sig. & l. in usu, eo. tit.

Explicit tractatus copula, & coniunctionis.

BARTOLI TRACTATUS DECIMVS QVINTVS

DE DICTIONIBVS.

DICTIONE VBI INCLVDIT Proba tionem, ff. de act. & ob. l. actionum. dic ut ibi, & Dy. in reg. non dimittitur peccati. lib. vj. & de uer. ob. l. stipulatus. per gl. ff. si quis cau. l. si cum. §. fin. & c. j. de const. lib. vj. Dictione penitus, ponitur ut de ea habetur in l. iij. §. rī. de usu. rei iud. De di ctione decies millies, ponitur in auth. de hæc. & falc. §. ex hæ redatos. & §. q̄ sepē. de trien. & semil. Dictione multifariam, de ea ponitur in l. ne quis. De dictione illico, uide l. fin. C. de iud. nā inter duo uerificat. De dictione unā, auth. cassā. de episc. & cler. & C. de uete. iur. enu. l. ij. in fi. & l. iij. & l. si. C. de impub. & alijs subst. De dictione, id est, qualiter assumat, no. in l. qui liber. in prin. de uulg. & in l. ij. §. j. de oper. no. nunc. De dictione protinus, & continuo. l. si stip. sum. de uer. ob. l. ij. §. in amittenda. de acq. pos. Dictione quid, est no. incertitudi nis, ut per me in l. cōtē. de pub. Verb. meum, tuum, suum, ad directum trahitur dominium, ff. de relig. & sum. l. ij. C. si ager uerū. l. j. viij. dist. c. quo iure. ubi de hoc. Quid importat istud uerbū, dictū, qd. p̄missum, no. ff. de edil. edic. l. sciēdū. §. dictū. Quid importat idē, dic. l. cūm quaritur. de exec. rel iud. Dictione modicum, quantum tempus includat, no. si ager uerū. pe. l. fin. Verb. cadat, qualiter intelligatur, no. in ca. l. & eo. tit. & auth. de lit. §. sin autem. & in auth. ut nulli iudi cum. §. quia uerō. Dictione imō, quandoq̄ ponitur correcti uē, quandoq̄ pro ut, quandoq̄ pro uel, quandoq̄ dispositi uē. ff. de ha. inf. l. si ita scriptum. De dictione secundum, an inhæreat uerbo, cui adiungitur, dic. C. de contrahen. emp. l. fi. ff. loc. l. si merces. §. conductor. Dictione tantum est taxati ua, l. ij. C. de pat. qui fil. dist. interdum tamen extenditur in materia fauorabili, Bar. l. serui nomine. de usu. & l. illud. C. de fac. ecc. tetigi in l. si con stante. ff. sol. mat.

BAR.

BARTOLI TRACTATUS TVS XVI. DE FLVMINIBVS,

SEV TYBERIADIS, LIB. I.

ADDITIO.

Fluminibus. Adde quod iste tractatus est do. Bart. prout communiter te netur, de quo dicit Bar. Vero. in suo trac. de seruitutibus. in rub. alluuiou num. q. materia alluuiouum abundē, & subtiliter tractata fuit per Bar. in isto tract. Tyberiadis. qui etiā de alluuioue inscribitur. ad quem tractatū unusquisq̄ remittere poterit. Thomas.

TYBERIADIS EST REGIO iuxta flumen Tyberis constituta. est autē Tybe ris flumen, & est notabile in Italia partibus. Transit em̄ per urbē Romanā, quę cunctarū ciuitatū caput est, & magistra, & in eiusdē urbis territorio mare ingre dit, & ibi nauigabile est, & usq̄ ad mare retinet nomē suū, dicit autē Tyberis à Tyberio Romanorum Imperatore, à quo aliquas leges latas habemus, & sub hoc nomine flumen hoc in nostris legibus pluries nominatur. Hoc autē flumen, montē illū laudabilē circuit, in quo est ciui ras Perusina situata, & per eius territorū longo spatio transiens planities, & colles, & cætera loca ipsi flumini circumstania habet. Itē bene habitata edificijs multis, & pulchris orna ta, fructifera ualde, & delectabilia uiridaria esse uident. Cū igit à lectura uacare, & recreationis causa in quādā uillā p̄ Perulū, s. Tyberim constitutū accederē, incepti Tyberis circuitus, alluuioues, insulas in flumine natas, mutatiōesq̄ alui contemplari, & circa multa dubia, quæ de facto occur rerant, & alia quæ ego ipse ex aspectu fluminis excitabā, qd iuris esset, cepti aliqualiter intueri, nō tamen credens ultra procedere, ne recreationē, per quā accesserā, impedirē. Cūq̄ nocte illa dormire, propē diē, uisum est mihi q̄ ad me quidā homo ueniret, cuius aspectus mihi placidus erat, dixitq̄ hæc quæ cogitare ceppisti, scribe. & quia oculorū aspectione indigent, per figuras signa, ecce apportauit tibi calamū, quo mēsuras & figuras facies circulares, & lineam qua lineas du cas figurasq̄ formes. cui dixi, absit q̄ ea quæ ad iura perti nēt, per figuras signē. si enim facerē, longē plures essent dea riores, q̄ laudatores. tunc ille turbato uultu aspiciens ait, Bartole, cognosco q̄ modicū Dei habes, times em̄ de bene ficio derideri, quod uita Christi & sanctorū omnīū cōtradit, quia bene facientes nō curat cōtumelias, derisōes, & uer ba iniuriosa. Modicū etiā boni moralis habes. Timor enim hic per quē à bono recedis, illi uirtuti morali opponit, quæ fortitudo nūcupat. In te em̄ est bene agere, cui uerō arbitrij nō est, q̄ quisq̄ loquat. Cui uerecundus dixi, Tibi assentio. Sed primo motu ductus sic respondi dicendo in super, quæ erit uita huius operis inchoandi qui ait, Incipias igit securē, quia in eius operis prosecutione, dominus tecū erit, & multa tibi aperiet, quæ tibi incognita sunt. Surgēs igit cōfusus in gratia eius, qui in prosecutione mecū se futurū pollicitus e rat, istud opus incepti, & totū opus appellauit Tyberiadis, ut nō solum de ipso Tyberi, sed etiā de multis quæ in regione Tyberis occurrūt, in ipso tractent, putans congruū, q̄ sicut ab urbe Romana, iura omnia p̄cesserūt, ita qd̄ de Tyberi flu mine Romano dicit, ad flumina cuncta trahat. & id, scilicet opus in tres libros diuisi. In primo tractat de alluuioue. In secundo de insula in flumine nata. In tertio de aluco fluminis. in quo tertio primi libri figuras cōsideraui, penitus cōponē das, ipsasq̄ cōposui circa eas. Et tūc ij. libri figuras incepti, & cū ibi aliqua dubia occurrissent, & circa ea uehementius cogitarē, me uisitauit quidā frater Guido de Perusio, magnus Theologus uniuersalis in omnib⁹, qui meus fuerat, & erat in geometria magister, ibiq̄ erat non proposito remanēdi, sed tunc in surrexit pluuia magna, ita q̄ mecum pernoctare coactus est, & sic morari per diē integrā naturalē. Tūc dixi, Verē cognosco qd̄ in prosecutione operis dictum est, cū ipso prædicta cōtū, & figuras secūdi libri formare compleui, & Bar. de Fluminibus.

multa spiritualia gaudia ex collationibus spiritualibus secū habui. quod autē in ij. lib. dicturus erā, in mente seruauit, & cū omnibus istis Perusiu suum reuerfus, & ea reuidi, & sub forma infra scripta libellū composui, & uniuersitati nostræ tradidi sub anno domini M. cccij.

CAIUS, * Quod p̄ alluuiouē agro b̄ noa * Caius, l. adeo. §. stro flumen adiecerit, iure gent. acquit præterea. ff. de ritur nobis, § per alluuiouem auid uidet acq. rer. domi. adijci, quod ita paulatim adijcit, ut intelli I. Con. B. gerē nō possimus, quantum quoquo mō mēto tēporis adijciatur. q̄ si uis fluminis partē aliquā ex tuo prædio detraxerit, & meo appulerit prædio, palā est suā remanere. planē si longiori tempore fundo meo hęc a rit, arboresq̄ quas secū traxerit in meū fundū, radices egea rint, meo fundo uident acq̄sita esse. ff. de acq. rer. do. l. adeo. §. præterea. quod optimē fuit, hoc quod de iure genitū erat, in scriptis redigere, cum ex hoc contentiones uarię orī antur. Verba itaq̄ legis cōstruamus. ait lex, quod istud q̄ naturaliter accipitur, id est, quācūq̄ rē, ut ff. nau. cau. sta. l. j. §. ait prætor. siue igit terrā purā, siue lapides terræ cōmixtos adiecerit fundo nostro, nostrū efficitur etiam si fuerint genū ma, uel lapides pretiosi. Nec ob. Inst. de re diu. §. itē lapilli. quia loquit de lapillis in litore maris inuentis, qui in nulli us bonis sunt, hic de lapillis qui prædio nostro adijciuntur. Idem si ligna, uel aurū, uel argentum uel pecuniā prædio nō stro flumen adiecerit, nostrū erit, de quacūq̄ em̄ rex lo quitur, dū tū ita adijciatur q̄ terrā cohæreat, quod patet ex uerbo adiecerit, quod exponet, nec hoc fieret inuentoris pro parte, ut de thesauro dicit, in st. de rer. di. §. thesaurus. ff. de acq. re. do. l. nunquā. §. thesauros. ibi em̄ erat hæc pecunia ab antiquo posita, quæ thesaurus appellat, ut in d. l. dicitur. sed pecunia est per uim aquarū ab incognito loco transdu cta, & prædio nostro adiecta. Nec etiā ob. ff. de dam. in fec. l. hoc amplius. §. j. & l. ij. & de inc. rui. nau. l. ne quid. quia hoc intelligo q̄ cuius sint dictæ res adiectæ ignorat, aliās domi nij nostri nō efficerent, ut ibi, & inferius declarabit, & C.

ADDITIO.

- 1 Pretiosi. Bar. hic, q̄ si quis ligna, uel aurum uel argentum, uel pecuniā prædio meo adiecerit, nostrum erit. Frid. de Senis, conf. c. viij. ubi uoluit q̄ si ego ignoro cuius sint res in agrum meum delatæ, erit remedium, q̄ per iudicē fiet proclamatio, de quo Alex. de im. l. hoc amplius. §. de his autem. in. j. no. ff. de dam. in fec. Thom.
- 2 PER ALLUUIONEM. Hoc ab ipsa l. exponitur, ut patebit.
- 1 Ager est locus sine edificio.
- 2 Agri tres partes sunt.
- 3 Via media inter agrum, & flumen non impedit ius alluuiouis.
- 4 Ripa & loca quæ cedunt ripæ agro uenditō, an ueniant mensuranda, nisi dicatur.
- 5 Sapes prædiorum quæ in uijs publicis cohærent, & se habent sicut ripæ quæ sunt communes.
- 6 Fosse quæ sunt inter ripam et fundum, sunt eorum prædij quorū adhe rent, usus tamen eorum est publicus.
- 7 Fosse quæ sunt inter uiam & fundum.
- 8 Ripæ quæ sunt in fundo, qualiter mensurentur.
- 9 Concavitas sulcorum quæ est annalis ratione culturæ uel aquæ deriuat, de non mensuratur.
- 10 Fosse agri dicuntur fieri ad perpetuam utilitatē.
- 11 Montes regulariter sunt inculti, & magne magnitudinis. Colles uerō mediocris altitudinis, et culti, & distinguitur mōs à colle est matione circumcolentium.
- 12 Vallis dicitur locus montibus, uel collibus circumdatus.
- 13 Planus dicitur quando est latus, & partes sunt æquales.
- 14 Vallis qualiter à plano distinguitur.
- 15 Aequalitas in plano qualis esse debeat. Planus quādo dicatur notabiliter in uiam partem pergere.
- 16 Fosse agrorum & ripæ uiarum quæ sunt in plano, plani sunt.
- 17 Statutum puniens factum in plano Tyberis, habet locum in facto in fossis agrorum uijs & ripis plani.
- 18 Factum in loco, in quo propter attractionem aqua uersus flumē uergit, an di

Gg

an dicitur commissum in plano Tyberis.

b AGROR. † Ager in iure est locus quidam, qui sine edificio sic appellatur, ff. de uer. sig. l. fundi. quid ergo si cū domum iuxta flumen habere, ibidem per alluionē flumen adiecerit?

a Certē mēdū erit, idcirco enim legislator agri nomine uisus est, ut ostēdat alluionē respectu soli fieri, nō adificij superimpositū. Et ad hoc etiā ostendendū in infer. ori parte legis, quā s̄ retulimus, prædij, & fundi nobis facit mētionē, quorum appellatio generalis est, etiā ad adificia, ff. de uer. ob. l. locus. & l. qd. & l. fundi. Sed cū † agri tres partes sunt, ipsius agri planities. Item loca quæ ripæ cedunt, scilicet ex quo primō a plano uergere inceperint, usq; ad aquam, intelligēdū est de his quæ incipiunt pergere propter attractionē aquæ. ff. de flu. l. planē. & ibi no. hē ripa, hoc est, id quod flumē continet, naturalē rigore cursus sui retinens, ff. de flu. l. j. §. ripa. Quid dicitur adijci, potest queri, sed nō. cui cūq; dicitur partium adijciat, satis est qd appareat, quia † si uia media esset, ius alluionis nō impediretur, ff. de acq. rer. do. l. maritus. & idēd gl. inst. eo. §. praterea. in gl. dicit exponendo super uer. adiecit, ponendo iuxta prædij † quare qd ager uendit, an ripa & loca quæ ripæ cedunt, ueniant mensuranda, qd nō uidetur ff. de conc. emp. l. litora. In contrariū facit qd s̄ dixi, & uidet casus, ff. de fun. inst. l. prædia. §. ita legati. & ibi no. pro quo facit qd d. l. litora. loquitur in litorib; maris, quæ cōia sunt. ripa aut fluminis sunt eorū, qui prope ripas prædia possident, ff. de re. di. l. riparū. Rñ qd prædia nō ueniūt mensuranda, nisi si dicitur, sicut dicitur in limitibus fundi, quæ cohererent uis publicis, ff. de peri. & cō. rei uen. l. id quod. §. j. Ratio autē est, quia prædia nō uendunt, sed magis rei uendit accedūt, qd apparet, quia per se uendī nō possent. Cū em̄ ripa riuus sit cōmunis de iure gentiū, apparet qd proprietatis sola per se esset inutilis, cū semper daret usus alteri, ff. de usur. l. iij. nō idēd per se nō censet, sed alteri cedit, & hoc uult dicere tex. d. l. id quod. §. j. de peri. & cō. rei uen. qd no. Ex illo colligitur, qd si sit se habent ripa quæ sunt cōmunes, ita et. am se habēt sapes prædiorū, quæ uis publicis coherēt, arg. d. l. id quod. §. j. Et † quod s̄ dicitur est, idē intelligo de fossis quæ sunt inter uis, & fundū eadē ratione. Ille enim fossa sunt eorū, quorum prædij adhaerent, quod patet, quia ripa uis est ipsorū utilitates prædij, l. maritus. de acq. rer. do. & Inst. de rer. diuif. §. ripa. ergo fouea quæ est inter illā, & fundum nostrū, est nostra, ff. de aqua plu. arcē. l. ij. §. postea. & ibi no. Via autē non potest dici, quia per illā non itur nec cōmunicatur: ergo nō est uia, l. ij. §. ait prator. ne quid in loco pub. puto tamē qd uis sit publicus, sicut uisurū, quod s̄ dicitur est. Idē intelligo de fossis quæ sunt inter uis & fundū, eadē ratione. Nec prædictis ob. l. prædia. §. ita legati. de fund. inst. quia ibi loquitur in aggeribus, & fossis quæ sunt inter ipsum fundū, & sic iura proprietatis, & usus domini ipsius fundi. unde cū uendunt, ueniunt mensuranda. † Sed dubitat qualiter ista fossæ quæ sunt in fundo, mensurantur, uidelicet an mēsurantur superficies quæ sit a latere foueæ, & quæ sint in fundo foueæ, an uerō mēsurantur cū toto agro, sicut si foueæ plene essent? Rñ ager dicitur ab agendo, s̄m Hugutionem, & sic ab actu, quia per eū possunt boues, & alia animalia duci, quod importat nomen actus. Si igitur fouea esset ita plana, & eius latera ita lata, qd la borarent, uel laborari possent cū bobus, dico eam mensurandā. Si uerō, ut sæpe accidit, ripæ foueæ sunt cretæ, ita qd per eas iri & agi non possit, tunc foueæ nō mensurantur cū fundo, ac si plene essent, & ita obseruaf. Ita dico † quod de ripis quæ in fundo essent, ut si quidē cū bobus coli possent, eorū superficies ueniat mensuranda, sicut si ita essent cretæ qd sic coli non possent, tunc em̄ mēsuratur solum quod dicitur ripa cōtinet, sicut si in fundo aliquis murus esset, eadem ratione prædicta uera, nisi aliter adū sit expressē, uel tacitē. id quod §. j. de peri. & cō. rei uen. Dico autē tacitē, puta si ad mensuram aliquod prædij uendideretur montuosum, saxosum, uel plagiosum, seu riposum. licet em̄ hoc proprie agi non potest, tamen mensurabitur, sicut enim actū uidebitur. De concantitate † uerō sulcorū, qui sunt annalis culturae, uel aque deriuanda, ut ff. de aqua plu. ar-

cen. l. j. §. de eo opere. dico in mensura rationē nō habendā, quoniam illa non est forma agri perpetua, sed cultu rā cōu-
 10 la factū. foueæ † uerō agri ad perpetuā utilitatē fieri dicuntur, ff. de impen. in re. do. l. impenia. Eius autem quod dixi prædij quod totū est riposum, uel plagiosum esse mensurandū. contradicere uideatur quod s̄ dixi, ripa & loca quæ ripæ cedunt, per se non posse uendi. Sed respon. omnia loca quæ a plano incipiunt, uergere usq; ad aquam, intelligēdū est, propter alluionē aquæ. si em̄ intra duos montes uadat flumen, non oēs pendentie montis dicitur ripæ, quoniam naturaliter uergent uersus aquā, d. l. pe. de flum. Huius gratia † quid sit planities, inuestigandū est. Ad quod sciendū est, habita notitia eorū quæ planē opponuntur, ut mons, uallis, collis, & similia, mons locus altus est, l. si a des. §. de ser. ui. urb. præd. quod intendo de magna altitudine. quod d. j. dicam. dicitur aut mons, s̄m Hugutionē, & Papā a mouendo percentrar. ū, quia non mouetur, quod intelligo non de ea immobilitate quæ uniuerse terræ congruit, sed quæ a nō mouetur, sed cet per culturā, id est, non colitur, terra enim que colitur, bene mouet. Durat igitur mons usq; ad locū, quo colu incipiunt pendere. Igitur montū appellacionē nō cōtinetur, quia ibi terminat mons, & ita utitur, nisi certū loci usus aliter se haberet. si tamen intra montes essent aliqua cula, montis appell. continetur, sicut pars, appellatio. totius, ff. de rei uendic. l. in rem. §. quecunq;. Collis autē ab altitudine montis dici potest. Proprie autē collis dicitur a colēdo, quasi me diocres montes, quia coluntur. Ita exponit gl. scriptura diuine super illo uer. psalmi. Montes exultauerunt ut arces, & colles sicut agni ouium. Sunt em̄ montes, magne altitudinis, & cōmuniter sunt inculti. Colles uerō mediocris altitudinis, & cōmuniter sunt inculti. Intelligo autē colles habētes altitudinē propriam non cont. nuatam cū montibus, nō habentibus maiorē altitudinē. Si enim continuarentur, tūc si essent culti, dicerentur pendētes montū, ut dicitur est, tamē in nonnullis partibus locus magne altitudinis, licet cultus dicitur mons, & locus parte altitudinis, licet incultus dicitur collis, d. distinguunt ergo mōs a collis altitudine, uel cultura, uel æstimatione circumuolentū simile ff. de flu. l. j. §. j. Vallis uerō dicitur locus † montibus, uel collibus circūdatus, a uallo uallas, qd idē est quod circūdare, & est loc' plan' partē seu mediocris magnitudinis. Plan' dicitur † a platos Greg. ce, qd idē est quod equalitas, s̄m Pap. a. duo igitur requiruntur. Primō, qd sit latus. Secundō, qd sint eius partes exequalēs, id est, æqualiter plane, ita quod uia aliam nō superexcedat. Distinguit ergo † uallis a plano, circūdatōe. Potest em̄ planus esse non circūdatus a montibus, uel alia altitudine, & iuxta mare. uallis autē non dicitur nisi ab altitudine circūdata. Item dicitur etiā latitudine, quia si sit locus parua latitudinis montibus, uel collibus circūdatus, tūc dicitur uallis. Si autē est magne latitudinis, tunc dicitur planus. hoc autē fiat in opinione circūuolentū. Differt etiā qualitate, quia uallis dicitur etiā si habet cōtinuitatē. Planus autē equalitatē requirit: equalitas autē † qualis esse debeat, dubitari potest. Puto autē omnimodā partem que pergit. Vix enim reperitur locus qd al. qualiter in aliquam partē non pergat, saluē tū ut profusus aqua demonstrat. idēd dixi sufficere, qd notabiliter pergat. Simile ff. de edi. edic. l. cum ædes. notabiliter autē in unā partem pergere probabiliter dici potest, qm̄ inde aqua profusus multa de terra auferit, ita qd eius usum, & culturā faciat deteriorē. ff. de aqua plu. arcen. l. j. §. fin. & arg. de ad. l. edic. l. j. §. scil. edum. In his autē multū circūuolentū opi. facit. † Fossæ agrorū per uiam ripæ ipsius plani sunt, loquor autē de plano totali, ut si de plano Tyberis loquitur. Sicut enim fossæ quæ sunt in fundo, fundi sunt: ita quæ sunt in totali plano, plani sunt, l. prædia. §. legati. de fund. inst. & statuta que loquuntur de his que in plano Tyberis committunt, locū habent in his que in dictis foueis committuntur, & ripis cōmitti con-
 17 tingeret. † Quid ergo si committeret in eo loco, quo pperit attractionem quæ uersus flumen uergit, an in plano Tyberis dicitur esse commissum? Videt qd non, d. l. pen. ff. de flu. ex quo a plano uergere inceperit, licet dicitur a separationem de-

notet, ff. de act. emp. l. ratio. §. fin. ergo ille locus sic uergēs est separatus, & distinctus a plano. Rñ si quaratur, an talis loc' appellat. one agi mei continetur, dicendū est qd non, per rationē prædictā. Si uerō quaratur, an totalis planus, Tyberis appell. contineatur, attendendū est, si quidem flumen planū uadit, ita qd ab utraq; parte fluminis planū Tyberis nominetur, quod in dicto loco fieret, in plano fluminis factū esse diceretur, quoniam etiam quod in ipso flumine fieret, in tali plano, sub totali appellatōe nominato factū esse diceretur. Cū enim ipsum flumen aditus & exitus ab utraq; parte unius plani appellacionē contineatur, ergo & ipse fluuius aliās flumen per mediū dirimetur, nec esset unus planus, sed plures plani. arg. ff. de uer. sig. l. recē dicimus facit & est quæsi casus, quia quod sit in aqua putei, in ipsa re factū dicitur, ff. de aqua quoti. & æst. l. qui in puteum §. is qui in princ. qd si in illa parte fluminis essent montes, uel colles, tunc ille locus propter aquæ attractionem uersus plani appellacionē non contineret, sed flumens desinit, & locus ille ripæ fluminis cedit, d. l. pen. de flum. nec etiā ipsum flumen alium de habet aditū, arg. ff. uti pos. l. si duo. §. si. s. ædes. cum simil.

ADDITIONO.

a Agri. Bal. rub. ff. de acq. rer. domi. Are. §. quod si per alluionem, in s̄. de rer. diu. Thom.

b Gratia. Fel. c. Rodolphus. xvj. col. uer. de uallibus. de rescrip. tomol. cōf. xxxv. in vij. uol. incipien. consideratis his. Thom.

1 Ager dicitur noster, ut habeat locum alluio non solum respectu dominij, uel quasi, sed etiā iure pignoris, uel ususfructus, uel quouis alio modo.

2 Via intermedia agro non impedit ius alluionis.

3 Prædia ciuitatis quæ coluntur, sicut priuata habent ius alluionis.

4 Aditum per alluionem plateæ uel campori, cui acquiritur.

5 Aditū alluionē loco sacro, uel religioso, uel alicui cœmeterio, ei nō acquiritur, & in nullius bonis est, & occupanti conceditur. Locus sacer intermedius impedit ius alluionis.

c **N**O S T R O. † Nostrum a quidem quantū ad præsens spectat, ager dicitur quod siue ad nos pertineat iure dominij, uel quasi, uel iure pignoris, uel ususfructus, uel quouis alio, si enim ager ad nos spectat iure dominij, eodē iure alluio pertinet, ut hic. Et idē si quasi dominij, ff. de publ. l. si sponus. §. quod tamen per alluionē. idē si pignoris, ff. de pig. act. l. si conuenerit §. si nuda. de p. g. l. si fundū in princ. Itē si ususfructus, ff. de usufruct. l. itē si fun. §. j. plus est, quia si fundus ad nos. spe quādā spectaret, illo iure ad nos spectaret alluio, ff. de leg. j. l. quod iure §. j. eodē enim iure quo fundus ceteris, item licet hic dicat agro nostro. Inst. eo. §. praterea. Dicit agro tuo, intelligo autem qd sit alicuius, id est, ad aliquē iure priuato pertineat. † Si enim esset iuris publici, ut uia, tunc in ea adherent, & iuris publici non efficieretur, sed eorum quæ prope uiam prædia possident, ff. de acq. rer. dom. l. Martius. & Inst. de rer. diuif. §. riparū, quæ autem sint † prædia ciuitatis, non tamen in usu publico, sed p. ciuitatem coluntur, sicut per priuata, ea ius alluionis habent, sunt enim tanquam priuata, ff. de cōtrahen. emp. l. sed celsus. in princ. † Quid dices si alicui campo, in quo sit forum, uel forte plateæ per alluionem flumen addiderit. Rñ. isti campi plateæ sunt, platea autem secundum Hug. & Pap. idē est quod uia ampla, seu uia lata, ergo, & c. sed uia cadit iure publico non efficitur, d. l. Martius. † Quid autem si alicui loco sacro, uel religioso flumē adiecerit, uel alicui cœmeterio, uel loco aliter consecrato. Rñ. ei non acquiritur, non enim est ager noster, sed in nullius bonis est, ff. de rer. diuif. l. j. Nec potest dici, qd queratur ei, qui ab alia parte loci sacri prædia possidet, locus enim sacer medius impedit acquisitionem, licet ei non impediret, ff. de aqua plu. arcen. l. si prius. §. sacro. & de ser. l. seruitus. §. fin. Non enim potest dici, qd locus sacer ita dicatur prædij, sicut dicitur de uia, d. l. Martius. Via enim destructa, suppletur a prædio uicino, l. si locus. §. si ff. quemad. ser. amit. qd de loco sacro non reperitur Puto autem qd talis alluio in nullius bonis sit, sed occupanti cōceditur, sicut in alluione, quæ agris limitatus accedit, ff. de flu. l. j. §. si insula. & §. se q.

ADDITIONO.

a Nostrum. No. qd si arbor tua in fluminis delata ui agrum meū se coaluit cū terra, an efficitur mea, et an poteris agere cōtra me ad æstimationē arboris, Cas. l. hoc amplius. §. de his aut. et ibi Alex. in ij. no. ff. de dā. inf. Tho.

1 Flumen publicum dicitur, quod perpetuō currit, quæ autē in hyeme currunr, & non estate, priuata sunt.

2 Flumen priuatum nihil tribuit per alluionem, adijcere tamen potest.

3 Torrentia seu fossata agrorum, cur priuata sunt.

4 Fossata postea in confinio duorum prædiorum, communita sunt.

5 Fossatum existens prope finem prædij, de quo apparent instrumenta antiqua, in quibus possessores emerunt prædia a latere, qd intelligatur esse eorum, qui prædia a latere possident.

6 Ius alluionis an habeat locum in riuis, remissiuē.

7 Si ripa fluminis, quæ erat iuxta prædium, corrui, ita ut flumen aluē mutet, aluē acquiritur prædio.

8 Stagnū, & lacus, si priuata sunt, non habēt ius alluionis, sicut si publica.

d **F**LUMEN. De flumine publico loquor, & ita declarabitur mus ut patet in ea parte legis, quā in ij. lib. declarabitur mus, per quæ exprimitur, qd loquitur de flumine, quod est iuris publici. probat, Flumina † sunt quæ perpetua sunt, ff. de flu. l. ij. §. ij. & idēd gl. inst. de rer. di. §. flumina. super ier. qui dicit qd flumina omnia publica sunt, exponit omnia, id est, perpetua, ut Padus, & Rhenus. Quæ dā uerō sunt priuata, ut fossata in agro posita, quæ quādoq; non. ita sunt uersa gl. hē Roff. in libellis super interdicio, ne quid in flumi. pub. dicit, qd flumina que in hyeme currit, in ætate nō, sunt priuata, & bene dicit, ista em̄ uocant torrentia, ff. de flu. l. j. §. torrens. Si igitur † priuata sunt, per alluionē nemini possunt aliquid tribuere. si em̄ cursum mutant, semper solū remanet eius, cuius primō erat. Quod autē dixi per alluionē nō posset adijcere, intelligas apponēdo, ita qd prædiū extendat, supponēdo uerō potest adijcere, sicut pinguedo agri superioris adijcit agro inferiori. l. j. §. ff. de aqua plu. arcen. Et si † quarat, a cur priuatorū sunt ista fossata, seu torrentia. Dico hoc factū esse. Potest em̄ probari, qd p. alicuius prædij aqua prorupit, & fossatū fecit, uel inter prædia plurium aqua uis, tunc s̄m terminos ante quos prædia erūt diuisa, & alia fossata. Vel si potest probari, qualiter sunt ab antiquo possessa. qd si, ut sæpe accidit, nullū istorū, uel aliud sufficiens possit pbari, tūc puto illorū esse, qui prope ab utraq; parte prædia possidēs, cuiuslibet usq; ad mediū, arg. eius quod dicit de insula & aluē dimisso. ff. de acq. rer. do. l. adeo. §. & quod si toto. & quod dicit in ij. & ij. l. b. hui' expressum esse cōpeties. ff. de aqua plu. arcen. l. ij. §. praterea ubi tex. dicit, si in confinio fossa posita sit, & gl. exponit in confinio, scil. cet duorum prædiorū, & sic erat cōmunis fouea. † Et sic infert, qd eo ipso quod est in confinio prædiorū, est cōmunis, qd etiā expressus declarat tibi tex. dū dicit, eam partē quæ tibi accedit, & sic expressē innuit, qd eis qui ab utraq; parte possident, prædia accedūt, quod intelligo nisi ea fossata essent in usu publico, tunc em̄ dicerentur publica, ff. ne quid in loco pub. l. ij. §. hoc interdiciū. & est expressum. ff. ut in flumi. publico nauig. lic. l. j. §. fossa. † Sed quid si reperiant instrumenta antiqua, in quibus possessores prædiorū a latere emerūt prædiū, & prope finē appositū fuit fossatū. Videt ad eos pertinere. Ipsa em̄ emittimus, nō cōfines. pro quo facit quod fundi nihil est, nisi qd intra se cōtinet, ff. de act. emp. in princ. Credo qd similiter intelligat esse eorū, qui a latere prædia possident, ut s̄. pbatū est. Nec ob. quod fines nō emunt, quia fateor, sed tamen possibile est qd rei uenditē accedunt, sicut si emerūt fundū, & accessiones, & ponent pro fine ripā fluminis. b sicut etiā ponent pro fine uia, quo ad quid fundo cedit, ff. de acq. rer. do. l. Martius. Nec ob. d. l. fundo, quia illa regula, quod fundi nihil est, nisi quod intra se continet, patit exceptiones per alias regulas, uel leges. ut in aqua ductu, qui est extra prædiū, ff. de cont. emp. l. si aqua ductu. & in limitibus prædiorū, & in uis, ut s̄. dicitur est. & in tali fossato, ut d. l. ij. §. praterea. de aqua plu. arcen. † De riuis uerō, & alijs nominibus fluuio rū, seu quæ aquarū cursus significant, quid iuris sit, & an in eis alluionis sit ius, in ij. lib. ubi de insula tractabimus, dicitur.

7 cetur, quoniam tex. l. j. ff. de rivis. de hoc ibi facit mentionē. Sed quare, quid si ripa prædij versus flumen naturaliter se extendit, quia forte ibi erat lapidicina crescens, de qua dicitur, ff. sol. mar. l. divortio. §. si uir in fundo. & euidenter uidetur Pius apud modicē Pisanū, in lapidicinis marmoreis, uel in terra motu fluminū, ubi ripa creta corruit, & ipsa iuncta prædio remanens fluminis in alueo per eū locū cessare fecit. Rñ. puto totū locū domino prædij accedere, sicut p alluionē: oēs em ista accessiones quæ diuina natura obueniunt, nullo facto humano interueniente, eiusdem naturæ sunt, ff. de usufr. l. i. §. si fundi. §. j. & hoc uidetur sentire Azo, in summa. Inst. de rer. diuis. siue em flumen prædio meo addat, & propter hoc ab eo simpliciter recedat, nihil addēdo nobis accretis, ff. de acquir. rer. do. l. Martius. hoc autē nihil addēdo recedit, sed ab eo recedit naturali impulsu. Istud autē incrementū qd' quandoq; ripa naturaliter excrecente cōtingit, dici potest alluio, quia latens incrementū est: qñ uerō ruina, uel terræ motu cōtingit, potest dici incrementū aluei recedentis, de quo dicemus in tertio libro huius operis, cū enim repētē fuit, al luuio non est. De lacu uerō, & stagno dicendū est, qñ loc' & stagna sunt priuata, tūc non est dubiū, q; per alluionem nō uni detrahit, nec alij addit, sed locus ille q; inundat aque, lac' uel stagni citā ita inundatus remanet eius, cuius primō erat, ff. de acq. rer. do. l. lacus. de aqua pluuiæ arcenda. l. uicinus. §. si. Quidā lac' & stagna sunt publica, & hoc duob' modis. quandoq; em sunt publica, id est, Reip. & ibi nullus piscat, nisi cui Reip. cōmiserit, ut in lacu Perusino, tūc idē q; si essent priuata, ff. de cōt. emp. l. sed Celsus. quādā sunt publica, ut in usu publico, cū em quilibet piscat ad placitū, tūc addit & detrahit per alluionē, sicut flumina publica, ff. de uerb. sig. l. litus, & ff. ut in flumi. pub. na. l. i. j.

ADDITIONO.

- 1 *Quærat. Plures quæstiones de fossatis, uide per Fel. c. Rodolphus. xvij. col. de rescrip. Bar. l. prædia. §. si ita legauit. & ibi scripsi, in apostil. mea. ff. de fun. inst. Thom.*
- 2 *Fluminis. Alex. cens. xliij. vj. nol. c. omisiss argumentis. in secunda col. ubi plenē ponit de doctrina Bart. hic. & est duplicatum in cons. cxx. in ij. uol. et ibi Bal. rub. ff. de rer. diuis. in vij. col. in f. & seq. Tho.*

- 1 *Adiecta dicuntur que ita adiunguntur, ut uniantur. Quicquid alluione adiicitur, & unitur prædio nostro, nostrum est.*
- 2 *Proiectum per flumen in agrum nostrum, nostrum non est, sed conceditur occupanti.*
- 3 *Arena adiecta alluione fundo nostro, nostra est.*

ADIECERIT. Adiecta dicuntur ea, quæ ita adiunguntur, ut uniantur, ff. de rei uendic. l. in re. §. i. & quæcūq; uniri autē dicunt, qñ partes inuicē cohærent, apparet em euidenter id quod per alluionē addit, alteri prædio cohæreret. si quid aut sit quod adiecta, ita quod cohæreat, siue terra, siue lignum, siue res, nostrum erit. Mud autē t' quod p flumē in nostrū proiecit, quod nō cohæret, licet nullus sit, tamē nostrū nō est, sed occupanti conceditur, ut patet in epibus, & fauo mellis ab apibus facti, ff. de acquir. rer. do. l. naturalē. §. apium. Inst. de rer. diuis. §. apū. Hic etiam apparet q; fundi nō est, nisi quod intra se cōtinet, ita quod sit affixum, ff. de acq. emp. l. fundi. in prin. facit ff. de acq. poss. l. ij. §. Nera-tius. t' Quid autē dicemus de arena, cuius partes inuicē non cohærent, an nostra efficiat. Rñ. cū hac materia terra sit, nec cuius sit appareat, cū ipso fundo cōfundi dicit, sicut dicim' pecunia mista cū pecunia, ff. de sol. l. si alieni. hoc autē apparet q; omnia incrementa fluminū, quæ sūt p alluionē, sunt addi tamēta arenosa. De isto igit iure s. dixi, sic sentio, ut gl. sentit. **IURE GENT.** Hoc est ius quo oēs gentes utunt, ff. de iust. & iur. l. ij. §. si. competit ergo istud ius deportati, & cæteris q; iura ciuilia perdidit, ff. de pœn. l. quidam sunt.

Adiectum alluione, nobis acquiritur ipso iure, absq; facto hominis. Adiectum alluione agro, possidetur eo iure, quo possidetur ager. Alluio non habet locum in agris limitatis. Agri limitati, dicuntur agri capti ab hostibus, & inter milites diuisi. Territorium unum si Princeps diuidit inter plures, dicitur ager limitatus, & non habet ius alluionis.

- 5 *Territoria diuersa si diuersis integrè assignantur, nō dicitur agri limitati.*
- 6 *Alluio non tribuit iurisdictionem, sicut tribuit dominium rerum priuatarum, & nu. ix.*
- 7 *Iurisdicō s' iuris publici. Et qualiter sit iuris publici.*
- 8 *Iurisdicō si diuidatur flumine, quælibet ciuitas uel domin' habet iurisdicōnem in ipso flumine, usq; ad mediū.*

ACCVIRITVR NOBIS. Acquiri nobis intel-ligo eo iure, quo ager primū ad nos pertinebat, ut supra dictū est, cū expolimus uerbum nostrū. & sic acquisitio ipso iure gentiū absq; alicuius hominis factio, an autē sic acquiri dicat, ut possideam' quod per alluionē adijciat, dubitari potest, sed cū hoc' t' qd' adijciat, pars primi agri sit, non nouus ager, puto qd' id quod adiectū est, sicut prim' ager possidet, ar. ff. de acq. poss. l. ij. in prin. In eadē opinioe quis uidetur esse, ut uelit totū fundum possidere, ff. de leg. l. si ex toto. in prin. & l. quod in rerū. §. pe. t' Prædicta autē nō habent locū in agris limitatis, ff. de acq. rer. do. l. in agris. & ff. de sta. l. j. §. si in insula. Quid autē sint agri limitati, ibidē iuris dicitur, explanat, hoc est, ager captus ab hostib' & diuisus inter milites, ut sciret quid cuiq; datū esset, quod uenisset, & quod in publico relicto esset. d. l. in agris. in fi. Si ergo Princeps unū integrū territorium uni assignaret, nō erit ager limitatus, ut hic patet, quia nō est diuisus. Et hoc uult d. l. in agris. dū dicit q; si ager totus apud Reip. retinet, nō est ager limitatus. t' Sed si unū territorium Princeps inter plures diuidit, tunc agri limitati sunt, nec ius alluionis habent, d. l. in agris. & de flumi. l. j. §. si in insula. ratio huius potest esse, quia post q; Princeps limitatē decedit, uult quod d' semper limitatē possideantur, ut semper sciat quantum habuit beneficio Principis. Nec potest dici q; habuit beneficio fortuna: uel dic q; ratio est, quia flumina loco censitorū habent, hoc est illorū officialiū, qui propter censum accipiunt de iure unius, & dant alteri, sicut dicit officialis nō possunt mutare concessionē faciā p Principem, ita nec flumen, arg. ff. de acq. rer. do. l. ergo. §. pen. Sed huic rationi cōtra dicitur expositio Azo. quā facit in sum. inst. de rer. diuis. ubi dicit, flumina habent loco censitorū, id est, ita dicit & principū, uel iuris autoritate, idē nō habent ius alluionis, quia pro illis prædij nō tenent soluere faciones, Idē in alio grauati, C. de fun. l. i. §. h. xj. Vel dic nō esse rationē quærendā potest habemus determinationē, in agris igit limitatis nō habet locū ius alluionis. t' Sed quid si plura territoria capiant, & quodlibet territorij per se in integrū diuisis milibus assignent. Rñ. nō esse agros limitatos, sicut si unū integrum uni assignent, ut dictū est, arg. ff. de uer. ob. l. scire debemus. ij. respon. t' Quare si territorij, & iurisdictione ciuitatū & episcopatuū sunt diuisa & terminata per cursum alicuius fluminis, an sicut flumē accipit de iure unius, & dat alteri iure dominij, ita facit in iure iurisdictionis? Et uidetur q; iurisdictione nō mutet, sunt em limitatē a principe, ergo uident agri limitati, d. l. in agris. Et sic dico q; hoc non apparet, dicā ista limitationes sunt antiquæ, & a tēpore cui' memoria nō existit, ergo habent iure cōstitutionis p principi, ff. de aqua quo & asti. l. hoc iure. §. dicitur a quæ. & sic uident limitati. Sed hac ratio nō est sufficiens, ponē em q; primi cept nō diuisit territoria, uel sicut diuisa inuenit, diuisa seruauit, & tūc agri limitati nō dicunt, ut dictū est. Vel dicam', quod iurisdictione nō mutat, quia alluio ea quæ sunt publica, in alium nō transfert, arg. l. maritus. ff. de acq. rer. do. Sed huic obstat quod s. dicitur est, super uer. nostro, quia ea quæ sunt publica, hoc est, ciuitatis, in usu publico, ius alluionis habet, cuius gratia uidentur est, t' an iurisdictiones sint iuris publici? & cōstat quod sic, ff. de iust. & iur. l. j. §. ius publicū, ubi, magistratibus, &c. Secūdo uidentur est, qualiter iurisdictiones sint iuris publici, an tamquā ea quæ sunt in usu publico, an tamquā ea quæ sunt ciuitatis, ut priuatus possidet. Ad quod sciendū est, quod sicut pater & filius, domin' & seruus sunt correlatiua, ita iurisdictione est quædam relatio domini in subditos, & sicut pater habet ius in filij, ita filius cōtra patrem habet quædam iura petendi alimenta, & similia ita in iurisdictione, subditi habent quod dā ius petendi iurisdictionē a superiore, & si ille denegat, delinquit & puni, ut in

auth. ut disse. iud. in prin. & ff. & C. de magi. conue. cum si. & istud est ius publici, tanq; ea quæ sunt in usu publico, quilibet em potest a magistratu iustitiā petere, d. l. §. publicū ius. de iust. & iur. Alio modo cōsiderat iurisdictione, put est in ipso magistratu, ciuitate, Comite, uel Barone, & isto modo iurisdictione est ius publici eo modo quo sunt ea quæ ciuitas possidet, ut priuat'. qd' patet, quia nō quilibet de ciuitate uiuif, sed solūm cui resp. permisit, & ea quæ inde percipiunt, ut multa, pœne, banna, & similia ipsius ciuitatis, uel dominij sunt tamquā priuata, ff. ne quid in loco pub. l. ij. §. hoc interdicit. Itē uidentur est t' utrum iurisdictione cōpetat quilibet ciuitati, uel domino, & in ipso flumine usq; ad mediū ipsius fluminis terminantis. Et respon. q; sic, quia omnia quæ sunt in cōfinio, sunt cōmunia eorū, qui ab utraq; parte possident, l. arbor. ff. cōmu. diuis. de aqua plu. arden. l. ij. §. præterea. & de acq. rer. do. l. adeo. §. si. & sic de omni eo qd' cōmiscet in ipso flumine, quilibet habet iurisdictione usq; ad mediū fluminis. t' His præmissis in q. proposita, cū in ipso flumine, & solo ipse ciuitatis domino, uel alteri' loci domino, uel episcopo cōpetat ius iurisdictionis tamq; ius priuati, & sic tanquam ad hoc flumē est priuati iuris, dicendū est indubitatē, q; per alluionē, hoc est, per additionē, quæ fiat a flumine, nō adijciatur, uel detrahit iurisdictione, sicut s. dicitur est de lacu, ff. de cont. emp. l. Rutilia Polla. de aqua plu. arden. l. uicinus. §. fin. de acq. rer. do. l. lacus, arg. ff. de aqua quo. & asti. l. si hoc iure. §. si aquam. sed facilius est solutio, si bene inspiciatur.

ADDITIONO.

- 4 *Hoc. Alex. l. j. in prin. & in antep. col. ff. de acq. poss. l. i. l. ij. in iij. col. ff. de acq. poss. Thom. Diplo.*
- 5 *Diuidit. Alex. l. extero. in prin. ff. de leg. j. ubi doc. Bar. hic. Soc. cōf. clxxxj. in iij. col. Thom.*
- 6 *Territorium. Bar. Veronē. in suo tract. de serui. in rub. de flumi. priuato. & lo. de platea. l. si in fi. C. de fun. l. i. lib. xj. & apost. Franc. de curte. l. j. vij. col. in addit. Alex. incip. confertur. ff. de iurif. om. iud. & cōf. lxxvj. in ij. col. & seq. Thom.*
- 1 *Intelligere non comprehenditur per uisum.*
- 2 *Testis deponēs p uerbiū intellexit, nō probat, nisi exponatur, id est, uidit.*
- 3 *Alluio probatur per tres testes deponentes, q; uiderunt minutatim incrementum allatum.*
- 4 *Confines reperi fracti in domo presuntur fracti ab eo, qui remansit ad custodiā.*
- 5 *Relatum factum in consilio presumitur ab eo solo qui exiuit.*

PER ALLUIONEM. Aut id uidetur adijci qd' ita paulatim adijci, ut intelligere nō possimus quantum quoquo momento tēporis adijci. Ista uerba legis sunt, sup uerbo ait, momento tēporis, sic ait. nā si tota die figas intuitū, imbecillitas uisus tūc subalita incrementa percipere nō potest, ut in cucurbita ostēdi potest, unde dicitur latēs incrementum, ut inst. eo. §. præterea. Ista uerba gl. sumpta ex sum. Azo. inst. de rer. di. Et aduertēdū est, t' qd' illud qd' tex. dat intelligere, gl. intelligit, hoc est, p uisum cōprehendere nō potest, & merito. Ut em naturales dicūt, una est uis' intellectiua, quæ intelligit, & hæc eadē in homine mediāte organo oculorū, uidet, & p aurē audit, & sic de simi. Hęc autē expositio licet t' uerbis legislatoris cōgrua sit, in dicto nō alicui' testis cōgrua nō esset, q; de eo debet deponere, qd' simpliciter sensu corporis percipit, ff. de test. l. q; testamento. §. si lex. C. de test. l. testis. & Inn. ex. de test. c. in nomine. Si igit diceret testis aliquid esse, qd' sic fieri intellexit, nō pbarer, nisi exponeret, intellexit, i. uidit, q; potuit p aliū modū ad hūc intellectū peruenire, de quo modo interrogat, sed hic meritō occurrit dubitatio. t' Sic em hæc alluio nō potest per sensum corporis cōprehēdi, ergo q; sit alluio, per testes nō poterit pbari. dico autē q; bene potest uideri, q; flumē addit, sed nō quātū quoquo momento, sicut in puero excrecentē uidem'. Dico etiā q; ex diuisiōe loci post incrementū allatū potest uideri, & per uisum cōprehēdi qd' p alluionē est factū. Expositione em de terra addita, hoc manifestē p oēs cōprehēdit qd' minutatim factū est, & q; a flumine factū, q; per aliū fieri impossibile esset. Vnde puto teste pbarē q; diceret, q; ipse uidit minutatim incrementū

allatū, & uidit q; est alluio addita a flumine minutatim. Idē puto in quacūq; materia cōtingeret, ut si sit aliquid factū q; nisi ab uno fieri poterit, q; aperta sit probatio illum fecisse. t' Quid em si per certā horā un' ad dom' custodiā sic dimiss', cōstat q; nullū aliū ingressū esse, & cōfines q; clausi dimiss' erāt, fracti reperiunt, pculdubio ille q; remansit, fecit. t' Et qd' si plures erāt in cōsilio sup arduis cōstituti, cōstat neminē exiuisse, uel cū alio locutū fuisse, uno excepto, & reperi negotiū esse scitū & p palatū, tūc pculdubio ab illo solo exire de cōsilio, uel cū alio loquere factū est, cū ab alio fieri sit impossibile, sicut hic impossibile est, ab alio additū quā a flumine, &c.

- 1 *Vis in singulari pro potentia, pro uolentia, item pro necessitate, et etiam pro potestate ponitur.*
- 2 *Vires in plurali denotant effectum, seu efficaciam, & potentiam corporis.*

QUOD SI VIS FLVMINIS. Hic tractare incipit de incremento nō per alluionē, hoc est, nō paulatim, & latēter, sed manifestē, & palā. Ait ergo, uis fluminis, id est, potētia fluminis. Multa em t' significat hæc dicitio uis. Quādoq; ponit p potētia, ut hic, & in uulgari dicitur, talis homo habet magnā uim, hoc est, magnā potētia, qd' nō intelligit de corporali, sed de ea quæ cōtingit ex multitudinc amicorū, uel subditorū, uel dignitarū. Quæq; p uolētia, ut s. q; me causa. l. ij. & l. extat. cū si. Quæq; p necessitate, ff. de iur. pa. l. libertas. & qd' ibi nō. ibi, nisi per uim, &c. Dicim' in uulgari, ego facio hoc uis, i. necessitate cogēte. C. de res. uen. l. nō idcirco. Itē accipit pro potēte, ff. de tut. l. j. in prin. §. j. & inst. de tu. in prin. Et istis casib' declinat tātū in singulari per oēs casus, t' pluraliter uerō nō utimur, reperi tū uires p effectū, seu efficaciam, ut ista stipulatio habet uires, ff. de uer. ob. l. stipulatio ista. §. si qui. ponit etiā uires, id est, ut uirtutes, ut ait Cato, Herbarū uir. &c. ponit etiā p potētia corporis, ut ille homo habet magnas uires. reperiatur etiā istud aduerbiū uir, cuius significatio ponitur ff. de iudi. l. uix. & ad Velle. l. tutor. cum simil. &c.

PARTEM. Aliquā de tuo prædio detraxit, &c. Ut igit hæc pars locū habeat, oportet cōstare, q; pars illa quā flumē prædio meo applicauit, ex tuo prædio fuerit. Si uerō cutus fuerit ignoret, tūc statim qd' terra mea applicaret, meus esset, ut s. in prin. dicitur est. & etiā super uerbo adiecerit.

- 1 *Applicare, idem est quod imponere & subijcere.*
- 2 *Adijcere fundo dicitur, qd' inuisibiliter fit, applicare qd' uisibiliter, et palā.*
- 3 *Crustra agri quæ applicatur prædio, quando possit uendicari.*
- 4 *Crustra agri tui applicata prædio meo, ita q; inseparabiliter unitur, efficiatur mea.*

EX PRÆDIO MEO APPVLERIT, &c. Inst. de rer. diuis. §. quod si uis. ubi est idē tex. Et dicit t' applicauerit, qd' exponit gl. id est, impo fuerit, & subijcit, puta crustra terra uinearū, & arborarū. Ita dicit gl. fm hoc dicitur hæc pars a præcedēti, quia ibi adiecit a latere, hic supponit, licet hoc in se uerū sit, tū nō puto curandū. Siue em a latere, siue super fundo talē crustra posuerit, idē iuris est. Differt ergo t' q; in præcedēti parte adiecit inuisibiliter, hic uerō uisibiliter & palā. Quid aut sit hoc qd' dicit, appulerit, seu applicauerit, aduertēdū. Potest autē hic esse sine uisioe rei, quæ applicat. Dicimus em nauē ad portū applicasse, uel applicuisse: senō tū unū portū. Et sic hoc modo crustra t' agri quæ prædio meo applicat, sine dubio tua manet, ut hic. & a te poterit uedicari, s. de dam. infec. l. hoc ampli'. §. j. Quæq; crustra agri tui meo prædio applicat aliqua leui uisioe, uel quod potest de facili reparari, & tūc idē. Idē dicit tex. palā est tuā rē permanere, ut hic. Rarō em terra potest apponi super terrā, quin aliquis applicatio, & unio fiat, & idē hæc lex notabiliter re-arit, q; arbores radices emiserint, ut j. uidebim', qñ t' crustra agri tui meo prædio applicat, ita quod inseparabiliter unif, tunc prædij mei efficiat, ut j. dicitur, &c.

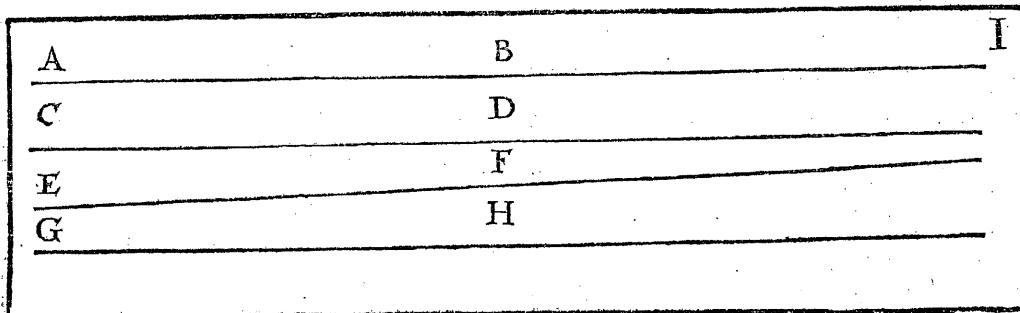
- 1 *Crustra applicata fundo meo, intra quātum tempus dicitur unita cū meo, & mihi acquirita.*
- 2 *Impositum fundo meo, fundo meo acquiritur, & additum per alluionē mihi acquiritur.*
- 3 *Arbor mea imposita tuo fundo, etiā si ibi coaluerit, petitur actioe in factū.*

4 Cruxa applicata fundo meo, postquam fuit unita, uendicari nō potest. Arbor antequam coaluerit, uendicatur a domino. Cruxa antequam sit unita, potest agi contra dominum, uel ut illam tollat, uel ut illam pro derelicto habeat.

PLANE SI LONGIORI TEMPORE. Eandē materiā profequit, qñ ab initio cruxa in meū agrū, uel fundū trāslata est sine unidē. Si em̄ ab initio fuerit unita, ut quia multū cū terra agri mei unita sit, ita q̄ nec discerni, nec separari pōt, eius possessio mea esset, ut d. l. hoc amplius. s. j. de dam. infec. Sed qñ ab initio sic unita nō esset, tūc ex postfacto fieri pōt unio, quod si fiat, tūc efficit mea. Hoc autē qualiter fiat, unū exemplū ponitur, si longiori tēpore fundo meo hēserit. quod ut in gl. dicit, quidā exponēbant, x. uel xx. annis. quod gl. reprehendit. Sufficit em̄ quod tanto tēpore stet, quod coalēscat arbor in terra, uel si forte cruxa nō habent arborē, sufficit si tātō tēpore steterint, q̄ si ibi arborē essent, coaluissent, ex cursu em̄ tanti tēporis prāsumit facta unio terrā, & hæc est mēs huius literā. Puto etiā q̄ si intra modicū tēpus illa cruxa propter pluuiā sit disrupta, & cū terra agri mei unita sit, q̄ statim sit effecta mea. arg. ff. de

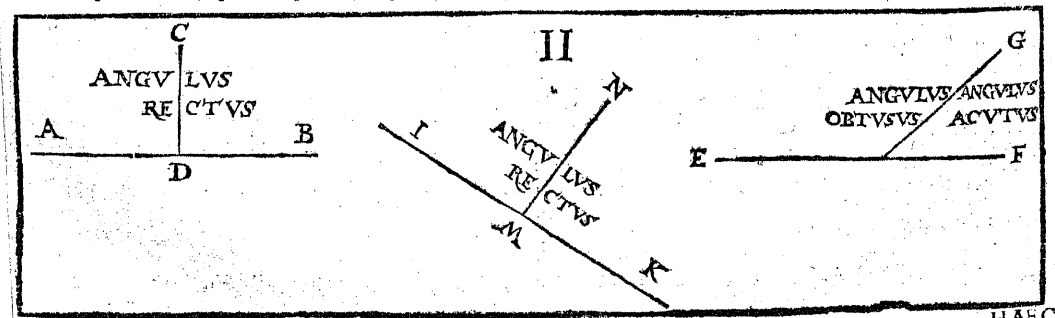
glan. legen. l. j. & d. l. hoc amplius. s. j. Ex eo em̄ tēpore quo cū terra unit, fundo meo dicit acquisita. Et est aduertēdū, q̄ q̄ s. in acquisitionē qua fit p̄ alluionē, dicitur est q̄ acquiri nō bis, hic uerō dicit q̄ acquiri fundo, quod uerū est. put hic gl. intelligit, q̄ loquit de eo qd̄ supponit, qd̄ ipsi fundo acquiri. illud uerō qd̄ fundo adficiē, pōt domini destinationē possideri, ut fund⁹ separatus a primo, & sic magis p̄sonā q̄ rei dicitur acquiri. Sed intelligēdo q̄ hic etiā p̄ extēsum nō est uis, q̄ siue acquirat nobis, siue fundo nostro, idē est, ab initio em̄ fundo acquiri, licet postea p̄ se separatum possideat destinationē nostra, licet t̄ aut arbor coaluerit, an uēd cart possit. Gl. hic tenet q̄ possit peti actiōe in factū, & sic de arborē. Ipsa t̄ aut postq̄ unita est, peti nō pōt, ut d. l. hoc amplius. s. j. ita demū. de dam. infec. anteq̄ aut coaluerit, ipse dominus pōt uēdicare, dū tū de damno infecio caueat, ut d. l. hoc amplius. s. fin. ego autē in cuius prāiudiciū delata est cruxa, possum agere contra dominū, ut ipsam tollat, uel pro derelicto habeat, l. prator ait. s. fin. ff. de dam. infec. Postq̄ uerō unita est, hoc facere nō possum, ut d. l. hoc amplius. s. j. uer. sed nec ego. Ad figuras igitur ueniamus.

DE FLUMINIBVS ET ALLUIONE, LIB. II.

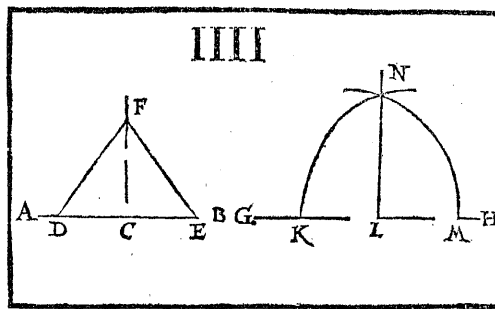
VIA CIRCA DIVISIONES EORUM, quę per alluionē adijciunt, quāstidēs plures uidēt, quarū dōctrinā dare impossibile arbitror, nisi res inspectione oculorū inspiciat, idēō figuras ad oculū demonstrātes inserui, per quas illa sola docere intendo, quā cōmuniter ignorant, & in hoc utar aliquib⁹ cōclusionibus geometricis, nec hoc quis arbitretur incōgruū, quia omnis scientia ancillat huic, est em̄ hæc Architectica de alijs cūctis disponens, ut dicit Ar. st. j. Ethic. Sciendū est igit, q̄ inter eos q̄ ex una parte fluminis prædia possidēt, id quod p̄ alluionē adijciē, uel quoquo modo, scilicet dimittēdo insulā, uel aluē, cōmune est p̄ diuiso, p̄ modo latitudinis, quę latitudo p̄pe ripā sit, ut in §. aded. & §. insulā. hoc autē sit ducēdo lineā per directū, per illā partē quę adiecta est, per alluionē, seu per insulā dimittēdo aluē. Ad ostēdēdū igit quā sit lineā recta, super directū ducta, facta est ista figura. Sed an lineā sit recta, quæro tribus modis. Primō an lineā sit recta fm̄ se, & de hoc in fi. Secūdō an lineā sit recta, respectu alterius lineæ, s. quā cadit. Tertiō an lineā sit recta respectu alterius puncti, qui est in angulo duarū li-

nearū, hoc est an rectō secet angulū per mediū, de quolibet uideam⁹. De primo dico q̄ lineā recta fm̄ se, est ab uno puncto ad aliū extēso, ut patet in prima lineā s. posita, ubi sunt duo puncti a. b. nā si extendat prima lineā ab uno puncto ad aliū, illa lineā erit recta, & si unū filū tangens illos duos punctos extēderet in infinitū, tota lineā erit recta, ut patet ad sensum, & signū demonstrat. Itē sciēdū est, q̄ si fieret alia lineā super duos punctos a. b. quę distātes a primis, ut c. d. quę erit lineā recta, & si in infinitū illę duæ lineæ extēderent, nequaquā iungerent, ut ex figu. patet ad sensum. Sed si fierēt duo puncti, nō a. b. quę distātes a primis, sed unus esset magis p̄pinquus primæ lineæ, alius magis remotus, ut e. f. tūc p̄trahēdo lineā, lineā est indirecta fm̄ se, ut præcedēs, nā punct⁹ a. est magis remotus a lineā c. d. quā punctus f. tamen p̄trahēdo illas duas lineas necesse est eas simul iungi. Si uerō secundus punctus esset remotus, ut g. h. cōstat em̄ q̄ punctus g. est magis propinquus præcedēti lineæ, & punctus h. est magis remot⁹, tūc quāto magis istæ duæ lineæ extēdunt, tāto magis elongant, ut patet ad sensum, & prædicta sunt multū no. in geometriā, ut patet primo libro Euclidis.

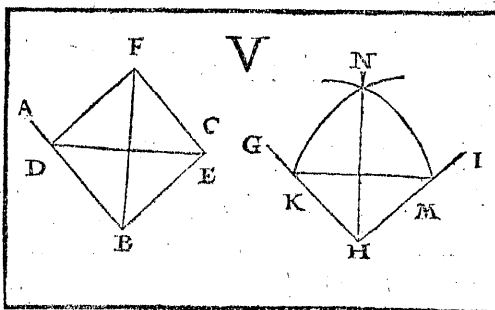

HÆC

HÆC FIGVRA FACTA EST Ad ostēdēdū, quomodo posita una lineā recta super aliquo puncto ipsius lineæ, alia lineā recta perpendiculariter & rectē cadit q̄ cognoscitur, quia quando super unam lineā rectā, alia rectē & perpendiculariter cadit, tunc uterq̄ angulus rectus erit. Sed si non caderet rectē, & perpendiculariter, tunc unus angulus erit acutus, alius latus erit, & apertus, quasi obtusum ostendat. exemplum primi dicit, sit lineā posita a. b. & punctus in ea ponitur d. super illo ducat lineā perpendiculariter c. d. tunc uterq̄ angulus rectus, erit æqualis. exemplum secundi dicit, sit lineā posita e. f. punctus in ea. g. positus super illo ducat lineā nō rectē, sed perpendiculariter, ut si flectat uersus punctū f. & sic lineā g. tunc angulus est acutus in illa parte qua flectat, & ab alia parte erit obtusus. Sed dubitat si ponat lineā i. k. & in ea punctus l. & ducat super illā lineā m. n. quæ in nullā partē flectatur, & in aspectu nō uidet lineā rectā, quid erit? Rñ. uerē est lineā recta prima i. k. & alia super ea rectē cadit, si cōsideret fm̄ se, non autē si cōsideretur respectu quadraturæ istius chartæ, super qua describitur, sed ad istud nullus est habendus respectus, sed solum ad lineam positam, & ad illam quæ supra eam ducit, & hoc est utile scire ad multa quæ infra dicentur, &c.

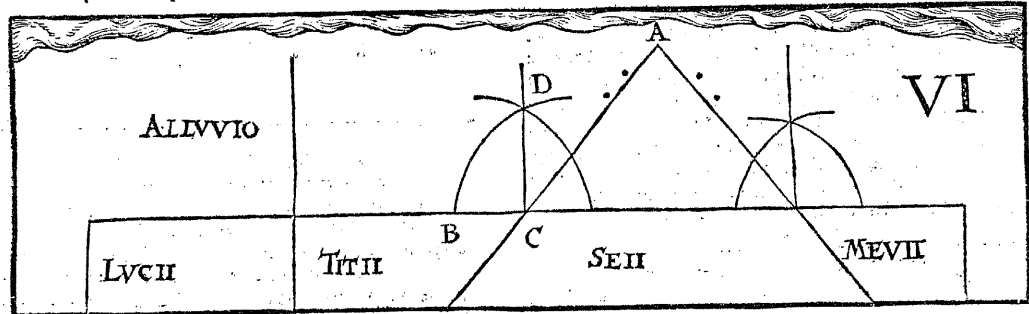
FIGVRA ISTA EST FACTA Ad ostēdēdū, qualiter posita una lineā rectē, & puncto in eo posito supra illum punctum, alia lineā rectē, & perpendiculariter ducatur ex his quæ posita sunt, de necessitate concludit. Sit igitur lineā posita a. b. & in ea punctus positus c. supra quem uolo aliam lineam directam perpendiculariter ducere. faciam igitur ab utraq̄ parte illius puncti duos punctos æquē distantes d. c. deinde assumam duas æquales lineas cum duabus uirgulis, uel chordulis, & unam ponam super puncto d. aliam super puncto c. & ambas coniungam per modum trianguli in puncto f. postea ducā lineam a puncto c. posito usq̄ ad punctum f. dico igitur quod illa lineā rectē & perpendiculariter cadit supra datam in puncto dato, ut hic oculus ostendit, quia facit angulum rectum ab utraq̄ parte, & probatur in lib. Euclidis, uel breuius sic, data lineā g. h. & in ea ponatur punctus, supra quem uolo rectē, & perpendiculariter lineam ducere, faciam duos punctos æquē distantes, ad punctum datum, ut k. m. deinde ponam pedem circuli usq̄ ad punctū m. & extendam usq̄ ad punctum k. & uoluam illam partem uersus quam uolo illam lineam, deinde ponam pedem circuli in puncto m. & extendam usq̄ ad punctum k. & simili modo uoluam. Sequitur quod illę lineæ circulares se inuicē secabunt in puncto n. dico igitur quod si a puncto l. dato ducatur lineā ad punctum m. l. in illa perpendiculariter, & rectē cadit supra dictum punctum, eadem ratione qua supra probatum est in præcedenti figura. Quandoq̄ supra unam basim rectam duæ lineæ circulorum æqualium se præcindunt, & a puncto ubi se præcindunt, ducitur lineā ad punctum qui est in medio basim, & super illos duos punctos lineā in infinitum producta, semper rectē cadit, ut patet ex his quæ dixi supra in prima figura, hoc etiam patet ex his quæ dicta sunt, quia dicta lineā cadens ab utraq̄ parte, facit angulum rectum.

FIGVRA ISTA EST FACTA Ad designandū circulū, quod in prima fuit quæsitū, si ponatur unus punctus in angulo duarum linearum, & s. illum uolo ducere lineam rectē, seu perpendiculariter, qualiter fiat, Gg 4 quod

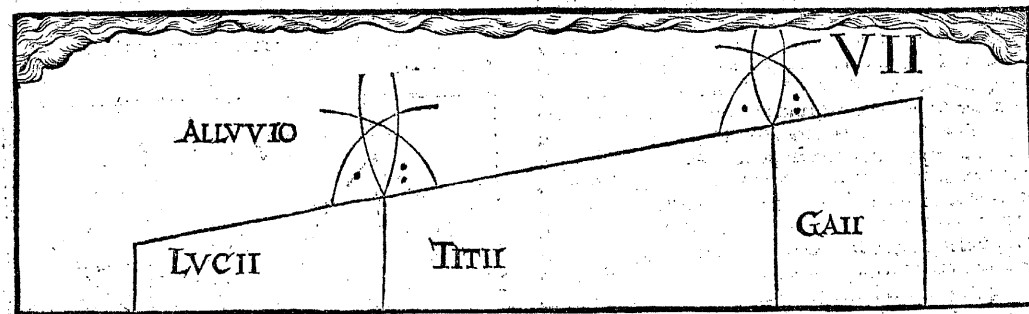
quod docet hæc figura. ponantur ergo duæ lineæ, scilicet a. b. & b. c. quæ conueniunt in uno puncto, & ibi faciunt angulum cuiuscunq; conditionis sit ille angelus. & super illu punctum uolo ducere lineam rectam, faciã igitur ab utraq; parte anguli in illis lineis punctum b. quod patet, si ducatur à puncto f. usq; ad punctum b. q̄ illa linea recte, & perpendiculariter cadit super b. quod patet, quia si ducatur alia linea recta à puncto d. illa secatur per medium, & ibi illi anguli recti, ut probatur in lib. Euclidis, propterea in ipso angulo b. sunt duo anguli æquales. uel si uis aliter pbare, & operari, ponas duas lineas g. h. & h. i. quæ conueniunt in puncto h. s. quæ uis ducere lineam rectam, faciã ab utraq; parte in illis lineis punctu æquẽ distantem k. m. deinde pone pedem

circuli in puncto quem pretendam usq; ad n. & uoluam supra, uersus illam partem, super quam uolo ducere lineam, deinde pone pedem circuli in puncto m. & extendam usq; ad punctum k. & uoluam simili modo, tunc ille duæ lineæ circulares se præcindunt in puncto n. ducatur ergo linea recta à puncto h. usq; ad punctum n. dico quod illa recte, & perpendiculariter cadit s. punctu h. eadẽ ratione qua præcedens. & si ducatur alia linea recta à puncto k. usq; ad punctum m. illa secatur per medium per lineam m. h. & erunt ibi. iij. anguli recti. Et in puncto h. similiter sunt duo anguli æquales. His præmissis ad euidentiã, nunc ad propositum ueniamus, ponendo ripas, prædia & alluio nes, &c.

AD EVIDENTIã DICENDORU præmitto, q̄ flumen designabitur per colorem azureu, & caput fl. erit ab illa parte, à qua erat caput alicuius animalis, & uersus illam partem fluant prædioru ripæ per colorem nigrum. illud qd̄ est mediũ inter prædia & flumẽ, intelligatur alluio. Item per alluionem. Item lineæ rubea facta sunt illa quæ uerẽ diuidunt per alluionẽ. Lineæ flaua, siue crocea facta sunt causa demonstrationis, uel disputationis, & si quandoq; fieret aliqua linea azurea, & in ipsa figura declarabitur ad quem finem fiat. Nunc ad præsentẽ figuram ueniamus, & aduertendũ est, q̄ linea quæ est ripa omnium prædiorum, est recta cum rectitudine. Item duo prædia paria habent cõfinia directa, adeo q̄ linea diuidens prædia directa, cadit in lineã ripa, qd̄ patet, quia ab utraq; parte facit angulum rectum in istis duobus prædijs. diuisio est clara, quia protrahitur linea directẽ per alluionem usq; ad flumen, ut ostendit linea rubea, & illa linea est directã respectu ripa, & directã coniungitur cum ripa diuidente prædia. Videndũ est de ripa, quæ est inter prædia Titij, & prædia Sej, & inter prædia Mauij, in illis est dubiu, nam lineæ diuidentes prædia, licet sint directe in se, non tamen cadunt directe in illam lineam quæ est ripa, ut patet, quæ ab una perficiunt angulum acutu, ab alia obtusum. Si igitur per alluionem du-

cerem lineam secundum rectitudinem lineæ, non iret usq; ad flumen, sed iungeretur in puncto a. ut ostendunt lineæ zale, & sic prædium Sej quod est maioris latitudinis iuxta ripam, haberet minus de alluione, nec protenderetur usq; ad flumen: dicendum est ergo q̄ lineæ cõfinium diuidentes cõfinia, nullatenus attendendæ sunt, quoniam in d.l. inter eos. ff. de acquir. rer. do. dicitur pro modo latitudinis quæ ripa latitudo prope ripam sit. Si ergo fiat diuisio, consideretur linea quæ est ripa, & consideretur linea ubi cadit linea diuidens cõfinia, & ibi assumatur unus punctus indiuisibilis, ut ostendunt lineæ nigra, & ab utraq; parte illius puncti, fiant duo puncti æquẽ distantes b. c. & ponatur pes circuli in puncto b. & extendatur ad punctum c. & uoluatur uersus alluionem, & postea ponatur in puncto c. & extendatur ad punctum d. & simili modo uersus alluionẽ qua duæ lineæ reuolutæ præcident in puncto d. deinde ducatur linea recta à puncto a. usq; ad punctum d. & protrahatur usq; ad flumẽ, ut ostendit linea rubea. Dico igitur quod illa recte cadit s. lineam quæ est ripa, ut probatu est s. in iij. figura, & est recta à puncto d. usq; ad lineã assumptã quantum ultra protrahitur, recta erit, ut dictum est s. in prima figura, & similis diuisio est inter Seium & Meuium, ut lineæ ductæ ostendunt, &c.

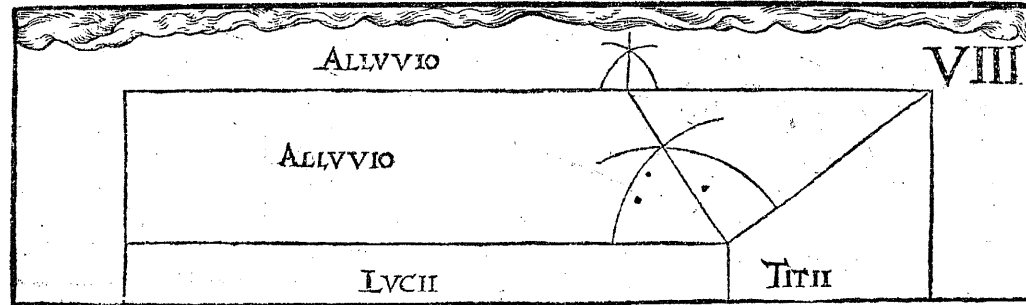

HÆC FIGVRA HABEBAT LINEAM ripa uniformem, & cum tractetur de alluione diuisiois, omnes rustici protrahunt lineam, secundum quod ostendit linea canna ducta secundum reductionem lineæ diuidentis prædia. Sed hanc diuisionem rusticorum non esse bonam, apparet, quia linea debet deduci recta fm

rectitudinẽ lineæ ripa, ut ex præcedentibus liquet, & fm illã nõ est recta, quod apparet, quia linea flaua ducta uersus caput fluminis, facit angulũ obtusum, uersus pedẽ facit angulum acutu, uersus angulũ obtusum, qd̄ repugnat lineæ quæ ducit recte, si ideo est ergo diuisio alluiois, put ostendit linea rubea ducta s. lineã ripa quæ est ab utraq; parte, facit angulũ rectum,

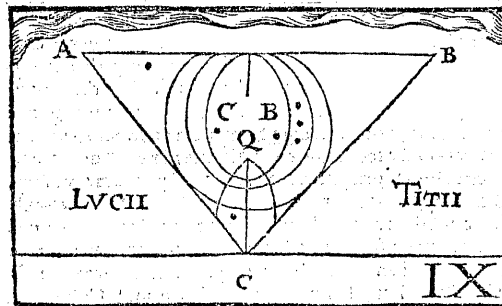
rectum, & sic ipsa recte cadit perpendiculariter, ut supra demonstratum est. Et si dicatur quod ripa linea non est recta. Respondeo, imò est recta secundum se, quod consideran-

dum est, non autem uadit secundum rectitudinem lineæ prædiorum, quæ est ab alia parte, quod aduertendum non est, &c.

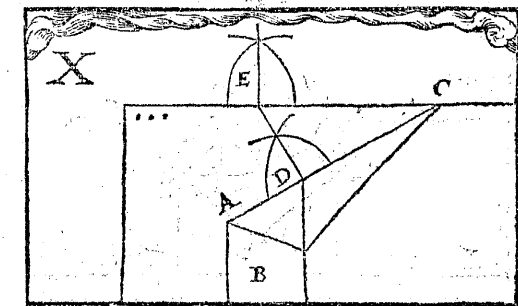

ISTA FIGVRA Differt à præcedentibus, nam præcedentes habent lineam rectã, hæc uerò habet duas lineas in uno puncto, quæ faciunt triangulum obtusum, scilicet in uno puncto ubi sunt fines inter Luciu & Titium. Dico igitur, q̄ ad diuidendum alluionẽ inter dicta duo prædia, debet duci linea, ut ostendit linea rubea, ducta usq; ad lineam azuream, & q̄ linea cadat recte, probatur, quia factis duobus punctis, æquẽ distantibus, & duabus lineis circularibus ductis super eis, ut ostendunt lineæ crocea ab illo puncto, ubi se intersecant usq; ad punctum datum, ubi linea cadit perpendiculariter, ut demonstratu est s. in iij. figura. hoc etiam probatur ratione proprietatis, ut dicitur in seq. figura: illud uerò qd̄ est super lineam azuream, debet diuidi ac si ripa esset recta, ut illa linea recta, azurea ostendit, nam qd̄ iuris est in eo qd̄ prædio primo adijcitur, idẽ est in eo qd̄ ipsi addito adijcitur, ut ff. de acq. rer. do. l. in insulam. Sed si ab initio ripa habuisset illam rectitudinẽ, illo modo fuisset facta diuisio, ut s. in v. figura, &c. hoc in sequenti figura rectius & clarius demonstrabitur, &c.

quæ apparet esse directã ex quatuor figuris, sic dico quod quicquid est s. dictã lineam uersus caput fluminis, est prædij Lucij iure propinquitatis. quod sic probatur, ponatur punctus a. in dicta linea rubea, & supra illum fiat circulus rubeus qui punctualiter tangit ripam Titij, dico quod ille circulus æqualiter tangit ripam Titij, & Lucij: & sic illa linea est directe in medio. deinde infra dictam lineam fiat punctus b. & super eum uoluatur circulus rubeus, qui punctualiter tangit ripam Titij. Dico quod ille circulus non tangit ripam Lucij: ergo ab illa magis distat, & eodem modo supra dictam lineam rubeam, fiat punctus c. & super eum ducatur alius circulus rubeus, qui punctualiter tangit ripam Titij, dico quod non tangit ripam Titij, ergo ab illa magis distat, & sic concluditur, q̄ diuisio est recte facta. illud uerò quod est supra lineam croceam a. c. debet diuidi ac si tota linea esset quædam ripa recta. quod probatur sic, quod iuris est in eo quod primo prædio adijcitur, idẽ iuris est in eo quod ipsi addito adijcitur, ff. de acquirend. rerum dominio. leg. insula. Sed si ab initio ripa habuisset illam rectitudinem, facta fuisset diuisio, ut dictum est supra in quinta figura. ergo, &c.

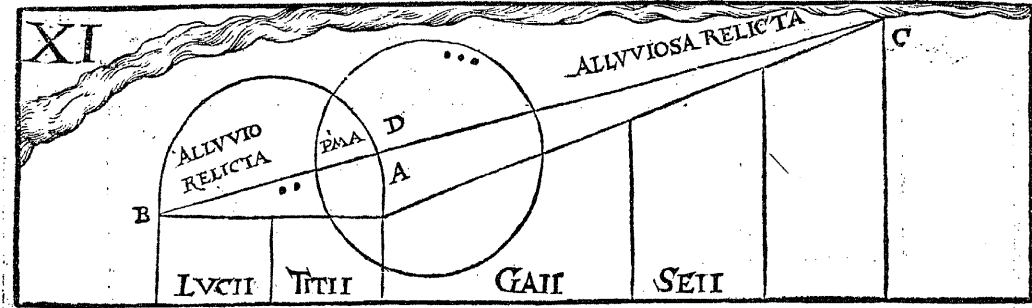
AD EVIDENTIã Istius figuræ præmitto q̄ flumen addit quãdoq; ita quod ripa sunt ab utraq; parte eius, sicut facit flumen per alluionem positum: & tũc illud dimissum debet esse cõmune inter eos qui sunt ab utraq; parte propinquus, ff. de acq. rer. dom. l. adeo. §. insula. & §. q̄ si toto. Quãdoq; illud qd̄ dimittitur, habet ripam tantum ab una parte, tunc debet diuidi inter eos, qui ab una parte prædia possidẽt per lineam in directam, ff. de acq. rer. do. l. inter eos. & s. dictũ est. Et aduertendũ q̄ licet iura quæ loquuntur qũ ripa est ab utraq; parte fluminis, eadem ratio est, q̄ si ab uno latere fluminis sunt duæ ripæ inter quas continetur relicta alluio. Hoc præmissis dico q̄ hæc figura habeat duas lineas rectas, scilicet a. b. & b. c. quæ faciunt unũ angulũ in puncto b. dico igitur q̄ alluio dimissa inter directas duas lineas, habet litora ab utraq; parte, idẽ debet diuidi iure propinquitatis. illud uerò quod est ultra duas lineas, quod apparet ex se, à linea autem ducta a. usq; ad punctum c. sed solum ripas ab una parte: & idẽ debet diuidi per directum, ducatur ergo linea directã supra punctum b.

IN HAC FIGVRA Sunt duæ lineæ recte, scilicet a. b. & b. c. quæ in puncto b. faciunt angulum, ueruntamen linea a. b. est minor, quàm linea b. c. & in hoc differt à præcedenti. Dico igitur ducendam esse lineam rectam à puncto a. usq; ad punctum c. ut ostendit linea crocea, & quicquid est j. dictas lineas, proculdubio habet ripas ab utraq; parte, & idẽ debet diuidi iure proximitatis, ut patet ex præcedenti: & idẽ ducatur linea rubea per medium diuidens à puncto b. usq; ad lineam croceam, in puncto d. illud uerò quod à linea crocea s. habet, ripam tantum ab uno latere, & per illam rectitudinẽ quam ostendit linea crocea a. & idẽ debet diuidi ducendo lineã rectã rubeam à puncto b. usq; ad lineam azuream, à puncto c. illud uerò quod est à linea azurea d. c. debet diuidi ducendo lineam rectam super illam azuream, sicut si ibi esset ripa, & hoc per illam rationem, quod additum addito est diuidendum, sicut additum antiquo prædio, ut dictum est in præceden-

cedentibus, & prædicta uera, si proponatur quæstio sic simpliciter, & per quem modum alluuiio accesserit sit incertum.

Si uero constaret quod primò alluuiio addit certam partem, postea aliam, tunc declarabitur in sequenti figura, &c.

ISTA Figura facta est ad declarandum illud quod dictum est in præcedenti, si enim poneret simpliciter totam alluuionem esse diuisam, qualiter esset scienda diuisio, apparet ex dictis in tribus præcedentibus. Sed pone flumen primò per alluuionem diuisisse illam partem, quæ continetur in linea rubea ducta s. prædium Titij, & Lucij, dico primò quod tota illa alluuiio esset Lucij & Titij, quorum prædij adhaerent, & Caius nihil haberet facere ibi. Secunda uero alluuiio diuidet, ponendo alluuionem primam ripam, ut sit inter ipsam & prædium Caij, & Sej, ducat lineam per medium secans ex doctrina data in præcedenti. Sed opp. quod de alluuione prima debeat prædij Caij, nã inter prædia Lucij, Titij, Caij, & Sej, sicut dicitur. quæ faciunt angulum in puncto d. & sic per alluuionem habet duo latera, ut ostendit li. crocea b. c. ergo illa debet diuidi iure propinquitatis, ut dictum est. Sed pars illa alluuionis est magis propinqua prædio Caij, quod patet, quia supra puncto in alluuionis primæ posito in li. rubea p. li. crocea, ut in puncto d. fiat, ergo circulus qui tangit punctualiter prædium Titij, occupabit partem de prædio Caij, ut ostendit circulus azureus. Rã hoc quod alicui accreuerit iure propinquitatis, habet locum, quoniam illud de quo acquiritur ager est, neutrius fundi coheret, ut insula quæ uni coheret, & alij non. sicut illi cedit, cui coheret, nec attendit proximitas alterius, sicut de ac. rer. do. l. insula in prin. &c.

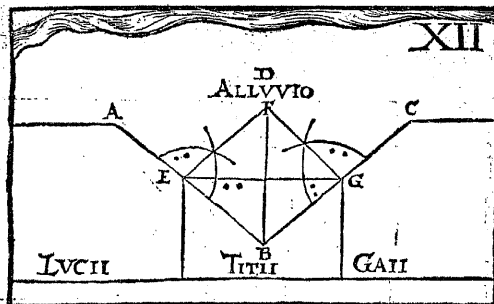
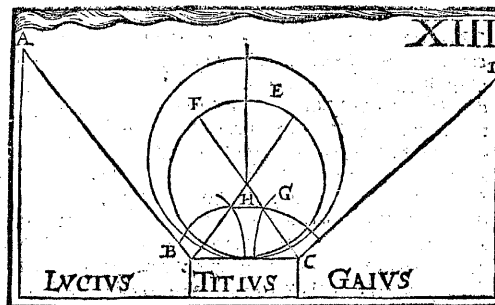
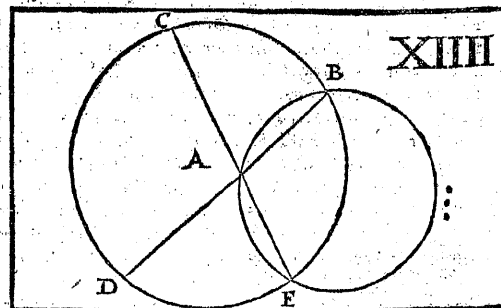

FIGURA ista facta est ut ostendat quod prædia quædam possunt esse, quibus de alluuione non debet usque ad flumen, sed ante interrim oriri, ut si ripa contineat inter duas lineas, sicut cer. a. b. & b. c. faciunt angulum in puncto b. qui angulus cadit quasi in puncto prædij Titij. Primò ergo fiat li. rub. diuidens per medium, ut linea b. ut probatum est in viij. figura. Ex quo patet quod quicquid est ad eam h. s. uersus caput fluminis, cedit illi ripæ a. b. quicquid est ab illa infra uersus finem fluminis, cedit illi ripæ b. c. & hoc ratione propinquitatis, ut dictum erit, nec prædium Titij habet diuidere superiorem uicino, & inferiori, & si bene respicias, punctus diuidens prædia cadit in lineis rectis sicut se. Debet ergo diuidi ducendo super eam li. recta, ut ostensum est s. in viij. figura, ut ostendit linea e. f. & linea g. f. & sic in puncto f. portio contingens agrum Titij finit & intermorit. Si enim transiret ultra, uel si linea torqueret, nec iret recta, ut si uolueris lineam e. f. uersus caput fluminis, uel si transiret ultra b. d. daret primæ ripæ plus quod debet iure proximitatis, quod iura prohibet, & si ponat per alluuionem, sic simpliciter accreuisse. Sed si poneres quod

primò accreuisse in totum angulum prædij Titij, usque ad lineam croceam e. g. tunc deberet fieri diuisio ut in sequenti figura, &c.

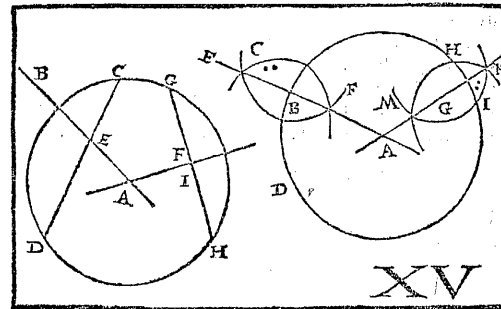

HÆC FIGURA differt à præcedenti. nam hic tria continentur tribus lineis. a. b. & b. c. & c. d. & habet duos angulos, scilicet in puncto b. & in puncto c. tota igitur hæc alluuiio debet diuidi iure propinquitatis, quæ tota continetur infra plura latera. Primò igitur ducatur linea rubea per medium super angulum b. & sic linea b. c. deinde ducatur linea per medium diuidens super angulum c. & erit linea e. f. quæ duæ lineæ secantur se in puncto g. dico ergo quod portio alluuionis pertinens ad agrum Titij in dicto puncto g. finitur, quia si est azurea super puncto g. utraq. lineam punctualiter tangeret. ergo ille est punctus, in quo utriusque propinquitatis terminatur. Si uero excederes, & uelles facere circum supra punctum c. tunc uni partium accederet, & ab alia elongaretur, quod autem est intra illud triangulum b. g. c. pertinet ad prædium Titij iure propinquitatis, quod patet, quia infra illud triangulum panditur per centrum unius circuli in puncto h. qui tangat punctualiter ripam Titij, nullam aliam ripam tangit inter Lucium, & Caium, per lineam directam ductam usque ad flumen, & hæc sufficiat de ripa quæ habet lineam, uel lineas rectas. Restat uidere de ripa quæ habet lineam circulem, &c.

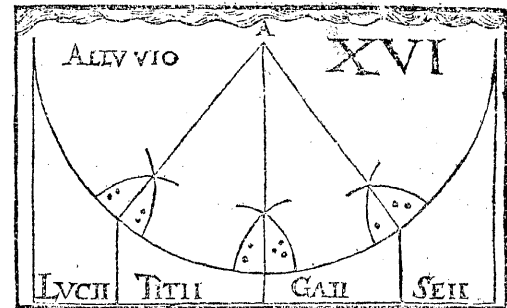

ADEVIDENTIAM Eorum quæ dicenda sunt de figura circulari, sciendum est, quod circulus est figura plana, una quidem linea contenta, quæ

quæ circumferentia nominat, in cuius medio punctus est à quo omnes lineæ ad circumferentiam exiunt, sunt sibi inuicem æquales, ut dicit Euclid. in prima figura. Nam centrum est in puncto a. & omnes illi lineæ inde existentes sunt sibi inuicem æquales, & si plures dicerent, idem esset. Itæ apparet quod omnes lineæ prædictæ circumferentia in centrum faciunt angulum. Itæ præmitto quod totum illud quod est in circulo, aliquas lineas duas est magis propinquum illi parti circumferentiæ, quæ in punctis duarum linearum terminatur, ut uerbi gratia, assumas partem circumferentiæ b. c. & duc lineam rectam ad centrum, & facit triangulum b. a. c. & dico quod quicquid est infra illud triangulum, est magis propinquum illi parti circumferentiæ b. c. quicquid alicui alij, quod patet ad sensum, & potest probari. Nam ponat centrum in aliqua parte, dicitur triangulum, ut s. illud ducatur circulus azureus, qui tangit punctualiter dictam partem b. c. dico quod nullam aliam partem circumferentiæ tangeret, ergo illi magis propinqua, & idem dicendum est de eo qui continet infra illud triangulum b. a. d. & infra illum triangulum a. b. d. & a. e. d. & supra illum triangulum c. a. e. ut euidenter apparet, &c.

QUIA In præcedenti dictum est, quod lineæ sunt ducende à centro ad circumferentiam, & quicquid ignoratur ubi sit centrum. Et idem expedit quod ducatur linea à circumferentia uersus centrum, uel quod centrum inueniatur. Ideo facta est hæc figura, quæ duos habet articulos, & sic hoc fieri docet duobus modis. Primo sic, sit centrum, quod apponat in circumferentia unus punctus b. & ab utraque parte eiusdem puncti, duo alij æquæ distantes c. d. deinde ducatur linea recta e. d. & istius linea inueniatur mediū in puncto e. deinde ducatur linea recta b. c. dico quod de necessitate ista uadit directè s. centrum, scilicet punctum a. ut probat in prin. lib. Euclid. hoc etiam patet, quia idem in alia parte circumferentiæ ponat punctus f. & ab utraque parte duo puncti æquæ distantēs g. h. deinde inueniatur mediū distans lineæ in puncto i. deinde ducatur linea recta h. i. dico quod ista de necessitate uadit uersus centrum, & sic ultra protendatur linea b. c. & linea f. i. secantur se in puncto a. ubi est centrum. Concludit ergo quod ubi distantes lineæ se secant, de necessitate est centrum. hoc etiam fieri alio modo ad idem tendenti, docet secundus circulus. Ponit enim quod sit circulus centrum qui non uidetur in puncto a. ponatur in circumferentia punctus b. & ab utraque parte eiusdem puncti, duo alij æquæ distantēs c. d. deinde ponat pes circuli in puncto d. & extendatur usque ad punctum c. & uoluat s. infra circulum, eodem modo ponatur pes circuli in puncto d. & extendatur usque ad punctum c. & sic illæ duæ lineæ circulares ductæ, se secantur ext. circulum in puncto c. ita in puncto f. ducatur linea c. f. dico quod illa de necessitate uadit uersus centrum, & eodem modo si in alia parte circuli idem fiat, ut ponat in circumferentia punctus g. & ab utraque parte duo puncti æquæ distantēs h. i. deinde uoluat centrum supra h. & supra i. ut in præcedenti dictum est, & sic dictæ lineæ se secantur in puncto k. & in puncto m. ducatur ergo linea k. m. recta: tunc illa ducatur ad centrum, & sic in illo puncto ubi secantur se lineæ c. f. & linea k. m. ibi erit centrum. His præmissis ad euidentiam dico, quod ripa prædiorum quæ habet lineam circulem, quicquid habet se ut continens, quia infra circulum diuisa est alluuiio, quicquid habet se, ut contentum, quia alluuiio continet circulem ripam: si primo modo, tunc aut ripa continens lineam circulem, continet minus semicirculo: totum autem circulum continere non potest, quia sic flumen non haberet exitum, & hæc in figuris proximis declarabunt, &c.

SI HÆC Figura inspicitur tota, continetur una ripa quæ est minus circulo, & ab ipsa ripa alluuiio est contenta, & omne contentum est minus continente, unde de alluuione non potest dari tantum, quantum est ripa. Item licet sit una linea, tamen quia est rotunda, habet duo latera se respicientia, id est id quod continetur infra ipsam, debet diuidi iure propinquitatis, ut in præcedentibus demonstratum est in quolibet ergo puncto ubi fines prædij terminantur, ut inducat lineam quæ respiciat centrum, secundum figuram, quo facto centrum est, quod illud quod infra duas lineas continetur, illi parti propinquior est, ut supra probatum est, in xij. figura, & quia triplex est modus operandi, ad ducendam est linea uersus centrum, ut supra prox. fig. dixi. Idem hic in tribus ripis tripliter operatur, ducendo lineam rubeam usque ad flumen, & ad hoc, ut reddaris certus, quod illæ lineæ respiciunt rectè centrum, reperietur ultra flumen in puncto a. ut lineæ croceæ uersus rubeas ostendunt, &c.

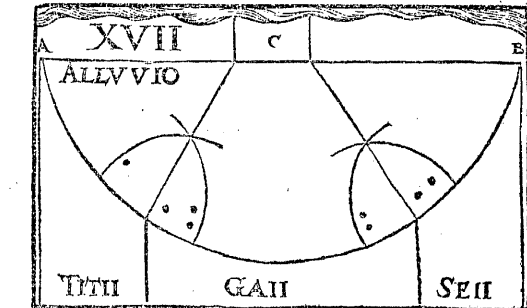

FIGURA Hæc differt à præcedenti, quia alluuiio non excedit sicut continentia ripæ rotundæ: hic uero excedit, unde illud quod continetur infra ipsam ripam, debet diuidi eo modo quo dictum est in præcedenti, id uero quod est s. lineam azuream ductam à puncto a. usque ad punctum b. diuidat, ac sibi fuerit ripa recta, ut lineæ rectæ ostendunt, & in præcedenti pluries est probatum, &c.

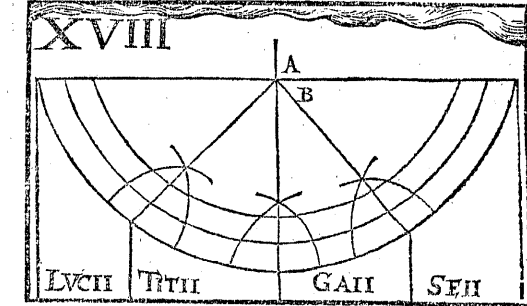
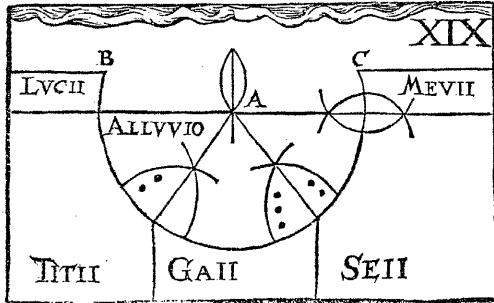
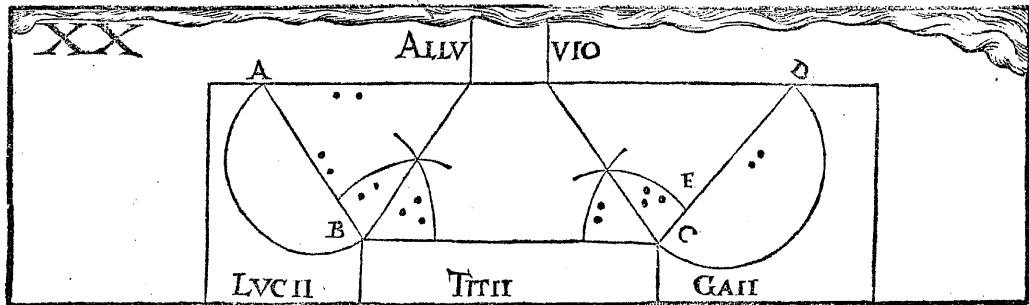

FIGURA ista continet semicirculum, quod apparet, quia linea recta transiens s. diametrum, applicat extremitates suas ad utramque partem circumferentiæ, ut patet ex linea azurea s. centum a. & diffinitur sic: Semicirculus est figura plana diametro circuli, & medietate circumferentiæ cincta, ut habet in j. Euclid. In hac igitur figura dico, quod omnia prædia media quæ continentur infra ipsum semicirculum, habebunt de alluuione partem rata

rata usq; ad centrū, s. illud nihil possit habere. ratio, q; in illo centro portio eorū terminat in puncto, qui pūctus est illius latitudinis. Nā punctus est cutus pars nō est. Sed s. illū punctum linea quadam directa, ut ostendit linea azurea, debet supra illū punctū fieri diuisio pro modo latitudinis cuiusq; prædij, L. inter oēs. ff. de acq. re. do. Sed latitudo illa est s. illū pūctū, q; pūctat ad prædia media, s. Titij, & Caij, ut dictū est,

FIGVRA. Ista est plus semicirculo, quod patet, quia si ducatur linea ab una parte circūferentiæ, ad aliud centrum, quod est in puncto a. remaneret in illa linea, di-

HAEC Figura differt ab omnib; præcedentibus, nam istarum aliqua continentur una linea recta, aliqua pluribus lineis rectis, aliqua linea una circulari. Ista uerò continentur tribus lineis, quarum due sunt circulares, ut a. b. quæ est prima, c. d. quæ est ultima, alia media b. c. dico ergo q; prima una linea recta crocea a. b. totū infra illā lineā & antiq; ripam cōtentiū, est prædij Lucij, & de illo ad Titij nihil peruenit, nec iure propinquitatis, nec iure adherentiū, ut patet ad sensum, & eodē modo ducatur alia linea crocea recta c. d. & illud totū pertinebit ad Caij, ad Titij uerò nihil eadē ratione quo factū remaneret figura tribus lineis rectis contenta, & sic qualiter diuisio debeat fieri, apparet ex xij figura s. posita, & hoc ostendunt lineæ ductæ rubæ. Illud etiā notādū est uniuersaliter, q; cōcauitates quæ sunt in ripa unius prædij, si sunt ita irregulares, q; in prædictas figuras non cadant, debēt reduci ad regularitatē, & rectitudinē, ut hac figura factū est, nam portus qui sunt in insula, ipsius insulæ esse dicunt, ff. de pub. l. Casar. portus autē est quidā locus cōclusus, seu quædā cōcauitas, quæ est in ripa, ut ff. de uer. sig. l. portus. ita cōcauitates quæ sunt in ripa prædij, debēt esse ipsius prædij. Hæc de figuris irregularibus dicta sunt, ut si qñ reperitur, ad regularitatē reducant, quæ figuræ irregulares sunt infinitæ, nec de eis pot; dari doct. na, nisi reducant ad figuras regulares. Præterea, quædā dicta sunt de linea recta, quæ declarat quæstionē occurrentē de facto, inter dños molendinorū superiorū, & dños molendinorū inferiorū. erat namq; pactū q; clausura molendini superioris, nō possit eleuari altius, nisi ad certū clauū immisissum in quadā colūna existēte ab una parte fluminis, uerfus litus ipsius fluminis: accidit uerò q; ab alia parte fluminis, nulla colūna reperiebatur, neq; aliquis clauus, nisi solū ab illa parte, de qua actū fuit inter dños molendinorū. Quarebat quantū ab alia parte, de qua nihil actū erat, an dñs inferioris molēdini possit,

ergo, & c. Quicqd; igit; est s. illud centrū, pūctet ad prædia quæ sunt in extremitatib; l. ad prædia Lucij, & Seij, & ducet in eos linea ppendiculariter directa s. illud centrū, ut ostēdit super lineā rubeam, & prædicta si sic simpliciter ponat, lineā ripæ esse circularē, & alluionē sic simpliciter accreuisse, imaginandum est enim, quod sic circulariter accreuerit, ut ostendunt suæ lineæ crocæ, & sic circulariter ductæ s. idē centrū, quæ duæ lineæ sunt posita ext. eam, & eodē modo intelligo accreuisse usq; ad centrū. Sin autem poneret q; in una parte alluio appulerit, postea in alia, tunc æqualiter esset sienda diuisio, patet ex prædictis in decima figura, & c.

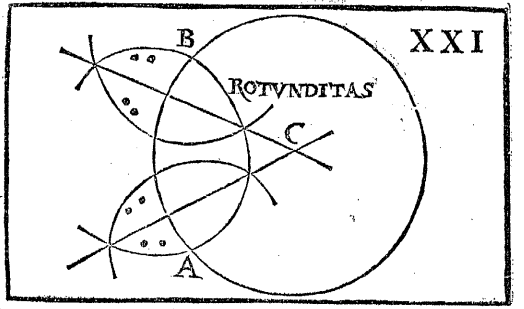
endum est igitur quod omnia prædia media, scilicet Titij, & Caij, secari debent pro rata iure proximitatis, usq; ad centrum, ut dictum est in præcedenti: à centro uerò supra, debent esse eorum prædiorum quæ sunt ab utraq; parte extremitatis, scilicet ad prædia Lucij, & Meij, ut linea rubæ ductæ ostendūt. Quod autē linea rubæ quæ est s. centrū, uadat per mediū, inter Lucium, & Meuiū, pot; de facili inueniri: itū ut in hac figura probat, facta sunt ibi lineæ crocæ, quæ hoc ostendunt sic, ponat pes circuli in puncto b. & extendat uerfus similitur ultra mediū, & ducat circulariter, deinde ponat pes circuli in puncto c. & similiter extendat, & ducat, & cōsideretur ubi illæ duæ lineæ se prædicent, & ab alijs punctis ducatur linea recta, illa de necessitate secat per medium.

uel debeat altius eleuare clausurā, dubiū erat, q; cū in unius punctus detur, à quo linea debet duci, scilicet ille clauus qui est in colūna, solū ab una parte fluminis, ab alia uerò parte fluminis nō sit punctus, uidet; q; ab alia parte fluminis, ubi colūna nō fuit immissa, neq; clauus possit alt; eleuare clausurā, dñs molendini inferioris, & aquā ducere in quacūq; parte uult, patet cū ab alia parte nō sit positiū aliqd; qd; declarat quantū flumen ducat in altū, uel clausura nō poterat dari ab aliqua cōparatio. arg. l. in testam. ff. de cond. & demon. Sed rñdetur q; illa uerba quæ dicunt, q; clausura nō possit eleuari altius illo clauo, debet intelligi de tota clausura, ar. ff. de ser. urb. prad. l. si feruitus, & sic debet intelligi prout ille clauus respicit totā longitudinē, & latitudinē clausuræ, per directū lineam transductā, ar. C. de edi. priu. & d. l. inter eos. de acq. rer. do. Qualiter autē linea directa transducatur, apparebit, si ex illo clauo extendat chordula uerfus alā partē ripæ, deinde de super illā chordulā plumbū, seu ppendiculū ponat. Et si quidē chordula plumbi illa chorda clauo ducta faciant angulos oēs rectē ad modū rectę crucis, linea est rectē ducta. Si uerò anguli essent aliqui acuti, & aliqui obtusi, tūc linea aut esset nimis erecta, uel nimis depressa, ut patet ex his quæ dicta sunt s. in ij. figura. Itē faciunt prædicta in ar. ad aliud qd; sæpē occurrit de facto, maxime in instrumentis diuisioū, ut sæpē opponit; q; unus habeat à tali loco, ad talē, prout trahit per directū, de quorū uerb. sig. qñq; uidi dubitari. Dico igitur quod quandoq; in instrumento apponitur totus locus, per quē debet duci extensio latitudinis, quandoq; ponuntur extremitates limitæ, qñq; ponitur una extremitas limitata, alia uerò obscura. Primo casu exemplum dicit, instrumentū, quod quicquid est à tali uia, uel à tali flumine, circa secundū quod protrahitur per directum, sit primi, quod uerò est ultra, sit secundi, & hoc qd; dixi per directū, debet intelligi prout uia, uel flumen uadit, & licet non uadat rectē,

in rectum appellatur, s. m. quod cursus est directus, ff. de excus. tut. l. non solum. §. j. ibi, uiam rectam dirigens, & c. Secundo casu exemplū, si dicatur à tali termino, usq; ad talem pro ut trahit per directū, sit talis, tunc uerū est q; rectitudo est ab uno pūcto ad aliū extensio, ut dictū est in prima figura. Tertio casu exemplū quod talis primus habeat à tali termino, prout trahit per directum, nam licet terminus ipse sit rectus & punctualis, ut partes declarant, tamen ad nullas partes duci potest linea recta, nisi secundū quod terminus est altus, uel prociuius, latus uel strictus, acutus uel planatus, rotundus in modum colūnæ, uel quadratus. Et ad hoc dico quod lapides qui ponuntur pro termino, consueuerūt poni taliter, quod in certā partem uidentur respicere, ut si lapis est longus, non enim debet respicere à lateribus, sed per directū à parte antē acuta. Et ita uidi rusticos antiquos dicentes, quibus est standū in istis, ff. de leg. ij. l. si chorus. iuncto c. quia iudicante. extra de præf. Ex qualitate ergo termini hoc perpenditur, uel si qualitas termini hoc non induceret, tunc esset aduertendū, quod si terminus ille esset prope aliquē sepem, uel limites, quod ab illis limitibus ducatur linea recta, hoc est, q; angulū rectum dimittat in ripa. quod qualiter fiat, in superioribus clarē declaratiū est. Consulo tamen q; qui talia instrumenta componunt, curent clarius exponere, & hæc linea recta. Ea uerò quæ dicta sunt de linea rotunda, faciunt argumen. imò determinant quæstionem not. de facto emergentem, prout in sequenti figura declarabitur, & c.

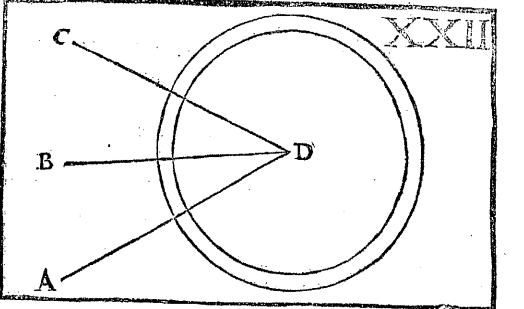
ADDITIO.

Directum. Fel. c. olim. in iij. col. de excep. Tho.

FIGVRA Ista dirimit quæstionē magnā occurrentē de facto, statuto cauebatur quod qui per uim damnificaret alium de re ualoris decem floren. aur. deberet morte puniri. Contigit q; quidā ad domū alterius accessit, & uegetē uino plenā per uim effudit, & uegetem destruxit, sola una dogha remansit, & de bonitate uini erat certū, sed de quantitate erat dubiū, hoc est, quantæ capacitatis esset ueges, dico q; ex his quæ dicta sunt supra, in xij. figura, hoc poterit clarē haberi hoc modo. Signatur illa rotunditas illius doghæ in terra, uel in tabula, ut ostendit linea nigra a. b. constat enim q; illa est pars rotunditatis totius uegetis, super illam partem fiant signa ad diuidendū centrum, ut in illa xij. figura dictū est, & ducantur duæ lineæ, quæ se præscindat, quod est centrum plenē constat in puncto c. deinde de pone pedem immobilem in puncto c. & extendē usq; ad lineam a. b. & perficias circulū, ut ostendit circulus rubeus datus, dico quod de necessitate illa erit rotunditas uegetis. Si igitur habes longitudinē ex dogha remanente rotunditate ex circulo, quilibet communis Geometer sciret dicere capacitātē, & si ueges in medio esset largior, de facili ad æqualitatem reducitur per mensores communis, uel demonstratoris, ut uidebis breuius in seq. figura, & c.

Bar. de Alluione.

ISTA Figura facta est ad demonstrandū idem qd; præcedens, sed breuius. Constat enim q; dogha uegetis habet duas lineas circulares, scilicet interiorē, & exteriorē, & interior est minor, & qualibet respicit unū centrū. Idem dogha uegetis habet duas lineas rectas, scilicet ab extremitate exteriori usq; ad extremitatē interiorē. Sed duo puncti exteriores illarū literarū magis distant ab inuicē, q; duo interiores, & ideo si dictæ duæ lineæ protrahantur, necessariū est iūgi, ut dictū est in prima figura, sic ergo grossities unius doghæ, uel duarū satis patet, ut ostendunt lineæ a. b. c. ab exteriori circulo, usq; ad interiorē, deinde ducuntur lineæ doghæ recte ab utraq; parte, & iungant se in puncto h. d. ipsi enim centrū circuli interior & exterior, uoluas ergo circulariter, & habebis grossities uegetis, & c. Post tractatū de alluione, superest ut de insula uideamus.

DE FLVMINIBVS ET INSVLA, LIB. III.

ADDITIO.

Insula, dicit Fel. c. Rodolphus. in xvij. co. de reser. q. Bar. hic plenē ponit de insula, tamen uide Bal. in rub. ff. de re. di. in vj. col. & seq. uer. nunc uideamus. ubi ponit etiam plenē de insula, q; alia est naturalis, quæ semper fuit, ut Corsica, & Sardinea, & similes: alia casualis & accidentalis, quæ in flumine semper nascitur, & in mari rarissime, ut ibi per eum, & ibi Po. an concedatur occupanti, & uide Alexan. l. j. in prim. in antepe. co. ff. de acq. poss. in uer. capto gl. in uer. mari. & ibi ponit de insula nata in flumine, & Bar. Ver. in suo tract. de seruit. rub. præd. in rubr. de itin. in quarta colum. & seq. An autem ciuitas Venetarū dicatur insula, dic quod non, quia non habet sphaeram, terræ est fundata in alneo maris, et nullus alueus appellatur insula, ut patet instit. de re. di. §. item per alluionē. et ita in specie consuluu Bal. cons. cccxxxix. in ij. uol. inci. quidā emerunt. et uide in cons. seq. et sequitur l. si insulam. in ij. col. ff. de uer. obli. scripsi plenē in meo tract. de Venetæ urbis libertate, et eiusdem Imperij dignitate et priuilegijs, et in priuilegio xxxvij. in responsione §. arg. quem dono dedi Serenissimo principi do. Andreae Gritti, et excellen. cons. x. à quib; Alex. filius meus dono habuit officium notariatus, supra consulum in uita sua. Th.

Insula^a quæ in mari^b nascitur, ^c Caius, l. ad^d quod rarò accidit, ^e occupantis^f sit, qñ nullius^g esse credit. ff. de acq. re. In flumine nata, ^h quod frequēⁱ do. I. C. B. ter^j accidit, si quidem mediā partem fluminis tenet, communis^k sit eorū, qui ab utraq; parte^l fluminis, ppe^m ripam prædia possident. p modoⁿ latitudinis cuiusq; prædij, quæ latitudo^o prope ripā sit, q; si alter^p pximior sit, eorū est tantū qui ab una parte ripæ possidet prædia, q; si ex uno^q latere prupit^r flumē, & alia^s parte nouus ritus fluere cœpit, deinde notus iste ritus in ueterē se conuertit, ager, qui à duobus ritibus comprehensus, in ueterem insulā redactus est, eius est cuius scilicet fuit. Idem habetur modica uerborū mutatione facta, Instit. de re. di. §. insula. legis ergo uerba discutiamus, ait ergo.

jurisdictionē habens in territorio mari coherenti, habet etiā jurisdictionē in mari usq; ad centum milliaria.

tribus. Primò, cum circumdatur ager qui non erat alicuius, de quo loquitur ultima pars presentis relate legis. Secundò, cum aluei dereliquit sicci, & incipit fluere. Tertio, cum paulatim coalendo locum eminentem fecit supra aluei. Et aduertendum est quod dicitur per alueum nata, non dicitur nascitura. Non igitur repus, cum incipit apparere, inspicimus, sed tunc cum opin. circumcolentium insula incipit reputari. ar. ff. de flu. l. Paulus. §. j. quod dicitur lex esse nata, sine dubio uerum est, si priore estate sic fuerit, ante enim posset dubitari, an sit insula, an uero locus in medio qui propter siccitatem uacuum remansit. Si uero estate priore sic fuerit, sicut dicitur, uerum dicitur, ar. ff. ne quid in flu. pub. l. ij. §. si aut. Ad quod facit d. l. ergo. §. tribus. de acq. rer. dom. ibi dum dicit, cum sit futurum sub iudicio, ut l. j. ff. de quo quisque iur. de uerb. oblig. l. si quis stipulatus sit Stichum, ab eo uero tempore, si quid annuatim dicta insula reciperet, iudicatur fm l. insula. ff. de acq. rer. do. Item dicitur nata, scilicet casu, uel diuina potestate, non dicitur facta manu hominis, si in alio homine facta esset, idem iuris esset, ut ff. de acq. rerum dom. l. pen. §. si. Et hoc facit ad q. cuius sit causa facta in flumine, de quo dixi in l. quo minus. ff. de flu. Item dicitur nata, intellige quod solo cohereat, si enim supra aquam stare, ut quicquid accidit, publica esset, ut ff. de acq. rer. dom. l. pen. §. j.

12 **Q**UOD FREQUENTER. Tunc sit frequenter accidere, dixi in uerbo, raro. si quidem media partem fluminis teneat, quod gl. exponit, id est, in medio fluminis est. Quid autem sit in medio esse, uel quae sit media pars alicuius rei uideamus. Interdum enim accipitur media pars, id est, dimedia rei, facta diuisione unius rei in duas partes, qualibet dicitur dimidia, ut ff. de uerb. signif. l. nomen filiarum. §. portionis. Ne ergo sic intelligatur, exponit gl. id est, in medio fluminis est. Ut autem cesset dubitatio, melius possumus exponere, scilicet ut diuidatur tota latitudo fluminis in tres partes aequales. Si ergo insula tenet illam partem fluminis quae est in medio facta diuisione in tres partes aequales, tunc erit communis, ut licet dicitur. Videamus ergo quid est esse in medio, & quae est media pars. quid ergo est medium? Resp. quod consistit inter duo extrema, ut C. de iudi. l. i. §. j. facit in auth. in medio litis non fieri sacras ius, per totum, ut hic apparet, non ergo potest cognosci medium, nisi extremitates cognoscantur. Extremitates uero sunt caput, seu principium, & finis. Alia autem extremitates dicuntur latera. De latere dicemus §. de cap. aut, sine & medio, hic dicemus, uidelicet ubi dicitur esse, & quantum spatium occupet, hoc autem necessarium est. Saepe enim in statutis fit mentio de capite alicuius rei, uidelicet si quid factum fuerit in cap. plateae, uel fori, uel in pede, uel in medio, soluantur decem. Item in contractibus, saepe uidi uendi tota stadia terrae in capite, uel in fine fundi. Docet ergo Iuriconsultus scire quid sit, & quantum daret alicuius rei caput, seu pes, & similia. Alia uero extremitates dicuntur latera. De lateribus dicemus §. de cap. sine & medio, hic dicemus, uidelicet ubi dicitur esse, & quantum spatium occupet. Caput autem in homine habet duas aut tres proprietates. Primò, quia inde oēs nerui initium capiunt, & ex hoc insurgit alia proprietates, quia est honorabilior pars corporis, ut l. cum in diuersis. ff. de relig. Tertia proprietates est quod uersus caelum erigitur, & istud idem quicquid dicimus principium. Eodem modo pes seu finis habet tres proprietates. Primò, quia in illa parte finitur, & terminatur corpus. Secundò, quia est pars ignobilior. Tertio, quia uersus terram iungitur, & totum corpus sustinet. Ab istis proprietatibus diuersimodè de capite, & pedem seu sine alicuius rei dicimus, primò in flumine dicimus caput fluminis, unde flumen originem caput, ut si ex fonte, ipse fons, & similia, ut ff. de aqua quoti. & arti. l. j. §. caput. & illud enim dicitur principium, seu initium, ut ibi dicitur, & eodem modo pes seu finis fluminis dicitur locus ubi flumen terminatur, & finitur, quod est mare, in quod intrat, uel aliud flumen, ut ff. de locis, & itin. pu. de seruit. rusticorum praedio. l. si. Eodem modo dicitur in tempore, dicimus enim caput anni, tempus quo annus incipit, finis, tempus, quo terminatur, ut in illo uersu. Annua

si debes, tunc inspicies caput anni, & c. ut not. C. de adimen. l. leg. l. j. & haec de prima proprietate. Secundò contingit quicquid aliqua esse, in quibus locus à quo originem sumunt, non potest apparere, ut in superficie unius domus, aule, ecclesiae, & similia, tunc caput ecclesiae est, ubi est altare honorabile, & caput aule est locus, ubi magis homines consueuerunt sedere, & caput scholae dicitur, ubi cathedra posita est, pars uero illi opposita dicitur pes, seu finis. arg. ff. de offic. proconf. l. si aliqua, ibi caput provinciae, & Ciuitas enim honorabilior dicitur caput provinciae. Ad idem C. de summa trinitate epistola, inter claras, ibi caput est omnium ecclesiarum. Tertio contingit quod à tertia proprietate caput dicitur, ut ecce locus quidam eminens est, seu montuosus. Partem enim superiorè eleuatam appellamus caput, partem inferiorè depressam appellamus pedem, & sic capite, & pede, & in principio, & in fine dicimus, ar. de aqua pluui. ar. cen. l. j. §. fin. Posset enim esse aliqua res in qua neutrum istorum concurreret, & tunc puto quod illius rei caput diceretur locus, per quem in illam ire ingredimur iuxta illud: In capite libri scriptum est de te, appellat enim caput libri illam partem, per quam ad ipsum librum legendum ingredimur. Ad idem quod no. ff. sol. mat. super rub. ibi no. quod hic non est caput libri, & ff. ad l. Falc. l. quarebatur, super illo uerbo, tres partes, & c. Sed posset contingere quod per oēs ipsius loci partes est ingressus, & tunc putare caput illud dicitur quod est uersus meridiem, & pedem quod est uersus septentrionem: ut §. ostendit. Videamus tunc ergo quantum spatium occupat caput, quantum pes, seu finis, & quantum medium. Ad quod dico quod primum seu linea indiuisibilis quae est in capite, potest dici caput, ut d. l. j. §. caput, de aqua quoti. & arti. & eodem modo pes medium dicitur ille punctus, uel linea indiuisibilis, quae est in medio distans tantum ab una extremitate, quantum ab alia, & ita intelligit haec gl. In st. de rer. diuis. §. insula. dum dicit hoc, scilicet esse in medio, potest apparere accepta chordula, & factio puncto in medio, & c. quod satis placeret si materia de qua tractatur, hanc interpretationem pateretur, ut si diceretur de capite usque ad medium agri liceat Titio ire. Intelligo à linea in diuisibili quae est in capite, usque ad lineam indiuisibilem quae est in medio, fm praedicta iura, sed saepe sermo hanc interpretationem non patitur. Quid enim si dicatur si quis inueniat per caput plateae cum curru, punitur, uel uendo tibi decem stadia terrae in cap. fundi proculdubio de puncto, uel linea indiuisibili intelligi non potest, per illam enim non potest iri, nec in ea possunt decem stadia terrae esse, aliter ergo intelligendum est de quo tetigi. ff. de fur. l. iij. prout uero dico quicquid extremitates sunt distinctae, & limitatae, tunc una dicitur caput, seu principium, alia dicitur pes, seu finis, & quicquid est intra illas duas extremitates, dicitur medium, ut ff. de ser. urb. praed. l. si ades, ibi medium mons, & de seruit. rusticorum praedio. l. iura praedia, ibi per medium fundi, & c. de serijs. l. more, ibi, lucemedia. C. de iud. auth. ad hec, cum multis similibus. Quicquid extremitates non sunt distinctae, & tunc puto quod totus ille locus diuidi debeat in tres partes aequales, unde illa quae erit secunda, dicitur medium, ut hic fm lec. quae tenet, cui applaudit communis usus loquendi, & intelligendi. Tertia dicitur finis. Quicquid contingit quod locus, de quo agitur, habet multas distinctas partes, tamen in diuisione accipitur, ut totum, ut ecce planus Tyberis est distinctus per praedia multorum, sed in statutis dicitur quod si aliquid factum in capite plani Tyberis, uel medio, uel sine, tunc enim considerat per statutum illud, ut unum totum integrum, ideo effect facienda diuisio in tres partes, ut dixi. Sed quare quod uendo decem stadia terrae à capite, uel à pede, uel in medio, qualiter fiet diuisio, & utrum certus locus uideatur uenditus, uel iunctus, dicam in seq. h. in figura.

13 **C**OMMUNIS FIAT EORUM. Intelligo tunc communem inter dominos. Non enim iure possessionis. Cum enim separata sit insula primo fundo per possessionem primi fundi, illa non uideatur possideri, nisi apprehendatur, ut §. sequitur, ibi quod si alteri propinquior, & c. ff. de acq. poss. l. iij. in pri. in gl. super uerbo quilibet, debet ergo potest apprehendi, arg. ff. de acq. poss. l. cum haeres. Item quod dicitur communis tunc fiat, intellige quod aequali parte, scilicet media partem fluminis tenet, & ita quae

partes essent ab utraque parte rectae. Item ratione propinquitas media cedit uni, & medietas alteri, sed si insula esset plus uersus unam partem, quae uersus aliam, illa tantum pars insula, quae uni parti propinqua est, illius finis est, & illa quae magis propinqua est alteri, cedit alteri, quatenus ergo cuius propinquior illi cedit. ff. de acq. rer. dom. l. ergo. §. trib. ibi, cuius ager propior fuerat. quod ergo dicitur ei agro cedit qui propinquior est, intellige, id est, quatenus propinquior est, ut ff. de leg. j. l. Stichum qui meus erit, cui cõgruit quod in seq. C. de alio dicitur, quod iure propinquitatis cedit eis qui ab utraque parte possident, & sic apparet quod diuisio communis est. Hoc etiam declarat gl. hic, & Instit. de rer. diuis. §. insula, prout dicit de puncto in medio chordae posita. Ex quo apparet quod quantum propinquior est, eatenus cedit. Linea autem diuisoria per medium ita quod quicquid excedit circa lineam, sit propinquus illi qui habet praedium citra flumen, & quicquid est ultra lineam, est propinquus ei qui habet ultra flumen, & hoc est difficile, uile, & necessarium, ideo hoc demonstrabo per casus, & figuras quas §. j. subd. Item hoc quod dicitur quod est usus communis, intellige iure dñij, usus autem insulae est publicus sicut riparum, ut ff. de acq. rer. dom. l. pen. §. j. hoc intelligo si insula est parua, ita quod tota possit dici ripa, uel tunc cedere propter arctationem aquae, ut ff. de flu. l. i. pen. Sed si insula esset magna, ita quod in ea essent praedia culta, puto solum ripas esse in usu publico, non praedia eadem ratione qua caetera praedia. Itè praedicta uerba, nisi essent agri limitati, ut ff. de flu. l. j. §. insula.

14 **Q**UOD RIPIA PRAEDIA POSSIDENT. Prope ripam possidere intelligo, quod praedia sunt ipsi ripae coniuncta, uel forte si distant mediante uia, ut l. maritus. de acq. rer. dom. & dixi supra in praed. l. i. & quod dicitur possident, intelligo quo praecedenti, & eodem iure acquiratur insula, ut in praecedenti l. i. dicitur est.

quanta est latitudo praedij iuxta ripam, eatenus linea per directum protendatur. Circa quae multa dubia occurrunt quae determinata sunt in figuris praeced. lib. sicut cum diuiditur alluuius inter eos qui ab utraque parte praedia possident. Ita illa pars insulae quae cedit praedij quae sunt ab una parte debet diuidi.

15 **Q**UOD LATITUDO PROPE RIPAM SIT INQUIT. Si ergo finis agri iuxta ripam est largus, licet praedium posita in se ardeatur, uel econtra, solum latitudo quae est iuxta ripam, attendit, & fm illam debet duci linea recta ut in praeced. lib. dicitur est & c.

16 **Q**UOD SI ALTERI PARTI PROXIMIOR SIT, & C. QUOD QUALITER APPAREAT, H. D. GL. ACCEPTA CHORDULA, & PUNCTO POSITO IN MEDIO, UT HIC DICIT GL. INSTIT. CO. §. IN SULA, & QUOD DICIT PROXIMIOR, QUATENUS PROXIMIOR EST ILLA PARS QUAE UNI PARTI FLUMINIS PROXIMIOR EST, EORUM TANTUM EST, QUI AB UNA PARTE POSSIDENT PRAEDIA, & EORUM EST EO IURE QUO PRAEDIA SUNT EORUM, UT DICITUR EST.

17 **Q**UOD SI EX UNO LATERE. Latera tunc autem sex reperuntur, scilicet sursum, deorsum, ante, & retro, dextrum, & sinistrum, de quibus in contractibus, & alijs dispositionibus saepe fit mentio, ut uendo, uel lego decem stadia terrae ex parte superiori, uel inferiori, ex parte anteriori, uel posteriori, ex parte dextra, uel sinistra. Ideo quid praedicta uocabula importent, discutiamus. Sursum quidam appellant illam partem quae est superior, respiciens caelum, deorsum illam partem, quae est inferior, respiciens terram, licet hoc modo loquendi non utamur, sed

18 **Q**UOD SI CONTRA. Solum latitudo quae est iuxta ripam, attendit, & fm illam debet duci linea recta ut in praeced. lib. dicitur est & c.

19 **Q**UOD SI CONTRA. Solum latitudo quae est iuxta ripam, attendit, & fm illam debet duci linea recta ut in praeced. lib. dicitur est & c.

20 **Q**UOD SI CONTRA. Solum latitudo quae est iuxta ripam, attendit, & fm illam debet duci linea recta ut in praeced. lib. dicitur est & c.

21 **Q**UOD SI CONTRA. Solum latitudo quae est iuxta ripam, attendit, & fm illam debet duci linea recta ut in praeced. lib. dicitur est & c.

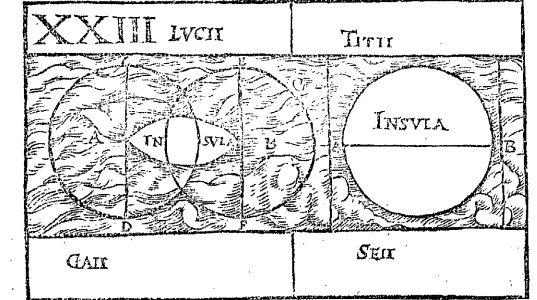
22 **Q**UOD SI CONTRA. Solum latitudo quae est iuxta ripam, attendit, & fm illam debet duci linea recta ut in praeced. lib. dicitur est & c.

inhabitationē retro trahi, &c. cū sim. li. vj. Huius ratio est, quia ut dixi, tempus est quadā fluxibilitas, & quidā cursus, & hōmines cetera animalia creata carentia ratione, quod in cursu prateritū est, habent retro, quod uerō futurū est, habent ante. Ad istam similitudinē dicimus ista, scilicet q̄ de tempore habemus instās, illud quod praterit, habemus retro, q̄ futurū, habere dicimus. illud quod praterit, esse ante, quod futurū est, esse postea, ut C. de arb. l. cum ante. de bo. damn. l. si quis posthac. ff. de acq. poi. l. si quis ante. tūc enim similitudo sic, pcedit quasi cursor in certa parte itineris se reuoluat & remoueat, tūc enim illa pars quā concedendo rectē erit, retro incipit esse ante econuerso, ppriē igitur locutio est pcedens. & quia ibi illa reuolutione non agem⁹, per hanc igit̄ dictionē ante, p̄t significari tempus prateritū & futurum, quod ex uerbo apparet, cui adijci. q̄ si est prateritū, significat futurū. Sed hic p̄t occurrere dubitatio, pone sic, Reperi scriptū in aliqua dispositi one, si quis ante aliquē dixerit aliquid uel fecerit. &c. quō intelligitur hoc uerbū ante, hoc em̄ uerbū fecerit, reperit in futuro subiunctiui, & in praterito. Sed qualiter debemus assumere, dixi in repe. l. oēs populi. ff. de iur. & iur. dum tradam de interpretatione statutōrū. dixi etiā & de condi. & demonst. l. solemus. & p̄dicta cū respectu p̄sentis loquimur de tēpore praterito, & futuro. Q̄m̄ t̄m̄ in p̄sentis loquimur de tēpore p̄sentis, & post respectū alicuius tēporis futuri uel prateriti, respectu futuri, uel ecce, p̄mittis facere uel dare ante pascha. & ista locutio recta est, ut ff. de uerb. obl. l. q̄ ante calend. & l. eū q̄ ita. q̄ ita stipulat. cum si. & pcedat similitudo sic, Pone cursorē in medio planē uidere turrim, rectē dicit totū spatū quod est inter se, & turrim esse ante turrim, quia ante oculos eius est, & etiā ante illam partē turris, quā primo eius aspectū p̄sentatur, & sicut latus oppositū illi turri quo ad illum dicitur retro seu post, ut j. dicit, ita totū quod ille latere posteriori respicit, dicit post, & ita ppriē dicimus ex consuetudine, reperimus enim pascha futuri in medio, nūc ergo usq̄ ad pascha dicit ante, ultra dicit post, ut d. legib. Sicut etiā dicimus respectu prateriti temporis, ut ecce ante pascha prateritū factum dicimus quod praterit, quod secutiū est, dicimus factū post pascha, ut l. huiusmodi stipulatio interposita. & d. l. si quis. §. si te. ff. de uerb. obl. cum sim. & tunc pcedit similitudo, sicut in illo paschate, homo stans retro se uoluisse ut dixi, propius ergo diceret ad paschate retro, & paschate ante, uenit, in p̄cedenti locutione dicimus ante pascha, id est primō quā pascha sit, & ita utimur, p̄dicta uerba ante, & post, si ponant cum casu, sunt p̄positiōes, si sine, sunt aduerbia temporis uel loci, & significant tempus uel locū. Circa uerō locū sciendū est q̄ quāda sunt loca eminentia, quāda depressa & plana. in eminentib, sicut sunt domus, & cetera edificia, montes & colles, dicimus ante & post. In domib, enim dicimus partē ante illā esse quā est iuxta uia, per quā ingreditur domū, ut ff. de uia public. l. si. §. si. ibi ante ergasteria & cōmuni diuidū. l. arbor. §. de uestibulo ubi gl. exponit, uestibulū est locus ante ostiū per quē quis habebat aditū, pars illi opposita dicit post, ut ff. de serui. urban. p̄d. l. quidā l. be rus. ibi, post horrea. & dicitur post, illa pars quā est opposita illi parti, quā est ante plateā, & sic etiā utimur, & loqmur, & hoc fm̄ similitudinē p̄cedentē, nam ut dicitur est, pars anterior in animalib, dicit illa, in qua est facies, & facies dom⁹ dicit illa, quā iuxta uia nobis ostēdit, ut in locutione uulgarī utimur, & fo Machab. iij. c. tu. cir. ff. dicit, Ornauerunt faciē templi coronis aureis, sicut em̄ dicimus facies operis. ff. de not. ope. nun. l. stipulatio. §. opus. & alibi p̄stinā faciē adibus reddat, ut ff. loca. l. sed addes. §. si in quilius hostiū. Sicut igitur illa pars dicit facies, ita dicitur pars anterior, & pars sibi opposita dicitur posterior. Sed si domus ad plurib, partib, esset circumdata uis, per illam excellentiā dicerem⁹ faciē quā magis in honorabili uia est, q̄ si utraq̄ esset aequaliter honorabilis, illa dicitur facies, per quā ingreditur, ut ff. de leg. iij. l. p̄d. §. §. balneas. de da. inf. l. quod conclaue. P̄dicta uerō consuetudo loquendi aliquid opponeret. In locis uerō depressis, & planis, in quib, non uidemus superfi-

ciem superiorē, non est dare partē quā dicit ante & post respectu sui, sed respectu nostri. Existens enim in fundo, rectē potest dicere aliquā partē esse ante eum, aliquā post eum, & de tempore dicimus. In montib, etiā appellamus ante illam partem, quē nos respicit, quasi faciē partem illi oppositā appellam⁹ post, & sic illa pars, quē quo ad nos fm̄ nostrū aspectū est ante, fm̄ aspectū aliorū dicit post, & sic considerandus est locus, in quo uerba proferunt, nonnunq̄ tū ex parte montis est aspectus ita notabilis, ut si respicit aliquā ciuitatem notabilē, q̄ semper illa pars dicitur ante, reliqua uerō post: hec autē fm̄ consuetudinē circumcolentiū intelligenda sunt. Dextra, & sinistra fm̄ Aristot. in d. libro De celo, & mundo, ppriē cadit in animalibus, quia dextra est principii motus, sinistra est terminus, & ideo cōmuniter cōtingit q̄ incipiens ambulare incipit cū pede dextro, uel incipiens aliquid agere, incipit cū manu dextra, nisi sit sinister, ut ff. de edic. l. clauū. §. itē sciendū. In istis ergo reb, quē nō mouent, im̄ ppriē loquimur. Appellamus em̄ dextrā, & sinistra q̄ respectu nostri. Si em̄ dixeremus, uendo tibi decē stadia terre a parte dextra cundo ab hinc uersus Florentiā, tunc clar⁹ esset sermo: de illa parte intelligendū est quē nobis eūtib, est a latere nostro dextro. Si uerō ad personā nō habeat respectus, sed simpliciter dicit a latere dextro, uel sinistro rei, itē si quidē illa res est eminens, & eleuata ut domus, ita q̄ carā dicimus habere faciē, apertē inuenit dextra, & sinistra. Inge em̄ unū hominē stantē rectū, & uoluentē faciē suā uersus illū locū quē uoluit domus, tūc illa pars quē illi hominī sic imaginato opponeret, diceret dextra uel sinistra, & dicit illa domus est dextra, uel sinistra, hoc probat expressē Ezech. xlvj. c. ubi sic ait, Facies dom⁹ respiciebat ad orientē, a quē autē descēdebāt in latus templi dextrū ad meridiē, &c. unde similitudo hominis est, q̄a facies hominis respicit orientē, latus em̄ dextrū est meridiēs. Si uerō nō t̄ esset corp⁹ ita leuatum, tūc si quidē locus ille habet caput, & pedes fm̄ q̄ s. diximus, necessariō p̄ eandē similitudinē dabimus ei dextrā, & sinistra. Exēplū in flumine. fingamus hominē facientē in flumine tenētē caput ubi est caput fluminis, pedes uerō ubi est pes, uel finis fluminis, faciē autē uersus cōelum, tūc statim dextra & sinistra pars fluminis cognoscit, & ita loquit̄ text. ff. cōm. p̄d. l. refectionis. §. si. sic etiā in alijs locis quā caput, & pedes habent. Fingam hominē sic iacere p̄stratū, tūc dextrā, & sinistra cognosces, sed si dicit, cognoscat cur caput, & pedes in tali parte fingant. Sed cur facies uersus cōelum reuoluta ponat, uellē docere, si em̄ faciē uersus terrā uoluit, dicam⁹ tūc partē quā primō dicebā dextrā, cōtinget esse sinistra, & econuerso resp. totius terre superficies est uersus cōelū, & dicit superficies quasi superior facies, ut ff. qd̄ ut aat clā. l. si uitem. §. antepe. ubi in tex. habet duplex litera, alia species fundi, alia facies fundi, & ibi dicit gl. illa ergo superficies est facies quē erga cōelū respiciat, ideo sic dixi. Vñ ista loca depressa non habent faciē respectu nostri, sed respectu cōeli. ideo respectu nostri nō habent ante, uel post, ut dixi, ideo finxi hominē iacere p̄stratū. Si uerō inueniret aliquis fundus cuius nō possit caput, nec pedes dici fm̄ p̄ced. doct. nec ante, uel post, tūc dextra, & sinistra deberēt aliter cōsiderari. Nā Arist. in ij. De celo, & mūdo, querit an cōelū habeat dextrā uel sinistra, & determinat q̄ sic. Cū em̄ dextra sit principii mot⁹, ut dicitur est, apparet q̄ dextra oris est orientis, sinistra uerō est occidentis, & sic fm̄ hoc de necessitate op⁹ poni q̄ caput orbis sit in meridiē, pedes uerō in septentrione, & sic fingēd⁹ est un⁹ homo q̄ faciē figat uersus cōelū, spatulas uersus terrā, & sic in dextra erit sol orientis, & in sinistra sol occidentis. hoc ergo mō q̄m̄ alij modi inueniēdi dextrā & sinistra faciē, facile erit dext. & sinistra caput & pedes cuiuslibet rei immobilis, uenire, sed si respicit faciē partis orbis & hec pprior locutio esset & naturaliter loquēdo quātū ad mores nostros p̄cedētes modos puto, p̄biliores, & in ingrendo, sed si quē rāē mediū inter ante & post, inter dextrā & sinistra, dico cōdē mō quo dixi, scilicet, inter caput, & finē. Et p̄dicta circa loca, tēpus uerō q̄ nullā latitudinē habet, non habet dextrā siue sinistra.

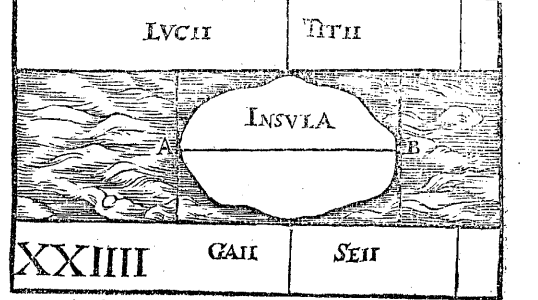
ADDU

ADDITIO.
 Nam §. 7. Vide que decidit per istam doctrinam. Bart. hic d. Bart. Sor. in cons. clxxxj. in ij. uol. inc. uisus capitulis, in pe. col. in uer. circa tertium, ubi etiam ponit q̄ de natura dictionis infra, est ut cōtineat contingentia externa quibus adiungitur. Thom. Diplo.
 Sinistram. Vide plenē per do. Bart. Ver. in suo tra. de Imperatore militum eligendo in xxij. co. in j. priui. dignitatis, ubi infert per istam doctrinā Bal. tibi arguit contra dominos Venetos, qui imaginem beati Marci in sigillis, & aureis grossisq̄, argenteis imprimūt a dextra, ab altera uerō parte imaginem ducis, dixi plenē in tra. meo de Venetie urbis libertate, & eiusdem Imperij dignitate, in priui. xlvij. Thom.
 PRORVPIT Flumen, hoc est, pars fluminis, dicit gl.
 ET Alia parte nouus riuus, scilicet, illa pars dicit gl. uides ergo t̄ quod pars fluminis appellat̄ riuus, & sic nō est diuisionem quod hac significatio riuus, est iuris publici. An autē t̄ alij riuū a flumine nō procedentes, sed a fontibus, uel uenis alijs sint publici, uel priuati dubitat. Et uidet̄ quod nō, ff. de flu. l. j. & ita tenet Ros. super illo tit. p̄ hoc facit ff. de riuis, per totū. Secūdo, q̄n riuus est manu fact⁹, per quē aqua ducitur ad utilitatē priuati, & tunc est priuatus, ut in toto tit. de riuis. Q̄m̄ riuus est locus, per quem aqua naturaliter fluit, & tūc regulariter puto illū locum priuati esse, ut ff. finitū regun. l. sed riuus. & d. l. j. §. de flum. & erit eorū qui ab utraq̄ parte p̄dicia possidēt, ut in p̄ced. lib. diximus de fossa, sed si riuus talis esset in usu publico, tūc intelligerē illū riuū esse publicū, ut ff. ne qd̄ in loco pub. l. j. §. hoc iter dicit̄ ibi adeo. igit̄ ad hoc interdicit̄ pertinet quā publico usui destinata sunt, ut ar. ff. ut in flum. pu. na. c. libro. l. j. §. fossa, ibi: possunt autē hac esse publica, & nō publica. Quid dices t̄ de fontis, p̄ quas aqua ducit̄ ad molendinū: Respon. ut dicit̄ in l. quo min⁹. ff. de flu. Et nō t̄ hoc nōmē flumē fluminis, & amnis, idē significat. alia uerō noīa, scilicet, torrens, riu⁹, fossata, explanata sunt s. px. & p̄ced. lib. Cetera uerba l. clara sunt, nūc igit̄ ad ostēdendū diuisionē insulā, ueniam⁹ ad figuras.

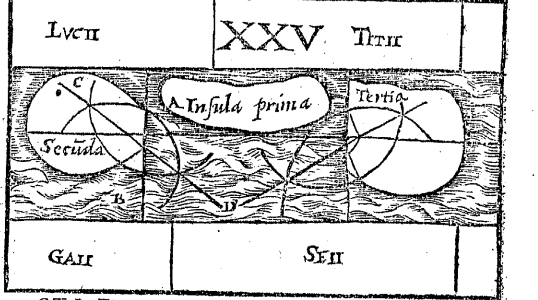

IN Hac figura ripa utraq̄ parte fluminis sunt recte in se, & etiā una ripa est recta per cōparationem ad aliā. Et in hac figura sunt duæ insulæ. Prima insula tota pertinet ad Lucii, cuius p̄diciū est ultra flumē. Ratio, quia insula nō tenet mediā partē fluminis, sed illi parti posteriori est pximior. Ad hoc autē sciendū, utrum insula alteri parti sit pximior, dat doctrinā gl. in hoc §. q̄ poterit sciri accepta chordula, & puncto in medio posito inter utraq̄ agrū, & tūc si punctus est ab una parte, alius cedat, aliās fm̄ qd̄ punctus extēditur, ita dicit gl. Sed ut ista doctrina sit uera, nō sufficeret chordulam sic ponere in una parte, sed ponatur in duabus, una in prin. insulā uersus caput, alia in fine, tunc ab illis duob, punctis medijs ducať linea recta, si quidē tota insula relinquit̄ ab una parte, illorū est qui ab una parte p̄dicia possidet. Si igit̄ prima chordula c. d. in eius medio sit punctus a. & q̄ illa a. sit in medio, p̄batur cū eris in medio per mensuratore. In hac figura apparet qd̄ a. est centrū circuli rubet, q̄a punctualiter rāḡt utraq̄ partē ripa, deinde sit secūda chordula in pede insule quā sit e. & ponat̄ in medio punctus b. & q̄ ille punctus sit in medio, apparet q̄ est centrū circuli crocei, deinde ducať linea, seu chordula a. b. & q̄a insula est tota ultra illā chordulā, tota p̄tinet ad p̄diciū Lucij, qd̄ est ultra flumē. Ad p̄diciū uerō Caij qd̄ est circa, nihil p̄tinet. In secūda

uero insula simili modo ponat̄ una chordula, quā habeat punctū mediū a. deinde in fine insulā ponat̄ alia chordula, quā habeat punctū mediū b. q̄ aut̄ isti puncti sint in medio, probat̄ ex p̄cedētibus, tūc ducať linea a. b. & tūc q̄ illa fecat insulā, qd̄ est ultra illā, est Titij, quā ab alia parte p̄diciū possidet, qd̄ uerō est citra illā lineā ē Scij, ut patet ex hoc §. Et nō. q̄ semper cūm lineā ripa sint recta oīa rectitudinē, ut est ista chordula, ducēda ē recta, ita q̄ faciat angulū rectū ab utraq̄ parte, p̄ istū em̄ modū rectē inuenit̄ mediū, ut apparet

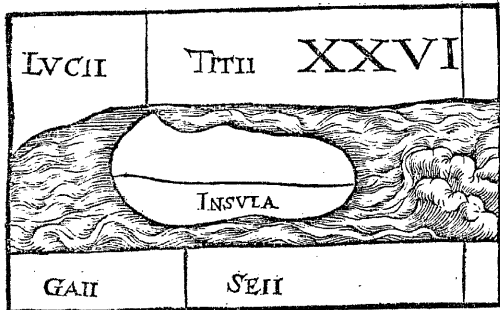

HAE C Figura differt a p̄cedētē: q̄a §. lineę ab utraq̄ parte sunt recta, fm̄ se ipsas, & etiā dicitur recta una respectu alterius, q̄a tantum distat una ab alia in capite, quantum in fine. Sed in hac in capite minus distat, & semper uniformiter elongat̄. Erit igit̄ fienda diuisio insulæ hoc modo, quia primō ponat̄ una chordula in principio insulæ ab una ripa ad aliā, & notet punctus medijs, & sit a. deinde extendat̄ alia chordula longior insulæ, & notet punctus medijs b. deinde ducať linea a. b. & illa erit linea diuidens inter eos qui sunt ultra, & eos qui sunt citra. Sed hic occurrat dubiū, qualiter ducať linea a ripa posteriori ad ceteriorē, non potest ita poni q̄ faciat angulum rectū ab utraq̄ parte. Dico igitur considerandū, quod quantum illa duæ ripa distant in posteriori ripa, tantum distant in ripa ceteriori, & tunc esset posterior, quo probato, quia qualis est portio totius ad totū, talis est medietatis ad medietatē per aequale spatū, sicut tota latitudo fluminis uenit uniformis ampliat̄ do respectu distantię quę est ab utraq̄ ripa inter eos qui sunt ab utraq̄ parte, fiet diuisio, ut s. dicitur est de alluio.

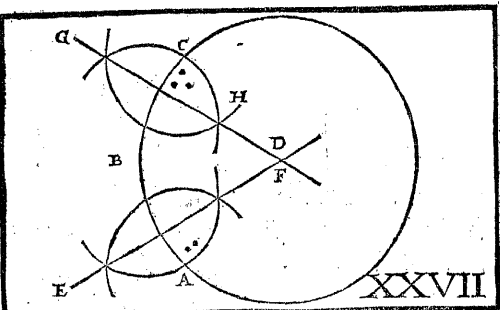

ISTA Figura facta est ad declarationē l. pe. §. Paulus. ff. de acq. re. do. ubi dicitur q̄ insula primō relicta in flumine iure pximitatis, habet ius in alijs insulis postea in flumine natis, siue relictis. In hac igit̄ figura cōstat q̄ insula primō relicta tota pertinet ad eos qui possidēt ultra flumē, scilicet Lucii, & Titij, q̄ illa insula est tota ultra mediū fluminis, lineā rubea ostendū. Insula uerō relicta pro parte pertinet ad Lucii, qui est ultra, p̄ parte ad Caium, qui est citra, q̄m̄ mediā partē fluminis tenet, ut lineā ducta ostendunt, & probatū est in p̄cedētibus figuris. Sed nunquid insula primō relicta ratione proximitatis debeat aliquid habere in dicta secunda insula, uidendū est. Ad qd̄ sciendū est, pone a flumine unū punctū in insula prima, qui plus est proximus insulæ secūda, & sit a. deinde in ripa Caij assumat̄ alius punctus q̄ magis est pxim⁹ extremitati secūda: insulæ quā pxima est insula prima, & sit b. deinde pone pedē circuli in

puncto a. & extendē ita quod pertrāseat aliquā partē insulæ secundæ, & uolue semicirculariter, deinde pone pedē circuli in puncto b. & per tantū dē spatiū extendē. Et no. q. ubi dicitur duo circuli se præcīdunt, scilicet puncto c. d. & ab illis duob. punctis dat lineā rectā rubeā. Ex quo cōcludo quod quicquid est insula secunda supra dictā lin. c. d. totū cedit insulæ primo relicte, & eodē modo cōperies in insula tertio relicta, ut lineæ dictæ ostendūt, quod sic probat. Si ab æqualib. æqualia adimēs, quæ remanent, sunt æqualia, sed constat q. tantum distat circulus unus à suo centro a. quantum distat alius circulus à suo centro b. Sed cōstat quod d. lineæ c. d. adimit ab utraq. parte æqualiter, ergo patet q. lineæ illa æqualiter distet ab utroq. & sic qd est supra illā lineā, cedit pūcto a. iure p. ximitatis, qd uerō est j. cedit pūcto b. iure p. ximitatis.

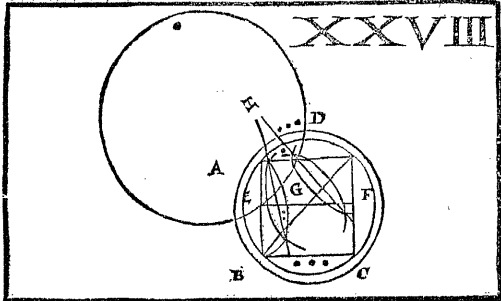

SVpra dictum est de his figuris quæ habēt lineas rectas iuxta ripā, hic uidentū est de his quæ habēt ripas tortas, & curuas, ueruntamen hoc cōtingit dupliciter, nam quicq. sunt retortæ ab utraq. parte fluminis, & ita in una ripa inflectit uersus aliā quod ubiq. æqualiter distant, ut in hac figura ostendit, licet hoc rarō cōtingat. Quicq. ripa est ab una parte recta, & ab alia tortuosa, uel ab alia parte torta uno modo, ab alia uerō torta modo dissimili, & de hoc dicitur in sequentib. In hac igitur figura ducēda est lineā per mediū ea tortuositate, qua ripæ sunt tortæ, ut ostendit lineā rubeā, & quicquid est ultra illā lineā, est magis propinquū eis qui ultra flumina prædia possidēt, quicquid uerō est citra illam lineā, est magis propē eos, qui citra flumen prædia possident, illam autem lineam sic duces accepta chordula, & pūcto in medio posito, qua chordula uniformiter ducat ab utraq. parte ripæ, & semper notetur locus, per quē transit ille punctus medius, illa est lineā per quam ille pūctus medius transit, & lineā per medium diuidens.

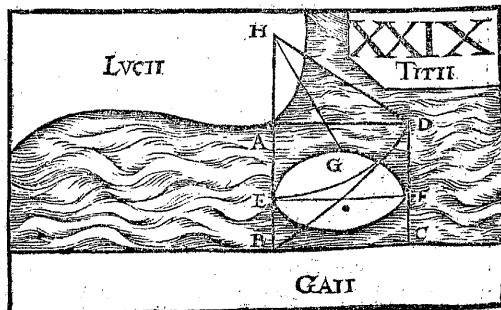

ISTA Figura facta est ad necessariā euidentiā omnium dicendorū, docet em̄ quod quibuscunq. pūctis per lineam nō directam illi possunt reduci ad circūferentiā eiusdē circuli, ponunt ergo tres puncti a. b. c. tunc pone circulū super a. & extendē ultra mediū spatiū b. & uolue semicirculū, deinde ponas pedē circuli super b. & in eadem distātia uersus a. uolue semicirculū. Et no. quod ubi dictæ duæ lineæ circulares se præcīdunt, scilicet in puncto e. f. & ducas super punctos lineā rectā, & extendas quantum uolueris, & deinde similiter facias in puncto b. c. & duas lineas circulares quæ

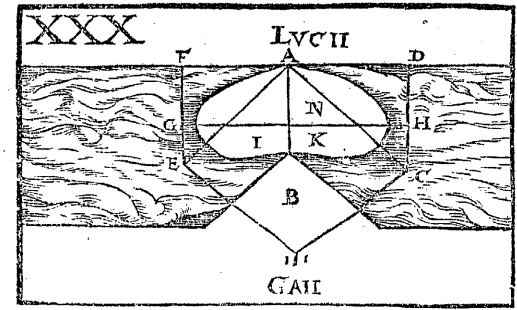
se præcīdūt in puncto g. h. & ab eis ducas lineā rectā, & extendas, tūc dico q. lineæ e. f. & lineæ g. h. secabūt in puncto d. In illo igitur puncto ubi secant, ponatur pes circuli, & extendatur usq. ad unū punctū. de datis d. & uoluant omnes illi tres puncti, reperient in circūferentiā dictā, & hoc cōtingit quocunq. modo tres punctos ponas in lineā non rectā, & c.

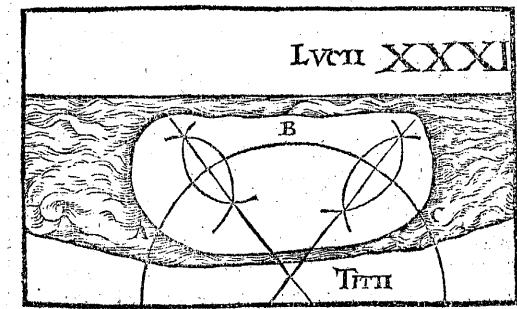
FIGVRA Ista similiter ad euidentiā dicendorū facta est, docet em̄ qualiter posito uno puncto ab alia parte, & una recta lineā ab alia aliquod spatiū quadratū iure p. pinquitatis diuiditur inter punctū, & rectā lineā, sit ergo punctus datus à lineā posita b. c. & totum quadratū a. b. c. d. Quærit quantum illius quadrati spatio debeat puncto à iure p. ximitatis, & quantum lineæ b. c. ita quod ponit una lineā super quā quicquid sit, illud sit, p. pinquius a. puncto: quod uerō est j. sit propinquius lineæ. Ad quod dico quod primō illud quadratū diuidendū est per mediū fm̄ doct. præced. & sic lineā diuidēs e. f. & de eo quod est infra, nihil pertinet ad punctū a. Secundō fiat lineā per diametru dicti quadrati b. d. & similiter de eo quod est infra dictā lineam nihil pertinet ad punctū a. Illud uerō quod est supra, restat diuidendū, & hoc cōstat quod hic habemus duos punctos æquē distātes à puncto a. & à lineā data uidelicet, punctus e. & punctus d. inueniat ergo alius punctus æquē distās, & sit g. & quod hic æquē patet, q. est centrū circuli azurei qui punctualiter tanget punctū a. & lineā datā, tūc ergo illi tres puncti e. g. d. reducant in circūferentiā unius circuli, fm̄ præcedentem figurā ducēdo lineā, ut ostendit lineæ croceæ, cuius circuli centrū cadit extra quadratū in puncto b. & ducat ille punctus, ut ostēdit circulus rubeus ductus. Tunc dico q. quicquid est supra dictā lineam circularē e. g. d. pertinet iure p. ximitatis ad punctū a. residuū, qd est infra, pertinet ad lineā posita. Et q. hoc sit uerū, patet, si ponat alius punctus in lineā rubea circulari a. & ibi ponat circulus, & extendat usq. ad punctū a. punctualiter, tanget illud, & etiā lineā, ut ostēdit circulus croceus, & idē ubiq. ponere aliquis punctus in d. lineā rubea circulari, hoc dico ita q. non esset error notabilis, & ita quod si esset argentū, nō esset notabilis deceptio: unde dico ideo, q. cū ab una parte sit lineā recta, ab alia rotunda, non esset pfecta separatio per mediū. Ex quo collige talē regulā, positis trib. punctis æquē distantib. intra punctū datū & lineam datā, circulus in cuius etiā circūferentiā illi tres puncti reducuntur, per totū quadratum æqualiter distat, & c.

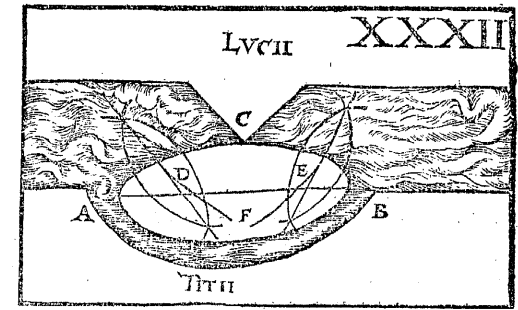
SI HÆC figura bene inspiciatur, propinqua est puncto acuto à ripa prædij Lucij, & toti latitudini ripæ prædij Caij, ad prædiū autē Titij non appropinquat. Videamus ergo diuisionem inter Caium, & Seium, & Lucium, & uideatur quod Lucio nihil debeat, qm̄ ripa sua quæ appropinquat insulæ, terminatur in puncto indiuisibili, non habenti aliquam latitudinē, sed insula debet diuidi pro modo latitudinis, i. inter eos. ff. eo. Cū ergo ibi non sit aliqua latitudo ei nihil debeat. Cōtrariū dico. Nam inter eos qui sunt ab una parte, sit diuisio pro modo latitudinis, d. i. inter eos. sed inter eos qui sunt ultra, & eos qui sunt citra, sit diuisio iure propinquitatis, ut dictū est: uidentū est igitur q. ponamus unam lineam iure p. pinquitatis euidētē, & hoc fieri debet ex doct. præced. figuræ. Extēdatur igitur una chorda in puncto prædij Lucij, usq. ad ripā Caij, & fiat cum chordis, uel signis in flumine unū quadratū a. b. c. deinde inueniat mediū quadrati per lineā e. f. & cōstat q. quicquid est j. dictā lineā, pertinet ad Caium, deinde ducat alia lineā per diametru quadrati b. d. & similiter constat q. id qd est j. dictā lineā, pertinet ad Caiū, deinde inter punctū c. & punctū d. inueniat punctus æquē distās à puncto prædij Lucij ad ripā Caij, & sit g. tūc illi tres puncti reducunt in circūferentiā unius circuli per præcedentiā, cuius circuli centrū inueniat in prædio Lucij, & in puncto b. ut ostendit lineæ croceæ. Dico ergo q. illa lineā circularis e. g. d. est in ea, & quicquid est s. illā, pertinet ad Lucium, quod uerō est j. pertinet ad Caiū, ut patet ex præcedentibus, & c.

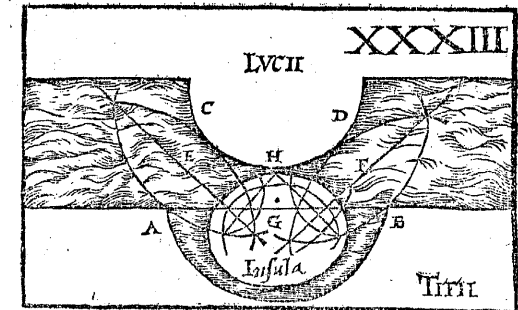
HÆC Figura differt à præced. q. in præced. punctus magis propinquus erat in capite insulæ, hoc uerō est in medio, uel circa, ut patet in puncto prædij Caij acuto qui est b. & ideo in flum. debet fieri duo quadrata, scilicet unū supra, aliud j. fiat uersus caput flum. unū quadratū, a. b. c. f. & uersus finē fiat aliud, a. b. c. d. deinde ducat lin. mediā, g. h. dico de eo quod est supra, nihil debet habere Caius, deinde ducat alia lin. per diametru primū quadrati, c. a. & alia per diametru secundū, a. c. & similiter de eo quod est supra illas, nihil debet habere Caius: deinde inueniat unus uel duo puncti in illo spatio, qd est infra æquē distās à puncto Caij. ad lin. prædij Lucij, ut i. k. qui reducant in circūferentiā illius circuli, qui circulus erit, e. i. k. c. & eius centrū cadit in prædio Caij, in puncto. quod est j. li. circ. pertinet ad Caiū, ut s. p. b. tū est. uel uerū assume puncta, e. m. & reducās ea in circūferentiā eiusdē circuli, & habebis propositū, quia redit in idem qd s.

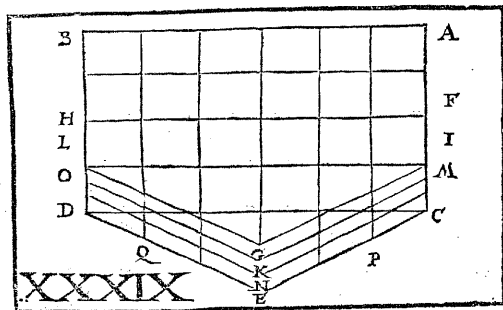
HÆC Figura differt à præced. quia uel ab utraq. parte est li. recta uel ab utraq. parte est curua, ab una recta, ab alia punctus acutus: hic uerō est ab una parte lin. recta, ab alia habet quadam rotunditatem, cuius caput connexum est uersus insulam inueniatur, ergo in prin. insulæ pūctus medius a. in medio alius b. in fine, alius c. & hi tres reducuntur in circūferentiā eiusdē circuli per præcedentiā, & habebis medium. Ex quo collige regulam, q. positis trib. punctis æquē distātib. inter lineam rectam, & lineam connexam circulus, in cuius circūferentiā illius tres puncti reducuntur, totum spatiū iure proximitatis æqualiter distat, & hoc in seq. figura demonstrabitur.

FIGVRA Ista differt à præced. & quia hæc ab una parte ripæ acuta est punctus, ab alia parte rotunda est concuum uersus punctum, cuius sic faciendū est diuisio. Primō ducatur lin. ab una parte circuli usq. ad aliam, & sit a. b. & ideo hoc ut sciamus quod de eo quod est supra d. lin. nil potest deberi ripæ concauæ, nisi ratione illorum punctorum, quoniam qualibet pars quæ est infra est magis remota ab alia parte quā sint illi puncti, deinde inueniatur mediū inter punctum prædij Lucij qui sit c. & illa puncta per doct. nas datas in præced. inter a. & c. erit mediū punctus b. & inter c. & b. erit mediū c. ut ostendunt lineæ ductæ, deinde inueniatur medium inter c. & aliquam partem dictæ concauitatis, & sit f. deinde in illa ripa pūcta d. f. c. reducant in circūferentiā eiusdē circuli per præcedentiā, cuius centrū erit in puncto h. dico ergo quod quicquid est infra circulum d. f. c. pertinet ad Titium iure proximitatis. quod uerō est supra, pertinet ad Lucium. Ex quo collige regulam quod posito uno puncto ab una parte circulari, concauitate ab alia, infra concauitatem inuenitis tribus punctis æquē distātib. ab utroque latere lineā circularis, per quam illi tres puncti in circūferentiā reducuntur, per medium diuidit, & cætera.

ISTA Figura differt à præced. q. supra est punctus ripæ superioris, quæ cōstat esse p. pinquiorē qualibet alia parte ipsius ripæ, hic uerō ripa superior est rotunda, & cōnexa est uersus insulā, & ideo qualibet pars illius ripæ sit p. pinquior punctus ripæ inferioris concauis. Igitur primō ducat lineā ab uno pūcto circulari superioris, usq. ad lineā, & sit a. b. ea ratione qua dixim⁹ i præced. figura, deinde ponat circulū i pūcto a. & extendat

Cum ad figurarum huius aurei libelli intelligentiam necessarium sit rubras, croceas, & azureas lineas demonstrare, quas ob ipsorum uarietatem coloris in impressione pingere, uel colorare omisimus. Neque facilitate resurgit, obsecratione aliqua notentur, paucis cuiusque lineae describendo earum colorē recitabo. Sunt igitur omnia flumina, & lineae puncta tria retinentes coloris azurei, quae bino puncto designantur zaddi, aut uno puncto lineae contenta rubra figurabitur.

FIGVRA ista est facta, quoniam s. dicitur est de lateribus scilicet superior, & inferior & ante, & retro, dextra, & sinistra. Pono ergo, prout de facto contingit, quod quidam habebat praedium istius figurae, ut demonstrant lineae contenta sub his literis a. b. c. d. e. Iste uendit mihi quatuor stadia praedij a parte inferiori, & constituit se meo nomine possidere. ex isto facto oriuntur plura dubia. Primum an dicta quatuor stadia uideantur mihi uendita pro diuiso, aut pro indiuiso. Et uidetur quod pro indiuiso, cum non sit certum quae sint illa quatuor stadia. Econtra uidetur quod pro diuiso, quia dicitur a parte inferiori, & sic est certus locus ubi sint illa stadia. Sol. pro diuiso potest accipi duobus modis. Primum pro diuiso, hoc est, quod nulla pars sit, in qua sit communio, licet termini non sint positi, ut l. inter eos. de acq. rer. do. & isto modo uidetur uenditio facta pro diuiso, quod enim se extendunt quatuor stadia incipiendo a parte inferiori sunt uendita, ultra non. Secundum potest accipi pro diuiso, hoc est terminato, & isto modo pro indiuiso sunt uendita, hoc est non determinata, ff. de acq. poss. l. si quis fundum. §. j. fm primam lecturam gl. Secundum uidentur an ista quatuor stadia possent possideri antequam mensurerentur. & uidetur quod non, quia pars incerta non potest possideri, ut l. certa. §. incerta. & l. locus, de acq. poss. sed hic est incertum usque ad quam partem uadant dicta quatuor stadia, ergo, & c. In contrarium uidetur quod certum est, in quo loco debetur dicta quatuor stadia, licet fines sint incerti, sed incertitudo finium non impedit quem possidere, ut ff. pro emptore. l. ij. §. sed & si fundum. Sed potest responderi quod ibi credebatur in animo suo possidere usque ad certos fines, hic uero ignorabat. Dico ergo quod possidentur dicta quatuor stadia, locus est incertus, & fines sunt certi adhibita diligenti inquisitione per mentorem, quod sufficit ad possessionem licet oculis non uideatur, ut ff. de acq. poss. l. ij. §. Nerva filius. Item qui fundum ingreditur eo animo, ut fundum possideat totum usque ad terminum possidet, nec requiritur quod terminum uideat, ut l. ij. in prin. de acq. poss. l. aliam multum dominorum non possiderent qui terminos praediorum ignorant. Tertio est uidentur utrum translatum sit dominium in emptorem per talem contractum. Resp. ista emptio facta est ad mensuram, ideo antequam mensuretur, non est perfecta uenditio, sicut facta sub conditione, ut ff. de contrah. empt. l. quod saepe §. in his de peric. & commodato rei uend. l. si in uenditione. §. j. An autem transferatur interim dominium, uel usufructus, & de hoc sunt opin. ff. pro emptore. l. ij. §. si sub conditione & pro dote. l. ij. teneo quod transferatur titulus pro suo, ut ibi dixi. Quarto est uidentur qualiter debeat fieri mensura termini dictorum quatuor stadiorum, ut ex parte inferiori cognoscatur. Ad hoc dico quod facta est praecedens figura, & pone quod quodlibet quadratum sit unum stadium, & sic habet fundus xxxiij. stadia, quia ibi uides xxx. quadrata integra, & sex dimidia quadrata, quae faciunt tria

integra, & sic sunt xxxiij. & uidetur quod emptori debet assignare terminatē illud quod est intra triangulum p. e. q. illa sunt quatuor stadia, quae habent duo quadrata, quae faciunt duo alia, & sic sunt quatuor. Et quia illa duo faciunt unum integrum, probat ex quadrato b. & lineis ibi ductis. Item illa quatuor stadia sunt a parte inferiori, ut patet ad oculos, unde terminatio facta est recta. Sed contra istam terminationem opponitur quod fm hoc iste emptor non habebat a parte inferiori totius fundi, sed certē partis fundi, quod patet, quia de illa parte fundi c. p. & d. q. nil habet, & ideo uidetur quod diuisio sic sit faciendā quod ducatur linea f. g. h. quae tangit ultimam partem totius praedij, & constat quod j. illam lineam c. e. d. sunt xij. dimidia quadrata, & sic sex stadia, sic continet tertiam partem plusquam debeat habere emptor, & si diuidatur quod est inter dictas lineas, in tres partes, ut ostendit linea i. k. l. q. l. nea m. n. o. & duae partes ultimae erunt de necessitate quatuor stadia, & illa habebit emptor a parte inferiori totius fundi, siue praedij. Ista uidi in q. de facto esse magni effectus, quia cum in praedio esset quaedam domus, fm unam determinationem cedebat emptori, fm aliam non. His opi. positus uidentur est quid iuris. Ad huius uidentiam sciendum est quod fundus est quoddam totum, & qualibet gleba ipsius est pars totius fundi, ut l. ij. in prin. ff. de acq. poss. l. facit de furis l. uulgaris. in prin. Item sciendum est quod cum dico pars inferior fundi, intelligitur, id est pars, quae in fundo est infima, seu magis infra, ita quod infra illam nulla sit alia, ut ff. de uul. & pupil. l. ex duobus. de reb. dub. l. qui duos. de uerb. signific. l. proximus. in proposito tamen dico, uendo quatuor stadia a parte inferiori, intelligo de illis stadiis quae sunt in ea parte fundi, quae est magis j. ut l. j. §. fin. de aqua plu. arcend. & de leg. ij. l. Caius. §. j. uidebitur ergo uendita ista pars, quae continetur in illo triangulo p. e. q. quia in illo est inferior pars totius fundi, nec potest dici quod sit inferior pars certae partis fundi, quia hic consideratur fundus tanquam unum totum, ut dictum est, & per praedicta multas potes dirimere q.

ADDITIO.

Vtrum translatum. Vide Pet. Philip. Corn. cons. l. in j. uol. incip. uidetur in hac consultatione. in iij. col. & Philip. Decium cons. clxxxix. & in l. traditionibus. in ij. col. C. de pactis. Thom.

BARTOLI TRACTATUS XVII. DE ALUEO.

SUPEREST UT DE ALUEO DICAMUS sequentes ordinem quem Iurisconsultus secutus est. Primum igitur uerba eius referamus quae posuit ff. de acq. rer. do. l. adeo. §. quod toto. quae uerba sunt haec. Si toto naturalis alueo relicto flumen e. allas fluere coepit, prior quidem alueus eorum est qui prope ripam praedia possident pro modo latitudinis cuiusque praedij, quae latitudo prope ripam sit: nouus autem alueus eius iuris esse incipit, cuius & ipsum flumen, i. publicum iure gentium. Quod si post aliquod tempus ad priorem alueum reuersum fuerit flumen, rursus nouus alueus eorum esse incipit, quod prope ripam eius praedia possident. Si culus tamen totum agrum nouus alueus occupauerit, licet ad priorem alueum reuersum flumen fuerit, non tamen is cuius ager fuerat, scripta ratione quicquid in alueo habere potest, quia ille ager qui fuerat, desijt esse omnia propria forma, & qui uicini nullum praedij habent, non potest ratione uicinitatis ullam partem in eo alueo habere, sed uix est ut id obtineat. Aliud sane est, si cuius ager totus inundatus fuerit. Nam quod inundatio speciem fundi non mutat, & ob id cum recesserit aqua, palam est eiusdem esse, cuius & fuerat.

SI TOTO. Ideo dicit, toto, quia si partem tantum relinqueret, cederet tantum illi qui praedia possidet, ab ea parte, qua alueum dimittit, & acquiritur eis per eum modum, quem s. de alluione in primo diximus. non solum est alluio si flumen ponat, sed etiam si paulatim retrocedat nil opponendo, ut ff. de acq. rer. do. l. Martius. §. ij. licet glo. ibi dicat quod improptere dicitur alluio, sed Azo in summa. C. de allu. & palu.

palu. dicit quod proprie alluio est, quod puto uerum, arg. ff. de acq. rer. do. l. ergo. §. tribus. sed quoniam totus alueus relinquitur, illa est noua celsio, nec est alluio, nec est insula, ut dicit glo. super isto uerbo, toto.

NATURALIS alueus dicitur, i. conuersus, ut ff. de flu. l. j. §. ripa. & ibi not. quia naturalis cursus aestate discernitur potius quam in hyeme, ut ff. ne quid in flum. pu. l. j. §. is aut. Alueus uero qui non est naturalis dicitur inundatio, ut j. circa finem dicitur. Vel dicitur alueus naturalis, id est, antiquus, & sic ad differentiam noui aluei, de quo infra dicitur.

ALUEO. Alueus proprie uenter fluminis est, fm Hugo.

RELICTO. Perfecte oportet quod sit relictus, ut cedat uicinis, aut perfecte sit relictus, constat in hyeme, & sic per contrarium est quod d. dictum est, nec etiam alueus constat aestate quae aqua minor est, arguendo a maiori, sic in aestate, de qua minus uidetur, detinetur talis locus flumine occupatus, ergo multo magis detinebitur hyeme: quod autem sit derelictus, constat ex hyeme arguendo a maiori negatiue, si talis locus non est detentus, sed derelictus in hyeme, ergo magis erit derelictus in aestate. si talis locus non est detentus, sed derelictus in hyeme de quo magis uidetur inesse, & inest quod debeat detineri occupatus, ergo multo magis erit derelictus aestate. Et quod hoc ex hyeme inspiciatur, patet, quia quicquid aestate flumina perennia etiam exarescunt, ut ff. de flu. l. j. §. j. Item derelictum intelligo etiam si aliquantum aqua fluat per antiquum alueum, si tamen sit ita modica quod fluminis nomen perdidit, quod ex opinione circumcolentium discernitur, ut l. j. §. ff. de flum. Si enim aqua inde currens non est flumen, ergo locus ille non est alueus fluminis. Item relictum intelligo sine spe redeundi, quid enim si ideo, quia aqua ducit ad molendinum, cessat ire per alueum, alueus priuatus non efficitur, cum in potestate sit ducentis eum in alueum remittere, & sic sufficit, quod possit ire per alueum, licet non uadat, arg. ff. de aqua quo. & aest. l. j. §. quodidiana. Item pone ut de facto est Nurfis flumen quoddam, cuius nomen est Turbido, quod septem annis fluit, & septem annis occultatur, & sic factum est a tempore, cuius non extat memoria, an dicitur alueus derelictus: certe illo tempore quo occultatur, non dicitur alueus derelictus propter consuetudinem reuertendi, arg. ff. de acq. rer. do. l. naturalium. §. pauonum.

FLUMEN. Idem in lacu, stagno, riuo, fossato, quae sunt publici iuris, dictum est in praecedentibus.

ALIAS. Scribitur breue, & sic est aduerbium loci, i. alio loco. Interdum est aduerbium temporis, ut alias, id est, alio tempore, ut ff. de arb. l. diem, uel alius, id est, aliquando, & quoniam in eadem oratione reperit pluries alias, ut ff. de cond. sine causa. l. qui sine. & de uerb. oblig. l. in stipulationibus. in prin. & de usufr. leg. l. denique. §. interdum. Interdum est aduerbium qualitatis, ut alias, i. aliter, uel alio modo, ut ff. de aqua quod. & aest. ual. l. illud tamen. Interdum uero est coniunctio, & idem significat quod si non, ut l. diuortio. ff. de neg. gest. & ff. de iur. iur. l. aliam. Interdum ponitur pro alioquin. de cuius distinctionis significatio mirabili scilicet de alioquin, dixi plenius ff. de condi. & demon.

- 1 Verbum praeteriti subiunctiui rem praeteritam significat.
- 2 Alueus fluminis derelictus ut acquiratur praedio, quid requiratur & probandum sit ex parte agentis.
- 3 Incipit & desinit, adiecta facto habenti tractum successuum, quomodo accipiatur.
- 4 Incipere improprie & large dicitur, qui se preparat ad incipiendum.
- 5 Incipere proprie dicitur, quod aliquid incipit facere de eo quod est faciendum.
- 6 Incipere etiam dicitur, qui multa ipsi incepti adijcit.
- 7 Iuramentum calumniae si praestatur post litem contestat. dicitur praestitum in exordio litis.
- 8 Desinere aliquid quando dicitur.
- 9 Incipit & desinit, si adijciuntur tempore, quomodo accipiatur. Dies quando dicitur incipere, & quando desinere. Annus quando dicitur incipere, & quando desinere.
- 10 Incipit & desinit, si adijciuntur loco, qualiter accipiatur.
- 11 Incipit & desinit, quando adijciuntur essentiae alicuius substantiae, uel quaeritur de Alueo.

- litatis, qualiter intelligantur.
- 12 Incipit & desinit, quando adijciuntur potentiae alicuius, subintelligitur ut quis dicatur posse.
 - 13 Perempta propria forma rei, res perit, & esse desinit. Propria forma rei quae sit.
 - 14 Plus & minus, non faciunt rem differre specie.
 - 15 Forma rei substantialis qualiter cognoscatur.
 - 16 Forma rei substantialis rerum inanimatarum est id, per quod ipsa consistit, & unde denominationem nominis appellatiui accipit.
 - 17 Res inanimatae tunc perdunt eorum substantialem formam, quando illa communia accidentia, ex quibus sic denominantur, perduntur.
 - 18 Res una & eadem, & diuersimode secundum diuersas considerationes accipiuntur.
 - 19 Acellu licet in eadem substantia sit uinum, tamen non uenit appellatione uini.
 - 20 Forma substantialis rerum animatarum anima negatiua, est ipsa anima negatiua.
 - 21 Arbor proprie quae sit, & quae dicitur secundum iuristas.
 - 22 Herba dicitur quae terra continetur, & separata a terra non dicitur proprie herba.
 - 23 Animalia sensitiua est forma substantialis rerum animatarum anima sensitiua.
 - 24 Anima intellectiua est forma substantialis rerum corporaliu, & intelligentium, ut homo. Homo anima separata non est homo, sed cadauer.
 - 25 Anima rationalis non praesumitur esse in monstro nato ex muliere, non habente formam exteriorem hominis, secus si communi aspectu uideatur homo.
 - 26 Hominem non esse liberum, non est de forma substantiali, sed accidentali. Homo est animal ciuile, politicum.
 - 27 Hominum duae sunt species, scilicet liberi, uel serui, considerando in esse mentali.
 - 28 Seruus factus liber, uel econtra, uidetur alius homo, & non tenetur ex ante gestis.
 - 29 Forma substantialis hominis politici, est esse liberum.
 - 30 Hominum species secundum ius ciuile sunt duae, quia alij sui iuris, alij alieni.
 - 31 Forma substantialis in rebus artificialibus est quaedam aptitudo, quae habent ad illum finem, ad quem per artificem facta sunt.
 - 32 Forma substantialis rerum incorporalium, quae secundum iuris dispositionem sunt indiuidua, ex natura ipsius rei. Actionis natura dicitur figura ipsius. Noua actio dicitur, cum aliquid additur uel detrahatur naturae actionis.
 - 33 Seruituti si aliquid detrahatur, non ualet detractio, si additur, non est seruitus.
 - 34 Stipulatio uitiatur, quando aliquid additur uel detrahatur de eo quod erat positum in interrogatione.
 - 35 Obligatio de his quae ipsam respiciunt, nil potest addi, uel detrahi. Obligatio si additur uel detrahatur, quantum ad exceptionem, obligatio non mutatur, nec leditur. Obligatio respectu rerum quae sunt in obligatione, & ipsi rebus diuisionem recipientibus, potest addi uel minui, & isto respectu dicitur obligatio pro parte perini.
 - 36 Iurisdictio in se non recipit augmentum, nec diminutionem, & ipsa non prorogatur, sed dicitur prorogari respectu materiae.
 - 37 Ager inundatus a flumine, si flumen postea recessit, quando primo domino restituatur.
 - 38 Species pro figura sumitur.
 - 39 Inundatione licet perdat possessionem, tamen dominium non mutatur.
 - 40 Praescriptio nunquam potest perfici in possessionibus existentibus iuxta flumina.
- FLVERE COEPERIT.** Praeteritū subiunctiui est, quod rem praeteritam significat, ut l. j. §. fin. ff. quod quisque iur. & de uerb. signific. l. si quis stipulatus sit Stichum in prin. Praeteriturus ergo quod ueterem alueum reliquerit, & quod per alium locum perfecte fluat, & hoc ideo, quia quotidie communiter contingit, quod alueus non dimittitur, nisi alius assumatur. Sed si congereret quod flumen occultaretur, nec alio loco flueret, idem esset quod si alueus dimissus esset eorum qui prope ripam praedia possident. Idem puto si in iudicio probaretur solum quod alueus est dimissus, licet non probetur quod alio loco coepit fluere, tamen agens debet obtinere. Sufficit ergo primum, si a primo incipias, scilicet ab alueo derelicto. Si uero incipias a secundo, scilicet quod alio loco coepit fluere, requiritur utrumque. Potest enim

enim esse q̄ per duo loca fluat, & in quolibet retineat nomē fluminis, ut apparet in Pado prope Ferrariam. Facit ad prædicta ff. de acq. rer. do. l. que admodum. & ibi no.

h PRIOR. Prior quidē dicit̄ in cōparatione sequētis, ut ff. de aqua quot. & astua. l. j. §. prior. & ideo si flumen se celat, alueus derelictus non esset alueus prior, & tñ haberet locum hæc lex, ut dicit̄ est, probatur ff. de aqua quot. & asti. l. j. §. qui hæc astate. Alueus uocat alueū, qui nō est modō, sed iam fuit. sic ff. de acq. rer. do. l. insula. in fi. ff. de neg. gest. l. diuortio. in princ. quod facit pro notarijs & testibus qñ dicit̄, talis filius Titij, cum Titus sit mortuus, corū est iure dominij, uel quasi, uel alio, prout sunt prædia quibus adharet, prout dicit̄ est in primo, quod prope ripam prædia possident. Quid sit prope ripā prædia possidere, dic ut dicit̄ est in præcedentibus libris. aduertendum tñ est q̄ dicit̄ ab utraq̄ parte, licet in præcedenti dixi, qm̄ ripa nō potest esse insula quæ ab utraq̄ parte habet prædia, alueus uerō derelinquit̄ potest ab una parte, tunc si quidē derelinquit̄ paulatim, fit acquisitio iure alluuiōnis. ff. de acq. rer. do. l. Martius. & s. dixi. Si uerō tunc simul sit acquisitio aluei derelicti, ut hoc §. si tñ alueus totus ab una parte relinquit̄, tunc inter eos qui ab una parte prædia possidēt, fit diuisio pro modo latitudinis cuiusq̄ prædij, quæ latitudo prope ripā sit, ut statim sequitur, & ideo eodē modo quo §. in alluuiōne ostendimus. Si uerō alueus ita derelinqueret̄ ab utraq̄ parte essent prædia, tunc inter eos, qui possidēt ab alio, fiet diuisio iure uicinitatis, & propinquitatis, & sic per mediū, ut dicit̄ est de insula, & probatur j. ibi, nō potest iure uicinitatis, & c. Inter eos uerō qui ab utraq̄ parte possidēt, fiet diuisio pro modo latitudinis, ut dicit̄ est de alluuiōne. & sic eodē modo fiet diuisio, diuerso tamen iure, quia ibi iure alluuiōnis, hic iure aluei derelicti. Pro modo prædij cuiusq̄ latitudinis. quæ latitudo prope ripam sit, hæc uerba satis suprā proximē & in præcedentibus expōita sunt.

i NOVVS. Nouus aut̄ alueus dicit̄ ad differentiā ueteris, & sic si per multos annos steterit, sic appellat̄, donec nouus alius alueus superuenerit, ut ff. de usuf. leg. l. usuf. & quod nō. si certū perat̄. l. cum quid. aliās aut̄ dicit̄ nouū, id est, in solū, ut C. de iud. l. rem nō nouā, & ff. de uent. in p. l. j. in alijs etiam significationibus accipitur de quibus dixi ff. de oper. noui nuncia. super rubrica.

k EIVS. Incipit iuris esse. In hoc text. pluries Jurisconsultus uerū uerbo incipit. Item utitur hoc uerbo desinit, ut statim subditur, ibi, desijt esse, & c. de quorū uerb. significatione uarias cōtentiones uidi inter dialecticos, ad quorū sensum si reduceret̄ iuris nostri sensus, peruerteret̄, ideo fm̄ legalē doctrinam quid ista uerba significent, explanemus. Ad quod t̄ sciendū est, q̄ hæc uerba adijciuntur qñq̄ factō quod habet tractū, seu successiōne quandā faciēdo. Qñq̄ adijciuntur tēpori, qñq̄ loco, qñq̄ essentia alicuius rei, qñq̄ potentia. de quolibet uideamus. Primō adijct̄ factō, & tñc tribus modis accipit̄. Primō largē t̄ & improprie, ut dicit̄ incipere ille qui se præparat ad incipiendū, ut in casu speciali. ff. de polli. l. j. §. cōpisse. ibi si apparatus siue impenfam in publico posuit. aliās aut̄ dicta præparamēta nō dicit̄ quis incipere, ut l. si pecuniā. in prin. ff. de cond. ob. cau. de procu. l. si defundus. t̄ Secundō accipit̄ proprie eo ipso quod incipit aliquid facere de eo quod est faciēdum, ut l. si fundamēta, facit & similia, ut in alijs exēplis posit̄ in d. §. cōpisse. & de oper. no. nunc. l. de pupillo. §. nunciatiōe. ibi inchoet, & c. & d. l. si pecuniā. Et hoc modo dicimus q̄ lit. contest. incipit iudiciū, quia tunc incipit tractare de his quæ sunt substantia causa.

l Tertiō modo dicit̄ q̄s incipere nō solum in ipso actu quo incipit, sed etiā in malis quæ sunt posita propinquitus ipsi inceptiōni. unde istud uerbū incipit, nō solum uerificat̄ in primo lapide qui ponit̄, sed etiā multa quæ postea sunt, dicuntur esse de inceptione, ut ff. de oper. no. nunc. in l. stipulatio. §. opus. sic etiā iuramentū calumnia quod præstat̄ post hęc cōtesta. sic t̄ post quam lis incipit, dicit̄ fieri in exordio litis, ut C. de iuramen. calum. l. j. §. antiqua. itaq̄ eodē modo in uerbo, desinit. Primō dicimus t̄ desinere qui ad hoc ten-

dit ut desinat, arg. de excusat. tut. l. non tantum, & de dam. infec. l. damni. §. Sabinus. Item desinere dicitur res quæ non perfectē desinit, sed incipit desinere, ut ff. de usufructu. l. usus fructus. §. Iulianus. de cōtrah. empt. l. damni. t̄ Secundō dicit̄ q̄ hæc uerba qñq̄ adijciunt̄ tēpori, & tunc similiter tres significationes habent. exemplum in die artificiali. dicimus enim q̄ incipit manē, desinit, seu finit serō, ut ff. de fer. l. more & ibi no. in auth. de iudi. §. sedebunt. Dic ergo q̄ manē intelligitur ante ortum solis, cum iam cœlum incipit abesse, re, ut ff. de liber. & posthum. l. Titius. §. j. & tunc dicitur, dies incipit, sed tunc nō est dies, sed statim erit, hæc tamē non est propria locutio: secundō modo dicitur manē in ipso puncto quo sol oritur, & tunc uerē dicitur, incipit dies. cum sol est supra terram, dies est, ut ff. de uerb. oblig. l. hæc uerba. Tertio per aliquale spatium post ortū solis adhuc dicimus, dies incipit, & ita loquimur, licet non sit propria locutio, tamen hoc sicut necesse est propter dicta testium, & propter multa. Eodē modo desinit, scilicet cum prope est occasum, & cum uerē occidit, & aliquo spatio post. Facit ad prædicta quæ dixi ff. de pœn. l. aut facta. §. tempus. Eodē modo in anno incipit, & desinit, habet tres significationes, sed in aliquo differrunt. nam in tēpore anteq̄ uerē incipiat, & in ipsa inceptione idem est in die, & in anno, sed in eo quod sequitur postq̄ incipit, differunt in tēpore, nam cum annus & mensis sit longius tēpore, longiori spatio durat illud tēpore quo dicimus, incipit recē per unam diem, & forte per plures dies, mensis incipit, uel unum incipit, arg. ff. de iur. l. iij. & quod ibi dixi, & statim dicam de uerbo desinit. Similiter cōtingit in uerbo desinit, nam primū tēpore quo incipit desinere, & cum dicitur desinit, est longius in anno quā in die. Nam aliqñ tota ultima die dicitur desinit, ut ff. de test. l. quæ tate. in alijs duobus modis est in anno & die, & sicut annus, & dies in uerbo, incipit, cōcordat in primo, t̄ tertio discordat, sed in uerbo desinit, discordat in primo, & cōcordat in duobus ultimis. t̄ Tertio dixi q̄ hæc uerba qñq̄ adijciunt̄ loco, & tunc uerbū incipit habet duas significationes. Prima est ppria in illo puncto, in quo incipit, ut patet in principijs cuiuslibet libri, ubi rubri. dicit, incipit liber primus uel secundus. Secundō postq̄ incipit, per aliquod spatium, adhuc dicimus incipit, ut dicit̄ est. & de his quæ cōstitūt in factō, & patet ex usu cōmuni. Rectē em̄ dicimus territorio illius ciuitatis incipit in tali castro, uel uilla longū spatium occupat, & recē dicimus, talis provincia incipit in tali ciuitate. ante uerō q̄ perueniat ad illū punctū in quo incipit, uerō in illo loco nō utitur uerbo incipit. De uerbo uerō desinit, dico q̄ duobus modis accipit̄, sed e conuerō ad præcedētēs. Nam anteq̄m perueniat ad ultimum punctū in quo desinit per aliquod spatium, dicimus desinit. Item in illo puncto in quo desinit, post uerō illū punctū nō utitur uerbo desinit in præsentis, sed desinit in præterito, & hoc per se satis patet. Quartō dixi t̄ q̄ hæc uerba qñq̄ adijciunt̄ essentia alicuius rei siue illa res sit substantia, siue qualitas, & tunc proprie incipit esse cum ex cōsummatione recipit formā, ut ff. ad l. Falc. l. si is q̄ qua draginta. §. quidā. & proprie desinit illo instanti quo perdit formā, ut hic in text. patet ibi, desijt esse amissa forma. apparet hoc in æqualitate. Dicim̄ em̄ q̄ res incipit esse eius iuris, cuius est flumē, & sic illius qualitatis quæ cōstitutum, & cōstitututa desinunt modis, & ex his cōtingit q̄ aliqñ aliquid eodē instanti incipit, & desinit, ut C. de posth. l. her. in sit. l. pena. ff. de nouatio. l. quoties de sol. l. conditione. & prædicta proprie loquēdo. Improprie uerō dicitur incipit & desinit hic, sicut §. diximus qñ adijct̄ factō. Qñq̄ em̄ dicitur aliquid esse seu durare esse factū cum successiōne, & isto modo desinere nō potest dici, nisi illud quod fuit, ut ff. de cond. & demō. l. Titio usufr. in princ. licet improprie ponat, ut in l. iij. §. desinere. ff. quib. mod. usus fr. amit. t̄ Quintō dixi q̄ hæc uerba incipit & desinit, adijciuntur potentia, ut aliquis incipit posse, ut aliquis desinit posse, & tñc dicta uerba unā significationē tantum habet, tñc em̄ dicimus q̄ q̄s incipit esse qñ omnia cōcurrunt quæ requiruntur, ut quis possit, ut ff. de iur. & tēpore præseri. l. j. de uerb. signific. l. nepos Proculo, & tunc

& tunc quis desinit posse, qñ desinit omnis spes potentia, qñq̄ est ad ultimum uitæ spiritū, qñq̄ desinit ab aliquo spatio antē, ut ff. de hæredib. in fi. l. suus quoq̄. §. pen. in fi. & ibi de hoc plenē dixi, de cōd. inst. l. si. Et prædicta uera, qñ dicta uerba incipit & desinit, ponunt in tēpore præsentis. Si uerō ponunt in præterito, tunc habent significationē certam.

ADDITIO.

Incipit. Vide & adde eund. Bart. in l. fur est manifestus. ff. de fur. & in l. iij. C. de temp. appel. & ibi Ang. & Bal. in l. prima in princ. ff. de orig. iur. & in rubr. ff. de rer. diu. in antep. col. in uers. ij. quero qualiter dicatur principium. & Alex. cons. ix. in vij. uol. inc. attentis uerbis. in prin. Thom.

l CUIVS & ipsum flumen. Nota mirabile. Nam quicquid aliās super imponitur, cedit solo. hic uerō solum cedit a que a cui super imponit̄, & est speciale in flumine, & mari, & in cæteris aquis, quas in primo lib. dicim̄ habere ius alluuiōnis.

ADDITIO.

Et mari. Facit tex. in l. in mari. cum prim. l. seq. ff. de rer. diu. Et rationem assignant Ioan. Fab. & Angel. de Arc. in §. cum in suo. Inst. de rer. diu. & in l. in tantū. ff. de rer. diu. & uide Ioan. de Imo. Alex. & Ras. in l. j. §. nunc uideamus. ff. de oper. no. nunc. Thom. Diplo.

m ID EST, Hæc est cōiunctio expōsitua, sunt aliæ, l. uidelet ceter. v. hoc est. ut uarijs legibus reperitur.

n PVBLCVM IURISGEN. Omnes enim gentes isto iure utuntur ut alia loca sint publica. Et puro talia loca esse in dominio eius, qui ibi tenet Imperium, quod patet per leges quæ soli principi permittunt disponere super his, ut l. continentius. §. cum quis. ff. de uerb. oblig. & de contrah. empt. l. sed & Celsus. in prin. de sum. l. quō minius, & c.

o QVOD SI. Suprà dixi qñ dimittitur alueus antiquus. Hic incipit secunda pars, qñ dimittitur alueus nouus. Et diuiditur hæc pars in tres. Prima loquitur qñ tēpore occupationis noui aluei nullius ager totus fuit occupatus. Secunda, qñ alueus ager totus fuit occupatus. quid si de rigore iuris declaratur. Tertia, quid si de æquitate post tempus aliquod, hic per dictionem post tempus, neutrum significat, quod qualiter procedat, dixi in præcedenti lib. Ad priorē alueum facti communiter accidentis euentum ponit. tamen idem uidetur si per alium locum fluere coeperit separatum ab antiquo, & nouo alueo. Reuerſum, i. retro se iterum uerſum, ut ff. de leg. ij. l. cum quidam. & de uerb. signific. l. uerbum reddendi. Cætera uerba quæ sequuntur, expōita sunt in præcedentibus. Si cuius, i. alicuius. Stricta ratione, strictam rationem uocat illam quam infra ponit ibi, quia ille ager, & c. quam rationē sic forma. Acquisitio alui dimisiſit occasione uicinitatis, sed ei qui nullum prædium habet, nil potest deberi ratione uicinitatis, ergo, & c. Quod autem nullum prædium habeat, probatur, quia desinit esse amissa propria forma. Ex quo nota t̄ q̄ precepta forma rei desijt esse res. Simile ff. de statu homi. l. non sunt liberi. ad exhib. l. Iul. §. sed & si quis amissa propria forma. Nota, q̄ qñ forma est precepta, perit res, sed solum cum perit propria forma rei. Quæ igitur sit ista propria forma, uideamus. Vnde sciendum est q̄ quædam est forma substantialis, alia accidentalis. De accidentali nō potest intelligi hic, quia licet una res mutet sua accidentia, quia heri albus, hodie niger: heri iuuenis, hodie senex: heri paruus, hodie magnus: per hoc non desinit esse idem, ut ff. de iudi. l. proponeretur. de uent. in p. incipit. l. j. §. de inspiciendo. & ideo t̄ dicimus q̄ plus & minus, nō faciunt res differre specie, ut ff. de fund. dot. l. si. oportet ergo quod hoc intelligat̄ de propria forma, i. substantiali. De ista igitur uideamus qualiter cognoscat̄. Ad quod dicens q̄ rerū quædā sunt corporales, quædā incorporales. Item corporales aliæ naturales, aliæ artificiales. Item naturales possunt considerari fm̄ esse naturale, & fm̄ esse mentale. Videamus ergo primō de rebus naturalibus corporalibus. Eristarum quædam sunt inanimata, quædā animata. Animata quædam sunt animata anima uergetatiua, quædā animata anima sensitua, quædā animata anima rationali. t̄ Rerū inanimatarū substantialis forma est id per quod ipsa consistit,

& unde denominationem accipit, loquor de nominatione nominis appellatiui. Forma aut̄ substantialis in quolibet re inuisibilis est fm̄ philosophos. Exemplū in homine, in quo substantialis forma est anima, ut in Clement. de sum. trin. ca. j. anima tñ uideri non potest; sic nec forma substantialis ligni uel lapidis, uel cutuslibet rei. Sed per formas accidentales, quas uideamus, iudicamus de forma substantiali, quia homo habet corpus sic organizatū, ideo dicimus q̄ est homo, & si non haberet illam formam, diceremus q̄ nō est homo, ut l. nō sunt liberi. de sta. homi. ita in rebus inanimatis, in quibus cognoscimus terram, quia habent accidentia terræ exteriora, si illa accidentia perderent, ut quia de terra fueret lapis coctus, tunc amissa propria forma desinit esse terra, & transit in aliam speciem, & perdit primū nomen appellatiuum, & assumit aliud. Sic cōuersō, si glans uel aliud pomum in terra corrumpitur, & perdit nomen glandis, uel pomij, & assumit nomen terræ, ut ff. de glan. de legen. da. l. prima, sic si uinum uel mel cōmisceantur, quodlibet perdit sua accidentia exteriora, & transit in aliam speciem, & uocatur mustum, ut l. adeo. §. cum quis, de acquir. rer. do. t̄ Concludo ergo q̄ in istis inanimatis tunc perditur substantiale, qñ perditur illa communia accidentia, ex quibus res sic nominatur, & sapē apparet qñ res perdit nomen appellatiuum, & transit in aliud nomen appellatiuum, alterius speciei, & hoc sic apud Iuristas, dicitur q̄ sic cōmuniter accidit, ut patet ex prædictis, & est expressum ff. de aur. & arg. leg. l. Scia. §. fin. & ideo dicit lex q̄ nomina appellatiua sunt immutabilia, stante s. identitate. ff. de le. j. l. si quis in fundi uocabulo.

18 Sciendum t̄ est etiam circa prædicta, quod una & eadē res fm̄ diuersas cōsiderationes diuersimodē accipitur, ut ecce, in agris potest cōsiderari respectu materiæ, quia terra est, & tunc ibi si flumen faciat alueū, nō desinit esse terra, remanet in suo genere. Potest etiā cōsiderari prout est terra apra, ut p̄eam possit agi, hoc est animalia duci, & laborari, a quo ager recipit propria denominationē, ut dicitur est in prin. huius lib. Et isto modo perdit propria formā. Ita loquitur hic text. nō enim ipsam materiā debemus inspiciere, sed illam qualitatem, a qua denominationē recipit, & sub illa denominatione apud nos sic appellatur, sic simile in uno, t̄ si em̄ fiat acetum, adhuc eadem substantia est fm̄ cōsiderationē materiæ, ut ff. de contrah. empt. l. in uenditione. fm̄ aut̄ cōsiderationem propriā nō est uinū, sed alia species est, & uini appellatiōne nō cōtinet̄, ut ff. de uino, tritico & oleo leg. l. si quis uinum. §. j. & §. si quis acetū. & §. item si quis uinū. Secundō uidentū est t̄ de rebus animatis, anima uergetatiua, ut plantæ, & istarū omnium forma substantialis est anima uergetatiua, licet etiam ipsæ in se habent speciem, ut arbor & herba. t̄ Arbor quidē dicit̄ tñc proprie, cum radices ita in terrā emisit, ut terræ alimentō uergetet̄, & eius materiā dura est, & nō tenera, tunc arboris appellatiōne cōtinet̄, ut ff. de arb. fur. ca. l. iij. §. j. & l. iij. & ideo si quid istorū deficeret, s. quod desineret a terra uergetari, uel quod fiat, ita tenet, sicut herba etiā si nō haberet formā substantialem, non est arbor, ut d. legib. & hoc stricte loquēdo, ueruntamē quia apud Iuristas hoc esset dura in uestigationis, sua dente æquitate statutum est, ut arbor intelligatur illa quæ stirpitus euisa est, & in aliā terrā translata, licet nondū cum terra cōprehensa. Item q̄ dicat̄ arbor etiā illa, cuius radices mortuæ sunt, & terra cōtinet̄. hoc casu proprie dicitur arbor cum anima uergetatiua sit priuata, ut d. l. iij. §. ij. arbor. fur. ca. l. Illud uerō q̄d a terra succurrunt, & sic animā uergetatiua, quæ est eius substantialis forma, perdidit, nō est arbor, sed uel est lignum, sicut causa cōburendi paratū est, uel uocat̄ materiā, si parata est ad aliud edificij, ut ff. de leg. ij. l. lignū. Eodē modo uidet̄ dicens q̄ t̄ herba dicat̄ qñ terra cōtinet̄, postq̄ uerō separata est, proprie desinit esse herba, & cadit in speciem rerū naturalium, quæ anima carent, licet apud quosdā nomē nō mutabit, sed adiectionem recipit, quod primō dicebat̄ herba simpliciter, nūc dicitur herba sicca, uel herba siccata, ut ff. de uerb. signific. l. sylua. §. j. & l. prati. C. de pascuis pub. per totū lib. xj. t̄ Tertio uidentū est de reb. animatis anima sensitua, ut sunt animalia, &

peregrina. iij. q. vij. cap. peregrinus. Idem si iudicat ultra tem-
 pus iura iurisdictionis, ut ff. de pen. l. si. nam transactio tem-
 pore iurisdictionis expirat: ut ff. de off. praesid. aliis praefec. urb.
 l. iij. & de iurisdic. om. iud. l. si. Idem si existat in loco sui terri-
 torij si tamen pronunciat de reb. ext. territorium uel interdici-
 tum existentibus, quia si dici possit quod iudicare de his ualeat,
 tñ missionem facere nō potest. ff. de bo. auct. iud. pos. l. cum
 unus. §. pen. & de re iud. l. a diuo Pio. in prin. & dicit ut plenus
 no. C. ubi in rem act. l. si. Conclusio autē t̄ ad omnia praedicta
 est quod factum a iudice quod ad eius iurisdictionem nō pertinet,
 ut spe. iat ad eius officium, non est ratum habendū, ut ff. de
 re. iud. l. factū. & ex. eo. ti. c. ij. & c. quoties. l. i. vj. l. si. ff. de iurisd.
 om. iud. & dicitur t̄ tam sententia quam praecipitum, quam
 confessio & omnes processus coram iudice facti nullius sunt
 momenti, ut ext. de iud. c. at si clericus. & ff. de pō. l. ij. in fi. Prae-
 dicta aut fallunt in casib. suis, uidelicet in reuentione cau-
 sa ciuili. ut C. de sen. & interlo. om. iud. l. cum Papinianus.
 per auct. & cōsequenter. & d. c. at si clericus. Aliqñ partes cōsen-
 tiunt scientes eum qui habet aliā ordinariā iurisdictionē,
 non dico delegatū, licet inter easdē personas non cōsentien-
 tes, nō de illa re uel quantitate, ut C. de iur. om. iud. l. ij. & ff.
 de iud. l. ij. & ij. plenus no. in d. c. at si cleri. Sed tñ nō attēdas
 hic t̄ esse differentia si talis cōsentus durat quousq; lis con-
 tēsetur, si enim pōmitteret cōsentientem quēcumq; ante litem
 contestatā, nō nō cōpelleretur huic cōsentioni stare, ut ff. de casu
 de iurisd. om. iud. l. si cōuenit. licet pōnitens possit cōueniri
 ad pōnam, uel interesse, si adiecta fuerit, ut C. de pact. l. si
 pact. & Inst. de inut. stip. §. alteri. & adde casus qui no. x. q. in
 fi. Ex praedictis igit primō quaro, Quid t̄ si iudex p̄fert sen-
 tentiā ultra quantitatē suā iurisdictionis, ut puta habet po-
 testatē cognoscendi de causis cōsistentib. usq; ad quantitatē
 centum aureorū, sed ipse fert sententiā in ducētis aureis, nun-
 quid ualebit sententiā in aliquor? an ualebit sententiā, & in
 quib. iudicare poterit? Et certē de ulteriore quantitate non
 est dubiū, ut d. dicitū. & ad idem ff. man. d. l. legatū. sed in ea
 quantitate in qua potest, an ualeat sententiā. gl. uariante, in gl.
 nō aliter dicit. ff. de iurisd. om. iud. l. si. idem esse, & alleg. ff.
 de iud. l. i. l. i. reo. ij. respon. & l. Gracē. §. illud, & aliter C. de
 re iud. l. ij. Vnde quidā ita distinguūt: Aut iudex pronunciat ul-
 tra quā possit & debeat, & tñ ipso iure nō ualet, ut d. §. idem
 rñdit. Idem si ultra q̄ potest, ut C. qñ prouo. nō est neces. l. cer-
 ta. aut ultra quā debeat. Si ultra id quod potest, nō ualet. C.
 de mo. mal. l. si. sed uidet̄ uerius, quod illud inutile tantū uideat̄,
 ut d. l. certa. & ff. man. l. si. pcurator. & qd̄ no. C. de sacrosanc.
 eccle. l. illud. & clarē dicit ext. de praben. c. dilectus, quia licet
 sententiā non possit pro parte ualere, & p parte nō ualere, ut
 d. l. in hoc iudicio. ff. fam. ex. cod. c. placet. uerum est qñ
 una species alteri coharet, nō aliās, ut d. l. in hoc iudicio. sed
 in cōtractibus t̄ separabit̄ uile ab inutili, quia quantitas est
 ipso iure diuisa, ut no. de re iud. l. hoc amplius. & cum uita-
 ta quantitate inutili remanet utilis, & in ea ualet, ut ff. de usur.
 l. placuit. & de uerb. ob. l. j. quae quidē inutilis adiectio ita uil-
 tiatur, quod nō habet pro adiecta. ff. de uer. ob. l. si quis stipulat̄
 abste. Secūdo quaro t̄ an Papa possit iurisdictionē uen-
 dicare. Et dixerūt quidā quod nō, quia dicit̄ quod iurisdictionis est quod-
 dam genus: sed aliquid in genere uendicari nō pot. ff. de rei
 uend. l. si rem. in prin. ergo, & c. Itē alia ratione, quia, ut dicit̄,
 iurisdictionis est quod dā ius incorporale. in iure enim cōsisten-
 tia incorporalia sunt, ut ff. de rer. diu. l. j. §. j. ergo uendicari nō
 potest, cum ea uendicant̄ quae possident. C. de alie. iud. mu.
 cau. fac. l. j. & ff. de rei uend. l. uendicantē. & l. uendicatio. sed
 incorporalia nō possident. ff. de ufuca. l. loquit. §. si uia, ergo
 uendicare nō possunt. sic dispensatio, cū cōsistat in iure, ut l.
 disponit, tñ uerū distinguit. Econtrā uidet̄ quod sic, quia cum
 nōn. p iure incorporali, sed seruitutis, uel usufructus datur
 actio, ut Inst. de act. §. ij. & ij. Sed pot̄ responderi quod illud ideo,
 quia sunt actiones in rem scriptae, ut ibi dicit̄. Item uidet̄ ad
 id quod sicut filii mei, siue libertū uel colonū, in quib. ius pote-
 statis habeo, possum uendicare, ut in plenē no. ff. de lib. ex lib.
 l. j. §. pen. sed hic fiet uendicatio ad ista, tñ de iure Roma. uel
 quiritiū. Praterē, ibi uendicat̄ persona propter ius quod in ea

praten dicit, sed in p̄posita q. nunquid possit iurisdictionis uen-
 dicari? Sed ad hoc respōdeo quod si rectē intelligas, quod per pre-
 dicta iura quaestio est sublatā. Nam semper oportet esse per-
 sonam, uel in qua, uel propter quā iurisdictionis uendicat̄, quod
 potest esse multis de causis ext. de praes. c. cum olim, ext. de
 maio. & obed. per totū. xv. q. vij. omnes basilica. ff. de iurisd.
 om. iud. l. & quia. Vel dic quod ibi potest iurisdictionis tēporalis,
 uel secularis dignitatis, ut puta ius Comitāt̄ uel Marchiā,
 uel Baronia, uel alicuius alterius dignitatis spiritualis, ut puta
 decanatus, uel praepositura, uel alia dignitas. Implorabit
 etiā cognitionē praeoris uel officii iudicis. Licet̄ est crim-
 7 t̄ qui habet ius in aliqua dignitate, ut possit eam petere, sed
 quia nō cōpetit sibi aliqua actio, habet officii iudicis. ff. de
 min. l. quod si minor. §. si. & de lib. exhib. l. j. §. hoc interdici-
 & talis actio siue officii erit nobilis. Et hoc tenet Spec. in ti. de
 act. §. sequit. uel. pō. Rei uendicatio aut in praedictis non
 cōpetit, quia pro reb. tantū corporalib. datur, ut d. dicitū est,
 & possit dici quod actioe confessoria agi possit fm Inn. & ple-
 8 nē ext. de excep. c. uenerabilis. Tercio quaro, quidā laicus
 delictū cōmisit, & postea effectus est clericus, b̄ quaritur ad
 quem spectet cognitio illius delicti, an ad iudicē secularē, de
 cuius foro erat tēpore perpetrati criminis, an ad iudicē ec-
 clesiasticū, in cuius iurisdictione nūc inuenit̄ p̄ susceptionē
 ordinis clericali. Et primō uidet̄ quod sit cognitio iudicis secu-
 9 laris, quia debemus spectare tēpore delicti, ut ff. de pō. l. j. & l.
 mortis. in fi. & de statulib. l. statulib. & sic spectam̄ tēpore
 cōtractus. ff. de contrah. emp. l. i. Rutilia. ff. pro soc. l. ij. & ff. de
 min. l. ij. ext. de elec. c. dicitū. & uidet̄ casus de adult. l. adulter.
 §. si eo tēpore. unde per cōmissionē delicti uidet̄ prauentus
 a iudice seculari, arg. ff. de iur. l. si q̄ postea. & de iurisdic. om.
 iud. l. pen. ext. de foro comp. c. p̄posuit. Ad idem facit, quia
 obnoxius munerib. realibus, licet efficiat miles, cogit ad il-
 la munera subeunda. ff. de mu. & ho. l. cura. in fi. C. de episc. &
 cleri. l. sub praetextu. ff. de iur. immu. l. semper. §. diuus. quia
 noxa caput sequit̄, ut delicta & honores cum capite ambu-
 lent. ff. de noxa. l. j. de car. l. cum te. de iur. ci. l. iniuriarū. Item,
 quia seruus delinquēs si postea efficiat monachus, ut pōnā
 euitet, debet de monasterio extrahi, & pōnā tradi, ut d. §. si
 quis de furtis. l. si seruus nauem. Sic etiā eximit̄ a militia, & a
 militari soluit sacramento miles, qui p̄pter metū delicti, qd̄
 ante cōmisit, nomē militiē dedit, ut ff. de re mil. l. si. Ad idem.
 C. de decu. l. oēs. lib. x. C. de episc. & cleri. l. officialis. in prin. C.
 ad l. Cor. de fal. l. si q̄s decuri. §. nec uerō. no. in auth. de man.
 prin. uer. si uerō pu. C. de dec. uel. coh. l. j. ex. de pe. c. cum di-
 lectus. & de uoto. & uo. re. c. ij. & de excu. tut. l. tutor. & l. ij. ad
 mun. l. incola. Econtrā uidet̄ quod cognitio istius spectet ad iu-
 dicē ecclesiasticū, de cuius foro effectus est. Nam per ordinis
 assumptionē exemptus est a iurisdictione laicorū. C. de episc.
 & cleri. l. quisquis censib. imō punit̄ pōna sacrilegij laicus q
 cognoscit, & iurisdictionem exercet in clericis extra de foro
 cōpet. c. ij. & de iur. ca. c. cum olim. unde si iudex laicus se in-
 tromittat, nō ualet quod agit tanq̄ ab incōpetente factū, ut
 ex. de iudi. c. j. lib. vj. Item quia deuenit ad eum casum, a quo
 nō potuit incipere, ideo nō uitaat̄ ff. de seru. l. pro parte. & de
 re mil. l. qui cum uno. §. reus. quia sicut superueniens dignitas
 temporalis eximit̄ quē ab alterius potestate, ut in auth. cōsti-
 10 qua de dig. in prin. posita. C. de episc. & cleri. l. sacrosanctas. &
 C. de decu. l. si. multo fortius dicitur quod superueniēs dignitas
 spiritualis debet eximere iurisdictione laicorū, ut C. de har.
 auct. Gazaros. Item quia p̄ assumptionē ordinis & postea
 defendēdus excusandus. ff. de uac. mu. l. ij. in prin. & l. his ho-
 norib. §. j. & ff. si quis cau. l. qui autem. ff. de excu. tut. l. spado-
 nē. §. si aut. l. iuris peritos. de arb. l. nō distinguim̄. §. sacerdo-
 tio. Respon. distinguēdo: Nam si cōstat quod laicus p̄pter com-
 missum delictū efficiat clericus in fraudē, & causa euitandi
 pōnā delicti puniendus est per iudicem secularē, per iura
 primō alle. & maxime per l. hos accusare. in fi. primi respōsi.
 & de adult. l. si maritus. §. legem. fraus autem praesumitur fm
 Dy. si iam erat accusatus, uel in crimine deprehensus, per k.
 post contractum. ff. de don. Si non constat, nec est fraus praes-
 11 sumpta, etiā puniendus est per iudicem ecclesiasticum, per iura

iura secundū alle. ar. ff. de bo. eo. l. si. maxime ut cum de dam-
 natione agitur, deprehendit in habitu, probatur ext. de sen-
 9 tent. excomm. c. si iudex. lib. vj. uel dicit ubi nō. Sed rursus t̄
 quaritur, quidā post delictū cōmissum sit nouiter incola al-
 terius loci, uel se transfert ad aliū locum ubi primō domici-
 lium habebat, contra quem iudex loci deliquerat, pro-
 cedit, & eum ex contumacia ponit in bannū. iudex uerō lo-
 ci ubi nunc inuenitur delinquens, procedit contra eundem
 ex eodem delicto: quaritur utrūm de iure possit? Et uidetur
 quod non, quia quoties de delicto est semel cognitū, non debet
 amplius cognosci, siue absoluendo. ff. nau. cau. stab. l. licet.
 ff. de accu. l. is cui. §. is quidē. C. eod. l. si quis homicidij. siue e-
 tiam condemnando, ut ff. de accu. l. senatus, & exce. re. iudi.
 per totū, cum non debeat de delicto eiusdē hominis sapinus
 10 quari. Sed in casu proposito iudex loci delicti cū semel quae-
 rierit eum ex contumacia condemnando, sequitur quod secun-
 dus iudex eum punire debet. Contrā, quod sic non obstante di-
 cto banno, quia per bannū non dicitur a pōna delicti ab-
 solui, uel condemnari. Non enim fuit nomen eius receptū
 inter reos, quod sit per litem contestationē. ff. de adul. l. si ma-
 ritus. §. praescribere. C. e. l. adulterā. & ideo diffinitiuā ferri nō
 potuit. C. de lit. contest. l. j. in auth. de exhib. reis. §. si uerō. C.
 de accu. l. absentē. ff. eod. ut. l. iij. Et si obijciatur quod licuit ex
 forma statuti quo cauetur, ut etiam contumax possit diffini-
 tiuē condemnari. Respondeo, quod ex tali cōdemnatione nul-
 la pōna est secuta, unde cōdemnatio opitulari non debet.
 ff. de excep. rei iudic. l. cui datur. aliās uidentur, nec ex suo
 delicto uel ex sua improbitate debet actioe uel lucrū con-
 sequi. ff. de furt. l. ita quod. ff. de interdici. & re. l. relegatorū. §. si.
 & de neg. gest. l. siue hereditaria. hoc uidetur uerius quod
 bannū fuit ratione contumaciae, & etiam pro delicto aliter
 fuisse punitus. nam si praesens fuisset, sine pōna non euasit
 11 o set. Quarto quaritur quid sit Mutina fur unū furtū com-
 misit, aliud Parmae, nec inuenitur quod fuerit de aliquo praedi-
 ctorum punitus, nunquid sit deprehendatur per Potestatē
 Parmae, possit eum furis suspendere: quod uidetur, quia se-
 pius cōmisit. ff. de pōn. l. capitaliū. §. famosus. & quia binus
 actus inducit consuetudinē. C. de episc. au. l. ij. & quia sa-
 pius committendo uidetur famosus, id est fama, ut ibi dicitur.
 Et not. quod plura delicta concurrentia aggrauant pōnam
 delinquentiū, quia grauius punitur. ff. de re mil. l. non om-
 nis. §. qui de seruorū. C. de rap. uirg. l. j. §. fin. Econtrā uidetur
 quod non, quia in territorio Parmae unum tantū furtū com-
 misit, de quo tamen habet punitioe Potestas Parmensis,
 ut in auth. qua in prouincia. C. ubi de cri. agi. opor. ff. de of-
 fic. praes. l. j. & fm omnes sustinens erit punitus regulariter
 pro uno fure, quod in loco suae iurisdictionis commisit, ut
 in auth. sed nouo iure. C. de ser. fug. unde de alijs nil ad eum
 ut ff. si ser. uen. l. loci corpus. §. competet. Constat enim quod
 de alijs iudex per eandem l. ij. & dicit̄ est plenus §. in prin. hu-
 ius tractatus, imō quod ad alia maleficia alibi commissa est re-
 mittendus, & ad locum criminis puniendus per suum iudi-
 cem, ut in auth. ut nulli ius. §. si quis uerō comprehensorū. &
 de act. l. si cui. §. si. & hoc uidetur uerius. Sed Gui. de Suza. se-
 cundū feroces rectores contrariū seruat dicens, quod constat
 eos tunc famosos esse, & ideo ut famosi puniendi sunt. Et in-
 12 telligit t̄ quod binus actus iudicatur consuetudinē in criminali-
 bus, non aliās, ut ext. de cau. pō. & proprie. c. cum dilectus.
 Qualiter aut quis puniatur pro plurib. furtis, dicit ut plenus
 no. ff. de pōn. l. capitaliū. §. famosus. de cā die, ut in auth. ho-
 13 die. C. de fur. Quāto quaro, t̄ quā plures sunt iudices, qui
 parē habent iurisdictionē in causis, ut puta Potestas & Cap-
 itane, quorū uterq; habet iurisdictionē in maleficijs, & e-
 cognitionē, ut est in aliquib. ciuitatib. ut Perusij. uel pone in
 scholarib. qui habent tres iudices, ut in auth. habita. uel po-
 ne in iurisdictione praesidis p̄uincia rectores ciuitatis illius,
 puta in Marchia, uel in patrimonio. Modō accedit quod perpe-
 tratū est delictū in illa ciuitate uel territorio, cuius occasio-
 ne rector prouinciae & Potestas illius ciuitatis incipit proce-
 dere: quaritur quis eorū praefertur? & praefertendus est qui in
 ciuitate praueuit, ut ff. de iur. l. si quis postea, & l. ubi. & c. p̄

posuisti. ext. de fo. comp. Quid t̄ si ita cōcurrat in citando, quod
 non appareat quis prior, & quos posterior citauerit? Et primō
 uidetur quod in uicē se impediunt per concursum, & qui p̄gre-
 nit, pcedere debet. ff. de le. l. huiusmodi. §. si. C. qui admitt. ad
 bo. poss. l. si. ff. de reb. dub. l. quoties. unde rōne incertitudi-
 nis neuter admittendus uidetur. ff. de usufr. l. si quis. §. in ter-
 dū. & de re iud. l. a diuo. Ad idē, quod ubi rō ista inuenit̄ eo tem-
 pore & die cōfēctā, ita quod nō appareat quod fuerit primū, &
 quod posterior, rōne incertitudinis neuter ualeat. ff. de bon.
 poss. fm ta. l. j. §. j. & ibi no. & in §. si quis. Econtrā uidetur quod
 uterq; habeat iurisdictionē. ff. excu. tut. l. si unus. §. oriundus
 ne unus per aliū impediatur, quia in hoc sunt pares, quia par
 in parē, & c. l. ille a quo. §. tempesitiū. ff. ad Treb. l. digna uox.
 C. de leg. Sed ex hoc sequere ualde absurdū, quia nō debet
 p eodē furto citari. & ad diuersa tribuuntur uocari, ff. de re.
 iud. l. cōtra pupillū. §. j. C. de iud. l. nulli. ff. iud. fol. l. tam tñ, &
 quia de delicto eiusdem hominis non debet superius quari.
 ff. nau. cau. stab. l. j. in fi. de accu. l. senae. Et ideo dicit̄ quod unus-
 quisq; illorū rectorū in dubio consequitur medietatē illius
 pōnae, & sic diuidit̄ inter se pro dimidia parte. & est expressē
 sum ff. de pig. l. si fundū. §. si alio. in fi. & l. in delictis, & ff. loca.
 l. in operis. & ideo inter se debent conuenire quis eorū pro-
 cedat, & alter desistat ita quod tēpore exactionis qui libet dimi-
 diam consequatur ut dicitū est, aliās per superiorē compellen-
 tur concordare. ff. de exc. tu. l. chirographis. & de pe. ha. l. ij.
 14 de prab. c. ad hac. & no. xlv. dif. c. si forus. Et idē dicit̄ in
 simili quod uidelicet quod cōmissum est delictū in confinio duarū
 ciuitatū, & dubitatur in cuius territorio est cōmissum. Nam ra-
 tione dubij uterq; ciuitatis rector pcedere potest, ut plenē
 no. ff. de lib. agn. l. siue contra. ibi, quod si habet tunc. in benefi-
 cijs aut simul pluribus concessis, dicit ut ext. de prab. c. si a se
 15 de apostolica. l. i. vj. Tercio quaritur, cuius Veteris urbis tra-
 ctatū habuit, & mandauit in ciuitate Viterbij cuiusdā Seio quod
 occideret ciuē Viterbensem in Viterbio, ibi ipse captus con-
 fiteretur quod de mandato ciuis urbis Veteris praedicta cōmisit,
 qui transiit se de urbe Veteri, & ibidē sibi mandauit ciuē
 occidi. rector Viterbij formato processu procedit ad senten-
 tiā contra aliū ciuē Viterbianū mandatorē: post tempus
 uenit talis mandans in fortia cōmunis Viterbij, petitur con-
 tra eum executio tanq̄ contra bannitū & condemnatū. Sed
 pro parte mandantis excusat̄ quod nullus est processus tanq̄
 ab incōpetenti iudice factus, quia rector Viterbij nullā ha-
 bet iurisdictionē in eo, ideo cōtendendus est processus nullus,
 tanq̄ factus ab eo cuius & potestas damnandi non fuit, ut
 plenē dicit̄ est supra in prin. huius tract. Econtrā per Recto-
 rem Viterbij allegat̄ quod ualidus est processus, quia ex eo quod
 mandans praedictus mandauit secuta offensio, ut supra
 probatū est multis iurib. & arg. Et cōfirmat, primō, quia licet
 arguere de cōtractibus ad delicta. ff. de act. & ob. l. oēm.
 Sed constat quod ibi uidet̄ quis contraxisse, ubi se soluiturū
 constituit, ut l. contraxisse. ff. eo. tit. ergo in proposito ibi de-
 liquisse uidetur, ubi delinquendū mandauit, & sic Viterbij
 deliquisse uidetur, quia consideranda sunt non solum uer-
 ba, sed eius effectus. C. de lib. prat. l. ij. Item quia non inspicit̄
 mus tempus conditionis appositae, sed existentis. ff. de cōd. &
 dem. l. legata sub conditione. Igitur & hic inspicitur tem-
 pus perpetrati criminis, & locū ubi perpetratū est quasi praes-
 cedentia ex postfacto confirmēt. ff. de reb. cred. l. proinde.
 ideo Viterbij dicitur esse cōmissum. Itē quia ad confirmandū
 donationē factā inter uir. & ux. non attendit̄ tempus factae
 donationis, sed illud tēpus, ad quod confirmari pot̄ solite
 mortis, ut ex tūc ualeat, ut ff. de don. inter ui & ux. l. si eum. §.
 si. l. seq. & ff. de admin. tu. l. seruus, ideo sic punit̄ mandās si
 prin. p̄cussore habet. ff. ad Syll. l. si. & si p̄cussit, sic tūc si con-
 consummatū est mandatū p̄ consummationē delicti māda-
 ti. ff. de uer. sig. l. sapē. ad si. Igitur & sic inspicit̄ delictū cō-
 summatū, igitur locus ubi consummat̄ ad illud referēdo, ut
 d. l. prou. Econtrā uidet̄ quod iudiciū sit nullū, tanq̄ factū ab in-
 competenti iudice, cum in ciuē urbis Veteris nullā habeat
 iurisdictionē: mandatum autem interuenit extra territorij

Viterbij, ut supra ponitur, ergo, &c. ar. ff. de iu. l. cum quem. & in l. si. de off. rec. pro. in l. ij. C. qui pro sua iuris. l. j. & ideo ad locum delicti remittendus est, ut ibi puniatur, ut in auth. ut nulli i. s. si quis uero comprehensorum. cum sit delictum graue. Si uero esset leue, in loco delicti puniretur, ut e. tit. s. si quis uero cognoscat. & no. ij. q. x. in prin. & hoc uidetur uerius. Ad l. contraxisse respondeo, q. hac lex non obstat, quia in casu nostro plura facta seu delicta commissa fuerunt aduersus quemlibet pro se. sed ibi prouiso & solutio sunt ad idem quo ad obligationem dissoluenda, ideo diuersum. Quod aut dixi de remittendo ad suu iudicem, intelligitur de urbanitate, non aut cogitur, ut no. ff. de act. l. si cui. s. si. Sed contra, prouinciae iudex non tenet reum fugientem remittere ad locum delicti, ubi puniendus est, & ita loquitur d. s. si uero quis comprehensorum. quia iudex loci delicti cognoscit, & punit. ff. de accus. l. fin. & auth. qua in puincia. sed cum non sit graue, sed leue delictum, tunc sua prouinciae iudex non cogitur remittere, sed puniet ipsum, ut in auth. ut nulli iud. s. si uero cognoscat. & no. ij. q. vj. ex puincia, ut s. dixi. Septimo queritur, si nunquid morte delegatus finitur iurisdictione delegati? Et distinguitur, aut delegatus moritur naturaliter, aut ciuilitate. Item aut moritur re integra, aut no. Primo casu, si qm moritur naturaliter, & re integra, in totu finit iurisdictione delegati, ut ff. de iuris. om. iu. l. & quia. Insti. mandati. s. recte ext. de offi. del. c. licet. & eo. ti. li. vj. c. si delegat. a contrario sensu. Si aut morit ciuilitate, puta quia relegatur, deponitur uel excommunicat, uel deportat. tunc si est res integra, finitur delegatio, ut ff. de leg. iij. l. cum pater. s. hereditate. ff. de iure fil. l. Stichus. s. si. ff. de do. inter uir. & uxo. l. cu hic status. s. si donatur. & d. c. licet. Ad idem quod no. ext. de offi. dele. c. j. lib. vj. In alio uero casu qm delegatus re non integra moritur, q. sola citatione, etia ciuilitate siue naturaliter moriatur delegans, non expirat iurisdictione delegati. ff. de iud. l. uenditor. s. j. quia per citationem perpetuata est iurisdictione, ut ext. de offi. deleg. c. grati. & c. si delegatus. & d. l. & quia. Prædicta fallunt in delegato papa, cuius delegatio obitu non finit committentis, sed tanq. ordinarius remanet in iurisdictione sibi concessa, etia post obitu committentis, non in spectro q. res sit incepta uel non, ut ext. de offi. dele. c. ij. lib. vj. no. idem in officiali, uel uicario episcopi. quia licet sit extraordinarius, ut ext. de consue. c. non putamus. lib. vj. non tñ re integra expirat iurisdictione eius obitu committentis, ut no. de offi. uic. c. j. lib. vj. un de summi pontificis est speciale propter dignitatem, & honoris prerogatiua, ut supra dictum est, ut d. c. j. Si aut etiam non finitur officiu executoriu ad exequendum aliquam gratia uel præbendam ab apostolica sede concessam, licet re integra concedens moriat, ext. de offi. dele. c. si super gratia. lib. vj. Sed quid de procuratore? Dic q. procurator re integra reuocatus morte restituens, ut C. de procu. l. procurator. nisi sit factus dñs per litis contestationem, tunc enim non reuocatur, ut eo. tit. l. nullu. Item in alio casu morte constitutis non finitur mandatū, si dñs procuratoris præfente, & uolente satisfecit pro eo, quia tñ etia lite non contestata non reuocatur, ut ff. eo. l. si defunctus. Si aut sit procurator ad negotia, dic q. reuocatus est morte dñi. ff. man. l. inter causas. & Inst. eo. ti. s. recte. quod est uerū, si res est integra scilicet non inceptis negotiis, uel negotiationi. ceptæ non connexis. Si uero res non est integra, ut quia cepta iam negotia uel eius connexa, moritur dñs, tunc procuratio durat. ff. de insti. l. si quis mancipijs. s. si impubes. ext. de offi. deleg. c. si. officiu. lib. vj. & ff. de neg. gest. l. eum actum. & ff. de offi. dele. c. si. officiu. lib. vj. & ff. de neg. gest. l. eum actum. & ff. qui & a qui. s. Scruola. C. ubi causa pup. l. j. & de pac. pig. l. fin. Sed quid t. eontra si moritur is, cui facta est delegatio? Dic q. si moritur re integra, non extinguitur eius iurisdictione, sed reuertit in delegantem. ext. de offi. deleg. c. j. lib. vj. Si aut re non integra extincta est iurisdictione eius, quia non reuertitur, ut d. ca. & arg. eius quod legitur & no. ff. man. l. inter causas. in prin. & l. si quis alium. s. morte. t. Octauo querit, quid si fiat delegatio pluribus iudicibus de eadem re, nec in delegatione est adiecta clausula, q. si non oēs. & quæ ponitur ext. de offi.

deleg. c. si uno, lib. v. an si aliquis eorum præueniat in cognoscendo, erit potior alijs confocijs suis. Primò uidetur q. sic. ff. de iuris. om. iud. l. cum quædam etiam si non dñ tulit sententiam, ut d. l. ij. resp. Ad idem ff. de procu. l. si plurib. & quod no. ff. de iud. l. ubi. & quod not. in l. j. C. etia p. proc. & c. quod no. in auth. habita. C. ne filius pro pa. ff. de leg. j. l. si plurib. in fi. Ad idem ff. de iu. l. si quis postea. ext. de fo. comp. c. pro posuisti. Econtra uidetur q. non: quia cum duobus causa committitur, in dubio omnibus commissa uidetur, ut ff. de arbit. l. non distinguemus. s. cum plures aut, pe. resp. Igitur sententia unius non tenet. ext. de offi. deleg. c. cum causam matrimonij. ff. de re iud. l. duo ex tribus. Vnde uidetur q. non sit portio. ff. de nox. l. si quis a mulis. & ff. de pec. l. si uero in. In quibus dicitur q. non prauentur agendo uel litem contestando, nisi perueniatur ad sententiam. sed dic q. primum uerius est, & cum alijs casibus soluitur, ideo solue fm Dyn. ut ipse no. in d. l. si plures. s. si. sed in quarto perdendo desideratur sententia, ut l. si quis a mulis. s. si uero. ff. de noxa. t. Quandoq. aut dicitur clausula, q. si non omnes, & c. uel illa q. sit melior conditio occupantis, tñ siue unus siue alter incipiat, tamen collegæ non excludit, ut d. s. in plures. & d. c. j. ext. de procu. c. si duo. lib. vj. Idem si non sit ibi clausula in solidum. Nam quilibet agit pro parte, ut d. l. si plurib. ita tamen ut simul procedat, ut dictum est, hoc in delegatis. seorsus in ordinarijs quilibet per se & seorsum habet iurisdictionem, ut ff. de offi. procon. l. j. Et non t. facta coniuncta commissione in l. electione. de plurib. ad aliquod officiu uel iurisdictionem exercenda uno eorum habente uel recusante in terim totius iurisdictionis exercitū perinet ad collegam qui exercitū occupauit, ut ff. de ap. l. Imperatores. s. si magistratus. t. Non d. queritur, nunquid assessor præsidium habeat iurisdictionem in ferendo sententia quibus assidet. Et dic q. non, sed sunt ferenda per eos, s. præfides, ut not. ff. de offi. assesso. l. j. in glo. fin. Vnde sententia lata per assessores non ualeat nisi eam ferant ex delegatione ad præsidium eis facta, ut in eadem gl. quæ innuit, etiam si sint cause ciuiles, uel tales criminales, quæ delegari possunt, ut ibidem dicitur, sed de consuetudine secus obseruatur in ciuilibus. t. It dicit, q. remoto præfide ante tempus dicit culpa assessorū, licet autē contra, ut sibi imputer qui imperitū elegit. ff. de rei uendi. l. utiq. s. si. & ibi no. & uide qd. no. gl. in l. j. C. de offi. eius qui ui. alte. gerit. t. Decimo queritur, quidam de præfidentibus ciuitatis iuit extra territoriu, ut puta quando ciuitas eorū facit exercitū contra aliquod castrū extra ciuitatis territoriu consistens, nunquid habeant illi iurisdictionem mandati inter suos subiectos? Certè dicendū est q. non, ext. ij. q. j. c. quia ibi priuatus est, ut not. s. in prin. tituli, sed cautela est ut uel ante exercitū uel post in loco sui territorij faciant reformari, ut que in exercitu fiant, ualeant, per ea quæ no. de ca. sententia. ij. q. pe. t. Primò queri potest, nunquid præfidentes habeant iurisdictionem puniendi suos familiares in iurisdictione, siue in officio delinquentes. quod uidetur ff. de custo. re. l. militi. de poenis. l. si quis forte. s. pen. xxiiij. q. j. c. ex eo. & c. cum uoluntatis. & alijs per l. ij. ff. de offi. præf. licet posset dici contrariū, ut C. de offi. præf. Ang. l. ij. sed ibi forte loquitur de ordinarijs iudicibus. unde in eorum priuilegiū, quia forte habebat per se officium administratiōis a populo. t. Sed ulterius queritur, nunquid præfidentes possint cognoscere de iniuria eorum familiaribus illata? Et primò Pet. uidetur q. sic. ff. de arbit. l. etiam de iud. l. & in priuatis. Econtra uidetur q. no, quia ille loquitur in ciuili, sed in criminali non uidetur. ff. de iuris. om. iu. l. quæ iurisdictione, sed dominus Iacob. de Aret. dicit q. sic, quia per hoc uidetur sententia tueri dignitate. ff. de offi. præf. l. obseruandū. & tunc non est dicenda questio potestatis, sed dignitatis, ut C. de har. l. Manichæos. Ad hoc facit quod no. ff. ad muni. l. de iure. & ij. q. vij. c. si quis. iure uero Decretalium non distinguitur, ut ext. de præben. c. j. l. vj. t. Postremò dic quod d. licet iudex non possit extra territoriu suum uel prouinciam iudicare, ut ff. de iud. l. j. & ff. de interd. & releg. l. relegatorū. s. sicut. & s. si quis. & dixi in princip. huius questio. nec

nec etiā potest ibi ordinare, ut no. j. q. ij. ext. uoluntaria iurisdictionem potidem exercere, & delegare, ut no. ext. de uer. sig. c. ex parte. Item potest absolueré excommunicatos suos in quacunque prouincia, ut ibi, pro tribunali autem sedere in alterius prouincia non potest, ut ext. de offi. le. c. nouit. item non parochianū alterius prouinciae ad penitentiam recipere, ut no. ext. de sepul. c. j. t. Vndecimò querit si corā syndico, qui habet aliquē officialē syndicare proponit, uel insti tuit actio de aliquo maleficio personali, quod dicitur commissum per eum officialem, qui syndicatur suo durante officio, ut puta de homicidio uel alio crimine personali commissum, dum eius durabat officiu, nunquid habet iurisdictionem cognoscendi & puniendi? Et primò uidet q. non, quia syndicus non habet merū uel mistū Imperiū, sed solam syndicationem, & punitionē. De administratis, negligētis, uel ablati per illum officialem occasione illius officij, de quibus puniendus est per iudicē illius loci ubi officiu gessit, de alijs potius uidetur cognitio rectoris succedentis in illo officio, siue alterius qui de hoc habet iurisdictionem q. ipse syndici, q. ad ipsum nequaquā spectat cognitio meri uel misti fm formā statuti. Econtra uidet q. possit, quia examinatur uillicatio/nis audire debet generaliter omnē uillicationis speciē, & ipsum de omni eo, quod commissum, punire, per c. qualiter & qñ. ff. de accus. sed generalis nunq. syndicat de omnibus in officio contingentib. audire, & cognoscere debet, quia q. omne dicit, nihil excludit. ext. de maio. & obed. c. solite. in fi. & quia uerbū generaliter prolatū, generaliter est intelligendum. ff. de ser. arb. præd. l. si seruius. ut dicitur etiam q. omnis syndicus de prædictis punire non possit, cū in generali commissione non ueniant, nisi nominatim specialiter demōstratur. ff. de offi. eius cui mand. est iurisd. l. j. extr. de offic. uic. c. j. li. vj. Vnde dicendū est q. omnis sua autoritas dependit ex forma suæ electionis, & potestatis illi attributæ. ff. de arbit. l. non distinguemus. s. nunc de offi. Sed cum d. officialis d. delictū commissit suum officiu exequendo, an teneatur uel non, dicit uel plene no. j. de ij. q. ij. Dodecimò t. querit quidam accusauit in curia Bononiensi Titiu ciuem Parm.ensem, quem dicit deliquisse in territorio Bon. dicit accusatus, ego dico non animo litis contestandæ hoc delictū me commississe. sed posito q. delictum probaret, ego declino torū nestruū, quia non estis in hoc iudex competens, nam hoc maleficiū est commissum in regno, ext. uerū territorij, unde non habetis de hoc notionē. iudex autē mandat q. respondeat cum ex serie cause appareat eum esse iudicē. replicat accusatus, dñe, ista exceptio est emergens, & ideo prius est tractanda. ff. de lib. cau. l. libens. s. si. C. de ordi. iud. l. j. de dilat. l. a procedente, ita q. causa cognita pronunciare debetis uos esse iudicē, uel non esse. ff. de iudic. l. si quis ex aliena. Dic fm Guido, de Suza. q. procedendū est super accusatione, & in processu apparebit quæ sine causa habere debeat. C. qui accu. nō pol. l. j. q. fm de delicto probabit. ar. ff. de re iud. l. ij. s. ornāmēta. nam si consisteret de territorio, tunc non ualebit processus, sed ext. territorij remittit ad suu iudicē, ut s. in q. vij. in pronunciano se non esse iudicē, per dicta iura. Si aut de necessitate sit pronunciano dū, dicit q. de questio. uerē emergentib. q. pe. t. Circa materiā har. trac. est sciendū q. iurisdictione est nomen generale comprehendens merū & mistū imperiū, sed cōuertit, q. nō oēs, q. habet modicā coercionē, habet oēm iurisdictionē, ut no. ff. de iurisdic. om. iud. l. Imperiū. sed non conuertitur, quia non oēs, qui habent hanc iurisdictionem, habent merū imperiū, & mistum. Omnis enim minor magistratus habet iurisdictionē, & præbet autoritatē manumittere uolentib. aut apud eum instrumenta aperiant, & pecuniarias causas iudicet, & leues criminales, ut no. in d. l. Imperium. ergo, & c. uocatur modica coersio, ut eo. tit. l. mandata. s. j. Et possunt hæc omnia alteri delegari, ut d. l. ij. responso. & ff. de iuris. om. iu. l. Imperiū. in fi. l. solent. & l. prætor. de offi. uicæ. c. licet. & c. cū generalis: nō tñ ille magistratus habet merū imperiū, uel mistū, quia illud non cōpetit nisi maiorib. magistratib. de quib. habetur in d. l. in gl. de offi. eius. s. j. cui man. est iurisd. t. Et uero quæ competunt iure magistratibus

tus, ut maiorib. sicut quia merū imperiū, quod cōsistit in facinorosos homines animaduertere, & mistum imperiū consistens in missione in possessionē, ut d. l. Imperiū. alteri demā dari nō possunt, ut d. l. j. maxime punire. ut d. l. j. s. huius ref. Quæ enim meri uel misti imperij sunt, per libellū, id est in dñcem delegatū expediri non possunt, ut d. l. j. de offi. procon. l. nec quicquā. s. ubi decretū. ff. de offi. proco. & maxime hæc non ueniunt in generali delegatione, ut ea. l. in prin. Vt ergo delegatio meri uel misti imperij ualeat, duo simus ei uel requiruntur, scilicet specialis commissio, & q. adesse nō possunt, uel adesse necesse contingat, ut ibi. sed tunc nō uenit uisumū suppliciu, nec membri mutilatio, nisi quo ad cognitionem tantū, ut in auth. de col. s. ad hac. Probabimus de iure can. ea quæ sunt meri uel misti imperij, de quib. no. ext. de offi. le. c. quod translationē, possunt delegari, & a præfente si specialiter committatur. ext. de offi. or. c. quod sedes, & dicitur xxij. q. iij. illud extr. de rap. c. in archiepiscopatu. & non solum quo ad cognitionē, sed etia quo ad examinationē, ut dicitur merē quoq. talis delegatio facienda est habenti iurisdictionem ut puta alicui magistratu, ut not. in l. j. de officio eius cui man. est iurisdic. & c. quod sedes. Princeps aut hæc omnia delegat, ut ff. de ref. l. ij. s. idem diuus, & no. in d. c. illud. Paret ergo q. in terris ecclesiæ non est dubiū q. possunt committi ut dicitur est: dicunt enim in alijs prouincijs iudicem de consuetudine obseruare contrariū.

ADDITIO.

a Vitiatur. Sequitur Lud. Ro. cons. lxxvj. Tho. Clericus. Vide Ol. cons. iij. quod inci. quod laicus. et uide Bar. in l. j. in ij. col. ff. de po. et ibi apost. Alex. et meam, ubi uideas. Tho. Dip.

BART. TRACTATUS XIX.

Causa in quib. citatio non ualet.

Qñ in angusta tempora, ut v. q. ij. c. j. Qñ non exprimitur causa quare sit citatus, v. q. c. ult. Qñ minus maturæ peccatorum, ut ext. de dolo & contu. c. j. Non ualet ratio temporis, ut quia sit die feriata, ut ext. de ferijs. c. conquestus. Ratio ne loci, ut sit ext. diocesis, ultra duas diuitas, ut ext. de refer. c. nonnulli. Si fiat ad locū periculosum, ut ext. de appe. c. ex parte. & ex qui. cau. maio. l. metū. in gl. & ad Treb. l. de arate, & ut lit. non conte. c. accedens. Ratione iudicis, si est iudicis q. non sit iudex, ut ext. de offi. dele. c. ex literis. Si rescriptum positu non seruatur, ut ext. de offi. dele. c. ad inueniendū. Si euidens est iudicem esse inimicū, ut v. q. ij. c. quia. Si citatus spoliat, ut ij. q. ij. c. si episcopus ante restitutionē factam. Si libertus citet patronū. xvij. q. iij. c. itē si liberti. Vbi cunq. euidens exceptione potest quis se tueri, ut ff. de iu. l. nō uidec. sed ubi est dubiū, debet ire allegaturus priuilegiū, ut ext. de ap. c. si duob. l. ex quacunq. sunt. si quis in ius uoc. non ierit. & l. si quis ex aliena. ff. de iu. Sciendū tñ est q. si citatio nulla est, & citatus nō defenditur, proceditur, ut ff. iu. sol. l. si reus. & hic casus no. ij. q. ij. c. si episc.

BART. TRACTATUS XX. DE RITU IUDICIORVM AD PRÆFICIA. Alijs dicitur tractatus, quem debent seruare iudices in cognitionib. & decisionibus causarum.

MEMORIAE b iudicis c qui in tribunali d quolibet præf. occurrunt in frā scripta seruanda circa decisionem, & cognitionē causarum quarumlibet ut in eis ordinatē procedant. Item q. iudex s. faciliat h. se præbeat in audiendis clamoribus i quorumcunq. nem. Item quod si ex querela m facta competat actio curia iudex inspecta defensa * & alijs criminalibus, in quibus

mbus ex officio proceditur, non aliis citatione concedat, nisi nunciatis obliget se apud acta ad certam poenam & de professione, & probatio posita, ita quod curia inde obtineat. Item quod super quocumque negotio sit facienda citatio, quae contineat quod rem, quae petitur petendi causam, nomen actoris, & rei coram quo quaesitio agitur. Item quod assignata responsali per citationem, scribat dies presentationis ipsius responsalis apud acta, scilicet talis baiulus presentavit tali die apud talem locum pro tali contra talem. Item quod veniente termino citationis uocet citatus ad instantiam actoris, & si non compareat, accusetur eius contumacia in termino, & scribantur apud eum uocatus, & si citatio incidat in diem feriata, uocetur die sequenti ex precedenti die. Item post primam citationem expectetur uocatus per triduum de equitate, quo termino elapso iterum uocetur citatus in curia, & si non compareat instante accusatore banniat, & si quaesitio criminalis est, si civilis, non bannitur, sed damnetur ad tertiam partem bonorum mobilium repertorum, & decernatur actorem mittendum in possessionem bonorum suorum repertorum pro mensura debiti declarati. Et hoc habet locum in curia iustitiarum, nam in curia baiulorum non damnatur ad tertiam partem bonorum mobilium, sed ad poenam unius augustiani tantum decernendo mittendum in possessionem debiti declarati, quod debitu declaratum secundum consuetudinem regni quae incipit, Contumacem, & in illa constitutione quae incipit, Reuendicatione commercium, & similiter. Item reus si compareat in termino, offerantur duo libelli in curia per actorem, quorum unus apud curiam remaneat, alius ad iudicem assignetur conuentioni. & hoc scribat apud acta in hac forma, die tali talis mensis apud talem locum libellus praesens oblatum est in iudicio, & apud acta per talem, & similiter per curiam oblatum est, & lectus dicto praesenti conuentioni & recipienti eum. Item si electio libello petat conuentus terminum ad proponendum exceptiones dilatorias, & datur sibi dummodo nominet unam exceptionem incontinenti, secundum quod canonicum iure canonico, licet non multum expresse dicatur ibidem. & haec omnia scribantur apud acta, ut dicitur ext. de exco. c. pastoralis in gl. & in consuetudine regni exceptiones dilatorias. Item si opposita exceptione dilatoria incontinenti de ea non constat, sed dilaciones requirat, debet iudex recipere sacramentum ab opponente quod non faciat animo calumniae diu protogandi, & propterea pro firmo se credebat probare posse, quod post ea si non probauerit in termino sibi dato, opponens ad expensas oes sacramento partis cum taxatione iudicis declarans damnetur. Item si lectio libello reus non opponat dilatorias, sed lis contestatur incontinenti, scribatur litem contestatam in hunc modum, Die tali apud talem locum dictus talis conuentus lecto sibi dato libello lit. contestatam negauit postea in libello saluis iuribus, & defensionibus suis sibi competentibus, & competituris. Si uero sit litem contestatio per procuratorem, fiat per uerbum ignorantiam de ineptitudine libelli semper protestatione calumniae ab utraque parte, secundum formam consuetam iuris, & authentice signata. C. de iur. cal. authentice principalis. Item post iuramentum calumniae datur terminus ad probandum, utriusque parti, & hoc scribatur apud acta curiae. Item datur terminus ad probandum offeratur duo libelli, & exceptiones in causa, scribatur dies receptionis ipsorum, hoc tamen obtento, quod offerantur die quo contestatur lis, uel sequenti per principales personas. Sed si per procuratorem causa agitur, debet procurator etiam articulos generales eodem uel sequenti, ut si alius autem intra terminum sibi datum ad probandum offerri potest. & haec omnia apud acta scribantur cum diebus & locis quibus offeruntur, uidelicet die tali apud talem locum praesentes articuli siue exceptiones oblati sunt in iudicio, & apud acta per talem saluo iure impertinentiarum recepti. Item quod si testes producuntur intra terminum, iuratur aduersa parte praesente, uel contumaciter absente, & hoc scribatur apud acta, uidelicet die tali, apud talem locum praedicti testes producti per talem contra talem, in tali causa iurati sunt corporaliter ad sancta dei euangelia dicere ueritatem super articulis siue exceptionibus in ipsa causa obligatis praetermissis pra-

ce, pretio, odio, uel amore, parte praesente & protestate contra personas, & dicenda per eas, uel si pars est contumax parte contumaciter absente, cuius contumacia primo accusetur, seu accusata probetur antequam iurent testes. Item si testes iurauerint die non feriatam, possunt etiam examinari die non feriatam. Item postquam sunt testes producti, examinantur in secreto, & interrogantur de causa scientiam, loco & tempore, & alijs circumstantijs diligenter. Item post examinationem testimonium intra terminum elapsum terminus datus ad probandum uel in tra terminum, dummodo per partes renuncietur eidem termino, fiet publicatio in hac forma, Die tali apud talem locum partibus praesentibus, & uolentibus, facta fuit publicatio testimonium hinc inde productorum, & datus est terminus utriusque parti ad recipiendum copiam eorum de usque & per totam talem diem, quae copia data uel non si aliqua partium, uel ambae eligant reprobare testes, datur ei terminus competens ad hoc in forma quae sequitur, Die tali, apud talem locum, talis eligit reprobare testes partis aduersae, cui datus est terminus ad reprobandum usque & per totam talem diem, post uero examinationem testimonium ad repulsam praedictorum debet fieri publicatio testimonium in simili forma, post haec uero si aduocati faciunt rubricas de dictis testimonijs, & recipiantur rubricae, licet hodie non multum habeant in usu. Item post rubricas factas uel non factas, debent aduocati discurrere super efficacia probationum, siue allegare in scriptis quod sibi de iure uideatur allegandum cautem. No. quod post rubricas assumptas aduocatis non dabitur iudex ad disputandum, & concludendum in causa de iure constit. regni, ut non in tex. consi. uniuersos, & singulos iudices, quibus per actum fiat conclusio, & renunciatio in causa, & datur terminus ad audiendum sententiam in hac forma, Die tali apud talem locum facta est conclusio, & renunciatio in causa praedicta utraque parte praesente & uolente, & datus est terminus utriusque parti ad probandum peremptorium ad audiendam sententiam ipsam, uidelicet per totum talem diem, hoc tamen habeat memoria iudex, quod ad die renunciationis seu conclusionis det sua sententiam intra decem dies, ut in d. consi. in uniuersos. Item ferat sententiam si qualitate negotij agitur, & si allegata & probata. Item si post sententiam prolationem si pars succumbens antequam iudex surgit uia uoce appellat ab ipsa sententia cuius appellatio recipiatur, & scribat apud acta in hac forma, die tali apud talem locum dictus talis post prolationem sententiae praedictae, iudice sedente pro tribunali ab ipsa sententia appellauit statim uita uoce, petens cum instantia apostolorum sibi dari, & processum totius causae praedictae, quorum apostolorum copia datur sibi intra xxx. dies, alias non. Sinautem fiat appellatio postquam iudex surgit, est facienda in scriptis intra decem dies enumerandos ad die pronuntiationis sententiae. Et omnia quae dicta sunt de appellatione recipienda, habeant locum quoniam reus est uictus, ut supra, sed si confessus, tunc non aditur appellans, neque iudex appellationem recipiat.

ADDITIONO.

1. Iudiciorum. Adde q. iste tractatus sine gl. est Bart. et ita q. inueni in iij. lib. cons. a char. cxliij. qui tractatus fuit postea glossatus, prout in primis impressionibus inuenitur, et confuse. Quis autem glossauerit, ignoro, tamen hic est positus tractatus iste Bar. pro textu, et posita additio sine glossis. Th. 2. Memoriae. Necessario in scriptis reddenda, quia memoria hominis labilis est, ut C. si ma. se. m. d. l. iij. circa medietatem, et de ueteri iur. enu. l. tata. §. si quid autem ibi omnium habere memoria, etc. Et scriptura ad aeternam rei memoriam est inducenda, ut C. de test. l. iubemus. 3. Iudicis. Deum primo coram se, et ante oculos, habere debet in faciendo iustitiam. l. rem non nouam ibi, sit enim ad sacrosanctas scripturas, etc. et ext. de accus. c. qualiter et quando circa medietatem, alias equitatem. ff. de eo quod cert. lo. lege, quod si Ephes. §. si. 4. In tribunali. In quo necesse habet stare, et ibi sedere. ff. de integ. restit. l. diuus. ibi pro tribunali sedere. ff. quod met. cau. l. metum. §. sed si ex facto. ibi praetore me abscedentem, etc. interlocuti, sed in quo loco & die in loco consueto, et honesto, alius non ualeat. ff. de iust. et iur. l. pen. et C. de senten. et interlo. om. iud. lege et sententia. ff. de arb. l. si cum dies. §. pen. et de interu. o. actio. l. inoleuit. in fi. 5. Seruanda. Quae seruari debeant per iudicem ritus, et ordo in causis criminalibus, et civilibus, dicitur, et probatur C. de fideiuss. l. si in fi.

f Ordinari

1. Ordinate. Vel consentaneum. C. quod & quando iud. et in auth. qui semel ibi posita, nam si non seruat ordinem & processum, nec faciat ordinem, non ualeat quod facit, ut C. de senten. et interlo. om. iud. l. prolatum. ext. de prob. c. quoniam contra falsam. q. sententia feratur super certo in quantum possibile est, ut Insti. de act. §. curare autem. ut q. bene, nam si male proferat iudex non ordinem, aut imperitiam, ut Insti. de ob. quae ex male. in prim. et dicitur facere litem suam, in arbitrio cum male & inique decreuit, ut C. de pact. l. si quis in conscribendo. et ibi no. 2. Quod iudex. Quicumque ordinarius, & delegatus ordinem iuris debet seruare, probatur in l. prolatum. in toto tit. §. de sen. et interlo. om. iud. cum sim. et in arbitris compromissarijs cum arbitria sunt redacta ad instar iudiciorum, ut ff. de arb. l. j. Secus in arbitratore, & amabili compositore, quia non tenetur, nec debet sequi ordinem iuris, ut no. plen. ff. pro loc. l. si societate. §. arbitrorum cum trib. l. seq. 3. Facile. Audiendo & respondendo benigne, ut et alius facit Imp. in l. precibus. C. de impu. et ali. sub. et C. de transact. l. ut resp. et de proc. imp. offe. l. j. in fin. 4. Clamoribus. Supple nobilissimi, & potentissimi accusare de iure non multi sunt qui ab accusando repelluntur, ut C. qui accu. non pos. per totum tit. ff. de act. per totum, maxime in lib. accusare cum l. seq. et seq. etiam denuntiando multi repelluntur, ut no. ext. de accu. c. oportet. et inquisitionis cum sim. 5. Conuenienter. Quando agitur, ut hic. Nam si citatio & sententia non fuerint concordantes in iure, processus non ualeat, ut ff. de cond. inde. l. cum fundus. et C. de exce. rei. l. si ex testa. in fi. cum si. 6. Citationem. ut in decre. l. iij. q. ut in consuetudine regni quae incipit, edictorum ordinem. et omittatur non est de iure, quia omnia actionum ipsi citatio est principium, ut Insti. de poena te. l. §. si. qui incipit omnium autem et c. Fallit in casibus, ibi no. quando per officiales, ut l. ea quidem. C. de accu. cum sim. et dictum est peremptorie ad differentiam aliorum edictorum, quae non ff. de iur. ad peremptorium. cum l. seq. aliud esset de alijs que dicuntur cominatoria, & comouentur per restitutionem regni hodie, ut in praedictis consi. edictorum. et committitur alii cui probatio uero, ut citet & responsum mittat, et coram quibus, et quo ad citationem secundum quod usus tenet hodie in curia regia magna, quod pro lege seruatur, ut dixi. 7. Item si ex querela copetate actio. i. competere potest, et est figura antithesis, quia ponitur tempus pro tempore, ut ff. quando actio de pec. est an. l. j. §. quando diu. ibi perpetua est gl. 8. Inspecia defensa. Hoc est nouiter inducitur per constitutionem regiae de defen. in consi. iuris gentium cum trib. seq. et dic ut ibi not. in uer. in poenis aliter defensa, etc. 9. Crimibus publicis. ut ff. de publi. iud. l. j. et non plus est quod in omnibus criminibus, quae poena sanguinis imponunt, procedi potest ex officio et maxime quando persona pupilli, ecclesiae, iudicis, & debiles laeduntur a potentibus, quae omnia sunt hodie per constitutionem regni, ut poena merita. et c. tua. et c. plures. cum sim. ut sunt multi alij casus in corpore iuris civilis, & canonici, qui iudicis arbitrio committuntur. et in totum poena sanguinis ingerunt, qui no. ext. ordinem Insti. de offi. iud. et dic ut ibi. quae quidem forma procedit satis clare, & dicitur de extr. iurament. cal. c. qualiter. et quando. c. cum oporteat. 10. Poenam. Hoc nouum est quod ad certam poenam obliget se denunciatus, et est de ritu nouae curiae, qui ritus, ut dixi, pro lege seruatur, sed denunciatus de lege constit. obligat se ad poenam talionis, scilicet calumniae si non probat, ut no. C. de prob. l. j. et ff. eo. tit. l. j. 11. Quocumque. No. q. citatio quicumque debet continere, ut hic, et in consi. regni edictorum, et semper intelligas q. fiat citatio de mandato iudicis, ut plen. dixi in c. ij. et peremptoria. cum sim. 12. Assignata. Quod habet facere necessarium, alias praesumitur, ut in auth. de man. prim. §. secundo, alias puniuntur poena contempti mandati regij, ut no. plen. in consi. regni. in prim. in gl. quae inci. posse ex hac littera. et est in arbitrio iudicis si poena non est in mandato, uel citatione deposita. 13. Presentationis. Hoc casu non reperitur sed factum, §. post tempus quando reus coram iudice comparere debet, et absolui seu condemnari, ut factum iudicat. 14. Terminum. Vocetur in curia alia uoce trib. uocibus. ut l. consentaneum. et l. tres denunciations. C. quod & quando iudic. authentice qui semel ibi posita, quae requisitio appellatur, de iudic. l. proferendum, circa princ. ibi, actori requirere per uocationem forte reuocare ope illorum, qui dicuntur q. communitoria, sunt subacta salua eorum reuerentia. Nam satis potest dici has uoces communitoriae, et tertia uice consueuit dici per uociferationem, echilo schuffa, echilo defende. hac uocatione facta si uenit, inchoabit iudicium secundum ius, si uero non comparet, accusetur eius contumacia per accusatorem curiae pro parte

te officij, uel alia persona officiali curiae praesente, et eius contumacia sit expresse accusata, dic ut C. de iur. l. proferendum, circa princ. ibi, ex una parte actoris absentiam accusantem, quae omnia in seq. c. magis clare notantur. 15. Incidat. Hoc etiam debet dici de ritu nouae curiae, quod potest probari, quod nota. domin. Dymus. alleg. Nam dicitur ipse, casus legis ubi citatio cadit in diem feriatam, et uocatur die precedenti, et sequenti per duas leges, unam est C. de ferijs. lege, dies festos, ibi, solemnitas incidit, differat ergo in sequenti die. Alia est C. de tempor. appellatio. lege secunda. ibi praecedentes dies, etc. 16. Item post. De equitate quam iudex semper debet habere ante oculos, ut ff. de eo quod certo loco, l. si Ephesim si. cum sim. 17. Iterum uocetur. Quo uocato, et monitorium editum est ut modò dixi, et not. ff. de iudicij. l. ad peremptorium. cum l. seq. 18. Banniat. Hoc nouum est secundum consuetudinem regni est inducitur etiam in criminalibus, ut in consi. et generalia iura, etc. cum consi. seq. per eorum, etc. 19. Repertorium. Hic probatur de bo. authentice iud. post l. cum propro. et authentice ibi posita ei qui, et dic ut ibi no. 20. Augustiani. In constitutione regni quae incipit, in civilibus autem causis, alia est §. constituitur poenam in unciarum, et casus, quia potest te decipere, qui a confuso loquitur, cautem not. quia in criminalibus omnia bona aduocantur ad opus curiae, in civilibus decerni debet per iudicem actorem mittendum fore in possessionem pro mensura debiti declarati, et non in plus. Cum hoc concordat curia baiulorum cum curia iustitiarum, et aliorum maiorum, sed diuersificatur, quia iustitiarum damnant contumacem in civilibus coram eis ad tertiam partem bonorum, ut de constitutione poena in unciarum, sed baiuli nostri pro contumace et pro quolibet mense, ut in dicta constitutione, in civilibus, alia est §. constituitur poena in unciarum, quae poena augustiani non excedit poenam iij. augu. 21. Item reus est contumax tam in civilibus quam in criminalibus, secundum quod se compareat reus, et actor non comparet. Et praedicta hic quae locum habent, quod in criminalibus, aut non uenit actor, quia contumax ante litem contestatam et peruenitur ad sextam partem bonorum mobilium, et applicatur fisco, aut curiae, et in expensis resarciendis, ut de iure antiquo, ut ff. ad Car. l. quae situm. Idem de iure constitutionis regni accusatorum temeritate dic. et al. Authentice est contumax accusator post litem contestatam, et tunc condemnatur ad tertiam partem bonorum suorum mobilium, et si est reus, et sic iterato citatur procurator ut ueniat ad probandum, et si non ueniat, puniatur in centum augustis, ista est poena inducitur de nouo loco Turpil. per constitutionem regni praedictam, sed in causa civilis non uideo aliquid innotuatum esse, ergo. l. proferendum. C. de iud. q. quando puniatur actor si non ueniat ante litem contestatam, et sic aliter, sed innotuata est poena ex parte litis, si datus est per curiam terminus partibus ipsis ad ueniendum post litem contestatam. §. si non ueniant, puniuntur pro equalibus portionibus. in x. partis, ut in constitutione regni quae incipit, in tertium, et dic ut ibi no. et Insti. de poen. tem. lit. in prim. et in auth. de lit. §. ad excludendum. 22. Libelli. Et in tra c. prox. sed cui offeruntur? Certum iudici alioquin male faceret, licet authentice offeratur, uideatur dicere contrarium, sed gl. supplet, differantur, scilicet per iudices, quia semper iudicis fides est adhibenda, ut C. de edend. l. procurator de condit. ob turp. cau. l. j. C. de lit. authentice litigiosa, et c. deniq. iudex illum det parti ut sequitur, sed olim libellus fiebat sine scriptis, et cum scriptis, ut ff. de eden. l. j. hodie uero necessaria est scriptura, ut in d. authentice offeratur. 23. Dic tali. De quo die semper esto memor q. scribatur, et ponatur, alius processus uitaretur, arg. rationum ubi dies et consul. non ponitur non ualeat, ut ff. de eden. l. j. §. editiones. et ff. de accusa. l. libellorum. cum sim. l. dia. ut ibi no. 24. Libello. Hoc nouum uis legatur, petat triduum quod concessum est sibi de iure constitutionis regni hic in tex. alius uide plen. ibi, et ext. de exce. c. pastoralis. et in d. constitutione, exceptiones dilatorias sacramento prius praestito, quod non iudicij differendi causa hoc facit, alius non audatur, ut ibi. et j. proxim. c. et unam exceptionem nominare, puta excommunicationis, et aduerte q. capitulum hoc locum habet tam in civilibus, quam in criminalibus, et in dilatorijs, ut in reg. constitutionis supra alleg. curiosus lector uidere poterit. Bart. 25. Exceptione. ut in d. c. pastoralis, et in consi. exceptiones dilatorias. 26. Damnetur. No. q. danari debeat in expensis, sed nihil in eodem iudicio, an debet super his expensis libellus dari? Resp. eadem sententia fieri debet, ut C. de iud. l. sancimus in authentice ibi signata in fi. ibi no. 27. Sic. hic quero utrum iudex uel pars teneatur ei qui uocatur uulgare, et libellum,

bellum Credo de iure q. non, ut ff. de iust. l. sed & si populus. s. proscribe-
re, sed debet uenire & habere aduocatum suum qui intelligat pro eo. l. sed
de consuetudine ne seruetur contrarium, ut tota die uidemus fieri, scilicet in li-
tis contest. secundum tenorem legis. C. de lit. contest. auth. offeratur. proba-
re uero poterit per testes, instrumenta, literas, & confessiones partis per
alium omnem modum probandi.

k Die tali. Et si negauit, & affirmauit, scribatur similiter lite contest. confes-
sus hoc, & c. bona est cautela, q. sic saluis iuribus. etc. ut ff. qui. mo. pig. uel hy
pothe. fol. l. si debitor. ibi salua causa pignoris, & c.

l Si uero per uerbum ignorauit. Si uero per principalem fiat lit. contest. oportet
fieri per negationem, uel affirmationem, et animo contestandi lit. alius non uale-
ret, ut no. C. de lit. conte. l. j. & in const. regni dila. cu. simi. ibi no. quia bo-
nus aduocatus necesse habet q. protestatio seruetur.

m De ineptitudine libel. i. ius in futurum, ut ff. de neg. ge. et l. Nefennius, de uer-
sig. l. si testator. cu. si. & quia si inepta est actio siue libellus, perditur lis, ut
ff. de insti. l. sed & si. s. pe. & ff. si men. fal. mo. dix. l. j. cum si.

n Item post lit. contestata calumnia q. sacramentum si recusatur ab actore, non
auditor in causis si a reo punitur pro confesso, ut C. de iura. cal. l. ij. s. si a-
ctor. & s. si uerit reus.

o Item post sententiam ad probandum secundum arbitrium iudicis, ut in const. regni
de processu iuris consti. lit. legi. in fi. & dic ut ibi dicitur, & in d. c. quomodo
contra falsam. ext. de prob.

p Item dato termino ibi offeratur. dic h. ec. preal. contest. lit. legitime corri-
git multa & infirmita iura. olim enim omnes defensiones seu articuli daban-
tur usq. ad sententiam, ut C. sen. rescim. non post l. peremptoria, hodie uero
secundum istam constitutionem, & aliam huius regni offeruntur eodem die,
uel sequenti.

q Item si uerit testes aduersa parte presente, uel contumaciter absente, ut
C. de test. l. si quando. & no. q. testes debent esse iurati, alius eis non credere
tur, nisi sint iurati, ut iij. q. ij. c. nihil. uerf. in iura. & ext. de test. c. quoties.
& d. l. si quando. Die tali, & i. iurati sunt corporaliter, ut d. l. si quando. et
c. quoties. & c. sicut. cum si.

r Pretio. Ut ext. de testi. c. j. & c. quoties, cu. multis si. & de hac oppositione
facienda contra testes, & protestatione, dic ut no. in sententia paga. ext. de
test. c. opponi autem potest.

s Item si testes. Quia non est de substantia recipere testes, postquam sunt iura-
ti, ut recipi possint die feriatia. imo plus, q. postquam sunt intra terminum iura-
ti, pot. etiam post terminum examinari. Ratio est, quia lex dicit q. testes iura-
ti habentur pro examinatis, ut ff. de acq. her. l. Antistius. de bo. pos. l. ex te-
stamento. s. de testam. mili. l. j. s. j.

t In secret. Ut C. de test. l. nulli. ibi jura iudici iurare secretum, & c.

u Alijs circumstantijs. Videlicet auditu, visu, scientia, credulitate, & fama, &
certitudine omnia predicta textualiter no. ext. de testi. c. cam. qua.

x Ut post examinationem testium publicatio. hoc est dicere, redigantur in publi-
cu. que testes dixerunt occulte, ut ibi d. l. nulli. & instrumenta, ut post sci-
ri quid in causa probati sunt. sed utrum publicatio sit necessaria seu de substā-
tia processus, ita q. si omittatur, non ualeat id quod agitur: Dic q. est necessa-
ria, ut no. in gl. ord. C. de sen. & interlo. omn. iud. l. prolata, & C. de iud. l.
iubemus. & in auct. de testi. s. quia uerbo.

y Talem diem ibi copia. Quod est de iure Rom. cu. concor. ff. de iur. fisci. l. in
fauore. C. de eden. l. is apud que. cum sim.

z Tali apud tale locu. Intellige sane. de testib. quos pro te non produxisti, na
si quos testes etiam examinatos contra te eos reprobare non potes, ut C. de te-
sti. l. testiu. dic ut ibi. & nimiri si reprobatu testes, edictu de testib. est pro-
hibitoriu. ut ff. de test. l. j. s. j. ibi quib. non interdicitur, & c. Na illi admittu-
tur, qui non probantur. ff. de iud. l. cu. p. etor. & c.

aa Item post rubricas. Quod facere debent immediate post publicationem te-
stium, postquam uiderunt processum, attendant tamē iudices, q. post conclusionem
debent ipsi iudices facere sententiam, & dare intra decem dies, ut in const. uni-
uersos. dic ut ibi in gl. no. & j. e. hoc tamē habeat. cu. sim. c. noui.

bb Quib. peractis. Conclusio q. necesse est de substantia processus, ut in d. l. iu-
bemus. C. de iudi. & dic ut no. C. de sen. l. ea. l.

cc Detur terminus. Quod facere pot. ut no. Inst. de uer. obli. s. oēs. in gl. qua
mci. no. q. de facto.

dd Item feratur sententia. Quod si non faciat, iudex tenetur ex tit. de obli. qua
ex quasi malef. Insti. e. iij. per totum.

ee Secundum allegata & probata. Ut dicunt iura. ff. de offi. praesid. l. illicitas. s.
ueritas. ff. de iura. i. iura. uile. ubi dicitur iuriscons. secundum ea que sunt pro-
posita. & ubi dicitur iuriscons. Secundo loquitur in corpore iuris. Sed an sen-
tentia debet esse conformis libello dic q. sic. ff. eo. l. ut fundus.

ff Item si post. Ibi iudex iurget. quod pot. facere uia uoce appellando eodem

die, dummodo in ea iudicij figura sit iudex, ut ff. de appel. l. sed & si apud a-
sta. dic ut ibi.

gg Die tali. Iudice pro tribunali sedente. quod dico necesse non esse, ut pro tri-
bunali sedeat, dicitur in ea figura iudicij iudex si uia uoce appellat. uide quod
dixi s. Si aut post decem dies & ultra non auditor appellare uolens, ut C. si
contra ius uel uti. pub. auth. que supplicatio. cu. si. & auth. hodie. C. de ap-
pel. olim uero de iure Digesti. intra triduum, & biduum appellatur, & corre-
ctum est quando ap. sit. l. j. s. biduum.

hh Petes cu. institia apostolos. Quod facere tenetur iudex, ut no. s. & C. de
appel. proconf. et l. eos. et s. super his. et ad iudicē ad que appellatū est, de-
bent mittere per iura allegata. imo appell. coguntur recipere, et si non reci-
piunt, puniuntur, ut C. de appel. l. quonia indices.

ii Et omnia. Quia uictus confessus non audietur appellans, secus si uictus tan-
tum. Na ipse talis bene appellat, ut C. quo. ap. non recip. l. obseruare. et dic
ut ibi no. in tex. et in gl.

BART. TRACTATUS XXI. DE ARBITRIS.

- 1 Arbitr quis esse possit.
- 2 Arbitr dicitur, qui partes iudicis sibi uendicat.
Arbitror, qui consilio suo tanq. amicabilis compositor litem bona fi-
de decidit.
- 3 Arbitri sententia standū est, nisi sit nulla.
Arbitroris sententia restituitur ad arbitriū boni uiri.
- 4 Arbitr cogitur sententia dicere, arbitrator non.
- 5 Reductio ad arbitriū boni uiri a sententia arbitratoris, petitur intra decem
dies si est iniqua.
- 6 Sententia an sit lata ab arbitro uel arbitratore, cognoscitur ex modo pro-
cedendi.
- 7 Renunciari reductioni ad arbitrium boni uiri an possit, remissiuē, et in
fra. num. 20.
- 8 Arbitr pot. pronuciare de expensis, et usuris quando debentur officio iu-
dicis, secus si ex stipulatione.
- 9 Duo ex trib. arbitris non possunt pronuciare altero mortuo.
- 10 Duo ex trib. arbitris licet non possint tertiu. absentē cogere ut pronuciet,
iudex tamen eum cogit ut conueniat.
- 11 Unus ex arbitris non pot. committere uices suas alijs, nisi sit cōpromissum.
- 12 Si duo absente tertio pronuciat, ipso postea ratū habente, sententia duo-
rum non ualeat.
- 13 Arbitr non punit contumaciā litigantiū.
- 14 Arbitr si solus stipulatus est pena, si eius sententia non pareatur, et pos-
na sit cōmissa, quia unus non paruit, ipse exigit penā quā exactā p. res-
bit parenti, uel ei cedit actionem.
- 15 Arbitr si mortuus est eo tēpore quo certū est alterū ex litigatorib. adese-
se non posse die statuta, pena non committitur.
- 16 A sententia arbitri non appellatur, et que sit ratio.
- 17 A sententia lata super pena cōmissa, quia non paruit est sententia arbi-
tri, an possit appellari.
- 18 Arbitr ab arbitratore in quib. differat.
- 19 Clausula apposta in compromisso ibi, in arbitriū et arbitratorem, quod
resoluitur in dissumtum.

I RACTATUS De arbitris. Primō t. uiden-
dum est quis possit esse arbitr. Et est scien-
dum q. potest esse homo liber, paterfam. &
filius. integrā famā homo liber, compos-
mentis, & etiam infamis, dummodo sint ma-
iores xxv. an. ff. de arbit. l. sed & filiusfam. cu.
l. seq. & l. Pedius. j. respon. & s. in feruum. & l. sed si in feruum.
2. s. sed neq. & l. cum homo. & redde singula singulis. t. Viso
quis possit esse arbitr. uidentum est quid differat arbitr.
ab arbitratore: Arbitr est qui uendicat sibi partes iudic. l.
Pomponius. s. recepisse. e. ti. Arbitrator est qui conf. suo tan-
quam amicabilis compositor litem decidit bona fide, & bo-
no motu nulla iuris solēnitate seruata, & absq. iudiciorum
strepitu, ut d. l. Pomp. s. pen. Item sciendum est t. quod liti-
gatores debēt stare, & parere sententię arbitri, siue sit a qua,
siue iniqua, quia debent sibi imputare litigatores, quia talē
elegerūt arbitrum. l. diem proferre. s. tari. e. tit. & hoc uerum
si credat se bene sententiare, & non contra legem, quia tunc
secus.

secus. nam si pronuciaret minores xliij. possēt testari, nō ua-
leret talis pronuciatio, ut ff. C. qñ pro. nō est neces. sed sen-
tentia arbitratoris & amicabilis cōpositoris, si esset iniqua,
nō esset standū, & possēt reduci ad arbitriū boni uiri, & in
hoc differunt arbitr. & arbitrator, l. lociatem. s. arbitratorū.
ff. pro soc. l. hac uerid. j. ff. de contrah. emp. l. si liberate. de
ope. lib. & de leg. ij. l. j. in fi. cum si. Itē arbitr. t. compellit sen-
tentiam dicere, l. iij. s. tamerf. ff. eo. ti. sed nō arbitrator eū si
fufcipit, C. de cōtra. emp. l. fi. ibi, aut nolit. Sed quēro t. intra
quantū tempus pot. peti redutio ad arbitriū boni uiri, si est
iniqua. & potest peti reduci, si est iniqua, intra decem dies a tē-
pore sententię latae ad instar supplicacionis. C. de prec. imp.
off. auth. qua supplicat. sed quid si dubitat t. an ipsa senten-
tia sit lata ab arbitro uel arbitratore, quia si esset lata ab arbi-
tro, esset standū, siue aqua, siue iniqua sit, sed si lata ab arbi-
tro, an possit reduci ad arbitriū boni uiri? p. cessus neg. facti
per ipsum hominē electum ab ipsis arbitratorib. super hoc
osten det, & declarabit utū lata fuerit sententia ab arbitro, an
non. Facit C. de test. l. nec eod. iudic. Sed an t. possunt liti-
gatores renunciare, ut non possit reduci ad arbitriū boni uiri
sententia arbitratoris? Dic ut dixi in l. j. C. e. tit. Quāro t. an
arbitr. possit pronuciare de sumptib. & usuris. Quidā dicit
quod non, quia ultra cōpromissum arbitr. nō potest, l. nō
distinguemus. s. nam & Iulia. co. tit. Sed dic, q. de expensis
potest pronuciare cū sint accessoria, & dependentia ab ip-
so negotio principali, arg. l. ad rem mobilem. & l. ad legatū.
ff. de proc. & quia iudex de his pronuciat, l. sancimus. C. de
iud. ergo & arbitr. l. ff. de arb. & l. tolemus. de iud. De usuris
autē distingue, aut debet usura iudicis officio, quia est for-
te bona fide contractus, & tunc potest pronuciare, quia est
una obligatio foris & usurariū. C. de usur. l. iij. Aut ex stipu-
latione, & tunc non poterit pronuciare, ff. de appel. l. cū in
una. Quāro, t. tres sunt arbitri, unus decessit, an alij duo
possint pronuciare? non, quia finitum est cōpromissum,
ff. eo. l. itē si unus. s. j. & quia mors omnia soluit, ut in auct.
10 de nup. s. deinceps. Sed an duo t. ex ipsis poterunt absen-
tem tertium cogere, ut ueniat cum ipsis? non, quod non, quia
in hoc sunt pares, & par in parem nō habet imperiū, l. nam
& magistratus. ff. eo. Quid ergo fiet adhibenti iudicē, arg. l. iij.
11 s. ait prator. & l. litigatores. s. j. ff. eo. Sed t. an unus ex ipsis
poterit cōmittere uices suas alijs duobus? Dic q. non, nisi sic
sit cōpromissum, l. Pedius. s. ff. eo. ubi dicitur non, ut reci-
piat sententiam, & c. l. non distinguemus. s. ff. de arbit.
12 Quid si duo t. ex ipsis pronuciauerūt tertio absente, & po-
stea ratum habuit quicquid per eos factum sit, an sententia
duorum ualebit? uidetur quod sic, l. fi. C. ad Maced. ff. de
iud. l. licet. & ff. qui fatid. cog. l. Iulianus. cum sim. & hac om-
nia habes not. in l. j. & l. j. C. de arb. Sed tu dic cōtra, quia p. re-
sens esse debet, quando pronuciatur, l. si in tres. ff. eo. & ra-
u. habitio non habet locum, ubi factio & presentia opus est,
probatur in l. obligari. s. tutor. ff. de auto. tut. & inst. de auto.
tut. s. tutor. & C. de lega. l. fina. lib. xj. & l. fin. C. de prad. cur.
13 non alic. lib. x. Sed t. an arbitr. poterit punire cōtumaciam
litigantium? Quidam quod sic, l. non ex omnibus. ff. eo. Tu
dic contra, quia hoc solū iudicibus permissum est, l. ij. s.
fin. ff. de iud. nisi in compromisso hoc actum sit expressē, ar-
l. non distinguemus. s. nunc de officio. & s. fina. ff. eod. Sed
14 quid si arbitr. t. est solus stipulatus penam, si non pareat-
ur eius sententia, & non paretur per unum ex litigatorib.
unde pena commissa est, cui applicetur ista pena? uidetur
fisco, quia quod ab indigno, & c. j. de his quib. ut indig. l. hā
reditas. ff. de inoff. l. Papinianus. s. meminisse. cum sim. Sed
tu dic quod arbitr. exigit eam, & exactum prestabit ijs qui
parebunt sententię, quia omnia comoda debent applica-
ri sententiam seruanti, C. de transac. l. si quis maior. Si autē
arbitr. nollet exigere ipsam penam, tunc dico ipsum esse
cogendum cedere actionem ipsi cōpromittentem seruanti sen-
tentiam, contra non seruantem sententiam, quia hoc uide-
tur actum tacite inter partes & ipsum arbitrum, unde ex
15 presē dicitur haberi, l. cum quid. ff. l. cert. per. t. Sed quid si
eo tempore mortuus sit arbitr., quoniam certū est aliterum

ex litigatoribus adesse nō posse die statuta, an contra cum
pena committatur? uidetur q. sic, ar. l. cum stipulatus sim
mihī a Proculo. ff. de uerb. obli. & ff. de dam. infect. l. damnū.
s. Sabini. Sed tu dic contra per hac iura. ff. de arbit. l. arbitr.
ff. si quis cautio. l. si cum. j. de uerb. obli. l. infulam. & l. si illa sit
16 pulatio. t. Vnde sciendum est, q. a sententia arbitri non apa-
pellatur, l. j. C. de arb. & l. nō distinguemus. s. cum quidam.
ff. eo. nisi ex consensu partium fuerit, l. ex consensu. s. j. ij. re-
spon. de appell. Sed quā est ratio q. a sententia arbitri non
potest appellari? quod nullam habet iurisdictionem, un-
de cum ipso iure non teneat eius sententia, ab ea non potest
appellari, l. j. C. quando pro. non est neces. unde metu pena
statuatur eius sententia, d. l. j. C. de arbi. quare merito per ap-
pellationem rescindi non potest. sic aibi dicitur de gradu
qui nullus est, quod non potest rescindi, l. nam & si sub con-
17 ditione. ff. de iniur. & sup. test. t. Quāro de questione quā
fuit in ciuitate Brixia, de facto inter duos fratres Io. & Mart.
litigantes adiuuicem, qui compromiserunt in laicum com-
munem tanquam in arbitrum & arbitratorem, qui arbitr.
ex gratia Io. & Martini auditis utriusq. partis, pro-
nuciant contra Martinum, postea in processu temporis
dum ipse Mart. nollet parere sententię ipsius arbitri, Io. pe-
tebat penam ab ipso Martino coram iudice, qui Mart. dice-
bat, Domine iudex non teneor ad penam, eō quia senten-
tia illius arbitri non tenuit, nec ualeat: quia non fuit legitime
lata: & ipse iudex auditis allegationib. condemnauit ipsum
Martinum ad penam compromissis, at ipse Martinus gra-
uatus ex sententia dicit iudicis, appellauit ad quemdam iu-
dicem appellatiōis: opponebatur per ipsam partem, quod
talis appellatio nō ualebat, nec tenebat, nec debebat admit-
ti. Primō, quia non potest appellari a sententia arbitri, ergo
nec ab aliqua quā oriatur ex ipsa, iuxta regulā iuris quod
statuitur in principali, debet statui & in accessorio, l. cū prin-
cipalis. ff. de re iud. & l. fi. C. per quas pers. nobis acquiri. l. cū
si hoc liceret indirecte, conceditur per aliam uiam, l. cū his.
de trans. non enim debent captari uerba legis, quā dicit nō
appellari a sententia arbitri, l. pe. ad exhib. Praterē, cū quid
prohibetur, & eius species: l. omnia. de spō. Praterē, si hoc
posse ipse Martinus, sequitur q. omnes sententia arbitri es-
sent elusorie, contra l. ne in arbitris. & l. si p. etor. de iud. Item
si hoc liceret, lites ex litibus oriretur, contra l. fin. de fruct. &
lit. expe. imō lites sunt dirimende, l. quidam aestimauerunt.
si cer. per. Contra uidetur planibus rationibus, quia appel-
latio est fauorabilis & commune auxilium, l. ij. ff. rem rat.
habe. ergo appellatio admittenda, l. ff. & l. cum quidam. de
lib. & posth. Praterē nulla l. cauetur, q. ipse Martinus non
possit appellare, ergo, & c. ergo uidetur concessum, l. nec nō.
s. quod eis. ex quib. cau. maio. Praterē, tam in maioribus,
quā in minorib. licitum est appellare, l. & in maiorib. C.
de appell. Non obstat l. j. C. de arbit. quia respondeo quod
hoc non est uerum, quod sic probo, nam lex dicit, q. ab exe-
cutione non appellatur, l. ab executione. C. de appell. tamen
si modū iudicari excedat, potest appellari, ut l. item uideo,
q. tutor nominatus appellare non potest, ut insti. de excuf.
tut. s. qui autem. tamen potest intra quinque dies excusatio-
nes suas proponere, ut ibi dicit, & nisi iudex tunc eas admi-
serit, potest tutor prouocare, ff. quorum appel. non rec. l. j. s.
j. & cum appellatio descendit ab ea sententia, quia non po-
test appellari, quapropter dicendum est ita in quāst. propo-
sita, cum non possit reddi ratio diuersitatis, arg. l. a Titio. ff.
28 de uerb. oblig. t. Quāro in quo arbitr. discrepat ab arbitra-
tore, dic quod in trib. arbitr. super lite, arbitrator super con-
tractu, l. si societatem. s. arbitratorum. ff. pro socio. Secundō,
quia arbitr. tenetur cognoscere secundum formatū iuris cō-
uili, l. cum antea. s. licet. C. de arb. Arbitrator uero ex æqui-
tate, ut l. fi. C. de contra. emp. Et ex hoc sequitur tertio, quia
sententia arbitri non potest reduci, sed arbitratoris sic, l. uir-
de si numerus. ff. pro socio. Item arbitr. cogitur senten-
tiam dicere, arbitrator non, ut supra dictum est. Quid est er-
19 go t. q. quotidie sunt compromissa in arbitrum & arbitra-
tore, cū ista uia sint cōtraria? Solutio, copula ponit pro dila-

- 114 Archiepiscopus iure canonico pallio non utitur extra provinciam, q. de iure civili videtur.
- 115 Dignitati iure canonico quis licentia obtenta cedere cogitur. Cedens bonis iure civili re integra illa recuperare potest.
- 116 Liberti ecclesiastici multa specialia habent de iure canonico, quae non inveniuntur iure civili.
- 117 Poena multae iure ci. imponuntur, quae iure canonico non traduntur. Poena carceris est ex gravioribus poenis, quam ecclesia infligit.
- 118 Poena falsi iure civili, alia est a poenis iuris canonici.
- 119 Patronus praesentis indignum iure civili priuatur, sed iure canonico non.
- 120 Poena multa reperitur a iure canonico constituta, quae in iure civili non habentur.
- 121 Interfectori iure cano. imponitur poena minor quam de iure civili.
- 122 Pugnare quis potest pro defensione possessionis & rerum suarum iure civili, sed iure canonico clericus etiam cum Saraceno non pugnat.
- 123 Vulnerans, iure civili quando dubium est an vulneratus, ex vulnere mortuus sit, non tenetur de occiso, iure canonico sic, & ideo non ministrat in sacris.
- 124 Corruptus virginitatem, licet iure civili non teneatur eam in uxorem accipere, iure canonico sic.
- 125 Supra commissum iure canonico minori poena punitur quam iure civili.
- 126 Raptus proprii in sponsa committitur iure ci. secus iure cano.
- 127 Empta ex pecunia foenebri iure canonico uenduntur, & pecunia restituitur, sed iure civili emens ex pecunia mea, & nomine suo, non habet ius in re empta.
- 128 Quis in fronte iure civili non bullatur in poenam, de iure canonico aliquid quando.
- 129 Vitens falsis instrumentis, & penitens iure civili non punitur, sed iure canonico: secus in utente falsis literis apostolicis.
- 130 Blasphemator Dei & sanctorum, iure civili punitur ultimo supplicio, iure can. laicus excommunicatur, clericus deponitur.
- 131 Mutans sibi causam possessionis iure canonico tanquam indignus priuatur suo beneficio, secus iure civili.
- 132 Noualis terra quae de iure civili dicitur, & quae de iure canonico.
- 133 Possidens in alio iure civili dicitur possidere, secus iure canonico.
- 134 Malefactoris rerum ecclesiae coram ecclesiastico conueniuntur iure canonico, sed iure civili actor sequitur forum rei.
- 135 Petens plus debito iure civili in triplo condemnatur, & in expensis, iure canonico solum in expensis.
- 136 Impediens legatum iure canonico excommunicatur, iure civili traditur hostibus.
- 137 Engiens ex bello publico iure civili capite punitur, iure canonico est infamis.
- 138 Existentia in bonis nullius occupanti conceduntur iure ci. tamen iure cano. episcopus non occupat decem in parochiam in locis nemini attribuit, nisi a superiore concedatur.
- 139 Nihil innovatur iure civili questione restitutionis in integrum pendente, sed iure canonico sic imposita cautione.
- 140 Delegatus ab ordinario iure civili non exequitur suam sententiam, secus iure canonico.
- 141 Sententia plurium ualeat iure ci. sed iure can. contra eum qui criminaliter est condemnandus, omnes debent concordari.
- 142 Missus in possessionem in actione reali statim possidet, iure canonico non, nisi elapso anno.
- 143 Bona hereticorum iure canonico publicantur, & filijs auferuntur, sed iure civili non auferuntur filijs catholicis.
- 144 Bona committentium enormia delicta in ecclesiam, in sciam ecclesiae, committuntur iure canonico, sed iure civili bona damnatorum resequuntur filijs.
- 145 Iudices seculares in criminibus exequuntur gladio iure civili, secus iure canonico.
- 146 Poena mortis iure civili infligitur, iure canonico non.
- 147 Appellari a sententia appellationis quando possit. Appellatio rescindit pronuntiatum. Appellare q. liceat a sententijs, quae secum trahunt executionem.
- 148 Iudex appellationis a quo appellatur iure canonico. Statuit terminum intra quem appellans prosequatur appellationem, iure civili non.

- 149 Appellari ad Imperatorem omissio medio iure civili non potest, secus de iure canonico.
- 150 A sententia interlocutoria iure canonico appellatur, iure civili non potest.
- 151 Iudex a cuius sententia est appellatum, iure civili non recusatur in alia causa, secus iure canonico.
- 152 Appellare a sententia in causa momentanea possessionis iure civili non licet, secus de iure canonico.
- 153 Testes in causa appellationis publicatis attestacionibus super eisdem capitulis iure cano. recipi non possunt, a iure civili secus.
- 154 A sententia episcopi iure civili appellatur ad secularem, iure canonico ad Metropolitam, uel ad Papam.
- 155 Praescriptio non currit iure canonico tempore praelati male alienantis, iure civili hoc non reperitur.
- 156 Iuramentum calumniae iure canonico non habet locum in spiritualibus causis, sed ueritatis, secus iure civili.
- 157 Questio natalium iure canonico spectat ad ecclesiasticum, & iure civili secularis etiam incidenter cognoscit.
- 158 Minor iure canonico censetur maior in spiritualibus, secus iure civili.
- 159 Positio merè negatiua iure civili fieri non potest, iure canonico secus.
- 160 Senes & uelut uarij iure canonico compelluntur ad testificandum, iure civili secus.
- 161 Criminosi etiam non damnati iure canonico repelluntur a testimonio, si crimen probatur, secus iure civili. & nu. 164.
- 162 Accusari post mortem quibus casibus possit iure canonico & iure civili, questio bona.
- 163 Testes iure civili etiam in civilibus compelluntur, sed iure canonico tantum in criminalibus.
- 164 Mulier iure civili non accusat uirum de adulterio, secus iure canonico.
- 165 Pro adulterio iure civili agitur poena corporali, iure canonico ad thori separationem.
- 166 Maritus excluditur quinque ab accusacione adulterij iure canonico, non ad separationem thori.
- 167 Iudices ordinarij & delegati aliquid iure civili habere possunt, iure canonico delegatus habet expensas.
- 168 Sententia in notorijs contra ordinem lata iure civili non ualeat, iure canonico sic.
- 169 Officio iudicis expediuntur ea quae desiderant cognitionem, & decreti positionem, & non delegantur iure ci. secus de iure can.
- 170 Actor iure civili potest rem trahere coram diuersis iudicibus pluribus actionibus iure canonico secus.
- 171 Parentes pro filijs iure civili non testificantur, sed iure canonico suaper consanguinitate sic.
- 172 Ordinarius causa trecentorum aureorum iure civili non delegat, nisi iusta causa, iure canonico sic.
- 173 Prorogari potest iurisdictio de persona ad personam de iure civili etiam delegati, secus de iure canonico.
- 174 Vir iure canonico accipit uxorem adulteram solum ad separationem thori, ius civile hoc non habet.
- 175 Filium iure civili absq. patris consensu in iudicio esse non potest iure can. potest esse in spiritualibus.
- 176 Heres conficiens inuentarium non tenetur ultra uires hereditarias iure ci. sed iure canonico uidetur secus, quia tenetur.
- 177 Consuetudo subsequens iure ci. praedicit iuri scripto, sed iure canonico demum si sit rationabilis & praescripta.
- 178 Consuetudo iure civili sumitur, quae attendit circa factum & processum iud. iure can. quae attendit circa ius priuatum aliquorum.
- 179 Locus religiosus iure ci. efficitur ex eo quod mortuus infertur iure can. nisi pontificis autoritate.
- 180 Mortui iure canonico in ecclesia sepeliuntur, iure civili extra ciuitatem sepelire debent.
- 181 Bona fides in usucapione a principio iure civili tantummodo requiritur, iure canonico continuo.
- 182 Bona fides longissima praescriptione iure civili non requiritur, s. a iure can. requiritur titulus.
- 183 Praescriptio interrupta litis contest. iure civili possidens potest eam praescribere, iure cano. secus.
- 184 Poena nulla iure civili non excedit quadruplum, iure canonico secus, iustitia suadente.

P V S Itaq. praesens in quatuor partes conabor diuidere: in prima quaedam differentias ponam, quae sunt inter ius can. & civile, circa inchoandum & ordinandum iudicium: in secunda subijciam differentias, quas inuenio inter praedicta iura circa decisionem causarum & negotiorum: in tertia tradam differentias circa executionem sententiarum: in quarta & ultima adijciam differentias inter praefata iura, quas reperi in appellationibus, & appellationum causis. In primis t. pono differentiam inter ius civile & canonicum, quia de iure civili non debet compromitti cum iuramento, ut C. de arb. auth. decernimus. sed de iure canonico etiam cum sacramento est permittum compromittere, ut ex. de arbit. c. cum tempore. & c. ex parte. Ad do. t. aliam differentiam, quia de iure canonico uniuersitas constituit procuratorem, ut ex. de procur. c. in causis. & c. petitio. & de iur. calum. c. cum causam. & Canonista omnes administratores generali uocabulo procuratores appellant, ut f. q. iij. c. saluator. & ex. de iur. cal. c. in petra quadis. & c. Imper. Sed de iure civili dicit Azo, q. uniuersitas non potest procuratorem constituere, quia procurator fit a singulari domino, ut ff. de procur. l. ij. & quod est uniuersitatis, non est singulorum, ut ff. de in ius uocan. l. sed si hac lege. §. si aduersus. & q. cuiusque uniuers. no. l. sicut. §. j. Nec obst. auth. de sanc. episcop. §. si quando. quia exponitur ibi procurator, id est, procuras: & sic pro syndico ponitur. Alij doct. iuris civilis, ut Inno. dixerunt arg. huius §. si quando. q. uniuersitas potest facere procuratorem, & quia uniuersitas est domina, unde procuratorem constituit. Nota t. aliam differentiam, quia de iure civili possessorium recuperandae possessionis non datur, nisi aduersus deiectorem, uel quia mandauit, uel quia ratam habuit deiectionem, ff. de ui & ui arma. l. cum a te. & ex. de ord. cog. c. cum dilectus. & de restitut. spol. cum ad sedem. in fi. de iure uerò canonico laicus patet aduersus quemcunque res illi ceteri peruenit, ut in d. c. cum dilectus. & ibi no. & ex. de restit. spoliat. c. saepe. & ij. quast. j. c. redintegranda. Aliam t. differentiam not. q. de iure civili iudex secularis potest cognoscere de questionibus spiritualibus incidenter, ut probatur, C. de iud. l. quoties. & de ordi. iud. l. adita. de iurisdict. om. iud. l. si idem. & de iud. l. j. licet non cogatur. at iure canonico secularis iudex nec incidenter potest cognoscere de spiritualibus causis, ext. de ord. cog. c. tua. & qui filij sint legit. c. causam. & clator. & de hoc dicitur est de iud. c. at si clericus. t. Nota aliam differentiam quod de iure civili dicimus, praelatum non posse constituere procuratorem in causis ecclesiae suae ante litem contestatam ad instar tutoris & curatoris. & C. de procur. l. neque. & ibi not. ex. l. l. Sed de iure canonico est secus: ext. de procur. c. petitio. Et redditur ratio diuersitatis inter praelatum ecclesiae, & tutorem uel curatorem, quia plus iuris habet praelatus in bonis ecclesiae, ut puta cum uatur & fruatur rebus ecclesiae, quam tutor uel curator in bonis pupilli uel adulti, qui non fruatur bonis pupilli uel adulti, ut hic plenè not. Bart. ext. de rescript. ca. edoceri. t. Animaduerto aliam differentiam inter ius canonicum & civile, quia de iure canonico mulier non accipitur in testem, si criminaliter agatur, xxxij. quast. v. c. mulier inter. & ex. de uerb. signif. c. forus. & no. ext. de test. c. tam literis. sed iure civili ita potest esse testis mulier, sicut masculus, nisi in testamento, ut ff. de testam. l. qui in testamento §. mulier. & not. in d. c. forus. & nisi sit damnata de publico crimine, l. ex eodem. ff. de test. & l. j. cod. tit. Insuper notari potest alia differentia, quia de iure civili potest esse lis uel iudicium inter patrem & filium in patria potestate constitutum: ff. de in d. l. lis nulla. & de hoc uide quod ibi not. sed de aequitate canonica uidetur esse permittum, ut f. q. quast. vij. c. qualiter. dic ut ibi no. sanè dici potest quod non sit differentia quo ad hoc, & quod illud c. intelligendum est secundum legis distinctionem. Reperimus aliam differentiam, t. quia de iure civili in crimine non proceditur contra absentem licet non contestata, fallit in casu contra apparitores, ut C. de pos. l. ne diu.

pro contumacia autem proceditur, sicut ceditur, ut de re quir. reis. l. ij. Si autem lis est contestata, & liquet de causa, non quam ceditur contra absentem, imò auditur quando cuncti uenerit, ff. de requi. reis. l. annus. Sed in minoribus, quia poenam relegationis, uel damnationis astimationis continet: unde proceditur contra absentem. ff. de poenis. l. absentem. & ibi no. fallit. C. de adul. l. quamuis. licet causam distinxerint, hic autem liquet de causa: aut si non liquet de crimine, potest cōdenari absens, iij. q. c. j. & xxxij. q. iij. c. de illicita, si uerò non liquet, expectadus est, ut xj. q. iij. c. rursus. & c. cuiuscunque. in hoc uidetur malè dicere, quia non distinguit si lis est contestata uel non, unde potest dicere secundum Ber. q. quando lis est contestata, & liquet de causa, loquitur, & habet locum, c. rursus. & c. quicunque. t. nam ante litem contestatam non sunt testes recipiendi in crimine, ext. ut lit. non contest. c. j. Fallit in casibus no. iij. quast. ij. quia ca. & C. de poenis ne diu. nullo enim privilegio gaudere debet qui malè administrando contubernales auferit, C. ubi de ratioc. l. ij. Item in causa inquisitionis, ut ext. de dolo & contu. c. ueritatis. & ibi no. Item ubi quis infamatus deficit in purgatione, ext. de purg. can. c. cum P. ext. de limo. c. de hoc. Item in haeresi post mortem, xxxij. quast. ij. c. sanè profertur, sed in casu civili non proceditur lit. non contest. Item in causa appellationis, C. de temp. appel. l. ult. ext. de appell. c. saepe. Item in absentia actoris, ext. de dolo & contu. c. causam, quae hodie uidetur correctur per c. quoniam frequenter. & C. quomodo & quando iud. in auth. qui semel. Item ubi agitur de inofficioso, ut C. si ut se ab haec. ab st. auth. si omnes. ff. de minor. l. in causa. §. causa. Item in causa subiectionis, ext. de limo. c. cum olim. Item secundum quosdam in causa libertatis, arg. C. de usufr. leg. l. ij. Item in Trebellianica restitutione, C. ad Treb. l. pe. §. cum autem. Item cum electus non comparet, ext. de elect. c. dubium. in fi. & no. hoc. iij. q. viij. de accus. t. Est & alia repugnantia, quia iure civili cōdemnatus de aliquo crimine possit ipsam condemnationem in suū accusatorem, potest accusationem inchoare, si non perdit ex illo crimine ciuitatem uel libertatem, ff. de publ. in l. si quis. & ibi plenè not. & hoc ideo, quia pariter et, qui prouocatus uoluit se ulcisci. ff. de bon. liber. l. qui cum maior. §. si libertus. In iure autem canonico cum quis est condemnatus de crimine, amodo suum accusatorem accusare non potest, neq. extraneum, ut vj. quast. j. ca. qui crimine. & de hoc not. ij. q. xj. c. neganda. Alia est differentia, t. quia iure canonico possunt induci testes apertis attestacionibus super nouis articulis, ut ext. de fide instr. c. cum Ioannes. & ext. de test. c. ex tenore. & c. ueniens. Sed de iure civili non possunt induci testes super nouis attestacionibus, ut ibi in glo. ordinaria. Habemus aliam t. differentiam, quod iure civili alia sunt publica crimina, & alia priuata: publica criminalia traduntur, ff. de pub. iud. l. j. in tex. & in glo. & Infit. de publ. iur. per totum. & tit. sequen. Sed de iure canonico uidentur omnia crimina publica esse, vj. q. j. c. infames. ibi not. Subijcio t. aliam de iure civili. Ecclesia non restituitur contra libertatē, sicut minor contra libertatē non restituit, ff. de minor. l. si ex causa. in fin. & l. j. c. si aduer. lib. per totum. & mt. no. & ecclesiam lex aequiparat, ut C. de sacrosanctis ecc. l. fin. & ex quib. caus. maio. l. lex publica. sed de iure canonico conceditur ecclesiae in integ. restit. contra libertatem, xij. q. ij. & l. illi. & ibi no. t. Refero aliam differentiam, quia iure civili perpetuatur iurisdictio delegati per solam litis contestationem, ut si postea moriatur delegans, non finiatur mandatu. Si uerò moriatur ante, expirat iurisdictio delegata. C. de iurisdictioe om. iud. l. j. & quia concordat etiam auth. de litig. §. omnem. colla. viij. Sed de iure canonico non consideratur tantum litis contestatio, sed sufficit sola citatio ad perpetuandam iurisdictioem, uel rescriptum, de offic. delegat. c. gratum. & c. licet. ext. de offic. deleg. c. ult. §. j. & not. in c. relegatum. Surgit alia t. differentia, quia secundum legem iudex appellationis non potest delegare cognitionem causae appellationis, reuocata prolatione sententiae, C. de iudic. authen. ad haec. sed secus secundum canones, ut ext. de

offic. iudic. deleg. c. super questionum. §. intentiones. & ibi no. Item circa idem scdm legem non potest iudex principalis cāg. causarum cognitionem committere, nisi litem faciat coram se cōtestari, & semel audiat in medio, & semel in fi. ut in auth. ut defun. seu fu. §. illud. & §. seq. coll. v. C. de iud. auth. ad hac. secundū canones non requirit quod semel audiat in principio, semel in medio, semel in fi. sed simpliciter potest causam audientia cōmittere, ut in d. §. intentionis. Itē circa idem secundum leges iudex cōmittit audientia causarū tantum consiliarijs suis, ut in d. auth. ad hac. & in auth. de iud. §. si quis autē. col. vj. sed secundum canones potest iudex cōmittere cuiquam, ut ex. de offi. deleg. c. pastoralis. Est alia diff. 16 ferentia, t̄ quia leges indistincte dicunt, q̄ si delegatus cōmittit alicui causam, ad eū est appellandū, C. qui pro sua iurisdictione. l. unica. de hoc tamen dic ut ibi no. Sed ius cano. distinguit, ut r̄ delegatus cōmittit totam causam, & tūc appellat ad ipsum delegantē primū, uel nō cōmittit totā causā, & tūc appellat ad ipsum delegatū, qui secundō delegauit, ut ex. de off. dele. c. super questionū. §. porro. & est ratio, ut i-

17 bi no. t̄ Allam uerō dicitur inuenio, quia lex uirilē a tam interpretat, xxv. an. ff. de min. l. j. & C. de his qui ue. a. t. mpe. l. si. sed aliter secundū canones interpretatur, ut uirilē atas, l. xxx. an. ut lxxvj. dist. c. is p̄ces Benedic̄. & est ratio

18 ut ibi no. Potes notare t̄ aliam differentiam, quia iure ciuili furtum diffinitur, contra dicitur rei aliena fraudulosa, & c. ff. de fur. l. j. §. furtum. & no. do. Azo in Sum. de fur. in prin. Sed iure canonico, furtum largē scribitur pro qualibet illicita cō-

19 uersione, ut xliij. q. v. c. dominus. Nota aliam t̄ differentiam, de iure ciuili ea quae sunt meri uel misti imperij non possunt delegari, nisi quando contingit ordinarium proficiat, ut ff. de off. eius cui mand. est iurisd. l. j. Sed de iure canonico secus potest dici, nam delegatio committitur, xliij. q. 20 iij. c. licet. & no. ex. de offi. ord. quod sedes. t̄ Rursus aliam differentiam not. nam de iure canonico potest recuperari proprietates rei, de qua est data tenuta usq; ad xlan. cum p̄scriptions de iure canonico sunt quadriginales, sed de iure ciuili potest recuperari usq; ad xxx. ann. C. de p̄sc. xxx. ann. l. cū notissimi. xvj. quae. iij. §. pen. de hoc no. ex. de offi. 21 ord. c. pastoralis. Aduerte t̄ ad aliam, iure ciuili postliminio reuertentibus datur rescissoria intra quadriennium. Inst. de as. §. rursus. C. de in inte. rest. l. si. sed secundū canones cum non currat eo tēpore p̄scriptio, nō datur rescissoria, xvj. q. 22 iij. prima actio. & ibi no. Itē est alia t̄ de iure canonico, qui fugerint ad ecclesiā, nō debent inde extrahi. Excipiunt publici latrones, & notori⁹ depopulatores, xvij. q. iij. sicut antiquitus. & ex. de immun. eccle. c. inter. liti soli excipiuntur, & non alij, secundū canones, sed iure ciuili excipiunt homicidā & adulteri, raptores uirginum, qui in ecclesia sunt capti

23 de iure can. xxxvj. q. si quis de raptorib. Admitti potest t̄ alia differentia, de iure can. nō est permittum iurare per creaturas, nisi ubi inuenitur expressum, ut per Euangeliū, per alitare, per crucem, ut xij. q. j. c. cōsideratē. & c. clericum. & c. habemus. & c. si aliqua. & x. q. v. per iurat. Sed iure ciuili permittum uidetur, ff. de iur. iur. l. iij. §. fin. & l. seq. & l. qui per salutē. Sed utroq; iure concordante prohibitiū est iurare per mēbra Dei, ut xxxij. q. j. si quis per capillū. & in auth. ut non luxurien. contra naturam, circa medium, collat. vj. Non o-

24 mittimus t̄ aliam differentiam, iure ciuili actio est proponenda in libello, quia sine actione nemo experitur, ut de negot. gest. l. pupilli. §. si. ff. de admin. tut. l. quoties. §. itē si. & arg. ff. de eden. l. j. & Inst. de act. in prin. quāuis alij, ut Azo dicit contrariū. Ad hoc tamen dic, ut no. ff. de eden. l. j. secundum canones uerō nemo tenet edere actionem, ex. de iud. c. dile-

25 cū. & ibi no. Maxima differentia t̄ non remanet indiscussa, iure quidem ciuili instantia iudicij perit cursu triennij, numerando à litis contest. C. de iud. l. properandū, fallit in casibus specialibus ibidem no. Sed de iure canonico instantia iudicij trienio non finitur, ex. de iud. c. uenerabilis. quāuis recitentur aliorum opi. quas dicit ibidem no. inuenias re-

26 pugnantia. t̄ Et in alio reperitur, quia de iure ciuili ordinarius non potest recusari, ut no. C. si qua p̄di. po. l. j. §. illo. &

quando Imper. inter pup. & tid. l. j. & de iur. om. iud. l. si. & hac est uerior opi. Bul. sed Mart. contra. q̄ dicit plenē, ut no. C. de iud. l. aperuissimi. Iure canonico etiā ordinarius recusari potest. ex. de foro comp. c. si quis cōtra clericū. & de app. c. cum speciali. Circa eandem materiam est etiam differentia

27 inter t̄ ius canonicum & ciuile, quia de iure ciuili quando recusat delegatus, non est necesse allegari causam suspiciōnis, & sic etiā nec probari, ut de iud. l. aperuissimi. §. j. super uer. puta. & uer. suspiciōnis. & auth. ibi posita. sed quando cōtingeret, & est ar. ff. ad Treb. l. qa poterat & de app. l. si per lusorio. Alj, ut Pileus de iure ciuili dicit causam suspiciōnis esse proponendam & probandā, q̄ dicit plenē, ut no. in d. l. aperuissimi. Sed de iure can. corā arbitris cā suspiciōnis, est proponenda & probanda, ex. de off. dele. c. suspiciōnis. & ex. de app. secundō requirit. §. j. & c. cū speciali. Differunt ius cano-

28 nicū & ciuile, t̄ quia de rigore iuris ciuilibus aduersus p̄scriptionem ecclesia restituitur à tempore p̄scriptionis cōpletā intra quadriennij, C. de temp. in integ. rest. l. super uacuum. nam ecclesia & respub. aequi parantur. C. de sacrosan. eccl. l. si. & respub. restituit. C. ex qui. cau. maio. l. respub. sed de aequitate canonica nō restituit ecclesia contra p̄scriptionem, ut dicit Bar. & Goffre. ne iura canonica de p̄scriptione loquentia sint frustra, & uoluit t̄ prauidicare ecclesijs per p̄scriptionē, xvj. q. iij. c. placuit. & q. iij. c. uolum⁹. ut no. ex. de in integ. rest. c. auditis. in apparatu Ber. Hoc autē non omitto dicere de iure can. potest subtiliter dici, ut ecclesia restituat contra p̄scriptionem, cū ecclesia aequiparatur minori, ex. de in integ. rest. c. j. & c. auditis. cum sim. Item

29 differunt, nam t̄ iure ciuili torneamentum non est prohibitum, nam iudex gratia uirtutis ostendendā permittit, ff. de aleato. l. solet. arg. ff. ad leg. Aquil. l. qua actio. in §. si quis in consuetis. Iure canonico prohibitum est, ex. de torneamentis. in c. j. & hoc ibi no. sed melius puto dicendum, q̄ torneamenta sunt prohibita in iure ciuili, C. de glad. l. unica. li-

30 xj. t̄ Item differunt, nam de iure canonico fama aliqua facit excommunicatum uitandum esse, ex. de sententia exco- municationis, c. cum desideres. sed iure ciuili sola fama nō probat, sed est simplena probatio, ff. de tritica. l. iij. Itē differunt, t̄ iure canonico p̄dicatores & confessores possunt recipere elemosinas ab usurarijs & raptoribus aliarum rerum, quasi gestores eorum, quorum res extortae sunt, cum non habeant unde uiuant aliunde, ex. de sent. excom. c. cū uoluntate. Sed iure ciuili tales p̄dicatores & confessores non possunt sua autoritate recipere, sed manibus domino rum, ff. quod met. causa. l. extat. nec possent hoc habere contra prohibitionem dominorum quod iure canonico conceditur, C. de negot. gest. l. ult. & not. Innoc. in allegata decre-

32 tali, cum uoluntate. Item differunt, iure canonico t̄ clerici Parisijs morantes, etiam in causis pecuniarijs, ut possint conuenire laicos coram episcopo, ext. de foro competen. c. quod clericis. quod non est de iure ciuili, quia sit ratio, quia

33 episcopus est ibi comes, ut ibi no. t̄ Itē differunt iure ciuili, quia clericus possit consentire litigare coram iudice non suo, non tamen ecclesiastico, ut C. de iurisdic. omnium iud. l. j. ff. de iud. l. j. C. de episc. audien. l. si qui ex consensu. & l. episcopale. Sed iure canonico secus, nisi consensus sui episcopi accedat, ex. de foro compet. c. significasti. l. iij. quae. vj.

34 c. non licet. & ix. quae. j. & ij. Item t̄ notari potest alia differentia, iure ciuili si quis contraxit in uno loco, poterit citari à iudice illius loci, si in loco inueniatur, & si non inueniatur, potest multari, & omni remedio pratorio compelli ut ueniat prout approbat, ff. de iud. l. haeres absens. Sed iure canonico pot̄ iudex loci cōtractus solūmodo pronuciare de mittendo si alibi conuentus existat, ut no. in Decr. Innoc. Romana. de fo. cōpe. & uide quā no. in decr. c. licet. eod. tit. per

35 Inn. Item differunt, t̄ iure ciuili non potest procedi ad diffinitiuā sententiā lite contest. nisi in cā app. l. ult. §. illud. de iure can. in causis matrimonialib. ubi agitur de cōiungendo federe matrimonij, nō de dissolueno, & in causis electio num bene pot̄ procedi ad diffinitiuā usq; ad lit. cōtest. ut ex. 36 ut il. nō contest. c. j. & c. qm. §. porro. t̄ Item differunt, iure cano-

nonico in ecclesiasticis personis, & negotijs, nō tantū rigor, sed discretio est seruanda. sed aliter de iure ciuili, ex. de dolo & contu. c. j. de restit. spo. c. sepē. & ff. si quis ius di. non obrē.

37 l. j. t̄ Item differunt iure can. potest fieri sequestratio propter absentiam rei, ex. de dolo & contu. c. ex literis. Sed de iure ciuili in eo casu non fit sequestratio, C. de prohibi. seq. l. unica. & ibi no. & in alijs casibus fit de iure canonico sequestratio, qui de iure ci. nō sunt expressi, ut no. ex. de sequest. 38 possel. c. cum dilectus. Itē differunt, t̄ iure ciuili si quis offerat se liti, condemnatur ac si posideret rem, quae petit: ff. de rei uend. l. is qui se. & ff. de pet. har. l. qui se liti. Sed iure can. in negotijs ecclesiarū cessat hoc ius, ne delicta persona reddentur damnus ecclesia, xxvj. quae. iij. c. & ne si episcopus. & ex. ut lit. penden. cap. ecclesia. ubi de hoc. Item differunt, t̄ iure can. ad probandū consanguinitatē admittit ad testimonij de creditate, & de auditu. ex. de prob. c. quoties. & c. licet. Sed iure ciuili non reperit quōd admittitur talis probatio in hoc casu. t̄ Item differunt, iure can. in causa matrimoniali sententia potest fieri sine scriptis, de testib. c. Albericus. & ibi no. sed iure ciuili nō inuenit quōd casu possit sententia fieri sine scriptis, C. de sent. ex breui. recl. l. fin. & ibi no. t̄ Item differunt, iure ciuili nō creditor dicitur unius testis, C. de test. l. iurifurandi. Sed iure can. creditur aliqui uni testis, quando, scilicet non est prauidictum alicuius, puta, quae ritur inter aliquos, uerū quis sit baptizatus, uel ecclesia sit consecrata, de cōsēra. dist. iij. c. paruulos. & c. cū itaq; & q̄n queritur utrū quis poenitentiam egerit, ex. de simo. c. nemo. & ex. de poe. & re. c. omnis. Item differunt, t̄ iure ciuili. Abbas in causa monasterij iurat de calumnia in animā suam, quia persona habet legitimatē, & causa fit eū eo, tanq̄ cum legitima persona, C. de iura. calum. l. j. §. quod obseruari. & §. hoc etiam. & ibi not. & C. de episcop. & cler. authent. causa hoc fit cum mo. sed de iure canonico debet iurare in animā maioris partis cōuentus, in consilio Lugdunen. c. praesentiū. de

43 test. & not. ex. de elec. c. dudū. Item t̄ differunt, iure ciuili magis absolute compelluntur testes ferre testimonij, q̄ iure canonico, ex. de test. c. quonia libera. & ex. de test. c. super secūdo. & not. Innoc. eo. tit. c. j. prater ea clerici de iure can. non sunt compellendi, nisi cum alia probatione haberi nō possunt,

44 xliij. q. ij. c. quanquā. Item differunt, t̄ iure ciuili, si frater nō potest accusare fratrem de magno crimine, ut qui accusare nō possunt, si magnum. & eo. ti. si fororem. Sed de iure canonico frater potest accusare fratrem de haeresi, ex. de praesump. c. literas. arg. xxij. q. ij. si aduers. xliij. dist. in c. diaconi. Item

45 differunt, t̄ iure ciuili parentes non possunt esse testes contra liberos etiam uolentes, C. de test. l. parentes. Sed iure canonico possunt testificari contra fr. ext. de praesump. c. literas.

46 & xliij. dist. in c. diaconi. Item differunt, t̄ iure ciuili dilatoria exceptio debet proponi ante litis contestationem & postea non potest opponi, si ante litis contestationem sit omissa. C. de procu. l. ita de m. & ff. de iud. l. sed & si susceperit. C. de except. in fin. Sed de iure canonico instantia recipitur in exceptione ex quo potest opponi in qualibet parte iudicij. ex. de excep. c. exceptionē. & in decr. c. pia. Notari potest t̄ alia differentia, nam iure ciuili lata sententia non auditur aliquis aduersus eam, postquam transiit in rem iudicatam, C. sententiam rescin. bon. poss. l. j. & de appel. ij. q. qui. & ut lit. penden. cap. qui licitam. De aequitate uerō canonica auditur quis fauore matrimonij semiplenē, probata fraude per iuramentum, & per testem unum, ut ex. de in integrum restit. c. ex literis. & sic potest intelligi iij. q. v. c. quilibet. in fi. Et hoc potest ita iurare de rigore iuris, quia ibi absens legitime citatus, praesumitur contumax si non uenit, ut iij. q. ix. c. decernimus. lxxv. dist. in c. si forte. ff. de re iudic. l. contumacia. sed talis praesumptio potest elidi per aliam praesumptionem, siue semiplenam probationem, ut ff. de re iud. l. diuus. unde per iuramentum potuit ibi tolli praesumpta contumacia, xxxv. quae. iij. extraordinaria. & optimum argum. ext. qui ma. accus. poss. c. cum in tua. Item circa idem, & in alio dicit contrarium ius canon. nec ibi transit in rem iudicatam sententia contra matrimonium, ut ex. de re iudic. c. la-

tor. & c. consanguinet. Idem & in alijs casibus spiritualibus, 48 xxv. quae. ix. per totum. & ibi no. Item in iurjurit & alia differentia quoniam iure canonico, si clericus celsionem recipiat, praesumitur de iure celsio simulata, ut ex. de aliena. iud. mu. causa fac. c. ex parte. clerici enim ab illicita negotiatione prohibentur, xliij. q. iij. in c. cle. & c. canonū. & lxxxvij. dist. c. fornicari. iure ciuili non inuenitur, nisi aliter doceat simulatio. C. mand. l. per diuersas. & lab Anastasio, probari tamē

49 potest, C. de procu. l. militem. t̄ Insuper alia differentia bona & subellis inuenit, quia de iure ci. ingressus monasterij monachus uel canonic⁹ regularis, nō potest aliquid retinere, C. de sacros. eccl. l. auth. ingressi. & cum alterius iuris sit, nō potest aliquid habere, ff. de acq. rer. dom. l. homo liber. & de reg. iur. l. qui seruitute. & arg. ff. de usufr. l. placuit. Sed iure canonico potest purē & sine peccato aliquid de suis bonis concedere loco praebendae, ex. de simon. c. tua nos. & ex. de proba. c. in praesentia. & de succes. ab intest. c. quonia dilect⁹. in fin. & de eo dicitur no. in dicta decret. tua nos. & ex. ne cle. 50 uel mona. c. si. Est & alia t̄ differentia. Nam iure ciuili, qui aliquid promittit quod consistit in dando sub poena, si aliquid omittit dare, ad totam poenam tenetur, ff. fam. l. cret. l. hanc. des. §. in illa. & ff. de uerb. oblig. stipulatio num. l. ij. in fi. & l. iij. executionem. & plenē not. ff. si quis cau. l. si seruus. §. pluriū. Sed de iure can. obstat exceptio, & Inn. M. sequitur opin. ut ex. de poe. c. suam. quod dicitur ut ibi plenē no. in apparatu ora-

51 dinario. Notari solet alia t̄ differentia secundū Ioan. iure canonico nō licet recipi aliquid, ut indicet furē, ex. de fur. qui cum fure. c. seq. & arg. j. q. j. ex his uerbis. & ibi no. sed de iure ci. etiam quis licet recipere pot̄, ut in dicitur furē, ff. de cōdi. ob turp. cau. l. si ob turpē causam. de p̄scrip. uerb. l. solent.

52 & in eis no. Nota t̄ aliam differentiam q̄ de iure ciuili pro quibusdam consuetudinibus debebant aliquid offerre illi qui ordinabant, & etiam tabellionibus pro scripturis ordinariorū, ut in auth. de sanc. episc. §. pro consuetudinibus, sed iure can. est secus, & si fieret, esset simonia, ut j. q. ij. sicut episcopus

53 pum. & ibi no. Habemus t̄ aliam differentiam, quia iure canonico ualeat haec promissio, promitto tibi me daturum Titio decē, maxime si interueniat iuramentū, arg. xxij. q. v. c. iuramentum, & no. j. q. ult. c. quo. sed de iure ciuili, secus est, ut ff. de uerb. oblig. l. stipulatio ista. §. alteri. nisi in casibus qui not. Inst. de

54 in iur. stipul. §. alteri. Diuersitatem aliam reperimus, t̄ quia iure ciuili transigere permittit de criminibus publicis ingentibus poenā sanguinis, excepto crimine adulterij: de alijs uerō de criminibus publicis, quae sanguinis poenā non ingerit, nō licet transigere, excepto crimine falsi, l. transigere. C. de transa. & dicitur ibi no. Sed iure can. uidetur aliud dicendū, ut dicitur, q̄ nullum crimen ingerat poenam sanguinis. Item in causa spirituali nullo modo licet desistere pecunia accepta, ut ex. de rescip. c. fin. de hoc no. ij. q. iij. §. in omnib. Item differunt,

55 t̄ quia iure ci. inter pares cōmuniter habitantes & tractantes se, ut uir & uxor, praesumit matrimonij, ut ff. de rit. nup. l. in libere. sed de iure canonico potius praesumitur adulterij nisi ostendat solennitas nuptiarū, ut xxv. q. v. aliter no. xxx.

56 dist. his qui non. Item alia t̄ differentia solet tradi à doctoribus iure ca. promissio poenae, neq; stipulatio artharū non uidetur ualere in matrimonio, ut ex. de spon. c. gēma. quia eadem ratio prohibitiōis in poenis & in arthris, ut ar. ext. de trans. c. inter corporalia. sed secundū legem, poenae promissio non ualeat, ff. de uerb. oblig. l. Titia. §. itē de respond. ualēt tamen artharum promissio, C. de spon. l. si. & de hoc no. in

57 d. c. gēma. Habemus aliam differentiam, t̄ quia de iure can. pater non potest filia renuente, eam maritare, ut ex. de despon. impu. c. j. & ex. de spon. c. cum locū. xxxvij. q. ij. c. suscipit. Sed filia iure ciuili non potest patri resistere uolenti eam maritare, nisi ei dederit turpem personam, uel moribus suis suis indignam, ff. de spon. l. sed quae patris. & hac differentia

58 ita no. ex. de despon. impub. c. j. Item circa t̄ idem differunt, quia iure ciuili consensus parentum requiritur in matrimonio. C. de nup. l. nec filiam. & ff. de ritu nup. l. nuptia. sed iure can. non requiritur, nisi de honestate, ut xxxvij. q. ij. c. j. & ibi

59 plenē no. No. t̄ etiam aliam differentiam, quia iure ci. nō pro

quolibet crimine condemnatus efficit infamis, sed pro qui
 busdam sic, ut ff. de pub. iud. l. infamem. & ff. de his qui not.
 infam. l. quid ergo. §. si. & l. athle. §. ul. & plenè distinguitur. q.
 vij. §. porro. sed iure can. non uidetur hæc distinctio sibi lo-
 cum uendicare, cum omne peccatum infamet, ut iij. q. v. ca.
 cõstituiamus. & iij. q. vj. c. infames. & c. omnes. & not. in d. §.
 60 porro. Item t̄ aliam differentiam not. quia secundum rigo-
 rem iuris ciuili. filij nati ex incestu damnato, uel neph. coitu,
 non sunt alendi à parentibus, ut in auth. quib. mo. nat. effi.
 legi. §. fin. & C. de nat. lib. auth. licet. sed de aequitate canonica
 quæ cõsiderauit ius naturale, secus est, ex. de eo qui duxit in
 matrim. c. cum haberet. in fi. & ibi no. plenè. Subijctio aliam
 61 differentiam, t̄ quia de iure ciuili non potest esse inter ser-
 uos matrimonium, neq; inter seruū & liberā, sed dicit̄ cõtra-
 berniū. C. de nup. l. cū ancillis. Sed de iure ca. seruus sicut li-
 ber recõte matrimonium contrahit, ut ex. de cõtra. seru. c. j. Item
 62 no. aliã differentia, t̄ quia iure ci. mulier prohibet̄ intra tēpus
 luctus, hoc est, etiam intra annū trāire ad secūdas nuptias, si
 contrariū facti, efficit̄ infamis, & patitur alias pœnas cõten-
 tas in l. j. C. de secūd. nup. Sed iure ca. statim mortuo primo
 uiro, mulier potest sine aliqua pœna, ex. de secūd. nup. c. fu-
 63 per illa. & ibi no. & c. ut. Sed quarto, t̄ anteq; maritus duce-
 ret uxore ad domū suā, eam cognouit carnaliter in domo
 patris uxoris, an eo mortuo lucretur quartā, quāuis ducta
 nō fuit in domo utri sui. Dic q; sic, etiā si ipsa nō fuerit perfe-
 ctæ ætatis, ff. de rit. nup. l. si perfectus. de leg. j. arg. ff. de priuile.
 cred. l. ij. ff. de rit. nup. l. ideò. Item etiam alia rōne uxor lucre-
 tur quartā propter copulam carnalē, quia matrimonia iu-
 re pontificali, non iure forti reguntur, ij. q. c. hinc distingue-
 do. & in matrimonijs malitia supplet ætatē, & per carnalē co-
 pulam fit matrimonium legitimū, ex. de de sp. imp. c. illis. &
 in c. iuuenis. & c. adolefcentes. ut de malitia refert Greg. in
 dial. in quodā puero ix. ann. qui nutricem suā grauidauit,
 64 ut not. xx. q. j. in prin. Et no. t̄ quod statūtū disponēs q; ut
 pramortua uxore lucret̄ dimidiā dotis, habet locum, siue
 a fuerit traducta ad domū mariti, siue fuerit secuta copulā car-
 nalis siue nō, dūmodo matrimonium fuerit contractū per uer-
 ba de presentē, ut l. nuptias. ff. de reg. iur. l. nihil. ff. rer. amot.
 & ibi no. & de ista q. est casus singularis in l. Deo nobis. C. de
 epif. & cle. Sed iuxta hoc queritur an erit idem in spon. po-
 ne q; maritus debeat lucrari tertiam partem dous, ut rō idē e-
 rit spon. vel ponamus q; filia maritata excludatur per sta-
 tutū, ut rō idem erit in spon. Doct. dicunt q; non, ut l. non
 sine. C. de bo. quæ lib. & ibi per Pet. & Cy. & Gul. ad hoc. ff. q.
 fal. tur. auto. l. an in partem. ubi no. & uide per scribentes in
 l. Deo nobis. C. de epif. & cle. Idem no. aliam differentiam,
 65 t̄ de iure ciuili, spon. non prohibentur eligi ad decurion-
 natum, uel ad alios honores: ff. de decur. l. spon. in prin. & l.
 generaliter. sed de iure can. secus est, ut vj. dist. c. j. & ij. & ibi
 66 de hoc nota. inuenies. t̄ Possum aliã differentia ponere, ec-
 ce iure ciuili licitum est contrahentibus adiuuicē se circum-
 uenire usq; ad dimidiā iusti pretij, ff. de min. l. in causā. Sed
 iure can. potest dici, q; ecclesia de re sua quā uendit in casi-
 bus concessis non debet recipere ultra iustum pretiū, ut ex.
 de don. c. per tuas. & hoc no. xij. q. ij. c. hoc ius. in gl. ord. No.
 67 aliam differentiam, t̄ iure ciuili si quis hæres nō implet uo-
 luntatem defuncti, priuatur in totum hereditate, hoc saluo,
 quia si est de liberis, debet retinere legitimam. C. de fideicō.
 l. si. auth. hoc amplius. Sed canonice indistinctè dicit̄, hære-
 des qui nō parēt uoluntatē defunctorum, priuari in totū
 successione, xj. q. j. ca. Syluester. ex. de uoto. in fine, & not. in
 68 d. c. Syluester. Not. t̄ aliam differentiam, quia iure ciuili im-
 ponitur pœna sacrilegij durior quàm iure can. ff. ad leg. Iu-
 liam pecu. l. sacrilegij. Iure uerò canonico diuersæ pœna im-
 ponuntur. Nam si committitur in persona ecclesiastica, ta-
 lis ipso iure eff. excommunicatus, ut xvij. q. iij. ca. si quis. Si
 uerò in re ecclesiæ fiat sacrilegium, tunc post tertiam admio-
 nitionem est excommunicatus, ut in c. quisquis. Item impo-
 nitur pœna pecuniaria quandoq; maior, ut eo. c. quisquis.
 69 & c. si quis contumax. Vide aliam differentiam, t̄ nam iure
 ciuili pœna pecuniaria potest ab ecclesia infligi. xx. q. v. c. si

quis cuiuslibet. & xxij. dist. c. quanquã. ex. de arb. c. dile-
 cti. sed iure canonico secus, xxij. quæst. ij. c. fraternitas. & ex.
 70 de pœ. c. suam. & no. xij. q. ij. in antiq; s. Insuper est t̄ diffie-
 rentia, quia de iure ciuili ex nudo pacto nō orit̄ actio. C. de
 pact. l. legem. ff. de pac. l. iurigentium. §. quinimod. uer. igitur
 nuda. fallit in certis casibus ibi notatis, sed iure canonico di-
 cimus nudo pacto dari actionem, scilicet, conditionem ex
 causa, ar. xxij. q. v. c. iuramētū. & xij. quæst. ij. c. quæcunq; su-
 71 fragia. & ibi not. ex. de testa. c. indicante. Notari potest t̄ alia
 differentia, iure ciuili impubes non iurat, & eius iuramen-
 tum nullum est, ff. de iuram. calum. l. ij. §. j. & C. si aduer. uen.
 auth. sacramenta puberum, fallit in casu ubi pupillus obli-
 gatur ex sacramento suo, ut si manumissus iurat prestare
 operas manumissori suo, ut ff. de libera. causa. l. fina. Sed iu-
 re canonico potest pupillus iurare, si doli capax sit, & si non
 seruat iuramētum periurat. xxij. q. v. c. paruuli. & ibi de hoc.
 Ego dico satis probabiliter posse defendi: quia etiam iure ci-
 uili sacramentum pupilli doli capax ualeat, ut bene nota-
 72 tur in d. c. paruuli. Item aliam differentiam no. t̄ iure cano-
 ni- nō hoc ipso eff. aliquid fur quod non intrat per ostium, &
 qui intrat cameram animo furandi, ut xxij. q. iij. c. tres per-
 sonas. & de pœn. dist. j. ut si propterea, & c. si quam de iure ci-
 uili, secus est, ut ff. de fur. l. uulgaris. & l. qui furti. Habemus
 73 t̄ aliam differentiam, in re quidem ciuili in præscribendis
 iuribus, quæ continuã causam non habent, requirere dupli-
 catū tēpus, ut C. de seruit. l. si. ff. quædam. ser. amit. l. si sic con-
 stituta. Sed fm canones in omnib. iuribus habentibus con-
 tinuã causam, uel nō præscriptio sufficit xl. an. ut ex. de præ-
 scrip. de quarta. & innuitur, ex. de cau. poss. c. cū ecclesia. & ibi
 not. Quinimod in primo dico, quod requirit̄ tantum tem-
 pus, cuius nō extat memoria, sed xl. m. l. ut ff. de aqua plu. arcē.
 l. j. in fi. & iura in primo alleg. quæ loquuntur de tēpore du-
 74 plicato, intelligo de iuribus acquisitis, ut tanto tempore nō
 utendo admittatur, ut in eis pater. t̄ Item differunt de iure
 canonico, qui pro suis morunt̄ sceleribus, nō traduntur ec-
 clesiasticæ sepultura, xxij. q. v. c. placuit. ex. de fur. fures. ni-
 si fuerint in morte contriti, xxij. q. ij. c. ult. Sed iure ciuili nō
 cõceduntur sepeliri alicubi, nisi prius fuerit petitiū à princi-
 75 pe, & cõcessum, ff. de pub. l. j. ij. & iij. Itē differunt, t̄ iure ca-
 pœna incestus & adulterij mors est, ut xxij. q. v. c. relegatē. sed
 de iure ci. mulier adultera nō occidit̄, sed detrudit in mona-
 steriū, sed dū quod cauē, C. de adul. auth. sed hodie. Potest
 dici q; crelegatē. loquitur secundum iura quæ erant ante
 ius Authenticorū, secundū quæ iura tam adulter quàm ince-
 stuosus uirulq; sexus gladio puniebatur, C. de adul. l. quã-
 76 uis. & ff. eo. l. si adulteriū. in prin. Item differunt t̄ iure cano-
 nico, q; meo nomine non est gestum, possum habere ratū,
 xvj. q. j. c. ult. ext. de his quæ sunt à prælat. sine con. cap. c. iij.
 de elec. sicut. ix. q. ij. L.ugdunensis, de iure ciuili, quod nō est
 meo nomine gestum, ratū habere nō possum, ff. de ui. & ui-
 arma. l. si ui. à me. à contrario sensu, & de neg. gest. l. si pupilli.
 77 §. si ergo. fallit in casibus ibi not. Itē differunt, t̄ iure canonico,
 si quis proponit exceptionē dilatoriã post fundatā intē-
 tionem actoris, & contingat eum in probatione illius excep-
 tionis deficere, cõdemnatur actor in expensis, ut ex. de do-
 lo & contu. c. fi. & ibi no. Sed iure ciuili hæc expensarum cõ-
 demnatio nō habetur, nisi in fine causæ, ubi uiduus uisori
 cõdemnatur in expensis, C. de iud. l. properandū. §. si uatē.
 78 & ibi no. Item differunt t̄ iure canon. incendiarius patitur
 pœnã, quia excommunicat̄, & in seruitio Dei, uel in Hispani-
 a, uel Hierosolymis stare tenetur per annum, ut xxij. q.
 vij. c. si quis membrorum. & c. p̄siamam. & ext. de incen. c. j.
 sed iure ciuili qui a dem. uel a edificium, aut acerui frumē-
 ti iuxta domum positū incendit, debet comburi. Si uerò a-
 lias fecit incendiū in ciuitate, si uilis persona est, bestijs sub-
 jicitur, si uerò alia persona, capite puniatur, ut de incen. rui.
 nau. l. qui a des. & l. si. & de pœn. l. capitalium. §. qui ob inimi-
 citias potest accusari. l. Cornelia. de sicar. l. ij. in principio,
 & C. qui accusare non poss. l. data. & hoc si dolosē incendiū
 fecerit. Si autem culpa uel negligentia incendiū fecerit, tene-
 tur emendare damnū, aliàs puniatur extra ordinem offi-
 cio

cto iudicis damno dato, ut d. l. qui a des. & ff. de priua. deli.
 l. fina. ex. de dam. da. c. fin. Item differunt, secundum cano-
 79 nes sacrilegij, t̄ & fures capitali pœna puniri possunt, xxij. q.
 v. c. homicid. & q. vij. quicunq; percussit, sed iure ciuili, pro-
 furto non moritur aliquis, sed aliàs puniatur, ut ff. de fer. fu-
 gitiuis. auth. nouo iure. nisi sit famosus latro, ut ff. de pœ. l. ca-
 pitaliū. §. famosus. & dic ut ibi, sed in sacrilegio cõsonat ius
 ciuile cum canonico, ff. de pœn. l. aut facta. in prin. ad leg. Iul.
 pec. l. sacrilegij. in prin. & hoc si sit uerū sacrilegium, ut quia
 surripitur sacrum de sacro, aliàs extraordinaria pœna im-
 ponitur, ut d. l. sacrilegij. ij. respon. & uide de pœna sacrilegij
 secundum ius ciuile & cano. ut not. Inn. ex. de senten. ex. cõ.
 80 cap. cum pro causa. Item differunt t̄ secundum ius ciuile, si
 plures uulnerauerunt aliquem qui mortuus est, & certū sit
 de cuius uulnere sit mortuus ille, de cuius uulnere non est
 mortuus, nō censetur homicida, ff. ad l. A. qui. l. huic scriptu-
 ra. Nam uulnus uniuscuiusq; contemplandū est, ut ff. ad l.
 Corn. de sicar. l. si. sed iure canonico secus dicimus, arg. d. l. si
 quis post. Sufficit enim q; sumpserit arma, licet non occide-
 rit ipse, sed alius, ex. de ele. pœcu. c. presentium. & no. xxij. q.
 81 vij. c. si quatuor. & ibi uide de pœna. Item differunt, t̄ quia
 iure ciuili si accusator non probat, reus absoluitur, etiam si
 ipse nihil probet, seu præstiterit, C. de eden. l. quia accusare.
 & debet esse probationes iure clariorēs in criminibus, C.
 de proba. l. sciant. Fallit in casibus in quibus tenetur reus se
 exonerare, etiam si non probetur contrarium: de fal. l. ubi
 falsi. & de abo. l. ubi fallaciter. & l. qui accusare. sed iure cano-
 nico si cõtra aliquem laborat infamia, in dicitur ei purgatio,
 & si defecerit in purgatione, tantquam contumax puniatur,
 ext. de purg. can. c. cum P. & c. cum dilectus. & de sim. c. in-
 nuatum. & de conse. c. j. no. ij. q. v. c. presbyter si à plebe. Item
 82 differunt, t̄ quia iure canonico sortilegi & diuinatores, &
 qui eos consulunt, puniuntur pœna quinq; aureorū, xxvj.
 q. j. c. quoniam diuinationes. quod aut legitur de sortilegijs
 c. ij. disp̄satio est, de iure ciuili puniuntur capite sortilegus, C.
 83 de mathema. l. nemo. Item differunt, t̄ quia de iure canonico,
 qui commisit incestum cum muliere Deo dicata uel mo-
 nacha, si clericus est, deponitur, si laicus, excommunicatur:
 xxvij. q. j. c. si quis episcopus, iure ciuili puniuntur pœna capi-
 tali, xxv. q. ij. si quis nō dicam. C. de epif. & cle. l. si quis non
 84 dicam. Item differunt, t̄ quia de iure ciuili dissoluitur ma-
 trimoniū, si alter coniugum uellet intrare monasterium, &
 intret, auth. de nupt. §. distrabuntur. Sed iure canonico se-
 85 cus, xxvij. q. ij. c. Agathosa. & ibi no. Est & t̄ alia differentia de
 iure ciuili possunt contrahi nuptiæ inter cõsobrinos, ut C.
 de nup. l. celebrandum. & Inst. de nupt. §. duorum. & quod
 not. licet de iure canonico qui arinent sibi in iij. gradu con-
 sanguinitatis & affinitatis, prohibentur contrahere mari-
 monium, ut ex. de constan. & affi. c. non debet. Item differunt,
 86 t̄ iure ciuili, si quis legat rem aut scienter aut ignoranter: si
 scienter, ualet legatū, & tenetur hæres rem redimere, uel præ-
 stare affirmationem. Si uerò ignoranter, & tunc aut coniun-
 ctæ personæ, aut non coniunctæ personæ: si coniunctæ per-
 sonæ, ualet legatum: si non coniunctæ personæ, non ualet le-
 gatū, ut C. de leg. l. cum rem alienā. sed iure canonico non
 tenet legatum rei alienæ, ut ex. de testam. c. filius. xij. q. ij. si e-
 87 pifcopus. Item differunt, t̄ quia iure ciuili non requiritur
 titulus & bona fides in præscrip. xxx. uel xl. annorum. C. de
 præscrip. xxx. ann. l. sicut in rem. & l. omnes. Sed de iure ca-
 88 nonico secus, ut ext. de præscrip. c. si diligenti. & ibi no. eo d.
 tit. c. fin. & ibi not. Item differunt, quia t̄ iure ciuili durat pa-
 tria potestas in omnem ætatem filij, sed de iure canonico sol-
 uitur patri potestas aduentente adulta ætate, quo qd mari-
 monium carnale & spirituale, & quo ad iuramentum, xxij.
 q. ij. c. puella. xxij. q. ij. tribus. & no. xxij. q. ij. c. honoratur. l.
 89 tem differunt, t̄ quia iure ciuili filiusfamilias non obliga-
 tur uoto. ff. de polli. l. ij. §. uoto. Sed de iure canon. sic. xxxij.
 q. ij. & d. c. honoratur. & ibi not. & uide no. glo. distinguen-
 tem in l. Deo nobis. in §. hoc etiam cognitum. in uerbo in-
 gratum. quæ incipit ob hoc ipsum. C. de epif. & cleric. Item
 90 differunt, t̄ quia iure ciuili stuprum committitur in uirgi-

ne, uirgula, uel puero, uel cum soluta muliere, quæ non habe-
 tur loco concubina. ff. de adul. l. stuprum. sed iure canonico
 dicitur propriè stuprum uirginum defloratio, ut xxxvj. q.
 j. §. j. licet quandoq; dicatur & ponatur stuprum pro adule-
 rio, xxxij. q. iij. c. nemo. xvij. q. ij. idololatria. Itē differunt,
 91 t̄ quia iure ciuili simplex fornicatio nō uidetur puniri, imò
 permissa uidetur, ar. C. de don. inter uirum & uxo. l. ij. ff. de
 concubin. l. in concubinato. sed de iure canonico prohibet̄
 tur qualibet fornicatio, & canonicum crimē est fornicatio,
 92 xxxij. q. iij. c. nemo. & ibi no. Item differunt, t̄ quia contra
 naturam peccans, puniatur pœna capitis de iure ciuili. C. de
 adul. l. cum uir. & auth. ut non lux. contra naturam, circa ff.
 col. vj. Sed de iure canonico non ita grauis pœna imponi-
 tur, ex. de excel. prælat. c. clerici. xxxij. q. ij. flagitia. Item disse-
 93 runt, quia iure ciuili ignoscitur patri, t̄ qui inuenit filiam
 in adulterio si interficit eam, ut ff. ad legem Iul. de adul. l. nec
 in eodem. & l. sequen. & l. marito. & in auth. ut lic. mar. & a-
 uitæ. §. pen. & ult. col. viij. sanè utriusq; puniatur, si interficit
 uxorem in adulterio deprehensam, C. ad leg. Iul. de adul. l.
 Gracchus. sed iure canonico nec pater excusatur à culpa uel
 peccato in casibus prædictis: quia generaliter dicitur, Non
 occides. xxij. quæst. v. si nō licet, imò expressè uiro interd-
 citur, xxxij. quæst. ij. c. admonere. & soli iudices canones co-
 gnoscant, si occidit, xij. quæst. v. cap. cum homo. & c. si homi-
 cida. nam ecclesia nō utitur gladijs, nisi spiritualibus, xxxij. q.
 94 quæst. ij. inter hæc, & ibi no. Item differunt, iure ciuili, t̄ nō
 permittitur utro uxorem uerberare: ut C. de repu. l. consen-
 su, tamen potest eam corrigere, vij. quæstio. §. si quid alteri. &
 not. argum. ff. de pœ. l. respiciendum. Sed iure canonico cle-
 ricis tantum est permittum uxores suas custodire, ligare, &
 corrigere eas ad ieiunia, non tamen mortificare, xxxij. quæ-
 stioe ij. cap. placuit. & est ratio in clericis potius quàm in a-
 95 ijs. ut ibi not. Item differunt, coniunx t̄ non potest de iure
 canonico uouere continentiam sine licentia alterius contra-
 gis, xij. quæst. v. cap. j. ij. & iij. sed de iure ciuili secus: quia rū-
 pitur matrimonium, si alius uelit uouere castitatē. Item dif-
 96 ferunt, t̄ iure ciuili sit computatio graduum hoc modo,
 quia singulis personis, singuli gradus distinguuntur. Vnde
 duo fratres sunt in secundo gradu, sed iure canonico duæ
 personæ ponuntur in eodem gradu, xxv. quæst. v. c. ad se-
 dem. & ratio utriusq; disti ibi habetur in tex. Item differunt,
 iure ciuili sit computatio graduum usq; ad vj. tantum, quā-
 uis hoc fiat exempli gratia, ut dicitur intelligi computatio-
 nem debere fieri in aliquibus gradibus, usq; ad decem: ut
 Inst. de succes. cognat. §. fin. & Inst. de grad. & xxxv. q. v. cap.
 ad apostolicam. sed iure canonico fit cõputatio graduum,
 usq; ad vij. tantum, ut d. c. ad apostolicam. & ibi habetur in
 97 tex. Item differunt, t̄ iure ciuili mulier rapta non potest nu-
 bere suo raptori, & hoc dicebant antiqui canones, xxxv. q.
 ij. de puellis. & cap. finautem. & c. placuit. & C. de rap. uirg.
 l. una. §. finautem. & in authen. de mulie. quæ proprijs rap-
 colum. lx. sed nouo iure canonico secus est, ut ext. de rap.
 cap. accedens. xxx. quæst. secunda, cap. denique. & cap. tria.
 98 Item differunt, t̄ iure ciuili qui emit à fisco rem alienam,
 tunc facit secundum tenorem, l. bene à Zenone. C. de qua-
 drien. præscrip. sed iure canonico non obtinet locum lex illa
 in rebus ecclesiasticis, ut ex. de rebus eccl. non alien. cap.
 99 ij. Item differunt, t̄ iure ciuili in alienatione rerum immo-
 bilium ecclesiæ requiritur sollemnitas, auth. hoc ius porre-
 ctum. C. de sacrosanc. eccl. & x. quæst. ij. cap. hoc ius porre-
 ctum. Sed iure canonico non requiritur tanta sollemnitas,
 sufficit quod intercedat sollemnitas, quæ traditur à cap. xij.
 quæst. sine exceptione. & in suis similib. hoc autem plenè not.
 Inn. in decret. in cap. dudum. ext. de reb. eccl. non alien. in ap-
 100 paratu. Item differunt, t̄ iure ciuili locator finito tempo-
 re locationis domum alij locare potest, etiam inuito alio
 inquilino primo. C. locat. legene ui. Sed iure canonico, si
 scholaris sit primus inquilinus, prohibetur alius schola-
 ris conducere sine consensu primi inquilini, ext. de loca. &
 101 minus expellere emphyteutā si nō soluit debitū canonicū, C.

de iure emphy. l. ij. in emphyteuta ecclesia statutum est biennium, de sacrosan. eccl. authen. quia huiusmodi colono simpliciter statutum est biennium. C. loca. l. j. ff. loca. l. quarto. §. in ter locatore. sed iure canonico permittitur colono, & emphyteuta purgare moram predicta celeri satisfactione, ex. 102 de loc. & condu. c. propter. & c. potuit. Item differunt, si iure civili fructus percepti ex re pignoratata extenuant. C. de pig. act. l. j. & ij. Sed de iure canonico inuenimus contrarium in duobus casibus. Primò quò ecclesia recipit fundum pignoris ipsius ecclesie, uel beneficium, ex. de feud. c. j. & de usur. c. j. & c. conuestus. Secundus est, quando uir recipit pignus pro dote sibi promissa, ex. de usur. salubriter pro oneribus matrimonij, C. de iure dotium. l. pro oneribus. Item differunt si iure civili res sacra uel religiose nullo modo possunt in obligatiōe uenire. C. quæ res pig. obl. pol. l. ij. ff. quæ res pig. obl. pol. l. j. §. eam rem. de pig. l. sed, & quod §. pro emp. & C. de sacrosan. eccl. l. sancimus. sed de iure canonico possunt uenire in obligatiōe ex causa necessitatis, ut ex. de pig. c. j. & ibi 104 no. Item differunt, iure civili requiruntur septem testes in testamento regulariter, & in codicillis quinque, ut C. de testa. l. hac consultiissima. & de cod. l. fi. in fi. Sed iure cano. in religiose ecclesie, uel ad pias causas sufficiunt duo uel tres testes, ex. de testa. c. Ioannes. & c. relatum. nam in ore duorum, & c. ff. q. iij. c. j. xlvij. distin. quoniam multa, & quidam dicunt, id esse in omnibus relictis secundum ius canonicum, quod dicitur no. in c. cum omnes. & c. relatum. Item differunt iure 105 civili si non ualent institutiones, & relicta quæ conferuntur in alterius arbitrium, ff. de hæc. inst. l. illa institutio. & l. si quis sempronius. & l. captatorias. & C. de testa. mill. captatorias. & ff. de lega. j. l. captatorias. sed iure canonico si quis committat alterius arbitrio, uidetur committere quod omnia distribuuntur pro anima secundum eius arbitrium quæ eligat, & idem non uidetur decedere intestatus, ex. de testa. c. 106 cum inter. & ibi not. Inn. Item differunt, si iure civili intelliguntur fructus deducti expensis, ff. sol. mat. l. fructus. nam illius casus est qui talem impediatur deductionem impensarum, ff. de pet. hæc. l. si domino. §. fin. & ff. fam. c. rei. l. fundus. qui sed iure cano. decimæ sunt solanda de omnibus fructibus prouenientibus ex prædictis, nulla facta deductione impensarum, ut ex. de decimis. c. cum homines. & c. non est in 107 potestate. & c. tua nobis. Item differunt si iure civili non fit mora re ipsa, sed interpellatione secuta, congruo loco, & tæpore, ff. de usu. l. mora, & ibi plenè: sed iure canonico fit mora re ipsa in tarda solutione decimarum, xvj. quæst. c. decima 108 ma. & no. ext. de decimis. cum homines. Item differunt si iure civili noua uectigalia imponens, si hoc sine licentia principis imponatur, punitur, ex illo in perpetuum, C. nou. uect. l. si. sed iure cano. punitur, quia priuatur cõmuniōe Christiana primò monitus quousque desisterit & satisfecerit: ut 109 ex. de decimis. c. in nouamus. Item differunt si iure cano. si statim quis desponsauerit de facto eam, quam de iure non potuit desponsare impediēte consanguinitate cum altero fratre, non potest matrimonium contrahere, ex. de spon. c. ad audientiam. sed iure civili non sic esset. Nam cum nullum obligatorium uinculum contractum sit per prima sponsalia consanguinitate impediēte, cum altero fratre matrimonium impediret, impossibilium enim nulla est obligatio, ut Inst. de inut. stip. §. si impossibilis. & ff. quæ senten. sine ap. pel. rescin. l. Paulus. & impossibile est id, quod est contra bonos mores, ff. de cond. inst. l. filius. & eius quod esse non potest, nulla est promissio. Inst. de inut. stipul. §. j. Item differunt, si iure can. iuuenis puellam non uolum vj. an. ducens, quæ attentauit cognoscere, & non potuit propter imbecillitatem ætatis, cum eiusdem confobrina non potest contrahere matrimonium, & ratio est publica honestatis iustitia, ex. de spõ. c. iuuenis. sed iure civili non inuenio hoc inter causas quæ impediunt contrahi matrimonium, quæ numerantur in summa Azo. de nup. circa fi. & Inst. de nup. §. fi. in glo. Item differunt si iure civili qui eligunt abbatem, iurāt eligere quæ sciunt ita casum, si de reatū, & qui monasterio utiliter prouidere ualeant in auth. de san. epif. §. iubemus igitur abbatē.

sed iure can. non seruat hæc forma, ex. de elec. quia propter. 112 & ex. de conue. c. cum dilectus. Itē differunt, iure ciu. si uidetur quod matrimonium possit contrahi sine uerbis, attamē in reueniēte cõsensu inter eos qui possunt loqui, ff. de re iud. l. nuptias. de spon. l. sufficit. de rit. nup. l. deniq. & arg. ff. de leg. iij. l. nupt. Sed iure cano. requirunt uerba exprimentia cõsensum inter eos qui possunt loqui, quauis in eis qui non possunt loqui natus sufficiat: ut ex. de spon. c. tua. & ibi not. 113 Itē differunt iure ciu. ornamenta & uestes, si cum mortuis sepeliri non debent, ff. de relig. & sumpt. fu. l. at si quis. §. non aut. sed iure can. archiepiscopus cum pallio sepelitur, ex. de usu pa. c. ij. & accidit ad hoc de cons. dist. j. c. ad hæc. & c. nemo. Itē potest qualisqualis differentia notari, si iure civili archiepiscopus extra suam prouinciā procõsularib. insignijs pallio utitur. ff. de offi. proc. & leg. l. j. sed iure cano. archiepiscopus non utitur pallio extra prouinciā suā, ex. de auto. & usu pal. c. j. & c. 114 ex tuarū. Itē differunt si iure civili potest ille qui cecidit bonis postea recuperare integra, ff. qui bo. ce. pol. l. is qui. Sed iure cano. obtemperantia cedendi dignitati uel episcopatui, cõpellitur cedere, ex. de renun. quidā, & ibi reddi ratio in tex. 115 Item differunt, seu si notari potest alia differentia, nam iure can. in liberis ecclesiasticis multa seruamus spiritualia, quæ de iure civili non inuenimus: ut ex. de ser. non ordi. de far. mulis. & ibi no. in gl. & per Inn. Item differunt, nam iure civili est quedam poena metalli, quidā em damnantur in metallum, & isti grauioribus uinculis afficiuntur, & ambo isti ciuitatē & libertatē amittunt. Alij uerò damnantur in ministeriū metallicum, i. ut seruiant damnatis in metallum, & hi ciuitatē amittunt non libertatē: uel hoc si ad tempus damnantur. Si uerò in perpetuum, ut unq. amittunt, sciuitatē & libertatē: ut ff. de po. l. ante dānat. & §. cū poena. & §. sequenti. sed iure can. huiusmodi poenæ non inueniuntur impositæ, & si imponerent non retraherentur: ut ex. de calum. c. j. Sed istis poenis æquiparari potest poena carceris, quæ pro grauioribus insignit ecclesia, ut ex. de hæc. c. pen. & ult. & poena qua quis redigitur in seruitutē, xlvj. distin. eodem, uel traditur curiæ seculari, uel uenditur: 118 lxxxj. distin. c. clerici. Item differunt, iure civili poena falsi est deportatio, & omnium bonorum publicatio, & hoc in libero homine, in seruo autē est ultimū supplicium, ff. de fal. l. §. ult. secundum canones uerò multiplex est poena falsi, secundum quod multa sunt falsitates: ut no. Gloss. in summa de falsi. §. poena 119 falsi. Item differunt iure civili si patronus representat indignos, priuatur iure præsentandi ecclesie, & deuoluit illa potestas ad superiorē: ut in auth. de san. epif. §. oratoriū. Sed iure cano. patronus non perdit talē potestatem, ex. de off. ord. c. 120 cum nos. & ibi no. Itē differunt si iure can. quedam sunt poenæ in canonibus cõstitutæ, quas sic expressas non inuenimus à iure civili, quæ not. ex. de off. ord. ad reprimendam. Itē differunt, si iure civili interfectori imponitur certa poena. C. de his qui pa. uel lib. occ. l. unica. sed iure can. non ita punitur, quia Deus non diligit mortē peccatoris, sed ut conuertat. & c. xxvj. q. j. cognouimus. sed imponit certa poena magna: ut ex. de his qui fi. occi. in c. infan. & ibi de hoc. Item differunt 122 si iure civili quis potest pugnare pro possessione sua armis, & res suas ueri, & hostem prouenire in percussione: ut C. unde u. l. j. quando lic. de sine u. i. l. j. & de aboli. l. fallaciter. & xxij. q. ix. dominus. sed iure can. non licet clerico pugnare cum armis, etiam cum Saraceno, ex. de uoto. c. ex multa. l. distin. clericus qui pannū. nec propter res suas defendēdas debet armis resistere, xxij. q. viij. c. j. & c. plenior. & arg. xxxvj. distin. c. si quis uult. & ex. de hom. c. suscepimus. & 123 ibi de hoc. Item differunt, si iure civili si quis uulnerauerit, & uulneratus sit mortuus, & sit dubium an deceferit illo uulnerare non tenetur de occiso, ff. ad leg. Aquil. l. hinc scilicet p. §. si seruus. sed iure cano. in tali dubio non debet occisor talis in sacris ordinibus ministrare, ex. de hom. c. ad aurum. 124 diuina. Itē differunt, si iure civili qui corrupit uirginem, licet aliis grauius puniat, non tamen cogit eam accipere in uxore, imò phibitū uidet matrimonium inter eos, ut in auth. de rap. mul. sed iure can. eam cogit accipere in uxore, ut ex.

125 de adul. c. j. Itē differunt, si iure civili qui commisit stuprum, regulariter eam accipere in uxore tenetur, & si uilis sit persona, uel beratur, si uerò per uim, capite punitur: uel in d. de pub. iud. §. ij. & §. si aut. sed iure can. minor poena imponitur, nam aut quis eam quæ stuprauerit, in uxore accipiat, aut si renuendam putauerit, in monasteriū mittitur excõmunicatus, poenitentia agēs ibidem, ex. de adul. c. peruenit. Itē differunt, 126 si iure civili proprie raptus cõmittitur in spõsam, de rap. uirg. l. unica. sed iure can. secus, ex. de rap. c. cum causam. xxvij. q. ij. §. j. & no. in d. c. cū causam. per. Inno. in apparatu or. 127 Item differunt, si iure ci. si quis rem emit ex pecunia mea, sed nomine suo, non habet ius in illa, ff. de rei ued. l. si ex pecunia. ff. de fur. l. qui nas. §. fi. C. de prob. l. ad probationē. fallit in casibus not. in illa l. si ex pecunia, si sit empti ex pecunia facti, debet illa res uendi, & restitui pecunia: ut à peccato quis liberetur: ut ex. de usuris. cū idem est, si de alia pecunia res sit empti, q. j. non est putanda, & ibi no. Itē differunt, si iure civili non debet quis in poenā signari, uel uelari in fronte. C. de poenis. l. si quis in metallum. Sed iure canonico quandoq. permittitur ex. de fals. c. ad audientiam. 129 Item differunt, si iure civili si quis uitur falsis instrumentus, & punitur de falso, C. de fal. l. si falsos. iure canonico secus si literis apostolicis, ex. de fal. c. durat. & c. ad falsariorū. Item 130 differunt, si iure civili blasphemator Dei & sanctorū, punitur ultimo supplicio: ut in auth. ut non luxur. contra nat. colla. vj. sed iure can. si laicus est, excõmunicatur, si clericus, deponitur, q. j. si quis per capillū, & imponit poenitentia, 131 ex. de cle. male. c. fi. & ibi de hoc not. Item differunt, si iure civili si quis mauerit sibi causam possessionis, habentio cum iura quæ habemus, C. de acq. poss. l. cum nemo. & l. ex liberis. & quod in eis no. Sed iure can. si quis mauerit causam possessionis & beneficiū, tanq. indignus suis beneficijs 132 est priuandus, ex. de causa poss. per totū. Itē differunt, si iure civili dicitur, quod terra quæ anno cessat, si præceditur, melius fructificet, ff. de uerb. sign. l. sylua. §. nouales. Sed iure can. dicitur noualis, terra ad culturam redacta de nouo, cuius non extat memoria quod culta fuisset, ex. de uerb. sign. c. j. & c. quod per nouale, & ex. de priu. c. fin. præterea etiam de iure civili sumitur in hac significatione quandoq. ut ff. de pe. hæc. l. u. 133 cilis. Item differunt, si iure civili possidet etiam qui mala fide possidet postq. præscript sit, ex. de præscr. c. uigilanti. & C. de præscr. xxx. an. l. licet in rem. & l. omnes. sed iure can. non iure possidet, qui mala fide possidet, non enim præscribit aliquo tempore, ut ex. de præscr. c. ult. & ex. de uerb. sign. c. 134 ius dictum. Item differunt, si iure can. malefactores rerum ecclesie tanq. sacrilegi sub iudice ecclesiastico possunt conueniri, ex. de foro cõp. c. cū sit. de iure civili actor sequitur forum rei. C. de iuris. d. om. iud. l. iuris ordi. l. i. leg. nisi forte in uno casu, C. de epif. & cler. auth. Item nulla cõmunitas, & 135 ibi no. Item differunt, si iure civili si quis petat plus re, causa, uel loco, si aliquid damni infert, damnum in distractione sportularum patitur, qui plus petiit, in triplo, & in expensis, per regulam generalem, quæ dicit, uictus uictori, & c. C. de iure proferandū. & Inst. de actio. §. si nauit. Sed iure can. cum in foro ecclesiastico non seruentur sportula: ut ex. de uita & honest. cleric. c. cum ab omni. non condemnatur in triplo: sed ad expensas tantum: ut ex. de plus peti. c. j. Item differunt, 136 si iure civili si quis legatū impediatur, traditur hostibus, ut sit hostium, ff. de legib. l. si. Sed de iure can. excõmunicatur, 137 xlvj. dist. c. si quis. Item differunt, si iure civili qui fugit in bello publico, capite punitur, ff. de re milit. l. non omnis. §. qui acte. sed iure can. est infamis, vj. q. j. infamis. Item differunt, 138 iure can. in locis habitis ab hostibus, uel nemini attributis aliquis episcopus non potest occupare diocesim, uel ius parochia, nisi ei concedatur à superiore, ex. de prob. c. cū cau- 139 sam. & ibi per Inn. no. Insurgit alia differentia, si nam iure ciu. pendente questione in integ. restit. nihil est inno uandū, necq. sententia interim executioni mandatur. C. nihil, no. in integ. restit. pen. in rubro & in nigro: sed iure can. mandatur

sententia executioni pendente quæst. In integ. restit. dūmodo interponatur cautio de mandando omnia retrò, si contingat concedi beneficium in integ. restit. ut ex. de in integ. restit. c. suscitata. & ij. q. j. sicut. Vel dicit, quod ibi est præsumptio contra petentem in integ. restit. ut no. in decre. suscitata, §. al. leg. & ad hoc, C. ad leg. Corne. de fal. saris. Inno. not. aliam 140 differentia si inter ius can. & ciuile: quia de iure civili delegatus ab ordinarijs non exequitur sententiam suam, sed recurritur ad delegatum, ut eam exequatur: ut ff. de re iud. l. à duo Pio. in prin. neq. possit in poss. bonorum quæ mittere, ff. de iuris. d. om. iud. l. tubere cauere. sed iure can. illa subtilitas non seruat, ex quo enim aliquid cõmittitur, omnia uident esse cõmissa, quæ ad causam spectare dicuntur: ut ex. de off. deleg. c. suspitionis. & hoc no. ij. q. iij. c. quisquis. & ex. de foro comp. c. si quis contra clericū. Item differunt iure ciuile 141 si plures fuerint in discordia, obtinet sententia plurimum: ff. de re iud. l. de eo trib. sed iure can. non ualet, contra eum qui est criminaliter condemnatus, sed cõcors debet esse sententia, vj. q. iij. c. si quis episcopus. & no. ex. de iud. c. iij. Item 142 differunt si iure ciu. missus in poss. in ad reali statim possidet, C. de præscr. xxx. uel xl. ann. l. si quis emptiois. §. pe. fms. Mar. Ioan. And. Azo. quæmuis Bulg. contra, ut ibi no. Iure autem can. missus in poss. in actione reali non est uerus possessor, nisi per cursum anni, ut ex. de eo qui mit. in poss. cau. fa rei uerua. c. fi. & de off. ord. c. pastoralis. uerū, & no. 143 de dolo & contu. c. contingit. Item differunt, si iure cano. bona hæreticorum publicantur, & filijs auferuntur, & alij propinquus, ex. de hæret. c. uergentis. & xxxij. q. iij. quasi per totum. Sed iure civili non auferuntur filijs catholicis. C. de heret. c. cognouimus. & auth. item. sed secundum cõstitutionem Friderici, consonare uidentur iura canonica. No. alia differ- 144 rentiam si iure can. bona eorum qui committunt enormia delicta in ecclesia, cõfiscantur in fiscum ecclesie, xvij. q. iij. c. si quis deinceps. & c. quisquis. & no. xxvij. q. ij. ca. si quis rapuerit. sed iure ciu. bona damnatorum traduntur hæreticis, C. de bo. dam. auth. bona. Item differunt, si quia iure ciu. ex exomo sit gladio in talibus criminibus per uictus seculares, ff. de iuris. d. om. iud. l. Imperium. & de offi. præf. l. illicitas. §. qui uniuersa, non habent hoc iudices can. nec ipse papa quo ad executionem, xxxij. q. ij. c. inter. Item differunt, 145 si nam iure ci. infertur poena mortis, ut ex. ne cle. uel mo. c. sententiam. quauis etiā de iure can. sint quedam poenæ quæ æquiparant mortui, quod relinquunt iudici seculari ad puniendum, ut ex. de fal. c. ad falsariorū. Itē possumus notare aliam differentia, quia iure ci. si quis appellat à sententia excõmunicatiōis pendente appel. non excõmunicatur, sed per appellatiōem ei rescindit pronuntiatū, ff. ad Tertul. l. j. in fi. & quia appellatiōe facta exemptus est à iurisdictione eius, & sic sua sententia eum iterum non astringit, ff. de iuris. d. om. iud. l. fi. c. si non comp. iud. l. fi. & à sententijs quæ trahunt fscum executionē, etiam appellare licet, ff. de poen. l. qui ad statū. & l. in seruo. §. qui ex causa. & l. qui ultimo. & de ap. pel. l. iij. §. in diem. Sed dic q. ut fertur in diē, uel sub conditiōe, & tunc si appellatur, interim non durat effectus excõmunicatiōis. Aut fertur pure, & hoc casu remanet excõmunicatus etiam pendente appel. ex. de appel. c. pastoralis. Itē 148 adhuc aliam differentia habemus: quia iure ciu. iudex appellatiōis nihil potest in præiudiciū cognitiōis, de app. & C. de appel. l. iij. ff. nil non appel. pend. per totum. Sed iure can. potest iudex à quo appellatur, statuere terminum intra quem appellas prosequatur appellatiōem, ut ex. de app. c. cum sit Romana. & in c. abbate. & in cons. Lugd. de appel. 149 ordin. Aliam differentiam si habemus, quia iure ciu. non potest appellari ab Imperatore omnis medijs, ut in præf. dist. prouinciarū, & alij, ad quos possit appellari ad papā, omnis alijs, ex. de priu. c. antiqua. & ij. q. vj. ad Romanā. & 150 ex. de appel. c. si duobus. & ibi no. si Amplius est alia differentia, de iure civili non appellatur ab interlocutoria, uel graamine, uel ante diffinitiuam sententiā, C. de iud. l. aperit. mi. & de epi. aud. l. ij. & quorū appel. non reci. l. ante diffinitiuā. De iure uerò ca. à qualibet interlocutoria, uel graamine

appellatur, de appel. c. cum causam. & c. dilectio. & c. ut debi-
 151 tus. & c. ordinem nobis. e. x. cod. ut. Item differunt, t iure ci-
 uili, si appellatur est ad iudicem in unam causam, in alia uero
 non potest quasi offensum, ff. apud eum a quo appellari. l. u-
 nica. iure uero canonico secus, e. x. de appell. ad hac. Audi
 152 t aliam differentiam, quidem civili non appellatur a mo-
 mentanea possessione, ut c. si de moment. poss. sue. appell.
 l. unica. & ij. q. vj. c. si propter. s. si de poss. secundum uero can.
 appellatur, ut e. x. de testib. c. significauerunt. & e. x. de elect. c.
 dilectus. & de appel. super eo. & not. in d. c. si propter. s. si de
 153 posses. Item differunt, t iure can. apertis & publicatis atte-
 stationibus, postea in causa appell. non possunt recipi testes
 super eisdem articulis, e. x. de test. c. fraternitatis. sed iure ciuili
 si secus, quia in causa appellationis possunt recipi testes su-
 per eisdem articulis, c. de appel. l. eos. s. ij. c. de temp. ap-
 pel. l. per hanc. & no. in d. c. fraternitatis. Item differunt, quia
 154 t iure ciuili a sententia episcopi potest appellari ad secula-
 rem iudicem. C. de episc. aud. auct. si quis litigantiu. Sed iure
 can. appellatur a sententia episcopi ad metropolitanu, uel ad
 papam, e. x. de deleg. c. j. & de off. ordinarij. c. duo. & ij. q.
 155 vj. ad Romanam. Item differunt, t iure can. non currit pre-
 scriptio toto tempore prelati male alienantis uel dilapidan-
 tis, ut xvj. q. iij. c. & sacerdotis. Sed iure ciuili non habemus
 hoc, sed currit prescriptio statim post alternationem, C.
 156 de sacrosan. eccl. auct. quas actiones. Item t probabiliter
 notari potest alia differentia iure ciuili inspecto, etia in tem-
 poralib. causis iura de calum. C. de iure iur. propter calum.
 l. j. ubi dicit in omnibus, & ibi dum dicit, siue propter quic-
 quid aliud fuerit iuratu, & c. sed de iure can. in spiritualibus
 causis non iuratur de calu. sed iuratur de ueritate dicenda, ut
 e. x. de iur. cal. c. literas. & ibi no. & ratio redditur in tex. illius
 dicentis. Istud uero sciendum est, qd in spiritualibus causis no
 proceditur sed m leges, sed secundu canones, ut d. c. literas.
 157 Et alia differentia iure t can. quaestio nataliu spectat ad
 iudicem ecclesiasticu, & si quaestio de successione moueatur
 coram iudice ciuili uel seculari, & incidat quaestio nataliu,
 no decernit, e. x. de ordi. cog. c. tuam. sed iure ciuili de tali q.
 incidet, iudex secularis possit cognoscere. C. de iud. l. quo
 158 ties. de ord. cog. l. adita. de iurisd. om. iud. l. si idem. Itē t dif-
 ferunt, quia iure can. minor censetur maior in causa matri-
 monial, e. x. de restit. spol. c. ex parte. similiter & in uoto, xx.
 q. ij. c. j. & ij. & in his casibus potest agere & conueniri, & ideo
 daretur ei in integrum restit. Sed iure ciuili secus, C. qui leg.
 per. l. j. ff. de minorib. l. ait prator. s. gestum. Item differunt,
 159 t iure ciuili merē negatiue non potest fieri positio, quia ea
 sunt possibilis, quae probabilis, sed merē negatiua non po-
 test probari, C. de probal. actor. & in locu probationis sunt
 positiones induciae, ut in auct. de his qui ingred. ad app. l. ij.
 s. qd obseruari. de equitate uero canonica merē negatiue
 potest fieri positio, si aliis probari no potest, & iudici aequu
 uideatur in decret. Innoc. III. statuimus, e. x. de confessio. in
 160 vj. Item differunt, t iure ciuili senes & ualitudinarij non
 compelluntur ad testimonium ferendum, iij. q. iij. in uiti. ff.
 de test. l. in uiti. ff. de excus. tut. l. ij. sed iure canonico compel-
 luntur propter peccatum, e. x. de falsid. c. j. & xj. q. iij. c. quis
 quis. e. x. de iudic. c. noui. est argumentum de uacatio. mune.
 l. j. s. corporis debilitas. & e. x. de testi. l. si qui testium. Item dif-
 161 ferunt, t iure ciuili propter crimen & peccatum non re-
 pelletur quis a testimonio, nisi sit quis damnatus de crimine,
 ff. de his qui no. in fa. l. athletas. s. calumniator. ff. de testa.
 l. iij. s. lex Iulia. Iure canonico repelluntur criminosi, siue sint
 damnati, siue non, dummodo probetur eius crimen, ut e. x.
 162 de testib. super eo. & c. testimonium. Item differunt, t iure
 cano. potest quis accusari post mortem in quibusdam casibus,
 ut ex com. uniceatur post mortem, ut in crimine haeresis,
 xxxij. q. ij. c. fi. Item si haereticos aliquos instituit haereses,
 e. x. de haeret. c. si quis. Item si in notorio crimine quis decel-
 sit. lxxxvij. distin. ne quid. xxxij. q. iij. c. placuit. de quocun-
 que crimine potest agi contra defunctum propter damna
 illata ciuili, secundum canonicam aequitatem, argu. xvij.
 quaest. vj. si episcopus, e. x. de rap. c. pen. e. x. de usur. c. in tua.

Iure uero ciuili non permittitur aliquem accusari post mor-
 tem, nisi propter bona. C. ad leg. iul. maieft. l. fin. & de haeret.
 l. Manichaeos. ff. de accus. l. ex iudiciorum. & si reus uel accu-
 sator. l. ult. & de apofat. l. apofatarum. & not. xxxij. q. ij. in
 163 prin. Item not. differentiam iure canonico, t non sunt testes
 compellendi nisi in causa criminali, ut ff. de testib. c. gen. c.
 delictorum. ibi, & dicitur ne ut ibi not. sed iure ciuili testes in
 qualibet causa compelluntur, exceptis quibusdam perso-
 nis, ff. de testib. l. i. u. & l. in uiti. & quod in eis no. Itē differunt,
 164 t iure ciuili non repelluntur a testimonio tanq in fames
 criminosi, nisi sint de crimine condemnati. ff. de testi. l. iij. s.
 l. i. iure uero can. repellitur criminosus a testimonio, etia si
 non sit condemnatus de crimine, e. x. de excep. c. deniq. & t
 165 bi no. testimonium. Itē differunt, t iure ciuili mulier non
 accusat de adulterio uirū maximē iure mariti, quia ipsa no
 habet thorum. C. ad leg. iul. de adul. l. j. & secundum hoc lo-
 quitur cano. xxxij. q. j. apud misericordem. s. publica. sed se-
 cundum cano. uideatur qd mulier possit accusare uirum de
 adulterio, e. x. de procu. c. tua. arg. in auct. ut lic. mat. & aua.
 s. quia uero plurima. colla. ix. & no. in alleg. s. publica. & dic
 166 ut ibi. Item differunt, quia t iure ciuili agitur de poena cor-
 porali imponenda, ut in str. de publ. iud. s. licit. & in s. iul.
 de adul. & c. de adul. l. quamuis. & in auct. ibi posita. Sed iure
 can. agitur tantum ad separationem thori, & ad lucrum
 dotis uel donauis propter nuptias, ut e. x. de procu. c. tua.
 arg. C. de repu. l. consensu. & in auct. ut lic. mat. & aua. s. q.
 167 uero plurima. Item differunt, t iure ciuili allegata causa
 suspitionis, iudex recusatus compellit partes arbitros elige-
 re coram quibus litigatur. C. de iud. l. apertissimi. & l. cu spi-
 rituali. Sed iure can. recusari a iudice eligunt, coram quib.
 cognoscitur de causa suspitionis, & tunc si causa non fuerit
 uera, tunc idem iudex procedit in causa, suspitione. Ita no
 obstante. Si uero inuenta fuerit uera, si quidem recusatur,
 iudex est ordinarius, aut compellit partes eligere arbitros,
 aut remittere ad superiorem, ut e. x. de appel. rephensibilis.
 & c. ad hac. & c. cum speciali. Si uero est delegatus, nullo mo-
 do eliger arbitros, quia suspensio est eius iurisdictionis, e. x.
 168 de appel. c. ij. requiris. Item differunt, t iure ciuili excluditur
 maritus ab accusatione adulterij per spatium quinquēns,
 ff. de adul. l. miles. s. adulterij. Sed iure can. no excludit quo
 ad petendā separationē thori, xxxij. q. ij. c. admonere. & ibi
 169 no. Itē differunt, t iure ci. iudices possunt a partibus quae
 coram eis litigant, aliquo habere, s. delegati a principe in
 principio causa duos aureos, in sine uero alios duos & no
 ultra: ut in auct. de iud. s. ne aut. & arg. C. de testa. l. hac con-
 sultissima. Ordinarij aut non debent habere nisi sportulas,
 arg. C. de episc. & cler. auct. generaliter, & ij. q. iij. s. effertur.
 sed iure can. iudices nihil possunt percipere ultra expensas,
 quas delegati debent percipere quando proficiuntur, e. x.
 de uita & honestate clericorum, cap. cum ab omni. & de hac
 170 materia ibi no. Item differunt, t iure ciuili in notorijs co-
 proceditur extraordinarie, sententia etiam lata in notorijs co-
 tra ordinem iuris non ualet. C. de sen. l. prolata. & de accu.
 l. si absentem. Sed iure canonico potest procedi extraordi-
 narie, & iuris ordine non seruato, ext. de cohab. cler. & mul.
 c. uestra. & c. tua nos. & de hoc no. in c. uestra. per Innocent.
 171 Item differunt, t iure ciuili ea quae desiderant causae cogni-
 tionem, & decreti interpolationem, & expediunt officio iu-
 dicis, non delegantur, ff. de offic. proconsul. & leg. l. nec quic-
 quam. s. ubi decretum. sed iure canonico secus, e. x. de offic. ar-
 chid. c. ad hoc. & c. j. & x. q. j. c. episcopus. & c. placuit. & no. per
 172 Inn. e. x. de reli. do. c. constitutus. Item differunt, t iure ciuili
 pluribus diuersis qd actio nib. personalibus potest quis con-
 uenire eundem corā diuersis iudicib. nisi ratio diuersitatis
 impediatur, ff. ex quib. cau. in posca. l. j. & ij. C. de iud. l. nulli. &
 ff. de lber. cau. l. si pariter. & l. cognitio. sed iure canonico se-
 173 cus, ut e. x. de rescip. c. quia nonnulli. Item differunt, t iure
 can. parentes admittuntur ad testimonium faciendum de
 consanguinitate, quae dicitur esse in er. uir. & uxore, utru sit,
 uel non sit, & hoc fauore matrimonij, & quia per eos melius
 sciri potest, qd per alios, ut e. x. qui ma. acc. pos. sed super ipso
 contractu

contractu matrimonij distinguitur, ut e. x. de testib. super eo.
 Iure uero ciuili parentis testimoniu in causa filij non ualet.
 174 C. de testib. l. parentis. Item differunt, t iure ciuili ordina-
 rius causas medias non potest committere, nisi iusta causa, &
 appello causas medias, causas pecuniarias. de ecc. aureis. C.
 de ped. iudi. l. placet. & ibi no. Sed iure canonico potest co-
 mittere sine aliqua iusta causa, dum tñ se maliciose exonera-
 re no queat, ut e. x. de off. deleg. c. pastoralis. in prin. & ibi de
 hoc, & hoc modo intelligitur eodē tit. & pro debilitate qua/
 uis praalleg. decre. in delegato a principe, uel Papa loquat.
 175 Itē differunt, t iure ciuili potest ferri prorogatio de perso-
 na ad personā habentē iurisdictionē ordinariā, uel etiā dele-
 gata. C. de iurisd. om. iud. l. j. & ibi no. ff. de iudic. l. ij. in prin.
 sed iure canonico secus, e. x. de off. deleg. c. P. & G. & ibi no. Itē
 176 differunt, t iure cano. potest accusare uir uxore adulterā,
 & agere solum ad separationē thori, & est hic modus agēdi,
 nec est materia ciuilis, nec materia criminalis, ut e. x. de pro-
 curato. c. tua. ubi de hoc. Sed iure ciuili non habemus iustū
 modū agēdi, imō uir primō debet se inscribere, & accusa-
 re uxore de adulterio: ut puniat poena legalis, & postea eā re-
 pudiare, ut in auct. ut lic. matri, & aua. s. quia uero plures.
 177 Itē differunt, t iure ciuili filiusfamilias in omnib. causis re-
 gulariter non potest esse in iudicio absq cōsensu patris, nec
 etiā in castrensi, uel qua, ut C. de bonis quaer. liber. l. cū non
 solū. s. necessitate. & ff. de man. l. j. s. si. & l. ij. ff. de castren. pec.
 sed iure canonico teneremus qd in spiritualibus potest esse
 in iudicio sine patris cōsensu, sed potest requiri auctoritas
 sui praalati, de hoc no. de procurator. c. accedens, per Innoc.
 178 & e. x. de atate, & qualita. indecorū. t Alia differentia no. qd
 iure ciuili haeres qui fecit inuentariū, no tenet ultra uires ha-
 reditarias, C. de iure delib. l. scimus. & ibi de hac materia ple-
 nē no. sed iure canonico illa solēntas no uidet autēdi, sed in
 cōtractibus, & in delictis, si aliquid peruenerit ad heredē, si
 ue nihil, siue si fuerit cōtestata cū defuncto, siue no. semper
 haeres tenet in solidū, xvj. q. vj. c. si episcopus, e. x. de rap. in li-
 teris, & de hoc habemus no. xij. q. ij. c. episcopus qui filios.
 Per quae apparet etiā in alio casu differre a iure ciuili, qd ha-
 res non tenet de delicto defuncti, nisi si fuerit cōtestata cū
 defuncto. C. ne ex delic. defuncti. l. unica. & ibi plenē no. Item
 iure ciuili haeres non tenet nisi pro portione pro qua est ha-
 179 res. C. de har. act. l. quod hereditarijs. Nota alia t differē-
 tia, quia iure ciuili subsequens consuetudo uincit legē, &
 prauidet iuri scripto, & quidē generaliter si generalis, spe-
 cialiter aut qn particularis est consuetudo in aliquo loco. ff.
 de leg. & secun. con. l. de quibus, in fi. C. qua sit lon. consue. l.
 ij. & ibi no. ff. com. prad. l. uend. s. si constat. iure uero canoni-
 co ita demū prauidet consuetudo iuri cōmuni, si ratio-
 nabilis, & legitima, praescripta est, ut e. x. de consul. c. fi. Illud aut
 non omitto, quia leges sumunt consuetudinē, quae attendit
 circa factū, & processum iudi. & etiā quae attendit circa gesta
 cōmuniter hominum alicuius ciuitatis, castri uel terrae. Sed
 Canonistae sumunt cōsuetudinē, quae attendit circa priuatū
 ius aliquorū, & ita loquitur dicta decretalis, de causa posses-
 sio. & proprietate. c. cū ecclesia, quae quidē consuetudo de iure
 180 ciuili appellat praescriptio. Itē nota t alia differentia, de iure
 canonico locus sit religiosus, uel res autoritate Pontifi-
 cis, de religiosis domibus, ad hoc, sed iure ciuili sit religio-
 sus ex eo qd mortuus inferus, uel cum inde extraheret, uel e-
 rit cum ab hostibus capis, desinit esse religiosus. ff. de relig.
 181 l. cum in diuersis. & l. loca. Alia est t differentia, iure canonico
 co homines sunt sepeliendi potius in ecclesia qd alibi, quia eo-
 rum proximi quoties ad eadē loca sacra ueniunt, & eorū se-
 pulchra inspicunt, recordant de eis, & pro eis domino pre-
 ces fundunt, xij. q. ij. sed non deprimunt. Secunda ratio est,
 quia specialiter cōmēdat patrocinijs illorū sanctorū, in quo-
 rum honore dedicata ecclesia illa, ut eadē q. non estimemus
 ad sine. Tertia est ratio, quia minus ibi uexant dāmonijs,
 unde in coemeterijs uidet esse requies defunctorū, xxxij. q. ij.
 auct. sed lex praecipit ne corpora in ciuitate sepellantur, ne
 ciuitas corrupta fiat forore. C. de relig. l. monumentorū. Item
 182 no. aliam t differentia, fm leges in usucapione requirit bo-

na fides tantū ab initio. C. de usucap. trāsfor. l. unica. s. hoc
 tantū modo de iure canonico. cōtinuō exigitur bona fides,
 183 xvj. quaest. iij. s. potest. Item t secundum leges in longis-
 ma praescriptione non requiritur bona fides, nec iustus ti-
 tulus. C. de an. except. l. j. secundum canon. praescribens
 debet habere bonā fidem, aliās praescriptio non procedit,
 e. x. de praescrip. capitulo uigilati. xxxij. q. ij. si uirgo. Et ad-
 uertendū est qd fm canon. non requiritur titulus in longis-
 ma praescriptione, e. x. de praescrip. ca. si diligenti. & ibi no. &
 hoc habes plenē, xvj. q. iij. c. in summa. Est & alia differentia
 184 circa idē, fm t leges interrupta praescriptione per litis
 cōtestationē potest postea praescribere possidēs. C. de praes-
 scrip. xxx. an. l. si. sed fm can. non potest postea praescribere
 possidens, cū praesumatur habere malā fidē, & de suo iur-
 re titubare. C. de acq. poss. l. nemo, unde non praescribet ad
 mille annos, ut e. x. de praescrip. quoniam. & no. hoc, xvj. q. iij.
 185 per singulas. Alia potest t differentia notari, iure ciuili nul-
 la poena debet excedere quadruplū. In str. de act. s. omnes.
 Iure uero can. aliter inuenitur iustitia suadente, xvij. q. iij. c.
 quilibet. & xij. q. ij. cū deuotissimam, & hac de istis di-
 cta sufficient.

ADDITIO.

4 Mariti. Vide late Abb. consil. j. lib. j. uide Bar. in l. nihil. & ibi scripti in ad-
 di. plenissime. ff. sol. mat. Thom.

BARTOLI TRACTATUS
 XXIII. DE GVELPHIS,
 & Gebellinis.

- Guelphi, & Gebellini originem sumpserunt tē pore Federici Barbarossa.
 Guelphi zelatores fidei, os loquens & confidentes in orationibus inter-
 pretatur, & sequentes ecclesiam.
 Gebellinus in fortitudine cōfides interpretatur, & existēs cōtra ecclesiam.
- Guelphus hodie dicitur, qui affectat statum illius factionis quae in aliquo
 loco appellatur Guelpha, non habito respectu ad ecclesiam. Gebelli-
 nus affectans statum illorum qui appellantur Gebellini, non habito
 respectu ad imperatorem.
- Quis non potest esse in uno loco Guelphus, & in alio Gebellinus accipiē
 do Guelphum, & Gebellinum proprie primo modo.
- Guelphus quod hodie quis esse possit in uno loco, & in alio Gebellinus.
- Quis uno respectu potest esse Guelphus, & alio Gebellinus.
- Partialitas Guelpha, uel Gebellina, quae tenet ad propriam utilitatem, et
 non ad bonum publicum est illicita.
- Partialitas Guelpha, uel Gebellina, tendens principaliter ad bonum publi-
 cum, ut ciuitas recte gubernetur, est licita.
- Partialitas quae uult deponere alium de regimine, est illicita, si regimens
 erat bonum, secus si tyrannicum & malum.
- Qui conatur deponere tyrannum, etiam si peruenit ad actum, non tene-
 tur poena de seditionis, si hoc agit ad utilitatem publicam.
- Honestum uirum non decet esse factionis Guelphae, uel Gebellinae, nisi ex
 magna causa.
- Guelphum esse, uel Gebellinum, qualiter probetur.
- Euntes in exercitum de mandato regentium ciuitatem, non dicuntur esse
 factionis regentium.
- Filius praesumitur esse illius factionis, cuius erat pater.
- Statutum Pisarum qd nullus Guelphus ad aliquod officium admittatur,
 intelligitur de eo qui esset factionis Guelphae in ciuitate, Pisarum.
 Statutum in dubio intelligitur de his quae sunt in territorio statuantis.
- Ciuis Pisarum qui adheret ciuitati insidiantī ciuitati Pisarum dicitur
 Guelphus.
- Ciuis Pisarum qui gerit officium in ciuitate Perusij quae Guelpha est, no
 tamen dicitur Guelphus in ciuitate Pisarum.
- Ciuitatē aliquā esse factionis Guelphae uel Gebellinae qualiter probetur.
- Aliquem mutasse factionem qualiter probetur.

STA Cum circa literalem expositionem scri-
 psissem, & super hanc tertiam patem Tyberis
 meus animus ferretur, reperi me intra cen-
 tesimum lapidem ab urbe Romana prope ci-
 uitatē Tudertī, nam ibi qd uidi qd ea quae litera-
 l. l. liter

ADDITIO.

- 1 Guelphis. Adde q. iste est tractatus Bar. de quo vide Eald. in l. j. C. ad l. ul. m. a. d. & in l. filium. C. de suis. & leg. & Mart. Lau. in suo tract. de prim. cipit. in §. cluij. ubi uideat. & adde q. parit Guelphie & Gibelline nulla est maiestas. & ideo inter ipsos non committitur crimen lese maiest. uide ad. Bar. Soc. consi. xxij. incip. sequendo. in ij. col. Thom.
- 2 Barbarossa. Dicit Georg. Meru. in lib. iij. antiquitatis uiccomitum. q. non a Federico Barbarossa. sed a Federico iunioris nomen & origo maledictio rum Gebellinorum & Guelphorum cepta fuerunt. Thom.
- 3 Statuentis. Nota per Bar. hic q. statuta in dub. debent intelligi de his que fiunt & respectum territorium statuentium. uide Barb. in tract. de reprae. sal. in iij. q. j. q. prim. & Bal. in l. j. C. ne fil. pro pa. Sal. in l. filium. C. eod. tit. & Bal. in l. si qua. ff. qui sunt sui uel alii. u. Thom.

BARTOLI TRACTATUS XXIII. DE REGIMINE CIVITATIS.

QVIA Est hac ultima pars Tyberis, & sic in urbe Romana, quae caput est mundi, ideo circa modum regendi ciuitatem aliqua uideamus, & hac inspectio circa duo est. Primo in modo regendi quo ad leges, & hoc uel ex iure scripto, uel ex non scripto, ut in l. i. de rer. diuis. §. cōstitat, quod non profecto, quia in uarijs locis hoc uar. e traditū est. Secundo in modo regendi quo ad personas regentū, & circa hoc est aequaliter examinandum. Primo uideamus, quomodo modis ciuitas regitur, & quis sit melior modus, quis deterior. Tertio circa praedicta aliqua quoudiana dubia uideamus. Bar. legum doct.

- 1 Primum regimen quod fuit in urbe Romana regibus expulsi, fuit ad populū, quod Aristoteles nominat politicum. Democratia dicitur regimen regentium ad sui commodum ad oppositum diuitem, uel alicuius gentis.
- 2 Secundus modus regendi in urbe Romana fuit per senatores, & talis modus est bonus si tendit ad commune bonum, quod Aristoteles appellat nomen maiorem.
- 3 Oligarchia per Aristotelem dicitur regimen paucorum diuitem non tendentium ad commune bonum.
- 4 Tertius modus regendi fuit per unum, si in communem & bonum finem tendit, uocatur dominus, si in malum: & ad proprium commodum dicitur tyrannus.
- 5 Sex modi regendi habentur, tres boni & tres mali.
- 6 Septimus modus regendi est in ciuitate Romana nunc, & dicitur regimē monstruosum, & nu. 23.
- 7 Ad iustitiam peruenit inuestigare quis modus regendi sit melior.
- 8 Tres modi regendi boni.
- 9 Monarchia, id est, gubernatio unius Regis, est optimus modus regendi.
- 10 Trium requiruntur in quolibet regente, scilicet perfecta ratio, recta intentio, & perfecta stabilitas.
- 11 Omne regimen unius non dicitur regimen Regis.
- 12 Regi per reges an bonum sit. & nu. 12.
- 13 Rex a subditis quid exigere possit.
- 14 Id quod uenire potest, consideratur quando illud de quo agitur ad hoc naturaliter, & uersimiliter tendit.
- 15 Triplex diuisio populorum, quia quaedam ciuitas magna, quaedam maior, quaedam maxima.
- 16 Ciuitas magna in primo gradu magnitudinis melius requiritur ad populū quam q. regatur per paucos diuites, uel per unum solum.
- 17 Ciuitas Senarū, octuaginta annis recta fuit per nobiles diuites, & tale regimen tempore regis Caroli quarti, fuit expulsum per populares.
- 18 Regimen ad populū magis Dei quam hominum dicitur. Carolus quartus approbavit regimen ad populū.
- 19 Magnates, & uilissimi excluduntur a regimine ad populū.
- 20 Ciuitas maior secundum gradū magnitudinis melius gubernatur per paucos diuites, & bonos, quam per populū, nec per unum. Ciuitas Venetiarum, & ciuitas Florentiae ponuntur in numero ciuitatum maiorum, & reguntur per paucos diuites.
- 21 Ciuitas quae est consueta regi certo modo, illo regi debet.
- 22 Ciuitas maxima, seu populū maximus, melius regitur per unum regem.
- 23 Regimen, quod fit per electionem, magis diuitem est, quam illud quod fit per successionem.

- 24 Periculosum est habere regem alterius nationis. Omnes Christiani dicuntur fratres.
- 25 Imperium Romanū postquam fuit ab Italicis separatū, semper decreuit.
- 26 Populi parui per se nullo modo regi possunt, nisi alteri submittantur, nec alteri adhaereant.
- 27 Tyrannus est pessimus omnium modorum regendi.
- 28 Regimen plurium malorum hominum non est ita malum sicut regimen unius tyranni, & quomodo hoc intelligatur.
- 29 Regimen plurium malorum non diu durat, & de facili deducitur ad tyrannidam unius.

IN PRIMO Quot modis regitur ciuitas, ex legibus nostris colligunt tres modi regendi boni, & tres eis contrarij. Aliquos modos apertius declarat Arist. iij. Politicorū, ubi eos modos suis nominibus nominat: nos uero & de illis nominibus mentio facimus, & nomina fm praefens tepus congruentius inferimus. In urbe quidem Romana expulsi regibus tres modi fuit ut regendi.

1 Primus est per populū, ut ff. de orig. iur. l. ij. §. ex actis. usq. ad §. deinde quia difficile, & istud regimen uocat Arist. polytarchia, seu politia, nos aut uocamus regimē ad populū, & hoc qm regimen tale bonū est, cū per regentes cōsiderat bonū cōmune principaliter omnium fm statū suū, sed si illa multitudo regentiū intendat ad suū cōmodū, & ad oppositionē diuitem, uel alicuius gentis, tunc est regimē malū, & Graeco nomine uocat Arist. Democratia. nos aut appellamus populū peruersum, & istos duos regendi modos habemus ff. de mun. lib. & honor. l. ij. §. praes. provinciae, ubi qm honores, & munera aequaliter diuidunt, fm debitos gradus, dicit regimē debitū, bonū qm inaequaliter, quia aliqui grauant, alij qui alleuiant, dicit regimē malū, per quod Resp. destruit.

2 Secundus est regendi modus in urbe Romana fuit per Senatores, & sic per paucos diuites bonos, & prudentes, ut d. §. deinde, quia difficile, & tūc si illi pauci tendūt ad cōmune bonū, principatus est bonus, & per Arist. appellat regimen maiorem, nomen aut magis cōmune est quod prius dixi, s. principatus, uel regimen honorū. Et si illi pauci nō tendūt ad bonū cōmune, sed qui diuites, uel potentiores opprimēt alios intendentes ad propriū lucrū, tūc regimen est malū, & uocat per Arist. Oligarchia quod id est quod principatus diuitem, uel regimen malorū: quomodo nomen satis cōmune est, de quo habemus ff. de off. praesid. l. illicitas. §. ne potentiores. Tertius est regendi modus per unū, de quo ff. de orig. iur. l. j. §. notissimē, & istud fm Aristotelē appellat regnum, nos uero si iste est dñs uniuersalis, appellamus Imperiū, ut d. §. notissimē, si uero particularis, alij appellat regnum, aliquando ducatus, marchia, uel comitatus, ut x. col. de prohib. feud. alic. per Federicū. l. Imperialē. §. praeterea, ducatus uero cōmuni nomine appellamus regimē dñi naturalis, & hoc si dicitur dñs in cōmune & bonū finē tendit. Si uero tendit in malū finē, & in propriū cōmodū fm Arist. appellatur Tyrannus, & licet etiā fm leges & mores appellat, ut de sacrosanc. eccl. l. decernimus. & l. omni nouatione. & ibi no. ff. ex quib. cau. in pos. ea. l. Fulcinius. §. quid sit latitare. Habemus t ergo sex modos regendi, tres bonos, & tres malos, & unū quilibet suis proprijs nominib. appellat: uerū tamen omne regnū malū potest cōi nomine appellari tyrannid. s. tyrannid. populi, tyrannid. aliquorū, & tyrannid. unius. Est septimus modus est regiminis, qui est in ciuitate Romana nunc pessimus, ibi sunt multi tyranni per diuersas regiones adeo fortiter, q. unus cōtra aliū nō praualet. Est em regimē cōmune totius ciuitatis adeo debile, q. cōtra nullū ipso tyrannorū potest, nec cōtra aliq. adhaerentē ipsi tyrannid. nisi quatenus ipsi pauuntur, quod regimē Arist. non posuit, & meritō, est em tē monstruosus: quid enim si quis uideret unū corpus habens unū caput cōmune debile, & multa alia capita cōmunita fortiora illo & inuicē sibi aduersaturae. Cerēt monstrum esset. Appellatur ergo hoc regimē monstruosum. Hoc enim diuina permissione factū est, ut ostendat q. omnis gloria mūdi caduca est, Ciuitas enim. Romana caput morum, caput

caput politiarum ad tantam monstruositatem circa sui regimē uenit, qd uerius dici potest, q. nō regimē nec regimē nis formam habet. arg. ff. de sta. ho. l. nō sunt liberi. & est expressum de off. ord. c. quoniam in plerisq. Bar.

SECUNDO uidentur est, quis sit melior modus regē di. Hae inuestigatio necessaria est iuristis, quoniam domini uniuersales dū de reformatione ciuitatis tractāt, uel iustitias consulunt, uel eis cōmittunt, uel cū ipsi assident apud eos de regimine ciuitatis, querela proponit. quis sit ergo melior regendi modus, inuestigandū est quod tractat Arist. iij. Polit. sed clarius tractat Egidius Romanus de ordine Eremitarum S. August. in lib. quē fecit de Regimine Principū, q. fuit magnus philosophus, & in Theologia magister. Itaq. opinio quā ponat & eius rationes uerbis suis uel Aristotelis nō uat, illa enim iuristis quibus loquor, non saperēt: uat aut rationibus suis, & ipsas per iura probabo, postea quid mihi uideat, describā. Dicit ergo ille Egidius, q. tres sunt modi regendi boni, de quibus supra dictū est. Primus est modus regendae multitudinis seu ad populū, hic bonus est si ad diuitem finē tendat. Secundus regendi modus est melior, scilicet regimē paucorū. Tertius regēdi modus est optimus, scilicet Monarchia siue gubernatio unius Regis, istud f. q. regimen unius sit optimus principatus, a probat quatuor rationib. ex quibus cōcludit alia duo, & primō sic Pax, & unio ciuim debet esse finalis intentio regentis, ut ff. de off. praesid. l. congruit. in prin. & in auth. de mand. prin. §. deinde conueniens. col. ij. Sed hac pax & unitas magis potest effici & obseruari si regat per unū q. per plures. ergo melius est regi per unū. Hoc probat sic. In principatu plurimū non potest esse pax nisi quatenus illi plures sunt unū per uoluntatē: quod patet, q. si discordant, impeditur eorū actio per concursum, ut l. con. silio. §. si ff. de cura. furio. & de seru. rust. praedio. l. itinere. cum si. & ex hoc arguit sic, Propter quod unumquodq. tale, & illud magis. C. de sacrosanc. eccl. auth. multo magis. & ff. de iur. iur. l. quanto magis. Sed regimen plurimū est bonū propter utilitatē, ergo multo magis est melius regimen ipsius unitatis q. quod fit per unū. Secundō probat, quia ex hoc ipsa ciuitas & res publica redditur potentior, quod sic probat, Virus quando magis est unita, iāto fortior est q. sit in plures diuisa. in auth. de cōsan. & ure. fra. §. quia igit. col. vj. Si igit tota ciuitas potentia cōgregat in unū, est efficacior, & per illā princeps propter maiorē potentia melius poterit gubernari. Tertio, ars seu artificia tanto est melius, quāto magis imitatur naturā, ut l. si pater. in f. cū l. seq. ff. de adop. sed tota ciuitas est una persona, & unus homo artificialis, & imaginatus, ut ff. de iud. l. proponebat, & de fidei. l. mortuo. sed in homine naturali uidemus unū caput, & multa mēbra, ergo ciuitas si sic regat, melius regitur: quia magis imitatur naturā. Ad idem ex. de off. ord. c. qm in plerisq. & hoc uideat determinatū vj. q. j. c. in apibus. ubi apes, & multa quae carēt ratione, sibi regem unū cōstituit. Quarto dicit ipse hoc cōstare ex experimento, qm dicit se uidere provincias nō existentes sub uno rege esse in penuria nō gaudere pace, & molestari dissentionibus & uerbis. Existēs uero econtra, guerras nesciūt, pace latent, abundantia florēt. Ex quib. concludit q. bonū est regimen populi, siue multitudinis, & qui ad unū finē tendūt, sed regimen paucorū est melius, quia habet de unitate. Monarchia uero seu unius regis regimen est optimū eo quod ubi perfectissimē unitas reperit. Sed contra praedicta idē Egidius facit aliquas rationes, quas sumit ex dictis Arist. & eis nitit responderē, ipsas itaq. referam probando per iura. Ad quae probanda, t. praemio q. in quolibet bene regente tria requirunt. Primō, perfecta ratio ad discernendū, ut sciatur sum ab iniusto, licitū ab illicito separare. ut ff. de iusti. & iur. l. j. Secundō debet habere rectā intentionē. Tertio debet habere perfectā stabilitatē, & ista ex diffinitione iustitiae, dū dicitur q. est constans & perpetua uoluntas ius suū unicuiq. tribuens, ut ff. de iusti. & iur. l. iustitia. Ex his tribus sunt tria argumenta contra praedicta. Primō sic, Quāto sunt plures, tanto plura uidēt: & in eis perspicatur est ratio ad discernendū q. in uno, ut C. qui test. facere. p. l. hac cōsultissima. in f. et. Bar. de regi. ciuit.

go hoc respectu melius est regi per plures. Secūdo sic. Recta intentio regētis tūc est, qm cōsiderat bonū publicū magis q. propriū. C. de cad. tol. l. j. §. pe. sed si multitudo dominat polito q. intendat bonū propriū, nihilominus tū non recedunt per hoc à cōmuni bono, q. si unus regnaret, & propriū incōmodū intendere, ergo melius est regi per plures. Tertio regens debet habere perfectā stabilitatē, ut pro aliquo nō corumpat, quia uoluntas debet esse constans, & perpetua, ut d. l. iustitia. Sed multitudo difficiliter nascit, & difficiliter corrūpitur q. unus, ut l. hac cōsultissima, in f. arg. C. de test. l. iustitia. ergo melius est regi per plures. Ad quae responsum dicit q. unus rex uel princeps debet secū habere multos consiliarios, & ualentes uiros, & ideo uidebit tanq. multi, nec de leui poterit corrūpi, nisi totū cōsiliū corrumpat. Sed si dicitus rex sequeret caput propriū, iam nō esset rex, sed tyrannus, talē ergo dominari nō esset bonū, ita dicit ipse. Ista dicta nō puro simpliciter intelligenda, ideo more iuristarū loquēdo pro praedictorū declaratione praemio t. q. nō omne regimen ipsius unius dicit regimen regis. Nā quando q. est unus qui regit, & tūc est iudex, ut praesides provinciarū, & praesides, ut titulis de off. praesid. & de off. procon. & leg. sunt Potestates & rectores ciuitatū, ut C. de sen. ex breuic. rel. f. & ibi no. & C. de defen. ciu. & in auth. eo. per totū. Isti enim habent iudicare fm leges, & tenēt statū regū, s. cōpetentia minima stris, nec ad eos cōpetūt regalia, sed ad ciuitates quas regunt, uel ad alij superiorē, uel fisci, ut C. de modo mul. l. multa rum. & C. ubi causa. l. j. & ff. de iur. fisci. l. j. & per istos iud. ces Deus rexit populū Iudaorū per multa tēpora, ut habemus per totū & lib. iudicū. Quādoq. unus regit ciuitatē, uel puuiciā, qui facit leges prout uult, omnia ad eū pertinet, & istud dicit regimen regis. Quod t. aut sit istius regni ius, uideamus, ut sic cognoscamus, an sit bonū regi per reges, de hoc sic ait dñs per Samuele prophetā j. Regū, viij. c. Hoc erit ius regis q. imperaturus est uobis, filios uestrōs tollet, & ponet in curribus suis, faciet sibi equites, & praecursores quadrigarum suarū, & cōstituet sibi tribunos, & centuriones, & aratores agrorū suorū, & meliores segetū, & sabros armorū, & curreu suorū, filiasq. uestras faciet sibi unguentarias, & forcatias, & panificas, agros quoq. uestrōs & uineas, & oliuetas opemua tollet, & dabit seruis suis, sed & segetes uestras, & uinearū reditus decimabit, ut det eunuchis, & famulis suis. sed uos etiam uestrōs & ancillas, & iuuenes optimos, & laetiosos auferet, & ponet in opere suo: greges quoq. uestrōs addecimabit: uos quoq. eritis ei serui, & c. Ecce uerba Dei, fm hoc uideat pessimū regi per reges, q. tot mala inferūt subditis: & quod peius est, cō redigūt in seruitutē, quae morti similis est, ut l. seruitutis. ff. de reg. iur. Sed per sanctos doctores exponūt iur. dicta uerba, q. nō debet intelligi omnia praedicta esse licita regi, sed solū ea quae s. ponunt, ut graua tūc ea fecit rex cū cepit esse tyrannus, quod de facili fit, & sic quia eis futurū erat, ideo sic praedixit praedicta uerba, cū dicit, hoc erit ius regis q. imperaturus est uobis, quae dicit, hoc nō licet omni regi, sed illi q. imperaturus est uobis. hoc ius sibi usurpabit, displicebat enim dño q. regē fecerat, ut eo. c. dicit. Et hoc esse uerū apparet ex eo qd legit Deuter. xvij. c. ubi quid bonus & rectus rex facere debet. euidēter docet. Ait em dñs de rege futuro, hac uerba sunt, uidelicet, Cūq. fuerit constitutus, nō multiplicabit sibi equos, nec reducet populū i. Aegyptū equitatus numero subleuatus, praetertim, cū dñs praecipiat nobis, ut nequaquam amplius per eandē uia reuertamini, nō habebit uxores plurimas quae illiciant animū eius, neq. auri & argenti immēsa pondera. postquā aut federit in solio regni sui, describet sibi Deut. huius in uolumine, accipies exemplā a facie dotib. Leuitibus, & habebit secū, legetq. illud omnibus dieb. uita sua, ut discat timere dñm Deū suū, & cū stodire pba, & caeremonias eius quae p leges praecipit sunt: nec eleuet cor eius in superbiā super fratres suos, neq. declinet in partē dextrā, uel sinistrā. & lōgo tēpore reget ipse, & filius eius super ista. hac sunt uerba Dei quae aequaliter ex cūtiamus. Ait em, Cū fuerit cōstitutus, ex hoc innuit q. debet quis ab alio rex cōstitui, nō ipse sua auctoritate sibi regnū m

assumere. tunc enim non esset rex, sed tyrannus, ut dicitur deinde aut. Non multiplicabit sibi equos, quasi dixerit, aufugiat pompam, seu unam gloriam. Unde non multiplicabit sibi equos. est enim multiplicare, ultra quam expediat sibi habere, nec rediret populum in Aegyptum, &c. Hac verba possunt intelligi ad iteram, ut accedat, quod nunquam ire debet rex ludaeorum ad occupandum terram Aegypti. Potest etiam intelligi allegoricè, quod non reducat rex populum in feruitate, qua feruitus significat per Aegyptum, ubi populus in captiuitate tenebatur. Prohibet ergo per hac uerba populum grauare oneribus personalibus, quae quae sunt species seruitutis. Non habebit uxores plurimas. Super praeprohibuit unam gloriam, hic prohibet in rege luxuriam, illa enim separatur animam regis a uero iudicio non solum erga homines, sed et erga Deum, ut accidit in Salomone qui effectus est idololatra, ut legitur in Reg. c. xj. Necq; argenti, & auri immensa pondera. Hic prohibet auaritiam, sicut enim propter pompam nimis expendit, & propter hoc populus aggrauatur propter auaritiam nimis a populo extorquet. Postquam autem dicitur prohibuit aliqua fieri, hic aliqua fieri mandat. Describit sibi Deuter. legis huius similitudinem. interpretat secundam legem, & figura Euangelicam legis. Debet ergo rex esse fidelis, & catholicus, & hoc praecipit lex. C. de episc. aud. auth. statuimus. Accipiens exemplar a sacerdotibus Leuiticis tribus, per illos sacerdotes figuratur sancta mater ecclesia, a qua exemplar Christiana legis omnis rex debet assumere. Nec eleuet cor eius in superbia. hic redit ut aliqua alia prohibeat, superbia cordis, quae omnium uitiorum est radix. Super fratres suos. Apparet ergo quod subdit non sunt serui regis, sed fratres, & sic quod in praeced. autoritate dicitur est, non de uero rege, sed tyranno intellexit. Nec declinet in partem dextram, uel sinistram, quod rectum sit iudicium, non amore, uel odio, quod dicitur sit iustus, debet ergo bonus rex esse fidelis, & Christianus iustus, non pomposus, nec subditorum grauator, non luxuriosus, non auarus, nec superbus. Alia autem debet facere rex quae ponuntur. xx. ij. q. v. c. regum est. & c. rex debet. Sed ea quae ibi ponuntur, ad praedicta adaptantur. sed licet ibi ponatur quod facere debeat, & qualis in se debeat esse, non tamen ibi ponitur quod a subditis possit exigere. Resp. quod expensas maiest. regiae congruetes facere debeat, hoc habemus expressum x. col. quae sunt regalia, c. ubi dicitur quod ad regem pertinent omnia tributa, uel etiam regalia, & census publici, quae ibi specialiter nominantur, & quod ad regem etiam pertinet ex causa necessaria ponere collatas, ut ibi dicitur, & etiam iure Digestorum probatur, quod reges habeant omnem potestatem, ut ff. de orig. iur. l. ij. §. in initio. Viso ergo quod sit ius regis, redeamus ad quod an expediat ciuitati, uel populo regi per regem prouidetur bonus est habes dictas conditiones, optimi regimē est regnum regis per rationes s. factas. Et ita intelligo dicitur Arist. & Egidij. Si uero consideramus illud quod euenire potest, quia rex quod uerit in tyrannum ipse uel descendens ab eo, tunc dico quod considerare debemus quod euenit re potest, quod illud, de quo agitur, ad hoc naturaliter & uniuersaliter tendit, ut ff. loca. l. si quis domum. §. j. de dam. infec. l. si quis bona. §. cum inter alias non debet considerari, quia casum aduersum quod fortis, &c. ut l. inter stipulante. §. facta. ff. de uerb. obl.

15 Hoc praemissio facio triplicem diuisionem ciuitatum seu populorum, nam aliqua est ciuitas seu gens magna in primo gradu magnitudinis. Quaedam est ciuitas seu gens maior, & sic in secundo gradu magnitudinis. Quaedam est ciuitas seu gens maxima, & sic in tertio gradu magnitudinis. Si loquamur de gente seu populo magno in primo gradu, tunc dico quod non expedit illi regi per regem. Primo hoc probatur per textum, quia cum ciuitas Romana erat in primo gradu magnitudinis, expulit reges qui conuersi erant in tyrannidem, de origine iuris. §. exactis. & §. in initio. & hoc probatur per rationem, de natura regum est esse magnificos in faciendo magnas expensas, ut in a. de immen. do. & per Arist. in lib. Ethicorum: sed reditus regales unius populi magni, in primo gradu magnitudinis non sufficeret ad expensas regales, ideo oportet quod extorqueret a subditis, & efficerent tyranni. Status ergo talis regis uerisimiliter tendit ad tyrannidem, ergo non est bonum regimen, in respectu eo quod uerisimiliter euenire potest. Et haec est ratio quare Deo displicuit quod populus regem petijt, Regum. viij. c. nec expedit tali po-

pulo regi per paucos, ut per diuites ciuitatis, nam contingit in ciuitate esse diuites, in paruo numero contingit alterum de diuitibus, quia aut multitudo populi de illorum paucorum regimine indignabitur quantumcumque bene regat, ut fuit in ciuitate Senarum. Fuit enim annis fere lxxx. quidam ordo hominum diuitum regnum ciuitatis bene & prudenter, in quia populi multitudo indignabatur, oportebat eos praesumere cum magna fortuna militari. Qui ordo depositus est in aduentu Caroli in illis. Illustrius: in Roman. Imper. tunc regnantis. Ipse principis factum conprobat, quod talis regendi modus in talibus ciuitatibus non est bonus. Aliud inconueniens potest sequi, quia illa pauca, ut naturaliter euenit, poterunt inter se diuidi, lex quo in ciuitatibus conuertunt rumores, seditiones, incendia, & ciuilia praedia, ut sepe uidemus in ciuitate Pifarum, expedit autem huic populo qui est in primo gradu magnitudinis regi per multitudinem, quod uocat regimen ad populum. ff. de ori. iur. l. ij. §. exactis, usque ad §. quia difficile, & quod in regimine sit bonum, apparet, quia illo tempore multum urbs Romana augmentata est, ut patet ea. l. §. seq. & seq. hoc etiam apparet ex dicta auctoritate lib. Regum. u. 17. det enim magis regimē Dei quam hominum. hoc etiam experimur in ciuitate Perusina, quae isto iure reperit in pace, & unitate creuit. Hic reges, reges eam semel uices suas a nullo se custodiunt, sed ipsi custodiunt ab hominibus, & sapē uisam esse per consilium hominum communium deliberari, quaedam quae a sapientibus, & prudentibus malefacta uel sunt, euentus uero manifesta ut esse prudentissima facta hoc tamen ideo est, quia magis Dei quam hominum regimen est. hunc regendi modum dicitur illustrius Imperator, cum apud eum essem, maximè commendauit. Istud itaque regimen appellamus, regimē ad populum, seu regimen multitudinis, ut dicitur est. Istud autem regimē est sic dicitur, quod iurisdictio est apud populum, seu multitudinem, non autem quod tota multitudo simul aucta regat, sed regimen aliquibus per tempus committit semel uices, & semel circuli, ut §. exactis, & in cor. 19. po. de defen. ciuit. §. interim. Quod autem dico per multitudinem, intelligo exceptis uel similibus, ut C. de digni. l. ne quis. l. xij. licet ab isto regimine possunt excludi aliqui magnates, qui sunt ita potentes quod alios opprimerent, ut ff. de off. pra. l. illi. c. ubi §. ne potentiores, & ita obseruari uideamus. Sed in d. ciuitatibus, si honores, & munera semel gradus debitoris distribuantur, bonum est regimen, & ad superiorem spectat reformatio, ut ff. de mune. & hono. l. iij. §. praef. prouincia. Secundo est tamen uendendum de gente, seu populo maiori, & in secundo gradu magnitudinis, tunc istis non expedit regi per unum regem, per rationes s. dictas, nec expedit regi per multitudinem, est enim ualde difficile, & periculosum, tanta multitudinē congregari. Sed istis expedit regi per paucos, hoc est per diuites, & bonos homines illius ciuitatis. Ita probatur expressè ff. de orig. iur. l. ij. §. deinde, quia difficile, ubi aucta ciuitate Romana facta sunt senatores, & cetera data est omnis potestas. Sic enim regit ciuitas Venetiarum, & ciuitas Florentinae. Haec enim pono in numero ciuitatum maiorum. In his enim cessant suspensiones praedictae. Nam licet dicant regi per paucos, dico quod pauci sunt respectu multitudinis ciuitatum, sed sunt multi, respectu ad aliam ciuitatem. & ideo quia sunt multi, per illos regi multitudo non de dignatur. licet quia multi sunt, non possunt de facili inter se diuidi, quin multi remaneant medijs, qui statim ciuitatis sustentant. & est istud modo regendi per paucos, quod ciuitas augmentanda est in secundo gradu multitudinis, ponit gl. in d. §. interim. in

21 a. de defen. ciuit. tamen praedicta uera, nisi de antiquo regendi modo ciuitatis aliquid appareat. Potest enim esse quod una gens, uel populus ita assuefacti sunt certo modo regendi, quod eis quasi in natura conuersum est, & aliter uiuere nesciunt. tunc antiquus modus regiminis seruandus est, ut ff. de mun. & hono. l. ij. §. j. & l. iij. §. praef. & l. hono. §. de honoribus. tamen Tertio uidendum est de gente, uel populo, maximè qui est in tertio gradu magnitudinis. hoc autem fieri potest contingere in ciuitate una per se, sed si esset ciuitas quae multum alijs ciuitatibus, & prouincijs dominaret, huic genti bonum est regi per unum. Hoc probatur ff. de orig. iur. l. ij. §. nouissimo, ubi aucto multum imperio Romano, & captis multis prouincijs, deuentum fuit ad unum, sed ad principem. Hoc etiam probatur oēs rationes s. factae per d. cum frater Egidij,

gidij, hic cessant rationes factae in oppositum. In tanta enim multitudine de necessitate sunt multi boni, per quos oportebit se regem consulere, & in iustitia uia se ponere, & sic de facto conueniunt ut demus quod ratio melius gens uel populus regat, quam non sibi maiori rege regat. Et de hoc habemus auctoritatem sanctae scripturae, ut Deuter. xvij. c. ubi dicitur sic ait, Cumque ingressus fueris terram quam dominus deus dabit tibi, & possederis eam, habitauerisque in illa, & dixeris, conuersum super me regem, sicut habent oēs per circuitum nationes, cum constitutes quem dominus deus tuus elegeris, de numero fratrum tuorum, non poteris alterius gentis hominem regem facere, qui non sit frater tuus. uerba Domini sunt. Ex eo quod dicit, Cum ingressus fueris, & possederis, & habitaueris, & c. in unum quod parua gens habitata est regem. Sed magna quae est in magno statu, & multis dominata, sicut dicitur est supra. Ex eo quod dicit, Deus tuus elegerit, quod omnis rex aut mediare, aut immediate a Deo eligit, uel ab electoribus inspiciente Deo. Cor enim eligenti in manu Dei est, ubi uoluerit inclinabit illud, ut dicitur de rege. C. de summa tri. epistola, inter claras. Et ex hoc nota quod regimen, quod est per electionem, est magis diuinum, quam illud quod est per successione. Ideo in rebus ecclesiasticis successio omnino detestatur, eadem fil. presby. c. ex transmissa, & c. ad extirpandas, & ideo electio principis, qui est rex uniuersalis, fit per electionem praeterea, & principum, non autem uadit per successione, ut ex. de elect. c. uenerabilis. & de re iudic. ad apostolica. lib. vj. Hoc enim Imperium deus de caelo constituit, ut in a. quod oportet episcopos. in prin. & de iust. cauet in si. §. si. Reges uero particulares sunt magis ex constitutione hominum, ut ff. de iust. & iur. l. ex hoc. tamen ideo ex his permittit quod ualeat per successione, & ita debet intelligi quod dicit Egidius in d. lib. de regim. Et determinat quod melius est regimen ire per successione, debet enim transmitti, sicut cetera omnia bona, & de uniuersali fecus, quia esset contra auctoritatem diuinam, & contra canones. Ex eo uero quod dicit de numero fratrum tuorum, nota quod periculum est habere regem alterius nationis. Sed dices ergo quod per ecclesiam translatus est Imperium Romanum in Germanos, id est, Theutonicos, ut ex. de elect. c. uenerabilis, & cetera Christiani dicunt fratres nostri, & sic non est uentum contra dictam auctoritatem. In hominibus uero Sarracenum, paganum, uel infidelē non posset transferri, & ideo sequitur, Nec poteris alterius gentis regem habere. Et propter hoc necessaria est examinatio eius, quod coronandus est Imperator. Vel exponere illa uerba semel Aug. ut ibidem dicit gl. non poteris, id est, non debebis per regem, cum alterius gentis regnum non ita fideliter conseruatur. Et ideo Imperium Romanorum postquam fuit ab Italicis separatum, semper decreuit in oculis nostris, hoc est ab eis. Dei iudicio occulto factum non est. De populis autem paruis non dico. Illi uero uel alteri ciuitati subsunt, ut ff. ad mun. uel alteri ciuitati, uel regi confederant aliquo foedere, ita quod alterius maiestate uenerant, ut ff. de cl. no dubito, uideamus in ciuitatibus, & castris quae sub protectione ciuitatis huius Perusinae sunt. Sicut enim corpus humanum debile, & paruū non potest per se regi sine auxilio tutoris, & curatoris: ita isti populi paruū per se nullo modo regi possunt, nisi alteri submittant, uel alteri adhaerant, & hoc de tribus regendi modis, qui boni sunt. tamen Quod pro de malis modis regendi, quisquis sit deterior, in hoc oēs philosophi dicunt, quod tyrannus est pessimus principatus, tenet enim ultimū gradū malitiae. licet praedictus Egidius in d. lib. dicit enim ut dicitur est, regimen ideo dicitur bonum, quia per illud maximè tendit ad bonum commune. Sed per tyrannum maximè ab intentione communis bonis recedit, unde tyrannus pessimus principatus, unde si dominentur plures, quia diuites, uel boni credunt, uel si dominentur multitudine, quantumquam illi regentes tendunt ad propriū, & non ad Deo est, & sic est regimen malorum uel populi peruersi: tamen non tantum recedit ab intentione communis boni, quia ex eo quod plures sunt, aliquid sapit de natura communis boni. Sed si unus est tyrannus, etiam recedit a communi bono. Præterea, sicut uirtus unita in bonū, est melior, ita unita in deterius, est deterius. Tyrannus autem est pessimus, hoc autem est ita manifestum quod demonstrauit non est get. hoc autem quod supra dicitur est quod regimen plurimum malorum

rum hominum non est ita malum, sicut regimen unius tyranni, intelligendum est quod plures tendunt ad unum, & non possunt nisi semel. Secus si quilibet per se tyrannidem exerceret, ut unus de altero non curaret, ut s. dixi de regimine monstruoso, quod est nunc in urbe Romana, sicut enim in uno corpore est unus humor corruptus qui praedominatur, & malū est, si tamen omnes humores essent corrupti, sibi in uicē aduersarent, ut permixtum est. Vnde ergo illi ciuitati, quae habet plures tyrannos ad unum non tendentes. tamen aduertendum est quod regimen plurimum malorum, uel regnum populi peruersum non diu durat, sed de facili in tyrannidem unius deducit, hoc enim de facto sapius uidi mus. Hoc etiam permissio diuina est, cum scriptum sit, Qui regnare facit hypocritam propter peccata populi. Job. xxxiij. c. & quia hodie Italia est tota plena tyrannis.

ADDITIONO.

- 1 Principatus. Vide Bal. in a. ubi hoc amplius, in ij. col. C. de fideicom. in uerisimiliem quia dignitas, & in l. ij. §. nouissimo ff. de orig. iur. ubi dicitur quod imperator debet esse unicus, & q. nini multitudine generans confusionem fuit causa Imperatoris creandi, & ibi uide Albe. de Rosa. & in pro. Digesti in §. di scipuli. in ij. col. ubi alleg. plures auctoritates, & uide to. Parisi. in suo lib. de potestate populi, & imperiali. in c. ij. & dantē in suo libello de monarchia, & dicit dominus per Ezechielē xxxvij. c. Seruus meus Dauid rex erit super eos, & pastor erit unus omnium illorum. Thom.
- 2 Valentis. No. q. dicit Bar. hic q. princeps debet habere multos consiliarios sapientes. sequitur Marti. Laud. in suo tract. de principibus. in §. cluif. ubi dicit quod hoc per se debet obseruari princeps sapientissimus illud. Dux mediolani qui habet in consilio prudentissimos doct. et utros expertissimos. Tho.
- 3 Venetiarum. Dicit And. Barb. consil. xlvj. in ij. uol. in cap. scriptum praedictum, in ult. col. q. Venetiarum est regimen bonum secundum dispositionem iuris communis, ex quo est multitudo nobilitatis qui assumuntur ad regimen ipsius ciuitatis exclusis non nobilibus: ut ibi plene per ipsum, & dicit dominus Raymundus senilis doctor excellens in re. l. eum qui uel dicitur in pro. col. ff. de uer. sig. ciuitatem Venetiarum appellari maximam per rationes, ut ibi per ipsum, & uide magistrum Henricum de Arimino, or dicit praedictorum, in summa sua de quatuor uirtutibus cardinalibus, in tract. de iustitia. in c. lxxix. cuius uerba reuoluit tacito auctore Frater Leonardus de Vano in suo quadragesimali de sanctis, in festo S. Marci, q. inter omnes politiarum quae nostris temporibus in populo Christiano fuerunt, politia gentis Venetorum ad hoc regimen, scilicet de principatu misto multum uel dicitur appropinquare, ut ibi per ipsos. Et dicit Bal. in l. decernimus, in ij. col. C. de sac. san. eccl. q. dux Venetiarum iuste dominatur, & dicit sanctus Thomas de Aquino in suo tract. de regimine principum, ad Regem Cyprum. l. iij. c. viij. q. partes insulares Italiae quae semper habuerunt regem, & principes, ut Sicilia, Sardinia, & Corsica, semper habuerunt tyrannos, in partibus autem Ligurie, Etruria, & Flaminiae, quae hodie Lombardiae uocatur, nullum principatum habere potest perpetuum, nisi per uiam tyrannidem, dicit Venetiarum excepto, qui tamen temperatum habet regimen. Et ideo dicebat Ang. post Senecam, in l. j. in si. ff. de ser. ur. praed. & sequitur Mar. Lau. in suo tract. de prin. in §. de j. q. sub iusto dominio uiuere summa libertas est uiuere Venetiarum, dixi plene in meo tract. de uenet. urbis libertate, & eius Imperij dignitate & priuilegijs in priuilegio tertio. Thom. Diplo.

BARTOLI TRACTATUS DE PRAESUMPTIONIBUS.

- 1 Praesumitur contractus simulatus quibusdam certis casibus nisi probetur oppositum.
- 2 Praesumitur ignorantia ubi non constat de scientia.
- 3 Praesumitur aliquem uiuere, nisi probetur de morte.
- 4 Praesumitur quis spontanea uoluntate fecisse, nisi contrarium probetur.
- 5 Praesumitur mulierem petiisse dotem, quando extraneus per soluit, nisi extranei stipulatio probetur.
- 6 Non praesumitur quis habuisse animum occidendi percutiendo alterum, nisi de contrario probetur.
- 7 Praesumitur quis suspectus, qui per inuitum operas suas gerit.
- 8 Praesumitur cum coactione fecisse, qui omnia bona sua profudit, nisi probetur se fecisse uolens.
- 9 Praesumitur mortuo marito uxorem concepisse ex alio, si ultra undecim menses peperit.
- 10 Qui in furore est de praesenti, praesumitur perpetuo furiosus.

- 1 Præsumitur aliquem pactum fuisse de pignore non petendo, si de pecunia non petenda pactus est.
- 2 Præsumitur premissio facta in dubio inter absentes, et non inter presentes.

PRÆSUMITVR Contractus simulatus sine aliqua probatione istis casibus qui sequuntur. Primus, inter patrē, & fil. u. ff. de prob. l. qui testamentū. Secundus inter maritū, & uxorem, ut ff. de do. int. uir. & ux. l. Titia. & l. Quintus Mutius, & l. sponfus. §. circa, & l. iij. §. ff. de contrah. emp. Tertius est ff. de auth. præsta. l. v. §. sanē. Alij duo colliguntur. C. mand. l. per diuersas. & l. ab Anastasio. & uide quæ ibi dicent, & quod dictū est in uxore, idē est in æconomō, habet ex l. tera quā habemus. C. de sp. l. & cle. auth. licentiā. Præsumitur ignorantia, nisi probet scientia. ff. de prob. l. uerius. C. de ep. aud. l. si legib. & C. qui mili. non pos. l. super seruis, & de reg. iur. c. præsumit, & ibi per Dy. præsumit aliquid habere bonā famā. C. qui mili. non pos. l. super his. & C. de præf. lon. temp. l. longi tēporis. & ff. de pub. l. qui cunct. in fi. Præsumitur aliquis uiuere, nisi probet mortuus: ut ff. de do. int. uir. & ux. l. si mors. & C. de capt. l. nec uos. & C. de do. int. uir. & ux. auth. hodie. Præsumitur aliquem esse sanā mentis, nisi probet cōtrariū. C. de codi. l. nec codicillos. Præsumitur quis omni tēpore bonus, qui femel fuit bonus. ff. de rem. l. non omnes. §. à Barbatis, & sic ex præced. uita præsumitur in præfenti, siue in bonū, siue in malū. Præsumitur omni tempore malus, qui femel fuit malus. hoc est in eodē genere mali. ff. de accu. l. sicut. & eidē de suspe. tu. l. iij. §. sicut. Præsumitur spontanea uoluntate factū, nisi probet coactio, seu coacta. ff. quod met. cau. l. ij. Præsumitur indignus officio, nisi ordinatus fuerit inuitus, ut C. de ep. & cle. l. si quenquā. Præsumitur falsarius, qui suspecta scriptura uitur in iudicio, ut ei fidē apponat: ut C. de prob. l. uibemus. Præsumitur q̄ miles non accipiat pecuniā mutuo, nisi in casibus negotijs, ut C. ad Mace. l. fin. & est præsumptio iuris, & de iure contra quā non admittit probatio in cōtrariū. Præsumitur patrē uel matrē uoluisse restituere lucra eis, uel alteri pro eis acquisita, nisi specialiter in alterū transponat, ut C. de secun. nup. au. then. in uen. aut. Præsumitur fratres uoluisse castrensia bona retinere relinquento fratribus bona paganica. ut C. de re. mili. aliās testa. mil. l. j. Præsumitur mulierē stipulatā fuisse dotē sibi reddi, cum extraneus dotē dedit pro ea, nisi extraneus dotē sibi reddi specialiter stipulatus fuerit, ut ff. sol. mat. l. quoties. & C. de rei. ux. o. act. l. unica. §. accidit, præsumitur aliquē possidere, qui sub imagine alterius personæ possidet, quam sup. posuerat. C. de distrac. pig. l. qui sub imagine. Præsumitur quis idoneus, nisi probet cōtrariū, ut ex. de præsump. c. dudū. Præsumitur per naturalē effectū q̄ filius uoluerit in totū patrē liberari, quē uult esse liberatū ab actione tutelæ: ut ff. de lib. leg. l. Aurelius. §. Titius, licet sublata sit hodie illa q̄. Præsumitur donatio ratione proximitatis: ut C. de don. l. censualis. & de c. l. liber captus. Præsumitur cōtra aliquē ex posteriori actū, ut C. de adul. l. si qui adulteri, & ibi est præsumptio uolēta, sicut & contra confessum & conuictū est præsumptio de præfenti ad præteritū. Non præsumitur aliquē habuisse animū occidendi percutiendū alterū nisi probet cōtrariū: ut C. de sic. l. j. quod probat si percutiat cū hasta, cum poterat percutere cum ferro, ut no. gl. in l. j. §. diuus. ff. de sic. & ibi no. Præsumitur aliquē animo iniuriandi dixisse uerba quæ uidentur iniuriosa, nisi probetur cōtrariū. C. de iniur. l. si nō conuictij. Præsumitur aliquē fuisse filiū mariti natū ex uxore in domo mariti, & ex eo in patria potestate existente, & econtrā præsumitur contra filiū si pater uel maritus fuit per decem menses absens, ut ff. de his qui sunt sui, uel alie. tur. l. si filij. Præsumitur suspectus qui operas suas gerit per inuitū. ff. de p. cur. l. quæ omnia. Præsumitur q̄ in potestati non sit facta iniuria, nisi aperte probet, ff. quod me. cau. l. non uerisimile. Præsumitur sententiæ acquirere, qui in multis casibus fecit q̄ sententiā continēt. ff. fam. erc. l. quæ dā. Præsumitur sententiā acquirere, qui dilationē petit ad soluendū: ut ff. de re. iud. l. ad solutionē. Præsumitur agnoscere & approbare iudiciū patris q̄

ab hæredibus aliqua emit, uel conduxit, uel similia fecit, ut de inoff. testa. l. si ut proponas. §. præsumitur filiū agnoscere, & cōprobare patris iudiciū, qui petenti legatū ex testamēto paterno patrociniū præstat: ut ff. de inoff. test. l. si. Præsumitur aliquā esse uxore nisi probet cōtrariū, ut ff. de in. nup. l. in li. bera. Præsumitur quis bonus si natus est de bona progenie, & econtrā. ff. de redhib. l. si seruus comunis. §. qui mancip. Præsumitur uxore habere ex bonis mariti q̄ habet. nisi probet cōtrariū q̄ aliunde habuit, ut C. de do. int. uir. & ux. l. eua. & l. Quinius. Præsumitur q̄ prospicere sibi uelit qui dotē dedit, ut sibi redderet, etiā in nullū casum qui fuit expressus, nisi cōtrariū probet per mullerē. ff. de cōdict. ob cau. l. si extraneus. Præsumitur inuitus nisi probet uolens se fecisse qui omnia sua bona alienauit, ut ff. de his quæ in frau. cred. l. Lucius. §. quæ omnia. ff. de ser. l. inuitū. Præsumitur q̄ usura sunt permittē quæ longo tēpore sunt soluta: ut ff. de usur. l. cū de in rem uerso. Præsumitur debitor liberatus qui habet penes se instrumentū debiti cancellatū, uel incisum. ut ff. de prob. l. si chirographū. Præsumitur mulierē concepisse ex alio post mortem uiri si ultra xj. menses peperit, ut auh. de resti. & ea quæ pa. §. mulier. Præsumitur de præterito cum præfens, uel ad præfens colligit. ff. qui mo. pig. uel hyp. sol. l. sicut. §. super uacua. Præsumitur pro aliquo in eius beneficio cōteruādo: ut ff. de inoff. test. l. Papinianus. §. meminisse. Præsumitur q̄ res sit filij, quæ fuit patris, ut C. de prob. l. siue possidetis. Præsumitur omnia solenniter acta pmissa in instrumentis, ut in st. de inu. l. stip. §. si scriptū. & l. sciendū. ff. de uer. ob. Præsumitur q̄ aliquis sit perpetuū furiosus qui in furore est de præfenti, ut C. de u. fuit. l. ambiguitatē. Præsumitur donatiōne factā fuisse ante matrimonij, non factā tēpore matrimonij, ut ff. de iur. douū. l. si res astimata. Præsumitur aliquē t̄ pactū fuisse de pignore nō petendo si de pecunia non petenda pactus est. l. j. ff. qui mo. pig. uel hyp. sol. Præsumitur infantē primō mortuū q̄ ipse & mater in naufragio sunt mortui, ut ff. de pac. dot. l. inter forerum. & de re. dub. l. si mulier. Præsumitur patrē mortuū ante filium, cum ambo in bello sunt mortui, ut l. qui dos. ff. de reb. dub. Præsumitur masculū primō natū cū mulier masculum & foemina simul parit. ff. de re. dub. l. si fuerit. Præsumitur matrem primō mortuā cū ipsa perijt simul cū filio pubere ahās pupilli. Præsumitur uxorē primō mortuā cū perijt cū marito, ut ff. de reb. du. l. qui duos. §. si maritus. Præsumitur in fraudē creditōrū facere qui omnia sua bona alienauit. ff. quæ in frau. cre. l. oēs. §. Lucius. Præsumitur aliquis dignus, nisi probetur indignus, ut ff. de man. test. l. se uos. Præsumitur incendiū factū cul. pa inhabitantis, ut ff. de off. præfec. urb. l. iij. Præsumitur promissio facta in dubio, facta inter præfentes, & nō inter absentes, ut dicit gl. in l. j. in uerf. inter præfentes. C. de contrah. & com. stip. Præsumitur diuisio inter fratres q̄ nō stant separatim, uidelicet, unus ab altero per annos x. inter præfentes, & xx. inter absentes: ut no. gl. in l. p. c. com. diuid. & c. Bar.

A D D I T I O.

a Tractatus iste est do. Bar. prout cōmuniter ab omnibus tenetur, & ita inueni in codicibus antiquis manu scriptis. Thom. Dipl.

b Contrarium. Vide Bar. l. si uxor. §. si ea. ff. de adult. per quam l. dicit dom. Abb. in c. lator. qui fil. sint leg. quod ad probandum quem esse legitimum si probatur q̄ est natus ex masculo, & foemina simul habitantibus fauore legitimationis, præsumitur inter ipsos matrimonij, licet respectu ipsorum uiuentium canonij. Præsumatur potius stuprum: ut in c. alter. xxx. q. v. sequitur Fely. in c. illud. in fi. de præsumpt. & uide Maria. Soc. consi. xxxix. in xxx. col. uisus, & inspectis. Thom.

c Inter fratres. Vide in l. si certis annis. C. de pat. & ibi uide plura. Thom.

S E Q U E N T I V R A D D I T I O N E S D O M. T H O M A E D I P L O. I. V. D O C. A D T R A C T A T U M B A R.

PRÆSUMITUR q̄ si pupillus habet substitutū, & non apparet q̄s sit primō mortuus, an testator uel pupillus: in dubio præsumitur primō mortuus testator q̄ pupillus fauore substitutionis. Tex. in l. ex facto. §. pe. ff. ad Treb. quē tex. Bar. in cōf. q̄ inci. uiso p̄tō, dicit esse notabilissimū. Præsumitur quis mortuus in pupillari ætate, & nō in adulta, quā in dubio præsumitur p̄ substituto fauore substitutionis. Cap. ē in l. in l. ex facto.

facto. §. pe. ff. ad Treb. Et ita per illū tex. consuluit Bal. in conf. quod incip. ex parte cōtingente, quod conf. dicit esse mirabile Io. Bap. Seue. in l. precub. in ix. char. in j. col. C. de impub. & al. sub. & dicit non fuisse tacitū ab aliquo in hac materia, & sic enus probandi pertinet ad matrē q̄ filius decesserit in adulta ætate, q̄ est q̄ inter ipsum & substitutū. Ad de etiā q̄ Bal. idē in conf. cxv. in ij. uol. inc. intelligo q̄ dñs meus in sine tenet cōtrariū: ubi uoluit q̄ in dubio non præsumitur decessisse pupillus, nisi probet, & t̄ loquit in substituto, q̄ in dubio mater excludit substitutū. q̄ est no. licet Bal. ibi nil alleget. Ad de Pau. de Ca. in d. lex facto. §. pe. ubi uoluit q̄ pupillus nō præsumitur mortuus in pupillari ætate, sed post, nisi substitutus ei allegans hoc probat exiisse cōditionē, s. pupillū decessisse in pupillari ætate, & refert Bal. sic cōsuluisse, sed cōtrariū in alio conf. & uide Bal. conf. cclxij. in j. uo. inc. factū tale est, in j. & ult. col. & ibi quis habet probare quē esse pupillū, maximē si in aliquo cōtrastu asserit q̄ fuerit pupillus, uel omnino uideas. Præsumitur in dubio masculus prius nasci q̄ foemina q̄ nascuntur gemini, gl. in l. idē erit. in gl. j. ff. de sta. hom. per l. si fuerit. §. si. ff. de reb. dub. Præsumitur si ambo masculi sunt nati pariter, & nō apparet quis prius q̄ formosior & robustior celerius exiuerit de carcere materni uteri. arg. l. si fuerit. §. si. ff. de reb. dub. fm Bal. in §. sed cū uos. in ij. col. in pro. ff. forū. Et si ambo essent extrahi ex cōtra utero materno, ambo regnabunt, ut latius per Bal. ibi quē sequit Io. de Ana. in rub. ex. de morte in vj. col. & tunc quis eorū dicat primogenitus, uide per Io. And. in addi. Spec. in tit. de præb. §. j. cū concor. de quibus per Alex. in l. qui filij. §. j. ad fi. ff. de leg. j. & per Fely. in c. capitulū. in xx. col. in fi. & seq. de restr. ad de Bal. in l. si. in ult. col. de rer. diuis. Præsumitur primō mortua uxor, & postea maritus, l. q̄ duos. §. si maritus. ff. de reb. dub. & plenē per Fran. de Are. conf. l. inc. copiose, & elegāter, per totū, & per Bar. Soc. in l. sed & illo, in ij. col. ff. de reb. dub. ubi examinat materiā plenē, & maximē d. consilij. Et generatim de pluribus mortuū, quis præsumatur primō mortuus, uide Bar. in l. quod pariter. ff. de reb. dub. & ibi plenissimē per Bar. Soc. q̄ legit in l. sed & illo. Et de matre, & filia simul mortuis anno Iubilei in ponte S. Petri tēpore Nicolai v. quæ eorum præsumere primō mortua, per Maria. Soc. conf. cxvij. inc. tēpore Iubilei, uide Fely. in c. capitulū, in xxj. col. de re. scrip. Et de patre, & filio, quis primō mortuus fuerit per Bal. conf. l. xvj. in l. iij. uol. incip. si statutū. Pau. de Ca. conf. ccj. inc. ad primū quæstū, in j. col. Et de patre qui fuit captus in bello, & similia, uide per Pet. Corn. consi. cclij. in l. iij. uol. incip. quan. q̄ uideat. Et generaliter uide per Bar. Soc. in l. q̄ duos. per totū illā legem, & in d. l. sed & ille: ubi plenē loquit, licet de omnibus supra dictis non faciat mentionē. Præsumitur quis esse filius familiaris, ex quo suus pater præsumitur uiuere centū annis. l. fi. C. de sacrosanc. eccles. no. gl. in l. sed si de sua. ff. de acq. har. per quā gl. no. Ang. de Perusio, & dicit q̄ ex ipsa habebis magnū honorem si scias prædicare. Ex quā no. cautelā Bar. Veronen. in caut. cclxij. incip. quis in dubio, & licet dicat q̄ Io. de Imol. Rapha. & Ludouic. Rom. ibi reprehēdant illud dictū, t̄ saluat q̄ q̄ ad uerfarius in principio iudicij fuerit protestatus, procedit gl. ad de tamen q̄ Bar. consi. xlij. incip. uisā inquisitione formata, dicit q̄ in dubio præsumitur quis pater familiaris, & non filius familiaris. dicit ut ibi dicit in addi. meis. Præsumitur in dubio potius mala fides q̄ ignorantia arg. l. quæ ad modū. C. de agi. & cen. lib. xj. & quo modo procedat, uide Perr. Corn. conf. cclxv. in ij. uol. inc. in hac uidetur, in ult. col. Præsumuntur solennitates extrinsece propter antiquitatē, secundū Bal. in l. sciendū. ff. de uerb. oblig. cum concord. de quibus per Pet. Corn. consi. cclxliij. in l. iij. uol. incip. super totib. diebus, in ij. col. uide Alex. & Mod. in d. l. sciendū. Præsumitur quis potius ligatus quā solutus, ubi est dubiū q̄ anima præiudicium afferatur. c. iiii. enis, & de sponsa. c. consilium, cum si. de obser. icu. Gemin. consi. xvj. incip. Geminianus, in pen. col. & ibi an in dubio præsumatur contractus usurarius, substitutē præsumptio: ne ubi est dubiū an sit usurarius, uel non. Præsumitur quis potius facere actum licito modo, & ut quis ita supinus non

sit, ut id tenet quod sciat irritū esse, & sibi maximē damno sum, arg. l. cum deinde. ff. de probat. fm Raph. Fulgo. consi. v. in ult. col. incip. nauta quidā, ubi etiā per istam rationē defendit quendā nauā qui recesserat non soluta gabella. Præsumitur uicinus scire facta uicini, & sic cōsanguineus, uide Alex. l. is pater in iij. & iij. col. ff. de acq. hæc. Præsumuntur filij primō mortui q̄ mater. Bar. consi. cclxxxix. Martinus, & ibi dicit in addi. Præsumitur perseuerantia uoluntatis, nisi probetur cōtrariū, uide Alex. conf. xlij. in vj. uol. incip. ex his quæ in themare, in ult. col. ubi uideas. Præsumitur rem fuisse primō traditā habenti priorē utiū, plenē per Alex. consi. lxxxj. in vj. uol. in causa, & lite uerente inter Gasparē, in ult. col. De præfenti in præteritū non præsumitur q̄n præfens status habet contra te ueritatē alterius præfentis status. Alex. in d. cōf. l. lxxxj. in ij. col. Præsumitur habere in corde quod ore exprefit: quia nemo præsumitur dicere nisi quod mente cogitat. l. Labeo. §. idem Tubero. ff. de supel. leg. xxij. q. v. c. humanæ. & c. ij. requiris, de appell. Corn. consi. cxvj. in ij. uol. in ult. col. incip. deuencram. Thom. Dipl.

BARTOLI TRACTATUS
XXVI. DE CARCERIBVS.

- 1 Carceratus inter personas pauperes est tristior.
- 2 Carcer est locus securus, & horribilis, repertus non ad pœnam, sed ad delinquentium uel debitorum custodiam. Carcer unico casu iure ciuili datur ad pœnam, nec ad perpetuos carceres quis damnatur, secus iure canonico.
- 3 Carcer unde dicitur.
- 4 Mulier honesta non carceratur pro debito ciuili, nisi renūciauerit uelaleano, & omni alij iuri.
- 5 Mulier inhonesta etiam pro debito carceratur.
- 6 Doctor non potest pro debito carcerari, nec requiritur an habeat arma.
- 7 Filius familiaris etiam pro debito carceratur.
- 8 Pupillus pro debito ac etiam delicto carceratur si est doli capax, licet in integrum restitatur.
- 9 Tutor quando est non soluendo, carcerari potest. A sententiā lata sup in carceratione potest quando cunctq̄, et omni die appellari.
- 10 Debitor tempore seruato ob omnium utilitatem non potest carcerari, nisi serijs suis per debitorem renūciatum. Item nisi esset oriundus de partibus ubi necessaria ad uictum hominis non nascuntur. Item nisi esset suspectus de fuga. Ferijs introductis ob hominum utilitatem renūciari potest. Carceratum die seruata, iudex die seruata relaxat.
- 11 Creditor qui facit capere debitorem ut suscipiat, debet summam iudicij si dem facere de debito.
- 12 Debitor in die seruata in honore Dei, et in serijs repentinis nō carceratur. Statutum non potest tollere serias introductas in honorem Dei.
- 13 Captura in criminibus potest fieri quacumq̄ die etiam seruata, & etiam tortura propter criminis enormitatem.
- 14 Carcerari quis potest pro quolibet debito exigibili.
- 15 Pro debito sicut quis carceratur.
- 16 Pro collecta quis carcerari potest. Statutum sicut collectam esse minus ordinariū.
- 17 Iudex propter paupertatem potest collectam remittere.
- 18 Carceratus iniuste potest ab amicis cum uiolentia extrahi de carcere. Amici condemnati iniuste possunt de facto impedire executionem.
- 19 Eximens ex iniusta causa aliquem de manibus familie captum pro debita ciuili, tenetur ad illud debitum.
- 20 Carceratus pro debito sicut potest ibi pro debito priuati recommendari.
- 21 Carceratus pro debito potest pro aliquo delicto ibi recommendari.
- 22 Carceratus pro delicto, quando possit pro alio delicto recommendari. Delimens aliquem per uiginti horas, committit crimen priuati carceris. Pater potest incarcerare filium causa correctionis, etiam clericum, nec committit priuatum carcerem, nec incidit in canonē si quis suadente.
- 23 Debitor an possit se adstringere proprio motu ad standum in certo loco.
- 24 Pœna fugientium de carcere est q̄ pœna capitis puniantur.
- 25 Eugens de carcere si ostium erat apertum, minus punitur.

- 26 Custos carceris debet esse homo discretus.
- 27 Custos carceris puniuntur poena capitis si propter dolum uel culpam eius incarcerati ex delicto auferantur.
- 28 Plures possunt esse custodes carceris.
- 29 In causis carceratorum proceditur summarie, et de plano, et ex officio iudicis. Misericors persona que dicitur, arbitrio iudicis relinquitur.
- 30 Creditor tenetur alere debitorem suum carceratum pauperem.

N CHRISTI Nomine amen. Omnia legū precepta sunt principaliter inuenta, ne paupere persona molestius afficiant, id est, quia mihi uisum est, quod inter personas pauperes nulla ad eod tristior & pauperior inueniatur quā persona carcerata, & ideo quod de carcere aliqua sum dicitur, & sublequenter de persona carcerata, & etiā de eius custodibus. Et quia, ut ait, Tullius primo de Officijs, Omnis enim quæ de aliqua re suscipit institutio, debet à diffinitione proficisci, ut intelligat quid sit id de quo loquat. Ad quod conor. ff. de iust. & iur. l. j. Ideo quod primò uideamus quid sit carcer, & unde dicat. & subsequenter uidebimus de persona carcerata quis possit carcerari, & pro quanto debito possit carcerari, & in quo loco possit carcerari, & qualiter puniat fugiens de carcere. Et similiter uideamus quis possit esse custos carceris, qua poena puniat custos carceris, & an plures possint esse custodes carceris. Venio ad primū, uidelicet, ad diffinitionem, & pōt diffiniri, Carcer est locus securus, & horribilis repertus nō ad poenā, sed ad delinquentiū, uel debitorū custodia. Primū uerbū huius diffinitionis dei dicitur locus securus, cōprehendit ex l. j. in uers. salubribus locis, & c. C. de cust. reo. nam certē iste locus debet esse securus, ne carcerati fugiant, & ibidē debent esse catenæ ferreæ, & cōpedes, & alia ergastula, quibus mediabus carcerati possint sub fida custodia retineri, ut est tex. in d. l. j. ibi dicitur: ut cruciator desit, & c. ibi dum subdit horribilis. Nā carcer est locus horribilis, tum propter priuationē cōuersationis hominū, tū propter immūditatē, ut cōprehendit in l. i. quis in ea culpa. ff. de cust. reo. dum dicit, qualore carceris. Nec tñ in tantū debet esse horribilis, quod ad poenā carceratorū redundet, cū carcer sit inuentus ad custodiā, nō ad talibus feris bene pōt renunciar. ut no. in cle. sēpē. de uerb. sig. Itē dico quod si iudex in die feriatā fecisset aliquē carcerari, quod in die feriatā etiā possit facere ex carcerari, ut per do. in l. mino. in prin. ff. de euc. Itē secus esset si debitor esset oriundus dē parib. ubi nō colligitur granū, neq; uinū, neq; alia necessaria ad uictū, iux. no. per Inno. in c. conuestus, ex. de fer. Itē secus esset, si debitor esset suspectus, ita quod de eius fuga timeretur, iux. no. per do. in d. tit. de decu. in prin. C. de fer. in l. si. in gl. Nam propter suspicionē fugæ pōt debitor capi etiā die feriatā: ut est gl. in d. l. i. C. de fer. & ibi plenē per Bar. & propria auctoritate pōt capi. l. ait prator. §. si debitor. ff. de his que in frau. cred. nec hoc casu est citandus debitor qui accusat tanq; suspectus per creditorem. de quo uide quæ scripsi in l. creditor. & l. j. ff. de cert. pct. Sed iuxta prædicta quæro nunquid quā creditor accusat debitor rem suspectū de fuga, & petit à iudice ut sibi det familiā, qua mediante possit capere debitore, nūquid ipse creditor habeat necesse ostēdere summarim iudici instrumentū debiti, uel alia iura q; sic, sicut in simili uideamus, nam sequētrū quā petit fieri, ob timorē fugæ non pōt fieri, nisi ostendat, ut instrumētū debiti, ut est tex. no. in l. ex hac. C. de erog. mi. an. lib. xj. ergo multo magis quā capi debet persona. Circa fm uidelicet an in ferijs inducis in honorē Dei possit qs capi p debito, & dicēdū est quod nō, ut d. l. i. C. de fer. nisi esset timor fugæ, ut s. dicitur est. Idē credo de ferijs repentinis, nā in ferijs repent. quis non pōt capi, sicut nec in ferijs inducis in honorē Dei, quod patet, quia prædictis nō pōt renunciar, ut no. lo. And. in præd. cle. sēpē. nisi forsitan ex forma statuti aliter disponeretur. Nā statutū fm quodsdā bene potest tollere ferias inductas in honorē Dei, & hoc uidet sentire gl. & Bal. in l. quadraginta. C. de fer. ubi etiam dixi. Sed Alb. de Ros. in l. fin. de fer. tenet contrarium. de qua quibī plenē examinatisam materiam.

cedere bonis, ut l. p. C. qui bo. ce. pos. & ille qui cedit, bonis cedit, ne in carcere detineat, ut l. j. C. qui bo. ce. pos. Ergo præsumit quod potest carcerari, licet gl. uideat tenere contrariū in l. j. §. sed utrum. ff. de min. Sed ista gl. reprobatur cōmuniter per doc. maximē per Bar. ff. sol. ma. l. si filio. Circa quæro, nūquid pupillus possit incarcerari pro delicto? & uidet dicitur dum quod sic, maximē si est doli capax, ut no. in l. i. C. de cust. reo. ibi dum dicit, & c. Idē credo pro debito ciuili, dū modō sit doli capax, sed tñ pōt in integrū restitui, si aliquo casu fuit laesus per tit. ff. de tut. Idē dico de quacūq; persona pro debito carcerata. Idē pro debito ciuili, tñ ubi tutores renunciant iuri incarcerandi: ut no. in l. j. C. qui bo. ce. pos. ubi etiā dixi, dū modo non sit soluēdo, nam si soluēdo esset, de iure ciuili non posset carcerari, ut no. gl. sing. in l. iij. §. tutores. ff. de susce. tut. & si incarcerat dum est soluēdo, pōt à tali sententia lata super incarceratione appellare, & istā appellacionē poterit imponere, etiā si extiteret per tres mēses, uel plures, numerandos à die latæ sententiæ super incarceratione. Nec ob. auth. sed nouo iure. C. de app. quæ dicit quod appellatio debet interponi à sententia lata intra x. dies, quia illa debet intelligi in actu momentaneo, quā illa interponit in actu momentaneo. Sed si illa interponit ab actu successiuo, ut est in casu nostro, tunc appellatio semper pōt interponi, quia omni die, dum deuenit debitor iniuste, aliās indebitē in carceribus, uidet semper ferri sententia super ipsa incarceratione in omni die. Pro quo uide quæ scripsi in l. iij. C. de episc. au. Circa quæro, quā potest carcerari aliquis p debito, uel delicto. Vnde quæro, nunquid possit aliquis incarcerari in die feriatā ob honorē Dei. Tertio, an in die feriatā repentinatū. Circa primū dico quod non pōt incarcerari de iure, quod probari pōt sic. Nā de quo magis uidet inesse, & non inesse, de quo minus, auth. multo magis. C. de sacrosan. eccl. Sed sic est quod magis uidet quod tempore mēsium non potest cogi quis uenire ad iudiciū, cum sit minor citatio uerbalis, quod personalis, ut no. per Cy. in l. cū cler. C. de episc. & cler. aliās in cip. omnes, & tñ hoc est fallum, ut l. j. in ff. de ferijs, ergo nec citatio personalis poterit fieri, & est ratio, ut dicit tex. ne homines ab agricultura remoueant. Prædicta autē recipiunt limitationē, nisi renunciasset debitor ferijs. arg. l. i. quis in cōscribendo. C. de pec. nā talibus ferijs bene pōt renunciar. ut no. in cle. sēpē. de uerb. sig. Itē dico quod si iudex in die feriatā fecisset aliquē carcerari, quod in die feriatā etiā possit facere ex carcerari, ut per do. in l. mino. in prin. ff. de euc. Itē secus esset si debitor esset oriundus dē parib. ubi nō colligitur granū, neq; uinū, neq; alia necessaria ad uictū, iux. no. per Inno. in c. conuestus, ex. de fer. Itē secus esset, si debitor esset suspectus, ita quod de eius fuga timeretur, iux. no. per do. in d. tit. de decu. in prin. C. de fer. in l. si. in gl. Nam propter suspicionē fugæ pōt debitor capi etiā die feriatā: ut est gl. in d. l. i. C. de fer. & ibi plenē per Bar. & propria auctoritate pōt capi. l. ait prator. §. si debitor. ff. de his que in frau. cred. nec hoc casu est citandus debitor qui accusat tanq; suspectus per creditorem. de quo uide quæ scripsi in l. creditor. & l. j. ff. de cert. pct. Sed iuxta prædicta quæro nunquid quā creditor accusat debitor rem suspectū de fuga, & petit à iudice ut sibi det familiā, qua mediante possit capere debitore, nūquid ipse creditor habeat necesse ostēdere summarim iudici instrumentū debiti, uel alia iura q; sic, sicut in simili uideamus, nam sequētrū quā petit fieri, ob timorē fugæ non pōt fieri, nisi ostendat, ut instrumētū debiti, ut est tex. no. in l. ex hac. C. de erog. mi. an. lib. xj. ergo multo magis quā capi debet persona. Circa fm uidelicet an in ferijs inducis in honorē Dei possit qs capi p debito, & dicēdū est quod nō, ut d. l. i. C. de fer. nisi esset timor fugæ, ut s. dicitur est. Idē credo de ferijs repentinis, nā in ferijs repent. quis non pōt capi, sicut nec in ferijs inducis in honorē Dei, quod patet, quia prædictis nō pōt renunciar, ut no. lo. And. in præd. cle. sēpē. nisi forsitan ex forma statuti aliter disponeretur. Nā statutū fm quodsdā bene potest tollere ferias inductas in honorē Dei, & hoc uidet sentire gl. & Bal. in l. quadraginta. C. de fer. ubi etiam dixi. Sed Alb. de Ros. in l. fin. de fer. tenet contrarium. de qua quibī plenē examinatisam materiam.

riam. Et prædicta habet locū in ciuilibus. In criminalibus autē puto quod quacūq; die potest fieri captura personalis, si sit crimen graue. arg. eius, quod no. in l. iij. C. de episc. au. & ibi scripsi. Itē secus si esset aliquod periculum, nam propter enormitatem criminis periculi multa concedunt, quæ aliās nō cōcederent, arg. l. j. quis filio ex heredato. §. pe. ff. de iniust. rap. test. Nam propter iniquitatem criminis potest etiā fieri tortura die feriatā in honorē Dei, ut in d. l. iij. C. de episc. aud. ubi si milititer scripsi, & notauit, & hoc quantum ad tempus quo pōt fieri carceratio. Restat modō uidere pro quo possit fieri incarceratione. Et primò quæro an pro debito priuato possit quis incarcerari. Secundo, an pro debito fisci. Tertio, an incarceratione pro debito priuati possit recomēdari pro debito fisci. Itē, an incarceratione pro debito possit ibi pro delicto recomēdari, itē eodē. Circa primū resp. quod quolibet debito potest fieri incarceratione, ut no. in l. iij. §. tutores. ff. de admin. tut. Pro debito autē cōditionali, uel in diē, non puro quod possit incarceratione, sicut nec pōt peti efficaciter. Itē puto quod pro debito naturali tantum, uel ciuili tantum, non pōt fieri incarceratione. arg. l. i. §. si uis. ff. de sol. & ar. l. j. ff. ne uis fiat ci. Circa secundū, uidelicet an pro debito fisci potest incarceratione. Resp. quod sic, si non uult soluere. Tex. est in l. j. C. de exact. trib. lib. x. quod probatur ratione. Nā debitor fisci potest cedere bonis, ut est gl. sing. In sit. pro soc. §. itē si qui. & glo. in l. j. C. qui bon. ced. pos. Sed celsio honorū sit, ut debitor libere à carceribus, ergo, & car. Sed tñ nunquid pro collecta de iure quis potest incarceratione? Resp. quod sic, ut no. in l. nemo carcerē. C. de exact. trib. lib. x. & maximē si statutū faciat collectā esse manus ordinariū, quod potest ut est tex. in l. j. C. de iud. lib. 16. x. Dico tamē quod tñ iudex propter paupertatē potest collectā remittere, ut est gl. no. in l. omnes. C. de ann. & trib. lib. x. Vnde tamen dico quod si debitor iam esset solutus, uel alio modo satisfactus, ita quod carceratio esset facta iniuste, potest incarceratione ab amicis cū uolentia extrahi de carcere, etiā iudice renitente. Itud tenet do. Gul. de Gab. in d. l. nemo carcerē. Nam iudici iniuste aliquid facienti potest resisti sicut priuato, ut simile uidemus, quod si iudex nō uult deferre appellacionē legitimā interpositā ab amicis condēnati in causa criminali, & uelit facere executionē intra decē dies datos ad appellandū, quod propria auctoritate possunt amici impedire executionē, ut no. Inno. c. si quando. ex. de off. deleg. & dixi l. 18. ad dictos. C. de episc. aud. Dico tamen in debito ciuili, quod si aliquis ex iniusta causa aliquē de manibus familiarē de carcere eximeret, tenetur ad illud debitū ad quod tenebatur carceratus, ut C. de exact. trib. l. quoties. per do. de Perusio. Circa tertium an incarceratione pro debito fisci potest recomēdari pro debito priuati. Resp. quod sic, ut est tex. in d. l. quoties. C. de exact. trib. & no. per Bar. ff. ad l. iul. maieft. Restat itij. uidere an incarceratione pro debito possit pro aliquo delicto recomēdari, & c. Hic dicendū est secūdū doc. nostros quod sic, ut scripsi in l. iij. ff. de cust. reo. & ibi no. Idē esset econtrā si esset incarceratione pro delicto quod possit pro debito cōmēdari, ut ibidē no. per Bar. Sed si esset positus in carceribus pro uno delicto, an possit recomēdari pro alio delicto? Distingue: Aut delictū pro quo erat primò carceratus, erat ante delictū, quod impedit executionē faciendā in alio pro quo recomēdatur, & tunc non potest fieri cōmendatio. Aut impeditur executionē in delicto pro quo recomēdatur, & tunc bene poterit fieri recomēdatio: ut si erat primò positus in carceribus pro manu, tunc non pōt recomēdari pro capite, quia istæ executiones se non cōpatiuntur, unde primò fiet executio in manu, demū in capite, ut est gl. no. in l. omnes. C. de deli. lib. x. prædicta sufficiat circa debitorē pro quo possit recomēdari. Restat modō uidere in quo loco possit quis incarceratione, & circa istum passum unico medio me expeditio, scilicet quod nullus debet incarceratione nisi in loco publico à cōmuni deputato, aliter ille quod incarceratione ipsum, si tenetur per uiginti horas, dicitur cōmittere priuatiū carcerem, ut no. de pri. car. l. j. & l. c. v. ff. de adult. Fallit autē si pater filium incarceratione causa corrigendi ipsum. Nam tunc pater nō dicitur cōmittere priuatiū carcerē, ut no. Cy. de priu. car. l. j. &

imò plus dico quod si ipse filius esset clericus, potest, & non in cōditio in canonē. c. si quis suadente diabolo. xvij. q. iij. Itud tenet Ray. in tit. de sent. excom. §. sequitur. uerū. circa prædicta autē, quæ dixi quod non potest incarceratione quis pro delicto in quocūq; loco priuato, sunt uera, nisi ipse debitor pro priuato motu se adstrinxisset ad standū in aliquo loco, ut no. Inno. c. ex rescripto. de iureiur. Si autē simpliciter suo iuramento promississet, tunc dico quod per istam promissionē non arcatur, ut no. Bar. ff. sol. ma. l. alia causa. §. eleganter. & per eandem. ff. de condit. & dem. on. l. Titio centū, & hæc de loco 24. sufficiant. Nunc restat uidere de poena fugientis. Et dico quod capite puniuntur, ut C. de effra. & expil. lib. x. Et certē sciendū est quod ille qui fugit de carceribus, uidetur delictū confiteri, ut l. ad cōmentariensem. C. de cust. reo. Vnū tamen dico quod nūquam præsumit quod reus fugiat si est spes de proximo quod debeat relaxari. gl. est no. in l. i. pecuniā. §. j. ff. de condit. ob. cau. 25. quod no. arg. ff. de re iudic. Sed iuxta prædicta quæro quid sit ostium carceris erat apertū, an minus puniat? Dico quod sic, & facit optimē rex. in l. j. §. ff. de effra. & expil. Restat modō uidere quis possit esse custos carceris? Et dico quod hic custos carceris debet esse homo discretus. Nam cum ipse habeat carceratos custodire, debet esse in eo discretio, & dico quod prædicta 27. ita sunt in arbitrio iudicis. Quæro ulterius qua poena puniuntur custos carceris? Et dico quod ipse puniuntur capite, si propter dolum uel culpā incarceratione ex delicto auferantur, ut est tex. in l. miles. in ff. de cu. reo. In ciuili autē puto quod si dimisit per pecuniā, quod ipse tenetur ad illā quantitatem creditori, ad quā debitor erat obligatus. Hoc tenet Dulus de Galbano, in l. quoties. C. de exact. trib. l. x. & dicit quod agit contra illū custodem conditione ex illa lege. Ad uicimum quæro, nunquid plures possint esse custodes carceris? Et dico quod sic, ut l. miles. in ff. de cust. reo. Et dico quod quilibet de familia potest retinere clauem unā carceris. Gl. est in cle. j. ex. de hæc. in glo. 29. in uers. clauis. Vnde quæro quod qualiter in carceratorū causis procedatur? Et dico quod proceditur summarie, & de plano. Nam in causis miserabilium personarū proceditur summarie, & de plano. Itud tenet Cy. in l. i. §. si quis alte. uel sibi. l. 1. ta supplet in l. j. C. quando Imp. inter pup. & uidu. Nam miserabilis persona dicitur esse illa, secundum quod iudici uidebitur: ut no. Per. de Bellaper. in l. j. C. quando Imp. inter pup. & uidu. Præterea facit quod no. glo. in auth. præterea. C. de colla. cum ita sit quod istæ sint miserabiles personæ, & præterea relicta carceratorum dicuntur relicta ad pias causas, etiam si sint carcerati pro debito, ut notauit, & scripsi in l. c. id quod pauperibus. C. de episc. & cle. Ideo credo quod d. in 30. tali causa procedatur ex officio, & de plano. Vnde tamen hic in fine dico quod si aliquis creditor fecerit suum debitorem incarceratione, & debitor non sit soluendo, ita quod non possit sustentare, quod creditor tenetur ipsum alere in carceribus, & istud tenet Ray. de For. in l. iudices. C. de episc. aud. Et sic est finis. Laus Deo.

ADDITIO.

- 1 Carceribus. Iste tract. non est Bar. quia hic sepius alleg. Bar. et ita etiam hoc tenet Mar. Soci. in rubr. de dila. in materia citationum. arg. v. q. xvij. in xij. fall. cuius autem sit iste tract. ego habeo huiusmodi tract. manu scriptum in duobus codicibus antiquis, in quo altero attribuitur Bal. et non sunt ille cote, et allegaciones Bal. prout hic, et incip. omnia legum precepta, in reliquo uero codice est attributus Angelo de Vbaldis. et ibi alle. Bal. in omnibus locis, prout hic ipse, re uera credo quod sit Bal. et quod Bal. cubrauerit. Thom.
- 2 Filiorum. Vide plenē per Io. Petr. in l. neq; semina. ff. de procur. Thom.
- 3 Et clericis. Vide And. de Aret. in §. si. Inst. de act. et uide quæ dixi in tract. Bar. de ill. in fi. Thom.
- 4 Sustentare. Vide Ang. in l. nemo carcerem in fi. C. de exact. tri. l. x. ubi ad idem alleg. pro hoc gl. in l. ult. in iij. glo. ff. de test. mil. quod est bonum sci re, præcipue si debitor est imops, et non habeat unde se alat, et uide Ray. de For. in d. iudices, ubi tenet expresse quod creditor tenetur alere debitore carceratum, quando ipse non potest se alimentare, quod est bene no. addē etiam gl. in l. i. C. de ero. mil. an. lib. x. et Ang. de Aret. in §. si. Inst. de act. l. c. et de prædictis nullam faciat mentionem. Thom.

BARTOLI TRACTATUS XXVII. DE PERCVSSORIBVS, EX QUIBUS MORITUR QUIS EX INTERVALLO, AN EXILIS MORTUUS DICATUR.

- 1 Mortuus ex vulnere quando quis presumatur.
2 Mortuus post vulnus quando dicatur mortuus ex vulnere.
3 Modicum, parum, vel magnum tempus quod dicatur, relinquatur arbitrio iudicis.
4 Si vulnere durante alia superuenit infirmitas, quando presumatur mortuus ex vulnere.
5 Si sanato vulnere alia infirmitas superuenit, et mortuus est, vulnere de occiso non tenetur.
6 Si sanato vulnere languor eiusdem vulneris continue afficit percussum, ita q. concurrentibus alijs humoribus maxima causatur afflictio, et moritur, vulnere de occiso tenetur, explorato tamen prius consilio medicorum.
7 Vulnerans non moritur, si vulnerato superuenit febris, et moritur, an teneatur de occiso.

UPER Hoc frequenter materia dubitatio nis emerfit. Et ecce aliquis ab aliquo percussus moritur, an ex vulnere mortuus presumatur, sic distinguas: Aut est certum q. moriturus est percussus, aut est dubium. Si certum est q. vulnus sit mortale, tunc non est locus coniectura, ut ff. ad l. Aquil. ut ait lex. s. si mortiferum. Et lita vulneratus. in prin. ff. de verb. obli. c. in ius. s. cum ita. Et predicta sepe arbitrio boni utri committuntur qui est medicus expertus, ut l. continuus. s. cum ita. ff. de verb. obli. Quandoque aut est dubium, an sit mortale, uel non, et tamen lex videt innuere q. qui post vulnus decessit, videtur ex huiusmodi vulnere decessisse, ut l. huic scriptura. s. si seruus. uel si manu. ff. de mor. tuo demum apparuit. ff. ad l. Aquil. Et non ob. quod in prin. alius s. dicitur vulneratus mortiferum, quasi esset certum q. moriturus, et c. Resp. illud mortiferum expono, ut putabatur, non enim erat mortale, quia aliud esset contra predicta. l. ita vulneratus, ad l. Aquil. Nam presumitur semper vulnus mortale ex quo quis postea decessit, quia nihil interest utrum occidit quis illum, an mortis causam prebeat. ff. ad l. Cor. de sic. l. nihil interest. Et ad l. Aquil. qui occidit. s. pen. et l. qua actio ne. s. Celsus. Et lita vulneratus. in prin. ff. de homic. c. presbyterum. et c. de cetero. et c. ad audientiam, et est optimus arg. ff. de dam. infect. l. damni infect. s. Sabinus. nisi inducat presumptio facti precedentis, et subsequentis: ut l. si quis. C. ad l. l. de adult. ff. quib. mod. pig. uel hyp. sol. l. sicut. s. superuacua. ff. de accu. l. si cui. s. eludat: quia regulariter ex his que procedunt, et sequuntur presumptione, accipi oportet: ut ff. mand. l. si procurator. in prin. ff. de po. l. j. s. quod si tibi. et s. si seruus. in fi. oportet enim iudicem cuncta rimari, ut C. de iudi. l. iudices. et xxx. q. v. iudicantem, habet quippe iudex qui debet super hoc iudicare peritos medicos qui considerata quantitate, loco, et qualitate vulneris, fm artem exponant, et referant si vulnus fuerit mortale, uel occasione eius vulneris mortis causa data sit, ut C. de re mil. l. ult. alleg. l. semel. lib. xij. et ff. de uen. inspi. l. ij. et ex de homicid. c. signifi. casti. Sed ut omnia clara habeas si queritur an mortuus post vulnus presumatur ex vulnere mortuus, leges, et canones hunc articulum variare videntur, et uario modo loquuntur, quia quidam dicunt q. presumitur mori ex vulnere si moritur intra tres dies, et alibi dicitur, si aliquandiu uixit, et non dixit quantum, ut ex de homicid. c. ad audientiam, alibi dicitur intra paucos dies, et non dicit quantum, ut c. presbyterum, et alibi dicitur si moritur post octo menses, q. propter prolixitatem temporis non presumitur mortuus ex vulnere, ut ex de cle. percu. c. ij. sed sumpto arg. a contrario sensu ex illo c. uidetur posse dici quod si intra octo menses moriatur, presumatur ex vulnere mortuus, quod arg. ualet, ut ff. de offe. ius, cui mand. est iur. l. j. s. huius rei, et quia contrariorū eadem est disciplina, ff. de his qui sunt sui, uel alie. iur. l. j. l. et in

Lombardia si moriatur intra annum, presumitur mori ex uulnere, ut in Lombard. de pla. et ho. l. in hominibus. de pla. et feri. l. si quis seruo alieno. et l. non omnes plaga. Sed tu in hac ueritate modicum, parum, uel magnum iudicis arbitrio relinquas: ut ff. de iur. deli. l. j. in fi. et de effi. l. j. s. expilatores. de verb. obli. l. continuus. s. cum ita, uel quod magnum, uel modicum sit, ex dictis sapientum arbitratur, ut l. antiqui. ff. si pars hær. per Insti. qui manu. non poss. s. eadē, ut scilicet mediā uiam eligat. Sed gl. in d. iuribus rationē non assignat, quare magis in unam ex his animū applicemus, q. ad aliam, ut ff. de neg. gest. l. Nefennius, in fi. gl. ubi de hoc facit mentionē. Sed hoc ita uerum est si uulnus factū usq. ad mortē duret, quia aliās ex eo nunquā presumeret quis mortuus, ut arg. in l. si pro parte. s. uersum. ff. de in re uerf. et ff. quod cuiusq. uni. l. item eorum. s. q. si actor. et ff. de fidei. l. qui sic. et l. stipulatus est. in fi. de hær. uel act. uend. s. illud. Sed quid si eodem t. durante uulnere, alia superuenit infirmitas, et mortuus est, nūquid ex illo uulnere presumitur mortuus? Dic q. sic, quia semper uulnus ad alia accidentia uidetur dedisse causam, ut ex de homic. c. presbyterum. et c. ad audientiam. et c. ceterum. et ff. ad l. Cor. de sic. l. iul. et ad l. Aquil. l. qua actio ne. s. Celsus. sed hæc ita uera sunt, si propter imperitiā, uel negligentiam mendicantis, uel propter culpā, et inordinatā uitā illius percussus, ipse non decessit, quia tunc illud non presumitur, ut ff. ad l. Aquil. l. qui occidit. s. si. et d. l. qua actio ne. s. si. et ex de homic. c. exhibita, et c. tua nos. Item quid si post uulnus sanatum alia infirmitas superuenit, et mortuus fuerit, nūquid poterit p. cussor de homicidio condemnari? Dic q. non, ut ex de homic. c. ad audientiam, quia cessante causa cooperante cessat effectus, et maligna suspicio, ut ff. de adop. l. in omni. ex de appel. c. cum cessante. Item quid si post uulnus sanatum, et consolidatū stimulus, et languor uulneris eiusdē continue redundauit et affecit percussum, ita q. refluentibus, et concurrentibus alijs oneribus, et humoribus ad locū sit afflictio maxima, et moritur: nunquid presumatur mortuus occasione primi uulneris? Dic q. sic, quia semper prima causa perseuerasse uidetur, et causam mortis dedisse presumitur, licet ad tempus uacauerit, ex de homic. c. ad nostram, et in deci. de pœ. dist. ij. c. quod si femel, arg. ff. de ædil. edict. l. qui tertiā. et C. de cur. iur. l. plus. explorato tamē super hoc consilio medicorum, et præuisa temporis quantitate, ut supra dictū est, unde infirmitas illa causetur. Si ergo non moriturus uulneratus quis fuerit, et negligentia perijt propter uulnus, non tamen agitur de occiso. Idem est si mortiferum percussus est, sed ab alio occisus, uel ruina, uel naufragio perijt, ut l. huic scriptura. s. si. ff. ad l. Aquil. Item quid si percussus non moriturus, puta cū baculo, uel cū paruo lapide, uel clauē, ita q. omnes medici dicunt q. ex illo uulnere non moreretur, et postea superuenit febris quæ ipsum tenuit usque ad mortem, tamen medici consentiunt q. ex illo uulnere non fuisset mortuus, nisi superuenisset febris, nunquid ille percussor de uulnere, an de occiso tenebitur? Et certe uidetur q. de uulnere teneri debeat, ut l. qui occidit. et l. qui huic scriptura. in fi. ff. ad l. Aquil. et l. ita uulneratus. Item quia in iuria cōstitit in affectu facientis tantum. ff. de iniur. l. illud. Nam uoluntas et propositū distinguunt delicta. l. qui iniuriæ. ff. de fur. et de pœn. l. respiciendum. s. delinquant non enim crimen cōtrahit, nisi uoluntas nocendi interueniat, ut C. ad l. Corn. de sic. l. j. Non autē est uerisimile q. occidere uoluerit qui pugno, calce, gleba, baculo, uel lapide paruulo percussit, ut ff. ad l. Corn. de sic. l. j. s. diuus. Præterea si inferatur alicui modicum uulnus, res ista non habet in se delictū, ff. de ædil. edict. l. j. s. mori, et ultra q. progrediatur delictū non debet prorogari pœna, ut C. de pœ. l. sancimus. ff. de uulg. et pu. l. ex facto. s. si Iulius Læginus. Præterea credi debet medicis qui de ægritudine testificantur, ut C. de re mil. l. semel. s. causa. et no. in l. vij. mense. ff. de sta. homi. et auth. de non alienam. s. quod autē. Præterea ex quo mortuus est de febre, non debet percussor cōdēnari de occiso, sicut non cōdēnaretur si ab alio aliās fuisset occisus, uel alio casu mortuus, ut supra dixi, licet etiā moriturus primū eū uulnerauit, ff. ad l. Aquil. Item

Item Mela. s. Celsus, et l. huic scriptura. Item nec ei debet ex postfacto casu delictum crescere. ff. de re mil. l. omnis hæreditas. s. nunquā. cum ergo a principio non fuit mortiferū uulnus, ex postfacto licet febricitauerit, cū occasione uulneris non mortuus fuerit, non debet crescere pœna eius delicti ut de occiso teneat, et in predicta lege potest poni exemplū qd hoc tractamus, nec ob. q. occasione uulneris et percussione licet modica superueniret febris, ex qua mors est secuta, quia inter eum qui occidit, et eum qui causam mortis præbuit, differentia est, ut ff. ad l. Aquil. l. qua actio ne. s. Celsus. E contra uidetur q. de occiso agi possit, et teneat, quia occasione uulneris superuenit febris, ex qua mors est secuta, et qui occasione facti dat, fecisse dicit, ut ff. u. bo. rapt. l. in pluribus. s. cū aut, in fi. Nec ob. q. si fuerit modicum uulnus, de quo aliquis uerisimiliter mori non potest, quia quicquid quis mori de leui uulnere, de quo alius non moreretur, ut d. l. qua actio. s. si seruū ægrotū. Nec ob. q. gleba, uel baculo, et lapide paruo eū percussit, quasi non sit uerisimile talem percussione uelle occidere, quia quocumq. modo eū occiderit, uerū est dicere eum occidit siue baculo, siue gleba, siue alia parua re, et c. ut d. l. qua actio ne. s. j. facit ad hoc q. de minore, et de muliere dicitur q. casus prioris actionis incidit in iacturā, et fm qd in initio ipse subuenit, ita ex postfacto si lesto occasio prioris actiois eueniat, ut dicit text. in l. si mulier perfectē. C. ad Vell. in l. iij. s. Seio. ff. de minorib. Et de hac opi. uidetur text. expressus, in l. ait lex. et l. huic scriptura. s. j. ad l. Aquil. Ad idē facit lex si uulnere seruū, eodem tit. Non ob. quod dicitur in l. qua actio ne. s. Celsus. eod. tit. q. differētia est an occidat, an causam mortis præbeat, quia respon. illud uerū quo ad actionē, et ad cōmodū agendi ciuilitate, et criminaliter, quia q. occidit, agitur actio ne l. Aquil. directā, q. uerō causam mortis præbuit, agitur actio ne in factū, uel ut l. Aquil. cōtra occidentem. Sed quantum ad effectū iuris, idem est utroq. casu q. agitur de homicidio, ut arg. ff. de neg. gest. l. antepen. et ff. de ser. cor. l. j. et ff. si quis cau. l. eum qui. s. qui iniuriarū. et not. ad l. Aquil. l. item Mela. s. si alius. Unde forte esset distinguendū, quo animo ille percussit, an animo occidendi necne, et de isto perpendam ex factis, aut dictis præcedentibus. uel sequentibus ex qualitate iudis, seu percussione, et gladij, uel reli, cum quo percussit, ut ff. ad l. Corn. de sic. l. j. s. diuus. et l. lege. s. cum quidā. arg. ff. de leg. j. l. si seruus plurius. s. si. Et dicamus q. primo casu teneatur de occiso, arg. ff. ad l. Corn. de sic. l. is q. celo. et ff. de pœn. l. respiciendum. s. delinquunt: ubi animus et propositum distinguunt delictū. Vel potest dici q. semper teneatur de occiso, sed tamē debet pœna mitigari ex quo non facit animo occidendi, ut in d. s. diuus. et l. lege. s. cum quidā. fm. Odofred. Bart.

BARTOLI TRACTATUS XXVIII. DE ORDINE IUDICII.

AE C Sunt que in iudicijs frequentantur, et fiunt. Nam primū aditur iudex competens: citatur reus: offert libellus reo: datur terminus reo ad respondendum libello: recusat iudex: opponunt exceptiones p. reum: dat terminus ad replicandū: fiunt interrogaciones ante litem contestatam: satisfadur a partibus: cōtestatur litem: iuratur de calumnia: statuitur terminus ad probandum de iure, uel fm consuetudinem fiunt positiones, et responsiones: fiunt interrogaciones, seu capitula, super quibus testes debeant respondere: diuersa fiunt quæstiones per aduersariū quæ debet fieri testibus: producantur testes et probationes, et debet altera parte presente aperire, uel per cōtumaciam absentis. Producentur instrumenta, et tunc iudex debet dare terminū ad opponendū cōtra instrumenta, si dicuntur suspecta, debet dari copia actorū: deinde datur terminus partibus ad allegandū causam cōmittit, et habetur consiliū sapientis: fertur diffinitiuā sententia, uel interlocutoria: appellatur

intra tempus: mandatur sententia executioni, per l. a diuo Pio. ff. de re iud. Ad summariā igit notitiā attingendā uentū et distinguo decē tempora circa ipsam rotalē causā in instantiā. Primū enim tempus est ante citationē. Secundū est tempus citationis. Tertium est tempus representationis. Quartū est tempus proponendarū dilatoriarum exceptionū. Quintū tempus est lris contestationis, Sextum tempus producentiarū exceptionū. Septimū tempus renuntiationis producentiarum testium. Octauū tempus disputationū et allegationū proponendarū. Nonum tempus earundē renuntiationū. Decimū tempus prolata sententia. Circa primū scilicet ante tempus citationis duo not. unū generale ex honestate scilicet antequā aduersariū crahas, moneas eū tibi satisfaciāt. ff. de ser. uer. præd. l. quidā Hiberus. et C. de pig. l. debitoris. et in auth. ut cū de app. cog. circa fi. co. viij. Aliud est speciale necessarium, ut si sit libertus, non citet patronū, nisi uenia petita, l. j. de in ius uoc. Item nec filius emancipatus patrē uel matrē, C. eod. l. fi. Si autē est in potestate nullo modo nisi in castri, uel quasi ff. de iud. l. lis nulla. sed ipse de mū est corrigendus. C. an ser. ex suo factio. l. siue serui. quod tempus ante citationē non est de instantiā, nam est peremptoriū. et quæ incōuenientia fiunt, uidentur inesse, l. lecta. uerf. dicebā. ff. si cert. pet. l. Circa fm tempus citationis quatuor nota. Primū quod pertinet ad ipsum iudicē, scilicet ut quamlibet partem citet ad instantiā actoris, ut in auth. de mand. prin. nisi sint personæ exceptuatae l. j. iij. et iij. ff. de in ius uoc. Secundum pertinet ad ipsum qui facit citari ut congruo tempore non solenni citatio porrigat, aliās reus uenire non tenet. l. dies festos. C. de fe. iij. illa uiget admonitio. Item q. non assignet terminū in die solenni, nā tunc reus impune non parer. ff. si quis in ius uoc. non terit. l. ij. in fin. Et hoc casu proximo, si reus uenerit, cōsuetū expensas petere ab actore, si ignorauit factū, puta dicit sibi assignatū diem solennē, et actor contuenerat eidē cōdēnari tanq. cum in ius temerē uocauerit. l. eum quæ temerē. ff. de iud. l. item aliās inde uidetur etiā si ius ignorauerit. Si titulus ignorantia seu talis ignorantia in damno uitandō non nocet. l. error. ff. de iuris et facti ignor. Tertium respicit partē citati, quia tenet uenire etiā si sit de aliena iurisdictione. l. si quis ex aliena. ff. de iud. l. et lex quocumq. ff. si quis in ius uoc. non te. l. iij. Et cautē intellige, scilicet cum sit dubium an sit de iurisdictione sua. ff. de iud. l. j. s. si dubiet, aliās non, ff. de iurid. om. iud. l. fi. et de ser. l. j. Quartū respicit ipsam citationē qualiter fieri debeat, habes xxiiij. q. iij. c. cū illicita. et d. s. si dubitetur, respicit et citationē istā peremptoriā. ff. de iud. ad peremptoriū, cū l. seq. licet d. l. ad peremptoriū. ante diffinitiuā sententiā loquat. Nam si reus non uenit in ipso peremptoriū, fit missio olim in omnib. ius bonis, hodie uerō pro mensura debiti declarati, si est actio personalis, ut in auth. de exhib. et intro. reis. s. si uerō quidā. et de bo. auth. iud. post. l. phibita, et ex quib. causis in pos. ea. l. j. ante missio nē quidē debet interuenire summariā cognitio causa. l. si is à quo. ff. de reb. dub. aliās ut in pos. l. e. Si uerō realis et uocatus latitet, uel aliter dolose delijt possidere, fit missio omnium bonorum, et sic legitur uerō dicitur, uel sit remissio rei petite. ff. ex quib. cau. in pos. ea. l. Fulcinius. s. item uideamus. et s. Celsus. et C. ubi in rem act. l. si quis. C. de præc. xxx. an. l. si quis emptionis. s. p. et re quirit hoc casu causæ cognitio summariā, d. l. si qui. C. ubi in rem act. Quidā tñ dicunt debere fieri missio nē rei debite petite ad instar ponalis actionis. d. s. si uerō quidā, sed ultra obtrinet de cōsuetudine, et si sit missio in possessionē rei petite, reus intra annum audiret super possessione oblata cautidē, per d. l. si quis, et hoc si lris est uera contestatio facta missio nē, p. cōtumaciā non ueniētis audire de proprietate, sed non de possessione. C. quō et q. iud. l. consentaneū. Itē si esset quasi cōtumax, q. ueniētis tñ audire de proprietate. C. ubi in rem act. l. j. Circa tertium tempus presentationis cōsidero duo. Nam aut uenit reus, aut actor, aut uterq. q. actor, et non reus, ut s. dicitū est. Primo casu non potest petere reus se absolui ab instantiā iudicij, sed ut cancellat edictū. ff. de iudicij. l. post edictū. ff. resp. l. i. propterandū. in prin. C. eo. tit. uel potest petere ut actor citet reo non cōparente, cognoscit iudex de principali.

mis ubi modicū præiudiciū uersatur, ut si tractatur de aperiendo testamento, &c. De huiusmodi tractatu uide j. in tractatu de test. char. clivij. & ibi inuenies de uerbo ad uerbū.

ADDITION.

Mors. iste est tract. Bar. licet scripserit sine alleg. secundū Ang. de Are. in §. actionum. pe. col. inst. de act. & Felyn. in c. quoniam frequenter. in §. porro. in ix. co. ut lit. non conte. Et adde q. huiusmodi tract. est de uerbo ad uerbum j. in tract. de testi. Bar. in iij. co. in uers. mortuum hominē dixit. quali ter causa. & ideo. ibi uide Tho.

BART. TRACTATUS XXIX. DE SUCCESSIONIBVS AB INTESTATO.

1 Liberi succedunt ab intestato parentibus, & transuersalibus exclusis.

2 Filiorum quot species. Filij legitimi & naturales ex legitimo matrimonio uero uel presumpso nati dicuntur.

3 Filij naturales quinq. modis efficiuntur legitimi, & q. legitimati succedūt sicut legitimi.

4 Legitimus dicitur legitimus etiam quo ad honores, & ordinem.

5 Filij naturales tantum dicuntur nati ex concubina unica in domo retenta.

6 Filij naturales qualiter succedant patri uel matri, succedūt ex testamento, & ab intestato.

7 Filij legitimi tantum dicuntur inducti a lege, ut adoptione.

8 Arrogatio fit coram principe, & qualiter succedat arrogatus.

9 Adoptio fit coram quocumq. magistratu, & qualiter adoptatus succedat.

10 Spurijs proprie appellantur in iure nostro. primo filius meretricis, filij sacerdotis, & natus ex seruo & libera.

11 Spurijs non possunt succedere patri.

12 Spurius succedit matri etiam cum legitimis, si mater non est illustris.

13 Incestuosi proprie dicuntur nati ex linea transuersali, in gradu prohibito. Nepharij dicuntur nati ex linea descendenti.

Adulterini, qui ex adulterio.

14 Spurijs & alijs dānati non succedunt patri nec matri, & repelluntur ab ordinibus & dignitatibus, nisi per principem fuerit dispensatum.

15 Ascendentes ascendentes qualiter succedant.

16 Collaterales qualiter collateralibus succedant.

17 Frater si moritur sine liberis ascendentes relicto fratre ex parte patris tantum, & fratre ex parte matris qui ex parte matris in bonis patris, & ex parte matris in maternis, in alijs equaliter succedunt.

18 Frater utriusq. coniunctus prefertur fratribus ex uno latere tantū coniunctis, & solus fratri utriusq. coniuncto succedit.

19 Filij fratrum succedunt in stirpe, & non in capita.

20 Collaterales naturales tantum, & non legitimati qualiter inter se succedant. Collaterales legitimi tantum, qualiter inter se succedant.

21 Spurijs uel bastardi, qualiter inter se succedat ab intestato et agnatis patris.

22 Duo fratres spurijs eadem matre inter se inuicem ab intestato succedunt.

23 Eius qui quibus casibus succedat.

24 Ecclesia prelato decedenti ab intestato succedit in his que ab ecclesia, uel ecclesie contemplatione habuit.

25 Vir quibus casibus succedat uxori.

26 Seruus quando possit succedere ab intestato.

27 Successio ab intestato cessat donec potest habere locum successio ex testa.

28 Proximior in gradu preferitur posteriori in successione.

29 Hospes alumno, siue uirgine, siue hospiti ab intestato non succedit.

30 In successione ab intestato que immutata sunt per ius nouissimum.

VONIAM Ab intestato successio numeraria in corpore iuris uidetur esse dispersa tam in tex. quam in gl. ideo ne iuris prolixitas & gl. uarietas multitudine personarū reuoluat. C. de cad. tol. l. unica. §. in pro non scripto. & ut ipsorum notitia uerius & clarius habeatur, notitiam presentem ordinare disposuit, nec immerito, cum sit materia quotidiana. ff. de lib. le. l. legauit. & quoniam ob diuisionē omnis res clarius aperitur. ff. de except. do. l. j. Ideo sciendum est, q. gradus successionum diuiditur in hos gradus, superiores, inferiores, & transuersales. Inst. de grad. §. j. auth. de har. quæ ab intest. §. j. Circa primū gradū sciendū est, q. si quis ab intestato mo-

riens habet liberos, succedūt liberi exclusis parentibus, transuersalibus, & succedunt equaliter & indistinctē, licet olim si sint sui iuris, uel emancipati masculi, uel femina. Inst. de har. red. quæ ab intest. §. j. & h. & auth. eod. §. j. & intelligas liberos uelq. in infinitum, ut ff. de uer. sig. l. liberorū. ideo uocantur liberi, ut si ex uno filio premortuo sit nepos uel nepos, unā cum alio filio defuncti uocantur. Inst. de har. quæ ab intest. §. cum filiū. quod ita debet intelligi q. nepos uel pronepos, unus, uel plures tantū accipiūt de hereditate, quantū accipere uerius pater si uiueret, ut in auth. de har. quæ ab intest. §. finautē. col. ix. Verūm quia multæ sunt species liberorum, nam non omnes filij succedunt. Sciendū est ergo q. filiorū quidam sunt naturales & legitimi tantum, quidam naturales tantum, quidam spurij, incestuosi, quidā nepharij, quidam adulterini, ut auth. qui. mod. nat. effi. le. §. palam. & dicuntur autem filij naturales & legitimi qui nati sunt ex legitimo matrimonio cōtracto, uel presumpso, quod fuerit cōtractū, ut auth. præalle. §. legit. col. vij. ff. de in ius uoc. l. quia. ff. de his qui sunt sui uel alie. iu. l. filium, ext. de fil. presb. c. Michael. & isti succedūt equaliter ab intestato, & filij eorum in stirpem, ut s. dictum est. & filij autem naturales legitimi dicuntur illi qui erāt primò naturales, postea effecti sunt legitimi, quod fit quinq. modis. Primò si pater obrulit eos in seruitium curiæ, ut auth. qui. mod. na. effi. sui. §. j. Secundò si matrem dicit filij pater sumat in uxorem, ut in d. tit. §. si quis igitur dotali. & inst. de nup. §. si exura qui filij sint leg. c. tarta. Tertio modo per rescriptum principis quod fit q. habent alios legitimos, ut in auth. qui. mod. nat. effi. sui. §. illud. Quarto si pater in testamento illud dicat, si quos uelit esse legitimos, q. debeant filij testatoris ostendere principi, & supplicare q. confirmet quod pater fecit, & principe confirmante erunt legitimi partim a testatore, partim a principe sicut a l. quod intellige hoc testatorē posse facere si legitimos nō habeat, ut auth. præall. §. his uerò. Quinto si pater tractat in testamento, uel in alia scriptura, in qua in scriptura sint subscripti tres testes, ut in auth. ut lic. mat. & auia. §. hoc autē. col. vij. in j. col. Et scias q. prædicti modi permittunt uolentibus filijs, & non inuitis, ut auth. quib. mod. nat. effi. sui. §. generaliter autem. & De successione istorum est sciendū q. oēs legitimati quatuor modis ultimi succedunt sicut legitimi, ut s. auth. præalle. §. tribus & adoptiuis, & legitimis. In legitimatis uerò in seruitio curiæ alius modus seruatur. Nam sicut legitimi soli primi efficiuntur sui, & nō agnatis patri, ac agnatio sibi & alia seruatur, ut in auth. quib. mod. nat. effi. sui. §. filium uerò. usq. ad §. tribus. Item si quaras utrum tales legitimi nō solū quo ad successione, sed etiam quo ad honores & ordinem, dic q. sic, ut in d. c. tanta. & Dicuntur autē filij naturales tantum, qui nati sunt ex concubina unica, & in d. mo. & licet de iure canonico reproberet concubinatū, ex lege nostra nomē assumpsit, & ideo sicut qs eodē tempore plures uxores habere nō potest. ff. de his qui no. infra. l. ij. & l. qd. ergo. §. j. ext. qui fil. sint leg. c. per uenerabilē. in fi. ita nec plures concubinas, ut in leg. ij. in fi. ff. de cōcubi. & in lege. in concubinato. in fi. & in auth. quib. mod. nat. effi. sui. §. si quis aut defunctus. in auth. de trien. & semis. §. cōsideramus. & Isti aut succedunt isto modo, nam si persona defuncti careat liberis & ascendentes, filius naturalis succedit in totū. Si autē superiores existūt, tunc relicta legitima, parentibus reliquam poterit in naturalibus distribuere: si aut legitimi existant, & descendentes, mater tantum naturalium scilicet concubina & ipsi naturales succedūt in unam unciam, & solam mediā habere possunt, ut auth. quib. mo. nat. effi. sui. uer. descripti. cum uer. seq. Ab intestato aut succedunt naturales unā cum matre in paternis substantiis in duas uncias, nō existentibus legitimis liberis, nec legitima coniuge, licet eius coniux uel legitima non adhiat, facit tñ ne naturales possint capere, uel succedere. Extantibus aut liberis, uel legitima coniuge, in nihilum admittunt, sed alij debent ab hereditibus arbitrio boni uiri. Erq. dixi de filijs, Idē intelligas de nepotibus, ut no. in auth. qui. mo. na. effi. sui. §. si quis aut defunctus. C. de nat. lib. auth. licet, sed licet pater nō succedat, nisi ut dictū est, mater

27

28

29

30

31

32

33

mater tñ ex testamento & ab intestato succedit cū legitimis. C. ad Tertul. l. p. filij aut legitimi tantum dicuntur qui sunt inducti per legē, nam & adoptio describitur. & Adoptio est legitimus adus per quē filius describitur & efficitur qui nō est, ut ff. de adopt. l. j. & h. Inst. eod. in prin. Est & duplex, scilicet arrogatio, & adoptio. arrogatio quæ fit coram principe: & de illo qui est sui iuris, & efficitur in potestate arrogantis, & licet olim omnia efficerēt arrogantis, hodie tñ tantū ad usum fr. tantū, ut no. ff. de usufr. l. j. & h. l. si pater. & l. si arrogator. & Inst. de acq. per. arrog. per totū. & in isto succedit sicut legitimus & naturalis, & si pater exheredaret eū, iuste restituit bona arrogato, & quartā partē illius portionis quā habiturus fuisset arrogatus, si arrogator mortuus fuisset ab intestato. Si aut eum emanciparet, sine causa restituitur, ac si cum causa bona, tñ sua restituit. ff. de adopt. l. si arrogator. & Inst. eod. §. idem. C. eo. l. si adoptionibus. in fi. De secunda aut adoptione scias q. ipsa fit corā unoquoq. magistratu, & sic de illo qui est in potestate. & licet olim transiret in potestate adoptiuis, hodie tñ si detur in adoptionē a uo paterno uel materno, & filius qui cum dedit, erat emancipatus, arg. ff. de collat. l. ij. & Inst. eod. §. j. & §. sed hodie. Et in isto dic q. eo casu quo adoptiuus transit in potestate aui paterni, uel materni, succedit sicut filius legitimus & naturalis, & ideo serua in eo quod in illo. Sinaut detur extraneo quo casu non transit in eius potestatem, dic q. patri adoptiuo succedit ita demū si decedat intestatus. Non aut pater adoptiuus tenet tunc eum instituire, imò potest eum exheredare sine pœna, & præterire, nec poterit ille filius succedere agnatis patris adoptiui, nec ipsi etiā ab intestato. C. de adop. l. cum in adoptiuus usq. ad §. si. & De filijs aut spurij scias q. tribus tñ modis appellantur spurij proprie in iure nostro. Vno modo qui patrem habent incertū, sicut filius meretricis. Secūdo qui habet certum, sed habet talem quē fm Deum & honestatē monstrare non licet, ut puta filium presbyteri uel monachi, ut ff. de sta. hom. l. uulgo. nō enim uidetur esse qui nō est habitus, uel nō potest cū honestate monstrari. ff. qd. cuiusq. uni nom. l. j. §. j. & qui fatid. cog. l. quoties. ff. de mun. & hon. l. ut gradatim. §. si. Tertio dicunt spurij qui nati sunt ex seruo & libera, ut C. de suis & leg. har. l. libera. de istis aut dic q. pater succedere nō potest. Primo casu, quia incertus, & sic conditionē patris sequi nō potest. ff. de statu hom. l. cū legitimē. Secūdo casu q. pater habetur pro incerto iuris fictione, & ubi iuris fictio est, pro ueritate accipitur, siue seruatur, ut ff. de test. l. lex Corn. Inst. qui mod. ius pa. po. sol. §. si ab hostibus. Tertio casu non potest, quia cum sit filius serui, ei succedere non potest, nisi in casibus. not. ff. cōmunia de success. l. seruus. & meritō cū seruus nō habeat bona, ut ff. de uerb. sig. l. paterfamilias. Dicit tñ q. succedit matri solus si mater non est illustris, uel unā cum, alijs legitimis, ut Inst. ad Orfici. §. nouissimē. & etiā auia alijs auia maternę, ut ff. un. de cog. l. Modestinus. Sed si mater esset illustris, tunc non succederet cū legitimis, ut C. ad Orfi. l. p. Et est ratio, quia mater semper est certa. ff. de in ius uoc. l. i. & quia. & De alijs aut tribus incestuosis, nepharijs, & adulterinis, sciendū est q. incestuosi proprie dicuntur fm ius ciuile, proprie nati ex linea transuersali in gradu prohibito. Nam incestus dicitur inter tales coniunctos, licet alia inueniant personæ. ff. ad l. iul. de adul. l. adulteriū cum incestu. Nepharij dicuntur, qui nati sunt ex linea descendenti, ita tales complexus dicitur nepharij. Inst. de nup. §. ergo. Adulterini qui ex adulterio nascuntur, aliquando oēs isti dicuntur dānati, aliqui spurij, ut in st. de nup. §. aduerfus. de iure Can. uocant māzeres, nothi, & spurij, ut ext. de renun. ca. nisi cū pridē. §. psonæ uerò. & ibi plenē in fi. qui fil. sint leg. c. per uenerabilē. in fi. & Isti aut filij a successione repelluntur paterna & materna, & nō solū isti, sed oēs qui nascuntur ex nuptijs prohibitis alio de quatuor modis, qui no. Inst. nup. §. sunt & alij, cū isti dānantur a lege, nō possunt succedere, si parentes uellent, nec etiam sunt alieni, ut auth. qui. mo. na. effi. sui. §. si. repellunt etiā ab honoribus. ff. de mu. & hon. l. generali. §. spurios. nisi in subsidij, ut ibi dicit tex. uel nisi Imperator eos admittit cū clausula nō obstatē, auth. qui. mo. na. effi. sui. in prin. legitima

34

35

36

37

38

39

40

tionis. Itē ab ordinibus & dignitatibus repellunt, ext. de e. lecc. cū in cunctis. & de fil. presbyterorū. c. j. & si. si per Papā uel episcopū super ordinibus fuerit dispensatū, uel fuerint religionē ingressi, uel in diuinitatibus personarū per Papā fuerit dispensatū, ut in d. c. fi. & Expedita linea descendenti sine gradu restat, ut de ascendētibus uideamus. Et no. q. tot sunt species filiorū, ut dixi, quot sunt species parentū, cū isti sint correlatiua, filius, ergo pater, si ergo persona defuncti careat descendētibus, & habeat ascendentes unā cū collateralibus, si quidem solū legitimos ascendentes, & naturales habeat filius, si quidem solū matrē & patrē, & mater & pater sibi succedūt: si uerò est pater uel mater, & alij ascendentes, ut puta auus paternus, uel maternus, quilibet succedit in eadē portione, licet eorū dispar sit numerus, & mater est postea C. ad Tertul. auth. defuncto. Sinaut habet ascendentes unā cū transuersalibus, si quidē habet fratres utroq. parente cōiunctos, admittant isti fratres unā cū ascendētibus proximis, sicut licet patre & matre, auo uel auia in utriusq. portione. Itē filij filiorū fratrum similiter admittunt, si mortui sunt fratres, uel aliqui ex his. Alij sunt fratres qui sunt cōiuncti ex parte patris tantū, uel filij eorū, uel alij transuersales, an succedant cū parentibus, ut in auth. ut fratru filij. §. j. Olim tñ erāt aliter. l. p. C. ad Tertul. de leg. har. l. de emancipatis. in prin. de bo. que lib. l. quacumq. & cōmunia de success. l. si. tñ oēs corriguntur, & hoc de filijs legitimis, & naturalibus, qui decedūt relicto patre uel matre. Sinaut sint filij legitimi descendentes relicto parentibus, dic idem quod in superioribus exceptis legitimis per oblationē curię, in quibus dic q. si decedūt sine liberis, succedūt parentes, serua tñ parte curiæ. auth. quib. mo. na. effi. le. §. sciendū ergo. & C. q. & quibus quarta pars debet. l. j. & h. in prin. lib. x. & In naturalibus aut dic q. parēs ei succedūt eodē modo & eodē iure, quo ipsi parentibus succedunt, ut sit par eademq. ratio pietatis. ff. de inoff. test. l. nā & si parentibus. in auth. quib. mo. na. effi. sui. §. quib. & hoc fm Azo. Sed Pla. dicit patre insolitū succedere filio naturali, & etiā si filius sit spurius, & istud aliqua lex nō probat. & De filijs tñ legitimis descendētibus, dic q. adoptator, uel arrogator in cuius potestate transiit, quod est si fuit paternus uel maternus auus, ut s. dictū est, auo filio habet usum fructum in bonis filij. Inst. de acq. per. arrog. in prin. Sinaut ab intest. succedat tali filio ipse, & succedat tanquā filio legitimo, & naturali, eo alio q. nō possit dicere matrem succedere, cum adoptare non possit. * Inst. de adop. §. cōmune. Sinaut fuerit extraneus qui in adoptione est, dic q. in nullo succedit ei, cum non exiit de potestate patris naturalis. C. de ado. l. cum in adoptiuus. §. sed ad Tertul. scilicet quia damnatur à l. De filijs autē spurij, dic q. ipsi non succedūt parentibus, & qua ratione ita nec parēs eis. matres autem bene succedūt eis eadē ratione qua ipsi matribus, si tales filij decedant sine liberis. Nam si liberi extarent, mater nō succederet. C. ad Tertul. l. j. §. liberi. ff. unde cog. l. iij. §. itaq. De incestuosis autem & nepharijs, uel adulterinis sic damnatis, dic q. patres non succedunt eis. Nam qua ratione ipsi parentibus non succedunt, eadem ratione ipsi non succedūt patres. & Restat ultimò explicatis duobus gradibus ut ad tertium transeamus, scilicet transuersalium in quo no. q. sicut descendētū plures uocantur species ac ascendētū, & transuersalium totidem sunt species. Si igitur defuncta persona careat liberis & ascendētibus, & collateralibus habeat, ita distinguitur: Aut habet fratres ex utroq. parente tantū, aut filios fratru tantū: aut habet similes fratres, aut filios fratru. Primo casu succedunt soli fra-

41

42

43

44

45

46

47

Bar. de success. ab intest.

tres. Secundo casu soli filij fratrum. Tertio casu simill succedunt fratres & filij fratrum in stirpes, & nō in capita. ff. de col. bo. l. prator. Et ita exemplificat si decedat quis relicto fratre uno & tribus filiis fratre pramortuo, ex utroque parente tñm habebit frater solus quantum tres omnes filij ex fratre pramortuo, succedunt isti omnibus alijs collateralibus exclusis.

17 In alijs fratribus qui sunt coniuncti in uno parente tantū, puta patre uel matre, q̄ ceteris agnatis & cognatis, & exclusis prædictis collateralibus, scilicet fratribus & filiis fratrum ex utroque parente coniunctis succedunt defuncto, scilicet, frater ex uno parente coniunctis tantum, exclusis alijs collateralibus, scilicet patris, amitis, & matris, & hoc uerum est indistincte, siue masculi, siue femine agnati, uel cognati sint in potestate, uel sui iuris, & hoc colligitur in auth. de hære. ab intest. §. reliquum. & §. seq. C. de le. hær. auth. cessante. & auth. tres fratres. C. de le. hær. auth. cessante. & auth. tres fratres. unū cū fratrib. 18 Sed pone, quis moritur sine liberis ascendentibus relicto fratre ex parte matris tñm, & alio ex parte patris tantum, qualiter succedunt isti, sicut alij sic defunctor. Respon. frater ex parte patris in bonis paternis succedit fratri, & ex parte matris in bonis maternis. C. de leg. hære. de emācipatis. in fi. in alijs aut bonis aliunde quaeritis succedunt aequaliter. Nam quantum ad illa bona sublata est differentia cognationis, siue agnationis, ut auth. itaq̄. C. de communia de success. licet Placen. cōtra in hoc quid si decedit relicto fratre ex parte patris tantū, & fratre ex parte matris tñm, & in alio fratre ex utroque parente coniuncto, qualiter succedunt Rñ fm Azo. q̄ ille qui est coniunctus ex utroque parente, succedit in omnibus bonis, tam paternis q̄ maternis, & in aliunde quaeritis, alijs duobus fratribus exclusis. Et est ratio, quia iste habet duplex uinculū, scilicet paternū & maternū, merito ille præferri illi q̄ nō habet nisi unū, ut auth. de consan. & uel. fra. circa mediū. & C. de communia de suc. auct. itaq̄. Placen. dixit contrariū ex parte patris hoc casu in bonis maternis admitti coniunctū utroque parente ad alia bona, qd̄ est cōtra

19 dicitur auth. Sed pone q̄ aliquis decedit relicto uno filio ex fratre pramortuo, nunqd̄ isti succedunt defuncto in capita uel in stirpes? Rñ fm Azo. in capita, ita ut qlibet habeat suā partē, & ita fm eum hereditas diuiditur in tres partes, ut uidetur uelle cōcludere per eandē auth. §. si uerō nō fratres, necq̄ filios fratris, per qd̄ innuit filios fratris debere succedere in stirpes, & nō in capita, & huic opi. assentio. Nam semper inuenio filios fratris succedere in ius patris sui, Inft. de hære. ab intest. §. filius. & in prædicta auth. §. si uerō. & d. col. & C. unde lib. l. ij. Si etiā decedat quis sine ascendenti. & descendenti. qd̄ in filiis fratrum. Dic tunc q̄ illi qui sunt proximiores in gradu, ad successione eius admittunt, & inter eos fiat diuisio in capita, & in stirpes nō habita differentia an sint agnati uel cognati, masculi uel femine in potestate sui iuris, ut in auth. post fratres. C. de le. hære. & ibi nō licet olim succederet usq̄ ad septimū gradū, ut ibi, cū sublata sit differentia agnationis, & cognationis, ut s. de naturalibus aut legitimatis a patre, dic ut s. in his scriptis excepto ut q̄ legitimant per oblationē curie, succedunt ab intestato agnatis, uel cognatis, nisi solus pater legitimus efficiat, ut auth. qui. mo. na. eff. sui.

21 §. q̄bus. De naturalibus aut collateralibus nō legitimatis, dic q̄ inter se si sunt fratres, ex eadē matre tñm succedunt, qm̄ si est hoc in spurjis, ut ff. uñ cog. l. ij. & ita dico multo fortius in liberis tñm, non tñm dico q̄ unus q̄ fuit naturalis filius tñm, fratri suo legitimo & naturali agnatis & cognatis succedit, uel etiā fratri, & ex alia matre, ut in d. §. filius. auct. qui. mo. na. eff. sui. col. ix. nā si legitimat per oblationē curie, nō sit legitimus successor agnatis, uel cognatis patris, multo fortius, nō efficitur ille qui nullo modo est legitimus, sed naturalis remanet. Inft. de seruit. cog. §. si. & qd̄ ibi dicit, præferunt nō ad illos

22 ut in ser. De legitimis aut collateralibus, dic ut de primis fratrib. dixi. scilicet qm̄ fuit aliquis arrogatus uel adoptatus ab auo patre nō uel materno, qm̄ ut tñc dixi, legitima iura consequitur. Sinaut extraneo datus fuit quis in adoptione, licet re

tineat iura legitima quæ sunt ad patrē naturālē tñm, soli patri adoptiuo poterit ab intestato patri succedere, nō filijs eius agnatis uel cognatis, nec ipsi ei. C. de adop. l. cū in adop. Scio tñm q̄ collaterales, puta fratres arrogati nō possunt adoptari,

23 ut C. de hær. inst. l. nec apud. De spurjis aut dicas qd̄ duo fratres spurij ex eadem matre inter se inuicē ab intestato succedunt. ff. unde cog. l. ij. & l. si spurij. Inft. de leg. ag. succ. §. uul. Sed pone q̄ sint duo fratres spurij, ad diuersis matrib. & nunquid inter se succedat. Pone ergo qd̄ sacerdos uel monachus ex diuersis matribus habet filios, pone largius quæst. quiddā solutus de una muliere dico cōcubina tñm habuit filij unū, & de alia habuit filij alium qui uulgariter appellat in Lombardia bastardus, nunqd̄ isti inuicē succedant ab intestato, & an succedat agnatis patris, uel agnatis matris? uidet q̄ sic, qd̄ fratres sunt alijs proximiores, ideo admittunt. auth. de hære. ab intest. §. reliquū. Nec ob. si fuit ex parte patris tñm, qd̄ sola naturalis cā inspiciat. C. de su. & leg. aui. in successione. Itē delictum patris, qui ad aliā mulierē accessit, nō debet nocere filio. ff. de pœn. l. crimē. ff. de decurion. l. §. nullus. E contra uidetur qd̄ non tanq̄ cognatus ei. Nam cognatio fit per matrē. Inft. de leg. ag. in prin. tanq̄ agnatus. Nam cū nulla sit inter spurios agnatio, siue ius agnationis, tunc em̄ per patrē agnatio cōtrahit, cū legitima nuptia sint cōtracta. Inft. de nup. §. si aduer. Inft. de leg. ag. suc. §. §. ij. igitur iure agnationis uel cognationis uentat, merito repellunt, cū alia iura successione non reperiant in iure, ut si sibi succedat à iure, uel à l. uel sena. tunc qd̄ ultimū credo uerū, ut in auth. qui. mo. na. eff. sui. §. §. 24 in fi. & §. si uerō. & ibi pbat. De incestuosus, siue nepharij, seu dānatis, & alijs fratrib. dic agnatis nullo modo succedere, cū omni beneficio legis careant, ut praalle. auth. in fi. Nā talib. inter uiuos donare nō pot. C. de incest. nup. l. §. q̄s incestas, qd̄ de istis dicitur est, intellige non ex matrimonio uno, qd̄ foetentes sunt tales pgeniti. Sed si aliter ignorauit, dic ut ext. de pœn. c. in tua. & qui fil. sint legi. c. ex tenore. Sinaut ex prædictis coll. apparet ex successione uel ab inte. Prima cū causa liberorū, secunda ascendenti usq̄ in infinitū. ff. de in ius uoc. l. uel parētes. tertia transuerſarū. ista usq̄ ad x. gradū siue agnati siue cognati sint, hodie succedunt, ut Inft. de leg. ag. succel. in fi. Istis aut deficientibus succedit filius, exceptis quibusdā casibus, in quibus alij sico præferunt, aliqui etiā, ut puta, decedit miles nauicularius, cohortalis, fabricensis, de præd. nau. per totū. Itē socius liber. imperia. lib. x. Cerrū est em̄ qd̄ collegiū siue socius præferri sico, ut s. allegata lege.

25 hoc de prædictis laicis uendicat locū. De clericis aut scias tu Legista, qd̄ si clericus prelatu moriat̄ intestatus in his que ab ecclesia, uel cōtemplatione ecclē. habuit, succedit ecclesia tantummodo, qd̄ intellige ut C. de fac. san. eccl. in auth. licentia. in fi. xij. §. si. c. fi. in reliquis succedunt cōsanguinei, & affines his, & c. his deficientibus succedit ecclesia ext. de succ. ab intest. c. plenē in c. ij. eo. tit. Plura circa hoc nō curauit ponere.

26 re. Postremo uidet qd̄ quadā in nouata sunt, & quadā regularia in suc. ab intest. Nota primō quiddā regularia & curus per quæ sunt in nouata ab intestato. C. de communia de suc. luitrico. & l. affinitas. Dicunt aut affines omnes illi qui per uxorem mihi contingunt. ff. de grad. l. non faciles. §. affines. Vxor uir succedit, qui nō dicit affinis, si uxor decedat sine ascendenti bus, siue descētib. siue collateralibus sico excludo, ut l. §. C. unde uir & uxor. & alio casu si uxor decedat relicta filijs emācipatis, uel nepotibus, uel pater unā cū eis habet uilem uisum. C. de bo. ma. l. ij. Itē est & alia regula, qd̄ seruus nō potest esse successor, ut l. seruus. C. de communia de successio. fallit cū mora est facta in liberatus C. ad Or. fi. l. si de his quib. ut indig. l. si. Item fallit cū decedit apud hostes. C. de suis & le. l. apud hostes. Item est alia regula donec potest habere locū successio ex testamento, cessat ab intestato. ff. de reg. iur. l. quādū. C. de communia de suc. l. ante q̄. Fallit ista regula, si sic dicat testator, te here dē in finituo si legitime ualeat.

27 reg. ff. de hære. inst. l. si ita quis hæredē instituat. Item est alia regula, qui proximior est in gradu proximior & potior est possessione. C. eo. l. auuncula. qd̄ intelligo fm distinctionē s. postea. scilicet de successione. ascendenti & collateralibus.

30 Item

30 Item est regula qd̄ nō hospes potest enā ab intestato succedere alio, siue uirrico hospiti. C. co. ti. l. nuntiorib. & in auth. oēs peregrini ibi posita. Vltimō restat que sunt. ius nouissimū immutata, licet ex præcedentibus possit laus ppedi, tñm olim nō succedebat filius emācipat̄ patri de iure pratorio, hodie sublata est differentia patris potestatis & emācipatiōis, ut in auth. de suc. ab intest. in §. j. quæ est C. de leg. hære. auth. in success. Itē olim nepos, ut puta filius filij, nō admittebat ad successione cū auunculis, nisi cū diminutione tertie partis. C. de su. & leg. l. si defunct. & l. illa. C. de colla. Sed hodie æqualiter succedunt. Itē olim ascēdētes, puta mater p. Orficiānū, pater uerō de iure pratorio. Sed hodie de iure ciuili, ut in auth. defuncto. Itē olim si pater emācipabat filij cōtracta fiducia, nō succedebat de iure ciuili, hodie semper in emācipato cōtracta fiducia præsumit. Inft. de legi. agna. suc. §. si. & auth. de hære. ab intest. §. & cōsequēs. Itē olim pater ad successione filij fratris extantibus uocabat, mater ad interesse usufructu. ff. ad Ter. l. si hodie aut in uiriles admittunt, ut auth. defuncto. Itē olim admittebant cōsanguinei iure ciuili, & uerint, de iure pratorio, ut Inft. de suc. cog. Hodie aut prædicta differentia est sublata ut in prædictis aperte cauēt, Dy. de Musello excellē. doctor.

Ab intestato. De hoc trac. aduerte qd̄ dicit do. Pet. Phil. Cor. cōf. cccxxxij. in ij. uo. pro deci. præsentis q. in ij. co. q. hmoi trac. intitulatur Bar. & in l. si qua illustris in ij. co. C. ad Or. alle. Bar. in isto trac. si est trac. Bar. Dominus io. de S. Sen. in re. d. l. si qua illustris in xxij. co. dicit habeo tra. in titulatu Bar. in c. quoniam ab intest. succel. man. et in eo allegat Cy. in primo latere, in l. j. c. de cōd. inser. et dicit uidisse illū tractatū in libris aliorum intitulatū Dy. et in eo nō est alle. Cy. Et adde qd̄ Dy. composuit tractatum de succel. ab inte. siue summulā quā inseruit Cy. in auth. itaque. C. de communia de succel. & alij tra. parū quæ habebat attributū Dy. et qui solet inseri in si. sue lecture super infor. & sic iste trac. Bar. hic secūdū ipsum nō est Dy. ut patet ex cōparatione illius tra. ad hūc. Et adde qd̄ idē d. lo. Bapt. in d. l. si qua illustris in xxx. co. dicit qd̄ huiusmodi trac. est Dy. & sic magis credit fuisse Dy. uel colligitur ex uerbis Cy. in auth. cessante, in addi. magna. C. de su. & legi. Et adde qd̄ hūc tractatū pro trac. Dy. alle. Ale. cōf. lxxx. in j. uo. uiso. in ij. co. et cōf. lxxx. in vj. uo. Fran. in vj. col. Thom.

De nepotibus. Vide d. lo. Ba. Str. in l. si qua illustris in xxij. co. C. ad Or. & Pe. Phil. Cor. ibi in ij. co. & cōf. cccxxxij. in iij. uol. pro decisione præsentis q. in ij. co. Thom.

BART. TRACTATUS XXX. DE TESTIBVS, Lib. I.

TESTIMONIORUM. Isti pro trac. Bar. alle. doc. maxime Fel. c. sicut nobis. in ij. et v. col. de re iudic. & Ale. in l. legatis in prin. ff. de le. ij. in apostil. car. et cōf. l. iij. in fi. in j. uo. & cōf. l. ix. in eo. uo. uis. et ut oportet cōsideratis. in vj. uo. & in cōf. x. in vj. uo. §. col. Lud. Ro. in l. j. in viij. col. ff. de uerb. ob. et dicit qd̄ pauci habet hūc tra. & dicit Alex. in l. si cum dotē. §. si maritus. ff. sol. mat. q. ipse habet tra. huiusmodi duplicatū unū breuē, & alterū lōgiore. & licet dicat qd̄ sit trac. alimentorū, tamē quia alleg. Bar. in c. opposita prudētia uoluit allegare Bar. hic, et istud pro trac. Bar. alle. Bal. in l. solā in pe. col. C. de testib. & uide Nellū de S. Gem. in trac. de test. in xx. col. et se. & Fel. in c. quomodo frequenter in §. porrō. ix. col. ut lit. non cōte. & dicit idē uol. in c. cū cām. in ix. co. de test. q. Bar. cōposuit huiusmodi trac. de teste, quē morte præuentus non compleuit. alle. ita referre Bald. in l. de qd̄ ff. de leg. & in l. iij. C. de edē. ubi dicit qd̄ Bar. a Saxofen. præceptor suus illustris cōposuit tra. de teste. & morte præuentus in cōpletū reliquit, q̄ ultra etiā qd̄ Legis expedit cū intellectu uolauerat ad ea, quæ nō possunt intelligi nisi per summos uiros, qui cognoscūt genus & differentia, et uita que generantur ex actibus. Vnde Bal. ad hūc tractatū sup̄ his subiungit, Quis dabit mihi pennas columbe, & in altum uolabo. Thom.

Testes an probent iudicis arbitrio relinquuntur facta consideratione circa personam, & dictum testium.

Testis debet reddere causam sui dicti sufficientem simpliciter, si de ea fuit interrogatus.

Testis interrogatus in causa scientie si dicit, scio quia scio, non probat.

- 4 Testis reddere debet causam dicti per alterū ex quinque sensib. corporis.
- 5 Testis dicens quem dominum, & non reddens causam dicti, etiam nō in interrogatus non probat.
- Idem si dixerit quem ebriosum.
- 6 Testis deponēs super his que discussu intellectus percipiuntur, debet reddere causam sui dicti etiam non interrogatus: secus si sine discussu, uel modico.
- 7 Testis deponēs fundū ualere decē, nō probat, nisi reddat causam sui dicti.
- 8 Testis deponens quem dominum, adiciens causam, quia uidit eum tanto tempore qd̄ præscripsisset, probat utile dominium.
- 9 Testis de causa cause, si non interrogatur, non deponit.
- 10 Testis dicens aliquem possidisse, q. probat, etiam si non adiecit causam.
- 11 Testis deponens aliquam uera esse, quia audiuit dici, non probat. Dicta testium quando testificata per ipsos sunt deperdita, probantur per testes, qui dicunt uidisse testes in causa iurare, solēnter examari, & eorum dicta uidisse.
- 12 Testis deponēs de credulitate nō probat nisi in consistentibus in peritia.
- 13 Testis deponēs se uidisse probat, licet interrogatus causam non deponat.
- 14 Testis deponēs de uita & moribus alicuius, si reddat causam, quia cōfama guineus uel uicinus probat.
- 15 Vinum esse dulce si testis dicit, & reddit causam, quia bibit, probat.
- 16 Testis qui dicit Titium promittere Scio, q. probat.
- 17 Testis dicens scio, quia præfens fuit, uel interfuit, q. probat. Qui dicit se fuisse presentem, necessariō dicit & intelligentem, secus si alium dicit presentem.
- 18 Lex uel testator mandans aliquid fieri, & aliquo presente, intelligitur, & intelligente.
- 19 Notarius dicens aliquid factum in presentia alicuius, includit etiam intelligentiam.
- 20 Testis, qui deponit per uerbum uidetur, non probat. Testis dicens, uidi Titium possidere, et mihi uidetur q. sint decē anni, probat.
- 21 Substantia rei apud Legistas quomodo capiatur, & est aut rerum corporaliū, aut incorporaliū.
- 22 Substantia rerum comprehenditur per accidentia rerum que sensu percipiuntur.
- 23 Testis deponens super his, que ita nobis communia sunt q. aspectu ab omnibus cognoscuntur, ut in lapide, ligno, & similibus, & dicat q. erat lignum, quia uidit, probat. Testis qui dicit, nescio, ne sibi sit cōtrarius, intelligitur nisi ut supra dixit.
- 24 Testis deponens circa aromata, lapides pretiosos, & similia, sufficit q. dicit se uidisse, & se scire illius conditionis esse.
- 25 Quidditas rei, que potest nisi per ualde peritos cognosci, quō probetur.
- 26 Binominis si aliquis sit, qualiter probetur esse illum de quo agitur.
- 27 Homo ex auditu uocis non cognoscitur.
- 28 Identitas fundi qualiter probetur.
- 29 Identitas animalis qualiter probetur.
- 30 Testis deponens super identitate rei mobilis ut probat, qualiter deponat, & qualiter probetur.
- 31 Fructuum identitas, qualiter probetur.
- 32 Testis deponens super peremptione, uel amissione rei, ut probat qualiter deponat, & peremptio seu amissio rei qualiter probetur.
- 33 Pastoribus afferentibus multa animalia in pascuis & itineribus perempta, an sic credendum.
- 34 Testis deponens unum esse quia uidit, nō probat nisi dicat, & gustauit uel odorauit, uel uidit in taberna uinariā.
- 35 Negatiua coarctata dicitur probari, quando quis refert se ad certum corpus, puta talis rei non est lignum.
- 36 Hominem unum fuisse, qualiter causa reddi debeat, ut probetur.
- 37 Mortuū aliquem esse, qualiter probetur.
- 38 Fama probatur mors alicuius, ex quibus causis progredi debet. Mors iuuenis luxuriosus, bellicosus, & nagabundi quomodo probetur.
- 39 Si testis dicit quem mortuū, quia interfuit eius sepultura, licet cadauer nō uiderit, sed tunc dicebatur, probat.
- 40 In maximis causis mors per famam non probatur.
- 41 Testis deponēs super morte alicui uerē ut pbat, qualiter reddat rationē.
- 42 Titium fuisse qui aliquid fecit, qualiter probetur per testes, & an sufficiat si dicant testes se uidisse.
- 43 Qui dicit uidisse aliquid fieri de nocte, probat si dicat uidisse, quia erat lumen Lunæ, uel magnus ignis.
- 44 Testis qui dicit Titium fuisse qui illud fecit, quia dum se aspiceret in speculo illum uidit, non probat.

- 45 Testis deponens se ante Titium cognovisse, quia erat vicinus suus contiguus, probat.
Sed si in pueritia ipsum cognovisset, non probat.
- 46 Iudex hominem exhibet, ut cognoscatur a teste, qui dixit aliquid factum ab aliquo, & nomen ignoret.
Mortuus ut ex aspectu recognoscatur, exhibetur.
- 47 Testis deponens si per longitudine, vel latitudine alicuius rei probat si dicit quod vidit memorari, & idem si Testis dicit rem magnam, vel parvam, quia vidit.
- 48 Testis deponens super mensura fundi, vel muri limitate probat, si est peritus in mensura, & dicat se mensurasse, vel mensurari vidisse.
Mensura fundi indeterminate ab omnibus cognosci potest.
- 49 Pondera determinate probatur per testes dicentes se ponderasse, vel vidisse ponderari, indeterminate vero si dicit q. manibus ponderavit.
- 50 Testis deponens determinate circa mensuram vini, vel olei, si dicit q. mensuravit, vel mensurari vidit, probat, si vero indeterminate satis est quod dicit quod vidit.
- 51 Mensuratio totius corporis in non consistens ponderare, numero, vel mensura, difficilis est, & non fit nisi a peritis.
- 52 Quantitas corporum separatorum quorum numeratio est facilis, fit per numerationem.
- 53 Testis si dixit, q. vidit tradi x. corbes frumenti probat, secus si dicit q. vidit tradi aceruum frumenti, q. erat decem corbes.
- 54 Testis deponens de quantitate urbis, qualiter deponere debeat, ut probet.
- 55 Fama probat quantitate numerum milliarum existentium de loco ad locum.
Mensura quantitatis milliarii fit per longitudinem itineris secundum quod committitur.
Mensura super distantiam, vel vicinitate fieri debet per directum, & quoad per terram fieri non potest, fit per aerem cum chorula.
- 56 Intelligere subsistentiam incorporatam non pertinet ad iuristam.
- 57 Miraculum dicitur quasi admiratione plenum, & est id, cuius effectus est manifestus, & causa eius omnibus simpliciter occulta.
Miraculorum tres gradus, & qualiter probentur.
- 58 Qualitates substantie animate anima rationali sunt tres.
Sacramentum est sacre rei signum, in visibilis gratie, invisibilis forma.
- 59 Christianum aliquem esse, vel sacerdotem, qualiter probetur.
- 60 Iuristam aliquem esse, qualiter probetur.
Iurista an sit sufficiens ad doctoratum, probatur per testes eiusdem, vel maioris peritiae.
- 61 Testis deponens aliquem cerdonem alicuius artis, si dicat q. vidit eum exercere dictam artem, probat.
Cerdonem esse bonum probatur per testes eiusdem vel maioris peritiae.
- 62 Mercatorem esse, officium est, non artificium.
Mercator dicitur, qui cum quadam perpetuitate mercatur.
Mercatorem esse qualiter probetur per testes.
- 63 Mercator, qui per quinque annis dimisit consuetudinem mercandi, non dicitur mercator, & ex hoc probatur q. desinit esse mercator.
- 64 Artificis, qui per decennium artem non exercuit, non dicitur artifex, & ex hoc probatur q. desinit esse artifex.
- 65 Scholaris q. desinit esse scholaris, quantum temporis requiratur, arbitrio iudicis relinquatur.
- 66 Virius est habitus electivus in mediocritate consistens, quo ad nos determinatam rationem, & ut sapiens determinabit.
- 67 Virtuosis qui probatur probando actus tales, qui apud iudicem & bonum virum virtuosos determinantur.
Iudex apud iuristas dicitur bonus vir.
- 68 Virtutum moralium quatuor sunt cardinales, scilicet prudentia, iustitia, fortitudo, & temperantia.
- 69 Prudentia est habitus cum ratione actus circa bona vel mala.
Scientia, sapientia & prudentia differunt.
- 70 Sapientia est habitus speculativus considerans causas altissimas, et ad iuristas etiam spectat.
- 71 Scientia est habitus speculativus demonstrativus ratione vera considerans causas inferiores, & hoc spectat ad naturales, & etiam ad iuristas.
Lex est inventio, & donum Dei.
- 72 Ars est habitus ratione nature factus.
Ius civile appellari potest sapientia, & ars.
- 73 Prudentia consistit circa particularia, & ea que contingenter eveniunt, ut inter se consiliari & disputare, & recta ratione universalia particularibus congruentius applicentur.
- 74 Prudentem aliquem esse qualiter probetur, & q. requiruntur officio, scilicet

- cet memoria, intelligentia, experientia, docilitas, deliberatio, solertia, providentia, circumspectio, & cautio.
- 75 Prudens quilibet presumitur, nisi contrarium probetur.
- 76 Prudens prudentia perfecta ea perfectione que in hominem cadere potest naturaliter, qualiter quis potest esse.
- 77 Prudentia particularis est cum ad iustitiam regimem quidam prudentes inveniuntur, qui habent ea que generaliter supra de prudentia dicuntur.
- 78 Eremita & vita contemplativa dediti quo ad se sunt boni & prudentes, & aliorum negotiorum inexpertes.
Eremita excusantur a tutela, & ad prelaturam non promouentur, & si sunt vite laudabiles, in testimonio multum creditur.
Episcopus oportet esse prudentem non solum literarum peritia, sed secularium negotiorum dispensatione.
- 79 Oeconomica prudentia pertinet ad regimen familie.
- 80 Carolus quartus concessit Bar. & eius descendentes potestatem concedendi veniam etatis.
- 81 Mores civitatis qui dicantur.
Habitus in moribus probatur per tempus trium annorum.
- 82 Aliquem honeste vivere, qualiter interpretetur.
- 83 Testis qui dicit aliquem prudentem diligenterq. patremfamilias, quia per triennium vidit diligenter gerere in gottia sua, probat, & interrogatus quid respondeat.
Testis qui dicit se continue vidisse, intelligitur de visione continua, que cadit in socium, vel vicinum.
- 84 Modicus defectus anime non facit quem non prudentem videri, nisi sit vitium notabile & damnosum.
Iudeus publicus fenerator non reprobat ut imprudens.
- 85 Prudens ut quis dicatur, et diligens circa celebrationem actus particularis a se gestis sine gerendi, tria sunt necessaria, scilicet prudentia, circumspectio, & cautio, qualiter testes reddere habeant causam cum deponunt.
- 86 Prudentia regnativa consistit in bene operando bonum finem, hoc est, in quietem & bonum subditorum, non in finem sui iuris, vel gloriam.
- 87 Prudentia regnativa in principe presumitur, quando gradum ascendit, vel q. ita de eo sit fama, vel ex unico actu notat, declaratur, et hoc iure civili.
- 88 Prudentia regnativa in principe ecclesiastico, alia in seculari requiritur.
- 89 Nullus uilis, qui ex turpibus lucris lucratus est dignitatem, habet prudentiam regnativam.
Ad probandum in aliquo esse prudentiam regnativam, non requiritur tantum tempus, quantum in economica.
- 90 Actum particularem fuisse prudenter factum a regente, q. probatur per circumstantias, ut supra in economica.
- 91 Prudentia civilis siue politica, que in subditis requiritur, consistit ut in bonum finem domini operetur.
Mercatorem, vel artificem prudentem diligentemq. esse probatur, ut supra in economica.
- 92 Prudentia militantis consistit in bene operando, in fine victoriae, ob quietem Reip.
Prudentia militaris q. in aliquo sit generaliter vel particulariter, qualiter probetur.
Nobilis q. est assuetus equis, presumitur q. praevaleret in militia equestri.
Carnifices & fabri presumuntur q. praevalerent in militia pedestri.
- 93 Imprudentia que contingit ex atate vel casu, est opposita prudentie particulari ad sui ipsius regimem.
- 94 Furiosum quem esse probatur, si testis dicit quod vidit eum furere, & actus furiosos facere, secus si dicit quia vidit eum carceratum, nisi addiderit, & audiuit verba insania dicere.
- 95 Actus factus ab habente dilucida interualla, quando in furore, & quando sana mente dicatur factus.
- 96 Aliquem furorem fingere, & ex suspitione potest cognosci.
De quo dam, qui biennio finxit se dementem ut vindictam de inimico sumeret, & fecit.
- 97 Imprudentes ex sensus defectu qui.
Mutus, & surdus qualiter dicantur, & probentur imprudentes.
Mente capti alij stulti, alij fatui, & qualiter probentur.
Stulti dicitur a stupore, quia stupenda non stupent, & non stupenda stupent.
Fatui a fando dicuntur, i. loquedo, quia sua fatuata loquendo fatentur.
- 99 Alia que opponuntur prudentie economica.
- 100 Dolus est omnino oppositus prudentie economica.
- 101 Dolosus, deceptor, vel simile, q. quis sit, probatur ex uno actu.
Dolosus quis non dicitur, si post dolum commissum per triennium bonam vitam ducat.

- 102 Dolus an fuerit commissus in aliquo actu particulari, qualiter probetur.
 - 103 Testis deponens aliquem fugitivum equum calcitrososum, vel quid simile, ut probet qualiter deponat circa scientiam.
 - 104 Afferens aliquid esse quod non est, q. dicatur doli committere, & nu. xvij. Scientia alicuius tripliciter sumitur.
 - 105 Dolus adversus solertiam qualiter probetur.
 - 106 Dolus dicitur quod verbo uel facto committitur: fraus quod facto.
 - 107 Latior culpa an sit dolus.
 - 108 Dolus manifestus dicitur, de quo presumptiones ita clare sunt, ut iudex in claram fidem inducatur.
Dolus presumptus dicitur, quando presumptiones non sunt ita clare, sed aliqua indicia apparent.
Minor excusatur a dolo presumpto.
 - 109 Lata culpa est deuitio indeliberata ab ea prudentia que inest communiter omnibus, qui sunt eiusdem instructionis & professionis.
 - 110 Lata culpa potest committi contra quamlibet prudentie partem, et nu. cxj. cxij. & c.
 - 111 Lata culpa ad quem proprie pertinet, & quibus modis consideretur.
 - 112 Ex omissione, & culpa committitur, & nu. cxix.
 - 120 Levis culpa qualiter diffinitur, & quot sunt eius species, & quomodo debeat estimari, & nu. cxxj. cxxij. cxxij.
- Et quid leuior culpa & leuissima, & qualiter diligentes, diligentiores, & diligentissimi cognoscantur, & nu. cxxij. & cxxx.

ESTIMONIORVM Vfus frequens est necessarius. Et circa personas & modum procedendi, cogendi, in tradi, examinandi, & publicandi multa dubia oriuntur, ad que declaranda presens opusculum intendit. Postquam vero pre dicta discussa sunt, ad dicta testium litigantes veniunt, & an dicta sufficientia sint ad probandum id, quod intendit, ad disputationem veniunt, super quo iuribus conditores, & antiqui iuris interpretes ac etiam moderni cuncta uniuersaliter tractauerunt, & ad particularia trahere, est contentiosum partibus, iudicibus durum, quonia contra se molesti fuerunt litigantes, propter que veritas sepe subuertitur, & scandala sepe oriuntur. Super his iuri scholastici & etiam caudidici remanent scientes, quibus obuare cupit scribens interio. Igitur put ille, qui trinus & unus bene ministrabit eide, ita posteris traderet, & si quid bene traditum est, et soli adscribat. si quod uero minus bene uel imperfecte imbecillitatis, illud lectori attribuat. Omnis enim imperfectio que hic est, scribens est. Aude enim scribens scribere, quia etiam minus bene dicta. plunt. Incitatur enim alios ad inuestigatio nem pericla. Cupit igit scribens corrigi & suppleri. Charitas enim etiam incitat ad labor, uel ut desitientibus potus, uel ut uia aperiat per qua inducat intelligentia, ubi his plena sunt uasilla. ille qui scribit, est Bar. de Saxoferrato, legum doc. minimus. Perusij cuius, cuius in tradendo forma hac est, ut hoc unum opusculum quod facit, Testimoniorum liber uocet, q. liber per rubricas subscriptas diuidit. qualibet aut rubrica per multas particulas diuidit, sicut sunt multa testimonia, & qualibet per se particella testimonium nuncupetur, seu nominetur, &c.

TESTIVM Dicta an pbent, princeps certa lege non tradit, sed ius dicitur in hac uerba rescriptit, ut ff. de testi. l. iij. §. ideo que dicitur. Tu magis scire potes quanta fides adhibenda sit testi. qui & cuius dignitatis & cuius estimationis sint, & q. simpliciter uisi sunt dicere uerum, uerum unum eundemq. prae mediatu sermone pertulerint, an ad ea que interrogaueris, ex tempore uerisimilia responderint. Hic annotandum est passim unum principem non in sola iudicis potestate hac posuisse, sed etiam quatuor consideranda intuentur. Primum circa personas dicit, & cuius dignitatis & estimationis sint, & hoc ad presentem tractatum non pertinet. Secundum circa ipsius testis dicitur respectu ipsius testis & dicitur subijct, & hoc dicit, q. simpliciter sunt uisi dicere uerum. Tertium circa ipsum dicitur respectu habito ad aliorum testium dicitur dicit, utrum unum eundemq. prae mediatu sermone attulerint. Quartum circa ipsum dicitur respectu habito ad circumstantias temporis loci & similia dicit, an ad ea que interrogaueris, ex tempore uerisimilia responderint. ad que tria presens inuestigatio intendit. Primum igit qui testis uideatur, simpliciter dicere ueritatem subsequenti testimonio declaratur.

- 2 TESTIS causam si sit testimonij faciat manifestam, in auct. de testi. §. licet quod interpretatum est, ut no. C. de testi. l. sola. p. Inn. de testi. c. cum causam. Si interrogatus fuerit de causa, alias stabi dicto suo, quia uerborum esse non debet, hoc manifeste dicitur, & q. causam sufficientem sui dicit non reddit, non simpliciter, sed malitiose loquitur uideat, uel loquitur simpliciter, q. ea simplicitate stultitia includit, quae est legibus inimica. Qui uero causam sufficientem assignat, uidelicet simpliciter, hoc est pure, & sine plica, uisus est loqui simpliciter, quae simplicitas legibus est amica. Qualiter autem causa reddatur, declarabit in sequenti.
- 3 TESTIS si interrogatus de causa eius quod dixerat, dixit scio, quia scio, uel quia sic est. Responsum est, huius dicto statum non esse per Inn. ex. de testi. c. causam. & in Spe. eo. tit. §. nunc tractandum. uer. de uisu. & cum eadem sit ratio cum dicto, quod esse non debet, ff. de peti. har. l. p. hared. & no. de offi. procu. C. l. fin. in princ. & de procura. l. Labeo. & de excep. l. j. cui assensio. Nam dictum debet probari per aliud manifestum eo, non per idem, uel per aliud manifestum aequale uel minus.
- b TESTIS causam sui dictum reddere debet per id quod alio quo corporis sensu percipit, quia secundum naturam nihil est in intellectu, quod prius non fuerit in sensu. Unde si de uisibili interiora get, per uisum causam reddat, ut dicat id sic scire quia uidit, & eo modo si de dicto, uel actu, p. auditum. Si de odore, p. odoratum. Si de sapore, p. gustum. Si de lenitate uel asperitate, per tactum. & pariter de similibus, istud legibus comprobatur, ut ff. de testi. l. q. testamento. in fi. de his que in testi. delen. l. j. in prin. l. testi. C. de testi. & ibi in eo quod requirit eos fuisse presentes. & in auct. de har. & fal. §. si uero absint ibi se assuisse & uidisse, & a nostris maioribus est receptum per Inno. in d. c. cum causam. & in Spe. eo. tit. §. nunc tractandum. & la. de Are. & Cy. C. eo. l. testi. sunt etiam quaedam quae per diuersos sensus percipimus, ut motum alicuius rei per uisum, per tactum & auditum, ut motum caprae, per sonum. Similiter & alicuius rei, quae per uisum & per tactum percipimus, quoad cognoscere non sufficit unus sensus, & tunc utraq. ratio reddi potest, seu debet.
- 5 TESTIS dicitur aliquem esse dominum rei, & causam non addit, quonia nec interrogatus fuit, an eius dicto scit. Responsum est per Inn. in d. c. cum causam. & in Spe. in d. §. nunc tractandum, non esse statum, quod enim traditum est ualere dictum sine causa, cum non interrogatus, in his receptum est, quae ab aliquo sensu percipiuntur, ut dictum est: dominus aut magis ab hominibus ratione iudicat, quam sensu percipiat. hoc autem ad iudicem pertinet, non ad testem. Idem dicitur est, si testis dixerit aliquem ebriosum, uel iracundum, & causam non adiecit, cum etiam hoc sensu non percipiat, & hoc iure utimur. & hoc contra uideat hac quae constituta sunt in l. testi. C. de testa. enumeratione pecuniarum posse probari per testes, qui uiderunt. sol. p. color uideat. An autem sit percipiat, & an sit aurea uel argentea, iudicat in intellectu. Et similitur per auditum solum uox audit, significatio autem in intellectu percipit, sensus autem corporis maioribus & infantibus est, & a nobis & in brutis, illi non intelligunt, quonia carere iudicio. p. aliud ergo quam per id quod sensu percipit, ratio reddi debet. si ergo dicit sensu corporis percipi, latius assumendum est, scilicet id quod per omnem sensum homini in notitia deducit, ita quod illud ignorare in supina ignorantia caderet. Et ita senserunt qui dicitur doctrina primitus tradiderunt, quis enim tam stultus, tamque ignorans reperit, ut pecunia an sit aurea uel argentea non cognoscat aspectu, uel qui est qui ex sono uerborum intellectu non capiat. Tales quidem ut dementes iudices non admittant, si super corum testimonio non disputat, sed propter personam non credit. Et ut hoc euidentius declararet, considerare oportet quod res quaedam sensu percipiunt, & ex his cum magno discursu per intellectum aliquid iudicat, ut quae esse dominum. Nam quae uidi titulum, & quia uidi legitimos temporibus possidere, ex his concludo dominum. Per modum enim cuiusdam syllogismi ad notitiam huius deducit, & haec sunt quae dicta non sufficient, nisi causa reddat per praemissa quae sensu percipiunt. Quaedam sunt quae non sensu absque decursu aliquo, uel saltim cum modico percipit intellectu, ut quae possidere. & loquor de ea possessione quae est facta, numerare pecuniam, quae ambulare, & similia, & in his dictum sufficit, cum non interroget de causa eius, cuius gratia de

quæ recognoscuntur de facili, ex quibus testis sui dicitur causam
 30 poterit comprobare. Advertere dicitur esse, ne contingat dece-
 ptio, quia quedam sunt quæ mutari possunt factio hominis, ut
 in bove cornua quæ in igne apposita in partem aliam volui pos-
 sunt. Quaedam etiam animalia in eo ferro signantur, ut valeant re-
 cognosci. Sapere etiam de hoc dubitari contingit in speciebus ali-
 arum rerum mobilium, & harum quedam sunt multa varietate compo-
 sita, ut libri, uasa argentea & talia variis formis ornata, & his
 similia, & hæc recognoscuntur de facili, & si testis ideo se re-
 cognoscere dicit, quia vidit, & diligenter aspexit, puto sufficere,
 sicut de aspectu faciei de homine diximus. Quaedam horum sunt
 figuræ simpliciter, & tunc propter multam similitudinem quæ cum alijs
 eiusdem speciei reperitur habere, recognoscitio difficilis est, &
 harum quedam accipiunt formam operæ manu factam, quedam ab
 ipsa natura formata produciuntur. Primum quidem, quia eiusdem homi-
 nis opera, formam varietatis temporis sunt diuersa, & de facili pos-
 sent habere signa, vel in ipsarum consuetudine consuetudina, vel ex
 positione accidentia, ex quibus recognoscuntur, tunc teste oportet
 pilla signa vel ipsorum unam tantum causam notabilem reddere, cum
 receptum sit quod per duas demonstrationes vel unam notabilem res
 certa demonstratur. Si hæc signa defecerint, causam reddi oportet
 per aliquid quod sit extra ipsam rem. Exempli gratia, quedam
 referam interdum ex uase ad fidem de rei identitate adducimur.
 Quid enim, habebat cunctos communis formæ, in uagina dif-
 formis, & apud te uagina dignoscit cum cultellis. Vel quid si in
 marsupio difformis, & difformiter ligato pecunia certam po-
 sivi, quod marsupium apud te est cum tanta pecunia, quantum est cum
 telli per se, nec pecunia per se recognoscitur non ualeat, ex uase tunc
 eadem esse numero recte dicat. Interdum etiam aliarum rerum coadun-
 ationem adducimur ad dicendum idem esse, quod enim si in marsu-
 pio formæ communis posui certam quantitatem pecuniæ aureæ,
 certam argenteam, certam ære contaminatam, & marsupium apud te re-
 periat illius formæ communis, cum eisdem quantitatibus? Certè ad fi-
 dem adducor, quod corpora sunt eadem. Interdum est persona habens
 31 hic comprehensio, quid enim si scyphum meum communis formæ
 perdidit, & apud te reperiat, necesse est cum a me causam habeas, il-
 lum eandem esse certum est, nisi aliud doceat expressè. Vel quid si
 apud famulum pauperem reperiat scyphus argenteus, formæ com-
 munitatis, dicat esse scyphum domini sui, quæ eiusdem formæ com-
 munitatis ante habuisse constat, nisi aliud doceat. Hoc etiam Salomo-
 nis probat exemplo quod indicauit esse infantem, quod eius diui-
 di contraxit. nec his contraxit quod constitutum est responsum est
 libello tam in reali quam in personali sufficere, si pecunia dicat
 numerus, materia uero facta, materia & species, & scyphum
 argenteum, & similia. & istud sufficit ut admittat libellus non autem
 in probatione sufficeret, quoniam constaret quod eiusdem materiae & for-
 mæ reperirent, quæ enim plurius diuersitas rerum nomine compre-
 hendatur probatione facta obscura, ut constitutum est. hæc igitur rerum
 32 multipliciter reus doceat. Quaedam ab ipsa natura forma-
 ta produciunt, ut fructus, in quibus cum natura uniformiter ope-
 ret, ex forma & plurius recognoscitio est impossibilis, ut in ui-
 no, & frumeto in eadem regione nato, igitur recurrendum est ad si-
 gna, quæ ab extra ueniunt. Si enim frumentum meum fuit in certo lo-
 co depositum, & ibi reperiat, illud idem esse presumit, nisi de
 mutatione doceat, si tamen aliqui fructus esse nec, qui summi gra-
 dum bonitatis attingeret, hi certi dicunt, ut constitutum est, & tunc
 recognoscitio esset possibilis ex calore, & sapore, & similibus, li-
 cet autem hæc probatio quod sit eadem res, difficilis sit, tamen probatio quod
 non sit eadem res, facilis esse potest ex diuersitate formæ, & etiam
 qualitate, quæ non possunt abesse absque corruptione substantiæ,
 ut quodlibet parui uoluminis efficiatur magni uolumi-
 nis absque adiectione chartarum: aliud in his qualitibus, quæ
 adesse & abesse possunt absque corruptione substantiæ.

32 PEREMPTAM tunc se ueritatem esse qualiter probet, du-
 bium est, quoniam hoc priuationem significat, & quantum ad eum, ad
 quem re peruenisse non constat, satis liquet re non esse, uel de-
 perditam esse, si adhibita diligenti inquisitione re non reperit,
 & non reperire se asserit, nisi per aduersarium aliud doceat. Sed si
 ad aliam quam re peruenisse constat, & ipse re deperditam uel
 peremptam esse dicat, hoc probare debet. Hoc autem interdum in
 ramento solo probatur, ut si ad re exhibendam solo iudicis of-

ficio arcebat, ut constitutum est in eo a quo instrumenti pro-
 ducti exhibitio postulatur. Sed si ad hoc iure obligationis
 tenebat, tunc hoc debet manifeste probare, quod in rebus solo co-
 herentibus fit de facili per aspectum: ut si ibi erat domus quæ
 nunc non est. Si ibi erat fundus qui nunc non est, quia calmate
 perijt. In rebus uero mobilibus etiam possibile est quod quis ca-
 su uiderit quo res perempta est, ut rem extingui incendio uel
 impetu aquarum, uel factio hominis. & in his directio per uisum
 testis ratione dicitur reddere potest. quod si talis casus uisus non fue-
 rit, potest aliquando ex natura ipsius rei probari peremptio. sunt
 enim quedam quæ longo tempore seruari non possunt, sed modico
 tempore naturaliter pereunt, ut fructus, quorum quidam paucis
 diebus, quidam mensibus, quidam anno pereunt. & animalia
 suæ gratiæ tempus longissimum habent naturaliter limitatum, quod
 tempus si elapsum fuerit, re constat esse extinctam, ut est in homi-
 ne dicitur. In his uero quæ seruari possunt, est ad alia iudicia
 recurrendum: ut si horrea, in quibus res erat, reperta sunt fracta,
 & alij similes presumpciones. hæc omnia legitur comprobant.
 an autem perditis culpa inuenisse presumat, alibi diximus.

33 CVRA tunc carni in abundantia habendam commissa est ali-
 a quibus de populo Perusino, qui animalia multa emerunt in
 Apulia, & conduxerunt ea in territorium Perusino, & ea tenuerunt
 per annos, faciebantque de eis occidit prout quotidianam ne-
 cessitas exigebat. pastoresque plures ex illis animalibus in ita-
 nerib. & in pascuis perempta & perditata reulerunt, & sic in ita-
 bro rationis dicit officij scriptum est, qui ab eis rationes exige-
 bant, non adhibere eis fidem. Dixi si communiter sic aliam contigisse
 sei, ut ex tanto numero tot animalia illo tempore perdidit
 sei, & hoc probare, & etiam eis hoc uerisimiliter uenisse, & sic
 probatum esset ea deperditata per hoc uerisimile, si enim in hoc ge-
 nere causarum etiam de hominis morte per uerisimilia receptum
 esse credendum. Sicut enim Duci de morte militis credit, sic &
 pastori de morte animalium est credendum, quod ita a quum
 uisum est, ut l. lata ipsius ciuitatis sic terminaret.

ADDITIO.

4 Carnium. Vide Ale. conf. in vj. no. inc. mature. quod est dupliciter confi-
 exij. in j. uol. ubi Ale. in j. col. dicit quod tract. iste non inuenitur esse Bar. nisi
 usque ad hoc capitulum, & quod ipse habet periculum, & idcirco concludo
 huiusmodi tractatum esse perfectum ex uerbis do. Alex. Thom.

34 VINUM tunc Dixit, quia uidit dixit probare, quia hoc quod
 a dixit uidit, omnem sensum respicit, per quem ad istum no-
 titiam peruenit, sed dixit quia uidit color, dubium habet.
 Nam aqua tincta de bulis, uel moris color emi habet, similiter
 ter lixiuum & urina. Quaedam ergo per teste addi oportet, scilicet
 quia uidi, & odorauit. ex his etiam duobus sensibus, circa uinum non co-
 tingit deceptio communiter. uel dicat, quia uidi & gustauit, uel
 uidi hæc in taberna uinaria, uel extrahi de uase uinaria, &
 similia, secus autem si in apotheca speciarum, potuit enim esse syrta-
 pus uel quid simile, uisus ergo in predictis sine alijs admini-
 culis ad fidem iudicem non adducit. Sunt autem alia adminicula,
 uel sensus alij attendunt uel locum uel tempus, licet enim in cereo pa-
 schali tempore factio uinæ uideant, aspectum tamen ex loco & tempore
 comprehendimus certam esse ad illam similitudinem coagulata, aliud
 si in uitæ tempore congruo uiderent, quod in similibus arbitror
 35 admittendum, & etiam tunc ex his modis negatiua directè probat,
 scilicet quod talis res non erat lignum, & similia. Cum enim ad certum
 corpus non referamus, est negatiua coarctata. & sic per quali-
 tates quas percipit sensus, directè representat eide quod a-
 lia substantia non est, sicut cum dicit uideo, directè comprehendit
 noctem non esse, & econuerso, ut Proculus respondit. De a-
 lijs uero negatiuis j. locis suis dicitur.

ADDITIO.

4 Dixit. Adde quæ no. Bar. conf. ex. quidam masculus. et t. in iij. co. ner. de sa-
 pore. Thom.

36 HOMINEM tunc Vinum fuisse uel aliud animal dixit.
 qualiter autem huius dicitur reddat, est manifestum, si de
 sano loquamur. Dico n. me scire, quia uidi operatio-
 nes hominis, uel alterius animalis illius speciei scilicet ede-
 re, bibere, ambulare, loqui, & similia, sed in puero potest esse
 dubium,

dubium, quod enim de partu que dicitur natum uiuunt, sed statim mor-
 tuum, alij negant uiuunt fuisse, uel de eo quod in actu moriendi erat,
 quidam iam mortuum, alij adhuc uiuere dicunt. Respondit si testis
 dixerit uiuere, quia uidit eum uiuere, non probat nam in mortuo
 sapere uisum est, uentositates in corpore sapere motu facere: di-
 cat igitur testis quo motu uisus uel brachia extendere uel ar-
 ctare uidit, hæc quidem actio uel passio animæ est, uel si dicat
 se sensisse diastole, & systole pulsum, hæc quidem à corde cau-
 santur, ubi radix spiritus uitalis est. Idem si dicat, quia uidit
 emittere & attrahere flatum, operire oculos, & claudere, hæc
 proculdubio uidentur sunt.

37 MORTUUM hominem tunc dixit, qualiter cum siue ratio red-
 dat hæc ratio. Mors enim est priuatio uitæ, si priuatio, ergo ne-
 gatiua, cuius difficultas probatio est. Sed animaduerte de mor-
 te. quid in causis paruis, quid in magnis, maioribus. & maxi-
 mis. In paruis quidem, ubi præiudicium modicum ueritat, ut si de
 aperiendo testamento tractat, & similia, non solum per uisum, sed
 b per leuè presumptionem probat mors. In causis uero tunc ma-
 38 gnis ubi magni præiudicium ueritat, ut si de hæreditate coten-
 dit, uel alio modo pecuniario etiam magno, per famam mortem
 probari iuris interpretatio tradiderunt, quæ intelligendum opinor
 non de fama quæ ab hominibus uulgaribus, & causis leuibus sumptis
 ser originem, illa enim leuè presumptionem reputo, quæ in præce-
 denti articulo sufficere receptum est. Sed intelligo de fama quæ
 ab hominibus grauib., & causis rationabilibus originem trahat.
 quod enim si intravit mare, & superuenit tempestas, & expectatio
 tempore congruo non est reuersus, & perquisit per loca uerisimilia,
 nec ipse est inuenitus: nec nauis est inuenta. Quid enim si in ma-
 gno exercitu uisus est, & finito alius secuto consuetudinem non inue-
 tus & expectat est, & à consanguineis perquisit. Quid enim si per
 loca insidiosa transiturus de domo recessit mercator, homo
 uita, diues, & à familia expectat per tempora non reuerus, &
 perquisit non reperit? Dico quod fama quæ ex causis istis progredit,
 & hominibus, non est leuè presumpcio, sed probatio quæ iudicem
 & bonum uirum adducit ad fidem: sit ergo auidicium in pbando
 attentus. Sed si ponamus senem diuicissimè, & tunc tempore fieri
 se, quod nunc si uiuere, cetum annorum ætatis esset erit quod hæc suf-
 ficere probatio. qualiter autem possit talis ætas probari, in ut
 tempore discernemus. De profugo autem, seu uagabundo, uel alio
 in quo prædicta in d. cia cessant, plus dubitandum est: sed cau-
 sas absentia inuestigadas arbitror. Si enim propter inuicem m-
 potenam aufugit, & se per mundum occultat, & ubi sit ignorat, quæ
 tunc tempore. ignotus extiterit, ad mortis fidem index non
 adducet, nisi indicia alia doceant, uel ad excessum ætatis is-
 gnisimæ & legitime ueniat. Sed si per mundum uagari coepit
 luxuriosus, bellicosus, tunc ab eo tempore de eius uita ce-
 pit dubitari: si postea quinquenniū sit elapsum, nec de eius so-
 spitate aliter sit notum, mortem probat arbitror, hoc enim Imperator
 constituit in muliere. quæ uirum tanto tempore expectauit. & li-
 cet hoc per posteriores leges mutauerit, tamen quantum ad matrimo-
 niū illud fecit, quæ causa est maior, & sequetur articulum respi-
 cit. In prædictis etiam puto iudicem postulante eo cuius interest
 debere exploratores mittere, per fama, sicut cum rerum discussio
 agitur, quæ si in minoribus causis hoc fit, & in maioribus. quod cau-
 40 lis fieri debet, ubi maius periculum ueritat, ut puta si fame, uel
 status causa, ex hoc principaliter orit inter quas est si de alio
 matrimonio contracto tractaret, graue est enim uxorem, propriam
 alij copulatam recipere, & bona apud alium translata retrahere,
 dicat probationes non sufficeret: sed constitutum est, quod si mulier
 mortuum uirum audierit, illi sub quo militabat, dicitur recipiat,
 quæ acta cum iuramento deponat, quod ille, de quo querit, per uerita-
 tem mortuus est, quæ constitutio ostendit famam solam non sufficere,
 nisi saltem dicto unius testis causa idonea comprobet. Sed ad-
 uertendum est, quod constitutio non requirit, quod dicat, quod uiderit eum
 mortuum, sed quod in ueritate mortuus est, quæ ueritas potest in no-
 strâ notitia peruenire, etiam sine uisum, sicut receptum est de eo, quod
 iurat de ueritate dicenda, quod in alijs testibus, non sufficeret fama
 quæ relata sunt. Sed si iuge quæ in terra longinqua mortuum, quod
 sub nemine militabat, qualiter in hoc genere causarum talis fit
 et probatio, puto quod si fama esse probat in loco ubi causa agit,
 Bar. de Testibus.

& probat etiam ea forma certi loci ubi mortuus dicitur sufficere,
 re, ut illius loci fama loco eius, sub quo militabat, succedat,
 quod enim dicitur est in hoc genere fama probatio non sufficere,
 intelligendum est de fama simplici quæ mortuum esse, non de fama
 quæ in certo loco est ubi quis mortuus dicitur, hæc enim est ue-
 39 hemetior. Pone, testes dicere quæ mortuum, quæ inter fuerit
 eius sepultura, non quod ipsi uiderunt cadaver quæ erat in capta co-
 operum linteis, uel pannis inuoluunt, sed si tunc ab hominibus di-
 cebat, proculdubio in hoc genere causarum probat. Satis enim ad
 ad finem iudicem adducit fama quæ communiter à nostris ma-
 40 rib. obseruant. In maximis uero causis hominis uita pe-
 riculosa, ut si de homicidio accuset, uel de puniendis seruis, quod
 non inuenit dominum, uel de torquendis eis, per homicidium in-
 ueniendo. l. cauium est quod debet constare, & liquere hominem in-
 teremptum. id est, si quid apparere, quæ sit per relationem ostē-
 cialis quod ad hoc mittit, quæ ad testem ex amminatione recurrit,
 ut in oculis possunt aliquam manifestam causam reddere, ut si ui-
 derunt eum capite mutilatum: si uiderunt uenas glaucas præcistas, &
 inde sanguinem effundit, donec frigidus remaneret & sine sensu,
 & similia. Aliquæ talia signa uisa non sunt, ut in eo quod dicitur
 suffocatus, non nunquam etiam ad sui defensionem dicit quis alij
 quæ ante naturaliter mortuum quod ab eo percuterent, non nunquam
 contingit & mortem expedire probari uerè in causis maioribus. &
 magnis: ut cum certa die & hora quis mortuus dicitur. Hæc enim
 ita limitat rarò in fama deducunt, unde ad probationem testium
 41 de uisum uenit. Si igitur dicit testis quod uisum uidit mortuum, nec
 interroget ulterius, puto sufficere, & si interroget quod co-
 gnouit quod mortuus esset. Et si dixerit quod uidit eum ab aliquo
 motu, absque emissionem & attractionem spiritus, tetigit, & nula
 lus motus erat in pulsu, hæc enim certa signa sunt mortui. Sed
 si diceret, quia mori, & expirare uidit eum, puto sufficere, satis eni-
 nim communiter cognoscitur, nec uerbis clarioribus potest exprimi.
 sed, & si dixerit quia uidit eum habere omnia signa, & omnem
 aspectum mortui, satis exprimit, hæc enim testificatio euangelico
 corroborat testimonio dicente, Ad Iesum autem cum uenisset,
 & uiderit eum iam mortuum, non fregerunt eius crura. Sed & si tes-
 tis dixerit quod eum sepelire uidit, hoc sufficere sufficere est. Sed
 si quis uiderit aliquem, uel in mari, uel in flumine pisci, & cor-
 42 pum uisum reuoluit, de illius morte rectè testificat, licet non
 uiderit mortuum. Certum est enim post illud actum, quæ modico tem-
 pore uideri, & saluti nulla indicia ueritate peresse. Si quis etiam ui-
 derit quæ in carcere claudis, ubi nil erat ad uisum, & carceris
 custos fuerit ita quod eide carcerato aliquid, quod ipse non uisum
 set, in ferri non potuit, post aliquos dies curfus rectè testificat
 de morte, licet cadaver non uiderit, & multa his similia uisa
 sunt, quæ enarrare magis laboriosum est quam subtile.

ADDITIO.

4 Homine. Vide t. in trac. Bar. quod probetur mors, et illa uerba sunt eadem
 prout hic. & uide Fel. quod probetur mors in c. quoniam frequenter. in §.
 porrò. in ix. col. ut lit non conte. Thom.

5 Presumptionem. Vide Alex. conf. clxxij. in vj. uol. nu. viij. et cōf. clxxxvij.
 in eo. uol. in §. Thom.

6 Intravit mare. Adde Bar. in l. si quidem. C. sol. mat. & in l. ij. §. si dubitetur.
 ff. quæ ad. test. ape. et in l. quoties. C. de nau. lib. xj. concor. de quib. per Pet.
 Cor. cōf. cccij. in ij. col. quanq. iij. uol. & uide Alex. in l. j. §. si dubitetur. in
 addi. Bar. ff. quem ad. test. aper. & eundem Alex. conf. xxx. in iij. uol. in ij.
 col. in causa & lite uerit. Thom.

7 Periculū. Vide Bar. in trac. de morte post prim. ubi idē extendit etiam si de
 matrimonio contracto oritur cōstitutio. & Cy. post gl. in l. si quidē. C. sol.
 mat. & Bar. in l. ij. §. si dubitetur. ff. quæ ad. test. aper. et ibi fortius tenet Io.
 de Imo. sequitur Cy. in d. l. si quidē. q. indistincte ubi tractatur de magno
 præiudicio, & comodo pecu. requiratur uera probatio mortis, & non per
 famam et cōstitutur, uide Ale. cōf. clxxxvij. in v. uol. in §. Fel. in c. quo-
 nam frequenter. in §. porrò. in xj. col. ut lite non contest. & eundem Fel.
 in c. sicut. in v. col. de re iud. Thom.

8 ITIVM ESSE uel tunc fuisse uisum aliquis probare, quæ
 42 pars aliquid factum esse fatet per unum hominem, sed illud
 fuisse Titum negat, propter quod ad testes recurrit. Si tes-
 tis dixerit, Titum fuisse illud quia uidit, satis est. id est si dixit, uel
 di facie eius, satis exprimit. Nam Paulus respondit quod per imagi-
 nem recognoscimur. Tot enim Deus fecit in facie, quod fecit in corpore
 Nn libite

libile reperire homines q̄ in facie omnino similes. *sec̄o* pu-
to si a tergo dixerit se uisisse. Huic autē dico de usu derogate
est ex loci distātia. Si em̄ a lōge dixerit se uisisse, aduertēda
est distātia: ut si em̄ tūta, in qua sensus cōmuniter possit deci-
pi, plēnā fidē nō facit, secus si distātia esset modica. & hoc a
nostris maiorib. est receptū, & ideo ut prādicta cessent, tā p̄-
d. cētis adfiscit, q̄a uidit, & p̄sēns fuit: sed si simpliciter dicat,
uidi, intellige de uisibē plenaria quē est de p̄p̄quo, nisi in
terroget ulterī, cū etiā a lōge uisisse se dicat, ut cōsueuit ap-
poni loci distātia, uel p̄ mēsurā, uel p̄ exemplū alicuius loci
notorū, ut ex hoc cognoscat an iudex ad fidē adduci debe-
at. sed si simpliciter dixerit a lōge se uisisse, nec de distātia ali-

43 quid exprimat, eius dictio ad plēnā fidē standū nō puo. t̄
b Huic etiā derogat ex tēpore. quid em̄ si de nocte dixerit se
uisisse, cū em̄ illo tēpore sensus decipiat, facilius nō putat
ei standū, nisi bene se recognouisse exprimeretur: uel ex ap-
proximatione multa, uel ex lumine alicuius materiae ignis,
44 uel lunae. t̄ Et etiā derogat ex qualitate. qd̄ qualiter fit, est
uidēdū, quid em̄ ut in facio accidit, si testis dixerit qd̄ in ta-
berna tonforis in speculo se aspiceret, in eodē speculo illū ui-
dit, & Titū fuisse cognouit. huic em̄ dictio stādū nō arboror,
illa em̄ uisio p̄ lineā reflexa sit, & imago p̄sona multo minor
q̄ sit, oculis nostris cernit, sicut si multū persona distaxerit,
ideo non facit fidē, sicut dicit de distātia loci: & receptum est.
Quod autē dicit est qd̄ sufficiat dicere se uisisse, etiā ratione il-
la nō uidē substantiare. nō em̄ sufficit uidere solū, nisi etiā an-
terior prācedat notitia, de quo in reddēdo causam de causa
nil dicit: sed cū nullus dicit intelligi debeat uel loquatur ut
stult? maxime in p̄posito, ubi de teste loquimur, cui? p̄sona
ut idonea est recepta, dicēdū est sufficientē causam reddidisse,
ut sic dicēdo se uisisse illū fuisse Titū, omnia dixisse uide-
atur, quae ad cognoscēdū quid fit Tit? requirunt, nisi inter-
roget ulterī, cui cōgruit qd̄ relatu est sufficientē causam dice-
re, nisi de eā etiā fuit interrogat. Sed si interrogat? t̄ fuerit
si eū prius cognoscebat, & qua notitia respōdere tenet. Si em̄
dixerit, quia erat surus uicinus cōtinuus: uel aliter cū eo asis-
dē cōuersabatur, satis exprimit: q̄ si eū dicit aliās uisisse se
mel tātū, & leui notitia, & postea magnū tēpus excessit, tunc
planā fidē nō faceret. De facili em̄ talis recognoscēdi notitia
perditur: uel ex imbecillitate memoriae recognoscentis, uel ex
mutatōe qua in cognita p̄sona cōtingit p̄pter antiquitatē,
seu infirmitatē, & alios casus. Sed si eū in pueritia recogno-
uisse se diceret, tūc uero ad atēte adultā seu uirilē p̄cesserit il-
le, qd̄ dicit cognitū, p̄culdubio nō p̄bare, p̄pter mutationem
quae contingit mēbris. & hoc expressē ex edicto pratoris de
partu custo dādō colligit. Ista em̄ iudicialis inuestigatio nis
46 sunt fm̄ casuali uarietate. t̄ Interdū testes dixerūt hominē
aliquid facere. quo autē nomine uocet, ignorat, tūc ad iudicē
spectat illū hominē exhiberi: ut si ille fuerit, cognoscat atē-
te. Sed & si de mortuo homine querat quis fit, puo ex aspe-
ctu recognoscat: ut diximus in uisibē, nō nunq̄ tū in morte
tāta fit permutatio, ut cognitio sit difficilis ex aspectu faciei,
tūc de necessitate recurritur ad eos quī partium corporis re-
cognoscent signa, quae cooperta portantur.

A D D I T I O.

a Titium esse. Adde Bar. in l. estimata. §. ibi lo. de Platea. C. de fabric. lib. xj.
c. uide concord per Fel. in c. ficut nobis. in v. col. de re iud. in l. non mmo-
rem. in fi. C. de transac. Thom. Diplo.
b Si de nocte. Vide plures cōcor. p̄ las. in l. nō minorē. in fi. C. de trasac. licet
de Bar. hic nō facit mentionē, et uide Fel. in c. ficut. in v. col. de re iud. et uide
de Bar. in l. aut facta. §. testis. ff. de pet. et. ibi Alex. in addi. Thom.

Q uantitas alia est corporis cōtinui p̄manentis
appetit, uel p̄ aliquod tēpus: alia corporū separato-
rū: altera rei fluxibilis, & uāscētis: ut quantitas tēpo-
ris, de quo nō habemus nisi prāfens, qd̄ em̄ praxeritū est, et
se definit, qd̄ uero futurū est, nōdū est. de hoc in t. de tēpore
dicet. Alia est quantitas qualitatiua, prudētis em̄ suo ingenio
quantitates metiunt p̄ gradus: ut bonus, melior, optim? p̄s-
simus, & mediocris, & alij modis diuersis, & hac in t. de re-
latione ponemus. De primis ergo duab? inuestigādum est,
de quantitate corporis cōtinui quaramus: uel de linea lō-

gitudinis uel latitudinis: uel de superficie tota, uel de toto cor-
pore. hac autē quantitas quatenus ad nos spectat, cognoscat p̄
mēsurationē ad aliquod aliud, ideo cōstituitur est, & de cōstitu-
tione obseruat: ut ciuitas suas habet mēsuras & pōdera, &
ad quas rei quantitas mēsurat, & discernat ut puta pedē, pas-
sum, cātarū, modū, stādū, & similia. Si igit t̄ de lōgitudine
47 alicuius rei querit determinate, & quot pedū sit tota lon-
gitudō talis rei, testis dixit esse decē pedū, quia uidit, sufficiē
tē causam nō reddit, quia p̄ uisio nō solā ipsius rei de hoc cer-
ti nō reddimur. debet ergo dicere, q̄a uidit & mēsurauit, uel
mēsurari uidi. mēsurare em̄ lōgitudine, & latitudine cōmu-
niter omnib. notū est. Si uero de hoc indeterminate querat,
p̄t p̄ uisum sit plēnē causam reddere: ut si testis interrogat?
dixerit tē paruā uel magnā, uel mediocrē q̄a uidit, satis em̄
exprimit. hoc em̄ satis est ab hominib. cōmuniter cognosci-
bile p̄ aspectū in reb. quae eiusdē speciei sunt. Idē si dixerit in-
terrogat? de lōgitudine alicuius rei, respōdit esse decē pedū,
& ultra, q̄a uidit. tātū em̄ p̄t esse excessus, q̄a decē pedū esse
ab omnib. q̄ illud uiderūt, cognoscat. idem si dixerit nō esse
48 decē pedū, quia uidit. t̄ De superficie uero d̄ totius corporis
mēsurati tractat, cū fund? uideat ad mēsurā, & cū de aliquo
pariete qd̄ cānarū sit, querit, uel de tabulis, uel de edificiis ex
tabulis cōpilato querit quot pedū sit, & similib. hoc em̄ cōsi-
ter omnib. notū nō est, sed cōstitit in artis peritia. ideo si res
de qua querit, haberi p̄t p̄ iudicē mēsuratoribus cōmitten-
da, qd̄ si res haberi nō p̄t, nō credēdū est testib. qd̄ de rei men-
sura dicerēt limitatē, nisi eos cōstet in dicta arte peritos, & se
mēsurasse, uel mēsurari uisisse testē, ut in p̄cedentib. est
de substantia dicit. In determinatē uero de tali quantitate p̄ uis-
um ab omnib. recognoscat, & testificari est facile: de toto uero
corpore mēsurato difficile est si querat, quoniā corpus
quodlibet p̄ superficiē tegit, quae est fm̄ omnē etus uisionē,
& accedit ad mēsurā quae inest sūte corporis intrinsecā, &
est possibilis si diuidat, uel perforet, tunc superficies erit. Est
ergo necesse qd̄ ipsius corporis quantitas p̄ aliquod extrinse-
cus ostēdat, ut cōtingit in his quae pōdere & mēsurā cōstitūt.
Si em̄ querat de quantitate massae auri uel argenti, nō de lon-
gitudine, uel latitudine, sed de toto corpore querit, & si dica-
tur qd̄ est libra, uel alteri? pōderis, nō respōdet de quantitate,
sed de qualitate pōderis. pōdus em̄ quantitas est: sed his reb.
quas cōstitere in pōdere dicimus, hoc euenit, ut ex pōdere
grauiori uel leuiori maior uel minor quantitas discernat.
49 unde cōgruē de pōdere respōdet. t̄ Si igit testis dixit, mas-
sam esse decē librarū. q̄a uidit, nil p̄bat. Nō em̄ per uisum cō-
prehendit pōdus. Solū em̄ superficies uidē posse esse cōca-
uitas intrinsecus. Sed si diceret pōderatū pōderibus, uel uis-
u di pōderibus pōderari satis esset, etiā si pōderib. limitatē nō
dicat, pōdera em̄, & ponderādī modi cōmuniter cognoscū-
tur. Sed si diceret, quia pōderauit, uel quā suis manib. pōde-
rauit, idē puo, q̄a pōderare in uero eloquio, idē est qd̄ pon-
derib. examinare. Sed si diceret, in manib. tetigit, uel in meis
manibus, uel in meis humeris subleuaui, uel portauit, tunc
pōt indeterminate testificari de pōdere nō determinatē, li-
cet em̄ per tactū iudicet de pōdere, nō tū determinatē, nisi in
50 strumēta pōderatoria adhibita sint. Sicut t̄ em̄ si querat de
quantitate eorū quae mēsurā cōstitūt, ut uini, & olei, & dicatur
decē lagenas esse uel fuisse in aliquo uase, q̄a uidit, & ita de-
terminatē loquit, nō p̄bat, nisi adijciat, q̄a mēsurauit, uel mē-
surari uidi. secus si indeterminate loquat, fm̄ qd̄ est in p̄-
cedentib. dicit. Aduertēdū est tū, qd̄ licet p̄ mēsurā totū illud
qd̄ in uase mēsurato cōtinet, cū mēsurato cōprehēdat, tū ue-
ro & proprie in uase nō est nisi illa superficies uini uel olei,
quae tangit superficiē uasis. Ceterae uero partes uini uel olei
una super alia successiue in uase cōstitūt, tū totū in uase esse
51 dicim?. t̄ In his uero quae nō cōstitūt in pōdere uel mēsurā,
uel ad ista nō reducunt, mēsuratio totius corporis est diffici-
lis, nec possit fieri nisi a peritis in arte. Oportet em̄ qd̄ mēsure-
tur superficies cuiuslibet diuisionis, quae sunt sex, scilicet s.
& j. ante & post, dextra & sinistra. exemplū de taxillo. Ex his
que fit quantitas totū? corporis, colligit: possit etiā hic esse de
52 cepto, si intra corp? esset cōcauitas. Corporū uero t̄ separato-
rum

totū? per quā itatis inuestigatio nō scire oportet, quia quaedā
sunt corpora ita minima, qd̄ eorū d̄numeratio esset impossibi-
litas: ut in farina & cinere, & etiā in ceteris puluerib?. In qui-
busdā uero d̄numeratio est difficilis, possibilis tū: ut in fru-
mentis, & in his sicut in corporib. liquidis per mēsuram uel
pōdus, quantitas cognoscit, & etiā in modo attestādū est idē
qd̄ s. dicitū est. Eorū uero corporū quorū numeratio facilis
est, quantitates cognoscunt per numerū. numer? autē percipi-
pōt t̄ per uisum quā per tactū. Recte ergo dicit testis qd̄ fue-
rūt decem aurei, quia uidit, & si de materia constaret, & solū
de numero dubitaret, recte diceret, & si certus esset qd̄ fuerūt
decem quia tetigit, & ista quantitas quae numerus uocatur,
est ab omnibus cognoscibilis.

53 DIXIT Testis t̄ uidi tradit decē corbes frumētū, eū p̄bare
iudicauit, tūc em̄ ad mēsurā se uisisse tradit domino de neces-
sitate, inserit qd̄ mēsurari uidi, alius si dixerit se uisisse tradi-
cerū frumētū quod erat decem corbes, hoc em̄ non de-
bet esse traditū ad mēsurā, sed debet acerbū traditum tan-
te quantitatis existere. hoc em̄ uisu determinatē non percipi-
tur, ut traditum est. idem in similibus.

54 VAS Vini t̄ plēnū fuerat, totū cōsumpserat, de eius quā-
titate querit, ad mēsurā uasis recurredū est qd̄ si replē-
dū eū de alio ad mēsurā, & hoc est ab omnib. notū. uel mē-
surado quantitate sp̄cij uacui, & hoc consistit in artis perita.
Qui igitur alio d̄ctorum modorum uas uident mēsurari,
de quantitate & continētia ipsius recte iudicat.

55 VICENA Milia t̄ passū in singulos dies d̄numerati p̄-
tor iuber. Qualiter autē hac probet distātia, dubitat. dicit, si
uulgū opinione & fama inter loca certus miliarū numerus
nuncupat illi stādū, nisi probet contrariū. Credendū est em̄
illud uulgare & antiquū a certa antiquorum mēsuratōe
sumptisse exordū. Et aut, qui postulat mēsurari illud suis
expenlis, mos getedus est: tunc autē hac mēsurā faciendā p̄-
rifer fm̄ qd̄ cōtēt cōmēsurat fm̄ ipsius longitudinē, & hac
cū de d̄do sp̄tū ad ueniēdū querimus, sed si super aliqua
locorū distātia, uel uicinatē querat per d̄ctū, est facien-
da mēsurā itinere nō attenit. & si loci dispositio per terram
ad mēsurādū non parat, quia forte palustris, uel ipinosus
erat, per aerē est fiēda mēsurā, ut est cōstitutū in extruagā-
ti, quae monasteriū medicanū cōstituit infra certū numerū
cānarū inter dicit, quae mēsurā fiet chordula per d̄ctum
transducta. est em̄ possibilis mēsurā cuiuslibet distātia,
per aspectum tū, sed hoc non omnib. sed geometris tan-
tū, si de hoc determinatē loquimur, indeterminate uero est
communiter cognoscibile.

Q UALITAS sine substantia naturaliter esse non potest: sub-
stantia autē aut corporea aut incorporea. Corporea autē alia
est animata, alia est inanimata. Animata alia est anima ratio-
nalis, alia sensitiua, alia uegetatiua, alia inanimata: de quali-
tate ergo quarūlibet est uidēdū. Sed substantia incorpo-
rea est De?, in quo cū sit simplex omnino, nulla est qualitas,
& tā summas res ad inuestigādū Iuristarū non spectat intel-
56 ligentia. t̄ Alia etiā sunt substantiae incorporeae, & similiter
nō sunt inuestigationis nostrae huiusmodi, etiā sunt animae
separatae, quia de his qñq̄ querit in foro ciuili, de cuius me-
moria dānanda tractat, hoc autē sit propter ea quae gesit in
uita. Vnde cū qualitas quā habuit in uita diceretur homo,
propter quae dānat memoria, doctrina sumēt, de hoc eam
querit, cū de aliquo cōprobādo in sanctū agit, tunc em̄ uti-
& miracula sunt probāda: ut ex sacris canonib. cōstitutū,
57 utā p̄bare facile est. De miraculis uideamus. t̄ Miraculum
dicitur quasi admiratione plēnū, & est miraculū id cuius effe-
ctus manifestus est. Causa autē eius omnib. simpliciter est oc-
culca: quia solus Deus scit. unde quae a Deo fiunt p̄pter cau-
sas nobis ignotas, qd̄ uitres nostras excedunt, ideo miracula
nūcupant. Et sancti doct. tradūt hoc trib. modis contingere.
Primo circa substantia factū, ut qñ Deus facit aliqua quae natu-
ra nullo modo facere potest, ut qd̄ sol steret, ut fuit tempore Iosue,
uel qd̄ homo habeat corpus glorificatū, ut Christus post re-
surrectionē, id qd̄ in sacramento altaris fide cernimus. & ista
in miraculis summū gradū obinent. Secundo, qñ illud fit

Bar. de Testibus.

quod natura facere potest, nō in illo in quo sit, sicut resurrexerūt
mortuorū, illuminatio caecorū, & similia. potest em̄ natura da-
re uitā, aliās secare uitā, sed nō in mortuo. & potest praxitare ui-
sum, sed non tū in uera cecitate, & hoc tenet fm̄ locū in mi-
raculis. Tertio, qñ illud qd̄ fit natura, facere potest, sed nō illō
ordine, ut qñ aliquis uirtute diuina subitō liberatur a febrē
nullis adhibitis remedijs, uel cū non consueto p̄cessu natū-
rae panis multiplicatur. potest em̄ homo naturaliter facere panē,
nō sed non illo ordine. Liqueo ergo, qd̄ miraculum probari
oportet, probādo aliquid naturā, aliās uerē, ita qd̄ uitres nō
sua natura excedunt, uel in substantia eius qd̄ sit, uel in sub-
iecto eius in quo sit, uel in ordine faciēdi. Sed si illud potest
fit per causas naturales reducū, nō esset miraculū, clarē p̄ba-
tur. qd̄ autē Deus fecerit illud propter inuocationē sanctū, p̄-
bata in uocatione, uel uoto ad illū sanctū emittis, quib? p̄bā-
tis recte cōcludit illā animā esse beatā: quia tū in istis potest
faciliter esse deceptio, istud est determinatōe ecclesiae Roma-
nae reseruatum, cui standum est.

58 SVBSTANTIAE t̄ Animatae anima rationali qualitates
tripliciter sunt, ut Iuriconsultus super edicto aditū cū uel
distinguit. Aut enim sunt in anima, aut in corpore, aut in
utroq̄. In anima uero qualitas quandoq̄ super naturalitē
infunditur, ut in sacramento fidei nostrae. Sacramentum un-
genitum est sacre rei signum. Item sacramentū est inuisibile: quā-
tiā uisibilis forma, ut sancti doctores docent. In baptis-
to enim quaedā qualitas animaē, nostris inuisibilis, hoc est, gratia
ita, per quā Christiani dicuntur. eodem modo in ordine sac-
cerdotali, in anima infunditur quaedam gratia, quae est quā-
dam qualitas in anima, per quam sacerdos dicitur. idem tū
59 simul. Si ergo queratur an aliquis sit Christianus, & dicitur
ritus sit qd̄ fit, quia uidit eum baptizari, satis exprimit. Mo-
dus em̄ & uerba sacramenti huius communiter omnib? nō
ta sunt, sed si probaret qd̄ ritum Christianorū seruauerit diū
in foro nostro, omnia praesumuntur solēntia, & solēnti-
ter processisse. Idē si dubitaret an aliquis sit sacerdos, debet
p̄bati qd̄ fm̄ styllum ecclesiae fuerit ordinat, idē in simili. hac
autē Canonistis relinquantur quae sunt, & Theologis, ad quos mā-
gis quam ad nos pertinet.

A L I A E Q U A L I T A T E S Sunt naturaliter acquiruntur
minibus, de quibus Aristo. facit quatuor species. Prima uocatur
habitus, & dispositio, ex quibus quae dicitur breuiter
cus alicuius scientia: ut grammaticus, physicus, uel legista,
uel artífex alicuius artificij: ut credo, faber, & similes. uirtuo-
sus, uel uirtuosus, & istae qualitates si quidē de anima: facili-
ter mouerent, dicitur dispositio: si difficile: ut habitus: quia habi-
tus acquiruntur ex frequentibus actibus. & quanto plus fre-
quentant, tanto plus seu maior fit habitus. Omne em̄ arti-
ficiū per exercitium suscepit incrementū, de his ergo quae
litate probandis uideamus.

60 IURISTA t̄ Esse solū una probatione probare possunt
Iurispreriti, quos dicere sufficit sic esse: quia eum examinaue-
runt. In hoc enim uerbo interrogatio & responso includit,
& sic p̄ sensum causā reddidit. Idē si dixerit, quia uidit ipsum
allegare, & allegationib. responderet. Sic in ceteris speculati-
uis scientijs puo idē. Testis autē, qui Iurista non esset, cōtra-
dicturis aliquibus probabiliter demonstraret: ut quia eū in habi-
bitu aduocatorū dicit incedere, & eū uidit corā iudice aduo-
care, licet quid dixit ignoraret, hac em̄ tantā p̄sumptio nē
induceret qd̄ si sciret: nisi in contrariū doceret per iurispreritos
quos qui per examinationē ita non esse, sicut esse peritū dicit,
cōprehendunt. & idē in ceteris scientijs, quanto peritū fm̄ mo-
res ciuitatis utunt diuerso habito a cōmuni. Et si querat an
sit Iurista, non curatur an magna uel parua sufficiētia sit.
Si uero determinatē querat, an Iurista sit sufficiēns ad do-
ctoratū, uel ad aliud simile, tunc teste oportet esse eiusdem
sufficiētia: uel maioris quam sit ille de quo queritur. secus
si esset minoris, nullus enim potest iudicem certum reddere
de eo quod uires intelligentia ipsius testis excedit.

CERDONEM esse t̄ uel artificem alicuius artis machi-
nicā, testificari potest quilibet cū id opus ex artificis illo te-
stificat, ab illius artifice processisse omnibus notum est. Si
Nn. 2. ergo

ergo testis dixerit cerdonē esse, quia uidit eum exercere di-

ADDITIO.

Cerdonem. Vide Alex. in l. cetera. §. sed et si quis. in prin. in j. col. ff. de leg. j. Thom. Diplo.

MERCATOREM + Scilicet negotiatorē esse, non est artificium, quoniam ex communi usu dicitur abscq[ue] singulari doctrina. & ideo hoc officium appellamus, nisi in hoc alij sint perspicaciores alijs. non ergo mercator dicitur huius rei notitiam habet, quia sic oēs mercatores dicerentur, sed hanc appellationē personā ex usu mercandi adiungimus, non ex usu quolibet. non enim qui propter eminentes necessitates mercatur, mercator dicitur, sed qui quādā perpetuitate deputauit se ad hoc. Idē in exteris qui in officio magis q̄ in artificio consistunt, & ita à legumlatoribus & à nostris praedecessoribus est receptum. Testē enim qui hoc depofuit, causam oportet reddere conclusionem, Pradicta puto, quia uidit eum tabernā tenere, uel mensam ad hoc, uel quia uidit eum sic agere, sic contrahere, ut faciunt hī qui mercatores appellantur.

ADDITIO.

Mercatorē. Vide Bar. in l. legis seruus. in prin. ff. de leg. iij. et ibi uide plenē Alex. in apoful. magna, et eund. d. l. cetera. §. sed et si quis. col. ff. de leg. j.

ALIQUAM Ex praedictis + qualitibus nō habere quē, probatur eo ipso q̄ contrarium nō probat, sed si cōfict cum femel talē fuisse, qualiter probetur q̄ talis esse desierit, dubitabile est. puto q̄ si quera de his, q̄ in officio consistunt, probari oportet q̄ depofuit animū exercendi illud, ex eo tantū talis dicebatur talis esse, & durare praesumitur, donec de cōtrario doceatur, q̄ probabitur, si expressē de eius cōfictu uoluerit, profelsionē facit, in qua negouari nō licet, uel si tāto tēpore mercandi consuetudinē dimiserat, q̄ animū dimississe uerifimiliter probat, ad quod quinquenniū requiritur, ut reperit in notarijs Reip. & uā in

domesticis consuetudinē. Sed si de artificio + mechanicis dubitat, plus difficultatis habet, qm̄ ex habitu & peritia illius artificij talis dicitur, qui habitus est de difficili mobilis, maxime cū talia artificio sic consistat eū ut in modicis, ut in scripturnis redigi nō sit necessē, sed pbabiliter dici q̄ si p̄ decēniū desierit tale artificio exercere, q̄ artifice esse desinat. Tāto em̄ tēpore obliuionē lex praesumit, ut statim de posselsiōe perdeda. + De sciētijs uerō speculatiuis, cū uarias & implicitas habeant cōclusiones, alia in specio est. Quid em̄ si scholaris, in quo nō dū habitus scientia firmus erat, uel habitus erat habitu multū leui, ad exercitium armorū se uāstulit, & à studio ex toto cessauit, p̄culdubio p̄ adus tales, habitus tales dicuntur extinditi modico tēpore, q̄ tēp̄ iudicis arbitrio relinquēdū est, cuiuscunq̄ in fuerit firmissimū habitus p̄ decēniū cessatiōnē ab actu ablentia, & extindio praesumet, ut dictum est ex praedictis, ergo liquet qualiter pbetur q̄ talis esse desierit, p̄ etiam per peritorum examinationē probari.

DE uirtutibus & uitijs oppositis uideamus. Est autē uirtus, quo ad nos determinata ratione, & ut sapiēs determinabit. Ex eo q̄ dicitur habitus, apparet q̄ est qualitas animā, de qua nūc tractamus. Ex eo q̄ dicitur electiuus, differt ab habitu alticulus scientia, uel artis, q̄ nō est habitus electiuus, sed scientificus p̄t aliq̄uis aliq̄uid scire, & nolēs, & sic actus scire necesse nō eligit p̄ imperiū uoluntatis, q̄ nō est in actibus uirtuosis. Ex eo q̄ dicitur in mediocritate cōfictēs, differt à uitijs quā in extremitatibus assunt, ut nil largiri, auaritia est: omnia largiri, pdigalitas est. & utrunq̄ uirtū tenere mediū tēperan-

tia est, & est uirtus, idē in simi. Ex eo q̄ dicitur quo ad nos, apparet q̄ fm̄ diuerfas cōditiones p̄sonarū diuersificat mediū, alia em̄ est moderata expēsa in nobili & diuite, alia in rustico, & paupere, & ideo iura hac moderant fm̄ nobilitatē nataliū & patrimonij quātitatē. & idē de alijs. Ex eo em̄ q̄ dicitur determinata ratione, apparet q̄ habitus electiuus debet fieri ad finē boni, bonū em̄ est debita ratio & cā omniū. Si em̄ fiet in malū finē, nō fiet uirtus, ut dicitur inferius. Ex eo uerō dicitur ut sapiēs determinabit, apparet hoc cōmissum arbitrio boni uiri, hoc est iudicis q̄ sapiēs & bonus uir apud nos ē, q̄ meritū dicitur, ut j. p̄bat. Apparet ergo ex praedictis q̄ cū habitus animo non possit p̄bari nisi p̄ actus extrinsecos, q̄ ille uirtuosus p̄batur, cuius actus tales probant, qui apud iudicē & bonū uirū, uirtuosū determinant, & eontrā de uitijs est, sed quia generalis doctrina studiosos certos nō reddat, ideo est ad particularia descendendum.

VIR TV TVM alia sunt morales, alia theologica. Primō + moralium quatuor sunt principales, quas cardinales uulgo appellamus. sicut est ostiū in cardinib. ita & his quatuor oēs alia reuoluunt. & sunt haec scilicet, prudētia, iustitia, fortitudo, & tēperantia. Huius ratio est, q̄ ad rectē uiuēdū primō requiritur in homine recta ratio, p̄ quam inter se syllogizet, & q̄d meli⁹ est, cognoscat, & hoc p̄mer ad prudētia. Secūdo cōgnitiōnē boni debet seq̄ operatio, & tūc si est ad alterū, & p̄tinet ad iustitia quā ius suū unicuiq̄ tribuit. Si uerō respicit operationē, p̄t est inter se, tūc prudētia sola nō sufficit, licet em̄ qs cognoscat q̄d meli⁹ est, p̄t esse aliqs appetitus q̄ contrariet, ut ultra uelit, & ut hīc appetit⁹ noxi⁹ limitet, est necesse saria alia uirt⁹ quā dicit tēperantia. Quā est aliqs appetit⁹, p̄ quē ab eo q̄d bonū cognoscit, desinit, p̄pter timorē, uel lahorē, & ad hūc appetitū nostrū referendū alia uirtus necesse saria est, scilicet fortitudo. & hac uera sunt, & legibus p̄bantur: de qualibet ergo singulariter uideamus.

PRUDENTIA + Est, ut ait Arist. lib. vj. Ethicorū, habit⁹ cū ratione actiuus circa hominis bona, uel mala. Ad q̄d declarādū sciēdū est, q̄ sapientia, sciētia, & prudentia differūt. + Est em̄ sapiētia habit⁹ speculatiu⁹ cōsiderās causas altissimas, & hęc pertinet principaliter ad Theologia & Metaphysicā, quā Deum, & primas causas cōsiderat, & de principijs omniū aliarū scientiarū iudicat. & etiā de ista ad Iuristas, unde meritū dicitur, est em̄ res sanctissima ista ciuilis sapiētia, ut Vlpia. ait. ipsa em̄ causas altissimas cōsiderat, q̄ est diuinarū atq̄ humanarū rerū notitia, & cognitio, indicat de principijs aliarū sciētiarū. reprobat em̄ principia omnia q̄ sic dicit catholica repugnāt, & hac cōsideratione bon⁹ iudex rectē sapiēs dicit, & cū ad cōfictū sapientis recurrit, uulgo de Iurispr̄ito intelligit. + Scientia autē est habit⁹ speculatiuus demonstratiuus ratione uera, cōsiderās causas inferiores, & hac ad sciētias naturales spectat. hac quidē de uniuersalibus, & necessariō se habēt. hoc nomine scientia & iuri nostro attribuit p̄ principē in prima cōfictiōne Digestorū, & meritū: quia etiā causas inferiores cōsiderat, nō solū em̄ diuinarū, sed etiā humanarū est cognitio, sed etiā de uniuersalibus, iudicat. Iura em̄ nō ad singulares p̄sonas, sed generaliter cōfictuuntur. est etiā de necessariō se habēt. Leges em̄ cōstringūt hominū uitas, & eis oēs obedire oportet, maxime q̄ ē in uētio & donū Dei, ut ait Demosthenes, & retulit Marcell⁹ in l. ij. ff. de leg. nec praedictis obuiat, q̄ mutabilia sunt p̄ principis Imperiū, uel alterius cui attinet, q̄ etiā quā iura naturalia sunt, mutabilia sunt diuino imperio, uel alteri, cui De⁹ cōcesserit, ut in miraculis declarātū est. nec em̄ p̄ hoc minus dicuntur necessariō se habere. Ars + uerō est habit⁹ ratione natura factiuus unde p̄ talē habitū inspici op⁹ faciendū, q̄ t̄st in materia exteriorē, ut aliquod op⁹ domus, liber, & similia quorū operū hominis nō cōfict in facitē, sed in opere isto. Quocunq̄ em̄ appetitu bono uel malo artifex op⁹ fecerit, ex hoc bonū uel malū nō dicit, sed ex ipso opere, q̄d nomē etiā iuri p̄ iuriscōsulū tribuit, dū dicit, lus est ars boni & aequi, & meritū, cū iura nostra plurimū adū extrinse cū intuentur, & adū materiae intrinsecū nō praemiat, nec punit. Apparet ergo q̄ fm̄ diuerfas cōsiderationes p̄t uiuēstrum

strū appellari sapientia, scientia & ars, cū sit recta ratio stabilis, & recta ratio factibilis. Nūc ad prudētia redeamus, quā differt à praedictis, quoniam prudētia cōfictur circa particularia, & ea quā cōtingenter eueniūt & inter se cōfictari, & disputare, & recta ratione uniuersalia particularib⁹ cōgruentibus

73 applicare, & hac est ultima diffinitio s̄. postea. + Est em̄ prudentia habitus, & sic patet q̄ requirunt frequētati adus. Vnde licet cōfictur aliq̄ue esse magnū Iurista, uel medicū, non tūc sequit, ergo est prudēs Iurista uel medic⁹. Ad hoc em̄ requiritur q̄ p̄ practica p̄cedētē habitū fecerit ad aptādū uniuersalia particularib⁹. & hoc recta ratione. Si em̄ sine ratione, & casualiter bene operet, uel cū ratio nō recta, q̄ nō in bonū finē, nō erit prudētia. Est em̄ habit⁹ actiuus, p̄ hoc intendit q̄ nō sit speculatiuus. Speculari em̄ est circa cōgnitiōnē uniuersaliū quā necessariō se habēt. sed cōfictari & disputare intra se, ad cōtingētia pertinet. Dicit em̄ actiuus, ut differat ab arte quā est habitus factiu⁹. Differūt em̄ agere, & facere, & hoc loco, q̄a facio trāsit in materia exteriorē, agere fm̄ operatiōnē manētē materia, licet Labeo in tit. de uerb. sig. uerbū agere latius assumpserit. Est em̄ iste habit⁹ circa hominis bona, uel mala. & sic circa cōtingētia, scilicet ei & ea bona agētia, & cōseruātia, & diminuentia, circa q̄d etiā ius nostrū cōfictit, & circa mala fugiēda & praecauēda ne eueniāt: uel si euentura

74 sunt, minus ledāt. q̄ ergo talē habitū habet, prudēs est. + hoc autē p̄bare p̄ pbationes necessariō cōcludentes, aut impossibile aut difficile est ualde, cōfictit em̄ actus p̄fect⁹ talis uirtutis ex multis quā sunt in anima, & extra ipsam diffundunt, ex quib. uirt⁹ apparet. Quā aut sunt illa, quā requiritur, in diuersis diuersimodē tradita sunt, & p̄ diuersa nomina. sed ego ponā eo ordine, & his nominib⁹. quā nobis magis cōgruūt. Dico q̄ requirit primō cōgnitiō, quā siq̄d est p̄teritorū, dicit memoria, si p̄sentū, dicit intelligentia. Secūdo requirit ipsi⁹ cōgnitiōis acquisitio, quā q̄ncq̄ p̄cedit ex doctrina quā ab alio percipit, & hac appellat doctrinā. Quā p̄ in uentionē experientialē, & hac appellat experientia. & hac q̄ncq̄ sit cū tarditate, & appellat deliberatio, q̄ncq̄ sit ex uelocitate & quasi subito, & appellat solertia, id est facili p̄opta cōiecturatio. & hoc sapē expeditū est. Tertio requirit usus cōgnitiōis, ut cōtingētia adaptent recta ratione. Ad hoc aut requirunt tria. Primō, ut hac ordinent ad aliq̄ue bonū finē: & hoc pertinet ad p̄udentiā quā respicit futura. Secūdo, ut adaptent circūstantia negotij, & hac uocat circūspēctio, p̄ quā p̄udent, ne impedimenta occurrāt. Tertio, ut euadamus impedimenta si occurrēt, & hac uocat cautio, & in his etiā cadit uel experientia in se, uel doctilitas ab alio, & ex his dicit homo p̄uisus, circūspēctus & cautus. Si ergo bene cōp̄tes, nouē sunt quā requirunt, memoria, intelligentia, experientia, doctilitas, deliberatio, solertia, p̄udentia, circūspēctio, & cautio. Quis sit ergo ille in quō omnia praedicta cōcurrat, uniuersaliter des mibi, & laudabim⁹ eū. Multi em̄ sunt in quibus praedicta p̄fectē concurrunt in quibusdam speciebus agendorū, & hac cognoscere, scire & p̄bare uobis expediēs est. & ideo de his aliquid tāgamus.

75 PRUDENTIA + Prudentia p̄fectē praesumit quilibet maior, nisi cōtrariū probet. quilibet etiā naturaliter bonū appetit. quilibet Inest ratio ex eo q̄ homo est, quia etiā quādā principia stabilis, & agendorū habet, licet nō p̄fectē. Ex hoc Inest nobis naturaliter, ut consultus peritor et credat humiliter, cū scriptū sit, ne innitaris prudentia tua. Ideo ad ostēdendū quō scientia & prudentia iuris quilibet Inest praesumit, Paul. in tit. de bo. pos. ait scientiā nō hāc accipit quā uiris prudentia sit, sed eā quā quis aut per se habet, aut cōfictū prudētior. Prudēs uerō + perfecta prudentia ea perfectione quā in omnib⁹. cadere p̄t, naturaliter p̄t esse in quibusdā speciebus agendorū, ex quo diuersae species agendorū dicunt ipsius prudentia. Quādā em̄ prudentia est circa regimē suūp̄t, quā appellat prudentia singularis seu particularis. Alia est prudentia, quā regitur multitudo. hac multiplex est. Aut em̄ est multitudo coadunata ad totā uia ut una domus, seu una familia, & ad eius regimen prudentia requirit, quā economica. Si uerō nō sit coadunata ad totā familiā, sed ad uniuersa-

Bar. de Testibus.

lia, ut multitudo ciuitatis uel regni, & hac in principe dicitur prudentia regnatiua in subditis uerō dicit prudentia politica. Si uerō multitudo quā cōgreget ad certū finē, ut exercitus ad pugnandū & similia, tūc dicitur prudentia militaris, de qualibet istarum aliquid uideamus.

77 PRUDENTIA + particularis est, cū ad suūp̄tus regimē quidā prudentes inueniunt, q̄ habent ea quā generaliter s̄. de prudentia dicta sunt. Et notandū q̄ quo ad alios prudēs quis esse nō p̄t, nisi quoad suūp̄tus regimē prudēs sit. sed hoc nō conuertit. Sunt em̄ aliqui, q̄ quo ad se boni & prudentes sunt, aliorū uerō negotiorū in expertes. de illis dicit, sancta rusticitas sibi soli prodest, q̄d de eremitis, & alijs uiris cōtēplatiuis, & à uita actiua separatis dicitur: est illi a turela excusant fm̄ leges. & hi ad pralaturā fm̄ canones nō p̄mouent. Oportet ergo ipsum esse prudētē nō solū licitū peritia, sed seculariū negotiorū dispensatione. His in dicēdis testimonij multū credit, sunt uita laudabilis, nec eorū fides uacillat. Hmō aut prudentia, quā existimo particulatē in uiuendi & cōseruādū modo p̄babit, & p̄ eū reddere testes rationē oportet, ut in sequētibus clarescat.

79 OECONOMICA + prudentia, id est, dispōlatiua ad regimē familiae p̄ner, habētē eā, diligētē patrē. appellamus. Hoc nobis p̄bandū bipartitē occurrit, s̄. uel diligētē, seu prudētē esse patrē. simpliciter nullius singularis actus respectu, uel alius actus respectu primū occurrit, cū de aliquo cōtra dō tutore quarit, uel de atatis uenia cōcedēda. Hoc imperia li cōfictiōne docet, quā de eo, cui atatis uenia est concessa, est cautū q̄ idoneis uocatis testib⁹. morū suorū instituta, p̄bitates q̄, cōmuni testimonio honestioris uitae edoceat. q̄d est n. q̄ morū suorū instituta dicit. Apparet p̄ actus extrinsecos prudēs esse p̄batos. Sed q̄a ex actib⁹. qs nō efficitur uirtuosus, uel prudēs, nisi faciat eū retinere mores, ut in definitiōe uirtutis, & prudētia docuimus, ideo subdit p̄bitatē, quā cōmuni testimonio uita honestioris edoceat. Ex uita n. & cōuersatiōe honesta praesumim⁹ eū mores retinere. Eōdē modo cōtrariū. Ideo cautū est legib⁹. impudētū esse cōtrariū, q̄ eum tutorē suspēctū fecerit, si eū malē uiderit cōuersari. Hac q̄dē mibi t̄p̄cipuē inuestigāda sunt, cū Carolus quart⁹ sanctissimus & nobilissimus Imperator inter alia multa cōcesserit, ut ego meiq̄ descēdētēs, quos legib⁹. doctos esse cōtingerit, p̄ uniuersum Imperiū atatis ueniā cōcedere ualeamus, seu uita forma, quā legib⁹ reperiri inserta. Quid ergo morū instituta sint, quid honestior uita, inferendū est primō, postea qualiter p̄bent mores, licet p̄ loca & tēpora uariant, in hoc intelligēdū est de bonis morib⁹. v.g. Labeo dixit super edicto

81 de in iurijs, nōnunq̄ t̄ t̄ dicitur mores ciuitatis, id est, p̄puli ipsius ciuitatis, ut sunt mores q̄ uim legis obtinēt, ut cōsuetudines quā p̄ l. seruant. Et ad hāc inducēda loci & tēporis cursus requirit, ut in materia cōseruētudinū est receptū. & de his nō loquimur in praesenti. nōnunq̄ uerō dicunt mores ciuitatis, & singulorū de ciuitate hi q̄ legis uicē nō obtinēt, & uitas hominū nō cōfictingūt. quilibet em̄ fm̄ suū placitū, suā familiā regit, suā animalia pascit, suāq̄ praedia colit, & generaliter suā rei quis moderator, & arbiter est: quā uerō in praedictis à plurib⁹ obseruant, illi mores ciuitatis dicuntur. Et q̄d dico à pluribus, secundū gradū intelligo. Aliter enim dispōndēda esse familiā diuitū & magnatū, aliter mediocriū & humilū, Iuriscōfultus ostēdit, dum de alimentis pupillo praestandis tractauit, fm̄ quod ait, morū instituta, i. solidata, & firmata, quasi dicat habitū morū, quā est difficultis mobilis probari oportet. Ad hoc cautē non lōgi tēporis cursus requirit. Est em̄ hoc in iuene xx. ann. de quo cōfictiō loquitur impossibile reperiri. Sed hoc facile est colligi ex cōfictiōne principis, quā de monachis loquit. Ait em̄ si uitiū in priori est gestū, uita humana ex natura quodāmodo labit ad delicta, attamē sufficit ad meliorē purgationem peccatorū, & uirtutū augmentū triennalis temporis testimonij, apparet ergo q̄ ex morib⁹. triū annorum p̄bat habitus, ex hoc edicto n. inducit uirtus. Virtus n. est habitus, ut dictū est, & hoc uerū etiā si uitiū praecessit, q̄ intelligo, nisi magnus habitus uirtuosus praecesserit. Quid em̄ si post perfectam atatem

Nn 3 longo

longo tempore uita gesserit uelofam? tunc talē habitū non pu-
to per bonos mores triennij emendari, sed tunc longioris
temporis cursus requirit, ut in decurione, & curiali uolere ad
clericatū ascendere contra senatū uita honestiore & honesta
intelligo, ut ex his quæ in primo relicta cōstructione profe-
32 quimur. † Ostendit hic unū iuris pceptū iuris pceptū,
scilicet honestē uiuere, qd̄ interpretatū est quo ad se, hęc autē
honestas species tēperantia est. & ideo sicut uirtutes certē con-
sistūt in medio, utiq; sū quod uir bonus & sapiens determi-
nabit. & hoc ex multis cōprehēdit, scilicet cōuersatione cū bo-
nis, ut dicitur est, & hoc sū tēperantia. Nō em̄ honestū est et ho-
mini mediocri assidue cū magnanibus & uiris p̄excellen-
tibus cōuersari, nec eorū ueribus ui, nec nimis delicatis nec
fordidis utat, sed mediō quodā, uel solus uel sociatus medi-
ocriter in sū suā cōditione, & regionis morē incedat, & qd̄
potibus & cibis cōgruis in qualitate & quāitate, & cōgruis
horis sū psona cōditione utat, & qd̄ sit tēperatus in lingua,
nec luxuria dedit: & generaliter nulli notabili uitio sit sub-
missus. In his uel oeta seculari uita cōsistit. hęc p̄babilis
auctoritatibus p̄baret, sed ita manifesta sunt qd̄ p̄batione
nō indiget. Apparet ergo p̄bandos esse mores respectu ad
alios, ut honestatē respectu sui, line his hac economica
33 prudentia nō cōtingit esse p̄bata. † Ad testis dicit super his
ueniēs dico qd̄ si testis dixerit aliquē esse prudētē diligētēq;
patremfā. qd̄ per triennium uidit eū diligētē gerere negotia
sua, & bene & honestē uiuere, qd̄ satis sufficenter p̄bat. Hęc
em̄ diligētia, & honesta uita in cōmunē hominū notitiā ca-
dit. unde recte per uisum causa deponit, etiā si actus singula-
riter nō exprimat, nec his obstat qd̄ per triennij cōtinuū tes-
tis uidere nō potuit, quia etiā si testis expresse dixerit cōti-
nuē se uidisse, debet intelligi de illa cōtinua uisione qua ca-
dit in sociū, uel uicinū, nō qd̄ omni momētō uidisse exigat,
ut Labeo ait in muliere cui legat dū cū filio suo cōmuniter
erit, & si testis particulariter interrogat quos actus eū facere
uiderit, debet respondere, ut puta quia uidit eū ad modū di-
ligētis patrisfā. suā familiā regere, siue p̄dica colere, fructus
cōgruo tēpore uedere, & his similia. Et si de omnib; actibus
emergentibus in p̄diciō nō expresserit, dicitur eorū nō ui-
tāt, & si diuersi testes dixerint actus ad hoc pertinētes uidisse,
singulares nō erūt, ut in similib; a nostris maioribus est re-
ceptū. quāto tēpore uerō p̄diciō magis declarant, tāto lu-
cidior p̄batio reddit. In quibusdā in puto aliquē esse prudē-
tē diligētēq; patremfā. uulgi opinione p̄bati, ut in casib; in
quibus receptū est ex uulgi opinione p̄bati quē uergere ad
inopia, uel malē uti substatia sua, & in his similib; rationē ha-
34 bētib; † Ex quib; dico qd̄ omnia que requirunt ad eco-
nomiā prudentiā, sunt p̄bata. Ex aduerso doceat qd̄ uisitari-
us est, dico si aliquid ex aduerso p̄bet, si quidē sū morē ci-
uitatis, in seculari persona p̄ modico reputat apud bonū ui-
rū, ex hoc p̄bationē nō iniungi. maior em̄ pars hominū ali-
quo defectu tenet, ut em̄ & in corpore modicus defectus nō
35 facit corpus indicare morbosum, ut si cū Deus abest: † ita
nec defectus modicus animæ quo ad nos faciet quē nō pru-
dentē uideri. Sed si uitiū est notabile & dānosum, ut uisitari-
us, fur, latro, raptor, falsarius, & similia, tunc ex his reddere
nō prudēs, nisi ex scētia, uel locorū uarietate esset aliter statu-
endū. Quid em̄ de ludæo creādo tutore alteri ludæo qui in
omnib; diligēs reperit atq; honestus: sed in hoc deficit, quia
infidelis est, & Christianus publicus feceratur. quā licet ap-
ud nos grauissimā sunt, nō tū ad scētia eorū, nēpe ex hoc
nō reprobat ut imprudēs. Hęc ea. l. p̄bati uident quā tuto-
rē esse permittit. Quid etiā qd̄ dolentier refero, ut quibusdā
ciuitatib; accedit quasi oēs etiā honestiores publicē uerferent:
oporebit quippe iudicē qd̄ hūc habet citare tutore p̄pter du-
ritiē populi, & errorem eorū, & semitas impenitentes neminē
reprobare: tū ueniā talibus nō cōcedere. Cū uerō tractemus
de aliquo prudēte, & diligente alicuius certi actus celebrat
nō p̄pter hominū prudentiā, hominē prudētē p̄bamus,
cū prudentia sit habitus mentis, qd̄ singulari actū nō limitat,
sed p̄pter tractatus an actus sit prudētē factus, hoc est, in
quocunq; prudētē & diligētē, & hac lex ostendit, & p̄ nego-

tijs uiliter coeptis actiōnes cōcedunt, & pro his quæ diligen-
ter gesta sunt, minorē nō restitunt. Ad hoc autē requiruntur
tria, scilicet prudentia, & circumspectio, & cautio. Prudentia, re-
spectu finis, puta, ut ematē sibi necessariā. Circumspectio re-
spectu circumspectiōnū, ut puta res quæ emat, casum uel alteri
casui uerisimiliter nō subiaceat, qd̄ nō sit uicinis pestilentib;
cōfinata uel similib;. Cautio, ut euadant impedimēta, si forte
cōtingerit, ut de euidē sibi p̄mittat idoneē, hoc a quocūq;
prudētē fieret. & si ex cā hoc redūderet in damnum, nō impru-
dentia hoc impuaret, sed factio, si quidē uera deficeret factū
diligēs, nō dicit prudēs, ut Vlpianus super edicto de mino-
ribus ait. Quidā, actiōne negotiorū gestorū agebat, p̄bavit
se aliquo d negotiū uiliter & diligenter gessisse per testes, qd̄
p̄ ratione ita esse dicunt, quia quilibet prudēs & diligēs pa-
terfā. ita fecisset sū mores illius ciuitatis, an sufficentiē ratio-
nē reddiderūt, dubitat. dixit aduertēdū, quia quādā sunt ne-
gotia quæ quo ad oēs homines illius ciuitatis, se quodāmo-
do uniformiter habēt, ut in cultura uinēt, fundi, oliueti, &
si. & de istis quærat, sufficiens ratio reddidit qd̄ talis diligētia
in cōmunē omniū hominū notitiā cadit. Quādā sunt nego-
tia, quæ difformiter ualde se habēt, ut emere uel uedere pro
alio equū, seruū, fundū, & similia. & in his p̄diciō ratio, nō
est sufficiens ratio. Hęc em̄ diligētia in cōmunē hominū noti-
tiā nō cadit. Habet ergo testis dicere in ratione circūstantias,
ut istud negotiū appareat factū diligenter, ut puta, qd̄ equus
uēditus erat senex, uel aliu defectū habebat, p̄pter quē illi
uēdidisset quilibet diligēs paterfā. uel qd̄ negotia, quæ gere-
bat, erāt magna, & diffusa. Vnde quilibet diligēs potest emisa-
ser equū causa uisitadi negotia, qd̄ cōtinuē cōduxisset ad ue-
diturā, & equus ille emptus est cōmuni p̄reio. his exēplis cō-
tēti sumus. Nec p̄diciō obstat qd̄ s. diximus, cū de homi-
nis prudentia simpliciter quærit sufficere si testis dicat qd̄ con-
gruo tēpore uidit quē bene & diligētē gerere negotia sua.
Cū em̄ de hominis prudentia quærit simpliciter, sufficit si sim-
pliciter cām reddidit, sicut cū querit an iudex ius dixerit, quē
notitia in eū cadit, qd̄ actus exteriōres uiderit, qd̄ p̄tinet ad ius
reddere, licet ex his sit forsū aliq; actus iniqui. & si de actu
singulari quærit an in eo ius dixerit, nisi oēs ipsius actus &
circūstantias quis cognoscat, de eo recte non testificaretur.

A D D I T I O.

4 Habebat. Vide Ale. in l. de minore. §. plurima. in j. col. in additio. qua inc.
dicit. ff. de q. Thom.

36 **R**EGNATIVA † prudentia cōsistit in bene operādo
in bonū finē, hoc est, in quietē, & bonū subditōrū, nō
in finē sui lucrū, uel gloriā. Hęc qd̄ requirunt in prin-
cipe, hoc est, in quolibet potestatem gerente publicē. Hoc in
quolibet posito in dignitate p̄sumit, nisi cōtrariū p̄betur.
& in p̄bādo nō requirit personā examinationē qd̄ circa sciētā
per examinationē expedit. circa mores fin canones idone-
37 us p̄sumit. Iura uerō † ciuilia hęc prudentiā aliquiditer
p̄bati exigunt, qd̄ ex eo estimat, qd̄ quis fecit dū in inferio-
ri gradu cōsisteret, si em̄ indignus quis esset inferiori gradu,
indignior esset superiori, ut Pōponius respondit. Est etiā cō-
stitutū, ut gradatim a minoribus ad maiores gradus perue-
niat. hęc em̄ uidet esse necessitas. Nā gerendorū honorū nō
permiscua facultas est, sed ordo certus huic rei adhibitus.
Nā neq; prius maiorē magistratū quisquā, nisi prius mino-
rē susceperit, gerere potest, ut Callistratus ait, qui aut. ostendit
eo ipso qd̄ quis per gradus p̄cedentū dignitatū trāsiret ad
maiores, gradatim ad sequentes idoneus p̄sumat, nisi cō-
trariū doceat, & hoc non immeritō, quia sū Aristō. uirum
principatus ostēdit. In principatib; em̄ tot occurrūt ardua,
quorū expeditio oportet omnib; esse manifesta, qd̄ iuste ad-
fidē adducimur qd̄ est idoneus, nisi de contrario discernat.
Si quis tamen p̄sumptioni soli standū non putaret, puta-
rē sufficere, si per eos qui eis suberāt, fama bona boni regis
p̄baret. nec em̄ in his satis ad fidē indicē adducimur, hęc autē
p̄cipuē in quolibet p̄fide requirit, ut subditis iustitiam
seruet, bonas leges cōdēdo, & bene iudicādo. qd̄ qualiter p̄-
bet, in tractatu de iustitia dicit. potest etiā de uno principe un-
actus notabilis declarari, qd̄ ex eo solo ad fidē adducimur qd̄
habeat

habeat prudentiā regnatiuā, ut de Salomōe legi in li. Regū,
38 qui in quaestione de infante dixit, Afferre mihi gladū. † No-
tandū est qd̄ sū diuersitate graduū in principatibus diuersa
debet esse prudentia regnatiua. Alia enim requiruntur in
principe ecclesiastico, ut in episcopo, quē ponit Apostolus,
ut in sacris canonib; declaratur. Alia requirunt in princ. secu-
laribus, & in alijs, & sū diuersitate graduū diuersa notari.
In eo uerō, qd̄ nunquā graduū dignitatis tenuit, inspicit forte
si fuerit consiliarius, uel decurio, Ideo constitutū est ut qui
non sunt decuriones, ad honores nō promoueant. Si uerō
nullo modo dignitatis graduū tenuit per se, uel per aliquē a-
scendendo, quasi impossibile est probari eū habere prudenti-
am regnatiuā: quō enim potest probari habitus prudentiæ
regnatiuæ in eo, in quo nunquā aliquis actus alius p̄cessit,
cū habitus ex actib; generetur: ueruntamē tunc esset sola
dispositio inuencda, quæ ex natalib; & facultatib; p̄sumit.
Callistratus in tit. de m. & hon. respondit. In hac enim pru-
dentia requiritur persona omni turpitudine depurgata. Infam-
is enim de iure uel de facto ad nullā dignitatē uocatur, ut
constitutū est, licet hoc prudētēq; economica nō repugnet.
Potest em̄ tutor esse infamis, ut patet ex edicto p̄toris, in
quo tutor infamis ad postulandū pro suo pupillo admittit.
39 Nullus em̄ ex uillissimis negotiatoribus adiectus adhibi-
tusq; officijs, si de foribus, & ministris, uel ex turpib; lucris
lucratus sit, aliq; dignitatē habere potest, ut constitutū est. Si
qua de his probarent, apparet talē carere prudentia regnati-
ua, & merito. sunt em̄ tales pusillanimes, qd̄ uitiū repugnat
prudentiæ regnatiuæ, in qua magnanimitas, & magnificen-
tia requirit, ut inferius declarabit. nec puto in hac prudentia
probanda tāti tēporis cursum requiri, quantum in economica
dicimus, in dignitate em̄ facilius homo cognoscit. Sū
40 etiā actus excellētē & notabiles, qui cū maiori delibera-
tione fiunt, ideo ex his habitus prudentiæ facilius generat.
& p̄diciō si simpliciter quærat, an aliquis sit prudens tali
prudentia. Sed si particulariter, & simpliciter quærat de ali-
quo actu singulari factio ab eo qui p̄hædet, an prudenter sit
factū, dubitat, & tūc erūt p̄banda circūstantia: ut in econo-
mica dicitur est, & manifestus in tractatu iustitiæ declarabit.
41 **P**OLITICA siue † ciuilis prudentia requiritur in subditis quæ
in hoc consistit, ut in bonū finem dū operentur. Eget enim
ciuitas multis, scilicet dño cuius prudentia regatur, eget sub-
ditis diuersarū conditionū. Nam alij consiliarij regentium,
ut ait Pomponius, decuriones dicitur sunt, eō qd̄ in numero
decem eligebantur consiliij publici gratia, & eodem modo
alij, qui alia munera subibant. Istōrū actus multū appropin-
quat actibus regentiū. ideo eodem modo eorum puto pro-
bare prudentiā, prout dicitur est prudentia regnatiua. Alij
sunt negotiatores, alij alia ministeria, artificia & officia exer-
centes, hi sunt omnes actus ad ciuilem uitam ordinandā, ut
in libro conuersationis ciuilis declaratur. Licet tamen p̄-
diciō ad finem ciuilis boni inuenta sit, tamen homines u-
tantur his ad finem proprii boni, scilicet ut propriam sub-
stantiam augeant, & sic sū usum pertinent magis ad pruden-
tiam economicā. qd̄ ergo si prudens & diligens mercator,
uel artifex alicuius negotij eo modo probandus est, quo di-
co de economica, aut de hoc inuener salter quæritur, aut re-
spectu certi actus, & in hoc inspicitur si sunt mores ciuitatis,
scilicet hominū eiusdē negotij, & artificij, qd̄ si forte in ciuitate
tū unus esset artifex, mores eorū inuendū sunt qui in uici-
nis ciuitatibus operantur, ut est in similib; constitutum.
42 **M**ILITARIS † prudentia cōsistit in bene operando, in fia-
nem uictorie ob quietē resp. loquor autē de militia armata, &
militia armata, & hęc militia alia est terrestris, alia marina,
terrestris, alia pedestris, alia equestris, & inter hos alij sunt
regentes, alij qui regunt, & regentiū quidā sunt, qui p̄sunt
toti exercitū, qd̄ continet multos numeros militū, alij p̄sunt
legōni, alij cohorti, alij alq; ut Vlp. super edicto de infamis
no. & istōrū p̄fideitū prudentia, siue multipliciter, siue respe-
ctu certi actus, p̄bando occurrūt. eodē modo probat quo di-
ctum est s. de prudentia regnatiua. Aliorū uerō qui regunt
prudentia militari, si probari expedit, exercitio illius actus

probari oportet, uel in actibus bellicis contra hostes, uel in
hastiludijs & certaminibus quæ gloriæ causa sunt in ciuita-
te, per illa acta homines apti reddūt ad arma, & qui uiribus
uictoriosi extitit, nostrā uocationē cōsequit, ut Imperator
in tit. de athle. constituit. Aliorū uerō qui in his exercitati nō
sunt, prudentia militaris dicitur probari non potest, p̄sum-
ptio est tū qd̄ in militia equestri praualeant nobiles, & alij afa-
suci in equis. In militia uerō pedestri praualeat homines ro-
busti corde, & maxime carnifices qui in exercitio gladij &
effusione sanguinis sunt experti, & etiā fabri & malleatores,
qui in actibus percutiendi operam dant assiduam, ut dicit
Vegetius de re militari, & etiā Egidius Roma. de ordine E-
remitarum, in libro, quem fecit de regi. prin. in ut. par. &c.
ubi de re militari multa pulchra tractauit.

O P P O S I T A prudentia sunt diuersarū specierū, sū
quod diuersas species prudentiæ posuimus quæ per ordi-
33 nē profequamur. prudentia † quidē particulari, quæ ad sui-
pius regimen pertinet, opponitur imprudentia quæ con-
tingit ex atate uel casu. Ex atate, ut in pupillo maxime infan-
te, uel infantia proximo, quibus, cū nec se nec familiā suam
regere sciunt, datur tutor, qui & persona, & familia sua ha-
bet curā. In adulto uerō p̄sumitur imprudentia talis, ideo
non persona, sed bonus curator datur. hęc autē atas qua-
liter probatur, in tractatu de tempore declarabitur. Ex casu
uerō contingit imprudentia, in his qui carent iudicio intela-
lectus, qd̄ contingit in quibusdā actibus furoris, & dicitur
furiosus in quibusdā, & quibusdā non sū furorem. &
hoc quōq; ex sensus defectu p̄cedit, ut furus, & mutus, quē
quōq; nihil, & quōq; aliquid intelligunt. & illi nullō alio no-
mine speciali nuncupantur, sed eos mutos, uel furdos, uel
morbo impeditos lex appellat. quōq; stante sensus integrita-
te contingit aliquos esse dementes, & hos omnes mente ca-
ptos appellamus, sed & sū diuersas causas, alij etiam nomi-
nibus nuncupantur, ut stultus, & fatuus, & his etiam datur
44 curator qui persona & patrimoniū curā habet. Furiosus
probat ex actibus, & si testis dicat qd̄ uidit eū furere, & actū
furiosum facere, satis exprimit, sunt enim tales actus cōmu-
niter not. sed si interrogetur ulterius, oportet testem exprima-
re actus, i. quia sine causa astantes ubi uidit percutere, &
astantes sine causa fugere, lapides proicere sine causa, & si-
milia. Quid si dixerit qd̄ uidit eū detineri in carcere, uel in-
gatum funibus, ut furiosus? Puto hoc nō sufficere, sed ad u-
miniculari. Sed si adderet qd̄ in uinculis uidit eū infania uer-
ba dicere, sufficeret si p̄diciō aliquo tēpore fecerit, sufficit
dicere ad hoc, ut furiosus etiā hodie p̄sumatur, nisi aliquid
doceatur. At enim lex, ipsum tandiu esse sub cura, quandiu
sanitatē receperit. Qui ergo dicit qd̄ sanitatē receperit, doce-
re debet. Sed si diceretur qd̄ alternatis uicibus in sanitate fue-
rit, & in furore, & sic habet dilucida interualla, satis erit ad to-
lerandā illam consequentiā legis, scilicet, qd̄ hodie furiosus
45 p̄sumatur, ut rescripti uerba ostendunt. Sed tamen actus, de
quo agitur, in quiete uel sanitate factus fuerit, in dubio ipse
actus ostendit. Quid enim si marit, uel filium uel contumaciū
perdit, qd̄ si contractū fecit in quo enormiter laesus est. Cer-
tē ipse actus ostendit eum in perfecta quiete nō esse, & in ta-
libus. Imperator requirit qd̄ actus per eos fiant per interual-
la quæ perfectissima sunt. Sed si actus fecit quæ quicq; dili-
46 gēs fecisset in perfecta quiete, factus esse p̄sumit. † Sed an
quis furorē fingat, potest dubitari, forte enim putare quōq;
propter simulatū furorē, ut ciuilia munera detrectet uel
euitet, & ideo causa cognitionē adhibendā puto, ut ait Vlp.
in rescripto p̄diciō si monitus, nec subest ulla suspicio ma-
trē ab eo simulatione demētia occisam, ex suspitionib; ergo
simulatio arguit, & ex uita p̄ambula. Quid enim si homo
est similia facere cōsuetus, ut sunt illi, quos uulgō camatores
appellamus. Ex actu etiā suspicio arguitur, quid em̄ si inimici
cum propinquū interfecit. Antiquorū em̄ relatu percepti in
hac ciuitate quendā cupiditate uindictę fratris occisi, sicco
colore demētia apostataste, & demens per biennij cōmea-
uit, inimicūq; suū interfecit de se, ut a demēte nō p̄cauēte,
47 qd̄ de suspitione dico, intelligo nō leui, sed nō de tali, quæ
N n 4 ad fidem

ad fidem iudicat. & In his etiā multū operatur aspectus, & fama. Aliquos uerō imprudentes t esse cōtingit ex sensu defectu, stante mentis integritate. Cū enim ad prudentiā requiratur presentiu notitia, & memoria prateritorū, & prouidentia futurorū. (ista enim propter defectum sensus in talibus non cadunt) merito & imprudentes curatorū consilio reguntur, ut mutus, & surdus. loquor autem de his qui nūru percipiunt tantum quod sufficiat ad rectum iudiciū intellectus, quos Insanti Iuriconsultus Metianus in tit. ad Treb. equiparat. Licet ergo nutu intelligat aliqua minime ut ad cibum, uel portū pertinēt, & similia, nihilominus imprudēs est, hoc enim in inānie cōungit. Sed si mutus, & surdus, nūru uel alio modo sufficienter perciperet, nō dicitur imprudēs, uel ibi dē Metianus ait, & merito in eo sufficienter cadunt ea, quā ad prudentiā requirunt. Quod dico de muto & turdo, idem si esset cæcus, uel quouis alio modo propter sensus defectū, in eum non caderet notitia eorū, quā apud prudentē requiruntur, meritō in I dicitū generaliter curatorē dari his, qui aliquo perpetuo morbo rebus superesse non possent. Istū autē sensus defectus, qualiter per testes pbat, in tractatu de sensibus dicemus. Hos uerō nō percipere nutu, pbat ex eo, quod res dicunt uidiisse, quod cum eis aliquid nutu significabat, nec uoce, nec nutu, nec alio modo respondebat, per quod cū intelligere, cōprehendere possunt. f. Mēte capti uerō, quā stante sensus integritate carēt iudicio intellectus, quā idā stulti, quā idā fatui appellant. Stulti dicitur sunt a stupore, quā si uenda nō stupent, uel nō stupenda stupescūt. qd em si moris merus ius uel fama uel cōsulsionis omniū honorū t minuat, & hic tanquā non cognoscens non resp. procurat, nec stupefuit, & sua auferri pati a quocūq; uel econtrā. Quid em si quolibet leui casu, ut a casu motus non tueret, ppter huc stultus est, & his actibus approbat. Fatui uerō d. cūnt ātando, hoc est, loquendo: quā loquendo suā fatuitatē offendunt. Hi probantur per eos, qui uidentur eos aliena loqui. & qui per uitios more insanorū deridētia loquuntur: ut Vlp. ait, in tit. de ad. edic. & p. g. d. ca. f. uocabulorū proprietate, licet in iure quōq; istis uocabulis abutamur. Sed quid si multa uerba ordinariē proferebant inter quā alia fatua insererent? Certē in illo actu fatuus presumitur, ut Modestianus respondit in eo qui in heredis institutione inseruit conditionē, si reliquit eus in mari proficiant. Hac autē presumptio remoueri potest per spicuas rationibus, ut ibidem Modestianus ait: ut si hōmō erat hūsto, uel aliās cōsuetus similia uerba profere, & hōmō pro uocantia: uel si humanitatis causa nō reputās, adignū in ecclesia sepeliri, talia uerba protulit. Et ut quippe hūmāni modī p. p. r. onēs uel probationes. de aliquo dubitat, an quis sit furiosus uel mente captus morbo perpetuo. dixi hoc peritorū medicorū iudicio cōmittendum. uel etiā si morbus eum per annū tenuerit, perperuis presumitur. Intantū enim cerebrū lēdit, quod enari cōtingit. Si uerō in particulari quērat, prudentiā opponunt oēs mali & inhonesti actus intrinseci uel extrinseci, etiā si totaliter non puniat, sed eorū inuestigatio ad Iuristā nō pertinet, sufficiat quod de hone

stare circa prudentiā oeconomicā diximus. f. Opp. etiā oeconomicā prudentiā, omnia ea quā cōiungunt hanc esse sine illa. Opponūt etiā omnia alia s. scripta. præsūmūt em legūlatores quēlibet m. nōrē hanc prudentiā carere, ideo eis tutores uel curatores dant. ex aetate ergo hanc imprudentiā præsūmūt. Op. etiā omnis culpa est aut culpa deuatio ab eo quā ad prudentē fieri debet. Culpa al. a est leuis, alia leuior, alia est latissima seu leuissima, quā est dolus, alia lata, & c. Opp. etiā prudentiā omnis ignorantia, ex qua re ipsa cōtingit deceptio. de qualibet prosequamur per ordinem. Et primō de dolo uideamus quomodo opponitur prudentiā.

A D D I T I O .

Astantes. Vide per Bart. in l. muti ff. de acq. her. & in l. nec codicillos ff. de cod. tū cōcor. de quib. per tal. in l. furiosum. in ij. col. C. qui test. fac. poss. uer. uerum quā, & in l. apud iul. §. constat. in ij. col. ff. de leg. j. Th. Pōt dubitari. Vide plenē in l. ubi ponit plures cōco. in l. furiosum. in ij. col. C. q. te. face. pos. qd uideat in uer. qd aū si nō apparet. Et Ale. cō. ubi in i. ad quēstū. ubi alle. Bar. hic. qd cōf. nō est imptessū. sed in xxij. uol. mo. rō. cōf.

char. xv. & uide Ale. cōf. l. iij. ad quēstū. in si. in j. uol. cōf. ubi alle. Bar. hic. & uide plures cōco. quā scripta sunt ad Bar. in addi. in l. mutus. ff. de bon. poss. fur. dela. & in l. is qui. ff. de tu. & cur. da. ab his. & in l. item furio. in ij. col. ff. de his qui sunt sui uel alie. iur. Tho. Defectū. Vide Alex. in l. idem tuli. §. constat. in j. col. ff. de leg. j. & cons. x. in vj. uol. in j. & v. col. qd est duplicatū col. cxlij. in j. uol. & Pet. Cor. conf. l. x. in j. uol. uis non nullis. in x. col. & cons. l. xxij. eo. uol. uis diligenter. & cons. c. x. licet. uideatur per totū. & cons. c. c. x. uidetur primū. in eo. uol. per to. uol. & cons. xxxj. dicta repudiatione in ij. uol. in j. col. & per totum & cons. xxxij. in ci. uis non nullis. in ij. uol. in ij. col. & se. Tho. Iudicio intellectus. Vide Bal. in l. furiosus. C. de nupt. l. humanitatis in ij. col. C. de imp. u. & Alex. cons. l. iij. in j. uol. Tho. Ad r. um prouocantia. De hoc est casus in l. quidam in suo. ff. de con. iust. & gl. in l. cum autem. in uer. Marcellinus. xxj. dist. Tho. Diplo.

DOLVS Tomino est oppositus prudentiæ economice tam ex parte eius contra quem committitur, qm̄ tam ex eius culpa substantia eius minuit, q̄ eius qui committit, qm̄ nō restat ratione, nec in re dū finem agit. Labeo autē curus definitio est approbata, diffinit dolum malū esse omnē calliditatē, fallaciā, machinationē ad decipiendū, fallendū, uel alterū adhibītū, ut interpretatū est. Calliditate in tacendo. Fallaciā in mentido. Machinatōnē in arte uerbōrum, quē nō tacet omnino, nec expressē menti, uerbis generalibus, & a quouis loquendo aliū decipere nitit. Cōmittit dolum aliqui nihil agente eo, contra quē committit: ut furū, rapina, & his similia delicta, quā in p. priū nōmē cadūt, de q. b. suo loco dicit. Aliquā dolum facit aliū facere qd aliās faciurus nō erat, uel facturus erat, alio tū mōdo. nūc t̄ uidēdū est, si indefinitē quārīt an aliquis sit doloſus deceptor, uel quouis alio simili modo nuncupatus, unius talis actus pbatō sufficit, sicut receptū est fugiūtū, uel surē esse qui semel fugit, uel furatus est. Cūr autē hic tam uariē, quod ad pbatōnē bonē uirtutis curus trāstū requirīt, ad mal. tā uerō probandā sufficit unus actus naturalis, & ciuilis ratio subest. Ista em̄ enormia non sine multiplici delibēratōe committunt, licet semel in actū extrinsecū pducant, ex quo multiplici delibēratōe inducitur habitus: meritiō simpliciter dicitur talis de tali ut tō uirtuosus, cui ciuilis rō subest, ut homo ab his cōmittēdis desistat, cognoscens ex unō actu fatē dē facto diffamari ualeat. si tū post tale cōmissum bona uita trāstāli sequat, talis amplius nō dicitur quantū ad prudentiā oeconomicā, ut superius dicitū est. f. De aliquo actu particulari si quārāt an in eo dolum sit cōmissus, dico circa quodlibet eorū quā s. dixi ad prudentiā requiri, pōt dolum cōmitti, ad prudentiā eius uel uel salē loquendo, requirit̄ tēditudo mentis. Si ergo ad mentis rectitudinē tū bandā aliquid cōmittit, ista sunt p. p. i. c. uia iudicia doli, ut receptū est in eo qui uinū albi dedit pro aqua, ut sumens ebrius fieret. Idē puto si quid aliud tale cōmiserit, ex quo mētē al. enari cōtingit. Si uerō in particulari quērat, requirunt̄ nouē, scilicet, memoria prateritorū, hōtia presentiu, experientia, docilitas, delibēratō, solertia, p. uidentia, circūspēctio, & cautio. Circa quodlibet istorū, aut em̄ quis habet experientia sē, uel eget docilitate ab alio. Dico igitur in his in quibus quis habet experientia per se, & a se, & nō cadit dolum, qm̄ scienti dolum, de quo hic loquimur, nō inferit̄ circa docilitatē, ergo dolum solū cōmittit proprie. Sed quōq; docilitas quālibet dicitur specierū potest respicere, ideo largē loquendo circa quemlibet dicere possumus dolum cōmitti. & ideo aliqua exempla circa quālibet, prout est possibile, inseram. Rem aliquid em̄ al. te, de ea aliquā presentia uel praterita intimasti quā uera nō erāt, quā si sci uissem, empturus nō eram, uel non tū pretiosa. Probo ea tē dixisse, & sciuisse, & uera non esse, pbatō est dolum. Tuā em̄ doloſitate & fallaciā me deceptisti, & tui lucrī cā idē pcurasti: ut per expressiōnē non ueri factū cū alio, ut audire, uel dicēret mihī ab alio me deceptū notitia, quod si uerbis gnālibus uisus est, ut bonus est hic seruus, hic expresse nō dicit dolum cōmitti. nō em̄ decipit mea prudentiā, cū ea particulari nōrīa requirāt. Idē si sciebas aliquid prateritū uel intā de re, nec me certiorasti, cū em̄ ex natura cōtrariis reddere me docile

tenca

tencais, tacendo, improbato more uersatus es, & meā prouentū deceptisti: quare ergo taciturnitas est p. b. a. nisi probetur cōtrariū. Si probō tēcuisse, probatus est dolum. Sicut autē ea quā dici nō debent, ex gnāli locutione nō uident expressa, ut dolum uideat esse cōmissus, ita em̄ ea quā taceri nō debēt, si uerbis generalibus exprimant, nō uident expressa, ut excusent a dolo, ut in eo, qd sciebat seruitutē debēri, dixit, si qua seruitus emergerit, se nolle teneri, uel si sciebat fundū alienū uel p. alimētis obligatū, hac em̄ machinatōe uerborū me deceptū. Si ergo ipſius scientia pbat, probatus est dolum, nisi singulariter cōtrariū expresse doceat. hoc quidē nostris legibus cōprobat. de emptore idem. Quid em̄ si cū equū haberē, eum a me emisti pretio cariori, ex hoc namq; præsūmū dolum. Imperator em̄ constituit quod dolum emptoris qualitate factū, nō quantitate pretij astimet. Quod autē dixi qualitate factū, interpretatū est, si emptor falsa dixit de re uituperando eā, dissimulādō presentia, & annūciandō futura. Quid em̄ si cū equū in nundinis emisset, dixisti eū mihī habere, nouū ipsūq; pauidū, calcitrosum, uel aliter uitisosum, uel quod certo tpe anni cōsueuit infirmari, ppter quod tibi uēdidisti eū, nempe hoc probat quod hac dixisti, & quod sciebas hoc uerū esse, pbat ut est dolum, & hoc cū emptor uituperet, seu exprimat. Sed si laudes rei uenditē taceat, uel nō exprimit, consideranda est regula Vlpiani, quę generaliter loquitur, tunc contrahentē eum improbato more in celando uersatū esse. Ad officū autē emptoris fm̄ mores nostros non pertinet rem, quā uendit, laudare, tunc ergo dolum non committit. Prædicta uera, nisi forte uenditorē in rei substantia, uel aliter enormiter errare uideat. Quid em̄ si rusticus aurū uendebat pro arē, uel lapidē pretiosum pro uitro, uel alio uili lapidē: Hoc qdpe emēdo improbato more uersatus est, dolum est, & prædicta circa rē ipsam sunt, ut qualitas ipsius. Quid enim si cum scirem terrū magnā copiam euenturā, & sic ipsarum pretiū minuendū, & hoc tibi nō indicauit, & sic pretio cariori emisti, uel quid si ceteri, penuriā magnā futurā, propter casum, qui aduenerat mercatoribus, qui confuuerūt portare, nō tibi indicauit, & a te emi pretio uiliori, hoc qdpe dolum nō uideat. Et hoc quippe Thomas de Aquino in secundā secundā, cum tractat de peccatis quę occurrunt circa uoluntarias cōmutationes, sic ait, cū in futurū res expectat esse minoris ualoris ppter subueniū negotiorū quę ab euentibus ignorant. Venditor qu uendit fm̄ pretiū quod inuenit, non uidetur contra iusticiā facere, si quid futurū est, nō exponit. Si nō exponeret, uel de pretio subtraheret, abunde uirtutis esset, quamuis ad hoc non uidetur teneri ex iusticiā debito. Prædicta uera puto cū taceret, secus si eius, quod sciebat, contrariū asserēbat, tunc enim est mendaciū inexcusabile quod in doli in dicit, ut declarabitur in sequenti. Et hac de his quā ab aliquo cōtrahentiū proferunt. Si autē tertio statim subiungat, cū cum uirare uolebam, affirmaui idoneū esse, cum non esset, an dolum dicarē cōmittere? Resp. est nō teneri de dolo, quia hac actio uō datur, nisi ex magna & cuidētī causa, & nisi ex perspicuis probetur indicis, ut si probetur de hoc sciuisse nō idoneū esse, tñ lucrī causa idoneū affirmasti, ut Caius ait. tunc autē lucrū intelligitur, si tibi illam pecuniam soluturus erat, uel erat tecum aliqui contracturus. Cū enim simpliciter dico quem idoneū, eriam si eum pauperē scio, excusor, qm̄ fm̄ multos pro bonis moribus reputatur, ne illius detegatur paupertas. Unde improbato more uersatus non est, & sic excusabile est. Sed eo quod inde cōmodum spectat, mendaciū inexcusabile est. Itē si te ingessisti ad hoc dicendum, cum de hoc non es interrogatus. Non enim est excusabile quod quis ad mentendū se ingerat, cum etiam alius eo ipso quod se ingerit, suspectus reddatur. Item si in finibus assereratis non restitisti interrogatus uel non: ultra processisti dicendo, quod non habebam inuestigare ab alio, hic enim improbato more uersatus est, & tale dicit fm̄ mores bonos culpabile est magis, quā laudabile. me enim impedisti ab alio fieri docile. Itē si cum aliquis se diceret Titū, cum esset Sempronius, & tu sciens affirmasti, licet enim excusabile sit, si eus paupertas non detegas, non tantūm excusabile est, si eum alium esse.

affirmes, quā si tacendo uero tertius dolum non committit, non enim cogebat se rei, quā ad se non pertinebat, immisce-re, sed loquendo ambigūe aquē dolum committeret, ex quo enim suo dicto cepit aliū intruere, clarē loqui debet. f. Si per prædictis ad dicta cessum descendamus. Quandoq; aliquid dixisse probatur per testes, qui audierūt, scientia em̄ alicuius, qui aliquid audiuit, tacuit, uel obscure locutus est, cū maiori difficultate probatur, cū factū ignorantia regulariter præsūmat. Quōq; in scientia directō probat, ut si affirmauerit seruū fugitū non esse, & equū non esse calcitrosum, probatur per testes, qui dicit se uidisse quod seruus se presente uel illo fugit, & equus eo presente calcitratus est, & similia. Quōq; isti testes de uisu haberi nō possunt, tū scientia aliter uel: mentionibus probationibus probanda est, ut si seruus de quo aliquid affirmat, suus domesticus fuerat per tēpora, si equū de quo affirmauerat, tenuerat & recalcitrauerat: ut receptū est in tutore, qui uocatem & conditionē pupilli & consanguinei scire præsūmunt. Item si cī fuerat dicitū & denūciatū per epistolā, uel erat de hoc fama in uicinia, ut constitutum est in tutore, qui istis modis scire se esse tutore dātū probatur. Item illud probabimus in uolente adire hereditatem, quia istis modis probatur scire quem mortuū esse, se institutū, & similia. Et hoc cū probanda est scientia alicuius quod non fuit in esse, si autē tractaretur de probanda scientia alicuius, quod non fuit in esse: ut si uolo probare te sciuisse quod seruus non erat cæcus: uel quod liber non erat corruptus, tunc si quidē est talis negatiua, quā per uisum uel per aliū sensum percipi potest, suberūt oēs modi probandi quos diximus, & aliās cessat modus ille, quo per sensum probat cætera locum habere. f. Superest aliud, quia eo ipso quod constat non esse, uel fuisse id, quod asseratū est, apparet asserentē dolo fecisse. Nulla em̄ subest causa quare nō dixerit propria malitia, nisi aliquid ad doli exculationē cōmittit. Hoc loco subiungendū est, quod scientia alicuius tripliciter sumitur, scire enim dicimus rem per causas cognoscere, ut in scientiis contingit. Dicimus enim aliquid esse, quia per rationes illius scientiæ sic demonstratur, & in his dolum facit: licet excusatur, difficiliter probatur. Si enim iurista aliquid consulerit, uel medicus, quod apparet contra ueritatē dixisse, non præsūmunt dolum commissus, potest enim in his quis de facti errare, & potest mouere rationibus apparentibus non existentibus, nisi probaretur corruptus pecunia uel precibus: uel quod dixerit cognoscere se facere cōtra iusticiā, uel si aliquid per spicua indicia superesset. Secundo modo dicimus scire ea, quorū notitiam habemus ex sensibus nostris, uide licet uisu, auditu, & c. & in his dolum uehementer optinamur: ut quod est nobis ab alio renunciatū, uel quod fama percipimus, per scientiā dolum, quōq; probatur quōq; excusatur. Quid enim si dixit tale quid esse, quod nō est si probō mihī pronuntiatū fuisse, uel famā esse, excusabor, & prædicta legibus cōprobant, & aduersus eam partē prudentiā quā delibērata dicit docilitas, dolum cōmittit ut si cū delibērat uel persuasit, ut repudiem, qm̄ soluendo non erat: uel ut optem tale seruū, cū melior in hæreditate nō esset, de dolo tenebit, si callidē fecit: ut Vlpia ait. f. Qualiter autē probetur quod callidē fecerit: Probat ex his quę dicta sunt aduersus solertiam, dolum cōmittit: ut si cum ad iudiciū pergerē, iuratus in termino aliquid intimasti, aut dixisti aliquid propter quod non habui necesse tē, cum uerū non dixeris, dolum commissisti, qua enim calliditate eam solertia impediuit aduersus prudentiā quę futura respicit. Certē potest dici quod dolum committitur, cum circa præterita, uel presentia quis mentit. Ex hoc enim ex prouidētia futurorū quis decipit. Sed si nullo dicto de præterito, uel presenti mihī persuasisti, ut aliquid facerem, uel non facerē, si quidem in aliquā delicti specie caderet ex qualitate facti quod persuaderet, dolum probat, quod si in delictū non caderet, ut si persuasisti quod ante tempus fructus uenderem, uel nō uenderē, quia sic tibi melius uidetur, ego tibi credidi, cum tamen esset deterius, hoc idem, cum dicitur culari dolum probatur, nam an sic putares, cum persuasisti, solūm

solū ex tua deliberatione cōstitit, quo potuit decipi, sicut in specialibus dictum est. probandi ergo modus hic erit idem, qui ibi, & eadē aduersus circumspectionē & cautionē dicenda sunt. fraus quid sit, potest dubitari: sed Labeo per tit. de pactis, ait, q̄ inest dolo fraus, qd' uariē interpretatū est. Quia doli enim dicitur, q̄ dolo est genus, fraus est species, scilicet qm̄ mei cōmodi causa cōmitto, alij qm̄ dolo, qm̄ re & cōsilio, fraus qm̄ re tm̄, in hoc uidentur magis glossatores inclinare. Huic etiam assentit Thomas de Aquino dicens, qd' dolo cōmittitur siue per uerba, siue per facta, fraus uerō per facta tantū, cuius testimonio standum est. Sed aduertendū puto qd' interdum fraus sumitur pro specie distincta à dolo. Nam ad dolum requiritur qd' fiat cōtra aliquā personam: ut pater ex eius distinctione, scilicet ad decipiendum alterum, fraus etiam si non contra personā, sed legis p̄cepta p̄ncipaliter sit, ut cum fraus legi fieri dicitur, sed q̄nq̄ contra personā, dolo est genus. Fraus uerō species est, licet iura q̄nq̄ istis uocabulis abutantur. ex dictis autē & alijs dicendis modum probandi lector inuestiget.

LATIOREM * Culpam dolum esse Procūlo displicebat. Celso uerisimū uisum est, cuius sententiā approbata est. Quidam tamē à significatione uerborū sine causa recedentes exponunt latiore, id est, latam dolum esse, id est dolo comparari: quod nec mentis, nec uerbis congruit. est ergo hic latior culpa dolo, scilicet p̄sumptus. Differūt ergo à dolo, sicut manifestū à p̄sumptio. Exemplū ponit Celso, si rebus depōsitis adhibuit eandē diligentia, quā in suis. Ex uarijs autē legibus uaria colliguntur exempla, quorū pauca referam. Dicit ergo Vlpia in tit. manda. Dolo est, si quis nolit p̄sequi quod p̄sequi potest: aut si quis non exegerit qd' exigere potest: aut si quis nolit soluere, qd' exegit. Paulus respondit in tit. ad l. Falc. Dolo carere non uidet, qui controuersia h̄reditatis mota legata sine cautione dat. licet autē omnis dolo probetur ex p̄sumptione, & in 108 dicitis, ille tamē dolo dicitur manifestus. de quo ita clarē p̄sumptiones habentur, qd' uidet in clarā & p̄fectā fidem deducitur. Qm̄ autē p̄sumptiones ita clarē non sunt, aliqua tamē apparent indicia. dolo p̄sumptus dicitur, qui idem est quod culpa maior. hic dolo p̄sumptus non iufficeret, si criminaliter ageretur, qm̄ probationes tunc requiruntur, quā sunt luce clariore. Ab hoc dolo p̄sumptio excusatur minor, ut in tit. de eden. receptum est, licet nō excusatur à manifesto. hic dolo sicut leui p̄sumptione inducitur, ita p̄sumptione leui tollitur, ut p̄sumptus dolo nō dicitur. Quid enim si res suas pretiosiores rebus depōsitis p̄tulit excusatur, ut in tit. man. receptū est. Item si res p̄rtias p̄tulit cōmunibus, non est dolo p̄sumptus. Præterea ius enim, quod in rebus communibus habebat, non est p̄sumptio, qd' eas dolose perire pateretur: ut in tit. familiae ercisc. receptum est. Circa p̄dicta autem in modo probandi insistendum non est, quoniam ex se pater, & clarius patebit in sequenti.

ADDITIO.

Latorem. Vide Bart. in l. qd' Nerua. in ij. col. ff. de pos. et ibi uide apofit. in uers. culpa. Tho.

LATA * Culpam est deuiatio indeliberata ab ea prudentia quæ inest cōmuniter omnibus, qui sunt eiusdem conditionis, & professionis. Ideo autē dicit deuiatio generaliter, ut cōprehendat deuiationē siue faciēdo, siue omittēdo: & qd' dico indeliberata, ad differentia doli dicit, qui ex deliberatione manifesta uel p̄sumpta cōmittit. Ex eo quod dicitur qd' ab ea prudentia apparet, qd' prudentie opponitur. Ex eo quod dicitur, quæ inest cōmuniter omnibus, differt à leui, leuiori, & leuissima, ut patebit inferius: qd' uerō infra dicitur, qui sunt eiusdem conditionis, & professionis, addicitur p̄pter latā culpam, quæ cōmuniter ab aliquo in aliqua parte perito, cuius experientia cōmuniter omnibus non inest, qui sunt eiusdem artis, dicitur autem lata culpa, quæ est manifesta, & publica, & omnibus patet, ut Paulus de uerb. sig. proponens, ait, Lata culpæ finis est, nō

intelligere quod omnes intelligunt. Vel potest dici lata culpa, hoc est, ampla, & magna. Nam ut Vlpianus ibidem ait, lata culpa est negligentia nimia nō intelligere quod omnes intelligunt, & etiam hoc sensu hic assumimus. Ista enim est culpa magna, maior est culpa latior, maxima est culpa dolum, non enim potest maior culpa esse, quā ea, quæ ex tertia deliberatione cōmittitur. Hac autē culpa lata potest committi contra quamlibet prudentiā partē. Quid enim si quis ignorat p̄sentia uel p̄terita, quæ cōmuniter oēs sciunt. Vel quid si prudens nō consuluit de eo quod omnes cōmuniter aliorū consilium quærent, uel quid simile fecit, ita tam culpam dicemus esse cōmissam. Cōmittitur enim hac culpa faciēdo quod fieri non debet, & in non faciēdo, & in omittēdo seu negligēdo qd' fieri debet, cōmittitur, & de quibus aliqua infra exempla. In faciēdo quidē exempla sunt multa. Qui mea gerebat negotia, domū adificauit, nec legum formā seruauit: lata culpa est, & probatio manifesta. Conductor pullum nimium, & p̄maturē onerauit, unde mortuus est, lata culpa est: probabitur autem hac per homines, qui talis animalis ministerio uruntur, pullos enim cōmuniter ante dictum tempus nō sunt soliti onerare, & hoc per testes qui dicunt qd' sic uiderunt onerari per homines dictæ conditionis. In modo enim faciēdi sciendum est, qd' de factis quæ habent causam permanentē ex aspectu p̄sentis, potest de maleficio p̄terito iudicari: ut qd' murus sic malē factus, uel domus malē cōposita, uel liber malē scriptus, & similia: sic testes possunt dicere malē factum esse illud opus, quia illud uiderunt, & quia cōmuniter homines illius conditionis, & artis à tali defectu absi. nere uiderunt, uel dicit qd' uiderunt cōmuniter homines illius artis sic operari, quod opus in tale uitium non incideret. Sed si dixerit testis qd' omnes homines illius artis à tali uitio uidit absi. nere, uidetur qd' falsum asseruit, quia non potuit omnes homines illius artis uidere, sed eius dictum iustitendū puto, ut intelligatur, omnes, quos uidit operari, exemplo iuriscōn sulti, qui uolens probare qd' liberorū educatio sit iuris naturalis, rationē adiecit dicens, Videmus em̄ omnia animalia huius iuris perita censeat: constat enim qd' non omnia animalia uiderat, & quod ait in tit. qui sancti. cog. inter omnes, scilicet de hoc interrogatos, & plura similia. Diceret aliquis, potuit uidisse paucos, sed hoc non cōtingit in artibus, quæ in ciuitatibus multum frequentantur. In his uerō quæ raro non probantur, in his uerō habent causam transcurrentē. contingit etiā qd' ex p̄sentis notitia possunt multa facta p̄terita iudicari, ut si mensor certum agri modū retulit eius, cuius culpa potest ex p̄sentis experientia demonstrari. Idē in eo qd' per seruum imperitū scidit, uel uineam imperitē putauerit, nam intra certum tēpus potest imperitia facti p̄cedentis detegi, & sic ille erit modus probandi quē dixi. Quæ uerō facta ita p̄terseunt, ut ex nulla p̄sentis notitia possit de p̄terito iudicari: ut si equū tibi cōmodatū curret, uel saltare plus solito coegisti, ultra id quod cōmuniter homines illius cōditionis fecissent, tunc per testes qui actū uiderunt, esset probandū. Quædam autē in faciēdo, modō dixi hanc culpam cōmitti, potest contingere respectu loci, tēporis, personæ, & omnium qualitatum quas circa delicta iuriscōn sultus dixerat, quæ per singula explicare longissimū esset, nec expediens. Qm̄ t̄ dicitur est in hoc bello qualiter probentur omnia, quæ requiruntur: ad hoc colligitur omittēdo, seu negligēdo, quō cōmittitur lata culpa. Hac autē negligentia sensu non percipitur, ideo non iufficeret testem dicere quia uidit, sed oportet aliqua facta dici ex quib. iudex de negligentia iudicet. Oportet autē per negligentia cōmitti id quod cōmuniter homines illius conditionis nō omittissent. Hac autem negligentia ex his quæ p̄sentia sunt, probatur rectē cōmissa. Per totum enim annum ex uinea aspectu cognoscitur si putata nō fuerit ex multitudinē sarnetorum: uel si p̄adium cultum non fuerit, agnoscitur ex multitudine herbarum & spinarum. Communiter autem omnibus inest hæc prudentia, ut uinea putentur, p̄adia colantur, hoc itaq̄ tam notum est, quod d' probatione non indiget.

Poterit

ADDITIO.

Lata culpa. Vide Bart. in l. quod Nerua. in ij. col. ff. de pos. et ibi apofit. Alex. in uers. culpa. et Alex. in l. item querit. in prim. ff. pro soc. in duobus locis, ita addit. Bar. La.

Quoniam dictum est. No. Bart. hic, qui ponit que requiruntur ad probandum negligentia, et adde eundem Bart. cons. c. i. charissime domine, et ibi scripsit in addit. et uide Fel. in c. si tibi in ij. col. de rescrip. et gl. in clem. si in uers. negligentia. de relig. do. et cui culpe adscribitur negligentia, et de Bart. in l. si mora ubi doct. ff. sol. matr. et no. in l. ij. in gl. si. C. de arb. et in l. si seruum Stichū in prin. in gl. in uers. in non faciēdo. et ibi per Bart. ff. de uer. obl. et uide gl. in c. quæstum, de pen. et remis. The. Diplo.

Dicit aliquis. Vide Bart. in l. si in prim. in proce. Discretorū. et in l. in c. ff. pro soc. et Salyc. in l. hac cōdēali. §. in illud. C. de secum. sup. Tho.

LEUIS * Culpam quæ prout proprie ad iustitiam pertinet, diuersimodē consideratur. Aliter enim sumitur in rebus alienis, seu alijs debitis, aliter in rebus cōmunibus incidenter, aliter in cōmunibus ex conventionē. Præmo modo leuis culpa est deuiatio indeliberata ab ea prudentia quæ inest diligentibus hominibus, qui sunt eiusdem cōditionis, & professionis, qd' Paulus uolens ostendere, cū dicitur in p̄gnorantia actione uenire, & doli, & culpa, subiunxit hæc uerba. Ea igitur quæ diligentius paterfamil. suis rebus p̄stare solet, à creditore exigunt, & idē in tit. ad l. Aquil. ait culpam esse, qd' cū aliqui diligēt p̄uideri potuit, nō excusant. Per hoc dico, qd' ab ea prudentia quæ inest diligentibus, differunt lata culpa. Per illā em̄ deuiat à prudentia, quæ cōmuniter inest omnibus. Per hanc autē ab ea quæ requiritur in diligentibus & expertis hominibus illius cōditionis. Cetera distinctis uerba exposita sunt in p̄cedenti. Cōtingit autē hanc culpam cōmitti circa oēs prudentiæ partes, tam in faciēdo, quā omittēdo. Aliqua exempla ponamus. Facta quæ dā sunt quæ sua natura regulariter hæc culpa includunt, ut si furtum rei cōmodatæ factū esse asseris, diligēs enim homo bene custodiendi p̄cauisset, nisi forte ab uxore sua esset, uel ab alia persona fida, de qua cōfidentū magis quæ p̄cauēdū erat: uel si fortiora facta essent, uel magna uis adhibita doceat. Itē si equū, quia ferrū perdidit, aliter dānissimum diligens em̄ homo sua p̄uisione ab hoc p̄cauisset, si sapius pedes uidendo. Quæ dā uerō facta culpa sine expressione manifestat, ut si uinea meam uindemiaasti, & uinea uinis cōmissum, in dolijs recondidisti tpe debito, possunt tñ culpam arguere, qd' cōmuniter oēs homines diligentes illius conditionis similes uinas habentes faciūt, & facere solent per tpa p̄terita separatim, & hoc per testes qui dicunt se uidisse qd' tu illas cōmissum, & qd' ex hoc res mea in uinā deterior: uel probare possunt ostendēdo quantum uinea uini excusit ex uinis separatis, & quantum est ualor uini excusit ex uinis cōmissis. tunc excessus apparet qd' diligens paterfamil. hoc debuisset p̄cauēre. Omittēdo etiā & culpa cōmittitur. huius autē exempla facilia, & modi probandi faciles sunt: qm̄ ex p̄dictis colligit, nō p̄sequat. Ex rebus uerō cōmunibus cōmuniō incidenter incidit culpa quæ sic diffinit: Leuis culpa est deuiatio indeliberata ab ea diligentia quæ suo tpe. seu illo tpe suis rebus adhibet. Paulus em̄ in tit. fam. ercisc. sic ait, Non tñ talem diligentia p̄stare debet hæres, qualem diligens paterfamil. qm̄ per suam partē causam habet gerendū, talem enim diligentiam p̄stare debet, qualē in suis rebus, eadem sunt, & si duobus eadē res legata sit, nam & hos cōiungit ad societate nō cōsensu, sed res. Ex his uerbis à uiris subtilis ingenij prolatis apparet qualis culpa uisum est, & qualiter aliter qd' sumatur, hæc autē statim declarabunt. Circa res uerō cōmunes ex conventionē, culpa leuis sic diffinit: Leuis culpa est deuiatio indeliberata ab ea diligentia, quam ante contractū rebus suis adhibere solebat. Paulus enim ait, Socius socio, culpa nomine tenet, culpa autem non ad exactissimā diligentiam dirigenda est. Sufficit enim talem rebus communibus adhibere, qualem rebus suis adhibere solet, quia qui parum diligentem forum sibi acquirit, de seipso conqueri debet. Hoc idem Imperator in libro Institutionum constituit, sed caullari poterit cūm

est: cum enim adhibere debet diligentiam illam, quam in suis adhibet, praesupponit eam diligentem. & sic tenetur ad id quod diligens homo facturus esset. Videtur enim idem in alienis quod in communibus. Sed fateor quod eum videtur praesupponere diligentem, illa tamen diligentia est, sed non proprie, ut hic sumit, quod si sic acciperet diligentia ut accipitur, quod declarabitur in culpa sequenti, credo quod idem sit in alienis, & communibus. Cuius

121 gratia sciendum est, quod licet plures alias species possumus facere, tamen inter se quilibet habet gradus suos, dolus enim maior est si sit corruptio pecunie, quam si sit precibus: sic enim ex alijs causis dicitur maior & minor. Latior culpa dicitur maior vel minor, secundum quod leuis grauis est doli praesumptio. Lata enim culpa dicitur maior vel minor, secundum quod in eo erratum vel manifestum, vel manifestius, vel manifestissimum. Similiter & culpa leuis, de qua loquimur. Nam inter omnes diligentes unus est in maiori gradu diligentiae, quam alter. In proposito ergo dico quod culpa leuis in rebus alienis aestimatur, si deuiat ab ea diligentia vel prudentia, quae inest diligentibus eiusdem conditionis & professionis. Intellego autem de hominibus diligentibus simpliciter, in quocumque gradu diligentiae quis deuit in leui culpa. In rebus uero communibus sufficit quod habeant eandem diligentiam quam in suis. forsitan enim in suis erat in

122 summo gradu diligentiae. Subest alia dubitatio, quid erit si quadam communia erant, forte merces, quarum similes proprias nunquam habuerat, quomodo talis culpa poterit aestimari, cum ad exemplum suarum teneretur, nec tale reperitur exemplum, nec per praedictis apparet responso, uideatur enim in quo gradu diligentiae erat in suis rebus, licet res ista esset communibus dissimilis, in eodem gradu diligentiae, in communibus esse censetur. Hoc ex uerbis praedictarum legum ostenditur. Dicunt enim requiri eam diligentiam, quam in suis simpliciter, nec ad res similes communibus se adstringit. Si tamen similes reperiantur, culpa talis clarius denuncietur, & quod testes haberent dicere, facile esset. Sed quoniam ad gradus diligentiae recurrimus, est difficilis, sed in culpis sequentibus declarabitur. Alia etiam dubitatio subest, cum in rebus communibus incidenter culpa aestimetur, si non adhibet eam diligentiam, quam in suis adhibebat. Quid enim si tunc in suis nullam diligentiam adhibeat, nec tunc circa res suas aliquid fecisse probari poterit? Dico diligentia est quadam executio prudentiae. Prudentia autem est habitus mentis, & sic consistit in animo. Sicut ergo possessio semel habita, animo tenetur, & continuatur, nisi probetur interruptio, ita haec diligentia probata, igitur diligentia anterior suis rebus illo tempore affuisse praesumitur. Quid ergo articulandum, quid probandum, patet ex praedictis.

ADDITIO.

6 Leuis. Vide Bart. in l. quod Nerua. in iij. col. ff. de po. & ibi uide apostil. in iij. col. in uer. culpa. Tho. Diplo.

123 LEVIOR est culpa, est deuiatio indeliberata ab ea prudentia, quae inest diligentibus hominibus, qui sunt eiusdem conditionis, & professionis. Hanc culpam antiqui legumlatores, uel nostri iuris interpretes, per speciem culpae distinxerunt ad leuissimam non posuerunt, sed de ea sicut de leuissima uniformiter iudicauerunt, quia igitur inter eas non est iuris diuersitas, antiquorum sequentes uestigia uno nomine leuissimam appellamus.

ADDITIO.

6 Lenior. Vide Bart. in l. quod Nerua. in iij. col. ff. de po. & ibi apostil. in uer. culpa. Tho. Diplo.

124 LEVISSIMA est culpa, est deuiatio indeliberata ab ea prudentia, quae inest diligentioribus hominibus, & diligentissimis, qui sunt eiusdem conditionis & professionis. Et quod dico diligentibus & diligentissimis, dico ad differentiam leuis culpae, & de denatione ab ea quae inest diligentioribus. Cuius in tit. de act. & obl. loquens de commo datario sic ait: Exactissimam diligentiam praestare compellitur custodiende rei, nec sufficit eum eandem diligentiam adhibere, quam in suis adhibet, si alius diligentior potuerit custodire. Et idem Imperator in lib. Inst. constituit de ea quae inest dili-

gentissimis. Idem Caius tit. commo. sic ait, In rebus commo datis, talis diligentia praestanda est, qualem quisque diligentissimus paterfamilias in suis rebus adhibet. Cum ergo receptum est in commo dato uenire leuissimam, apparet, quod deuiatio ab ea diligentia, quae inest diligentibus, & diligentissimis, est culpa leuissima. Ex eo enim quod dicitur quisque diligentissimus, apparet loqui de diligentissimo cuiusque gradus.

125 Qualiter ergo cognoscant diligentes, diligentiores, & diligentissimi, & qualiter gradus inter eos, uidentur est. Cuius gratia unum exemplum intelligibile ponamus in aetate senili, quae ut nostri maiores tradiderunt, incipit a lxx. anno exclusiue, & terminatur in centesimo anno. illud est enim longissima uita tempus, & sic in superlatiuo. Assumamus igitur medium inter ista, & quod est lxxxv. dico ergo quod usque ad istud medium est senilis aetas, abinde s. dicitur senior, usque ad superlatiuum. Abinde intrat superlatiuum, & dicitur longissimum uita tempus. Ista tria causa doctrinae ponuntur, ut species, & quilibet istarum habet suos gradus. Nam quot anni, quot mensis, uel quot momenta sunt in quolibet dictorum temporum, possunt dici gradus illius differentiae secundum plus & minus. ita in proposito imaginamur terminum a quo diligentia incipit, & est illa communis prouidentia, quae communiter omnibus inest, quantum cumque rudibus, & grossis: post ista statum incipit diligentia, & progreditur usque ad exactissimam diligentiam, quae ultra non progreditur. Ille igitur qui habet diligentiam aliquam ascendendo gradatim, usque ad medium totius latitudinis diligentiae, ille dicitur diligens: ille uero qui excedit medium usque ad ultimum terminum, ille dicitur diligentior. Ille uero qui ultimum terminum attingit, ille dicitur diligentissimus, &c.

ADDITIO.

6 Leuissima. Vide Bart. in l. quod Nerua. in iij. col. & ibi apostil. in uer. culpa. ff. de po. & Bald. in l. solum. in pen. col. C. de testib. Tho.

DE TESTIBVS, PER BALDVM DE PERSVIO, Lib. ij.

IUDEX. Ista dicitio sed, aduersatur, & corrigit in quantum lex Cod. dicebat, quod episcopus non admittitur ad testificandum. Et not. primo, quod iudex causa debet ire uel mittere ad episcopum, quoniam episcopus prouidit, &c. Secundo not. quem decet mittere, quia per eum debent scribi acta. Hoc declarat Iac. But. in l. ff. de offic. procons. & per Bart. in l. si uni ex pluribus. alijs, Pomponius. ff. de rei iudic. Item quia causa contingit non diuidantur, ut in c. ad hoc, ext. de sequest. po. Tertio not. quod testis debet dicere quod nouit, id est quod sensu percipit. ff. de testib. l. qui testamento. §. si. & quia ueritas in omnem partem eadem est necessaria, ex hoc sequitur quod debet deponere ueritatem pro utraque parte. Not. quod testis debet deponere de ueritate, non de credulitate, & pro utraque parte. Circa hoc uide quae no. Bart. in l. si potest. de acq. haer. Tu dic quod id, quod quis asserit, praesumitur credere. Et quae sit iusta causa credulitatis, uide per Bart. in l. cum quidam. §. j. de acq. haer. & ita seruat consuetudo in gl. quam no. & adde quod dicam in l. prox. &c.

ADDITIO.

6 Sed iudex. Adde quod ista sunt uerba Bal. in l. nec honore. C. de episc. & cler. in uer. in tex. ibi, sed iudex. & ideo cassauit, ubi uideas. Tho. Diplo.

1 Presbyteri non torquentur pro testimonio.

1 PRESBYTERI. Presbyteri sunt priuilegiati, ut occasione testimonij non torqueantur, sed in alijs capitulis seruat ius commune, si falsam tamen dixerint causam, puniuntur. h. d.

ADDITIO.

6 Presbyteri. Ista sunt uerba Bal. in l. presbyteri. la. j. C. de episc. & cler. idcirco cassauit. Tho. Diplo.

1 Testis debet reddere rationem de sensum corporis, quod dicit congruat. et n. iij. Testis

- Testis, qui in reddendo rationem dicit, uidetur mihi quod possedit decem annis, probat. nu. 2. 4.
- 2 Testis deponens super his quae percepit intellectu magis quam sensu, non probat, nisi reddat rationem dicti, etiam non interrogatus.
- 4 Sensus est quid generale ad omnem sensum corporis.
- 5 Testis deponens, quia praesens sui, intelligitur, et intelligens, ut probet.
- 6 Dicitur testis ambiguus, quod declaratur, remissiuè.
- 7 Testis deponens de ualore rei, si deponit de credulitate uel opinione, probat.
- 8 Testis deponens super identitate rei qualiter habet deponere: & ibi, si de sanitate, uel infirmitate, etate, uel de senectute, et nu. 1. 4.
- 9 Verba enuntiatia in testibus, non probant.
- 10 Testis super qualitate animi deponens qualiter probet.
- 11 Testis deponens super his quae cursu temporis mutantur, ut probet, qualiter deponat.
- 12 Testis qualiter recte probet damnum esse datum culpa, uel negligentia.
- 13 Articulus disunctiuus non admittitur, nisi super facto alieno.
- 15 Dicitur testis insufficientis potest confessione partis adiuuari.
- 16 Si nomina rerum, uel hominum sunt uariata, quomodo fiet probatio, remissiuè.
- 17 Ratio eorum, quae scripta sunt in libro rationum, qualiter probetur per testes.
- 18 Testis quando uideatur repetisse locum, et tempus, alijs dicitur in dicto suo.
- 19 Iudex ex causa non adhibet fidem testi clare deponenti.
- 20 Fama, qualiter probetur.
- 21 Copia articulorum an detur parti petenti.
- 22 Copia interrogatorum quae sunt testibus, non datur parti.
- 23 Si iudex omisit examinare testes super substantialibus, publicato processu possunt iterum examinari.
- 24 Testis, qui semel declarauit dictum suum obscurum, non potest illud iterato declarare.

CONVENTICVLAM: a Prosequendo materiam testium, non accipiendam nisi id, quod do. Bal. in l. ec. tangit circa materiae testium ibi dum dicit, modo uenio ad testes, & dicit quod maior difficultas, & quae sit in materia testium, est concludere per rationem, &c.

ADDITIO.

6 Conuenticula. Ista sunt uerba Bal. in l. conuenticula. C. de episc. & cler. in iij. col. in uer. modo uenio. & ideo sequuntur addi. ad trac. Bar. §. dicitur, ut §. sequitur, et ea propterea cassauit. Th.

1 VIXTA Praedicta quaero, per quem sensum corporis testis debeat reddere causam sui dicti dicere per illum sensum corporeum qui dicto congruit. Nam si uolo deponere de facto alicuius, reddam causam quia uidi, ut l. testium. C. de test. Sed quid si testis in redditione rationis uel cause dixit, uidetur mihi quod x. annis possederit Titius, an ualeat eius dictum? Dic quod sic, ut no. Bart. in l. diu. §. in ea causa. ff. de lib. cau.

2 Item quid si testis non reddit rationem sui dicti, sed solum deponit super his, quae percepit intellectu magis quam sensu, rationem non reddit, quia non fuit interrogatus. Dicit Bart. quod dictum suum non ualeat, ut no. in l. sciendum. ff. de uerb. obl. & per eum in cons. quod inci. commune Lucignani, & in alio cons. ubi ipse ponit de testibus, qui dixerunt quod uiderunt talem ad sui defensionem fecisse, si uelim reddere causam de uerbo alicuius, dico quod audiui, ut l. sepere. ff. de offi. praef. & de testam. mil. l. diuus. Si de sapore reddam causam, quia gustauit, ut l. si emptor. §. alia. ff. de contrahen. em. & sic de similibus. sensibus corporis, tactu, & odoratu. Vni tamen addas ad uerbum uisus, quod illud est generale ad omnem sensum corporis. Nam dicitur in Exodo, Vidi uoces, &c. & audiui, & per intellectum uidi, & habetur iij. q. ix. c. testes. & de conse. dist. iij. c. uenisti ad fontem. & §. de re uxori. ac. §. uidemus. per hoc possit defendi dictum testis uolentis probare, quia Titius dixerat iniuriam Martino, interrogatus de causa scientia responderet, quia uidi, & iuuetur, quod intelligitur quod uidetur, s. per intellectum corporeum alio sensu corporeo, s. auditu. Simile dicit Bartol. in l. sin. C. de peri. not. lib. xj. quod si testis interrogatus de causa scientig quod scit, dicit, quia tetigi cum manibus, licet non esset res tangibilis, quod refert ad sensum congruum illius rei. Alia uide quae

scripsi in l. testium. C. de testi. sed qualiter probet librum esse, uel non esse correctum per testes, & argentum esse purum, uel mistum: uel de Bart. in l. si quis. ff. de auro, & ar. leg. ubi dicit quod sufficit si dicat se uidisse illud argentum sine mixture, & quia uidit librum. Item ad hoc ut testis recte deponat, oportet quod id, super quo deponit, sit aliquid formatum, quod sensu percipi possit. ut not. per Bart. in cons. quod inci. Charissime dicit, & caetera. Sed iuxta hoc quaero an sufficiat, si respondeat reddendo eam sui dicti, quia sui praesens, iuuatur enim iuris praesumptio: ne quod uiderit per sensum corporeum, ut dicitur s. e. in j. conclusionem, ubi tangit quod ex uicinitate probatur uita & mores Titij. domi. Bar. dicit quod sic, ut ff. de auth. tu. l. j. §. si Ioan. And. tenet contrarium in c. praesentium. ext. de testib. lib. vj. & h. d. Bart. quoniam testificatur de se teste fuisse praesentem, quod praesumat intellexisse, secus si cum testibus testificauit fuisse praesentem, quia tunc non sequitur, ergo fuerunt intelligentes. Adde no. per Bart. in l. furioso. ff. de re iud. an & quoniam is qui praesens actui praesumat ibi fuisse, uel aliter. Item dicit ibi Bar. quod quoniam lex uel homo praecipit aliquid fieri aliquo praesente, debet intelligi eo intelligente, ut dicit in d. l. j. in ff. de auth. tu. Sed quaero, pro quo debet interpretari dictum testis ambiguus, declarat plenius per Bart. in l. inter stipulantem. §. j. ff. de uerb. oblig. & per Innoc. in c. caufam quae. extra de rescriptis. Item no. quod circa depositionem ualoris rei sufficit quod testis deponat de credulitate, seu opinione, ut no. Bart. in l. si. C. de praedi. & alijs rebus nauil. l. xj. Sed qualiter testis debet deponere caute super recognitione rei, & maxime interrogatus utrum sit ille, qui sic fecit, & testis dicat se recognoscere dicta: interrogatus debet dicere, quia uidi, & inspicit factum eius cum tali signo, & cum tali ciuitate, & similibus, ut no. Bart. in l. si signata. C. de fabr. li. xj. super sanitate corporis, & quacumque aliqua re suspecta, uel uitiosa recte testis reddit causam de uisu, ut no. Bart. in l. j. C. de mendican. uali. lib. xj. Et idem dicit ibi de aetate, uel de senectute, de quo etiam not. plenè in sua repe. l. de etate. ff. de minorib. & in l. j. C. de cano. frumen. lib. xj. Sed nunquid uerba enuntiatia in dictis & attestacionibus testium probent? Dicit Bart. quod non in quodam suo cons. quod est quintum in ordine, & ibi qualiter debet poni super adulterio. Sed quid si ipsi testes dicant, quod uiderunt dictum Martinum accusatum percutere, an probant ipsum esse ciuem, cum in accusatione contentetur quod ille Martinus erat ciuis? Dic quod non, quia eorum dictum coarctat per rationem, scilicet, per uisum, loco, & tempore in accusatione contentis, quae ratio non potest trahi nisi si ad delictum, seu percussione: nec potuerunt uidere eum esse ciuem, posito quod uideret eum ibi habitare, ut l. ciues. C. de in solis. & ita consulit Ray. de monte Vrbano, & cum eo uideatur tenere Iacob. de Are. in l. si praesens. ff. de poen. Quae qualiter testis debet deponere super aliqua qualitate animi. Dicit quod debet testificari per actus exteriores, quos uidit, ut no. Bart. in l. si. §. ff. de tut. & cura. da. ab his. Et circa hoc adde no. in l. possess. §. qui in aliena. ff. de acq. poss. An animus sit iuris uel facti, uarietas significatus, uel significati in dictionibus grammaticalibus quae in uulgari non reperiuntur diuersitate habere, non cadit in dictis testium, sed in legibus, & statutis sic, ut no. Bart. in l. si quid earum. ff. de le. iij. & adde no. in l. si quis filiabus. ff. de test. tu. Item no. caute qualiter testis debet deponere in his, quae cursu temporis mutantur. Nam si dicat quod uidit, iam sunt plures anni tales uiuere, non sequitur, ergo uiuunt hodie, ut no. Bart. in l. si. ff. de iud. sol. ad probandum negligentiam, & aliam negatiuam, uide in consil. d. Bart. lib. vj. qualiter testis debet deponere. Item similitèr qualiter quis debet probare diligentiam suam, quod cons. inci. Clarissimi me dicit, isti nostri Nucerni. Sed qualiter debet probari datum esse datum culpa, uel negligentia, & qualiter sit caute calculandum, uide Bart. cons. quod inci. commune Lucignani, & ibi etiam dicit quod quoniam articulus est incertus, & dictum testis est certum, quod non ualeat testificatio illa: apparet ergo necessesse esse quod dictum testis sit certum, ut ibi uidetur dicere, quod est notandum. Item

13 no. quod nemo potest articulare subdistinguiue, nisi articuletur per factum alieno, in quo est probabilis ignorancia, ut no. in l. in c. ex parte, ext. de rescriptis. Item quod & qualiter probari

debet aetas maior, & aetas minor. Dic super hoc, & no. Bar. in l. de atate. ff. de minor. & vide ibi super quibus testis interro gatus respondere non debet, & qualiter in talibus cautè re spondere debet. Et ibi vide an sufficiat testem cõprehende re dictũ suum per sensum corporeũ, an etiã per sensum intel lectus. Sed quid si testis non recorderetur de tempore. Aduer 15 te qd dictũ testis est insufficientis, & non concludens, & ideo fiat unus articulus quod ille contractus fuit celebratus inter partes, & si partes constetuntur, tunc dictũ testis, non pro bantur tempus adiuuabitur ex tali confessione, & fieret ua lida. p. batio, ut no. & maximè per Bar. in l. j. si quis. ff. quem 16 ad testa. aper. † Sed quid si sunt uariata nomina personarũ ex aduentu, & uolo probare illum esse, illũ eundẽ homi nẽ, uel illũ esse illũ, & eundẽ fundũ, maximè quando mu tata sunt nomina conuantũ, uide Bar. in l. demonstratio. 17 in princ. in q. si. ff. de cond. & demon. † Sed quaro qualiter redderet ratio eorũ, quã scripta sunt in libro rationũ, pu ta se aliqũ tantũ expendisse in tali domo, uide Bar. in l. qui sub cond. ff. de cond. & demon. ubi dicit qd debet sic articula ri. Dico me tantũ expendisse in tali domo, & qd tantũ expen disse quilibet bonus uir, & ad probationẽ priorũ rerũ. ff. 18 ad l. Falc. † Sed quaro an si testis nõ replogat, seu repetat lo cum, & tẽpus aliã dictũ in dicto suo uideat repetisse protat 19 erit capitulauit, dic ut no. per Bar. in l. Labeo. de supel. leg. † Sed an possit iudex ex causa non adhibere fidem testi clarè probanti, uide no. per Bar. in l. Lucius. ff. de his qui no. infa. 20 † Sed qualiter probatur fama. Dic qd testis dicere debet. Et de predictis est publica uox, & fama, interrogatus quõ scit, respondit, quõ audiuit publicè dici, & non dicat qd publicè dicit, quã nõ redderet bonã cãm, quia nõ de auditu suo, & sic de nullo sensu, ut no. lac. de Are. in l. testiu. C. de testib. Dy. consuluit de facto qd fama sit. p. batio dicendo qd publicè dicitur sic, per l. p. e. in prin. ff. ad Macc. ibi, sed quia publicè, & C. ad Maced. l. j. & ij. de quo per Bart. latissime in l. de minore. §. 21 tormeta. ff. de q. † Sed quaro an debeat dari copia articulo rũ alteri parti petenti. Vide Inn. in c. per tuas. ext. de test. ubi dicit qd non. adde no. in l. si duo patroni. §. idẽ lul. ff. de iurei. 22 Sed quaro † quid de interrogatoris fiendis testib. an de beat dari copia alteri parti. Inn. dicit qd non, in d. c. per tuas, 23 ext. de testi. dicit tñ si iudex det, non peccat. † Sed quid si iudex omisit examinare testes super substantialib. Idem Inn. in d. c. per tuas. dicit qd etiã publ. p. cessu põt pars petere qd 24 xaminent. † Sed pone qd testis reddit cãm congruã in primo dicto suo, si postea in fo reddat incongruã, an p. bet. Ver bi gratia, dicit testis, dico qd uidi Titũ possidere. Postea inter rogatus quãto tẽpore, respondit, qd x. ann. ut sibi uideat. Dic qd probat, ut l. quid tñ. §. ff. de arb. & ibi p. Bar. secus si dixisset in primo dicto, mihi uideat qd Titus possederit, iam sunt 25 x. añi, & ultra, quia istud nõ ualet, ut ibi. † Sed quaro, testis, qui deposuit dictũ suũ obsecrũ, declarauit semel dictũ suũ, an iterũ interrogandus sit? Dic qd nõ, ut l. j. §. quod obseruari. ff. de iur. cal. & per Bar. in l. j. ff. si cer. pe. Sed an testis exami natus super maleficio, seu super inquisitione nõ interroga tus de loco, & tempore, an ualeat eius dictũ, si nõ interroga tur de loco, & tempore, in inquisitione contentis. Dic qd nõ, quod no. Bar. in l. j. §. item notandum. ff. de aleato.

ADDITIO.

1 Prædicta. Adde quod ista sunt additio. ad tract. Bartol. supra dictum de testa. Th.

2 CIRCA Materiam testium dicit quidã reijciunt ipso iure, quidã officio iudicis. Ipso iure, ut pupillus & seruus, illa nõne, quia testificari nõ possunt: ut C. de testi. l. hac cõsultissima. in prin. ff. de testi. l. testiu. §. lege. Officio iudicis, dicit qd quibusdã causis repellat quis à testimonio, quã f. se quunt. In primis si de eo multa mala dicant, ut in auth. de testi. §. iij. Secundo, quã nõ est bonã opi. & fama, in d. §. quar tã. & ff. ad l. Fal. l. sed cũ testor. Tertio, quã paup. ut in d. §. iij. & ff. de susp. tut. l. dicit in tutore. Quarto, cũ in alijs sit malus, ergo in hoc, quia cũ in uno delinquit, omnĩ factus est reus: ut ff. de leg. j. l. quã. & de bo. li. l. in suis. & ad Sylla. l. si quis in

grau. §. si quis. Quinto cũ reus fuerit, ergo adhuc præsumit: ut C. ad l. lul. maie. l. quisquis. de pb. l. siue. Sexto, quia nõ ser uat legẽ, quã tribuitus percentib. ergo nõ debet legis auxi liũ, &c. quia offerre minus: ut ff. de mi. l. auxiliũ. & de agric. & cens. l. quoties. Septimo, quia huius rei ignarus est, ergo uer berib. est subdendus, ut auth. de testi. §. quarta. Octauo, quia infamis, ut ff. de accu. l. qui accusare. & de testi. l. testiu fides. Nono, quia amicissimus est, ut ff. de testib. l. testiu. in prin. De cimõ, quia nõ habet in bonis centũ aureos. ff. de accu. l. nõ nullis. Vndecimõ, quã suspiciõẽ habet maximã, cum sit uio lentus. ff. de accu. l. alij. Duo decimõ, quia uaria dixerit, & ta les puniendi sunt. ff. de testi. l. qui falsa. Decimotertio, si data, uel pmissã sit ei pecunia, ut C. de testib. l. si qs. Decimoquar to, quia malũ testimoniu in eũ tulit, ut ff. de testib. l. produci. Decimoquinto, quia minor est xiiij. an. ff. de testi. l. testiu. & de miorib. l. nullũ, & hoc ut iij. q. ij. c. j. In criminalib. aut mi nor xx. annis, ut iij. q. iij. c. in criminalib. ext. eo. de testib. De cimõsexto, quia ea quã dixit, nõ conueniunt natura, ut ff. de testi. l. ob carmẽ Decimo septimõ, quia duo cõtraria simul dixit, ut ff. de re iud. l. illa duo. C. de fide instrum. l. scripturã. ff. de testi. l. ubi repugnãtia. Sed in hoc casu, ubi cõtraria di cunt, nõ sunt admittendi, sed iudex debet uerissimã uiderẽ, ut d. l. ob carmẽ. in fi. Decimo octauo, quia nõ reddidit cãm te stimonij sui, siue dicti, ut ff. de lib. cau. l. si pater. §. ij. C. de fide instrum. l. si res. ff. de transac. l. cũ hi. §. cũ causa. ext. de testi. c. cãm. Decimonono, si plixẽ testimoniu ferat, ut præsumat qd non recorderet bene, ut ff. de Carbo. c. di. l. ij. §. finge aliã cãm. Nam & alibi de tempore dicit lex, qd non potest omnũ tene ri memoria, ut ff. de prob. l. si arbiter. C. qui testam. face. pos sunt. l. hac cõsultissima. Vicefimõ, si testes uacillant. ff. de p. batio. l. testiu. in prin. Vicefimosecundõ si suspicio in testib. sit, ut C. de testi. l. testiu. in prin. Vicefimotertio, si testis unũ & eundem præmeditatu sermonẽ attulerit. ff. de prob. l. test. in prin. Vicefimocuartõ, quia damnatus est publico iudicio, & nõ fuit restitutus, quia in uinculis custodia publica detinet, qui cũ bestijs pugnat, uel se uocauerit ad pugnanũ, quidã palãm quãsitũ faciũ, & quidã ppter reuerentiã. ff. de testi. l. testiu. §. l. lul. Vigesimoquinto, quãdã sunt personã, quã nõ cogunt ferre testimoniu inter se, ut delictet gener. focei, nitrius. priuignõ, sobrina, ex sobrina nar, & oes, qui in pximo gradu sunt, patronõ & patrona, uxor patroni, patro ne maritus, liberi, & eorũ filij: sponsus etiã generi appellatio ne cõtinet. ff. de testi. l. lege lul. cũ l. seq. Quidã similiter sunt qd inuiti nõ uocãt ad testim. dicitũ, ut ualeuudinarij, uel mil lites, uel qui cũ magistratib. cã resp. absunt, & illi, quib. uenire nõ licet, qui oes norant in l. inuiti. ff. eo. Et quidã sunt alij, ut public. l. hi, qui non detrahendi testimonij cã abierint. Itẽ hi, qui exercitiũ præbendã conduxerunt, & pupilli. ff. de testi. l. inuiti. Vigesimo sexto, quib. imperari põt, & qui sunt: no. de testi. l. idonei. Vigesimo septimõ, qd est seruus, in casu. tñ ei credit. ff. de testi. l. seruus. Vigesimo octauo, qui sunt dome stici, ut C. de testi. l. etiã. Vigesimo nono, pater, & filiõ: nec uo lentes, nec inuiti inter se possunt ferre testimonium, ut C. de testi. l. si parẽtes & liberi. ff. eo. l. testis. & ext. c. ti. super eod. el. ij. præterq̃ in duob. casib. qui ibi dicunt, uidelicet in causa gra uitatis causã, & matrimonij. Et super ista materia distingue, qd aut parentes testificãt su per atate filij, in causa inter eos cõmuni, & possunt. Tricesimõ, qui in re. p. pria testificatur, ut C. de testi. l. omnes. ff. eo. l. nullus. Tricesimoprimõ, qui est a dulteriij crimine dãnatus, ut ff. de testi. l. scio. Tricesimosecun do, qui est crimine repetundarũ damnatus, etiã hermaphro ditus, qui sexu foemineo incalefacit, ut ff. de testi. l. repetunda rũ. Tricesimotertio, qui falsa, uel uaria, uel qui eorũ dicta par tib. referunt, non solum istis nõ credat, sed puniunt, ut ff. de testi. l. qui falso. Tricesimocuartõ, qui ob crimẽ famosum damnatus est, nec testis esse potest, nec testimoniu dicere, ut ff. de testi. l. ob carmen. Tricesimoquinto, qui uindicaturus est super alia re, uel qui uouit. Item patroni causarũ, & execu tores, ut ff. de testi. l. ob carmẽ. §. illud. & l. si. Tricesimosexto, dictio uisus testis, C. de testi. l. iurifurandi. in fi. Tricesimose ptimõ,

Quibus potius credatur.

DICTVM Est supra quib. modis testes reijciuntur, nunc dicendũ est quibus potius credat. Et dicendũ est qd illis potius fides adhibet, qui sunt in dignitate positi, & quanto magis in maiorib. tanto magis credatur, & Imperatori magis qd præfidi, & sic de ceteris. C. de testi. l. te stium. §. quã argumenta, quia fides testis ex eius dignitate approbat. in auth. de testi. §. signamus. Item magis nobili qd plebeio, magis honesto qd inhonesto, magis diuiti, qd pau peri, ut ff. de testi. l. testiu in prin. Itẽ magis credatur illis qui dẽ cõt qd naturẽ negotij cõuenit, qd alijs. ff. de testi. l. ob carmẽ.

De numero testium.

DICTVM est supra quibus potius credatur, nũc de testiu numero. Et uidentũ est qd ubi cunq; certus nu merus testiu nõ adijcit, tunc duo sufficiat, quia plu ralis locutio duorũ numero contenta esse debet. ff. de testi. l. ubi. In quibusdã casibus tres, aliã quinq; testes requirunt, ut in mutanda uoluntate quã per decenniũ stetit. C. de testi. l. sancimus. Item in diochia faciendã, uel priuata scriptura. C. qui po. in pig. hab. l. scripturas. Item in inuentario facien do, in auth. de hæ. & fal. §. hæc. Item in cõparatione literarũ faciendã. C. de fid. instr. l. cõparationes. Item in cautẽ depo nendo, i. in priuata scriptura depositarũ, qñ confitẽt apud se depositũ, in aut. de fid. instr. §. si quis igit. & §. sed & si quis. Item in instrumento, in quo mulier confitẽt se per fideiussõ rem aliquid accepisse. C. ad Velle. l. anti. qua. Item in quibus dam casib. quatuor requirunt ab eis, ut in prædictis exẽplis apparet. in quibusdã quinq; ut in codicillis faciendis. C. de codic. l. fin. Item in contractu excedente librã auri celebrato in ciuitate. C. si cer. pe. aut. sed nouo iure. Item in libertate p. epistolã, uel inter inimicos data, uel in instrumento manumif sionis reddendo. C. de lat. lib. tol. l. j. Item in confessione cre ditoris d. centis sibi solutũ esse. C. de testi. l. testiu. Item in testa mentis in uillis celebratis. C. de testam. l. fin. Item in testa mentis tantũ inter liberos conditis, ubi qualitercunq; con sefctum ualeat. C. de testib. l. hac cõsultissima. §. ex imperfe cto. & C. fam. exc. l. si. Qñq; septẽ, ut ff. de repudijs. l. nullus di uortiu. Item in accusatione subditacont, acoluthi, exorcistã, lectoris, ostiarij Romanã ecclesie, ut in decre. ij. q. iij. Item in testamentis in scriptis, uel sine scriptis. Inuit. de testa. §. si. C. qui testa. face. pos. l. hac cõsultissima. Quandoq; octo, ut in testamento cæci, in quo non fuit notarius. C. qui test. face. pos. l. hac cõsultima. §. sed quia. Qñq; undecim, ut in accu satione eius, qui militare anno nã defraudauit. C. de eroga. mili. ann. l. per hanc lib. xij. Qñq; xv. ut in subrogatione præ positi sacrorũ scriuinarũ. C. de præpo. sac. l. uel unicuiq;. Qñ que xliij. ut in accusatione diaconi Cardinalis. Qñq; requi runtur xliij. ut in accusatione presbyteri Cardinalis. Qñq; requiruntur lxxij. ut in accusatione episcopi Cardinalis. Sed testes & accusatores sine aliqua sunt infamia, ut in dec. ij. q. iij.

In quibus casibus debent rogari.

DICTVM Est supra ubi certus numerus requiritur, nunc in quibus casibus rogari debent. Dic breuiter in omnibus casibus, in quib. certus numerus requiri tur, ibi rogari: exceptio in codicillis, in quib. non est necesse, ut rogatio fiat. C. de codi. l. fin. §. ult. in alijs debent rogari. C. de testi. l. testium. & in auth. rogati.

De interrogatiõibus testium.

VIDIMVS Suprà de numero testiu, & in quib. pos sint rogari, nunc uideamus qualiter debeat interro gari. Dic quã interrogandi sunt de præsentia, & utrũ interfuerunt ipsi testes maleficio perpetrato, uel alij contra ctui, necne. Item de uisu, auditu, loco, & tẽpore, de nocte, uel die, tẽpore nebuloso, uel claro, de mense, die, & anno. Itẽ qui & quot interfuerunt cõtractui. Itẽ si cõtrahentes erãt stantes, & sedentes, cũ contraxerunt. Itẽ si proposuerunt, & si cognoue

primõ, qui ab exercitu ignominia causa remittitur, ut ff. de infa. l. quod ait. Tricesimo octauo, qui artis ludicrã causa in scenam prodierit, ut ff. de infam. l. athletas. Tricesimonono, qui lenociniũ fecerit, ut ff. de infa. l. athletas. §. j. Quadragesi mo, qui prauaricationis cã dãnatus est, ut ff. c. l. j. Quadrage simosecundõ, qui furti, uel bono. rapt. iniuriarũ, de dolo dam natus est, uel pactus, ut ff. de infa. l. j. C. de infa. l. j. & l. nõ dam natos. Quadragesimo tertio, qui eam uxore duxit, quã uirum intra tempus lugere noluit. C. de infa. l. decreto, quam uis hodie casus iste nõ procedat de iure cano. Quadragesi moquarto, qui bina sponsalia eodẽ tempore, uel binas nu ptias suo nomine exercuit, ut ff. eo. l. j. in fin. Quadragesimo quinto, qui passus est eum filiũ, quem habebat in potesta te, eam ducere quã nubuit intra tẽpus luctus, ut ff. de infa. l. prima. Quadragesimo sexto, qui conuictus fuerit hæredita tẽ expulisse. C. e. l. si tem. Quadragesimo septimõ, qui in test. patris increpatus est. C. e. l. ca. qua. Quadragesimo octauo, qd per prætorẽ fuerit fustibus casus. C. e. l. fustib. Quadragesi monono, qui improbus & detestabilis appellat. C. e. l. uer bum precibus. Quinquagesimõ, qui separãt à sacrosancta ecclesia. C. de hæ. & Man. l. ij. qui. Quinquagesimo primõ, qd pupillã, uel adultã filio copulauerit. C. de inter. ma. l. j. Quin quagesimo secundo, qui hæreticorũ uocabulo continet, ut in aut. Gazaros. Quinquagesimo tertio, qui depositũ, tutelã pro socio, mandati nomine dãnati fuerint. ff. e. l. j. Quinqua gesimo quarto, qui incestas nuptias contraxerit, ut ff. e. l. qd ergo. §. cum aut. Quinquagesimo quinto, qui deserto sacra mento uenit ad secunda uora, ut in auth. eisdẽ. quã est C. de sec. nup. Quinquagesimo sexto, mulier quẽ nupsit in uirũ, & qñ uir nupsit in mulierẽ. ff. ad l. lul. cum uir. C. de adul. l. cum uir. Quinquagesimo septimõ, qui falsam monetã cudunt, & qui adulterinã monetã scienter expendunt, qui falsum testi moniu dedit, ut ff. de testi. l. produci testis. Quinquagesimo octauo, qui prohibetur sua bona administrare, mutus, sur dus, furiosus, mente captus, prodigus reprobantur, qui per iurus est quocunq; modo, repellit, etiã si nõ sit infamis, quia semper præsumit deicere, ut ff. de accu. l. si cui. §. eisdẽ sena to. l. Lucius. & generaliter oes qui reprehensibiles, & notatã opinionis, & obscurã fame censent, non sunt in numero te stiu. Quinquagesimonono, si testes iurauerunt absente par te, contra quã producunt, ext. de testi. c. in nomine dñi. C. e. l. si qñ. Sexagesimõ, si testes solenniter non iurauerint. xxxv. q. v. de parentela. ext. de test. c. causam. C. de testi. l. iurifuran di. Sexagesimo primõ, si pars testificata dicerit ante aper tionẽ. ext. de testi. c. cõstitutus. in auth. de testi. §. quia uerõ. Sexagesimo secundo, si obscure deposuit, & nõ declarauit, ext. de testi. c. cum clamor. & de testi. eo. l. b. prætera. ff. de uer. ob. l. in cõventionalib. Sexagesimo tertio, si nõ fuit lis cõ test. non ualuit testificatio, nec testes sunt recipiendi, nisi in casibus, ut lite non contest. c. qm̃ frequenter. & ad hoc aliã in auth. de testi. §. & hoc uerũ. Sexagesimocuartõ, si fuerint data capitula, & testes non deposuerunt super illis, malitia uel negligentia iudicis. ext. de testi. c. per tuas. C. eo. l. j. Sexa gesimo quinto, si est consanguineus aduersarij iij. q. v. c. con sanguinei. & c. accusatis. Sexagesimo sexto, qui dixit testimo nium contra te in causa criminali. vj. q. j. c. quicunq;. xx. q. v. c. si quis cõuictus. & c. paruuli. Sexagesimo septimõ, qui con stitetur de suo crimine tangere principale, nõ ualet, sed de bet de suo crimine puniri. ext. de confes. c. cũ super. Sexagesi mo octauo, si est particeps eius causã. ff. de testi. l. nullus. Sex agesimonono, non creditur matri asserenti se prænantẽ, ad hoc ut mittat in possessionẽ bonorũ defuncti per edictũ de uentre in poss. mit. ff. de uen. in poss. mit. l. j. §. j. & de acq. hæ. l. quidam.

ADDITIO.

1 Testium. Adde quod hic tractatus non est Bar. sed do. l. de But. ex. inci. in Christi nomine amen. inc. tractatus quidã super materia testiu, cõpositus per dom. lac. de But. et circa materiam testium dicit qd quidã reijciuntur, sic. Tho. Dip.

runt signa, si praesentit patrociniū huic cāz, si est amicus, uel inimic⁹, cognatus, uel affinis, si fuit mediator, uel cognouit eum, contra quē producit. Item si fuit rogatus, uel ueniens hoc uidit. Itē si impubes, uel seruus, decurio, uel plebeius, libertus, aut ingenuus. Si ad dicendū testimoniū pecuniā acceperit. Si damnū, uel emolumentū ad eum spectat. Item si fuerit instructū, uel rogati, ut taliter dicerent. Itē de credulitate, & sciētia, & similib. circumstantijs, ext. de testi. c. cum causam. ff. q. j. in prin. c. in primis. ext. de testi. c. licet. iij. q. iij. in c. nihilominus. & c. praesentata.

Quaedam forma circa testes, de officio iudicis circa quasdam quaestiones ad ipsos pertinentes.

ET IN Primis testes praesente altera parte duci debent, ut iurent, ut ext. de testi. c. in nomine dñi. Item sufficit si iurent altera parte citata, licet sit absens per contumaciam, ext. eo. c. j. & c. de testi. l. si qñ. §. his quoq. † Et debent iurare praesentib. partib. q. dicent ueritatē pro utraq. parte, nec prece, uel dolo, uel amore negabunt ueritatē, uel admittent falsitatē. C. de testi. l. in iur. xxxv. q. vj. de parentela. Itē testes sunt alieni expēsis, pducētis. iij. q. j. c. uictus. C. de testib. l. qñ. liberti. Item si testificata didicisti, nō poteris de cetero testes producere super eisdē articulis, ext. de fid. instr. c. cum Ioan. ext. de testi. c. cām. & c. fraternitatis. in auth. de testi. §. quia uerō. Item si testes pduxisti, non habebis quartā productionē nisi cum solennitate legali, quā habes. Ext. de testi. c. fin. & c. licet, in auth. de testi. §. quia uerō, & debet iurare q. nullo mō didicisti testificata, & q. malitiosē nō facit, & q. eos primō habere nō potuit, ut ibidē dicit. † Itē q. una debet esse dilatio de iure cōmuni, intra quā debent dari tres productiones, ext. de testi. c. in causis. & c. significasti, & c. de dila. l. j. tñ de consuetudine generalit dant dilationes tres, & quarta cū solennitate, quā est optima legū interpret, ext. de uer. sig. habere, ext. de consue. c. cum dilectus. ff. de legi. l. si interpretationē. Item quaro quid si testis obscure dixit, ut uel possit illud declarare? Dic q. sic. ff. de prato. stip. l. in pratorijs ff. de iudi. l. si quis intentione. C. de legi. l. imperialis. ext. de testi. c. cum clamor. Item testis synodalis, si errat, pōt se corrigere in cōsuetudine, ext. de testi. cog. praeterea. Item quaeritur nunquid iudex post publicationē si cognouerit testes male depositionsse, possit iterū examinare, & punire, si opus fuerit. iij. q. viij. c. nihilominus. ff. de quasi. repetita ext. de testi. c. cum clamor. & c. praesentata. C. de testi. l. fin. & sic primō ad alios duces ipsos testes, ext. de testi. c. cām. & c. ueniens. & c. praesentata. † Item quaerit utrū iudex ex officio suo possit & debeat compellere testes uenire & deponere. Dic q. sic. C. de testi. l. si qñ. nec ultra xv. dies ipsos detinere debet in iudicio, ut d. l. i. qñ. ff. de tab. exhi. l. ij. §. exhibere. ext. de usu. c. tuas dudū, tñ fm Canonistas hoc non procedit in criminalib. ext. de testi. cog. c. dilectorū. iij. q. iij. c. qui intendit, nec etiā si agit civiliter, poterit literas habere q. testes compellant in criminalib. ext. de testi. cog. c. peruenit. Item nō. q. effrenatā multitudinē testium non debet pati iudex produci. ff. de testi. l. j. §. quanq. ext. de testi. c. significauit. & nu. xl. ext. de testi. c. cum cām. † Item quaro utrū lite conte. possint duci testes. Dic q. non, ext. ut lite non conte. c. qm̄ frequenter, & c. ad hoc Deus. in auth. de testib. §. & hoc uerū. & §. si uerō. nisi in casib. in quib. possint produci etiam lite non conte. ut puta, si timetur de morte testium, uel absentia diuturna, & senes, & ualuedinatij, & intra annū annunciabitur parti, contra quā sunt producti, alioquin non ualet. Pro hoc faciunt omnia iura proxime s. alle. l. c. qm̄ frequenter. C. ad hoc Deus. & §. & hoc uerū. & §. si uerō. † Itē quaro utrū testes debent reddere causas dicēti? Dic q. sic, si sint interrogati. C. de testi. l. j. & l. solā. vij. q. iij. c. Io. Si autē nō fuerint interrogati, ualet eius testimonium, ext. de sen. & re iud. c. sicut nobis. † Itē quaro utrū mulier testis esse possit? Dic fm̄ leges in omni cā testis esse pōt, exceptis testa. in. ff. de testi. §. testis. xv. q. iij. c. decernit. Sed fm̄ canones in causis criminalib. non pōt esse testis, ext. de uer. sig.

c. forus. xxxij. q. v. c. mulierē. In civilib. sic, maximē in matrimonio, ext. de testi. c. cum literis. & c. qm̄ aliqua. Item scite de bes q. postq. renunciatū productioni testium, debes protestari ut tibi salua sint exceptiones opponendae tam contra dicēta testium q. contra ipsos testes, dicendo q. intendas aliquas exceptiones opponere, & si talem protestationē nō feceris, non poteris post aperturā dictorū testium aliquid contra ipsos, nec ipsorū dicēta opponere, nisi de nouo uenisset exceptio in notitiā. Et si diceret actor, imō mei sunt primō recipiēdi, quia habeo onus probationis, & privilegiū, qui prior appell. ff. de iudicij. c. qui prior. & de probat. l. ei qui ext. de ordin. cognof. c. cum dilectus. Respondeat aduocatus, imō mei sunt primō recipiēdi. C. de inof. test. l. liber. in fi. ff. de p. ba. l. certū. de serijs. l. feria. de reg. iu. non debet. Sed totū hoc habet iudex terminare ex suo officio, ut uideat si actor dicatur, ut non producat, uel ut impediatur, uel si uerē uult producere. Ad hoc ff. de rei uen. l. fundo. in fin. & uideat si periculū est in mora, ubi non potest seruari regula de rigore iuris. ff. de offic. procon. l. alioquin. & l. i. Item quaerit utrū teneatur producens dicere super quo capitulo uult testes pducere, & hoc in scriptis facere redigi. Vide q. sic, quia si uult p. bare inutile, nō est audiendus. C. de prob. l. ad probationē. Item debet hoc dicere, & predicere, ut sciat utrū uelit quid tale probare, q. sit admittendū, quia nō omnia debent probari. ff. de per. har. l. si quis libertate, ultra mediū. C. qui legitimam perso. l. momentanea. potest respondere aduersarius, tibi non dico, quia tibi non probō, sed iudici probō, & fidē facio, & ei dicā, si debeat dicere. ff. de prob. l. quin quaginta. C. de cond. ob turpē cau. l. j. hic qui petit, sic responder, si debet dicere, iudex dicit mihi, quia in iudicio nihil occultū, nihil cooperitū esse debet. Praeterea iudex nesciret utrū esset utile, uel inutile, & merita negotiorū, & c. C. si per uim, uel alio modo. l. i. † Vel ultimō dic q. debet hoc dicere corā iudice audiente parte aduersa, ut possit cōtradicare, si habet causam cōtradicēdi. Itē uidet q. id super quo testes pducunt, debeat in scriptis redigi, quia pducens poterat ij. & iij. die dicere hoc nō dixisse, & sic dabit materia negandi uerū, & probandi falsum, ut ff. de eden. l. j. §. editiones. & ibi plenē respōdeat aduersarius, sufficit q. ego uerboten dico, & sic nō te neor facere scribi, ut ff. de eden. l. j. §. edere. Iudex ex offic. suo faciet scribi per personā publicā, ne ueritas possit deperire. ff. de testi. l. curent. C. de fide instrum. l. plures. & hac locū habent in omnib. quae dicunt ā partib. in iudicio, ext. de prob. c. qm̄ cōtra falsam. ff. de prob. l. quoties. interrogaciones detur ergo in scriptis, & in actis pbandi, & iudex cām uideat diligenter, & quod est illegitimū, dimittat, deist det dilationem ad producendū seruata doctrina. C. de dilatio. l. j. Item quaro † utrū quis cogat dicere numerū, & nomina testium. Dic q. nomina testium quis non tenet dicere absolutē, nisi esset consuetudo loci, uel nisi apparet q. fraudulenter quis subijceret, & super eis instituat aduocatus utriusq. partis. ff. de exce. l. nō ex omnib. C. de postu. l. p. finita dilatione ueniunt testes, & ille, contra quē producunt, cognoscat eos, quae testes debent eos cognoscere, contra quos pducuntur. C. de iu. del. l. i. §. j. & ibi nō.

Qualiter exceptiones opponantur testi, & quid in ipsis exceptionibus fieri debeat.

DIC Quod si testes producuntur contra te, & eis potest obijcere aliqua exceptionē illarū exceptionū, propter quas testes submouent, ut qui seruus, uel inimicus, & c. obijcies dicendo, dico talem testē contra me introductū testē esse nō posse, ppter talē cām, & sic nō est admittēdus, ut ff. de testi. l. j. §. adhiberi. habebit respōdere pars, imō admittēdi sunt. † Et utrū causa illa uera sit, disputationi seruabitur, utrū sint admittēdi an ne, respōdeat aduocat⁹ partis, q. quā producunt testes, isti testes nō debent recipi super cōdi. quia act⁹ illegitim⁹ est. C. de senten. l. pen. ff. de reg. iur. l. adus. Ad hoc resp. si cōstat q. nō pōt esse testis, nō debet recipi, ut d. l. j. ff. de testib. & quia superfluis exceptionib. & super suo

fuo iuramēto nō est quis grauādus. Si uerō nō constat, sed incontinenti uult facere fidē, q. non pōt esse testis, recipiēda est probatio. ff. ad exhib. l. iij. §. ibidē. ff. ad Treb. l. ille a quo. & ibi nō. ext. de testi. c. ueniens. ij. extr. de testi. sp. o. l. literas, ultra mediū. † Recepta probatione si iudex. pnunciabit recipiendos testes esse, appeller ille, contra quē testes pducunt. ff. qui fatid. cog. l. arbiter. arg. cōtra quorū ap. non. re. ante sen. Si uerō pronunciet non esse recipiendos, appeller ille q. pduxit, si uult de iure canonico de ista appellatione cognoscit, & cessabit interim causa principalis iure ecclesiastico, & si incontinenti nō uult eos reprobare, recipiant seruati in tempore disputationis quicquid in quantū debet eis credi, ut C. de testib. auth. si uerō. ff. de tut. l. mutū. §. j. Cum uerō cōstat testes recipiendos, dicat ille, cōtra quem producti sunt, uolo facere libellū, & interrogationē meā cōtra testes, quos uis pducere, q. usu magis est approbatū, q. lege cautum. † Quid si testes dubitant, uel uacillant? Non ualet eorū testimonium, ext. de app. c. sollicitudinē, quia quasi contra ius est, & dubitare, & uacillare, idem significant. C. de acq. poss. l. ne mo. † Quid si testis dicat nescire diē, uel horā, utrū ipse testimonium ualeat? Dic q. sic. ff. de accu. l. libellorū. nisi negotiū esset tale, in quo requireretur sciētia diei, uel horae. ff. q. u. aut clam. l. aut. §. dicit. q. si denunciatiū fuit nouū opus, q. debet poni in instrumento denunciationis dies, & hora diei, ut C. de contrah. & cōmit. stip. l. pen. & etiā in casu, in quo q. prior est, potior esset, uel ubi, & de quo posteriores derogāt priorib. ff. de le. l. sed & posteriores. ff. loca. & condu. l. in operis. ff. de pig. l. si fundus. † Quaro utrū debeat dari copia in interrogatorū parti, contra quā producit, eum in secretum sit dandū iudici, quia si pars sciret, testem instrueret. Resp. si tales interrogaciones continent q. ad destructionē testis secretū sit omnino, ut dictū est. Si uerō q. ad probandū intentionē, uel exceptionē illius contra quem producit, & tunc danda est copia ad hoc, ut seruet aequalitas. Et istud interrogatorū, de quo supra est facta mentio, fiet, si consuetudo est loci, uel fori, q. post aperturā in interrogatū ad postulationē illius, contra quē producunt, satis est q. fiat tunc interrogatorū, post aperturā, si nō est consuetudo loci, oportet q. fiat ante. † Quare quid si testis dicat aliquod uerbum ambigū, uel obcurū ad quod uult aliquid dicere. Dico q. tale uerbum ambigū interpretabit per iudicē, uel per testē ex suo officio. ff. de reg. iur. l. in ambiguis. & l. Neratius. ff. qui testa. face. poss. l. hares. §. j. Si uerō non dixit uerbum ambigū, sed dixit aliqd super quo ille, contra quem producit, non potuit esse instructus, dico adhuc ipsum testē esse interrogandū. † Quid si iurauit, & adhuc nō est datus libellus? Resp. dabitur postea, & differet scribi dicēti testis, quo usq. sit factus libell⁹. Sed quātum expectabit testis? Resp. forte per quindecim dies. C. de testib. l. si qñ. Sed cuius expensis interim? Dic pducētis. C. de testib. l. qm̄. de app. l. eos. Vel dic q. si quid est, quod ei imputet, qui debet ferre libellū, ipse interim faciet expensas, & delicta poenam luat. C. depo. l. i. in fi. Quid si erat testalis eo tempore quo iurauit, & in testabilis eo tempore quo scribitur. Dic spectari tēpus iuramenti. C. de test. l. testium. in pri. Vel dic tēpus quo scribit. ff. de test. mil. l. antepen. uel distinguere cuius dolo uel culpa fuerit dilatiū tēpus. ff. de min. l. intra uti lej. resp. ff. de excu. tut. l. sed & si praesentat. C. ad l. lul. ambi. l. i. † Item quaro, utrū dicēta testium debeant aperiri absente parte maximē parte, contra quā testes producunt? Dic q. non, nisi absens esset per contumaciā. ff. ad l. lul. de adulte. l. si postulatuerit. §. de q. ad hoc ut praedicta pars possit testari contra personas & dicēta testium, ut ext. de testib. c. praesentium. Quid si non reperiant interrogati de omnib. interrogationib. factis & approbatis? Resp. interrogent: uel iudex, uel tabellio qui praetermissit, refarciet. ff. de iud. l. nō cequid. §. uno. Quid si pars requisitū testes intra tempus ut testificarent, & ideo forte succubuit, quia nō testificati fuerunt? Dic q. imputabitur uolenti eos producere, si non fecit eos dicere, cum per ipsum remaneret quin faceret eos cogi. ff. de tab. exhi. l. locū. §. hoc. & hoc siue causa civilis, siue criminalis sit. C. de testi. l. i. qñ. ff. de i. l. j. §. j. Quod uerū est, si non fuit petitū a iudice, sed

si petitū fuit, & ipse iudex recusauit, tūc iudex refarciet damnum. ff. de mag. conue. l. j. ff. de damn. in fe. l. iij. §. pe. Sed nunquid testis, qui noluit iurare, tenebit? Dico q. sic, quia testificari, publicū munus est, ut ff. quemad. testa. aper. l. cum. l. si quis. ideo debet damnū refarcire. ff. de adm. tut. l. qui dā. in fi. & l. tutor. & c. de exc. tut. l. qm̄. † Quaro quid si testes sunt producti & publicati, & eorū dicēta sunt admissa. sic distingue, si quidē apud iudicē sunt admissa, uel apud publicam personā uel aliter, ipse refarciet damnū, & grauius puniet. C. de app. l. ne causas. & de testi. l. si qñ. Si apud illum, contra quem sunt producti, iterū producant, ne possit obijcere, ppter uicinū suum, ut quia semel sunt producti, & ad hoc. ff. si quis omi. cau. test. l. quid aut. §. nō simpliciter. Sinaut apud illum, qui pduxit, uideatur q. imputet sibi, & iterū q. non detur ei facultas producēdi, quia sic dare materia, occasio delinquendi, & fingendi se admisisse, & producēdi iterū, & subornandi, & materia peccadi auferenda. ff. de iure iu. l. ait praetor. §. j. & de eden. l. j. §. editiones. Si probet se euidēti casu admisisse, producat iterū, ut ff. de eden. l. si quis ex arbitris. §. j. & l. seq. Videtur tñ q. in primo casu possit producere, qñ stetit per iudicē, quia periculosum est esse litigare cū iudice, & probare interesse est difficile, uel ad minus per beneficiū restitutionis ex illa clausula generali, si qua mihi iusta causa, & c. uel ex illa speciali, & perpetuō. Sed quō probabit damnū. Dic. forte sacramēto illius qui produxit testes, ut ff. q. u. aut clā. l. semper. §. hoc. C. unde ui. l. si quis. † Sed quaro utrū ille, qui testes produxit, teneatur respondere positionibus factis per illū, cōtra quē testes sunt producti super dictis testium, uel super personis eorū, ut quia ponat qd dicitur eorū non tenet, quia uaria dixerunt, & c. uel quia infames, & c. Dubitatio huius q. est, quia poterit dicere, pducens, nō teneor accusare testē meū. nec indicare turpitudinē suā, ut C. ut neco inui. ag. Sed illud habet locū qñ principaliter & ab initio criminaliter quis cogit. Sed cum quis admittit ad probandū causam remotionis, ergo & per quemlibet legitimum modū pbatonis. Sed positio est legitimus modus probationis, ergo omnino do teneat respondere. † Itē quaro quid si aliquis uolebat q. quis ferret testimonium pro eo, & eum cum duceret ad testimonium dicendū, testis iste libenter uolebat iurare, dixit & exclamauit corā omnib. dicēdo, Domine iudex, de isto facto nihil scio qd ipse dixi, uidelicet producens, & hic producēs semper praesens erat, utrū amplius cū inducere possit? Dubiū est, quia testificata didicit, & sic uidet q. eum ulterius producere nō possit. Sed contra riiū puto, quia differentia est inter testificata, & testificanda. Testificata dicunt, cū testes testimonium dixerunt, & eorū dicēta in actis redacta, & pōt aliqua partū didicisti testificata. Testificanda sunt, quae nō sunt dicēta, sed dicēda. sed qd hoc sit uerū, auth. q. semel. hoc euidēter probat. † Quaro utrū postq. pars didicisti testificata, possit salte testes inducere ad corroborandū eorū dicēta? Et uidet q. sic, ut auth. de testi. §. quia uerō multi. Sed contrariū puto, & sic se habet consuetudo. Sed nunquid postq. pars didicisti testificata, possit testes inducere ad probandū testes? Videtur q. non, quia testificata didicisti. Contrariū puto, ut cum uelit dicere pars q. sint criminosi & infames, & si sciat eos ab initio infames, uel criminosos esse, si tñ ab initio protestatus fuit de iure meo, & ei⁹ quaestio seruata est postea, & praedicta pbat. auth. si dicat. C. de testi. l. si qs testib. † Sed ubi ā principio sciat testes esse infames, & criminosos dum pducerent, & nihil dixi, praeterea dicat mihi, & ita do. Azo dixit, ut audiui. Sed si uelim rep. bare dicēti testis, semper testes possum pducere, ut in auth. de testi. §. quia uerō. Sed decretalis dicit q. si nihil ab initio protestatus fuit, nec aliqd dixi, q. post publicationē possum dicere criminosos, uel infames, ut in c. deniq. ext. de exc. in fi. & ext. de testi. c. praesentium. Sed nunquid aliqua pars post publicationē pōt aliquas interrogaciones facere a testibus aduersa partis, per quas aliquid probet? Et uidetur q. sic, & in hac opi. erant multi doct. Bon. Sed contra dico, q. possit cum sui dicit explorare, & sententiā suā mutare, & uitiare, ut ff. de testi. l. haredes. & de har. inst. l. alle. super nouo tñ capitulo.

culo, & nouo emergente, bene possunt fieri interrogat. & testes induci, ut C. de testib. l. si quis. & ext. de testi. c. fraternita-
 14 tis. † Quæro, quid si renunciau est testiu productioni, testifi-
 ficata tñ non didicit, utri poterit nō obstante renunciatio-
 ne testes producere? Credimus q̄ sola renunciatio nō facit,
 q̄ testes ulterius non possint produci, sed scientia dictorū te-
 stium, ut in auth. de testib. §. q̄a uerō multi. & C. de iud. auth.
 iubemus. non enim potest, postq̄ testificata didicit, testes p-
 ducere, ut C. de pba. l. exceptiones. de rei uend. l. officiu. Sed
 quidā dicit q̄ auth. colligit leges istas, & oēs alias quæ hoc
 dicunt, sed hoc nobis dicere nō placet. Sed dño meo uisum
 est distinguendū, utrum quid producerint testes extra iudi-
 cium, uel in iudicio. Si extra iudiciū didicerit testificata suo-
 rum testiu, non fiet ei præiudiciū, sed si in iudicio produxe-
 15 rit, locū non habet hæc auth. † Item pone quē testis dixit se
 malē dixisse. Vel pone q̄ testis dixit aliud coram arbitro, &
 aliud corā iudice, quid erit hoc casu faciendū? Et dicit q̄ ul-
 timo dicto scēt, & puniā, ut falsari. ff. de testib. l. qui falsa. q̄
 ultimo dicto scēt, facit ff. de q. l. repetita. & in auth. co. §. licet.
 ff. de ino. testa. l. scīs. Alij dicit q̄ primo scēt, quia præsumit
 q̄ corrupt⁹ hoc dicat. Ego neutru dico, nec credo, & ita de fa-
 cto seruat Bon. Sed pone q̄ testis dixit testimoniu, & nota-
 16 rios cāa scripsit, & dum notarius legit dictū suū in publica-
 tione, dicit testis se sic nō dixisse. † Vel pone q̄ tabellio legit
 citationē factā à præcone qui dicit prædicta die se non citat-
 se, nūquid stabit dicto testis, uel præconis, siue tabellionis?
 Dic q̄ stabit scripturæ. Nā talis facit fidē sine testib. ut C. de
 don. l. donation. b. & ext. de prob. c. qm̄ contra falsam. & ibi
 dicit plenē p. Inno. Itē pone q̄ testis tulit falsum testimoniu
 die feriato, quamuis ipsūm dictum non tenet, ut puta quia
 die feriato dixit, ut dictum est, utrum puniatur de falso? Dic
 q̄ sic. C. de episcop. audi. l. si clericus. ff. ad l. Cornel. de fall. l. si
 quis legatum.

De contrarietate testium, quid sit tenendum.

VM Testes sunt contrarij, distingue. Aut unus testis
 contradicit sibi expressē, & eius testimoniu nō ualet.
 iij. q. ix. pura ext. de appel. c. sollicitudinē. C. de li. cau.
 l. cum precū. nisi hoc fecerit corrigendo se incontinenti, ext.
 de testi. c. præterea. Aut est falsus, & uidetur in nullo ualere,
 dixi supra, dist. ix. c. si ad scripturas. Aut unus testis contra di-
 cit pluri. & tunc talis contrarietas non obit. quia testimo-
 nium unius non iustificat, nec damnat. xxx. q. iij. c. admon-
 re. nisi contradicat pluri testib. cū quib. scriptus est in uno
 1 instrumento. ff. quædā test. ap. l. j. in fi. † Sed quid si in tali in-
 strumento sunt tot testes q̄ sine ipso sufficiunt, quāuis unus
 contradicat, nunquid talis contradictio obstat? Et dico q̄
 non, ut no. in d. l. j. §. prox. alleg. Si uerō plures pluri. subdi-
 2 stinguūt, quidā quia aut contradicunt testib. ex eadē parte
 productis, & tūc nullus testimoniu ualet. iij. q. ix. nihilomi-
 nus, & uidet hoc expressum ext. de probat. c. licet, sicut q̄ di-
 uerſæ scripturæ ex eadē parte producunt, quæ sibi cōtrariæ
 3 sint, & tunc nulla ex illis ualet, ext. de fide instr. c. scripturæ. †
 Sed si contradicunt testes partis aduersæ, præualet plurium
 testimoniu, testimoniu paucorum, nisi illi testes pauciores
 sint meliores, uel magis uerisimilit̄ loquantur. Hanc opi-
 nionem non approbo. Licet enim testes eiusdam partis con-
 tradicant, non dico hoc casu quod eorum testimonia nō ua-
 leant, licet sit in instrumentis, quia instrumenta sua pōt
 præiudicare, an sibi contradicāt. Vnde imputat sibi, si cōtrariæ
 exhibet instrumenta. Sed in testib. nesciunt quid dicturi sint.
 Dic ergo q̄ si testes contradicāt testib. siue ex eadē parte, siue
 ex aduersa parte productis, primō concordabit iudex con-
 tradictionē illā si potest, ext. de testib. cū tu fili. in decre. j. dist.
 c. periculose. ext. de uerb. sig. nihil obstat. Idem potest dici de
 contrarijs instrumentis, extr. de consue. c. cum dilectus. nisi
 sit manifesta contrarietas, iij. q. ix. c. nihilominus. xxxv. q. vj.
 de parentela. Vbi ergo testes contrarij sunt, testimoniu plu-

rium præualet, nisi ex altera parte tanta sit dignitas, c. uōd
 meritō debeat præiudicare numero, uel uerisimilia loquat,
 uel nisi per pauciores testes plura probentur, q̄ per plures.
 Verbi gratia, plures testes probāt me possedisse rem per x. ana-
 nos: pauciores probant te possedisse per quadraginta an-
 nos talem rem, & præterea dicunt titulum possidendi, & di-
 cemus ualere testimoniu extrā de probat. c. ex literis hoc
 uerū est, ubi testes de eodem tempore introducti sunt. Sin-
 autem testes ex utraque parte sunt pares, & in numero, & in
 dignitate, tunc fertur sententia pro reo extrā de probatio. c.
 ex literis. & de fide instrumen. nisi in matrimonio, & in cau-
 sa liberali pro testamento, in dote, extrā de sen. & re iudic. c.
 fin. Sin autem neuter possidet, sed uterq̄ petit rem ab extra-
 neo, tunc si utriusq̄ partis testes sunt pares, diuidatur res si
 potest: extrā de præsum. c. afferre, si res est in diuidua. potest
 iudex gratificari, & dare cui uult, extrā de paroch. cap. j. uel
 3 res sorte dirimitur. xxxvj. qua. ff. c. fors. † Si uerō testes con-
 tradicunt instrumento, aut contradicunt instrumento, in
 quo sunt scripti, aut instrumento, in quo non sunt scripti.
 Primo casu præualet testes instrumento, extrā de proba-
 tionibus. cap. i. l. ij. & de consuetud. cap. i. per tuas. ff. que
 mad. testamen. ap. l. j. in auth. de fide instrumen. §. si uerō.
 Secundo casu dicunt quidā, q̄ sem per præiudicat uita a uox
 mortua: in auth. de fide instrumen. §. si uerō. col. vij. Alij di-
 cunt q̄ si factum est remotum ab hominum memoria, po-
 tius credatur instrumento, quā testib. us. Sed si factum est
 certū, potius credatur testibus, tunc arbiter tunc idem, quia
 testes consueuerunt eorum fidem uariare ex tractu tempo-
 ris. ff. de Carbon. edic. l. tertia. §. dua. ff. de damn. infect. l. qui
 4 bona. §. fin. † Ego credo q̄ contra instrumentum admittan-
 tur testes quantumcunq̄ sit publicum, extr. de præscript. ca-
 pitul. ad audientiam. C. de probatio. l. cum precibus, non ta-
 men credo, q̄ testimoniu duorum, uel trium præualet
 instrumento. Nam cū instrumentū obtineat uicem duo-
 rum testium, & præterea tabellio aequipollat, uel maior sit
 uno teste, oportet q̄ ad minus reprobetur instrumentum
 per quatuor testes, extrā de fide instrumen. c. cum Ioannes.
 Fallit tamen hoc in duobus casibus, ubi uidetur q̄ contra
 instrumentum non admittantur testes, sicut contra inuen-
 tarium publicē confectum non admittantur testes. C. arbit.
 tut. l. fin. & in confessione, quæ sit à muliere in instrumento,
 in quo consistetur se recepisse pecuniam pro intercessione,
 5 ut l. antiqua. C. ad Velle. † Quæro, quid si unus de collegio
 ferat testimoniu pro collegio, uel contra collegium, an ta-
 le testimoniu ualet nec ne? Dic q̄ sic, ut no. ff. quod cuius-
 que uniuers. l. item eorum. §. uniuersitatem. Quæro quid si a-
 liquis accusatus est quod interfecit aliquem in quadam do-
 mo, testes producti ad probandū dictum maleficium pro-
 bant, q̄ dictum maleficium cōmissum fuit ante dictam do-
 mum, utrum sit probatum? Dic q̄ sic, ut ff. de uerbo. obliga-
 6 tio. l. qui ante calendas. Quid † si testis dicat quem uidisse,
 tenuisse, & possedisse, & nescit quid sit possessio, nunquid
 eius dictum ualet: & si ualet, de qua possessione uidetur ip-
 sum probasse? Sol. q̄ eius dictum ualet, & uidetur probare
 illam possessionē super qua introductus est, ut not. ff. de uerb.
 obligatio. l. stipulatio ista. §. hæc quoque stipulatio. & ibi
 7 per Dyn. † Quid si testis obsecrē deponit in iudicio, pro
 quo debet fieri interpretatio? Dic per Dyn. extrā de regu. iu-
 ris. c. contra eum, lib. vj. Pone statuto cauetur quod si quis
 produxerit testes falsos, quod soluat certam pœnam. mo-
 dō quidam produxit unum. Modō queritur utrum teneatur
 ad pœnam statuti? Dic quod sic. ff. de negot. gest. l. aut præ-
 8 tor. in princip. §. negotia. † Item quæro, si duo testes dicant
 quod quidam fundus ualet centum, & non plus, duo di-
 cant quod ualet ducenta: cui dicto stabimus? Dico quod
 stabimus dicto duorum. Nam glossa dicit quod plus cu-
 di-
 tur duobus asserentibus affirmatiuam, quā decem pro-
 ponentibus negatiuam, quamuis contrarij sit in arbitris.
 Nam statut dicto illorū, qui consenserunt in maiori quanti-
 tate, quibus sint pauciores in numero, ut plenē no. ff. de arb. l.
 9 diem proferre. §. inde queritur. † Quæro utrum testes pro-

ducti super uno articulo, debeant super alio interrogari? Vi-
 detur q̄ non, arg. l. si quis libertatem. in fi. ff. de pet. har. de iu-
 re iuran. l. si duo. §. si. in fi. C. de ord. cog. l. ij. Sed contrā facit,
 auth. si testis. C. de testi. Sol. ibi interrogatur an sit liber à na-
 tuitate, uel non. Et dic de materia ista per Innoc. ex. de testi.
 10 c. per tuas. † Quæro, pone q̄ ex familia alicuius unus deli-
 quit, dicit testis q̄ nomen delinquentis ignorat, sed si uide-
 ret, bene cognosceret, utrum dominus debeat totam fami-
 liam exhibere, ut testis possit cognoscere delinquentem. Dic
 q̄ sic, ff. ad exhib. l. iij. §. si quis noxali. ff. de publ. l. cum si exhi-
 buissent. §. ante autem, ex. de testib. c. cum causam. Idem si a-
 quis erat in loco, & unus deliquit. Idem si aliquis commisit
 maleficium, & dum commisit, erat indutus alijs pannis q̄
 11 nunc sit, q̄ debet se induere, ut testis eum recognoscat. † Po-
 ne q̄ testes falsum testimoniu dixerunt corrupti pecunia,
 nunquid sufficit alterum probare? Dic q̄ non, ut l. diuus. ff.
 de re iud. quib. ex cau. in pos. ca. l. Fulcinius. §. ij. & §. quid sit
 latitare, ut bon. rap. l. ij. §. dolo autem. & §. seq. ext. de probat.
 c. licet. Nam ad hoc se adstrinxit, ex quo sic limitatē locutus
 fuit, ut supra dicta iura probāt. Secus si dicerem q̄ testes falsum
 testimoniu dixerunt, & pecunia corrupti sunt, quia
 tunc uideor duo ponere, & sufficit alterū probari. ff. de uerb.
 sig. l. sepē. §. cum uerō dicimus, & per dictum c. supra alleg.
 12 † Quæro utrum instantia iudicij perempta, dicta testium
 perempta sint? Dic q̄ aut instantia est perempta ante publi-
 cationem testimonij, & tunc dicta testium perempta sunt. Nam
 postea non faciunt fidem. Aut instantia perempta est post
 publicationem testimonij, & tunc dicta testium non pereunt,
 ut no. Cyn. C. de iud. l. propterandum. Quid si testis adijciat
 aliquid falsum dicto suo, seu testimonio, utrum totū suū di-
 ctum corrumpatur? Dic q̄ sic, ex. de reg. iur. c. debeat peccat-
 or. Quæro, cum sint quidam, qui non coguntur ferre testi-
 monium, ut ff. de test. l. in uiti, nunquid ipsi uolentibus ad-
 mittantur? Dic q̄ sic, ut no. in gl. f. d. l. prox. alleg.

Incipit Tractatus de reprobatione testium.

TRACTATUS De reprobatione testium compo-
 situs per Iaco. Egidij utriusq̄ iuris doc. In nomine do-
 mini Iesu Christi, eiusq̄ gloriosæ matris uirginis Ma-
 riæ Amen. Incipit doctrina do. Bart. de Saxoferrato, ad re-
 probandum testes, & in primis reprobantur, uidelicet, infam-
 14 es, serui, rectores ecclesiarum, scilicet, monachus, Abbas,
 & similes, fratres minores & prædicatores, & economi, mu-
 lieres, minores, furiosi, pauperes, infideles, & excommuni-
 cati, domestici: si non iurauerint: si in causa propria: de debi-
 tore, de uenditore: de fideiussore, de tutore, & curatore: de
 negotiorū gestore: de iudice, de aduocato, & procuratore: si
 sint singulares. Si in causa communi: si participes, & socij: si
 sint obsecrati: si testes reuertitur ad iudicem: si causam sui di-
 citi non dixerunt: si iudex non interrogauerit: si sunt inimici,
 uel criminalis lis sit inter eos mota: si unum pro alio di-
 cunt: si corrupti dixerunt: si uerum non dicant: si proximio-
 ra rei, de qua queritur, testimonia non dixerint: si præmedi-
 ratum, & unum sermonem dixerint. Reprobantur notarij,
 qui extensē dictum testis non scribunt. Si unus dicit de una
 re, & alius de alia. Si unus dicit de una persona, & alius de
 alia. Si non bene computant gradum cōsanguinitatis. Si di-
 15 scordāt de loco. Si discordāt de tēpore. Si discordāt de re. Si
 singuli diuersa, & uaria deponāt. Si aliquid de meis pro te,
 & de tuis pro me dixerint. Qm̄ nō dicit ad causam, q̄a falsa,
 uel uaria. Si sunt usurarij. Reprobant etiam iudices suspecti.
 De recusationibus iudicum. Si recipiantur iterato. Si aliās
 sunt falsi, uel fuerint falsi. Si contra te sunt testificati, & uis p-
 te producere. Si didicerint testificata. Si secretē non dixerint
 dictum suum. Si à iudice non recipiātur. Si deficiunt in nu-
 16 mero ordinato, quando certus numerus exigatur. Si articu-
 li non faciunt ad causam. Si deponunt extra intentionem.
 Si interrogat de suis facinoribus. Si multitudine fuerit ma-
 gna. Si non sunt redacta in publicam formam eorum dicta.
 Si contra se reputantur induci testes, & instrumenta. Qui cō-
 pelluntur inuiti, & qui non. Reprobantur proxenetæ, & cen-

suales, hermaphroditi, parentes, & matres in infinitum. De
 liberis. De his qui sunt in mortali peccato. Si non dicant de
 uisu, sed de credulitate, & auditu. An testes dati reprobentur,
 & qualiter, & qui non.

ADDITIO.

De Reprobatione. Adde q̄ huiusmodi tractat. est Bart. sine all. iuris. & it. a
 in libris antiquissimis inueni, & maxime in x. uol. conf. in char. cij. licet in
 primis impressionibus attribuat do. Jac. Egidij, sed considerandum puto
 q̄ iste tract. usq̄ ad capitulum testium facilitati. est Bart. abinde infra sunt
 addit. d. la. Egidij, & postmodum addit. do. Angel. de Perusi. ut infra locis
 suis scribam. Thom.

DE TESTIBVS LIB

III. QVI MAXIME AD REPRO-
bandos testes pertinet, per Iacobum
Egidij.

- 1 Testis infamis non admittitur.
- 2 Serui testimonium reprobatur.
- 3 Monachus, canonicus regularis, et similes, testificatur in causis sue eccle-
sie.
- 4 Fratres minores, & prædicatores, de licentia sui superioris testificantur,
& ipsis magis creditur.
- 5 Mulier non admittitur in criminalibus, in civilibus sic.
- 6 Minor in criminalibus non admittitur.
- 7 Impubes testificatur de his que uidit in pupillari etate.
- 8 Furiosus, & mente captus repelluntur.
- 9 Pauper admittitur, sed et tanta fides non adhibetur.
- 10 Excommunicati, infideles, & heretici repelluntur à testimonio.
- 11 Domestici, & familiares repelluntur.
- 12 Vxor dicitur domestica.
- 13 Testes debet cum iuramento deponere, & tale iuramentū non potest re-
currere.
- 14 Testis in causa propria quis esse non potest.
- 15 Monachus pro ecclesia, & illi de uniuersitate pro uniuersitate testificantur.
- 16 Venditor pro emptore non testificatur.
- 17 Fideiussor pro debitore sic.
- 18 Tutor, curator, & similes pro dominis non testificantur.
- 19 Aduocatus durante aduocatione non testificatur, sed ea finita sic.
- 20 Testes singulares reprobantur.
- 21 Socij, & consortes, in causa communi non testificantur.
- 22 Particeps, & socius criminum repellitur.
- 23 Testes obsecrati, & ignoti repelluntur.
- 24 Iudex cogit testem dictum obsecrum declarare.
- 25 Testis incontinenti potest dictum suum mutare in totum, uel in partem,
& statim uliimo.
- 26 Testis non reddens causam dicti non probat.
- 27 Iudex non interrogans testem de causa dicti, tenetur parti ad interesse.
- 28 Inimicus repellitur à testimonio.
- 29 Testis, qui falsum dicit, reprobatur.
- 30 Testificans corruptus pecunia repellitur.
- 31 Testis, qui celat ueritatem, non probat.
- 32 Testis repellitur, si uerisimilia non deponit.
- 33 Testes deponentes per eundem præmediatumq̄ sermonem nō probāt.
- 34 Reprobantur qui de diuersis rebus deponunt.
- 35 Testes deponentes de diuersis personis, reprobantur.
- 36 Reprobantur ratione computationis graduum.
- 37 Testes deponentes de diuersis locis non probant.
- 38 Testes iurantes, & deponentes, in ecclesia reprobantur.
- 39 Testis unus si dicit de uno tempore, alius de alio, & reprobantur.
- 40 Testis quādo sit interrogandus de tēpore, et an uarietas in tēpore noccat.
- 41 Decima non probatur per testes, quorum unus dicit de fabis, alius de ci-
ceribus.
- 42 Officium iudicis quale esse debeat, quando testes uariant, siue inter se, si-
ue inter alios.
- 43 Testes dicentes unum pro alio, uel pluribus dixerunt sua testimonia, rea-
probantur, & tanquam falsarij puniuntur.
- 44 Usurarij & consensentes in peccato mortali repelluntur à testimonio, &
numero lviij. in fi.
- 45 Testis reprobatur ex illis causis, ex quibus iudex ut suspectus recusatur.
Causa propter quas iudex suspectus recusatur.
- 46 Testes super eisdem articulis iterato recipi non possunt.

- 38 Testis qui alius protulit falsum testimonium, repellitur.
- 39 Testis qui contra me testificatus est, si modo per me producit, repellitur.
- 40 Testes per didicita testificata repelluntur.
- 41 Testis si fecerit & sigillatim non deposuit, reprobatur.
- 42 Testis qui non fuit receptus a iudice, uel ab alio, de eius mandato, non admittitur.
- 43 Testes recepti ante litem contestatam, non probant.
- 44 Testes reprobantur, quando deficiunt in numero requisito.
- 45 Testes si non sunt rogati, non probant.
- 46 Reprobatur sola uoluntate illius, contra quem producantur coram arbitro.
- 47 Testis non admittitur in illis casibus, in quibus oportet probare per scripturam.
- Casus, in quibus scriptura requiritur.
- 48 Testes reprobantur quando articuli producti non faciunt ad causam.
- 49 Testes producti super id, de quo est actum, reprobantur.
- 50 Testis potest interrogari de facinoribus suis.
- 51 Multitudo effrenata testium reprobatur.
- Numerus quadragenarius, dicitur effrenata multitudo.
- 52 Testes quorum dicta non sunt redacta in publicam formam, non probant.
- 53 Producere testes, uel instrumenta contra se, quis non cogitur.
- 54 Senes, & ualeitudinarii imiti, non admittuntur.
- Senex dicitur, qui compleuit septuaginta annos.
- 55 Proxema non admittitur, nisi utraq; parte uolente.
- 56 Hermaphroditus non compellitur.
- 57 Ascendentes, & descendentes inter se non testificantur.
- Mater testificatur pro filio de etate, & an de impedimento matrimonij.
- 58 Frater contra fratrem in criminalibus non cogitur ferre testimonium, & de hoc late infra nu. 78.
- 59 Reprobantur testes si non dicunt se uidisse, & interfuisse.
- Testis deponens per uerbum, credit, quam probationem faciat.
- 60 Iuramentum testis in probando impedimento matrimonij quid continere debeat.
- 61 Testes quando possunt reprobari ante aperturam, uel post aperturam testimonium.
- 62 Testes a me productos, quantum ad personam, non possum reprobare, sed dicta sic.
- 63 Reprobatio testimonium non admittitur ultra quartam productionem.
- 64 Testibus reprobatis quae poena imponatur.
- 65 Iudex uel notarius qui patitur dicta testimonium uidere ante aperturam, tenetur falsi.
- 66 Testis, iudex, uel notarius, uel alius reuelans secreta testimonium cause, uel alterius rei, tenetur poena falsi.
- Iudex qui reuelat sententiam quam laturus est, tenetur poena falsi.
- 67 Testis qui aliquid dicit, & dictum suum profit etiam illi parti, contra quam producit, quod probat.
- 68 Iudex cogit etiam non suae iurisdictionis testimonium ferre.
- 69 Testes compelluntur testificari multa indicta, & pignoriibus captis, & alijs etiam remedijs.
- 70 Testes in criminalibus coram iudice examinantur, in civilibus secus.
- 71 Volentis probare per testes non currit tempus donec sunt contumaces.
- 72 Heres testis, qui noluit comparere ad perhibendum testimonium, & mortuus est, tenetur damnum emendare, probare uolentis pro eo quod amissum sit, quia non potuit probare.
- 73 Testes recepti super processu, nullo modo probant.
- 74 Articuli, & interrogatoria, debent poni in actis.
- 75 Si notarius dicat, testes recepti super positionibus, & actis factis, quod non sufficiat, ut dicatur super quibus articulis sint recepti.
- 76 Testes iurati in termino, quando examinari possunt extra terminum, late de hoc disputatur.

TESTIVM FACILITATI acuarietati, & ipsorum fallitati, machinationibusque fraudulosis, per quos multa ueritati contraria perpetrantur, ut C. de testi. l. testimonium. & furta clandestina committuntur, dum dictis ipsorum iudex dat auctoritatem, qui dum habet fm allegata, & probata iudicare, ut ff. de of. praed. l. illicitas. uerf. ueritas. & ex. & de cleric. excommunica. c. latores. & in Decretis, xxiii. q. ii. c. si quis non resto, miser dominum rerum enormiter spoliantur, ut alibi dicit. l. j. C. de usucap. transfor. infontes, & innocentes grauitur puniuntur, cum sanctus sit delinquenti

facinus impunitum relinquere, quam innocentem aliquatenus condemnare, ut ff. de poenis. l. absentem & in decr. xij. q. j. c. j. Et in his iniqui peiores sunt furibus, latronibus, abiectis, & aliquibus criminosis. Nam falli dictum testis tribus obnoxium est personis. Primo Deo, qui tactis sacrosanctis ecclesiae scripturis praesentiam ipsorum deulat. Deinde iudici, quem mentiendo decipit, atque fallit. Postremo innocenti, quem laedit testimonio suo falso, ut ex. de falsis, c. j. Ideo propositi deuiare contra uoces testium sceleratas, & ipsorum quibus, & ex quibus causis testimonia reprobantur, nil de contingentibus omitendo, quia nil uidetur actum, donec aliquid superest ad agendum, ut C. ad Syllanianum. l. pen. fm iura canonica, & civilia, breuiter explicabo. & primo, Reprobantur testes, si sunt infames, ut de testib. l. iij. §. l. Julia. & ext. de uerb. sig. c. forus. §. testes. Sed infamia iuris, & non facti, ut C. de digni. l. neq; & de infra. l. j. Sed quid de alio crimine, cui crimen opponitur? Dic ut ext. de testib. c. testimonium eius. Sed an precedente appellatione damnatores de crimine admittuntur in testem? Dic ut no. ext. de testib. c. fin. & ff. de testib. Quibus casibus quidam infamantur infamia iuris & facti, habetur ff. quib. ex cau. inf. irrog. l. ij. §. ult. & l. qui ante, & in l. athletas §. ait praetor. & per totum. & C. ex quibus cau. infra. irrog. l. ca. qua. & l. i. te. & l. decreto. l. iustibus. & l. non damnatos. & Inst. de poe. teme. l. iij. §. ex quibusdam. Nam infames ex quolibet actu legitimum repelluntur, ut ff. quem ad modum testa. aper. l. si quis. & ff. de testib. l. scio. C. de sum. trin. l. j. ubi de hoc. Reprobatur testes, si sunt serui, ut C. de test. l. seruos. & l. etiam, quia serui timore dominorum supprimebant ueritatem, ut ext. de uerb. sig. c. forus. §. testes. & iij. q. viij. c. item in criminali. & iij. q. c. acculatores. & C. de testib. l. qm liberti. cum sim. Sed nunquid monachus, canonicus regularis, archiepiscopus, abbas, rector, cum sint serui Dei, & monasterij, quia nihil proprij habent, & renunciant propriae uoluntati, ut xij. q. j. c. non dicatis. xij. q. ij. c. statuimus. & c. ingredientibus, & quia sunt mortui mundo, ut C. de episc. & cler. l. Deo nobis. Sed nunquid sint compellendi ferre testimonium, & pro locis suis testificari, & pro monasterijs, & suis ecclesijs ubi degunt? Et certe sic, ut arg. xv. q. j. c. monachi. & c. qui uere. & in auth. de sanctissimis episc. §. si quando. col. ix. & ext. de testib. c. insuper. & c. cum nuncius. xiiij. q. ij. c. super prudentiam. & de iureiur. c. & si Christus. in fi. & hoc in civilibus, in criminalibus uero causa dic, ut not. in d. c. nuncius. Sed nunquid fratres minores, praedicatorum compellantur testificari, & dicere ueritatem licentia prelati habita? Et certe, quia compellitur episcopus qui est religiosior eis praepositis, tamen sacrosanctis scripturis non tactis, ut de episcopis, & clericis, auth. sed iudex quae est signata super lege, nec honore. & quia isti testes omni exceptione maiores. & non est uerisimile quod deierent uel suppriment ueritatem, cum hic sit praecipuus timor naturae, & sint filij praecipue Dei, qui est uia, ueritas, & uita. ff. de offic. praefect. praet. l. j. in fin. Et saepe solet similis filius esse patri, & Arbore de dulci dulcia poma cadunt. iuxta illud uerbum Christi: Si ueritatem dico uobis, cur non creditis mihi? Et aliud uerbum, Iurauit dominus, & non poenitebit eum. ut ext. de iureiur. c. & si Christus. Nam si pro ueritate deierant tanquam haeretici, repudiandi sunt, quia quidam haeretici non iurant: & qui ueritatem occultat, mortaliter peccat. xj. q. ij. capit. quisquis, & circa confusionem testimonium dic ut no. de testib. c. pen. & hoc est quod legitur contra eos, xxij. q. j. c. clericum, & ca. considera. Serui enim admittuntur contra dominum, ut iij. q. iij. item in criminali in uerf. item serui. ff. de testibus. l. serui. & sic non admittuntur isti religiosi. compelluntur enim ad testimonium ueritatis, nam alias facultas probationum angustiaretur, quod esse non debet, ut C. de har. & Manic. l. quoniam. in fine. Item mulieres a testimonio repelluntur, quia foeminae non admittuntur in criminali, ut xxxij. q. v. c. mulierem. & est ratio, quia uarium, & mutabile cor semper tenent, ext. de uerb. sig. c. forus. §. testes, unde uerfus, Dicit foemina fallere falsa quae dicere, quando carebit, Bechara piscibus, & mare fluctibus, tuncque carebit. Et alibi dicitur,

citur, Foemina nulla bona, quia ter mutatur in hora. In civilibus aut admittuntur, ut xv. q. iij. §. ex eo. & ff. de testib. l. ex eo. In criminalibus aut admittuntur, cum ciuilliter agitur, ut contra haereticos, ut ext. de testib. c. qm. & c. ta literis. In testamentis & ult. uoluntatibus non admittuntur, ut C. de testam. l. hac co-sultissima. in prin. & l. qui testamento. §. mulier. ff. de testam. In codicillis aut bene possunt esse testes, ut ff. de testam. l. qui testamento. §. mulier. Reprobantur testes minores xiiij. an. in civilibus, ut C. de testib. l. iij. §. Julianus. iij. q. iij. c. j. §. in criminali. uerf. item testimonium. In criminali repelluntur minores xx. an. ut ff. de testib. l. in uiti. la. ij. Impuberes tamen in his quae uidentur in pupillari aetate, possunt testificari, & idem in seruo libero facto, ut ff. de uerb. sig. l. notion. §. in instrumentorum, & no. in l. de minore. ff. de consti. & in l. fi. C. Syllanianum. Repelluntur furiosi, & mente capti, sicut ab officio iudicandi, iij. q. viij. §. tria. Repelluntur pauperes, quia non tanta fides eis adhiberi debet, quia timor est ne pecunia corrupti testificentur, quia facilius corrumpuntur pauperes quam diuites, ut ff. de testibus. l. testimonium. & in auth. de testib. §. fancimus. ff. de excusat. ut l. spandit. §. si. Sed admittuntur interdum pauperes, quia non tantum ex facultatibus, sed ex fide testis idoneus reputatur, ut Inst. de suspens. tut. §. si. & in auth. de testib. §. si quis. & in decret. l. iij. q. iij. §. si testes. & quicquid dicatur, pauperi non tanta fides adhibetur, si inspicitur eius propositum, ut ff. de testib. l. actione. §. in personam. & de suspens. tut. l. suspectum. de administr. tut. l. scire oportet. in fine. Reprobantur in fideles, & excommunicati haeretici, non participantes communioni sanctae Romanae ecclesiae, ut ij. q. vij. c. li haeretici. & ext. de senten. excomm. c. pen. Nam excommunicatio est separatio a communione omnium fidelium, ut vij. q. iij. §. euidetur, & c. Et ideo excommunicati, ad testimonium non admittuntur, nec sententia, nec laudantur, nec praecipuum, nec arbitrium ab excommunicato latum tenet, nec ut patronus aduocare potest, si se excommunicatus, nec poterit esse in iudicio, licet se defendere possit, & causam appellatorem exercere, ut ext. de appell. c. a nobis. & c. inter. & c. si gnificauerunt. & c. exceptionem, & ext. de senten. & re iud. c. ad abolendam. nec literas potest impetrare excommunicatus, nec pro alijs postulare, ut ex. de sent. & re iud. c. per tuas. ext. de off. ordin. c. ex parte. & ext. de probat. c. j. nec mirum si non potest esse testis. Ex supradictis autem sex testes repelluntur. Causae autem sunt, Aetas, coeditio, sexus, discretio, fama, & fortuna, fides, in testibus ista requiruntur. Item repelluntur testes, si sunt domestici, familiares, & serui, liberti, mercenarii, qui sunt ad aliquos solidos cum dominis, & illi dicuntur domestici, de quibus legitur ff. de poe. l. respiciendum. §. furta. & ff. ad Syllanianum. l. fin. & ff. de reg. iuris. l. cum testimonio. de q. l. praedoni. ff. de ad. l. ed. l. adiles. §. familia. & ff. de reli. l. familiaria, & uxor uidetur domestica, quia est foecia diuinae & humanae domus, & duo sunt in carne una, ut C. de cri. expil. haer. l. aduersus. Quidam dicunt quod uxor contra uirum testificatur, non pro eo quod non placet, quia agi non potest pro me, nec contra me, ut C. de testib. l. parentes. & l. seruos. & ext. de testi. c. in literis. ubi de hoc. Reprobantur testes, nisi cum sacramento deposuerint dicta sua, ut C. de testib. l. iurifuradi. nisi sacramentum fuerit remissum testi, ac si iurasset habita fide de partium uoluntate, quia unicuique licet facere gratiam alteri de iure sibi competere, ut C. de pact. l. si quis in describendo. & pactis priuatorum potest iuris seueritas mitigari, ut C. de appell. l. ult. & ff. de fer. l. j. Sed sacramentum calumniae partium uoluntate remitti non potest, ut C. de iur. cal. l. ij. §. sed quia ueremur, sed tacite sic, arg. C. de proba. l. ita demum. Credimus tamen contrarium quod remitti non possit, nec tenet processus si remittatur, cum in praedicta dicatur expresse teste debere iurare, & hodie ferre testes cum sacramento exprimant ueritatem propter malitiam ipsorum, nedum sine sacramento, licet quidam contra nos sentiat, & ita in quibusdam partibus de coesuetudine obseruatur, sed non exemplis, sed legibus est ut iudicandum, cum omnium ueritate legi, & iustitia sequi debem? uestigia, ut C. de sent. & interlo. om. iud. l. nemo. sed contra nos ext. de test. c. mis. Sed illud capitulum loquitur

in monachis, & conuersis, licet quidam intelligat large, per litera sonat, sed litera occidit, spiritus aut uiuificat. Sed ni quid in causa criminali poterit sacramentum remitti, uel in ardua alia causa. Non credimus, quia ubi malus periculum uertitur, ibi cautius est agendum. ff. de Carbo. edic. l. iij. Reprobantur testes in causa propria, dum damnus, & emolumentum spectat ad eos, ut ff. qm. appel. l. i. §. in propria, nec iudex esse potest. C. ne quis in sua causa. l. j. nec arbiter, ut C. de arbit. l. ult. sic nec testis, ut C. de testi. l. omnibus. In causa tamen uniuersitatis, communis ecclesiae, monachi, licet conuersi, ferunt testimonium pro eis, quoniam non est causa propria, ut ff. quod cuiusque uniuer. no. l. scit & de inuis uocan. l. sed si has. §. qui manu mittit. xij. q. ij. c. super prudentia, ext. de testib. c. insuper. & c. cum nuncius. Venditor non testificatur pro emptore, nisi remissum sit onus euictionis ei, nec creditor pro debitore in causa pignoris, quia propria est causa ipsorum, ut ff. de appell. l. ab executore. §. alio condemnato. ff. qm. appel. l. i. §. sed si alius. Fideiusor testificatur pro debitore, quoniam non est propria causa, quia regressum habet actione mandati contra debitorem, ut ext. de fideiuss. c. ult. C. ma. l. si fideiusor. & C. de fideiuss. l. uero creditor. Sed debitor non testificatur pro creditore, tutor, curator, negotiorum gestores, procuratores, & conuocati non testificantur pro dominis ipsorum, fm una exceptione, quae facimus. C. de testib. l. mandati. Sed nec iudices, nec arbitri in causis quas recipiunt in mandatis, nec aduocati in causis quas recipiunt aduocandas, licet quidam dicant contrarium, & intelligat non esse executoris stitute. Nos distinguimus quod duram te officio praedictarum personarum testes esse non possunt, ne aut mole testificari uideant, post finitum officium possunt, ne dum ad utrumque festinat, neutrum bene peragat. C. de assel. l. si. & de rerum mistura turbet officio. C. de test. l. consulta. Reprobantur testes si sint singulares, ut ext. de cler. c. dudum. & c. cum dilecti. Nam annotatione unius testis non pronunciat, & si clare diuinitatis honore praefulgeat, ut C. de testi. l. iurifuradi. nisi modica sit summa, & inopia probationum sit, ut C. de re. cre. l. iurifuradi. §. i bona fidei. Sed fallit in causis civilibus, & canonicis, quod stetit dicto unius testis, in quibus hoc non praedit aliqui, quod non plequor nunc, ne fastidii generet, & quia hic tamen tractam? de testium reprobatione, non de ipsorum admisione, licet aliqua intendam? dicere ad remedium iudicium, & praedictorum. Reprobantur testes in causa communi, quae coortes, & socij non possunt testificari in causis sociorum, & quae testificantur in causa propria, quae prohibiti est, ut ff. dixim. & arg. ff. de i. iur. l. illud. Reprobantur testes, si sunt participes, & socij criminum. C. de testi. l. qm. ex. de testi. c. uenies. iij. q. iij. c. item in criminali. uer. item liberi. C. de accus. l. si. Reprobantur testes si sunt obscuro, & ignoti, in auth. de testib. §. sancimus, possunt tamen cum tormentis admitti. Sed an iudex possit compellere testem, ut dictum suum determinet, & declaret? Certe sic, ratione diuersitatis sermonum ante publicationem, & post, ut ex. de testib. cogen. c. preterea. xxxv. q. vj. de paratela. ff. de q. l. nepoti. Quod enim obscure dicit, pro non dicto habet, ut ff. de his quae pro non scri. l. ij. & ff. de inter. act. l. de etate. §. nihil. Et obscure dictum scriptum, pro non scripto habet, ut ff. de his quae pro non scri. l. ij. Item si necessariae interrogationes sint omittae, interrogant testes, ut ex. de testi. c. p tuas. & ibi Inn. Item si testes obscure deponant utrum interrogent ante aperturam, uel post, ut ex. de testi. c. cum clamor. Sed quid si testis sponte reuertens ad iudicem uelit mutare dictum suum in totum uel in partem, debet ne auri, si cum aliqua partium non fuerit locutus? Et de hoc quaeritur, an fuerit locutus cum parte, si non fuit locutus, admittet iterato dictum suum, & stabit ultimo dicto suo, ut ff. de har. inst. l. si ita scriptum sit. in prin. & l. Stichum, aut Pamphilum. ff. de manu. test. & ibi de hoc. Et dic ut in corpore auth. de testi. §. quae uero. in gl. mag. quae inc. imo uidet. col. vij. ex. de testi. c. per tuas. & no. i. d. c. cum clamor. Reprobantur testes si eam sui dictum dixerint, siue non reddiderint, quae dicit attestatio idiscreta, & nuda, ut C. de testi. l. sola. & C. de edic. diui. Adr. tol. l. si. & ff. de trans. l. cum hi. & ff. de pbat. l. cu de deb. & l. nuda ratio. ff. de don. quae nuda ratio facit aliquem debitorem. Et hoc est uerum, si de ea fuerint interrogati, aliter non tenent reddere rationem sui dicti, quae testis non debet esse yobosus, ut de prec. imp. offe. l. instrumentorum. Sed

Sed an teneatur iudex parti ad interesse, quia de causa non interrogatur: quid dicitur q. sic. ar. C. eo. l. si qm. in fin. & de off. praef. prator. l. si quos iudices. nos distinguimus q. si iudex ppter multas occupationes sui officij, & oppressiones subiectorum, siue subditoru non potuit testes examinare (quia pluribus intentus minor est ad singula sensus) parcitur sibi, aliis tenetur, quia cum diligentia teste examinare debuit, ut dixi l. famosa. C. de testi. l. nullum. & arg. ext. de testi. c. cum clamor. & ibi per Inno. xxvj. q. j. c. presbyteros. facit l. hac co-
20 sultissima. §. cum humana. C. de testi. Reprobantur t. si sint inimici eiusdem, contra quem producantur, si dicatur testis odiosus, q. a criminalis his fuit inter eos mota, & hac approbantur, ut non antea audiantur, quam de crimine iudicetur. Si uero ex lite pecuniaria procedat receptio testis, tempore disputationis referretur, ne talibus testibus fides adhibeatur. Multa leguntur C. de testi. l. qm. liberi. & in auth. super ipsa l.
21 signata. & ext. de testi. §. si uero a lite odiosus. t. Reprobantur testes, si falsa testimonia proferunt unum pro alio, quia falsitas est mutatio ueritatis. ut C. de testi. l. nullu. ubi dicit quorum uoces falsitate carere non prospexit, ut in auth. de fide
22 instr. in prin. & de hoc membro j. dicemus copiosius. t. Reprobantur, si promissione pecunia, uel donatione uerit, uel falsum uerit testimoniu, ut C. de testi. l. si quis testis. & xxvj. q. v. c. non sane, ultra factas expensas testes recuperare non debent, ut C. de testi. l. qm. liberi. iij. q. iij. c. a ueritate. ff. de testi. l. testiu. §. Sabino, nec iudices ordinarij uel delegati ultra recipiunt, nisi in fraudem, ut ext. de ui. & hon. cle. c. cum ab omni specie mali. Nam ut bene scribit, quicq. recipere non debet,
23 ut ff. de condi. ob turp. cau. l. ij. & l. mercales. cum sim. t. Reprobantur si non dicant ueritate, quia non minus falsitate committunt qui ueritate occultant, q. qui expriment falsitatem. Peccant mortaliter religiosi, uel quicumq. alij, si uocati ad testimoniu ueritate celauerint, ut xj. q. j. c. aliqua. & xij. q. j. c. praedicandum. & xxij. q. ij. c. praepcepti. & maxime peccat, qui metu alterius ueritate tacet. Vnde August. Quisquis timore alicuius ueritate celat, iram Dei super se puocat, quia non magis timet Deum, q. humanam naturam. Et post pauca, Reus est uerq. & qui ueritate occultat, & qui mendaciu pferit, quia ille prodesse non uult, qui nocere desiderat, ut xj. q.
24 iij. c. quisquis. Reprobant, t. si aptiora, & poptiora ueri testimonia non protulerint, ut ff. de testi. l. ob carne. Reprobantur, t. si unum & eundem sermonem praemeditatu pronuntiauerint, ut ff. de testi. l. testiu. Et ideo male faciunt tabelliones, qui non scribunt dictu testis extensum, & longu, ut ipse testis dixit, uolendo curare laboru. Sed si dicit notarius in suis scripturis, talis testis dicit eundem quod talis, & male facit, & multo deterius dicit, cum interrogado teste scribit, dixit uera esse, quae in articulo continentur, & sic non querit de his, quae non sunt in articulo inclusa, quia iudex debet sermonem, & uocem testis considerare, & constantiam, & trepidationem, ut ff. de q. l. denuntiare. §. ij. Itē reprobatur dictu testis, si est repetitum, ut v. q. v. §. sed aliud est. & iij. q. iij. in testi. Itē habet etate, ut de se loquatur, ut de consec. distinc. iij. c. cum Paulus, & caute sub iunxit lex, dirigendo sermonem ad sempiternum iudicem, tu magis scire potes, quanta sit fides testis, adhibeda, ut ff. de testi. l. testiu. & d. l. de minore. §. tormenta. not. in l. uir bonus. ff. de iud. sol. no. in l. cetero. §. j. ff. fam. excus. & in l. continuus. §. cum
26 ita. ff. de uerbo. obl. cum sim. Reprobantur t. testes, si unus dicit de una re, alius de alia, quia singulares sunt in omnibus suis dictis, ut ext. de elec. & c. cum dilectus, & ext. de prob. c.
27 licet. Reprobantur t. ratione personaru, quia unus dixit de una persona, alius de alia, ut ext. de ord. cog. c. tua. & arg. l.
28 ad probationem. C. de probat. t. reprobantur ratione copu-
29 rationis gradus parentela. xxxv. q. vj. de paritela. t. Reprobantur testes ratione diuersitatis locorum, ut quia si unus dicit fuisse factum maleficium, uel commissum, uel perpetratum in uno loco, alius dicit in alio, exemplo Danielis, qm interrogauit testes, & unus dixit sub pinu, alius dixit sub ficu. Nam de loco testis dicere debet, ut arg. ff. de cotrah. & committen. stip. l. optiniam. ut ff. de accus. l. liberum. ff. de inutili stipul. §. item uerborum. & de priuatis delic. in princ. & C. de accus. l.

in causis. & glo. ord. in c. qm. contra, de probat. Itē reprobatur t. testes si deposuerint, & iurauerint in ecclesia, ut ext. de
30 immunit. eccl. c. decet. l. b. vj. & ibi est gl. in arg. t. Reprobantur ratione temporis, si unus dicit de uno tempore, alius dicit de alio tempore, ut iij. q. ix. c. nihilominus. Sed an de tempore sit interrogandus testis? Azo dicit q. no. Sed si effecti spectus, tunc iudex debet interrogare & studere, ut testem capere possit in sermone quarēdo, si tempus erat nebulosum, uel clarum, qm hac acta fuerunt, qualiter erant in diu, uel caecati delinquētes, quid habebant in capite, & qui consules erant tunc, uel quis tunc erat Imperator. & quo anno, & quo mense, fm unam lecturā qua legitur. ff. ad Sylla. l. quo anno admisit. Sed nos credimus de tempore etiam querendum, & si dixerit, bene quidem, & si non dixerit, aut antiquu est negotium, uel pactum, & simile, & tunc non est curandū, quia omnium habere memoria, & in nullo penitus peccare, & C. de uer. iur. enuclean. l. tanta. §. non omnes per omnia, sed certi per certa, qm meliores & deteriores inueniuntur: ut C. de uer. iure enucl. l. j. & ff. de probat. l. si arbiter. & ideo testes ex tractu tēporis uariare solēt, ut ff. de Carbo. edict. l. iij. §. diuus. & ff. de dam. in fec. l. qui bona. §. ult. Si recēs est, & nonu, tunc uigilā testimoniu eius, si de tēpore interrogatus non dixerit, nisi esset talis homo qui filium suum, & familiā suam ignorat, quae est crassa, & supina ignorātia, ut C. de har. inst. l. ult. Has diuersitates superiores declaratas uno uerf. comprehendē, Res, persona, locus, gradus, his sunt consona tēpus. Sed hac dicuntur uera in facto non iterabili, ut homicidio eiusdē hominis. In facto reiterabili, ut est adulterium, diuersitatem temporis, uel loci, dicere non nocere. Nam & si testes in his uariant, ut non probent illud adulterium propter diuersitatem loci, uel temporis, & probant tñ adulterium cotra quē producūtur. Sed hoc reprobatur a Daniele, siue Danielis exemplo, & reprobatur decr. ext. c. ex tenore. & ibi no. talis enim diuersitas in tēpore non nocet, ut si unus dicit in die dominico, alius dicit in hora nona illius diei, quia dictum secundum comprehenditur sub dicto primi, sicut habetur de tribus arbitris, si unus dicit de duplo, alij de decē, oēs consentiunt in decē, ut ff. de arbi. l. diē proferre. §. si plures, qm plures uel utiq. tanti est, ut ff. de in iur. l. furti. Sed esto q. testis dicat de dicto in alia aula, uel quid alius de domo, alius dicit de camera, idem erit. Item in facto durabili non nocet diuersitas temporis, ut si unus dicat se uidisse episcopum, uel presbyterum in hora tertia canere missam, alius dicit in hora sexta, & missa enim tantu durare solet. Sed t. quid si un? interrogat de decima, & dicit decimā fuisse soluta: interrogatus quid uiderit solui, respondit fabas, alius dicit sicerā: nunquid probat decimā fuisse soluta? Respon. non, quia in rebus discordant. De diuersitate aut ipsoru plenē no. iij. q. iij. Item in criminali, in gl. qua incipit, & ita. Sed ut plenā t. & perfectā habeas tibi tradita a maiorib. nostris, in hoc opusculo praesentū tradimus, & inserimus breuiter. Et sic breuiter duxim? distinguendū. Si testes, quos ego induco, uaria & diuersa proponāt, erūt singulares in suis testimonijs singulariter, ut ext. de elec. c. cum dilect. & c. in Genesi. & c. bona. & de probat. c. licet. & de app. c. sollicitudinē. & ff. qm app. sit. l. j. & C. de fur. l. j. & C. de mu. patri. l. professio. lib. x. Sed si quidā de testibus, mels dicat pro me, quidā pro aduersario meo, iudex cōsiderabit numeru, & conditionē illoru qui dicūt p me, & aliorū qui dicūt pro aduersario, & qui dicūt uerisimiliora, & negotio aptiora, ut iij. q. iij. itē in criminali, in uerf. sapē. Si uero induco testes meos pro me, & tu tuos pro te, & testes tui dixerūt cotraria his quae dixerūt testes mei, tūc cōsiderabit numeru & conditionē meoru, & tuoru, & qualitatē ditorū, & sic praesert meos tuos, & tuos mels, & si omnia paria inueniuntur, qd difficile est, tunc interpretabitur iudex ex officio suo, si interpretari potest, tunc potest absoluerē reum, ut ext. de proba. c. ex literis. & ff. de re iud. l. inter pares. & ff. de reg. iuris. l. liberus. xij. qua. ij. c. cum redemptor. ff. de offic. testis. l. si quis iudicantium. xxx. q. j. c. si quis accepterit, unde uerfus, Testamentum, coniugium q. si sunt aequales, qui producantur utrinque. t. Reprobantur testes, & tanquam falsarij puniuntur,

puniantur, qui dixerūt unum pro alio in dicendo, & uariē, & quicquid in uno sito dicto dixerūt de testimonio, in alio negauerunt, uel pluribus reuelauerunt dicta sua, ut ff. de testi. l. qui falsa, uel uaria. C. de testi. l. nullum. De hac ueritate diximus in precedenti q. Reprobantur testes, si sunt t. usurarij, & in peccato mortali cōstituti, & usurarij sint infames canonica infamia, & non iuris ciuilib. Vnde in terris ecclesiae suppositis in temporalibus, & spiritualibus, obtinet q. hic dicimus. In alijs autem prouincijs dici aliud uideretur, & iura sunt ad hoc paratissima, ij. q. vij. c. testis. iij. q. v. c. infames. & in auth. de eccl. tit. col. vij. & ext. de appel. c. si duobus. Sed tu oppones mihi q. nullus poterit testificari, cum pauci homines aut nulli inueniantur sine mortali peccato, & sic probationu facultas angustabitur, quod esse non debet, ut C. har. l. qm. Sed responderi potest q. si isti tales sumant poenitentiam ante q. testificentur, q. omnia peccata in confessione lauauerunt, quia quilibet tenetur in anno semel saltem sumere poenitentiam, ut ext. de poen. & remis. c. omnis utriusq. sexus, & corpus Christi, alioquin denegantur sibi ecclesiastica sacramenta, & sepultura, ut dicit dictu c. quod sing. not. & no. in l. iij. q. iij. & l. Iulianus. ff. de testi. in gl. Reprobantur testes t. suspicio-
35 ne qualibet, quia iudex recusatur, quia tanta fides non adhibetur. imò dicunt quidā, nec aliqua fides, ut qui sunt suspensum in iudicando, sint suspensum in testificando, cum par sit suspicio, quia istud est generale q. omnes testes & iudices debent esse sine suspicione, ut ij. q. vij. c. testes. Causa ppter quas iudex ut suspensus recusatur, sunt istae, ut si iudex sit suffraganeus litigatoris, alteri parti merito est suspensus, ut ext. ut lite non conte. c. accedens. el. ij. Item si a iudice appellatū sit in alijs, merito est suspensus, ut ext. de appel. c. ad hęc, ut propositū. Item si iudex habet familiaritatem cum litigatore, iij. q. v. c. litigatores, & ext. de app. c. in sinuante. Qui aut sunt familiares, dixi. Item si est affinis, ut iij. q. vij. c. abfens. Itē de iniurijs. l. lex Cornelia. Item si litigatores fuerūt homines iudicis, ut ff. de offi. praef. l. senatus. Item si cōsanguinitate aliqua iungatur iudex litigatori, ut ex. de appel. c. postremo. Item si est excommunicatus, ut ext. de offi. dele. cum. R. canonicus. Itē si iudex habet similem causam, ut ext. de iud. c. causam qua.
37 arg. ff. de excus. tut. l. ppter litē. Reprobant t. si recipiant iterato super eisdē articulis, quod fieri non potest, ut ff. de testi. l.
38 produci. & ext. de testi. c. cum uenies. Reprobantur t. testes si sunt cōiuncti in alia causa, saltem testimoniu protulisse, & de-
39 possuisse. Praesumitur em q. nūc falsa deponūt, ut ff. de accu. l. si cui. §. elsdē. not. in l. infames. §. a barbaris. ff. de renun. Re-
40 probantur si t. contra te testificati sunt, & nō pro te uis pducere, quod nō potest, quia subornati praesumunt fm unā
41 expositionē, ut l. produci. ff. de testi. t. Reprobantur testes statim postq. didicisti iustificata, ante labentem dilationē post primā, secundā, & tertiā dilationē, & postq. terminus datus ad probandū est elapsus, nisi docueris te fuisse impeditum, quom minus producere potueris, & si concluderis in causa, & testiu productioni renunciaueris, ut ff. eo. l. ult. & C. de testi. l. apud antiquos. & in auth. si quis in aliquo. ibi posita. Re-
42 probantur t. testes si secretē & sigillatim nō deposuerint secretum iudicis intrando, ut C. de testi. l. nullu. Fallit ut quidam dicere uoluerūt, qm testes recipiunt ad perpetuam rei memoriā, quia tūc publicē testificari possunt, & partib. presentibus, ut ext. de testi. c. significauit. & notare solēt doct. in illa q. qua incipit, quauitur, quae sit differentia, & c. & no. do. Hugo in Sum ut lite nō cōtest. §. sunt & alij casus. Reprobantur
43 t. si a iudice nō recipiant, uel ab alio eius mādato, cum ipse impediat, exceptioni interesse nō potest: ut C. de episc. & cler. auth. si iudex. & ext. de of. deleg. c. super quaestione. Re-
44 probantur t. testes si recipiant lite nō contest. quia regula re est, quia nec ad diffinitiuam sententiā, nec ad receptionē testiu procedi potest lite non cōtestata, ut in auth. de testi. §. pen. & ext. ut lite nō cōtestata per totū, nisi in incidentibus, & emergentibus, & qm cōtingit iudicē facere inquisitionē, ut cum testes ad persequē rei memoriā publicant, ut in famoso testelicit omnia per text. plenius explicant, ut C. de iudi. l. properandum. C. quod & qm iudi. auth. qui semel. & no. de

hac materia. C. qui ad ecclesiā confug. auth. praesente. Repro-
44 bantur testes t. si deficiūt in numero, qm fuit certus numerus designatus, & introductus, ut in testamētis, ubi sunt necessarii septē testes. C. de testi. l. hac cōsultissima. in codicillis quinque, ut C. de codicillis. l. ult. Et in debito, quod celebratum est in scriptis, & debitor uult partē illius debiti, uel totū soluere creditori, ubi sunt quinque testes necessarii, facta differentia, causa mortis: ubi sunt quinque testes necessarii, ut ff. de dona. caus. mor. l. ult. aliās ubi numerus testiu nō adijcitur, duo sufficiūt, ut ff. de testi. l. ubi. Reprobantur t. testes, si nō sunt rogati ut in cōfectione testamētis, & in creditoris confessione dicēris sibi solutā pecuniā, ut in auth. nisi rogati. C. de testi. & in diuortio, ut instrit. de milita. testa. §. planē. ac testamēt
46 ti apertione: ut C. quemad. test. aper. l. j. Reprobantur t. testes uoluntate illius contra quē producunt corā arbitro. C.
47 de testi. l. ult. Reprobantur t. testes in omnib. casib. in quibus oportet probari per scripturā, & nō per testes, qui casus multi sunt, in quib. nō ualeat probatio facta per testes: sed necessaria est scriptura. In primis in emancipatione, ut C. de fid. instru. l. in emancipatione. C. de emanci. lib. l. ult. Item cum sa-
48 lariū dat aduocato, p patrocinio suo, ut C. de suffi. l. unica. Itē in cōtractu celebrato ab ecclesia, ut in auth. hoc uis portetum. C. de fac. san. ecclie. Itē in testamētis in scriptis habitis, & codicillis: ut C. de testa. l. hac cōsultissima. Itē in sententijs diffinitiuis, & interlocutorijs, quae in scriptis sunt proferenda. ut C. de sen. ex breui. re. l. ij. & iij. Itē in cōtractu emphyteutico, ut C. de iur. emph. l. ij. Itē cum uadit clericus extra pu-
49 niam, qui literas testimoniales ferre debet, aliās fides nō habet q. sit clericus, ut C. de episc. & cler. l. si qua per epimonia. Itē cum dicit aliquis se habere mandatu super iurisdictione aliqua, uel negotio a domino Papa, uel Imperatore, sa cras literas debet habere, aliās nō credit ei: ut C. de mand. princ. l. j. & ext. de offi. deleg. cum iure peritus. Itē in donationib. in fin-
50 nuandis, quae excedūt librā auri, & in omnib. causis, in quibus est necessaria autoritas iudicis praesentis, ut in emancipatione tutorū, & curatorū, donationibus, & inuētaris facendis, & in singulis actis scribēdis. Itē in alienatione rerū mōnorū, ut ext. de probat. c. qm cotra falsam. C. arbitriū tut. l. ff. C. de admin. tut. l. lex que tutores. & Instr. de adop. §. ij. & iij. C. de donat. l. si quis argētum. §. sancimus. Itē in protestationibus fiendis ne tempus curras alicui, & ad interruppendas praescriptiones, ut C. de episc. audien. l. si praesul. & l. ult. & C. de annali excep. l. ut perfectus. Et in quodā alio casu, qui legitur C. si minor sa maio. dixi. l. si quis alterius. Potest tñ in omnib. supra dictis, & in alijs etiā qm specialiter hoc actū est, ut nō ualeat aliter cōtrahere, nisi scriptura interuenierit, ut C. de testi. l. testiu. C. de fide instrum. l. cōtractus, cum minor numero illoru, quos scriptura exigit, ut diximus s. & no. in l. emancipatione. C. de fideius. & C. de bon. poss. l. honorū. & ext. de sente. & re iud. in c. si dicat, & omnia no. ibi. Reprobantur
48 t. ex quo pbatio nō releuat producentē, quia articuli nō faciūt ad causam, ut C. de pba. l. ad pbationē. Reprobantur
49 t. testes, si pducant testes extrā, uel super quibus nō est actū, ut arg. ff. de pet. har. l. si quis libertatē. ff. de iurciurād. l. si duo patroni, quia de qua re cognouit iudex, de ea pnunciare debet, ut ff. de iudicij. l. de qua re. & l. solutionē. & l. nō potest. ff. fam. excus. l. ne fundus. ff. communi diuidundo. Sed
50 quaritur, t. an testis debeat interrogari de facinorosis, suis si furtu, uel dolum, uel rapinā commiserit, uel si sit excommunicatus, & de alijs causis quae tanquam infames de iure reprobant, cum multa sint, ut dixerunt quidam. Et dixerunt quidam quod non, quia nō sunt ad hoc producti. Nam super alijs non debent testificari, nisi super his super quibus sunt producti, & si super alijs deponant, non tenent eorum testimonia, per iura superior allegata. Alij dicunt quod nō debent interrogari, sed si interrogentur, & consistant aliqui, non tenent, uel ualeat q. prauidet eis dē, ut illud, per patientiam multa toleramus, & illud, multa fieri non debent, facta tamē tenent, & multa a principio non tenent, quae tractu temporis cōualescunt. Alij distinguūt inter testes malitiosos, & male famā. In famia facti notati interrogentur, alij non: nos credimus

credimus in terquadragenos, quia iudicē oportet cuncta rimari, ut xxx. q. v. c. iudicantē. C. de iud. l. iudices. & in auth. ibi signata. Nam interrogandi sunt testes de omnib. circumstantijs, an sint honesti, & de alijs, ut iij. q. ij. & xxij. q. vij. c. cecidit. & de poeniten. dist. c. j. §. aut facta. & ext. de testib. c. cum causam. Reprobatur effrenata multitudo testium per ipsum iudicem, refrenata saltem usq; ad quadragenarium numerum terminata, ut ext. de testib. c. cum causam. & ext. de probat. c. licet. & ext. de cle. exc. mini. c. latores. Et hunc intelligis numerum minucendo, uel superfluum cum dicto numero fm magnitudinē causae, & paruitatem, & qualitatem personarum, ut xxvj. q. ix. pauca uel multa dicunt. xlv. dist. c. discipulina, non enim quadragenarij possunt conueniri ex illa generali clausula rescripti, ext. de rescrip. c. sedes, sed hoc est magis, ne cōueniantur ex clausula generali, quidam alij q; determinantur. C. Innocentius, quod incipit, multis iuris articulis, per quod capitulum quatuor testes debent interuenire per unum quemq; articulum. Reprobantur testes si eorū

52 dīctā non sunt redacta in publica monumēta, seu forma, ut ext. de testib. c. licet. & C. de fide instrum. l. iudices, & auth.

53 ibi signata. Reprobantur testes ↑ ut non cōpellatur quis testes uel instrumenta cōtra se, uel sibi nocitura producere, ut C. de testib. l. nimitis. C. de eden. l. j. & l. qui accusare, nisi in casu qui est notatus, cum praes. cōuenitur finito officio. Compellitur enim exhibere iudices & alios domesticos, & familiares suos, quos habuit in officio, ut inueniantur, uel forte, ut cōferant testimoniu de his quae cōmissa sunt in officio, ut C. de ass. l. j. not. in l. cōsensu. C. de repud. Reprobant testes,

54 ↑ qui uelut inuiti non cōpelluntur cōtra uoluntatē ipsorū ferre testimoniu, sicut sunt senes, ualitudinarij, miles, & quicumq; magistratus, qui Reipublice causa absunt, uel a quibus non licet uenire ad publicū, uel qui in exercitiū annonā conducunt, ut ff. de testib. l. inuiti. Senes intelliguntur qui compleuere lxx. annos, sicut in excusatione tutelae, & publicorū munerū obseruatur, ut ff. de iur. immu. l. iij. & C. qui atate. l. iij. Quidā malē gloriauerunt, dicit hoc forte in ualitudinarijs, & in iuramento necessario, & iudiciali, ut ff. de iureiuran. l. ad

55 personas egregias, cum sim. ↑ Reprobantur proxenetae ferre testimoniu, nisi utraq; parte praesente, & cōsentiente perhibeat testimoniu, possunt tñ admitti si uolūt, ut in auth. de testib. §. qm̄ nō possumus, cōtra in decre. noua. de testibus. c. mediatores, quae loquit in simonia, & ibi not. Reprobantur

56 hermaphroditi, uel nō cōpellunt, sed qualitas sexus cōsideratur, ut ff. de testib. l. repetundarū. & l. ex eo. Hermaphroditus dicitur qui utrunq; sexū habere probat, ut ff. de statu hominū. l. quare. Proxenetae est, qui interest hominib. laudandus, & tanq; mediator interuenit cōtractus, & ipsos ad concordia reducit, ut ff. de proce. l. ij. & ult. Reprobantur testes ferre testimoniu ratione admīniculi sanguinis, & parentelae. Vnde liberi & parentes descendētes, & ascendētes usq; in infinitū, testimoniu inter se ferre nō possūt, ut C. de testib. l. parētes. Fallit in casibus, quod patet filiosa. testamentū faciente ante manumissionē, q; pater potest esse testis, ut ff. de testib. l. qui testamēto. Professio uerō matris est recipienda cum querit de atate filiorū, non ut testis sit, sed ut ex eiusdē responsione iudex melius inuestiget ueritatē, & ita intelligit l. rem. ff. de proba. & ad hoc. iij. q. iij. Item in criminali. x. q. v. item testis. ff. de testib. l. testis. Itē fallit casualiter, ut cum queritur de atate & natūitate filiorū, ut ext. qui filij sint legitimi. c. referente. & c. per tuas. Item cum agitur de impedimēto matrimonij ratione cōsanguinitatis, & affinitatis, ut ext. de testi. c. quoties. & ext. de sen. & re iud. c. tenor. ex. qui matr. accu. pos. c. ult. xxx. q. vij. c. j. & ij. & c. caterūm. Si igit anteq; matrimoniu sit cōtractū, uel nō distrahū, tunc admitti uideatur, sicut matres testificantur. c. super eo. extr. de testi. In quo casu dicitur in ipso tex. cōsultationi tua taliter respondemus, quia mater sit in cremenū uidetur diligere, & honorera ubi est uir potentior, & superior diuitijs potentia & honore, ac nobilitate inspectus esse uidetur. Vnde uerus, si

58 qua uult aptē nubere, nubere pari. In criminali nō ↑ cogitur

ferre testimoniu frater cōtra fratrem, sed nec cogitur quis ferre testimoniu cōtra socerū, generū, uiricū, priuignū, sobrinū, sobrinā, & qui priore gradu sunt, uel cōtra parentes patrni sui. Item nec libertus uiri cōpellitur cōtra uxore, nec libertus uxoris cōtra uirū. Item nec patronus cogit libertū liberti, & uolentes nō recipiūt cōtra patronos. Item est notabile q; libertus patroni mei cōtra me, & libertū suū nō possunt cōpelli ferre testimoniu, nec pro eis cōpelli possunt, ut ff. de testa. l. iij. & l. si aduersus. Et sicut cōtra praedictos nō cogitur ferre testimoniu, ita nec pro eis, quia testis iurat pro utraq; parte ueritatē se dicurū, sed ego cogor dicere cōtra eum, & ego pro eo. Si aut uelim ultrō testificari, testificabor pro eis, & contra eos, licet Placētus nil se legisse dicat de his. Nec hic omitamus in hoc membro, quod supra dixi, quia nullus existens in peccato mortali ualeat ferre testimoniu, licet aliqui doc. cōtra dicāt, & male ea suspicio quae reddit iudicem & iudicantē suspētū, eadē simul reddit testimoniu suspētū, & eadē ratione, & quia iudices, & testes debēt carere omni suspitione, & si hoc est in iudice, multo fortius i teste, a cuius sententiā, & dictō nō possumus appellare. Reprobantur

59 ↑ si nō dicūt se uidisse, & intēuisse, & in eorū praesentia esse actū & cōtractū maleficiū, ut C. de testi. l. testiu. no. ff. de testa. mil. l. diuus. in fi. & qui affirmaret se audiuisse dicentem aliquid, & ubi per doct. no. q; testis debet probare, & testificari per sensum, & tactū, qui cōueniat dicto suo, cui subijciūt, ut d. l. iij. de testi. no. in l. ij. §. item Labeo. ff. de acq. plu. arc. no. per Inn. in c. cum causam. ex. de testi. Nam testes debēt iurare ueritatē, quā nō ueritū, ut iij. q. ix. c. cerū. nec miscere falsum, ut iij. q. ij. c. nullā, nec de suo aliquid adijciāt, nec quod bonū uidetur, addant, ut iij. q. ix. c. pura. Itē q; dicāt pro utraq; parte, ut xiiij. q. nō sanē. Vnde regularē est q; dicitū testis nō ualeat, si dicat se ita credere, facit tñ aliquale praesumptionē rale testimoniu, ut dicit de priuata scriptura, sicut cum adiuncto ptulero, sicut dicimus de delinquēte tormentato accusante socios suos, & cōplices in facinore cōmissio. Item in casu ualeat testimoniu de auditu, & credulitate, ut de aqua plu. arc. de factū operis memoria. ff. de proba. l. si. Itē cum agit de impedimētis matrimonij cōsanguinitatis, & affinitatis, tūc testis praestet sacramentū cōtinens duo, scilicet, auditū, & credulitatē. Debet enim dicere ita audiuisse a maioribus, & creditur ext. de testi. c. quoties. xxx. q. v. de parētela. Hodie oportet q; ipsi qui testificantur, uiderint aliquos in gradibus cōsanguinitatis cōstitutos, ext. de testib. licet ex quadā. in fi. uerunt tamē forma iuramēti est q; iuret plenē dicere ueritatē, ex. de simo. licet Heli. Vel cum agit de statu ecclesiae, uel monasterij, quia aliquis ordinarius superior, uel delegatus ad hoc missus, q; aliquā ecclesiam, uel monasteriū reformet in capite, & mēbris, tūc duplex est forma iuramēti testis. Nā iurat dicere ueritatē de his quae scit, uel credit in ecclesia, uel in monasterio reformādo, ut in d. c. cum dilecti. de accu. Itē cū aliquis dicat testē infamatū de crimine, cum de crimine cōtra eum nō p̄betur, infamatus iuret se inimū ē a crimine esse, quo infamat, & purgatores iurabūt se credere illum uerū iurasse, ext. de purg. ca. c. fi. & c. quoties. Aliter enim nō possent iurare se subbeat anceps perurū, quod permittendū nō est.

60 C. de in lit. iuran. l. uideamus. ff. rerū amo. l. Marcellus. ↑ Vltimō queritur an testes dati ualeāt reprobari, & qm̄. Et certē ante aperturam possumus reprobare exceptiones in personas eorū opponēdo, & post aperturā obijcimus cōtra personas, ut d. l. si quis. & l. testiu. & l. si. Secundū ius canonicum nō licet post publicationē testiu obijcere in personas, nisi iuramentū opponēs firmauerit, q; hoc ex malitia nō p̄cedat, nisi ante publicationē fuerit p̄testatus id, uel potuerit ostendere q; post publicationē didicerit quod modō obijcit in personas testiu. Sed quid si pro ipso dixerit de facili se nō credere, ext. de testib. c. praesentiu. & ibi no. Bar.

ADDITIO.

Facilitati. Hic incip. addit. d. lac. Egidij de Viterbio prioris Anin. qui legit Romae, & rogatu do. Guisfredi Mediolanen. maioris iudicis ecclesiae Viterbien. edidit huc trac. per uiam addit. & commētationis, qui singula uerba incipiendo a reprobatione infamiam, & c. adde q; in quodam lib. antiq. inueni.

inueni hunc eundem tract. attributum fuisse d. Ang. de Amelia, qui fuit tempore Bart. aliqui tamen attribuunt huiusmodi trac. d. Ang. de Vbalde, sed ut paucis uerū absolua. est do. lac. Egidij, publicatus in ciuitate Viterbien. ut ex plurimis subscriptionibus uoluminum antiquorum inueni. Thom. Di. Capi. per tuas. Hic finitur tract. do. lac. Egidij, & incipiunt additio. Ange. de Perusio ad praesentum Bart. Thom. Dipl.

61 TESTES ↑ Verò ab aduersario inductos possumus reprobare, ut dictum est testes uerò meos, uel datos a me nō possum reprobare, si uelim in eorum personas opponere, quia quod a me approbatū est, amplius nō possum reprobare. ff. de neg. gest. l. Pomponius. C. de reb. circ. l. generaliter. Sed dicitur eorū opponere possum, quia a principio praemeditari non potui quid testes dicituri essent. Secus in diuersis scripturis a me approbatis, quia a principio uiderere potui, & ipsis nō utendo, puiderere. Et hanc materiā uide copiose C. de fid. instr. l. scriptura. ex. de fid. instr. c. scriptura. & ex. de testi. c. testimoniu. Et eo modo accipere mihi licebit cōtra tuos, & alios in ducere ad reprobandū personas tuorum, & mihi a iure concedit personas testiu defendere, ext. de simo. c. licet Heli. & c. per tuas. & etiā confirmare. l. ij. q. iij. de iud. Viterius ↑ nō licet reprobare testes meos, quos ultrā p̄duxit. Nam si hoc tibi liceret, iam quatos p̄duceres cōtra tertios, cōputatis per dos in principali p̄duxit, & sic liceret p̄ducere quatos, & sic nō esset finis, & in infinitū possent p̄duci. ex. de testi. c. licet dilectus. In finitū em̄ est uitanda. C. de fac. san. ecc. l. ut inter diuinū. C. de iud. l. p̄perandū. & ex. de do. & cont. c. finē litib. ff. de re iud. l. a diuo Pio. §. sed si emptor, ff. de arbi. l. nō distinguem? §. quare. Et idem dici potest, si ego & tu p̄duximus testes in principali causa. Nam tibi licebit obijcere in personas eorū, id est meorū, & in personas tuorū, & sic tui testes p̄ducuntur cōtra meos, & mei contra tuos. Et sic cui libet nostrū licebit tertios producere testes ad defensionē illorū, quos in principali causa p̄duxit, & ad reprobationē illorū, qui p̄ducti sunt ad reprobandū. Sed

64 queritur ↑ quae poena imponat testib. reprobatib. Vide q; nulla. C. de reb. cred. l. ij. nam periurus habet Deum ultorem, ut ibi dicitur. Sed distingue, quia poena perurij, remotio iuris est. xxij. q. j. c. praedictū. Haec enim imponit pro quolibet peccato mortali, hoc est, in iudicio animae, si iudicio corporis, est poena de positionis. xxj. q. iij. p̄ sacramento. In foro iudiciali est amotio a beneficijs, ext. de iureiuran. c. tuā. & c. querelā. Sed hoc est fm iura canonica, sed fm iura ciuilia Deū facis habet ultorē, nisi iuramentū in cōtractibus opponat. ff. de cri. stellio. l. si. C. de transact. l. si quis maior. & C. de pigno. l. quoties. lib. xij. Tu dicas testē reprobatū puniri motu iudicis. C. de testib. l. testium. & l. nullū. nec eis si des amplius debet adhiberi, quia qui semel est malus, semper praesumit malus, & C. Iudicamus em̄ de praeterito & praesentia ad futurū, ut §. diximus. Quidā dicit testem falsum posse cōueniri ciuilitate adione in factū, ut emendet damnū quod quis pro testimonio falso passus est, cum his duob. modis agit. ff. de fal. l. diuus. & l. falsi. & l. si. nō est dubiū testē falsum lege Cornelia de fal. teneri, cuius poena in libero homine est deportatio, & bonorum publicatio, in seruo, ultimū supplicium. ff. ad l. Corn. de fal. l. ij. resp. ubi dicit §. ultimus, q; poena legis corrigat, qui falsas testificatiōes facit, & testimonia falsa adinuicē dicentia. hodie aut aliter uidet per iura, auth.

65 ut nulli iudici. §. si. ↑ Sed quid si iudex uel tabellio, uel alia persona similis, patiat uiderē dicta testiu p̄ductorū anteq; aperiant, & publicent aduocatis, uel partibus, sicut multi faciunt malē. Certē tenent crimine falsi. ff. ad l. Cor. de fal. l. j. in prin. Sed ↑ quid si testis, iudex uel notarius reuelauerit dicta secreta partib; uel aduocatis partiu. Certē crimine falsi tenent, & hoc in quolibet reuelate secreta cōsiliū, uel dignitatē, uel ciuitatis secreta, potestatis, praesidis, uel alicui; praesidis alicui senatui. Et idē in iudice, qui reuelat sententiā, quā sit laturus anteq; p̄nunciet. ff. de fal. l. j. resp. ubi dicitur q; causa p̄nunciandi, uel nō dicēdi, pecuniā acceptet, arg. l. j. §. is q; deponit. ff. de poen. l. si quis aliquid. §. iusticia. C. de his q; 7 sibi adscri. l. p. ff. de off. praef. l. obseruandū. ↑ Sed qd si testis

dixit aliquid qd; p̄sit alteri parti cōtra quā p̄ducitur. Dicit quidā ualere, cum testis iuret pro utraq; parte dicere ueritatem. Alij cōtra, cum tantum super articulo p̄ducentis sit inductus: ergo tantum super his testificari debet. ff. de pct. her. l. si quis libertatē. Et de hac materia in alio casu tangemus. Nos distinguim; quia si apparet in actis super quib. aduersarius producit testē q; cōtra ipsum testificari uoluerit, & aliquid in his testis dixerit, ualeat & prodest eis, aliter non, quia oīa in actis debet opponere, quia nō credit iudici, nisi quatenus cōstet per legitima documēta. C. de probat. l. si. & de fid. 68 de instr. l. cōparationes. ↑ Sed querit an iudex ordinarius uel delegatus possit uocare homines suae iurisdictionis ad testificandū super negotio quod uerit corā eo. & lex uidet dicere q; sic. C. de testib. l. nullum. & no. gl. ord. in l. edita. in prin. C. de edic. diui Adria. tol. no. ff. quemad. testam. aper. l. si q; ex signatorib. no. in l. j. in fi. ff. de requi. re. & ibi latē per Bart. & not. in l. cum unus. §. is qui. de bo. auct. iudi. pos. cum sim. Ang. Sed querit an oēs testes qui sunt de iurisdictione, ad testificandū testimoniu ueritatis possint cōpelli. Et uideatur q; sint cōpellendi, in ciuitatib. maximē. C. de testi. l. si qm̄. ff. de tab. exh. l. utrum. §. exhibere. & in auth. de test. col. vij. §. qm̄, & in multis decr. de test. cog. xiiij. q. ij. c. quanq;. & in criminalib. uidet testes esse cogendos, ex. de testib. c. cum causam. & de test. cog. c. praeterea. & c. super his. & c. ceterū. & c. fi. & ex. de simo. c. licet Heli. Item cum certae persona sunt, quibus nocet si denunciatur, ut testimoniu feratur ueritatis. ff. de testib. l. iij. §. Iulianus. & l. inuiti, sequit q; in alijs personis aliter est seruandū. ff. ad municip. l. j. Sed haec uera sunt q; in criminalibus cōpelluntur testes ad testificandū, cum de crimine ciuilitate agitur. Et ita seruatur ubi poena pecuniaria pro criminalibus imponitur, ut corporalis deportatio, siue alia. Si uerò istae poenae imponuntur corporales, siue alia, non uidentur cōpelli testes. Alij dicunt compelli istos testes, qui se subtraxerūt gratia, uel timore, odio, uel amore. Alij dicunt cōpelli in criminalibus, si aliter ueritas liquere non potest q; per testes, quos quis cōpellere potest. Et ita uidetur decreta lis uelle, xiiij. q. ij. c. quanquam. ext. de testi. cog. c. j. & c. cōtra. & c. peruenit. Prima uerior, licet hodie cōsuetudo Romanae curiae tenet q; nullus testis cogatur ubi de crimine agitur, qualitercunq; agatur de crimine, & ita obseruatur in literis non opponendo clausulam consuetam. Si autem testes qui fuerunt nominati, gratia, odio, uel timore subtraxerunt per censuram ecclesiasticam, ueritatis testimonium perhibere

69 cogantur. ↑ Sed quaro, esto quia testes compelluntur ad perhibendum testimonium ueritatis, qualiter compelluntur. Respon. multa indiciā, ut ff. si quis ius di. non obtemp. l. j. uel capitis pignori. & ad exemplum tutoris, uel curatoris, satisdare nolentium, quorū pub. est officiu, sicut testium. In sti. de satisf. ut. §. j. & de excus. ut. §. i. uel ad exemplum parentum nolentium alere filios. ff. de lib. agn. l. si quis a liberis. Item potest exbanniri fm consuetudinē ciuitatis quae tenenda & obseruanda est ubilibet, ut ff. de off. proconsu. l. si in aliquid. Item per iudicem ecclesiasticum potest excommunicari, ad quam poenam deueniendū est, cum alia deficiūt remedia. ex. ut lit. non conest. c. tua. licet praesentū nostri temporis pro leuibus, ut minimis causis, ipsos exercēt tanquā Gazaros, & pueros minimē instructos, & ipsos proficiunt tanquam lapides, & in ipsos sententiā excommunicatiōis ferunt, nō recolētes eius quod legitur. ff. de lib. & posth. l. cum quidam. & ff. de poen. l. interpretatione. xj. q. iij. c. nonne. & c. Deus omnipotēs. ext. de appel. l. reprehensibilis. xj. q. iij. in digne. & ext. de senten. excom. sacro. & notissimē Innoc. in d. ij. cum medicinalis sit excommunicatio, & non mortalis, exigit, & requirit, q; sententia excommunicatiōis pensata correctione feratur, & in scriptis certa de causa. ↑ Sed quare dicit de testibus q; in criminali sint coram iudice praesentandi ad testificandū testes in ciuili, si sunt in alia prouincia, sunt literae describendae ad alium rectorē prouinciae, uel loci, ubi testes degūt, & partes mittere, uel eius procuratores, ut ibi sibi recipiatur testes. C. de fid. instr. l. iudices. in auth. ibi signata, & in auth. de testib. §. si uerò sancimus. Sed si iudex,

præses, uel rector non uult parere talibus literis, & recipere testes iuxta formam articuloꝝ, & interrogatorioꝝ, & interclusorum, poterit ne iudex qui mandauit dictos testes recipi, iudicē, uel rectorē prouincie, cum nō obediāt, corrigere. Et uidetur q̄ non, quia par in parē non habet imperiū. Sed cum iurisdicō cōmissa, & alia destinanda cum literis s̄. dicitur nulla essent line aliqua correptione, quod lex nō uult, ut ff. de off. eius c. man. est iurisd. l. mandata. in fi. & ff. de iur. om. iu. l. magistratib. in fi. † Sed nunquid tēpus currat probare uolēt q̄ testes sint cōrumaces uocati legitime, qui nolunt testificari? Certē non, cum per ipsum non stetit, ar. ff. quib. ex cau. ma. l. sed & l. p̄ pratorē. §. ait prator. & ff. de leg. iij. l. pater filiū. aliās nō restituit. Si uerō stetit per iudicē, tūc contumaci non debet iurisdicō denegari, ut ca. l. §. sed si cū decreto. not. in l. cum ea. C. qui accu. nō pos. no. per Bart. in l. si quis iurisdicō. §. sed si honorū. ff. de har. inf. cum sim. & in 71 om. iu. l. magister. ff. de opt. l. Ang. Sed † quid si isti testes moriantur in medio tēpore, & si uolēs ipsos pducere nō potest probare de iure suo, & ita cum nō deficiat ius, sed iuris pbatio. ff. de testa. tut. l. duo sunt Titij. perdit emolumentū quod ex actione pposita cōsequi poterat, & ualebat an heredes istorū testium teneant damnum emendare quod sustinuerāt, quia testificari noluerāt? Dicitur quidā q̄ nō, ex regula generalis, quia q̄ morte naturali extinguunt, heredes nō tenentur, nisi lis esset cōstitutata cum defuncto, uel i eo qd̄ ad heredes peruenit. C. ne ex deli. defun. l. j. Dic tū cōtrā, quia qui occidit damnum dat, damnum dedisse uidet. ff. ad l. Aquil. l. qui occidit. §. in hac quoq̄. n̄ peccat mortaliter, quia subtrahit testimonium alicuius, qui nō potest probare nisi per testes, ideo cōpellendū sunt ad satisfaciōē sicut in alijs mortalib. cōtingit. vij. q. j. c. illi qui. xxij. q. j. p̄dicandū. xxx. q. j. p̄ccatum. † Sed adhuc querit, esto q̄ testes sunt recepti super aliqua causa, & questione, p̄cessus nō tenet ipso iure ordine non seruato, nunquid attestaciones, & acta ualeat? Dicunt quidā q̄ sic. C. de iud. l. properandū. C. de testi. l. publicati. C. de testi. in l. gesta. Sed nos cōtrā sentimus, quia q̄ principale non tenet, nec eius accessorium, & quicquid sequit ex eo, uel ob id. C. de legi. nō dubiū. C. de senten. & interl. om. iudi. 74 l. prolata. Sed adhuc † quia articuli dantur ad probandū intentionē partis aduersa, & altera pars facit interrogatorium contra datos articulos, & certē utriq̄ copia danda est, ut ff. de edend. l. j. §. edenda sunt omnia. Sed an articuli & interrogatoria in actis poni debeāt. Certē sic, ut nil de contin. genibus omittat, & quia omnia sunt in publicā formā redigenda, ext. de probat. c. q̄n cōtra falsam. sed quia adhuc ita dicit in rubricella tabellionis. Isti sunt testes recepti à tali cōtra talē, nec apparet testes receptos in presentia partiū, nunquid aduersa parte presente poterit reprobari: quia nō apparet de presentia, nisi demonstrat. C. de cōtrahen. & cōmit. 75 stip. l. optima. † Sed quare pone q̄ dicant testes recepti super positionibus, & actis factis, sicut faciunt tabelliones uolentes uitare laborē scribendi, an sufficit, ut certum sit super quibus articulis sint recepti. Dicunt quidā q̄ sic uideat unde cum q̄, & quōd cum q̄ in iudicio ius suū deduxisse. C. de anna. except. l. si. Nos dicimus cōtrā, quia generalitas parit obscurationē. ff. de iur. f. l. ita fidei. quae generaliter dicuntur, nisi specialia an notent esse neglecta. ff. de iniur. l. itē apud Labeonē. §. tenetur hoc edicto, & c. no. in l. alimēta. l. basilico. & in l. sanatio. ff. de poc. cum sim. † Hac de reprobatione testium sufficiat. 76 Quæstio talis † est, datur terminus utriq̄ parti ad probandum xv. dierum, intra quem terminū testes rei fuerūt uocati, & iurauerunt corā iudice, & non deposuerūt. elapso dicto termino fuit alius terminus parib. assignatus, & peremptorius, intra quē probare deberēt quicquid uellent, nec in dicto termino deposuerūt dicta testium. Quæsitū est, an de iure possint dicta testis recipi, & examinari, & an possint procedi dictis testib. nō receptis, necq̄ examinatis. Et q̄ testes sunt recipiendū, pluribus rationibus ostendit. Prima ratio est, quia sicut actio tempore peritura perpetuatur per solam citationem, ita q̄ possit his cōtestari, & in causa procedi. C. de anna. except. l. ut perferat ius. ita & testium receptio perpetua uidetur,

ex quo citati coram iudice iurauerūt, ut postea, & maxime cum dies iuramenti, & dies depositionis scribi debeat. Quid plura, per solā citationē perpetuāt iurisdicō iudicis, aliās tempore peritura. ext. de off. deleg. c. gratum, quanto magis debetur perpetuari per acta iudicij, arg. à minori. C. de sac. fan. eccl. auth. multo magis, de diuer. & temp. præf. l. de accessione. Secunda ratio sumitur. Probationū facultas nō est angustanda. C. de har. l. qm̄. imō est fauorabilis, & ef leges pingui⁹ subueniūt. C. de iure iu. l. generaliter. ff. de testi. l. serui. ff. de interd. l. neq̄. Et sic nō uidet dicendū q̄ testes iurati nō deponāt, ne probationū facultas deperat. Tertia ratio sumit ex eo q̄ satis diligens uidetur, postq̄ curauit q̄ testes ita iuraret, & cōpareant corā iudice. Vnde de iudex debuit facere examinari tempore iuramenti, quod si non fecit, stetit per iudicē, nō per partē, & negligētia iudicis nō debet afferre nocumētū, quia alteri per alterū nō debet iniura conditio inferri. ff. de reg. iu. nō debet. Nimirū, posito q̄ non fuerit diligēs reus in probādo, quia nō fecit testes deponere suum dictū, tū in iudicij mora purgat. ff. si quis cau. l. ij. & qd̄ ibi no. Accur. Si ergo paratus est reus post terminū facere deponere, audiendus est, ar. de arbit. l. si cum dies. §. si quis ex litigatori. Quarta ratio est, quia iudex post peremptoriū potest grauficari parti, in præiudiciū alterius partis. ext. de off. dele. c. consuluit. & quae ibi Bart. no. & C. quō & q̄ iud. l. j. Potest etiā post peremptoriū testes iuratos examinare, arg. d. l. si cum dies. §. si quis ex litigatori. Et hæc pro hac parte dicta sufficiat. Econtrā q̄ testes nō sunt recipiendū, satis euidenter ostendit. Prima ratio, quia nō sufficit sola citatio ad probandū testimonium, & testium receptio ad iuramēta, & maxime ppter uerba secundū terminū, in quo cōtinetur q̄ intra terminū probare debeat. Verum est enim reū nō probasse, arg. ff. in ius uoc. ut eant. l. si. nihil enim actū credimus, dum aliquid restat ad agendū. C. ad Sylla. l. cum Syllanianū. Verba enim sunt accipienda cum effectu. ff. quod quisq̄ iur. l. j. & illud dicitur esse perfectum, quod cōstat ex omnibus suis partibus. Secunda ratio est defenditur q̄ testes non sunt recipiendū, quia iura contemptoribus sui iuris denegantur. ff. de anna. except. l. si. in fin. Debet enim reus esse sollicitus uocari facere testes suos, ut deponant, & eos cogi facere per remedia iuris uel pratoris, quae sunt multa. ff. de uent. in spi. l. j. quod si non fecerit, est impudendū, ut d. l. j. Et si prædicta non fecit, si tamen protestatus fuisse, ei non profuisset, ut C. de inof. testi. l. contra maiores. & C. de anna. except. l. j. Nec enī in hoc casu ex mero iudicis officio procedit, nec ad officium iudicis pertinet testium examinatio sine partis requisitione, ext. de accus. c. qualiter. sic ad requisitionē partis testes sunt examinandi, & cogendi. Vnde de dic. testes prædictos examinandos nō esse, ex quo intra terminū examinati non sunt, quia nō potest iudex grauficari uni in detrimentum alterius partis. iij. q. ix. c. si. & ita debet uni parti deferre, ut alteri parti nō faciat iniuriā. C. de stat. & imag. l. j. & ij. q. iij. c. quarit. Et dicit Papa, ita sumus in iustitia debitores, ut alijs non faciamus iniuriā, ext. de foro compe. c. ex tenore. Et post terminū ita debet audiri, si ius partis nō fiat deterius. ff. si quis cau. l. & si post tres. Sed si recipiantur, sit deterius in totum ius partis, & tollitur per exceptionē probandam, quae probata nō est. ff. de pet. har. l. deperditū. & de tribul. l. illud. Tertia ratio ne non sunt testes examinandi, quia iudex post terminum non debet eos audire, ut de adopt. l. mancipiorū. ff. de accu. l. Titia. de inge. manu. l. diffamari, maxime cum iuri suo reū uideat renunciaffe. C. de remis. pig. l. si eo tempore, aliās nullus esset litiū finis. Et hac sufficiant pro alia parte. Sol. in hac quid est sine præiudicio melioris sententiæ, q̄ de rigore iuris testes examinandi non sunt, sed de aequitate, si iudici uidebitur, examinabit testes, arg. c. consuluit, de off. deleg. & que ibi no. tamē de necessitate non faciet, quia quicquid, & c. Et sic relinquatur iudicis officio, & arbitrio, pensatis circūstantijs, arg. ff. de testi. l. iij. Odo. in q̄ prædicta consuluit do. Robert. de Nouaria, quia pducens fecit, quia potuit & debuit, scilicet faciēdos testes iurare, & intro ducēdo coram iudice, cum examinatio est factienda motu iudicis, & examinandi debeant

debeant secretū iudicis intrare, ut in Daniele. C. de test. l. nullum. Ad illud quod dicitur de l. si q̄n, respondetur, q̄ lex ista nō intelligit de citatione data iudici. Sed cum testes de longinquo producuntur, producuntur interdum inuiti, & nolunt recedere à nouatione, scilicet à primis negotijs, & lex prædicta dat dilationē iudicialē fauore testium xv. dierū, intra quem terminū debet examinari facere dictos testes, quod si nō fecit, tenet. Non ob. l. inter litigatores. & l. properandum, quae loquunt quādo actoris & rei presentia est necessaria, & aliās procedi nō potest. Sed in casu presentia eorū presentia nō est necessaria, do. Dy. est in hac sententiā, q̄ examinatio testium intra dilationē iuratoriā, etiā post dilationē fieri possit, p̄ l. j. in fi. ff. de bo. pos. ex testa. mil. ubi dicit q̄ miles receptus ad iuramentū, ad tota receptus uidet, & in hac opi. est Gul. in Spe. in ti. de teste. §. qualitatē. & qui sunt pducendi. uer. his quoq̄. & de dila. uer. i. primo. & uer. sed qd̄ si instrumēta. ADDITIO. Cū si. Adde q̄, hæc scripta sunt per do. Ang. de Vbl. de Pe. addita ad tract. de reprob. testium. & sequitur q̄ disputata per do. Angelum in his terminis, uidelicet, quæstio talis est, & c. Thom. Diplo. Eiusdem an frater possit esse testis in causa criminali fratris. QVAERO AN FRATER In causa criminali fratris possit ferre testimonium. Et uidet q̄ uolēs sic, in uis. l. seq. & ff. de q. l. j. §. sed nec liberū, ibi, in uisus testimonium, & c. Et etiā dicit Azo. in tit. de testi. etiā inter parentes & liberos, & in infinitū. C. de testi. ubi de hoc. Præterea cōsanguineos, quos p̄tor prohibere uoluit, prohibuit usq̄ in infinitū. C. de testi. l. parētes. & ff. eo. l. testis. Si idem uoluisse de fratribus, hoc fecisset. C. de cad. tol. l. unica. §. sed nec uarietas, & omnes qui nō prohibent, & c. arg. l. j. ff. de testi. Præterea, nō est præsumentū q̄ charitas fratris anima deieret, & immemor sit suæ salutis. C. ad l. Jul. rep. l. si. cum anima sit rebus præferēda. l. sancimus. C. de sac. sanc. eccl. Et cōtrā uidet, q̄ etiā uolēs nō admittat, quia ualde amicus pro amico repellit. ff. de testi. l. testium. j. respon. Et ideo multo fortius repellit frater, qm̄ fortius uinculū, & ideo maior est affectio cōsanguinitatis q̄ amicitia. Nam amicitia tanq̄ res accidentaliter proueniēs de facili uariat, & tollit. ff. de confir. tut. l. in cōfirmatio. ad fin. Sed fraternitas est res naturalis, & adeo stabilis, q̄ nullo alio facto potest separari. ff. de pac. l. ius agnationis. & ff. de reg. iur. l. iura sanguinis. Dulcis est em̄ amicitia inter fratres. C. cōmuni utri. iud. l. possessionū. & de leg. j. l. si domus. §. qui consistit. merito ergo frater tutius, q̄ amicus, est ad testimonium repellēdus. Præterea, q̄ uni de genere iniuriā infert, totū genus iniuriasse uidet. ff. de lib. cau. l. j. & ij. ff. de iniurijs. l. j. §. iniuriarū. uer. item ait. Et si frater per mediā personā erit testis, certē nullo modo, cum eius propria causa uideat, & omnib. in sua causa principaliter & secundario dicēdi testimonium facultas interdicēda est. C. de testi. l. in omnib. C. qui accus. nō pos. l. senatus. ubi est optima. & no. cōferens ad hanc quæstionē. Præterea, si frater meo uel ulteriori cōsanguineo inferat iniuriā, de illa non possum cognoscere uel iudicare. ff. de iniurijs. l. lex Cornelia. in prin. Et ratio est, ut ibi dicit gl. quia toti generi iniuriā uidet illata. Hoc probat tres leges. ff. ad l. Corn. de sca. l. j. §. si sibi, uel sibi uel suis. & l. sancimus. C. de agr. & cens. lib. xj. & C. qui accusare nō pos. l. senatus. in apparatu. arg. ff. de lib. cau. l. j. §. ij. & ij. Accedit ergo ad prædicta q̄ pariter concedit mihi à iure impune propulsare uim necessarijs meis illatā, sicut & quae mihi infert, ut d. l. j. in prin. ff. de sic. & no. uel de uil. l. j. Præterea, cum per mediā personam fratris uideat offensus, sunt inimicus, & inimicus testis esse nō potest. ff. de testi. l. testium. in prin. & in auth. eo. tit. §. si uerō odiosus. Et ratio est, quia inimicus de inimico facile mentit. ff. de quæst. l. j. §. quæstio. Præterea, nedū de inimico suscipiant legis authores, sed de inimico amici mei. ff. de testi. l. si eundē. §. si accusator. Præterea, ut tactū est in cōtrarijs allegationib. edictū de testib. est prohibitorium, & prohibiti repellunt si admittunt. l. j. §. j. ff. de testi. Sed patet q̄ frater te-

stificari in causa criminali fratris prohibet, & à uerbis & auctoritate legis minime est, & c. Nam dicit auctor legis q̄ isti demū sunt ad testimonium admittēdi, qui suspicionē careāt. ff. de testi. l. ob carmē. ad fi. eo. tit. l. ij. §. j. ibi suspicionē careāt. & in auth. de testi. §. sancim⁹. & fratres & superiores suspicionē nō carēt, quia cōsanguinitas inducit suspicionem. ff. de ap. l. etiāsi per iusorio. lex quippe cum cōsanguinitate tanta præsumit suspicionē, q̄ repellit tutorē, & remouet à tutela, & p̄curatorē à procreatione, & iudicē à iudicādo. C. de excu. tut. l. humanitatis. ff. de procu. l. aut affinitate. & ff. de iur. i. l. lex Corn. ij. respon. Item dicimus ut repellant à testificandō testes, multo magis cum de similib. idem debeat esse iudicij, ut ff. de conti. pec. l. j. §. de pupillo. Conformis est enim argumentatio de testib. ad tutores, & ad iudices, quia quorumlibet est officium seu munus ciuile personaliter & publicū. ff. de mu. & ho. l. munerū. ij. respon. ff. quem ad. test. ap. l. si quis ex signatorib. Et si opponat, testis iurat, & sic nō est præsumendum q̄ deieret affectione cōsanguinitatis. Resp. non obstat talis obiectio, quia tutor & iudex iurat, ut in auth. ut iu. sine quoquo sus. §. sic iugit. & i. auth. iurandū qd̄ præstat ab his. in prin. & §. j. nihilominus iurandū qd̄ præstat ab his. cōsanguinitatis, q̄ p̄pterea iudex à iudicandō prohibet in causa cōsanguinei. d. l. lex Cornelia. & tutor ab administrandō, seu tutelam gerēdo, cum habeat tutor litigare cum suo cōsanguineo pupillo causa ipsius tutoris, ut d. l. affinitatis. cum diuersum in reddēdo testimonio in causa cōsanguinei nō uideo. Cum igitur fratris testimonium nō careat suspitione, & testes suspicionē nō carēt improbatū sunt, & fratres merito repellunt. Præterea cōstat, ad p̄banda crimina exiguntur p̄bationes luce meridiana clariore, & testes idonei oī suspicionē carentes, & omni exceptione maiores. l. seiant cuncti. C. de proba. & C. de cōtrah. & cōmit. stip. l. optima. ad fi. ibi, per testes itaq̄ idoneos. ff. de testi. l. hoc carmē. in auth. de testi. §. sancimus. quae perfectio & idoneitas nō cadit in persona fratris uolētis deponere, adeo in obiectio flagitio lucidē conuertit oportet, ut uix negare audeat quae cōmissit. C. de poenis. l. qui sententiā. Quid plura? Casus est in iure, cōsanguinei offensis testes esse nō possunt. ij. q. v. c. cōsanguinei, ubi cōsanguinei accusatoris aduersus extraneos testimonium nō dicāt. c. accusatores. & c. testes. ex. de accu. c. cum oporteat. Nec ob. ff. de testi. l. lex Iulianus. & l. seq. & ff. de q. l. j. §. nec quidē fratres. Ex quib. legib. dicit quidā potius superficialiter q̄ medulliter iura intelligētēs, q̄ cōsanguinei & affines usq̄ ad duodecimū gradū uolētēs, possunt esse testes. sed leges illae certē nō dicūt, imō dicūt q̄ nō cogant inuiti. Vnde arguit, & dicit à cōtrario sensu legis admittunt, & sic intelligētēs erāt. Sic arguo prout do. N. quia ponit duo brochar da adinuicē dependētia. Vnum est tale. Fortissimū est arg. à cōtrario legis sumptū. ff. de off. eius cui mand. est iurisd. l. j. ff. de testi. l. ex eo. ff. de lib. cau. l. Gallus. j. respon. ext. de his quae sunt à præla. c. cum apostolica. Et appositū brochardū q̄ licet à cōtrario sensu legis arguere. l. cōuenticulā. C. de epī. & cle. C. de iurisd. om. iud. l. nemo. & C. de cond. inser. l. ij. Vera solutio huius brochardi est duplex, ambae tū in idē reatundunt. Primō, q̄ quotiescunq̄ ex lectione argumentationis cōtrarij sensus resultat prauus intellectus cōtrarius cōditioni legis, tūc nō est licitū sumere arg. à cōtrario sensu legis, & ita intellige iura pro secundo brochardo allegata. Et est ratio, quia iniustus & prauus intellectus subaudiēs non est. ff. de uerb. obl. l. Titia. §. idē respōdit. & l. cum patre. C. de cōditione inser. uel aliter. & quod in idē quo ad effectū recidit cum primo, quotiescunq̄ à cōtrario sensu electio est circa probationes, ratio quae inest expressē à lege posita, tunc nō licet sumere, arg. à contrario sensu legis. aliās sic, uerbi gratia, quilibet inuitus potest cogi ad testimonium perhibendū. Et ratio est, quia officium testis est munus ciuile, & publicū merē personale, ad quod inuiti cogant. ff. de mune. & hon. l. magistratus. & d. l. si quis ex signatorib. & C. de testi. l. si q̄n. Hoc falsū in fratre, nepote, & alijs cōsanguineis usq̄ ad gradum duodecimum, ut non cogantur inuiti in causa cōsanguinei testimonium dicere, & loquuntur iura bene intelligentibus, in

contrarium allegata, & consimilia. l. l. Julia, cum seq. ff. de testib. & ff. de q. l. j. s. nec quidem fratrem. Et est ratio defectus fidei propter suspicionem parentela, quia cum occasione consanguinitatis suspitione non careant, tales testes igitur frustra cogentur testimonium dicere, & ea suspitionis ratio sibi uendicat locum in fratre, seu alio consanguineo sponte testificante, quae in coaeto & inuito: sponte ergo talis contrarius sensus subaudi non debet, cum eadem sit suspicio, & prohibitionis ratio, & ubi est eadem ratio, ibi idem ius statui debet. l. à Titio. ff. de uerb. obl. Et accedunt ad ista quae gloriatur C. ad Turpi. l. si femina. ubi est gl. ordinaria. quae praedicta dicit, & est gl. ordinaria in c. translatio. ext. de const. c. enuo quis dicitur in causa criminali contra fratrem idoneus testis cum iniuriam illatam fratri tanquam propriam uindicare teneatur. C. de his quib. ut in dig. l. fratrem. & l. fororē. & C. qui accus. non poss. l. fenatus. Sol. Dico fratrem non esse idoneum testem in causa criminali fratris, sed suspicionem: ideo non admittendum. Quid autem si iudex eum admittit, & examinauit Resp. non ualet dictum eius, nec fidem facit, quia factum iudicis non potest tollere iura naturalia, ut consanguinitatis & sanguinis. ff. de ferijs. l. j. s. sin uerō. ff. de reg. iur. l. factum à iudice. in prin. Et haec omnia uera sunt, si non sunt in eiusdem patris potestate, multo magis si sunt in eiusdem patris potestate. Quid in consobrinor Resp. deo idem, quia eadem est ratio, ergo, & idem ius. Praeterea sola affinitas uidetur repellere posse testem, ut in auth. de testib. §. quia uerō. in gl. magna quae incipit. imò uidetur quae affinitas inducit suspensionem. ff. de procur. l. aut affinitate. C. de excuf. tut. l. humanitatis. & testes debent omni suspitione carere. l. Titium, in prin. ff. de testibus.

DE TESTIBVS LIB. III. NELLI DE SANCTO Geminiano.

- 1 Omnes possunt esse testes qui non prohibentur.
2 A testificando repellitur, qui prohibetur à iudicando.
3 Iuramentum etiam reconciliatus de recenti repellitur à testimonio.
4 Iuramentum an sit parua, uel magna, arbitrio iudicis relinquatur.
5 Amicus non omnino à testimonio repellitur, sed ei minus creditur.
6 Coniurator, seu conspirator repellitur à testimonio.
7 Pater uel mater pro filio, uel filius pro patre uel matre, quando possit esse testis.
8 Consanguineo in contradictorio iudicio minus creditur, sed in non contradictorio magis.
9 Pater pro fratre & contra fratrem in causa civili admittitur, secus in causa collateralis et consanguinei uolentes inter se admittuntur etiam in criminali.
10 Socius pro socio testificatur, si emolumentum ad ipsum non spectat.
11 Domestici quando admittuntur.
12 Vestitus testificatur pro domino, & contra dominum, libertus contra patronum non testificatur.
13 Testis de uniuersitate quando possit esse in causa uniuersitatis.
14 Prelatus uel rector ecclesiae in causa suae ecclesiae potest esse testis.
15 Criminosus in crimine perseverans non admittitur ad testificandum.
16 Particeps criminis non admittitur etiam ad iudicium, praeterquam in causa heresis & simoniae.
17 Homicida admittitur de iure civili, secus de iure canonico.
18 Fur, raptor, & adulter manifestus, uel quilibet existens in peccato mortali, non admittitur.
19 Infamis aliquando admittitur in testimonio.
20 Excommunicatus, & suspensus à testimonio repellitur, & an pro excommunicato, uel contra excommunicatum.

- Accusator non potest esse testis.
Hermaphroditus non admittitur.
Iudeus uel paganus, uel hereticus contra Christianum, pro Christiano sic.
Impubes quibus causis testificetur, et factus pubes potest testificari de eo quod uidit in pupillari etate.
Monachus & canonicus irregularis non testificatur sine licentia superioris, in causa suae ecclesiae sic.
Clericus in causa suae ecclesiae admittitur.
Administrator ecclesiae admittitur super contractu quem celebravit.
Seruus quando possit esse testis.
Testis inestabilis, qui communi opinione reputatur testabilis, quando admittatur.
Conditio testis inspicitur tempore testimonij, quando testes sunt de substantia rei.
In probanda inhabilitate testis, sufficiunt duo testes.
Dictum testis trahitur ad tempus iuramenti.
Qui non potest facere testimonium, non potest facere testimonium.
Cecus testificatur de auditu, quando habet uoces notas, & de his quae uidentur ante caecitatem.
Raptor quando admittitur ad testimonium, & de his qui portant crucem.
Iudex, advocatus, procurator, actor, et assessor quando possunt esse testes.
Mulier in criminalibus non admittitur, in civilibus sic, & in codicillis.
Mulieri inspicitur aliquando, & asserenti non esse cognitam, an creditur.
Fideiussor pro debitore qui soluendo est, testificatur.
Cedens pro cessionario an possit esse.
Creditor pro debitore non testificatur.
Non testificatur quis contra eum, quem in ius uocare non potest.
Legatarius quando, tutor, familia officialis.
Frater pro uxore fratris testificatur.
Magister pro discipulo, compater pro compatre quando.
Maior lxx. annis non compellitur esse testis.
Iudex dat saluum conductum testibus.
Testes non uocantur à iudice, quando plus expenderetur quam esset ualor causae testibus debent expensae fieri.
Testes si sunt citati, & non comparent, & quid si tardant deponere de remedio, remissive.
Testis, qui non uult comparere, ut ueritas occultetur, punitur crimine stellionatus.
Testis quibus casibus cogatur testificari.
Testis qui uenit ad iudicium, & iurauit non recedere sine licentia iudicis, & non possit teneri ultra xx. dies.
Testis, qui non fuit citatus nec monitus, si deponit cum iuramento, probatur.
Testium receptio contra non citatum, non ualet.
Iudex debet inquirere de conditione testis, & si non inquirat, dicitur ualeat.
Quarta dilatio ad producendos testes quando datur, & quando quinta.
Ante publicationem idem testis saepe non producitur, nisi ex causa.
Testes possunt produci publicatis testibus, etiam si est renunciatum productioni testium.
Renunciatio facta specialiter de non producendo testes super aliquo capitulo tenet.
Iudex inquirens publicatis testibus, potest testes inducere.
Iudex ex officio potest recipere testes in causa post aperturam testium, etiam ad coadiuandum.
Procurator non inducit testes, stante statuto, & non possunt induci nisi à principali.
Si testes sunt recepti parte absente, intelligitur parti exceptio referuata.
Testes si sunt praesentes, examinantur per iudicem.
Iudex quando possit mittere notarium ad examinandum.
Si testis dicit non dixisse prout scripsit notarius, creditur magis notario, si iudex fuit praesens.
Testibus productis potest opponi contra eorum personas.
Exceptio si obstat uni, non retardat processum, si adsunt alij.
Exceptio contra testes quando sit proponenda.
Producens testes opponit contra eorum personas, si causa de nouo emerferit.
Protestatio facta contra personam testis contra me producti si pro me deponit, mihi non nocet, nisi fuerit talis protestatio ratificata per partem.
Facta publicatione non potest obijci contra personas testium, nisi protestatio fuerit à principio facta.
Testis iuramentum quid continere debeat.
Testis, qui deposuit non iuratus, si postea iuratus, non probatur.
Iurare de credulitate quis possit.

- Ecclesia ut possit arma spiritualia exercere, sufficit quae habeat iustitiam ueritatis indubitanter, licet non probatur.
Testis, qui iurat dicere puram & meram ueritatem, deponendo de fama non probatur.
Testis qui non iurat tacitis scripturis, si deponit falsum, potest puniri.
Dies depositionis testis qui iurauit & deposuit, editur, et non iuramentum.
Testis compellitur per ordinarium, ut iuret coram eo.
Testis qui iurat dicere ueritatem super articulis, si deponit ex. quando pro iuramentum testis potest consensu partium remitti.
Testis iurans dicere ueritatem super tota causa principali, intelligitur etiam super emergentibus.
Habens terminum ad probandum, non dicitur probasse si facit testes in termino iurare.
Testis, qui iurauit in termino, licet extra terminum deponat, dicitur in termino deposuisse.
Citatio partis quae requiritur in iuramento testium.
Testes non praesumuntur iurati, nisi de iuramento in actis appareat.
Testes post litem contestatam, non ante recipiuntur, ubi ponit xxxiiij. casus, in quibus recipiuntur ante litem contestatam.
Testes recipient ante litem contestatam, quia senes, uel infirmi, non publicantur, et quando publicentur reo presente in iudicio et actore absente.
Quando testes dicunt se nihil scire, possunt alijs publicatis testibus super eisdem capitulis produci.
Testes examinandi ad aeternam rei memoriam, coram quo iudice examinentur.
Testes ad aeternam rei memoriam pro rei publicatis eidem profunt, saluo iure opponendi contra personas eorum.
Citatio personalis an requiratur quando testes extra ordinem examinantur.
Praesentia partium quae non sit necessaria quando testes publicantur.
Attestationes non publicatae non faciunt fidem.
Possidens potest petere examinari testes ad aeternam rei memoriam, secus si non possidet.
Duo testes regulariter sufficiunt.
Septuaginta duo requiruntur in depositione episcopi Cardinalis.
Quadragesima quatuor in presbytero Cardinali.
Viginti sex in diacono Cardinali.
Septem aliorum clericorum.
Quing. testes requiruntur in probanda solutione debiti in scriptis, & quibus casibus requiruntur plures uel pauciores, late & uide etiam nu. 87.
Dicto unius testis quando creditur, ubi ponuntur xxix. casus.
Volens producere xj. testes, & iudex non uult recipere nisi xx. q. potest appellare.
Tabellio qui confecit instrumentum, quae connumeretur in numero testium.
Prudica examinandi testes non Latinos pro notarium Latinum.
Testis qui non possit dicere suum in scriptis deponere, maxime in criminalibus.
Testis non examinatur super articulo, super quo non est inductus, & quando iurat super eo, super quo non fuit inductus.
Testis deponens super dependentijs & connexis, non dicitur deponere extra articulum.
Articulus quae producatur, non est de substantia probationis.
Dictum testis uerum in articulo non utitur, si testis dicit falsum extra articulum.
Iudex cogit teste in iudicio ad dicendam ueritatem, licet extra iudicium dixit.
Testes, qui copelli possunt, quando deponunt sponte, debent in actis redigi.
Expensis producentis mittitur notarius ad egregias personas.
Testes de longinquo producentes, faciunt expensas.
Testium debent scribi debent.
Testes debent secundum interrogatoria examinari, ut profint producenti, alijs habentur pro non receptis.
Testimonia iudicialia duobus modis dicuntur.
Testes seniores praesertuntur iunioribus.
Instruere testes, qui interfuerunt negotio, licet.
Testis suspectus interrogatur de circumstantijs.
Testis unus interrogatus loco alterius propter casum ad actum inchoatum, debet interrogare alios testes de gestis in eorum praesentia.
Testis sentiens comodum, etiam consequentiam, quando possit testificari.
Testes repeti quando possunt.
Testes quando possunt dictum suum declarare, corrigere, uel interpretari, uariare non potest.
Iudex post conclusum in causa an interroget testes.
Testis etiam ex intervallo declarat dictum quando fungitur officio iudicis, & testis.

- Testis, qui uariatur, an probet, & si dicit primo quae non recordatur, postea sic, statur secundo dicto.
Dicto testis facto in iudicio statur, licet contrarium extra iudicium dixerit.
Si dixit sic, imò sic, statur secundo.
Testis si dixit hodie nescio, potest cras dicere scio, & statur secundo, si dicat antequam sit locutus cum parte.
Testis deponens ambigue, quando poterit interpretari pro quo deposuit.
Testes magis idonei requiruntur in criminalibus quam civilibus.
Iuramentum in supplementum probationis non deferitur in causa criminali civiliter mota.
Testes in causa criminali torquentur, & quid in civili.
Testis quando uacillat, notarius scribit uacillationem de mandato iudicis: idem si trepidat, uel mutat colorem in facie.
Testis deponens de uisu, potest reprobari ratione naturali.
Testis deponens super inquisitione si dixit occidentem cognouisse, sed non occisum, non probatur.
Testis deponens super incestu, si deponit coniunctionem carnalem, & non consanguinitatem, an probet.
Testes, quorum unus deponit de ueritate, alius de fama, probant.
Publicatio testium qualiter fiat, & in scriptis redigatur.
Publicatio testium licet amittatur, iudicium tamen ualet.
Publicatione facta potest contra testes consensu partium opponi.
Publicatis testibus quibus casibus post didicita testificata possunt testes produci, ponuntur xix. casus.
Testes post didicita testificata non possunt super eisdem articulis examinari, super alijs sic.
Testes si recte culpa iudicis non fuerint examinati, publicato processu, poterunt iterato examinari.
Testes etiam de uoluntate partium, non admittuntur post didicita testificata.
Testes examinantur post didicita testificata, quando primi dixerunt nihil scire, uel non recordari.
Testes publicato processu possunt admitti ad probandam exceptionem, si terminus status ad probandum non sit lapsus.
Testes ut probent, necessario concludere debent, & assignare rationem dicti concludentem.
Testis debet reddere rationem per eum sensum, de quo percipitur id, de quo testificatur.
Sensus uisus quomodo pro omni sensu corporeo accipitur.
Visus proprie est strictus, & actus uideus oculo corporali et intellectu.
Possessio probatur per uisum.
Testis si deponit aliquem dominum, quia uidit, non probatur.
Testis deponens super his quae percipiuntur iudicio intellectus, non probatur, nisi reddat rationem dicti.
Ratio testis bona facit dictum bonum, & mala malum, & dictum adaequatur et ad quod ratio.
Testis debet à iudice interrogari de causa sciente, & si non interrogat, praesumitur in eo malitia.
De circumstantijs non potest interrogari.
Testis semel reddens causam dicti, non debet ulterius interrogari: sed de circumstantijs sic ad ueritatem inuestigandam.
Testis non respondet in causa sciente stante statuto, quae causa scientie interrogari debeat, alijs non ualeat depositio, quod non probatur.
Testis assignans ineptè rationem dicti, non probatur etiam stante statuto quae testibus creditur, licet non reddat bonam rationem.
Testis non respondens de causa, quia non fuit interrogatus, probatur.
Testis si in reddendo causam rationis dicat sic, quis sic reperio in meo memoriali quod de hoc feci, probatur.
Testis dicens quia praesens fuit, probatur uisum & auditum.
Testis deponens per uerbum, credo, in ijs quae sunt de peritia artis, an probatur.
Testis deponens per uerbum, nescio, non debet ulterius interrogari.
Ratio in teste super filiatione, emancipatione, uel communi opinione, qualis esse debeat.
Testes deponentes super dominio, debent de facto, et non de iure deponere.
Testis si dicit, uidi quae sanu, an probet, si dicit, uidi publicum instrumentum.
Testis si dicit, uidi furari cappam Martimo, probatur furtum.
Si dicit quae loquebatur, probatur.
Si dicit quae talis dixit uerba explicabilia, probatur, & inductus ad probandam defensionem, probatur, si dicit quae uidit.
Testis deponens de causa uisus idonea, licet loquatur grosso modo, probatur etiam auditum.
Sensus exteriores sunt quing., & qui interiores.

- 153 B. d. cum intellectu noluit ad ea quae non possunt intelligi, nec probari, nisi per summos viros.
- 154 Verbum principale libelli dicitur substantia libelli.
- 155 Adiectiva libelli sunt, conditio, modus, demonstratio, qualitas, locus, tempus, quantitas, & similia.
- 156 Si ago q. promissisti pure, & probatio est q. sub conditione, an dicatur probata intentio.
- 157 Si ago q. mutui sub conditione, & probatio q. mutui pure, non probatur contractus.
- 158 Testes deponentes circa demonstrationem quod debeant concludere.
- 159 Si accuso Petrum & Seium, q. intulerunt in Petru duo vulnera, ex quibus mortuus est, non probat de Seio, sed de Tilio, q. Tilius codemmetur.
- 160 Testis reprobat: ut si interrogatus non reddat causam, non probat ita perfecte sicut ille qui reddidit bonam.
- 161 Testes quando sunt contrarii, illi qui praevalent, reddunt meliorem causam.
- 162 Notarius & testes tenentur ad interesse partis, etiam ratione erroris.
- 163 Testis deponens de auditu, regulariter non probat. et ibi quando remissive.
- 164 Testis qui dicit se credere vel sibi uideri, non probat, & quid si dicit, sic mihi uidetur.
- 165 Testis interrogatus de diffinitione rei, debet respondere. Diffinitiones quae sunt iuris, pertinent ad doctores.
- 166 Testis dicens q. uidit Titium tenere & possidere, probat, licet interrogatus quid sit possessio, respondeat nefcio. (v. Testis potest interrogari, quod intelligat uerba iuris, & tenetur scire iuris pro facti qualitate interduo imponitur.
- 168 Testis debet habere notitiam sensus, non impressionem intellectus.
- 169 Testes contrarii concordantur in numero pari, & ad euitandam poenam.
- 170 Assertiones quae sunt interpretandae in meliorem partem.
- 171 Testis, qui u. uicinus, probat quem bonum & malum. Testis qui dicit scio, quia scio, an probat.
- 172 Testis interrogatus de fama, licet dicat uera in capitulo contenta, non probat, nisi dicat causam, et a quibus habuit ortu, etiam non interrogatus.
- 173 Famam non probat testis, qui dicit, publice dicitur.
- 174 Testis interrogatus de ueritate, si dicit se nihil scire, intelligitur de ueritate, non fama.
- 175 Famam probat testis non solum de his, de quibus rationem reddit, sed etiam eorum de quibus non reddit.
- 176 Testis in infamia alicuius non creditur, nisi reddat rationem, & quando sufficit deponere in genere.
- 177 Testis deponens de fama in causa appellationis, debet probare per id, quod incidit ante litem motam.
- 178 Credulitas in teste non excusat a calumnia in iudicio.
- 179 Risticus deponens super possessione, si dicit quia uidit q. possedit tanto tempore, probat.
- 180 Testis, qui dicit Titium possedisse decem annis, & non dicit, de quibus singulariter, non probat. Et si dicit possedit decem annis, & plus, nihil operatur.
- 181 Testis dicens Titium possedisse per annum patente Seio, non probat.
- 182 Testis inducitur ad probandum mutuum, ut probet, quomodo deponat.
- 183 Si ex testibus unus deponit de quinq. aliis de decem, non probatur contractus in quinq. (lures. Decimus receptio, et iurisdictionis exercitium, probatur per testes singulares discordantibus. de ualore, seu estimatione rei, quibus dicitur, & quod magis duobus affirmantibus, quam mille negantibus credatur.
- 185 Testis examinatus in palatio potestatis, dicit contractum celebratum in palatio episcopi, super alio articulo dixit in hoc palatio, saluatur eius dictum ad poenam euitandam.
- 186 Si unus testis dicit de se & socio, & similiter alter, an probent, et dicantur singulares.
- 187 Simul dicitur fieri quando ordo, uel narratio facti non permittit aliquid simul fieri, sed successiue. Adulterium probatur per testes, qui uiderunt adulterantem per rimulam, unus post alium. Iurarium aliquem esse probatur per testes singulares.
- 188 Aliquem esse caecum ciuitatem habere ciues. Aliquem esse filium filij. Aliquos esse fratres stipulationum. Aliquem se exercuisse iurisdictionem. Causis super iurisdictione. Aliquem contractum factum a mutuo, quomodo & qualiter probetur.
- 189 Interesse singulare qualiter probetur per testes. Si unus testis deponit de decem, alter de quindecim, an sint contrarii.
- 190 Testis super ueritate rei remissus, item:

- Testis qualiter deponat, ut imponat fide instrumento, quod legi non potest.
- 191 Arbitrio iudicis committitur an sit fides testibus adhibenda.
- 192 Necessaria ad fidem testis, & ut perurus puniatur.
- 193 Testis pro una parte deponens si interrogatus pro alia noluit respondere, non creditur.
- 194 Testibus simul examinatis licet probent, tamen non creditur.
- 195 Testes deponentes per eundem praemeditatum sermonem, dicuntur subornati. Arbitrarium est iudicis eis credere.
- 196 Testis, qui dicit testamentum falsum, sed de tenore non recordatur, non impedit aditionem ex testamento.
- 197 Testis qui dicit notarium errasse, puta non audiuit haec uerba, probat errorem, sed non qualiter.
- 198 Testis semel inducitur, si super eodem secundo inducatur, & dicat non recordari, qualiter deposuit, & aliter deponat, an probet.
- 199 Testis non plene factum narranti non creditur.
- 200 Testis plus perito creditur, etiam si negatiue loquatur. (bat.
- 201 Testis deponens super eo, quod est remotum a natura contractus, non probat.
- 202 Testis qui accepit pecuniam ad deponendum in praedictum eius, a quo accepit pecuniam.
- 203 Testis recipiens pecuniam, ut dicat testimonium uerum, puniatur de falso. Dans pecuniam terti ut uerum testimonium dicat, puniatur.
- 204 Testes non pereunt instantia perempta.
- 205 Testium dicta an faciant fidem in alia instantia, an contra ipsosmet testes.
- 206 Testes recepti ad excipiendum quando faciunt fidem ad agendum.
- 207 Testis deponens super alio quam fuerit inducitur, an probet.
- 208 Testes non recte examinati probant in longinquis partibus.
- 209 Testis non tenetur recordari de tempore. Nec uitiatur dictum si non deponit de loco & mense. Tenetur habere notitiam diei, quando est de substantia: Melius debet recordari de loco quam de tempore. In criminali non tenetur de die deponere.
- 210 Testis si non recordatur de tempore, ualet testimonium eius in interdicto. Et si errant in tempore, probatur spoliatio.
- 211 Negatiua qualiter possit per testes probari.
- 212 Testis examinatus qui non debuit examinari, q. non faciat iudicium, et quando, & qualequale praedictum.
- 213 Testes singulares non probant contractum usufructu, nec certum crimine haerese.
- 214 Testes dicuntur singulares in actu distinctio. (probat. Testes dicuntur uarij & singulares quando unus de una, alius de alia
- 215 Testibus contrariis, & inter se repugnantibus absolute, & simpliciter, non adhibetur fides.
- 216 Testes adinuicem repugnantes non simpliciter, sed secundum quid, quia unus de maiori, alter de minori. Testis qui uarij, qui contrarij, & qui uacillans.
- 217 Testis sibi ipsi contrarij per dolum, puniatur.
- 218 Testis, qui habet consimilem causam, est suspensus.
- 219 Iudex non tenetur facere scribi in actis quare non adhibet fidem testibus.
- 220 Acta iudicij ualent, licet in eis non sint scripta nomina testium.
- 221 Actus celebratus coram populo uel populum representante, non requirit praesentiam testium.
- 222 Si ex testibus aliqui dicitur filium in maiori quantitate institutum, filia in minori, alij dixerunt eos institutos, intelligitur & qualiter, si eodem tempore.
- 223 Confessionem factam motu proprio, non probatur testibus.
- 224 Protestans contra testes potest uti eorum dictis ad excludendas probationes aduersarij non ad fundandam intentionem. Et si petit pro se examinare, uideatur a protestatione recedere. Solus consensus partium non sufficit ad conuictandam dicta testium, quae non ualent.
- 225 Testis, qui primo deposuit, postea super ultimo interrogatus dicit se nescire, intelligitur nisi ut supra dixit.
- 226 Testis interrogatus de aliqua re, si dicit se obliuioni tradidisse propter infirmitatem iuste allegat.
- 227 Testis examinatus in loco, ubi quis passus fuit casum, facit fidem alicui.
- 228 Instrumentum qualiter reprobetur per testes.
- 229 Instrumenta & testes an possint pro parte acceptari, & pro parte non.
- 230 Contrarietas testium uel uarietas qualiter sit concludenda etiam ut probent. Iudex habet arbitrium quando dicta testium sunt contraria.
- 231 Testis falsus, uarij, qualiter puniatur. Cautela pro teste quando torquetur.
- 232 Iudex non admittens defensionem iuris puniatur, ac si non admitteret defensiones innocentiae, supra in l. presbyteri.
- 233 Testis qui dicit falsum in circumstantijs, & tenetur de falso. Iuramentum

- Iuramentum praestitum super prim. trahitur ad oes circumstantias.
 - 234 Testis studiose non reddens cam sui dicti, tenetur poena falsi. Testis qui dicit, non recordor, tenetur poena falsi, quando certum est q. recordatur.
 - 235 Testis non debet asserere, nisi q. uidit & sensit, aliis est falsus.
 - 236 Testis non dicitur falsus, si dixit ad se non spectare comodu, et tamen spectat tanquam cuilibet de populo uel uniuersitate.
 - 237 Testis, qui falsum dixit coram iudice, praesente parte puniatur de falso sine citatione, s. in l. presbyteri. nu. 5.
 - 238 Testis inutilis producenti, et aduersario non nocens, potest accusari de falso.
 - 239 Testis falsum dicens praeter conscientiam domini, domino non praedicat. Testis falsum dicenti super uno, non creditur in alio.
 - 240 Testis qui in sua testificatione aliquid falsi inserit, uel addit, aut uera detrahit, tota testificatione uitiatur.
 - 241 Testis in articulo mortis constitutus, si dicit se falsum deposuisse, non nocet uictori.
 - 242 Producentis falsos testes, producti et mandator possunt omnes uno libello accusari.
 - 243 Testis occultans ueritatem puniatur, ac si falsum diceret. Iudex ex officio potest suscitare testem falsum dicentem coram se.
 - 244 Testis falsum dicens coram iudice non suo, potest ab eo puniri.
 - 245 Testis deponens falsum coram arbitro, reuocatur puniendus ad suum iudicem.
 - 246 Testis receptus a notario in iudicij absentia si dicit aliter deposuisse q. scriptum reperitur, cui magis credatur. nu. 25. et 26.
 - 247 Testes testamenti non praesumuntur rogati, et quibus casibus debeant esse rogati.
 - 248 Testes debent cognoscere contrahentes, si agitur de probando actu, secus si de solemnitate.
 - 249 Testes super lite coram arbitro pendente possunt coram iudice examinari, nec requiruntur iuris contestatio.
 - 250 Arbitrator q. non poterit examinare an testes examinati coram iudice dixerint ueritatem.
 - 251 Magis creditur notario, quam testi dicenti aliter fuisse scriptum, quam deposuerit.
- VIA TESTIVM Materia amplissima est diffusa, & per multos doctores tractata diffusis, & maxime per Spec. de reu. sub compendio uerborum omnia quaecumque in uentia, breuissimè per conclusiones colligere, sequendo in quibusdam ordinem Spec. & omnia eius dicta conclusiue recitabo. Ego Nellus de S. Gem. iuris utriusq. doctor, praecip. aliquorum fociorum meorum humiliter condescendi ad hoc opus compilandum: suscipiant igitur lucidum & fauorabile munus, quod longo meo tempore instantissime perierunt.
- 1 SCIENDVM Primò est, q. oes possunt esse testes, qui non prohibentur, unde edictum de testi. est permissorium, ut ff. de testib. l. j. s. j. Cuncta enim licita sunt, nisi decreto aut l. prohibeant. ff. ex quib. cau. maiores. l. unumq. eis. & ext. de sp. sa. impube. c. ad dissoluendū. Sic ergo quicumq. non prohibetur a testimonio, potest testificari.
 - 2 VIDEAMVS Ergo nunc qui prohibentur. Et generaliter nota q. oes qui prohibentur accusare, per titu. C. qui acc. non poss. prohibentur testificari in causa criminali, ut notat in rub. C. qui acc. non possunt, & in c. testes. ij. q. j. & qui non admittitur in causa principali, non admittitur in causa appellationis, ut in c. Romana. de appell. in vj. & qui repellantur, uide gl. j. q. j. c. si quis. & ij. q. v. in summa. & qui repellitur ab accusando, repellitur a testimonio. uide gloss. in sum. iij. q. ij. & ij.
 - 3 INIMICVS A testimonio repellitur. Idem si cum inimico habitat, si est inimicus propter litem criminalem, illa durante non admittitur, sed tempore disputationis discutit an ei sit fides adhibenda. inimicus ergo magna inimicitia repellitur a testimonio. secus si parua sit, in Specu. de teste. in prin. Sed Inno. in c. cum oportet in fi. de accusa. dixit q. inimicus reconciliatus non admittitur ad testimonium, si reconcilia-

liatio erat recens, secus in antiqua, quia ex antiquitate criminis praesumitur obliuio. uide gl. iij. q. v. accusatores. quae est no. ad hoc facit ff. de ufuca. l. furt. s. fundi. & quod no. in c. per tuas. de Symo. in gl. in uerbo, testes. & ff. de excusa. tut. l. athletas. s. dat remissionem. In ff. de inur. stip. in fi. & dixit Inno. ubi s. q. inimicitia repellit, si erat capitalis inimicitia uel magna, ubi tñ erat parua, non repellit, sed ei adhibetur fides. & uide C. de testib. in auth. si dicat. An tñ aut inimicitia sit magna uel parua, iudicis arbitrio relinquat, fm Inno. in c. cum oportet. de accusationib. & uide per Bart. in l. j. s. cum quis. ff. de q. & in gl. d. c. accusatores. iij. q. v. quae probant s. dicta diffinitionem, & dixit Inno. ext. de re iud. c. j. q. inimicus, quae habet iustam cam inimicandi, non repellitur a testimonio, ut ibi no. per cum, uide,

- 5 AMICVS Maxima amicitia adstrictus, a testimonio repellitur. secus si leui. de uerb. sign. l. late. s. amicos in Spec. de teste in prin. & no. in gl. i. sciendū. ff. de usu. non ergo in totum repellitur amicus a testimonio pro amico, sed ei minus fidei adhibetur, ut est text. in auth. de mona. s. cogitantū. quod est uerum, nisi inter eos esset tanta amicitia q. in eis sit unum uelle, & etiam unum nolle, ut l. etiā. C. de testa. & l. iij. ff. eod. & per Ang. in d. s. cogitantū. qui dixit per illum text. q. si sunt plures cohabitantes in eadē domo, unus potest testificari pro alio, sicut & monachi, nec repelluntur ratione cohabitationis, sicut nec monachi, nisi alia de causa repellant, quod est no. ad multa. † Conspirator, seu coniurator a testimonio repellitur, ut in Specu. de test. in prin. in uer. item quod est conspirator. Testes instrumenti uel scripturae non repelluntur propter amicitiam, ut nota. in C. qui po. in pign. hab. l. scripturas.
- 7 PATER Et marer regulariter pro filio uel contra filium non testificant, nec filius pro eis, nec contra eos. Item in ascendentibus, & descendentibus utriusq. sexus in infinitum, ut in Spec. de teste. in prin. uer. item q. est pater. & inf. de testa. s. pater. & uide Bart. ff. de testa. l. qui testamento. s. his quoq. ubi tractatur nostra materia. Dicta regula fallit, quia pater potest esse testis in testimonio filij testantis de castrensi pecunia. Item pater testificatur pro filio in causa religionis. Item mater cum quaritur de aetate, genere, seu cognatione filij. Quarta fallit in causis matrimonialibus, scilicet cum quaritur an matrimonium possit subsistere cum eis propter consanguinitatem uel affinitatem. Sed si quaritur an matrimonium sit contractum uel non, sponsa dicente contrarium, & sponso negante, si ipse sit ditior uel potentior, uel honorabilior pater uel mater sponsa, non admittit. Si uero pater uel mater inferior sit, uel fauore matrimonij si sunt pares, uidentur suscipi, unde iudex arbitratratur. Sed si uir & uxor se habent ut excedentia & excessa, ut quia uir est ditior, illa nobilior, uel econtra, etiam iudex arbitratratur: pater autem & filius, qui est in ei⁹ potestate, eodē testimonio uel negatiue extraneo simul esse testes possunt. In patris uero testa. filius esse testis non potest, nec pater uel q. in ei⁹ potestate est nisi filij testatoris sit miles, seu de castrensi teste, quia tñ si ante missionem facit testa. pater potest testis adhiberi. secus si post. Specu. in tit. de teste. in prin. uer. item q. est pater. De materia uide quod no. ff. de p. ba. l. etiā matris. & ibi etiā ponit an pater possit esse testis p. filio emancipato, & etiā ibi no. an socer p. genero, uel eodē fra-ter p. fratre, & de uir. & uxore, & an un⁹ canonice possit esse testis in cā c. & uide quod no. C. de testi. l. parentes. ubi ponit de filio adoptiuo.
- 8 CONSANGVINEO Minus creditur in contradictorio iudicio l. magis puto. s. in primis. ff. de reb. cor. & Bal. in conclusionib. tenet. sed non in contradictorio magis creditur, nec est semper standū confessioni eorū. Frater pro fratre, & contra fratrem admittitur in causa ciuili, cum non prohibetur, nisi habeant omnia bona communia pro diuiso, minor tamen fides ei adhibetur. In criminali uero non admittuntur, praeterq. in causa haerese, nec etiam in criminali tñ affines admittuntur. sed etiā collaterales, & consanguinei uolentes inter se admittunt etiā in criminali post tertium gra-

dum, quia usq; ad illud non coguntur testificari, si tamen testes in pari gradu continentur producenti, & ei contra quem producentur, admittentur, quia par causa affectionis prohibitionem tollit, in civili autem remota & propinqua consanguinei inter se, pro & contra, & inter extraneos admittuntur. Arg. in contrarium, quia sunt domesticæ personæ. Spe. de teste. in pri. uer. sed nunquid frater. Et an frater admittatur, uide Bart. no. in d. l. qui testis. Et qui coniunctus pro coniuncto admittitur, uide quod no. etiam in d. l. etiam matris. & ibi dixi, si consanguinei in causa matrimonij, & in causa ecclesiæ, si domesticæ admittuntur ad testificandum. viij. dist. c. ij. in gl. Et an coniuncti sint idonei, uide gl. in iij. q. v. c. f.

10 **SOCIUS** † Admittitur pro socio pro parte socij, non pro sua, per Inno. in c. f. de testi. Idem si incidenter sine societate ut res communis, secus si essent socij omnium bonorum, uel illius rei quæ petitur quæ communis est. Sic ergo solus consideratur an ad socium testificantem aliquo casu emolumentum pertineat, & tunc non admittatur. Vide Specu. in tit. de teste. in principio. uerfic. sed nunquid socius, & uide Angel. ff. si quis. l. duo rei. in prin.

11 **DOMESTICI** † Testes non admittuntur ad testificandum. Fallit C. de repu. l. consensu. sed colonus, & adscripticius licet domesticæ sint, tamen admittuntur de consuetudine, p. dno: sed minor fides eis adhibet. Clientulus & mercenarius domesticæ sunt, & dum seruiunt, non admittuntur pro dno suo, sed si fuerint olim, nunc autem non sunt, admittuntur. Est ergo consensu dñs eos liberet, & possunt testificari, nisi constet de fraude, ut in Spe. de teste. in uer. ite excipit. & q. dicitur domesticæ, ibi uide. Domesticæ admittuntur in causa ecclesiæ. xxvij. dist. c. ij. in gl. & qñ admittuntur, uide in d. l. consensu. §. super plagis. & C. de testam. l. ij. & xiiij. q. ij. in gl. Summa. Admittuntur tamen domesticæ inter se, ubi est par ratio affectionis. Idem qñ ad uersarius eius inducit, sicut dicimus in aduocato. Fallit qñ sunt tales, quibus imperari potest ratione patriæ potestatis, uel dominij. Quid ergo in uasallo, j. dicitur, & per Spe. ubi s. Seruitores autem familiares an possint esse testes pro dno, eo quia domesticæ sunt, uide Inft. de test. §. pater. Sed an qui tempore contractus erat meus domesticus, postea desijt esse, admittatur pro me, uide ff. de q. l. j. §. idem. Quid eodrat, uide eandem l. j. §. si seruus ad hoc. an subditus admittatur pro dno, uide de C. de testi. l. eos. quid eodrat, uide ff. de test. l. idonei. & ext. de officio deleg. c. causam quæ. familiares autem quibus hodie uiuunt, possunt testificari pro dno, dummodo honesti sint, per Inno. in c. fraternitatis de testa.

12 **VASALLVS** † Potest testificari dno, licet non potest esse iudex, quia plures requiruntur iudices, qñ esse testes, uel distinguere, Aut est magnus feudus, & tunc non admittantur. Aut est paruus, & testimonium dicat. Vel dicat uasallus est obligatus ad præstantiam dno seruituriam tantum, & non ad fidelitatem, & admittatur in illis qui tenent decimas ab ecclesijs. Aut est obligatus quia iurauit fidelitatem, & non potest, quia iuramentum representat quandam speciem seruitutis, & seruus pro dno non potest testificari. Specu. in tit. de teste. §. sed nunquid uasallus. Vasallus autem potest testificari contra dñm in causa feudij, ut C. de testi. l. aduersus. & posui in nostro repertorio in tit. de feudis. Libertus contra patronum non testificatur, quia eius persona debet uideri sibi sancta. Specu. ubi s. Idem in filio liberti. Spe. e. tit. uerfic. item quid est libertus.

13 **IN CAUSA** Vniuersitatis † uel collegij quilibet de uni uersitate uel collegio habet testificari, in defectu tamen aliorum, & non aliter pro ipsa uel ipso, sed contra bene possunt, uel dicuntur in dno admitti in civili, quia causa uniuersitatis non est singularium: in criminali uero si prælatos accusent, tunc aut ab uno de uniuersitate accusatur, & alius de uniuersitate admittitur, quia par in utroque ratio est. Aut extraneus accusatur ab uno de uniuersitate, & accusans non inducit socium, nisi in subsidiis. Speculator in tit. de teste. in pri. uerfic. sed nunquid in causa uniuersitatis. De materia uide gl. ij. q. viij. c. nihilominus. & Inft. de rer. diu. §. uniuersitatis. & ff. de in ius uo. l. sed cum hac. §. qui manumittit. & sic uidetur quod singuli de uniuersitate sint testes in causa collectarum. In contrarium uidebat quæ-

si singuli ferant utilitatem, arg. ff. de leg. j. l. ab omnibus. in prin. In contrarium est communis opinio, quia causa non tractatur nomine singularium, nec singuli propter partes iudicij, præsertim si non sint testes super articulo principali, sed super incidenti articulo. Inft. de testim. §. legata, & ff. de iud. l. j. Bal. in conclusio ne in prin.

14 **PRÆLATVS** † Vel rector ecclesiæ in causa eccl. potest esse testis, author tamen & testis simul esse non potest, unde eam alij committit, & ipse erit testis, & constituto procuratore dicat. Abbas & conventus constituit talem procuratorem, Abbas potuit esse testis, & quilibet de conuentu. Et si administrator ecclesiæ contrahit qui contractus in dubium reuocant, poterit administrator testificari, ut in Spe. de teste. §. j. uerfic. sed nunquid rector. Abbas potest esse testis in causa monasterij, ut Inno. in c. ad hæc. ext. de test. uenditor pro emptore, donator pro donatario an admittatur, dic ut not. ff. de test. l. in omnibus. per Cy. C. eod. l. nullus.

15 **CRIMINOSVS** † Si in crimine perseverat, non ualet eius dictum in criminali, siue in civili, eadem de crimine ciuilitate agit, nisi esset tale quod infamiam irroget, & per hoc per sacerdotem, cui crimine confessus est, & hoc ubi crimen manifestum est, sine probatione præsumit eum penituisse, & sua salutis memor esse ubi uero agitur criminaliter siue manifestum siue occultum, repellit si aliis de crimine conuictus existat uel confessus, uel si ex hoc factus eius opi. fit graua, uel si ei probari poterit, licet egerit penitentiam. Is ergo, cui opponitur crimen, non admittitur in civili, uel criminali, priusquam probauerit se innocentem, siue conuictus fuerit siue non, dummodo conuenit. Spe. de teste in uer. item opponit quod est criminofus. Quid si in una domo sunt quatuor, quorum unus occidit, & nescit a quo, an aliquis eorum admittatur ad testificandum. Vide Spe. eod. tit. uer. quatuor homines, & Ang. in l. si in rixa. ff. ad l. Cor. de fidei. An tamen particeps criminis admittatur ad probationem, gl. in c. ij. de test. qua in c. no. qua dicit quod non, sed ad præsumptionem sic ut ibi, quod intellige specialiter ut in crimine simonia. In alio autem crimine quod in isto exceptio pro, non uidetur quod particeps criminis faciat iudicium, siue præsumptionem, etiam ad torturam, ut in c. de confes. ibi nulli census poena subdenos. Ibi tamen gl. dicit quod non creditur quantum ad conuincendum, sed quantum ad præsumptionem. Et si in testibus in exceptio, eodratas cum gl. d. c. j. in alijs, qñ propter præsumptionem deueniat ad torturam, torquebuntur alij ad istorum testimonium. & sic poena subdenet contra illud, per text. in l. i. C. de accu. ubi de hoc per Cyn. facit de adult. ca. signi ficasti, & ad Sylla. l. prius. Nam quantumcumque quis sit infamis, iudæus, & legibus odiosus, tamen conuincitur debet per testes idoneos, ut not. in cap. testimonium de testibus. Criminis socius ad testimonio repellitur. Spe. de teste. uerfic. item quod est socius criminis.

17 **HOMICIDA** † De iure canonico repellitur, de iure ciuili admittitur. Spe. eod. tit. uerfic. item quod est homicida, & in uerfic. item quod non est probata uita, licet testis confiteatur se homicidam, non tamen poterit eum iudex punire ex illa confessione, quia non est facta in iudicio. Non enim de hoc agebatur. Gloss. ordinaria est iij. q. vi. hoc crimen. Incidit enim causa principalis, ut l. nullus. C. de testibus. & est gl. j. q. j. & hoc quippe. secus si confiteatur falsum. d. l. nullum. & C. de episc. & cler. l. presbyteri.

18 **FVR**, † Raptor, & adulter manifestus, & generaliter in quolibet peccato mortali, scilicet manifeste constitutus repellitur. Nam tales sunt infames infamia canonica, nec poterit testis, qui prætextu criminis repellit, mihi de crimine obfcere, nec aduersarius meus in illa causa mihi de crimine obfciet, nisi esset tale crimen quod obfcio testi. cuius ego particeps fuerim in Specu. de teste. uerfic. obfcietur quod est fur. Sed nunquid potest esse testis ille, qui associabit aliquem ad committendum adulterium etiam in causa ipsius adulterij, & an possit cogi, uide Innocen. in c. qualiter & quando. e. primo. de accusa.

19 **INFAMIS** † Et leuis opinionis non admittitur ad testificandum, nisi in criminibus exceptis, quia tunc admittitur

admittitur cum tormentis, uel nisi accusator sit mala fame, quod est uerum infamia iuris. Infamis autem de facto admittitur in causa ciuili uel criminali: ciuilitate intentata. Ferre testimonium est dignitas, & est actus legitimus, qui actus infamibus interdicitur, & ideo periri non admittuntur. Temerarij tamen iuramentum quem ad testimonio non repellit, quæ infamia etiam post mortem testis poterit probari. Spe. de teste. in uer. item excipitur quod est infamis. Si testis confiteatur se in famem uel inimicum, non creditur ei quasi propter hoc non sit productus, nec iuratus, quia accessorius est, quia nec curat uacillare, tamen si uacillat, non creditur ei. Inno. in c. inquisitores. de accusa. Bal. in conclusio. Spe. de teste. uer. quod testis se feruum, infames inter se admittunt ad testificandum, ut in auth. de testib. §. sancimus. Sed an poterunt adhiberi testes in testimonio, uide ff. de test. l. cum leg. An testis infamis uel receptus post terminum faciat iudicium, uide Bald. in l. ij. C. de episc. audi. & per Bart. in l. ij. ff. de appell. recip. Quid de infamia facti, & quid de bannico, uide Bal. ff. de sena. l. Cassius. Infamia facti contracti ex perituri repellit, quia perituri sine infamia repellit. Bald. in l. Lucius. ff. de infam. Infamia profecta secuta, si retro trahit, testimonium uel de tempore infringit. ff. de infam. l. furti. §. j. in gl. uel eodrat facit. ff. de sol. l. si quis offerenti. §. fin. & l. cum decem. §. fin. eod. tit. & ff. rem rat. hab. l. fin. & l. cum indebitum. §. si quod ibi Bald. in conclu.

20 **EXCOMMUNICATVS** † & suspensus a testimonio repelluntur. an autem excommunicatus contra excommunicatum admittatur, si oēs de monasterio sint excommunicati, unus contra alium admittitur, nisi iudex ex officio repellat. Spe. de teste. uerfic. item quod est excommunicatus. Accusator non potest esse testis, sed promotor inquisitionis uel denunciationis potest, si illum non prosequitur. Spe. eod. tit. uerfic. quod ipse. Item est testis & accusator, & qui sunt plures accusatores, iudex eligat magis idoneum, & ceteri repelluntur a testimonio. glo. ij. q. j. c. in primis. & uide iij. q. iij. in sum. in gl. Concubinarius manifestus uel incestuosus contra accusatum non admittitur. Spe. eo. tit. uer. item quod est concubinarius. Hermaphroditus non admittitur. Spe. e. tit. uer. item quod est hermaphroditus, Iudæus, paganus, fidelis, & hæreticus non possunt contra Christianum testificari, etiam si Christianus a Christiano sic conuentus. Hæreticus tamen contra hæreticum uel paganum admittitur, quod est uerum, cum hæreticus agit. Sed si orthodoxus non opponit, tenet dictum testem. Orthodoxus admittitur contra infidelium. Spe. de teste. uer. item quod est Iudæus. Infidelis pro catholico testimonium dicere potest, de pœni. dist. in d. j. c. multiplex, in gloss. uide C. de hæret. in lege qm mult. & ibi per Cy.

21 **IMPUBES** † testimonium non dicit, nisi in casibus. ff. de lib. causa. l. in fin. & hoc in ciuili. iij. q. ij. c. j. In criminali uero etiam factus pubes repellitur, nisi compleuerit xx. an. nuncquam tamen ad plenam fidem, sed quantum ad præsumptionem faciendam pupillus quicquid potest recipi, maximè si dñs dicatur a familia occisus. ff. ad Sylla. l. ij. §. impubes. Sed an factus pubes poterit testificari de eo quod uidit in pupillari ætate. Dic quod sic, præsertim si erat proximus pubertati. Idem de eo quod quidam uidit antequam esset cæcus. Spe. in tit. de teste. uer. Item excipitur quod est impubes. De impubere no. in l. ij. §. nihil. ff. de testi. De seruo facto libero non. Bar. de uer. sign. l. instrumentorum. §. notionem.

22 **MONACHVS** † Et canonicus regularis conuersus uel alius religiosus, uel aliter sub obedientia positus, non potest esse testis sine licentia eius cui subest. In casibus tamen iuratum ecclesiarum testificari possunt. Spe. eod. tit. uer. item excipitur quod est monachus. de hoc uide in auth. ingressi. C. de facr. san. eccl. e. Et an clericus admittatur in causa ecclesiæ, uel sui canonici, uide xiiij. q. ij. & in gl. j. & ij. per Angel. in auth. de monachis. §. cogitantium. & Inft. de testa. §. testes. & ibi no. per Spe. de test. uerfic. quid de monacho, & uerfic. item quod est clericus. An autem administrator ecclesiæ admittatur super contractu quem celebrauit, uide per Aret. Ioan. Andr. in c. Romana in vj. & in c. super prudentia. xiiij. q. ij. ubi est tex. fin. & Bald. in conclu. iuris.

23 **SERVVS** † Non potest esse testis, nisi in defectu probationum, si quosdam, & nisi in criminibus exceptis, nam tunc admittitur, si accusatus sit de crimine diffamatus, tamen eis quicquid creditur cum tormento, & alijs præsumptionibus contra dñm uel patronum eis non creditur, nisi in casibus, quos habes iij. q. ij. §. in patronos. Si tamen testis tempore, quo signauit testimonium, erat seruus, & communiter habebat pro libero, ualet nihilominus testimonium. Idem si a maiori parte habebatur pro libero, & illud si testis dicit se liberum, & de hoc pendet iudicium, admittitur ad testimonium, & reseruat in tempore disputationis. Adscripticius potest esse testis, statuliber non potest. Spe. eo. tit. uer. item quod est seruus. Testes non possunt esse serui, nisi in casu necessitatis. ff. de testi. l. serui. Dicit tamen ibi gl. quod si præcedit semiplena probatio, tunc testimonium serui cum illa semiplena probatione facit unam probationem. & uide de C. testi. l. seruos. & l. qm. Testes tamen qui communi opinione liberi reputantur, licet serui sint ex liberali subiectione, per decretum diui Seueri, ut in l. j. C. de testib. & ibi in hac causa tractari, & per consequens est contestis, ut testamentum non sit sine effectu, testificari poterunt in iudicio, non obstante seruitute, & ideo non traham illud rescriptum ad alium casum, quia non est nostrum illud extendere. Si igitur testes fuissent infames, quia de crimine famoso damnati, & per consequens intestabiles, uel ob carmen. ff. de testi. licet communi opinione tarentur bona fama, non teneret testimonium. Idem si ex alia causa tunc ad testimonium non potuissent adhiberi, puta quia erant impuberes, & communi opinione reputabantur adulti, uel erant mulieres, & reputabantur masculi. Cyn. tenet contrarium in d. l. j. & non bene iudicio meo, & est d. Ang. in conclu. Quid si testis tempore quo iurauit, erat testabilis, sed tempore depositionis erat intestabilis: Dic quod si crimine, quod red dicit eum intestabilem, non est notorium, dictum eius recipitur, & in tempore reseruationis disputationis. si uero postea sit notorium, non uideat eius dictum, sed factus esset, si iudex illud receperet. Et uide quod plenè no. C. de testi. l. j. ff. ad Car. & l. ij. §. si dua causa. Bald. C. de leg. l. leges. † Vbi testes sunt de substantia rei, tunc inspicitur conditio testis tempore testimonij, ut no. in l. ad testium. §. conditionem. & §. nihil. ff. de testibus. sed in alijs negotijs, ubi testes non sunt de substantia rei, impubes potest testificari pubes factus. & sic de his que uidit prope pubertatem, & non de his que uidit prope infantiam. ff. ad Syl. l. excipiunt. Ratio est, quia quicquid est de solennitate, debet adhiberi in initio, & uno contextu, ut ff. de test. l. hæc patet. §. si. sed ubi non est de solennitate, tunc non inspicimus initium, sed effectum rei. ff. de hæc. inf. l. qui soluendo. & no. quod ratio contrarij idem facit in casu conuersio. Nam si tempore testationis est habilis, & probabilis reputationis, licet postea fiat infabilis, non tamen uideat testimonium. C. de testi. l. j. quod est exaudiendum de testi. in scriptis, ubi testes non habent de ueritate depo. nesci, sed solu de solennitate. Nam ibi si constat de solennitate, quæ testes sua sigilla recognoscunt, non potest referri quod uoluntatis quæ certa est, & per scripturam apparet, & tolerat testimonium eius, quia habet ad minicula p. se. subscriptiones. & sigilla sua recognoscunt, & testes, sic intelligit l. j. C. de testi. & ff. ad Car. l. ij. §. dua cæcæ. Itæ potest intelligi illa lex in testa. nuncupatio redacta in scriptis p. tabell. quæ non debet uitari testa. quod apparet ab initio legitime confectum. & quæ dictum testis scriptura iuuat, quæ mutuo se iuuant, nec uideat testa. morte testis, ergo nec amissione. Si uero non est scriptum, nec manu auth. roboratum, distingue, an sit quod solennitatis, & inspicit initium: an uoluntatis, & tunc testis iuramentum. & ideo primo casu admittitur statu mutato in malo, si non sic, & non uideat testa. sed probatio eius uideat. Ratio differentie d. dist. c. est, quia ut dixi, quo ad solennitatem inspicit initium. Bal. in conclusio. † Sed quid si obfciet contra testa. quod est contra solennitatem, quia unus ex testibus, dicitur tunc quod se inhabilis, nunquid ad probandum est habilis, & sic ad probandum solennitatem sufficit duo testes: Dic quod sic, quia potest hæc quæ examinari seorsum a prii. a testa. & est sua materia p. se. & quæ eius contrarij, id est, infamia potest probari per duos testes, secus si quod solennitatis non potest examinari seorsum a prii. ut no. in l. 27 h. C. de secu. ra. Bal. ubi s. † Circa tempus confideret integritas testimonium,

testium, uide per Bal. in x. col. in ti. an remoueri debeant test. qui pa. esse deserint. Testes debent esse bonae fama non solum tempore iuramenti, sed etiam tempore depositionis non absolutae, quod dicitur trahatur ad tempus iuramenti, ut in Cle. j. de offi. dele. quia illud respicit solennitatem, non fm ueritatem, quae sine examinatione liquere non potest. Bal. in c. quot test. sint necessaria. ad proban. x. col. & q. depositum trahatur ad tempus iuramenti, est uerum quo ad implicitam probationem, ar. ff. de h. ar. inf. l. affe toto. non quo ad explicitam. ff. de testa. l. h. ar. palam. s. h. notan.

28 II CVM + Quibus non est testis. factio, non possunt testimonium ferre. Spe. de test. s. item q. est talis cum quo non est testamentum factio. Testis mutus an esse possit, uide in Spe. de testem. nunc tractandum, uer. quid de mutis.

29 CAECVS + Testificatur de auditu, maxime si cotraherentium uoces habuit notas, & maxime de his, quae uidit antequam fieret caecus. Spe. in ti. de teste. uerfic. sed nunquid caecus & uide Ang. in auth. de h. ar. & fal. s. si uerbo expressum. uide gl. iij. q. viij. c. testes. & ibi etiam ponitur quid de mutis. C. de test. n. de perceptibilibus per uisum. nec surdus per auditum fm Hosti. in c. ex literis. de test. Bal. in conclu. & uide Spe. de teste. in pri. uer. sed nunquid caecus. & dixit Bart. in l. ad testium. ff. de testi. quod testificatur de eo quod uidit antequam esset caecus.

30 PAVPER + Suspectus testificari non potest in civilibus, sed in criminalibus. admittitur cum tormento. pauper autem honesta uita non repellitur, ut in Spe. de test. uer. item q. est pauper. Si enim sunt inimici pauperes, timetur de subornatione. iij. q. iij. c. item nihil. & in auth. de test. s. j. per totum. olim ut qui adhuc portant crucem, & publice poenitentes, an admittantur. Fuerunt opin. uide in Specu. eod. tit. quid de portantibus crucis. & C. de hared. l. quoniam. & hac de paupere sufficiant.

31 IVDEX + Aduocatus, procurator, assessor, executor, actor, uel arbiter in eadem causa appellationis, uel principalis repellitur a testimonio: est enim praesumptio q. diceret pro ea parte, pro qua prius fuit. quidam tamen admittunt procuratorem contra dnm. Item admittitur negotio finito. De aduocato dic q. admittitur antequam inceperit patrocinari, licet de salario conuenierit, poterit tamen esse testis contra eum, pro quo intercedit. Spe. eod. tit. in princ. uer. item q. fuit in ead. causa. An autem ille, qui est uel fuit iudex, non potest esse testis, uide Ioan. Cal. xxviij. dist. per Bar. C. de arbi. l. ne in arbitris. & uide de omnibus praedictis in gl. ij. q. viij. c. statuendum. & q. dicitur, q. iudex non possit esse testis, intellige lite pendente, & super principali. Nam super accessorio coram se potest. non tamen interrogandi sunt ut testes, sed consulendi tantum si fuerint iudices. Spe. eod. tit. uer. sed quid si scriptus. & si sunt tres aut quinque iudices, magis creditur testibus q. eis, nisi etiam ipsi iurati essent. Spe. ubi supra & si impetres iudicem quem uolebam producere in testem, remouebitur a iudicando, & erit testis. Item ordinarius poterit esse testis coram officiali, si necessitas imminet. & si iudex in testem inducitur, qui iurat se nihil scire de causa, uidetur q. non remaneat iudex. Item iudex, qui fuit ut suspectus recusatus, non poterit in testem adhiberi, nulla de causa fm quosdam. Tu dic cont. maxime si producens non habebat nisi unicum alium testem. Specu. ubi supra de procuratore an possit esse testis, dic aut de partium uoluntate, & potest: aut contra uoluntate partis, non potest. Et si est procurator litis, non potest: si negotiator, potest in alio negotio, non in illo. Bal. in c. ij. in tit. de l. Coradi. x. col. An procurator ad indicia uel negotia possit esse testis, dic ut C. de testi. l. omnibus, & ibi no. uer. de proxena. & per Bal. in l. deferre. ff. de usur. & per Ang. in auth. de test. s. qm. & in consil. suo xxviij. in Spec. de test. uer. quid de proxena.

32 MVLIBER + In testimonio non admittitur in civilibus, sed in criminalibus exceptis admittitur. In codicillis, & alijs ultimis uoluntatibus, & sic in alijs casibus q. admittatur, fuerunt opin. Tene tamen q. admittatur, Spe. eod. tit. uer. item q. si mulier. & uide gl. xv. q. iij. de crimine. xvij. q. iij. c. in decima,

de poe. xxxiij. q. v. c. mulieres. in gl. & Inf. de test. s. testes. Sed nunquid ualeat testamentum mulierum asserentium post suspensionem aliquam non esse cognitam, uide gloss. xvij. q. iij. c. nec aliquam.

33 FIDEIVSSOR + Potest esse testis pro debitore, qui est soluendo, aliis non, in Spec. de teste. uer. quid de fideiussore. Sed an poterit esse testis inter debitorem & creditorem, uide per Bart. ff. de le. l. si cui. s. fin. an autem possit esse testis fideiussor, uide Inf. de testibus. s. legatarius. Sed pone, mutuaui tibi decem cum hoc q. non possis probare, nisi per duos filios meos, donauit Petro istam actionem, an Petrus poterit per filios meos probare? Resp. si donatio inceperit ab actione non potest: si a traditione, potest, ut in Spe. eod. tit. uer. sed pone, mutuaui. Sed quid si non habeo nisi unum testem, & cedo iura mea, an potero testificari pro cessionario? Spe. in ti. de p. cu. in fine q. sic. Facit de procurato. capitu. in nostra. per Archi. in summa. & per Ang. in l. haredi. s. nos aut. ff. de pact. & in l. si quis rem, de pro.

CEDENS an possit testificari pro cessionario. Et resp. q. non possit. Vide per Bald. in uer. cesso, in conclu. Creditor

34 + prohibetur ferre testimonium pro debitore, uide Ang. ff. de proc. l. non solum. s. quarit. Quem non possum in ius uocare, contra eum testimonium perhibere non possum. C. de test. l. aduersus. Legatarius potest interdum esse testis de his quae in testamento continentur. ff. de testi. l. qui testamento. Inf. de testa. s. legatarius. Tutor interdum erit testis pro pupillo, ut no. in d. l. qui testamento. Familia officialis interdum examinatur tempore syndicali, uide Ang. in tractatu de syndicali. Pro uxore + fratris potest quis testimonium ferre. Ang. ff. de post. l. cum eorum. s. affinitatis. Beneficiati per praetatum possunt esse testes de sua creatione seu tit. ut no. in d. s. legatarius. Magister pro discipulis an possit testificari, uide gloss. xj. q. j. c. j. Compater an possit esse testis, uel iudex pro compatre, uide in Specu. latius in ti. de teste. s. qualiter. uer. sic. quid sit ius de spirituali patre. & Gulielm. de Cug. ff. de in

35 + ius uocan. l. generaliter. + Maior lxx. annis non compellitur esse testis. Inf. de excus. tur. s. item maior. In qua aetate sunt testes recipiendi, uide gloss. summa iij. q. iij. & ij. an testes prohibiti admittuntur, qm proceditur sine solennitate

36 + iuris, uide Bart. ff. de ed. in l. filius. debet + iudex dare saluum conductum testibus ut ueniant ad deponendum. vj. q. viij. c. hortamur. in gl. & in Specu. de test. s. qualiter. in uer. debet quoque ipse. Testes non sunt uocandi a longē, quando plus expenderetur quam sit ualor causa, sed debet eorum examinatio delegari. Bart. in l. Mauia. C. de an. & tribu. lib. x. Testibus debent fieri expensa, sed non damna, ut in l. qm liberi. C. de test. & l. si quando. s. cum oporteat. & Bal. in l. fin. in fi. C. de fruc. & lit. expen. & per eundem in dicta l. qm liberi. C. de testi.

37 + iuris, uide Bart. ff. de ed. in l. filius. debet + iudex dare saluum conductum testibus ut ueniant ad deponendum. vj. q. viij. c. hortamur. in gl. & in Specu. de test. s. qualiter. in uer. debet quoque ipse. Testes non sunt uocandi a longē, quando plus expenderetur quam sit ualor causa, sed debet eorum examinatio delegari. Bart. in l. Mauia. C. de an. & tribu. lib. x. Testibus debent fieri expensa, sed non damna, ut in l. qm liberi. C. de test. & l. si quando. s. cum oporteat. & Bal. in l. fin. in fi. C. de fruc. & lit. expen. & per eundem in dicta l. qm liberi. C. de testi.

38 SI TESTES + Citati non ueniant, quod remedium com petit contra eos, uide Bar. ff. quemad. re. l. sed & si quis. Quid autem si ueniunt, & retardant deponere, uide per Angel. de Ar. in l. pe. in fin. in Spec. de teste. s. qualiter autem. uer. si cogi debent. & adde quod no. Ioan. Cal. xxx. dist. & seq. Quid si sunt talis conditionis, q. non coguntur testificari, an sint citandi, uide per Ang. in auth. de testib. in princ. Si testis extra iudicium coram iudice non in figura iudicij dicat se non interfuisse negotio, tamen debet cogi ad deponendum, & statur de depositione. Bald. in s. in fin. in cap. j. in tit. quid si inuesti. licet Bar. contrarium teneat in l. eos. ff. de falsis. Testis si promisit non testificari, cogitur testimonium perhibere. Bald. C.

39 + qui accusare non possunt. l. data opera. + Quid si testes non sunt comparere ut ueritas occultet, qua poena punientur? Resp. q. non punientur tanquam falsarii, quia falsitas testiū proprie est per iuramentum. sed iste non iurauit, ergo, & c. Dic q. criminaliter punientur crimine stellionatus, sed civiliter parti ad interesse, uel Reip. p. actione de dolo. ar. cor. quae no. Cy. in l. j. C. de do. & tagit in. in c. j. de fal. & Bal. in l. presbyteri. C. de epif. & cler. Qualiter testes cogantur, & q. non possunt cogi, uide in

40 Spe. de test. s. pen. + Compellunt aut testes in civilibus, cau. ubi ueritas per alios apparere non potest. xlij. q. j. c. quanq. licet in cau

sis spiritualibus. ut in c. j. de testi. eogen. Item in criminalibus, civiliter in testibus, puta per inquisitionem, ut in c. super his. eo. tit. Item in inquisitione, & denunciatione, licet quidam nesciant qua de causa dubitet, quia tunc repellunt ubiq. propter defectum ueritatis, ut in d. c. quanq. Quidam tamen intelligunt hoc fore uerum, nisi foret periculum animae. In criminalibus aut dico non compelli, quia luce clariores debent esse probationes, ut C. de proba. l. sciant. iij. q. ij. c. item nihil. uer. sic. fi. & Ang. in conclu. Item in casibus aliquibus quis cogit ad testimonium, qui regulariter non cogitur. est argum. in l. j. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cogendus ferre testimonium contra filium, & e contra, si ueritas aliter sciri non potest. & maritus contra uxorem, & e contra. quamuis aliis non sunt cogendi, sicut tenuit Mar. de Fa. dum esset executor in quadam causa, cum maritus teneretur actione depositi ad decem, nec aliter aduersarius posset de iure suo probare, nisi per uxorem depositarij, ipse compulsi eam ad iurandum. argu. d. l. j. C. de rep. l. C. de testibus. q. pater est cog

ptionem, si uideretur impeditus, puta si testis est infirmus, ita qd commode non potest uenire, ut honesta mulier, uel alius sublimis præditus potestate uel dignitate, uel egregia persona. Spec. de teste. uer. potest etiã iudex. que commissio non ualet, nisi de partiũ uoluntate, ut ibi. Circa hoc tñ an p ductio, uel examinatio testiũ possit cõmitti ultra supra dictã distinctione, ad de, aut loquimur de iure ciuili, aut de criminali. Primo casu, aut producunt testes, qui proferendo testi moniũ ad iudicẽ uenire nõ compellunt, ut sunt egregiã per sonã, & mulieres, & similes, & tunc potest cõmitti, ut ff. de iur. reu. l. ad personas. C. de iura. cal. auth. prin. Aut producunt tales qui possunt compelli ad iudicẽ uenire, & sunt præsentẽs in iudicio, & tunc eorũ examinatio cõmitti non potest. Sic intelligitur, qd qm aut. in auth. de test. & de fid. inf. l. & iudices. & no. in auth. oportet apud eloquentissimũ. C. de fid. inf. & gl. in l. hac consultißima. C. de testa. dum loquimur in criminali, & non põt cõmitti testiũ examinatio. ff. de test. l. iij. s. idem siue abfentes, siue præsentẽs sunt testes. Et p hoc auth. de testi. s. hæc omnia. Vel possumus dicere aliter, probabilius, quia aut committit testiũ examinatio habenti iurisdictione, aut nõ habenti. Primo casu põt fieri. Ita loquuntur iura alle. pro hac parte si non habenti, nõ ut in alijs iuris bus. & uide quod no. ff. quemad. testa. aper. l. si qui ex signa torib. in gl. super uerbo, sigillatim. de consuetudine cõmitti tur tabellioni, ut no. in cle. j. de offic. dele. Ex prædictis apparet qd ex ipsa cõmissione non acquiritur fidei. iurisdictione. Facit auth. ad hæc. de iud. & ff. de iudi. & ff. de excusa. tutor. l. scire oportet. in uerbo, sub cõmemorationib. & exponit ibi corã notarijs, & ita exponitur ut, pcedat not. gl. sed receptio

54 testiũ põt cõmitti. Bal. in cõclusio. ¶ Sed quid si iudex com mittit notario testiũ examinatio, & testis accusat de falso, qui testis dicit se illud nõ dixisse? Dixit Spec. in tit. de teste. s. i. uer. sed pone ecce. qd non credit notario. Tu dic fm Cyn. C. de fal. l. si quis decurio. qd si iudex fuisse præfens, magis præ sumitur præscripta arg. l. omniũ. C. de testa. Facit quod no. per Ioan. in l. ij. ff. quemad. testa. aper. & ibi Bart. Bal. in conclu. Item ille qui petit inducere loco iudicij, & non produxit, si petit qd fiat remissio ad locum ubi testes morantur, uide Ang. l. de die. s. iubetur. ff. qui satisd. cog.

55 TESTIBVS Producis tñ intra debitas dilationes eorũ personas excipi, & excipitur de omnibus inhabilitatibus s. relatis, in quibus tractatur qui à testimonio repellantur. Si uni testi obstat aliqua exceptio, nõ retardatur processus qñ est probatus per plures. Inn. in c. super eod. l. j. de appell. Bal. in l. ij. C. si contra ius uel uti. publi. Nam unus testis non derogat duobus, nec uni eorũ, quia tunc non facit semiple nam probatione. l. j. s. ff. de uen. in spi. per Jac. de Arc. & ibi est tex. de hoc ubi s. Qualiter aut forment exceptiones contra teste criminofum, dic ut no. in l. iij. s. eadem. ff. de testi. de exceptionib. quæ opponunt in persona testiũ, dic ut not. in C. de testi. auth. si testis dicat. & ff. de testi. l. testiũ. s. cõditione. ubi ponit forma talis exceptionis, pbatio exceptionis opa

56 posita cõtra testes põt deferri contra publicatione. ¶ An exceptio contra testes, uel eius pbatio sit pponenda, uel recipienda ante publicatione testiũ uel post, & in qb. casib. pbat ionis contra psonas testiũ debeat à principio recipi de præ

57 dictis, uide Lapũ de Castellione, ext. de testi. c. ex parte. Ille, tñ qui teste produxit, nõ potest opponere cõtra eius personã, nisi cã de nouo emerferit. e. ti. l. si qs. & ibi patet satis. ¶ Quid si fuit ptestatus cõtra personã testis, quem aduersarius meus producebat contra me, & testis postea deponit pro me, an ualet eius dictũ? Inno. in c. præfentiũ. de testi. dicit qd testi de ponenti p illo, qui fuit ptestatus contra eius personã, nõ creditur, si aduersarius illam protestationem ratam habuerit, secus si noluit, & omnimodo uoluit uti eius dicto contra te, quia eius dictũ teneretur recipere. quod not. & tene menti. Item subdit Inno. ibi, qd contra personas nihil potest obijci facta publicatione processus, nisi fuerit protestatio facta à principio contra personas testiũ. Et uide etiã Bart. ponentẽ hæc exceptiones contra personas testiũ, in auth. si dicatur. C. de testi. & satis patet alibi in locis non nominatis.

59 IURARE. ¶ Debet testis dicere ueritatẽ de tota plenaria causa, quoties interrogabit usq; ad finẽ litis, seu causã, tam super eo, de quo interrogabit usq; ad finẽ litis, seu causã, qd super alio, & qd solam ueritatẽ docebit, nõ miscens aliquid falsitatis: nec aliquid de suo adijciat, etiã si sibi bonũ uideretur. Item qd dicit ueritatẽ pro utraq; parte, & qd nec prece, nec pretio, nec timore, nec priuato odio, secus si publico, ut qa odit p sua. nec pro cõmodo quod ipse uel aliq; habuerit, uel habere speret, testimoniũ dicit, sicut scit, & nõ sicut credit. Itẽ qd nulli partiũ testimoniũ pandet, donec attestaciones sunt publicatã, si tamen hoc ultimũ non iurat, non tenetur. Item qd dicit ueritatẽ super articulis, & sup tota causa. De hoc uide Ang. ff. de pet. har. l. si quis hæreditatẽ. in fine. Si uerò tractatur, & inquiritur super statu ecclesiã, duplex est forma. Prima qd iuret dicere ueritatẽ de his quæ scit, & credit in ecclesia reformanda, exceptis occultis. Secunda est, ut iuret qd ad inquisitionem responderit ueritatem, & debet iurare ad uersario præfente uel contumace, & tacitis Euangelijs, nisi sit episcopus, qui solũ debet inspicere. Vide quod habet in lege, si iudex. C. de episcopis & clericis. ad presbyterũ & diaconũ mitteretur domi iuramentũ, cum sint personã egre gia, ut l. ad personas. ff. de iureiurando. Et si agitur causa coram iudice laico, iurabit coram episcopo. Item si producens est pauper, tunc iudex mittet testibus iuramentum, uel eis dabit expensas, quia tenetur pauperibus prouidere. & licet testis sit religiosus, non tamen ualet eius testimonium, nisi

60 sit iuratus. ¶ An testis non iuratus probet dic qd non, ut no. C. de testi. l. solã. Si testis deposuit non iuratus, & postea iurauit, an ualet eius dictum? sunt opini. Et tene qd sic, si est bonã fama, ut in Spe. de teste. s. sequitur de testiũ iuramento.

61 Iurare potest tñ de credulitate etiã ille qui non uidit, si tamẽ indubitanter nouit. Fallit in teste qui dicit se uidisse, & præfens fuisse in actu. Innoc. in c. cum causam. de iuramen. ca lum. ergo pars, quæ iurat ueritatem, non debet interrogari de ueritate sciẽtiã, & si interrogatur, potest dicere, scio, quia indubitanter noui. Secus in teste qui debet reddere causam per sensum corporeũ. Et ita dicemus gesta ipso præfente & uidente. Vnde dicit tex. qd in teste requiritur præfentia & memoria. ff. de fur. l. qui tabularũ. & l. quidam testamento. ff. de

62 condit. inst. & C. de testi. l. testium. & hoc dictum. tñ Innoc. dominus meus Narbonensis Cardinalis allegat qd ad hoc ut ecclesiã possit arma spiritalia, & æternalia exercere, sufficit qd habeat iustitiam ueritatis indubitanter, licet non probeat iustitiam probatam, quia procedit ecclesiã ut pars,

63 quæ sufficit quo ad fundamentũ. ¶ Testis, qui iurat dicere puram & meram ueritatem, nil potest addere, uel mutare sponte sua. Inno. in c. cum dilectus. de accus. Adde qd tunc de ponendo per famam non probat dictũ suum, quia ille qui non fuit in facto, non potest scire ueritatẽ. Vnde scire per famam, non est scire, sed opinari. Vide gl. no. in l. in bonã fidei. C. de rebus cre. ibi, sed quid si non interfuisset facto, fm Bald. ibi, testis debet esse iuratus, & ubi iudex nõ potest procedere omiõsa solennitate, quia debet constare de facto, de quo non uidetur constare nisi sit iuratus, ut est gl. in Clem. sepẽ. de uerb. signifi. & l. filius. ff. de do. & l. diuis. ff. de testa.

64 mil. Bal. in l. presbyteri. C. de episcop. & cle. Testis, tñ qui iurat non tacitis scripturis, potest puniri si dicat falsum. Bald. in l. falsum. Et an præsumatur quod tetigit, not. in c. ut circa

65 de elect. in vj. Si testis tñ iurauit una die, & alia die deposuit, debet edi dies depositionis, quia licet depositio trahatur ad tempus iuramenti, illud est uerum, nisi aliud prohibeat, ut si esset datus terminus ad probandum, uel probatũ habent

66 dum. Bald. in lege secunda. C. ut lit. penden. Testis tñ potest compelli per ordinariũ, ut iuret coram eod. Bald. in c. si de inuesti. inter dom. & uasal. l. ori. & ibi ponit an dicta testiũ possunt remitti, ut ibi patet. ¶ Si testis iurat dicere ueritatem super articulo quatenus dicit extrã, nõ ualet quod non iuratus deponit, ut in l. iurifurandi. C. de testi. l. l. quod deponit, esset de pendicis articulo, ut in auth. de testi. s. si uerò dicatur. sed ubi iurat dicere ueritatem super tota causa licet deponat extra articulum, ualet. Idem

si iurat

si iurasset simpliciter, quia ista distinctio æquipollet uni uersali, uel obligari. ff. de auth. tur. in glo. & plenẽ per Ang. in l. si quis libertatem. iuxta fin. ff. de pet. har. An testis non iuratus probet, dic ut not. C. de testi. l. solam. Et an si tunc dicit falsum, puniatur: dic ut not. ff. de fal. l. si quis legatum. Et

68 tñ iuramentum testis possit remitti consensu partiũ, dic qd sic, glo. est not. in l. j. s. j. in glo. super uer. ualet. de fer.

69 & no. ut patet. An tñ autem testis iurans dicere ueritatem su per principali, intelligatur etiam iurasse super emergentib.

70 & connexis, uide Ang. in l. ij. de iurisd. omn. iud. tñ licet habens terminum probandi, faciat iurare testes intra terminum, non tamen dicitur probasse si non deposuerunt: sed probatio est in fieri, non in facto esse, quia probatio sic diffinitur: Probatio est rei dubiã per argumenta ostensio, ut no. C. de probat. in rub. Sed isti testes nihil dixerunt, ergo nihil probauerunt, quia probatio debet esse certa & clara, sed hic nulla fuit, qa nec affirmatiua nec negatiua. Itẽ potest esse qd testis dicat se nihil scire, nõ ergo liquet an sit probatur, nec qd probatur, quia de futuris sumus incerti. ff. de proc. l. eo tẽpore. & l. quod debet. ff. ad Carb. l. iij. s. duæ causã. & idẽ si lex sine ministerio hominis assignat terminũ ad probandum, debent testes iurasse & deposuisse intra terminum, ut in c. pia. de sent. excom. nec sufficit in termino legali fecisse quicquid potuit, ff. de dolo. l. arbitrio. s. p. quia grauamen legis est à quo nõ potest appellari. Si autem iudex dat dilacionem, mitto nisi cum eo. l. in dilationib. Sufficit ergo qd incumbẽtia qs fecerit, id est testes produxerit, & iurare fecerit, nisi iudex arctasset eum ad faciendũ deponere testes. Dicit tñ aduocati, qd si est datus terminus ad probandum, sufficit si iuret intra terminũ: secus si ad probandũ habendũ, quod nihil est probare, quia idem est probare, & probatũ habere: ut patet ex defectu probationis, uide ff. de arb. l. nõ

71 ex omnibus. Dicitur tñ testis trahit ad tempus iuramentum, nisi tempore depositionis præclusa sit uia improbando. Facit quod no. in c. j. de offic. deleg. Bal. in conclu. & uide omni

72 no in nostro repert. in tit. de dilat. Testis tñ qui iurat in termino, licet postea deponat, dicitur in termino deponere, ut no. C. de testi. l. si quãdo. & si terminus datus est ad deponendum, non sufficit iurare intra terminum, nisi deponat. Quo ro utrũ in iuramento testis requiratur partis citatio? uide ibidem, & uide de dam. in fec. l. damni in feci. s. Sabinus. & per Bart. in consil. ccxvij. Testes non præsumuntur iurati, nisi per actã appareat de iuramento, licet notarius dicat, talis testis iuratus. Bar. in l. Theopompus. ff. de do. præleg.

73 QVANDO tñ autem testes recipiendi sunt. Tu dic, quod regulariter post litem contestatã, antẽ autem recipi non ualet. Fallit in multis casibus, in quibus recipiuntur licet non contestata, uel etiam non inchoata. Primus casus est, si timetur de morte testiũ, ut quia sunt infirmi uel senes. Secundus, si timetur de absentia diuturna. Tertius, si agatur de electione confirmanda uel cassanda. Quartus, cum agitur de matrimonio carnali, & qui conuenitur maritalios, contumax est. Quintus, cum de crimine proceditur per inquisitionem. Sextus, cum petitur testem ad æternam rei memoriam examinari. Septimus, in causa appellatõnis à grauamine interposita, uel in alia causa si appellatur, contumax est. Octauus, quia in contumacia actoris reus suos testes produxit lite non contestata. Ratio, quia in eius potestate non est, quando conuenitur. Nonus, cum actor nequit agere propter interpositum iuramentum. Decimus, cum minor iudicis officio ab hæreditate abstineat. Undecimus, cum causa est spiritualis, uel in crimine hæresis. Duodecimus, ubicunque publicum commodum offenditur, ut in malo officiali. Decimus tertius, secundum quosdam, scilicet dum agitur de stat. & libertate ecclesiã. Decimus quartus, cum restituitur in integrum incidenter iudicis officio postulat. Decimus quintus, in petitione legali uel fideicommissi. Decimus sextus, cum agitur finium regundorum. Decimus septimus, cum agitur in Trebellianica restitutione. Decimus octauus, in causa hæresis: nam post mortem quis puniatur sine litem contestatione, Decimus nonus,

Bar. de Testib.

cum persona est suspecta. Vigentesimus, cum agitur cum aliquo possessore, de beneficio ecclesiastico obtinendo. Vigentesimus primus, in dilapidatione. Vigentesimus secundus, in causa purgationis. Vigentesimus tertius, cum quis est intra paupertatem, & timetur de uariatione. Vigentesimus quartus, in causa subscriptionis. Vigentesimus quintus, quando iudex ad cautelam testes recipit in notarijs. Vigentesimus sextus, quando quis deficit in purgatione, lite non contestata. Vigentesimus septimus, in libertate secundum quosdam. Vigentesimus octauus, ubi ante litem contestationem aliquid incidenter proponitur & probatur. Vigentesimus nonus, ubicunque aliquid iudicis officio expeditur, quod intelligitur de officio deseruente actioni. Trigentesimus, cum is, qui possidet, litem se offert, quia lis tunc non contestatur, & fertur sententia. Trigentesimus primus, in odiosis, in quibus actori præfiguratur terminus, in quo si non ueniat, postea non auditur. Trigentesimus secundus, in exceptionibus dilatorijs forti, & in quibusdam peremptorijs, ut cum excipitur de re iudicata transacta uel finita. Trigentesimus tertius, cum impubes ex Carboniano uel dicto, & mulier nomine uetris petit se in possessionem mitari, uel cum reo absente actor petit se mitti in possessionem honorum causa custodia, uel cum quaritur, an inter sit actoris rem exhiberi, uel quando legatarius petit sibi satisfieri de legato, & quaritur, an sit ei relictum legatum, uel cõfilius petit alimenta, & quaritur an sit filius, uel econuerso: uel cum pignora capiuntur ex causa iudicati, & quaritur an sint condemnati. In prædictis si uocatus sit contumax, possunt testes recipi, & diffinitua ferri sententia. Trigentesimus quartus, in omnibus emergentibus secundum quosdam, & breuiter ubicunque libellus non admittitur. Et dixit Innoc. in cap. cum dilectus. de accusat. quod publicatis attestacionibus possunt etiam examinari, non ad plenam probationem, sed ad iudicium in matre, quæ testificatur de aetate filij impuberis, & etiam infamis, qui non facit plenam

74 probationem. Angel. in conclu. & quando tñ testes actoris uel rei, recipiuntur ante litem contestationem, ut quia sunt senes uel infirmi, tunc non publicantur, sed conseruantur, licet aliqui dixerunt contrarium in testibus pro parte rei, si tamen reus adest in iudicio, & actor abest, tunc ante litem contestationem etiam recipiuntur & publicantur, & fertur diffinitua. Prædicta omnia uera, siue ciuilitate, siue criminalitate agatur, de prædictis omnibus, uide in Specul. de teste. s. nunc tractemus. & uide Angel. C. de naufragijs. lib. xj. in l. de submersis. ubi ponit casus in quibus etiam examinantur ante litem contestationem, de materia uide Bart. in l. mortis. ff. de donatio. causa mortis. & quod not. idem Angel. in l. ff. C. de fer. An in examinatione testiũ quæ fit ante litem contestationem, sufficiat aduersarium citari ad domum, uide

75 per Angel. in auth. de testi. s. fin. in fine. Et si testes tñ dicunt se nihil scire, uel non recordari post eorum publicationem, possunt alij super eisdem capitulis examinari, nec nocet didicisse testificata. Iaco. de Bel. in c. j. s. si enim. circa finẽ, in titulo quid sit inuestitura. in x. colum. Bald. in conclusio.

76 tñ Testes qui examinantur ad æternam rei memoriam, coram quo iudice debent examinari, uide per Ang. ff. de transact. l. cum hi. s. transactis. De materia horum uide in quosdam consilio Francisci Tig. quod habes secundum in ordi

77 ne, & incipit, ut patet. Testes tñ publicati in æternam rei memoriam pro reo non ualet eidem, quia significat quod sunt recepti ad finem agendi, secundum Innoc. in c. significauit. de testi. sed certẽ finis est indiuisibilis in agendo & defendendo, & idẽ ualet pariter in utro que, ff. de iure iuran. l. sed & si possessori. s. fin. saluo iure opponendi contra personas, & dicta, cum extra ordinem sunt recepti, C. de testi. l. fin. Et not. tñ quod interdum petit recipi testes, ille qui habet actionem, nec habere sperat, & tunc testes publicantur, ut in dicto c. & ff. de testi. l. cum rem. & C. de usu. l. fin. Interdum petit qui non habet, sed habere sperat. Ita loquitur ff. ad leg. Aquil. l. iij. & in l. in lege Aquil. s. si delectum. sed ibi speciale est, quia duo concurrunt, scilicet odium delinquentis, & timor etiam probationum: interdum habet

Qq actionem,

actionem, sed & timor, ne pereat ex dilatione legali. Sic lo-
 quitur, ff. de Carb. l. iij. §. duæ causa. Interdum habet non præ-
 senti exercitio, tamen testes sunt abfuturi, propter quod e-
 tiam possunt recipi, & tunc examinantur, sed non publica-
 tur tunc, sed postea suo tempore intra annum, ut in c. quo-
 niam frequenter. ut lit. non contest. nisi partes uelint statim
 publicari. Ex publicatione tamen testium non oritur actio,
 79 ff. de iureiur. l. sed si possessori. t. pe. t. Erant requiratur cita-
 tio personalis, cum testes extra ordinem recipiantur, no. per
 Inn. in ca. significauit. de testib. ubi omnia prædicta dicit in
 substantia, facit ad hoc ultimum, ff. de incend. rui. naufrag. l.
 Pedius. & l. ne quid. non tamen citatus est semper admitten-
 dus ad contradicendum, l. iij. §. pe. ff. de bo. poss. Adde quod
 no. in l. iij. ff. de dam. in fec. Ioan. Andr. in c. præsumitur igno-
 80 rantia. de reg. iur. lib. vj. in mercurialib. Adde t. etiam quod
 dicit glo. in l. gesta. C. de re iudic. quod in apertura testium
 non sit necessaria partium citatio. Bar. alibi alleg. illam glo.
 quæ nihil dicit de citatione, sed de præsentia tantum. Adde
 81 t. etiam quod attestations non faciunt fidem in aliquo iu-
 dicio, quæ sunt translata in publica monumenta, ut d. l. ge-
 sta. & not. in l. iij. ff. quæ in fraud. cred. secundum Richar. Mal.
 82 & quæ not. Bart. in conclus. Possidens t. potest petere exa-
 minari testes ad perpetuam rei memoriam, secus si non
 possidet. Angel. in l. si quis libertatem. ff. de petuo. hæred.
 §. nam cum quidam.
 83 DE NUMERO t. Testium, dico q. regulariter duo suffi-
 ciant, nisi lege uel canone expressè maior numerus requiratur.
 Nam si accusatur episcopus Cardinalis, non conuincitur
 uel deponitur, nisi septuaginta duobus testibus, presbyter
 Cardinalis cum quadraginta quatuor, diaconus Cardinalis
 cum uiginti sex, alij clerici Romanæ ecclesiæ, septem. De præ-
 84 dictis uide glo. l. iij. q. iij. c. nulla damna. & in c. præcedenti. t. Si
 quis uult probare solutionem debiti in scriptis contenti, quin-
 que sunt necessarij, sed in probatione confessionis facta solu-
 tione, quinque saltem non rogati sunt necessarij, sed duo roga-
 ti sufficiunt, ut no. C. de testib. a. h. rogati in contractu ex-
 cedente libram auri, a. h. sed nouo iure. In codicillis autem
 sunt necessarij quinque. In donatione causa mortis similiter
 quinque. In testamento, septem: sed si sit in scriptis, & testator
 nescit scribere, octo, secus in codicillis, & testamento ad pias
 causas, ubi duo sufficiunt. Item inter filios & nepotes. Item
 & in uillis & municipibus, ubi est hominum raritas, sufficiunt
 quinque. Item in reuocando prius testamentum sufficiunt
 tres. C. de test. l. sancimus. In testamento militis duo. In testa-
 mento condito coram principe, precibus sibi oblati, in quo
 nullus requiritur testis. In purgatione diaconi, tres. In pur-
 gatione episcopi, duodecim. In depositione pecunie uel al-
 terius rei, uel alicuius contractus, si depositum excedit li-
 bram auri, requiruntur tres testes idonei, & fide digni. In
 interruptione præscriptionis requiruntur tantum tres. In
 renunciatione Velleiani, tres. In confessione inuentarij lo-
 co absentium, quos res tangit, tres. In comparatione chiro-
 graphi non publici, tres requiruntur. Item in promouendo
 inter agentes in rebus, tres. C. de prox. fac. scri. l. unicuique. cir-
 ca prin. l. xij. Item in inspectione priuilegiorum debet quis
 esse contentus nu. xij. In diuortio requiruntur sex testes. Itē
 quandoq. requiruntur decem. C. de erog. milit. anno. l. §.
 hac uerò. lib. xij. Item cum per epistolam datur libertas, uel
 inter amicos & amicas, patet satis. Tres obstetrices uocantur
 ad uentrem inspiciendum, tamen duæ probant. ad ostium
 camere in qua mulier sub custodia est paritura, decem. Item
 tempore partus, decem liberæ & sex ancille in conclauis ad-
 hibentur. Quot testes uidelicet obtineat instrumentum, uide
 ff. de testam. l. hæredes palam. in princip. Quot testes re-
 quirantur in uoluntate declarante, uide d. l. hæredes palam.
 §. j. Quot testibus sit credendum, uide ff. quæst. iij. in sum-
 ma. Quot testes requirantur ad cõfirmandum uel proban-
 dum iudicium nouæ uoluntatis contra me, uide Bart. in l. §.
 ff. de leg. iij. Quot requirantur ad probandum errorem, dic-
 q. si queritur de errore solennitatis, requiruntur duo, si uo-
 luntatis, requiruntur tot, quot requiruntur ad actum de quo

queritur, de quo uide in l. cum proponatur, in glo. & ibi no.
 ff. de leg. ij. iuncta l. hæredes palam. ff. de test.
 85 SED AN t. Credatur testimonio unus? Respon. re-
 gulariter quod non, etiam si prædiali fulgeat dignitate, quia
 uox unus, uox nullius. Fallit in quibusdam casibus, in qui-
 bus creditur dicto unus. Et primò, si quis reuocationem
 mandati probat per unum testem cum eius sacramento. Se-
 cundus casus est, quando solus tabellio si dubitatur, facit in-
 strumentum publicum. Tertius, quia statur iuramento cre-
 ditoris tantum, super eo quod superfluum est in pretio rei
 uenditæ. Quartus, quia statur unius testimonio, cum testa-
 tor ita præcepit. Quintus, quando quis habuit probabilem
 causam ignorantie. Sextus, quia creditur dicto unius abba-
 tis, qui intra mensem ante missarum solennitatem exercuit,
 viij. distin. c. tanta. Septimus, creditor uni extra iudicium tan-
 quam socio. Octauus est, quod creditur uni quædoq. cum
 iuramento principalis. Nonus, ubi nulli sit præiudicium,
 puta cum dubitatur an quis sit baptizatus, uel ecclesia sit cõ-
 secrata. Decimus, cum dubitatur. Undecimus, propter dictum
 unius, sigillum in testamento appositum, redditur dubium.
 l. j. §. si quemad. testa. aper. Duo decimus, in terminis apposi-
 tis statur determinationi uenditoris. Decimus tertius, unus
 impedit matrimonium contrahendum. Decimus quartus,
 unus facit iudicij purgationem. Decimus quintus, quia cre-
 ditor dicto unius, cum sibi defertur iuramentum. Decimus
 sextus, creditur sacerdoti dicenti aliquem poenituisse. Deci-
 mus septimus, creditur uni tanquam propter eius fidem in
 dubitatam. Decimus octauus, creditur Cardinali uel alij ex-
 cellenti se. l. ha. de hoc per Ioan. Andr. in c. de prob. & in te-
 stibus. Vigésimus casus est, quia creditur uni reuelanti in si-
 dias factas principi, lxxix. dist. c. si quis papa. l. j. q. j. c. quicun-
 que. Vigésimus primus, creditur soli episcopo, ied hodie cor-
 rigitur. Vigésimus secundus casus est, unus testis inducit præ-
 sumptionem. Vigésimus tertius, creditur uni de cõsensu par-
 tium. Vigésimus quartus, quia creditur uni testi cum fama.
 Vigésimus quintus, unus proficit, sed non sufficit, ut in mili-
 te ab hostibus missis, cuius assertioni creditur suffragantibus.
 Vigésimus sextus, in causa denunciationis creditur uni testi. Vi-
 gesimus nonus, unus testis facit semiplenam probationem.
 86 Quid si t. quis uult producere xl. testes, & iudex non uult
 recipere nisi uiginti, an poterit appellare? Et uidetur quod sic,
 uide de prædictis omnibus in Spec. de test. §. restat de nu-
 mero. & uide glo. in c. tanta. lxxv. distin. & pater ulterius i-
 bi. An dictum unius testis cum alijs indicij faciat semiple-
 nam probationem, uide Bar. in l. §. idem. ff. de quæst. An cre-
 87 datur testimonio t. unius. uide glo. de consec. distin. l. iij. c.
 placuit. & c. cum itaq. & l. iij. q. iij. §. unius uerò. in gl. super dic-
 to uer. unus testis facit semiplenam probationem, ut l. in
 bono fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in d.
 l. in bona fidei. C. de reb. cred. in quo dicitur partes consentiunt
 in personam, & dictum probat plenè, aut in personam tan-
 tum, & tunc semiplenè, quia licitum est eius dictum instru-
 gere, l. si quis. C. eod. totam istam materiam limitat Bal. in

no naturalis, & ex praesumptur civilis, ut l. stipulatio ista. §. hi quocq. ff. de verb. oblig. & quilibet praesumitur possidere, ut notat Innoc. in c. cum olim. de privileg. & ne uxor pro marito. l. ob maritorum. ff. de solut. l. Titio. C. finium regun. l. si quis. super incorporalibus uero non est uisio corporalibus.

134. † Et ideo qui dicit aliquem dominum, non probat, quia non cadit directe & uniformiter in usum testis, sed indirecte & difformiter, nisi testis nominatum causam adiciat. Sed uisibilia uniformiter uidentur, scilicet organo oculi corporalis, in quibus etiam sufficit dictum testis nudum sine addita ratione, nisi sit de ea interrogatus: sed in dominio non sufficit dictum sine ratione secundum Innoc. idem si agatur in probando alio iure, ut de probanda obligatione, quia dicit testis super articulo, quod Titus est mihi obligatus, dicit uerum esse. ista responsio testis nihil probat, quia informis: Idem si forte agatur, de probanda hypothecaria ad fidem atrimonij, quia omnia ista talia iuris sunt, & habent plus iuris quam facti. Idem si agatur de probando quod aliquis est mente captus uel furiosus. Nam non probat testis dicendo, quia uidit, nisi sigillatim adiciat actus, per quos discretus qui libet ita iudicaret, nam talia multum consistunt in iudicio recte rationis. Et plus habent rationis quam ceterationis, & potest quis facilliter decipi. Idem si uellet probare quod aliquis sit uagabundus, non enim comprehendit testis de facili, quod sit desertor originis uel domicilij. Tene menti ista quae sunt ualde notabilia. Bal. in conclu. & per Innoc. in d. cum causam. de test. & de materia s. dicta, uide in Spec. de teste. §. tam de interrogatorijs. uer. sunt autem generaliter. & qualiter debeat deponere de quolibet corporeo sensu, uide cod. tit. §. nunc tractandum. uer. nunc cum testis. cum sequen. uer. si.

135. † Si testis testificatur super his quae non percipiuntur sensu corporis, sed oculo mentis, seu rationis, non ualet eius dictum, nisi rationem assignet. Inn. in d. cum causam. & causa debet esse alia à dicto, ut not. ff. de leg. l. non omnium. ff. de offic. procur. C. si. in. & causa debet esse congrua. Item bona ratio testis, facit bonum esse dictum, & mala ratio, malam. ff. de do. excep. l. §. circa. ff. de cond. & demonst. l. cum tali. §. in. Item ad id adaptatur dictum testis, ad quod ratio, ff. de acquir. possess. l. §. per procuratorem. Bald. in conclusio.

137. ne. † Testis debet interrogari à iudice de causa scientiae, scilicet, quod illud sciat. Et si iudex non querit praesumitur in ipso malitia, quia omittit ea quae suo officio & solertia incumbunt: debet enim petere & interrogare de causis. Si uero iudex interrogat, & testis nihil respondit, uel forte non bene: iudex non debet interrogare, ut in c. cum clamor. de testib. Si autem iudex omisit interrogare de circumstantijs singulis non substantiabilibus, & de loco, & de tempore, & contestibus, & licet tunc testes non sunt repetendi, & reinterrogandi. Si autem omisit interrogare de principali re, ut in tit. in praescrip. tione: & sic tunc testes debent repeti, quia fuit culpa iudicis non partis. Ita notabiliter tenet Inn. in c. per tuas. de testib.

138. Bal. in conclusione. † Testis sufficit reddidisse causam sui dicti semel, nec de causa ulterius est interrogandus, sed de circumstantijs sine annexis & concomitantijs sic, ut de loco, tempore, & contestibus, non uideantur suspecti, ut de testib. & si haec enim non sunt sensus dicti, sed circumstantiae ad ueritatem inuestigandam. Inn. in d. cum causam. & sufficit deponere tali modo quod includatur causa scientiae, secundum

139. Franc. Accur. & Bal. in conclusione. † Quaro, dicit statum quod testes debent de causa scientiae interrogari, aliter non ualet depositio eorum, an si non responderint in causa scientiae, eorum dictum ualet? Videtur quod sic, ut in d. cum causam. secundum Innoc. nam omnimodo interrogatio est falsa & superflua, cum sine interrogatioe respondit, ff. de interrogatio. l. si sine. Item testis cogitur respondere, cum solium factum dixerit. C. de appell. l. ampliore. §. in refutato. rjs. Item hic est quaedam inculcatio & superfluitas uerborum, quae fugienda est & confutanda, & notatur in l. eius. in princ. ff. si certum petat. Item quia mens & ratio statuentium sequenda est, ff. de excusatio. tut. l. scire oportet. §. sed si maxime. quia statuti ratio sit ut possit caliditate obuiari, non

certam rationem corrumpere. Ad idem de acquir. hared. l. illud. in ratione sui. Item paria sunt, siue testator una ratione prohibeat alienare extra familiam, siue duabus rationibus. Nam utrobique causam prohibitam assignare uidetur. Alij dicunt contra, quia non debet recedi ab adiecta forma statuti. Sed ista est ratio rudis, quia huic non omnia forma, sed sub uerborum compendio inclusa: & expressum uidetur id, quod sub uerborum compendio continetur, ut nihil dicatur omissum, cum totum legi possit, l. §. in prin. ff. de his quae in testamen. delent. & l. §. C. de precib. imperat. offi.

140. † Quid e contra statuto cauetur, quod testibus credatur contra nobiles, licet non reddant bonam causam dicti sui. Pone ergo, deponis contra magnatem, qui uidelicet fuit interrogatus de causa, dixit quod sic, quia uel credo, uel habeo uxorem, uel quia est rex Franciae, an probat. Videtur quod sic, quia assertiue deponit. Sed in contrarium est ueritas. Et ad hoc manifeste est factum statutum, quia pari ratione admitteretur cecus ad testificandum de coloribus. Nempe hic fuit dictum destruxit, quia tam inepte incensate deponit, ff. de do. excep. l. §. circa. Et ideo debet statutum intelligi, quando causa aliquid conferat dicto, puta ad miniculum uel praesumptionem, ideo narratio nihil facit. Aliud est malam causam reddere, quod qualitas uitium significat: aut pernitius nullam & impertinentem, quod significat uitium substantiae, ff. de dolo. l. eleganter. §. j. C. ad exhi. l. si res. cum si. Bal.

141. in conclu. † Testis non deponens de causa, quia non fuit interrogatus, probat, ut not. C. de testibus. in l. solam. & per Bar. in concl. xx. Testis non reddens causam sui dicti, an probat? uide Ang. in l. cum hi. §. uult igitur. ff. de transact. l. quod ergo est quantum. ff. de infam. & per Bal. in repetitione l. ed. ca. C.

142. de eden. & per Bart. in l. j. in princip. de noui oper. nunc. † Si testis interrogatus de causa scientiae dixit, quia sic reperio in meo memoriali, quod de hoc feci, probat, ut probatur in

143. l. iubemus. ibi scribere non differat, C. de testibus. † Testis in causa scientiae dices, quia praesens fui, probat uisum & auditum alterius, Bal. in c. j. de cotrouer. inter do. & uas. de inuestit. Quid si testis in ratione sui dicti de re tangibili dixit, quia tetigit, an probat? uide Bar. in l. §. C. de peri. no. l. xj. Te.

144. fl. † deponenti per uerbum credit, in his quae sunt de peritia suae artis, an credatur, uide Bal. in l. data opera. C. qui ac

145. cufare non possunt. & uide Bart. in concl. lxxvj. Testis qui dicit nescio, non debet interrogari de causa scientiae, quia ubi non est sensus, non cadit probatio. Bal. in l. falsam. C. si ex falsis instrumentis. Et intelligitur tunc deponere de ueritate,

146. non de fama. Bal. in additio. Spec. in tit. de senten. † Qualem rationem debent reddere testes, qui deponunt circa factum seu forem pro emancipato, & qualem quando super communi opinione, & qualiter tunc formetur articulus, ut

147. de Bal. in l. §. C. si aduer. rem iud. † Ad probationem dominij testes habent deponere de facto, non de iure, ut no. Cy. C. de probationib. l. cum res. ibi, facti necessitas, & uide in Spec. de teste. §. nunc tractandum. Quid enim, si quis petit fundum, testis qui dicit, uidi alluionem? probat, ut dicit Bart. in suo tractatu Tyberiadis, & uide per Ang. in l. scientiam.

148. dum. in repet. ff. de uerb. oblig. Testis qui dicit, uidi quae esse sanum, uide C. de mend. ual. l. §. l. xj. Quid si dicit quod uidit publicum instrumentum, an probat, uide Bar. in auth. si quis in aliquo. C. de eden. Pro materia, uide in Spec. de testib. in princip. uer. si. item quod non probat. † Testis dices, quod Titus furatus est cappam Martini, probat dominium iudicio legis, ut possit ferri sententia super re furtiua, non ut possit declarari dominus. Bald. in l. §. C. si ex falsis instrumentis.

150. instrument. Testis qui dicit, uidi quod loquebatur, licet uox sit quoddam abstractum à uisu ex interpretatioe legis, probat Bald. in l. §. si ex fal. instrum. & ibi dicit, quid in corporalibus, quando testis dicit, quia uidi. Testis qui quando dicit, uidi quod talis dixit uerba displicentia, probat. non per sententiam intellectus, sed per rationem, Bal. ubi §. Testis inductus ad probandum defensionem dicens, quia uidi, probat per Bart. in concl. lxxij. † Testis qui deponit de causa uisus idonei, qui loquitur grosso modo, probat etiam

auditum

auditum cum uisu. Bald. in l. §. C. de confessis. probat etiam testis reddita causa per sensum exteriorem proximum & aptum natam illam sensationem, de qua quaeritur, suscipere: & sunt sensus exteriores quinq. ut not. ff. de acquir. possess. l. quod meo. & per Innoc. in dicto. c. cum causam. Et est quidam sensus interior, qui est in prima parte cerebri, qui dicitur sensus communis, sicut centrum, quod ad omnes sensus refertur, qui habet uirtutem discretiuam. Nam uisus uidet, tamen nescit quod aliud sit uidere, & aliud tangere, quia solum de coloribus potest sentire. Sed sensus communes omnia in praesentia habent obiectum, imaginatio uero etiam in absentia sit. Ratio uero est altior uirtus, excedens sensum, intelligentiam & potentiam, adhuc uniuersaliter secundum Boetium in libro de Consolatione. Bal. in conclu. Conclude ergo, quod tria sunt argumenta apud Legistas, scilicet, petitio actoris, exceptio rei, probatio probantis per causam ueram. Si petat causam circa probationem argumenti demonstratiui, non tenet de quo subtiliter & plene not. ff. de legibus. in l. de quibus. in repetitione mea, ubi tractauit de forma traditionis causae à testibus secundum singula praedicta, & fuit intentio Bal. praepceptoris mei, qui tamen morte praeventus.

153. tractatum reliquit incompletum, qui ultra etiam quam Legistas expedit, cum intellectu uolauit ad ea quae non possunt intelligi, ergo nec probaret, nisi per summos uiros, qui cognoscunt genus & differentiam, sicut sunt uirtus tacita, & uirtutes quae generantur ex actibus: quis dabit mihi pennas ut columba, & uolabo? Tu aduocate etiam respice, an probatum sit uerbum principale libelli, quod substantiuo uoco, seu substantiuo, & deinde inspecto substantiuo respice adiectionem, dicunt grammatice, quod adiectiuo uerbum est aduerbiu.

155. Ego dico quod adiectiuo libellorum sunt conditio, modus, causa, demonstratio, qualitas, locus, tempus, quantitas, coniunctio, participia, gerundia, & aduerbia. Et ideo dubium est si let esse, si egi contra te dices, quod tu promissisti mihi pure, & proba quod sub conditione quae existit, uel sub die quae praeteriit, an sit probat? libellus. Probo enim aequipollens eius quod intentauit, & sic uidetur sufficere, arg. C. de inst. & sub. l. si mater. In cont. quia uidetur alius contractus, ex. de fide instru. c. cum Ioannes eremita. Dic quod pluralitas non praesumitur in his quae possunt esse unum & idem: ff. de leg. l. §. ff. de iure iur. l. eum qui. §. in popul. & no. de er. adu. l. §. per laco. But. in l. c. d. iura, quia cum medium per quod formaliter concludit, non sit idem, sequitur diuersitas, quia unum concludit libellus, alium concludit probatio, & non est dubium, quod si conditio penderet, quod non est intentio huius causae. ff. de cond. in deb. l. Iulianus. §. §. & quia determinatio adiecta petitioni actoris per testem habet oppositum ad id, cui opponitur & additur. Facit quod not. ff. de integram restitutio.

157. l. non uidetur. Et contra quod maior est dubitatio, si dico me mutasse sub conditione quae existit, & proba quod mutua ui pure. Nam determinatio addita per testem, est augmentum non detractio, sed tamen quia praesupponitur, diuersum contractum non probat, ff. de uerb. ob. l. §. cum adijcit. Idem dicat de modo, idem de causa, dum modo sit finalis, non impulsua, quia talem non est necesse probare. Hoc patet, ff. de inst. l. habebat. ff. de do. ante nup. l. si praesidij. facit glo. C. de sen. l. cum coram. † De demonstratione dic quod si ab ea denominatur id totum quod petitur, & sine ea non habet certitudinem, quod debet probari, alias probat esse incerta. Exemplum, dico quod uendidisti mihi seruum habentem crispos capillos, nam ab hac parte est totus aptus cognosci, uel uendidisti equum stellatum in fronte, si testes dicant hominem uenditum, sed nesciunt de crispo, uel equum, sed nesciunt de stellato, nihil probant, quia possit hic esse fallacia & circumscrip. si unum deberetur pro altero. Sed quaedam sunt demonstrationes, quibus certus, uerus & clarus intellectus potest haberi, licet testis dicat se nescire has demonstrationes, probant tamen licet demonstrationes substantiales, arg. d. l. §. in fi. De qualitate dictum est in superioribus. Itē de loco. Itē de tempore, quando certum scribit actum. Idem quando est de substantia, ff. de neg. gest. l. eum autem. De quantitate aut. ui.

159. de ff. de oper. nou. nunc. §. non solum. §. sed ut probari. † Circa coniunctionem dubitatur, accuso Titium & Seium, & intulerunt Petro duo uulnera, ex quibus mortuus est, non proba de Seio, sed de Titio, an Titius condemnatur, arg. quod sic, C. de his qui. ut indig. l. minorib. ff. de interrog. act. l. qui seruum. ff. de manum. test. l. si ita fuerunt. §. si. quia culpa cadens inter personas principaliter copulatas resoluitur inter suas singularitates, ff. de cond. & dem. l. falsò. §. ff. de usufr. accre. l. si mulier cum liberis. De participio dic, quod etus probatio suum tempus exigit, ff. de testam. mil. l. Titius. ff. de nox. l. in delictis. §. si extraneus. Tempus enim plerumque potest esse causa abolitionis & condonationis ueri & falsi, C. de fur. l. apud antiquos. De gerundio dic, C. de his qui lat. l. j. Nam attrahit plerumque, & absorbet se totum. Ad uerbia quoque saepe idem faciunt, ff. de neg. gest. l. Pomponius. Bart. in repet. quam fecit de l. edita. de eden. in fi. Testimonium probatoris non requirit causam, si testes non interrogantur de causa, in his quae sunt facti sensibilibus, non dico in his quae non sunt, in quibus ratio non debet esse iuncta cum sensu de necessitate, alias non sit probatio secundum Inno. in d. c. cum

160. causam. de testib. Sed tunc quid idem in testimonio reprobatorio. lac. Burr. in sua quaestione qua incipit, quaestio talis est, quidam petit à Titio, dixit eleganter quod quando testis non reddit causam interrogatus, non ita perfecte probat, sicut ille qui reddit bonam causam, itē d. tabellio talibus praeponderat testibus, & per eos non reprobatur. Item tunc quando testes sunt contrarij, qui reddant rationem, praevalet secundum eum, quod est notandum, & nunquam in uent. Apparet ergo quod duo testes reddentes rationem legitimam, praeponderant tunc dicentibus uera esse, non interrogatus de causa, quia uera redditio causae praevalet causae praesumptiuae, in his in quibus concluditur per uiam iuris & non rationis, & non per sensum corporis. Est enim certum, quod si non redditione causae non resultat probatio, secundum Inno.

161. in c. cum causam. Et adde quod notarius & testes tenentur ad interesse partis, non solum falsitatis ratione, sed etiam erroris, quia error in tabellone & teste est lata culpa, ut l. si. ff. de magi. conue. Oblitio autem in teste non est lata culpa, secundum Inno. in c. qualiter & qñ. de acc. Bal. in l. presbyteri. C. de episc.

163. & cle. An testis deponens de auditu probet? Rñ. regulariter non. Fallit in casu l. pen. ff. de probat. Et uide per lo. And. in tractatu quem ipse fecit de testibus. & per Bal. in l. summa. §. Labco. ff. de aqua plu. arce. & iij. quaest. ix. c. testes. §. j. & in glo. & uide Spec. in tit. de teste. in prin. uer. quid ergo si uiro & mulieri. & uide distinctionem Ioan. And. ex. de testib. c. iij.

164. Si testis dicit se credere, uel sibi uideri, non ualet eius testimonium. ut ff. de arb. l. diem proferre. §. si plures. quia ista uerba magis ad iudicium quam ad assertionem facti uerificancur, arg. eo. tit. l. quid tamen. §. j. Bal. in conclusio. an probet quando dicit quod sic, mihi uidetur: uide per Ang. in repet. tione l. sciendum. ff. de uerb. signific. † Testis interrogatus de diffinitione rei, debet respondere, l. §. si certum petatur. secundum ultimam expositionem primae glo. Ex qua nota quod diffinitiones quae sunt iuris, pertinent ad doctores, quia intelligere, & scire, constat ex diffinitione, ut in dicta glo. Ex hoc praesumitur quod dictum est, uidelicet quod testis interrogatus de diffinitione debet respondere, & si dicit nescio, non probat, quia primus non intelligit, secundum Bar. quod tamen limita esse uerum, si testis deponit sine redditione causae, secus si causam assignauit. Exemplum, testis interrogatus de fama, dixit, uera esse: interrogatus quid sit fama, dixit, nescio. Iste non probat, quia non cadit cognitio in intellectu suo si nescit. Sed si dixit, nescio, nihilominus probat, quia ius dixit se nescire

166. in factum. † Sed in possessione si dixit, Titium tenere & possidere, & interrogatus quid sit possessio, dixit, nescio: bene probat, ut no. ff. de uer. ob. l. stipulatio ista. §. hi quocq. Na ex quo uidit aliquid detinere, praesumit ille possidere, ut no. per Inno. de priu. c. cum olim. & omnis qui recipit redit, praesumit exercere, non tamen exigo aliquo casu, quod testis sciat perspicaciter diffinire, cum etiam Imperiti testes adhibeantur, nec re

quiritur in eis, nec exigitur iuris industria, sed sensus, ut no. C. de usufr. l. j. sed quod sciat quam grossam diffinitione: uerbi gratia, in fama, si dicat famam esse commune dictum gentium, & in possessione, si dicat possessio est fructus percl pere, l. si quis. §. super his. ff. quibus modis usufruc. amit. & l. Pōponius. Nam sufficit eum intelligere factum, & affidū scire, dum modo plenē sciat, & plenē deponat, qd no. Inn. c. cum causam. de testib. & dicam j. Ex prædictis patet quod testis potest interrogari quomodo intelligat uerba iuris. Item patet quod tenetur iura scire, ut not. ff. de infam. in l. Lucius.

167 Et aduerte t̄ quod interdum ponitur pro facti qualitate, l. si 168 non. ff. si certum petat. t̄ Item testis debet habere notitiam sensus, non impressionem intellectus, quia aliud est præsumere, aliud est uidere, l. j. ff. de his quæ in testamento delent. Nam officium testis non trāscendit sensum corporis de parte, ut not. ff. de auro & argento lega. l. j. §. ornamentorum. Item licet dictum testis debeat fundari in sensu, tamen & in intellectu debet fundari. Vnde & Aristoteles in Problematibus, Intellectus uidet, & intellectus audit. Adde quod dictū testis non præsumitur contra solennitatem, ex. de prob. c. in præsentia. & nota. in l. si. ff. de prator. stipul. & præsumitur quo ad ueritatem hoc modo. Nam si sunt testes numero sufficientes, præsumitur, ut Inst. de uerb. oblig. §. item uerborum. Sed si est unus testis, est præsumptio hominis non le-

169 gis, dic ut in l. ad monendi. ff. de iureiu. Item t̄ quādo testes sunt quasi contrarij, præsumitur pro dicto testis nō quo ad probandum, sed debent testes ad concordiam reduci, & elidi probatio, ut ex. de testib. C. cum tu. sed illud limitat Innoc. esse uerum in numero pari, secus in numero dispari, de offic. deleg. c. cum contingat. Et si dicunt quidam, quod dicta testium iuuantur, ut excusentur a cōtrarietate, solum ad pōnam criminis euitandam, non ad probandum, ut in dicto capite cum tu. & l. sed & si possessori. §. si reum. ff. de iureiurando, facit etiam quod ad probandum, ut ff. de interrogat. actio. l. de atate. dic quod ratione contrarietatis non probant, quia se inuicem collidunt, tamen nemo ponitur, quia non constat quod falsum dixerit, ut not. de iureiur. l. cum duobus. §. si. Nec obli. §. sed si reum. quia ibi testis non erat suspectus ex probatione contrarij, quod nota. idēo testis excusatur, & non probat: ut in d. c. cum tu. quia probatio debet esse necessaria, sed excusatio sufficit quod sit possibilis: & dicit Innoc. quod attestaciones t̄ sunt interpretatæ in meliorem partem. de elec. c. dudum. & facit quod no. de prator. stipul. l. si. & uide Bald. in l. j. ff. si certum petatur, & d. §. sed si reum. Angel. in conclusio. Credulitas etiam iustis rationibus a teste concepta, non nocet tertie personæ. ff. de 171 in rem uer. l. iij. §. sed & si. Bald. in conclusio. t̄ Testis interrogatus an Titius sit bonus uel malus, dixit quod sic. Interrogatus de causa scientiæ dixit, quia sum uicinus, probat. lac. de Bel. in auct. de testib. §. scimus. uer. si uerō interrogatus de causa scientiæ, dixit, quia scio, an probet: uide per doct. in l. si quis ita. §. ff. de testam. tut.

171 Si TESTIS t̄ interrogatus de fama, dixerit uera esse cōtenta in articulo, nisi dicat, de causa, & de personis, a quibus fama habuit ortum, non probat famam, licet de his nō fuerit interrogatus. Innoc. in c. cum oporteat. Et idēo sit cautus quando incumbit tibi onus probandi famam, quod facias interrogatoria causis & personis a quibus habuit ortum, uel saltem instruas testes quod dicant de causa, & de personis. Sed tamen licet istud sit dictum Innoc. non uideo causam, quare si testis non interrogatur, debeat hoc dicere, cum non debeat esse uerbosus, ut l. ampliorum. C. de appellatio. Sed tamen bene est dubium considerato, quod fama non cadit in sensum testis directō. Ang. in conclusio. Item

173 testis t̄ qui dicit, publicē dicitur, non probat famā, quia posset unus publicē dicere: idēo si dicit, quod palam, uel a pluribus dici audiuit, Bal. in addi. Spec. in tit. de senten. Testis

174 t̄ interrogatus de ueritate dicit se nihil scire, intelligitur f. de ueritate. Si uerō deponit super fama, refertur ad articulos non probatos. Spe. in tit. de noto. crimi. §. fama. in fine. Te-

175 stis t̄ qui probat famam, non solum intelligitur probare

famam eorum, de quibus testificādo sufficientem rationē reddidit, sic dicit Bald. in repetitione l. ea quidem. C. de accusatio. Pro saluando testes deponentes de fama, uide Angel. in l. inter omnes. ff. qui satisficere cogant. De teste deponente de fama alicuius, uide Angel. in corpore. de mona. in princ.

176 Testis t̄ uerō non creditur de infamia alicuius, nisi adiciat iustam causam & legitimam scientiā. Innoc. in c. cum oporteat. de accusationibus. Testis non est permittum iudicare qui sunt prouidi & discreti, ea enim tantum iudici competunt, idēo specificē testis deberet dicere personas, apud quas est infamia contra inquirentem, & non debet dicere in genere, & hoc ante formatam inquisitionem. Postea enim non habet locum probatio per famam secundum Innoc. & hoc quando infamia dicitur apud aliquos esse. Sed si communis apud maiorem partem gentium uiciniæ sufficit deponere de infamia in genere sine specificatione singulorū, secundum Innoc. in c. cum dilectus. de accus. Testis t̄ in causa appellationis debet probare per id quod incidit ante litem motam de antiqua fama, secundum Abbatem in cap. super eo. uel eo quod sit certum esse, Bald. in conclusio. Credulitas

178 t̄ in teste non excusat a calumnia in iudicio, nisi adsit ueritas. Innoc. in cap. fin. de iureiur. tene menti pro testibus, ut cum deponunt uera esse, non credulitati, sed certitudini ueraciter debeant inherere. Bal. in concl. & de qua certitudine debeant deponere, not. singul. Inn. in cap. si. de iura. calum.

179 TESTIS rusticus t̄ interrogatus super articulo possessionis, dicit, quod talis tenet & possidet: interrogatus quomodo scit, dixit, quia uidi quod talis tenuit, & uidi quod possidebat tanto tempore, cum rustici nesciant quid sit possidere, intelligit de possessione que est facti, gl. est, ff. de uerb. oblig. l. stipulatio ista. §. hic quoque. Adde in arg. quod not. ff. de condit. & demōstr. l. quibus diebus. §. domus. & l. nec seruus. ff. de pecul. licet aliqui impugnent illam glo. & malē. Et dicunt quod si hoc esset uerum, nullus unquam uinceret interdicto uti possidetis, in quo non sufficit detentatio, ut l. si duo. §. creditores. ff. uti possid. secundum dictam glo. quia non probatur ciuili possessio, nec obli. d. §. hic quoque, quia illud ibi non disponitur ad hoc, ut stipulatio non uideat. Sed Bar. ibi dicit quod imō dicta glo. bene dicit. Nam cum testis solum habeat deponere de eo quod sensu percipit, ut l. testiu. C. de testi. & ff. de testa. l. hæres palā §. in testamentis. Si uellet deponere de possessione unius, nō ualeret eius dictū, quia illa non percipit sensu. Sed hoc non est uerū, quia per istas probationes resultat cōclusio iuris. Verbi gratia, depono, quod mutasti centū, & sic testis deponit quod mutasti, ex qua probatione resultat obligatio, & sic in casu nostro probata hac detentatione facti, resultat possessio iuris, l. quadā. ff. de rei uē. & l. ij. C. de acq. poss. l. j. §. in possidē. & ff. de sol. l. Titia. Ang.

180 in conclusio. Testis t̄ qui dicit, quod aliquis possedit decem annis, & non dicit de quibus singulariter, non probat, testis debet deponere eodem tempore, Bald. in l. si. C. de edic. diu. Adriani toll. ibi. xv. oppos. Bal. in l. Celsus. ff. de usufruc. Si testis dicit quod uidit aliquem possidisse decē annis, & plus, illud plus nihil operatur. De quo per Bar. in l. cū filius. §. pater. de leg. ij. & l. in furti. ff. de in litē iurando, & l. si post tres. §. sed quod simpliciter. ff. si quis cau. & uide in nostro repertorio, super uer. plus. Testis qui dicit, talis possedit semper, nō dicit falsum, licet probeat illum aliquando abfuisse. Bar. in l. j. & l. in sulam. ff. sol. mat. Quid si plures testes deponit super possessione, & aliqui quod probat quod Titius possedit, aliqui quod Seius possedit: Dic quod probat quilibet retinere de facto, cū plures nō possunt possidere in solidum eandē rē, ut l. ij. de acq. poss. & talis interpretatio fit per gl. in l. stipulatio ista.

181 §. hi quoque. ff. de uer. obl. & ibi Bar. Ang. in conclusio. Testis t̄ qui dicit se scire quod Titius possedit per annum, patiente Seio, & nō reddit ratione scientie, quia non fuit interrogatus, non probat, quia non deponit per aliquem sensum corporeum. Bal. in rub. de controuer. inuestit. & pater alibi.

182 TESTIS t̄ inducitur ad probandum mutuum, si dicit, scio quod talis numerauit tali in mea præsentia tantam pecuniam, ipse recepit: ex hoc præsumitur mutuum, per l. cum quid.

quid. ff. si certum petatur. Quid si testes dicant, uidimus quod mutauit, sed non recordamur de quantitate nō probant, nisi aliter possit coniecturari de quantitate. Bar. in l. ad diem non. ff. de iureiur. Sed an est necesse quod dicant, uidimus numerari. Dic quod sic, de cōditione in debiti. l. cum seruus. Vide de hoc in Specul. in tit. de teste. post prin. in uer. sed po-

183 na. egi contra te. t̄ Si testes probant unus de quinque, alius de decem, an debitum in quinque sit probatum. Dicitur quod sic, per cap. j. de arbit. per l. j. §. si stipulant. ff. de uerbor. obl. & ibi not. per Bart. & l. diem proferre. §. si plures. ff. de arbit. ibi, in maiori summa inest minor, & per cap. nihil. extrā de uerb. signific. In contrarium facit, quia si testes discordant in re, non probant, ut in cap. cum ecclesia. de cau. pos. Et pro hoc tenet Demasc. Spec. uidetur tenere contrarium in titulo de teste. post prin. In alijs tamen terminis loquitur, scilicet cum testes deponunt solum decimam, quorum unus dicit de decem coribus granti, alter de quinque, uel si deponit sic, quia unus dicit quod uidit condemnari decem homines, & alter quinque, nam ad probandum ius decimarū & iurisdictionis, talis est uarietas, si diuersitas in numero, & etiam quod plus est in substantia rei decimata, uel in substantia uisus, in iurisdictione non uiuat dicta testium deponentium de decima soluta, unus in auro, alius in argento, uel unus de solutione frumenti, alius hordei, ut not. Ioan. And. in cap. qualiter & quando. de accusatio. De questione autē prædicta, probatio numeri limitati, siue quātitatis est de substantia quo ad testes. Si enim deponunt de diuersis summis, apparet quod non deponunt de eadem, in qua fuerunt ambo præsentis, & sic non sunt contrates, quod est necesse, ut C. de testibus. l. testium. Nam pluralitas summam insert in pluralitate cōcretam, & dispositiuam: l. cum centū. ff. de annu. leg. & in l. quinquaginta. ff. de prob. Facit quod

184 no. Bar. in l. iuriticum. ff. de uer. obl. cū ius t̄ ciuile in testibus discordantibus de ualore rei sine æstimatione, dicit quod plus creditur duobus affirmantibus, quā mille negantibus, ut in d. §. si plures. quod non est uerum, ubi negatiua potest cadere in sensum testis, puta quod iste liber meus non ualeat triginta nisi emi, quidam dicunt quod sic, quidam quod nō, stabitur maior numero, ut l. j. in princ. ff. de uend. in sp. Si est par numerus, præualeat dictum ipsorum, qui deponunt dictum de minori. Et hæc est identitas substantiæ, super qua deponunt id est ipsa res, sed in mutuo cum discordant in summa, discordant in substantia, idcirco non probant secundum Demasc. in dicto capite primo. de arbit. cum quo teneo ratione prædicta. Et prædictis adde quod no. Cy. in l. bona fidei. in fine. C. de iureiur. Ang. in conclusio. Qualiter autem intelligatur quod magis creditur duobus affirmantibus, quā mille negantibus, no. ff. de arb. l. diem proferre. §. si plures. & uide Bar. in

185 §. h. gres. §. j. ff. de testa. in prin. t̄ Testis qui examinatur in palatio Potestatis super uno articulo, dicit contractum celebratum in palatio Episcopi, super alio dicit in hoc palatio, saluatur eius dictū, quia pronomen hoc, solum demonstratiuum ad oculum corporis, ut l. hoc articulo. ff. de hæred. in fut. & ff. de seruit. rust. præd. in quibus incorporalia demonstrantur per hoc pronomen, hic, hæc, hoc licet glo. dicat contrarium, & malē, in l. Mæuius. §. duobus. ff. de leg. ij. & ibi per Bart. Vnde de casu proposito dictum testis refertur ad oculum mētis & intellectus, scilicet hoc palatio episcopi, de quo dixerat s. non ad oculum corporealem, arg. ex. de test. c. cum tu. nisi causa contrarietatis euitanda intelligerem quod demonstraretur res corporalis, per ea quæ no. d. §. duobus. & ita no. Bar. in l. j. in prin. ff. de no. op. nūc. Sed aduerte quod ipse dicit, quod dictū testis saluat & sustinet, lim. hoc esse uerū quātū ad pōnā euitandā, nō quātū ad probationē, quia probatio interpretatur contra producentē testes, ut dixi s. in probatione diffinitionis. Idem dictum Bartoli puto esse uerum in eodem teste sic deponente. Quid autem in diuersis, ut si duo testes examinantur in capitulo, & unus dicit quod fuit in palatio domini Papæ, alius quod fuit in hoc palatio, per ea quæ dicta sunt supra per Bart. patet quod non possunt sustinere eorum dicta.

186 IN TESTIBVS t̄ requiritur aliqua qualitas, puto quod sint pares, & unus dicit de se & de socio, & similiter alter, quæ sunt singulares, non probant. In contrarium facit ij. q. vij. c. quærendum. Sed pro opi. j. uide quod no. Bal. de elec. bonæ memoriæ, & per Bal. C. de testi. l. testium. & in c. j. quot testes

187 sunt necessarij ad probandum inuestituram. t̄ Quando testes sunt singulares, uide quod not. Bal. super rub. de cōtr. inuest. & in c. sacramentū. de cōfue. re. feu. Vbi cūq; ordo uel narratio facti non permittit aliquid simul fieri, sed successiue, illud dicitur fieri simul, ff. si pars hæred. per l. an qui. ff. de stat. homi. l. Arethusa. Et idēo testes qui uiderunt successiue per rimulam adulterantem, unus post alium non dicuntur singulares, sed simul uiderunt, ij. q. viij. c. nihilominus. in gl. Et per s. dicta potest dici, quod bene probatur usurarius per testes singulares, quia cōcordant omnes in perceptione usurarum, licet discordant in personis. Vide gl. no. ij. q. viij. c. nihilominus. ubi testes probant aliquem irregularem, licet unus dicat, uidi quod celebrant missam, & alius deponat de uesperis, & uide in §. testes singulares.

188 Si QVIS t̄ uult probare se exercuisse iurisdictionem in aliquo loco, ualeat testimonium, licet testes deponant in tēpore & loco. Inn. in c. qualiter & quā. de acc. Qualiter testificetur cæcus super iurisdictione, uide Spec. tit. de teste. in prin. uer. sed & qualiter testificat. An pars possit probare iurisdictionē uoluntariā, & solennitatē istarum, uide Ang. in l. instrumenta. C. de fide inst. & iure hæstē sic. lib. x. Quid de teste, qui dixit rem talem pertinere, uide no. Inst. de acti. §. Seruiana. Qualiter probeat quæ cæcum, mutū uel furiosum, uide Bar. in l. j. de bo. poss. infan. uel fun. Qualiter probare possit ciuitatem habere ciues, & quot testes debeant esse, uide Bal. in l. data opera. C. qui accu. non poss. Qualiter per testes probeatur filiatio, uel clericatus, consuetudo, & multæ alia qualitates, uide Bal. in l. non ignorat. C. qui accu. non poss. Testes deponentes aliquē esse filium probant, de legitimo & naturali, licet non dicant. Inst. de adopt. in fi. Quid si testes dicant alios quos esse fratres, qualiter intelligatur: dic ut no. ff. de leg. ij. l. 1.

189 Lucius. §. quæritum. Qualiter t̄ tunc debeant deponere ad probandum sententiā: Vide Bal. in l. si. C. de re iud. Qualiter probent stipulationem, uide Ang. de uer. obligatio. l. sciendū. Aliquis fuit testis in alienatione rei suæ, uel sibi obligata: nunquid ex hoc sibi præiudicat, uide Bar. ff. sol. mat. in l. quæ dotis. Quid si testis se subscripsit, an sibi præiudicet: uide no. in l. Caius. ff. de pig. acti. Qualiter probabitur contractum factū a mutuo testes, uide ff. de acq. her. l. mutū. Qualiter probeat per testes interesse singulare, uide Bal. in addi. Spec. in tit. de app. in add. certa. & dixi in uer. interesse deponere de ualore rei, super omniū opi. uide Bar. in l. c. C. de prænan. lib. xj. Quid si unus testis deponit quod ualeat, alter xv. an erit cōtrarij, uide Bar. ff. de leg. ij. §. j. in fi. & uide Bar. pro

190 materia, in l. filius. §. si quid alicui. ff. de leg. j. An t̄ & quibus testis qui deponit de idēitate rei, probeat, uide Ang. in l. diuinos. C. de frum. Alex. li. xj. Qualiter debeat deponere testis, ut imponat fidē in instrō quod nō potest legi, uide Ang. in auth. de hg. & fal. §. j. in fi. An testis interrogat⁹ sup atate rēdens in redditiōe rōnis, quæ sit frater, an probeat, Bal. de in iteg. rest. l. de tutela.

191 QVÆRO an t̄ & quando testis sit fides adhibēda. Dic quod iudicis cōmittitur arbitrio, ff. de test. l. ij. §. tu magis scire potes, & debent ad concordiam redigi distinguēdo & interpretando eorum dicta, de testi. c. cum tu. & dixi s. cum tractant de proba. defini etiā uerba impropriando, dixi s. de proba.

192 possessionis, & patet per ea quæ s. subdam. t̄ Quæro an ad fidem testis sint necessaria omnia quæ includunt sub iuramento, & forma articulorū: Dic quod sic, & idēo si in uno mentiant, non ualeat in alio. Secus si ex officio iudicis interrogat⁹ super extraneis super uerbis, & nubib. cœli. Nā si est mendax nō est periturus, quia nō iurauit super his. Quædā em̄ sunt substantia cæa, & mendax in his semper est peritur⁹, nec in aliquo sibi credit, ut no. Inn. de hare. c. fraternitatis. Si autem rogat⁹ super uerbis, & similib. & tūc aut primō mentit⁹, & in aliquo sibi nō credit, aut postremo, & ei credit, quia nō erit per-

ius. Item per testes non intelligitur probatum, nisi quatenus ratio dicti inuenitur, ut no. in c. ueniens. de renun. & ibi per Ioan. Andr. in Nouella. & per Bal. super rub. de contro. inuesti. Si testis deposuit super una parte, & interrogatus pro alia dixit, nolo respondere, nō adhibetur ei fides, quodolo subterit ueritatē. ff. de iure fil. l. ij. §. diuus. Presumitur em ille testis dolosus, & culpofus. Bal. in l. ij. C. de eden. Si plures testes examinantur simul, licet probent, tamē non adhibetur eis fides, quia secreto debēt examinari, ut in Specula. de teste. §. nunc tractandū. uer. sed pone quod dixi. Si iudex Mediolanēsis misit ad examinandū testes Papię per notariū suū, ualeat, nec est dubitandū de citatione, quia sufficit quod solo uerbo fiat: sed si nollēt testificari, nō possēt eos cogere. Bal. super rub. de cōtrouer. Inuesti. Testes ppter nimiam dissimilitudinē dicunt uariare, & propter unū & eundē sermonē dicunt subornati, qđ iudicis arbitrio relinquūt. an eis credat. Bal. in l. cordi. in prin. C. de sum. trini. & fide catho. & uide in l. testium. in uer. l. deoq. ff. de test. Quid sit testis dicitur falsum testimoniū, sed de tenore dicit se non recordari. Rñ. non probat ut impediat ab intestato adiri. Bal. in l. in sententia. C. de sen. quę sine cer. quant. & no. in l. ij. ff. de bon. pos. fm tabu. & ibi dicit gl. qđ duo testes impedirent dicitur ad additionē. Testes, qui dicunt notariū errasse, quia dicunt nō audiuisse hęc uerba, sed quādā alia. probāt erratū, sed nō qualiter. Bald. in d. l. ex sententia. Quid si semel testis est inductus, super eodē secundo inducit, & dicit se non recordari qualiter primi deposuerint, sed nō deponit ut aliis deponit nō aliter exprimēdo, an ualebit testimoniū. Bar. quod sic. Si uerō ualeat, nō stat primis attestacionib. itē nec secūdis. ff. de testibus. l. qui falsa, quę loquit de eadē depositione. Itē in diuersis qñ utraq; depositio est solennis, secus si altera est facta sine iuramento. Bald. in l. fi. C. de re iudica. & uide per Bart. in l. eos. ff. de fal. Quid si secundum dictum fuit nullum ratidō solennitatis omittā in secūdo dicto? Dico per omnia ut primō dixi: uide Bar. in l. leg. in utiliter. ff. de leg. j. An testis q̄ nescit originē eius, de quo deponit, p̄bet, dicit ut no. ff. de iure iuran. l. j. in prin. Testi, qui nō planē narrat factū, id est, substantiā facti, nō credit. Bal. ff. de infa. l. Lucius. & ex eī dīctō nō deserit iuramentū in defectū p̄bationū, nec ex dicto testis, qui nō reddidit causam super dicto, licet nō interrogatus, ut no. Bald. in x. col. de cōsue. rec. feu. cap. facta. 200 mētū. Credit plus perito quā imperito, ut in procmio Digesti. etiā si peritus negatiuē, & imperitus affirmatiuē loquat, & deponat, & ibi per Cyn. nō obstat. ff. de arb. l. diē p̄for. l. si plures. & qđ no. in c. j. de p̄gbed. in vj. quia ibi nō loquit de testimonio qđ in arte cōsistit, sed in sensu, & quā mēra negatiua non est sensibilis, quia obiectum sensus est ens, ideo uera est gl. sed si essent aq̄e pbabiles utraq; tunc stare mus uerisimiliori. ff. de test. l. ob carmen. Cyn. in l. j. C. de erro. aduoc. Bald. in cōclu. Testis deponēs t̄ super eo qđ est remotiū ā natura cōtractus, nō facit deferri iuramentū in supplementū probationis. Bal. in c. ij. de cōsue. rec. feud. uide in Spe. de teste. in prin. uer. itē qđ dixit ea quę nō cōueniunt naturę. Qualiter testes probēt mortē uel nō aliquid extare, uide no. in l. si dubitē. ff. quemad. test. ape. & uide tex. & ibi gl. in l. si quidem. C. sol. mat. ut patet ibi, scitis. 202 TESTIS t̄ Si accepit pecuniā ut testimonium dicat, an ei credat. Rñ. qđ sic, si est p̄ductus ab illo in cuius p̄iudiciū dixit testimoniū. Bal. in c. j. de inuest. inter dom. & ual. lit ori. 203 atur. Testis t̄ recipies pecuniā ob testimoniū uerū dicendū incidit in falsum. ff. de fal. l. uer. Itē qđ obstruēda. in gl. uide in Spe. de teste. in prin. uer. itē opponit. & uer. seq. sed qđ si testi data sit pecunia. Dās pecuniā testi, ut uerū testimoniū ferat, punit ac si ipsum corrupisset, gl. est singul. in l. j. ff. de fal. 204 QVERO Nūquid t̄ p̄cepta in stātia p̄eat attestaciones. Uide qđ no. C. de test. in l. solam. Et tenet gl. qđ sic. in l. iij. ff. de his quę in fra. cre. In contrariū facit tex. in l. fi. C. de test. & gl. in l. p̄operandū §. fi. C. de iud. & C. de re iud. l. gesta. Facit quod no. gl. ff. de appell. l. si expressim. & ff. de iud. fo. l. cū lite mortua. & C. de eden. & l. is apud quē. Sed Bar. in d. l. iij. dicit illā gl. malē dicere. quare ipse ponit exemplū quando quid

patitur perire instantiā in causa appellacionis, patiēdo labi annū uel bienniū, quo casu perit instantia in totū, & ius, ut in auth. ei qui. C. de tēpo. appel. ut dicamus saluando illā gl. quod loquit, qñ instantia perijt ante publicationē testium, quo casu dicta testū p̄eunt. arg. d. l. gesta. fm lac. de Arc. ut 205 refert Cy. C. de iud. l. p̄operandū, in fi. Ang. in cōcl. t̄ An dicta testū factunt fidē in alia instantia, uide quod no. in l. ij. 206 & ibi per Bar. C. de eden. An t̄ dictū testis in una causa faciat fidē cōtra ipsum eundē testē in alia causa, uide Bar. ff. de fal. l. eos. An autē recepti testes ad excipiendū, ualeant ad agēdū? Dicit aut sunt recepti iure extraordinario & fauore exceptionis, & nō ualent ad agēdū, ut no. Inn. de test. c. significatiū. Aut iure ordinario, & tunc nō ualeat fm Bal. in conclu. An 207 aut t̄ ualeat dictū testis deponentis super alio quā sit inductus, uide per Io. Cal. xxix. di. non ualeat si examinatur super impertinenti c. Inn. ex. de testib. cap. per tuas. & uide in Spe. de teste. in prin. uer. itē quod deposuit super alio. & uer. 208 seq. Testes t̄ nō rectē examinari aliquādo probant, scilicet, in longinquis partibus, qđ nō potuisset reuocari. Bal. in l. admonendi. ff. de iureiur. 209 TESTIS t̄ non tenet recordari de tēpore, Bar. in l. ob car mē. §. p̄. ff. de testi. & Ioan. Andr. in Nouel. in c. cū Ioannes de si. inst. qđ dictū testis nō uitatur, licet non deponat de loco, & mēse, licet em testis dicat de aliquibus nō recordari, nō uitatur eius dictū. Bar. in consilio. xx. Testis non tenetur habere notitiam dici, nisi dies esset de substantia processus. Et melius debet recordari de loco qđ de tempore, Inno. in cap. qualiter & quando de accu. Sed in criminali nō tenetur deponere de die etiam interrogatus, gl. est no. iij. q. vij. cap. nia 210 hilominus. Bald. in conclu. Et t̄ si non recordatur de tempore, ualeat testimonium in interdico, tamen in possessione oportet probare de possessione illius diei. l. j. §. hoc interdico. ff. de vj. & ui armata. Inno. in dicto cap. qualiter & quando. uide de uer. spoliati. licet requirerim multoties, & nō reperi. bene tamē facit ad hoc de testi. spo. c. olim. el. iij. & no. Innocen. in dicto capitulo. qualiter & quando. Bald. in conclu. uide Specul. de teste. §. iam de interrogato, uersicul. sicut etiam generaliter. Testis non tenetur reuelare illud quod iurauit secretē, intelligitur, nisi ex iusta causa reuelatur, & qđ nota. in conclu. 211 AN NEGATIVA t̄ Possit directō probari per testes, dic aut loquimur physice, aut legaliter. Primo modo negatiua est priuatio quādā, & priuationes non sunt obiecta sensuū, quia sunt quid intellectuale, & corporeū, uel aliquid tale, citra quod fieri solet sentatio. Exemplū, si uideo albū, possum deponere qđ non est nigrū, tamen istud ens non est uisibile, quia non est coloratū, sed est nigrum, in abstracto, nec cadit in sensum, nisi sub ratione contrarij, quia uideo albū, ergo non est nigrū, hęc ratio est intellectualis, & procedit per rationem contrariōrū. Vnde sensus utitur adminiculo intellectus, & uadit syllogisando. sic in l. optimā. in fi. C. de contrahend. & cōmitten. stipul. Si autē, ut Legista dicit, ista negatiua, quę aq̄e perfectē percipit ā teste, uel affirmatiuē, directō probat, ideo testis dicens, scio quia uidi, bene loquitur. De hoc per Cyn. in l. j. C. de erro. aduoca. t̄ improprie loquitur, & uide in l. j. C. de cano. fru. lib. x. Bald. in conclu. Sed cui incumbit onus probandi negatiuam? Dic, aliquando quis loquitur negatiuē, aliquando quis affirmatiuē. Primo casu aduersarius probat, secūdo casu, qui dicit. ff. de minorib. l. de aq̄itate. quod est falsum, quia qñ termini sunt conuertibiles, & aq̄ipollentes, una est ipsorū natura, siue substantia, ergo idē ius. Sed ista, nō sum minor, & ista, nō sum maior, cōuertunt inter se, & ridiculū est qđ iura stent in articulo uerborū, l. j. C. de formu. l. actio. C. de negot. gest. & qđ aduersarius meus possit mihi imponere onus p̄bādi, uel ego sibi, ut l. nec in potestate. ff. de arbitrijs. Præterea si negabo, & ille negabit: ego dicam, non sum maior, & ille dicit non es minor.

minor, itaque sequetur quod nullius probet, quia uterque negat, quod est ridiculum. Bald. in conclus. Qualiter autem negatiua probetur per testes, uide Bar. in suo confix. Et nūquid testis asserens meram negatiuam, incidat in falsum, uide Angel. in authent. de hered. & falcid. §. si uerō expressim. Dicitur autem negatiua, quæ non cadit in sensum testis, nisi per causas negatiuas, & dicitur esse difficilis probationis, sicut negatiua. Innoc. in cap. super hoc. de renunc. Iacob. Butrig. de inoffi. testamen. l. etiam. Negatiua quæ creditur parti, sicut affirmatiua. Secus in teste, quia factum negatiuum uideri non potest, idē magis creditur affirmatiuum, qui dicitur se uidisse, quā his qui dicunt se non uidisse: ut not. glo. ff. de arbit. l. diem proferre. §. si plures. & in cap. j. de p̄ben. lib. vj. nisi testis adiciat, uel non potuisset fieri quin uideret, ut not. in l. j. §. j. de itin. actiōq. priua. tunc enim assumit negatiuam per sensum corporis, C. de contrahen. & cōmitt. stipul. l. optimam. Si autem testis dicit simpliciter, non uidi, nihil probat, quia sensum negat, tanquam ignarus deponit, unde nihil probat in negatiua uaga, & in generali, testis suspectus: ut in c. cum ecclesia Surina. de causa possel. & propr. proprie enim debet esse coarctata, ut possit in ueram notitiam cadere. sed nec omnis sensus percipit negatiuam, sed sensus uisus tantū: quia locum uacuum uideo, sed non gusto, nec tango, nec odorō, nec audio per contrarium sensum. probatur negatiua, quia non entia non obijciunt sensibus, nec apparent sensibus, quia sentire est pati, & habent fieri secundum Archid. Bald. in conclu. De negatiua, uide in Spec. de teste. in prin. uer. quod asserit. in l. j. §. ff. de itin. actiōq. priua. & ff. de magi. conue. l. j. §. probat. 212 TESTIS t̄ Examinatus, qui non debuit examinari, non facit indicium: Bar. in disp. sua quæ incipit, iudex male ficiorum, & per eum in l. maritus. ff. de questio. In hoc tamē distinguit, quia aut non debuit examinari propter reuerentiam personarum, ut seruus contra dominum, & examinatus non facit indicium plenum, sed qualequale: ut l. j. §. impubes. ff. ad Syllan. Idem in teste qui non debuit examinari propter sexum, ut in muliere, adem ratione si non debet examinari propter infamiam, tunc examinatus facit qualequale indicium, l. qui ultimo. ff. de p̄c. Quandoq; non debet examinari propter inimicitia, & tunc facit uel non facit, secundum qualitate inimicitia: l. j. §. p̄. ff. de quest. Quandoq; nō debet examinari ratione ordinis, quia nō ante lit. contest. uel parte non citata, & tunc non facit indicium, ut l. fi. §. si quando. C. de test. Et ista est breuis distinctio. Bar. in d. l. maritus. Testes t̄ singulares non probant factum, id est, contractum esse usurarium, sed bene probant qđ contractus sit cum tali persona. Spec. in ti. de inquisitore. Ad probandum certum crimen hæresis, non sufficiunt testes singulares. Facit quod no. Inn. in c. qualiter & qñ. de acc. & quod no. ff. de testi. l. ob carmen. in fi. & C. de hære. l. Arrianus. & l. quocunq; ue. uer. Idcirco. & ibi per Iac. But. in lec. & idē in multis locis disposuit cōstitutio episcopalis, qđ probato aliquo usurario, eius contractus præsumatur sceneratitius, quæ constitutio operatur, qđ per testes singulares non solū probetur usurarius, sed præsumit quod eo uitio est usus in quolibet contractu. Vide per Bar. in l. rogasti. §. si tibi. ff. si cert. pet. Ang. in 214 conclu. Testes non dicuntur singulares in actu reiterabili & continuo, sicut in actu distinctiuo. Vide hoc in c. qualiter. de accus. & per glo. in l. ob carmen. ff. de testib. Testes aliquando sunt diuersi & singulares, ut quia aliquādo unus deponit de una re, alter de alia, & tunc sunt uarij & singulares, nec faciunt plenam fidem, ut no. in l. qui falsum. ff. de testib. & plenius in l. admonendi. ff. de iureiur. Aliquando testes t̄ sunt contrarij & inter se repugnantes absolute & simpliciter, & tunc nulla fides est eis adhibenda. ut no. Iaco. de Arc. in suo tract. de testib. Facit quod no. in l. optimam. C. de contrah. & cōmitt. stip. & si unus testis dicit, qđ actus fuit celebratus in uno loco, alter dicit qđ idē actus fuit celebratus in alio loco, ff. de testib. l. ob carmen. §. j. facit qđ no. in l. si mihi & tibi. §. si quis seruos. ff. de leg. ij. t̄ Aliquādo testes sunt adinueniem repugnantes non simpliciter & totaliter, sed se-

cūdum quid, quia unus dicit de maiori summa, alter de minori, & tunc statur minori, ar. ff. de arb. l. diem proferre. §. si plures. De hoc dicitur dixi §. in §. si testes probant unus ex quinq;. Quæ autem testimonia dicantur diuersa, & quæ uaria, no. ff. de fals. l. eos testes. Varius est ille, qui nō stat firmus. Contrarius, qui cōtraria tenaciter asserit. Vacillans dicitur, qui in titubando uariat, secundum Inn. in c. p̄terea. de testi. & quando testes dicantur uacillare, not. etiam ff. de testam. l. qui falsa. & C. de testam. l. nullum. & per Bart. in d. l. eos. & Spec. de teste. in princip. uer. item quod testes sunt uarij, cū 217 uer. seq. t̄ Testis qui est sibij p̄ contrarius, per dolum punitur, secus si per ignorantiam, lac. de Bel. in auth. de testib. §. licet nudum. Testes qui uacillant, uel cōtraria deponunt, puniuntur poena extraordinaria, ut no. C. de test. l. nullam. 218 t̄ Item testis qui consimilem casum habet, est suspectus. Specul. in tit. de teste. in princip. uer. item qui habet consimilem casum. t̄ Et nunquid iudex facere debet scribi in actis quare non adhibet plenam fidem testib. uide ff. de test. l. testimonium. uer. sit ideoq; testis, uide de tene re quod non in actis 220 curia. glo. est Insti. de dona. §. j. quam no. Item t̄ ualent acta iudicialia, licet in eis non sint scripta nomina testium. Vnde in l. donationes. C. de donat. Ratio est, quia in iudicio nō est præsumptio quod excogitetur falsitas, & quia est ibi fides per testimonium multitudo. Pro hoc l. omnium. & l. sancimus. C. de testa. & not. per Bal. in quodam conf. Ang. in conclu. Quam 221 do t̄ actus celebratur coram populo, uel populum repræsentante, ibi non sunt necessarii testes. C. de his qui in eccl. man. l. j. ff. de leg. j. licet Imperator. in prin. Inst. de lib. §. mul 222 tis. Si t̄ testes dixerint, filium institutum in maiori quantitate, filium in minori, alij dixerūt eos institutos æqualiter, exponitur æqualiter, id est, eodem tempore, licet in diuersis portionibus, Bar. in l. finita. §. si ante. ff. de dam. in se. Quod 223 t̄ concessio sit facta motu proprio, non potest probari per testes. Ang. in l. si quis. in prin. ff. quod quisq; iuris. An dubitetur de uiribus testamenti, si testis negat sigillum suum, uide 224 de ff. quemad. test. aper. l. j. §. si quis. t̄ Protestans contra testes, potest uti eorum dictis ad excludendum probationes aduersarij, non tamen ad intentionem probationis fundamdam, quia esset sibij p̄ contrarius, secundum Inn. in c. p̄sentium. de testi. Et si protestans petit eos pro se examinari, uide interrogatorios articulos, cōtra eosdem articulos partis aduersæ, secundum quæ petunt interrogare, secundum Inn. ibidem Bal. in conclusio. totus consensus partium non sufficit ad approbandum dicta testimonium, quæ non ualent. In 225 noc. in c. cum causam. de testib. t̄ Si testis primō deposuit, postea in ultimo interrogatorio dixit se nihil scire, suppletur id, quod supra dixit, ff. de senatorib. l. j. ubi a nullo est retatum, supple. nisi ā Saturnino. An magis credatur testibus probantibus spontanea uoluntate, quā probantibus cō 226 acta: uide Ang. ff. quod me. cau. l. nō est uerisimile. t̄ Testis interrogatus de aliqua, dicens se tradidisse obliuioni propter infirmitatem, iuste allegat, quia cognitio mortis inducit obliuionem, & per consequens infirmitas probatur, C. 227 qui testamen. facere possunt, l. hac cōsultissima. t̄ Si quis patitur aliquem casum, faciat in illo loco examinare testes super casu, & faciunt fidem alibi, quod est mirabile, ut notat Bart. in l. si quis. C. de naufrag. libro xj. an possum reprobare testem cōtra me inductum, si aliās eum induxi, & an possim opponere contra dicta testimonium ā me productorum, dicit ut not. C. de testibus. l. si quis testibus. 228 QUALITER t̄ Instrumentum reprobetur per testes, uide pulchre per Bart. ff. quemadmodum testam. aper. l. j. §. fin. & glo. no. l. j. quæst. ij. c. si testes omnes. per Ioan. Cald. xxij. distinct. Credo quod contra instrumentum admittantur testes, ut ext. de probat. in c. ad audentiam. & C. de probat. in c. l. cum precibus. non tamen credo quod dictū duorum uel triū testimonium, præualeat instrumentū. Nam cū instrumentū obineat uires eorum duorū testimonium, & tabelio æquualeat, & maior sit uno teste, oportet ut per quatuor reprobetur instrū. Fallit in inuenario, contra quod nō admittuntur testes. C. arb. tut. l. fi. & in cōfessione quæ sit in instru mento,

mento, in quo mulier confitetur recepisse pecuniam pro intercessionem, ut C. ad Vellela. l. antiqua. Ang. in conclusio. An instrumenta uel testes possint pro parte repudiari, & pro parte acceptari, uide glo. in l. si ueri. xxvij. dist. i. & in Specu. de teste. in princip. uerfic. quid si pro utraque parte. Qualiter testes contradicentes instrumento illud impugnent, uide in dicta l. si quis. & per Barto. ff. de regul. iur. §. si quis. & l. si librarius. An instrumentum reddatur falsum uel suspectum, si testes ibi descripti dicant se non recordari, dic ut in dicto §. si quis. & ibi etiam uide de efficacia testium non descriptorum in instrumento uenientium ad eius impugnationem. Et quando testes discordant cum instrumentum, uel dicant se non recordari, quid iuris sit, uide etiam in cap. cum Ioannes. de fide instrumentorum, & in l. in exercendis. C. de fide instrum. & ff. de bon. possel. secundum tab. l. ij. ff. de testib. l. hæredes.

230 CONTRARIETAS † Stue uarietas testium, si uariant in actu rei gesta, & alibi sunt per distinctionem partium ad concordiam reducendi, & potius sunt concordandi, quam reprobandi. Et ita not. Abbas in ca. cum tu. de testib. Secus est in actu excontinabili, nam ex eis potest inferri unus testis ad principium illius temporis, aliter ad finem, & sic poterunt saluari, ut in l. si in solam. ff. soluto matrim. per Iacob. de Aret. & per Bart. in l. ij. §. fin. ff. si cert. per. & Instit. de iust. & iure. §. si igitur. Item testes possunt reduci ad concordiam inter se, & cum instrumento, ut no. in l. ij. §. appellata. ff. si certum petatur. Dicta testium, aliis est diuisione minuenda, Angel. in l. item uidentur. in princip. ff. de petitione hæreditatis. De contrarietate testium uide glo. iij. quæstio. iij. cap. cum testes. per Innoc. in cap. cum contingat. de officio deleg. Bald. in j. constit. Codic. in §. quibus. Bart. in dicta l. si in solam. in dicto §. si plures. glo. in authent. de testibus. §. si uero. & per Iacob. de Bel. in dicto §. licet dudum. & in l. ob carmen. §. si uero. ff. de testibus. & dixit Innoc. in dicto c. cum contingat. quia concordia testium sit ubi sunt pares probationes, aliis non. & uide ex. de probationibus. c. licet causam. & per Innoc. in ca. auditis. de præscrip. & in Specu. de teste. §. postquam. Testes unius partis non reducuntur ad concordiam cum confessione alterius partis, uide Innoc. in dicto cap. cum contingat. in princip. & per Bald. in j. constitutione Codic. Testes reducuntur ad concordiam in actu reiterabili, secus in instrumento, ut notatur in l. j. C. qui accus. non possunt. & per Bal. in prima constit. Codic. Si testium dicta sunt contraria, iudex habet arbitrium, ut in l. duo iudices. ff. de re iud. Bal. in c. j. in quibus caus. seu. amit.

231 FALSVS † Testis uarians puniatur. Nam si dixit falsum in causa criminali, puniatur poena talionis. Text. est in l. prima. §. si cert. per. & ibi dixit Bart. quod eadem poena puniatur officialis detinens testem ut falsum dicat. Est ergo cautela, quod testis protestetur se dixisse quæ sciebat, & quid si plura diceret, hoc facit metu tormentorum, & dicit falsum. Et uide text. † in l. lege. §. j. ad legem Iuliam pecu. qui dicit, quod officialis non admittens defensiones iuris perinde puniatur, ac si non admitterentur defensiones innocentia, quod est notandum. Pro primo dicto, habes glo. secundum quaestione tertia, cap. j. Testis falsus in causa homicidij, puniatur pro homicidio: sic puniatur innocenter qui deponit contra innocentem dolo, ff. de succ. l. j. post principium ibi, qui se falsum. Testis deponens falsum super prædictis, puniatur legem Cornel. de fal. † Sed si extra ea, super quibus producit, ut quia interrogatus an esset inimicus, dixit non, cum esset, tunc puniretur crimine stellationis, secundum Iacobum Butrig. in l. Lucius. ff. de infam. Bald. in conclusio. Testis si interrogatur, si actus alicui pertinet, ut producenti, dixit quod non, & probatur contrarium, nunquid puniatur poena falsi? Bald. in l. solam. C. de testibus. dicit non, quia non deponit falsum super negotio principali, sed super circumstantijs negotij principalis. Ita tenet Iacobus Butrig. in l. Lucius. ff. de infamibus. Sed Nico. Mat. dicit, quod si ista talia ueniunt, tanquam circumstantia testimonij, de prædictis potest testis interrogari. Aduerte, quia

si ista opinio esset uera, reuocaretur multum in dubium opinio Iacobi, supra dicta, ex eo quia dicit, quod iuramentum præstitum super principali, extendatur ad omnes circumstantias, secundum quod probat Lino. in cap. significantibus. de testibus. si sic, ergo sequitur quod de testibus deponens falsum super circumstantijs est periurus, & sic debet puniri. Odoffre. dicit contrarium, quod testis interrogatus non debet respondere de circumstantijs remotis ex eo, quia super hoc non fuit iuratus, nec productus, & attenda op. in l. one Iaco. Butrig. Angel. in conclusio. Testis † non rediens causam sui dicti studiosè, uel non concludentem, puniatur poena falsi, sicut si deponeret tacita ueritate, secus si exemplificatiue sit loquutus, sicut faciunt rustici, quia tunc non habet locum poena falsi, glo. not. in dicta l. Lucius. de infam. Ex quo dico quod testis qui dicit, non recordor, puniatur quando certum est quod recordatur, secus si esset probabili causa obliuionis. Super quo dicit Innoc. quod testis debet recordari super personis, tam de loco quam de die, unde de super tempus est magis excusabile dictum testis, qui dicit se non recordari, secundum Innoc. in cap. qualiter, & quando. in glo. magna. de accusationib. & Bald. in l. presbyteri. C. de episcopis & cleric. Nam testis debet iurare dicere meram & puram ueritatem pro utraque parte super his, super quibus est productus & interrogatus, ut colligitur ex l. presbyteri, coniuncta authent. si iudex. C. de episcop. & cleric.

235 & dixi supra de iuramento testis. Testis † non debet asserere, nisi quod uidit & sensit, aliis est falsus secundum Innoc. in cap. fraternitatis. de hæreticis, quod notat Bald. in conclusio. quod etiam uide in Specu. in tit. de teste. in princip. in

236 uerf. item quod aliquid de suo. Testis † & si dixit ad eum non spectare commodum rei, de qua deponit, excusatur a falso, licet probetur ad eum spectare commodum, itaquam de populo uel ueritate, quia intelligitur deponisse de commodum particulari, & singulari. Bald. in l. prima. §. huius

237 studij. ff. de iustitia & iure. Testis † qui dicit falsum, nõ potest condemnari sine citatione licet sit notorium iudici. ff. de re militari. l. ij. §. fin. ad diem. Si uero in notorio, non requiritur condemnatio, sed inhibito, uel alia ordinatio. Exemplum in statutis quæ sunt contra libertatem ecclesie, tunc potest superior inhibere, & iura facere sine citatione secundum Archidiacon. ij. quæst. prima, cap. quæ Lotharius. Adde quod si iudex apprehendit testem in falsitate, non est necessaria citatio, ex quo pars est præsens, & dictum Archidiaconi debet intelligi parte absente. Ad hoc C. de testibus. lege nullum. & quod not. ff. de infam. l. i. c. uisus. Bald. in l. presbyteri. C. de episcop. & cleric. An autem testis, cuius dictum nõ ualeat, possit puniri de falso, uide Bald. in l. j. C. de sepul. uolofa.

238 Testis † inutilis non expediens producenti, & aduersario nõ nocens, potest accusari de falso, per tex. in l. j. C. si ex fal. instrumentum. Bald. in l. finali. eod. tit. & uide Bart. in l. si quis lega

239 tum. ff. de falsis. Testis † qui dicit falsum præter conscientiam domini, non præiudicat domino: Bald. in l. finali. C. si ex fal. instrumentum. & dicit Bald. ibi pro cautela, quod dominus renunciet eius dicto. Testi qui dicit falsum super uno articulo, siue capitulo, non creditur in alio: quia est depositio super indiuisibili, sicut super iuramento, secundum Oldradum, uide quod notatur in l. ij. ff. de conditio. ob turpem causam. & l. certi conditio. §. quoniam. ff. si certum

240 petatur. & ibi per Bart. Si testis † in sua testificatione falsum inserit, uel addit, aut uerò detrahit, certè licet tota testificatio detrahat, uitatur. Ita tenet Iacobus de Aret. per l. primam. §. si quis simpliciter, ibi, semper probandum est, ff. de uerb. obligatio. & facti secundum eum, tertia quaestio ix. cap. pura & simplex. §. sed si mihi. de testibus. l. qui tabulas. Angel. in conclusio. & uide Bald. C. de transactionibus. l. si ex falsis. & glo. in cap. si ad scripturas. ix. distinctio. ne. & in Specu. de teste. in princip. uerficitem quod aliquis

241 additur de suo. Testis † qui in articulo mortis constitutus, fatetur falsum testimonium dixisse, non nocet uiciori, Bald. in l. si quis in graui. in princip. ff. ad Syllaniam. & ita etiam tenet Bald. in authent. si dicatur. C. de testibus. Angel.

242 in conclusio. Producentis falsos † testes, & ipse testes producit, ac etiã mandator possunt uno libello accusari, licet in persona cuiuslibet testis sit una falsitas, de quo per Angelum in l. j. C. si reus uel accusator mortuus fuerit. & per Baldum de adulter. l. nihil. & per eum in l. ij. §. sed & unus. aliis, sed uilius. ff. ui bon. rapt. ubi dicit quod poena quæ imponit producenti falsos testes, habet locum in producendo unum testem tantum. Quæ autem sit poena testis deponentis falsum, & reuelantis testimonium, dic ut no. C. de testib. l. qui falsa uel uaria, & dixi supra.

243 in prin. huius. C. testis † occultans ueritatē, perinde puniatur ac si falsum diceret, ut no. C. de testib. l. i. iuraturandi. & l. presbyteri. C. de episc. & cler. Et uide omnino in Speculatore. in tit. de teste. in prin. uerfic. sed nunquid. Iudex testē, qui falsum dixit, ex officio potest illum fastigare, non tñ ex hoc emittat accusationē legis Cornelie. Testis † deponens falsum uel uacillans coram iudice non suo, potest ab eo puniri, & ibi foritur forū. C. de testib. l. nullum. uide Spec. eod. tit. in prin. uerfic. quid si aliquis Bono. & in uerfic. si ponitur. Qualiter puniatur clericus deponens falsum, & in uerfic. quod si coram qui trahitur. Deponens † falsum coram arbitro, remittit puniendus ad iudicē suū in repetitione eod. tit. in prin. quid de arbitro, in uerfic. seque. ponit de teste qui dicit falsum per modum exceptionis uel replicationis. Testis qui dicit se nescire quæ sit, & ponitur de falso. Angelus in corpore de testib. in prin. † Quid si solus tabellio in absentia iudicis testē recipit, & eius depositionē scribit, qui testis negat se ita deponisse, cui magis credat, an tabellioni uel testi, uide in Speculatore de teste. in uerfic. sed pone ecce iudex, an testis: qui nõ potest de falso redargui ex forma statutorum, possit de falso damnari ex forma statuti deponens contumacem haberi pro cõfesso, uide Bar. in lab sentem. ff. de poenis.

247 NON † præsumunt rogati testes testamētarij, quia extrinseca solennitas est. Non obstat quod tabellio præsumit rogatus, ut in authent. de tabellio. §. uos aut, quia illud facit auctoritas publicæ personæ Bald. in conclusio. & uide in Speculatore de teste. circa finē prin. uerf. quid si dicit testes debent esse rogati, hoc est ad actum, ad quæ adhibent, de quo per Bartolum. ff. ui bon. rapt. l. ij. §. homines. Quæ autem testes in testamēto deserui non sunt rogati, quid iuris sit, uide cõsi. Franc. Tig. quod habes tertium in ordine. Quando autem in instrumentis iudicialibus testes sunt necessarij, an debeant esse rogati, uide de Ang. in corpore de instr. caute. & fide. §. & si instrumenta. Et quid in actis iudicij, uide ff. de adopt. l. post mortē. in quibus autem casibus debeant testes esse rogati, uide glo. ij. c. testes. §. j. in Spec. de teste. in prin. uerf. item quod nõ fuit rogatus, cum sequenti. Et an præsumant rogati, uide ibi testes, probantes confessionem extra iudicium debent esse rogati, ut d. gl. i. debent esse rogati, de diuorij. l. nulli. Item ubi uicarius requiritur prætaxatus numerus testium, debent esse rogati, exceptis cõdicillis. l. si. C. de codi.

248 QVAERO † an testes debeant cognoscere contrahentes. Respon. q non, si adhibent ad solennizandū, secus si ad probandū actum, de hoc no. C. de iure delib. l. si nauit dubium. & uide in l. testium. uerfic. deo. ff. de testib. per gl. & doc. & per Ang. in authent. de fide instrum. & instit. de excus. tur. §. i.

249 tem propter litē. An autem testes possint † produci, & examinari coram iudice per unum ex cõpromittentibus in causa, & sit per lite pendente coram arbitris, licet non debeat iudex adiri, cum in est impedita uia, quæ actus sit ipso iure nullus, imò ualeat petitio coram iudice oblata. l. si quis. ff. de arbitrij. & l. si quis

250 rem. & l. si unus. §. si multo plus. co. tit. Sed † nõ quid sit necessaria litis cõfessio parte opponente? Vide quod sic, in c. per uenerabile. qui fil. sint legit. contrarium uide: quia ibi petit ad perpetuam rei memoriam. Nam potius imploratur inquisitio, scilicet, ut iudex inquirat ueritatē a testibus, quæ uideat actio, & concluditur iudici, non parti, idēd lite non cõfess. proceditur, unde ca. qm frequenter est situatū sub titulo, ut lite non contestata. ad hoc in authent. de testib. §. pen. & hæc est ueritas. Sed nunquid arbiter possit examinare, an testis deponerit ueritatē coram iudice, iterū examinando eos duos testes, ut in

l. si. C. de testib. uidetur quod non: quia uerisimile est quod coram iudice qui habet imperium, dixerit ueritatē. Resp. iste casus non reperitur decisus. Et dicunt quidam quod testes iudicis non sunt recipiendi, qui non possunt uariare, sed testes arbitrij sic. Sed Cynus in l. is apud quē. C. de edendo. dicit quod nouus iudex de nouo examinet, per l. per hanc. C. de temp. appel. Sed illa non facit, quia loquitur de testibus diuersarum partium, quicquid sit, uacillanti testis, uel uarianti in prima testificatione non creditur, sed si sæpius testificet, creditur dicto priori, quia

251 constat eum peritū, ex. de testib. c. testimonium. Sed † nõ quid magis credat notario quæ testi. Dic quod notario, quia fungitur uice notarij & testis, propter sacramenti exactionē, & idēd notario magis credat. De hoc in l. j. in fi. ff. quem ad. test. aper. & per Cyn. C. de fal. l. si quis decurio. Et ita cõsultat Bal. Item si testes dicant quod notarius aliter scripsit dictū eorū quæ ipsi dixerunt testificando, plus creditur notario quæ ipsi, ut no. in Spec. de instr. edi. §. restat. uerfic. quid si dum. & uerfic. quid, & uerfic. quid si unus. & quod no. in addit. Spec. in tit. de sent. §. ut aut. uerfic. & no. Facit quod no. Bar. in l. si quis filiabus. ff. de test. tut. ubi dicit quod semper notarius præsumitur, in dubio appofuisse uerba importantia uoluntatē defuncti, uel cõtrahentium. Quid autem sit testis, qui deponit falsum, se excuset quod notarius aliter scripsit, quæ ipse dixit, uide in Spec. de teste. §. uerfic. sed pone, ecce iudex.

BARTOLI TRACTATUS XXXI. DE EXCUSIONIBVS PIGNORUM, editus ultimo anno uitæ suæ.

QVONIAM TRACTATUS pignorum bonus & utilis est, & frequenter in iudicio occurrat, idēd de excusio nibus aliquid utile uideendum est. simile est ff. de diuer. & temp. præscript. l. j. in fi. ff. de lib. leg. l. legatis. in prin. & ut omnis remoueat scrupulositas, simile est C. de iurcuran. de interdic. mari. l. ij. Vt materiã hanc debet perstringamus. Primò uideamus, quid sit exclusio. Secundo, in quibus, & quot casibus fiat. Tertio, per quæ fiat. Quarto, quæ fiat. Quinto, ubi fiat. Sexto, quod & qualiter fiat. Septimo, & ultimo, quædã dubitabilia. Circa excusio nē uideamus, & excusio sic potest diffiniri, Excusio est bonorum & rerum principalis dilatoris ad unguam usque ad sacculum & perã facta per iudicē exquisita discussio atque detentio. Idēd autem dicitur in distinctione bonorum, quia sic dicit lex. C. de reuo. his quæ in frau. cred. l. ij. ibi eius bonis excusis alijs quidē bonorum appellatio. & quia quicquid in bonis nostris esse intelligat, dicit de uerb. sig. l. bonorum. & l. rem in bonis. ff. de acq. rer. do. idēd dico quia sic dicit lex. C. de accus. l. x. etiã appellatio rei generalis est, ut sub se contineat pecuniã & omnem speciem. ff. si cert. per. l. j. in fi. & C. de const. pec. l. ij. in fi. & ff. de fideicom. lib. l. si ita à fideiussore. & de uerb. sig. l. rei appellatio. Imò si actio nē aliqua ad rem habendã uel perquirendã rem habeat, & ipsa in bonis nostris esse uideat. ff. de acq. rer. dom. l. rem in bonis. ff. de re iud. l. qui actio nē habet. Itē idēd dicitur principalis, quia si apparet, & dicitur in omnibus legibus, quæ de excusio nē loquunt. Ad unguam, idēd dicitur, quia iudex qui discussio nē facit, debet cuncta rimari, & patet ff. de condit. & dem. l. si cui libertas ar. ad hoc. C. de sent. ex breu. reci. l. ij. & de pot. ff. quæ in frau. cred. l. ij. §. si per iudicem, idēd dicitur, qui text. dicit excusio nē solenniter fieri, ut C. qñ & quib. quar. pars. de l. j. lib. x. & ea dicuntur solennia siue solenniter fieri, quæ sunt per iudicē, ut ff. de integ. restit. l. diuus. & de re iud. l. & si nihil. C. de sum. tri. l. ij. in prin. facta discussio & exclusio in bonis, quare dicat, pater. C. de iud. l. iudicē. Idēd autem dicitur detentio, quia iudex per decretū bona quæ sunt, detegit de neg. gest. quæ sunt, detegit, seu in publicū facit uenire, non autem de nouo uenire dicitur, arg. de acq. rer. dom. l. adeo. §. si quis. in fi. C. de neg. gest. l. ij. Veniamus ad finem in quibus & quot casibus habeat locū discussio, seu excusio. Et quidē locū habet, & fieri debet in multis casibus, qui in

scriptis legib. continet, prout per se curiosus lector poterit inuenire, huc reperire, ut C. de conue. fil. l. iij. in fi. C. de dec. l. j. l. x. & de magistr. conue. l. aduersus. ff. de adm. tut. l. iij. §. j. l. nec pot. & C. de pig. act. auth. & hoc si debitor, & in auth. de fideicom. §. j. & C. de fideiuf. auth. presente. & de act. & obl. l. j. & C. de magi. conue. l. aduersus. & ff. de adm. tut. l. iij. §. nec pu. ter. & co. tit. l. Lucius. §. cu testis. & aliis fm unā lec. ff. de mag. conue. l. iij. §. si iure. & de verb. obl. l. x. in fi. & ff. de iur. fil. l. Mo. schis. cu sim. Super tertio membro, per que fiat, nil est dicendum, quia in diffinitione excusationis iam est terminatum, quia scilicet debet fieri per iudicem, ut l. iij. C. quo quisq. ord. conue. lib. xij. De quarto quoniam dicitur. Et dicitur quod fieri debet quoniam est dubium reus principalis sit soluendo uel non. Si autem est certum & notorium, ipsum non esse soluendo, & idoneum, tunc non est locus discussioni. ff. de verb. obl. l. dec. in fi. & arg. si cert. per l. iij. in fi. & de act. emp. l. emptor. §. j. Accedat l. cotinuous. §. cu ita. de uer. ob. quia in certis, non incertis, locus est coniecturis. con cor. arg. l. j. ff. de act. emp. Quinto ubi hoc fiat, super hoc dubium est, an in eo loco ubi agit, sit facienda excusio, uel alibi, & alibi dicitur in re bona. Videtur quod non, ff. de procu. l. sed & hanc. §. no solui, & ff. de arbi. l. si cum dies. §. si arbiter. arg. de annu. leg. l. Mauia. §. si. ff. de ope. lib. l. quod ius. §. si cum sim. Ite cum sit condemnatus, uel quasi pro condemnato habet principalem confessionem suam uel contumaciam, arg. C. de omni a. gro deser. l. locoru. lib. xij. fiet excusio per arbitrium iudicis per eum in cuius territorio res esse dicitur. arg. ff. de bo. auth. iud. pos. l. cu unus. §. pe. C. de iud. l. properandum. §. sin autem reus. Et hoc uidetur uerum, quia ubi conuenit habet bona, solum fiet excusio. Facit pro hoc i. qui satis. cog. l. si fideiuf. §. ne causa. & de sim. q. no. qui. ex cau. in pos. eatur. l. hoc aut. §. si. auth. nisi. & in glo. qua int. quas habet, & C. Super sexto quare, qualiter fiet excusio. Hic pendentes leges & prophete, & sic una uia est qua nos dicit Roma, sed non sola, ut no. ff. de eden. l. j. super uerbo, pro lude, non strag. interfecti plura auxilia habere, & si bonis uisita non sint, ut ff. de reb. co. l. j. in fi. de lib. l. l. iij. in fi. de uisuris. l. si bene. ita sunt plures uia & modi ad faciendum excusationem. Et primo uidetur quod sic fiat excusio, uidelicet, ut principalis comeniat, & finaliter condemnatur, ut ff. de adult. l. iij. ff. resp. & ad Turpil. l. ab accusatore. §. si destitisse. & de bo. lib. l. qui cu minor. §. accusasse. & l. in seruitute. §. petijisse. & rerat. ha. l. amplius. Nam uerba cu esse facta sunt accipienda, quod quicquid iur. l. j. hanc uerba. & ne quis eum qui in ius uoc. l. pe. §. j. post condemnationem fiat excusio in bonis debitoris si inueniant, arg. C. quoniam si uel pri. l. iij. si non reperiant de bonis excusio, locus est hypothecaria uel secundae conuentioni. arg. ad hoc de mag. conue. l. iij. in fi. & §. j. Si uero debitor non inficiatur se non esse soluendo, allegat uel non appareat, tunc scienda est inquisitio de bonis debitoris etiam non conuictio & condemnatio principali debitorum. arg. qua in frau. cred. l. j. de magi. conue. l. aduersus. & ff. de iure fidei. l. Moschis. Et facta inquisitio fiat pronuntiatio super bonis excusio. arg. de cofir. tut. l. tut. & de fideicom. lib. l. non tantum. §. sin autem. Secundo modo, & quoniam iudex facit comparere principalem debitorem, & compellit eum pro satisfactione, & multam indicendo in dicare sua bona, arg. C. de iure delib. l. si. licentiam. & C. quoniam & quibus quar. pars de l. iij. §. exigendo. lib. xj. arg. contra quod non. ff. de celsio. bon. l. pe. & l. de faciens de uxore & domesticis qui talia scire possunt, ut C. de repu. l. consensu. & sic fama & opinio, circumstantia. arg. si. de fundo instr. l. cum delatio nis. §. asina. & ff. de fal. l. j. §. iij. Sed ad hoc uidetur citandus possessor rei obligata, ff. de adopt. leg. l. non ita. & de aqua plu. arcen. l. in cedendo. arg. optimu. C. si propter pub. pen. l. iij. & arg. ff. de reb. eor. l. i. magis puto. §. nec maximu. & §. in patris, & si quidem inueniunt & negat debitorem inopet esse, producent testes per actorem contra eum, probando debitorem non esse soluendo, ut de har. uel act. uen. l. si adulta. & C. si uen. pig. agat. l. si uxor. & ipse primò poterit producere testes suos dicendo ipsum esse soluendo. C. de prob. l. ex persona. & ff. si cer. pet. l. si. quia incidenter cu sua est, ergo poterit interesse. C. de lib. l. c. l. principaliter, de litig. o. auth. nunc si heres, sin autem non uenit iudex, nihilominus recipiat testes prosequendo inquisi-

sitionem suam, arg. de thesau. l. si quoniam. & de aduoc. dicit. iud. l. laudabilis, & non minus ualebit, quoniam lis contestata non sit, cu fiat ad preparationem alterius questionis, & totaliter poterit expediti. arg. de liber. cau. l. libe. in fi. & C. de adulter. l. quoniam Alex. & d. l. si cer. per. Potest enim fieri alio modo, sicut iudex praeconem seu executorum ad inquirendum mittat, & referent credatur, & ita iudex pronunciat quod bona excussa, & ar. C. de his qui ad eccl. consu. l. praesente. §. si ubi. & ff. mand. l. si mandauero, & ff. de integ. resti. l. diuus. & ff. de reb. eor. l. magis puto. §. non tui. de accus. l. ea quidem. sed arg. contra. C. de accus. l. j. lib. xj. Sed consilium est, duo mittant executores, cum in ore duorum uel trium stet omne uerbum. in auth. de test. in prin. & in auth. de desen. ciul. §. ex prin. & arg. de bonis uacan. l. si ubi in causa ipsius, & C. ff. de uen. insp. l. j. §. & si quidem. Super septimo & ultimo quare, quid si bona inueniunt, sunt tamen in controuersia, et tunc locus hypothecariae uel secundae conuentioni. Et uidetur quod sic. ff. de re iudic. l. a diuo Pio. §. si super rebus, & C. quoniam si scus, uel priua. l. iij. E contra quod non, nisi conuictio an debitor possideat, & tunc bona capient, & non sit locus hypothecariae uel secundae conuentioni quadiu conuincat ab eo, an possideat aduersarius, & tunc sit locus hypothecariae, ut d. l. a diuo Pio. arg. in auth. de fideiuf. §. sed neq. Sed quid si uenit pro parte soluendo pro parte non, excusatione facta? Dic nihilominus etiam locum hypothecariae in reliqui debitorum. sed arg. ff. de uer. sig. l. soluendo. Sed an de hac discussione sit facienda fides ante lite contestata in hypothecaria si exigatur? Et uidetur quod sic, quia est dilatoria, de qua ante lite contestatam est cognoscendum, ut C. de prob. l. exceptione. & pro hoc d. l. si. si cer. pet. & quod no. ff. de excep. l. exceptione. circa fi. Sed nunquid ualeat sententia excusationis non factae? arg. quod sic. C. de appell. l. j. Ite nunquid in tacita tantum, an in expressa habeat locum excusio. no. in auth. de fideicom. §. quin autem. & melius, d. l. magis. Sed pone quod sunt plures emptores rerum obligatarum, an iste qui conuenit, poterit excipere de alijs conueniendis pro parte uisitis? Videtur quod sic. d. l. magis. sed contrarium est, ut ibi no. arg. ad hoc si unus ex pluribus appellauerit. l. si. & arg. de distract. pig. l. creditor. & quia causa pig. est in diuidua. ff. de uis. l. in re hereditaria, & de pig. Sed pone quod mulier renunciauit iuri hypothecario in contractu alienationis factae marito, nunquid si agat aduersus alios possessores rerum mariti, deducet quod deducere potuisset ab alijs? Videtur etiam quod sic. An facta excusio & pronuntiatio possit excipi a debitore locuplete conueniendo. Et uidetur, quod non, quia iam iudicatum est, & res iudicata habet pro ueritate. ff. de statu hom. l. ingenuum. & obstat exceptio si praesens sit, alias non, quia res inter alios. ff. de re iudicata. l. sepe. in prin. nisi per granam uel per forte iudicatum fuerit. C. quoniam prouo. non est necesse. l. uenale. Sed quid si dicitur post oes aduocatos post, pronuntiationem excusationis & facultatis priuilegii creditorum? Videtur quod non pro re data in hypothecaria. arg. qui satis. cog. l. pe. & conueniri potest, ut in auth. de fideiuf. §. j. & no. C. de pig. auth. hoc si debitor. Bar. a Saxofer.

ADDITIO.

Pignorum istum tract. inueni in v. lib. consil. dicitur. doc. in fo. xcyj. et alijs pro tracta. Bar. fuit impressus per magistrum Henricum de Colonia in simul cum alijs tract. uidelicet sequentium. Ang. de Peru. & Marti. de Fano, quomodo probetur negatiua, & de exceptionibus impediens litis ingressum & depositionibus. ubi dicitur etiam quod fuit copiosus per Bar. ultimo anno uita sua. Aduertendum tamen puto, quod aliqui attribuunt istum tract. id. Butr. quia etiam ipse composuit tract. excusationum. quem alleg. Ang. de Are. in §. item si quis in fraudem in vj. col. Insti. de actionib. habeo etiam istum tract. in uol. consil. Angel. manu scripto in fol. clxxxvj. ubi iste tract. attribuitur lac. de Are. tamen iste tract. in libris antiquis manu scriptis attribuitur Bar. Et de materia uide plenè per Ioan. Beth. in suo reper. in uer. discussio. & per Alex. in l. decem. ff. de uer. oblig. & consil. xxxij. in iij. uol. in causa excusationis. & consil. lxxxij. in iij. uol. in causa qua uer. titur. & Ang. de Are. in d. §. item si quis in fraudem in v. col. & seq. & per d. las. in d. l. decem. & in l. si. §. si cum seio. & ibi scripti. ff. si cer. pet. Tho. Pronuntiatione. Vide Angel. de Are. & plenè in §. item si quis in fraudem in vj. col. Insti. de actionibus. & ibi uide plenè de ista materia excusationis. Thom.

BARTOLI TRACTATUS A TVS XXXII. DE QVAESTIONIBVS.

DE QVAESTIONIBVS plenius tractaturi, uidentur est, quid sit questio, & quae persona possunt torqueri, & quae non: qualiter inquisitio seu questio fieri debeat, siue quomoderamine habenda sit tormenta, & quomoderamine sunt homines torquendi, & ex quibus causis: & quae oporteat praecedere questionem, & quis sit questio effectus. Denuo formabo quaedam uules & frequeres questiones super praedictis, & de iudicib. immodice seruientibus aliqua parum. Primu, iudices, qui ab aliquo questiones habere intendunt, ante omnia habeant iuris & humanitatis considerationem, & non facili ad tormenta prosiliant, & repente quantumcumque ad suam questionem habere praetendant uerisimilita, & argumeta, si aliqua leuiori uia poterit obiecti criminis ueritas reperiri, ut ff. eo. l. dimisit causa. nec de quolibet leui crimine, nec in difficeret de quibuscumque personis est habenda questio, ut d. l. edictu. Tertiu uero quod non quilibet indicia sunt sufficientia ad tormenta habenda, tunc enim torquendus est reus, cu suspectus est, & indicia praecesserint uerisimilita, talia quae sola torquendi necessitas esse uideat, ut l. j. & ff. resp. Quartu uero quod in questione non est aliquis repetendus nisi duo cõcurrant, & quod noua superueniant indicia, & quod totus infortitudo duras, ut ff. eo. l. unius. §. j. Quintu uero iudices temperamentu hoc teneant, ut tormenta de aliquo non faciunt immensa, nec quantum postulauerit accusatio, sed prout moderata ratione sperameta desiderat ad eod, quod tortus innocetia uel supplicio conseruet, ut ff. eo. l. de m. noc. §. tormenta. rursus. aliis teneat, ut ff. de iniur. l. apud Labeonem. §. questionis. ibi, tormenta em. Bar. a Saxofer. Questio, est inquisitio ad inueniendum ueritatem per tormenta & corporis dolor. Nuda igitur interrogatio uel leuis territio nec perinet ad hoc edictum. ff. de iure iur. l. item apud Labeonem. §. addit. ff. ad Sylla. l. j. §. questio. Quae persona possunt torqueri, & quae non? Et certe torqueri possunt tam liberi, quam serui, & liberi & status liberi, ut ff. eo. edictu. & l. ex libero. & l. diuus, & tam masculi quam foeminae, nisi dum sint praegnaes, ut ff. de poe. l. praegnaes. & quanquam quidam contrariu dixerunt, dic in dubitante liberos homines tam seipos quam in alios posse torqueri, ut ff. eo. l. ex libero. in prin. & in l. n. mis. §. testator. & C. ad l. Corn. de fal. l. sicut & si quis de curio. & ff. de rei mil. l. proditor. & in auth. ut iudices sine quoquo suffr. in §. oportet. col. ij. & C. eo. l. mili. ubi indistincte loquitur, & quo ad crimina, & quo ad personas cuiuscumque conditionis excepto quas indignitate postas torquere permittit, ut C. de infra. l. nulla. ubi de hoc. & de affessor. l. nullus. ad finem. Omnia superiora iura loquunt de questionibus. habendis de liberis hominibus, excipiunt quaedam persona, quas ius torqueri non permittit. Quidam propter aetatem, ut min. xiiij. an. nam torqueri non potest, sed potest serua caedi, & terri corrigia ad erudendam ueritatem, probat. ff. ad Sylla. l. j. §. impuberes, & l. excipiunt, & ff. de q. l. de minore. Ite decrepiti subuenit, ut non torqueant. Sed quae dicit illa aetas decrepita, cui debeant subueniri? Resp. ut ff. ad Syll. l. iij. Ite in dignitate postis non torquentur, ut emensissimi iudices, milites, decuriones, filij, & nepotes praedictorum, ut in eos alia qua pudoris macula non derogat, ut C. eo. l. diuo Marco. & l. decurio. & l. milites ff. de decurionib. l. fin. Sed in quibusdam criminibus dignitas non praebet excusationem, etiam minor aetas, ut non torqueat, ut in crimine laesa maiestatis. & in proditoribus, & in quibusdam alijs, ut ff. eo. l. de minore. §. j. & l. ex lib. §. j. ff. de rei mil. l. defertore. §. is qui. & l. proditores. Ite decuriones in alio casu torquentur, cum ipse decurionatus quaerit de fide instrumetorum, quod aut decurionatus conseruat, ut l. si quis decurio. C. ad l. Corn. de fal. Item mulieres, quae sunt praegnaes, torqueri non possunt, ut l. praegnaes. ff. de poe. Bar. Qualiter autem debeat inquisitio fieri, & cum quo moderamine sint habenda tormenta, dic non esse immo se habenda, nec quanta postulauerit accusator, sed cum mo-

deramine rationis, ut ff. eo. l. de minore. §. tormenta. & l. questionis. c. ii. Et circa hoc non potest certa regula tradi, sed iudex consideret torquendum, cuius sit fortitudinis uel aetatis, & fm uarietate personarum & qualitate criminis, sed alterius negotij quantitate, quoniam asperioribus, quoniam maioribus. haec sunt consideranda, ut arguit per iura, ff. de rei mil. l. iij. §. si. ff. ad Syll. l. si quis in graui, & l. subuenit, & l. j. §. impuberes. sic ergo torqueantur ut innocetia uel supplicio conseruentur in columas, ut ff. eo. l. questionis nomen. Quo ordine sint habenda tormenta, posito quod sint de pluribus? Resp. sagax iudex considerabit a quo facilius ueritas erui possit, ut ab illo questionem incipiat. Ite a timidiore, & magis suspecto. Ite a minori debiliore, non a fortiore, ut ff. eo. l. j. & l. n. mis. §. resp. Ite si torquendi sunt pater & filius, a filio incipiendum est in patris conspectu, quia pro hoc citius dicit pater, quasi ipse magis torqueat, & C. ut ff. quod met. cau. l. isti quidem. §. si. & Insti. de noxa. §. serui ueteres. Item foemina prius torqueat quam masculus, quia homo est maioris constantia, & ideo tardius confitetur, & mulier citius, quia momentaneum & instabile cor habet, ut l. filia in orbitate. C. de inoff. testa. ex. de uer. sig. c. forus, & ff. de iure fil. l. defert. in prin. Ex quibus causis torquentur homines? Resp. ex civili & criminali, & tunc ueritas aliter reperiri non potest, ut ff. eo. l. diuus. & l. ex libero. & C. eo. l. quoties. & Insti. eo. §. torquet. non tamen ex omni causa quis torquendus est, nec qual. bet persona indifferenter, ut ff. eo. l. edictu. Bar. Quae oportet praecedere questionem? Dic indicia sufficientia & uerisimilita, nam a tormentis incipiendum non est, ut ff. eo. l. j. §. resp. Nam sine ueritate seu praesumptionibus, quis torquendus non est, ut l. n. mis. §. in causa. & §. si. ff. de fal. l. si cum a. proc. & in acrimibus est ualde considerandum, & ponderandum, nunquid praecedentia indicia sint uerisimilita & sufficientia ad habenda tormenta, cum a talibus restitutio uel appellatio subsequens prodesse non possit, nam plerique dum torquentur, perire solent, ut ff. de poen. l. aut facta. §. j. Et quae ante tormenta oportet praecedere indicia, patet per iura superius allegata. & C. eo. l. milites. & l. cognitio naturalis. cum sim. Sed quare quae & qualia? Resp. certe non possunt dici uel ostendi, uel de eis certa distinctio uel doctrina dari, sed hoc committitur arbitrio iudicis, ut ff. de testi. l. j. in prin. ibi, cu magis, & C. Et sic dicimus de accessio. & mora, & generaliter omne quod non est determinatum a iure, relinquitur arbitrio iudicis, ut est uidere de poen. non de determinatis a iure, ut ff. de poe. l. hodie. & l. sanctio. & ff. de effra. cto. l. j. quibus nulla. sic & de tempore dicimus, quoniam indeterminate proferunt, ut ff. de iure delib. l. j. Possimus tamen iudici doctrinam tale tradere, quod astutus iudex debet solentiter instare ad indicia iudicanda contra delatum ex aliquo crimine. Nam indicia sunt alijs probationibus proxima, & quasi demonstrantia ueritatem & probationem adminicula ad indaganda ueritatem, ut C. de proba. l. instrumeta domestica. & l. si. sunt enim indicia pars probationis, ut C. qui testa. fac. pos. l. hac consul. tissima. §. de ipsa, ibi, indicia, & C. Nam indicia dicitur ab indagando, unde indicia, id est, demonstrantia adminicula ad indaganda ueritatem, ut C. ad l. lul. de adul. l. si quis adulter. & ff. de praes. uer. l. solent quoque iudices. & instanter indagent omnia quibus & per quae loca conuersat delatus, quae torquerentur intendit, quoniam mala conuersatio parit indicia, ut ff. de adm. tut. l. si plures. §. alsidue. Nam ex mala conuersatione bonus efficitur uitiolosus, ut ff. de ed. edic. l. adiles. §. Pedius. ibi, aleator forte, & cad idem dicitur Philosophi, Qualis quisque est, talium consortio delectat. Item considerent loca, in quibus conuersat, quia fm locorum uarietate uaria colligitur coniectura, ut C. si manciata fu. alie. l. si. & ff. de poen. l. aut facta. §. uenit. Ite in fect quare, si erat inimicus offensu, uel aliqua offensio euenerit inter eos, quia tunc erit praesumptio culpae, quia inimicu de inimico male cogitare & facere ius praesumit, ut no. ff. de his quib. ut ind. l. inimicitia. & ff. de adi. leg. l. iij. §. quou. Ite si uideat inuenire, cuius estimationis, fama bona, uel mala, & qualis fuerit fama & opinio eius in ciuitate, & talis est praesumptio, ut ff. eo. l. de minore. §. tormenta. ibi, uel eius estimationis, & C. ff. de rei uen. l. si a bona fidei in prin. & in auth. de testi. §. serui. co. vij. Ite potest iudex indicia sumere ex confessione

ta uel trepidat: de uocis uel mebrorū uel pallore, ut d. s. tormēta. licet enim cōstantia uel trepiditas cuiusq; ideo admittenda sunt uel indaganda, qm̄ mul. iūm confert ad indagandum uultus uita, ut d. s. tormēta. Itē in dāget cuius uita praxens fuit, & an talia uel similia, de quib. inculpat ad praxens, facere conueuit. Nā de unoquoq; bonū uel malū praxumēdo cōsideramus primō aditātū, ut ff. de re. mi. l. desertorē. §. is qui ibi inspecto uita eius praxedentis actū. & l. non oēs. §. ā barbaris de re. mil. & de suspe. tu. l. tutor quoq; §. quari potest. Ex gestis enim praxeritis uita metimur praxentia, ut C. de pra. po. agendis in reb. l. j. §. si. l. x. Itē an fuerit ei minatus, qm̄ circa inuītū pro operib. adimpleuerit quod uerbis profudit. terrendo enim ex hominū dicitis facta penent, ut C. si quis Impera. male dixit. l. ij. & ff. de supel. leg. l. Labeo. Itē cōsiderandū est, an sit talis qui confueuerit, & habuerit posse tā hā attētā, quod non est indignū, ut ff. ad l. lul. maie. l. famo. sibi an potuerit, & an quib. simile fecerat, & c. Item si aufugerit, est indicū contra eū, uel se absentauerit statim post perperatū maleficiū, arg. in aul. de exhi. & intro. re. §. si uerō etiam. & C. de asse. l. conuictarios. cū si. Itē testes recipiat super maleficio cōmissio loci, ubi fuerat cōmissum, an in uia, an de nocte, an de uoce publica & de fama, quae aliās sic cura probata coadiuuans facit indicū ad torturam, ut ff. de test. l. ij. alius minus. ff. de sum. l. j. §. si minus. Ex multis allegationib. curiosus iudex potest indicia sumere ad informandū cōsistentiā pro eruenda ueritate delicti. Demū restat ad uidere qd sit effectus quaestiois, & si idē abiq; formidine tormentorū ulro quis cōfiteatur crimen. Dixerunt quidā antiqui, & quidam Moder. doct. eum nō esse statim damandū. sed debet iudex stare per diē uel ad tēpus fm̄ qualitatē criminis & per sonā conditionē, & inuictim facere repraxentare eum corā se, & interroget an uelit stare dicto quod dixit, an cōtradicere uel reuocare, & hoc ideo dicunt ipsi, quia cōfessio in criminali causa nō praxiudicat, nec statim facit plenā probationē, ut expressē dicit lex. C. de custo. & exhi. reo. l. ij. & ita intelligunt legē illā, quae nō distinguit an formidine tormentorū, an sponte sit facta confessio, & ita intelligat, ff. eo. l. j. §. diuus. ibi ut statim haberi p̄ explorato facinore, & §. si quis ulro. Et sic dicebant isti inter quaestione habitā in ciuilib. & criminalib. hoc interest, quia in ciuilib. non est opus perseuerantia, sed statim in in criminalib. aliās siue uolūtate siue formidine tormentorū uel in crimine cōfessio, est opus perseuerantia, per praxidia iura, ut iudex magis ponderatē & solertius in criminalib. q̄ in ciuilib. procedat: nam ubi maximū ueritar periculū, & c. facit C. de fal. l. ubi in solertis, & accrima facit melius. C. de poe. l. ut miti, si ita tamen uariē cū criminalia iudicialia cum ciuilib. quasi uel habent similitē, ut Infi. de pub. aud. in prin. Tu dic contra, & hac est cōmunis opi. quia si quidem quis in se cōfitebitur crimē spontē, statim carerabitur siliico absq; alia perseueratione ex cōfessione, ut C. de poe. l. ante aliās quaestio. Et ita intelligo de cust. reo. l. si cōfessus. Non obf. §. diuus. & §. si quis ulro, quia intelligit in confessionibus habitis in tormētis. & ita intelligit l. ff. de custo. & exhi. re. fm̄ uerorē fec. ut patet in fi. l. j. ut sic iudicib. immodico sequebatur. & c. Si in tormentis uel formidine tormentorū, tunc non statim nec debet haberi pro explorato facinore, ut d. s. diuus. & C. quo. app. non rec. l. ij. & est ratio, ut ff. eo. l. j. §. quaestio ibi, quia quaestio res fragilis & perniciofa, & ut plerunq; fallax, & c. tunc habet locū. l. ij. de cu. & exhi. reo. ut iudex faciat criminofum ad se redire, & quare uerū uelit in sua confessione perseuerare, an retrahere. & si perseuerauerit, tunc confessio ualeat, aliās non, ut d. §. si quis ulro. & d. l. ij. C. quorū appell. non recip. Sed quid de quaestione quotidie occurrenti? Aliquis subijci quaestioni, confiteat contra alterū, nūquid stabit dicto suor? Et distingue, aut torqueat simpliciter in alios non in socios, & non in le, tunc statur dicto suo cum alijs indicijs, ut iudex ex dicto torti & alijs indicijs ad condemnationem procedere possit, ut C. de asse. l. nullus, ad fin. ff. de quaestio. l. editum. & l. j. §. quaestio. ibi, effectus imas causas ad requirendam ueritatem. Et idem Tullius in Topicis ibi, non tormentis ue-

ri. * igne fatigari quae dicunt ueritas ipsa ut uel def dicere, saluo si dixerit de inimico, quia tunc nō est facile creditu, sed ut fides omīno detrahaeda, & causa cognita erit fides adhibēda uel non, ut ff. eo. l. j. §. j. & arg. ff. de testi. l. iij. in prin. Aut torqueat in se & in alios, & si nihil de se cōfiteat, habet locū s. prox. d. i. §. si cōfiteat de se & alijs, tūc fm̄ Azo. cui? opi. praxiualit, est inuenire regulā & infirmitiā ā regula regulariter super primo crimine confessus super cōstantia non expectet aliena. & sic uera est q̄ totus est de se confessus non debet interrogari de alijs, maximē de socijs, ut l. qui de se. ff. eo. l. i. §. i. sicut in prin. C. de acc. l. i. Et si de facto interrogatus uel sine interrogatione dicat de factio aliorum non stat dicto, q̄ fallit in casibus, in quib. de se cōfessus torqueat, & de alijs interrogatur, si tū contra illos alia praecedant indicia. Primus in quibusdā latronibus, & maximē in his qui ut de se confessi torqueandi sunt, & interiogandi de confocijs & mandatorib. & receptorib. ut C. de cu. & exhi. reo. l. diuus Adrianus. & C. de poe. l. pe. Secundus casus, C. de fal. mo. l. j. Tertius est, ff. de exhi. reo. l. i. Quartus de malef. & maihe. l. si. Quintus de nece domini in se cōmissio confessio, torqueat & interroget quo mandate, & c. ff. ad Sylla. l. ij. & l. si percussor. & est speciale, ut sentit ibi apparatus, ut ff. de quaestio. l. is qui se. ff. ad l. A. qui. tū Neratus. §. sed si seruus. Et bene dixi, si aliqua praecedunt indicia, quia aliter non debet interrogari de alijs, ut C. de quaestio. l. j. resp. non erit plena probatio contra illos quos inculpaauerit, licet alia qua praesumptio, ut in apparatu in d. l. si. C. de acc. Sed nunquid propter istā talē praesumptionē potest uti inculpati ā torto ponit ad tormenta? in d. quinq; casib. exceptis, arg. praallegata. l. nullus, & arg. ff. e. editū. & l. j. ff. si quis. arg. q̄ idē in alijs. ff. e. l. quaestio. §. diuus in alijs uerō non, ut C. de acc. l. i. §. ff. eo. l. is qui. Sed quid si persona inculpata ā torto sit hō male conditiois & famā, nūquid in alijs casib. ex s. scriptis actiūas poterunt subijci quaestioni? Dic q̄ non de iure eo, quia nō praecesserūt indicia sufficētia, ut inculpatio eius facta ā torto inducit indicū, tū interrogari non debuerit, ut C. de acc. l. i. & ff. de quaestio. l. is qui. sed quia inde sequit tanq; factū lege prohibente non ualet, ut l. non dubiū. C. de leg. in consuetudine uidet torqueat, pro qua facit ff. eo. l. j. §. diuus. Bar. Sed quid de quaestione quotidie occurrenti. Accusatus quis de furto indicijs praecedentibus ad illū furtū torqueat, & cōfiteat illud furtū, nunquid debeat procedi ad repetitionē torturae, ut indagat & cōfiteat de alijs furtis ā se cōmissis, de quib. nulla habent indicia. Dic q̄ non iuris subtilitate, arg. eo. i. quae dicent j. proxima parte. Et quia quantum ad ista furtā, p̄ quibus in specie uel in genere nunc quaerit, de nouo nulla procedunt indicia, & sine indicijs nemo torqueandus est, ut C. de fal. l. i. sicut. ff. de quaestio. l. j. in prin. & l. maritus. sed de generali consuetudine Italiae quotidie seruamus contrariū & specialiter in furtis, quia magis frequenta. quae consuetudo potest adiuuari. ff. de re. mi. l. non oēs. §. ā barbaris. ff. de off. praes. l. congruit. Bar. Sed quid de quaestione quae quotidie locū habet de aliquo semel habita quaestione sine aliquo nouo accidenti: nunquid potest? Videt q̄ sic, ff. eo. l. repet. & l. nunc. §. j. quae indistincte dicitur repeti posse. ubi lex nō distinguit, nec nos. ff. de pub. l. de pretio. & ff. de ho. poss. contra tab. l. j. §. generaliter. Tu dic q̄ non sine nouis indicijs, ut si tortus dixerat nullū illa nocte iacuisse ubi maleficiū fuerat cōmissum, postea inuentū est per testes q̄ alius ibi iacuit, certē hoc casu repetit quaestio per dicitū indicū. Simile Odoff. & hac cōmunis opi. non tū allegat aliqua lex. Tu alleg. ff. de uerb. sig. l. ho. ues. §. hoc sermone. & ff. praetorio. l. socius pro filia. §. si porro. Assesores tū honoris auidi hoc nō seruāt, imō quotidie repetit quaestione absq; nouis indicijs quousq; de obiectis criminibus audiat ueritatē. quorū opin. potest arg. defensari per l. ut in aul. ut iud. sine quoquo suffra. l. oportet. iudices torquebunt fures, & non prius quiescant, & c. Cōsideret autē bonus iudex in quaestione repetenda quod tortus etiā animi & corporis fortitudinē perdurauerit, ut ff. eo. l. nimis. §. reus. Quid si aliquis dum esset in tormētis, diceret teneatis me in tormentis

Veri. Suetes
dat aliquis De
diput, qui ne
bis hoc anig
ma explicet.
I. Conc. B.

tormētis quantum uultis, quia si stare usq; ad decē annos, nihil dicerē, quia in nihilo sum pollutus de obiecto crimine, & sic omnia differtur, nunquid statim de tormētis est relaxandus, & dimittendus ire uias suas? Certē non, sed probat in torturā cū tēpore & asperitate fm̄ conditionē criminis, & fm̄ cōditionē criminofū, & criminis qualitatē, & si confitetur bene quidē. si aut nō iudex debet eū retinere in carceribus. & si noua aduenerint indicia, poterit quaestione repetere: si aut noua indicia non aderūt, tunc statuet accusatori competētē dilationē ad probandū, & si poterit cōuinci, condēnabitur, aliās non, ut ff. eo. l. ij. §. praxerea, & eo. ut. l. unius, Bar. Sed quid de quaestione de facto quotidie occurrenti criminis indicia praecedunt, per quae iudex informatus est uelle procedere ad torturā, dicit reus iudici, Domine iudex, detis mihi defensionē anteq; ponatis ad torturā, quia sum paratus incōtinētē arguere contra indicia cōtra me recepta. nūquid audiendus est, & sibi defensio danda anteq; reus torqueat? uidet q̄ nō, per l. ij. C. ubi se. uel cla. ibi nec probationes. In iurias patitē, & cū in illis personis in dignitate positus sit speciale, ergo uidet in ceteris in contrariū ius cōmune. arg. ff. ad muni. l. nā primō actor probat, & fundata intentione reus opponit exceptiones & defensiones suas, ut C. de except. l. si quidē. & C. de probat. l. exceptionem, si primō debet fundari totaliter intentio actoris per testes uel confessionem reū, anteq; audiat in sua defensione uel exceptione reus. Tu dic q̄ contrariū est uerū, l. q̄ primō sit danda defensio anteq; torqueat, maximē qn̄ est crimen tale, quo probato, non debet ad torturā procedi, & hoc illa ratione, quia ā citatio ne uel interlocutione facta ā iudice q̄ quis torqueat, appellatur, ut ff. de appel. recl. l. ij. q̄ incip. ante sententiā. Et est ratio cōsideranda quare ā tali interlocutoria permissum est appellare, ut si defensio tolleret propter torturā, nunquid possit postea recuperare detrimentū membrorū, ut d. l. ante sententiā, ut ead. sententiā non uendicer sibi locū si torqueat, nam qn̄q; defecere solent in quaestione. ff. de poe. l. aut facta. §. j. praxerea confessio sine uolentia prauiudicat consenti, ut C. de custo. & exhi. reo. l. ij. multo magis huic non denegabitur. Praxerea uidemus q̄ iam dānato ex confessione facta in tormētis & perseueranti princeps subuenit, etiā post sententiā, defensionē suae uolentia cōcedendo, ac sententiā retrahendo, si cōfiterit de uolētia condēnati, ut ff. eo. l. j. §. si quis ulro. Si igit iam cōfessio condēnato concedit defensionis facultas, tanto fortius ante tormenta denegari nō debet. Cū enim quod est plus cōcedit, nō debet denegari quod est minus, ut dicit regula iuris cuius non. Quid plura, legit in iure expressē, q̄ quousq; tēpore iudicij reo petēt defensio danda est, ut l. minus. ibi quousq; tēpore postulet, & c. Sed quid de quaestio. quā saepe uidimus de facto. Testis fuit tortus, & in tortura confessus, nunc enim ante sententiā dicit se errasse, nunquid poterit reuocare errorē suū? Respon. aut est error facti, aut iuris: primo casu potest usq; ad sententiā. Et est ratio, quia non uidet fateri ut supra de confessio. l. ij. in prin. Itē talis error non solet usq; ad sententiā obesse, ut C. de iur. & fac. ign. l. error. & facit optimē C. quorū appell. nō rec. l. ij. Nam condēnatio & confessio facta in tormētis & perseueratio, & post sententiā subuenitur errorē suū siue ignorantia docete uolēt, & si ostenderit, absoluit, ut ff. de quaestio. l. j. §. si quis ulro, multo fortius debet iste audiri, & errorē suū corrigere ante sententiā. Itē iste non perseuerauit in confessione, ex quo nō expectauit sententiā. Itē cōfessus formidine tormentorū habitorū, ut C. quorū appell. non rec. l. ij. si in iure errauit, tūc nō potest uenire contra cōfessionē, ut d. l. errorē. Sed quid si cōfessus est in tormētis, & non perseuerauit, nūquid ex tali cōfessione apparebit semiplena probatio? Videt q̄ sic, ut in apparatu. C. de custo. & exhi. reo. l. ij. & ff. de q. l. ij. §. diuus, qui §. intelligit in confessione torti, in qua nō exiit perseueratiō. Vel dic forte & uerius, q̄ non perseuerauit est, talis confessio plenā nec semiplenā probationem inducit, qm̄ nullo modo confiteri, & confiteri formidine tormentorū parib. palsib. ambulat. C. quorū appell. nō recip. l. ij. Bar. Sed quid si aliquis est tortus nullis uel non legitimis indicijs praecedentibus?

Bar. de Quaestioibus.

Dic q̄ non, quantum tūc nōq; perseuerauerit in ea, ut est expressum ff. eo. l. diuus, & l. maritus, & l. j. fm̄ unā lec. & arg. l. si ex fal. in fir. l. ij. Praxerea hoc est de substantiali solennitate habēda q̄ q̄ indicia praecedant legitima, aliās quis torqueri nō potest, cū ā tormētis non sit inchoandū, ut ff. eo. l. ij. §. ij. & l. maritus. & C. eo. l. conditionalē. & l. militē. quae deficiunt, quicquid sequit, nullū uidet ipso iure, ut l. non dubiū. C. de leg. & C. de fide inst. l. j. lib. x. & ff. de in integ. rest. l. diuus. C. de appel. l. nominationib. cum si. Bar. Dicitū est §. q̄ ex confessione in tormētis facta non prauiudicat, nisi in ea fuerit perseueratiō. sed est quaestio quae dicat in tormētis facta. Resp. facta in ipsis tormētis idem si ad pedē ducit ligatis manib. & terrore inducatur ā iudice nisi confiteat, incōtinētē subijci eū quaestioni. Certē non tenet talis confessio nisi in ea fuerit perseueratiō, quia lex cōsiderauit confessionē factā in tormētis, & extortā formidine tormētorū, & est notabile q̄ ibi dicit in tormētis. quod ibidē sentit gl. & arg. ff. de iniurijs. l. itē apud Labeonē. §. aditur ibi, uel leuis fictio, & c. ergo ā contrario sensu, nō leuis fictio habetur pro ipsa tortura. Et accedat quod legit, q̄ sufficit terror armorū, si quis uisus non sit, ut ff. de ui & ui ar. l. & idē. §. si armati. Et aequi pollentia sunt hominē cū gladio percutere, & frangendo eū in manibus, ut ff. ad l. Cor. de fca. l. j. §. diuus, & facit ff. ex quib. cau. ma. l. ij. & C. quod met. cau. l. metū. Sed quid de q̄ continet in statuto ciuitatis q̄ quis non possit torqueat, nisi in certis casibus. Potestas honoris auidus extra illos casus concessos per statutū uolens eneruare ueritatē criminis, nō tū uult ponere ad torturam, ne incidat in poenā statuti, sed ipse praecipit eum detineri alio loco, denegando ei alimenta quousq; cōfiteatur, uel in poenis facit eum stare spoliatū omnibus suis pannijs: nunquid uidet eum ponere quaestioni, & dicamus eum in poenā incidere in poenā statuti? Et dic q̄ sic, ut ff. de iniurijs. l. apud §. quaestione, ibi malā quaestione, & c. Sed quid si extra locū torturae uel circa tribunal ubi ius reddit, dicit iudex, aut cōfitearis, aut ducā te ad torturā, & torquebo te: nunquid cōfessio facta, dicit facta formidine tormētorū? Et dic q̄ nō, quia leuis territio, & c. ut l. itē apud Labeonē, uer. quo, & C. quod met. cau. l. metū. §. re. spon. Terrorē autē quaestiois probabiliter uera tortura cōparatū accipere debemus punctus & instantijs uerae torturae, sicut de metu instantis cruciatibus dicimus, ut ff. quod me. cau. l. metū. §. resp. Lewis autē territio extra locū torturae facta, est delusoria, ff. si cui plusquā per l. Fal. l. hac satisfactio. Dicitū est supra, q̄ confessio formidine facta nō habet pro explorato facinore, nisi sit perseueratiō, quō in quō loco sit ducēdus reus ad perseuerandū? Resp. apud aul. uel etiā in aliquo loco publico extra consuetudinē torturae. Et ita uidemus expertos defensores in perseuerantia uocare testes, & sub publico testimonio scribi faciunt, talis tali die perseuerauit, & c. in praesentia talium testū, & c. bene faciunt, per l. ij. C. de exhi. reo. l. i. sub publico testimonio, & c. Sed quid uel quantum tēpus erit inter mediu ā die confessionis torti ad diē reductionis ad perseuerandū? Resp. hoc l. aliqua, non de terminat, ut d. l. C. de custo. & exhi. reo. ibi, prator modicum ducit, & c. Et dic cū dicit q̄ sit illud modicum, potest dicit de arbitrio iudicis, considerata qualitate personarū, & enōmitate criminis uel leuitate, cū tēpus uel aliquid, nec ā tū re nō praesumit, iudicio potestatis cōmittit, ut ff. de iure deli. l. j. & ff. de poe. l. hodie, & ff. de effra. l. j. Quarto, q̄ debeat quaestioni interesse? Resp. ut ff. de adul. l. sed si postulauerit §. in secrete. aut iudex recipiet dictū, cū similitudinē habeat testes, ut in summa huius tit. §. sed habet. ff. eo. l. j. §. Imperator. Nūquid liber homo potest torqueat? Videt q̄ nō, quia quasi tortus ille ut. C. & ff. tanquā de torto seruo loquit. Tu dic q̄ liber homines possunt torqueat non solum in alios, ut ff. eo. l. ex libero. §. resp. & l. unius. §. itē. & aliās etiā. C. de abo. l. fallaciter. §. q̄ ingenuus. C. de asse. l. nullus. ff. eo. & c. ex re. & l. diuus. Sed etiā in seipso quousq; differunt ex aliquo crimine. C. eo. l. conditionaliter. & C. ex quib. cau. in fitro. l. nullā. & aliās ibi de hoc. & C. de fal. l. i. & ff. de re. mil. l. creditores. q̄ liber homo possit torqueat, arg. per l. si quis decurio. C. de fal. ubi torqueatur decurio, & alius non potest esse decurio q̄ liber homo.

Rt j mo, ut

mo, ut ff. de dec. l. Setterus, & ita etiam feruat generalis consuetudo, ut dicitur in summa huius ut. in §. torqueri. Itē quaro, puerilis tamen quæstio est, nūquid illa talis principalis persona accusata, debet poni vel subijci tormentis ad ueritatem eruendam? Videt q non, quia prior tractatus ad ueritatem eruendam. C. & ff. de ponendo tantum de tortura seruatorū uidetur sentire. Tu dic q liberi homines possunt torqueri nō solum in alios, ut ff. eo. lex libero. resp. & l. unius. §. etiam de aboli. & l. fallaciter. §. ingenuus. & C. de assēs. nullus. C. de cust. & ex. h. re. l. ditus. sed etiam illi serui possunt quādoquē ex aliquo crimine. C. e. l. conditionaliter. & C. de inf. l. nullam, & ibi de hoc. C. de fal. l. scit. & ff. de re mil. l. productiones. hac in re uidet in sistere contra seruos torquendos, & liberos homines in testimonio uacillantes. Sed tu dic, q ipsa principales persona sunt quæstioni subijcienda. C. de quæstionib. l. iij. & ff. eo. l. §. d. uis. & §. si quis ultro. & l. minus. ff. de re mil. l. pro dices. præcedere tamen deberēt iudicia uerisimilia, ex quibus obiecti criminis reus ex præsumptione culpæ iudicis animus informat, ut ff. eo. l. conditionaliter. & l. milites. §. oportet. & C. de fal. l. scit. Quid si iudex in torquendo adeo modum excedit, q tortus in quæstione defecerit, uel membrū debilitat, an teneat, & quo iure, quare. Et q teneat, dicit expressē ff. de iniur. l. item apud Labeonē. §. quæstionis. ibi, ueruntamen, & c. Sic enim torquendus est reus, ut innocentiæ uel supplicio finis reddatur, ut l. quæstionis. modus. ff. de quæst. Quid si iudex nō seruauit teneat. facit ff. sol. mat. l. si cōfite. §. si maritus. & ff. de his qui sunt sui, uel alie. iur. l. §. do minus. & melius ff. ad l. Aquil. l. §. & l. si quando cūq. §. magister. ff. de usu. l. usus. §. si ff. de pig. act. l. eleganter. §. plenē. Nec prodest sibi tanq̄ iudex hoc fecerit cū deliquerit. Nā omne maleficiū præsumimus purē actū. l. si non cōiuncti. C. de iniur. & de sca. l. j. Præterea, si propinquus in corrigendo propinquū, modū excesserit, teneat. C. de emen. propin. l. j. & ij. nec iudex excusat officii, quia sicut priuatus, ita & magistratus. E contra uidetur q non tenetur, quia hoc iudex causa eruenda ueritatis, facit suum exequendo officii non animo interficiendi uel debilitandi, qui non debet teneat. Neq̄ enim uidetur delinquere, nisi animū malignum ad hoc habuerit. ff. de uerb. sign. l. sēpē. uoluntas enim & præpositū distinguunt maleficiū, ut l. qui etiam in iure. ff. de fur. in prin. & facit ff. de uer. sig. & de acq. pol. l. qui in re. & alibi scriptū est, tunc crimen contrahitur cum uoluntas nocendi interuenit, ut C. ad l. Corn. de sca. l. j. & facit de lib. exhi. l. iij. §. j. Præsumitur enim princeps bonū officialibus suis, nisi manifeste contrarium doceatur. ff. de off. pra. l. j. ad fi. Nam rector res oblatas auferendo, non præsumitur deliquisse, quia notabilis est præsumptio. ff. de fur. l. cūm creditor, sic & simili in proposito præsumitur iudex (suum officii exercēdo fecisse, nō causa nocendi. ff. de iniur. l. in iure. §. j. Et si aliquā culpam in excedendo modū torquendo habuit, uidetur tamen non teneat. l. Cornelia de sca. quia in delictis lata culpa non æquiparatur dolo, ut in lege. ff. ad l. Corn. de sca. Item causa, ob quā aliquid sit considerandū, ne remaneat delinquens sine coercionē. ff. de his quib. ut ind. g. l. post legatū, & l. tutorē. Præterea, si non apparet quo animo facit, præsumendū est potius ob zelum iustitiæ, & ex uigore officij, non credens hoc facere aliquo malo consilio, ut ff. de bon. damn. l. ij. §. si publicanus. & arg. C. de acq. pol. l. minus instructus. ff. pro soc. l. merito. Accedit ad idem aliud arg. assūmptū ex l. ij. ad fin. C. de his qui accus. non pos. Tutor ex officio de falso accusans producentē instrumentū contra pupillum si nō probat, nō præsumitur calumnian di animo accusationē instituisse, nisi euidenter probetur, & tamen aliās qui non probat, calumniari præsumitur eo ipso quod non probat. C. de aduoc. diuer. iud. l. j. Sol. distinguit si apparet quod ex uoluntate facit, de dolo tenetur, si casu & absq̄ culpa, nullo modo tenetur, si autē cum aliqua culpa in excedēdo modū, non puto tamē, per l. C. de emen. seruo. l. j. & bona est argumentatio de dominica potestate ad potestatem prætoris. ff. de uerb. sig. l. potestatem. In hoc tertio membro, scilicet, cūm modū excedendo, & c. dicit dominus Guido, de Suzaria, si q iudex modū ex-

cedendo, hominē interemit in quæstione, uel debilitat, q tenetur, quare statim ut excessus modū, nō iudex, sed priuatus, sic tutor non recte administrando fingit non tueri, & tenetur tanquā qui licet, ut ff. pro emp. l. qui fundū. §. si tunc est si. & arg. C. de episc. & cler. l. generaliter. Quid plura potest dici. casus est ff. de iniur. l. item apud. §. quoties uerbo. ad fi. & §. si iussu. & uide Cy. in l. Gracchus. C. de adul. Sed quid si est per barum maleficiū per unum testē de ueritate, nunquid sufficiens erit iudiciū ad torturā habendā? Videtur q non. ff. de quæst. l. maritus, ubi propter dictū unius testis non fuit ad quæstionē processum. Præterea, dictū unius testis inducit iudicium seu præsumptionē, ut ff. de dote præleg. l. Theopompus. ff. quæd. test. aper. l. j. §. sed si unus. Iura quā omnia tractantia de iudicijs, quæ requiruntur ad quæstionē habendā, loquuntur in præal. legib. scilicet iudicia debere præcedere, non autē dicunt iudicia. ff. eo. l. j. ij. resp. l. bi, & alij arg. & c. l. minus. §. in ea causa. & l. si. C. eo. l. conditionaliter. & l. milites. C. de fal. l. ij. sicut & pluralis locutio singulari numero non acquiescit, ut ff. de manum. test. l. libertas qua. §. si. Sed his nō obstantibus dico unum testē debere sufficere de ueritate ad habendā torturā, ut no. Azo in summa huius ut. in §. iudiciū autem. & l. si quis alicui. C. ad l. Jul. maicest. in gl. ord. Non ob. l. maritus, quia ibi non fuit tortus propter dictū unius, quia iste, qui perhibuit testimoniu, erat familiaris producētis, & ideo dictū suum non fuit tantū effectus, q faceret iudicium. Non obstant alia iura in contrariū alleg. quibus pluraliter de iudicio habetur mentio, quia illa pluralitas in respectu cōmuni usu loquēdi resoluunt in singularitatem, ut ff. de orig. iur. l. ij. §. exactis. & de cond. & dem. l. cū falsa. §. si. Sed qd si maleficiū probat per famā tantū, poterit ne procedi ad tormenta? Videtur q sic, quia probatio famæ acquiritur probationi unius testis, ut ff. de test. l. iij. §. aliās ibi, in apparatu. In prox. q dicitur est iudiciū unius testis sufficere ad quæstionē habendā. Tu dic q non, quia fama per se non probat, sed inducit quodāmodo quodā iudiciū ad consummādas seu coadunandas alias probationes, ut d. §. ibi, confirmatū conferri, de qua agit idem simul firmat, non tamen per se facit ualidū iudicium. Est enim fama res fragilis & perniciosa, & ut plurimū prædicabilis uocis artificiosē trāmissa ab his qui desiderant, & hoc famā esse. ff. de har. inst. l. partes. §. ab sens. arg. C. de pac. l. decutiones. & arg. ff. de off. test. pronunt. l. institutio, ibi, nec ad libidinē pro calamitate refusus, & c. Non enim qualibet iudicia sunt sufficientia ad torturā, ut supra dixi in prin. notabil. um. Et si probatur cū fama aliq̄ iudiciū contra accusatū, ut puta, dictū unius testis, quod qui dem facit iudiciū, ut l. Theopompus, uel si constituit accusatum esse inimicū interfecit, uel aliās offensi, de inimico hoc præsumitur esse malum. ff. eo. l. j. §. præterea & lex, testes, in prin. Item si se iactasset malefactor de maleficio cōmittendo. Nam talis iactatio inducit iudiciū contra talē, qui sic se iactat q maleficiū primō cōmiserit, considerata qualitate persona. Pro qua eūā facere uidetur l. j. in fi. ibi si quis imper. maledixit. & C. quod met. cau. l. metū, & ff. quod met. cau. l. ij. Tu alleg. me liorem tex. ff. ad l. Jul. maicest. l. famosi. ibi, & ante q̄ fecerit, & accedit. C. de off. magi. l. per orient. & C. de supel. leg. l. Labeo. ibi, neminē puto. Itē si accusatus uisus est fugere de loco ubi maleficiū est cōmissum. Nam fuga accusat fugientē, ut in auth. de exhib. & introd. re. §. in uerō. & in auth. de fan. episc. §. si quis autē ad ordinationē. Item si consiliarius deposito officio se absentat, pro confessio habetur, ut mala fecerit, ut C. de assēs. l. consiliarios. ff. de suspic. tut. l. in plurib. Item est iudiciū si is, contra quē fama laborat, est parua cōditionis homo, quia talia facere consueuit, ut ff. eo. l. de minore. §. tormēta. & ff. de accu. l. si quidē. §. si idem. Item est si aliquid fortē iudicium quod quilibet curiosus iudex poterit cōprehendere facile fm ficiōne ueritatis, & personarū uarietatē, tunc cūm adest aliq̄ quod de prædictis iudicijs, uel alijs similibus, & fama probatur, bene poterit ad tormenta procedi, quia fama simul cum aliquo alio iudicio multum facit esse sufficiens iudicium ad habendā torturā, quanq̄ quod de per se non sufficit. Sed quid si prædictas nō habeat præsumptiones. Dicitur quidam

quidam q arbitrio eius cōmittitur, quod nil aliud est q̄ q bona fide procedat, fm quod eius conscientia melius dicat uerit. Dura tamen mihi uidetur illa sententia, cū arbitriū defectū iudiciū sine probatione iudicij non uideatur posse supplere. Est enim de iuris autoritate sine solennitate q legitima iudicia torturā præcedere oportet. & hoc iudici non uidetur cōmissum, quia facti quæstio est in potestate iudicis, non aut iuris. ff. ad muni. l. ordo. §. j. Sed quid si cōtinetur in statuto ciuitatis q non possit quis poni ad torturā, nisi habita fuerint contra eum præsumptiones euidentes, unde quæritur, quæ dicuntur ista euidentes præsumptiones. Resp. magna iudicia quæ sunt aliquo minus indubitata, & plus iudicij simplicibus ex quibus procedit ad torturā, ut dictū est. Nam & alia dicuntur manifesta arg. Sed quid si cōtinetur statuto q nemo possit torqueri, nisi iudicia indubitata præciserint, quod erit exemplū de indubitatis iudicijs. Exemplū enim est quādā camera habens unū aditū & exitū tantū, & non plures. exit de camera quidā pallidus & repidus cū gladio sanguinolēto, in manu statim post eius exitū inuenitur homo recēter occisus in d. camera. Certē ista sunt ad probationē maleficiū iudicia indubitata, ex quibus non solum ad torturam, sed ad condemnationē, & ad pœnē impositionem potest procedi, & ita intelligitur l. sciant. C. de probatio. ibi, uel iudicij ad probationē indubitatis & non distinctio nem, uel non palliditas siue trepiditas est unū iudiciū cōtra cum, ut ff. eo. l. de minore. §. tormenta, delatio gladij & nudū præsertim, est aliud iudiciū. nā de portantibus arma homo præsumit, & c. C. de armo. usu. l. j. & in auth. de mā. prin. §. ult. col. ij. Item quia gladius erat sanguinolentus, est aliud iudiciū, homine enim occiso gladius solet esse sanguinolentus, nam ex qualitate facti coniectura accipitur, sic & aliās dicit de don. int. uir. & ux. l. unū. rarō tamen contingunt talia iudicia. Est & aliud iudiciū extraordinariū ad probationē indubitata, & istud sapius contingere potest: occiditur Titius in aliqua uinea, uel fundo, accusatur Seius, sed de uisu nulli testes deponunt q uiderint Seium hoc crimen cōmississe, sed probant ista contra Seiu, q ipse Seius erat inimicus Titij. Itē probat q uiderunt Seiu admoventē gladiū contra Titium. Item probat q ipse Seius aufugit tempore maleficiū perpetrati. Item probant per famā & uocē publicam q Seius Titium interfecit. Certē ista quatuor simul iuncta quāuis singularia per se non sufficerent, sunt sufficientia iudicia, & indubitata præsumptiones non solum ad torturā, sed etiā ad condemnationē, & sic potest intelligi l. sciant. Est uidere de iudicijs, seu præsumptionibus indubitatis defertur q Seius fecit occidi Titium, non sunt qui dicant hoc uidisse, tamen probant ista iudicia. Seius erat inimicus Titij. Item q d. Seius perpetrato homicidio receperat homicidā. Item q homicidā erat domesticus & familiaris ei. Item fama est q Seius fecit occidi Titium, & est homo de quo est uerisimile q talia faceret. Item q olim aliqua offensiones fuerunt inter eos. Ista iudicia simul iuncta satis uidentur nedū ad torturā, sed ad cōdēnationē sufficientia & indubitata iudicia, & ita potest exēplificari l. sciant, nec mirū sicut pluribus simul iunctis, quorum quodlibet per se nō sufficit ad iudiciū dubitatum, erat plenē probandū, sic indubitata iudicia siue plena fides. Nā hoc in iure plenē habet expressē, ut in cor. de fide instr. §. si uerō nullus. col. vj. Duo enim uel plura imperfecta constituunt numerum perfectū, ut C. de agric. & cens. l. scimus. in prin. lib. xj. & quæ non profunt singularia, multa iuuant. ex. de testa. c. præterea. & C. de testa. l. sanctus, ad fin. & illud de hoc arg. & in apparatu. ff. de excu. tu. l. ij. in fi. j. resp. Quid plura. Reperit in iure q ipsa causa criminalis per argu. & per præsumptiones cognoscit per quod delictū liquidū probari non possit, ut l. non omnes. §. a barbaris. de re mil. & ibi, si hoc probari non possit, & c. argumentis tamen cognoscendū est, tamen capitalis causa ibi agitur, eo. tit. l. de prætorij. §. his qui. & facit in auth. ut liceat matri & auia. §. illud. curiosus rector multa alia possit adinuenire exēpla de iudicijs ad probationē indubitata. Dicitur est supra q milites non torquentur, sed quid de militibus nostri temporis, poterant ne subijci quæstionib?

h Dic q sic, eo q nec in assumptione militiā in ita interueniāt in eis, nec obseruet ea quæ ueteres milites obseruare debent, unde militaribus priuilegijs gaudere non debent, ut in corpore, in auth. de mand. prin. §. ult. & ibi & in apparatu de hoc ibi, & in talibus militibus, & c. Nam serui si quis non obseruantibus fabricensis efficiatur, habentur pro non fabricensis, & sibi fabricensia priuilegia denegantur, & facit l. si quis cōsociū. de fabr. lib. xij. & C. de episc. & cle. l. generaliter. §. clerici. co. uicarijs res clerici non seruante, clericalia denegant, & facit l. nominationes, de appel. Nam uidetur etiā q milites in quibusdā criminibus torquentur, clerici autē sic iure ciuili. C. de episc. & cler. l. presbyteri. in apparatu, & l. fallaciter. C. de abo. hodie fm iura nouissima, secus, per auth. Federici, ad decus & decorē. Præterea similibus terrestribus est concessa immunitas ut non torquerentur, nisi iudicia indubitata, ut C. de episc. & cle. l. sacrosancta. Bar. Quid de iudicijs siue aduocatis, nunquid possint torqueri? Videtur q non possint, sicut nec ueri milites. Militant enim patroni causarū, ut C. de aduoc. di. iud. l. aduocati. Præterea, sicut militibus concessum est, ut condēnati nō obligentur, nisi in quantum facere possunt, ita & patroni causarū, ut ff. de re mil. l. milites. j. resp. in apparatu. E contra uidetur q possint torqueri, quia nulla lege cautetur q iudices siue aduocati sint immunes a tortura. Sol. Dic q de iure nō debent torqueri, ut d. l. aduocati, tunc de cōsuetudine, quæ est optima legū interpretis, seruat aliquid. Sit prædictū est q decuriones nō possunt torqueri, sed quid de consiliarijs ciuitatis nostri temporis? Dic q de iuris subtilitate non debent torqueri, quia cuiuscūq̄ consiliarij decuriones, ut ff. quod cuius. un. l. nullus. §. decuriones, de generalit. tamen consuetudine semper seruat contrariū. Demū quæro, nunquid diebus dominicis & alijs non iuridicis possint homines torqueri? Resp. non, ut no. C. de fer. l. dies festos.

A D D I T I O.

a Tractatus. Aduertendum puto q aliqui attribuunt istum tractatum doct. Andr. de Pisis. & ita in xx. uol. consi. diner. doct. in char. clxxxvij. attribuitur, inc. de quæstionib. tractatus uidendum est. tamen ille tractatus in alijs quibus est diuersus ab isto. Aliqui etiam attribuunt Dyn. sed clarum est q Dy. composuit trac. de quæstionib. prout alleg. do. Alex. in l. j. §. si seruis. ff. de quæstionib. in addi. Bar. & ibi etiam alleg. Bar. in isto tract. tamen iste tract. non est Dy. quia pluries alleg. Dy. in isto tract. & maxime circ. d. si. & in lib. Alb. de Gandino malefactorū in rubr. de quæstionib. & tormentis. v. uol. Aliqui etiam dicunt q Angel. de Eubaldis composuit istū tractatū, secundum Alex. de mo. in l. qui aliena. §. Celsus. in ff. de acq. her. tibi dicit q iste tract. non est Bar. sed Ang. licet attribuat Bar. quia non est istius eius, tamen Ang. composuit etiam ipse tract. de quæstionib. & ijsim. ad le. Alex. in d. §. si seruis. & ibi alle. Bar. in isto tract. & sic est diuersus ab isto. Aliqui etiam dicunt ut do. August. de Arimino. in addi. tract. malefactorum Ang. de Are. in uerbo fama publica. in vij. co. quæ incipit, tu autem in hac materia, q iste tract. non est Bar. sed Alber. de Gandino, ubi dicit q est de uerbo ad uerbū una syllaba nō detracta. in opere Gādini. & in rubr. de quæstionib. & tormentis. & male fecit Ang. de Are. allegare Bar. in isto tract. Sed in rei ueritate ille tract. est Bar. ut j. dicit. Nec obst. ratio do. August. ubi dicit q iste trac. est insertus in opere Gādini, quia qui inseruit, male fecit, ex quo non est opus do. Alb. Gandini. & qd si uerum apparet quia in dicto opere in rubr. de quæstionib. & tormentis. in vij. col. in uer. sed quid si iudex. in fi. alle. Cy. in l. Gracchus. C. de adul. Constāt autem Cy. fuisse per multa tempora post do. Albertum, & ideo male d. August. reprēhendit Angel. de Are. Alij autem dicunt q iste tract. est Guidonis de Suzaria, & est insertus in tract. de ordine malefactorum in v. parte, in rubr. de modo in tortura seruando. Cui etiam fecit additiones de anno do. Mccccl. lxxxvij. do. Ludoui. Bologni. Bononiensi. tamen in rei ueritate non est do. Guidonis per rationes 5. alleg. & do. Guido fuit ante do. Alber. de Gandino per multa tempora. Concludo ergo q iste tract. est Bar. a Saxoferra. & ita pro tractatu Bar. alleg. do. Ang. de Are. in suo lib. malefactorum in uer. fama publica. in vj. col. in fi. & do. Alex. in consi. j. in uol. incip. in causa inquisitionis formate. in j. col. quod est duplicatum consi. xlij. in eod. uol. ubi etiam dicit q Bar. composuit istum tract. licet aliquando dubitauerim an fuerit ab eo editus, & etiam pro tractat. Bar. allegat idem Alex. in d. l. j. §. si seruis. & in §. diuus Senerus. ff. de quæstionibus. & in l. unius. §. reus. & in l. quis sine. in j. col. & seq. & in fi. ff. eo. tit. & in l. milites. C. de quæstionib. in addi. & apostillis Bar. & consi. j. in ij. uol. incip. isto pro-

te diffinitiuam ad hoc, ut appellatio ualeat, oportet qd appellans assignauerit iustā causam, & rationabilē, & iudex noluit eam recipere, & quod propter illam causam appellauit, alio modo non ualet appellatio, ut ex. de appell. c. dilecto, & iudices appellacionis debēt eam remittere ad iudicē a quo, & debet eum in expensis condemnare. Bar.

ADDITIONE.

4 Suspecto. Adde qd istum tract. inueni attributum Bar. in ij. uo. consi. diuer. do. in fo. c. xl. & materiam uide plenē per las. in Laperijs. C. de iur. & mod. in c. cum speciali. de appell. quid autem si iudex suspectus non recusatur, & procedit, an ualeat sententia, ita qd non sit nulla, uide mod. in l. ij. ff. de iur. om. iud. & plenē per Phil. Dec. in c. super literis, in vj. co. de rescrip. & in c. causam qd. in ij. col. de off. deleg. & uide Pe. de Ansb. consi. c. dxj. inc. subtiliter. & ad plenam, & Alex. consi. c. iij. in v. uo. inc. circa primum, qd procedunt predicta, quando allegatur suspectus notarius, procurator, & similes. Item adde, suspectio superueniens post conclusum potest opponi, ut per Io. An. in c. cum dilectus. de or. cog. & plenē per Fel. c. in finuante, in l. co. de off. del. & Car. Ale. in c. cum speciali, in xj. co. de ap. Cetera uide in d. Laperijsimi. & ibi add. meas ad d. ia. Thom.

BARTOLI TRACTATVS

XXXVI. D. ALBERTI DE RAMPONIBVS, de consilijs habendis per officiales, & assessores, cum additionibus & suppletionibus Bartoli a Saxoferrato.

IRCA Practicā consilij habendorū per officiales & assessores, qm̄ sēpē de facto, quaestiones oriuntur, ita teneatis. Et primō uidentū est, quo ordine per assessores delegatis, idē dicitur ad consiliū habendū. Secundō, an de iure assessor inuitus cogatur ad habendū consiliū. Tertiō, an ille qui eligitur in consiliariū, inuitus cogatur accipere. Quartō, si recipit, an cogatur iurare quōd bonū dabit, & feret consiliū. Quintō, si electus dicat se dubitare de iure, an debeat sibi dare cofocos. Sextō, an postq̄ consiliarius dedit consiliū, possit illud mutare, corrigere, uel emendare, uel declarare. Septimō, an iudex uel assessor cogatur consilio eius stare, uel cum sequi. Octauō, an electus consiliarius possit recusari. Nonō, qualiter per receptū consiliū debet pronunciarī. Decimō, qui tantūm debeat soluere salariū consultori. Super primo sic breuiter dicendū, qd super forma habendi consilij quas ubiq̄ sunt statuta, & consuetudines, prout ea inuenierit seruata. Si autem statuta, uel consuetudines non sunt, si quidē ex ipso uelut causam cōmittere, procedent tali forma, quia dicunt partibus, intendo habere consiliū sapientis super tali quaestione, unde statuo uobis terminū usq̄ ad tale diem ad dandū suspectos, & faciet scribi terminū, & ipso termino elapso si partes suspectos dederint, uel altera ipsarū uel nulla cōmittat, iudex quaestione habeat s. numerū suspectorum, qm̄ graue est sub suspecto iudice litigare. C. de iudi. l. apertissimi, & auth. l. uerō contigerit. Vnū tamē scias, qd si per eos uel alterū ipsorum uicinos daret suspectos, iudex taxet numerū suspectorū pro causā qualitate, & loco, ubi consiliū datur, arg. ff. de res. l. j. cum si. Tu autē iudex suspectos tibi serua, ut si diceret aliqua partū consultorē de numero suspectorū, retractetur ad originalē scripturā, & dabitur unus consiliarius, uel plures, prout partes concordabunt, uel causā qualitas requirit. In quibusdā autē partibus dantur consentientes, & hoc est satis bonū quo uel quibus consultoribus electis scribatur in actis cōmissio & articulus quaestionis, ut ex. de probat. c. quoniam contra falsam. Si uerō uolueris sibi exhiberi, ut quia perpendens iudicē de medio contra te esse uel potius inclinare, ita procedes, quia uenies coram iudice dicens, Dubiū non est, domine iudex, qd omnia quae recto consilio aguntur, meritō firmitatē & effectū consequuntur, ut C. de repud. reis. & dubiū intendo, ergo consilium d. l. & pro uerbū ubi dicitur, Omnia fac cum consilio, & post factū nō poenitebit, placeat uobis super hac causā dubia sapientis habere consiliū, quarebat enim Imperator ad

consiliū sapientis, & sequebatur illud, ut ff. de fund. instr. l. quaesitum in prin. & l. si in adibus. ff. de dam. infec. Et illud, quod a pluribus quaerit, facilius inuenitur, iuxta sententiā Augusti. xj. distinct. de quibus haec & alia dicta, ut assessores animū trahat ad consiliū habendum. Sed quare, an iudex medius inuitus cogatur habere consiliū, & uidetur qd sic. Nā Imperator dicit omnia se facturū cū consilio, procuratorū uerū. C. de legib. & constitutio. l. humanū, & etiā in rubri. uidetur uelle consiliū habere, ut ff. de donationib. l. Aquilius Regulus. C. de repud. l. non dubiū. C. de iur. delib. l. si. & optimē dicit consiliū habendū lex. ff. de honorū possessionib. l. in quod bonorum, & C. de ingenu. & manu. l. ij. Econtrā qd non teneatur habere, omnis enim iudex praestat iuramentū se iudicaturum fm̄ legē, in auth. de iure iurando. quod praest. ab his. §. deuotos, col. ij. & in auth. de defen. ciuit. §. iurandū, collat. ij. & de iudi. §. autē iudices. collat. vj. Item quia consiliū nō est obligatorū. ff. mand. l. ij. in fin. Secundō dicit qd si iudex uult, potest consiliū habere, per iura superius all. fm̄ cōmunem opinionē. Sed dominus Vbertus de Bobio dicit qd si assessor est bene peritus in iure, non tenetur, aliās aut si nō est, uel inuenis, teneatur de iure & bona consuetudine. Iudex uerō de medio sedens, credo qd melius fecerit pro exoneratione sui, nisi euidēter uideat malitiā & in frustrationē, quia boni praetoris est lites diminuerē. ff. si cer. pet. l. quidā cū si. & nemo tā audax iudex inuenitur, & c. ut l. properandū. C. de iud. Si autem iudex medius consultorē dederit, & elegerit, an electus cogatur inuitus? Et dicendū est qd sic, qm̄ iudicare, publicum munus est, quod in inuitū confertur, ut de mune. & hono. l. munerū. §. iudicandi. & l. pen. §. qui aut. ff. de uac. mu. & ff. de iudi. l. cūm sariofus, & C. de aduoc. diuer. iudi. l. scimus, quae iura quamuis loquatur in iudicibus delegatis, idē dicitur in consultationibus assumptis, ut C. de prox. sac. scrip. l. in facris. & ibi no. hoc est uerū, si ille qui eligitur in consiliariū, est subditus iurisdictioni eligentis. C. qui pro sua iurisdictione. l. j. & etiā sint uera omnia praedicta, nisi illi qui dantur in consiliarijs, uel alter ipsorū sint ipsius consiliario sanguinis affinitate adstricti, & idē nolit contra eos consiliū adhibere, ut C. de excuf. tut. l. humanitas, & l. qui iurisdictioni. ff. de iur. om. iud. ff. de iniur. l. lex. Corn. cū si. Sed postq̄ consultor officii consulendi recepit, an cogatur iurare qd iussū & redibum consiliū dabit? Videtur qd sic, ad similitudinē testis, cui nihil creditur sine sacrosan. C. de test. l. iurandū, & ad similitudinē iudicis. C. de iudi. l. rē nouā. & in auth. ibi posita. & praalleg. §. deuotos, & in auth. iurandū quod praest. ab his. & §. iurandū. & in auth. de defen. ciuit. & auth. de iud. §. omnis aut. iudex uidetur qd cogatur iurare ex praedictis. Econtrā qd non. Primō, qd nulla lege uel consuetudine cauetur. C. de colla. l. illā. circa med. & idē uideo qd est in eius qui datus est arbitrio non iurare. C. de test. l. iurandū, & C. de iur. del. l. si consiliarius est clericus, non iuret, & qd clerici non iurant, nisi causa necessitatis. C. de epil. & cle. l. cum clericis, & ibi de hoc in ordi. ap. Si autē est laicus & in officio constitutus, & sic iurat in principio anni, non cogitur iurare nunc, quia ratio nem primi sacri nō praesumitur immemor salutis eternae. C. ad l. lul. repe. l. & ne crebra fiat praestatio iuramenti. C. de iur. reur. auth. ne sapius. & C. de cur. furio. l. pe. cū si. Si autē non iurauit, & in principio anni erat in aliquo officio cōstitutus, tunc relinquitur arbitrio iudicantis, & respicit qualitatē causae, & cōditionē personae consultoris, ut sic procedat ad tollenda iura, uel nō tollenda. Sed quid si consultor recepit officii cōsulendi in aliqua quaestione siue puncto, iudex uult qd cōsulat, cōsulor dicit se dubitare de quaestione, sibi nō hūere de iure, unde petit sibi dari cōsociū uel socios, aliās denegat se uelle dare consiliū, nunquid debet sibi dari? Et uidet qd sic, quia iustae deliberationes nō sunt denegandae seu auferendae alicui, ff. ad Treb. l. sed & si. planē, de iure iur. l. iussu. & ad per. cunias, in fi. & de interr. act. l. quia. & C. de iur. del. l. si curatori, in fi. ff. de succ. edic. l. j. §. Largius, cū si. Et ad hoc fuerūt inuenti tituli de iure deli. C. & ff. Si enim non daret, cogetur anceps subire periculum, quod esse non debet. ff. rer. amo. l. Marcellus. ff. de in lit. iu. l. uideamus. §. j. Vidē etiā qd ubi etiā arbitri

arbitri non sunt in cōcordia, eligitur cōsocius, id est, tertius arbiter. ff. de arb. l. si unus. §. principaliter. Solutio, dicit qd quāuis debeat cogi consalere postquā susceptus, arg. ff. de arb. l. ij. §. tamē, imō qd plus est, ab inuito cogitur suscipere inuitus, ut supra dictū est, si de iure dubitat, tamen est socius adiungendus delecto sibi iuraturando si iudici cederit, per l. C. de his qui ad eccl. confu. l. praesenti. §. sanē. Praeterea, lex hoc uidetur dicere expressē, & quia iudices de iure dubitantes referunt quaestiones. C. de rela. l. si. de iudi. l. iudex quē. resp. cū suis similib. Quid si consiliarius recepit cōmissionē, & dederit consiliū assessorī, nunquid si reddat & uelit consiliū emendare, corrigere, uel mutare, uel declarare, an poterit? Videt qd sic, per l. C. de fur. l. manifesti. §. sed cū in secunda. econtrā qd non, quia functus est officio suo, siue bene, siue malē, ut ff. de re iudic. l. iudices. Solutio, Aut uult incontinētū mutare, & antequā descedat de palatio, aut ex postfacto, postq̄ fuit domi, & incontinētū bene potest, quia quā incontinētū fuit, statim suspicione caret, ut in auth. de re qua. dot. §. & si quidē. colla. vij. si postq̄ fuit domi, aut mouetur aliqua lege, uel bona ratione, tunc auditur, sicut in l. lecta. ff. si cer. pet. quia ibi fuit auditus Papinianus, quia non nunquā uariantē praetor non repellit, ut ff. de collat. bon. l. nō nunquā. Si uerō nō mouetur aliqua lege, uel bona ratione, non est audiendus, arg. ff. de transact. l. his qui. §. in causa. ff. de his qui no. in fa. l. ij. §. in gnomina. ff. de don. l. nuda. quia praesumi machinatus ex postfacto, ut dicit d. §. sin autē, in auth. de equal. do. utrūm autem ualeat declarare, dicitur no. ff. de reg. iuris. l. in ambiguis. Septimō, an iudex cogatur stare consilio, si datur per consiliariū? & illud sequitur? Et uidetur qd non, quia consiliū non est obligatorū. ff. manda. l. ij. in fi. de reg. iuris. l. consilij, de administratione. tut. l. cū quidā, de testib. ff. de condi. & demonst. l. cū tale. aliās, rescrip. cū. §. si arbitratū. ff. manda. l. idē. §. si quis. Econtrā uidetur qd sic, quia sicut in eo fuerit uoluntas habere, uel non habere consiliū, sic illud habuit tenetur de iure sequi. ff. de arb. l. ij. §. tamē, nisi neminē ff. cōmod. l. in cōmodato. §. sicut. C. de act. & obli. sicut de administr. tut. l. Titū & Meuiū. §. j. Sol. Dic. qd si partibus conuocatis & praesentibus, & cōsentientibus eligit consiliariū, tenetur eius consiliū sequi & obseruare, per iura proximē dicta, & hoc uerū, dummodo cōsiliarius non det expressē consiliū contra legē, uel ius, quia tunc iudex non tenetur consiliū suū sequi. ea enim quae sunt contra iura, non sunt admittenda. C. de precib. Imper. offer. l. rescripta. & si cōtra ius uel uti. pub. l. si. & ff. de reg. iuris. l. ius nostrū. Item cū consiliarius arbitratu auctoritate sibi cōcessa, priuilegiū concessum meretur amittere. C. de iuda. l. iudaeos. cum sim. Octauō quare, electus consiliarius cū sacramento uel sine, si allegetur noua causa suspicionis superueniente, an poterit remoueri? Et non uideo quare nō ad similitudinē iudicis delegati, ut C. de in. l. apertissimi. Imō sicut in iudice non est necessaria causa expressio, sic non uidetur necessaria in isto, & hoc ubi iudici uidet frustratorie, uel calumniose hoc peti. Nonō quare, postq̄ consiliū fuerit dātū, qualiter sit procedendū, & ad ipsius pronuntiationem circa quod assessor accipiat consiliū sapientis sigillatū, uel charta publica, & aperiet corā partibus, & ipse leget, & condemnat, uel absoluet fm̄ formā & tenorē istius consilij, subiiciens in fi. unde uiso & lecto consilio praedicto sequens illud absoluo, uel condemno, & c. Sed ponamus qd iudex seruauit talē modū, quia lecto consilio dixit in fine, quare do. iudex pronuntiauit in omnibus, & per omnia, prout in d. consi. continetur, nec condemno, uel absoluo, dixit, & car. nunquid ualet sententia? Primō uidetur qd non, quia omnis sententia debet continere absolucionē uel condemnationē, aliās non ualet, ut C. de sent. & interlo. l. praes. ff. de arbit. l. quid tamē de re iudic. l. j. uel aequipollens. ut ff. eo. ut. l. in summa. Cū igitur huiusmodi pronuntiatio absolucionē uel condemnationem non continet, nec aequipollens, quia dixit pronuntiamus prout in dicto consilio continetur, non ualet, & hoc est, quia uidetur expresse dici. ff. iudicatū solui, in l. iudic. sol. ibi pronuntiauit, & car. econtrā uidetur, & primō illa ratione generali, quia quae in praefationibus dicunt, in sequenti

bus repetita esse intelliguntur. ff. de uerb. obl. l. Titia. §. idē respondit. ff. de condi. insti. l. cū seruus. ff. de ser. expor. l. si Sabinarum. ff. de leg. j. l. talis scriptura. in quibus legibus intelligitur tacita repetitio facta. Sic igitur qm̄ sit talis pronuntiatio, ut quia dixit, pronuncio sicut in praedicto consilio continetur, cōdēnatoria, uel absolutoria, uel aequipollentia consilij uidentē repetita, maximē quia ex tali repetitione nō inuitē sic quod agitur, imō confirmat, ut in praedicto §. idē respondit. ut in l. Titia. ff. de leg. ij. & l. in repetēdis. per hoc enim res potius ualet qd perbit, arg. l. quones. ff. de reb. dub. Praeterea, haec sunt expresse repetita uerba consilij in quantū dixit, pronuncio, ut in d. consi. continetur. Ex tali cōm pronuntiatione uidentē uerba consilij confirmata, ut in fi. manda. §. tria genera. & ff. mand. l. ij. in fi. & ff. de adm. tu. l. quidā decedens. §. Pa pin. & l. Titū & Meuiū. in fi. j. resp. & quippe confirmando uidetur cōfirmata prout uis. ff. de iust. & iure. l. ius ciuile. & de adopt. l. adoptio. & de uer. sig. l. obiturgare. & in auth. de defen. ciui. §. interim. quae sic proferentes fictione iuris absoluit uel cōdēnasse dicunt, aliter uidentur qd propter uerba consilij absolutoria uel cōdēnatoria quae probata finguntur, probari potest, pronuntiatio tenet. Praeterea uidet gl. ordi. quasi simile ponere. C. de appell. Leos. in quantū quaerit an ualeat talis sententia, pronuncio bene appellatū, & malē iudicātū. qd plurarū sufficit, aliqua parte actorū sententia certa sit, ut praal. l. in summa similib. sufficit si aliqua parte actorū uerba absolutoria uel cōdēnatoria, ut aequipollens continētia cū consiliū cōprehendatur appellacione actorū, ut l. ij. C. ut lit. pe. & C. de app. l. a proconsulib. Videt igitur qd pronuntiatio ualeat, sed magis credo tutū & consonū rationi qd idē iudex post receptū consiliū absoluat uel cōdēnet. Decimō quaeritur, quid si consultores uolunt & petunt sibi satisfieri de consilio, quare quis salariū soluere debeat, utrū pars quae perit, uel quae succumbit, an pars illa quae petijt, an utraq̄ pars sicut cōmuniter soluitur, & uidetur primō qd pars succumbens soluere teneat, quia uictus uictori, & c. C. de iudi. l. properandū. §. sin autē alter utra, & l. sancimus. & in auth. de iudi. §. oportet. & In f. de pae. teme. lit. §. pe. quare qd perdit, soluat, arg. praedictarū legum. Itē uidetur qd de cōmuni sit soluen dū, scilicet per utraq̄ partē. Ex hoc uidetur dicere, ff. ne quid in loco publico. l. §. uicinales, ubi est aurea litera, & eo. tit. l. ij. §. pe. & hoc faciunt scilicet ut cōmuniter soluant expensā. C. de iure calamit. l. ij. & C. de iure iur. l. generalis. §. ij. idē praesentibus, ubi uterq̄ uel altera, & c. Item uidetur qd expensās perentis soluantur, ut ff. de edend. l. praetor ait. §. fi. & l. eq. & C. fi. reg. l. si quis. §. fi. & lege si in emptione. §. j. cum si. quae leges si mul allegari possunt, ut ab utraq̄ parte perfoluantur. Sol. Dic qd assessor salariū consultoris tenetur accipere, quia nemo cogitur suis stipendijs militare, & hoc etiā iura expresse dicunt. C. de statu. & imag. l. uirtutū praemia, & ex. de praescri. c. prin. & debet dari salariū pro qualitate, & facidā aduocati. ff. de uar. & extraor. cogni. l. j. §. si iudex. cū si. per quē autē soluat, dicit primō inspicit statuta & consuetudines, si autē non sint, satisfaciat ille, qui consiliū petijt exhiberi, ut praal. l. praetor. §. ut. & per l. si quis, & per l. si in ruptione. Si autē nullus petierit, sed iudex ex officio motus concessit, uel ambo petāt, tūc expensās cōmunibus utriusq̄, & hoc per praal. iura, & specialiter per §. prouinciales. & §. ij. idē praesentibus, ubi, utraq̄, & c. & in auth. de iudi. §. ne aut. & §. quia uerō, cum si. De salario autē soluendo per succumbentē per praal. iura non est tractandū, quia satis hoc aperte est tractatum, quādo uictus uictori in expensās cōdemnetur per ordinariū apparatus, ut in auth. ad iudi. §. oportet, & ex. de dolo & cōu. c. fi. Et haec circa praefatā materiā breuitatis causa sufficiant. Deo gratias. Albertus de Ramponibus.

ADDITIONE.

4 Circa practi. Adde qd iste tract. est do. Alb. de Ramp. qui composuit istum tract. cui fecit add. d. Bar. de Saxof. ita inueni in xx. uol. consi. diuer. doc. in fol. clxxxix. Tamen in j. li. consi. in cha. clxxvj. & in duob. lib. antiq. iste tract. est tra. d. iac. de Are. sed Bar. fecit add. quas uide j. & credo qd non sit completus, & de materia uide Bar. in l. j. C. de rela. & ibi uide apo. & an possit peti consi. sapientis post conclusum in causa, uide consi. Ioan. de Ana. et flo. ubi

Flo. ubi consulerit q. non potest peti. uide Bert. in suo reper. in uer. con. sapien. in uer. vj. & uide Fel. in c. pastoralis. in viij. co. de exce. & in c. cum dilectus. in vij. co. de fid. inst. & Alex. in l. si sit stip. in fi. de uer. ob. Thom.

ADDITIO, ET SUPPLETIO, DOMINI Bar. de Saxoferrato.

PVNCTVS Aũt quæstionis sapientis per indicē forma mandus est fm causã naturã absq. læsione partiũ. Vnde hic quæro, si punctus malè formet per iudicē, adeo q. pars per hoc uel partes lædi possunt, an poterit iudici contradici? Resp. sic, ut C. de rel. l. j. in fi. & iusta est causa appellatiois, ut ibi de hoc no. & uide quod no. ex. de prob. c. qm̄ cõtra falsam. in glo. si ibi, quia est. & care. Sed quæro utrũ iudex à seipso possit habere consiliũ sapientis, & eo uti partib. in uitis, uel altera earũ, & certè sic, put ex facto iudicis, & est arg. ad hoc, C. de iudicij. auth. ad hæc. & de inge. & manu. l. si aum. & quã ibi dicunt, & in auth. si qñ contigerit, in fine posita. C. de iudicij. l. conditionaliter, & c. & sapientũ consiliũ nam ibi fit exceptio per doc. & de sen. ex bre. reci. l. j. in prin. & facit C. de rep. l. dubiũ. sed quid si consultor assumptus q. suscepit quæstionē consulendã, uelit ex postfacto certũ impedimentũ allegare, & in quæstione non consulere, an sit audiēdus? Resp. illud impedimentũ, quod nũc allegat, si habebat eo tẽpore, quo quæstionē consulendã, sibi imputet quod suscepit, & non audit: aut post susceptã quæstionē iustũ impedimentũ superuenit, & tunc aut tãtisuper expectãdus est, quo impedimentũ cessat: aut alius subrogandus est, ut ff. de uac. mu. l. prætor. s. si. facit ff. de iudi. l. iudicij, illud quæro cõmissioe simpliciter facta, & cõsilio exhibitio, an pars possit dicere consiliũ iniquũ, & iniustũ, & indignũ executione? Et certè uideo hoc seruari ea ratione, quia dicit querelã grauaminis habere instar appellatiois. ff. de arb. l. nõ distinguemus. s. cũ quidã, si dixerit se prædicto modo grauari, & si secundo de nouo fuerit super eo assumptus cõsultor, an tertio hoc facere poterit, & uidi seruare licet secũdo, & nõ tertio. Cũ em̄ querela hæc iniqui & iniusti cõsiliũ habeat instar appellatiois, ut in d. s. cũ quidã. & licitũ sit sc̄do, & non tertio appellare, ergo nec dicere se grauãtũ, uel iniquẽ cõsultũ. C. ne in una ea deq. cã. l. unica. Sed pone consultorẽ consuluissẽ & iudicẽ ita secũtũ consiliũ ita pronuntiare, an à tali pronuntiatione possit appellari? Puto q. sic, licet de cõcordia partiũ fuerit assumptus cõsultor. Nam & à iudice delegato de partiũ uoluntate assumpto non est dubiũ posse appellari, cũ nõ inueniat prohibitiũ ergo cõcessum. C. de app. l. præcipimus. & l. in maiori bus. Itẽ à laudo seu sententiã arbitri recediť, licet concorditer fuerit electus siue assumptus si iniquẽ fuerit arbitrat. ff. de op. liber. l. si liberus. & pro socio. l. societate. & l. si certa. & de contrah. emp. l. hæc uenditio. Sed quid dices si quis dicat cõsiliũ contra se lætũ iniustũ & iniquũ esse, & petat illud reformari consilio sapientis, & super hoc fuerit alius consultor assumptus, an per hoc præiudicat sibi ne appellari possit à pronuntiatione facta per iudicẽ fm formã primi consiliũ? arg. q. sibi præiudicet propter electionē, cũ idẽ sit effectus utriusq. uia. Ad hoc faciũt omnia iura quã dicũt, electionē præiudicare. ff. de tribu. l. quod in heredẽ. s. eligere. de leg. ij. l. cũ filijs. s. uarijs. & l. statuliberũ. s. in fin. & de curat. furio. l. eius bonis, arg. contra. nam cũ hæc duæ uia licet diuersæ sint, eundẽ effectũ habeant, non tamẽ uidetur in utcẽ se excludere, ut C. de inoff. testa. l. eũ qui. sed certè nec ibi dicitur utraq. uia cogi posse. Bar. de Saxofer. hæc addidit.

BARTOLI TRACTATVS XXXVII. SERMO D. BAR. TEMPORE DOCTORATUS DOMINI BONACCORSII, FRATIS SUI.

NONVM Est nomen meum. Accursius dicit, quod succurrit & occurrit contra tenebras iuris ciuiliis. Ita sunt uerba Accursij glossatoris nostri assumpta p. Accursio, scripta ff. ad Treb. l. facta. s. si in danda. Secundũ Euangelicã, apo-

stolicam, ciuileq. doctrinã in locis uulgaribus admonemur in cuiuslibet actus principio inuocationẽ nominis altissimi antepone. Idcirco in nostri sermonis principio ad eius inuocationẽ præmittit hæc uerba, In nomine patris, & filij, & Spiritus sancti, Amen. In iure nostro causet principaliter, ut ei qui iustè alicuius beneficii inuestiturã petierit, legitime tribuat, ut C. de iure emphy. l. si. x. col. qui suc. ten. c. j. in fi. Est autem inuestitura qñ aliquid corporeũ à domino tradit in signum beneficii iam cõcessi, ut x. coll. quid sit inuestitura. c. j. in prin. cũ ergo filius & socius noster, qui est hic, dignitatem & beneficiũ doctoratus meruerit, à uenerabili in Christo patre, & domino, domino nostro episcopo Peru. qui hic est, merito petierit se à dominis & doctorib. suis hac dignitate & beneficio inuestiri, sibiq. corporalia doctoratus insignia tradidit. Ipsi itaq. annuens petitioni pro me & alijs doctoribus fermocinaturus assumpsi uerba primo loco propõita, Bonũ est nomẽ, & c. ubi s. In quibus quidẽ uerbis tria ad nostrã materiã faciendã denotant. Primò, bonitas essentialis, dũ dicitur, bonũ est. Secundò, perfectio nominalis, dum subiicit, nomen meũ Accursius. Tertio, operatio effectualis, dũ subiicitur, dicitũ quod succurrerit & occurrit cõtra tenebras iuris ciuiliis. Et ut clarius uerbo Legistarũ eum fundẽ eloquiũ, si quis quæreret ad perfectionẽ & uerũ honorẽ huius hominis quã requirunt, responderẽ tria quã in authoritate assumpta, scilicet q. sit bonus in se, q. habeat bonũ nomẽ, seu bonã famã, q. uerè bona agat, & bona opera faciat. Propter primũ significandũ sit libri traditio. Propter sũ, annũ li aurei immisio. Propter tertiu, osculi pacis cum magistrali benedictioe præbitio, & sacri bireni impositio. De uno quoq. aliqua breuiter pergamus. Primũ itaq. quod ad perfectionẽ alicuius requirit, est bonitas essentialis, quã dicit, bonũ est. illa res dicit in ipsa esse perfectior, quã in seipsa cõsistit, & aliter minus eget suffragio, idẽ atq. minor xxv. an. dicitur esse perfectã, quia tunc est alterius, ut tutoris, uel curatoris non eget suffragio. Sed regimen suppositũ in seipso consistit, ut C. de his qui uet. acta. imp. l. si. ff. de leg. iij. l. cũ filio ita legatur, circa si. aduertens Propheta diuinã bonitatẽ & perfectionem describens, ait, Deus meus es tu, quoniã bonorum meorum non eges. Psal. xv. Ideo etiam Deus summẽ bonus est, quia in seipso consistens aliorũ non eget. Essentialis bonitas, & perfectio istius ciuiliis sapientiã manifesta perpendit, & in hoc omnes alias scientias excellit. omnes enim scientiã quia in se minus perfectã uident, aliarũ scientiarũ egent suffragio. non em̄ perfectus potest esse philosophus, nisi primò sit Logicus: nec medicus potest esse perfectus, nisi existat philosophus: nec canonista potest esse perfectus, nisi hac ciuili scientia fuerit eruditus, ut euidentiã facti demõstrat. Hæc autem scientia sola in se perfectã existens nullius alterius scientiã eget suffragio. nã in ea ubi rudẽs incipiãt, inueniẽt. Inst. de iur. & iur. post prin. in quo eruditũ proficiãt perfectẽ deprehendere. l. ff. & C. perfectã uolumina, & in proœ. s. forũ. s. in an. num. & s. seq. Non logicorũ, non philosophorũ, sed Canonistarũ, qui ppe nullius alterius eget suffragio, sed ipsa tanq. in seipsa perfectẽ existens omnibus suffragat. ait enim ff. de seipso. Sed eo regina, uideã nõ sum, lucũ nõ uidebo. Apoc. xij. c. Verè pot. dicere ut regina, oportet enim hanc scientiã præse & bonis & malis, ut principẽ & ducẽ esse. ff. de le. iij. Hæc est illa scientia, quã dat pacẽ uniuersis prouincijs, & largitur munera fm magnificentiã principã. Eldra ij. Omnis enim scientia ab ista recipitur, qm̄ omnes ab ista sciẽtia sustantur: sicut enim sciẽtia mathematica reprobat, nec scientia dicitur, quia ei hæc ciuiliis sapientiã non assisit, ut C. de male. & math. per totum. Eodem modo si ab hac ciuili sapientiã logica philosophia, medicina, uel alia quãuis scientia damnetur, à nemine non narretur scientia, & tamen quã licet scientia est, in quantum ab hac ciuili sapientiã sustentat, excepta sacra Theologia, cui hæc scientia fateor esse suppositã. merito ergo dicit, Sedeo regina, uideã non sum, uideã em̄ dicitur sine diuinitate, ut l. malam. s. uideã. de uer. sig. mulier em̄ cũ in se imperfecta existat, eget uiri suffragio, cũ eo careat, dicit uideã: ita alia scientiã quã sciẽtiarũ altarũ adminiculo

fusiunt, cũ sine ea reperiunt, uideã appellant. si medicũ reperies, qui nõ sit philosophus, medicina est uideã: si canonista sine iure ciuili, est uideã, & imperfecta sciẽtia. hæc aut sciẽtia quã alterius adminiculo nõ eget, uideã nõ est. & uideã est se nõ pot. meritò ergo dicit, Uideã non sum, & lucũ non uidebo. dicitis hæc quidẽ scientia sicut in se perfectã existit, ita generat filiu sibi simile, ut l. q. si nolit. s. mancipia. de adil. edl. Facit em̄ omnẽ discẽtẽ eã sedere, ut reginã. Ei em̄ Resp. regẽ da cõmittit, ut in proœ. Inst. circa prin. sunt qui altorũ nõ egent suffragio, sed ipsi suffragant, ut C. de suffr. l. j. De iuristis uerè pot. dici illud Psalmistã psal. cxvij. Lapidẽ quẽ reproba uerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli, à Dño factũ est istud, & est mirabile in oculis nostris. Lapis reprobatũ est per substantiã cuiuslibet iurista, qui in hac ciuitate ad regimẽ per eorũ statuta totalitẽ est remotus, in hic lapis seu iurista factus est in capite anguli. Nã uidetis iuristas omnib. antecedere, & tẽpore processioũ faciunt iurista qui omnibus patrocinant præcedere, & etiã in recognitionẽ dñi certũ largiunt, sic & curia Ro. sic & Ro. ecclesia hunc lapidẽ in clerici reprobat uetãdo eos hac ciuili sapientiã imbui, cũ Roma curia hac scientia obtinet principatũ. longẽ enim plures sunt ibi Legistę q. Canonistę, quare hoc à Domino factũ est, & est mirabile in oculis nostris. In signũ igit istius professionis immentã traditur liber. hic enim appellatur liber, quasi nõ seruus, nemini subditus. ff. de sta. ho. l. liberus. Accipe ergo hunc librũ, imò clausum in signũ tuã bonitatis intrinsecã: & sicut hic liber in se omnia iura continet, sic & in scrinio peccatoris tui omnia iura claudant, ut C. de test. l. omniũ, hũc librũ accipe apertũ, ut sic possis apertẽ dicere, Apertã sunt cataraclã cali, descēderunt pluuiã, cõsumpta est omnis caro. Gen. vij. c. Ecce apertã sunt cataraclã cali, id est, meatũ rerum celatarũ huius ciuiliis sapientiã sunt ibi manifestatã. descēderunt pluuiã, hæc est uirtus & moralitas. & deleta est omnis caro in te, id est omnis carnalitas, & totus es in hac uita morali & politica renouatus. & hoc de primo. Secũdò dixi, q. denotatur perfectio nominalis. duobus modis nomẽ assumiũ. Quoddã enim est nomen propriũ, & istud imponitur ad placitũ, ut l. j. C. de muta. nomi. ut tale nomen sit honestum, præcipiũ, ut d. l. facta. s. si in danda. ff. ad Treb. quãtã bonitatis sibi sit hoc tuũ nomen Accursi, nemo est qui ignoret. possum enim recitẽ tibi dicere, aliud polichrũ, uerũ, fructiferũ uocauit Dñs nomen tuũ. Gen. xj. c. Istud enim nomen Accursius est quod sua ueritate, & pinguedine totã hanc ciuile sapientiã imprægnauit, totũ enim corpus iuris glossauit tãta perfectione, q. post eũ nemo in hac scientia ausus fuit scribere unũ uerbũ uerè, ergo potes de hono nomine gloriarĩ. Et sicut ista nomina ad recognoscẽdũ homines imponunt: ita annulus ut in signũ à iure ciuili sit cognitus, tribuitur, ut scribit p. Accu. ff. de inof. test. l. Papi. s. j. Secũdo modo nomẽ assumiũ pro fama, de quo Solomon, Curã habe de bono nomine, hoc em̄ magis praualebit tibi, q. mille thesauri precio si & magni. Bonũ em̄ nomen permanebit in aeo. Eccl. c. xij. Magnũ & honorabile est nomen meũ in genibus, & Malachias, j. c. In signũ enim istius famã perfectã, & c. annulus aureus tribuit, quẽ nemini licet deferre, nisi sit ciuis Roma. ut C. de iur. aure. annu. l. j. ut sicut annulus sua claritate refulget, ita uelox tua fama claritate refulgeat, ut legi in rub. ut s. An nullũ ergo quẽ petisti à domino, & à patre tuo dño A. ipse tibi dabit. & hoc de secundo. Tertio ostẽdit operatio effectualis dũm subiicit, dicitũ quod occurrit & succurrit cõtra tenebras iuris ciuiliis. Patres & dñi tres esse reperio tenebras extremitatib. eleuatis, Hier. c. x. Alia tenebrã causant in celo cũ luna, & interponit inter solẽ & terrã: ob tenebrã em̄ solẽ, luna nõ reddit lumẽ suũ. Isaiã, xij. c. Tertiat tenebrã sunt sup terrã. Mat. xxvij. c. Marc. xv. Luc. xxij. c. Et primò tenebrã in extremitatib. terre oriunt per terrã, accipio mentes hominũ grossorũ, quibus solũ in extremitatibus & super ficie est aliud lucis, quia sola humanitas ex istorũ negotijs iure nostro tenebrã, hoc est, obscuritates & dubia priuntur, quæ per istã scientiã decidunt atq. fugant sicut soluit nebulã, quã fugata est à radijs solis: Sapiẽ. ij. c. Sicut em̄ nubes ex

corporibus terre eleuant in aerem, & ibi purificant, & aqua efficit, quã descēdit ab aere, purificat & terrã rigat, ut fructũ afferat: ita ex istis genibus grossioribus dubia oriunt, quã tanq. nubes in mente doctorũ, & altorũ iuristarũ excellentium eleuant, ibi purificat, aqua sapientiẽ efficit, aer, hoc est, mens doctorũ clarificat, quãta enim claritate illuminet ille doctor, qui sua in theoricã deducit in practicã. In qualibet facultate eloquor, ille scit qui gustat, exprimere nequeo, terra irrigat, quia talis practica excellentiũ uirorũ in scripturã reducit ad irrigandũ terrã, hoc est, ad instruendũ mentes rudes atq. terrestres. Cõtra ista dubia seu istas tenebras hæc sciẽtia occurrit, & succurrit, cures & succurres tu filio dando rã cõsilia, quã dubia tollit, & in pace homines ponit, huius signũ pacis osculũ tradit. Secũdã tenebrã sunt, & c. per cãlum mētēs doctorũ & altorũ excellentiũ iuristarũ à immoqui rã celatarũ lumine illustrant, in quibus tenebrã oriuntur, ut plurimũ ex interpositione lune, hæc est opinio falsã mētēs fantastica, seu lunatica, cõtra quas tenebras occurrit hæc ciuiliis sapientiã uerã opt. eligẽdo, & cõtrariã reprobandõ. C. de cond. inde. l. si per quas pers. nobis acq. l. si. & in fin. itas leges. ff. & C. in huius signũ sit benedictio magistralis, ut tua dicta & cõsilia habeant ut magistralia, interpretationes quã sunt probabiles & redigẽda in scriptis, ut no. Accu. ff. de leg. j. & ij. & de leg. l. nõ possunt, hoc itaq. osculũ cũ magistrali benedictione à tuo patre & dño Dy. petisti, & ab eo humilitẽ accipe. Tertiat tenebrã sunt supra naturã, & c. pro Christo accipio ueritatẽ ipso dicẽte, Ego sum uita, ueritas, & uita. Io. xij. c. cũ enim iudex falsẽ iudicat, aduocatus falsẽ aduocationẽ probet: cõsultor falsum tulit cõsiliũ, cũ falsa & iniqua statuta condunt: Christus, hoc est, ueritas occidit, quinimò semper cũ iustitia nõ seruat. Ex hoc per uniuersam terrã tenebrã & scãdala oriunt, qualiter em̄ sit illa ciuitas, in qua iustitia nõ seruat, à quolibet intell. gẽte palpat, cõprobat, Va uobis, ut ri impij, qui dereliquistis legẽ dñi altissimi, & c. Eccl. xij. Va q. cõdunt leges iniquas. Isaiã. c. cõtra has tenebras hæc sacratissima scientia perfectã occurrit puniendo iudices malẽ iudicantes. C. de pœ. iudi. qui malẽ iud. l. j. mala cõdentes statuta. ff. de dol. excep. l. j. in fi. contra has tenebras primò doctoris occurrit ueritas, ita clarissimẽ demonstrando q. erubescat, qm̄ contra ueritatẽ loqui aliquid attentaret, & dicit doctori uera loquenti, Domine, audiuĩ uocẽ tuã, & timui, eo q. nudus essem, & abscondi me. Gen. c. iij.

BARTOLI TRACTATVS XXXVIII. SERMO D. BAR. IN DOCTORA. DO. IO. A SAXOFER. IN NOMINE PATRIS, & FILIJ, & SPIRITUS SANCTI, AMEN.

IOANNES Hic uenit in testimoniũ, ut testimonium perhiberet de lumine. hæc uerba habent Io. j. c. fm Euangelicã & Apostolicã doctrinã, & præcepta ciuilia in locis uulgaribus tradita admonemur in cuiuslibet actus principio diuini nominis inuocationẽ præmittere, idcirco ipsum inuoco dicẽs, In nomine patris, filij, & Spiritus sancti, Amen. Patres & dñi, tres sermones me fecisse in hoc loco memini: in duob. primis authores iuris, & diuina scripturã allegauĩ permixtim, & in tertio iuris ciuiliis authores tantũmodo: nũc uerò arbitror esse cõsonũ, ut solũ ex diuina scripturã authoritatib. cõprobẽ dictã meã, & hic, pro quo sermo effundit, est Ioan. idẽ accipiã à Ioan. pro Ioanne, & solũ ex dictis Ioan. eloquiũ præfens iundabit, & quia scriptũ est, In illa die quicq. petieritis patrẽ in nomine meo, dabit uobis, Io. xv. c. idcirco cũ à te fili iustẽ petitiũ sit, ut in quali possessione doctoratus tradendo insignia te constituã, uolens, quã te petita sunt dare, assumpsi uerba primo loco propõita, Ioannes hic uenit, ubi supra, in quib. uerbis dico, q. pro appõsitã cõferentia denotant. Primò scholaris doctorandi dispositio & perfectio. Secũdò, huius ciuiliis sapientiã laus & exaltatio. Tertio, personã doctoris mirabilis operatione.

ratio. Primū propter gratiā existentē de presenti, dū dicit, Io. hic. Secundū propter reuelationē faciā secretorū, dū dicit, Venit in testimoniū. Tertiū propter declarationē faciā audientī, dū subinfertur, Ut testimoniū perhiberet de lumine. Et sic prima pars erit ad laudē doctōrandi. Secunda ad laudē scientiā. Tertia dispositio atq; perfectio propter gratiā existentem de presenti dū dicit, Ioannes hic. Ioannes interpretatur gratia, gratia ergo hic. hic dico qd' est demonstratiuū de presenti, nullus ad huius ciuilibus sapientiā finē potest accedere, ubi scia non sit gratia operans, quē eius uoluntatē aperiet, ut uelit gratia cooperans, quā eius uoluntatē coadiuuat, ut opereur ne frustra uelit. Scriptū est enim, Nō potest homo accipere quicquā, nisi ei datū fuerit de celo. Io. iij. c. & alibi dicit Sapiētia, Nemo potest uenire ad me, nisi ei fuerit datū a patre meo. Io. vj. c. alibi, Sine me nihil potestis facere. Io. xv. c. ista enim gratia preparans. Primō enim preparat intellectum scholaris, ut quod audit, intelligat, qui enim non intelligit, non addiscit, ut dicit de illo Nicodemo, qui ideo nō dicit, quia Christū non intelligebat. Io. iij. c. Ista gratiam huic Deus tribuit, qd ab initio usq; ad finē sui studij quod a Doc. audiebat, profundissimē apprehendebat. Secūdo, quia memoria est ipsius laudabilis, preparat hic gratia ut scribat. scriptū est em, Quā uidēs, scribe, in lib. Io. Apocalyp. primo ca. & alibi, Datus est mihi calamus ad similitudinē uirgæ. Apocalyp. xj. c. & alibi, Audi uocem de celo dicentē mihi, scribe, Beati, &c. Apoc. xlij. c. hanc gratiā Deus huic tribuit, in tantū habet corpus suū obediens intellectu, qd omnia quā intelligebat, scribendo uelocissimē reprobat. Tertiō hanc gratia operans coadiuuat, ut quis in studio cōcepto perseueret, ne forte si deserat, perdat, quod fecit, scriptū est enim, Sicut ab initio ad diuinitus, ambuletis, & ne perdatis quod operati estis. Io. j. c. Ista gratiā Deus huic tribuit, itaq; de eo uerē possum dicere, Hic est discipulus ille, qd in coena recubuit supra pectus eius. Io. xij. c. & xxj. c. Siue enim prandendo, siue cenando, siue ambulando, istius intellectus in iure ciuili pectore recumbat, & nos qui uidimus, qui inspeimus, manus nostras cōtrectauerunt. Io. iij. c. & j. Io. j. c. de te possum dicere qd tu es illud animal quartū simile aquilæ uolanti plenū oculis, &c. Apoc. iij. c. animal. cū enim in terrā unde mihi & tibi origo est, inter doctōres tu es quartus similis aquilæ propter altitudinē intellectus, plenū oculis, hoc est, uirtutibus, & circūspēctionib. uerē ergo gratia hic. Io. hic. & sicut uerē fuit Iōes solū ad apostolatū assumptus, sed assumpsit Iesus Iacobū, & Io. filios Zebedæi, de quibus legit Io. xxj. c. & in prin. ita hic Deus ad doctōratū assumpsit coronandū, & Io. fratrē eius siue lucis. Lucas eū uocatus est pater eorū, meritō ut ex cuius patre lux ista descendit, lucis nomine uocaret, gratia ergo Dei hic. Sed possēt quis dicere, quō gratia est hic, cūm de loco paruo admodū & agresti quodāmodo eius origo processerit, s. de Saxoferrato. Ad hoc resp. ista obiectio sit Io. j. c. circa si. dicit tibi, qd potest Nazareth aliquid boni esse, & statim respon. Veni & uide doct. qui te examinauerunt, scholares qui te audiuerūt, testimoniū perhibēt de te, ut rectē possis dicere, Opera quæ ego facio, testimoniū perhibēt de me. Io. v. c. alibi respon. scriptura dicens: iste accendit lucernā, & nō ponit eam sub modio, sed ponit eam super candelabrū, ut luceat omnibus qui in domo sunt. Verba sunt Christi, cuius testimoniū est uerū. Io. viij. c. Deus itaq; qui hanc lucernā ciuilibus sapientiā in anima tua accendit, nō patiet te poni sub modio in loco paruo, sed te ponet in loco eminenti, & alto, ut luceat omnibus, qui in domo sunt, & alibi respon. Nō turbet cor uestrū: & subdit, In domo patris mei mansiones multe sunt. Io. xij. c. in prin. non ergo turbetur cor uestrū, ubi fili & cuiuslibet hanc scientiā addiscenti loquor. In domo patris

mei, hoc est ciuilibus sapientiā mansiones multe sunt, quidam enim ad legē dū in ciuitatibus regijs assumunt, quidā ad a. s. fidendū in locis insignibus proponunt. quidā ad aduocandum in curijs principū & regijs attrahunt. alij ad cōsulendū in cameris assidue requirunt, alij ad consiliū principū assumunt. hi enim sunt, quibus Respub. regenda cōmittitur. ista sunt huius sapientiā mansiones, propter quas quilibet iurista securus & gratosus reddat. uera ergo Io. hic gratia hic. in huius igit gratiā operantis signū do tibi librū, clausum in signū gratiā cooperantis. do tibi librū ut assidue studeas tibi, alijscq; proficias, hic enim est liber, de quo scribit Io. Apo. v. c. Et uidi librū in dextra sedentis super throno scriptū in tus & foris signatū septē sigillis, & infra sequit, Nemo erat ausus aperire, nisi leo de tribu Iuda. hic est liber, qd est in dextra sedentis super throno, hic est prin. cutus manus dextra est sinistra arma. hic est liber signatus septē sigillis, qm Digestorū uolumina à Iustiniano in septē partes diuidunt in tit. de uet. iur. enuclea. hic est liber, quē nemo potest aperire, nisi leo de tribu Iuda, qui est tribus regalis. quilibet doctōr est de tribu regali, qm ei Respub. regenda cōmittitur, ut supra dictū est. Et hoc de primo. Secūdo denotat in uerbis præassumptis huius ciuilibus sapientiā laus & exaltatio propter reuelationē secretorū faciā intelligēt dum dicit, Venit testimoniū. Ex testimoniū enim res secreta reuelant. scriptū est enim, Tria sunt quæ testimoniū dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis, j. Io. v. c. ista sunt tria iuris præcepta, honestē uiuere, alterum non ledere, ius suū unicuiq; tribuere. Per primū qui in se uiuificatur, s. spiritus, cui correspondet honestē uiuere. Per s. homo intra se ad diligendū accendit, s. sanguis, cui correspondet, alterū non ledere. Per tertiū ad actū dilectionis exhibendum impellit, s. aqua, cui correspondet, ius suū unicuiq; tribuere. Primū igit ex quo homo intra uiuificat, est spiritus, propter quod debet honestē uiuere, hoc est huius ciuilibus sapientiā testimoniū, qui em his, quæ iuris ciuilibus priuati sunt, mortui dicunt, hoc est, qd religiosi appellant aliquos ciuilib. actus esse priuatos, qui fecerunt peccatū ad mortē, ut dicit j. Io. ult. c. qui hac ciuilitate est priuatus, est mortuus, ergo qui hac ciuilitate potit, uiuit uerē. ergo spiritus est, qui uiuificat. Per s. homo intra se ad diligendū accendit. In hoc enim cognosce qd discipuli mei estis, si dilexeritis me, dicit hanc ciuilibus sapientiā, Io. xij. c. Qui enim non diligit iustitiā, non est eius discipulus, ut eo. c. dicit. Per tertiū ad actum dilectionis exhibendū repellit, scilicet per aquā, cui correspondet, ius suū unicuiq; tribuere. Aqua enim huius ciuilibus sapientiā per suos occultos riuulos omnibus tribuit quod est suū. Ista est aqua, quā Christus misit in peluim, & lauit pedes discipulorum. Io. xij. c. Ista enim est aqua, per quā pedes ecclesiæ lauantur, hoc est nodositates, & dubia, quæ in ea occurrunt tepore litis dirempta, & licet Pet. dixerit, Domine nō lauabis pedes meos in aternū: tñ ei responsum est, Si non lauero te, nō habebis partē meū. Ita in proposito, licet statū sit per ecclesiā ut iura ciuilia religiosi & clericis in sacris non discantur, & sic pedes non lauent: tñ si hac scientia non lauabit, in eorū curijs, iustitia non erit, & sic nō habebit partē meū hanc scientiā, quæ figurata est in quinque panib. & duob; piscib. ex quib. saturata est turba. Io. vj. c. quid enim est aliud quinque panes, nisi quinque uolumina librorū huius ciuilibus scientiā, scilicet, Digestū Vetus, Infortiatū, Digestū Nouum, Codex, & Volumē, duo pisces, sunt duo sensus legales, scilicet, literalis, & sensus argumentalis. Ex istis quinque panibus & duobus piscibus totus mundus saturatur. hanc enim est lux uera, quæ illuminat omnem hominem uenientē in hunc mundum. Io. j. c. &c. Laus Deo, & gloria, Amen.

F I N I S.

BASILEAE, EX OFFICINA FROBENIANA ET
EPISCOPIANA, ANNO REDEMPTI ORBIS
M. D. LXII.

